KEESINGS HISTORISCH ARCHIEF

GEÏLLUSTREERD DAGBOEK
VAN HET HEDENDAAGS
WERELDGEBEUREN
MET VOORTDUREND BIJGEWERKTE
ALFABETISCHE INDEX

KEESING B.V. UITGEVERSMAATSCHAPPIJ
OPGERICHT 1911
AMSTERDAM · ANTWERPEN

1985: RAMPJAAR VOOR DE LUCHTVAART

Op 12 december 1985 stortte een door de Amerikaanse strijdkrachten gecharterde DC-8 van Arrow Air kort na de start van het vliegveld Gander op het Canadese eiland Newfoundland neer. Alle 258 inzittende kwamen om het leven. Aan boord waren 250 Amerikaanse militairen van de 101ste luchtlandingsdivisie, die sinds juli 1985 dienst hadden gedaan bij de Multinationale Vredesmacht in de Sinai (MFO), en acht bemanningsleden.

Door dit ongeluk kwam het aantal mensen dat in 1983 in het internationale vliegverkeer omkwam op meer dan 2.000. Kort tevoren had Eugene Sochor, de woordvoerder van de Internationale Organisatie voor de Burgerluchtvaart (ICAO).meegedeeld dat bij 22 ongelukkenin 1985 tot dan toe 1.407 passagiers en 118 bemanningsleden de dood hadden gevonden. Met de 258 doden van de ramp bij Gander meegerekend komt men dan op een totaal van 1.783 doden. In dit aantal zijn echter niet begrepen de slachtoffers van vliegtuigongelukken in China en de Sowjet-Unie" waar alleen informatie wordt verstrekt als er buitenlanders bij betrokken zijn. Evenmin zijn ongelukken met allerlei privé-vliegtuigjes meegerekend.

Tot dusver was 1974 het grootste rampjaar in de geschiedenis van de luchtvaart. Toen verloren 1.299 mensen het leven bij ongelukken met lijnvliegtuigen. aldus Sochor.

In de twintig jaar van 1965 t/m 1984 had de Internationale Luchtvaartassociatie (IATA) een gemiddelde van 750 doden per jaar geregistreerd. In 1984 verongelukten in totaal 448 passagiers. in 1983 1.202.

Alleen al in het eerste halfjaar van 1985 werden bij 21 fatale ongelukken 913 doden geteld. Dit aantal was in het voorgaande decennium alleen hoger geweest in het eerste halfjaar van 1977, toen bij 21 fatale ongelukken 1.034 doden vielen. Daaronder waren de 583 slachtoffers van de grootste ramp in de luchtvaarthistorie: de botsing van twee Jumbo's (Boeing-747) op Tenerife (pag. 81613-'77). Deze gegevens werden door The Times (11-7-'85)ontleend aan het magazine Flight International. SDA (7-9-'85) meldde dat bij ernstige vliegtuigongelukken sinds 23 juni 1985 alleen al 1.211 mensen om het leven waren gekomen.

*Uit persberichten werd bekend dat op 1 februari 1985 een Toepolem-134 met 90 passagiers aan boord bij Minsk verongelukte. Op 3 mei stortte een andere Toepolew-134 neer. Alle passagiers verongelukten. aldus *Tass* Het aantal werd niet genoemd

Chronologie *1985*

De ernstigste vliegtuigongelukken uit 1985 waren:

1 januari - EenBoeing-727 van Eastern Airlines vliegt tegen de berg Illimani op 70 km ten zuidoosten van de Boliviaanse hoofdstad La Paz. 29 doden.

19 januari - Een Iljoesjin-18 van Cubana Airlines stort vlak na de start van het vliegveld van Havana neer. 40 doden.

21 januari - Een Lockheed Electra turboprop van Galaxy Airlines stort vlak na de start van het vliegveld van Reno in de Amerikaanse staat Nevada neer, 68 doden.

19 februari - Een Boeing-727 van Iberia vliegt tegen de Mont Oiz in de buurt van Bilbao. 148 doden.

22 februari - Een Antonow-24 turboprop van Air Mali stort kort na de start van het vliegveld van Timboektoe neer. 50 doden.

23 juni - Een Boeing-747 van Air India stort ten zuidwesten van Ierland in de Atlantische Oceaan, 329 doden.

24 juli - Een DC-6 van het Columbiaanse leger stort kort na de start van het vliegveld van Leticia neer in de Amazone-jungle, 74 doden.

2 augustus - Een Lockheed L 1011 Tristar van Delta Airlines stort tijdens de landing neer op het vliegveld Dallas/Fort Worth, 133 doden.

12 augustus - Een Boeing-74'7 SR van de JAL vliegt tegen de berg Osutaka op ca. 120 km ten noordwesten van Tokio, 520 doden.

22 augustus - Een Boeing-737 van British Airtours vliegt in brand tijdens het opstijgen van het vliegveld van Manchester, 55 doden.

6 **september** - Een DC-9 van Midwest Express stort kort na de start van het vliegveld van Milwaukee in de Amerikaanse staat Wisconsin neer, 31 doden.

Oorzaken

In luchtvaartkringen wordt geschat dat 90 % van de vliegtuigongellukken te wijten is aan ‚menselijke fouten" zoals fouten bij de besturing, fabricagefouten en achterstallig onderhoud Technische problemen verklaren 7 % van de ongelukken en 3 % is terug te boeren op de weersomstandigheden (*Trouw* 13-12- 85)

Afgezien van de ramp met de Indiase Boeing waarbij nog niet vaststaat of er sprake is geweest van een ongeluk of van een bomaanslag, was in 1985 sprake van vliegtuigongelukken die aan verschillende oorzaken worden toegeschreven. Voorbeelden hiervan zijn:

● Het ongeluk met de Boeing-727 van Iberia op 19 febr. 1985 zou zijn te wijten aan een combinatie van menselijke fouten en achterstallig onderhoud Het toestel was niet voorzien van een alarminstallatie voor vluchten op lage hoogte. ook al had de ICAO het inbouwen van zulke systemen in nieuwe vliegtuigen verplicht gesteld en ..aanbevolen"dat dit ook zou gebeuren bij al in gebruik zijnde toestellen De 1026 meter hoge Mont Oiz en de televisiemast er bovenop stonden niet op oude landingskaarten De commissie die de ramp onderzocht heeft. denkt dat de piloot het vliegtuig te laag heeft laten vliegen ‚.wegens een teveel aan zelfvertrouwen".

Wrakstukken van de JAL-Boeing op de helling van de berg Osutaka.

Weekblad 55ste jaargang Nr. **2824,** pag. 41223-41238

• Het ongeluk met de Tristar van Delta Airlines op 2 aug 1985 werd toegeschreven aan heftige luchtbewegingen na een onweer Ook was ei sprake van een misverstand tussen de piloot en de verkeerstoren.
• Het ongeluk met de Boeing-747 SR van de JAL op 12 aug. 1985 was vermoedelijk te wijten aan een breuk in het tussenschot tussen cabine en staart die werd toegeschreven aan metaalmoeheid en slecht onderhoud. De breuk veroorzaakte een decompressie. d.w.z. de aanwezige lucht stroomt met grote kracht uit de romp. De vraagwas. aldus Elseviers Magazine (24-8-85), of de kracht van de breuk zo groot was dat een deel van de huid waarop het voor de besturing cruciale stabilo was ..gelast" werd meegerukt,of dat er van metaalmoeheid sprake was. De Amerikaanse vliegtuigfabriek Boeing adviseerde zijn klanten om het tussenschot in de 747 te inspecteren. Later gaf Bocing de luchtvaartmaatschappijen de instructie het staartstuk van de 747 te verstevigen
• Het ongeluk met de Boeing-737 van British Airtours op 22 aug. 1985 had te maken met een motorprobleem. Een van de twee straalmotoren van Pratt & Whitney vloog tijdens het opstijgen in brand. Naderhand onttrok British Airways vier toestellen van hetzelfde type aan zijn vloot wegens scheurtles in onderdelen van de motor.
• Ook het ongeluk met de DC-9 van Midwest Express op 6 sept 1985 werd in verband gebracht met een explosie in een van de straalmotoren van het type Pratt & Whitney Deze motoren waren van een ouder model dan die van de Britse Boeing-737.

Air India

De Boeing-747 van Air India. die op 23 juni 1985 voor de Ierse kust in de Atlantische Oceaan stortte, was onderweg van Toronto (Canada) naar Bombay. Het vermoeden rees dat de ramp het gevolg was van een bomexplosie aan boord van het toestel, mede omdat drie organisaties de verantwoordelijkheid voor een bomaanslag claimden: het Bevrijdingsleger van Kasjmir (KLA), de All-India Sikh Students' Federation (AISSF) en het militante Sikh Dashmesh Regiment.

De speculatie over een bomaanslag werd versterkt door een explosie dezelfde dag op het vliegveld Narita van Tokio, die werd veroorzaakt door een bom in een container met bagage welke zojuist was gelost uit een Boeing-747 van Pacific Äir afkomstig van de Canadese luchthaven Vancouver. Deze explosie kostte aan twee mensen het leven.
Op 23 sept. concludeerde een onderzoekscommissie in Cork dat de Boeing-747 in zee was gestort bij een ,,plotselinge catastrofe, waarvan de aard en oorsprong onzeker blijven".
Op 20 nov. constateerde de directeur van de Indiase luchtveiligheidsdienst, H.S. Khola, bij een hoorzitting voor de rechtbank in Delhi dat er geen hard bewijs was voor een explosie of vuur in de cockpit of cabine van de Boeing-747.

Veiligheid

Ondanks het toegenomen aantal ongelukken blijft het vliegtuig verreweg het veiligste vervoersmiddel. Volgens de IATA, die het aantal passagiers op 800 mln per jaar schat, blijft het aantal slachtoffers erg beperkt, en wel tot ongeveer 1 per 800.000 in 1985
Volgens de Amerikaan H. Krakauer, vice-president van de internationale luchtreizigersorganisatie IAPA, had 80% van de vliegtuigongelukken kunnen worden voorkomen als meer aandacht aan de veiligheid van de passagiers was besteed. Aan een artikel van Jan Heinemans in *Elseviers Magazine* (7-9-'85) werd het volgende ontleend:

..Krakauer (stelt) dat ,,vliegen een veilige en goedkope manier van vervoer is maar riiet de veiligste" En dat zou het wèl kunnen zijn wanneer fabiikanten en luchtvaartmaatschappijen wat meer maatregelen zouden willen nemen zodat het geschokte vertrouwen van het publiek in de luchtvaart weer zou kunnen worden hersteld. En dan niet zoals Krakauer door volledig niet ter zake doende vergelijkingstabellen, die moeten aantonen dat vliegen veiliger is dan andere manieren van transport, maar door een verhoogde en altijd aanwezige aandacht voor de veiligheid en het comfort van de luchtreiziger. ,,Commerciële belangen mogen nooit zwaarder wegen dan veiligheidsaspecten." aldus de IAPA.
De heer Krakauer kwam al meteen met een serie suggesties die vliegtuigfabrikanten en gebruiker aan het nadenken zou moeten zetten. Felle kritiek bij voorbeeld op het terugbrengen van het aantal deuren van de Boeing-747 van tien naar acht (deuren boven de vleugels werden weggehaald). Een absoluut verbod van giftige stoffenin het vliegtuiginterieur, dat wil zeggen kunststoffen, die wanneer zij in brand vliegen een dichte allesverstikkende walm veroorzaken. Aangetoond is immers dat bij enkele vliegrampen de passagiers het vliegtuig niet bijtijds konden verlaten omdat ze stikten in deze gifdampen, nog voordat het vuur hen had bereikt. Hij bepleit het gebruik van brandwerend materiaal voor vliegtuigstoelen en verlichting van gangen en paden zodat de vluchtende passagier zijn weg ook door dichte rook naar buiten kan vinden.
Krakauer dringt ook aan op aanzienliiker regelmatiger inspecties van motoren en andere vliegtuigonderdelen. Na elke dertigduizend vlieguren of na 6500 landingen zouden alle structurele onderdelen aan een technische wetenschappelijk onderzoek moeten worden onderworpen. Dat zou ook dienen te geschieden na buitengewone situaties als harde landingen of extreme turbulentie.
Aandacht wil de IAPA ook voor de veiligheidsinstructies
Maar noch voor dit noch voor een ander groot probleem schijnen luchtvaartmaatschappijen erg veel belangstelling te hebben. En dat andere probleem is dat van de handbagage. ,,Die moet onder de stoel vóór u worden geschoven," zegt Krakauer. ,,en probeer dan nog eens als ,,voorzitter" op een fatsoenlijke manier bij je zwemvest te komen." De handbagage dus die vaak veel te aanzienlijk is en die oogluikend wordt toegelaten. aangevuld nog met de vaak grote partijen uiterst brandbare alcoholhoudende drank in de tax-free winkels aangeschaft (..)
Naar aanleiding van het Boeing-737 ongeval in Manchester adviseerde de Federal Aviation Agency (FAA) in de VS alle Amerikaanse luchtvaartmaatschappijen de Pratt & Whitney motoren van de 727-737 en DC-9 (die eenzelfde verbrandingskamer hebben als die van de in Manchester verongelukte) te inspecteren. Er zijn zo'n twaalfduizend van dat type straalmotoren in gebruik. Zullen alle luchtvaartmaatschappijen die inspecties uitvoeren? Na het ongeval met de Boeing 747 kwam toch maar het advies het staartstuk eens goed te bekijken....'

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

HET WAPENBEHEERSINGSOVERLEG VS - SOWJET-UNIE TE GENÈVE

Nadat de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie op 8 januari 1985 hadden besloten hun besprekingen over wapenbeheersing in Genève te hervatten (zie pag. 49, 70, 88 en 135 e.v.-1985), werden dat jaar drie onderhandelingsrondes gehouden: van 12 maart-23 april. van 40 mei-16 juli en van 19 september-7 november.
Het overleg vindt plaats in drie onderdelen: over middellange-afstandsraketten, over de strategische kernbewapening en over ruimtewapens.
Bij de twee eerste rondes werd geen vooruitgang van betekenis geboekt. Beide partijen verweten elkaar de voortgang van het overleg te blokkeren. De Sowjet-Unie bleef van mening dat er over beperking van raketten niet kon worden gepraat zolang de VS het programma voor de ontwikkeling van een verdediging tegen raketten in de ruimte (Strategisch Defensie Initiatief-SDI) niet stopzetten, terwijl de VS op het standpunt bleven staan dat SDI slechts in het stadium van onderzoek verkeert en niet als onderhandelingsobject kan worden gebruikt.
Inmiddels had de Sowjet-Unie op 8 april een moratorium tot 1 nov. 1985 afgekondigd op de plaatsing van nieuwe SS-20-raketten in Europa alsmede de opstelling van andere kernwapens voor de korte afstand als "tegenmaatregel" tegen de plaatsing van Amerikaanse Pershing-II-raketten en kruisvluchtwapens op Westeuropees grondgebied (pag. 257 e.v.), terwijl Moskou op 28 juli aankondigde de kernproeven op te schorten tot 1 jan. 1986 (pag. 551/1).

SALT II

Op 10 juni deelde president Reagan het Amerikaanse Congres mee dat de VS zich zullen houden aan SALT-II, het Amerikaans-Russische verdrag van 1979 over de beperking van de strategische kernbewapening (pag. 305 e.v.-1979). Maar Sowjet-schendingen van het verdrag zouden kunnen leiden tot Amerikaanse .,aanpassingen" van de verdragsbepalingen, aldus Reagan. De VS zouden ,,zich blijven onthouden van het ondergraven van bestaande strategische wapenakkoorden voor zover de Sowjet-Unie een vergelijkbare terughoudendheid betracht", aldus Reagan. Een andere voorwaarde was dat Moskou ,,actiefstreeft naar wapenbeheersingsakkoorden in de lopende onderhandelingen in Genève".

Reagan herhaalde dat de Sowjet-Unie het verdrag schendt.
Het SALT-II-verdrag werd in 1979 door president Carter en Brezjnew ondertekend, maar is door de Amerikaanse Senaat nooit geratificeerd. Beide landen hebben echter steeds gezegd zich eraan te zullen houden zolang de andere partij dat ook doet. Het verdrag loopt eind 1985 af.
Om zich te houden aan het in dit verdrag afgesproken maximaal aantal van 1200 lanceerinrichtingen voor raketten met meervoudige kernkoppen zullen de Verenigde Staten in de herfst een Poseidon-onderzeeboot ontmantelen wanneer een nieuwe Trident-onderzeeër in de vaart komt. De 24 kernraketten van de trident zouden de VS met veertien raketten over die in SALT-I1 gestelde grens brengen.
De beslissing van president Reagan werd gezien als een nederlaag voor minister Caspar Weinberger van defensie, die erop had aangedrongen officieel aan te kondigen dat de VS zich niet langer aan de SALT-11-bepalingen zouden houden, omdat de Sowjet-Unie het verdrag zou hebben geschonden.

ASAT

Op 13 sept. hield de Amerikaanse luchtmacht voor het eerst een proef met een anti-satelliet (ASAT)-wapen. Volgens de luchtmacht verliep de proef succesvol. Het Amerikaanse ASAT-wapen bestaat uit een raket die vanaf een hoogvliegende F-15-straaljager wordt gelanceerd en vervolgens een klein projectiel afschiet dat d.m.v. infraroodsensoreri op zijn doel – in dit geval een oude communicatiesatelliet – afgaat.
De proefneming was op 20 aug. door president Reagan aangekondigd. Volgens Reagan was het experiment noodzakelijk om onherroepelijke schade voor het nationaal belang af te wenden en vormde het een prikkel voor de Sowjet-Unie om een overeenkomst over deze en andere kwesties in Genève te bereiken. ,,De Sowjet-Unie heeft al vele jaren het enige operationele anti-satellietsysteem in de wereld gehad", aldus Reagan. ,,Er is ook een groeiende dreiging van huidige en toekomstige Sowjet-satellieten die zijn bedoeld om direct de strijdkrachten op aarde van de Sowjet-Unie te ondersteunen."
Vlak voor de proef was een protest van Democratische afgevaardigden en enkele wetenschapsmensen door het federale districtsgerechtshof in Washington afgewezen en in de Senaat met 62 tegen 34 stemmen een motie verworpen om de test uit te stellen tot na de topconferentie van Reagan en Gorbatsjow.
De Sowjet-Unie kondigde op 4 sept. aan dat zij zich ontslagen zou achten van haar eenzijdige belofte uit 1983 geen anti-satellietwapens in de ruimte te stationeren als de VS door zouden gaan met de aangekondigde proef

Volgens het Sowjetpersbureau Tass was de Amerikaanse beslissing om de proef te nemen ,,niets anders dan een actie die rechtstreeks leidt tot het begin van de stationering van een nieuw soort gevaarlijke wapens – aanvalswapens voor de ruimte." De proefnemingen. zo waarschuwde Tass verder. zullen de besprekingen over beperking van kernwapens in Genève in gevaar brengen. Volgens Tass zijn de proefnemingen een dekmantel voor het beproeven van anti-raketsystemen die zijn verboden bij het ABM-verdrag van 1972 Volgens het Pentagon beschikt de Sowjet-Unie al sinds het begin van de jaren '70 over een ASAT-systeem. Dat systeem bestaat uit een raket die vanaf de aarde wordt gelanceerd en een kernkop in de buurt van een doelwit in de ruimte laat ontploffen. Het zou echter alleen tegen satellieten in een lage baan om de aarde kunnen worden gebruikt, d.w.z. satellieten t.b.v. verkenningsdoeleinden. Communicatiesatellieten zouden buiten bereik van het systeem vallen

De Amerikaanse minister van defensie, Weinberger, maakte op 22 okt. bekend dat de Sowjet-Unie is begonnen met de plaatsing van een nieuwe intercontinentale raket. de SS-25. Volgens Weinberger is dit in strijd met het SALT-11-verdrag. dat beide landen toestaat ieder maar één nieuw type intercontinentale raket te stationeren. De SS-25 is een mobiele eenkoppige intercontinentale raket (bereik 10.500 km). die vanaf een speciale vrachtwagen kan worden gelanceerd.
De Sowjet-Unie heeft ontkend dat de SS-25 een nieuwe raket is. Volgens Moskou is het een gemoderniseerde versie van de oudere, niet-mobiele SS-13. Modernisering is volgens het SALT-11-verdrag wel toegestaan, mits de oude wapensystemen die vervangen worden. worden opgeruimd.

Het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken bevestigde op 29 okt. dat de VS een voorstel van de Sowjet-Unie hebben verworpen om de bouw van een radarstation in Krasnojarsk (Siberië) te staken in ruil voor niet-modernisering van Amerikaanse radarstations in Groot-Brittannië en op Groenland. Volgens Washington was het voorstel onevenwichtig.
De VS hebben de Sowjet-Unie ervan beschuldigd met de bouw van het radarstation in Krasnojarsk het ABM-verdrag van 1972 te schenden, omdat dit verdrag alleen de bouw van radarstations aan de periferie van het nationale grondgebied en niet in het binnenland toestaat. Volgens de VS zijn de Amerikaanse radarstations in Groot-Brittannië en op Groenland geïnstalleerd voordat het verdrag van kracht werd en is daarom modernisering niet verboden.

Sowjet-voorstellen

Op 30 sept. diende de Sowjet-Unie op de Geneefse conferentie officieel een pakket voorstellen betreffende wapenbeheersing in. Deze houden volgens de NZZ (16-11) in hoofdzaak het volgende in:
1. Verbod van wetenschappelijk onderzoek, proeven en stationering van ,,aanvalswapens in de ruimte". Daarbij stelt de Sowjet-Unie op niet mis te verstane wijze vast dat zonder een passende regeling van het vraagstuk van de ruimte reducties van de strategische offensieve potentiëlen onmogelijk zijn.
2. Vermindering met 50 procent van ,,strategische" nucleaire overbrengingssystemen, d.w.z. systemen die het grondgebied van de andere zijde kunnen bereiken. In dit verband becijfert de Sowjet-Unie het Amerikaanse arsenaal van strategisch-nucleaire overbrengingssystemen op 3360, dat van haarzelf op 2500. Het aanzienlijk verschil ontstaat doordat de Sowjet-Unie aan Amerikaanse zijde niet alleen 2210 ICBM, SLBM en zware bommenwerpers als ,,strategisch" aanduidt. maar ook circa 210 nu-

Vaktermen uit de wapenbeheersingsdialoog

SDI – Strategic Defense Initiative; ook "Star Wars" genaamd. Een voornamelijk in de ruimte gestationeerd systeem van verschillende hoogontwikkelde wapens, die vijandige strategische offensieve wapens (vooral raketten) moeten afweren
ICBM – Intercontinental Ballistic Missile: lange-afstandsraket die op land is geplaatst en een ballistische baan volgt. Thans bijna alle met meer afzonderlijke kernkoppen uitgerust die elk op een verschillend doel kunnen worden gericht (MIRV – multiple independently targetable re-entry vehicles). In de naaste toekomst ook mobiel.
SLBM – Submarine Launched Ballistic Missile, strategische raket die vanaf onderzeeers wordt gelanceerd. eveneens uitgerust met meer kernkoppen.
ALCM – Air Launched Cruise Missile: door vliegtuigen gelanceerde kruisraket voor de middellange afstand.
GLCM – Ground Launched Cruise Missile. op land geplaatste kruisraket voor de middellange afstand.
AMB – Anti-Ballistic Missile. antiraket-raket. die inkomende ICBM's en SLBM's moet vernietigen. Alleen bij Sowjet-Unie operationeel Hun gebruik is geregeld in het ABM-verdrag van 1972.
(LR)INF – (Longer Range) Intermediate Range Nuclear Forses Kernwapens voor de middellange afstand (1500 tot 5000 km. Tot deze categorie behoren de Sowjet SS-4. SS-5 en SS-20 evenals de Amerikaanse Pershing-I1 alsmede de kruisraketten.
SALT – Strategic Arms Limitation Treaty (of Talks). Besprekingen en verdragen over de beperking van strategische wapens tussen de VS en de Sowjet-Unie. SALT-i werd gesloten in 1972, SALT-II ondertekend in 1979. maar door de Amerikaanse Senaat nooit geratificeerd. (Neue Zurcher Zeitung)

BALANS VAN DE WAPENBEHEERSINGSVOORSTELLEN
(Cijfers verzameld door het Amerikaanse House Committee on Foreign Affairs)

Strategische wapens	VS	Sowjet-Unie	VS	Sowjet-Unie	VS	Sowjet-Unie
Intercontinentale ballistische raketten (ICBM's) en door onderzeeers gelanceerde ballistische raketten (SLBM's)	1.630 (1.030 ICBM's) (600 SLBM's)	2.352 (1.398 ICBM's) (954 SLBM's)	815 Vermindering met 50 procent over de hele linie met gebruikmaking van cijfers VS. De Sowjet-Unie becijfert alle Amerikaanse strategische en middellangeafstandssystemen op 3.360 en die van de Sowjet-Unie op 2.500 (zonder SS-20's). Met gebruikmaking van de Sowjet-cijfers zou een vermindering met 50 procent resulteren in 1.680 systemen voor de VS en 1.250 voor de Sowjet-Unie.	1.176	1.250-1.450 „freedom to mix" tussen ICBM en SLBM	1.250-1.450
Kernkoppen ICBM's en SLBM's	7.506 (2.130 ICBM's) (5.376 SLBM's)	8.830 (6.420 ICBM's) (2 410 SLBM's!	6.000 Slechts 3.600 van elk type. De limiet van 6.000 is ook van toepassing op bommen en aanvalsraketter; voor de korte afstand. (De VS wijzen dit iaatste af.)	6.000	4.500 Niet meer dan 3.000 op ICBM's	4.500
Zware bommenwerpers	263	480 Inbegrepen 300 Backfires. De Sowjet-Unie stelt dat dit geen strategische bommenwerper is.	131	90 Rackfires niet in begrepen.	350	350 Inbegrepen 300 Backfires.
Door vliegtuigen gelanceerde raketten (ALCM's)	1.176	200	0 Deel van groter totaal verbod van lange-afstands-kruisraketten.	0	1.500	1.500
Draagvermogen (throw weight)	4,4 mln pond	11,9 mln pond	Niet inbegrepen	Niet inbegrepen	Niet meer dan 6 mln pond	Niet meer dan 6 mln pond
Nieuwe systemen			Verbod van nieuwe typen ICBM's SLBM's en zware bommenwerpers. De Sowjet-Unie heeft niet gedefinieerd wat zij als nieuwe typen beschouwt.		Verbod van alle nieuwe zware ICBM's en van mobiele raketten. inclusief modernisering Sowjet SS-18-raketten, Sowjet mobiele SS-24- en SS-25-raketten. en Amerikaanse mobiele Midgetman-raketten.	
Systemen voor de middellange afstand						
Raketten en kruisvluchtwapens	134 Pershing-11's en vanaf de grond gelanceerde kruisvluchtwapens (elk 1 kernkop).	270 SS-20's in Europa plus 171 in Azie (elk 3 kernkoppen).	Geen Pershing-11's; 100 vanaf de grond gelanceerde kruisvluchtwapens.	243 SS-20's in Europa plus een bevriezing van SS-20's in Azie. thans 171.	Plafond van 140 voor Pershing-11's en vanaf de grond gelanceerde kruisvluchtwapens.	140 SS-20's in Europa en 89 in Azie, totaal 229.
Bommenwerpers	254 (198 F-111's en 56 FB-111's)	553 (incl. Backfires)	127 Berekend door vermindering van 50 procent toe te passen op cijfers VS.	276	Bereidheid beperkingen te bespreken.	

Bron: The New York Times

cleaire, in West-Europa opgestelde middellange-afstandsraketten, 560 vliegtuigen op vliegdekschepen en 380 vliegtuigen voor middellange afstand die in Europa en Azië zijn gestationeerd. In totaal zouden derhalve na een reductie met 50 procent voor de VS 1680 en voor de Sowjet-Unie 1250 ,,strategische" nucleaire overbrengingssystemen overblijven.

3. Reductie van de ,,kernladingen" – waaronder de Sowjet-Unie kernkoppen en bommen verstaat – tot gelijke bovengrenzen van 6000 voor alle overbrengingssystemen.

4. Vaststelling dat binnen een algemene "freedom of mix" niet meer dan 60 procent van alle overblijvende kernkoppen op één van de drie belangrijke categorieën dragers (ICBM's, SLBM's. bommenwerpers) mag worden geïnstalleerd.

5. Verbod van alle cruise missiles (kruisraketten) met meer dan 600 km reikwijdte.

6. Zo groot mogelijke reducties bij kernwapens voor de middellange afstand, met inachtneming van het beginsel van ,,gelijkheiden gelijke veiligheid".

7. Verbod van modernisering resp. beperking van ICBM's, SLBM's en zware bommenwerpers, voor zover zij tot een bepaalde datum nog niet getest zijn.

8. Bevriezing van alle nucleaire systemen (strategische, middellange-afstands- en tactische systemen).

9. Een akkoord om vanaf een bepaald. nog overeen te komen tijdstip enkele nucleaire systemen te ontmantelen (bijv. 200 tot 300 ICBM's).

10. Een moratorium voor de stationering van nucleaire middellange-afstandssystemen van de beide supermachten in Europa.

11. Een overeenkomst om geen kernwapens te stationeren in landen waar zij thans nog niet aanwezig zijn.

12. Een wederzijds moratorium voor kernwapenproeven.

Daarnaast heeft de Sowjet-Unie nog een reeks andere voorstellen gedaan, met name op het gebied van de nucleaire middellange-afstandssystemen in Europa. Tijdens zijn bezoek aan Frankrijk bood Gorbatsjow Engeland en Frankrijk concrete onderhandelingen aan over een afzonderlijk akkoord over de middellange-afstandssystemen. Verder ventileerden de Sowjet-onderhandelaars in Genève informeel een voorstel voor een interimakkoord inzake de systemen voor de middellange afstand in Europa, waarbij het aantal Amerikaanse systemen zou worden beperkt tot 100 tot 120 op het land gestationeerde kruisraketten, terwijl haarzelf de volledige numerieke compensatie voor de Britse en Franse systemen alsmede een dienovereenkomstig aantal van ca. 100 tot 120 op het land gestationeerde kruisraketten zou worden toegestaan.

De veiligheidsadviseur van president Reagan, Robert McFarlane, noemde in

een tv-interview op 6 okt. de Sowjet-voorstellen .,een goed uitgangspunt voor verdere besprekingen. een heel constructief begin, maar geen einde". McFarlane wees er echter op dat het voorstel voor een vermindering van de offensieve strategische wapens met 50 procent ook betrekking had op Amerikaanse systemen die Washington niet als strategisch beschouwt, zoals middellange-afstandswapens en vliegtuigen. Bovendien laat het Sowjet-aanbod de 1300 kernkoppen op de SS-20-raketten die op West-Europa staan gericht ongemoeid. ,.Met andere woorden, het staat de Sowjet-Unie toe Europa te bedreigen, maar verbiedt Europa zich te verdedigen", aldus McFarlane. Het voorstel zou de VS dwingen een keuze te maken tussen verdediging van de bondgenoten en verdediging van het eigen grondgebied. ..want binnen de grenzen die zij voorstellen zou je niet beide tegelijk kunnen doen.
De Sowjet-Unie had volgens McFarlane twee motieven voor het voorstel: in de eerste plaats de verhindering van het SDI-project en in de tweede plaats het drijven van een wig tussen de VS en West-Europa.
Een hoge Amerikaanse regeringsfunctionaris verklaarde op 8 okt. in een eerste gedetailleerde reactie op de Sowjetvoorstellen dat de Sowjet-Unie de eis dat de VS het SDI-programma moeten staken. moet laten vallen. De functionaris noemde verder als belangrijkste bezwaren tegen het Sowjet-voorstel om de helft van de strategische wapens te ontmantelen in ruil voor stopzetting van het SDI-programma dat:

- daardoor het ..first strike-\,ermogen" van de Sowjet-Unie ,,aanzienlijk zou toenemen"
- Moskou ,,grote voordelen' zou krijgen op het gebied van het aantal lanceermiddelen. kernkoppen en lanceerbuizen
- het de VS verboden zou zijn bepaalde cruciale delen van hun arsenaal te moderniseren. terwijl Moskou dat wel zou mogen,
- Moskou de Amerikaanse afschrikking ter bescherming van de Westeuropese bondgenoten tracht te verhinderen door Pershing-Y en kruisraketten wél. maar SS-20's niet bij de strategische wapens te tellen:
- bepaalde ..sleutelelementen'' in het voorstel niet verifieerbaar zijn en tenslotte dat
- de Sowjet-Unie vooruitgang van de raketonderhandelingen afhankelijk stelt van stopzetting van het SDI-onderzoek.

Hoopvol noemdr de functionaris echter de bereidheid van de Sowjet-Unie om het aantal lanceermiddelen te verminderen (tot een wederzijds plafond van 1250) en het aantal kernkoppen terug te brengen (tot een plafond van 6000).
De functionaris ze: dat president Reagan meent dat het simpele feit dat de Sowjet-Unie een tegenvoorstel heeft gedaan een veelbelovende ontwikkeling betekent. ,.Als de Sowjets blijk geven van soepelheid. dan zou het kunnen gaan om het begin van een bevredigend proces". aldus de functionaris.

In een speciale NAVO-Raad van ministers van buitenlandse zaken. die op 15 okt. op verzoek van België en Nederland werd gehouden ter voorbereiding van de topconferentie tussen Reagan en Gorbatsjow, spraken de ministers unaniem de mening uit dat de Sowjet-voorstellen positieve elementen bevatten en zorgvuldig moeten worden bestudeerd.
De ministers van de Europese NAVO-landen betuigden verder hun steun aan president Reagans beslissing dat het Amerikaanse onderzoek naar ruimtedefensie (SDI)voortgaat met inachtneming van een restrictieve interpretatie van het ABM-verdrag.
De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken. Shultz. zei op een persconferentie dat het ABM-verdrag ,,een veel grotere reikwijdte voor het testen en ontwikkelen (van defensieve wapensystemen) biedt dan we nodig hebben voor ons programma'' (SDI).
Binnen de Amerikaanse regering waren eerder meningsverschillen aan het licht getreden over de interpretatie van het ABM-verdrag. Minister Shultz had op 14 okt. verklaard dat president Reagan had bepaald dat het SDI-onderzoek ,,binnen een nauwe interpretatie" van het ABM-verdrag zou worden gehouden. In Brussel verzekerde Shultz verder dat, als de VS verder willen gaan, ze de bondgenoten zullen raadplegen en, zoals het verdrag voorschrijft, daarover met de Sowjet-Unie onderhandelen.

Het Anti-Ballistic Missile (ABM)-verdrag tussen de VS en de Sowiet-Unie. dat in 1972 is gesloten. verbiedt defensie met raketten tegen ballistische raketten. Artikel 5 van het verdrag verbiedt de ontwikkeling, het testen en de plaatsing van op land. ter zee. in de ruimte alsmede mobiele op land gestationeerde defensieve systemen tegen raketten.
Bij het verdrag is een aantal ,,overeengekomen verklaringen" gevoegd die nadere interpretaties geven van de verdragsteksten. President Reagans veiligheidsadviseur Robert McFarlane wees er in een tv-uitzending op 6 oktober op dat in de .,overeengekomen verklaring D" wordt bepaald dat ,,deontwikkeling en het testen van in de ruimte geplaatste ABM-systemen die gebaseerd zijn op nieuwe fysische principes (lasersof direct energy-wapens) is toegestaan". McFarlane's verklaring werd in de door verscheidene deskundigen uitgelegd als een koerswijziging die op den duur tot een uitholling van het ABM-verdrag zou kunnen leiden.

Op 30 mei 1985 startte in Genève de tweede ronde van het wapenbeheersingsoverleg tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten. In de Sowjet-missie reiken de onderhandelaars Victor Karpow (SU,l.) en Max Kampelman (VS) elkaar de hand.

Amerikaanse voorstellen

Op 1 nov. dienden de Verenigde Staten voorstellen, betreffende wapenbeheersing in. Deze houden in hoofdzaak het volgende in (NZZ 16-11):
1. De VS accepteren geen koppeling tussen beperkende regelingen op het gebied van strategische defensieve systemen en succesvolle onderhandelingen over de vermindering van strategische offensieve arsenalen. Zij houden vast aan hun concept van onderzoek in overeenstemming met het ABM-verdrag van in de ruimte gestationeerde strategische defensieve systemen. Voor de overgangsfase bij de

opbouw van een strategisch defensiesysteem bieden de VS de Sowjet-Unie coöperatieve maatregelen aan. Om het bestaande wantrouwen te verminderen bieden de VS bovendien wederzijdse bezoeken in onderzoeksinrichtingen aan (zgn. ,,openlaboratories''-initiatief).

2. Reducties met 50 procent voor strategische kernwapens in 't algemeen en met betrekking tot het draagvermogen ("throw weight").
3. Als reductiedoelen, d.w.z. ter concretisering van de reductie met 50 procent, stellen de VS in detail voor dat beide zijden zich tevreden stellen met elk 6000 kernkoppen voor ICBM. SLBM en bommenwerpers. Voor ICBM en SLBM samen moet een plafond (subceiling) van 4500 kernkoppen gelden, voor ICBM alleen van 3000 kernkoppen. Het aantal door vliegtuigen te lanceren cruise missiles moet worden beperkt tot 1500, d.w.z. de helft van de thans geplande Amerikaanse behoefte. In totaal denken de VS aan maximaal 1800 nucleaire strategische overbrengingsmiddelen, waarbij zij vasthouden aan een plafond (subceiling) van 350 zware bommenwerpers.

4. De invoering van nieuwe zware ICBM wordt verboden, evenals de opstelling van mobiele ICBM.
5. Wat de nucleaire middellange-afstandssystemen in Europa betreft. handhaven de VS in eerste instantie hun tot nu toe ingenomen onderhandelingspositie en herhalen zij i.h.b. het voorstel van een wederzijdse nuloptie.

6. Bovendien stellen de VS als tussenmaatregel een bovengrens van 140 lanceerinrichtingen voor nucleaire middellange-afstandssystemen van beide supermachten in Europa voor. Beneden deze bovengrens heeft elke partij ''freedom of mix".
7. Proportionele reductie van Sowjet-SS-20-raketten in Azië; in laatste instantie streven de VS naar gelijke globale bovengrenzen voor kernkoppen op nucleaire middellange-afstandssystemen.
8. De VS verklaren zich bereid tot gesprekken over de problematiek van vergelijkbare middellange-afstandsvliegtuigen.

Op verzoek van de Amerikaanse delegatie werd de derde onderhandelingsronde met een week verlengd. De besprekingen in Genève zullen op 16 januari worden hervat.

In een eerste Sowjet-reactie bestempelde het officiele persbureau Tass op 2 nov. de Amerikaanse voorstellen als ,,oude voorstellen. een beetje veranderd en in een nieuw papiertje". Volgens Tass probeerde Washington onveranderd eenzijdige voordelen te behalen

WEST-EUROPA

NEDERLAND

DE KRUISRAKETTEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 4 nov. 1985 hebben minister van buitenlandse zaken Van den Broek en de Amerikaanse ambassadeur in Den Haag, L.P. Bremer, de nota's ondertekend, waarin de plaatsing van kruisvluchtwapens in Woensdrecht is vastgelegd. De volledige tekst van de briefwisseling is opgenomen op pag. 748/1-1985.
Minister Van den Broek had op 4 nov. een gesprek met de Sowjet-ambassadeur in Den Haag, Blatow, waarin deze op de hoogte werd gebracht van het 1-novemberbesluit. Tevens werd hem gevraagd naar de betekenis van zijn uitlatingen in het NOS-journaal van 2 nov. Daarin had Blatow gezegd dat Nederland de Russische uitnodiging aan premier Lubbers voor een bezoek aan Moskou verkeerd had begrepen. Volgens Blatow was uitstel van het plaatsingsbesluit geen voorwaarde voor een bezoek.
Na afloop van het gesprek maakte minister Van den Broek bekend dat premier Lubbers en hijzelf ,,in beginsel" bereid zijn naar Moskou te reizen voor een gesprek over wapenbeheersing. De Nederlandse regering wacht voorstellen over tijdstip en inhoud van een uitnodiging af. Van den Broek onderstreepte dat Nederland vóór het aanvaarden van een uitnodiging eerst met de NAVO-bondgenoten zal overleggen over de opportuniteit. het tijdstip en de inhoud van zo'n gesprek. Na het gesprek zal Nederland eveneens met de bondgenoten overleggen wat de conclusies moeten zijn.
Volgens persberichten (de Volkskrant. NRC-H'blad) zou premier Lubbers in de kabinetsvergadering van 1 november tevergeefs hebben getracht de ministerraad te overtuigen van de noodzaak van een onderhoud in Moskou. De premier zou. om dit mogelijk te maken. een aantal opties hebben geventileerd: of de notawisseling met de VS op 4 nov. niet door minister Van den Broek te laten ondertekenen maar slechts te laten paraferen, of wel tot ondertekening over te gaan maar de tekst van het goedkeuringsvoorstel nog niet voor advisering naar de Raad van State te sturen, of wel te tekenen en het goedkeuringsvoorstel naar de Raad van State te zenden en na een eventueel gunstig resultaat van een bezoek aan Moskou de nieuwe situatie met de VS te bespreken. De premier zou echter alleen steun van minister De Ruiter van defensie hebben gekregen.
Premier Lubbers had verder aan de Indische premier Gandhi tijdens zijn bezoek aan Nederland op 26 okt. verzocht in Moskou te informeren of een gesprek zinvol zou zijn en nieuwe feiten zou kunnen opleveren. Op 28 okt. had Gandhi telefonisch uit Moskou laten weten dat het antwoord negatief was.
Met name de VVD heeft kritiek laten horen op de bereidheid van Lubbers tot besprekingen in Moskou. Fractieleider Nijpels zei op 4 nov. op een VVD-bijeenkomst in Helmond dat .,het verstandig zou zijn. als de minister-president zich niet alleen zou richten op de propagandatrucs die de Sowjet-Unie momenteel uithaalt. maar als hij zich ook eens in verbinding zou stellen met de NAVO-bond genot ei^".

Burgerlijke *ongehoorzaamheid*

Op 5 nov. werd op initiatief van het Samenwerkingsverband Burgerlijke Ongehoorzaamheid en Non-Koöperatie (BONK) een oproep gepubliceerd waarin wordt opgeroepen tot burgerlijke ongehoorzaamheid tegen het kruisrakettenbesluit. Die ongehoorzaamheid zou kunnen bestaan uit het bezetten van overheidsgebouwen. belasting weigeren, stakingen en werkonderbrekingen, volksoplopen en blokkades. Tot de ondertekenaars behoren de drie leden van de Tweede-Kamerfractie van de PSP en het PvdA-Kamerlid P. de Visser alsmede de oud-vakbondsbestuurders Schelling en Commandeur.
In de Tweede Kamer uitte minister Korthals Altes van Justitie op 6 nov. kritiek op Kamerleden die oproepen tot burgerlijke ongehoorzaamheid. Hij noemde hen tovernaars-leerlingen die iets oproepen dat zij niet meer kunnen beheersen. ,,Wanneer we ons niet bij de beslissing van het parlement neerleggen en oproepen tot strafbare feiten als belastingontduiking, dan wordt daarmee opgeroepen tot uitholling van de democratie van binnenuit", aldus de minister. Tegenover de NOS-tv verklaarde hij niet meteen met ,,sabelgekletter" te willen reageren op strafbaar gedrag in het kader van burgerlijke ongehoorzaamheid. Dat zou de zaak maar doen escaleren, maar uiteindelijk zal volgens Korthals Altes de politie toch moeten worden ingeschakeld.
Het PvdA-kamerlid De Visser heeft op 27 nov. te kennen gegeven te betreuren dat zijn ondertekening van de oproep is opgevat als het opzeggen van het geloof in de parlementaire democratie. De fractie van de PvdA stelde in een mede door De Visser onderschreven verklaring vast dat de afwijzing van burgerlijke ongehoorzaamheid, die in 1983 door de partij werd vastgelegd, onver-

minderd van kracht is. Burgerlijke ongehoorzaamheid kan volgens de fractie alleen worden gerespecteerd ..waarze het product is van een individuele afweging als een uiterst middel". Volgens de PvdA-fractie leent een zodanige gewetensdaad zich niet voor collectieve oproepen.

Kamermeerderheid voor plaatsingsbesluit

Op 12 en 13 nov. besprak de Tweede Kamer het plaatsingsbesluit van de regering. Aan het slot van het debat verwierp de Kamer met 80 tegen 69 strmmen een motie van PvdA-fractieleider Den Uyl waarin het besluit van de regering werd afgewezen (in de aanvankelijke versie werd gesproken van ,,afkeuring˅).Behalve de oppositie stemden zes leden van het CDA voor de motie. t.w. Beinema. Couprie. Kraaijeveld-Wouters. De Kwaadsteniet. Laning-Boersema en Van den Toorn. Daardoor kon de meerderheid alleen tot stand komen met medewerking van SGP, GPV. RPF en de leden Wagenaar en Janmaat.

Een kamermeerderheid van CDA, VVD en de kleine rechtse partijen verwierp verder ook het voorstel van D66 om een definitieve beslissing over de feitelijke plaatsing uit te stellen door de overeenkomst met de Verenigde Staten pas eind 1988 door de Kamer te laten beoordelen.

Moties van PvdA en D66 om de nucleaire taak van het 203 mm-geschut voor het Nederlandse legerkorps in Noord-Duitsland te beëindigen werden door dezelfde meerderheid verworpen. Hetzelfde gold voor een PvdA-motie die zich uitsprak tegen het geschikt maken voor nucleair gebruik van het 155 mm-geschut. De regering noemde deze motie voorbarig omdat hierover pas in een volgende kabinetsperiode wordt beslist.

Een motie van de PPR om alle kernwapentaken af te stoten en geen nieuwe aan te nemen werd door een zeer ruime meerderheid afgewezen. Deze motie kreeg wel steun van elf leden van de PvdA-fractie. Moties van GPV en RPF om één van de twee dan wel beide kerntaken die de regering wil afschaffen (Orion, F 16), te handhaven, werden met overgrote meerderheid verworpen.

Met alleen de stemmen van EVP, PSP en PPR vóór werd een motie van mevr. Ubels (EVP) verworpen waarin werd gevraagd om een raadplegend referendum over de plaatsing van de kruisraketten.

Na de stemming constateerde PvdA-fractieleider Den Uyl dat voor het plaatsingsbesluit geen meerderheid van de coalitie-partijen aanwezig is. Dit feit zou de regering aanleiding moeten geven voor heroverweging van wijze, methode en tijdstip van afhandeling van het besluit. Volgens Den Uyl moet de stemming bij de regering de vraag oproepen naar de legitimatie van het verdere handelen. Het gaat daarbij niet om de wettelijke legitimiteit, maar om ,,deinnerlijke rechtvaardigheid zoals die door burgers kan worden beleefd".

Premier Lubbers verwierp de opvatting van Den Uyl, die ook werd bestreden door de vertegenwoordigers van GPV, SGP en RPF. Lubbers wees er o.m. op dat ook een stemverhouding 76-74 het oordeel van de Kamer weergeeft en dat de stem van elk Kamerlid even belangrijk is.

Namens de zes CDA'ers die voor de motie-Den Uyl stemden. verklaarde het lid Beinema dat zij daarmee geen wantrouwen of afkeuring ten opzichte van het kabinet hebben uitgesproken en, ook niet de legitimiteit van het regeringsbesluit in twijfel willen trekken.

Den Uyl bleef in tweede instantie bij zijn mening dat wanneer een zo belangrijk besluit als dat van 1 nor. tot plaatsing van de kruisraketten geen meerderheid behaalt binnen de partijen van de regeringscoalitie. dat een staatskundige uitwerking zal hebben en de regering dwingt tot heroverweging van de methode van besluitvorming.

Goedkeuringsvoorstel verdrag VS

Op 2 dec. werd aan de Tweede Kamer het wetsvoorstel tot goedkeuring van de overeenkomst met de Verenigde Staten inzake de stationering van kruisvluchtwapens aangeboden.

Uit het begeleidende advies van de Raad van State blijkt dat de Raad het eens is met de regering dat het verdrag met de VS over plaatsing van kruisraketten een minimum-looptijd dient te bevatten. Ook vindt de Raad dat een meerderheid van tweederde voor goedkeuring van het verdrag niet vereist is. Volgens de Raad is de Tweede Kamer volledig bevoegd om nog voor de verkiezingen een oordeel over het verdrag uit te spreken. Van misbruik van het volkenrecht is daarbij geen sprake. De bondgenoten behoren voorts de zekerheid te hebben dat het verdrag een voldoende tijd van kracht blijft. vindt de Raad.

De grondwet verzet zich niet tegen het overdragen van bevoegdheden aan volkenrechtelijke organisaties of andere staten. De vraag of een beperking van de soevereiniteit geoorloofd is. is daarom een vraag van beleid. meent de Raad.

In een toelichting op het wetsontwerp stelt het kabinet dat de goedkeuring uiterlijk begin volgend jaar moet plaatsvinden. omdat anders het bouwschema en daarmee de plaatsingsdatum van de kruisraketten in Woensdrecht niet meer kan worden aangehouden. Bij de bepaling van dat uiterste tijdstip heeft het feit dat er verkiezingen in aantocht zijn, volgens de ministers geen enkele rol gespeeld.

Kritiek NAVO op *afstoten* kerntaken

Bij brief van 2 dec lichtte de regering de Tweede Kamer in over de reactie van de NAVO-bondgenoten op haar voornemens tot het afstoten van de nucleaire taken die nu worden uitgevoerd met de F-16 en de Orion

De bondgenoten uitten ernstig bezwaar tegen het afstoten van deze beide taken en deden een beroep op Nederland zijn beleidsvoornemens op dit punt te heroverwegen

Volgens de bondgenoten zijn voor deze afstoting geen militaire redenen en gaat deze duidelijk ten koste van de nucleaire verdedigingsmogelijkheden van de NAVO. Ook wezen zij op het belang dat de voor het bondgenootschap noodzakelijke afschrikking berust op collectiviteit en solidariteit. In dat licht zou, ondanks de plaatsing van de kruisvluchtwapens. de vermindering met twee nucleaire taken voor Nederland kunnen worden gezien als een stap in de richting van vermindering van de Nederlandse bereidheid te delen in de politieke last die voortvloeit uit de strategie van het aangepaste antwoord in al haar aspecten. aldus de bondgenoten.

De regering heeft, na zorgvuldige afweging van deze argumenten, besloten aan de afstoting van de beide kerntaken vast te houden. Volgens de regering kan dit niet worden gezien als een vermindering van de Nederlandse bereidheid te delen in de politieke last die voortvloeit uit de strategie van het aangepaste antwoord. Het is de bondgenoten van meet af aan duidelijk geweest dat de aanvaarding van de kruisraketten gepaard zou moeten gaan met een herziening van het bestaande kerntakenpakket, aldus het kabinet.

Volgens de diplomatieke redacteur van NRC/H'blad gold de kritiek van de NAVO-partners vooral het afstoten van de nucleaire taak voor twee F-16 squadrons. Met name de Bondsrepubliek zou erop hebben gewezen dat de nucleaire taak van de Nederlandse F-16's de enige is die vanaf Nederlands grondgebied wordt vervuld. Na 1988 hebben de Nederlandse strijdkrachten nog maar twee nucleaire taken, de Lance-raketten en de acht inch-houwitsers, die beide worden uitgeoefend op Duits grondgebied. Als bijv België het Nederlandse voorbeeld zou volgen. zou Duitsland. afgezien van Frankrijk, het enige NAVO-land zijn dat een grote hoeveelheid nuclraire wapens - van strijdkrachten

van verscheidene landen - op zijn grondgebied heeft De Bondsrepubliek wil niet de „Atom-mühl ' (atoomafvalplaats) van de NAVO in Europa worden, zo heette het in Brussel, aldus NRC/H'blad.
Tijdens de consultatics zouden ook „harde verwijten" aan Den Haag zijn gericht dat Nederland het NAVO-besluit doorbreekt om de tactische nucleaire bewapening in West-Europa te verminderen Het besluit hiertoe werd in najaar 1983 in het Canadese Montebello genomen. mede op grond van de lang door Nederland bepleitte „shiftstudie" over verschuiving in nucleaire bewapening van de NAVO in de iichting van wapensystemen voor grotere afstand.
Van Nederlandse zijde is hiertegen aangevoerd dat noch de Orion, noch de F-16 direct te maken hebben met het Montebello-besluit dat voorziet in reductie van het aantal tactische kernkoppen in West-Europa tot 4600 Maar Den Haag moest wel toegeven dat voor het afstoten van de twee kernwapentaken up zichzelf geen militaire ratio aanwezig was, een feit waar de drie hoogste NAVO-commandanten scherp op hebben gewezen
Het afschaffen van de nucleaire taak voor de F-16 is volgens de NAVO-bondgenoten strijdig met de strategie van „flexible response", het aangepaste antwoord op eventuele agressie door het Warschau Pact. De F-16 met zijn maximale bereik van 900 kilometer geldt als een essentiële „tegenbedreiging", die nog extra betekenis krijgt doordat deze vliegtuigen direct kunnen worden ingezet Nederland verzwakt dus het „middenrif" van de flexible response. zo luid? de kritiek. (NRC/H'Blad)

Ook tijdens het halfjaarlijke beraad van de defensieministers van de NAVO op 3 dec. is scherpe kritiek op het Ncdcrlandse besluit geleverd om twee kerntaken af te stoten in ruil voor de plaatsing van kruisraketten. De Britse minister van defensie. Heseltine. wees op het gevaar dat de Nederlandse combinatie van plaatsing en eenzijdig afstoten van nucleaire taken tot een precedent zou kunnen leiden. Zijn collega's van de overige plaatsingslanden sloten zich bij deze kritiek aan.

KUNST

PRIJZEN

Theater, film, radio en TV

GOUDEN SPELD 1985: Acteur John Kraaykamp Sr. en dirigent J.P A. Groesz. De onderscheiding wordt toegekend door de geineente Amsterdam.
John Kraaykamp krijgt de onderscheiding in verband met zijn zestigste verjaardag en zijn 40-jarig jubileum als acteur.
Groesz ontving de speld omdat hij 25 jaar dirigent is van de hoofdstedelijke Operette Zangers Groep Orpheus.

GOUDEN EN ZILVEREN THEATERDANSPRIJZEN 1985 Pauline Daniëls. de drijvende kracht van de groep Danspioduktie en voor het beginnende talent Mirjam Diedrichs van de groep Introdans.

HANS SNOEKPRIJS 1985: Deze voor het jeugdtheater bestemde prijs was voor het jeugdtheatergezelschap Sirkel voor de produktie Vuurrood.

JOHAN KAARTPRIJS 1983: André van Duyn.

L.J JORDAANPRIJS 1985: De documentairefilmer Kees Hin.

LOUIS d'OR 1983: Siem Vroom, voor zijn hoofdrol als Socrates in Het Symposion van Plato in de regie van Vonne van der Meer bij toneelgroep Baal.

NEDERLANDSE CHORFOGRAFIEPRIJS 1983 Hans van Manen voor zijn gehele oeuvre

NIPKOWSCHIJF 1985: De NOS-serie Ons Indie voor de Indonesiers, gemaakt door Jan Bosdriesz en Gerard Socteman
Een ere-Nipkowschijf voor consistente kwaliteit was er voor Kees van Kooten en Wim de Bie.

NOORD-ZUID-TROFEE 1985: De op 1 november 1984 begonnen educatieve reeks Nederlandse Literatuur na 1830, een gezamenlijke onderneming van BRT/Instructieve Omroep/ Teleac

Anandi Teeuw (I.) en Frans Malschaerd van de theatergroep Sirkel die met de Hans Snoekprijs 1985 werd onderscheiden.

OSCARS 1985:Beste film: Amadeus
Beste akteur: Fahrid Murray Abraham (Amadeus)
Beste actrice: Sally Field (Places in the Heart)
Beste regisseur: Milos Forman (Amadcus).
Beste buitenlandse film: La Diagonale du Fou.
Beste mannelijke bijrol: Haing Ngor (The Killing Fields).
Beste vrouwelijke bijrol: Peggy Ashcroft (Passage to India).
Reste oorspronkelijk scenario: Robert Benton (Places in the Heart).
Beste bewerkte scenario. Peter Shaffer (Amadeus)
Beste fotografie: Chris Menges (The Killing Fields)
Beste geluid. Aniadeus.
Beste montage: Jim Clark (The Killing Fields).
Beste lied: Stevie Wonder (A Woman in the sun)
Beste muziek: Maurice Jarre (Passage to India)
Beste bewerkte muziek Prince (Purple Rain)
Beste speciale effekten: Indiana Joiies and the Temple of Doom.
Beste artistieke leiding: Amadeus
Beste Kostuums: Amadeus
Beste documentaire: The Times of Harvey Milk
Beste korte documentaire: The Stone Carvers
Beste animatiefilm: Charade
Beste korte film: Up
Beste make-up: Amadeus
Een speciale Oscar werd toegekend aan de akteur James Stewart voor zijn gehele werk

OSKAR DE GRUYTERPRIJS 1985: Sam Bogaerts, voor zijn regie van Het Park van Botho Strauss bij toneelgroep Globe.

PAUL STEEKBERGENPENNING: Guido de Moor Na Paul Steenbergen zelf is Guido de Moor de tweede. die deze onderscheiding ontvangt. die werd ingesteld bij Steenbcrgens afscheid van het toneel in 1975

PRIX DELLUC 1985: De film La Diagonale du Fou van Richard Dembo uit Frankrijk

PRIX GEORGES-SADOUL 1985. De film Louise . l'insoumise van Charlotte Sivera uit Frankrijk en de film Por los caminos verdes (Langs de groene wegen) van Marilda Vera uit Argentinie

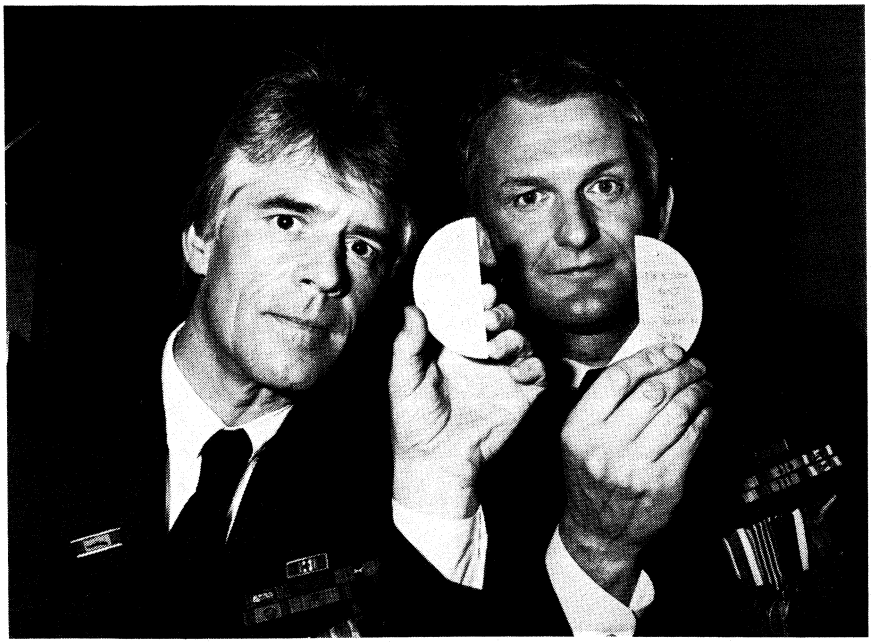
PRIJZEN VAN DE BAFTA 1984: The Killing Fields. de film over de machtsovername door de Rode Khmers in Cambodja, is door de British Academy of Film and Television Arts (BAFTA) uitgeroepen tot de beste film van 1984
De Londense Academy riep dr Haing S. Ngor. die in The Killing Fields de rol van de Cambodjaanse vluchteling Dith Pran speelt. uit tot de beste acteur en de opvallendste debutant in de filmindustrie.

Onderscheidingen gingen verder naar Wim Wenders voor de regie van Paris, Texas, naar Maggie Smith als beste actrice voor haar rol in A Private Function en naai Denholm Elliott rn Liz Smith voor hun bijdragen aan dezelfde film. als beste mannelijke en vrouwelijke bijrol
De belangrijkste prijzen voor televisieprodukties werden toegekend aan The Jewel in the Crown en aan Peggy Ashcroft en Tim Piggott-Smith, die in deze categorie tot de beste acteurs werden uitgeroepen.
De Spaanse film Carmen van Carlos Saura kreeg een prijs als beste film in een buitenlandse taal

SHAKESPEAREPRIJS 1983: Sir Alec Guiness

STAATSPRIJS VOOR TONEEL. Werd op 6 november 1985 toegekend aan de auteur René Verheezen voor zijn stuk De Overtocht.

THEO d'OR 1985: Anne Wil Blankers, voor haar vertolking van de Zweedse koningin Christina in Ruth Wolffs De Troonsafstand bij de Haagse Comedie.

Kees van Kooten en Wim de Bie (r.) met hun ere-Nipkowschijf

TONY AWARDS 1985: Een musical-versie van Mark Twains boek The adventures of Huckleberry Finn, Big River, is in New York bekroond met zeven ..Tony Awards". de theaterprijzen van Broadway.
Het beste toneelstuk van het afgelopen seizoen was volgens de jury Biloxi Blues, een autobiografisch stuk van Neil Simon over zijn militaire dienst Acteur Barry Miller werd onderscheiden met een Tony voor een bijrol in deze produktie
De prijzen voor de beste acteur en actrice gingen naar Derek Jacobi voor zijn rol in het Shakespeare-stuk Much Ado about Nothing en naar Stockard Channing voor Joe Egg, een zwarte comedie van Peter Nichols.
De beste vrouwelijke bijrol vertolkte, volgens de jury. Judith Ivey in Hurlyburly, een modern Hollywood-sprookje van David Rabe
Een speciale Tony ging naar de Steppenwolf Theater Company in Chicago wegens een kwalitatief hoogstaand repertoire.
Geen prijzen werden dit jaar vergeven in de categorieen beste musical-acteur en -actrice.
Het afgelopen seizoen werden op Broadway 33 nieuwe ..shows" gepresenteerd, tegen 50 twee jaar geleden. Sommige waarnemers vrezen dat Broadway zich wat musicals betreft uit de markt prijst door voor kostbare produkties van bijna vijftien miljoen gulden entree-prijzen te vragen van ruim tweehonderd gulden.

ZILVEREN HARP 1985: Gerard Joling, Julya Loko. Mai Tai en het duo Frisse Jongens.

ZILVEREN REISSMICROFOON 1985: Het radioprogramma van de VARA Door de nacht klinkt een lied, gemaakt door Jacques Kloters en Beer Gertenbach. over het Nederlandse amusement tijdens de bezettingsjaren.

WETENSCHAP EN TECHNIEK

PRIJZEN

ERASMUSPRIJS 1985: De Franse stedebouwkundige Paul Delouvrier (70). die o.m. de Parijse périférique ontwierp.
Behalve de périphérique is ook de oost-\vest- en noord-zuidverbinding per express-inetro in Parijs. de zogenaamde RER, het werk van Delouvrier, die in 1960 door De Gaulle werd benoemd tot gedelegeerde het voor ..district van de Parijse regio".
Delouvrier krijgt de prijs niet alleen voor zijn fundamentele kijk op de stedebouw en ruimtelijke ordening. maar in het bijzonder voor de beheersing van de groei van Parijs, want hij is ook nauw betrokken geweest bij de totstandkoming van La Défense en La Vilette, de nieuwbouwwijken buiten het Parijse centrum.
De stedebouwkundige Delouvrier heeft diverse hoge functies bekleed. Zo was hij hoofd financiën van het Commissariat Général du Plan de Modernisation et d'Equipement de la France. regeringsgedelegeerde in Algerije. dat toen in oorlog was. en directeur van de Electricité de France

ERNST JUNGPRIJS 1985: Prof. Coenraad Hemker uit Maastricht voor zijn biochemisch onderzoek, dat nieuwe inzichten m.b.t. de bloedstolling heeft opgeleverd. prof Rudolf Pichlmayr uit Hannover voor zijn pionierswerk op het gebied van de levertransplantatie en prof. Peter Vogt uit Los Angeles voor zijn genetisch onderzoek van retrovirussen. dat essentieel heeft bijgedragen tot begrip voor het ontstaan van kanker

FELTRINELLIPRIJS 1985: De Amerikaanse bioloog Robert Weinberg, de Franse geneticus Jerome Lejeune en de Italiaanse beeldhouwer Giacomo Manzu

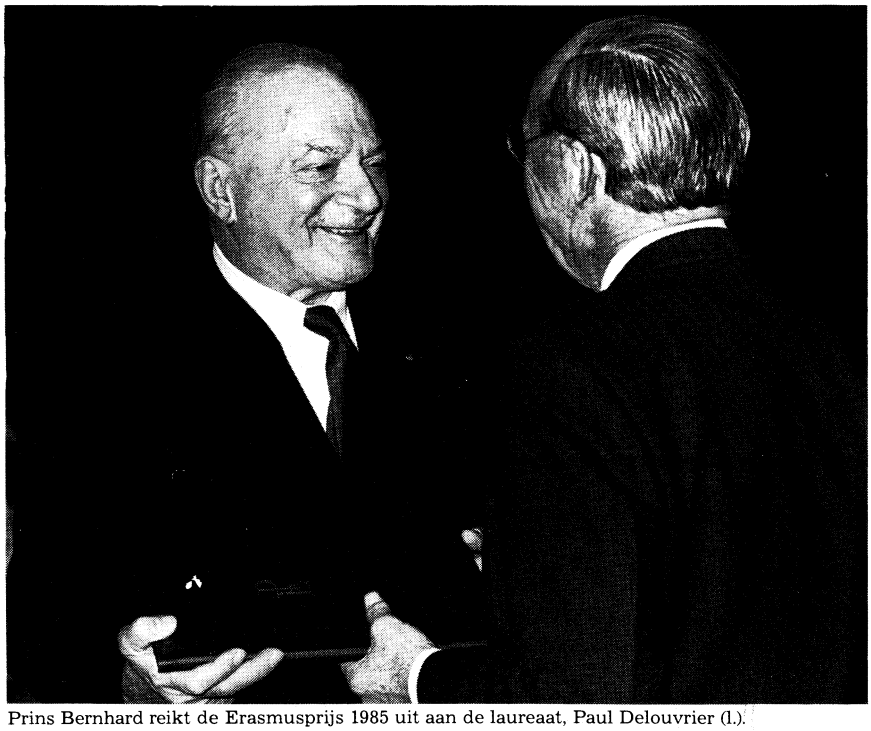
GOETHEPRIJS VAN DE STAD FRANKFURT 1985: De Westduitse historicus Golo Mann. voor zijn gehele oeuvre, omdat hij ..voor de Duitsers hun herhaaldelijk misvormde geschiedenis weer toegankelijk heeft gemaakt"

GOUDEN GANZEVEER 1984: Prof. dr. J. Tinbergen.

KARL KUPFERRING 1985: De Nederlandse natuurkundige H. Casimir. De onderscheiding wordt toegekend door de Technische Hogeschool van Darmstadt (West-Duitsland).
Casimir krijgt de onderscheiding voor zijn werk op het gebied van de theoretische natuurkunde. Hij heeft zich volgens de TH Darmstadt internationale faam verworven door zijn inzet voor de praktische vertaling van de onderzoeksresultaten

De ring is in 1977 ingesteld bij het honderdjarig bestaan van de hogeschool in Darmstadt. De onderscheiding is sinds die tijd eenmaal uitgereikt en wel aan de Westduitse bioloog Bernhard Hassenstein. Kupfermuller was docent aan de TH Darmstadt. Het is de bedoeling dat de ring wordt toegekend aan wetenschappers wier werk zich uitstrekt tot over de grenzen van hun eigen vakgebied.

Prof. dr. H.B.G. Casimir (75) was van 1957 tot aan zijn pensionering in 1972 lid van de raad van bestuur van Philips. Hij studeerde in Leiden wis- en natuurkunde, promoveerde daar in 1931 en kwam in 1942 bij het concern in

Prins Bernhard reikt de Erasmusprijs 1985 uit aan de laureaat, Paul Delouvrier (l.).

dienst na hier en daar in Europa universitaire functies te hebben bekleed.

LAURENS JANSZ, COSTERPRIJS 1985: De schoolboekenuitgever Meulenhof Educatief ,,voor de jarenlange zorg voor de inhoudelijke en uiterlijke vormgeving van schoolboeken".

MAX RENEMANPRIJS 1985: De chirurg prof. dr. Emil van Sloten, voor zijn prestaties op medisch en op artistiek gebied.

MENNO HERZBERGERPRIJS 1985: Frans A. Janssen, voor zijn boek Zetten en drukken in de achttiende eeuw David Wardenaars Beschrijving der Boekdrukkunst (1801).

MILIEUPRIJS VAN DE STAD KREFELD 1985: De gemeente Rotterdam wegens ,,de voorbeeldige activiteiten ten behoeve van de zuivering van het Rijnwater."

MR. J.W. FREDERIKSPRIJS 1985: P.C Ritsema van Eck. conservator van het Rijksmuseum te Amsterdam. voor zijn artikel over glasgravures in het tijdschrift van het Corning Museum, het grootste glasmuseum in de VS.

MULLIEPRIJS. De Belgische Boerenbond heeft op 14 juni 1985 de Mullie-prijs 1985 toegekend aan het team van onderzoekers van de Rijksuniversiteit van Gent. Deze vijfjaarlijkse prijs voor landbouwwetenschap werd toegekend voor de studie ,,HPLC analysis of phenolics and the biochemical identification of evergreen azaleas 1984."

ONDERNEMERSPRIJS 1985: Door het Nederlands Centrum van Directeuren en Commissarissen NDC toegekend aan Philips-topman dr. W. Dekker.

PRIJS VAN DE NEDERLANDSE VERENIGING VOOR BIOCHEMIE 1984: Dr H.L. van der Ploegh, medewerker aan het Nederlands Kankerinstituut te Amsterdam.
Ploegh, geboren in 1953 te Amsterdam. heeft in Groningen gestudeerd. Hij is in 1981 cum laude bij de Leidse hoogleraar J.J. van Rood gepromoveerd op een onderzoek dat hij in Harvard had verricht. Na zijn promotie aanvaardde hij een functie bij het Genetisch instituut te Keulen.

De waardering voor zijn werk blijkt uit onder meer het feit dat hij in 1981 hoogleraar was aan het Collège de France te Parijs en in 1983 Litchfield Lecturer in Oxford,

THE EUROPEAN MUSEUM OF THE YEAR AWARD 1985: Het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen. De prijs wordt jaarlijks in Europa uitgereikt onder auspiciën van de Raad van Europa door het in Engeland zetelende comité en wordt gezien als de hoogste museale onderscheiding in dit werelddeel.
Het museum heeft zich onderscheiden door de kwaliteit van de collectie, de presentatie van de collectie, de organisatie en de publikaties van het museum.
De prijs, bestaande uit de Henry Moore trofee, een plaquette en een bedrag van ruim tienduizend gulden, werd in 1977 ingesteld en is in het verleden toegekend aan musea die een belangrijke bijdrage leverden aan het cultuurbehoud. In Nederland ging de prijs eerder naar het Cathariine Convent in Utrecht.
Bij het museum is een dorp gebouwd met oude woningen en werkplaatsen die vroeger rond de Zuiderzee stonden. In het museum zijn onder meer schepen en klederdrachten te zien die uit de Zuiderzeeplaatsen komen.
Het Zuiderzeemuseum is gekozen uit twaalf musea die door het comité speciaal waren aanbevolen, zoals het Schiffahrts Museum in Regensburg, Duitsland, het Museo Archeologico Nazionale in Italië en het Bohuslans Museum in Zweden.

WOLFPRIJS 1985: Philippe Nozieres (Frankrijk) en Conrad Herring (VS) voor ,,hunbelangrijke bijdrage aan de fundamentele theorie aangaande vaste stoffen, i.h.b. voor wat betreft het gedrag van elektronen in metalen".

TEKSTEN

BELGIË

REGEERAKKOORD MARTENS VI

Het eerste en omvangrijkste hoofdstuk van het op 22 november 1985 bereikte regeerakkoord (pag. 797/1-1985) was gewijd aan het sociaal-economisch beleid. Hieronder volgt de tekst van de punten A, B, C en D (gedeeltelijk) uit het eerste hoofdstuk.

A. BASISBEGINSELEN

De Regering zal absolute voorrang geven aan het sociaal-econoiniscli herstelbeleid. Geen enkel motief zal haar van deze prioritaire doelstelling afbrengen. Zij zal alles in het werk stellen om te vermijden dat toestanden tot stand komen of dat initiatieven worden genomen die van aard zijn de prioriteiten die zij zich, in het belang van het land, heeft gesteld in gevaar te brengen.
De werkgelegenheid is een van de essentiële doelstellingen van dit beleid. Het verder verbeteren van 's lands globale economische evenwichten is daartoe een absolute basisvoorwaarde. Daarenboven zal geen inspanning onverlet worden gelaten om de ondernemingen te verstevigen en te moderniseren, om de arbeidsmotivatie te bevorderen, om de arbeid beter te schikken en te spreiden, om de kansen tot het vinden van werk te vergroten zowel door een betere opleiding en vorming als door een versoepeling van de werking van de arbeidsmarkt.
De concurrentiekracht van de ondernemingen en het evenwicht van de lopende betalingsbalans zullen te allen prijze worden in stand gehouden. Een aanvullende en belangrijke inspanning zal worden geleverd om de overheidsfinanciën gezond te maken en de werkgelegenheid te bevorderen.
Deze prioritaire doelstelling zullen op een evenwichtige wijze worden gerealiseerd: passende spreiding in de tijd, gelijkwaardige inspanningen van alle socio-economische groepen, samengaan van sanering en herstructurering met programma's voor tewerkstelling, sociaal rechtvaardige verdeling van de inspanningen met bescherming van de minstbedeelden. Het vrijwaren van het stelsel van sociale zekerheid en ziin essentiële beginselen is hiermede innig verbonden.
Een positief saldo op de lopende verrichtingen met het buitenland is nodig zowel om het hoofd te kunnen bieden aan het traditioneel tekort van het privé-kapitaalverkeer, als om een aanvang te kunnen maken met de terugbetaling van de schulden aangegaan in het buitenland. Daarom zal het regeringsbeleid afgestemd blijven op het behoud en de versterking van een positieve betalingsbalans, zonder evenwel te vervallen in een deflatoire economie.
De objectieven van het herstelbeleid moeten integendeel worden gehaald in het raam van een maximale, toekomstgerichte en arbeidsintensieve groei. zonder teruggang van het gezamenlijke privé-gebruik. De verlaging van de belasting op de fysieke personen en de verhoging van de kinderbijslagen die zullen volgen uit de volledige toepassing van de wetten van 1.8.1985, zullen daartoe bijdragen.
Bovendien zal alles in het werk worden gesteld om een gecoördineerde Europese aanpak inzake groei, modernisering en tewerkstelling mogelijk te maken. De kansen die zich aldus aandienen zullen ten volle worden benut.

B. CONCURRENTIEVERMOGEN EN INFLATIE

1. Concurrentievermogen

Het concurrentievermogen van de ondernemingen zal onder elke omstandigheid worden gehandhaafd. Daarom zal de Regering het Parlement verzoeken de bepaling van de wet van 21.1.85 te verlengen die de Koning machtigt om alle nuttige maatregelen te nemen telkens wanneer uitzonderlijke omstandigheden het concurrentievermogen in het gedrang brengen.
a. Voor de *jaren 1985 en 1986* zal de competitiviteitsnorm ingesteld door de wet van 22.1.85 volledig worden toegepast krachtens de bestaande bevoegdheidsdelegatie van het Parlement a de Koning. Met het oog hierop zal in het begin van het eerste halfjaar en in het begin van het tweede halfjaar van 1986 de door de wet voorziene evaluatie van de concurrentiekracht van de ondernemingen in België voor 1985 en voor 1986 worden uitgevoerd.
Mocht blijken dat de norm niet geëerbiedigd wordt dan zal de regeling voorzien in art. 26 van de wet worden toegepast.
b. Voor *de jaren 1987, 1988 en 1989* zal de regering in maart 1986 een overleg met de sociale gesprekspartners organiseren. Dit overleg zal betrekking hebben op:
- de maatregelen die toelaten de concurrentiekracht van de ondernemingen veilig te stellen;
- de bevordering van de tewerkstelling en van de soepele werking van de arbeidsmarkt;
- de inkomensvorming en de koopkracht.

De Regering zal alles in het werk stellen om een interprofessioneel akkoord te bereiken. Voor het geval dat dergelijk akkoord niet afgesloten zou zijn vóór eind juli 1986 of niet verenigbaar zou zijn met de vereisten van de competitiviteit van de ondernemingen, zal de Regering het Parlement verzoeken de Koning toe te laten een wettelijke competitiviteitsnorm vast te leggen en zelf het kader te creëren waarbinnen de vrijheid van onderhandelen van sectoriële en bedrijfsakkoorden verzoend kan worden met het eerbiedigen van deze norm, rekening houdend met de specifieke situatie van de KMO's. Binnen dit kader zal bovendien, wanneer in een onderneming voldoende gunstige bedrijfsresultaten worden geboekt, onderhandeld worden over aanvullende tewerkstelling en de participatie, onder diverse vormen. van alle betrokken werknemers in deze resultaten.

2. Inflatie

De strijd tegen de inflatie zal een permanente zorg van de Regering blijven. Daarom is een concurrentiebeleid aangewezen. De Regering zal het Parlement verzoeken het wetsontwerp op de economische mededinging en het prijzenbeleid van de vorige regering dringend goed te keuren. Binnen dit wettelijk kader zullen de programma-contracten worden herzien of afgeschaft.
De Regering zal op basis van een grondig onderzoek van de werkingsvoorwaarden van de verschillende soorten financiele instellingen (banken, privé-spaarkassen en openbare kredietinstellingen) voorstellen formuleren om een grotere harmonisering van deze werkingsvoorwaarden te realiseren en aldus een effectieve mededinging tussen de instellingen te bewerkstelligen. Aldus zal de werking van de financiële markten verbeterd worden ten voordele van het cliënteel uit de privé-sector en van de overheid.

C. VERNIEUWING EN HERSTRUCTURERING VAN HET PRODUKTIEAPPARAAT

Onze economie moet in staat worden gesteld zich aan te passen aan de revolutionaire technologische ontwikkelingen en de hevige internationale mededinging. Naast een strategie die er op gericht is de competitiviteit van de ondernemingen te handhaven. dient men hen aan te sporen om zich naar nieuwe activiteiten te richten en, in de sectoren in moeilijkheden, zich aan te passen aan de nieuwe voorwaarden van de vraag. Het fundamenteel en toegepast wetenschappelijk onderzoek liggen aan de ba-

sis van de technologische vernieuwing De investeringen moeten deze modernisering belichamen zowel in de klassieke als in de nieuwe sectoren en bedrijvigheden
Om deze doelstellingen te bereiken zal de Regering volgend beleid voeren:

1. Industrieel beleid
a. De vernieuwing van de bedrijven en het aantrekken van nieuwe investeringen. zowel Belgische als vreemde. zullen aangemoedigd worden onder meer door het scheppen van een gunstiger fiscaal klimaat. Met dat opzet:
- zal de Regering besprekingen voeren met de gewesten teneinde geleidelijk een deel van de toelagen in het kader van de economische expansiewetgeving te vervangen door belastingsstimuli ten voordele van de tewerkstelling en van de investeringen, meer in het bijzonder van deze gefinancierd door de eigen middelen van de bedrijven:
- in dezelfde geest. overweegt de Regering een deel van de middelen voorzien voor de vierde functie van het Fonds voor Industriële Vernieuwing te vervangen door *belastingsstimuli*
b. Het industrieel beleid en de reconversie van de streken met hoge werkloosheid, zoals opgezet in de vorige legislatuur, zullen verdergezet worden voor de reconversiecontracten en -maatschappijen, de T-zones, de coördinatiecentra. de innovatiemaatschappijen. het Fonds voor Industriële Vernieuwing, de investeringsmaatschappijen. en de selectieve schijf van de overheidsinvesteringen. Teneinde dit beleid maximaal doelmatig te maken rekening houdend met de beperkte grootte van de budgettaire ruimte, zal het behoud en de toewijzing van deze diverse instrumenten onderworpen worden aan strikter. eenvoudiger en selectiever voorwaarden.
De Regering zal bijgevolg de nodige maatregelen treffen om het Koninklijk besluit van 4 oktober 1984 houdende wijziging van het KB nr. 31 van 15 december 1978 betreffende de oprichting van een Fonds voor Industriele Vernieuwing te wijzigen. De inbreng van privéinvesteerders en -aandeelhouders dient verhoogd te worden, de openbare investeringsmaatschappijen dienen hoofdzakelijk met gebruikmaking van hun eigen middelen participaties te nemen. de inbreng van het FIV dient op een billijke wijze vergoed te worden, en de latere terugkoop van deze inbreng door de ondernemingen dient geactiveerd te worden evenals de terugkoop van de openbare deelnemingen door de privé-sector.
c De Regering zal besprekingen voeren met de *privé*- en publieke holdings inzake de mogelijkheden en de middelen om een dynamischer investeringsbeleid ten aanzien van de industriële activiteiten in België te voeren In het bijzonder zal hierbij onderzocht worden hoe de industriële participaties door de holdings en de financieringsmaatschappijen vergemakkelijkt kunnen worden om aldus het ontstaan van nieuwe industriële initiatieven te bevorderen. In deze context zullen de *overheidsbestellingen* eveneens ter sprake worden gebracht. Privékapitaal zal aangetrokken worden voor de gemengde bedrijven en de overheidsbedrijven.
d De tussenkomsten van de overheden inzake industrieel beleid zullen zo doelmatig mogelijk aangewend worden rekening houdend met de beperkte budgettaire middelen.
In samenwerking met de gewesten zal een permanente inventaris van het geheel van de toegekende openbare hulpverlening per onderneming opgemaakt worden. De Regering zal er over waken dat het industrieel beleid zal toegepast worden in voorwaarden die vermijden dat de concurrentie tussen de bedrijven en de gewe—en vervalst zou worden. Met het oog op een selectievere overheidshulp zullen de nodige hervormingen bestudeerd en uitgevoerd worden.

2. Kleine en middelgrote ondernemingen
Een aantal van onze pijverheidstakken zijn zeer arbeidsintensief en de meeste KMO's spelen hierbij een actieve rol. Zij zijn dus van groot belang voor de tewerkstelling. Een aantal succesvolle instrumenten zullen behouden en desgevallend versterkt worden. o.m. het Participatiefonds dat in zijn twee luiken zal hersamengesteld worden en het ,.Plus-één-plan". Bovendien zullen de maatregelen ter verlichting van de arbeidskost die genomen worden zowel met het oog op de handhaving van de concurrentiekracht als op de bevordering van de tewerkstelling. hun vooral ten goede komen. Binnen de algemene politiek zullen de KMO's trouwens kunnen blijven rekenen op een specifieke behandeling.

De Regering zal bij het Parlement aandringen op een spoedige goedkeuring van volgende wetsontwerpen:
- wetsoritwerp betreffende de éénmansonderneming met beperkte aansprakelijkheid;
- wetsontwerp betreffende de groeperingen voor bedrijfseconomische samenwerking:
- wetsontwerp betreffende de professionele en interprofessionele vennootschap en de burgerlijke vennootschap van middelen:
- wetsontwerp betreffende de uitoefening van de ambulante activiteiten:
- wetsontwerp betreffende de schadeloosstelling van de handelaars en de ambachtslieden die het slachtoffer zijn van grote openbare werken:
- wetsontwerp tot wijziging van de wet op de uitoefening van beroepswerkzaamheden in de kleine en middelgrote handels- en ambachtsondernemingen;
- wetsontwerp betreffende de handelspraktijken;
- wetsontwerp betreffende de indienstneming van werklozen voor bepaalde projecten van economische expansie ten bate van KMO's.
Bovendien zal de Regering de wetgeving over de bescherming voor intellectuele beroepen uitvoeren met het vermijden van elke vorm van corporatisme.

De inspanningen ter vermindering en vereenvoudigingvan de administratieve formaliteiten zullen worden opgedreven.
De Ministers zullen gehouden worden het advies van de commissie COMFORM te vragen, alvorens een nieuwe formaliteit in te voeren. In geval van een negatief advies, en indien de Minister bij zijn voorstel blijft, zal hij dit aan een ministerieel comité moeten voorleggen. Inzake de adviezen die door de commissie op eigen initiatief worden gegeven, zal de Minister er zich binnen een termijn van twee maanden moeten mee conformeren, of het probleem voorleggen aan een ministerieel comité.
De Minister van Middenstand zal tweemaal per jaar aan de Ministerraad verslag uitbrengen over de werkzaamheden van de commissie. Deze commissie krijgt als taak de administratieve verplichtingen te onderzoeken die opgelegd worden aan de zelfstandigen en de beginnende ondernemingen, verplichtingen die zouden kunnen worden afgeschaft, vereenvoudigd of verlicht.
De *vrije* beroepen zullen worden ingeschakeld in het beleid van Middenstand. Met het oog hierop zal de Regering de gewesten verzoeken akkoord te gaan opdat de vrije beroepen toegang zouden kunnen krijgen tot de economische hulpverlening aan KMO's. o m. op basis van de wet van 4.8.1978. De Regering zal eveneens het ristorno van 10 % der RSZbijdragen dat nu verleend wordt aan de ondernemingen met minder dan 10 werknemers en aan de beoefenaars van vrije beroepen van minder dan 35 jaar uitbreiden tot alle vrije beroepen die personeel tewerkstellen.
Een specifieke vertegenwoordiging van de KMO's zal gewaarborgd worden in de organen van de sectoren waar zij een belangrijk deel van de activiteit en van de tewerkstelling verzekeren.

3. Land-, tuinbouw en zeevisserij
De Regering zal het beleid voortzetten dat er op gericht is aan land- en tuinbouw een inkomen te waarborgen dat vergelijkbaar is met dit van de andere groepen van de heroepsbevolking. overeenkomstig de bedoeling van de wet op de landbouwpariteit Daartoe is naast een gezond markt- cn prijsbeleid, een dynamisch structuurbeleid. zowel op nationaal als op Europees vlak. noodzakelijk, Dit beleid zal aangepast worden aan de specifieke toestand van de landbouw, in het bijzonder daar waar de leefbaarheid van de uitbating in het gedrang wordt gebracht tengevolge van dc produktiebeperkingen die worden opgelegd, van de tuinbouw en van de zeevisserij
Aldus zal een beleid worden gevoerd tot beheersing van produktiekostcn cn uitschakeling van de concurrentievervalsende maatregelen. Met dat doel zal de Regering bijzondere aandacht besteden aan de specifieke problemen van de tuinbouw en voor de aanschaf van sommige produktiemiddelen.
Een globaal beleid inzake de vetten zal eveneens gevoerd worden.
Terzelfdertijd zal het afzet- en produktiebeleid gericht zowel op de binnenlandse als buitenlandse markten worden voortgezet en beter gecoordineerd worden.
De verbetering van de kwaliteit van de produkten en van de gezondheid van de veehouderij zal versterkt worden.
De toegang van de jongeren tot het landbouwberoep evenals de bedrijfszekerheid zal aangemoedigd worden door de bevordering van de continuïteit van de landbouwbedrijven, door de herziening van de pachtwet en door het instellen van fiscale stimuli ten voordele van loopbaan-pachtovereenkomsten.
Inzake de zeevisserij zal de Regering de modernisering van de vloot en de toepassing van nieuwe vismethoden aanmoedigen.

4. De bouwsector
Het akkoord dat eind juli 1985 door de Regering met de bouwsector werd afgesloten zal worden uitgevoerd. Daardoor worden belangrijke stimuleringsmaatregelen behouden. Daarenboven zullen op basis van de resultaten van de grondige macro-economische en bedrijfseconomische doorlichting van de bouwsector, die thans wordt uitgevoerd, de nodige lange-termijnmaatregelen worden vastgelegd. Mochten deze op 1 mei 1986 niet van kracht kunnen worden dan zal vooraf overleg worden gepleegd over de modaliteiten van de verlenging van de overeengekomen overgangsmaatregelen.
Tenslotte bevestigt de Regering dat de perequatie van de kadastrale inkomens niet eerder dan op 1 januari 1991 zal worden toegepast, overeenkomstig art. 37 van de wet van 27.12.1984.

5. Het sparen voor sociale en economische nuttige doeleinden zal worden aangemoedigd. Dit zal vooral het risicodragend kapitaal van de industriële ondernemingen in België ten goede komen en de aanvullende pensioenvorming bevorderen. De aanmoediging zal vooral geschieden via fiscale maatregelen te nemen binnen de beschikbare budgettaire ruimte, en volgens de technische modaliteiten, zoals bepaald in de wetsvoorstellen nr 1239 en 1309 (1984-1985), ingediend bij de Kamer en 905 (1984-1985).ingediend bij de Senaat

6. In de nationale sectoren zullen de herstructureringsmaatregelen volledig worden uitgevoerd. De bepalingen van de wet van 5 maart 1984 zullen worden toegepast. De Regering zal het parlement verzoeken het wetsontwerp houdende een bijzonder fiscaal regime voor de inkoop van bevoorrechte aandelen zonder stemrecht uitgegeven door vennootschappen behorend tot de nationale sectoren, goed te keuren.

7. **Wetenschapsbeleid**
In het domein van het wetenschapsbeleid zal de Regering het onderzoek mrt nationaal belang

bevorderen, de deelname aan Europese onderzoeksprogramma's versterken en het onderzoek ter ondersteuning van nationaal openbare investeringsprogramma's uitbreiden. De uitbreiding van het wetenschappelijk en technisch potentieel van ons land zal worden voortgezet. Met het oog hierop zullen de doeleinden bepaald in de wet van 31 juli 1984 worden verwezenlijkt
Om hierin te slagen zal de financiering door de privé-sector van het onderzoek meer worden aangemoedigd. De samenwerking met de gemeenschappen en gewesten zal worden opgedreven
De periodieke evaluatie van de resultaten zal worden veralgemeend.

8. Energiebeleid
Het beleid inzake rationeel energieverbruik zal worden voortgezet
De invoerprijs van de primaire energiedragers moet maximaal worden gedrukt. meer bepaald voor het aardgas.
De Regering zal het uitrustings- en produktieplan voor elektriciteit voor de periode 1985-1995 goedkeuren, rekening houdend met het advies van het Controlecomité voor gas en elektriciteit en de besluiten van het energiedebat in Kamer en Senaat in 1982-83. De bijkomende behoefte aan elektrische stroom moet worden opgevangen door de uitbreiding met één kerncentrale. gebeurlijk in internationale samenwerking; door de bouw van steenkoolcentrales met een voorkeur voor wervelbedcentrales en door de gecombineerde produktie warmte-elektriciteit. Het programma van omschakeling van de bestaande klassieke centrales op steenkool moet worden voortgezet. In alle gevallen zal rekening worden gehouden met de hoegrootheid van de behoeften, de relatieve kostprijs per kilowatt-uur en de weerslag op het leefmilieu.
De Regering zal onderhandelen met de privéaandeelhouders van Distrigaz teneinde de overheidsparticipaties te verminderen.
De Regering zal zorgen voor de effectieve uitvoering van de aanbeveling van het Controlecomité in verband met de onderbreking van de levering van gas en elektriciteit aan de verbruikers met bescheiden inkomen. Zij zal de resultaten ervan evalueren.

9. Democratisering van het sociaal-economisch leven
Een grotere doorzichtigheid en democratisering van het sociaal-economisch leven zal bijdragen tot het verstevigen van het vertrouwen dat onontbeerlijk is voor het verderzetten van het herstel.
Terzelfdertijd zal dit een grotere betrokkenheid van alle tewerkgestelden en aandeelhouders bij de toekomst van hun onderneming mogelijk maken. In dat verband is het van belang de rol van de kaders bij het herstel te erkennen en naar oplossingen te zoeken die toelaten hun bijdrage tot de ontwikkeling van de ondernemingen te valoriseren.

De Regering zal de nodige initiatieven nemen strekkende tot
- het democratiseren en doorzichter maken van de grote ondernemingen door de invoering van de participatie van alle werknemers (arbeiders, bedienden en kaderleden) in de beheer- of toezichtsraden van de onderneming:
- het beter toepassen van de bepalingen inzake informatie aan de ondernemingsraden:
- het activeren van de uitvoeringsmaatregelen van de wet op het bedrijfsrevisoraat;
- het bevorderen van de veralgemening van de sociale balans;
- het beschermen van het industrieel patrimonium van het land door het versterken van de bestaande informatieplicht in hoofde van alle grote bedrijven die belangrijke wijzigingen inzake de kapitaalstructuur door overdracht aan het buitenland doorvoeren;
- het wijzigen en aanpassen aan de staatshervorming van dc wet van 15 juli 1970 houdcndc organisatie van de planning en economische decentralisatie:
- het samenvoegen van de Nationale Arbeidsraad en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven:
- het aanmoedigen van het Europees sociaal overleg.

De Regering zal bij het Parlement aandringen opdat het wetsontwerp inzake de opsporing van ondernemingen in moeilijkheden en inzake de bijstand bij hun herstructurering, snel zou worden aangenomen. Teneinde dubbelgebruik te vermijden zal overleg worden gepleegd met de gewestexecutieven.
De Regering zal bij de NAR een overleggroep oprichten waarin ook de verschillende kadergroeperingen zullen vertegenwoordigd zijn zodat deze hun standpunt kunnen laten horen en medewerkers aan het voorbereiden van de toegang van de kaderleden tot de overlegorganen inzake collectieve arbeidsovereenkomsten ingevolge de sociale verkiezingen van 1987.

D OVERHEIDSFINANCIËN

1 He? netto te financieren saldo van de Schatkist zal jaar na jaar worden teruggedrongen zodat ten laatste tegen het einde van de legislatuur het peil van 7% van het BNP bereikt wordt. Het grootste deel van de inspanning zal geleverd worden tijdens de begrotingsjaren 1986 en 1987, zodat voor de begroting 1987 het netto te financieren saldo teruggebracht wordt tot 8% van het BNP.
Het geheel van de beslissingen nodig voor de begrotingssanering van de jaren 1986 en 1987 zal medegedeeld worden aan het Parlement in de Algemene Toelichting bij de begroting van ontvangsten en uitgaven voor het begrotingsjaar 1986. Zij zullen technisch uitgewerkt worden vóór einde juli 1986.
De snelle en coherente uitvoering van deze beslissingen. hun opvolging en hun aanpassing verantwoorden de vraag van de Regering aan het Parlement om aan de Koning de nodige bijzondere machten toe te kennen tot op het einde van de werkzaamheden van de budgetcontrole van 1987 d w z. tot op 31 maart 1987.
Voor de lokale overheden zal stipt worden vastgehouden aan de bepalingen van het KB nr. 110 van 13.12 1982 dat aan elke lokale overheid minstens het budgettair evenwicht oplegt uiterlijk met ingang van het begrotingsjaar 1988
Het financieel evenwicht van de sociale zekerheid zal in elk geval behouden blijven.

2 Het gezondmaken van de openbare financiën staat in nauw verband met de algemeen economische politiek Lagere inflatie. rentestand en werkloosheid en economische groei kunnen een belangrijke bijdrage leveren tot het verminderen van het begrotingstekort. Naarmate de sanering vordert draagt deze bovendien zelf bij tot lagere rentetarieven door een geringer beslag op geld- en kapitaalmarkt en langs die weg tot meer investeringen in de bedrijven en de bouwsector en dus tot hogere economische groei
Het regeringsbeleid voor concurrentiekrachtige en gezonde bedrijven is dus essentieel. Zij laat toe een overschot op de lopende rekeningen van de betalingsbalans, basis voor een vertrouwen in onze munt en lagere rentetarieven te behouden. Anderzijds laat een actief tewerkstellingsbeleid toe in de begroting de werkloosheidsuitgaven te verminderen.

3 a. In het kader van de Inspectie van Financiën zal een commissie een inventaris opmaken van alle mogelijke besparingen met weerslag op de verschillende begrotingen, op het netto te financieren saldo. op de werkgelegenheid en op de betalingsbalans. Tevens zal jaarlijks de inventaris van de fiscale uitgaven gepubliceerd worden in de Algemene Toelichting bij de begroting van ontvangsten en uitgaven. Op basis van deze inventaris zullen de fiscale uitgaven bij het opmaken van de begrotingen aan een kosten-batenanalyse onderworpen worden
b. Gevolggevend aan de voorstellen van de Algemene Afvaardiging tot Hervorming van de Rijkscomptabiliteit en in overeenstemming met de genomen beslissingen, zal de Regering vanaf 1986 de hervorming van de begroting door programma's invoeren. zodat zij van toepassing wordt inzake de begrotingen van de Ministeries. Dit betekent dat de begrotingsvoorstelling gewijzigd zal morden in de zin aangeduid door de Algemene Afvaardiging. De opvolgingscontrole van de uitgaven zal per basistoelage of activiteitenprogramma gebeuren. Op haar beurt is dit een noodzakelijke voorwaarde om tot een analytische boekhouding te komen.
c. Zonder afbreuk te doen aan de begrotingsbeslissingen van de Regering zal de opmaak en de uitvoering van de begroting verder worden uitgewerkt in cellen die verschillende departementen hergroeperen Daarenboven zal een systeem van budgettaire enveloppes per departement op punt worden gesteld. Elke Minister zal gehouden zijn de uitgaven van zijn departement binnen de grenzen van de enveloppe te houden Om dit resultaat te bereiken zal elke Minister de nodige manoeuvreerruimte krijgen door in de wetgeving op de rijkscornptabiliteit de regels inzake overdracht van kredieten te versoepelen. Voor de vaste uitgaven en de begrotingsfondsen zullen o.m. op het vlak van de Thesaurie de nodige maatregelen genomen morden om de overschrijding van de kredieten tegen te gaan
d. De Regering zal aan de Algemene Afvaardiging vragen haar voorstellen voor te leggen met de bedoeling deze hervorming uit te breiden tot de instellingen van openbaar nut wiens werking, geheel of gedeeltelijk, gefinancierd wordt door begrotingstussenkomsten inzake exploitatie of investeringen
e. Deze hervorming gaat samen met een grotere responsabilisering van de verantwoordelijken. een grotere autonomie inzake de affectatie van de kredieten binnen de toegewezen begrotingsenveloppe. een beroep op meer moderne beleidsmethoden bij de voorbereiding van de beslissingen en een beter objectiveren van de mogelijke beslissingen door kosten-batenanalyses.
In deze optiek is de regering van oordeel dat het statuut van de ambtenaren-generaal dient hervormd te worden met het oog op een versterking van de motivatie o.m. voor de vermindering van de kosten. de beheerscapaciteit en de functionele mobiliteit.

4. Met het oog op het bereiken van de vooropgestelde vermindering van het begrotingstekort in 1986 en 1987:
- worden de begrotingsmaatregelen die in 1985 van kracht zijn bevestigd;
- zal het spaarplan van maart 1984 en meer bepaald de schijf 1986 ervan volledig worden uitgevoerd. Dit betekent dat, naast het feit dat de opbrengst van de algemene matiging in de privé-sector van 1984, 1985 en 1986 verder aangewend zal worden om de staatstussenkomst in de stelsels van sociale zekerheid te verminderen. en onder voorbehoud van hetgeen zal worden beslist voor de bouwsector, het planvanaf het begrotingsjaar 1987 op jaarbasis volgen bruto budgettair resultaat oplevert:

• sociale zekerheid	35 miljard
• fiscale recuperatie op vervangingsinkomens	5 miljard
• openbare diensten	22 miljard
• marktconforme vermindering interestlasten	30 miljard
• vcrmindcring fiscale uitgaven	25 miljard

(Voortzetting volgende aflevering)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20.
I.S.S.N. 0165-3660

EINDE STAAT VAN BELEG IN PAKISTAN

Op 30 december 1985 heeft president Zia ul-Haq de staat van beleg opgeheven die hij op 5 juli 1977 – aanvankelijk voor een periode van 90 dagen – had afgekondigd. Zia blijft president (met vergaande bevoegdheden) en stafchef van de strijdkrachten.
De grondwet van 1973 werd volledig van kracht verklaard, met de aanpassingen ten gunste van de president die in maart 1985 werden aangebracht maar ook met de paragraaf die stelt dat iedereen die aan de grondwet komt schuldig is aan verraad: sommige leden van de oppositie hopen, als zij ooit aan de macht komen, hem op die aanklacht te berechten, aldus The Economist. (4-1-'86).
De militaire tribunalen zijn afgeschaft. Drie van de vier militaire gouverneurs in Pakistans provincies zijn door burgers vervangen. De gouverneur van Sind blijft aan, maar hij moet ontslag nemen uit het leger.
In een toespraak voor een gezamenlijke zitting van het parlement verklaarde Zia dat de militairen de politieke en economische situatie van het land weer gezond hebben gemaakt en een ,.hernieuwde en vooruitstrevende staat" overgedragen aan de nieuwe burgerregering. .,Het volk van Pakistan leeft in een atmosfeer van vrede en rust onder de islam".
..Als de mensen niet met ons hadden samengewerkt, hadden de strijdkrachten niet eens achteneenhalve dag kunnen regeren. Onze besluiten hebben bewezen correct te zijn en ze hebben de juiste gevolgen gehad", aldus Zia.
Hij waarschuwde de leden van het parlement om persoonlijke geschillen te vermijden en zich voor het landsbelang in te zetten. Als dit niet gebeurt. bestaat de mogelijkheid dat de strijdkrachten opnieuw ingrijpen. ,,Dit is de enige manier om de instelling van een nieuwe staat van beleg in de toekomst te vermijden", aldus de president. Maar hij zei voorts: ,,Wij hebben nimmer gemeend dat de staat van beleg de plaats kan innemen van een politiek systeem. Vandaag baart de staat van beleg de democratie".

In aansluiting op het artikel van 14 maart 1985 (pag. 161 e.v.-'85) volgt hieronder een overzicht van de politieke ontwikkelingen uit de tussenliggende periode.

Grondwet gedeeltelijk weer van kracht

Op 10 maart 1985 verklaarde president Zia ul-Haq de in 1977 opgeschorte grondwet van 1973 gedeeltelijk weer van kracht. Buiten werking bleven 27 van de 280 artikelen alsmede twee paragrafen van een ander artikel die o.m. betrekking hadden op de fundamentele rechten van de burgers, de jurisdictie van de hooggerechtshoven, de benoeming van de verkiezingscommissie. verraad en subversieve actie. De president sprak de hoop uit dat ook deze artikelen weer spoedig door hem van kracht konden worden verklaard, want daarna kon tevens de staat van beleg worden opgeheven. Maar een datum daarvoor kon hij nog niet noemen.
Door de presidentiële maatregel werden ook de grondwetswijzigingen van kracht die Zia ul-Haq in het weekend van 3 maart 1983 had bekendgemaakt (zie pag. 165/3-'85). Deze wijzigingen hadden de macht van de president in het bijzonder tegenover de premier versterkt

Junejo tot premier benoemd. Vorming burgerregering

Op 21 maart 1985 benoemde president Zia de 53-jarige Mohammed Khan Junejo tot premier. De president benadrukte dat hij deze .,patriottische en intelligente leider" wegens zijn individuele kwaliteiten had benoemd en niet in zijn eigenschap als lid van de Moslem Liga. de centrum-rechtse partij van de Pir van Pagaro.

De uit het Sanghar-district in de provincie Sind afkomstige grootgrondbezitter Junejo verwierf een landbouwdiploma aan het Hastings Agricultural Institute in Sussex (Engeland). In de jaren zestig vervulde hij diverse ministersposten onder president Ajoeb Khan (1958-1969). o.a. als minister van spoorwegen voor West-Pakistan. Tijdens de ambtsperiode van de in 1977 afgezette premier Zulfikar Ali Bhoetto hield hij zich buiten de politiek. President Zia benoemde Junejo in zijn eerste burgerkabinet op 23 augustus 1978 tot minister van spoorwegen. In april 1979 trad hij tegelijk met alle andere burgerministrs af. Met zijn partiigenoten uit de Moslem Liga bleef hij echter president Zia steunen.

President Mohammed Zia ul-Haq ondertekent het decreet waarbij de staat van beleg in Pakistan na 8½ jaar wordt opgeheven.

Op 23 maart kwamen de beide Kamers van het op 25 februari gekozen parlement voor het eerst bijeen. President Zia ul-Haq legde de eed af voor een nieuwe ambtstermijn van vijf jaar zoals vastgesteld in het referendum van 19 december 1984 (zie pag. 165/1'85). In een rede tot de afgevaardigden en senatoren zei Zia dat hij hetzelfde politieke beleid zou voeren als in de acht voorgaande jaren. De regering zou zich vooral wijden aan de strijd tegen de corruptie en vóór de verdere islamisering van het land. Zia had naar zijn zeggen ,.niets anders dan de islam te bieden".

Na zijn toespraak beëdigde hij de nieuwe premier Junejo die de volgende dag (24 maart) eenstemmig het vertrouwen van het parlement kreeg.
Daarentegen koos het parlement op 23 maart niet de kandidaat van de Moslem Liga. Khawaja Mohammed Safdar. tot zijn voorzitter, maar een jongere man. Syed Fakhr Imam. Deze versloeg de officiële kandidaat met 119 tegen 111 stemmen.

Premier Junejo deelde op 24 maart mee dat hij binnenkort de samenstelling van zijn kabinet zou bekendmaken. met ,.vele nieuwe gezichten". Hij verklaarde dat hij de opheffing van de staat van beleg reeds met president Zia had besproken en dat hij zou ijveren voor een opheffing van het verbod op politieke partiien.

In een door radio en televisie uitgezonden toespraak zegde premier Junejo op 31 maart toe dat zijn regering op korte termijn de onafhankelijke rechtspraak in het land zou herstellen, een stap die hij van groot belang noemde voor de grondrechten van de burgers. Hij kondigde aan dat aan de nieuwe regering geen partijen zouden deelnemen. De oppositie zou aan het streven van de regering tot herinvoering van democratische instellingen kunnen meewerken, maar dan moest zij wel de verkiezingen van februari accepteren. Ook Junejo bleef vaag over het tijdstip waarop de staat van beleg zou worden beëindigd.

Op 10 april werden de 13 ministers en 7 staatsministers van de nieuwe burger-

Weekblad 55ste jaargang No 2825. pag 41239-41254

De Pakistaanse premier Mohammed Khan Junejo (r.)vergezeld van zijn Chinese ambtgenoot Zhao Ziyang, inspecteert een erewacht in Peking (17 november 1983) bij zijn aankomst aldaar voor een bezoek aan China.

regering beëdigd. De ministersportefeuilles waren als volgt verdeeld:

binnenlandse zaken - Ghulam Mohammed Ahmad Khan Manika: voorlichting en omroep - Hamid Nasser Chadha: justitie en betrekkingen met parlement - Iqbal Ahmad Khan: financiën en planning - Mahbub ul-Haq*. buitenlandse zaken - Sahabzada Yaqub Khan*: handel - Saleem Saifullah: spoorwegen - Abdul Ghafoor Khan Hoti*; arbeid - Haji Hanif Taiyab: verbindingen - Mohyuddin Baluch*: produktie - Khaqan Abbasi: huisvesting en openbare werken - Yusuf Reza Gilani: industrie - Syed Zafar Ali Shah: plaatselijk bestuur en plattelandsontwikkeling - Zafarullah Khan Jamali*

* = leden vorige kabinet

Voorts werden zeven staatssecretarissen en twee regeringsadviseurs benoemd

Verdere ontwikkelingen. Terugkeer Benazir Bhoetto. *Huisarrest*

Op 30 april hadden zowel Islamabad als de vier provincies burgerregeringen. Dit betekende volgens president Zia dat een van de laatste stappen was gezet op de weg naar de beëindiging van het militaire bestuur.
Maar de president liet in een op 23 mei vermeld interview weten dat een onmiddellijke opheffing van de staat van beleg ,,voorbarig'' zou zijn. ,,Ik handhaaf de staat van beleg niet omwille van de macht maar om de nieuwe regering tijd te geven wortel te schieten'', aldus Zia.

Op 26 meiverlangde het parlement, dat voor de behandeling van de begroting bijeen was, in moties de onmiddellijke opheffing van de staat van beleg en het herstel van de democratische rechten. Vervolgens verzocht parlementsvoorzitter Fakhr Imam premier Junejo een commissie te vormen om het probleem te bestuderen.
Op 4 juni zei premier Junejo in het parlement dat hij de president zou vragen de staat van beleg op te heffen zodra .,een nieuwe politieke orde'' door het parlement was goedgekeurd. Een parlementaire commissie moest daartoe binnen twee weken voorstellen indienen.

Op 7 augustus legde een speciale parlementscommissie van 29 leden een rapport voor aan de Nationale Assemblee waarin werd aanbevolen de verboden politieke partijen te legaliseren en de staat van beleg op te heffen. Bij de legalisering van de politieke partijen zou een uitzondering moeten worden gemaakt voor groepen die vanuit het buitenland lijken te worden gestuurd of die activiteiten of ideeën bepleiten in strijd met de nationale belangen of de islam. Hieronder zouden bijv. marxistische partijen vallen. De commissie noemde geen tijdslimiet voor de opheffing van de staat van beleg. Het parlement schortte zijn zitting op om het document te bestuderen.
Op 14 augustus verzekerde premier Junejo dat de staat van beleg tegen het eind van het jaar zou worden opgeheven. Op 1 januari 1986 zou een ,,compleet herstel van de democratie in het land'' zijn bereikt.
Op diezelfde dag, de 38ste verjaardag van de onafhankelijkheid, hield de alliantie van 11 oppositiepartijen, de Beweging voor het Herstel van de Democratie (Movement for the Restoration of Democracy - MRD), in Lahore een massabijeenkomst die door ca. 50.000 mensen werd bijgewoond. Woordvoerders eisten onmiddellijke opheffing van de staat van beleg en herstel van de grondwet van 1973 zonder Zia's amendementen.
Bovendien eisten oppositiewoordvoerders dat er nieuwe verkiezingen zouden worden gehouden. maar premier Junejo verklaarde dat daartoe ,,geen mogelijkheid'' bestond.
Op 21 augustus arriveerde de waarnemend voorzitter van de oppositionele Pakistan People's Party (PPP).Benazir Bhoetto, vanuit ballingschap in Karachi met het stoffelijk overschot van haar broer Shahnawaz Bhoetto. die op 18 juli dood was aangetroffen in zijn flat in het Franse Cannes. Benazir keerde terug voor de begrafenis van Shahnawaz in Larkana, waar zij bij aankomst nog diezelfde dag door een menigte van ca. 73.000 mensen werd begroet die vervolgens ook de begrafenis van Shahnawaz bijwoonden. Benazir Bhoetto bleef voorlopig in Larkana om aanhangers te ontvangen en politieke adviseurs te raadplegen.
Op 27 augustus kwam zij uit Larkana in Karachi aan waar zij de regering opriep zich te houden aan haar belofte de staat van beleg voor het einde van het jaar op te heffen, omdat het volk anders een strijd voor zijn rechten zou beginnen. Op 29 augustus werd Benazir Bhoetto voorlopig voor 90 dagen onder huisarrest geplaatst. ,,Niemand mag haar ontmoeten'', aldus een politiefunctionaris.

Leaaliserina militaire bewind

Op 9 september diende de regering bij het parlement een ontwerp amendement op de grondwet in dat de staat van beleg en de in het kader daarvan genomen maatregelen moest legaliseren. Volgens het ontwerp is de staat van beleg en andere decreten ,,hierbij bevestigd. bekrachtigd en aangenomen, zijn die uitgevaardigd door een bevoegd gezag en kunnen ze daarom niet door enige rechtbank op welke grond dan ook ter discussie worden gesteld''. Voor goedkeuring was een tweederde meerderheid vereist. Deze ,,Martial Law Indemnity Bill'' kreeg voorrang op het wetsontwerp i.z. de politieke partijen, waarvoor het parlement eigenlijk bijeengekomen was. Op 19 september sloot de regering de discussie over het immuniteitsontwerp, wat tot grote opschudding leidde.

Op 21 september verklaarde president Zia in Islamabad dat de staat van beleg per 31 december zou worden opgeheven, ongeacht of het parlement het wetsontwerp goedkeurde of niet. Ook waren wijzigingen in het ontwerp mogelijk.
Eind september trok president Zia een

voorstel tot instelling van een permanente nationale veiligheidsraad, dat op veel verzet was gestuit, in.
Op 2 oktober verlieten 32 onafhankelijke afgevaardigden het parlement uit protest tegen een regeringsbesluit om de behandeling van het immuniteitsontwerp te bespoedigen. Oppositie daartegen had de behandeling reeds drie weken opgehouden.
In de nacht van 16 op 17 oktober tenslotte werd het omstreden wetsontwerp ria enkele wijzigingen door het parlement zonder tegenstemmen aangenomen. Wel waren ca. 60 leden tijdens de stemming afwezig.

Aanhouding opposztzelezders. *Benazir* Bhoetto *opnieuw uit* Pakzstan Opheffing verbod op politieke *partijen*

Aan de vooravond van een geplande MRD-bijeenkomst in Karachi werden op 24 oktober vier oppositieleiders aangehouden: twee kregen huisarrest. Ghulam Mustafa Jatoi van de PPP en Khwaja Khairuddin van de Moslem Liga; twee werden gevangen gezet, Mushtaq Mirza van de Pakistaanse Democratische Partij en Fatenyab Ali Khan van de Partij voor Arbeiders en Boeren.
Op 4 november werd Benazir Bhoetto door de politie naar het vliegveld van Karachi gebracht. Zij had toestemming gekregen om via Londen naar Nice te reizen om daar te worden gehoord door de politie over de dood van haar broer.

Op 11 november diende de regering bij het parlement een wetsontwerp in dat de activiteit van politieke partijen na de opheffing van de staat van beleg moest regelen. Partijen moeten zich vóór toelating bij de verkiezingscommissie laten registreren, wat volgens de oppositie de regering de kans bood ongewenste politieke verenigingen te verbieden. Op 9 december werd de wet door de Nationale Assemblee aanvaard en op 16 december door de Senaat. Daarmee werd de opheffing van het verbod op politieke partijen een feit en werd ook de weg vrijgemaakt voor een volledige opheffing van de staat van beleg, aldus de minister van justitie Iqbal Ahmad Khan.

In het weekend van 22 december werd een dertigtal oppositieleiders gearresteerd naar verluidt om een op 25 december in Lahore beraamde protestdemonstratie te verhinderen. Op 25 december werd de arrestatie van nog eens 200 politieke dissidenten in Lahore gemeld. Maar op 26 december werden 260 arrestanten weer in vrijheid gesteld.

WEST-EUROPA

ANDORRA

ONTWIKKELINGEN SINDS MEI 1982

Sinds mei 1982 deden zich in Andorra de volgende ontwikkelingen voor (vor. ber. op pag. 32813 e.v.-1982):

Sud *Radio* en *Radio* Andorra weer *in* de lucht

Nadat de Andorraanse autoriteiten het Franse zendstation Siid Radio op 6 november 1981 hadden gesloten (pag 329 2-1982) kwam het station op 16 maart 1983 weer in de lucht Het Spaanse omroepstation Radio Andorra dat na 2 april 1981 met zijn uitzendingen was gestopt (pag 32912-1982), begon op 12 januari 1984 weer uit te zenden
Andorra dat in 1961 aan beide stations een zendmachtiging had verleend, had na het aflopen van de zendmachtigingen op 29 maart 1981 deze niet meer willen verlengen. omdat het zelf volledige controle over het Franse en Spaanse zendstation wilde verkrijgen. Toen dit niet lukte, had het parlement op 2 april 1981 besloten dat Sud Radio en Radio Andorra hun uitzendingen moesten staken.

Eerste belastingwet

Op 19 augustus 1983 werd in Andorra de eerste belastingwet aangenomen. De Conseil Général des Vallées, het 28 leden tellende parlement, ging met 12 stemmen voor, acht tegen en zeven onthoudingen akkoord met de heffing van belasting op bankdeposito's, verzekeringspremies en hoteltarieven.
Andorra. dat onder leenheerschap van het Franse staatshoofd en de bisschop van het Spaanse Seo de Urgel staat, maar verder onafhankelijk was. had zijn inkomsten tot dan toe voornamelijk verkregen uit heffingen op de invoer van goederen. Jaarlijks kwamen zo'n zeven miljoen toeristen naar het bergstaatje op de grens tussen Frankrijk en Spanje om goedkoop elektronische apparaten, videocassettes en luxe artikelen in te slaan.

Overhandiging questia aan Mitterrand

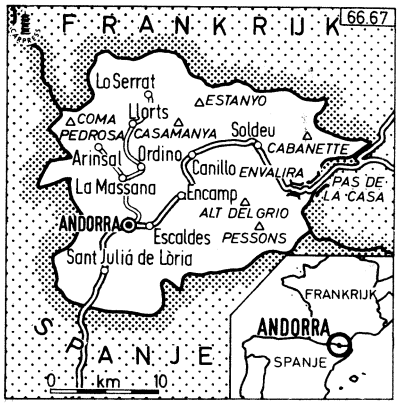
Op 29 november 1983 overhandigde de premier van Andorra. Carlos Ribas Reig, in Parijs. de questia, een bedrag van 960 franc, aan de Franse president Mitterrand, die als Frans staatshoofd één van de twee co-prinsen van Andorra was. Ook de bisschop van Seo de Urgel had als co-prins van Andorra om het jaar recht op de questia (460 peseta).
Volgens premier Ribas .geeft de questia de band met Frankrijk en met Spanje aan die niemand in Andorra wenst te ondergraven".
Op 22 oktober 1985 ontving president Mitterrand op het Elysée opnieuw de questia. Bij deze gelegenheid toonde de voorzitter van het Andorraanse parlcment, de zg. syndic géntral. Francesco Cerqueda Pascuet, zich verontrust over het toekomstige statuut van Andorra op fiscaal en handelsgebied, nu het voortaan omringd zou zijn door twee landen die lid waren van de Europese Gemeenschappeii. (Spanje zou per 1 januari 1986 lid van de EG worden en Frankrijk was al lid).
Mitterrand antwoordde dat het statuut veranderingen zou moeten ondergaan .,om een oplossing te vinden die het fundament van de welvaart van Andorra moet handhaven. terwijl tegelijk de regels op het gebied van de Europese handel worden gerespecteerd". De Franse president drong verder aan op een versnelling van de in 1981 in Andorra op gang gebrachte institutionele hervorming.

Gemeenteraadsverkiezingen

Bij de op 12 december 1983 gehouden gemeenteraadsverkiezingen behaalden de liberalen de meerderheid in de gemeenteraad van Les Escaldes-Engordany, de op één na grootste stad van Andorra De traditionalisten behielden echter de controle in de hoofdstad Andorra la Vella en de andere gemeenteraden in het land De gemeenteraadsleden in Andoi ra xvorden op persoonlijke titel voor een periode van vier jaar gekozen

Regerzng *struikelt* over ontwerp-*begroting* voor 1985 Pzntat *nieuwe* premzer *Ontwerp-begroting* aangenomen

Op 30 april 1984 bood de conservatieve premier Oscar Ribas Reig het ontslag van zijn regering aan, nadat zijn ontwerp-begroting voor 1985 door het

parlement was afgewezen. De begroting voorzag in nieuwe belastingmaatregelen. die het begrotingstekort van 840 mln pesetas moesten verminderen.

Op 21 mei koos het parlement de conservatief Josep Pintat Solans tot nieuwe premier. Bij de stemming werden twee blanco stemmen uitgebracht.

Op 16 juli meldde *NRC/H'blad* dat het parlement medio juli een begroting voor 1985 van f 130 mln had goedgekeurd, waarin o.m. een verhoging van de accijns op sigaretten, sterke drank en benzine. alsmede een belastingverhoging voor beeld- en geluidsapparatuur was opgenomen

De accijns op tabak werd. zo vervolgde de krant. verhoogd van twee a vier procent tot tien procent. evenals de belasting op geluid- en beeldapparatuur. Benzine werd tien procent duurder. terwijl de meeste soorten sterke drank ruim twee gulden per liter duurder werden.

Andorra wil speciale behandeling door de EG

Op 4 januari 1985 meldde The Times dat premier Pintat in zijn nieuwjaarsboodschap had gezegd dat Andorra directe onderhandelingen met de EG over zijn toekomst wenste nu Spanje op 1 januari 1986 lid werd van de EG. Pintat zei dat Andorra een speciale behandeling van de kant van de EG wilde.

Parlementsverkiezingen

Op 12 december 1985 konden 4.800 kiesgerechtigde Andorranen naar de stembus gaan om een nieuwe Algemene Raad. het uit 28 leden bestaande parlement. te kiezen Elk van de zeven paiochies in Andorra had vier afgevaardigden in het parlement

De kiesgerechtigde leeftijd was verlaagd tot 18 jaar. Onder de ongeveer 50.000 Andorranen waren ongeveer 10.000 ,,echte" Andorranen. De rest was buitenlander. Alleen ,,echte" Andorranen konden bij de verkiezingen hun stem uitbrengen. Op 9 december 1981 hadden in Andorra voor het laatst parlementsverkiezingen plaatsgevonden (pag. 33011).

Net als in 1981 werden de verkiezingen gewonnen door de conservatieven (traditionalisten), hetgeen betekende dat premier Josep Pintat Solans aanbleef. Volgens de FAZ (16-12) was de opkomst meer dan 80 procent. De toekomstige betrekkingen van Andorra met de EG vormden het belangrijkste thema van de verkiezingsstrijd. (NRCI H'blad, Volkskrant, Le Monde, The Times, NZZ, FAZ)

PORTUGAL

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS BEGIN JUNI 1985

Sinds de (rechts liberale) Sociaal-Democratische Partij (PSD) op 4 juni 1985 besloot het coalitie-akkoord met de Portugese Socialistische Partij (PSP)te verbreken (pag. 385 e.v.-1985), deden zich in Portugal de volgende ontwikkelingen voor:

PSD verlaat kabinet. Premier Soares biedt zijn ontslag aan. Vervroegde parlementsverkiezingen.

Op 13 juni 1985 kondigde de Socialistische premier Mario Soares aan dat hij van plan was zijn ontslag in te dienen na de beslissing van de PSD zich uit de coalitie terug te trekken. Eerder die dag hadden de 19 ministers en staatssecretarissen van de PSD hun ontslag ingediend bij president Antonio dos Santos Ramalho Eanes.
..Westaan opnieuw op een kruispunt", zo zei Soares, ..en worden geconfronteerd met een politieke crisis waarvan de oplossing zeer moeilijk lijkt". Soares zei dat hij nog niet formeel zijn ontslag had aangeboden en voegde daar aan toe dat de meest logische gang van zaken nu zou zijn dat Eanes het parlement zou ontbinden en vervroegde verkiezingen zou uitschrijven.

Op 18 juni riep de president de partijen in het parlement op te proberen een nieuw kabinet te vormen om vervroegde verkiezingen te vermijden. Eanes bood bemiddelaars aan om te proberen een nieuwe regering te vormen. ,.De breuk in de coalitie die in juni 1983 is gevormd heeft een politieke crisis teweeggebracht op een bijzonder delicaat moment in ons nationale leven. een tijdstip waarop het land zich geplaatst ziet voor een buitengewoon delicate economische en sociale situatie met daarbij de komende entree in de Europese Gemeenschappen, die de aanvaarding en uitvoering van dringende, efficiënte maatregelen vereist", aldus Eanes in zijn verklaring.

Op 12 juni was in Lissabon een verdrag ondertekend inzake de toetreding van Portugal tot de EG (pag.454/1 c.v.-1985).

Toen echter bleek dat er geen andere oplossing was voor de regeringscrisis dan vervroegde verkiezingen bood premier Soares op 25 juni formeel zijn ontslag aan. Diezelfde dag kwam, op verzoek van Eanes, de Raad van State - een uit 16 personen bestaand adviesorgaan - bijeen om een (niet bindend) advies te geven over ontbinding van het 250 Afgevaardigden tellende parlement en het uitschrijven van vervroegde verkiezingen.

Op 3 juli maakte president Eanes bekend dat het parlement op 12 juli zou worden ontbonden en dat op diezelfde dag een verkiezingsdatum zou worden vastgesteld. De scheidende regering-Soares zou tot de verkiezingen als demissionair kabinet aanblijven.
In een toespraak voor radio en TV zei Eanes dat hij zijn best had gedaan vervroegde verkiezingen, twee jaar voor de eigenlijke datum. te vermijden
De breuk in de coalitie van Socialisten en Sociaal-Democraten had hem echter geen alternatief gelaten. omdat Sociaal-Democraten, christen-democraten en Communisten gezegd hadden geen andere oplossing voor de crisis mogelijk te achten dan vervroegde verkiezingen. aldus de president.
Voor de ontbinding van het parlement was voor 12 juli gekozen omdat de Afgevaardigden dan, zo werd verwacht, het Portugese toetredingsverdrag tot de EG zouden hebben goedgekeurd.
Op 12 juli ontbond president Eanes het parlement en stelde hij als verkiezingsdatum 6 oktober vast.

Op 11 juli hadden de Afgevaardigden het Portugese toetredingsverdrag tot de EG geratificeerd

Oprichtingscongres PRD

Op 15 en 16 juni 1985 vond in Tomar (midden Portugal) het oprichtingscongres van de Partido Renovador Democratico (PRD) plaats. De PRD bestond uit aanhangers van president Eanes (zie ook pag. 39111-1985).
Tot voorzitter van de partij werd Herminio Martinho gekozen, een landbouwkundig ingenieur, die zei dat de partij klaar was om deel te nemen aan eventuele vervroegde parlementsverkiezingen. Verder verklaarde Martinho dat de PRD geen eigen kandidaat naar voren zou schuiven voor de in jan. 1986 te houden presidentsverkiezingen.
Op 19 juli publiceerde het Portugese Staatsblad een decreet van het Constitutionele Hof waarin stond dat de PRD formeel als partij was erkend.
President Eanes, die na twee ambtstermijnen als staatshoofd niet meer herkiesbaar was, maar al had aangekondigd dat hij politiek actief wilde blijven, zou zich pas aan het hoofd van de partij stellen nadat hij zijn taak aan een opvolger had overgedragen. Zijn ambtstermijn liep op 14 jan. 1986 af (hij was op 14 jan. 1981 voor een tweede ambtstermijn van vijf jaar beëdigd).

Incoering BTW met een half *jaar* uitgesteld

Op 19 juni 1985 meldde Le Monde dat op verzoek van bedrijven de invoering

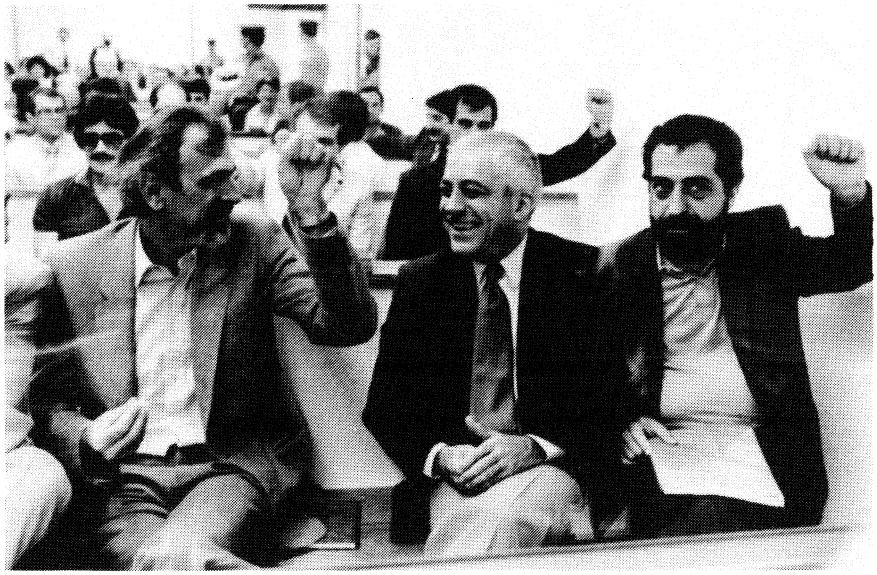
van de BTW met zes maanden was uitgesteld. In plaats van op 1 juli 1985 zou de BTW nu op 1 jan. 1986 van kracht worden, de datum dat Portugal officieel lid werd van de EG.
Er waren drie soorten BTW: een ,,normaal" tarief van 16 procent, een ,.gereduceerd" tarief van acht procent en een ,,verhoogd"tarief van 30 procent. Talrijke voedingsmiddelen en produkten voor de landbouw (meel, vlees, vis. groenten, fruit, melk, olie. eieren, zaden. mest. vee en landbouwmaterialen) zouden worden belast, evenals kranten.

Arrestaties vermoedelijke leden FP-25 Proces tegen *FP-25* verdaagd

Op 29 juni meldde Le Monde dat op 25 juni tijdens een grote politieactie in meerdere gebieden van Portugal acht personen waren gearresteerd die ervan werden verdacht tot de clandestiene linkse terroristische organisatie Volksstrijdkrachten 25 april (Forcas Populares 25 de Abril, FP-25) te behoren. Op 28 juni had de Volkskrant bericht dat de Portugese politie in de nacht van 26-27 juni zes leden van de FP-25 had opgepakt.
Op 22 juli begon in Lissabon een proces tegen 73 vermoedelijke leden van de FP-25. Het proces was het grootste van deze aard dat ooit in Portugal was gehouden.
De meest prominente beklaagde was lt.-kol. Otelo Saraiva de Carvalho, één van de helden van de Anjerrevolutie van 1974 die een einde maakte aan het rechtse bewind in Portugal. De Carvalho was op 20 juni 1985 gearresteerd (pag. 387/3-1985) en op 16 okt. 1985 in staat van beschuldiging gesteld wegens het ,,oprichten, ontwikkelen en leiden van de terroristische organisatie FP-25'' (pag. 388/1-1985).
Omdat een belangrijke getuige bij het proces, Jose Manuel Rosa Barradas, afwezig was. besloot de president van de rechtbank. Antonio Adelino Salvado, op de eerste dag van het proces dit te verdagen tot 7 oktober. De getuige was op 20 juli niet ver van zijn huis neergeschoten bij een aanslag die dezelfde dag werd opgeëist door de FP-23. Barradas, die vroeger ook tot de FP-25 had behoord, was in febr. 1983 gearresteerd en een jaar later vrijgelaten nadat hij informatie over de FP-25 aan de politie had gegeven. Op 11 augustus overleed hij aan de gevolgen van de aanslag.
Op 21 september ontsnapten tien van de beklaagden in het proces uit hun gevangenis in Lissabon Ren van de ontsnapten was Joaquim Dias, die voor de komende verkiezingen in Setubal, een stadje ten zuiden van Lissabon, als lijsttrekker was ingeschreven door de extreem-linkse partij Krachten van Volkseenheid (Forcas da Unidad Popular, FUP).
Onder de vluchtelingen bevond zich ook Daniel Tavares, die beschouwd werd als het ,,brein'' van de FP-25.
Op 7 oktober werd het proces tegen de 72 vermoedelijke terroristen hervat.

Kandidaten voor het premier- en presidentschap

Op 13 juli 1985 besloot de politieke commissie van de Portugese Socialistische Partij (PSP) met 30 tegen 14 (voor Jaime Gama) stemmen dat wanneer de PSP de verkiezingen zou winnen Antonio de Almeida Santos premier zou worden. De Almeida Santos was minister van staat voor parlementaire zaken in de demissionaire regering-Soares (zie voor samenstelling kabinet pag. 503/1 e.v.-1983). Jaime Gama was minister van buitenlandse zaken.

Luitenant-kolonel Otelo Saraiva de Carvalho (m.) bij het begin van het wroces op 22 iuli 1983 Rechts op de foto Pedro Goular, een andere vermoedelijke leider van de FP-25

Mario Soares (r.) en Antonio de Almeida Santos.

Op 27 juli koos een bijzonder congres van de PSP Mario Soares bij acclamatie tot kandidaat voor de in jan. 1986 te houden presidentsverkiezingen. De premier had zich pas kandidaat willen stellen na de parlementsverkiezingen van 6 oktober, maar veranderde van mening na een oproep van 700 onafhankelijke. prominente Portugezen en de .,totale steun" voor zijn kandidatuur uit de socialistische gelederen. Op 8 november trad Soares formeel af als leider van de PSP.
Op 28 juli stelde oud-premier Maria de Lourdes Pintassilgo zich kandidaat voor de presidentsverkiezingen van jan. 1986. Zij liet bij haar kandidaatstelling weten de strijd tegen Soares als onafhankelijke kandidaat aan te gaan. De eerste vrouwelijke premier van het land - haar kabinet hield het in 1979 vijf maanden vol - beloofde de Portugezen een ,.nieuwe stijl van politieke actie" waarin ,,nieuwe horizonten" werden geopend en de ernstige economische en sociale crisis werd opgelost.

De derde kandidaat voor het presidentschap was voormalig vice-premier en voormalig minister van buitenlandse zaken Diogo Freitas do Amaral, die eveneens als onafhankelijke kandidaat optrad. hoewel hij lid was van het christen-democratische CDS (het Democratisch Sociaal Centrum). Op 20 oktober besloot de Sociaal-Democratische Partij de kandidatuur van Freitas do Amaral te steunen.

Op 15 november maakte Francisco Salgado Zenha bekend dat hij zich kandidaat stelde voor de presidentsverkiezingen van jan. 1986. Hij zou de verkiezingen ingaan op het thema „Nieuwe democratie-Nieuwe republiek".

Zenha, één van de oprichters van de Portugese Socialistische Partij en een voormalige vriend van Mario Soares, genoot de steun van president Eanes en van een groot deel van de Democratische Vernieuwingspartij. In 1980 was het tussen Soares en Zenha tot een breuk gekomen wegens een verschil van opvatting over een vernieuwing van het mandaat van president Eanec dat jaar.

Volgens Le *Monde* (17-11) had Zenha op 13 nov. 1985 formeel de Portugese Socialistische Partij verlaten.

Verkiezingsstrijd. Rol van Manuela Eanes

Op 18 sept. 1985 merkte Diana Smith in de *Financial Times* het volgende op over de campagne voor de parlementsverkiezingen van 6 oktober:

In Portugal is de campagnevoor de parlementsverkiezingen van 6 oktober begonnen. Twaalf politieke partijen. waarvan er vijf een goede kans maken om meer dan 10% van de stemmen te behalen. dingen naar de gunst van zeven miljoen stemgerechtigden. Eén van deze vijf. de Sociaal-Democratische Partij (PSD), heeft de door velen niet gewenste verkiezingen nodig gemaakt, nadat haar nieuwe leider. Anibal Cavaco e Silva. de twee jaar oude centrumlinkse regeringscoalitie met de Socialisten op 13 juni jl verbrak Cavaço e Silva verwierp vervolgens de pogingen van president Antonio Ramalho Eanes om een compromis te ontwerpen waardoor de parlementsverkiezingen tot na de presidentsverkiezing van januari uitgesteld zoudrn kunnen worden Generaal Eanes en de Socialistische leider Mario Soares wilden liever geen verkiezingen op korte termijn. Zij achtten het onwaarschijnlijk dat één partij een absolute meerderheid zal behalen en bovendien kan worden verwacht dat de nieuwe president binnen een jaar opnieuw verkiezingen zal uitschrijven om zijn machtsbasis in het parlement te versterken.

De PSD weigerde echter een compromis te sluiten. Deze partij is. na vier jaar van interne ruzies die drie opeenvolgende regeringen hebben ondermijnd, bezig een nieuw imago op te bouwen. De partij maakt tegenwoordig een eensgezinde indruk en ze staat onder leiding van een man die vastbesloten is om de Socialisten te verslaan en van de PSD - die zich duidelijk naar rechts ontwikkelt - dc grootste partij van Portugal te maken

Veel leden van de middenklassen en hogere middenklassen. die sinds de val van de dictatuur in 1974 ongerust zijn. zijn erg ingenomen met de nieuwe strijdlustige PSD en haar leider. Cavaço e Silva's autoritaire optreden doet hen herinneren aan een paternalistisch verleden. waarin het leven orderlijker was en een repressieve regering de bevolking in toom hield.

De PSD lijkt vooral een publiek aan te spreken dat alle huidige problemen van Portugal wijt aan de opkomst van links en dat de schade die het kolonialisme. de koloniale oorlogen. de monopolistische economische praktijken. het isolationisme en de achterstand op agrarisch en industrieel gebied hebben aangericht, negeert

De PSD, die bekend staat om haar afkeer van de orthodoxe Portugese Communistische Partij (PCP) probeert de Socialisten met de Communisten in verband te brengen.

De christen-democraten (CDS) passen onder hun leider Lucas Pires dezelfde tactiek toe. Beide partijen geloven dat Portugal alleen gemoderniseerd kan worden wanneer democratisch links in diskrediet is gebracht en het electorale gewicht van de Socialisten is verminderd. Om dit te bereiken. moet nog veel veranderen in 1983 behaalden de Socialisten 36.3% van de stemmen. tegen 27% voor de PSD, ondanks het door hen aangekondigde versoberingsbeleid dat nodig was om de door de regrring van PSD en christen-democraten in de jaren 1980-1982 veroorzaakte tekorten en buitenlandse schuld te bestrijden. Uit pragmatische overwegingen sloten de Socialisten na de verkiezingen een coalitie met de PSD

Nu Mario Soares zich kandidaat stelt voor de komende presidentsverkiezingen, hebben de Socialisten een nieuwe kandidaat voor het premierschap gekozen in de persoon van Antonio dc Almeida Santos. een advocaat en ervaren parlementariër De Socialisten presenteren zich als de partij die impopulaire maatregelen heeft durven nemen en die nu bereid is om een overgesocialiseerde constitutie te herzien. zodat Portugal zich beter kan voorbereiden op het komende EG-lidmaatschap Alle partijen rechts van de PCP onderschrijven tegenwoordig de dringende noodzaak van constitutionele hervormingen. die erop gericht moeten zijn de linkse ideologie van de revolutionaire jaren 1975 en 1976 uit de grondwet te verwijderen. De sterk Socialistische grondwet wordt door velen gezien als een belemmering voor financiële En industriële ontwikkeling en de Socialisten hebben zich bij deze visie aangesloten

De Communisten behaalden bij de verkiezingen van 1983 183 van de stemmen: een hoog percentage. maar niet verrassend in een land met grote werkloosheid. lage lonen en slechte sociale en mrdische voorzieningen Naast deze traditionele partijen bestaat er ook een nieuwe politieke partij die zich vooral op de centrumlinkse kiezers richt de Partido Renovador Uemocratico (PRD), die geinspireerd wordt door generaal Eanes zonder dat deze als staatshoofd er vooralsnog een actieve rol in kan spelen. Hoeveel stemmen de PRD van de Socialisten en de Sociaal-Democratische vleugel van de PSD zal wegtrekken. is nog onduidelijk. maar haar leider. Herminio Martinho. rekent op 12 % van de stemmen.

Intussen lijken de Portugese kiezers ontevreden over de komende verkiezingen Het opkomctpercentage is in het afgelopen decennium teruggelopenvan 96% in 1975 naar 78% in 1983. Het opkomstpercentage zou op 6 oktober wel eens opnieuw lager kunnen zijn. tenzij het electoraat er voor die tijd van overtuigd kan worden dat het deze keer om een nationaal belang gaat en niet opnieuu- om een onbelangrijke ruzie binnen een elitaire politieke klasse

Een belangrijke rol in de verkiezingscampagne speelde Manuela Neto, de echtgenote van president Eanes. Zij reisde voor de PRD stad en land af en trok grote menigten met oproepen tot morele vernieuwing in de politiek en bestrijding van het sociale onrecht en de corruptie.

Manuela Neto: „Ik heb niet de minste ambitie om aan een politieke loopbaan te beginnen. Als echtgenote van de president heb ik geen andere taak dan ervoor te zorgen dat hij in een rustig huis zijn beslissingen kan nemen. waarbij ik absoluut niet tussenbeide kom. Maar dit mil niet zeggen dat ik me niet. net zoals iedere andere persoon in Portugal, geroepen kan voelen om uit hoofde van mijn burgerplicht mee te doen aan een bepaalde politieke actie. Dus heb ik op grond van morele overwegingen besloten mijn veilige, gemakkelijke hoekje te verlaten om deel te nemen aan de strijd tegen het fatalisme, tegen de neerslachtigheid, tegen de economische en maatschappelijke verpaupering die hier met de dag groeit: tegen de zorgwekkende toename van de corruptie: tegen de ontoelaatbare misère waar zoveel Portugese huishoudens nu onder lijden: tegen het gebrek aan toekomstmogelijkheden voor onze jeugd. Ik zet mij in voor een ver-

Manuela Neto. de vrouw van president Antonio dos Santos Ramalho Eanes, tijdens een verkiezingsbijeenkomst van de Democratische Vernieuwingspartij (PRD) in Lissabon op 2 oktober 1985. Naast haar v.l.n.r. de vroegere voorzitter van de constituerende vergadering Henrique de Barros en PRD-leider Herminio Martinho.

nieuwing, een verandering in de levensomstandigheden in Portugal die al te lang op zich heeft laten wachten en daardoor al echte wanhoop begon te veroorzaken."

PSD *wint* parlementsverkiezingen. *Nieuwe* leider CDS

De op 6 okt 1985 gehouden verkiezingen voor de Assambleia da Republica, het uit een Kamer bestaande parlement dat 230 leden telt, eindigden in een overwinning voor de Sociaal-Democratische Partij (PSD) van Anibal Cavaço c Silva Verder behaalde de Democratische Vernieuwingspartij (PRD) die voor het eerst aan verkiezingen meedeed 45 zetels Socialisten (PSP) Communisten (PCP) en christen-democraten (CDS) leden verlies

De Communisten waren samen met hun kleine zusterpartij MDP (Democratische Beweging van Portugal) de verkiezingen ingegaan onder de naam Alliantie van het Verenigde Volk (APU)

Van de ongeveer 7 miljoen kiesgerechtigde Portugezen ging 73 procent naar de stembus. Nadat ook de stemmen van de kiesgerechtigden in Macao en die van de-in het- buitenland wonende Portugezen waren geteld (in totaal vier zetels). werd in de nacht van 17-18 oktober de officiële verkiezingsuitslag gepubliceerd. Die zag er als volgt uit (tussen haakjes de verschuiving ten opzichte van de parlementsverkiezingen van 25 apr. 1983):

	%		zetels
PSD	29.88	(+ 2.71)	88 (+13)
PSP	20.84	(−15,5)	57 (−44)
PRD	18.00	(418.0)	43 (+45)
APU	15,44	(− 2 64)	38 (− 6)
CDS	9.78	(− 2.65)	22 (− 8)

In de nacht na de verkiezingen waarschuwde PRD-lijsttrekker Herminio Martinho dat de Sociaal-Democraten er niet op moesten rekenen dat zijn partij deelnam in een regering. Voorlopig wilde de partij buiten een kabinet blijven. van welke kleur dan ook. ,,Wij zijn er niet op uit om net als de andere partijen alleen maar een deel van de macht te veroveren". aldus Martinho. .,Wij willen een nieuwe manier van politiek bedrijven introduceren."
PSD-leider Cavaço e Silva verklaarde dat zijn partij .,bereid is een regering te vormen die het belang van het land en niet van een partij zal dienen". Hij deed een beroep op het christen-democratische CDS regeringsverantwoordelijkheid te nemen.
CDS-leider Lucas Pires maakte bekend dat hij, nu zijn partij had verloren. zou aftreden als partijleider. Op 10 november koos het CDS Adriano Moreira. een jurist die onder Salazar

Demissionair premier Mario Soares (l.) en PSD-leisder Anibal Cavaço e Silva brengen op 6 oktober 1985 hun stem uit.

minister van overzeese gebieden was geweest. tot opvolger van Pires.

Optimisme over herstel *economie*

Op 28 okt. 1983 verklaarde de president van de Portugese centrale bank. Manuel Ribeiro Constancio. dat een groei van het Bruto Nationale Produkt (BNP)van Portugal van tussen de 3 en 3,5 procent en een tekort op de betalingsbalans van S 700 mln voor 1986 haalbare doelstellingen waren. Hij voegde eraan toe dat ook op de middellange termijn een zelfde groeipercentage gehandhaafd kon worden.

Constancio sprak op een bijeenkomst met buitenlandse bankiers. waarbij ook demissionair minister van financien Ernani Lopes aanwezig was. Beide Portugezen zeiden te geloven dat het economische beleid van de regering in de afgelopen twee jaar de basis had gelegd voor het economische herstel. Ze noemden de voortdurende vermindering van de inflatie en de stabiele exportgroei bemoedigende tekenen voor het land, dat per 1 jan. 1986 volledig lid zou worden van de Europese Gemeenschappen.
,,Na een enorm onevenwichtige situatie heeft de Portugese economie een volledige ommekeer meegemaakt. De economie heeft veerkracht en aanpassingscapaciteit getoond. Dat zijn belangrijke eigenschappen nu we ons erop voorbereiden gebruik te maken van onze concurrentiepositie als volledig lid van de Gemeenschap". aldus Constancio.

Voor 1986 zei de president van de centrale bank een inflatiepercentage van ongeveer vijftien te verwachten, tegen nog een inflatie van 21,2 procent in 1984 en van 33.9 procent in 1983. Voor 1985 werd de geldontwaarding geschat op zestien procent op jaarbasis. Wel waarschuwde Constancio voor eventuele looneisen omdat die een verdere vermindering van de inflatie teniet konden doen.
Hij voorspelde verder een groei van de export van zeven procent in 1986, tegen nog een groei van negen procent in 1983. Het volume van de export nam in 1983 toe met 20,3 procent en in 1984 met 15.4 procent. De bankpresident wees erop dat Lissabon door de goede resultaten in de export het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans in 1984 had kunnen terugbrengen tot S 520 mln. Ter vergelijking, in 1982 bedroeg het tekort op de lopende rekening nog S 3,2 mrd. Voor 1985 was is een tekort van $ 150 mln aangekondigd.
Minister van financiën Ernani Lopes onderstreepte dat de regering haar pogingen om de economische groei verder te laten toenemen moest voortzetten. Daarbij wees hij op de buitenlandse schuldenlast van Portugal, die eind 1984 in totaal $ 14,9 mrd bedroeg.

Constancio (PSP)- in 1978 onder Soares minister van financiën - was rond 12 maart 1985 tot president van de centrale bank benoemd

Vormzng en samenstelling minderheidsregering onder Cavaço e Silva

Op 7 okt 1985 deelde premier Soares in Lissabon mee dat hij president Eanes schriftelijk had verzocht hem ,,zosnel mogelijk" van zijn functie te ontheffen. Soares schreef de president dat eï na de overwinning van de PSD geen reden voor hem was nog langer als waarnemend premier aan te blijven en dat hij vice-premier en minister van defensie Rui Machete (zie voor zijn benoeming pag. 390/3-1985) had verzocht hem te vervangen tot er een nieuwe regering was gevormd. Machete was lid van de PSD.

Op 8 oktober had president Eanes een gesprek met Mario Soares en Cavaço e Silva. Na afloop hiervan zei Cavaço e Silva dat zijn partij bij voorkeur alleen regeerde. maar zo nodig een coalitie zou sluiten met het Democratisch Sociaal Centrum (CDS).Soares verklaarde dat hij als premier toch maar in functie zou blijven totdat er nieuwe regering was gevormd. De Sociaal-Democraten hadden zich tegen het snelle vertrek van Soares verzet en gezegd dat dit in strijd zou zijn met de grondwet.

Op 29 oktober gaf president Eanes Cavaço e Silva de opdracht een minderheidsregering te vormen. Twee dagen later presenteerde de PSD-leider zijn kabinet. waarin behalve hij zelf elf PSD-leden zaten en twee onafhankelijken. Geen van de andere vier partijen in het parlement had een coalitie met de PSD willen aangaan.

Het was het kleinste van de 16 kabinetten sinds de Anjerrevolutie in 1974. ,.Dit is onze eerste bijdrage aan de verspilling van overheidsgeld in Portugal en een indicatie van hoe deze regering wil omgaan met de overheidsuitgaven". aldus Cavaço e Silva bij de presentatie van zijn lijst van ministers aan president Eanes.

De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier - Anibal Cavaço e Silva; binnenlandse zaken. minister van staat - Eurico de Melo: defensie - Leonardo Ribeiro de Almeida; buitenlandse zaken - Pedro Pires de Miranda (Onafh); financiën - Miguel Ribeiro Cadilhe; justitie - Mario Raposo: planning en regionaal bestuur - Luis Valente de Oliveira; landbouw en visserij - Alvaro Barreto; onderwijs en cultuur - Joao de Deus Pinheiro; handel en industrie - Fernando Santos Martins: openbare werken. transport en verbindingen - Joao Oliveira Martins: gezondheid - Leonor Beleza: arbeid en sociale zekerheid - Luis Mira Amaral (Onafh): relaties met het parlement - Fernando Nogueira.

Premier **Cavaço e Silva** (geb.15-7-1939 in Loule) was van 3 jan. 1980 tot 5 jan. 1981 minister van financiën geweest onder premier Francisco Sa Carneiro. Op 19 mei 1985 was hij gekozen tot partijvoorzitter als opvolger van Rui Machete (pag. 391/2-1985).

Van het nieuwe kabinet maakten drie ministers deel uit die ook in de vorige regeringsploeg onder leiding van Soares zaten: **Raposo** bleef op justitie (zie voor zijn benoeming op 15 febr. 1985 pag. 390/3-1985), **Barreto** ging van handel naar landbouw en visserij, en **De Deus Pinheiro** behield de portefeuille onderwijs, die hij op 15 febr. 1985 in handen had gekregen (pag. 390/3-1985).

Minister van buitenlandse zaken **Pires de Miranda** was president van de Portugese staatsoliemaatschappij Petrogal, voormalig minister van handel en toerisme en president van de commissie voor Europese integratie. Hij was politiek onafhankelijk en had de eerste fase van de onderhandelingen over toetreding van Portugal tot de EG geleid. **Ribeiro Cadilhe** van financiën was sinds 1980 werkzaam bij de staatsbank Banco Portugues do Atlantico. Minister van buitenlandse zaken **De Melo** was vice-president van de PSD en een van de oprichters van de partij

Het nieuwe kabinet werd op 6 november beëdigd. In zijn eerste rede als premier verzocht Cavaço e Silva om steun voor zijn regering en riep hij de oppositie op te kijken naar het nationale belang en niet naar het partijprogramma. Hij wees op de slechte economische situatie in het land en toonde zich een voorstander van Portugals toetreding tot de EG per 1 jan. 1986.

Op 15 november legde premier Cavaço e Silva voor het parlement zijn regeringsverklaring af. Het belangrijkste doel van de regering was de herleving van de economie. Zo moest de inflatie in 1986 uitkomen op ongeveer 14 procent. Verder wilde de premier het staatsingrijpen in de economie terugbrengen. Volgens Cavaço e Silva was zijn voorganger Mario Soares verantwoordelijk voor de ernstige recessie waarin Portugal terecht was gekomen. In de nacht van 20-21 november kreeg de nieuwe regering het vertrouwen van het parlement. Drie tegen de regering gerichte moties, ingediend door de Socialisten, Communisten en de linkse Democratische Beweging, werden verworpen.

Datum *presidentsverkiezingen* vastgesteld

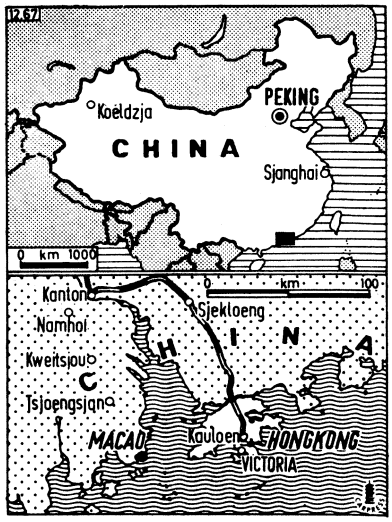
Op 26 nov. 1985 maakte president Eanes de datum van de eerste ronde van de presidentsverkiezingen bekend: 26 jan. 1986. Wanneer geen van de kandidaten een absolute meerderheid behaalde, zou drie weken later een tweede ronde worden gehouden tussen de twee kandidaten met de meeste stemmen. Kandidaten voor het presidentschap konden zich tot en met 27 december aanmelden. De verkiezingscampagne zou officieel van 11 tot en met 24 januari duren.

ONTWIKKELINGEN M.B.T. MACAO. BEZOEK PRESIDENT EANES

Op 27 mei 1985 deelde president Eanes tijdens een bezoek aan het door Portugal bestuurde Macao mee dat er in 1986 met China besprekingen zouden beginnen over de voorwaarden waaronder Macao onder Chinees bestuur zou terugkeren

Vier dagen eerder had president Eanes in Peking (Bejing)verklaard dat er nog geen datum voor de besprekingen was vastgesteld, maar dat een overdracht onvermijdelijk was. In een gemeenschappelijk communiqué dat op 23 mei na besprekingen tussen Eanes en de Chinese premier Zhao Ziyang werd uitgegeven stond dat er spoedig een begin zou worden gemaakt met het ,,oplossen van de kwestie-Macao via diplomatieke kanalen". Volgens de Portugees-Chinese verklaring verliep het gesprek van Eanes en Zhao in een vriendelijke sfeer. Er werd gewag gemaakt van ,,de goede samenwerking tussen de twee regeringen bij de behandeling van de kwestie-Macao".

Op 24 mei zei de Chinese leider Deng Xiaoping dat hij, uitgaande van de overeenkomst in febr. 1979 toen China en Portugal diplomatieke betrekkingen aanknoopten, en gezien de Portugese houding t.o.v. Macao als Chinees territorium onder Portugees bestuur. ..geen problemen" verwachtte. Volgens *NRC/H'blad* (15-8-1985) zei Deng daarna dat het Chinees-Britse akkoord over Hongkong. dat voorzag

in transformatie tot een kapitalistische Speciale Administratieve Regio (zie pag. 625 e.v.-1985) als model moest dienen voor Macao.

In datzelfde artikel in *NRC/H'blad* schreef Willem van Kemenade nog o m het volgende over Macao

Macao is op het eerste gezicht een bagatel. vergeleken bij zijn grote Britse buur aan de overzijde van de Parelrivierdelta. Het telt slechts 400.000 inwoners op zestien vierkante kilometer en is geen economische macht zoals Hongkong De kwestie van de soevereiniteit is in wezen al lang geregeld want dc Portugezen gaven die al in 1966 de facto op en in 1976 formeel
In 1966 weigerde gouverneur Nobre de Carvalho een bouwvergunning voor een communistische school. waarop linkse radicalen. geinspireerd door de culturele revolutie in China dreigdcn de regering omver te werpen Nobre bood aan om de enclave binnen een maand over te dragen, maar meer bedaarde elementen in Peking weigerden uit vrees dat chaos in Macao zou overslaan naar Hongkong met negatieve repercussies voor heel Zuid-China. De Portugezen tekenden daarop een geheime belofte dat zij als formele bestuurders zouden aanblijven en alle invloed van de Kwomintang. de nationalistische regerende partij in Taiwan. zouden elimineren
Na de Anjerrevolutiein 1974 verzocht Lissabon opnieuw aan Peking om Macao terug te nemen. maar de Chinezen weigerden weer omdat zij nog niet klaar waren om de kwestie Hongkong aan te snijden. Portugal kondigde daarop in 1976 een ..organischstatuut" voor Macao a i dat de enclave omdoopte van overzeese provincie tot ..Chinees gebied onder Portugees bestuur"
Terwijl de kwestie van de soevereiniteit, die in de Hongkong-onderhandelingen het hoofdobstakel was in Macao niet meer speelt, is de kwestie-Macao in enige andere opzichten gecompliceerder. Voor Hongkong geldt een datum: de afloop van het pachtverdrag in 1997. Voor Macao bestaat geen verdrag. Het werd in 1557 door keizer Jia Jing aan de Portugezen gegeven om handel te drijven en een kerk te bouwen Portugese gezantschappen gingen om de zoveel jaar schatplicht betalen aan het keizerlijk hof en pas in 1887 maakte Portugal aanspraak op volledige soevereiniteit over Macao. Oorlogen zijn er nooit over geweest.
Vele Portugezen vinden het absurd om na 440 jaar over één kam geschoren te worden met de Britse laatkomers van 1840 en zeggen dat Macao een veel langere overgangsperiode dan tot 1997 nodig heeft. Hongkong is een internationale. meertalige stad met een volledig tweetalig regerings- en bestuursapparaat dat enige lokale Chinezen van ministeriele rang en velen in de directeursrangen telt In Macao is de enige officiele taal het Portugees en het bestuursapparaat is exclusief Portugees-talig.
De militaire gouverneur en de hogere functionarissen zijn op één enkeling na door Lissabon uitgezonden en die enkeling is geen Chinees, maar een zogenaamde Macanees. dat wil zeggen een in Macao geboren gemengdbloedige (plusminus 8000 in aantal) De Macanezen vullen verder alle middenrangen van de bureaucratie en alleen de lagere overheidsbaantjes worden door Chinezen die een beetje Portugees kennen gedaan. Niet dat het een klassemaatschappij is. Geenszins, maar te weinig Chinezen zijn bereid geweest zo goed Portugees te leren dat zij in de hogere sectoren van de overheid kunnen opereren.
De Chinezen concentreren zich daarentegen op de economie, die zij geheel controleren. Ook de politieke macht is in handen van door Peking gesteundc lokale Chinezen, die middels de Kamer van Koophandel de wetgevende vergadering domineren. De vergadering van 17 leden bestaat uit ceri indirect gekozen pro-Chinese fractie onder leiding van zakenman en filantroop Ma Man-kei, die tevens lid van het nationale volkscongres in Peking is. Dan zijn er de door de gouverneur benoemde Portugese ambtenarenfractie cn de Macanese oppositie. De zittingen zijn doorgaans luidruchtigt confrontaties tussen de gouverneur schout bij nacht Vasco de Almeida c Costa en de Macanezen
De Macanezen voelen zich chronisch getrusteerd omdat de hogcrc overheidsrangen voortdurend gevuld worden vanuit Lissabon. ..Niemand weet hoeveel Portugezen er momenteel in Macao zijn". zegt de Macanees Leonel Borralho. eigenaar en hoofdredacteur van de grootste Portugese krant, de *Gazeta Macanese* (oplage 1200). .,De dag dat er geen Portugezen Macao binnensluipen om goedbetaalde overhcidsfunctics op zich te nemen zou zes-koloms voorpaginanieuws in mijn krant zijn", aldus Borralho
Sinds de verkiezingen van vorig jaar augustus vormen de rcgerings- en pro-Chinese afgevaardigden een absolute meerderheid en is de militante Macanese oppositie machteloos geworden Spil waar de hele pseudo-democratische komedie om draait is Ma Man-kei, een door Peking gesouffleerde goedgemutste \-aderfiguur van 66, die volgens velen de machtigste man van Macao is. Een bezoek aan zijn kantoor toont waaraan hij zijn macht ontleent
Op de stoel van gouverneur De Almeida e Costa staat een kruisbeeld, boven die van Ma hangt een foto van hem zelf met Deng Xiaoping. .,De kwestie-Macao is gemakkelijk op te lossen Het probleem is de status van de Macanezen (Tusheng= hiergeboortigen) Hun rechten zullen gewaarborgd worden. maar we moeten storm vermijden. Stormen in hlacao maken nooit grote golven want onze wateren zijn zeer ondiep". zo zegt Ma als een Chinese patriarch.

President Eanes riep tijdens zijn bezoek aan Macao de plaatselijke politieke groeperingen op eensgezindheid te tonen tijdens onderhandelingen over het territorium en tevens bevestigde hij dat de gouverneur; schout-bij-nacht Vasco Fernando Leote de Almeida e Costa, aan het eind van het jaar op eigen verzoek de dienst zou verlaten.

Behalve Peking bezocht president Eanes Shanghai en Guangzhou (Canton).
Van 4-10 febr. 1983 had gouverneur De Almeida e Costa een bezoek aan China gebracht. Doel was een grotere economische samenwerking tussen Macao en China.

PORTUGAL MAAKT GEEN AANSPRAAK MEER OP OOST-TIMOR

Op 10 okt. 1985 verklaarde de Indonesische minister van buitenlandse zaken. Mochtar Kusumaatmadja, dat Portugal de Indonesische regering had laten weten dat het geen aanspraak meer maakte op Oost-Timor, maar wel een ,,rechtvaardige oplossing" wilde bereiken voor het probleem van zijn voormalige kolonie.

Mochtar zei dat zijn Portugese ambtgenoot dit standpunt kenbaar had gemaakt tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in New York. Volgens de minister zou Jakarta naar een .,rechtvaardige oplossing" streven, die aanvaardbaar was voor Portugal. Over de Indonesische soevereiniteit in Oost-Timor. dat een Indonesische provincie werd, was echter geen discussie mogelijk. aldus Mochtar.
Indonesië annexeerde Oost-Timor in 1976 na een burgeroorlog tussen voorstanders van samenvoeging met Indonesie en voorstanders van onafhankelijkheid *(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, FAZ, The Times, Fin. Times, Wereldwijzer).*

ENGELAND

PARLEMENTSVERKIEZINGEN OP GIBRALTAR. JOSHUA HASSAN OPNIEUW PREMIER

Bij op 26 januari 1984 in Gibraltar gehouden verkiezingen voor het 15 leden tellende parlement behield de Gibraltar Labour Party-Association for the Advancement of Civil Rights (GLP-AACR) haar acht zetels. De resterende zeven zetels werden gewonnen door de Gibraltar Socialist Labour Party (GSLP) van Joe Bossano. De Democratie Party for British Gibraltar (DPBG). tot op dat moment met zes zetels de belangrijkste oppositiepartij. behaalde geen enkele zetel en ook drie onafhankelijke kandidaten wisten geen zetel in de wacht te slepen.

Bij de voorgaande parlementsverkiezingen, op 6 februari 1980. had de GLP-AACR acht zetels behaald. de DPBG zes en de GSLP één zetel

De opkomst bij de verkiezingen van 26 januari was 75 procent. De door de Britse regering voorgestelde sluiting van de werf van de Royal Navy in Gibraltar eind 1984, waarbij ongeveer 1000 banen op het spel stonden, vormde het belangrijkste thema in de verkiezingsstrijd.
Tijdens onderhandelingen met de Britse regering had de premier van Gibraltar Joshua Hassan ten aanzien van de sluiting één jaar uitstel weten te krijgen (aanvankelijk was 31 december 1983 voorgesteld) en £28 mln om de kosten en eerste verliezen te dekken. De Britse regering had ook beloofd dat zij na 1 januari 1983, wanneer de marinewerf een commerciële scheepswerf zou zijn geworden. gedurende drie jaar £14 mln zou betalen voor het opknappen van tankers en landingsschepen van de Britse reservevloot en £500.000 tot £1 mln voor het opkalefateren van andere schepen.
De DPBG wilde nieuwe onderhandelingen met de Britten over deze overeenkomst. terwijl Bossano volledig tegen het bereikte akkoord was en £28 mln wilde voor een herleving van de economie van Gibraltar.
Na de verkiezingen werd Joshua Hassan voor de vierde achtereenvolgende keer premier van Gibraltar.

Premier Joshua Hassan op 26 januari 1984 bij de stembus.

De zes dagen na de verkiezingen van 6 februari 1980 gevormde regering had er als volgt uitgezien:
premier, minister van voorlichting - Sir Joshua Abraham Hassan; economische ontwikkeling. handel, arbeid en sociale zekerheid - A.J. Canepa; openbare werken - M K. Featherstone: toerisme en postzaken - I.Abecasis; huisvesting en sport - H.J. Zammitt; onderwijs - F. Dellipiani; gemeentediensten - Reginald Valarino; gezondheid en medische diensten - John Brian Perez

Gibraltar - In 1704 door Engeland bezet. Bij het verdrag van Utrecht (1713) aan Engeland afgestaan. Status van kroonkolonie. In 1967 besliste referendum ten gunste van handhaving van band met Groot-Brittannië. Sinds 1969 volledige zeggenschap in vrijwel alle interne aangelegenheden. Spanje maakt aanspraken op Gibraltar als integraal deel van zijn grondgebied, dat een belangrijke Britse vloot- en luchtmachtbasis is. In 1966 sloot Spanje de grens. Op 7 december 1982 besloot de Spaanse socialistische regering van Felipe Gonzalez de grens met Gibraltar vanaf 15 december 1982 gedeeltelijk open te stellen (pag 279/1-1985). Op 4 februari 1985 te 24 00 uur werd de grens tussen Gibraltar en Spanje volledig heropend.

ZWITSERLAND

WIJZIGINGEN BINNEN DE REGERING

Nadat de sociaal-democratische minister van financiën Willi Ritschard op 16 okt. 1983 was overleden (pag.718/1-1983), droeg de Sozialdemokratische Partei der Schweiz (SPS)op 12 november Lilian Uchtenhagen voor als opvolger van Ritschard. Het was voor het eerst dat een vrouw voor de de Bundesrat (regering) werd voorgedragen.
Op 7 december koos het federaal parlement echter niet Lilian Uchtenhagen, maar Otto Stich, SPS-lid voor Solothurn, tot nieuwe minister van financien. Jean-Pascal Delamuraz, lid van de centrum-rechtse Freisinnig-Demokratische Partei der Schweiz (FDP) voor het kanton Vaud, werd gekozen tot opvolger van de vrijzinnig-democratische minister van defensie Georges-André Chevallaz. die m.i.v. 31 december met pensioen zou gaan (pag. 718/1-1983).

Na het afwijzen van Uchtenhagen, die de officiele kandidaat van de SPS was geweest, kwam het bestuur van de SPS op 10 december in Bern bijeen en besloot begin 1984 een speciaal congres te houden teneinde te beslissen of de SPS zich uit de regerende vierpartijen coalitie zou terugtiekken
Tijdens dezelfde zitting van het federale parlement op 7 december werd Leon Schlumpf (Schweizerische Volkspartij, SVP) gekozen tot president voor het jaar 1984 en werd Kurt Furgler (Christlichdemokratische Volkspartei, CVP) gekozen tot vicepresident
Op 19 december besloot het parlement tot de volgende verdeling van de portefeuilles in 1984

Defensie - Jean-Pascal Delamuraz (FDP): financien - Otto Stich (SPS); binnenlandse zaken - Alphons Egli* (CVP). buitenlandse zaken - Pierre Aubert" (SPS): justitie en politie - Rudolf Friedrich (FDP).economische zaken - Kurt Furgler- (CVP); transport. communicatie en energie - Leon Schlumpf* (SVP).

* zelfde portefeuille als in 1983

Het presidentschap rouleert elk jaar onder de leden van het kabinet.

Op 11-12 febr. 1984 vond in Bern het buitengewone congres van de SPS plaats. Hierop werd met 773 tegen 511 stemmen besloten het voorstel van het partijbestuur de regering te verlaten, te verwerpen. Op 21 januari had het Centrale Comité van de SPS het voorstel van het partijbestuur wel goedgekeurd.

Eerste *vrouw* in Bundesrat

Op 2 okt. 1984 koos het parlement voor de eerste keer in de Zwitserse geschiedenis een vrouw in de regering, nl. Elisabeth Kopp, vice-president van de FDP. Op 20 oktober volgde zij op het ministerie van justitie en politie Rudolf Friedrich op, die op 29 augustus te kennen had gegeven om gezondheidsredenen te willen opstappen.
Elizabeth Kopp, een juriste en lid van de Nationalrat (de Zwitserse Tweede Kamer) voor het kanton Zurich, was op 24 september samen met partijleider Bruno Hunziker door de FDP voor de kabinetspost voorgedragen. Op 2 oktober werd zij gekozen met 124 van de 241 geldig uitgebrachte stemmen, terwijl Hunziker 95 stemmen kreeg.

Furgler president in 1985, *Egli* in *1986*

Op 5 dec. 1984 werden Kurt Furgler en Alphons Egli gekozen tot resp. president en vice-president voor 1985.
Op 11 dec. 1985 koos het parlement Egli tot president voor 1986; Pierre Aubert zou van 1 jan. 1986-1 jan. 1987 vice-president zijn. (KCA, NZZ, *AdG*, Le Monde).

TANZANIA

UITSLAG VERKIEZINGEN. MWINYI ALS PRESIDENT BEEDIGD. WARIOBA PREMIER

Bij de op 27 oktober 1985 gehouden presidentsverkiezing werd Ali Hassan Mwinyi. de enige kandidaat (zie pag. 701/1-'85), niet 92,2% van de uitgebrachte stemmen tot opvolger van Julius K. Nyerere gekozen. Hij kreeg 4.778.114 stemmen, terwijl 215.626 tegenstemmen en 188.259 ongeldige stemmen werden uitgebracht.
Bij de diezelfde dag gehouden parlementsverkiezingen voor 169 van de 244 afgevaardigden. waarbij in vrijwel elk district twee kandidaten van de Revolutionaire Staatspartij waren. werd ongeveer de helft van de betrokken zetels door nieuwelingen gewonnen.
Op 5 november werd Mwinyi als Tanzania's tweede president beëdigd. Onmiddellijk daarop benoemde hij de 45-jarige Joseph Warioba, tot dusver minister van justitie. tot premier en eerste vice-president. De vorige premier, Salem Ahmed Salim, moest aftreden wegens een grondwetsartikel dat bepaalt dat het ambt van president en dat van premier door een vertegenwoordiger van het vasteland dan wel van Zanzibar worden vervuld. Omdat zowel Mwinyi als Salim van Zanzibar afkomstig zijn, moest Salim aftreden.
Op 6 november maakte president Mwinyi de samenstelling van zijn eerste regering bekend. Salim Ahmed Salim kreeg daarin de post van vicepremier en minister van defensie.

De nieuwe premier van Tanzania, Joseph Warioba.

BELGIE

REGEERAKKOORD (VERVOLG)

Hieronder volgt in aansluiting op pag 14/2 e v het vervolg van de tekst van het regeerakkoord zoals dat op 22 november 1985 werd overeengekomen

- Aanvullende maatregelen zullen worden genomen Deze maatregelen stoelen op bepaalde mechanismen en methodes die bij het opstclltn van elke begroting en bij elke budgetcontrole concreet zullen worden uitgewrikt

5 In de sector van het onderwijs.
a De personeelsomkadering zal worden aangepast aan de evolutie van de schoolbevolking Tevens zal worden overgegaan tot het herzien van de omkadering zelf in bepaalde studierichtingen en opties. rekening houdend met pedagogische keuzen. alsook tot de rationalisatie en de sanering van de universitaire ziekenhuizen van het hoger onderwijs buiten de universiteit. van het onderwijs voor sociale promotie en van het leerlingenvervoer, met inachtname van de vrije schoolkeuze.
Inzake het universitair onderwijs zullen volgende maatregelen genomen worden.
- een automatisch? binding van het inschrijvingsgeld aan de prijsindex vanaf 1 oktober 1986;
- het blokkeren van de sociale toelagen op het huidig bedrag;
- een strikte uitvoering van en controle op de saneringsplannen van de universiteiten door het Bestuur van de Begroting en de geeigende controle-organen:
- de invoeging in een wet. met retroactieve inwerkingtreding. van de bepalingen van het KB nr 81 van 21 juli 1982 betreffende het emeritaat van de hoogleraren.
-maatregelen die een overbevolking in bepaalde faculteiten moeten voorkomen.
b. Er zal voor elke inrichting één globale enveloppe van de middelen voor werking. schoolbehoeften en uitrusting worden vastgelegd De berekening ervan zal geschieden in functie van obiectieve kostenfactoren die door een gespecialiseerde en onafhankelijke instantie wetenschappelijk zullen worden onderzocht en rekening houden met de kosten die voortvloeien uit de aard van elk schoolnet. de mogelijkheden en de specifieke opdracht van het Rijksonderwijs in ons land.
c Voor de scholenbouw. zal het volgende stelsel van toepassing zijn.
1° de jaarlijkse bijdragen die krachtens de wet verworven zijn ten gunste van het Gebouwenfonds voor de Rijksscholen en van het Fonds voor Provinciale en Gemeentelijke Schoolgebouwen. blijven verschuldigd:
2' de reserves einde 1985 van de drie fondsen blijven hen verworven;
3" voor het begrotingsjaar 1986:
a)het Gebouwenfonds voor de Rijksscholen zal het voorwerp zijn van een budgettaire inschrijving van 4.1 miljard.
b)het Fonds voor Provinciale en Gemeentelijke Schoolgebouwen zal zijn reserves kunnen gebruiken:
c) het Nationaal Waarborgfonds voor Schoolgebouw-en zal voorzien' worden van ren ontleningscapaciteit van 5.6 miljard. waarvan 4,2 miljard mag vastgelegd worden Deze 4.2 miljard zullen een gemeenschappelijke reserve vormen die zal kunnen worden aangewend om te voldoen aan de noodzakelijke behoeften. zowel van het vrij onderwijs als van het provinciaal en gemeentelijk onderwijs volgens een globale programmatie goedgekeurd in Ministerraad. De ontleningsmogelilkheden toegekend in functie van deze programmatie zullen beschouwd worden als voorschotten die gerecupereerd kunnen wordcn in functie van de verdelingen tussen de netten en de gemeenschappen die in de globale consensus zullen bepaald worden. De voor elk net en elke gemeenschap bestaande reserves blijven verworven ten gunste van elk van deze netten.
4' De objectieve behoeftenstudie bedoeld in de beslissing van de Ministerraad van 5 juli 1985 zal doorgevoerd worden
Voor wat de universitaire investeringen betreft zal het dotatie-systeem op veralgemeende wijze toepast wordcn op alle universitaire instellingen en zal de regeling ingevoerd door KB nr 167 worden doorgetrokkrn naar dr toekomst. zoals voorzien in het Verslag aan de Koning bij dit KB Evenwel zullen de middelen verleend op basis van dit KB kunnen aangewend worden voor grote onderhoudswerken zowel in de academische als de sociale sector.
Conform het KB van 27.12.1974 zal de inventaris van de bezette oppervlakten geactualiseerd worden en de afstoting van oppervlakten zal geprogrammeerd worden. In dit kader zullen bepaalde school- en universitaire bouwwerken worden afgewerkt. maar men zal gelijktijdig dezelfde bedragen voorzien voor bepaalde openbare werken verminderen.
d. Gelet op de essentiële bekommernis die het behoud van de schoolvrede is. zal de Regering alle maatregelen die een tussenkomst ervan noodzaken voorleggen aan de Vaste Schoolpactcommissie

6 In de economische cel en voor de overheidsinvesteringen:
a de Belgische overheidstussenkomsten ten voordele van verschillende sectoren zal opnieuw geevalueerd en verminderd worden in de mate dat zij op Europees niveau ten laste genomen worden:
b de subsidies en transferten aan allerlei bedrijven en in alle sectoren zullen verminderd worden: de middelen van de publieke investmaatschappijen en van het FIV zullen beperkt morden tot de huidige enveloppen en tot de terugbetalingen die uit hun vroegere acties voortvloeien:
c de overheidsbedrijven die onderworpen zijn aan een saneringsplan zullen vóór **31** maart 1986 verslag uitbrengen over de stand van uitvoering van het plan en over hun vooruitzichten van nu tot 1988
Op basis van deze verslagen, zal de Regering tot een herdefiniering kunnen overgaan van de taken die aan deze overheidsbedrijven zijn toevertrouwd. en dit met het oog op de bevordering van de concurrentie.
In deze geest zullen tussen de Staat en de overheidsbedrijven systematisch beheersovereenkomsten worden gesloten. Deze overeenkomsten zullen de hen inzake openbare dienstverlening opgelegde specifieke beperkingen nader omschrijven. Zij zullen de rechten en plichten van de partijen vastleggen en ondermeer de financiële enveloppen die hen toegewezen zijn.
Het afsluiten van deze overeenkomsten zal toelaten een grotere beheersautonomie aan de overheidsbedrijven te garanderen. Terzelfdertijd. zullen de beheersorganen en de leidende ambtenaren van deze bedrijven verantwoordelijk worden gesteld voor de naleving van de door de overeenkomst voorgeschreven verplichtingen.
d De financiele inspanning voor overheidstussenkomst in de economische sector zal worden verlicht door het nauwer betrekken van privémiddelen in het kapitaal en de financiering van de gemengde onderriemingen, overheidsbedrijven en -instellingen Te dien einde zullen, naargelang het geval, de statuten van deze ondernemingen gewijzigd worden.
e. Er zal worden onderzocht in welke mate sommige activa van de overheidsbedrijven kunnen worden te gelde gemaakt
f. wat betreft de overheidsinvesteringen:
1° zal het driejaarlijks programma van de overheidsinvesteringen 86-87-88 herzien en aangepast worden aan de budgettaire mogelijkheden:
2 zullen in dit kader sommige weinig tewerkstellingscheppende grote werken afgeremd worden ten voordele van investeringen die aan werkelijke behoeften beantwoorden en meer tewerkstellingsscheppend zijn;
3° zal geen enkel investeringsproject nog in aanbesteding kunnen worden gesteld indien, voorafgaand aan het advies van de Inspectie van Financien. geen kosten-batenanalyse is doorgevoerd;
4° zal een ruimer beroep worden gedaan op nieuwe financieringswijzen in de mate dat bewezen zal zijn dat deze een werkelijke hesparing betekenen voor de Schatkist;
5 zulicn de vorderingen van de Regie der Gebouwen worden gerecupereerd.
g een gecoördineerd infrastructuurbeleid inzake openbaar- en privé-vervoer en van hun exploitatie zal worden uitge erkt.
h een grotere seiertiviteit inzake exportsteun zal worden nagestreefd. en de participatie van België in de internationale organismen zal worden gevaloriseerd;
ı. de toelage tot dekking van de werkingskosten van dc sociaal-cconomische overlegorganen zal worden beperkt:
j. de studiedienst van het Ministerie van Economische Zaken. het Nationaal Instituut voor de Statistiek en het Planbureau zullen wordcn gehergroepeerd

7. In de gezagsdepartementen en het openbaar ambt
- zullen de overdrachten worden beheerst en het expansieritme van de dotaties geharmoniseerd met dit van de andere rijksuitgaven buiten de lasten van de schuld:
- zullen de dienstplicht en de militiewetten worden hervormd. Daardoor zal het beroep op beroepsvrijwilligers voor landsverdediging worden beperkt. Tegelijkertijd zullen de vorming, de taken en het statuut van de dienstplichtigen worden verbeterd en zullen de gewetensbezwaarden uitsluitend voor maatschappelijk nuttige taken worden ingezet:
- zullen de personeelsuitgaven na 1986 met minstens 1% per jaar worden verminderd door selectieve vervanging van natuurlijke afvloeiingen. door sterker aanmoedigen van deeltijdse arbeid, door een aangepast personeelsbeleid. een harmonisering van de sociale diensten en door het afschaffen van overbodige instellingen. De besparingen die 1% overschrijden kunnen worden herbesteed. in het kader van vooruitgangscontrakten, aan de verbetering van de kwalitatieve toestand van de betrokken ambtenaren. Bij dit alles zullen de bepalingen van de KB's van 28 september 1984 en van 29 augustus 1985 ter uitvoering van de wet tot regeling van de betrekkingen tussen de overheid en de vakbonden van het personeel worden nageleefd.

8. In de sociale zekerheid
a De uitgaven zullen systematisch aangepast worden aan de zich wijzigende behoeften en aan de financiële mogelijkheden van de economie en van de overheidsfinanciën:
b. in alle sectoren
- zullen de prestaties beter worden beheerst en dit op selectieve wijze. In dat opzicht zal onder meer rekening worden gehouden met de draagkracht en de samenstelling van het gezin:
- zal de administratieve organisatie worden vereenvoudigd. de coördinatie verbeterd. de controle doelmatiger gemaakt en de financiele verantwoordelijkheid van de intermediaire instellingen verbeterd, terwijl de beperking van hun administratiekosten zal worden versterkt.
- zal de stijging van de rijkstoelagen voor de sociale zekerheid berekend worden volgens nieuwe normen.
c Daarenboven zullen onder meer volgende maatregelen genomen worden:
1° in de sector van de arbeidsongevallen en de beroepsziekten:

- opnieuw in aanbesteding stellen van de arbeidsongevallenverzekeringeil van de personen tewerkgesteld in werkloosheidsopslorpingsprogramma's.
Ingeval van onvoldoende resultaten. verplichte verzekering tegen kostprijs bij het FAO;
- afstemmen van de openbare sector op de reglementering van de privé wat betreft de betaling van vergoedingen voor een ongeschiktheid lager dan 10%.
2' in de pensioen-sector:
- voortzetting van de geleidelijke harmonisatie van de bestaande pensioenstelsels teneinde in de toekomst de groei van de pensioenlasten te beheersen,
- rationalisering van de administratieve organisatie, van de vereffening van de prestaties en van de controles op de verschillende pensioenstelsels.
3" in de werkloosheidssector
- harmonisering van de wachttijden om bestaande discriminaties tussen jongeren weg te werken:
- invoering van ren hervorming van de werkloosheidsverzekering waardoor deze \.ergoedingen afhankelijk kunnen worden gemaakt van de duur van de werkloosheid. van de draagkracht en van de samenstelling van het gezin.
- systematische uitsluiting van elke werkloze die een passende werkaanbieding weigert:
- verlenging van de verjaringstermijn binnen dewelke de RVA de betaling van de vergoedingen kan controleren.
4" in de sector van de brugpensioenen
- optrekken van de leeftijd voor toelating tot het brugpensioen.
- harmonisering van het fiscaal regime van dr brugpensioenen met dit van de pensioenen.
5° in de sector van de gezondheidszorgen en de invaliditeitsvergoedingen.
- aanpassing van het voorkeursregime van de WIGW's ten einde dit voor te behouden voor hen die er werkelijk behoefte aan hebben.
- voortzetting van de uitvoering van maatregelen op middellange termijn en van controlemaatregelen voorzien in de Regeringsmededeling van 15 maart 1984;
- inbouw van sommige technische prestaties in het basisereloon en integratie in de ligdagprijs van sommige prestaties die thans afzonderlijk worden vergoed;
- vermindering van het aantal ziekenhuisbedden tot het niveau van de programmatienorm binnen een termijn van 4 jaar:
- vermindering van de ligdagprijs in verhouding tot de verblijfsduur en vermindering van de toezichtserelonen:
- toekenning van de afzonderlijke rechtspersoonlijkheid aan de universitaire ziekenhuizen en differentiering van de verpleegdagprijs in deze ziekenhuizen naargelang het gaat om algemene dan wel aan de instelling geeigende zorgen;
- meer autonoom en verantwoordelijk beheer van de openbare ziekenhuizen en betere controle;
- afschaffing van dubbele betoelaging van medische apparatuur:
- de Regering zal alles in het werk stellen om tot. een conventie geneesheren-mutualiteiten te komen Ingeval een dergelijke conventie niet voor het jaar 1986 zou worden afgesloten zal de Regering het Parlement verzoeken de Koning toe te laten de nodige maatregelen te nemen:
- hervorming van de invaliditeit analoog met die van de werkloosheidssector:
- toepassing van artikel 95 over de carensdag van de wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere maatregelen.

9. Een verdere beheersing van de interestlasten van de overheid zal worden nagestreefd. Alleen marktconforme tnaatregelen zullen worden in overweging genomen. Een soepel schuldbeheer zal stoelen op een uitbreiding van het gamma zowel van de looptijden, als van de instrumenten. de voorwaarden en de uitgiftekanalen

Bovendien zal de administratieve hervorming van de Thesaurie worden doorgevoerd.

E. FISCALITEIT

1. Algemene beginselen
a. Noch de fiscale. noch de parafiscale druk zullen onder deze legislatuur worden verhoogd. Evenmin zullen nieuwe overheidsheffingen worden ingevoerd of bestaande verhoogd, Integendeel zal het meerjarenplan tot vermindering van de belastingen, zoals voorzien in de wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andrre bepalingen worden uitgevoerd
b. De Regering zal haar inspanningen verderzetten om de fiscaliteit te harmoniseren en te vereenvoudigen. Daartoe zal een Koninklijke Commissaris benoemd worden die vóór 1 januari 1987, aan de Minister van Financién. voorstellen moeten doen

2. Correcte inning van de belastingenen rechtszekerheid van de belastingplichtigen
De Regering zal de inspanningen voortzetten om te komen tot een correcte inning van de belastingen en de andere overheidsheffingen; terzelfdertijd zal zij de rechtszekerheid van de belastingsplichtigen vergroten.
a. Betere voorlichting en betere betrekkingen tussen de belastingsplichtigen en de administratie'
De reorganisatie van sommige administraties van belastingen moet het mogelijk maken de betrekkingen met de belastingsplichtige te verbeteren o.m., door de oprichting, per gewestelijke belastingsdirectie. van een voorlichtingsbureau voor de belastingsplichtigen. De belastingsformulieren zullen duidelijker voorlichting geven omtrent de plichten, de rechten en de verhaalmogelijkheden van de belastingsplichtige. De administratie zal stelselmatig zorgen voor de bekendmaking van de omzendbrieven waarop zij steunt bi] de betrekkingen met de belastingsplichtige en zal zich niet beroepen op niet gepubliceerde normen.
Ingeval de administratie voor de aanslag gebruik maakt van vergelijkingspunten, zal zij deze aan de belastingsplichtige mededelen.
b Meer zekerheid voor de belastingsplichtige:
De Administratie zal ambtshalve de belastingsverminderingen en de fiscale aftrek toepassen wanneer zij in het bezit is van de gegevens die nodig zijn voor de berekening ervan. De Administratie der Belastingen zal binnen een redelijke termijn een beslissing moeten nemen over de bezwaarschriften van de belastingsplichtigen: de verwijlinteresten zullen ophouden te lopen na een wachttijd van 18 maanden.
c. Uitbreiding van de effectieve personeelsformatie van de parketten voor fiscale aangelegenheden:
De personeelsformatie van de parketten bij de rechtbanken van eerste aanleg zal worden verhoogd met een aantal substituten gelijk aan het aantal gewestelijke directies van de Administratie der Directe Belastingen. Om hiertoe te kunnen benoemd worden zullen de kandidaten. benevens de gewone voorwaarden van toepassing tot de magistratuur, houder moeten zijn van een diploma van licentiaat in fiscaal recht of het bewijs leveren van een voldoende administratieve ervaring in fiscale aangelegenheden.
d. Passende behandeling van fiscale overtredingen:
Het beginsel dat de fiscale wetten en besluiten geen terugwerkende kracht hebben zal worden in acht genomen.
De administratieve boeten zullen worden gemoduleerd volgens een bij koninklijk besluit goedgekeurd en bekendgemaakt tarief.
De regelen inzake gerechtelijke procedure zullen worden aangepast om in geval van proces de belastingsplichtige en de administratie op een voet van gelijkheid te stellen.
De mogelijkheden tot uitstel, probatie en schorsing van de uitspraak zullen worden uitgebreid tot de fiscale overtredingen De rechter zal de keuze hebben tussen de gevangenisstraf en/of de boete.
De openbare rechtsvordering wordt ingesteld door het Openbaar Ministerie. Een klacht of aanklacht van een ambtenaar van de Administratie der Belastingen is slechts ontvankelijk na voorafgaande goedkeuring van de gewestelijke directeur. Wanneer de klacht of aanklacht uitgaat van de Administratie van de Bijzondere Belastingsinspectie is evenwel de goedkeuring van de Administrateur-generaal van de Belastingen vereist.
Elke andere klacht of aanklacht bij een Officier van het Openbaar Mitiisterie wordt door deze voor advies medegedeeld aan de bevoegde gewestelijke directeur.
Wanneer het Openbaar Ministerie op eigen initiatief vervolgingen overweegt omtrent feiten samenhangend met die waarvoor reeds een informatieonderzoek of onderzoek werd geopend. moet het de bevoegde gewestelijke directeur om advies vragen.
Het zal de ambtenaren van de administraties van Belastingen. met uitzondering van de Administratie van Douanen en Accijnzen. verboden zijn deel te nemen aan huiszoekingen, aan een begeving ter plaatse of aan ondervragingen door het parket of de onderzoeksrechter en deel te hebben in het onderzoek van een fiscale overtreding, in een andere hoedanigheid dan als getuige.

F. WERKGELEGENHEID

Het herstelbeleid van de regering blijft afgestemd op de groei van de werkgelegenheid en de indijking van de werkloosheid in het algemeen en van de jongerenwerkloosheid in het bijzonder. Bij gelijkblijvende internationale economische activiteit zal de regering streven naar een vermindering van de jongerenwerkloosheid met tenminste 50.000 eenheden tijdens de komende vier jaar
Er kan niet voldoende herhaald worden dat de werkloosheid enkel kan blijven dalen indien het herstelbeleid wordt voortgezet. Derhalve moet de concurrentiekracht gehandhaafd worden en dient het economisch beleid gericht te zijn op een maximale, toekomstgerichte en arbeidsscheppende groei
Dit zal echter niet volstaan om de komende jaren de nodige arbeidsplaatsen te scheppen. Vandaar de noodzaak van een specifiek werkgelegenheidsbeleid voor loontrekkenden en zelfstandigen. Het zal stoelen op verscheidene pijlers:
1. Het *verstevigen* van het economisch weefsel door een dynamisch vernieuwings- en reconversiebeleid. met speciale aandacht voor de KMO's.
2. Behoudens de inspanningen ten voordele van de concurrentiekracht van de ondernemingen, het verminderen van de arbeidskosten door het specifieke afschaffen of verlaging van de werkgeversbijdrage binnen de beschikbare budgettaire ruimte
a. Het Plus één-plan zal *worden* bestendigd;
b. Teneinde de tewerkstelling van de jongeren te bevorderen zal de regering in een belangrijke mate de werkgeversbijdrage voor sociale zekerheid gedurende twee jaar *verminderen* bij de indienstneming van jongeren van minder dan 25 jaar, hetzij in het raam van een verhoging van het netto-personeelsbestand, hetzij in het raam van een vormingscontract:
c. Het gedeelte van het loon dat overeenkomt met het minimumloon zal vrijgesteld worden van de werkgeversbijdragen gedurende een periode van twee jaar. in geval van een nettotoename van het personeelseffectief als gevolg van de aanwerving van één of meerdere werknemers die tot één van de volgende categorieën behoren:
– uitkeringsgerechtigd volledig werkloos zijn gedurende ten minste twee jaar;
– uitkeringsgerechtigd volledig werkloos zijn gedurende ten minste 6 maanden, ten minste 40

jaar oud. alleenstaand of samenwonend met personen zonder inkomen of die een onvoldoende inkomen hebben;
– genieten van het bestaansminimum. ten minste 40 jaar oud. alleenstaand of samenwonend met personen zonder inkomen of die een onvoldoende inkomen hebben.
3 Het versoepelen van de werking van de arbeidsmarkt, vande *arbeidsorganisatie* en van de *tewerkstellingsremmen* vooral van jongeren.
De flexibiliteit van de arbeidsorganisatie zal worden verhoogd:
– de Regering zal de snelle goedkeuring vragen van het wetsontwerp betreffende de experimenten inzake aanpassing van de arbeidstijd in de ondernemingen met het oog op een herverdeling van de beschikbare arbeid:
– zij zal bepaalde elementen van de experimenten inzake aanpacsing van de arbeidstijd veralgemenen op basis van dr werkzaamheden in de schoot van de NAR,
– zij zal de volgende suggesties ter versoepeling van de arbeidsmarkt en tot opheffing van de remmen op de tewerkstelling aan het sociaal overleg onderwerpen:
a. de effectieve toepassing in de KMO s van de wijzigingen aangebracht aan de wetgeving op de arbeidsduur door art. 76 van de wet van 22 januari 1985;
b. de fusie van ondernemingsraad en comité voor veiligheid en hygiëne in de ondernemingen met minder dan 200 werknemers:
c het herzien van de *verschillende* drempels in de wetgeving betreffende de collectieve arbeidsverhoudingen. de sociale wetgeving. meer bepaald de drempels voor de oprichting van comités voor veiligheid en hygiëne en van ondernemingsraden *vanaf* resp. *50* en *100* werknemers.
Op het einde van dit overleg zal de Regering de nodige beslissingen nemen.
4. Het plegenvan overleg met de Gemeenschappen met het oog op het aanmoedigen. het uitbreiden en het beter coordineren van de initiatieven inzake *vorming, beroepsopleiding* en bzjscholzng. o.m. door een betere samenwerking tussen de RVA en het onderwijs

5 Het operationeel maken van het industrzeel leercontract. Teneinde een betere integratie aan de jongeren op de arbeidsmarkt te verzekeren. zal de wet op het industrieel leercontract. na advies van de NAR, uitgebreid worden tot andere categorieen van bedienden. Met hetzelfde doel zal de leeftijdsgrens tot 23 jaar worden opgetrokken.
6 Het verder *herverdelen van* de arbeid door een maximale uitvoering van de bestaande modaliteiten en de creatieve aanvulling ervan Een extra stimulans zal worden gegeven aan deeltijdse arbeid. ingroei-. uitgroei- en duobanen, loopbaanonderbreking.
De Regering zal de kwestie van de wettelijke vaststelling van de maximale arbeidstijd per week op 38 uur aan het sociaal overleg onderwerpen Ook over de modaliteiten en de gebeurlijke uitzonderingen op deze regel zal overleg worden gepleegd. Op het einde van dit overleg zal de Regering de nodige beslissingen nemen

i Het verwezenlijken van een grotere coherentie tussen de bestaande *opslorpingsprogramma's.* Aandacht zal besteed worden aan het sociaal statuut van de tewerkgestelden. De heschikkingen van de wet van 1 augustus 1985. die de toegang tot bepaalde programma's verzekeren aan personen die van een bestaansminimum genieten, zullen worden uitgevoerd. Het goedkeuren van de programma's in functie van hun nut en van de ernst van de volbrachte taken zal niet zorg gebeuren. Een ministeriële werkgroep waaraan de Gewestexecutieven zullen deelnemen zal hierover beslissen. De Regering zal er over waken dat deze initiatieveil niet concurrentieel zijn met bestaande openbare of gesubsidieerde diensten. en met de marktsector.
8. Het bevorderen van de tewerkstelling van gekwalificeerde jongeren in *ontwikkelingsprojekten* voor de Derde Wereld.
Y. Het bestaande stelsel van toegelaten *bijkomende activiteit* voor gepensioneerden zal uitgebreid worden tot de bruggepensioneerderl. oudere werklozen en invaliden,
10 Aan degene die voor de eerste maal bij de RSZ ingeschreven wordt als werkgever voor de tewerkstelling van huispersoneel zal een fiscale aftrek of belastingskrediet verleend worden wanneer de in dienst genomen werknemer voordien gedurende ten minste een jaar uitkeringsgerechtigde werkloze was.
Voor de uitwerking van dit specifiek werkgelegenheidsbeleid rekent de regering op de volle medewerking van de sociale gesprekspartners.

F. SOCIALE ZEKERHEID

1 De sociale zekerheid moet de bevoiking tegen de bestaansrisico's verzekeren en aan iedereen een minimuminkomen waarborgen. De vrijwaring van het stelsel van sociale zekerheid is dan ook voor de regering een prioritaire duelstelling
Het stelsel zal verder worden hervormd om heter te beantwoorden aan de veranderende noden en aan de financiele mogelijkheden van de economie en van de overheidsfinancien Dit zal echter gebeuren met eerbiediging van de fundamentele beginselen en doelstellingen van een solidair verzekeringsstelsel met voorrang voor de minstbedeelden.
De Ïinanciele verantwoordelijkheid van de intermediaire instellingen die tussenkomen in de sociale zekerheid zal worden versterkt. De reele solidariteit zal worden verhoogd door een meer selectieve toekenning van de sociale prestaties.
Eenmaal per jaar zal de Minister van Sociale Zaken aan de Ministerraad verslag uitbrengen over de hervormingen. zowel wat betreft de ontvangsten als de uitgaven.
2. Het financieel evenwicht van de sociale zekerheid. dat onder de vorige Regering werd hersteld. zal behouden blijven. Het is de basisvoorwaarde voor de beveiliging van het stelsel. Dit *evenwicht* moet *voor* de toekomst veilig worden gesteld door het ook tijdens deze legislatuur per tak ran de sociale zekerheid te verwezenlijken In afwachting blijft het Fonds voor het financieel evenwicht van de sociale zekerheid een essentieel instrument. De maatregelen die in 1985 dzt Fonds voeden zullen worden verlengd. Vanaf 1986 zal het bedrag boven hetwelk de solidariteitsbijdrage voor hoge inkomens verschuldigd is. jaarlijks aangepast worden aan de stijging van de consumptieprijzen volgens de modaliteiten van art. 8 en 18 van de wet van 18 85 houdende fiscale en andere bepalingen. Bovendien, met eerbiediging van de beginselen van KB nr. 278 zal aan de sociale gesprekspartners worden voorgesteld de opbrengst van de algemene matiging van de privé-sector aan het Fonds over te dragen. Deze middelen van het Fonds zullen worden aangewend tot vermindering van de staatstussenkomst. Overigens zal de toename van de staatstussenkomst in de sociale zekerheid worden berekend volgens nieuwe normen.
3. De huidige financiering van de sociale zekerheid is sterk arbeidsbelastend. Met het oog op het behoud van de concurrentiekracht van de bedrijven en ter bevordering van de tewerkstelling zal gestreefd worden naar een verlaging van deze last. In elk geval zullen de sociale zekerheidsbijdragen van de actieven tijdens deze legislatuur niet worden verhoogd. Ook zal de Regering de aangifte, de bijdrage. de toekenningsvoorwaarden en de berekeningsregels van de sociale zekerheid verder aanpassen aan de nieuwe vormen van arbeidsverdeling en arbeidstijdsregeling. De sociale zekerheid moet ter zake een neutrale factor zijn. Ten einde tot een grotere soepelheid te komen moet meer worden uitgegaan van arbeidsuren dan van arbeidsdagen en moet men komen tot bijdragen en uitkeringen in verhouding hiermede. De wet van 1.8.85 houdende sociale bepalingen. heeft hiertoe de wettelijke basis gelegd
4 De beveiliging van de bestaanszekerheid van de minstbedeelden is een absolute prioriteit voor de regering. De *bestaansminima* zullen worden verhoogd boven index. Tevens moeten een aantal maatregelen worden genomen die tot doel hebben de zwakkeren in de maatschappij een grotere weerbaarheid bij te brengen in alle domeinen van de samenleving. Hierbij wordt o.m. gedacht aan de wetsontwerpen, goedgekeurd door de voorgaande Regering. betreffende de invordering van onderhoudsgelden en inzake verbruikskrediet, alsook aan de sociale begeleiding vanuit OCMW en sociale diensten

5. Bij de verdere hervorming van de sociale zekerheid aan de kant van de uitkeringen. blijven het streven naar een grotere doelmatigheid in de besteding van de middelen. een sterkere selectiviteit bij de toekenning. een grotere harmonisering tussen de verschillende stelsels en een sterke administratieve vereenvoudiging, de uitgangspunten. hierbij rekening houdend o.m. met het eind erslag van de voorzitter van de Koninklijke Commissie tot harmonisering. vereenvoudiging en codificering van de sociale zekerheid De werkingskosten van de sociale parastatalen en de intermediaire instellingen zal het voorwerp uitmaken van een bijzonder onderzoek. Overigens, met behoud van het principe van de individuele rechten. zal de prioritaire aandacht van de Regering gaan naar de bestaanszekerheid van de minstbedeelden en van de alleenstaanden en gezinnen, wier inkomen in hoofdorde bestaat uit één vervangingsinkomen.
a. het luik „Kinderbijslagen" uit het vierjarenplan tot lastenvermindering zal worden uitgevoerd. Er zal gewaakt worden over een geleidelijke uniformisering van de kinderbijslagen in alle stelsels alsmede voor werklozen en invaliden.
b. De Regering zal de wettelijke pensioenstelsels veilig stellen. Met eerbiediging van de specificiteit der stelsels, zal de ondernomen harmonisering geleidelijk worden verdergezet. De Regering zal het gewaarborgd inkomen voor bejaarden verhogen en overgaan tot een geleidelijk optrekken van de pensioenen. die voor een volledige loopbaan lager blijven liggen dan het gewaarborgd inkomen voor bejaarden, tot dat minimum.
Het stelsel van de groepsgewijze georganiseerde extra-legale pensioenen zal worden aangemoedigd. en zal een wettelijk statuut krijgen, dat concurrentie-verstoringen tussen de groepsverzekeringen en de pensioenfondsen voorkomt. Daarenboven. zal de vorming van aanvullende individuele pensioenen worden aangemoedigd.
c. Inzake de tegemoetkomingen aan gehandicapten zal een wetsontwerp worden neergelegd tot vereenvoudiging van het systeem. zonder bijkomende last voor de begroting. Naast een inkomensvervangende zal een integratietegemoetkoming worden toegekend.
d. In de sector van de ziekteverzekering:
1. Zal een inspanning worden gclcverd om tot een betere beheersing van de uitgaven te komen door:
– de financiering per enveloppe zowel voor de ziekenhuizen als voor de technische prestaties te veralgemenen:
– bij al deze die betrokken zijn bij de gezondheidszorg (ziekenhuizen. zorgenverstrekkers. patienten) het kostenbewustzijn van de prestaties te versterken:
– de toename van het aantal zorgenverstrekkers te beheersen;
– de wettelijke bepalingen ter beheersing van de overconsumptie in hoofde van de zorgenverstrekkers en de ziekenhuisinstellingen, effectief van toepassing te maken.
2 Prioriteit zal worden gegeven aan de voorkoming en aan de eerstelijngeneeskunde. alsook

aan de thuisverpleging, ten opzichte van de hospitalisatie
3. Het aantal ziekenhuisbedden zal worden verminderd tot op het niveau van de programmatienorm, waarbij er evenwel zal op gewaakt worden dat geleidelijk de programmatienorm van de rust- en van de verzorgingsbedden wordt bereikt. De tehuizen niet opgericht onder de vorm van v.z.w zullen als rust- en verzorgingstehuis kunnen erkend worden als zij de nodigde waarborgen bieden inzake kwaliteit van de zorgen, de infrastructuur en de veiligheid.
4. De gunstregimes zullen worden beperkt tot dezen die er nood aan hebben rekening houdend met hun financiële mogelijkheden en hun gezinstoestand.
5. Experimenten zullen worden opgezet in het kader van art. 34septies van de wet van 9 augustus 1963 rund alternatieve vormen van organisatie en financiering van geneeskundige verzorging. die leiden tot een betere beheersing van de uitgaven

6. Een grotere administratieve en wettelijke vereenvoudiging en deconcentratie moet de doorzichtigheid van het stelsel van sociale zekerheid vergroten. De Regering zal het ontwerp van wet hernemen tot instelling van een sociale gegevensbank met inbouw van de noodzakelijke waarborgen voor de bescherming van het privé-leven.
7. Ook de leefbaarheid van het sociaal statuut van de *zelfstandigen*, waarvan het specifiek karakter zal worden behouden, zal worden veilig gesteld. Parallel met de modaliteiten die van toepassing zullen zijn voor loontrekkende arbeiders van de privé-sector. en met eerbiediging van de principes van het KB nr. 289 zal aan de vertegenwoordigers van de zelfstandigen worden voorgesteld verder de opbrengst van de algemene matiging van de zelfstandigen aan te wenden voor de vermindering van de staatstussenkomst in het stelsel van de zelfstandigen. Maatregelen zullen worden genomen om de doelmatigheid van het sociaal statuut, binnen de eigen mogelijkheden van het stelsel. te verhogen. Deze zullen inzonderheid betrekking hebben op de uitkeringen wegens arbeidsongeschiktheid en tot geleidelijke aanpassing van de bedragen der minimumpensioenen voor volledige loopbanen in het raam van de beginselen die werden vooropgezet onder 5.b. hiervoor, en op de verbetering van het systeem van de bijkomende vrije pensioenen.
8. Voor de sociaal verzekerden en de debiteuren van sociale zekerheid zal een stelsel van rechtszekerheid ingevoerd worden dat analoog is met het stelsel dat de wet zal ingevoerd hebben voor de belastingsplichtigen.

G. GEZINSPOLITIEK

Het gezin is één van de pijlers van onze samenleving. Anderzijds doet de veroudering van onze bevolking beter het belang inzien van een meer actief demografisch beleid en van steun aan personen met kinderen ten laste. De Regering wil dan ook de gezinsdimensie van haar beleid bevestigen.
De algemene politiek ten gunste van bijvoorbeeld het verwerven van een eigen woning en ter bestrijding van de jeugdwerkloosheid, komt op zichzelf reeds de gezinnen ten goede. Bovendien zal, telkens het gerechtvaardigd is, rekening worden gehouden met het aantal personen ten laste.
Het meerjarenprogramma inzake kinderbijslagen zal worden uitgevoerd. Verder zal ernaar gestreefd worden de kinderbijslagen zoveel mogelijk te laten uitgroeien tot een recht van het kind welke ook de socio-professionele groep (loontrekkenden, zelfstandigen, ambtenaren, enz.)is van hen die de last ervan dragen. Bijgevolg zal gestreefd worden naar een harmonisering der verschillende stelsels.
De formules van loopbaanonderbreking op vrijwillige basis zullen door de regering sterk worden aangemoedigd De duur van de loopbaanonderbreking zal kunnen worden verlengd voor personen die jonge kinderen ten laste hebben
De regering zal aanpassingen van het persoonenrecht aan de ontwikkeling van de maatschappij en aan de vooruitgang van de wetenschap voorstellen, na het advies van een Commissie voor ethische problemen te hebben ingewonnen Zij zal de hervorming voortzetten:
– van de bescherming van de persoon en de goederen van geesteszieken:
– van de echtscheiding door onderlinge toestemming;
v a n de afstamming en de adoptie;
v a n de namen en de voornamen:
v a n de leeftijd voor burgerlijke meerderjarigheid.
Het zal de taak van het Parlement zijn een eventuele wijziging te behandelen van de artikelen 348 tot 353 van het Strafwetboek met eerbiediging van de gewetensvrijheid van eenieder.

II. DE HERVORMING VAN DE STAAT

In een efficiënte en doorzichtige Staatsordening zijn een loyale samenwerking tussen een sterk centraal gezag en autonome Gemeenschappen en Gewesten evenals een versterking van de autonomie van de provincies en de lokale besturen noodzakelijk.

1. Volledige en correcte uitvoering van de wetten tot hervorming der instellingen van 8 en 9 augustus 1980

1.1. Het Overlegcomité dient geherwaardeerd te worden. en zijn werking dient te worden verbeterd. Het moet het orgaan zijn waarbinnen de nationale overheid en de Gemeenschappen en Gewesten, in een geest van loyale samenwerking en met wederzijdse eerbiediging van hun autonomie, overleg plegen om te komen tot een zo samenhangend mogelijke bevoegdheidsuitoefening, alsook tot de uitwerking van gemeenschappelijke acties, en tot een oplossing, binnen een in zijn schoot overeengekomen termijn, van de resterende problemen in de uitvoering van de wetten tot hervorming der instellingen, onder meer degene die hieronder zijn vermeld.
1.2. De Regering zal voorrang geven voor wat betreft de uitvoering van de wetten tot hervorming der instellingen van 8 en 9 augustus 1980:
– aan de voltooiing van de herstructurering van de administratie, waarvan de resterende problemen zullen worden opgelost:
– aan de overdracht van de roerende en onroerende goederen van de Staat aan de Gemeenschappen en de Gewesten, die het voorwerp van een svstematische en globale aanpak ziin.
1.3. De Regering zal de maatregelen nemen tot uitvoering van de wet van 28 december 1984 tot afschaffing of herstructurering van sommige instellingen van openbaar nut.
Daarbij zullen aan de Gemeenschappen en de Gewesten de nodige financiële middelen worden overgedragen.
1.4. Inzake de lasten van de sociale huisvesting, zal de Regering aan de Gewesten een globale regeling voorstellen, die:
– rekening houdt met hun financiele draagkracht;
– een stortingskalender voor hun ontvangsten waarborgt;
– een controlesysteem toepast op het gebruik van hun rekening-courant bij de nationale thesaurie.
1.5. In samenwerking met de Gemeenschappen en de Gewesten, zal een eigen thesaurievoor elk van hen worden georganiseerd.
1.6. Het beheer van de instellingen, die gevestigd zijn in het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad en die, wegens hun activiteiten of hun organisatie, niet kunnen worden beschouwd als uitsluitend behorend tot de ene of de andere Gemeenschap, zal doorzichtiger en efficiënter worden gemaakt.
1.7. De Regering zal de passende gevolgen trekken uit de bepalingen van de wetten tot hervorming der instellingen inzake het toegepast wetenschappelijk onderzoek.
1.8. De beslissingen van de vorige Regering inzake de dode hand worden bevestigd en zullen worden uitgevoerd.
1.9. Bij de voortzetting van de uitvoering van de wetten tot hervorming der instellingen, zullen de middelen en de instrumenten die nodig zijn voor de uitoefening van de bevoegdheden overgedragen worden overeenkomstig de in deze wetten voorziene bepalingen.

2. Het hoofstedelijk gebied

In afwachting van een definitieve oplossing van de Brusselse problematiek. blijven alle aangegane financiële verbintenissen verder gehandhaafd en zullen de volgende maatregelen worden genomen:
2.1. De Voorzitter van de Executieve van het Brusselse gewest zal betrokken worden hij de werkzaamheden van het Overlegcomité.
2.2. De Regering zal een ontwerp van wet neerleggen tot wijziging van de wet van 26 juli 1971 houdende organisatie van de agglomeraties en de federaties van gemeenten met het oog op een herverdeling van de bevoegdheden die in deze wet voor de Brusselse agglomeratie voorzien zijn, hetzij naar het gewest, hetzij naar de gemeenten, en op een verbetering van de werking van de instellingen van de Brusselse agglomeratie die kan leiden tot hun vernieuwing.
2.3. De toegang tot het Hulpfonds voor het financieel herstel van de gemeenten zal in dezelfde voorwaarden als voor de andere gemeenten van het Rijk toegankelijk zijn voor de Brusselse gemeenten tot 31 maart 1986; deze dossiers zullen behandeld worden vóór 31 december 1986; hetzelfde Fonds zal in dezelfde voorwaarden toegankelijk zijn voor de agglomeratie.
2.4. De oplossingen die voor de onder 1 bedoelde problemen zullen tot stand komen, zullen van overeenkomstige toepassing zijn op het Brusselse gewest.
2.5. De opbrengst van de successierechten is vanaf 1986 verschuldigd aan het Brusselse gewest.
Deze zal vrijgegeven worden van zodra de Brusselse Gewestexecutieve haar goedkeuring zal hebben gehecht aan:
1) strenge financiele saneringsplannen per gemeente:
2) een herstructureringsplan dat kan bevatten
– het samenbrengen van sommige gemeentediensten;
– de overdracht van bepaalde taken van de gemeenten aan andere machten;
– onderlinge wijzigingen van gemeentegrenzen;
– vrijwillige fusies:
– de bepaling van nieuwe verhoudingen tussen de gemeenten en de verschillende andere machten.

3. Studiecentrum

Het eventueel voortzetten aanpassen. verbeteren en/of herzien van de Staatshervorming zullen worden voorbereid in een Studiecentrum, dat zal zijn samengesteld uit parlementsleden en experten Alle politieke partijen, vertegenwoordigd in het Parlement, zullen worden verzocht aan de werkzaamheden deel te nemen De Regering zal hierbij eer, actieve rol spelen
Het Studiecentrum zal bijzondere aandacht wijden aan de Brusselse problematiek, waarbij de diverse nationale en internationale functies van het hoofdstedelijk gebied aan de orde dienen te komen.

4. Versterking van de autonomie der provincies en der lokale besturen

4.1 De Regering zal verdere prioriteit verlenen aan de versterking van de autonomie en de financiele verantwoordelijkheid van de provincies en de lokale besturen. Tevens zal zij

een bijzondere inspanning leveren om via een decentralisatie tot een grotere doorzichtigheid en een vluggere afhandeling van administratievr dossiers te komen.
4 2 Te dien einde zal de Regering:
– verdergaan met de herwaardering en de modernisering van de provinciale en lokale instellingen. onder meer door de herziening van de gemeentewet en de goedkeuring van het wetsontwerp tot wijziging van sommige bepalingen van de provinciewet;
– een verlichting nastreven van sommige toezichtsprocedures:
– aan het Parlement de goedkeuring vragen van het wetsontwerp tot instelling van het politiek verlof voor de uitoefening van provinciale en gemeentelijke mandaten door de personeelsleden van de overheidsdiensten
– de democratisering van en de controle op de intercommunales organiseren door het Parlement te verzoeken het wetsontwerp betreffende de intercommunales goed te keuren;
– de structurele relaties tussen de gemeenten en de OCMW's verbeteren:
– ten experimentele titel aan de gemeenten die dit wensen voorstellen met de Staat decentralisatiecontracten te sluiten.

III. EEN MODERNE RECHTSSTAAT

1. Openbaar ambt

De Regering zal de nodige initiatieven nemen om de efficientievan het overheidsapparaat.de kwaliteit en de toegankelijkheid van de administratieve dienstverlening te verbeteren, onder meer door een flexibelere arbeidsinzet en een vereenvoudiging van de administratieve reglementering en procedures.
Zij zal de doelmatigheid van de diensten en de motivatie van de ambtenaren vergroten door een responsabilisering. een doorgedreven decentralisering van de verantwoordelijkheden, en een objectivering van de aanwervingen en de bevorderingen.
De openbare diensten zullen aangezet worden om via eigentijdse beheersmethodes, moderne informaticatechnieken, efficiente samenwerking en een objectiverend personeelsbeleid, de produktiviteit van hun dienstverlening te vergroten
Een korps zal gevormd worden:
– toegankelijk voor degenen die over de competenties en kwaliteiten beschikken, vereist door een modern bestuur. en die een tweetalige vorming hebben gekregen in een speciaal daartoe opgericht inter-universitair bestuursinstituut en dit zonder de lasten voor de Staat te verhogen;
– en waarvan de loopbaan een onderscheid zal maken tussen de aanstelling en de functie.
De Regering zal de uitbreiding van het syndicaal statuut tot alle openbare instellingen overwegen. Zij zal de integrale eerbied voor de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken waarborgen.

2. Justitie

2.1 De Regering zal hervormingen voorstellen om de objectiviteit in de toegang tot de magistratuur te bevorderen en de vorming van de magistraten te versterken.
2.2. Met het oog op een grotere rechtszekerheid zal de Regering:
– haar inspanningen verderzetten om te verhelpen aan de gerechtelijke achterstand;
– de persoonlijke levenssfeer van de burgers beter beschermen tegen het afluisteren, het bespieden en het gebruik van de geautomatiseerde persoonsregistraties. dit niet eerbiedigin g van het Europees verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en onverminderd de nood aan een betere bescherming van de maatschappij tegen het terrorisme en de grote criminaliteit;
– een hervorming van de wet op de voorlopige hechtenis voorstellen ten einde de waarborgen voor de verdachten en de rechten van verdediging te versterken:
– de beteugeling verstrengen van hen die de drughandel bedrijven of bevorderen.
– hervormingen van het gevangenissysteem doorvoeren.
2 3. Na onderzoek van de voorstellen van de Koninklijke Commissaris, zal de Regering aan het Parlement een hervorming van het Strafwetboek voorstellen. Bij de toepassing van de wetgeving op de voortijdige vrijlating van veroordeelden zal zij zich laten leiden door de bezorgdheid om de maatschappij beter te beschermen tegen de gewelddadige misdadigheid en korte gevangenisstraffen te vermijden. Zij zal de toepassing van vervangingsstraffen onderzoeken.
2.4. De hervorming van het personen-. vennootschap~., verzekerings- en faillissementsrecht zal worden voortgezet.
2 5. De wetgeving inzake de huurovereenkomsten zal gewijzigd worden als volgt:
wat de huur voor onbepaalde duur betreft, wanneer het in huur gegeven goed de huurder tot hoofdverblijf dient en de partijen geen geschreven contract hebben opgemaakt zelfs onderhands. wordt de duur van de huurovereenkomst in beginsel bepaald op 3-6-9 jaar.
Buiten deze wijzigingen zal de wetgeving betreffende de huurovereenkomsten onveranderd blijven tijdens de volgende legislatuur.
2.6. Voor de Regering blijft het bevorderen van de juridische en feitelijke integratie van de immigranten in onze samenleving, met inachtneming van hun recht op eigenheid, een belangrijke doelstelling De Regering zal de besluiten trekken uit de werkzaamheden van de Studiecommissie voor de immigratie en, in samenwerking met de Gemeenschappen en de Gewesten. de nodige maatregelen nemen. Tevens zal zij de controle op de stopzetting van de immigratie. waartoe in 1974 werd beslist, intensifiëren.
Zij zal het systeem van vrijwillige herintegratiepremies voor langdurig volledig werklozen ontwikkelen en uitbreiden.
Zij zal een systeem uitwerken ter bevordering van de vrijwillige herintegratie van vreemde werknemers in hun land van herkomst bij industriele herstructureringen of sluitingen van ondernemingen. Zij zal de overeenkomsten met de emigratielanden opnieuw onderhandelen. In dat kader zal zij onder meer de beperking nastreven van sociale uitkeringen aan vreemdelingen van buiten de EEG die in het buitenland leven.

3. Maatschappelijke hervormingen

3.1. De Regering wil gelijke kansen waarborgen voor mannen en vrouwen in de samenleving, en komen tot een reële participatie van de vrouwen in alle geledingen van de maatschappij
3.2. Op het vlak van de audio-visuele media. zal de Regering, in het kader van haar bevoegdheden, het pluralisme bevorderen en de objectiviteit van de berichtgeving in de hand werken door de invoering van een stelsel van concurrentie. Om in die geest het monopolie van de openbare omroepinstellingen te doorbreken door via de handelspubliciteit ruimte te scheppen voor het privé-initiatief, zal de Regering. die hierbij opteert voor een essentiële rol van de geschreven pers. aan het Parlement voorstellen bij hoogdringendheid het wetsontwerp goed te keuren betreffende de radiodistributie- en de teledistributienetten en betreffende de handelspubliciteit op radio en televisie.
3.3. De toenemende informatiestromen nopen de overheid tot een *informaticabeleid* dat gericht is op een doeltreffende gegevensverwerking en het vergemakkelijken van de toegang tot deze gegevens via eigentijdse technieken.
Daartoe dient te worden overgegaan tot een versnelde digitalisatie van de telecommunicatienetten. een rationeel gebruik van de informaticamiddelen. en verdere uitbouw van een netwerk voor gegevensuitwisseling binnen de openbare diensten. en een eigentijds gebruiksvriendelijk en adekwaat systeemvoor de raadpleging van documentaire gegevensbanken. De Regering zal voorstellen om de wetgeving te wijzigen ten einde het gebruik van de telcdistributienetten voor nieuwe diensten mogelijk te maken
Tevens dient het wettelijk kader te worden geschapen voor een samenwerking tussen de juridische documentatiediensten van de onderscheiden machten.
Ook zal INBEL worden uitgebouwd tot een volwaardige rijksvoorlichtingsdienst op een pluralistische grondslag.
3.4 Tenslotte zal de Regering initiatieven nemen of steunen omtrent:
– de openbaarheid en de motivering van de bestuurshandelingen,
– de bescherming van de rechten van het individu ten aanzien van de akten van de administratie, onder meer door toekenning van de bevoegdheid aan de afdeling administratie van de Raad van State om een dwangsom op te leggen en om de schorsing van de tenuitvoerlegging van bestuursakten te bevelen:
– de hervorming van het administratief contentieux van de eerste graad;
– de vaststelling van onverenigbaarheden en ontzeggingen betreffende sommige ambten en mandaten.
Tevens zal de Regering aan het Parlement vragen een ontwerp van wet betreffende de strafrechtelijke verantwoordelijkheid en de burgerrechtelijke aansprakelijkheid van Ministers en Staatssecretarissen goed te keuren en de wenselijkheid te onderzoeken van de invoering van een stelsel van referendum

IV. DE VEILIGHEID DER BURGERS

De vorige regering heeft reeds een aantal maatregelen genomen ter versterking van de veiligheid van de burgers. Meer dan ooit dient dc bescherming van de veiligheid van de burgers een prioritaire en aanhoudende zorg van alle beleidsverantwoordelijken te zijn. Daartoe zal de Regering alle betrokken instanties motiveren en erop toezien dat zij over de nodige mankracht. institutionele en budgettaire middelen beschikken.

In dit kader zal de Regering:
1. vooreerst toezien op de effectieve en integrale uitvoering van al de maatregelen die omtrent de veiligheid der burgers in het meerjarenprogramma van maart 1985 zijn vastgelegd. evenals van de op 26 juli 1985 genomen beslissingen, inzonderheid voor wat betreft:
– hetopvoeren van de effectiviteit en de middelen van de rijkswacht:
– de vermindering van de administratieve taken van de politiekorpsen;
d e samenwerking en de coordinatie van de politiediensten, inzonderheid in drie prioritaire aangelegenheden: terrorisme, grote criminaliteit, en drugs:
– de inwerkingstelling van overlegcomités op lokaal, provinciaal en nationaal vlak, ten einde de taken tussen de politiediensten te verdelen.

2 Onder meer de volgende maatregelen nemen:
– de centralisering van de opsporing en van het gerechtelijk onderzoek van de zware misdadigheid. desnoods en na een studie. door de oprichting van één enkel korps van gerechtelijke politie met nationale bevoegdheid:
een versterking van de coördinatie tussen de verschillende politiediensten in crisissituaties, door een uitbreiding en uniformisering van hun communicatiesystemen;
een precisering van de bevocgdhcdcn en de verantwoordelijkheden inzake veiligheid en coordinatie op gemccntclijk cn provinciaal vlak:
– de modcrniscring van de wetenschappelijke hulpmiddelen:
– een vcrbctcring van de vorming, met inbegrip van de basisopleiding, en van de uitrusting, onder meer de bewapening:
– de versterking van de preventie.

3 Het Parlement verzoeken om:
– de goedkeuring van het wetsont erp op de gemeentepolitie:
– de wijziging van de wetgeving betreffende de wapenverkoop en betreffende het beroep van wapenhandelaar:
– de herziening van de wetgeving betreffende de strafrechtelijk beteugelde bendevorming, de declneming post-factum. de geweldmisdrijven die tijdens grote bijeenkomsten worden gepleegd:
– de herziening van de wetgeving op het gebruik van vuurwapens door de politie.

V. ONDERWIJS

1 Het onderwijsbeleid zal kaderen in het algemeen herstelbeleid van de Regering: alle longeren moeten de school verlaten met een stevige basisvorming. en nadien kansen krijgen tot geregelde bijschuling Uitwisseling met en afstemming op de rraliteit is voor alle scholen essentieel Het onderricht van de moderne talen. inzonderheid van de tweede landstaal. zal worden aangemoedigd vanaf de lagere school De Regering bevestigt de voorrang die zij hecht aan de versterking van de middelen ter beschikking gesteld van het basisonderwijs.

2. De Regering zal de waarborgen uitwerken voor een gelijkwaardige behandeling van alle onderwijsnetten, die elke overdracht van de onderwijsbevoegdheid aan de Gemeenschappen moeten voorafgaan. Op grond van het in haar schoot bereikte akkoord zal de Regering een ontwerp van verklaring tot herziening van de Grondwet neerleggen om de verwezenlijking van deze hervormingen mogelijk te maken.

3 De bijdrage van het onderwijs tot de voortdurende vorming zal worden gemoderniseerd. o m. door een rationalisering van het onderwijs voor sociale promotie. De bijscholing van de leerkrachten zal stelselmatig worden georganiseerd.

4 De Regering zal werk maken van de reactivering van de schoolpactcommissie en de integrale uitvoering van de schoolpactwetten en -verbintenissen. De wet op de verlenging van de leerplicht zal worden uitgevoerd De koninklijke besluiten betreffende het statuut van het personeel van het gesubsidieerd onderwijs en tot rationalisatie en programmatie van het buitengewoon onderwijs zullen alleszins op 1 september 1986 operationeel moeten zijn

5. De Regering zal een kader scheppen waardoor. in elk departement van Nationale Opvoeding dat dit wenst, het pedagogisch en administratief beheer van het Rijksonderwijs zal kunnen worden overgedragen aan een Autonome Raad die door geen enkele strekking zal kunnen worden gedomineerd.

VI. BUITENLANDS BELEID EN DEFENSIE

Wat de internationale betrekkingen betreft.zal de actie van de Regering in de eerste plaats gericht blijven op:
– de Europese integratie
– de Vrede en de Veiligheid
– de Noord-Zuid dialoog
– de bevordering van de menselijke waardigheid en de fundamentele rechten
– de buitenlandse handel
– de betrekkingen met de buurlanden.

1. Europese integratie

De Regering blijft gehecht aan de versterking van de Europese integratie en aan de evolutie naar een Europese Unie, essentieel voor de relance van onze economieën en de vermindering van de werkloosheid.
Meer bepaald zal zij haar steun verlenen aan de voorstellen van de Europese Commissie teneinde een werkelijke interne markt onder de twaalf lidstaten te verwezenlijken tegen 31 december 1992 en alle belernmeringen weg te nemen die een vrij verkeer van personen. goederen, kapitalen en diensten in de weg staan.
Om dit te kunnen bereiken acht de Regering het onder meer noodzakelijk dat in de Raad van Ministers van de Europese Gemeenschap overgegaan wordt tot een veralgemeende gekwalificeerde meerderheidsstemming.
Zij acht het wenselijk dat maatregelen zouden worden genomen teneinde tot een echte Economische en Monetaire Unie te komen ten bate van alle lidstaten. onder meer door het gebruik van de Ecu
Zij steunt alle inspanningen die er op gericht zijn het toepassingsveld van het Verdrag van Rome uit te breiden tot nieuwe sectoren. zoals de technologie, het leefmilieu. de eenniaking van het recht. en tot elk ander domein dat nutrig is voor de verwezenlijking van de Europese integratie.
De Regering steunt de voorstellen die er op gericht zijn om Europa dichter bij de burgers te brengen en die bijdragen tot de ontwikkeling van een echte Europese identiteit.
Daarom zal de Regering erop toezien dat de bevoegdheden van het rechtstreeks verkozen Europees Parlement. worden uitgebreid.
De Regering is tevens voorstander van een verstevigde gemeenschappelijke actie van de lidstaten in het internationaal gebeuren. via een grotere coherentie tussen de externe activiteiten van de Europese Gemeenschap en de Europese politieke samenwerking.
De Regering zal de bestaande samenwerking binnen de BENELUX verstevigen opdat deze haar rol van voorloper van de Europese integratie zou terugvinden.

2. Vrede en Veiligheid

België zal de vrede en de veiligheid. de ontwapening en de internationale samenwerking blijven behartigen. Het hecht groot belang aan de rol die kleine landen kunnen spelen inzonderheid in het kader van de Europese Gemeenschap en het Atlantisch Bondgenootschap. De veiligheid van ons land is gebaseerd op de solidariteit van de Atlantische Bondgenoten Samen met hen zal de Regering het noodzakelijke doen om het machtsevenwicht, waarop de vrede onder meer berust, te waarborgen. Tezelfdertijd zal zij pogen door een actieve onderhandelingspolitiek de bewapening op het laagst mogelijke niveau te brengen.
In dit vooruitzicht hecht de Regering het grootste belang aan de NAVO-raadplegingen. De Regering blijft inmiddels trouw aan haar verbintenissen aangegaan in NAVO-verband en bevestigt de Regeringsmededeling van 15 maart 1985 betreffende de ontplooiing van kruisraketten op Belgisch grondgebied. Deze beslissing werd genomen in solidariteit met de Atlantische Bondgenoten teneinde een zeker machtsevenwicht en een ontrading te herstellen zonder dewelke de veiligheid van het land ernstig in het gedrang zou komen In haar constant zoeken naar een onderhandelde oplossing. bevestigt de Regering opnieuw met klem dat deze beslissing omkeerbaar is: zij kan worden stopgezet of zelfs de raketten volledig ontmanteld indien de akkoorden voortvloeiende uit de onderhandelingen zulks bepalen. Met het oog op het versterken van de Europese pijler binnen het Atlantisch Bondgenootschap. en bijgevolg van het Bondgenootschap zelf, moedigt de Regering inzonderheid de revitalisering aan van de Westeuropese Unie.
Ook op alle andere forums zal België ijveren om bij te dragen tot de wapenbeheersing en -beperking en het scheppen van vertrouwenwekkende maatregelen.
De Regering wenst ook de dialoog met de Oostbloklanden aan te wakkeren teneinde tot een verbetering van de Oost-West-betrekkingen te komen De bilaterale contacten met alle landen die dit wensen zullen derhalve intensief verder worden gezet.

3. Noord-Zuid dialoog

De Regering zal zich inspannen om de economische. sociale en humanitaire samenwerking te bevorderen met de landen van de Derde Wereld Haar aandacht zal daarbij uitgaan naar het stimuleren van de ontwikkeling van de armste landen en van die landen waarmede wij traditionele betrekkingen onderhouden. Er zal naar gestreefd worden om stapsgewijze tot 0,7% van het BNP aan de openbare ontwikkelingshulp te besteden tegen het einde van deze legislatuur.
De solidariteit met de noodlijdende bevolkingen in de ontwikkelingslanden blijft een zeer belangrijke opdracht.
De inspanningen zullen vooral gericht worden naar projecten die afgestemd zijn op de basisbehoeften van de bevolking. zoals voeding. medische zorg en vorming. Prioriteit dient te gaan naar de landbouw en de plattelandsontwikkeling binnen het kader van aangepaste voedsel- en voedingsstrategieën.
De Regering wil tevens constructief bijdragen tot deze initiatiel-en die in het kader van de Europese Gemeenschap worden genomen. In alle instanties waar het aanwezig is. zal België de oplossingen inzake de schuldenlast van de Derde Wereld trachten te bevorderen.

4. De menselijke waardigheid en de fundamentele rechten

In zijn internationale relaties zal België de toepassing van de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties blijven verdedigen
Ons land zal eveneens ervoor ijveren dat alle ondertekenende partijen de Slotakte van Helsinki volledig zouden naleven, onder meer inzake eerbiedigiing van de rechten van de mens
De Regering zal traditiegetrouw de intensifierirg nastreven van de bilaterale banden met alle landen waarmede ze diplomatieke betrekkingen onderhoudt en daarbij rekening houden met de eerbiediging van de mensenrechten en van de democratische vrijheden in die landen.
In deze optiek zal de Regering ook de strijd tegen het geweld en het *terrorisme* voortzetten en een gecoordineerd optreden op Europees en internationaal vlak aanmoedigen.

5. De *buitenlandse* handel is een van de hoekstenen van onze economische politiek De Regering zal zich inspannen het evenwicht van de handelsbalans te bereiken door het voeren van een dvnamisch uitvoerbeleid. De rol van Brussel als hoofdstad van Europa en internationaal financieel en dienstencentrum zal verder ontwikkeld worden

6. Tenslotte zal speciale aandacht gaan naar onze *betrekkingen* niet de buurlanden. De onderhandelingen met Nederland en Frankrijk over het water zullen worden voortgezet. De grensoverschrijdende ontwikkelingspolen zullen worden aangemoedigd.

Teneinde de bovenstaande opties op de meest adequate manier te kunnen verwezenlijken verbindt de Regering er zich toe, met eerbiediging van de autonomie van de Gemeenschappen en de Gewesten. de cohesie van het buitenlands beleid te vrijwaren alsook de Belgische aanwezigheid in het buitenland en in de internationale organisaties te verstevigen.
Tevens dient België over een interuniversitair instituut te beschikken waarbij het Koninklijk Instituut voor de Internationale Betrekkingen en het Hoger Instituut voor verdediging worden betrokken en waarin de belangrijke vredes- en veiligheidsproblemen wetenschappelijk worden onderzocht.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij BV. Hogehilweg 13. Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

LIBIË EN HET TERRORISME

Op 27 december 1985 'smorgens vonden vrijwel gelijktijdig aanslagen plaats op de vliegvelden Leonardo da Vinci (Fiumicino) bij Rome en Schwechat bij Wenen. Beide aanslagen waren vooral gericht op de balies van de Israëlische luchtvaartmaatschappij El Al. Bij het geweld op het Romeinse vliegveld kwamen 16 mensen, o.w. drie van de vier terroristen, om het leven. terwijl 74 gewond raakten. Bij de aanslag op het Weense vliegveld vielen drie doden, o.w. één van de drie terroristen. en 40 gewonden.
De aanslagen werden vrijwel algemeen veroordeeld, alleen het officiële Libische persbureau *Jana* sprak in een communiqué op 29 december van .,heroïsche operaties uitgevoerd door de zonen van de martelaren van Sabra en Chatilla".
Van vele kanten werd gesteld dat de aanslagen het werk waren van de Palestijnse groep van Abu Nidal (zie pag. 356/3-1983), die volgens de Israëlische premier Peres op 1 januari 1986 in het jaar 1985 33 terroristische aanslagen had uitgevoerd, waarbij 90 doden vielen en 350 mensen gewond raakten. Volgens een rapport van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken. dat op 31 dec. 1985 was gepubliceerd, waren door de groep van Abu Nidal in de afgelopen acht jaar in meer dan twintig landen ruim zestig terroristische acties gepleegd waarbij 114 mensen om het leven kwamen.

Daarnaast werd de beschuldigende vinger uitgestoken naar het land dat Abu Nidal zou steunen t.w. Libië. Reeds op 29 dec. noemde premier Peres het land van Kadhafi ,,centrumvan het internationale terrorisme". terwijl hij de leider ervan beschuldigde verantwoordelijk te zijn voor het zonder onderscheid ,,doden van mannen. vrouwen en kinderen". Op 30 dec. volgde het Amerikaanse State Department met de verklaring: ,,Wij geloven dat Kadhafi Abu Nidal en zijn groep een aanzienlijke hoeveelheid geld en bijstand heeft verleend." Opgemerkt werd dat bij een algemeen antwoord op het terrorisme ,,de militaire optie altijd" in het oog is gehouden. een uitlating die volgens commentatoren de deur openliet voor een Israëlische vergeldingsactie. Op 1 jan. riep premier Peres op tot een internationale boycot van Libië.
Hoewel de Verenigde Staten een militaire optie open lieten, kondigde president Reagan op 7 jan. slechts nieuwe economische sancties aan in aansluiting op de sinds december 1981 getroffen maatregelen (zie pag. 463/1 e.v.-1983). Volgens Reagan diende de Libische leider Kadhafi door de wereldgemeenschap als een paria te worden behandeld. ,,Hij is niet alleen een barbaar. maar ook geschift."
Sinds het voorjaar van 1984 waren Libiërs bij talrijke terreuracties betrokken geweest. Een overzicht van deze acties en aanverwante ontwikkelingen volgt hieronder.

Schietpartij bij Libisch *Volksbureau* in Londen. Engeland verbreekt diplomatieke betrekkingen. Verdere ontwikkelingen

Op 17 april 1984 vond voor het gebouw van het Libische Volksbureau aan St. James's Square te Londen een demonstratie van ca. 70 tegenstanders van het regime-Kadhafi plaats die was georganiseerd door de (Libische) Algemene Studenten Organisatie. Aan de zijkant van het plein hielden ca. 20 aanhangers van Kadhafi, van wie sommigen naar verluidt stafleden van het Volksbureau waren. een tegendemonstratie. Na omstreeks 30 minuten werd vanuit het gebouw onverhoeds met één of twee automatische wapens een salvo afgevuurd op de demonstranten. Een Britse politieagente, Yvonne Fletcher, werd gedood en elf van de demonstranten raakten gewond. Direct daarop werd het gebouw door de politie hermetisch van de buitenwereld afgesloten.
's Avonds werd de Britse ambassade in Tripoli (Libië) door militie-eenheden omsingeld die stafleden beletten het gebouw te verlaten. Libische functionarissen gaven te kennen dat de militie daar zou blijven tot de Libische gedetineerden in Engeland waren vrijgelaten en de belegering van het Libische Volksbureau in Londen was opgeheven

In Engeland waren elf Libiërs gearresteerd na een reeks bomaanslagen. Op 10 maart waren 24 mensen gewond geraakt bij een explosie van een tijdbom in een nachtclub te Mayfair (in een centrum van Londen) die veel door Arabieren werd bezocht. Een tweede bom ontplofte voor een krantenkiosk aan de Quecnsway tegenover Hyde Park zonder slachtoffers te vergen. Drie andere bommen bij Arabische krantenkiosken in Londen konden tijdig onschadelijk worden gemaakt. Die kiosken verkochten ook bladen waarin constant kritiek werd geleverd op kolonel Kadhafi. de Libische leider. Op 11 maart raakten drie leden van een Syrische familie gewond bij de explosie van twee bommen in hun flat en auto. Op 12 maart kon een bom in een restaurant in Regent Street (Londen) tijdig worden gedemonteerd.
Op 11 maart had het Britse ministerie van buitenlandse zaken twee geaccrediteerde diplomaten van het Libische Volksbureau in Londen, Hameda Zlitni en Muftah Fitouri. ontboden om hun de .,uiterste bezorgdheid" van de Britse regering over de explosies mee te delen.

Reeds op 2 maart 1984. de 7de verjaardag van de proclamatie van de Socialistische Libische Arabische Volks-Jamahiriya. had Scotland Yard de in Engeland wonende Libiërs gewaarschuwd voor eventuele moordaanslagen. Een herhaling werd gevreesd van de incidenten uit april 1980 waarbij twee Libische tegenstanders van Kadhafi in Londen werden vermoord (pag 63712131-'80). Die vrees hield verband met de overname van het Libische Volksbureau in Londen door Libische revolutionaire studenten op 19 febr. 1984. Deze studenten hadden een voorlopig comité gevormd om het bureau op .,een revolutionaire wijze" te leiden en het volledig en bovenal ..in dienst van het revolutionaire werk te stellen". Naar verluidt werd de

Een beeld van de bar in de Internationale Terminal van het vliegveld Leonardo da Vinci (Rome) na de aanslag van 27 december 1985

Weekblad 55ste jaargang No. 2826, pag. 41255-41270

zaakgelastigde, Adem Saleh Kuwiri. door het comité van zijn post ontheven.
Op 12 maart ontkende een woordvoerder van het Volksbureau dat de Libische regering bij de bomaanslagen betrokken was. Naar zijn zeggen had het bureau ook geen voorkennis van de aanslagen. Van de 11 aangehouden Libiërs werden vier op 13 maart in staat van beschuldiging gesteld en vijf op 16 maart uitgewezen; de overige twee werden vrijgelaten.
Op 9 april werd in een artikel in de Libische krant As-Zahf al-Akhdar gewaarschuwd dat ,,als Libische burgers niet onmiddellijk worden vrijgelaten. de situatie voor de Britse regering een andere en betreurenswaardige kant zal uitgaan". ,,Elke vernedering toegebracht aan Libische burgers zou worden vergolden met een tienvoudige vernedering voor Britten die in Libië verblijven", zo werd gesteld.
Op 17 april, enkele uren voor het incident. verlieten twee Libiers het Volksbureau om de Britse politie ertoe te bewegen de dranghekken bij het gebouw te verwijderen. Een van hen. Omar Sodani, een geaccrediteerde diplomaat die als perschef van het Volksbureau fungeerde, zou - blijkens eenverklaring tijdens het gerechtelijk onderzoek later - hebben verklaard: ,,Ik kan hier geen verantwoordelijkheid voor nemen. Wij hebben wapens binnen en er wordt vandaag gevochten." Daarop werd de protesterende Sodani door de politie wegens obstructie gearresteerd.

In een officiële Libische verklaring voor de Westerse pers werd op 17 april ontkend dat er vanuit het Volksbureau schoten waren afgevuurd. Er waren geen wapens in het gebouw geweest, zo werd gesteld. Voorts werd eraan herinnerd dat stafleden van het Volksbureau de vorige avond het Britse ministerie van buitenlandse zaken hadden bezocht om een verbod van de demonstratie te vragen. (Dit laatste werd door de Britse regering bevestigd).
De Britse regering bij monde van minister van binnenlandse zaken Leon Brittan wenste de onmiddellijke evacuatie van het Volksbureau om de politie in staat te stellen het gebouw op wapens en explosieven te onderzoeken, aldus een bekendmaking op 17 april 's avonds.

Aanvankelijk werd rekening gehouden met een bestorming van het gebouw, maar de regering volgde een andere aanpak. Haar vrijheid van handelen werd volgens commentatoren door twee factoren beperkt: 1) de vrees voor het lot van de Britse diplomaten in Tripoli en dat van de ca. 8.000 Britse staatsburgers in Libië; en 2) de bepalingen van de Weense Conventie inzake diplomatieke betrekkingen (sinds 1964 van kracht) waarin wordt gesteld dat de gebouwen van een diplomatieke missie onschendbaar zijn en ,,nietzonder de toestemming van de leider van de missie" mogen worden betreden. Omdat er geen bericht over een opvolger van de ontslagen zaakgelastigde Kuwiri was ontvangen, was het juridisch onduidelijk wie eventueel toestemming zou kunnen geven om het gebouw binnen te gaan.

Op 18 april begonnen onderhandelingen tussen de Britse onderminister van buitenlandse zaken Richard Luce en de Libische diplomaten Zlitni en Fitouri (die tijdens de schietpartij niet in het bureau aanwezig waren geweest). Zij betuigden hun spijt over de dood van agente Fletcher. Voorts vonden Brits-Libische onderhandelingen plaats via de Britse ambassade in Tripoli, waar ambassadeur Oliver Miles – nadat de belemmeringen voor de ambassadestaf waren opgeheven – de situatie met de Libische minister van buitenlandse zaken, Ali Abdessalem al-Triki, besprak.
Terwijl de onderhandelingen geen concrete resultaten opleverden, rond in een bagagedepot op het vliegveld Heathrow bij Londen een bomexplosie plaats die 25 gewonden vergde. Hoewel in de pers werd gespeculeerd over Libische betrokkenheid bij de explosie (eerder die dag was een vliegtuig uit Tripoli geland), verklaarden veiligheidsautoriteiten dat de herkomst van de bom niet kon worden vastgesteld.
Op 22 april maakte de Britse regering haar besluit bekend de diplomatieke betrekkingen met Libië met ingang van 29 april te verbreken. Alle diplomaten en andere personen in het Volksbureau moesten Engeland binnen zeven dagen verlaten. Ambassadeur Miles en zijn staf in Tripoli zouden Libië binnen dezelfde termijn verlaten. De Britse belangen in Libië zouden door Italië worden behartigd, terwijl Saoedi-Arabië er later mee instemde de Libische belangen in Engeland te behartigen.

Vervolgens werd met de Libiërs in het Volksbureau onderhandeld over de modaliteiten van hun vertrek. Op 23 april laat arriveerde een drie man sterke delegatie uit Tripoli, geleid door kolonel Abdul Rahman Shaibi, in Londen om toezicht te houden op de sluiting van het bureau.

Eerder op 23 april werd een Libische student, Salah Ibrahim Mabruk, die op 21 april was gearresteerd, op last van minister Brittan uitgewezen. Hij behoorde tot het vier leden tellende voorlopige comité dat in februari de macht in het Volksbureau had overgenomen.
De op 24 april in Londen gearresteerde leider van dit comité, Abdul Ghadir Khalifa Baghdadi, werd nog dezelfde dag in opdracht van minister Brittan uitgewezen. Toen ook werden acht Libische studenten op het vliegveld Heathrow voor ondervraging aangehouden.
Op 25 april 's morgens vroeg werd het laatste nog in Engeland verblijvende lid van het voorlopige comité, Matooq Mohammed Matooq, gearresteerd. (Het vierde lid, Ali Abdul Jaziah, was reeds een week vóór de schietpartij naar Libië teruggekeerd.)

Op 27 april verlieten de 30 Libiërs onder politie-escorte het Volksbureau aan St. James's Square. Zij werden overgebracht ,naar het opleidingscentrum voor de overheidsdienst in Sunningdale, waar hun werd gevraagd ,,iedere informatie bij te dragen die verband houdt met de dood van agente Yvonne Fletcher". Vervolgens werden zij naar het vliegveld Heathrow overgebracht, vanwaar reeds de vorige avond 137 Libische verwanten met de 18 diplomatieke bagagetassen uit het Volksbureau in een speciaal vliegtuig nrar Libië waren vertrokken.
Op 27 april 's avonds vertrok het toestel met de 30 Libiërs van Heathrow naar Tripoli, terwijl vrijwel gelijktijdig de Britse ambassadeur Miles en zijn staf van Tripoli naar Londen vertrokken. De 30 familieleden van de Britse diplomaten waren de voorgaande avond in Londen teruggekeerd. Voor zijn vertrek uit Libië zei ambassadeur Miles het te betreuren heen te gaan terwijl nog drie Britse staatsburgers daar in hechtenis zaten. Een van hen, Douglas Ledingham, was de voorgaande week (18 april) gearresteerd, kort nadat hij tot manager van de Luchtvaartmaatschappij British Caledonian in Tripoli was benoemd.
Op 30 april en 1 mei onderzocht Scotland Yard in aanwezigheid van een Saoedische diplomaat het Libische Volksbureau in Londen. Daarbij werden volgens de politie zes pistolen en een hoeveelheid munitie gevonden alsmede magazijnen en pistoolgrepen voor twee Sterling-machinepistolen. Volgens rechercheurs kon een van de Sterlings het moordwapen zijn geweest. Tevoren was de veronderstelling geopperd dat het eventuele moordwapen in de diplomatieke bagage was meegevoerd. Van Libische zijde werd verklaard dat deze wapenvondst in scene was gezet.
Op 4 mei meldde de Libische televisie dat de Libische politie bij een onderzoek van de Britse ambassade in Tripoli, bijgewoond door Italiaanse diplomaten, vijf pistolen, een hoeveelheid munitie en 20 traangasgranaten had gevonden. Het Britse ministerie van buitenlandse zaken ontkende daarop dat er in het gebouw wapens waren geweest en suggereerde dat de aangetroffen wapens door Libiërs naar binnen waren gesmokkeld. Eveneens op 4 mei werden twee in Sussex gearresteerde Libische studenten door Engeland naar Tripoli uitgewezen.

Aanval op kazerne bij Tripoli gemeld

Op 8 mei 1984 voerde een commando van ca. 15 man met raketten en automatische wapens een aanval uit op de kazerne Bab-el-Aziziyah ten zuiden van Tripoli, die als hoofdkwartier en woning van kolonel Kadhafi diende, maar veiligheidstroepen wisten de aanvallers te verdrijven. Aldus een

bericht van het Italiaanse persbureau *Ansa*.
De commandoleden werden kennelijk omsingeid in een flatgebouw bij de kazerne. Het Libische persbureau *Jana* meldde vervolgens dat een groep in Engeland en Soedan opgeleide terroristen, die vrouwen en kinderen in gijzeling hadden genomen in een flatgebouw in Tripoli, was gedood door veiligheidstroepen bij een bestorming van het gebouw. Volgens Libische functionarissen waren de commandoleden Libië – kennelijk vanuit Tunesië – binnengekomen voor een poging om het land te destabiliseren. Zij moesten fabrieken verwoesten, watervoorraden vergiftigen, en diplomaten en buitenlandse arbeiders vermoorden.
Op een persconferentie na het gevecht verklaarde Mifta Qaiba, commissaris (minister)van justitie, dat veiligheidstroepen van de verblijfplaats van het commando op de hoogte waren gekomen, na de aanhouding op 6 mei van twee andere guerrillastrijders in de buurt van Dahr al-Khauf (op 8 km van de Tunesische grens). Bij hun aanhouding was een derde guerrillastrijder gedood.
Door Libische dissidenten in Cairo en door een woordvoerder van het Nationale Front voor de Redding van Libië (NFSL)in Londen werd bevestigd dat de voormalige Libische ambassadeur Ahmed Ibrahim Ahwash, de leider van de militaire vleugel van het NFSL en een van de oprichters van deze in 1981 gevormde oppositiebeweging, op 6 mei was gedood.
Voorts eiste het NFSL de verantwoordelijkheid op voor de door *Jana* tegengesproken commando-aanval op de Bab-el-Aziziyah kazerne. Die actie was na een schotenwisseling van meer dan vijf uur, waarbij talrijke lijfwachten van Kadhafi waren gedood, mislukt doordat de aanvallers zonder munitie kwamen te zitten.
In een interview met Eric Rouleau, gepubliceerd in *Le Monde* (10-5-'84), verkiaarde kolonel Kadhafi dat alle terroristen tot de Mohammedaanse Broederschap behoorden. ,,Zijzijn opgeleid in de Soedanese militaire basis van Wali-Sidna door Soedanese en Egyptische instructeurs, onder supervisie van Amerikaanse experts. Andere groepen worden thans op dezelfde plaats gevormd. Degenen die wij hebben gearresteerd hebben hun wapens en instructie in Engeland of Amerika gekregen, voordat zij naar Libië terugkeerden."
De Libische leider voegde daaraan toe: ,,De Verenigde Staten en Engeland herbergen geen politieke opponenten zoals zij beweren, maar terroristen die zij bewapenen en tot de misdaad aanzetten, met de actieve medewerking van Soedan en andere Arabische landen." Kadhafi waarschuwde die landen voor Libische tegenmaatregelen.
N.a.v. de incidenten werd in de Westerse pers melding gemaakt van eerdere uitingen van onvrede over en verzet tegen Kadhafi's revolutionaire koers.

Op de avond van 25 maart 1984 zou een grote explosie hebben plaatsgevonden in een munitiedepot bij Benghazi. waarbij tanks, raketten en vliegtuigen zouden zijn beschadigd en tientallen mensen zouden zijn gedood. In dezelfde periode zou in een legerkazerne bij Renghazi een muiterij zijn uitgebroken. Er zou onvrede onder legerofficieren heersen, vooral wegens Kadhafi's plannen voor de oprichting van een ..volksleger" in verband waarmee ook de dienstplicht voor vrouwen werd ingevoerd.
Voorts zou de openbare ophanging van twee van verraad beschuldigde studenten op de universiteit van Tripoli op 16 april 1984 door leden van het Revolutionaire Studenten Comité ernstig ongenoegen onder een deel van de Libische jongeren hebben gewekt. Deze gebeurtenis zou mede aanleiding zijn geweest voor de anti-Kadhafi demonstratie voor het Libische Volksbureau te Londen op 17 april, waarbij een Britse politie-agente werd doodgeschoten (zie hierboven). Op 23 april werd de leider van het Revolutionaire Studenten Comité door woedende studenten neergestoken: ook werd het ..groene auditorium" van de universiteit in brand gestoken. Voorts werd begin mei een .,volks-supermarkt"in Tripoli in de as gelegd. (Reuter-correspondent Kate Dourian in NRC/H'blad van 9 mei 1984).
Volgens Eric Rouleau (Le Monde 11-5-'84) benoorden de twee terechtgestelde studenten tot islamitische organisaties, resp. het Islamitisch Bevrijdingsfront en de Islamitische Avant-Garde.

Op 13 mei berichtte het Libische dagblad *Fajr El Djedid* dat de leider van het commando van 8 mei, Ouajdi el-Chouihadi, op 12 mei was doodgeschoten. toen hij zich bij een poging tot aanhouding weigerde over te geven. Zes andere commando-leden waren nog voortvluchtig, terwijl de lijken van zes op 8 mei gedode personen op de Libische televisie waren getoond.
Eveneens op 12 mei besloten Libische basisvolkscongressen, aldus *Jana* (13-5), ,,zelfmoordcommando's" te vormen die ,,alle laffe. defaitistische overblijfselen zullen achtervolgen en voorgoed vernietigen".

Op 16 mei werd de Tunesische ambassadeur uit Tripoli voor overleg naar huis teruggeroepen na herhaalde verklaringen van Libische functionarissen dat de guerrillastrijders in Tunesië waren gelegerd. Ook werd toen gemeld dat drie Tunesische grenswachten verscheidene dagen door Libische troepen waren vastgehouden. De drie waren, aldus het Tunesische ministerie van buitenlandse zaken op 10 mei, bij de Tunesisch-Libische grensovergang Ras Dshdajr op 8 mei ontvoerd, toen zij op Tunesisch grondgebied aan een normale grenspatrouille deelnamen.

Op 19 mei meldde Mario Modiano in *The* Times dat het eerste .,zelfmoordcommando" kennelijk in de Griekse hoofdstad Athene was gevormd.
Op 29 mei berichtte *Jana* dat Libische volkscongressen hadden besloten zelfmoordcommando's te vormen die ,,opleidingskampen voor sabotage en moord" in het buurland Soedan moesten vernietigen. Het .,broederlijke Soedanese volk" werd opgeroepen ,.hen in staat te stellen hun vijanden te bereiken".
Op 3 juni werden volgens de Libische radio in Nalut twee Moslem-broeders opgehangen; zij waren op 8 mei ter dood veroordeeld wegens betrokkenheid bij een ,.door de CIA gesteund terroristisch komplot'' en hun vonnis was vervolgens door het plaatselijke basisvolkscongres bekrachtigd. Op 4 juni meldde de Libische radio de terechtstelling van een derde Moslem-broeder. Op 5 juni maakte radio-Tripoli melding van de ophanging van twee Moslem-broeders (resp.in Tripoli en Benghazi) en op 7 juni van nog twee (resp. in Djalo en Tobroek).
Eveneens op 7 juni maakte een woordvoerder van de Libische oppositie in de Bondsrepubliek Duitsland bekend dat in heel Libië arrestaties plaatsvonden; alleen al in de laatste dagen zouden ca. 1.500 personen zijn aangehouden. De meesten van hen werden ervan beschuldigd leden of aanhangers van de Mohammedaanse Broederschap te zijn. hoewel dit in de meeste gevallen niet zou kloppen. Eep groot deel van de gearresteerde personen waren verwanten en andere relaties van in het buitenland (vooral het Westen) woonachtige Libiërs, aldus deze woordvoerder.

Op 12 juni waarschuwde kolonel Kadhafi tijdens een toespraak op de luchtmachtbasis Miaitiqah (de voormalige Amerikaanse basis Wheelus) de Verenigde Staten: ,,Wij zijn in staat terrorisme tot in het hart van Amerika te exporteren. Wij zijn ook in staat tot fysieke liquidatie, verwoesting en brandstichting in Amerika."

Arrestatie Britten in Libië. Uitwijzing Libiërs door Engeland

Op 24 mei 1984 meldde het Britse ministerie van buitenlandse zaken dat behalve twee Britse zakenlieden, Douglas Ledingham en John Campbell, die al sinds april in Libië in hechtenis zaten, nog drie Britten in Libië waren gedetineerd. Deze drie waren reeds op resp. 13, 14 en 15 mei gearresteerd. Op 30 mei vernam het Britse ministerie dat nog een zesde Brit was gearresteerd en wel op 15 mei in Benghazi. Alle zes werden zonder aanklacht vastgehouden.

Op 21 juni maakte de Libische minister van buitenlandse zaken Al-Triki in Athene bekend dat de door Engeland uitgewezen Libiërs door rechters van het Libische hooggerechtshof werden ondervraagd. De minister suggereerde dat ,,onpartijdige Britse juristen'' dit onderzoek zouden kunnen bijwonen. Het Britse ministerie van buitenlandse zaken wees op 22 juni enige officiële Britse deelname aan het Libische onderzoek van de hand. ,,Als het de Libiërs ernst zou zijn met het opheffen van de crisis, zouden zij onverwijld de zes Britse onderdanen moeten vrijlaten die zonder aanklacht worden vastgehouden'', aldus het ministerie.
Na Italiaanse tussenkomst kreeg de Britse vice-consul in Tripoli, aldus *The Times* (27-6-'84), toestemming vijf van de zes gedetineerde Britten te bezoeken. John Campbell mocht niet worden bezocht.
Op 13 juli deelde het Foreign Office mee dat Engeland de laatste twee Libische diplomaten in Londen, die in de Saoedische ambassade de Libische belangen behartigden, had uitgewezen, omdat zij zich met activiteiten onverenigbaar met hun status hadden bezig gehouden. Hun was reeds op 7 juli meegedeeld dat zij veertien dagen de tijd hadden (d.w.z. tot 21 juli) om Engeland te verlaten.
In het weekend van 15 juli werd een zevende Brit in Libië gearresteerd. In de derde week van augustus waren acht Britten gedetineerd.
Op 11 'aug. meldde het Britse dagblad *Daily Express* dat vier van de 30 Libiërs die in april bij de gebeurtenissen rond het Libische Volksbureau in Londen waren betrokken, bij een geheim proces wegens ,,misdaden tegen de staat'' waren schuldig bevonden en vervolgens in Tripoli waren terechtgesteld. Deze vier waren: Omar Sodani, Matooq Mohammed Matooq, Abdul Ghadir Baghdadi en Ali Abdul Jaziah. Volgens de BBC was een Britse wapenhandelaar ooggetuige van hun terechtstelling door een vuurpeloton geweest. Het Britse ministerie van buitenlandse zaken liet weten niet in staat te zijn dit bericht te bevestigen. Later bleek Omar Sodani nog in leven te zijn.
Op 20 aug. werd het lijk van een Libische zakenman in Londen aangetroffen. De man was in maart in verband met de bomaanslagen in Londen gearresteerd en in staat van beschuldiging gesteld, maar in juni op borgtocht vrijgelaten. Op 17 aug. 's morgens had hij zich voor het laatst bij de politie gemeld. Uit de autopsie bleek dat hij door een kogel om het leven was gekomen. Libië veroordeelde de moord en stelde in een protestnota ,,de Britse autoriteiten verantwoordelijk voor het leven en de veiligheid van Libische burgers in Groot-Brittannië''.
Op 29 aug. deelde Ron Brown, leider van een parlementaire Labour-delegatie die Libië bezocht, mee dat kolonel Kadhafi zich tegenover hem voorstander van een ,,deal" m.b.t. de gedetineerden had verklaard, waarbij de zes in Libië gedetineerde Britten zouden worden uitgewisseld tegen vijf Libiërs die in Engeland op hun berechting wachtten. Maar een woordvoerder van het Britse ministerie van buitenlandse zaken in Londen liet op 30 aug. weten dat daarvan geen sprake kon zijn.
Op 31 aug. liet Libië in wat ,,een humanitair gebaar'' werd genoemd twee van de zes Britten vrij, o.w. Douglas Ledingham.

Op 1 sept. keurde Engeland de benoeming goed van de vroegere eerste secretaris van de Libische ambassade, Salah Eddin Maddi Maslam, tot vervanger van de uitgewezen Libische diplomaten op de Saoedische ambassade. Op 10 sept. arriveerde hij in Londen.
Op 16 sept. werd een van de Britse gedetineerden, John Campbell, in staat van beschuldiging gesteld wegens overtreding van de handelswetten door uitgifte van een vervalst document. De volgende dag verscheen een andere Brit, Michael King, voor de rechtbank wegens een beweerd drugsmisdrijf. Campbell werd op 6 nov. tot zes maanden gevangenisstraf veroordeeld, maar onmiddellijk vrijgelaten.
Op 30 okt. maakte de Britse regering de uitwijzing van nog twee Libiërs bekend; een van hen had het land al op 19 okt. verlaten, de andere zou met het eerstvolgende vliegtuig naar Tripoli vertrekken.
Op 9 nov. onthulde het Foreign Office dat twee van de vier Britten die nog zonder proces in Libië gevangen zaten in staat van beschuldiging waren gesteld. Dit betrof Michael Anderson en Alan Russell. De overige twee waren Michael Berdinner en Robin Plummer.

Aanslagen op Libiërs in het buitenland

Aan het slot van een driedaags bezoek van de Libische minister van buitenlandse zaken, Ali Abdessalem al-Triki, werd op 21 juni 1984 in de Griekse hoofdstad Athene een Libische zakenman in zijn auto in het centrum door een motorrijder doodgeschoten. Volgens de Griekse politie was de zakenman kennelijk een tegenstander van Kadhafi. Reeds op 13 juni was een andere Libische zakenman bij een aanslag door een werknemer van Libyan Arab Airlines in Athene gewond geraakt. Deze zakenman gaf een anti-Kadhafi blad uit. De dader werd gearresteerd.
Op 4 juli 's morgens werden in Athene de stoffelijke overschotten van twee 's nachts vermoorde Libische studenten ontdekt. De twee slachtoffers golden als actieve tegenstanders van Kadhafi. Op 11 juli diende de Griekse regering een formeel protest bij Libië in.

Eerder was de Libische ambassadeur in Italië, Ammar al-Taggazy, bij een aanslag voor zijn huis in Rome op 21 jan. 1984 zwaar gewond geraakt. Hij overleed op 10 febr. in het ziekenhuis zonder tot bewustzijn te zijn gekomen. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeeist door een woordvoerder van een tot dan toe onbekende groepering, Al Borkan (de vulkaan).

Bij een explosie in een huis in de Ethiopische hoofdstad Addis Abeba kwamen in de nacht van 8 op 9 mei vijf Libiërs en een Ethiopiër om het leven. Het huis zou dienst hebben gedaan als een arsenaal voor bevrijdingsbewegingen in de Hoorn van Afrika, aldus The Times (11-5-'84).

Op 12 sept. raakte een functionaris van de Libische ambassade in Madrid bij een aanslag in de Spaanse hoofdstad licht gewond.
Op 20 sept. werd een Libiër gewurgd in zijn hotel in Rome aangetroffen. De verantwoordelijkheid voor deze moord werd op 22 sept. opgeëist door de Organisatie van Mauretaanse Nationalisten (ONAM). Hij zou zijn gedood omdat de door hem toegezegde Libische hulp voor de ONAM was uitgebleven.
Op 16 nov. 1984 meldde het Libische persbureau *Jana* dat ,,een zelfmoordcommando in dienst van het Libisch Arabische volk'' op 12 nov. de ,,verrader Abdel Hamid Bakoush, die zijn geweten heeft verkocht aan de vijanden van de Arabische natie en het Libische volk'' had terechtgesteld.

Bakoush was van oktober 1967 - september 1968 premier van Libië onder koning Idris. Na de militaire staatsgreep, die Kadhafi op 1 sept. 1969 aan de macht bracht, werd hij gevangen gezet. In 1977 week hij uit naar de Egyptische hoofdstad Cairo, waar hij in 1982 de Libische Bevrijdingsorganisatie oprichtte nadat hij het jaar tevoren uit de Libische Bevrijdingsbeweging was gestapt.

Maar op 17 nov. onthulde de Egyptische president Mubarak dat het Libische moordkomplot was verijdeld en dat de vier leden van het moordcommando, twee Britten en twee Maltezers, waren gearresteerd. Nog dezelfde dag verscheen Bakoush op een persconferentie te Cairo samen met de Egyptische minister van binnenlandse zaken, Ahmed Rushdi, die nadere bijzonderheden over het komplot verstrekte.

De voormalige Libische premier Abdel Hamid Bakoush (l.) en de Egyptische minister van binnenlandse zaken Ahmed Rushdi tijdens een persconfcrcntic op 17 november 1984 te Cairo.

Op 19 oktober werd de eerste moordenaar-inspe aangehouden. korte tijd later de anderen. Zij vertelden de geheime dienst dat Bakoush hun doelwit was. Libië had hun daarvoor 250.000 dollar beloofd.
Agenten van de geheime dienst namen Bakoush mee voor foto's. gebonden en later liggend op de grond. vol rode verfvlekken. Bakoush zelf vertelde op de persconferentie dat hij .,in doodsangst verkeerde. Ik dacht werkelijk in handen te zijn gevallen van de terreurgroep, en te worden vermoord". Maar hij was later gerustgesteld. Een Egyptische agent. die zich voordeed als recruut van de ..zelfmoordeenheid". bracht de foto's naar de Libische gezant in Malta.

ûp 18 nov. brandmerkte president Mubarak de Libische leider Kadhafi als ,,internationale terrorist". Naar zijn zeggen was Libië betrokken bij plannen om diverse leiders te vermoorden zoals de Britse premier Thatcher, de Franse president Mitterrand, de Westduitse bondskanselier Kohl en de Saoedische koning Fahd. Ook zou Libië betrokken zijn geweest bij een moordkomplot tegen de Indiase premier Indira Gandhi, waarbij niet duidelijk was of Mubarak doelde op de feitelijke moord op Indira Gandhi van 31 okt. 1984.

Op 19 nov. citeerde het Egyptische weekblad *Mayo* minister Rusdhi die zou hebben verklaard dat het commando ook informatie over de Amerikaanse F-16 toestellen van de Egyptische luchtmacht moest inwinnen; daarbij was ook de mogelijkheid overwogen een F-16 naar Libië te ontvoeren.

Een van de twee Britse commandoleden. Anthony Gill, zou tevens hebben bekend betrokken te zijn geweest bij de terugkeer naar Libië van Mohammed Shalabi (naar verluidt een zwager van Kadhafi), die in jan. 1984 aan boord van een privé-toestel Engeland had verlaten. nadat hij, beschuldigd van drugsbezit, tegen borgtocht was vrijgelaten. In december werd Gill in Cairo over deze zaak door Britse politie verhoord, waarna in Engeland op 3 jan. 1985 drie Britten i.v.m.de ,,ontsnapping"van Shalabi werden gearresteerd.

Op 19 nov. verklaarde kolonel Kadhafi in Valletta (Malta) niet op de beschuldigingen van Mubarak te willen ingaan ,,omdat hij duidelijk heeft aangetoond een door de CIA in Cairo benoemde spion te zijn".

Missies Waite en Brown. Vrijlating Britse gedetineerden in Libië

Op 1 aug. 1984 schreef de aartsbisschop van Canterbury, Robert Runcie, een brief aan de Libische leider Kadhafi over de Britse gedetineerden in Libië. Kadhafi nodigde Runcie uit een afgezant te sturen.

Op 17 okt. zond de Britse premier Thatcher een brief aan aartsbisschop Runcie, welke ,,een initiatief dat reeds van start was gegaan aanmoedigde".
Van 10-17 nov. bracht de speciale afgezant van de aartsbisschop Terry Waite, zijn eerste geheime bezoek aan Tripoli. Waite verbleef vervolgens van 1-5 dec. in Tanzania om hulp van president Nyerere te ontvangen.
Van 18-27 dec. volgde Waite's tweede bezoek aan Tripoli, waar hij op 25 dec. een gesprek van twee uur met Kadhafi had. Deze verklaarde voorstander van de onmiddellijke vrijlating van de vier Britse gedetineerden te zijn, maar hij was daartoe niet bij machte zonder toestemming aan de Volkscongressen die op 5 jan. 1985 bijeen zouden komen. Wel zou hij een desbetreffende aanbeveling aan de Volkscongressen doen.
Van 7-20 jan. 1985 bracht Waite zijn derde bezoek aan Libië.

Inmiddels was Alan Russell op 6 jan veroordeeld tot 3 laar en 3 maanden wegens het verschaffen van geheimr informatie aan de BBC, terwijl Michael King op 9 jan tot 5 jaar wegens het vervoer van hasj wrrd veroordeeld

Op 2 febr. reisde Waite voor de vierde maal naar Libië, waar hem op 3 febr. werd meegedeeld dat de vier Britten de volgende morgen op een persconferentie zouden worden vrijgelaten. Maar toen werd hem meegedeeld dat de vrijlating met een dag was uitgesteld wegens ,,oncontroleerbare omstandigheden".

Waarnemers brachten dit uitstel in verband met de onthulling door premier Thatcher van een gedenkplaat voor Yvonne Fletcher op 3 febr.en de opening in Manchester op 4 febr. van een proces tegen vier Libiers i.v.m.de aanslag van maart 1984.

Op 5 febr. echter werden de vier Britten vrijgelaten en overgedragen aan de Kerk van Engeland, na instemming van ruim 80% van de Volkscongressen.
Op 7 febr. keerden de vier - Anderson, Berdinner, Plummer en Russell - in Londen terug.
Op 7 febr. liet de Britse minister van buitenlandse zaken, Sir Geoffrey Howe, weten dat Engeland voorlopig weigerde de diplomatieke betrekkingen met Libië te herstellen. Wel wilde het op neutraal terrein besprekingen met Libische functionarissen voeren over een verbetering van de onderlinge relatie
Op 10 febr. keerde het Labour-Lagerhuislid Ron Brown uit Libië terug van een missie ten gunste van twee Schotse gedetineerden, Robert Maxwell (in nov. 1982 veroordeeld tot 12 jaar gevangenisstraf wegens industriële spionage) en Michael King. Volgens Brown hadden de Libische autoriteiten toegezegd de twee zaken opnieuw te bestuderen.
Op 11 febr. werden twee andere Britten, die in okt. 1982 wegens alcoholsmokkel waren veroordeeld, vervroegd vrijgelaten.
Op 20 febr. werden drie Libische studenten in Manchester veroordeeld tot resp. 12, 6 en 5 jaar. Op 12 maart werd een Libische student in Londen wegens de aanslagen van 10 maart 1984 veroordeeld tot 15 jaar; zijn mede-beklaagde werd vrijgesproken.

Verdere aanslagen op *Libiërs*

Op 13 jan. 1985 werd een Libische diplomaat, Farag Omar Makhyoun, door onbekenden in Rome doodgeschoten. De verantwoordelijkheid voor

de aanslag werd opgeëist door Al Borkan. Het Libische persbureau *Jana* stelde Yasser Arafat (PLO), Nabih Berri (Amal) en de Mohammedaanse Broederschap samen met de CIA aansprakelijk voor de misdaad.
Op 28 febr. werd de voormalige Libische ambassadeur in Oostenrijk (in 1981 ontslagen), Ezzedin al-Ghadamsi, in Döbling (Wenen) bij een aanslag zwaar gewond Eet Libische Volksbureau in Wenen stelde de PLO en de CIA voor de aanslag verantwoordelijk.
Op 1 maart werd een uit Libië uitgewezen joodse juwelier, Mordechai Fadlun, in Rome vermoord.
Op 2 april werd een Libische zakenman in Nicosia (Cyprus) doodgeschoten; hij gold als een tegenstander van Kadhafi.
Op 6 april werd in het centrum van Bonn een Libische dissident, Gebril Denali, die als een fervent tegenstander van Kadhafi bekend stond, door een landgenoot doodgeschoten. Twee Duitsers raakten gewond. De gearresteerde dader, Fatahi al-Tarhoni, bekende zijn landgenoot om politieke redenen om het leven te hebben gebracht. Terwijl de Westduitse ambassadeur in Libië op 10 april voor overleg naar huis werd teruggeroepen, meldde de BBC diezelfde dag dat Omar Sodani, de voormalige Libische persattaché in Londen, tot eind maart in Brussel had vertoefd onder de naam Mohammed Ehmeida om de aanslag in Bonn voor te bereiden. Sodani werd op 16 april gearresteerd en op 17 april door België uitgewezen.
Op 28 okt. begon in Bonn het proces tegen Fatahi al-Tarhoni, die op 11 nov. tot levenslang werd veroordeeld.

Op 6 okt. werd een Libische zakenman in Athene, die als een tegenstander van Kadhafi gold, door twee mannen neergeschoten. De daders ontkwamen. In de volgende nacht vonden drie bomaanslagen op Libische doelen in de Griekse hoofdstad plaats, die alleen materiële schade aanrichtten. De ,,Organisatie van 7 april" eiste de verantwoordelijkheid voor deze aanslagen op.
Op 11 nov. maakte Egypte melding van een nieuw Libisch komplot tegen de Libische ex-premier Bakoush. In verband daarmee waren op 6 nov. vijf Libiërs gearresteerd. De Egyptische televisie zond een videofilm van 45 minuten uit waarin de voorbereidingenvan de aanslag werden getoond. Volgens minister Rushdi was de vijf $ 22,5 mln beloofd als zij Bakoush en Mohammed al-Magariaf, de voorzitter van het Nationale Front voor de Redding van Libië (NFSL) vermoordden.

(Voortzetting volgende aflevering)

WEST-EUROPA

NEDERLAND

WETTELIJK MINIMUM(JEUGD)LOON PER 1 JANUARI 1986

Per 1 januari en per *1* juli *1986* zijn het wettelijk minimumjeugdloon en het minimumloon niet gewijzigd. De bruto bedragen die ir *1983* gelden. blijven ook in *1986* van toepassing. Door een verlaging van de sociale premies zullen de netto bedragen echter stijgen.

Voor en werknemer van 23 jaar of ouder blijft het bruto minimumloon per 1 januari 1986:

per maand	*f 1 987 70*
per week	f 458 70
per dag	f *91.74*

De bruto minimumjeugdlonen bedragen per 1 januari 1986:

Leeftijd	% van het minimumloon van 23-jarigen en ouder	Per maand	Per week
22	85	f *1* 689,50	*f 389.90*
21	72½	*f 1441.10*	*f 332.60*
20	61½	*f 1* 222,40	*f 282.10*
19	52½	*j 1 043.50*	*f 240.80*
18	45½	*f* 904,40	*f* 208,70
17	39½	*f* 785,10	*f* 181,20
16	34½	*f 685.80*	*f* 158,30
15	30	*f 596.30*	*f* 137,60

Voor een 16-jarige is het minimumjeugdloon per 1 januari *1986* bij twee dagen partiële leerplicht en een werkweek van drie dagen f *411*,48 per maand en f 94,98 per week.
De netto minimumloon- en minimumjeugdloonbedragen kunnen per bedrijfstak verschillen. Dit komt onder andere door verschillen in premieheffing door bedrijfsverenigingen en door andere inhoudingen. De onderstaande netto bedragen geven daarom alleen een globale aanduiding.

De netto minimumloonbedragen voor werknemers van 23 jaar en ouder zijn afgerond globaal als volgt:

Belastinggroep	Per maand	Per week
I	j *1.396,–* (was: *f* 1.376,–)	f 322,–
II	*f 1.467,–* (was: *f 1.447,–l*	f 339,–
III	*f 1.516,–* (was: *f* 1.495,–)	*f* 350,–
IV	*f 1.497.–* (was: *f* 1.475,–)	f 345,–

Voor ongehuwde werknemers van 22 jaar en jonger bedraagt het netto minimumloon globaal:

Leeftijd	Per maand	Per week
22 jaar	*f* 1.266,–	*f* 283,–
21 jaar	*f* 1.062,–	*f* 245,–
20 jaar	*f* 917,–	*f* 212,–
19 jaar	*f* 799,–	*f* 184,–
18 jaar	*f* 707,–	*f* 163,–
17 jaar	*f* 630,–	*f* 145,–
16 jaar	*f* 550,–	*f* 127,–
15 jaar	*f* 479,–	*f* 110,–

BIJSTANDSUITKERINGENPER 1 JANUARI 1986

Voor de bijstandsuitkeringen per *1* januari *1986* gelden de bedragen in onderstaand overzicht. Als gevolg van de lagere premies zijn de bijstandsbedragen ondanks de bevriezing hoger dan in *1985*.

Voor echtparen zonder en met kinderen

	per week	per maand
is het normbedrag:	f *344.50*	f 1.492.85

Voor één-oudergezinnen

is het normbedrag:	*f 310.05*	C1.343,55

Het vakantiegeld bedraagt bij echtparen f *80.69* per maand en bij één-oudergezinnen *f* 72,62 per maand.

Voor thuiswonende (werkloze) kinderen

	per week	per maand
zijn de normbedragen		
bij *20* jaar	f 99,65	*j* 431,80
bij *19* jaar	f *79.60*	f 344,90
hij *18* jaar	*f* 79,10	f *342.80*

Het vakantiegeld bedraagt per maand:	
bij *20* jaar	f *45.36*
bij *19* jaar	j *38\24*
bij *18* jaar	f *32 90*

Voor alleenstaanden (niet woningdelers)

	per week	per maand
zijn de normbedragen:		
bij *23* jaar en ouder	*f 241.15*	f 1.045,—
bij *22* jaar	f *206.90*	f *896.60*
bij 21 jaar	f *180.20*	*f* 780,85
bij *18-19-20* jaar	*f 168,45*	*f 730.05*

Voor alleenstaanden (woningdelers)

	per week	per maand
zijn de normbedragen:		
bij *23* jaar en ouder	f *204.85*	f *887.65*
bij *22* jaar	*f 173,50*	*f 760.60*
bij 18 t/m 21 jaar	*f* 168,45	*f* 730,05

Het vakantiegeld voor alleenstaanden bedraagt per maand:

bij *23* jaar en ouder	*f* 56,48
bij *22* jaar	*f* 55,35
bij *21* jaar	*f* 52,88
bij 20 jaar	*f* 45,36
bij *19* jaar	*f* 38,24
bij *18* jaar	*f* 32,90

Het vakantiegeld wordt eens per jaar. in juni. uitbetaald.

Woonkosten
Huurders met een huur tussen f *246.70* en *5670*,– per maand hebben meestal recht op huursubsidie. Bijstandsontvangers met een eigen huis waarvan de woonkosten tussen *f 246.70* en *f 670*,– per maand liggen, kunnen een toeslag krijgen die gelijk is aan de huursubsidie.
Bij woonkosten boven f *670*,– per maand kan hooguit tijdelijk een toeslag worden gegeven.

Verdiensten uit (deeltijd-)arbeid
Van het geld dat een bijstandsontvanger verdient, wordt *25%* niet van de uitkering afgetrokken. Voor één-oudergezinnen geldt, dat de eerste f 74,65 van wat de ouder per maand verdient niet wordt afgetrokken.

Inwonende kinderen, onderverhuur en kostgangers
Op de uitkering van ouders met meerderjarige

inwonende kinderen en inwonende kinderen met eigen inkomsten wordt – ongeacht het aantal kinderen – een bedrag van ƒ 36,30 per week of f 157.35 per maand in mindering gebracht. Dezelfde aftrek geldt voor bijstandsgerechtigden met één onderhuurder.
Voor mensen met één kostganger geldt een aftrek van f 55.10 per week of f 238,75 per maand. Heeft men meer dan één onderhuurder of kostganger. dan stelt de gemeente per geval vast welk gedeelte van het kostgeld of de bruto onderhuur wordt aangemerkt als netto inkomsten die op de uitkering in mindering worden gebracht.

Van alle verdiensten samen mag niet meer worden behouden dan:

f 223.95 per maand voor het hoofd van een één-oudergezin en voor een echtpaar met of zonder kinderen:
ƒ 156,75 per maand voor een allcenstaoride van 23 jaar of ouder:
ƒ 64.75 per maand voor een thuiswonende van 20 jaar.

Voor alleenstaanden beneden de 23 jaar en thuiswonenden onder de 20 jaar gelden aparte bedragen.

Eigen vermogen

Niet al het spaargeld behoeft te worden aangesproken voordat men voor bijstand in aanmerking komt. Het vrij te laten vermogen is:
f 15.900.– voor gezinnen.
ƒ 7.950.– voor alleenstaanden.

Voor mensen die een bijstandsuitkering ontvangen voor hun dagelijkse levensonderhoud. jonger zijn dan 65 jaar en een eigen huis bewonen, geldt een extra vrijlating. Bij hen wordt van het vermogen in het huis namelijk nog eens f 15.000.– volledig vrijgelaten en van het meerdere de helft. De totale vermogensvrijlating is begrensd tot f 75.700,–voor gezinnen en f 67.750.–voor alleenstaanden.

DE SOCIALE VERZEKERINGEN PER JANUARI 1986

De uitkeringen, daglonen en premiepercentages voor de sociale verzekeringen zijn volgens onderstaand overzicht vastgesteld. Ondanks bevriezing van de brutobedragen stijgen de netto uitkeringen in het algemeen licht door een verlaging van de premiepercentages.
De bevriezing geldt niet voor de kinderbijslag. De kinderbuslagbedragen zullen in 1986 worden aangepast aan de gemiddelde prijsstijging.

AOW en AWW

De bruto uitkeringen op grond van de Algemene Ouderdomswet en de Algemene Weduwen- en Wezenwet worden met ingang van 1 januari 1986 gewijzigd. Deze uitkeringen zijn op nettobasis gekoppeld aan het minimumloon. Vanaf 1 januari 1986 wordt het bruto minimumloon bevroren, maar door een verlaging van de premies zullen de netto bedragen vanaf die datum hoger liggen dan in 1985.
Het netto AOW-pensioen voor gehuwden is gelijk aan 50% van het netto minimumloon
Het AOW-pensioen voor gehuwden met een volledige toeslag is netto gelijk aan het netto minimumloon. terwijl het netto ongehuwdenpensioen overeen komt met 70% van het netto minimumloon.

AOW	bruto maand-uitkering	bruto vakantie-uitkering per maand
Gehuwde bejaarden zonder toeslag	f 793.98	ƒ 48.03
Gehuwde bejaarden met toeslag	ƒ 1.587.96	f 96.05
Ongehuwde bejaarden	f 1.113,01	f 67.24

AWW

Weduwen met kinderen	ƒ 1 587.95	f 96.05
Weduwen zonder kinderen	f1.113.01	f 67.24
Wezen tot 10 jaar	f 356.16	121.52
Wezen van 10 tot 16 jaar	f 534.24	f 32.28
Wezen van 16 tot 27 Jaar	f 712.33	ƒ 43,03

Kinderbijslag

De basiskinderbijslagbedragen worden per 1 januari 1986 verhoogd met 0,91%. Dit wil echter niet zeggen dat de bedragen in alle gevallen stijgen. Per diezelfde datum wordt namelijk ook de volgende stap gezet op weg naar een leeftijdsafhankelijke kinderbijslag. Voor gezinnen met kinderen in de leeftijd van 0-6 jaar kan daardoor een verlaging van de kinderbijslag optreden. In onderstaand overzicht wordt die volgende stap in beeld gebracht.

Kind in de leeftijd van	percentage van het basis-kinderbijslag-bedrag over 1985	percentage van het basis-kinderbijslag-bedrag over 1986
0- 6 jaar a	70%	70%
b	85%	80%
6 12 jaar	100%	100%
12-18 jaar	120%	125%

Bovendien uordt op de bedragen voor de kinderen van 0 18 jaar een korting toegepast Deze korting die in 1985 1,89% bedroeg wordt per 1 januari 1986 verhoogd tot 2,60%

AAW

Voor de vaststelling van de grondslagen voor de Algemene Arbeidsongeschiktheids etgeidt eveneens de koppeling met het mitiimumloon. De grondslagen bedragen vanaf 1 januari 1986:

algemene grondslag	
voor 21-jarigen en ouder	f 81.94
20-jarigen	f 72.90
19-jarigen	f 63.85
18-jarigen	f 54.80
middengrondslag	f 93,29
hoge grondslag	f 114.04

De algemene grondslag geldt voor iedereen. Gehuwden en ongehuwden met een kind beneden de 18 jaar kunnen. als het overige inkomen van de uitkeringsgerechtigde en of zijn haar echtgeno(o)t(e) beneden respectievelijk 30% en 15% van de hoge grondslag ligt. een uitkering krijgen naar respectievelijk de middengrondslag of de hoge grondslag.

WWV en WAO

De daglonen waarnaar de uitkeringen op grond van de WWV en de WAO worden berekend. zullen per 1 januari 1986 niet worden aangepast aan de stijging van de loonindex. Wel zullen als gevolg van de premieverlaging de netto-bedragen vanaf die datum iets hoger liggen dan in 1985.

Ziektewet

Rij de wijzigingen in de Ziektewet per 1 mei 1985 is tevens de verlaging van het uitkeringspercentage per 1 januari 1986 van 75 naar 70 geregeld. In verband hiermee wordt het minimumdagloon in de Ziektewet per 1 januari 1986 overeenkomstig aangepast.

Minimumdagloon

Als gevolg van de eerder genoemde verlaging van de premies zullen ook de netto uitkeringen voor mensen van wie de uitkering is gebaseerd op het minimumdagloon in de WW en de WWV met ingang van 1 januari 1986 iets hoger uitkomen dan in 1985.
Het minimumdagloon in de WAO is met ingang van 1 januari 1984 officieel afgeschaft. behalve voor de zogenaamde artikel 90 AAW-gevallen. Dit zijn AAW-verzekerden. die op 1 oktober 1976 reeds een WAO-uitkering hadden en slechts een AAW-uitkering krijgen toegekend als de AAW-uitkering de WAO-uitkering overtreft. Voor deze gevallen blijft het minimumdagloon WAO gehandhaafd, voor zover zij aanspraak zouden hebben op de hoge grondslag AAW.

De minimumdagloon-bedragen zijn:	
WW	f 140.87
WWV	J 140 75
WAO (alleen de zgn. artikel 90 AAW-gevallen	ƒ 140,10
Ziektewet	ƒ 131,04

Per 1 januari 1985 zijn de reeds lang voorziene stappen in de gefaseerde verlaging van de WAO- en WWV-uitkeringen van mensen die vóór 1 januari 1983 een uitkering hadden, gebaseerd op het minimumdagloon, en die niet in het onderhoud van anderen voorzien of over neven-inkomsten beschikken. voor één jaar uitgesteld.
Bij de behandeling door de Tweede Kamer van het wetsvoorstel om in 1986 het minimumloon en de sociale uitkeringen te bevriezen. is deze gefaseerde verlaging opnieuw met een half jaar uitgesteld: zij zal derhalve per 1 juli 1986 worden doorgevoerd. Dit houdt in dat per 1 juli 1986 het WAO-dagloon voor deze groep niet lager gesteld wordt dan 107,5% van het (op 31 december 1983 geldende) minimumloon en na 1 januari 1987 niet lager dan het minimumloon.
Voor wat betreft de WWV-uitkering geldt met ingang van 1 juli 1986, dat deze niet lager wordt gesteld dan 82,5% van het voor betrokkene op 31 december 1982 geldende dagloon en na 1 januari 1987 niet lager dan 70% van het dagloon.

In de navolgende tabel zijn de kinderbijslagbedragen per kind en per kwartaal weergegeven.

	0 t/m 5 jaar		6 t/m 11 jaar	12 t/m 17 jaar	17 t/m 26 jaar
Gezinnen met:	70%	80%	100%	125%	
1 kind	f 205.03	f 234,32	f 292.90	f 366,13	f 300,72
2 kinderen	f 268.92	f 307.34	ƒ 384.17	f 480,22	f 394.43
3 kinderen	f 287.96	f329.10	f411.37	f514.21	ƒ 422,35
4 kinderen	i314.53	ƒ 359,47	f 449.34	ƒ 561.67	f 461.33
5 kinderen	ƒ 330.48	f 377.69	J 472,11	f 590.13	ƒ 484,71
6 kinderen	f 347,85	f397.55	f 496.93	f 621.17	ƒ 510,20
7 kinderen	ƒ 360,27	f 411.74	f 514.67	ƒ 643,34	f 528.41
8 kinderen	ƒ 375,10	1428.68	f535.86	f 669,82	ƒ 550,16
9 kinderen	ƒ 386,64	ƒ 441,88	ƒ 552,35	i690.43	ƒ 567.09
10 kinderen	ƒ 395.87	f 452.43	ƒ 565,53	ƒ 706,92	1580.63

Uit de voorgaande tabellen blijkt dat voor kinderen van 0 t/m 5 jaar twee percentages mogelijk zijn. Het percentage van 80 geldt voor kinderen die na 1 januari 1980 doch vóór 1 januari 1983 zijn geboren en die – voor het recht op kinderbijslag – niet het oudste kind in het gezin zijn en ook nimmer het oudste kind in het gezin zijn geweest (uiteraard zolang het kind de leeftijd van zes jaar nog niet heeft bereikt).
Het percentage van 70 geldt voor alle overige kinderen van 0 tot en met 5 jaar.

Maximumdagloon

Het maximumdagloon voor de berekening van de WW-. WWV-, WAO- en Ziektewetuitkeringen verandert per 1 januari *1986* niet. Dit dagloon wordt gehandhaafd op *f 262.28.*

Ziekenfondswet

Verplicht verzekerd voor het ziekenfonds zijn in *1986* al diegenen die een vast loon van niet meer dan *f 48.500* per jaar verdienen. De ziekenfondspremie van *9.6%* (werkgever en werknemer betalen ieder de helft) wordt betaald over een loon van ten hoogste f 159 per dag.

Wijziging stelsel

De overheid zal per 1 april het bejaardenziekenfonds en het vrijwillige ziekenfonds opheffen. De verzekerden van het bejaardenfonds worden overgeheveld naar het verplichte ziekenfonds. Uitkeringsgerechtigden en bejaarden in de vrijwillige verzekering met premiereductie worden eveneens verplicht verzekerd. De overige vrijwillig verzekerden zullen aansluiting bij een particuliere maatschappij moeten zoeken.
In afwachting van die massale overstap gelden in het eerste kwartaal van *1986* voor de bejaardenverzekering en de vrijwillige verzekering de volgende bepalingen.

Bejaarden-ziekenfonds

Met ingang van *1* januari *1986 is* de toelatingsgrens voor bejaarden in de ziekenfondsverzekering vastgesteld op een jaarinkomen van maximaal f 24.092,52. Hieronder volgt een overzicht van de inkomensgroepen en de gevraagde prernies.

Inkomensklassen (inkomen in *1986)*

Gehuwden	Maandpremie (per echtpaar)
t/m 20.255,52	*f* 40,—
20.255,53–20.855,52	*f* 84,—
20.855,53–21.455,52	*f* 106,—
21.455,53–22.055,52	*f* 128,—
22.055,53–22.655,52	*f* 150,—
22.655,53–23,255,52	*f* 172,—
23.255,53–23.855,52	*f* 194,—
23.855,53–24.092,52	*f* 216,—
Ongehuwden	**Maandpremie**
t/m 14.566,12	*f* 50,—
14.566,13–15.756,12	*f* 54,—
15.756,13–16.956,12	*f* 68,—
16.956,13–18.156,12	*f* 82,—
18.156.13–19.520.20	*f* 96,—
19.520,21–20.556,12	*f* 111,60
20.556,13–21.756,12	*f* 124,—
21.756,13–24,092,52	*f 130.90*

Vrijwillige verzekering

De premies voor het vrijwillige ziekenfonds worden niet gewijzigd. De premies verschillen naar gelang de gebieden waarin de verzekerden wonen. De gemiddelde landelijke premie staat onveranderd op *f* 165 per persoon per maand.

Reductieregelingen

De gereduceerde premies in de vrijwillige verzekering worden wel verhoogd. De Vereniging van Nederlandse Ziekenfondsen heeft haar leden echter verzocht de komende maanden nog de oude premies te blijven vragen. De ziekenfondsen zouden het nadelig verschil zelf voor hun rekening moeten nemen. Aangenomen wordt dat de meeste ziekenfondsen gevolg zullen geven aan dit verzoek.
De verzekerden die een beroep doen op de reductieregelingen, moeten dus van hun eigen fonds vernemen of in plaats van de verhoogde nieuwe premies voor hen nog de oude lagere premies gelden.

De inkomensgrenzen in de verschillende reductieregelingen zijn gewijzigd.

● **Studerende in invalide kinderen**

Voor studerende en invalide kinderen. alsmede voor werkloze schoolverlaters en in het huishouden (meel-verzorgende kinderen beloopt de premie per 1 januari *1986* f *92,–* per maand.

● **Gehuwden jonger dan *65* jaar**

Gehuwde verzekerden en ongehuwde verzekerden (met een meeverzekerd kind als hierboven genoemd) met een inkomen dat in *1985* niet hoger was dan f *33.700* zijn de volgende premies verschuldigd (tenzij de premie van het ziekenfonds lager is):.

Inkomensklasse (inkomen in 1985)	Maandpremie per persoon
t/m 23.800,—	f 92,—
23.800,01 t/m 28.750—	*f* 148,05
28.750,01 t/m 33.700,—	*f* 171,90

● **Gehuwde bejaarden**

De inkomensgrenzen en de premies zijn per januari *1986* als volgt (tenzij de premie van het ziekenfonds lager is):

Inkomensklasse (inkomen in *1986)*	Maandpremie per persoon
24.902,53 t/m 25.055,52	*f 112.30*
25.055,53 t/m 26.255,52	*f* 127,80
26.255,53 t/m 27.455,52	*f* 145,30
27.455,53 t/m *33.950.*—	*f* 162,80

● **AAW-gerechtigden**

Voor verzekerden die recht hebben op een uitkering krachtens de AAW (Algemene Arbeidsongeschiktheidswet), berekend naar een arbeidsongeschiktheid van 80% of meer en die niet ten laste van de AWBZ (Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten) worden verpleegd in een (voorlopig) erkende inrichting of een tehuis. geldt onder bepaalde voorwaarden een premiereductie.

● **Ongehuwden**

Indien het inkomen in *1986* niet meer bedraagt dan *f 18.500,–*, zijn de volgende premies verschuldigd:
ongehuwden die niet aanmerking komen voor een alleenverdienerstoeslag op de algemene belastingvrije som f *92,–* per maand:
ongehuwden die wel voor de toeslag in aanmerking komen *f* 148,05 per maand.

* **Gehuwden**

Indien het inkomen in *1985* niet meer heeft bedragen dan *f25.700,–*, is een premie verschuldigd van f *92,–* per persoon per maand.

Eigen bijdrage AWBZ

De eigen-bijdrageregeling van de AWBZ (Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten) blijft per *1* januari *1986* onveranderd.
Op 1 januari verandert wel het minima! ter vrije besteding blijvende bedrag (het zogenaamde zakgeld).
Voor ongehuwden wordt dit f 304,78 (te weten een maandbedrag van *f248.30* plus f 56.48 vakantietoeslag).
Voor gehuwden beloopt het nieuwe ter vrije besteding blijvende bedrag *f* 507,94 (te weten maandbedrag *f 125.25* plus vakantietoeslag van *f* 80,69)

NIEUWE INKOMENSGRENZEN PREMIE-VRIJSTELLING EN PREMIEREDUCTIE VOLKSVERZEKERINGEN

Met ingang van *1* januari *1986* worden de inkomensgrenzen voor vrijstelling of reductie van de betaling van premies volksverzekeringen aangepast.

De regeling voor vrijstelling of reductie vari premiebetaling is bedoeld voor mensen van wie de premies volksverzekeringen (AOW. AWW. AKW. AWBZ. en AAW) worden geind via een aanslag en die beschikken over een gering inkomen. Het gaat onder meer om kleine zelfstandigen en om mensen die werk verrichten zonder een dienstbetrekking te hebben (zoals thuiswerkers en alfahulpen) en die niet onder de loonbelasting en de werknemersverzekeringen vallen, omdat zij minder dan 40% van het wettelijk minimumloon verdienen.
De regeling geldt niet voor mensen die een aanslag voor de premies volksverzekeringen ontvangen, waarmee al betaalde premies AOW en AWW worden verrekend.
Degenen van wie premie wordt ingehouden met toepassing van de zogenaamde roze loonbelasting- en premietabellen (met name mensen onder de 65 jaar met een pensioen). kunnen in beginsel wel een beroep doen op de regeling.

Op grond van de premievrijstellings- en reduc-

Premiepercentages per 1 januari *1986*

	Totaal	Werkgever	Werknemer	Maximum waarover premie wordt geheven
AOW[1])	11,35	–	*11 35*	*f 63 750,–* per jaar
AWW[1])	*135*	–	1,35	idem
AKW[2])	3,55	3,55	–	idem
AAW[2])	6,70	5,70	–	idem
AWBZ[2])	4,25	4,25	–	idem
WAO[3])	15,10	0,05	*15.05*	*f 262,–* per dag
Wachtgeldverzekering[4])	1,00	0,50	0,50	idem
Werkloosheidsverzekering	2,10	0,85	1,25	idem
ZW[4])	7,00	6,00	1,00	idem
ZFW[5])	9,60	4,80	4,80	*f* 159,– per dag

[1]) Sinds 1 januari 1985 is de heffing van de premies volksverzekeringen verzelfstandigd. Iedere verzekerde betaalt deze premies voortaan afzonderlijk over het eigen inkomen.
Terugbetaling van premies AOW'AWW in situaties waarbij het gezamenlijk inkomen van de gehuwde man en zijn vrouw boven de premie-inkomensgrens uitkomt. zal op grond van deze regeling niet meer voorkomen.

[2]) De opslagpremies per 1 januari zijn als volgt:

AKW	AAW	AWBZ
28,0	44,9	*33.5*

Het gaat hierbij om de premiepercentages uit de tabel. omgerekend in een percentage van de AOW/AWW premie. De verschuldigde premiebedragen voor AKW. AAW en AWBZ worden nl. afgeleid van het verschuldigde premiebedrag aan AOW'AWW.

[3]) De franchise of premievrije voet bedraagt f *91.–* per dag.

[4]) Deze premies worden per bedrijfsvereniging (verschillend) vastgesteld. De hier opgenomen cijfers betreffen de door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid geraamde gemiddelden voor alle bedrijfsverenigingen.

[5]) De loongrens voor toelating tot de verplichte ziekenfonasverzekering bedraagt f *48.500.–* per jaar.

m

tieregeling worden bij een gering inkomen de premies volksverzekeringen niet of slechts gedeeltelijk ingevorderd. De inkomensgrenzen die daarbij worden gehanteerd. gelden voor iedere premieplichtige afzonderlijk. terwijl bovendien alleen naar het eigen inkomen wordt gekeken om te beoordelen of men in aanmerking komt voor vrijstelling of reductie.

De premievrijstellingsgrens bedraagt 90% van de belastingvrije som. Dat wil zeggen dat men vrijgesteld is van premiebetaling als het premie-inkomen lager is dan dit bedrag. De Belastingvrije som is voor iedereen verschillend. Deze kan bestaan uit de algemene belastingvrije som. een tariefgroeptoeslag, de arbeidstoeslag, de aanvullende arbeidstoeslag of de aanvullende alleenstaande-oudertoeslag. Voor tweeverdieners kan daar eventueel nog het bedrag van de voetoverheveling bijkomen; dat is het onbenutte deel van de belastingvrije som van de (huwelijks)partner

De reduetiegrens is vastgesteld op 70% van de premievrijstellingsgrens. Bij een inkomen tussen de vrijstellingsgrens en de reduetiegrens is een oplopend percentage van de premie verschuldigd. Bij een inkomen gelijk aan of hoger dan de reductiegrrns moet de volledige premie worden betaald. De premie wordt eveneens volledig ingevorderd als de verzekerde (of zijn/haar partner) in aanmerking komt voor een aanslag in dc vermogensbelasting.

Voor 1986 zelden de volgende vrijstellings- en reductiegrenzen:

Tariefgroep	Belastingvrije som		Vrijstellingsgrens	Reductiegrens
I Allen die niet worden ingedeeld in tariefgroep II III of IV (jongere ongehuwden tweeverdieners samenwonenden)	zonder arbeidstoeslag	f 7341	f 6607	f 11 232
	– met arbeidstoeslag	f 7148 –	f 6974 –	f 11.856,–
	– met aanvullende arbeidstoeslag	f 8535 –	f 7682 –	f 13 060 –
	– met voetoverheveling	p m	p.m	
II Allenstaanden van 27 jaar en ouder	– zonder arbeidstoeslag	f 11012 –	f 9911 –	f 16.849,–
	– met arbeidstoeslag	f 11 419 –	f 10 278	f 17 473,–
III Alleenverdieners (gehuwden en ongehuwd samenwonenden met een partner die geen inkomen heeft)	– zonder arbeidstoeslag	f 14682	113214 –	f 22.464,–
	– met arbeidstoeslag	f 15 089,–	f 13 581 –	f 23 088,–
	met dubbele aanvullende arbeidstoeslag (echtgenoot werkt mee in onderneming)	f 16 663,–	f 14 997	f 25 495 –
IV Alleenstaande ouders met afhankelijke kinderen	– zonder arbeidstoeslag	f 13 214,–	f 11 893 –	f 20 219 –
	– met arbeidstoeslag	j 13 621,–	j 12 259 –	j 20 841 –
	– met aanvullende alleenstaande ouder toeslag	max f 18 058 –	max f 16 253,–	max f 27 631 –

OOST-EUROPA

COMECON

DRIE ZITTINGEN VAN DE COMECON

Van 29 tot 31 oktober 1984 vond in Havanna de 39ste zitting plaats van de COMECON (de raad voor wederzijdse economische bijstand). Aan de voor het eerst buiten Europa gehouden bijeenkomst werd deelgenomen door delegaties van de tien lidstaten (Bulgarije, Cuba, DDR, Hongarije, Mongolië, Polen, Roemenië, Sowjet-Unie, Tsjechoslowakije en Vietnam) en Joego-Slavië en door waarnemers uit Angola, Afghanistan, Ethiopië, Zuid-Jemen, Laos, Mexico en Nicaragua.

De onderwerpen die op deze zitting aan de orde kwamen betroffen:

- het verwezenlijken van de besluiten, die op de topconferentie in Moskou in juni 1984 waren genomen (zie pag. 388/2 e.v.-1984).
- langdurige samenwerking op het gebied van energie en van de grondstoffenindustrie,
- de coördinatie van de economische plannen voor de jaren 1986-1990.

In zijn openingstoespraak verklaarde de voorzitter van de bijeenkomst, Fidel Castro, bijzonder verheugd te zijn dat Mexico en Nicaragua op de uitnodiging tot bijwonen van de conferentie waren ingegaan. Volgens hem voerden de Verenigde Staten nog steeds een oorlogszuchtige buitenlandse politiek, die er op gericht was militair overwicht te verwerven en het socialisme uit te schakelen. De COMECON-staten moesten derhalve waakzaam blijven. Cuba had als antwoord op de agressieve bedreigingen van Washington zijn verdedigingspotentieel aanzienlijk uitgebreid. Het zou overigens alles in het werk stellen om via onderhandelingen tot oplossingen van conflicten te komen, aldus Castro.

Sowjet-premier Nikolaj Tichonow legde er in zijn rede de nadruk op vóór een open en eerlijke politiek in internationale zaken te zijn. De Sowjet-Unie was bereid met ieder die dat wenste op een gelijkgerechtigde en wederzijds lucratieve basis samen te werken. In dit verband wees Tichonow op landen als Vietnam, Cuba en Mongolië, waar de moderne economische ontwikkelingen zich nog in een beginstadium bevonden, en die geholpen moesten worden op hun weg naar een socialistische industrialisering.

Ter afsluiting van de zitting werd een communiqué uitgegeven, waarin onder meer werd verklaard dat de COMECON-staten door mobilisering van hun binnenlandse reserves en door gebruikmaking van de voordelen van de wederzijdse samenwerking verdere sociaal-economische vooruitgang hadden geboekt Vergeleken met de cijfers van 1982, was in 1983 hun nationale inkomen gestegen met 3,8 %, de industriële produktie met 4,2 % en de agrarische prnduktie met 3 % De omzet in de buitenlandse handel bedroeg in 1983 meer dan 285 miljard roebel, hetgeen overeenkwam met een reële groei van 8 procent.

Ten aanzien van Cuba werd meegedeeld, dat het in de landbouw en industrialisering belangrijke vooruitgang had geboekt. Het had met succes problemen op het gebied van onderwijs, gezondheid en werkverschaffing aangepakt en had hiermee aangetoond, dat het socialisme de enige juiste weg was om door het kapitalisme veroorzaakte achterstanden te boven te komen. Cuba had ook maatregelen getroffen voor een snellere en effectievere ontwikkeling van de economie, waarbij het met name ging om de verhoging van de produktie van nikkel, het verbouwen en verwerken van citrusvruchten. bodemverbetering en de complexe ontwikkeling van de suikerproduktie.

In de tekst werd waardering uitgesproken over de wederzijds voordeel opleverende samenwerkingsverdragen met Joego-Slavië, Finland, Irak en Mexico en men stelde vast dat in februari 1984 een dergelijk verdrag met Nicaragua van kracht was geworden.

Ook hechtte de zitting haar goedkeuring aan een aantal maatregelen tot samenwerking op energie-gebied en in de grondstoffenindustrie. De deelnemers gingen ervan uit dat het mogelijk was via mobilisering van de eigen ressources en versterking van de wederzijdse samenwerking voor alle COMECON-landen een eind te maken aan het grondstoffen- en energieprobleem.

In een passage over de internationale situatie stelde het communiqué vast, dat een van de hoofdoorzaken van de grotere politieke en economische instabiliteit in de wereld gezocht moest worden in het opvoeren van de wapenwedloop door agressieve imperialistische kringen.

De toestand in Midden-Amerika was volgens het document zorgwekkend. Met name de Verenigde Staten hadden door hun interventie in Grenada, hun ondersteuning van regering en reactionaire krachten in El Salvador, hun vijandige acties in Nicaragua en hun dreiging ten aanzien van het socialistische Cuba de grondbeginselen van het volkenrecht en van het handvest van de Verenigde Naties overduidelijk geschonden.

Nationale produkten van de COMECON bij constante prijzen (gemiddelde jaarlijkse groei in %)

	1971-75	1976-80	1981	1982	1983	1984 *Plan*	1934 *Resultaten*	1985 *Plan*	*1981-85 Plan*
Bulgarije	7,8	6.1	5,0	4,2	3,0	3.8	4,6	4,1	3,7
Tsjechoslowakije	5,7	3,7	–0,1	0,2	2,4	2,4[1]	2,6	3,2[2]	2,0-2,6
DDR	5,4	4,1	4,8	2,6	4,4	4,4	5,5	4,4	5,1
Hongarije	6,2	3.2	2,5	2,6	0,3	1,5-2,0	2,8-3,0	2.3-2.8	2,7-3,2
Polen	9,8	1.6	-12.0	- 5 5	6.0	2.6	5,0	3,0-3,5	3,2-3,8[3]
Roemenië	11,3	7,1	2,1	2,8	3,8	7,3	7,7	10,3	7,1
Oost-Europa4	7,9	3,9	-1,2	0,5	3,9	3,9	5,1	4.6	4,2
Sowjet-Unie	5,6	4,4	3,3	3,9	4,2	3,6[4]	3,0[4]	4,3[4]	3,4[5]
COMECON4	6,3	4,2	2.0	2.9	4,1	3.7	3.6	4,4	3.6

[1]Schatting. [2]Bruto nationaal inkomen. [3]Plan 1983-1985.
[4]Schatting. [5]Besteed nationaal inkomen.

Bruto- en nettoschuld van de COMECON-staten (in miljarden $)

	1977	1978	1979	1980	*1981*	*1982*	*1983[1]*	*1984[2]*
Bulgarije								
Brutoschuld	3,7	4,3	4.4	3.1	2,9	2,9	2,9	2,7
Nettoschuld	3,2	3,7	3.7	2.7	2,1	1,9	1,7	1,4
Tsjechoslowakije								
Brutoschuld	2,6	3,2	4,1	4,9	4,4	4,2	3,9	3,6
Nettoschuld	2,1	2,5	3,1	3,6	3,5	3,4	3,0	2,5
DDR								
Brutoschuld	7,1	8,9	10,9	14,4	14,2	12,5	12,2	11,3
Nettoschuld	6,2	7,5	9,0	11.8	12,0	10,5	8,8	6,7
Hongarije								
Brutoschuld	5,2	7,6	8,3	9,1	8,7	7,7	8,3	7,6
Nettoschuld	3,6	5,2	6,3	6,7	6,9	6,6	5,9	5,1
Polen								
Brutoschuld	14,9	19,0	23,8	24,1	25,5	26,3	26,4	26,8
Nettoschuld	13,9	17,9	22,6	22,8	24,0	25,0	25,2	24,9
Roemenië								
Brutoschuld	3,6	5.1	7,2	9,6	10,2	9,8	8,9	7,8
Nettoschuld	3,4	4,8	6,9	9,2	9,8	9,4	8,4	6,5
Oost-Europa								
Brutoschuld	37,1	48,1	58.7	65,2	65,9	63,4	62,6	59,8
Nettoschuld	32,4	41,6	51,6	56,8	58,3	56,8	53,0	47,1
Sowjet-Unie								
Brutoschuld	15,6	16.4	18,1	17,6	20,9	21,4	19,4	15,3
Nettoschuld	11,2	10,4	9,3	9,5	12,4[1]	11,1[1]	8,3[1]	4,2[1]
COMECON-Banken	4,2	4,8	5,2	4,5	3,9	3,6	3,5	3,6
COMECON								
Brutoschuld	56,9	69,3	82,0	87,3	90,7	88,4	85,5	78,7
Nettoschuld	47,8	56,8	66.1	70,8	74,6	71,5	64,8	54,9[3]

[1]Voorlopige opgaven. [2]Schattingen van het WIIW.
[3]Zonder waardestijging van de dollar zou de nettoschuld van de COMECON $ 58,6 miljard bedragen.

Veel ontwikkelingslanden waren in een bijzonder moeilijke positie geraakt. Hun gezamenlijke buitenlandse schuld bedroeg in 1983 meer dan 800 miljoen dollar. De COMECON-landen veroordeelden de politiek van de imperialistische staten, die gericht was op neokolonialistische uitbuiting en op het tegengaan van progressieve sociaal-economische veranderingen. De COMECON-staten wilden de economische en technische samenwerking met de ontwikkelingslanden uitbreiden en een actieve bijdrage leveren aan meer rechtvaardige en democratische internationale economische verhoudingen. Ook bleven zij bereid samen te werken met de kapitalistische staten op basis van wederzijds voordeel, gelijkheid, niet-inmenging in binnenlandse aangelegenheden en inachtneming van ieders internationale verplichtingen.

40ste zitting

Van 25 tot 27 juni 1985 vond in Warschau de 40ste zitting plaats van de COMECON. De Europese COMECON-landen en Mongolië werden vertegenwoordigd door hun premiers, Cuba en Vietnam door vice-premiers; er waren waarnemers aanwezig uit Nicaragua, Zuid-Jemen, Afghanistan, Angola, Moçambique, Ethiopië en Laos.

In lezingen kwam naar voren dat sinds de top in Moskou in juni '84 (zie pag. 388/2 e.v.-1984) opmerkelijke successen waren behaald bij de verwezenlijking van het sociaal-economische programma en de versterking van het economisch potentieel van de gemeenschap. Het nationale inkomen van de COMECON-staten was gestegen met 3,6 % de industriële produktie met 4,4 % en de landbouwproduktie met 3 %. Men verklaarde echter te streven naar een nog grotere dynamiek in de economische ontwikkeling en naar intensivering van de produktie op basis van de modernste technisch-wetenschappelijke verworvenheden. Het zwaartepunt van het complexe programma voor de technisch-wetenschappelijke vooruitgang in de COMECON tot het jaar 2000 zou komen te liggen op de brede toepassing van elektronische rekenmachines en microprocessoren, op de complexe automatisering en op de ontwikkeling van de biotechnologie.

De Nicaraguaanse minister van samenwerking met het buitenland, Henry Ruiz Hernandez, veroordeelde het handelsembargo van de Verenigde Staten tegen zijn land en verzocht om meer economische hulp van het Oostblok.

Volgens westerse diplomaten waren de doeleinden van de topconferentie van Moskou in juni '84 – grotere economische integratie. waarbij de Oosteuropese landen de Sowjet-Unie hoogwaardige produkten zouden leveren in ruil voor olie en grondstoffen – tot nu toe niet geheel en al verwezenlijkt. De DDR en Hongarije wilden vanwege hun aanzienlijke handel met het Westen niet nog sterkere banden aangaan binnen de COMECON, en Polen wilde meer handel met het Westen om zijn grote deviezenschuld te kunnen afbetalen

De N Z Z schreef op 29 juni in een commentaar dat het bij deze conferentie vooral erom gegaan was de in het Brezjnew-tijdperk ontstane stagnatie te doorbreken. Het Kremlin had zich kennelijk voorgenomen de Oosteuropese landen op financieel. technologisch en bewapeningspolitiek gebied sterker aan de Sowjet-Unie te binden. Volgens de N Z Z vreesden deze landen echter, dat grotere gezamenlijke inspanningen ten koste zouden gaan van hun nationale economische kapitaal en hun eigen ontwikkelingsmogelijkheden, vooral nu de Sowjet-Unie plannen had om het ontsluiten van grondstofreserves en het verplaatsen van het economisch-politieke zwaartepunt van het Europese deel van de Sowjet-Unie naar het hoge noorden en verre oosten te laten meebetalen door de COMECON-partners.

De bereidheid van de Sowjet-Unie om officiële banden aan te knopen met de Europese Gemeenschap leverde in Warschau weinig discussie op De Oosteuropese partnerlanden hoopten volgens de N Z Z wel, dat het de Russen niet zal lukken met Brussel tot een vergelijk te komen, aangezien dit een nog grotere centralisatie zou betekenen van Moskou's macht over de economie in Oost-Europa.

41ste bijzondere zitting

De regeringsleiders van de tien lidstaten van de COMECON kwamen op 17 december 1983 in Moskou bij elkaar voor een tweedaagse bijzondere zitting. Aan de bijeenkomst werd deelgenomen door de premiers van de Sowjet-Unie, Bulgarije, Polen, Tsjechoslowakije, Hongarije, Roemenië, de DDR en Mongolië; Vietnam en Cuba werden door hun vice-premiers vertegenwoordigd.

Op de tweede dag van de bijeenkomst ondertekenden de deelnemers een programma voor nauwe samenwerking op technologisch gebied met een looptijd van 15 jaar. De voorzitter van de COMECON-commissie voor tech-

nisch-wetenschappelijke samenwerking, Martsjoek, zei tijdens de persconferentie die ria afloop van de zitting werd gegeven. dat de partnerlanden Moskou verzocht hadden een dergelijk programma uit te werken. Volgens het persbureau Tass voorzag het programma onder andere in de vestiging van een gespecialiseerd wetenschappelijk instituut voor de toepassing van technologie, Interrobot geheten, en in standaardisering van technologische en wetenschappelijke vindingen. De geplande samenwerking omvatte vijf belangrijke gebieden: micro-elektronica, automatisering van de produktiemiddelen, kernenergie, de ontwikkeling en produktie van nieuwe grondstoffen en biotechnologie. Doel van de samenwerking was het dichten van de technologische kloof tussen Oost en West. Tijdens de bijeenkomst hadden diverse sprekers de nadruk gelegd op de noodzaak ,,de politiek van embargo's en technologische chantage van het imperialisme" te bestrijden en de COMECON-landen onkwetsbaar te maken voor Westerse restricties op de export van technologie.

Volgens Westerse experts hadden enkele kleine Oosteuropese partners, die voor hun eigen technologische produktie en ontwikkeling liever samenwerken met Westerse bedrijven, zich slechts met enige tegenzin tot de samenwerking laten overhalen.

Economische groei. Schuld aan het Westen

De NZZ publiceerde op 27 maart 1985 de gegevens van een onderzoek van het Weense Instituut voor internationale vergelijkende Economie (WIIW)naar de ontwikkeling van het nationale produkt en naar de schulden aan het Westen van de COMECON-landen.

Volgens dit onderzoek was in 1984 de economische groei in de Sowjet-Unie kleiner dan in 1983; in de andere Oosteuropese landen echter groter. Dit herstel kon worden toegeschreven aan het feit dat de kleine COMECON-landen hun investeringen concentreerden op het voltooien van projecten in de basisindustrie. zodat moeilijkheden bij de voorziening van de produktie van grondstoffen en energie overwonnen konden worden. Hun industriële produktie was gestegen met 4.9 procent, – die van de Sowjet-Unie slechts met 4,2 procent –, hetgeen vooral te danken was aan de expansie in de chemie en in de machinebouw. De grotere dynamiek in de industrie was gepaard gegaan met een hogere arbeids-produktiviteit. Dit kon verklaard worden door het feit dat in een periode van conjuncturele bloei een groter beroep werd gedaan op de arbeidskrachten. die ten tijde van een depressie niet ontslagen werden maar minder produceerden.

Terwijl de landbouw in de Sowjet-Unie stagneerde, was zij in de overige Oosteuropese landen, vergeleken bij 1983, gegroeid, hetgeen met name te danken was aan goede oogsten.

De snelle groei van de economie leidde tot een scherpere verhoging van de bruto-investeringen dan voorzien in het plan. In 1984 groeiden in Oost-Europa de investeringen met 3,5 %. terwijl ze volgens liet plan met 0.7 % hadden moeten dalen. Bulgarije vormde hierop een uitzondering. aangezien de investeringen daar met 1 % afnamen (volgens het plan. + 1,9 %)

De levensstandaard werd in 1984 iets hoger, maar bleef in de meeste COMECON-landen onder het niveau van 1980.

Met uitzondering van de DDR, die een overschot noteerde. lukte het de Oosteuropese bondgenoten niet het tekort in de handel met de Sowjet-Unie van ruim 2 miljard roebel (1.6 miljard in 1983) te reduceren.

De nettoschuld van het Oostblok aan het Westen daalde in 1984 met ongeveer $ 10 miljard, hetgeen met name aan overschotten op de betalingsbalans in harde valuta was toe te schrijven en voor een deel aan de waardestijging van de dollar. De schuld van de Sowjet-Unie daalde het sterkst, met 49,9 %, gevolgd door de DDR met 23.5 %. Roemenië met 22.3 %, Bulgarije met 17,6 %, Tsjechoslowakije met 17.3 %, Hongarije met 13.3 % en Polen met 1,2 procent.

Bulgarije verhoogde zijn overschot op de handelsbalans in harde valuta van $ 0,1 miljard in 1983 tot $ 0,2 miljard in 1984. met name vanwege de verhoging van de export naar de ontwikkelingslanden. Het overschot op de betalingsbalans bedroeg $ 0,19 miljard tegenover $ 0,07 miljard in 1983. Sofia verhoogde de geldreserves bij westerse banken: eind september 1984 bedroegen deze $ 1,34 miljard tegenover $ 1,17 miljard aan het eind van 1983 en dekten daarmee meer dan de helft van de import in harde valuta.

Tsjechoslowakije verhoogde zijn overschot op de handelsbalans met S 50 miljoen. Het overschot op de betalingsbalans bedroeg $315 miljoen tegenover S 221 miljoen in 1983. Praag had eind september 1984 bij westerse banken S 1.06 miljard aan geldreserves (eind 1983. $ 0,94 miljard); deze dekten een derde deel van de import in harde valuta.

De DDR reduceerde zijn overschot op de handelsbalans in harde valuta met de derde wereldlanden van S 0,29 miljard in 1983 tot $ 0,19 miljard in 1984. Het hoge handelsbalansoverschot met het Westen van $ 1,2 miljard en de dalende rentebetalingen leidden echter tot een verhoging van het overschot op de betalingsbalans van $ 1,1 tot 1,5 miljard. De geldreserves bij westerse banken stegen eind september 1984 tot een recordbedrag van $ 4.6 miljard (eind 1983: $ 3,4 miljard). Zij dekten ongeveer driekwart van de import uit het Westen.

Hongarije bleef met zijn overschot op de handelsbalans van $608 miljoen onder het niveau van 1983 (S 878 miljoen). Het betalingsbalansoverschot steeg echter van $ 298 naar 331 miljoen, hetgeen vooral was toe te schrijven aan een sterke verhoging van de inkomsten uit het vreemdelingenverkeer.

In Polen bedroeg het overschot op de betalingsbalans in 1984 zonder rentebetalingen $ 1501 miljoen tegenover $1546 miljoen in 1983. De nettoschuld daalde met $ 291 miljoen; de geldreservesstegenmet S 700 miljoen tot $ 1888 miljoen.

In Roemenië bedroeg het handelsbalansactief in 1984 ongeveer $ 2 miljard; het overschot op de betalingsbalans bedroeg 5 1,3 miljard. (NZZ, AdG).

Afnemende kredietwaardigheid

In The *Wall* Street *Journal* van 17 september 1985 schreef Zdzislaw M. Rurarz, voormalig Pools ambassadeur in Japan. de volgende beschouwing:

De westerse bankiers moeten zich niet laten misleiden door de berichten van de laatste tijd over de verbeterde kredietwaardigheid van het Oostblok. De Bank voor Internationale Betalingen en andere financiële instellingen wijzen erop dat de netto-schuld in harde valuta van de COMECON aan het Westen gedaald is, al blijven met name Polen en Roemenië kampen met problemen bij de aflossing van hun geherstructureerde schulden. Een nadere beschouwing van de economische ontwikkelingen op langere termijn binnen de COMECON leidt echter tot een somber toekomstbeeld.

Een eerste ongunstig teken vormt de inefficiëntie van de industrieen in de COMECON-landen. De COMECON beroept zich erop dat ze een derde van de industriële wereldproduktie levert. In werkelijkheid geldt dit echter alleen voor aardgas, staal en vette steenkool. In 1983 bedroeg het aandeel van de COMECON in de mondiale produktie voor deze drie produkten respectievelijk 35%, 32% en 32%. Voor de meeste andere industriele produkten. zoals chemicaliën, papier en consumptiegoederen, ligt het aandeel van de COMECON in de wereldproduktie onder de 20% of zelfs onder de 10%. De enige uitzondering vormt natuurlijk de wapenindustrie. maar daar publiceert de COMECON geen statistieken over.

De COMECO heeft een lange traditie in het verstrekken van onjuist cijfermateriaal. Ook in het begin van de jaren zestig beweerde ze al dat ze een derde van de industriele wereldproduktie voor haar rekening nam. Verder claimde de COMECON een grocipcrccntage dat dubbel zo hoog was als dat van de westerse landen. Als dat waar was geweest. zou het COMECON-aandeel in de industriële wereldproduktie tegenwoordig groter moeten zijn dan een derde. Ook uit de bevolkingscijfers blijkt dat de COMECON-opgaven niet kloppen

De COMECON-landen maken 10% van de wereldbevolking uit en de westerse landen 20%. Volgens destatistiekenvan de COMECON levert het Westen 55% van de industriële wereldproduktie. Dat zou betekenen dat de industriële produktie van de COMECON-landen per hoofd van de bevolking ongeveer 25% hoger ligt dan in het Westen, hetgeen onwaarschijnlijk is.

Een andere reden waarom de economische statistieken van het Oostblok weinig zeggen. vormt de vaak slechte kwaliteit van de geproduceerde goederen. De Sowjet-Unie was bijvoorbeeld in 1983 één van de grootste producenten ter wereld van o.a. ruwe olie, ijzer, staal, ijzererts, kunstmest, lokomotieven, traktoren, beton, textiel en leren schoenen, maar de meeste van deze produkten kunnen wegens de geringe kwaliteit niet concurreren met westerse produkten. De Russische claim dat de COMECON 40% van de uitvindingen en patenten op de wereld op haar naam heeft staan, is waarschijnlijk wel juist, maar behalve in de ruimtevaart en in de wapenindustrie vinden de mccstc van deze uitvindingen geen toepassing.

Veelzeggend voor de werkelijke economische situatie van de COMECON-landen is het feit dat de COMECON slechts 8% van de wereldexport levert. Een voorbeeld vormt de handel tussen de Sowjet-Unie en West-Duitsland. In 1983 vertegenwoordigde de Russische export naar West-Duitsland een waarde van 3,8 miljard roebel. maar slechts 0,7 % hiervan bestond uit kapitaalgoederen; de rest bestond uit olie, gas. hout en andere grondstoffen. De import van kapitaalgoederen uit West-Duitsland in de Sowjet-Unie daarentegen vertegenwoordigde een waarde van 1.7 miljard roebel. Dit komt neer op een verhouding van 62 : 1 in het voordeel van West-Duitsland.

Gezien deze slechte economische prestaties, de afnemende grondstoffenvoorraden en de verslechterende landbouwsituatie, zijn veel COMECON-landen nog minder kredietwaardig dan voorheen. De export van grondstoffen zou deze landen wel eens onvoldoende harde valuta kunnen opleveren om aan de betalingsverplichtingen over nieuwe schulden te kunnen voldoen. Ook hun industrie, die voor een belangrijk deel alleen op papier bestaat en voor een ander deel niet-concurrerend is, zal de economieen van de Oostbloklanden niet kunnen helpen Zolang ze haar economische systeem niet verandert, zijn leningen aan de COMECON weggegooid geld, concludeert Rurarz.

HONDURAS

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS DE VERKIEZINGEN VAN NOVEMBER 1981

Na de parlements-, presidents- en gemeenteraadsverkiezingen van 29 november 1981 (voorlopige uitslag op pag. 82613 e.v.-1981) ontwikkelde de situatie in Honduras zich als volgt:

Definitieve verkiezingsuitslag. Suazo Cordova beëdigd als president

De verkiezingen van 29 november 1981 werden gewonnen door de centrum-rechtse Partido Liberal de Honduras (PLH) en haar kandidaat Roberto Suazo Cordova, die 53,3 procent van de stemmen kreeg. Tweede werd de extreem-rechtse Partido Nacional (PN) o.l.v. de advocaat Ricardo Zuñiga Augustinus met 40,9 procent van de stemmen. De centrum-rechtse Partido de Innovacion y Unidad (PINU) met als kandidaat Miguel Andonie Fernandez behaalde 2,5 procent van de stemmen en de Partido Democrata Cristiano (PDC), die Hernan Corrales Padilla kandidaat had gesteld, kreeg 1,6 procent van de stemmen.
Na de verkiezingen was de zetelverdeling in het parlement (het Nationale Congres) als volgt:

PLH	44
PN	34
PINU	3
PDC	1
Totaal	82

De verkiezing van een burgerpresident en een parlement markeerde het eind van bijna 18 jaar ononderbroken militair bewind dat in 1963 was begonnen met de omverwerping van een Liberale regering door gen. Oswaldo Lopez Arellano.

Op 27 januari 1982 werd Suazo Cordova als president beëdigd voor een ambtsperiode van vier jaar. Hij was de opvolger van gen. Policarpo Paz Garcia, die in augustus 1978 leider van een staatsgreep was geweest en sinds 25 juli 1980 interim-president was.
De nieuwe president beloofde ,,een revolutie van werk en eerlijkheid" en sprak de hoop uit dat Honduras ,,een factor van evenwicht en eendracht" zou worden ,,bij het zoeken naar een gemeenschappelijke bestemming".
De inauguratie, die werd geboycot door de Nationale Partij, werd bijgewoond door de presidenten van Venezuela, Columbia, Panama, Costa Rica en El Salvador, alsmede door de premier van Belize, de coördinator van de Nicaraguaanse junta die met de nieuwe president besprekingen voerde, en een Amerikaanse delegatie met o.m. Thomas Enders (staatssecretaris voor inter-Amerikaanse zaken) en lt.-gen. Wallace Nutting (hoofd van het Amerikaanse Zuidelijke Commando in Panama).

De op 22 april 1975 afgezette president, generaal Oswaldo Lopez Arellano.

Suazo Cordova, een plattelandsarts, werd beschouwd als conservatief, pro-Amerikaans en anti-communistisch. Na de dood van Modesto Rodas Alvarado in 1979 was hij leider van de Liberale Partij geworden. Verder was hij voorzitter van de grondwetgevende vergadering geweest. In april 1981 had de partij hem tot presidentskandidaat benoemd. Bij die gelegenheid had de Alianza Liberal del Pueblo (ALIPO), een dissidente sociaal-democratisch factie binnen de partij o.l v. Carlos Roberto Reina en Jorge Arturo Reina, een nederlaag geleden.

Samenstelling regering

Het kabinet van president Suazo Cordova, dat voornamelijk uit Liberalen bestond, zag er als volgt uit:

Binnenlandse zaken en justitie - Oscar Mejia Arellano*; defensie en openbare veiligheid - kol. Jose Serra Hernandez; buitenlandse zaken - Edgardo Paz Barnica; economie en handel - Gustavo Adolfo Alfaro; onderwijs - Alma Rodas de Fiallos; financien en openbare kredieten - Arturo Corleto; verbindingen, openbare werken en transport - Jose Azcona del Hoyo; arbeid - Dario Humberto Montes; natuurlijke hulpbronnen - Miguel Bonilla; cultuur en toerisme - Victor Caceres Lara (PN); agrarisch hervormingsinstituut - Ubodoro Arriaga Iraheta; volksgezondheid - Gonzalo Rodriguez Soto; secretaris t.b.v. de president - Carlos Flores Facusse.

* geen verandering

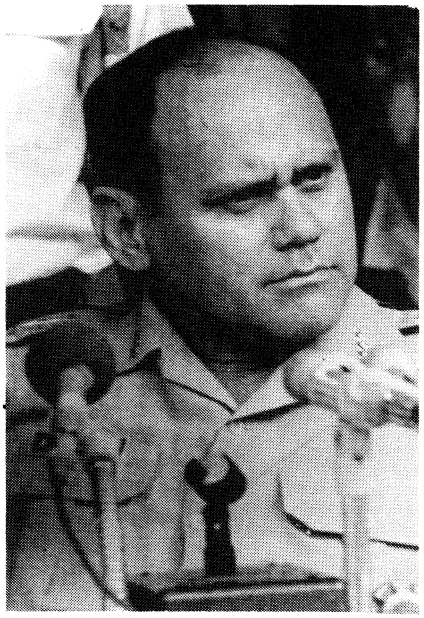
Gonzalo Carias Pineda werd benoemd tot gouverneur van de Centrale Bank van Honduras.
De op 6 oktober 1981 ontslagen minister van financiën en openbare kredieten Valentin Mendoza (pag. 828/1-1981) was tot 27 januari 1982 vervangen door Benjamin Villanueva.

Alvarez Martinez opperbevelhebber strijdkrachten

Op 27 januari 1982 koos het parlement tijdens zijn openingszitting met algemene stemmen kol. Gustavo Adolfo Alvarez Martinez, die tot dan toe hoofd van de politie was en bekend stond als een aanhanger van de harde lijn, tot hoofd van de strijdkrachten. In april 1982 werd Alvarez Martinez bevorderd tot generaal.
Een maand voor de verkiezingen was tussen Suazo Cordova, Zuñiga en de strijdkrachten afgesproken dat de strijdkrachten het recht van veto over kabinetsbenoemingen zouden houden en verantwoordelijk zouden blijven voor de nationale veiligheid. Verder was overeengekomen dat er geen onderzoek zou worden ingesteld naar mogelijke gevallen van corruptie binnen de strijdkrachten of de vorige regering.
Op 20 januari had de constitutionerende vergadering een nieuwe grondwet afgekondigd.

Verdeeldheid binnen de strijdkrachten

Eind augustus 1982 zei kol. Leonidas Torres Arias op een persconferentie in Mexico dat hij kon bewijzen dat gen. Alvarez Martinez ,,de Hondurese regering en het Hondurese volk in een oorlog (tegen Nicaragua -red. KHA) wil betrekken waarvoor Honduras zowel de economische als militaire capaciteit mist". Volgens Torres Arias was het hoofd van de strijdkrachten een ,,door macht bezeten waanzinnige", die iedereen die niet zijn radicale, anticommunistische ideeën steunde met fysieke eliminatie bedreigde. Al-

Generaal Gustavo Alvarez Martinez

varez Martinez zou zijn eigen persoonlijke doodseskader hebben om ,,subversie en oppositie'' te elimineren.
Torres Arias beschuldigde Alvarez Martinez ervan verwikkeld te zijn in een politiek complot met president Suazo Cordova en de Amerikaanse ambassadeur in Honduras, John Negroponte. Zo zou het hoofd van de strijdkrachten hebben beloofd een militaire coup tegen de regering te voorkomen in ruil voor de persoonlijke steun van de president voor zijn militaire beleid. De Verenigde Staten zouden deze regeling hebben aangemoedigd door militaire en economische hulp te verlenen.

Torres Arias. die in 1976 hoofd vande inlichtingendienst van het leger was geworden, had in februari 1982 zijn functie moeten neerleggen omdat hij betrokken zou zijn bij voorbereidingen voor een staatsgreep, die op 1 mei moest plaatsvinden Gen Alvarez Martinez had hem vervolgens benoemd tot militair attaché'' in Buenos Aires (Argentinië)
Een andere tegenstander van Alvarez Martinez. kol. Hubert Bodden Caceres, die zich in april 1982 samen met vier andere kolonels, bij president Suazo Cordova tegen gen. Alvarez had uitgesproken, was benoemd tot militair attaché in Taiwan.

Op 1 september 1982 werd een presidentieel decreet uitgevaardigd waarin de benoeming van Torres Arias in Buenos Aires ongedaan werd gemaakt. Vervolgens werd de kolonel beschuldigd van ,,landverraad'' en oneervol uit dienst ontslagen.

Op 14 oktober meldde *De Standaard* dat Torres Arias gen. Alvarez Martinez ervan beschuldigd had het bevel te hebben gegeven tot de ,,verdwijning" van tenminste drie politieke opponenten sinds september 1981. Torres Arias had ook een verband gelegd tussen het hoofd van de strijdkrachten en enkele recent ontdekte massagraven in o.m. La Montanita en Zambrano.

IMF-krediet

Nadat Honduras in mei 1982 onderhandelingen met het Internationale Monetaire Fonds (IMF) was begonnen, maakte het IMF op 5 november 1982 bekend dat het land een standby-krediet zou krijgen van 76,5 mln Speciale Trekkingsrechten (Special Drawing Rights. SDR's) ter ondersteuning van het economische programma van de regering tot december 1983. In het kader van de compensatoire financieringsfaciliteit (voor landen wier inkomsten uit de export waren teruggelopen) zou Honduras verder onmiddellijk een lening van 23,1 mln SDR's krijgen voor de teruggelopen exportinkomsten tussen juni 1981 en juni 1982 (1 SDR was op dat moment $1,06 waard). Voor de vermindering van de exportinkomsten tussen juni 1980 en juni 1981 had Honduras eerder al de beschikking gekregen over 23,3 mln SDR's.

Positie strijdkrachten versterkt

Op 24 november 1982 nam het parlement met de vereiste tweederde meerderheid een serie constitutionele amendementen aan, waardoor de positie van de strijdkrachten werd versterkt. De amendementen waren op het verzoek van de strijdkrachten ingediend.

De belangrijkste wijziging was dat de president niet langer opperbevelhebber van de strijdkrachten was, maar voortaan de ceremoniële titel van hoogste chef kreeg. Het opperbevel over de strijdkrachten kwam in handen van gen. Gustavo Alvarez Martinez, tot dan toe hoofd van de strijdkrachten.
Deze ontwikkeling werd gezien als een bewijs van de toenemende invloed van gen. Alvarez, die eerder die maand bekend had gemaakt dat hij van plan was het opperbevel van de landmacht te herstructureren door drie nieuwe generaals (medestanders)te benoemen aan het hoofd van drie nieuwe brigades.

Kabinetswijzigingen. Mutaties binnen de Liberale Partij

Op 28 december 1982 benoemde president Suazo Cordova kol. Almicar Castillo Suazo tot minister van defensie en openbare veiligheid als opvolger van kol. Jose Serra Hernandez. Castillo werd beschouwd als een vertrouweling van opperbevelhebber Alvarez.
Begin januari 1983 werd meegedeeld dat Ruben Francisco Martinez Garcia de portefeuille volksgezondheid had overgenomen van Gonzalo Rodriguez Soto.

Begin 1984 werd Carlos Handal de nieuwe minister van verbindingen, openbare werken en transport als opvolger van Jose Simon Azcona del Hoyo, die in augustus 1983 het kabinet had verlaten. Rzcona was verder afgetreden als voorzitter van de regerende Liberale Partij, nadat hij bezwaar had gemaakt tegen wat hij noemde ,,onregelmatigheden bij de interne partijverkiezingen''. Op 25 augustus 1983 was meegedeeld dat Romualdo Bueso Penalba partijvoorzitter was geworden en Pompilio Romero Martinez secretaris-generaal van de partij.

Gen. Alvarez ontslagen. Andere wijzigingen binnen de strijdkrachten. APROH illegaal verklaard

Op 31 maart 1984 werd gen. Gustavo Alvarez Martinez ontslagen als opperbevelhebber van de strijdkrachten. Hij vertrok naar Costa Rica en reisde later naar Miami in de Verenigde Staten.
Diezelfde dag werden de voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven, gen. Jose Bueso Rosa, het hoofd van de openbare veiligheid, gen. Daniel Bali Castillo, en de marinecommandant, gen. Ruben Montoya, van hun functie ontheven en op 1 april ging gen. Marco Antonio Rosales Abella met ontslag als inspecteur-generaal van de landmacht. Vervolgens werden de vier officieren benoemd tot militair attaché in resp. Chili, Peru, Taiwan en de Verenigde Staten.

Op 7 april werd meegedeeld dat vier andere hoge officieren naar buitenlandse diplomatieke missies waren

De Hondurese president Roberto Suazo Cordova

overgeplaatst en dat acht anderen op de reservelijst waren gezet.
Op 15 april werd de luchtmachtcommandant, brig.-gen. Walter Lopez Reyes, beëdigd als nieuwe opperbevelhebber van de strijdkrachten. Zijn benoeming door de Hoge Raad van de strijdkrachten was op 4 april met 78 stemmen vóór, geen tegen en één onthouding door het parlement goedgekeurd.
Eveneens op 15 april volgde de officiële benoeming van kol. Francisco Zepeda Andino tot nieuwe luchtmachtcommandant, van kol. Efrain Elisondro Gonzalez tot voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven, kol. Roberto Martinez Avila tot hoofd van de openbare veiligheid, en van kol. Humberto Regalado Hernandez tot marinecommandant.
Als gevolg van de wijzigingen binnen het militaire opperbevel werden in totaal 18 hoge officieren bevorderd. In een toespraak voor radio en TV zei president Suazo Cordova op 31 maart dat het ontslag van gen. Alvarez te wijten was aan diens ,,inmenging" in binnenlandse aangelegenheden. ,,De militairen moeten zich niet mengen in politieke aangelegenheden", aldus de president.

Op 4 april verklaarde gen. Alvarez: ,,Ik werd gevangen genomen door militairen ... op bevel en in de aanwezigheid van gen. Lopez".
Het bleek dat een groep jonge officieren Alvarez had afgezet niet zozeer vanwege diens beleid als wel uit wrok over diens autoritaire optreden. Alvarez zou ook een coup hebben willen plegen en werd verder beschuldigd van verduistering van regeringsgelden.
De beschuldigingen van corruptie hielden verband met de zakelijke activiteiten van de Associatie voor de Vooruitgang van Honduras (APROH), die in januari 1983 was opgericht door de generaal, andere hoge officieren en prominente zakenlieden met als belangrijkste doel de buitenlandse investeringen in Honduras aan te moedigen. De APROH pleitte voor een directe Amerikaanse militaire interventie in Nicaragua teneinde de Sandinisten omver te werpen.
De APROH werd ook bekritiseerd vanwege haar banden met de streng anticommunistische Unification Church van Sun Myung Moon die in januari 1983 de Associatie $5 mln had geschonken (volgens berichten voor het aanvallen van ,,subversieven") en die in de eerste maanden van 1983 aanzienlijke vooruitgang had geboekt in Honduras totdat zij door de Rooms-Katholieke Kerk en vervolgens de pers openlijk was veroordeeld.

Generaal Walter Lopez Reyes

Op 3 november 1984 verklaarde president Suazo Cordova de APROH in strijd met de wet.

Reorganisatie kabinet. Nieuwe minister *van* onderwijs

Op 16 augustus 1984 trad het voltallige kabinet op verzoek van president Suazo Cordova af. Vier dagen later benoemde de president vier nieuwe ministers en gaf hij twee ministers een andere portefeuille. De rest bleef ongewijzigd. Na deze reorganisatie zag het kabinet er als volgt uit:

Binnenlandse zaken en justitie - Arnulfo Pineda Lopez*; defensie en openbare veiligheid - kol. Amilcar Castillo Suazo; buitenlandse zaken - Edgardo Paz Barnica; economie en handel - Miguel Orellana Maldonado*; onderwijs - Alma Rodas de Fiallos; financien en openbare kredieten - Manuel Antonio Fontecha Ferrari*: verbindingen, openbare werken en transport - Carlos Handal; arbeid - Dario Humberto Montes; natuurlijke hulpbronnen - Miguel Bonilla; cultuur en toerisme - Victor Caceres Lara; Nationaal Agrarisch Instituut - Gustavo Adolfo Alfaro†; volksgezondheid - Ruben Francisco Martinez Garcia; secretaris t.b.v. de president - Ubudoro Arriaga Iraheta†; Raad voor Economische Planning - Daniel Meza Palma*.

* nieuw
t andere portefeuille

Tevens werd Moises Starckman Pinel, die eerder werkzaam was op de Hondurese ambassade in de VS, minister-adviseur ten behoeve van de president met specifieke verantwoordelijkheid voor financiën en investeringen. Antonio Masariegos Velasco werd secretaris van het pers- en inlichtingenbureau van de president.

In mei 1985 nam Elmar Lizardo de portefeuille onderwijs over van Fausto Castillo Suazo, die was afgetreden teneinde zich kandidaat te stellen voor de presidentsverkiezingen van november. Castillo Suazo was de van corruptie beschuldigde Alma Rodas de Fiallos opgevolgd.

Complot tegen president Suazo Cordova

Op 1 november 1984 arresteerde het Amerikaanse Federal Bureau of Investigation (FBI) in Miami acht personen die ervan werden verdacht Amerikaans grondgebied te hebben gebruikt voor een samenzwering tegen het leven en de regering van president Roberto Suazo Cordova. Vijf van de acht werden verder beschuldigd van het smokkelen van cocaïne naar Florida.
Het complot was georganiseerd door Hondurese zakenlieden die in ballingschap in de Verenigde Staten leefden, zo maakte FBI-directeur William Webster op 1 november bekend. De poging tot een staatsgreep moest worden gefinancierd met geld verdiend bij cocaïnesmokkel. Webster zei dat rechercheurs op 28 oktober op een vliegveldje in Florida beslag hadden gelegd op 345 kilo cocaïne waarvan de opbrengst bedoeld was voor het financieren van de staatsgreep.
Webster zei voorts dat de FBI in juli via een Amerikaanse staatsburger van het complot had gehoord en een geheim agent in de groep samenzweerders had laten infiltreren. Deze agent kreeg van de samenzweerders de opdracht, tegen een beloning van ruim $300.000, naar Honduras te gaan en daar met hulp van plaatselijke deelnemers de moordaanslag uit te voeren.
De FBI-directeur zei dat gen. Jcse Bueso Rosa, die als militair attaché in Chili was gestationeerd, ook tot de verdachten behoorde. Andere verdachten waren de zakenman Faiz Sikaffy, die groot financieel nadeel zou hebben geleden toen de regering van Honduras zijn cementfabriek nationaliseerde, en de door het FBI als een internationale wapenhandelaar geïdentificeerde Hondurese zakenman Gerard Latchinian.
Verder zouden er leden van de belangrijkste oppositiepartij, de Nationale Partij, bij het complot betrokken zijn, dissidenten van de regerende Liberale Partij, internationale drugssmokkelaars en zakenlieden die banden onderhielden met gen. Alvarez (die in Miami woonde, maar ontkende iets van de zaak af te weten).
Nadat de acht waren gearresteerd, zocht gen. Jose Bueso Rosa op 1 november asiel in de Paraguayaanse ambassade in Santiago (Chili). Dit werd hem

De Hondurese zakenman Faiz D. Sikaffy tijdens zijn arrestatie door het FBI op 1 november 1984. Sikaffy werd verdacht van betrokkenheid bij een complot om president Suazo Cordova te vermoorden.

echter geweigerd. Op 2 november gelastte de president van het Chileense Hooggerechtshof de arrestatie van de generaal, waarna deze zich 's avonds overgaf. Vervolgens vroegen zowel Honduras als de Verenigde Staten om zijn uitlevering.

Op 6 mei 1985 wees het Chileense Hooggerechtshof het Amerikaanse verzoek tot uitlevering van gen. Bueso Rosa af. Volgens het Hof kwam het de generaal ten laste gelegde delict niet voor in het uitleveringsverdrag dat Chili en de VS in 1900 hadden ondertekend.

Nieuwe oppositiegroepering

In februari 1985 vormden leden van de extreem-rechtse Nationale Partij, de Christen-Democratische Partij en links-liberalen een nieuwe oppositiegroepering, de Democratische en Constitutionele Oppositie Coördinatie (CODECO).

De CODECO klaagde over de dominerende rol van de Verenigde Staten in de buitenlandse politiek van Honduras en vond dat de regering van president Suazo Cordova een ondemocratisch karakter had. De groepering beschuldigde het bewind van corruptie, schendingen van de mensenrechten, gebrek aan eerbied voor de grondwet en van inmenging in de interne aangelegenheden van politieke partijen, bedrijven, vakbonden en studentenorganisaties. Verder verdacht zij de president ervan de presidentsverkiezingen (die op 24 november moesten plaatsvinden) te willen uitstellen.

Constztutioneel conflict tussen president en parlement. Nieuwe kieswet

In de nacht van 28-29 maart 1985 besloot het Nationale Congres (parlement) met 50 van de 82 stemmen vijf van de negen leden van het Hooggerechtshof, onder wie de president van het Hof, Manuel Arita Palomo, te ontslaan omdat zij het reglement voor de verkiezingen van november 1985 volgens de opvattingen van president Suazo Cordova interpreteerden. De rechters waren door het parlement beschuldigd van corruptie.
Vervolgens koos het parlement vijf nieuwe opperrechters, onder wie Ramon Valladares Soto, die president van het Hooggerechtshof werd. De vijf werden op 29 maart 's ochtends beëdigd.

In een toespraak voor de televisie noemde president Suazo Cordova op 29 maart het parlementsbesluit ,,een verstoring van de op de grondwet gebaseerde orde'' en een ,,technische staatsgreep'', en gelastte de arrestatie van de vijf nieuwe rechters. 's Avonds werd Valladares gearresteerd. De vier anderen wisten aan arrestatie te ontkomen door zich schuil te houden.
In feite ging de strijd tussen president Suazo Cordova, die binnen zijn partij de macht had kandidaten voor het presidentschap voor te dragen, en Efrain Bu Giron, die parlementsvoorzitter was en presidentskandidaat wilde worden, maar daarin niet gesteund werd door Suazo Cordova. Beiden behoorden tot de rechtse Rodista-vleugel van de Liberale Partij.

De parlementsvoorzitter had geprobeerd een einde te maken aan de macht van de president kandidaten voor te dragen, maar die poging was gestuit op de stem van één opperrechter. Vervolgens had Efrain Bu Giron het parlement voorgesteld vijf van de negen rechters te ontslaan. De daarna benoemde nieuwe rechters waren op de hand van Efrain Bu Giron.
Begin april stelde een rechtbank de 50 leden van het parlement in staat van beschuldiging wegens landverraad en vroeg om opheffing van hun parlementaire onschendbaarheid.
In de nacht van 2-3 april veroordeelde het parlement met 49 tegen 29 stemmen en vier onthoudingen de houding van president Suazo Cordova in het conflict.
Op 4 april keurde het parlement met 53 van de 82 stemmen een amendement op de wet inzake de politieke partijen goed, waardoor partijleden voortaan via geheime stemmingen hun kandidaat konden kiezen. Op 15 april sprak president Suazo Cordova echter zijn veto hiertegen uit.
Op 9 april nam het parlement een algemene amnestiewet voor politieke misdaden aan die vooral moest gelden voor de 50 parlementariërs en vijf rechters die van landverraad waren beschuldigd. Acht dagen later sprak de president ook hiertegen zijn veto uit.
Op 15 april waarschuwde minister van defensie Lopez Reyes dat de strijdkrachten ,,drastische maatregelen'' zouden kunnen nemen om de stabiliteit te garanderen tijdens de politieke crisis. ,,Maar dit betekent niet dat we de macht gaan grijpen'', aldus de minister.
Op 21 mei kwam er een einde aan de crisis, toen vertegenwoordigers van de grote politieke partijen, de strijdkrachten en de vakbonden – die met een algemene staking hadden gedreigd als er geen oplossing voor de crisis zou worden gevonden – een akkoord ondertekenden. Krachtens dit akkoord konden de politieke partijen voortaan meerdere presidentskandidaten aanwijzen.
Het akkoord hield ook in dat opperrechter Valladares Soto onmiddellijk zou worden vrijgelaten, het arrestatiebevel voor de overige vier opperrechters zou worden ingetrokken, de presidentsverkiezingen op 24 november 1985 zouden plaatsvinden en dat de namen van alle kandidaten van de verschillende partijen op het stembiljet zouden worden vermeld. Verder zou het Hooggerechtshof gedeeltelijk worden geherstructureerd. De vijf nieuw benoemde opperrechters zouden worden vervangen door vier door het parlement aan te wijzen rechters en door

Manuel Arita Palomo, die terugkeerde als president van het Hooggerechtshof. Op 23 november zette het Electorale Hof het akkoord om in een kieswet. De wet bepaalde dat van de winnende partij de kandidaat met de meeste stemmen president werd.

Suazo Cordova zelf kon niet voor een tweede ambtstermijn worden herkozen, al had hij op 24 oktober nog wel een poging gedaan zijn politieke leven te rekken door voor te stellen het Nationale Congres om te vormen tot een grondwetgevende vergadering die dan de grondwettelijk vastgelegde ambtstermijn van de president alsnog van vier tot zes jaar zou kunnen verlengen. Een telefoontje van de legerleiding naar het Nationale Congres had dit voorstel echter getorpedeerd.

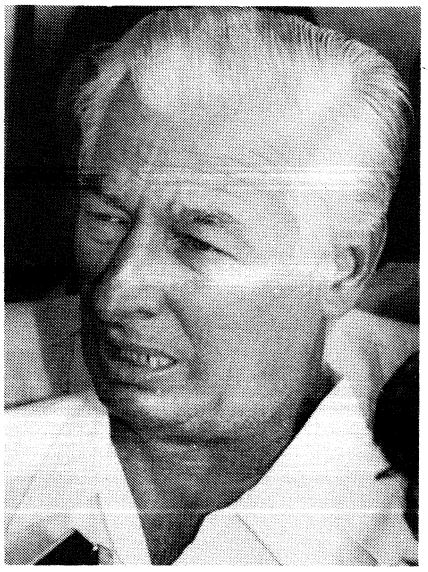
Presidents-, *parlements*- en lokale verkiezingen

Op 24 november 1985 moesten ongeveer 1,9 mln (van de in totaal vier miljoen) Hondurezen stemmen voor een nieuwe president en diens drie plaatsvervangers, 132 parlementsleden (50 meer dan in 1981), en de leden van 284 gemeenteraden.
Aan de strijd om het presidentschap namen negen kandidaten van vier partijen deel. Zo had de regerende centrum-rechtse Liberale Partij van Honduras (PLH) de volgende vier kandidaten: de favoriet Jose Simon Azcona del Hoyo, parlementsvoorzitter Efrain Bu Giron, de dissidente sociaal-democraat Carlos Alberto Reina en Oscar Mejia Arellano, aan wie president Suazo Cordova de voorkeur gaf.

Voor de extreem-rechtse Nationale Partij (PN) hadden zich drie kandidaten gemeld: de favoriet Rafael Leonardo Callejas, die bestuurslid was van de al eerder genoemde APROH, Fernando Lardizabal Gilbert en Juan Pablo Urrutia. Hernan Corrales Padilla was de presidentskandidaat van de Christen-Democratische Partij (PDC) en Enrique Aguilar Paz die van de centrum-rechtse Partij voor Vernieuwing en Eenheid (PINU).

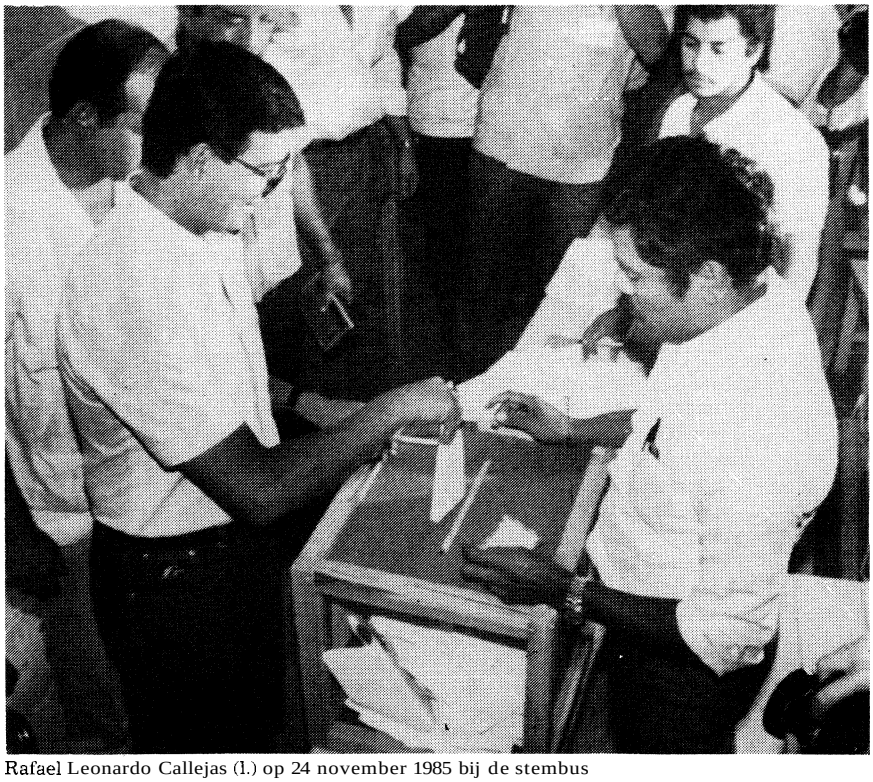
Zowel Jose Simon Azcona del Hoyo als Rafael Leonardo Callejas wilden de nauwe banden met de Verenigde Staten handhaven. Beiden hadden zich uitgesproken voor een meer marktgericht economisch beleid volgens de recepten van het IMF. Ook hadden beiden de bestrijding van de werkloosheid tijdens hun campagnes tot prioriteit verheven. Zij dachten dat te doen door de staatsinvloed in de economie te beperken en het particuliere initiatief te prikkelen.
Een dag na de verkiezingen beschreef Jan van der Putten in de Volkskrant de beide kandidaten als volgt:

...De belangrijkste kandidaat van de Nationale Partij, de 42-jarige miljonair Rafael Callejas, heeft zich erg populair gemaakt bij de vrouwen en bij degenen die een proteststem willen uitbrengen tegen de aftredende president Robert Suazo Cordova. Callejas, die ondermeer in de VS en Nederland heeft gestudeerd, is voorstander van een verdere privatisering van de economie en van een devaluatie van de nationale munt, de lempira. Hij heeft gezegd dat hij de Nicaraguaanse contra's in Honduras prefereert boven de Sandinisten in Nicaragua.
De grote favoriet is de 58-jarige ingenieur Jose Azcona van de Liberale Partij. Deze vroegere minister van communicatie van Suazo Cordova heeft in grote trekken dezelfde ideeën als Callejas, maar met nuanceverschillen. Hij heeft gezegd dat de VS het recht hebben de contra's te helpen, maar een verklaarde vijandschap tegen de Sandinisten is niet zijn prioriteit. Hij zal een devaluatie proberen te vermijden.

Jose Azcona del Hoyo

De verkiezingen werden gewonnen door de Liberale Partij, waarvan de vier kandidaten samen 51 procent van de stemmen behaalden. Jose Simon Azcona del Hoyo kreeg van de vier Liberale kandidaten de meeste stemmen, zodat hij op 27 januari 1986 Roberto Suazo Cordova voor vier jaar als president zal opvolgen.
Op de drie kandidaten van de Nationale Partij werd 45 procent van de stemmen uitgebracht. Het grootste deel hiervan ging naar Rafael Leonardo Callejas, die volgens de pers ook bijna 15 procent meer stemmen kreeg dan Azcona del Hoyo. De resterende stemmen werden veroverd door de Christen-Democratische Partij en de Partij voor Vernieuwing en Eenheid.

Op 23 december riep het Electorale Hof Azcona del Hoyo definitief uit tot winnaar van de presidentsverkiezingen. Het Hof wees de bezwaren van de Nationale Partij van de hand, die het presidentschap opeiste voor Callejas omdat die bij de verkiezingen meer stemmen dan Azcona del Hoyo had gekregen. *(NRC/H'blad,* Volkskrant, Le Monde, NZZ, KCA, *AdG)*

Rafael Leonardo Callejas (l.) op 24 november 1985 bij de stembus

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

ONRUST OP HAITI

Sinds op *28* nov. 1985 in de Haïtiaanse kuststad Gonaives, de derde stad van het land op zo'n 150 km ten noordwesten van de hoofdstad Port-au-Prince, vier jonge betogers zijn gedood in gevechten met de politie is het onrustig op Haïti.
De aanvankelijk vreedzame betogingen waren op *27* november begonnen in een armenwijk van Gonaives. Demonstranten droegen borden met opschriften waarin veranderingen werden geëist en de ,,ellende" en het ,,onrecht" aan de kaak werden gesteld.

Op 30 oktober hadden al incidenten in Gonaives plaatsgevonden als gevolg van de aanhouding van een jonge man die handen had met de oppositie

De regering noemde de betogingen ,.illegale manifestaties gemanipuleerd door een groep professionele agitatoren" en liet op *28* november voor leger en politie versterkingen aanrukken. die op de menigte demonstranten begonnen te schieten toen deze weigerde te vertrekken. Het gevolg was dat vier mensen werden gedood, van wie drie door kogels. Na deze gebeurtenissen, aldus ***Le*** Monde (16-12), kondigden de directeuren van 20 scholen voor bijzonder onderwijs een dag van rouw af.
Tegelijkertijd, zo meldde diezelfde ***Le*** Monde, besloot de regering twee radiostations, Radio Soleil (rooms-katholiek) en Radio Lumiere (protestant) tijdelijk te sluiten. Een derde radiostation, Ave Maria, zou ook zijn uitzendingen moeten staken. Politiechef Albert Pierre zei op 5 december dat Radio Soleil zich niet had gestoord aan de officiële richtlijn en toch over de dood van de vier demonstranten had bericht. De bisschop van Gonaives liet in een boodschap aan zijn diocees weten dat hij zich aansloot bij de ,,protesten van de wanhopige families" en hij sprak over ,,het gezag dat zich op een soms blinde wijze manifesteert".

In de nacht van 30-31 december reorganiseerde de president-voor-het-leven van Haïti, Jean-Claude Duvalier, bijgenaamd Baby Doc, zijn kabinet. Hij ontsloeg vier van de vijf op 5 november aangestelde ,,superministers" (zie einde bericht onder kopje ,,Verdere kabinetswijzigingen") en ook de commandant van de nationale politie.

De vier ontslagen ,,superministers" waren: Jean-Marie Chanoine, Frantz Merceron, Théodore Achille en Jean-Robert Estimé. De vijfde ,,superminister", Alex Cineas, verloor zijn titel als minister van staat, maar behield de portefeuille openbare werken, transport en verbindingen. De andere vier kregen diplomatieke posten Het instituut van ,,superminister" zou niet worden hersteld, aldus president Duvalier op 31 december.
Volgens The Times (2-1-1986) werd George Salomon benoemd tot minister. van buitenlandse zaken, Pierre Merceron tot minister van binnenlandse zaken en defensie. Jean Vandal tot minister van justitie en Raymond Thomas tot minister van industrie en handel
Kol. Albert Pierre werd als commandant van de politie vervangen door kol Grfgoire Figero.

Op 6 jan 1986 betoogden verscheidene duizenden mensen. voor het merendeel jongeren uit armenwijken, in Gonaives tegen het beleid van president Duvalier Hierbij kwam één betoger om het leven

Op 7 januari breidden de demonstraties zich uit. Daarbij werden clandestiene oproepen verspreid die de bevolking aanzetten het bewind van Duvalier omver te werpen. Vanuit Parijs had de overkoepelende oppositie-organisatie Unie van Patriottische en Democratische Krachten van Haïti (IFOPEDA) opgeroepen tot een algemene staking en tot een opstand tegen het ,,bloeddorstige, corrupte, onwettige en tegen het volk gerichte regime van Duvalier".
In Gonaives bleven de winkels dicht en gingen duizenden mensen de straat op om te protesteren tegen de economische situatie en de regering.
In de belangrijkste steden van het binnenland bleven bijna alle leerlingen op 7 januari op de eerste schooldag na de vakantie thuis. De Haïtiaanse bisschoppen hadden in een die dag gepubliceerde verklaring gezegd dat het een ieder vrij stond zijn kinderen naar school te sturen of niet; hetgeen gezien werd als een verkapte oproep tot een boycot van de scholen.
Teneinde de crisis in te dammen besloot de regering op 7 januari de prijzen van vijf belangrijke produkten, suiker, melk, spijsolie, bloem en benzine, aanzienlijk te verlagen en 2000 banen te scheppen in het noordwesten van het land.
Op *8* januari waarschuwde het ministerie van binnenlandse zaken en defensie in een communiqué de bevolking tegen de ,,subversieve praktijken van kwaadaardige elementen in dienst van clandestiene groeperingen, die niet aarzelen de publieke opinie op onfatsoenlijke wijze te manipuleren teneinde een psychologisch klimaat te scheppen dat gunstig is voor hun anarchistische activiteiten". Diezelfde dag besloot de regering alle scholen en universiteiten tijdelijk te sluiten.
De onrust duurde echter voort en op 9 januari bezette de politie strategische punten in de steden Gonaives, Jeremie, Petit Goave, Miragoane en Cayes. Volgens Radio Soleil, die inmiddels weer in de lucht was, kwam het in deze vijf steden tot talrijke arrestaties.
Op 11 januari werden in Port-au-Prince anonieme vlugschriften ver-

Jean-Claude Duvalier, bijgenaamd .,Baby Doc". president voor het leven van Haïti, samen met zijn vrouw Michele.

Weekblad 55ste jaargang No. 2827, pag. 41271-41286

spreid, waarin werd opgeroepen tot een algemene staking op 13 januari. In de pamfletten werd ,,de bestuurders van het openbaar vervoer" gevraagd ,,thuis te blijven" en de bevolking werd verzocht ,,niet te gaan winkelen". Fabrieken die openbleven zouden .,gedwongen worden hun poorten te sluiten". ,,Het nationale leven moet stil komen te liggen", aldus de pamfletten die door jongeren in het centrum van de stad werden uitgedeeld.

Diezelfde dag spraken de protestantse kerken op Haïti zich uit voor een snelle oplossing van de crisis.

Op 12 januari bevestigden de leiders van de strijdkrachten en van de burgermilitie Tontons Macoutes hun trouw aan president Duvalier. Lt.-gen. Henri Namphy, de stafchef van de landmacht, was samen met zijn hele staf en de provinciale militaire commandanten naar het paleis van Jean-Claude Duvalier en diens vrouw Michele gegaan.

Op 13 januari werd de oproep voor een algemene staking nauwelijks opgevolgd, maar de situatie in het land bleef gespannen.

De belangrijkste werkgeversorganisatie wees die dag op het ,,klimaat van angst en spanning" en zij riep de regering op tot ,,verdraagzaamheid en gematigdheid om het democratisch debat te versterken dat zo nodig is voor het overleven van het volk".

Onder het kopje ,,Bewindin Haïti staat onder druk van de kerk" schreef Hans Buddingh' op 11 jan. 1986 in NRCI *H'blad* o.m. het volgende:

Jarenlang heeft in Haiti de rust van het kerkhof geheerst. Eerst was er de dictatuur van François Duvalier (,,Papa Doc"), waarvan de luguberheid treffend is beschreven in Graham Greenes roman The Comedians. In 1971 volgde zijn zoon Jean-Claude Duvalier (,,Baby Doc") als ,,president voor het leven". Terwijl in heel Latijns-Amerika dictaturen afbrokkelden, bleef die in Haïti onwrikbaar overeind. Een onwetende, voor bijna tachtig procent analfabete bevolking en een bondgenoot in Washington voor wie de angst voor een tweede Cuba een belangrijke raadgever is, maakten het de machthebbers gemakkelijk zich te handhaven. Een verdeelde politieke oppositie werd verbannen.

Toch komen de recente berichten over scholierenstakingen en demonstraties tegen het regime van ,,Baby Doc" niet als een verrassing. Zij kunnen voor een belangrijk deel worden gezien als de vrucht van activiteiten van geestelijken en leken in de rooms-katholieke kerk, de enige georganiseerde oppositionele kracht in het land.

Haïti, geisoleerd door taal en ligging, is niet ontkomen aan de kerkelijke invloeden van het Latijns-Amerikaanse continent. Waren bevrijdingstheologie en Puebla (de bekende bisschoppenconferentie in Mexico) in Haïti tot enkele jaren geleden nog vrijwel onbekende grootheden, nu zijn, naar Braziliaans model, zelfs honderden basisgemeenschappen van de grond gekomen.

Leken en priesters geven alfabetisatiecursussen. die in het patois (creools) ,,vin moun" (wordmens) heten. Verder worden co-operaties voor boeren en kleine straathandelaren opgezet, wat een gevoelige klap betekent voor de handeiselite van vooral de kleine groep mulatten.

De afgelopen jaren is er sprake geweest van een steeds scherpere polarisatie tussen kerk en staat. Al eerder waren er harde botsingen. Eind 1982 werd de vooraanstaande lekenactivist Gerard Duclerville gearresteerd De bisschoppen dreigden met een massale demonstratie, waarna vrijlating volgde.

De woede van het regime jegens de kerk werd twee jaar geleden op onthullende wijze tot uiting gebracht door de schoonvader van ,,Baby Doc", Ernest Bennett. Over de (buitenlandse) priesters die koffiecooperaties helpen opzetten schreef hij in het officiële dagblad Le Nouveau Monde: ,,Alle winst die met de oogst wordt binnengehaald, wordt niet gebruikt voor het doel waarvoor deze is bestemd - het welzijn van het volk - maar dient voor de aanschaf van hun kostbare Landrovers met vierwiel-aandrijving en hun halfjaarlijkse verlofreizen. als zij het geld al niet gebruiken voor hun wulpse maitresses."

Sinds het huwelijk van zijn dochter Michele met Jean-Claude Duvalier in 1980 wist Bennett zijn aandeel in de koffie-export van 2 tot meer dan 50 procent te vergroten. Vorig jaar werd de Belgische directeur van de kritische kerkelijke radiozender Soleil uitgewezen.

De houding die de Haitiaanse bisschoppen tegenover het regime hebben ingenomen is opmerkelijk. Zij zijn allen nog benoemd onder een (inmiddelsgewijzigd) concordaat dat François Duvalier destijds sloot met paus Paulus VI en krachtens welk het regime kon bepalen wie tot bisschop werd benoemd.

Begonnen als volgelingen van het bewind keerden de bisschoppen zich onder invloed van de dagelijkse confrontatie met de misère van de bevolking tegen de dictatuur. Zelfs de bisschop van Port-au-Prince, die een familielid is van Michele Bennett, wendde zich van het regime af. ,,De kerk is vooral de vertolker van de gevoelens van de armen, van hen die niet kunnen spreken. De regering wil niet dat de kerk aan politiek doet, maar we leven in een samenleving en niet in de lucht", zo verwoordt de meest spraakmakende Haïtiaanse bisschop, Willy Romelus, het denken van zijn kerk.

(...)Dekatholieke basisbeweging in Haiti is nog bescheiden van omvang. Zij ondervindt bovendien tegenwerking van enkele rechtzinnige protestantse sektes uit de VS die berusting prediken

De vorming van kaders vergt tijd en geld. De financiering van de Nederlandse hulp komt voor het allergrootste deel voor rekening van de katholieke medefinancieringsorganisatie Cebemo. die jaarlijks ruim drie miljoen gulden aan Haiti besteedt.

Voorgaande ontwikkelingen

Tussen okt. 1982 en nov. 1985 deden zich op Haïti o.m. de hierna volgende ontwikkelingen voor (vor. ber. op pag. 666/2-1982). Op de situatie van de mensenrechten en de betrekkingen van Haïti met het buitenland zal in een volgende aflevering nader worden ingegaan.

Samenzweringen tegen het bewind van Duvalier. Arrestaties

Op 23 dec. 1982 werd volgens politiebronnen een einde gemaakt aan een complot om de regering omver te werpen toen Hilertaut Dominique, de leider van de samenzwering, in de Dominicaanse Republiek werd gearresteerd. Dominique was met 12 machinegeweren, 11 pistolen en vijf geweren per vliegtuig uit Miami (Florida) gekomen. Volgens de politie had hij toegegeven dat hij van plan was wapens Haïti binnen te smokkelen teneinde president Duvalier af te zetten.

Op 3 mei 1984 werden op het Franse deel van St. Maarten een veertigtal tegenstanders van president Duvalier gearresteerd, die van plan waren een einde te maken aan het regime op Haïti. Tot de arrestanten behoorde Bernard Sansaricq, die in jan. 1982 ook al een poging tot staatsgreep had ondernomen (pag. 668/3-1982).

Op 21 **okt** 1983, aldus Le Monde (23-10-1983), was uit officiële bron vernomen dat de Haitiaanse regering de Franse regering opheldering zou gaan vragen over contacten tussen Sansaricq en de Franse autoriteiten. Sansaricq had in Parijs geprobeerd wapens en politieke steun te krijgen. Bedankbrieven werden later in de Franse pers gepubliceerd.

Op 1 juni 1984 werd bekend dat in New Orleans 13 personen werden vastgehouden wegens een samenzwering tegen Duvalier. Zij zouden met een leger van 150 personen, die waren getraind op een eiland in de rivier de Mississippi, de president hebben willen afzetten.

Op 2 nov. 1984 werden zeven Haïtianen op het tot het Franse overzeese departement Guadeloupe behorende eiland Saint-Barthelémy gearresteerd, die het regime-Duvalier wilden omverwerpen. Volgens de Haïtiaanse autoriteiten was er sprake van een ,,marxistisch-Leninistische samenzwering".

Op 16 november meldde *Le Monde* dat er de laatste dagen in Port-au-Prince een tiental personen was gearresteerd, onder wie de zakenman Edouard Laroche, de ingenieur Jean-Claude Innocent, de arts Delpey en de geestelijke Antoine Leroy, alsmede verscheidene agronomen die op het ministerie van landbouw werkten.

Op 28 november berichtte *AFP* dat er de laatste twee weken op Haïti ongeveer 20 arrestaties hadden plaatsgevonden. Volgens beide bronnen zouden de arrestaties te maken hebben met de begin november ontdekte samenzwering.

Op 27 november werd bekend dat de Haïtiaanse bisschoppenconferentie in een schrijven aan de regering tegen de arrestaties had geprotesteerd en een naleving van in de grondwet vastgelegde rechten had geëist.

Kabinetswijzigingen. Vorming ,,superkabinet"

Op 29 dec. 1982 werd bekendgemaakt dat president Jean-Claude Duvalier de volgende wijzigingen in zijn kabinet had aangebracht: Rodrigue Casimir

Bernard Sansaricq (l.) bij zijn voorgeleiding in Miami op 17 januari 1982

volgde Bertholand Edouard op als minister van justitie; Claude Mompoint nam de portefeuille mijnbouw en energie over van Jean E. Pierre; Nicole Julien werd minister van landbouw, natuurlijke hulpbronnen en agrarische ontwikkeling in de plaats van Remillot Leveille; en Robert Germain nam jeugd- en sportzaken over van Henri Remy (zie voor samenstelling kabinet op 12 juli 1982 pag. 667/1-1982).
In mei 1983 werd Ary Bordes benoemd tot minister van volksgezondheid en bevolking als opvolger van Remy Joseph Volvick. Antonio André werd ontslagen als gouverneur van de Centrale Bank (zie voor zijn benoeming tot gouverneur in juli 1982 pag. 667/1-1982). Hij zou hebben geweigerd de gouden kroon van keizer Faustin Soulouque, de laatste monarch van het eiland (1849-1859), af te staan voor een tentoonstelling in een nieuw nationaal museum. De bank was voor de kroon verantwoordelijk.

Op 3 sept. 1983 werd meegedeeld dat het kabinet was geherstructureerd en dat vijf ministers waren benoemd tot minister van staat. De vijf, die samen een ,,superkabinet'' vormden, waren: Jean-Marie Chanoine (coördinatie president-ministers, coördinatie en voorlichting), Roger Lafontant (binnenlandse zaken en defensie), Frantz Merceron (economie, financiën en industrie), Sheodore Achille (sociale zaken) en Alix Cineas (openbare werken, transport en verbindingen).
In jan. 1984 nam Stanley Theard de portefeuille handel over van Jacques Simeon.

Aanslag

Op 1 jan. 1983, onafhankelijkheidsdag, ontplofte in de buurt van het presidentiële paleis in Port-au-Prince een autobom, waardoor vier mensen om het leven kwamen en ten minste negen personen werden gewond. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeëist door een groep ballingen, die bekend stond als de Hector Riobe Brigade (zie ook pag. 667/3-1982).
In de dagen die volgden werden nog meer bommen gevonden en in maart 1983 deden zich in de hoofdstad verdere explosies voor. In een poging hieraan een einde te maken wilde de regering in het buitenland wapens kopen en in mei werd een overeenkomst bereikt voor de aankoop van zes in Italië gebouwde Marchetti-vliegtuigen.

Betrekkingen tussen *regering* en kerk

Nadat de regering en Rooms-Katholieke Kerk in 1982 met elkaar op gespannen voet waren komen te staan, verslechterde de situatie begin 1983 sterk als gevolg van de arrestatie van Gerard Duclerville, een leken-activist die voor een rooms-katholiek radio-itation werkte, en als gevolg van spanningen veroorzaakt door het bezoek van de paus op 9 maart.
Duclerville werd op 28 dec. 1982 gearresteerd omdat hij in een van zijn programma's de moeder van de president beledigd zou hebben. Uit protest tegen zijn gevangenschap (tijdens welke Duclerville gemarteld zou zijn) riepen de bisschoppen op 27 jan. 1983 in een herderlijk schrijven op tot een dag van gebed en vasten teneinde zijn vrijlating te bewerkstelligen en ook om "Haïti te bevrijden van marteling en alle vormen van buitenlandse overheersing". Op 7 februari, twee dagen voor het nationale protest zou beginnen. werd Duclerville op vrije voeten gesteld.
Het bezoek van paus Johannes Paulus II aan Haïti tijdens een reis door Midden-Amerika vestigde verder de aandacht op de groeiende kloof tussen de regering en de kerk.
Hoewel aartsbisschop François Wolf Ligondé familie was van de vrouw van de president, hadden veel geestelijken zich tegen de regering uitgesproken en in november 1982 had minister van buitenlandse zaken en godsdienst Jean-Robert Estimé de bisschoppen gewaarschuwd dat de ,,grenzen van verdraagzaamheid'' waren bereikt en dat er geen verdere kritiek zou worden geduld.
Bij zijn aankomst omschreef de paus Haïti als een land vol ,,verdeeldheid, onrecht, buitengewone ongelijkheid, ellende. honger en vrees''. Hij riep op tot vrijheid van pers en kortte zijn bezoek aan het presidentiële paleis in.

Kort voor het bezoek van de paus was bekendgemaakt dat president Duvalier bereid was af te zien van zijn recht bisschoppen te benoemen

Arrestaties leden oppositie

Een andere groepering die in conflict kwam met de regering was de Christen-Democratische Partij van Haïti (PDCH) o.l.v. Sylvio Claude, die op 23 sept. 1982 als gevolg van een amnestiemaatregel uit de gevangenis was gekomen en onder huisarrest was geplaatst (pag. 66712-1982).
Claude werd op 28 dec. 1982 opnieuw gearresteerd en overgebracht naar de Dessalines-kazerne samen met zijn dochter Marie-France, vice-president van de PDCH, die enige uren later werd vrijgelaten. Op 30 december kwam ook Sylvio Claude weer op vrije voeten.
Beiden werden onder huisarrest geplaatst. maar ontsnapten nadat er een poging was gedaan Sylvio Claude opnieuw te arresteren omdat hij een interview had gegeven aan een Westduitse televisieomroep. Sylvio dook vervolgens onder en Marie-France

zocht op 19 jan. 1983 haar toevlucht in de Venezolaanse ambassade in Port-au-Prince. In de eerste week van februari vluchtte ze samen met twee andere partijleden, die hun toevlucht hadden gezocht in de Mexicaanse ambassade, het land uit.
Eveneens op 19 januari werd het hoofd van de politie in de hoofdstad, kol. Acedius St. Louis, vervangen door kol. Albert Pier;e, het hoofd van de militaire inlichtingendienst en de commandant van het district Croix-des-Bouquest (ten oosten van de hoofdstad). De ontsnapping van Sylvio Claude zou een van de redenen van het ontslag van St Louis zijn.

Op 9 mei 1983 werden bij een serie arrestaties verscheidene leden van de oppositie in hechtenis genomen, onder wie Jean-Baptiste Duplex, de advocaat die Sylvio Claude tijdens zijn proces in aug. 1982 had verdedigd en die commissielid was van de Haïtiaanse Liga voor de Mensenrechten, en twee leden van de Christen-Democratische Partij. Op 9 oktober werd Sylvio Claude opnieuw gearresteerd. Het adres waar hij verbleef zou zijn onthuld door zijn dochter Jocelyne, nadat zij zou zijn gemarteld door de politie. Op 24 december werd Claude, die in de gevangenis zou zijn gemarteld, weer onder huisarrest geplaatst.

Op 29 aug. 1983 was de cineast en dichter Yves Medard, ook wel bekend als Rassoul Labuchin, gearresteerd. Hij zou de woede van president Duvalier hebben opgewekt door zijn weigering te werken voor het Pantheon, een nationaal monument.

Gemeenteraadsverkiezingen

Nadat president Duvalier op 22 april 1982 had aangekondigd dat er spoedig gemeenteraadsverkiezingen zouden worden gehouden (pag. 667/2-1982), vonden deze in april, mei en augustus 1983 plaats.
Om redenen van ,,nationale veiligheid'' had de regering besloten de verkiezingen in drie etappes te laten plaatsvinden. Zo moesten op 10 april gemeenteraadsleden en burgemeesters worden gekozen in de drie departementen in het noord-westen, Artibonite en het midden van het land, op 15 mei in de overige zes departementen, en in juni in de hoofdstad Port-au-Prince, maar deze laatste verkiezingen werden uitgesteld tot 14 augustus.
Alle kandidaten die aan de verkiezingen meededen waren van te voren door de regering goedgekeurd. Zij vertegenwoordigden geen partij. Bij het stemmen waren Amerikaanse en Franse waarnemers aanwezig.
In Cap Haïtien, de tweede stad van het land, werd Wilson Borjella tot burgemeester gekozen. In Petit Goave (aan de kust net ten westen van de hoofdstad) en in Fort Liberté (aan de noordkust bij de grens met de Dominicaanse Republiek) werd de verkiezingsuitslag, na beschuldigingen van fraude, ongeldig verklaard. In Port-au-Prince werd de zittende burgemeester. Franck Romain, herkozen.

De toenmalige Amerikaanse staatssecretaris voor Interamerikaanse aangelegenheden, Thomas Enders, omschreef tijdens zijn bezoek aan Haïti in jan. 1983 het plan om verkiezingen te houden als een ,,teken van grotere democratie in Haïti,'' maar de Haitiaanse Liga voor de Mensenrechten zei dat de verkiezingen elke geloofwaardigheid misten.

Nieuwe grondwet. Parlement ontbonden.

Op 27 aug. 1983 keurde het parlement met algemene stemmen een nieuwe grondwet goed, die de grondwet van 1957 moest vervangen. Twee dagen eerder had president Duvalier de oude grondwet buiten werking gesteld. Onmiddellijk nadat de nieuwe grondwet was aangenomen, werd de Nationale Vergadering (parlement) ontbonden.
Volgens de nieuwe wet bleef president Duvalier president voor het leven. Verder kreeg hij de bevoegdheid zijn opvolger te benoemen.
Een onafhankelijk weekblad, Le Petit Samedi Soir, publiceerde vervolgens een lijst van 11 mogelijke opvolgers, onder wie Duvaliers zoon Nicolas, die werd omschreven als ,,Nicolas II''. Dit had tot gevolg dat de oplaag van het blad in beslag werd genomen en dat de redacteur van het blad, Dieudonné Fardin, bij twee leden van het kabinet uitleg moest komen geven.

Parlementsverkiezingen. Arrestatie PSC-leider Eugène

Op 12 febr. 1984 konden ongeveer twee miljoen kiesgerechtigden (opeen totale bevolking van ruim vijf mln) naar de stembus gaan om uit 306 kandidaten 59 parlementsleden met een ambtstermijn van zes jaar te kiezen. Alle kandidaten waren officiële regeringskandidaten of ,,onafhankelijken'' die de regering steunden. Tot de illegale partijen die niet aan de verkiezingen mochten meedoen behoorden de Christen-Democratische Partij van Haïti (PDCH) en de Sociaal-Christelijke Partij (PSC).
Alle 59 zetels werden derhalve gewonnen door regeringsgezinde kandidaten. Het totale aantal uitgebrachte stemmen werd niet bekendgemaakt, maar de opkomst zou laag zijn. Er werd melding gemaakt van onregelmatigheden als het vernielen van stembiljetten van tegenstanders door officiële kandidaten, en het verwoesten van het hoofdkwartier van een onafhankelijke kandidaat in Cavaillon in het zuidwesten van het eiland.
Grégoire Eugène. leider van de PSC en sinds zijn verbanning van Haïti in 1980 een van de belangrijkste oppositieleiders in het buitenland, had naar Haïti willen terugkeren om deel te nemen aan de verkiezingen, maar kreeg pas enige dagen na de verkiezingen een visum. Hij keerde eind februari op Haïti terug en deelde mee dat hij van plan was de PSC te reorganiseren.
Op 7 mei vaardigde minister van binnenlandse zaken Roger Lafontant een decreet uit dat alle politieke acitiviteit behalve die van de regerende Partij van Nationale Eenheid (Parti de l'unité national, PUN) verbood.
Verder werd een decreet uitgevaardigd waarin een verschijningsverbod werd opgelegd aan alle niet-officieel goedgekeurde publikaties. Volgens Le Monde (15-5-1984) was de maatregel het gevolg van het verschijnen van een krant van de PDCH, die tegen het regime was. Na de verkiezingen van februari had president Duvalier bepaalde instanties die zich met het recht bezighielden geïnstrueerd de persvrijheid en de mensenrechten te respecteren.

Op 18 juni werd Grégoire Eugène in Port-au-Prince gearresteerd, omdat hij in het blad Fraternité kritiek had geleverd op president Duvalier. Op 13 juli meldde Le Monde dat Eugène kort na zijn arrestatie was vrijgelaten.
Eveneens op 18 juni werden de redacteur van Le Petit Samedi Soir, Fardin, en de uitgever van het onafhankelijke weekblad *L'Information,* Pierre Robert Auguste, gearresteerd. Korte tijd later werden beiden weer vrijgelaten. Auguste zou tijdens zijn detentie zijn geslagen en een arm hebben gebroken.

Reorganisatie kabinet na rellen

Na rellen in Gonaives en Cap Haïtien verving president Duvalier op 30 mei 1984 vijf ministers. De vijf nieuwe kabinetsleden waren: Fritz Benjamin op openbare werken, transport en verbindingen, Odonel Fenestor op handel, Luckner Saint-Dic op landbouw, Yves Blanchard op planning en Arnold Blain op jeugd- en sportzaken.
Een dag eerder hadden regeringstroepen in Cap Haïtien het vuur geopend op duizenden demonstranten, die protesteerden tegen het bewind van Duvalier en tegen de armoede en honger op het eiland. De demonstranten zouden tevens hebben geprobeerd een voedselopslagplaats te plunderen. Vol-

gens de politie waren daarbij drie personen om het leven gekomen en minstens 50 personen gewond geraakt. De demonstraties waren uitgebroken na de distributie van voedsel voor vee. ,,Wij hebben honger en zij voeden het vee" riepen de demonstranten. Het voedsel was een gift van de Amerikaanse hulporganisatie Care.

Op 23 mei waren er in Gonaives rellen uitgebroken als een reactie op wreed optreden door de politie en uit protest tegen het autoritaire bewind van Duvalier. Een vakbondsleider had toen gezegd dat de rellen in Gonaives mede waren ingegeven door de stijgende voedselprijzen in Haïti.

In het Boletin de Estudios Latinoamericanos y del Caribe van dec. 1983 schreef S. Castor o.m. het volgende over dc economie van Haiti

Haïti is een agrarischland. In 1950 woonde 90,2 procent van de bevolking van Haïti op het platteland en slechts 9,8 procent in de steden. Het sindsdien op gang gekomen urbanisatieproces heeft zich vooral gekenmerkt door een snelle bevolkingsgroei van de hoofdstad. Port-au-Prince telde in 1980 ongeveer 800 000 inwoners. ofwel 20 procent van de totale bevolking van Haïti, en het maakt een jaarlijkse bevolkingsgroei door van ruim tien procent. In 1980 woonde 28 procent van de Haïtiaanse bevolking in de steden en 72 procent op het platteland. De economische betekenis van het platteland is in Haïti nog steeds erg groot: in 1979 woonde 86,23 procent van de totale werkende bevolking van het land op het platteland

De landbouw vormt de overheersende sector in de economie van Haiti. In 1950 maakten landbouwprodukten meer dan 90 procent van de totale exportwaarde uit en 90 procent van de agrarische export bestond uit koffie. Vanaf 1960 begon het aandeel van de landbouw in de buitenlandse handel van Haiti te dalen, door daling van de produktie. het binnendringen van buitenlands kapitaal in bepaalde economische sectoren zoals de mijnbouw (vooral bauxiet) en het begin van een voorzichtige industrialisatie De industrie bevindt zich echter ook tegenwoordig nog steeds in een embryonaal stadium. en richt zich voornamelijk op de produktie van consumptiegoederen zoals levensmiddelen. dranken en textiel. Koffie vormt nog steeds het belangrijkste exportprodukt van Haïti, gevolgd door plantaardige olie, sisal en suiker. Landbouwprodukten maken tegenwoordig 51.5 procent van de export uit. De staat speelt vanouds een belangrijke rol in de landbouw van Haïti, de agrarische sector vormt dan ook de belangrijkste inkomstenbron van de overheid, vooral via exportheffingen en andere landbouwbelastingen De sociale produktieverhoudingen op het platteland van Haïti worden gekenmerkt door een grote ongelijkheid. Er bestaat een complex systeem van overheersing en uitbuiting met economische, politieke, sociale en culturele middelen van de grote massa kleine boeren en landlozen op het plattelandvan Haiti, dat in stand wordt gehouden door de oligarchie en de overheid. De belastingen drukken in Haiti onevenredig zwaar op het platteland en de kleine boeren, die 80 procent van de belastingen opbrengen. Zonder overdrijving kan men zeggen dat Haïti bestaat bij de gratie van de kleine boer

Ondanks herhaalde verklaringen over het belang van de landbouw, en de duidelijk bestaande crisis op het platteland, is de Haitiaanse regering niet van plan landhervormingen door te voeren. De passiviteit van de overheid en de heersende oligarchie komt voort uit het belang dat beide hebben bij het handhaven van de status-quo Elke verandering in de bestaande strukturen zou immers het hele svsteem van overheersing en uitbuiting van het platteland in gevaar kunnen brengen waarop de macht en rijkdom van de heersende klasse berust Intussen blijien de sociaal-economische omstandigheden van de grote meerderheid van de plattelandsbevolking van Haiti erbarmelijk slecht Van de totale bevolking van het land is 85 procent analfabeet op het platteland is dit zelfs meer dan 90 procent De kindersterfte is hoog de gemiddelde levensverwachting laag (52 laar) de medische voorzieningen zijn volstrekt onvoldoende en de lonen zijn laag

Wijzigingen grondwet. Oprichting legale politieke partij

Op 22 april 1985, precies 14 jaar nadat hij aan de macht was gekomen, maakte president Jean-Claude Duvalier een serie grondwetswijzigingen bekend. Deze werden vervolgens met algemene stemmen door het parlement goedgekeurd en op 22 juli door het volk via een referendum, waarbij volgens officiële cijfers 440 nee-stemmen en 2.375.011 ja-stemmen werden uitgebracht.

Volgens minister van binnenlandse zaken Lafontant was de uitslag van het referendum een ,,onmiskenbare les voor allen die niet hadden begrepen dat Haïti behoort aan Duvalier en Duvalier aan Haïti".

De Verenigde Staten beschouwden het referendum als een ,.stap vooruit". maar de Haïtiaanse oppositie, die vóór het referendum tot een boycot had opgeroepen. bestempelde de uitkomst als frauduleus. De opkomst zou laag zijn geweest en aanhangers van de regering zouden van de ene naar de andere plaats zijn gebracht om meerdere stemmen uit te kunnen brengen. Het referendum stond niet onder supervisie van buitenlandse waarnemers en er werd opgemerkt dat de stembiljetten in het Frans waren, de officiële taal. waarmee de meeste Haïtianen, die alleen Creools spraken en van wie 80 procent analfabeet was, niet bekend waren.

De door president Duvalier voorgestelde wijzigingen in de grondwet van 1983, voorzagen in de vorming van legale politieke partijen, verkiezingen in 1987, en een premier die door de president zou worden gekozen uit de partij die de meerderheid had in het parlement.

De Nationale Vergadering zou voortaan via een eenvoudige meerderheid regeringsplannen kunnen wijzingen en parlementsleden konden moties indienen (tot dan toe was de rol van het parlement beperkt gebleven tot het goedkeuren van regeringsdecreten).

Politieke partijen hadden wel de goedkeuring van het ministerie van binnenlandse zaken nodig en alleen die partijen zouden worden toegelaten die accepteerden dat de president voor het leven werd gekozen, die geen organisatorische banden met buitenlandse organisaties hadden, in het bezit waren van ten minste 15.000 leden. en die geen aanhanger waren van een ,,totalitaristische. fascistische, communistische of nazistische ideologie" (de PDCH en PSC waren beide tegen het presidentschap-voor-het-leven en hadden slechts weinig leden).

Op 23 aug. 1985 richtten 118 Haitianen, aanhangers van president Duvalier, officieel een politieke partij op. de Nationale Progressieve Partij (PNP), die geheel aan de nieuwe normen voldeed.

In een ingezonden brief in de regeringsgezinde krant Le Nouveau Monde schreven de oprichters dat de PNP het ,,jean-claudisme" als basis zou hebben.

Op 12 september verbood de politie in Petit Gonave een politieke bijeenkomst, waarop PDCH-leider Sylvio Claude, Alexandre Lerouge van de partij Democratische Actie, en Hubert Ronceray. een vroegere minister van president Duvalier die in de oppositie was gegaan, het woord zouden voeren. De drie werden aangehouden, maar 's avonds weer vrijgelaten.

Drie Belgische priesters uitgewezen

Op 24 juli 1985 werd in een regeringscommuniqué meegedeeld dat drie Belgische priesters was verzocht Haïti te verlaten. Het ging hierbij om Hogo Triest, directeur van Radio Soleil, Jean Hotens en Yvan Pol Lefeyt. De drie zouden kritiek hebben geleverd op het regime-Duvalier. Volgens het communiqué was sprake van een ,,duidelijke inmenging in de binnenlandse politiek van een soevereine staat".

Op 1 augustus meldde Le Monde dat de Rooms-Katholieke Kerk had aangekondigd geen speciale missen meer te zullen organiseren ter gelegenheid van feestdagen van de staat.

Verdere kabinetswijzigingen

Bij een reorganisatie van het kabinet op 6 okt. 1984 werd Theodore Achille ontslagen, waardoor het begin sept. 1983 gevormde ,,superkabinet" nog maar drie leden telde: Lafontant, Chanoine en Merceron (Cineas had dit kabinet al in mei 1984 verlaten). Achille werd beschouwd als een rivaal van Lafontant. Ook andere tegelijkertijd doorgevoerde veranderingen wezen op een versterking van de positie van Lafontant.

Op 18 juni 1985 echter werdgemeld dat Achille binnen het superkabinet de portefeuille justitie had gekregen en dat aanhangers van hem in de regering zitting hadden genonien. Het kabinet

zag er wat betreft de belangrijkste portefeuilles nu als volgt uit:

Financien, economie en industrie - Frantz Merceron; binnenlandse zaken en defensie - Roger Lafontant; minister t.b.v. de president, voorlichting en public relations - Jean-Marie Chanoine; justitie - Theodore Achille*; openbare werken. transport en verbindingen - Maxime Léon*; sociale zaken - Arnold Blain†; landbouw, natuurlijke hulpbronnen en agrarische ontwikkeling - Frantz Flambert†; handel - Jean-Michel Ligondé*; buitenlandse zaken en godsdienst - Jean-Robert Estimé; mijnbouw cii energie - Franck Romain*; onderwijs - Gérard Dorcely†; planning - Yves Blanchard; volksgezondheid en bevolking - Victor Laroche; jeugdzaken en sport - Serge Conille*; minister zonder portefeuille - Jules Blanchet*
* op 18 juni 1985 gemelde benoeming
† sinds mei 1984 plaatsgevonden benoeming

Op 10 sept. 1985 werd minister van binnenlandse zaken en defensie Lafontnnt vervangen door François Guillaume, minister van sociale zaken Blain door Hervé Denis en minister van onderwijs Dorcely door Emmanuel Fils-Aimé.
Op 4 oktober, aldus *NRC/H'blad* (7-10), werd Lafontant op last van president Duvalier op een vliegtuig naar Miami gezet en in ballingschap gestuurd. De krant vervolgde:

Lafontant was tot 10 september. toen hij na een machtsstrijd met minister van justitie Théodore Achille aan de kant werd gezet, een van de meest gevreesde leiders op Haïti Hij is beschuldigd van het toestaan van folteringen en moord op politieke tegenstanders en heeft volgens sommigen persoonlijk aan het martelen van gevangenen deelgenomen. Zijn ontslag werd gezien als een gevolg van de druk die Washington uitoefent op het om zijn schending van de mensenrechten beruchte regime op Haiti
Niettemin kwam zijn verbanning als een verrassing, aangezien Lafontant het vorig weekeinde nog doorbracht in het gezelschap van president Duvalier
Lafontant was ook in 1973 minister van binnenlandse zaken. Hij werd toen al na een maand ontslagen Na zeven laar ballingschap in Canada keerde hij in 1980 naar Haiti terug, waar hij in 1982 weer minister werd.

Op 5 november, aldus Le Monde (8-11), reorganiseerde president Duvalier opnieuw zijn regering. Het kabinet zou voortaan bestaan uit vijf ,,superministers", twee gewone ministers en 21 staatsecretarissen.
Acht ministers stapten op (Guillaume. Blanchard, Ligondé, Fils-Aimé, Conille, Denis, Léon en Romain), waarna hun portefeuilles werden verdeeld onder de vijf ,,superministers": Chanoine werd verantwoordelijk voor het bureau van de president, voorlichting, public relations, binnenlandse zaken en defensie, Merceron voor economie, financiën, industrie, planning en handel. Achille voor justitie, onderwijs, jeugdzaken en sport, Estimé voor buitenlandse zaken, godsdienst en sociale zaken, en Cineas voor openbare werken, transport, verbindingen, mijnbouw en energie.

WEST-EUROPA

ALGEMEEN

EUREKA OPGERICHT

Op i7 juli 1985 is in Parijs een ministersconferentie gehouden ter bespreking van het Franse initiatief voor versterkte Europese samenwerking op het gebied van onderzoek en technologie, Eureka genaamd (pag. 469/1-1985). Aan de conferentie werd deelgenomen door 17 landen, t.w. de tien lidstaten van de Europese Gemeenschap. de aanstaande leden Spanje en Portugal aismede Oostenrijk. Finland. Noorwegen. Zweden en Zwitserland, en vertegenwoordigers van de Europese Commissie
Volgens een na afloop uitgegeven communiqué betuigden de ministers hun ,,krachtige steun voor Eureka" en verklaarden zij Eureka als opgericht te beschouwen vanaf de dag van de conferentie. Eureka zal volgens het communiqué betrekking hebben op ,,een selectie van civiele projecten op verschillende terreinen van hoogwaardige technologie". De ministers zouden vóór half november opnieuw bijeenkomen in de Bondsrepubliek om over verdere initiatieven te spreken.
Het communiqué maakte geen melding van concrete besluiten over de structuur en de financiering van Eureka en noemde evenmin concrete projecten. Volgens *NRC/H'blad* was echter besloten dat voor Eureka geen aparte organisatie zou worden opgericht en dat de Europese Commissie een bescheiden rol zou krijgen. De structuur zou zeer flexibel moeten blijven: per project moet een afzonderlijke projectleider worden aangewezen, een samenwerkingsvorm worden gekozen en over de financiering worden beslist. (Met name de Beneluxlanden hadden aangedrongen op een ,,centraleplaats" voor de Europese Commissie.)
In ziin openingstoespraak tot de conferentie kondigde president Mitterrand aan dat Frankrijk in 1986 één miljard Franse francs voor Eureka-projecten beschikbaar zou stellen Financiële toezeggingen van andere landen bleven op de conferentie achterwege.
Hoewel eerder geruchten de ronde hadden gedaan dat de Westduitse regering voornemens zou zijn een bedrag van een miljard mark voor Eureka beschikbaar te stellen. besloot het Westduitse kabinet op 17 oktober geen extra begrotingsmiddelen voor dit doel uit te trekken. Het geld voor Eureka zou uit de bestaande begroting van het ministerie van onderzoek moeten komen. Voor 1986 zou op die manier 281.000 mark beschikbaar zijn.

Op 4 november werd in Den Haag meegedeeld dat het Nederlandse ministerie van economische zak-n voor 1986 25 miljoen gulden beschikbaar stelt voor verkennende studies van mogelijke Eureka-projecten.
Een conferentie van vertegenwoordigers van het bedrijfsleven en het bankwezen, die op 14 oktober in Londen werd gehouden, onderstreepte dat de overheden door gunstige belastingheffingen en aangepaste wetgeving het Eurekaproject moeten steunen. Zij drongen niet aan op financiële overheidssteun.
Met name Groot-Brittannië heeft zich tegenstander van financiële steun van de overheid voor civiele projecten getoond.

President Mitterrand (midden) opent de eerste Eureka-ministersconferentie in Parijs op 17 juli 1985. Links van hem de voorzitter van de Europese Commissie. Jacques Delors. en rechts de Franse premier. Laurent Fabius.

Beginselverklaring

Op 3 en 6 november 1983 werd in Hannover de tweede ministersconferentie over Eureka gehouden, waaraan werd deelgenomen door 18 landen (de eerdergenoemde plus Turkije) De conferentie werd het eens over een gemeenschappelijke beginselverklaring Daarin wordt als doel van Eureka genoemd

..door versterkte samenwerking van bedrijven en onderzoeksinstituten op het gebied van hoogwaardige technologieën de produktiviteit en concurrentiekracht van de industrieen en economieen van Europa op de u-ereldinarkt te verbeteren en daarmee de grondslag te -<erstevigen voor een duurzame welvaart en werkgelegenheid. Eureka zal Europa in staat stellen de voor zijn toekomst belangrijke technologieën tc beheersen en te gebruiken en om zijn prestaties op belangrijke terreinen te vergroten."

Eureka-projecten dienen, aldus de verklaring. civiele doeleinden en richten zich op de markten van zowel de private als de publieke sector Zij moeten in de eerste plaats betrekking hebben op de volgende terreinen van hoogwaardige technologie: informatie- en communicatietechniek. robots. nieuwe materialen, fabricagemethoden. biotechnologie. oceanografie. lasertechniek en technieken voor milieu en verkeer alsmede op belangrijke onderzoeks- en ontwikkelingsplannen die de schepping van de technische voorwaarden voor een moderne infrastructuur en de oplossing van grensoverschrijdende problemen ten duel hebben.

Eureka staat open voor alle produktieve capaciteiten. ook die in kleine en middelgrote bedrijven en kleinere onderzoeksinstituten. De uitwisseling van technologie tussen Europcsc bedrijven en onderzoeksinstituten is voorwaarde voor een hoge technologische standaard in de Europese industrie

Eureka-projecten moeten aan de volgende criteria beantwoorden 1 overeenstemming met de bovengenoemde doelen; 2. samenwerking tussen deelnemers (bedrijven, onderzoeksinstituten) in meer dan één Europees land: 3. verwachting van een zichtbaar nut uit de gemeenschappelijke uitvoering van het project: 4. inzet van hoogwaardige technologie; 5. het bereiken van wezenlijke technologische vooruitgang; 6. technisch en organisatorisch voldoende gekwalificeerde deelnemers; 7. passende financiële deelneming van de deelnemende bedrijven. Eureka wordt door de regeringen van de deelnemende staten en door de Europese Gemeenschappen op passende wijze ondersteund. De schepping van een grote homogene. dynamische en naar buiten open Europese economische ruimte is voor het slagen van Eureka van beslissende betekenis. Daarom zullen de voltooiing van de binnenmarkt van de Europese Gemeenschappen en de uitvoering van de door de EG en de EFTA-staten aangenomen verklaring van Luxemburg voor Eureka van nut zijn. Dit betekent i.h.b. dat Eureka moet leiden tot een versnelling van de lopende inspanningen om I tijdig gemeenschappelijke industrienormen op te stellen: 2 bestaande technische handelsbelemmeringen uit de weg te ruimen. o.a. dooi de wederzijdse erkenningen van examens en diploma's: 3. aanschaffingen door de overheid open te stellen.

Maatregelen in het kader van Eureka worden uitgevoerd in overeenstemming met de beginselen van de internationale vrije concurrentie. Eureka-projecten worden door een intensieve uitwisseling van informatie tussen bedrijven, onderzoeksinstituten en potentiële gebruikers voorbereid. De regeringen en de Commissie ondersteunen de uitwisseling van informatie Eureka-projecten komen uiteindelijk tot stand door afspraken tussen de betreffende partners De partners bepalen de vorm van hun samenwerking De deelnemende bedrijven/onderzoeksinstituten financirren het project uit eigen middelen of met gebruikmaking van de kapitaalmarkt en eventueel uit ter beschikking gestelde openbare middelen. De regeringen van de staten waarvan bedrijven/onderzoekinstituten aan een overeengekomen project deelnemen, en eventueel de Commissie van de EG, stellen vast of het project in overeenstemming is met de in Eureka overeengekomen doelen en criteria. Coördinerend lichaam is de ministersconferentie van Eureka. bestaande uit leden van de regeringen der deelnemende landen en de Commissie van de EG

Een klein, flexibel secretariaat wordt opgericht om onder verantwoordelijkheid van de Eureka-ministersconfrrentie de doorzichtigheid en capaciteit van Eureka te vergroten, aldus de verklaring

De ministers besloten in mei 1986 opnieuw in Londen bijeen te komen, waar o.m. omvang en plaats van het secretariaat zullen worden geregeld. Inmiddels werd op 8 november na een topontmoeting van president Mitterrand en bondskanselier Kohl in Bonn meegedeeld dat Frankrijk en de Bondsrepubliek zullen voorstellen het Eureka-secretariaat in Straatsburg te vestigen. De Nederlandse regering liet daarop weten niet voor Straatsburg te voelen. De kleine EG-landen zijn voorstander van nauwe banden van het Eureka-secretariaat en de Europese Commissie te Brussel. om te voorkomen dat Eureka een zaak wordt van samenwerking tussen voornamelijk de grote industrielanden.

Tien projecten

De ministers hebben in Hannover tien technologieprojecten aangewezen die in het kader van Eureka zullen worden uitgevoerd. Zij werden gekozen uit een lijst van minstens driehonderd ingediende plannen. Deze tien projecten zijn volgens *NRC/H'blad*:

- Ontwikkeling van een krachtige laser voor materiaalbewerking. Partners: Bondsrepubliek. Frankrijk (CGE). Italie (Comau). Engeland. Kosten ongeveer 150 miljoen gulden. Belangstelling ondermeer van Nederland.
- Een Europese standaard voor microcomputers voor personal- en onderwijscomputers. Partners: Olivetti (Italië. Acorn (Engeland). Thomson (Frankrijk). Kosten: 110 miljoen gulden
- Een compacte rector-rekenmachine. die volgens het principe van een supercomputer werkt. Partners. Matra (Frankrijk). Norsk Data (Noorwegen) Kosten 110 miljoen gulden.
- Fabricage van amorf silicium voor zonnecellen Partners. Solem /CFP (Frankrijk). Messerschmitt-Bölkow-Blohm (West-Duitsland). Kusten. 100 miljoen gulden.
- Robot voor textielproduktie. Partners Lectra Systemes (Frankrijk). Efacec, EID (Portugal) Kosten. 30 miljoen gulden.
- Ontwikkeling en realisatie van filter-membranen voor afvalwater. Partners: Compagnie Lyonnaise des Eaux (Frankrijk). Danske Sukkerfabrikker (Denemarken). Kusten. 130 miljoen gulden Belangstelling bil Tederland (Akzo).
- Onderzoek naar en bestrijding van transport van vervuilende stoffen in de troposfeer. Zes partners, waaronder Nederland (ministerie van milieubeheer).
- Europees computernetwerk voor wetenschappelijke onderzoekers Acht partners. waaronder Nederland (ministerie van onderwijs)
- Onderzoek naar diagnosesysteem van sexuccl overdraagbare ziekten Partners: PA Technology (Engeland) en Blokit (Spanje). Kosten: 7 miljoen gulden.
- Industrieel produktiesysteem voor ,,ziende" robots Partners: CGE [Frankrijk). Comau/Fiat (Italië), LASG (Zwitserland). Kosten: 180 miljoen gulden.

EG

AKKOORD OVER HERZIENING EEG-VERDRAG

De Europese Raad (staats- en regeringsleiders van de landen van de Europese Gemeenschap) heeft op 2 en 3 december 1983 in Luxemburg overeenstemming bereikt over een beperkte herziening van het EEG-verdrag (verdrag van Rome) en over een ontwerpverdrag inzake de Europese samenwerking op het gebied van de buitenlandse politiek.

De belangrijkste resultaten van de top van Luxemburg kunnen als volgt worden samengevat:

- voltooiing van de interne markt vóór 31 december 1992;
- verbetering van de besluitvorming in de Raad door uitbreiding van meerderheidsbesluiten;
- het Europees Parlement krijgt wat meer inspraak. maar de Raad behoudt het laatste woord;
- enkele nieuwe terreinen van gemeenschappelijk beleid worden toegevoegd (onderzoek en technologische ontwikkeling. milieu):
- verwijzing in het verdrag naar de Economische en Monetaire Unie (EMU), het Europees Monetair Stelsel (EMS) en de Ecu (Europese rekeneenheid), zonder concrete besluiten op dit gebied;
- de Europese Politieke Samenwerking (EPS) wordt in een verdrag vastgelegd: er komt een klein secretariaat.

Denemarken en Italië hebben nog een algemeen voorbehoud gemaakt ten aanzien van de overeengekomen teksten. De verdragsteksten worden pas van kracht als alle regeringen akkoord gaan en de nationale parlementen de verdragen hebben geratificeerd. Met dit laatste zal naar verwachting een a twee jaar gemoeid zijn.

Op de vorige top te Milaan op 28 en 29 juni (zie pag. 449 e.v.-1985) had de meerderheid van de Europese Raad zich uitgesproken voor het bijeenroepen van een intergouvernementele conferentie, met als opdracht:

De traditionele groepsfoto van de deelnemers aan de Europese top in Luxemburg (3 december). Van links naar rechts: premier Cavaço e Silva (Portugal). premier Schluter (Denemarken), premier Craxi (Italie). premier FitzGerald (Ierland), premier Papandreou (Griekenland). premier Thatcher (Engeland). premier Santer (Luxemburg). president Mitterrand (Frankrijk), premier Martens (Belgie), bondskanselier Kohl (West-Duitsland). premier Gonzalez (Spanje). premier Lubbers (Nederland) en de voorzitter van de Europese Commissie. Jacques Delors. Achter hen de ministers van buitenlandse zaken.

- opstelling van een verdrag over een gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid;
- formulering van amendementen op het EEG-verdrag, nodig om institutionele veranderingen door te voeren in de besluitvormingsprocedures van de Raad van ministers, de uitvoerende bevoegdheden van de Europese Commissie en de bevoegdheden van het Europees Parlement, en uitbreiding naar nieuwe beleidsterreinen.

Hoewel Engeland, Denemarken en Griekenland zich aanvankelijk tegen het houden van zo'n conferentie hadden verzet, besloot de Raad van ministers (van buitenlandse zaken) op 22/23 juli formeel tot de intergouvernementele conferentie, die zou plaats vinden op het niveau van de ministers van buitenlandse zaken. De Commissie zou volledig deelnemen en ook de per 1 januari 1986 toetredende nieuwe leden Spanje en Portugal zouden vertegenwoordigd zijn. Besloten werd tot instelling van een werkgroep, bestaande uit de permanente vertegenwoordigers bij de EG, om de herziening van het EEG-verdrag voor te bereiden, terwijl het politiek comité (directeuren-generaal van de ministeries van buitenlandse zaken) werd opgedragen een ontwerp-verdrag over het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid voor te bereiden.
De intergouvernementele conferentie is vijf maal bijeen geweest en heeft zich gebogen over een groot aantal voorstellen, amendementen en suggesties, zowel van de lidstaten als van de Commissie. Het bleek niet mogelijk op alle punten tot een gemeenschappelijk standpunt te komen, zodat aan de vooravond van de topconferentie ernstige twijfels bestonden of zij een succes zou worden.
Tegenover ..minimalistische" landen als Engeland, Denemarken en Griekenland – die eigenlijk helemaal geen verdragswijziging wilden – stonden de ,,maximalisten" als de Beneluxlanden en Italië.

De Europese Raad bereikte pas na moeizame besprekingen en een marathonzitting van 15 uur overeenstemming.
Meer in het bijzonder behelzen de besluiten van Luxemburg het volgende.

De besluiten

INTERNE MARKT
De Gemeenschap stelt zich ten doel vóór 31 december 1992 de interne markt tot stand te brengen.
De interne markt omvat ,,een ruimte zonder binnengrenzen waarin het vrij verkeer van goederen. personen. diensten en kapitaal volgens de bepalingen van het Verdrag is gewaarborgd". (In een toegevoegde verklaring wordt gezegd dat met deze omschrijving en de vaststelling van de genoemde datum geen juridische verplichting wordt geschapen die een rechtstreeks door particulieren in te roepen rechtsgevolg heeft).
Het EEG-verdrag wordt als volgt gewijzigd. Het vereiste van ..eenparigheid van stemmen" bij de besluitvorming wordt vervangen door ,.gekwalificeerde meerderheid van stemmen"* bij de artikelen over het gemeenschappelijk douanetarief (artikel 28), kredietverlening en bankwezen en het vrij uitoefenen van bepaalde beroepen (artikel 57, lid 2), liberalisering van het dienstenverkeer (artikel 59), coördinatie van het deviezenbeleid (artikel 70) en het zee- en luchtvaartbeleid (artikel 84).
Artikel 99 wordt als volgt gelezen: ,.De Raad stelt met eenparigheid van stemmen en na raadpleging van het Europese Parlement de bepalingen vast die betrekking hebben op de harmonisatie van de wetgevingen inzake de omzetbelasting, de accijnzen en de andere indirecte belastingen, voor zover deze harmonisatie noodzakelijk is om het tot stand brengen en de werking van de interne markt binnen de gestelde termijnen te waarborgen." Voor besluiten op dit terrein blijft dus de unanimiteit gelden.
Het afstemmen van de nationale wetgevingen op de Gemeenschapswetgeving (geregeld in art. 100 van het Verdrag) heeft voor grote problemen gezorgd. Er is een artikel 100bis toegevoegd dat weliswaar de gekwalificeerde meerderheid in de plaats brengt van de unanimiteit. maar fiscale wepalingen. het vrij verkeer van personen en rechten en belangen van werknemers blijven daarvan uitgezonderd Met name C-root-Brittannie en. Ierland wensten uitzonderingen in verband met hun strenge regels voor de volksgezondheid. terwijl de Bondsrepubliek problemen had met de mogelijkheid dat nationale normen en standaarden ter wille van een communautaire regeling zouden moeten worden verlaagd.
Om deze bezwaren te ondervangen is bepaald dat de Commissie bij haar voorstellen voor harmonisering van de wetgeving op het gebied van de volksgezondheid. de veiligheid, de milieubescherming en de consumentenbescherming uit zal gaan van een hoog beschermingsniveau.
Verder moet een lidstaat die het noodzakelijk acht nationale bepalingen toe te passen die hun rechtvaardiging vinden in gewichtige eisen als bedoeld in artikel 36 (openbare zedelijkheid, openbare orde en veiligheid. gezondheid van personen, dieren en planten enz.) of verband houdend met de bescherming van het arbeidsmilieu en het milieu, daarvan kennis geven aan de Commissie. Deze bevestigt de betrokken bepalingen nadat zij heeft nagegaan dat zij geen middel tot willekeurige discriminatie of eenverkapte beperking van de handel tussen de lidstaten vormen Ook kan dc Commissie of een lidstaat zich rechtstreeks tot het Hof van Justitie wenden indien zij/hij meent dat een andere lidstaat misbruikt maakt van de in dit artikel bedoelde bevoegdheden.
De Europese Commissie moet vóór 31 december 1988 en 31 december 1990 een verslag uitbrengen hoe het er met het tot stand brengen van de interne markt voorstaat. In de loop van 1992 inventariseert de Commissie met elke lidstaat wat nog geen voorwerp van harmonisatie is geweest.

MONETAIRE SAMENWERKING
Heel wat problemen heeft de topconferentie gehad met de monetaire samenwerking. Duitsland en het Verenigd Koninkrijk wilden aanvankelijk over deze zaak niets in het verdrag. De oplossing is gevonden in het enerzijds verwijzen in de preambule op het nieuwe verdrag naar de Economische en Monetaire Unie. Maar anderzijds wordt in een nieuw verdragsartikel slechts gezegd dat als ..de

* Voor de besluiten van de Raad waarvoor een gekwalificeerde meerderheid van stemmen is vereist. worden de stemmen als volgt gewogen: België 5, Denemarken 3. Duitsland 10, Griekenland 5, Frankrijk 10, Ierland 3, Italie 10, Luxemburg 2, Nederland 5. Ver. Koninkrijk 10, Portugal 5 en Spanje 8. Om aangenomen te worden. moeten voorstellen van de Europese Commissie in de Raad ten minste 54 stemmen verwerven: in andere gevallen moeten 54 stemmen voor worden iiitgebracht door ten minste 8 lidstaten

verdere ontwikkeling op het gebied van het economische en monetaire beleid institutionele wijzigingen noodzakelijk maakt, zulks geschiedt overeenkomstig de procedure van artikel 236." Dat betekent opnieuw verdragsherziening, inclusief ratificatie door de nationale parlementen. De monetaire autoriteiten in de EG-lidstaten krijgen bovendien een dikke vinger in de pap, want het nieuwe verdragsartikel zegt ook dat bij zulke institutionele wijzigingen de Commissie. het monetair comité en het comité van presidenten van de Centrale Banken geraadpleegd dienen te worden.
Wel wordt in het nieuwe artikel gezegd dat de lidstaten rekening zullen houden met de ervaringen die bij de samenw-erking in het kader van het Europees Monetair Stelsel en bi] de ontwikkeling van de Ecu zijn opgedaan.

SAMENHANG
Ten behoeve van de economisch achtergebleven landen in de EG (behandeld onder .,samenhang" ofwel ,,cohesie") hebben de staats- en regeringsleiders weinig gedaan Wel wordt gesproken over ,.,deversterking van de economische en sociale samenhang" en over het ..verkleinen van de achterstand van de achtergebleven regio's". Maar tegelijkertijd wordt gezegd dat dit eigenlijk alleen maar kan door acties via de structuurfondsen (Oriëntatie-afdeling van het Landbouwfonds, het Sociaal Fonds en bet Regionale Fonds), de Europese Investeringsbank en ,,anderefinanciele instrumenten" ,,Alleszal echter wel in bet financiële jasje van de EG moeten blijven passen", zo zei premier Lubbers al. Met andere woorden. extra geld komt er niet ter beschikking.

EUROPEES PARLEMENT
Er komt een nieuwe samenwerkingsprocedure tussen Raad en Parlement waarbij het Parlement wel iets meer invloed op het besluitvormingsproces krijgt, maar het laatste woord bij de Raad blijft. De procedure. die alleen van toepassing is op besluiten op het gebied van de interne markt. onderzoek en technologische ontwikkeling. samenhang en sociale politiek. houdt het volgende in:
- de Raad bepaalt met gekwalificeerde meerderheid van stemmen. op voorstel van de Commissie en na advies van het Europese Parlement, een gemeenschappelijk standpunt:
- dit gemeenschappelijk standpunt gaat naar het Parlement. vergezeld van de motieven van de Raad en het standpunt van de Commissie;
- indien het Parlement binnen drie maanden dit gemeenschappelijk standpunt goedkeurt of zich binnen die termijn niet heeft uitgesproken, stelt de Raad het besluit definitief vast overeenkomstig het gemeenschappelijk standpunt;
- het Parlement kan binnen genoemde termijn van drie maanden met volstrekte meerderheid amendementen op het gemeenschappelijk standpunt van de Raad voorstellen dan wel niet dezelfde meerderheid dat standpunt verwerpen;
-indien het Parlement het standpunt heeft verworpen, kan de Raad bij tweede lezing slechts met eenparigheid van stemmen een besluit vaststellen;
- binnen één maand herziet de Commissie haar voorstel op basis waarvan de Raad zijn gemeenschappelijk standpunt heeft vastgesteld. aan de hand van de door bet Parlement voorgestelde amendementen:
- de Raad neemt het herziene voorstel met gekwalificeerde meerderheid van stemmen aan. hij kan het voorstel slechts met eenparigheid van stemmen wijzigen. De Raad moet binnen drie maanden besluiten.
Verder krijgt het Parlement het recht van goedkeuring van toetreding van nieuwe leden en van associatie-akkoorden

COMMISSIE
Vastgelegd wordt dat de Raad in zijn besluiten de Commissie bevoegdheden verleent ter uitvoering van de regels die hij stelt De Raad kan de uitoefening van die bevoegdheden aan bepaalde voorwaarden onderwerpen en zich ook het recht voorbehouden bepaalde uitvoeringsbevoegdheden rechtstreeks uit te oefenen

ONDERZOEK EN TECHNOLOGISCHE ONTWIKKELING
Om de wetenschappelijke en technologische bases van de Europese industrie te versterken en de ontwikkeling van haar internationale concurrentiepositie te bevorderen zal vooral samenwerking nodig zijn. Er wordt voorzien in gemeenschappelijke programma's en het coördineren van nationale en gemeenschapsprogramma's. Er moeten kaderprogramma's worden vastgesteld die verscheidene jaren omvatten die doelstellingen, prioriteiten en de grote lijnen van bepaalde acties aangeven en die ook de financiële bijdrage van de Gemeenschap vaststellen. Zo'n kaderprogramma moet langs de weg van specifieke programma's worden uitgevoerd. Programma's waaraan slechts enkele EG-lidstaten deelnemen zijn niet bij voorbaat uitgesloten. Maar die laatste programma's moeten dan wel gefinancierd worden door de deelnemende lidstaten. De besluitvorming is hier als volgt geregeld: Over kaderprogamma's moet met unanimiteit worden besloten en over de specifieke programma's met gekwalificeerde meerderheid.

MILIEU
In het nieuwe Verdrag wordt gezegd dat het optreden van de Gemeenschap op milieugebied tot doel heeft: de kwaliteit van het milieu te behouden, te beschermen en te verbeteren: bij te dragen aan de bescherming van de gezondheid van de mens en zorg te dragen voor een behoedzaam en rationeel gebruik van de natuurlijke hulpbronnen. Het optreden van een Gemeenschap op milieugebied berust op de beginselen van preventief handelen. bestrijding van milieuaantasting bij voorrang aan de bron en op het beginsel dat de vervuiler betaalt. Op milieugebied treedt de Gemeenschap pas op als blijkt dat genoemde doelstellingen beter op Gemeenschapsniveau dan op dat van het niveau van de lidstaten kunnen worden verwezenlijkt. Dit alles laat overigens de bevoegdheid van de lidstaten om in internationale flora te onderhandelen en internationale overeenkomsten te sluiten onverlet. Over een optreden van de Gemeenschap in milieuzaken wordt door de Raad met unanimiteit beslist. Verder moet de Raad met eenparigheid besluiten over wat eventueel met een gekwalificeerde meerderheid beslist kan worden.

SOCIALE POLITIEK
Het herziene Verdrag van Rome zal ook een kort hoofdstukje over de sociale politiek omvatten. Daarin staat onder meer dat de lidstaten zich beijveren om met name een verbetering van het arbeidsmilieu te bevorderen. De Raad stelt met een gekwalificeerde meerderheid de richtlijnen vast die daarvoor de minimumvoorschriften omvatten. Het hoofdstukje over de sociale politiek zegt verder nog dat de Commissie zich beijvert om de dialoog tussen de sociale partners op Europees niveau verder te ontwikkelen. Als die partners dat wenselijk achten kan dit tot contractuele betrekkingen leiden.

EUROPESE POLITIEKE SAMENWERKING
De al lang bestaande. maar tot nu toe informele, Europese samenwerking op bet gebied van de buitenlandse wolitiek wordt nu officieel onderdeel van het Verdrag.
In de verdragstekst wordt gezegd dat de leden van de Europese Gemeenschappen zich beijveren om gemeenschappelijk een Europees buitenlands beleid te bepalen en te voeren.
Daartoe moeten ze elkaar informeren en overleg plegen over ieder vraagstuk van algemeen belang op het gebied van de buitenlandse politiek ten einde te waarborgen dat hun gezamenlijke invloed zo doeltreffend mogelijk wordt uitgeoefend door middel van coördinatie, convergentie van hun standpunten en gemeenschappelijk optreden.
Het overleg vindt plaats alvorens de verdragspartners hun definitieve standpunt bepalen.
Iedere verdragspartner houdt bij zijn standpuntbepaling en in zijn nationale maatregelen ten volle rekening met de standpunten van de andere partijen en kent het nodige belang toe aan de aanneming en tenuitvoerlegging van gemeenschappelijke Europese standpunten. Zij trachten ieder optreden en iedere stellingname te vermijden die afbreuk doet aan hun doeltreffendheid als samenhangende kracht in de internationale betrekkingen of binnen de internationale organisaties.
In de internationale organisaties en bij internationale conferenties trachten zij gemeenschappelijke standpunten in te nemen ten aanzien van de onderwerpen die onder het Verdrag vallen.
De ministers van buitenlandse zaken en een lid van de Commissie moeten minstens vier maal per jaar in het kader van de Europese Politieke Samenwerking bijeenkomen. De Commissie wordt volledig betrokken bij de werkzaamheden in het kader van de politieke samenwerking. De verdragsluitende partijen en de Commissie moeten de samenwerking tussen hun in derde landen en bij internationale organisaties geaccrediteerde vertegenwoordigingen intensiveren door middel van onderlinge bijstand en informatie. Verder staat er in het EPS-verdrag dat partijen van mening zijn dat een hechtere samenwerking op het gebied van de vraagstukken van de Europese veiligheid op essentiële wijze kan bijdragen tot de ontwikkeling van een identiteit van Europa voor extern beleid. Zij zijn bereid hun standpunt over de politieke en economische aspecten van de veiligheid meer te coördineren.

Partijen zijn voorts vastbesloten de technologische en industriële voorwaarden te handhaven die voor hun veiligheid noodzakelijk zijn. De bepalingen van het EPS-verdrag mogen geen belemmering vormen voor het bestaan van een hechtere samenwerking op het gebied van veiligheid tussen verdragsluitende partijen in het kader van de Westeuropese Unie en Noord-Atlantische Verdrags Organisaties.
Het Europees Parlement moet nauw bij de politieke samenwerking betrokken worden. Daartoe stelt het voorzitterschap het EP regelmatig in kennis van de onderwerpen van het buitenlands beleid die in het kader van de werkzaamheden van de politieke samenwerking worden behandeld en ziet er verder op toe dat de standpunten van het Parlement bij die werkzaamheden naar behoren in aanmerking worden genomen. Het voorzitterschap van de Politieke Samenwerking wordt waargenomen door het voorzitterschap van de EG. De directeuren politieke samenwerking moeten regelmatig in het politiek comité bijeenkomen om impulsen te geven, de continuïteit van de samenwerking te handhaven en de ministersbijeenkomsten voor te bereiden. Op verzoek van minstens drie lidstaten wordt er binnen 48 uur een vergadering van het politieke comité of. zo nodig. van de ministers bijeengeroepen.
Een te Brussel gevestigd secretariaat assisteert het voorzitterschap en oefent zijn functies uit onder gezag van het voorzitterschap. Het EPS-verdrag kan na vijf jaar herzien worden.

Denemarken verklaarde ten aanzien van de teksten geen standpunt te kunnen innemen. Dit land behoudt dus een algemeen voorbehoud.
Italië stelde zijn definitieve aanvaarding afhankelijk van de parlementaire behandeling.
Minister Andreotti van buitenlandse zaken verklaarde dat de Italiaanse regering de verdragswijziging pas aan

het parlement in Rome ter ratificatie zal voorleggen als zij door het Europese Parlement is goedgekeurd.
Terwijl het Deense parlement zich tegenstander heeft betoond van elke uitbreiding van de parlementaire invloed, ging Italië in Luxemburg het verst in de eis van niedebeslissing van het EP. Het wilde de begrotingsprocedure, waarin het parlement het laatste woord heeft, uitbreiden tot alle dossiers in 1992. Het Deense parlement, waarin de regering-Schluter in de minderheid is, had zich tevoren tegen elke verdragswijziging verklaard.
Enkele landen hielden nog specifieke reserves.
De ministers van buitenlandse zaken kregen opdracht op 16 december de open gebleven kwesties te regelen en een definitieve verdragstekst (eventueel in één enkele akte) vast te stellen. Met name moest de Raad de procedure verduidelijken in het geval het Europese Parlement het gemeenschappelijk standpunt van de Raad bij zijn tweede lezing verwerpt en te preciseren welke procedure gevolgd moet worden in het geval de Raad zich niet binnen drie maanden uitspreekt.

Reacties

Premier Lubbers noemde de resultaten van de Luxemburgse top ,,toereikend". Minister Van den Broek sprak van een ,,tangverlossing". Premier Thatcher van Engeland bestempelde de uitslag als ,,een bescheiden stap vooruit", terwijl bondskanselier Kohl de resultaten voldoende achtte.
De voorzitter van de Europese Commissie, Delors, zei op meer te hebben gehoopt, maar noemde het resultaat toch ,,een compromis van de vooruitgang". Delors merkte op dat zelfs verstokte Europese idealisten niet zullen kunnen zeggen dat niets bereikt is. Pas na enkele jaren zal blijken dat deze stap net zo belangrijk is geweest als destijds de ondertekening van het verdrag van Rome, aldus Delors, die verder opmerkte het van groot belang te vinden dat de Gemeenschap althans voor een deel ,,verlost is van de obsessie van de unanimiteit".
Overigens is tijdens de topconferentie niet gerept over het ,,compromis van Luxemburg". Deze in 1966 door Frankrijk afgedwongen, maar door de andere toenmalige leden nooit erkende, regel stelt lidstaten in staat in de praktijk een veto uit te spreken indien er een ,,vitaal nationaal belang" op het spel staat.
Grote Nederlandse bedrijven reageerden in het algemeen ,,zeer teleurgesteld". Vooral de hervormingen ten aanzien van de interne markt werden ,,minimaal" geacht. Diplomatieke kringen in Brussel meenden overigens dat nu over zo'n 155 (van de 300) door de Commissie in haar witboek gedane voorstellen voor realisering van de interne markt (pag. 469/3-1985) met gekwalificeerde meerderheid in plaats van unanimiteit kan worden besloten.

Het Europese Parlement nam op 11 december met 243 tegen 47 stemmen bij 9 onthoudingen een resolutie aan waarin de resultaten van de Luxemburgse top onbevredigend werden genoemd. Het EP kan de voorgestelde verdragswijzigingen in hun huidige formulering niet aanvaarden, zo werd gezegd. Het Parlement vroeg de ministers van buitenlandse zaken in hun bijeenkomst van 16/17 december, waarin zij de laatste hand aan de verdragsherziening zouden leggen, de nodige verbeteringen in de teksten aan te brengen en schortte zijn definitieve oordeel op tot na deze bijeenkomst.

Volgens de resolutie is op de top wel vooruitgang geboekt, maar is het globale resultaat onbevredigend. omdat de uitvoerende macht van de Commissie wordt afgezwakt en aan het Europese Parlement echte medezeggenschap wordt onthouden. ,,De wetgevende macht, die de nationale parlcmcntcn hebben overgedragen aan de Gemeenschap blijft uitsluitend in handen van de ministerraad," aldus de resolutie
Het Parlement eiste dat de nieuwe samenwerkingsprocedure tussen Raad en Parlement wordt uitgebreid tot alle hoofdstukken waarover de ministers met een gekwalificeerde meerderheid kunnen besluiten. Indien een ontwerp-besluit van de Raad in de nieuwe procedure door het Parlement in tweede lezing wordt geamendeerd met instemming van de Commissie, zou de Raad daarvan uitsluitend met unanimiteit mogen afwijken. Amendementen van het Parlement die niet door de Commissie worden gesteund, zouden in de Raad met een gekwalificeerde meerderheid van de hand kunnen worden gewezen. Daarnaast verlangde het Parlement dat zijn voorstellen automatisch als aangenomen gelden als de Raad na drie maanden nog geen besluit heeft genomen.

Definitief akkoord

Met een bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken op 16 en 17 december werd de intergouvernementele conferentie over de verdragswijziging afgesloten. De ministers bereikten een slotakkoord dat slechts weinig afwijkt van het principeakkoord van de Europese top van 2 en 3 december. De nieuwe samenwerkingsprocedure tussen Raad en Europees Parlement werd nog iets gewijzigd, maar vergroot de macht van het Parlement niet wezenlijk. De belangrijkste aanvulling is dat als de Raad in tweede lezing na drie maanden nog geen besluit over een door het Parlement gewijzigd voorstel heeft genomen, Raad en Parlement kunnen overeenkomen de termijn van drie maanden met maximaal een maand te verlengen. Als er na die vierde maand nog geen besluit is, dan vervalt het Commissievoorstel. De inspraakprocedure blijft beperkt tot besluitvorming nodig voor het tot stand brengen van de interne markt en voor nieuw beleid. Pogingen van Italië, Nederland en België om het aantal hoofdstukken waarop de procedure van toepassing is uit te breiden leden schipbreuk. Een Nederlandse poging om ook het transportbeleid daarin op te nemen. stuitte op verzet van Griekenland en Portugal.
De ministers werden het erover eens dat de herziening zal worden neergelegd in één ,,Europese Akte" (Acte unique européenne). Deze omvat een preambule. ..gemeenschappelijke bepalingen", de bepalingen over de politieke samenwerking en enkele algemene en slotbepalingen.

De preambule op de .,Europese Akte" spreekt (volgens de nog niet ,,geschoonde" tekst) over de wil van de verdragsluitende partijen om (op den duur: een termijn wordt niet genoemd) alle betrekkingen tussen hun staten om te zetten in een Europese Unie. Die unie moet er komen op basis van de Gemeenschap enerzijds en de politieke samenwerking anderzijds en van de noodzakelijke actiemiddelen worden voorzien. In de preambule wordt verder aandacht besteed aan democratie. mensenrechten. vrijheid. gelijkheid en sociale rechtvaardigheid en de onmisbare rol die het door middel van algemene verkiezingen gekozen Europees Parlement speelt. Europa moet volgens deze inleiding op de ,,Europese Akte" trachten om steeds meer met één stem te spreken. Het moet eensgezind en solidair optreden, onder meer om eigen bijdragen te leveren aan handhaving van internationale vrede en veiligheid.
In de .,gemeenschappelijke bepalingen" (titel 1 van de ..Europese Akte") wordt voor het eerst de .,Europese Raad" (de bijeenkomst van de Europese staats- en regeringsleiders) geïnstitutionaliseerd. Behalve uit de staats- en regeringsleiders bestaat die Europese Raad, zo wordt vastgelegd, uit de voorzitter van de Europese Commissie. De Raad wordt bijgestaan door de ministers van buitenlandse zaken en door een lid van de Commissie. De Raad komt minstens twee maal per jaar bijeen, zo wordt gezegd.
Dat laatste is meteen al door Nederland aangegrepen om in 1986, onder Nederlands voorzitterschap. maar één in plaats van twee Eurowese topconferenties te houden. Die van maart;ervalt en het door Nederland geleid topberaad zal nu uitsluitend in juni plaatsvinden. Op 1 juli neemt het Verenigd Koninkrijk het voorzitterschap over.

Italië en Denemarken handhaafden hun algemene voorbehoud, terwijl Engeland een reserve hield over de sociale paragraaf.

Parlement legt zich neer

Het Europese Parlement nam op 16 januari een resolutie aan waarin de verdragsherziening wel duidelijk onvoldoende wordt genoemd, maar waarin de herziening niet ronduit wordt verworpen. De mogelijkheden die ontstaan als het nieuwe verdrag wordt geratificeerd, zullen tot het uiterste worden benut, aldus de resolutie. Ook wordt benadrukt dat de strijd voor

e

een echt politieke en economische unie zal worden voortgezet De resolutie werd aangenomen met 206 tegen 63 stemmen bij 40 onthoudingen

Tijdens het debat bleek dat vrijwel alle partijen ontevreden bleven over he? resultaat van de Luxemburgse top
De voorzitter van de institutionele commissie, dr Italiaan Altiero Spinelli, zri dat Luxemburg, ..de muis had vertrappeld die in de jaren daarvoor was gebaard." Zijn bezwaren golden vooral de bekaaide manier waarop het Europese Parlement bij de besluitvorming wordt betrokken Spinelli toonde zich niet onder de indruk van de afspraak dat het parlement in bepaalde gevallen in twer lezingen zijn advies kan geven ..Het maakt niet uit of het parlement een of twee keer wui dt geraadpleegd: de ministers blijven immers de mogelijkheid behouden onze adviezen naast zich neer te leggen." zei Spinelli
Hij voegde eraan toe dat besluitvorming met gekwalificeerder meerderheid niet veel uithaalt zolang ieder land op grond van een ..vitaal nationaal belang" toch weer eenstemmigheid kan eisen Dat zogenoemde ..Compromis van Luxemburg" (1966) is gedurrnde de ondrrhandrlingen over de verdragswijzigingen inderdaad niet aan de orde geweest, aldus *NRC/H'blad.*
De voorzitter van de Europese Commissie. Jacques Delors, was het niet Spinelli eens dat het parlement in de kou blijft staan. Verder vond hij de tekst over de interne markt veel te beperkt en zei hij dat het verband tussen technologische samenwerking binnen de EG en daarbuiten (Eureka) onvoldoende uit de verf was gekomen. Desondanks verklaarde hii zich uit beredenering akkoord met het pakket

Minister Van den Broek. die namens het voorzitterschap. de verdragsherziening verdedigde. noemde deze niet volmaakt. maar mrer zit er op dit momrnt niet in. aldus de minister ..Het resultaat is de moeite waard en heeft positieve aspecten." (NRC/H`blad, de Volkskrant, Europa van Morgen. Conclusies Eur. Raad).

SPANJE EN PORTL'GAL LID EG. TAAKVERDELING UITGEBREIDE COMMISSIE

Op 1 januari zijn Spanje en Portugal officieel toegetreden tot de Europese Gemeenschap (vor. ber. pag. 225 e.v., 454/1-1985). Als uitvloeisel daarvan is de Europese Commissie uitgebreid met twee Spanjaarden en één Portugees tot 17 leden. In haar bijeenkomst van 3 januari heeft de Commissie in verband daarmee de taken opnieuw verdeeld.

De Portugese commissaris Antonio Cardoso e Cunha nam de portefeuille visserij over van de Nederlander Frans Andriessen, die commissaris voor landbouw blijft en daarbij bosbouw overnam uit het pakket van zijn Britse collega Stanley Clinton Davis.
De nieuwe Spaanse commissaris Manuel Marin Gonzalez nam sociale zaken over van de Ier Peter Sutherland en kreeg verder werkgelegenheid van de Duitser Alois Pfeiffer.

Abel Matutes, de tweede Spaanse commissaris, nam van Pfeiffer de verantwoordelijkheid over voor krediet, investeringen en financiële middelen en zal zich verder bezig houden met midden- en kleinbedrijf.

ANTONIO BAPTISTA CARDOSO E CUNHA is geboren in 1934 en woonde tot 1977 in de Portugese kolonie Angola Ern jaar na zijn terugkeer werd hii als politiek onafhankelijke staatssecretaris van buitenlandse handel in het kabinet van Nobre da Costa. In 1979 werd hij onder Mota Pinto staatssecretaris voor industrie Zijn politieke activiteiten begonnen in 1980, toen hij zich aansloot bij de Democratische Alliantie van Sa Carneiro. Hij werd minister van landbouw en visserij. Een jaar later moest hij echter aftreden als gevolg van verwikkelingen rond de EPAC. een openbaar lichaam dat het monopolie had van de graanhandel

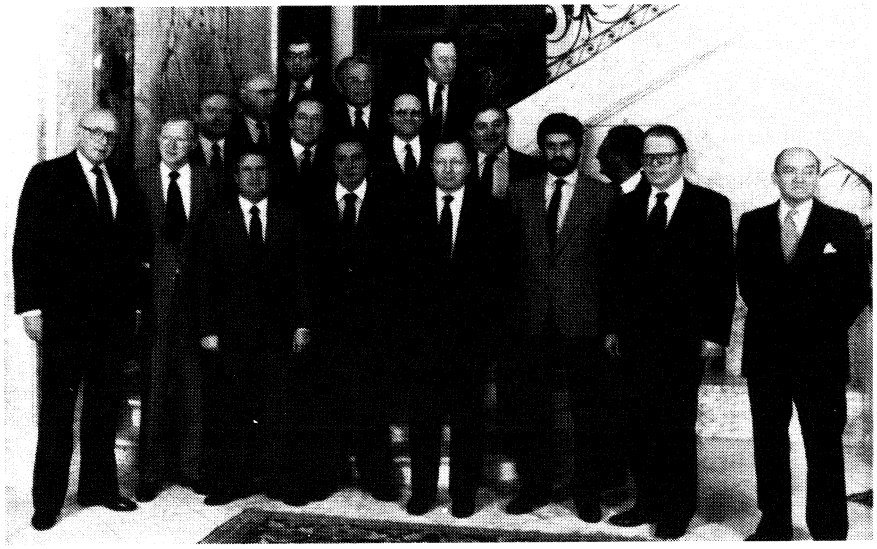
MANUEL MARIN GONZALEZ (35) studeerde rechten in Madrid en werd tijdens post-universitaire studies in Nancy en Brugge (waaraan hij een voorti-effelijkc kennis van het Frans dankt) gerecruteerd door de leiders var: de nieuwe generatie van de Spaanse socialistische partij, die toen in België een van hun hoofdkwartieren hadden Zijn activiteiten in de toen nog half clandestiene partij leverden hem de banvloek op van het stervende franquistische regime Twee jaar later kreeg hij arnncstie. juist op tijd om bij de eerste democratische verkiezingen het jongste lid van het parlement te worden Hij deed zich kennen als een scherp debater Bij het aantreden van de regering van Fclipe Gonzalez werd hij benoemd tot staatssecretaris voor de betrrkkingen met de EG, in welke functie hij de laatste drir jaar de onderhandeling over de toetreding leidde Hij kreeg in Brussel de reputatie van een uiterst taaie onderhandelaar

ABEL MATUTES (44) studeerde rechten en economie Hij is een van de vooraanstaande leiders van de conservatieve Volksalliantie. In 1977 tot senator en in 1982 tot afgevaardigde gekozen. bekleedde hij de functie van vicevoorzitter van zijn partij. voorzitter van het verkiezingscomité en voornaamste woordvoerder van de partij voor economische zaken. Vóór alles was hij echter een geslaagd zakenman Als bankier en zoon van een bankier en burgemeester van Ibiza in 1970, wierp hij zich op de bouw van woningen en hotels toen het toerisme naar dit eiland begon te stromen Thans heeft het „imperium Matutes" in het hoogseizoen ongeveer 3000 personen in dirnst (Le Moride)

De volledige samenstelling van de uitgebreide Commissie is als volgt

voorzitter: Jacques Delors (Frankrijk) - secretaris-generaal. monetaire zaken.
vice-voorzitters Frans Andriessen (Nederland) - landbouw, bosbouw: Henning Christophersen (Denemarken) - begroting, financiële controle. personeelszaken en algemeen beheer: Francis Arthur Cockfield (Groot-Brittannië) - Interne Markt, Douane-unie. fiscale zaken, financiele instellingen; Lorenzo Natali (Italië) - Ontwikkelingssamenwerking. uitbreiding van de Europese Gemeenschap; Manuel Marin (Spanje) - Sociale Zaken, werkgelegenheid. onderwijs en beroepsopleiding; Karl-Heinz Narjes (West-Duitsland) - industrie. informatietechnologieen, onderzoek en wetenschap.
Coinmis.-arissen: Willy de Clercq (België) - Buitenlandse Betrekkingen. handelspolitiek; Claude Cheysson (Frankrijk) - Middellandse Zeebeleid. Noord-Zuid-betrekkingen: Griforis Varfis (Griekenland) - Coördinatie (diverse EG-fondsen consumentenbelangen: Stanley Clinton Davis (Groot-Brittannie) - Milieubescherming. nucleaire veiligheid, vervoer: Peter Sutherland (Ierland)- betrekkingen met het Europees Parlement. concurrentie. Carlo Ripa di Meana (Italië) - problemen met betrekking tot het Europa van de burger. voorlichting. culturele zaken, toerisme. Nicolas Mosar (Luxemburg) - Energie. voorzieningsagentschap van Euratom, Bureau voor Officiele Publikaties van de Europese Gemeenschap; Antonio Cardoso e Cunha (Portugal) - Visserij; Abel Matutes (Spanje) - Kredietverlening, investeringen en financiële instrumenten. kleine en middelgrote ondernemingen; Alois Pfeiffer (West-Duitsland)- Economische Zaken. regionaal beleid. bureau voor de statistiek.

De toetreding van Spanje en Portugal brengt op institutioneel gebied nog de volgende aanpassingen met zich mee:
Raad: in geval van stemming met gek alificeerde meerderheid, voort-

De nieuwe Europese Commissie. Voorste rij van links naar rechts: Karl Heinz Narjes (Bondsrepubliek), Frans Andriessen (Nederland). Antonio Cardoso e Curiha (Portugal). Lorenzo Natali (Italië). voorzitter Jacques Delors (Frankrijk). Manuel Marin (Spanje), Lord Cockfield (Groot-Brittannie). en Claude Cheysson (Frankrijk) Tweede rij van links naar rechts: Henning Christophersen (Denemarken). Carlo Ripa de Meana (Italië). Abel Matutes (Spanje). Peter Sutherland (Ierland) en Grigoris Varfis (Griekenland). Derde rij: Willy de Clercq !België). Stanley Clinton Davis (Groot-Brittannië). Nicolas Mosar (Luxemburg)en Alois Pfeiffer (Bondsrepubliek).

aan bepaald op 54 stemmen, heeft Spanje 8 stemmen en Portugal 5 (tegen 10 voor Frankrijk, de Bondsrepubliek, Groot-Brittannië en Italië, 5 voor België, Nederland, Griekenland, 3 voor Denemarken en Ierland en 2 voor Luxemburg).

Europees Parlement: door de toetreding van 60 (aangewezen) Spaanse en 24 Portugese afgevaardigden is het aantal leden van het Eurnpese Parlement gestegen tot 518. Vóór 31 december 1987 moeten in Spanje en Portugal directe verkiezingen voor de leden van het EP plaatsvinden.

Door de toetreding van de Spaanse en Portugese afgevaardigden wordt de samenstelling van het parlement als volgt:

socialisten	172
christen-democraten	118
conservatieven	63
communisten	46
liberalen	42
gaullisten	30
regenboogfractie	20
extreem rechts	16
onafhankelijken	11

Hof van Justitie: het aantal rechters komt van 11 op 13 en het aantal advocaten-generaal van 5 op 6.

Economisch en sociaal comité: Spanje krijgt 21 leden en Portugal 12.

Rekenkamer: beide landen krijgen één vertegenwoordiger.

DE OVERGANGSTERMIJNEN

SPANJE

Douane-unie voor industrieprodukten
De geleidelijke afschaffing van de douanerechten zal plaatsvinden in zeven jaar en gepaard gaan met de onmiddellijke invoering, per 1 januari, van het systeem van belasting op de toegevoegde waarde. Uitzonderingen gelden voor:
- auto's: het contingent met verminderd recht (17,4%) zal worden uitgebreid gedurende drie jaar, waarna het normale tempo van tariefafbraak zal worden toegepast:
- textiel: voor een periode van vier jaar wordt een vrijwaringsregime ingesteld voor produkten die door de EG-partners als gevoelig worden beschouwd.
- staal: Spanje krijgt drie jaar om de staalindustrie te herstructureren.
- nationale monopolies (tabak en petroleum): Madrid krijgt zes jaar de tijd om te komen tot volledige vrijhandel.

Landbouw
Ook op dit gebied geldt in het algemeen een overgangsperiode van zeven jaar. Voor de volgende sectoren gelden speciale regelingen:
- wijnen: de produktie van tafelwijnen is vastgesteld op 27,5 miljoen hectoliter, de verplichte distillatie op 85% van deze hoeveelheid.
- plantaardige vetten: overgangsperiode van tien jaar.
- groenten en fruit: tien jaar overgangsperiode in twee fasen, één van vier jaar om de infrastructuur van de Spaanse markt te verbeteren. één van zes jaar voor de afbraak van de tarieven.

Visserij
De aanpassing aan het gemeenschappelijk douanetarief zal plaatsvinden in een periode van zeven jaar. Spanje krijgt 28.5 miljoen Ecu voor de herstructurering van zijn vloot

Financiële bijdrage
De zeven overgangsjaren moeten in totaal budgettair neutraal zijn voor Spanje.

PORTUGAL

Douane-unie voor industrieprodukten
De invoering van de BTW wordt verschoven naar vier jaar na de toetreding. De geleidelijke afbraak van de douanerechten geschiedt in zeven jaar, met uitzonderingen voor:
- auto's: het vóór de toetreding geldende akkoord tussen Portugal en de EEG zal in 1986 en 1987 van kracht blijven. Daarna zal er geen kwantitatieve restrictie meer bestaan.
- textiel: voor de export van Portugal naar de andere EG-landen zal gedurende drie jaar een vrijwaringsregime gelden, welke periode nog met één jaar kan worden verlengd.

Nationale monopolies (petroleum): Lissabon krijgt zeven jaar om de markt voor petroleumprodukten geheel te liberaliseren.

Landbouw
Het algemene regime – een overgangsperiode van zeven jaar – is slechrs van toepassing op een klein aantal produkten (verwerkte groenten en fruit, suiker en isoglucose) en zal voor vetten tien jaar bedragen. Voor 854 van de Portugese produktie (granen, rijst, melk en zuivelprodukten, vlees. verse groenten en wijnen) zijn twee fasen voorzien: de ene. van vijf jaar. voor de aanpassing van de structuren van de Portugese markt; de andere, eveneens van vijf jaar, voor de toepassing van de nieuwe mechanismen. De tariefafbraak is bepaald op acht jaar voor de EG-partners en op tien jaar voor Portugal.

Visserij
De overgangstermijn beloopt zeven jaar voor Portugal en zes jaar voor de Gemeenschap; voor verwerkte produkten op basis van ansjovis en tonijn, makreelconserven en sardines gelden speciale regelingen

Financiële bijdrage
De balans van de zevenjarige overgangstermijn moet positief zijn voor Portugal. dat ten minste tussen 1.2 en 1,6 miljoen Ecu meer moet ontvangen dan het aan de Gemeenschapbegroting bijdraagt. (Le Monde)

AKKOORD EG-CENTRAAL-AMERIKA

Op een ministersconferentie in Luxemburg op 11 en 12 november 1985 is een samenwerkingsovereenkomst ondertekend tussen de Europese Gemeenschap en zes Middenamerikaanse landen, t.w. Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nicaragua en Panama. De overeenkomst, die voor vijf jaar geldt, beoogt een nieuwe structuur te geven aan de economische dialoog. Dit moet gebeuren door uitbreiding en intensivering van economische, commerciële, financiële, technische en sociale samenwerking.

Het akkoord geeft de Middenamerikaanse landen geen bijzondere voordelen. Met name was de EG niet bereid hen speciale handelspreferenties te verlenen en evenmin het Stabexsysteem tot bepaalde produkten uit Midden-Amerika uit te breiden. Wel verplicht de Gemeenschap er zich in een toegevoegde verklaring toe haar financiële hulp ,,aanzienlijk" uit te breiden, maar concrete bedragen worden niet genoemd. Op het ogenblik bedraagt de hulp ongeveer 40 miljoen Ecu per jaar.

In een slotakte, aan de opstelling waarvan ook de Contadora-staten (Columbia , Mexico, Panama, Venezuela) meewerkten, wordt verder voorzien in een institutionalisering van de politieke dialoog; in de toekomst zullen de ministers eenmaal per jaar bijeenkomen. (ANP, *NZZ*).

NEDERLAND

WIJZIGINGEN IN DE BELASTINGHEFFING MET INGANG VAN 1 JANUARI 1986

BELASTINGEN OP INKOMEN. WINST EN VERMOGEN

Inkomstenbelasting en loonbelasting 1986

Tarief

Het tarief voor 1986 is als volgt tot stand gekomen:
– de wettelijke inflatiecorrectie voor 1986 (2,4%) is volledig toegepast;
– de met ingang van 1 april 1983 getroffen tijdelijke tariefmaatregel blijft ook voor 1986 gelden

Tariefgroep I

De belastingvrije som voor personen ingedeeld in tariefgroep I bedraagt f 7 341
(1985: f 7.168)

Men wordt ingedeeld in tariefgroep I als men niet voldoet aan de voorwaarden voor indeling in tariefgroep II, III of IV.

Voor indeling in tariefgroep II, III of IV komen in beginsel slechts in Nederland wonende personen in aanmerking. Inwoners van België, Suriname en de Nederlandse Antillen en (onder de voorwaarde dat 90% van het onzuivere wereldinkomen in Nederland is belast) de overige buiten Nederland wonende personen worden voor de tariefgroepindeling gelijkgesteld met inwoners van Nederland.

Voorts wordt men voor de loonbelasting ingedeeld in tariefgroep I als men op de loonbelastingverklaring de vragen met betrekking tot de tariefgroepindeling niet heeft beantwoord (b.v. omdat men de gegevens die nodig zijn om voor indeling in tariefgroep II, III of IV in aanmerking te komen. liever niet aan de werkgever wil verstrekken).

Bij de inkomstenbelasting kan men vervolgens (eventueel door het indienen van een T-biljet) wel rekening laten houden met de juiste tariefgroep. Ook bestaat de mogelijkheid in de loop van het jaar een vermindering van loonbelasting wegens voetoverheveling of een voorlopige teruggaaf voetoverheveling te ontvangen

Tariefgroep II

De belastingvrije som voor personen ingedeeld in tariefgroep II bedraagt: *f* 11.012
(1985: *f* 10.752)

Men wordt ingedeeld in tariefgroep II:
1. Als men
   a. ongehuwd is en
   b. bij de aanvang van het kalenderjaar 27 jaar is of ouder en
   c. duurzaam voor zich alleen een huishouding voert en
   d. geen recht heeft op kinderbijslag of op vervangende buitengewone-lastenaftrek (als wel recht bestaat, zie onder tariefgroep IV)
2. Als men
   a. ongehuwd is en
   b. bij de aanvang van het kalenderjaar 27 jaar is of ouder en
   c. duurzaam een huishouding voert met uitsluitend eigen, aangehuwde of pleegkinderen die bij de aanvang van het kalenderjaar allen jonger zijn dan 27 jaar en

Schijventarief in 1986 (tussen haakjes de percentages en bedragen voor het kalenderjaar 1985)

Belastingpercentage toe te passen op de belastbare som	Opvolgende inkomensschijven	Totaal opvolgende inkomensschijven	Belasting over totaal opvolgende inkomensschijven
16 (16) over de eerste	f 7 574 (f 9 334)	f 9 574 (f 7 334)	f 1 531 (f 1493)
25 (25) over de volgende	f 7.373 (f 7.200)	f 16.947 (f 16.534)	f 3.374 (f 3293)
32 (32) over de volgende	f 14 663 (f 14 319)	f 31 610 (f 30 853)	f 8 066 (f 7 875)
42 (42) over de volgende	f 12 89% (f 12 594)	f 44 506 (f 43 477)	f 13 482 (f 13 164)
52 (52) over de volgende	f 20389 (f 19911)	f 64.895 (f 63.358)	f 24.084 (f 23.517)
61 (61) over de volgende	f 26 171 (f 25558)	f 91066 (f 88.916)	f 40048 (f 39 107)
67 (67) over de volgende	f 29 261 (f 28 575)	f 120 327 (f 117 491)	f 59 652 (f 58 252)
70 (70) over de volgende	f 108 028 (f 105 496)	f 228 355 (f 222 987)	f 135 271 (f 132 099)
72 (72) over de volgende guldens			

Het bedrag aan belasting wordt naar beneden afgerond op gehele guldens Bedragen van f 137 (1985 f 133) en minder worden niet geheven

d geen recht heeft op kinderbijslag of op vervangende buitengewone-lastenaftrek (als wel recht bestaat. zie onder tariefgroep IV)

Tariefgroep III

De belastingvrije som voor personen ingedeeld in tariefgroep III bedraagt: f 14 682 (1985: f 14.336)

Men wordt ingedeeld in tariefgroep III:
1. Als men gehuwd is en de echtgenoot/echtgenote heeft in het kalenderjaar geen inkomen;
2 Als men ongehuwd is en duurzaam een huishouding voert met een ongehuwde die:
   a. in het kalenderjaar geen inkomen heeft en
   b. bij de aanvang van het kalenderjaar 27 jaar of ouder is.
3. Als men ongehuwd is en duurzaam een huishouding voert met een ongehuwde die:
   a. in het kalenderjaar geen inkomen heeft en
   b. bij de aanvang van het kalenderjaar nog geen 27 jaar is maar wel 18 jaar of ouder en niet grotendeels op kosten van zijn, haar ouders wordt onderhouden.

Voor de inkomstenbelasting moet de ongehuwde alleenverdiener samen met zijn niet verdienende partner een verzoek doen om te worden ingedeeld in tariefgroep III (alleenverdiener-toeslag).
Voor de loonbelasting moet de ongehuwde die duurzaam met een ander een gezamenlijke huishouding voert een beschikking vragen voor indeling in tariefgroep III.
Gehuwde vrouwelijke werknemers: geen beschikking meer voor indeling in tariefgroep III Gehuwde vrouwelijke werknemers behoeven geen beschikking van de inspecteur meer aan te vragen om te worden ingedeeld in tariefgroep III. Zij kunnen, als zij aan de daartoe gestelde voorwaarden voldoen, met ingang van het jaar 1986 in tariefgroep III worden ingedeeld door het beantwoorden van de desbetreffende vragen op de nieuwe loonbelastingverklaring.
De belangrijkste voorwaarde is dat haar echtgenoot in het betrokken kalenderjaar geen inkomen heeft.

Tariefgroep IV

De belastingvrije som voor personen ingedeeld in tariefgroep IV bedraagt: f 13.214 (1985: f 12.903)

Men wordt ingedeeld in tariefgroep IV:
1. Als men:
   a. ongehuwd is en
   b. recht heeft op kinderbijslag of op de vervangende buitengewone-lastenaftrek en
   c. duurzaam een huishouding voert met uitsluitend eigen, aangehuwde of pleegkinderen die bij de aanvang van het kalenderjaar allen jonger zijn dan 27 jaar
2. Als men:
   a. ongehuwd is en
   b. recht heeft op kinderbijslag of op de vervangende buitengewone-lastenaftrek en
   c. duurzaam voor zich alleen een huishouding voert.

Arbeidstoeslag

De arbeidstoeslag bedraagt (maximaal): f 407 (1985: f 397)

Men heeft recht op de arbeidstoeslag als men betaalde werkzaamheden buiten het huishouden verricht. Men heeft ook recht op de arbeidstoeslag a~~men ziekengeld geniet. De toeslag is verwerkt in de witte loonbelastingtabellen. Hierdoor wordt automatisch met de toeslag rekening gehouden en hoeft de toeslag niet te worden aangevraagd

Aanvullende arbeidstoeslag

De aanvullende arbeidstoeslag bedraagt (maximaal): f 787 (1985: f 768)

De aanvullende arbeidstoeslag is een toeslag voor de kosten van kinderopvang.
Men heeft recht op deze toeslag als men voldoet aan de volgende drie voorwaarden:
a. men wordt ingedeeld in tariefgroep I:
b. men heeft recht op de arbeidstoeslag (zie hiervoor):
c. tot het huishouden behoort een eigen, aangehuurd of pleegkind dat bij aanvang van het kalenderjaar jonger dan 12 jaar is.

De ondernemer, die wordt ingedeeld in tariefgroep III en de meewerkaftrek geniet omdat zijn echtgenoot meewerkt in zijn onderneming komt bij voldoening aan de voor de aanvullende arbeidstoeslag gestelde voorwaarden, voor deze toeslag in aanmerking en wel tot hetzelfde niveau als waarop tweeverdieners gezamenlijk recht hebben. dus 2 x f 787 = f 1.574 (1985: 2 x f 768 = f 1.536).

Meewerkaftrek

De meewerkaftrek bedraagt 5% van de winst als de echtgenoot 1750 of meer uren meewerkt.
3.5% van de winst bij 1225 tot 1750 uren.
2,5% van de winst bij 875 tot 1225 uren,
1.5% van de winst bij 525 tot 875 uren.
Het minimum bedraagt in alle gevallen f 407 (1985: f 397).
De meewerkaftrek is de aftrek die in de situatie dat de ene echtgenoot meewerkt in de onderneming van de andere echtgenoot, wordt verleend aan de echtgenoot voor wiens rekening de onderneming wordt gedreven.
Echtgenoten kunnen ook kiezen om ieder zelfstandig in de belastingheffing te worden betrokken. Dat kan op gezamenlijk schriftelijk verzoek aan de inspecteur bij de aangifte. In zo'n geval is het noodzakelijk dat een reele beloning voor de in de onderneming meewerkende echtgenoot is overeengekomen, welke overeenkomst schriftelijk moet zijn vastgelegd. De beloning moet minstens 150% van de algemene belastingvrije som, dus voor 1986 minstens f11.012 (1985: f 10.752) bedragen. In dat geval wordt geen meewerkaftrek genoten en kunnen beide echtgenoten als zij voldoen aan de voor de aanvullende arbeidstoeslag geldende voorwaarden, in aanmerking komen voor deze toeslag tot een bedrag van f 787 (1985: f 768)

Aanvullende alleenstaande-ouder-toeslag

De aanvullende alleenstaande-ouder-toeslag bedraagt ¼ van het inkomen uit arbeid met een maximum van: f 14 437 (1985: f 4.333)

Men heeft recht op de aanvullende alleenstaande-ouder-toeslag als men voldoet aan de volgende vooru-aarden.
a. men wordt ingedeeld in tariefgroep IV:
b. men vervult betaalde werkzaamheden buiten het huishouden of men geniet ziekengeld;
c tot het huishouden behoort een kind dat bij de aanvang van het kalenderjaar jonger dan 14 jaar is. Voor de jaren 1987 en later zullen andere leeftijden gelden:
d. men heeft geen recht op kinderbijslag voor een kind tussen de 16 en 27 jaar dat het huishouden verzorgt

Voetoverheveling bij werknemers

Naast de reeds bestaande mogelijkheid van een voorlopige teruggaaf voetoverheveling midden in het jaar is met ingang van 1986 voor gehuwde of samenwonende werknemers de mogelijkheid geopend vermindering van loonbelasting wegens voetoverheveling te vragen. De werknemer en zijn partner moeten daarvoor gezamenlijk een aanvraag indienen bij de belastinginspecteur.
Bij inwilliging van het verzoek ontvangt de werknemer een beschikking van de inspecteur, die hij aan zijn werkgever moet geven. De werkgever hoeft dan minder loonbelasting in te houden. De beschikking is niet van invloed op de in te houden premies AOW/AWW.
De belastingplichtigen, die in 1985 teruggaaf wegens voetoverheveling hebben aangevraagd, ontvangen automatisch het aanvraagformulier voor 1986. Nieuwe aanvragers kunnen dit formulier bij de belastinginspecties verkrijgen.

Verruiming voetoverheveling

Bij de bepaling van het bedrag aan voetoverheveling wordt met ingang van 1 januari 1986 15% van het inkomen van de minstverdiener buiten beschouwing gelaten in die tweeverdienerssituaties, waarin de minstverdienende partner wel de arbeidstoeslag maar niet de aanvullende arbeidstoeslag geniet (er zijn dus geen kinderen jonger dan twaalf jaar): het bedrag van de voetoverheveling wordt daardoor groter, terwijl ook het traject van voetoverheveling in die situatie daardoor tot f 9.115 loopt.

Fiscaal nummer

Met ingang van 1986 moet de werkgever of andere inhoudingsplichtige het fiscaal nummer van zijn werknemer in zijn loonadministratie opnemen. Indien de werknemer een nieuwe loonbelastingverklaring moet invullen moet vanaf 1 januari 1986 tevens het fiscaal nummer worden vermeld.

40% tarief voor de loonbelasting bij verstrekking van geen of van onjuiste gegevens

Met ingang van 1 januari 1986 moet een werkgever op het loon van de werknemer naast de sociale verzekeringspremies 40% loonbelasting inhouden als de werknemer zijn naam, adres en woonplaats niet heeft verstrekt aan zijn werkgever of als de werknemer onjuiste gegevens over zijn naam, adres of woonplaats heeft verstrekt en de werkgever dit weet of redelijkerwijs moet weten.
Bij die inhouding mag de werkgever geen rekening houden met enige belastingvrije som of aftrek.

Vrijstelling buitenlands loon

In verband met het ongedaan maken van de zogenaamde Cyprus constructie is met ingang van 1 januari 1986 vervallen de vrijstelling voor het loon van de werknemer. die in privaatrechtelijke dienstbetrekking staat tot een in Nederland gevestigde werkgever. werkt in een land waarmee Nederland geen verdrag ter voorkoming van dubbele belasting heeft gesloten en wiens loon in een ander land dan waar hij

werkt aan de heffing van belasting is onderworpen
In samenhang hiermee is met terugwerkende kracht tot *1* januari *1985* een vrijstelling ingevoerd, die inhoudt dat geen loonbelasting is verschuldigd over het loon van een werknemer. die in privaatrechtelijke dienstbetrekking staat tot een in Nederland gevestigde werknemer en die voor een periode van ten minste drie aaneengesloten niaariden arbeid verricht in een land dat het loon niet aan de heffing van belasting onderwerpt en waarmee Nederland geen verdrag ter voorkoming van dubbele belasting heeft gesloten

Blauwe loonbelastingtabellen vervallen

Met ingang van *1* januari *1986* zijn de blauwe tabellen vervallen in verband met de afschaffing van de overneming van prernie AOW/AWW in de overheidssfeer.

Toepassing groene tabel **op VUT-uitkeringen in particuliere sector**

Met ingang van *1* januari *1986* is niet langer de rose. maar de groene loonbelastingtabel van toepassing op VUT uitkeringen in de particuliere sector. omdat het VUT-fonds of de werkgever niet langer de zogenaamde opslagpremies AWBZ, AAW en AKW mag verhalen op de VUT-gerechtigden.

Alimentatie en aanvullende bijstand

Voor een belastingplichtige die naast een alimentatie-uitkering aanvullende bijstand ontvangt. zal met ingang van i januari 1986 de bijstand-uitkerende instantie (de gemeentelijke sociale dienst) loonbelasting en premieheffing volksverzekeringen over het totaal van alimentatie en aanvullende bijstand voor haar rekening nemen. Daardoor kan de loonbelasting in deze gevallen voortaan meestal eindheffing blijven (het opleggen en later veelal weer kwijtschelden van verplichte aanslagen inkomstenbelasting blijft dan achterwege).

Huurwaardeforfait

Vervallen is de tijdelijke verhoging van het huurwaardeforfait voor de jaren *1983* tot en met *1985*.
Die verhoging hing samen met de voor die jaren geldende fiscale aftrekregeling voor groot onderhoud en schilderwerk.

Huurwaardeforfait privé-woning

verkoopwaarde van de woning in bewoonde staat*		fiscale huurwaarde	
meer dan	niet meer dan	1986	1985
f 0	f 15.000	f 0	f 0
f 15.000	f 30.000	f 150	f 195
f 30.000	f 60.000	f 390	f 480
f 60.000	f 90.000	f 780	f 960
f 90.000	f 120.000	f 1.170	f 1.440
f 120.000	f 180.000	f 1.560	f 1.920
f 180.000	f 240.000	f 2.340	f 2.880
f 240.000	f 300.000	f 3.120	f 3.840
f 300.000	f 360.000	f 3.900	f 4.800
f 360.000	f 450.000	f 4.680	f 5.760
f 450.000	f 540.000	f 5.850	f 7.200
f 540.000	—	f 7.020	f 8.640

Huurwaardeforfait bedrijfswoning

verkoopwaarde van de woning in bewoonde staat*		fiscale huurwaarde	
meer dan	niet meer dan	*1986*	*1985*
f 0	*f 15.000*	*f 300*	*f 300*
f 15.000	*f 30.000*	*f 750*	*f 793*
f 30.000	*f 60.000*	*f 1.590*	*f 1.680*
f 60.000	*f 90.000*	*f 3.180*	*f 3.360*
f 90.000	*f 120.000*	*f 4.770*	*f 5.040*
f 120.000	*f 180.000*	*f 6.360*	*f 6.720*
f 180.000	*f 240.000*	*f 9.540*	*f 10.080*
f 240.000	*f 300.000*	*f 12.720*	*f 13.440*
f 300.000	*f 360.000*	*f 15.900*	*f 16.800*
f 360.000	*f 450.000*	*f 19.080*	*f 20.160*
f 450.000	*f 540.000*	*f 23.850*	*f 25.200*
f 540.000	—	*f 28.620*	*f 30.240*

* Verkoopwaarde van de woning in bewoonde staat is gelijk aan 60% van de waarde „vrij te aanvaarden".

Zelfstandigenaftrek

1986			1985		
Bij een winst gelijk aan of meer dan	doch minder dan	bedraagt de zelfstandigenaftrek	Bij een winst gelijk aan of meer dan	doch minder dan	bedraagt de zelfstandigenaftrek
f	*f 74 460*	*f 5 760*	—	*f 72 715*	*f 5 275*
f 74 460	*f 77 610*	*f 5 250*	*f 72 715*	*f 75 790*	*f 4 750*
f 77 610	*f 80 760*	*f 4 740*	*f 75 790*	*f 78 865*	*f 4 225*
f 80 760	*f 83 910*	*f 4 230*	*f 78 865*	*f 81 940*	*f 3 700*
f 83 910	*f* —	*f 3 720*	*f 81 940*	*f* —	*f 3 175*

De in deze kolom vermelde bedragen zullen van toepassing zijn als het parlement het wetsvoorstel tot verlaging van de vennootschdpsbelasting tot *42* percent en in verband daarmee verhoging van de Zelfstandigenaftrek in de inkomstenbelasting alsmede wijziging van de vermogensdftrek in de bennootschapsbeiasting, aanvaardt

Uitgaven in verband met ziekte, invaliditeit, bevalling, adoptie, overlijden, arbeidsongeschiktheid en ouderdom

- De kosten van ziekte, invaliditeit e.d. komen voor aftrek in aanmerking voor zover zij meer bedragen dan:
  12,6% (1985: *12.2%)* van het onzuivere inkomen indien het onzuivere inkomen *f 48.438 (1985:f* 48.369) of minder bedraagt;
  f *4.650 (1985: f 4.450)* vermeerderd met 3% van het onzuivere inkomen indien het onzuivere inkomen meer dan f *48.438* (1985: *f 48.369)* doch niet meer dan f *109.000* (1985: *f 108.000)* bedraagt;
  *f7.900 (1985:*f 7.700) indien het onzuivere inkomen meer dan *f 109.000 (1985: f108.000)* bedraagt.
  Het bedrag waarmee de uitgaven de drempel overschrijden wordt verhoogd met een kwart, indien in de twee aan *1986* voorafgaande kalenderjaren aftrek voor ziektekosten e.d. werd genoten, of indien voor meer dan vier kinderen recht bestaat op kinderbijslag of vervangende buitengewone-lastenaftrek (voor het vaststellen van het aantal kinderen wordt een kind slechts eenmaal geteld).
  Als in de drie aan *1986* voorafgaande kalenderjaren aftrek werd genoten. wordt het bedrag waarmee de uitgaven de drempel overschrijden verhoogd met de helft. De verhoging kan niet meer bedragen dan *3%* van het onzuivere inkomen met een maximum van *f3.250 (1985: f 3.250).*
- Het bedrag voor extra uitgaven vuor kleding en beddegoed die als uitgaven ter zake van ziekte en invaliditeit worden aangemerkt. wordt f *600* (1985: *f 5901.*
  Indien wordt aangetoond dat de extra uitgaven mrer bedragen dan f 1.200 (1985: *f* 1 180), wordt het bedrag van *f 1.200* verhoogd tot *f 1.500 (1985: f 1.475).*
- De vaste aftrek voor arbeidsongeschikten en ongehuwde bejaarden wordt f *556 (1985:* f *542);* de vaste aftrek voor gehuurde bejaarden wordt f *794 (1985: f* 775).

Buitengewone-lastenaftrek voor kinderen voor wie geen kinderbijslag wordt ontvangen

Belastingplichtigen die geen recht hebben op kinderbijslag ingevolge de Algemene Kinderbijslagwet (AKW) of dat recht wegens gemoedsbezwaren of in verband met regels ter voorkoming van samenloop niet geldend (kunnen) maken kunnen onder bepaalde voorwaarden aanspraak maken op buitengewone-lastenaftrek voor kosten van levensonderhoud voor kinderen jonger dan *27* jaar,
Als de kosten van levensonderhoud in belangrijke mate op de belastingplichtige drukken, komen deze voor aftrek in aanmerking tot een bedrag van.

a. f *460 (1985: f 490)* per kalenderkwartaai indien het kind jonger dan *6* jaar is:
b. *f 575 (1985: f 575)* per kalenderkwartaal indien het kind *6* jaar of ouder doch jonger dan *12* jaar is;
c. *f 720 (1985: f* 690) per kalenderkwartaal indien het kind *12* jaar of ouder doch jonger dan *18* jaar is;
d. *f 575 (1985: f* 575) per kalenderkwartaal indien het kind *18* jaar of ouder is.

Het bedrag vermeld onder letter d wordt verhooged tot f *1.150* indien de kosten van levensonderhoud grotendeels (voor meer dan 50%) op de belastingplichtige drukken en tot *f* 1.725 indien deze kosten geheel (100%) of nagenoeg geheel *(90%* of meer) op de belastingplichtige drukken.

Reiskostenregeling

De bedragen van de reiskostenaftrek en de vrijgestelde vergoedingen zijn als volgt:

afstand		aftrekbedrag*		vrijgestelde vergoeding	
meer dan	maar niet meer dan	*1986*	*1985*	*1986*	*1985*
– km	*10* km	f *200*	*f 200*	*f 580*	f *570*
10	*15*	*f 1 020*	*f 1 010*	*f 1 660*	*f 1630*
15	*20*	*f 1420*	*f 1410*	*f 2 040*	*f 2* 010
20	*30*	*f 2 030*	*f 2 010*	*f 2760*	*f 2730*
30	*40*	*f 2 640*	*f 2 610*	*f 3 490*	f *3 440*
40	*50*	*f 3 260*	*f 3 210*	*f 4 210*	*f 4 150*
50	–	*f 3 410*	*f 3 370*	*f 4 400*	*f 4 340*

* Deze aftrekbedragen gelden voor inkomenstenbelasting, voor de loonbelasting zijn deze bedragen *f 200* lager onlddt in de tabellen loonbelasting reeds rekening is gehouden met een bedrag van *f 200*

Bij een afstand van meer dan *60* km is het bedrag van de vrijgestelde vergoeding *f* 0,51 per km. (1985: *f* 0,50 per km), met een maximum van *f* 4.400 *(1985: f* 4.340).

De kosten van het onderhoud van een kind worden geacht in belangrijke mate op de belastingplichtige te drukken. indien de op de belastingplichtige drukkende bijdrage in de kosten van het onderhoud van het kind ten minste f 56 per week beloopt.
De kosten van het onderhoud van een kind die grotendeels dan wel geheel of nagenoeg geheel op de belastingplichtige drukken, worden niet in aanmerking genomen indien zij voor de belastingplichtige rninder bedragen dan 156 per week.

Eén-oudergezinnen

De kosten van gezinshulp in één-oudergezinnen met jonge kinderen komen voor aftrek in aanmerking voor zover zij meer bedragen dan. 10% van het onzuivere inkomen indien het onzuivere inkomen *f* 100.000 (1985: f 108.000) of minder bedraagt:
f 10.900 (1985. f 10.800) indien het onzuivere inkomen meer dan 1109.000 (1985: f 108.000) bedraagt.
De aftrek bedraagt ten hoogste 132.700 (1985: *f* 32.400).

Aanslaggrens voor de inkomstenbelasting

De aanslaggrens voor de inkomstenbelasting wordt f 57.700 (1985: f 57.300)

Lijfrentepremie-aftrek

Het maximum van de lijfrentepremie-aftrek wordt f 16.697 (1985: f 16.305).

Fictief rendement

Het percentage van het fictief rendement dat geldt voor vennootschappen die buiten Nederland zijn gevestigd en hoofdzakelijk beleggen in banktegoeden is voor 1986 vastgesteld op 9 (was 10 2)

Zelfstandigenaftrek voor startende ondernemers

Voor startende ondernemers wordt de zelfstandigenaftrek gedurende een periode van 3 jaren jaarlijks verhoogd. in 1986 met f 2.098 (1985: f 2.048).
De startende ondernemer komt voor deze extra aftrek alleen in aanmerking als hij voldoet aan de voorwaarden die voor de zelfstandigenaftrek gelden. zoals de voorwaarde inzake het urencriterium.

Fiscale oudedagsreserve voor zelfstandigen

- De toevoeging aan de fiscale oudedagsreserve wordt 11,5% van de winst voor zover deze niet meer beloopt dan f 58.267 (1985: f 56.901) en 10% van de winst voor zover deze meer beloopt dan f58.267 (1985. *j* 56.901).
- Het minimumbedrag van jaarlijkse toevoeging aan de reserve wordt f 1.051 (1985: f 1.026) en het maximumbedrag 116.540 (1985: f 16.152).

Stamrechtvrijstelling

De maxima gaan als volgt luiden:
- f 606.971 (1985: f 592.745) bij.
  overdrachten door ondernemers van 60 jaar of ouder:
  overdrachten door invalide ondernemers:
  het staken van de onderneming door overlijden:
  f 303.488 (1985: f 296.375) bij:
  overdrachten door de ondernemers van 50 tot 60 jaar:
  overdrachten door ondernemers jonger dan 50 jaar wanneer de uitkeringen of verstrekkingen direct ingaan;
  f 151.745 (1985: f 148.188):
  in de overige gevallen.

Investeringsbijdragen en -toeslagen (WIR)

Investeringen in bedrijfsmiddelen komen voor iniesteringshijdragen in aanmerking als het totaal van de investeringen in het kalenderjaar f 2 900 (1985 J 2 800) te boven gaat

Teruggaaf op verzoek van ingehouden loonbelasting en premies volksverzekeringen

De grens voor teruggaaf op verzoek van ingehouden loonbelasting (T-biljet) bedraagt in 1986 f 200 (1985: f 200). Voor teruggaaf van premies volksverzekeringen bedraagt de grens met ingang van 1986 *f* 137 (1985: f 133).

Loon in natura

Met ingang van 1986 gelden twee nieuw fortaits voor loon in natura.

Ter beschikking gestelde telefoon

Indien de werkgever aan de werknemer in diens woning een telefoon ter beschikking heeft gesteld. wordt de waarde van het te belasten privé-gebruik daarvan bepaald op het bedrag dat hem daarvoor in rekening wordt gebracht. doch ten minste op *j* 20.– per maand
Bedraagt het privé-gebruik meer dan *f* 50.– per maand. dan mof! het bedrag van de werkelijke waarde van het privé-gebruik tot het loon worden gerekend. Het tot het loon gerekende bedrag van het privé-gebruik mag worden verminderd met het voor dat gebruik aan de werknemer in rekening gebrachte bedrag

Telefoonkostenvergoeding

Indieri de werkgever de telefoonkosten van de werknemer vergoedt, eventueel onder aftrek van een vast bedrag voor privé-gebruik, dan wordt tot het loon gerekend het bedrag dat de werknemer in rekening wordt gebracht doch ten minste *j* 20,– per maand. verminderd met het voor rekening van de u-erknemer blijvende bedrag.
Zijn de kosten van het privé-gebruik hoger dan *j* 50,– per maand, dan worden dc werkelijke kosten van het privé-gebruik (verminderd met het voor rekening van de werknemer blijvende bedrag) tot het loon gerekend.

Dienstkleding

Indien de werkgever aan de werknemer dienstkleding verstrekt. wordt de waarde daarvan gesteld op het bedrag dat ter zake aan de werknemer in rekening wordt gebracht. Dit in rekening gebrachte bedrag is aftrekbaar. zodat per saldo niets wordt belast. Indien aan de werknemer geen bedrag in rekening wordt gebracht hoeft geen bijtelling plaats te vindrn.

Vermogensbelasting 1986

Nieuwe tariefgroepsindeling met daarbij behorende belastingvrije sommen

- tariefgroep 1: ongehuwden en gehuwden die duurzaam gescheiden leven. jonger dan 27 jaar, tenzij zij voor een kind recht hebben op kinderbijslag of vervangende buitengewonelastenaftrek;
  belastingvrije som *f* 56.000 (1985: f55.000).
- tariefgroep 2: de niet in tariefgroep 1 ingedeelde ongehuwden en gehuwden die duurzaam gescheiden leven (27 jaar en ouder);
  belastingvrije som 188.000 (1985: f 89.000); verlaging bedrag door ge ijzigde tariefgroepsindeling.
- tariefgroep 3: gehuwden. tenzij zij duurzaam gescheiden leven;
  belastingvrije som f 112.000 (1985: f 109.000).

Oude tariefgroepsindeling met belastingvrije sommen voor 1985

- **f** 53.000 voor ongehuwden. jonger dan 35 jaar. die niet gehuwd zijn geweest en die geen zorg dragen voor kinderen (tariefgroep 2).
- f 89.000 voor de overige ongehuwden, daaronder worden begrepen de gehuwde belastingplichtigen die duurzaam gescheiden van elkaar leven (tariefgroep 3).
- f 109.000 voor de gehuwde man (tariefgroep 4).

Kinderaftrek

De kinderaftrek voor kinderen tot 18 jaar bedraagt *f* 7.000 (1985: f 6.000). Voor studerende kinderen van 18 tot 27 jaar is de aftrek f 35.000 (1985: f 34.000).

Gehuwde binnenlandse belastingplichtigen

De aanslag wordt opgelegd aan de echtgenoot aan wie voor de heffing van de inkomstenbelasting over het voorafgaande kalenderjaar de vermogensinkomsten worden toegerekend, dus in het algemeen aan de huwelijkspartner met het hoogste persoonlijke inkomen in dat kalenderjaar.

Gehuwde buitenlandse belastingplichtigen

Elk van de echtgenoten wordt zelfstandig in de heffing betrokken.

Vrijstelling periodieke uitkeringen

Het vrijstellingsbedrag met betrekking tot

Kleinschaligheidstoeslag

Aanspraak op de kleinschaligheidstoeslag ontstaat indien minder dan f 1.134.000 (1985. f 1.107.000) in bedrijfsmiddelen wordt geinvesteerd.
De grootte van de kleinschaligheidstoeslag bedraagt bij een jaarinvestering van:

1986			1985		
meer dan	doch niet meer dan		meer dan	doch niet meer dan	
f –	*f* 48.000	6 %	*f* –	*f* 47.000	6 %
f 48.000	*f* 95.000	5¾%	*f* 47.000	*f* 93.000	5¾%
f 95.000	*f* 142.000	5½%	*f* 93.000	*f* 139.000	5½%
f 142.000	*f* 189.000	5¼%	*f* 139.000	*f* 185.000	5¼%
f 189.000	*f* 237.000	5 %	*f* 185.000	*f* 231.000	5 %
f 237.000	*f* 284.000	4¾%	*f* 231.000	*f* 277.000	4¾%
f 284.000	*f* 331.000	4½%	*f* 277.000	*f* 323.000	4½%
f 331.000	*f* 378.000	4¼%	*f* 323.000	*f* 369.000	4¼%
f 378.000	*f* 426.000	4 %	*f* 369.000	*f* 416.000	4 %
f 426.000	*f* 473.000	3¾%	*f* 416.000	*f* 462.000	3¾%
f 473.000	*f* 520.000	3½%	*f* 462.000	*f* 508.000	3½%
f 520.000	*f* 567.000	3¼%	*f* 508.000	*f* 554.000	3¼%
f 567.000	*f* 614.000	3 %	*f* 554.000	*f* 600.000	3 %
f 614.000	*f* 662.000	2¾%	*f* 600.000	*f* 646.000	2¾%
f 662.000	*f* 709.000	2½%	*f* 646.000	*f* 692.000	2½%
f 709.000	*f* 756.000	2¼%	*f* 692.000	*f* 738.000	2¼%
f 756.000	*f* 803.000	2 %	*f* 738.000	*f* 785.000	2 %
f 803.000	*f* 851.000	1¾%	*f* 785.000	*f* 831.000	1¾%
f 851.000	*f* 898.000	1½%	*f* 831.000	*f* 877.000	1½%
f 898.000	*f* 945.000	1¼%	*f* 877.000	*f* 923.000	1¼%
f 945.000	*f* 992.000	1 %	*f* 923.000	*f* 969.000	1 %
f 992.000	*f* 1.040.000	¾%	*f* 969.000	*f* 1.015.000	¾%
f 1.040.000	*f* 1.087.000	½%	*f* 1.015.000	*f* 1.061.000	½%
f 1.087.000	*f* 1.134.000	¼%	*f* 1.061.000	*f* 1.107.000	¼%
f 1.134.000	*f* –	–	*f* 1.107.000	*f* –	–

Interingsvrijstelling

De interingsvrijstelling voor ongehuwden (tariefgroep 1 en 2) bedraagt:

Indien de belastingplichtige de leeftijd heeft bereikt van:	doch nog niet de leeftijd van:	en hij voor de heffing van de inkomstenbelasting over het voorgaande kalenderjaar een onzuiver inkomen heeft genoten van: nihil of meer doch ten hoogste f 9.725 (1985: f 9.500)		meer dan f 9.725 (1985: f 9.500) doch niet meer dan f 19.450 (1985: f 19.000)	
		1986	**1985**	**1986**	**1985**
—	25	f 252.000	f 246.000	f 126.000	f 123.000
25	35	f 234.000	f 229.000	f 117.000	f 114.000
35	45	f 201.000	f 197.000	f 101.000	f 99.000
45	55	f 151.000	f 147.000	f 75.000	f 74.000
55	65	f 62.000	f 61.000	f 31.000	f 30.000

De interingsvrijstelling voor gehuwden tariefgroep 3 bedraagt

Indien de belastingplichtige dan wel, ingeval zijn echtgenoot jonger is, diens echtgenoot de leeftijd heeft bereikt van:	doch nog niet de leeftijd van:	en hij voor de heffing van de inkomstenbelasting over het voorafgaande kalenderjaar een onzuiver inkomen heeft genoten van: nihil of meer doch ten hoogste f 13.900 (1985: f 13.600)		meer dan f 13.900 (1985: f 13.600) doch niet meer dan f 27.800 (1985: f 27.200)	
		1986	1985	1986	1985
—	25	f 360.000	f 352.000	f 179.000	f 175.000
25	35	f 333.000	f 325.000	f 166.000	f 162.000
35	45	f 289.000	f 282.000	f 144.000	f 141.000
45	55	f 216.000	f 211.000	f 108.000	f 105.000
55	65	f 90.000	f 88.000	f 44.000	f 43.000

Oudedagsvrijstelling

De oudedagsvrijstelling voor ongehuwden (tariefgroep 2) bedraagt

Indien de belastingplichtige de leeftijd heeft bereikt van:	doch nog niet de leeftijd van:	en hij aanspraak heeft op een jaarlijkse uitkering* van in totaal: nihil of meer doch ten hoogste f 7.950 (1985: f 7.775)		meer dan f 7.950 (1985: f 7.775) doch niet meer dan f 15.900 (1985: f 15.550)	
		1986	**1985**	**1986**	**1985**
35	45	f 14.000	f 14.000	f 7.000	f 6.000
45	55	f 43.000	f 42.000	f 22.000	f 22.000
55	65	f 144.000	f 112.000	f 57.000	f 56.000
65	75	f 159.000	f 155.000	f 79.000	f 77.000
75	—	f 112.000	f 109.000	f 56.000	f 55.000

De oudedagsvrijstelling voor gehuwden (tariefgroep 3) bedraagt

Indien de belastingplichtige dan wel, ingeval zijn echtgenoot ouder is maar niet ouder dan 74 jaar, diens echtgenoot de leeftijd heeft bereikt van:	doch nog niet de leeftijd van:	en hij aanspraak heeft op een jaarlijkse uitkering* van in totaal: nihil of meer doch ten hoogste f 11.350 (1985: f 11.100)		meer dan f 11.350 (1985: f 11.100) doch niet meer dan f 22.700 (1985: f 22.200)	
		1986	**1985**	**1986**	**1985**
35	45	f 19.000	f 19.000	f 10.000	f 10.000
45	55	f 62.000	f 61.000	f 31.000	f 30.000
55	65	f 162.000	f 159.000	82.000	f 80.000
65	75	f 226.000	f 221.000	113.000	f 110.000
75	—	f 160.000	f 156.000	f 81.000	f 79.000

* Uit hoofde van een pensioenregeling, al dan niet ingegane lijfrenten of polissen van levensverzekering.

rechten op uitkeringen en verstrekkingen ter zake van invaliditeit, ziekte of ongeval wordt f 27.800 (1985: f 27.2003 voor degene die de uitkering geniet f 19.450 (1985: f 19.000) voor de langstlevende echtgenoot. f 7.900 (1985: f 4.800) voor wezen en f 3.950 (1985: f 3.900) voor halfwezen.

De overeenkomstige bedragen voor ingegane lijfrenten worden resp. f 22 700 (1985: 122.200;. f 15.900 (1985: f 15 550), f 6.500 (1985: f 6.300) en f 3.250 (1985: j 3.1503.

Bij het parlement is nog in behandeling een wetsvoorstel tot uitbreiding van de ondernemingsvrijstelling. Als het parlement het voorstel aanvaardt. wordt met ingang van het belastingjaar 1985 de ondernemingsvrijstelling ook van toepassing op vermogen dat betrekking heeft op:

- een schuldvordering, rechten op periodieke uitkeringen en verstrekkingen alsmede winstrechten op degene aan wie de belastingplichtige rijn onderneming heeft overgedragen:
- een onderneming, welke op grond van een gesloten voor-overrenkomst in een vennootschap met een in aandelen verdeeld kapitaal zal worden ingebracht:
- tot een aanmerkelijk belang behorende aandelen in een in Nederland gevestigde vennootschap met een in aandelen verdeeld kapitaal.

De ondernemingsvrijstelling zal bij aanvaarding van bovengenoemd wetsvoorstel per 1 januari 1986 worden verhoogd. Die verhoging gaat gepaard met een nieuw systeem voor deze vrijstelling, te weten een opbouw in schijven. De vrijstellingsregeling wordt, bij aanvaarding van het voorstel. per 1 januari 1986 als volgt:

- een vrijstelling van 100% voor een eerste vermogensschijf van f 117.000
- een vrijstelling van 40% voor een tweede vermogensschijf van f 117.000 tot f 1.127.000:
- de vrijstelling voor vermogens van meer dan f 1.127.000 bedraagt f 521.000.

1985: – 100% vrijgesteld bij een vermogen tot en met f 114.000;
– 50% vrijgesteld bij een groter vermogen dan f 114.000,
met een minimum van f 114.000 en met een maximum van f 317.000.

Rechten *van successie.*
van schenking en van overgang 1986

Vrijstellingen schenkingsrecht
(tussen haakjes bedragen voor 1985)

Schenkingen door ouders aan kinderen
vrijstelling: (per kalenderjaar) f 6.500 (f 6.348)
vrijstelling eenmalig f 32.500 (1.31.738) voor kinderen tussen 18 en 35 jaar mits in de aangifte op de vrijstelling een beroep wordt gedaan.

Rechtspersonen die vallen onder het tarief van 11%
drempel van f 6.500 (f 6.348) indien en voorzover aan de verkrijging niet een opdracht is verbonden die aan de verkrijging het karakter ontneemt van te zijn geschied in het algemeen belang.

Alle andere gevallen
drempel: (per periode van 2 jaar) f3.899 (f3.808).

Onder drempel wordt verstaan een vrijstelling die in beginsel vervalt als de verkrijging het maximum van de vrijstelling te boven gaat.

(Voortzetting volgende aflevering)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

STAATSGREEP IN LESOTHO

Op 1 januari kondigde Zuid-Afrika een vrijwel complete blokkade af van het koninkrijk Lesotho. dat geheel door Zuidafrikaans gebied wordt omsloten. De regering van Lesotho stelde dat het om een represaillemaatregel ging wegens haar klacht bij de VN over een aanval op 20 december 1983 op de hoofdstad Maseru. De Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, R.F. Botha zei dat de blokkade nodig was om .,het doden van Zuidafrikanen te verhinderen" tengevolge van de vrije doorgang voor ,,terroristen" van het Afrikaans Nationale Congres (ANC)en hun wapens in Lesotho. Naar zijn zeggen had de regering van Lesotho daaraan ..niets gedaan", hoewel hij haar ..bewijsmateriaal" had geleverd dat aantoonde dat .,een groot aantal ANC-terroristen" in dat land hun training ontvingen.

Toen de gevolgen van de Zuidafrikaanse blokkade kritiek begonnen te worden. richtte Lesotho op 14 januari een oproep tot ..bevriende landen" om een luchtbrug voor noodhulp te organiseren. Boodschappen werden gestuurd naar de Amerikaanse president Reagan en de Britse premier Thatcher met het verzoek om te bemiddelen.

Op 15 januari omsingelden ongeveer 150 militairen van Lesotho's paramilitaire eenheid gedurende vijf uur het kantoor van premier Leabua Jonathan. Deze actie leidde tot geruchten over een door Zuid-Afrika gesteunde coup. Later die dag ontkende de minister van voorlichting, Desmond Sixishe, deze geruchten; naar zijn zeggen ging het om een militaire oefening.

Op 17 januari sprak minister Sixishe een bericht van de Zuidafrikaanse staatsradio tegen als zouden er in de hoofdstad Maseru gevechten zijn uitgebroken tussen rivaliserende militaire facties. Dezelfde dag begonnen in Pretoria besprekingen tussen Lesotho en Zuid-Afrika, vertegenwoordigd door resp. generaal-majoor Justin Lekhanya, de bevelhebber van de 1.500 man sterke paramilitaire eenheid, en hoge veiligheidsfunctionarissen.

Op 19 januari bevestigde premier Jonathan dat bij een muiterij in het leger vijf doden waren gevallen, maar dat hij alles onder controle had.

Op 20 januari 's morgens namen de paramilitaire troepen o.l.v. generaal Lekhanya de macht in Lesotho over. Premier Jonathan werd afgezet, maar koning Moshoeshoe bleef staatshoofd. Er werd een voorlopige militaire raad gevormd die belast werd met de algemene zaken.

Over de reden van de staatsgreep werd in een officiële verklaring meegedeeld: ,,Deze stap is genomen om vrede en nationale verzoening tc bewerkstelligen, hetgeen een probleem was voor de politici van Lesotho". Zuid-Afrika's minister van buitenlandse zaken Botha zei in een eerste reactie blij te zijn met elke verandering ,.die de vrede zou kunnen herstellen langs de grenzen tussen onze twee landen"

Kort na de bekendmaking van de coup hrgon Zuid-Afrika met de gedeeltelijke opheffing van de grensblokkade.

Op 21 januari zond generaal Lekhanya een delegatie onder leiding van de voormalige minister Evaristus Sekhonyana naar Kaapstad voor overleg met minister R.F. Botha. Er werden, aldus een Zuidafrikaanse woordvoerder, ,,standpunten uitgewisseld over zaken die voor beide landen van belang zijn, hetgeen hopelijk zal leiden tot een afneming van de spanning".

In een brief d.d. 22 januari deed generaal Lekhanya een beroep op secretaris-generaal Perez de Cuellar van de VN om hulp te verlenen bij het overbrengen van Zuidafrikaanse vluchtelingen in Lesotho naar andere Afrikaanse landen. Hij beklemtoonde dat ,,geen enkele vluchteling zal worden overgedragen aan Zuid-Afrika, en dat geen enkele vluchteling zal worden uitgewezen". Volgens gezaghebbende bronnen in Maseru had Zuid-Afrika een lijst met 87 namen van vluchtelingen verstrekt die Lesotho onmiddellijk zouden moeten verlaten.

Op 24 januari liet Lesotho ongeveer 60 Zuidafrikaanse vluchtelineen. voor het merendeel ANC-aanhangers, naar Zambia vertrekken aldus Reuter

De leider van de nieuwe militaire raad van Lesotho. geileraai-majoor Justin Lekhanya. tijdens zijn verblijf in Pretoria op 17 januari.

Dezelfde dag zei generaal Lekhanya in een toespraak dat het belangrijkste doel van zijn regering verbetering van de betrekkingen met Zuid-Afrika is

,,Deactiviteiten van politici in Lesotho hebben lange tijd de betrekkingen met Zuid-Afrika geschaad en hebben geleid tot de vernietiging van de economie van het land , aldus de voorzitter van de eerder die dag beedigde militaire raad

Op 25 januari maakte Zuid-Afrika definitief een einde aan de ,verscherpte veiligheidsmaatregelen' aan de grens met Lesotho

De relatie tussen beide landen was vooral sinds december 1982 gespannen geweest

Zuidafrikaanse druk op Lesotho

Na de Zuidafrikaanse commando-actie van 9 december 1982 in de hoofdstad van Lesotho. Maseru (pag. 833-'82). die op 14 en 15 dec. 1982 door resp. de Algemene Vergadering van de VN en de Veiligheidsraad eenstemmig werd veroordeeld, oefende de Zuidafrikaanse regering toenemende politieke en economische druk op Lesotho uit om de autoriteiten van dit land ertoe te bewegen bepaalde Zuidafrikaanse vluchtelingen uit te wijzen. Van de 42 mensen die bij de Zuidafrikaanse actie waren omgekomen waren naar verluidt 30 Zuidafrikaanse vluchtelingen, onder wie drie voormalige gevangenen van Robben-eiland (Zola Nqini, Jackson Tayo en Phakamile Mpongoshe) die volgens Zuidafrika tot-hetkader van het Afrikaans Nationaal Congres (ANC) behoorden. Aanvankelijk weigerde Lesotho aan de Zuidafrikaanse druk toe te geven. Koning Moshoeshoe II reisde naar New York om de Veiligheidsraad op 14 dec. 's avonds op te roepen tot een duidelijke reactie op ,,een moorddadige aanval" die naar zijn zeggen onderdeel vormde van een Zuidafrikaanse strategie van ,.naakte terreur tegen een heel subcontinent". Op 19 dec. woonde koning Moshoeshoe, vergezeld van ANC-voorzitter Oliver Tambo, in Maseru een brgrafenisceremonie bij van 27 Zuidafrikaanse slachtoffers van de aanval van 9 december. De koning zat naast de premier, Chief Leabua Jonathan, die hem in januari 1970 onder huisarrest had geplaatst. De premier zei in een toespraak bij die gelegenheid dat hij vóór de commando-actie een Zuidafrikaans aanbod om Ntsu Mokhehle (zie hieronder) uit te leveren in ruil

Weekblad 55ste jaargang No 2828. pag 41287-41302

voor ANC-activisten in Lesotho van de hand had gewezen. Ook Tumbo voerde het woord: hij ontkende dat ANC-vluchtelirigcn in Lesotho terroristen waren.

Op 22 dec. 1982 riep de leider van de oppositionele United Democratic Party (UDP)ın Lesotho, Charles D. Mofeli, op tot verwijdering van alle Zuid-afrikaanse politieke vluchtelingen uit Lesotho in het belang van de nationale veiligheid.

In het weekend van 9 januari 1983 vertrokken omstreeks 100 ANC-leden per vliegtuig vanuit Maseru naar de Mozambikaanse hoofdstad Maputo. Zij zouden Lesotho uit vrees voor Zuidafrikaansc acties hebben verlaten. Het aantal Zuidafrikaanse vluchtelingen in Lesotho werd toen op ra. 11.000 geraamd (The *Times* 20-1-'83).

Aanslagen LLA. Lesotho meldt Zuidafrikaanse *invallen*

De Zuidafrikaanse druk op Lesotho ging vergezeld van acties van het Lesotho Liberation Army, de militaire vleugel van de verboden Basotho Congress Party (BCP)van Ntsu Mokhehle. dat volgens de regering van Lesotho vanuit Zuid-Afrika (Oranje Vrijstaat) zou opereren (zie pag. 845/3 e.v.-'82).

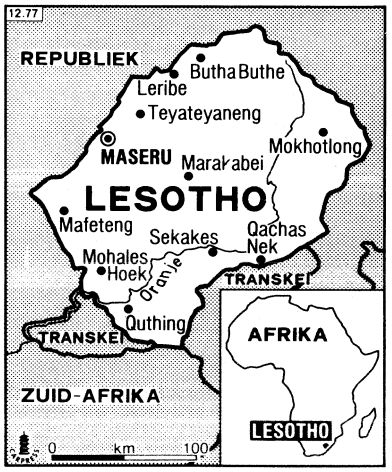
Op 27 jan. 1983 werd een ontwikkelingsproject in Maseru door drie explosies beschadigd Volgens Reuter werd een met, BCP" ondertekende verklaring achtergelaten
Op 3 febr. ontploften vijf bommen in een pompstation bij Maseru, waardoor een waterreservoir werd beschadigd. De regering van Lesotho schreef de aanslag toe aan het LLA.
In de nacht van 13 op 14 febr. werd een bomaanslag gepleegd op een van de drie brandstofdepots. Bij die aanslag ging het depot met ruim 60.000 gallons brandstof in vlammen op. De regering van Lesotho schreef de aanslag toe aan het LLA, maar stelde Zuid-Afrika tegelijk ..geheel verantwoordelijk" Volgens een regeringswoordvoerder was waargenomen dat een helikopter van hetzelfde type als die welke bij de commando-actie van 9 dec. 1982 waren gebruikt. twee bommen boven het depot had afgeworpen Deze beschuldigingen i.z. Zuidafrikaanse betrokkenheid bij de aanslag werd door de Zuidafrikaanse regering als ,,ongefundeerd" verworpen.

Op 10 maart zond de regering van Lesotho een dringende boodschap naar Pretoria, waarin zij de Zuidafrikaanse regering ervan in kennis stelde dat .,zij betrouwbare informatie had dat een op handen zijnde aanval op Lesotho in Zuid-Afrika werd georganiseerd". Nog dezelfde dag verklaarde de Zuidafrikaanse regering dat de Zuidafrikaanse strijdkrachten (SADF) niets wisten van een aanval op Lesotho die in Zuid-Afrika zou worden beraamd of georganiseerd.
Vervolgens beschuldigde de regering van Lesotho Zuid-Afrika ervan in het weekend van 26-27 maart vier gewapende invallen op haar grondgebied te hebben uitgevoerd. Zij diende een forniele protesinota bij Pretoria in tegen deze ..daad van provocatie en ongerechtvaardigde agressie". Voorts werden de Amerikaanse en Britse ministeries van buitenlandse zaken alsmede de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) op de hoogte gesteld van de klachten. De Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, R.F. Botha. ontkende op 28 maart dat enigerlei aanvallen op Lesotho vanaf Zuidafrikaans grondgebied waren gelanceerd. In een diplomatieke nota maakte hij ook ,,ernstig bezwaar" tegen de protesten van Lesotho

Lesotho meldde de volgende incidenten:
1i bij dc grenspost Ongeluksnek van Lesotho en Transkei, waar- volgens radio-Maseru 20 ..Zuidafrikaanse infiltranten" waren gedood of gewond bij een aanval van zes uur op een kazerne: 2)op een rooms-katholieke missiepost te Pitseng in het (noordelijke) district Leribe. waar bij een granaataanslag één politieman werd gedood en een andere gewond raakte; 3) in Maseru. waar zes saboteurs werden gearresteerd en vier ontkwanien ria een poging om elektriciteitsinstallatiea op te blazen: en 4) bij de noordelijke grenspost Hrndriksdrift, waar twee irifiltranten werden doodgeschoten
Op 27 maart maakte Lesotho bekend dat zeven Zuidafrikaanse zwarte politiemannen gevangen waren genomen in verband niet de incidenten Maar de volgende dag onthulde de hoofdcommissaris van politie, generaal-majoor Shadrack Matela, dat de zeven politiemannen zonder zijn medeweten uit de gevangenis waren vrijgelaten Dezelfde dag verklaarde de Zuidafrikaanse minister van wet en orde, Louis Le Grange, dat de Zuidafrikaanse politie ,,absoluut geen kennis (had) van een aanval van welke aard ook op Lesotho". Hij noemde het .,een welbekend feit dat Lesotho constant te kampen heeft met interne strijd waarbij gewoonlijk vuurwapens en explosieven worden gebruikt"
Bovendien stelde een woordvoerder van Lesotho op 26 maart dat de .,Zuidafrikaanse infiltranten" bij de zuidelijke grenspost Ongeluksnek aangevoerd werden door een blanke Zuidafrikaanse officier, .,majoor McKenzie". De defensiemacht van Transkei (TDE') ontkende op 29 maart enigerlei betrokkenheid bij de incidenten maar de TDF erkende dat majoor McKenzie (naar verluidt een voormalig lid van de Selous Scouts in het Rhudesische leger) als militair adviseur dienst deed en betrokken was geweest bij de hulp aan vluchtelingen uit Lesotho in het district Maluti.

Op 29 maart verklaarde Lesotho's minister van buitenlandse zaken, Evaristus R. Sekhonyana*, dat de invallen onderdeel waren van een plan van Zuid-Afrika om Lesotho te dwingen de ,,onafhankelijke" Zuidafrikaanse thuislanden, zoals Transkei en Ciskei, te erkennen.
Op 11 april zei premier Leabua Jonathan in de Nationale Vergadering dat Lesotho in een effectieve ,,staat van oorlog" met Zuid-Afrika verkeerde.

*Op 24 febr. 1983 –as de benoeming van Sektionyana tot minister van buitenlandse zaken bekendgemaakt Hij volgde Charles D Molapo op, die toen weer uitsluitend minister van voorlichting en omroep werd (pag. 846/2-'82).

Het Zuidafrikaanse offensief beperkte zich niet tot gewapende aanvallen, maar was ook gericht tegen de economie van Lesotho wat naar zijn zeggen bleek uit een campagne om toeristen te ontmoedigen Lesotho te bezoeken

Op 3 april had een L.LA-woordvoerder beweerd dat daags tevoren bij een aanval op een militair kamp in Oxbow in het (noordelijke) district Butha Buthe 13 leden van Lesotho's paramilitaire strijdmacht waren gedood. Radio Maseru meldde dat slechts één militair was gedood

Zuid-Afrika verscherpt grenscontrole. Overleg

Op 30 april 1983 had Lesotho's minister van buitenlandse zaken, Sekhonyana, in Pretoria een onderhoud van vier uur met de Zuidafrikaanse premier P.W. Botha. In een na afloop uitgegeven communiqué werd verklaard dat de twee het ,,allerhoogste belang" van economische en geografische feiten beklemtoonden bij het vestigen van ,,realistische betrekkingen" tussen beide landen.

Voorts werd gesproken over een project van 20 jaar, het ,,Lesotho Highlands Water Project", dat de bouw van vijf dammen omvatte. Zuid-Afrika zou daardoor rivierwater uit Lesotho krijgen. terwijl Lesotho elektriciteit (waterkracht) zou ontvangen alsmede een irrigatiesysteem.

Maar na een autobomexplosie in Pretoria op 20 mei, waarvoor het ANC de verantwoordelijkheid opeiste en waarbij 19 mensen werden gedood en ruim 200 gewond raakten, begon de Zuidafrikaanse politie met een scherpe veiligheidscontrole op de wegen naar Lesotho. Die controle werd nog verscherpt na een bomexplosie in Bloemfontein op 26 mei, die geen slachtoffers vergde (het ANC ontkende hiervoor verantwoordelijk te zijn). De Zuidafrikaanse maatregelen leidden tot aanzienlijke stagnatie bij de grensposten en vertraging bij de aanvoer van voedsel en andere essentiële voorraden in Lesotho, waar volgens berichten op

29 mei een rantsoenering van melk vers voedsel en benzine werd ingevoerd
In antwoord op ren verzoek van de regering van Lesotho d d 27 mei voor een spoedbijeenkomst vond op 3 juni in Johannesburg een ontmoeting plaats tussen minister Sekhonvana en zijn Zuidafrikaanse ambtgenoot R F Botha Zij werden het een4 over de noodzaak de guerrilla-activiteiten over de grenzen heen te beteugelen en te trachten hun betrekkingen (die volgens Botha het laagste punt in onze geschiedenis hadden bereikt) op een meer vriendschappelijk niveau te brengen
Na afloop verklaarde minister Botha Wij kwamen overeen dat het van beslissend belang was dat geen elementen van subversie jegens elkaar worden toegelaten Sekhonvana stelde dat Lesotho duidelijk zou maken dat geen elementen de betrekkingen met Zuid-Afrika in gevaar brachten
Tegelijk beklemtoonde Sekhonvana dat Lesotho gebonden was aan de internationale conventie um politieke vluchtelingen te accepteren en dat er geen uitwijzing van vreemdelingen zou plaatsvinden

Jonathan bezoekt communzstzsche landen *Betrekkingen* met *China* Aftreden *minister*

Inmiddels had de premier van Lesotho. Chief Leabua Jonathan, van 6 mei tot 3 juni 1983 bezoeken afgelegd aan China, Noord-Korea. Joego-Slavië, Roemenië en Bulgarije. Op 14 mei werd te Peking bekendgemaakt dat Lesotho en China diplomatieke betrekkingen op ambassadeursniveau hadden aangeknoopt. Nog dezelfde dag verbrak Taiwan de diplomatieke betrekkingen met Lesotho. (Zuid-Afrika. Malawi en Swaziland bleven zo de enige Afrikaanse landen die diplomatieke betrekkingen met Taiwan onderhielden.)
Op 8 juni trad de minister van voorlichting en omroep, Charles D. Molapo. af; hij omschreef communistische diplomaten als ,,apostelen van het atheïsme". Desmond T. Sixishe volgde hem op.
Op 10 juni beschuldigde UDP-leider Mofeli de regering ervan dat haar toenadering tot de communistische staten door het ANC was geïnspireerd, maar minister Sekhonyana zei op 16 juni dat Lesotho's vestiging van diplomatieke betrekkingen met socialistische landen niet van invloed zouden zijn op zijn betrekkingen met Zuid-Afrika. Inmiddels had premier Jonathan Noord-Korea, Roemenië, de Sowjet-Unie en Joego-Slavië uitgenodigd ambassades in Maseru te openen. Met de Sowjet-Unie waren reeds op 1 febr. 1980 diplomatieke betrekkingen op ambassadeursniveau aangeknoopt (pag 664/3-'81)

Verdere verslechtering relatie met Zuid-Afrika

Rij een aanval op een militaire post in het dorp Taung (in het zuidwestelijke district Mohale s Hoek) werden op 26 juni 1983 drie voorbijgangers gedood Volgens radio-Maseru werd de aanval uitgevoerd door 150 tot 200 gewapende mannen dic uit Zuid-Afrika kwamen en daarheen terugkeerden
Op 29 juni werden tien guerrillastrijders van het LLA en tuee politiemannen gedood bij Kolonvarna Die guerrillastrijders zouden een aanslag op premier Jonathan hebben willen plegen, aldus de politie

up 30 juni werden twee Britse staatsburgers in Lesotho gearresteerd. Zij zouden in het bezit zijn geweest van documenten waaruit bleek dat zij ANC-hallingen schaduwden en inlichtingen over de binnenlandse veiligheid in Lesotho inwonnen ten gunste van een niet genoemde buitenlandse mogendheid Daarmee zou. naar werd verondersteld. Zuid-Afrika zijn bedoeld De twee Britten werden medio juli uitgewezen

Op 1 juli verwierp het Zuidafrikaanse ministerie van buitenlandse zaken een verzoek van de regering van Lesotho d.d. 27 juni voor een nieuwe bijeenkomst in verband met de recente aanvallen. In een brief aan de Veiligheidsraad verklaarde minister R.F. Botha dat Zuid-Afrika ,,genoeg had" van de .,ongefundeerde beschuldigingen" van de kant van Lesotho en hij dreigde met ..forse actie" als die beschuldigingen aanhielden. In een reactie op 3 juli stelde de regering van Lesotho dat zij over bewijzen beschikte dat Zuid-Afrika opstandelingen voor het LLA recruteerde.
Op 15 juli kondigde minister Botha aan dat de controle op het grensverkeer naar Lesotho zou worden verscherpt als vergelding voor de arrestatie en vermeende mishandeling van een Zuidafrikaanse politieman die als coach van een voetbalelftal naar Lesotho was gegaan. Op 20 juli trad die verscherpte grenscontrole in werking, terwijl Zuid-Afrika inmiddels ook een lid van Lesotho's paramilitaire eenheid had gearresteerd op beschuldiging van illegale grensoverschrijding.
Op 28 juli werden de politieman en de soldaat uitgewisseld.
Op 4 aug. explodeerde een autobom bij het ministerie van onder ijs in Maseru, kort nadat de auto van president Leabua Jonathan was gepasseerd. Het LLA werd voor de aanslag verantwoordelijk gesteld.
Op 10 aug. vond in Pretoria een bijeenkomst van hoge functionarissen van Lesotho en Zuid-Afrika plaats. Bij die gelegenheid eiste Zuid-Afrika dat Lesotho op korte termijn ca. 3.000 zwarte Zuidafrikaanse vluchtelingen zou uitwijzen. aldus Lesotho's minister van buitenlandsr zakrn Sekhonyana

De niinister verklaarde op 11 aug. dat Lesotho de vluchtelingen wel zou moeten ,,evacueren", tenzij op zeer korte termijn internationale druk op Zuid-Afrika werd uitgeoefend Hij stelde dat Zuid-Afrika bezig was Lesotho te wurgen via een gedeeltelijke grensblokkade en het afsnijden van belangrijke wapenleveranties via Zuidafrikaanse havens Het kabinet van Lesotho was eerder die dag bijeengekomen en het had toen besloten Pretoria bijzonderheden te vragen over de categorieën vluchtelingen wier uitwijzing Zuid-Afrika eiste als voorwaarde voor opheffing van de blokkade De definitieve beslissing zou pas worden genomen zodra deze gegevens waren ontvangen. Intussen stelde Lesotho ,,bevriende landen" (waaronder de VS) op de hoogte van de situatie. en had het het Hoge Commissariaat voor vluchtelingen van dr. VN (UNHCR)en de secretaris-generad van de VN gewaarschuwd dat zij moesten zoeken naar nieuwe vestigingsplaatsen voor de vluchtelingen

In de gezamenlijke verklaring die na het overleg van 10 aug. was uitgegeven stond alleen dat beide regeringen standpunten hadden uitgewisseld over de uitvoering van de bij de besprekingen van 3 juni overeengekomen beginselen.
Op 15 aug. deed Lesotho in een verklaring van zijn ministerie van buitenlandse zaken een beroep op internationale hulp om Zuid-Afrika de uitoefening van economische druk op Lesotho te doen staken. In zijn streven om Lesotho te dwingen ca. 3000 politieke vluchtelingen uit te wijzen had Zuid-Afrika zulke scherpe grenscontroles ingevoerd dat het ,.voor Basotho's absoluut onmogelijk" was Zuid-Afrika zelfs om humanitaire redenen binnen te komen.
Op 17 aug. maakte Lesotho's minister van voorlichting en omroep, Sixishe, bekend dat vier beweerde ANC-leden door de politie waren gearresteerd, omdat zij ,,opverdachte wijze" waren opgetreden. Zijn regering zou ,,niet tolereren dat vluchtelingen Lesotho gebruikten als springplank voor geweld tegen Zuid-Afrika of enige andere staat". maar zij meende tevens dat het niet aanging alle vluchtelingen uit Zuid-Afrika, die in Lesotho asiel genoten. als ,.terroristen van het ANC" te beschouwen. Ook zulke personen zou Lesotho niet aan Zuid-Afrika uitleveren

Gedeeltelijke evacuatie vluchtelingen door Lesotho

Op 8 sept. 1983 maakte de regering van Lesotho bekend dat een aantal Zuidafrikaanse vluchtelingen had besloten ,,vrijwillig uit Lesotho te vertrekken". Volgens een welingelichte bron, aldus Allister Sparks in *NRC/H'blad* (12-9-'83), had Zuid-Afrika inmiddels geëist

dat .,alle politieke vluchtelingen" uit Lesotho zouden worden verwijderd, en verklaard dat er 502 personen in deze categorie vielen. Vervolgens had Zuid-Afrika, aldus een woordvoerder van minister Sekhonyana, een lijst met 68 namen aangeboden. Daarvan waren 24 bij de regering van Lesotho onbekend. terwijl 22 het land al hadden verlaten, sommigen jaren geleden. De overige 22 hadden erin toegestemd ie vertrekken Deze werden op 10 sept. door de VN vanuit Lesotho naar Mozambique geëvacueerd. vanwaar sommigen naar Tanzania zouden gaan. De 22 Zuidafrikaanse ballingen behoorden volgcns The *Times* (10-9-'83) t:;? het ANC en het Pan Africanist Congress (PAC), een eveneens in Zuid-Afrika verboden organisatie.

Op 15 sept. verliet een tweede groep Zuidafrikaanse vluchtelingen Lesotho.

Inmiddels had Zuid-Afrika op 11 sept. bij Pretoria geprotesteerd tegen een nieuwe actie van het LLA in het district Leribe. waarbij een rooms-katholieke missiepost werd aangevallen.

Op 16 sept. vonden aanslagen plaats op de villa van een minister. een postkantoor en een gebouw op het vliegveld van Maseru. waarvoor de verantwoordelijkheid dooi. het LLA werd opgeëist Op 19 sept meldde een LLA-woordvoerder dat acht leden van de paramilitaire eenheid de vorige dag bi] twee incidenten in het district Butha Buthe waren gedood, maar dit werd op 20 sept door een regeringsfunctionaris ontkend

Begin december 1983 leek de Zuidafrikaanse blokkade van Lesotho in de praktijk grotendeels te zijn opgeheven. Volgens *NRC/H'blad* (Y-12-'83) kwamen vrijwel alle goederen het land weer binnen en waren ook drie van de vier wapenladingen, die Zuid-Afrika in Durban vasthield. onlangs in Lesotho gearriveerd.

Huurlingenkomplot gemeld. *Zuidafrikaanse* hulp bij *nieuwe alliantie* oppositie. Lesotho weigert non-agressie *verdrag*

Op 19 dec. 1983 maakte de regering van Lesotho bekend dat zij op de hoogte was van een komplot, in het kader waarvan huurlingen vanuit Zuid-Afrika onderweg waren voor een aanval op Lesotho om daar via een staatsgreep de regering van Chief Leabua Jonathan ten val te brengen. Zij had de Zuidafrikaanse regering verzocht de actie te verhinderen alsmede bevriende regeringen en de VN van het komplot op de hoogte gesteld. De Zuidafrikaanse regering verklaarde niets van de samenzwering te weten en zij sprak berichten tegen dat 200 a 300 huurlingen uit diverse Europese landen en Canada vanuit Zuid-Afrika een coup hadden beraamd.

Op 6 jan. 1984 vond in Pretoria een bijeenkomst plaats van de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken R.F. Botha, zijn onderminister Louis Nel en het hoofd van de Zuidafrikaanse veiligheidspolitie generaal François Steenkamp met zes politieke tegenstanders van Chief Jonathan uit Lesotho. o.w. Phoka Chaolane (BCP). ex-minister Charles D. Molapo en Thomas Mofolo Dit werd op S1 maar? door een regeringswoordvoerder van Lesotho bekendgemaakt die daaraan toevoegde dat de bijeenkomst door minister Botha was belegd om de vorming van een nieuwe politieke beweging te bespreken de United Democratic Alliance (CDA). Botha zou de UDA campagnefondseri hebben toegezegd om de regering van premier Jonathan bij de komende verkiezingen te verslaan. Mocht de machtswisseling via de verkiezingen niet lukken, dan zou de Zuidafrikaanse regering militair in Lesotho interveniëren. zo zou Botha de UDA-leiders hebben meegedeeld aldus de regeringswoordvoerder van Lesotho.

Phako Chaolane, die tot voorzitter van de UDA was gekozen. bevestigde tegenover de pers (The *Times* 5-4-'84 en *NRC/H'blad* 7-4-'84), dat het gesprek met Botha had plaatsgevonden en dat dit tot oprichting van het UDA met financiële toezeggingen van Botha had geleid. Hij ontkende echter dat er gesproken was over een eventuele Zuidafrikaanse militaire interventie om de regering-Jonathan ten val te brengen. In een Zuidafrikaanse regeringsverklaring n.a.v. deze onthullingen werd o.a. gesteld dat Jonathan zelf Zuidafrikaanse hulp had ontvangen om zijn .,eerste en enige verkiezing" in juli 1968 te winnen.

Volgens The Times zou het UDA hebben toegezegd na zijn machtsovername de communistische ambassades in Lesotho te sluiten in ruil waarvoor Botha zou hebben beloofd te trachten de LLA-activiteiten te beteugelen.

Vijf leden van de paramilitaire eenheid waren op 14 nov. 1983 tijdens een incident bij de Zuidafrikaanse grens gedood Het LLA eiste de verantwoordelijkheid daarvoor op en sprak een regeringsverklaring tegen dat de mannen vanuit Zuid-Afrika waren beschoten.

Bij drie bomexplosies op 18 en 19 nov raakten 21 personen gemond.

Op 19 jan. 1984 explodeerde een bom buiten de residentie van V. Mooki Molapo, de minister van handel. industrie en toerisme

Op 13 april 1984 werd een persoon door een bomaanslag in ren buitenwijk van Maseru gedood

Inmiddels bleef de regering van Lesotho ondanks aandringen van Pretoria weigeren een forìneel non-agressie verdrag met Zuid-Afrika te sluiten zoals eerder wel door Swaziland (in febr. 1982) en Mozambique (in maart 1984) was gedaan. ,.Wij vinden zo'n verdrag niet noodzakelijk, en wij denken dat Zuid-Afrika alleen uit is op de propagandawinst die het kan boeken door weer een verdrag met een zwart land te sluiten", aldus Lesotho's minister van voorlichting Sixishe tijdens een persconferentie begin april 1984.

Bericht werd dat de Zuidafrikaanse regering voor de ondertekening van zo'n verdrag een ,,deadline"van 28 mei 1984 had gesteld. Deze limiet verstreek, waarna een bespreking van beide landen met de Wereldbank over het "Highlands Water Project" door Zuid-Afrika werd uitgesteld.

De weigering van Lesotho werd op 14 aug. 1984 in een diplomatieke boodschap aan Pretoria herhaald. Een woordvoerder van het ministerie van voorlichting in Maseru zei dat .,Zuid-Afrika de toevoer van veiligheidsmaterieel heeft geblokkeerd om Lesotho te dwingen een akkoord te ondertekenen. Hierbij zijn inbegrepen helikopters voor voedseldistributie in de door droogte getroffen gebieden". Dat materieel zou sinds februari 1984 door Zuid-Afrika zijn tegengehouden.

In het weekend van 26 aug. 1984 dreigde minister R.F. Botha Lesotho met strenge maatregelen aan de grens als het zo'n verdrag niet tekende.

Nieuwe minister van buitenlandse zaken

Op 16 aug. 1984 werd bekendgemaakt dat Vincent Montsi Makhehle, tot dusver minister van coöperaties en plattelandsontwikkeling. tot minister van buitenlandse zaken was benoemd in plaats van Evaristus R. Sekhonyana, die de portefeuille van planning, huisvesting en economische zaken behield. De portefeuille van coöperaties en plattelandsontwikkeling werd ad interim overgenomen door Lekhooana Jonathan, minister van openbare werken.

In oktober voerde Makhehle besprekingen met zijn Zuidafrikaanse ambtgenoot Botha, waarna de levering van militair materieel aan Lesotho werd vrijgegeven.

Afstel *verkiezingen*

Hoewel premier Jonathan reeds in november 1981 algemene verkiezingen had aangekondigd, bleef de bekendmaking van een verkiezingsdatum vooralsnog achterwege. De vorige verkiezingen. in 1970, waren door premier Jonathan ongeldig verklaard, toen duidelijk werd bij het tellen van de stemmen dat zijn partij, de BNP, door de oppositionele BCP zou worden verslagen (pag. 81-'70).

Op 17 aug 1984 werd de zitting van de interim Nationale Veigadering verdaagd en op 1 jan 1985 werd dit parlement ontbonden
Op 1 aug 1985 maakte premier Jonathan bekend dat de eerste algemene verkiezingen sinds 15 laar op 17 en 18 september zouden worden gehouden
Maar medio augustus werden de verkiezingen door de regering geannuleerd, omdat naar werd verklaard alle vijf oppositiepartijen de verkiezingen hadden geboycot en geen kandidaten hadden ingeschreven

Nieuwe Zuidafrikaanse inval in Lesotho gemeld

Op 20 dec 1985 's morgens voerden Zuidafrikaanse troepen in Lesotho s hoofdstad Maseru twee aanvallen uit. aldus dc regering van Lesotho Daarbij werden negen mensen gedood t w zes ANC-leden en drie burgers van Lesotho Zuid-Afrika ontkende echter elke verantwoordelijkheid voor de aanval Niettemin werd het op 30 dec door de Veiligheidsraad eenstemmig voor de actie veroordeeld
Over de positie van Lesotho en Zuid-Afrika's buurlanden in het algemeen schreef Barry Streek in de Volkskrant (16-1) o a

„Een golf van conflicten en geweld begint over het zuidelijk deel van Afrika te spoelen tengevolge van een voortgaand proces van stijgende spanningen, op verschillende niveaus, in Zuid-Afrika. De verhouding tussen de buurlanden en de ..belegerde" Zuidafrikaanse Republiek komt dan ook onder een toenemende spanning te staan. Hieraan ten grondslag liggen de pogingen van de Zuidafrikaanse regering om de buurlanden onder druk te zetten, te intimideren en te chanteren teneinde te bereiken. dat deze staten hun grondgebied niet ter beschikking stellen van de guerrilla-strijders van het in Zuid-Afrika verboden Afrikaans Nationale Congres ANC voor acties op Zuidafrikaans grondgebied. '

INTERNATIONALE ZAKEN

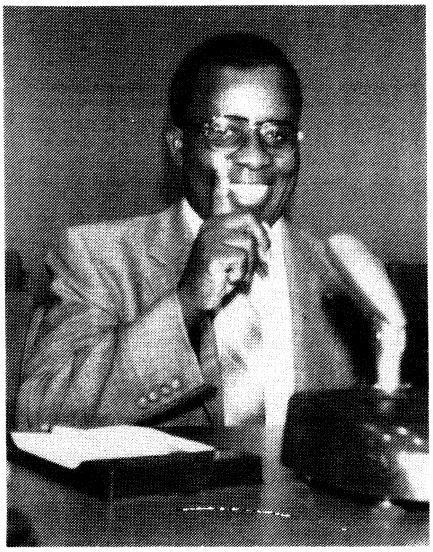
VERENIGDE NATIES

39STE ALGEMENE VERGADERING

In het hoofdkwartier van de Verenigde Naties in New York is van 18 sept -18 dec 1984 en van 9-12 april 1985 de 39ste Algemene Vergadering van de wereldorganisatie gehouden
Op de openingsdag verkoos de Algemene Vergadering (AV)de Zambiaanse diplomaat Paul Lusaka tot voorzitter als opvolger van Jorge Illueca de voorzitter van de 38ste AV

Paul John Firmino Lusaka is op 10 jan 1935 geboren in Broken Hill (thans Kabwe) in Noord-Rhodesië (thans Zambia).
Hij ontving zijn opleiding aan de universiteit van Minnesota, de universiteit van Basoetoland (thans Botswaria)en aan de McGill-universiteit in Montreal {Canada).
In 1960 werd hij als wetenschappelijk medewerker verbonden aan de uriiversiteit van Basoetoland Van 1964-1965 was hij tweede secretaris en in 1965 eerste secretaris van het Hoge Commissariaat van het net onafhankelijke Zambia in Londen Van 1965-1968 was hij vice-Hoge Commissaris in Londen
Van 1968-1972 was hij ambassadeur in de Sowjet-Unie, tevens geaccrediteerd in Joego-Slavië. Roemenië en Tsjechoslowakije Vervolgens was hij permanent vertegenwoordiger van zijn land bij de VN van 1972-1973 en van 1979 tot heden In de laatste functie was hij ook Hoge Commissaris in Canada. Jamaica. Guyana. Trinidad en Tobago en Barbados en ambassadeur in Cuba.
Voorts u-as hij van 1973-1977 minister van plattelandsontwikkeling. van 1977-1978 minister van energie, transport en communicatie en in 1978 minister van volksgezondheid
Van 1976-1979 was hij ook nog voorzitter van de Nationale Raad van de Verenigde Nationale Oriafhankelijkheidspartij

Het aantal leden van de VN steeg op 21 sept. 1984 tot 159, toen de AV het lidmaatschap van het sultanaat

Paul Lusaka

Broenei goedkeurde, dat in de nacht van 31 dec 1983 op 1 jan 1984 onafhankelijk was geworden (png 44/1 e v -1984)

De AV verkoos op 22 okt vier niet-permanente leden van de Veiligheidsraad, nl Australie Denemarken, Trinidad en Tobago en Thailand die op 1 jan 1985 de plaats hebben ingenomen van Malta Nederland, Nicaragua en Pakistan
Voor het vijfde vertrekkende lid, Zimbabwe, slaagde de AV er niet in dadelijk een opvolger aan te wijzen. Kandidaat gesteld hadden zich Ethiopië en Somalia, maar geen van tweeën lukte het de vereiste tweederde meerderheid te verwerven.
Op 18 dec. kwam de AV op de zaak terug. Overleg in de wandelgangen had er toe geleid, dat de Afrikaanse landengroep in de VN, die eerder Ethiopië als kandidaat had gesteund. nu Madagascar als kandidaat naar voren schoof. Somalia en twee andere mogelijke kandidaten, Kenya en de Comoren, trokken zich terug.
De AV wees nu met 126 stemmen Madagascar als het nieuwe lid van de Veiligheidsraad aan. Tien stemmen werden op vijf andere kandidaten uitgebracht.
De andere vijf niet-permanente leden in 1985 waren Egypte. India, Peru, Oekraïne en Burkina-Faso (bij de verkiezingop 31 okt. 1983 - zie pag. 804/3-1984 - nog Opper-Volta).
De vijf permanente leden van de Veiligheidsraad zijn China. Frankrijk, Groot-Brittannië, de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten.
De AV verkoos op 22 okt. verder 18 nieuwe leden van de economische en sociale raad Ecosoc, die in totaal 54 Leden telt. Als gevolg van deze verkie-

Op deze foto d.d. 29 december 1985 luistert Chief Leabua Jonathan (r.) naar een toespraak van Thomas Nkobi (l.), de penningmeester van het ANC.

zing waren in 1985 de volgende landen lid van de ECOSOC:

Algerije, Argentinië, Bangladesh, Bondsrepubliek Duitsland, Botswana, Brazilië, Bulgarije, Canada, China, Columbia, Costa Rica, DDR, Djibouti, Ecuador, Finland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Guinea, Guyana, Haïti, India, Indonesië. Japan. Joego-Slavië, Kongo, Libanon Luxemburg, Maleisie, Marokko, Mexico, Nederland. Nieuw-Zeeland, Nigeria, Oeganda. Papoea Nieuw-Guinea. Polen, Roemenie, Rwanda, Saoedi-Arabië, Senegal, Sierra Leone, Somalia. Sowjet-Unie. Span]?. Sri Lanka, Suriname, Thailand, Turkije, Venezuela, Verenigde Staten, IJsland, Zaïre. Zimbabwe en Zweden.

Algemene debatten

De algemene debatten in de AV van 1984 zijngehoudenvan 24 sept.-11 okt. In die periode betraden 150 woordvoerders het spreekgestoelte, onder wie zich 16 staatshoofden of regeringsleiders bevonden. Van de overige 134 sprekers waren er 128 ministers van buitenlandse zaken.
Samenvattingen van de redevoeringen van de Amerikaanse president Reagan en de toenmalige Sowjet-minister van buitenlandse zaken Gromyko zijn aan te treffenoppag. 8913, resp. 91/1-1985. Een samenvatting van de op 26 sept. 1984 uitgesproken rede van de Chinese minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian volgt hierna:

Vrede en ontwikkeling, aldus de Chinese minister, blijven de twee fundamentele kwesties, die van invloed zijn op de belangen van alle volkeren in de wereld van vandaag.
De voorraden van nucleaire wapens hebben uiterst gevaarlijke proporties aangenomen De twee supermogendheden dragen hiervoor de voornaamste verantwoordelijkheid, aangezien zij 95% bezitten van de kernwapens in de wereld. Zouden zij verkiezen alleen maar een klein deel van hun arsenalen te gebruiken, dan zouden de mensen in de hele wereld gestort worden in een holocaust zonder precedent.
China riep op tot een volledig verbod en grondige vernietiging van alle kernwapens; tot de bijeenroeping van een internationale conferentie, waaraan alle nucleaire staten zouden deelnemen en waarop zou moeten worden besloten tot concrete maatregelen m.b.t. verdere nucleaire ontwapening; en tot een overeenkomst tussen alle nucleaire staten over het niet als eerste gebruiken van kernwapens.
Ook was er een verdrag nodig over een verbod op de bewapeningswedloop in de ruimte.
China was recentelijk toegetreden tot de Conventie aangaande een verbod op biologische wapens
In plaats van de soevereiniteit van andere landen te respecteren, hadden de supermogendheden hegemonisme nagestreefd en zelfs gewapende agressie uitgevoerd tegen zwakke en kleine landen. Met hun steun hadden ,,bepaalde regionale hegemonisten'' geprobeerd gebieden van hun buren met geweld te annexeren.
,,Vietnam weigert zijn wilde ambities op te geven om Kampuchea te annexeren, ondanks herhaalde tegenslagen op het slagveld". Een politieke regeling van de kwestie had als preconditie de terugtrekking van alle Vietnamese troepen.
China riep op tot de terugtrekking van de troepen van de VS uit Zuid-Korea en steunde de Democratische Volksrepubliek Korea in haar voorstellen m.b.t. drieledige besprekingen.
De ontwikkeling van de Derde wereld is geworden tot een van de grootste uitdagingen. waarmee de mensheid vandaag de dag wordt geconfronteerd Economisch herstel in het Westen is nog steeds zeer ongestadig en de economische vooruitzichten van de ontwikkelingslanden blijven somber. De moeilijkheden van de minst ontwikkelde landen, i.h.b. het wanhopige lot van zulke landen in Afrika. verdirnen nauwe aandacht Het is urgent, dat de internationale gemeenschap actie onderneemt in antwoord op de roep om hulp vanuit de sub-Sahara, waar meer dan 100 mln mensen door honger worden geplaagd
Het schuidenvraagstuk is een urgente kwestie. waarmee i.h.b.Latijns-Amerika wordt geconfronteerd. De schuldenlanden zou gevraagd moeten worden om over te gaan tot een politiek van aanpassing. gericht op bevordering van de economische groei. De crediteurenlanden zouden dc hoge rente moeten verlagen, de betalingsvoorwaarden verbeteren handelsbelemmeringen verminderen. ontwikkelingshulp vergroten en kredieten en leningen verschaffen om de last van de schuldenlanden te verkleinen
China deed ook een beroep op de ontwikkelde landen om de trend van toegenomen protectionisme om te buigen. ,,Zonder de economische groei van de ontwikkelingslanden zal het voor de ontwikkelde landen moeilijk zijn om gestaag economisch herstel en expansie te bereiken".
De oplossing van de problemen. waarmee de ontwikkelingslanden geconfronteerd worden, zou nauw verbonden moeten worden met de inspanning om een nieuwe economische orde in te richten. Zuid-zuid-samenwerking is niet alleen een effectieve manier voor de ontwikkelingslanden om collectief het zelfvertrouwen te versterken. maar ook een belangrijke stimulans voor de noord-zuid-dialoog
,,Dankzijhun gezamenlijke inspanningen hebben de Chinese en Britse regeringen een akkoord over de kwestie Hongkong geïnitieerd". Deze regeling zal bijdragen tot de hereniging van China en tot stabiliteit en vrede in Azië

Resoluties

Hierna volgt een samenvattend overzicht van de belangrijkste resoluties. die de 39ste AV heeft aanvaard.

CONVENTIE TEGEN MARTELING
Op 10 dec. 1984 d e datum, die door de VN was uitgeroepen tot de dag van de rechten van de mens – aanvaardde de AV de tekst van een Conventie tegen marteling en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing.
De tekst van de Conventie was gebaseerd op een Verklaring over hetzelfde onderwerp. die de AV op 9 dec. 1975 had aangenomen (pag. 28111 e.v -1976).

CENTRAAL AMERIKA
Zonder stemming aanvaardde de AV op 26 okt een resolutie, waarin .,met voldoening" werd kennis genomen van de ,,Akte over vrede en samenwerking in Centraal-Amerika". die op 7 sept. was uitgegeven door de Contadora-groep na overleg met de regeringen van Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras en Nicaragua (De Contadora-groep. bestaande uit Mexico, Venezuela. Panama en Columbia, is op 3 jan. 1983 opgericht om te bemiddelen in de conflicten in Centraal-Amerika – de burgeroorlog in El Salvador en de grensconflicten tussen Nicaragua en Honduras – (pag. 56/3 e.v -1984: verdere activiteiten van de groep pag. 7013 e v. en 89 e.v.-1984 en 56/3 e.v.-1985).
De genoemde ,,Akte'' is een nadere uitwerking van het vredesplan van de Contadora-groep: in het KHA zal hierover nog worden bericht.
In de AV-resolutie werd de Akte aangeduid als ,,een belangrijke stap om het onderhandelingsproces tot resultaat te brengen, in zoverre zij de grondslag legt voor ontspanning. duurzame vrede en de bevordering van economische en sociale ontwikkeling in het gebied". De resolutie drong er bij de vijf betrokken Centraalamerikaarise staten op aan de Akte te ondertekenen, waardoor zij de naleving van de in de Akte aangegane verplichtingen en de in kracht treding van de verschillende mechanismen tot toepassing en follow-up zouden vergemakkelijken
De resolutie deed een beroep op alle staten. i.h.b. op die met banden met en belangen in het gebied. om de doeleinden en principes van de Contadora-Akte volledig t i eerbiedigen

KAMPUCHEA
Met 110 tegen 22 stemmen bij 18 onthoudingen ging de AV op 30 okt. akkoord met een resolutie. waarin werd kennis genomen van de ,,voortdurende effectiviteit van de coalitie met Samdech (prins) Norodom Sihanoek als president van Kampuchea (Cambodja)
Deze coalitie. waarvan ook de Rode Khmers deel uitmaken. was in 1982 gevormd in oppositie tegen het door Vietnam in het zadel gehouden regime van Heng Samrin.
Onder degenen. die tegen deze resolutie stemden, bevonden zich Vietnam en de leden van het Warschau-pact behalve Roemenië, dat afwezig was
In de resolutie werd de overtuiging van de AV herhaald. dat de terugtrekking van alle buitenlandse troepen uit Kampuchea, het herstel en het behoud van zijn onafhankelijkheid. soevereiniteit en territoriale integriteit. het recht van het volk van Kampuchea om zijn eigen lot te bepalen en de verplichting vaii alle staten tot niet-inmenging en niet-ingrijpen in de binnenlandse aangelegenheden van Kampuchea de voornaamste onderdelen zijn van enigerlei rechtvaardige en duurzame oplossing van het probleem-Kampuchea.

FALKLAND EILANDEN
Over de ,.kwestie van de Falkland eilanden (Malvinas)"aanvaardde de AV op 1 nov. met 89 tegen 9 stemmen bij 54 onthoudingen een resolutie, vergelijkbaar met die van de 38ste AV (pag 6/3-1985), waarin op Argentinië en Engeland een beroep gedaan werd ,,de onderhandelingen te hervatten ten einde zo spoedig mogelijk een vreedzame oplossing te vinden voor het dispuut over de soevereiniteit en de overblijvende meningsverschillen"
De negen landen die hadden tegengestemd waren Belize, Dominica, Grenada, Malawi, Nieuw-Zeeland. Oman. Solomon eilanden. Sri Lanka en Engeland. Gambia, dat tijdens de stemming afwezig was, bracht later het VN-secretariaat ervan op de hoogte. dat het van plan was geweest tegen te stemmen. evenals het in 1983 had gedaan.

AFGHANISTAN
Op 15 nov. nam de AV met 119 tegen 20 stemmen bij 14 onthoudingen een resolutie aan m.b.t.de situatie in Afghanistan, waarin, evenals in de resoluties van de 38ste AV (pag 6/3-1985) en van de 37ste AV (pag. 50112-1983). werd opgeroepen tot de ,.onmiddellijke terugtrekking" van buitenlandse troepen uit het land.
In 1983 werd de betrokken resolutie gesteund door 116 landen. Nu werd de rrsolutie mede gesteund door Broenei, het nieuwe lid van de VN. door Equatoriaal Guinee en Grenada, die in 1983 bij de stemming afwezig waren geweest, en door Malawi, dat zich in 1983 van stemming had onthouden, terwijl St Kitts & Nevis, dat in 1983 voor de resolutie had gestemd, nu bij de stemming afwezig was.
De 20 tegenstemmers in 1984 waren dezelfde als in 1983, nl. Afghanistan, Angola, Bulgarije, Wit-Rusland, Cuba. Tsjechoslowakije, Ethiopie, DDR, Hongarije. Laos. Libië, Madagascar, Mongolië, Mozambique, Polen, Sowjet-Unie, Syrië, Oekraïne, Vietnam, en Zuid-Jemen. Roemenië bevond zich bij degenen, die bij de stemming afwezig waren.

NAMIBIE

Op 12 dec. aanvaardde de AV vijf resoluties m.b.t. de kwestie-Namibië. alle vijf zonder trgenstemmen. maar elke keer met onthoudingen van Canada, Frankrijk, de Bondsrepubliek Duitsland. Engeland en dr VS, de leden van de Westerse ,,contactgroep". Deze vijf werden hierin bij de eerste vier resoluties gevolgd door een aantal andere. meestal ontwikkelde. landen. variërend in aantal van zeven tot 25

De vijf rrsoluties gingen iri grote trekken over dezelfdr onderwerpen als die van 1983, te weten:

1. De situatie in Namibië. die voortvloeide uit de illegale bezetting van het gebied door Zuid-Afrika.
2 Toepassing van resolutie 435 uit 1978 van de Veiligheidsraad.
3. Het wrrkprngramma van de VN-Raad voor Namibië.
4. Het verspreiden van voorlichting en het mobiliseren van de internationale publiekr opinie tot steun aan Namibië.
R. Het VN-Fonds voor Namibië

Nieuwe elementen in de eerste van de vijf resoluties waren de veroordeling door de AV van de ontoegeeflijke houding van Zuid-Afrika en het hardnekkige vasthouden van dit land aan nieuwe precondities alsmede zijn eisen van concessies van de kant van de South West Africa People's Organization (SWAPO). die hadden geleid tot mislukking van de besprekingen over onafhankelijkheid voor Namibië. die in 1984 waren gevoerd. Ook sprak de AV een veroordeling uit van het recente besluit van Zuid-Afrika om militaire dienstplicht op te leggen aan alle Namibische mannen tussen 17 en 50 jaar cn hen op te nemen in ..het brzettende koloniale leger in weer een sinistere poging om de nationale bevrijdingsstrijd van het Namibische volk te onderdrukken."

Op 18 dec. ging de AV zonder stemming akkoord met het voorstel van de secretaris-generaal om het mandaat van Brajesh Chandra Mishra als VN-commissaris voor Namibië met één jaar te verlengen. ingaande op 1 jan. 1985.

ZUID-AFRIKA

Grondwet. Op 18 sept. keurde de AV met 133 tegen nul stemmen bij twee onthoudingen (Engeland en de VS) een resolutie goed. die uitsprak. dat de ,,z.g nieuwe grondwet" van 1983 (pag.17 e.v. en 705 e.v.-1983).,van nul en gener waarde" is en dat ,,de huidige golf van geweld en van het doden van weerloze demonstranten" rechtstreeks gevolg is van het opleggen ervan.

De AV vroeg de Veiligheidsraad om de .,ernstige situatie in Zuid-Afrika" die voortvloeide uit de invoering van de nieuwe grondwet, ,.als een zaak van urgentie" in ogenschouw te nemen.

Apartheid M b t apartheid werd op 13 dec een reeks resoluties aangenomen over de volgende onderwerpen Omvattende sancties tegen het apartheidsregime en steun aan de bevrijdingsstrijd in Zuid-Afrika (123 tegen 15 stemmen – Engeland de VS en 13 andere ontwikkelde landen bij 15 onthoudingen) Het actieprogramma van de speciale commissie tegen apartheid (152 tegen twee stemmen – Engeland en de VS) De betrekkingen tussen Israël en Zuid-Afrika (108 tegen 19 stemmen – Engeland de VS en 17 andere ontwikkelde landen – bij 25 onthoudingen) Apartheid in de sport (148 tegen nul stemmen bij zei onthoiidingen) Openbarr voorlichting en publiekr actie tegen apartheid (152 tegen nul stemmen bij twee onthoudingen) Het speciale VN-fonds voor Zuid Afrika (zonder stemming) Gecoördineerde internationale actie t b v de eliminering van apartheid (146 tegen twee strmmen Engeland en de VS – bil zes onthoudingen)

Buitenlandse hulp. De AV hechttr op 23 nov met 120 tegen 10 stemmen (Engrland en de VS plus acht andere ontwikkelde landen) zijn goedkeuring aan een resolutie over de ..negatieve consequenties voor het geriot van de rechten van de mrns van politickc, militaire. economische en andere vormen van hulp, die worden gegeven aan het racistische en kolonialistische regime van Zuid-Afrika

De resolutie sprak in krachtige termen een veroordeling uit van ,.de collaboratie van bepaald-westerse staten. Israël en andere staten, alsmede van transnationale ondernemingen en andere organisaties. die h-un collaboratie met het racistische regime van Zuid-Afrika handhaven of voortgaan deze tr vergroten, speciaal op politiek. economisch. militair en nucleair gebied. en op dir manier het regime aanmoedigen hardnekkig voort te gaan met zijn onmenselijke en misdadige politirk van brutale onderdrukking van de volkeren van zuidelijk Afrikaen van ontzegging vari hun mensenrechten"

Nucleaire capaciteit. Evenals in voorafgaaride jaren aanvaardde de AV op 2 dec niet 137 tegen vier stemmen (Frankrijk. Israël. Engeland en de VS) bij 11 onthoudingen (dezelfde als in i983 Australië. België. Canada. Bondsrepubliek Duitsland. Italië. Japan. Luxemburg. Malawi, Nedrrland. Nieuw-Zeeland en Portugal) een resolutie. die Zuid-Afrika's .,koortsachtige aanschaf van kernwapencapaciteit" veroordeelde.

MIDDEN-OOSTEN

Evenals in voorafgaande jaren aanvaardde de AV een reeks resoluties over het Israëlisch-Arabische conflict, die alle zeer kritisch jegens Israël waren en. waar dat van pas kwam. steun toezegden aan de ,,onvervreemdbare rechten" van het Palestijnse volk. dat rechtens werd vertegenwoordigd door de Palestijnse bevrijdingsorganisatie PLO.

Bij de meeste resoluties waren alleen Israël en de VS de tegenstemmers en in sommige gevallen stond Israël geheel alleen.

Op 17 okt diende Iran een amendement in op het verslag van de commissie voor de geloofsbrieven. Het amendement was er op gericht de Israelische geloofsbrieven af te wijzen. Het werd door de AV verworpen met 80 tegen 40 stemmen bij 22 onthoudingen, waarna de AV op Deens voorstel besloot het rapport van de commissie zonder stemming goed te keuren.

Situatie in het Midden-Oosten. Op 14 dec. aanvaardde de AV met 100 tegen 16 stemmen (Israël. de VS, Australië. Canada, IJsland. k ie uw-Zeeland, Noorwegen en de EG-lidstaten behalve Griekenland, dat voor stemde) bij 28 onthoudingen een resolutie. waarin o.m. werd gevraagd om een onvoorwaardelijke Israëlische terugtrekking uit ,,alle Palestijnse en andere Arabische gebieden, die door Israël sinds 1967 zijn bezet. met inbegrip van Jeruzalem" en waarin werd opgeroepen tot het bijeenroepen van een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten.

Een tweede resolutie waarin werd gesteld, dat het Israëlische besluit van dec. 1981 om de Israëlische wetten en jurisdictie en het Israëlische bestuur voor de Golan-hoogvlakte van toepassing te verklaren (pag. 237/3-1982) een daad van agressie was, en waarin werd opgeroepen tot een militaire. economische. diplomatieke en culturele boycot van Israël. werd aangenomen met 88 tegen 22 stemmen (de boven genoemde zestien plus Finland. Haiti. Japan, Liberia, Portugal en Zweden) bij 32 onthoudingen.

In een derde resolutie werd de inlijving van Jeruzalem in Israël onwettig genoemd en werd aangedrongen op volledige naleving van VN-resoluties. gericht tegen de vestiging van diplomatieke missies in dir stad. Deze werd aanvaard met 138 tegen één stem (Israël) bij zeven onthoudingen (Guatemala. Ivoorkust, Liberia. Paraguay. St Vincrnt & de Grenadinen. de VS en Venezuela).

Bezette gebieden en Palestijns **vraagstuk**. Op 14 dec werden acht resoluties aangenomen. die betrekking hadden op verschillende aspecten betreffende de door Israël bezette gebieden en het Palestijnse vraagstuk. De acht hadden dezelfde inhoud, als de acht. die de AV over. hetzelfde onderwerp in 1983 had aangenomen (pag. 7/2 en 3-1985).

Bij de stemmingen in 1984 stemde Israël tegen alle acht resoluties, in vier gevallen als enige en vier keer samen met de VS. Andere tegenstemmen waren er bij geen van de resoluties. De VS onthield zich vier maal van stemming Meerdere stemonthoudingen waren er bij de eerste. de vierde rn de zevende resolutie uit de reeks. nl. resp. 15. 18 cri 26.

Op 18 dec. nam de AV met 138 regen twee stemmen (Israël en de VS) bij zeven onthoudingen een resolutie aan. waarin werd opgeroepen tot ,,urgente opheffing van de Israëlische restricties. die zijn opgelegd aan de economie van de bezette Palestijnse gebieden en waarin ..het Palestijnse belang bij de vestiging van een zeehaven in de bezette Gazastrook om Palestijnse firma's en produkten toegang te geven tot buitenlandsr markten" werd erkend.

Verder werd er in een tweede i-esolutie kennis van genomen. dat er op 6 juli 1984 in Genève een ..vergadering over hulp voor het Palestijnse volk" had plaatsgevonden onder auspiciën van de VN

De secretaris-generaal werd nu gevraagd in 1985 een vergadering te beleggen van de relevante programma's. organisaties. agentschappen, fondsen en organen van het VN-systeem om het gecoordineerde programma van economische en sociale hulp aan het Palestijnse volk in ogenschouw te nemen.

Deze tweede resolutie werd aangenomen met 146 tegen twee stemmen (Israël en de VS).

Kernenergie, kernbewapening. Op 16 nov. stemde de AV met 106 tegen twee stemmen (Israël en de VS) bij 33 onthoudingen voor een resolutie over de .,gewapende Israëlische agressie tegen de nucleaire installaties van Irak" (op 7 juni 1981. pag 385 e v.-1981) ..en de ernstige consequenties daarvan voor het gevestigde internationale systeem m b t het vreedzaam gebruik van kernenergie. de non-proliferatie van kernwapens en internationale vrede en veiligheid"

In deze resolutie werd o.m opgemerkt. dat verklaringen van Israël. die op 12 juli 1984 waren afgegeven, niet beantwoorden, althans in de ogen van sommigen niet volledig beantwoorden. aan de bepalingen van de resolutie van de AV van 10 nov 1983. die met zoveel woorden vroeg. dat Israël onmiddellijk zijn dreigement om nucleaire faciliteiten in Irak en andere landen aan te vallen en te vernietigen zou intrekken.

In een resolutie. die de AV op 17 dec met 94 tegen twee stemmen (Israël en de VS) bij 44 onthoudingen aanvaardde. herhaalde de AV de veroordeling van Israël, omdat het land weigerde af te zien van het bezit van kernwapens en deed de AV een beroep op het International Atomic Energy Agency IAEA om enigerlei wetenschappelijke samenwerking met Israël, die zou kunnen bijdragen aan het nucleaire vermogen van dat land, op te schorten.

DEKOLONISATIE

Op 5 en 17 dec ging de AV akkoord met een reeks resoluties over dekolonisatie die qua onderwerp en tekst grotendeels identiek waren met de rrsoluties die hierover op de 38ste AV u aren aangenomen (Pag 10/2 e v -1985)

Onder deze resoluties bevond zich een waarin een veroordeling werd uitgesproken van de acticiteiten van buitenlandse economische en andere belangen, die een belemmering vormen voor de uitvoering van de Verklaring over het cerlenen van onafhankelijkheid aan koloniale landen en volkeren uit 1960 alsmede voor inspanningen om kolonialisme racisme en apartheid in zuidelijk Afrika te elimineren De

tekst was op 5 dec. goedgekeurdmet 121 tegen 2 stemmen (Engeland en de VS) bij 22 onthoudingen.
Voorts was een resolutie aanvaard, die opnieuw opriep tot de volledige toepassing van de Verklaring van 1960 door de gespecialiseerde agentschappen en internationale instellingen van de VN. Deze tekst passeerde de AV op 5 dec. met 119 tegen drie stemmen (Israël, Engeland en de VS) bij 22 onthoudingen.
Ook betreurde de AV in een andere resolutie, die op 5 dec. was aangenomen met 118 tegen 10 stemmen (België, Canada, Bondsrepubliek Duitsland, Italië, Japan, Luxemburg. Nederiand. Engeland en de VS) bij 15 onthoudingen, militaire activiteiten en regelingen door koloniale mogendheden (bedoeld werd Zuid-Afrika) in gebieden onder hun bestuur, die een belemmering konden vormen voor de toepassing van de Verklaring van 1960
Verder stemde de AV opnieuw in met een aantal resoluties, waarin erkenning werd Uitgesproken van het ,.onvervreemdbare recht op zelfbeschikking en onafhankelijkheid" van de volkeren van Amerikaans Samoa, Guam, de Amerikaanse Maagdeneilanden, Bermuda, de Britse Maagdeneilanden, de Cayman eilanden, Montserrat en de Turks en Caicos eilanden.
Ook accepteerde de AV een dergelijke verklaring m.b.t. de Britse kolonie Anguilla; een uitspraak hiervoor was op de 38ste AV uitgesteld.

Met 119 tegen twee stemmen bij 24 onthoudingen stemde de AV op 5 dec. ook in met een resolutie, die het onvervreemdbare recht op onafhankelijkheid en zelfbeschikking erkende van het volk van St Helena en die kennis nam van de belofte van Engeland om de wensen van het volk van het gebied m.b.t. hun toekomstige politieke status te eerbiedigen.
M.b.t. Pitcairn aanvaardde de AV op 5 dec. zonder stemming een resolutie, waarin er van kennis werd genomen, dat de Britse regering de verplichting op zich had genomen om de wensen van het volk van het gebied te eerbiedigen, wanneer zij zich zou bezig houden met de toekomstige constitutionele regelingen voor het gebied, en om het volk van Pitcairn verder aan te moedigen om de levenswijze te volgen, die het zelf gekozen had en die het best geschikt was voor hun eigen bijzondere omstandigheden.
De AV stelde op 5 dec. vast in een resolutie, die zonder stemming werd aangenomen, dat het volk van de Cocos (Keeling) eilanden in de Indische Oceaan door zich op 6 april 1984 in een referendum uit te spreken voor integratie met Australië (pag. 160/2-1985) zijn recht op zelfbeschikking had uitgeoefend.
Over de Westelijke Sahara aanvaardde de AV op 5 dec. met 90 tegen nul stemmen bij 42 onthoudingen een resolutie, die uitsprak, dat de kwestie van de Westelijke Sahara een kwestie van dekolonisatie is, die nog steeds moet worden opgelost op de grondslag van de uitoefening door het volk van de Westelijke Sahara van zijn onvervreemdbare recht op zelfbeschikking en onafhankelijkheid.
In de resolutie werd gesteld. dat de oplossing van het vraagstuk te vinden was in toepassing van de resolutie over het onderwerp, die door de conferentie van staatshoofden en regeringsleiders van de organisatie van Afrikaanse Eenheid in juni 1983 was aangenomen (pag. 527/2 e.v.-1983).
Met 137 tegen twee stemmen (Engeland en de VS) bij zeven onthoudingen nam de AV op 14 dec. een resolutie aan, waarin voor 1985 een uitgebreid programma van activiteiten werd vastgesteld ter herdenking van de 25ste verjaardag van de Verklaring over het verlenen van onafhankelijkheid aan koloniale landen en volkeren uit 1960.

ONTWAPENING, VREDE EN INTERNATIONALE VEILIGHEID.
Op 12 en 17 dec. aanvaardde de AV ruim 70 resoluties over vraagstukken van ontwapening, vrede en internationale veiligheid. Hiervan waren 18 een uitvloeisel van de 10de speciale AV van 1978, die aan ontwapening gewijd was geweest (pag.595/3 e.v.-1978), terwijl 11 resoluties betrekking hadden op de 12de speciale AV in 1982. die zich eveneens met ontwapeningsvraagstukken had bezig gehouden (pag. 248/3-1983).
Deze resoluties waren gewijd aan de mate van (of het gebrek aan) voortgang bij de uitvoering van de aanbevelingen en beslissingen van de twee speciale zittingen. In de teksten werden hoofdzakelijk posities herhaald, die eerder waren uitgesproken op de 38ste AV in dec. 1983 (pag 8/2 en 8 3-1985)
Ook in andere resoluties werden standpunten uitgesproken, waarop de AV zich eerder had vastgelegd. Dit betrof met name uitspraken over het verdrag van Tlatelolco, kernwapenvrije zones en vredeszones, extreem schadelijke conventionele wapens, de wapenwedloop in de ruimte (pag 8/1-1985), de veroordeling van nucleaire oorlog. de bevriezing van kernwapens. massavernietigingswapens (pag. 8/3-1985), de verlaging van militaire begrotingen, chemische en bacteriologische (biologische) wapens, de wapenwedloop ter zee (pag. 9/1-1985) en de veiligheid in de Mediterrane regio (pag. 9/2-1985).
Bij de aanvaarding van deze resoluties waren in dec. 1984 de stemverhoudingen niet essentieel anders dan een jaar tevoren.
In een aantal gevallen deden zich bij de aanvaarding van resoluties over onderwerpen, die al eerder op de agenda hadden gestaan, nieuwe elementen voor. De belangrijkste daarvan zijn hierna weergegeven

Antarctica. M.b.t. Antarctica aanvaardde de AV op 17 dec. zonder stemming een resolutie, waarin zij haar waardering uitsprak over een gedetailleerd rapport over dit onderwerp, dat de secretaris-generaal op verzoek van de 38ste AV had uitgebracht. Besloten werd de kwestie te plaatsen op de agenda van de 40ste AV. In dit verband bevestigde de AV haar overtuiging, dat ,.in het belang van de gehele mensheid Antarctica voor altijd uitsluitend voor vreedzame doeleinden benut zou moeten worden (...) en niet het toneel of voorwerp van internationaal meningsverschil moest worden".

Militair gebruik van milieu-veranderende technieken. Op 17 dec nam de AV met 136 tegen nul stemmen bij vier onthoudingen (Mexico, Mozambique, Panama en Venezuela) een resolutie aan, die de Conventie over het verbod op militair of enig ander vijandelijk gebruik van milieuveranderende technieken. die door de 36ste AV in dec. 1976 was aanvaard (pag. 405/3-1977) in herinnering bracht
De AV nam ervan kennis. dat een evaluatievergadering. die van 10-20 sept. 1984 in Genève gehouden was, tot de conclusie gekomen was, dat de ,.verplichtingen. die men onder de Conventie op zich genomen had, door de staten trouwelijk waren vervuld".
De AV sprak de hoop uit, dat zoveel mogelijk staten tot de Conventie zouden toetreden.

Conferentie over ontwapening en ontwikkeling. Zonder stemming ging op 17 dec. de AV akkoord met een resolutie, waarin besloten werd een internationale conferentie bijeen te roepen over de relatie tussen ontwapening en ontwikkeling. De AV stelde vast, dat wereldwijde militaire uitgaven een verbijsterende omvang hadden bereikt en dat deze situatie in dramatisch contrast staat tot de sombere toestand van de wereldeconomie en serieuze implicaties heeft voor de economische vooruitzichten van de wereld en i.h.b. van de ontwikkelingslanden.
De conferentie, die haar beslissingen bij consensus zou moeten nemen, zou de implicaties van deze relatie moeten onderzoeken en zou methodes en manieren in ogenschouw moeten nemen om extra financiële middelen los te maken d.m.v. ontwapeningsmaatregelen i h h ten gunste van ontwikkelingslanden.
Op de 40ste AV zouden aanbevelingen van een voorbereidende commissie m.b.t. agenda, procedure, plaats. datum en duur van de conferentie worden bekeken.

Kernproeven. Op 12 dec. aanvaardde de AV met 122 tegen drie stemmen hij 23 onthoudingen een in krachtige termen gestelde resolutie, die in herinnering bracht. dat de drie kernwapenstaten, die optraden als bewaarders van het verdrag uit 1963 tegen het nemen van kernproeven in de atmosfeer. de ruimte en onder water – de Sowjet-Unie, Engeland en de VS – het onder het verdrag op zich genomen hadden te streven naar het bereiken van stopzetting van alle proefexplosies van kernwapens voor altijd. De AV nam kennis van het totale gebrek aan het nakomen van deze verplichtingen en drong er bij de drie bewaarder-staten op aan de onderhandelingen over een algeheel verbod op kernproeven in het kader van de Geneefse conferentie over ontwapening te versnellen. zodat deze conferentie aan de 40ste AV het volledige ontwerp van een dergelijk verdrag zou kunnen voorleggen alsmede om in de tussentijd zonder uitstel een eind te maken aan alle nucleaire proefexplosies, hetzij d.m.v.een driezijdig moratorium, dan wel door drie eenzijdige moratoria.
De landen. die tegen deze resolutie stemden, waren Frankrijk, Engeland en de VS. maar Frankrijk stelde later het secretariaat van de VN ervan op de hoogte dat het zich van stemming had willen onthouden. Stemonthoudingen waren afkomstig van de andere NAVO-lidstaten behalve Griekenland, te zamen met Australië, Bahama's, Brazilië, Birma, China, India, Israël, Japan, Nieuw-Zeeland, St Lucia en West-Samoa.
Alle NAVO-lidstaten zonder kernwapens stemden wel voor een alternatieve resolutie over de ,,urgente noodzaak van een verbod op proeven met kernwapens". Deze tekst werd op 12 dec. aangenomenmet 124 tegen nul stemmen bij 24 onthoudingen (de Warschaupactstaten behalve Roemenië, dat voor stemde, Afghanistan, Angola. Argentinië. Wit-Rusland, China, Kongo, Cuba, Frankrijk. India, Laos, Mexico, Mongolie. Mozambique, Nicaragua, Oekraïne, Engeland, VS en Vietnam).
In de resolutie werd de hoogste prioriteit gegeven aan de inrichting van een internationaal seismisch observatienetwerk om kernexplosies waar te nemen alsmede aan een onderzoek naar de mogelijkheden van een dergelijk netwerk om controle uit te oefenen op de naleving van een omvattend verdrag over een verbod op proeven met kernwapens.

Veiligheid van staten zonder kernwapens. Op 12 dec. aanvaardde de AV met 104 tegen 19 stemmen bij 20 onthoudingen een resolutie, die opriep tot het afsluiten van een internationale conventie over het versterken van de veiligheid van staten zonder kernwapens tegen het gebruik of het dreigen met kernwapens zoals door de 10de speciale AV in 1978 was aanbevolen.
De tegenstemmers waren de NAVO-lidstaten behalve Griekenland, dat voor stemde, alsmede Australië, Israël, Japan en Nieuw-Zeeland.
In een tweede resolutie, die op 12 dec. met 146 tegen nul stemmen bij vier onthoudingen werd aangenomen, werd gevraagd om effectieve internationale regelingen om staten zonder kernwapens te verzekeren tegen het gebruik of het dreigen met gebruik van kernwapens.
Tenslotte ging de AV op 12 dec. zonder stemming akkoord met een resolutie, waarin werd besloten, dat de 40ste AV een datum zou vaststellen voor het begin van een derde speciale AV over ontwapening, zoals door de tweede speciale AV over ontwapening in 1982 was voorzien.

Recht van volkeren op vrede. Op 12 nov. keurde de AV een resolutie goed, die met steun van de

Sowjet-Unie door Mongolië was ingediend en die uitsprak, dat de volkeren van deze planeet ren heilig recht up vrede hebben. De stemverhouding was 92 voor. nul tegen en 34 onthoudingen De stemonthoudingen waren afkomstig van de 16 NAVO-lidstaten plus Australië. Oostenrijk. Broenei. Kameroen, Kaapverdische Eilanden. Finland. Gabon, Grenada. Guinée Bissao, Ierland. Japan. Malawi. Nieuw-Zerland, Niger. Filippijnen, Senegal. St Kitts & Nevis en Zweden. In totaal 30 landen waren bij de stemming afwezig. waarvan vijf later het secretariaat ervan op de hoogte brachten. dat zij hadden willen voor stemmen en twee andere (Albanië en Maleisië) hun afwezigheid bij de stemming van te voren hadden aangekondigd

Ontoelaatbaarheid van staatuterrorisme. Op 17 dec nam de AV met 117 tegen nul stemmen bij 30 onthoudingen een resolutie aan. die door de Sowjet-Unie was Ingediend. en die ging over .,de ontoelaatbaarheid van de politiek van staatsterrorisnie rn enigerlei andere acties door staten. die zijn gericht op het ondermijnen van het sociaal-politiek? systeem in andere soevereine staten".
De stemonthoudingen waren afkomstig van de NAVO-lidstaten behalve Griekenland. dat voor stemde. alsmede Australië. Oosrenrijk. Brazilië, Chili. Columbia. Finland. Honduras. Ierland. Israël, Japan, Malawi, Nieuw-Zeeland, Paraguay. Venezuela en Zweden Verder waren 10 landen bij de stemming niet aanwezig, waarvan Albanië de absentie van te voren had aangekondigd

ECONOMISCHE EN FINANCIELE ZAKEN
De AV ging. meestal bij consensus. akkoord met 74 resoluties. die afkomstig waren van de tweede AV-commissie voor economische en financiele kwesties De meeste hiervan hadden betrekking op de problemen van de derde wereld en probeerden maatregelen van de internationale gemeenschap te formuleren. die vereist waren om wereldwijde economische onevenwichtigheden te corrigeren.
De meeste van deze resoluties waren geactualiseerde. maar verder vrijwel identieke versies van de teksten. die over drze onderwerpen op de 38ste AV waren aangenomen (pag. 9/2-1985)

Kritische economische situatie in Afrika. Op 3 dec aanvaardde de AV zonder stemming een resolutie over de kritische economische situatie in Afrika
Hierin werd uiting gegeven aan ..grote zorg over de diepe econoniische en sociale crisis, die Afrika doorstaat ' en werd een puntsgewijze opsomming gegeven van de voornaamste acties. die nodig waren om de situatie te verbeteren
De resolutie besloot met te zeggen: ..Wij zijn ervan overtuigd. dat. tenzij urgente actie ondernomen wordt. de snel verslechterende situatie in Afrika zee: wel tot ren ramp zal kunnen leiden Wij zijn daarom volledig gecommitteerd tot ondersteuning van de inspanningen van de Afrikaanse landen om een antwoord te geven op de tweeledige uitdaging van overleving en ontwikkeling door gecoördineerde en urgente maatregelen te treffen.die in overeenstemming zijn met de noden. die in de huidige verklaring zijn uiteengezet"

Ontwikkelingshulp en hulp bij rampen. In een reeks van resoluties. die de AV op 17 dec. zonder stemming aannam. werd opgeroepen tot het verlenen van speciale economische hulp aan de volgende landen: Centraal Afrikaanse Republiek. Equatoriaal Guinea. Liberia. Lesotho. Democratische Volksrepubliek Jemen (Zuid-Jemen), Benin. Guinée-Bissao. Sao Tome & Principe. Oeganda. Kaapverdische Eilanden. Arabische Republiek Jemen (Noord-Jemen). Madagascar. Sierra Leone. Comoren. Swaziland. Tsjaad. Haïti, Libanon. Vanuatu. Mozambique. Djibouti, Ethiopie. Guinea. Gambia en Nicaragua

In erri aantal andere resoluties, die de AV op I i dec eveneens zonder stemming aanvaardde. werd opgeroepen tot het verlenen van verdere hulp aan de door droogte getroffen gebieden in Djibouti, Ethiopië, Kenya, Somalië, Soedan en Oeganda; tot uitvoering van het programma voor de middellange en lange termijn van herstel en ontwikkeling in het Soedan-Sahelgebied in Afrika. tot ,,specifieke actie m b.t. de bijzondere pi oblemen en noden van door land ingesloten ontwikkelingsgebieden"; en tot ..specifieke maatregelen ten gunste van insulair? ontwikkelingslanden"

Decennium van transport en communicatie in Azië en het gebied van de Stille Oceaan. Op 18 dec keurde de AV zonder stemming een resolutir goed. waarin de periode 1985-1994 werd. uitgeroepen tot het decennium van transport en communicatie in Azië en het gebied van de Stille Oceaan

Wereldvisserijconferentie 1984. Op 18 dec. ging de AV zonder stemming akkoord met een resolutie. waarin het actieprogramma werd goedgekeurd. waartoe besloten was door de FAO-conferentie over visserijvraagstukken. dit. van 27 juni-i; juli 1984 in Rome was gehouden

Wereldhevolkingsconferentie 1984. Zonder stemming nam de AV verder op 18 dec. een resolutie aan. waarin de aanbevelingen van de wereldbevolkingsconferentie van 6-14 aug 1984 in Mexico (pag 529 r v -1984) nrrden goedgekeurd

SOCIALE, HUMANITAIRE EN CULTURELE KWESTIES
Onder de ruim 50 rrsoluties. afkomstig van de derde AV-commissie voor sociale. humanitaire en culturele kwesties bevonden zich de Conventie tegen marteling. die de AV op 10 dec had goedgekeurd (zie hiervoor) en een aantal geactualiseerde teksten over onderwerpen. waarover de 38ste AB zich in 1983 al had uitgesproken (pag. 93 e v.-1985)

Hulp aan vluchtelingen. Op 14 dec. werd zonder stemming een aantal resoluties goedgekeurd. waarin werd aangedrongen op het verlenen van hulp aan vluchtelingen en anderen, die betrekking hadden op de volgende categorieën vluchtelingen in Somalië; verdrevenen in Ethiopie: terugkeerders en verdrevenen in Tsjaad: vluchtelingen in Djibouti: vluchtelingen in Soedan, en studenten-vluchtelingen in zuidelijk Afrika

Conferentie over Afrikaanse vluchtelingen in 1984. Zonder stemming ging de AV op 14 dec. akkoord met de verklaring en het actieprogramma. die waren uitgegrven door de tweede internationale conferentie over vliichtelingen in Afrika, die van 9-11 juli 1984 in Genève was gehouden.

Executies zonder vorm van proces; willekeurige executies. Zonder stemming aanvaardde de AV op 14 dec. een resolutie, waarin in krachtige termen het ..groteaantal executies zonder vorm van proces en willekeurige executies waaronder buitenwettige executies. die in verschillende delen van de wereld nog steeds plaatsvinden" werden betreurd.
De AV verwelkomde de voortgezette activiteiten van de speciale rapporteur van de VN-Commissie voor de rechten van de mens m.b.t het volgen en onderzoeken van dergrlijke zaken en vroeg de Commissie om aanbevelingen te doen m b.t passende actie om de praktijk van executies zonder vorm van proces en willekeurige executies te bestrijden en uiteindelijk te beëindigen.

Wereldconferentie over het decennium van de vrouw. De AV nam een aantal resoluties aan over de positie van de vrouw. waaronder, op 14 dcc. zonder stemming, één. waarin de nadruk werd gelegd op het belang van de wereldconferentie lot onderzoek en evaluatie van de verworvenheden van het VN-decennium van de vrouw (1976-1984) van 15-26 juli 1985 in Nairobi (Kenya)

Internationaal jaar van de jeugd. Er kennis van nemende, dat 1985 was uitgeroepen tot het jaar van de jeugd mrt als motto .,participatie. ontwikkeling. vrede" stelde dr AV op 23 nov.. in een resolutie die ronder stemming werd aangenomen, een programma van relevante activiteiten vast
Besloten werd o m een ,,passend deel van de plenaire zittingen vande 40ste AV" aan het beleid cn de activiteiten m.b t de jeugd te wijden en deze zittingen aan te duiden als de VN-Wereldconferentie voor het internationale jaar van de jeugd

Internationale strijd tegen verdovende middelen. Zonder stemming nam de AV op 14 dec. een resolutie aan. waarin de VN-Commissie voor verdovende middrlen werd gevraagd te beginnen aan de voorbereiding van een ontwerpconventie tegen ,,de handel in verdovende middelen en bewustzijnsverruimende stoffen en daarmee verbonden activiteiten" De mogelijke tekst van een dergelijke conventie was in de resolutie opgenomen.
In een verklaring. die was opgenomen in een tweede resolutie over hetzelfde onderwerp. die de AV op 14 dec. eveneens zonder stemming aanvaardde. werd o m. gezegd. dat de lidstaten van de VN de wettelijke instrunieriteri tegen de illegale handel in verdovende middelen zullen gebruiken en extra maatregelen zullen treffen om de nieuwe manifestaties van deze schandelijke en afschuwelijke misdaad tegen te gaan.

BEGROTING. VN-FINANCIEN.
Op 18 dec besloot de AV met 124 tegen 17 stemmen bij zes onthoudingen. dat het bedrag van $1 587 159.800 dat op 20 dec 1983 was uitgetrokken voor de financiering van de VN-activiteiten in de periode 1984-1985 (pag 11/2-1985) zou worden verhoogd met $24.391.400
Tegen deze verhoging van de begroting stemden België, Bulgarije. Wit-Rusland. Tsjechoslowakije. Bondsrepubliek Duitsland. DDR. Hongarije. Israël, Japan. Luxemburg, Mongolië. Nederland. Polen. Sowjet-Unie, Oekraine. Engeland en de VS. terwijl stemonthoudingen afkomstig waren van Australië. Canada. Frankrijk. Italie. Nieuw-Zeeland. en Roemenië
In twee resoluties over de .,financiële noodtoestand" van de VN. die de AV op 18 dec. zonder stemming aanvaardde, gaf de AV een machtiging tot uitgifte van speciale VN-postzegels met als onderwerp de kritische sociale en economische situatie in Afrika. waarvan de opbrengst voor de helft voor Afrika bestemd zou zijn en voor de andere helft op een speciale rekening zou worden gestort en drong de AV er bij de lidstaten op aan hun financiële verplichtingen jegens de VN na te komen

Tweede deel 39ste zitting

Omdat de AV er in 1984 niet in was geslaagd de agenda volledig af te werken kwam de 39ste AV in 1985 nog een keer in plenaire sessie bijeen, en wel van 9-12 april. Er stonden op de agenda nog 13 punten, waaronder controversiële kwesties als het vraagstuk-Cyprus, de oorlog tussen Iran en Irak en ..bedreigingen voor de vrede en veiligheid in Centraal-Amerika".

Het tweede deel vande 39ste AV werd geschorst, zonder dat de AV tot uitspraken had kunnen komen.

Dit gold ook voor het al lang op de agenda prijkende onderwerp ,,wereldwijde onderhandelingen over internationale economische samenwerking voor ontwikkeling", waaromtrent de AV besloot, dat de informele consultaties zouden worden voortgezet.

Sluiting *39ste* AV. Opening *40ste* AV.

Op 16 sept. 1985 beëindigde de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties officieel haar 39ste zitting. In een terugblik bracht voorzitter Paul Lusaka de prestaties van de 39ste AV in herinnering, i.h.b. het rekord aantal resoluties over ontwapening. de verklaring over de economische crisis in Afrika. de aanvaarding van de Conventie tegen marteling en het houden van de Wereldvrouwenconferentie ter afsluiting van het decennium van de vrouw.
Lusaka betreurde het. dat er geen vooruitgang was geboekt m.b.t. de wereldwijde onderhandelingen over een nieuwe internationale economische orde.
Voorts drong hij er op aan het bestaande VN-systeem. waarin elk land. ongeacht zijn financiële bijdrage, één stem heeft. te handhaven De door de VS gewenste invoering van ,,gewogen stemmen" zouden een verandering van het Handvest nodig maken

Op 17 sept. werd in New York de 40ste AV geopend. die een agenda van 148 punten zou afwerken, waaronder zich de traditionele crisishaarden bevonden als zuidelijk Afrika, het Midden-Oosten. Centraal-Amerika, Afghanistan. het Golf-gebied en Kampuchea, alsmede de begroting. aspecten van het gebruik van de ruimte en de benoeming van een nieuwe secretaris-generaal van UNCTAD.

Verder stonden op het programma diverse plechtige bijeenkomsten ter markering van het 40-jarig bestaan van de organisatie van de Verenigde Naties.

Secretaris-generaal Perez de Cuellar zei bij de opening, dat hij niet het pessimisme en het cynisme deelde, waarmee velen spraken over de toestand in de wereld en het vermogen van de VN om de dingen te veranderen. Hij was ervan overtuigd, dat de jubileumzitting zou leiden tot een betere toekomst van de organisatie.

De 40ste AV verkoos in de openingszitting de Spaanse diplomaat Jaime de Pinies tot voorzitter. Met één jaar onderbreking als ambassadeur in Londen had De Pinies van 1968 tot zijn pensionering in 1985 de Spaanse vertegenwoordiging in de VN geleid.

SOWJET-UNIE

ZITTINGEN POLITBURO EN OPPERSTE SOWJET

Voor het tweede achtereenvolgende laar werd. aan de vooravond van een zitting van de Opperste Sowjet. geen plenaire vergadering gehouden van het Centraal Comité van de communistische partij In plaats daarvan vond op 25 november 1983 een zitting plaats van het Politburo. welke volgens een de dag erna gepubliceerd communiqué geheel gewijd was aan de Geneefse topontmoeting tussen president Reagan en partijleider Gorbatsjow (zie pag 765- 85 e v)
Het Politburo hechtte volledige goedkeuring aan het optreden van Gorbatsjow en achtte deverklaring van beide partijen, volgens welke nooit een kernoorlog zou mogen uitbreken, een belangrijk resultaat van de ontmoeting. Genève had de juistheid bewezen van de Sowjet-koers en in het bijzonder van de Sowjet-ontwapeningsinitiatieven. Het communiqué pleitte voor een spoedige voortzetting van de ontwapeningsgesprekken. De voorstellen van beide kanten bevatten raakpunten en maakten drastische wapenverminderingen mogelijk. ..mits de ontwikkeling van ruimte-aanvalswapens verboden werd".
Ten aanzien van de buitenlandse politiek van de Sowjet-Unie werd verklaard dat elk volk het soevereine recht had zijn eigen weg te gaan en zijn vrienden en bondgenoten te kiezen. Men moest echter rekening houden met de ,,huidige realiteiten in de wereld" waarbij het verhinderen van een kernoorlog in vergelijking met andere problemen de grootste prioriteit had.

Zitting Opperste Sowjet

Tijdens de tweedaagse zitting van de Opperste Sowjet (parlement) die op 26 november 1985 begon, werden cijfers vrijgegeven over plan en budget voor 1986. Hieruit bleek dat de Sowjet-Unie een lichte toeneming voorziet van de groei in het nationale inkomen: 3.8 procent, tegen vermoedelijk 3,5 procent in het jaar 1985, en een gemiddelde groei van 3.4 procent in de jaren 1980-1985.
Volgens het hoofd van het staatsplanbureau, Nikolaj Talyzin, zou de toename van de industriële produktie in 1986 4,3 procent bedragen (1985: 3.9) en de groei van de arbeidsproduktiviteit 3,8 procent (1985: 3,7). Prognoses voor de graanoogst van 1986 werden op de zitting niet verstrekt. Wel bleek dat men voor dat jaar een toename van de oliewinning verwachtte tot 616,7 miljoen ton.

Vice-minister van financien Wiktor Dementsew deelde mee dat het defensiebudget voor 1986 hetzelfde bedrag te zien zou geven als dat voor 1985 19 07 3 miljard roebel Het cijfer dat door Westerse deskundigen gezien wordt als niet meer dan een fractie van de werkelijke defensieuitgaven can de USSR was vorig laar coor het eerst in vele jaren verhoogd Dementsew verklaarde dat in 1986 de helft van alle Sowjet-ondernemingen zou werken volgens de richtlijnen van het in januari 1984 door de toenmalige partijleider J Andropow opgezette industriele experiment (zie hieronder)

In de rede. waarin partijleider Michail Gorbatsjow op de tweede dag van de zitting verslag deed van zijn ontmoeting met president Rragan, noemde hij de bijeenkomst een ..belangrijk evenement". omdat het mogelijk geweest was ,.direct standpunten te vergelijken". Hij verklaarde in Genève twijfel te hebben uitgesproken over de bewering van de Amerikaanse president dat het SDI (Strategic Defense Initiative)-programma van de Verenigde Staten louter defensief was. Gorbatsjow herhaalde de Sowjet-opvatting, dat SDI geen afweerschild tegen raketten was. maar een ..onderdeel van een meer omvattend offensief systeem". Teneinde de balans te herstellen zou volgens Gorbatsjow de Sowjet-Unie de effectiviteit. nauwkeurigheid en kracht van haar bewapening moeten opvoeren om. indien nodig. de door de Amerikanen geplaatste elektronische ruimtesystemen te neutraliseren. Hij merkte op dat hij dit alles in Genève ook tegen de Amerikaanse president had gezegd.

Over het punt van crisishaarden in de wereld verschilden de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie van mening Gorbatsjow verweet Washington zogenaamde regionale conflicten slechts vanuit het perspectief van Oost-West-tegenstellingen te bekijken, hoewel zij volgens hem meestal van sociale en historische aard waren In zijn toespraak liet hij het sinds januari 1980 door Sowjet-troepen bezette Afghanistan niet onvermeld Moskou zou een politieke oplossing van de situatie voorstaan met als doel de waarborging van een onafhankelijk en blokvrij Afghanistan Zulk een oplossing werd volgens Gorbatsjow echter nog verhinderd door de Verenigde Staten die de Afghaanse bandieten materieel en financieel steunden
Ondanks alle kritiek op de Verenigde Staten was Gorbatsjows algehele beoordeling van de top in Geneve positief Ook gaf hij hoog op van zijn persoonlijke gesprekken met president Reagan en herhaalde hij van plan te

zijn de topontmoetingen voorl te zet-

Experiment Andropou

In januari 1984 werd op initiatief van dr toenmalige partijleider Joeri Andropow bij wijze van experiment aan bepaalde industrieën in dc Oekraine Witrusland en Litouwen meer autonomie verleend

Traditioneel streefden de Sowjet-ondernemingen altijd naar de laagst mogelijke produktiedoeleinden en de hoogste mogelijke investeringen - een van de oorzaken van de chronische tekorten in de Sowjet-Unie Er werd terwille van de winsten en lonen naar overschrijding van de plancijfers gestreefd ongeacht of de extra produktie verkoopbaar was of niet

De heivorming kwam in wezen neer op een verhoging van de autonomie van de fabrieksleiding en het personeel ten koste van de administratieve macht van de centrale en regionale ministeries In tegenstelling tot het oude systeem u aarbij een produktieplan van boven af werd opgelegd hangen onder het nieuwe svsteem de winsten en de loontoeslagen af van hoeveel er verkocht wordt De overheid schrijft de bedrijven niet langer voor hoeveel werkncmei s zij in dienst moeten hebben of welke technologie moet worden gebruikt maar alleen hoeveel roebels de werknemers per verkochte eenheid behoren te ontvangen De sanctie op de verkregen vrijheid ligt in net contractsvsteem Bij niet-nakoming van een contract met een afnemer gaan de loontoeslagen omlaag

De loontoeslagen worden toegekend door arbeidersbrigades meestal op basis van individuele prestaties Zo worden bijvoorbeeld arbeiders beloond, dir hun machines goed onderhouden of die er zelfs tu ee tegelijk kunnen bedienen Op deze manier worden alle werknemers betrokken bil de resultaten van hun werk

In een interview met de *Financial Times* (26-11- 85) gaf Ewgeni Kapoestin hoofd van het Economisch Instituut van de Sowjet-Academie van Wetenschappen buitengewoon hoge cijfers aan het experiment van Andropow de maximale zelfs voor waar het de lichte industrie en de voedselindustrie betrof Hij was evenwel van mening dat de betrokken bedrijven betere resultaten hadden geboekt op het gebied van arbeidsbespaiing dan op dat van versnelde technische vernieuwingen

VERDERE PERSONELE WISSELINGEN IN REGERING, PARTIJ EN STRIJDKRACHTEN

Op 18 november 1985 werd de benoeming bekend gemaakt van de 60-jarige Wladimir Kolesjnikow tot rninister van elektronica-industrie Hij volgde in deze functie de 76-jarige Alexandi Sjokin op die om gezondheidsrrdenen was afgetreden Kolesjnikow staat bekend als een expert op het gebied van de radiotechnologie rn halfgeleiders De benoeming werd door waarnemer s uitgelegd als een nieuw teken dat de Sowjet-Unie haast maakt met de opvoering c an haar industriele produktiviteit Sjokin was minister van elektronica-industrie sinds 1961, Kolesjnikow was sinds 1971 zijn eerste onderminister

In een verklaring weid verder gezegd dat de leider van de communistische partij in het belangrijke industriële district Zaporozije in de Oekraine de 69-jarige Michail Wsewolosjski vervangen is door A P Sazanow

Op 1 december maakte Tacs bekend dat Waleri Bykow belast is met de leiding over het Sowjet-ministerie voor farmaceutische industrie en micro-biologie dat op 22 nov ontstaan was uit het samenvoegen van twee afdelingen De 47-jarige Bykow was vier jaar werkzaam op de afdeling chemische industrie van het Centraal Comité van de communistische partij

Het partijblad *Prawda* meldde op 6 dec dat de hoogst verantwoordelijke Sowjet-functionaris inzake distributie van olieprodukten, Talgat Choeramsjin is ontslagen en uit de partij is gezet Volgens de mededeling van het presidium van de Opperste Sowjet had hij als voorzitter van de staatscommissie voor olieprodukten dienstbevoegdheden voor persoonlijke doeleinden misbruikt

Begin december werd bekend dat volgens een besluit van het presidium van de Opperste Sowjet de voorzitter van de staatscommissie voor economische betrekkingen met het buitenland Michail Sergejtsjik, ongeveer een jaar na zijn benoeming (zie pag. 222/3-'85) met pensioen is gestuurd. Hij werd opgevolgd door de vroegere secretaris van het Centraal Comité. Katoesjej, die voorheen ambassadeur in Cuba was.

Het hoofd van het centraal bureau van de statistiek. de 74-jarige Lew Wolodarski, werd vervangen door zijn plaatsvervanger tot dan toe. de 54-jarige Michail Koroljow.

Het persbureau Tass maakte op 3 december bekend dat Grigori Solotoerhin (74) benoemd is tot hoofd van het nieuwe ministerie voor brood en bakkerswaar Dit ministerie kwam in de plaats van het ministerie voor voorraden, dat sinds april 1973 geleid werd door Solotoechin.

Volgens een bericht in de Prawda van 7 dec. werden twee nieuwe onderministers van buitenlandse zaken benoemd Het betrof Wadim Loginow, voormalig Sowjet-ambassadeur in Angola, en Walentin Nikiforow, werkzaam aan de afdeling voor organisatorische vragen van de partij

Op 19 dec werd in Moskou bekend gemaakt dat Igor Andropow, de 44-jarige zoon van wijlen Sowjet-leider Joeri Andiopow benoemd is tot ambassadeui met speciale opdracht Andropow die ambassadeur in Griekenland was keerde in juli 85 terug naar de Sowjet-Unie Een maand eerder was in Athene de eerste secretaris van zijn ambassade Sergej Bochan naar het Westen overgelopen Volgens het *NRC/Handblad* van 10 dec 85 was Bochan beschreven als spion voor de militaire inlichtingendienst GROe en als rechterhand van Andropow Na zijn overlopen werden twee Griekse burgers en een marine-officier gearresteerd op verdenking van spionage voor de Sowjet-Unie Op 9 dec werd de Griekse regering officieel op de hoogte gebracht van het feit dat Andropow die in Athene ook wegens zijn priveleven in opspraak was gekomen niet meer naai Griekenland terug zou keren Volgens een mededeling van het Griekse ministerie van buitenlandse zaken zou hij worden vervangen door de 68-jaiige Wiktor Stoechalin die tot dan toe een van de onderministers van buitenlandse zaken was

Uit een klein berichtje in het legerdagblad *Krasnaja Zu ezda* van 11 dec bleek dat admiraal Nikolaj Goisjkow (75) als marine-commandant is opgevolgd door admiraal Wladimir Tsjernawin die sinds 1982 eerste plaatsvervangend commandant was Woordvoerders van de Sowjet-legerleiding bevestigden de juistheid van het krantebericht maar onthielden zich van verdere mededelingen

Sergei Georijewitsj Gorsjkow (geb. 26 februari 1910 in het Oekraiense Kamenets-Podolsk) doorliep het Frunze niarine-institiiut in Leningrad Tijdens de oorlogsjaren onderscheidde hij zich als hoofd van de vloot van de zee van Azow en van de Donau-vloot In 1951 kreeg hij het commando over de Zwarte Zee-vloot In januari '56 werd hij commandant over de hele Soujet-vloot. In datzelfde jaar werd hij benoemd tot kandidaat-lid van het Centraal Comité van de partij en in 1961 tot volwaardig lid.

Gorsjkow slaagde erin de toenmalige partijleider N Chroesjtsjow te overtuigen van het belang van uitbreiding van de vloot, die zich in die tijd voornamelijk beperkte tot de Oostzee en de Zwarte Zee Onder zijn leiding groeide zij uit tot een op alle wereldzeeen opererende zeemacht. met vliegdekschepen en een armada van nucleaire onderzeeërs Gorsjkow was in 1967 bevorderd tot admiraal

Wladimir Nikolajewitsj Tsjernawin (geb. 1928 in Nikolajew aan de Zwarte Zee) begon zijn opleiding in 1947 als vlootofficier op de Kaspische Zee en vervolgde deze aan het Frunze marine-instituut in Leningrad. Vanaf 1951 diende hij dertig jaar lang bij de Noordelijke vloot, waar hij in 1977 het commando over kreeg Na een speciale opleiding werd hij commandant van een van de eerste nucleaire Sowjet-schepen. Volgens bronnen in Moskou was hij de eerste duikbootcommandant. die

raketten lanceerde van een ondergedoken schip. Ook werd hij een van de pioniers genoemd op het gebied van navigeren onder ijs. In 1949 werd Tsjernawin lid van de communistische partij, in 1981 kandidaat-lid van het Centraal Comité van de partij. In 1978 was hij bevorderd tot admiraal.

Op 14 dec meldde *Tass* dat de 58-jarige Boris Gostew benoemd is tot minister van financiën. Hij volgt in deze functie de op 12 nov. '85 gestorven Wassili Garboezow op

De econoom Gostew was van 1953 tot 1959 verbonden aan het ministerie voor lichte industrie. en aansluitend enkele jaren aan het centraal planbureau (Gosplan). De laatste jaren was hij werkzaam aan de economische afdeling van het Centraal Comité van de partij. waar hij in sept '85 de leiding overnam van Ryzjkow (zie pag. 735/2-'85 e.v.)

De partijkrant Kazachstanskaja Prawda berichtte op 11 dec. dat de partijchef van Alma Ata, A. Koitsjoemanow, uit de partij was gezet en dat Georgi Sjoeliko tot zijn opvolger was benoemd. Het Centraal Comité van Kazachstan had volgens het bericht op 10 dec. dit besluit genomen, omdat Koitsjoemanow misbruik zou hebben gemaakt van zijn functie en gegevens in zijn biografie vervalst had. Ook werden drie leden van het Politburo van Kazachstan, Baiken Asjinow. Kenes Auchadijew en Kakimsjan Kasibajew van hun functie ontheven.
Volgens een mededeling van Tass op 15 dec. is de leider van de communistische partij van de centraalaziatische Sowjet-republiek Tadzjikistan, de 55-jarige Rachman Nabijew, om gezondheidsredenen ontslagen. Tot zijn opvolger werd benoemd Kachar Machmanow.
Tass meldde eveneens dat de 70-jarige Waleri Marissow, een van de laatste leidende politici die nog door Chroesjtsjow waren benoemd, met pensioen is gegaan. Hij was sinds sept. '64 partijleider van de Oedmoertse autonome Sowjet-republiek en werd opgevolgd door P. S. Grisjtsjenko.
Op 15 dec. maakte Tass bekend dat de minister van mijnbouw, Boris Brattsjenko (73), is vervangen door zijn eerste plaatsvervanger. de 58-jarige Michail Sjtsjadow.
Op 16 dec. deelde Tass mee dat de 61-jarige Alexandr Aksjonow benoemd was tot hoofd van de staatscommissie voor televisie en radio (Gosteleradio). Hij volgde de 73-jarige Sergej Lapin op. die deze functie vanaf 1970 had bekleed en die met pensioen ging.

Aksjonow had diverse posten bekleed. met name binnen dr KGB en in Minsk. waar hij voorzitter was van de ministerraad van de republiek Witrusland. voor hij in 1983 tot ambassadeur in Warschau werd benoemd.

De 58-jarige Joeri Batalin is benoemd tot vice-voorzitter van de ministerraad van de Sowjet-Unie. Tass meldde op 21 dec. dat hij in deze functie de 75-jarige Wenjamin Dymsjits opvolgde, die met pensioen was gegaan.

In 1970 was Batalin onderminister van gasindustrie geworden Later werd hij eerste plaatsvervangend minister voor de bouw van ondernemingen in de olie- en gasindustrie Sinds 11 april 1983 was hij voorzitter van de staatscommissie voor arbeid en sociale zaken

Tass meldde eveneens op 21 dec. de pensionering van de partijleider van de Sowjet-republiek Toerkmenië, de 63-jarige Moechamednazar Gapoerow. Tot zijn opvolger werd benoemd de 46-jarige Saparmoerad Nijazow, die sinds maart 85 premier van Toerkmenië was.
Op 24 dec. werd bekend dat Wiktor Grisjin. sinds 1967 partijchef van Moskou, van zijn functie was ontheven. Volgens Tass was dit besluit genomen tijdens een plenaire zitting van het centraal comité van de communistische partijafdeling in Moskou. waarbij ook Michail Gorbatsjow aanwezig was. Tass sprak over ,,pensionering" van de 71-jarige Grisjin. maar liet de gebruikelijke dankzegging voor bewezen diensten achterwege; dit duidde er volgens waarnemers op dat de partijchef niet vrijwillig is teruggetreden en ook niet op het laatste moment de eer aan zichzelf heeft gehouden.
Met Grisjin, die sinds 1961 kandidaatlid en sinds 1971 volwaardig lid was van het Politburo. is opnieuw een vertegenwoordiger van de oude garde en een belangrijk functionaris uit het Brezjnew-tijdperk terzijde geschoven. Al in de zomer van '85 verschenen in sommige Russische kranten artikelen waarin de Moskouse parijchef indirect werd aangevallen via kritiek op het Moskouse stadsbestuur ten aanzien van het huisvestingsbeleid en de voedselsituatie.

Wiktor Grisjin (geb 18 sept. 1914 in Serpoechow bij Moskou) begon zijn carrière bij de spoorwegen Na in 1939 te zijn toegetreden tot de communistische partij, werd hij twee jaar later partijsecsetaris in zijn geboorteplaats en in 1950 hoofd van de afdeling machinebouw van het district Moskou In 1952 volgde hij Iwan Kapitonow op als tweede secretaris van het district Moskou en in hetzelfde jaar werd hij lid van het Centraal Comité van de partij Vanaf '56 was hij voorzitter van de Sowjetvakcentrales en in '67 volgde zijn benoeming tot partijleider van de stad Moskou. die hij door middel van een gigantisch bouwprogramma begon te moderniseren.

Als opvolger van Grisjin is de 54-jarige Boris Jeltsin aangewezen, een van de elf secretarissen van het Centraal Comité.

Boriç Nikolajewitsj Jeltsin (geb 1931) studeerde in 1955 af als bouwkundig ingenieur in Swerdlowsk en bracht het tot hoofd van het

Boris Jeltsin, de nieuwe eerste secretaris van het Centrale Comité van Moskou

bouwwezen van die stad. In nov. '76 werd hij er benoemd tot partijchef. In april '85 werd hij naar Moskou gehaald om hoofd te worden van de bouwafdeling van het Centraal Comité. In juli '85 volgde zijn benoeming tot secretaris van het Comité.

Op 14 december maakte Tass bekend dat de 46-jarige Iwan Oestian, de premier van de Sowjet-republiek Moldavië. om gezondheidsredenen van zijn functie is ontheven. Hij werd vervangen door de 50-jarige Iwan Kalin. die sinds 1980 voorzitter van de Opperste Sowjet van de republiek was.
Op 3 januari 1986 berichtten de Sowjet-media dat de Moskouse burgemeester Wladimir Promyslow (77) na 23 jaar dienst vervangen is door het hoofd van de Zil-autofabriek in Moskou, Waleri Sajkin. Promyslow werd vorig jaar openlijk in Russische kranten bekritiseerd naar aanleiding van een onderzoek naar bouwschandalen in Moskou. Hij werd, evenals de tien dagen eerder ontslagen Moskouse partijchef Grisjin, beschouwd als aanhanger van wijlen partijleider Brezjnew.
Het bestuursapparaat en de partij in Moskou hebben altijd een grote invloed gehad op de politiek in de Sowjet-Unie en de vervanging van Promyslow en Grisjin wees er volgens waarnemers op dat partijleider Michail Gorbatsjow zijn invloed nu ook had uitgebreid tot hoofdstedelijke partij en stadsbestuur.
Volgens Tass was Waleri Sajkin (geb. 1937) zijn carrière in 1956 begonnen als arbeider in de Zil-autofabriek en was hij er opgeklommen tot algemeen directeur, welke functie hij bekleedde sinds 1982.

Volgens een bericht in de regeringskrant Izwestia van 5 jan. '86 werd in de Sowjetrepubliek Kirgizië een groot aantal partijfunctionarissen ontslapen en scherp bekritiseerd

Hen werd ten laste gelegd geen maatregelen te hebben genomen om de scherpe daling in de landbouwproduktie te voorkomen en te weinig aandacht te hebben geschonken aan het onderricht van de Russische taai up plaatselijke scholen Ook hadden zij hun ogen gesloten voor vormen van ambtsmisbruik door een aanzienlijk aantal functionarissen. en waren zij niet opgetreden tegen schadelijke overblijfselen van duistere, religieuze vooroordelen bij de bevolking.

Op 7 januari werd bekend dat Wladimir Browikow benoemd was tot Sowjet-ambassadeur in Polen. De 54-jarige Browikow was sinds juli '83 premier van de republiek Witrusland. Hij volgde Alexandr Aksjonow op, die in dec. '85 benoemd werd tot hoofd van Gosteleradio.

Volgens diplomatieke bronnen in Moskou werden begin januari drie leden van het secretariaat van het Centrale Comité van hun functie ontheven. Het betrof Konstantin Rusakow (76). partijsecretaris voor de betrekkingen met regerende communistische partijen en China-specialist, Wasili Shauro (73), sinds 1965 hoofd van de CC-afdeling van cultuur. en Wadim Medwedew (55), hoofd van de CC-afdeling van onderwijs en wetenschap. *Tass* meldde op 11 januari dat de 78-jarige Konstantin Brechow, minister voor de bouw van installaties in de chemische en minerale olie-industrie, om gezondheidsredenen was afgetreden. Hij werd opgevolgd door de 48-jarige Wladimir Loekianenko.

Op dezelfde dag verscheen het bericht dat de 67-jarige Wladimir Alchimow, die sinds 1976 aan het hoofd stond van de Russische staatsbank, in verband met zijn pensionering deze functie had overgedragen aan de 68-jarige Wiktor Dementsew. Dementsew was sinds 1963 plaatsvervangend minister van financiën van de Russische Federale Republiek en bekleedde deze zelfde functie sinds 1973 aan het centrale ministerie van financiën.

De Sowjet-minister van veeteelt, de 69-jarige Konstantin Beljak, is volgens een bericht van *Tass* (15 jan.) na een ambtsperiode van twaalf jaar afgetreden en vervangen door zijn plaatsvervanger Leonid Chitroen.

De Sowjet-minister van binnenlandse zaken, Witali Fedortsjoek. werd op 25 jan. '86 van zijn functie ontheven en opgevolgd door de 54-jarige Alexander Wlasow.

De 67-jarige Fedortsjoek. een generaal, was in dec. '82 minister van binnenlandse zaken Nikolaj Sjtsjelokow opgevolgd, nadat deze beschuldigd was van corruptie (pag. 36611-'83). Daarvoor was Fedortsjoek zes maanden hoofd van de KGB geweest (benoeming pag. 757/1-'82). De voormalige Sowjet-leider Joeri Andropow, van wie Fedortsjoek een naaste medewerker was, wilde dat hij het ministerie van binnenlandse zaken zou zuiveren en de discipline zou herstellen.

LATIJNS-AMERIKA

HAÏTI

RELATIE MET DE VS. POSITIE BOOTVLUCHTELINGEN

De betrekkingen tussen Haïti en de Verenigde Staten die sinds 1979 als gevolg van de vlucht van duizenden Haïtianen naar de Verenigde Staten waren verslechterd, verbeterden enigszins in 1983 en 1984.

In 1978 vluchtten 1 800 Waitianen naar de VS, in 1979 waren dat er naar schatting tussen de 10.000 en 20.000 (pag. 5612 e.v.-1981 en pag. 668/1 P V -1982)

In ***Vrij*** *Nederland* van 8 januari 1983 schreef free-lance-journaliste Lorna de Smidt o.m. het volgende over de positie van de Haïtiaanse vluchtelingen:

De dictator van Haiti, Jean-Claude ,,Baby Doc" Duvalier. beleeft heel plezierige dagen Sinds in de Verenigde Staten Ronald Reagan aan de macht is (begin 1981, red. KHA) wordt vanuit Washington niet meer zo gelet op de manier waarop landen met de mensenrechten omspringen. Onder president Jimmy Carter was dat anders: gern wonder dan ook dat in de periode-Carter de verhouding tussen Haïti en de Verenigde Staten zeer bekoelde.

Momenteel echter krijgt Baby Doc weer financiele en economische hulp naar believen, wat weer inhoudt dat de kas van hem en zijn familie goed wordt gespekt.

Een deel van de steun die Duvalier van de Verenigde Staten krijgt, past binnen het kader van president Reagans initiatief voor het Caribisch gebied, het Caribbean Basin Initiative (CBI). De bedoeling van dit CBI is, het Caribisch gebied open te leggen voor de Amerikaanse denk- en levenswijze.

Jean-Claude Duvalier denkt graag met de Amerikanen mee, maar zij op hun beurt vragen weer een prijs. Die bestaat uit het indammen van de stroom vluchtelingen die vanuit het economisch in de afgrond zittende Haïti en vanonder het juk van de politiestaat naar de Verenigde Staten komen. Het grootste deel van deze vluchtelingen ontsnapt per boot naar Florida, een tocht van vijftienhonderd kilometer, die veelal wordt gemaakt in niet zeewaardige scheepjes.

De Verenigde Staten ontvangen deze vluchtelingen niet, zoals die uit Vietnam, Cuba en Nicaragua, met open armen. Ze worden beschouwd als illegale immigranten, op zoek naar werk. Van een status als politiek vluchteling is in het geheel geen sprake. Kortom, de vluchtelingen worden gewoonweg teruggestuurd. Jean-Claude Duvalier weet eigenlijk niet precies, mat hij daar mee aan moet. Enerzijds is het weigeren van de status als politiek vluchteling voor hem een Amerikaans bewijs van goed gedrag, maar anderzijds leert de praktijk dat de Haïtianen die wel kans zien om zich in de Verenigde Staten te vestigen, over het algemeen aanzienlijk sommen gelds naar hun achtergebleven familie sturen, naar schatting tot een bedrag van tweehonderd miljoen gulden per jaar.

Het lot van de Haïtiaanse bootvluchtelingen is zuur. Mede gedreven door de weerstand van de bevolking van Florida tegen de groeiende stroom vluchtelingen hebben de Verenigde Staten met I-Iaïti een akkoord gesloten dat de Amerikaanse kustwacht toestaat om de vluchtelingen al voor de Haïtiaanse kust op te vangen en terug te sturen. Of erger: volgens de in Miami werkende Haitiaaiise priester Gerard-Jean Juste zijn gevallen bekend waarbij de kustwacht het vuur opende op bootvluchtelingen.

En wie wel kans ziet om door het riet van de kustwacht te slippen, zijn scheepje drijvende te houden en ongezien aan wal te gaan, komt in het algemeen in een vluchtelingenkamp. Onder president Carter werden nog pogingen gedaan om Haitiaanse vluchtelingen te helpen. maar onder Reagan w-orden ze vastgezet in detentiecentra. De reden daarvoor zou zijn dat hun definitieve status nog dient te worden vastgesteld. Zelfs Haïtianen die enige jaren geleden een soort van asiel kregen moeten zich nu melden bij de immigratiedienst en worden dan alsnog vastgezet,

Het gevolg van dit alles is dat er tot juni afgelopen jaar eenentwintighonderdveertig Haïtianen vastzaten in kampen in Puerto Rico en Florida. Daarna deed rechter Eugene Spellman de uitspraak dat hun detentie in strijd is met de Amerikaanse grondwet en dat devluchtelingen dus dienen te worden vrijgelaten. Maar anderzijds sprak Spellman uit dat de hechtenis niet racistisch is, en dat de immigratiedienst het recht moet blijven houden om vluchtelingen te arreslereri. terreinde het aanwassen van de stroom te voorkomen.

De omstandigheden in een van de kampen. Krome Camp, in Florida, zijn zodanig dat Gerard-Jean Juste. de Amerikaanse regering er van beschuldigt Duvalier te helpen bij het alsnog vermoorden van de gevangenen. Binnen het kamp hebben vluchtelingen dan ook al hongerstakingen gehouden uit protest tegen hun behandeling. terwijl voor de poorten bezorgde Amerikanen hebben gedemonstreerd. De reactie van de overheid bestond uit het met behulp van de Nationale Garde verdrijven van de demonstranten en uit het gedwongen voeden van de hongerstakers ...

Intussen wonen er in de Verenigde Staten nu zesenvijftigduizend Haitianen onder de constante dreiging alsnog te worden uitgezet. Wie uit een van de kampen wordt vrijgelaten heeft daarmee immers nog niet de status van vluchteling. En ze weten dat ze in feite niet gewenst zijn.

Het vastzetten van de vluchtelingen kost de Amerikaanse overheid momenteel vijfenzeventig miljoen dollar per jaar. een zo hoog bedrag dat een betrokken ambtenaar al heeft voorgesteld om elke vluchteling vijftigduizend dollar te geven en hem daarmee huiswaarts te sturen. Het bedrag dat de vluchtelingen de Verenigde Staten kosten, moet worden afgezet tegen de economische hulp die Baby Doc krijgt, ongeveer drieënveertig miljoen dollar over 1982 (om precies te zijn $ 43,5 mln in het op 1 oktober 1982 beginnende begrotingsjaar 1983, red. KHA); deze hulp versterkt het regime van Duvalier, en doet zo het aantal vluchtelingen nog meer toenemen.

Hoe het ook zij, de Haïtiaanse president voor het leven wrijft zich tevreden de handen Het inkomen per hoofd van de bevolking (Haiti heeft zes miljoen inwoners) is nog geen driehonderd dollar per jaar, dus daar valt voor hem niet al te veel te halen. Vandaar dat hij graag meewerkt aan de Amerikaanse hulpprogramma's. die er momenteel op zijn gericht zoveel mogelijk Haïtianen aan hun land te binden: zodra uit een bepaalde streek bovenmatig veel mensen vluchten, wordt het zwaartepunt van het Amerikaanse hulpprogramma daarheen verlegd.

Wanneer intussen in Washington over Haiti wordt gesproken. wordt met geen woord gerept over de schending van de mensenrechten daar. Slechts Amerikaanse zakenlieden klagen, en wel over de corruptie en het gebrek aan financiële betrouwbaarheid van de Haïtianen. In 1983 krijgt Haïti ook nog eens bijna voor een miljoen dollar aan militair materiaal en opleidingsfaciliteiten. In ruil daarvoor hopen de Amerikanen een basis te mogen vestigen in Môle St. Nicholas. recht tegenover Cuba. Dat zou een prachtige vervanging zijn voor de

huidige basis bij Guantanamo. Zo snijdt het mes aan vele kanten. voor minder dan honderdvijftig miljoen dollar – het bedrag dat nodig is om de vluchtelingen vast te houden – verplichten de Verenigde Staten Haïti en economisch en militair aan zich en kunnen ze de stroom van vluchtelingen indammen. Een koopje, voor Washington.

In juni 1983 presenteerden het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken en de regering van Belize een plan om verscheidene duizenden Haïtiaanse vluchtelingen op Belize te huisvesten.
In september 1983 leidde de uitbreiding van de militaire basis van Môle St Nicolas tot ordeverstoringen waarbij een aantal boeren door het leger zou zijn gedood.

De verspreiding in de Verenigde Staten van een kwaal die in 1980 voor het eerst gediagnostiseerd werd als het Acquired Immune Deficiency Syndrome (AIDS) werd een punt tussen beide landen toen van Haïtianen werd gezegd dat zij, samen met mannelijke homosexuelen, bijzonder vatbaar zouden zijn voor de ziekte.
Nadat er in de VS als gevolg van AIDS verscheidene honderden doden waren gevallen, reisde de Haïtiaanse minister van gezondheid Ary Bordes in augustus 1983 naar Washington om de relatie tussen de ziekte en Haïti te bagatelliseren. Amerikaanse homosexuelen moesten het eiland verlaten en bars en andere door hen bezochte gelegenheden werden gesloten.
De intergouvernementele verhoudingen werden door deze kwestie niet geschaad en in februari 1984 verzekerde de Amerikaanse regering het Congres dat Haïti in aanmerking kwam voor nieuwe Amerikaanse hulp ondanks ,,ernstige misstanden op het gebied van de mensenrechten".
Tijdens de wintermaanden van 1984-1985 brachten Roger Lafontant, ,,superminister" voor binnenlandse zaken en defensie, en Jean-Robert Estimé, minister van buitenlandse zaken en godsdienst, een serie bezoeken aan Washington teneinde te beraadslagen met functionarissen van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken en leden van het Congres.
Het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken zou Haïti hebben gewaarschuwd dat er eerst vrije verkiezingen moesten worden gehouden en dat verder de mensenrechten beter nageleefd moesten worden voordat een uitbreiding van de hulp in overweging kon worden genomen (zie ook pag. 54/1). Het ministerie stemde er desondanks in toe tegenover het Congres te verklaren dat er voldoende vooruitgang op het gebied van de mensenrechten was geboekt om een uitbreiding van de hulp in 1985 te rechtvaardigen, al maakten sommige organisaties voor de burgerrechten in de VS, waaronder Americas Watch, het Lawyers' Committee for International Human Rights en de National Coalition for Haïtian Refugees, hiertegen bezwaar.

In het fiscale jaar 1984 had Haiti van de VS in totaal ongeveer $ 45 mln gekregen.

FRANKRIJK GEEFT STOFFELIJKE RESTEN HAITIAANSE NATIONALE HELD TERUG

Op 25 maart 1983 overhandigde de Franse regering de stoffelijke resten van de Haïtiaanse nationale held, gen. François Dominique Toussaint-Louverture, die op 7 april 1803 in gevangenschap in Frankrijk was overleden, in Parijs aan een vertegenwoordiger van president Jean-Claude Duvalier. Over de teruggave van de resten was bijna een eeuw door verschillende Haïtiaanse staatshoofden vruchteloos onderhandeld.
Op 5 april kwamen de stoffelijke resten met een speciaal vliegtuig aan in de Haïtiaanse hoofdstad Port-au-Prince. Twee dagen later werd een nieuw nationaal monument, het Pantheon, ingewijd.

François Dominique Toussaint-Louverture (Bredaplantage, Noord-Haïti, 20 mei 1744 - fort Joux, bij Pontarlier, 7 april 1803), Caribische vrijheidsstrijder, bijgenaamd ,,de Zwarte Napoleon", nam als slaaf in 1791 deel aan een opstand tegen de Franse kolonisten. In 1794 koos hij echter de zijde van Frankrijk, toen dit land alle slaven bevrijdde. In 1797 benoemde Frankrijk hem tot generaal. Hij vormde een leger van ca. 50.000 man negertroepen, waarmee hij in 1798 de Engelsen uit het zuiden van Haiti verdreef en de mulattengeneraal Rigaud versloeg. Een Franse opdracht tot een invasie op Jamaica en in Louisiana frustreerde hij door in het geheim een verdrag te sluiten met de Verenigde Staten en Groot-Brittannië (1799). Hij bezette vervolgens de oostelijke helft van het eiland (thans: Dominicaanse Republiek), kondigde in 1801 een Constitutie af en verklaarde het land (Santo Domingo) onafhankelijk en zichzelf tot gouverneur voor het leven. Napoleon duldde zijn macht niet en stuurde een leger, dat hem in 1802 verraderlijk gevangennam. Hij werd overgebracht naar Frankrijk en gedood. Door zijn verzet leden Napoleons plannen tot stichting van een groot koloniaal rijk schipbreuk.

SITUATIE VAN DE HAÏTIANEN IN DE DOMINICAANSE REPUBLIEK

Op 17 juni 1983 berichtte de Internationale Arbeids Organisatie in Genève dat van de 200.000 tot 500.000 Haïtianen die in de Dominicaanse Republiek zouden wonen, er ongeveer 19.000 zouden worden gebruikt als goedkope arbeidskrachten op suikerplantages van de staat en dat zij met geweld werden weerhouden terug te keren. Dit betekende een toename van 7.000 ten opzichte van het aantal dat in 1979 door de in Londen gevestigde Anti-Slavernij Vereniging aan de Verenigde Naties was doorgegeven.
De regering van de Dominicaanse Republiek zette de samenwerking met Haïti tegen Haïtiaanse ballingen voort en begin 1984 vond in de hoofdstad Santo Domingo een golf arrestaties plaats. Zes Haïtianen kregen asiel in de Venezolaanse ambassade.
In het Utrechts Nieuwsblad van 11 oktober. 1984 merkte Marcel Bayer o.m. het volgende op over de op de suikerplantages werkende Haïtianen:

Ruim 23.000 Haitianen werden het afgelopen jaar door het regime van ,,Baby Doc" Duvalier verkocht aan de regering van het buurland de Dominicaanse Republiek. Ze moeten suikerriet kappen op de Dominicaanse staatsplantages. Ook deze maand zal er weer een dergelijke transactie worden afgesproken, dan voor het volgende seizoen, dat in januari begint. Grote geheimzinnigheid omhult de transactie. Sinds 1971, toen het laatste officiële arbeidscontract tussen beide regeringen afliep, heeft het Dominicaanse parlement zich er niet meer over kunnen uitspreken. En in Haïti bestaat geen echt parlement. Maar de mensenhandel gaat door, want die is bijzonder lucratief.
,,Duvalier moet voor de verkoop van 23.000 van z'n landgenoten meer dan 3 miljoen dollar gekregen hebben. Het jaar daarvoor ontving hij al 2.8 miljoen dollar en toen ging het om 19.000 rietkappers. De helft wordt normaliter betaald bij de afsluiting van het ,,contract", de andere helft na afloop van de werving van de arbeiders in Haïti.
Voor die betrokken arbeiders zijn de advertenties waarin wordt gezegd dat er in de Dominicaanse Republiek veel geld valt te verdienen een zegen. Daardoor kunnen ze de uitzichtloosheid en ellende tijdelijk ontvluchten. Maar ze hebben absoluut geen idee wat hun boven het hoofd hangt."
Dat zegt Jacques Lucien Pierre (38), Haïtiaan en politiek vluchteling. Hij is er voor de terreur van Duvaliers veiligheidsdienst, de „Tonton Macoutes" gevlucht en woont momenteel in Santo Domingo, de Dominicaanse hoofdstad. Pierre is secretaris-generaal van de UDEH, een organisatie die zich inzet voor verbetering van de arbeids- en leefsituatie van de Haïtianen in de Dominicaanse Republiek. We spreken elkaar in een vakbondskantoor in Santo Domingo
,,De Haïtianen hier zijn volledig rechteloos. Ze zijn ten prooi aan willekeur, corruptie en exploitatie. Met grote vrachtwagens worden ze vanuit Haïti naar de diverse plantages gebracht. Daar moeten ze gedurende de periode dat het kappen van riet duurt, wonen en leven in barakken die nog het meeste weg hebben van varkensstallen.
Bedden ontbreken meestal, zodat ze gedwongen zijn op de grond te slapen. Als je weet hoe zwaar werk het kappen van suikerriet is, begrijp je dat uitputting een normaal verschijnsel is. Ze krijgen te weinig te eten, leven in onhygiënische omstandigheden en als ze ziek worden is er absoluut geen medische bijstand. En dat alles terwijl er van het loon een percentage wordt ingehouden voor sociale verzekering", aldus Pierre.
De bewegingsvrijheid van de Haitiaanse rietkappers is nihil. Op de wegen die de grote suikerrietplantages ontsluiten, zijn speciale politieposten ingericht. Iedereen die zwart is en zich naar buiten het gebied wil begeven wordt aangehouden. Legitimatie of niet, ze moeten hun persoonlijke bezittingen afgeven, die ze nog niet één, twee, drie terughebben en worden net zo lang vastgehouden tot bekend is waar ze werken. Illegalen en diegenen die niet snel genoeg kunnen worden ,,thuisgebracht" worden rechtstreeks op transport naar Haiti gezet.

Zo verdwijnen er dus regelmatig mensen, waarvan niemand weet waar ze blijven.
De Haitiaanse gastarbeiders hebben geen enkel recht om hun beklag over d r werk- en leefomstandigheden te doen. Elke vorm van protest wordt meedogenloos onderdrukt. Daarvoor zijn er volgens de overeenkomst tussen de beide regeringen 75 inspecteurs en 15 opzichters aangewezen ,,Het zijn Tonton Macoutes". zegt Pierre, ,,en die komen hier heus niet om de werksituatie te controleren"
De UDEH alsmede talrijke Dominicaanse oppositiepartijen en vakbonden stellen het illegale karakter van de arbeidscontracten en de mensonterende arbeidsomstandigheden van de Haïtianen voortdurend aan de orde. Ook internationaal groeit het protest tegen de mensenhandel op regeringsniveau. Er is tot nu toe weinig veranderd. De Dominicaanse autoriteiten houden vol dat het door het parlement goedgekeurde arbeidscontract uit 1966, toen het in 1971 verliep, automatisch verlengd is.
,,Maar dat is een grote farce", zegt Pierre, ,,in geen van dc oude contracten staat iets van een automatische verlenging na de vervaltermijn en de CEA wordt gewoon gebruikt als mantelorganisatie. Het zijn nog steeds dezelfde mensen die in Haiti onderhandelen n.l. de afgevaardigde van de Dominicaanse strijdkrachten en het ministerievan buitenlandse zaken. Als je de CEA om gegevens en toelichting vraagt weten ze van niets. ,,Onlangs verscheen er een rapport van de Staatsraad van de Suiker, de CEA, waarin de perspectieven voor de Dominicaanse suikerindustrie werden besproken. Daaruit blijkt dat er sprake is van een toenemende afhankelijkheid van Haitiaanse rietkappers in deze sector, Momenteel komt 80 procent van de arbeiders uit Haïti.

KWESTIE VAN DE MENSENRECHTEN. AMNESTIE VOOR 36 GEVANGENEN. HET GEVAL-JOSMA

De internationale mensenrechtenorganisatie Amnesty International is al jaren bezorgd over schendingen van de mensenrechten in Haïti. Deze schendingen, aldus Amnesty in Drieluik nr 28 (februari 1985), hielden in:

- niet-erkende detentie van gewetensgevangenen en politieke gevangenen gedurende lange periode, soms verscheidene jaren
- onjuiste procedures bij detentie en procesvoering
- ,,verdwijningen" en politieke moorden
- marteling en mishandeling van gevangenen
- slechte gevangenisomstandigheden

In Martelen is Mensenwerk, een rapport van Amnesty dat de periode januari 1980-medio 1983 besloeg, bracht de organisatie het volgende verslag over Haïti uit:

Amnesty International heeft sinds de ambtsaanvaarding in 1971 van president voor het leven Jean Claude Duvalier, regelmatig berichten ontvangen over marteling en mishandeling van gedetineerden op Haïti. Volgens de berichten waren de slachtoffers van marteling tijdens deze verslagperiode afkomstig uit allerlei maatschappelijke geledingen. De gevallen die Amnesty International heeft gedocumenteerd, betreffen voornamelijk mensen die werden verdacht van politieke activiteiten. Op Haïti is geen enkele politieke partij toegestaan. Vakbondsfederaties mogen er niet werkzaam zijn. De vrijheid van meningsuiting, vereniging en vergadering zijn er streng beperkt.

Onder degenen di?, naar verluidt, sinds 1980 zijn gemarteld, bevinden zich· Sylvio Claude, de leider en oprichter van de Christen-Democratische Partij van Haïti (Parti démocrate chrétien haïtien), wier leden regelmatig worden gearresteerd of verbannen (pag. 5113): Yves Richard. de secretaris-generaal van de niet-officiële Autonome Vakcentrale van Haïtiaanse Arbeiders (Central autonome des travailleurs haitiens): Evans Paul, een radiojournalist. en Gérard Duclerville, een lekepriester en radiojournalist die volgens de berichten in het ziekenhuis moest worden opgenomen nadat hij in januari 1983 door de politie was gemarteld (pag. 51/3). Nadat Robert-Marc Thélusma in april 1982 in de gevangenis was overleden, heeft Amnesty International in augustus 1982 haar bezorgdheid kenbaar gemaakt aan de Haïtiaanse autoriteiten. Naar men zei, hadden de autoriteiten de gevangene behoorlijke medische verzorging en opname in het ziekenhuis geweigerd, waardoor hij overleed.
Volgens de berichten worden mensen gemarteld nadat ze. doorgaans zonder enige formaliteit, in een kazerne gevangen zijn gezet. Op Haiti vervult het leger ook politietaken. De meeste getuigenverklaringen waarover Amnesty International beschikt, noemen de Dessalines-kazerne in Port-au-Prince als de plaats waar wordt gemarteld. Ook kazernes en politiebureaus in andere plaatsen zijn genoemd, zoals de stad Cayes in het zuiden van het land. en Croix des Bouquets in de buitenwijken van Port-au-Prince. Verder wordt algemeen aangenomen dat plaatselijke politiecommandanten over kleine detentiecentra beschikken, soms zelfs in hun eigen huis, waar mishandeling zou plaatsvinden.
De getuigenverklaringen die Amnesty International in de hier besproken periode heeft ontvangen, noemen als foltermethoden: met stokken slaan op het hoofd of op andere lichaamsdelen; gevangenen dwingen om heel lang stil te blijven staan; en de zogenaamde papegaaiestok (pau de arara), op Haïti bekend als de ,,Jack"
Politieke gedetineerden worden gewoonlijk zonder enig arrestatiebevel aangehouden door de Service Détectif (SD), een soort politie in burger, of door de Volontaires de la sécurité nationale, beter bekend als de ,,Tontons macoutes", een gewapende militie. Deze laatste is door wijlen president François Duvalier ingesteld om elke uiting van politiek verzet onder de bevolking te onderdrukken. Langdurige incommunicado-opsluiting die maanden- of jarenlang en soms zelfs helemaal niet wordt bevestigd door de autoriteiten, is op Haïti de normale vorm van politieke detentie geworden. Slechts bij uitzondering, gewoonlijk na luidruchtige uitingen van internationale bezorgdheid, worden de gevangenen voor een rechtbank gebracht. Bij zulke gelegenheden hebben internationale waarnemers bericht dat er in geen enkele zaak werd voldaan aan de internationale wettelijke normen voor een eerlijk proces.

Amnesty International heeft geen enkel geval kunnen boekstaven waarin de Haïtiaanse autoriteiten een klacht van een gevangene over marteling of mishandeling hebben onderzocht. Sinds 1980 zijn de meeste oppositionele advocaten, journalisten en intellectuelen ofwel gevangengenomen, ofwel verbannen uit Haiti. Mensenrechtenactivisten waren min of meer gedwongen te stoppen met het documenteren van voorbeelden van mensenrechtenschendingen op Haïti en het verspreiden van informatie daarover. Hierdoor was uit de meeste delen van het land moeilijk informatie te verkrijgen over marteling en mishandeling. Verklaringen van voormalige gedetineerden en hun familieleden, en van ex-leden van het leger of de veiligheidstroepen die in andere landen asiel hadden gevraagd, hebben echter voldoende informatie verschaft om een verontrustend beeld te schetsen van het voortdurende gebruik van marteling en andere vormen van mishandeling van gevangenen op Haiti
Sinds 1980 is Amnesty International regelmatig in actie gekomen voor mensen die waren gearresteerd onder omstandigheden waarin zij naar haar mening het gevaar liepen te worden gemarteld De organisatie heeft echter nooit een zinnig antwoord van de regering ontvangen

Van 1-12 december 1983 bezocht een afgevaardigde van Amnesty Haïti. Een ontmoeting met de minister van binnenlandse zaken werd niet toegestaan, maar wel werd gesproken met leden van de Nationale Commissie voor de Rechten van de Mens, aldus het Jaarboek van de Politieke Gevangenen van Amnesty over het jaar 1983.
In mei 1984, aldus KCA (juni 1984), vroeg Amriesty International om de vrijlating van Delmond Chouloute, een voormalig lid van de strijdkrachten van wie werd aangenomen dat hij sinds september 1979 werd vastgehouden in Port-au-Prince.
In haar Samenvatting Jaarboek 1984 schetste Amnesty de ontwikkelingen op het gebied van de mensenrechten op Haïti in 1984 als volgt:

Op 3 maart schreef president Jean-Claude Duvalier aan de minister van Justitie en de stafchef van het Haïtiaanse leger dat dezen ,,er strikt op dienden toe te zien dat de fysieke en morele integriteit van een ieder zou worden gewaarborgd en dat leden van de strijdkrachten in geen enkele omstandigheid martelingen dienden toe te passen" (zie ook pag. 52/3). Voorts bepaalde hij, dat bij de arrestatie een aanhoudingsbevel moest worden getoond en dat degenen die werden verdacht van criminele activiteiten binnen 48 uur voor een rechter dienden te worden geleid. Niettemin ontving Amnesty International later berichten dat de verordeningen die door de president waren uitgevaardigd, niet werden nageleefd. Naar verluidt werden velen gedurende korte tijd gedetineerd of onder huisarrest geplaatst omdat zij op vreedzame wijze waren opgekomen voor de mensenrechten.
In juni werden bijvoorbeeld verscheidene journalisten gearresteerd, vermoedelijk omdat ze kritiek op de regering hadden geuit. Vóór deze arrestaties had de minister van Binnenlandse Zaken gelast dat alle kranten en tijdschriften die niet officieel waren toegelaten, voorlopig niet meer mochten verschijnen. Onder degenen die voor korte tijd als gewetensgevangene vastzaten, bevond zich professor Hubert de Ronceray, een voormalig minister, die op 4 juli zonder aanhoudingsbevel was gearresteerd. Hij werd later, zonder te zijn aangeklaagd, weer vrijgelaten, maar tot september onder huisarrest geplaatst. Amnesty International meende dat veel politieke gevangenen, onder wie gewetensgevangenen, lange tijd zonder aanklacht of proces vastzaten maar dit werd door de autoriteiten niet toegegeven. Verschillende mensen die tussen januari en maart 1983 zouden zijn gearresteerd, zonder dat dit was erkend, moesten uiteindelijk in september 1984 voor de rechterverschijnen (zie ook verderop). Ze werden tot levenslange gevangenisstraf en dwangarbeid veroordeeld. De regering bleef ontkennen dat Bienvenue Théodore, Jocelyn Bochard, Eric Alcindor en Frank Maître, allen in 1979 gearresteerd, werden vastgehouden. Amnesty International had hen als gewetensgevangene geadopteerd. Ook waren verscheidene mensen ,,verdwenen" nadat ze door de veiligheidstroepen waren gearresteerd.

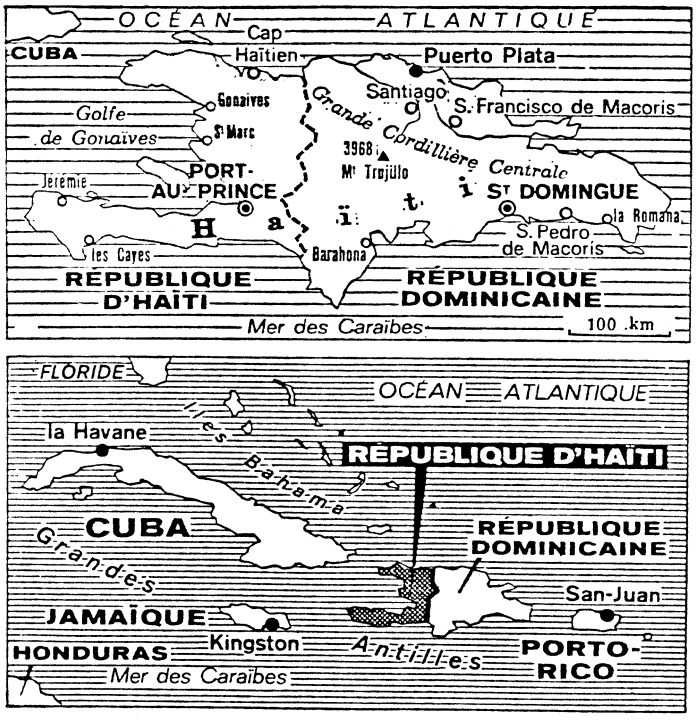
Op 7 december maakte de minister van binnenlandse zaken en nationale defensie bekend. dat een complot was ontdekt om president Duvalier te vermoorden (pag. 50/3) en dat de belangrijkste samenzweerders waren gearresteerd. Amnesty International meende dat veel van deze gedetineerden gewetensgevangenen waren. Tegen het einde van het jaar zaten nog steeds zestien mensen vast en de organisatie vreesde dat ze mogelijkerwijs bloots tonden aan martelingen of anderzins werden mishandeld

In een op 13 maart 1985 door Amnesty International gepubliceerd rapport schreef de organisatie dat het aantal schendingen van de mensenrechten sinds 1977 aanzienlijk was gedaald, maar dat de schendingen nog steeds voorkwamen. Bovendien waren de autoriteiten volgens Amnesty selectiever geworden in het uitzoeken van hun slachtoffers.
In Drieluik nr 28 (februari 1985) rapporteerde Amnesty o.m.

... Het aantal ,,verdwijningen" en sterfgevallen in hechtenis is sinds 1977 aanzienlijk verminderd. Toch komt het nog voor. Als voorbeeld kan hier het geval van Schneider Merzier genoemd worden. Op 24 februari 1984 bracht de Haïtiaanse ambassade in Ottawa, Canada, een bericht uit waarin onder andere stond dat de naam Schneider Merzier onbekend was bii de verantwoordelijke autoriteiten.
Ondanks deze officiele ontkenning werd hij in september 1984 (op 21 september, red. KHA) tesamen met Frantz Héraux en Eugène Nazon (en nog drie anderen -red. KHA) berecht nadat hij achttien maanden lang in volstrekte afzondering van de buitenwereld was gehouden. Zij werden veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf met dwangarbeid vanwege misdrijven tegen de binnenlandse veiligheid.

Na een bezoek aan Haïti van Walter E. Fauntroy, een invloedrijk Democraat van het Amerikaanse Congres, werd op 30 april 1985 bekendgemaakt dat aan 36 gevangenen amnestie was verleend. Tot degenen die werden vrijgelaten behoorden vijf leden van de Brigade Hector Riobe die de maand daarvoor gevangen waren gezet vanwege hun deelname aan een serie bomaanslagen in 1983 (pag. 51/2) en veel personen die gearresteerd waren in verband met de ,,marxistisch-leninistischesamenzwering" tegen president Duvalier in november 1984 (pag. 5013).
Over het lot van de gevangene William Josma meldde *NRC/H'blad* op 9 december 1985:

William Josma, een 37-jarige ingenieur, werd op 4 april 1981 gevangen genomen door leden van de Haïtiaanse veiligheidsdienst in Carrefour. 12 km ten zuiden van de hoofdstad Port-au-Prince. Nadat hij twee weken in een militaire kazerne was vastgehouden, werd hij overgebracht naar de Nationale Gevangenis, waar hij tot januari 1982 ,,incommunicado" werd vastgehouden. Naar verluidt is hij toen naar een onbekende bestemming overgebracht en sindsdien niet meer gezien.
In februari 1984 echter zeiden de Haïtiaanse autoriteiten dat William Josma gevangen zat en van terrorisme was beschuldigd. William Josma is nooit officieel aangeklaagd of voorgeleid, noch hebben de autoriteiten enig bewijs geleverd om zo'n aanklacht hard te maken.

Mensen die gezien hebben dat Josma uit de Nationale Gevangenis werd weggeleid, getuigen dat hij handboeien om had en dat de veiligheidspolitie hem ervan beschuldigde op de hoogte te zijn van een invasiepoging eerder die maand door een groepje Haïtiaanse ballingen (pag. 668/3-1982).
In april 1985 werden 37 Haïtiaanse politieke gevangenen vrijgelaten. 36 van hen krachtens een presidentiele amnestie. Josma was daar niet bij. Kort daarop zei de minister van binnenlandse zaken en defensie in het openbaar dat er ,,zich geen politieke gevangenen meer in de gevangenissen bevinden". Op grond van deze dubieuze uitlating vreest men nu voor Josma's fysieke veiligheid. (Informatie: Amnesty International).

DOORVERKOOP VOORDELIGE OLIE AAN ZUID-AFRIKA

In de Volkskrant van 4 februari 1984 meldde Jan van der Putten dat Mexico zijn leveranties van voordelige olie aan Haïti had opgeschort omdat het aanwijzingen had dat Haïti deze grondstof aan derden doorverkocht, voornamelijk aan Zuid-Afrika. De uitvoerend secretaris van de Latijns-Amerikaanse Energie Organisatie had de opschorting bekendgemaakt.
Haïti kreeg in die tijd dagelijks 6000 vaten petroleum van Mexico in het kader van het Pact van San Jose. Volgens dat pact leverden Venezuela en Mexico olie beneden de marktprijs aan een aantal Caribische en Middenamerikaanse landen. Doorverkoop van deze olie was volgens het verdrag verboden.
In 1981 waren er al onthullingen dat die goedkope Mexicaanse olie voor Haïti nooit in dat land aankwam, maar in Zuid-Afrika. Die negotie zou vooral de zak spekken van Ernest Bennett, de schoonvader van Jean-Claude Duvalier. De Mexicaanse staatspetroleummaatschappij PEMEX sprak die onthullingen toen krachtig tegen.

Nieuwe aanwijzingen over de doorverkoop van Mexicaanse olie aan Zuid-Afrika waren nu zo ernstig geworden dat Mexico volgens de woordvoerder van de Latijns-Amerikaanse Energie Organisatie besloten had tot opschorting van de leveranties. Verder onderzoek moest uitwijzen of die opschorting definitief zou zijn.
Over de zelfverrijking van Ernest Bennett, president Duvalier en diens echtgenote Michele schreef Marcel Bayer in het Utrechts Nieuwsblad van 9 oktober 1984:

... Ook de zelfverrijking gaat door. Zo is Baby Doc president van het staatsmonopolie ,,Régie de Tabac" dat de exclusieve controle heeft over de invoer en distributie van allerlei produkten die Haiti zelf niet produceert, varierend van vis- en melkprodukten tot champagne. whisky en auto's. Alleen die functie levert hem al jaarlijks zo'n 10 a 15 miljoen dollar op. Dat is het bedrag dat jaarlijks uit de boeken verdwijnt. Maar ook de andere familieleden profiteren mee. Michele Bennett ontvangt maandelijks een tegemoetkoming van 100.000 dollar voor haar functie als ,,presidentsvrouw", en ook vader Bennett, een berucht en meedogenloos zakenman, laat zien geen last te hebben van een slecht geweten. In 1981 verkocht hij olie die door Mexico tegen zeer gunstige voorwaarden aan het arme Haiti was geleverd, door aan Zuid-Afrika, vanzelfsprekend met een hoge winstmarge...

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

RUIMTEVEER CHALLENGER ONTPLOFT

Voor de Atlantische kust van Florida is op 28 jan. om 11.39 uur plaatselijketijd (17.39 uur Centraal Europese tijd) kort na de lancering vanaf Cape Canaveral een ruimteveer met zeven mensen aan boord geexplodeerd.
Bij zoekacties in de Atlantische Oceaan, die onmiddellijk na de ontploffing op gang kwamen. zijn verkoolde brokstukken aangetroffen van de ontplofte ruimteveer Challenger. Er is echter geen enkele hoop. dat de zeven astronauten de ramp hebben overleefd.

Duizenden toeschouwers op Cape Canaveral, onder wie familieleden van de astronauten. waren getuigen van het ernstigste ongeluk in de geschiedenis van het Amerikaanse ruimtevaartprogramma

Een uur na de explosie, waarvan de oorzaak nog niet is vastgesteld, daalden nog brandende brokstukken neer in de oceaan. ongeveer 200 kilometer ten noord-oosten van Cape Canaveral. Hierdoor konden reddingsteams niet al te nabij komen.
President Reagan, zichtbaar aangedaan door de tragedie, zegde de ,.State of the Union''-toespraak (de Amerikaanse .,troonrede") af die hij in de avond van 28 jan. zou hebben gehouden.
Overal in de VS snelden mensen naar televisietoestellen in kantoren. restaurants en winkels om steeds weer met afschuw de beelden van de ontploffing te zien.
Miljoenen schoolkinderen hadden zich geschaard rond televisieschermen met een speciale belangstelling voor de lerares Christa McAuliffe, de eerste .,gewone burger" die een ruimtereis mocht maken

Na drie dagen uitstel als gevolg van slecht weer en kleine technische problemen. aldus de NASA, verliep de lancering van de Challenger vlekkeloos. Wel was het tijdstip op het laatste moment nog twee uur uitgesteld vanwege de voor Florida ongebruikelijk lage temperaturen van enkele graden onder nul.
Het noodlot sloeg verbijsterend plotseling toe, 72 seconden nadat de Challenger was opgestegen in de gebruikelijke uitbarsting van rook en vuur van zijn vijf motoren. Enkele ogenblikken voor de explosie was het veer op weg naar de ruimte met drie maal de snelheid van het geluid. Toen veranderde het ruimteschip, 18 kilometer boven de aarde, in een oranje vuurbal en een onheilspellende, schorpioenvormige witte rookwolk vulde de blauwe lucht boven Florida.
Televisieopnamen tonen aan dat het staartstuk van de enorme brandstoftank aan de buitenkant van de Challenger het eerst explodeerde en de twee aandrijfraketten in verschillende richtingen slingerde.
Zolang het onderzoek naar de ramp voortduurt, wordt het ruimteveerprogramma opgeschort. Maar president Reagan zei in zijn korte boodschap tot het Amerikaanse volk dat deze ramp niet het einde betekent van het Amerikaanse ruimte-onderzoek. .,De toekomst behoort niet aan de zwakken. maar aan de sterken", aldus de president. Hij stuurde vice-president George Bush onmiddellijk naar Cape Canaveral. Overal in de VS hingen de vlaggen halfstok.
Jesse Moore, een topfunctionaris van de NASA, ontkende vijf uur na de ramp dat zijn organisatie onder druk had gestaan de lancering koste wat kost te laten plaatsvinden.
De in de oceaan aangetroffen brokstukken zijn twee tot drie meter lang. De Challenger was niet uitgerust met schietstoelen, zoals bij de eerste vier vluchten met een ruimteveer. Het veer had registratieapparatuur aan boord vergelijkbaar met de ,,zwarte doos" in passagiersvliegtuigen.
Experts vrezen niet genoeg te zullen vinden om de oorzaak van de ramp vast te stellen, maar hun aandacht gaat in de eerste plaats uit naar een mogelijk lek in een van de brandstoftanks.
De Challenger had twee satellieten moeten lanceren. waaronder 's werelds grootste particuliere communicatiesatelliet.
De bemanning bestond uit behalve de lerares McAuliffe uit gezagvoerder Francis Scobee. marinepiloot Michael Smith, dr Judith Resnick, dr Donald McNair, luchtmachtkolonel Ellison Onizuka en Gregory Jarvis, vervoersspecialist.
In het Amerikaanse Congres zei senator John Glenn. een van de eerste astronauten, altijd te hebben gevreesd dat er zo'n dag zou komen. ..Maar we hadden steeds gehoopt dat we die dag tot in het oneindige konden uitstellen".
Het televisiejournaal in de Sowjet-Unie besteedde 's avonds op 28 jan. uitgebreid aandacht aan de ramp. Een Sowjet-functionaris in Washington betuigde zijn leedwezen aan de Amerikaanse regering en drong er in één adem op aan dat de VS hun programma voor wapens in de ruimte stopzetten.
Bij slagen zou de vlucht van de Challenger de 25ste met een space shuttle zijn geweest.

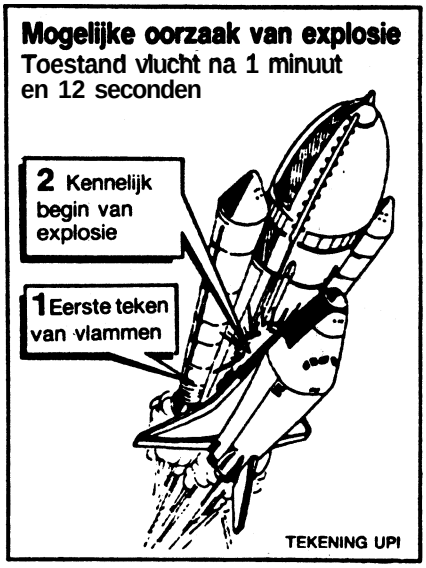

Op het Kennedy Space Center zien werknemers de space shuttle kort na lancering uiteenspatten met zeven mensen aan boord.

Problemen met de shuttle

Het aantal van 24 space shuttle-vluchten dat sinds 12 april 1981 zonder ongelukken door de Amerikaanse ruimtevaartorganisatie NASA is afgewerkt, heeft voor het Amerikaanse publiek de schok van de ramp met de Challenger extra groot gemaakt. Het gevoel was ontstaan dat er met de ruimteveren niets meer kon gebeuren. Toch gaan er elke vlucht zaken niet goed, omdat er wordt gewerkt aan de rand van wat technisch mogelijk is. Dit is vooral zo door de grote complexiteit van de constructie, mede omdat in de bouw van de motoren materialen worden verwerkt die nog niet eerder zijn toegepast. Ook de computerprogramma's die voor de besturing zorgdragen bevatten vaak kleine foutjes.
Het shuttleprogramma, officieel STS (Space Transportation System) geheten, heeft altijd met vele technische storingen te kampen gehad. Toen het eerste ruimteveer, de Columbia, op 12 april 1981 vanaf het ruimtevaartcentrum Kennedy in Florida vertrok, lag het project al jaren achter op het schema. Bovendien waren grote budgetoverschrijdingen gemaakt.
De shuttle moet beschouwd worden als een overgangsfase tussen een wegwerpraket en echte ruimteschepen, die als een vliegtuig van de aarde vertrekken en terugkeren. De space shuttle vertrekt als een raket en keert als een zweefvluigtuig terug. Twee

Weekblad 55ste jaargang No 2829. pag 41303-41318

stuwraketten (boosters) worden met parachutes geborgen en uit zee opgevist, de grote brandstoftank gaat volledig verloren.
Alles wordt door de NASA omstandig beproefd, maar een handicap is dat nooit de feitelijke situatie kan worden nagebootst. Het fenomeen proefvlucht bestaat niet. (De eerste vier vluchten van de shuttles, met een kleine bemanning, zijn wel als proefvluchten beschouwd. De -kleine- bemanning had toen een vluchtcapsule tot zijn beschikking).
De NASA kan zo, ondanks alle voorbereidingen, vlak voor of tijdens de vlucht voor verrassingen komen te staan. Bij de lancering van de eerste shuttle op 12 april 1981 werden die bijvoorbeeld geleverd door de schokgolf die de vertrekkende raket veroorzaakte. Die kaatste vanaf het lanceerplatform zo sterk terug dat een brandstoftankje in het standregelingssysteem van de shuttle erdoor werd ingedeukt. Als dit tankje gescheurd was, had zich eenzelfde ramp als die van 28 jan. kunnen voordoen. Sinds dit voorval vangen waterbassins rond het platform de grote druk op.
Bij een voorgenomen lancering van de shuttle in 1985 bleekvijf minuten en 45 seconden voor de start dat een klep in de hoofdmotor vastzat. De start werd uitgesteld.

De tijd die verstrijkt juist na de lancering is de enige periode dat eigenlijk geen noodmaatregelen kunnen worden genomen. Tot het moment van lancering worden alle processen in het ruimteveer gemeten en gevolgd, en kan op het laatste moment tot uitstel of afstel worden besloten. Bij brand- of explosiegevaar kunnen de astronauten in speciaal ingerichte kooien via kabels in 35 seconden op de begane grond staan.
In de eerste twee minuten na de start (waarin nu het ongeluk plaatsvond) is er vrijwel niets te ondernemen. Dit komt doordat de twee stuwmotoren, te beschouwen als cilinders vol brandstof, dan op volle kracht werken en niet af te werpen zijn. Na de eerste fase van de vlucht is het mogelijk dat de shuttle bij problemen de grote brandstoftank afwerpt en als zweefvliegtuig zijn vlucht vervolgt, op weg naar een van de landingsplaatsen die daarvoor zijn aangewezen.

Eet dere ongelukken in de ruimtevaart

Sinds John Glenn als eerste Amerikaan op 20 februari 1962 een reis door de ruimte maakte, zijn er bij 55 bemande Amerikaanse ruimtevluchten geen doden gevallen.
Wel zijn de astronauten Virgil Grissom, Edward White en Roger Chaffee op 27 januari 1967 om het leven gekomen toen tijdens een oefening voor de eerste Apollovlucht op de basis Cape Canaveral door kortsluiting brand in hun capsule uitbrak. Zij slaagden er niet in tijdig het luik van hun ruimtevaartuig te openen.
Het Russische ruimtevaartprogramma, dat op 12 april 1961 de concurrentieslag met de Amerikanen won toen Joeri Gagarin als eerste een bemande ruimtevlucht maakte, heeft in 25 jaar vier doden geëist.
De Russische kosmonaut Wladimir Komarow kwam om het leven toen op 24 april 1967 bij de terugkeer naar de

De NASA had. tot het ongeluk met de Challenger, de beschikking over vier space shuttles. Deze hebben. sinds het begin van het operationele deel van het space shuttle programma, de volgende vluchten gemaakt:

1981

12- 4 – 15- 4	Columbia
12-11 – 15-11	Columbia

1982

22- 3 – 30- 3	Columbia
27- 6 – 4- 7	Columbia
11-11 – 16-11	Columbia

1983

4- 4 – 9- 4	Challenger
18- 6 – 24- 6	Challenger
30- 8 – 5- 9	Challenger
28-11 – 8-12	Columbia

1984

3- 2 – 11- 2	Challenger
6- 4 – 13- 4	Challenger
30- 8 – 5- 9	Discovery
5-10 – 13-10	Challenger
8-11 – 16-11	Discovery

1985

24- 1 – 27- 1	Discovery
12- 4 – 19- 4	Discovery
29- 4 – 6- 5	Challenger
17- 6 – 24- 6	Discovery
29- 7 – 6- 8	Challenger
27- 8 – 3- 9	Discovery
3-10 – 7-10	Atlantis
30-10 – 6-11	Challenger

Aan deze vlucht werd deelgenomen door de eerste Nederlandse astronaut, Wubbo Ockels

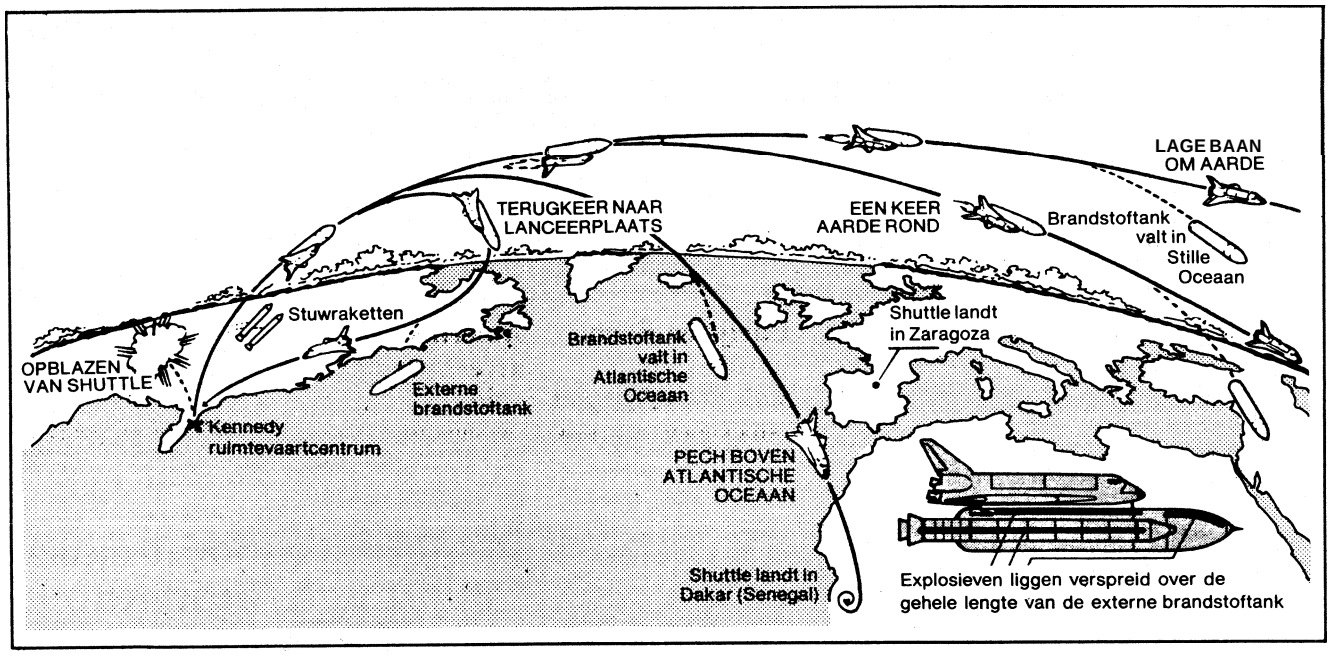
27-11 – 2-12	Atlantis

1986

12- 1 – 18- 1	Columbia

De bemanning van de geexplodeerde Challenger, v.l.n.r. (voor): Michael Smith, Francis Scobee en Ronald McNair; (achter): Ellison Omikuka, Sharon Christa McAuliffe, Gregory Jarvis en Judith Resnik.

Bij een mislukte lancering bestaan verschillende scenario's. Als blijkt. dat d: shuttle dreigt op een dichtbevolkt gebied te vallen. wordt hij inclusief bemanning opgeblazen. Hiertoe zijn explosieven aangebracht. die shuttle er. externe brandstof doen verbranden.
Als kort na de lancering wat misgaat keert de shuttle terug naar het Kenneuy-ruimtevaartcentrum: de brandstoftank valt dan in zee.
Als de shuttle al te ver weg is, kan worden overwogen te landen in Spanje of Senegal. Daar staan reddingsploegen opgesteld.
Verder kan de shuttle in geval van nood op 23 daartoe aangewezen plaatsen landen. Als de shuttle door problemen met de motor in een te lage baan is terechtgekomen. wordt het programma voor zover mogelijk gewoon afgewerkt.

aarde de remparachute van zijn capsule niet openging en hij te pletter sloeg op de aarde.

Op 29 juni 1971 stierven drie Russische kosmonauten, Georgi Dobrowolski, Wladimir Wolkow en Wiktor Patsaew, toen bij terugkeer naar de aarde de druk wegviel in hun Sojoez-11.

Sinds het begin van de bemande ruimtevaart in 1961 zijn er zowel aan Amerikaanse als aan Russische zijde veel bijna – ongelukken geweest.

Op 21 juli 1961 verdween de Mercury-capsule van de in 1967 omgekomen Amerikaanse astronaut Virgil Grissom in de Atlantische Oceaan, omdat hij het luik van de capsule te vroeg had geopend. Enkele seconden daarvoor had Grissom de capsule verlaten. Hij werd later door een helikopter uit de zee opgepikt.

Op 16 maart 1966 moesten Neil Armstrong (op 21 juli 1969 de eerste mens die voet zette op de maan) en David Scott hun vlucht met een Gemini-capsule voortijdig afbreken wegens problemen met de laatste trap van hun Agena-raket. Zij landden veilig in de Atlantische Oceaan.

Op 13 april 1970 werd de bemanning van de Apollo-13 getroffen door een explosie van een zuurstofcylinder in huncabine. De astronauten Jim Lovell. John Swigert en Fred Haise overleefden de vlucht door tijdens hun baan om de aarde in de aan het ruimtevaartuig gekoppelde maanlander te verblijven.

Op 5 april 1975 moest de vlucht van een Russische Sojoez-19 vlak na de start worden afgebroken. De twee kosmonauten landden in de Chinese zee.
Op 27 sept. 1983 explodeerde een Sojoez-raket vlak voor de lancering. De twee kosmonauten werden gered.

Grotere ramp *voorkomen*

Snel handelen van de vluchtleiding van de NASA heeft voorkomen dat een van de twee reusachtige stuwraketten van het verongelukte ruimteveer Challenger na de explosie in bewoond gebied zou neervallen. De raket werd op het nippertje „gelikwideerd".

De directeur van het ruimtevaartcentrum in Cape Canaveral, Richard Smith, zei op 29 jan. dat de twee raketten, die 45,5 meter lang en 3,7 meter breed zijn, na het ongeluk ongecontroleerd „wegzwalkten" en dat er aanwijzingen waren dat een van hen in bewoond gebied terecht zou kunnen komen.

Vanuit het ruimtecentrum werd toen een signaal uitgezonden dat de twee raketten in de lucht deed exploderen. Dat gebeurde 20 tot 30 seconden nadat de Challenger was ontploft. Hij wilde niets zeggen over de plaats van het bedreigde gebied. Het was voor het eerst in de geschiedenis dat het vernietigingssignaal tijdens een bemande vlucht werd gebruikt.

Vertraging SDI-programma

Op een persconferentie heeft op 30 jan. de Amerikaanse minister van defensie, Caspar Weinberger, gezegd dat door het verlies van de Challenger, de experimenten zullen worden vertraagd die in het kader van Reagans Strategisch Defensie-Initiatief (SDI) waren voorzien.
Gepland was dat dit jaar vier shuttle-vluchten – een in juli, twee in september en een in december – voor militaire doeleinden zouden worden gereserveerd. maar Weinberger verwacht dat dit programma zal moeten worden herzien. (zie ook pag. 779/1-1985).
Hij sprak evenwel de hoop uit dat ondanks het wegvallen van de Challenger meer ruimteveren zullen worden gelanceerd. Weinberger: „Dat is zeer belangrijk voor ons". Daarom drong hij erop aan dat het ruimtevaartprogramma normaal zal worden uitgevoerd.

Weliswaar kunnen naar zijn zeggen verouderde Titan- en Minuteman-raketten een deel van de problemen opvangen, maar desondanks zouden enkele Star-Warsexperimenten moeten worden uitgesteld als de NASA geen maatregelen neemt.

Herdenking slachtoffers

In een emotionele herdenkingsdienst heeft president Reagan op 31 jan. ten overstaan van 15.000 mensen en voor TV-kijkend Amerika de zeven inzit-

tenden van het ruimteveer Challenger herdacht.
Reagan zei dat de Verenigde Staten zullen doorgaan met ,,een doeltreffend, veilig en doelmatig, maar ook stoutmoedig" ruimtevaartprogramma.
De plechtigheid werd gehouden op een winderige open ruimte voor het vluchtcontrolecentrum in Houston.

Reagan vergeleek de vijf mannen en twee vrouwen die zijn omgekomen met de pioniers die het Amerikaanse westen hebben blootgelegd, ,,de taaie zielen die hun gezinnen en hun spullen bij elkaar pakten" en geteisterd door vreselijke ontberingen op weg gingen naar het onbekende. Zo waren ook de astronauten op weg naar ,,deruimte en de grenzen van de menselijke kennis.

Soms reiken we naar de sterren en lukt het ons niet. Maar we moeten weer opkrabbelen en doorgaan, ondanks de pijn."

,,We zullen ons Christa McAuliffe blijven herinneren die sprak tot de verbeelding van een hele natie. Zij was een lerares, niet alleen voor haar leerlingen maar voor heel haar volk, die aan ons allen het enthousiasme voor de reis naar de toekomst overdroeg", zei Reagan.

,,Vandaag beloven wij Dick Scobee (de commandant van de Challenger) en zijn bemanning dat hun droom levend blijft, dat de toekomst waaraan zij zo hebben gewerkt, werkelijkheid De mens zal doorgaan met het streven naar verovering van de ruimte. ,,Dat is de manier waarop wij onze zeven Challenger-helden zullen gedenken... Dick, Mike, Judy, Ron, El, Greg en Christa, jullie familie en jullie land rouwen om jullie heengaan. Wij nemen afscheid van jullie, maar zullen jullie nooit vergeten".

Ongeveer 15.000 mensen woonden de plechtigheid bij. Onder hen waren ook de nabestaanden van de slachtoffers. President Reagan, vergezeld van zijn vrouw Nancy, had eerst binnen met de echtgenoten en kinderen van de slachtoffers gesproken.

In de avond van 30 jan. had Reagan in een tafelrede gezegd dat de dood van de astronauten de Amerikanen verplicht door te gaan. ,,In sommige gesloten maatschappijen zou een tragedie als deze een algehele ontgoocheling teweeg brengen en een fatale terugslag voor een programma – niet gevolgd door rouw en bevestiging van nationale vastberadenheid, maar door pogingen de verantwoordelijkheid te ontlopen... de tragedie van de shuttle zal de vastbeslotenheid van Amerika alleen maar versterken," aldus de Amerikaanse president.

Mogelijke oorzaak ongeluk

Het Amerikaanse ruimtevaartbureau NASA heeft op 1 febr. filmopnamen vrijgegeven die lijken aan te tonen dat een mankement in een van de ,,boosters", de raketten aan de zijkant van de grote tank. oorzaak is geweest van de ontploffing van het ruimteveer.
De film bevat opnamen van de andere kant van de shuttle, de kant die niet zichtbaar was op de eerste televisiebeelden. De opnamen, die de Amerikaanse televisiestations op 2 febr. toonden, laten een pluim zien die zou aangeven dat deze raket was gescheurd, ongeveer op een derde van de onderkant. 58 seconden na de start werd een tweede vuurbron duidelijk zichtbaar.
Tot dan toe was alleen een pluim te zien achter de raket, totdat de flits onder de shuttle-cabine het veer vijftien seconden later in een vuurbal veranderde. Nu blijkt dat aan de niet zichtbare zijde van het veer de eerste breuk in de raket zich uitbreidde tot de ontploffing plaats vond.
Hoewel NASA-functionarissen waarschuwden voor al te snelle conclusies richten de meeste speculaties over de oorzaak van de problemen zich nu op de boosterraket, die werkt op vaste brandstof.
Volgens dit scenario zou de onevenwichtige verbranding daarvan een gat hebben gebrand in de raket, waardoor de lekkende uitlaatgassen de grote oranje tank met vloeibare brandstof konden bereiken. Ook de mogelijkheid dat er iets mis was met de brandstof wordt nu onderzocht.
In de eerste analyses na de ramp met de Challenger had men aangenomen dat de raketten goed hadden gewerkt, omdat ze intact leken te verschijnen uit de vuurzee. Dat was ook de reden dat ze dertig seconden later door het NASA-hoofdkwartier werden vernietigd. Men was bang dat ze op bewoond gebied afstevenden.

Aan die vragen is er nu één toegevoegd. Als het probleem al vijftien seconden voor de ontploffing viel te constateren, waarom heeft NASA dan niet gezien dat er iets mis was? Hadden de astronauten kunnen worden gered door een snelle beslissing van hetzij de vluchtleiding, hetzij de commandant?
Volgens nieuwsrapporten zou NASA een van de toppen van de boosters hebben gevonden, compleet met de parachute en de vier motoren die in geval van nood de raket van de shuttle kunnen loskoppelen. Als dat zo is, dan is duidelijk dat de astronauten zelf geen idee hadden wat er aan de hand was, althans niet vroeg genoeg om die motoren af te vuren.

INTERNATIONALE ZAKEN

VERENIGDE NATIES

WERELDVROUWENCONFERENTIE

Van 15-26 juli 1985 is in de Keniase hoofdstad Nairobi de ,,Wereldconferentie ter evaluatie en beoordeling van de resultaten van het VN-decennium voor de vrouw: gelijkheid, ontwikkeling, vrede" gehouden. De conferentie, die werd bijgewoond door regeringsdelegaties uit 157 landen, vormde de afsluiting van het in 1975 door de Verenigde Naties uitgeroepen decennium van de vrouw. Behalve het vaststellen van wat er sinds de vrouwenconferenties in Mexico (pag. 504-'75) en Kopenhagen (1980) ten gunste van de vrouw is bereikt, had de conferentie tot taak strategieën uit te stippelen voor de komende vijftien jaren gebaseerd op de thema's gelijkheid, ontwikkeling en vrede.
Parallel aan de officiële VN-conferentie vond van 10-19 juli eveneens in Nairobi een ,,schaduwconferentie", Forum '85 genaamd, plaats, waaraan ca. 13.000 vrouwen uit de gehele wereld deelnamen.
In een 300 pag. tellend rapport van de VN over het decennium van de vrouw werd o.m. gewezen op het volgende:

1. Nog steeds komt twee derde van de in de wereld vervulde arbeidsuren ten laste van vrouwen, maar zij ontvangen slechts een tiende van het wereldinkomen en beschikken over 1% van het op de wereld voorhanden bezit. 2. In vele delen van de wereld verrichten vrouwen alle werk in de huishouding, in de tuin, op de akker, bij de verzorging van de kinderen naast werk buitenshuis. 3. Deze huisarbeid is meestal onbetaald. 4. Vrouwen produceren de helft van de voedingsmiddelen ter wereld, maar beschikken „ de minste gevallen over grondbezit en krijgen slechts moeilijk kredieten. 5. Vrouwen bezetten welis aar iets meer dan een derde van de officiële arbeidsmarkt, maar hun arbeidsplaatsen zijn vaak de slechtst betaalde, onzekerste en zwaarste. 6. Vrouwen verdienen nog steeds gemiddeld minder dan drie vierde van de lonen van de mannen voor gelijke arbeid. 7. Het grootste deel van de analfabeten bestaat uit vrouwen. 8. vrouwen zijn nog stéeds nauwelijks in de politieke sleutelposities vertegenwoordigd.
Het rapport vermeldt echter ook bemoedigende ontwikkelingen: Op het gebied van de verzorging van moeder en kind werden in alle landen baanbrekende successen behaald. Vrouwen hebben bovendien een belangrijk aandeel in de verbetering van de primaire gezondheidsvoorziening in de Derde Wereld. De inspanningen op het gebied van de geboorteregeling hebben in vele landen successen opgeleverd. Overigens zijn zulke vorderingen alleen bij gelijktijdige verbetering van de levensstandaard en een verhoging van het onderwijsniveau van de vrouw te bereiken. Op het niveau van het lager onderwijs bestaat althans kwantitatief geen benadeling van meisjes meer. Talrijke wetten hebben de gelijkstelling van de vrouw op alle terreinen van het openbare leven, haar gelijke behandeling voor de wet, haar gelijkberechtigde deelneming aan de arbeidsmarkt, haar toegang tot onderwijs- en gezondheidsinstel-

lingen verankerd en voorwaarden voor de herziening van haar traditionele rol en de herverdeling van haar taken geschapen. In 90% aan de landen zijn instanties op het niveau van regering en bureaucratie geschapen, die zich voor de omzetting in de praktijk van deze wettelijke regelingen inzetten en samen met particuliere en in het bijzonder vrouwengroepen aan fundamentele mentaliteits- en bewustzijnsveranderingen werken

Controverses

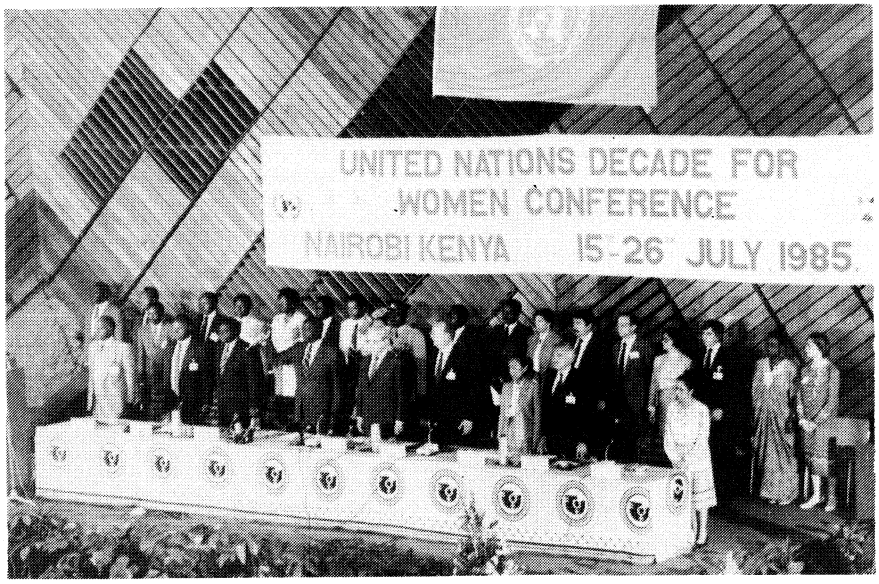
Sterk omstreden kwesties op de VN-conferentie waren politieke vraagstukken zoals de apartheid in Zuid-Afrika, het Palestijnse probleem en de Noord-Zuidverhouding. De meeste Derde-Wereldlanden vroegen hiervoor aandacht, omdat volgens hen de positie van de vrouw in de betrokken gebieden niet valt los te maken van deze kwesties. De meeste Westelijke landen vonden de vrouwenconferentie niet het geschikte forum voor zo'n discussie. Met name de Verenigde Staten kantten zich tegen de behandeling van internationale politieke kwesties. De meeste andere westerse landen namen een tussenstandpunt in: zij erkenden dat politiek met vrouwen te maken heeft, maar wilden geen politisering van de conferentie. De Oosteuropese staten vroegen i.h.b. aandacht voor versterking van internationale vrede en veiligheid.

Bij het begin van de conferentie hadden de VS en de meeste Westerse landen eenstemmigheid over de voorgestelde resolutie gevraagd, terwijl de Derde-Wereldlanden, gesteund door het Oostblok, zich voor meerderheidsbeslissingen uitspraken. Men werd het ten slotte eens over een compromis volgens hetwelk bij elke resolutie gestreefd zou worden naar consensus, maar stemming verlangd kon worden wanneer geen consensus mogelijk was.
De conferentie eindigde op 27 juli om 4 uur 's morgens met de aanvaarding bij consensus (zonder stemming) van een slotdocument getiteld ,,Op de toekomst gerichte strategieën voor de vooruitgang van de vrouwen".
Een 100-tal resoluties kon wegens tijdgebrek niet worden afgehandeld en werd doorverwezen naar de Algemene Vergadering van de VN.
Over een viertal omstreden paragrafen van het slotdocument werd geen overeenstemming bereikt, nïaar moest worden gestemd.
De grootste controverse betrof de gelijkstelling van zionisme en racisme. Iran en de Arabische staten wilden in het slotdocument opgenomen zien dat .,apartheid, zionisme en racisme" een verbetering van de positie van de vrouw in de weg staan. De westerse landen waren fel tegen en de Amerikaanse delegatie dreigde het einddocument niet te ondersteunen. Uiteindelijk aanvaardde de conferentie een compromisvoorstel van Kenia waarin de formulering werd gewijzigd in ,,apartheid en alle andere vormen van racisme". Ook de PLO ging hiermee akkoord.

De VS keerden zich als enige tegen paragrafen waarin werd opgeroepen tot sancties tegen Zuid-Afrika en hulp aan de Zuidafrikaanse bevrijdingsbewegingen. Dertien landen onthielden zich van stemming, waaronder alle EG-staten behalve Griekenland, Spanje en Denemarken.
Een paragraaf over de ,,onderdrukking van de Palestijnse vrouw" kreeg tegenstemmen van de VS, Israël en Australië, terwijl 29 landen zich onthielden.
De VS stemden ook tegen een paragraaf waarin de ongelijke positie van de vrouwen grotendeels werd toegeschreven aan het ,,gebrekaan politieke wil van sommige ontwikkelde landen om een nieuwe internationale economische orde tot stand te brengen". 29 landen onthielden zich op dit punt.
Eveneens 29 landen onthielden zich van stemming bij een paragraaf waarin ,,dwangmaatregelen van sommige ontwikkelde landen", zoals handelsbeperkingen en economische sancties. om druk uit te oefenen op ontwikkelingslanden, een hinderpaal voor de integratie van de vrouwen in de ontwikkeling werden genoemd.
Na afloop zei de Amerikaanse delegatieleider, president Reagans dochter Maureen, dat de VS moeten overwegen zich uit dit soort VN-conferenties terug te trekken omdat ,,het hier slechts een herhaling betreft van de debatten in de Algemene Vergadering".

Toekomstgerichte strategieën

Het 372 paragrafen tellende slotdocument bevat strategieën voor de rest van deze eeuw die beogen de status van de vrouwen te verbeteren en hen in alle aspecten van de ontwikkeling te integreren.
De in het document gevraagde maatregelen zijn bedoeld voor onmiddellijke actie en zullen om de vijf jaar, afhankelijk van het besluit van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, worden beoordeeld. Elk land is echter gerechtigd zijn eigen prioriteiten te stellen, gebaseerd op zijn eigen ontwikkelingspolitiek en hulpbronnen. terwiil de wiize van uitvoering kan verschillen al naar gelang het politieke proces en de administratieve mogelijkheden van elk land.

Een beeld van de officiële opening van de VN-vrouwenconferentie in de Keniase hoofdstad Nairobi op 15 juli 1985.

Gelijkheid. Onder erkenning dat in vele landen vooruitgang is geboekt bij het vastleggen van gelijke rechten van de vrouwen in de wetgeving. wijst het document op een hardnekkige, wijdverspreide misvatting dat er een fysiologische basis is om vrouwen als minderwaardig te beschouwen en op de facto en indirecte discriminatie als hinderpalen voor werkelijke gelijkheid tussen de geslachten. Ook onderontwikkeling en het bestaan van talrijke, botsende wetsstelsels in een bepaalde maatschappij worden als hinderpalen geciteerd. ,,Discriminatie bevordert een oneconomisch gebruik van de talenten van de vrouwen en verspilt waardevolle menselijke hulpbronnen... De maatschappij is de verliezer als talenten van de vrouwen niet ten volle worden benut", aldus het document.
Tot de voorgestelde strategieën om gelijkheid te bereiken behoren het scheppen van omstandigheden die de tenuitvoerlegging van wettelijke normen bevorderen: opvoeding van het publiek om stereotypen uit de weg te ruimen; dc oprichting van een apparaat binnen de regering om de status van de vrouwen te volgen en te verbeteren; het delen van de huiselijke verantwoordelijkheden door alle leden van het

gezin; en ..gelijke erkenning van de informele en onzichtbare economische bijdragen van de vrouwen''

Om de strategie m.b.t. gelijkheid uit te voeren beveelt de conferentie aan dat de regeringen toetreden tot de VN-conventie over de eliminatie van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen; juridische en agrarische hervormingen doorvoeren: en verzekeren dat de arbeidswetgeving voorziet in gelijke behandeling van en voordelen voor vrouwen, niet alleen op de conventionele arbeidsmarkt maar ook in de diensten- en informele sector, bij de voedselproduktie en in familiebedrijven.

De regeringen wordt ook gevraagd gelijke betaling voor gelijke arbeid te bevorderen; discriminatie wegens zwangerschap of huwelijkse staat te verbieden en de terugkeer op de arbeidsmarkt van vrouwen die wegens gezinsomstandigheden ontslag hebben genomen te vergemakkelijken.

Huwelijksovereenkomsten moeten worden gebaseerd op gelijke deelneming en waardering van beide partners en moeten voorzien in gelijke rechten m.b t. eigendom, echtscheiding en zorg voor de kinderen. Bovendien moeten ,,onder voorbehoud van de godsdienstige en culturele tradities van de landen ... voorzieningen worden getroffen om discriminatie tegen alleenstaande moeders en hun kinderen af te schaffen''

Regeringen. politieke partijen en vakbonden wordt gevraagd zich in te zetten om de participatie van de vrouwen te vergroten. Bij regeringsinstanties moeten speciale bureaus, onder leiding van vrouwen, komen om een billijke vertegenwoordiging van de vrouwen te volgen en te bespoedigen.

Ontwikkeling. Het document wijst op seksstereotypen, de wapenwedloop, imperialisme, kolonialisme, apartheid, buitenlandse bezetting, de economische situatie in de wereld en de uitsluiting van de vrouwen van de beleidsbepaling als hinderpalen voor het bereiken van de doelen van het Decennium voor de vrouw. Ook het ontbreken van nationale instrumenten voor de integratie van vrouwen in de ontwikkeling wordt als zodanig genoemd.

Om de integratie van de vrouwen in de ontwikkeling te verbeteren noemt het strategiedocument erkenning dat de vrouwen een gelijk aandeel in de macht moeten hebben bij het leiden van de ontwikkelingsinspanningen; vergroting van de autonomie van de vrouwen; eliminatie van op geslacht berustende vooroordelen in ontwikkelingsprogramma's, opneming van het onbetaalde werk van de vrouwen in de statistieken; verschaffing van sociale infrastructuren en bevordering van mentaliteitsveranderingen, zodat de ouderlijke verantwoordelijkheid kan worden gedeeld door vrouwen. mannen en de maatschappij.

Om deze doelstellingen te bereiken somt het document een groot aantal concrete maatregelen op die betrekking hebben op het ontwikkelingsbeleid, de gezondheid, geboorteregeling, onderwijs, voedselproduktie en andere acitiviteiten.

Vrede. Dit hoofdstuk bestempelt de wapenwedloop, agressie, imperialisme, apartheid, terrorisme en discriminatie op grond van geslacht als bedreigingen voor de vrede en hinderpalen voor de vooruitgang van de vrouw.

Het document roept op tot gelijke deelneming van de vrouwen aan de inspanningen tot handhaving van de vrede en internationale samenwerking, en i.h.b. tot versterkte inspanningen om de hindernissen voor gelijke deelneming van de vrouwen in de internationale en diplomatieke dienst te overwinnen.

Drie speciale groepen vrouwen worden geïdentificeerd voor speciale strategieën: vrouwen en kinderen onder apartheid, Palestijnse vrouwen en kinderen en vrouwen in gebieden die blootstaan aan gewapende conflicten, buitenlandse interventie en bedreigingen van de vrede.

De aanbevolen maatregelen ter bevordering van de vrede strekken zich uit van steun aan de Contadoragroep tot inspanningen om geweld tegen vrouwen te voorkomen en te bestraffen. Aanbevolen wordt de vrouwen aan te moedigen vredesonderwijs te bevorderen en concrete maatregelen te nemen om tegen te gaan dat aan kinderen spelen en publikaties worden gegeven die ,,oorlog,agressie, wreedheid, buitensporige machtsbelustheid en andere vormen van geweld bevorderen''

Een afzonderlijk hoofdstuk is gewijd aan de situatie van vrouwen die naast de gemeenschappelijke problemen. te maken hebben met specifieke problemen als gevolg van hun sociaaleconomische omstandigheden. leeftijd, minderheidsstatus of moeilijke politieke omstandigheden. In elk van die gevallen wordt er bij de regeringen op aangedrongen de problemen van zulke vrouwen te erkennen en hun speciale hulp te verschaffen. Zo wordt er in de paragraaf over slachtoffers van handel in vrouwen op gewezen dat vluchtelingen het slachtoffer worden van bemiddelaars en wordt gezegd dat sekstoerisme. gedwongen prostitutie en pornografie de vrouwen verlagen tot ..alleen maar handelswaar''. Gevraagd wordt om maatregelen die vrouwen meer kans op werk geven en om versterkte internationale inspanningen door de politie bij de bestrijding van de uitbuiting en het geweld die verbonden zijn met de prostitutie.

De conferentie deed de aanbeveling tenminste één wereldvrouwenconferentie te houden in de periode 1985-2000.

Het laatste hoofdstuk gaat over internationale en regionale samenwerking ter verbetering van de status van de vrouw.

Hoofdthema's

De hierna volgende onderwerpen kregen ter conferentie en in het strategiedocument bijzondere nadruk. Voor een deel viel hier een verschuiving in de opvattingen waar te nemen ten opzichte van de vorige wereldvrouwenconferentie in Kopenhagen

Vrouwen en macht. Het document roept de regeringen op wettelijke en administratieve maatregelen te nemen om de deelneming van de vrouwen aan de besluitvorming op nationaal, staats- en plaatselijk niveau effectief te verzekeren. Gezegd wordt dat de uitsluiting van de vrouwen van de besluiten inzake de ontwikkelingspolitiek heeft verhinderd dat rekening werd gehouden met de belangen van de vrouwen in ,,degrotendeels door mannen bepaalde keuzen over de vooruitgang'' Voorgesteld wordt dat de regeringen middelen ter beschikking stellen om de vrouwen voor te bereiden op grotere deelneming aan het beleid en de besluitvorming d.m.v. opleiding en beroepskeuzeadvisering.

Het document verklaart verder dat ,,universele en duurzame vrede niet kan worden bereikt zonder de volledige en gelijke deelneming van de vrouwen aan de internationale betrekkingen, met name aan de besluitvorming betreffende de vrede''. Met het oog op de belangrijke rol van de media bij het uit de weg ruimen van stereotype beelden van de vrouw ,,moetaan de deelneming van de vrouwen op alle niveaus van de mediapolitiek en aan het ontwerpen en uitvoeren van programma's hoge prioriteit worden gegeven''.

Vrouwen en technologie. De noodzaak dat vrouwen toegang hebben tot nieuwe technologieën, van de voordelen daarvan profiteren, beschermd worden tegen hun nadelige gevolgen en inspraak hebben in hun invoering is ook een vraagstuk van toenemende zorg. De regeringen worden opgeroepen de vrouwen te betrekken bij de keuze van prioriteiten bij onderzoek en ontwikkeling en bij de keuze, verwerving, aanpassing, vernieuwing en toepassing van wetenschap en technologie voor ontwikkeling. Ook wordt de nadruk gelegd op de noodzaak om de deelneming van de vrouwen aan de vreedzame toepassingen van de ruimtetechnologie uit te breiden, i.h.b. met betrekking tot water, gezondheid, energie, voedselproduktie en voeding.

Het document vraagt om vaststelling van de invloed van de technologie op de integratie van de vrouwen in de verschillende sectoren van de economie en het opnemen van de bevindingen in de beleidsbepaling. Pogingen om passende technologie voor het gebruik door vrouwen te ontwerpen en beschikbaar te stellen, moeten worden geïntensiveerd en de implicaties voor vrouwen van vorderingen op het gebied van de medische technologie moeten zorgvuldig worden onderzocht. Bovendien moet bij de taxatie van nieuwe energiebronnen, -technologieën en aanvoersystemen in het bijzonder in ogenschouw worden genomen de vermindering van het saaie werk waaruit een groot deel van het werk van arme vrou en in de stad en op het platteland bestaat.

Waarde van de economische bijdrage van de vrouwen. De nadruk wordt gelegd op de ,,onzichtbare'' en onbetaalde bijdragen die vrouwen aan de nationale economieen leveren door werk in de huishouding, landbouw voor eigen gebruik, familiebedrijven en deelname in de informele sector. Voorgesteld wordt dat in het huwelijk de waarde van werk in de huishouding evenwaardig aan financiële bijdragen wordt beschouwd. In het bijzonder worden pogingen aanbevolen om de onbetaalde bijdragen van de vrouwen .,in nationale rekeningen en economische statistieken en in het BNP'' te meten.

Vrouwen zonder man. In de strategie komt ook de erkenning tot uiting van de behoeften van alleenstaande vrouwen en het toennemend aantal gezinnen dat door vrouwen wordt onderhouden. ,,Er moeten wettelijke bepalingen komen om een officiele status en erkenning te verlenen aan de facto gezinsstructuren die niet zijn aanvaard en discriminatie tegen alleenstaande moeders en hun kinderen te elimineren'', zo wordt gezegd.

Vrouwen die aan het hoofd van een huishouding staan moeten hulp krijgen bij het uitoefenen van hun huiselijke verantwoordelijkheden en bij het verwerven van toegang tot onderwijs, opleiding en tewerkstelling. In het geval van onechte kinderen moet de ,,vermoedelijke vader'' verplicht worden te helpen bij het groot brengen en de opvoeding.

Geweld tegen vrouwen en andere misstanden. Het document vermeldt huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen als kwesties die voorrang hebben. De regeringen worden opgeroepen wetten aan te nemen en te handhaven om ,.een eind te maken aan de vernedering van vrouwen door seksuele misdaden'' en maatregelen te nemen ,,omte voorkomen dat vrouwen op het werk worden lastig gevallen of seksueel worden uitgebuit in bepaalde banen, zoals dienstmeisjes''.

Maatregelen worden aanbevolen om alle geweld tegen vrouwen en kinderen vast te stellen, te voorkomen en te elimineren, waaronder geweld in het gezin, en om huisvesting en steun te geven aan slachtoffers van zulk geweld. De regeringen worden opgeroepen te ,,erkennen dat vele jonge vrouwen het slachtoffer van incest en seksueel misbruik in het gezin zijn'', de slachtoffers te helpen en zulk misbruik te voorkomen ,,door onderwijs, verbetering van de status van de vrouw en passende maatregelen tegen overtreders''.

Geboorteregeling. Op de regeringen wordt een dringend beroep gedaan .,informatie, onderricht en middelen beschikbaar te stellen om vrouwen en mannen te helpen besluiten te nemen over hun gewenste aantal kinderen''. Daaraan wordt toegevoegd dat de programma's noch gedwongen noch discriminerend mogen zijn en in overeenstemming moeten zijn met internationaal erkende rechten van de mens en met veranderende individuele en culturele waarden.

HONDURAS

RELATIE MET DE VERENIGDE STATEN

Nadat in juli 1979 in Nicaragua, het zuidelijke buurland van Honduras, linkse Sandinisten aan de macht waren gekomen waardoor de Verenigde Staten Nicaragua als steunpilaar verloren, raakte het beleid van de Verenigde Staten erop gericht van Honduras de Amerikaanse gendarme in Midden-Amerika te maken. Door zijn strategische ligging – het grensde aan Nicaragua, El Salvador en Guatemala – was Honduras uitermate geschikt om die rol te spelen.

Vanuit dit land moest volgens de VS de Sowjet-Cubaanse expansiedrift aan banden worden gelegd, Nicaragua onder militaire druk worden gezet, de wapentransporten van Nicaragua naar het Salvadoraanse verzet worden verhinderd en de bedreigde Salvadoraanse regering worden geholpen.

Sinds augustus 1981 deden zich op het gebied van de Hondurees-Amerikaanse betrekkingen de hierna volgende ontwikkelingen voor (zie voor binnenlandse situatie Honduras pag. 44 e.v.-1986).

Op 11 augustus 1981 zei een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, Alan Romberg, dat zijn regering 21 militaire adviseurs naar Honduras had gestuurd. De adviseurs waren voor een deel afkomstig van de Groene Baretten, het elitekorps van de Amerikaanse strijdkrachten. Ze mochtenvolgens het ministerie geen wapens dragen.

Zij zouden de Hondurese militairen een opleiding geven op het gebied van helikopteronderhoud, luchtoperaties en de te volgen tactiek voor kleine militaire eenheden.

Op 29 september 1981 maakte het Witte Huis in Washington bekend dat John D. Negroponte de nieuwe Amerikaanse ambassadeur in Honduras zou worden als opvolger van Jack Binns. Negroponte had zich tot dan,f oe op het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken bezig gehouden met Oost-Azië en de Pacific.

Op 7 februari 1982 deelde Negroponte mee dat de Amerikaanse hulp aan Honduras voor 1982 $15 mln zou bedragen tegenover $10 mln in 1981 en $ 5 mln in 1980.

Op 19 maart 1982 maakte het Amerikaanse State Department (buitenlandse zaken) bekend dat zich op dat moment bijna 100 Amerikaanse militaire adviseurs in Honduras bevonden, die Honduras moesten helpen ,,weerstand te bieden aan de druk van het door Cuba gesteunde Nicaragua" en die moesten proberen wapentransporten van Nicaragua via Honduras naar El Salvador te blokkeren.

Op 13 juli 1982 arriveerde de Hondurese p esident Roberto Suazo Cordova voor een t eedaags bezoek in Washington, waarw hij o.m. met president Reagan sprak. De Amerikaanse president verzekerde zijn Hondurese collega dat ,,hetvolk van Honduras op zijn vrienden moet kunnen rekenen voor hulp... en het kan op ons rekenen". Op 26 juli 1982 deelde de Amerikaanse ambassade in Tegucigalpa mee dat aan een twee weken durende militaire oefening aan de grens met Nicaragua, waarbij de verdedigingskracht van de Hondurese troepen zou worden getest, ook 30 leden van de Amerikaanse luchtmacht deelnamen. Volgens de *NZZ* (29-7) was de oefening op 23 juli begonnen, volgens *NRC/H'blad* (26-7) op 24 juli en volgens KCA (aug. 1983) op 19 juli.

Op 3 september 1982 meldde de Volkskrant dat de Verenigde Staten 12 economische projecten in Honduras gingen steunen voor een totale waarde van $ 28,5 mln. De projecten waren, zo vervolgde de krant, voornamelijk bedoeld voor verbetering van de levensomstandigheden op het platteland. Zo zou $ 11 mln worden uitgetrokken voor een landhervormingsproject, waarbij 70.000 boeren zouden zijn betrokken.

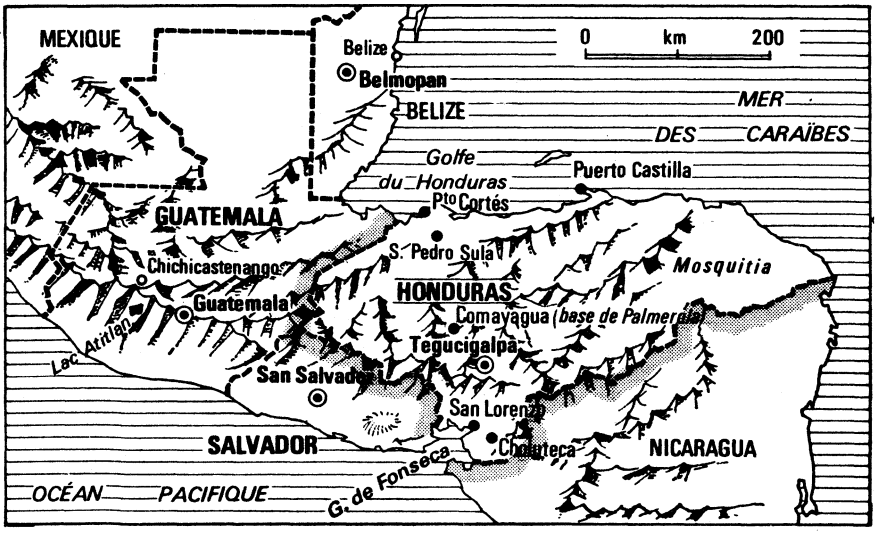
Begin november 1982 schreef het Amerikaanse weekblad Newsweek (8-11-1982) dat de Verenigde Staten geheime militaire acties vanuit Honduras ondersteunden om het linkse Sandinistische bewind in Nicaragua tot wankelen te brengen. Het blad meldde dat Amerikaanse functionarissen toegaven dat er gevaar bestond dat de VS rechtstreeks bij een Hondurees-Nicaraguaans conflict betrokken raakten.

Volgens *Newsweek* waren de Amerikaanse activiteiten, begonnen onder president Carter. in december 1981 uitgebreid toen president Reagan de CIA, de Amerikaanse Centrale Inlichtingendienst, machtigde contact op te nemen met rechtse Nicaraguaanse ballingen in Honduras en politieke en paramilitaire activiteiten te ontplooien om de wapenstroom naar het Salvadoraanse verzet te stoppen. Onder leiding van de Amerikaanse ambassadeur in Honduras. was de campagne echter veel verder doorgevoerd dan in de bedoeling lag, aldus Newsweek (zie ook pag. 319/3 e.v.-1983 en pag. 729/1 e.v.-1984).

Op 17 november 1982 gaf het internationale informatiebureau van president Suazo Cordova een communiqué uit. waarin o.m. stond: ,,We zijn niet bereid gewelddadige acties toe te staan die zijn gericht op de destabilisering van regeringen". De regering zou optreden tegen ..alle buitenlanders die de neutraliteit van de natie in gevaar brengen"

Op 22 november 1982 deelde de secretaris van de Hondurese president mee, dat zijn land de VS zou gaan vragen om een ,,akkoord van wederzijdse verdediging" en de vestiging van een permanente Amerikaanse basis op Hondurees grondgebied. De militaire versterking ,,van andere landen in de regio" maakten de verzoeken noodzakelijk, aldus de secretaris.

Tijdens een rondreis door Latijns-Amerika sprak president Reagan op 4 december 1982 in de buurt van het vliegveld van San Pedro Sula drie kwartier met president Suazo Cordova. Er zou o.m. zijn gesproken over economische kwesties, zoals het verlenen van hulp aan Honduras via het

(Le Monde 24-9-1983)

Amerikaanse CBI-plan (Caribbean Basin Iriitiative, zie pag. 125/3 e.v.-1984).
Van 1-7 februari 1983 werd in Honduras onder de codenaam Big Pine een gezamenlijke oefening van de strijdkrachten van de Verenigde Staten en Honduras gehouden. Aan de operatie namen 1.600 Amerikaanse manschappen deel, terwijl van Hondurese zijde ruim 4.000 soldaten in actie kwamen. Volgens het Amerikaanse ministerie van defensie was de oefening bedoeld om het leger van Honduras voor te bereiden op ,,agressie van buitenaf''. De oefening vond plaats op een afstand van 15 kilometer van de grens met Nicaragua (zie ook pag. 731/1-1-1984).

Aanvankelijk stond Big Pine voor begin december 1982 gepland. Op 4 november 1982 had Washington echter. meegedeeld dat de operatie voor onbepaalde tijd was uitgesteld.

Op 27 mei 1983 deelden functionarissen van het Amerikaanse ministerie van defensie mee dat de VS vanaf midden juni 2.500 Salvadoranen gingen opleiden op een basis in Honduras. Voor deze opleiding zouden de VS militaire instructeurs beschikbaar stellen (zie ook pag. 175/1-1984).
Volgens de functionarissen zouden de Salvadoranen worden opgeleid op een basis in Puerto Castilla aan de kust van de Atlantische Oceaan, waar de VS tijdens de Tweede Wereldoorlog een militaire basis hadden. Puerto Castilla ligt ongeveer 700 km ten noorden van Tegucigalpa.
Op 14 juni 1983 arriveerden 120 Amerikaanse ,,Groene Baretten'' in Puerto Castilla.
Op 21 juni 1983 keurde het Hondurese parlement met overgrote meerderheid het presidentiële decreet goed waarin toestemming werd gegeven voor het gereedmaken van de basis. Van de 82 parlementsleden steunden 79 het decreet.
Eerder was in het parlement ernstige kritiek geuit omdat het was gepasseerd bij deze Hondurees-Amerikaanse afspraak. Het hoofd van de strijdkrachten, gen. Gustavo Alvarez Martinez, had de inrichting van het kamp goedgekeurd zonder daarbij de volksvertegenwoordiging te raadplegen zoals grondwettelijk vereist was.
De Hondurese president had gezegd dat Hondurese soldaten ook een opleiding zouden ontvangen op de basis om de democratie in het land beter te kunnen verdedigen.
Op 18 juli 1983 deelden Amerikaanse regeringsfunctionarissen mee dat de regering-Reagan van plan was binnen twee weken grote militaire oefeningen te houden in Midden-Amerika en het Caribisch gebied. Het ging om manoeuvres van land-. zee- en luchtmacht die aan Cuba en Nicaragua een signaal moesten geven dat de Verenigde Staten de middelen had om aan de verscheping van militair materieel van Cuba naar Nicaragua een einde te maken. Aan de oefeningen zouden ook Hondurese troepen deelnemen
Op 26 juli 1983 verklaarde president Reagan tijdens zijn negentiende persconferentie in het Witte Huis dat de manoeuvres geen voorbereidingen op oorlog waren. De oefeningen waren bedoeld ..om eens en voor altijd duidelijk te maken dat de Verenigde Staten en onze vrienden zich ernstig verzetten tegen het gebruik van geweld van het ene hliddenamerikaanse land tegen het andere''.
Op 8 augustus 1983 begonnen onder de naam Big Pine II de Amerikaans-Hondurese oefeningen. die tot 8 februari 1984 zouden duren. Er namen 19 Amerikaanse marineschepen aan deel, ongeveer 13.500 man marinepersoneel, zo'n 5.000 man Amerikaanse grondtroepen. en 6.000 Hondurese militairen. De operatie concentreerde zich in de Golf van Fonseca in het zuiden, het gebied rond Comayagua in het midden, en rond Puerto Castilla in het noorden van het land. Op de luchtmachtbasis van Palmerola, dicht bij Comayagua, zetelde de Amerikaanse militaire staf, die de Amerikaans-Hondurese manoeuvres begeleidde.
Op 8 september 1983 bezocht de Amerikaanse minister van defensie, Caspar Weinberger. het nieuwe opleidingscentrum in Puerto Castilla. Bij die gelegenheid riep hij op tot nauwere militaire samenwerking tus-'sen Middenamerikaanse staten om het hoofd te bieden aan de ,,communistische dreiging''.
De opperbevelhebber van de Hondurese strijdkrachten. gen. Alvarez Martinez, pleitte voor een reactivering van de Middenamerikaanse defensieraad (CQNDECA) teneinde alle legers in de regio te verenigen in wat hij noemde de strijd tegen een marxistisch-leninistische minderheid (zie voor herleving CONDECA pag. 72/2-1984).
Op 5 december 1983 ontzegden de Hondurese autoriteiten een groep van 68 Amerikaanse nonnen, die met een chartervlucht in Tegucigalpa waren aangekomen, de toegang tot het land. De nonnen, die in Honduras aan een vredesmars hadden willen deelnemen, mochten het vliegtuig niet uit en moesten weer naar de VS terugkeren.
Op 24 januari 1984 deelden de Hondurese strijdkrachten in een communiqué mee dat de VS en Honduras na afloop van Big Pine II een derde gezamenlijke oefening zouden houden op Hondurees grondgebied. dit keer in het westen langs de grens met El Salvador.
Op 1 februari 1984 zei de Amerikaanse minister van defensie Weinberger voor de Senaatscommissie voor de strijdkrachten dat hij, wanneer Big Pine II was afgelopen. 700 tot 800 militairen in Honduras wilde achterlaten om zwaar materiaal en communicatie-apparatuur te onderhouden, totdat de volgende oefening begon. De apparatuur hoefde dan iri die tussenliggende periode niet naar de VS terug, hetgeen de kosten drukte.
Van 1 april tot 7 juni 1984 vonden in Honduras onder de codenaam Granadero I militaire oefeningen plaats. waaraan 1.000 Amerikaanse. 800 Hondurese en 1.300 Salvadoraanse militairen deelnamen. Deze oefeningen stonden los van de veel grotere Operatie Ocean Venture '84, die van 20 april tot 7 mei 1984 in het Caribisch gebied en de Golf van Mexico plaatsvond en waaraan ruim 30.000 Amerikaanse militairen van landmacht. luchtmacht en marine meededen. Volgens een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van defensie was Ocean Venture '84 bedoeld om te laten zien dat de VS in staat waren het vrije gebruik te beschermen en te handhaven van de zeewegen in het Caribisch gebied en de Golf van Mexico en hun nationale belangen te beschermen door het steunen van bevriende buren in het Caribisch gebied.
Medio tnei 1984 bleek uit een rapport van het Amerikaanse ministerie van defensie dat de VS tot in 1988 militaire oefeningen wilden houden in Honduras en daar opslagplaatsen voor munitie en brandstof wilden bouwen voor gevechtsvliegtuigen die in een crisis zouden kunnen worden ingezet.
Het ministerie wilde op drie plaatsen in Honduras extra faciliteiten bouwen. Op de luchtmachtbasis bij Palmerola moest een munitie-opslagplaats worden aangelegd ,,voor het geval de Verenigde Staten gevechtsvliegtuigen moeten inzetten in Honduras ter ondersteuning van een besluit militaire bijstand te verlenen volgens het verdrag van Rio'', aldus het rapport dat was ondertekend door de plaatsvervangend minister van defensie William Howard Taft. Het verdrag van Rio, uit 1947, voorziet in Amerikaanse militaire hulp aan Latijnsamerikaanse landen in geval van een aanval.
In een begeleidende brief schreef Taft dat Honduras Panama zou kunnen opvolgen als een basis voor Amerikaanse militaire operaties, wanneer het verdrag over de Kanaalzone in 1999 was afgelopen.
Op 5 juli 1984 besloten de Hondurese president en de belangrijkste militaire

leiders de aanwezigheid en activiteit in Honduras van anti-Sandinistische Nicaraguanen „niet te accepteren" en zelfs te .,sanctioneren". Honduras wilde verder het uit 1954 daterende samenwerkingsverdrag met de VS herzien. Een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken zei dat een speciale commissie was ingesteld om de economische achtergronden van de dertig jaar oude overeenkomst te bekijken. „Er bestaat wijdverbreide ontevredenheid en frustratie over de hoeveelheid economische hulp voor Honduras", aldus de woordvoerder.

Diezelfde dag ontving de Hondurese minister van buitenlandse zaken, Edgardo Paz Barnica, in Tegucigalpa een belangrijke Nicaraguaanse delegatie, het eerste contact op hoog niveau tussen beide landen sinds 18 maanden. De minister verklaarde dat „ons land niet wenst te dienen als een springplank voor enige agressie tegen wie dan ook".

Over de wijziging in de houding van Honduras tegenover Nicaragua en de VS merkte Jan van der Putten in de Volkskrant van 11 juli 1984 o.m. het volgende op:

Honduras heeft de laatste jaren over Amerikaanse militaire belangstelling niet te klagen gehad. De militaire hulp is vertienvoudigd tot veertig miljoen dollar, alleen al via de officiele kanalen, er zijn zestien militaire bases en startbanen ingericht, drie militaire traningscentra in gebruik genomen. er worden bijna vonrtdurend Amerikaans-Hondurese manoeuvres gehouden en ook in de korte pauzes, zoals op dit moment, zijn er Amerikaanse soldaten gelegerd (nu ongeveer zevenhonderd). De meeste Hondurezen hebben helemaal niets tegen de Nicaraguanen en heel veel tegen de Salvadoranen Ze voelen er dan ook niets voor ten gerieve van de VS in een oorlog gewikkeld te raken met Nicaragua Bij zo'n conflict zouden ze niets winnen en alles te verliezen hebben. En waarom zouden ze. alleen omdat de VS dat wil. dikke vrienden moeten worden met hun aartsrivalen van El Salvador, hun vijanden uit de „voetbaloorlog" van 1969, die nog altijd niet echt is geregeld?

Die opvattingen lijken nu ook tot de top in Honduras door te dringen. In ieder geval wil de nieuwe legerleiding onder generaal Walter Lopez Reyes (zie voor zijn benoeming pag. 45/1-red. KHA) af van de rol van onvoorwaardelijke ia-knikker. die Honduras onder de vorige sterke man, generaal Gustavo Alvarez Martinez (zie ook pag. 44/3 e.v.-red. KHA), gespeeld had. En zo kon het gebeuren dat Klein Duimpje plotseling met zijn vuistje op tafel bego te slaan en iedereen even zijn adem inhield. Is het baasje echt veel dapperder dan het eruit ziet? Of is het alleen maar een pokerslag? Feit is dat Honduras een herziening wil van het dertig jaar oude verdrag met de VS en dat het drastisch wil snijden in het aantal Salvadoraanse militairen dat een Amerikaanse anti-guerrillatraining krijgt op het CREM (Regionaal Centrum voor Militaire Training) in Puerto Castilla aan Honduras' Atlantische kust Honduras. heeft generaal Lopez Reyes gezegd, zal van de VS betere voorwaarden eisen op economisch, agrarisch, onderwijskundig en vooral militair gebied.

De Amerikaanse ambassadeur John D. Negroponte zegt dat hij voor een nieuw verdrag niet bang is. hlinister Paz Barnica van buitenlandse zaken had hem verzekerd dat de vriendschap van Honduras met de VS er alleen maar door versterkt zal worden. Dat zal wel wezen, maar tegelijk heeft diezelfde Paz Barnica verzekerd dat Honduras zich nooit za! lenen voor de rol van agressiespringplank. Zijn tot voor kort buitengemeen agressieve taal tegen Nicaragua is plotseling omgeslagen. Hij predikt nu zijn afkeer van oorlog en hij benadrukt de noodzaak voor de twee landen om in vrede te leven.

Generaal Lopez Reyes vindt dat zijn land in het Middenamerikaanse conflict neutraal dient te zijn en alleen maar uit moet zijn op verbetering van zijn eigen democratie en het welzijn van zijn burgers Als hem dat ernst is. dan heeft hij een cyclopisch karwei voor de boeg. Een eerste stap in de goede richting is in ieder geval het besluit. dat de buitenlanders die de rust van de buurlanden verstoren en Honduras' neutraliteit in opspraak brengen, het land moeten verlaten. Dat slaat op de Somozistische contrarevolutionaire organisatie FDN (Nicaraguaanse Democratische Strijdkrachten). waarvan de Hondurese autoriteiten altijd hadden beweerd dat ze niet vanuit Honduras. maar vanuit Nicaragua zelf opereerden. Die autoriteiten hebben nu zelf al een paar acties uitgevoerd ter ontmanteling van de FDN in Honduras.

Van 23 juli tot 5 augustus 1984 werden in Honduras opnieuw Hondurees-Amerikaanse militaire oefeningen gehouden. Onder de codenaam Lempira oefenden de troepen in het gebied rond Comayagua in het midden van het land, alsmede in La Paz vlakbij de grens met El Salvador. Van Amerikaanse zijde namen luchtlandingstroepen uit de Kanaalzone in Panama deel.

Op 17 september 1984, aldus *NRCI H'blad* (21-9-1984), hielden gewapende guerrillastrijders in Tegucigalpa korte tijd een radiostation bezet en dwongen het personeel een protest tegen de Amerikaanse troepen in het land uit te zenden.

Op 28 september 1984 deelde een Hondurese militaire functionaris mee dat zijn land de opleiding van Salvadoraanse militairen door Amerikaanse militairen in Puerto Castilla had opgeschort. Volgens de functionaris zou de training weer hervat kunnen worden als het militaire samenwerkingsverdrag met de VS was herzien.

Ook een definitieve oplossing van het grensconflict tussen Honduras en El Salvador (zie verderop) zou volgens de functionaris invloed hebben op een eventuele hervatting van de anti-guerrilla-training van Salvadoraanse militairen.

Van 8 tot 22 oktober 1984, aldus de *FAZ* (17-10-1984), vonden in Honduras wederom Amerikaans-Hondurese manoeuvres plaats en op 15 november meldde de *Financial Times* dat de Verenigde Staten in Honduras bezig waren met zeven afzonderlijke militaire oefeningen, waarvan er drie waren begonnen op 7 november, de dag na de Amerikaanse presidentsverkiezingen. De oefeningen waren volgens het Pentagon bedoeld om de Nicaraguanen er aan te herinneren dat „zij niets in hun schild moeten voeren tegen hun buren".

Over de militaire krachtsverhoiiding tussen Honduras en Nicaragua berichtte Ferry Versteeg op 9 november 1984 in *NCR/H'blad* o.m. het volgende:

...De Sandinisten. die langs hun noord- en zuidgrenzen worden geconfronteerd met acties van vele duizenden anti-Sandinistische rebellen. hebben weliswaar het sterkste grondleger van Midden-Amerika opgebouwd. maar in de lucht liggen de machtsverhoudingen radicaal anders.

Het gezaghebbende jaarboek 1984 van her Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) bevat een analyse van de onderzoekers Josef Goldblat en Victor Millan getiteld. ..Het Hondurees-Nicaraguaanse conflict en perspectieven voor wapenbeheersing in Centraal-Amerika" (pagina 517-554)

Deze analyse bevat onder meer een vergelijking van de luchtmachten van Nicaragua en Honduras De Nicaraguaanse luchtmacht. aldus het SIPRI-jaarboek. beschikt over zestien vliegtuigen. De meeste daarvan dateren uit het tijdperk-Somoza Het gaat om vier transportvliegtuigen (een C-21% A Espagnol, een Israelische Arava en twee C-4': toestellen van Amerikaanse makelij);verscheidene lestoestellen. waaronder twee of drie T-33 A en drie T-28 toestellen van Amerikaanse makelij. die wegens gebrek aan onderdelen in zeer slechte staat verkeren; drie of vier Franse en zeker zes Russische helikopters.

Dit nauwelijks serieus te noemen Nicaraguaanse luchtwapen steekt uiterst pover af tegen de luchtmacht van het buurland Honduras. die als verreweg de sterkste van Midden-Amerika geldt. Het SIPRI inventariseert de Hondurese luchtmacht als volgt:

- Twintig jachtbommenwerpers Dassault-Super Mystères. B-2, in Israël gemaakt onder Franse licentie. Zij hebben een bereik van 400 mijl en kunnen 3.250 kilo aan bommen en munitie vervoeren.
- Tien jachtbommenwerpers Super-Sabre F-86K van Amerikaans fabrikaat. Zij hebben een bereik van 460 mijl, beschikken over vier 20-millimeterkanonnen, kunnen duizend kilo bommen en twee Sidewinder-raketten vervoeren.
- Tien jachtbommenwerpers A-37B (Dragon Fly) van Amerikaanse makelij. die ook in El Salvador worden gebruikt. Zij hebben zes boordmitrailleurs. kunnen duizend kilo aan bommen vervoeren en ook Sidewinder-raketten afvuren.
- Vierentwintig lesvliegtuigen van het type T-28 van Amerikaanse makelij. Een deel van deze toestellen is uitgerust met 20 50 boordmitrailleurs en deze toestellen kunnen ook voor 750 kilo aan bommen vervoeren.
- Drie KT-33-A-straaljagers van Amerikaanse makelij.
- Drie Arava-transporttoestellen van Israelisch fabrikaat.
- Acht Tucano-lesvliegtuigen van Braziliaanse makelij.
- Twintig Bell Uh-1 H helikopters van Amerikaans fabrikaat. drie S-76 helikopters van Amerikaans fabrikaat en drie Bell Uh-19 D-helikopters van Amerikaans fabrikaat

In het SIPRI-jaarboek wordt geen melding gemaakt van de ongeveer vijftien sterk verouderde DC-3 en C-47-transportvliegtuigen waarover Honduras ook nog kan beschikken Verder vond er afgelopen augustus, dus na de verschijning van het SIPRI-jaarboek, nog een grote zending plaats van Amerikaanse helikopters naar Honduras Volgens de Hondurese minister van buitenlandse zaken Edgardo Paz

betrof het ,,een grote zending logistieke hulpuitrusting ten behoeve van de door Amerikanen aangelegde basis Palmerola" (die volgens de minister van Honduras is). Deze zending bestond volgens de Hondurese pers uit 26 helikopters (20 Huey Uh-1-H-toestellen, vier Chinooks CH-47 en twee Uh-IV's). Volgens de Amerikaanse ambassade in Honduras, zouden de toestellen worden gebruikt voor ,,administratieve" en ..medische" doeleinden
De Amerikanen hebben de afgelopen jaren in Honduras hard gewerkt aan de onmisbare infrastructuur om deze massa vliegtuigen te herbergen. Honduras beschikt nu over acht vliegvelden **ei?** het moeten er veertien worden.

In het *NRC/H'blad* van 15 december 1984 schreef dezelfde correspondent o.m. het volgende over de Amerikaanse opbouw van militaire infrastructuur in Honduras:

. .De afgelopen twee jaar werden acht vliegvelden aangelegd of verbeterd. Twee daarvan – Palmerola in Centraal Honduras en Aguacate op 60 kilometer van de grens met Nicaragua – hebben start- en landingsbanen van 2700 meter en kunnen alle bestaande Amerikaanse vliegtuigen, van de modernste straaljagers tot de Galaxy, 's werelds grootste transportvliegtuig, ontvangen. Daarnaast werden in Puerto Lempira, Jamastram en San Lorenzo op korte afstand van de grens met Nicaragua anderhalve kilometer lange verharde banen aangelegd waar de Amerikaanse C-130 vliegtuigen, de werkpaarden van de snel inzetbare strijdmacht, kunnen landen. Soortgelijke faciliteiten zagen het licht bij La Lima en La Ceiba in het noorden van Honduras en bij Cucuyagua nabij de grens met El Salvador.
Verder werden radarstations gebouwd in het centrale La Mole en op Tiger Island in het strategische grensgebied met El Salvador en Nicaragua, werden gigantische benzine- en munitieopslagplaatsen aangelegd nabij Palmerola. terwijl in het noordelijke Puerto Castilla een militair opleidingscentrum (CREM) werd opgericht, waar al zo'n 6000 Salvadoraanse en Hondurese militairen door de molen gingen. Dit hele complex wordt bezet en onderhouden door 1200 a 1500 Amerikaanse militaire technici, logistieke staf, adviseurs, communicatiepersoneel en verkenningseenheden Tijdens de elkaar geregeld opvolgende militaire oefeningen neemt het aantal Amerikanen tijdelijk met vele duizenden toe.

Op 29 november 1984 deelde de Hondurese secretaris t.b.v. de president, Ubudoro Arriaga Iraheta, na tweedaagse besprekingen in Washington mee, dat Honduras en de VS een technische commissie hadden gevormd voor de herziening van de economische en militaire hulp van de VS voor Honduras.

In het op 30 september 1984 geëindigde begrotingsjaar 1984 had Honduras $ 77,5 mln aan militaire en $ 168 mln aan economische hulp van Washington gekregen.

Op 13 december 1984 maakte Arriaga in Tegucigalpa bekend dat zijn regering de vestiging van een permanent Amerikaans steunpunt in Honduras had goedgekeurd en dat de VS als tegenprestatie hun militaire en economische hulp zouden opvoeren.

Op 27 december 1984 deelde het hoofd van de generale staf van de strijdkrachten in Honduras, kol. Efrain Lizandro Gonzalez, mee dat de VS en Honduras in 1985 grootschalige militaire manoeuvres zouden houden waarbij ook Amerikaanse tanks werden gebruikt langs de grens met Nicaragua.
Bij de oefeningen, genaamd Big Pine III, waren maximaal 5.500 Amerikaanse en ongeveer 3.000 Hondurese militairen betrokken. De oefeningen, die duurden van 11 februari tot **3** mei 1985, waren bedoeld om Hondurese bevelhebbers op te leiden in het opstellen van legereenheden langs de grens.
Op 16 maart 1985 maakte de Amerikaanse vice-president George Bush op de terugweg van Brasilia een tussenstop in Honduras, waar hij het Amerikaanse steunpunt Palmerola bezocht.
Na afloop van besprekingen met de Hondurese president Suazo Cordova werd in een gezamenlijke verklaring de wens uitgesproken zo snel mogelijk het militaire verdrag van 1954 te vernieuwen. Bush verzekerde dat de VS ,,nietzullen toestaan dat de democratie in Honduras wordt bedreigd" en dat zijn land ,,de steun aan de anti-Sandinisten" zou voortzetten.
Op 11 april 1985 maakte het Amerikaanse ministerie van defensie bekend dat bijna 7.000 Amerikaanse militairen zouden gaan deelnemen aan een militaire oefening in Honduras, waarbij grootscheepse aanvallen op land, zee en in de lucht een belangrijke plaats zouden innemen. Een niet bekendgemaakt aantal Hondurese militairen zou eveneens aan de oefening, Universa1 Trek 85, die volgde op Big Pine III, deelnemen.
Begin mei 1985 spraken de Hondurese minister van buitenlandse zaken en het hoofd van de Hondurese generale staf in Washington met vice-president Bush over de herziening van het militaire verdrag tussen beide landen. Volgens de minister zouden de VS met Honduras een verdrag afsluiten waarin opgenomen werd dat Washington Honduras zou verdedigen als dat land werd aangevallen.
Op 20 mei 1985 arriveerde de Hondurese president Suazo Cordova in Washington voor een officieel bezoek van een week.
Diezelfde dag ondertekende de president een aanvulling op het Amerikaans-Hondurese militaire verdrag uit 1954, waardoor in Honduras aanwezige Amerikaanse soldaten geen diplomatieke status meer genoten, maar onder de Hondurese wet vielen.
Op 21 mei 1985 sprak Suazo Cordova met zijn Amerikaanse collega Reagan. Volgens een gezamenlijk communiqué na afloop zouden de VS ,,passende maatregelen" nemen om Honduras te helpen bij zijn pogingen ,,zijn soevereiniteit en territoriale integriteit te verdedigen tegen communistische agressie".
Op 30 mei 1985 vertrok John D. Negroponte als Amerikaans ambassadeur uit Honduras. Hij werd opgevolgd door John Ferch, die sinds 1982 in Cuba diende, en door sommige Amerikaanse functionarissen gematigder en flexibeler dan Negroponte werd genoemd.
Op 3 juni 1985 meldde de Volkskrant dat volgens het Pentagon ongeveer 1.800 Amerikaanse militairen drie maanden lang oefeningen zouden houden in Honduras. De manoeuvres duurden van 7 juni tot eind augustus en waren bedoeld voor training in het bestrijden van verzetsgroepen.
Op 21 juni 1985 sloten de VS een regionaal militair trainingscentrum in Honduras omdat zij niet tot overeenstemming konden komen met de Hondurese regering over de voorwaarden voor het functioneren van het centrum. In het centrum, een aantal houten hutten en schietbanen bij de afgelegen stad Trujillo in het noorden van Honduras, waren de laatste twee jaar meer dan 11.000 soldaten en politie-agenten uit El Salvador, Honduras en Costa Rica opgeleid.
Het centrum was gesloten nadat 550 Hondurese soldaten daar hun opleiding hadden afgerond, aldus het Pentagon. Het zou worden vervangen door vergelijkbare centra die apart werden gebouwd door El Salvador en Honduras.
Op 26 augustus 1985, aldus de *NZZ* (30-8-1985), waren ongeveer 1.800 Hondurese en Amerikaanse militairen in de provincie Yoro in het noorden van Honduras met oefeningen begonnen.
Op 27 september meldde de *NZZ* dat operatie Cabanas 85 onlangs was afgesloten en dat in ianuari 1986 in dezelfde provincie gemeenschappelijke militaire manoeuvres zouden beginnen onder de codenaam Generaal Terencio Sierra 86.

ACTIVITEITEN LINKSE GUERRILLABEWEGINGEN. BETREKKINGEN MET EL SALVADOR

Op 27 maart 1981 kaapten vier leden van het commando Cinchonero – dat banden zou hebben met het Salvadoraanse verzet – een Boeing 737 van de Hondurese luchtvaartmaatschappij SAHSA, die met 81 passagiers en zes bemanningsleden op weg was van de Hondurese hoofdstad Tegucigalpa naar New Orleans. Zij dwongen de piloot te landen in de Nicaraguaanse hoofdstad Managua en eisten de vrijlating van 15 in Honduras gevangen

zittende linkse Salvadoranen en Hondurezen, onder wie Facundo Guardado, de vroegere secretaris-generaal van het Salvadoraanse Revolutionaire Volksblok (BPR). Deze was op 7 februari 1981 in Honduras gearresteerd. In Managua lieten de kapers 37 passagiers, voornamelijk vrouwen en kinderen. gaan.
Op 28 maart lieten de Hondurese autoriteiten 13 Salvadoraanse politieke gevangenen, onder wie Guardado, en twee Hondurese politieke gevangenen vrij en zette hen op het vliegtuig naar Panama. waar ook de Boeing inmiddels was heengevlogen. Nadat de 15 in Panama waren gearriveerd. lieten de kapers de overige gegijzelden vrij en gaven zich over aan de Panamese autoriteiten (Panama had bij de kaping bemiddeld). Op 1 april vlogen de kapers en de vrijgelaten gevangenen naar Cuba.

Volgens de NZZ (17-10-1982) zou de oprichting van de Movimiento Popular de Liberacion-Cinchoneros (MPL) in februari 1981 in Havana bekendgemaakt zijn
Cinchonero, aldus de Volkskrant (20-9-1982), was een Hondurese boerenleider uit de 19de eeuw

Op 23 september 1981 deed zich een bomexplosie voor in het gebouw van de constituerende vergadering in Tegucigalpa. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeëist door het commando Cinchonero. De bom maakte deel uit van een protest tegen Amerikaans-Hondurese manoeuvres die van 7-9 oktober plaatsvonden.
Diezelfde dag (23 september) schoot het commando Lorenzo Zelaya (off. Fuerzas Populares Revolucionarios-Lorenzo Zelaya) op twee Amerikaanse militaire adviseurs, die daardoor gewond raakten. De aanslag was een onderdeel van een ,,gewapende strijd tegen het Yankee imperialisme".

Op 28 april 1982 kaapten leden van hetzelfde commando een Hondurees vliegtuig tijdens een binnenlandse vlucht. Zij dwongen het vliegtuig koers te zetten naar Tegucigalpa en eisten $ 1 mln en de vrijlating van 52 politieke gevangenen die door de Hondurese veiligheidstroepen zouden worden vastgehouden. Als ,,teken van goede trouw" mochten een aantal van de gegijzelden onmiddellijk vertrekken. Een dag later zakten de eisen van de kapers tot 32 gevangenen en $ 250.000 (later $ 100.000), maar de Hondurese autoriteiten gingen hier niet op in.

Op 1 mei eindigde de kaping nadat negen of tien gegijzelden waren ontsnapt terwijl de kapers sliepen. In ruil voor een vrije aftocht naar Cuba lieten de kapers alle resterende gegijzelden vrij. Bij aankomst in de Cubaanse hoofdstad Havana werden zij onmiddellijk in hechtenis genomen.
Op 4 juli 1983 deden zich in twee elektriciteitscentrales hij Tegucigalpa dynamietontploffingen voor. waardoor 16 personen om het leven kwamen en de hoofdstad verscheidene dagen zonder elektriciteit kwam te zitten. De aanslag werd opgeëist door een groep die zich Froylan Turcios (een linkse Hondurese schrijver uit het begin van de 20ste eeuw) noemde en die zei dat de aanslagen een protest waren tegen de betrokkenheid van de Hondurese landmacht bij de burgeroorlog in El Salvador.
Volgens Le Monde (7-7-1982) hadden Salvadoraanse autoriteiten de week daarvoor toegegeven dat Hondurese troepen de grens waren overgestoken om de Salvadoraanse landmacht te helpen bij haar strijd tegen het Salvadoraanse verzet.
Over de Hondurese betrokkenheid bij de Salvadoraanse burgeroorlog schreef Jan van der Putten in de Volkskrant (7-7-1982) o.m. het volgende:

Toen afgelopen zondagavond (4 juli-red K H A) arbeiders van de twee grootste elektriciteitsfabrieken van Honduras met werkzaamheden begonnen wekte dat geen speciale aandacht Even later wel: de twee centrales vlogen de lucht in, en sindsdien zitten de hoofdstad Tegucigalpa en het grootste deel van de rest van het land zonder stroom. De arbeiders ontpopten zich als leden van een revolutionair commando, dat deze operatie had uitgevoerd onder het consigne: ,,Hondurese troepen weg uit El Salvador"
Al een tijd levert het Hondurese leger hand- en spandiensten aan het Salvadoraanse. vooral in de vorm van bloedbaden onder vluchtelingen en gemeenschappelijke operaties in het grensgebied. Eind vorige maand voerde generaal Gustavo Alvarez Martinez, Honduras' sterke man, die samenwerking drastisch op. Volgens Amerikaanse diplomaten in San Salvador zijn 1 000 à 1 500 Hondurese soldaten El Salvador binnengekomen. Hondurese officieren hebben het over 2 000 à 3.000 landgenoten in het Salvadoraanse grensdepartement Morazan.
De regeringen in San Salvador en Tegucigalpa vonden dat het allemaal leugens waren van het Salvadoraanse Bevrijdingsfront FLMN, totdat afgelopen zondag (4 juli-red K H A) een Salvadoraanse legerwoordvoerder de aanwezigheid van Hondurese militairen toegaf, op minder dan acht kilometer van de grens. Maandag zei het FMLN dat de invasie al vijftien kilometer was gevorderd. Sinds 28 juni zijn er vijf lichte botsingen tussen de Hondurezen en het FMLN geweest. Het FMLN eist van de Hondurese regering dat ze haar troepen uit El Salvador terugtrekt om een internationalisering van de oorlog in El Salvador te voorkomen.

De nieuwe president van Honduras. Roberto Suazo Cordova, had beloofd dat zijn land in de conflicten in Midden-Amerika strikt neutraal zou zijn. Maar Suazo Cordova kan beloven wat hij wil. als legerchef Alvarez Martinez er niet achter staal dan komt er niets van in. En Alvarez Martinez wil geen neutraliteit, maar een actieve contra-revolutionaire rol in Midden-Amerika.
Dé man dus voor Washington, dat al direct na de val van Somoza in Nicaragua, drie jaar geleden, het relatief rustige Honduras tot nieuwe Middenamerikaanse gendarme had uitverkoren Er zijn nu in Honduras 96 Amerikaanse militaire ,,adviseurs'', 41 meer dan in El Salvador Het Hondurese bewind krijgt dit jaar 15.3 miljoen dollar aan Amerikaanse militaire bijstand, mei-i- dan ieder ander Latijns-Amerikaans regime met uitzondering van dat van El Salvador

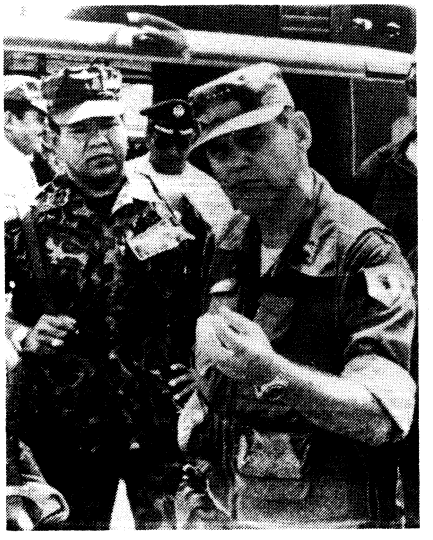
Op 4 augustus 1982 raakten ten minste zes mensen gewond bij drie bomaanslagen in Tegucigalpa. De bommen waren geplaatst in de kantoren van de Salvadoraanse luchtvaartmaatschappij TACA, de Amerikaanse luchtvaartmaatschappij Air Florida en het gebouw van de Pan-Amerikaanse Levensverzekeringmaatschappij, waarin Amerikaanse firma's, de Britse ambassade en wat personeel van de Verenigde Naties was gehuisvest. De aanslagen, waarvoor het commando Lorenzo Zelaya de verantwoordelijkheid opeiste, werden gepleegd uit protest tegen de .,interventie van Honduras in Centraal Amerika".
Op 23 augustus 1982 maakte de Hondurese minister van economie en handel, Gustavo Adolfo Alfaro, bekend dat met ingang van 1 september de handelsbetrekkingen met El Salvador zouden worden hersteld overeenkomstig de economische doelstellingen van de Democratische Gemeenschap van Midden-Amerika (CDC).
De CDC was op 19 januari 1982 opgericht door El Salvador, Honduras en Costa Rica om de democratie en economische vooruitgang in het gebied te bevorderen (pag. 163/2-1982).

Op 17 september 1982 drongen 12 gewapende Cinchoneros het gebouw van de Kamer van Koophandel in San Pedro Sula binnen en namen meer dan 100 mensen, die daar een bijeenkomst bijwoonden, in gijzeling. Onder de gegijzelden bevonden zich minister van financiën en overheidskrediet Arturo Corleta Moreira, minister van economie en handel Gustavo Adolfo Alvaro, en gouverneur van de Centrale Bank Gonzalo Carias Pineda.
De guerrilleros eisten de vrijlating van 70 politieke gevangenen, onder wie Alejandro Montenegro, commandant van het Salvadoraanse Nationale Bevrijdingsfront Farabundo Marti (FMLN), die samen met zeven andere Salvadoranen op 22 augustus in Honduras was gearresteerd. Verder eisten zij de verwijdering van alle Amerikaanse, Argentijnse en Israëlische adviseurs uit Honduras; de intrekking van een in mei 1982 aangenomen antiterrorismewet; de terugtrekking van Honduras uit de Democratische Gemeenschap van Midden-Amerika; de verwijdering van Hondurees grondgebied van Somozistische groeperingen die de Nicaraguaanse regering omver wilden werpen; een eind aan de ,,inter-

ventie van de landmacht in El Salvador"; het aanwenden van buitenlandse militaire hulp voor economische hulp aan arbeiders en boeren; en een eind aan .,de repressie van het Hondurese volk".
Er volgden onderhandelingen en veel gegijzelden werden iri de loop daarvan in groepjes vrijgelaten. Op 25 september werden, in ruil voor een veilige aftocht naar Cuba, de laatste 32 gegijzelden vrijgelaten. Geen van de eisen was ingewilligd en de Hondurese autoriteiten hadden gezegd dat er geen politieke gevangenen in Honduras waren. Op 28 september kwamen de guerilleros op Cuba aan.

De in mei 1982 door het Nationale Congres (parlement) aangenomen anti-terrorismewet herriep enige garanties die in de grondwet van januari 1982 (pag. 44/3) t.a.v. de burgerrechten naren vastgelegd. In het bijzonder werd een gevangenisstraf van 50 laar ingesteld voor veroordeelde kapers en ontvoerders en voor ,.hen die openbare of particuliere gelegenheden, al is het maar tijdelijk, bezetten. met als doel de autoriteiten tot een beslissing te dwingen, of voor hen die subversieve lectuur verspreiden of het volk er toe aanzetten in opstand te komen"

Op 8 april 1983 werd in de Nicaraguaanse hoofdstad Managua gemeld dat de volgende organisaties zich hadden verenigd in het Verenigde Nationale Directoraat (DNU) teneinde de ,,strijd in Honduras" voort te zetten: het commando Cinchonero, het commando Lorenzo Zelaya, de Hondurese Revolutionaire Partij van Centraal-Amerikaanse Arbeiders (PRTCH), de Communistische Partij van Honduras (PCH),het Morazanistische Front voor de Bevrijding van Honduras (FMLH) en de tot dan toe onbekende Revolutionaire Eenheidsbeweging (MUR).
De secretaris-generaal van de PRTCH, die bekend stond als commandant Manuel Federico, zei dat de alliantie van plan was ,,één enkel volksleger onder één commando" te vormen, dat door middel van een guerrilla-oorlog van het volk ,,inde eerste plaats zal strijden voor onze nationale bevrijding" en ,,in de tweede plaats een actieve rol zal spelen bij een eventuele regionalisatie van de Centraal-Amerikaanse crisis".
Op 2 juli 1983 verklaarde een hoge Hondurese regeringsfunctionaris dat zijn land El Salvador een ultimatum van drie maanden had gesteld om het oude grensconflict tussen beide landen op te lossen.
Dit conflict ging om stukken land aan de Hondurees-Salvadoraanse grens die beide landen elkaar betwistten. In het vredesverdrag van 30 oktober 1980 dat een einde maakte aan de zg. voetbaloorlog tussen beide landen van 1969 was 225 van de 343 km lange gemeenschappelijke grens vastgelegd. Overeengekomen was toen het resterende en

Generaal Gustavo Adolfo Alvarez Martinez

omstreden deel van de grens binnen vijf jaar vast te leggen. Op 20 juli 1982 hervatte besprekingen over een afbakening van de grens hadden niets opgeleverd (zie voor vredesverdrag pag. 105/2 e.v.-1981).
Op 16 augustus 1983 verklaarde de opperbevelhebber van de Hondurese strijdkrachten, gen. Gustavo Alvarez Martinez, op een persconferentie dat van de in totaal 2.000 Hondurese guerrilleros die in Cuba en Nicaragua voor een destabilisatie van de Hondurese regering waren opgeleid. er 300 het land waren binnengedrongen. Het was de strijdkrachten nog niet gelukt een van hen gevangen te nemen, aldus de opperbevelhebber, maar twee guerrilleros waren gedeserteerd en hadden zich aan de autoriteiten overgegeven. Volgens Alvarez was het mogelijk dat het terrorisme in de steden en de guerrilla-acties op het land weer zouden toenemen, daar de 300 guerrilleros voor dat doel waren getraind.
Op 27 augustus 1983 deelde een woordvoerder van de Hondurese politie mee dat er bij twee Amerikaanse bedrijven, in La Ceiba en in La Lima, een bom was ontploft. Bij een Amerikaanse firma in San Pedro Sula wist de politie een bom onschadelijk te maken. De verantwoordelijkheid voor de aanslagen werd opgeëist door het commando Cinchonero, dat met de aanslagen .,uitdrukking wil geven aan de afwijzing door het Hondurese volk van de Amerikaanse interventie in Centraal Amerika".
Op 10 december 1985 werd vanuit Honduras vernomen dat de directe onderhandelingen tussen Honduras en El Salvador over de afbakening van hun grens waren vastgelopen en dat het grensconflict nu zou worden voorgelegd aan het Internationale Gerechtshof in Den Haag.

SIERRA LEONE

WIJZIGINGEN IN REGERING. ANDERE ONTWIKKELINGEN (1982-1985). PRESIDENT STEVENS OPGEVOLGD DOOR GENERAAL MOMOH

President Siaka Stevens bracht op 9 mei 1984 diverse wijzigingen aan in zijn kabinet, dat in mei-juni 1982 was gevormd (zie pag. 448/2-1983). Francis M. Minah, voorheen minister van justitie en procureur-generaal, werd benoemd tot tweede vice-president als opvolger van Christian A. Camara-Taylor, die twee dagen eerder om gezondheidsredenen was afgetreden. (Camara-Taylor overleed op 27 maart 1985).
Tegelijk werden voor de volgende posten nieuwe bewindslieden benoemd:

Justitie en procureur-generaal - Abu Bakar Kamara (voorheen handel en industrie); handel en industrie - S B. Kawusu-Konteh; voorlichting en omroep - Edward J. Kargbo (staatsminister bureau president): sociale zaken en plattelandsontwikkeling - Sani Sesay (staatsminister financien); staatsminister bureau van de president - Harry T Williams.

In augustus 1984 werd de staatsminister in het bureau van de eerste vicepresident, Alhaji Chernoh Maju, na een veroordeling wegens smokkelarij ontslagen en vervangen door Alex Koroma.
Bij een reorganisatie op 5 september 1984 werd Sheka Kanu, tot dan toe belast met ontwikkeling en economische planning, benoemd tot minister van buitenlandse zaken in plaats van Abdulai Osman Conteh, die nu minister van financiën werd.

Andere mutaties betroffen de volgende portefeuilles. Ontwikkeling en economische planning - Salia Jusu-Sheriff (voorheen financiën); establishment (t b.v. de openbare diensten) - Harry T Williams.

Begin maart 1985 werd Agnes Labor ontslagen als staatsminister voor voedselvoorziening (naar verluidt wegens een geschil over de rijstdistributie) en vervangen door mevr. Amelia Ben-Davies.
Op 27 juni 1985 werden twee ministers van hun post ontheven: Sama Banya (binnenlandse zaken) en Abdulai Conteh (financiën).Zij zouden zich volgens Africa *Economic* Digest (6-7-'85)tegen de voordracht van generaal-majoor Momoh tot presidentskandidaat hebben gekant en in diens plaats de voorkeur hebben gegeven aan eerste vicepresident S.I. Koroma (zie hieronder).
Bij de verdere reorganisatie van het kabinet werden voor de volgende portefeuilles nieuwe ministers benoemd:

binnenlandse zaken - S. Fasuluku-Tamba (voorheen gezondheid). financifn - Joe Amara-Bangali (onderminister van financien): gezondheid - Abu Bakar Kamara (justitie en procureur-generaal); justitie en procureur-ge.. neraal - tweede vice-president Francis M Minah; toerisme en culturele zaken - Abass Bundu (landbouw en natuurlijke hulpbronnen): landbouw en natuurlijke hulpbronnen - I.M. Fofana (toerisme en culturele zaken): sociale zaken en piattelandsontwikkeling - Ibrahim Kamara (grondbeheer, huisvesting en planning platteland); grondbeheer enz. - Sani Sesay (sociale zaken en plattelandsontwikkeling).

Op 15 juli 1985 werd Sheka Kanu *vervangen als minister van buitenlandse zaken door Abdul Karim* Koroma, *tot dusver regionaal minister* voor *de noordelijke provincie.*
Twee dagen eerder had het hof van appel te Freetown Kanu *van zijn* parlernentszetel *vervallen verklaard na behandeling van een klacht over door hem gepleegde onregelmatigheden bij de parlementsverkiezingen van mei 1982 (pag. 36812-'82).*

Politieke en sociale onrust. Economische ontwikkelingen

In mei 1983 werd melding gemaakt van geweld en onrust in het gebied van Pujehun in het zuiden van Sierra *Leone. De regering van Liberia deelde de regering van* Sierra *Leone mee dat zij noodhulp organiseerde voor 1.000 mensen die als het gevolg van het geweld uit dit gebied naar Liberia waren uitgeweken. De (toenmalige) minister van buitenlandse zaken van* Sierra *Leone, Abdulai Conteh, gaf op 24 mei 1983 tegenover journalisten toe dat er enkele gewelddadige incidenten en ,,bewegingen van mensen" hadden plaatsgevonden, maar de omvang daarvan was naar zijn zeggen in de nieuwsmedia overdreven.*
Maar begin november 1983 werden troepen naar het betrokken gebied gezonden om een eind te maken aan wat de autoriteiten aanduidden als ,,aanzienlijke onrust". Een hoge legerofficier*verklaarde later dat huizen waren platgebrand, vele mensen waren gedood en de grens met Liberia was ,,verzegeld".*

Volgens een bericht van de Liberiaanse radio op 12 november had de regering van Sierra Leone de gebeurtenissen omschreven als ,,een afschuwelijke situatie die als een politieke zaak was begonnen en in banditisme was ontaard". In totaal werden 101 mensen gedetineerd, van wie 69 op 12 juli 1984 werden vrijgelaten; de overigen werden wegens moord. beroving en andere ernstige misdrijven in staat van beschuldiging gesteld. N.a.v een klacht van Amnesty International dat tien mensen wegens ondervoeding in detentie waren overleden verklaarde de minister van voorlichting Edward J. Kargbo dat vijf mensen in detentie waren overleden maar niet ten gevolge van ondervoeding.
In mei 1984 werden acht personen ter dood veroordeeld wegens de moord op een aanhanger van een politieke rivaal na de verkiezingen van 1982 (pag. 368/2-'82) in het kiesdistrict Pujehun-Oost

Nadat de regering *de* nationale *munt, de leone (Le), in* juli *1983 had* gedevalueerd *van Le 1.25 tot Le 2.50 per $ 1, keurde het IMF in begin februari 1984 een standby krediet van* 50,2 *mln* SDRs *voor* Sierra *Leone goed met een looptijd van een jaar. Op 7-8 februari vond in Parijs een bijeenkomst plaats van de Club van Parijs (11* crediteurenlanden) *en de regering van* Sierra *Leone over een* nieuwe *regeling voor de aflossing van* Sierra *Leone's schulden. Er* werd *overeenstemming* bereikt *over een herschikking van een deel van de buitenlandse schuld (ca. $ 50 mln), die in totaal op $400 mln werd geraamd.*
De opening van de 8ste jaarlijkse conferentie van de eenheidspartij All Peo*ple's Congress (APC) in februari 1984 in de hoofdstad Freetown ging gepaard met demonstraties van studenten van het Fourah Bay College (de universiteit van* Sierre *Leone). Deze protesteerden tegen hoge voedselprijzen. ontoereikende onderwijsfaciliteiten en de slechter* wordende *economische toestand in het algemeen. Er volgden in de straten van Freetown rellen en plunderingen, waarvan volgens waarnemers vooral de Libanese winkeliers het doelwit waren. Drie mensen werden gedood.*

De universiteit werd tot 10 maart gesloten en een commissie van onderzoek werd ingesteld om de studeiitengrieven te beoordelen

In augustus 1984 echter schortte het IMF het standby krediet op, omdat de regering van Sierra *Leone niet bereid was de leone opnieuw te devalueren en evenmin de subsidies op olieprodukten en rijst (hoofdvoedsel) wilde afschaffen.*
Op 16 augustus 1984 maakte de regering de oprichting bekend van een Precious Minerals *Marketing* Company *(PMMC) voor de winning en export van diamanten, goud en andere mineralen. Van de aandelen was 35% in handen van de regering en 35% in het bezit van openbare corporaties, terwijl de rest eigendom was van particuliere handelaren en exporteurs*

De regering wilde het illegale opsporen van diamanten en de diamantsmokkel tegengaan die de produktie en de afzet tot dusver ernstig hadden geschaad. Bovendien wilde zij bij de diamantwinning een nieuwe procedure toepassen. de Kimberlitmethode (ondergrondse mijnbouw).

Om een verdere toename van het reeds ernstige tekort aan buitenlandse deviezen tegen te gaan richtte de regering op 16 augustus 1984 een nieuwe commissie voor de toewijzing van buitenlandse deviezen op onder voorzitterschap van piesident Stevens (met 13 afgevaardigden uit de regering en de particulier sector) die moest zorgen voor *een beperking van de invoer van niet echt noodzakelijke goederen*
In september 1984 blokkeerden ambtenaren de voornaamste verkeersweg van *het land gedurende een* week *uit protest tegen het niet-uitbetalen van hun salarissen door de regering.*
Op 31 januari 1985 kondigde president Stevens een aanzienlijke verhoging van de salarissen van *de ambtenaren af alsmede* van *de inkomens van leden van de strijdkrachten en de politie. Voorts werd een extra uitkering van een maandsalaris aan het eind van februari 1983 toegezegd.*
De regering voerde op 22 februari 1985 een nieuwe devaluatie van de leone met *58.33%* t.o.v. *de Amerikaanse dollar uit. Eén* dollar *werd nu officieel 6 leone waard tegen voorheen 2,5 leone. Volgens de minister van financiën Abdulai Conteh hield deze maatregel verband met de onderhandelingen tussen de regering en het IMF. Hij deelde mee dat lonen en salarissen zouden worden ,.aangepast" om de verwachte prijsstijgingen te helpen compenseren.*
Maar in maart 1985 werden nieuwe protestacties gemeld. Zo waren er stakingen van leraren en gemeenteambtenaren in Freetown vanwege het niet*uitbetalen van hun salarissen (en de beloofde extra uitkering).*
In de tweede helft van maart 1985 liep een staking, georganiseerd door de Sierra *Leone Motor Drivers' Union, volgens de autoriteiten ,.uit de hand". Er volgden onlusten in de stad Kono, een centrum van de diamantmijnen. In dit gebied had de regering kort tevoren een operatie tegen illegale buitenlandse arbeiders uitgevoerd. De onlusten hadden tot gevolg dat de president zijn vertrek naar China voor een officieel bezoek drie dagen uitstelde.*
Eind april 1985 vonden nieuwe *demonstraties van studenten van het Fourah* Bay *College in Freetown plaats uit protest tegen recente disciplinaire maatregelen van de autoriteiten van het College, incl. de schorsing* van *het bestuur van de studentenvakbond en de verplichte ondertekening van een verklaring waarin studenten verantwoordelijk werden gesteld voor schade aan universitaire gebouwen. Voorts waren 41 studenten ,,ongewenst" verklaard waardoor zij hun studie niet konden voortzetten.*

President Stevens bereidt aftreden voor. Generaal Momoh tot opvolger gekozen

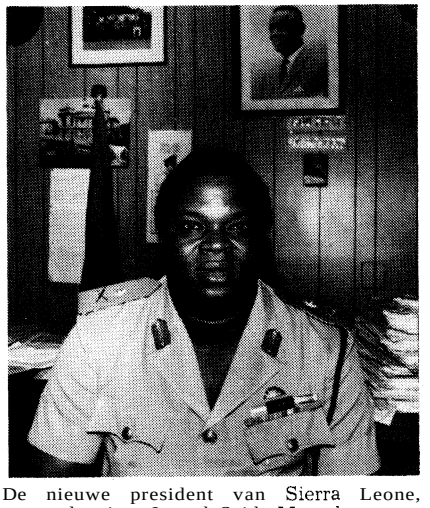
President Siaka Stevens, die reeds in oktober 1981 zijn aftredenhad aange-

kondigd (pag. 16/3-'82), verzocht het Huis van Afgevaardigden in april 1985 zijn mandaat, dat op 13 juni 1985 afliep, met een half jaar te verlengen. Hij had die extra tijd nodig om naar verluidt een geschikte opvolger te vinden. De ,,natuurlijke" opvolger. eerste vice-president S.I.Koroma, zou hinder ondervinden van de gevolgen van een verkeersongeluk acht jaar eerder, terwiil bovendien aan zijn managerskwaliteiten werd getwijfeld (The Times (8-4-'85). De tweede vice-president, Francis Minnah, zou te kampen hebben met een aanzienlijke oppositie van diverse groeperingen. waaronder de Libanese zakenlieden. Bovendien was de controle en herziening van de kiesregisters nog niet voltooid.

Het parlement stemde met de verlenging van Stevens' ambtsperiode in, aldus Reuter (11-4-'85), en aanvaardde tevens een nieuwe kieswet. Op grond daarvan zou de nieuwe president rechtstreeks door het volk worden gekozen met dien verstande dat alleen de (nieuwe) voorzitter van het APC als enige kandidaat voor verkiezing in aanmerking kwam.

Op 2 augustus koos de conventie van het APC eenstemmig generaal-majoor Joseph Saidu Momoh, de opperbevelhebber van de strijdkrachten, tot voorzitter van de partij en daarmee tot enige kandidaat voor het presidentschap. De 48-jarige Momoh was een protégé van president Stevens.

Joseph Saidu Momoh werd op 26 januari 1937 in Binkolo (district Bambali) geboren. Hij behoort evenals Stevens tot het Limba-volk (ca.8% van de bevolking), maar is in tegenstelling tot de (moslem)meerderheid daarvan methodist. Zijn militaire loopbaan begon in 1958 bij de door Britten geleide Westafrikaanse grenswacht. Tot 1964 kreeg hij een voortgezette opleiding aan de militaire scholen van Teshi (Ghana), Hythe (Engeland). Kaduna (Nigeria), Aldershot (Engeland) en Zaria (Nigeria). In 1971 werd hij opperbevelhebber van het leger en in 1974 benoemde president Stevens hem tot parlementslid. In december 1980 deed Momoh zijn intrede in de regering ais staatsminister. In 1983 volgde zijn bevordering tot generaal-majoor en opperbevelhebber van de strijdkrachten.

De nieuwe president van Sierra Leone, generaal-majoor Joseph Saidu Momoh, met op de achtergrond een portret van zijn voorganger Siaka Stevens.

Bij de presidentsverkiezing op 1 oktober 1983 werd generaal-majoor Momoh met meer dan 90% van de uitgebrachte stemmen (99% ja-stemmen, aldus *AP*) tot optoiger van Stevens aangewezen Momoh werd op 5 oktober officieel gekozen verklaard

Op 28 november droeg de (officieel) 80-jarige president Stevens vrijwillig de macht over aan generaal-majoor Momoh die in het parlement te Freetown de ambtseed aflegde

Daarmee kwam een einde aan het 17-jarige tijdperk-Stevens

Siaka Probyn Stevens werd op 21 maart 1967 als premier van Sierra Leone beëdigd, maar nog dezelfde dag nam het leger de macht over en werd Stevens onder militaire bewaking gesteld Vervolgens leefde hij in ballingschap in Guinee tot hij na de staatsgreep van de sergeanten (18 april 1968) naar Sierra Leone terugkeerde. waar hij op 26 april 1968 opnieuw als premier werd beëdigd. Op 19 april 1971 riep hij de republiek uit en op 21 april 1971 koos het parlement Stevens tot president van de republiek. Op 26 maart 1976 werd hij, de enige kandidaat. door het parlement herkozen voor een tweede ambtstermijn van vijf jaar.

Begin juni 1978 werd een referendum gehouden over een nieuwe grondwet, waarbij een éénpartijstelsel (met het APC als de enige officieel erkende partij) werd ingevoerd en de ambtstermijn van de president van 5 tot 7 jaar werd verlengd. Volgens de uitslag was 97,1% van de uitgebrachte stemmen ten gunste van de nieuwe grondwet. Vervolgens werd Stevens op 14 juni 1978 formeel beedigd voor een ambtstermijn van 7 jaar als eerste president onder de nieuwe grondwet.

In *NRC/H'blad* (28-11-'85) schreef Koert Lindijer over de afgetreden president o.m.:

,,Stevens bracht onmiskenbaar enige orde in Sierra Leone maar zijn beleid heeft het land zeker niet tot een stabiele en welvarende natie gemaakt. Talrijke staatsgreeppogingen en moordcomplotten wist hij te verijdelen todat hij het aanzien had verworven van een onaantastbaar en gerespecteerd leider. Verkiezingen liepen steeds weer uit op gewelddaden, waarbij kandidaten zich door middel van intimidatie een weg probeerden te banen naar de begeerde parlementszetels. Stevens stelde zich officieel boven dit politieke gekonkel maar liet de corrupte politieke elite met volle teugen genieten van haar positie. Zo wist de president zich redelijk veilig te stellen voor ambitieuze politici en militairen.

De kosten van deze politiek zijn groot gebleken. De bevolking heeft al het vertrouwen in het staatsapparaat verloren en het land is berucht geworden om zijn gebrek aan discipline en de afwezigheid van enige moreel. Sierra Leone heeft de capaciteit om zich tot een van de rijkste staten van Afrika te ontwikkelen. De economie wordt echter geplunderd, de corruptie is schrijnend en de schuldigen bevinden zich tot hoog in het staatsapparaat. Ook de president heeft geen schone handen.

Grote delen van 's lands rijkdommen worden illegaal het land uitgesmokkeld, de helft van de jaarlijkse diamantproduktie verdwijnt op deze wijze. Diamanten zouden jaarlijks 100 miljoen dollar kunnen opbrengen, goud 50 miljoen en de visserij 100 miljoen. In werkelijkheid dragen deze sectoren tesamen slechts 100 miljoen dollar bij aan de staatskas.

Een kleine groep zakenlui. met een sterk Libanees element, beheert de economie met goedkeuren van de president. Stevens' vriend, de Afro-Libanees Jamil Said Mohammed. bijvoorbeeld bezit aandelen in vrijwel alle belangrijke economische sectoren. Eén van deze bedrijven heeft zelfs het recht om verdiende harde valuta zelfstandig te verkopen. buiten de Centrale Bank om

Het land heeft een groot tekort aan harde valuta. De geimporteerde olie is zo schaars dat automobilisten zich in rijen moeten opstellen om hun tank te vullen. Fabrieken liggen stil of draaien op een fractie van hun capaciteit bij gebrek aan reserveonderdelen. Het Internationale Monetaire Fonds lijkt Sierra Leone inmiddels te hebben opgegeven als een hopeloos geval.

De sociale prijs die de bevolking moet betalen voor dit beleid is hoog. (...) Sierra Leone behoort tot de landen in de wereld met de hoogste kindersterfte. Het onderwijs is belabberd en het levensonderhoud is met een inflatie van zeventig procent per jaar onbetaalbaar geworden voor de gewone man. (...)

Aan Momoh is de taak om Sierra Leone weer op poten te zetten. Hij heeft beloofd iets aan de discipline te doen. De bevolking schreeuwt al jaren om verandering en heeft Momoh daarom binnengehaald als een messias."

Kabinet-Momoh

Op 29 november 1985 reorganiseerde president Momoh het kabinet. Het aantal leden werd van 30 tot 20 beperkt. De eerste vice-president, Sorie Ibrahim Koroma, die zijn ontslag had ingediend, werd opgevolgd door Francis Minah, tot dusver tweede vice-president, die de portefeuille van justitie behield. De nieuwe tweede vice-president, Abu Bakar Kamara, kreeg in plaats van de portefeuille van gezondheid die van grondbeheer, huisvesting en planning platteland. President Momoh nam zelf de portefeuilles van defensie en openbare ondernemingen over.

Andere belangrijke portefeuilles werden als volgt verdeeld (Le Monde 3-12-'85):

financien. ontwikkeling en planning - Joe Amara-Bangali; buitenlandse zaken - Abdul Karim Koroma; landbouw, natuurlijke hulpbronnen en bosbouw - Suffian Kargbo; handel en industrie - Michael Abdulai: onderwijs - A F. Joe Jackson; transport - Sheku Sesay, gezondheid - Salia Jusu-Sheriff; voorlichting, toerisme en culturele zaken - A.G Sembu-Forna.

Op 12 december meldde de FAZ dat Salia Jusu-Sheriff zonder opgaaf van redenen als minister van gezondheid was afgetreden.

Jus-Sheriff was leider van de Sierra Leone People's Party (SLPP) tot hij zich na de invoering van het éénpartijstelsel bij het APC aansloot. Op 12 mei 1982 deed hij zijn intrede in de regering als minister van financiën.

NECROLOGIEËN

ABBAS. FERHAT (24-8-1899 Taher bij Constantine – 24-12-1985 Algiers) Algerijns politicus.

Abbas was apotheker in Setif en werd daar in diverse rertegenwnordigende lichamen gekozen. In 1938 stichtte hij de Union populaire algérienne. die echter na korte tijd weer werd opgeheven. In 1939 nam hij als vrijwilliger dienst in het Franse leger, maar na de demobilisatie in augustus 1940 keerde hij terug naar Algiers.
Op 10 februari 1943 publiceerde hij het Manifest du peuple algérien: Amis du Manifeste et de la liberté, waarin onder meer om autonomie voor Algerije binnen de Franse Unie werd gevraagd. Na de bloedige opstand in Algerije van 1945. tijdens welke hij korte tijd werd geinterneerd, nam hij in 1946 deel aan de oprichting van de Union démocratique du manifeste algérien (UDMA). Tevens kreeg hij zitting in het Franse parlement en twee jaar later in dat van Frans Algerije.
Op 1 november 19.54 brak de Algerijnse onafhankelijkheidsoorlog uit en in april 1956 verklaarde Abbas op een persconferentie in Cairo zich te hebben aangesloten bij het Front de la libération nationale (FLN) Vanaf sept. 1958 was hij premier van de door het FLN gevormde voorlopige Algerijnse regering in ballingschap (gouvernement provisoire de la République algérienne - GPRA), maar in de zomer van '61 werd hij in die functie vervangen door Ben Chedda.
Nadat Algerije op 1 juli 1962 zijn onafhankelijkheid had verkregen, koos Abbas in de daarop volgende maanden van verwarring en onderlinge machtsstrijd tussen verschillende politieke en militaire groeperingen de zijde van Ahmed Ben Bella. Toen deze als sterkste uit de strijd te voorschijn kwam, werd Abbas voorzitter van het eerste, op 20 sept 1962 gekozen parlement van het onafhankelijke Algerije.
Hij oefende echter al spoedig kritiek uit op Ben Bella's bewind, dat hij te autocratisch achtte, en trad in aug. '63 uit protest hiertegen af als voorzitter van het parlement. In juli '64 werd hij gearresteerd en een jaar later weer vrijgelaten door het regiem van Hoeari Boemedjen. In 1976 werd hij onder huisarrest geplaatst, nadat hij zich ook kritisch over Boemedjen had uitgelaten.
In 1984 werd Abbas gerehabiliteerd en werd hem de verzetsmedaille, een van de hoogste Algerijnse onderscheidingen, toegekend.
Publikaties: le Jeune Algérien ('31); la Nuit coloniale ('63); Autopsie d'une guerre, l'aurore ('80); l'Indépendance confisquée ('84).

BAXTER. ANNE (7-5-1923 Michigan City, Indiana – 12-12-1985 New York) Amerikaans filmster

Deze kleindochter van architect Frank Lloyd Wright kreeg al op haar elfde jaar toneellessen in New York van Maria Oespenskaja en debuteerde twee jaar later op Broadway in het stuk Seen But Not Heard. Na te zijn afgewezen voor de hoofdrol in Rebecca ('40), draaide zij in datzelfde jaar haar eerste film, Twenty Mule Team van Richard Thorpes, en verwierf een studiocontract bij Twentieth Century Fox.
Baxters natuurlijke charme en elegantie, gekoppeld aan een aanzienlijk talent, bezorgde haar werk met bekende regisseurs als Jean Renoir (Swamp Water, '41), Orson Welles (The Magnificent Ambersons, '42), Billy Wilder (FiveGraves to Cairo, '43) en Otto Preminger (A Royal Scandal, '45).
In 1946 won zij een Oscar voor de beste vrouwelijke bijrol in The Razor's Edge van Edmund Goulding. Haar beroemdste rol speelde zij in de film All about Eve ('50) van Joseph L. Mankiewicz, in de vertolking van een jonge opkomende actrice, die op meedogenloze wijze de plaats inneemt van een oudere ster. Daarna

Ann Baxter (r.) in een scene uit „All About Eve' met Bette Davis (l.) en Gary Merrill.

volgden onder meer films met de regisseurs Alfred Hitchcock (I Confess, '53). Fritz Lang (The Blue Gardenia. '53), Cecil B. De Mille (The Ten Commandments. '56) en Michael Anderson (Chase a Crooked Shadow, '58).
In de jaren zestig was zij over het hoogtepunt van haar filmcarrière heen en richtte zij zich meer op theater en televisie. Toen Lauren Bacall in '71 de Broadway-produktie Applause, een musicalversie van All about Eve, verliet, was Baxter de meest voor de hand liggende vervanging, zij het nu niet in de rol van Eve maar in die van de van de troon gestoten ster. In '71 speelde zij nog in de film Fool's Parade van Andrew V. Mc Laglan. Zij werkte mee aan de televisie-series Columbo en Hotel en aan de tv-film Jane Austen in Manhattan ('80) van James Ivory.
In 1977 verscheen haar autobiografie Intermission: A True Story.

FOSSEY, DIAN (1932 – 26-12-1985 Parc national des Volcans. Rwanda) Amerikaans zoöloge.

Fossey wijdde een groot deel van haar leven aan het bestuderen van de berggorilla's („Gorilla beringei") en het beschermen van deze mensapen tegen stropers en de oprukkende landbouw. Nadat ze in 1963 voor het eerst naar Afrika was gekomen om op safari te gaan en de beroemde antropoloog Louis Leaky in Tanzania te ontmoeten, vestigde zij zich in 1967 in de bergen van Rwanda.
In haar onderzoek naar het gedrag van gorilla's hanteerde Fossey dezelfde methode als de bekende chimpanseekenner Jane Goodall: zich zoveel en zo onopvallend mogelijk onder de dieren begeven. Door zich hetzelfde als de dieren te gedragen en zo mogelijk hetzelfde voedsel te eten kan de onderzoeker langzamerhand door een groep geaccepteerd worden. Deze methode was al eerder bij gorilla's toegepast, maar nooit voor zo'n lange periode achtereen als door Fossey. Zij won het vertrouwen van de dieren, gaf hen namen en legde zelfs een kerkhof aan. waar zij de door de stropers gedode apen begroef. Waarschijnlijk is haar niet aflatende strijd tegen de stropers Fossey noodlottig geworden (zij werd vermoord gevonden).
In een interview in 1983 zei ze te geloven in „actief natuurbeheer", wat inhield dat ze vaak het bos inging om vallen te vernielen, indringers weg te jagen en de woonomgeving van de gorilla's te beschermen. De dieren werden bij tientallen gedood door stropers, hetzij omwille van de schedels en de handen, die als aandenken werden verkocht, hetzij om jonge gorilla's clandestien aan dierentuinen te verkopen. Oni de jongen in handen te krijgen moest telkens de leider van een groep (zilverbek genoemd) worden doodgeschoten. Fossey wist met soldaten uit het Rwandese leger en natuurbeschermers een redelijk effectievestrijdmacht tegen de stropers te organiseren.
In 1983 verscheen haar boek Gorilla's in the Mist.

GERASIMOW. SERGEJ APOLLINARIEWITSJ (21-5/3-6 1906 bij Tsjeljabinsk, Oeral – 28-11-1985 Sowjet-Unie) Sovjet-regisseur en -acteur.

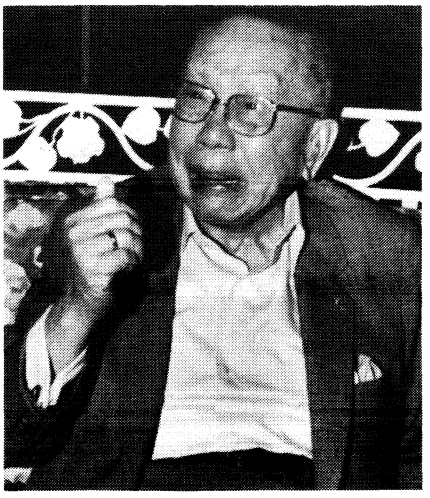
Gerasimow raakte na een toneelopleiding in Leningrad betrokken bij de avant-gardistische theaterbeweging FEKS (fabriek van de excentrieke acteur) en speelde in films van Leonid Trauberg en Grigori Kozintsew.
In 1934 regisseerde hij de film Ljoebljoe li ja tebja? (Houd ik van jou?). Zijn eerste geluidsfilm was Semero smelych (De zeven dapperen, '36). Deze werd gevolgd door Komsomolsk ('38) en Oetsjitel (De leraar. '39). In '41 maakte hij Maskarad, naar een verhaal van Lermontow en in '47 en '48 verscheen in twee delen zijn verfilming van het boek Molodaja Gwardija (De jonge garde) van Alexandr Fadejew. De film, over de strijd van jonge verzetsmensen in bezet Oekraïens gebied, werd bekroond met de Stalinprijs. Tussen '55 en '57 werkte hij aan de verfilming in twee delen van de roman van Michail Sjolochow: Tichi Don (De stille Don), het epos over een kozakkendorp vóór. tijdens en na de Oktoberrevolutie.
Verdere films van zijn hand zijn: Ljudi i zweri (Mensen en beesten, '62), Zjoernalist (De journalist, '67), Oe ozera (Bij het meer. '70) en in 1984 Lew Tolstoj, waarin hij zelf de rol van de schrijver voor zijn rekening nam en voor welke film hij de Leninprijs ontving.
Gerasimow was directeur van het Sowjet Filminstituut en voorzitter van de vereniging van Sowjet-cineasten.

NELSON, ERIC „RICKY" HILLIARD (8-5-1940 Teaneck, New Jersey – 31-12-1985 De Kalb, Texas) Amerikaans rock- en country-zanger

Op 8-jarige leeftijd trad Ricky Nelson al op in de radio-show van zijn ouders: The adventures of Ozzie and Harriet, die vanaf 1952 vervolgd werd als televisie-show. In 1957 zong hij in deze show zijn eerste hits: Teenager's Romance, I'm Walking en Be-Bop Baby. Later volgden hits als Lonesome Town, I Got a Feeling, Never Be Anyone Else But You, It's Late, Travellin' Man, Hello Mary Lou ('61) en Teenage Idol ('62).
Toen in '66 de show van zijn ouders van het scherm verdween, zakte Nelson vrij snel weg in de anonimiteit. In de jaren zeventig begon Nelson, voortaan begeleid door de Stone Canyon Band. aan een come-back, echter niet langer in de rock 'n roll stijl van zijn eerste succesperiode. Het nummer Garden Party, waarmee hij in '72 nog een laatste grote hit scoorde, had als onderwerp de vijandigheid van zijn fans tegenover zijn latere muziek.
Nelson trad als acteur op in vijf films, waaronder Rio Bravo ('58) met John Wayne en Dean Martin, en Love and Kisses ('65).

ROMULO, CARLOS PENA (14-1-1899 Manila – 15-12-1985 Manila) Filippijns politicus, schrijver en journalist.

Romulo werd in 1937 uitgever-hoofdredacteur van een grote Filippijnse krantengroep Terwijl de oorlog tussen de Verenigde Staten en Japan naderde. reisde hij in 1941 door Azie en schreef hij een reeks artikelen over de politieke en militaire situatie, waarvoor hij met de Pulitzerprijs werd onderscheiden
Toen de Japanners in 1941 de Filippijnen binnenvielen, werd Romulo persvoorlichter van de Amerikaanse generaal Douglas Mac-

Tijdens een persconferentie op 2 dec. 1983 kondigde een ontroerde Carlos Romulo zijn heengaan als minister van buitenlandse zaken aan.

Arthur. Na de val van de Filippijnen in 1942 werd hij lid van de regering in ballingschap van Manuel Quezon. en in oktober '44 keerde hij terug als brigade-generaal.
Romulo leidde in '45 de Filippijnse delegatie naar de conferentie in San Francisco, die resulteerde in de oprichting van de Verenigde Naties. Hij was delaatste overlevendevan de 51 ondertekenaars van het VN-handvest. Bij de VN was hij voorzitter van de Algemene Vergadering ('49-'50) en van de Veiligheidsraad ('57 en '80).
Van '50-'52 vervulde hij voor het eerst het ambt van minister van buitenlandse zaken. Vervolgens vertegenwoordigde hij de Filippijnen twee maal als ambassadeur in de VS ('52-'53, '55-'62). Daarna was hij tot '68 rector van de Universiteit van de Filippijnen, een functie die hij vanaf '66 combineerde met het ambt van minister van onderwijs en presidentieel adviseur voor buitenlandse zaken. In '68 benoemde president Marcos hem opnieuw tot minister van buitenlandse zaken. Hij vervulde deze functie onafgebroken van 1 jan. '69 tot 14 jan. 1984. toen hem om gezondheidsredenen ontslag werd verleend. Bij zijn afscheid kreeg Romulo de speciaal voor hem ontworpen medaille van ,,held van de nieuwe republiek" en werd hij tevens bevorderd tot generaal-majoor.

SPIEGEL. SAM (11-11-1903 of 1904 Jaroslaw, Oostenrijkse dubbelmonarchie – 31-12-1985 St. Maarten, Caribische zee) Amerikaans filmproducent.

Als jongeman trok hij naar Palestina, vanwaar de katoenexport naar de Verenigde Staten hem in contact bracht met Amerikaanse filmondernemers. In 1929 kwam Spiegel als vertegenwoordigervan Universal naar Berlijn, dat hij in 1933. na de machtsovername door de nazi's ontvluchtte. In 1935 vestigde hij zich in de Verenigde Staten.
Onder het fonetisch op zijn echte naam lijkende pseudoniem S.P. Eagle produceerde hij zijn eerste eigen film: Tales of Manhattan van Jules Duvivier ('42). In '46 volgde The Stranger van Orson Welles. Samen met John Huston richtte hij de produktie-maatschappij Horizon Pictures op, die onder meer de volgende films tot stand bracht: We Were Strangers ('49), The African Queen ('52), beide van Huston, en The Prowler ('51) van Joseph Losey.
In 1954 ging Sam Spiegel weer onder zijn eigen naam werken. In de daarop volgende tien jaar produceerde hij een aantal films, die zijn naam voorgoed vestigden: On the Waterfront ('54. 8 Oscars) van Elia Kazan, The Bridge on the River Kwai ('57, 7 Oscars) van David Lean, Suddenly Last Summer ('59) van Joseph L. Manckiewicz. en Lawrence of Arabia ('62, 7 Oscars) van David Lean.
Spiegel slaagde er in de jaren daarna niet in het enorme, commerciële succes van deze films te evenaren, hoewel hij nog een aantal geslaagde produkties tot stand bracht. waaronder The Chase ('66) van Arthur Penn, The Night of the Generals ('67) van Anatole Litvak, Nicholas and Alexandra ('71)van Franklin J Schaffner, The Last Tycoon ('76) van Elia Kazan en Betrayal, de verfilming van een toneelstuk van Harold Pinter
Spiegel stond bekend als een man die risico's durfde te nemen. Hij maakte de films die hij wilde maken. zonder zich te storen aan algemeen heersende opvattingen.

WILLIAMS, "COOTIE". off. CHARLES MELVIN (24-7-1908 Mobile. Alabama – 15-9-1985 Long Island, New York)Amerikaans jazztrompettist

Als klein jongetje leerde hij drums spelen, later stapte hij over op trombone en trompet Hij speelde met diverse lokale orkesten in het Zuiden. tot hij in New York werk vond in de bands van Chick Webb en Fletcher Henderson
Hij maakte snel naam nadat Duke Ellington hem in 1929 op voorspraak van altist Johnny Hodges had opgenomen in zijn trompetsectie. Williams werd daarin de opvolger van Bubber Miley, wiens sublieme growltechniek hij al snel zeer dicht benaderde In de jaren waarin het jungle-geluid in de mode was. en Ellington als huisorkest van de Cotton Club fungeerde. groeide Williams uit tot een van de sterren van de Ellington-organisatie Hij figureerde als solist in aan hem opgedragen werkstukken als Echoes of Harlem (1936)en het klassiek geworden Concerto for Cootie (1940)
In 1940 vertrok de trompettist via bemiddeling van Ellington naar klarinettist Benny Goodman, bij wie veelmeer geld teverdienen viel. De verontwaardiging die dit ..verraad" onder de fans veroorzaakte. was niet snel geluwd. en componist Raymond Scott wijdde er zelfs een populair treurlied aan: Whcn Cootie left the Duke Een jaar later formeerde Cootie zijn eigen band. waarin hij jaren lang als stimulator van jong talent optrad. Pianist Bud Powell was bij hem in de leer. evenals pianist Thelonious Monk. die Cootie's herkenningsthema Ruund about Midnight componeerde.
In de jaren vijftig probeerde Williams rond te komen met een klein combo en engagementen in nachtclubs. tot hij in 1962 triomfanteliik terugkeerde bij Ellington.

Sam Spiegel.

WETENSCHAP EN TECHNIEK

PRIJZEN

P. MUNTENDAMPRIJS 1985 Mevr G van Eijk-Althoff, mede-oprichtster en bestuurslid van de Nederlandse vereniging van Stomapatienten Harry Bacon Club. Deze zet zich sinds 1966 in voor patiënten. die darm- of blaaskanker hebben gehad.

PRIJS VOOR SPORTGENEESKUNDE 1985: Dr. ir. Gerrit Jan van Ingen Schenau en Han Inklaar. De aan de prijs verbonden aanmoedigingsprijs werd toegekend aan Ernest Dietz
De prils is in 1973 ingesteld. maar werd dit jaar voor de eerste maal uitgereikt.
De jury, onder voorzitterschap van prof. dr Biersteker. kende een gedeelde eerste prijs (vijfduizend gulden) toe omdat sprake is van twee elkaar aanvullende onderzoeken
Van Ingen Schenau (41). verbonden aan de Interfaculteit Lichamelijke Opvoeding van de Vrije Universiteit in Amsterdam. werd onderscheiden voor zijn studie ..Biomechanica en Sport". waarin een biomechanisch model wordt uitgewerkt voor cyclische bewegingen. dat getoetst werd aan het hardrijden op de schaats. De prijs werd ook toegekend op grond van soortgelijke onderzoekingen voor andere sporten, als zwemmen, wielrennen en roeien.
Het onderzoek van Van Ingen Schenau is, volgens de jury van groot praktisch belang voor de preventie van blessures.
Inklaar (37). sportarts bij de KNVB in Zeist, wcrdonderscheidenvoor zijn studie ,,Deepidemiologie van sportletsels in de huisarts-praktijk". Het doel was meer inzicht te verschaffen in de plaats en betrokkenheid van de huisarts bij de eerste opvang en begeleiding van mensen met een sportletsel. De jury was van oordeel dat onderzoek op dit gebied nog zeer spaarzaam is.
Volgens het onderzoek van de KNVB-arts wordt jaarlijks ruim een half miljoen sportblessures medisch behandeld. In 240.000 gevallen is de behandeling in handen van de huisarts. Rond 200.000 keer wordt beroep gedaan op de eerste hulp afdeling van een ziekenhuis.
Uit het onderzoek, dat tussen 1979 en 1983 werd uitgevoerd, bleek dat het aantal sportletsels zowel absoluut (per 10.000 inwoners) als relatief (per10.000 sporters) het hoogsteis in de leeftijdsgroep 15-24 jaar. Deze groep zorgt voor 53 procent van de consulten, als gevolg van een sportletsel
De verhouding veldsportlzaalsport-blessures is ongeveer 2 op 1 Ook na correctie voor het feit dat er meer sport op het veld dan in de zaal wordt bedreven, is het aantal geblesseerde veldsporters hoger.
Twee derde van het aantal sportblessures komt voor in de teamsporten. Van de blessures, die een huisarts in eerste consult ziet. wordt zestig procent veroorzaakt door voetbal.
Ook gecorrigeerdvoor het grote aantal voetballers in verhouding tot andere sportbeoefenaren is het risico van blessures bij voetbal hoog. Bijna de helft van de blessures, die dc huisarts onder ogen krijgt, betreft de onderste ledematen.
Een kwart van de geblesseerde sporters moet de huisarts door verwijzen.
Inklaar pleit voor voorlichting over het voorkomen van sportletsel en zodanige aanpassing van de spelregels. dat de kans op blessures tot een minimum beperkt blijft.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.,Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

DE FACTO VERDELING VAN TSJAAD

Sinds ruim twee jaar is de Afrikaanse republiek Tsjaad de facto door de 16de breedtegraad in twee zones verdeeld. In het zuiden heerst de officiële regering van president Hissene Habre, gevestigd in de hoofdstad N'Djamena, die van Frankrijk financiële hulp en technische militaire bijstand ontvangt. In het noorden zetelt een coalitie onder leiding van Goukouni Oueddei die zich als de legitieme voortzetting van de voorlopige regering van nationale eenheid uit de jaren 1979-1982 (GUNT) beschouwt. Dit bewind wordt ..beschermd" door Libische troepen die bovendien (sinds 1973) de omstreden Aouzou-strook bezet houden.

De huidige situatie is een gevolg van de ontwikkelingen in 1983. In de zomer van dat jaar werd het bewind van Habre bedreigd door een opmars vanuit het noorden door troepen van Oueddei, die daarbij werden gesteund door het Islamitische Legioen uit Libië en geregelde eenheden van de Libische strijdkrachten. De Franse regering van president François Mitterrand kwam daardoor onder toenemende druk van de Verenigde Staten te staan die lieten weten de traditionele Franse rol in Tsjaad te zullen overnemen als Frankrijk niet ingreep om een uitbreiding van de Libische invloed tot N'Djamena te beletten. Uiteindelijk besloot president Mitterrand tot een beperkte interventie. Vanaf 9 augustus 1983 werden in totaal 3.200 Franse militairen naar Tsjaad gestuurd om in het kader van de operatie Manta de Libische opmars, ter hoogte van de 15de breedtegraad, tegen te houden. Die taak werd vervuld zonder bloedvergieten en daarmee kwam een einde aan de strijd. Een incident in januari 1984 leidde ertoe dat Frankrijk de ,,rode lijn" in noordelijke richting tot de 16de breedtegraad opschoof.

Diplomatieke acties om de diverse Tsjadische facties via ,,verzoeningsconferenties" tot een politieke oplossing van het conflict te bewegen faalden.

Op 16 september 1984 bereikten Frankrijk en Libië een akkoord op grond waarvan beide landen hun troepen uit Tsjaad zouden terugtrekken. Op 10 november 1984 maakten de beide regeringen bekend dat de wederzijdse troepenterugtrekking was voltooid, maar dit bleek niet het geval. Wel waren de Franse troepen vertrokken, maar zeker een deel van de Libische troepen bleef achter. Herhaaldelijk werd melding gemaakt van een versterking van deze troepenmacht en eind 1985 verklaarde president Habre dat er omstreeks 7.000 Libische militairen in het noorden van Tsjaad waren.

Inmiddels bleven de betrokken partijen de 16de breedtegraad als „bestandslijn" eerbiedigen.

De Franse regering betuigde diverse malen haar ongenoegen over het „niet geheel respecteren" door Libië van het Frans-Libische akkoord, maar zij weigerde ,,de politie-agent van Afrika" te zijn en te helpen bij de ,,herovering" van Noord-Tsjaad.

Ook bleek de Franse regering – net als haar Europese partners – niet genegen zich bij de Amerikaanse sancties tegen Libië (zie pag. 33/1) aan te sluiten, zoals tijdens het bezoek van de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken, John Whitehead, op 22 januari jl. aan Parijs duidelijk werd. Deze erkende na afloop van zijn besprekingen met o.a. president Mitterrand dat er tussen Frankrijk en de VS ,,kleine meningsverschillen over de tactiek" bleven bestaan wat betreft de houding die jegens de Libische leider Kadhafi moest worden aangenomen. De Franse regering legt t.a.v. de confrontatie tussen de Amerikaanse president Reagan en de Libische leider Kadhafi de grootst mogelijke voorzichtigheid aan de dag op grond van haar ervaringen. Want. zo stelde de FAZ (17-1), Frankrijk heeft in de omgang met Libië de laatste jaren meer bittere ervaringen opgedaan dan ieder ander van zijn Westelijke partners.

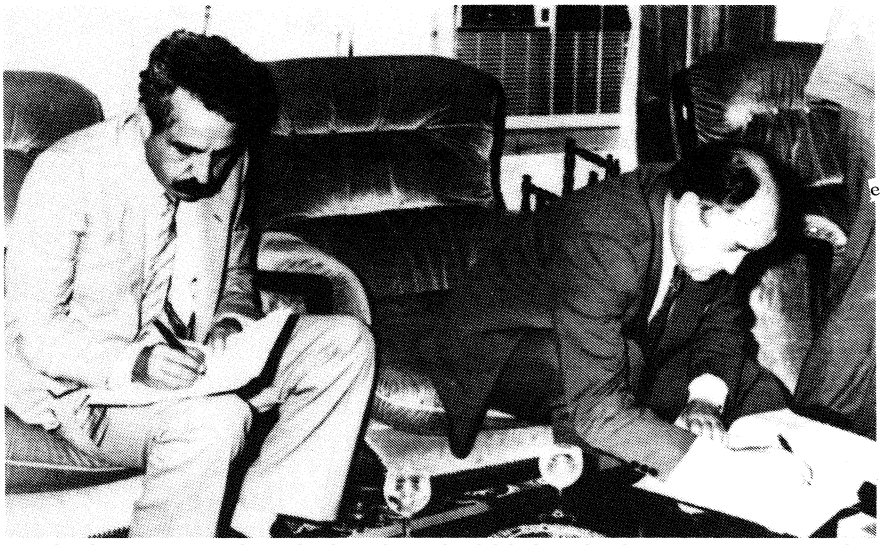
Libische interventie *t.g.v. Goukouni* Oueddei. Steun VS, Frankrijk en Zaire voor Habre. Terugkeer Franse troepen.

Op 24 juni 1983 veroverden door Libië gesteunde troepen van de ..nationale vredesbeweging". die op 28 oktober 1982 door ex-president Goukouni Oueddei was gevormd, de strategisch belangrijke stad Faya-Largeau in Noord-Tsjaad op de regeringstroepen (FANT) van president Hissène Habre. De troepen van Oueddei zetten hun opmars vervolgens voort en bezetten op 9 juli 1983 Abéché, de belangrijkste stad in het oosten van Tsjaad (zie pag. 449/1-'83).

Inmiddels hadden Frankrijk, Egypte en Soedan militaire hulp aan de regering-Habre geleverd. terwijl Zaire para-commando's had gestuurd. De VS kondigden militaire hulp aan. Kort na de val van Abéthé openden de regeringstroepen een tegenoffensief, waarbij zij deze stad op 12 juli heroverden en vervolgens andere verloren gegane plaatsen weer in handen kregen, zoals Fada op 21 juli.

Op 30 juli werd ook Faya-Largeau heroverd. Een regeringswoordvoerder verklaarde dat de FANT bij hun opmars meer dan 800 rebellen hadden gedood en 1.200 man, incl. 26 Libiërs, gevangen hadden genomen.

Op 31 juli 's morgens begonnen Sukhoi-22 bommenwerpers van de Libische luchtmacht met een serie aan-

De Libische minister van buitenlandse zaken. Ali Abdelsalem al-Triki (l.). en zijn Franse ambtgenoot Claude Cheysson ondertekenen het akkoord inzake de terugtrekking van de Franse en Libische troepen uit Tsjaad (Tripoli. 1i september 1984).

Weekblad 55ste jaargang No. 2830, pag. 41319-41334

Majoor Abdel Salam Charfedin, aangeduid als piloot van een neergeschoten Libische Sukhoi-22 bommenwerper, verlaat geboeid het congrespaleis in N'Djamena na op 8 augustus 1983 te zijn ondervraagd door journalisten.

vallen op Faya-Largeau. Op 4 aug. werden ook de plaatsen Oum Chalouba en Kalait in het oosten van Tsjaad gebombardeerd. Daarna werden de bombardementsvluchten drie dagen gestaakt.

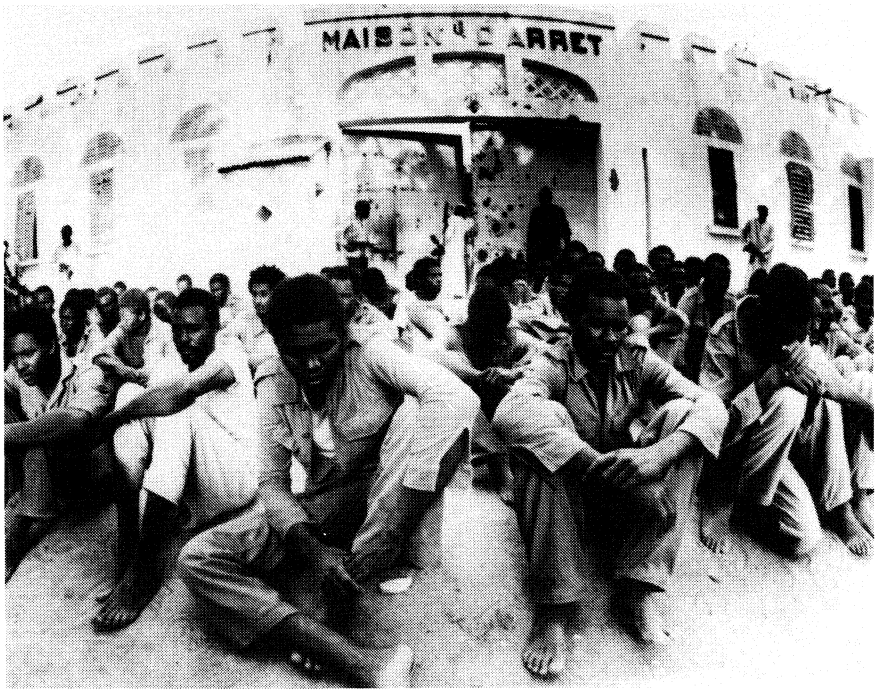
Hoewel Libië in een verklaring van het persbureau Jana op 31 juli ,,categorisch de betrokkenheid van de Libisch-Arabische strijdkrachten bij de huidige strijd'' in Tsjaad ontkende, werden de aanvallen van Sukhoi-22 bommenwerpers door ooggetuigen bevestigd. Een gevangen genomen Libische piloot, majoor Abdel Salam Mohammed Charfedin, verklaarde op 8 aug. tegenover journalisten en diplomaten in N'Djamena dat hij een squadron van 12 Sukhoi-22 bommenwerpers had geleid die dagelijks aanvallen (met o.a. napalm en fragmentatiebommen) op Faya-Largeau uitvoerden. Op 5 aug. was zijn toestel neergehaald door een Sam-7 raket, waarop hij de volgende dag door regeringstroepen was gevangen genomen. Jana liet vervolgens weten dat de betrokken piloot al in 1981 boven Tsjaad was neergeschoten en gevangen genomen, wat door de Tsjadische minister van voorlichting, Soumaila Mahamat, werd ontkend.

Nog op 31 juli verzochten Tsjadische regeringsvertegenwoordigers alle ,,bevriende landen'' om ,,dringende interventie'' en in het bijzonder om gevechtsvliegtuigen.
Een Amerikaanse regeringswoordvoerder reageerde onmiddellijk met een scherpe veroordeling van de ,,open agressie''. Het Amerikaanse vliegdekschip Dwight D. Eisenhower werd in verhoogde staat van paraatheid gebracht in de Golf van Sirte voor de Libische kust. AWACS-toestellen kregen opdracht om samen met een escorte F-15 jachtvliegtuigen naar het gebied (i.c. Soedan) te vertrekken om de Tsjadische regering gegevens over Libische troepenverplaatsingen en luchtmachtactiviteiten te verschaffen. De Libische regering dreigde de AWACS-toestellen neer te schieten als zij het Libische luchtruim schonden, terwijl *Jana* op 3 aug. meldde dat de Libische regering opdracht had gegeven de Eisenhower tot zinken te brengen als het vliegdekschip de Golf van Sirte zou binnenvaren. Reeds op 1 aug. waren twee Amerikaanse F-14's van de Eisenhower bijna in botsing gekomen met twee Libische Mig-23's boven de Golf van Sirte.

Op 1 aug. meldde de Franse regering dat zij luchtdoelwapens aan de regering-Habre zou leveren i.p.v. de gevraagde Jaguar-vliegtuigen. Nog dezelfde dag zegde de Amerikaanse regering een hoeveelheid Redeye-luchtafweerraketten toe die op 3 aug. in N'Djamena met een team van drie Amerikaanse technici arriveerden. De eerste Franse zendingen – luchtdoelkanonnen van 20 en 33 mm – waren al de vorige dag aangekomen.

Op 4 aug. bedankte de Amerikaanse president Reagan zijn Zairese ambtgenoot Moboetoe voor diens ,,moedige actie'' ter verdediging van de regering-Habre (Zaire had toen reeds ca. 1.800 militairen en zes vliegtuigen naar Tsjaad gestuurd). Hij beloofde Moboetoe het Congres toestemming te vragen voor extra hulp aan Zaire ter waarde van $ 51,5 mln. Dezelfde dag zegde de Amerikaanse regering het bewind-Habre op korte termijn extra militaire hulp ter waarde van $ 15 mln toe, nadat al op 19 juli $ 10 mln aan militaire hulp was beloofd en inmiddels verleend.

Op 7 aug. verklaarde de Franse minister van defensie, Charles Hernu: ,,Frankrijk volgt de ontwikkelingen in Tsjaad met waakzaamheid. Maar er is geen kwestie van dat het kader van het bestaande bijstandsverdrag van 1976 wordt doorbroken dat slechts voorziet in logistieke hulp. De hulp wordt aangepast aan de omstandigheden.'' Dat betekende, aldus *Le Monde* (9-8-'83), dat Frankrijk vooralsnog afzag van rechtstreekse militaire interventie,

Op 13 augustus 1983 werden in N'Djamena ,,Soedanesehuurlingen'' aan de pers getoond die tijdens de strijd om Oum Chalouba op 10 augustus 1983 gevangen zouden zijn genomen.

d.w.z. met vliegtuigen en manschappen.
Maar op 9 aug. 's avonds kondigde minister Hernu aan dat Frankijk ,,meer dan 180" parachutisten naar N'Djamena zond vanuit hun bases in de Centraal Afrikaanse Republiek om als instructeurs te fungeren. Maar ,,elke Franse deelname aan de directe gevechten" bleef ,,totaal uitgesloten", aldus Hernu. Deze gaf voorts te kennen: ,,Frankrijk neemt niet het initiatief tot een begin van internationalisatie van het conflict. De Libiërs hebben dat gedaan. Wij doen (alleen)wat Libië doet, behalve het bombarderen van de burgerbevolking. waartoe Frankrijk zich niet zal verlagen."
De Franse troepen, die op 16 mei 1980 door president Giscard d'Estaing uit Tsjaad waren teruggeroepen na een bijna ononderbroken aanwezigheid van 20 jaar, keerden daar nu terug voor wat de ,.operatie Manta" werd genoemd. In de nacht van 9 op 10 aug. arriveerde reeds een dertigtal Franse parachutisten vanuit Kameroen en later op 10 aug. meldde het Franse ministerie van defensie dat in totaal 500 parachutisten naar Tsjaad zouden worden gezonden. Toen ook werd bekendgemaakt dat Amerikaanse transporttoestellen nog eens 700 Zairese militairen naar N'Djamena overvlogen, waarmee het totale Zairese contingent op 2.500 man kwam.
Inmiddels was de militaire situatie voor de regering-Habre verslechterd. Gebruik makend van de verwarring onder de FANT als gevolg van de Libische luchtaanvallen, die op 8 aug. waren hervat, boekten de troepen van Oueddei terreinwinst. Zij veroverden Oum Chalouba en vervolgens Kalait (10 aug.). Faya-Largeau werd op 10 aug. van twee kanten aangevallen door troepen van Oueddei en – volgens Westerse waarnemers – Libische legereenheden, waarop de FANT zich uit de strijd terugtrokken. Minister Soumaila Mahamat zei dat op 10 aug. tot de .,tactische terugtocht" was besloten door de aanvallen van 2.000 Libische militairen en 3.000 rebellen met 450 tanks.
Daarentegen heroverden de regeringstroepen op 11 aug. Oum Chalouba en Kalait, die daarop en de volgende dag door Libische vliegtuigen werden gebombardeerd. Op 12 aug. ook werden Libische bombardementen gemeld op Koro Toro en de omgeving van Chicha (175 km ten zuiden van Faya-Largeau).

Gevechtspauze. Vorming Franse verdedigingslinie. Diplomatieke contacten

Op 13 aug. begonnen de Franse troepen in Tsjaad in het kader van de operatie Manta met de vorming van een verdedigingslinie die iets beneden de 15de breedtegraad, d.w.z. net ten noorden van Salal en Arada, bleek te liggen en daarmee in de buurt van de zuidelijke limiet van de actieradius van de Libische luchtmacht.
Nadat op 13 aug. een detachement van 180 parachutisten in Abéché was gearriveerd. werd op 14 aug. een groep van meer dan 100 para's naar Salal gestuurd. Diezelfde dag liet de Franse regering onofficieel weten dat het aantal Franse parachutisten in Tsjaad zou worden verhoogd tot 700 of – indien nodig – 1.000.
Op 16 aug. werden kleine Franse detachementen overgebracht naar de plaatsen Biltine en Arada ten noorden van Abéché; zij kwamen daarmee op ca. 100 km van Oum Chalouba.
Le Monde (18-8-'83) meldde dat het Franse contingent binnen 48 uur een sterkte van meer dan 1.000 man zou bereiken en dat het voor het eind van de week (i.c. 20 aug.) op 2.000 man zou worden gebracht. Daarna was nog een uitbreiding tot 3.000 man mogelijk. Op 17 aug. moest het vliegveld van N'Djamena bovendien door mobiele batterijen Crotale-raketten zijn beschermd met het oog op de komst van Franse gevechtsvliegtuigen. De escalatie van de Franse hulp werd in Parijs gerechtvaardigd met de mededeling dat Libië in Tsjaad over 6.000 militairen* beschikte.
De berichten van Le Monde werden op 18 aug. door Franse militaire kringen bevestigd.

Franse militairen vertrokken op 16 augustus 1983 vanaf het vliegveld Chateau Bougun (bij Nantes) naar Tsjaad.

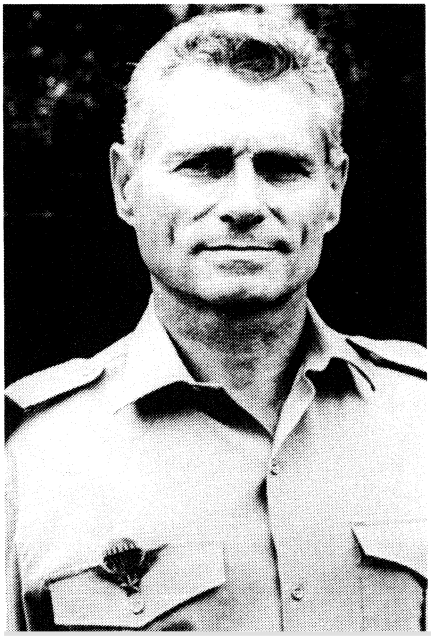
Dezelfde dag maakte het Franse ministerie van defensie de benoeming bekend van brigade-generaal Jean Poli (54) tot commandant van de Franse troepen in Tsjaad. Poli had eerder op diverse posten in Afrika gediend waaronder Algerije, Togo, Madagascar, Djibouti en Zaire.
Nadat een eenheid van 160 militairen van het Franse Vreemdelingenlegioen op 20 aug. stellingen had betrokken aan het oostelijke ,,front" bij Abéché, arriveerden op 21 aug. op het vliegveld van N'Djamena tien Franse gevechtsvliegtuigen – zes Jaguars en vier Mirage F-1 toestellen – die waren voorafgegaan door een CK-135 tankvliegtuig.
Op 23 aug. maakte het State Department te Washington bekend dat de Amerikaanse regering had besloten de twee naar Soedan gestuurde AWACS met hun escorte (acht F-15 jagers en twee KC-10 tankvliegtuigen) naar de VS terug te roepen, omdat hun aanwezigheid in Soedan op korte termijn niet meer nodig was. Tegelijk vertrokken ook vijf van de acht Amerikaanse militaire adviseurs uit N'Djamena.

---

* De Libische commandant, aldus Le Monde (27-8-'83).hield 3.000 man in reserve tussen de Aouzou-strook en Faya-Largeau. In Faya-Largeau zelf zou hij 2.500 strijders hebben verzameld en nog eens 1.000 in de oase Fada (300 km ten oosten van Faya-Largeau). Overigens had Libië volgens waarnemers strijders ingeschakeld van het Islamitische Legioen. een in Libië opgeleide strijdmacht van burgers uit buurlanden. Op 13 aug. 1983 werden in N'Djamena volgens de Tsjadische autoriteiten 160 gevangen genomen Soedanezen tentoongesteld.

Dezelfde dag maakte de Tsjadische minister van voorlichting Soumaila Mahamat, bekend dat Libische troepen op 80 km ten zuiden van Faya-Largeau een nieuwe vooruitgeschoven basis hadden ingericht met omstreeks 100 M62 en M72 tanks van Sowjet-makelij. Die tanks zouden zijn bestemdvoor een aanval op Salal, aldus Soumaila.
Inmiddels waren de troepen in Faya-Largeau – zowel de Libiërs als de volgelingen van Oueddei – gereorganiseerd onder rechtstreeks bevel van de Libische kolonel Al Rhafi, die zijn orders rechtstreeks van Kadhafi ontving, aldus Le Monde (26-8-'83).
Op 25 aug. zette president Mitterrand in een interview met Le Monde voor het eerst uitgebreid de positie van Frankrijk t.a.v. Tsjaad uiteen.

Hij noemde een verdeling van Tsjaad onaanvaardbaar. De onafhankelijkheid, soevereiniteit en territoriale integriteit van elke internationaal erkende staat vormen een basisbeginsel van de Franse politiek De door Libië sinds 1973 praktisch geannexeerde Aouzou-strook viel buiten dit beginsel; dat was een bilaterale zaak tussen Tripoli en N'Djamena. Overigens achtte Mitterrand een federatieve staatsvorm voor Tsjaad meer in overeenstemming met de realiteit dan een formele eenheidsstaat die steeds weer uiteenvalt. Maar daarover kon niet zonder instemming van de Tsjadiërs zelf worden beslist.
De Franse troepen waren in Tsjaad oin dat land krachtens de akkoorden van 1976 instructie en logistieke hulp te verlenen. Maar zij vervulden ook een afschrikkingsrol voor een ieder die de zone waarin zij verblijven zou willen binnendringen. Als zij bedreigd worden zouden de Franse troepen terugslaan en hun reactie zou dan niet zuiver defensief zijn, aldus Mitterrand. Het inzetten van de troepen lag echter uitsluitend bij Frankrijk
Frankrijk echter. zo maakte Mitterrand duidelijk, ,,mengt zich niet direct in de burgeroorlog". ,,Het heeft niets tegen Goukouni (Oueddei). behalve dat hij door de Libische interventie aan te vragen de internationalisatie van het conflict heeft uitgelokt." Wat betreft Habres verzoeken om Franse militaire hulp voor een tegenoffensief om Faya-Largeau te heroveren maakte Mitterrand duidelijk daarvoor geen Franse militairen te willen inzetten. ,,Onze troepen kunnrn niet worden beschouwd als hulptroepen die aan een strategie zijn onderworpen aan de uitwerking waarvan zij geen deel hebben", aldus de Franse president.
De Franse regering wilde de omstandigheden scheppen die onderhandelingen mogelijk maakten. bij voorkeur een ronde-tafel-conferentie van de Tsjadiërs. Daarbij hoopte de Franse president op een vreedzame Afrikaanse interventie, allereerst van de OAE.

Brigade-generaal Jean Poli, de eerste bevelhebber van de Franse troepen in Tsjaad in het kader van de operatie Manta.

Diplomatieke ontwikkelingen

Sinds het begin van de operatie Manta (9 augustus 1983) was melding gemaakt van onofficiële diplomatieke contacten tussen Frankrijk en Libië, terwijl ook pogingen waren aangewend om de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE)bij een oplossing van de crisis te betrekken.

Op 10 aug maakte het Libische persbureau Jana melding van ,,initiatieven" die aan de gang waren om de vrede in Tsjaad te herstellen; Frankrijk zou daarbij een ,,fundamentele rol" moeten spelen. In Parijs verklaarden woordvoerders van niets te weten.
Op 14 aug. verklaarde Larry Speakes. woordvoerder van het Witte Huis, dat Libië onlangs indirect contact met Amerikaanse functionarissen had gezocht om tot een vergelijk te komen over de kwestie-Tsjaad. Op 15 aug. keurden elf Afrikaanse staatshoofden en regeringsleiders in Brazzaville, waar zij de viering van de 20ste verjaardag van de revolutie in Kongo bijwoonden. een verklaring goed, waarin zij aandrongen op een politieke oplossing voor het Tsjadische conflict die op een nationale verzoening moest berusten. OAE-voorzitter Mengistu Haile Mariam (Ethiopië) werd gemachtigd met alle betrokken partijen contact op te nemen om een bestand en een terugtrekking van alle buitenlandse troeoen te bereiken.
Op 15 aug. had Roland Dumas. een persoonlijk vriend van president Mitterrand, in Tripoli een ontmoeting met kolonel Kadhafi. Deze bevestigde de ontmoeting op 17 aug. in Tunis en verklaarde zich toen bereid tot een oplossing van de Tsjadische crisis via een diplomatieke regeling met Frankrijk.
De Tsjadische president Habre zei op een persconferentie op 16 aug. dat hij bereid was tot overleg met Kadhafi, maar hij verwierp onderhandelingen met ,,huurling" Oueddei.
Op 24 aug. arriveerde Maurice Faure, de voorzitter van de commissie van buitenlandse zaken van de Franse Nationale Vergadering, met een boodschap van president Mitterrand voor OAE-voorzitter Mengistu in Addis Abeba.
Op 29 aug. ontving de Ethiopische minister van buitenlandse zaken, Goshu Wolde, in Addis Abeba zijn Libische collega Abdullah Obeidi.
Dezelfde dag riep radio Bardai op tot een ..oprechte en definitieve verzoening van alle Tsjadiërs – zelfs Hissene Habre als hij zijn goede wil toont – onder auspiciën van de OAE. Tegelijk maakte deze zender duidelijk dat de GUNT weigerde het ,,illegale, reactionaire, pro-westerse en pro-zionistische regime" van Habre te erkennen.
Op 30 aug. bood president Habre Libië aan een ,,wederzijds niet-aanvalsverdrag" te sluiten zodra de Libiërs zich definitief uit Tsjaad zouden hebben teruggetrokken. Maar hij toonde zich pessimistisch over een oplossing van het conflict langs diplomatieke weg en verklaarde nooit met ,,marionetten" aan één tafel te gaan zitten. Voorts verwierp Habre de door Mitterrand gesuggereerde federatieve staatsvorm: .,Wie voor Tsjaad een federale staat voorstelt, stelt in feite de verdeling van Tsjaad voor. Wij verzetten ons volstrekt tegen deze gedachte."
Op 31 aug. ontving president Mitterrand in het Elysée de Ethiopische minister van buitenlandse zaken, Goshu Wolde, alsmede de adjunct-secretaris-generaal van de OAE, Peter Onu. Na afloop verklaarde Wolde dat . Frankrijk een zeer nuttige rol zou kunnen spelen" in het onderhandelingsproces.
Op 4 sept. verscheen Goukouni Oueddei voor het eerst sinds 30 juli in het openbaar. Hij sprak in Bardai met journalisten, tegenover wie hij verklaarde de strijd te zullen voortzetten en zonodig ook tegen de Fransen te zullen vechten
Voorts merkte hij op: ,,Zelfs als de Libiers (in Tsjaad) zijn, dan hebben zij als Afrikanen alle recht te zijn betrokken in wat een Afrikaans conflict is. terwijl Frankrijk een macht buiten het continent is die het conflict internationaliseert ' Wel was de GUNT ,,bereid tc onderhandelen met de FANT, met inbegrip van de dictator van N'Djamena, maar niet zo lang de Franse troepen in Tsjaad waren". Goukouni Oueddei sprak geruchten legen dat een nieuwe man. minister van defensie Acheikh Ibn Omar, de leiding van de GUNT zou kunnen overnemen. ,,Ik ben daar en hij heeft die ambitie niet."
Eveneens op 4 sept. had Peter Onu in Tripoli een ontmoeting met de Libische leider Kadhafi
De door hem geleide OAE-missie had eerder nog een bezoek aan Algiers gebracht.
Op 21 sept. zwakte Oueddei zijn prealabele voorwaarden voor onderhandelingen af in een gesprek met journalisten in Tripoli. ,,Als de Franse regering echt van plan is de Tsjadiers te helpen om door middel van onderhandelingen onder auspicien van de OAE vrede te herwinnen, zal ik geen voorwaarden vooraf stellen". m.a.w. de Franse troepen hoefden niet eerst te vertrekken.

Gevechten bij Oum Chalouba

Na een gevechtspauze van ruim drie weken was de strijd in Tsjaad inmiddels voor korte tijd hervat. Van 2-6 sept. 1983 werden in het oosten gevechten geleverd bij Oum Chalouba. Over het verloop daarvan werden tegenstrijdige mededelingen gedaan.

Op 2 sept. maakte de Tsjadische minister van voorlichting. Soumaila Mahamet, bekend dat ca. 3.000 .,Libiërs en huurlingen". gesteund door tanks en zware artillerie, twee aanvallen op de plaats Oum Chaluuba (640 km ten noordoosten van N'Djamena en 150 km ten noorden van Arada, waar een contingent Franse troepen was gelegerd) hadden gedaan. Die aanvallen waren door de regeringstroepen afgeslagen. waarbij zij volgens een legercommuniqué 80 ,,rebellen" hadden gedood en 600 gevangen genomen. overwegend Soedanese ,,huurlingen" van het Islamitische Legioen.
Woordvoerders van Goukouni Oueddei in Tripoli en Parijs stelden dat Oum Chalouba niet door de FANT was bezet, maar al geruime tijd in handen van het Nationale Bevrijdingsleger (van de GUNT) was. Franse Jaguars zouden de posities van dit leger sinds 10 uur 's morgens onophoudelijk hebben gebombardeerd. Door het Franse ministerie van defensie werd daarop ontkend dat Franse Jaguars bombardementen hadden uitgevoerd of anderszins bij gevechten betrokken waren geweest; zij hadden slechts oefen- en verkenningsvluchten uitgevoerd.
Op 5 sept. meldde minister Soumaila Mahamat dat de Libische luchtmacht (met Mig- en Soechoi-toestellen) die dag anderhalf uur lang bombardementen op Oum Chalouba had uitgevoerd, waardoor slachtoffers onder de burgerbevolking waren gevallen. De bombardementen logenstraften volgens de minister de bewering van rebellenzijde dat Oum Chalouba in handen van de troepen van Oueddei zou zijn

Aan de vooravond van de 10de Frans-Afrikaanse topconferentie ontving de Franse president François Mitterrand op 2 oktober 1983 een aantal Afrikaanse staatshoofden in het Elysée te Parijs. V.l.n.r. dc presidenten Jean-Baptiste Bagaza (Boeroendi), Moussa Traore (Mali). Ahmed Sekou Touré (Guinee). Mitterrand. Gnassingbe Eyadcrna (Togo) en Juvenal Habyarimana (Rwanda).

Westerse kringen in N'Djamena meldden echter dat één hoogvliegend toestel boven Oum Chalouba was gesignaleerd die enkele bommen in de woestijn had laten vallen.
Minister Soumaila Mahamat zei op 6 sept. 's avonds dat de regeringstroepen eerder die dag opnieuw een aanval van 3.000 rebellen op Oum Chalouba hadden afgeslagen.

Het radiostation van N'Djamena beschuldigde Frankriik er op 8 sept. van zijn troepen in Tsjaad te laten toekijken ,,terwijl de nationale strijdkrachten (FANT) het alleen moeten opnemen tegen Libische tanks en vliegtuigen". Volgens *NRC/H'blad* (19-9) probeerde de regering-Habre tevergeefs de Franse krijgslust aan te wakkeren door een zeer overdreven beeld te schetsen van de militaire dreigingen in het noorden.

Tiende Frans-Afrikaanse top

De situatie in Tsjaad vormde het voornaamste gespreksonderwerp op de tiende Frans-Afrikaanse topconferentie die op 3 en 4 okt. in Vittel (Frankrijk) werd gehouden.

Op die conferentie waren 38 staten vertegenwoordigd, 25 als deelnemers en 13 als waarnemers. Onder de deelnemers waren 22 staatshoofden, incl. president Habre van Tsjaad; onder de waarnemers waren twee staatshoofden.
De conferentie bereikte geen consensus over het Tsjadische conflict. Een opgestelde slotverklaring kon niet worden gepubliceerd wegens bezwaren van Benin en Kongo. hoewel de verklaring o.a. door de Kongolese minister van buitenlandse zaken was opgesteld. In de ontwerp-verklaring werd Hissene Habre president van de republiek Tsjaad genoemd, terwijl o.a Benin en Kongo Goukouni Oueddei als wettige president beschouwen.
Als punten van overeenstemming memoreerde de Franse president Mitterrand na afloop de twee volgende principes: ,,In de eerste plaats eerbiediging van de integriteit van het grondgebied van Tsjaad, en ten tweede de voorrang die bij de noodzakelijke onderhandelingen wordt toegekend aan het zoeken van een vreedzame oplossing". Om de dialoog op gang te brengen zou een beroep worden gedaan op de OAE voor het vinden van een voor ieder aanvaardbare onderhandelingsbasis.
Habre had volgens de Guinese president verzekerd dat hij ,,volkomen bereid is alle Tsjadische groepen te ontmoeten om tot politieke eenheid en nationale verzoening te komen". Onduidelijk bleef of Habre zonder voorwaarden vooraf tot besprekingen met Goukouni Oueddei bereid was. Deze had aan de deelnemers van de conferentie schriftelijk laten weten zonder voorwaarden vooraf te willen overleggen.

OAE-missie. Conferentie in Addis Abeba vindt geen doorgang

Op 20 november 1983 voerde een OAE-missie met Peter Onu (waarnemend secretaris-generaal van de OAE) en Goshu Wolde (minister van buitenlandse zaken van Ethiopië) in Parijs besprekingen met de Franse regering over de voorbereiding van een Tsjadische verzoeningsconferentie. Minister Wolde sprake de hoop uit dat die conferentie in december in Addis Abeba kon worden gehouden.
De OAE-missie verbleef vervolgens in N'Djamena voor overleg met president Habre. Diens regering stemde in met een ronde-tafel-conferentie in Addis Abeba ,,tussende regering en de broeders in de oppositie of ontevredenen die in het buitenland leven", aldus een communiqué van de ministerraad op 24 november.
N.a.v. het bezoek van de OAE-missie aan Tripoli (Libië) maakte ook Goukouni Oueddei op 25 nov. zijn instemming met een ronde-tafel-conferentie bekend, die volgens het betreffende communiqué op 21 dec. in Addis Abeba zou plaatsvinden. Maar Oueddei voegde daaraan toe dat deze conferentie een bijeenkomst zou zijn van ,,de GUNT met haar diverse componenten" en de ,,FANT-stroming geleid door Hissène Habre". Dat hield impliciet een weigering in om Habre als president van Tsjaad te erkennen. terwijl deze van Ethiopië de toezegging had gekregen dat hij in die hoedanigheid aan de conferentie kon deelnemen.
Op 29 nov. maakte het Libische persbureau *Jana* bekend dat in Bardai door de gewapende oppositie tegen de regering-Habre een Nationale Bevrijdingsraad (CNL) was gevormd als ,,hoogsteorgaan van de revolutionaire strijd van het Tsjadische volk". Deze raad telde 15 leden, o.w. Goukouni Oueddei en Cheikh Ibn Omar, en omvatte zeven van de elf ondertekenaars (facties) van de akkoorden van Lagos (1979)*.

Op 7 dec. verklaarde Goukouni Oueddei via radio-Bardai dat de GUNT tijdens de onderhandelingen in Addis Abeba de ,,enige legale en legitieme regering" van Tsjaad zou zijn, en dat hij de ,,groep van N'Djamena" als ,,een stroming van de akkoorden van Lagos" beschouwde.
Op 9 dec. maakte minister Wolde bekend dat de verzoeningsconferentie tot 9 jan. 1984 was uitgesteld. naar verluidt op verzoek van de regering-Habre.

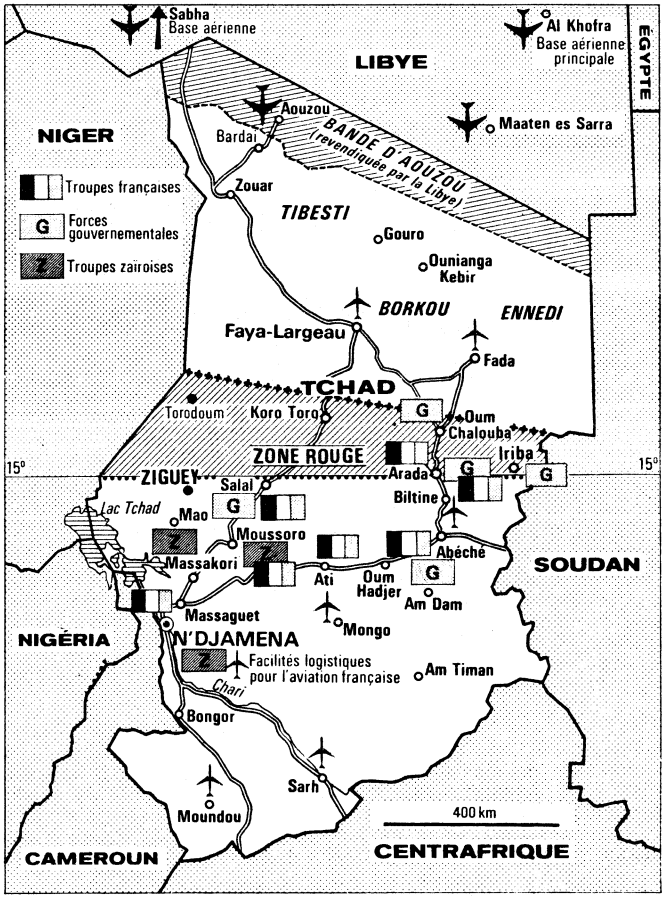
Er was ook een probleem gerezen m.b.t. Abba Siddick. de minister van onderwijs in de regering-Habre. De OAE had Siddick uitgenodigd als voormalig leider van een van de elf facties die het akkoord van Lagos hadden ondertekend, het ,,Frolonat originel". Maar Habre nam Siddick in de delegatie van N'Djamena op en Siddick preciseerde dat hij naar Addis Abeba zou komen als lid van de Tsjadische regering.

Op 7 jan. 1984 overleed Idriss Miskine, de Tsjadische minister van buitenlandse zaken en ,,tweede man" van het regime-Habre, op 35-jarige leeftijd aan een acute malaria-aanval, aldus radio-N'Djamena.
Op 8 jan. werd meegedeeld dat president Habre voorlopig niet naar Addis Abeba zou gaan om daar de verzoeningsconferentie bij te wonen. Naar verluidt was hij ontstemd over de ontvangst die Goukouni Oueddei eerder die dag bij zijn aankomst op het

* Op 21 aug. 1979 werd in de Nigeriaanse hoofdstad Lagos door vertegenwoordigers van elf Tsjadische facties een akkoord inzake nationale verzoening getekend. Op grond van dit akkoord van Lagos werd op 10 nov. 1979 een voorlopige regering van nationale eenheid (GUNT) gevormd onder leiding van Goukouni Oueddei (Zie pag. 547/2-'79 en 78412-'79).

vliegveld van Addis Abeba ten deel was gevallen. Deze was daar begroet door het Ethiopische staatshoofd Mengistu (tevens OAE-voorzitter) en de waarnemend secretaris-generaal van de OAE, Peter Onu. Maar volgens bronnen in de Ethiopische hoofdstad hield de ontvangst, waarmee tevoren door de OAE was ingestemd, het midden tussen een ceremonie voorbehouden voor een bezoekend staatshoofd en een plechtigheid voor een gewezen staatshoofd. Habre wees zijn minister van binnenlandse zaken, Tahar Guenassou, aan tot leider van de regeringsdelegatie uit N'Djamena. Deze delegatie van 16 leden arriveerde 's avonds laat in Addis Abeba en werd daar door de Ethiopische minister van buitenlandse zaken Wolde begroet.
Op 9 jan. werd de opening van de verzoeningsconferentie uitgesteld. Goukouni Oueddei weigerde de conferentie bij te wonen zolang Habre niet aanwezig was, aldus diplomatieke bronnen. Overigens waren 's avonds nog niet alle elf uitgenodigde facties vcrtcgcnwoordigd.

Wel aanwezig waren volgens de FAZ (11-1-'84) behalve Guenassou (namens Habre). Abba Siddick (zie hierboven) en Goukouni Oueddei de factieleiders Abdelkader Kamougue (Forces Armées Tchadiennes - FAT), Facho Balaam (Union national démocratique - UND), Mohammed Abba Said (Volksfront voor de bevrijding - FPL), Acheikh Ibn Omar (Conseil démocratique révolutionnaire - CDR) en Aboubakr Abdoul Rahman (Mouvement populaire pour la libération du Tchad - MPLT).
AFP/The Times (9-1-'84) meldde dat Moussa Medela (van de Westeliike Strijdkrachten) ontbrak. terwijl Le Monde (12-1-'84) schreef dat de GUNT-delegatie van Goukouni Oueddei acht bewegingen (facties) omvatte.

De .,rode zone" in Tsjaad na de uitbreiding op 27 januari 1984. met de ..rode lijn" langs de 15de breedtegraad. De letter G duidt de posities van de Tsjadische regeringstroepen (FANT) aan: de letter Z die van de Zairese troepen: en de driekleur die van de Franse troepen.
(Le Monde 29-1-1984)

Nadat OAE-functionarissen vier dagen tevergeefs hadden bemiddeld. werd de verzoeningsconferentie op 13 jan. afgelast. In een verklaring van OAE-voorzitter Mengistu werd de schuld van de mislukking bij president Habre gelegd: ,,Het is is zeer te betreuren dat de regeringsdelegatie van N'Djamena maanden van onafgebroken inspanningen, om tot een nationale verzoening van het Tsjadische volk te komen, heeft beroofd van elke kans op succes." Mengistu stelde slechts ,,de weigering van de regering van Tsjaad (te kunnen) constateren haar oppositie te ontmoeten, zoals wordt aangetoond door het accent dat werd gelegd op de protocolkwesties en details".
Daartegenover stelde Allam-Mi, de ambassadeur van Tsjaad in Parijs, in Le Monde: .,Het echec was te voorzien vanwege de slechte voorbereiding van de conferentie en het niet-eerbiedigen van de beloften gedaan aan de Tsjadische regering door de voorzitter en het secretariaat van de OAE, namelijk inzake de essentiële kwestie om de partijen niet op dezelfde voet van gelijkheid te beschouwen..." De ambassadeur hoopte op ,,eennieuwe ronde-tafelconferentie, dit maal op gezonde basis, waarbij ieder de plaats krijgt die hem toekomt, namelijk aan één kant de Tsjadische regering en aan de andere de oppositie".

Rebellenaanval achter ,,rode lijn". Uitbreiding Franse ,,rode zone" naar het noorden. Versterking Franse luchtmacht

Op 24 januari 1984 voerde een kolonne van Oueddei's Nationale Bevrijdingsleger (ALN) met ca. 100 militairen in de avond een aanval uit op FANT-posities in Ziguey, een post achter de Franse verdedigingslinie (de z.g. rode lijn Salal-Arada). Bij die aanval werden 13 militairen van het regeringsleger gevangen genomen alsmede twee Belgische artsen van de organisatie Médecins sans frontières. (De Belgen werden op 2 april vrijgelaten.)
Op 25 jan. tegen de middag vroeg de Franse opperbevelhebber in Tsjaad, generaal Jean Pon, Parijs toestemming voor een verkennings- en afschrikkingsmissie van de luchtmacht boven het gebied ten noorden van de ,,rode lijn". Die toestemming werd verleend. Twee Jaguar-patrouilles namen waar dat de ALN-kolonne, die zich na de aanval in noordelijke richting had teruggetrokken, inmiddels in de buurt van zijn uitvalsbasis bij de oase Torodoum (220 km ten noorden van Ziguey) was aangekomen. Een derde missie van Jaguars, die toestemming tot actie was verleend, verscheen in de namiddag boven Torodoum, waar zij onder vuur werd genomen. Het vuur werd beantwoord, waarbij ook een tiental voertuigen van de kolonne werd vernietigd' Bij die operatie werd een van de Jaguars neergeschoten door SAM-7 luchtdoelraketten*, aldus de officiële

* Op 30 jan. meldde het Franse ministerie van defensie dat een patrouille van het 21ste mariniersregiment de neergeschoten Jaguar en het stoffelijk overschot van de piloot in de buurt van Torodoum had gevonden Uit een eerste onderzoek van het wrak was gebleken dat de Jaguar door luchtdoelmitrailleurs van 23 mm was neergeschoten. Ook de beschadigde Mirage F-1 was door het vuur van deze mitrailleurs getroffen en dus niet door SAM-7 luchtdoelraketten.

Franse lezing op 25 januari. De piloot kwam om het leven, omdat zijn schietstoel niet goed functioneerde. Een Mirage F-1. die de Jaguars begeleidde, werd eveneens getroffen, maar kon naar N'Djamena terugkeren.
Op 26 jan. werd de Franse luchtmacht in Tsjaad versterkt met vier Jaguars, een verkenningstoestel van het type Breguet-Atlantique en twee tankvliegtuigen van het type C-135, die tot dusver in Libreville (Gabon) waren gestationeerd. In Tsjaad waren toen zeven Jaguar-jachtbommenwerpers en vier Mirage F-1 jagers.
Op 27 jan. kregen de Franse troepen in Tsjaad opdracht de ,,rode lijn'' te verleggen van de 15de naar de 16de breedtegraad. d.w.z. dat deze linie ca. 100 km naar het noorden werd opgeschoven. De Franse troepen kregen nu in de ,,rode zone'' (het gebied tussen de .,rode lijn'' en de as Koro Toro - Oum Chalouba of .,delinie van de bronnen'') dezelfde consignes als voorheen ten zuiden van de as Salal-Arada golden. Dat wil zeggen dat zij zonder waarschuwing vooraf het vuur mochten openen op ,,vijandelijke elementen'' in dit gebied.
De door Frankrijk op 27 jan. bekendgemaakte maatregelen vormden volgens een GUNT-vertegenwoordiger in Tripoli ,,een ware oorlogsverklaring aan het Tsjadische volk''. Op 28 jan. verzocht de GUNT Libië om hulp ,,overeenkomstig het gemeenschappelijke defensie-akkoord tussen de twee landen'' door ,,rechtstreeks te interveniëren aan de zijde van het Nationale Bevrijdingsleger''. Op 29 jan. verklaarde de Libische minister van buitenlandse zaken Obeidi dat zijn regering hoopte niet te hoeven interveniëren .,om haar eigen veiligheid en haar vrienden te verdedigen''.
De Libische leider Kadhafi zei op 30 jan. in een uitzending van France-Inter: ,,Wij hebben Goukouni (Oueddei) nog niet met troepen geholpen zoals Frankrijk dat doet met Hissene Habre. Sinds lange tijd trachten wij te verhinderen dat de GUNT de Franse troepen in Tsjaad aanvalt, maar wij kunnen haar niet langer overreden, want de Franse troepen zijn bezettingstroepen (geworden).'' En de troepen van de GUNT ,,hebben het recht te strijden voor de bevrijding van hun land'', aldus Kadhafi. Hij waarschuwde nog dat de uitbreiding van de Franse veiligheidszone in Tsjaad een ,,confrontatie'' kon uitlokken, in het bijzonder wanneer Franse militairen in de sector Oum Chalouba zouden binnentrekken.
Inmiddels was gebleken dat de Franse troepen niet tot aan de noordelijke limiet van de ..rode zone'' werden gelegerd. welke zich tot 200 km ten zuiden van Faya-Largeau uitstrekte. De bewaking van de zone zou vooral worden uitgevoerd door de Franse luchtmacht en eventueel door met helikopters aangevoerde patrouilles.
Van 30 jan. - 1 febr. deden zich ten noorden van de .,rode zone'' in het noordoosten van Tsjaad nieuwe gevechten voor. Volgens de Franse minister van defensie Hernu (1 febr.) hadden Tsjadische regeringstroepen onder bevel van Idriss Debi twee GUNT-kolonnes van 400 a 600 man in totaal onderschept bij Monou (ca. 60 km ten noorden van de 16de breedtegraad) die vanuit Fada onderweg waren voor een aanval op de plaats Iriba (binnen de ,,rode zone''). Volgens een militaire woordvoerder in N'Djamena zouden 234 aanvallers gevangen zijn genomen en 45 voertuigen zijn vernietigd.
Op 2 febr. meldde *Jana* dat bij een gevecht in Oost-Tsjaad bij de stad Tokou 354 aanhangers van Habre en vier Fransen waren gedood. Parijs ontkende formeel dat er Fransen waren gesneuveld.

Franse diplomatieke initiatieven. Incidenten. Aanbod Kadhafi tot terugtrekking *van* Libische ,,aanwezigheid" uit Tsjaad

In een poging om ,,met de betrokken regeringen methoden te onderzoeken voor een snel herstel van de vrede in Tsjaad'' bracht de (toenmalige) Franse minister van buitenlandse zaken. Claude Cheysson, van 1-5 februari 1984 bezoeken aan Tsjaad, Ethiopië en Libië, terwijl in diezelfde periode een GUNT-delegatie in Parijs' besprekingen voerde met Guy Penne, Mitterrands adviseur voor Afrikaanse zaken, en functionarissen van het ministerie van buitenlandse zaken.

Tijdens zijn bezoek aan Tsjaad had Cheysson op 1 en 2 febr. ontmoetingen met president Habre en hoge regeringsfunctionarissen, die hij een gelijktijdige terugtrekking van Franse en Libische troepen voorstelde. Tevens suggereerde hij volgens diplomatieke bronnen de instelling van een Panafrikaanse vredesmacht. In Addis Abeba deelde Cheysson luitenant-kolonel Mengistu Haile Mariam, het Ethiopische staatshoofd en fungerend voorzitter van de OAE. mee dat de Franse regering OAE-initiatieven inzake Tsjaad volledig steunde. Na besprekingen met kolonel Kadhafi en majoor Abdel Salem Jalloud, de Libische nr. 1 en 2, op 4 en 5 febr. in Tripoli werden zowel van Franse als Libische zijde ,.positieve resultaten'' gemeld, maar tegelijk werd gesteld dat er ,,geen ideale oplossing'' voor de crisis was

Op 25 febr. besprak Cheysson in Lagos met zijn Nigeriaanse ambtgenoot, Ibrahim Gambari, een eventuele bemiddeling van Nigeria. Op 23 febr. had majoor Jalloud een bezoek aan Lagos gebracht en toen opgeroepen tot een terugtrekking van .,alle belligerenten'' uit Tsjaad.
Op 2 april bracht de (toenmalige) Franse premier. Pierre Mauroy, een bezoek aan Tsjaad, waar president Habre hem in N'Djamena een lijst met gewenste hulpgoederen (vooral militaire) overhandigde voor een bedrag van 100 mln francs. terwijl hij bovendien om extra Franse militaire adviseurs vroeg.
Op 7 april kwamen negen Franse militairen bij een granaatexplosie tijdens ten verkenningsmissie bij Oum Chalouba om het leven, terwijl zeven collega's gewond raakten.

Volgens de Franse minister van defensie Hernu in een verklaring op 11 april was de explosie te wijten aan een ongeluk: een van de militairen had een granaat uit een verlaten pantserwagen gehaald en die uit zijn handen laten vallen. aldus Le Monde (13-4-'84). De Franse regering, die eerder andere lezingen van het gebeurde had gegeven. sprak een GUNT-bericht tegen dat een gemengde Frans-Tsjadische patrouille ver ten noorden van Oum Chalouba in een mijnenveld was geraakt. De explosie had zich op 5 km ten noordwesten van die plaats voorgedaan

Op 16 april stortte een Jaguar-jachtbommenwerper tijdens een verkenningsvlucht in het noordwesten van de .,rode zone'' neer. De Franse piloot kwam om het leven. De Franse luchtmacht weet het ongeluk aan technische oorzaken. Een mededeling van Goukouni Oueddei op 17 april dat het toestel door zijn troepen was neergeschoten, werd ,.categorisch" tegengesproken.
Wel werd een DC-8 van de Franse luchtvaartmaatschappij UTA op 10 maart op het vliegveld van N'Djamena door een aanslag verwoest.

Na een eerste bomexplosie. waardoor 25 personen gewond raakten. konden de 87 inzittenden van het toestel snel worden geevacueerd, voordat een tweede. zwaardere, explosie plaatsvond. Volgens de Tsjadische regering zat Libië achter de aanslag. waarvoor de verantwoordelijkheid overigens werd opgeëist door de tot dan toe onbekende ,,groep Idriss Miskine'', welke zich noemde naar de vroegere minister van buitenlandse zaken die volgens de woordvoerder door Habre was .,vermoord''. Voorts meldde de woordvoerder dat de groep een ,,linkervleugel'' van de Forces armées du nord (FAN) was. Terwijl de UTA na de aanslag zijn vluchten op N'Djamena opschortte, bleef de luchtvaartmaatschappij Air Afrique zijn vluchten uitvoeren. Op 5 april ontving deze maatschappij een dreigbrief van de ..groep Idriss Miskine''. waarin de opschorting van de vluchten tussen Parijs en N'Djamena werd geëist.

Op 19 april verklaarde de Franse minister van defensie Hernu tegenover een Senaatscommissie m.b.t. de militaire rol van Frankrijk in Tsjaad: ,,Wij zullen pas vertrekken als de anderen (d.w.z. de Libiërs) zullen zijn vertrokken.''
Op 21 april verklaarde de Libische

leider, kolonel Kadhafi, tijdens een persconferentie: ,,Tsjaad is een verlengstuk van ons land en wij zijn een verlengstuk van Tsjaad (...) Frankrijk heeft geen enkel recht te interveniëren aan onze grenzen in een Afrikaans land dat ons aangaat als Afrikanen en Libiërs."

Op 30 april lanceerde Kadhafi in een interview met de Franse televisie TF 1 een voorstel. ..Als de Libische aanwezigheid (in Tsjaad) als voorwendsel dient voor de aanwezigheid van Franse troepen in dat land, verklaar ik dat wij bereid zijn de terugtrekking van onze aanwezigheid in Tsjaad uit te voeren, opdat er voor de Franse regering in de ogen van haar publieke opinie geen enkele rechtvaardiging meer is om met haar soldaten strijd te voeren." De Libische leider bevestigde dat zijn Tsjadische bondgenoot Goukouni Oueddei genegen was ,,concessies" te doen, maar Hissene Habre was naar zijn zeggen niet geschikt om ,,heel Tsjaad te regeren". Kadhafi bepleitte ,,het zoeken van een derde man in overeenstemming met Goukouni Oueddei".

In een door AFP op 2 mei verspreide verklaring stelde ook Oueddei dat hij bereid was zich terug te trekken ten gunste van een bemiddelingsoplossing. Hij eiste de terugtrekking van alle ,,buitenlandse" troepen, i.c. de Franse en Zairese troepen en de .,zionistische technici", waarbij hij opmerkte: ,,Als er Libiërs zijn, zullen zij tegelijkertijd vertrekken." Voorts bepleitte hij het bijeenroepen van een nieuwe rondetafel-conferentie zonder voorwaarden vooraf, in Kongo of in Algerije.

Kadhafi's aanbod. dat volgde op een kort bezoek van Francis Gutmann (de secretaris-generaal van het Franse ministerie van buitenlandse zaken) aan Tripoli, werd in Parijs met omzichtigheid begroet.

Minister Hernu van defensie achtte de eerste officiële erkenning van een ,,Libische aanwezigheid" in Tsjaad ,,belangrijk". Hij bevestigde op 6 mei dat de Franse militairen Tsjaad ,,zo spoedig mogelijk" na een regeling van het conflict zouden verlaten, maar graag ,,enkele minuten na de Libische troepen".

Tegenover Le Monde (12-5-'84) onthulde Kadhafi dat hij via de voormalige Oostenrijkse bondskanselier Bruno Kreisky een mondelinge boodschap van president Mitterrand met voorstellen voor een oplossing van het Tsjadische probleem had gezonden.

De minister van Europese zaken, Roland Dumas, noemde op 13 mei de voorgestelde terugtrekking van de Libische troepen uit Tsjaad een ,,belangrijke" en ,,nieuwe" ontwikkeling die ,,een opening kan vormen".

Op 28 mei verklaarde president Habre zich bereid ,.vanhet politieke toneel te verdwijnen", als hij ervan overtuigd was dat die stap Tsjaad de gelegenheid gaf ,,de vrede alsmede zijn eenheid en territoriale integriteit te hervinden". Voorts deelde Habre mee dat gewerkt werd aan ,,een ontmoeting (van Tsjadiërs) in Brazzaville of een ander land", maar die ,,moestserieus worden voorbereid" om een mislukking te voorkomen zoals op 9 januari in Addis Abeba.

Op 29 mei had Habre een onderhoud in N'Djamena met Guy Penne, Mitterrands adviseur voor Afrikaanse zaken. Maar in de komende maanden liepen de besprekingen over een Tsjadische verzoeningsconferentie in Brazzaville* vast, terwijl ook het overleg over een wederzijdse terugtrekking van de Franse en Libische troepen geen concreet resultaat opleverde.

N.a.v. de eerste verjaardag van de operatie Manta waarschuwde minister Hernu op 8 aug. 1984: .,Wij zullen Tsjaad niet verlaten zolang er één Libische soldaat ten zuiden van de Aouzou-strook is."

Inmiddels had de opperbevelhebber van de Franse troepen in Tsjaad. brigade-generaal Jean Poli. op 18 mei afscheid genomen Hij werd opgevolgd door brigade-geiieraal Yves Béchu, die in 1980-81 de Franse troepen in de Centraal-Afrikaanse Republiek had aangevoerd.

Op 14 juni kwam een Franse militair bij een ongeluk in Moussoro om het leven. Hij was de twaalfde Franse militair die sinds het begin van de operatie Manta in augustus 1983 werd gedood.

Vorming *UNIR*. Habre voorzitter

Van 20-27 juni 1984 woonden leden en aanhangers van de regering-Habre in N'Djamena een conferentie bij die officieel werd aangeduid als ,,het eerste buitengewone congres van Frolinat-FAN". Na een openingstoespraak van president Habre besloot het congres ,,Frolinat-FAN" te ontbinden en als constituerende vergadering te fungeren voor de oprichting van een nieuwe nationale organisatie.

Op 22 juni werd bekendgemaakt dat besloten was tot de vorming van een Union national pour l'indépendance et la révolution (UNIR). Als doelstelling van de UNIR werd vermeld de invoering van een democratisch politiek bestel dat o.a. zou moeten zijn gekenmerkt door individuele vrijheid van meningsuiting en verzet tegen ,,religieus fanatisme".

Op 24 juni sloten drie politieke groeperingen zich bij de UNIR aan: 1) het ,,Frolinat originel" van Abba Siddick; 2) de Rassemblement pour l'unité et la démocratie (RUD) van staatsminister

* Radio Addis Abeba meldde volgens de FAZ (2-8-'84) dat de conferentie in Brazzaville was afgezegd. Op 6 juli had de Ethiopische minister van buitenlandse zaken, Goshu Wolde, in Parijs verklaard dat de conferentie vóór 20 juli zou plaatsvinden. President Habre zei echter op 17 juli tijdens een bezoek aan Cairo dat over de datum nog geen overeenstemming was bereikt. De vorige dag had GUNT-leider Goukouni Oueddei de voorwaarden van Habre voor het doorgaan van de conferentie bovendien verworpen. t.w. de organisatie onder auspiciën van de Kongolese autoriteiten: een voorbereidende bijeenkomst van ,.experts"; en geen discussie op voet van gelijkheid. want de ,.legitieme president" van Tsjaad wil alleen met zijn oppositie onderhandelen.

De Tsjadische president Hissene Habre (in het uit) werd op 15 juli 1984 na aankomst in Cairo begroet door de Egyptische president Mubarak (r) Links op de foto de beide echtgenotes

Djidingar Dono Ngardoum: en 3) de Rassemblement national démocratique et populaire (RNDP) van Kassire Koumakoy.
Op 26 juni werd president Habre bij acclamatie tot voorzitter van de UNIR gekozen. terwijl voorts een 80 leden tellend Centraal Comité werd benoemd. In dit CC was de meerderheid van de leden van de voormalige Conseil du commandement en chef des FAN (CCFAN), sinds 7 juni 1982 het gezagsorgaan in N'Djamena (pag. 631/1-'82), opgenomen.
Tijdens zijn eerste zitting op 28 juni benoemde het CC een uitvoerend bureau van 14 leden, met president Habre als voorzitter en kapitein Gouara Lassou (de minister van voortgezet onderwijs en onderzoek) als secretaris.
In zijn slottoespraak voor het congres deelde president Habre mee dat drie onafhankelijke facties hadden besloten zich bij de UNIR aan te sluiten. Daaronder was de ,,oorspronkelijke Frolinat" (Frolinat originel) van Abba Siddick.
Op 9 juli werd bericht dat nog een vierde ,,onafhankelijke" factie. de Mouvement démocratique tchadienne, zich bij de UNIR had aangesloten.

Reorganisatie kabinet Habre

Op 24 juli 1984 maakte president Habre een aanzienlijke reorganisatie van zijn kabinet bekend. Dit bestond nu behalve Habre als voorzitter van de ministerraad uit 20 ministers, een staatsminister en 12 staatssecretarissen. De ministerportefeuilles werden als volgt verdeeld:

buitenlandse zaken en samenwerking - kapitein Gouara Lassou (voorheen voortgezet onderwijs en onderzoek); binnenlandse zaken en bestuurshervorming - Brahim Mahamat Itno (oud-staatssecretaris): onderwijs - Abba Siddick; financiën en uitrusting - Elie Romba: transport - Lol Mohammed Shawwa; justitie - kapitein Routouang Yoma (voorheen defensie en oud-strijders); veeteelt en waterstaat - Tahar Guinassou (voorheen binnenlandse zaken en veiligheid); planning en wederopbouw - Joseph Yodeyman: economie en handel - Adoum Moussa Seif (voorheen veeteelt en waterstaat); gezondheid - Koibla Djimasta (voorheen gezondheid en sociale zaken); openbare werken, mijnbouw en olie - Moussa Kadam*; sociale zaken en opleiding vrouwen - mevr. Fatime Kimto (oud-staatssecretaris). openbare diensten - Hassan Djamous (voorheen openbare werken. mijnbouw en olie): arbeid, werkgelegenheid en beroepsopleiding - Oudalbaye Naham (voorheen justitie): natuurrampen - Taher Abeldjelil; PTT - Assileck Halata: toerisme, irrigatie en bosbouw - Ali Djalbord Diar (voorheen economie en handel); gedelegeerd minister in het bureau van de president. belast met voorlichting - Soumaila Mahamat; gedelegeerd minister in het bureau van de president. belast met defensie. oud-strijders en oorlogsslachtoffers - kapitein Zom Ndilnodji Madji*; minister toegevoegd aan het bureau van de president - Ouayochi Hamsala*; staatsminister van landbouw en plattelandsontwikkeling - Djidingar Dono Ngardoum.

* = nieuw

Vorming *CNL*. Oueddei *voorzitter*. Conferentie in Ouagadougou. Oprichting *RPF*. Scheuring in *CDR*-factie

Op 10 aug. 1984 meldde radio-Bardai, de zender van de beweging van Goukouni Oueddei, dat vijf ex-GIJNS facties op 7 aug. in Sebha (Zuid-Libië) waren overeengekomen een Conseil national de libération (CNL) te vormen als ,,opperste revolutionaire orgaan". De CNL zou tot taak hebben .,een eind te maken aan het bestaan van facties". De vijf facties, die alle tot de ondertekenaars van het akkoord van Lagos* uit 1979 behoorden, waren: de Forces armées occidentales (FAO); de Conseil démocratique révolutionnaire (CDR) o.l.v. Acheikh Ibn Omar; de Union national démocratique (UND); de Forces armées populaires (FAP) o.l.v. Goukouni Oueddei; en de Forces armées tchadiennes (FAT) o.l.v. luitenant-kolonel Wadal Abdelkader Kamougue.

Alle ondertekenaars van het uit 22 punten bestaande akkoord verplichtten zich ,,binnen een maand al hun activiteiten op binnen- en buitenlands gebied op te schorten en hun inspanningen te bundelen in de geest van de eenheid van de CNL en de GUNT". Het mandaat van de CNL ,,zal aflopen na de zitting van het eerste constituerende congres" dat binnen een jaar moest worden georganiseerd.

Op 11 aug. werd bekendgemaakt dat Goukouni Oueddei tot voorzitter van de CLN was benoemd en Mahamat Abba Saïd (voormalig staatsminister van binnenlandse zaken en veiligheid) tot vice-voorzitter.
Inmiddels waren echter op 9 aug. in Ouagadougou, de hoofdstad van Burkino-Faso, andere tegenstanders van het regime-Habre bij elkaar gekomen. Op 12 aug. werd meegedeeld dat vier facties, die eveneens deel hadden uitgemaakt van de GUNT, een nieuwe beweging hadden gevormd, de Rassemblement des forces patriotiques (RFP). Deze vier facties waren: het Frolinat originel, het Frolinat fondamental, de FAO en de Union national démocratique (UND).
Terwijl RPF-woordvoerder Facho Balaam, de secretaris-generaal van de UND, de CNL kenschetste als een ,,marionettenorganisatie, verknocht aan Goukouni (Oueddei)", verklaarde de conferentie van Ouagadougou dat het CNL-akkoord een poging van Goukouni Oueddei was om de bepalingen te annuleren van een eerdere overeenkomst uit november 1983, die naar verluidt ondertekend door zeven facties o.a. zou hebben voorzien in een aftreden van Oueddei.
Terwijl uit bovengenoemde opsomming van de oprichters van CNL en RPF reeds bleek dat er verschillende stromingen binnen de FAO en de UND waren, trad op 24 aug. ook een scheuring binnen de CDR aan het licht. Op die dag maakten zeven leiders van de CDR, o.w. de eerste adjunct secretaris-generaal Mahamat Senoussi Khatir, in Parijs de vorming bekend van een Comité d'action et de coordination (CAC) dat het gezag van de GUNT verwierp en ,,de flagrante bezetting van een deel van Tsjaad (door Libië)" aanklaagde. Op CDR-leider Acheikh Ibn Omar werd indirect een beroep gedaan met Libië en Oueddei te breken. Maar Acheikh Ibn Omar liet in een op 25 aug. door zijn vertegenwoordiger in Parijs uitgegeven communiqué weten dat het CAC een ,,marionettenorganisatie" was die elke kwalificatie miste om .,namens de duizenden strijders, militanten en kaderleden te spreken". Le Monde (28-8-'84) sloot op langere termijn een associatie van het CAC met de ,,groep van Ouagadougou", een soort ,,derde macht" in Tsjaad, niet uit.

Op 27 aug. meldde het Libische persbureau *Jana* dat Goukouni Oueddei de portefeuille van defensie en oud-strijders in zijn ,,regering" had toevertrouwd aan de nr. 2 van de CDR, Rakhis Manani, nadat hij Acheikh Ibn Omar van deze post had ontheven. Volgens CDR-woordvoerder Thiam Tidjani werd Manani daarop als CDR-lid geschorst. Tidjani verklaarde voorts in Parijs dat Omar op 15 aug. een brief aan Oueddei had geschreven, waarin hij deze verzocht ,,een eind te maken aan de Libische inmengingen in de interne zaken van de CDR" en de activiteiten van de CNL te bevriezen. Omar zou zich toen in Tripoli bevinden.
Hoewel er volgens Le Monde (29-8-'84) sprake was van een ,,groeiend isolement" van Goukouni Oueddei, bleef deze toch de steun genieten van de Libische leider Kadhafi. In een toespraak op 1 sept. t.g.v. de 15de verjaardag van de Libische revolutie verklaarde kolonel Kadhafi: ,,Wij steunen president Goukouni (die aan zijn linkerzijde zat), wij stellen onze krachten tot zijn beschikking, wij zijn bereid om met hem deel te nemen aan de gevechten voor de bevrijding van Tsjaad en Afrika."

Frans-Libisch akkoord over wederzijdse troepenterugtrekking

Terwijl de verdeeldheid onder de Tsjadische facties voortduurde en de bijeenkomst van een Tsjadische verzoeningsconferentie als voorwaarde voor het vinden van een politieke regeling uitbleef, trachtte Frankrijk met Libië tot een akkoord te komen.

Na de bezoeken van de Franse president Mitterand (30 aug. - 2 sept.) aan Marokko, dat op 13 aug. 1984 een ,,unie"-verdrag met Libië had gesloten, werd gespeculeerd over een Marokkaanse bemiddeling tussen Frankrijk en Libië' , maar dit werd op 6 sept. 1984 door Mitterand indirect tegengesproken (pag. 71412-'85).
Eveneens op 6 sept. verklaarde de Franse minister van buitenlandse zaken, Claude Cheysson, dat Frankrijk ,,dichterbij de mogelijkheid van een akkoord met de Libiërs was dan ,,enkele maanden geleden". ,,Sinds juli 1983 zijn er voortdurend directe contacten geweest met Libië". aldus Cheysson die ook herinnerde aan het bezoek dat hijzelf in februari 1984 aan Tripoli had gebracht. Inmiddels had ook een afgezant van de Franse president, Guy Georgy, in Tripoli op 1 sept. met de tweede man van het Libische regime. majoor Abdel Salem Jalloud, gesproken (pag. 714/3-'85).
Op 13 sept. liet Tripoli aan Parijs weten dat men bereid was minister Cheysson te ontvangen. De volgende dag werd vanuit Libië bericht dat de Franse minister op 15 sept. door kolonel Kadhafi werd verwacht. Cheysson gaf aan de uitnodiging gevolg en besloot na het eerste gesprek met de Libische leider in de nacht van 15 op 16 sept. naar Parijs terug te keren om Mitterrand verslag uit te brengen. In de loop van de 16de sept. ging Cheysson opnieuw naar Tripoli.
Daar onderhandelde hij over een akkoord met kolonel Kadhafi voor de grote lijnen en vervolgens met minister Ali Abdessalam al-Triki voor de details. Nadat Cheysson in de middag van de 17de sept. in Parijs was teruggekeerd, werd daar en in Tripoli een communiqué gepubliceerd, waarin werd bekendgemaakt dat Libië en Frankrijk hadden besloten om ,,op de kortst mogelijke termijn over te gaan tot de totale en gelijktijdige evacuatie uit Tsjaad van de Franse strijdkrachten en de Libische elementen voor steun aan de GUNT alsmede van hun respectieve wapens en uitrusting. De evacuatie zal op 25 september 1984 beginnen". Voorts werd gesteld dat Libië en de Franse regering hun verlangen hadden geuit om ,,hun betrekkingen en samenwerking te ontwikkelen en alle inbreuken hierop ongedaan te maken".
Minister Cheysson deelde voor de Franse televisie mee dat ook de einddatum van de evacuatie was vastgesteld, maar die datum zou een ,,militair geheim" blijven. Voorts meldde hij dat de terugtrekking onder controle van een ,,toezichtsorgaan'' zou plaatsvinden. Op de vraag of er garanties aan de overeenkomst waren verbonden antwoordde Cheysson: ,,Als zij blijven, zullen wij blijven; als zij vertrekken, zullen wij vertrekken; als zij terugkomen, komen wij terug...'
In het communiqué werd geen melding gemaakt van de Aouzou-strook noch van de in Tsjaad aanwezige Zairese troepen.

Op dat moment hadden de Franse troepen in Tsjaad een sterkte van d 289 man Het aantal Zairese troepen werd op ca 1 700 man geraamd en het aantal Libische militairen op ca 5 500 man

De Tsjadische regering bleek niet van tevoren van het te sluiten akkoord op de hoogte te zijn gesteld. Minister van buitenlandse zaken Gouara Lassou zei op 17 sept. te Parijs, waar hij op doorreis verbleef, dat zijn regering het akkoord uit de krant had vernomen. Hij verklaarde pas in de overeenkomst te geloven als alle Libische militairen metterdaad het Tsjadische grondgebied hebben verlaten. Nog dezelfde dag werd Lassou door zijn Franse ambtgenoot ontvangen. Eveneens op 17 sept. werd de Franse minister van defensie, Charles Hernu, in N'Djamena voor een onderhoud van 45 minuten door de Tsjadische president Hissene Habre ontvangen. Hernu bevestigde dat hij al een uur vóór de publikatie van het communiqué in het kantoor van Habre was.
De GUNT juichte het akkoord via woordvoerder Adoum Yacoub op 17 sept. in Tripoli toe. Hij sprak over ,,de totale en gelijktijdige evacuatie van Tsjaad door de Franse en Zairese troepen en de Libische elementen voor steun aan het Nationale Bevrijdingsleger (ANL)". Over de Zairese troepen merkte minister Lassou in Parijs op dat het een zaak van ,,de Zairese regering" was haar houding hieromtrent te bepalen.
Op 18 sept. verklaarde de Franse minister Hernu dat de Aouzou-strook niet in de evacuatie was inbegrepen en dat de toekomstige soevereiniteit ervan een zaak voor de VN was.
Daarentegen stelde de Libische minister van buitenlandse zaken Triki in een interview voor de Franse radio dezelfde dag dat de Aouzou-strook ,,een integraal onderdeel is van Libië". ,,Wij zijn niet van plan om deze kwestie met wie dan ook te bespreken", aldus Triki.

Op 18 sept. liet de voormalige Oostenrijkse bondskanselier Kreisky weten dat hij in het Tsjadische conflict tussen Frankrijk en Libië had bemiddeld, terwijl een Griekse regeringswoordvoerder onthulde dat premier Papandreou als tussenpersoon een ,,positieve rol" had gespeeld

Op 19 sept. werd bekend dat Frankrijk en Libië elk twee Afrikaanse landen zouden aanwijzen om toe te zien op de troepenterugtrekking die half november zou moeten zijn voltooid. Voorts was Frankrijk van plan de Libische terugtrekking met vliegtuigen (van het type Breguet-Atlantic) en een satelliet te controleren.
Op 20 sept. verklaarde minister Hernu dat de door Frankrijk en Libië aangewezen twee Afrikaanse landen elk ca. 100 ..waarnemers'' zouden leveren die in gemeenschappelijke teams in het noorden en zuiden van Tsjaad zouden opereren. Hij zei niet om welke twee landen het ging, maar vervolgens bleek dat Frankrijk waarnemers uit Senegal had aangewezen en Libië waarnemers uit Benin. Maar de Tsjadische regering weigerde op 21 sept. die waarnemers toe te laten; zij maakte vooral bezwaar tegen vertegenwoordigers uit Benin, ,,een satelliet van Libië", waarbij erop werd gewezen dat die in 1980 naar Tsjaad waren gekomen ,,om ons te bestrijden", aldus UNIR-woordvoerder Mahamat Nouri.
Inmiddels verklaarde de Zairese president Moboetoe vóór een onderhoud met zijn Franse ambtgenoot Mitterrand in het Elysée op 20 sept. over een eventuele terugtrekking van de Zairese troepen: ,,Het is niet gepast om nu een standpunt in deze zaak in te nemen. Wij zullen een besluit nemen na een ontmoeting met de presidenten Mitterrand en Ronald Reagan en besprekingen met Hissene Habre". Dezelfde dag had ook de Nigeriaanse minister van buitenlandse zaken, Ibrahim Gambari, een onderhoud met Mitterrand.
Op 23 sept. weigerde de Tsjadische regering officieel waarnemers uit Benin voor toezicht op de troepenterugtrekking toe te laten, maar de Franse regeringswoorvoerder Roland Dumas stelde dat de terugtrekking ook zonder die waarnemers zou kunnen beginnen.

De troepenterugtrekking – Eerste fase

Op 25 sept. 1984 begonnen de Franse troepen met hun terugtrekking uit Tsjaad (operatie Vandoise/ operatie Silure) door hun vooruitgeschoven posten in Salal en Arada te ontruimen. Dezelfde dag kwamen op grond van een afspraak met Nigeria de Franse officieren van de gemengd Frans-Libische commissie alsmede een dertigtal Senegalese waarnemers in Kano (Noord-Nigeria) aan. De gemengde commissie moest van daaruit contact met de waarnemers onderhouden. Ook was toen, aldus Le Monde (27-9-'84), een dertigtal waarnemers uit Benin in Kano aanwezig.
Op 26 sept. meldde het Libische persbureau *Jana* dat Libië de vorige dag

Een Franse militaire kolonne op de terugtocht van Salal naar Moussoro (25 september 1984)

begonnen was met de uitvoering van het akkoord met Frankrijk. Maar op 27 sept. verklaarde de Tsjadische minister van voorlichting, Soumaila Mahamat, dat voor zover zijn regering bekend was de Libiërs nog niet waren begonnen de ,,twaalf garnizoenen'' ten noorden van de 16de breedtegraad te ontruimen. Op 29 sept. bevestigde een GUNT-woordvoerder dat ,,de laatste Libiër Faya-Largeau op 28 september had verlaten''.

Op 5 okt. vond in Parijs een minitop van vier francophone Afrikaanse leiders met president Mitterrand plaats. De vier waren Hissène Habre (Tsjaad), Omar Bongo (Gabon), Félix Houphouet-Boigny (Ivoorkust) en Moboetoe Sese Seko (Zaire).

Vóór zijn vertrek uit de Franse hoofdstad verklaarde Habre op 6 okt. tegenover Le Monde (9-10-'84) dat de standpunten van Frankrijk en Tsjaad dichterbij elkaar waren gekomen. Hij verzekerde dat inzake de waarnemers ,,een voor iedereen bevredigende oplossing'' zou worden gevonden.

Habre toonde, aldus de NZZ (10-10-'84). een conciliante houding jegens de Frans-Libische overeenkomst in ruil voor meer economische en militaire hulp van Frankrijk. In Parijs werd gemeld dat Tsjaad ook in de toekomst economische hulp ter waarde van die uit 1984 (330 mln francs) zou ontvangen. d.w.z. het drievoudige van de hulp uit 1983, terwijl een Franse regeringswoordvoerder stelde dat in het bijzonder de Franse wapenleveranties aan het Tsjadische regeringsleger zouden doorgaan. Bovendien werd op 8 okt een vliegtuig met 33 ton graan naar Tsjaad gezonden in het kader van een voedselluchtbrug.

Hoewel de Franse regering aan haar Tjadische gesprekspartners verzekerde dat met de .,Libische elementen voor steun aan de GUNT'' zowel de geregelde Libische troepen als het Islamitische Legioen werden bedoeld, bleef de Tsjadische regering sceptisch

Zij veronderstelde dat de ,,blanke Libiers'' zich zouden terugtrekken, maar zij vreesde dat de ,,zwarte Libiërs''. .,afstammelingen van de sinds verscheidene generaties in Libië gevestigde Tsjadiërs'', die in het Islamitische Legioen dienden, in het noorden van Tsjaad zouden blijven met het recent door Libië geleverde militaire materieel.

Nadat Frankrijk op 5 okt. een boodschap uit Tripoli had onderschept. waarin Libische commandanten zou zijn gelast met de terugtrekkingsoperaties te beginnen, ontving de Franse commandant in Biltine op 6 okt. opdracht met de evacuatie van zijn troepen naar Abéché te starten. Op 7 okt. begonnen de ca. 800 militairen met hun vertrek uit Biltine. Toen ook werd gemeld dat de Franse stafchef, generaal Jeannou Lacaze, in contact met zijn Libische collega zou blijven, waarbij voor het eerst werd bekendgemaakt dat Lacaze ook al op 17 sept. zijn Libische collega in Tripoli had ontmoet.

Op 10 okt. bracht een afgezant van Habre een besluit van de Tsjadische regering. genomen tijdens een buitengewone zitting van de ministerraad op 8 okt., aan het Elysée over. Volgens dit besluit stemde de Tsjadische regering in met een controle door Franse en Libische waarnemers van de wederzijdse troepenterugtrekking uit Tsjaad.

Op 12 okt. maakte Zaire officieel bekend dat het al zijn troepen uit Tsjaad zou terugtrekken, terwijl het zijn militaire samenwerking met N'Djamena zou voortzetten. Een aantal Zairese adviseurs zou achterblijven om bij de opleiding van Tsjadiërs te assisteren, De volgende dag deelde minister van voorlichting Sakombi Inongo in Kinsjassa mee dat de terugtrekking van de Zairese militairen – 1.412 man – binnen acht tot tien dagen zou beginnen en vóór die van de Franse en Libische troepen zou zijn voltooid.

Op 14 okt. verklaarde generaal Lacaze in N'Djamena dat niets erop wees dat de Libische troepen het terugtrekkingsakkoord niet respecteerden. Hij deelde mee dat 12 Libiërs naar N'Djamena zouden gaan en twaalf Fransen naar Bardai om vandaaruit de controle op de terugtrekking in het terrein uit te oefenen.

Overigens verklaarde een overgelopen GUNT-commandant. Issa Koua, die op 8 okt uit Fada zou zijn ontvlucht, op 11 okt. in Biltine dat de Libiërs sinds 17 sept. hun militaire potentieel in Fada juist hadden versterkt. Daar waren 20 pantservoertuigen aangekomen en 12 BM-21 raketwerpers. Dagelijks hadden minstens twee C-130 transportvliegtuigen zwarte Libische soldaten aangevoerd en blanke Libische soldaten geevacueerd.

Tsjadisch vooroverleg in Brazzaville mislukt

Op 15 okt. 1984 maakte de Kongolese minister van buitenlandse zaken, Antoine Ndinga Oba, bekend dat op 20 okt. in Brazzaville een bijeenkomst ter voorbereiding van een ,,verzoeningsconferentie'' tussen de Tsjadische partijen zou beginnen. Alle betrokken partijen hadden zich voor het beleggen van zo'n bijeenkomst uitgesproken, zonder de voltooiing van de Frans-Libische terugtrekking uit Tsjaad af te wachten, en zij hadden de Kongolese uitnodiging aanvaard, aldus Oba.

Nadat eerdere pogingen om een verzoeningsconferentie in Brazzaville te beleggen eind juli waren mislukt, had de Kongolese regering contacten gelegd met de Tsjadische regering van Hissene Habre, de GUNT en een aantal onafhankelijke facties.

Op 20 okt. werd de voorbereidende bijeenkomst geopend door de Kongolese president Denis Sassou Nguesso in aanwezigheid van ca. 120 afgevaardigden van 12 delegaties. Naast de Tsjadische regeringsdelegatie uit N'Djamena o.l.v. de minister van buitenlandse zaken Gouara Lassou was er een afvaardiging van de GUNT o.l.v. Adoum Yacoub met delegaties van zes facties. Voorts waren aanwezig de Mouvement populaire et révolutionnaire du Tchad (MPRT) o.l v. It.-kol. Abdelkader Kamougue; het Comité d'action et de coordination (CAC), de Rassemblement des forces patriotiques (RPF) en de Groupe de démocrates et patriotes (een onafhankelijke factie).

De GUNT-afvaardiging omvatte vertegenwoordigers van de volgende facties: de Forces armées populaires (FAP), de Forces armées tchadiennes (FAT), het Première Armée (o.l.v. Said), de Forces armées occidentales (FAO): incl. de Mouvement populaire pour la libération du Tchad) alsmede de pro-Oueddei-facties van de Conseil démocratique révolutionnaire (CDR) cn de Union nationale démocratiquc (UND).

De GUNT-afvaardiging weigerde vervolgens aan de eerste werkvergadering op 21 okt. deel te nemen als niet aan twee voorwaarden zou zijn voldaan: 1) de bijeenkomst moest plaatsvinden onder auspiciën van een vertegenwoordiger van de OAE; en 2) de bijeenkomst moest uitsluitend worden bijgewoond door de regeringsdelegatie uit N'Djamena en de GUNT-afvaardiging, of – in de woorden van Yacoub – ,,het reactionaire blok'' en ,,het progressieve blok''. Maar op 21 okt. liet Yacoub na overleg met de Kongolese autoriteiten deze eisen vallen. Die hadden hem verzekerd dat zij een mandaat van OAE-voorzitter Mengistu Haile Mariam hadden.

Op 22 okt. stelde de delegatie van de Groupe de démocrates et patriotes een programma voor waarin o.a. een voorlopige reorganisatie van de staatsstructuur in de richting van een gedecentraliseerde eenheidsstaat werd bepleit. De president van die staat moest door de conferentie van Brazzaville worden benoemd. Bovendien werd de vorming van een nationale commissie van deskundigen voorgesteld die tot taak had de beginselen uit te werken van een plan tot vorming van een Tsjadisch nationaal leger. De regeringsdelegatie uit N'Djamena verklaarde dezelfde dag dat zij als de enige vertegenwoordiger van de legitieme regering van Tsjaad niet kon accepteren dat de eenheidsstructuur van de staat en een reorganisatie van het leger ter discussie werden gesteld. ,,Tsjaad is en zal altijd een ondeelbaar geheel blijven'', aldus Lassou. Bovendien had al een reorganisatie van de organisatie en de taken van de Tsjadische nationale strijdkrachten plaatsgevonden. waardoor deze de hele natie vertegenwoordigden. Een voorwaarde voor de voortgang van de conferentie was volgens de regeringsdelegatie dat men het erover eens was dat die conferentie een ontmoeting was van de regering van de republiek Tsjaad en de diverse oppositionele groeperingen van het land.

Op 24 okt. lieten diverse delegatieleden weten dat het voorbereidend overleg ,,geblokkeerd'' was. De leider van de GUNT-afvaardiging Yacoub spoorde de regeringsdelegatie uit N'Djamena aan ,,openlijk af te zien van elke aanspraak op de legaliteit en de legitimiteit''. Zolang deze prealabele voorwaarde niet is opgeheven, zal er geen echt debat in Brazzaville zijn'', aldus Yacoub. Om de discussie uit de impasse te halen vertrok de Kongolese minister Oba dezelfde dag naar N'Djamena voor overleg met president Habre.
Op 26 okt. beschuldigden de delegatieleiders van de regering-Habre en de GUNT elkaar van het saboteren van het overleg en het voorbereiden van oorlog die zou uitbreken zodra de Frans-Libische troepenterugtrekking was voltooid.
Op 27 okt. schortte minister Oba de voorbereidende bijeenkomst voor onbepaalde tijd op. Hij beschreef de bijeenkomst als ,,slechtseen eerste fase in het vredesproces''. maar hij noemde geen datum voor een volgende ontmoeting.

De troepenterugtrekking – Tweede fase

Terwijl de Franse troepen in Tsjaad zich vóór medio oktober 1984 uit hun vooruitgeschoven posities in Salal, Arada en Biltine (gedeeltelijk) hadden teruggetrokken. bleven er over de daadwerkelijke terugtrekking van de Libische troepen tegenstrijdige berichten de ronde doen. De Franse autoriteiten toonden zich ervan overtuigd dat de Libische troepen met hun terugtrekking waren begonnen, maar de Tsjadische autoriteiten in N'Djamena bleven sceptisch.
Op 18 okt. werd bericht dat de eerste Franse troepen (320 parachutisten) Tsjaad hadden verlaten. Zij waren op 11, 14 en 17 okt. de grensrivier de Chari naar Kameroen overgestoken, vanwaar zij naar Bouar (Centraal Afrikaanse Republiek) zouden worden overgebracht.
Op 23 okt. meldde AFP uit welingelichte bron dat de Franse troepen de voorgaande nacht de basis Moussoro (280 km ten noorden van N'Djamena) hadden ontruimd. Diezelfde dag vernam ***Le Monde*** uit gezaghebbende militaire bron te Parijs dat de Libische terugtrekking uit Faya-Largeau en twee plaatsen ten noorden daarvan op gang was gekomen, maar dat de ontruiming van Fada nog niet was begonnen.
Op 24 okt. 's avonds arriveerde een contingent van 120 parachutisten in Toulouse als eerste eenheid van de Franse troepen in Tsjaad die in Frankrijk terugkeerden, aldus *DPA*. Diezelfde dag verlieten de laatste Franse troepen Biltine.
Op 28 okt. trokken de Fransen hun laatste eenheden uit Abéché terug naar N'Djamena.
Evenals op 28 okt. maakte het Franse ministerie van buitenlandse zaken bekend dat die dag zes Franse waarnemers naar Libië waren vertrokken om van daaruit naar het noorden van Tsjaad te gaan. Zij vertrokken op 30 okt. naar Bardai, terwijl diezelfde dag zes Libische en zes Franse waarnemers in N'Djamena aankwamen. Daar waren toen alle Franse troepen in Tsjaad samengetrokken, nadat zij op 29 okt. hun laatste positie buiten de hoofdstad, de plaats Ati, hadden ontruimd.
Op 31 okt. meldde het Libische persbureau *Jana* dat ,,de Libische elementen voor steun aan de GUNT'' inmiddels Faya Largeau en Fada hadden verlaten.
Op 3 nov. deelde het Franse ministerie van defensie mee dat alle Franse gevechtsvliegtuigen in Tsjaad – vier Jaguars en vier Mirages – naar elders waren vertrokken.
Op 5 nov. keerde de eerste eenheid Zairese militairen (300 man) naar huis terug. Op 12 nov. werd de Zairese aanwezigheid ceremonieel beëindigd.
Op 7 nov. verliet het laatste konvooi van de Franse troepenmacht* (van de operatie Manta) N'Djamena met bestemming Kameroen.
Op 10 nov. maakten Frankrijk en Libië in een gemeenschappelijk communiqué bekend dat de terugtrekking van de Franse troepen en de ,,Libische elementen voor steun aan de GUNT'', zoals op 17 sept. 1984 in Tripoli overeengekomen, die dag was voltooid. Daarbij werd verwezen naar de gemengde waarnemersteams. Dezelfde dag verklaarde de Franse minister van buitenlandse zaken Cheysson voor de televisie ,,de zekerheid'' te hebben dat ,,er terugtrekking van de Libische troepen heeft plaatsgevonden''. Maar op 12 nov. beschuldigde het officiële Tsjadische persbureau *ATP* de Franse autoriteiten ervan door dergelijke verklaringen ,,met opzet de waarheid over de situatie van het land te flatteren''. Volgens dit persbureau waren ,,de Libische agressietroepen nog volledig op Tsjadisch grondgebied gestationeerd''.

Een correspondent van het Franse blad Le Matin, die tussen 1 en 5 nov. met de Franse waarnemers vanuit Bardai de Libische terugtrekking vanuit Noord-Tsjaad had mogen volgen, meldde dat hij op 2 en 3 nov. in totaal twee Libische kolonnes van maximaal 1.000 man in noordelijke richting had zien trekken. De Libische troepenmacht in Tsjaad onder commando van kolonel Ali Sharif werd op 6.000 man geraamd.

Op 13 nov. zei de Tsjadische minister van voorlichting, Soumaila Mahamat, dat de Libische troepen Noord-Tsjaad niet hadden ontruimd. Zij versterkten juist hun aanwezigheid. In Fada was het Libische contingent op volledige sterkte gebleven, uitgerust met o.a. 13 gevechtsvliegtuigen van het type SF-260 Marchetti en drie Hercules C-130 transporttoestellen. Bovendien hadden de Libiërs sinds het akkoord van 17

---

* Van de ruim 3.000 Franse militairen zouden ca. 100 man in Tsjaad blijven voor militaire technische samenwerking en operationele bijstand aan het Tsjadische regeringsleger. Omstreeks 1.000 militairen zouden worden ondergebracht op de Franse bases in de Centraal Afrikaanse Republiek (Bouaren Bangui), waar al 1.200 militairen waren gelegerd. Van het Franse militaire materieel bleef een deel (vooral vrachtauto's) in Tsjaad achter. (Le Monde 10-11-'84)

sept. in Ouadi-Doum (150 km ten noorden van Faya Largeau) een vliegveld aangelegd, waarvan een 2.000 meter lange baan reeds gereed was. De minister beriep zich op getuigenverklaringen van overgelopen oppositiefiguren en ,,andere inlichtingen", waarmee waarnemingen van Amerikaanse satellieten zouden zijn bedoeld die de VS aan Parijs en N'Djamena zou hebben verstrekt.
Op 14 nov. bevestigde woordvoerders van het State Department te Washington dat uit satellietfoto's bleek dat het gros van de Libische troepen met hun materiaal in Noord-Tsjaad was gebleven.

Op 13 en 14 nov had in N'Djamena een bijeenkomst van de gemengde Franse-Tsjadische commissie plaatsgevonden, waarbij de Franse delegatie werd geleid door Christian Nucci, de minister van samenwerking en ontwikkeling. Het betrof de eerste bijeenkomst van deze commissie sinds april 1977.

Ontmoeting Mitterrand-Kadhafi op Kreta. Voortdurende Libische aanwezigheid in Tsjaad

Op 15 nov. 1984 had de Franse president hfitterrand in Elounda op het Griekse eiland Kreta een ontmoeting met de Libische leider Kadhafi na bemiddeling van de Griekse premier Andreas Papandreou die als gastheer fungeerde.
Na afloop van de vijf uur durende besprekingen verklaarde Kadhafi dat ,,een nieuw hoofdstuk in de relaties tussen Libië en Frankrijk" was begonnen. ,,Ik heb bij president Mitterrand alle begrip ontmoet om de problemen te regelen", aldus de Libische leider, die Mitterrand en zijn ,,vriend" Papandreou omschreef als ,,borgen voor de vrede in de gevoelige regio van de Middellandse Zee". Papandreou, die zei namens Mitterrand te spreken (die onmiddellijk was vertrokken), deelde mee dat de besprekingen vooral over de affaire Tsjaad waren gegaan. ,,Het basisprincipe in deze affaire is dat noch een Franse soldaat noch een Libische soldaat op het Tsjadische grondgebied blijft", aldus de Griekse premier.

Op 16 nov. legde Mitterrand zelf in Parijs een verklaring af. Hij rechtvaardigde zijn ontmoeting met Kadhafi wegens ,,het voortduren van een Libische aanwezigheid in Tsjaad". Die aanwezigheid ,,is minder (groot) dan bepaalde buitenlandse bronnen zeggen, maar groter dan ze zou moeten zijn". Ze bestond uit ,,twee of drie bataljons, zonder zware bewapening, zonder enigerlei offensief karakter, zonder luchtmacht maar met enkele helikopters", aldus de Franse president
Ondervraagd over de tegenstelling tussen deze mededeling en het officiële communiqué van 10 november (waarin was gemeld dat ook de terugtrekking van de Libische eenheden was voltooid) stelde Mitterrand dat men pas ,,vanaf 10 november" in Tsjaad ,,een vertraging" bij de Libische terugtrekking had waargenomen ,,dan wel een versterking van de militaire aanwezigheid". Mitterrand verzekerde dat ,.de voorwaarde voor elke andere ontwikkeling" in de relatie met Libië ,,de totale evacuatie tot de laatste Libische of Franse soldaat uit Tsjaad" was. Kolonel Kadhafi had hem verzekerd dat ,,alle nodige orders waren gegeven voor een volledige terugtrekking".
De Franse president verklaarde zich in beginsel bereid kolonel Kadhafi in Parijs te ontvangen en zelf naar Tripoli te gaan, maar ,,alles hangt van de realisering van het akkoord van Tripoli af".
De Franse regeringswoordvoerder Roland Dumas stelde het aantal Libische militairen in Tsjaad op 16 nov. tegenover journalisten op 800 tot 1.000 man. Dat aantal kwam vrijwel overeen met ramingen van Franse inlichtingendiensten (van 14 nov.) die schatten dat nog 20% van de Libische militairen in het noorden van Tsjaad was d.w.z. omstreeks 1.000 man.

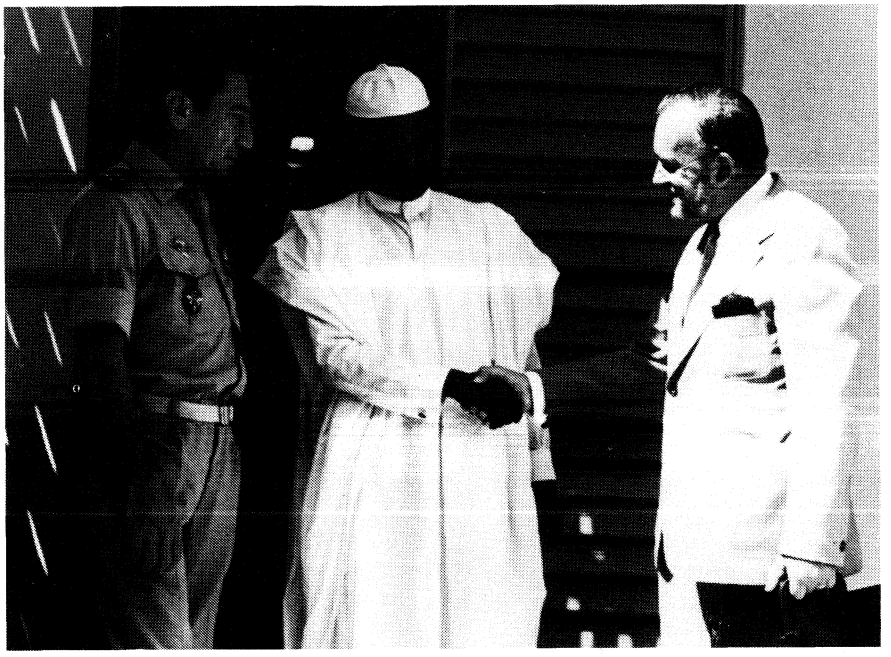
Op 18 nov. ging de Franse regering over tot een indirecte demonstratieve waarschuwing aan het adres van Libië, aldus perscommentaren. De minister van defensie Hernu en stafchef Lacaze brachten een bliksembezoek aan N'Djamena en twee in de Centraal Afrikaanse Republiek gestationeerde Jaguars voerden een verkenningsvlucht boven Tsjaad uit. Dezelfde dag verklaarde minister Cheysson dat kolonel Kadhafi ,,zich niet aan zijn woord heeft gehouden". Overigens meende hij dat de ,.perscampagne, deze week door de Amerikanen ontketend t.a.v. het voortduren van de Libische aanwezigheid in Tsjaad" het vertrek van de Libiërs niet gemakkelijker zou maken. Tegelijk parafraseerde Cheysson zijn verklaring van 17 sept. met de waarschuwing aan het adres van de Libiërs: ,,Als zij terugkomen, komen wij terug."
Op 19 nov. werd vanuit Parijs bericht dat 250 Franse militairen in de Centraal Afrikaanse Republiek in staat van paraatheid waren gebracht om eventueel naar Tsjaad terug te keren, indien de Libische troepen niet ,,binnen enige dagen" alsnog Noord-Tsjaad ontruimden.

Inmiddels werd in Frankrijk door de oppositie scherpe kritiek geuit op u-at ,,de grootste diplomatieke flater" van het regime-Mitterrand werd genoemd. De Parijse pers – niet alleen die van de oppositie – stelde dat de affaire. waarbij Parijs opzettelijk de ogen sloot voor de Libische schending van het evacuatie-akkoord, de geloofwaardigheid van de Franse buitenlandse politiek ernstig ondermijnde De veronderstelling werd geopperd dat Mitterrand zich in de luren had laten leggen door Kadhafi dan wel opzettelijk had gelogen om weg te kunnen uit Tsjaad. Hoofdredacteur Serge July van de linkse Libération constateerde op 19 nov.: ,,Eén Kadhafi en één week waren voldoende om Mitterrand belachelijk te maken".

Op 19 nov. verklaarde kolonel Kadhafi in Valetta (Malta) dat hij zich ,,totaal gebonden" voelde aan het Frans-Libische akkoord van 16 sept.; de vertraging bij de terugtrekking van zijn troepen uit Noord-Tsjaad was te wijten aan ,,logistieke problemen".
Tegelijk dreigde hij met een ,,nieuwe" Libische militaire interventie in het

Den Griekse premier Andreas Papandreou (l.), de Libische leider Moammar Kadhafi (m.) en de Franse president François Mitterrand tijdens hun bijeenkomst op 15 november 1984 in Elounda (Kreta).

De Franse minister van defensie. Charles Hernu (r). drukt de hand van de Tsjadische president Habre (m.)onder het toeziend oog van de Franse stafchef. generaal Jeannou Lacaze (r.) na afloop van hun ruim drie uur durende beraad op 19 november 1984 in de Tsjadische hoofdstad N'Djamena

geval dat ,,andere buitenlandse troepen, uit welke landen ook" Tsjaad zouden binnenkomen. De Libische leider bevestigde zijn ,,totale" steun aan de GUNT en verzekerde dat hij het ,,illegitieme" regime van Habre ,,nooit (zou) erkennen".

Op 21 nov. publiceerde het linkse Franse dagblad Libération een nota d.d. 20 nov. van het Franse secretariaat-generaal van defensie. Daarin werd gesteld dat in het noorden van Tsjaad nog 3.000 Libische militairen aanwezig waren met 57 tanks, zeven helikopters en diverse raketbatterijen. Bovendien werden de Libische troepen daar nog versterkt in plaats van teruggetrokken. Deze cijfers werden vervolgens door het ministerie van defensie betwist als ,,belachelijk". Minister Hernu stelde op grond van zijn eigen inlichtingenbronnen dat de Libische aanwezigheid in Noord-Tsjaad sinds 16 nov. ongewijzigd was gebleven en omstreeks 1.000 militairen omvatte. Tegelijk gedroeg de Franse regering zich alsof het aan Kadhafi verleende ,,uitstel" voor een volledige terugtrekking nog niet was afgelopen, aldus Le *Monde* (23-11-'84). De pers repte over een uitstel van ,,een paar weken".

Op 22 nov. verklaarde de Libische minister van buitenlandse zaken Triki in Athene dat de terugtrekking van Libische troepen uit Tsjaad door ,,technische oorzaken" vertraging had opgelopen, maar nu ,,zeer goed" verliep. Libië was van zins de overeenkomst met Frankrijk na te leven, maar dat betekende geen ontruiming van de Aouzou-strook die als deel van het Libische grondgebied werd beschouwd, aldus Triki. Hij verklaarde tevens dat Libië opnieuw militair in Tsjaad zou interveniëren, als de regering-Habre aanvallen op GUNT-troepen zou uitvoeren.

Maar op 30 nov. meldde Le Monde vanuit N'Djamena dat er nog van geen enkele effectieve Libische terugtrekking sprake was. Het Libische potentieel in het noorden van Tsjaad werd gesteld op ca. 2.000 man, met tanks, 13 vliegtuigen en een dozijn helikopters.

Op 1 dec. verklaarde de Tsjadische staatssecretaris van buitenlandse zaken, Ahmed Korom, dat Libië zich in het noorden van Tsjaad bleef versterken, waar o.a. lanceerinrichtingen voor raketten werden geïnstalleerd.

Op 4 dec. zei de Tsjadische minister van voorlichting, Soumaila Mahamat, in een interview met *NRC/H'blad*: ,,De Libiërs zijn nooit weggeweest. (...) Integendeel, zij hebben zich versterkt. Er zijn nu 5.000 met gevechtsvliegtuigen, tanks, helikopters en raketbatterijen."

Op 5 dec. erkende de Franse minister van buitenlandse zaken Cheysson in de Nationale Vergadering dat er nog steeds Libische troepen in Noord-Tsjaad waren, naar schatting 3.000 man, maar die bezetten daar ,,zuiver defensieve posities". De minister verzekerde dat ,,de 16de breedtegraad niet zal worden overschreden" door de Libiers. Mochten de Libiers zich van offensieve uitrusting voorzien, dan zou Frankrijk ,,onmiddellijk" reageren met gepaste middelen, aldus Cheysson. Frankrijk bleef de uitvoering van het akkoord met de volledige terugtrekking van de Libische troepen eisen.

Voorts onthulde Cheysson dat president Habre een aanbod van Frankrijk om troepen naar Tsjaad terug te sturen „van de hand had gewezen". Dit bleek niet geheel juist. President Habre had zich alleen uitgesproken tegen het sturen van 250 Franse parachutisten naar N'Djamena, omdat een ,,mini-Manta bis" niets zou oplossen. Habre wenste een „offensieve" hulp om de Libische troepen uit Tsjaad te verdrijven, d.w.z. minimaal ondersteuning door de Franse luchtmacht. Minister Soumaila Mahamat verklaarde in *NRC/H'blad* (5-12-1984): „We willen dat Parijs gevechtsvliegtuigen zendt en ons daarmee luchtsteun geeft. Dan zullen wij zelf de Libiërs verdrijven". De minister wilde geen herhaling van de operatie Manta, die tot een officieuze wapenstilstand leidde. ,,Zo'n situatie mag niet weer ontstaan. We hebben niets aan een nieuwe status quo." Volgens Soumaila Mahamat had Frankrijk niet geantwoord op het Tsjadische verzoek om gevechtsvliegtuigen.

Op 9 dec. zei een hoge functionaris uit het gevolg van president Mitterrand in Kinshasa (Zaire) dat de Franse regering had besloten te berusten in de militaire aanwezigheid van Libië in Noord-Tsjaad; zij zou geen verdere militaire actie ondernemen om de Libiers te verdrijven.

Op 11 dec. sprak de nieuwe Franse minister van buitenlandse zaken, Roland Dumas (benoemd op 7 dec.),tegen dat er een ,,geheime clausule" in het Frans-Libische akkoord van 16 sept. bestond, waarin Frankrijk de bezetting van noordelijk Tsjaad door Libië zou hebben geaccepteerd.

Mitterand in Afrika. *10de* Frans-Afrikaanse topconferentie

Op 8 dec. 1984 arriveerde de Franse president Mitterrand in Kinshasa voor overleg met zijn Zairese ambtgenoot Moboetoe Sese Seko. Deze besloot de volgende dag na een vier uur durend onderhoud met Mitterrand alsnog de aanstaande Frans-Afrikaanse top bij te wonen. Eerder had Moboetoe verklaard die conferentie te zullen boycotten, waarschijnlijk uit onvrede over de Franse houding t.a.v. de Libische aanwezigheid in Tsjaad. aldus kringen in Kinshasa.

Op 10 dec. reisde Mitterrand via Rwanda, waar hij in Kigali met president Juvenal Habyarimana sprak, naar Boe-

roendi. waar in de hoofdstad Boejoemboera op 11 en 12 dec. de 11de Frans-Afrikaanse topconferentie plaatsvond. In zijn toespraak tot die topconferentie wijdde de Franse president op 11 dec. slechts twee minuten aan het probleem-Tsjaad. Hij benadrukte dat Frankrijk ,.geen agressie" zou dulden en bereid was tot militaire interventie in die (Afrikaanse) landen waarmee het een defensieverdrag heeft. Dat betrof de Centraal Afrikaanse Republiek, Djiboeti. Gabon, Ivoorkust. Kameroen en Senegal. maar niet Tsjaad dat slechts een akkoord inzake technische militaire samenwerking met Frankrijk had. Frankrijk had dan ook in 1983 besloten troepen naar Tsjaad te sturen „op het uitdrukkelijke verzoek van de regering van dat land" en omdat het „waarde hecht aan het behoud van evenwicht in Afrika. en vooral in zwart Afrika". aldus Mitterrand. Hij verzekerde dat Frankrijk binnen enkele uren voldoende Franse soldaten zou kunnen mobiliseren om in Tsjaad verblijvende Libische troepen tegen te houden indien deze zich ten zuiden van de 16de breedtegraad zouden begeven. Frankrijk zal nooit de wettigheid van de Libische aanwezigheid in Tsjaad erkennen, maar het zal zich ook niet laten verlokken tot een oorlog met Libië, zo liet Mitterrand weten.

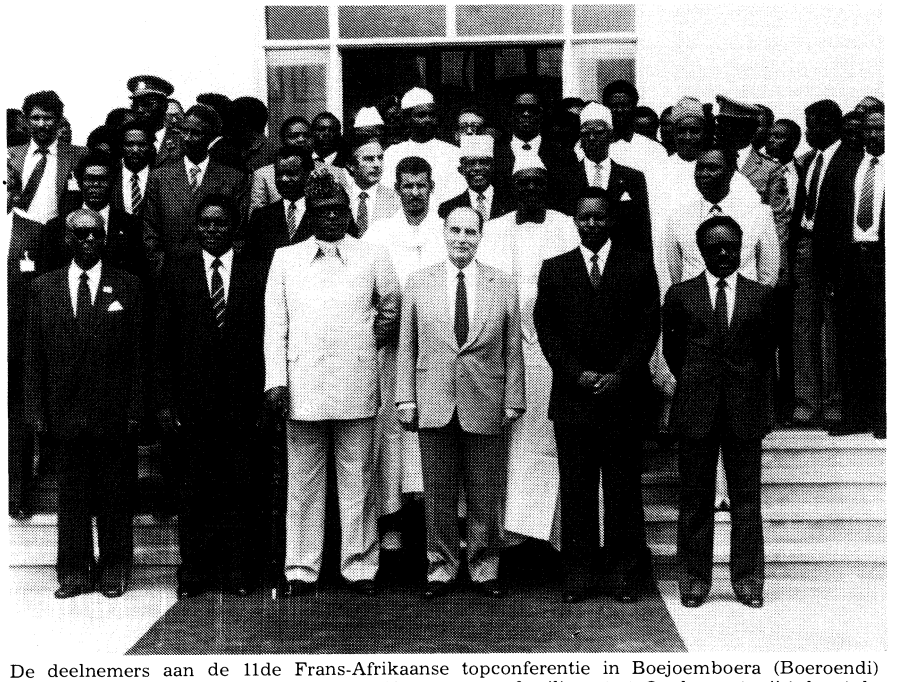
De Tsjadische president Habre zei dezelfde dag o.a.: ,,De Libiërs installeren zich. Tsjaad is in tweeën gesneden. Men verwijl ons dat wij het met elkaar niet eens worden. Maar hoe kunnen wij dat doen als de Libiërs zich constant in de binnenlandse aangelegenheden van Tsjaad mengen. Het echte gevaar vormt de verdeling."

Tijdens een persconferentie op 12 dec. in Boejoemboera zette Mitterrand nogmaals de Franse politiek uiteen. Frankrijk „wil noch een verstoring van het evenwicht. noch een destabilisatie van zwart Afrika door invallen, agressiedaden of veroveringen vanuit het noorden. Dat is een van de redenen waarom wij het Franse leger langs de 16de breedtegraad hebben vastgelegd. (...) Dit is een praktische linie die goed de plaats markeert waar elke infiltratie is tot staan gebracht en moet worden tot staan gebracht." Ondervraagd over een eventuele terugkeer van de Franse troepen in Tsjaad om de Libiërs uit het noorden van het land te verdrijven, merkte Mitterrand op: .,In deze hypothese zou deze (Tsjadische) regering ons daarin moeten voorgaan."

Eveneens op 12 dec. werd de Franse president in de hoofdstad van de Centraal Afrikaanse Republiek, Bangui. begroet voor de laatste etappe van zijn Afrikaanse reis. Op 13 dec.. toen Mitterrand terug was in Parijs. verklaarde het Zairese persbureau AZAP dat Frankrijk „er niet in is geslaagd de malaise te verdrijven" die in Afrika was ontstaan door ,,de negatieve ontwikkeling van de situatie in Tsjaad". „Men verwachtte een initiatief van Frankrijk om een eind te maken aan de Libische bezetting van het noorden van dit land". aldus AZAP. maar Frankrijk „had niet geantwoord" op de vragen over zijn ,,huidige intenties".

In een vraaggesprek voor de Franse televisie betoogde president Mitterrand op 16 dec. dat Frankrijk nooit de ,,politieke amputatie" van Tsjaad zou aanvaarden, maar ,,ik ben niet de gendarme van Afrika". ,.Mijn bedoeling, mijn wens is te slagen in de bevrijding van dit land (Tsjaad)door een constante druk en door de middelen die ik kies en niet door die welke anderen mij willen opdringen", aldus de Franse president. Hij erkende voor het eerst dat het zuiden van Tsjaad zich ,.in een staat van burgeroorlog" bevindt. De Fransen daar. die ais bondgenoten van de regering in N'Djamena worden beschouwd, zijn nu zo impopulair dat ,,hun levens in gevaar zijn en ik nu maatregelen heb genomen om de Franse bevolking en andere vrienden van Frankrijk daar te beschermen", zo stelde Mitterrand. Daartoe was een speciaal bijstandsdetachement van ca. 150 man naar N'Djamena gestuurd.

Volgens The Times (18-12-1984)maakte Mitterrand duidelijk dat hij niet van zins was geweld te gebruiken om de Libiërs uit het noorden van Tsjaad te verdrijven. Critici betoogden dat dit op een de facto verdeling van Tsjaad neerkwam.

De deelnemers aan de 11de Frans-Afrikaanse topconferentie in Boejoemboera (Boeroendi) poseerden na de eerste dag (11 december 1984) voor een familieportret. Op de eerste rij (v.l.n.r.) de presidenten Mohammed Siyad Barre (Somalia), Juvenal Habyarimana (Rwanda), Moboetoe (Zaire), François Mitterrand (Frankrijk), Jean-Baptiste Bagaza (Boeroendi) en Omar Bongo (Gabon).

Franse *„waarnemers"* in Tripoli. *Voortdurende* Libische aanwezigheid in Noord-Tsjaad gemeld

Op 20 dec. 1984 bevestigden de Franse ministers van buitenlandse zaken en defensie: Dumas en Hernu, dat ,,sinds enkele dagen" Franse officieren samen met Griekse officieren voor een ,,observatiemissie" in de Libische hoofdstad Tripoli verbleven. Zij moesten in Noord-Tsjaad de uitvoering controleren van het Frans-Libische akkoord van 16 sept. 1984 inzake de terugtrekking van de Libische troepen. De mededeling werd door een Griekse regeringswoordvoerder in Athene bevestigd.

Reeds op 22 nov. had de Griekse woordvoerder Dimitris Maroudas verklaard dat een gemengde waarnemersmissie van Franse en Libische militairen ter plaatse op ,,de terugtrekking van de troepen uit Tsjaad" toezag in overeenstemming met de afspraak tussen president Mitterrand en kolonel Kadhafi. Nog dezelfde dag werd ,,de aanwezigheid van Franse militaire waarnemers" in Noord-Tsjaad door het Franse ministerie van defensie .,formeel" tegengesproken.

Op 14 dec. stelde kolonel Kadhafi de vorming van een internationale commissie voor om .,vast te stellen dat er geen Libische troepen (in Tsjaad) zijn". Die commissie zou kunnen bestaan uit Franse, Libische. Griekse en eventu-

eel Syrische waarnemers. aldus de Libische leider. Op 17 dec. bevestigde majoor Jalloud. Libië's tweede man, dat er een gemengde Grieks-Frans-Libische commissie bestond om de afwezigheid van Libische troepen in Tsjaad te bevestigen. In Parijs werd daarop het bestaan van zo'n commissie ontkend. Vervolgens meldde het Franse dagblad Libération dat in het Grand Hotel van Tripoii drie Franse stafofficieren en een onderofficier waren gesignaieerd.

In een op 21 dec. door Libération gepubliceerd interview verklaarde Goukouni Oueddei dat hij geen Franse militaire waarnemers in de GUNT-zone van noordelijk Tsjaad zou toelaten, omdat Frankrijk geen neutrale houding had ingenomen.
In april 1985 werd bericht dat het Franse waarneniersteam nog steeds in Tripoli was.
Op 24 maart 1985 beschuldigde president Habre Libië ervan zijn troepen in Tsjaad ten noorden van de 16de breedtegraad te versterken. Naar zijn zeggen waren daar toen 7.000 Libische militairen met gevechtsvliegtuigen, tanks en moderne luchtafweer. Bovendien was het door Libië aangelegde vliegveld (bij Ouadi-Doum) in Noord-Tsjaad nagenoeg voltooid met een 4.000 meter lange landingsbaan.

Het Franse magazine Le Point raamde de Libische troepensterkte medio maart op 5.400 man. met 200 pantservoertuigen, MI-24 gevechtshelikopters. Marchetti-vliegtuigen en luchtdoelraketten. Op 28 maart meldde de NZZ vanuit Parijs dat de Franse minister van defensie, Hernu. de omvang van de Libische troepenmacht op ,.minder dan 4.500 man, maar meer dan er zouden moeten zijn" stelde.

Op 25 april had de Franse minister van buitenlandse zaken, Roland Dumas, in Tripoli een onderhoud met de Libische leider Kadhafi, nadat hij een week eerder (18 april) president Habre van Tsjaad in Am-Timan (Zuidoost-Tsjaad) had ontmoet. Dumas zou Kadhafi hebben laten weten dat het Frans-Libische terugtrekkingsakkoord ,,nietgeheël gerespecteerd was" door Libië.

Vorming FDT onder generaal Djogo

Op 21 maart 1985 werd de vorming van een nieuwe Tsjadische organisatie van vooral zuidelijke oppositiegroeperingen in Parijs bekendgemaakt. t.w. het Front démocratique du Tchad (FDT) onder leiding van generaal Djibril Négué Djogo. De vier betrokken groepen waren:
1) het Comité permanent, dat van 1979-1982 onder leiding van luitenant-generaal Wadal Abdelkader Kamougue het effectieve politieke gezag in Zuid-Tsjaad had uitgeoefend;
2) de Group des démocrates indépendants;
3) de Groupe des démocrates et patriotes (tchadiens), die op de conferentie van Brazzaville in oktober 1984 was vertegenwoordigd; en
4) de Union démocratique pour la paix.

In een verklaring van het FDT werden zowel de regering-Habre als de GUNT beschuldigd van onverzoenlijkheid. Het FDT aanvaardde ,,de volksstrijd die wordt gevoerd door de anti-regeringscommando's en door de strijders in het centrum en de oostelijke centrale gebieden van het land". De in het zuiden opererende commando's, bijgenaamd codo's, onderhielden losse contacten met het in oktober 1982 gevormde ,,rebellenleger". Armée nationale de la libération (ANL).

Omstreeks dezelfde tijd besloten drie andere politiek-militaire organisaties. die zich zowel van Habre als Goukouni Oueddei distantieerden, hun actie te bundelen, Dit waren de Conseil démocratique révolutionnaire (CDR) factie o.l.v. Thiam Tidjani; het Première armée van Mahamat Abba Said; en het Rassemblement des forces patriotiques (RFP) van Facho Balaam.

Verzoeningspogingen Kongo. *Mali* en Marokko

Op 30 maart 1985 ontving president Habre de Kongolese minister van buitenlandse zaken, Antoine Ndinga Oba. in het kader van een nieuw initiatief van Kongo om een vreedzame regeling van het Tsjadische conflict te bevorderen door een eventuele nieuwe verzoeningsconferentie in Brazzaville. Na een onderhoud met Guy Penne, Mitterrands adviseur voor Afrikaanse zaken, op 31 maart in N'Djamena vertrok president Habre op 1 juni naar Bamako voor overleg met de Malinese president Moussa Traore. Deze voerde die dag afzonderlijke gesprekken met president Habre en de eveneens uitgenodigde GUNT-leider Goukouni Oueddei. Op 2 juni bevestigde een hoge Franse functionaris tegenover Le Monde dat Habre en Oueddei ook elkaar hadden ontmoet, maar dat werd door de GUNT-minister van defensie. Rakhis Manani, tegengesproken. Bij een tussenlanding in Niamey op 2 april weigerde Habre te zeggen of hij Oueddei had ontmoet.
Van 15-17 juni bracht president Habre een „vriendschaps- en werkbezoek" aan Marokko, waarbij hij op 16 juni een onderhoud van ruim een uur met koning Hassan II had. Volgens een bron uit Rabat zou de koning hebben toegezegd de rol van bemiddelaar te vervullen tussen Habre en kolonel Kadhafi tijdens zijn volgende bezoek aan Tripoli. Het Marokkaanse dagblad Al Itihad *al Ichtiraki* (17-6) meldde dat Goukouni Oueddei en Habre op 15 juni met een tussenpoos van twee uur in Rabat waren aangekomen.

Tijdens Habre's verblijf in Marokko kwamen de leden van zijn delegatie met de Marokkaanse premier Karim Lamrani ,,een beginsel-akkoord inzake samenwerking" overeen dat o.a. voorzag in de vorming van een gemeenschappelijke commissie van experts.

In een op 18 juni te Parijs uitgegeven GUNT-communiqué werd de mogelijkheid van een ontmoeting tussen Oueddei en Habre uitgesloten. Bovendien werd gesteld dat elk staatshoofd dat Habre ontmoette zijn kansen om als bemiddelaar op te treden zou schaden.
Op 4 juli verklaarde president Habre in Gbadolite (Noord-Zaïre) dat koning Hassan had toegezegd ..zijn gezag te laten gelden om de Libische agressie te doen ophouden". Habre verbleef in die stad een etmaal voor overleg met president Moboetoe, waarbij zowel de bemiddelingspogingen van Kongo als de militaire samenwerking tussen Zaïre en Tsjaad aan de orde kwamen.

Bijeenkomsten
Tsjadische oppositiefacties in Brazzaville en Cotonou

Le Monde (14-7-1985) berichtte dat de meeste leiders van de Tsjadische oppositiefacties sinds 10 juli bijeen waren in de Kongolese hoofdstad Brazzaville onder auspiciën van president Sassou Nguesso. Daar aanwezig waren o.a. Goukouni Oueddei, Adoum Yacoub en Abdelkader Kamougue (GUNT); generaal Djogo (leider van het FDT), Mahamat Abba Said (vicevoorzitter CNL en leider Première armée) en Rakhis Manani (leider van een CDR-factie).
In een op 23 juli uitgegeven communiqué werd meegedeeld dat de besprekingen in Brazzaville hadden geleid tot een overeenkomst om een verenigd oppositiefront tegen het regime-Habre te vormen.

Op 22 aug. begon in Cotonou, de hoofdstad van Benin, een bijeenkomst van acht Tsjadische oppositiefacties met het doel een gemeenschappelijk politiek platform uit te werken. Als deelnemers werden genoemd Goukouni Oueddei; kolonel Abdelkader Kamougue (als vertegenwoordiger van de MPRT); Abdelkader Yacine (vertegenwoordiger van een factie van het Frolinat originel); Moussa Madela Mahamat (FAO); Hadjero Senoussi (Frolinat fondamentale); Mahamat Abba Said (Première armée); Facho Balaam (RPF) en Aboubakar Mahamat Abdel Rahman (MPLT).

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.. Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

COSTA RICA NAAR DE STEMBUS

Op 2 februari konden 1,5 mln kiesgerechtigde Costaricanen (op een bevolking van 2,5 mln) naar de stembus gaan om een president, twee vicepresidenten, 57 leden van het uit één kamer bestaande parlement en, aldus de Volkskrant (1-2),1.952 leden van de 81 gemeenteraden te kiezen. In totaal deden 14 politieke partijen aan de verkiezingen mee, waarvan er zes een presidentskandidaat naar voren hadden geschoven.

Van die zes kandidaten voor het presidentschap speelden er slechts twee een belangrijke rol: Oscar Arias Sanchez van de regerende sociaal-democratisch georiënteerde Nationale Bevrijdingspartij (PLN)en Rafael Angel Calderon Fournier van de conservatieve Sociaal-Christelijke Eenheidspartij (PUSC).

Van de overige vier presidentskandidaten, zo meldde de Volkskrant (1-2), was Eugenio Jimenez buiten zijn medeweten door een groep atleten kandidaat gesteld vlak voor het verstrijken van de inschrijvingstermijn. Hij had in zijn campagne precies 240 gulden gestoken. Even kansloos, zo vervolgde het dagblad, was Alejandro Madrigal, die gelanceerd was door een bijbelpartij.

De grootste van de kleintjes waren twee linkse coalities met de kandidaten Alvaro Montero en Rodrigo Gutierrez aldus de Volkskrant (zie ook verderop onder het kopje ,,Partijpolitieke ontwikkelingen").

Volgens de op 7 februari bekendgemaakte einduitslag, aldus NZZ (11-2), kreeg Oscar Arias Sanchez 618.641 stemmen (ongeveer 52%), Rafael Calderon Fournier 541.539 stemmen (45%) en de overige vier kandidaten samen minder dan 40.000 stemmen.

De zetelverdeling in het parlement zag er volgens de *FAZ* (11-2) als volgt uit:

PLN	28
PUSC	26
Verenigd Volk	1
Volksalliantie	1
Onafh.	1

In de Volksalliantie waren de Moskou-getrouwe orthodoxe communisten (PVP) te vinden, die begin 1985 de linkse coalitie Verenigd Volk hadden verlaten (zie onder het kopje ,,Partijpolitieke ontwikkelingen" bij Pueblo Unido).

In zijn overwinningstoespraak zei Arias op 2 februari: ,,Wehebben altijd gezegd dat de keuze bij deze verkiezingen was tussen geweren en brood; de mensen hebben brood gekozen." Hij verzekerde dat hij alles in het werk zou stellen om de vrede in de Middenamerikaanse regio te handhaven. Te zelfder tijd sprak hij de hoop uit dat de goede relaties met de Verenigde Staten zouden worden voortgezet.

Zijn rivaal Calderon erkende te hebben verloren. ,,Het volk heeft zich uitgesproken en ik respecteer het als een burger die zijn land liefheeft", aldus Calderon die in 1982 had verloren van de huidige president Luis Alberto Monge Alvarez.

Het nieuwe parlement zal op 1 mei worden beëdigd. Oscar Arias Sanchez zal op 8 mei zijn partijgenoot Luis Alberto Monge Alvarez opvolgen als president van Costa Rica voor een periode van vier jaar. Een tweede ambtstermijn is volgens de grondwet niet mogeiijk. Jorge Manuel Dengo Obregon (zie ook onder kopje ,,Kabinetswijzigingen") is gekozen tot eerste en Victoria Garron tot tweede vicepresident.

Verkiezingsstrijd

De houding tegenover Nicaragua en de richting van het economische beleid vormden de voornaamste inzet van de algemene verkiezingen.

Arias presenteerde zich in zijn campagne vooral als verdediger van de vrede in het land en hij hoopte het ,,Sandinistische probleem" door middel van ,,multilaterale contacten" te regelen. Hij wilde zoveel mogelijk redden van de traditionele welvaartsstaat, die zorgde voor een redelijke gezondheidszorg en een analfabetisme-percentage van slechts vijf procent. De staat moest volgens hem een rol blijven spelen in de economie.

Arias wilde van Costa Rica ,,heteerste ontwikkelde land van Latijns-Amerika" maken en had in dit kader drie prioriteiten samengevat in de slogan: ,,onderdak, werk en vrede".

Calderon wilde een afbraak van de omvangrijke staatsinvloed in de economie en meer vertrouwen op de marktkrachten. Verder wilde hij Costa Rica's neutraliteit opgeven en in het Amerikaanse kielzog een hardere houding aannemen ten opzichte van het ,,marxistisch-leninistische" Nicaragua. Calderon stond volledig achter de Midden-Amerika politiek van de regering-Reagan. In 1985 bezocht hij Washington drie keer en werd hij ontvangen door president Reagan en vicepresident Bush. Arias daarentegen was maar één keer in de Amerikaanse hoofdstad en moest het daar met minder belangrijke figuren doen.

De dag na de verkiezingen gaf NRCI H'blad-correspondent Ferry Versteeg vanuit de Costaricaanse hoofdstad San Jose het volgende beeld van Arias en diens opvattingen:

,,Hier heb ik mij *25* jaar op voorbereid", zo zei vorige week de 44-jarige Oscar Arias Sanchez zonder vertoon van valse bescheidenheid. Als kandidaat van de regerende Partij van Nationale Bevrijding (PLN)won hij gisteren geheel volgens zijn eigen verwachting de presidentsverkiezingen in Costa Rica en zal hij in mei aanstaande de huidige president Luis Alberto Monge opvolgen. Het is de kroon op een lange en briljante carrière. Als zoon van een rijke koffieplanter in het noordelijke district Heredia studeerde Oscar Arias van 1961 tot 1967 economie aan de universiteit van San José. In dat zelfde jaar behaalde hij ook een graad in de politicologie aan de London School of Economics.

Na een kort professoraat aan de universiteit van San José was hii van 1972 tot 1978 minister van planning, daarna volksvertegenwoordiger voor de sociaal-democratisch georienteerde

Oscar Arias Sanchez (m.), de winnaar van de presidentsverkiezingen, geflankeerd door de vice-presidenten Victoria Garron en Jorge Manuel Dengo Obregon

Weekblad 55ste jaargang No. 2831. pag. 41335-41350

PLN en later ook secretaris-generaal van deze partij. Een kleine stevig gebouwde donkere man met grote ogen en bronzen stem.
Ondanks zijn intellectuele achtergrond schuwt Arias zeker niet de retorische uithalen, waar ,,Latinos'' het patent op lijken te hebben. Toch klonk hij in de campagne gematigder en bezadigder dan zijn voornaarnste tegenstander Calderon Fournier. de kandidaat van de rechtse Partij van Sociaal Christelijke Eenheid. die gisteren in het zand beet. Op de terugweg naar San José na een campagnereis ten noorden van de hoofdstad sprak Arias zich uit over de vraag of er in de naaste toekomst ondanks de voortdurende spanningen langs de Nicaraguaans-Costaricaanse grens een directe dialoog met de Sandinisten inzit.

Arias: ,,Ik geef de voorkeur aan overleg met Nicaragua in Midden-Amerikaans of Latijns-Amerikaans verband. Juist de wedergeboorte van de democratie in Latijns-Amerika maakt gezamenlijke actie ter bevordering van democratisering en nationale verzoening in Nicaragua mogelijk en geloofwaardig. Het zou goed zijn als de Verenigde Staten hun hulp aan de anti-Sandinistische contras twee of drie maanden opschorten om de Sandinisten de kans te geven een interne dialoog te beginnen. Als zij dat dan niet doen, hebben zij in ieder geval geen argument meer om zo'n dialoog te weigeren.''

In het recent verleden wekte de regering van uw president en partijgenoot Monge de indruk dat wat hem betreft het *Contadora-vredesinitiattef* dood is. Uw directe tegenstander Calderon zegt dat hardop. Wat is uw visie?

,,De waarheid is dat Contadora zijn plaats verworven heeft en een waardevolle poging is het Middenamerikaanse conflict uit de globale Oost-West-tegenstelling te tillen. Om redenen waarop ik nu niet wil ingaan, boekte Contadora nog geen succes. Maar het is geen reden ermee op te houden. Het is eerder een aansporing onze inspanningen op te voeren.''

De huidige president Monge heeft erop gezinspeeld dat zijn Partij van Natzonale Bevrijding zich zou terugtrekken uit de Socialistische Internationale wegens de ,,pro-Sandinistische'' standpunten van deze beweging.

,,Als wij een balans opmaken van onze deelname aan de Socialistische Internationale, valt die positief uit. De Internationale biedt Costa Rica een uitstekend forum om andere socialistische partijen in de wereld een juist beeld te schetsen van de situatie in Nicaragua, een land waar wij direct mee te maken hebben. Heel de wereld was solidair met de principes van politiek pluralisme, een gemengde economie en niet-gebondenheid die de Sandinisten in 1979 uitdroegen. Het was toen een groep idealisten die haar leven had gewijd aan de verdrijving van een dictator wiens tegenstanders wij alle vrijheid boden. Maar de negen Nicaraguaanse commandanten hebben de revolutie intussen verraden. Het Frente Sandinista, met zijn feitelijke credo van almachtigheid en alwetendheid, heeft de aanvankelijke principes praktisch uitgehold. Mijn indruk is dat dit proces steeds verder gaat en onomkeerbaar lijkt, wat triest is. Geweld wordt daardoor onvermijdelijk. Een belangrijk doel van Contadora is dit de commandanten in Managua duidelijk te maken en hen te bewegen tot herstel van het pluralisme op politiek, economisch en sociaal gebied.''

De Sandinisten beschuldigen u ervan dat *anti*-Sandinistische *contras* vanaf Costaricaans grondgebied acties uitvoeren tegen Nicaragua.

,,Contras zijn hier welkom voor zover zij zich alleen met politiek bezighouden. Wij hebben politieke vluchtelingen uit vele Latijns-Amerikaanse landen altijd gastvrijheid geboden. In de vorige eeuw kwamen Nicaraguanen hierheennadat de macht in hun land was overgenomen door de Amerikaanse avonturier Walker. Ook tegenstanders van Somoza zochten hier hun toevlucht. Hetzelfde doen nu tegenstanders van het Sandinistische regime. Militaire activiteiten van deze vluchtelingen zijn hier echter strikt verboden, dat zou in strijd zijn met onze politiek van neutraliteit. Voorzover zich toch gewapende anti-Sandinisten op ons grondgebied zouden ophouden, gebeurt dat tegen onze uitdrukkelijke wens.''

Wat zijn de belangrijkste verschillen met uw grote tegenstander Calderon Fournier?

,,Een belangrijk verschil is, dat ik als presidentskandidaat kwam bovendrijven na partijvergaderingen en conventies waaraan zo'n driehonderdduizend mensen deelnamen. De basis bepaalde het voor honderd procent. Calderon is tot kandidaat van de Partij van Sociaal-Christelijke Eenheid gekozen tijdens een lunch met 97 personen. Als zijn vader vroeger geen president was geweest, had hij geen kans gemaakt. Calderon vertegenwoordigt de rechtse reactie in ons land. Hij wil onze neutraliteit afschaffen en ziet niets in Contadora. Hij wil de met zorg opgebouwde welvaartsstaat geheel afbreken en meent dat de krachten van de markt geheel vrij moeten kunnen opereren. Calderon heeft zelfs gezegd dat hij in geval van een conflict tussen Nicaragua en Honduras een eenheid van onze gardisten naar dat laatste land zal sturen. Hoewel hij het later weer heeft ingeslikt, is het toch tekenend voor de man.''

Wat is uw toekomstverwachting?

,,Er zijn nauwelijks aanwijzingen dat de Middenamerikaanse crisis in de naaste toekomst zal worden overwonnen. Integendeel, er zijn gefundeerde redenen om aan te nemen dat de regio in de komende jaren verder zal destabiliseren. De grote uitdaging voor de Costaricanen is daarom hun vermogen te tonen in zo'n turbulente regio de nationale opbouw voort te zetten.''

Definitieve uitslag van de verkiezingen van febr. 1982. Samenstelling kabinet president Monge

Bij de op 7 febr. 1982 gehouden verkiezingen behaalde de PLN, die Luis Alberto Monge Alvarez als presidentskandidaat naar voren had geschoven, 57,3 procent van de stemmen en de uit vier partijen bestaande coalitie Unidad met Rafael Angel Calderon Fournier als kandidaat voor het presidentschap - 32,7 procent. Alberto Fait Lizano en Armando Arauz werden beiden gekozen tot vice-president.
De overige stemmen gingen naar de conservatieve Nationale Beweging (3,7 procent), de linkse coalitie Verenigd Volk (3,2 procent), de Democratische Partij, en de Alajuela Democratische Partij (PAD),een provinciale partij die geen presidentskandidaat had gesteld. Van de Nationale Beweging was Mario Echandi Jimenez de presidentskandidaat, van Verenigd Volk Rodrigo Roberto Gutierrez en van de Democratische Partij Edwin Retana Chavez.

Van de 1,2 mln kiesgerechtigde Costaricanen ging zo'n 77 procent naar de stembus (in 1978 81 procent). Na de

De op 7 februari 1982 tot eerste vice-president gekozen Alberto Fait.

verkiezingen was de zetelverdeling in het parlement als volgt:

PLN	33
Unidad	18
Verenigd Volk	4
Nationale Beweging	1
PAD	1

Op 28 febr. 1982 werd de samenstelling van het kabinet bekendgemaakt. Dat zag er als volgt uit:

Buitenlandse zaken - Fernando Volio Jimenez; binnenlandse zaken - Alfonso Carro Zuniga; justitie - Carlos Jose Gutierrez Gutierrez; openbare veiligheid - Angel Edmondo Solano Calderon; financiën - Federico Vargas Peralta; onderwijs - Eugenio Rodriguez Vega; landbouw - Francisco Morales Hernandez; openbare werken en transport - Rolando Araya Monge; economie en handel - Marco Antonio Lopez Aguero; industrie, energie en mijnen - Calixto Chavez Zamora; planning - Claudio Antonio Volio Guardia; arbeid - Guillermo Sandoval Aguilar; gezondheid - Juan Jaramillo Antillon; cultuur - Hernan Gonzalez Gutierrez; bureau van de president - Fernando Berrocal Soto.

Op 1 mei 1982 werd het nieuwe parlement geïnstalleerd met Hernan Garron als parlementsvoorzitter en op 8 mei volgde de installatie van Luis Alberto Monge Alvarez tot president van Costa Rica voor een periode van vier jaar. Monge was de opvolger van Rodrigo Carazo Odio (Unidad).
Het regeerprogram van president Monge was gebaseerd op een eind april bekendgemaakt ,,100 dagen plan'', dat tot doel had de Costaricaanse economie te verbeteren door een vermindering van de overheidsuitgaven en een regeling van de buitenlandse schuld. Er zou speciale aandacht worden besteed aan de agrarische sector, waarbij een grotere binnenlandse voedselproduktie en de bevordering

van de export van landbouwprodukten voorop stonden, er zou naar een nieuwe overeenkomst met het Internationale Monetaire Fonds worden gestreefd en naar de instelling van een stabiele wisselkoers.

Kabinetswijzigingen

Op 13 nov. 1983 verklaarde minister van buitenlandse zaken Volio dat hij m.i.v. 30 november ontslag nam omdat hij het niet eens was met het buitenlandse beleid van de regering.
Op 26 december deelde president Monge mee dat minister van justitie Gutierrez buitenlandse zaken overnam van Volio en dat procureur-generaal Hugo Alfonso Muñoz de portefeuille justitie in handen zou krijgen.
Met ingang van 1 febr. 1984 werd Juan Manuel Villasusa minister van planning als opvolger van Claudio Antonio Volio Guardia.

Minister van buitenlandse zaken Volio, aldus Cees Zoon in de Volkskrant (28-4-1984), stond bekend als een communistenvreter, wat de betrekkingen met het buurland Costa Rica bepaald niet ten goede kwam. Gutierrez, zo vervolgde Zoon, ging door voor aanzienlijk gematigder, met als gevolg dat hij door zijn critici geregeld als slap werd afgeschilderd.
Volgens Le Monde (28-12-1983) nam Volio ontslag omdat hij het niet eens was met de verklaring van president Monge op 17 nov. 1983 een ,,actieve en niet-gewapende neutraliteitspolitiek" te voeren.

Op 24 maart 1984 werd bericht dat Jorge Manuel Dengo Obregon was benoemd tot minister van export en investeringen i.p.v. Mario Carvajal Herrera. Deze portefeuille was na het aar de macht komen van president Monge gecreëerd.
Minister van financiën Vargas werd op 4 apr. 1984 benoemd tot minister belast met hei geven van adviezen op het gebied van de buitenlandse schuld en Porfirio Morera Batres ging naar financiën.
Bij diezelfde kabinetswijziging werd minister van economie en handel Lopez opgevolgd door zijn plaatsvervanger Odalier Villalobos.

President Luis Alberto Monge Alvarez.

Nadat het voltallige kabinet op verzoek van president Monge op 10 aug. 1984 was afgetreden, benoemde Monge op 16 augustus vier nieuwe ministers: op openbare veiligheid, op het bureau van de president, op binnenlandse zaken en op landbouw. De overige ministers kregen hun oude portefeuille terug. Het kabinet zag er nu als volgt uit:

Buitenlandse zaken - Carlos Jose Gutierrez Gutierrez; binnenlandse zaken - Enrique Obregon Valverde; justitie - Hugo Alfonso Muñoz: openbare veiligheid - Benjamin Piza Carranza: financiën - Porfirio Morera Batres; onderwijs - Eugenio Rodriguez Vega; landbouw - Carlos Manuel Rojas Lopez; openbare werken en transport - Hernan Azofaifa Viquez*; economie en handel - Odalier Villalobos; industrie - Calixto Chavez Zamora; planning - Juan Manuel Villasusa; arbeid - Guillermo Sandoval Aguilar; gezondheid - Juan Jaramillo Antillon; cultuur - Hernan Gonzalez Gutierrez; bureau van de president - Danilo Jimenez Veija; raadgever op het gebied van de buitenlandse schuld - Federico Vargas Peralta: export en investeringen - Jorge Manuel Dengo Obregon.

* eerder dat jaar benoemd

Tegelijkertijd kwam Eduardo Linzano aan het hoofd van de Centrale Bank te staan als opvolger van Marco Antonio Lopez.
President Monge omschreef de wijzigingen als ,,een simpele herstructurering van de bovenste bestuurlijke niveaus van de regering", maar Ferry Versteeg meldde er in *NRC/H'blad* (29-8-1984) het volgende over:

In Costa Rica heeft zich deze maand een ,,onderhuidse" staatsgreep voltrokken, die de positie van president Monge Alvarez en diens neutraliteitspolitiek heeft verzwakt. Onder de dreigende druk van rechtse pressiegroepen moest de president zijn meest gematigde ministers ontslaan.
Dit heeft niet alleen het interne politieke klimaat verhard, maar sluit tevens een dialoog met het buurland Nicaragua uit en zal vrijwel zeker meer speelruimte bieden aan anti-Sandinistische rebellen die vanaf Costaricaans grondgebied opereren.
Deze ontwikkeling is in Amerikaanse regeringskringen met instemming begroet. Maar het is twijfelachtig of dat ook het geval is met alle Westeuropese ministers van buitenlandse , li [illegible] juni president Monges uitnodiging aanvaardden om eind september in de [illegible] hoofdstad San José met hun Middenamerikaanse collega's te praten over een vreedzame oplossing van de explosieve regionale problemen.
De politieke crisis kwam niet uit de lucht vallen. Al sinds president Monges aantreden in mei 1982 zorgden vooral de verhouding tot het buurland Nicaragua en de problemen in het grensgebied voor scherpe tegenstellingen in zijn kabinet.
Een groep gematigde ministers, geleid door de invloedrijke minister van openbare veiligheid, Solano Calderon, en diens collega van presidentiële zaken, Berrocal Soto, bepleitte een vreedzame dialoog met de Sandinisten en een beperking van de activiteiten van anti-Sandinistische rebellen op Costaricaans grondgebied.
De andere ministeriele vleugel, aangevoerd door vice-president Armando Arauz en de bewindsman van ministeriële zaken. Alfonso Carro, wenste een harde lijn tegenover Nicaragua, een versterking van de Costaricaanse Guardia Civil en een actieve ondersteuning van het militante Amerikaanse beleid in Midden-Amerika.
Toen Monge afgelopen mei en juni West-Europa bereisde en de ministers van buitenlandse zaken van de landen van de Europese Gemeenschap en van Spanje en Portugal met succes uitnodigde voor de .,Euro-Middenamerikaanse top" van 28 en 29 september in San José vertolkte hij vooral de standpunten van de gematigde neutralistische kabinetsvleugel. En in verscheidene Europese hoofdsteden kreeg hij te horen dat men graag ,,do leemten in de Amerikaanse politiek in Midden-Amerika" wilde opvullen.

Maar intussen maakten op het Costaricaanse thuisfront rechtse groeperingen met de nauwelijks verhulde instemming van de Amerikaanse ambassade in San José van Monges langdurige afwezigheid gebruik om hun krachten te bundelen en een offensief te ontketenen.
Dit mondde op 18 juli uit in een verhit gesprek tussen de teruggekeerde president en een afvaardiging van rechtse politici, industrielen en grootgrondbezitters. De bezoekers eisten het ontslag binnen dertig dagen van enkele gematigde ministeriële kopstukken ,,die banden onderhouden met de Sandinisten" en .,een communistische samenzwering tegen het particuliere eigendom steunen", verbreking van de diplomatieke relaties met Nicaragua en een harde houding tegenover de Costaricaanse vakbonden en boerencoöperaties.
Monge wees deze eisen in eerste instantie af en betichtte de bezoekers op zijn beurt van een ,.goed georkestreerde en gefinancieerde campagne om de regering te destabiliseren".
Op 5 augustus verzekerde de conservatieve minister van regeringszaken, Carro, onomwonden dat president Monge kon kiezen tussen het ontslag van zijn ,,pro-communistische"ministers of het overdragen van zijn ambt aan vicepresident Arauz.
Drie dagen later waarschuwde het voornaamste doelwit van rechts, de minister van openbare veiligheid Solano, voor een rechtse staatsgreeppoging. Volgens ingewijden in San José hadden para-militaire rechtse groepen plannen ontwikkeld om in San José enkele commandoposten van de Guardia Civil - de voornaamste, 4500 man tellende gewapende macht van het land - over te nemen.
De plannen lekten echter voortijdig uit en bleven in de ijskast. Niettemin boden kort daarop alle ministers Monge hun ontslag aan.
Op 16 augustus zei president Monge in een toespraak tot de natie dat hij niet van plan was voor enige druk te wijken, om vervolgens de voornaamste eis van rechts - het ontslag van de ministers Solano en Berrocal - in te willigen.
Volgens Monge hadden beide ministers goed gewerkt, maar waren ,,dearbeidsomstandigheden uitgeput".
Tot Solano's opvolger op de sleutelpost van openbare veiligheid benoemde de president de conservatieve zakenman Piza Carranza, ex-officier en voormalig lid van de ultra-rechtse para-militaire ,,beweging Costa Rica vrij". Hij beheert voortaan het inlichtingenapparaat, de Guardia Civil en de overige politiële apparaten en is daarmee de twijfelachtige ,,beschermheer" geworden van de Costaricaanse neutraliteit.
Berrocal werd op ,,presidentiëlezaken" weliswaar opgevolgd door de gematigde Jimenez Veija, maar diens invloed blijft zonder de medewerking van Piza Carranza op ,,openbare veiligheid nogal beperkt.
Op het ministerie van landbouw moest Francisco Morales, die vorig jaar een Amerikaans plan

voor wegenaanleg in het grensgebied met Nicaragua tegenhield, het veld ruimen voor de industrieel Manuel Rojas, een van de voornaamste financiële steunpilaren van de rechtse campagnevoerders.
Alfonso Carro, die president Monge op 5 augustus een ultimatum stelde, werd op de post ,,regeringszaken" vervangen door de gematigde Obregon Valverde Maar dat was toch niet veel meer dan een gebaar om evenwicht te suggereren, een doekje voor Monges bloeden. De rechtse machtsgreep was in grote lijnen geslaagd. En daarmee gaat Costa Rica, ooit omschreven als een Middenamerikaans Zwitserlarid, steeds meer op een doorsnee Latinonatie lijken.

Op 3 juli 1985 werd Vargas als minister belast met het geven van adviezen op het gebied van de buitenlandse schuld vervangen door Ennio Rodriguez. Vervolgens werd hij ambassadeur in de Verenigde Staten en bij de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS).
In aug. 1985 droeg Dengo zijn portefeuille export en investeringen over aan Adolfo Quiros Guardia.

Partijpolitieke ontwikkelingen

Op het gebied van de partijpolitiek deden zich tussen febr. 1982 en febr. 1986 de volgende ontwikkelingen voor:

PUEBLO UNIDO
Begin dec. 1983 werd de secretarisgeneraal van de (communistische) Partij van de Voorhoede van het Volk (PVP), Manuel Mora Valverde, uit de partij gezet nadat hij was beschuldigd van ,,opportunisme".Mora, in 1930 één van de oprichters van de partij, werd als secretaris-generaal opgevolgd door Humberto Vargas Carbonell, die meer op de lijn van Moskou zou zitten.

Bij de verkiezingen van 1982 had de PVP deel uitgemaakt van de linkse coalitie Verenigd Volk (Pueblo Unido).

In febr. 1985 werd gemeld dat Pueblo Unido was gereorganiseerd om de PVP, die op dat moment werd geleid door Vargas en Arnoldo Ferreto Segura, uit te sluiten. Vervolgens sloot de splintergroepering die door Mora na diens verwijdering uit de PVP was gevormd, zich weer bij Verenigd Volk aan.
De aan de coalitie gelieerde vakbond, de 50.000 leden tellende Eenheidsvakcentrale van Arbeiders (Centra1 Unitaria de Trabajadores, CUT) besloot in maart 1985 op haar derde congres zich te reorganiseren in de confederatie van Arbeiders van Costa Rica (Confederacion de Trabajadores de Costa Rica, CTCR).
De Revolutionaire Beweging van het volk (Movimiento Revolucionario del Pueblo) o.l.v. Otto Castro - die aan het eind van de jaren zeventig was gevormd ter ondersteuning van de Sandinistische strijd in Nicaragua en waarvan de politieke vleugel, de Arbeiderspartij (Partido de los Trabajadores), lid was van Verenigd Volkkreeg ook te maken met de vorming van een splintergroepering, de Nieuwe Republikeinse Beweging (Movimiento Nueva Republica, MNR) o.l.v. Erick Ardon.
De in juni 1984 door Juan Jose Echeverria Brealy opgerichte Radicale Partij (Partido Radical) sloot zich bij Verenigd Volk aan, evenals een dissidente factie van de PUSC o.l.v. Javier Solis.
In mei 1985 verliet het Brede Democratische Front (Frente Amplio Democratico, FAD) van Rodrigo Gutierrez Saenz het Verenigd Volk teneinde samen met de PVP de Democratische Volksunie (Union Democratica Popular, UDP) te vormen.

PUSC
Op 17 dec. 1983 werd de coalitie Unidad, bestaande uit de Democratische Vernieuwingspartij (PRD), de Christen-Democratische Partij (PDC), de Calderonistische Republikeinse Partij (PRC) en de Volksunie (UP), formeel geregistreerd als één partij onder de naam Sociaal-Christelijke Eenheidspartij (PUSC). Rafael Angel Calderon Fournier (PRC) werd partijleider.
Op 1 dec. 1984 koos de PUSC unaniem Calderon tot kandidaat voor de begin 1986 te houden presidentsverkiezingen. De twee andere kandidaten, Arturo Monge (PDC) en Oscar Aguilar Bulgarelli (PRD) hadden zich in oktober uit de race om het presidentschap teruggetrokken.
Op 9 apr. 1985 deelde Aguilar Bulgarelli mee dat hij de PUSC verliet vanwege Calderons absolute en antidemocratische leiding van de coalitie. Volgens Aguilar Bulgarelli maakte Calderon van de PUSC een liberale in plaats van een sociaal-democratische partij.
In mei 1985 richtte Aguilar Bulgarelli de Union Nacional (Nationale Unie) op, die de sociaal-democratische waarden verdedigde.

PEC
Op 30 juni 1984 werd de Costaricaanse Ecologische Partij (Partido Ecologico Costarricense) opgericht. Haar leider, Alexander Bonilla, verklaarde dat zijn partij aan de verkiezingen van 1986 zou meedoen.

PLN
Op 27 jan. 1985 wees de regerende PLN Oscar Arias Sanchez aan als haar kandidaat voor het presidentschap. Arias was in jan. 1984 als secretarisgeneraal van de partij opgestapt teneinde de weg vrij te maken voor zijn kandidaatstelling.
Van zijn rivalen binnen de partij was Carlos Manuel Castillo, net als Arias, een conservatief die de nadruk legde op de bedreiging die de Nicaraguaanse regering zou vormen voor de Costaricaanse regering. Alberto Fait, eerste vice-president van Costa Rica van 8 mei 1982 tot juli 1984. vertegenwoordigde de meer liberale elementen binnen de partij en beschuldigde de zakenwereld en de conservatieve pers in het land ervan opzettelijk een oorlogs ,,hysterie" tegen Nicaragua te kweken.
Op 26 nov. 1984 had Fait zich echter uit de strijd teruggetrokken en zijn steun gegeven aan Arias.

Economische situatie sinds het aantreden aan president Monge

Begin maart 1982 zond de regering een missie naar Washington om de betrekkingen met het Internationale Monetaire Fonds (IMF) te verbeteren. Het IMF had zijn kantoor in San José gesloten na de ondertekening van het laatste akkoord met Costa Rica in juni 1981 (pag. 144/2-1982) en nadat herhaaldelijk was gebleken dat het land niet aan de door het IMF gestelde voorwaarden kon voldoen.
Op 20 dec. 1982 bereikte Costa Rica een akkoord met het IMF over een stand-by krediet van 92,25 mln Speciale Trekkingsrechten (Special Drawing Rights, SDR's), toen ongeveer $ 100,71 mln waard. voor 12 maanden.
Op 3 mei 1983 schreef de *Wall* Street *Journal* o.m. het volgende over de economische situatie van Costa Rica:

Tien jaar geleden was Costa Rica zo druk bezig met consumeren, dat het zijn belangrijkste volksvoedsel -zwarte bonen- vanuit het naburige El Salvador importeerde. Op den duur zou de moderne genationaliseerde economie toch in alle behoeften van de 2,3 mln inwoners voorzien. Maar thans leven de inwoners niet meer zo zorgeloos. In 1981 was de buitenlandse schuld van de regering opgelopen tot $ 3,1 mrd. Aan interest moest $ 30 mln per maand betaald worden, terwijl de wereldprijzen voor koffie, bananen en suiker, 's lands belangrijkste exportprodukten, kelderden.
En thans probeert de regering de economie van het land van consumptie op produktie over te schakelen, met alle gevolgen van dien. Openbare bouwwerken liggen stil, de inflatie steeg vorig jaar bijna tot 100 % (86,8 % - red. KHA), de koopkracht daalde met een derde en de werkloosheid nam volgens officiële cijfers toe tot 10% (in werkelijkheid waarschijnlijk tot 20%).
In elk land in de regio zou een dergelijke economische crisis tot politieke onrust geleid hebben. Maar dit is in Costa Rica niet het geval, hoewel San José een verzamelplaats is van dissidenten uit de buurlanden, die er revoluties voorbereiden. Toch is er reden tot bezorgdheid, omdat een groot aantal jongeren, produkten van Costa Rica's geboortengolf in de beginjaren zestig, juist thans op de arbeidsmarkt verschijnen.
Toen de situatie in 1981 verergerde, stopte de regering met afbetaling van de buitenlandse schuld. Het gevolg was dat buitenlandse kredietgevers en het IMF geen hulp meer wilden bieden, zolang de regering geen orde op zaken stelde. De zwakke president Carazo deed wei-

nig meer dan het eind van zijn ambtsperiode in mei 1982 afwachten, en toen was Costa Rica S 240 mln achter met rentebetalingen.
De huidige president. Monge. heeft alle overheidsprojekten stopgezet. de belastingen verhoogd, de invoer beperkt en de prijzen van tot dusver gesubsidieerde artikelen, zoals voedsel. brandstof, water en electriciteit, meer dan verdubbeld. Om de koers van de nationale valuta te steunen werd een exportoverschot van $12 mln gecreëerd In de tweede helft van vorig jaar werd S 60 mln schuld afgelost, wat voor het IMF voldoende reden was om in december een noodkrediet van $100 mln te verlenen
Een van de grote moeilijkheden voor de regering is dat ca 20 autonome overheidsmaatschappijen. zoals het telefoonbedrijf en de nationale raffinaderij, hun cigen begroting mogen maken. zonder dat de president er zeggenschap over heeft, hoewel de regering wel de tekorten moet betalen. Dit is in de grondwet vastgelegd en daardoor kan de regering hier weinig aan doen De grondwet schrijft ook voor dat 30% van de opbrengst van de inkomstenbelasting aan het nationale hoger onderwijs ten goede moet komen. Daardoor heett de regering te weinig vat op inkomsten en uitgaven.
Hoewel de president streng bezuinigd heeft, moeten de werkelijke moeilijkheden nog komen. Naar schatting moet Costa Rica tegen 1990 $ 5 mrd aan rente en aflossing op buitenlandse schulden betalen; in 1982 leverde de totale export slechts $ 896 mln op. Vandaar dat de leider van het nieuw gevormde ministerie van export. Carvajal, een van Costa Rica's bekwaamste ondernemers. ernaar streeft de export van het land tegen 1986 op *te* voeren tot $ 1,5 mrd per jaar; de minister wil de export vooral concentreren op subtropische produkten die elders niet verbouwd kunnen worden, en speciale produkten van de kleine industrieën. Het versoberingsprogramma van de regering vormt echter een rem op de exportvergroting, aangezien de exportbelasting sinds januari jl. verhoogd is tot 15% van de faktuurprijs. De regeringsfunctionarissen beseffen dit wel. maar verklaren het geld dringend nodig te hebben. De president heeft beloofd de exportbelasting te zullen verlagen. wanneer de regering andere bronnen van inkomsten vindt. Uit opiniepeilingen blijkt dat de Costaricanen berusten in een periode van minder welvaart en onduidelijker carrièremogelijkheden, maar ook, dat er enig optimisme heerst dat er op korte termijn geen verdere verlaging van het levenspeil komt.
Op de avond voor Pasen werd het land ook nog getroffen door een kortstondige aardbeving, een herinnering aan het feit dat er ook onvoorziene tegenslagen mogelijk zijn. Het was de zwaarste sinds 40 jaar, maar de schade was beperkt en slechts twee mensen vonden de dood.

Op 8 sept. 1983 kreeg Costa Rica van het IMF in het kader van de compensatoire financieringsfaciliteit (voor landen wier inkomsten uit de export waren teruggelopen) de beschikking over 18,6 mln SDR's ($ 19,5 mln) voor de vermindering van export-inkomsten in de periode febr. 1982-febr. 1983.
In maart 1984 legde Costa Rica het IMF een ,,letter of intent'' voor ter ondersteuning van een verzoek om een lening van $ 500 mln, maar het Fonds stelde zijn goedkeuring uit omdat het Costaricaanse parlement had geweigerd economische bezuinigingsmaatregelen te ratificeren die de basis van de intentieverklaring vormden. Een akkoord met het IMF was voor Costa Rica noodzakelijk om onderhandelingen rond te krijgen met schuldeisers over een herschikking van de buitenlandse schuld, die eind 1982 tot $ 4 mrd was opgelopen (de overheid was hiervan $ 3,5 mrd schuldig).

Op 8 sept 1984 bereikte Costa Rica met het IMF in het kader van de compensatoire financieringsfaciliteit een akkoord over 18,6 mln SDR's (1 SDR was op 29 augustus S 1 01762 waard) De overeenkomst was gesloten kort nadat het Costaricaanse parlement hervormingen had goedgekeurd die door het IMF waren geëist in verband met het verzoek van Costa Rica om een lening van $ 500 mln
De hervormingen hielden een liberalisering in van het genationaliseerde banksysteem, belastingverhogingen en het laten zweven van de nationale munt de colon Deze kwesties stonden al sinds maart 1984 in het parlement ter discussie

Op 19 sept. 1984 kwam een einde aan een 72 dagen durende staking van werknemers van de Compania Bananera de Costa Rica (een dochtermaatschappij van de Amerikaanse firma United Brands). De 3.500 arbeiders waren op 10 juli met de staking begonnen op plantages langs de zuidkust van Costa Rica. Zij eisten een loonsverhoging van 72 procent en het recht verder te onderhandelen over loonsverhogingen via de Union de Trabajadores de Golfito (UTG), die was aangesloten bij de Centra1 Unitaria de Trabajadores (CUT). Het Tribunal Superior del Trabajo (het Hooggerechtshof voor de Arbeid) verklaarde dat de staking illegaal was, maar elf parlementsleden, onder wie zeven van de regerende PLN, steunden de eisen van de werknemers op grond van het feit dat fruit exporterende maatschappijen hadden geprofiteerd van een recente verlaging van de exportbelasting op bananen en van de devaluatie van de colon. De eisen van de werknemers werden echter niet ingewilligd.

Begin aug. 1984 had de regering een overeenkomst bereikt met het Frente Magisterial, de vakbond van onderwijzend personeel. die was aangesloten bij het Frente Democratico de Trabajadores (de rivaal van de CUT), nadat 30.000 leraren op 16 juli met een staking waren begonnen. De partijen waren het eens geworden over een bevriezing van de prijzen van bepaalde basisgoederen en openbare diensten tot eind 1984 en over de uitbetaling van in 1983 overeengekomen loonsverhogingen.

Op 14 maart 1985 maakte het IMF bekend dat het een stand-by krediet van 54 mln SDR's voor 13 maanden voor Costa Rica had goedgekeurd ter ondersteuning van het economische programma van de regering dat was gebaseerd op fiscale en monetaire restricties. Volgens het IMF voorzag het programma in de afronding van bepaalde regelingen inzake de buitenlandse schuld en was er met de buitenlandse banken waarbij Costa Rica in het krijt stond een principe-akkoord bereikt over een nieuwe lening van $75 mln als onderdeel van een pakket maatregelen ter regeling van de schuld.

Op 12 juni 1985 meldde Ferry Versteeg in *NRC/H'blad* over de Costaricaanse economie het volgende:

,,Wij worden nu geregeerd door het Internationale Monetaire Fonds (IMF), verzuchtte vorig a a r Oscar Arias, die in 1986 als voormanvan de regerende Partij van Nationale Bevrijding president van Costa Rica hoopt te worden.
Als Arias begin volgend jaar inderdaad de verkiezingen wint, zal hij zich, evenals de huidige president Luis Alberto Monge, een goed deel van zijn tijd bezig moeten houden met onderhandelingen over reorganisatie en uitstel van onbetaalbare schulden. De totale Costaricaanse buitenlandse schuldenlast beloopt ruim vier miljard dollar. per hoofd van de bevolking één van 's werelds hoogste.
Vorig jaar moest het land 515 miljoen dollar afbetalen ofwel 55 procent van de totale export. dit jaar 600 miljoen en volgend jaar 700 miljoen. Een volstrekte onmogelijkheid. Vandaar dat de schuldeisers steeds weer aanzienlijke delen van 's lands afbetalingsverplichtingen tegen zachtere voorwaarden moeten doorschuiven naar de toekomst.
Enkele maanden geleden nog gaven Costa Rica's particuliere schuldeisers uitstel van betaling over een bedrag van 344 miljoen dollar, dat in 1985 en 1986 moest worden afgelost. Daardoor hoeft het land dit jaar in totaal ,,slechts'' 400 miljoen dollar - veertig procent van zijn totale exportverdiensten - af te lossen. Intussen betaalt Costa Rica een hoge prijs voor deze ,,generositeit'' van de crediteuren. Want het IMF, de Wereldbank en een consortium van 170 banken eisen in ruil wel tal van straffe bezuinigings- en saneringsprogramma's. Van ingrijpende besnoeiingen op de sociale uitgaven en opheffing van subsidies op basisprodukten, tot hogere belastingen en de verkoop van staatsbedrijven.
Wat ging er fout in dit voormalige ,,Zwitserland van Midden-Amerika'', met zijn merendeels Europese bevolking, zijn uitgebreide middenklassen en zijn zeker naar lokale maatstaven voorbeeldig werkende democratie. Vanaf 1940 tot 1970 werden de publieke diensten en de infrastructuur drastisch uitgebreid, terwijl nieuwe staatsbedrijven extra werkgelegenheid schieben. De oneindigheid leek de horizon van de Ticos , zoals de zelfverzekerde Costaricanen zichzelf plegen aan te duiden.
Er zat helaas een adder onder het gras. De produktieve structuur die de rijkdommen moest voortbrengen om de sociale programma's en de consumptiedrift van de middenklasse te betalen, bleef eenzijdig en zwak. Evenals in het verleden dreef Costa Rica op de export van enkele agrarische produkten, die in vergelijking met industriele produkten steeds meer aan waarde verloren.
De industrialisatiepogingen in de jaren zestig hielpen weinig. Want uiteindelijk bleek dat het land meer moest betalen voor de import van industriële grondstoffen en machinerieën, dan het verdiende met industriële exporten.
De energiecrisis van 1973 prikte Costa Rica's economische luchtballon door. Al gaven de ,,Ticos'' er de voorkeur aan met geleend geld te doen of er niets aan de hand was. In 1981 leidden de problemen van de stagnerende agrarische export, de afhankelijke en weinig rendabele industrie, en de groeiende schuldenlast

uiteindelijk tot een betalingsbalanscrisis en tot president Rodrigo Carazo's erkenning dat Costa Rica niet langer aan zijn financiële verplichtingen kon voldoen.

Carazo weigerde echter vierkant de harde saneringsrecepten van het IMF. ,,In plaats dat het Fonds ons helpt eerlijke prijzen te krijgen voor onze produkten op de internationale markten. vraagt het ons op alle terreinen minder te besteden zonder zich af te vragen wat dat voor onze bevolking betekent", zo sprak de verontwaardigde president.
De nieuwe president Luis Alberto Monge, die in mei 1982 aantrad, herstelde echter de banden met het IMF en daarmee met de internationale geldschieters. Hij voldeed prompt aan alle sanerings- en bezuinigingseisen van het Fonds en verwierf zich daarmee de niet steeds vriendelijk bedoelde bijnaam mr. Fondo. De sociale kosten van de operatie waren hoog.
De werkloosheid steeg alarmerend en de reële inkomens daalden sinds 1981 met ongeveer een kwart. Het Amerikaanse Agentschap voor Internationale Ontwikkeling meldde onlangs dat de industriele lonen in Costa Rica nu tot de laagste van Midden-Amerika behoren mei alle genereuze gevolgen van dien aard voor het ,,ondernemersvertrouwen''.
Uit overheidsbronnen valt te vernemen dat het aantal ,,arme" gezinnen, dat niet bij machte is een basispakket van veertien levensmiddelen en enkele andere essentiele benodigdheden te betalen, is gestegen van 25 procent in 1977 tot 70 procent in 1983. In dat laatste jaar maakte de regering-Monge melding van een opvallende toeneming van derdegraads ondervoeding onder kinderen, evenals van de babysterfte die zich ooit op Westeuropees niveau bevond
Andere gevolgen van het saneringsprogramma zijn hoopgevender. Zo nam de inflatie af van honderd procent in 1982 tot twintig procent in 1983 ei, dertien procent nu. Gingen er in 1982 nog 62 lokale colones in een dollar, nu nog maar 49. Vorig jaar was er na enkele jaren van absolute teruggang voor het eerst weer sprake van lichte positieve groei. En dit jaar hoopt de regering via aantrekkende exporten en investeringen op een economische groeipercentage van drie procent uit te komen, ongeveer evenveel als de bevolkingsgroei.
President Monge's commentaar: ..Velen vreesden een paar jaar geleden dat Costa Rica tot dezelfde chaos zou vervallen als het overige Midden-Amerika. Ons medicijn was en is bitter, maar wij hebben de chaos omzeild." Anderen schatten de situatie minder rooskleurig in, zoals Alvaro Montero, de presidentskandidaat van een coalitie van linkse partijen. Hij berekent dat Costa Rica zeker een halve eeuw zal moeten doorgaan met bezuinigen en bloeden om uit de schuldenmisère te geraken. ,,Een onhoudbare toestand", zo meent senor Montero. ,,Dit is geen ideologisch probleem maar gewoon een kwestie van rekenkunde."
Ook de Costaricaanse minister van buitenlandse schuld, Federico Vargas, die voortdurend heen en weer pendelt tussen de hoofdstad San José en de schuldeisers in Washington, Parijs of Londen, houdt de blik op de lange termijn gericht. Hij verklaarde afgelopen april dat Costa Rica met inspanning en geluk pas over een jaar of tien kan beginnen met de geleidelijke reductie van de vier miljard dollar belopende buitenlandse schuld.
Hij oordeelt niettemin dat de Costaricanen op het ingeslagen pad moeten doorgaan om de eenvoudige reden dat er geen alternatief is. Vargas: ,,Er zijn onverantwoordelijke lieden die suggereren onze schuldenafbetalingen te staken en te breken met het IMF. Deze optie is gegeven de huidige internationale economische orde onmogelijk. De negatieve terugslag ervan op onze internationale economische relaties zal alle produktieve activiteiten in ons land onherstelbaar schaden en mogelijk ook onze sociale en politieke organisatie veranderen."
(NRC/H'blad, Volkskrant. Wereldwijzer, Le Monde, NZZ, FAZ. KCA).

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

MILITARY BALANCE 1985 - 1986 VAN INTERNATIONAAL INSTITUUT VOOR STRATEGISCHE STUDIES

Het Internationaal Instituut voor Strategische Studies (IISS)te Londen heeft up 31 oktober i985 de Military Baiance 1983 - 1986 het licht doen zien.
In deze studie komt het IISS tot de conclusie, dat de Sowjet-Unie haar nucleair-strategische achterstand op de Verenigde Staten in de voorafgegane drie jaar heeft ingelopen.
In de studie 1985 - 1986 heeft het IISS voor het eerst sinds 1982 - 1983 het nucleair-strategische evenwicht tussen de twee supermogendheden opnieuw geëvalueerd. Het komt tot de conclusie, dat in de tussenliggende drie jaar het kernwapenarsenaal van de Verenigde Staten met tien procent is uitgebreid en dat van de Sowjet-Unie met 37 procent.

Volgens de directeur van het instituut. de Australiër Robert O'Neill brengt dit de Sowjet-Unie op voet van gelijkheid met de Verenigde Staten. Naar schatting van het instituut heeft de Verenigde Staten nu de beschikking over 10.174 strategische kernkoppen en de Sowjet-Unie over 9.987. Zij vertegenwoordigen een megatonnage aan atoomkracht, dat duidelijk in het voordeel uitvalt van de Sowjet-Unie met 5.837 megaton tegenover de Verenigde Staten 3.625.
De conventionele balans slaat nu volgens O'Neill .,onaangenaam zwaar" door in het voordeel van het Oostblok, ..maar nog niet zo erg dat de Warschaupactlanden in het geval van een groot conflict op succes kunnen vertrouwen".
Volgens het instituut is het Westen op conventioneel terrein de technologische voorsprong kwijtgeraakt, die de NAVO tot nu toe het vertrouwen gaf dat kwaliteit de numerieke meerderheid van het Oostblok teniet deed. Een tekort aan mankrachten in het westelijk bondgenootschap tegen het einde van dit decennium kan de numerieke balans alleen nog maar schever trekken, zo waarschuwt het instituut. ,,Onze conclusie is dat het totale conventionele evenwicht militaire agressie voor beide kanten nog altijd tot een zeer riskante onderneming maakt. De consequenties voor de agressor zouden nog steeds zeer onvoorspelbaar zijn en het risico. vooral van nucleaire escalatie, nog steeds onberekenbaar," aldus het rapport. In het algemeen constateert het instituut slechts marginale veranderingen ten opzichte van het militaire evenwicht in 1984
Het IISS blijft vasthouden aan zijn stokpaardje dat de term ,,wapenwedloop'' een te emotionele voorstelling van zaken geeft. Behalve in de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten groeien de militaire budgetten niet of nauwelijks en in een groot aantal gevallen wordt zelfs minder aan defensie uitgegeven. Wat de supermachten betreft spreekt O'Neill liever over ,,intensieve militaire concurrentie" dan over een wapenwedloop.
De modernisering gaat voort. maar het aantal wapensystemen en het aantal militaire manschappen vertoont weinig verandering ten opzichte van 1984.
Het onderzoek en de ontwikkeling van strategische kernwapens door de beide supermachten worden in een flink tempo voortgezet. Uit een nieuw onderzoek van het Instituut blijkt dat de capaciteit van de NAVO voor het luchttransport van troepen en materieel twee keer zo groot is als die van het Warschaupact. Het IISS lijkt ook te bevestigen dat de Russen met een zelfde soort onderzoek bezig zijn als het Star Wars-programma van president Reagan Dit is echter moeilijk te achterhalen omdat dit soort programma's wordt uitgevoerd door de Academie van Wetenschappen in Moskou en niet valt onder het normale militaire budget Volgens het Instituut worden onderzoeksprogramma's waarschijnlijk op dezelfde schaal uitgevoerd als in Amerika. inclusief programma's voor ruimtedefensie en voor een nieuwe technologie voor anti-ballistische raketten die vanaf de grond worden gelanceerd. Het instituut acht de kans klein dat de Sowjet-Unie haar troepen op afzienbare termijn uit Afghanistan terugtrekt. ,,Demilitair-economiscnr en politieke koster. van de oorlog worden niet bezwarend genoeg geacht om de Russen tot een vroegtijdige terugtrekking te dwingen". aldus het rapport.

NAVO

OVERLEG NAVO-ORGANEN IN 1985

Hierna volgt een verslag van het reguliere overleg van de ministeriële organen van de NAVO, dat in de loop van 1985 heeft plaatsgevonden.
Op pag. 291 e.v. - 1985 is al melding gemaakt van de bijeenkomst van de Nucleaire Planninggroep (NPG) op 26 en 27 maart 1985 in Luxemburg, waar de Amerikaanse minister van defensie Caspar Weinberger de bondgenoten uitnodigde tot deelname aan het SDI-programma van de Amerikaanse regering.

Tot het Strategisch Defensie Initiatief SDI. populair bekend als Star Wars, had president Reagan op 23 maart 1983 opgeroepen. pag. 600/2 e.v.-1983).

Hierna volgt een overzicht van de overige vergaderingen van de verschillende NAVO-ministerraden in 1985, te beginnen met de voorjaarsbijeenkomsten van de Eurogroep en het comité voor defensieplannen

Eurogroep en comité voor defensieplannen

Op 21 mei 1985 vergaderde in Brussel de Eurogroep van de NAVO. In deze groep hebben zitting de ministers van defensie uit België, Denemarken, West-Duitsland, Griekenland, Italië, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Portugal, Spanje, Turkije en het Verenigd Koninkrijk.
Deze bijeenkomst werd op 22 mei gevolgd door een vergadering van het Comité voor verdedigingsplannen, waarin de ministers van defensie uit alle NAVO-landen verenigd zijn.
De ministers van defensie zijn het in deze twee vergaderingen eens geworden over een actieplan tot versterking van de niet-nucleaire defensie van het bondgenootschap. Het plan was af-

NAVO-secretaris-generaal Lord Carrington (r.) in gesprek met de opperbevelhebber van de NAVO-strijdkrachten in Europa, de Amerikaanse generaal Bernard Rogers voor de aanvang van de bijeenkomst van het comité voor verdedigingsplannen op 22 mei 1985.

komstig van de secretaris-generaal van de NAVO, Lord Peter Carrington, en had officieel de naam gekregen ,,Conventional Defence Improvement'' programma, CDI.

Voor de verbetering van de niet-nucleaire verdediging van de NAVO achten de ministers van defensie een reële verhoging van de uitgaven per land voor de defensie met ,,ongeveer drie percent per jaar'' nodig. Deze driepercentsnorm is slechts ,.een algemene richtlijn''. Bij het berekenen ervan zal – anders dan in het nabije verleden – gekeken worden naar ,,allerelevantefactoren die een rol spelen bij de nationale defensie-inspanningen'' Het komt erop neer dat er wordt gekeken naar de algemene defensie-inspanning van elk individueel NAVO-land. Het liefst zou de NAVO, zo blijkt uit een bijlage bij het slotcommuniqué van het Defensie Plan Comité, een andere methode dan de drie-percentsnorm hanteren om de nationale defensie-inspanningen te toetsen.
Het ,.actieplan" van Lord Carrington is in feite een lijstje van tekortkomingen van de NAVO op militair gebied die als geheel met een zekere prioriteit verbeterd moeten worden.
Op dat lijstje staan onder andere de volgende dingen: verbetering van de munitievoorraden, het bouwen van bunkers voor Amerikaanse vliegtuigen die ten tijde van een conflict in Europa moeten worden overgevlogen, het in gebruik nemen van een gemeenschappelijk herkenningssysteem van vijandelijke vliegtuigen (opdat de NAVO niet zijn eigen vliegtuigen neerhaalt) en de verbetering van de verdedigingscapaciteit van Griekenland en Turkije, de zogeheten zuidflank van de NAVO die ook wel wordt aangeduid met .,de weke onderbuik'' van de alliantie.
NAVO-secretaris-gencraal Carrington noemde de aanvaarding door de ministers van defensie van zijn actieplan ,,slechts het begin van het proces''.
Wat de uitvoering van Carringtons voorstel betreft heeft ongeveer iedere defensieminister er in Brussel op gewezen dat de financiering ervan hen ,,zorgen baart''. De algemene houding van de defensie-ministers is dat in de eerste plaats door een betere coördinatie en door een efficiëntere besteding van het beschikbare geld de gesignaleerde tekortkomingen in de NAVO-defensie moeten worden opgeheven.
Maar. zegt het communiqué van de defensieministers, de geldmiddelen voor deze operatie .,moeten hoger zijn dan wat de landen in het verleden hebben gepresteerd.'' Dat wil zeggen dat alle landen zich aan de ,,drie percentsnorm'' zouden moeten houden.
Een hoofdstuk apart in de zogeheten ,,tekortkomingen'' in de NAVO-verdediging vormt de vraag of de NAVO chemische wapens in haar arsenaal moet opnemen of niet.
In de Verenigde Staten speelt deze vraag sterk, omdat daar een discussie gaande is over modernisering van chemische wapens.
Lord Carrington bracht dit vraagstuk op 22 mei tijdens de vergadering van de defensieministers te berde.
Hij waarschuwde dat, als er geen totaal verbod op chemische wapens komt, de NAVO-strijdkrachten het risico lopen om bij een gewapend conflict geconfronteerd te worden met de inzet van chemische wapens van Sowjet-zijde. Terwijl Washington dit gevaar wil ontzenuwen door zelf chemische wapens te produceren willen de Westeuropese regeringen, de Westduitse voorop, slechts aan een gedegen afweer (gasmaskers, speciale kleding, etc .) tegen dat soort wapens denken.
Vanwege dit meningsverschil is er in het slotcommuniqué geen woord over de chemische oorlogvoering te vinden. Men – de VS en West-Europa – zijn het gewoon oneens.

Een beetje tegen de zin van de militaire planners van de NAVO hebben de ministers van defensie geen principieel ja gezegd tegen de tweede belangrijke studie die in Brussel op tafel lag: het zogeheten ,,Conceptual Military Framework'', dat de (militaire) ideeën over de westerse defensie op de lange termijn bevat.

De defensieministers wilden uitdrukkelijk deze plannen bestuderen op hun politieke consequenties. Het door de militaire autoriteiten van de NAVO ingediende plan wordt verder bekeken door de permanente vertegenwoordigingen van de NAVO-landen in Brussel.

Ministerraad

De NAVO-ministerraad, bestaande uit de ministers van buitenlandse zaken van de NAVO-lidstaten, vergaderde op 6 en 7 juni in Estoril in Portugal.
In deze bijeenkomst gaven de Europese NAVO-landen hun volledige steun aan de Verenigde Staten bij de Geneefse onderhandelingen met de Sowjet-Unie over vermindering van de nucleaire bewapening en de bewapening in de ruimte

In het communiqué, dat na afloop van de vergadering werd uitgegeven, kwam het begrip SDI niet voor, hoofdzakelijk doordat Frankrijk zich hardnekkig verzette tegen politieke goedkeuring van het project.
Verder spraken de Europese NAVO-landen de wens uit, dat de Verenigde Staten het SALT-11-verdrag met de Sowjet-Unie over beperking van de kernbewapening ,,zoveel mogelijk'' blijven naleven.

,,Eris geen ruzie geweest'', was de nadrukkelijke verklaring van Lord Carrington, secretaris-generaal van de NAVO. ,,Natuurlijk hadden wij in de slotverklaring liever een zin gehad waarin steun werd betuigd aan SDI'', gaf George Shultz, de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, ruiterlijk toe. ,,Maar beter helemaal geen zin, dan een waarin niets substantieels wordt gezegd'', aldus Carrington.
Mitsdien was het dus ,,wijs en verstandig'' (Carrington) van de NAVO-ministers van buitenlandse zaken om SDI, het Amerikaanse onderzoek naar ruimtedefensie tegen raketten, maar helemaal onvermeld te laten in hun communiqué, dat in het diplomatiek verkeer de status heeft van ,,brief aan het Warschaupact''.
Alle diplomatieke beleefdheid neemt echter niet weg dat achter de schermen van het overleg in Estoril hard is gevochten om SDI de politieke zegen van de alliantie te geven. Echt verrassend was de afloop van het steekspel niet. Frankrijk heeft SDI afgewezen, hetzelfde geldt voor het Deense parlement. De Noorse regering heeft al beslist dat Noorwegen niet aan het SDI-onderzoek zal deelnemen onder het motto ,,Wij hebben niets te bieden''.
Frankrijk kan echter in NAVO-verklaringen niet worden teruggebracht tot de status van landen die wel vaker ,,voetnoten'' plaatsen, zoals Denemarken, Griekenland en Spanje. De onafhankelijke kernmacht Frankrijk heeft recht op zijn gelijk.
Shultz moest dus in het zand bijten, maar hij had daar ook weer niet zoveel problemen mee. Shultz: ,,Toen wij aan het beraad hier begonnen, wisten wij dat twee of drie landen bezwaar zouden maken tegen SDI.'' En de Sowjet-Unie behoeft zich geen illusies te maken, zo betoogde hij, omdat alle NAVO-landen ,,krachtige steun'' hebben uitgesproken voor de Amerikaanse onderhandelingspositie in Genève, waar de supermogendheden praten over vermindering van hun nucleaire en ruimtebewapening.
Er is echter niet zozeer sprake van een Oost-West-probleem, als wel van een West-West-probleem: met zijn ,,glimlachende, maar harde'' (een Belgisch diplomaat) optreden heeft de Franse minister van buitenlandse zaken, Roland Dumas, Washington mores willen leren: in een alliantie van vrije staten kan er niet één zijn, hoe machtig ook, die de anderen de wet voorschrijft.
Deze rol speelt Parijs graag, maar ze is bovendien volstrekt logisch. Als Eureka, het Franse

plan voor een Europees programma voor ontwikkeling van spitstechnologie (pag. 469/1 e.v.-1985) kans van slagen wil hebben dan is Parijs aan zichzelf verplicht om SDI te bevechten.
De inzet is immers,althans in de Franse visie, het lot van de Europese researchcapaciteit om de technologische race met de VS vol te kunnen houden Eureka is een poging tot Europese mobilisatie daarvan, SDI levert daarentegen het risico op van een eenzijdige ,,brain drain'', zowel letterlijk als figuurlijk.

Nucleaire Planninggroep {oktober!

Op 29 en 30 oktober, drie weken voor de topontmoeting tussen de Amerikaanse president Reagan en Sowjetpartijleider Gorbatsjow (pag. 765 e.v.-1985), kwam in Brussel de Nucleaire Planninggroep NPG bijeen. In deze vergadering gaf de Amerikaanse minister van defensie Caspar Weinberger een hard geformuleerd overzicht van, in Amerikaanse ogen, Sowjet-schendingen van wapenbeheersingsovereenkomsten.
Weinberger haalde hierbij feiten aan, die van Amerikaanse zijde al eerder naar voren waren gebracht.
De minister wees op de recente stationering van de intercontinentale SS-25-raket, hetgeen volgens hem inbreuk maakte op het – nooit geratificeerde, maar door zowel Moskou als Washington nageleefde – SALT-11-verdrag. Het ging om een nieuw wapensysteem en niet om een onder het verdrag toegelaten verbetering van de SS-13, zoals Moskou zegt.
Voorts werd met behulp van de vertoning van dia's betoogd, dat het Russische radarstation in Krasjonarsk een schending inhoudt van het ABM-verdrag tegen kernafweersystemen.
Tenslotte werd erop gewezen, dat het coderen van testvluchtgegevens door de Russen de controle op de naleving van bestaande verdragen zeer bemoeilijkt.

De deelnemers aan de NPG-vergadering gaven na afloop een communiqué uit, waarin zij de ,,volledigesteun en solidariteit'' van het Atlantische bondgenootschap toezegden aan president Reagan bij diens besprekingen met Sowjet-partijleider Gorbatsjow drie weken later. Ook verklaarden zij, dat zij Sowjet-schendingen van eerdere wapenbeheersingsovereenkomsten met de VS ,,zeerernstig opnemen''.
De Amerikaanse minister van defensie Weinberger toonde zich na afloop van de NPG dan ook een zeer tevreden man. Hij wees erop, dat de passage in het slotcommuniqué, waarin de bondgenoten van de VS hun ernstige bezorgdheid over Russische verdragsschendingen uitspreken ,,in het diplomatieke jargon een behoorlijk forse verklaring is.''
Weinberger bleek dan ook van mening, dat ,,de zaak van de vrijheid versterkt is door wat hier in Brussel is gebeurd.''
In de slotverklaring was inderdaad vrijwel niets terug te vinden van Westeuropese reserves ten aanzien van Weinbergers hard geformuleerde uiteenzetting over de Sowjet-overtredingen van Amerikaans-Russische afspraken en de daarin vervatte aankondiging van een weinig soepele Amerikaanse opstelling tijdens de Geneefse top.
Europese NAVO-kringen bleven uiterst discreet over de discussies rond het slotcommuniqué, maar maakten wel enige relativerende kanttekeningen bij de uiteindeliike tekst.
Zo werd eron gewezen, dat een duideliike ,,herbevestiging'' van de Westeuropese steun voor de onderzoeksfase van het Amerikaanse SDI-project – zoals die bij de vorige bijeenkomst in Luxemburg werd uitgesproken -- in Brussel ontbreekt.
Wat de zorg over de Russische verdragsschendingen betreft, werd opgemerkt, dat het hier gaat om Amerikaanse mededelingen over bilaterale afspraken tussen de VS en de Sowjet-Cnie, die niet ,,controleerbaar'' zijn.
,,We zeggen niet dat we de Amerikanen niet vertrouwen. Daar gaat het ook niet om. Maar we maken wel duidelijk. dat ons de middelen ontbreken om op grond van eigen waarnemingen te kunnen zeggen. dat wij het volledig met de Amerikanen eens zijn'', aldus een zegsman in het NPG-circuit.

Eurogroep

In Brussel kwam op 2 december de Eurogroep weer bijeen. De ministers van defensie uit de Europese NAVO-staten behalve Frankrijk en IJsland verplichtten zich tot versterking van de conventionele defensie ten einde op die manier de afhankelijkheid van een vroegtijdige inzet van kernwapens te verkleinen.
Zij wezen op hun inspanningen tot instandhouding van het bondgenootschap en beloofden ook in de toekomst hun aandeel te zullen leveren.
Zij verwelkomden de resultaten van de topontmoeting tussen president Reagan en partijleider Gorbatsjow en bekrachtigden hun steun voor de door de VS in nauwe consultatie met de bondgenoten verrichte inspanningen tot verbetering van de Oost-West-betrekkingen en tot afsluiting van overeenkomsten met Moskou over een betekenisvolle vermindering van kernwapens.

Comité voor verdedigingsplannen

De herfstbijeenkomst van het comité voor verdedigingsplannen – de ministers van defensie uit alle NAVO-staten – vond plaats op 3 december.
De discussie tussen de ministers werd in hoge mate beheerst door het 1 november besluit van de Nederlandse regering m.b.t. de plaatsing van 48 kruisraketten en het daarmee verbonden voornemen tot vermindering van de kerntaken van de Nederlandse strijdkrachten (pag. 733 e.v. en 744 e.v. - 1985; i.h.b. pag. 752/3-1985).
De ministers brachten hun Nederlandse collega ervan op de hoogte, dat zij afwijzend stonden jegens dit laatste voornemen. Zij achtten het in strijd met de overeengekomen taakverdeling binnen de alliantie, en i.h.b. met het twee jaar eerder in Montebello genomen besluit tot vermindering van de aantallen kernwapens voor de korte afstand (pag. 21512-1984). Uitvoering van dat besluit had immers tot voorwaarde dat een lidstaat niet op eigen houtje zijn gang gaat.

De ministers vroegen aan De Ruiter hun negatieve oordeel aan het kabinet in Den Haag over te brengen. Overigens hadden vooral de ministers uit de andere plaatsingslanden wel enig begrip voor de binnenlands-politieke motieven van het kabinet-Lubbers.
Op persconferenties na afloop van de vergadering gaven secretaris-generaal Carrington en de Amerikaanse minister Weinberger nog eens uiting aan hun bedenkingen over het Nederlandse besluit.
Op zijn persconferentie liet minister De Ruiter blijken, dat de regering in Den Haag er niet aan dacht het genomen besluit weer te veranderen. Hij vroeg de beslissing als één geheel te bekijken. De plaatsing van de kruisvluchtwapens zou een grotere versterking van de afschrikking met zich mee brengen dan de afstoting van twee weinig betekenende kerntaken er schade aan zou kunnen aanbrengen. Deze concessie was nodig geweest om een gesloten reactie van de alliantie op de SS-20-dreiging tot stand te brengen.
Verder wees De Ruiter er nog op, dat de afstoting van de nucleaire taak van de F-16 en de Orion pas in 1988 aan de orde zou komen, wanneer een begin gemaakt gaat worden met de plaatsing van de kruisvluchtwapens.

De minister had geen antwoord op de vraag, wat er zou gebeuren, als de VS en de SU erin zouden slagen een akkoord te bereiken over de middellange afstandsraketten in Europa, waardoor Nederland eventueel minder dan 48 raketten, mogelijk zelfs geen, zou hoeven te plaatsen.
Hij wekte echter de indruk, dat de Nederlandse regering in geen geval zou terugkomen op het besluit tot vermindering van de kernwapentaken van de Nederlandse strijdkrachten.

Enkele andere onderwerpen, waarmee de ministers van defensie zich hebben bezig gehouden, betroffen de volgende zaken:

De NAVO-defensieministers doen een beroep op de Sowjet-Unie .,snel vooruitgang'' mogelijk te maken bij de Geneefse onderhandelingen met de Verenigde Staten over vermindering van de kernbewapening. Het beroep is vervat in het communiqué dat de NAVO-ministers na hun beraad in Brussel uitgaven.
De NAVO-ministers wezen in dit verband op ,,gebieden waar een gemeenschappelijke basis bestaat'' zoals het idee van een interim-akkoord over de kernbe apening voor de middellange afstand (INF) en het beginsel van een vijftig-procentsreductie van de nucleaire bewapening van de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie.
De bijeenkomst van de NAVO-ministers, die tegen de gewoonte in maar een dag duurde, was grotendeels gewijd aan verbetering van de

conventionele bewapening. een doel dat in de slotverklaring .,niet gemakkelijk'' wordt genoemd. De doelstelling van jaarlijks drie procent verhoging van de defensieuitgaven wordt niet genoemd. maar omschreven als een .,ernstige uitdaging" voor alle landen.
Op een beter gebruik van de beschikbare middelen en meer samenwerking en coördinatie, vooral bij wapenproduktie, zal nog meer de nadruk moeten worden gelegd. aldus de verklaring.
De Westduitse minister van defensie Worner verklaarde dat hij bemoedigende reacties had gekregen op zijn plan in Turkije een terrein in gebruik te nemen als oefengebied voor de Bundeswehr
Worner wil hier een NAVO-project vari maken. Volgens hem is dit oefenterrein nodig om de bevolking iri West-Duitsland enigszins te ontlasten van de druk die voortkomt uit de legering op Duit!: grondgebied van 500.000 man Duitse en 400.000 man troepen uit andere NAVO-landen.

Ministerraad

Het reguliere overleg van de diverse ministeriële NAVO-organen in 1985 werd op 12 en 13 december afgesloten met een bijeenkomst in Brussel van de NAVO-ministerraad, een samenkomst van de ministers van buitenlandse zaken uit de NAVO-lidstaten.

Uit de slotverklaring. die na afloop van deze vergadering werd uitgegeven. bleek. dat de NAVO-landen hun krachtige steun gaven aan de Amerikaanse opstelling bij de Geneefse onderhandelingen met de Sowjet-Unie over vermindering van kernbewapening, die half januari 1986 zouden worden hervat.
De steun gold i.h.b. het idee van een interimakkoord over de kernraketten voor de middellange afstand
De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz zei op een persconferentie dat de Verenigde Staten .,elke poging" zullen ondernemen om een goede overeenkomst te bereiken. Maar hij waarschuwde, gezien de ingewikkeldheid van de onderhandelingen, tegen te hoog gespannen verwachtingen.
De Verenigde Staten hebben een interimakkoord voorgesteld op basis van 140 lanceerinrichtingen voor INF-wapens voor beide partijen. Eind 1985 zouden volgens NAVO-bronnen in West-Europa 140 lanceerinstallaties zijn geplaatst. 108 voor Pershing II-raketten en 32 voor kruisraketten (elke lanceerinstallatie beschikt over vier kruisraketten).
Shultz zei desgevraagd geen bevestiging te kunnen geven van de mededeling van Sowjetleider Gorbatsjow dat het aantal operationele SS-20 raketten in de Europese zone van de Sowjet-Unie inmiddels is teruggebracht tot 243

Minister Shultz begroette op zijn persconferentie het Nederlandse besluit tot plaatsing van kernraketten als een ,,stap in een zeer positieve richting".
De minister verheelde niet, dat de VS liever hadden gezien, dat het kabinet had afgezien van het afstoten van twee kernwapentaken. Maar het belangrijkste punt is. zo voegde hij daaraan toe, dat Nederland tot plaatsing heeft besloten. Daarmee was een enorme bijdrage geleverd aan de kracht en de cohesie van de NAVO en aan de Geneefse bijeenkomst in november van president Reagan en Sowjet-partijleider Gorbatsjow.

WEST-EUROPA

BELGIË

DE BELGISCH-ZAIRESE BETREKKINGEN. NGCZA KARL I BOND VERZOENT ZICH MET MOBOETOE. BEZOEK VAN KONING BOUDEWIJN AAN KINSHASA. DE ZAAK-VAN DEN BOGAERT. DE ZAIRESE SCHULDEN

Op 25 januari 1985 heeft president Moboetoe dc 36-jarige Ekyla Lyonda benoemd tot ambassadrice van Zaire in België Zij volgde Tshibuaba Ashila Fashi op, die sedert ongeveer twee jaar ambassadeur was

Ekyla Lyonda studeerde van 1968 tot 1974 in België en behaalde het doctoraat in de rechten aan de Katholieke universiteit te Louvain-la-Neuve. In 1981 werd zij secietaris-geiieiaal van het Zairese ministerie van vrouwenzaken en in 1983 lid van het Centraal Comité van de eenheidspartij MPR. In februari 1983 werd zij benoemd tot minister van sociale zaken en voor vrouwenproblemen.

Op 26 januari 198.5 onthief president Moboetoe de Belgische PDG van Onatra (Nationale Zaïrese Transportorganisatie) Honoré Paelinck uit zijn functie en verving hem door de minister van buitenlandse handel Lukusa Muengula. Het Zaïrese persbureau AZAP meldde dat Paelinck zich schuldig had gemaakt aan een gebrek aan discipline tegenover de Zaïrese regering. In oktober 1984 beloofde hij de werknemers van Onatra een loonsverhoging die de financiële mogelijkheden van de onderneming te boven ging en die niet strookte met de akkoorden die Zaïre met het IMF heeft gesloten. Volgens die akkoorden mag de loonsverhoging niet meer bedragen dan 25%. Ondanks herhaalde aanmaningen van het ministerie van transport, heeft Paelinck de verwarring hardnekkig in stand gehouden, aldus AZAP. Volgens het persbureau had dat midden januari 1985 geleid tot stakingen bij Onatra.
Op 26 januari 1985 riep Moboetoe 300 vakbondsafgevaardigden van Onatra bijeen om hun uit te leggen dat een loonsverhoging van meer dan 25% niet mogelijk was. gezien de IMF-akkoorden. Dat meldde de radiozender Stem van Zaïre. Er werd aan toegevoegd dat de Zaïrese regering de inflatie verder wilde bestrijden. Na de ingreep van Moboetoe gingen de stakers weer aan het werk en kwam de activiteit in de haven van Matadi weer op gang.

Honoré Paelinck gaf van zijn kant toe dat hij een verhoging van de loonmassa met 50% had overwogen. Die moest door een tariefverhoging opgevangen worden. Hij zei geen enkel officieel document te hebben ontvangen waarin dergelijke loonsverhogingen verboden werden.
Bij Onatra werken 20.000 personen.

Een andere Belg. die in januari 198.5 in moeilijkheden kwam met de Zaïrese overheid. was het hoofd van de Zaïrese douane, Saville. Op 29 januari 1985 bevestigde het Belgisch ministerie van buitenlandse zaken dat hij geen toestemming had gekregen om Zaïre te verlaten. Saville stond al vijf jaar aan het hoofd van de Zaïrese douane. Zijn mandaat verstreek op 1 januari 1985. Hij was nog enkele dagen in Kinshasa gebleven om een aantal formaliteiten af te handelen,

Nguza Karl I Rond

Na discrete bemiddeling van oud-minister Arthur Gilson. heeft de gewezen Zaïrese eerste minister Nguza Karl I Bond, die in april 1981 met het Moboetoe-regime had gebroken op 11 juni 1985 up een persconferentie te Brussel aangekondigd dat hij bereid was zich niet Moboetoe te verzoenen. Nguza zei dat zijn aanbod werd gedaan in een geest van vrede, vaderlandsliefde en nationale wederopbouw

Nguza las een verklaring voor waarin hij eraan herinnerde dat hij tijdens zijn ballingschap de klemtoon had gelegd op de ideeënstrijd en dat hij in zijn boek .,L'avenir du Zaïre'' niet aan afbrekende polemiek deed maar aan opbouwende kritiek. In het verleden hebben mij burgeroorlogen gekend. recessies. economisch verval. sociale ellende. dood en verwoesting. De waarheid gebiedt mij te erkennen dat het regime de eenheid van het land en de gaafheid van het grondgebied heeft gehandhaafd en dat er de jongste tijd een economisch en financieel herstel op gang komt. Er blijft echter nog zeer veel te doen. Ik heb ter zake welomlijnde politieke ideeën geformuleerd. Zij moeten niet als evangelie worden beschouwd. Ik stel ze voor als basis voor een discussie. als thema voor een groot en open debat, aldus Nguza
Hij richtte zich ook tot de oud-parlementsleden, die door Moboetoe in afzondering worden gehouden omdat zij de oprichting van een t eede partij voorstaan. Nguza vroeg deze opposanten. die een beleid van geweldloosheid en van dialoog met het regime voorstaan. zijn oproep tot vrede en verzoening te steunen. Nguza beschouwde zijn aanbod niet als een capitulatie. Hij zei niet op het amnestievoorstel van president Moboetoe te zijn ingegaan omdat amnestie veronderstelt dat men zichzelf als een verslagene beschouwt. .,Er zijn hier twee partijen die in conflict zijn. Ik doe mijn oproep omdat ik de conflictsituatie wil beëindigen." zo beklemtoonde hij.
Nguza kondigde aan dat hij nog dezelfde dag besprekingen zou beginnen met zijn landgenoten. die tot de oppositie in Brussel behoren. en dat hij daarna een reis zou ondernemen in Europa. Afrika en Amerika om ook daar met de Zairezen te praten. .,Indien dc rcgcring van dc Verenigde Staten het nuttig acht mij te ontmoeten. ben ik daartoe bereid. Vanaf nu ben ik geen voorzitter meer van het oppositicironl Ik blijf lid. maar word vervangen aan de leiding '. aldus Nguza
Hij verklaarde nog dat de economische redenen. die zijn breuk met het regime uitlokten. geleidelijk vervagen. dank zij het herstel dat met IMF-hulp bezig is.
Inzake de sociale toestand. heeft Moboetoe aan zelfkritiek gedaan. aldus Nguza Wij kunnen elkaar op dat punt ontmoeten. Ten slotte zei hij op politiek vlak te geloven in de mogelijkheden van een gesprek. ook binnen het raam van de eenheidspartij

Ten slotte deelde Nguza mee dat hij premier Martens een kopie had gegeven van zijn verklaring en dankte hij België voor de verleende gastvrijheid.

Op 27 juni 1985 reisde Nguza af naar Zaire. enkele dagen nadat president Moboetoe zeven oud-parlementsleden, die onder huisarrest stonden. had vrijgelaten Nguza sprak hierover bij zijn afreis zijn voldoening uit en zei dar president Moboetoe aldus een uitstekend politiek klimaat had geschapen
Op een massameeting in Kinkole, nabij Kinshasa. sprak president Moboetoe op 26 juni 1985 zijn voldoening uit over de terugkeer van gewezen eerste minister Nguza Karl I Bond. Die terugkeer paste in het kader van de nationale verzoening.
Prof. Dikonda, die tot de externe oppositie behoort, verklaardevan zijn kant dat er van een echte dialoog en verzoening geen sprake kan zijn, zo lang president Moboetoe niet bereid is een tweede politieke partij te erkennen Dikonda betreurde Moboetoes halsstarrige houding ter zake.

Bezoek van koning *Boudewijn*. Viering van 25 jaar onafhankelijkheid

Op 30 juni 1985 werd de 25ste verjaardag van de onafhankelijkheid te Kinshasa uitbundig gevierd in aanwezigheid van koning Boudewijn en koningin Fabiola. In zijn toespraak legde de koning de nadruk op een evenwichtige ontwikkeling van Zaire, zoals vastgelegd in de conventie van Lomé. De koning vermeldde hierbij ook het respect voor de mensenrechten. Ten slotte wees hij er op dat zijn aanwezigheid een waarborg is voor de toekomstige verhoudingen tussen België en Zaïre.
President Moboetoe benadrukte vooral de persoonlijke vriendschap tussen hem en de koning en de historische banden tussen beide landen. In de Noord-Zuid-verhouding zijn er geen landen die dezelfde bevoorrechte relatie hebben als België en Zaïre.
Koning Boudewijn en President Moboetoe inspecteerden de Zaïrese troepen en op de tribune van de genodigden werd de aanwezigheid opgemerkt van Nguza Karl I Bond. net in Kinshasa teruggekeerd van een ballingschap van ongeveer vier jaar in België.

Over de toespraak van de koning werd in het Belgische kamp druk nagekaart en op een persconferentie toonde minister van buitenlandse betrekkingen Tindemans zich niet zo gelukkig met die toespraak en vooral de door de koning aangeslagen toon. Na de buitengewoon warme en hartelijke toespraak van president Moboetoe kwam de rede van de koning eerder koel over. ,,Datheeft natuurlijk te maken met het temperament, maar als het aan mij lag, zou het een andere toespraak zijn geworden", zo zei Tindemans. Hij voegde eraan toe dat er politiek gezien geen enkel bezwaar tegen de rede van de koning bestond. Tindemans beklemtoonde dat het koninklijk bezoek is uitgegroeid tot een overrompelend succes en dat België nu in Zaïre over zeer veel krediet beschikt.

Belgisch-Zaïrese commissie

In het kader van het bezoek had de tiende zitting plaats van de gemengde Belgisch-Zaïrese commissie onder het voorzitterschap van staatssecretaris voor ontwikkelingssamenwerking De Donnea en de Zaïrese minister voor internationale samenwerking Lengema. Lengema drong vooral aan op een forse verhoging van de landbouwhulp van 4,5% van de kredietverlening naar 20%. De Donnéa was van oordeel dat het geheel van de Belgische ontwikkelingssamenwerking met Zaïre opgetrokken moest worden, teneinde van Zaïre, Rwanda en Boeroendi de Belgische uitvalsbasis van de Afrikaanse ontwikkelingssamenwerking te maken. De meest concrete resultaten werden echter bereikt in de sectoren verkeer en communicatie.

De zaak Van den Bogaert

Op 18 juli 1985 werd Ronald Van den Bogaert, de Zaïre-deskundige van de Vlaamse socialisten, bij zijn aankomst te Kinshasa aangehouden. De officiële beschuldiging luidde dat hij in het bezit was van subversieve documenten.

Op 2 augustus deelde prof. Dikonda, leider van de oppositiebeweging UDPS en intieme vriend van Van den Bogaert, op een persconferentie mee dat Van den Bogaert niet in opdracht naar Zaïre was gegaan om een missie uit te voeren, maar alleen om sommige bekenden te ontmoeten. Dikonda wist dat Van den Bogaert naar Zaïre was vertrokken. Toen hij op de luchthaven werd gearresteerd, wist Dikonda het dezelfde avond nog, maar hij wachtte nog een week alvorens de SP en de echtgenote van Van den Bogaert, die van de Zaïrereis niets afwist, op de hoogte te brengen.
Ten slotte deelde Dikonda mee dat er afspraken waren gemaakt voor het geval de zaken in Zaïre zouden mislopen. In dat kader had Dikonda de Parijse advocaat Cédric Fisher in de arm genomen. Mevr. Van den Bogaert wees advocaat De Cock, oud-voorzitter van de Liga voor de Mensenrechten, aan om haar echtgenoot te verdedigen. Fisher deelde mee dat Van den Bogaert aangehouden werd op basis van het bezit van enkele kranteknipsels en enkele bandjes, waarop melding werd gemaakt van de stappen die in Europa waren ondernomen om de 13 gevangen parlementsleden, leden van UDPS, vrij te krijgen.

De SP reageerde verontwaardigd op de aanhouding van Van den Bogaert en werd daarop via het persbureau AZAP scherp aangevallen. Het persbureau stelde dat uit de bekentenissen van Van den Bogaert de betrokkenheid van de Vlaamse socialisten bleek. die zich er niet mee tevreden stellen Zaïre te gebruiken als een platform voor verkiezingspropaganda, maar ook niet verhelen subversieve activiteiten te steunen met het doel Zaïre te destabiliseren.
Op 6 en 7 september stond Van den Bogaert in Kinshasa terecht. Het proces nam een onverwachte wending toen de openbare aanklager. procureur-generaal Lubainba Lumbu, het element ,,samenzwering tegen de Zaïrese staat", toevoegde aan de beschuldiging van het bezitten en verspreiden van opruiende documenten. Op basis van dat nieuwe element eiste hij een veroordeling tot 13 jaar gevangenisstraf. Op 14 september werd Van den Bogaert veroordeeld tot 10 jaar hechtenis.
Twee dagen later diende hij een gratieverzoek in. dat gesteund werd door de Belgische regering. Minister van buitenlandse betrekkingen Tindemans deelde dit mee tijdens een onderhoud met ambassadrice Ekyla Lyonda.
Van zijn kant viel SP-voorzitter Van Miert scherp uit tegen president Moboetoe en de Zaïrese rechtspleging. Hij noemde de hele procedure een schijnproces.

Dat het zo ver is kunnen komen schreef Van Miert toe aan ,,de te lakse houding van de Belgische overheid". Hij steide ook vragen over de activiteiten van de Zaïrese veiligheidsdiensten in België. Die handelen alsof zij in Zaire zijn en kunnen blijkbaar ongestraft burgers schaduwen. Van Miert eiste een krachtiger optreden van de Belgische ove heid en wees als middel hiertoe op de Belgische militaire aanwezigheid in Zaire.

In de marge van de 40ste Algemene Vergadering van de Verenigde Naties voerde minister van buitenlandse betrekkingen Tindemans te New York gesprekken met zijn Zaïrese collega Mokolo. Daarbij werd onder meer gehandeld over de zaak-Van den Bogaert. Mokolo gaf de verzekering dat de zaak geen weerslag had op de Belgisch-Zaïrese betrekkingen. Hij zei ook dat de harde verklaringen van de SP-voorzitter niet geschikt waren om het verlenen van gratie te bevorderen. Nadat de hoop dat Van den Bogaert met Kerstmis vrij zou worden gelaten ijdel was gebleken, kwam er een kentering in de Belgische diplomatie.
Op 7 januari 1986 ontbood minister Tindemans de Zaïrese ambassadrice om haar het Belgisch ongenoegen over het voortduren van de gevangenschap van Van den Bogaert mee te delen. De geplande reis van staatssecretaris voor

ontwikkelingssamenwerking Kempinaire werd uitgesteld.
Op 8 januari riep Tindemans ambassadeur Luc Putman naar Brussel terug voor overleg over het dossier-Van den Bogaert.
Op 10 januari werd de zaak op de kabinetsraad besproken. In zijn verslag wees Tindemans op de politieke en de humanitaire aspecten van het dossier.
Op 14 januari ontving premier Martens op haar verzoek een delegatie van de SP om na te gaan welke stappen regering en SP verder konden zetten s Anderendaags keerde ambassadeur Putman terug naar zijn post te Kinshasa.
Volgens de Franstalige radio RTBf ontving de koning op 16 januari de Zaïrese ambassadrice. Hij zou haar een boodschap hebben meegegeven voor president Moboetoe met het verzoek tot vrijlating van Van den Bogaert. Het paleis weigerde het RTBf-bericht te bevestigen. Daarna reisde ambassadrice Lyonda af naar Kinshasa.
Op 26 januari verleende president Moboetoe gratie aan Van den Bogaert en op 29 januari werd hij vrijgelaten. Dezelfde dag verklaarde ambassadrice Lyonda op een persconferentie te Brussel dat Van den Bogaerts vrijlating aan het verzoek van de koning was te danken. Op de verzoeken van anderen, zoals de vrouw en het dochtertje van Van den Bogaert. had Moboetoe niet willen ingaan ter wille van de beledigende uitspraken van de SP, aldus Lyonda. Die uitspraken hebben zijn vrijlating vertraagd. De ambassadrice ontkende nog dat Van den Bogaert naar Zaïre zou zijn gelokt. .,Ik leverde hem een visum af, omdat hij verklaarde een toeristische reis te willen maken. Ik schrok dan ook hevig toen ik achteraf vernam dat zijn echtgenote niet op de hoogte u-as van zijn plannen", aldus Lyonda.
Op 30 januari landde Van den Bogaert op het vliegveld Zaventem en de SP-top stelde daarbij alles in het werk om prof. Dikonda op een veilige afstand te houden. Dikonda uitte daarover zijn ongenoegen en weerlegde de beschuldiging als zou hij Van den Bogaert verraden hebben in ruil voor een belangrijke functie bij zijn eventuele terugkeer naar Zaïre.

Zaïrese schulden

Op 24 mei 1983 zijn de Westerse regeringen, die in de Club van Parijs leningen toegekend hebben aan Zaïre, het eens geworden over een herschikking van de buitenlandse schulden van dat land. Het gaat om een globaal bedrag van ruim 400 miljoen dollar.
(Vor. ber. pag. 3412 e.v. en 96/3-1985)

AFRIKA

TSJAAD

VERDERE ONTWIKKELINGEN

In aansluiting op het overzicht van 13 februari 1986 (pag. 97 e.v.) volgt hier een samenvatting van verdere ontwikkelingen met betrekking tot Tsjaad.

Bijeenkomst in Cotonou. Kritiek op *Libië*. Vorming CSR

Op 22 aug. 1985 begon in Cotonou (Benin) een bijeenkomst van acht Tsjadische oppositiefacties (ziepag. 11213). Tijdens twee werkzittingen op 29 en 30 aug. kwamen de betrekkingen met Libië aan de orde. Daarbij was een Libische delegatie aanwezig onder leiding van kolonel Messaoud Abdel Hafiz. die door Reuter werd aangeduid als ,,architect van de Libische politiek in Tsjaad". De Libische delegatie kreeg een rapport voorgelegd, waarin kritiek werd geleverd op de inmenging van Tripoli in de interne aangelegenheden van de GUNT, financiële manipulaties waarbij sommige facties boven andere werden bevoordeeld, belemmeringen t.a.v. de bewegingsvrijheid van GUNT-leden op Libisch gebied en ,,de invoering van een bestuur volgens Libisch model in de bevrijde zone (van Tsjaad), zonder een voorafgaand akkoord". Dergelijke praktijken waren, aldus het rapport, ,,enigszins schadelijk voor een harmonieuze samenwerking".
Tijdens de slotbijeenkomst op 30 aug. verklaarde Goukouni Oueddei dat de GUNT ,,meer dan ooit genegen (was) echte verzoeningsonderhandelingen aan te knopen met onze landgenoten in N'Djamena".
Na afloop van de bijeenkomst werd bekendgemaakt dat een „conseil supreme de la révolution" (CSR) zou worden gevormd als orgaan voor verzoening, oriëntatie en controle op alle activiteiten van de GUNT. De CSR zou bestaan uit 65 afgevaardigden van alle in Cotonou vertegenwoordigde facties en worden geleid door Goukouni Oueddei. De zetel van de CSR kwam in Bardai, maar de vergaderingen zouden elders kunnen worden belegd. aldus Reuter (*Le* Monde 3-9-1985).

Putsch tegen Oueddei? Vrijlating *Omar*

Op 15 okt. 1985 ontving AFP een verklaring uit Tripoli waarin werd meegedeeld dat Goukouni Oueddei was afgezet als leider van de Forces armées populaires (FAP). Hij werd ervan beschuldigd ,,verraad aan zijn vrienden" te hebben gepleegd en een politiek van verdeeldheid en .,medeplichtigheid met de vijand" te hebben gevoerd. Deze verklaring was uitgegeven door Mahamat Issa Idriss, die als eerste vice-president van de FAP werd aangeduid.
Maar op 16 okt. noemde een raadsman van Oueddei. FAP-commissaris Kailan Ahmet, deze verklaring ,,waardeloos". Hij stelde in Parijs dat Mahamat Issa Idriss niet namens de FAP kon spreken, omdat hij in 1984 van zijn functie van vice-president was ontheven wegens imcompetentie. Bovendien was Idriss op 4 sept. betrokken geweest bij een mislukte poging om Oueddei ten val te brengen; daarop was hij gevlucht. Oueddei verbleef thans in zijn hoofdkwartier in Faya-Largeau als leider van de FAP en de GUNT.
Op 25 okt. meldde de *NZZ* dat de voorgaande week in Faya-Largeau een putsch van een splintergroep van de FAP, uit de omgeving van Kanem en Borkou, was verijdeld, terwijl Goukouni Oueddei niet in Tsjaad verbleef. De verklaring over zijn afzetting zou zijn uitgegaan van Idriss Moussa. de chef van de lijfwacht van Goukouni Oueddei. Idriss Moussa zou op instigatie van de Libiërs hebben gehandeld.

Op 5 nov. maakte Goukouni Oueddei via radio Bardai bekend dat Acheikh Ibn Omar, de secretaris-generaal van de CDR, was vrijgelaten en dat hij de ,,akkoorden van Cotonou", op grond waarvan de CSR was gevormd, had ondertekend. Op **22** nov. 1984 had Thiam Tidjani bekendgemaakt dat Acheikh Ibn Omar eerder die maand met 19 van zijn medestanders in Fada was gearresteerd. Later was bericht dat vijf van die 19 personen waren vrijgelaten.

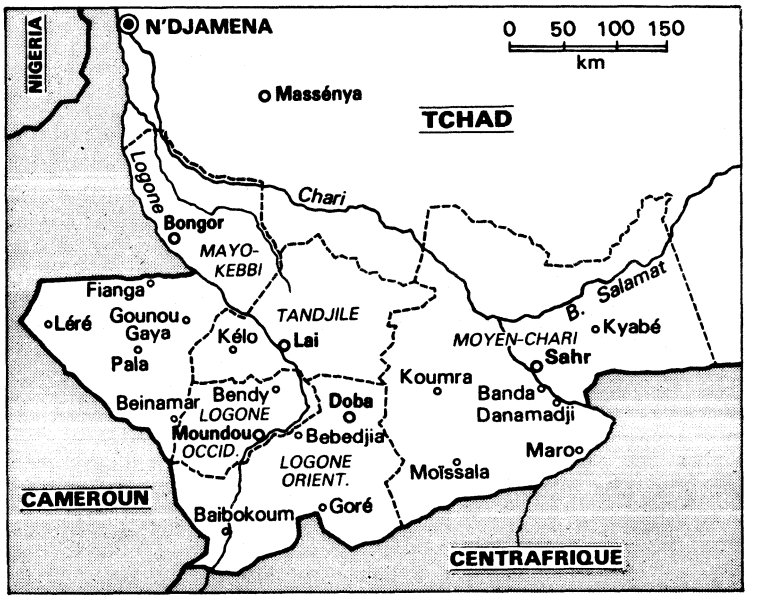
Gevechten in Zuid-Tsjaad. Bezoeken Habre. Akkoord regering met .,rode *codo's''*

Terwijl de gevechten in het noorden en centrum van Tsjaad nagenoeg waren gestaakt, laaide de strijd in het zuiden van het land begin september 1984 weer op.
De islamitische noorderling Habre had sinds zijn machtsovername in juni 1982 een ,,verzoeningsoffensief'' onder de christelijk-animistische zuiderlingen gestart. Dit leidde ertoe dat enkele prominenten uit de voornaamste zuidelijke beweging, de Forces armées tchadiennes (FAT), naar Habre overliepen. FAT-leider kolonel Abdelkader Kamougue sloot zich echter bij Goukouni Oueddei aan en werd vice-president van de GUNT. Een tijdlang heerste er in het zuiden rust, die zo nu en dan werd verstoord door beperk-

te acties van ,,ongecontroleerde elementen'' die commando's of codo's worden genoemd.
Op 8 sept. 1984 meldde Le Monde dat zich de laatste tijd hevige gevechten hadden voorgedaan in de prefectuur Moyen-Chari tussen regeringstroepen en tegenstanders van president Habre. Aan het eind van de voorafgaande week zouden in Danamadji (50 km ten zuiden van Sahr) tien regeringssoldaten zijn gedood in een hinderlaag van de z.g. ,,rode codo's''. Daarna zouden o.a. gevechten zijn geleverd in Maro (100 km ten zuidoosten van Sahr).
Reizigers uit Sahr meldden dat de ,,rode codo's'' van kolonel Alphonse Kotiga zich. na een korte periode van samenwerking met president Habre, uit deze stad in de bush hadden teruggetrokken. Voorts zou een onveilige situatie heersen in de prefectuur Logone-Oriental, waar de z.g. ,,groene codo's'' de stad Doba zouden hebben verlaten om zich bij rebellen in de bush aan te sluiten.

Als redenen voor de koerswijziging van de codo's werden genoemd: onvrede met de onvoldoende geachte beloning en de vrees om na aansluiting bij de regeringstroepen in het noorden te moeten vechten. Bovendien viel door droogte de oogst in het zuiden erg tegen. zodat een vruchtbare bodem voor onvrede bestond.

De regering, die zich door de ,,overlopers'' bedrogen achtte, stuurde ruim 1.500 militairen naar het zuiden, die zich daar, aldus *NRC/H'blad* (7-12-'84), aan een meedogenloze repressie zouden hebben schuldig gemaakt. Begin september zond president Habre de opperbevelhebber van de regeringstroepen (FAT), Idriss Debi, voor een inspectie naar het gebied. De regionale vertegenwoordiger van het VN Hoge Commisariaat voor vluchtelingen (UNHCR)meldde toen dat 2.000 vluchtelingen over de grens met de Centraal Afrikaanse Republiek waren getrokken om aan de gevechten te ontkomen.
Op 8 okt. berichtte radio Bardai, de zender van Goukouni Oueddei, dat 54 regeringssoldaten in het zuiden waren gedood. Op 7 nov. maakte radio Bardai bekend dat GUNT-troepen erin waren geslaagd eenheden van Habre's leger in de stad Sahr te omsingelen, nadat ze een aantal posities in de buurt hadden veroverd.
In een op 8 nov. gepubliceerd rapport beschuldigde Amnesty International de regeringstroepen ervan in de voorgaande twee maanden honderden mensen in zuidelijk Tsjaad te hebben gedood, incl. gevangenen en ongewapende burgers. Zo zouden 80 mensen, beschuldigd van gewapend verzet. op 27 sept. in Deli (prefectuur Logone-Occidental) zijn terechtgesteld. De regering ontkende deze beschuldigingen

Het zuiden van Tsjaad (Le Monde 11-4-1985)

en nodigde Amnesty-vertegenwoordigers voor een bezoek aan Tsjaad uit.
Maar de in totaal omstreeks twaalf codo-groeperingen vormden geen eenheid. Het officiële Tsjadische persbureau ATP meldde dat op 20 okt. ca. 700 ,,codo's van de cocospalmen'' tijdens een officiële ceremonie in Bongor (de hoofdstad van de prefectuur Mayo-Kebbi) in het regeringsleger waren geïntegreerd.
Aan de andere kant zouden ,,Libische vliegtuigen de laatste tijd militair materieel'' naar rebellen in het zuiden hebben gebracht. aldus de Tsjadische minister van voorlichting Soumaila Mahamat in *NRC/H'blad* (5-12-'84).
Overigens had kolonel Alphonse Kotiga reeds in september tegenover AFP verklaard dat hij geen enkel contact met de GUNT van Goukouni Oueddei onderhield. Hij verweet deze ,,steeds meer door Libië te worden gemanipuleerd''.
Eind 1984 en begin 1988 werd nog melding gemaakt van sporadische gevechten tussen regeringstroepen en ,,codo's'' die vooral actief zouden zijn in de omgeving van Beinamar. Baibakoum, Maro en Danamadji.

Van 9-16 maart 1985 maakte president Habre zijn eerste reis naar het zuiden. Hij bezocht Sahr (Moyen-Chari), Doba (Logone-Oriental) en Moundou (Logone-Occidental). Op 7 april verliet hij N'Djamena voor een tweede reis waarbij bezoeken aan Bongor (Mayo-Kebbi), Lai (Tandjile) en Am-Timan (in de stad Salamat ten noorden van Moyen-Chari) op het programma stonden.

Bij deze reizen riep hij de codo's op hun wapens neer te leggen en de regering te steunen. Hij bood besprekingen zonder voorwaarden vooraf aan om wegen te vinden voor het bereiken van nationale eenheid. Hij nodigde alle Tsjadiërs in ballingschap uit naar hun land terug te keren. waarbij hij een veiligheidsgarantie namens de regering toezegde Op verscheidene plaatsen vonden verzoeningsbijeenkomsten met lokale codo-leiders plaats.
Op 24 maart verklaarde Habre dat meer dan 3.300 codo's zich achter zijn regering hadden geschaard. In totaal zouden zich tussen de 12.000 en 20.000 man bij de diverse codo's hebben aangesloten. van wie ca. 2.000 man actief in de strijd waren.

Hoewel de gevechten in het zuiden vanaf maart 1985 zouden zijn afgenomen, meldde AFP op 9 april dat de laatste weken door regeringstroepen opnieuw executies zouden zijn voltrokken onder de burgerbevolking in het zuiden. vooral in Moyen-Chari.
Op 11 april werd vanuit Bangui, de hoofdstad van de Centraal Afrikaanse Republiek, bericht dat de regeringstroepen van dit land en Tsjaad een gezamenlijke zuiveringsoperatie langs de gemeenschappelijke grens hadden uitgevoerd. Die zou vooral ten doel hebben gehad vluchtende rode codo's van kolonel Kotiga te onderscheppen.
Het aantal Tsjadische vluchtelingen in de CAR zou in de maanden februari en maart met 25% zijn toegenomen en daarmee in de buurt van de 40.000 komen.

Op 18 april startte Habre zijn derde reis naar het zuiden. in het kader van zijn ,,pacificatie''-politiek.
Op 7 juni werd in N'Djamena bekendgemaakt dat Frankrijk een extra hulp van 4.5 mln francs aan de Tsjadische regering had toegezegd. Die was bestemd om toezeggingen van de regering aan de ,,codo's'' die waren ..overgelopen'' te voldoen: de beloofde premie en bovenal een geregeld soldij.

Op 21 nov. berichtte Le Monde dat volgens de prefect van Moyen-Chari, Baal Zar, onlangs 1.200 ,,rode codo's'' uit het gebied van Sahr zich aan de zijde van de Tsjadische autoriteiten hadden geschaard. Die ontwikkeling zou het gevolg zijn van een vredesakkoord dat op 4 sept. was getekend tussen een delegatie uit N'Djamena o.l.v. de minister van binnenlandse zaken Brahim Mahamat Itno en de leider van deze codo's, sergeant Tokinon. De normalisering van de toestand in het gebied zou hebben geleid tot de terugkeer van ca. 1.300 vluchtelingen.

Nieuwe opperbevelhebber FANT

Op 2 nov. 1985 benoemde president Habre de minister van openbare diensten, Hassan Djamous, tot opperbevelhebber van de regeringstroepen (Forces armées nationales tchadiennes – FANT) in plaats van Idriss Debi die toen in Frankrijk een cursus volgde bij de krijgsschool.

Verzoeningsakkoorden tussen regering en oppositiefacties. Vrijlating politieke gevangenen

Op 11 nov. 1985 ondertekenden een regeringsdelegatie o.l.v. minister Gouara Lassou en vertegenwoordigers van het Comité d'action et de concertation van de Conseil démocratique révolutionnaire (CAC-CDR) in Libreville (Gabon) een „verzoeningsakkoord" in aanwezigheid van de Gabonese president Omar Bongo. Het CAC-CDR is een anti-Libische afsplitsing van het CDR van Acheikh Ibn Omar; het wordt geleid door Mahamat Senoussi Khatir, die tegelijk adjunct-secretaris-generaal van de CDR is.
Het verzoeningsakkoord behelsde o.a. de volgende afspraken:
a) een algemene amnestie ,,ten gunste van alle politieke vluchtelingen en ballingen";
b) de onmiddellijke vrijlating van de ,,politieke gevangenen en krijgsgevangenen van de verschillende oppositie-organisaties" zodra die zich bij dit akkoord hebben aangesloten; en
c) het „zo spoedig mogelijk" organiseren van een referendum over de aanvaarding van een Tsjadische grondwet. De beide delegaties veroordeelden ,,zonder voorbehoud" de bezetting van het noorden van Tsjaad door Libië en ,,de annexionistische doelstellingen" van dit land. Zij deden een beroep op de strijders die nog tot de oppositie behoorden om zich bij de FANT aan te sluiten.

Op 23 dec. werd opnieuw te Libreville een „verzoeningsakkoord" ondertekend, nu tussen een regeringsdelegatie o.l.v. minister Gouara Lassou en het Front democratique tchadien (FDT) van generaal Djibril Djogo, die tevens vice-voorzitter van de CDR is. Dit akkoord behelsde o.m. de volgende doelstellingen: a) reorganisatie van de regering en de Conseil national consultatif; b) vrijlating van ,,alle politieke gevangenen"; en c) instelling van een ,,permanente commissie" belast met het toezicht op de uitvoering van het akkoord. In deze commissie zouden Gabonese „waarnemers" zitting nemen.

Le Monde (25-12-1985) stelde dat de „verzoeningsakkoorden" kenmerkend waren voor de wens van president Hissene Habre een diplomatie van de ,,kleine stappen" te voeren welke erin bestond de diverse groepjes van de oppositie, die zich van de GUNT van Goukouni Oueddei hadden gedistantieerd, successievelijk voor zijn zaak te winnen. in zijn streven naar een regeling van het Tsjadische conflict toonde Habre, aldus Le Monde, kennelijk meer vertrouwen in dit soort akkoorden dan in de hypothetische resultaten van een nieuwe ,,conferentie van Brazzaville". waarbij alle oppositiestromingen tegenover hem zijn verzameld.
Overigens leken de GUNT en de CDR steeds meer geisoleerd.

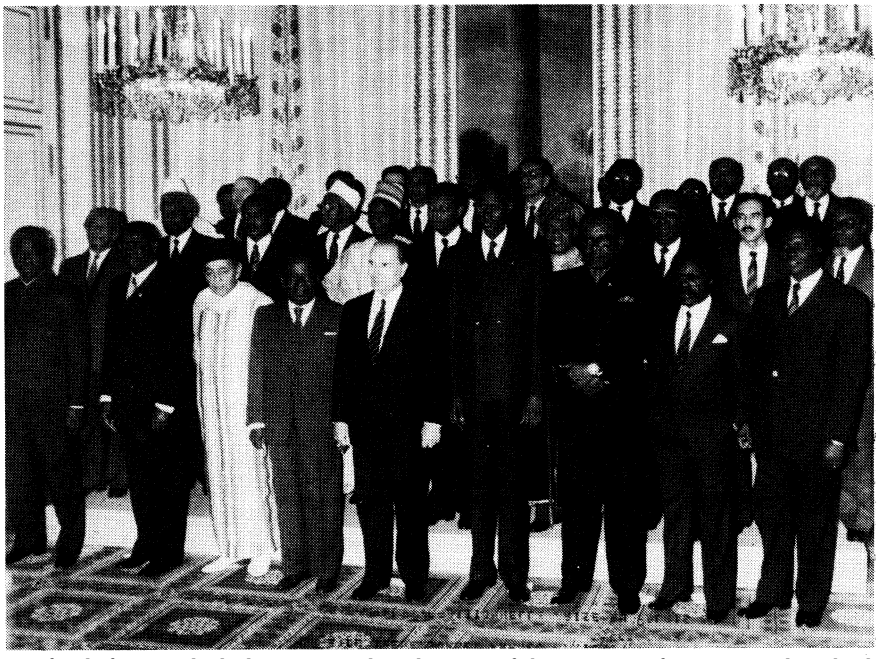
Op 17 jan. 1986 liet de Tsjadische regering 122 politieke gevangenen vrij tijdens een plechtigheid in de hoofdstad N'Djamena. De vorige dag had de regering de vrijlating van alle politieke gevangenen aangekondigd.

Voorstel Kadhafi

Van 3-5 dec. 1985 bracht de Libische leider Kadhafi zijn eerste officiële bezoek aan Senegal, dat in juli 1980 de diplomatieke betrekkingen met Libië had verbroken. Kadhafi voerde in de hoofdstad Dakar besprekingen met president Abdou Diouf, die toen tevens OAE-voorzitter was. Er werd geen slotcommuniqué gepubliceerd, maar Kadhafi bracht zelf tijdens een persconferentie voor zijn vertrek uit Dakar naar Mali op 5 dec. de kwestie-Tsjaad ter sprake. Hij verklaarde dat de oplossing van dit conflict een zuiver Afrikaanse aangelegenheid was. waarbij Frankrijk geen rol speelde. Kadhafi zei bereid te zijn de leiders van de beide strijdende partijen in Tsjaad, Hissene Habre en Goukouni Oueddei, ,,op voet van gelijkheid te behandelen". Habre zou ook in Tripoli worden ontvangen, aldus de Libische leider. ,,als hoofd van één van de belanghebbende partijen in het conflict". dus niet als staatshoofd. Voorts liet Kadhafi weten dat hij niet van zins was de Libiërs uit Tsjaad terug te trekken, maar die konden wel worden ingezet als een „bufferstrijdmacht" tot behoud van de vrede in dat land.

12de Frans-Afrikaanse topconferentie

Van 11-13 dec. 1985 vond in Parijs de twaalfde Frans-Afrikaanse topconferentie plaats. In zijn begroetingsrede herhaalde de Franse president Mitterrand dat Frankrijk weigerde ,,de gendarme van Afrika" te zijn, maar hij verzekerde Tsjaad en diens president Habre van Frankrijks ,,solidariteit",

Een familiefoto van de deelnemers aan de 12de Frans-Afrikaanse topconferentie ter gelegenheid van een galadiner in het Elysée op 12 december 1985. Op de eerste rij (v.l.n.r.) de staatshoofden Mathieu Kerekou (Benin), Seyni Kountche (Niger), koning Hassan II (Marokko), Félix Houphouet-Boigny (Ivoorkust), François Mitterrand (Frankrijk), Abdou Diouf (Senegal), Moboetoe (Zaire), Omar Bongo (Gabon) en Juvenal Habyarimana (Rwanda).

waarbij hij toezegde nooit een verdeling van dit land te zullen erkennen. Voorts waarschuwde Mitterrand: ,,Frankrijk zal niet toestaan dat het evenwicht wordt verstoord door een agressieve politiek jegens Tsjaad." Dit werd beschouwd als een waarschuwing aan het adres van Kadhafi zijn troepen niet naar het zuiden van Tsjaad te laten oprukken – een opmars die president Habre \-an Tsjaad vreesde. Reeds op 8 dec. had Mitterrand voor de Franse televisie m.b.t. Kadhafi gesteld dat ,,hij er goed aan zou doen binnen zijn grenzen te blijven".
Na afloop van de conferentie riep Mitterrand tijdens een persconferentie op 13 dec. Libië op zijn troepen uit Tsjaad terug te trekken.

Het land moest worden teruggegeven aan degenen die er op grond van hun nationaliteit aanspraak op konden maken.

De manier waarop Frankrijk zal handelen, zal afhangen van de wijze waarop anderen in het noorden van Tsjaad handelen", zo liet de Franse president weten.

Frits van Veen schreef in de *Volkskrant* (14-12-1985)o.a.:

,,Dat Libië van plan is – althans voorlopig – in Noord-Tsjaad te blijven, lijdt geen twijfel. Na zijn troepenmacht in het kader van het akkoord met Frankrijk wezenlijk te hebben teruggebracht, werd die na enkele maanden al weer opgevoerd tot vierduizend man. Volgens president Habre zijn het er nu zevenduizend. Zij zouden beschikken over driehonderd pantservoertuigen en zestig gevechtsvliegtuigen, waarvan uiteraard nooit is vast te stellen of ze ten dienste staan van Libië of van het autochtone verzet in Tsjaad.

Dat verzet, waarvan eens de noorderling Habre zelf deel uitmaakte, stelt niet veel meer voor. Daarvoor hebben Libiërs hun controle over het gebied en zijn inwoners te strak aangehaald. De traditionele leider van het noordelijke verzet, Goukouni Oueddei, is onlangs aan de kant gezet. Ook het tegennatuurlijke verbond dat de codo's (de naam voor de commando's in het zuiden die zich met hand en tand hebben verzet tegen het leiderschap van Habre) met Goukouni hadden gesloten, heeft geen betekenis meer, sinds de meesten van hen zich met een gouden handdruk – als welkomstgebaar – achter de Tsjadische president schaarden."

Hervatting strijd in noorden?

Op 10 febr. 1986 meldde het Tsjadische ministerie van buitenlandse zaken dat Libische kolonnes een aanval op een buitenpost van de regeringstroepen in Kouba-Olanga hadden uitgevoerd (ca. 500 km ten noorden van N'Djamena). De volgende dag maakte radio-N'Djamena bekend dat de post in Kouba-Olanga door de regeringstroepen was heroverd.
Op 12 febr. deelde het Tsjadische ministerie van buitenlandse zaken mee dat Libische troepen de vorige dag ook een aanval waren begonnen op Oum Chalouba.

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

CHINA

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN VANAF JULI 1983
ANTI-MISDAADCAMPAGNE

Nadat het Nationale Volkscongres in juni 1983 zijn goedkeuring had gehecht aan de oprichting van twee staatsveiligheidsorganisaties ter vervanging van het logge Bureau voor de openbare veiligheid (pag. 79/2-1984), startte in augustus een grootscheepse campagne tegen de misdaad, die gepaard ging met een golf van arrestaties en executies. Tienduizenden werden opgepakt en naar opvoedingskampen buiten de steden vervoerd of verbannen naar afgelegen delen van het land. In het merendeel van de gevallen ging het om werkloze jongeren, die uit onvrede of verveling de steden onveilig maakten of die illegaal in de stad verbleven. Veel mensen kwamen niet alleen vanwege de hogere levensstandaard naar de steden, maar keerden er ook terug na in de jaren van de Culturele Revolutie voor ,,heropvoeding'' naar het platteland te zijn gestuurd om lichamelijke arbeid te verrichten. Degenen die zonder de vereiste vergunning in een stad verbleven, en dus zonder het recht op de benodigde distributiebonnen voor voedsel en kleding, verenigden zich vaak in criminele bendes.

Op 23 augustus werden in Peking 30 mensen ter dood veroordeeld (wegens moord, verkrachting en autodiefstal) en geëxecuteerd. De doodstraffen werden uitgesproken tijdens een massabijeenkomst waar ongeveer 100.000 toeschouwers verzameld waren, die door de burgemeester van Peking in een felle toespraak gewezen werden op de noodzaak van openbare orde. Als voorbeeld stelde hij de situatie in de jaren vijftig, vlak na de communistische machtsovername, toen de misdaadcijfers laag waren en het politieke moreel van de bevolking hoog.
Ook in andere Chinese steden deden zich dergelijke massa-executies voor. De doodvonnissen werden overal bekendgemaakt via muurkranten, die waren voorzien van foto's van de veroordeelden en opsommingen van hun misdaden.
Op 2 september besloot de vaste commissie van het Nationale Volkscongres dat ernstige misdrijven tegen de openbare veiligheid zwaarder gestraft mochten worden dan voorgeschreven stond in het wetboek van strafrecht. De doodstraf kon behalve voor moord, verkrachting en roof, voortaan ook worden geëist voor bordeelhouderij, illegale wapenhandel, het leiden van bendes en de oprichting van ,,reactionaire" geheime genootschappen.
Economische misdrijven werden eveneens zeer zwaar bestraft, dit om de algemeen verbreide corruptie terug te dringen. Zo werd in de noordoostelijke stad Jinzhou een accountant ter dood gebracht wegens verduistering van bijna 140.000 yuan (70.000 dollar) en het organiseren van gok-bijeenkomsten.
De mensenrechtenorganisatie Amnesty International publiceerde op 28 oktober een brief, die zij een week eerder verstuurd had aan de Chinese president Li Xiannian. met daarin het dringende verzoek een eind te maken aan de vele terechtstellingen. Amnesty schreef op de hoogte te zijn van executies in ten minste twintig steden, waar de veroordeelden (merendeels tussen de 18 en 40 jaar oud, en werkloos) eerst in open vrachtauto's door de straten werden gereden. Sinds augustus zouden in China meer dan 600 mensen zijn geëxecuteerd. Diplomatieke bronnen schatten dit aantal overigens veel hoger, n.l. op 5000.
De mensenrechtenorganisatie schreef verder dat het toepassen van de doodstraf in strijd was met resoluties van de Verenigde Naties waarin werd opgeroepen tot een vermindering van het aantal misdaden waarop de doodstraf staat. Ook strookte het grote aantal executies niet met eerder door de Chinese regering gedane uitspraken dat misdadigers moesten worden gerehabiliteerd.
Op 2 november bevestigde een woordvoerder van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken de ontvangst van de brief van Amnesty. Hij verklaarde dat misdadigers in China de straf kregen die zij volgens de wet verdienden. Er was slechts sprake van routinewerk om de openbare veiligheid van het land te handhaven en het betrof bovendien binnenlandse aangelegenheden.
Het Chinese persbureau Xinhua (Nieuw-China) deelde op 10 januari '84 mee dat het aantal ernstige vergrijpen in het land in sept., okt. en nov. '83 met 42,5% gedaald was in vergelijking met dezelfde periode in 1982. Voor de twee grootste Chinese steden, Shanghai en Peking, waren deze cijfers resp. 45.4 en 44,9%. Het persbureau verstrekte geen cijfers over het aantal geconstateerde misdrijven. Gedurende de maand januari vonden opnieuw talrijke massa-executies plaats. Westerse waarnemers schatten het aantal mensen dat sinds aug. '83 was terechtgesteld inmiddels op 10.000.
In een interview met de minister van justitie Liu Fuzhi, dat op 7 augustus '84

door Xznhua verspreid werd verklaarde Liu dat na een laar anti-misdaadcampagne het aantal misdrijven met 30% gedaald was Meer dan 70 000 wetsovertreders waren in die tijd aan de politie overgedragen en meer dan 120 000 hadden zich vrijwillig gemeld Volgens Liu was een groot aantal van hen inmiddels weer op het rechte pad gezet De minister voorspelde dat in de erop volgende twee jaar een fundamentele verbetering zou plaatsvinden in het openbare orde-stelsel.

PARTIJZUIVERING

Na de tweede plenaire zitting van het twaalfde centrale partijcomité werd op 11 oktober '83 aangekondigd, dat de 40 miljoen leden tellende partij gedurende de volgende drie jaar een rectificatie- en consolidatiecampagne zou ondergaan. Het centrale comité gaf op 12 oktober een lang document vrij, waaruit bleek dat het de bedoeling was de partij te zuiveren van die leden die tot de volgende categorieën behoorden:

- Personen die hoog opgeklommen waren: door zich aan te sluiten bij contrarevolutionaire klieken van Lin Biao en Jiang Qing;
- Personen die in ernstige mate sektarisch waren;
- Personen die zich (tijdens de Culturele Revolutie) hadden overgegeven aan handtastelijkheid, vernieling en plundering.

In het eerste jaar van de campagne zouden de centrale, provinciale, gemeentelijke en militaire toporganen geconsolideerd worden. In de tweede fase werden de partij-organisaties op alle niveaus doorgelicht.

Volgens westerse diplomaten zouden alle partijleden binnen deze periode van drie jaar hun lidmaatschapspapieren moeten inleveren en mochten zij zich pas opnieuw laten registreren wanneer zij ideologisch zuiver waren bevonden.
Ook de 110 miljoen stedelijke fabrieksarbeiders kwamen in aanmerking voor ideologische en politieke bijscholing en zouden hiervoor de komende jaren in ploegen worden vrijgesteld. Verplicht studiemateriaal was onder meer Keur uit het werk van Deng Xiaoping (zie pag. 128/2-'84).

Geestelijke verontreiniging

Enkele weken na het begin van de zuiveringscampagne werd duidelijk dat het eerste doelwit ,,culturele besmetting'' was. Deng Liqun, hoofd van de propaganda-afdeling van de partij zette uiteen dat een voorwaarde voor partijconsolidatie het uitbannen was van vier categorien van culturele besmetting, nl

- obscene barbaarse en reactionaire dingen,
- vulgaire smaak op artistiek gebied,
- het zoeken van eigen voordeel, individualisnie, anarchisme en liberalisme,
- het schrijven van artikelen of het houden van toespraken die tegen het socialistische systeem indruisten

De strijd tegen geestelijke verontreiniging (Kongqi Wuran) richtte zich vooral tegen bourgeois-liberalisme en invloeden uit het Westen, en tegen een groeiend aantal ambtenaren, theoretici en schrijvers, dat van mening was dat China een vrijere socialistische koers moest volgen, waarbij meer persoonlijke vrijheid zou worden toegestaan.
Tegenstanders van Dengs politiek beweerden dat het toelaten van meer investeringen uit de kapitalistische wereld verontreinigende invloeden had opgeroepen en waarnemers zagen deze campagne dan ook als een antwoord op deze kritiek.
De schrijvers Zhang Xiaotian en Bai Hua werden aangevallen vanwege ,,bourgeois-ideologische'' tendenzen in hun werk. Een commentaar in het Volksdagblad van 31 oktober stelde expliciet, dat auteurs die over sex en godsdienst schreven een grotere bedreiging voor China vormden dan maoïstische extremisten. Artiesten werden bekritiseerd vanwege het verheerlijken van feodale tradities, buitenlandse mode, liefde en sex.
Bij het Volksdagblad werden op 23 nov. redactioneel directeur Hu Jiwei en adjunct-hoofdredacteur Wang Ruoshui, beiden liberale marxisten, ontslagen. Zij hadden het partijorgaan de afgelopen jaren belangrijk verlevendigd en zich ingespannen voor meer literair en journalistiek pluralisme. De aanleiding voor hun ontslag zou volgens waarnemers een artikel over vervreemding onder het socialisme geweest zijn, dat enige maanden daarvoor onder hun verantwoordelijkheid verschenen was van de hand van Zhou Yang, hoofd van de Federatie van literaire en kunstkringen. De 75-jarige Zhou had in dit artikel, waarin hij de honderdste sterfdag van Karl Marx herdacht, gesuggereerd dat diens concept over vervreemding in de kapitalistische maatschappij ook kon worden toegepast op de socialistische maatschappij, waar mensen vervreemd konden raken door bureaucratische misstanden en economische fouten.
Op 7 november '83 werd bekendgemaakt dat Zhou Yang in het openbaar zijn verontschuldigingen voor dit artikel had aangeboden en had toegegeven het gevaar van bepaalde westerse ideeën niet goed benadrukt te hebben
Op 2 december '83 schreef het *Volks*-dagblad in een commentaar dat de campagne tegen de geestelijke verontreiniging niet moest worden overdreven. Van auteurs en artiesten, wier werk niet conform de partijrichtlijnen was, werd weliswaar zelfkritiek verwacht, maar zij zouden niet als wetsovertreders beschouwd worden. De economische hervormingen en de open deur-politiek naar het buitenland zouden echter worden voortgezet.
Deng Liqun liet op 10 december weten dat het platteland gevrijwaard zou blijven van de campagne.
De Chinese partijleider Hu Yaobang legde op 2 januari '84 een verklaring af waarin hij drie punten benadrukte:

- Er zou geen verandering komen in de politiek, zoals die sinds 1981 werd gevoerd;
- De Chinese leiders waren nog steeds vastbesloten de ultra-linkse elementen uit de periode van de Culturele Revolutie uit te roeien;
- Corruptie en ongezonde ideeën van rechtse aard zouden ook in 't vervolg worden bekritiseerd, echter binnen bepaalde grenzen.

Volgens waarnemers was gedurende de afgelopen maanden met name onder ambtenaren en intellectuelen de angst gegroeid, dat de campagne zou ontaarden in een tweede Culturele Revolutie en was de verklaring bedoeld als een officiële geruststelling.
Op 10 april werd via diplomatieke bronnen vernomen dat Deng Liqun ontslag had genomen als hoofd van de propaganda-afdeling van de partij vanwege het uit de hand laten lopen van de campagne tegen geestelijke verontreiniging, maar dit bericht werd op 13 april door een woordvoerder van het ministerie van civiele zaken een ,,puur verzinsel'' genoemd.

Congres vakcentrales

Op 18 oktober '83 begon in Peking het tiende nationale congres van de vakcentrales.
In zijn openingstoespraak tot de 2000 afgevaardigden zei het Chinese staatshoofd Li Xiannian onder meer, dat vrije vakbonden in geen enkele vorm zouden worden toegestaan. Volgens waarnemers doelde Li hiermee op het Poolse vakverbond Solidariteit, en had het succes van deze organisatie de Chinese autoriteiten kennelijk verontrust.
De voorzitter van de vakbonden, Ni Zhifu, wees er op dat de belangrijkste taak van de bonden gelegen was in het opvoeren van de economische resultaten. Verder was het hun taak te zorgen

voor het onderrichten van de arbeiders op ideologisch, cultureel en technisch gebied, te strijden tegen luiheid, egoïsme, linkse en rechtse afdwalingen en tegen de geestelijke verontreiniging die ontstaan was door de kontakten met het Westen.
In de nieuwe vakbondsstatuten werd, evenmin als in de oude, melding gemaakt van het stakingsrecht. Volgens de voorzitter van de bonden betekende dit niet dat alle stakingen onwettig waren. Het stakingswapen kon gebruikt worden als de redelijke eisen van de arbeiders niet gehonoreerd werden vanwege bureaucratische en onwettige praktijken. Hij voegde er echter aan toe dat onder het Chinese socialisme staken inging tegen het eigenbelang van de arbeiders.

Volgens de FAZ (24-10-'83) telt China 110 miljoen arbeiders, een aantal dat ongeveer de helft uitmaakt van de stedelijke bevolking. Van hen zijn er 73 miljoen lid van de vakbond: zij betalen hiervoor een half procent van hun maandloon.
Drie kwart van de meer dan een miljard Chinezen is boer.

Religie

Ondanks de officiële communistische doctrine, die het atheïsme voorstaat, heeft China de afgelopen jaren miljoenen uitgegeven aan de restauratie van godshuizen. de herdruk van religieuze teksten en subsidies voor de clerus, aldus Wang Yaobing, onderdirecteur van het regeringsbureau voor religieuze zaken in een interview dat het NRCI H'blad publiceerde op 27 sept. '83.
De periode 1966-'76 met zijn zuiveringen en verwerping van oude ideeën leidde tot zware aanvallen op religieuze gebouwen, de vernietiging van religieuze teksten en een algemeen verbod op godsdienstige activiteiten. Volgens Wang had de officiële communistische partijpers nu gesteld dat onderdrukking van de godsdienst het verzet alleen maar aanwakkerde. Verder zocht de regering een zo breed mogelijke steun voor haar moderniseringsbeleid en was zij gebaat bij de aanhang van gelovigen en nationale minderheden, die de godsdienst veelal als een belangrijk onderdeel van hun cultuur zagen.

Volgens het Chinese persbureau Xinhua werd op 29 sept. '83 in Peking het derde katholieke seminarium geopend. De beide andere bevinden zich in Shanghai en in Shenyang.
In schril contrast met de tolerante houding van de overheid ten opzichte van de Patriottische Katholieke Associatie en de protestantse kerken, stond de vervolging van de zogenaamde loyale katholieken, veelal jezuïeten, behorend tot de Rooms-Katholieke Kerk. Ongeveer 20 leden van deze ,,loyale'' kerk werden in november '81 in Shanghai gearresteerd. Een aantal van hen werd geleidelijk aan weer vrijgelaten, maar pater Vincent Zhu Hongshen (67), een jezuïet die al 23 jaar in gevangenschap had doorgebracht. en pater Joseph Zhen Yuntang (75) werden op 22 maart 1983 veroordeeld tot resp. 15 en 11 jaar gevangenschap.
Twee andere jezuïeten, pater Stanislas Chen Baishun (81) en pater Stephen Chen (64) waren eerder veroordeeld tot straffen van resp. 10 en 2,5 jaar. Zij zouden de veiligheid van het land in gevaar hebben gebracht. geruchten hebben verspreid en het volk hebbes opgeruid.
Eind december '83 werd bekend dat de 76-jarige bisschop van Baoding, Joseph Fan Xueyan, veroordeeld was tot 10 jaar gevangenschap en dat Huo Pin Chang, vicaris-generaal van dit diocees, hetzelfde vonnis had gekregen. De bisschop werd ervan beschuldigd in het geheim priesters en bisschoppen te hebben gewijd, betrekkingen met het Vatikaan te onderhouden en buitenlands geld te hebben ontvangen.
Het persagentschap Associated *Press* berichtte begin februari '84 vanuit Hongkong dat pater Francis Xavier Zhu, een Chinese jezuïet. op 70-jarige leeftijd gestorven was in het kamp waar hij gevangen had gezeten. Pater Zhu was in 1953 gearresteerd en in 1960 veroordeeld tot 20 jaar strafkamp in de provincie Anhui. Op 10 juni '83 was hij, zonder het kamp verlaten te hebben, veroordeeld tot een nieuwe straf van 12 jaar.

Nagedachtenis Mao *Zedong*

Op 26 december '83 werd in China de 90ste geboortedag van de voormalige leider Mao Zedong grootscheeps herdacht. In de dagen ervoor waren in de Chinese pers talrijke artikelen verschenen, waarin vooral met waardering over Mao werd gesproken. Alleen wanneer de Culturele Revolutie ter sprake kwam, had men het over ,,ernstige fouten'' van de ,,grotestuurman''.
In het centrum van Peking werd het mausoleumvan Mao heropend. Tijdens een verbouwing waren in het mausoleum ook toonzalen ingericht voor drie andere voormalige leiders: Zhou Enlai, Liu Shaoqi en Zhu De. Volgens een woordvoerder van de propaganda-afdeling van de communistische partij, Gao Liang, had deze herinrichting tot doel aan te tonen dat ,.het denken van Mao Zedong de kristallisatie was van de collectieve wijsheid van de partij'' en dat ook anderen belangrijke bijdragen hadden geleverd. die hun aanwezigheid in dit mausoleum rechtvaardigden.

VEROORDELINGEN. VRIJLATING. STERFGEVALLEN.

De krant Beijing Ribao deelde op 3 nov. '83 mee dat zes volgelingen van de zogenaamde Bende van Vier zeven jaar na hun arrestatie waren veroordeeld tot gevangenisstraffen van 15 tot 18 jaar. Onder de veroordeelden bevond zich het voormalige lid van het centrale comité Qi Ben Yu, alsmede de vroegere onderminister van cultuur Lin Qingtang. Volgens het bericht hadden allen zich schuldig verklaard aan het plegen van contra-revolutionaire misdaden, zoals de vervolging van hoge ambtenaren en pogingen tot het onderriemen van een staatsgreep.
Op 28 nov. werd in Peking bekend dat de 39-jarige Ren Wanding, een van de initiatiefnemers van de ,.lente van Peking'' na vier jaar gevangenschap in april '83 was vrijgelaten.
De eind '78 ontstane democratische beweging ,,lente van Peking''. die een jaar later verboden werd, had via muurkranten geijverd voor vrije verkiezingen in China. voor bestrijding van de corruptie en voor afschaffing van de geheime politie (pag. 62/2 e.v.-1980).
Op 5 jan. '79 had Ren in Peking op de Muur van de Democratie een 19 punten tellende verklaring van de rechten van de mens in China opgehangen. en daarmee het ontstaan aangegeven van de Alliantie voor de rechten van de mens.
Op 4 april '79 werd hij gearresteerd.
Op 22 sept. '83 overleed in Peking op 69-jarige leeftijd Qiao Guanhua, die in de jaren 1974-1976 minister van buitenlandse zaken was van China.

Sinds 1949 was Qiao als naaste medewerker van Zhou Enlai verbonden aan het ministerie van buitenlandse zaken. Als onderminister van dit departement sprak hij herhaaldelijk vergaderingen van de Verenigde Naties toe en speelde hij een essentiele rol in het normaliseren van de betrekkingen met de Verenigde Staten in '72. In november '76 werd Qiao ervan beschuldigd te nauwe contacten te hebben onderhouden met de Bende van Vier en werd hij ontslagen als minister van buitenlandse zaken Vanaf februari '83 bekleedde hij weer een officiëlefunctie, als adviseur van de Vereniging voor vïiendschap met het buitenland.

Volgens een bericht in de Chinese media (26-4-'84) overleed op 19 april te Shanghai He Zizhen, de derde echtgenote van Mao Zedong, op de leeftijd van 75 jaar. De kranten maakten geen melding van haar in 1930 gesloten hu elijk met Mao. noch van de scheiding in '37. Zij werd beschreven als een oud-kaderlid, dat had deelgenomen aan de Lange Mars.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.,.Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

MARCOS WINT STEMMENTELLING

Op 7 februari vonden op de Filippijnen vervroegde presidentsverkiezingen plaats. President Ferdinand E. Marcos (68), gekozen in 1965 en herkozen in 1969 en 1981, was op 30 juni 1981 beëdigd voor een nieuwe ambtstermijn van zes jaar (pag. 73313-'81). Hoewel de oppositie reeds vanaf eirid 1984 over de mogelijkheid van vervroegde verkiezingen had gespeculeerd, kondigde president Marcos die toch nog onverwacht op 3 november 1985 aan als middel om ,,de idiote bewering dat deze regering incompetent is, uit de wereld te helpen." Kort daarop werd beslist dat tegelijk met de president ook een vice-president zou worden gekozen.

Tegenover president Marcos en zijn kandidaat voor het vice-presidentschap, Arturo M. Tolentino, stonden mevr. Corazon C. (,,Cory") Aquino, de weduwe van de vermoorde oppositieleider Benigno Aquino, en Salvador H. Laurel.

Van meet af aan werd er vrijwel algemeen van uitgegaan dat er bij de verkiezingen door Marcos' aanhangers zou worden gefraudeerd. Karel van Wolferen schreef hierover in NRCI *H'blad* (5-2) o.m. het volgende:

,,Het gaat om de schaal van de fraude. Dat de verkiezingen niet eerlijk kunnen zijn staat als een paal boven water. Al wat er aan is voorafgegaan is immers al oneerlijk en gemeen geweest. De omroepen zijn in handen van boezemvrienden van president Marcos en negeren Aquino, of stellen haar in een kwaad daglicht. Marcos besteedt miljarden pesos aan het kopen van stemmen, en heeft tenminste één segment van de krijgsmacht aan zijn kant dat de kiezers intimideert. Nu al zijn korpsen van ,,vliegende kiezers" ontdekt die van district naar district zullen gaan om vele keren op Marcos te stemmen. Er zijn adressen in de kiesregisters ontdekt waar honderden mensen wonen die allemaal dezelfde naam hebben en op dezelfde datum zijn geboren. Onderwijzers die mede toezicht houden op de stemlokalen hebben gezegd dat velen van hen al enkele honderden pesos hebben ontvangen om te verzekeren dat het tellen de ,,juiste resultaten weerspiegelt". Op vrijdag (7 februari) en de onmiddellijk daarop volgende dagen moet men verwisselingen van stembussen verwachten, en het volstoppen van stembussen met kiesformulieren die nu al zijn ingevuld. Dat hoort bij Filippijnse verkiezingen, ook lang voordat Marcos aan de macht kwam. Maar Marcos heeft van zijn verkiezingsfraude een kunst gemaakt waar weinigen of misschienniemandin de niet-communistische wereld aan kan tippen. De vraag is daarom nu met welke marge van fraude de Filippino's bedrogen zullen worden. Corazon Aquino zegt dat zij minstens 70 procent van de stemmen nodig zal hebben om onder de fraude van Marcos uit te kunnen komen. Sceptici menen dat de omvang van het bedrog gewoon overeen zal komen met wat nodig is om Marcos te laten winnen.

Recentelijk is echter het een en ander gebeurd in de Filippijnen waardoor het resultaat van deze verkiezingen niet meer zo makkelijk te voorspellen valt (...)

Zo heeft bijvoorbeeld ter gclcgcnhcid van de verkiezingen voor de Nationale: Vergadering in 1984 een miljonair, José Concepcion, zijn nek uitgestoken en een organisatie van burgervrijwilligers opgericht om toezicht te houden in dt kieslokalen en op het tellen.

In de overtuiging dat Filippino's zoiets nooit effectief zonder onderlinge onenigheid over het hele land konden regelen verwelkomde Marcos deze organisatie. de Namfrel, met een gebaar dat zijn democratische instelling moest bewijzen. De snelheid waarmee tellingen op het districtniveau door de Namfrel naar een groots opgezet centrum in Manila werden doorgegeven. voordat op het gemeentelijk niveau fraude kon worden gepleegd, zorgde voor een grote verrassing: ondanks nog altijd grootschalige fraude in vele provincies vormen oppositiepolitici nu dertig procent van de Nationale Vergadering (zie pag. 321 e.v.-1984).

Vanwege dat resultaat was het te verwachten dat Namfrel in de toekomst al het mogelijke in de weg zou worden gelegd. Die verwachting is uitgekomen. Maar omdat de verkiezingen elke geloofwaardigheid. in vooral ook Amerikaanse ogen zouden verliezen indien Namfrel-vrijwilligers uit de kieslokalen geweerd zouden worden, is Concepcion na dagelijkse afmattende besprekingen met de Comelcc. de verkiezingscommissie die uit Marcos-loyalisten bestaat, toch tot compromissen kunnen komen. Om de Namfrel de loef af te steken zijn een aantal concurrerende quick count-organisaties in het leven geroepen. waaronder een van de Comeler zelf. De Namfrel ,,quick count"-resultaten zullen met die van de Comelec vergeleken moeten worden alvorens zij naar het Manila-centrum worden doorgegeven,

Een trager resultaat lijkt onvermijdelijk en dat ondermijnt de effectiviteit van Namfrel. maar aan de andere kant heeft José Concepcion de Comelec kunnen dwingen tot een quick count op het districtsniveau (...)

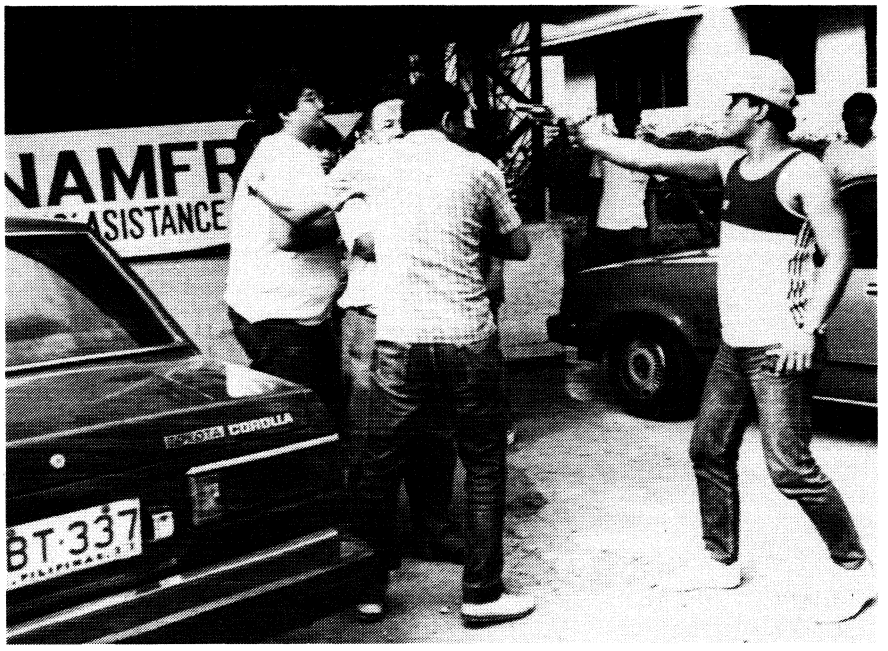
De half miljoen vrijwilligers die meedoen wordt gevraagd om de situatie in hun district te evalueren op een schaal van vier gradaties van eerlijkheid. Dc Namfrel kan 86 procent van de ongeveer 90.000 kieslokalen controleren, en dus zal men niet uitsluitend door Marcos en de zijnen over h t stembusresultaat worden voorgelicht.. "

Naast de half miljoen vrijwilligers van Namfrel die toezicht hielden op ca. 85% van de stembureaus, volgden door Marcos uitgenodigde waarnemersteams uit de Verenigde Staten en Europa het verloop van de verkiezingen. Daaronder was een 20 leden tellende commissie uit het Amerikaanse Congres onder leiding van de Republikeinse senator Richard Lugar, voorzitter van de Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen, alsmede een internationale delegatie van 44 waarnemers onder leiding van de Columbiaanse oud-president Misael Pastrana en de voorzitter van de Labourpartij in Noord-Ierland, John Hume. Bovendien kwamen meer dan 1.000 buitenlandse journalisten naar de Filippijnen.

De verkiezingsdag verliep gewelddadig. Er werden meer dan 40 mensen gedood. Vlak na het sluiten van de stembus verklaarde een woordvoerder van Namfrel dat dit de meest corrupte verkiezing zou worden in de 40-jarige geschiedenis van de onafhankelijke republiek.

Verslaggever Wio Joustra meldde in de Volkskrant (8-2) o.a.:

,.Per traditie zal de pro-Marcos media in de Filippijnen de berichten over fraude afdoen als verzinselen van de oppositie, linkse maatschappelijke organisaties en de op sensatie

Een aanhanger van president Marcos bedreigt Namfrel-vrijwilligers bij een stembureau in San Juan.

Weekblad 55ste jaargang No. 2832. pag. 41351-41366

beluste internationale media. Maar een bezoek aan diverse stemlokalen tijdens een rondrit van vier uur door een groot deel van Manila, leverde op de verkiezingsdag een bedroevend beeld op van een flagrante aantasting van de democratie door de paranoide Marcos-kliek, die duidelijk bevreesd is voor de snel groeiende populariteit van de weduwe van de in 1983 vermoorde oppositieleider Benigno Aquino

De acht miljoen inwoners tellende hoofdstad had veel weg van Chicago tijdens de drooglegging. Diverse Filippino's gaven toe hun stem voor tussen de 50 en 300 pesos (acht en vijftig gulden) te hebben verkocht" aan de KBL

Overal in de stad waren ,,vliegende stemmers" te ontwaren, die van het ene naar het andere stemlokaal trokken om diverse keren op een dag hun stem aan te bieden in ruil voor steekpenningen.

De onuitwisbaar geachte inkt – voor de duimafdruk op het stembiljet – bleek al na enkele minuten u rijven onzichtbaar te zijn De kiezers werden up grote schaal geintimideerd door de ,,goons", de knokploegen van de regeringspartij KBL (Beweging voor een Nieuwe Maatschappij) Vrijwilligers van Namfrel werden gemolesteerd en hen werd in een groot aantal stemlokalen door de plaatselijke autoriteiten belet hun controlerende taak uit te oefenen

Ook werden vrijwilligers zonder opgaaf van reden gearresteerd.

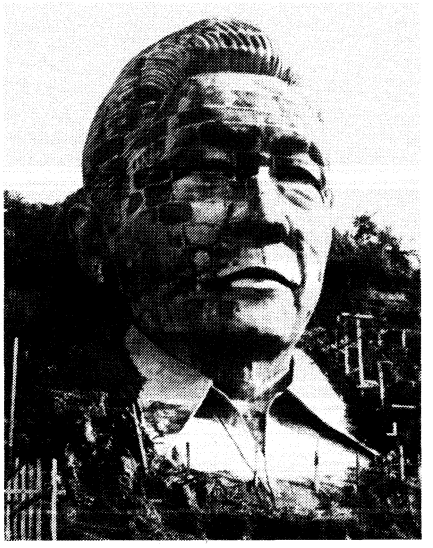
Vooral in Manila konden duizenden stemgerechtigden hun stem niet uitbrengen, omdat ze ineens op ..mysterieuze" wijze van de kieslijsten geschrapt bleken te zijn. Na het sluiten van de stemlokalen kwamen berichten binnen over stembussen die uit de rivier moesten worden gevist. Van tevoren omgekochte ambtenaren probeerden stembussen vol te proppen met valse stembiljetten waarop de namen van Marcos en zijn runningmate Tolentino al waren ingevuld. De berichten uit de provincies deden vermoeden dat de intimidatie en de corruptie zich daar op nog veel grotere schaal hadden voorgedaan dan in de hoofdstad..."

Reeds op 8 februari, toen nog slechts een fractie van de stemmen was geteld, riepen zowel Marcos als Aquino zich uit tot winnaar van de verkiezingen.

Van meet af aan gaven de tellingen van de officiële kiescommissie Comelec en de officieel geaccrediteerde vrijwilligersorganisatie Namfrel een tegenstrijdig beeld, waarbij opviel dat Namfrel sneller werkte.

Op 12 februari meldde Comelec op basis van 61% getelde stemmen het volgende resultaat: Marcos 6.743.894 stemmen, Aquino 6.147.902 stemmen. Namfrel gaf toen op basis van 66% getelde stemmen de volgende cijfers: Marcos 6.487.554 stemmen, Aquino 7.156.073 stemmen.

Op 10 februari kwam de Nationale Vergadering bijeen om onder leiding van parlementsvoorzitter Nicanor Yniguez tot officiële toetsing van de stemlijsten over te gaan. Op 12 februari werd een begin gemaakt met de officiële telling die op 15 februari werd voltooid. De Nationale Vergadering publiceerde de volgende uitslag: Marcos 10.807.197 stemmen tegen mevr. Aquino 9.291.716 stemmen; Tolentino 10.134.130 stemmen tegen Laurel 9.173.105 stemmen. 's Avonds laat

Een ca. 24 meter hoog monument van president Marcos in de bergen bij Baguio.

werd Marcos tot winnaar van de presidentsverkiezing geproclameerd.

Volgens de officiële uitslag hadden dus ca. 20 mln van de 26 mln kiesgerechtigden hun stem uitgebracht, wat neerkwam op een opkomstpercentage van ca. 77 tegen 87 bij de parlementsverkiezingen van 1984. De lagere opkomst, vooral in de bolwerken van Aquino, werd door Namfrel-leider Jose Conception aan registratiefraude geweten. Op die manier waren naar zijn zeggen mogelijk 2 mln oppositiestemmen ,,verdwenen".

De positie van de VS

Reeds op 4 november 1985 liet de Amerikaanse regering bij monde van Witte Huis-woordvoerder Larry Speakes weten dat de presidentsverkiezingen op de Filippijnen ,,geloofwaardig, eerlijk en op brede basis wat deelname betreft" moesten zijn. Alleen de communisten zouden baat hebben bij verkiezingsfraude, zo verklaarde onderminister van buitenlandse zaken Paul Wolfowitz enkele dagen later voor een subcommissie van het Huis van Afgevaardigden.

Aan de vooravond van de verkiezing verklaarde de Amerikaanse waarnemer, senator Richard Lugar, op 6 februari: ,,Onze taak is waar te nemen wat het oordeel is van het Filippijnse volk over de geloofwaardigheid van het uiteindelijke resultaat." Hij herhaalde de belofte van president Reagan dat de Filippijnen op een verdubbeling van economische hulp konden rekenen ,,in geval van eerlijke verkiezingen", gevolgd door politieke, militaire en sociale hervormingen.

Op 7 februari zei Lugar aanvankelijk dat ,.de wens van de kiezers tot uitdrukking" zou komen, maar vervolgens stelde hij: ,,Ikben er zeker van dat bedrog in het spel is en ik maak hieruit op dat Marcos ernstig verontrust is over de resultaten."

Op 10 februari 's avonds verklaarde de Amerikaanse president Reagan in een gesprek met journalisten dat het Filippijnse volk zelf over de eerlijkheid van de verkiezingen moest beslissen. ,,Ik ben van mening dat waar we op moeten letten is dat er. ondanks al deze beschuldigingen (van fraude), het bewijs is dat er nu een sterk twee-partijenstelsel op de eilanden is", aldus Reagan. Hij deed voorts een beroep op president Marcos en mevr. Aquino ..samen te werken bij het vormen van een levensvatbare regering zonder geweld". Dezelfde dag hield Lugar in Manila een persconferentie waarop hij m.b.t. het verloop van de verkiezingen stelde dat ,,clean" in absolute zin ,,duidelijk niet een geschikt woord is om te beschrijven wat wij hebben waargenomen".

Op 11 februari diende Lugar zijn rapport bij president Reagan in. Na afloop van zijn onderhoud met de president stelde Lugar dat de waarnemersmissie voorzichtig met haar oordeel moest zijn.

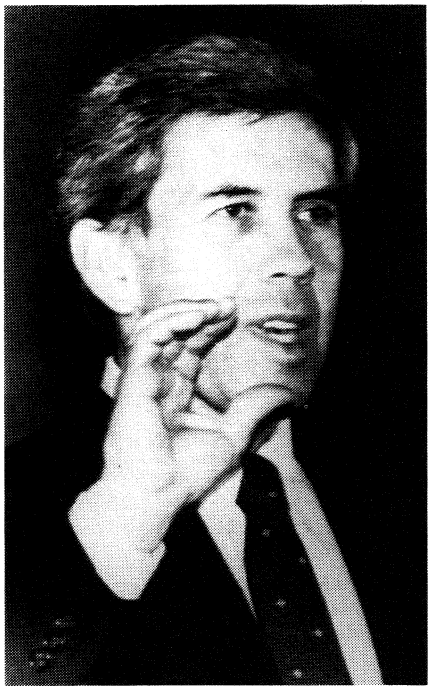
Wanneer zij bijv. zou concluderen dat de verkiezingen wegens het geknoei van het regime-Marcos nauwelijks meer geldig kunnen worden genoemd zou het gevaar bestaan dat Marcos zonder meer het resultaat ongeldig verklaart en in functie blijft.

Lugar: ,,Wijwillen hem die kans niet geven. En ik heb de president gevraagd dat ook niet te doen. De verkiezingen zijn nog niet voorbij". Volgens hem was het ook in het belang van de VS dat er verder wordt geteld en dat men van Amerikaanse zijde op een telling blijft aandringen. Wel was hij tot de conclusie gekomen dat het regime-Marcos voor het geknoei verantwoordelijk is en dat de telling van de Nationale burgerbeweging voor vrije verkiezingen, Namfrel, correct is.

In de loop van die dag (11 februari) erkende president Reagan dat de verkiezingen op de Filippijnen ,,bezoedeld zijn door fraude en geweld". Hij kondigde aan een speciale afgezant, Philip Habib, naar de Filippijnen te zullen sturen om met leiders van de twee politieke blokken, de kerken en andere voormannen uit de Filippijnse samenleving te spreken en ,,verlangens en noden" van het Filippijnse volk te inventariseren.

Op 11 februari 's avonds weigerde president Reagan tijdens een persconferentie in te gaan op vragen over het verloop van de Filippijnse verkiezingen, omdat er nog werd geteld. Volgens hem bestonden er geen harde bewijzen voor wijdverbreid bedrog, maar desondanks maakte hij zich zorgen over het geweld en ,,de mogelijkheid van bedrog". Hij voegde daar aan toe de indruk te hebben dat beide partijen

hierbij zijn betrokken De Amerikaanse president zei ,,Wij willen wachten want wij zijn neutraal Maar wij hopen dezelfde betrekkingen te zullen hebben die wij al deze jaren met de Filippijnen hebben gehad" In dit verband ontweek Reagan de vraag of hij bereid was het verkiezingsresultaat te aanvaarden als er op grote schaal is geknoeid.
Volgens de president hing het van het Filippijnse volk af wat er moest gaan gebeuren. tiet volk zal zelf over zijn toekomst moeten beslissen.
Tegelijkertijd maakte hij duidelijk dat het belang van de Amerikaanse marinebasis bij Subic Bay en de luchtmachtbasis Clark op de Filippijnen niet moet worden onderschat, ,,niet alleen voor ons, maar- voor de westerse wereld". Hierbij wees hij erop dat de Russische vloot in de Stille Oceaan steeds actiever begint te worden, in het streven meer greep op de aanvoerlijnen voor grondstoffen te krijgen.
Waarnemers meenden dat uit alles bleek dat Reagan bereid was zich in de situatie te schikken. In die richting wezen ook uitlatingen van vooraanstaande Witte Huisfunctionarissen dat president Marcos kennelijk de verkiezingen heeft gewonnen en dat men met hem zal moeten leven.
Dezelfde dag echter kreeg de Amerikaanse ambassadeur in Manila van het State Department opdracht de oppositie te verzekeren dat de VS zich niet bij voorbaat bij een overwinning van Marcos hebben neergelegd. In het Amerikaanse Congres en de pers werden Reagans uitspraken met verbazing en kritiek begroet.
Afgevaardigde Stephen Solarz, de voorzitter van het subcommisie voor Azië, stelde op 13 februari dat op basrs van de huidige gegevens het voor hem duidelijk is dat er grootscheepse fraude is gepleegd bij de verkiezingen. Hij zei dat gegevens van het State Department duidelijk maken dat minstens vijf miljoen Filippino's niet hebben kunnen stemmen.
Senator Lugar, de voorzitter van de waarnemerscommissie, dreigde met het stopzetten van verdere economische en militaire hulp als de verkiezingen ,,fataal gefraudeerd" blijken. Hij stelde vast: ,,Wij waarschuwen Marcos al jaren. Hij heeft geen hervormingen doorgevoerd, zijn leger is niet erg efficiënt en niet goed georganiseerd. Wij hebben erop aangedrongen een einde aan het geknoei te maken, maar dat duurt voort. Desondanks geeft Marcos voor onze vriend te zijn."

Senator Richard Lugar, de leider van de Amerikaanse waarnemersdelegatie. tijdens een persconferentie, op 10 februari in Manila.

Reactie meur. Aquino

Op 12 februari reageerde mevr. Corazon Aquino op de woorden van de Amerikaanse president.
Ingaande op Reagans uitspraken dat hij zich neutraal opstelde, gaf Aquino een opsomming van de vele vormen van fraude die president Marcos heeft gebruikt om de verkiezingen te stelen. Aquino schatte haar werkelijke meerderheid in de verkiezingen op 25 percent. ,,En dat is nog maar een conservatief cijfer," zei ze. ,,Er is nog nooit zo veel fraude en intimidatie geweest, omdat er nog nooit eerder een oppositie is geweest die op zo'n enorme zege af stevende en met zo'n meedogenloze en wanhopige ambtsbekleder werd geconfronteerd."
Ze reageerde ook op het optimisme van de Amerikaanse president waarmee hij het begin van een ,,twee-partijenstelsel" in de Filippijnen verwelkomde. ,,Het is een waanvoorstelling om de geloven dat een oppositie waarvan de leiders en de volgelingen zijn gedood en nog steeds worden gedood tot rust kan komen in een oppositionele rol naar Westerse stijl in een gezond twee-partijenstelsel. Te veel zullen er dood zijn op het moment dat de wereld het hoofd afwendt."
Naar aanleiding van Reagans woorden dat beide kanten fraude kunnen hebben gepleegd, zei Aquino gealarmeerd te zijn over zulk een conclusie, daar alle waarnemers het slechts aan één kant hebben kunnen ontdekken en kardinaal Sin heeft verklaard dat maar één kant er de middelen toe had.
Tenslotte vroeg Aquino zich af wat de beweegredenen zijn van iemand die verkiest Marcos te helpen om het Filippijnse volk zijn bevrijding te ontnemen ,Ik denk dat niet alleen de Filippino s maar ook J e Amerikanen cri hun Congres zulk een actie niet kunnen gedogen die op zo n flagrante manier helpt een volk tot zijn gevangenschap terug te drijven '

Commentaar

In een commentaar onder de kop Marcos ,,zege stelde de *Volkskrant* (17-2)

,,Ondanks een stortvloed van beschuldigingen dat er bi: de verkiezingen op grote schaal gefraudeerd is door zijn aanhangers. heeft de Filippijnse president Marcos het tellen van de stemmen in het door hem gecontroleerde parlement laten doorgaan. Met het .,gewenste' resultaat: Hij is tot winnaar uitgeroepen
Dat het zo ver is gekomen. is mede te wijten aan de lafhartige uitspraken die president Reagan vorige week dinsdag (11 februari) heeft gedaan In weerwil van de ondubbelzinnige meldingen van zijn eigen en een groep internationale waarnemers. de waakhond-organisatie Namfrel, de katholieke kerk en vrijwel de gehele wereldpers, hield de Amerikaanse president het erop dat zowel het Marcos-kamp als de oppositie zich schuldig had gemaakt aan onregelmatigheden, sprak hij verheugd over het ontstaan van een waarachtig tweepartijenstelsel in de Filippijnen en benadrukte hij Amerika's neutraliteit niet betrekking tot de uitslag van de verkiezingen. Die stellingname is in het Malacanang-paleis kennelijk opgevat als een signaal. dat de grote bondgenoot in Washington wel bereid is het verkiezingsbedrog zo niet met de mantel der liefde te bedekken, dan toch in elk geval om redenen van strategische aard door de vingers te zien.
Alles wijst erop dat dat inderdaad de intentie van het Witte Huis is. Maar de kortzichtigheid van die koers heeft zich nu al geopenbaard. Woede en verbittering heersen in de gelederen van de Filippijnse oppositie De bisschoppen, die in dit katholieke land een belangrijke machtsfactor vormen. hebben er geen twijfel over laten bestaan dat Marcos op onrechtmatige wijze de overwinning heeft behaald: zij hebben hun steun uitgesproken aan acties van burgerlijke ongehoorzaamheid (...).

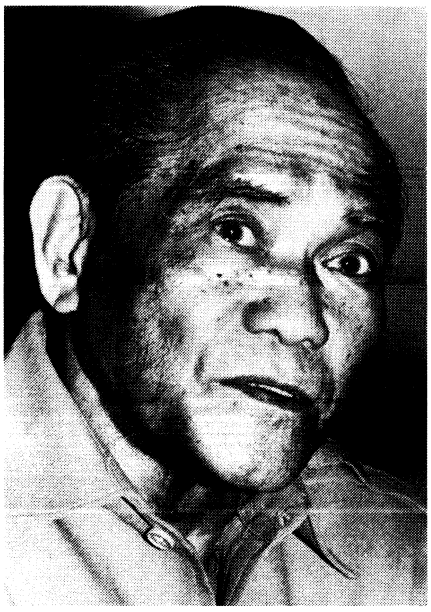
In Washington hebben verscheidene vooraanstaande Republikeinen – onder wie senator Lugar, de leider van de Amerikaanse waarnemersdelegatie – zich openlijk gekeerd tegen de voorstelling van zaken die Reagan gaf. Een invloedrijk man als de Democratisch senator Nunn heeft aangekondigd dat hij zal gaan ijveren voor opschorting van Amerikaanse militaire en economische steun aan het bewind van Marcos.
Internationale pressie lijkt nog de enige mogelijkheid om te voorkomen dat Marcos de verkiezingsfarce met alle geweld doorzet en nog meer Filippino's hun hoop op een vreedzame, democratische keer ten goede verliezen..."

VOORAFGAANDE ONTWIKKELINGEN

Hieronder volgt het eerste deel van een overzicht over binnenlandse ontwikkelingen op de Filippijnen sinds het najaar van 1984.

Ontslag *minister* Tolentino

Op 4 maart 1985 ontsloeg president Marcos zijn minister van buitenlandse zaken Arturo Tolentino na een geschrl

Arturo Tolentino

over benoemingen bij de diplomatieke dienst.

Tolentino (74), die in juni 1984 als opvolger van Carlos Romulo tot minister was benoemd (pag. 719/2-'84), had ook herhaaldelijk in het openbaar kritiek geleverd op de speciale bevoegdheid van president Marcos om decreten uit te vaardigen – een bevoegdheid die dateerde uit de periode van de staat van beleg (1972-1981). In het bijzonder had hij zich gekant tegen twee presidentiële decreten die in augustus 1984 van kracht werden; deze hadden betrekking op een verhoging van de reisbelasting en een heffing op de registratie van voertuigen.
Volgens een krant in Manila betrof het jongste conflict het aanblijven van twee hoge ambtenaren op het ministerie van buitenlandse zaken dankzij persoonlijk ingrijpen van president Marcos, hoewel zij met pensioen hadden moeten gaan. Op 4 maart hadden de ochtendbladen een verklaring van Tolentino gepubliceerd waarin deze stelde dat ook al kon president Marcos ambassadeurs en consuls benoemen. het alleen de bevoegdheid van het ministerie van buitenlandse zaken was de posten voor deze functionarissen aan te wijzen.

President Marcos verweet Tolentino in een verklaring opvattingen te hebben verkondigd die ,,onverenigbaar met die van de partij en de regering" waren.

De politieke oppositie tegen *Marcos* (dec. 1984 - okt. 1985)

Een groep oppositieleiders ondertekende op 26 dec. 1984 een akkoord ,,Basisvoor Eenheid". Dit akkoord was opgesteld door de z.g. Convenors Group o.l.v. mevr. Corazon Aquino, oud-senator Lorenzo Tanada en zakenman Jamie Ongpin (broer van minister Roberto Ongpin). Het behelsde een aantal eisen waaronder de opheffing van buitenlandse militaire bases, herziening van de economische verdragen en financiële akkoorden met buitenlandse regeringen, bestrijding van de armoede onder de massa door maatregelen als landhervorming, legalisering van de Communistische Partij, een amnestie voor politieke gevangenen en een nieuwe democratische grondwet.
Dit akkoord ontving de steun van alle prominente oppositieleiders uitgezonderd Salvador Laurel, de voorzitter van de United Democratic Organization (UNIDO), en mevr. Eva Estrada Kalaw, een voormalige senator van de Liberale Partij. Laurel maakte naar verluidt bezwaar tegen de eis tot opheffing van de buitenlandse d.w.z. Amerikaanse militaire bases. Mevr. Estrada Kalaw verklaarde geen akkoord te kunnen tekenen dat niet door een partijconventie was opgesteld.

Op 2 jan. 1985 stelde de Convenors Group een lijst op van 11 potentiële kandidaten voor het presidentschap, terwijl tevens een akkoord werd bereikt over een methode om snel een presidentskandidaat te kunnen aanwijzen voor het geval er een vervroegde presidentsverkiezing zou worden uitgeschreven. Er hadden tevoren geruchten de ronde gedaan dat president Marcos ernstig ziek was; hij was sinds 14 nov. 1984 niet meer in het openbaar verschenen.
Op 6 jan. maakte Laurel bekend dat hij beslist kandidaat zou zijn bij een vervroegde presidentsverkiezing om ,,een eind te maken aan de Marcos-dictatuur". Hij verwachtte zo'n verkiezing in mei of juni met mevr. Imelda Marcos als kandidaat van de regeringspartij KBL. De volgende dag echter liet president Marcos weten dat de presidentsverkiezing normaal in 1987 zou plaatsvinden. Hij kondigde aan dat hij dan zelf een nieuw mandaat wenste.
Op 21 jan. keerde oud-senator Jovita Salonga (64), leider van een Liberale fractie, in Manila terug na een vrijwillige ballingschap van bijna vier jaar in de VS.

Jovito Salonga

Aanklachten tegen Salonga wegens ,,subversieve activiteiten", t.w. betrokkenheid bij een reeks bomaanslagen in Manila in 1979 en 1980, waren op 17 jan. ingetrokken. Tevoren had president Marcos een nieuw onderzoek van de zaak gelast, opdat Salonga kon terugkeren en ,,zijn politieke aspiraties volledig (kon) vervullen". Reeds op 10 jan. had de fungerend stafchef van de strijdkrachten, luitenant-generaal Fidel Ramos beloofd de ,,noodzakelijke veiligheid'. te zullen bieden als Salonga naar de Filippijnen terugkeerde.
Bij zijn aankomst op het vliegveld van Manila, waar honderden aanhangers ter begroeting aanwezig waren, verklaarde Salonga dat ,,we geen vrijheid verdienen als we niet bereid zijn daarvoor te vechten, te lijden en zonodig te sterven'.

Op 10 maart kwamen 704 afgevaardigden van de oppositie in Manila bijeen voor een conventie onder auspiciën van de UNIDO.
Onder de deelnemers aan de conventie waren Salvador Laurel, Eva Estrada Kalaw en Homobono Adaza alsmede één lid van de Convenors Group, Ramos Mitra. Mevr. Aquino deelde per brief mee dat de Convenors Group geen conventie wilde bijwonen die besluiten zou kunnen nemen welke de doelstellingen van de groep konden schaden.
Op 12 juni hield de UNIDO in Quezon City haar conventie. Omstreeks 15.000 afgevaardigden kozen voorzitter Salvador Laurel tot kandidaat van de UNIDO voor de presidentsverkiezing van 1987. De diverse oppositieblokken hadden afgesproken ieder voor zich een kandidaat te kiezen en op een later tijdstip te beslissen welke van hen het tegen Marcos zou opnemen. De UNIDO bereidde zich echter reeds op de verkiezing voor, omdat zij het mogelijk achtte dat Marcos de gang naar de stembus zou vervroegen om de oppositie onvoldoende tijd voor de vorming van een eenheidsfront te laten.
In een toespraak tot de conventie riep mevr. Aquino de oppositiepartijen op hun meningsverschillen bij te leggen en zich achter Laurel te scharen om een eind aan het Marcos-regime te maken.

In een televisie-interview op 27 mei had president Marcos het ,,ondenkbaar" genoemd dat hij voor het eind van zijn ambtstermijn vrijwillig zou aftreden. Hij had daaraan toegevoegd: ,,Ik kan niet inzien hoe je de ambtstermijn van de president kunt verkorten zonder een constitutioneel amendement."

Op 30 juni verklaarde mevr. Imelda Marcos dat zij bij de presidentsverkiezing van 1987 zeker geen ,,running mate" van haar man, president Marcos, zou zijn. Zij zou de politiek verlaten als hij aftrad. ,,Eén Marcos is genoeg", aldus Imelda.
Begin juli 1985 kondigden oppositieleden van het parlement aan dat zij een procedure voor afzetting (,,impeach-

ment") van president Marcos in gang wilden zetten wegens ,,knoeierij en corruptie". In Amerikaanse media was bericht dat hoge Filippijnse regeringsfunctionarissen en andere prominente Filippino's op illegale wijze forse bedragen in de VS hadden geïnvesteerd. Op 11 juli gaf president Marcos de minister van justitie opdracht onverwijld een diepgaand onderzoek naar deze beweringen in te stellen. De krant *Mercury News* uit San José (Californië) had in een drie afleveringen tellend verslag gesteld dat de president en Imelda Marcos de lijst van Filippino's aanvoerden die ,.eigenaren van multimiljoen-dollar bezit in de VS" waren. Op die lijst kwamen ook twee ministers en twee intieme vrienden van de president voor. Overigens noemde president Marcos deze beweringen ,,kennelijk gebaseerd op insinuaties, geruchten en roddel".

De NZZ (28-7-'85) meldde dat wegens de te verwachten nominatie van Laurel de vleugel van de Liberale Partij (LP) rond Eva Estrada-Kalaw de UNIDO had verlaten. Voor het eerst sinds de terugkeer van Jovita Salonga, de andere dominerende figuur in de LP, hadden de beide liberale vleugels pogingen tot verzoening ondernomen om politieke invloed te herwinnen.

Wel bleef de LP samen met de UNIDO in het overkoepelende oppositieverbond, de National Unification Committee (NUC), samenwerken. Tot de NUC behoorden de vier belangrijkste partijen die de laatste verkiezingen niet hadden geboycot (d.w.z.de parlementsverkiezingen van 14 mei 1984, zie pag. 321 e.v.-'84).

Inmiddels trachtten NUC en de Convenors Group het in een gemeenschappelijke commissie eens te worden over één kandidaat voor het presidentschap.

Daarnaast was aan de linkse zijde van het politieke spectrum onlangs, aldus de NZZ, een nieuwe alliantie ontstaan, de Bagong Alyansang Makbayan (Nieuwe nationalistische alliantie). of kortweg Bayan. Deze omvatte ca. 500 boeren- en arbeidersorganisaties die de oorzaak van de Filippijnse malaise in de ,,VS-Marcos-dictatuur" zien. De Bayan zou zich graag als partij ontwikkelen waarin alle legale linkse groeperingen opgaan, zoals CORD (Coalition of Organizations for the Realisation of Democracy) en NAJFD (National Alliance for Justice, Freedom and Democracy), die vrijwel alle sinds de moord op Benigno Aquino zijn ontstaan en de kern van het ,,parlement van de straat" vormen. Tot de Bayan behoren mogelijk ettelijke niet-ondergedoken leden van het ondergronds opererende National Democratic Front (NDF), de politieke vleugel van het Nieuwe Volksleger (NPA)

Volgens *The Times* (27-7-'85) hadden oppositiepolitici die een herinvoering van de staat van beleg vreesden voor 9 aug een topconferentie in Manila belegd Daaraan zouden deelnemen mevr Corazon Aquino, Francisco Tatad (Social Democratic Party), Eva Estrada-Kalaw (Liberal Party) Aquilino Pimentel en Ramon Mitra (People's Democratic Party) en Homobono Adaza (Mindanao Alliance) Drze laatste was een van de belangrijkste mensen achter de , impeachment -motie die 33 parlementsleden van de oppositie op korte termijn in het pariement wilden indienen

Met het oog hierop kwam de leiding van de regerende Nieuwe Maatschappij Beweging of KBL op 1 aug voor eeii beraad van vijf uur bijeen Na afloop hiervan verklaarde de onder-minister van voorlichting dat de KBL vervroegde verkiezingen noodzakelijk achtte. Marcos zou zelf overwegen de presidentsverkiezing tot november 1985 te vervroegen. Bovendien had de KBL ook een voorstel ,,serieus overwogen" om de Nationale Vergadering (parlement) te ontbinden en in 1986 nieuwe verkiezingen uit te schrijven. Een besluit zou worden genomen zodra de oppositie de afzettingsprocedure van Marcos op gang bracht.

In het weekend van 4 aug. beloofde Marcos dat hij uiterlijk eind augustus of begin september over een vervroeging van de presidentsverkiezing zou beslissen.

Op 12 aug. keerde opnieuw een oppositieleider, het voormalige parlementslid Raul Daza, in Manila terug na een vrijwillige ballingschap van 12 jaar in de VS. Hij werd niet gearresteerd, hoewel er nog een aanklacht wegens subversieve actie, brandstichting en moord uit 1979 liep.

Op 13 aug. werd een door 56 van de 57 oppositieparlementariërs ondertekende ,,impeachment"-resolutie bij de Nationale Vergadering ingediend. De president, werd beschuldigd van .,corruptie, schending van de grondwet. het breken van zijn eed op de grond et en andere ernstige misdrijven". Voorts werd hem het ,,vergaren van een enorm fortuin door het plunderen van de rijkdommen van de natie" ten laste gelegd. Deze resolutie werd door de Nationale Vergadering onmiddellijk verwezen naar de (parlements)commissie van justitie, waarin de regeringspartij KBL Over een meerderheid beschikt. Na een debat van vier uur verliet de oppositie het commissieberaad uit protest tegen de ,.farce", waarna de commissie de resolutie verwierp. Daarop aanvaardde de Nationale Vergadering met 109 KBL-stemmen voor een motie van vertrouwen in president Marcos

Op 11 sept besliste het Opperste Gerechtshof dat het besluit van de parlementscommissie m b t het impeachment-initiatief van de oppositie geldig was

Begin oktober gingen oppositiepolitici niet langer uit van vervroegde presidentsverkiezingen in 1985 maar in begin 1986 aldus The *Times* (5-10-'85)

Op 22 okt verklaarde mevr Aquino dat zij een eventuele kandidatuur bil vervroegde presideritsverkiezingen alleen wilde overwegen als die donr minstens een miljoen mensen werd gesteund

Marcos vervroegt *presidentsverkiezing*

Op 3 nov. 1985 maakte president Marcos bekend dat hij een vervroegde presidentsverkiezing op 17 jan. 1986 wilde uitschrijven ten einde ,.twijfels t.a.v. de populariteit van mijn bestuur uit te bannen". Marcos zei voorts dat hij alleen kandidaat zou zijn d.w.z. zonder een kandidaat voor het vicepresidentschap. Tevens kondigde hij een wijziging van de kieswet aan zodat hij aan een verkiezing zonder voorafgaand aftreden zou kunnen deelnemen.

Op 5 nov. verklaarde Marcos dat ook over een vice-president zou worden gestemd.

De oppositie, die in het algemeen de voortijdige verkiezing toejuichte, maakte onmiddellijk na de aankondiging bezwaar dat de president tijdens de campagne zou aanblijven. Een van de voornaamste oppositieleiders. Salvador Laurel, verlangde op 6 nov. in Washington dat de verkiezing pas op 17 maart 1986 zou plaatsvinden in verband met de korte voorbereidingstijd.

Op 6 nov. gaf de president vice-president José Rono opdracht om met oppositieleiders te onderhandelen over de wetgeving die nodig was om de vervroegde presidentsverkiezing grondwettelijk mogelijk te maken. Tegelijk liet hij weten dat hij persoonlijk een kandidaat voor het vice-presidentschap zou aanwijzen met wie hij de verkiezingsstrijd zou ingaan. Zijn vrouw Imelda verklaarde zich niet kandidaat te zullen stellen.

Op 7 nov. verzekerde Marcos dat de militairen, ,.behalve in geval van nood", vijf dagen vóór de verkiezingen in hun kazernes zouden worden geconsigneerd. Dezelfde dag sprak de minister van voorlichting, Gregorio Cendana, tegen dat de verkiezing tot maart zou worden uitgesteld.

Op 8 nov. deelde Marcos aan het bestuur van de KBL mee dat hij zijn

ontslag formeel bij de Nationale Vergadering in een brief zou indienen met dien verstande dat dit ontslag in zou gaan ,,na de proclamatie (van de winnaar van de verkiezing) en de eedsaflegging na de verkiezing".
Op 11 nor zond de president zijn ontslagbrief plus het wetsontwerp inzake de vervroegde parlementsverkiezing naar de Nationale Vergadering
Op 14 nov. maakte minister Leonardo Perez van politieke zaken bekend dat vertegenwoordigers van de KBL en de oppositie overeengekomen waren de presidentsverkiezing enkele weken uit te stellen. tot uiterlijk in de eerste week van februari 1986. Oppositielid Homobono Adaza noemde dit uitstel ,,een belangrijke overwinning voor de oppositie" en hij stelde dat dit ,,voornamelijk het resultaat is van Amerikaanse pressie". Zijn collega Jaime Ferrier zei nog dat de oppositie niet had willen ingaan op een verzoek van de KBL om het vice-presidentschap buiten de verkiezingen te houden.
Inmiddels was de oppositie overleg begonnen over de aanwijzing van een eenheidskandidaat. Salvador Laurel, die op 13 nov. uit de VS terugkeerde, voerde 's avonds overleg met Corazon Aquino. Hoewel hij na afloop verklaarde dat de oppositie met een eenheidskandidaat de verkiezingen in zou gaan, wilde hij niet zeggen of hij dat zelf zou zijn dan wel Corazon Aquino.
Op 21 nov. vormden zeven oppositiegroeperingen een alliantie om de kandidatuur van Corazon Aquino voor het presidentschap te steunen. Deze alliantie met de naam Laban (Strijd) – naar de door de vermoorde Benigno Aquino opgerichte partij – omvatte zowel linkse als centrum-groeperingen.
Eerder die week was mevr. Cecilia Munoz-Palma, een voormalig lid van het hooggerechtshof, als voorzitter van de overkoepelende National Unification Committee (NUC) afgetreden, nadat zij door Laurei van steun aan de kandidatuur van Corazon Aquino was beschuldigd. Haar opvolger, oud-senator Francisco Rodrigo, zette weliswaar pogingen in het werk de oppositiepartijen te verenigen, maar de tijd begon te dringen.
Op 26 nov. maakte de beweging ,,Cory Aquino for president" bekend dat zij meer dan een miljoen handtekeningen had verzameld. De volgende dag deelde mevr. Aquino mee dat zij haar beslissing bekend zou maken wanneer president Marcos de speciale kieswet had ondertekend.
Kort daarop bepaalde de Nationale Vergadering de verkiezingsdatum op 7 febr. 1986.

(Voortzetting volgende aflevering)

Op 11 december 1985 besloten de twee voornaamste Filippijnse oppositieleiders, Corazon Aquino en Salvador Laurel, samen de presidentsverkiezingen in te gaan als kandidaten voor respectievelijk het presidentschap en het vice-presidentschap. Op 15 december vond in Manila een formele proclamatiebiieenkomst olaats die door ongeveer 20.000 mensen werd bijeewoond. V.l.n.r. Lorenzo Tanada, Corazon Aquino, voormalig vice-president Fernando Lopez en Salvador Laurel

INTERNATIONALE ZAKEN

GATT

GEGEVENS M.B.T. OMVANG WERELDHANDEL

Het secretariaat van de GATT (Algemeen akkoord inzake handel en tarieven) heeft op 26 september en 18 december 1985 gegevens gepubliceerd m.b.t. de omvang van de wereldhandel in 1984 en de eerste helft van 1985.
In het rapport van 26 september kwam de GATT tot de conclusie, dat de economische groei in de wereld sneller afnam dan eerder was verwacht.
Uit de op dat moment meest recente cijfers bleek, dat de industriële groei en het volume van de handel afnamen, vooral in Noord-Amerika en Zuid-Oost-Azië. In het rapport werd er voor gewaarschuwd, dat de wereld dreigde terug te vallen in een recessie zoals in de jaren na de oliecrisis van 1973.
De GATT nam een groeiende tendens waar naar het nemen van maatregelen die de vrije handel verstoren. De GATT doelt met name op vrijwillige exportbeperkingsovereenkomsten en andere afspraken om markten te verdelen.

Over de discussie omtrent nieuwe handelsbesprekingen in het kader van de GATT, zegt het rapport, dat zo'n nieuwe GATT-ronde het bedriifsklimaat zou verbeteren door een ,,geloofwaardig signaal te geven dat regeringen bereid zijn de protectionistische trend van de laatste tien jaar te doorbreken".
Volgens het rapport is het waarschijnlijk dat de wereldhandel in 1985 met minder dan vier procent zal groeien ten opzichte van 1984. In 1984 groeide de wereldhandel nog met negen procent ten opzichte van 1983. De minder dan vier procent groei die de GATT nu voorziet, betekent een stevige bijstelling van eerdere prognoses, die een groei van tussen de 5 en 5,5 procent voorspelden. Het rapport wijst erop dat bijstelling van de industriële groeicijfers ook noodzakelijk kan blijken.

De GATT trekt twee algemene conclusies uit de huidige situatie. In de eerste plaats zijn de huidige protectionistische tendensen slechts een element binnen het complex van problemen dat de wereldeconomie bedreigt. Een ,,beter" handelsbeleid alleen is niet voldoende om de economische groei te stimuleren en te versterken en banen te creëren, als er niet ook op andere beleidsterreinen wijzigingen worden doorgevoerd. Evenzo sorteren aanpassingen van het economisch beleid geen optimaal effect in een protectionistische omgeving

De tweede conclusie voorziet kansen voor het wereldhandelsbeleid De economische groei kan, volgens de GATT, niet alleen worden gedragrn door monetair en fiscaal beleid, omdat daardoor de inflatie zou kunnen worden aangewakkerd Daarom zou een versterking van de GATT-structuur eveneens kunnen nijdragen aan vooruitgang van de wereldeconomie
In het rapport van 18 december stelde de GATT vast, dat de groei van de wereldhandel rn 1985 zou uitkomen bij drie procent in plaats can de eerder vernachte 5 a 5 5% De groei can de wereldhandel iri i984 uerd definitief castgesteld op 9%
Uit de cijfers die de GATT in het rapport geeft blijkt dat 1984 een buitengewoon goed jaar was voor de wereldhandel De negen procent groei die geregistreerd werd was de hoogste sinds 1976
Een belangrijke rol hierbij speelde de export van industrieprodukten, die in 1984 in omvang steeg met 12 procent Ook de export van landbouwprodukten ontwikkelde zich gunstig en nam toe met zeven procent Dit is twee keer zoveel als de gemiddelde jaarlijkse groei over de laatste twintig jaar De groei in de handel in mineralen was aanzienlijk kleiner, en bedroeg ongeveer drie procent
Ook de waarde van de wereldhandel nam in 1984 toe en wel met zes procent Dit ondanks de hoge dollarkoers die de in dollars uitgedrukte exportprijzen drukte Er werd echter zoveel meer geexporteerd dat deze dalende prijzen werden gecompenseerd
De groei van de wereldhandel u as niet gelijk verdeeld over de wereld De industrielanden vergrootten de waarde van hun export met 6,5 procent terwijl de waarde van hun import met acht procent steeg Daardoor groeide het totale handelstekort van de industrielanden tot 49 miljard dollar
De export en import van de ontwikkelingslanden namen met respectievelijk zes en een half procent toe Hiermee kwam hun gemeenschappelijk overschot op 31 miljard dollar In 1983 was dit nog maar vijf miljard
De GATT waarschuwt in het rapport nadrukkelijk tegen het protectionisme, dat vooral in de Verenigde Staten steeds sterker de kop opsteekt

OESO

BELASTINGDRUK IN INDUSTRIELANDEN

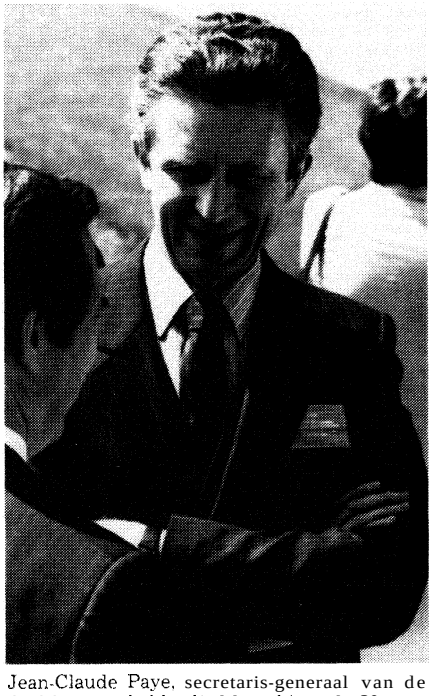
De Organisatie voor Economische samenwerking en ontwikkeling OESO heeft op 23 augustus 1985 een rapport gepubliceerd over de belastingdruk in de westerse industrielanden Hieruit bleek dat er in deze landen in de belastingdruk grote verschillen bestaan
In Nederland, Zweden Noorurgcn Denemarken en België maken de belastinginkomsten meer dan 45% uit van hel bruto nationaal inkomen terwijl het percentage in Australië de Verenigde Staten Japan Spanje en Turkije onder de dertig ligt
De gegevens van de OESO waren gebaseerd op de situatie in 1983

Van alle 24 bij tic OESO aangesloten landen had Zweden in 1983 dc hoogste belastingdruk te weten 50 50 procent Daariia kwamen Nederland (47 29 procent), Noorwegen (46 55 procent), Denemarken (46 20 procent), België (45 36 procent) en Frankrijk (44 57 procent)
Uit voorlopige cijfers over 1984 blijkt dat de belastingdruk in Nederland is gedaald tot 45 41 procent van het bnp. waardoor dit land dat laai kwam te zitten onder de niveaus van Noorwegen Denemarken en Frankrijk
Het gewogen gemiddelde van de belastingdruk van alle OESO-landen sarnen bedroeg in 1983 36,95 piocent Het verst daaronder lag Tuikijr met 18 78 procent In 1984 daalde het percentage voor dit land volgens voorlopige cijfers zelfs tot 14 36 Andere landen met een relatief lage belastingdruk waren Spanje (27 03 procent) Australië (29,98 procent) en Zwitserland (31 60 procent) West-Duitsland lag met 37,37 procent ongeveer op het gemiddelde
Het OESO-rapport gerft ook cijfers over de wijze waarop de belastinginkomsten van de verschillende landen zijn samengesteld Daaruit blijkt dat in Australie, Denemarken Nieuw-Zeeland en Turkije meer dan de helft van de overheidsrerenuen kwam uit de inkomstenbelasting en de winstbelasting In Nederland was dit percentage met 27,43 betrekkelijk laag Alleen in Griekenland (16 44) Frankrijk (17 79), Portugal (24,69), Oostenrijk (25,68) en Spanje (26,06) was het percentage nog lager
Verbruiksbelastingen vormden in 1983 het grootste deel van de totale belastingopbrengst in Oostenrijk (33,04 procent), Griekenland (43.31 procent) Ierland (46,05 procent) en Portugal (43,85 procent) Voor Nederland bedroeg het percentage 24,12
Wat betreft het aandeel van sociale premies in de belastingirikomsten van de staat voert Nederland de ranglijst aan met 45,00 procent Ook in Frankrijk (43,89 procent). Spanje (44,98 procent) en West-Duitsland 135 69 procent) vormden de sociale premies de belangrijkste bron van inkomsten

RAPPORT OVER WERKGELEGENHEID

Op 24 september 1985 deed de OESO een rapport het licht zien over de verwachtingen m.b.t de werkgelegenheid in di?aangesloten Staten
De OESO voorspelde hierin, dat de werkloosheid in Europa in 1986 een naoorlogs record van meer dan 11% zou bereiken In de Verenigde Staten zou de werkloosheid zich waarschijnlijk stabiliseren op 7 5% en in Japan zou een lichte daling te zien zijn

Het land met de grootste stijging van het aantal werklozen zal F?aiikrijk zijn. Het werkloosheidscijfer zal daar stijgen van 10,5 procent in 1983 tot 11.23 procent in 1986. In het gehele OESO-gebied zal de werkloosheid naar verwachting in 1986 8,5 procent bedragen.
De OESO verwacht dat in 1986 het totaal aantai werklozen in de lidstaten 31,5 miljoen zal zijn. De werkgelegenheid in Nederland. Groot-Brittannië, West-Duitsland, Denemarken, Noorwegen en Finland zal waarschijnlijk meer dan gemiddeld groeien. maar de verwachte stijging van het banenaanbod ,,zal de voortschrijdende groei van de beroepsbevolking waarschijnlijk niet kunnen bijbenen'. Hierdoor zal de werkloosheid in de 24 lidstaten een opgaande tendens blijven vertonen in 1986
De zwaarst getroffen groepen zijn volgens de OESO de jongeren en de langdurig werklozen ,,Terwijl de jeugdwerkloosheid in Noord-Amerika in 1986 waarschijnlijk lager uitkomt dan in 1984 en stabiel blijft in Japan, zal het percentage jeugdige werklozen blijven stijgen in de vier. grote Europese landen West-Duitsland. Frankrijk. Groot-Brittannie en Italie en op bijna 23 procent uitkomen'', stelt de OESO.

Jean-Claude Paye, secretaris-generaal van de OESO. Paye bekleedt dil ambt sinds 30 september 1984. Hij was door de ministerraad van de OESO benoemd op 17 mei van dat jaar Voor hij voor de OESO ging werken was hij directeur economische en financiële zaken van het Franse ministerre van buitenlandse zaken sinds 1979 Bij de OESO was hij de opvolger van mr. Emile van Lennep.

In het rapport wordt erop gewezen dat veel werklozen al meer dan twee jaar geen werk hebben Door de zich nog steeds doorzettende werkloosheid ziet het er voor deze groep – de langdurig werklozen -- zeer somber uit ,,Zij zitten opgesloten in werkloosheid", concludeert het rapport

De OESO dringt er bij de overheden van de lidstaten op aan zich in te zetten voor de vestiging van nieuwe bedrijven. Dit mogen niet alleen kleinschalige bedrijfjes zijn. meent de OESO. De organisatie constateert dat bij de overheden van de lidstaten veelal de veronderstelling bestaat dat he! vooral kleinschalige bedrijven zijn die werkgelegenheid bevorderen. Volgens de OESO zijn zowel grote als kleine hiervoor onontbeerlijk.

Ron Gass, hoofd van het departement van sociale zaken van de OESO noemt een aantal oorzaken van de groeiende werkloosheid in de OESO-lidstaten. Stijgende loonkosten. het afknijpen van winsten. en een gebrek aan flexibiliteit op de arbeids-, kapitaal- en produktiemarkten kunnen volgens hem de werkgelegenheid negatief bcïnvloedcn.

De OESO dringt daarom aan op een gecoördineerd overheidsheleid in de lidstaten.

ECONOMISCHE VOORUITZICHTEN TOT MEDIO 1987

Op *19* december *1985* werd door de OESO het halfjaarlijkse rapport gepubliceerd, waarin de organisatie verwachtingen uitspreekt m.b.t. de economische ontwikkelingen in de eerstkomende één a anderhalf jaar, de Economic Outlook. In het rapport van december *1985* wordt gezegd, dat de economische groei in de Westerse industrielanden in de eerstvolgende anderhalf jaar iets zal teruglopen.

Volgens de OESO zal het op inflatie gecorrigeerde bruto nationaal produkt in de *24* aangesloten landen in die periode met *2,5* procent groeien. In *1985* bedroeg die groei nog 2,75 procent en in *1984* nog *4,9* procent.

De tragere groei is grotendeels een afspiegeling van de situatie in de Verenigde Staten waar de komende 18 maanden eveneens op een groei van niet meer dan *2,5* procent wordt gerekend.

De kans dat het herstel van de economie duurzaam wordt is groter dan zes maanden eerder. Het is echter onwaarschijnlijk dat de economische groei groot genoeg is om de werkloosheid te verminderen. De belangrijkste opgave blijft de verkleining van de werkloosheid zonder dat de inflatie toeneemt en zonder dat er begrotingsproblemen ontstaan, aldus het rapport.

Ofschoon de werkloosheid in de geïndustrialiseerde landen zeer hoog zal blijven is er geen reden om de gevolgde strategie te veranderen en de voet op het economische gaspedaal te zetten. Zo er al uit Amerika druk wordt uitgeoefend op Europa om voor locomotief te spelen dan wordt deze duidelijk afgewezen. En wat betreft de Bondsrepubliek waar wat ruimte kan komen voor een economische stimulering wenst de OESO Strauss, die deze eist, niet bij te vallen.

Dat is – onder het hoopgevende devies ,,samenwerking en herstel" – de boodschap in de halfjaarlijkse voorspellingen van de OESO voor 1986.

In het rapport wordt gesteld dat de gevolgde restrictieve politiek succes heeft gehad en de inflatie die in 1980 nog 13 procent bedroeg, bracht cp 4,5 procent nu. Dit is een laagterecord sinds zestien jaar en tegelijk de langste periode van dalende inflatie sinds de Tweede Wereldoorlog Het feit dat de inflatie drie jaar na het begin van het herstel nog steeds afneemt terwijl er geen uitzicht is op een tekort aan goederen, zijn redenen voor vertrouwen dat het herstel duurzaam zal zijn.

.In dit opzicht heelt de strategie een fundamentele ommekeer gebracht vergeleken met het klimaat in de jaren zestig en zeventig toen inflatie bijna oncontroleerbaar leek en tekorten aan goederen drie keer een eind maakten aan economisch herstel".

Waarom dan nu de economie niet stimuleren teneinde de werkloosheid te bestrijden"

Het zeer voorzichtige antwoord van het OESO-secretariaat luidt als volgt: het herstel lijkt nu duurzamer dan zes maanden geleden, maar zal de werkloosheid in het volgend jaar niet doen verminderen. De hoofdtaak blijft: de werkloosheid bestrijden zonder de inflatie weer op te drijven of onhoudbare begrotingstekorten te creëren.

Verschillende landen kunnen daartoe op verschillende manier bijdragen. De Verenigde Staten moeten hun begrotingstekort verminderen, hetgeen nu zowel de regering als het Congres inziet.

Japan moet zijn binnenlandse uitgaven verhogen terwijl een hogere yen de export-expansie beperkt.

Tegelijkertijd kan men aannemen dat in een aantal Europese landen. waaronder vooral Duitsland, het uitzicht verbetert op een economisch herstel.

Omdat de Europese economieën wat flexibeler zijn geworden en minder gevoelig voor inflatie kunnen zij wat sneller groei in de vraag verwachten dan op het ogenblik waarschijnlijk lijkt

Maar zo volgt dan meteen de waarschuwing: in maar enkele landen laten op het ogenblik de begrotingen ruimte toe en een grotere vraag aan de exportkant is ook niet te verwachten. ,,Waarschijnlijk is de beste weg een verlaging van de rentevoet, hetgeen de vraag zou steunen en de overheidsschulden zou verminderen. Een dergelijke verbetering van monetaire voorwaarden kan gesteund worden door een verdere druk op de dollar en dat kan weer worden gesteund door een energieke actie tegen het Amerikaanse begrotingstekort".

In zijn commentaar voor de pers vatte Henderson, de Britse leider van de afdeling Economie en statistiek van de OESO de waarschuwing nog wat duidelijker samen: ,,Mogelijkheden voor een sterkere groei zijn nu groter dankzij lagere inflatie, beter inkomen op investeringen. verbeterde handelsbalansen, meer flexibiliteit op de arbeidsmarkten en in sommige landen herstel in de richting van een begrotingsevenwicht. Die factoren kunnen op zichzelf voor iets snellere groei zorgen. Indien tenminste minder inflatie tot lagere rentestanden leidt, tot meer vertrouwen bij de zakenwereld en meer investering"

..Maar", aldus Henderson, ,,er is weinig ruimte aan de fiscale kant. Pogingen om de vraag op te voeren door een daling van de belastingen op ook maar enigszins grote schaal zou zeker de doelen voor de middellange termijn schaden en zou daarom zelfs op korte termijn contraproduktief zijn"

De OESO begroet het bij de IMF-vergadering in Seoul gelanceerde plan-Baker voor meer leningen aan de schuldenlanden (pag. 707/3-1985). Maar het secretariaat erkent dat de zeer matige groei van 2,5 procent in de OESO-landen niet voldoende is om nog verdere groei van de schulden te voorkomen.

LATIJNS-AMERIKA

COSTA RICA

UNITED BRANDS TREKT ZICH TERUG

Op 21 nov 1984 maakte de Compania Bananera de Costa Rica, een dochtermaatschappij van de Amerikaanse firma United Brands, bekend dat zij de 2500 à 3000 ha grote bananenplantages aan de zuidwestkust van Costa Rica waar van *10* juli tot *19* september was gestaakt (pag. *11712)* niet meer in produktie zou brengen. Omdat het contract van United Brands met de regering pas in *1988* zou aflopen, begon de maatschappij onderhandelingen met de regering over een nationalisatie van de plantages.

Tijdens de onderhandelingen zei Danilo Jimenez Veija, de minister op het bureau van de president, dat hij hoopte dat de Amerikaanse regering zou interveniëren en ,,meer geïnteresseerd zal zijn in het versterken van onze democratie dan in het steunen van een maatschappij die wel eens haar contract kan schenden".

Op *25* maart *1985* werd tenslotte een akkoord bereikt, dat inhield dat de regering iets meer dan de helft van het land van de maatschappij overnam, alsmede de infrastructuur, waaronder meer dan *500* huizen van werknemers en bepaalde faciliteiten in de havenstad Golfito, terwijl de maatschappij $5 mln zou uittrekken voor werkloosheidsuitkeringen,

United Brands hield samen met een ander Amerikaans bedrijf, Standard Fruit, de controle over het op de markt brengen van alle Costaricaanse bananen en beide bedrijven zetten hun campagne voort tegen Costaricaanse pogingen de belasting op bananen te handhaven. In *1984* had de regering de belasting op een kist bananen al verlaagd van *$ 1* tot $ 0,70. In okt. *1985* zakte de belasting tot $ 0,50 per kist.

Op *9* apr. *1985* meldde Jean-Pierre Bousquet in *NRC/H'blad* het volgende over het vertrek van de Compania Bananera uit Costa Rica:

De Costaricaanse dochter van het Amerikaanse United Brands zal Costa Rica verlaten, drie jaar voordat haar exploitatiecontract met de regering afloopt. De maatschappij laat 2.500 hectare bananenplantages en 3000 werknemers aan hun lot over.

United Brands, dat al sinds het eind van de vorige eeuw in Costa Rica actief is, produceerde en exporteerde in haar beste jaren 15 miljoen kisten (a 22,5 kilo) maar begon in 1975 met een geleidelijke vermindering van de bananenproduktie om zich meer te gaan toeleggen op het verbouwen van Afrikaanse palmbomen, waaruit palmolie wordt gewonnen.

Er begonnen geruchten de ronde te doen dat de multinationale onderneming zich zou terugtrekken. Een zeventig dagen durende staking op de plantages, van juli tot september 1984,

gaf de doorslag. Met als argumenten de schade die de bananenbomen door de staking hadden geleden. de hoge kosten voor het transport van de Stille-Oceaankust via het Panama Kanaal naar de Verenigde Staten. en de hoge beiasting die de regering op de produktie hief (70 dollarcent per kist), besloot United Brands enige maanden geleden om haar bananenonderneming in dit gebied te sluiten.

De Costaricaanse regering. kennelijk overrompeld door dit besluit, aarzelde lange tijd niet haar reactie. Aanvankelijk w-ilden de autoriteiten een juridische weg vinden om de multinational te dwingen het contract na te komen dat United Brands verplichtte haar plantages tot 1988 te onderhouden. Maar hoe kan men een onderneming als United Brands dwingen, in een gebied waar de landen vaak met de spotnaam ,.bananenrepublieken" worden aangeduid en waar deze multinational en ook andere bedrijven zelfs zover zijn gegaan regeringen die zij als te lastig beschouwen, uit het zadel te werpen?

Geconfronteerd met de weigering van United Brands om de exploitatie voort te zetten. verklaarde de regering toen dat zij zelf de voortzetting van het onderhoud van de plantages ter hand zou nemen en de werkgelegenheid in de getroffen gebieden zou handhaven. De handel in bananen bleef in handen van United Brands. Twee weken later - na nieuwe besprekingen met United Brands over de aankoopvoorwaarden voor de bananen die de plantages aan de Stille Oceaankust zouden blijven produceren - zagen de Costaricaanse autoriteiten af van het projekt: het was op geen enkele wijze rendabel te maken.

United Brands wachtte niet af tot de regering klaar was met haar besluitvorming, en begon onmiddellijk met het demonteren van het hele irrigatiesysteem. ook al was dit in strijd met de bepalingen in het contract over de handhaving van exploitatievoorzieningen. De prijs voor Costa Rica is hoog. Bananen zijn het op een na belangrijkste exportprodukt van het land. na koffie.

Natuurlijk zou de export een gevoelige klap krijgen door het beëindigen van de produktie en zou de schatkist per jaar 37 miljoen dollar aan belastinginkomsten derven door het verdwijnen van de heffing van 70 dollarcent per kist bananen. Maar vooral lijkt hiermee een precedent geschapen.

De twee andere grote bananenmaatschappijen. Bandeco (Del Monte - 20 miljoen kisten in 1984) en Standard Fruit (Castleand Food - 18 miljoen kisten) begonnen een offensief om een belastingverlaging te bedingen van 20 dollarcent per kist en op den duur zelfs vrijstelling van belasting te verkrijgen.

Ze voeren daarbij als argument aan dat ze onder de gegeven omstandigheden niet opkunnen tegen de concurrentie van produkten uit landen met een soepeler fiscaal regiem. In Ecuador, de grootste bananenproducent van de wereld die weigerde zich aan te sluiten bij de Unie van Bananen exporterende landen - en in Columbia wordt de bananenteelt vooral gezien als een bron van werkgelegenheid. Deze landen leggen geen exportheffingen op - integendeel. ze subsidieren de bananensector.

BETREKKINGEN RIET DE VS

Op 20 sept. 1983 bood de bevelhebber van het Amerikaanse Zuidelijke Commando in Panama, gen. Paul Gorman, aan om met hulp van Amerikaanse militaire ingenieurs een netwerk van wegen en bruggen in Costa Rica aan te leggen. Gorman stelde dit tijdens een bezoek aan Costa Rica voor aan president Monge en andere leden van het kabinet.

In een op 13 november in de Washington *Post* gepubliceerd vraaggesprek zei de Amerikaanse onderminister van defensie, Fred Ikle, dat de Verenigde Staten ongeveer 1.000 geniesoldaten naar Costa Rica zouden sturen. De Amerikaanse militairen zouden wegen aanleggen en een aantal van hen zou bij de grens met Nicaragua worden ingezet. Ikle noemde het de ,,eerste gezamenlijke oefening" van Costaricanen en Amerikanen in Costa Rica.

Op 17 november verklaarde president Monge tijdens een toespraak in het Nationale Theater in San José dat zijn land een ,,voortdurende,actieve en niet gewapende neutraliteit" zou blijven voeren, hetgeen volgens hem echter niet betekende dat zijn land ,,onpartijdig is op ideologisch of politiek gebied".

Hij zei dat de neutraliteitsverklaring zou worden doorgegeven aan alle landen die met Costa Rica diplomatieke betrekkingen onderhielden en dat alle politieke groeperingen in Costa Rica geconsulteerd zouden worden over een wijziging van de grondwet, waarvan artikel 1 voortaan zou luiden: ,,Costa Rica is een democratische, vrije, onafhankelijke en neutrale republiek".

Medio jan. 1984 maakte minister van buitenlandse zaken, Carlos Jose Gutierrez, bekend dat zijn regering Washington had verzocht de oefeningen van Amerikaanse genie-soldaten bij de grens met Nicaragua af te lasten. Volgens Gutierrez zou het plan in het noorden van Costa Rica een basis voor de genie aan te leggen ,,een reeks complicaties met zich meebrengen... gezien de nervositeit waarmee Nicaragua tegen dit soort Amerikaanse activiteiten aankijkt".

In plaats van de oorspronkelijke 1.000 man kwam er nu in februari een ,,noodzakelijkerwijs klein groepje" Amerikaanse militairen om waterputten te graven in de provincie Guanacaste en een vliegveld aan te leggen bij de grens met Panama.

Op 9 febr. 1984 meldde NRC/H'blad dat Costa Rica het eerste land was dat ooit was voorgedragen voor de Nobelprijs voor de vrede. Volgens de directeur van het Nobel Instituut in Oslo. Jacob Sverdrup, waren ongeveer 60 personen en twintig organisaties - plus Costa Rica - kandidaat gesteld.

Op 3 mei 1984 verklaarde de Amerikaanse ambassadeur in Costa Rica, Curtin Winsor, dat de VS de Costaricaanse burgerwacht op korte termijn zouden voorzien van militaire uitrusting en dat land te hulp zouden komen als het werd aangevallen door het buurland Nicaragua. Hij zei dat de VS direct 80 vrachtwagens zouden sturen, alsmede boten, uniformen en munitie. In een wat later stadium zouden ook helikopters worden geleverd. In Le Monde van 22 mei zei president Monge dat zijn land het Amerikaanse materieel twee jaar daarvoor had besteld

Vanuit de Verenigde Staten kwamen ook berichten dat er een militaire oefening zou worden gehouden, waaraan Amerikanen en Costaricancn mee zouden doen In een communiqué van het Costaricaanse ministerie van buitenlandse zaken werd dat echter ontkend

Onder het kopje ,,Costa Rica's neutraliteit in gevaar" meldde de *International* Herald Trzbune op 16 mei het volgende

Costa Rica raakt verstrikt in de oorlog in Midden-knierika. Schermutselingen aan de grens met Nicaragua en aanzienlijke druk van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken zetten deze kleine democratie. met haar unieke traditie van burgerlijke bestuur en neutraliteit, onder druk om partij te kiezen en strijd te leveren tegen haar buren. Hiermee voert de regering-Reagan een slecht doordacht en uiteindelijk contraproduktief beleid, waardoor de enige stabiele en democratische enclave in Midden-Amerika te gronde dreigt te gaan.

Costa Rica schafte 35 jaar geleden zijn leger af. Waardoor wordt nu de neutraliteit bedreigd? De anti-Sandinistische guerrillastrijders. die in Costa Rica hun bases hebben, opereren steeds uitdagender. Gevechten tussen Sandinisten en rebellen van de vroegere Sandinist Pastora vinden nu ook in Costa Rica plaats. Terwijl de spanning steeg, maakte het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken vorige week bekend dat een Costaricaans spoedverzoek om meer militaire hulp ontvangen was.

In feite is de regering-Reagan al drie jaar bezig Costa Rica te dwingen zijn niet-militaire traditie op te geven en zich aan te sluiten bij de kruistocht tegen de Sandinisten. Ze dreigde de Amerikaanse economische hulp te binden aan de vorming van een leger. Ze drong aan op Costaricaanse deelname aan CONDECA, een anti-communistisch militair bondgenootschap in de regio, en op deelname aan de Amerikaanse manoeuvres in Honduras (zie ook pag. 87 e.v.). Tot nu toe heeft Costa Rica dit geweigerd. Aanvankelijk gaf president Monge toe aan Amerikaanse druk om 900 ,,combat engineers" toe te laten. Maar toen men er achter kwam dat deze zouden gelegerd worden aan de grens met Nicaragua en dat bun uitrusting meer voor gevechten dan voor de toegezegde aanleg van wegen bestemd was, brak een politieke crisis uit en het plan werd getroffen door een veto van de volksvertegenwoordiging.

Deze winter vroeg Costa Rica om meer militaire hulp. Maar volgens de minister van openbare veiligheid ging het alleen om nieuwe uitrusting voor de kleine burgerwacht van het land en werd het verzoek reeds op 1 februari ingediend en niet. zoals het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken suggereert, als reactie op recente schermutselingen aan de grens.

De belangstelling van de regering-Reagan voor Costa Rica is niet moeilijk te begrijpen. Nu Honduras al aan de Amerikaanse kant staat zou de militarisering van Costa Rica de omsingeling van Nicaragua compleet maken. In werkelijkheid echter wordt noch de veiligheid van de Verenigde Staten, noch die van Costa Rica erdoor vergroot. De neutraliteit van Costa Rica is juist een stabiliserende factor in de regio. Deelname aan de gevechtshandelingen in Midden-Amerika zou Costa Rica vermoedelijk destabiliseren en de vrede en sociale vooruitgang in gevaar brengen die het land een unieke plaats in de regio hebben bezorgd.

De Verenigde Staten zouden Costa Rica moeten aansporen tot onderhandelingen met de soms roekeloze Sandinisten. Wanneer de besprekingen zich zouden richten op het instellen van

een gedemilitariseerde zone langs de grens, zou dat de spanningen doen afnemen en in overeenstemming zijn met de regionale diplomatie van de Contadora-groep.

Op 15 mei namen tussen de 20.000 en 30.000 mensen in San José deel aan een demonstratie die door de regerende Nationale Bevrijdingspartij (PLN) was georganiseerd ter ondersteuning van de neutraliteitspolitiek. De demonstranten riepen leuzen als ..Geen bewapening voor Costa Rica".
Ondanks het uitdrukkelijke verbod van de organisatoren op anti-Amerikaanse en pro-Sandinistische leuzen, waren er toch mensen die de anti-Sandinistische leider Eden Pastora Gomez opriepen Costa Rica niet langer te gebruiken als basis voor zijn gewapende activiteiten tegen de Nicaraguaanse regering.
Op 31 aug. 1984 werd tussen het Amerikaanse Information Agency (USIA) en de in particuliere handen verkerende Asociacion Costarricense de Informacion y Cultura (ACIC) een overeenkomst getekend voor de bouw van radiostations in het noorden van Costa Rica. De stations zouden programma's van de Voice of America gaan uitzenden en worden gefinancierd door het USIA, dat in zijn eentje verantwoordelijk bleef voor de bevoorrading, het opereren en het onderhoud van de stations.
Leden van de regeringspartij PLN noemden het akkoord ,,een schending van de Costaricaanse soevereiniteit en de neutraliteitspolitiek, maar volgens president Monge betekenden de stations ,,deredding van de Costaricaanse soevereiniteit in het noorden van het land". De Amerikaanse president Reagan bedankte Monge voor diens ,,onvoorwaardelijke steun" en voegde er aan toe dat ,,de radiostations twee vastberaden stemmen zullen laten horen die democratische idealen uitdragen: die van Costa Rica en die van de Verenigde Staten".

Op 2 oktober meldde *NRC/H'blad* dat president Monge onlangs toestemming had gegeven voor de oprichting van een politieschool door het Amerikaanse FBI (Federal Bureau of Investigation) in de Costaricaanse hoofdstad San José.

Op 18 febr. 1985 meldde The Guardian dat de vertrekkende Amerikaanse ambassadeur Curtin Winsor de Costaricaanse regering had geprobeerd te bewegen meer militaire hulp (die van $ 2 mln in 1982 tot $ 9,2 mln in 1984 was gestegen) te aanvaarden, maar dat deze poging was gestrand nadat de ambassadeur de mogelijkheid van vestiging van Amerikaanse wapenfabrieken in Costa Rica had geopperd.

Op 6 mei maakte het Amerikaanse ministerie van defensie bekend dat er 20 tot 24 militaire adviseurs naar Costa Rica zouden worden gestuurd voor de militaire training van vier compagnieën van de Costaricaanse Guardia Civil.

De adviseurs, die gespecialiseerd waren in guerrillabestrijding, zouden vanaf 15 mei rond 750 leden van de Guardia Civil opleiden in Murcielago, ongeveer 20 km van de Nicaraguaanse grens De opleiding, om welke de Costaricaanse regering in nov 1984 had verzocht zou 12 weken duren Volgens *Le* Monde van 23 mei was de training in Murcielago op 20 mei begonnen

Op 26 mei, aldus Le Monde (28-5-1985), werd vanuit San José vernomen dat op initiatief van oud-president José Figueres in Costa Rica een Patriottisch Forum voor de Vrede en Soevereiniteit was opgericht teneinde een eventuele heroprichting van het leger tegen te gaan (Costa Rica had in 1948 het leger afgeschaft en beschikte over een 7.000 leden tellende Guardia Civil).

Op 11 juni meldde Jan van der Putten in de Volkskrant «.m het volgende over de militarisering van Costa Rica. . De militarisering van Costa Rica gaat gepaard met een snelle toename van paramilitaire organisaties Sommige daarvan worden door de overheid gesteund. zoals OPEN (Organisatie voor Nationale Noodsituaties), van 6 500 leden en dc organisatie van reservisten van de regeringspartij Nationale Bevrijding (ongeveer 10.000 man). Daarnaast zijn er zo'n 15 commando-groepen van extreem-rechtse signatuur. zoals de Beweging Vrij Costa Rica (zie ook pag. 115'3). de Blauwe Petten en de Mau Mau.

Op 2 okt. 1984 had Ferry Versteeg in NRC/H'blad bericht:
Een door ondernemersorganisaties gestimuleerde regeringscrisis (zie pag. 115/2-red KHA) leidde in augustus dit jaar tot de vervanging van enkele ,,pro-Sandinistische'' ministers en de komst van onder meer een nieuwe. invloedrijke minister van openbare veiligheid, Piza Carranza. een ultrarechtse figuur en oprichter van de para-militaire organisatie ..Costa Rica Libre".
Piza stuurt samen met vice-president Arauz aan op een confrontatie met de Sandinisten. Hij wenst een hermilitarisering en heeft zijn schouders gezet onder de nieuwe ..wet op de vestiging van de publieke weerstand", die voorziet in versterking en bevoorrechting van de nu nog 7000 man tellende Guardia Civil. Ook heeft de nieuwbakken bewindsman plannen ontvouwd voor de versterking van para-militaire organisaties zoals de Organisatie voor Nationale Noodsituaties (OPEN)

In dec. 1985 meldde KCA dat het aantal Amerikaanse ambassadeleden in Costa Rica was gestegen van 35 in 1983 tot 150 tegen 1985 en dat er verschillende berichten waren dat de Amerikaanse Centrale Inlichtingendienst CIA de pers in Costa Rica had gemanipuleerd om anti-Nicaraguaanse gevoelens aan te moedigen.

OUD-NAZI IN COSTA RICA GEARRESTEERD

Op 12 aug 1985 zei Neal Sher, plaatsvervangend directeur van het bureau van het Amerikaanse ministerie van justitie dat is belast met de opsporing van oorlogsmisdadigers dat de in de VS verblijvende oud-nazi Bohdan Kozyi, wiens deportatie naar de Sowjet-Unie was gelast, naar Costa Rica was gevlucht
Kozvi was voor een Amerikaanse rechtbank schuldig bevonden aan deelneming aan de moord op joden in de Oekraine en een andere rechtbank had in april zijn deportatie gelast
Op 19 augustus werd Kozvi in Costa Rica gearresteerd

UITWIJZING VAN 17 SOWJET-DIPLOMATEN

Op 11 nov. 1982 verzocht Costa Rica 17 Sowjet-diplomaten zo spoedig mogelijk het land te verlaten. Volgens minister van buitenlandse zaken Volio was de Sowjet-ambassade op dat moment met 25 diplomaten overdreven sterk bezet. Bij de opening van de Sowjet-ambassade in San José in 1970 was afgesproken dat het aantal diplomaten acht zou bedragen.
Volgens de regering was de door de eerste Costaricaanse ambassadeur in Moskou, Max Blanco, getekende overeenkomst waarbij de grens tot 25 was opgetrokken, niet geldig.

EGYPTE, BANGLADESH, MALEISIË, MAROKKO, JORDANIË EN LIBANON VERBREKEN DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET COSTA RICA

Op 20 apr. 1984 gaf de Islamitische Conferentie (ICO) haar leden het advies de diplomatieke betrekkingen te verbreken met Costa Rica en El Salvador, omdat deze beide hun ambassade in Israël hadden verplaatst van Tel Aviv naar Jeruzalem (zie ook pag. 70411 e.v.-1983).

President Monge had. nadat hij op 8 mei 1982 aan de macht was gekomen, de Costaricaanse ambassade in Israël verplaatst en eind maart 1984 was bekendgemaakt dat El Salvador had besloten, in ruil voor militaire hulp van Israël. zijn ambassade van Tel Aviv naar Jeruzalem te verplaatsen. In verband hiermee hadden Saoedi-Arabie, de Verenigde Arabische Emiraten en Koeweit de diplomatieke betrekkingen met Costa Rica verbroken.
Op 7 sept. 1982 had het Costaricaanse avondblad La Prensa gemeld dat de Israëlische regering Si mln had gestort op de Centrale Bank van Costa Rica om de Costaricaanse munt. de colon. te steunen De Israëlische storting was ..een gebaar van goede wil tegenover de regering van president Luis Alberto Monge, die op internationaal vlak blijk geeft van een oprechte brlangstelling voor de staat Israël". aldus de krant.

Nog diezelfde dag (20 apr. 1984) kondigde Egypte aan dat het de diploma-

tieke betrekkingen met Costa Rica verbrak, op 24 apri! volgden Bangladesh Maleisië Marokko en Jordanië en op 11 mei Libanon

PRESIDENT MONGE I S EUROPA

Van 29 mei-1 juli 1984 bracht president Monge een bezoek aan 12 Westeuropcse landen Spanje (29-31 mei). Liechtenstein 1 - juni). West-Duitsland (4-6 juni). Nederland (6-9 juni). Zwitserland (bezoek aan de Internationale Arbeidsorganisatie in Genève). Frankrijk (12-14 juni). België (14-21 juni). Italië (21-23 juni). Vaticaan (22 juni), Oostenrijk (24-26 juni), Groot-Brittannië (25-28 juni) en Portuga! (28 juni-l juli).

Tijdens zijn reis propageerde de Costaricaanse president een voorstel tot een gezamenlijke conferentie van Westeuropese en Middenamerikaanse landen om te onderzoeken in hoeverre Europa de Middenamerikaanse landen meer morele en sociaal-economische steun zou kunnen geven. Monge probeerde ook meer begrip te wekken voor de positie van Costa Rica in Midden-Amerika en hoopte dat zijn reis zou resulteren in meer samenwerking van Europese landen, apart of gezamenlijk, met Costa Rica.

De gedachte achter de voorgestelde conferentie van ministers van buitenlandse zaken, die in het najaar in San José zou moeten worden gehouden (zie ook pag. 115/3), was dat de Westeuropese landen een tegenwicht zouden kunnen bieden aan de twee supermachten in Midden-Amerika, zo zei minister van buitenlandse zaken Gutierrez op 6 juni tijdens een persconferentie.
Gutierrez noemde ziin land een platform van waaruit de democratie zich zou verbreiden in Midden-Amerika De klacht van het land was echter dat het te weinig economische hulp kreeg ondanks de zware rconomischc problemen waarmee het kampte
Op 2 juli zei president Monge tijdens een pelsconferentie bij zijn ter ugkomst dat hij op zijn rondreis voor S 155 mln aan toezeggingen op technisch, financieel en economisch gebied had gekregeri en er in was geslaaqd aandacht te krijgen voor de problemen van Costa Rica Volgens de president werd over $ 230 mln nog onderhandeld Monge kondigde aan dat de Europese Gemeenschappen in september een bureau voor Midden-Amerika zouden openen in Costa Rica

COSTARICAANSE PRESIDENT NAAR ZUID-KOREA. TOKIO EN TAIWAN

Na een bezoek aan Zuid-Korea kwam president Monge op 23 mei 1985 voor een zesdaags staatsbezoek in Tokio aan en op 28 mei vloog hij verder naar Taiwan
In Zuid-Korea werd tijdens gesprekken met de Zuidkoreaanse president Chon Doo Whan een nauwere samenwerking op het gebied van de landbouw, visserij en luchtvaart overeengekomen. Verder zou Zuid-Korea meer gaan investeren in Costa Rica.

RELATIE MET NEDERLAND. TOEZEGGING VOOR PROJECT HERZIEN. BENOEMING BERTENS

Op 26 mei 1983 stelde de Costaricaanse regering de Nederlandse minister van buitenlandse zaken, H. van den Broek, die een bliksembezoek aan Costa Rica bracht. voor een verdrag voor economische, technische en culturele samenwerking overeen te komen(zie ook pag. 491/3 e.v.-1983).

De Costaricaanse president Luis Alberto Monge Alvarez (l.) tijdens zijn ontmoeting met de Westduitse bondskanselier Helmut Kohl op 5 juni 1984.

Rond 18 jan 1984 was de Costaricaanse vice-minister van buitenlandse zaken. Ekhart Peters, in Nederland orn hulp voor zijn land te vragen In Nederland had Peters contacten met de Financiële Maatschappij Ontwikkelingshulp (FMO)over steun voor enkele landbouwprojeclen en verder werden onderhandelingen gevoerd over S 500 000 steun voor de infrastructuui van nieuwe vluchtelingenkampen
In februari bracht een Nederlandse Kamerdelegatie een bezoek aan Costa Rica. Hierbij kwam het probleem van de door de onrust in Nicaragua verdreven vluchtelingen in Costa Rica aan de orde.
Op 7 juni deelde de Nederlandse premier Lubbers tijdens het bezoek van president Monge aan Nederland (zie onder kopje ,,President Monge in Europa") mee dat zou worden bekeken of aan Costa Rica toch ontwikkelingshulp kon worden verleend. Het land had daar eigenlijk een te hoog gemiddeld inkomen per inwoner voor. Maar als de situatie ter plaatse vanuit de regionale ontwikkeling bekeken werd, kon Costa Rica misschien toch voor hulp in aanmerking komen. aldus Lubbers.
Op 27 juni 1984 legde de Nederlandse minister van ontwikkelingssamenwerking, E. Schoo, haar bereidheid mee te werken aan grondaankoop voor een kleinschalig landbouwproject vast en gaf zij opdracht dat aan de Costaricaanse regering mee te delen. Een particuliere organisatie zou met Nederlands geld grond kopen ver van de grens met Nicaragua. Daar zouden vluchtelingen in Costa Rica een nieuw bestaan kunnen opbouwen. De naam van het project was ,,Vluchtelingen Costa Rica/landaankoop''.

In jan. 1985 werden acht stukken grond, zowel aan de Atlantische als aan de Pacifische kust, aangewezen, waar alleen nog landbouwtechnisch onderzoek moest plaatsvinden.
In maart deelde minister Schoo bij de opnamen van een IKON-programma mee dat de grondaankoop niet meer door zou gaan.
Volgens een beleidsmedewerker van het Centrum voor de studie van het onderwijs in ontwikkelingslanden (CESO), was de verandering in houding van de minister begin maart ontstaan. nadat de Evangelische Omroep een programma met een anti-Sandinistische strekking had uitgezonden en in het IKON-programma was bericht over anti-Sandinistische strijders die in de Costaricaanse kampen uitrustten. Het geld voor de kampen zou dus indirect tegen de Sandinistische regering worden gebruikt die door

Nederland rechtstreeks met miljoenen werd gesteund.
Op 11 maart telexte de Nederlandse ambassadeur in Costa Rica, Jan Willem Bertens, dat bij het nieuwe project in Costa Rica geen problemen met de anti-Sandinistische strijders te verwachten zouden zijn. Het intrekken van de toezegging had volgens Bertens sterk de aandacht in Costa Rica getrokken. Alle EG-collega's waren juist benieuwd hoe Nederland het project zou aanpakken. De schade aan de betrekkingen met Costa Rica was niet te overzien en de steun van dat land voor de kandidatuur van oud-minister Van der Stoel voor het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen was in gevaar. Bertens vroeg de minister haar besluit ongedaan te maken en anders aan te geven voor welk bedrag hij alsnog hulp zou mogen toezeggen.

Jan Willem Bertens was sinds eind 1982 ambassadeur in Costa Rica. Die benoeming was een uitvloeisel van de dood van vier leden van de IKON-ploeg in El Salvador (pag. 34712 e.v.-1982). Bertens onderzocht die zaak ter plekke namens de minister (pag. 34811-1982). De Tweede Kamer concludeerde daarop dat de Nederlandse diplomatieke aanwezigheid in de regio moest worden versterkt (pag. 199/2-1984). Dit gebeurde door opwaardering van de ambassade in Costa Rica, van waaruit Bertens de ontwikkelingen in het gebied nauwkeuriger dan tot dan toe in de gaten moest houden.

Op 26 maart 1985 liet minister Schoo weten dat ze niet op haar besluit, bij de aankoop niet te helpen, zou terugkomen. Een bron op het ministerie van ontwikkelingssamenwerking zei op 17 mei dat de minister niet goed was ingelicht toen zij de toezegging voor de hulp deed. De particuliere organisatie die het project moest uitvoeren zou, zo was gebleken, onvoldoende in staat zijn het op dat moment uit te voeren. Nog belangrijker was dat de minister geen precedent wilde scheppen, aldus het ministerie.
Op 19 april legde de plaatsvervangend directeur-generaal internationale samenwerking, J.H. van Royen, de viceminister van buitenlandse zaken van Costa Rica uit dat er geen politieke redenen zaten achter het herzien van de toezegging.
De Costaricaanse president Monge zei tijdens een bezoek aan de Koninginnedag-receptie van de Nederlandse ambassade in San José in een toespraak dat de kwestie de betrekkingen tussen Nederland en Costa Rica belastte.
Begin juni 1985 meldde minister Schoo dat alternatieve vormen van hulpverlening aan de vluchtelingen in Costa Rica in voorbereiding waren.
Op 10 jan. 1986 berichtte de *NZZ* dat de Costaricaanse regering met $ 1 mln aan financiële hulp van Nederland een nieuw centrum voor vluchtelingen uit Nicaragua zou openen.

BETREKKINGEN MET NICARAGUA SINDS BEGIN 1984

Op 5 jan. 1984, zo meldde het Costaricaanse ministerie van buitenlandse zaken, drongen Nicaraguaanse troepen Costa Rica in het noordwesten binnen. De regering in San José diende hiertegen bij Nicaragua een protestnota in. Zij weerlegde een Nicaraguaanse protestnota waarin was gesteld dat anti-Sandinisten in december vanuit Costa Rica Nicaragua hadden aangevallen.
Op 28 februari riep Costa Rica na een grensincident zijn ambassadeur in Nicaragua terug.
Op 25 apr. 1984 arresteerde de politie in Saiì José bij een inval in hei hoofdkwartier van de anti-Sandinistische beweging ARDE (Democratische Revolutionaire Alliantie) 12 leden van deze beweging. Bij de inval, die ,,op bevel van de regering" werd uitgevoerd, werd ook een kleine hoeveelheid wapens in beslag genomen.
Op **3** mei leverden Costa Rica en Nicaragua een fel gevecht bij de grenspost Peñas Blancas op 300 km ten noorden van San José.
Op 14 mei 1984 bereikten de regeringen van Costa Rica en Nicaragua in Panama overeenstemming over de vorming van een commissie, die in het grensgebied zou optreden om spanningen tussen beide landen tegen te gaan of op te lossen. In de Commissie van Supervisie en Preventie hadden tevens vertegenwoordigers van de vier Contadora-landen (Mexico, Panama, Columbia en Venezuela) zitting.
De commissie zou op 26 mei in Peñas Blancas worden geïnstalleerd. Het akkoord inzake de commissie werd op 14 mei ondertekend door de Costaricaanse minister van buitenlandse zaken, Gutierrez, en zijn Nicaraguaanse ambtgenoot D'Escoto, in aanwezigheid van de Panamese president en de vier ministers van buitenlandse zaken van de Contadora-landen.
Ondanks de vorming van de commissie bleven zich grensincidenten tussen Costa Rica en Nicaragua voordoen.
Op **31** mei 1985 werden twee Costaricaanse leden van de Civiele Garde doodgeschoten, waarna de regering van Costa Rica het Nicaraguaanse leger ervan beschuldigde hen te hebben gedood. In Nicaragua werd echter gezegd dat anti-Sandinisten dit incident in scène hadden gezet om Costa Rica in direct conflict met Nicaragua te brengen.
Op 1 juni kondigde president Monge aan dat hij de Costaricaanse diplomatieke staf in de Nicaraguaanse hoofdstad Managua ,,tot een absoluut minium" zou terugbrengen en geen nieuwe ambassadeur zou benoemen ter opvulling van de bestaande vacature.
De president dreigde militaire hulp te vragen aan de Verenigde Staten via het Interamerikaans Verdrag van Wederzijdse bijstand en legde de zaak voor aan de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS).
President Daniel Ortega Saavedra van Nicaragua vroeg de Contadora-landen om een bijeenkomst van de in mei 1984 gevormde Commissie van Supervisie en Preventie en stelde op 3 juni voor langs de grens een gedemilitarizeerde zone in te stellen
Op 27 juni wees president Monge het Nicaraguaanse voorstel voor een gedemilitarizeerde zone af met als reden dat Costa Rica al in 1948 toen het leger werd afgeschaft was gedemilitarizeerd
Op 2 juli verboden de Costaricaanse autoriteiten het Deense schip Bente Folmer door te varen naar Nicaragua
Minister van openbare veiligheid Benjamin Piza Carranza deelde op **3** juli mee dat de Deen in het Spaanse Bilbao wapens had geladen die bestemd waren voor Nicaragua Daar Costa Rica neutraal was, kon het een dergelijke doorvoer niet tolereren, aldus de minister
Op 11 juli weigerde de OAS Nicaragua te veroordelen als agressor en riep beide landen in een resolutie op onderhandelingen te beginnen voor de oplossing van hun geschillen.
In Costa Rica ondertekenden 22 ,,afgevaardigden die voorstander zijn van een dialoog" een open brief aan president Monge, waarin de houding van de regering ten opzichte van Nicaragua werd gekritiseerd. Vier vroegere Costaricaanse presidenten (Jose Figueres Ferrer. Joaquin Trejos Fernandez, Daniel Oduber Quiros en Rodrigo Carazo Odio) publiceerden in Juli een brief waarin zij opriepen tot een einde aan ,,gewelddadige of agressieve gebaren en houdingen tegenover Costa Rica".
Op 26 juli 1985 schonden volgens Costa Rica vier Nicaraguaanse vliegtuigen het Costaricaanse luchtruim.
Na een bezoek op 7 augustus van de Panamese ,,sterke man" en stafchef, gen. Manuel Antonio Noriega Morena, die zou hebben aangedrongen op een Costaricaans-Nicaraguaanse dialoog, ging de Costaricaanse regering op 8 augustus akkoord met het Nicaraguaanse voorstel tot een bijeenkomst van de Commissie van Supervisie en Preventie.
Op 12 febr. 1986 deelde de Costaricaanse minister van buitenlandse zaken Gutierrez mee dat zijn land en Nicaragua een akkoord hadden gesloten ter normalisering van hun diplomatieke betrekkingen.
(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, *NZZ, KCA,* Wereldwijzer)

CHINA

ONTWIKKELINGEN IN LANDBOUW EN INDUSTRIE

De Chinese graanproduktie bereikte in 1983, ondanks grote overstromingen dat jaar, een recordniveau van 387,25 miljoen ton (7 procent meer dan in 1982). De produktie van katoen bedroeg 4,5 miljoen ton (een verhoging van 25 procent). De produktie van varkensvlees steeg met 3,6 procent, die van eieren, suiker, tabak en wijn tussen de 8,6 en 13,2 procent en die van plantaardige olie met 14,7 procent.
De directeur van het Chinese bureau voor statistiek, Xu Gang, verklaarde dat China dank zij de goede oogsten in 1983 aanzienlijk minder landbouwprodukten had hoeven te importeren. De graanimport verminderde ten opzichte van 1982 met 51 procent en de import van katoen nam af met 19,6 procent.
Volgens een woordvoerder van het ministerie van landbouw, Yan Gan, was dit resultaat met name te danken aan het invoeren van het principe van de individuele verantwoordelijkheid in de landbouw, dat gebaseerd was op produktiecontracten tussen boerenfamilies en plaatselijke dorpsautoriteiten.

De landbouwhervormingen van Den Xiaoping waren begonnen in 1978, toen de prijzen die de overheid aan de boeren betaalde voor het door hen geproduceerde graan fors werden verhoogd. In datzelfde jaar werd in een aantal arme gebieden van China het ,,verantwoordelijkheidssysteem" geïntroduceerd als een experiment om de landbouwproduktie te verhogen. Er werden contracten afgesloten tussen boerenfamilies en hun commune, waarin een bepaalde produktienorm werd vastgesteld. Alles wat boven deze hoeveelheid werd verbouwd, mochten de boeren zelf verkopen.
Het succes van deze formule bracht al gauw uitbreiding naar andere gebieden met zich mee. Door deze ontwikkelingen werden de boerenfamilies de economische basiseenheden en kregen de uit 1958 stammende volkscommunes en produktiebrigades de rol toebedeeld van resp. stadsbestuur en dorpscomité met louter politieke en administratieve taken.
De enorme stijging van de produktie bracht echter ook problemen met zich mee: Boeren moesten soms dagen wachten om hun produkten te kunnen afleveren. Opslagruimtes en transportmiddelen waren niet berekend op zulke grote hoeveelheden en veel gewassen bedierven.

Eind december 1983 werd in Peking een nationale conferentie gehouden, die gewijd was aan de situatie in de landbouwgebieden. Als resultaat van deze bijeenkomst werd een aantal concrete maatregelen voorgesteld, waar het centrale comité van de communistische partij volgens een circulaire. die op 10 februari 1984 werd gepubliceerd, haar goedkeuring aan hechtte. Deze circulaire. met de titel Document No. 111984, stond hoeren onder meer het volgende toe:

- De contracten voor het bebouwen van stukken land mochten voortaan een periode van vijftien jaar of langer bestrijken;
- Contracten mochten tussentijds worden beëindigd of aan andere families worden overgedragen, mits dit door de commune werd goedgekeurd. De grond bleef eigendom van de staat;
- Zij mochten voor een onbeperkt bedrag aandelen kopen in industriële en handelscoöperaties op het platteland, die waren gevrijwaard van staatsovername;
- Zij kregen toestemming gespecialiseerde bedrijven op te zetten op het gebied van industriële produktie, handel, inkoop en transport van passagiers en vrachtgoed.

Tijdens de conferentie was naar voren gebracht dat een langere contractperiode dan de drie a vijf jaar die tot dan toe gebruikelijk was, de boeren zou aanmoedigen meer kapitaal en arbeid in hun land te investeren en grotere zorg te besteden aan de vruchtbaarheid van de grond. Men had de hoop uitgesproken dat het overdragen van stukken land aan andere families geleidelijk aan zou leiden tot het vrijkomen van arbeidskrachten voor industriele ondernemingen.

Op 6 maart deelde Du Rensheng, hoofd van het onderzoeksbureau voor landbouwpolitiek van het centrale partijcomité, buitenlandse journalisten mee dat de regering ernaar streefde in de volgende twintig jaar 30 to 40 procent van de plattelandsarbeiders te werk te stellen in het bouwwezen, in handel, transport en in andere dienstverlenende sectoren. Deze herstructurering was volgens Du een nieuwe fase in de ontwikkeling van het verantwoordelijkheidssysteem en was gericht op een verschuiving van werk van de primaire produktiesector naar de verwerkende industrie. De maatregelen moesten ook het ontstaan van kleine steden stimuleren, die de integratie van industrie en landbouw en van stad en platteland zouden bespoedigen.

Ontwikkelingen in de industrie

Na verscheidene experimenten en een overgangssysteem van winstdeling tussen staat en bedrijf werd op 1 juni 1983 een systeem geïntroduceerd, dat de voorheen volledig door de staat gefinancierde bedrijven financieel onafhankelijk maakte. Zij betaalden belasting aan de staat en waren verder zelf verantwoordelijk voor winsten en verliezen.

In het NRC/H blad van 16-3-'84 schreef Willem van Kemenade dat de hervormingsmaatregelen onder meer een prioriteitsverlegging beoogden van de zware naar. dr lichte industrie, maar dat de zware industrie een snellere groei bleef vertonen Door de overproduktie aan zware machinerieën ontstond een chronisch tekort aan energie voor de lichte industrie. met als gevolg een tekort aan consumptiegoederen waardoor de mensen hun verhoogde koopkracht niet konden benutten
Volgens een in oktober 83 verschenen rapport van de Wereldbank over de Chinese economie. getiteld Socialist Economic Development was het energieverbruik in China per hoofd van de bevolking driemaal zo hoog als in de overige ontwikkelingslanden. vooral vanwege de totaal verouderde technologie die weer te wijten was aan het Chinese isolement gedurende hrt Maotijdperk
Door het tekort aan grondstoffen energie en trarisport draaide 20 tot 25 procent van de algehele industrie niet of slechts gedeeltelijk
In veel gebieden kregen fabrieken bij toerbeurt energie toebedeeld. De staat beschikte als gevolg van de decentralisatiepolitiek en de subsidiëring van consumptiegoederenprijzen over onvoldoende middelen voor hoge investeringen in prioriteitssectoren als energie en infrastructuur.
Lagere eenheden die financiele autonomie hadden. investeerden liever niet in deze sleutelsectoren omdat ze anders dan bijvoorbeeld sigarettenfabrieken. geen snelle winst opleverden.
Buitenlandse economen meenden dat het kernprobleem gevormd werd door China s irrationele prijzenstructuur. die op geen enkele manier de ware economische krachten. de kostprijs of marktwaarde weerspiegelde. Behalve de prijzen van textielprodukten en enkele andere artikelen die gedeeltelijk waren vrijgegeven. werd alles vastgesteld door het staatsprijzenbureau Verregaande prijsaanpassingen en opheffing van de prijsplafonds zou volgens hen de enige echte oplossing zijn.

Van 10-23 februari '84 werd in Peking een nationale conferentie over de economie gehouden met als centraal thema het verhogen van de economische resultaten. Er werden besluiten genomen over het aanvullen van tekorten en het stimuleren van overproduktie. Verlieslijdende bedrijven die er eind '84 niet in geslaagd waren hun verliezen weg te werken, konden strafmaatregelen en financiële controles verwachten. Uit cijfers die op 29 april werden bekend gemaakt door het bureau voor statistiek bleek, dat de Chinese industriële produktie in 1983 10.5 procent gegroeid was in vergelijking met het jaar daarvoor. Het groeipercentage van de lichte industrie bedroeg 8,7 en dat van de zware industrie 12.4 procent.

BEVOLKINGSPOLITIEK

Volgens een artikel in het *Volksdagblad* van 15 juni 1983 hield men zich in veel regio's niet aan de door de staat voorgeschreven geboorteplanning. In 1982 waren 5,9 miljoen kinderen geboren in gezinnen met meer dan één kind, en 1,7 miljoen kinderen in gezinnen die al vier kinderen hadden. Deze cijfers waren in Peking bekend gemaakt door Qian Xinzhong, minister verantwoordelijk voor de staatscom-

missie voor gezinsplanning, tijdens de eerste zitting van het zesde Nationale Volkscongres (zie pag. 7911 e.v. -'84). Qian had vrouwen, die al twee kinderen hadden, opgeroepen zich te laten steriliseren. In de openingstoespraak tot het congres op 6 juni had premier Zhao Ziyang over dit onderwerp verklaard, dat de geboorte van een derde kind op alle mogelijke manieren voorkomen moest worden.

In februari 1983 meldde de ***New York Times*** dat de Chinese regering haar politiek, die minderheden vrijstelde van de officiële beperkingen aangaande de gezinsgrootte. had stopgezet. Op Hainan niochten de Li- en Miao-minderheden vanaf juli 1982 niet meer dan vier kinderen hebben, en in oktober 1982 werd dit aantal beperkt tot drie. Uit de cijfers van de volkstelling, die in 1982 was gehouden (zie pag. 83113 e.v.-'83), bleek dat de Han-bevolking sinds de vorige telling in 1964 met 43,8 procent gegroeid was en de overige volken met 68,4 procent. Volgens officiële zegslieden had deze groei te maken met een scherpe daling van de sterfte-cijfers onder de minderheden – veroorzaakt door verbeterde levensomstandigheden en gezondheidszorg –, en gedeeltelijk met het feit dat veel mensen zich voorheen als Han hadden laten registreren, maar bij de telling van 1982 voor het eerst hun ware nationaliteit hadden opgegeven.

Van 26 tot 31 maart 1983 vond in Peking een internationale conferentie plaats over de volkstelling van 1982. Er namen demografen aan deel uit 19 landen en er waren vertegenwoordigers van VN-organisaties.

Tijdens de conferentie werd meegedeeld dat de groei van de Chinese bevolking was teruggelopen van 2,88% in 1970 tot 1,47% in 1982.

Specialisten van het Amerikaanse bureau voor statistiek legden de resultaten voor van een onderzoek naar de Chinese bevolkingsgroei tussen 1953 en 1982. Uit deze studie, Perspectives on China's 1982 census, die gebaseerd was op Chinese cijfers, bleek dat de Grote Sprong Voorwaarts, het economische plan waarmee de toenmalige leider Mao Zedong in de jaren 1958-'61 snelle industriële groei wilde bewerkstelligen, het leven had gekost aan 30 miljoen mensen. Omdat China in die periode geen grote oorlogen voerde, weinig interne conflicten kende en er geen sprake was van epidemieën, concludeerde men dat de grote sterfte te wijten was aan de mislukte oogsten uit die tijd. Mao had ten behoeve van de industrie veel arbeidskrachten aan de landbouw onttrokken, hetgeen tot een groot voedseltekort geleid had. Ook zou de stopzetting door de Sowjet-Unie van technische hulp wegens ideologische meningsverschillen een rol hebben gespeeld Volgens het onderzoek waren in de betreffende periode bovendien 30 miljoen minder kinderen geboren dan verwacht mocht worden uit cijfers van de eraan voorafgaande en erop volgende jaren

Het Chinese bureau voor statistiek maakte op 19 dec. 1983 bekend dat bijna de helft van de Chinese vrouwen (45,25 procent) analfabeet was of slechts beperkt kon lezen of schrijven. Analfabetisme kwam op het platteland, waar vier vijfde deel van de Chinezen woont, dubbel zo veel voor als in de steden. Van vrouwen van 60 jaar en ouder kon slechts 5 procent lezen en schrijven. Het prrcentage mannen dat analfabeet was bedroeg 19 17 procent

LIDMAATSCHAP ILO EN IAEA

Tijdens de op 1 juni 1983 begonnen jaarlijkse zitting van de ILO (International Labour Organization), de internationale arbeidsorganisatie van de Verenigde Naties, nam China zijn zetel in deze organisatie in. China had recht op deze zetel sinds het in 1971 lid werd van de Verenigde Naties. In dat jaar had Taiwan zich ten gunste van China uit de organisatie moeten terugtrekken. Aan de officiële toetreding ging de aanneming van een resolutie vooraf, waarin China een schuld werd kwijtgescholden van 37.2 miljoen dollar (de vanaf 1971 niet-betaalde contributiegelden).

Op 10 aug. 1983 maakte China formeel bekend te willen toetreden tot de IAEA (International Atomic Energy Agency), het internationaal atoombureau. China was het enige land met kernwapens dat geen deel uitmaakte van het in Wenen zetelende bureau, dat 111 leden telde. Sinds 1971 was er een zetel in de organisatie vrij voor China. In dat jaar ontnam de IAEA Taiwan het lidmaatschap om de weg vrij te maken voor de toetreding van China.

De IAEA werd in 1957 opgericht met als voornaamste doel het verhogen van de bijdrage van atoomenergie aan de vrede. gezondheid en welvaart in de wereld. Het lidmaatschap van het internationaal atoombureau verplicht een land zijn atoomreactoren open te stellen voor onderzoek door de organisatie. De IAEA controleert of aan vastgestelde veiligheidseisen wordt voldaan, of de atoomenergie niet wordt gebruikt voor militaire doeleinden en of het nucleair afval geen bedreiging vormt voor de volksgezondheid.

Van 11 tot 17 augustus bracht IAEA-directeur-generaal Hans Blix een bezoek aan China, waar hij onder meer gesprekken voerde met vice-minister van buitenlandse zaken Qian Qichen en met Jiang Xinxiong, minister van nucleaire industrie.

In een toespraak tijdens een congres van het Uranium Institute in Londen verklaarde Blix op 26 augustus, dat China's initiatief tot toetreding tot de IAEA te maken had met zijn plannen voor de bouw van drie kernreactoren van 900 MW (in het zuiden, oosten en noordoosten van het land), en een kleinere van 300 MW in de buurt van Shanghai. Ondanks uitgebreide kolenreserves en een enorm hydro-elektrisch potentieel had China besloten kernenergie tot een belangrijke energiebron te maken. Blix zei dat China aanzienlijke ervaring had in het gebruik van straling en radioactieve isotopen, onder meer op het gebied van voedselbewaring en landbouwonderzoek.

Tijdens de 27ste Algemene Vergadering van de IAEA, die van 10 tot 14 okt. 1983 in Wenen werd gehouden, werd op 11 oktober besloten China toe te laten als 112de lid van deze organisatie. Ambassadeur Wang Shu benadrukte in een rede dat het Chinese lidmaatschap geen verandering inhield in de houding van China ten aanzien van het non-proliferatie verdrag. Dit verdrag werd door China als discriminerend beschouwd. hoewel het geen voorstander was van de verspreiding van kernwapens en deze ook niet zou aanmoedigen. Wat betreft het doorgeven van nucleaire technieken en materialen zou het zich houden aan de IAEA-statuten.

Het Chinese lidmaatschap trad op 1 jan. 1984 formeel in werking.

Tijdens het jaarlijkse congres van de IAEA in Wenen in sept. 1985 maakte het hoofd van de Chinese delegatie, Zhou Ping, op 24 september bekend, dat China enkele van zijn niet-militaire nucleaire installaties zou openstellen voor controle door het atoombureau. Zhou, die onderminister van nucleaire energie is, zei dat China dit besluit vrijwillig had genomen en dat op een ,,passend tijdstip'' begonnen zou worden met de controles. De andere kernmachten, de Verenigde Staten, Verenigd Koninkrijk en Frankrijk, werden al jaren door het atoombureau gecontroleerd; de Sowjet-Unie had kort daarvoor, in aug. 1985, de inspectie van twee kerncentrales geëffectueerd (pag. 267/1-1985). China had tot dan toe inspectie altijd als een inbreuk op zijn soevereiniteit beschouwd.

ZITTING NATIONAAL VOLKSCONGRES

De tweede zitting van het zesde Nationale Volkscongres (het parlement) werd op 15 mei 1984 geopend door premier Zhao Ziyang.

In zijn openingsrede toonde Zhao zich een voorstander van nieuwe belastingen en andere economische hervormingen om een einde te maken aan het ,,irrationele'' prijsbeleid, concurrentie te creëren, talent te belonen en verspil-

ling te stoppen Dit vleugje kapitalisme moest volgens de Chinese premier de economische kwalen van de volksrepubliek genezen Twee belangrijke kwesties die volgens de premier bijzondere aandacht zouden krijgen waren herstructurering van de economische opzet en openstelling naar de buitenwereld

Het gelijkheidsbeginsel in de industrie nioest afgeschaft worden omdat het een verkeerde gewoontc was geen verschil te maken tussen goede en slechte ondernemingen Men moest concurrentie aanmoedigen en monopolies verhinderen Hij zei dat dt regering van plan uas alle ondernemingen te belasten op basis van hun winst

In het oude systeem werden alle inkomsten van bedrijben naai de staat overgeheveld, zij waren niet aansprakelijk voor hun verliezen en ook winstgevende ondernemingen werden niet beloond De nieuwe belastingmaatregel zou in het vierde kwartaal van 1984 worden ingevoerd

Volgens Zhao zette de gestadige vooruitgang van de economie zich voort. maar waren er nog veel moeilijkheden. De economische doelmatigheid liet nog te wensen over en het prijsbeleid noemde hij irrationeel.

Doordat veel consumptie-artikelen (van zeep tot electriciteit) zwaar door de staat worden gesubsidieerd, worden prijzen kunstmatig laag gehouden. Economen noemen dit systeem het belangrijkste obstakel voor een werkelijke opleving van de Chinese economie.

In het gedeelte van zijn rede dat gewijd was aan de buitenlandse politiek, verklaarde Zhao Ziyang voor ontmanteling te zijn van de in Europa en Azië geplaatste kernraketten. China zou ook nooit als eerste land kernwapens gebruiken.

Zhao zei dat de Chinese regering bereid was met Hanoi te onderhandelen over een verbetering van de onderlinge betrekkingen, echter op voorwaarde dat Vietnam zijn troepen uit Cambodja zou terugtrekken

China streefde naar uitbreiding van de contacten met de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie Een belemmering hiertoe vormde echtrr in 'rietgeval van de Verenigde Staten de wapenleveranties van dit land aan Taiwan in het geval van de Sowjet-Unie werden betere contacten in de weg gestaan door de Russische troepenconcentraties aan de grenzen met Mongolie en China dooi de ondersteuning van de Viet namcsc agressie in Cambodja en aan de Chinese grens, en dooi de permanente bezetting van Afghanistan

Op 16 mei maakte minister van planning Song Ping de 3000 gedelegeerden van het Congres enkele cijfers over de Chinese economie bekend Voor 1984 verwachtte China een groei van de industriële pioduktie van 1-ier piocent en een toename van de landbouu produktiemet vijf procent In 1983 hadden de industriële en de landbouwproduktie nog een groei laten zien van resp 10,5 en 9.5 procent

Waarnemers wezen erop dat de voorspellingen in overeenstenìming waren met het vijfjarenplan 1981-1985, waarin werd uitgegaan van een gemiddelde jaarlijkse groei van vier procent Die streefcijfers waren in 1983 voor het tweede achtereenvolgende jaar ruim overschreden

In de rede die minister van financien Wang Bingqian op 16 mei hield, kondigde hij aan dat de Chinese begroting in 1984 een tekort zou vertonen van 1,5 miljard dollar, hetgeen 673 miljoen dollar minder was dan het begrotingstekort van 1983 De Chinese staatsuitgaven zouden in 1984 niet 5,9 procent toenemen en bijna 67 miljard dollar gaan bedragen, terwijl er op ongeveer 69 miljard dollar aan inkomsten werd gerekend De buitenlandse schuld zou in 1984 rond de 2,5 miljard dollar bedragen

De stafchef van de Chinese strijdkrachten, Yang Dezhi. onthulde in een toespraak tot het parlement op 22 mei de inhoudvan een nieuwe dienstplichtwet De wet voorzag in een voortzetting van de dienstplicht (bij de landmacht 3 jaar bij marine en luchtmacht 4 jaar) voor mannen tussen 18 en 22 jaar oud In geval van nood konden voor taan ook vrouwen in die leeftijdsgroep worden opgeroepen De verplichte diensttijd kon bij de landmacht verlengd worden met 1 of 2 jaar. bij de marine of luchtmacht met 1 jaar Daarna was het mogelijk om in vrijwillig dienstverband voor een periode van minimaal 8 en maximaal 12 jaar (en tot een maximumleeftijd van 35 jaar) over te stappen naar een gespecialiseerde technische post. Studenten en mannen die ais enige voor het inkomen van een familie moesten zorgen, werden vrijgesteld van dienstplicht.

Het doel van deze wet was een strijdmacht te ontwikkelen die snel kon worden gemobiliseerd tegen een agressor. In het kader daarvan kwamen ook de militaire rangen terug die in 1965 tijdens de Culturele Revolutie als bourgeois werden afgeschaft. Voorvechters van de terugkeer van de rangen hadden altijd betoogd dat dit het moreel in het leger zou verbeteren. specialisatie zou vergemakkelijken en ver arring op het slagveld. zoals tijdens de korte Chinees-Vietnamese oorlog van 1979, zou voorkomen. Linkse radicalen. die in de strijdkrachten hun laatste bolwerk hadden, verzetten zich altijd tegen deze hervorming.

Voorts werden in de wet de middelen van bestaan van soldaten en hun familie gegarandeerd en werden militie en reserve-eenheden beter georganiseerd. In geval van een oorlog moest ten slotte buiten het leger de gehele natie worden gemobiliseerd ,,om de vijand in het enorme meer van een volksoorlog te laten verdrinken".

Hoewel China dienstplicht kende bestond het Volksbevrijdingsleger altijd voor een groot deel uit vrijwilligers die werden aangetrokken door het prestige en de zekerheid van het leger Door de liberale economische politiek van Deng Xiaoping was de status van de boeren echter verhoogd. hetgeen de aantrekkingskracht van het leger verminderde. Westerse deskundigen nieenden dat door de nieuwe maatregelen – een nuttige opleiding en de garantie van een baan na demobilisatie – het prestige van de recruten weer verhoogd was.

Uit de nieuwe wet bleek dat minder belang werd toegekend aan ideologisch-politieke kwaliteiten van de recruten dan aan professionele.

Het Volkscongres besloot zijn zitting op 31 mei. Tijdens zijn laatste zitting had het behalve de dienstplichtwet ook een wet over grotere regionale autonomie van de nationale minderheden aangenomen. Deze wet voorzag in het uitvoeren van de fundamentele beginselen en bepalingen aangaande regionale autonomie. die in de grondwet van

Leden van het Presidium steken tijdens de tweede zitting van het zesde Nationale Volkscongres hun hand op ter aanvaarding van een resolutie

1982 waren vastgelegd, en had als doel de economische en culturele achterstelling van deze gebieden op te heffen.

ECONOMISCHE BETREKKINGEN MET HET BUITENLAND

Volgens een bericht in het Volksdagblad van 8 april 1984 had China veertien steden aan de oostkust van het land de status van speciale economische zone (SEZ) verleend. Voor alle veertien steden golden dezelfde flexibele economische voorwaarden als voor de reeds bestaande grote SEZ in het zuiden van het land. Shenzhen, Zhuhai en Shantou (in de provincie Guangdong) en Xiamen (in de provincie Fujian). De veertien nieuwe SEZ-steden waren: Qinhuangdao, Tianjin, Yantai, Dalian, Qingdao, Lianyungang, Nantong, Shanghai, Ningbo, Wenzhou, Fuzhou, Guangzhou, Zjanjian en Beihai. Buiten deze steden werd ook het eiland Hainan opengesteld voor buitenlandse handel en investeringen.

Shenzhen was de grootste van de vier speciale economische zones die de centrale regering in 1980 opzette als open laboratoria, waar China's socialistische economie zich ongebreideld aan het internationale kapitalisme mocht blootstellen, en vrijelijk buitenlandse valuta, geavanceerde technologie en modern management kon binnenhalen. Ook was het de bedoeling dat de SEZ de concurrentie tussen de verschillende bedrijfstakken zouden stimuleren, hetgeen zou moeten leiden tot een verdere ontwikkeling van de economie en een verhoging van de produktie. Het feit dat de vier zones in de zuidelijke provincies gelegen waren had te maken met de verwachting dat zij zouden bijdragen aan een versoepeling van de uiteindelijke integratie met Taiwan, Hongkong en Macao.

In de eerste vier jaar werd in de zones 2,8 miljard dollar geïnvesteerd, de helft van de totale beloofde buitenlandse investeringen. Shenzhen had in die periode 1,6 miljard dollar aangetrokken voor 2300 projecten, Zhuhai een miljard voor 200 projecten, en Shantou en Xiamen slechts 200 miljoen voor 26 projecten.

Amerikaanse experts waren van mening dat de investeringsvoorwaarden in China even gunstig en in sommige opzichten zelfs gunstiger waren dan in andere ontwikkelingslanden. Pacht van grond en huur van fabrieksruimte waren in China bijvoorbeeld lager dan elders. Grondstoffen waren daarentegen duurder en de Chinezen probeerden lonen van Hongkong-niveau af te dwingen, waarvan dan 70 tot 80 procent naar de staat ging. (Een gemiddeld fabrieksloon in Hongkong was duizend gulden, in China honderd gulden). Buitenlandse investeerders klaagden aanvankelijk ook over de wirwar van administratieve regels en over het lage opleidings- en ervaringsniveau van de Chinese arbeidskrachten. Vanaf november 1981 mochten buitenlandse ondernemingen zelf personeel aantrekken en via bonussen of, zo nodig, looninhoudingen trachten de arbeidsmotivatie van de Chinezen te verhogen.

Een van de manieren waarop buitenlands kapitaal werd aangetrokken was het vormen van joint ventures tussen Chinese en buitenlandse ondernemingen (zie hieronder). Op 20 sept. 1983 werden nieuwe regels betreffende joint ventures bekend gemaakt, die op 1 febr. 1984 van kracht werden:

- joint ventures werden vrijgesteld van het betalen van invoerrechten op een groot aantal goederen, in het bijzonder waar het geavanceerde uitrusting betrof;
- bedrijven die goederen produceerden die in China schaars waren, kregen in toenemende mate toegang tot de Chinese binnenlandse markt, en hoefden niet langer alleen voor export te produceren.

In maart 1984 hechtte het permanent comité van het Nationaal Volkscongres zijn goedkeuring aan een nieuwe octrooi-wet, die op 1 april 1985 in werking trad. Volgens deze wet kregen Chinezen en buitenlanders (uit landen met welke China een verdrag of wederzijdse afspraken had aangaande octrooien) het recht op octrooi ter bescherming van hun produkten voor een vastgestelde termijn. Voor uitvindingen gold een periode van 15 jaar, voor andere soorten creatieve arbeid, zoals ontwerpen, was die termijn korter. De China Council for the Promotion of International Trade (CCPIT) kreeg de functie van octrooigemachtigde. Het voornaamste doel van de nieuwe wet was de angst weg te nemen bij buitenlandse ondernemingen dat aan China verkochte technologie zonder meer zou worden nagebootst.

Kort voor de bekendmaking van de nieuwe speciale investeringsgebieden was in het Chinese Tijdschrift voor wereldeconomie een artikel verschenen van Chen Quaozhi, een econoom van het Zuidoost-Azië instituut in Jinan. Hij schreef dat de Chinese oostkust het centrum moest worden van de ,,goudkust" die zich uitstrekte van Korea tot Maleisië. Volgens Chen was het brandpunt van de wereldeconomie aan het verschuiven van de Atlantische naar de Stille (Pacific) oceaan en zou de 21ste eeuw de ,,Pacific century" worden. Hij stelde dat als China die ontwikkeling aangreep om meer speciale zones in te stellen die op de nieuwe technologische revolutie in sommige westerse landen en Japan zouden zijn afgestemd, het land een economische supermacht kon worden.

Joint ventures

In het *NRC/H'blad* van 7 april 1984 verscheen een interview van Willem van Kemenade met Jing Shuping, de directeur van de China International Trust and Investment Corporation (Citic), waarin uitvoerig werd ingegaan op de werkzaamheden van deze maatschappij.

Citic werd. toen China's .,open deur"-politiek gestalte kreeg, geboren op de dag dat China's wet op joint ventures van kracht werd in juli 1979). De maatschappij werd tot speerpunt van China's modernisering gedoopt met het mandaat om investeringen uit het buitenland aan te trekken en andere vormen van economische samenwerking te bevorderen.

Citic's aanvankelijke groei verliep moeizaam, niet alleen vanwege de prioriteitsverlegging van grote projecten naar lichte industrie in die periode, maar ook omdat buitenlandse zakenlieden China's economische wetgeving te vaag en beperkt vonden om er grootschalig in te springen.

In 1979 en 1980 werden er 20 joint ventures gesloten, in 1981 slechts acht, maar in 1982 46 en in 1983 105 Het eerste kwartaal van 1984 werden er alleen al in de zuidoostelijke kustprovincie Fujian twaalf gesloten. De meeste zijn met Hongkong- en Singapore-Chinese bedrijven, maar de grotere zijn met Amerikaanse, Japanse en Europese concerns. Een van de grootste is de joint venture van de Belgische Bell Telephone met de gemeente Shanghai. Ook andere kleinere Europese landen hebben omvangrijke joint ventures met tientallen miljoenen dollars gezamenlijk kapitaal, onder meer het Noorse Parley Auguston op scheepsbouw- en oliegebied, het Zweedse Astra op farmaceutisch gebied en het Zwitserse Schindler heeft met een Chinese partner een lift- en roltrappenfabriek.

Hoewel Citic een zakelijke onderneming is heeft zij de protocollaire status van een ministerie. dat weliswaar voor zaken boven de 10 miljoen yuan (15 miljoen gulden) goedkeuring nodig heeft van een machtiger ministerie, dat van buitenlandse economische betrekkingen en handel.

Citic heeft vestigingen in Tianjin, Shanghai, Kanton en Hongkong. In die steden kan Citic eveneens tot tien miljoen investeringen doen en aantrekken zonder centrale goedkeuring. Dan is er nog een aantal middelgrote kuststeden zoals Dalian, die zelfstandig projecten tot 5 miljoen yuan kunnen ondernemen. Chongqing, de grootste bevolkingsconcentratie van China (14miljoen) in de provincie Sichuan en de poort naar heel zuidwest China kan zelf projecten tot 3 miljoen yuan ondernemen.

Voorwaarde is steeds dat de projecten geen aanvullende staatsfondsen nodig hebben. Terwijl Citic het kapitaal voor vele projecten heeft aangetrokken is zij zelf partner in meer dan 40 equity joint ventures. De grootste is de Chinees-Chinese van Citic met het ministerie van textiel van 1 miljard yuan voor het vervaardigen van polyester in de provincie Jiangsu.

Citic's aandeel is uit het buitenland aangetrokken kapitaal. Citic is ook actief op de internationale kapitaalmarkt en heeft een obligatielening in Japanse yen uitgeschreven.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

SOARES NIEUWE PRESIDENT PORTUGAL

Op 16 februari heeft de socialist Mario Soares niet een krappe meerderheid van 150.622 stemmen de tweede ronde van de presidentsverkiezingen in Portugal gewonnen. Hij kreeg, aldus De Standaard (18-2), 3.015.350 stemmen (51,28%) en zijn tegenstander, de christen-democraat Diogo Freitas do Amaral. 2.864.728 stemmen (48,72%).

Van de 7.588.297 ingeschreven kiezers. zo meldde De Standaard. hadden er 5.935.294 (78,22%) een stem uitgebracht. Daarvan hadden er 20.587 (0,35%) blanco gestemd en 34.729 (0,59%) ongeldig.

Soares zal, aldus *Le* Monde (22-2), op 9 maart als president worden beëdigd voor een ambtsperiode van vijf jaar. Hij volgt de populaire generaal Antonio dos Santos Ramalho Eanes op, die in 1976 en 1980 in één ronde tot president was gekozen, maar volgens de grondwet geen derde opeenvolgende ambtstermijn mag vervullen.

„Voor de eerste keer sinds 60 jaar heeft Portugal een burgerpresident aan het hoofd van de republiek", zo zei Soares nadat zijn tegenstander zijn nederlaag had toegegeven. „Ik zal niet de president zijn van de meerderheid die mij heeft gekozen, maar de president van alle Portugezen."
Verder zei hij: „.Mijn verkiezing tot president sluit, na bijna 12 jaar, de overgangsperiode af die met de Anjerrevolutie begon; nu is Portugal een normale democratie. De tijd is gekomen om al onze inspanningen te wijden aan de strijd tegen de armoede, de onkunde en de onverdraagzaamheid, om met politieke stabiliteit en sociale rust de overwinning te behalen in de uitdaging die Portugals toetreding tot de Europese Gemeenschap inhoudt."

Hij beloofde zijn uiterste best te doen om een goede samenwerking te bereiken met premier Anibal Cavaço e Silva, ook al had deze zijn tegenstander gesteund.

Mario Alberto Nobre Lopes Soares werd op 7 dec. 1924 in Lissabon geboren. Als student rechten, geschiedenis en politiek was Soares. beïnvloed door de liberale en democratische ideeën van zijn vader. een voormalige minister, al actief in de oppositie tegen het autoritaire bewind van Antonio Salazar. Hij brak al snel met de communistische oppositie, uit teleurstelling over het marxisme. Maar zijn verzet tegen het autoritaire bewind heeft hij moeten bekopen met vele arrestaties en in 1970 werd hij door Salazars opvolger Marcello Caetano in ballingschap gestuurd.
Zijn tijd als docent in Parijs gebruikte hij ook om uitgebreide internationale contacten te leggen en om, in 1973. de Portugese Socialistische Partij op te richten. Drie dagen nadat de Anjerrevolutie een einde had gemaakt aan de regering-Caetano. werd Soares door tieriduizenden juichende mensen begroet toen hij per trein uit zijn ballingschap trrugkrerde.
Met de communistische leider Alvaro Cunhal en president Eanes is Soares waarschijnlijk de politicus geweest die het meest rijn stempel heeft gedrukt op het Portugal van na de revolutie. Hij speelde als minister van buitenlandse zaken een belangrijke rol bij de ontmanteling van Portugals koloniale rijk. cn keerde zich fel tegen pogingen tot een communistische machtsovername. Toen in 1976 het burgerbewind werd hersteld, werd Soares premier.
Nog twee keer heeft Soares daarna dat ambt vervuld: begin 1978. toen hij een coalitie vormde met Freitas do Amaral: en van 1083 tot 1983, toen hij zich als preniier geplaatst zag voor een land dat bijna bankroet was.

Eerste ronde *presidentsverkiezingen*

Op 26 januari had de eerste ronde van de presidentsverkiezingen plaatsgevonden, maar toen had geen van de vier kandidaten de vereiste absolute meerderheid behaald, waardoor een tweede ronde noodzakelijk werd (zie voor procedure pag. 2413).

Soares kreeg in de eerste ronde 25,4% van de uitgebrachte stemmen, Freitas do Amaral 46,4%, de door president Eanes en diens partij gesteunde dissidente socialist Francisco Salgado (en niet Solgado zoals abusievelijk op pag. 22/1 is gemeld) Zenha 20,8%, en de onafhankelijke kandidaat Maria de Lourdes Pintasilgo 7,4% (zie voor hun kandidaatstelling pag. 2112 e.v.). Volgens de NZZ (18-2) was de opkomst 75,6%.

Op 3 jan. 1986 had het constitutionele hof bekendgemaakt dat er vijf presidentskandidaten waren toegelaten: de vier bovengenoemde en de communist Angelo Veloso. Een dag later had de Moskou-gezinde Communistische Partij (PCP) tijdens een nationale conferentie in Sacavem echter besloten Veloso terug te trekken en Zenha te steunen als de enige kandidaat uit het ..democratische kamp" dit. in staat was rechts (d w.z. Freitas do Amaral) te verslaan. Op 23 januari, aldus de Volkskrant (25-1). trok Veloso zich volgens plan terug
Soares. Zenha cri Maria de Lourdcs de Pintasilgo golden als progressief.

Toen na de eerste ronde bleek dat de strijd in de tweede ronde zou gaan tussen Soares en Freitas do Amaral, de twee kandidaten die de meeste stemmen hadden gekregen, besloot de Communistische Partij op 29 januari haar steun te geven aan Soares Dit werd aan het slot van een speciale bijeenkomst van het Centrale Con-iite van de Communistische Partij bekendgemaakt door secretaris-generaal Alvaro Cunhal.
Cunhal zei dat de communistische steun gold ..voor een enkele maal" en legde uit dat de stellingname van zijn partij beslist niet ten gunste van Soares was. maar uitsluitend tegen de ,,nogrechtsere" Freitas do Amaral was gericht.
,,Dit is geen stem voor Soares of voor zijn beleid, dat met kracht bestreden zal blijven worden, maar het is de enige manier orn het hoofd te bieden aan de dreiging van de verkiezing van Freitas do Amaral in de tweede ronde van de presidentiële verkiezingen". aldus een door de communisten aangenomen resolutie.
,,De communisten koesteren geen enkele illusie over Soares. zijn opvattingen en politieke praktijk", aldus de tekst. maar ,,het grootste gevaar komt nu van de kant van de ultrareactionaire, naar het fascisme neigende en

Mario Soares (l) wordt op 17 februari door aanhangers omringd als blijkt dat hij de presidents verkiezingen heeft gewonnen

Weekblad 55ste jaargang No. 2838, pag. 41367-41382

agressieve dynamiek van de kandidatuur van Amaral".
Cunhal zei dat de partij hiertoe wel moest besluiten om haar verantwoordelijkheid te nemen voor de verdediging van de democratie. Maar hij verklaarde dat de communisten geen campagne zouden voeren voor Soares.

Een dag eerder had Soares op een persconferentie in Lissabon gezegd: ,,Ik vraag niets van de Communistische Partij. Ik handhaaf al mijn standpunten ten aanzien van die partij. Het is de Communistische Partij zelf die moet beslissen of zij mij de overwinning wil geven of Freitas do Amaral gekozen wil laten worden. Die keus zal gedeeltelijk haar toekomst bepalen."
Freitas do Amaral noemde de communistische steun voor zijn tegenstander ,,een vergiftigd cadeau". Volgens hem liep de socialistische leider nu het risico geassocieerd te worden met het links-extremisme dat hij steeds had veroordeeld.

Op 1 februari sprak ook de leiding van de Democratische Vernieuwingspartij (PRD), gegroepeerd rond de vertrekkende president Eanes (pag. 2013). haar steun uit voor Soares. Een zege van Freitas do Amaral „zou een klimaat en een dynamiek kunnen scheppen die zouden leiden tot een radicalisering van de Portugese samenleving. waarbij fundamentele waarden zoals verdraagzaamheid, dialoog en democratische wisseling van de wacht zouden worden bedreigd", aldus de PRD.
Freitas do Amaral werd gesteund door zijn christen-democratische partij CDS (het Democratisch Sociaal Centrum) en de Sociaal-Democratische Partij (PSD)van premier Anibal Cavaço e Silva (zie pag. 2113 en pag. 2411).

Mede dankzij de stemmen van de communisten won Soares op 16 februari de presidentsverkiezingen. De communistische leider Cunhal noemde de uitslag ,,een overwinning voor het democratische proces dat begon in 1974, het jaar van de Anjerrevolutie, en een nederlaag voor het fascistische en fascistoïde offensief".

Op 15 februari gaf Marc Leijendekker in *NRC/H'blad* het volgende beeld van de verkiezingscampagnes van Diogo Freitas do Amaral en Mario Soares:

Stabiliteit en modernisering zijn nauwelijks verkoopbare artikelen in een ontwikkelde, uitgekristalliseerde democratie. Maar voor Portugal zijn het eerste levensbehoeften. In de jaren na de Anjerrevolutie, op 25 april 1974. heeft de Portugese politiek een chronisch gebrek aan stabiliteit getoond. De president was het enige blijvende element in een politiek landschap van snel wisselende regeringen. Op economisch gebied heeft het land veel weg van een

Diogo Freitas do Amaral

Derde-Wereldland, met achtergebleven landbouwmethoden. een gebrekkige infrastructuur. nauwelijks levensvatbare industrie en een bureaucratie die even groot als inefficient is. De beloftc van modernisering roept in Portugal heel concrete verwachtingen van een beter leven op.
.,Voorwaarts Portugal" is dan ook de strijdkreet van Freitas do Amaral. Hij voert campagne rond de thema's nationale trots, zelfvertrouwen en optimisme. Ik sta voor een .,moderner. Europeser, rechtvaardiger en saamhoriger Portugal". zegt Freitas do Amaral.
Ondanks zijn betrekkelijk jonge leeftijd, 44 jaar, probeert hij zich te presenteren als de elder statesman die radicalisme vermijdt. Op aanraden van zijn campagneleiding onthoudt hij zich zoveel mogelijk van ideologische uitspraken. Nadat duidelijk was wie zijn tegenstander zou worden zei Freitas do Amaral: ,,De tweede ronde is niet een strijd tussen partijen of tussen ideologieen, maar een tussen stabiliteit en instabiliteit. tussen stilstand en vooruitgang. tussen crisis en welzijn, tussen immobiliteit cn de hervormingen die voor de vooruitgang van Portugal noodzakelijk zijn."
De belangrijkste hervormingen waar Freitas do Amaral op doelt liggen op economisch terrein. Hij is er voorstander van de economie te stimuleren door een grotere rol in te ruimen voor het particuliere initiatief. De rol van de staat. groot door de vele nationalisaties na de Anjerrevolutic, moet worden teruggebracht. Te lang is in zijn ogen gewacht met een aantal broodnodige maatregelen: sanering van de verlieslijdende staatsbedrijven, desnoods met harde hand, versoepeling van de ontslagwetten. en denationalisatie van staatsbedriiven die net zo goed in particuliere handen kunnen zijn.
Het is vooral op dit gebied dat Freitas do Amaral zich differentieert van zijn socialistische tegenstander. „Mario Soares heeft Portugal niets meer te bieden", aldus Freitas do Amaral. Hij suggereert dat Soares bang is van de machtige communistische vakbond en daarom geen ingrijpende maatregelen zou hebben durven nemen. Toen Soares van 1983 tot 1983 premier was. aldus Freitas do Amaral. heeft hij het land alleen maar ellende gebracht: verhoging van de werkloosheid, diep-insnijdende bezuinigingen. Hij praat dan niet over de sociaal-democraten. die die twee jaar met Soares hebben geregeerd maar nu Freitas do Amaral steunen, en vermeldt ook niet dat het bezuinigingsbeleid nodig was omdat het land bijna bankroet was, mede doordat de voorgaande regering van de sociaal-democraten en christen-democraten de tering niet naar de nering zette.
In een in Amerikaanse stijl opgezette toernee probeert Freitas do Amaral dit idee van dynamiek en modern leiderschap concreet gestalte te geven. Hij heeft een voortvarende campagne gevoerd. en daarin ook de traditioneel-linkse bolwerken niet geschuwd.
Hoewel Portugal een parlerncntair stelsel kent. met de premier in de leidende politieke rol. heeft de president, die onder bepaalde omstandigheden de regering naar huis kan sturen en het parlement kan ontbinden, meer politiek gewicht dan in de meeste andere parlementaire stelsels.
De verhouding premier-president is de kapstok geweest waaraan de beloftc van stabiliteit in de campagne is opgehangen. Freitas do Amaral zegt dat Soares, als hij president zou worden, vroeg of laat geneigd zou zijn om weer een politieke crisis te veroorzaken door het sociaal-democratische minderheidskabinet weg re >turen. Soarcs zou dit uit wraak kunnen doen. wegens de grote socialistische nederlaag bij de verkiezingen in oktober (pag. 23/1 – red. KHA), die nodig waren doordat de sociaal democraten de coalitie met de socialisten verbraken (pag. 20/2 – red. KHA). Soares zou dit ook als een soort afbetaling van de communisten kunnen doen. Freitas do Amaral citeert in dit verband graag uit een uitspraak van Soares uit de eerste ronde. gericht tegen de linkse kandidaat die toen de steun had van de communisten. dat de communistische partij nooit voor niets haar steun geeft....
Soares heeft van begin af aan gezegd dat hij de communisten niet om hun steun zou vragen en hun daarvoor zeker niets te bieden heeft Volgens hem is het juist Freitas do Amaral die als president snel nieuwe parlementsverkiezingen zou uitschrijven en zo de politieke instabiliteit in stand zou houden. Freitas do Amaral. aldus Soares, zou bii een zege gebruik willen maken van de rechtse golf en proberen bij nieuwe verkiezingen de macht van rechts te vergroten. om daarna het land naar zijn hand te zetten.
„Freitas do Amaral wil Portugal terugbrengen naar het verleden". waarschuwt Soares. Hij zegt dat de christen-democraat wordt gesteund door anfi-democratische krachten ter rechterzijde met nostalgie naar het autoritaire salazaristische bewind van vóór 1974. Met politiek plezier wijst hij erop dat Freitas do Amaral nauwe banden heeft gehad met het bewind van Marcello Caetano, die in 1968 de opvolger werd van Antonio Salazar. Met hem aan de macht, zegt Soares over zijn tegenstander. zal de grondwet met voeten worden getreden. ,.er zijn (bij rechts) velen die alleen maar wraak willen. die de revolutie nooit hebben geaccepteerd". Wanneer Freitas do Amaral dan ook naast een extreem-rechts journalist een stoet door Lissabon aanvoert. is dat een kans die Soares niet laat liggen.
De angst voor een rechtse reactie is wijdverbreid in links Portugal. Freitas do Amaral is de verpersoonlijking daarvan gemaakt, niet de motor. Het is niet zozeer Freitas do Amaral die gevaarlijk is, aldus de communistische leider Cunhal. het zijn ..de krachten achter ziin kandidatuur", het is ,,de ultrareactionaire, "naar het fascisme neigende en agressieve dynamiek" van zijn campagne.
...Handig inspelend op dit spookbeeld presenteert de socialistische leider zich als de democraat pur sang, als een politicus die van de strijd voor democratie zijn levenswerk heeft gemaakt, ervoor in de gevangenis heeft gezeten en in ballingschap is gegaan. en zich nooit heeft ingelaten met ondemocratische krachten. Hij wijst er ook op dat hij degene is geweest die het Portugese lidmaatschap van de Europese Gemeenschap heeft aangevraagd en het toetredingsverdrag heeft ondertekend (pag. 454/1-1985 – red. KHA), en zo een belangrijke stap voor aarts mogelijk heeft gemaakt... (NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, De Standaard. The Times)

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

WERELDWIJDE PRODUKTIE VAN AARDOLIE IN 1984 EN 1985

Hierna volgt een overzicht van de hoeveelheden aardolie, die zijn geproduceerd in 1984 en 1985. De gegevens zijn gerangschikt naar land en regio van herkomst.
Het materiaal is afkomstig uit de Neue *Zürcher* Zeitung van 16 jan. 1986, die zelf de informatie heeft ontleend aan het nummer van jan. 1986 van het in Londen verschijnende maandblad Petroleum Economist.

OLIEPRODUKTIE IN 1984 EN 1985
(in 1000 ton)

Midden-Oosten	1984	1985
Saoedi-Arabie	228 720	165.000
Iran	109 135	110.000
Irak	58 740	70.000
Koeweit	57 305	50.000
Aboe-Dhabi	36 720	39.000
Oman	19.990	23.500
Dubai	16 695	17.500
Qatar	18 180	14.500
Syrië	8 963	9.000
Sharjah	2 695	3.200
Bahrein	2 090	2.100
Turkije	2 086	1.950
Ras al Khaimah	300	400
Israël	12	12
Totaal	561 631	506.162

Verre Oosten	1984	1985
China	115.210	125.000
Indonesië	71.850	60.000
India	28.004	31.000
Australië	23.391	27.000
Maleisië	21.030	20.200
Broenei	8.575	7.500
Thailand	1.100	2.500
Filippijnen	570	1.750
Pakistan	900	1.650
Birma	1.500	1.500
Nieuw-Zeeland	874	1.200
Japan	403	500
Taiwan	175	175
Totaal	273.582	279.975

Noord-Amerika	1984	1985
Verenigde Staten	488 500	492 000
Canada	83 340	84 750
Totaal	571.840	576 750

Midden- en Zuid-Amerika	1984	1985
Mexico	151.065	150.500
Venezuela	95.520	88.500
Trinidad	8.800	9.400
Columbia	8.650	8.900
Cuba	775	900
Guatemala	250	150
Barbados	88	100
Brazilië	22.776	27.000
Argentinië	23.797	22.800
Ecuador	13.065	14.000
Peru	9.119	9.300
Chili	1.800	1.700
Bolivia	962	1.000
Totaal	336.667	334.250

West-Europa	1984	1985
Groot-Srittannie	125 940	128 500
Noorwegen	34 454	38 000
West-Duitsland	4 030	4 000
Nederland	3 381	4 000
Denemarken	2.314	2.800
Frankrijk	2.064	2.500
Italië	2.285	2.400
Spanje	2.318	2.100
Griekenland	1.309	1.300
Oostenrijk	1.206	1.150
Zweden	13	11
Totaal	179.814	186.761

Oost-Europa	1984	1985
Sowjet Unie	613 000	395 500
Roeinenie	12 000	11 600
Joego Slavië	4 034	4 100
Albanië	3 000	3 500
Hongarije	2 008	2 050
Polen	250	250
Bulgarije	150	150
Tsjechoslowakije	95	100
DRR	60	60
Totaal	634 597	617 310

Afrika	1984	1985
Nigeria	68.015	73.000
Libië	51.670	50.000
Egypte	41.835	44.000
Algerije	26.690	29.200
Angola	11.230	12.000
Gabon	7.830	7.800
Kameroen	6.655	7.000
Kongo	5.955	6.000
Tunesië	5.400	5.140
Zaïre	1.425	1.350
Ivoorkust	1.125	1.300
Benin	350	350
Ghana	30	30
Marokko	15	15
Totaal	231 225	237 185
Totaal wereldwijd	2.827.356	2 777.393

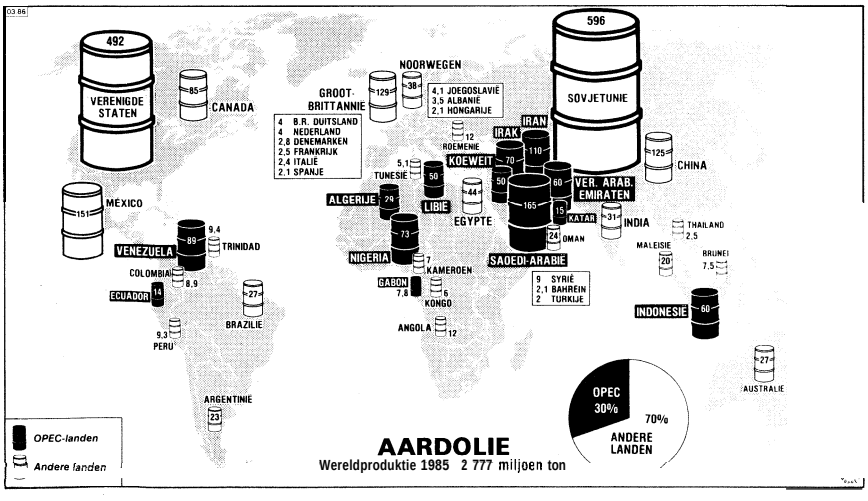
Toelichting

De wereldwijde produktie van aardolie is in 1984, na vier jaren van daling, voor het eerst sinds de ,,tweede energiecrisis" van 1978-1979 weer gegroeid, maar in 1985 weer afgenomen, en wel ongeveer tot het niveau, dat in 1983 was bereikt.

De daling van de wereldwijde olieproduktie in 1985 beliep 1,8% t.o.v. het niveau van 1984. In dat laatste jaar was een toename van 2,3% bereikt t.o.v. het voorafgaande jaar.
Het niveau van de olieproduktie in 1985 lag met 2.774 rnrd ton (1984: 2.827 rnrd ton) iets boven het totaal van 2,754 rnrd ton van het jaar 1983 en 14,6% onder het recordniveau van 3,225 rnrd ton van het jaar 1979.
De achteruitgang van de produktie in 1985 was geconcentreerd in het eerste halfjaar, toen de produktiehoeveelheid 1,370 mrd ton (1984: 1,419 rnrd ton) beliep tegen 1.407 rnrd ton (1984: 1,408 rnrd ton) in het tweede halfjaar.

Bijzonder opmerkelijk is in deze samenhang de produktieontwikkeling in de organisatie van aardolie exporterende landen OPEC, die in het eerste halfjaar van 1985 een hoeveelheid van 385 mln ton ruwe olie produceerde (1984: 445 mln ton), terwijl in het tweede halfjaar de produktie het niveau van 408 mln ton bereikte (1984: 421 mln ton).
Over het hele jaar gerekend betekent dit een gemiddelde produktie per dag van 15,8 mln vaten (1984: 17,3 mln vaten), zodat de OPEC zich gehouden had aan het afgesproken maximum van 16 mln vaten per dag.
Met de voor 1985 geregistreerde daling van de produktiehoeveelheid met 8,5% is het aandeel van de OPEC in de wereldwijde produktie van aardolie teruggezakt naar 28,5% (1984: 30,6%), het laagste quotum van de OPEC sinds de oprichting van de organisatie in 1960.

Gelijktijdig is het aandeel van de OPEC in de wereldwijde export van vloeibare brandstoffen in 1985 teruggelopen naar 50% (1984: 54%). In het recordjaar 1979 was dit nog 80%. Dit cijfer laat echter tegelijk de omvang

zien van de latente afhankelijkheid van de aardolie invoerende landen van een organisatie die thans op grond van de actuele marktverhoudingen vrijwel machteloos is, maar die als gevolg van de rijke voorraden aan olie en aardgas over een natuurlijke aanbodsoligopolie beschikt.
Dat de OPEC zich in 1985 aan het overeengekomen produktieplafond heeft gehouden. hoewel een aantal leden de produktie hadden verhoogd, is te danken aan het beleid van Saoedi-Arabië, dat zijn eigen produktie met 28% terugbracht naar 165 mln ton (1984: 229 mln ton).
Het feit dat het land in 1980 nog 496 mln ton olie produceerde laat het geweldige potentieel van Saoedi-Arabië zien, indien het werkelijk de prijsoorlog zou beginnen, waarmee olieminister sheik Yamani meerdere malen had gedreigd.
Verder hebben zich in 1985 in de wereldranglijst van olieproducerende landen t.o.v. 1984 vrijwel geen veranderingen voorgedaan. Voor zover er wijzigingen zijn, zijn deze te vinden bij de nummers 10 t/m 15.

Bovenaan staat nog altijd de Sowjet-Unie met een aandeel van 21,4% (1984: 21,7%), terwijl de VS met 17,7% (1984: 17,3%) weer de tweede plaats innemen.

Saoedi-Arabië, dat over de veruit grootste oliereserves in de wereld beschikt, bleef, ondanks de produktieverminderingen, op de derde plaats staan, zij het met een sterk verkleind aandeel van 5,9% (1984: 8,1%). In 1980 had het aandeel van dit land het hoogtepunt van 16,2% bereikt.

Op de plaatsen vier t/m negen volgen in onveranderde rangorde Mexico met 5,4% (1984: 5,3%), Groot-Brittannië met 4,6% (1984: 4,4%), China met 4,5% (1984: 4,1%), Iran met 4,9% (1984: 3,9%), Venezuela met 3,2% (1984: 3,4%), en Canada met 3,1% (1984: 2,9%).

Twee plaatsen opgeklommen in vergelijking met 1984 zijn in 1985 Nigeria met 2,6% (1984: 2,4%) en Irak met 2,5% (1984: 2,1%), terwijl Indonesië met 2,2% (1984: 2,5%) naar de twaalfde plaats is teruggevallen en Libië en Koeweit met elk 1,8% de volgende plaats delen.

Daarna volgen nog Egypte met 1,6% (1984: 1,5%) alsmede Aboe-Dhabi en Noorwegen met elk 1,4% (1984: 1,3%), terwijl Algerije met 1,1% (1984: 1%) op de laatste plaats staat van de reeks landen die in de wereldwijde produktie van aardolie minimaal een aandeel van 1% hebben.

(Vor. ber. pag. 72611 e.v.-1984)

PRIJSDALING RUWE OLIE

Op de vrije markten, waar gehandeld wordt in ruwe olie, is in de periode van medio dec. 1985 tot eind febr. 1986 de prijs voor deze grondstof teruggelopen van een niveau van rond de $28 per vat van 159 liter naar ongeveer $15 per vat. De tendens was toen, eind febr., nog steeds dalend. Sommige deskundigen sloten een afzakken van de prijs voor ruwe olie naar $5 dollar per vat niet uit, als geen tegenmaatregelen getroffen zouden worden door de olieproducerende landen.

In de genoemde periode hebben verschillende olieproducerende landen – zowel OPEC-leden als niet-OPEC-leden – verlagingen doorgevoerd van de door hen gehanteerde officiële prijs.
De druk op de olieprijzen ontstond na een ministeriële bijeenkomst van de OPEC in de eerste helft van dec. 1985, waarin tot een radicale koerswijziging werd besloten. De OPEC-staten zouden niet langer een hoge vaste prijs hanteren; ook zouden zij niet langer proberen d.m.v. een beleid van produktiequota deze prijs te steunen; voortaan zou hun eerste oogmerk zijn het sterk teruggelopen aandeel van de OPEC-staten in de wereldoliemarkt te herwinnen.

OPEC-overleg in december 1985

De olieministers van de OPEC hielden hun vergadering van 7-9 dec. 1985 in Genève.
Voorafgaand aan het voltallige overleg kwam op 7 dec. het marktcomité van de OPEC bijeen. In dit comité zitten de olieministers uit de Verenigde Arabische Emiraten, Algerije, Ecuador, Libië, Iran en Irak. Het was de bedoeling dat het comité aanbevelingen zou doen t.b.v. de plenaire ministersvergadering, die later op die dag zou beginnen.
In de twee uur durende samenkomst van het comité bleken er echter zulke grote meningsverschillen te bestaan over het prijs- en produktiebeleid dat geen overeenstemming kon worden bereikt. Na afloop van het beraad deelde de voorzitter, de olieminister van de VAE, Mana Said al-Oteiba, mede dat het comité alles overliet aan de ministersconferentie.
De Nigeriaanse minister van oliezaken, Tam David-West, zei tegen journalisten dat het hele idee van produktie- en prijsafspraken verouderd was. ,,Ieder land doet wat met zijn belang overeenstemt. Nigeria zal uitsluitend doen wat in zijn eigen belang is".
De ministersconferentie van de OPEC verkoos Arturo Hernandez Grisanti, minister van oliezaken van Venezuela,

De olieminister van Venezuela en voorzitter van de OPEC, Arturo Hernandez Grisanti.

tot nieuwe voorzitter als opvolger van de Indonesische olieminister Subroto.
Na drie dagen vergaderen kwamen de ministers op 9 dec. tot hun boven vermeld besluit: herovering van het OPEC-marktaandeel zou voortaan de eerste prioriteit hebben.
Een prijzenoorlog tussen de OPEC-producenten en de niet bij de OPEC aangesloten olieproducerende landen, i.h.b. Groot-Brittannië en Noorwegen met hun olie uit de Noordzee, leek nu onvermijdelijk.
In een eerste reactie op de resultaten van de OPEC-vergadering is op 9 dec. de koers van het Britse pond ten opzichte van de dollar met drie dollarcent gedaald, maakten de koersen op Wall-Street een sprong omhoog tot een nieuw record en zakte op de Rotterdamse vrije markt de prijs voor ruwe olie met 1,20 dollar per vat tot 26,50 dollar. De goudprijs kelderde in reactie op het olienieuws met 6,10 dollar tot 316 dollar per troy ounce van 31 gram.
Het Britse pond daalde op 10 dec. verder in koers tot 1,4430 dollar. Groot-Brittannië is een belangrijke niet-OPEC-producent en prijsverlagingen door de OPEC betekenen vermindering van de inkomsten voor de Britse schatkist. De aangekondigde belastingverlaging die premier Thatcher in 1986 wil laten ingaan is door de prijzenslag die de OPEC heeft aangekondigd op losse schroeven komen te staan.
,,Na bestudering van de ontwikkelingen in het verleden en de waarschijnlijke toekomstige ontwikkelingen op de wereldoliemarkt en de voortdurend dalende trend van de OPEC-produktie heeft de vergadering besloten voor de OPEC een redelijk aandeel in de wereldoliemarkten veilig te stellen en te

verdedigen Dit moet in overeenstemming zijn met de inkomens die noodzakelijk zijn voor de economische ontwikkeling van de lidstaten"
Zo luidde de verklaring die op 9 dec werd uitgegeven
Een comité onder leiding van de nieuwe OPEC voorzitter. de Venezolaanse minister voor oliezaken Arturo Hernandez Grisanti, zal het nieuwe OPEC beleid nader uitwerken Het comité bestaat uit dr olieministers van vijf OPEC-lariuen
Naast Venetuela zijn lid van deze commissie Indonesie, Irak, Koeweit en de Verenigde Arabische Emiraten
„Ik ben er niet op uit een prijzenoorlog te verklaren', zei Grisanti op 9 dec op een persconferentie Hij voegde er aan toe dat een prijzenslag wel waarschijnlijk is ‚De OPEC beschikt over de middelen om de niet-OPEC landen uit te ddgen en zijn marktpositie te verdedigen", aldus Grisanti

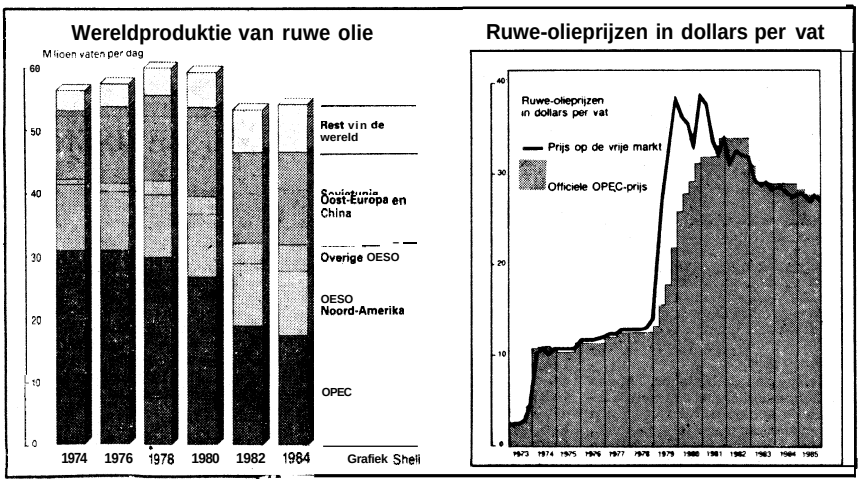
De beleidsverandering van het oliekartel is tot stand gekomen onder druk van Saoedi-Arabië. Olieminister Ahmed Zaki Yamani zei op 9 dec.: „We stevenen af op een onbekende situatie. We hebben een afkeer van een prijzenoorlog, maar het hangt volledig af van wat de niet-OPEC-producenten doen. Zij moeten een stuk van hun marktaandeel opgeven.
Yamani zei niet te verwachten dat de OPEC-leden onmiddellijk hun produktie drastisch zullen verhogen. Maar, zo zei hij, als de prijzen naar beneden gaan, doet zich een andere situatie voor. „Ik denk dat de OPEC-produktie boven de 18 miljoen vaten per dag zal komen, 19, 20. ik weet het niet."
Op 8 dec. had de Nigeriaanse minister voor oliezaken. Tam David-West, al gezegd dat de OPEC Britse of Noorse prijsverlagingen ,,vat voor vat en cent voor cent" zal bestrijden.
In de maand november bedroeg de OPEC-produktie 18.3 miljoen vaten per dag. Het produktieplafond dat de OPEC in okt. 1984 afsprak. bedroeg 16 miljoen vaten per dag, maar hieraan hebben de landen van het oliekartel zich nooit gehouden.
Naar verwachting zal de vraag naar OPEC-olie komende lente, als de vraag naar olie in de industrielanden door het einde van de winter afneemt, dalen tot 14 a 15 miljoen vaten per dag. Als de OPEC tegelijkertijd zijn produktie opvoert, betekent dit een reusachtig overschot op de internationale oliemarkten, met als gevolg veel lagere prijzen.
In het communiqué van de OPEC-bijeenkomst wordt geen melding meer gemaakt van de richtprijs van 28 dollar prr vat. die de OPEC in 1984 met veel moeite overeenkwam.

Achtergrond

Het navolgende over de achtergrond van de OPEC-besluiten van 9 dec is ontleend aan De *Volkskrant* van 10 dec

Met de nieuwe strategie is de OPEC een radicaal andere weg ingeslagen. In het verleden was prijsbewaking het voornaamste uitgangspunt van het oliekartel. Door minder olie op te pomperi en de niarkt schaars te houden, werden de prijzcri op peil gehouden.
Zo is het altijd geweest sinds OPEC in september 1960 werd opgericht. De olielariden kregen er toen genoeg van om de winsten en de zeggenschap over hun olieresерves naar de olieinaatschappijen te zien verdwijnen. Als tie laatste naweeën van het kolonialisme hadden de grote oliemaatschappijen het volledig voor hrt zeggen.
Langzaam wisten de olielanden, vooral die iri het Midden-Oosten, de macht van de olieconcerns in te perken. Dit lukte zo goed dat de Arabische landen in 1973 het wapen van olie-embargo hanteerden tegen Nederland. omdat Nederland het beleid van Israël steunde.
De autoloze zondagen. het antwoord van de toenmalige premier Den Uyl, zijn de meest aansprekende herinneringen aan de eerste oliecrisis. Het oliekartel liet voor het eerst zijn tanden zien. De prijzen ging ,,schrikbarend" omhoog. Voor een vat ruwe olie moest 11 dollar worden betaald tegen daarvoor 3 dollar. Sinds 1973 weet ook iedereen dat in de oliewereld in vaten gerekend wordt.
De volgende oliecrisis diende zich aan in 1978-1979. De prijzen gingen schoksgewijs verder omhoog tot een maximum van 35 dollar eind 1981 en geheel 1982. De nieuwkomers als Libië en Nigeria stelden zich bijzonder agressief op. Op de vrije markt kwamen in 1980 en 1981 zelfs prijzen voor van 38 dollar per vat voor de lichte soorten, ofwel de betere soorten olie. waaruit meer hoogwaardige olieprodukten kunnen worden gehaald.

De jaren 1973-1978 staan ook voor de periode met de hoogste produktie. Ruim 30 miljoen vaten olie werden dagelijks door de dertien OPEC-landen uit de grond gehaald. In de topjaren hadden de OPEC-landen rond 70 percent van de wereldolieproduktie in handen,
Maar het mes sneed aan twee kanten. Vooral de tweede oliecrisis zorgde voor een groeiend energiebewustzijn in het Westen. Woningen met plaggen, in de windtunnel ontworpen fietsen, straatverlichting op halve kracht, dat waren de antwoorden op de energiecrisis. Geen dag ging voorbij zonder verhalen over biogas. windmolens of zonnewarmte.
Maar de bezuinigingsprogramma's werkten wel Andere energiedragers begonnen te knagen aan de rol van olie als voornaamste energiebron. Steenkool kreeg bijvoorbeeld hernieuwde belangstelling,
Bovendien werkte de oliecrisis mee aan een diepe wereldrecessie. De olieconsiimptie daalde hierdoor snel. Het olieverbruik van de Westerse wereld kelderde van 51,2 miljoen vaten per dag in 1979 tot 45.7 miljoen vaten in 1984. In Nederland zakte de olieconsumptie van 855 duizend naar 635 duizend vaten per dag.
De wereldproduktie van ruwe olie liep terug van 60 miljoen vaten in 1980 tot 54 miljoen vaten per dag in 1984. Tegelijkertijd begon het Westen uit te kijken naar andere leveranciers van olie. Duurder' winningsmethoden bleken gezien de hoge prijzen geen bezwaar meer. Van de wereldproduktie is daarom een steeds groter deel afkomstig van niet-OPEC-landen zoals van de Noordzeelanden Engeland en Noorwegen, maar ook van producenten als de Soujet-Unie, Mexico en niet te vergeten China.
De OPEC werd dus geplaatst voor een onverwacht inzakken van de vraag. De OPEC hond in om de prijzen hoog te houden en dat leek in eerste instantie te lukken. Maar hoe langer het duurde. hoe meer problemen de OPEC-leden kregen om de zaken in de hand te houden. Het kartel legde zichzelf een produktieplafond op, dat op het laatst nog maar 16 miljoen vaten per dag bedroeg.
De prijzen ging toch zakken door toedoen van Noorwegen en Engeland. Deze landen weigerden ook consequent in te gaan op verzoeken uit de OPEC een beleid van produktiebeperking te voeren teneinde de prijs hoog te houden.
Een aantal OPEC-landen kwam toen in problemen. Vertrouwend op het vloeibare goud waren dure projecten uit de grond gestampt. Maar de uitgaven werden te laat aangepast aan de krimpende inkomsten. Het gezamenlijke overschot op de lopende rekening van de OPEC sloeg om van een recordoverschot van 106,7 miljard dollar tot een tekort van 19.6 miljard dollar in 1983 en 4,1 miljard in 1984.
Een aantal OPEC-leden nam het daarom zo nauw niet meer met de produktiediscipline. Olie werd onder de prijs verkocht en er werd meer olie opgepompt dan was toegestaan.
Aanvankelijk was het land met de rijkste olievoorraden bereid om veel, zoniet heel veel te doen om de OPEC in stand te houden. Saoedi-Arabië kromp zijn produktie in van meer dan 10 miljoen vaten tot een dieptepunt van 2 miljoen in de zomer van 1985.
Het sjoemelen met de prijzen en produktiehoeveelheden was toen al meer regel dan uitzondering geworden. Volgens de laatste cijfers zitten Irak en Nigeria 400 duizend vaten boven de limiet en de Verenigde Arabische Emiraten 300

duizend. Ook het laatste redmiddel haalde weinig uit. Het Nederlandse accountantskantoor Klijnveld, Kraayenhof & Co werd ingeschakeld om de produktiecijfers te controleren. Maar de medewerkers van het kantoor kregen niet overal toegang.
Natuurlijk speelde de koers van de Amerikaanse dollar een niet te onderschatten rol. De eerste daling van de prijzen in 1983 en 1984 werd gedeeltelijk goedgemaakt door de stijging van de munt. De val van de dollar rond april 1985 verergerde de situatie. De vele OPEC-vergaderingen in 1985 losten niets op. De controverse onderling werd alleen maar groter, zoals tussen de oorlogsvijanden Iran en Irak.
De grote doorbraak kwam aan het eind van deze zomer. Saoedi-Arabië, dat de gedaalde olie-inkomsten ook begon te voelen, gooide het roer om. Het land vijzelde de produktie op, liet de officiële OPEC-prijzen voor wat ze waren en bood olie aan tegen zogenoemde net-back-prijzen. Deze prijzen zijn afgeleid van de marktprijzen voor geraffineerde produkten minus de raffinagekosten. De afnemers betalen pas achteraf en lopen geen enkel prijsrisico; dat komt volledig voor rekening van de olieleveranciers
Nu is de kogel dan door de kerk en behoren de officiele OPEC-prijzen tot het verleden. Hopelijk laten de Westerse industrielanden zich nu niet verleiden om het zoeken naar energiebronnen op een laag pitje te zetten. Zo is olie uit teerzanden of leisteen nu zeker te duur geworden, maar in de jaren negentig zal het wellicht hard nodig zijn.
Alle ramingen geven aan dat de wereld dan weer is aangewezen op de OPEC en vooral de Midden-Oosten-landen waar zich nu eenmaal de grootste oliereserves bevinden. De crises van de jaren zeventig komen dan net zo hard terug, tenzij de OPEC-landen geleerd hebben dat snelle prijsopdrijvingen uiteindelijk een negatief effect hebben.

Verdere ontwikkelingen

Op 11 dec. ontstonden op de spot- en termijnmarkten in ruwe olie paniekachtige toestanden.
Wilde koersfluctuaties deden zich voor op de Rotterdamse spotmarkt waar Brentolie uit het Britse deel van de Noordzee aanvankelijk $21.80 per vat noteerde, het laagste peil in zes jaar en $2 lager dan op 10 dec. Binnen twee uur steeg de notering echter naar $26 om daarna weer te zakken naar $24,50. Twee weken eerder noteerde Brent-olie nog ruim $30. Noordzeeolie, waarvan Brent de belangrijkste soort is, vormt het voornaamste doelwit van OPEC's nieuwe strijd om een zo groot mogelijk marktaandeel.

Ook op de olietermijnmarkten in New York en op de spotmarkt in Singapore daalden de olieprijzen in een zenuwachtige handel. De New York Mercantile Exchange (termijnmarkt) verdubbelde de „margin", het deposito dat handelaren moeten storten voordat ze überhaupt zaken mogen doen.

De vrees voor lagere Britse olie-inkomsten heeft de koers van het pond omlaag gedrukt van het een week eerder bereikte hoogste punt in twee jaar van $1,50 naar $1,41 op 10 dec. In Groot-Brittannië groeit de vrees dat minister van financiën Nigel Lawson zal moeten afzien van de voor 1986 voorgenomen belastingverlaging.
Intussen putten functionarissen in Londen zich uit in verklaringen die duidelijk moeten maken dat Engeland niet van plan is zich door de OPEC beperkingen in de olieproduktie te laten opleggen.
Soortgelijke uitspraken zijn ook gedaan door olieministers van Noorwegen. Egypte en Mexico. geen van alle behorend tot de OPEC.
De Noorse olieminister Kristiansen zei dat zijn land het zeer moeilijk zal vinden op korte termijn een bijdrage (in de vorm van produktievermindering) te leveren aan de wensen van de OPEC. „Noorwegen heeft enorme bedragen, $5 tot $6 mrd in elk van zijn Noordzee-olievelden, geïnvesteerd en kan die velden niet zomaar stilleggen om de OPEC een plezier te doen", aldus de olieminister. Hij legde uit dat door het in produktie nemen van nieuwe olievelden de Noorse produktie zelfs zal stijgen van 700.000 vaten per dag tot omstreeks 900.000 vaten per dag in 1990.
Zijn Egyptische collega Kandil zei dat zijn land het oliebeleid niet door anderen laat voorschrijven. „We zullen niet ingaan op iets dat lijkt op chantage", betoogde Kandil.
De Mexicaanse energieminister, Labastida Ochoa, zei na terugkeer uit Genève, waar hij als waarnemer de OPEC-vergadering had bijgewoond, dat zijn land het volstrekt oneens is met OPEC's nieuwe strategie om te vechten voor een groter marktaandeel. Mexico heeft twee jaar met de OPEC samengewerkt om te proberen de olieprijzen door produktiebeperking te stabiliseren. Maar Ochoa kondigde aan dat zijn land niet in de wijziging van het OPEC-beleid kan meegaan. Mexico's eerste plicht is te waken voor een zo groot mogelijke stroom harde valuta's uit zijn olie-export, zei Ochoa.

IEA-rapport over olieverbruik in industriestaten

Het Internationale Energie Agentschap IEA, onderdeel van de Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling OESO, bracht op 10 jan. 1986 een rapport uit, waarin het voorspelde dat het olieverbruik van de 24 leden van de OESO in het eerste kwartaal van 1986 met 1% zou dalen t.o.v. dezelfde periode in 1985. Voor de genoemde periode werd het olieverbruik geraamd op 35,3 mln vaten per dag.

In Noord-Amerika neemt het verbruik enigszins toe van 17,3 mln tot 17.5 mln vaten per dag, maar daar staat tegenover dat de consumptie in West-Europa vermindert met een half mln tot 12,2 mln vaten per dag.

Dat er in Europa minder olie verbruikt wordt dan in dezelfde periode vorig jaar is volgens het rapport vooral het gevolg van de mijnwerkersstaking in Groot-Brittannië, die in 1985 het verbruik op een hoog peil bracht.
De voorspelde vermindering van het olieverbruik in de OESO-landen staat in tegenstelling tot de lichte toeneming van de consumptie in het laatste kwartaal van 1985 Toen nam he? verbruik in vergelijking met een jaar ervoor toe van 34,6 tot 34,8 mln vaten per dag.
Voor geheel 1986 verwacht het IEA een olieverbruik van 34 mln vaten per dag, evenveel als vorig jaar.
Begin jan. produceren de OPEC-landen ongeveer 18 mln vaten per dag, berekent het IEA. Dat zijn 0,3 mln vaten meer dan in de voorafgegane maanden.

Egypte – geen OPEC-lid – verlaagde op 10 jan de prijs van zijn beste kwaliteit olie (Suez Blend) met $1 tot $27.50 per vat.

Olie onder $20 genoteerd. Druk op Engeland en andere niet-OPEC-producenten

Op 20 jan. daalden de olieprijzen op de vrije markten tot een sinds 1979 niet meer vertoond niveau. Op de termijnmarkt in New York zakte de prijs voor Brent-olie – de belangrijkste soort ruwe olie uit de Noordzee – tot $19,25 per vat (voor levering in april).
Ook op de Westeuropese spotmarkt – waar olie voor direkte levering wordt verhandeld – daalde de prijs voor Brent-olie, daar met $1,40 tot $20,60.
Op de Londense termijnmarkt daalde op 21 april de prijs tot $18,80 per vat (voor levering in april).
Op 22 jan. deed het persbureau van de OPEC, *OPECNA*, een interview met sheik Yamani het licht zien, waarin deze zei dat de prijs van ruwe olie tot onder $15 per vat zou kunnen dalen, als de olieproducerende landen, binnen en buiten de OPEC, niet overeenkwamen hun produktie te beperken. „Dat geldt vooral voor Groot-Brittannië, dat gestaag zijn produktie heeft opgevoerd", aldus Yamani.
Engeland produceerde op dat moment 2,6 a 2,7 mln vaten per dag, iets meer dan in jan. 1984.
De uitspraken van Yamani hadden tot gevolg dat Brent-olie op de Europese spotmarkten verder in prijs daalde tot $17,25.
Het Engelse ministerie van financiën gaf in de avond van 22 jan. een verklaring uit, waarin het zei dat een lagere olieprijs geen of een „licht positief" effect op de economie van het land zou hebben. De lagere olieopbrengsten voor de overheid en de olieproducenten zouden worden teniet gedaan door lagere inflatie en meer handel, wat zowel consumenten als bedrijven ten goede zou komen, aldus het ministerie.
„Het is belangrijk erop te wijzen dat Groot-Brittannië meer dan één grond-

stof heeft," zei een woordvoerder van het ministerie.
Het ministerie zette verder op een rijtje dat de olie en het aardgas uit de Noordzee bet afgelopen jaar vertegenwoordigden: 5-6% van het nationaal inkomen, 8.5% van de belastinginkomsten, 8% van de export, en minder dan een ½% van de werkgclcgenheid.
De Noorse minister voor olie en energie liet op 22 jan. blijken dat zijn regering bereid zou zijn de produktie te beperken, als de OPEC en andere producenten, met name Engeland, hetzelfde zouden doen.
Hierop antwoordde de Britse regering nog dezelfde dag dat zij er niet over peinsde de produktie te verminderen. Bovendien had. volgens de Britse woordvoerder, de overheid geen greep op de olieproduktie uit de Noordzee. omdat particuliere maatschappijen de olie omhoog halen.
Ondanks de uitspraken van het Britse ministerie van financiën over het slechts relatieve belang van de olieprijs voor de Britse economie en overheidsfinanciën had de daling van die prijs een drukkende werking op de koers van het pond: op 23 jan. opende het pond op $1,3960 en bij het slot van de handel werd $1,3910 genoteerd. Een week eerder deed het pond nog $1,4375.
Op 24 jan. leek het erop dat Mexico bereid zou zijn zijn olieproduktie te beperken. De olieminister van dit land. Francisco Labastida Ochoa, uitte toen zijn bezorgdheid over de sterke prijsdaling. Hij kondigde aan dat Mexico later in jan. wellicht zijn prijzen zou herzien.

Mexico. dat de op een na grootste buitenlandse schuld van de Derde wereld heeft, is voor 75% van zijn exportverdiensten afhankelijk van olie. Elke dollar prijsdaling scheelt Mexico $530 mln per jaar aan exportinkomsten.
Iran heeft op 24 jan. aangekondigd sancties te zullen instellen tegen Groot-Brittannie en Noorwegen, als deze landen hun olieproduktie weigeren te verminderen. .,We zullen onze doelen zorgvuldig uitkiezen, want we weten welke Britse bedrijven kwetsbaar zijn en waar vermindering van onze invoer zal leiden tot meer werkloosheid", zei de Iraanse onderminister van olie, Hossein Kazempour Ardebili.
In Nigeria is olieminister Tam David-West op 24 jan vervangen door Rolwana Lukman. Deze bekleedde de post van minister van mijnbouw en elektriciteit. die nu door Tam David-West zal worden ingenomen.
Op een internationale conferentie in Londen. die was georganiseerd door de International Herald Tribune en de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank. zei de Mexicaanse minister van financien, Jesus Silva Herzog, op 27 jan. te vrezen dat de daling van de olieprijs de aflossing van zijn buitenlandse schulden in gevaar zou brengen.

..We gaan door een noodsituatie. die zeer reëel is. Als er niets gebeurt. zal de zomer van 1982 een rustige periode zijn geweest vergeleken bij wat ons nu te wachten staat". zei Silva Herzog.
In augustus 1982 kondigde Mexico aan niet aan zijn betalingsverplichtingen te kunnen voldoen, hetgeen de Latijns-Amerikaanse schuldencrisis inluidde.
..In het geval van Mexico wordt de wanhopige situatie zoals die voor heel Latijns-Amerika geldt, nog verergerd door de recente daling in dc olicprijzrn". aldus Silva Herzog.
Tot de aanwezige bankiers zei de Mexicaanse minister: ..Hoe kunt u verwachten dat ern tand, dat zich zo bewonderenswaardig. bijna stoïcijns, heeft gehouden aan het bezuinigingsprogramma. nu nog meer offers brengt om te compenseren voor dalende olieprijzen. zodat we door kunnen gaan historiscli hoge rentetarieven tc betalen aan onze crediteuren?"
Silva-Herzog noemde het plan van de Amerikaanse minister van financiën. James Baker. om in drie jaar tijd $29 mrd aan extra leningen te verstrekken (pag.707 3-1985) bemoedigend, maar zei dal het „onvoldoende is om de groei weer op gang te brengen en tegelijkertijd schuldenaflossing te doen doorgaan " Het betekent bovendien ..meer schulden orn het schuldenprobleem op te lossen", aldus Silva Herzog.
Egypte liet op 27 jan weten dat het zijn olieprijzen met $1 tot $3 per vat zou verlagen en de produktie niogelijk met 20% zou verminderen.
Uit Mexico kwam op dezelfde dag het bericht dat de Mexicaanse olieprijzen met terugwerkende kracht zouden worden verlaagd.
De Coluinbiaanse regering liet weten dat zij de verkoop van een mln vaten. die voor het voorjaar op liet programma stond. had afgelast.
Noorwegen zei op 27 jan. bij monde van energieminister Kristiansen dat het met OPEC-vertegenwoordigers zou praten. als die een voorstel daartoe zouden doen.
Iran had op 26 jan. afgekondigd de olieproduktie te zullen haiveren. Iran is lid van de OPEC: de vier andere genoemde landen zijn dat niet.

De Britse premier Margaret Thatcher verklaarde op 28 jan. in het Lagerhuis: ,,Groot-Brittannië blijft de meest vrije oliestaat ter wereld, waar de produktie uitsluitend bepaald wordt door technische factoren. Beslissingen over het produktieniveau liggen volledig in handen van de producerende maatschappijen".
Hoewel de Britse regering altijd dit standpunt had ingenomen. had deze uitspraak een drukkende uitwerking op het prijsniveau voor de ruwe olie op de spotmarkten.
Wel had op dezelfde dag de Britse minister voor energie, Peter Walker, in Londen een onderhoud met zijn ambtgenoot uit de Verenigde Arabische Emiraten, Mana Saeed al-Oteiba, die via Londen op weg was naar de OPEC-vergadering in Wenen.
Over het onderhoud werd niet meer medegedeeld dan dat de toon van het gesprek ,,vriendelijk˘ was geweest.
In het Noorse parlement verklaarde olieminister Kaare Kristiansen op 30 jan. opnieuw dat hij bereid was met een aantal OPEC-ministers de prijsstelling voor ruwe olie te bespreken.

De Indonesische minister voor oliezaken. Subroto, verklaarde op dezelfde dag dat de OPEC waarschijnlijk zou besluiten het produktieplafond offi cieel te verhogen van 16 naar 18 mln vaten per dag, een niveau waarop de OPEC produktie in feite al lag door toedoen vooral van Saoedi-Arabië

In Cancun (Mexico) bespraken op 30 en 31 jan. de presidenten van Mexico (geen OPEC-lid) en Venezuela (OPEC-lid). Miguel de la Madrid en Jaime Lusinchi. de situatie op de oliemarkt. Zonder inhoudelijk op de zaak in te gaan werd meegedeeld dat het onderhoud had geleid tot een aantal principe-overeenkomsten.

In het weekend van 1 en 2 febr. hebben Mexico. Venezuela en Noorwegen de officiële prijzen voor ruwe olie verlaagd. Mexico paste een reductie toe van gemiddeld $4 per vat, met terugwerkende kracht ingaande op 1 jan. Venezuela liet de prijs van zijn ruwe zware olie zakken met gemiddeld $3 per vat. Noorwegen had een prijsverlaging van $2,50 afgekondigd.
In een op 3 febr. gepubliceerd interview in het Arabische dagblad *Okaz* liet de Saoedische olieminister sheik Yamani weten dat hij geen kans zag op een akkoord tussen de lidstaten van de OPEC en de olieproducerende staten die geen lid zijn van het kartel. De contacten met Groot-Brittannië en Noorwegen ,.hebben geen enkel positief resultaat opgeleverd", aldus Yamani. De minister zei verder ook weinig kansen ,,aan de horizon" te zien op het bereiken van een akkoord.
De minister waarschuwde echter dat de OPEC niet in staat zal zijn er alleen voor te zorgen dat de prijzen op het huidige niveau gehandhaafd blijven, ook niet wanneer de dertien lidstaten van het kartel hun produktie zouden verminderen.

Hoe scherp de tegenstellingen binnen de OPEC zijn bleek uit mededelingen van het officiële Iraanse persbureau. Dat citeerde de Iraanse onderminister van buitenlandse zaken Larijani die in het weekeinde van 1 en 2 febr. in Tripoli heeft overlegd met de Libische ministers Treiki (buitenlandse zaken) en Shaksouki (olie).
Volgens het persbureau hebben zij gesproken over ,.recente samenzweringen van imperialistische en reactionaire landen in de regio om de olieprijzen omlaag te krijgen en over mogelijkheden deze samenzwering te verhinderen". De Libische olieminister Shaksouki zou kritiek hebben geleverd op ,,bepaalde Arabische landen die, door de markt met olie te overspoelen. de imperialisten in de kaart hebben gespeeld". Deze kritiek was duidelijk gericht aan het adres van Saoedi-Arabie.
De prijsverlaging door Mexico brengt de prijs van Mexicaanse olie gemiddeld op $19,75. Mexico. evenals Venezuela een belangrijke olieleverancier van de VS, produceert rnomenteel circa 1,5 mln vaten per dag. De prijsverlaging komt Mexico dit jaar al op 82.2 mrd te staan,
De Venezolaanse olieprijsverlaging heeft betrekking op een half miljoen vaten per dag. Venezuela produceert op dit moment ongeveer 1 mln vaten per dag bij een streefproduktie van 1,41 mln vaten. De lagere prijzen kosten Venezuela dit jaar $475 mln aan exportinkomsten.

Bzjeenkomst *OPEC-marktcomité*

Op 3 en 4 febr. vergaderde in Wenen het in dec. 1985 ingestelde marktcomité van de OPEC, dat bestaat uit Vene-

zuela, Indonesië, Irak, Koeweit en de Verenigde Arabische Emiraten.
Volgens de voorzitter, de Venezolaanse minister Grisanti, zou het comité de andere OPEC-landen aanbevelen te streven naar een marktaandeel van meer dan 16 mln vaten per dag. Hoeveel meer precies wilde hij niet zeggen. Er zou een buitengewone vergadering van alle OPEC-landen worden bijeengeroepen

Noorwegen wijst gesprek met OPEC af

Noorwegen is niet van plan zijn olieproduktie te verminderen om de prijs te steunen en voelt er evenmin voor niet de OPEC te praten over gezamenlijke steunmaatregelen. Dit zei de Noorse olieminister Kristiansen op 6 febr. in een radio-interview.

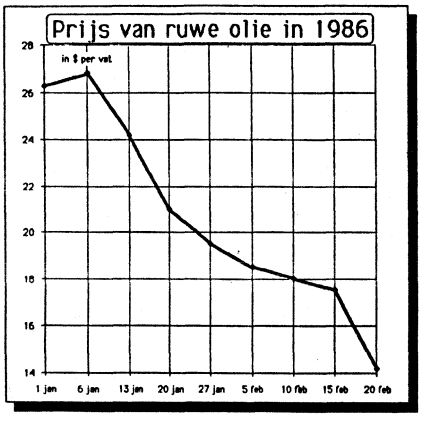
Kristiansen zei dat de scherpe daling van de olieprijzen is veroorzaakt door de OPEC. Een uitnodiging van het oliekartel om gezamenlijk steunmaatregelen te nemen is afgewezen, zo verklaarde hij.
Noorwegen beschikt volgens Kristiansen niet over de middelen om invloed te krijgen op de strategie van de OPEC. Welk beleid het land in de toekomst gaat voeren zal echter mede afhangen van de besluiten van de komende ministersconferentie van de OPEC, aldus de minister.
Ook de topman van de Noorse staatsoliemaatschappij Statoil, Arve Johnsen. wees samenwerking met de OPEC af. Met landen als Libië, Saoedi-Arabie en Nigeria kan weliswaar worden gepraat, maar van directe samenwerking kan geen sprake zijn, alus Johnsen. Noorwegen heeft zijn olieproduktie vorig jaar met bijna 10% verhoogd tot **303.7** mln vaten. Die hoeveelheid komt overeen met 5% van de OPEC-produktie.

Terwijl de oliemarkt zich op 6 febr. enigszins stabiliseerde herhaalde olieminister Ali Khalifa al-Sabah van Koeweit zijn eerdere waarschuwing dat de olieprijs tot $10 per vat zal dalen als er geen samenwerking komt tussen alle olieproducenten. ,,Volgens mij zijn de huidige prijzen te laag, maar dat ligt niet aan ons", aldus Al-Sabah.

Overleg met S U

Op 6 febr. heeft de Koeweitse olieminister in Moskou besprekingen gevoerd met Konstantin Katoesjew, het hoofd van het Sowjet-staatscomité voor buitenlandse betrekkingen.
Het persbureau Tass gaf geen details over het onderhoud. maar in oliekringen wordt aangenomen dat Al-Sabah geprobeerd heeft met de Sowjet-Unie afspraken te maken over het niveau van olieproduktie en -prijzen.

De Sowjet-Unie heeft haar olie-uitvoer de laatste weken sterk ingekrompen omdat de prijzen zo laag zijn. De Russen willen met hun olieverkopen aan westerse landen altijd zoveel mogelijk deviezen binnenhalen.

(Het Parool)

Verdere ontwikkelingen. Intensief overleg. Olieprijs onder $15

In Cairo zijn de olieministers van Venezuela, Mexico en Egypte op 6 febr. bijeen gekomen voor overleg over de oliemarktsituatie. Egypte en Mexico zijn belangrijke olieproducenten, maar zijn, in tegenstelling tot Venezuela, geen lid van de OPEC.
Egypte heeft met het oog op de lage olieprijzen zijn produktie al met 200.000 vaten per dag verminderd tot 670.000 vaten. De vermindering ging geheel ten koste van Egyptes olie-export. Die uitvoer is daardoor met ongeveer een derde verminderd. Egypte heeft ook de prijs van zijn beste oliesoort, Suez Blend, met $3 per vat verlaagd tot $22,70.

Oliedeskundigen achten die prijs overigens nog onrealistisch gezien het veel lagere prijspeil op de vrije oliemarkt.

In het weekeind van 8 en 9 febr. heeft Venezuela besloten eenzijdig zijn olieprijzen aan te passen aan die op de vrije markt, wat neerkwam op een verdere prijsverlaging tot 18 of 17 dollar per vat.
In datzelfde weekeinde vonden in Genève ontmoetingen plaats tussen de Venezolaanse president van OPEC, Arturo Hernandez Grisanti, en de Noorse olieminister Kaare Kristiansen, en tussen Kristiansen en de Mexicaanse olieminister, Francisco Labastida Ochoa.
De twee uur durende ontmoeting tussen Kristiansen en Grisanti werd door beide partijen als ,,nuttig" beschreven. Kristiansen zei dat hem niet was gevraagd lid te worden van OPEC en dat Noorwegen er geen behoefte aan heeft de contacten met OPEC formeler te maken dan ze nu zijn. Volgens bronnen in het Midden-Oosten zou Noorwegen een uitnodiging voor een OPEC-vergadering in half maart hebben afgeslagen.

Grisanti en Ochoa hadden 7 febr. gesproken met de olieminister van Saoedi-Arabië.

Volgens experts van de Wereldbank, het Internationaal Monetair Fonds en diverse andere banken begint de dalende olieprijs nijpende problemen voor Mexico op te leveren, en zal voor het land binnenkort opnieuw een financieel reddingspakket moeten worden samengesteld. Mexico heeft $97 mrd buitenlandse schuld en betaalt jaarlijks ongeveer $10 mrd aan rente. Het is voor 75% van zijn export-inkomsten afhankelijk van olie.
Venezuela heeft een buitenlandse schuld van ongeveer **$33** mrd en krijgt 90% van zijn deviezen uit olie.

Intussen hebben Iran, Algerije en Libië aangekondigd dat zij de week beginnende op 10 febr. in Libië bijeen zullen komen.
De Iraanse olieminister beschuldigde in het weekeind van 8 en 9 sept. Saoedi-Arabië, Irak en Koeweit ervan de daling van de olieprijs te hebben veroorzaakt door hun produktie op te voeren. Maar hij ontkende dat de vergadering zou dienen om een fractie binnen het kartel te vormen, aldus de Iraanse olieminister.
Twee Iraanse topfunctionarissen legden in hetzelfde weekeinde een onverwacht bezoek af aan Riad, de hoofdstad van Saoedi-Arabië.
De Britse minister van energie, Peter Walker, verklaarde op 10 febr. in een gesprek met zijn Mexicaanse ambtgenoot Labastida dat de Britse regering geen maatregelen zal nemen om de olieproduktie in de Noordzee te verminderen.
Olieminister Ali Khalifa al-Sabah van Koeweit zei op dezelfde dag in een interview dat de olieprijzen verder zullen dalen of op een laag peil zullen blijven hangen, als de Engelsen blijven weigeren aan de OPEC-verlangens tot produktievermindering tegemoet te komen.

In Genève vergaderde op 10 febr. OPEC-voorzitter en olieminister Grisanti van Venezuela voor de tweede achtereenvolgende dag met zijn Noorse collega Kristiansen in een poging het niet-OPEC-land Noorwegen en andere producenten buiten het kartel tot samenwerking met de OPEC te bewegen. Ook de Noren hebben echter laten weten daartoe niet bereid te zijn.
De ministers van buitenlandse zaken van Latijns-Amerikaanse landen hebben op 10 febr. hun bezorgdheid uitgesproken over de gevolgen van de dalende olieprijzen. Dat gebeurde op een spoedbijeenkomst van de schuldenlanden van de zogenoemde Cartagenagroep die op verzoek van Mexico en Venezuela werd gehouden.

De vergadering, bijgewoond door de ministers van Argentinië, Brazilië. Colombia, Mexico en Venezuela, komt op een moment waarop de da-

lende olieprijzen in Mexico een situatie dreigen te veroorzaken met mogelijk nog ernstiger gevolgen dan de financiële crisis van 1982 toen de peso tweemaal werd gedevalueerd en diep ingrijpende bezuinigingsmaatregelen werden getroffen.
Door de olieprijssituatie van dit moment dreigt een $21 mrd omvattend akkoord over de buitenlandse schuld van Venezuela, dat in febr. had moeten worden afgerond. op losse schroeven te komen.
In financiële kringen deden steeds meer geruchten de ronde dat schuldenlanden eenzijdig hun betalingen aan het buitenland zouden beperken tenzij die landen andere noodmaatregelen zouden treffen. De ministers wilden daar op 10 febr., behalve in algemene termen. nog geen commentaar op geven.

Op 11 febr. heeft Egypte zijn officiële olieprijs opnieuw verlaagd. De prijs van Suez Blend ging met terugwerkende kracht vanaf 1 febr. omlaag met $3.70 tot $19 per vat.

De Verenigde Staten hebben Noorwegen op het hart gedrukt dat de olieprijzen op de vrije markt moeten worden vastgesteld. Dat hebben functionarissen van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken op 11 febr. laten weten. Zij reageerden op berichten dat de Amerikaanse ambassadeur in Oslo, Douglas Stuart. de Noorse regering had gewaarschuwd geen overeenkomst met OPEC aan te gaan over beperking van de olieproduktie.

Het regeringsdagblad in de Sowjet-Unie Izwestia heeft op 11 febr. de westerse landen en de grote oliemaatschappijen ervan beschuldigd de jongste daling van de olieprijzen te hebben aangemoedigd. Deze politiek kan volgens Izwestia leiden tot een grotere oliecrisis dan in 1973 en 1979.

In een commentaar schreef Izwestia dat de olieprijsdaling producenten als Nigeria, Mexico, Indonesië, Algerije en Venezuela nog dieper in de schuldenproblemen stort.

Venezuela heeft op 13 febr. besloten de officiële prijs voor ruwe olie geheel los te laten. De prijzen voor Venezolaanse olie zouden in het vervolg worden vastgesteld in directe onderhandelingen met de – vooral Amerikaanse – handelaren.
Een woordvoerder van Petroleos, de staatsoliemaatschappij, zei dat zijn land geen plannen had om uit de OPEC te stappen, maar slechts het voorbeeld volgde van Saoedi-Arabië.
Ook Ecuador kondigde op 13 febr. aan een „flexibele" olieprijspolitiek te zullen introduceren. Het land had alle olie-export een week lang opgeschort.

Het Noorse dagplad Aftenposten meldde op 13 febr. dat Noorwegen in 1986 de olieproduktie minstens met 10% zal opvoeren. De produktie zou dit jaar uitkomen op 890.000 vaten te gen 780.000 in 1985.

In het weekeinde van 15 en 16 febr. heeft Mexico de olieprijs drastisch en met terugwerkende kracht verlaagd. De prijs ging met gemiddeld $ 4,63 omlaag tot rond $15 per vat. De prijs ging in per 1 febr. Daardoor zal Mexico de olie-inkomsten in 1986 zien dalen tot $8 mrd tegen $13,3 mrd in 1985.

Op de termijnmarkt in New York zijn de olieprijzen op 20 febr. voor het eerst tot onder de $15 per vat gedaald tot $ 14,17 per vat. Op 21 febr. zakte de prijs vcor olie die in april moet worden geleverd, verder tot $ 13,50. De prijs voor olie die onmiddellijk moet worden geleverd, ging in Necv York tiaar $ 13,95 per vat,

Gouverneur Mark White van de Amerikaanse oliestaat Texas heeft op 21 febr. bij president Reagan alarm geslagen. Volgens White staan de VS „aan de rand van een noodtoestand". Hij deed een dringend beroep op Reagan een tijdelijke heffing te introduceren op ingevoerde ruwe olie en geraffineerde olieprodukten.
White schrijft in een brief aan Washington dat ..buitenlandse olieproducenten een oorlog om marktaandelen hebben ontketend en de wereldmarkt op flagrante wijze overspoelen met goedkope olie in een poging onze eigen produktie naar beneden te krijgen. Als we niets doen. snijden we onze eigen keel af. We veroordelen onszelf er dan toe weer de slaven van het Midden-Oosten te worden en de gevangenen te worden van hun prijsmechanisme. Want als ze eenmaal een groter marktaandeel hebben veroverd zullen ze de prijs weer willen verhogen".
De niet eerder vertoonde daling met meer dan 50% van de vrije marktprijs van ruwe olie sinds begin december plaatst de VS volgens White in een precaire situatie. Hij voorspelt dat veel oliebronnen bij een prijs van $14 zullen moeten worden gesloten. White. volgens wie de nationale veiligheid in het geding is, wil bij de invoerheffing kortingen toestaan voor olie uit Mexico en Canada.

Maleisië, op Indonesië na de grootste olieproducent in Zuidoost-Azië, heeft op 21 febr. zijn olieprijs met $4 per vat verlaagd en verdere verlagingen in het vooruitzicht gesteld.

Indonesië, in tegenstelling tot Maleisië wel OPEC-lid, zal zijn olieprijzen voortaan koppelen aan het gemiddelde van een aantal internationaal verhandelde oliesoorten. Dit betekent in de praktijk een forse prijsverlaging.

Olie-exploratie hier en daar stopgezet

De snelle en onverwacht vergaande prijsdaling van ruwe olie in de afgelopen weken heeft er al toe geleid dat investeringen in projecten op het gebied van het aanboren van nieuwe olievoorraden of van het zoeken naar olie op de lange baan zijn geschoven of zelfs-zijn geschrapt. Dat heeft het gezaghebbende tijdschrift Petroleum *Intelligence* Weekly (21-2) bekendgemaakt.

Volgens het weekblad heeft bijvoorbeeld het Noorse olieconcern Norsk Hydro, dat samenwerkt met Conoco bij het ontwikkelen van de Haltenbanken-velden voor de Noorse kust. tegenover de regering in Oslo verklaard dat het hele project bij prijzen op de vrije markt van $15 tot $20 ter discussie gesteld moet worden. De twee maatschappijen menen dat de regering iets moet doen aan de belastingen die de twee concerns moeten betalen, wil het project door kunnen gaan, aldus Petroleum *Intelligence* Weekly.
Een dergelijke eis heeft ook de Westduitse oiie-industrie op tafel gelegd.
De Amerikaanse oliemaatschappij Conoco heeft besloten te stoppen met de ontwikkeling van het Mine Point-veld aan de noordkust van Alaska.
Ook zouden de Indonesische staatsoliemaatschappij Pertamina en de Britse oliemaatschappij BP zijn overeengekomen de ontsluiting van een veelbelovend aardgasveld voor de kust van Sulawesi (het vroegere Celebes) uit te stellen.
Eri verder zou ook de Braziliaanse maatschappij Petrobas bestuderen of het financieel niet verstandiger is de verdere uitbreiding van de offshore-activiteiten in een langzamer tempo door te voeren, omdat de winningskosten voor olie uit deze projecten tussen de $15 en $17 per vat zullen liggen.
Een van de grootste oliecocerns van de Verenigde Staten, Atlantic Richfield, heeft aangekondigd de investeringen met een $1 mrd dollar, een derde van het totaalbedrag dat Atlantic Richfield dit boekjaar beschikbaar had gesteld, te verminderen vanwege de daling van de olieprijzen. Ook wordt het steeds meer de vraag of de geweldige investeringen die de laatste jaren zijn gedaan in het aanleggen van pijpleidingen onder de zeebodem voor het aardgastransport, nog wel vruchten zullen afwerpen.

In de afgelopen jaren heeft de internationale aardolie- en gasindustrie volgens het weekblad zijn investeringen buiten het Oostblok al met een vijfde verminderd ten opzichte van het recordbedrag van $149 mrd dat ze in 1981 voor investeringen uittrokken.
Al deze ontwikkelingen zullen echter volgens Wolfgang Oehme, voorzitter van het verbond van de Westduitse olie-industrie, ertoe leiden dat het evenwicht tussen vraag en aanbod op de internationale oliemarkt sneller zal worden hersteld. Oehme denkt dat dit herstel sneller zal optreden dan velen nu verwachten. Daarmee zou de huidige periode van zeer lage prijzen op de oliemarkt slechts een kortstondige episode zijn.

LATIJNS-AMERIKA

ALGEMEEN

DE SCHULDENCRISIS

Sinds het begin van de jaren tachtig is het internationale financiële stelsel onder zware druk komen te staan als gevolg van de enorme schuldenlast van de landen van de Derde Wereld, i.h.b. die van Latijns-Amerika.

In de jaren zeventig hadden deze landen op grote schaal leningen en kredieten opgenomen bij buitenlandse commerciële banken. Er bestond een ruim aanbod van middelen (,,recycling" van ,.oliedollars" na de olieprijsverhoging van 1973), de koers van de dollar en de rente waren laag en in het algemeen genoten de Latijns-Amerikaanse landen het vertrouwen van de financiële wereld wegens een grote economische groei. relatief stabiele politieke structuren en een liberale economische politiek. De Latijns-Amerikaanse landen gebruikten de geleende middelen om hun importen, met name die van olie, te betalen of voor het uitvoeren van ambitieuze ontwikkelingsprogramma'c. Tussen 1972 en 1982 steeg de totale schuldenlast van Latijns-Amerika van $27 rnrd tot $282,7 rnrd en deze overschreed in 1983 de grens van $300 mrd. Daarmee kwam meer dan de helft van de totale schuld van de Derde Wereld voor rekening van dit subcontinent.

In sept. 1979, tijdens de regering-Carter, werd door de Verenigde Staten een drastisch monetair beleid ingevoerd om de inflatie in de VS te beteugelen. Het gevolg was dat de rente omhoog schoot – tot 20% – en de dollar in koers begon te stijgen. De Latijns-Amerikaanse landen, aldus NRCI *H'blad* (21-6-1984), moesten hun schulden die waren aangegaan tegen een goedkope dollar en een lage rente in dure dollars en tegen een hoge rente aflossen.

De recessie in de industrielanden verergerde de situatie. Grondstoffenprijzen kelderden, de importen van industrielanden verminderden en de afzet van exportprodukten stagneerde mede door de toename van protectionistische maatregelen in de rijke landen. Terwijl de rente sterk steeg, waren de banken slechts bereid mondjesmaat nieuwe leningen te verstrekken. Terwijl de kredieten tussen 1967 en 1970 gemiddeld nog tegen een rente van 6,1% en een looptijd van 14.4 jaar werden verstrekt, steeg het gemiddelde rentetarief tussen 1978 en 1981 tot 11,6%, terwijl de looptijd verminderde tot 10,3 jaar. Door de hoge lasten van rente en aflossing werd Latijns-Amerika een netto-kapitaalimporteur. Tussen 1978 en 1982 stegen de betalingen aan rente en aflossing van $ 23,5 rnrd tot $ 49,8 mrd, terwijl deze een steeds groter deel van de exportopbrengsten opslokten (in 1982: 85.0% in Brazilië, 79,7% in Chili, 73,1% in Mexico, 63,3% in Argentinië en 49,1% in Peru).

Tegenover een toeneming van de schuldenlast van Latijns-Amerika tussen 1975 en 1980 met gemiddeld 25% per jaar stond een toeneming van de exporten met slechts 18%.

Onder deze omstandigheden viel aan aflossing van de schulden nauwelijks te denken. Alleen ai de betaling van de rente ging in vele gevallen de kracht van de betrokken landen te boven en kon slechts met nieuwe kredieten en herstructurering van de schuld bewerkstelligd worden. Daarbij moesten de meeste landen zich onderwerpen aan een drastisch bezuinigingsbeleid, gedicteerd door het Internationale Monetaire Fonds (IMF).

Naast de genoemde oorzaken van de crisis werd in commentaren ook gewezen op interne aspecten, zoals overconsumptie, overbesteding. wapenaankopen en kapitaalvlucht*.

In aug. 1982 was Mexico niet langer in staat aan zijn verplichtingen te voldoen. Met de banken werd eerst een tijdelijke opschorting van vervallende aflossingen en vervolgens een herfinanciering van de betreffende schulden overeengekomen. Verscheidene andere landen die in betalingsmoeilijkheden waren geraakt volgden. De strenge voorwaarden die door het IMF werden opgelegd dreigden echter sociale spanningen op te roepen en daarmee de politieke stabiliteit in gevaar te brengen.

In sommige landen werd gepleit voor de vorming van een „kartel" van schuldenlanden en zelfs voor eenzijdige opschorting van de schuldverplichtingen. Andere landen waren daarentegen voorstander van overeenstemming met de schuldeisers.

In de loop van de tijd kwam het tot regelmatig regionaal overleg. Een overzicht daarvan volgt hieronder. De economische ontwikkelingen en de schuldenonderhandelingen van de afzonderlijke landen worden onder die landen behandeld.

* Volgens een onderzoek van de Bank voor Internationale Betalingen (BIB) in Bazel brachten de gezamenlijke Latijns-Amerikaanse landen tussen 1978 en 1983 minstens $55 rnrd naar het buitenland. Bij Morgan Guaranty Trust schatte men de stroom vluchtgeld op $50 tot $70 mrd. Als het geld naar deze landen terug zou stromen, zouden de Latijns-Amerikaanse landen hun schulden niet hoeven te herschikken. Uitgaande van een totale schuld van de Latijns-Amerikaanse landen van $360 mrd, komt het weggevloeide geld overeen met 20 tot 25% van die schuld (NRC/H'blad 21-6-1984).

Oproep tot regionale actie

In februari 1983 verzocht de president van Ecuador. Osvaldo Hurtado. de Economische Commissie van de VN voor Latijns-Amerika (CEPAL) en het Latijns-Amerikaanse Economische Systeem (SELA) „voorstellen voor te bereiden om het reactievermogen van Latijns-Amerika (op de huidige crisis) te ontwikkelen en zijn samenwerkingssystemen te versterken".

De twee organisaties brachten in mei een studie uit, getiteld ..Grondslagen voor een Latijns-Amerikaans antwoord op de internationale economische crisis", waarin werd geconcluceerd dat „Latijns-Amerika zichzelf als een economische eenheid moet organiseren, omdat tegenover de crisis en het gezamenlijk optreden van de geïndustrialiseerde landen de Latijns-Amerikaanse versnippering een beletsel is om onze belangen effectief te verdedigen".

Het rapport betoogde dat het proces van „aanpassing" (herstructurering) in het voordeel van de crediteuren i.p.v. de debiteuren werkte, vooral omdat dit extra bankkosten meebracht waardoor vaak nominaal lagere rentetarieven ongedaan werden gemaakt; dat de geïmproviseerde bijeenkomsten van crediteuren bij afwezigheid van een erkend en gevestigd forum in het nadeel van de crediteuren werkten: en dat herfinancieringsovereenkomsten niet geschikt waren m.b.t. de ontwikkelingsbehoeften van de schuldenlanden, aangezien b.v. de door het Internationale Monetaire Fonds (IMF) opgelegde voorwaarden dikwijls resulteerden in besnoeiing van de publieke investeringen i.p.v. de lopende uitgaven.

Volgens het rapport moest de economische ontwikkeling van Latijns-Amerika niet geheel berusten op het verwachte economische herstel in de geïndustrialiseerde landen en moest aandacht worden geschonken aan de bevordering van de handel binnen de regio.

Het rapport stelde voor:

1. een geïnstitutionaliseerde procedure voor herstructurering van de schuld in het kader van de bestaande multilaterale organisaties, met name het IMF en de Wereldbank, en mogelijk het GATT en de UNCTAD;
2. een soepeler schuldherziening waarbij sommige verplichtingen op korte en middellange termijn worden omgezet in regelingen op lange termijn met langere aflossingsvrije perioden en waarbij de schuldenlanden in staat zijn de terugbetaling te bespoedigen naar gelang het nationaal economisch herstel;
3. terbeschikkingstelling van extra middelen voor de betaling van rente en aflossing en het handhaven van de handelsniveaus;
4. vermindering van de kosten van herfinanciering;
5. verhoging van de publieke ontwikkelingshulp;
6. wijziging van de voorwaarden van het IMF teneinde meer rekening te houden met nationale economische en sociale doelstellingen;
7. een regionaal preferentieel handelssysteem, dat ook de toepassing van selectieve criteria mogelijk zou maken in die gevallen waarin discriminerende restricties tegen Latijns-Amerikaanse exporten worden ingesteld.

Economische *ontwikkeling* 7982

Volgens het in aug. *1983* gepubliceerde jaarverslag van de Interamerikaanse Ontwikkelingsbank (IADB) over *1982* was dat jaar voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog de economische groei in Latijns-Amerika negatief. Na groeipercentages in de jaren zestig en zeventig van gemiddeld vijf tot zes en nog een groei van 1,4% in *1981* was er in *1982* sprake van een daling met 1,2%. In zeven landen. t.w. Argentinie. Bolivia, Costa Rica. Chili, El Salvador. Guyana en Uruguay was het inkomen per hoofd eind *1982* ruim *10%* lager dan eind *1980*. In vier landen. nl. Barbados. Brazilie. Guatemala en Honduras bedroeg de daling tussen de 5 en 10%. Volgens de Interamerikaanse Ontwikkelingsbank waren er op dat ogenblik op een beroepsbevolking van 120 mln mensen ongeveer 36 mln zonder werk

Het rapport schatte dc totale overheidsschuld van Latiins Amerika in *1982* op 5*181* mrd en de particuliere schuld bij het internationale bankwezen op minstens *$120* mrd. Van de totale schuld van circa *$300* mrd kwam 72% voor rekening van Argentinie. Brazilie. Mexico en Venezuela.

In de periode *1978* tot *1981* was jaarlijks *26%* van de exportopbrengsten nodig om rente en aflossing van de schulden te kunnen betalen, tegen gemiddeld 15% in *1975*. De kapitaalstroom naar Latijns-Amerika nam in *1982* af tot minder dan *$30* mrd of ongeveer 65% van het in *1981* geinvesteerde kapitaal.

Voor het derde achtereenvolgende jaar gaf de betalingsbalans van de Latijns-Amerikaanse landen een ernstige verslechtering te zien. De deviezenreserve verminderde met ruim $12,8 mrd, de grootste vermindering in de afgelopen veertig jaar. Daarentegen liet de handelsbalans in *1982* een overschot zien van $*7.7* mrd, voornamelijk een gevolg van de vermindering van de import. Deze nam namelijk met 19.4% af, tegenover een vermindering van de export met *9.8%*

Conferentie van Caracas

Onder auspiciën van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) werd van 5-9 sept. 1983 in de Venezolaanse hoofdstad Caracas een conferentie gehouden om te spreken over de toenemende schuldenlast van vele Latijns-Amerikaanse landen. Het was voor het eerst dat vertegenwoordigers van de grootste groep schuldenlanden en het grootste crediteurenland, de Verenigde Staten, gezamenlijk overleg voerden over de mogelijkheden van een oplossing van de schuldencrisis.

Aanvankelijk hadden de VS zich tegen zo'n conferentie verzet, uit vrees dat de Latijns-Amerikaanse landen zouden aansturen op de vorming van een „schuldenkartel", dat zou kunnen besluiten tot eenzijdige opschorting van de betalingsverplichtingen der betrokken landen. Uiteindelijk lieten de VS hun bezwaren vallen en woonde een Amerikaanse delegatie onder leiding van onderminister van financiën Beryl Sprinkel de bijeenkomst bij.

De Venezolaanse minister van financiën. Arturo Sosa, wees in zijn openingsrede het denkbeeld van een kartel van schuldenlanden af. maar pleitte voor grotere coördinatie en informatie van de schuldenlanden onderling bij de onderhandelingen inet de schuldeisers Sosa waarschuwde tegen buitenge oon strenge economi sche aanpassingsprogramma's omdat deze de economische ontwikkeling zouden kunnen schaden en de sociale en politieke stabiliteit in het gebied in gevaar konden brengen

Het lid van de Amerikaanse delegatie Paul McGonagle zei daarentegen dat er geen vervanging mogelijk is voor strenge bezuinigingsprogramma's. Hij zei dat het antwoord van de VS op het schuldenprobleem van het gebied bestond uit vijf punten: aanpassingen door de schuldenlanden, effectieve steun van het IMF bij deze programma's. hulp van de regeringen en centrale banken van de crediteurenlanden in noodgevallen, verdere kredieten van de particuliere banken en duurzame groei van de wereldeconomie met open markten.

Latijns-Amerikaanse afgevaardigden benadrukten de noodzaak de kapitaalstroom naar de Derde Wereld op een hoog niveau te handhaven, de rente te verlagen, aflossingsvrije termijnen uit te breiden en de voorwaarden van het IMF te versoepelen.

De conferentie nam eenstemmig een verklaring van elf punten aan, „Consensus van Caracas" genaamd.

Daarin wordt o.m. gezegd dat de betaling van rente en aflossing van de schulden in overeenstemming moet zijn met de betalingscapaciteit van de schuldenlanden en wordt de oprichting van een speciale commissie van de OAS aangekondigd die voorstellen moet uitwerken voor de problemen op het gebied van handel, schulden en financiering.

De VS worden opgeroepen de dialoog met de zuidelijke naburen te versterken en er wordt een evenwichtige verdeling van de lasten tussen crediteuren en debiteuren geëist. De Latijns-Amerikaanse landen erkennen principieel hun verplichtingen hun schulden terug te betalen, maar gelijktijdig wordt benadrukt dat dit er niet toe mag leiden dat door het wegvloeien van financiële middelen de economische ontwikkeling van de regio werd belemmerd en de sociale en politieke-spanningen worden verscherpt. Volgens de verklaring hadden de aanbevelingen van het IMF ten dele nevenuitwerkingen gehad waardoor de reële betalingscapaciteit van de landen niet was verbeterd en de interne sociale en politieke spanningen in de regio's waren verscherpt. Bij recente herstructureringsprogramma's waren de rentevoorwaarden verslechterd en de overeengekomen termijn te kort gesteld. Geëist werden verder de opheffing van protectionistische maatregelen in de ontwikkelde landen, voorkeursbehandeling voor importen uit ontwikkelingslanden en „rechtvaardige prijzen" voor grondstoffen alsmede voortzetting van de kapitaalstroom naar de regio. (In een OAS-rapport voor de conferentie werd de financiële behoefte van de Latijns-Amerikaanse landen in de komende vijf jaar op *$20* mrd geschat. naast de kredieten nodig om de bestaande schulden te herfinancieren.)

De VS aanvaardden de verklaring met een voorbehoud, dat zich kant tegen een specifieke voorkeursbehandeling voor de import uit Latijns-Amerika.

De secretaris-generaal van de OAS, Alejandro Orfila, zei in een commentaar dat Latijns-Amerika al.; gevolg van de buitenlandse schuld de ergste economische crisis sinds vijftig jaar doormaakte De levensstandaard van de Latijns-Amerikanen was in de laatste vijf jaar sterk gedaald

Conferentie van Quito

Van 9-14 jan. 1984 werd in Quito (Ecuador) een economische conferentie van de Latijns-Amerikaanse en Caribische landen gehouden. die een reeks voorstellen aanvaardde ter verlichting van het schuldenvraagstuk van de 26 deelnemende landen.

De voorstellen, „Verklaring van Quito" genaamd, hielden o.m. in de eis dat bij onderhandelingen over de schulden rekening moet worden gehouden met de sociale en ontwikkelingsdoelstellingen van elk land! alsmede het argument dat debiteuren en crediteuren gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de schuldenlast. Voorgesteld werd dat de betalingen voor rente en aflossingen een „redelijk percentage" van de binnenkomende deviezen niet zouden overschrijden, omdat de economische ontwikkeling van beslissende betekenis is voor de regeling op lange termijn van de schuld. De vereisten van de afbetaling van de schuld moeten worden verzoend met de ontwikkelingsdoelstellingen van elk land door zoveel mogelijk de sociale kosten van het aanpassingsproces te verminderen. Voorgesteld werd de omzetting van korte-termijnschulden in lange-termijnschulden met langere afbetalingstermijnen. langere aflossingsvrije termijnen, verminderde kosten van heronderhandeling en lagere rentetarieven. Bij de crediteurenlanden werd aangedrongen op verlaging van protectionistische barrières die de export van de Latijns-Amerikaanse en Caribische staten belemmeren.

Terwijl men het een was over de noodzaak van gunstiger voorwaarden voor de terugbetaling der schulden, liepen de meningen uiteen tijdens de besprekingen over het instellen van overlegmechanismen gedurende de heronderhandeling van de schulden. Hierbij behaalde het gematigde standpunt, bepleit door de grote schuldenlanden (Argentinië. Brazilië. Chili. Columbia, Mexico en Venezuela), de overhand. Er werd slechts overeengekomen dat vertrouwelijke informatie zou worden uitgewisseld tussen de centrale banken en de ministers van financiën en van economische zaken over de voorwaarden voor de herstructurering van de schulden.

De conferentie beval verder een verhoging van de middelen van het IMF, de Wereldbank en de Interamerikaanse Ontwikkelingsbank (IADB)

aan en deed een beroep op het IMF de voorwaarden waaronder het steun verleent voor economische aanpassingsprogramma's te wijzigen en rekening te houden met de sociale en politieke kosten in de schuldenlanden.
Andere voorstellen behelsden regionale samenwerking op het gebied van energie, financiën, voedselproduktie, diensten en met name handel: geleidelijke afschaffing van bestaande importrestricties en niet-invoering van nieuwe non-tarifaire restricties. Bij de Latijns-Amerikaanse Associatie voor Integratie (Aladi) werd erop aangedrongen de onderhandelingen over preferentiële tarieven tussen de lidstaten in het lopende jaar te voltooien. Voorgesteld werd ook multilaterale actie om de prijzen van grondstoffen te stabiliseren.
De conferentie, die was georganiseerd door de Economische Commissie van de VN voor Latijns-Amerika (CEPAL) en het Latijns-Amerikaans Economisch Stelsel (SELA).viel samen met de publikatie van het eindejaarsrapport van de CEPAL. waarin werd gezegd dat „1983 ongetwijfeld het slechtste jaar voor de regio in de afgelopen halve eeuw was".
In zijn jaarvergadering op 22 maart 1984 in Trinidad en Tobago bevestigde de SELA zijn steun aan de „Verklaring van Quito". De secretaris van de organisatie, Sebastián Alegrett, stelde voor dat niet meer dan 20% van de inkomsten uit de export zou worden bestemd voor de betaling van schulden en dat de terugbetalingstermijnen niet korter zouden zijn dan 15 jaar met een aflossingsvrije periode van 7 jaar.

Jaarvergaderingen IADB en *CEPAL*

Tijdens de jaarvergaderingen van de Interamerikaanse Ontwikkelingsbank (IADB) op 26-28 maart 1984 in Punta del Este spitsten de discussies zich toe op de rol van de IADB in verband met de buitenlandse schuld.
Een blok van regionale leden, aangevoerd door de grcotste drie debiteurenlanden (Brazilië, Mexico en Argentinië), riep de IADB op haar middelen te vergroten en „soepele" uitleenprogramma's beschikbaar te stellen in noodgevallen. Daarentegen ondersteunden de VS (de grootste aandeelhouder van de bank), samen met Westeuropese landen, het behoud van de rol van de IADB als regionale ontwikkelingsinstantie. De Amerikaanse onderminister van financiën, Tim McNamar, waarschuwde tegen de verleiding de IADB te behandelen als een organisatie voor het financieren van betalingsbalanstekorten. De president van de IADB, Antonio Ortiz Mena, streefde in zijn slottoespraak naar een compromis; hij verklaarde dat de IADB zou doorgaan op onmiddellijke problemen te reageren „zonder de noodzaak uit het oog te verliezen ons fundamenteel karakter als ontwikkelingsbank te bewaren". Hij stelde voor dat de IADB haar aandeel in de financiering van sociale projecten in de regio zou vergroten.
De ministers en centrale-bankpresidenten van de 43 lidstaten van de IADB spraken zich uit voor een langetermijnstrategie voor de oplossing van de schuldenproblemen van het subcontinent, waarbij echter verschillende opvattingen aan het licht traden. De Argentijnse minister van economische zaken, Bernardo Grinspun, verklaarde dat de ontwikkelingslanden niet de gevolgen van een verkeerd beleid van de kredietgevers mochten dragen. Argentinië was niet langer bereid tweederde van zijn exportinkomsten aan rente en aflossing te besteden „daarin" stelde hij voor de in de komende jaren vervallende rente te kapitaliseren en voor de financiering daarvan leningen uit te geven, die door de IADB zouden worden gegarandeerd. Dit voorstel werd door de VS afgewezen.
Het op 25 maart 1984 gepubliceerde jaarverslag van de IADB berichtte dat gedurende 1983 de levensstandaard in sommige landen van Latijns-Amerika tot het niveau van de jaren zestig was gedaald en dat het gemiddeld BNP met meer dan 3% en het inkomen per hoofd met bijna 6% was verminderd. Het rapport schatte het totaal van de lopende schuld aan het eind van 1983 ($336 mrd, tegen $ 75,4 mrd in 1975) gelijk aan 56% van het BNP van Latijns-Amerika en 325% van zijn importen. Tussen 1975 en 1982 steeg de uitstroom van buitenlandse deviezen ter betaling van rente en aflossing van $12 mrd tot $66 mrd.

De ministersconferentie van de Economische Commissie van de VN voor Latijns-Amerika (CEPAL), die op 4-6 april 1984 in Lima werd gehouden, riep op tot heronderhandelingen over de buitenlandse schuld van Latijns-Amerika, die op dat ogenblik op $350 mrd werd geschat.
De met grote meerderheid aangenomen resolutie verklaarde dat de schuldencrisis voornamelijk een gevolg was van factoren buiten de macht van de debiteurenlanden, waaronder hoge rentetarieven, verminderde toestroming van buitenlandse middelen en vermindering van de wereldhandel. Canada, Frankrijk, Nederland, Spanje, Engeland en de VS onthielden zich van stemming. De directeur van de CEPAL, Enrique Iglesias, zei dat het effect van de schuldenbetalingen was dat Latijns-Amerika een netto exporteur van kapitaal werd, waardoor een historische trend werd omgebogen, wat in flagrante tegenspraak stond met het karakter van ontwikkelingslanden als importeurs van kapitaal.
Op 18 april 1984 gaf het Latijns-Amerikaanse Parlement in Caracas een verklaring uit waarin het IMF werd gekritiseerd wegens het opleggen van voorwaarden die „diepgaande negatieve effecten hadden op de landen die ze accepteren", en het IMF werd opgeroepen „nieuwe en creatieve formules te aanvaarden voor de oplossing van het schuldenprobleem" Het alternatief was volgens het parlement een „ernstige bedreiging voor de sociale vrede, democratie en stabiliteit van het continent" (Kort tevoren hadden in de Dominicaanse Republiek ernstige rellen plaatsgehad, die werden toegeschreven aan de door het IMF voorgeschreven versoberingsmaatregelen.

Oproep vier presidenten

De presidenten van Argentinië, Brazilië, Columbia en Mexico gaven op 19 mei 1984 een gezamenlijke verklaring uit waarin zij protesteerden tegen de protectionistische maatregelen van de industrielanden en de recente renteverhogingen in de VS Kort tevoren hadden de Amerikaanse banken hun tarief voor grote klanten (prime rate) met 0,5 tot 12,5% verhoogd. Dergelijke verhogingen impliceerden een toename van de totale schuldenlast van Latijns-Amerika met $4 mrd.
In de verklaring werd o.m. gezegd: „Wij waren de eersten die de bereidheid toonden onze financiële verplichtingen na te komen op een manier die verenigbaar is met de belangen van de internationale gemeenschap. Wij aanvaarden niet dat wij in een situatie belanden van gedwongen bankroet en langdurige economische stagnatie."
De vier staatshoofden spraken zich uit voor betere toegang tot de markten van de ontwikkelde landen. middelen voor hun ontwikkeling, gespreidere terugbetalingsregelingen en verlaging van de rentetarieven en commissies. Verder kondigden zij een bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken en financiën van de vier landen en andere Latijns-Amerikaanse landen aan om een gemeenschappelijke politiek vast te stellen. Deze conferentie werd later vastgesteld op 21-22 juni in Cartagena (Columbia). Aanvankelijk zou zij voorafgaan aan de economische wereldtop in Londen begin juni (pag. 385 e.v.-1984). In een brief aan de Londense top werd gevraagd om een „constructieve dialoog tussen crediteuren- en debiteurenlanden om specifieke maatregelen ter verlichting van de schuldenlast vast te stellen".

Conferentie van Cartagena

De conferentie in Cartagena op 21 en 22 juni 1984 werd bijgewoond door de ministers van buitenlandse zaken en van financiën van elf Latijns-Amerikaanse landen, nl. Argentinië, Bolivia, Brazilië, Chili, Columbia, de Dominicaanse Republiek, Ecuador, Mexico, Peru, Uruguay en Venezuela. De aanwezigheid van de ministers van bui-

President Belisario Betancur van Columbia opent de topconferentie over de schulden van Latijns-Amerika in Cartagena op 21 juni 1984. V.l.n.r. de Argentijnse minister van buitenlandse zaken. Dante Caputo, en zijn collega van financien, Bernardo Grinspun: de minister van buitenlandse zaken, Ramiro Saraiva, en de minister van financien van Brazilie, Ernane Galveas.

tenlandse zaken werd geïnterpreteerd als een teken van de toenemende politieke dimensie van het schuldenvraagstuk in Latijns-Amerika. In zijn openingstoespraak zei president Betancur van Columbia dat ,,het vraagstuk van de buitenlandse schuld niet langer een simpel financieel probleem is en nu zonder twijfel een internationale politieke kwestie is".

De conferentie besloot tot versterkte regionale samenwerking bij de oplossing van de schuldencrisis. Er werd een roterend secretariaat opgericht, dat informatie moet uitwisselen over de schuldenproblemen en -strategieën en de dialoog moet bevorderen met de internationale banken, kredietinstellingen en regeringen van de crediteurenlanden.

De Columbiaanse minister van financiën, Edgar Gutierrez, onderstreepte na afloop echter dat er geen club van schuldenlanden komt en dat de schuldenlanden het beginsel van afzonderlijke onderhandelingen onderschrijven. Volgens Gutierrez kon de Westerse financiële wereld er zeker van zijn dat de regels van het spel niet worden gebroken.

De conferentie bekrachtigde de punten vastgelegd in de Verklaring van Quito en deed een aantal concrete voorstellen voor de oplossing van het schuldenprobleem. Deze houden o.m. het volgende in: onmiddellijke vermindering van de nominale en reële rentetarieven tot een niveau gelijk aan de huidige reële marktkosten; afschaffing van bankcommissies: herstructureringsperioden voor langere tijd en kapitalisering van rente indien ,,raadzaam voor geinteresseerde schuldenlanden"; afwijzing van eisen van crediteuren om het commerciële risico van de schulden in de particuliere sector over te brengen naar de publieke sector; hervatting van de financiering van de schulden, niet name door korte-termijnkrediet. Het IMF werd opgeroepen zijn voorwaarden voor het verlenen van leningen te herzien door prioriteit te geven aan groei van de produktie en de werkgelegenheid; het IMF zou verder een ,,compensatieloket" moeten openen om de negatieve invloed van de hoge rentekosten te bestrijden. Er zou niet meer dan een ,,redelijk percentage" van de exportverdiensten aan betaling van rente en aflossing moeten worden besteed.

In de eenstemmig aanvaarde slotverklaring, ,,Consensus van Cartagena" geheten. wordt verder ingegaan op de omvang, oorsprong, gevolgen en beheersing van de financiële crisis van Latijns-Amerika.

De buitenlandse schuld van de Latijns-Amerikaanse landen samen. $350 mrd. is groter dan de helft van hun bruto nationaal produkt en drie keer zo groot als de waarde van hun jaarlijkse export. De laatste acht jaar heeft Latijns-Amerika $173 mrd aan rente betaald.
..De crisis". aldus de verklaring. .,is grotendeels een gevolg van externe factoren waarop de Latijns-Amerikaanse landen geen greep hebben. factoren die tussen 1980 en 1983 een vermindering van de export veroorzaakten en de gedwongen inkrimping van de import tot gevolg hadden met ernstige gevolgen voor het ontwikkelingsproces. De internationale recessie van die periode, de stagnatie van de economieen van de industrielanden en de verslechtering van de handelsvoorwaarden en het weer opkomen van restrictieve en protectionistische handelspolitieken in de industrielanden veroorzaakten een ernstige teruggang van het volume en de structuui van de export van de regio '

„(De deelnemers) verklaarden dat het probleem van de Latijns-Amerikaanse schulden grotendeels te wijten is aan drastische veranderingen in de voorwaarden waaronder de kredieten oorspronkelijk waren overeengekomen, met name wat betreft liquiditeit en rentetarieven, de mate van deelneming van de multilaterale kredietorganisaties in de structuur van de schuld en de vooruitzichten voor economische groei. Deze veranderingen. die hun oorsprong hadden in de industrielanden en die volledig buiten de besluitvorming van de regio lagen, tonen de gezamenlijke verantwoordelijkheid van debiteuren en crediteuren aan.
„Zij bevestigden hun voornemen hun verplichtingen niet betrekking tot hun buitenlandse schulden na te komen en hun vastbeslotenheid hun Inspanningen voort te zetten voor een monetaire. financiële en wisselkoersreorganisatie van hun economieen teneinde hun economische ontwikkeling opnieuw op gang te brengen. In geen geval zal dit betekenen dat zij hun plicht zullen verzaken om het welzijn van hun volkeren en de sociale en politieke stabiliteit te waarborgen.

„Zij bevestigden dat deze inspanningen grote offers hebben gevraagd in de levensstandaard van de Latijns-Amerikaanse bevolking, die in sommige gevallen de uiterste grens hebben bereikt. en bevestigden de vastbeslotenheid van hun regeringen niet in een situatie van gedwongen bankroet of langdurige economische stagnatie meegesleept te worden. In dit verband herhaalden zij de noodzaak de kwestie van de schuld op internationaal niveau politiek te bekijken, aangezien deze duidelijke politieke en sociale gevolgen heeft en alleen de gemeenschappelijke wil van de regeringen van de schulden- en crediteurenlanden hen in staat zal stellen de huidige omstandigheden te veranderen die passende en duurzame oplossingen verhinderen.
„Zij herhaalden dat elk land verantwoordelijk is voor de onderhandelingen over zijn eigen buitenlandse schuld. Ook waarschuwden zij dat recente ervaringen aantonen dat het vraagstuk van de buitenlandse schulden van de ontwikkelingslanden niet kan worden opgelost alleen door een dialoog met de banken. het geïsoleerde optreden van multilaterale financiele organisaties of gewone marktactiviteiten. Daarom wordt het noodzakelijk geacht algemene richtlijnen voor de reorganisatie en financiering vast te stellen en te aanvaarden, die dienen als een referentiekader voor de onderhandelingen van elk land afzonderlijk.
„Zij legden er de nadruk op dat er een nauw verband bestaat tussen de schuldenvraagstukken. de financiering en de handel om het betalingsvermogen van de landen in de regio te versterken door de economische groei te stimuleren via vergroting van de export, hervatting van de kapitaalstroom en de handhaving van toereikende niveaus in het exportvermogen.

„Bovendien wezen zij op de dringende noodzaak dat de industrielanden maatregelen treffen om de toegang van de export van de ontwikkelingslanden naar hun markten te vergemakkelijken. Zij wezen ook op de dringende noodzaak dat de industrielanden voorwaarden scheppen die de hervatting van de kapitaalstroom en een voortgezette en aanzienlijke verlichting van de rente van de schulden mogelijk maken. zonder welke de inspanningen van de Latijns-Amerikaanse landen voor een economische reorganisatie van nul en gener waarde zouden zijn."

Op 25 juni 1984 werd het Amerikaanse rentetarief (prime rate) verhoogd tot 13%. Een poging van Argentinie om tot een gezamenlijke reactie van de

deelnemers aan de conferentie van Cartagena te komen had geen succes.

Conferentie van Mar del Plata

Op 13-14 sept. 1984 had in Mar del Plata (Argentinië) een tweede ministersconferentie van de Cartagena-landen plaats. In een uit tien punten bestaande slotverklaring richtten de ministers een oproep tot de regeringen van de industrielanden voor een ,,directe politieke dialoog" over het schuldenvraagstuk, die in de eerste helft van 1985 zou moeten worden gehouden.
Tevoren had de regering van de Verenigde Staten laten weten tegen een dergelijke conferentie te zijn. Washington bleef bij de geval-voor-gevalbenadering op bilaterale basis en weigerde het schuldenprobleem te bespreken buiten instanties als het IMF en de Wereldbank om.
Tijdens de besprekingen in Mar del Plata namen Mexico en Brazilië, die versoberingsplannen van het IMF hadden geaccepteerd en onderhandelden met de crediteuren over herstructurering van de schulden, een gematigd standpunt in, terwijl een krachtiger houding tegenover de crediteuren vooral werd bepleit door Bolivia en Ecuador, die een moratorium voor sommige betalingen hadden afgekondigd.

Verklaring van Lima

Op 30 juli 1985 gaven vertegenwoordigers van twintig Latijns-Amerikaanse landen de ,,Verklaring van Lima" uit. Daarin wordt o.a. voorgesteld de betaling van rente en aflossing te koppelen aan de exportopbrengsten van een land. Over het percentage was men het niet eens.
Op 28 juli had de nieuwe president van Peru, Alan Garcia, in zijn inaugurele rede aangekondigd dat Peru in de komende twaalf maanden zijn betalingen aan rente en aflossingen zou beperken tot 10% van de exportopbrengsten.

DE SCHULDEN VAN LATIJNS-AMERIKA IN MILJARDEN DOLLARS

	1982	1983	1984	1985
Argentinie	43,6	46,5	47,8	50,0
Bolivia	2,4	2,8	2,8	3,2
Brazilië	87,5	96,5	102,0	101,9
Chili	17,2	17,4	18,9	19,6
Columbia	9.4	10,4	11,6	13,4
Costa Rica	3,5	3,8	4,1	4,2
Dominicaanse Republiek	1,9	2,6	2,6	2,8
Ecuador	6,2	6,7	6,9	7,3
El Salvador	1,7	1,9	2,0	2,1
Guatemala	1,8	2,0	2,2	2,5
Haiti	0,4	0,6	0,6	0,7
Honduras	1,8	2,0	2,3	2,4
Mexico	88,3	92,1	96,7	97,7
Nicaragua	2,7	3,3	3,9	4,4
Panama	2,8	3,4	5,0	5,1
Paraguay	1,2	1,5	1,7	1,9
Peru	11,1	12,4	13,4	13,8
Uruguay	4,3	4,6	4,7	4,9
Venezuela	30,5	33,5	31,3	30,3
Totaal	318,4	344,0	360,4	368,0

Bron: Economisrhe Commissie van de VN voor Latijns-Amerika (CEPAL)

Conferentie in Havana

Op initiatief van de Cubaanse president Fidel Castro werd van 30 juli-3 aug. 1985 in de Cubaanse hoofdstad Havana een ,,continentale dialoog" over het Latijns-Amerikaanse schuldenvraagstuk gehouden. Aan de conferentie namen ca. 1200 vertegenwoordigers van politieke partijen, vakbonden, kerken en het bedrijfsleven uit Latijns-Amerika deel. Alleen Nicaragua, Bolivia en Guyana hadden regeringsdelegaties gestuurd. Eerder waren op Cuba al vijf schuldenconferenties gehouden, die volgens Westelijke waarnemers onderdeel vormden van een intensieve campagne om het continent te mobiliseren de schuldenverplichtingen niet te erkennen.
In zijn slotrede tot de conferentie riep Castro de landen van Latijns-Amerika op hun schulden aan de Westelijke banken en regeringen niet te betalen. Hij noemde de schulden ,,een kankergezwel dat moet worden uitgesneden". Castro rekende voor dat de buitenlandse schulden van Midden- en Latijns-Amerika wegens de oplopende rente zelfs dan in de komende twee decennia zouden vervijfvoudigen als jaarlijks $10 mrd zou worden afgelost. Hij was van mening dat de VS voor de schuldencrisis verantwoordelijk waren en daarom ook de schulden moesten kwijtschelden. Dit was mogelijk door een verlaging van de Amerikaanse defensiebegroting met 10 tot 12%.
De conferentie eindigde zonder slotcommuniqué of resoluties. Waarnemers schatten de onmiddellijke betekenis gering. Ook werd erop gewezen dat een aantal Latijns-Amerikaanse politici twijfel uitten aan de geloofwaardigheid van Cuba inzake de schuldenkwestie, aangezien het zelf zijn schuldverplichtingen wel nakomt. (Cuba heeft bij Westelijke banken een schuld van $3,3 mrd.)
Castro's oproep werd o.a. afgewezen door de president van Ecuador, Leon Febres Cordero: de Argentijnse minister van buitenlandse zaken, Dante Caputo, en de Venezolaanse president, Jaime Lusinchi.

Het presidium van de slotbijeenkomst van de conferentie over de Latijns-Amerikaanse schuldenlast in Havana op 3 augustus 1985. In het midden de Cubaanse leider Fidel Castro. Links van hem mevrouw Allende, de weduwe van de vermoorde Chileense president. Tweede van rechts Sergio Ramirez Mercado, vice-president van Nicaragua.

HONDURAS

SITUATIE VAN DE MENSENRECHTEN. POSITIE VAN **SALVADORAANSE** VLUCHTELINGEN

In Martelen *is Mensenwerk*, een rapport van de internationale mensenrechtenorganisatie Amnesty International dat de periode jan 1980 – medio 1983 besloeg. bracht de organisatie het volgende verslag uit over de situatie van de mensenrechten in Honduras

In de hier besproken periode heeft Amnesty International steeds meer berichten ontvangen over martelingen in Honduras De slachtoffers – zowel Hondurezen als buitenlanders – waren volgens de autoriteiten tegenrtandcrs van de Hondurese regering of hadden banden met het Salvadoraanse verzet. Onder hen bevonden zich vakbondsmensen, medici, studenten, leraren, gevluchte Salvadoraanse boeren die in kampen op Hondurees grondgebied waren ondergebracht, en Hondurezen en buitenlanders die meewerkten aan hulpprojecten voor deze vluchtelingen.
Deze misstanden duurden voort in samenhang met een onrustige situatie in de hele regio en de benoeming in januari 1982 van de eerste burgerpresident van Honduras sinds tien jaar. De martelingen en mishandelingen werden uitgevoerd door de militaire en civiele veiligheidstroepen van Honduras. waaronder de Nationale Inlichtingendienst (Departamento Nacional de Investigaciones, DIN); een in burger optredende eenheid van de Inlichtingendienst (de Cobras); het Anti-subversieve Politiekorps (Cuerpo Anti-Subversivo): de Openbare Veiligheidstroepen (Fuerzas de Seguridad Pública, FUSEP); paramilitaire ,,doodseskaders" die zijn ingesteld in de hier beschreven periode; en een aantal nieuwe groeperingen voor de bestrijding van het terrorisme, zoals de Speciale Troepen voor Oerwoud- en Nachtelijke Operaties (Tropas Especiales para Selva y Operaciones Nocturnas, TESON).

Als marteltechnieken zijn genoemd: slaan; toediening van elektrische schokken; psychologische marteling; en opsluiting in zeer kleine ruimten. Dergelijke behandelingen hebben plaatsgevonden in de behuizing van militairen en veiligheidseenheden in Tegucigalpa en andere steden evenals in kleine dorpen, waar het leger in het openbaar slachtoffers heeft ondervraagd met gebruikmaking van marteling. Buitenlandse delegaties die het land hebben bezocht, hebben foto's en getuigenverklaringen verzameld waaruit blijkt dat er waarschijnlijk is gemarteld.
Op dezelfde manier heeft een missie van Amnesty International die in 1981 een bezoek bracht aan Honduras, vraaggesprekken gevoerd met slachtoffers die verklaarden dat ze waren gemarteld terwijl ze gevangen zaten in kazernes op het platteland. Na deze missie bleef Amnesty International materiaal ontvangen waaruit op te maken valt dat marteling nog steeds een gebruikelijk hulpmiddel is, zowel bij de ondervraging van politieke verdachten als bij de intimidatie van Hondurezen en buitenlanders die in grensstreken wonen waar botsingen tussen het Salvadoraanse leger en het gewapende verzet hebben plaatsgevonden. Amnesty International heeft de beschikking gekregen over informatie waaruit de indruk ontstaat dat het Hondurese leger heeft samengewerkt met het leger van El Salvador bij acties op Hondurees en op Salvadoraans grondgebied. Tijdens deze acties werden in het wilde weg Salvadoraanse vluchtelingen, onder wie vrouwen en kinderen, aangevallen, hetgeen gepaard ging met martelingen en verminking. Amnesty International heeft materiaal waaruit kan worden afgeleid dat marteling in een aantal gevallende dood ten gevolge heeft gehad van gevangenen en dat vreedzame burgers werden gedood door soldaten die anti-oprocracties uitvoerden in gebieden bij de Salvadoraanse grens.
Dergelijke wandaden hebben zich voorgedaan zowel voor- als nadat het congres in mei 1983 een nieuwe anti-terrorismewet had aangenomen. Deze wet, die bekend staat als Decreet 33. is een wijziging van Wet 206 uit 1956, die een groot aantal activiteiten tot staatsondermijnende daden verklaart. Hiertoe behoren het verspreiden van politieke propaganda, de omgang met buitenlanders, het lidmaatschap van groepen die als ondermijnend worden beschouwd, het beschadigen van eigendommen of het vernietigen van documenten. Op grond van Decreet 33 moest bijvoorbeeld het binnenvallen van grondgebied voortaan als een terroristische activiteit worden beschouwd.
In antwoord op verzoeken van Amnesty International ten behoeve van bepaalde gevangenen ontkenden de Hondurese autoriteiten herhaaldelijk dat de personen in kwestie gevangen zaten, hoewel later bleek dat een aantal van hen wel degelijk gevangen zat en uiteindelijk werd vrijgelaten.
In februari 1983 reageerde de Hondurese regering op het rapport dat was samengesteld door de speciale rapporteur inzake Standrechtelijke of Willekeurige Executies van de VN. Over één geval, waarbij een ,,verdwenen" persoon was gemarteld en vervolgens vermoord, merkte de regering op dat er een arrestatiebevel terzake was uitgevaardigd tegen vijf soldaten en dat het recht zijn loop zou hebben. Over andere ,.verdwenen" personen zei de regering echter niets te weten, ondanks het feit dat de Hondurese pers uitvoerig melding had gemaakt van de ontdekking van hun lijken, waarop sporen van marteling ontdekt waren.

Op 22 okt. 1982 signaleerden de zeven bisschoppen van Honduras in een pastorale brief het groeiende gevaar dat het land in een spiraal van politiek geweld terechtkwam: ,,Een ander probleem, dat langzaam steeds erger lijkt te worden is dat van het geweld: terrorisme. verdwijningen. mysterieuze vondsten van lijken, overvallen, roof, ontvoeringen, individuele en collectieve onveiligheid lijken de laatste twee jaar toegenomen te zijn. Dit geweld is grotendeels het gevolg van het geweld dat in de buurlanden heerst. Maar ongetwijfeld vindt het ook zijn oorzaken in ons vaderland zelf." De bisschoppen wezen daarbij op de kloof tussen arm en rijk en de snel stijgende werkloosheid.

Volgens Alerta (april 1982) werden in de eerste tien weken van 1982 elf bankovervallen gepleegd, vijf ,,clandestiene kerkhoven" ontdekt, twee vooraanstaande ondernemers en een tiental minder bekende personen ontvoerd.

Over de periode 1 jan.-31 dec. 1983 meldde Amnesty in het Jaarboek van de Politieke Gevangenen (samenvatting 1983) o.m. het volgende:

Voor Amnesty International bleven de volgende zaken een bron van zorg: willekeurige arrestaties en detentie. martelingen, ,,verdwijningen" en buitengerechtelijke executies van zowel Hondurese als buitenlandse burgers en vluchtelingen. Eerdere gevallen van ,,verdwijningen" en buitengerechtelijke executies bleven onopgehelderd. Het Comité voor de Rechten van de Mens van Honduras (CODEH) berichtte dat 26 mensen waren ,,verdwenen" en 24 anderen om poiitieke redenen vermoord, waarvoor leden van de veiligheidsdienst of militairen verantwoordelijk werden gehouden Tevens had het comité 41 gevallen geregistreerd van mensen die om politieke redenen in 1983 waren gearresteerd. Onder de slachtoffers waren vakbonds- en boerenleiders, leraren, studenten en politici.
Verder werden vierhonderd boeren voor korte tijd gearresteerd omdat ze land hadden bezet, wat krachtens decreet 33 subversie tegen de staat was. Veiligheidsagenten in burger en militaire agenten uit El Salvador en Guatemala die de grens met Honduras hadden overschreden met stilzwijgende of openlijke instemming van Hondurese veiligheidsagenten, waren betrokken bij de detentie, martelingen, ..verdwijningen" en buitengerechtelijke executies van vluchtelingen uit El Salvador en Guatemala. Veel willekeurig gcarrestccrde gedetineerden werden incommunicado gehouden voor langere perioden dan toegestaan krachtens de Hondurese wet. Soms zouden ze zijn gemarteld.
Naar verluidt zou in het departement Olancho een groep mensen in september een gewapende aanval hebben beraamd op de regering. Ze werden door de militairen zonder bevestiging in hechtenis genomen en gemarteld, als gevolg waarvan ze zouden zijn overleden. Amnesty International deed hiernaar navraag evenals naar de gevallen van mensen die vóór 1983 waren ,,verdwenen" en wier zaken onopgehelderd bleven

In mei 1983 drong Amnesty International er bij de autoriteiten op aan een openbaar en onafhankelijk onderzoek in te stellen naar de moord op 28 maart op vier vakbondsleiders. De pers berichtte dat de drie soldaten die bij de moord betrokken waren geweest, van de leiding van het bedrijf waar de mannen werkten, een bedrag van $2.000 hadden ontvangen om de aanslag uit te voeren. De soldaten werden gearresteerd, maar zouden daarna met de hulp van hun bewakers zijn ontsnapt. Voor zover bekend was er eind 1983 nog geen opheldering in deze zaak.

Over de positie van de Salvadoraanse vluchtelingen in Honduras schreef Marc Leijendekker in het *NRC/H'blad* van 6 aug. 1983 o.m. het volgende:

In streng bewaakte kampen aan de Hondurese kant van de grens met El Salvador leven ongeveer 18.000 Salvadoranen. Vluchtelingen voor het geweld van de burgeroorlog in hun land... Mesa-Grande is het grootste van de kampen... Mesa Grande was oorspronkelijk oweezet voor 2000 tot 2500 vluchtelingen die daar zichzelf zouden moeten kunnen bedruipen. Dat er nu meer dan 10.000 vluchtelingen huizen, komt doordat veel vluchtelingen begin 1982 werden verplicht kampen op een paar kilometer afstand van de grens te verruilen voor Mesa Grande, dat ongeveer 40 kilometer verder ligt en bovendien veel geïsoleerder is.
Het officiële argument voor deze gedwongen overplaatsing was dat de veiligheid van de vluchtelingen niet gegarandeerd kon worden. Het zou voor Salvadoraanse soldaten zo dicht bij de grens gemakkelijk zijn de kampen binnen te gaan en mensen mee te nemen. Maar vluchtelingen en hulpwerkers geloven dat andere motieven een rol speelden.
Volgens de vluchtelingen werd er vlak langs de grens bewust een situatie geschapen waarin vluchtelingen uit kampen werden gehaald en gedood, door Salvadoraanse én door Hondurese soldaten. Doel zou zijn de kampen, die als potentiële steunpunten voor de Salvadoraanse guerrillastrijders werden beschouwd, verder van de grens te brengen.
Ook zou bij het Hondurese leger, hierin gesteund door de Verenigde Staten, het idee leven dat het beter is om de vluchtelingen en de internationale pottekijkers die daarbij horen

Overzicht van het aantal vluchtelingen in Midden-Amerika
(de stand van zaken per 1 augustus 1982)

Asiellanden	Salvadoriaanse vluchtelingen		Vluchtelingen uit andere landen	
	Gesteund door UNHCR	Totaal	Gesteund door UNHCR	Totaal
Belize	2.000	2.000	----------	----------
Costa Rica	8.000	10.000	1.500	5.000 (c)
Guatemala	----------	50.000/100.000	----------	----------
Honduras	14.800	17.000	10.550 (a)	12.000 (d)
Mexico	3.500	120.000	12.250 (b)	20.000
Nicaragua	5.300	22.000	50	500
Panama	1.000	1.000	200	500
	34.600	220.000/272.000	24.550	38.000

a. 10.050 Miskito-indianen uit Nicaragua en 500 Guatemalteken
b. hiervan zijn 11.250 personen Guatemalteken
c. 300 Guatemalteken, 2.700 Cubanen, 2.000 Nicaraguanen
d. 11.000 Miskitos, 1.000 Guatemalteken

(Internationale Samenwerking 12-11-1982)

uit het grensgebied te verwijderen om daar de handen vrij te hebben. Voor het geval er vanuit Honduras grote acties tegen het Salvadoraanse verzet ondernomen zouden worden, fluisteren sommige buitenlandse hulpverleners.
Het verlangen mensen zoveel mogelijk uit het grensgebied te weren zou ook de basis zijn van het feit dat het Hondurese leger eerder met het geweer dan met open armen klaarstaat voor vluchtelingen uit El Salvador, getuige bijvoorbeeld de honderden doden die vielen bij bloedbaden in 1980 en 1981 bij twee grensrivieren. Nog steeds worden hulpverleners die in opvangcentra voor vluchtelingen vlak over de grens werken, in hun taak gedwarsboomd.

Met het vertrek uit kampen bij de grens naar Mesa Grande is het probleem van de gedwongen overplaatsing nog niet voorbij voor de Salvadoraanse vluchtelingen. Er zijn plannen om de 7000 vluchtelingen die nu nog in kampen vlak langs de grens leven en zo'n 7500 van de vluchtelingen in Mesa Grande over te brengen naar kampen verder het binnenland in. Daar zou makkelijker land te vinden zijn, zodat de vluchtelingen zichzelf kunnen bedruipen. Bovendien zou hun veiligheid daar meer gegarandeerd zijn. Als nieuwe vestigingsplaats wordt gedacht aan Olancho, een provincie in het oosten van Honduras.

De Salvadoraanse vluchtelingen vertrouwen het niet: hun behoefte aan veiligheid is groter dan het verlangen weer een stuk land te kunnen bebouwen. In petities zeggen zij dat hun veiligheid in het binnenland nog minder gegarandeerd is, want de soldaten die af en toe de kampen binnengaan en mensen meenemen, komen uit Honduras en meestal niet uit El Salvador. De kleinere leefeenheden voor vluchtelingen in het binnenland zouden zich daar nog slechter tegen kunnen verweren.
Bovendien zouden de vluchtelingen in Olancho, een gebied met een fel-anti-Salvadoraanse reputatie, in een soort Wild-West situatie terecht komen, waar gewapende groepen die worden betaald door grondeigenaren het mooie ideaal van eigen stukjes grond voor vluchtelingen aan flarden kunnen schieten.
Een hoge Hondurese militair heeft onlangs tegen hulpverleners gezegd dat hij tegen hervestiging is. De Salvadoranen, halve guerrillastrijders immers, zouden de Hondurezen maar op slechte gedachten kunnen brengen.
Maar vooralsnog lijkt het erop dat deze militair voor zichzelf spreekt. Vanuit de Amerikaanse ambassade in Tegucigalpa wordt benadrukt dat hervestiging van de vluchtelingen noodzakelijk is, „voor hun eigen veiligheid."

...Het UNHCR (Hoge Commissariaat van de Verenigde Naties voor de Vluchtelingen) nam vorig jaar de verantwoordelijkheid voor de opvang van en hulp aan de Salvadoraanse en ongeveer 500 Guatemalteekse vluchtelingen over van een particuliere hulporganisatie, die na conservatieve pressie tegen het als te links beschouwde bestuur uiteen was gevallen. Bij de eigenlijke hulpverlening worden veel taken gedelegeerd aan particuliere organisaties, zoals Caritas en de Mennonitische kerk, maar de eindverantwoordelijkheid ligt bij het UNHCR. Deze is ook de bron van het geld voor voedsel, medicijnen en dergelijke.
Door medewerkers van particuliere hulporganisaties is vooral vorig jaar veel kritiek geleverd op het UNHCR. Deze organisatie zou te weinig aandacht besteden aan de opvang van de vluchtelingen en aan hun veiligheid. In het algemeen zou het UNHCR zich meer gelegen laten liggen aan goede banden met het leger dan aan de zorg voor de vluchtelingen. In dit verband wordt wel gewezen op het voorstel om in bepaalde gevallen de politie binnen te laten in de kampen...

In een kritisch Canadees rapport wordt bovendien erop gewezen dat het UNHCR meer aandacht moet besteden aan de speciale opvangcentra voor vluchtelingen uit El Salvador, een soort eerste hulp post vlak over de grens. Wanneer daar te weinig mensen zijn of wanneer de centra worden verwaarloosd, wordt het mensen uit El Salvador die willen vluchten bijna onmogelijk gemaakt veilig Honduras binnen te komen.
De situatie is echter wel verbeterd. Het aantal medewerkers van het UNHCR is uitgebreid en er wordt sneller gereageerd in geval van nood. Zo kwam het UNHCR in juni vrijwel onmiddellijk in actie toen Hondurese en Guatemalteekse soldaten (op 14 juni 1983 – red. KHA) het vluchtelingenkamp El Tesoro langs de grens met Guatemala waren binnengedrongen en zeventien (of achttien – red. KHA) mensen hadden meegenomen.
Verder, zo zeggen veel hulpverleners, moet men niet vergeten dat het UNHCR in feite weinig macht heeft. Het is een organisatie die gesteund wordt door regeringen, wat betekent dat zij erg omzichtig moet manoeuvreren.
In Honduras speelt dat des te sterker omdat het UNHCR geen juridische basis heeft om op te staan; Honduras heeft de conventie van Genève uit 1951 over de status van vluchtelingen niet erkend. Daardoor zijn de kampen bijvoorbeeld geen extra-territoriaal gebied en kunnen soldaten ei zo binnenlopen.

Inzake de periode 1 jan.-31 dec. 1984 rapporteerde Amnesty in haar Samenvatting Jaarboek 1984 het volgende over de situatie van de mensenrechten in Honduras:

Amnesty International ontving berichten dat Hondurese troepen hadden samengewerkt met militairen uit El Salvador waarbij zij misdrijven hadden begaan jegens burgers op zowel het grondgebied van El Salvador als dat van Honduras. Eenheden van de strijdkrachten en veiligheidsdiensten, zowel in uniform als burger, werden hiervoor verantwoordelijk gesteld. Deze berichten wezen tevens uit dat Hondurese troepen logistieke steun hadden verleend aan ongeregelde eenheden die gekant zijn tegen het Nicaraguaanse bewind en bekend staan als „contra's". De „contra's" zouden verantwoordelijk zijn geweest voor „verdwijningen" en buitengerechtelijke executies van Nicaraguanen en Hondurezen aan beide zijden van de grens. De autoriteiten beloofden de familieleden van de slachtoffers dat klachten betreffende schendingen van mensenrechten die in het verleden hadden plaatsgevonden, door een speciale onderzoekscommissie zouden worden onderzocht. Toen deze commissie in december een rapport publiceerde, had ze geen enkele buitengerechtelijke executie opgehelderd. De commissie deed verslag van slechts acht van de meer dan honderd „verdwijningen" die de laatste jaren in Honduras zijn voorgekomen. Het betrof hier Salvadoranen die, zo stelde het onderzoek, allen of in Honduras woonden of waren teruggebracht naar El Salvador. Familieleden zeiden echter dat ze nog steeds in het ongewisse verkeerden omtrent hun verblijfplaats.
Voorts was het verontrustend dat er was gedreigd plaatselijke vertegenwoordigers van het Comité ter Verdediging van de Mensenrechten in Honduras (CODEH) te vermoorden. Gevangenen zouden foto's van bekende voorvechters van mensenrechten te zien hebben gekregen en zijn gedwongen hen als „subversieven" te identificeren.
Amnesty International deed een beroep op de regering een onderzoek in te stellen naar berichten over marteling van negentien mensen die in september en oktober waren gearresteerd. Ze zouden zijn gemarteld om hen te laten bekennen dat ze lid waren van een gewapende oppositionele groepering. Amnesty International vroeg de autoriteiten de schuldigen op te sporen en te berechten.
Voorts bleek uit getuigenverklaringen van gedetineerden dat de gevangenissen overvol waren, dat ze bloot stonden aan pesterijen en dat ze voedsel van minderwaardige kwaliteit kregen voorgeschoteld. Dit betrof onder andere de mannengevangenis in Tegucigalpa en de vrouwengevangenis in Tamara.
(Martelen is Mensenwerk, Alerta, Jaarboek van de Politieke Gevangenen, NRC/H'blad, Samenvatting Jaarboek 1984)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

OMWENTELING IN MANILA

Op 25 februari 's avonds om 10 uur maakten radio en televisie op de Filippijnen bekend: ,,President Ferdinand Marcos heeft het Malacanang-paleis verlaten en is op weg naar zijn ballingschap" Het einde van zijn 20-jarig bewind kwam na zijn omstreden herverkiezing (zie pag. 129 e.v. en andere berichten in deze aflevering).

Intermezzo

Nog voordat de Nationale Vergadering president Marcos op 15 februari tot winnaar van de presidentsverkiezingen van 7 februari had uitgeroepen (pag. 130/1), stelde de rooms-katholieke bisschoppenconferentie van de Filippijnen in een op 14 februari uitgegeven verklaring dat het regime van president Marcos geen morele basis meer had na deze frauduleuze verkiezing.

De bisschoppen veroordeelden in het bijzonder vier praktijken: mensen werd systematisch het stemrecht ontnomen; stemmen werden op grote schaal ..gekocht"; er werd opzettelijk geknoeid met de tellingen; en door de regeringspartij KBL werd gebruik gemaakt van intimidatie. foltering, terrorisme en moord. ,,Ondanks deze duivelse parktijen, zijn wij er moreel van overtuigd dat de ware roep om verandering van het volk zich werkelijk heeft gemanifesteerd", aldus de verklaring. De bisschoppen noemden het een ernstige morele verplichting van het Filippijnse volk de regering op vreedzame en geweldloze wijze te dwingen ,,het kwaad dat zij het volk heeft toegediend" te corrigeren. ,,Als wij niets doen, dan zouden wij deel hebben aan onze eigen vernietiging als volk. Wij zouden samen met de daders van het kwaad schuldig zijn". zo stelden de bisschoppen.
Zij riepen de gelovigen op, ,,indien zij in het geloof de dingen zien zoals wij bisschoppen dat doen". samen te komen ,,om passende actie te ondernemen". Allen die aan de fraude hadden meegewerkt werden uitgenodigd het voorbeeld te volgen van de duizenden in regeringsdienst die zich ondanks overweldigende druk naar hun geweten gedroegen. Zonder Marcos bij naam te noemen, deden de bisschoppen een beroep op hem om het ,,systematischgeorganiseerde kwaad" op even systematische wijze te corrigeren.
Bij de aanvaarding van deze verklaring waren **53** van de 126 bisschoppen aanwezig; drie onthielden zich van stemming en één verliet de zaal voordat de stemmen werden uitgebracht, aldus Le Monde (20-2).
Op 15 februari stelde het Vaticaan zich achter de verklaring van de Filippijnse bisschoppenconferentie.

Op 15 februari liet de Amerikaanse president Reagan, die vier dagen eerder de schuld voor de fraude bij de Filippijnse verkiezingen bij beide partijen had gelegd, in een communiqué weten dat er sprake was geweest van ,,een fraude en geweld op grote schaal, in hoofdzaak gepleegd door de partij aan de macht". Reagan vervolgde: ,,Dat was zo extreem dat de geloofwaardigheid van de verkiezingen zowel op de Filippijnen als in de Verenigde Staten in twijfel wordt getrokken".

Desondanks was het volgens hem ,,op dit uiterst kritieke ogenblik" een eerste vereiste dat de Filippino's vreedzame middelen gebruiken om stabiliteit in hun samenleving tot stand te brengen en geweld te vermijden, ,,waarvan alleen diegenen zullen profiteren die een einde aan de democratie willen maken". Daarom riep hij beide partijen op samen aan hervormingen te werken ,.die nodig zijn om een stabiele democratie, een echt professioneel leger en een gezonde economie te garanderen".

Op 16 februari kondigde president Marcos tijdens een persconferentie in het Malacanang-paleis enkele maatregelen af die als concessies aan het adres van de VS werden beschouwd. Hij aanvaardde het ontslag van generaal Fabian Ver als stafchef van de strijdkrachten en beloofde de pensionering van veertig generaals. Voorts kondigde hij economische hervormingen aan m.b.t. de omvang van de openbare middelen, de koers van de peso en de rentestand.
Omstreeks dezelfde tijd vierde Corazon Aquino met ongeveer een half miljoen Filippino's in het Luneta-park in het centrum van Manila ,,de overwinning van het volk". Zij riep op tot een vreedzame campagne van ,,volksmacht", de ,,gelerevolutie", om binnen een half jaar een einde te maken aan het volgens haar onrechtmatige Marcos-regime. Wio Joustra berichtte in de Volkskrant (17-2):

,.Maarde campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid die Aquino aankondigde. was lang niet zo hard als werd verwacht.

Zo zullen geen dagelijkse of wekelijkse demonstraties worden georganiseerd en verlangt de oppositie ook niet van haar supporters dat ze weigeren belasting te betalen. Wel zal Aquino elke dag een radiotoespraak houden die moet worden gevolgd door een kwartier lang lawaai iiit protest tegen het Marcos-regime.
Aquino vroeg verder om een boycot van zeven banken die in handen zijn van Marcos en zijn ,,cronies" (begunstigden), waaronder de Nationale Bank van de Filippijnen, en een boycot van de staatsmedia. de grootste drank- en voedselfirma ,,San Miguel" die in handen is van de rijkste crony en volle neef van mevrouw Aquino, Eduardo Cojuangco, en van een supermarktketen die eigendom is van Imelda Marcos Verder riep zij op de betaling van water- en elektriciteitsnota's tot de laatste dag uit te stellen en om een nationale staking te houden op de dag na de inauguratie van Marcos op 25 februari''

Over de stand van zaken meldde Karel van Wolferen in *NRC/H'blad* (17-2):

,,Onder Filippijnse intellectuelen, internationale waarnemers en ook een aanzienlijk deel van de naaste volgelingen van Aquino, heerst een begrijpelijke scepsis of Cory's vreedzame ,,volksmacht'' ook al wordt het door de kerk bevorderd, opgewassen zal zijn tegen de instrumenten van de staat die Marcos ter beschikking staan.
Men vreest dat de ontspannen volksaard en nationale tegenzin om zich ergens in vast te bijten het tenslotte toch weer zullen winnen van de verontwaardiging en woede, die de Filippino's de afgelopen weken meer dan ooit aan de dag hebben gelegd. Grote segmenten van de gedesillusioneerde middenklasse en de gematigde oppositie hebben in dat geval geen andere toevlucht dan tot de Bayan en het Nationaal Democratisch Front (NDF) of daarmee gelieerde communistische mantelorganisaties. (...)
Voorlopig overweegt Aquino geen gezamenlijke protestacties met radicaal-linkse groeperingen zoals Bayan, die effectieve stoottroepen kunnen leveren in eventuele confrontaties met

Op 25 februari legde Corazon Aquino in de Club Filippino de eed als president van de Filippijnen af ten overstaan van rechter Claudio Teehankee van het Opperste Gerechtshof (r.) in aanwezigheid van (v.l.n.r.) haar dochters Pinky en Chris alsmede haar schoonmoeder Aurora Aquino.

Weekblad 55ste jaargang No. 2834, pag. 41383-41398

politie. Dit zou vrijwel zeker het einde betekenen van haar vreedzame campagne, en mogelijk het begin van een feitelijke burgeroorlog. Tegelijkertijd lijkt het erg onwaarschijnlijk dat Amerika iets zal ondernemen om Marcos uit te schakelen zolang het nog niet tot een gewelddadige confrontatie is gekomen."

Op 17 februari begon Philip Habib, de speciale afgezant van de Amerikaanse president, zijn missie op de Filippijnen (pag. 130/3). Hij voerde die dag afzonderlijke gesprekken met president Marcos, Corazon Aquino, kardinaal Jaime Sin en José Conception (voorzitter van de Namfrel). Op 18 februari zette Habib zijn overleg voort met premier Cesar Virata en minister van arbeid Blas Ople, op 19 februari met de ,,gekozen' vice-president Arturo Tolentino en op 20 februari met luitenant-generaal Fidel Ramos, die op 17 februari als stafchef van de strijdkrachten in functie was getreden, hoewel zijn voorganger Ver naar verluidt zijn bureau nog niet had ontruimd.
De woordvoerder van mevr. Aquino deelde mee dat zij Habib had voorgehouden dat ,,de crisis alleen kan worden opgelost door een snelle en ordelijke overdracht van de macht aan president Aquino voor wie het Filippijnse volk massaal heeft gekozen". Zij kondigde aan dat zij druk op Marcos zou blijven uitoefenen. Zo zouden vanaf 22 februari in tien steden demonstraties worden gehouden.
Eveneens op 17 februari riep de Hervormingsbeweging van de Filippijnse strijdkrachten (RAM)soldaten en politiemannen op geen geweld te gebruiken tegen Filippino's die protesteren tegen de verkiezingsuitslag. De in 1985 opgerichte beweging van ca. 200 voornamelijk jongere officieren verklaarde dat er ,,ernstige aanwijzingen" waren dat de wil van het volk bij de verkiezingen van 7 februari is verdraaid.
Aan de boycotoproep van mevr. Aquino werd op 18 februari op veel plaatsen gevolg gegeven. Bovendien namen toen zeven vooraanstaande zakenlieden uit de adviserende presidentiële produktiviteitsraad.

Op 19 februari liet president Marcos na spoedoverleg met zijn naaste medewerkers bekendmaken dat hij ,,zekere bevoegdheden (had) om de campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid te breken". ,,Ikzal niets doen in strijd met de wet en de grondwet. Maar ik zal de bepalingen (daarvan) ten volle uitbuiten om onrust te voorkomen", aldus Marcos. Diezelfde dag overhandigde de nieuwe Sowjet-ambassadeur Wadim Sjabalin zijn geloofsbrieven aan president Marcos. Sjabalin bracht de felicitaties van de SU – als eerste mogendheid – aan Marcos over met diens herverkiezing.

Op 22 februari maakten de waarnemend stafchef van de strijdkrachten, generaal Fidel V. Ramos (l.) en de minister van defensie. Juan Ponce Enrile, tijdens een persconferentie in het ministerie van defensie in Camp Aguinaldo hun breuk met het bewind van president Marcos bekend.

Eveneens op 19 februari kwam mevr. Aquino voor het eerst na de verkiezingen buiten Manila. Zij verklaarde in Angeles City dat ,,de boycot waartoe wij hebben opgeroepen niet slechts bedoeld is voor vandaag of deze week. Wij gaan door tot Marcos ten val is gebracht."
De Amerikaanse Senaat aanvaardde op 19 februari met 85 tegen 9 stemmen een resolutie waarin werd gesteld dat de Filippijnse verkiezingen van 7 februari waren ,,gekenmerkt door dermate wijdverbreide fraude dat zij niet kunnen worden beschouwd als een weergave van de wil van het volk van de Filippijnen". De regering-Reagan, die van een verdeelde aanpak blijk gaf, probeerde volgens waarnemers tijd te winnen: Eerst moest de terugkeer van Habib worden afgewacht.
Op 20 februari had mevr. Aquino in Manila drie afzonderlijke ontmoetingen met de Japanse ambassadeur, vertegenwoordigers van de Europese Gemeenschap en ambassadeurs van de vijf ,,neutrale" Europese staten. Zij drong er bij hen op aan geen vertegenwoordigers naar de inauguratie van Marcos te sturen. Inmiddels had nog geen Westers land Marcos gelukgewenst; de EG en andere landen besloten niet officieel aanwezig te zijn bij zijn inauguratie.
Op 21 februari, toen Habib een tweede onderhoud met mevr. Aquino had, waarschuwde stafchef Ramos president Marcos in een brief dat de situatie in de strijdkrachten ,,erg onstabiel is". Salvador Laurel, Aquino's runningmate, riep de militairen op niet te gehoorzamen aan ,,onwettige en immorele orders van een stervend bewind" en nooit te schieten op ,,landgenoten die proberen op vreedzame wijze hun verloren vrijheden te heroveren". Dezelfde dag verklaarde de linkse coalitie Bayan dat zij op 25 en 26 februari een ,,gecoördineerde nationale protestmanifestatie" zou organiseren in samenwerking met degenen die Aquino in de verkiezingen hebben gesteund. Aquino zelf had opgeroepen tot een algemene proteststaking op 26 februari. Inmiddels had Japan als eerste land zijn financiële hulp aan de Filippijnen opgeschort.

Rebellie van *Ramos en Enrile*

Op 22 februari raakten de ontwikkelingen op de Filippijnen in een stroomversnelling toen de (waarnemend)stafchef van de strijdkrachten, luitenant-generaal Fidel Ramos, en de minister van defensie, Juan Ponce Enrile, vanuit het ministerie van defensie in Camp Aguinaldo op een persconferentie bekendmaakten dat zij Marcos niet langer als president en opperbevelhebber erkenden. Zij eisten zijn aftreden en beschuldigden hem ervan de verkiezingen van 7 februari te hebben ,,gestolen" en jarenlang zijn macht te hebben misbruikt. Onmiddellijk na het bekend worden van de rebellie van Ramos en Enrile werd via de katholieke radiozender Veritas een beroep op de bevolking van Manila gedaan de straat op te gaan om een ring te vormen rond het kamp. 's Avonds koos kardinaal Sin openlijk partij voor de twee rebellen, terwijl mevr. Aquino hun actie prees en verklaarde: ,,In het belang van het Filippijnse volk vraag ik meneer Marcos nu af te treden, zodat er een vreedzame machtsoverdracht kan

Na zijn beëdiging sprak president Ferdinand Marcos vanaf het balkon van het Malacanang-paleis een menigte toe. Links zijn echtgenote Imelda Marcos.

plaatsvinden." Duizenden mensen vormden vervolgens een schild rond het complex van de rebellen die steun kregen van militaire eenheden. De Amerikaanse president Reagan legde een verklaring af waarin met instemming over Enrile en Ramos wordt gesproken.

Hieronder volgt een overzicht van de voornaamste gebeurtenissen uit de volgende drie dagen:

Zondag 23 februari. Marcos dreigt geweld te gebruiken om de opstand te breken. Ramos antwoordt: ,,Wij zijn niet van plan ons. over te geven omdat het volk achter ons staat." Tevens roept hij Marcos op afstand te doen ten gunste van oppositieleidster Corazon Aquino, die zegt dat Marcos haar het presidentschap onthoudt door de verkiezingsuitslag te vervalsen. De opstandige militairen verlaten het ministerie van defensie en trekken zich samen in het nabij gelegen hoofdkwartier in kamp Crame.

Na overleg met de teruggekeerde Habib waarschuwde president Reagan dat de VS ,,onmiddellijk" hun militaire hulp aan de Filippijnen zouden staken als president Marcos die tegen rebellerende militairen en burgers zou inzetten. Deed hij dat wel, dan zou ,,ongekende schade" worden toegebracht aan de betrekkingen tussen beide landen, aldus Reagan.

Maandag 24 februari. Luchtmachtofficieren kiezen de zijde van de rebellen. In zeven helikopters landen zij in kamp Crame. Het rooms-katholieke radiostation Veritas meldt dat Marcos en zijn familie het land hebben verlaten. Bij het hoofdkwartier van de opstandelingen leidt dit bericht tot uitzinnige vreugde van tienduizenden mensen.

Korte tijd later verschijnt Marcos op de staatstelevisie, Kanaal 4, om het bericht te ontkrachten. Hij kondigt de noodtoestand af en geeft loyale troepen de opdracht alle belangrijke posities met lichte wapens te verdedigen. Later bestormen opstandige troepen Kanaal 4 en nemen het station, na een schotenwisseling met Marcos-getrou en, over. Een persconferentie van Marcos, uitgezonden door Kanaal 4, wordt halverwege abrupt afgebroken.

Aquino-aanhangers maken vanuit het bezette televisiestation bekend dat de oppositieleidster een nieuwe regering heeft gevormd. ,,Dit is de eerste vrije uitzending van Kanaal 4'', zegt de presentator. Ramos meldt gevechten met pro-Marcos eenheden op de luchtmachtbasis Villamor nabij de internationale luchthaven van Manila.

Marcos laat via het televisiestation van een vriend weten dat hij de touwtjes in de Filippijnen nog steeds in handen heeft. ,,Ik ben niet van plan het presidentschap op te geven", zegt hij. Hij stelt de avondklok in, die door tienduizenden Filippino's wordt genegeerd. In zijn benarde positie roept de president zijn aanhang op zijn paleis te helpen verdedigen ,,zodat ook wij de volksmacht kunnen tonen".

Reeds in de loop van de morgen had de Amerikaanse regering president Marcos opgeroepen om af te treden en zijn invloed aan te wenden om een ordelijke overgang naar een nieuwe regering aan te wenden.

Dinsdag 25 februari. Marcos-getrouwe troepen die het paleis bewaken, schieten op joelende betogers die voetzoekers wierpen. Er vallen minstens acht gewonden. Terwijl Aquino door het bezette televisiestation wordt geïnterviewd vindt een vuurgevecht plaats waarbij vier mensen worden gedood. Volgens haar aanhangers hebben regeringssoldaten uit een nabij gelegen televisiestation het vuur geopend.

Aquino en Salvador Laurel worden in de Club Filippino door rechter Claudio Teehankee van het hooggerechtshof beëdigd tot president en vice-president. Ook Marcos legt de ambtseed af t.o.v. de president van het hooggerechtshof Ramon Aquino. Een televisie-uitzending van de plechtigheid in het paleis wordt afgebroken. Zijn vicepresident Arturo Tolentino, premier Cesar Virata en andere hoge medestanders zijn afwezig. Tijdens de tweevoudige beëdiging vindt bij een politiebureau een vuurgevecht plaats waarbij zeker acht mensen worden gedood. In de volgende uren brokkelt de militaire steun van Marcos snel af. De internationale luchthaven en een tweede legerkamp in Manila worden zonder slag of stoot overgenomen door de opstandelingen. Ook de televisiezender waarvan Marcos zich nog kon bedienen, valt in handen van de oppositie. Bij de strijd daar vallen zeker tien doden. Dan komt de melding dat helicopters zijn geland bij het Malacanang-paleis en dat Marcos is vertrokken naar de Amerikaanse luchtmachtbasis Clark. Het bericht wordt bevestigd door de Amerikaanse regering, die de regering-Aquino erkent.

(Voortzetting volgende aflevering)

Op 26 februari hield. president Corazon Aquino haar eerste officiële persconferentie. Zij werd geflankeerd door Salvador Laurel (l.). de nieuwe vice-president, premier en minister van binnenlandse zaken, en door Juan Ponce Enrile (r.) die minister van defensie bleef.

BELGIË

DE GEWEST- EN GEMEENSCHAPSREGERINGEN. SAMENSTELLING VAN DE RADEN VAN DE DEELGEBIEDEN. ZAAK-VAN OVERSTRAETEN

Na de verkiezingen van 13 oktober 1985 en bij het voltooien van de eerste legislatuur van vier jaar volgens het stelsel van de proportionele vertegenwoordiging, zijn de nieuwe gewest- en gemeenschapsregeringen samengesteld volgens het meerderheidsstelcel. Zowel aan Vlaamse als aan Waalse en Franstalige kant wordt de meerderheid gevormd door christen-democraten en liberalen.

De Vlaamse regering

Op 10 dec. 1985 verkoos de Vlaamse Raad de Vlaamse regering, die bevoegd is voor gewest- en gemeenschapszaken. Zij bestaat uit:

Gaston Geens, voorzitter, economie en werkgelegenheid; (CVP);
Louis Waltniel, ondervoorzitter, financiën en begroting. (PW);
Rika Steyaert, gezin en welzijnszorg (CVP);
Paul Akkermans, huisvesting (CVP);
Jan Lenssens, volksgezondheid en leefmilieu (CVP);
Jean Pede, binnenlandse zaken en ruimtelijke ordening (PVV);
Theo Kelchtermans, onderwijs en permanente vorming (CVP);
Paul Deprez, externe betrekkingen, economische prospectie, landinrichting (CVP);
Patrick Dewael, cultuur (PVV).

Waalse Gewestregering. V.l.n.r.: Amand Dalem, Albert Liénard, Charles Aubecq, Melchior Wathelet. Arnaud Decléty, Daniël Ducarme.

Op 11 december 1985 werd de Waalse gewestregering verkozen door de Waalse gewestraad. Zij bestaat uit:

Melchior Wathelet (PSC),voorzitter, algemene zaken, personeel, externe betrekkingen en nieuwe technologieën;
Charles Aubecq (PRL),begroting en financiën, gesubsidieerde werken;
Amand Dalem (PSC), huisvesting, voogdij over gemeenten en provincies;
Arnaud Decléty (PRL), economie, tewerkstelling, KMO's en middenstand;
Daniël Ducarme (PRL), leefmilieu, landbouw, bossen, jacht en visvangst;
Albert Liénard (PSC), ruimtelijke ordening, water en delfstoffen.

De Franse Gemeenschapsregering

Op 3 dec. 1985 verkoos de Franse gemeenschapsraad de Franse Gemeenschapsregering. Zij bestaat uit:

Philippe Monfils (PRL), voorzitter, administratie en personeel, begroting en financien, cultuur en sport, wetenschappelijk onderzoek, audio-visuele sector en externe betrekkingen;
André Bertouille (PRL), kunstonderwijs, familiale en sexuele opvoeding, gezondheidsbeleid, permanente opleiding en OCMW's;
Edouard Poullet (PSC), voogdij over de Franse cultuurcommissie van Brussel, minder-valieden, jeugdbescherming, gezinsbeleid, permanente jongerenvorming, RVA-vorming, schriftelijk onderwijs, derde deeltijd. immigranten en toerisme.

Vlaamse regering. V.l.n.r. vooraan: Patrick Dewael. Paul Deprez, Gaston Geens en Theo Kerlchtermans. Achteraan: Paul Akkermans, Rika Steyaert, Jan Lenssens, Louis Waltniel en Jean Pede.

Biografieën

Gaston Geens: Geboren op 10 juni 1932 te Kersbeek-Miskom. Studeerde rechten te Leuven en specialiseerde zich te Frankfurt in monetaire en financiële economie. Van de studie-dienst van de christen-democraten (CEPESS) stapte hij in 1974 over naar de senaat. Later werd hij staatssecretaris voor begroting en wetenschapsbeleid, minister van financiën, minister van begroting en de Vlaamse Gemeenschap, tevens adjunct-minister voor onderwijs. In december 1981 werd hij de voorzitter van de eerste autonome Vlaamse regering.

Louis Waltniel: Geboren op 28 augustus 1925 te Ninove. Studeerde economie te Gent en trad daarna toe tot de administratie van de buitenlandse handel. In 1965 werd hij parlementslid. Hij was in de vorige nationale regering staatssecretaris voor het openbaar ambt en financiën.

Rika Steyaert: Geboren op 21 april 1925 te Beersel. Volgde de sociale school te Brussel en trad als sociaal assistente toe tot de studiedienst van de Katholieke Arbeidersvrouwen (KAV) en werd later ondervoorzitster van de overkoepelende Algemeen Christelijke Werkersverbond (ACW). Parlementslid sedert 1973. Werd in 1979 staatssecretaris voor de Vlaamse gemeenschaw en bleef dat in de eerste regering-Geens.

Paul Akkermans: Geboren op 3 december 1923 te Antwerpen. Aannemer van beroep en

SAMENSTELLING VAN DE RADEN

VLAAMSE RAAD		WAALS GEWEST		FRANSE RAAD	
CVP	74	PSC	26	PSC	30
PVV	33	PRL	26	PRL	36
SP	48	PS	47	PS	53
VU	23	Eco	4	Eco	7
Aq	6	VU	1	FDF	4
Vl B1	1			UDRT	1
	185		104	Onaf	1*
				VU	1
					133

* Roger Nols leunt aan bij PRL
De Vlaamse Raad wordt voorgezeten door Frans Grootjans (PVV).
De Waalse Gewestraad wordt voorgezeten door Charles Poswick (PRL).
De Franse Gemeenschapsraad wordt voorgezeten door Jean-Pierre Grafé (PSC)

sedeit 1965 senator Hij is nationaal voorzitter van het Nationaal Christelijk Middenstandsverbond (NCMV). Was in de eerste regering-Martens staatssecretaris voor streekeconomie en in 1981 werd hij minister in de eerste regering-Geens

Jan Lenssens: Geboren op 20 augustus 1935 te Dendermonde. Studeerde aan de sociale school te Heverlee en trad dan tor tot het Algemeen Christelijke Vakverbond (ACV). Parlementslid sedert 1974 Was minister in de eerste regering-Geens.

Jean Pede: Geboren op 7 januari 1927 te Ouderiaarde Studeerde rechten en notariaat aan de VIJR te Brussel Notaris van beroep. Parlementslid sedert 1965. Was van 1981 tot 1985 voorzitter van de Vlaamse Raad.

Theo Kelchtermans: Geboren op 27 juni 1943 te Peer. Studeerde psychologie te Leuven Parlementslid sedert 1981

Paul Drprez Geboren op 22 mei 1937 te Kortrijk Studeerde rechten en notariaat te Leuven. Parlementslid sedert 1983

Patrick Dewael: Geboren op 13 oktober 1955 te Lier Studeerde rechten en notariaat aan de VUB te Brussel en is adookaat van beroep Hij is parlementslid sedert 13 oktober 1985

Melchior Wathelet: Geboren op 6 maart 1949 te Petit-Rechain. Studeerde rechten en economie te Luik en is Master of Laws van de Harvard-universiteit. Hij brak zijn academische loopbaan af om in de politiek te gaan. Parlementslid sedert 1977 en was in de eerste regering-Martens staatssecretaris voor het Waalse gewest. In 1981 werd hij het enige PSC-lid van de Waalse gewestregering.

Charles Aubecq· Geboren op 23 augustus 1926 te Corroy-le-Grand Ondernemer. Parlementslid sedert 1981.

Amand Dalem: Geboren op 5 juni 1938 te Comblain-Feron Studeerde economie en financiele wetenschappen te Luik. Aannemer. Parlementslid sedert 1979

Arnaud Decléty: Geboren op 24 augustus 1933 te Doornik. Is burgerlijk ingenieur, licentiaat in de wiskunde en physica, licentiaat in politieke wetenschappen Industrieel. Parlementslid sedert 1981

Daniël Ducarme Geboren op 8 maart 1954 te Luik. Volgde de sociale school te Brussel. Kamerlid sedert 1981

Albert Liénard: Geboren op 9 januari 1938 te Quaregnon Regent in wetenschappen en aardrijkskunde. Parlenientslid sedert 1979.

Philippe Monfils: Geboren op 4 januari 1939 te Luik. waar hij ook rechten studeerde en een academische loopbaan startte Evolueerde van de PSC naar het Rasseniblement Wallon en verder naar de PRL. Parlementslid sedert 1981 en minister in de vorige Franse gemeenschapsregering

André Bertouille Geboren op 29 januari 1932 te Ronse Studeerde adniinistratief recht Parlementslidsedert 1977. Hij was eerst staatssecretaris voor het Waals gewest Werd in 1981 Waals gewestminister. In 1983 kreeg hij de nationale portefeuille van onderwijs, die hij tijdens het jongste formatieberaad verspeelde door voor nog honderden miljoenen dossiers goed te keuren. toen hij hoorde dat er een scholenbouwstop was overeengekomen

Edouard Poullet: Geboren op 1 augustus 1929. Studeerde rechten (in het Nederlands) en economie (in het Frans) te Leuven Hij is hoogleraar aan de VCL Parlementslid sedert 1978

De zaak-Van Overstraeten

Na een langdurige en zeer woelige vergadering, heeft de Waalse Gewestraad op 27 november 1983 VU-senator Toon Van Overstraeten, die via de apparentering in het Waals Brabantse arrondissement Nijvel werd verkozen, niet toegelaten als lid van de Waalse Gewestraad. Dat gebeurde nadat PS, Ecolo en Van Overstraeten de zitting hadden verlaten. De schrapping van de VU-senator gebeurde door 52 leden op de 104. Eerder in het debat had Van Overstraeten erop gewezen dat hij van rechtswege lid is van de Waalse Raad. .,Ik ben hier op een absurde, maar volkomen wettelijke manier gekomen. Mijn verkiezing toont de gebrekkigheid aan van de staatshervorming", zo zei hij.

Het feit dat deze schrapping niet bij volstrekte meerderheid van de helft van de leden plus één werd beslist, was voor Van Overstraeten en de Waalse socialisten grond tot het inzetten van een procedure bij de Raad van State en de gewone rechtbanken.

Op 3 december 1985 werd Van Overstraeten ook uit de Franse Gemeenschapsraad geschrapt Op die vergadering bleek tevens een breuk te bestaan binnen het FDF Spaak en Lagasse kondigden aan dat zij een . technische fractie zullen vormen met de PS Clerfayt en Désir blijven volwaardige FDF'ers

Van Overstraeten is lid van de Waalse Gewestraad en Franse Raad krachtens de bijzondere wet op de staatshervorming van 8 augustus 1980. Daarin wordt gesteld dat de Waalse Gewestraad bestaat uit de leden van de Franse taalgroep van Kamer en Senaat, die rechtstreeks verkozen zijn in de provincies Henegouwen, Luik, Luxemburg en Namen, alsook in het arrondissement Nijvel

Het feit dat Van Overstraeten zijn eed als senator in het Nederlands heeft afgelegd verandert hieraan niets Alleen de parlementsleden van het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde, de provinciale senatoren en de nationaal gecoöpteerde senatoren kunnen door de taal van hun eedaflegging hun taalgroep kiezen. De andere parlementsleden hebben deze keuze niet.

In 1978 deed zich een gelijk soortig geval voor in de Franse Cultuurraad, toen in het arrondissement Nijvel een PVV-senator mevr. Aline Bernaerts-Viroux, werd verkozen (Zie pag. 71-1979).

NEDERLAND

WIJZIGINGEN IN DE BELASTINGHEFFING MET INGANG VAN 1 JANUARI 1986.

Op pag. 60/3 e.v. is een overzicht gegeven van de wijzigingen in de belastingheffing. die zich m.i.v. 1 jan. 1986 hebben voorgedaan. Dit overzicht was niet volledig.

Hierna volgen nog enkele gegevens m.b.t. de veranderingen in de rechten van successie en van schenking.

Vrijstellingen successierecht
(tussen haakjes bedragen voor 1985)

Echtgenoten
vrijstelling: f 454.981 (*f* 444.317)

Jonge kinderen
vrijstelling: *f* 6.600
(*f* 6.348) per jaar beneden 23 jaar met een minimum van *f* 13.000 (*f* 12.693)

Oudere kinderen
vrijstelling: *f* 13.000
(*f* 12.695) voor kinderen ouder dan 23 jaar. mits de verkrijging niet meer bedraagt dan *f* 38.999 (*f* 38.085)

Invalide kinderen
vrijstelling als kinderen beneden 23 jaar. met minimum van *f* 19.499 (*f* 19.042)
vrijstelling: f 13.000
(*f* 12.695) voor kinderen ouder dan 23 jaar

Ouders
vrijsteling: f 64.997 (*f* 63.474)

Andere bloedverwanten in rechte lijn
drempel van *f* 13.000" (f 12 695)

Ongehuwden samenwonenden
Voor ongehuwd samenwonenden die na hun 22e jaar tenminste 5 jaren met erflater tot diens overlijden hebben samengewoond geldt:
- indien sprake is van een zogenaamde tweerelatie (zie hiervoor noot 2. onderdeel a. bij de tabel Tarief van het Successierecht)
vrijstelling van 1434.981 (f 444.317);

Onder drempel wordt verstaan een vrijstelling die in beginsel vervalt als de verkrijging het maximum van de vrijstelling te boven gaat.

Tarief van het successierecht en van het schenkingsrecht voor 1986

Indien geerfd of verkregen wordt door:											
			I. echtgenoot, kinderen, afstammelingen in tweede of verdere graad[1]) of een verkrijger als hierna onder [2]) vermeld			II. broers, zusters, hloedverwanten in rechte opgaande lijn			III. andere verkrijgers, uitgezonderd de rechtspersonen die vallen onder het tarief van 11%	
tussen (1)		en (2)	a		b	a		b	a		b
(1)		(2)									
f 0 –	f	32500	f 0		5%	f 0		26%	f 0		41%
f 32.500 –	f	65.000	f 1.625		8%	f 8.450		30%	f 13.325		45%
f 65.000 –	f	129.997	f 4.425		12%	f 18.200		35%	f 27.950		50%
f 129.997 –	f	259.992	f 12.024		15%	f 40.948		39%	f 60.448		54%
f 259.992 –	f	519.980	f 31.523		19%	f 91.647		44%	f 130.645		59%
f 519.980 –	f	1.299.945	f 80.921		23%	f 206.041		48%	f 284.038		63%
f 1 299 945 –	en het hogere bedrag van de belaste verkrijging		f 260 313		27%	f 580 424		53%	f 773 416		68%

a) Belasting over het in kolom (1) genoemde bedrag.
b) Heffingspercentage over het gedeelte van de (belastei verkrijging. dat ligt tussen de bedragen van kolom (1) en kolom (2).

[1]) Voor afstammelingen in de tweede of verdere graad bedraagt de belasting het ingevolge deze kolom verschuldigde. vermeerderd met 60% daarvan.

[2]) Onder verkrijger in tariefgroep I wordt verstaan een verkrijger – niet zijnde de echtgenoot – die:
a. tot het tijdstip van het overlijden of de schenking samen met de erflater of de schenker na hun 22e jaar gedurende een aaneengesloten periode van ten minste 5 jaren en met geen ander dan met een of meer kinderen jonger dan 27 jaar van een van hen of van hen beiden een gemeenschappelijke huishouding heeft gevoerd. Met een kind wordt gelijkgesteld een pleegkind, waaronder voor de toepassing van dit lid wordt verstaan een kind dat door de verkrijger en de erflater of de schenker als een eigen kind is onderhouden en opgevoed:
b. tot het tijdstip van overlijden of de schenking samen met de erflater of de schenker na hun 22e jaar anders dan bedoeld onder letter a gedurende een aaneengesloten periode van ten minste 5 jaren een gemeenschappelijke huishouding heeft gevoerd.

indien sprake is van een zogenaamde meerrelatie (zie hiervoor noot 2. onderdeel b. bij de tabel Tarief van het Successierecht)
vrijstelling van *f* 227.491 (*f* 222.159);

Heeft de samenleving 4, 3 of 2 jaar geduurd, dan bedraagt in beide hiervoor genoemde gevallen
de vrijstelling respectievelijk j181.992. *f* 136.495 of f 90.997 (*f* 177.727, f 133.296 of f 88.864)

Rechtspersonen die vallen onder het tarief van 11""
drempel van f 13.000 (j12.695) indien en voorzover aan de verkrijging niet een opdracht is verbonden die aan de verkrijging het karakter ontneemt van te zijn geschied in het algemeen belang.

Alle andere gevallen
drempel van j1.299 (f 1.269).
Op de vrijstellingen van echtgenoten. kinderen tot 23 jaar, en ouders worden eventuele pensioenrechten in mindering gebracht (bij echtgenoten en ongehuwd samenwonenden voor de helft). Deze vermindering is echter aan een maximum gebonden.
De vrijstelling voor echtgenoten en ongehuwd samenwonenden kan nooit minder bedragen dan f 129.994 (f 126.947). Voor kinderen tot 23 jaar bedraagt de vrijstelling nooit minder dan *f* 13.000 (f 12.695) en is het kind invalide, dan bedraagt de vrijstelling nooit minder dan f 19.499 (*f* 19.042).
Ouders hebben een vrijstelling die nooit minder dan f 13.000 (f12.695) kan bedragen.

Bij liet *parlement* aanhangige *wetsvoorstellen* dze *bij* aanvaardzng *in* 1986 tot aanvulling of *wijziging* van de hzervoor gepubliceerde gegevens *kunnen* leiden

Uitbreiding van de ondernemingsvrijstelling in de vermogensbelasting.

Wijziging van de landbouwvrijstelling voor de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting.

Wijziging van de Wet op de omzetbelasting 1968 (aanpassing aan de 10e BTW-richtlijn).

Verlaging van het tarief van de vennootschapsbelasting tot 42 percent en in verband daarmee verhoging van de zelfstandigenaftrek in de inkomstenbelasting, alsmede wijziging van de vermogensaftrek in de vennootschapsbelasting.

Tijdelijke fiscale maatregelen ter bevordering van het gebruik van ongelode benzine en de aankoop van schone personenauto's.

Wijziging van de inkomstenbelasting (belasten van aanspraken op verstrekkingen ingevolge de Ziekenfondswet bij bepaalde periodieke uitkeringen)

Wijziging van de Wet investeringsrekening, de Wet op de inkomstenbelasting 1964, de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 en de Algemene wet inzake rijksbelastingen (afschaffing negatieve aanslag in het kader van de Wet investeringsrekening).

Aangekondzgde *wetsvoorstellen* dze *bij* aanvaarding door het parlement zit 1986 tot aanvulling of *wijziging* valt de hiervoor *gepubliceerde* gegevens *kunnen leiden*

Wetsvoorstel tot aanscherping van sancties op het gebied van belastingen.

Wetsvoorstel tot berekening van rente inzake belastingen en premies volksverzekeringen.

CONSEQUENTIES PRIJSDALING RUWE OLIE VOOR RIJKSBEGROTING. „AARDGASBRIEF" PREMIER LUBBERS

Op 24 januari lekte de inhoud uit van een brief, die premier Lubbers kort tevoren had verzonden aan de ministers Ruding (financiën) en Van Aardenne (economische zaken) en die op 24 januari was rondgedeeld in het kabinet.
In deze brief stelde de premier voor om in een extra kabinetsvergadering op 28 januari overleg te voeren over een pakket van nieuwe bezuinigingsmaatregelen van f 5 mrd voor het jaar 1987. De reden hiervoor was de voorzienbare verdere vermindering van de inkomsten voor de overheid uit de aardgasopbrengsten als gevolg van de daling van de prijs voor ruwe olie. die medio december 1985 was opgetreden en die zich in het begin van 1986 voortzette; de verkoopprijs van het Nederlandse aardgas is gekoppeld aan die van ruwe olie.
In de begroting voor 1986 was al een vermindering van de aardgasopbrengsten voor de jaren 1986 en 1987 voorzien als gevolg van een dalende afzet (van f 23,8 mrd in 1985 naar f 17,9 mrd in 1986 en f 15,4 mrd in 1987); daar bovenop zou nu een nieuwe opbrengstvermindering komen van naar schatting f 5 mrd als gevolg van de daling van de olieprijs (zie pag. 14812 e.v.-1986), alsmede van aanhoudende vermindering van de waarde van de Amerikaanse dollar, de munt, waarin de prijs van olie wordt uitgedrukt.
Lubbers schreef in zijn brief, dat hij snelle maatregelen, die op 1 januari 1987 effectief moeten zijn, geboden achtte, nu ,,alles er op wijst, dat de energieprijzen een veel grotere duikvlucht nemen dan in de begroting is voorzien".
Met de fractievoorzitters van de regeringspartijen in de Tweede Kamer achtte de premier volgens zijn brief ,,ook spoedoverleg gewenst".

,,Demarge die in de berekeningen leek te zitten voor wat betreft olieprijs, dollars en dollarkoers blijkt geheel verbruikt te zijn. Datzelfde lijkt het geval voor wat betreft de marge die voortvloeit uit een wat hoger afzetvolume dan voorzien."
Lubbers' brief geeft, soms vragenderwijs, een overzicht van mogelijke maatregelen. Daartegen heeft vicepremier Van Aardenne op 24 januari in het kabinet al als eerste bezwaar ingebracht dat zij voor circa 3,5 miljard neerkomen, op lastenverzwaring voor burger en bedrijfsleven. Volgens Van Aardenne en de andere VVD-ministers zou zo'n hoofdaccent schadelijk zijn voor het economisch herstel en moet de nadruk eerder liggen op verdere beperking van de collectieve uitgaven.
Een vraag voor enkele ministers bleek ook of het kabinet in januari van het verkiezingsjaar 1986 al dergelijke ingrijpende maatregelen moet gaan treffen voor 1987 in plaats van daarmee te wachten tot de kabinetsformatie.

In zijn brief schrijft Lubbers dat ,.zich laat berekenen dat in '87 de daling van de rijksontvangsten de daling van de uitgaven aanzienlijk zal overtreffen (...) Dat verschil bedraagt 1,25 procent van het nationaal inkomen. zeg vijf miljard gulden. Indien we al de hypothese zouden hanteren om in dat jaar te volstaan met een constant houden van het financieringstekort zou uit dien hoofde al vijf miljard omgebogen moeten worden en bij een verlaging van het financieringstekort een dienovereenkomstig bedrag. Deze simpele constatering brengt nog eens in herinnering hoe zwaar de begroting-'87 al wordt zonder additionele aardgastegenvallers'', aldus Lubbers.
Extra afzetmogelijkheden voor aardgas zijn er volgens de premier nauwelijks. Hij twijfelt aan argumenten voor aparte accijnsverhoging op benzine en dieselolie In de collectieve sector (,,traditionele ombuigingen") wil Lubbers ,,paardemiddelen niet uit de weg gaan" maar hij waarschuwt tevens dat bevriezingsmaatregelen daar, mede wegens de lage inflatie. weinig extra's opleveren.
De premier noemt in zijn brief als mogelijke maatregelen onder andere wel: het afschaffen van de vermogens- en voorraadaftrekregeling in het bedrijfsleven (opbrengst 2300 miljoen gulden), een eerste vermindering van WIR-premies met 25 procent vastleggen per 1 juli '87 (f 500 miljoen), de lagere gasprijzen voor grote bedrijven (giganten)en het zg. potjescontract (specialestroomtarieven Hoogovens) .,ter discussie stellen". Voorts: de gasprijzen voor tuinders laten doorstijgen en hen voorshands niet als grootgebruikers met lagere tarieven gaan behandelen en hetzelfde doen met stikstof- en methanolproducenten en deze laatste groep bovendien het industriële prijsvoordeel van 5 cent per m3 af te nemen.

Na de ministerraadsvergadering van 24 januari sprak premier Lubbers op de wekelijkse persconferentie al van de dramatische gevolgen voor de schatkist van de daling van de olieprijzen. De financiële nadelen voor het rijk zullen de voordelen voor bedrijven en burgers ver overtreffen. ,.En ook voor die bedrijven en burgers zal het wellicht anders uitpakken, want het is de vraag wat het rijk zal doen om de tegenvallers op te vangen", aldus Lubbers.

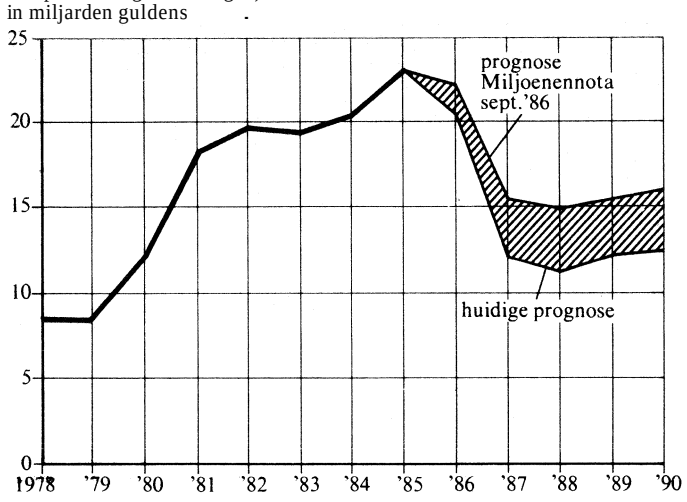
Verdeelde reactie regeringspartijen

De regeringspartijen CDA en VVD hebben verdeeld gereageerd op de ,,aardgasbrief'' van premier Lubbers.

De VVD-fractie in de Tweede Kamer vindt dat de nieuwe tegenvallers voor 1987 volledig moeten worden gecompenseerd door bezuinigingen op de collectieve uitgaven. Lastenverzwaring voor burgers en bedrijfsleven acht zij onnodig en ongewenst.
De fractie van het CDA meent daarentegen dat ook burgers en bedrijfsleven de lasten van de ..nationale verarming" moeten dragen, zoals premier Lubbers heeft gesuggereerd.
De financiële specialist van de VVD-fractie, De Korte, noemt de brief over de tegenvallende aardgasbaten .,paniekvoetbal van de premier dat we niet van hem gewend zijn". Pas aan het eind van de winter moet de balans worden opgemaakt, aldus De Korte.

CDA–fractievoorzitter De Vries meent dat het nemen van maatregelen primair de verantwoordelijkheid is van een nieuw kabinet. Het vroegtijdig nemen van maatregelen moet evenwel niet uit de weg worden gegaan, maar net als de VVD vindt De Vries dat er eerst een duidelijk beeld van de omvang van de tegenvallers moet zijn.
De Korte schat de tegenvaller voor 1987 op drie miljard gulden. Rekening houdend met de al voorziene tegenvaller van zes miljard gulden in de meerjarenramingen, die voor 1987 per saldo neerkomt op een verschil van twee miljard gulden tussen collectieve ontvangsten en uitgaven, moet er volgens hem nog vijf miljard gulden worden bezuinigd – het bedrag dat Lubbers noemde. Daarnaast is er in dat jaar nog eens drie miljard nodig voor terugdringing van het financieringstekort. Samen acht miljard, aldus De Korte.
Volgens hem moet dit bedrag geheel worden opgebracht door ombuigingen op de collectieve uitgaven, zoals in het nieuwe verkiezingsprogramma van de VVD is vastgelegd.
De fractie van de PvdA vindt de lastenverzwaring die Lubbers in zijn brief voorstelt .,een richting, die ons aanstaat".
Net als Lubbers vindt deze partij dat het gat in de schatkist zo snel mogelijk moet worden gedicht. En ook de PvdA stemt in met lastenverzwaring voor het bedrijfsleven. Maar verder dan zeven miljard ombuigen in 1987 zou Lubbers dan niet kunnen gaan, daarna zou hij toch moeten stoppen.
Want het bedrag dat de PvdA volgens haar verkiezingsprogramma voor de hele periode '87/'90 wil ombuigen, is namelijk niet meer dan zeven miljard.

Aardgasinkomsten van de Nederlandse overheid (inclusief vennootschapsbelasting uit aardgas)
in miljarden guldens

Debat Tweede Kamer

In de ochtend van 28 januari vond de door premier Lubbers bijeen geroepen extra vergadering van de ministerraad plaats. Vervolgens kwam de premier in de middag op verzoek van de fractie van de PvdA in de Tweede Kamer uitleg geven.
In de Tweede Kamer zei premier Lubbers, dat de extra tegenvallende aardgasbaten in 1987 urgent genoeg zijn om nu aan de orde te stellen, maar aan overhaaste maatregelen bestaat naar zijn zeggen geen behoefte. Van spoedberaad van het kabinet was die ochtend dan ook geen sprake geweest.
Een brede meerderheid in de Kamer gaf te kennen er geen behoefte aan te hebben dat het zittende kabinet over zijn graf heen regeert. Volgens fractieleider De Vries van het CDA zou, wanneer er sprake zou zijn van een noodtoestand, de situatie anders zijn.

Lubbers deelde de Kamer mee dat minister Ruding (financiën) en hijzelf in het kabinet twee zaken aan de orde wilden stellen, waaraan men op 24 januari in het kabinet niet meer was toegekomen: de procedure rond de voorbereiding van de begroting voor 1987 en de problemen die kunnen ontstaan als de olieprijs op langere termijn aanzienlijk lager blijft dan de 25 dollar per vat waarmee het kabinet tot dan toe bij de meerjarenramingen rekening heeft gehouden.
De reeds in de Miljoenennota van september vorig jaar geraamde tegenvallers van 6,4 miljard gulden voor 1987 maken volgens Lubbers al ruim vijf miljard ombuigingen nodig in dat jaar. Extra tegenvallers zouden een ,,forsadditioneel probleem" betekenen.
Hij zegde fractieleider Den Uyl van de PvdA toe later aan de Kamer een verslag te doen over de stand van zaken.

Uyl drong aan op zodanige maatregelen, een ,kommo' kabinet, gesteld voor het vraagstuk van de extra tegenvallers, niet slechts nog de keus heeft uit bezuinigingen op de collectieve sector. Hij was het eens met Lubbers dat lastenverzwaring voor het bedrijfsleven, dat profiteert van de dalende energieprijzen, niet buiten beschouwing mocht blijven.

Fractieleider Nijpels van de W D nam daartegen juist stelling. Het bedrijfsleven moet volgenshem niet worden opgezadeld met lastenverzwaring nu het net weer wat beter gaat. In het verleden zijn de aardgasbaten vooral de collectieve sector ten goede gekomen. Daarom is er geen reden nu deze sector te ontzien. Lastenverzwaring verslechtert de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven ten opzichte van het buitenland dat ook van de dalende energieprijzen profiteert. zo betoogde Nijpels.

Minister Ruding zei op 28 januari desgevraagd in de televisierubriek Den Haag Vandaag, dat het volledig ontzien van het bedrijfsleven, zoals de W D wil, ,,onevenwichtig" is. De lasten moeten evenwichtig worden verdeeld over burgers. overheid en bedrijfsleven, aldus Ruding.
Fractieleider De Vries van het CDA erkende op 28 januari in de Kamer dat de ombuigingsproblematiek door de tegenvallers groter is geworden dan bij de opstelling van de verkiezingsprogramma's was voorzien,

ZUIDOOST-AZIE EN VERRE OOSTEN

FILIPPIJNEN

ONTWIKKELINGEN VOOR DE PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Aan de vervroegde presidentsverkiezingen van 7 februari 1986 (pag. 129 e.v.) gingen behoudens de reeds vermelde ontwikkelingen (pag. 13113 e.v.) ook nog de volgende gebeurtenissen vooraf.

Op 1 dec. 1985 liet mevrouw Corazon Aquino. weduwe van de vermoorde oppositieleider Benigno Aquino. doorschemeren dat zij zich kandidaat zou stellen voor de presidentsverkiezingen. De beweging „Cory Aquino for president" had 1,2 mln handtekeningen ingezameld om haar daartoe over te halen.

Vrijspraak verdachten in proces-Aquino

Op 2 dec. 1985 werden generaal Fabian Ver en 25 medebeklaagden door het civiele gerechtshof in Manila vrijgesproken van betrokkenheid bij de moord op oppositieleider Benigno Aquino. De drie rechters waren eenstemmig van oordeel dat Aquino op 21 aug. 1983 door Rolando Galman werd doodgeschoten.

De rechters sloten zich bij de argumenten van de verdediging aan en accepteerden volledig de door president Marcos en de strijdkrachten gehuldigde versie van de moord. Daarmee verwierpen zij de bevindingen van de door Marcos ingestelde commissie van onderzoek onder leiding van mevrouw Corazon Juliano Agrava welke in oktober 1984 in twee rapporten had geconcludeerd dat Aquino het slachtoffer was geworden van een militaire samenzwering en dat hij was doodgeschoten door een van de militairen die hem op de vliegtuigtrap begeleidden (zie pag. 705/3-1984).

Sinds de publikatie van bovengenoemde rapporten was de zaak-Aquino op 25 okt. 1984 overgedragen aan de regeringsombudsman voor onderzoek en vervolging. Deze benoemde een team van drie leden onder voorzitterschap van de plv. ombudsman, Manuel Herrera (zie pag. 70711-1984).

Dit team vaardigde op 5 nov. 1984 een dagvaarding uit waarin generaal Fabian Ver en 25 anderen, die in de rapporten van de commissie-Agrava werden genoemd, werd gelast binnen tien dagen te reageren op de beschuldiging inzake de dubbele moord op Benigno Aquino en Rolando Galman.

Op 23 jan. 1985 werden deze 26 personen door rechter Bernardo Fernandez, de Tanodbayan (ombudsman). in staat van beschuldiging gesteld. Generaal Luther Custodio, de chef van de luchtvaartveiligheidsdienst, en 16 andere militairen werden beschuldigd van rechtstreekse betrokkenheid bij een militair komplot om Benigno Aquino te doden en de moorden op Aquino en Rolando Galman. Generaal Ver. generaal-majoor Prospero Olivas (de politiechef van Groot-Manila) en zes andere militairen werden beschuldigd van medeplichtigheid aan een poging om het komplot te verhullen nadat de twee moorden waren gepleegd. Tenslotte werd een burger, de zakenman Hermilio Gosuico, beschuldigd van medeplichtigheid aan de samenzwering.

Op 24 jan. vaardigde rechter Manuel Pamaran arrestatiebevelen uit voor de 26 beschuldigden. De volgende dag meldden de generaals Ver en Olivas zich bij de rechtbank: zij werden na betaling van een borgsom van 30.000 pesos op vrije voeten gesteld.

Ook de zakenman Hermilio Gosuico werd na het betalen van een borgsom vrijgelaten.

De overige 23 militaire beklaagden moesten in opdracht van rechter Pamaran (25 jan.) naar de staatsgevangenis Puntinlupa worden overgebracht, maar na petities van twee militaire commandanten herzag de rechter zijn opdracht en werden de beklaagden in militaire detentie geplaatst.

Op 1 febr. werden de 26 verdachten formeel voor de rechtbank aangeklaagd. Allen verklaarden onschuldig te zijn aan het hun ten laste gelegde.

In een de volgende week gepubliceerde samenvatting van de aanklacht werd gesteld dat Aquino ,,werd vermoord terwijl... hij de vliegtuigtrap afdaalde belegeid door (sergeant Arnulfo) de Mesa, (sergeant Claro) Lat, (politiesergeant Rogelio) Moreno en (sergeant Filomeno) Miranda".

Na tweemaal te zijn verdaagd begon het proces tegen de 26 beklaagden op 22 febr. voor de „Sandiganbayan" (een sinds 1978 bestaand administratief hof). samengesteld uit de rechters Manuel Pamaran (voorzitter), Augusto Amores en Cruz.

President Marcos maakte op 26 febr. bekend dat generaal Fabian Ver, die hij op 24 okt. 1984 tijdelijk uit zijn functie had ontheven (pag. 707/1-1984), opnieuw als stafchef van de strijdkrachten zou worden geinstalleerd als hij werd vrijgesproken.

Op 26 sept. werd het proces afgesloten na zeven maanden van hoorzittingen, waarin 92 getuigen werden opgeroepen. De *Volkskrant* (27-9) berichtte:

De verdediging kwam tijdens het proces met 37 getuigen, onder wie zeven beklaagden, om de theorie te steunen dat Aquino. die op de vliegtuigtrap werd vergezeld door ongewapende militaire begeleiders, door Galman is doodgeschoten.

De aanklagers riepen 55 getuigen op en overlegden foto's en videobanden om aan te tonen dat Aquino op de vliegtuigtrap werd doodgeschoten door een soldaat. Er was slechts één getuige die verklaarde een soldaat te hebben zien schieten (Rebecca Quijano). Andere ooggetuigen zeiden dat alleen militairen in een positie waren om te schieten. maar dat zij niet hebben kunnen zien wie de dodelijke schoten heeft gelost.

In de volgende chronologie worden enkele gebeurtenissen tijdens het proces gememoreerd.

1 maart 1985 – Rechter Pamaran bepaalt dat de beklaagden de rechtzittingen niet hoeven bij te wonen, tenzij hun aanwezigheid voor identificatie door getuigen wordt verlangd.

2 mei – Mevrouw Rebecca Quijano, een 32-jarige zakenvrouw. legt een twee uur durende getuigenis af. Zij zat in het toestel waarmee Benigno Aquino op 21 aug. 1983 in Manila aankwam. Zij verklaart dat drie militairen Aquino uit het vliegtuig naar buiten hadden begeleid en dat zij vanuit een zijraam had gezien hoe één militair in khaki-uniform met een pistool Aquino op de vliegtuigtrap in het achterhoofd schoot. Mevrouw Quijano stond bekend als

Op 1 februari 1985 werden de 26 verdachten in de zaak-Aquino formeel voor de rechtbank aangeklaagd. Staande (v.l.n.r.):generaal Luther Custodio. generaal-majoor Prospero Olivas, Hermilio Gosuico en generaal Fabian Ver

„the crying lady", omdat zij kort na de moord huilend uit het vliegtuig was gekomen. Zij zou toen tegen journalisten hebben gezegd. „Waarom huilt u niet? Zij hebben hem al doodgeschoten. In haar getuigenis onthulde mevrouw Quijario dat zij na het verlaten van het vliegtuig door kolonel Vicente Tigas was bedreigd. Zij was daarna ondergedoken en had ook niet voor de commissie-Agrava durven getuigen. Na haar getuigenis zag de verdediging af van een kruisverhoor.

8 mei – Advocaten van de beschuidigden dienen een verzoek in om mevrouw Quijano alsnog te mogen ondervragen.

6 juni – Mevrouw Quijano verschijnt opnieuw in de rechtszaal voor een kruisverhoor door de verdediging. Advocaat Rodolfo Jimenez komt met documenten om aan te tonen dat tegen mevrouw Quijano elf aanklachten wegens (financiële) delicten waren ingediend (door advocaten van de tegenpartij) werd gesteld dat die op één na waren ingetrokken) en dat zij in 1982 in een psychiatrische inrichting te Hongkong was opgesloten. nadat zij tweemaal in de gevangenis aldaar zelfmoord had willen plegen. Het psychiatrisch onderzoek „kon haar waarnemingsvermogen hebben aangetast", aldus Jimenez. die daarmee een ontoerekeningsvatbaarheid suggereerde.
Mevrouw Quijario erkende dat zij in Hongkong zes maanden lang gevangen had gezeten op beschuldiging van gestolen travellers' cheques. Toen een verzoek om op borgtocht te worden vrijgeiaten was afgewezen, was zij in hongerstaking gegaan en had zij twee maal getracht zelfmoord te plegen. Daarop was zij in 1982 in een psychiatrische inrichting opgesloten.
Mevrouw Quijano zei echter tegen rechter Pamaran dat zij in Hongkong voor geen enkel misdrijf was veroordeeld. Zij voegde daaraan toe: „Zelfs al ben ik de slechtste persoon in de hele wereld. dan verandert dat nog niet wat ik zag, dat de metrocom (soldaat)senator Aquino doodde."
Tijdens het kruisverhoor bevestigde mevrouw Quijano nog dat zij „zeer bitter" tegenover militairen was. sinds haar vader in militaire hechtenis overleed kort nadat hij in 1981 op beschuldiging van fraude was gearresteerd.
Tegenover de San Francisco Examiner (1-12-1985) verklaarde mevrouw Quijano later dat haar tussen 2 mei en 6 juni een som van 2 min pesos was aangeboden om haar getuigenis te wijzigen.

13 juni – De rechtbank weigert de getuigenverklaringen die de generaals Ver en Olivas alsook zes andere militairen tegenover de commissie-Agrava hadden afgelegd als officieel bewijsmateriaal tegen hen te aanvaarden.

1 juli – De eerste getuigen a décharge worden gehoord.

15 juli – Lydia Morata. een nachtclubhostess, en haar collega Pelagia Hilario verklaren te hebben gezien hoe een „man in het blauw" Aquino neerschoot. Er werd een film vertoond waarop deze „kussende dames" Aquino tijdens de vlucht in het toestel van China Airlines „kusten".

30 aug. – Het Filippijnse Opperste Gerechtshof bekrachtigt het besluit van de rechtbank van 13 juni dat de getuigenverklaringen van de generaals Ver en Olivas alsmede zes militairen voor de commissie-Agrava in het proces niet tegen hen kunnen worden gebruikt. Het Gerechtshof nam die beslissing met 10 tegen 3 stemmen.

18 sept. – De verdediging laat weten geen getuigen meer te zullen oproepen.

26 sept. – De openbare aanklagers laten weten geen behoefte te hebben aan nieuwe getuigenverklaringen. Rechter Pamaran geeft het openbaar ministerie en de verdediging 20 dagen de tijd om het requisitoir en de verdediging voor te bereiden.

Op 25 okt. diende het openbaar ministerie een 90 pagina's tellend memorandum bij de rechtbank in. De openbare aanklagers noemden daarin voor het eerst de man die Benigno Aquino zou hebben doodgeschoten. nl. sergeant Rogelio Moreno, lid van het „Constabulary Metropolitan Command" in Manila. Voorts verlangden zij een veroordeling van alle 26 beklaagden in het proces. De verdediging daarentegen vroeg vrijspraak voor alle beklaagden.

Op 12 nov. maakte rechter Augusto Aniores bekend dat de rechtbank tot een unaniem oordeel was gekomen dat op 20 nov. openbaar zou worden gemaakt. In de tussenliggende periode had het Opperste Gerechtshof de tijd om een beslissing te nemen over een petitie die op 11 nov. door een dertigtal prominente burgers was ingediend. In deze petitie werd gevraagd om een nieuw proces „voor een onpartijdig tribunaal door een onbevooroordeelde openbare aanklager". De drie rechters en de openbare aanklagers die de zaak-Aquino tot dusver hadden behandeld werden beschuldigd van „ernstig misbruik van discretie en vooringenomenheid ten gunste van de beklaagden. Een rechter zou notities aan de verdediging hebben doorgegeven. Voorts zou president Marcos invloed op de gang van zaken bij het proces hebben uitgeoefend, met als doel het „schoonwassen" van generaal Ver.
Op 19 nov. gelastte het Opperste Gerechtshof het vonnis van de rechtbank op te schorten tot het hof zich over de petitie zelf had uitgesproken. Die beslissing werd genomen met 9 tegen 2 stemmen. Twee leden van het hof waren ervoor de petitie zonder meer te verwerpen, t.w. opperrechter Felix Makasiar en rechter Ramon Aquino.
Enkele uren daarop maakte het officiële Filippijnse persbureau PNA bekend dat opperrechter Makasiar. die wegens zijn 70ste verjaardag op 20 nov. aftrad, zou worden vervangen door de 68-jarige Ramon Aquino. Met die benoeming werd rechter Claudio Teehankee, die meermaals kritiek op president Marcos had geuit, voor de tweede maal dat jaar gepasseerd. hoewel hij volgens de traditie (anciënniteit) aan de beurt was. (Makasiar was in juli tot opperrechter benoemd.)
Op 28 nov. verwierp het Opperste Gerechtshof de petitie i. ~een nieuw proces met 9 tegen 2 stemmen. Eén van de tegenstemmers. rechter Vicente Abad Santos, uitte zijn ongenoegen over de grote haast bij de afwijzing van de petitie die door opperrechter Aquino echter als „totaal gespeend van elke legale grondslag" werd gekwalificeerd. Daarmee was de weg vrij voor de (lagere) rechtbank om vonnis te wijzen.
In hun bijna 100 pagina's tellende uitspraak schoven de drie rechters van de „Sandiganbayan" de getuigenverklaringen onder ede van Rebecca Quijano terzijde vanwege haar „twijfelachtige karakter".

Reeds eerder had de ombudsman Rernardo Fernandez beedigde verklaringen van zes Amerikaanse luchtmachtmilitairen van de basis Wallace bij Manila als beurijsmateriaal van de hand gewezen. Daarover had het Amerikaanse State Departinent op 16 sept. in een openbare verklaring zijn ongenoegen geuit. terwijl de Amerikaanse ambassade iri Manila afschriften van de beedigde verklaringen aan de Filippijnse pers verstrekte, Volgens de Amerikaanse militairen waren Filippijnse gevechtsvliegtuigen op 21 aug. 1983 opgestegen om mogelijk het toestel van China Airlines met Renigno Aquino te onderscheppen en het naar een vliegveld uit de buurt van Manila te begeleiden. Toen die gevechtsvliegtuigen opstegen. hadden Filippijnse officieren op de basis Wallace de plaatsen bij de radarschermen overgenomen. Het State Department verklaarde op een „grondig onderzoek" van deze Filippijnse luchtmachtactie te hebben gehoopt.

De vrijspraak van alle 26 beklaagden in het proces-Aquino leidde tot scherpe kritiek in kringen van de Filippijnse oppositie. Salvador Laurel verklaarde: „Benigno Aquino is door dit verschrikkelijke vonnis voor de tweede maal vermoord."
De rooms-katholieke primaat van de Filippijnen, kardinaal Sin, waarschuwde dat het „flagrante verschil" tussen de conclusies van de commissie-Agrava en de uitspraak van de rechtbank „ons land naar de drempel van geweld en wanhoop dreigt te stuwen". „Het schijnt dat een historische gelegenheid om de geloofwaardigheid van de regering te herstellen en om het verlangen van ons volk naar waarheid en gerechtigheid te bevredigen werd gemist", aldus de kardinaal.
Ook in de VS werd kritiek op de vrijspraak geuit. Plv. woordvoerder van het State Department, Charles Redman, noemde de uitspraak zeer moeilijk in overeenstemming te brengen met het rapport van de commissie-Agrava dat hij uitdrukkelijk prees.

Generaal Ver *opnieuw* in functie

Direct na zijn vrijspraak meldde generaal Ver zich op 2 dec. 1985 bij president Marcos die hem overeenkomstig zijn toezegging opnieuw installeerde als stafchef van de strijdkrachten.

Op 3 dec. kondigde president Marcos een reorganisatie van de strijdkrachten aan om de effectiviteit ervan in de strijd tegen de rebellen te verhogen. Bij die reorganisatie zouden ca. 50 hoge officieren, die langer dan tot hun pensioengerechtigde leeftijd op hun post waren gebleven, plaats moeten

maken voor jongeren. Generaal Ver werd tot hoofd van de reorganisatieraad benoemd.
Op 9 dec. verklaarde president Marcos in een interview met een Japans televisiestation dat generaal Ver en nog ruim 30 andere officieren weldra met pensioen zouden gaan.
Volgens de Financial Times (23-12-1985) waren er intussen wel enkele interne hervormingen binnen de strijdkrachten op gang gebracht, maar waren de grote veranderingen, die het meest ter zake deden, grotendeels uitgebleven. Een van de eerste daden van generaal Ver na zijn terugkeer was een roulatie van ca. 50 hoge officieren geweest. waarbij de commandant van de marine, schout-bij-nacht Simeon Alejandro (59). was vervangen door de commandant van de kustwacht, commodore Brillante Ochoco (54), een voormalige kapitein op Marcos' presidentiele jacht. Ochoco's benoeming werd van belang geacht. omdat marineschepen normaliter gebruikt worden voor het vervoer van duizenden stembiljetten uit de provincies naar Manila voor de definitieve telling. Generaal Ver handhaafde generaal Vicente Piccio (58) als commandant van de luchtmacht en ook generaal-majoor Josephus Ramus (60)als commandant van het leger.

Op Marcos' beslissing generaal Ver opnieuw als stafchef te installeren was op 2 dec. kritiek geuit door Charles Redman, de plv. woordvoerder van het State Department. Hoe deze beslissing te rijmen viel met de door Marcos geuite wens naar echte hervormingen binnen de Filippijnse strijdkrachten, kon alleen Marcos zelf beantwoorden, aldus Redman. Het Amerikaanse standpunt was reeds in oktober door senator Paul Laxalt overgebracht.

Missie Laxalt

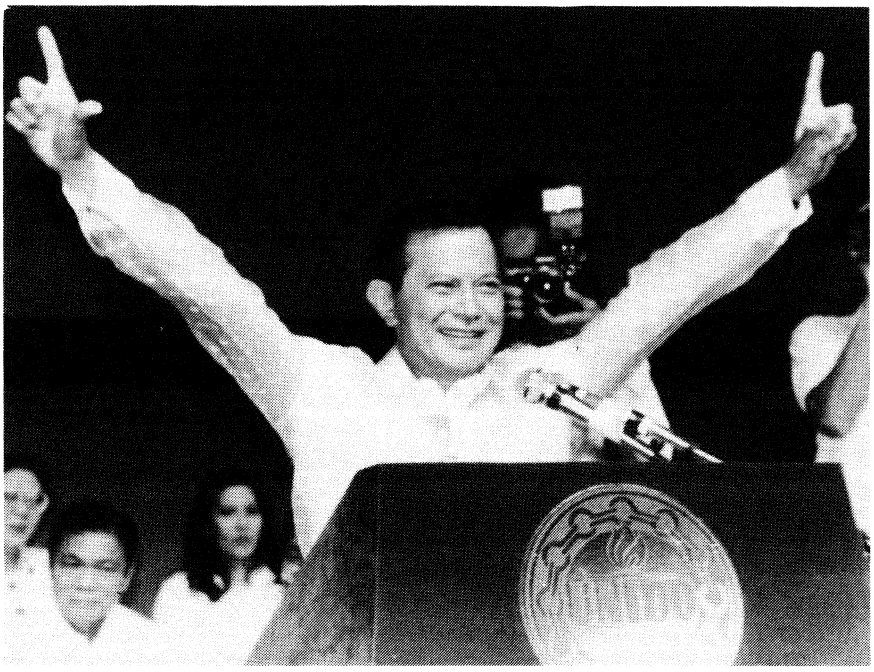
Op 14 okt. 1985 arriveerde een persoonlijke afgezant van de Amerikaanse president Reagan, de Republikeinse senator Paul Laxalt, in Manila zonder dat hieraan ruchtbaarheid werd gegeven. Maar de volgende dag meldde de Washington Post dat Laxalt volgens een regeringsfunctionaris belast was met ,,de openhartigste presidentiële boodschap ooit tot een vriend gericht", nl. dat hij ,,de strijd tegen de opstand (van het Nieuwe Volksleger) verknoeide" en dat de Filippijnen het ,,Iran" van de regering-Reagan konden worden tenzij president Marcos met spoed hervormingen invoerde. Om te voorkomen dat Marcos' regime omver zou worden geworpen, moest de Filippijnse president de opstandelingen doeltreffender bestrijden, zijn strijdkrachten reorganiseren. de corruptie aanpakken, economische hervormingen invoeren en voorts een ,,clean en open" kiesstelsel ontwikkelen. Met het oog op deze berichten bevestigde Larry Speakes, de woordvoerder van het Witte Huis, op 15 okt. dat Laxalt naar de Filippijnen was gereisd om met president Marcos ,,de huidige stand van zaken" te bespreken, maar hij noemde het ,,een beetje overdreven" te stellen dat diens bewind gevaar liep te worden omvergeworpen.
Op 17 okt. had Laxalt tweemaal een onderhoud met Marcos. waarna de senator Manila verliet. Op 19 okt. meldde de *New York Times* dat Marcos Reagans oproep voor verdergaande politieke, economische en militaire hervormingen had verworpen en dat Laxalts missie was mislukt. Daarop liet de senator weten dat zijn reis een volledig succes was geweest. Hij had Marcos in ,,een openhartige gedachtenwisseling" kunnen overtuigen van Reagans bezorgdheid over de politieke, economische en militaire stabiliteit van de Filippijnen. Van zijn kant zou Marcos hebben verzekerd dat hij de communistische opstand onder controle had en zou hij details hebben verstrekt over zijn maatregelen tegen de guerrilla en de daarbij geboekte vooruitgang. Intussen had president Marcos in een interview met de Amerikaanse televisie op 18 okt. verzekerd dat zijn troepen in de strijd tegen de communistische rebellen aan de winnende hand waren. Ook bij de bestrijding van economische problemen waren goede resultaten geboekt, zoals een vermindering van de inflatie van 60 tot 12%, aldus de Filippijnse president.

Laxalt moest bovendien informatie inwinnen over Marcos' geestelijke en lichamelijke conditie. De senator had bepaald niet de indruk gekregen dat hij met ,,een bevende oude man" had gesproken, zoals in de pers was gesuggereerd.

Op 22 okt. bracht Laxalt verslag uit aan president Reagan. Volgens de senator zou president Marcos erin hebben toegestemd de pers en Amerikaanse waarnemers toe te laten tot de presidentsverkiezingen en tot de regionale verkiezingen van 1986. Voorts zou Marcos een decentralisatie van de militaire structuur hebben toegezegd, opdat meer beslissingen te velde konden worden genomen.
Op 26 okt. gelastte president Marcos een krediet van $ 27,1 mln beschikbaar te stellen ter versterking van het leger. Met het geld zouden vijf nieuwe bataljons worden gevormd voor de strijd tegen het Nieuwe Volksleger (NPA) alsmede ,,gespecialiseerde" politie-eenheden.
Tegenover gegevens van Amerikaanse inlichtingendiensten dat er 15.000 guerrillastrijders in 62 van de 73 provincies opereerden en dat hun aantal met 20% per jaar toeneemt, raamde Marcos het aantal NPA-strijders op 9.000. Terwijl van Amerikaanse zijde een strategische impasse binnen drie tot vijf jaar werd voorspeld (als Marcos geen ingrijpende hervormingen aanbracht). stelde de Filippijnse president dat, als er al veranderingen optraden, dat zou komen ,,omdat wij het NPA hebben uitgeroeid of omdat zij zich hebben overgegeven" (The Times 2-11-1985, The *Observer* 3-11-1985).
Overigens zou president Marcos vastgehouden hebben aan zijn voornemen generaal Fabian Ver opnieuw als stafchef te installeren, als deze in het proces-Aquino werd vrijgesproken. De Amerikaanse regering had haar voorkeur voor luitenant-generaal Fidel Ramos, de plaatsvervanger van Ver, niet onder stoelen of banken gestoken. Bovendien zou Laxalt president Marcos hebben gewaarschuwd voor een „vuurstorm" in het Amerikaanse Congres als Ver op zijn post teruggekeerde. De president liet weten dat hij in ere de verplichting had tot herbenoeming van de generaal gedurende een jaar of zo. maar dat hij Laxalts advies zou overwegen, aldus persberichten in de *Volkskrant* (24-10-1985).

Kandidaten
voor de presidentsverkiezing

De Nationale Vergadering keurde op 2 dec. 1985 een speciale kieswet goed, waarin de datum van de presidentsverkiezing op 7 febr. 1986 werd bepaald en president Marcos werd gemachtigd aan deze verkiezing deel te nemen zonder eerst te zijn afgetreden. Enkele uren nadat die wet door president Marcos was ondertekend, maakte mevrouw Corazon Aquino op 3 dec. tijdens een persconferentie in Makati haar kandidatuur voor het presidentschap bekend. Zij deelde mee oud-senator Salvador Laurel te hebben aangeboden haar vice-president te worden, maar deze had nog niet laten weten of hij het aanbod accepteerde.
Na zijn zesde privé-ontmoeting met mevrouw Aquino verklaarde Laurel op 5 dec. dat op 8 dec. een gemeenschappelijke kandidaat van de oppositie voor het presidentschap zou worden bekendgemaakt.
Maar op die 8ste december deelde Laurel mee dat hij zich zelfstandig kandidaat zou stellen voor het presidentschap, omdat hij met mevrouw Aquino geen overeenstemming had bereikt. Zij had, aldus Laurel, geweigerd samen aan te treden onder de

Salvador H. Laurel maakt het „Laban" (= Strijd) teken. nadat hij zijn nominatie tot kandidaat van de UNIDO voor de presidentsverkiezingen tijdens de conventie op 12 juni 1983 heeft aanvaard.

vlag van zijn acht partijen omvattende United Nationalist Democratic Organization (UNIDO). „Ik kan het presidentschap opofferen, maar niet mijn partij en mijn principes", aldus Laurel. Mevrouw Aquino stelde dat zij „oorspronkelijk gesteund" was door de Laban en daarom ook verplicht was onder de vlag van de Laban (een coalitie van de Liberale Partij en zes andere regionale partijen) te strijden.
Op 9 dec. diende Laurel zijn kandidatuur voor het presidentschap bij het registratiebureau in.

Op 11 dec. wees de regeringspartij KBL officieel president Marcos tot haar kandidaat voor de presidentsverkiezingen aan. Deze koos de 75-jarige Arturo Tolentino, die hij nog in maart als minister van buitenlandse zaken had ontslagen (pag. 13113). tot zijn kandidaat voor het vice-presidentschap.
Enkele minuten voor het registratiebureau op 11 dec. sloot trok Laurel zijn kandidatuur voor het presidentschap in en verving die door een kandidatuur voor het vice-presidentschap. Mevrouw Corazon Aquino, die zich dezelfde dag als kandidaat voor het presidentschap had laten registreren, had op het laatste moment, naar verluidt door bemiddeling van kardinaal Jaime Sin, een akkoord met Laurel bereikt. Zij stemde ermee in de campagne te voeren onder de vlag van de UNIDO.
Het verenigde oppositie„ticket" Aquino-Laurel, ook bekend als „Cory"-„Doy", werd zo de voornaamste tegenstander van president Marcos onder de in totaal 21 kandidaten.
Andere kandidaten voor het vice-presidentschap waren o.m. Eva Estrada Kalaw en Minnie Osmena-Stuart, kleindochter van de vroegere president Sergio Osmena.

Corazon Aquino werd op 25 jan. 1933 in Tarlac geboren. Zij was het zesde van acht kinderen uit een welgesteld katholiek gezin. Haar vader, Jose Cojuangco, was de oprichter van een suikerbedrijf in de provincie Tarlac. Corazon bezocht een exclusieve lagere meisjesschool van de nonnen in Manila en studeerde vervolgens in de Verenigde Staten, waar zij graden in Frans en wiskunde behaalde. Op haar 21ste jaar trouwde Corazon met Benigno Aquino. Terwijl haar man een snelle politieke carrière maakte – jongste burgemeester in zijn geboorteplaats. jongste gouverneur vn zijn provincie en jongste senator –. bleef Corazon op de achtergrond als huisvrouw zorgen voor haar gezin. Nadat Benigno Aquino in 1972 was gearresteerd, bleef zij alleen met haar vijf kinderen achter tot president Marcos in 1980 haar man toestemming gaf voor een hartoperatie naar de VS te vertrekken. Daarna woonde het herenigde gezin drie jaar in een voorstad van Boston. een periode die door Corazon „de gelukkigste van mijn leven" werd genoemd. Nadat Benigno op 21 aug. 1983 bij zijn terugkeer in Manila was vermoord. zette Corazon zich in voor de val van Marcos die naar haar mening achter de moord zat. Schoorvoetend stemde zij tenslotte met haar kandidatuur voor het presidentschap in. Als haar grote kracht werd genoemd een voor de Filippijnse politiek ontwapenende oprechtheid en morele integriteit.

Salvador Laurel (57) was bijna 40 jaar toen hij zijn politieke loopbaan begon en in 1967 senator werd voor Marcos' Nacionalista Partij. Hij volgde de president niet toen deze met het oog op de verkiezingen voor een tussentijdse wetgevende vergadering in 1978 de Nieuwe Maatschappij Beweging of KBL oprichtte Laurel werd echter wel lid van deze vergadering voor de KBL tot 1983. Bij de parlementsverkiezingen van 1984 leidde hij de uit acht partijen bestaande oppositie-alliantie, de UNIDO. Niettemin werd hij door de overige oppositie gewantrouwd, mede omdat hij de reputatie van een aartsoportunist had die alles zou kunnen doen om president te worden

Arturo Tolentino (75) is een gerespecteerd advocaat die al in 1949 parlementslid werd. Hij behield zijn zetel tot 1972. toen het parlement bij de uitroeping van de staat van beleg werd afgeschaft. Binnen de KBL gold hij als de „ancien terrible" vanwege zijn kritiek. Bij de parlementsverkiezingen van mei 1984 was hij de enige van de vijf KBL-kandidaten in Manilia die zijn zetel niet verloor. Op 30 juni 1984 werd hij tot minister van buitenlandse zaken benoemd. maar op 4 maart 1985 werd hij door Marcos ontslagen.

Verkiezingscampagne

Op 19 dec. 1985 verwierp het Opperste Gerechtshof elf petities waarin was gevraagd de vervroegde presidentsverkiezingen als in strijd met dc grondwet te verbieden. omdat de president niet tevoren was afgetreden (zie pag. 133/3). Het hof besliste met 7 tegen 5 stemmen bij één onthouding dat de verkiezing in overeenstemming met de grondwet was.

Inmiddels was de officiële, 57 dagen durende verkiezingscampagne op gang gekomen. Op 14 dec. was president Marcos zijn herverkiezingscampagne begonnen met te waarschuwen voor minstens 10 jaar van instabiliteit en bloedvergieten als hij niet zou worden herkozen.
Op 15 dec. hielden Corazon Aquino en Salvador Laurel hun formele proclamatiebijeenkomst in Manila, welke naar schatting door 20.000 mensen werd bijgewoond.
Op 20 dec. verleende de officiële kiescommissie Comelec aan de UNIDO de status van de belangrijkste oppositiepartij, waardoor de UNIDO het recht kreeg eigen waarnemers voor de verkiezingen te benoemen.
In het laatste december-weekend bleek de Comelec niet in staat alle 90.000 kieslokalen bijtijds en in voldoende mate van formulieren te voorzien, aldus de FAZ (2-1). Nieuwe kiezers werden afgewezen, omdat zij – een nieuw voorschrift – geen pasfoto's bij zich hadden. Daardoor konden volgens oppositiekringen van de 2,5 mln nieuwe kiezers, die onlangs 18 jaar geworden waren, slechts 1 mln hun namen laten registreren.
Op 2 jan. begon mevrouw Aquino een tweedaagse campagne in het noordwesten van Luzon, dat als het politieke bolwerk van president Marcos werd beschouwd. Bij die gelegenheid verklaarde zij dat communisten in haar regering „welkom" zouden zijn „mits zij van geweld afzagen en aan de verkiezingen deelnemen". Zij voegde daaraan toe dat zij „de laatste persoon in de wereld" was die communist zou worden.

Op 5 jan. verklaarde Marcos dat communistische rebellen wapens gebruikten om voor mevrouw Aquino campagne te voeren en dat zij dreigden dorpen uit te roeien als de bewoners voor Marcos zouden stemmen.

Op 6 jan. verzekerde mevrouw Aquino op twee verkiezingsbijeenkomsten in Manila dat zij geen enkele communist in haar kabinet zou opnemen als zij werd gekozeri. Dezelfde dag zette zij voor zakenlieden in Makati haar economische programma uiteen. Zij beloofde:

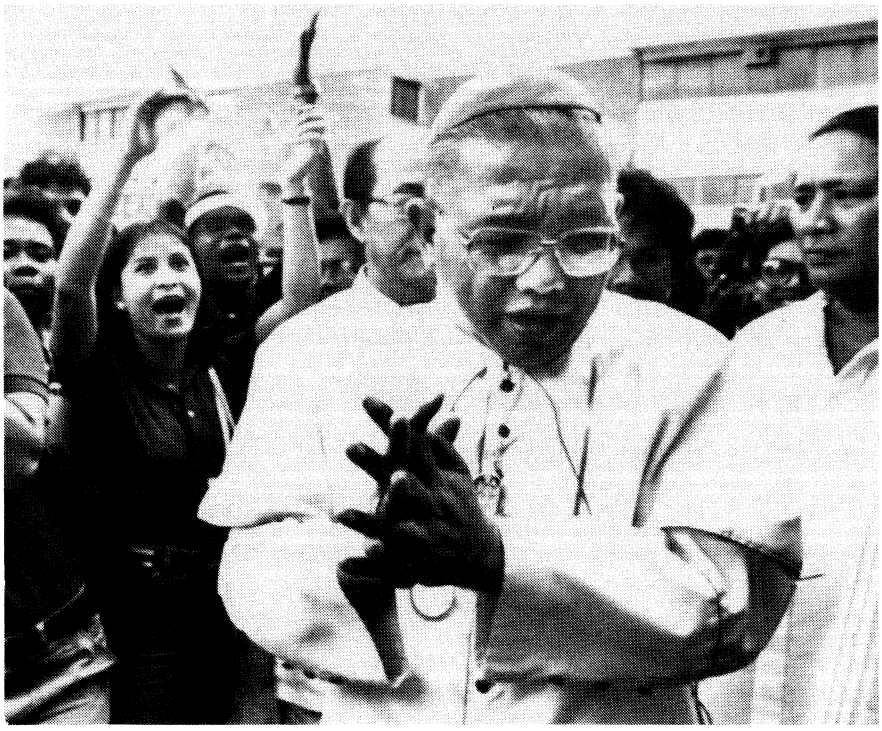
1) opheffing van het monopolie op de verwerking van suiker cn Kokosnoten. bij de tussenhandel en bij de invoer van levensmiddelen. 23 beperking van de staatsinvloed in de economie: d e bureaucratie zou uit de politieke sfeer worden gehaald en strakker worden geregeld. 3) meer speelruimte voor het binnen- en buitenlandse particuliere bedrijfsleven. Haar pleidooi voor meer vrijheid in de economie en de politiek koppelde zij aan de eis i.z. een rechtvaardiger inkomensverdeling.
Zij beloofde voorts een bestrijding van ernstige misstanden zoals corruptie, diefstal. winstbejag en kapitaalvlucht. De hoogste aandacht zou worden gewijd aan de bestrijding van de forse werkloosheid, de verbetering van het lot van de armen op het platteland en een beperking van de afhankelijkheid van de Filippijnse economie van het buitenland – omstandigheden die volgens haar de communistische rebellen in de kaart speelden. In dit verband zegde zij toe onderhandelingen te beginnen over de sanering van de buitenlandse schulden.
Voorts kondigde mevrouw Aquino aan dat zij als president van plan was de functie van opperbevelhebber van de strijdkrachten op zich te nemen en alle generaals met pensioen te sturen die daarvoor de leeftijd hebben (d.w.z. bijna de hele militaire top). Anderzijds toonde zij zich bereid met bekwame technocraten uit het Marcos-regime in de toekomst samen te werken. ,,Omdat Marcos slecht is, betekent dat nog niet dat alle leden van zijn regering slecht zijn", aldus mevrouw Aquino.

Terwijl president Marcos zijn campagne toen op de stedelijke gebieden concentreerde, bezocht mevrouw Aquino op 12 jan. het eiland Cebu. Zij had toen reeds **32** van de 73 provincies bezocht. aldus de *FAZ* (14-1); in Cebu werd zij door 200.000 mensen, een record, opgewacht.
Op 15 jan. werden een campagneleider van mevrouw Aquino en zijn chauffeur in een hinderlaag gelokt en doodgeschoten in de stad Capas (provincie Tarlac). nadat op 11 jan. reeds een andere campagneleider van de oppositie samen met twee leden uit zijn gezelschap in Santa Rita was doodgeschoten.
Op 19 jan. waarschuwde de aartsbisschop van Manila, kardinaal Sin, in een herderlijk schrijven medestanders van Marcos tegen bedrog bij de campagne: „Wij zien vele tekenen die wijzen op een zeer sinister komplot... om de eerlijke en ordelijke uitdrukking van de echte wil van het volk te frustreren."
Op 20 jan. verboden verkiezingsfunctionarissen alle buitenlanders in het land, incl. journalisten en Amerikaanse waarnemers. zich op 7 febr. in of bij de stemlokalen op te houden.
Niettemin maakte president Reagan op 24 jan. bekend dat de VS een officiële delegatie van 30 waarnemers o.l.v. senator Richard Lugar naar de Filippijnen zouden zenden. Op 27 jan. verklaarde de Amerikaanse ambassadeur op de Filippijnen, Stephen Bosworth, bezorgd te zijn over de toename van de ,,gewelddadige incidenten i.v.m. de verkiezingscampagne".
Op 28 jan. riepen 82 van de 110 leden van de Katholieke Bisschoppen Conferentie op de Filippijnen de bevolking op zich te organiseren tegen de .,dominerende samenzwering van het kwade". De bisschoppen veroordeelden de ,,schandelijkeschendingen van het verkiezingsproces" en het toenemende geweld, dat tot dan toe 14 doden had gevergd.
Op 31 jan. deelden de autoriteiten in Manila mee dat bij gewelddaden in de verkiezingscampagne minstens 35 mensen waren omgekomen. van wie 11 als aanhanger van Marcos en 10 als aanhangers van Aquino waren geïdentificeerd.
Op 2 febr. betoogden enkele duizenden Filippino's te Manila onder auspiciën van de Bayan voor een boycot van de presidentsverkiezingen.
Op 4 febr. 'savonds sloot mevrouw Aquino haar campagne met een bijeenkomst in het Lunetapark in Manila af. Het aantal aanwezigen werd gemiddeld op een half miljoen geraamd. Zij had toen ca. 200 verkiezingsbijeenkomsten in 68 provincies bijgewoond. Een massabijeenkomst van de Marcos-aanhang de volgende dag viel letterlijk in het water. Eerdere bijeenkomsten hadden volgens waarnemers geen spontane menigten op de been gebracht.
Kardinaal Sin weigerde op 6 febr. een mis op te dragen in het presidentiële paleis. Marcos had de kardinaal gevraagd samen met hem te bidden voor „eerlijke en schone verkiezingen". Sin wees het verzoek af omdat hij niet de indruk wilde wekken dat hij partij koos voor een kandidaat. Hij zei opnieuw bewijzen te hebben voor plannen om de verkiezingen te manipuleren. In de meeste gevallen werden de onregelmatigheden gepleegd door ,,mensen aan de macht", aldus kardinaal Sin. Dezelfde dag maakte de politie bekend dat er zich tijdens de campagne 103 incidenten met 51 doden hadden voorgedaan.
Aan het slot van de campagne concludeerde Frans Dijkstra in Trouw (6-2) o.a.:

,,Politieke programma's ontbreken. Persoonlijkheden zijn de inzet van de presidentsverkiezingen. Wat dat betreft heeft Cory Aquino de show al gestolen. Alleen laat de televisie daar niets van zien. De grote dagbladen. die sinds de moord op Benigno Aquino wat vrijer gingen schrijven om geloofwaardig te blijven tegenover de succesvolle oppositieblaadjes. krijgen nu weer telefoonties uit het Malacañang-paleis met .,dringende adviezen" voor de krant van morgen.
Dus moest Cory Aquino persoonlijk de boer op. Dank zij een bevriende zakengigant die haar een privé-jet uitleende. had ze eind januari

Op 7 januari 1986 hielden zeven officieren van de Beweging tot hervorming van de Filippijnse strijdkrachten RAM in Manila een persconferentie. Zij kondigden een programma tegen fraude bij de presidentsverkiezingen aan. Voorts zegden zij toe de oppositiekandidaat Corazon Aquino te zullen steunen, als die de verkiezingen zou winnen. Op de foto v.l.n.r. kolonel Rex Robles, kapitein Felix Turingan (de voorzitter), kolonel Hector Tarrazona en luitenant Rafael Tadeo Valeroso.

Kardinaal Sin bracht op 9 februari een bezoek aan het raadhuis van Makati waar vrijwilligers de stembussen bewaakten.

al 61 van de 73 Filippijnse provincies aangedaan. Marcos kwam niet verder dan negen."

UITBREIDING GUERRILLA-ACTIES NPA. OPTREDEN REGERINGSTROEPEN. POLITIEKE MOORDEN. ACTIES MNLF

In de laatste twee jaar van het bewind-Marcos werd het openbare leven op de Filippijnen in toenemende mate gekenmerkt door gewelddaden. Daarvoor werden zowel guerrilla-organisaties als het NPA en het MNLF verantwoordelijk gesteld alsook de overheid (militairen, militie e.d.).

Vooral sinds de moord op Benigno Aquino (21 aug. 1983) zou het Nieuwe Volksleger (NPA), de militaire vleugel van de Communistische Partij van de Filippijnen (CPP), zijn invloed op de eilanden Luzon en Mindanao hebben uitgebreid en ook activiteiten hebben ontplooid op andere eilanden zoals Negros, mede doordat het NPA toen een grotere steun onder de plattelandsbevolking zou hebben verworven.

President Marcos gaf op 26 juni 1984 voor het eerst toe dat ,,vele steden en gemeenten" op Mindanao ,,onder controle" van communistische opstandelingen stonden.

Op 28 juni meldde de *Far Eastern Economic Review* dat volgens gegevens van het Centraal Comité van de CPP het aantal guerrillafronten van 28 tot 45 was uitgebreid en dat het aantal NPA-soldaten (excl. de dorpsmilities) van 8.000 tot 20.000 man was toegenomen.

Op 7 juli bevestigde de stafchef van de strijdkrachten, generaal Fabian Ver, dat regeringstroepen de voorgaande 12 dagen een groot offensief hadden ondernomen tegen ca. 600 NPA-strijders in het hoogland van de provincie Kalingpa-Apayao in het noorden van Luzon.

Daarbij zouden tussen 27 juni en 1 juli 53 guerrillastrijders zijn gedood. Op 9 juli werd gemeld dat mevr. Judith Aeosta was gevangen genomen. die door gen. Ver werd aangeduid als ,,de vrouw van de gedode afvallige priester" Zacarias Agatep (zie pag. 58913-'83). Op 11 juli werd bekendgemaakt dat 61 NPA-leden, die in het gebied onder controle van pater Conrado Balweg opereerden (zie idem), tijdens een tiendaagse strijd waren gedood. Op 18 juli werd melding gemaakt van nog eens 20 gedode NPA-strijders.

Maar een door de rooms-katholieke kerk gesteunde onderzoeksmissie. die het betrokken gebied vervolgens bezocht, rapporteerde geen bewijzen te hebben gevonden voor de juistheid van de regeringsmededelingen.

Generaal Ver onthulde op 11 juli dat het NPA van plan zou zijn liquidatiegroepen in te zetten om militaire leiders te vermoorden, Groot-Manila te terroriseren en de regering te destabiliseren. Eerder was de moord op politiechef brigade-generaal Tomas Karingal in Manila op 24 mei aan communistische ,,hit squads" toegeschreven.

Maar of deze actie het begin van de omsingeling van de steden door het NPA betekende, moest nog blijken, aldus de FAZ (15-9-'84). Zelfs door NPA-leden werd over de z.g. mussencommando's verschillend geoordeeld. Volgens sommigen waren het uitstekend getrainde guerrillagroepen met drie of vier leden, die bij voorkeur politiemannen ,.liquideerden" Volgens anderen waren deze ,,stadspartisanen" een splintergroep binnen het NPA.

Tot eind april zouden de ,.mussencommando's" in Davao 22 politiemannen hebben ,,geliquideerd".

Volgens de FAZ werkte het beleid van president Marcos in de hand dat het NPA zich, ook in Manila, geen zorgen hoefde te maken over nieuwe leden. Daarbij wees dit blad op het besluit van de president van 18 juni om een speciaal anti-misdaad team van de politie, bestaande uit 1 000 man, in het leven te roepen. Deze z.g. ,,secret marshals". die in burgerkleding in bussen en ander openbaar vervoer meereisden om roofovervallen op passagiers te beletten. hadden in vier dagen tijd 22 vermeende misdadigers doodgeschoten. Hun optreden leidde tut scherpe kritiek en op 27 juli werden de ,,secret marshals" op last van Marcos ontbonden*, nadat zij volgens persberichten zeker 45 personen hadden gedood. maar volgens de politie 27.

Op 5 aug. kondigde president Marcos aan dat de noodtoestand in negen provincies van Mindanao, die daar sinds de opheffing van de staat van beleg in januari 1981 van kracht was gebleven, mogelijk spoedig zou worden opgeheven, omdat de veiligheidssituatie daar was verbeterd. Maar nog de dag ervoor waren bij een treffen tussen NPA-strijders en regeringstroepen in de provincie Agusan del Sur (Mindanao) 13 burgers en 9 militairen gedood, aldus militaire bronnen.

Op 8 aug. gaf de president rapporten vrij waarin stond dat door terroristische aanvallen en hinderlagen sinds 1981 in totaal 2.320 militairen en 2.602 burgers waren gedood en dat door sabotagedaden voor meer dan $16 mln aan schade was aangericht. Hij beschuldigde buitenlandse groepen ervan de rebellentroepen van wapens en geld te voorzien.

In de volgende weken werden diverse incidenten gemeld.

Op 26 aug. werd Sal Legaspi, burgemeester van Libacao (provincie Aklan) samen met 10 militairen in een NPA-hinderlaag gedood. Op 11 sept. wcrdcn bij Kidapawan in centraal Mindanao elf personen gedood in een hinderlaag, incl. vijf politiemannen en drie militairen: ook twee aanvallers zouden de dood hebben gevonden. Op 13 sept. deelde de provinciale politiecommandant. generaal Dionisio Tan-Gatue, mee dat de vorige dag bij gevechten met communistische rebellen ten noorden van Davao een twintigtal mensen, incl. 12 soldaten, waren omgekomen.

In een op 19 sept. gepubliceerd rapport beschuldigde de Internationale Commissie van Juristen (ICJ)de Filippijnse regering ervan verantwoordelijk te zijn voor ,,wijdverbreide schendingen

*Op 2 mei 1985 werden de ,,secret marshals" opnieuw geactiveerd. Op 11 juniverklaarde een advocaat, Isidro Hidawa, dat er sindsdien door de 350 marshals 33 mensen waren doodgeschoten, onder wie vele onschuldige burgers. Hij stelde dat sinds de oorspronkelijke oprichting van dit anti-misdaad team in 1982 door president Marcos in totaal minstens 166 mensen waren gedood door de marshals.

van mensenrechten door leger en politie, met inbegrip van illegale executies, massamoorden, het platbranden van dorpen, willekeurige arrestaties en martelingen".

Politieke moorden 1984

In het ICJ-rapport werd voorts gesteld dat onder de ,,slachtoffersgewone burgers, niet slechts vermeende rebellen" waren. De moord op Beniagno Aquino ,,was slechts één onder vele andere op minder algemeen bekende figuren in een patroon van politieke moorden".
In de resterende maanden van 1984 werden een bekende burgemeester en een aantal journalisten vermoord die als critici van president Marcos bekend stonden.

Op 24 sept. werd de uitgever en hoofdredacteur van het weekblad Mindanao Observer, Jacobo Amatong, samen met de advocaat Zorro Aquilar op straat in de stad Dipolog beschoten; beiden overleden aan hun verwondingen.
Op 19 okt. werd Alexander Orcullo, districtssecretaris van de National Alliance for Justice, Freedom and Democracy (NAJFD)en directeur van het magazine Mindaweek, in de buurt van Davao uit zijn auto gesleurd en met kogels doorzeefd. Volgens Le Monde (21-10-'84)was Orcullo de vijfde journalist die in 1984 op de Filippijnen werd vermoord. In zijn Mindaweek had Orcullo het clandestiene vermoorden en martelen van burgers door militairen aan de kaak gesteld. De leider van de regionale dienst voor misdaadonderzoek (CIS), kapitein Rodolfo Saonoy, verklaarde tegenover The Observer (11-11-'84)dat de moordenaars van Orcullo onder leiding stonden van een .,kapitein Inggo", die door het regionale militaire hoofdkwartier werd ,,gecontroleerd". Zoals gemeld, opereerden in Davao ook communistische ,,mussencommando's".

Op 14 nov. 1984 werd de burgemeester van Zamboanga City, Cesar Climaco (68), door een onbekende aanvaller doodgeschoten. Climaco, een criticus van president Marcos, was bij de verkiezingen van mei 1984 tot parlementslid gekozen voor de oppositie, maar heeft zijn zetel in de Nationale Vergadering nooit ingenomen. Hij weigerde de eed af te leggen, omdat de Nationale Vergadering z.i. slechts een ,,rubberstempel" voor president Marcos was. Bovendien wilde hij zijn ambtstermijn als burgemeester (1980-86) uitdienen.
Volgens The Times waren sinds jan. 1984 meer dan 70 plaatselijke regeringsfunctionarissen vermoord. Zamboanga City gold als een van de gewelddadigste plaatsen in het zuiden van de Filippijnen.
Op 26 nov. werd een aantal personen, die naar verluidt bij de moord op Climaco betrokken zouden zijn, in Zamboanga gearresteerd na een schietpartij en een belegering waarbij zes mensen omkwamen.
Op 28 dec. werd de radiocommentator Vicente Villordon, die in zijn programma's regelmatig kritiek op de regering en de zakenwereld uitte, door twee mannen doodgeschoten toen hij in Cebu uit zijn auto stapte. Volgens The Times (29-12-'84) was hij de zevende journalist die dat jaar op de Filippijnen werd vermoord.

Waarnemend stafchef Fidel Ramos had reeds op 29 okt. in opdracht van president Marcos een onderzoek gelast naar de activiteiten van een ,,geheim leger" binnen de Filippijnse strijdkrachten. Twee Filippijnse kranten, Metro Manila Times en Bulletin Today, berichtten toen dat dit 20.000 man sterke geheime leger, met de naam ,,El Diablo - Crime Busters", zou zijn georganiseerd volgens de commandostructuur van de Filippijnse strijdkrachten. Onder leiding van een .,opperste peetvader" zou het zich tot taak hebben gesteld voortvluchtige misdadigers op te sporen, te berechten en te executeren. aldus Metro Manila Times.
Westerse diplomaten verklaarden echter niets van een geheim leger te weten; zij brachten berichten daarover in verband met een machtstrijd binnen de strijdkrachten tussen de aanhangers van de geschorste stafchef Ver (op 28 okt. was in de voornaamste dagbladen een door 68 hoge officieren ondertekend manifest gepubliceerd waarin deze hun ,,onwankelbare trouw en steun" aan Ver betuigden) en de ,,anti-Ver" factie die door waarnemend stafchef Ramos en minister van defensie Juan Ponce Enrile zou zijn gevormd.
Op 14 nov. werd bericht dat de leiders van ,,El Diablo - Crime Busters" luitenant-generaal Ramos hadden beloofd hun organisatie te ontbinden. Dezelfde dag droeg een ,,geschokte" president Marcos luitenant-generaal Ramos op persoonlijk het onderzoek naar de moord op burgemeester Climaco te leiden.
Op 21 nov. stelde Ramos een zeven leden tellende commissie in om beweringen over schendingen van mensenrechten en andere militaire misdrijven te onderzoeken.
In december 1984 onthulden functionarissen van het ministerie van defensie dat in de voorgaande drie jaar 75 officieren en 2.240 soldaten waren ontslagen in verband met misdrijven als moord, beroving, drugshandel, smokkel en afpersing. Nog eens 870 militairen werden gedegradeerd en ruim 700 kregen een berisping.

De burgemeester van Zamboanga City, Cesar Climaco.

Volgens de door de rooms-katholieke kerk gesteunde ,,werkgroep gevangenen" nam het aantal ,,terechtstellingen zonder vonnis" door soldaten en officieren sterk toe. In 1977 zouden 51 burgers, meest om politieke redenen, zijn doodgeschoten. In 1983 werden 210 slachtoffers geregistreerd, maar in de eerste elf maanden van 1984 was reeds van 368 moorden sprake *(FAZ* (9-1-'85).

Verdere acties van en tegen NPA

Medio december 1984 meldden Filippijnse militaire bronnen dat in de eerste tien maanden van 1984 bij ca. 3.500 NPA-acties (hinderlagen, overvallen, moorden e.a.)en gevechten tussen het NPA en regeringstroepen 2.650 mensen waren gedood, onder wie 800 militairen. Voorts waren 895 NPA-strijders omgekomen.
Op 9 jan. 1985 deelde de minister van defensie, Juan Ponce Enrile, mee dat het NPA in 1984 zijn militaire operaties had uitgebreid en daarbij meer dan 900 militairen en 1.000 burgers had gedood. Alleen al op Mindanao hadden zich 876 aan het NPA toegeschreven incidenten voorgedaan, d.w.z. 83% meer dan in 1983. De sterkte van het NPA was sinds 1981 met 23% per jaar toegenomen, aldus Enrile, en hij waarschuwde dat communisten steeds meer in studentengrbepen en vakbonden infiltreerden. Het militaire en propaganda offensief van het NPA had een omvang bereikt zoals die sinds de periode onmiddellijk voorafgaand aan de invoering van de staat van beleg in 1972 niet meer was voorgekomen. Volgens minister Enrile vormde het NPA thans ,,de meest formidabele bedreiging van onze nationale veiligheid", een opvatting die ook reeds op 13 nov. 1984 door de waarnemend stafchef, lt.-gen. Ramos was gehuldigd.

Volgens militaire kringen was het NPA toen in 80% van de 73 Filippijnse provincies actief. Minstens 20% van alle dorpen zou onder ,,communistische invloed" staan. Volgens een Amerikaans cnderzoek was het NPA in 62 van de 73 provincies actief.
Inmiddels had het NPA voor 1985 de start van de tweede fase van de guerrilla aangekondigd, t.w. de overgang van het ,,strategische defensief" (opbouw van de politieke en militaire organisatie) naar de ,,strategische patstelling" (evenwicht tussen NPA en regeringstroepen). De derde en laatste fase, het ,,strategische (tegen) offensief", zou het NPA aan de macht moeten brengen volgens het plan: 1980 Mindanao, 1990 Manila.
Op 10 juni erkende minister van defensie Enrile voor het eerst dat NAP-

strijders in Manila en omgeving opereerden.

Uit cijfers van verschillende kanten bleek dat de gevechten en guerrillaacties in 1985 in omvang toenamen en ook meer slachtoffers vergden.

Op 17 mei 1985 meldde het Nationalc Secretariaat voor Sociale Actie, een onafhankelijk onderzoeksbureau. dat van januari tot maart in totaal 461 strijders van het NPA bij 144 gevechten met regeringstroepen waren gedood. In de eerste vijf maanden van 1985 waren er gemiddeld meer dan tien gewelddadige incidenten per dag waarbij militairen en opstandelingen betrokken waren, aldus de Volkskrant (4-7-'85). Volgens lt.-gen Ramos was het gemiddelde dodental bij in totaal 1.527 incidenten 10 tot 11 mensen per dag drie militairen. drie burgers en vier tot vijf opstandelingen. Deze cijfers betekenden een toename van ongeveer 15% in vergelijking tot dezelfde periode in 1984.

Op 17 juli deelde de woordvoerder van de strijdkrachten. kolonel Revnaldo San Gabriel, in Manila mee dat sinds het begin van het jaar 3 046 personen waren gedood bij gevechten tussen geregelde troepen en communistische guerrillastrijders: 1.555 guerrillastrijders, 714 burgers, 341 militairen. 274 militieleden, 99 politiemannen en 63 plaatselijke functionarissen

Op 31 juli noemde It.-gen. Ramos een gemiddelde dodental van 14 mensen per dag: drie militairen. vier burgers en zeven NPA-leden.

The Times (2-9-'85) schreef dat er toen naar schatting 15 000 NPA-leden in 69 van de 13 Filippijnse provincies opereerden.

In een brief aan de krant Business *Day* stelde waarnemend stafchef Ramos dat het dodental in het lopende jaar tot 14 oktober 4.263 bedroeg: 1.655 NPA-leden, 143 MNLF-leden, 1.131 militairen of militieleden en 1.334 burgers. Voorts deelde hij mee dat meer dan 16.000 NPA-strijders zich in de voorgaande negen maanden hadden overgegeven.

Hieronder volgt een overzicht van enkele gewelddadige incidenten uit de periode van eind september 1984 tot begin februari 1986.

Op 28 sept. 1984 vond in de provincie Surigao del Sur een vuurgevecht van een half uur plaats waarbij volgens militaire bronnen 16 mensen werden gedood

Op 8 okt. meldde het Filippijnse persbureau PNA dat in de voorgaande week bij gevechten tussen strijdkrachten en PNA 13 doden waren gevallen: zo waren 7 NPX-strijders gedood bij een aanval op een stad in het westen van Samar.

Op 1i okt. werden 9 politiemannen en een burger gedood toen zij in een hinderlaag van 60 NPA-strijders in de provincie Zamboanga (Mindanao) vielen.

Bij een aanval van ca 200 NPA-strijders op een militaire basis in het zuiden zouden op 3 nov. tijdens een negen uur durend gevecht 32 rebellen, 15 militairen en 11 burgers om het leven zijn gekomen. aldus militaire bronnen uit Cagayan de Oro

Op 1 dec. werd volgens militaire bronnen in Zamboanga (Mindanao) strijd geleverd in Dayogtown tussen ca. 200 NPA-strijders en een legerbataljon. Daarbij zouden 20 guerrillastrijders en 10 militairen zijn gedood.

Op 12 dec lokten ca 200 NPA-strijders een eenheid van de grenstroepen in een hinderlaag bij Moncayo (100 km ten noordoosten van Davao): daarbij zouden 12 militairen en minstens 12 rebellen zijn gedood. In diezelfde week kwamen bij diverse andere incidenten nog zeker 32 mensen om het leven, o.w. 27 NPA-strijders die op 12 dec. bij een gevecht met regeringstroepen op Samar werden gedood.

Op 4 jan. 1985 hielden ca. 500 NPA-strijders gedurende twee uur het dorp Tabina in de provincie Zamboanga del Sur bezet. Zij namen wapens en munitie van de plaatselijke politie en militie in beslag.

Op 10 febr. meldde het persbureau PNA dat een bataljon regeringstroepen op 29 jan. na zes uur strijd een basiskamp van het NPA in de bergen van Zamboanga had veroverd; daarbij zouden zeker 100 guerrillastrijders zijn gedood.

Ca. 200 NPA-strijders overvielen op 9 febr. het dorp Sadanga (Luzon). Zij hielden de burgemeester en de politiechef tijdelijk gevangen. Na een toespraak op het dorpsplein vertrokken zij met hun buit van 44 geweren. Een soortgelijke operatie van ca 300 NPA-strijders in Esperanza (Mindanao) meldde The Times (21-2-'85).

Bij drie verschillende gevechten tussen NPA-strijders en militairen op 14 maart in de provincies Zamboanga del Sur en Surigao del Sur (Mindanao) werden volgens een militaire woordvoerder 59 rebellen en 8 militairen gedood.

Op 16 mei maakte PNA melding van een zes uur durende strijd in de stad Lupon (Mindanao). Ruim 150 NPA-strijders zouden een aanval op een kamp van de paramilitaire politie hebben uitgevoerd, maar die zou zijn afgeslagen. De strijd zou het leven hebben gekost aan 27 rebellen, een militair en een lid van de burgerwacht.

Op 26 mei bezetten ca. 150 NPA-strijders enige tijd op het eiland Negros de kazerne van Isabella (50 km ten zuiden van Bacalod). Zij doodden bij hun aanval 12 militairen en maakten wapens en munitie buit. Op 29 mei maakte PNA melding van een soortgelijke actie tegen een militaire basis en Maslog op het eiland Samar; bij die operatie op 23 mei zouden 15 rebellen, 4 militairen en een burgerfunctionaris zijn gedood.

Op 18 juni begon het leger een achtdaags offensief tegen ca. 200 NPA-strijders in de dorpen rond Claveria, bij Villanueva, op Mindanao. Volgens militaire woordvoerders werden vier NPA-kampen veroverd en 47 guerrillastrijders gedood, terwijl drie militairen omkwamen. Ca. 9.000 bewoners ontvluchtten het strijdtoneel. Volgens oppositieleider Aquilino Pimentel waren onder de doden echter vele onschuldige burgers.

Op 26 juli meldde de pers in Manila dat in de voorgaande zes dagen bij diverse gevechten zeker 36 mensen waren gedood; 20 van die doden zouden in de bergprovincies van Luzon zijn gevallen.

Op 18 aug. berichtte PNA dat bij gevechten in de voorgaande drie dagen minstens 30 mensen waren omgekomen. Alleen al bij een vuurgevecht van een hele dag in de bergprovincies Abra zouden 13 guerrillastrijders en 7 militairen zijn gedood. Persberichten uit Manila op 20 aug. maakten melding van zeker 56 doden in de zes voorgaande dagen.

Op 24 aug. werd pater Nilo Valerio, een 35-jarige rooms-katholieke priester die reeds zes jaar aan de zijde van het NPA vocht, samen met twee metgezellen bij een hut in de buurt van Bakun (in de noordelijke provincie Benguet) door militairen doodgeschoten. Valerio en de twee guerrillastrijders werden volgens een door de kerk gesteunde onderzoeksmissie na hun dood onthoofd. Waarnemend stafchef Ramos gaf in verband hiermee op 11 okt. opdracht tot de arrestatie van vijf militairen en de schorsing van vier militieleden.

Op 3 okt. werden in het gebied van Zamboanga del Norte in een NPA-hinderlaag minstens 21 militairen gedood Dezelfde dag werden 30 communistische rebellen bij een legeroperatie in de buurt van de stad Caraga (Mindanao) gedood, aldus een militaire woordvoerder.

Op 23 okt. werd de gouverneur van de provincie Surigao del Sur (Mindanao), Gregorio Murillo, op straat in de stad Tandag door onbekenden doodgeschoten. Volgens de politie waren de daders leden van een doodseskader van het NPA Dergelijke eskaders waren eerder al verantwoordelijk gesteld voor de moorden op diverse burgemeesters.

Op 23 nov. lokten ,,communistische guerrrillastrijders" in de provincie Camarines Norte militairen in een hinderlaag: 14 soldaten werden gedood. Op 14 dec. kwamen nog eens 13 soldaten in een hinderlaag om het leven.

Bij een overval op een militair voertuig in Payao op het eiland Negros werden op 2 febr. 1986 12 soldaten gedood.

Journalisten vermoord

Ook in 1985 werd een aantal journalisten vermoord die zich voor het merendeel kritisch over de regering van president Marcos hadden uitgelaten.

Op 29 april 1985 werd de radiocommentator Charlie Aberilla in de studio te Iligan City tijdens de uitzending door drie gewapende mannen neergeschoten. Hij overleed kort daarop in het ziekenhuis. Aberilla placht in zijn programma kritiek te leveren op lokale communistische groeperingen. Hij wasvolgens The Times (30-4-'85) de tiende journalist die sinds januari 1984 was vermoord.

Vijf mannen op motoren schoten op 1 juni radiocommentator Nabanodonosor Velez en een metgezel in Cebu City dood. Hij stelde in zijn commentaren dikwijls maatschappelijke kwesties als prostitutie en misdaad aan de orde.

Op 3 juni werd de journalist Manny Julian in een bioscoop in Davao City doodgeschoten.

Op 29 juni werd de radiojournalist Bernardo Navarette in een winkel in Vigan op dezelfde wijze vermoord. Hij was tevens de plaatselijke voorzitter van de oppositiecoalitie UNIDO.

Op 1 juli werd gemeld dat de journalist Eduardo Suede samen met twee anderen in een restaurant in Iloilo door drie gewapende mannen was doodgeschoten.

Op 4 aug. werd te Manila bekend dat een lid van de paramilitaire politie door een militair tribunaal was veroordeeld tot 20 jaar dwangarbeid wegens de moord op de journalist Walter Sesbrenio (van het weekblad Handiong) in november 1984 te Camarines-Sur.

Op 19 aug. werd Joselito Paloma de uitgeverhoofdredacteur van het Engelstalige weekblad Surigao Star, in een verlaten straat bij de sloppenwijk van Surigao doodgeschoten. Hij was de elfde journalist die in 1985 op de Filippijnen werd vermoord. Hij stond bekend wegens zijn kritische houding t.o.v. de regering.

Omstreeks 500 journalisten deden op 30. aug. in een open brief op president Marcos een beroep een onderzoek naar de moorden op 22 Filippijnse journalisten sinds 1979 in te stellen. Slechts vijf van die moorden waren tot dusver opgelost, aldus de brief, en in maar één geval was een verdachte militair schuldig bevonden; maar deze had drie maanden voor zijn veroordeling uit een militaire gevangenis kunnen ontsnappen.

N.a.v. deze ,,petitie" zou president Marcos een onderzoek hebben gelast, aldus The Times (31-8-'85). Op 31 aug. trokken ruim 300 journalisten in een fakkeltocht door het centrum van Manila om tegen de onderdrukking van de persvrijheid te protesteren en opheldering over de moorden op hun 22 collega's te eisen.

Op 23 sept. werd de journalist Randolph Sunico van het weekblad Southern Philippines Chronicle in Davao City door vier niet-geidentificeerde schutters ,,geexecuteerd". Volgens AFP gold Sunico als een vertrouweling van de militairen.

In de nacht van 26 op 27 sept. werd een columnist van de Southern Philippine Tri-

bune, Claro Chavez, in zijn woning bij Davao City door onbekenden doodgeschoten. Hij had zich kritisch over het regime-Marcos uitgelaten.
In Vigan werden, aldus The Times (3-10-'85), twee politiemannen in staat van beschuldiging gesteld wegens de moord op radiocommentator Bernardo Navarette.
Op 17 okt. onthulde de leider van de door president Marcos benoemde militaire commissie van onderzoek dat in negen van de veertien gevallen die werden onderzocht ernstige verdenkingen jegens militairen van het Filippijnse leger bestonden Sinds begin 1985 waren inmiddels P1 journalisten vermoord.

Geestelijken ontvoerd en vermoord. Acties MNLF

Aanhangers van de islamitische afscheidingsbeweging op Mindanao, het Moro National Liberation Front (MNLF), maakten van de politieke instabiliteit na de moord op Benigno Aquino gebruik om weer tot aanvallen op regeringstroepen over te gaan. Sinds de MNLF-acties van 1980-1981 (zie pag. 404/2 e.v.-'81) was de aanhang van het MNLF volgens *NRC/H'blad* (17-10-'83) teruggelopen van 30.000 tot 10.000 man en hadden de moslem-rebellen aan elan ingeboet. Vanaf begin 1984 werd weer melding gemaakt van gevechten tussen MNLF-strijders en regeringstroepen en andere activiteiten van het MNLF.

Bij een treffen op het eiland Basilan op 26 febr. 1984 werden 10 guerrrillastrijders en 14 militairen gedood. Op 28 febr. verloren nog eens 34 MNLF-strijders en 13 militairen op Basilan het leven. Op 26 maart lanceerden regeringstroepen in de provincie Davao del Norte een operatie tegen ca. 400 guerrrillastrijders, waarbij 60 van hen zouden zijn gedood en ruim 1.000 dorpsbewoners op de vlucht werden gedreven. Op 4 aug. lanceerden regeringstroepen een offensief in een moerasgebied van de provincie Lanao del Sur tegen ca. 200 MNLF-strijders. Acht dagen later werd door de pers in Manila gemeld dat 92 MNLF-strijders en 7 militairen waren gesneuveld. Later meldde een internationale missie van de Oecumenische Beweging voor Gerechtigheid en Vrede dat op 5 aug. chemische bommen waren geworpen op twee steden in deze provincie, waaronder Lumba-a-Bayabao (aldus een rapport van Pax Christi). Naar deze beschuldigingen werd door de Nationale Vergadering een onderzoek ingesteld met als resultaat dat het gebruik van chemische wapens werd ontkend.

Op 9 febr. 1985 gaven 500 MNLF-strijders onder leiding van Nur Khan zich in een door de televisie uitgezonden ceremonie aan president Marcos over die hun onvoorwaardelijke amnestie toezegde. Eerder hadden zich in augustus 1984 al 1.300 MNLF-rebellen overgegeven, aldus The Times (11-2-'85).
Op 22 febr. werd de bisschop van Zamboanga del Sur, Federico Escaler, met tien anderen door gewapende mannen ontvoerd. Twee van hen werden na drie uur vrijgelaten en na langdurige onderhandelingen door twee priesters werden ook bisschop Escaler en de acht andere ontvoerden op 25 febr. in vrijheid gesteld. Hoewel de ontvoerders werden aangeduid als leden van het MNLF, werd dit door lokale kerkelijke bronnen betwijfeld.

Op een persconferentie bij Marawi (Mindanao) meldde moslem-guerrillaleider Abdul Aziz Mimbatas (rechts op de voorgrond) op 22 juni 1985 de vorming van het Moro Islamic Liberation Front (MILF). De 37-jarige Mimbatas. die zich van het Moro National Liberation Front (MNLF) had afgescheiden, riep op tot een „heilige oorlog" om autonomie voor de moslem-minderheid in het zuiden van de Filippijnen te verkrijgen.

In maart verklaarde een MNLF-vertegenwoordiger in Saoedi-Arabik dat de ontvoering was uitgevoerd door militairen om het MNLF in diskrediet te brengen en bisschop Escaler voor zijn kritiek op militaire misstanden te straffen.

Op 11 april werd een Italiaanse priester, Tullio Favali, in Tuluman vermoord. Op 16 april maakte het ministerie van defensie bekend dat een lid van de plaatselijke militie was gearresteerd en beschuldigd van de moord op Favali.
Op 17 mei werd een katholieke priester, Alberto Romero, voor het altaar in zijn kerk te Polanco (Zamboanga del Norte) door een niet-geïdentificeerde man doodgeschoten.
Op 29 juni werden een katholieke Spaanse priester en een Filippijnse non op Basilan ontvoerd. Zij werden op 1 juli ongedeerd vrijgelaten zonder dat het geëiste losgeld was betaald, aldus een militaire woordvoerder, die de gijzeling toeschreef aan moslem-rebellen.
In het weekend van 7 juli veroordeelde de Katholieke Bisschoppenconferentie in een verklaring het toegenomen gebruik van terreur door zowel regeringstroepen als rebellen. In het bijzonder veroordeelden zij de moorden in het voorgaande jaar op 14 journalisten, 6 geestelijken (o.w. drie katholieke priesters) en een aantal vakbondsfunctionarissen.
Op 11 juli werd de katholieke priester Rudy Romano in een buitenwijk van Cebu City door gewapende mannen ontvoerd. Op 2 aug. werd tijdens een hoorzitting van het Opperste Gerechtshof korporaal Wildredo Dagatan door een taxichauffeur als een van de ontvoerders geïdentificeerd. Daarop gelastte waarnemend stafchef Ramos de arrestatie van korporaal Dagatan. Romano was tevens voorzitter van de linkse oppositiebeweging Bayan in Cebu.
Op 15 sept. werden in een bioscoop in Maranding (Lanao del Norte) drie handgranaten tussen het publiek geworpen. Minstens 35 mensen werden bij deze aanslag gedood die volgens de politie het werk was van rebellen.

De NZZ (3-10-'85) verwees naar een bericht van het linkse magazine ,,Mr. Ms." waarin werd gesteld dat alle 20 katholieke priesters van de provincie Zamboanga del Norte op ,,dodenlijsten" voorkwamen: 17 op die van rechtse doodseskaders en drie op die van het NPA, waaronder Alberto Romero.
Op 2 okt. werd een protestantse geestelijke, Solomon Improso, door twee jongeren in Davao City doodgeschoten, toen hij weigerde zijn motorfiets af te staan.
Volgens The Times (5-10-'83) waren tot dan toe tien geestelijken in 1985 vermoord.
Op 4 dec. werden een Amerikaan en een Westduitser die op 19 nov. 1984 door moslem-rebellen op het eiland Jolo in de Sulu-archipel waren ontvoerd, door het MNLF aan de Pakistaanse ambassadeur als vertegenwoordiger van de ICO overgedragen.
Op 16 dec. voerden ca. 300 MNLF-strijders een aanval uit op een konvooi bij de stad Munai (Lanao del Norte). Daarbij werden volgens PNA **26** mensen, vooral burgers, gedood.

Doden bij demonstraties

In het najaar van 1985 vielen ook doden bij diverse demonstraties.

Op 20 sept. opende de politie in de stad Escalante op het eiland Negros het vuur op ca. 2.000 demonstranten die tegen het regime-Marcos betoogden. Er werden 20 demonstranten gedood. Op last van president Marcos stuurde waarnemend stafchef Ramos op 23 sept. een militair team naar Escalante om de zaak te onderzoeken.
Op 21 okt. demonstreerden ca. 3.000 mensen, vooral boeren, in Manila tegen de verhoging van de rijstprijzen, de dood van talrijke boeren bij de guerrrillabestrijding door het leger, de Amerikaanse militaire aanwezigheid op de Filippijnen en de Amerikaanse steun aan het regime-Marcos. De demonstratie liep uit op een confrontatie tussen politie en betogers. De politie opende vervolgens het vuur op de menigte en een jeugdige betoger werd doodgeschoten.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

OMWENTELING IN MANILA (II)

Op 25 februari 's avonds verliet Ferdinand Marcos het Nalacanang-paleis, waar hij zich 's ochtends nog had laten beëdigen voor een nieuwe presidentiële ambtstermijn. Aan boord van een Amerikaanse helikopter werd hij naar de Amerikaanse luchtmachtbasis Clark overgebracht (pag. 16313). vanwaar hij de volgende dag met ca. 60 familieleden en vrienden (o.w. ex-stafchef Fabian Ver) eerst naar een Amerikaanse luchtmachtbasis op Guam en vervolgens naar Hawai vloog.

Kort na middernacht legde de nieuwe Filippijnse president, mevr. Corazon Aquino. op 26 februari een korte verklaring af voor de televisie: „We zijn eindelijk vrij. We kunnen waarlijk trots zijn op de unieke wijze waarop we onze vrijheid hebben veroverd – met moed, met vastberadenheid en in vrede."

In een commentaar schreef de *Volkskrant* (26-2) o.a.:

„Ferdinand Marcos vormde niet alleen het voornaamste doelwit, maar ook de grootste gemene deler van de brede oppositiebeweging die hem ten val heeft gebracht. Een gemeenschappelijk politiek programma heeft die beweging niet. Ze omvat segmenten van de bezittende klasse die meer tegen Marcos' vergaande hebzucht en toenemende starheid in het geweer kwamen dan tegen diens behoudende politieke opvattingen. Ze heeft overweldigende steun gekregen van de (stedelijke) middengroepen die revolteerden tegen de economische en politieke autocratie. De leiders van de katholieke kerk hebben zich erbij aangesloten vanwege de corruptiepraktgken en de explosieve sociale misstanden onder het bewind-Marcos.

Pas in tweede instantie heeft het Aquino-kamp versterking gekregen van linkse groeperingen. die aanvankelijk wantrouwig. zo niet vijandig tegenover het „verkiezingscircus" stonden,"

„Tenslotte gaven minister van defensie Enrile en plaatsvervangend stafchef Ramos afgelopen zaterdag het sein tot de militaire rebellie, die – mede dank zij de moed van honderdduizenden Filippino's die de straten vulden om regeringsgetrouwe troepen de weg te versperren – het bewind-Marcos in vier dagen als een kaartenhuis ineen deed storten."

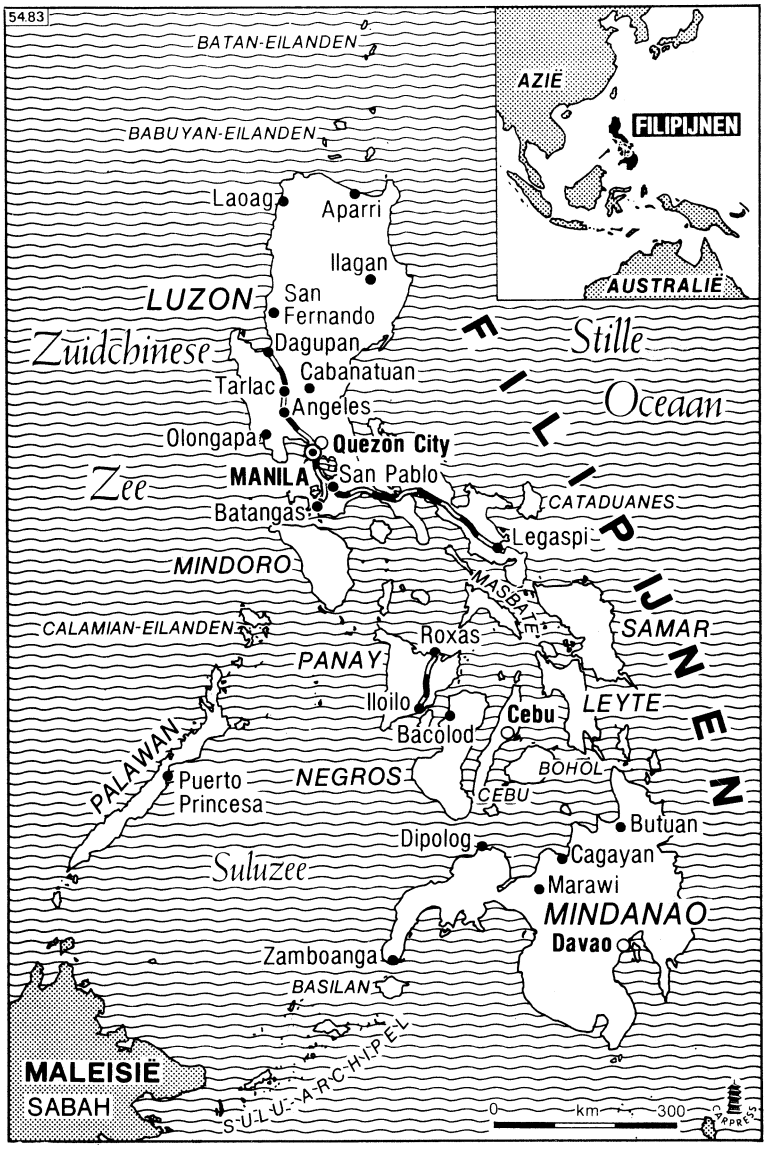
Presentatie regering-Aquino

Op 26 februari presenteerde president Corazon Aquino tijdens haar eerste officiële persconferentie haar kabinet. Vice-president en premier Salvador Laurel werd tevens minister van buitenlandse zaken. De verdeling van de overige portefeuilles was als volgt:

defensie – Juan Ponce Enrile (gehandhaafd); gouverneur Centrale Bank – Jose Fernandez (gehandhaafd); financien – Jaime Ongpin (leider Benguet Mining Corporation; een van de voornaamste adviseurs van mevr. Aquino): handel en industrie – Jose Conception (industrieel en geestelijk vader van de Namfrel); plaatselijk bestuur – Aquilino Pimentel (voorzitter Philippine Democratic Party - PDP; parlementslid oppositie); landbouw – Ramon Mitra (parlementslid oppositie): justitie – Neptali Gonzales!parlementslid oppositie); begroting – Alberto Romulo (parlementslid oppositie); onderwijs – mevr. Lourdes Quisumbing; toerisme – Jose Antonio Gonzales (rakennian): grondstoffen – Ernesto Maceda (oud-senator!: voorlichting – Teodoro Locsin (leider mediabureau in campagne van mevr. Aquino): presidentiele woordvoerder – René Saguisag (medewerker verkiezingscampagne mevr Aquino): presidentieel secretaris – Joker Arroyo (idem): leider „commissie voor een goede regering" – Jovito Salonga (oud-senator Liberale Partij): leider commissie reorganisatie regeringsstructuren – Luis Villafuerte (voormalig onderminister van handel en industrie): plv. minister van buitenlandse zaken – Jose Ingles (gehandhaafd).

Als hoogste prioriteit van haar regering noemde mevr. Aquino op de persconferentie van 26 februari „de verbetering van het lot van de armen. de werklozen en de gedeeltelijk werklozen". Zij verzekerde: „Ik weet dat ik mijn verkiezing aan het Filippijnse volk te danken heb en ik zal dit nooit vergeten".

Anderzijds noemde zij het haar taak nationale verzoening en eenheid tot stand te brengen. Zij zou de Verenigde Staten ook niet om uitlevering van ex-president Marcos vragen en zij sloot zelfs de mogelijkheid niet uit dat deze eens naar de Filippijnen zou kunnen terugkeren. ,,Hoe sneller we onze pijn kunnen vergeten, des te eerder kunnen we beginnen met de wederopbouw van ons land. We hebben ieders hulp bij de wederopbouw van het land nodig". aldus mevr. Aquino. Zij verklaarde een nalf dozijn van Marcos' kabinetsleden, o.w. ex-premier Cesar Virata. te hebben ontmoet en gesterkt

Weekblad 55ste jaargang No. 2835, pag. 41399-41414

te zijn door hun coöperatieve en vriendschappelijke houding. Deze kabinetsleden hadden verzekerd dat Marcos' partij, de KBL, ,,bereid (was) om samen te werken" bij het annuleren van de proclamatie die Marcos en Tolentino tot winnaars van de verkiezingen verklaarde. In plaats daarvan zou de Nationale Vergadering haar en Laurel tot winnaars proclameren, zo verklaarde mevr. Aquino.

De nieuwe ,,commissievoor een goede regering" moest nagaan of het proces inzake de moord op Benigno Aquino moest worden heropend. Deze commissie moest vooral trachten de op miljarden dollars geschatte „verborgen rijkdom" van de familie Marcos, die illegaal aan de natie zou zijn onttrokken, terug te vorderen.

De nieuwe president maakte duidelijk dat het buitenlandse beleid onder haar bewind niet zal afwijken van de pro-Westerse koers die tot dusver door de Filippijnen was gevolgd. De overeenkomst met Washington over de militaire bases Subic Bay en Clark Airfield zal worden gerespecteerd tot die in 1991 afloopt. „Voor wat er daarna gebeurt houden we onze opties open". aldus president Aquino.

Vrijlating politieke gevangenen. *Ontmanteling* Marcos-regime

Tijdens haar persconferentie sprak mevr. Aquino niet over de inlossing van haar verkiezingsbelofte inzake een algemene amnestie voor politieke gevangenen.

Op 27 februari maakte haar woordvoerder René Saguisag bekend dat een ,,commissie voor de onmiddellijke vrijlating van politieke gevangenen" was ingesteld onder leiding van Jovito Salonga, met als leden generaal Ramos, minister Enrile, presidentieel secretaris Joker Arroyo en Saguisag zelf. Volgens de woordvoerder bevatten militaire registers de namen van 450 politieke gevangenen, maar de mensenrechtenorganisatie Kapatid verstrekte president Aquino een lijst met 560 namen. Volgens Saguisag zou de overgrote meerderheid van de politieke gevangenen nog voor het einde van de week worden vrijglaten, terwijl ook het habeas-corpusbeginsel (waarborg tegen onrechtmatige vrijheidsberoving) in ere zou worden hersteld.

Nog op 27 februari gaf stafchef Ramos opdracht tot de vrijlating van de eerste 33 gevangenen. Onder hen waren een vijftal advocaten die zich onder het Marcos-regime voor de mensenrechten hadden ingezet en mevr. Mila Aguilar Roque, oud-redactrice van Graphic Magazine, die ervan was beschuldigd lid van het CC van de Filippijnse Communistische Partij (CPP) te zijn. De prominente communistische journalist Satur Ocampo, die in 1983 uit de gevangenis ontsnapte. kreeg de verzekering dat hij niet opnieuw zou worden gearresteerd.

Maar op 28 februari bleek dat er maar 16 van de 33 gedetineerden daad erkelijk uit de gevangenis waren ontslagen. President Aquino gelastte minister Enrile toen alle politieke gevangenen ,,zonder uitzondering" vrij te laten. Minister Enrile verklaarde daarop dat die opdracht ook de vrijlating inhield van Jose Maria Sison, de voorzitter van de CPP. die sinds 1977 in Fort Bonafacio ie Manila gevangen zal. Op de vraag aan de minister of Sison het gebruik van geweld had afgezworen antwoordde Enrile: ..Als hij dat niet doet, zal het militaire apparaat w met hem moeten afrekenen." Enrile verklaarde dat de militaire leiding zich verplicht had gevoeld de aandacht van de regering te vestigen op .,het gevaar van de vrijlating van de leiders van de marxistische beweging". Hij voegde daaraan toe: ,,Alsde beslissing is genomen door de hoogste autoriteit van het land om hen vrij te laten. dan zal het zo gebeuren. Maar we moeten vaststellen dat de verantwoordelijkheid niet bij ons berust als de situatie zal verslechteren."

Op 2 maart voerde mevr. Aquino voor het eerst in het openbaar het woord sinds het vertrek van Marcos tijdens een dankbijeenkomst in het Rizalpark te Manila. Het was volgens Trouw (3-3) de grootste demonstratie die de Filippijnen ooit hebben meegemaakt. De schattingen over het aantal aanwezigen liepen uiteen van verscheidene honderdduizenden tot drie miljoen.

Bij die gelegenheid kondigde president Aquino de volgende maatregelen af: het herstel van het recht van habeas corpus. opheffing van een reeks decreten tegen subversieve acties, herinvoering van de plicht tot verhoor van gevangenen, pensionering van 23 generaals (die reeds voorbij hun pensioengerechtigde leeftijd waren) en vrijlating van 480 van de 484 geregistreerde politieke gevangenen.

De vier uitzonderingen waren CPP-voorzitter Jose Maria Sison. Jose Buscayno alias „commandant Dante" (de bevelhebber van het Nieuw Volksleger/NPA), en twee NPA-leiders. Ruben Alegre en Alex Verondo.

President Aquino waarschuwde de Filippino's dat de vreedzame revolutie nog niet achter de rug is: ,,De strijd is nog maar pas begonnen." Zij drong er bij de „volksmacht" op aan de waakzaamheid tegen hlarcos-aanhangers niet te laten verslappen en ook te waken over de kwaliteit van de regering .,van president tot het laagste ambtelijke niveau" om te voorkoinen dat de revolutie verzandt in de kwalen van weleer. Zij riep het volk op met suggesties. ideeën en zorgen rechtstreeks tot de regering te wenden. ,,Het volk moet deze regering vertrouwen en lief hebben", aldus Aquino. .,Ik wil een dialoog met het volk en als iemand in de regering of bureaucratie zich daar niet aan houdt, dan wil ik dat jullie dat onder mijn aandacht brengen. Ik zal niet tolereren dat wordt afgeweken van het pad dat we zijn ingeslagen tegen corruptie. geknoei, steekpenningen, fraude, verkwisting. machtsmisbruik en de schending van mensenrechten", zo verklaarde de president.

Voorts stelde zij: „Ik heb gezegd dat ik grootmoedig zal zijn in de overwinning. Grootmoedigheid betekent niet een uitblijven van gerechtigheid. Wij verzamelen bewijsmateriaal en zullen de regeringsstructuur instellen die degenen zal vervolgen die ernstige misdaden tegen

Op 5 maart hadden Jose Maria Sison (r.),de oprichter van de Filippijnse communistische partij, en Bernabe Buscayno (l.), de leider van het Nieuwe Volksleger (NPA), na hun vrijlating in Manila een ontmoeting met president Corazon Aquino.

het volk hebben gepleegd. zoals schending van mensenrechten en diefstal'

Op 5 maart werden ook de laatste vier gevangen zittende vooraanstaande communisten tegen het advies van minister Enrile en stafchef Ver in vrijgelaten. Sison verklaarde na een ontmoeting met president Aquino dat haar regering steun verdiende bij haar poging hervormingen door te voeren. Als voorwaarden voor die steun noemde hij o.m. dat het leger voortaan ondergeschikt moest blijven aan de burgerlijke autoriteiten en dat de militairen die nauw met Marcos hadden samengewerkt uit de strijdkrachten moesten worden verwijderd.

Hervorming strijdkrachten

Inmiddels had de nieuwe stafchef van de strijdkrachten. de tot (vier sterren) generaal bevorderde Fidel Ramos, op 1 maart reeds 23 generaals met pensioen gestuurd. o.w. de ex-stafchef generaal Fabian Ver alsmede de opperbevelhebbers van de drie krijgsmachtonderdelen, t.w. Josephus Ramas (leger), Vicente Piccio (luchtmacht) en admiraal Brillante Ochocho (marine). De volgende nieuwe opperbevelhebbers werden benoemd: brigade-generaal Ramon J. Farolan (luchtmacht), commodore Serapio C. Martillano (marine) en brigade-generaal Rodolfo Caneso (leger).

Karakter nieuwe bewind

Het nieuwe regime stond voor de vraag of het zijn macht op de revolutionaire volkswil moet stoelen of alsnog het parlement Aquino tot president moet laten uitroepen. Technisch gesproken opereert het als een revolutionair bewind, omdat het door de KBL gedomineerde parlement Marcos tot president heeft uitgeroepen.
Er zijn nu door Marcos benoemde functionarissen die geen aanstalten maken om op te stappen en die hun posities verdedigen met een beroep op de (Marcos) grondwet van 1973. De rechters van het Opperste Gerechtshof, bij voorbeeld, die de bevelen van Marcos opvolgden en in haar eerste regeringsbesluit expliciet door Aquino zijn gevraagd hun ontslag in te dienen, zeggen dat het Hof zich ,,niet als een kudde" moet gedragen, om de onafhankelijkheid van de juridische macht te handhaven (*NRC/H'blad* 3-3).
Om de legalistische mechanismen waaraan de door Marcos benoemde functionarissen zich vastklampen te ontwijken en het initiatief niet te verliezen, wordt bij president Aquino steeds meer aangedrongen het revolutionaire karakter van haar regering openlijk te erkennen en te onderstrepen. De meest vooraanstaande pleitbezorger daarvoor is oud-senator Jovito Salonga.
Op 2 en 3 maart kwamen ca. 200 burgemeesters en provinciegouverneurs van de KBL achter gesloten deuren bijeen. Na afloop verklaarde KBL-bestuurder Jose Rono dat de partij op alle mogelijke manieren zou bijdragen tot de legalisering van de nieuwe regering. „We zullen president Aquino niets in de weg leggen", aldus Rono die aankondigde dat het parlement. dat eigenlijk pas op 14 april weer bijeen zou komen, een dezer dagen zal stemmen over een voorstel tot erkenning van de regering-Aquino. De KBL had volgens Rono haast met die erkenning ,,aangezien we worden geconfronteerd met een revolutionaire regering die vloekt met het democratisch bestel". De KBL vroeg of de onder Marcos gekozen burgemeesters en gouverneurs tot het aflopen van hun termijn op 23 maart konden aanblijven.

Maar op 3 maart betoogde vice-president Laurel dat de grondwet van 1973 ongeldig was. Hij kondigde de opstelling van een nieuwe grondwet binnen drie maanden aan die nog in 1986 via een referendum zou moeten worden goedgekeurd. Daarna zouden de gemeenteraadsverkiezingen kunnen worden gehouden.

Die voor 30 juni geplande verkiezingen waren door Aquilino Pimentel, minister van binnenlandse zaken en een van de leiders van de PDP-Laban partij, uitgesteld, terwijl hij bovendien een aantal functionarissen voor het aflopen van hun ambtstermijn had vervangen. Deze willekeurige ontslagen kwamen volgens Blas Ople, de vroegere minister van arbeid, neer op ,,revolutionaire terreur". Ook de secretaris-generaal van Laurels UNIDO, Rene Espina, veroordeelde dit optreden van Pimentel op 4 maart als ,,politieke slachtpartij".
Maar de presidentiële secretaris, Joker Arrayo, verklaarde op 6 maart dat de regering het ,,morele recht" had het aftreden van lokale functionarissen uit het Marcos-tijdperk te eisen. Hij verwachtte dat alle ,,oude" functionarissen binnen twee dagen vrijwillig hun ontslag zouden aanbieden.

Op 8 maart deelde de presidentiële woordvoerder mee dat president Aquino overwoog haar bewind binnen enkele dagen uit te roepen tot ,.revolutionaire regering" om overheidspersoneel op een wettige manier te kunnen ontslaan. (*NRC/H'blad, Volkskrant, IHT*, NZZ, *Financial* Times, Le Monde. *FAZ*)

FRANKRIJK

PARTIJPOLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Sinds jan. 1983 deden zich in Frankrijk op het gebied van de partijpolitiek o.m. de hierna volgende ontwikkelingen voor (vor. ber. pag. 28013 e.v.-1983). Begin 1983 zaten in het kabinet van de socialistische premier Pierre Maiiroy behalve socialisten nog vier communisten en twee links-radicalen.

PS

Op 28 mei 1983 deed Jean-Pierre Chevenement, de leider van de linkervleugel van de Socialistische Partij (PS) die tot 22 maart minister van industrie was geweest (zie pag. 215/1-1983). een aanval op het versoberingsbeleid van de regering. Dat gebeurde op de nationale conventie van de P S in Pré-Saint-Gervais bij Parijs.
De regeringspolitiek. aldus Chevènement, had niets bijzonder socialistisch. Het was een klassieke politiek om de vraag te beperken. De richting die men inging was niet de goede. De vraag was niet of er een nieuwe devaluatie van de franc zou komen, doch slechts wanneer deze plaats zou vinden. Volgens de oud-minister zou de werkloosheid alleen groter worden. De beperking van de vraag kon de inflatie niet doen verminderen en kon slechts leiden tot beperking van de investering.
Aan het eind van zijn rede deed Chevenement o.a. de volgende concrete voorstellen: handhaving van een bepaald groeipercentage, uittreding uit het Europese Monetaire Systeem of althans heronderhandeling over Franse deelneming, importbeperking via de uitzonderingsbepalingen in de Europese Gemeenschap. aanmoediging van het binnenlands aanbod, oriëntering van de spaartegoeden naar de industrie en handhaving van het kernenergieprogramma.
Partijleider Lion Jospin noemde de soberheidspolitiek van de regering een ,,fase van consolidatie" en hij verweet Chevenement de poten onder het kabinet door te zagen.
Hij vond dat. wanneer het waar was dat de socialistische politiek niet werd toegepast, Chevenement al onmiddellijk op 21 mei 1981 had moeten aftreden toen de regering werd gevormd.
De conventie nam een resolutie aan waarin de socialisten werden opgeroepen ,,meer dan ooit tevoren verantwoordelijkheid te tonen door de regering actief te steunen en te antwoorden op het ideologische offensief van

Tijdens de openingszitting van het socialistische partijcongres in Bourg-en-Bresse op 28 oktober 1983 praat premier Pierre Mauroy (r.) met minister van binnenlandse zaken Gaston Defferre (m.) en partijleider Lionel Jospin (l.).

rechts dat uitgaat van de oude elitaire stellingen der ongelijkheid".
Aan het eind van een van 28-30 okt. 1983 in Bourg-en-Bresse gehouden congres van de PS gaven de afgevaardigden unaniem hun ,,resolute" steun aan het beleid van de regering. Na een nacht moeizaam vergaderen was op 30 oktober een synthese tot stand gekomen waarbij de motie van de mitterrandistische en rocardistische meerderheid (77 procent) toch nog werd ondertekend door de socialisten in de linkervleugel van Chevenement (ongeveer 18 procent) en de ,,dissidente rocardisten" o.l.v. Alain Richard (vijf procent). Wel waren er een paar concessies gedaan, vooral in de richting van de linkervleugel, om de minderheidsgroeperingen tevreden te stellen.
Op de eerste dag van het congres nodigde partijleider Jospin de communistische partijleider Marchais uit binnenkort met delegaties uit beide partijen bijeen te komen om de interpretatie van het regeerakkoord van 23 juni 1981 te controleren. Jospin klaagde dat de voortdurende kritiek van de communisten twijfel zaaide over de algemene richting van het regeringsbeleid en bovendien de geloofwaardigheid van de socialisten aantastte die verder voor een linkse unie waren.
Op 1 dec. 1983 kwamen leden van de PS en PCF in Parijs bijeen om het regeerakkoord van 23 juni 1981 te „verifiëren". Na afloop van de ontmoeting werd een gemeenschappelijke verklaring gepubliceerd, waarin ,,de balans wordt opgemaakt van wat is bereikt, nog moet worden bereikt en van gemeenschappelijke inspanningen die nodig zijn", en waarin stond dat de ,,solidariteit van de regeringsmeerderheid moet worden versterkt". Ten aanzien van de werkgelegenheid en de koopkracht werd een moeizaam compromis bereikt.

Volgens het gezamenlijke stuk was de balans van links nu al beter dan die van het volksfront in de jaren dertig of die na de bevrijding. Ten aanzien van de economische politiek, die de communisten hoog zat omdat zij stimulatie van de koopkracht wensten in plaats van vermindering, werd vastgesteld dat de internationale crisis in 1981 erger werd en dat desondanks in 1982 groei en stabilisatie van de werkloosheid op hetzelfde peil bleven.
Daarom en wegens de erfenis van rechts diende dus de bezuinigingspolitiek tegen de inflatie en de buitenlandse schuld te worden voortgezet. Voor de gesalarieerden betekende dit volgens de verkla.ing dat alleen ,,de gemiddelde koopkracht die in 1981 en 1982 is bereikt, kan worden gehandhaafd". Met andere woorden: de communisten zouden zich niet meer kunnen verzetten tegen Delors' bezuinigingspolitiek die koopkrachtvermindering voor velen betekende.
Verder werden in de verklaring de Franse bijdrage tot vrede in de Libanon en stabilisatie in Tsjaad alsmede Mitterrands streven naar wapenbeperking en de handhaving van het evenwicht in Europa en veiligheid voor ieder land geprezen.
Tenslotte beloofde men elkaar .,gezamenlijke acties" tegen rechts en ter verklaring van het regeringsbeleid in de bedrijven, alsmede oprichting van werkgroepen waarin de twee partijen spraken over economische problemen en werkgelegenheid.

Op 15-16 dec. 1984 hield de PS in Evry (Essonne) een nationale conventie over modernisering van de sociale vooruitgang. Een tekst over dit thema werd met algemene stemmen aangenomen.

Op 11 mei 1985 schoof Lionel Jospin tijdens een bijeenkomst van het partijbestuur iedere mogelijkheid van een alliantie met rechts na de parlementsverkiezingen van 1986 terzijde. Tijdens de vergadering werden documenten ingediend ter voorbereiding van het in oktober te houden partijcongres.
Op 13 juni deelde Michel Rocard tijdens een TV-interview mee, dat hij kandidaat zou zijn voor de presidentsverkiezingen van 1988.
Op 14 juni hield premier Fabius in Marseille een electoraal getinte toespraak die leidde tot een conflict tussen de premier en Jospin over wie van beiden de verkiezingsstrijd zou gaan leiden. Maar daarachter lag een diep fundamenteel verschil.
Fabius meende dat de PS het centrum nodig zou hebben om de rechtse oppositie in 1986 de weg naar de macht af te snijden en wenste het ontstaan van een gematigd linkse niet-communistische federatie, die veel beter in staat zou zijn het regeringsbeleid van dat moment positief te begeleiden.
Jospin daarentegen, die op 20 juni in een brief aankondigde te zullen aftreden als de partij zou willen ,,oplossen" in een breder verband, vond dat de PS ,,als grote linkse partij" aantrekkelijk moest blijven voor communistische kiezers ,,nu de crisis in de PCF ons meer mogelijkheden biedt". Voor hem diende de linkse op neo-marxistische grondslagen gebaseerde koers onverminderd te worden gehandhaafd.
Jospin stelde in de brief aan het partijbestuur dat de partij in alle opzichten ,,autonoom" moest blijven ten opzichte van de regering en niet „van buiten" door de premier mocht worden geleid.
Op 26 juni stelde president Mitterrand beide mannen in het gelijk. Fabius mocht als regeringsleider tijdens de verkiezingscampagne naar het politieke centrum en dus naar rechts lonken om Mitterrands parlementaire meerderheid te redden. Jospin mocht trachten de linkse kiezers bij elkaar te vegen. Volgens Mitterrand was ,,het hoofd van de regering de natuurlijke leider van de meerderheid", maar moest de PS ,,haar campagne kunnen voeren zoals zij wil".

Op 6 juli werd het conflict tussen Fabius en Jospin op een vergadering van het partijbestuur officieel bijgelegd, waarna de partij de kieslijsten voor 1986 samenstelde.
Op 10 juli zei Mitterrand in de buurt van Grenoble dat hij na een socialistische nederlaag bij de parlementsverkiezingen van 1986 best kon samenleven („cohabiter") met een rechtse meerderheid tot aan het eind van zijn ambtstermijn in 1988. Maar, zo voegde hij eraan toe, het buitenlands beleid diende voor hemzelf gereserveerd te blijven. ,,Als wie dan ook beslag daarop zou leggen, zou dat een staatsgreep zijn", aldus de president. Maar die kans was gering omdat er over dit be-

leid een consensus bestond, zo voegde hij eraan toe. De oppositie protesteerde heftig tegen deze uitspraken.

Op 14 juli verklaarde Mitterrand op de televisie zich strikt aan de grondwet te zullen houden wanneer in 1986 een rechtse regering aan de macht mocht komen.

Hij somde vervolgens de grondwetsartikelen op die hem aanwezen als opperste militaire chef en als degene die over „verdragen onderhandelt en ze goedkeurt". Buitenlandse zaken en defensie „zijn geen gereserveerde terreinen waarover iedereen het altijd heeft", aldus Mitterrand. ,,Daar was ik tegen en daar ben ik nog altijd tegen. Maar in de grondwetsartikelen die ik net heb genoemd zijn mijn bevoegdheden vastgelegd."

Tijdens een op 24-25 aug. 1985 gehouden bijeenkomst van het partijbestuur konden de socialisten het niet eens worden over een gemeenschappelijke motie voor het in oktober geplande partijcongres. Michel Rocard en zijn aanhangers zouden op het congres hun eigen motie indienen, die verschilde van de door Jospin opgestelde motie voor de mitterrandisten waarbij de stromingen van Mauroy en Chevènement zich hadden aangesloten.

Van 11-13 okt. 1985 vond in Toulouse het congres van de PS plaats. Hierop werd een synthese bereikt tussen de motie-Jospin en de motie-Rocard, die tijdens vergaderingen van partij-afdelingen 28,51 procent van de stemmen had gekregen.

De partij erkende de noodzaak van een ,,sterke Socialistische Partij", die in staat was ,,heellinks te verzamelen" en die in geen geval ,,de hulpkracht van rechts" zou zijn, en ging vereend de verkiezingsstrijd in.

Rocard was de pleitbezorger van een sociaaldemocratisch getinte vernieuwing van de socialistische beweging. Hij eiste minimumvoorwaarden voor een deelneming aan een coalitieregering, indien geen van de partijen bij de parlementsverkiezingen van 1986 een absolute meerderheid kreeg. Het principe van een minimumprogramma werd door het congres aanvaard.

Ook slaagde Rocard erin het woord ,,markteconomie" ergens te plaatsen. alsmede de constateringen dat men niet meer kon verdelen dat men produceerde. dat winst nodig was om te kunnen investeren. dat men .,niet om economische realiteiten heen kan" en dat het regeringsbeleid ,,niet voldoende is uitgelegd".

Op 27 okt. 1985 vond op de Franse televisie een debat plaats tussen premier Fabius en RPR-leider Jacques Shirac (zie onder RPR).

Tijdens de nationale conventie van de PS op 9 en 10 nov. 1985 stelden de socialisten definitief de kandidatenlijsten voor de parlementaire en regionale verkiezingen van 16 maart 1986 vast.

Op 21 nov. 1985 sloten de socialisten en links-radicalen (MRG) een electoraal akkoord. Dit hield in dat de laatsten in negen departementen verkiesbaar waren via een gemeenschappelijke kandidatenlijst, In 20 andere departementen zou de MRG met een eigen lijst komen.

Op 29 nov. 1985 openden premier Laurent Fabius en Lionel Jospin de verkiezingscampagne van de PS tijdens een bijeenkomst van 8.000 personen op de heliport van Parijs.

Op 14 dec. 1985 aanvaardde het partijbestuur het programma voor de parlementsverkiezingen van 1986. Daarin werden drie prioriteiten gesteld: ,,het ontwikkelen van de solidariteit, het uitbreiden van de vrijheden en het zien te krijgen van middelen voor een collectieve beheersing van de toekomst".

Op 15 december zei president Mitterrand op de TV dat hij staatshoofd bleef, ongeacht de uitslag van de parlementsverkiezingen van maart 1986. „Ik zal president van de republiek zijn met alle bevoegdheden die de grondwet hem geeft", aldus Mitterrarid tijdens een interview.

De Franse president noemde zich verantwoordelijk voor alles wat zich sinds 1981 had afgespeeld. Hij verdedigde punt voor punt de socialistische politiek.

Op 17 jan. 1986 hield Mitterrand in Grand-Quevilly (in het departement Seine-Maritime waar Fabius lijsttrekker was) voor 10.000 tot 12.000 aanhangers een toespraak. waarin hij de balans opmaakte van het socialistische beleid sinds 1981. Hij vroeg de Fransen ,,een winnende ploeg niet onderuit te halen" en leverde felle kritiek op het verkiezingsplatform van de oppositie RPR-UDF (zie onder RPR). dat hij kwalificeerde als een ,,programma van de rijken tegen de armen".

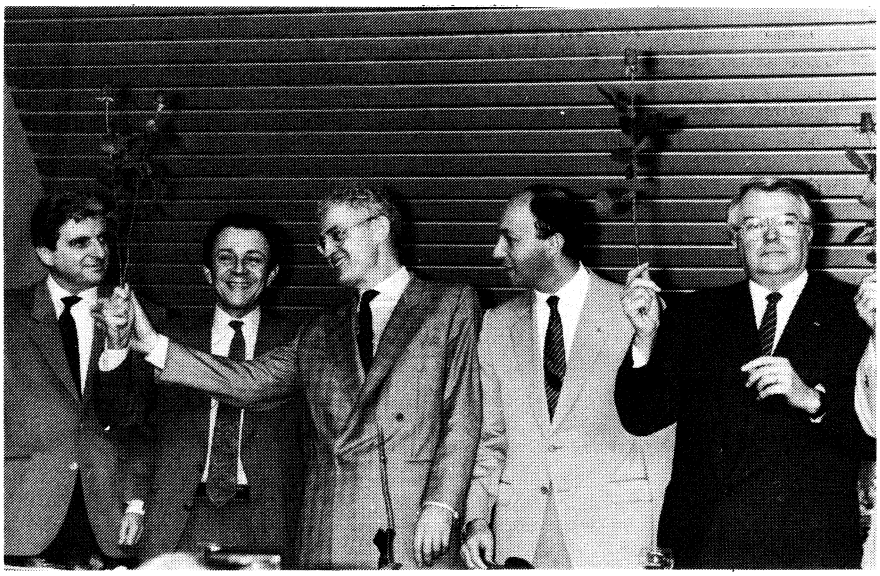
Als rechts de ,,sociale verworvenheden" van links overeind hield. dan was dat dus nog niet zo slecht geweest, oordeelde hij. En kwamen de belastingplannen van de oppositie niet vooral de hoge inkomens ten goede? En wat te denken van de aankondiging dat de rechten van de werknemers zouden worden beperkt en ontslag gemakkelijker werd? Welnu ,,een programma van rijken tegen armen", aldus Mitterrand. die uitlegde dat hij niet optrad als partijleider. Hij was de president van alle Fransen. Dus per definitie partijloos. Maar „ik houd van socialisten", zo zei hij.

Na Mitterrands toespraak veroordeelde de oppositie de bemoeienis van het staatshoofd met de verkiezingscampagne.

Op 30 jan. 1986 liet de Franse president een bundel verschijnen van zijn belangrijkste toespraken over het buitenlandse beleid en de defensiepolitiek sinds 1981 onder de titel ,,Overdenkingen ten aanzien van de buitenlandse politiek van Frankrijk" („Réflexions sur la politique extérieure de la France").

Op 7 febr. 1986 sprak president Mitterrand zo'n 20.000 aanhangers toe in Lille. vanouds een socialistisch bastion. waar oud-premier Pierre Mauroy burgemeester was.

Op de kritiek van de oppositie dat hij als president zich tijdens de verkie-

Vijf vooraanstaande socialisten aan het einde van het socialistische partijcongres op 13 oktober 1985 in Toulouse. V.l.n.r.: Jean-Pierre Chevenement. Michel Rocard, Lionel Jospin. Laurent Fabius en Pierre Mauroy.

zingscampagne niet neutraal opstelde, zei Mitterrand: „Hoe komt men erbij dat de in 1981 door een meerderheid van het volk gekozen president zou moeten zwijgen op het uur dat er belangrijke keuzen dienen te worden gemaakt?"

Tijdens de toespraak maakte de president de balans op van vijf jaar links beleid op het thema: ,.Voelt Frankrijk zich niet beter als de werkers voelen dat deze maatschappij de hunne is?" en „Voelt Frankrijk zich niet beter als de rechtvaardigheid ietwat groter is in die wat troebele sector, die men het fiscale systeem noemt?"
Het ,.goede economische bestuur" zou de inflatie tot twee procent aan het einde van 1986 terugdringen, aldus Mitterrand. ,,Sinds drie of vier maanden doen we het even goed als in de Bondsrepubliek. We hoeven alleen maar zo door te gaan. En als dat voldoende is. waarom dan rechtsomkeert maken?"
Na het begin van de officiële verkiezingscampagne op 24 februari, maar voor het begin van de officiële campagne op radio en TV op 3 maart. liet Mitterrand zich op **2** maart tussen 19.00 en 20.00 uur op de TV interviewen door de bekende presentator Yves Mourousi.
Na protesten hiertegen van de oppositie, besloot de Hoge Autoriteit voor radio en TV dat de oppositiepartijen op 2 en 3 maart tijd zouden krijgen voor hun reacties tijdens nieuwsuitzendingen zonder dat dit meetelde in hun officiële spreektijd.
Mitterrand verklaarde op 2 maart op de TV dat hij zich tot 16 maart niet meer zou laten horen. ,,Mij zal men niet meer horen". aldus de president.

Tijdens het interview wees Mitterrand erop dat het normaal was dat hij opriep om voor de socialistische meerderheid te stemmen, want de regering had goed gewerkt. De vrijheid was uitgebreid. voor meer gelijkheid was gezorgd. de industrie was gemoderniseerd en dankzij minister Lang was de Franse cultuur opgebloeid als nooit tevoren. Hij legde de nadruk op het liberale economische beleid door de stichting van kleine bedrijven aan te moedigen. Alleen op die manier kon werkgelegenheid worden gecreëerd.
,,Devaart" die de regering had gebracht. moest niet worden „afgeremd" door een andere meerderheid die „alleen klassestrijd" zou brengen omdat zij de vermogensbelasting zou opheffen. ,,Dat zou een grove fout zijn en gevaarlijk." Hij zou zich daartegen verzetten, want hij stond als president ook garant voor de sociale vrede. Herhaaldelijk gebruikte hij de dreiging van wanorde indien er een rechtse meerderheid kwam. Het ,,Ikof de chaos" dus van De Gaulle.
Ten aanzien van de benoeming van een premier na de verkiezingen van maart zei hij: ,,Als de kiezers een duidelijke meerderheid hebben gekozen, waarvan de contouren duidelijk zijn, is het mijn plicht als eerste minister een persoonlijkheid uit dat milieu aan te wijzen (...). De president van de republiek benoemt wie hij wil. Natuurlijk moet die benoeming in overeenstemming zijn met de wil van het volk (...). Ik zou mij moeten wenden tot een persoonlijkheid van de meerderheid om een regering te vormen."
Over de door Chirac op 26 februari gestelde voorwaarden (zie onder RPR) verklaarde hij:

„Men stelt geen voorwaarden aan de president van de republiek. Men stelt geen voorwaarden (...) Op dat moment ben ik Oostindisch doof."
Wat hemzelf betrof zei Mitterrand: ,,Ikzou nog eerder afzien van mijn functie. dan af te zien van de bevoegdheden van mijn functie."

PCF

Op 31 mei 1983 verklaarde het Politieke Bureau van de Franse Communistische Partij (PCF) dat het van mening was dat de verklaring van Williamsburg over de veiligheid en de stationering van raketten voor de middellange afstand in Europa de ,,vrijheid van handelen" dreigde te beperken die Frankrijk zichzelf gaf toen De Gaulle het land in 1966 terugtrok uit het geïntegreerd opperbevel van de NAVO. Verder stelde de partij voor alle Europese landen te laten deelnemen aan ontwapeningsonderhandelingen tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie in Geneve over kernraketten in Europa.

Op 28.29 en 30 mei 1983 was in de Amerikaanse plaats Williamsburg (Virginia) een topconferentie gehouden. waaraan was deelgenomen door de presidenten van de Verenigde Staten en Frankrijk en de premiers van Engeland, West-Duitsland. Italie. Canada en Japan (pag. 337 e.v.-1983).
Op 29 mei was op aandrang van de Amerikanen een verklaring namens de zeven uitgegeven, waarin werd uitgesproken dat de stationering van kruisraketten en Pershings-II in West-Europa doorging bij het ontbreken van een akkoord op de besprekingen in Geneve tussen de VS en de SU over dit onderwerp (pag. 340/1-1983).

Op 2 juni zei de communistische leider Georges Marchais dat door het niveau van de te plaatsen raketten af te laten hangen van het resultaat in Geneve Mitterrand zich binnen het perspectief had geplaatst van het stationeren van de nieuwe Amerikaanse raketten. De president had daarmee Frankrijk in feite weer in het geïntegreerde commando van de NAVO binnengeleid. ,,Men (hij bedoelde Mitterrand) had mij trouwens bij het overleg voor de topconferentie niet gesproken over een veiligheidsverklaring". zo zei Marchais.

Op 1 juni had Marchais in een rede voor partijleden in de Parijse voorstad Ivry het soberheidsplan van minister van economie, financiën en begroting Jacques Delors aangevallen. Diens verklaring dat dit plan bij andere deelnemers aan de topconferentie in Williamsburg waardering had gevonden, noemde Marchais een ,,provocatie". ,,Het was voor Delors niet moeilijk Reagan en Thatcher ervan te overtuigen dat arbeiders zware offers moeten worden opgelegd. Maar Delors zou er beter aan doen hier de arbeiders van Ivry te overtuigen van de juistheid van zijn politiek", aldus Marchais.
Van 11-13 juli 1983 bracht een delegatie van de PCF o.l.v. Marchais een onverwacht bezoek aan Moskou. waar Marchais op 12 juli werd ontvangen door de Russische partijleider Joeri Andropow. In een gemeenschappelijk communiqué na afloop van het bezoek verklaarden de Franse en Russische communisten dat de Franse kernmacht bij de Amerikaans-Russische onderhandelingen in Geneve betrokken moest worden (zie ook pag. 547/2-1984).
Tijdens het bezoek deed zich een tweetal incidenten voor. Op 12 juli beschuldigden de Franse communisten het officiële Sowjet-persbureau TASS van verdraaiing van het standpunt van Marchais en later bleek dat in het partijdagblad *Prawda* in de tekst van het communiqué van het bezoek een zinsnede ontbrak.

In een Russisch-talige weergave van het gesprek tussen Marchais en Andropow schreef TASS op 12 juli dat ,,naar de mening van de PCF het belangrijkste gevaar (voor de vrede) nu lag in de bedoeling van de imperialistische VS hun nieuwe raketten in Europa te stationeren".
De PCF-delegatie kwam tegen die weergave onmiddellijk in het geweer. In een verklaring werd gezegd dat TASS Marchais standpunten had toegedicht die hij nooit tot uiting had gebracht. Marchais, aldus de PCF-verklaring, had zich uitgesproken voor ,,een uitgebalanceerde vermindering van de bewapening, waarbij rekening moet worden gehouden met alle wapens die in Oost en West staan opgesteld in relatie tot de veiligheid van elk land en elk volk".
De PCF-delegatie eiste – en verkreeg – de intrekking van het omstreden TASS-bulletin.
In de tekst van het communiqué. dat na afloop van het bezoek was uitgegeven en in de Prawda werd gepubliceerd, ontbrak de zinsnede dat het ging om vermindering van de bewapening ,,zowelin het oosten als in het westen".

Op 1 dec. 1983 ,,verifieerden" de PCF en PS in Parijs hun regeerakkoord van 23 juni 1981 (zie onder PS).
Na het verlies van de communisten bij de verkiezingen voor het Europese parlement van 17 juni 1984 (pag. 401 e.v.-19841, waarbij de communisten van 20,5 procent in 1979 terechtkwamen op 11,2 procent, kwam het Centrale Comité (CC) van de partij op 26 en 27 juni bijeen.
Volgens Marchais zou het CC een ,,proces van reflectie over de partij zelf" beginnen. Marchais bleef als partijleider aan.

Op 19 juli 1984 kondigde de PCF na een spoedvergadering van het CC aan dat de communisten niet zouden deelnemen aan de nieuwe regering onder de socialist Laurent Fabius (pag. 481 e.v.-1984). In een verklaring zei de woordvoerder van de partij dat de regering haar politiek uit 1981 heroriën-

teerde. zodat de werkloosheid toenam, de koopkracht van de arbeiders daalde en er ook andere negatieve gevolgen waren, onder andere voor het openbaar onderwijs. De communisten bleven de doelen uit 1981 steunen en zouden de regering blijven steunen op de punten waarmee zij het eens waren (zie ook pag. 48212 e.v.-1984).
Op 6 sept. 1984 distantieerde de PCP' zich nog verder van de socialisten toen de communist Roland Leroy verklaarde dat de communisten ,.niet langer deel uitmaken van de meerderheid" en op 8 september voegde Marchais daaraan toe dat ,,wij geen enkele verantwoordelijkheid dragen voor het bestuur van het land".

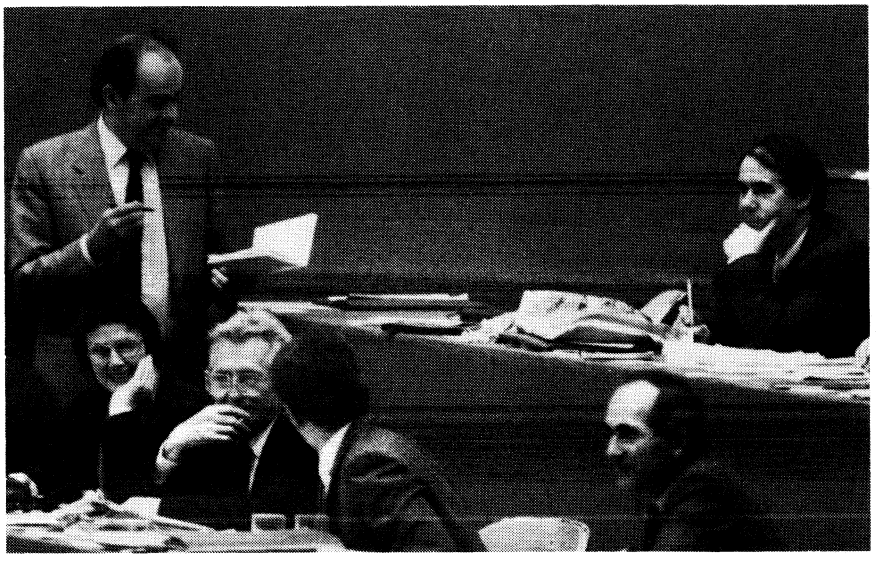
Tijdens een van 17-19 sept. 1984 gehouden bijeenkomst van het Centrale Comité kreeg Marchais de steun van zijn partij voor een nieuwe. harde koers die erop was gericht een einde te maken aan de 25 jaar durende teruggang van het electoraat.
Met slechts één onthouding werd een document aangenomen waarin hervatting van de unie met de socialisten vrijwel werd uitgesloten.
Het ,,bezuinigingsbeleid (van de socialistische regering) is een tunnel. waarvan men het eind niet ziet", aldus Marchais. De partijleider verdedigde de beslissing van de communisten in 1981 toe te treden tot de regering. maar achtte de tijd gekomen voor een bezinning op de tactiek van de communisten op langere termijn. Hij erkende de voortdurende teruggang van de steun voor de PCF van 25 procent naar het dieptepunt van 11 procent in juni 1984. maar wees er op dat de teruggang van de partij in feite al in 1958 was begonnen

In het na drie dagen debat aangenomen document. dat als uitgangspunt diende voor het in febr. 1985 te houden 25ste partijcongres. werd de socialistische politiek scherp gekritiseerd en werd geweigerd het functioneren van de partij of haar betrekkingen met de socialistische landen van Oost-Europa ter discussie te stellen. zoals een aantal ..hervormingsgezinde" partijleiders sinds eind juni eisten.
Hoewel het rapport opnieuw de doelstelling van de PCF bevestigde, namelijk het opbouu-en van een .,Frans socialisme. democratisch cn naar dc principes van zelfbestuur". leverde het rapport onomwonden kritiek op de strategie van de ..Linkse Unie" die tot stand kwam door middel van een akkoord .,aan de top" van de partijen. en wilde het deze vervangen zien door een ,,meerderheidsverbond van het volk". gebaseerd op een .,felle klassenstrijd".
De PCF meende dat het gezamenlijke programma van links dat de communisten en socialisten van 1972 tot 1977 verbond ,,al van begin af aan de kiem bevatte van de hindernissen. handicaps en ernstige problemen die langzaam maar zeker naar boven kwamen. en tenslotte uitmondden in de situatie waarin wij ons nu bevinden". Het gezamenlijke programma en de Linkse Unie die in 1981 rond president François Mitterrand tot stand kwam hadden volgens de PCF ..vanaf het moment dat het akkoord werd gesloten volledig ten gunste van de socialisten gewerkt, en ten nadele van de communisten".
Het rapport beschuldigde de socialisten dat zij, vanaf het eerste bezuinigingsprogramma van 1982, de oorspronkelijke doelstellingen van links hadden verraden en in plaats daarvan meer naar de ideeën van rechts hadden geneigd. Dank zij het akkoord ,.aan de top" tussen de twee partijen kon de Socialistische Partij. aldus de tekst van Marchais. ..haar wezenlijke doel bereiken. de verzwakking van de PCF".
Voortaan zou de strategie van de PCF rusten op het ,,bijeenbrengen van de overgrote meerderheid van het Franse volk". rond specifieke ,.klasse" doelstellingen: strijd voor werkgelegenheid, voor behoud van koopkracht. ontwikkeling van de landbouw. huisvestingsbeleid en veiligheidsbeleid. inspanningen!en gunste van de scholen, voor de democratie (met name in ondernemingen) en de vrede (ontwapening)
Marchais sloot echter de mogelijkheid van ..ad hoc akkoorden" met de socialisten niet uit. en in het bijzonder niet bij plaatselijke of regionalc verkiezingen.
Het rapport had verder geen goed woord over voor de ..hervormingsgezinde" stroming die openlijk naar voren trad bij de twee zittingen van het Centrale Comité in juni juli. met name waar het de twee belangrijkste besproken punten betrof. de betrekkingen met de Sowjet-Unie en het democratisch centralisme.
Marchais constateerde dat het imago van de socialistische landen onder het .voortdurende bombardement" van de ..ideologische oorlog" in de ogen van de Fransen zwaar was aangetast en dat de PCF daarvan de gevolgen ondervond. Hij schreef: ,.Het komt voor dat kameraden voorstellen om zich van een blok aan het been te ontdoen door de ketenen door te knippen... maar een dergelijke handelwijze is een dwaling."
Over het ..democratisch centralisme". door sommigen afgewezen omdat het accent vooral op het tweede woord zou komen te liggen. schreef Marchais dat de PCF ,.zich werkelijk niet hoeft te generen voor het democratisch leven binnen de partij".

Tijdens een bijeenkomst van het Centrale Comité op 29 en 30 okt. 1984 werd een op het ontwerpdocument gebaseerde ontwerpresolutie met 140 van de 146 stemmen goedgekeurd. Zes communisten, onder wie ex-minister Marcel Rigout en het lid van het Politieke Bureau Pierre Juquin. onthielden zich van stemming.

In de inleiding op de resolutie werd de breuk met de socialistische regering het eind genoemd van een periode in de Franse politiek, niet alleen van die drie jaar regeringsdeelneming sinds 1981. maar die van een kwart eeuw waarin rondom de denkbeelden over een gemeenschappelijk regeringsprogram het plan en toen de overwinning van een linkse regering was gebouwd.
Reden voor de breuk was de terugkeer van de socialisten naar de kapitalistische soberheidspolitiek. De constatering dat deze de crisis dieper maakte en tot mislukking leidde en het verminderen van de invloed van de communistische partij deed de vraag rijzen of er een positief perspectief was voor de communisten.
De uitweg was het socialisme à la française en het middel daartoe een volksbeweging die de meerderheid achter zich had. De rnoeilijkheden van de partij waren te wijten aan het feit dat velen nog werden gehinderd door de politieke strategie van het akkoord aan de top uit 1972 tussen comniunisten en socialisten over een gemeenschappelijk program.
In het eerste hoofdstuk. over de crisis. werd geconstateerd dat de socialisten het voorwendsel van de industriële modernisering gebruikten om openlijk de visie van de kapitalisten over te nemen en, in strijd met hun beloften. de regeringspolitiek te hervormen teneinde toe te geven aan het internationaal kapitaal. Om huil doel te bereiken zouden de kapitalistische leiders. indien ze konden, niet aarzelen een wereldoorlog te ontketenen.
In het tweede hoofdstuk werd geconstateerd dat de partij zich te laat van het Sowjet-model afkeerde en een strategische achterstand kreeg door het vasthouden aan het gemeenschappelijke program van 1972. Toch werd achteraf regeringsdeelneming gerechtvaardigd. De communisten waren niet in staat de regeringspolitiek te veranderen wegens de negatieve invloed van het gemeenschappelijk program dat nog nawerkte. ook op de partij zelf.

Op 15 jan. 1985 gaf het Politieke Bureau van de PCF blijk van zijn ,,verontwaardiging" en ,,verachting" voor de ,,anti-communistische aanvallen" tegen de partij en haar leiding. toen bleek dat ongeveer tien procent van de afgevaardigden op federale conferenties zich ten aanzien van de ontwerpresolutie van stemming onthielden of tegenstemden. Op 20 januari verwierp de federatie van Hautes-Alpes de tekst en op 27 januari wezen de federaties van Hautes-Vienne en Corse-du-Sud de resolutie af.
Van 6-10 febr. 1985 vond in de Parijse voorstad Saint-Ouen het 25ste congres van de PCF plaats. Marchais werd op het congres herkozen als secretaris-generaal en zijn ontwerpresolutie werd met 1.645 stemmen aangenomen. Er waren geen tegenstemmen, maar wel onthielden 58 afgevaardigden zich van stemming. onder wie de voormalige woordvoerder van de partij en lid van het Politieke Bureau van de partij, Pierre Juquin. Juquin werd uit het Politieke Bureau gezet, maar herkozen in het Centrale Comité.
Ook oud-minister Rigout, die met zijn federatie Haut-Vienne tijdens de voorbereidingen van het congres tegen de partijleiding ten strijde was getrokken en de uiterst kritische Parijzenaar Felix Damette keerden in het Centrale Comité terug.
Marchais maakte op 10 februari duidelijk dat de herverkiezing van het kritische drietal onder geen beding de ,,erkenning van verschillende stromingen" binnen de partij inhield. ,,Dat wordt totaal en definitief afgewezen", zo zei hij.
Hij waarschuwde dat er ook geen sprake was van ,,een precedent" dat in de toekomst als ,,regel" zou kunnen worden gehanteerd. De drie waren niet herkozen, ,,omdat" zij het niet eens waren met de leiding en geacht zouden worden die mening binnen de leidinggevende organen naar voren te brengen. Zij waren herkozen ,,ondanks" hun meningsverschil met de leiding en ,,omdat het congres denkt dat de partij de kracht en de wijsheid bezit. deze situatie, die inderdaad zon-

De uit het Politieke Bureau van de Franse Communistische Partij gezette Pierre Juquin (rechtsboven) tijdens de slotzitting van het congres van de partij op 10 februari 1985. Links staat partijleider Georges Marchais en rechts beneden zit de vroegere minister van transport, Charles Fiterman.

der precedent is. aan te kunnen en in positieve zin te doen evolueren". Er waren geen koppensnellers binnen de communistische partij, aldus Marchais.
Op 2 sept. 1985 werd Georges Marchais, die sinds 30 juli in de Sowjet-Unie verbleef, op het Kremlin ontvangen door Sowjet-partijleider Michail Gorbatsjow. ,,Het onderhoud is verlopen in een sfeer van oprechte vriendschap en wederzijds begrip eigen aan kameraden", aldus TASS na afloop van de ontmoeting.
Op 15 sept. 1985 verklaarde Marchais op het feest van *L'Humanité* dat „massaal communistisch stemmen" bij de parlementsverkiezingen in 1986 „de samenwerking tussen de Parti Socialiste en rechts" zou kunnen verhinderen.
Op 13 oktober riep Marchais tijdens de nationale conferentie van de PCF in Nanterre de linkse kiezers op Mitterrand en de Socialistische Partij, die „niet hebben gedaan wat zij hebben beloofd" en die zich opmaken „met rechts samen te werken", te straffen.
Op 12 november bekrachtigde het Centrale Comité van de partij de kandidatenlijsten voor de parlementaire en regionale verkiezingen van 16 maart 1986.
Op 3 februari 1986 nam het Centrale Comité van de PCF met algemene stemmen een resolutie aan waarin aan de ene kant een offensief tegen recht, werd aangekondigd en aan de andere kant een offensief tegen de socialisten.

MRG

Op 30 april 1983 wees het uitvoerende comité van de Beweging van Linkse Radicalen (Mouvement des Radicaux de Gauche, MRG) Jean-Michel Baylet aan als interim-president van de partij, nadat Roger-Gérard Schwartzenberg, die sinds 1981 president van de partij was, op 24 maart 1983 staatssecretaris op het departement van onderwijs was geworden (pag. 21513-1983).
Tijdens een in de herfst van 1983 gehouden congres werd Baylet formeel gekozen tot president van de MRG.
Op een van 11-13 jan. 1985 in Marseille plaatsvindend buitengewoon congres nam François Doubin het presidentschap van de partij over van Baylet.

Op 14-15 sept. 1985 vond in Parijs een congres van de MRG plaats, waarop de links-radicalen verklaarden voor de parlementsverkiezingen van maart 1986 autonoom te willen blijven ten opzichte van de Socialistische Partij.
Op 21 nov. 1985 sloten de links-radicalen en socialisten een electoraal akkoord. Dit hield in dat de eersten in negen departementen verkiesbaar waren via een gemeenschappelijke kandidatenlijst, In 20 andere departementen zou de MRG met een eigen lijst komen.

PSU

Van 10-12 juni 1983 hield de zeer linkse Parti Socialiste Unifie (PSU) in de buurt van Lyon haar veertiende congres. Tijdens het congres volgde Serge Depaquit Huguette Bouchardeau op als nationaal secretaris en woordvoerder van de partij.

Huguette Bouchardeau was op 24 maart 1983 benoemd tot staatssecretaris op het bureau van de premier met verantwoordelijkheid voor het milieu en de kwaliteit van het leven (pag. 215/3-1983).

Tijdens een van 14-16 dec. 1984 in Bourges gehouden congres werd Jean-Claude Le Scornet, een tegenstander van het regeringsbeleid, gekozen tot nationaal secretaris van de PSU.
Op 26 april 1985 maakte Huguette Bouchardeau, die in juli 1984 minister van milieu was geworden in het kabinet-Fabius (pag. 483/1--1984), bekend dat zij de PSU ging verlaten.

RPR

Op 7 juli 1984 wees de leider van de neo-gaullisten en burgemeester van Parijs. Jacques Chirac, voor het Centrale Comité van zijn partij. de Rassemblement pour la République (RPR), opnieuw iedere verkiezingsalliantie met het uiterst rechtse Front National van Jean-Marie Le Pen van de hand. De partij van Le Pen had bij de verkiezingen voor het Europese parlement op 17 juni 1984 11 procent van de stemmen gekregen in vergelijking met 1,3 procent in 1979. Het rechtse blok, bestaande uit RPR en UDF, was van 43,9 procent in 1979 teruggevallen naar 42,9 procent.
Tijdens een nationale zitting van de RPR in Grenoble op 17 en 18 nov. 1984 maakte secretaris-generaal Bernard Pons plaats voor Jacques Toubon en werd het Centrale Comité op grote schaal vernieuwd en verjongd.
Jacques Chirac, die met 97,10 procent van de stemmen werd herkozen als president van de partij, beloofde voor 1986 een ,,breuk met het socialisme" en ,,een terugkeer naar de vrijheden".

Vier vertegenwoordigers van de linkse meerderheid tijdens een persconferentie op 7 maart 1983, een dag na de eerste ronde van de gemeenteraadsverkiezingen. V.l.n.r. de secretaris-generaal van de Franse Communistische Partij, Georges Marchais. de nationaal secretaris van de Verenigde Socialistische Partij, Huguette Bouchardeau, de secretaris-generaal van de Socialistische Partij, Lionel Jospin, en de leider van de Beweging van Links-Radicalen, Roger-Gérard Schwartzenberg.

Jacques Toubon na zijn verkiezing tot secretaris-generaal van de *RPR* op 18 november 1984

Op 10 april 1985 sloten de RPR en UDF een akkoord om ,,samen en uitsluitend samen" een regering te vormen wanneer de socialisten in 1986 bij de verkiezingen hun parlementaire meerderheid zouden verliezen (zie verder onder UDF).
Op 1 juni 1985 nam de RPR tijdens een buitengewoon congres in Vincennes een ,,pact voor Frankrijk" aan, dat ,,tien vermetele maatregelen" bevatte, die ,,vanaf 1986 moeten worden genomen om een indruk van vertrouwen te creëren" en een ,,opleving" te verzekeren.
Een dag later zei oud-premier Barre dat hij ,,demagogische en irreële beloften" wantrouwde.

Op 3 okt. 1985 verklaarde Valéry Giscard d'Estaing (UDF) dat hij van mening was dat er in meer dan tweederde van de departementen een lijstverbinding met de RPR moest komen (zie ook onder UDF). Verschillende leiders van de RPR hielden daarentegen tijdens de parlementaire dagen in Menton op 3 en 4 november een pleidooi voor afzonderlijke lijsten.
Op 18 oktober sloten de RPR en UDF een electoraal akkoord dat voorzag in gemeenschappelijke lijsten in slechts 45 departementen. Over 11 van de 96 departementen in Frankrijk was nog geen definitieve beslissing genomen. Een dag later maakte de RPR de namen van haar meeste kandidaten bekend.
Op 27 okt. 1985 vond op de Franse televisie een debat plaats tussen premier Fabius en Jacques Chirac. Volgens een opiniepeiling van de SOFRES was 44 procent van de Fransen van mening dat Chirac als overwinnaar uit het debat te voorschijn was gekomen.

Op 28 oktober gaf E. G. Lachman in *NRC/H'blad* de volgende impressie van het debat:

Twintig miljoen Fransen hebben op 27 oktober anderhalf uur gekeken naar iets dat al sinds ueken was aangekondigd als „le match". zo niet van de eeuw dan toch van het jaar: het televisiedebat als aftrap voor de verkiezingscampagne tussen de socialistische premier Fabius en de leider van de grootste oppositiepartij. ex-premier Chirac.
Helaas werd het een onverkwikkelijke en bovendien ongeloofwaardige scheldpartij. een pseudo rederijkerswedstrijd tussen superamateurs die elkaar bij gebrek aan inhoudelijke argumenten voortdurend voor ,,leugenaar", ,,smokkelaar"en .,bedrieger" uitmaakten...
De anders zo zachte, beheerste en ijselijk slimme Fabius had deze keer besloten fors en grof in de aanval te gaan. Het gevolg was dat hij veel weg had van een haasje dat op een tijger wil lijken. Chirac. de manisch-driftige. die al drie jaar tracht zichzelf de waardige rust van de staatsman aan te meten, kon achter zijn kennelijk voor de spiegel aangeleerde valse glimlach de verdenking niet van zich afschuiven dat hij tot de categorie van de hysterici behoort. Dat gaf Fabius dan ook de gelegenheid te pas en te onpas uitdagend te roepen: ,,Kalm aan nou". .,wind je niet op", ,.praat nou eens zonder die krant in je gezicht".
Aangezien Mitterrands regeringen sinds drie jaar in bijna alles de liberale politiek voeren die de oppositie belooft was er inhoudelijk weinig te beleven...

Omdat hij nu besloten had de tijger te spelen bleef Fabius maar vragen stellen in plaats van te vertellen wat de socialisten nog aan kunnen bieden indien zij weer aan de regering komen. Allereerst ontlokte hij daarmee aan Chirac de stellige ontkenning dat hij ooit met ministers van de uiterst rechtse Le Pen zou regeren.
Chirac vond dat Fabius weinig recht van spreken had. aangezien de socialisten met de communisten regeren die even gevaarlijk voor de vrijheid zijn en blijkens een boek van dc communistische ex-woordvoerder Juquin hun bevelen in Moskou halen. .,U hebt een fixatie met die communisten", repliceerde Fabius. Hij stelde dat Chirac niet met de lieden van ex-premier Barre kon regeren die aftreden van Mitterrand eisen na een rechtse overwinning. zodat dan meteen een crisis ontstaat. „Ik of de chaos", dat hebben wij meer gehoord. antwoordde Chirac.
Na deze inleidende beleefdheden bleek de kwestie van de gastarbeiders – de verkiezingsinzet van Le Pen – hen te verenigen. Fabius pochle zelfs hoeveel tienduizenden buitenlanders hij had uitgewezen, Reiden stonden een echte grenssluiting voor en uitwijzing van de clandestiene buiterilanders. Maar voor een effectiever politiek. zo beloofde Chirac. is herstel van de identiteitscontroles op straat nodig.
Chirac haakte daarna meteen in op de veiligheid· zestig procent van de drugsarrestanten was buitenlander, evenals veertig procent van de gevangenisbevolking ,,Sinds wij hier praten werden dertig auto's leeggestolen en veertig inbraken gepleegd." Fabius beloofde dat het nieuwe Wetboek van Strafrecht. dat al sinds twee jaar stof verzamelt in het Elysée, nu zal worden ingevoerd.
Het sociaal-econornisch debat werd een onoverzichtelijke uitputtingsslag met miljardencijfers, waarbij de kemphanen elkaar om de beurt beschuldigden records in begrotingstekorten en werkloosheid te hebben gekweekt en in geveinsde verwondering uitbraken over elkaars ..leugenachtigheid" of ..incompetentie" bij hei citeren van rapporten van de OESO.
Chirac sprak vaag over de door de oppositie beloofde denationalisaties inclusief de door De Gaulle genationaliseerde Renault. Als tegenargument voerde Fabius de ontwrichting aan van de financiële markt indien zoveel aandelen op de beurs komen. Zo zwak was dit argument dat het leek of ook hij was gaan twijfelen aan het socialistische geloofsartikel der nationalisaties...

Op 16 jan. 1986 ondertekenden Jacques Chirac en UDF-president Jean Lecanuet ,,een platform om gezamenlijk te regeren". Behalve een préambule, die vaststelde dat ,,het socialisme een mislukking is", bevatte het document drie hoofdstukken: ,,het loslaten van de economie teneinde sociale vooruitgang te verzekeren", het bevorderen van een maatschappij van vrijheid" en ,,Frankrijk zijn ware plaats teruggeven". Na deze hoofdstukken volgden 20 fundamentele verplichtingen.

In de dertig pagina's van het program werd het woord „liberalisme", dat te ideologisch werd gevonden, vervangen door „libertés": vrijheden. Uitdrukkelijk werd gesteld dat alle sociale vernieuwingen die de socialisten hadden ingevoerd, zoals de 39-urige werkweek, pensioen met zestig, vijfde vakantieweek, enzovoorts, gehandhaafd moesten blijven.
In het program kwam de RPR de UDF een eind tegemoet. De eis van de *RPR* de speciale kinderbijslag voor het derde kind niet aan buitenlanders (lees: gastarbeiders) te betalen, waarmee men Le Pens kiezers wilde lokken, viel bijvoorbeeld weg. Ook werd de nu nodige toestemming van de overheid voor ontslagen die de *RPR* wilde opheffen, onderworpen aan ,,overleg" met de overheid.
Het program keerde zich tegen alle vormen van dirigisme en staatsbemoeienis en wilde onmiddellijk herstel van het meerderheidskiessysteem dat voor stabiele. parlementaire meerderheden moest zorgen.
Ook streefde het onttrekking aan de staat van alle televisienetten en radiostations na met uitzondering van een net voor de staatstelevisie en staatsradio. Het directoraat voor telecommunicatie en de verbindingen met het buitenland moesten worden blootgesteld aan vrije concurrentie.
Over een periode van vijf jaar moesten banken, financieringsmaatschappijen en het verzekeringswezen gedenationaliseerd worden, alsmede de in 1982 genationaliseerde industriële ondernemingen (Pechiney, Thomson. Rhône-Poulenc, Saint-Gobain, CGE en Bull, doch niet

Renault). Dit zou geleidelijk gebeuren ..al naar gelang van de mogelijkheden op de financiele markt". onder andere ook door kapitaalsverhoging en preferentiele uitgifte van aandelen aan het personeel. Het staatsoliemonopolie van 1928 werd opgeheven.
De inkomstenbelasting werd maximaal vijftig procent. de vermogensbelasting werd opgeheven en de speciale belastingen op ondernemingen werden verlicht.
De flexibiliteit in de arbeidsvoorwaarden. die de regering op dat moment tegen fel communistisch verzet in door het parlement trachtte te halen. werd weer aan onderhandeling tussen sociale partners overgeiaten. Deeltijdarbeid, arbeid door uitzendkrachten en geografische zones met verlichte arbeidswetgeving werden aangemoedigd.
Er kwam grotere vrijheid wat betreft de pensioenleeftijd. zodat een ,.pensioen a la carte" ontstond, terwijl ook de keus voor de tijd van hersciioling en die u-at betreft de arbeidstijden, werd verruimd. Alle economische maatregelen in dit program stonden in het teken van de strijd tegen de werkloosheid.
Zo snel mogelijk zou volledige prijsvrijheid worden ingevoerd, terwijl alle deviezenbeperkingen werden opgeheven. Hetzelfde gold voor de diensten. bijvoorbeeld van de banken, waar vrije concurrentie ten aanzien van de kredietverlening moest worden ingevoerd.
De controle op straat van de identiteitskaarten werd hersteld om zowel de misdaad als de klandestiene immigratie te bestrijden. Voor kleine misdaden werd de vervangingsstraf uitgebreid en voor grote misdaden werd het deel dat niet voor verkorting in aanmerking kwam verlengd.
Het program streefde tenslotte opheffing na van de wet van de socialist Puillot. die huurders zoveel bescherming bood dat er sinds drie jaar geen woningen meer te huur waren. Daarboven moest er een nieuwe wet komen die de verhouding huurder-eigenaar regelde.
Verhoging van de defensie-uitgaven tot vier procent van het nationale produkt was de kern van de militaire paragraaf van het program.

Op 26 febr. 1986 definieerde Chirac in het televisieprogramma ,,Het uur van de waarheid" zijn vier voorwaarden om te regeren. ,,De eerste voorwaarde is een, natuurlijk indiscutabele, meerderheid. Vervolgens moet de kandidaat-premier zich, op een onweerlegbare wijze, verzekeren van het vertrouwen van die meerderheid. voor hem en zijn regering. Dat is onvermijdelijk... De derde conditie is dat die premier, hij en zijn regering, zich op onherroepelijke wijze zonder enig compromis en zo mogelijk zonder enige concessie gaat bezighouden met dat waarvoor de nieuwe meerderheid is gekozen, d.w.z. zijn programma. Dat impliceert een vierde voorwaarde, nl. dat de president van de republiek die die premier vraagt zonder enige dubbelzinnigheid de regering, overeenkomstig artikel 20 van onze grondwet, het beleid zal laten uitvoeren waarvoor zij is gekozen.
Onder deze vier voorwaarden zou een kandidaat-premier werkelijk de post van eerste minister moeten of kunnen accepteren."

Op 4 maart 1986 zei de vroegere gaullistische premier en burgemeester van Bordeaux, Jacques Chaban-Delmas, dat hij geen premier van Mitterrand, maar eventueel wel premier van een regering van Frankrijk wilde worden.
UDF

ROL VAN OUD-PREMIER BARRE

Op 22 sept. 1983 koos de nationale raad van de centrum-rechtse Union pour la Democratie Française (UDF) Jean Lecanuet opnieuw voor twee jaar tot president. De post van secretaris-generaal. een in 1981 gecreëerde functie. werd afgeschaft. De op 8 okt. 1981 tot secretaris-generaal gekozen Michel Pinton was op 5 sept. 1983 afgetreden. Hem werd verweten een politieke rol te willen spelen.
Na een fel debat tussen aanhangeïc van oud-premier Raymond Barre en die van oud-president Valéry Giscard d'Estaing besloot het politieke bureau van de UDF op 21 juni 1984 de kandidaat voor de presidentsverkiezingen van 1988 pas na de parlementsverkiezingen van 1986 te kiezen.
Op 23 sept. 1984 keerde Giscard d'Estaing in de nationale politiek terug, toen hij met ruime meerderheid van stemmen werd gekozen in de Nationale Vergadering (de Franse Tweede Kamer).

In zijn thuis-district Puy-de-Dôme, dat hij van 1956 tot 1974 ook vertegenwoordigde in de Assemblée Nationale, behaalde hij 63,24 procent van de uitgebrachte stemmen.

Giscard was president van 1974 tot 1981. Toen hij werd verslagen door de socialistische kandidaat en huidige president Mitterrand, besloot hij zich uit het politieke leven terug te trekken. De reden waarom hij zich na vier jaar weer in de politiek begaf, was dat hij ,,nog niet voor oude staatsman wilde spelen".
Giscard is afkomstig uit de Republikeinse Partij, die samen met het Centrum van Sociaal-Democraten (CDS) en de Radicale Partij de UDF vormt.
Op 24 juli 1984 had Claude Wolff aangekondigd dat hij als afgevaardigde van Puy-de-Dòme zou aftreden om Giscard in de gelegenheid te stellen terug te keren in de Nationale Vergadering.

Op 21 jan. 1985 hield Valéry Giscard d'Estaing zijn eerste persconferentie sinds hij in de nationale politiek was teruggekeerd. Hij riep opnieuw op tot een ,,unie" van de oppositie en wenste snel ,,maatregelen te nemen... om Frankrijk op de weg van het liberalisme te brengen". Hij deed verder een beroep op de oppositie elke wijziging in het kiessysteem af te wijzen.
Op 10 april 1985 sloten UDF en RPR een plechtig akkoord om ,,samen en uitsluitend samen" een regering te vormen wanneer zoals verwacht in 1986 de socialisten hun parlementaire meerderheid zouden verliezen.

In de tekst van het akkoord lieten de oppositiepartijen hun strijd met ex-premier Barre, over de ,,cohabitatie". de vraag of zij bereid waren te regeren indien Mitterrand na een socialistische nederlaag weigerde af te treden, onbeslist. Barre weigerde iedere ,,cohabitatie", terwijl Chirac en Lecanuet vonden dat hun partijen konden regeren ook indien president Mitterrand zijn ambtstermijn tot 1988 uitzat.
Op aandringen van de UDF werd niet herstel van het districtenstelsel beloofd. doch alleen af' schaffing van het pas ingevoerde volledige evenredigheidssysteem.
Tenslotte publiceerden beide partijen de hoofdlijnen van een regeringsprogram dat in de herfst nog moest worden uitgewerkt. Op dat moment noemden zij slechts herstel van de vrijheid in onderwijs, bij de televisie en voor de onderneming. beperking van overheidstaken. betere controle op en beperking van de immigratie, de-nationalisatie van grote ondernemingen, voortzetting van de Europese constructie en minder beperkingen op de defensiebegroting.

Op 14 april 1985 bevestigde Raymond Barre. die van aug. 1976–mei 1981 onder Giscard d'Estaing premier was geweest, dat hij ,,geen vertrouwen zal uitspreken in een cohabitatie-regering" (een rechtse regering onder een linkse president – red. KHA), wanneer de oppositie die na de verkiezingen van 1986 zou vormen en hij preciseerde dat hij zich niet gebonden achtte aan het op 10 april door UDF en RPR gesloten akkoord.
In de dagen die volgden verklaarde meer dan een derde van de UDF-fractie in de Assemblée Nationale Barre te steunen.

Op 28 april zei president Mitterrand in een TV-interview zijn termijn van zeven jaar (tot 1988 – red. KHA) te zullen volbrengen ,,wat er ook gebeurt". Verder verklaarde hij dat hij na de parlementsverkiezingen van 1986 ,.niet inert zal blijven".

Op 8 en 9 juni 1985 werd in het Palais des Congres in Parijs een ,,liberale conventie" plaats, waarop de drie belangrijkste vertegenwoordigers van de oppositie, Giscard, Chirac en Barre, zich gezamenlijk presenteerden. Giscard had de conventie georganiseerd. Chirac en Barre riepen op tot eenheid, maar Barre roerde het onderwerp niet aan. In een toespraak die hij op de conventie over de Europese eenwording hield zei Barre dat zijn aanwezigheid moest worden uitgelegd als een uitdrukking van zijn ,,sympathie" voor de oppositie, die hij ,,hartelijk succes" wenste.

Barre is geen lid van een partij, maar behoort wel tot de oppositie. Veel ,,barristen" zitten bij de UDF.

Op 3 okt. 1985 verklaarde Valéry Giscard d'Estaing dat ,,wanneer er in meer dan tweederde van de departementen geen gemeenschappelijke lijst (d.w.z. met de RPR) komt, Frankrijk onbestuurbaar zal zijn en de opleving niet plaats zal vinden".

Verschillende leiders van de RPR hielden daarentegen. gedurende de parlementaire dagen in Menton op 3 en 4 oktober, een pleidooi voor afzonder-

lijke lijsten voor de verkiezingen van 1986.
Op 18 oktober sloten de RPR e11 UDF een electoraal akkoord dat voorzag in gemeenschappelijke lijsten in slechts 45 departementen. Over 11 van de 96 departementen in Frankrijk was nog geen definitieve beslissing genomen.
Op 15 december verklaarde oud-premier Barre dat hij terug wilde ,,naarde waarden die zin geven aan het leven en handelen". ,,Ja tegen het werk, ja legen het gezin, ja tegen het vaderland, maar in een vrij Frankrijk". zo verklaarde hij.
Bij die slogan tekende Bob Groen in de *Volkskrant* (19--12) o.m. het volgende aan:

Werk. Gezin en Vaderland in een Vrij Frankrijk. Dat lijkt een keurige leuze. waarin gezin en vaderland als traditionele waarden voor de ,,rechtse" component zorgen. terwijl werk en vrijheid de aansluiting bij het brede centrum in de Franse politiek garanderen.
Kortom. een perfecte slogan voor de onafhankelijke centrum-rechtse kandidaat voor het Franse presidentschap. ex premier Raymond Barre. die blijkens opiniepeilingen een van de meest populaire politici van de Vijfde Republiek is.
Maar met z'n Travail, Famille, Patrie dans une France Libre. rakelt Barre een nog lang niet verwerkt verleden op in Frankrijk. Met die opsomming van op zichzelf respectabele begrippen zorgt hij voor een emotionele schok. die voor oudere Nederlanders te vergelijken valt met het zien of horen van de kreet Voor Volk en Vaderland in Vrij Nederland. Met Werk. Gezin en Vaderland verving maarschalk Pétain tijdens de Tweede Wereldoorlog namelijk de uit de Franse revolutie daterende trits van Vrijheid. Gelijkheid en Broederschap. die ook nu weer de wapenspreuk van de Vijfde Republiek is.
Het Vichy-Frankrijk van Pétain was niet alleen een met nazi-Duitsland collaborerende ,,vrije zone" in bezet Frankrijk, maar ook de belichaming van een ,,vernieuwd Frankrqk" waarin niet alleen de idealen van het linkse Volksfront van 1936, maar ook de vaak weinig glanzende politieke praktijken uit de Derde Republiek plaats morsten maken voor een autoritaire staatsvorm. met veel nadruk op een zeer eng Frans patriottisme, compleet met hot daarin behorende officiële anti-scmitisme. Het verlangen naar de maatschappelijke orde van de maarschalk is met de bevrijding van Fraiikrijk niet verdwenen Maar voor het eerst is nu geprobeerd de kloof tussen Pétain en De Gaulle als de symholrn van Vichy en de Bevrijding te dichten door hun parolen achter elkaar te plakken...

Op 14 jan. 1986 legde Giscard d'Estaing op een persconferentie uit waarom hij een cohabitatie na de verkiezingen van maart onvermijdelijk achtte. Recht tegen ex-premier Barre in. die een cohabitatie afwees en wenste dat Mitterrand na een socialistische nederlaag zou aftreden. riep Giscard: ..Neen. Een groot land moet zijn regels eerbiedigen. met de realiteit leven, er niet uit vluchten. Men kan niet in de Vijfde Republiek van president wisselen zoals men iedere zes maanden in de Vierde Republiek van regering wisselde."
Men overschatte de macht van de president, aldus Giscard. Met de grondwet in de hand toonde hij aan dat de president .,niet de macht heeft" de premier van een duidelijk rechtse meerderheid ,,weg te sturen". De premier zal ,,niet uit zijn ambt te zetten zijn" (,,indéboulonnable"), zo zei Giscard, die er op wees dat de president wel de premier benoemt. maar hem niet af kan zetten zolang deze het vertrouwen heeft van het parlement.
Alleen een rustige samenleving tussen een rechtse meerderheid en Mitterrand van 1986 tot 1988. wanneer Mitterrands ambtstermijn afliep en er weer presidentsverkiezingen kwamen. zo concludeerde Giscard, kon tonen dat Frankrijk een meerderjarige democratie was en zich aan zijn eigen politieke regels hield

Wel ricd Giscard aan om. zoals alle oppositieleiders al beloofd hadden. onmiddellijk na een rechtse overwinning weer het meerderheidskiessysteem in te voeren en te besluiten om in 1987 pen referendum te houden over verkorting van de presidentiele ambtstermijn van zeven tot vijf jaar.
Het scenario van ex-premier Barre om meteen een referendum te houden over het kiessysteem cn daarna nieuwe parleinents- en presidentsverkiezingen. achtte Giscard ridicuul. De hele wereld zou roepen. ,,Die Fransen blijven altijd hetzelfde."

Op 16 jan. 1986 ondertekenden de president van de UDF, Jean Lecanuet. en de president van de RPR. Jacques Chirac. ..een platform om samen te regeren" (zie verder onder RPR).
Op 24 jan. 1986 herhaalde Barre dat hij een tegenstander van elke cohabitatieregering was en zei dat hij een dergelijk kabinet zijn vertrouwen zou onthouden en zelfs ,,tot een motie van wantrouwen" zou gaan. Chirac antwoordde toen dat Barre ,,zijn eigen kamp destabiliseert en verzwakt".

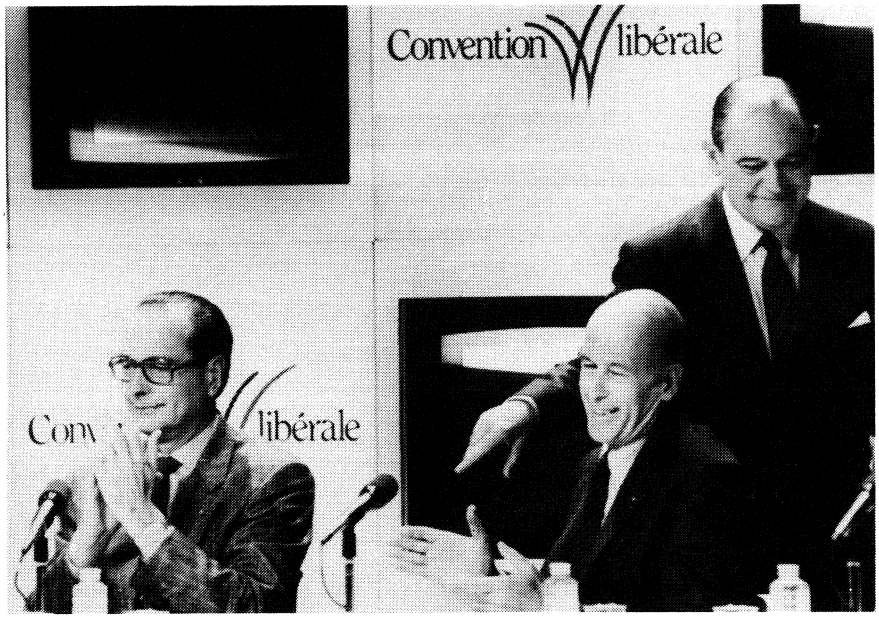
Op 12 januari had Barre op de TV gezegd dat hij ..geen onrustzaaier" zou zijn.

Op 29 jan. 1986 zei Barre in Viroflay in de Parijse forenzenstreek Yvelines, waar hij zijn aanhangster Christine Boutin kwam steunen, dat de lijstverbinding tussen de twee partijen soms een „microcosmisch totalitarisme" veroorzaakt.

Christine Boutin had een dissidente lijst van barristen opgesteld omdat zij op de officiële UDF-lijst niet de haar toekomende plaats had gekregen.

Volgens Barre vormde de cohabitatie een bedreiging voor de functie van president: ,,Ik heb het nooit op een akkoordje gegooid met Mitterrand. Ik heb nooit getracht de regels te stellen van een vreedzame samenleving met hem, om nog te zwijgen van een vruchtbare samenwoning of zelfs een winstgevend samenspel. Die cohabitatie kan alleen leiden tot een terugkeer naar de Vierde Republiek en het regime der partijen omdat die de president de uitvoerende macht ontneemt die dan op de premier overgaat die zelf de gevangene wordt van die partijen."

Omdat het beeld van eensgezindheid bij rechts te wensen overliet stelde Giscard diezelfde dag in het televisieprogramma ,,Het uur van de waarheid" een openbare bijeenkomst van de oppositie voor in Clermont-Ferrand. waaraan Barre, Chirac en hijzelf zouden deelnemen.
Hij herhaalde zijn waarschuwing dat ,,als de oppositie geen duidelijke meerderheid haalt, Frankrijk onre-

Jacques Chirac (l.), Valéry Giscard d'Estaing (m.) en Raymond Barre (r.) tijdens de liberale conventie in Parijs op 9 juni 1985.

geerbaar is, hetgeen het land in het ongeluk zal storten".

Op 2 februari 1986 weigerde oud-premier Barre deel te nemen aan de eenheidsdemonstratie van de oppositie in Clermont-Ferrand. In een brief aan Giscard schreef Barre dat hij voor de eenheid van de rechtse oppositie was en zowel de kandidaten van de UDF en RPR als hun verkiezingsprogramma actief steunde. Maar hij constateerde dat de leiders van de oppositie zich ,,opmaken" om na hun zege met president Mitterrand te gaan regeren en achtte een dergelijke cohabitatie een ,,valstrik". Barre stelde daarom voor samen met Chirac en Giscard een verklaring te tekenen waarin zij beloofden dat zij geen van drieën een regering zouden vormen.

Hij wenste nu een weigering van de toekomstige parlementaire meerderheid een premier te leveren, een tactiek die na de overwinning van het ,,kartel van links" in 1924 president Etienne Alexandre Millerand tot aftreden had gedwongen.

De houding van Barre werd gezien als een keerpunt in de verkiezingscampagne, te vergelijken met de breuk tussen communisten en socialisten voor de parlementsverkiezingen van 1978, die links verloor.

Op 1 februari had president Mitterrand in Arles Barre zijn ,,dankbaarheid" betuigd voor diens optreden binnen de oppositie. ,,Ieder helpt me op zijn eigen manier", zo had Mitterrand ironisch gezegd over de oppositieleiders.

Op 25 febr. 1986 verklaarden de secretaris-generaal van de Republikeinse Partij, François Léotard, de president van de Radicale Partij, André Rossinot, en de president van het Centrum van Sociaal-Democraten, Pierre Méhaignerie, op hun eerste gemeenschappelijke persconferentie van de UDF in Nancy dat de UDF net als de RPR aanspraak kon maken op de post van premier van een toekomstig rechts kabinet.

De drie vice-presidenten van de UDF reageerden hiermee op verklaringen van de secretaris-generaal van de RPR, Jacques Toubon, die 's morgens had gezegd dat de logica van de oppositie wilde dat Jacques Chirac premier zou worden.

CDS

Op 30 april 1983 koos de politieke raad van het Centrum van Sociaal-Democraten (CDS) Jacques Barrot tot secretaris-generaal van de partij als opvolger van André Diligent. Die functie had Barrot al eerder – vanaf de oprichting van de partij in mei 1976 tot sept. 1977 – bekleed.

Van 26-28 okt. 1984 werd in Toulouse het vijfde congres van het CDS gehouden (zie verder het vierde congres en voor de verkiezing van Pierre Méhaignerie tot president van het CDS pag. 28013-1983).

RADICALE PARTIJ

Tijdens haar van 18-20 nov. 1983 in Parijs gehouden congres koos de Parti Radical André Rossinot tot president en kondigde zij aan dat zij in de oppositie zou blijven.

REPUBLIKEINSE PARTIJ

Op 20 en 21 okt. 1984 kwam in Joinville-le-Pont (Val-de-Marne) de nationale raad van de Republikeinse Partij bijeen. Tijdens de bijeenkomst werd François Léotard herkozen als secretaris-generaal. Zowel Chirac als Giscard waren hierbij aanwezig.

FRONT NATIONAL

Op 12 febr. 1985 publiceerde het linkse dagblad Libération getuigenverklaringen van vijf Algerijnen die Jean-Marie Le Pen, de leider van het extreemrechtse Front National. ervan beschuldigden in 1956 en 1957 in Algerije aan martelingen te hebben deelgenomen. In die tijd had Le Pen daar als officier bij het eerste regiment van de parachutisten van het Vreemdelingenlegioen een ondervragingseenheid geleid.

Een dag eerder had de nummer twee van de Socialistische Partij, Jean Poperen, in een televisie-interview aangekondigd dat zijn partij een groot offensief tegen Le Pen zou beginnen.

Le Pen had de beschuldigingen die de laatste twintig jaar regelmatig waren opgedoken steeds beantwoord met processen wegens belediging. Op dat moment liep er nog een proces tegen het weekblad Le Canard Enchaîné.

Op 16 okt. 1985 reageerde Jean-Marie Le Pen in het televisieprogramma ,,Het uur van de waarheid" op beschuldigingen die in Le Monde (16-10)tegen hem waren geuit door een van zijn oude vrienden, de arts Jean-Maurice Demarquet.

Deze beschuldigde Le Pen ervan gedeeltelijk verantwoordelijk te zijn voor de dood van Hubert Lambert, van wie Le Pen in 1976 een miljoenenerfenis had ontvangen. Verder had Le Pen volgens Demarquet in Algerije gemarteld en zou hij veelvuldig racistische uitspraken doen.

Le Pen wees alle beschuldigingen van de hand en kondigde aan niet alleen Le Monde wegens smaad te zullen vervolgen, maar ook alle andere media die de informatie over de beschuldigingen hadden overgenomen.

Op 17 oktober 'sochtens vroeg ontplofte in Parijs bij het gebouw van de Franse Hoge Autoriteit voor radio en TV een bom, die alleen materiële schade aanrichtte. De aanslag werd opgeëist door de uiterst linkse groepering Action Directe. De groepering wilde met de aanslag protesteren tegen de verschijning van Le Pen op het televisiescherm.
Drie dagen eerder had Action Directe om diezelfde reden twee bomaanslagen gepleegd op gebouwen van de Franse radio en TV.

Op 15 jan. 1986 won Le Pen in hoger beroep het proces tegen Libération en Le Canard Enchaîné. De rechtbank stelde vast dat de twee bladen de eer en reputatie van Le Pen hadden geschaad en veroordeelde de directeuren ervan tot geldboetes van resp. 10.000 en 4.000 franc. Libération tekende tegen de uitspraak beroep aan bij het Hof van Cassatie.

In eerste aanleg hadden de twee bladen, die zich beide beriepen op zorgvuldig onderzoek, gewonnen. Het gerecht had toen het argument gehanteerd dat Le Pen op zijn minst in uitlatingen de folteringen had toegegeven.

Vanaf 1 maart 1986 hield het Front National zes dagen lang een grote verkiezingsmanifestatie op de heliport van Issy-les-Moulineaux in de buurt van Parijs. Iedere dag stelden politici van de partij een thema centraal, waarover Le Pen zijn mening gaf. Een belangrijk thema bij het Front National vormden de vreemdelingen die Frankrijk tot een onveilig land zouden maken.

Op 7 maart werd in Croissy-sur-Seine, ten westen van Parijs, een man doodgestoken toen hij een verkiezingsplakkaat van het Front National weghaalde dat op een bord was aangeplakt dat officieel was gereserveerd voor de socialisten. De dader zou een soldaat zijn, die aanhanger was van het Front National.

Le Pen verklaarde dat de naam van de soldaat niet voorkwam op de ledenlijst in Parijs, maar dat het mogelijk was dat de man elders stond ingeschreven. *(NRC/H'blad,* Volkskrant, Le Monde. KCAI

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

CHINA

EERSTE BUITENLANDSE REIS PRESIDENT LI XIANNIAN

De Chinese president Li Xiannian maakte van 5 tot 22 maart 1984 een tournee, waarin hij achtereenvolgens Pakistan. Jordanië. Turkije en Nepal bezocht. Het was de eerste buitenlandse reis van Li Xiannian sinds hij in juni 1983 tot president van de Volksrepubliek was benoemd (zie pag. 80il e.v.-1984).

Pakistan

Op 5 maart arriveerde Li in Pakistan. Tijdens een diner op de eerste dag van zijn vierdaagse bezoek aan dit land gaven de Chinese president en zijn Pakistaanse collega Zia-ul-Haq een gemeenschappelijke verklaring uit, waarin zij pleitten voor een terugtrekking van alle buitenlandse troepen uit Afghanistan en Cambodja. ,,De onvoorwaardelijke en totale terugtrekking van buitenlandse troepen en het volledig respecteren en garanderen van de onafhankelijkheid en soevereiniteit van Afghanistan en Cambodja zijn voorwaarden voor elke politieke regeling die uiteindelijk moet worden bereikt", aldus Li en Zia.
Zij noemden de Sowjet-Unie, die troepen had in Afghanistan, en Vietnam, dat een interventiemacht in Cambodja had, niet bij name.
In de gesprekken tussen de beide staatslieden kwamen ook de Golfoorlog en de Palestijnse kwestie aan de orde.
Volgens de Pakistaanse regeringspers verliepen de Chinees-Pakistaanse besprekingen in een ,,vriendelijke en hartelijke sfeer."
Van Pakistaanse zijde namen ook de ministers van defensie en financiën aan het overleg deel.

Jordanië

Op 8 maart beëindigde Li zijn bezoek aan Pakistan en reisde door naar Jordanië. Tijdens een banket ter ere van de Chinese gast verklaarde koning Hoessein veel waardering te hebben voor China's steun aan het Palestijnse volk. Hij leverde kritiek op de pogingen van Israël de status van de bezette Arabische gebieden te veranderen en zei dat zijn land zowel de Palestijnen als de volken van Namibië, Cambodja en Afghanistan bleef ondersteunen in hun strijd om zelfbeschikkingsrecht.
In zijn antwoord drong Li aan op terugtrekking door Israël uit de bezette gebieden en op erkenning van de wettige rechten van de Palestijnen.
China hechtte volgens hem veel belang aan een verdere ontwikkeling van de vriendschappelijke betrekkingen en aan uitbreiding van de samenwerking met Jordanië en met alle andere Arabische landen.
Tijdens het bezoek bespraken de Chinese vice-premier Tian en de Jordaanse premier Ahmed Obeidat de mogelijkheden van een uitgebreidere samenwerking op het gebied van economie. handel, cultuur en technologie.

Turkije

Op 13 maart arriveerde Li Xiannian in Ankara voor een zesdaags bezoek aan Turkije. President Kenan Evren prees in een toespraak het streven van beide landen naar goede politieke betrekkingen en zei veel te verwachten van een grotere samenwerking met China op verschillende gebieden. Hij sprak zich ook uit tegen de internationale wapenwedloop en tegen de plaatsing van kernraketten.
De Chinese president zei in zijn toespraak dat de toenemende bewapening een ernstige bedreiging vormde voor de wereldvrede en dat alle volken moesten meewerken aan het voorkomen van een kernoorlog. Hij noemde Turkije en China landen die door vriendschapsbanden aan elkaar verbonden waren.

Nepal

Li Xiannian besloot zijn rondreis met een bezoek aan Nepal (19-22 maart), waar hij besprekingen voerde met koning Birendra en met premier Lokendra Bahadur Chand.
Koning Birendra maakte in een toespraak tot zijn gast melding van de langdurige vriendschap tussen beide landen en van de belangrijke rol die de bilaterale samenwerking tussen de landen had gespeeld bij de economische ontwikkeling van Nepal. Hij zei dat zijn land ook in de toekomst tot de blokvrije staten zou blijven behoren, en zich zou blijven inspannen goede betrekkingen met zijn buurlanden te onderhouden.
President Li bevestigde in zijn antwoord de bijzondere vriendschapsbanden tussen de twee landen en bedankte koning Birendra voor zijn bijdrage aan de verbetering van de wederzijdse betrekkingen. Het Chinese volk zou volgens hem nooit vergeten dat Nepal een van de eerste landen geweest was die de Volksrepubliek officieel hadden erkend.

WU XUEQIAN BEZOEKT EUROPESE EN ARABISCHE LANDEN

De Chinese minister van buitenlandse zaken. Wu Xueqian. maakte van 28 maart tot 13 april 1984 een tournee langs een aantal Europese en Arabische lariden. waarbij hij achtereenvolgens Joego-Slavië. Roemenië, Oostenrijk, Frankrijk. Tunesië en Koeweit aandeed.

Joego-Slavië

Van 28 tot 31 maart bezocht Wu Joegoslavië, waar hij ontmoetingen had met president Mika Spiljak, premier Milka Planinc en met minister van buitenlandse zaken Lazar Mojsov.
Tiidens een diner ter ere van de Chinese" gast verklaarde Mojsov dat de betrekkingen tussen beide landen stabiel waren en werden gekenmerkt door wederzijds vertrouwen en vérgaande overeenstemming ten aanzien van een aantal internationale vraagstukken. Hij stelde vast dat de voortdurende wapenwedloop een bedreiging vormde voor de wereldvrede en verlangde concrete maatregelen op het gebied van ontwapening ter vermindering van de internationale spanningen.
Wu leverde in zijn antwoord kritiek op de beide supermachten en hun wapenwedloop en drong aan op het stopzetten van de plaatsing van middellange afstandsraketten in Europa.
Volgens het Chinese persbureau *Xin*hua was het bezoek van Wu aan Joegoslavië geslaagd te noemen, maar moest nog gewerkt worden aan een betere economische samenwerking tussen beide landen.

Roemenië

In Roemenië, waar Wu verbleef van 31 maart tot 2 april, ontmoette hij president Nicolae Ceausescu, premier Constantin Dascalescu en minister van buitenlandse zaken Stefan Andrei.
Volgens Ceausescu ondersteunde Roemenië de Chinese eis dat de supermachten tot drastische wapenvermindering moesten overgaan.
Aan het slot van zijn bezoek toonde Wu zich zeer tevreden over de resultaten ervan. Hij zei dat beide landen dezelfde standpunten innamen ten aanzien van de kwesties die zij besproken hadden, en hij noemde Ceausescu een goede vriend van het Chinese volk. De vooruitzichten voor een verdere ontwikkeling van de economische, technologische en culturele samenwerking tussen de twee landen waren gunstig, aldus Wu.

Oostenrijk

Tijdens het driedaagse bezoek van Wu Xueqian aan Oostenrijk (2-4 april) werd onder meer gesproken over een uitbreiding van de handelscontacten tussen de twee landen. Ook de kwestie

van de eventuele opslag door China van nucleair afval van Westeuropese kerncentrales werd door Wu ter sprake gebracht. Hij verklaarde dat China de mogelijkheden van dit plan bestudeerde, maar dat een beslissing erover pas in de verre toekomst genomen kon worden.
De Chinese minister sprak ook hier zijn bezorgdheid uit over de internationale politieke situatie. Hij betreurde het afbreken van de ontwapeningsonderhandelingen in Genève tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten (zie pag. 18013 e.v.-1984) en riep beide grote mogendheden op zo snel mogelijk naar de onderhandelingstafel terug te keren en oprecht te trachten tot een overeenkomst te komen.

Frankrijk

Op 5 en 6 april voerde Wu in Parijs besprekingen met zijn Franse ambtgenoot Claude Cheysson. Naast bilaterale vraagstukken kwam ook de economische samenwerking tussen China en de Europese Gemeenschap ter sprake. Volgens Xinhua kwamen de twee ministers in bijna alle besproken kwesties tot overeenstemming. Zij toonden zich tevreden over de toegenomen bilaterale handel in 1983 en kwamen overeen de samenwerking op economisch, politiek, technologisch en cultureel gebied uit te breiden.
Wu en Cheysson verschilden van mening over de kwestie Cambodja. Wu eiste de volledige terugtrekking van de Vietnamese troepen uit dat land, terwijl Cheysson er de nadruk op legde dat na een volledige terugtrekking algemene verkiezingen moesten volgen, waar de gehele Cambodjaanse bevolking en alle politieke krachten in het land aan konden deelnemen.

Tunesië

Tussen 6 en 10 april bracht Wu een bezoek aan Tunesië waar hij onder meer gesprekken had met president Habib Bourguiba, premier Mohammed Mzali en minister van buitenlandse zaken Beji Caid Essebsi.
Wu prees tijdens een diner Bourguiba vanwege diens bijdragen aan de Arabische nationale onafhankelijkheidsbeweging en aan de wereldvrede. In het Midden-Oosten was de afgelopen dertig jaar duidelijk gebleken dat de Israëlische regeringen weigerden de wettige rechten van de Palestijnen te respecteren. Door de rivaliteit tussen de grote mogendheden was de situatie in dat gebied volgens Wu nog gecompliceerder geworden.
Hij verklaarde dat China in de Golfoorlog steeds een strikt neutrale positie had ingenomen en aan geen van de strijdende partijen wapens had geleverd.

Aan het slot van zijn bezoek zei Wu dat tijdens de gesprekken onder meer de mogelijke uitbreiding van de economische en technologische samenwerking aan de orde was gekomen. Hij had ook het kanaal tussen Mejerda en Kaap Bon bezichtigd, dat met hulp van zijn land gebouwd was

Koeweit

Ter afsluiting van zijn rondreis bezocht Wu van 10 tot 12 april Koeweit, waar hij ontmoetingen had met de emir, sjeik Jabir al-Anmad al-Jabir al-Sabah, met de premier, sjeik Saad al-Abdallah al-Salim al-Sabah, en met minister van buitenlandse zaken Abdul Aziz Hussein.
Tijdens de gesprekken informeerde Wu zijn gastheren over China's economische moderniseringspolitiek. Hij verklaarde eveneens dat de Arabische landen buitenlandse inmenging moesten aanvaarden. wilden zij tot een oplossing komen van het Midden-Oostenconflict.
Aan het slot van zijn bezoek deelde Wu de pers mee dat beide landen ten aanzien van veel internationale problemen gelijke standpunten innamen en dat zijn bezoek had bijgedragen aan een betere samenwerking op meerdere gebieden.

PREMIER ZHAO ZIYANG BEZOEKT WEST-EUROPA

De Chinese premier Zhao Ziyang maakte van 30 mei tot 16 juni 1984 een rondreis door West-Europa, waarin hij achtereenvolgens Frankrijk, België. Zweden, Denemarken, Noorwegen en Italië bezocht. Het was premier Zhao's derde grote buitenlandse reis.
In 1983 bezocht hij een tiental Afrikaanse landen (zie pag. 83211 e.v.-1983) en in januari 1984 deed hij de Verenigde Staten aan (zie pag. 4911 e.v.-1984).
Westerse diplomaten meenden dat ook deze derde reis van Zhao Ziyang, die werd gezien als ,,kroonprins" van ,,sterke man" Deng Xiaoping, mede bedoeld was om hem als internationaal staatsman aan de buitenwereld te presenteren. Zhao stond te boek als een openhartig pragmaticus, realist en vernieuwer tegelijkertijd, die de drijvende kracht was achter het Chinese moderniseringsprogramma.
Waarnemers zagen in deze reis het toenemende belang dat China aan West-Europa (naast de Verenigde Staten en Japan) wilde toekennen als leverancier van technologie en als handelspartner. Ook zag China volgens hen West-Europa als een potentieel strategisch tegenwicht van de Verenigde Staten in de westerse wereld.
Op een persconferentie aan de vooravond van zijn vertrek had Zhao verklaard dat China ,,West-Europa altijd zou steunen in zijn pogingen een sterk en machtig Europa te vormen".
Zhao's reis voerde niet langs Engeland en West-Duitsland, omdat deze landen al nauwe contacten met China onderhielden (Engeland in verband met de onderhandelingen met China over de toekomst van de Hongkong, en West-Duitsland vanwege de recente samenwerking tussen beide landen op het gebied van het vreedzaam gebruik van kernenergie!.

Verloop van de reis. *Frankrijk*

Op 30 mei arriveerde Zhao in Parijs, waar hij diezelfde dag een toespraak hield voor de Nationale Vergadering (de Franse Tweede Kamer).
De Chinese premier verklaarde dat China voorstander was van een volledig verbod op en een vernietiging van alle kernwapens. Hij gaf de verzekering dat zijn land nooit als eerste gebruik zou maken van kernwapens, en deze zeker nooit zou gebruiken tegen een land dat zelf geen kernwapens bezat. Hij riep de supermachten op geen nieuwe kernwapens meer te ontwikkelen en serieuze onderhandelingen te voeren om tot een drastische vermindering van kernwapens te komen. Pas wanneer dit tot resultaten had geleid, zou het volgens hem zin hebben een internationale ontwapeningsconferentie te houden, waar door alle nucleaire staten aan werd deelgenomen.
Zhao wees met nadruk op het belang van een onafhankelijk en sterk Europa voor de stabiliteit in de wereld. Een intensieve samenwerking tussen een onafhankelijk China en een Europa dat zijn lot in eigen handen had genomen, kon volgens hem bijdragen aan vermindering van de internationale spanningen en tot vrede leiden.
De premier zei dat er geen wezenlijke belangenconflicten bestonden tussen China en West-Europa en hij hoopte dat de wederzijdse betrekkingen nog zouden verbeteren door uitbreiding van de handelscontacten. China bezat grote natuurlijke rijkdommen en een grote potentiële markt, terwijl West-Europa over geavanceerde technologie en over kapitaal beschikte.
De Chinese premier gaf de verzekering dat de ,,open deur-politiek" van zijn land zou worden voortgezet en dat men bereid was speciale voorwaarden te scheppen voor Westeuropees kapitaal en Westeuropese techniek.
Ten aanzien van de bilaterale betrekkingen zei Zhao dat, gelet op de toe-

stand in de wereld. China Frankrijk steunde in zijn streven naar een onafhankelijke politieke koers en in het handhaven van een eigen nucleaire strijdmacht.
In de gesprekken die Zhao voerde met president Mitterrand kwamen veel van de thema's uit zijn toespraak opnieuw aan de orde. Een van de weinige omstreden onderwerpen tussen China en Frankrijk. de kwestie Cambodja, die bij het bezoek van Mitterrand aan China in mei 1983 (zie pag. 48813 e.v.-1984) een belangrijk onderdeel van de besprekingen had gevormd, werd deze keer minder uitvoerig behandeld.
Naast gesprekken met de Franse premier Pierre Mauroy. de minister van buitenlandse zaken Claude Cheysson en de Parijse burgemeester Jacques Chirac, stonden voor de Chinese premier nog een bezoek aan de kerncentrale Saint-Alban-Saint-Maurice, in het Rhône-dal, op het programma en een bezoek aan het telecommunicatiecentrum te Vienne.

Tijdens een persconferentie op 2 juni deelde Zhao mee, dat er een principeakkoord was gesloten over de levering van een Franse kerncentrale aan China. Ook op het gebied van de telecommunicatie was een dergelijk akkoord gesloten. Hij had tijdens zijn verblijf bovendien twee fiscale overeenkomsten getekend met de Franse regering, die betrekking hadden op het voorkomen van dubbele belastingheffing en op het beschermen van investeringen.

België, EG

Op 3 juni reisde premier Zhao door naar België, waar hij werd ontvangen door koning Boudewijn. Na een gesprek op 4 juni met de Belgische premier Wilfried Martens, tekende Zhao een akkoord betreffende wederzijdse garanties bij directe investeringen.
Op 5 juni had Zhao in Brussel een ontmoeting met Gaston Thorn, de voorzitter van de Europese Commissie, waarin hij duidelijk maakte dat China sterk geïnteresseerd was in investeringen van landen van de Europese Gemeenschap. Hij vroeg de EG China als een ontwikkelingsland te beschouwen en zijn exportprodukten een voorkeursbehandeling te geven.
Hij verklaarde dat Peking geen bezwaar had tegen de niet-officiele betrekkingen tussen de EG en Taiwan, zolang de EG het eiland geen wapens leverde en het bewind in Taipei niet als een politieke entiteit erkende.
Volgens Thorn waren de betrekkingen tussen de EG en China ,,voorbeeldig" te noemen en bestonden er geen politieke of economische meningsverschillen meer. Naar zijn mening konden de economische banden nog nauwer worden aangehaald en zouden over enige tijd onderhandelingen beginnen over een nieuwe bilaterale handelsovereenkomst tussen China en de EG.
In een toespraak voor het Koninklijk Belgisch Instituut voor Internationale Betrekkingen zei Zhao dat China de deur wijd open had gezet en hem nooit meer dicht zou doen. ,.Buitenlandse zakenlieden zijn welkom om exclusieve buitenlandse investeringen te doen. joint ventures aan te gaan of gezamenlijke produktiebedrijven op te zetten in China. Dergelijke initiatieven zullen een preferentiele toegang krijgen tot een deel van de Chinese markt". Hij wees er op dat China met zijn meer dan een miljard inwoners uitstekende afzetmogelijkheden bood. Er lagen goede kansen voor samenwerking tussen China en Europese ondernemingen op het gebied van energie, communicatie, vervoer en watervoorziening. De EG zou China ook goed kunnen helpen op het gebied van research en ontwikkeling en moderne technologie, aldus Zhao. Hij voegde er aan toe dat 7% van de import van China uit West-Europa kwam, maar dat dit meer kon worden.

Zweden

Van 6 tot 8 juni verbleef Zhao Ziyang in Zweden. Na een ontvangst door koning Carl Gustav voerde hij besprekingen met premier Olof Palme en met enkele andere leiders van politieke partijen. Volgens het persbureau Xinhua was daarbij met name gesproken over de kwestie Taiwan, over de betrekkingen tussen China en de Sowjet-Unie en over de positie van de religieuze gemeenschappen in China.
Tijdens een banket te zijner ere sprak Zhao waardering uit over Zwedens succesvolle economie en over de uitgebreide economische samenwerking tussen beide landen. Hij prees ook de neutrale politieke opstelling van Zweden.
Palme zei dat zijn land alle pogingen om tot een vreedzame regeling te komen van internationale conflicten ondersteunde. China zette zich, net als Zweden, in voor het behoud van de vrede en Zweden had gedurende zijn samenwerking met China veel van dit land geleerd. Palme verwachtte in de volgende jaren aan deze samenwerking te blijven bijdragen via de levering van onder meer hoogwaardige technologie.

Denemarken

Van 8 tot 10 juni bezocht Zhao Denemarken, waar hij door koningin Margrethe ontvangen werd. Hij voerde besprekingen met premier Poul Schlüter. waarover deze laatste zich na afloop zeer positief uitliet.
Schluter gaf de verzekering dat de economische samenwerking tussen beide landen zich in de volgende jaren. met name op het gebied van landbouw. industrie, technologie en energie, snel zou uitbreiden.
Beide staatslieden drongen aan op concrete ontwapeningsmaatregelen en op hervatting van de onderhandelingen in Genève.
Zhao bezocht gedurende zijn verblijf ook een Deense boerderij.
Bij een ontmoeting met vertegenwoordigers uit de Deense zakenwereld liet Zhao weten dat China zich tot dan toe met name op de landbouw gericht had, maar zich op het ogenblik oriënteerde op een flinke uitbreiding van de veeteelt. De Deense melkverwerkingsindustrie zou daarbij belangrijke hulp kunnen bieden.

Noorwegen

Van 10 tot 13 juni verbleef Zhao Ziyang in Noorwegen, waar bij eerst een bezoek bracht aan de stad Bergen en aan de 200 kilometer buiten Bergen in zee gelegen olievelden van Statfjord.
Op 12 juni werd hij ontvangen door koning Olav en diezelfde dag had hij een twee uur durend onderhoud met zijn ambtgenoot Kaare Willoch.
De beide premiers legden de nadruk op de vriendschappelijke samenwerking van hun landen op het gebied van politiek, wetenschap, technologie en cultuur. De economische samenwerking in onder meer de buitengaatse exploratie van olie, scheepsbouw, visserij en elektronica zou zeer waarschijnlijk worden uitgebreid.
In een interview zei Zhao dat de Scandinavische welvaartsstaten de mensen in Noord-Europa verzekerden van een goed leven. Het Chinese volk zou nog lange tijd hard moeten werken om zijn levensstandaard te verbeteren. Overigens was China niet bang voor economische contacten met kapitalistische landen; het bleef werken aan een eigen Chinese vorm van socialisme.

Italië

Op 13 juni arriveerde Zhao Ziyang in Italië, waar hij gesprekken voerde met zijn Italiaanse collega Bettino Craxi.
Craxi sprak zich uit voor uitbreiding van de economische en technische samenwerking tussen beide landen. Hij toonde zich bezorgd over de conflicten in Azië, het Midden-Oosten, Midden-Amerika en in Zuid-Afrika en pleitte voor een grotere gerechtigheid in het internationale economische stelsel.

Zhao maakte melding van de lange traditie van de Chinees-Italiaanse vriendschap en riep beide landen op om in de pioniersgeest van Marco Polo de economische samenwerking tot nieuwe hoogten te voeren.
Gedurende zijn verblijf had Zhao ook een ontmoeting met president Sandro Pertini. Op 13 juni was hij aanwezig bij de begrafenis van de communistische partijleider Enrico Berlinguer. wiens dood hij een verlies noemde voor de internationale arbeidersbeweging (zie pag. 40613 e.v.-1984). Zhao wees daarbij op de niet-aflatende inzet van Berlinguer voor gelijkheid en onafhankelijkheid in de betrekkingen tussen dc communistische partijen.
Na een bezoek aan Venetië en een ontmoeting in Milaan met vertegenwoordigers van de Italiaanse industrie, gaf de Chinese premier op 16 juni een persconferentie, waarin hij de balans opmaakte van zijn Westeuropese tournee.
Hij constateerde dat de regeringen en volken van de door hem bezochte landen interesse toonden in nauwere vrienschappelijke betrekkingen met het Chinese volk. Zijn reis was mede gericht geweest op een verbetering van de uitwisseling van goederen tussen West-Europa en China, met name op technologisch gebied, en kon ook in dit opzicht een succes genoemd worden, aldus premier Zhao.

MINISTER VAN DEFENSIE ZHANG AIPING BEZOEKT NAVO-LANDEN EN JAPAN

Aan de vooravond van een reis die hem naar Frankrijk, de Verenigde Staten, Canada en Japan voerde, verklaarde de Chinese minister van defensie, Zhang Aiping, dat China geïnteresseerd was in geavanceerde militaire technologie uit het westen. Bij de modernisering van het Volksbevrijdingsleger kon China volgens hem zijn voordeel doen met de defensie-ervaringen en de moderne technologie van de geïndustrialiseerde landen.

Frankrijk

Op 6 juni 1984 arriveerde minister Zhang in Frankrijk. Tijdens zijn vijfdaagse bezoek aan dit land voerde hij besprekingen met zijn ambtgenoot Charles Hernu. Volgens deskundigen was daarbij met name gesproken over de vermoedelijke aankoop door China van Franse ,,Super-Puma" helikopters en van gevechtsvliegtuigen van het Franse type Mirage 2000.

Verenigde Staten

Op 11 juni reisde Zhang Aiping door naar de Verenigde Staten voor een tegenbezoek aan zijn Amerikaanse collega Caspar Weinberger, die in sept. 1983 in China was geweest (zie pag. 55/2-1984).

De Chinese minister van defensie, Zhang Aiping (r.). werd op 12 juni 1984 door de Amerikaanse president Reagan in het Witte Huis ontvangen. De Amerikaanse minister van defensie, Caspar Weinberger (m.),ziet toe.

Zhang, die als eerste Chinese minister van defensie de Verenigde Staten bezocht, werd op 12 juni ontvangen door president Reagan en voerde enkele malen besprekingen met Weinberger. Over de inhoud van deze gesprekken werd op verzoek van de Chinese minister weinig bekend gemaakt.
In kringen van het Amerikaanse ministerie van defensie werd vernomen dat de Verenigde Staten in beginsel hadden toegestemd in de levering aan China van luchtdoelraketten, antitankraketten en hypermoderne artillerieeranaten. De te leveren luchtdoelraketten waren van het type Hawk en de anti-tankraketten van het type Tow (Tube-launched, Optically-tracked, Wire-guided).
De Verenigde Staten waren ook bereid aan China bepaalde soorten militair-technologische kennis over te dragen. Amerikaanse functionarissen zeiden dat die technologie niet van het moderne type zou ziin dat door de VS regelmatig aan hun Europese bondgenoten werd geleverd.
Volgens een bericht in de *Far* Eastern *Economic* Review (*FEER*) van 28 juni was China, als onderdeel van de wapenovereenkomst met de Verenigde Staten, akkoord gegaan met de levering aan Washington van zes vliegtuigen van het type F-7, de Chinese kopie van de Russische Mig-21. De toestellen zouden door de Amerikanen worden gebruikt voor de opleiding van piloten bij gesimuleerde luchtgevechten.
De *FEER* meldde verder dat minister van defensie Weinberger zijn Chinese collega Zhang had beloofd geavanceerde vliegtuigtechnologie te leveren, zodat China zijn onderscheppingsvliegtuig, de F-8, kon moderniseren. Tevens had Weinberger ermee ingestemd dat Chinese piloten op Amerikaanse luchtmachtbases met deze uitrusting vertrouwd werden gemaakt.

De Chinese minister Zhang bracht tijdens ziin verbliif in de VS bezoeken aan Amerikaanse legerplaatsen en defensie-contractanten in Texas, de staat Washington en in Californië.

Canada

Op 27 juni arriveerde Zhang Aiping in Canada, waar hij besprekingen voerde met zijn collega Jean-Jacques Blais. Volgens functionarissen van het Canadese ministerie van defensie was daarbij onder meer gesproken over opleidingsprogramma's van de strijdkrachten en over de mogelijke verkoop van Canadese militaire uitrusting.

Japan

Op 13 juli werd bekend dat minister Zhang Aiping op dat moment een bezoek bracht aan Japan, waar hij ontmoetingen had met zijn Japanse ambtgenoot Yuko Kurihara.

Uitgevers. Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.. Hogehilweg 13. Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

27STE CONGRES CPSU

In bet congrespaleis in Moskou heeft van 25 febr – 6 maart het 27ste congres van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie (CPSU) plaatsgevonden Het was het eerste congres, dat gehouden werd onder de leiding van de nieuwe secretaris-generaal Michaïl Sergejewitsj Gorbatsjow.

De ruim 19 mln leden van de CPSU hadden 3.000 personen naar het congres afgevaardigd, van wie er bij de opening slechts zeven niet aanwezig bleken te zijn.

Daarnaast werd het congres bijgewoond door 152 gastdelegaties uit 113 landen. Deze vertegenwoordigden in de eerste plaats communistische partijen. maar daarnaast waren er voor de eerste keer ook vertegenwoordigers van socialistische en sociaal-democratische partijen. Onder de niet-communistische gasten bevonden zich leden van de Congrespartij van India, de Britse Labourparty, de Ierse Labourparty, de Socialistische Partij van Spanje, PASOK uit Griekenland. de sociaal-democratische partijen van Denemarken, Zweden en Finland, de Westduitse SPD en de Nederlandse PvdA. De voor buitenlandse betrekkingen verantwoordelijke secretaris van de Franse PS, Jacques Huntzinger, was er behalve voor de PS ook aanwezig als vertegenwoordiger van de Socialistische Internationale.

Er waren geen gastdelegaties uit Albanië en China. Beide landen huldigen het standpunt, dat zij geen betrekkingen met de Sowjet-Unie op het niveau van de partijen onderhouden.

Voorbeschouwing

In een tweetal artikelen in het *NRC/H'blad* van 23 jan. en 18 febr. gaf Stephen F. Cohen, hoogleraar politieke wetenschappen aan de universiteit van Princeton, een voorbeschouwing op het eerste congres van de CPSU nadat de leiding van de partij aan Gorbatsjow was toegevallen. Het volgende is daaruit geciteerd.

In de Russische politiek heeft zich sedert Michail Gorbatsjow vorig jaar maart partijleider werd, een belangrijke ontwikkeling voorgedaan waarover nog maar weinig geschreven is. Er wordt thans namelijk, in tegenstelling tot de steriele openbare dialoog uit de conservatieve dagen van Brezjnew, krachtig gedebatteerd over allerlei beleidszaken, van economie en personeelsbeleid tot cultuur. Functionarissen van de oude stempel blijven zich met hand en tand verzetten tegen elke wezenlijke verandering. Maar de hervormingsgezinden, ooit door de zelfingenomen dogmatiek van de Brezjnew-hiërarchie gemuilkorfd of weggedrukt naar obscure vakbladen, hebben zich met hun voorstellen en hun kritiek op de bestaande situatie toegang i-erschaft tot gezaghebbende kranten.

Zoals blijkt uit de steeds veelvuldiger debatten in de pers en uit privégesprekken in Moskou, is deze herrijzenis van het politieke leven in Rusland niet minder belangrijk dar. de gestage rreks ontslagen en benoemingen op hoog niveau. De gebeurtenissen wijzen erop dat er in alle geledingen van het systeem een strijd gaande is tussen voor- en tegenstanders van verandering, wat weer zou kunnen betekenen dat de kans op grootscheepse hervormingen wellicht groter is dan in het Westen over het algemeen wordt aangenomen

Gorbatsjow heeft het ontstaan van de huidige debatten gekatalyseerd Met name zijn oproep tot grotere „openheid" over al lang bestaande economische problemen en tot „diepgaande veranderingen" heeft de hervormingsgezinden ertoe aangemoedigd zich uit te spreken In de Izwestija schreef een van hen: „Alles wat gisteren nog werd gezegd in de familiekring of in klein gezelschap of in beperkte kring. wordt openlijk gezegd."

Dat is een generalisatie die de werkelijke dimensies van het toegestane? debat mijlen te buiten gaat, maar niettemin houden tal van functionarissen en intellectuelen in officiële kringen vol dat de grenzen onder Gorbatsjow steeds verder verruimd zullen worden. Sommigen onder hen voorzien zelfs een periode van „de-Brezjnewisatie" vergelijkbaar met de verregaande liberalisering van het politieke debat en de hervorrningen van de de-Stalinisatie onder Chroesjtsjow

De meeste westerse waarnemers achten de kans op zo iets uitgesloten. en gaan ervanuit dat Gorbatsjow streeft naar een hogere economische produktiviteit zonder enige vorm van liberalisering. Maar vooruitstrevende Russische intellectuelen putten moed uit de naar hun mening gelijkgezinde tendenzen in de toespraken van Gorbatsjow. maar ook uit meer concrete gebeurtenissen . Een daarvan is de benoeming van als liberaal bekend staande mensen in sleutelfuncties, zoals het nieuwe hoofd van het departement voor propaganda van het centrale partijcomité, Aleksandr Jakowlew. Een andere is de steeds openlijker officiële veroordeling van het Brezjnew-tijdperk, die op 10 november in de P r a w d a te constateren viel en die uiteraard de goedkeuring van Gorbatsjow heeft.

Wat de nieuw-e leider ook van plan is, er bestaat een onvermijdelijke relatie tussen economische en politieke verandering in het Russische staatseconomische bestel. Men denke aan de steeds vaker gehoorde voorstellen om de invloed van de centrale planning te verkleinen en de autonomie van het bedrijfsleven te vergroten, om de enorme bedrijvigheid aan kleine dienstverleningen handel uit de criminele sfeer te halen; om de familieboerderij een grotere rol toe te bedelen.

Ook indien ze slechts ten dele worden gerealiseerd zullen zulke veranderingen verstrekkende politieke gevolgen hebben. omdat ze de controle van de staatsbureaucratie op miljoenen economische participanten (lees: de samenleving) verkleinen.

Ook andere voorstellen leiden tot onmiskenbare politieke consequenties. In hun pogingen om competente en niet alleen maar gehoorzame bedrijfsmanagers te vinden steunen Gorbatsjow en de zijnen thans een aantal verspreide experimenten waarbij economische functionarissen bij verkiezing worden benoemd. Vindt deze praktijk bredere ingang, dan betekent dat een rechtstreekse benoemingsbevoegdheid (de nomenklatoera) van de partijbonzen op dat niveau Dit „verkiezingsprincipe" zou zelfs wel eens een precedent kunnen scheppen voor de vervulling van andere gezagsposten.

Bovendien is Gorbatsjows roep om „openheid" in de economische discussie ook al doorgedrongen tot andere takken van beleid Zo hebben de schrijver Jewgenij Jewtoesjenko en de theaterdirecteur Mark Zacharow de gelegenheid te baat genomen om in het openbaar een grotere vrijheid in het culturele en intellectuele leven te eisen. zodat. in de moorden van Jewtoesjenko, ..het niet-verbergen de norm van het maatschappelijk gedrag wordt"

Achter de schermen oefenen progressieve kunstenaars en intellectuelen druk uit op de censoren om een heel scala aan verboden werken vrij te geven, waaronder anti-stalinistische romans van twee prominente Russische schrijvers.

Er zijn zelfs tekenen die erop wijzen dat verboden politieke kwesties uit het verleden opnieuw ter discussie zullen kunnen komen. Voor het eerst sinds vele jaren heeft de officiele pers elliptische maar niettemin verrassende uitspiaken gedaan over het schrikbewind van

Overzicht van zaal en presidium tijdens het 27ste congres van de CPSU terwijl een delegatie van de strijdkrachten zijn opwachting komt maken.

Weekblad 55ste jaargang No. 2836. pag. 41415-41430

Stalin, terwijl de lang-verboden beeltenis van Chroesjtsjow, symbool van de liberalisering. onlangs op de televisie te zien was.
We moeten ondanks deze ontwikkelingen echter niet de ogen sluiten voor het overal in het Sowjetsysteem aanwezige verzet tegen verandering. Een deel is logheid en een algemene angst voor alles wat nieuw is. Maar voor een groot deel is het militant eieenbelang. vooral waar het gaat om pogingen de economie te hervormen.
De ministeries ,,hebben geen belang bij het economisch experiment," aldus een klacht van Gorbatsjow, want het bedreigt hun institutionele macht. Bureaucraten op middelhoog niveau zijn tegen een vermindering van de staatscontrole. economisch dan wel cultureel, want veel van hen zouden ,,overtollig" worden, zoals hij eveneens heeft gezegd.
Niet alle bedrijfsdirecteuren willen echt meer autonomie. want dat betekent ook meer verantwoordelijkheid. moeten hervormingsgezinden tot hun spijt constateren. Ook is het nog niet duidelijk hoe de arbeiders, gewend als ze zijn aan hun arbcidszekerheid en hun tantièmes ongeacht hun prestaties. zullen reageren op Gorbatsjows plannen competentie te belonen en laksheid te straffen met ontslag.
Maar niettegenstaande deze hindernissen menen welingelichte Moskovieten dat Gorbatsjow op het komende partijcongres een meerderheid ten gunste van hervormingen zal weten te verkrijgen in het Politburo en het Centrale Comité. Maar geen van hen kan nog zeggen hoe hij de eventuele hervormingsmaatregelen er bij de kwaadwillige bureaucratie door zal drukken.
Bij gebrek aan concrete antwoorden. putten ze hoop uit symbolische gebeurtenissen – zoals zo vaak gebeurt in het Russische politieke leven – uit het feit dat dit eerste congres onder Gorbatsjow zal beginnen op 25 februari, precies dertig jaar nadat Chroesjtsjow zijn historische toespraak hield voor het twintigste Partijcongres en geheel onverwachts zijn campagne tegen het Stalinistische verleden begon.
Niemand in Moskou schijnt van het 27ste partijcongres zo iets drastisch te verwachten als dertig jaar geleden is gebeurd. Zelfs uitgesproken voorstanders van verandering wijzen met nadruk op de val van Chroesjtsjow: een hervormer moet behoedzaam te werk gaan. Maar ze hopen wel dat Gorbatsjow de druk in de richting van verandering zal vergroten door op zijn eerste congres zijn kritiek op het tijdperk-Brezjnew te verscherpen, of zoals Jewtocsjcnko het onlangs formuleerde in een gedreven gedicht in de Prawda: ,,De jaren waar het bloed werd uitgezogen/door de dater-maar-niets-gebeurders." Doet hij dat, dan zullen leeftijdsgenoten van hem wellicht iets van hun jeugdige vuur terugkrijgen.

Voorbereidingen

In alle republieken behalve de Russische Federatie hebben eind jan.–begin febr. de communistische partijen congressen gehouden ter voorbereiding van het congres op Unie-niveau.
In de *NZZ* van 21 en 23 febr. is over de resultaten van deze congressen verslag uitgebracht. In dit verslag werd opgemerkt, dat het niet in alle republieken zo dramatisch en stormachtig is toegegaan als in de drie Islamitische republieken in Centraal-Azië Toerkmenistan, Tadzjikistan en Oezbekistan. In de andere republieken bleef de vervanging van, aldus de *NZZ,* oude gecorrumpeerde kaders binnen de perken. Daar konden de eerste secretarissen van de partijen zich handhaven. Zelfs de oudgedienden uit het Brezjnew-tijdperk, Koenajew in Kazakhstan en Sjtsjerbitsky in de Oekraïne bleven gehandhaafd.
De *NZZ* veronderstelt, dat de laatste twee mogelijkerwijs ten goede kwam, dat zij bijdragen geleverd hebben aan de Russifisering van deze twee republieken.

Sedert Koenajew in Kazakhstan aan het bewind is zijn er zoveel Russen naar deze republiek verhuisd, dat zij daar inmiddels in de meerderheid zijn.
In de Oekraïne heeft Sjtsjerbitsky zonder verzet de aanwijzingen uit Moskou tot verdringing van het Oekraiens uit het hoger onderwijs, de overheidsbureaus en de boekenuitgeverijen en vervanging door het Russisch opgevolgd
Het congres van de Oekraiense partij begin febr. liet Sjtsjerbitsky zelfs in het Russisch houden. Op dit congres bevonden zich onder de afgevaardigden 1654 Oekraïners en 664 Russen.

In de drie in de aanhef genoemde Centraalaziatische republieken kwam het tot omvangrijke zuiveringen. In de Centrale Comité's van de partijen werden talrijke leden, tot meer dan de helft aan toe, vervangen.
Vooral in Oezbekistan vond een grondige afrekening plaats met de aanhangers van Brezjnew en Tsjernenko.
De eerste secretaris aldaar, Inamszjan Oesmanchodzajew, trad op als aanklager van zijn eind okt. 1983 overleden voorganger Sjaraf Rasjidow. Hij maakte talrijke voormalige topfunctionarissen uit voor bedriegers en misdadigers. Hij sprak van bedrog en corruptie-affaires in de politiek, de economie, de cultuur en de wetenschap; van een schromelijke verwaarlozing van de partijcontrole in de laatste tientallen jaren op alle niveaus.
Opportunisme, de hang naar een aangenaam leven en de verwaarlozing van een strenge discipline hadden de partij zware verliezen toegebracht.
Dergelijke taferelen speelden zich ook af in Toerkmenistan en Tadzjikistan.
In Tadzjikistan was als eerste secretaris uit het Brezjnew-tijdperk overgebleven Dzjabar Rassoelow. Nadat hij in 1982 was overleden werd de toenmalige minister-president van de republiek, Rachman Nabijew, tot zijn opvolger benoemd. Deze probeerde sindsdien tussen de verschillende stromingen door te laveren, maar voldeed niet aan de wensen van Moskou. Eind dec. 1985 werd hij van zijn ambt ontheven en vervangen door Machkamow.

Eind dec. werd zijn vervanging nog toegeschreven aan zijn gezondheidstoestand, maar eind jan. 1986 schreef de Prawda, dat hij op verschillende manieren ambtsmisbruik had begaan. Op het congres van de partij van Toerkmenistan, op 18 en 19 jan., was felle kritiek te horen op de vroegere partijleider Moechamednazar Gapoerow, die op 21 dec. 1985 was vervangen door Saparmoerad Nijazow (pag. 76/2-1986).
Gapoerow werd nu beschuldigd van ,,nepotisme, serviliteit, carrièrisme, machtsmisbruik, wederzijds de hand boven het hoofd houden en onttrekken aan verantwoordelijkheden".
Op een vergadering van het partijcomité van de partijafdeling Moskou op 25 en 26 jan. oefende de nieuwe partijleider van Moskou, Boris Jeltsin, in aanwezigheid van zijn voorganger, Wiktor Grisjin (zie pag. 76/2-1986), ferme kritiek uit op he: beleid, dat de afgelopen jaren in de Sowjet-hoofdstad was gevoerd.
Jeltsins rede, die alleen in de lokale pers van Moskou is afgedrukt, was van een zelfs voor het tijdperk Gorbatsjow ongekende hardheid. Verhullende taal over ,,tekortkomingen"ontbrak volledig, in plaats daarvan werd steeds over ,,slecht" en ,,fouten" gesproken. Een reeks hoge partijleden kreeg te horen dat zij het roer om moeten gooien, er niets van terecht hebben gebracht of allang van hun post ontheven hadden moeten zijn.
De naam van Grisjin. Moskous partijchef sinds 1967, noemde Jeltsin echter niet

Geen onderdeel van het Moskouse beleid ontsnapte aan felle kritiek.
De economie van Moskou. van oudsher het visitekaartje van het socialisme, vestigingsplaats van alle ministeries en andere centrale organen, wetenschappelijk hart van de Sowjet-Unie, heeft zich trager ontwikkeld dan gemiddeld in de Sowjet-Unie. En datzelfde geldt voor huizenbouw, discipline, transport, gezondheidszorg enz
Jeltsin zei dat in het afgelopen vijfjarenplan de rentabiliteit van het kapitaal met 18 procent is afgenomen in Moskou, en dat niet met de ogen is geknipperd toen de groei van de industriele produktie vorig jaar 1,3 procent bedroeg, terwijl in het jaarplan 4,3 procent was voorzien. ,,Aan papieren was geen gebrek", constateerde Jeltsin ten aanzien van de vele instructies en brieven die van de Moskouse partijcentrale waren uitgegaan. Maar werkelijke besluiten werden niet genomen, en controle op de uitvoering van instructies niet doorgevoerd.
In de afgelopen jaren is het aantal Moskovieten dat handwerk verricht (36 procent van de werkende bevolking) in strijd met de partijlijn niet of nauwelijks afgenomen, het ziekteverzuim en ongeoorloofde afwezigheid op het werk toegenomen. Elke Moskouse industriearbeider werkt per jaar gemiddeld 4,5 dagen zwart buiten zijn eigen bedrijf.
Weinig liet Jeltsin heel van de resultaten op het gebied van de Moskouse woningbouw In 1985 bleef het resultaat met maar liefst 300.000 vierkante meter achter bij het plan. Eenzelfde beeld inzake de gemeenschapsvoorzieningen. In 1975 waren in Moskou per duizend inwoners 2,15 plaatsen in kleuterscholen beschikbaar, vorig jaar nog maar 0,75.
Verreweg het scherpst was Jeltsin over de situatie in het Moskouse winkelbedrijf. Hij maakte duidelijk dat hier de situatie door corruptie en malversatie wordt gekenmerkt, waarbij zelfs hoger kader zich niet ontziet om in levensmiddelen en consumptieartikelen

,,kunstmatige tekorten'' te kweken om de zwarte handel te bevorderen

Aan het eind van de partijconferentie verdwenen bij de verkiezingen van partijbureau en andere stedelijke partijorganen de na de zuiveringen van de laatste jaren nog overgebleven oude getrouwen van Grisjin.

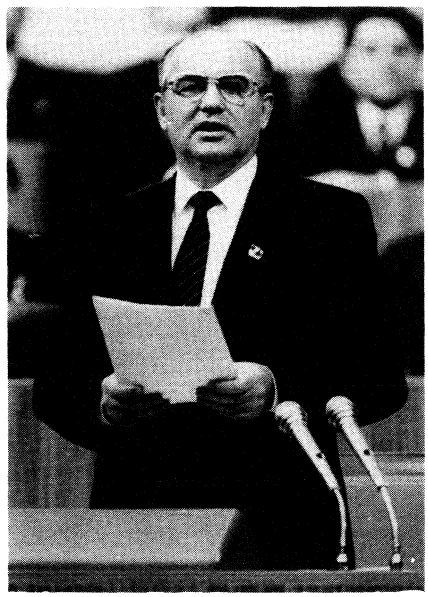
Op 18 febr. kwam het Centrale Comité van de CPSU bijeen. Op deze vergadering werd Wiktor Grisjin ontslagen als lid van het Politburo. In het communiqué over de bijeenkomst werd officieel gezegd, dat dit gebeurde ,,in verband met zijn pensionering".
Het CC besloot verder Konstantin Roesakow te ontslaan als secretaris van het CC belast met de betrekkingen met Oost-Europa ,,met het oog op zijn gezondheidstoestand".
De nieuwe partijleider van Moskou, Boris Jeltsin, werd in deze vergadering verkozen tot kandidaat-lid van het Politburo.
Tenslotte hechtte het CC goedkeuring aan de rede, die partijleider Gorbatsjow op de eerste dag van het congres zou uitspreken.

Het congres. Rede Gorbatsjow

Op 25 febr., de openingsdag van het 27ste congres van de CPSU, verkozen de afgevaardigden Jegor Ligatsjow, de ,,tweede man" van de partij, tot congresvoorzitter van de dag.
Nadat Ligatsjow de aanwezigen welkom had geheten, gaf hij het woord aan secretaris-generaal Gorbatsjow voor de rede, waarin hij verantwoording aflegde voor het beleid, zoals dat was gevoerd sinds het 26ste congres in 1981, en waarin hij het beleid voor de toekomst uiteenzette.
Onderbroken door twee pauzes, twee van een half uur en één van twee uur, voerde de Sowjet-partijleider zes uur het woord.

Sprekend over het in het verleden gevoerde beleid zei Gorbatsjow, dat dit werd gekenmerkt door ,,inertie",,,bureaucratie" en het te laat omgooien van het roer in het licht van dalende groeicijfers in de economie. Hij stelde een ,.onvermijdelijke, radicale hervorming" van het economische systeem van de Sowjet-Unie in het vooruitzicht, die o.m. zal bestaan uit meer rechten voor ondernemingen, meer ruimte voor privé-initiatieven en prijsverhogingen
Gorbatsjow laakte de neiging om ,,in elke verandering een aantasting van het socialisme te zien". Elke versterking van de ontwikkeling van de Sowjet-Unie was naar zijn oordeel juist een versterking van het socialisme. Sommige theoretische postulaten van het socialisme, zei hij, zullen in verband met de noodzakelijke ,,verbouwing" van het economische systeem van de SU opnieuw moeten worden bekeken.

De partijleider zinspeelde op een salarisverhoging waarbij inkomens meer gekoppeld zullen worden aan afzet van het produkt.
Om het kindertal te bevorderen zullen meer deeltijdbanen voor moeders worden geschapen. Gepensioneerden zullen tot meer produktief werk worden aangemoedigd.
Fel viel de Sowjet-leider uit tegen ,,alle vormen van nationalisme en chauvinisme" onder de verschillende volkeren van de SU.
Over het kapitalisme zei hij, dat dit ,.het afschuwelijkste en gevaarlijkste monster van de twintigste eeuw is" en dat het ,,eeuwenoude culturele waarden te grabbel gooit".
Teleurgesteld uitte Gorbatsjow zich over het antwoord, dat hij van de Amerikaanse president Reagan had gekregen op de ontwapeningsvoorstellen, die de Sowjet-Unie op 15 jan. had gedaan.*

Partijleider Gorbatsjow tijdens zijn slottoespraak.

Gorbatsjow zei dat het ,,moeilijk is ook maar het minste teken van bereidheid tot het oplossen van fundamentele problemen" op het gebied van de bewapening in het antwoord van Reagan te ontdekken.

Hij laakte met name dat Reagan voorbehouden had gemaakt ten aanzien van het opruimen van Franse en Britse kernwapens en in zijn nog niet gepubliceerde brief kennelijk ook verwijdering van SS-20-raketten in het Aziatische deel van de Sou-jet-Unie had gevergd.
Gorbatsjow bevestigde overigens Moskous standpunt dat het, los van ruimte- en strategische bewapening, mogelijk zal zijn om tot een Oost-West-akkoord te komen.
Hij sprak er zijn teleurstelling over uit dat Reagans antwoord op zijn eigen voorstellen zo laat was gekomen en liet merken dat het Amerikaanse document nog verder in Moskou bestudeerd zal worden.
De Sowjet-leider lanceerde verder een voorstel voor een conferentie van de politieke leiders van de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad, die een reeks van internationale problemen zou regelen: van een uitbanning van kernwapens tot een nieuwe economische orde en internationale coördinatie van terrorismebestrijding.

*Op die dag had de SU voorstellen gedaan, die ertoe moesten leiden, dat de wereld in het jaar 2000 geheel van kernwapens ontdaan zou zijn. In het kader van dat plan waren suggesties gedaan voor het kernwapen-vrij maken van Europa.
Het antwoord van de Amerikaanse president kwam pas op de vooravond van het congres, op 24 febr., aan in Moskou. In een volgende aflevering zal uitvoeriger over deze ontwikkelingen worden bericht (red. KHA).

Gorbatsjows opmerkingen over buitenlandse politiek in zijn grote congresrede werden beheerst door klassieke leerstellingen als de doctrine van de vreedzame coëxistentie tussen kapitalisme en socialisme en de ..steeds scherper worden tegenstellingen" in de boezem van het internationale kapitalisme. In dit verband cconstateerde de Sowjet-leider dat in West-Europa en Japan steeds meer politici zich afvragen ..of de VS niet al te ver gaan in hun lciderschapspretenties".
Ten aanzien van Afghanistan herhaalde Gorbatsjow het Sowjet-standpunt, dat Moskou maar al te graag bereid is zijn troepen uit dat land terug te trekken op het moment dat daar de ,.inmenging in binnenlandse aangelegenheden" van buitenaf (bedoeld wordt de guerrilla) ophoudt.
Dc Sowjet-leider betreurde de afwezigheid op het congres van een Chinese delegatie. maar constateerde verheugd dat de Sowjet-Chinese betrekkingen de laatste tijd beter zijn geworden. Hij zei dat er .,enorme mogelijkheden voor samenwerking" zijn met China, dat hij nadrukkelijk een socialistische land noemde.

Enkele andere sprekers

Op de eerste dagen van het congres is ook door anderen veel kritiek geleverd op het in het verleden gevoerde beleid. Enkele fragmenten volgen hierna.

De tweede man van de Sowjet-leiding, Jegor Ligatsjow, zei op 27 febr. in zijn toespraak tot het congres. dat in het verleden de ,.stabiliteit der kaders niet zeiden is omgeslagen in hun onbeweeglijkheid".
De partijchef van de stad Moskou, Boris Jeltsin, merkte op 26 febr. in een bustengewoon felle toespraak op dat de ..zucht naar een makkelijk leven" in het verleden partijkaders ertoe heeft gebracht de ogen voor de werkelijkheid te sluiten. Hij pleitte voor een volledige herstructurering van de ,,afdelingen" van het Centraal Comité.
Jeltsin waarschuwde dat men zich niet in slaap moet laten sussen door ,,de voortdurende politieke stabiliteit" in de Sowiet-Unie. Hij beschuldigde partijkaders ervan te lijden aan een ,,leiderschapssyndroom" en zich ,,boven kritiek" te willen plaatsen. Jeltsin antwoordde ook op de vraag waarom hij deze problemen niet vijf jaar geleden op het 26ste partijcongres aan de orde had gesteld: het had hem toen aan .,dapperheid" ontbroken.
Volgens aanwezigen in het voor de ,,burgerlijke" pers ontoegankelijke congres waren op 26 febr. tussen de verschillende sprekers aanzienlijke verschillen van toon en inzicht merkbaar.
De toespraak van de Kazakhstaanse partijleider Dinmoechamed Koenajew, een vertegenwoordiger van de ,,oude garde" die al fel in de Sowjet-pers is aangevallen, was vooral verdedigend van aard en niet overdreven zelfkritisch. Koenajeu- betuigde zijn trouw aan de partijleiding van Gorbatsjow, gaf .,onvolkomenheden" in het bestuur over Kazakhstan toe, maar meende aan de andere kant dat het congres zich niet zozeer met een ..uiteenzetting over het verleden" moet bezighouden.
Waar de politieke nadruk in het congres ligt, wordt duidelijk uit de dosering van het applaus dat de verschillende sprekers volgens de berichtgeving in de pers trekken. Jeltsins kritische betoog werd vijf keer door applaus onderbroken en gevolgd door ,,langdurig applaus". Koenajew moest het met twee keer applaus en ,.applaus" na afloop doen.
Staatshoofd Andrej Gromyko, van wie men aanneemt dat hij vorig jaar februari bij de benoeming van Gorbatsjow in het Centraal Comité door een aanbevelingstoespraak de doorslag heeft gegeven. kreeg op 26 febr. op het congres langer spreektijd dan de anderen. Hij leek vooral bezorgd dat buitenlandse waarnemers uit de huidige golf van zelfkritiek binnen de Sowjet-leiding zouden concluderen dat .,het

socialisme" als systeem ,.zwakke plekken" vertoont. Kritiek leveren mag alleen de Sowjetpartij, aldus Gromyko.

Premier Ryzjkow over economie

Op 3 maart sprak premier Nikolai Ryzjkow het congres toe over de economische ontwikkeling in de eerstkomende vijf en vijftien jaar.
Zijn terugblik op het verleden, dat gekenmerkt was door verlangzaming van de economische groei, vermindering van discipline en verkeerde methodes van leidinggeven, viel bijzonder hard uit.

Ryzjkow zei. dat het 26ste partijcongres van 1981 in een moeilijke periode had plaatsgevonden. want vanaf de jaren zeventig had zich een ongunstige tendens kenbaar gemaakt. Het tempo van de groei was afgenomen, doordat de leiding zich niet had ingesteld op de veranderde situatie in de economie.
Volgens Ryzjkow had men indertijd niet de noodzaak onderkend om over te schakelen van een extensieve op een intensieve groei. Men had de technische modernisering en de herstructurering van de economie en het management in overeenstemming met de eisen van de tijd achterwege gelaten.
Zowel in de steden als op het land gingen vele leiders door met hun verouderde methoden en waren zij op de arbeid onder nieuwe omstandigheden niet voorbereid. Discipline en orde daalden tot een ,,niet tolereerbaar niveau".
Nauwkeurigheid en gevoel voor verantwoordelijkheid bleven achter. De gewoonte de streefcijfers van het plan naar beneden te corrigeren vond grote verbreiding.
De breuk met deze koers dateerde Ryzjkow in het jaar 1983, het jaar van Brezjnews eerste opvolger Andropow, al maakte hij hier ook nog enig voorbehoud. In ieder geval hadden de toen zich voorgedane veranderingen een zekere compensatie opgeleverd bij de vervulling van het vijfjarenplan 1981 – 1985, hoewel men de gestelde doelen niet volledig had bereikt.
Vele industrieën waren bij de voornemens achter gebleven, volgens de minister-president, en de landbouw had de grote investeringen niet met overeenkomstige resultaten gehonoreerd.
Onder die omstandigheden had zich de noodzaak voor grote veranderingen voorgedaan.
Ryzjkow herhaalde de bekende doelstellingen: verdubbeling van het nationale inkomen en van de industriële produktie in 15 jaar, een vertweevoudiging van het produktieapparaat, hoofdzakelijk dankzij een gestegen produktiviteit, die van de bestaande 3,1% per jaar in de komende vijf jaar moest groeien naar 5%. In het jaar 2000 zou de produktiviteit twee en een half maal zo hoog moeten zijn als thans.
Ryzjkow herhaalde voorts de wens naar besparingen bij het gebruik van energiedragers en grondstoffen. Hij noemde dit de grondslag voor groei en technologische vernieuwing. Hij gaf toe, dat de Sowiet-Unie bij de ontwikkeling van technologie vaak achter bleef.
Over de investeringspolitiek zei de minister-president, dat de groei in het nieuwe vijfjarenplan deze moest brengen tot 170 mrd Roebel in plaats van 125 mrd Roebel op het moment. Prioriteit moest daarbij gegeven worden aan technische activiteiten, de olie- en energiesector en de landbouw en levensmiddelenindustrie. Een belangrijk deel van de nieuwe investeringen is bestemd voor nieuwe uitrusting van bestaande bedrijven. De bestaande investeringsstructuur – 300.000 grotere en kleinere projecten, die zich nog in het bouwstadium bevinden – was zelfs voor Sowjet-begrippen te versplinterd en onaanvaardbaar.
De energie, voortgebracht door kernkrachtinstallaties, moet in vijf jaar worden verdubbeld en 20% van de gehele energieproduktie gaan uitmaken: het aandeel van aardgas in de energieproduktie moet worden verhoogd tot 38%.
Voor wat betreft de landbouw herhaalde Ryzjkow als, onder de bestaande omstandigheden eerzuchtig, doel de graanoogst te verhogen tot jaarlijks 250 à 255 mln ton en de vleesproduktie tot jaarlijks 21 mln ton.
De graanoogst voor het afgelopen jaar lag volgens westerse schattingen bij 190 mln ton cn volgens de Sowjet-statistieken beliep de vleesproduktie 17,1 mln ton.
Ryzjkow kondigde aan, dat in de loop van het vijfjarenplan de produktie van consumptiegoederen met 30% verhoogd zou morden en dat in deze sector een grotere groei diende plaats te vinden dan in andere onderdelen van de economie.

Een belangrijke opgave in het nieuwe plan was de invoering van nieuwe managementmethoden. Terwijl op het moment de helft van de industriële ondernemingen werkte volgens de richtlijnen van het in 1983 verordonneerde experiment – een grotere lokale zelfstandigheid – moest vanaf 1987 de gehele industriële en transportsector het systeem toepassen.
De minister-president legde veel nadruk op het belang van op prestatie gerichte lonen. Hij zegde verhogingen toe, die in de nieuwe planperiode 24 tot 30% zouden bedragen. Hij sprak verder van looncorrecties, i.h.b. voor leraren. artsen en medewerkers van culturele instellingen. De behoefte aan ongeschoolde arbeiders zou, in vergelijking met de bestaande situatie, tot de helft of verder dalen.
In het gedeelte van zijn betoog. dat aan de buitenlandse economische betrekkingen gewijd was, stelde Ryzjkow de samenwerking en arbeidsverdeling binnen de Comecon op de voorgrond; daarnaast bevestigde hij de bereidheid van de Sowjet-Unie tot handel met de ,,ontwikkelde westelijke landen" en vroeg hij af te zien van alle restrictieve maatregelen.

Meer zeggenschap voor de regio

Meer bijzonderheden over de hervormingsplannen gaf op 4 maart de tweede man van het staatsplanbureau (Gosplan), Leonid Wid.
Deze maakte bekend, dat m.i.v. volgend jaar de provincies meer zeggenschap zouden krijgen over zaken m.b.t. het sturen van de economie. Gehoopt wordt, dat van deze beperkte decentralisatie een stimulans zal uitgaan op de produktie in industrie en landbouw.

Volgens Wid ziet het Kremlin in dat de traditionele economische beleidslijnen, waarbij Moskou de produktie tot op de details controleerde, niet langer werken. ,,Er zijn fabrieken die goederen produceren die niemand wil, maar in Moskou weten ze niet wat bijvoorbeeld de mensen in de Oekraïne nodig hebben op het gebied van voedsel en consumentenprodukten", zei hij.
De autoriteiten hebben daarom besloten om een aantal doelstellingen voor de lokale produktie voortaan door plaatselijke autoriteiten te laten opstellen en controleren. Wid zei dat het Kremlin hierbij vooral denkt aan het decentraliseren van de beslissingsbevoegdheden in de sector voor consumentenprodukten.
Het is voor het eerst dat de Russische autoriteiten meer bekendmaken over de hervormingen die partijleider Gorbatsjow en premier Nikolai Ryzjkow eerder al hebben aangekondigd. Tot nu toe heeft Moskou slechts vage contouren voor de wijzigingsplannen aangegeven.
De economische hervormingen betekenen vooral dat het starre prijssysteem in de Sowjet-Unie verandert, zodat de kosten en de vraag meer met elkaar in overeenstemming komen, aldus Wid.
Het Kremlin zou echter bij zijn streven naar meer doelmatigheid cn winstgevendheid niet zo ver willen gaan om verouderde en inefficiënte ondernemingen te laten sluiten. De overheid zal daarentegen overheidsfondsen beschikbaar willen stellen voor het moderniseren van verouderde ondernemingen. terwijl verliesmakende bedrijven .,voldoende steun moeten krijgen om er zeker van te zijn dat ze weer winstgevend worden".
Volgens de onderminister van financiën van de Sovjet-Unie, Walentin Pawlow, gaan de hervormingsvoorstellen ook uit van de mogelijkheid voor ondernemingen om produktie-overschotten zelf op de markt te brengen. Hij zei dat de wijzigingen volgend jaar januari ruller, ingaan.

Omlegging grote rivieren in Siberië van de baan

Op een persconferentie op 4 maart deelde Leonid Wid verder nog mee. dat het plan om de rivieren in het Noorden van Siberië om te leggen om het droge Zuiden te irrigeren van de baan is. We kunnen het voorlopig stellen zonder water uit de noordelijke rivieren, zo zei hij.

Het project. waarvan vooral wijlen Sowjetleider Leonid Brezjnew veel verwachtte, was al gedurende geruime tijd voorwerp geweest van ongebruikelijke scherpe kritiek in de officiele media.
Naar Wid zei, betekenen het minder worden van het verlies van water in de Kaspische Zee en een nieuwe techniek om lekkage in irrigatiesystemen op te sporen, dat de behoefte aan water uit lokale bronnen kan worden gedekt.
Ongeveer 85 procent van de rivieren van de Sourjet-Unie mondt uit in de Poolzee, slechts 15 procent loopt naar het zuiden. Op het plan tot omlegging was niet alleen kritiek gekomen van beschermers van het milieu en van mensen die zeiden te vrezen voor het verloren gaan van cuituurmonumenten, maar ook van economische deskundigen die het een enorme verspilling van geld noemden.
Zij zeiden dat het geld beter kan worden besteed om lokale irrigatieprojecten uit te breiden en te verbeteren. Daarnaast wijkt het onder Brezjnew geëntameerde project af van het streven van de huidige Sowjetleider, Michail Gorbatsjow, om de economie te ,,intensiveren" door middel van een beter gebruik van de bestaande hulpbronnen.

Goedkeuring documenten CC

Op de slotdag heeft het congres zijn goedkeuring gehecht aan de documenten, die het Centrale Comité had voorgelegd: wijzigingen in de statuten van de partij, een nieuwe redactie van het partijprogramma en de algemene richtlijnen voor de economische en sociale ontwikkeling in het komende vijfjarenplan (1986 – 1990) en voor de periode tot het jaar 2000 (zie pag. 737/3-1985).

Verkiezing Centraal Comité. Samenstelling Politburo. Partijsecretarissen benoemd

Het congres werd afgesloten met de verkiezing van een nieuw Centraal Comité, waarna dit nieuwe CC de partijsecretarissen en de leden en kandidaat-leden van het Politburo aanwees.
Het nieuwe CC telt 307 leden; het oude

CC telde *319* leden In vergelijking met het *CC*, dat op het 26ste congres in 1981 was verkozen, is in het nieuwe *CC* 40% van de leden vervangen Dertig procent van de leden van het nieuwe *CC* is geheel nieuw in de centrale partijorganisaties, zij waren nog nooit lid van het *CC* of de revisie-commissie

Onder de vertrekkende leden bevonden zich onder meer de zoon van de voormalige partijleider Brezjnew. Joeri (voorheen kandidaatlid), en de voormalige partijchefs van Moskou en Leningrad, Wiktor Grisjin en Grigori Romanow. Ook een aantal ambassadeurs keert niet terug in de hogere partijorganen, zoals Piotr Abrassimow (ambassadeur in Tokio) en Anatoli Blatow (ambassadeur in Den Haag). Deze laatste. oud-adviseur van Brezjnew rn voorheen kandidaatlid van het Centraal Comité, deelt dit lot met Andrej Aleksandrom Agentow, jarenlang de voornaamste Kremlin-adviscur in Amerikaanse aangelegenheden.
Andere oudgedienden hebben bij verrassing hun plaats in het Centraal Comité behouden. zoals de vorig jaar verdwenen premier Nikolaj Tichonow en de uit de Somjet-leiding verdwenen Boris Ponomarjow en Wasili Koeznetsow. Ook het twee jaar geleden om onduidelijke redenen overgeplaatste hoofd van de generale staf van de Sowjet-strijdkrachten. maarschalk Nikolaj Ogarkow, heeft zijn plaats behouden. Onder de afvallers bevindt zich verder de bekende Izwrstija-commentator Aleksandr Bowin (tot dusverre lid van de revisie-commissie) Ook de voornaamste economische adviseur van de partijleiding. Abel Aganbegjan, is niet verkozen. Ook niet in het CC teruggekeerd is de vroegere minister van binnenlandse zaken Witali Fedortsjoek, die op Z5 jan. van dit jaar zijn ministerambt aan Alexander Wlasow had moeten overdragen (pag. 77/1-1986).

Het *CC* heeft vijf nieuwe secretarissen aangewezen:

Alexandra Birjoekowa, eerste vice-voorzitter van het Sowjet-vakverbond. de eerste vrouw in de centrale leiding van de partij sedert het aftreden van Jekaterina Foertsewa, in 1961.
Anatoli Dobrynin, tot dan ambassadeur in Washington.
Aleksandr Jakowlew. hoofd van de afdeling propaganda van het CC.

Secretaris van het CC Alexandra Birjoekowa

Lid van het Politburo en secretaris van het CC Lew Zaikow.

Georgi Razoemowski, hoofd van de afdeling partijkader van het CC
Wadim Medwedew. hoofd van de afdeling wetenschappen van het CC

Als secretaris van het *CC* niet herkozen werd Iwan Kapitonow, hij werd benoemd tot voorzitter van de revisiecommissie.
De elf zittende leden van het Politburo werden allen herkozen. De omvang van het Politburo werd uitgebreid tot 12 met de verkiezing tot lid van partijsecretaris Lew Zaikow.
Van de kandidaat-leden van het Politburo werden er twee niet herkozen: Wasili Koeznetsow, als vice-voorzitter van de Opperste Sowjet plaatsvervangend staatshoofd, en Boris Ponomarjow. jarenlang verantwoordelijk voor de betrekkingen met de communistische en linkse partijen in het buitenland.
Nieuw gekozen als kandidaat-lid van het Politburo werden Nikolaj Sljoenkow, partijleider van Wit-Rusland, en Joeri Solowiew, partijleider van Leningrad.

Na de verschillende mutaties in de centrale leiding van de partij zijn nu de verschillende functies als volgt verdeeld:

Polithuro
Leden: Michail Gorbatsjow (55), secretarisgeneraal. Jegor Ligatsjow (65), ideologie en kader. Andrei Gromyko (76), voorzitter van de Opperste Sowjet Nikolai Ryzjkow (57). voorzitter van de raad van ministers. Wiktor Tsjebrikow (63), voorzitter van de KGB. Eduard Sjewardnadze (58), minister van buitenlandse zaken. Witali Worotnikow (60), minister-president van de Russische Federatie. Geidar Alijew (62), onderwijs en verkeer. Michail Solomentsew (72), centrale controlecommissie. Dinmoechamed Koenajew (74), eerste partijsecretaris van Kazakhstan. Wladimir Sjtsjerbitsky (68), eerste partijsecretaris van de Oekraine. Lew Zaikow (62).defensie-industrie.
Kandidaat-leden: Pjotr Demitsjew (68), minister van cultuur Wladimir Dolgisch (61), zware industrie, Sergei Sokolow (74). minister van defensie. Nikolai Talyzin (57), voorzitter van Gosplan. Joeri Solowiew (61), eerste partijsecretaris van Leningrad, Nikolai Sljoenkow (57), eerste partijsecretaris van Wit-Rusland.
Secretarissen. Secretaris van het CC. tevens lid van het Politburo zijn Gorbatsjow, Ligatsjow en Zaikow.
Secretaris van hel CC, tevens kandidaat-lid van het Politburo is Volgisch.
De overige secretarissen zijn: Wiktor Nikonow (57), landhouw. Michail Zimjanin (71), ideologie. Georgi Razoemowski (50), partijkader. Aleksandr Jakowlew (62), propaganda. Alexandra Birjoekowa (57), eerste vice-voorzitter van de vakcentrale. Wadim Medwedew (56). wetenschap. Anatoli Dobrynin (66), internationale zaken.

Bij de mutaties in de centrale leiding van de CPSU werd in het *NRC/H'blad* van 7 maart het volgende aangetekend.

De belangrijkste benoeming menen deskundigen in Moskou, is zonder twijfel die van Lew Zaikow (62) tot volledig lid van het Politburo. De man die in 1983 de inmiddels gewipte Gorbatsjow-rivaal Romanow was opgevolgd als partijchef in Leningrad, was al vorig jaar door Gorbatsjow naar Moskou gehaald als partijsecretaris. In die functie, die hij nu behoudt, is hij belast met defensie-industrie, een eerste prioriteit binnen de Sowjet-economie.
De combinatie van lidmaatschap van het Politburo en lid van het partijsecretariaat maakt Zaikow tot een van de grote drie binnen de Sowjet-leiding, samen met Gorbatsjow zelf en tweede man Jegor Ligatsjow.
Sommige Westerse deskundigen denken zelfs dat Zaikow thans als eerstverantwoordelijke voor het economisch beleid Nikolaj Ryzjkow (lid van het Politburo en premier) voorbij heeft gestreefd.
De bekendste Sowjet-leider in het buitenland is nu onbetwist de 66-jarige Anatoli Dobrynin, die sinds 1962 Sowjet-ambassadeur in Washington was en secretaris van het Centraal Comité werd.
Zes Amerikaanse presidenten heeft Dobrynin gesproken, sinds hij in 1962 onder Kennedy naar Washington kwam. Pas onder Reagan leek zijn gehoor op hoog niveau in Washington ernstig geleden te hebben, toen hem verboden werd nog langer van de dienstingang van het State Dewartment gebruik te maken. Daarvoor was zijn invloed zo groot, dat menige Amerikaanse ambassadeur in Moskou klaagde dat hij voor spek en bonen de felle winters trotseerde: als het erop aankwam wendde het Witte Huis zich tot Dobrynin.
In hoeverre de visie van de Sowjet-ambassadeur van invloed is geweest op de buitengewoon sombere kijk die de Sowjet-leiding de afgelopen jaren ontwikkelde op de buitenlandse politiek van de Verenigde Staten is moeilijk te zeggen
Ook ligt nog enigszins in het verborgene wat Dohrynin in Moskou precies gaat doen. Men zegt dat hij als opvolger van oudgediende Boris Ponomarjow, de zogenaamde .,internationale afdeling" van het Centraal Comité gaat leiden, belast met het onderhouden van de internationale partijcontacten, in de eerste plaats met communisten.
Dat lijkt voor een zo .,sophisticated" diplomaat inisschien een wat treurige opdracht. Maar misschien dat in een tijd waarin over het algemeen de partijorganen in de Sowjet-Unie hun hegemonie over de organen van staat herwinnen, de internationale afdeling het zwaartepunt in het buitenlandse beleid wordt. Dit dan ten koste van het ministerie van buitenlandse zaken. thans geleid door Edward Sjewardnadze, in Moskou algemeen beschouwd als een trouw volger van Gorbatsjow.

Een andere in het Westen min of meer bekende figuur is de 62-jarige Aleksandr Jakowlew, eveneens benoemd tot partijsecretaris.

Sinds vorig jaar leidt hij de afdeling propaganda van het Centraal Comité. Hij was in 1973 als plaatsvervangend hoofd van die afdeling gewipt in verband met een ideologisch conflict met Russische chauvinisten binnen het partijapparaat. Jakowlew verloor en moest ..in ballingschap" als ambassadeur in Canada. Zijn geluk schijnt geweest te zijn dat daar in 1983 Michail Gorbatsjow, de latere partijleider, langskwam. Die haalde hem vorig jaar terug naar het centrum van de macht

Maar het zijn over het algemeen niet de in het Westen bekendste functionarissen die aard en wezen van de Sowjet-politiek uitmaken. Het centrum van de macht ligt, sociologisch gesproken, nog altijd bij die brede laag van op regionaal niveau opererende functionarissen, waaruit ook Michail Gorbatsjow zelf afkomstig is.

In deze categorie vallen de twee nieuwe kandidaat-leden van het Politburo Nikolaj Sljoenkow en Joeri Solowiew, respectievelijk de partijchef van Wit-Rusland en Leningrad, die min of meer ,,qualitate qua" lijken benoemd.

Het meest zuivere voorbeeld van een succesvol regionaal bestuurder onder de nieuwe topleiders is de 50-jarige Georgi Razoemowski, misschien wel de belangrijkste partijsecretaris die is benoemd. Niets weten wij bijna over deze man, die door Gorbatsjow vorig jaar al was belast met de leiding van de ,,afdeling organisatie en partij" van het Centraal Comité. Als zodanig kan Razoemowski de loopbaan van elk lid van de ,,nomenklatoera" maken of breken. Voor 1983, toen hij door Gorbatsjow naar Moskou gehaald werd om in het partijapparaat voor de landbouw te werken, was Razoemowski partijchef in Krasnodar, een van de vele Zuidrussische functionarissen dus die de afgelopen maanden de grote stap naar Moskou hebben gemaakt.

Razoemowski is, als hoofd van de partijkaderpolitiek de opvolger van de 71-jarige Iwan [illegible] Kapitonow, die dit werk zeven jaar voor Brezjnew deed. Kapitonow verdween uit het partijsecretariaat, zonder in ongenade te zijn gevallen.

Twee benoemingen belichamen andere preoccupaties van Gorbatsjows partijleiding: de rol vanvrouwen in de samenleving en de rol van wetenschap en techniek.

Dat Gorbatsjow zich bij het voorlezen van de nieuwe namen vergiste in die van partijsecretaris Aleksandra Birjoekowa (57) (hij noemde haar per ongeluk Anna) is misschien een teken dat het politiek gewicht van de eerste vicevoorzitter van de Sowjet-vakbonden voorshands gering is.

De 56-jarige Wadim Medwedew belichaamt Gorbatsjows leuze van ,,eenheid van wetenschap en industrie". Medwedew is van huis uit econoom en mag zich nu hoofd van de afdeling wetenschap van het Centraal Comité noemen.

Twee markante figuren verdwenen uit de Sowjet-leiding. Niemand in Moskou zou het in zijn hoofd halen iets kwaads te zeggen over de 85-jarige Wasili Koeznetsow, vertrokken als kandidaat-lid van het Politburo. Hij heeft zijn land en zijn partij in de loop der jaren in de meest uiteenlopende functies gediend: Gosplan, de metaalindustrie, het ministerie van buitenlandse zaken en de laatste jaren als plaatsvervangend staatshoofd.

Meer tot de verbeelding sprekend is de figuur van de 81-jarige Boris Ponomarjow, die gediend heeft onder alle Sowjet-leiders met uitzondering van Lenin

In 1937 deed Ponomarjow zijn intrede in het apparaat van de Komintern, de strak geleide organisatie van het wereldcommunisme. De Komintern werd opgeheven. maar Ponomarjow bleef haar principes trouw, sinds 1955 als leider van de ,,internationale afdeling" van het Centraal Comité.

WEST-EUROPA

FRANKRIJK

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS BEGIN MEI 1984

Sinds begin mei 1984 deden zich in Frankrijk o.m. de volgende ontwikkelingen voor (vor. ber. op pag. 481 e.v., 523 e.v., 534 e.v. en 547 e.v.-1984):

Sanering bij Citroën. Nieuwe president Peugeot-SA

Op 23 mei 1984 werd in de sinds 11 mei bezette Citroën-fabriek in Aulnay-sous-Bois het werk hervat. De communistische vakbond CGT (Confédération générale du travail) had de actie, die zich tot andere fabrieken in de Parijse regio had uitgebreid, op touw gezet uit protest tegen de door Citroën voorgenomen ontslagen (pag. 550/3-1984).

Nadat minister van sociale zaken en nationale solidariteit Pierre Bérégovoy de vakbond en leiding van Citroën had ontvangen, was hij op 18 mei wel akkoord gegaan met een vrijwillig vertrek van Citroën-werknemers, maar niet met gedwongen ontslagen. Verder had hij beide partijen uitgenodigd voor onderhandelingen over werktijdverkorting.

Op 17 augustus 1984 werd een rapport van de Franse Economische en Sociale Raad, een adviesorgaan dat bestaat uit vertegenwoordigers van de industrie, de vakbonden en de landbouw, gepubliceerd over de Franse auto-industrie. Daarin stond dat de Franse automobielindustrie de komende jaren op grote schaal zou moeten snijden in het aantal arbeidsplaatsen om een eind te maken aan de forse verliezen en de vermindering van haar marktaandeel. Een minderheid van de raad, hoofdzakelijk de vakbondsvertegenwoordigers, kon zich niet met de bevindingen verenigen.

Volgens het rapport zaten de twee automobielfabrikanten in Frankrijk, het staatsbedrijf Renault en het particuliere Peugeot-concern, waartoe Citroën behoorde, zo diep in de schulden dat er omvangrijke financiële hulp nodig zou zijn voor de herstructurering die nodig was om de ondernemingen weer concurrerend te maken. De middellang- en langlopende schulden van Renault en Peugeot beliepen bijna 30 procent van de omzet, een percentage dat boven de kritieke grens lag, aldus het rapport.

Nadat de centrale bedrijfsraad van Citroën op 22 augustus 1984 een nieuw sociaal plan van de Citroën-directie had goedgekeurd, ging de regering op 23 augustus akkoord met 1.950 van de 2.417 door Citroën gevraagde ontslagen.

De gedelegeerde van de CGT in de Citroën-fabriek van Aulnay-sous-Bois waar de meeste ontslagen vielen, Akka Ghazi, noemde het regeringsbesluit op 23 augustus ,,een stoot in de rug van de arbeiders". Later verklaarde de CGT dat het besluit ,,niet te rechtvaardigen is" en dat er een antwoord van de werknemers op zou volgen.

Op 30 augustus openden de vijf Citroën-fabrieken in de Parijse regio, die wegens vakantie gesloten waren geweest, hun poorten weer en op 31 augustus deden zich in Aulnay-sous-

De nieuwe president van Peugeot-SA, Jean-Paul Parayre (l.), en zijn voorganger Jacques Calvet.

Bois incidenten voor, waarbij Akka Ghazi in een schermutseling met de politie werd gewond.
Op 4 september trad Jean-Paul Parayre, sinds 1977 president van de holding Peugeot-SA, af. Hij werd opgevolgd door Jacques Calvet, die tot dan toe als president was belast met de dagelijkse leiding van de twee dochtermaatschappijen Peugeot en Citroën. Parayre werd verantwoordelijk gesteld voor de slechte financiële situatie van Peugeot-SA.
Calvet was in 1982 bij Peugeot gekomen, nadat hij adviseur was geweest van oud-president Valéry Giscard d'Estaing en president van de Banque Nationale de Paris.

Creusot-Loire in moeilijkheden

Op 28 juni 1984 verleende een rechtbank in Parijs surséance van betaling aan Creusot-Loire, de grootste staal- en machinebouwonderneming in Frankrijk die 30.270 mensen in dienst had. De rechtbank benoemde drie bewindvoerders, die voorlopig voor drie maanden de leiding van het concern overnamen. Deze periode kon zo nodig telkens met drie maanden worden verlengd. Creusot-Loire had in 1983 een verlies geleden van 1,8 mrd franc.
Wekenlange onderhandelingen tussen de grootste aandeelhouder van Creusot-Loire, Schneider. en de regering over een reddingsplan waren mislukt, omdat Schneider weigerde de staat een belang in het bedrijf te geven. De regering had dit geëist, omdat Schneider van de genationaliseerde banken forse financiële steun wilde hebben. De regering stond op het standpunt dat als zij geld moest verschaffen, ze ook enige invloed op het beleid van het concern wilde hebben. Maar Schneider weigerde door de knieën te gaan. De president van Creusot-Loire en ook van Schneider. Didier Pineau-Valencienne, sprak van een ,,sluipende nationalisatie".
Minister van industrie Fabius veroordeelde na het vonnis het ,,schandalige gedrag" van de directie die de ,.winst wilde privatiseren en die de staat de verliezen wilde laten betalen".
Op 19 juli trad Pineau-Valencienne af samen met de overige leden van de raad van bestuur. Als reden voor zijn vertrek gaf Pineau-Valencienne dat de regering zijn saneringsplan voor Creusot-Loire zonder nadere bestudering had afgewezen. De week daarvoor had de regering aangekondigd zelf met een reddingsplan te zullen komen.
Op 12 december 1984 beval het handelstribunaal van Parijs de liquidatie van Creusot-Loire en gaf de genationaliseerde staalfabriek Usinor en de bouwer van nucleaire reactoren Framatome toestemming de belangrijkste activiteiten van Creusot-Loire, waarbij 1.576 vari de 7.366 werknemers zouden worden ontslagen, over te nemen.

Particulieren mogen in buitenland weer *kredietkaarten gebruiken*

Op 31 juli 1984 maakte de nieuwe minister van economische zaken. financiën en begroting, Pierre Bérégovoy (zievoor aantreden van de regering o.l.v. premier Laurent Fabius pag. 481 e.v.-1984), bekend dat het in maart 1983 voor particulieren uitgevaardigde verbod op het gebruik van kredietkaarten in het buitenland (pag. 216/1 e.v.-1983) met ingang van 1 augustus was opgeheven, Het bedrag dat de Fransen in het buitenland per week op een kaart mochten opnemen was echter wel aan een maximum gebonden.

Bérégovoy zei dat dankzij de economische politiek van zijn voorganger Delors de Franse deviezensituatie zo sterk was verbeterd dat de beperking kon worden opgeheven.

OESO tevreden over soberheidsbeleid Mitterrand

Op 8 augustus 1984 kwam het jaarlijkse rapport van de Organisatie van Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) over de Franse economie uit. Daarin schreef de organisatie dat het bezuinigingsbeleid in Frankrijk zijn vruchten afwierp, maar dat het economisch herstel nog kwetsbaar was. De Franse regering moest geen ,,voortijdige actie" ondernemen om de economie weer te stimuleren na anderhalf jaar van bezuinigingen.
In haar rapport stelde de OESO dat de verscherping van het monetaire en fiscale beleid in 1983 het inflatietempo had vertraagd en het handelstekort had teruggedrongen. Dit had echter wel tot een aanmerkelijke verslapping van de economische activiteit en een groeiende werkloosheid geleid (zie voor jaarcijfers inzake inflatie, tekort op de handelsbalans en de werkloosheid in 1983 pag. 55012-1984).

Mitterrand trekt referendum-voorstel in

Op 8 augustus 1984 verwierp de Senaat een voorstel van president Mitterrand voor een wijziging van artikel 11 van de grondwet waardoor ,,de Fransen zich in een referendum kunnen uitspreken over de fundamentele garanties op het gebied van de openbare vrijheden". Mitterrand had de grondwetswijziging op 12 juli beloofd (pag. 48113 e.v.-1984).
Met 207 tegen 106 stemmen en 1 onthouding besloot de Senaat het voorstel niet in behandeling te nemen. Op 23 augustus ging de Nationale Vergadering echter wel akkoord met de wijziging van artikel 11.
Nadat de Senaat op 5 september de grondwetswijziging opnieuw had verworpen, trok Mitterrand op 6 september tijdens een bezoek aan Montmélian (Savoie) zijn voorstel in.
De president noemde de beslissing van de Senaat niet bijzonder logisch, en ook niet samenhangend. Op 29 juni had de door de oppositie gedomineerde Senaat zelf om een referendum gevraagd (pag. 481/3-1984). De oppositie was echter bang dat de president te veel macht kreeg wanneer hij over veel onderwerpen een referendum zou kunnen uitschrijven.

Volgens het geldende artikel 11 van de grondwet kon een referendum slechts worden gehouden over wijzigingen in het openbare bestuur of ratificatie van bepaalde verdragen.

Indien Mitterrands voorstel in gelijkluidende termen was goedgekeurd door zowel Nationale Vergadering als Senaat, zou het in een referendum zijn voorgelegd aan de Franse bevolking overeenkomstig artikel 89 van de grondwet.

In artikel 89 stond dat een grondwetswijziging kon worden goedgekeurd met drievijfde meerderheid in een verenigde zitting van Senaat en Nationale Vergadering. Een andere mogelijkheid was: goedkeuring van de tekst van de grondwetswijziging door Senaat en Nationale Vergadering in gelijkluidende termen, en bekrachtiging door middel van een referendum. Voor die laatste mogelijkheid had Mitterrand gekozen

Compromisvoorstellen inzake schoolstrijd

Teneinde het conflict om de schoolstrijd (pag. 48112 e.v.-1984) te beslechten kwam de nieuwe minister van onderwijs, Jean-Pierre Chevènement, op 29 augustus 1984 met een aantal ,,simpele en praktische beschikkingen", die door alle partijen, behalve de communisten en het extreem-rechtse Front National, goed werden ontvangen.

Het voorspel van de jongste schoolstrijd was al voor de verkiezing van Mitterrand begonnen. Eén van Mitterrands programmapunten had betrekking op het onderwijs. Dat zou verenigd moeten worden in ,,één openbare dienst". Met andere woorden: het gesubsidieerde, particuliere (en voor 99 procent rooms-katholieke) onderwijs zou in de bestaande vorm verdwijnen.
De voorstanders van het katholieke onderwijs, gesteund door de oppositie, stonden dan ook zeer wantrouwend tegenover de pogingen van Chevènements voorganger, Alain Savary, om de voor het particuliere onderwijs geldende regels meer in overeenstemming te brengen met die van het openbare onderwijs.
Savary ging weliswaar uiterst voorzichtig te werk en stelde pas teksten op na uitvoerig

overleg met alle betrokkenen. hetgeen de leiders van katholieke onderwijsorganisaties overigens niet verhinderde steeds grotere demonstraties te organiseren. Op 24 juni 1984 liepen zodoende anderhalf miljoen betogers door Parijs (pag. 481/3-1984).
Savary kwam voorjaar 1984 met een vrij gematigd wetsontwerp op de proppen, dat echter aanzienlijk .,linkser" uit de Nationale Vergadering kwam. De Senaat, waar de rechtse oppositie de meerderheid heeft. verzette zich daar fel tegen en stelde voor een referendum te houden over het onderwijs.

Op 12 juli kondigde president Mitterrand in een plechtige rede voor radio en TV aan dat de schoolwet zou worden ingetrokken en hij beloofde een grondwetswijziging, die referendums over kwesties die de openbare vrijheden raakten mogelijk moest maken. Toen hij echter de daarvoor benodigde stappen ondernam (zie onder kopje .,Mitterrand trekt referendumvoorstel in"). wilde dc Senaat nergens van weten.
Intussen was iedereen de schoolstrijd al enigszins beu. Het katholieke onderwijs zag bovendien in dat een zekere harmonisatie noodzakelijk was. Chevènement, van zijn kant, zag af van de heetste hangijzers, zoals de plannen om docenten in het particuliere onderwijs de ambtenarenstatus te geven en om van particuliere scholen ,,instellingen van openbaar belang" te maken.
De voorstellen van Chevenement boden vooral meer helderheid, zoals bijvoorbeeld ten aanzien van de financiering van het particuliere onderwijs. Wat betreft de aanstelling van leerkrachten werden de particuliere scholen iets minder vrij dan voorheen. Er kwamen in ieder geval geen extra subsidies wanneer een school onverhoopt meende meer leerkrachten nodig te hebben dan was afgesproken.

Parlement neemt perswet aan

Op 12 september 1984 nam het parlement tijdens een buitengewone zitting de op 23 november 1983 door de ministerraad goedgekeurde perswet aan, die de vrijheid en pluriformiteit van kranten en tijdschriften in Frankrijk moest waarborgen (zie ook pag. 547/3 e.v.-1984).
De wet, één van de meest omstreden voorstellen van de socialistische regering in de drie jaar van haar bewind, verbood het bezit van meer dan drie landelijke dagbladen wanneer ze meer dan 15 procent van het nationale lezersbestand bevatten. Verder verplichtte de wet dat kranten hun financiën openbaar maakten.
De rechtse oppositie in het parlement had zich hevig verzet tegen de wet, die ze ,,een democratie onwaardig" noemde. Pas bij de vierde behandeling in het parlement werd de wet goedgekeurd, nadat premier Fabius ermee had ingestemd dat de clausule over het bezit van de dagbladen pas na de verkiezingen van 1986 in werking zou treden.
De oppositie meende dat de wet speciaal was gericht tegen Robert Hersant, een krantenmagnaat die drie grote landelijke dagbladen van rechtse signatuur bezat, waaronder ***Le*** Figaro en France Soir.

De oppositie had verklaard dat wanneer zij in 1986 een meerderheid in het parlement haalde, zij de wet zou intrekken.

Op 7 september had premier Fabius bij de derde lezing van het wetsontwerp de vertrouwenskwestie gesteld. Op 10 september was de door de oppositie ingediende motie van wantrouwen verworpen.

Nadat de Nationale Vergadering de perswet in vierde lezing had aangenomen, besloot de oppositie de wet te laten toetsen door de Constitutionele Raad om te zien of zij wel in overeenstemming was met de grondwet.
Op 11 oktober verklaarde de Raad dat de wet niet in strijd was met de grondwet. Wel achtte de Raad de bepaling tegen krantenconceritraties niet met terugwerkende kracht toepasselijk op ,,alle bestaande krantenconcentraties". Het imperium van Hersant mocht dus blijven bestaan. De wet, zo bleek uit het vonnis, kon alleen toekomstige concentraties voorkomen.

De Raad grondde zijn vonnis op het feit dat de al bestaande krantenconcentraties niet op onwettige wijze tot stand waren gekomen en dat men niet kon beweren dat zij het beoogde pluralisme in de pers en in de meningsvorming bedreigden. Ook achtte de Raad de bevoegdheden van een door de wet ingestelde commissie die toezicht moest houden op voorkoming van concentraties ongrondwettig. De Raad meende dat deze bevoegdheden neerkwamen op het geven van voorafgaande toestemming voor publikatie.
Nadat de wet overeenkomstig het vonnis was aangepast, werd zij op 24 oktober in de *Journal Officiel* gepubliceerd. Voluit heette de wet, die als datum 23 oktober 1984 droeg: ..wet bedoeld om de concentratie te beperken en de financiële doorzichtigheid en het pluralisme van de pers te verzekeren".

Begroting-1985

Op 12 september 1984 nam de ministerraad de ontwerpbegroting voor 1985 aan. die de groei van de overheidsuitgaven beperkte tot 5.9 procent. Van de particulieren verwachtte de regering in 1985 meer dan 20 mrd franc minder binnen te krijgen. Dit kwam door een vermindering van de inkomstenbelasting met vijf procent en de afschaffing van de 1 procent die de Fransen van hun inkomen moesten afstaan om de tekorten op het gebied van de sociale verzekeringen te dekken (pag. 525/2-1984).

Verder ging de belasting voor bedrijven omlaag, waardoor de regering 10 mrd franc minder zou binnenkrijgen. De vermindering van inkomsten werd gedeeltelijk gecompenseerd door accijnsverhogingen, vooral op benzine. Ook de tarieven van de PTT gingen omhoog.
In totaal zouden de overheidsuitgaven

De minister van economische zaken. financiën en begroting, Pierre Bérégovoy, licht op 12 september 1984 tijdens een persconferentie de begroting voor 1985 toe.

in 1985 995,2 mrd franc bedragen. Het begrotingstekort zou in 1985 dalen tot drie procent van het Bruto Nationale Produkt tegen 3,5 procent in 1984. Wei tekort zou in 1985 naar verwachting 138.5 mrd franc bedragen.
Nagenoeg alle ministeries moesten drastisch op hun uitgaven bezuinigen. Slechts de ministeries van industrie. onderwijs, onderzoek en beroepsopleiding kregen meer geld.
De economie zou in 1985 naar verwachting met 1,8 procent groeien (1,3 in 1984), terwijl dc inflatie zou afnemen tot 4,5 procent (7,5 procent in 1984). De werkgelegenheid zou in 1985 verslechteren, aldus minister Bérégovoy.
In een verklaring bij de begroting weet president Mitterrand de economische en financiële problemen van Frankrijk voor een deel aan de krachtige positie van de dollar. Hij herhaalde te streven naar een geldstelsel waarin de Europese munteenheden niet door de dollar werden overheerst.
De belastingverlagingen waren volgens Mitterrand noodzakelijk ,,omdat anders de belastingdruk ondragelijk zou zijn geworden en alle initiatieven tot meer produktie zou hebben gesmoord".

Maatregelen tegen illegale immigratie

Op 10 oktober 1984 kondigde de ministerraad opnieuw maatregelen aan die een eind moesten maken aan de clandestiene immigratie, vooral uit Afrika (zie voor eerdere maatregelen pag. 536-1984).
Gezinshereniging van gastarbeiders werd praktisch onmogelijk gemaakt door opheffing van de mogelijkheid om vestiging van familieleden achteraf plaatselijk te regelen. De gezinshereniging zou alleen nog mogelijk zijn via een officiële vergunning vooraf die in de praktijk niet werd gegeven.

Verder werden de sinds 1981 wat verlichte uitwijzingsprocedures van clandestiene immigranten weer verscherpt. De gastarbeider zonder verblijfsvergunning kreeg een één jaar geldend inreisverbod zodat hij niet meteen als toerist terug kon komen. Zijn naam kwam op een centrale zwarte lijst en voor uitgewezenen werden 13 nieuwe detentiecentra ingericht. Het aantal clandestiene gastarbeiders werd op 300.000 geschat.

Voorts kwam er een verscherpte grenscontrole met 1.000 extra gendarmes. Het al voor Noordafrikaanse reizigers ingestelde dubbele inreisformulier waarvan de helft bij de politie bleef, werd nu ook ingesteld voor reizigers uit zwart Afrika. Dit om opsporing te vergemakkelijken wanneer de .,toerist" meer dan drie maanden bleef.
Ten slotte werden de straffen verzwaard voor ondernemers die zwart werk lieten verrichten en werd het verlenen van voorlopig politiek asiel moeilijker gemaakt aangezien er nogal wat clandestiene immigratie was via deze weg.
Om de ,,integratie" van de 4,5 mln legaal verblijvende buitenlandse werkkrachten in Frankrijk te doen toenemen werden ruimere woningen voor grote gezinnen van gastarbeiders in het vooruitzicht gesteld alsmede betere scholing voor hen die repatrieerden. Voor verenigingen die het racisme bestreden werd het procederen gemakkelijker gemaakt. De door de regering aangekondigde maatregelen leidden tot protesten van verenigingen van immigranten.

Op 20 april 1985 zei president Mitterrand voor een congres van de Liga van de mensenrechten dat de deelneming van immigranten aan plaatselijke verkiezingen ,,een fundamentele eis is die men moet realiseren". Maar hij voegde er aan toe: ,,Men moet eerst de (publieke -red.) opinie daarvoor winnen teneinde niet te worden blootgesteld aan een algemene afwijzing."

Noodmaatregelen tegen de armoede

Op 17 oktober 1984 aanvaardde de ministerraad een aantal noodmaatregelen tegen de armoede. Tot die maatregelen behoorde o.a. extra huursteun om uitzetting wegens wanbetaling te voorkomen. Ook kregen de commissarissen van de republiek bevoegdheid bij de burgemeesters woningen op te eisen voor onbehuisden en noodwoningen te laten bouwen. Verder werden landbouwoverschotten (vlees, melk, groenten en fruit) ter beschikking gesteld van de organisaties die gratis voedsel verstrekten. Vijftigplussers die sinds kort buiten de minimumwerklozensteun vielen konden voortaan 50 franc per dag krijgen.

De maatregelen werden voor een deel gefinancierd door een verhoging van de belasting op vermogens van meer dan 20 mln franc van 1,5 tot 2 procent.

De maatregelen werden op 17 oktober op het eerste televisienet toegelicht door premier Fabius. Het was het eerste van zijn maandelijkse praatjes op de TV. De iournalisten van het eerste net hadden deze nieuwigheid unaniem afgekeurd. Op 18 oktober maakten alleen de Socialistische en Communistische Partij gebruik van het recht om te reageren. De oppositionele RPR en UDF weigerden Fabius van repliek te dienen.

Nationale staking in de overheidssector

Op 25 oktober 1984 staakten duizenden ambtenaren in het hele land uit protest tegen het salarisbeleid van de regering. Directe aanleiding voor de staking was het feit dat de regering in september, nog voordat de onderhandelingen waren begonnen, de loonsverhoging van 1 november tot twee procent had beperkt. Aangezien er in april al een loonsverhoging van één procent was geweest, betekende dit dat er totaal dat jaar maar drie procent, verhoging kwam, terwijl de inflatie meer dan zeven procent bedroeg. De communistische CGT eiste dus op zijn minst vier procent extra om de koopkracht te handhaven. De staking was beperkter van omvang dan die van 8 maart 1984 (pag. 551/3-1984).

Versoepeling kredietverlening banken

Op 29 oktober 1984 deelde minister van economische zaken, financiën en begroting Bérégovoy mee, dat het systeem van overheidscontrole op de omvang van kredieten die de genationaliseerde banken mochten verstrekken per 1 januari 1985 versoepeld en vereenvoudigd zou orden.
Bérégovoy verklaarde dat de afschaffing van het oude systeem zijns inziens moest leiden tot een gezonde concurrentie tussen de genationaliseerde banken onderling en dus tot lagere rente. De banken zouden nu meer eigen verantwoordelijkheid en vrijheid krijgen.

De minister maakte wel duidelijk dat de liberalisering van het krediet geenszins tot monetaire expansie mocht leiden. Integendeel. Bérégovoy kondigde aan dat de monetaire expansie in 1985 tussen vier en zes procent zou liggen, iets lager dan in 1984 toen de expansie tussen 5,5 en 6,5 procent lag.

Sinds 1972 golden plafonds voor de bankkredieten die door de centrale bank van maand tot maand werden vastgesteld in vergelijking met die van een jaar daarvoor. Daarnaast golden extra kredietquota voor export, sociale woningbouw en bedrijven die arbeidsplaatsen creëerden.
Door deze inperking van het bankkrediet kreeg de overheid greep op het totale geldvolume, aangezien een manipulatie van de rentestand door de centrale bank, zoals in de Verenigde Staten en Engeland gebeurde, in Frankrijk moeilijk was gezien de structuur van het Franse kredietwezen.
In plaats van het sinds 1972 geldende systeem van plafonds voor de kredieten, kwam er nu een soort zelfcontrole door de banken. Het kredietvolume werd enerzijds afhankelijk gemaakt van de eigen middelen en anderzijds van het deel van de bankreserves dat renteloos bij de centrale bank moest worden gedcponcerd. De hoogte van die renteloze deposito's in verhouding tot de uit te lenen kredieten werd afhankelijk gemaakt van de economische groei en de groei van de geldhoeveelheid. Op deze wijze hoopte de regering tegelijk de. internationaal

gezien. vrij lage kapitalisatie van de Franse banken te verbeteren.

Regering vertraagt kernenergieprogramma

Op 31 oktober 1984 kondigde de regering aan dat zij opnieuw haar kernenergieprogramma zou vertragen (zie ook pag. 22212-1982 en pag. 526/1-1984). Voor 1985 stond er maar één kernreactor op het programma en in 1986 zou er nog één bij kunnen komen wanneer het elektriciteitsverbruik daar aanleiding toe gaf. Als lokaties voor de twee reactoren van 1.300 of 1.450 megawatt noemde de regering Penly (Haute-Normandie) en Golfech (Midi-Pyrénées).
Tegen het einde van de jaren zeventig werden er in Frankrijk vijf of zes reactoren per jaar geïnstalleerd en in 1983 en 1984 nog twee per jaar. Eind oktober 1984 waren er, aldus Le Monde (2-11-1984), in Frankrijk 31 reactoren in bedrijf en 24 in aanbouw.
In 1983 hadden deskundigen de regering in Parijs al aangeraden tot 1987 helemaal geen nieuwe reactoren te installeren in verband met de te verwachten overproduktie van elektriciteit. Het staatselektriciteitsbedrijf EDF had te horen gekregen dat zij het teveel aan elektriciteit maar moest zien te verkopen aan het buitenland.

Op 7 september 1985 vonden de eerste nucleaire reacties plaats in de snelle kweekreactor Superphénix in Creys-Malville (Isère). De reactor van 1.242 megawatt zou pas medio 1986 volledig in bedrijf zijn.

Vierde televisienet

Op 4 november 1984 begon een vierde televisienet, Canal Plus, waarvan men abonnee kon worden, met uitzendingen via de ether. Canal Plus was voor meer dan 60 procent van de overheid via de regerings-advertentiegigant Havas. die 42.13 procent van de aandelen had. en de genationaliseerde banken. Op 6 maart 1986 meldde Le Monde dat Havas nog maar 25 procent van de aandelen in Canal Plus bezat.

Nieuwe gouverneur Banque de France

Op 14 november 1984 werd de gouverneur van de Banque de France, Renaud de la Genière de la Ramée de Sepres, die in 1979 nog door premier Barre was benoemd, vervangen door Michel Camdessus. Camdessus was op 2 augustus vice-gouverneur van de bank geworden. Daarvoor was hij directeur van de schatkist geweest.

Stimulering bevolkingsaanwas

Op 14 november 1984 aanvaardde de ministerraad een wetsontwerp voor een nieuw systeem van steun aan jonge en kinderrijke gezinnen teneinde het geboortecijfer weer te laten stijgen. De bijstand voor jonge gezinnen voor en na de geboorte van een kind, de krediethulp voor jonge gezinnen en de bijstand voor moeders of vaders die „kinderverlof" wensten, werden gereorganiseerd en verbeterd.

Salarisverhoging in *1985* beperkt tot *4,5* procent. Koopkrachtdaling in *1984*

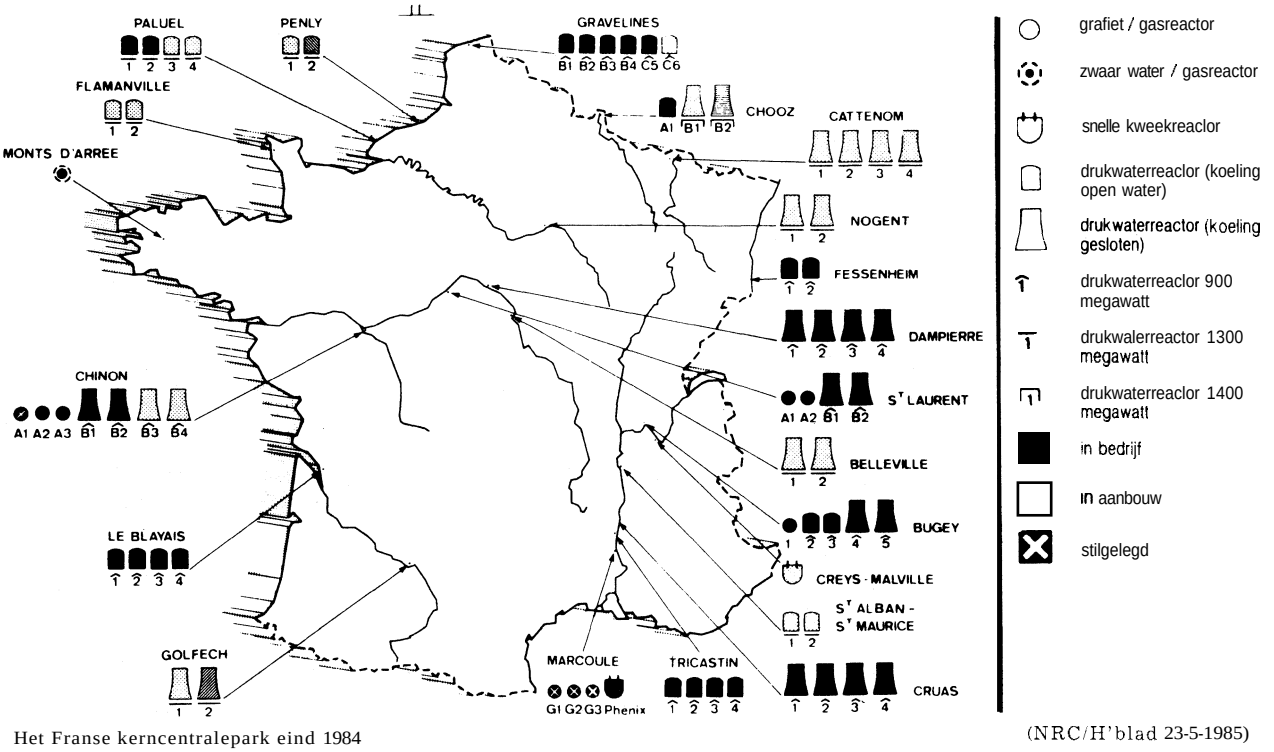
Op 5 december 1984 verklaarde de regering dat de salarisverhogingen in 1985 van te voren moesten worden vastgesteld en moesten worden beperkt tot de verwachte 4,5 procent prijsstijging.

Op 25 april 1985 werd bekendgemaakt dat de koopkracht van de Fransen in 1984 evenveel was gedaald als in 1983, nl. met 0.7 procent.

Kabinetswijziging

Op 7 december 1984 werden enige wijzigingen in de regering-Fabius aangebracht. Roland Dumas verving op het ministerie van buitenlandse zaken Claude Cheysson, die in januari 1985 lid werd van de Europese Commissie. Dumas was sinds 18 december 1983 minister van Europese aangelegenheden en sinds 19 juni 1984 woordvoerder van de regering (pag. 483/3-1984).

Georgina Dufoix, die minister van sociale zaken en internationale solidariteit (pag. 483/1-1984) bleef, werd regeringswoordvoerder. Gilbert Trigano werd benoemd tot gedelegeerd minister op het bureau van de premier belast met nieuwe opleidingen.

Het Franse kerncentralepark eind 1984

(NRC/H'blad 23-5-1985)

ALGEMEEN

ARRESTATIE EN BERECHTING LEDEN „JOODSE ONDERGRONDSE"

In 1980 begonnen joodse kolonisten in bezet gebied als ,,joodse ondergrondse" met aanslagen op Palestijnse burgers en instellingen op de Westelijke Jordaanoever en in Oost-Jeruzalem. Deze .,ondergrondse"* werd in april 1984 opgerold door de Israelische binnenlandse veiligheidsdienst Shin Bet, waarna de leden ervan door de Israëlische districtsrechtbank in Jeruzalem werden berecht. De initiatiefnemer en belangrijkste organisator van deze joodse ,,terreurgroep",Menachem Livni, verklaarde op 22 juli 1985 na afloop van de rechtzaak dat zijn groep had gehandeld als reactie op een aanhoudende reeks Palestijnse aanslagen en ongeregeldheden waartegen niet hard genoeg werd opgetreden door het Israëlische leger en de veiligheidsdiensten.

Aanslagen op Palestijnen in bezet gebied. Arrestatie joodse activisten (januari-mei 1984)

Nadat in december 1983 op de door Israël bezette Westelijke Jordaanoever en in Jeruzalem diverse aanslagen waren gepleegd, waarvoor de verantwoordelijkheid door de joodse groepering .,Terreur tegen Terreur" (TNT) was opgeëist (pag. 606-1984), werd in de nacht van 26 op 27 jan. 1984 door islamitische bewakers van de Tempelberg een aanslag op twee moskeeën daar, Al-Aqsa en de Koepel van de Rots, verijdeld. Twee door de bewakers ontdekte indringers gingen op de vlucht, maar zij lieten 13 kilo springstof en 22 handgranaten (van het door het Israëlische leger gebruikte type) achter, zoals uit het politie-onderzoek bleek.
Op 5 febr. 1984 besloot het Israëlische kabinet krachtiger op te treden tegen wetsovertreders in de bezette gebieden

In de toen uitgevaardigde nieuwe richtlijnen werd gesteld dat geen burger in bezet gebied boven de wet stond. ,.Iedereen die geen lid is van de instanties die gemachtigd zijn om de de wet uit te voeren en de openbare orde te handhaven heeft geen permissie zelf de taak van politieman of soldaat op zich te nemen.

Elke actie door hem ondernomen ter bestraffing van of vergelding voor een schending van wet en orde is een misdrijf en hij kan de door de wet bepaalde bestraffing verwachten", aldus de richtlijn. Daaraan werd toegevoegd dat legitieme daden van zelfverdediging door bovenstaande paragraaf niet werden uitgesloten. Tegelijk werd aangekondigd dat de politie en het leger op de Westelijke Jordaanoever zouden worden versterkt Het optreden van de regering werd vooral gezien als een waarschuwing aan het adres van de joodse kolonisten.

Op 7 febr werd het reeds in mei 1982 uitgebracht rapport-Karp door de Israëlische regering voor publikatie vrijgegeven (zie pag. 602/2-'84).

In dit rapport werd ingegaan op 70 klachten van Arabierrn tegen Israëliërs uit de periode tussen maart 1981 en maart 1982. In 53 van deze gevallen werd het gerechtelijk onderzoek zonder resultaat gestaakt.
Op 20 febr. werd een Israëlische veiligheidsfunctionaris uit Elon-Moreh, Menachim Ilan, aangeklaagd wegens samenzwering om een politie-onderzoek naar de moord op een Palestijns meisje op 8 dec. 1983 te belemmeren. Reeds in januari waren twee joodse kolonisten en een veiligheidsagent uit Tel Aviv wegens deze zaak in staat van beschuldiging gesteld. o.w. Yonef Harnoy (uit Elon-Morehj als de vermeende moordenaar en Ephraim Segal (pag. 606/3-'84) als medeplichtige.

Op 4 maart 1984 werd een bus met Arabische arbeiders bij Ramallah met automatische wapens beschoten. Zeven Palestijnen raakten gewond. De verantwoordelijkheid voor deze aanslag werd opgeëist door de TNT.
Op 6 maart meldde de Israëlische politie de arrestatie van negen verdachten. Het betrof zeven uit de VS afkomstige kolonisten. woonachtig in de nederzettingen Kiryat Arba, Ofra en Shilo, die verdacht werden van de aanslag op de bus bij Ramallah; en twee Israëliërs met een strafregister die in verband met de mislukte aanslag op de twee moskeeën op de Tempelberg werden aangehouden. Van de zeven immigranten uit de VS werden kort daarop drie weer vrijgelaten, terwijl in verband met de aanslag op de Tempelberg nog een derde Israëliër werd gearresteerd. Deze drie mannen, afkomstig uit het stadje Holon bij Tel Aviv maar woonachtig in het verlaten Arabische dorpje Lifta bij Jeruzalem, brachten de politie op 8 maart naar hun wapenarsenaal in Lifta, waar 107 handgranaten. 80 geladen magazijnen, twee mijnen, zes antitank granaten en voorts o.a. enkele tientallen kilo's springstof werden aangetroffen. Volgens de politie zat het wapentuig nog verpakt in emballage van het Israëlische leger. Het bleek dat de drie mannen tot een sectarische organisatie behoorden Bnei Yehuda (= zonen van de stam Juda).

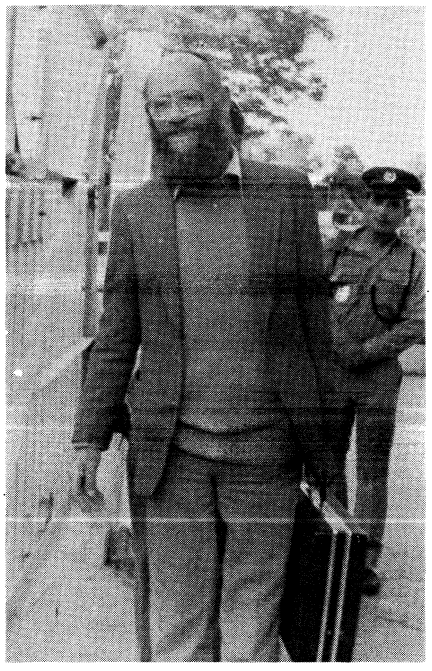
Op 26 maart werden de vier gearresteerde immigranten uit de VS in staat van beschuldiging gesteld wegens de aanslag op de bus en andere aanslagen. Een vijfde, op 12 maart gearresteerde collega, trad op als getuige a charge. Allen waren lid van de Kach, de partij van rabbijn Meir Kahane.

Op 9 april maakte de Israëlische politie bekend dat zij omstreeks twee weken eerder vier Israëliërs (tussen 22 en 26 jaar) uit het Ein Kerem district van Jeruzalem had gearresteerd die verdacht werden van 14 aanslagen op christelijke en islaniitische doelen in en rond Jeruzalem. Zij zouden reeds negen van die aanslagen hebben bekend en bij de reconstructie ervan hebben geholpen. Het waren voormalige criminelen die naar eigen zeggen ,,tothet geloof teruggekeerd" waren en .,uit religieuze overtuiging" hadden gehandeld. Zij ontkenden echter lid te zijn van de TNT, hoewel deze de verantwoordelijkheid voor alle negen aanslagen had opgeëist.
Op 27 april werd een komplot verijdeld om vijf Palestijnse bussen in Oost-Jeruzalem op te blazen, kennelijk bij wijze van vergelding voor recente Palestijnse aanslagen op Israëlische bussen (zie hieronder). Dankzij een operatie van de israëlische binnenlandse veiligheidsdienst Shin Bet konden zestien tijdbommen tijdig uit de Palestijnse bussen worden verwijderd.
Vervolgens werden in heel Israël en op de Westelijke Jordaanoever 30 a 40 mensen voor ondervraging aangehouden. Op 30 april werden in totaal nog 19 verdachten in hechtenis gehouden, o.w. leiders van de Goesh Emoniem (Blok der Gelovigen of Getrouwen)

Op 2 mei meldden de kranten Maariv en Yediot Achronot dat twee arrestanten, afkomstig uit de gerestaureerde joodse wijk in Hebron, zouden hebben bekend betrokken te zijn geweest bij de aanval op de islamitische universiteit van Hebron op 26 juli 1983, waarbj drie Palestijnse studenten werden gedood (pag. 604/1-'84). De volgende dag berichtte de Israëlische pers dat de politie de verantwoordelijken voor de aanslag van 2 juni 1980 op de burgemeesters van Nabloes en Ramallah. Bassam Shaka en Karim Khalef. had geïdentificeerd (pag. 847/3-'80).
Volgens NRC/Hblad (8-5-'84) werden naar aanleiding hiervan in de voorgaande dagen nog zeven arrestaties verricht onder joodse kolonisten in bezet gebied (o.a. in Ofra en Shilo). Onder die arrestanten was een majoor van het Israëlische leger die een belangrijke functie vervulde op het hoofdkwartier van het militaire bestuur te Ramallah.

De door het politie-onderzoek aan het licht gebrachte joodse terreur in bezet gebied leidde in Israelische politieke kringen tot uiteenlopende reacties. President Chaim Herzog verklaarde in een door de televisie uitgezonden toespraak op 6 mei ..geen scherpe woorden genoeg te hebben voor degenen die bereid zijn tegen de staat in opstand te komen en die het gezag van de regering niet erkennen". hij sprak van ..landverraad".
Minister van wetenschap Yuval Ne'eman. leider van de uiterst rechtse Tehya partij, verklaarde op 9 mei dat de aanslagen op de Palestijnse burgemeesters ,.positieve resultaten" hadden opgeleverd, omdat zij tot de ontbinding van het z.g. ,,Nationale Leidinggevende Comité", de .,officiële representant van de PLO", hadden geleid. Daarentegen veroordeelde Ne'eman terreuracties tegen onschuldige Palestijnse burgers. De toenmalige premier Yitzhak Shamir en minister van justitie Moshe Nissim distantieerden zich van Ne'emans uitspraken.

Nadat hij drie dagen in het politiehoofdkwartier te Jeruzalem was

Rabbijn Moshe Levinger op weg naar het politiebureau in Jeruzalem voor ondervraging (11 mei 1984).

verhoord, werd rabbijn Moshe Levinger, een van de oprichters en leiders van Goesh Emoniem, op 13 mei 's avonds laat gearresteerd. Hij werd ervan verdacht vooraf op de hoogte te zijn geweest van plannen voor aanslagen op Palestijnen. Levingers schoonzoon was reeds eerder gearresteerd.

Aanklachten tegen 27 verdachten. Eerste vonnissen. Begin hoofdproces

Voor het districtsgerechtshof te Jeruzalem werden op 23 mei in totaal 25 Israëliërs in staat van beschuldiging gesteld. Zes werden beschuldigd van moord (de aanslag op de islamitische universiteit van Hebron), twaalf van poging tot moord, terwijl achttien zouden worden vervolgd wegens een poging de moskee Koepel van de Rots op te blazen. Volgens de officiële aanklacht organiseerden vrijwel alle 25 verdachten zich ,,als een terroristische organisatie voor het uitvoeren van gewelddaden om wraak te nemen op de Arabische bevolking en deze te terroriseren". Het hof verbood de namen van de aangeklaagden te publiceren.
Tegen vier van de gedetineerden werd geen aanklacht geformuleerd. Onder hen was rabbijn Levinger die op 24 mei op borgtocht werd vrijgelaten. Diezelfde dag werd rabbijn Eliezer Waldman, leider van het seminarie in Kiryat Arba en de vierde man in de Tehya, voor 48 uur gedetineerd in verband met het gerechtelijk onderzoek.

Eveneens op 24 mei werden nog twee verdachten in staat van beschuldiging gesteld. Zij werden later geïdentificeerd als kapitein Aharon Gila en majoor Shlomo Livyatan van het Israëlische leger. Zij bekenden op 30 mei op de hoogte te zijn geweest van de voorgenomen aanslag op de burgemeester van El Bireh, Ibrahim Tawil, en niet te hebben getracht die aanslag te voorkomen (pag. 847/3-'8).
Op 29 mei begon het proces tegen de eerste van de 27 beklaagden. Hij werd nog dezelfde dag schuldig bevonden aan de levering van 50 mijnen voor het opblazen van de vijf Palestijnse bussen in Jeruzalem en op 7 juni veroordeeld tot 18 maanden gevangenisstraf. Het betrof Noam Yinon uit Moshav Keshet op de Golan-hoogte.
Op 14 juni werden twee Israëlische reserve-officieren, kapitein Gideon Peli en luitenant Josef Tsuria, door het hof schuldig bevonden aan lidmaatschap van een terroristische organisatie alsmede aan een poging de moskeeën op de Tempelberg op te blazen. Peli werd op 21 juni veroordeeld tot 10 jaar gevangenisstraf, mede wegens zijn aandeel in de aanslagen op de Palestijnse burgemeesters. Tsuria werd op 31 juli veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf.
Deze drie beklaagden hadden tevoren een akkoord bereikt met de openbare aanklager (,,plea bargaining"): bepaalde zwaardere aanklachten werden ingetrokken in ruil voor erkenning van schuld m.b.t. de overige aanklachten.
Op 17 juni begon het hoofdproces tegen 22 verdachten* voor het districtshof te Jeruzalem dat werd voorgezeten door rechter Yaacov Bazak. De volgende dag werden de namen van de aangeklaagden gepubliceerd.
Hoofdverdachte was Menachem Livni, een ingenieur en reserve-majoor uit Kiryat Arba die tevens voorzitter was van het ,,Comité voor de wederopbouw van de joodse aanwezigheid in de stad van de aartsvaders (Hebron)". Hij was volgens de aanklacht niet alleen de leider van de uit 1978 daterende ondergrondse organisatie, maar ook het brein achter vier terroristische acties: de aanslagen op de Palestijnse burgemeesters; het plan om de moskeeën op de Tempelberg op te blazen; de moord op de Palestijnse studenten in Hebron; het plan om Palestijnse autobussen in Jeruzalem op te blazen.

Andere verdachten waren: Moshe Zar (47), een van de grootste makelaars op de Westelijke Jordaanoever; kapitein Yeshua Ben Shoshan (34) van het Israëlische leger; Yehuda Etsion (33). een van de stichters van de nederzetting Ofra; en Benzion Heineman (48) die zich in 1968 samen met rabbijn Levinger op de Westelijke Jordaanoever vestigde en de terugkeer van de joden naar Hebron beraamde en bovendien een groot deel van de activiteiten van Goesh Emoniem in bezet gebied financierde. In net algemeen waren de beklaagden religieuze joden, allen mannen in de leefitjd 23 tot 48 jaar. en actieve aanhangers van Goesh Emoniem.

Inmiddels was het proces wegens het zomerreces verdaagd. nadat nog twee beklaagden schuld hadden bekend m.b.t. gereduceerde aanklachten.
De eerste van deze twee, Yehuda Cohen. werd op 19 juli veroordeeld tot 18 maanden gevangenisstraf wegens zijn aandeel in de beraamde aanslag op de Tempelberg. De tweede, Met Leibowitz, een lid van de Kach, werd op 22 juli veroordeeld tot 39 maanden gevangenisstraf wegens zijn aandeel in de aanslag op een bus met Palestijnen bij Ramallah in maart 1984.
Op 16 sept. werd het proces tegen 20 beklaagden hervat.

Eind september werd via de televisie een ,,amnestie" afgekondigd voor diefstal van legermaterieel. Iedereen die onbevoegd militair materieel bij zich thuis had moest dit voor het einde van de maand naar de legerdepots terugbrengen. Men kon dit anoniem en zonder kans op bestraffing doen. Vanaf november zouden huiszoekingen worden verricht en dan dreigden strenge straffen.aldus de betreffende TV-spot.

Veroordeling andere Israëliërs

Medio november 1984 werd Yehuda Richter, een vooraanstaand lid van de Kach, veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf na schuldig te zijn bevonden aan o.m. de aanslag op een Arabische bus bij Ramallah in maart 1984.
Op 20 nov. werden drie uit Ein Kerem afkomstige Israëliërs elk veroordeeld tot zes jaar gevangenisstraf wegens twaalf aanslagen of pogingen daartoe op christelijke en islamitische religieuze plaatsen in december 1983 en januari 1984. Zij maakten deel uit van de z.g. TNT.

Vonnissen hoofdproces. Individuele gratieverlening

Op 18 april 1985 werden drie beklaagden in het hoofdproces tegen de joodse ondergrondse veroordeeld. Rabbijn Dan Beeri kreeg drie jaar gevangenisstraf i.v.m. de beraamde aanslag op de Tempelberg. De twee anderen, Yossi Edri en Uri Meir, werden voor diverse vergrijpen veroordeeld tot resp. 25 en 30 maanden.
Op 27 mei werd een inwoner van Kiryat Arba veroordeeld tot 11 maanden gevangenisstraf wegens zijn rol bij de aanslag op de burgemeesters van Nabloes en Ramallah. Een andere ver-

*Het proces tegen twee aangeklaagden. beiden officieren in het Israëlische leger, werd uitgesteld.
Simon Barda, die sinds maart 1984 door de politie werd gezocht wegens zijn vermeende rol als ,,brein" van het plan om de moskeeën op te blazen, werd op 24 juni 1984 gearresteerd Begin augustus 1985 werd hij schuldig bevonden aan deze samenzwering.

dachte in dit komplot werd op 30 mei veroordeeld tot drie jaar en vier maanden

Op 10 juli werden de resterende 15 verdachten van de ,,joodse ondergrondse" door de Jeruzalemse districtsrechtbank schuldig bevonden aan het bedrijven van in totaal vier terroristische acties tegen Palestijnen op de Westelijke Jordaanoever De drie hoofdverdachten, o w Menachem Livni werden schuldig bevonden aan moord (wegens hun aandeel in de aanval op de islamitische universiteit van Hebron), poging tut moord (de aanslag op de zes Arabische bussen), ,,samenzweiing (de actie tegen de moskeeën op de Tempelberg) en poging tot zwaar lichamelijk letsel (de aanslagen op de Palestijnse burgemeesters)

Op 22 juli bepaalde de rechtbank de strafmaat. De drie hoofdverdachten – Menachem Livni, Shaul Nir en Uzi Sharabaf – kregen levenslange gevangenisstraf wegens moord. Eén kreeg zeven jaar. De overige elf werden veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van vier maanden tot vier jaar. De president van de rechtbank, Finkelmann, motiveerde de relatief lichte vonnissen o.a. met de verdiensten van de beklaagden in het leger en met de in diverse oorlogen opgelopen verwondingen. Ter vergelijking wees Le Monde (24-7-'85) erop dat een militair tribunaal in Nabloes dezelfde dag twee Palestijnen had veroordeeld tot zeven en zes jaar gevangenisstraf wegens soortgelijke feiten: lidmaatschap van een terroristische organisatie (Al Fatah) en poging tot sabotage.

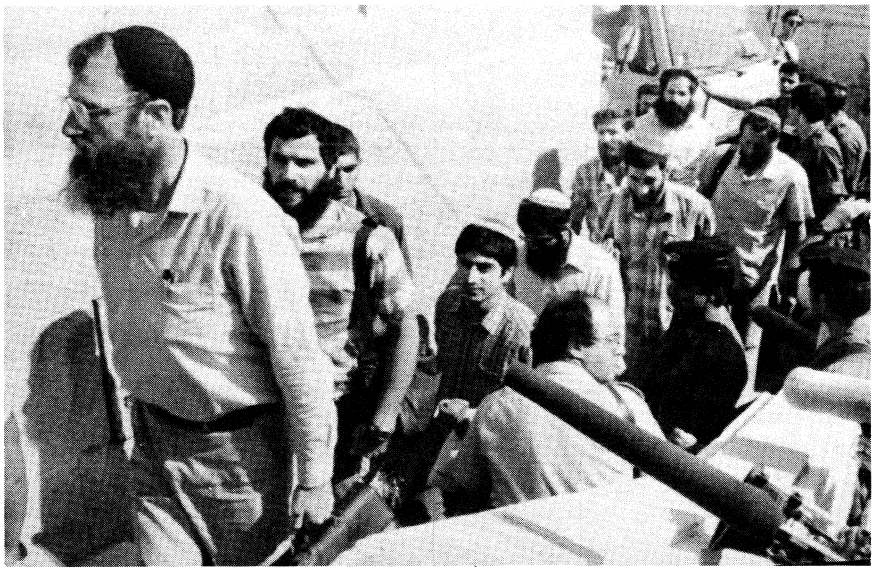
Eind augustus ging Israëls procureur-generaal, Yitzhak Zamir, in beroep tegen ,,uitzonderlijk lichte" vonnissen die aan vijf van de 15 beklaagden waren opgelegd.

Op 10 sept. verleende president Herzog gratie aan Uri Meir, die volgens het ministerie van justitie moest worden geopereerd. Hij werd onmiddellijk uit de gevangenis ontslagen. Begin oktober verminderde president Herzog het vonnis van een ander lid van de joodse ondergrondse van 10 tot 4½ jaar; hij zou berouw hebben getoond. Op 6 dec. werden Dan Beeri en Josef Tsuria na gratieverlening door de president vrijgelaten.

Op 28 aug. had president Hcrzog ren voorstel van de minister van politie, Chaim Bar Lev, verworpen om amnestie te verlenen aan 400 Palestijnse en joodse gevangenen, incl. een tiental leden van de joodse ondergrondse, en die vrij te laten vóór de viering van het joodse nieuwjaar (d.w.z eind september). In totaal wilde Bar Lev ca. 1.500 gevangenen. die nog minder dan drie maanden van hun straf moesten uitzitten. in het komende jaar vrijlaten om ruimte in Israëls gevangenissen te scheppen. De president stelde dat hij slechts bevoegd was om over individuele gratieverzoeken te beslissen en dat de bevoegdheid inzake een algemene amnestie niet bij de president maar bij het parlement berustte. Een campagne voor een algemene amnestie voor de joodse ,,terroristen" was op gang gekomen na de Israëlisch-Palestijnse gevangenenruil van 20 mei 1985 (zie volgend bericht).

PALESTIJNSE AANSLAGEN EN MOORDEN IN ISRAEL EN DE BEZETTE GEBIEDEN. ISRAELISCHE REACTIES. GEVANGENENRUIL. MOORD IN LARNACA

In het najaar van 1984 was er sprake van nieuwe activiteiten met het oog op vredesactiviteiten in het Arabisch-Israëlisch conflict. Daarop volgden Amerikaanse diplomatieke inspanningen om een Israëlisch-Jordaans-Palestijnse dialoog op gang te brengen, maar deze inspanningen hadden in september 1985 nog geen concreet resultaat opgeleverd. De Israëlische aanwezigheid in bezet gebied duurde voort alsook het verzet daartegen. Deze ,,gewapende strijd" nam in de loop van 1985 in hevigheid toe. Hieronder volgt een eerste bericht over het geweld van Palestijnse zijde en de Israëlische reacties daarop.

Enkele van de vermeende leden van de „joodse ondergrondse" betreden het districtshof te Jeruzalem. waar het proces tegen 20 beklaagden op 16 september 1984 werd hervat Voorop loopt Dan Beeri

Palestijnse aanslagen in Israël (febr.-april 1984)

Voor het eerst sinds de bomaanslag op een stadsbus in West-Jeruzalem op 6 dec. 1983 (pag. 60611-'84) vond daar op 28 febr. 1984 een nieuwe aanslag plaats. Een granaatexplosie in Jaffa Road. een winkelstraat in West-Jeruzalem, vergde 21 gewonden. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeëist door het Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP), dat liet weten dat deze actie een vergelding was voor de joodse aanslagen op islamitische heilige plaatsen (zie hierboven).

Op 7 maart werden bij een bomexplosie in een stadsbus in Ashdod drie passagiers gedood en negen gewond. De verantwoordelijkheid voor deze aanslag werd opgeëist door de Palestijnse groep van Abu Nidal.

Op 2 april kwamen drie Palestijnen met granaten en automatische wapens in actie op een kruispunt in West-Jeruzalem, waardoor 48 mensen gewond raakten. Bij een korte schietpartij met burgers werd een Palestijnse commando gedood; de twee anderen werden gevangen genomen. Zowel het DFLP als de groep van Abu Nidal verklaarden zich voor de actie verantwoordelijk die door PLO-leider Yasser Arafat werd aangeduid als een ,,boodschap van het Palestijnse volk om de massamoorden van Sabra en Chatilla niet te vergeten". Israëlische veiligheidsautoriteiten meldden dat de aanvallers via Libanon waren geïnfiltreerd.

Op 12 april kaapten vier Palestijnse commando's een Israëlische lijnbus op weg van Tel Aviv naar Ashkelon. Zij droegen de chauffeur op naar de Egyptische grens te rijden. Dichtbij de grens vlak voor Khan Yunis werd de bus tot stoppen gedwongen, toen scherpschutters van het Israëlische leger de banden lek schoten. Er volgden tien uur lang onderhandelingen tussen het leger en de commando's die de vrijlating van 500 PLO-leden in Israëlische gevangenissen plus een vrijgeleide naar Egypte eisten. Bij het aanbreken van de dag op 13 april werd de bus met nog 25 passagiers door militairen bestormd. Daarbij werden twee kapers en

een Israëlische passagier – een vrouwelijke soldaat – gedood, terwijl zeven andere passagiers gewond raakten. Aanvankelijk werd van Israëlische zijde bericht dat de twee andere kapers gewond waren en op weg naar het hospitaal waren overleden, maar op 28 mei werd in een rapport van een Israëlische onderzoekscommissie vastgesteld dat deze twee na hun aanhouding waren overleden als gevolg van slagen die hun door leden van de veiligheidstroepen waren toegebracht. Inmiddels had het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP) van George Habache in Damascus verklaard dat zijn commando ..Guevara Gaza'' voor de operatie verantwoordelijk was.
Nadat de identiteit van de vier kapers door Israël was vastgesteld, werden de huizen van hun resp. families in Bani Suheila (in de Gazastrook) door bulldozers van het Israëlische leger verwoest.

Twijfels over de juistheid van de oorspronkelijke versie inzake de dood van alle vier kapers rezen na diverse perspublikaties die suggereerden dat twee van de commando's levend gevangen waren genomen. Knessetleden verlangden vervolgens een officieel onderzoek naar het incident en op *27* april ging minister Moshe Arens akkoord met de instelling van een onderzoekscommissie van het ministerie van defensie o.l.v. generaal-majoor b.d. Meir Zorea. De voornaamste conclusies uit het rapport van deze commissie werden op *28* mei door het ministerie van defensie gepubliceerd. Daarop veroordeelde minister Arens het optreden van de veiligheidstroepen als ,,duidelijk in strijd met de regels en normen die voor allen en speciaal de veiligheidstroepen gelden".

Op *1* juni werd bekend gemaakt dat stafchef Moshe Levi in verband met deze affaire generaal-majoor Moshe Bar-Kochva officieel had berispt.
Op *3* juni werd een politie-onderzoek geopend om de identiteit vast te stellen van de mannen die voor de dood van beide Palestijnen verantwoordelijk waren.
Op *18* aug. *1985* sprak een militaire tuchtraad generaal-majoor Yitzhak Mordechai. de commandant van de Israëlische parachutisten, vrij van beschuldigingen inzake ,,gewelddadig gedrag" i.v.m. de dood van de twee Palestijnse commando's. De raad concludeerde dat de door Mordechai met de kolf van zijn pistool toegebrachte verwondingen ,,nietonredelijk" waren met het oog op de vrees dat de kapers een bom of explosieven in de bus hadden achtergelaten. De raad verwierp de aanbevelingen van procureur-generaal Zamir om Mordechai gerechtelijk te vervolgen.

Onderschepping Palestijnse guerrillastrijders. Aanslagen, moorden en vergeldingsacties in Israël en bezet gebied (mei *1984* - mei 1985)

Op 11 mei 1984 onderschepten Israëlische militairen twee Palestijnse guerrillastrijders in de heuvels bij Hebron. Deze werden bij een vuurgevecht gedood. Volgens Israëlische gegevens betrof het leden van Al Fatah die vanuit Jordanië waren geïnfiltreerd.
Op 4 juni nam een Israëlische legerpatrouille vier guerrillastrijders op de Golanhoogte gevangen. Het zou gaan om leden van Al Fatah die bekenden van een basis in de Zuidsyrische stad Dera afkomstig te zijn.
Op 10 aug. werd bij de nederzetting Nevo-Dotamnabij Nabloes het lijk van een Israëlische militair gevonden. Het was de vierde Israëlische militair die binnen vier jaar onder soortgelijke omstandigheden werd aangetroffen.
Op 12 aug. deelde het DFLP mee dat zijn troepen in bezet gebied twee Israëlische militairen hadden ontvoerd en terechtgesteld.
Op 14 sept. werd de burgemeester van het door Israël gezette deel van Rafah (Gazastrook), Mahmoud Kishta, op straat door onbekenden in een passerende auto doodgeschoten. Kishta vervulde zijn ambt sinds 1982. Radio Damascus meldde dat de PLO de verantwoordelijkheid voor de moord op de ,,collaborateur" aanvaardde.
Op 17 sept. werd een Israëlische lijnbus op weg van Jeruzalem naar Kiryat Arba vanuit een hinderlaag nabij het vluchtelingenkamp Deheisha in El Khader beschoten. Vijf Israëliërs en twee Palestijnen, die in een auto achter de bus zaten, raakten gewond. Het Israëlische leger organiseerde een zoekactie waarbij voor het kamp en het dorp een uitgaansverbod werd afgekondigd.
In de nacht van 5 op 6 okt. werden bij een treffen met een Israëlische legerpatrouille in de Jordaanvallei drie Palestijnse guerrillastrijders, die vermoedelijk vanuit Jordanië waren geïnfiltreerd, gedood, terwijl een Israëlische soldaat gewond raakte.
Bij een bomaanslag op een Israëlische bus ten zuiden van Nabloes op 15 okt. raakten zeven Israëlische jongeren tijdens een schoolreisje gewond.
Op 20 okt. werden twee Israëlische studenten bij het Cremisan-klooster in Beit Jala nabij Bethlehem vermoord. Een op 22 okt. aangehouden Palestijn uit het vluchtelingenkamp Deheishe legde een bekentenis af.
Op 28 okt. werd een Arabische bus in Jeruzalem met een anti-tankraket van het type Law bestookt. De bus werd getroffen toen deze door de joodse wijk Yemen Moshe in de richting van Hebron reed. Eén Palestijnse passagier werd gedood en elf anderen raakten gewond. Bij de lanceerplaats van de raket werd een brief gevonden waarin werd gesteld dat de actie een vergelding was voor de moord op twee joodse studenten bij Bethlehem op 20 oktober. Overigens eisten ,,de wrekers" ook de verantwoordelijkheid op voor een op 22 sept. uitgevoerde handgranaataanslag op een Arabisch café in Oost-Jeruzalem. Voorts eisten zij de doodstraf voor Palestijnse terroristen en de onmiddellijke vrijlating van de leden van de ,,joodse ondergrondse" die terechtstonden.

Op *29* okt. protesteerden studenten van de Universiteit van Bethlehem tegen de aanslag op de bus. Zij raakten in de straten rond de campus slaags met Israëlische militairen. Op *30* okt. raakten drie Israëlische automobilisten gewond toen zij met stenen werden bekogeld in Sair, he: dorp van waaruit de gedode Palestijnse buspassagier afkomstig was.

Op 4 nov. bekende een 18-jarige Israëlische soldaat, David Ben Shimol, voor het Jeruzalemse districtshof dat hij de aanslag op de bus had gepleegd uit ,,persoonlijke vergelding". omdat hij het straffeloos vergieten van joods bloed niet kon aanvaarden. Dezelfde dag nam de Kach-beweging van Kahane de soldaat als ,,erelid" op. Volgens persberichten was de vriendin van de soldaat omgekomen bij een Palestijnse aanslag op een bus in Jeruzalem in december 1983.
David Ben Shimol werd op 17 april 1985 tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld.

Inmiddels hadden zich sinds oktober 1984 in Israël en de bezette gebieden diverse aanslagen en moorden voorgedaan.

Op 17 nov. werd prof. Ismail Khatib van de universiteit van Gaza voor zijn huis doodgeschoten.
Op *17* dec. raakten bij een granaataanslag op een bus in Tel Aviv minstens drie mensen gewond.
Op 4 febr. *1985* werd een Israëlische soldaat, die op wacht stond bij een militair gebouw in Ramallah, van dichtbij doodgeschoten.
Op *26* febr. raakten bij een bomexplosie in een zaak te Ashdod twee personen gewond.
Een bomaanslag op een bushalte in Tel Aviv op *20* maart vergde eveneens twee gewonden.
Op 31 maart werd een joodse kolonist in El Bireh doodgeschoten. De verantwoordelijkheid hiervoor werd opgeëist door het DFLP.
Op *8* april werd het lijk van een ontvoerde Israëlische soldaat aangetroffen bij Belt-Arien.
Op *21* april werd een joodse taxichauffeur in Jeruzalem vermoord: op 23 april een Arabische taxichauffeur. In verband met deze laatste moord werden op *17* mei drie Israeliers gearresteerd.

In de nacht van 20 op 21 april bracht de Israëlische marine het schip Atavarius met Palestijnse guerrillastrijders voor de Israëlische kust tot zinken: 20 Palestijnen kwamen om en acht werden gevangen genomen. Uit het verhoor van deze laatsten zou zijn gebleken dat het commando aanslagen in Israël had willen uitvoeren rond onafhankelijkheidsdag. Zij zouden hebben bekend dat zij hun instructies hadden gekregen van Abu Jihad (Khalil Wazir), een medestander van Yasser Arafat.

Op 8 mei bracht een Israëlisch patrouillevaartuig een rubberboot met

vijf Palestijnse guerrillastrijders ten zuiden van de Libanese havenstad Tyrus tot zinken. De Palestijnen waren naar verluidt op weg naar de Israëlische kust.

Gevangenenruil (mei 1985). Israëlische reacties

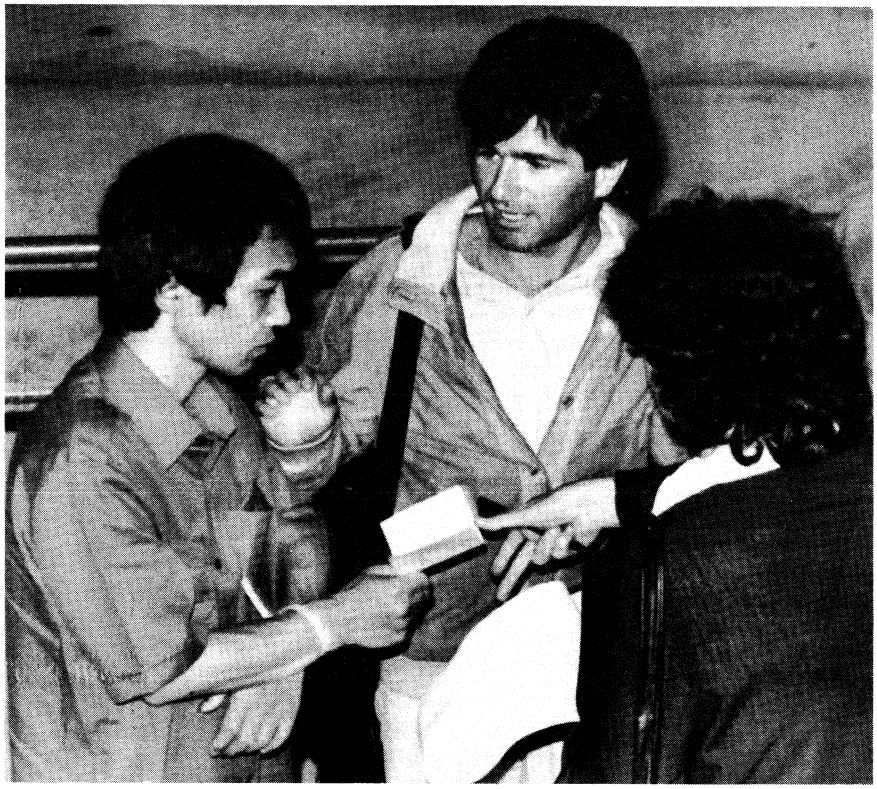
Op 20 mei 1985 werden onder auspiciën van het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRK) drie Israëlische militairen, die in handen waren van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina – het Algemeen Commando (PFLP-GC) sinds hun gevangenneming in Libanon in juni 1982 (zie pag. 701-1981), uitgewisseld tegen 1.150 Palestijnse, Libanese en andere gevangenen die door Israël werden vastgehouden. Bij dc onderhandclingcn die aan deze gevangenenruil voorafgingen had de voormalige Oostenrijkse bondskanselier Rruno Kreisky een bemiddelende rol gespeeld.

De drie Israëlische krijgsgevangenen en 394 voornamelijk Palestijnse gevangenen werden op de luchthaven Cointrin van Genève aan ICRK-vertegenwoordigers overgedragen. Onder die 394 was ook de Japanner Kozo Okamoto die op 30 mei 1972 had deelgenomen aan het bloedbad op de luchthaven Lod bij Tel Aviv (26 doden). De overige Palestijnse en andere gevangenen werden vrijgelaten in Kuneitra op de Golan-hoogvlakte (151) alsmede in Gaza en Nabloes (605). Onder de door Israël vrijgelatenen waren 167 personen die aan terroristische operaties met dodelijke afloop hadden deelgenomen; 148 van hen waren tot levenslang veroordeeld.

De uitwisseling leidde in Israël tot kritiek. Joodse kolonisten dreigden voor eigen rechter te spelen tegenover de ruim 600 Palestijnen die naar hun woonplaats op de Westelijke Jordaanoever en de Gaza-strook mochten terugkeren. Er werd melding gemaakt van diverse represaille-acties. Zo werden twee Palestijnen uit Al Ferdis (13 km ten zuiden van Jeruzalem) door Israëlische kolonisten op de vlucht gejaagd naar Jordanië.

Maar het Israëlische parlement schaarde zich op 29 mei met 65 tegen 6 stemmen bij 16 onthoudingen achter het uitwisselingsbesluit van de regering en verwierp daarmee een motie van wantrouwen van de Tehya.

Voorts leidde de vrijlating van de Palestijnen tot een pleidooi voor de vrijlating van de leden van de ,,joodse ondergrondse''. Vooral de leider van de Likoed, vice-premier en minister van buitenlandse zaken Yitzhak Shamir, drong hierop aan. In een op 24 mei door Yediot Achronot gepubliceerde opiniepeiling sprak 73% van de onder-

Op het vliegveld Lod. waar hij op 30 mei 1972 aan een bloedige aanslag had deelgenomen, gaf Kozo Okamoto (l.) op 20 mei 1985 zijn identiteitsdocuirient aan functionarissen van het Internationale Rode Kruis t.b.v.zijn vrijlating later die dag in Genève.

vraagden zich uit voor een onmiddellijke amnestie voor de leden van de ,,joodse ondergrondse'', terwijl 25% zich daartegen verklaarde. Bovendien kwam uit deze opiniepeiling naar voren dat 81% van de ondervraagden voor herinvoering van de doodstraf voor (Palestijnse) terroristen was en slechts 17% daartegen.

Op 3 juni wees de Israëlische procureur-generaal Yitzhak Zamir in een brief aan premier Shimon Peres (die om zijn opinie had gevraagd) verzoeken om een amnestie voor de gedetineerde joodse ,,terroristen'' van de hand. Hij achtte dat verlangen ongerechtvaardigd. Bovendien was de presidentiële bevoegdheid tot het verlenen van gratie niet van toepassing op beklaagden, maar alleen op veroordeelde personen. Zamir adviseerde de politie elke openbare demonstratie ten gunste van een amnestie te verhinderen.

Verdere aanslagen en moorden. Israëlische veiligheidsmaatregelen (juli-sept. 1985)

Bij twee bomaanslagen op bushaltes in buitenwijken van Tel Aviv werden op 7 juli vijf mensen gewond. De verantwoordelijkheid voor beide aanslagen werd opgeëist door zowel Fatah-dissidenten van Abou Mousa als het commando ,,Force 17'' dat verklaarde tot de PLO te behoren.

Op 21 juli werden een leraar en een lerares uit het stadje Afula in Galilea vermist. Na een grootscheepse zoekacties werden hun lijken op 26 juli in een grot van de berg Gilboa tussen Afula en Jenin aangetroffen. Het nieuws over de vondst leidde in Afula tot een anti-Arabische gewelduitbarsting. Arabische bewoners werden gemolesteerd; zeker 17 raakten gewond. De politie moest hard optreden om lynchpartijen te voorkomen. Volgens AP (26-7-'85) hadden in Israël nu in één jaar tien ontvoeringsgevallen met dodelijke afloop plaatsgevonden; in vier daarvan waren gerechtelijke onderzoeken tegen in totaal vijf Palestijnen aan de gang.

Op 27 juli werden de vermoedelijke daders, drie jonge Palestijnen uit het dorp Arabuna (op de Westelijke Jordaanoever), gearresteerd. De volgende dag werden de woningen van het drietal door het Israëlische leger opgeblazen.

Eveneens op 28 juli werden beide slachtoffers ter aarde besteld. Voor de begrafenis in Afula kwam niet alleen minister van huisvesting David Levy (Cheroet) over, maar ook rabbijn Meir Kahane. Deze zweepte de menigte op met leuzen als ,,Dood aan de (Arabi-

sche) terroristen" en ,,Weg met alle Arabieren-honden". De menigte antwoordde met: ,,Kahane is de koning van Israël" en ,.Dood aan alle Arabieren".
Op 29 juli werden in Tubas (op de Westoever) de lijken van twee Palestijnen gevonden. Volgens legerkringen hadden beiden de dood gevonden toe zij met explosieven bezig waren, maar ook deden geruchten over een wraakactie de ronde.
Op 30 juli werd een uit Afula afkomstige Israëliër, Albert Bukhris, in Nabloes op de Westoever doodgeschoten, mogelijk uit wraak voor zijn deelname aan de anti-Arabische onlusten in Afula. Hij was toen door de politie aangehouden en een foto daarvan was in enkele Israëlische kranten verschenen. De begrafenis van Bukhris op 31 juli in Afula ging gepaard met gewelddaden tegen journalisten.
Inmiddels was o.a. door de Likoed-ministers Shamir en Sharon aangedrongen op herinvoering van de doodstraf voor in Israël gepleegde moorden. Op 4 aug. besloot het Israëlische kabinet echter geen verandering aan te brengen in de wettelijke procedure voor het opleggen en uitvoeren van de doodstraf, maar wel besliste de regering bestaande maatregelen tegen het terrorisme te verscherpen: herinvoering van administratieve hechtenis – zes maanden detentie zonder vorm van proces, met de mogelijkheid van verlenging –, deportatie en het verwoesten van huizen van terroristen voordat een juridische procedure heeft plaatsgevonden. Voor deportatie naar Jordanië of Libanon kwamen in aanmerking ,,personen die een veiligheidsrisico vormen". Tegen een deportatiebevel kon beroep worden aangetekend bij een militaire commissie of het Opperste Gerechtshof.
Op 6 aug. werden vier Palestijnse studenten van de Al-Najah-universiteit van Nabloes in administratieve hechtenis geplaatst. Zij werden beschuldigd van activititeiten t.b.v. ,,terroristische organisaties". De Al-Najah-universiteit zelf was op 2 aug. voor de duur van twee maanden gesloten.

Reeds eerder, op 1 aug., was Ziad Abu Ain, een van de op 20 mei vrijgelaten Palestijnen, opnieuw gearresteerd op verdenking van het beramen van een buskaping.

Ondanks de Israëlische maatregelen trad een escalatie van de Palestijnse aanslagen in bezet gebied op.

In de nacht van 7 op 8 aug. vaardigde de Israëlische minister van defensie Rabin een deportatie-order uit tegen de Palestijn Halil Ali Abu Ziad uit het dorp Azariya bij Bethlehem. Het was naar verluidt de eerste Israëlische deportatie-order sinds mei 1980. Abu Ziad was volgens de Israëlische autoriteiten een voor-aanstaand lid van Arafats Al Fatah. Hij zou sinds zijn vrijlating in 1980 – na tien jaar gevangenisstraf te hebben uitgezeten – contacten met PLO-figuren hebben onderhouden, o.w. Abu Jihad, hoewel hij sinds 1982 onder huisarrest stond. Op 8 aug. ging Abu Ziad in beroep bij het Hooggerechtshof in Jeruzalem. dat diezelfde dag de voorgenomen uitwijzing van 12 andere Palestijnen tegenhield. Op 11 aug. gaf het Hooggerechtshof minister Rabin drie dagen de tijd om de reden voor de deportatie van Abu Ziad uiteen te zetten. Dezelfde dag adviseerde de militaire commissie de deportatie in heroverweging te nemen.
Op 10 aug. werd een joodse kolonist uit Kiryat Arba bij het verlaten van een synagoge in Hebron door twee onbekenden neergestoken. Zijn verwondingen bleken niet fataal.
Op 24 aug. werd een Israëlische burger op de markt in Tulkarem doodgeschoten, terwijl diezelfde dag in Jenin een Israëlische burger met pistoolschoten ernstig werd verwond. De verantwoordelijkheid voor beide aanslagen werd opgeëist door drie Palestijnse organisaties. de PLO (die in een communiqué te Tunis stelde dat het officieren van de geheime dienst betrof), de groep van Abu Nidal en de ,.Force 17'' Volgens Israëlische militaire bronnen waren van 12 aug. 1984 tot 24 aug 1985 in totaal 14 Israëliërs op markten in de grote steden van de Westoever en de Gazastrook vermoord.
In de nacht van 24 op 23 aug. onderschepte de Israëlische marine ten westen van Sidon (Libanon) het jacht Casselardit met naar verluidt acht guerrillastrijders van Al Fatah en twee buitenlandse bemanningsleden. een Amerikaan en een Australiër. Het commando moest een bus in Noord-Israël kapen.
Op 28 aug. ging Abu Ziad voor drie jaar in ballingschap naar Jordanie. Drie dagen eerder had hij met de militaire autoriteiten een overeenkomst gesloten, waarbij de deportatie-order tegen hem werd ingetrokken in ruil voor zijn vrijwillige ballingschap. Na verloop van die drie jaar kon hij bij de militaire autoriteiten een verzoek tot terugkeer indienen, mits hij zich tijdens zijn ballingschap niet met anti-Israëlische activiteiten inliet.
Op 29 aug. vaardigden de Israëlische militaire autoriteiten deportatie-orders uit tegen drie Palestijnse ,,politieke agitatoren" op de Westelijke Jordaanoever, terwijl aan 15 anderen administratieve hechtenis werd opgelegd. Diezelfde dag werd een rabbijn in Oost-Jeruzalem neergestoken en ernstig verwond. Een 17-jarige Palestijn die werd aangehouden zou hebben bekend de aanslag te hebben gepleegd.
Op 30 aug. werden door de Israëlische militaire autoriteiten administratieve detentie-orders uitgevaardigd tegen nog eens 14 Palestijnen op de Westoever wegens ,.subversieve activiteiten". In totaal zaten toen 34 Palestijnen in administratieve detentie.
Op 31 aug. onderschepte de Israëlische marine het jacht Ganda dat op weg was van Cyprus naar Zuid-Libanon. Vijf guerrillastrijders, die tot de ,,Force 17" zouden behoren, werden gevangen genomen. Zij zouden hebben bekend dat zij een aanslag in Noord-Israël moesten uitvoeren.

Op 3 sept. werden twee Israëlische soldaten in de kasbah van Hebron overvallen en neergestoken. Een van de soldaten overleed. Eerder die dag werden nog 20 administratieve detentie-orders uitgevaardigd. Na de aanslag openden andere soldaten het vuur waardoor twee Palestijnse inwoners verwond werden. Volgens officiele Israëlische gegevens was dit de 23ste aanslag in vijf weken tijds. Volgens premier Peres maakten .,deze aanslagen deel uit van de nieuwe golf van terrorisme tegen Israël". Hij stelde dat ,,Israël de escalatie van de vrede wenst". Diverse malen, o.a. op 27 aug., had de Israëlische premier PLO-leider Arafat persoonlijk als inspirator van de aanslagen aangeduid.
Op 5 sept. werd in Gaza een Israëlische burger neergestoken. Goesh Emoniem verklaarde daarop dat leden van haar militie in Gaza zouden patrouilleren. In de voorgaande dagen hadden ook in andere Palestijnse steden gewapende joodse kolonisten gepatrouilleerd.
Met het oog op de toenemende spanning in bezet gebied ging de Israelische regering op 8 sept. over tot het invoeren van verscherpte veiligheidsmaatregelen aldaar; troepenversterkingen werden gestuurd, de legerpatrouilles werden aanzienlijk uitgebreid en de be akingsdiensten werden door gevechtseenheden overgenomen. Patrouilles van joodse burgerwachten in Palestijnse gebieden werden verboden.
Op 15 sept. wees Israël achttien Palestijnen uit. die op 20 mei bij de gevangenenruil waren vrijgelaten. Zij werden over de grens niet Jordanie gezet, omdat volgens Israël was gebleken dat zij illegale burgers van het bezette gebied waren. Een beroep van elf van hen bij het Israëlisch Hooggerechtshof was verworpen.
Op 17 sept. werd in Gaza een jonge Palestijn door Israelische militairen doodgescfioten, toen hij bij een identiteitscontrole trachtte te vluchten. Op 20 sept raakten een 8-jarige Palestijn en zijn vader bij een incident met Israëlische militairen in de Gazastrook gewond: de jongen overleed twee dagen later aan zijn verwondingen. Le Monde (23-9-'85) meldde dat zeven Israëlische militairen van de officiersopleiding in de Gazastrook waren verwijderd, omdat zij Palestijnen in de Gazastrook hadden mishandeld.

Op 23 sept. verklaarde een woordvoerder van het Israelische ministerie van politie dat binnen Israëls grenzen gemiddeld 2½ dag een aanslag werd gepleegd. In de eerste acht maanden van 1985 hadden 100 aanslagen plaatsgevonden tegen 49 in de eerste acht maanden van 1984. Volgens de *Financial Times* (11-9-'85) waren sinds begin 1985 in totaal 12 Israëliërs in bezet gebied vermoord.

Drie Israëlische toeristen in *Larnaca* vermoord

Op 25 sept. bestormden twee Palestijnen en een Brit een Israëlisch jacht in de haven van Larnaca (Cyprus). Een van de drie Israëlische opvarenden, een vrouw, werd kort daarop doodgeschoten. De overvallers eisten de vrijlating van de opvarenden van twee door de Israëlische marine onderschepte jachten. Nadat onderhandelingen met functionarissen van Cyprus, Egypte en de PLO zonder resultaat waren gebleven, werden de beide andere Israëliërs doodgeschoten, waarna de daders zich aan de autoriteiten van Cyprus overgaven. Hoewel de PLO elke betrokkenheid bij deze actie ontkende en PLO-leider Yasser Arafat deze veroordeelde, verklaarde de Israëlische regering dat de operatie was uitgevoerd door leden van de ,,Force 17'', een speciale eenheid van Al Fatah onder bevel van Abu Tayeb (kolonel Mahmoud Ahmed Mahmoud al-Natour).

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13. Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

CENTRUM-RECHTSE REGERING IN FRANKRIJK

Op 16 maart konden bijna 37,5 mln Fransen naar de stembus gaan om 577 leden in de Nationale Vergadering (de Franse Tweede Kamer) en 1 840 leden in de regionale raden te kiezen

Als gevolg van de invoering van een nieuw kiesstelstel. dat het mecrdcrheidssysteem verving duor een stelsel van evenredige vertegenwoordiging (zieverderop onder Frankrijk), was het aantal zetels in de Assemblée Nationale (Nationale Vergadering) vergroot van 491 tot 577: 555 voor Frankrijk: 15 voor de vier Franse overzeese drpartementen Guadeloupe (vier zetels). Martinique (vier zetels), Réunion (vijf zetels) en Guyana (twee zetels); vijf voor de overzeese territoria Nieuw-Caledonië (twee zetels). Frans Polynesië (twee zetels) en Wallis-ct-Futuna (één zetel): en twee voor de zg. collectivités territoriales Saint-Pierre-et-Miquelon (één zetel) en Mayotte (één zetel).
Op Mayotte, Wallis-ct-Futuna, en Saint-Pierre-et-Miquelon vonden de verkiezingen nog volgens het mecrderheidssysteem plaats. Omdat op Wallis-et-Futuna en Saint-Pierre-et-Miquelon geen enkele kandidaat op 16 maart de absolute meerderheid behaalde, was daar op 23 maart een nieuwe ronde noodzakelijk.
Het aantal leden dat in de regionale raden moest worden gekozen bedroeg 1.840: 1.682 in dr 22 regio's van Frankrijk en 158 in de vier overzeese regio's Guadeloupe, Guyana. Martinique en Réunion. Op 21 maart werden de voorzitters van de regionale raden gekozen. Een regio in Frankrijk bestaat uit een aantal departementen.

Op 18 maart publiceerde het ministerie van binnenlandse zaken de definitieve uitslag van de verkiezingen voor de Assemblée Nationale. De stemmen waren als volgt verdeeld:

	Stemmen	%
Extreem-links	427.753	1,53
PC	2.740.972	9,78
PS	8.702.137	31,04
Unie van Links	56.044	0,20
MRG	107.754	0,38
Divers links	287.177	1,03
Ecologisten	340.138	1,21
Regionalisten	28.045	0,10
RPR	3.142.373	11,21
UDF	2.330.072	8,31
RPR-UDF	6.017.207	21,46
Divers rechts	1.094.336	3,90
Front National	2.705.336	9,65
Ander extreem-rechts	57.334	0,20
Totaal	28.036.678	100,00

	Zetels
Extreem-links	–
PC	35
PS	206
Unie van Links	2
MRG	2
Divers links	5
Ecologisten	–
Regionalisten	–
RPR	76
UDF	53
RPR-UDF	147
Divers rechts	14
Front National	35
Ander extreem-rechts	–
Totaal	575*

PC: Communistische Partij; PS:Socialistische Partij; MRG: Beweging van Links Radicalen; RPR: neo-gaullistische Rassemblement pour la République; UDF: centrum-rechtse Union pour la Démocratie Française; RPR-UDF: gemeenschappelijke lijst van RPR en UDF; Front National: extreem-rechts Nationaal Front (zie voor partijpolitieke ontwikkelingen pag. 179/3 *e* v.)

In de vertrekkende Assemblée Nationale, die nog 491 zetels telde, beschikte de Socialistische Partij over 285 zetels, de Coinmunistische Partij over 44 zetels, de UDF over 63 zetels. de RPR over 88 zetels en bedroeg het aantal niet ingeschrevenen 11.

De uitslag van de verkiezingen voor de regionale raden luidde als volgt:

	Stemmen	%
Extreem-links	315.446	1,13
PC	2.873.234	10,35
PS	8 095.315	29,13
Unie van Links	50.372	0,18
MRG	162.947	0,58
Divers links	430.142	1,54
Ecologisten	667.581	2,40
Regionalisten	88.434	0,31
RPR	2.803.929	10,09
UDF	2 451.432	8,82
RPR-UDF	5.672.449	20,41
Divers rechts	1.495.166	5,38
Front National	2.658.500	9,56
Ander extreem-rechts	24.154	0,08
Totaal	27.789.101	99,96

	zetels
Extreem links	
PC	178
PS	552
Unie van Links	21
MRG	17
Divers links	42
Ecologisten	4
Regionalisten	6
RPR	182
UDF	157
RPR-UDF	451
Divers rechts	93
Front National	137
Ander extreem rechts	–
Totaal	1840

Een archieffoto van president François Mitterrand (l.) en Jacques Chirac.

Op 21 maart won rechts, aldus *Le* Monde (24-3), het voorzitterschap in 20 van de 22 regionale raden van Frankrijk. De socialisten raakten het voorzitterschap kwijt in vier van de zes regionalc raden die ze voor 16 maart beheersten. De RPR behield het voorzitterschap in vijf regionale raden en kreeg er één hij. De UDF behield het voorzitterschap in elf regionale raden en won er drie bij

Uit de zetelverdeling van de nieuwe Assemblée Nationale blijkt dat links beschikt over 216 zetels (PS 206, Unie van Links 2, MRG 2 en Divers Links 6) en rechts over 277 zetels (RPR 77. UDF 53 en RPR-UDF 147).
Met de 14 zetels van Divers Rechts erbij beschikt rechts over 291 zetels. meer dan de absolute meerderheid (de helft van de in totaal 577 zetels + 1) en gaat (centrum-)rechts voor het eerst in de geschiedenis van de Vijfde Republiek een regering vormen onder een (centrum-)linkse president, François Mitterrand, wiens zevenjarige ambtstermijn in 1988 afloopt. Over een dergelijke vorm van samenleven, in Frankrijk cohabitatie genoemd. was tijdens de verkiezingscampagne veel te doen geweest (zie vanaf pag. 186). Van rechts wilden Jacques Chirac (RPR)en Valéry Giscard d'Estaing (UDF) wel aan een regering onder Mitterrand deelnemen, maar oud-premier Raymond Barre (Onafh.) niet.
Omdat rechts geen duidelijke meerderheid had behaald, werd Mitterrand wel de winnaar van de verkiezingen genoemd. Na vijf jaar regeren bleef de Socialistische Partij de grootste van het land en bij zo'n krappe meerderheid van rechts kreeg Mitterrand alle ruimte om te manoeuvreren. Zijn vervanging van het meerderheidssysteem door het evenredige systeem was een doorslaggevende factor gebleken om de socialisten te redden en een grote rechtse overwinning te voorkomen.
In 1981 kreeg de PS (samen met de kleine MRG) met 37,7 procent van de stemmen 58 procent van de zetels. Nu kregen de RPR en de UDF samen met Divers Rechts met 44,88 procent van de stemmen 50 procent van de zetels.
Opvallend was, dat de lijst van oud-premier Barre die in Lyon favoriet leek, daar maar drie zetels behaalde, evenveel als die van de RPR, terwijl de lijst van de socialistische ex-minister van defensie Hernu vijf zetels veroverde.
De Communistische Partij, die op 4

* Op 25 maart meldde Le Monde dat op Wallis-et-Futuna een kandidaat van de RPR had gewonnen en op Saint-Pierre-et-Miquelon een kandidaat die verwant was aan de socialisten (divers links)

Weekblad 55ste jaargang No. 2837. pag. 41431-41446

maart 1973 bij de eerste ronde van de parlementsverkiezingen nog 21,41 procent van de geldig uitgebrachte stemmen had gekregen, op 12 maart 1978 20,61 en op 14 juni 1981 16,12 procent, daalde tot 9,78 procent. De partij had nu evenveel zetels als het extreem-rechtse Front National van Jean-Marie Le Pen, dat meer zetels wist te behalen dan was verwacht, nl. 35. Op 14 juni 1981 had extreem-rechts tijdens de eerste ronde van de parlementsverkiezingen in Frankrijk 0,36 procent van de stemmen gekregen.

Verkiezingscampagne

De verkiezingscampagne verliep over het algemeen rustig (zie pag. 179/3 e.v.). Daar in Frankrijk op het gebied van de buitenlandse politiek in grote lijnen een consensus bestaat, spitste de campagne zich toe op het binnenlands beleid, en dan met name op de cohabitatie en de economie.
Toen links in 1981 aan de macht kwam, had het als belangrijkste doel gesteld de werkloosheid van 7,4 procent terug te brengen. Middel daartoe was het versnellen van de groei van de economie. Het terugbrengen van de inflatie van 12,5 procent was geen prioriteit.
Eind 1985/begin 1986 was de werkloosheid echter gestegen tot 10 procent van de totale actieve bevolking, terwijl de inflatie over 1985 4,7 procent bedroeg, het laagste percentage sinds 1967.
De rechtse oppositie was daarom van mening dat het economisch beleid van de socialisten was mislukt, terwijl de socialisten vonden dat hun beleid was geslaagd (zie voor beleid socialisten sinds begin mei 1984 ook pag. 198/2 e.v. en verderop onder Frankrijk).

Vorming en samenstelling *regering*-Chirac

Op 17 maart bezocht premier Laurent Fabius president Mitterrand en verklaarde dat hij zijn ontslag zou indienen op het moment dat Mitterrand dat ,,het meest geschikt" achtte.

Diezelfde dag gaven de leiders van de RPR en de UDF een verklaring uit waarin zij stelden dat een nieuw beleid uitsluitend door een nieuwe regering kon worden gevoerd die zich ,,zonder compromis, zonder concessies" aan de doelen van het programma van de RPR en UDF zou houden (zie voor de vier voorwaarden die Chirac had gesteld om te regeren pag. 186/3, en voor het RPR-UDF-program pag. 18513 e.v.).
Bovendien stelden zij dat een ieder die als premier werd ,,aangezocht" zich van te voren diende te verzekeren van de steun van alle delen van de meerderheid.

's Avonds zei president Mitterrand in een toespraak voor radio en TV o.m.: ,,U hebt zondag een nieuwe meerderheid van Afgevaardigden gekozen in de Assemblée Nationale. Die meerderheid is numeriek zwak, maar zij bestaat. Ik zal dus uit haar midden morgen de persoon roepen die ik gekozen zal hebben om, volgens artikel acht van de grondwet, de regering te vormen.

Laurent Fabius heeft me deze morgen gezegd dat hij bereid is vanaf nu zijn functie neer te leggen. Daarvan heb ik kennis genomen en ik heb hem gevraagd met de andere leden van de regering in functie te blijven totdat zijn opvolger is benoemd."

Artikel acht luidt: ,.De president van de Republiek benoemt de premier. (...) Op voorstel van de eerste minister benoemt hij de andere leden van de regering."

Hij wenste de meerderheid geluk en toonde zich bewust van ,,het belang van de verandering die in onze democratie ontstaat door het aan de macht komen van een politieke meerderheid waarvan de keuzes op essentiële punten verschillen van die van de president. Hierop is maar één antwoord mogelijk, nl. nauwgezet respect voor onze instituties en de gemeenschappelijke wil het nationale belang boven alles te plaatsen.
Ikzelf zal mij in de taak die u mij hebt toevertrouwd en die ik uitvoer erop toeleggen overal, in binnen- en buitenland, onze vrijheden te verdedigen en onze onafhankelijkheid, ons engagement in Europa, onze rang in de wereld."

Op 18 maart ontving president Mitterrand van 17.30 tot 19.45 uur de president van de RPR en burgemeester van Parijs, Jacques Chirac. Na afloop werd meegedeeld dat Mitterrand de RPR-leider had gevraagd te komen om van gedachten te wisselen over de vorming van een regering en dat Chirac zo snel mogelijk met een antwoord zou komen. Nadat hij zich vervolgens van de steun van de andere leiders van de meerderheid had verzekerd, deelde Chirac de president op 20 maart mee dat hij premier wilde worden en presenteerde hij zijn kabinetslijst.

Mitterrand had bezwaar gemaakt tegen UDF-president Jean Lecanuet als minister van buitenlandse zaken en tegen François Léotard, secretaris-generaal van de Republikeinse Partij, als minister van defensie. Op deze sleutelposten wilde de president mensen met wie ,,hij kon werken". Verder wilde hij geen ministers die hem hadden ,,beledigd"
De president had Chirac te kennen gegeven dat hij niet zou weigeren ordonnanties te tekenen die de regering zou voorstellen om de als meest urgent beschouwde maatregelen uit het regeringsprogramma, waaronder de wijziging van het kiesstelsel, door te kunnen voeren

Na het bezoek van Chirac aan Mitterrand verklaarde de secretaris-generaal van het Elysée: ,,De president van de Republiek decreteert: er is een einde gekomen. na het aanbieden van het ontslag van de regering, aan de functies van Laurent Fabius, eerste minister, en van de andere leden van de regering. De president van de Republiek decreteert: Jacques Chirac is benoemd tot premier."
In een eerste verklaring zei de nieuwe premier op 20 maart o.m.: ,,De regering, geleid door de premier, bepaalt en leidt de politiek van de natie overeenkomstig artikel 20 van de grondwet."
De regering zou. zo verduidelijkte Chirac, bij de uitvoering van haar beleid de volgende principes hanteren: ,,de regering beschikt over alle middelen die haar zijn toegestaan door de grondwet om haar beleid uit te voeren op het gebied van reglementaire maatregelen of allerlei soorten besluiten, individueel of algemeen, die haar noodzakelijk lijken voor de verwezenlijking van haar beleid. Teneinde zo snel mogelijk het herstel van het land en een grotere doeltreffendheid van onze instituties te realiseren zullen, in de maand die komt, in het bijzonder twee wetten van bevoegdverklaring (lois d'habilitation) aan het parlement worden voorgelegd om de regering in staat te stellen wetten te maken via ordonnanties.
De eerste zal economische en sociale maatregelen betreffen die betrekking hebben op het herstel van de economische situatie, op de participatie van arbeiders, alsmede op de privatisering van de genationaliseerde ondernemingen in de concurrerende sector, maatregelen waardoor een voorzichtige expansie en dus het ontwikkelen van werkgelegenheid mogelijk wordt.
Een tweede loi d'habilitation zal de regering in staat stellen het meerderheidssysteem voor de verkiezing van de Assemblée Nationale weer in te voeren... De andere hervormingen zullen aan het parlement worden voorgelegd, dat op 2 april bijeen zal komen."

De nieuwe regering zag er als volgt uit:

Premier - Jacques Chirac (RPR); minister van staat voor economie. financiën en privatisering - Edouard Balladur (RPR), minister van justitie - Albin Chalandon (RPR), defensie - André Giraud; cultuur en communicatie - François Léotard (UDF-Republ.); buitenlandse zaken - Jean-Bernard Raimond: binnenlandse zaken - Charles Pasqua (RPR): voorzieningen, huisvesting. ruimtelijke ordening, transport - Pierre Méhaignerie (UDF-CDS); Overzeese departementen en territoria - Bernard Pons (RPR), nationaal onderwijs - René Monory (UDF-CDS); sociale zaken en werkgelegenheid - Philippe Séguin (RPR): industrie. Post en Telecommunicatie. toerisme - Alain Madelin (UDF-Republ.); landbouw - François Guillaume: cooperatie - Michel Aurillac (RPR); betrekkin-

gen met het parlement - André Rossinot (UDF-Radic.).

Gedelegeerde ministers:
op het bureau van de premier belast met overheid en planning - Hervé de Charette (UDF-Republ.); op het ministerie van economie. financien en privatisering belast met de begroting - Alain Juppé (RPR); op het ministerie van economie. financien en privatisering verantwoordelijk voor buitenlandse handel - Michel Noir (RPR): op het ministerie van economie, financiën en privatisering belast met de privatisering - Camille Cabana (RPR); op het ministerie van binnenlandse zaken verantwoordelijk voor de veiligheid - Robert Pandraud (RPR):op het ministerie van voorzieningen. huisvesting. ruimtelijke ordening en trarisport verantwoordelijk voor transport - Jacques Douffiagues (UDF-Republ.): op liet niinisteric van voorzieningen. huisvestiiig, ruimtelijke ordening en transport verantwoordelijk voor milieu - Alain Carignon (RPR); op het ministerie van nationaal onderwijs belust met onderzoek en hoger onderwijs - Aiain Devaquet (RPK)

Staatssecretarissen t.b.v de premier:
belast met de francofonie - Lucette Michaux-Chevry (verwant aan de RPR): belast met de rechten van de mens - Claude Malhuret; belast met jeugdzaken en sport - Christian Bergelin (RPR).

Staatssecretarissen t.b.v. een minister:
op het ministerie van cultuur en communicatie - Philippe de Villiers (UDF-Republ.): op het ministerie van buitenlandse zaken - Didier Bariani (UDF-Radic.); op het ministerie van binnenlandse zaken belast met de collectivités locales - Bernard Bosson (UDF-CDS): op het ministerie van overzeese departementen en territoria be'ast met de problemen van de zuidelijke Pacific - Gaston Flosse (RPR);op het ministerie van nationaal onderwijs belast met het onderwijs - Michèle Alliot-Marie (RPR);op het ministerie van nationaal onderwijs belast met beroepsopleidingen - Nicole Catala (RPR); op het ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid belast met de sociale zekerheid - Adrien Zeller (UDF-CDS): op het ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid - Jean Arthuis (UDF-CDS); op het ministerie van iridustrie. Post en Telecommunicatie. en toerisme belast met Post en Telecommunicatie - Gerard Longuet

Staatssecretarissen
voor oud-strijders - Georges Fontès (RPR);voor gerepatrieerden - André Santini (UDF-PSD); voor de zee - Arnbroise Guellec (UDF-CDS).

De UDF bestaat uit de Republikeinse Partij, de Radicale Partij. het Centrum van Sociaal-Democraten (CDS) en de kleine Sociaal-Democratische Partij (PSD).

Op 21 maart meldde *NRC/H'blad* het volgende over de samenstelling van de regering-Chirac:

Uit de samenstelling van de regering blijkt dat Chirac een zware ploeg van intieme medewerkers in de sociaal-economische sector heeft geplaatst. Minister van staat voor economie. financiën en privatisering wordt zijn politieke raadgever Edouard Balladur. een 56-jange Afgevaardigde. die hem van het nut van samenwoning met Mitterrand overtuigde, die tijdens president Pompidou's ziekte secretaris-generaal was van het Elysée en daardoor het bestuursapparaat goed kent. Hij was daarna directeur van een der filialen van de genationaliseerde industrietak CGE, Compagnie Générale d'Electricité. Balladur wordt bijgestaan door een assistent-minister voor de begroting, Alain Juppé, Afgevaardigde voor Parijs en secretaris-generaal van Chiracs partij, de RPR. Daarnaast zal Chiracs medewerker Camille Cabana voor de privatisering verantwoordelijk zijn. Hij was secretaris-generaal op Chiracs stadhuis. Gedelegeerd minister van buitenlandse handel wordt Michel Noir, als beloning voor zijn verkiezingssucces in Lyon tegen Barre. Daarbij komt dan nog de minister van industrie, Post en Telecommunicatie en toerisme Alain Madelin. de tweede man van Giscards Parti Républicain.
Minister van buitenlandse zaken wordt in plaats van de door Mitterrand afgewezen leider van de UDF Lecanuet. Jcan-Bernard Raimond, een beroepsdiplomsat die nu ambassadeur in Moskou is en die diplomatiek adviseur was van president Pompidou. Op defensie komt de 61-jarige partijloze André Giraud. die onder Giscard minister van industrie was en daarvoor de industrie-afdeling van het atoomagentschap leidde. Op defensie en buitenlandse zaken dus a-politieke figuren die de president zijn gang moeten laten gaan.
Charles Pasqua (58).de secrelaris-generaal van de RPR en fractieleider in de Senaat, die ook wel Chiracs artillerist wordt genoemd, krijgt binnenlandse zakrn Hij leidde tussen 1964 rn 1969 de beruchte ordedienst van de gaullisten. de SAC. Hij krijgt voor de openbare veiligheid als gedelegeerd minister Robert Pandraud naast zich Minister van justitie wordt de 65-jarige Albin Chalandon die onder Pompidou minister van huisvesting was rn tot 1983 de directeur van de staatsolieonderneming Elf Aquitaine.
Voor hel eerst in de Franse geschiedenis wordt een vakbondsleider minister. Het is François Guillaume. de driftige voorzitter van de boerenfederatie die minister van landbouw wordt, hetgeen betekent dat er in Brussel flinke ruzie zal komen.
Het ministerie van cultuur en communicatie krijgt de 44-jarige secretaris-generaal van de giscardistische partij. Francois Léotard. de liberale mediaster en burgemeester van Fréjus. Voordat hij naar de hogere bestuursschool ging, was hij noviet in een Benedictijnenkloos-ter.

Op 22 maart vond op het Elysée de eerste vergadering van de nieuwe ministerraad plaats onder voorzitterschap van president Mitterrand. De bijeenkomst eindigde zonder het traditionele ,,familieportret".*(NRC/H'blad,* Volkskrant, Le Monde).

WEST-EUROPA

NEDERLAND

MINISTER RIETKERK (BINNENLANDSE ZAKEN) OVERLEDEN

De minister van binnenlandse zaken, mr. J.G. Rietkerk (VVD) is op 20 febr. onverwacht overleden. Hij stierf in zijn werkkamer op zijn departement aan een hartstilstand. Het EHBO-team van het ministerie heeft tevergeefs hartmassage toegepast.

Mr. J.G. Rietkerk was op 14 dec. 1927 in Boskoop geboren. Hij deed in 1946 eindexamen HBS-B te Haarlem en in 1946 staatsexamen Gymnasium-B. Van 1947 - 1952 studeerde hij Nederlands recht aan de rijksuniversiteit te Leiden; in het laatstgenoemde jaar deed hij doctoraal examen.
Hij begon zijn maatschappelijke loopbaan bij de advocatuur, waarin hij van 1953 tot 1956 werkzaam was.
Van 1956 tot 1959 was hij juridisch medewerker bij de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, en van 1959 tot 1967 verbonden aan het Centraal Sociaal Werkgeversverbond.
De heer Rietkerk heeft vele politieke functies bekleed. Vanaf februari 1967 was hij lid van de VVD-fractie in de Tweede Kamer. In juli 1971 werd hij staatssecretaris van sociale zaken in het kabinet-Biesheuvel, en vanaf april 1973 tot november 1982 (met enkele onderbrekingen) wederom lid van de Tweede Kamer. Van december 1977 tot december 1981 trad hij op als fractievoorzitter van de VVD.
De heer Rietkerk was sedert 4 november 1982 minister van binnenlandse zaken.

VVD draagt Wiegel voor als opvolger

De voorzitter van de TK-fractie van de VVD, Nijpels, heeft op een persconferentie op 4 maart bekend gemaakt, dat de VVD de heer H. Wiegel. commissaris van de koningin in Friesland, voordroeg als opvolger van mr. Rietkerk als minister van binnenlandse zaken.
De heer Wiegel was minister van binnenlandse zaken (en vice-premier) geweest in het eerste kabinet-Van Agt van 1977-1981.

Fractievoorzitter Nijpels voerde als argument voor het voordragen van de heer Wiegel als argument aan, dat deze het departement van binnenlandse zaken zo goed kende en dus zonder inwerkperiode kon beginnen.

Door waarnemers werd er op gewezen, dat er verkiezingen voor de deur stonden – voor de gemeenteraden op 19 maart en voor de Tweede Kamer op 21 mei – en dat in de opiniepeilingen voor de VVD flink verlies werd voorspeld. Bij eerdere gelegenheden was gebleken, dat Wiegel voor de VVD een flinke stemmentrekker was. Niet uitgesloten werd geacht, dat de komst van de heer Wiegel naar Den Haag was bedoeld als een electorale versterking van de VVD. De heer Wiegel van zijn kant liet weten bereid te zijn voor korte tijd het ministerschap waar te nemen, maar wel de garantie te willen hebben, dat hij na een paar maanden weer naar Friesland zou kunnen terugkeren.

Provinciale Staten van Friesland lieten in een vergadering op 5 maart echter blijken, dat zij in meerderheid (PvdA, CDA en kleine partijen) van oordeel waren, dat Wiegel een duidelijke keuze moest maken tussen zijn functie in Friesland en het ministerschap van binnenlandse zaken. Als Wiegel minister zou worden hoefde hij van de

meerderheid in de Staten niet terug te keren naar Friesland.
Na een onderhoud met premier Lubbers in de avond van 5 maart was Wiegel met de premier tot de conclusie gekomen, dat hij binnen enkele dagen zou kiezen voor hetzij het ministerschap dan wel zijn commissariaat. Hij stelde vast, dat het openhouden van de commissarispost voor de duur van zijn ministerschap ongewenst was.
Op 8 maart liet de heer Wiegel weten, dat hij in Friesland wilde blijven en afzag van het ministerschap. Een doorslaggevende rol had bij hem gespeeld de opstelling van Provinciale Staten van Friesland. Verder beriep hij zich in een toelichting op zijn eerder gedane belofte nog een flink aantal jaren in Friesland te zullen blijven. ,,Diebelofte moet ik nakomen. Voor mijn eigen integriteit en voor de zuiverheid in de politiek".

Na terugtrekken Wiegel De Korte minister

Nog op 8 maart liet fractievoorzitter Nijpels weten, dat de VVD nu TK-lid dr. R.W. de Kortevoordroeg als nieuwe minister van binnenlandse zaken. Weliswaar had De Korte geen ervaring op het specifieke terrein van binnenlandse zaken, in tegenstelling tot Wiegel, maar hij was in de VVD fractiewoordvoerder op financieel-economisch gebied en Nijpels zei nu hem te hebben voorgedragen als opvolger van Rietkerk vooral met het oog op de voorbereidingen van de begroting voor 1987.
Op 12 maart heeft de koningin op paleis Huis ten Bosch de heer De Korte beëdigd als minister van binnenlandse zaken.

Dr. Rudolf Willem de Korte is geboren op 8 juli 1936 te 's-Gravenhage. Hij is gehuwd en heeft twee kinderen.

Minister De Korte (tweede van links) met gezin

De heer De Korte doorliep het Maerlant Lyceum te 's-Gravenhage (gymnasium B) en studeerde van 1934 tot 1964 aan de Rijksuniversiteit te Leiden, waar hij begin 1964 promoveerde tot doctor in de wiskunde en natuurwetenschappen.
In 1964 volgde de heer De Korte een Harvard Business School seminar (post-academische studie).
Van 1964-1966 was hij werkzaam bij het bedrijfsleven te Hongkong. van 1967-1968 bij het bedriifsleven in Ethiopië. van 1969-1971 algemeen verkoopleider bij Unilever-Emery S V en van 1972-1977 directeur bij Unilever-Emery N.V.
Dr. De Korte was van 1971 tot 1978 secretaris van de VVD; van22 december 1977 tot 12 maart 1986 lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal voor de VVD Van 1978 tot 1982 was hij lid van de gemeenteraad van Wassenaar
E:; koninklijk besluit van 10 maart 1986 is d i heer De Korte met ingang van 12 maart 1986 benoemd tot minister van binnenlandse zaken
In deze functie is hij de opvolger van mr. F. Korthals Altes, die na het overlijden van minister Hietkerk op 20 februari het ministerie van binnenlandse zaken heeft beheerd gedurende het tijdvak waarin nog niet was voorzien in de benoeming van een minister van binnenlandse zaken.

GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN

Op 19 maart zijn verkiezingen gehouden voor de gemeenteraden.
Bij het bekend worden van de uitslagen bleek als algemene tendens, dat de PvdA flink had gewonnen, zowel t.o.v. de raadsverkiezingen van juni 1982. toen de PvdA zwaar had verloren (pag. 53913 e.v.-1982)als t.o.v. de verkiezingen vóór de Tweede Kamer in hetzelfde jaar, toen voor de sociaal-democraten al een stevig herstel was opgetreden (pag. 593 e.v.-1982).
Het CDA verloor licht in vergelijking met de raadsverkiezingen van 1982, maar verbeterde zijn positie, wanneer wordt vergeleken met de TK-verkiezingen van dat jaar.
De VVD verloor 4 a 5% t.o.v. beide verkiezingen in 1982.
Van de overige partijen bleef D'66 stabiel, waarmee deze partij zich herstelde van eerder in opiniepeilingen gesignaleerde inzinkingen.
De kleine linkse partijen PSP, PPR en CPN, die vrijwel overal gezamenlijk optrokken, verloren ongeveer een derde van hun aanhang vergeleken met de raadsverkiezingen van vier jaar eerder.
De kleine christelijke partijen bleven stabiel.
De Centrumpartij. die ageert tegen de aanwezigheid van etnische minderheden in de Nederlandse samenleving, behaalde in Amsterdam, Rotterdam en Utrecht een zetel in elk van de gemeenteraden.
Deze verkiezingen waren de eerste, waarin buitenlanders, die minstens vijf jaar in Nederland wonen, zowel actief als passief kiesrecht genoten (pag. 512/3-1985). Ruim 20 buitenlanders zijn in gemeenteraden gekozen. De PvdA zou onder de buitenlanders favoriet zijn geweest. Volgens een beperkt opgezet onderzoek heeft van de migranten, die gestemd hebben, 80% een stem op de PvdA uitgebracht.
Het is bij gemeenteraadsverkiezingen niet eenvoudig het landelijk beeld van uitslag en verschuivingen exact in cijfers vast te leggen, doordat zich plaat-

Landelijke uitslag gemeenteraadsverkiezingen volgens Maurice de Hond (in procenten):

	Raad '86	Raad '82
CDA	31,6	33,1
VVD	18,0	22,1
PvdA	34,4	23,9
D'66	4,5	5,2
PSP	2,5	2,3
CPN	1,9	2,9
PPR	1,4	2,6
EVP	0,2	0,0
SGP	2,1	2,3
GPV	1,0	1,0
RPF	1,3	1,8
CP	1,0	1,5

Uitslag 153 geselecteerde gemeenten

	Percentages			Verschil	
	Vorige Raad	Kamer 1982	Raad 1986	Raad/ Raad	Kamer/ Raad
Opkomst	70,7	83,9	75,6	4,9	–8,3
PvdA	25,0	29,1	32,0	7,0	2,9
CDA	32,2	28,8	31,2	–1,0	2,4
VVD	22,6	23,7	18,8	–3,8	–4,9
D66	4,0	4,1	4,2	0,2	0,1
CPN/PSP/PPR	5,4	4,4	4,0	–1,4	–0,4
SGP/RPF/GPV	8,0	7,3	7,7	–0,3	0,4
Overige	2,8	2,6	2,1	–0,7	–0,5

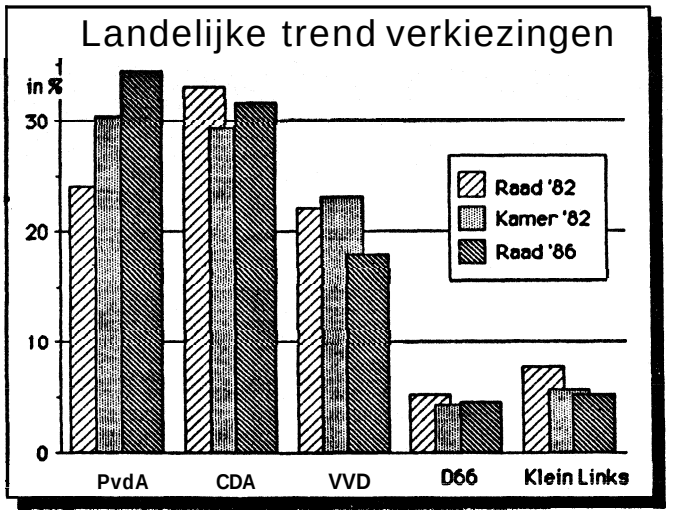
Het ANP heeft 153 gemeenten geselecteerd die een zo getrouw mogelijk beeld kunnen geven van de kiezersvoorkeur voor Tweede Kamerverkiczingcn. Omdat er veel plaatselijke partijen zijn in Noord-Brabant en Limburg zijn die provincies in deze selectie ondervertegenwoordigd. Ook de vier grote steden ontbreken erin.
De uitkomsten in deze 153 gemeenten zijn vergeleken met de uitslagen daar bij de gemeenteraadsverkiezingen van juni 1982, onmiddellijk na de val van het kabinet-Van Agt 2 (PvdA, CDA en D'66) en de Tweede Kamerverkiezingen die daarop volgden in september 1982.
Het ANP wijst er verder op dat de cijfers vertekend kunnen zijn omdat voor het eerst 300.000 buitenlanders aan de raadsverkiezingen mochten deelnemen (zijmogen bij de Tweede Kamerverkiezingen niet stemmen) en omdat het stemgedrag van alle kiezers bij raadsverkiezingen anders kan zijn dan bij Kamerverkiezingen.

selijke lijsten en combinaties voordoen, die in een landelijke vergelijking met eerdere verkiezingen niet zijn in te passen.
De verkiezingsdienst van het *ANP* lost dit probleem op door uit te gaan van 153 gemeenten. die representatief worden geacht voor het hele land. Daarnaast zorgt het bureau voor opinieonderzoek en marketing *Inter/View* van Maurice de Hond, dat al jaren in opdracht van de VARA regelmatig onderzoek naar politieke meningen verricht, voor cijfermateriaal, dat voor de landelijke partijen een beeld schetst, waaruit plaatselijke invloeden zijn geëlimineerd.
In dit verslag zijn cijfers gebruikt uit beide bronnen.
Uit de cijfers van *Inter/View* kan worden afgeleid, dat de PvdA t.o.v. de raadsverkiezingen van 1982 ruim 10% had gewonnen en op een eindresultaat was uitgekomen (34,4%), dat hoger lag dan het record van 33,8%, dat de partij bij de TK-verkiezingen van 1977 had behaald.
De cijfers van het *ANP* lieten zien, dat de PvdA vooral grote winst had geboekt in het zuiden en het oosten van het land in de bolwerken van vroeger de KVP en thans het CDA. Uitschieter was Nijmegen, waar de PvdA 17,1% won.

De doorbraak van de PvdA in het zuiden en oosten:

	PvdA	CDA
Maastricht	+13,5 (g)	– 8,0
Heerlen	+12,9	– **6,1**(g)
Kerkrade	**t** 15,1 (g)	– 10,6
Roermond	+13,2	– **3,6** (g)
Venlo	+13,3	– 8,7 (g)
Eindhoven	+12,7	– 2,0 (g)
Den Bosch	+ 9,7 (g)	– 7,9
Tilburg	+12,4	– **3.1** (g)
Roosendaal	+ 8,6	– 4,0 (g)
Bergen op Zoom	+ 8,7	– 3,3 (g)
Helmond	+11,0	– **4,8** (g)
Nijmegen	+17,1 (g)	– **5,9**
Arnhem	+13,3 (g)	– 4,8
Enschede	+12,6 (g)	– **0,8**
Hengelo	+ **8.8** (g)	– **5,4**
Almelo	+10,0 (g)	– 1,7

(de g tussen haakjes staat voor grootste partij)

(Het Parool)

AMSTERDAM **679530** inw

	Raad **'82**		Raad **'86**		
	zetel	perc.	perc.	zetel	stemmen
Opkomst	45	57,5	61,8	45	334782
PvdA	16	33,5	43,8	21	146640
Kl Links	10	22,8	13,1	6	43971
VVD	10	20,6	15,1	7	50510
CDA	7	13,8	12,6	6	42298
D66	2	5,0	6,3	3	21207
ter.Borg	–	–	0,1	0	252
PSO	–	–	0,8	0	2575
Smaili	–	–	0,1	0	169
Groen.Am	–	–	2,1	1	6879
DePartij	–	–	0,1	0	203
VCN	–	–	1,1	0	3614
Borkert	–	–	0,0	0	69
Moussati	–	–	0,1	0	168
Yagmur	–	–	0,0	0	60
v.Hoften	–	–	0,0	0	124
GPV	0	0,4	0,3	0	974
Kaagman	–	–	0,0	0	111
SAP	–	–	0,1	0	428
CentDemo	–	–	0,9	0	3150
PartvdW	–	–	0,1	0	380
Jutte	–	–	0,1	0	42
vd Wiel	–	–	0,0	0	96
New/Wave	–	–	0,1	0	224
PPAB	–	–	0,0	0	108
CP	0	1,5	2,6	1	8581
Waalwijk	–	–	0,0	0	99
Spanjaar	–	–	0,0	0	61
Geiger	–	–	0,0	0	76
SP	0	0,2	0,2	0	509
Vlug	0	0,8	0,2	0	712
HP	–	–	0,2	0	492
Overige	0	1,4	–	–	–

PvdA-leider Den Uyl noemde de uitslag ,,bemoedigendvoor 21 mei" (wanneer TK-verkiezingen zullen plaatsvinden). Hij wees op de ,,doorbraak" in traditionele CDA-bolwerken, ,,waar de PvdA vroeger slechts werd geduld". Hij noemde dat een ,,socialeen politieke omwenteling".

Uit de cijfers van beide bronnen kan de conclusie getrokken worden, dat de regeringscoalitie van CDA en VVD in deze verkiezingen de meerderheid heeft behouden.
Dat had deels te maken met het feit, dat de VVD, met een verlies van ong. 4%, minder had verloren dan verwacht.
TK-fractievoorzitter Nijpels noemde de uitslag dan ook een goede uitgangsbasis voor 21 mei, maar waarschuwde, dat de meerderheid van de coalitie toch in gevaar kan komen.
Premier Lubbers reageerde tevreden op de uitslag. Hij erkende, dat het CDA hier en daar had verloren, maar daar stond volgens hem elders winst tegenover. ,,Ik heb de indruk, dat de verschillen tussen de grote partijen de laatste tijd wat afvlakken", aldus de premier.

Analyse verkiezingsuitslag

Het dagblad Het Parool bevatte op 20 maart een analyse van de verkiezingsuitslag van de hand van Maurice de Hond van bureau *Inter/View*, die ook inging op de peilingen, die sinds de raadsverkiezingen van 1982 zijn gehouden.
Het volgende is daaraan ontleend.

De uitslag van de verkiezingen vertoont ren verbluffende overeenkomst met die van de Tweede-Kamerverkiezingen van **1977.** Ondanks een verschil van negen jaar valt het op dat niet alleen de schatting van de totaaluitslag

Rotterdam 570937 inw.

	Raad '82 zetel	perc.	perc.	Raad '86 zetel	stemmen
Opkomst	45	54,1	59,7	45	269781
PvdA	21	43,4	47,7	24	128793
VVD	9	18.7	15.0	7	40305
CDA	8	17.5	14.1	8	46052
Links.R	4	8,6	5,2	2	14083
D66	2	4,4	4,8	2	12923
SGI'GPIRP	1	3,6	3,0	1	8012
Gem.Bel	0	0.2	0.4	0	944
LCD	0	0,0	0,1	0	351
Cent.Demo	–	–	0,6	0	1592
EVP	–	–	0,2	0	647
PPR	–	–	0,1	0	216
PSO	–	–	0,2	0	620
Al'86	–	–	0,1	0	324
SP	0	0.5	0,5	0	1430
OudBel R	–	–	1.1	0	2968
VCN	–	–	0,3	0	809
CP	0	1.7	3,4	1	9253
HP	–	–	0,2	0	459
Overige	0	1,4	–	–	–

's-Gravenhage 444770 inw

	Raad '82 zetel	perc.	perc.	Raad '86 zetel	stemmen
Opkomst	45	57,0	62,5	45	217405
VVD	14	29,7	22,3	11	48425
PvdA	14	28,6	36,5	18	79301
CDA	10	22,3	21,4	10	46495
PS/CN/PR	4	8,5	6,0	3	13068
D66	2	4,9	5,6	2	12150
SG/GP/RP	1	2,6	2,3	1	4958
BurgBelN	0	0,1	0,2	0	356
WO		–	1,2	0	2716
CentDemo	–	–	1,1	0	2452
SP	0	0,5	0,3	0	733
Huurders	–	–	0,1	0	156
VMP	–	–	0,3	0	721
BMK	–	–	0,4	0	903
PPS	–	–	0,1	0	122
CP	0	1,3	2,0	0	4320
NVU	0	0,1	0,2	0	529
Overige	0	1,4	–	–	–

Utrecht 229750 inw.

	Raad '82 zetel	perc.	perc.	Raad '86 zetel	stemmen
Opkomst	45	59,8	62.5	45	120106
PvdA	15	29.0	39,4	19	47309
CDA	12	24,2	21,5	10	23833
VVD	10	20,2	14,4	7	17244
PSP	3	7,5	6,2	3	7461
D66	2	5,5	5,7	2	6887
CPN	2	4,6	2,3	1	2797
PPR	1	3,8	3,1	1	3708
CentDemo	–	–	0,3	0	353
SP	0	1,7	2,5	1	3045
HP	–	–	0,2	0	286
CP	0	1,1	2,3	1	2732
GPV	0	0,9	0,6	0	692
LVN	–	–	0,3	0	401
SGP/RPF	0	1,2	1,1	0	1258
PVR	–	–	0,1	0	100
Overige	0	0,3	–	–	–

Plaats	PvdA		CDA		VVD		D66	
	1977	1986	1977	1986	1977	1986	1977	1986
Amsterdam	44,2	43,8	13,9	12,6	16,6	15,1	6,9	6,3
Amstelveen	24,4	24,2	24,9	26,4	32,0	34,4	9,7	8,1
Breda	35,2	33,3	31,8	30,9	19,6	20,5	6,0	5,7
Eindhoven	32,7	33,2	36,5	33,2	15,8	14,8	6,6	4,7
Enschede	44,3	46,3	24,1	23,6	14,9	15,1	5,0	4,1
Haarlem	37,7	39,0	23,9	24,3	20,2	19,3	7,6	7,1
Leeuwarden	47,4	46,3	27,4	22,8	12,6	13,1	5,2	4,0
Maastricht	39,6	39,4	33,1	31,7	16,6	10,9	3,5	3,8
Nijmegen	36,5	38,1	32,7	25,4	12,4	10,7	6,1	5,1
Utrecht	40,1	39,4	25,0	21,5	16,3	14,4	6,5	5,7
Zaanstad	41,2	41,1	19,2	18,0	15,6	15,9	6,6	4,4
Nederland	33,8	34,4	31,9	31,6	18,0	18,0	5,4	4,5

van Nederland sterk lijkt op die van 1977. maar dat ook vergelijkingen op gemeentelijk niveau opmerkelijke overeenkomsten laten zien. Allereerst zal op die overeenkomsten worden ingegaan, waarna verwachtingen worden aangegeven met betrekking tot de komende twee maanden.

In 1977 behaalde de PvdA een recordresultaat Met 33,8 procent werd het CDA verslagen (31,9 procent). Ook de VVD boekte toen veel winst. Met 18 procent behaalde Wiegel het tot dan toe beste resultaat uit de geschiedenis van de VVD. D66 bleef op ruim 5 procent steken.

Hoewel het door het meedoen van lokale lijsten niet makkelijk is vergelijkingen te maken zijn in de bijgaande tabel zichtbare overeenkomsten tussen 1977 en 19 maart 1986 te opvallend om ze niet te vermelden. Bij deze uitslag moet worden bedacht dat de gemiddelde opkomst op 19 maart 15 procent lager was dan bij de Tweede-Kamerverkiezingen van 1977.

Ondanks een duidelijke verandering in het electoraat (negen nieuwe jaargangen kiezers zijn er bijgekomen, alsmede de minstens vijf jaar in Nederland wonende buitenlanders) zijn de verschillen op het vermelde gemeenteniveau tussen de beide verkiezingen gering.

Hieruit kunnen een aantal conclusies worden getrokken ten aanzien van de ontwikkelingen binnen het electoraat en verwachtingen worden geformuleerd over de verkiezingsuitslag van 21 mei aanstaande:

- het electoraat blijkt op langer termijn stabieler te zijn dan men veelal aannam. Dat wil zeggen dat de speelruimte voor de verschillende partijen om in campagnes veel kiezers te trekken beperkt is:
- met name het onderscheid links-rechts binnen de Nederlandse verhoudingen verschuift van verkiezing tot verkiezing maar weinig.

Uitgaande van het feit dat de huidige uitslag al enkele maanden terug te vinden was in de peilingen van politiekc voorkeur. mag verwacht worden dat de verschuivingen in de komende tijd ook beperkt zullen blijven. Of het CDA en de VVD samen dan ook. net zoals op 19 maart, een krappe meerderheid zullen halen, zal met name afhankelijk zijn van dat deel van de kiezers dat nu is thuisgebleven, maar dat op 21 mei wel zal opkomen. Verwacht wordt dat dit 10 procent van het electoraat is.

Opiniepeilingen

Uit de wekelijkse peilingen van Inter/View sinds juni 1982 is op te maken hoe het de politieke partijen is vergaan met betrekking tot de omvang van hun aanhang.

In juni 1982 was het kabinet Van Agt-Den Uyl net gevallen. De uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen van 3 juni 1982 liet enig herstel zien van de PvdA na de desastreuze uitslag van de Provinciale Statenverkiezingen van maart 1982. Maar een score van ongeveer 24 procent was een mager resultaat. Het CDA behaalde ongeveer 33 procent en de VVD (met Nijpels pas sinds 3 maanden als politiek leider) kwam op 22 procent. De kleine linkse partijen behaalden een vrij goed resultaat met scores tussen de 2,5 en 3 procent.

De maanden daarna, met een felle verkiezingscampagne tussen de grote partijen. vertoonden een winst van de PvdA ten koste van het CDA en klein links. In september 1982 behaalde de PvdA ruim 30 procent en het CDA slechts 29. Met een score van 23 procent overtrof Nijpels zelfs zijn score bij de Provinciale Statenverkiezingen. De drie kleine linkse partijen behaalden ieder ongeveer 2 procent van de stemmen. D66 zakte verder in naar een niveau van iets meer dan 4 procent.

In 1983 klom de PvdA gestaag omhoog naar een niveau van ongeveer 34 procent. In die periode zakte het CDA weg naar circa 25 procent. waarmee deze partij maar iets boven de VVD uitkwam. D66 was volkomen weggezakt na het vertrek van Terlouw.

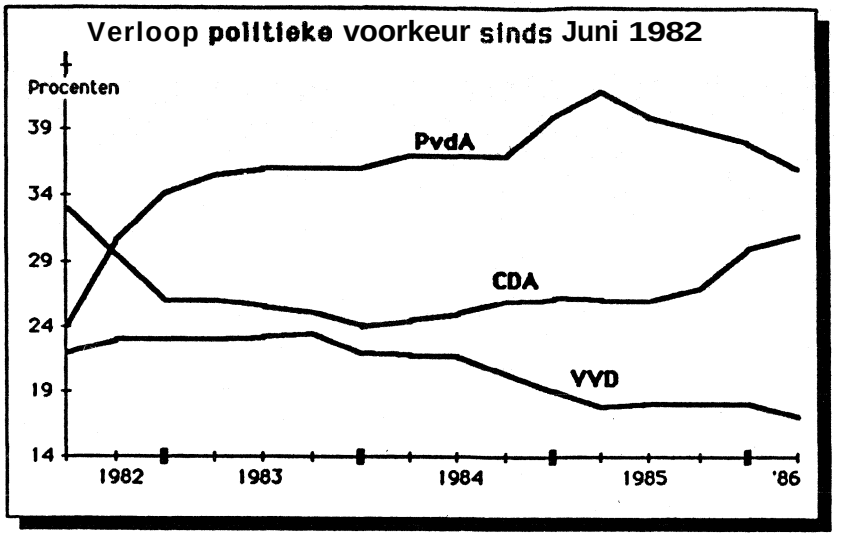
De PvdA steeg in 1984 naar het niveau van 37 procent. In die periode stabiliseerde het CDA op een niveau van 26 procent en begon de VVD te dalen naar een niveau van 20.

In de tweede helft van 1984 begon de PvdA te stijgen naar een niveau van circa 42 procent (mei 1985). In die periode handhaafde het CDA zich op het niveau van 26 procent en zakte de VVD verder weg. De overige partijen lieten weinig verschuivingen zien.

Na de zomer van 1985 begon de PvdA te dalen. Het CDA klom langzaam uit het dal omhoog. terwijl de VVD steeds verder wegzakte De peilingen van begin 1986 laten een PvdA zien op het niveau van 36 tot 37 procent, het CDA tussen de 30 en 32 en de VVD rondom de 17.

Na de terugkomst van Van Mierlo in juli 1985 zien we D66 snel terugkeren op het niveau van de Tweede-Kamerverkiezingen van september 1982 (ruim 4 procent).

Bij de kleinere partijen valt het wegzakken op van de CPN naar een dieptepunt. De Centrumpartij behaalt eind 1983 een rccordscore. Met 3 procent zou deze partij in omvang de vierde kunnen zijn. Medio 1984 zet zich een forse

(Het Parool)

daling in naar een niveau rondom de verkiezingsuitslag van 1982
Met deze uitgangspositie werd dan ook een verkiezingsuitslag voorspeld, waarbij ten opzichte van de genleenteraadsverkiezingen van 1982 de PvdA fors zou gaan winnen en de VVD en de CPN de grootste verliezers zouden worden. Een voorspelling die vrijwel geheel is uitgeknmen

Deelname buitenlanders

Het Nederlands centrum voor buitenlanders (NCB) heeft de indruk dat Marokkanen in Nederland slechter naar de stembus zijn gekomen dan andere buitenlanders. Dat opkomstcijfer zou te maken hebben met de uitspraak van de Marokkaanse koning Hassan I1 dat hij deelname aan de gemeenteraadsverkiezingen niet wenselijk vindt
Koning Hassan had deze uitspraak gedaan op 7 maart op een bijeenkomst met de internationale pers in Marakesh ter gelegenheid van de herdenking van de 25ste verjaardag van zijn troonsbestijging.
Het NCB heeft een eenvoudig telefonisch onderzoek onder 500 buitenlanders in Utrecht en Rotterdam gehouden. Daaruit bleek dat in die steden meer dan 80 procent van de buitenlanders op de PvdA zou hebben gestemd. In Utrecht weigerde overigens de helft van de buitenlanders aan het onderzoek mee te werken.

Aantallen buitenlanders gerangschikt naar nationaliteit (CBS per 1 januari 1983)

1. Turkije	155.579
2. Marokko	111.329
3. Bondsrepubliek Duitsland	44.821
4. Groot-Brittannië en Noord-ierland	40.703
5. België	23.619
6. Spanje	20.702
7. Italië	20.277
8. Joego-Slavië	12.232
9. Verenigde Staten van Amerika	10.371
10. Suriname	9.803
11. Indonesië	9.175
12. China	8.750
13. Portugal	7.867
14. Frankrijk	7.008
15. staatloos	5.740
16. Pakistan	4.929
17. Griekenland	4.043
18. Oostenrijk	3.249
19. Tunesië	2.813
20. Japan	2.645
21. India	2.332
22. Canada	2.235
23. Ierland	2.128
24. Polen	2.008
25. Egypte	1.983
26. Zwitserland	1.867
27. Australië	1.792
28. Israël	1.781
29. Zweden	1.307
30. Singapore	1.293
31. Noorwegen	1.258
32. Denemarken	1.172
33. overige	31.899
Totaal	558.710

waarvan 317.647 mannen en 241.063 vrouwen

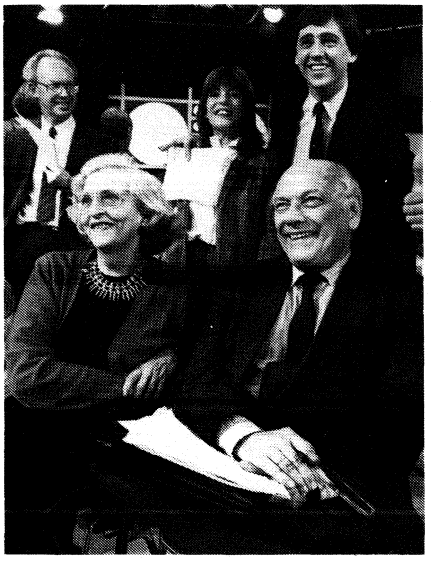
Lijst gemeenten met meer dan 3.000 buitenlanders (CBS per 1 januari 1984)

1. Amsterdam	77.139
2. Rotterdam	54.588
3. Den Haag	35.973
4. Utrecht	20.813
5. Eindhoven	10.758
6. Enschede	10.202
7. Zaanstad	7.960
8. Arnhem	6.996
9. Haarlem	6.734
10. Nijmegen	6.696
11. Tilburg	6.470
12. Dordrecht	5.833
13. Breda	5.225
14. Hengelo	4.946
15. Almelo	4.838
16. Schiedam	4.782
17. Den Bosch	4.753
18. Leiden	4.506
19. Maastricht	4.477
20. Alkmaar	4.459
21. Deventer	4.331
22. Heerlen	4.329
23. Amersfoort	4.109
24. Apeldoorn	4.096
25. Venlo	3.854
26. Vlaardingen	3.726
27. Hilversum	3.723
28. Kerkrade	3.590
29. Gouda	3.395
30. Delft	3.167
31. Groningen	3.135
32. Bergen op Zoom	3.114
33. Oss	3.061
34. Roermond	3.039
Subtot. 34 gemeenten	338.817
Bereik	63%

Uit een onderzoek in opdracht van de NOS van enkele weken eerder bleek dat twee derde van de Turken en Marokkanen in Nederland van plan waren te gaan stemmen. De belangstelling lag lager bij Italianen (57%), Spanjaarden (47%) en Chinezen (25%) De onderzoekers stuitten op het probleem dat in Turkse en Marokkaanse huishoudens vooral de mannelijke gezinshoofden antwoord op de vragen geven.
De Indonesische ambassade heeft Indonesiërs in Nederland herinnerd aan een wet uit 1958 die het deze mensen verbiedt deel te nemen aan verkiezingen buiten Indonesie.
In zeker twintig gemeenten zijn migranten als raadslid verkozen. Het merendeel van hen vcrtegenivoordigt de PvdA die van alle partijen de meeste buitenlanders, Surinamers en Antillianen had gekandideerd. De eerste migrante die zeker was van haar zetel was de Turkse socialiste Sekil Arda die in Enschede werd verkozen
Behalve mevrouw Arda zullen er komende vier jaar nog acht andere Turken in gemeenteraden vertegenwoordigd zijn, zes namen de PvdA en twee namens het CDA. Op lijsten van de PvdA zijn voorts drie Marokkanen, twee Surinamers, een Joegoslavische en een Portugees gekozen.
De kleine linkse partijen hebben nu één Surinaams raadslid, Tara Oedrayraj Singh Varma in Amsterdam.
Een exclusief buitenlandse partij behaald een zetel. In Oss wist de Turkse Akay 3,1 procent van de stemmen te halen.
Het Nederlands centrum buitenlanders (NCB) beschouwt dit resultaat als een ,,redelijk succes" omdat er nauwelijks meer migranten op verkiesbare plaatsen stonden. Volgens het NCB is het echter slechts een stap op de goede weg.
Verscheidene Belgische kandidaten zijn er in Zeeuws-Vlaanderen in geslaagd een zetel in de gemeenteraad te bemachtigen. Eugene Rammelaere die in Aardenburg met een eigen lijst kwam, komt met een zetel in de raad. Walter Goethals die in Terneuzen op een onverkiesbare plaats op de CDA-lijst was gezet. behaalde zoveel voorkeursstemmen dat ook hij een zetel krijgt. Ook de Belgische lijsttrekker van Links Perspectief Terneuzen, A. van Himme werd gekozen.

Reacties

,,De PvdA heeft ruim gewonnen; die vindt als oppositiepartij kennelijk gehoor bij ontevredenen." reageerde CDA-lijsttrekker en minister-president Lubbers op de grote winst van de PvdA bij de gemeenteraadsverkiezingen.
Daarmee wekte hij de woede op van de tweede man van de PvdA, Wim Kok, zodat de avond van de plaatselijke verkiezingen meteen in het teken kwam te staan van de stembusstrijd op 21 mei. ..Beneden de maat", riep Kok. Lubbers moest volgens hem ,,ruiterlijk toegeven" dat de PvdA ,,een prachtige uitslag heeft gemaakt".
Lubbers van zijn kant, bij een CDA-verkiezingsfeest in de Haagse Pulchri Studio, keerde zich geïrriteerd tegen de PvdA: ,,Ik heb zojuist voorzitter Max van den Berg van die partij gehoord. en dat was toch echt de voorzitter van een oppositiepartij. Al dat overdrijven, die halve waarheden, nee, dat leek nog nergens op."
..Een slecht verliezer", was de reactie van Van den Berg, ..een wat royaler erkenning van de winst van de PvdA en het verlies van het CDA was wat ruiterlijker geweest."
In het Amsterdamse Stedelijk Museum, waar de PvdA-top de stembus-overwinning vierde, maakte Kok ook meteen duidelijk dat de PvdA bij de komende kabinetsformatie geen voorkeur heeft voor het CDA boven de VVD. ,,Alser uitgesloten moet worden, moeten anderen dat maar doen. Wij doen dat niet", aldus Kok.
Den Uyl waarschuwde zijn feestvierende partijgenoten voor een overwinningsroes. Op 21 mei zal de PvdA het moeten hebben van diegenen die gisteren nog zijn thuisgebleven, zei hij. Onder hilariteit riep hij op ,,dehonderdduizenden uit hun huizen en hokken te halen".

De TK-fractievoorzitters van de VVD en PvdA. Nijpels en Den Uyl, met echtgenotes, nemen in de NOS-studio kennis van de verkiezingsuitslagen.

..We moeten de winst van vandaag omzetten in de aanval van morgen."
Lubbers feliciteerde Den Uyl met de grote overwinning van de PvdA: ,,Dit is leuk voor hem; hij heeft het heel goed gedaan." Maar ook over het resultaat van zijn eigen CDA was Lubbers tevreden; de doelstelling straks op 50 Kamerzetels uit te komen is zeer dicht genaderd. Bij de vorige Kamerverkiezingen behaalde het CDA er 45, en sinds het uittreden van Scholten en Dijkman zijn er nog 43 over.
Tegenover het forse verlies van het CDA in het zuiden moet volgens Lubbers winst elders in het land staan en hij verwacht die vooral op het platteland. ,,De PvdA is typisch een grotestedenpartij aan het worden", aldus Lubbers. die dit wel ,,een aardige taakverdeling" vond. Het verlies van regeerpartner VVD is voor Lubbers ,,geen reden in zak en as te zitten". ,,Het verlies is niet dramatisch. De VVD is geleidelijk gegroeid tot een peil van 26 tot 28 zetels, en daar zitten ze nu op."
Trouwens, ook in het verkiezingscentrum van de liberalen zelf, in De Flint te Amersfoort, zat men niet in de put, al was er voor een hoerastemming ook geen aanleiding. ,.De VVD heeft beter gepresteerd dan in de opiniepeilingen", meende lijsttrekker Nijpels, ,,en dat is een geweldige opsteker." En deze uitslag, hoe slecht voor de VVD ook, is volgens Nijpels altijd nog beter dan de laatste Kamerverkiezingen onder zijn voorganger Wiegel.
De peilingen van ANP en NOS, waar Nijpels zich op beriep, lijken echter nogal onbetrouwbaar, zoals ook blijkt uit de berekeningen van onderzoeker Maurice de Hond. In Krasnapolsky in Amsterdam, waar D66 zijn verkiezingsfeest vierde, merkte ook lijsttrekker Van Mierlo op dat de gegevens op het televisiescherm niet konden kloppen: ,.Moet je kijken: D66 en PvdA boeken veel meer winst dan uit dit staatje blijkt. Dat kan natuurlijk niet."
Bij de D66-ers kon de vreugde niet op; landelijk gezien was er geen sprake van een nederlaag en in de Amsterdamse raad werd zelfs een zetel gewonnen. Toch speelde ook voor Van Mierlo het landelijke resultaat de hoofdrol. .,Is de coalitie al in gevaar?" vroeg hij onrustig heen en weer lopend. ,,De landelijke campagne moet nog beginnen". zei hij opgewekt. ..We zitten alweer landelijk op zeven Kamerzetels, dat is fantastisch. En ook al hebben CDA en VVD wellicht nog een meerderheid, na vanavond staat zo vast als een huis: Nederland is politiek in beweging." Daarvoor verwees Van Mierlo niet alleen naar de doorbraak van de PvdA in het zuiden van het land. maar ook naar de tweede wederopstanding van zijn eigen D66. ,,We horen er weer bij."
De kleine rechts-christelijke partijen GPV en RPF liepen al vooruit op een zodanige achteruitgang van CDA en VVD bij de verkiezingen van 21 mei, dat de coalitiepartners hun steun nodig hebben Zowel Schutte (GPV) als Leerling (RPF) spraken hun bereidheid uit CDA en VVD aan de meerderheid te helpen.
De lijsttrekkers van de kleine linkse partijen PSP, PPR, CPN en EVP weten hun achteruitgang aan het feit. dat dc raadsverkiezingen zo sterk in het teken stonden van het landelijk gevecht tussen de grote partijen. (ANP. Inter/View, Het Parool, NRC/H'blad, Trouw).

FRANKRIJK

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS BEGIN DEC. 1984

Sinds begin dec. 1984 deden zich in Frankrijk o.m. de volgende ontwikkelingen voor (vor. ber. pag. 19812 e.v.):

Mitterrand over zijn beleid t.a.v. het buitenland

Op 16 december 1984 lichtte president Mitterrand op de televisie zijn buitenlandse politiek toe, die volgens de president beoordeeld diende te worden op de lange duur en op afstand. Men moest wachten op het einde van de film om het verhaal te begrijpen, aldus de president.
Mitterrand zei dat hij tegen de militarisatie van de ruimte was en onderstreepte dat hij was gesteld ,,op een goede relatie met de Sowjet-Unie".
Ten aanzien van Tsjaad verklaarde hij dat hij wilde .,uitkomen op de bevrijding van het land door middel van een constante druk", maar hij zei dat Frankrijk geen oorlog zou voeren om de Libiërs uit het noorden van Tsjaad te verjagen.
Op 26 februari 1985 zei de nieuwe minister van buitenlandse zaken Dumas op een symposium van het Amerikaanse blad International Herald Tribune dat het Amerikaanse Strategische Defensie Initiatief (een plan voor de ontwikkeling van een in de ruimte gestationeerd defensiesysteem -red.) aantrekkelijk is omdat het uitzicht biedt op de eliminering van een nucleaire holocaust". Hij voegde eraan toe: ,,Voorlopig echter zal er een machtsevenwicht bestaan en zullen de Britse en Franse strategische wapens nog 20 tot 25 jaar van betekenis zijn omdat elk defensiesysteem in de ruimte nog niet honderd procent effectief zal zijn."

Fontaine nieuwe *directeur*/hoofdredacteur Le Monde

Nadat de vergadering van redacteuren het vertrouwen in hem had opgezegd, kondigde de directeur/hoofdredacteur van het dagblad Le Monde, André Laurens, op 20 december 1984 aan dat hij per 31 maart 1985 ontslagnam. Zijn financiële saneringsplan voor de noodlijdende kwaliteitskrant was afgewezen

Op 18 januari 1985 benoemde de algemene vergadering van aandeelhouders André Fontaine tot opvolger van Laurens Fontaine kreeg 89 procent van de stemmen t w 890 van dc 1 000 aandelen Drie dagen later trad hij in functie

André Fontaine kwam in 1947 bij de in 1944 opgerichte Le Monde werken, werd in 1961 hoofd van de redactie buitenland cn publiceerde sindsdien vele boeken. waarvan zijn Geschiedenis van de Koude oorlog en ..Un Seul Lit pour deux Reves" het bekendst werden
Terwijl Fontaine intussen benoemd was tot adjunct-hoofdredacteur van Le Monde, sloeg hij in 1979 een aanbod van de toenmalige president Giscard d'Estaing af om ambassadeur van Frankrijk in Peking te worden. Fontaine geldt als een zeer vooraanstaande specialist in Frankrijk op het gebied van de buitenlandse politiek.

Op 31 mei 1985 keurden de aandeelhouders van Le Monde een door Fontaine opgesteld reddingsplan goed. Het gebouw van de krant aan de Rue des Italiens zou worden verkocht, het personeel met een vijfde (250) worden verminderd, salarissen met 10 procent worden beknot en verder zou er een kapitaalinjectie van buitenaf worden gegeven.
Volgens Fontaine zou dat geld afkomstig zijn van lezers, institutionele beleggers en bepaalde ,,belangeloze" vrienden van de krant.

Gratieverlening Toumi Djaïdja

Op 21 december 1984 verleende president Mitterrand onder andere gratie aan de wegens roof veroordeelde Toumi Djaïdja, afkomstig uit wegens rellen beruchte torenflats in de buurt van Lyon.
Toumi Djaïdja was de leider van de mars tegen het racisme eind 1983 (pag. 54812-1984) van o.m. Algerijnse en Franse jongeren door heel Frankrijk en was daarna langdurig door de president ontvangen. Sindsdien was de jongeman een held en woordvoerder tegelijk geworden van de Algerijnen van de tweede generatie, de zogenaamde ,,beurs".
De gratieverlening leidde tot een storm van protest van rechtse partijen en vakbonden van politie en rechters. De vakbond van beroepsrechters toonde zich ,,geschokt" en noemde het presidentiële besluit ,,een onaanvaardbare verloochening van de politie en de rechterlijke macht alsmede van het vonnis dat zojuist is geveld". Toumi Djaïdja zelf hield vol dat hij onschuldig was.

Verlaging basisrente. Frankrijk blijft bij *bezuinigingsbeleid*. Inflatie, handelsbalans en werkloosheid in *1984*. *Maatregelen* tegen de werkloosheid

Op 9 januari 1985 verlaagden de banken hun basisrente aan hun beste klanten van 12 tot 11,5 procent. Die renteverlaging was het antwoord van minister Bérégovoy op het aandringen van de Socialistische Partij op een economische injectie.
Een dag later verklaarde premier Fabius met nadruk dat hij het economische bezuinigingsbeleid niet zou veranderen om bij de parlementsverkiezingen van 1986 stemmen te winnen, ondanks de werkloosheid die in 1985 van 10,5 tot 11 procent zou stijgen.
Sprekend voor een vergadering van ondernemers onder auspiciën van het economische maandblad *L'Expansion* maakte de premier duidelijk dat hij een ,,strenge voortzetting van een restrictief monetair en fiscaal beleid'' voorstond.
Fabius riep de ondernemers op te investeren waar zij maar konden, aangezien dat het zwakste punt bleek en ook voor de volgende maanden nog een daling van de investeringen werd voorzien. Hij kondigde nieuwe initiatieven aan voor scholing en herscholing van werklozen, vooral op het gebied van de informatica.
Op 14 januari toonde de regering zich verheugd over haar succes in de strijd tegen de inflatie en het handelstekort. De inflatie was in 1984 uitgekomen op 6,7 procent (het laagste niveau sinds 1971), terwijl die in 1983 nog 9,3 procent had bedragen (pag. 550/2-1984). Het tekort op de handelsbalans was van 93,5 rnrd franc in 1982 en 48,9 rnrd in 1983 teruggelopen tot 19,8 rnrd in 1984.
De werkloosheid daarentegen was in 1984 met 13,3 procent gestegen, zodat het land eind 1984 bijna 300.000 werklozen meer telde dan eind 1983. Na correctie seizoensinvloeden bedroeg het aantal werkzoekenden eind 1984 2.400.800.

Op 16 januari verklaarde ook president Mitterrand tijdens een interview op de TV dat ,,men moet volharden in de soberheid'' ondanks ,,de schandvlek van de werkloosheid'' en hij deed een beroep op de ,,tolerantie'' en de ,,moed'' van de Fransen. Tijdens het interview sprak de president o.m. over Nieuw-Caledonië, het binnenlandse beleid, de economie en over particuliere televisie.
Op 29 januari kondigde minister Bérégovoy aan dat de inkomstenbelasting in 1986 met drie procent omlaag zou gaan.

Op 18 februari verklaarde premier Fabius dat voor eind 1985 200.000 jongeren tussen de 16 en 21 jaar door gemeenten en andere openbare instellingen aangenomen moesten worden om nuttig werk te verrichten (voor werken van collectief nut. travaux d'utilité collective. TUC). Voor die tijd was het streven geweest 100.000 jongeren zo'n arbeidsplaats te verschaffen.
Op 20 februari aanvaardde de ministerraad maatregelen die deeltijdarbeid moesten aanmoedigen, m.n. voor langdurig werklozen.

Verliezen voor *Renault*. Nieuwe topman

Op 23 jan. 1983 benoemde de ministerraad Georges Besse, algemeen president-directeur van het metaalbedrijf Péchiney. een staatsbedrijf, tot president van de Renault-groep. Twee dagen eerder had het het automobielconcern, eveneens een staatsbedrijf, bekendgemaakt dat Bernard Hanon als president van Renault was afgetreden. Hanon werd verantwoordelijk gesteld voor de verliezen van Renault, die over 1984 naar schatting tussen de acht rnrd en 10 mrd franc bedroegen. Bij Péchiney werd Bernard Pache de opvolger van Besse.

In een op 19 okt. 1984 gepubliceerd rapport, dat een commissie onder leiding van de industrieel François Dalle had opgesteld in opdracht van de regering, stond dat, om te bereiken dat de noodlijdende automobielindustrie in Frankrijk er weer bovenop kwam, er in de komende jaren 74.000 arbeidsplaatsen moesten verdwijnen. Verder zou de overheidssteun aan het staatsbedrijf Renault en het particuliere Peugeot-concern aanzienlijk moeten worden vergroot.

Op 23 apr. 1985 maakte Renault bekend dat het verlies over 1984 was uitgekomen op 12,5 rnrd Franc.
Op 17 juni kondigde de directie van Renault aan dat in 1985 en 1986 21.000 van de 98.000 arbeidsplaatsen moesten verdwijnen.
Op 29 aug. 1985 blokkeerde de communistisch georiënteerde vakbond CGT die al herhaalde malen het transport per trein van machines uit de Renault-fabriek in Douai naar een Spaans filiaal had bemoeilijkt, met een vijftigtal nieuwe auto's, afkomstig van Renault, gedurende ongeveer vier uur de Champs-Elysées in Parijs.
Met de actie wilde de vakbond protesteren tegen het economische beleid van de regering. Volgens de CGT maakte het kabinet het ,,industriële gereedschap'' kapot door o.m. een verlegging van de produktie naar landen met lagere lonen zoals Spanje en Portugal.
De bond wees erop dat een toenemend deel van die buitenlandse produktie in Frankrijk werd ingevoerd.
Op 15 oktober maakte de CGT een eind aan een op 8 oktober begonnen bezetting van de Renault-fabriek in Le Mans, hoewel geen van de eisen van de bond was ingewilligd.
Op 21 oktober werd ook het werk hervat in Billancourt. waar leden van de CGT, de fabriek sinds 10 oktober bezet hielden.
Op 24 oktober hield de CGT een ,,nationale actiedag''. Aan de oproep tot een algemene staking werd weinig gehoor gegeven, maar in Parijs namen wel meer dan 25.000 personen deel aan een manifestatie van de CGT.

Invoering computers op scholen. *Herzien leerplan voor basisscholen*

Op 25 jan. 1985 kondigde premier Laurent Fabius een ,.informatica-plan voor allen'' aan en hij benadrukte dat ,,de komende generaties de best geïnformeerden in onze geschiedenis moeten zijn''.
De regering was van plan voor eind 1985 alle scholen en onderwijsinstellingen van computers te voorzien. Daarvan zouden er 100.000 afkomstig zijn van Franse fabrikanten. Door dit projekt van twee rnrd franc zou Frankrijk op het gebied van het computeronderwijs op scholen één van de meest vooraanstaande landen ter wereld worden, aldus Fabius op een persconferentie.

Op 13 februari presenteerde minister van onderwijs Chevenement een hervorming van het leerplan voor lagere scholen die een terugkeer naar het traditionele onderwijs inhield. Prioriteit zou worden gegeven aan de verwerving van kennis en aan het leren lezen en rekenen.

Ontploffing in kolenmijn

Op 25 febr. 1985 werden 22 mijnwerkers gedood en raakten 103 andere mijnwerkers gewond bij een ontploffing in de kolenmijn Simon van Houillères du Bassin de Lorraine (HBL),bij Forbach. Oorzaak van de ramp was de explosie van mijngas.
De mijnwerkersbonden reageerden fel op het ongeluk en CGT, CFDT en CFTC riepen op tot een staking bij HBL op 4 maart teneinde een betere beveiliging van de mijnen te verkrijgen.

Kantonnale verkiezingen

Op 10 maart 1985 vond de eerste ronde van de kantonnale verkiezingen plaats, waarbij de oppositie 57,4 procent van de stemmen behaalde (waarvan 16,55 procent voor de neo-gaullistische RPR en 17,89 procent voor de centrumrechtse UDF) en links 41,44 procent (waarvan 24.58 procent voor de Socialistische Partij en 12,63 procent voor de Communistische Partij). Het extreem-

rechtse Front National kreeg 8,67 procent van de geldig uitgebrachte stemmen.

Ieder Frans department is ingedeeld in kantons Elk kanton stuurt één afgevaardigde voor zes jaar naar de ,,conseil général". het bestuur van het departemrnt Om de drie jaar vinden kantonnale verkiezingen plaats om de helft van het aantal leden van de ,,conseils généraux" te vernieuwen.
Als in een eerste ronde geen enkele kandiaat een absolute mrrrderheid behaalt. komt er een tweede ronde waaraan die kandidaten mogen deelnemen die ten minste 10 procent van het aantal uitgebracht stemmen kregen. Wie de meeste stemmen haalt in de tweede ronde, wordt gekozen. Meestal trekken slecht geplaatste kandidaten zich vrijwillig terug voor politiek verwante kandidaten die een betere kans maken
Sinds de door de socialisten ingevoerde decentralisatie hadden de voorzitters van de ..conseils géneraux in de departementen in principe alle bevoegdheden van de prefect in hande en de uitvoerende macht

Op 10 maart 's avonds riep de communistische partijleider Georges Marchais de communistische kiezers, die in de eerste ronde ,,hun afkeuring van de huidige politiek van de regering" hadden laten blijken, op, in de tweede ronde op de beter geplaatste kandidaat van links te stemmen. De socialisten hadden zich al eerder in deze zin uitgesproken. Daarmee stemde links toch voor links ondanks de zwaar wegende breuk tussen socialisten en communisten.
Nadat Jacques Chirac voor de RPR en Jean Lecanuet voor de UDF iedere terugtrekking ten behoeve van een kandidaat van het Nationale Front hadden geweigerd. verzocht de leider van het Front National, Jean-Marie Le Pen, op 13 maart zijn kandidaten zich terug te trekken daar, waar handhaving links zou bevoordelen.
Op 17 maart bevestigde de tweede ronde het succes van de oppositie: van de in totaal 2.044 zetels die op het spel stonden behaalde rechts er 1.350. Rechts won 381 zetels en extreem-rechts één zetel.

De linkse partijen, die het beter hadden gedaan dan verwacht, verloren op 22 en 25 maart het voorzitterschap van 10 van de 36 conseils généraux die ze voordien in handen hadden, maar wonnen het voorzitterschap in de Franse overzeese departementen Guadeloupe en Guyana. Voortaan leidde de oppositie 71 van de in totaal 100 departementen in Frankrijk en overzee.

Anti-racistische manifestatie

Na een oproep van de organisatie SOS-Racisme, de Beweging tegen racisme en voor vriendschap tussen de volkeren (Mouvement contre le racisme et pour l'amitié entre les peuples, MRAP) en talrijke politieke organisaties, vonden er op 26 maart 1985 in veel Franse steden anti-racistische manifestaties plaats uit protest tegen de moord op een jonge Marokkaan in de nacht van 20-21 maart in Menton.
Op 30 maart vond in Miramas (Bouches-du-Rhône) opnieuw een racistische misdaad plaats, ditmaal tegen-een jonge Algerijn.

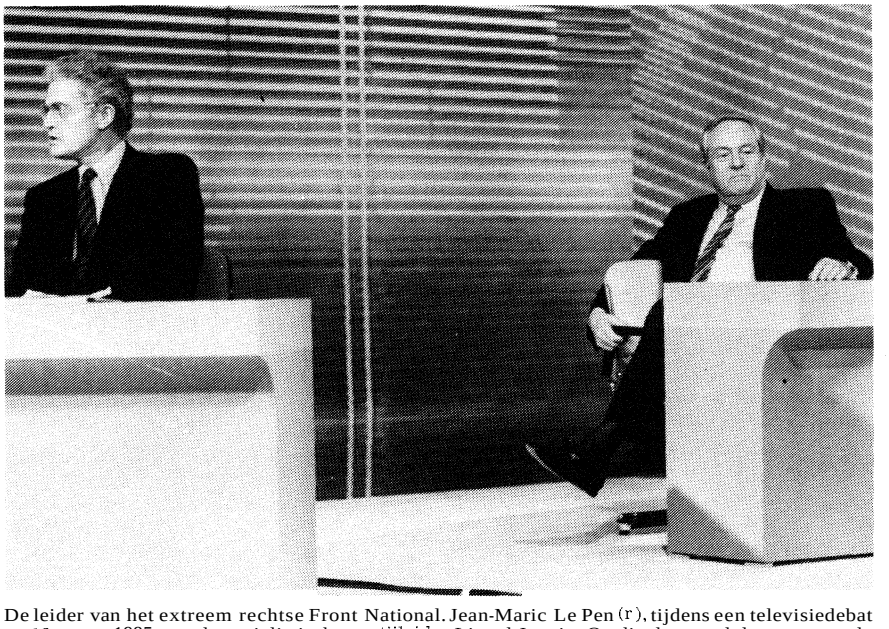
In het kader van een anti-racistische campagne had SOS-Racisme in vier maanden tijd bijna 500.000 badges verspreid met daarop de tekst „Touche pas à mon pote" („Kom niet aan mijn makker"). SOS-Racisme was in okt. 1984 ontstaan. Voorzitter was Harlem Désir, een Parijse student in de geschiedenis.

Op 15 juni 1985 waren zo'n 300.000 personen aanwezig bij een gratis concert op de Place de la Concorde in Parijs, georganiseerd door SOS-Racisme onder het motto ,,Touch pas a mon pote".

Invoering nieuw kiesstelsel leidt tot aftreden mznzster *Rocard*

Op 3 apr. 1985 kondigde minister van binnenlandse zaken en decentralisatie Pierre Joxe in de ministerraad aan dat de parlementsverkiezingen van 1986 in één ronde zouden plaatsvinden via een systeem van evenredige vertegenwoordiging op departementaal niveau, waarbij de restzetels zouden worden verdeeld volgens de methode van het ,,grootstegemiddelde" („à la plus forte moyenne"). De restzetels zouden op die manier naar de grootste partijen gaan. Sinds 1958 hanteerde Frankrijk bij verkiezingen een meerderheidssysteem (zoals bij de hiervoor genoemde kantonnale verkiezingen), dat tot een sterke polarisatie tussen links en rechts leidde.
Onder het nieuwe kiesstelsel zou er een kiesdrempel gelden van vijf procent en het aantal afgevaardigden in de Assemblée Nationale (de Franse Tweede Kamer) zou worden vergroot van 491 tot 577. Voortaan zou de Assemblée Nationale één afgevaardigde per 108.000 inwoners tellen.

Volgens het nieuwe systeem zouden de partijen kandidatenlijsten indienen in elk van de 100 departementen. Elk departement vormde een kiesdistrict. Zetels zouden worden verdeeld naar gelang het aantal stemmen dat elke partij in elk department kreeg. Lijsten die minder dan vijf procent van de stemmen behaalden kregen geen zetel.
De hoofdzaak was dat wanneer een departement bijvoorbeeld tien parlementszetels mocht bezetten ook de partij die in dat departement maar 20 procent van de stemmen had gehaald twee zetels kreeg. Het nieuwe systeem gaf dus in vele departementen ook de kleine partijen een kans.
Dit in tegenstelling tot het in 1958 door De Gaulle ingevoerde meerderheidssysteem dat leidde tot een polarisatie tussen links en rechts. Dat systeem noopte tot samenwerking tussen partijen die ongeveer gelijkgezind waren. Wie in de eerste ronde meer dan vijftig procent van de stemmen (de absolute meerderheid) had behaald, was meteen gekozen. Was dit niet het geval, dan volgde een tweede ronde.
Nu was het meestal zo dat een kandidaat die in de eerste ronde een slecht resultaat had behaald zich voor de tweede ronde terugtrok ten behoeve van een beter geplaatste kandidaat van ongeveer gelijke politieke gezindheid. Deze laatste kreeg in de tweede ronde dan de stemmen van de minder goed geplaatste kandidaat erbij. Op die manier ontstond een sterke polarisatie tussen links en rechts, die leidde tot een duidelijke meerderheid in het parlement en een stabiele regering.
Bij een stelsel van evenredige vertegenwoordiging trad die tweedeling veel minder snel op en werd de kans op wisselende coalities groter. De Vierde Republiek (1946/1947-1958) versleet 21 kabinetten.

De leider van het extreem rechtse Front National. Jean-Maric Le Pen (r), tijdens een televisiedebat op 10 maart 1985 met de socialistische partijleider Lionel Jospin Op die dag vond de eerste ronde van de kantonnale verkiezingen plaats

De verandering in het kiesstelsel was

De op 4 april 1985 afgetreden minister van landbouw Michel Rocard (l.) en zijn opvolger Henri Nallet na de overdracht van de landbouwportefeuille op 5 april.

de maanden daarvoor in Frankrijk onderwerp van verhitte debatten geweest, waarbij de oppositiepartijen president Mitterand ervan beschuldigden de hervorming van het kiesstelsel door te voeren om de Socialistische Partij bij de verkiezingen van maart 1986 te behoeden voor een desastreuze nederlaag (het rechtse blok was meer verdeeld dan het linkse).
Verder hadden de tegenstanders van een evenredig kiesstelsel als voornaamste inhoudelijke bezwaar, dat daarmee het institutionele bouwwerk van de Vijfde Republiek werd ondermijnd. Pijlers van het systeem zijn een krachtige positie van de president en een duidelijke, stabiele meerderheid. Het stelsel van evenredige vertegenwoordiging vergrootte volgens de oppositie de kans op wisselende coalities. De invoering van het nieuwe kiesstelsel stuitte niet alleen op kritiek van de oppositie, maar ook op kritiek van socialisten, communisten en links-radicalen.
De regering voerde echter aan dat het nieuwe kiesstelsel democratischer was en dat door de invoering daarvan een van de verkiezingsbeloften van Mitterrand was ingelost.

Uit protest tegen de door de regering voorgestelde invoering van het nieuwe kiesstelsel, diende minister van landbouw Michel Rocard op 4 april zijn ontslag in. Een dag later werd hij vervangen door Henri Nallet, die op het Elysée technisch adviseur op het gebied van de landbouw was.

Op 6 april schreef Rocard in Le Monde dat uitsluitend de ,,overtuiging" dat het voorgestelde kiesstelsel ,,niet passend" is voor Frankrijk hem ertoe had gebracht a£te treden. De ,,diepgaande veranderingen", die zich in Frankrijk voltrokken, maakten ,,dat ons land behoefte heeft aan een vastberaden leiding". Zonder ,,stabiliteit" is ,,geen enkele doelmatigheid" mogelijk, zo meende de oud-bewindsman.

Hij noemde het meerderheidssysteem te ,.rauw". maar de evenredige vertegenwoordiging ,,te gevaarlijk", en was daarom ,,gecharmeerd" van het idee van Mitterrand om enige evenredige vertegenwoordiging ,,druppelsgewijs" aan het districtenstelsel toe te dienen (zoals aanvankelijk in de bedoeling had gelegen).
Om drie redenen was hij tegen de voorgestelde evenredige vertegenwoordiging. Ten eerste omdat de kiezers geen invloed meer hadden op de keus van degene die hen zou vertegenwoordigen zoals bij het meerderhcidssysteem wel het geval was De kiezer moest maar afwachten wat voor regering er uit de bus zou rollen, terwijl hij nu van te voren wist welke keus hij maakte.
Ten tweede achtte hij het gevaar groot dat de neo-gaullistische RPR geneigd zou zijn bepaalde thema's over te nemen van extreem-rechts, omdat Chirac en de zijnen de stemmen uit die hoek nodig zouden hebben. terwijl zij volgens Rocard bij het bestaande systeem om het extreem-rechtse Nationale Front heen konden.
Ten derde liep de uitvoerende macht het gevaar van verzwakking omdat zij direct afhankelijk werd van de fracties in de Assemblée Nationale. ,,Weet wel dat je de werkloosheid niet bestrijdt met een wekelijkse bijeenkomst van fractievoorzitters", zo schreef Rocard. Hij merkte tenslotte op dat hij een principiële keus had gemaakt omdat hij de wijziging van het kiesstelsel gevaarlijk achtte voor de staatsinrichting en dus voor het algemeen belang.

In *Le* Monde van 10 april reageerde de socialistische partijleider Lionel Jospin op het artikel van Rocard. Hij benadrukte dat het niet aan de socialisten was de instituties van de Vijfde Republiek te verdedigen en dat zij zelfs moesten proberen ze ,,zo mogelijk te veranderen".
Op 10 april aanvaardde de ministerraad twee wetsontwerpen die betrekking hadden op de verkiezing van Afgevaardigden in de Asseinblée Nationale, en een ander met betrekking tot de ,,conseillers régionaux" (leden van de regionale raden), die net als de Afgevaardigden op 16 maart 1986 zouden worden gekozen via het systeem van evenredige vertegenwoordiging. De ambtstermijn van de ,,conseillers régionaux" bedroeg zes jaar.
Op 23 april stemde de Nationale Vergadering over een motie van wantrou- en, ingediend door de oppositionele RPR en UDF. De motie kreeg echter slechts 160 van de 246 benodigde stemmen.
De dag daarna werden een motie van niet-ontvankelijkheid en een motie om het wetsontwerp inzake het nieuwe kiesstelsel niet in behandeling te nemen afgewezen, evenals een motie waarin werd gevraagd het ontwerp in een referendum aan het volk voor te leggen. Deze motie werd vanaf het spreekgestoelte verdedigd door de gaullistische oud-premier Michel Debré en oud-president Valéry Giscard d'Estaing, die voor de eerste keer sinds zijn terugkeer in het parlement intervenieerde.
Op 26 april werd de invoering van het nieuwe kiesstelsel goedgekeurd dankzij de stemmen van alle socialisten, twee links-radicalen en één niet-ingeschrevene. De communistische Afgevaardigden en de overige links-radicalen onthielden zich van stemming.

Op 26 juni keurde de Assemblée Nationale in derde en laatste lezing definitief de in totaal vijf wetsontwerpen tot herziening van het kiesstelsel goed.

Wapenleveranties in 1984 op recordhoogte

Op 15 apr. 1985 deelde minister van defensie Charles Hernu mee dat Frankrijk in 1984 twee maal zoveel wapentuig had verkocht dan in 1983. Dankzij miljardenbestellingen uit Saoedi-Arabië en Aboe-Dhabi had Frankrijk in 1984 voor 61,8 mrd franc wapens verkocht tegen 29,1 mrd franc in 1983 en 41,6 mrd in 1982.

(*NRC/H'blad, Volkskrant,* Le Monde)

ZUIDOOST-AZIE EN VERRE OOSTEN

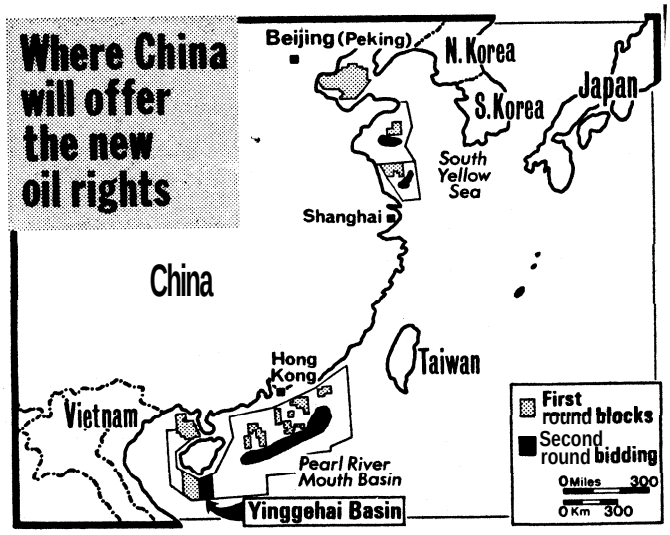
CHINA

ECONOMISCHE BETREKKINGEN MET HET BUITENLAND
OLIEWINNING

De uitbreiding en modernisering van China's energiesector zorgden in 1983 en 1984 voor een groot aantal buitenlandse investeringen. Eind 1983 hadden 27 oliemaatschappijen uit 9 landen contracten getekend voor het winnen van olie binnen een gebied van 150.000 vierkante kilometer in de Zuidchinese Zee en in het zuiden van de Gele Zee. Daarbij was door de buitenlandse maatschappijen in totaal 490 miljoen dollar geïnvesteerd, en door de Chinezen 4 miljoen dollar.

Het eerste contract voor buitengaatse olieexploratie in China ging in mei 1983 naar een consortium onder leiding van British Petroleum Het consortium kreeg 5 gebieden toegewezen van in totaal 16.576 vierkante kilometer.
Begin augustus kreeg Occidental Petroleum Corporation als eerste Amerikaanse oliemaatschappij concessies voor olie- en gasexploratie voor de kust van China. De voorzitter van de raad van bestuur van Occidental, Armand Hammer, maakte bekend dat de maatschappij zou optreden als leider van een consortium in twee blokken in de Zuidchinese Zee ter hoogte van Kanton. Volgens hem duidden de resultaten van seismisch onderzoek erop dat er in de blokken voor miljarden dollars aan olie was te vinden.
Op 23 augustus tekenden de Britse Shell Exploration (China)Ltd. en Esso China (dochter van de Amerikaanse Exxon Corporationj een contract voor de exploratie van twee gebieden van bij elkaar ruim 5270 vierkante kilometer in de Zuidchinese Zee bij Hongkong. Geologen binnen en buiten China beschouwden de Zuidchinese Zee en vooral de blokken die aan Esso en Shell waren toegewezen als zeer veelbelovend
Op 5 september kreeg een consortium, bestaande uit de Japanse oliemaatschappijen Japan National Oil Corp. en Idemitsu Oil Development Co. Ltd., de Amerikaanse Natomas (Far East) Ltd. en de Britse Cluff Oil PLC. concessies voor gezamenlijke olie-exploratie voor de zuidelijke en noordelijke kusten van China.
Op 15 november kon een groep Amerikaanse, Australische en Spaanse maatschappijen (Sun Orient Exploration Co., Pennzoil Far East Co., Ampol Exploration Co. en de Hispanica de Petroleos S.A.) een contract tekenen voor de exploratie van twee gebieden in de Golf van Beibu in de Zuidchinese Zee.
Begin december tekenden twee Amerikaanse maatschappijen (Texaco Orient Petroleum en Chevron Overseas Petroleum) en een Italiaanse (Agip Ltd.) contracten voor de opsporing van olie en gas in de bodem van de Zuidchinese Zee en de Gele Zee. Aan de drie maatschappijen werd de exploratie van een gebied van 3189 vierkante kilometer in de Zuidchinese Zee uitbesteed. op ongeveer 270 kilometer ten zuidoosten vari Kanton Aan Texaco en Chevron samrn werd de exploratie van een gebied van 2000 vierkante kilometer in het zuiden van de Gele Zee opgedragen, op ongeveer 280 kilometer ten noorden van Shanghai Het was voor het eerst dat Amerikaanse maatschappijen in beide delen van de Chinese kustwateren mochten gaan boren.

Hoewel de oliemaatschappijen weinig bekend maakten over het verloop van de onderhandelingen waren waarnemers van mening dat deze moeizaam waren verlopen en van Chinese zijde hard waren gevoerd. In het standaardexploratieverdrag was opgenomen dat de buitenlandse ondernemingen de volledige kosten van het zoeken naar olie voor hun rekening zouden nemen én dat zij, waar dit mogelijk was, moesten samenwerken met plaatselijke bedrijven.
De buitenlandse maatschappijen verplichtten zich er ook toe Chinese werknemers een zodanige opleiding te geven, dat zij in staat zouden zijn de produktie over te nemen wanneer de verdragen afliepen.
De in februari 1982 opgerichte China National Offshore Oil Corporation (CNOOC), een afdeling van het ministerie van chemische industrie, kon volgens het contract bovendien aanspraak maken op een belang van 51 procent in de exploitatie van de reserves.
Deskundigen schatten dat in de periode tot 1990, het jaar waarin volgens de Chinese regering de eerste noemenswaardige produktie te verwachten was, voor meer dan 50 miljard dollar in de buitengaatse olie-industrie geïnvesteerd zou moeten worden.
Het persbureau *Xinhua* maakte op 30 maart 1984 bekend dat volgens Qin Wencai, hoofd van de CNOOC, China bereid was nieuwe joint venture-contracten aan te gaan. en dat de oliecontracten herzien zouden worden om de voorwaarden voor de buitenlandse oliemaatschappijen gunstiger te maken.
De aankondiging werd door waarnemers gezien als een reactie op de heersende ontevredenheid bij de oliemaatschappijen over de contractvoorwaarden tot dan toe, en over de bureaucratie die sterk was toegenomen sinds de Chinezen drie nieuwe oliemaatschappijen hadden opgericht. Deze maatschappijen hadden elk de verantwooordelijkheid over een of meer van de gebieden waar naar olie werd geboord (de Zuid-Huanghai oliemaatschappij over het zuiden van de Gele Zee, de Oost-Nanhai oliemaatschappij over het grootste deel van de Zuidchinese Zee, en de West-Nanhai oliemaatschappij over de gebieden rond het eiland Hainan en in de Golf van Tonkin). Een consortium, dat blokken in elk van deze gebieden had, moest derhalve met alle drie de maatschappijen contact onderhouden.
Op 21 november 1984 nodigde China voor de tweede maal oliemaatschappijen uit de hele wereld uit in te schrijven op exploratieconcessies voor olie en gas in de wateren voor de Chinese kust. In deze tweede ronde werden vier nieuwe gebieden aangewezen. Het eerste bevond zich in het Yinggehai-bekken ten zuidoosten van het eiland Hainan in de Zuidchinese Zee en omvatte 13.300 vierkante kilometer. Details over de overige drie gebieden – in de monding van de Parelrivier en in het zuiden en noorden van de Gele Zee – zouden later worden vrijgegeven. De vier nieuwe exploratieblokken omvatten bij elkaar een oppervlakte van 100.000 vierkante kilometer.
Volgens de CNOOC waren de nieuwe gebieden aantrekkelijker dan de gebieden uit de eerste inschrijvingsronde, waarin in totaal 40 exploratieblokken werden uitgegeven. Ook waren de standaardcontracten enigszins gewijzigd om een grotere flexibiliteit mogelijk te maken in de onderhandelingen

Olie- en gasgebieden voor de Chinese kust, die in twee inschrijfrondes ter exploratie werden aangeboden. (Financial Times)

en om de buitenlandse ondernemingen in staat te stellen een redelijke winst te maken Deze wijziging was bedoeld om maatschappijen aan te moedigrn vaart te zetten achter de exploratie en ontwikkeling van grote velden, als zij die mochten vinden. maar eveneens van minder veelbelovende kleinere velden Onder de contracten voor de eerste ronde kon in feite alleen winst worden gemaakt op hele grote vondsten.
Een woordvoerder van de CNOOC ontkende dat de resultaten van de boringen tot dan toe teleurstellend waren geweest. Hij wees erop dat van de dertien bronnen die in de monding van de Parelrivier waren geboord. er drie olie en gas hadden opgeleverd. Een van deze bronnen (van Esso-Shell) produceerde 429 ton ruwe olie per dag.
Op 30 januari 1985 bood de CNOOC 18 nieuwe blokken ter exploratie aan, waarvan er 12 in de monding van de Parelrivier gelegen waren en 6 in de Zuidchinese Zee.

Volgens Chen Bingqian, een woordvoerder van de CNOOC, hadden 22 buitenlandse oliemaatschappijen concessies gekocht op de in november 1984 aangeboden blokken in het Yinggehai-bekken. Chen legde er nog eens de nadruk op dat de onderhandelingsvoorwaarden aanzienlijk soepeler waren geworden.
Op diezelfde dag werd bekend dat het consortium, waartoe Agip, Texaco, Chevron en de Chinese Oost-Nanhai maatschappij behoorden, een kleine reserve van zware, ruwe olie had aangeboord in de Zuidchinese Zee.

Kolenwinning

De China National Coal Development Corporation (CNCDC) sloot in april 1984 een contract met de Amerikaanse oliemaatschappij Occidental Petroleum Corporation voor de ontwikkeling van een dagbouwmijn bij Pingshuo in de provincie Shanxi in het noorden van China. De mijn moest een jaarproduktie van 15 miljoen ton krijgen. De totale investeringskosten werden op 640 miljoen dollar geraamd, waarvan 240 miljoen door Peking zou worden opgebracht.
De produktie maakte deel uit van een grootscheeps programma om de kolenproduktie, die in 1983 715 miljoen ton bedroeg en daarmee 70% van de Chinese energiebehoefte dekte, nog voor de eeuwwisseling te verhogen tot 1,2 miljard ton.

Opslag nucleair afval

Begin februari 1984 werd bekend dat de Chinese autoriteiten faciliteiten hadden aangeboden voor de opslag van radioactief afval uit West-Europa. De Chinezen hadden begin januari voor het eerst over de opslagmogelijkheden gesproken bij een bezoek aan Frankfurt. Dit was kort nadat China op 1 januari lid was geworden van het Internationaal Agentschap voor Atoomenergie (IAEA) (zie pag. 142/2). De Chinezen lieten vertegenwoordigers van de Westduitse industrie weten dat zij bereid waren 4000 ton nucleair afval op te slaan op basis van een contract voor de rest van deze eeuw. Met het aanbod zou een bedrag gemoeid zijn van 5,45 miljard dollar.

Drie Westduitse ondernemingen. Alfred Hempel KG, Nukem GmbH en Transnuklear GmbH, tekenden op 15 januari een intentieverklaring waarbij zij zich verplichtten als agenten van China en als bemiddelaars voor de verzameling en het vervoer van nucleair afval naar de Volksrepubliek op te treden. Een woordvoerder van de ondernemingen verklaarde dat het nog jaren kon duren voor alle problemen opgelost waren en de onderhandelingen tot concrete resultaten zouden leiden.

China, dat erover dacht het radioactief afval op te slaan in de Gobi-woestijn, was het eerste land ter wereld dat zichzelf aanbod als een ,,nucleair vuilnisvat" voor andere landen.

Nucleaire samenwerking

Tijdéns een bezoek van de Chinese vice-premier Li Peng aan West-Duitsland werd op 9 mei 1984 een akkoord getekend voor nucleaire samenwerking tussen China en de Bondsrepubliek. Het akkoord had betrekking op samenwerking bij onderzoek, technologie, veiligheid, planning en de mogelijke bouw van kerncentrales en onderzoeksreactoren en had een looptijd van vijftien jaar.
Op 8 juni 1984 maakte een woordvoerder van de Belgische regering bekend dat België en China gingen samenwerkingen op het gebied van de nucleaire technologie. De overeenkomst was het gevolg van een ontmoeting kort daarvoor tussen de Belgische minister van economische zaken Eyskens en de Chinese vice-premier voor economische zaken en handel Jia Sai. Een groep Belgische functionarissen en zakenlieden zou in China gaan praten over samenwerking bij de bouw van drie tot vijf kerncentrales.

In Peking liet een functionaris van het centraal comité van de communistische partij, Gu Mu, op 8 juni weten, dat China bereid was diverse tegemoetkomingen te doen om investeringen en hoogwaardige technologie uit het buitenland aan te trekken.
De partijfunctionaris zei dat investeerders die hoogwaardige technologie meebrachten, een deel van hun produkten konden verkopen op de Chinese markt en dat buitenlandse ondernemingen een eigen bedrijf in China mochten vestigen. Buitenlandse bedrijven die meer dan dertig miljoen dollar investeerden hoefden slechts vijftien procent belasting te betalen.
De uitrusting en de bouwmaterialen die voor gezamrnlijke projecten werden geïmporteerd, zouden vrij zijn van invoerrechten. Dat gold eveneens voor produkten die voor de export waren bestemd. aldus Gu.

Op 15 juni schreef de Washington Post dat tussen de Verenigde Staten en de Volksrepubliek China ernstige moeilijkheden waren ontstaan over het nieuwe nucleaire samenwerkingsakkoord dat in april tijdens het bezoek van president Ronald Reagan aan Peking was afgesloten (zie pag. 289/1 e.v.'84).
Om een verdere verspreiding van nucleaire wapentechnologie te verhinderen. hadden de Amerikanen de Chinese regering om meer garanties gevraagd, maar deze had daar afwijzend op gereageerd. Volgens gegevens van de Amerikaanse inlichtingendienst zouden de Chinezen Pakistan hebben geholpen bij zijn kernwapenprogramma, en had de Amerikaanse regering tegen deze achtergrond besloten het verdrag, dat Peking in staat stelde kernreactoren en nucleaire technologie in de VS te kopen, nog niet aan het Congres voor te leggen.

Tijdens Reagans bezoek aan Peking hadden de Amerikanen genoegen genomen met de verklaring van de Chinese premier Zhao Ziyang dat de Volksrepubliek andere landen niet zou helpen bij de ontwikkeling van kernwapens. Aangezien de tekst in de Chinese partijkrant Volksdagblad was afgedrukt. waren de Amerikanen ervan uitgegaan dat Zhao's toezegging kracht van wet had en hadden zij het niet nodig gevonden aan de Chinezen schriftelijke garanties te vragen.
Volgens de Washington Post hadden de Amerikanen de kwestie van de garanties ook bij het bezoek van de Chinese minister van defensie, Zhang Aiping, aan Washington (zie pag. 19211 e.v.)ter sprake gebracht. maar had deze elke verdere concessie verontwaardigd van de hand gewezen.

De Pakistaanse minister van buitenlandse zaken, Yaqub Khan, verklaarde op 17 juni in Londen dat de suggestie dat Pakistan profijt zou trekken van de voorgenomen overdracht van Amerikaanse nucleaire technologie aan China, volkomen onjuist was. Pakistan kreeg volgens hem noch van China, noch van enig ander land hulp voor zijn nucleair programma, dat overigens uitsluitend vreedzame doeleinden diende.
Op 18 augustus 1984 meldde het Engelstalige Chinese dagblad China Daily dat China een contract had ondertekend voor de aankoop van controle-apparatuur voor een kernenergiecentrale bij het Westduitse bedrijf Kraftwerk Union, een dochter van Siemens. De apparatuur zou volgens de krant gebruikt worden om toezicht te houden op de splijtstofstaven.
In westerse commerciële kringen werd de waarde van de Chinese markt voor kernenergie geschat op tien a twintig

miljard dollar. De volksrepubliek wilde in het jaar 2000 tien kernenergiecentrales hebben om daarmee de produktiedoelstelling van 10.000 megawatt aan nucleair vermogen te verwerkelijken. Men was al begonnen met de aanleg van twee centrales, die beide drukwaterreactoren zouden krijgen.
Een centrale van 300 megawatt, die in 1989 klaar moest zijn, werd aangelegd in de buurt van Shanghai en zou bijna geheel van Chinese makelij zijn. De tweede centrale kwam bij Daya Bay in de provincie Guangdong en zou worden gefinancierd. gebouwd en gebruikt in samenwerking met Hongkong.
Op 11 oktober ondertekenden China en Brazilië een samenwerkingsovereenkomst op het gebied van kernenergie. Het akkoord, dat al in augustus was geparafeerd tijdens het bezoek van de Chinese minister van buitenlandse zaken, Wu Xueqian, aan Brazilië (zie hierna), voorzag in de uitwisseling van technologie, onderzoeksgegevens en personeel ten behoeve van kernenergie voor vreedzaam gebruik.

Buitenlandse schuld

In december 1983 werden in het blad China Finance voor het eerst cijfers gepubliceerd over China's buitenlandse schulden. China's totale schuld aan IMF, Wereldbank en aaii Japan bedroeg eind september 3 mrd dollar. Dit bedrag was exclusief de korte termijn-schulden, die door bankiers geraamd werden op 1 a 2 mrd dollar.
China's reserves aan buitenlandse valuta bedroegen eind 1983 14.3 miljard dollar (3 miljard dollar meer dan in 1982).

Volgens het bureau voor statistiek had China in 1983 1.96 miljard dollar opgenomen aan buitenlands kapitaal, waarvan 1,05 miljard in de vorm van leningen en de rest in de vorm van directe investeringen.

MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN WU XUEQIAN IN LATIJNS-AMERIKA

Tijdens een reis door Latijns-Amerika bezocht de Chinese minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian tussen 1 en 15 augustus 1984 achtereenvolgens de landen Mexico, Venezuela, Argentinië en Brazilië.

Mexico

Van 1 tot 4 augustus verbleef Wu in Mexico, waar hij ontmoetingen had met zijn ambtgenoot Bernardo Sepulveda Amor en met president Miguel de la Madrid.

Volgens de Chinese minister waren veel spanningen in de wereld te wijten aan de agressie en interventie van de supermachten in de Derde wereldlanden, hetgeen een ernstige bedreiging vormde voor een vreedzame ontwikkeling van die landen. Hij wees op het grote belang van de Noord-Zuid-dialoog en betreurde het dat de Noord-Zuidtopconferentie in het Mexicaanse Cancun in 1981 niet tot positieve resultaten had geleid (zie pag. 721/1 e.v.-'81).
Wu betuigde ook steun aan de eisen van Latijns-Amerikaanse landen om een lagere rentevoet, betere terugbetalingsvoorwaarden voor hun schulden van 350 miljard dollar en betere toegang tot de markten van de industrielanden.

Venezuela

Op 4 augustus reisde Wu Xueqian door naar Venezuela, waar hij sprak met president Jaime Lusinchi en minister van buitenlandse zaken Isidoro Morales Paul.
Een belangrijk onderwerp van de besprekingen vormde de situatie in Midden-Amerika. De Chinese minister verklaarde ervan overtuigd te zijn dat het Contadora-vredesplan voor Midden-Amerika de beste mogelijkheid bood tot een oplossing van de conflicten in dit gebied. Het plan van de Contadora-groep (een samenwerkingsverband van Mexico, Panama, Columbia en Venezuela) was gebaseerd op non-interventie, onderhandelingen en de terugtrekking van buitenlandse troepen en adviseurs, hetgeen ook standaardthema's waren in de Chinese buitenlandse politiek.
Wu en zijn collega Morales kwamen overeen informatie uit te wisselen op het gebied van oliewinning en landbouwtechnologie.

Argentinië

Van 8 tot 10 augustus verbleef Wu in Argentinië, waar hij besprekingen voerde met president Raul Alfonsin en minister van buitenlandse zaken Dante Caputo.
Wu toonde zich daarbij optimistisch over de verdere ontwikkeling van de bilaterale betrekkingen en betuigde steun aan de houding van Argentinië en van andere Latijns-Amerikaanse landen met betrekking tot de schuldenproblematiek. Naar zijn mening had het Internationaal Monetair Fonds niet het recht landen met schulden tot een rigoreuze bezuinigingspolitiek te dwingen of zich te mengen in de binnenlandse aangelegenheden van die landen.
Wu herhaalde tegenover president Alfonsin China's steun voor de Argentijnse aanspraken op de Falklandeilanden, maar onderstreepte met een stille wenk naar Hongkong dat de kwestie moest worden opgelost door middel van onderhandelingen met Groot-Brittannië.
Ter afsluiting van zijn bezoek tekende de Chinese minister een akkoord tot culturele samenwerking met Argentinië en sprak hij de hoop uit op vastere banden tussen de twee landen.

Brazilië

Van 11 tot 15 augustus bezocht Wu Xueqian Brazilië, waar hij onder meer een ontmoeting had met president Joao Baptista de Oliveira Figueiredo. In een gesprek met zijn ambtgenoot Ramiro Saraiva Guerreiro verklaarde Wu dat China een uitbreiding van de samenwerking met de Latijns-Amerikaanse landen zag als een gunstige bijdrage aan de Zuid-Zuidsamenwerking en aan de stabiliteit van de wereldvrede
Aan het slot van zijn bezoek parafeerde Wu overeenkomsten. die betrekking hadden op de nucleaire samenwerking tussen beide landen en op de opening van consulaten in Sao Paulo en Shanghai.

Commentaar

In een commentaar op Wu's rondreis door Latijns-Amerika schreef Willem van Kemenade in het *NRC/H'blad* (14-8-'84):

Over één probleem. dat een belangrijk thema achter de schermen in Wu's besprekingen moet zijn geweest, is geen enkel openbaar woord geuit: de diplomatieke aanwezigheid van Taiwan in Latijns-Amerika. Taiwan is nergens ter wereld nog zo sterk vertegenwoordigd als in Midden-Amerika.
De Chinese nationalisten hebben nog ambassades in alle zes Middenamerikaanse landen. inclusief revolutionair Nicaragua, en verder in de Dominicaanse Republiek, Bolivia. Uruguay en Paraguay. De afgelopen jaren heeft Taiwan nog diplomatieke betrekkingen gevestigd met drie ministaatjes in de Caraïbische Zee.
De Sandinisten zouden de Taiwanese ambassade in Managua – volgens nooit bevestigde berichten overigens – niet hebben gesloten op aandrang van de Sowjet-Unie en Cuba die geen ambassade van de Volksrepubliek ter plaatse wilden.
Taiwan heeft landhervormings-, landbouw- en medische teams in een aantal landen en geeft uitgebreide militaire hulp aan Guatemala en El Salvador. Bovendien wordt in Taipei gewerkt aan een systematisch particulier investeringsprogramma voor ,,anti-communistische weder-opbouw" in Midden-Amerika.
Gestreefd wordt naar een samenwerkingsvorm met de Verenigde Staten. maar aangezien er geen diplomatieke betrekkingen met Washington meer bestaan is dat probleinatisch.
Latijns-Amerika is overigens het enige werelddeel waar China's handelsvolume groter is dan dat van Taiwan– twee miljard tegen anderhalf miljard dollar Cuba is hier China's grootste handelspartner met 380 miljoen dollar. gevolgd door Brazilië.
Minister Wu heeft tegenover vertegenwoordigers van de 130.000 man sterke Overzeese Chinese gemeenschap van Sao Paulo gesproken over de noodzaak van vreedzame hereniging met Taiwan. Maar hij heeft nergens openlijk aanstoot genomen aan de diplomatieke positie van Taiwan op het continent. Dat wijst erop dat de zaak gevoelig ligt en dat de landen waar Taiwan nog stevig genesteld zit. niet van zins zijn met de anti-communistische Chinese broeders te breken. Chinees geduld lijkt de beste manier voor de Volksrepubliek om zijn diplomatieke positie in Latijns Amerika verder te versterken.

Onderminister Zhu op Cuba

Begin augiistus bracht de Chinese onderminis-

ter van buitenlandse zaken, Zhu Qizhen. een vierdaags bezoek aan Cuba
Minister Wu Xueqian verklaarde op een persconferentie in Buenos Aires (11 augustus) dat tijdens de gesprekken van zijn onderminister in Havanna gebleken was dat de Volksrepubliek China en Cuba betere wederzijdse betrekkingen wilden op het gehied van handel en cultuur en een betere samenwerking op technisch gebied.
Volgens waarnemers demonstreerde het bezoek van Zhu aan Cuba China's flexibiliteit en bereidheid om ook met de meest onvriendelijke bondgenoten van de Sowjet-Unie de relaties uit te breiden
Volgens een Cubaanie diplomaat wilde zijn land eveneens betere betrekkingen en meer handel. maar zouden de relaties koel blijven wegens de Chincsc kritiek op Cuba's hulp aan nationale bevrijdingsbewegingen en andere Derde wereldlanden De Cubanen waren jarenlang door China veroordeeld als ..subhegemonisten" wegens hun militaire optreden in Afrika en Middrn-Amerika

PRESIDENT LI XIANNIAN IN ROEMENIE EN JOEGO-SLAVÈ

De Chinese president Li Xiannian bracht van 20 tot 29 augustus 1984 een officieel bezoek aan Roemenië. waar hij de festiviteiten bijwoonde rond de 40ste verjaardag van de bevrijding van dat land van de Nazi-bezetting.
Het bezoek ging gepaard met een felle aanval door China op Sowjet-leider Konstantin Tsjernenko, die volgens het Chinese Volksdagblad sinds hij een half jaar eerder aan de macht was gekomen een anti-Chinese campagne voerde.Li, wiens bezoek door het Roemeense persbureau Agerpres een ,,grote politieke gebeurtenis" werd genoemd, werd in Boekarest door een menigte van duizenden mensen begroet.
President Nicolae Ceausescu deed samen met zijn Chinese collega een beroep op zowel de Verenigde Staten als de Sowjet-Unie de onderhandelingen over ontwapening te hervatten en te stoppen met de plaatsing van nucleaire middellange afstandsraketten.
Volgens Agerpres prees Li de Roemeense buitenlandse politiek en zijn onafhankelijke opstelling binnen het Warschaupact. Naar zijn mening hadden alle staten het recht te kiezen voor hun eigen revolutionaire weg en hun eigen sociaal-economische stelsel en vormden de socialistische landen daar geen uitzondering op. China was voor ,,gelijkheid van alle staten en tegen een hegemonistische machtspolitiek".

Bezoek aan *Joego-Slavië*

Op 29 augustus kwam president Li in Joego-Slavië aan, waar hij eerst enkele dagen doorbracht op het eiland Brioni en de republieken Slovenië en Kroatië bezocht.
Op 2 september opende hij in Zagreb een grote tentoonstelling van Chinese kunst, en een dag later vloog hij naar Belgrado, waar hij begroet werd door president Veselin Djuranovic.
Tijdens een banket ter ere van de Chinese president verklaarde Djuranovic dat het Joegoslavische volk vastbesloten was het stelsel van socialistisch zelfbestuur verder te ontwikkelen en zowel de eenheid van het land als het principe van een blokvrije buitenlandse politiek te handhaven.

Li wees in een rede op de nauwe banden die op grond van overeenkomstige revolutionaire ervaringen en idealen van beide volken tussen hen ontstaan waren China zou samen met Joego-Slavië en andere vredelievende landen blijven strijden tegen machtspolitiek, vóoi beëindiging van de u apenwedloop en voor rechtvaardigere internationale economische verhoudingcn.
Gedurende zijn verblijf, dat op 5 september werd afgesloten, had Li Xiannian ook ontmoetingen met de Joegoslavische partijleider Ali Sukrija en met de president van de republiek Servie, Dusan Ckrebic.

LI XIANNIAN BEZOEKT SPANJE. PORTUGAL EN MALTA

Na een privé-bezoek van twee dagen aan het eiland Mallorca begon de Chinese president Li Xiannian op 12 november 1984 aan het officiële gedeelte van zijn tiendaagse Zuideuropareis, die hem naar Spanje, Portugal en Malta voerde.

Spanje

President Li, die onder meer vergezeld werd door minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian en onderminister van economie en handel Zhen Tuobing, werd op het vliegveld van Madrid verwelkomd door koning Juan Carlos en premier Felipe Gonzales met wie hij later besprekingen voerde
Tijdens een banket te zijner ere verklaarde Li dat zijn bezoek aan Spanje in het teken stond van wederzijds begrip en bevordering van de samenwerking Tussen Spanje en China bestonden geen wezenlijke belangenconflicten en China wilde de contacten met Spanje graag uitbreiden
Ook streefde zijn land naar beëindiging van de geschillen met de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie en trachtte het historische problemen door middel van vreedzame onderhandelingen op te lossen Li wees in dit verband op de regeling met Engeland van de kwestie Xianggang/Hongkong (zie pag 625/ 1 e v - 84) en sprak de hoop uit dat ook over de kwestie Gibraltar een vreedzame regeling zou worden getroffen.
Li had tijdens zijn verblijf ontmoetingen met Spaanse parlementariërs en ondernemers en met twee vertegenwoordigers van de Spaanse communistische partij, Gerardo Iglesias en Dolores Ibarruri.

Op 15 november ondertekenden Wu Xueqian en zijn Spaanse collega Fernando Moran Lopez een verdrag over bilaterale samenwerking op het gebied van onder meer energie. machinebou . mijnbouw. telecommunicatie. elektronica en verkeer, voor welk doel een speciale commissie voor economische en industriële samenwerking zou worden ingesteld.
Verder kwamen beide landen overeen consulaten te openen in Shanghai en Barcelona.

De Chinese president Li Xiannian en zijn vrouw poseerden tijdens het galadiner samen met hun gastheer. koning Juan Carlos, en diens vrouw koningin Sophia.

Portugal

Van 16 tot 19 november bracht president Li een bezoek aan Portugal, waar hij sprak met president Antonio Eanes en premier Mario Soares.

In een rede sprak Li Xiannian lof uit over de Portugese revolutie van 1974, die de voorwaarde had geschapen voor betere betrekkingen tussen Portugal en andere landen. Zowel China als Portugal stonden volgens hem voor de taak hun economie te ontwikkelen en de levensstandaard van hun bevolking te verhogen.

Minister Wu verklaarde op een persconferentie op 17 november dat voor de kwestie Aomen/Macao vroeg of laat een vreedzame oplossing gevonden zou worden.

Malta

Op 19 november reisde de Chinese president door naar Malta. Tijdens zijn vierdaagse bezoek aan het eiland had hij besprekingen met president Agatha Barbara en premier Dominic Mintoff. President Barbara wees in een toespraak op de duurzame, goede betrekkingen tussen beide landen en noemde China een van de beste vrienden van haar land.

Li prees het Maltezer volk vanwege zijn eeuwenoude traditie van verzet tegen buitenlandse agressie. De Chinese regering steunde Malta in zijn strijd voor vrede en stabiliteit in het Middellandse Zeegebied.
Aan het slot van zijn bezoek werd de Chinese president onderscheiden met het erelidmaatschap van de republiek Malta, de hoogste onderscheiding van het land.

ANTI-MISDAADCAMPAGNE

De mensenrechtenorganisatie Amnesty International publiceerde op 26 september 1984 een rapport, waarin zij China beschuldigde van grootscheepse schendingen van mensenrechten. In het 130 pagina's tellende rapport riep Amnesty de Chinese regering op alle burgers die vanwege hun geloof gevangen zaten vrij te laten, alle politieke gevangenen eerlijke processen te garanderen en de doodstraf af te schaffen. Volgens de organisatie waren gedurende de eerste zes maanden van de in augustus 1983 gestarte campagne tegen de misdaad (zie pag. 126/2 e.v.) vijfduizend tot tienduizend mensen geëxecuteerd en vele tienduizenden gearresteerd.

Amnesty wist niet hoeveel gevangenen er in China werden vastgehouden wegens hun politieke overtuiging, maar zei dat het aantal in de duizenden kon lopen. Veel politieke processen waren achter gesloten deuren gevoerd. Het rapport meldde dat politieke gedetineerden, onder wie leden van de Democratische beweging die in 1978 en 1979 ijverden voor een democratischer China, rooms-katholieke priesters en Tibetaanse activisten, soms jarenlang werden vastgehouden in heropvoedingskampen, zonder dat er een aanklacht was ingediend of een proces was gevoerd. Ook waren gevallen bekend waarin gevangenen langdurig geïsoleerd zaten opgesloten, dagen- of wekenlang geboeid werden gehouden en geslagen werden.

In een reactie op de beschuldigingen verklaarde een woordvoerder van het ministerie van justitie dat er in China geen politieke gevangenen waren. Slechts diegenen, die de staatsveiligheid ondermijnden en zich bezig hielden met subversieve activiteiten, werden volgens het wetboek van strafrecht als ,,contra-revolutionairen''beschouwd.

Persconferentie

Op 14 november 1984 gaf het ministerie van openbare veiligheid voor het eerst een persconferentie. Woordvoerder Wang Jingrong verklaarde tegenover buitenlandse en Chinese journalisten, dat in de eerste twaalf maanden van de campagne tegen de misdaad in totaal 70.000 wetsovertreders door burgers aan de politie waren overgedragen. Nog eens 120.000 misdadigers hadden zich vrijwillig bij de autoriteiten gemeld. De laatsten werden ,,milder'' behandeld, waarbij ,,de nadruk lag op heropvoeding'', aldus Wang.

Hij zei dat de nieuwe harde aanpak van de misdaad had geleid tot een vermindering van het aantal misdrijven van acht tot vijf per 10.000 mensen. ,,Ineen groot land als het onze is het goed om een paar mensen te executeren als voorbeeld voor de rest'', legde Wang uit. Hij weigerde echter cijfers te verschaffen over het totale aantal geëxecuteerden of arrestanten.

In april '84 had een Chinese opperrechter verklaard dat de campagne hard nodig was, omdat de misdaad dermate was toegenomen dat de staat erdoor werd bedreigd. Volgens Wang lagen de oorzaken daarvan in de slechte invloed van de Culturele Revolutie (1966-1976) en in de toegenomen contacten tussen China en de buitenwereld.

Westerse en Aziatische diplomaten zagen echter een verband tussen de misdaadgolf en de verbetering van de levensomstandigheden als resultaat van de liberalisering van de economische politiek. Uit de bekendmakingen over executies – op aanplakbiljetten – bleek dat veel veroordeelden jonge werklozen waren. Sommigen waren veroordeeld wegens moord, maar anderen wegens zedenmisdrijven of gewapende overvallen.

INVOERING IDENTITEITSBEWIJZEN REHABILITATIE

Op 7 mei 1984 meldde het *Volks*-dagblad in Peking dat de Chinese regering had besloten geleidelijk een identiteitsbewijs in te voeren. Doel van de maatregel was volgens het blad ,,de betere bescherming van de rechten en de belangen van de burgers en tegelijkertijd versterking van het politieke evenwicht, de economische voorspoed en de maatschappelijke orde.''

Het identiteitsbewijs, dat zou worden uitgegeven door het ministerie van publieke veiligheid, werd eerst als proef ingevoerd in Peking. Uiteindelijk zouden alle Chinezen van zestien jaar en ouder zo'n bewijs krijgen, met uitzondering van leden van de strijdkrachten en van de politie, gevangenen en tewerkgestelden in het kader van de heropvoeding. Het bewijs zou ook afrekenen met de ontelbare aanbevelingsbrieven die de Chinezen nodig hadden om bijvoorbeeld trein- of vliegtuigbiljetten te kopen, een medisch onderzoek te ondergaan, een hotelkamer te huren of een kind in te schrijven op school.

Rehabilitatie

Het ministerie van openbare veiligheid maakte op 2 november 1984 bekend dat 78.327 Chinezen, die na de revolutie van 1949 waren vervolgd als rechtse elementen, officieel hun kwalificatie als ,,landeigenaren, rijke boeren, contra-revolutionairen of slechte elementen'' waren kwijtgeraakt.

Veel van de ongeveer 20 miljoen mensen, die oorspronkelijk in een van deze vier categorieën vielen, hadden in de jaren vijftig macht en eigendommen verloren en waren vernederd, gevangen gezet of vermoord, nadat de communisten de macht hadden overgenomen. Volgens het ministerie zaten nog 195 mensen gevangen of in een heropvoedingskamp, en waren alle andere betrokken Chinezen formeel dit negatieve etiket kwijtgeraakt.

(Voortzetting volgende aflevering)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

OPEC BESLUITELOOS

In verband met de sterke daling van de prijs voor ruwe olie in de eerste twee maanden van dit jaar (pag. 148/2 e.v.-1986) hadden de lidstaten van de OPEC een spoedvergadering belegd - hun 77ste conieerritie -, die op 15 maart in Genève was begonnen.
De prijsdaling van de olie was het resultaat van een beslissing van de OPEC zelf, genomen in dec. 1985. om het beleid van produktiebeperking en prijssteun los te laten en zich te richten op herstel van het marktaandeel van de OPEC. De vrijwel onmiddellijk daarop ingezette daling van de prijs van een niveau van rond de $28 per vat naar een niveau van $12 a $14 per vat eind febr. was klaarblijkelijk meer dan de OPEC bereid was te aanvaarden.
Aan de andere kant waren er bij het begin van de spoedvergadering nauwelijks tekenen van een eensgezind antwoord binnen de OPEC op de dramatische ontwikkelingen op de wereldmarkt voor ruwe olie. De standpunten van veel van de 13 OPEC-landen leken op dat moment onverzoenlijk.
De OPEC viel in twee kampen uiteen: er was een groep van landen (Algerije, Irak en Iran) die terug wilde naar de oude weinig succesvolle politiek van produktiebeperking en een categorie (onder aanvoering van Saoedi-Arabië) die vond dat tegen welke prijs dan ook olie geleverd moest worden ten einde een ,,redelijk" marktaandeel terug te winnen.
De OPEC had tot dan nog niet precies gedefiniëerd hoe groot dat aandeel zou moeten zijn.
Daar kwam nog bij, dat, als de OPEC het al eens zou kunnen worden over een beperking van hun gezamenlijke olieproduktie, dit voor niet-OPEC-producenten, zoals Groot-Brittannië en Noorwegen, geen consequenties zou hebben, zodat een eventueel OPEC-besluit ook geen verstrekkende gevolgen zou hebben voor de prijzen op de wereldoliemarkt.
Tijdens de OPEC-conferentie zou er ook overleg gevoerd gaan worden met een aantal niet bij de OPEC aangesloten olieproducerende landen - Mexico, Egypte, Angola, Oman en Maleisië, die positief gereageerd hadden op de uitnodiging van het oliekartel om gezamenlijk te praten over manieren om de daling van de olieprijs te stoppen -, maar Groot-Brittannië en Noorwegen bleven bij hun weigering om aan een dergelijk overleg deel te nemen.
OPEC-lid Indonesië zou tijdens het overleg proberen een conflict binnen de OPEC te voorkomen. De Indonesische minister Subroto zou voorstellen, dat de OPEC-landen overeenstemming zouden bereiken over een ,,faire" olieprijs van tussen de $20 en $25 per vat.

Verloop conferentie

Na twee dagen vergaderen in het weekeind van 15 en 16 maart was er nog geen uitzicht op een akkoord tussen de OPEC-landen In de ochtend van 17 maart besloten de ministers daarom hun problemen eerst maar eens voor te leggen aan een commissie van deskundigen
Sheik Yamani, de olieminister van Saoedi-Arabie legde in een interview met de Britse *Sunday Telegraph* van 16 maart de schuld van de olieprijsdaling geheel bij Groot-Brittannië Als de Britten geen medewerking zouden verlenen bij het controleren van de olieprijzen kon de prijs dalen tot $8 per vat en dan dieigde er een ramp
,,Er is maar voor enkele tientallen jaren olie in de wereld en daarom moet het zoeken voortgaan en daarvoor zijn inkomsten nodig' , aldus de Saoedische olieminister

Yamani beschuldigde de Britten ervan, dat ze in een te hoog tempo olie uit de Noordzee halen tegen prijzen, die de Britse schatkist miljarden aan inkomsten schelen , U moet nu een beslissing nemen, anders doet de natuur dat voor u ', voegde hij de Britten toe
Deze zomer al zullen volgens Yamani kleinere producenten in de Noordzee in moeilijkheden komen
Politieke onrust en ren financiële ineenstorting zijn andere dreigingen die Yamani voorzag als de olieprijzen laag zouden blijven
Toch hoopte hij na afloop van het beraad in Genève gesprekken met Engeland en Noorwegen te voeren Als er geen gezamenlijke actie komt kdn de olieprijs naai acht dollar dalen Ik zeg niet. dat het waarschijnlijk is, maar het is mogelijk

Het officiële Saoedische persbureau gaf echter op 18 maart een verklaring uit, waarin de weergave van de uitlatingen van sheik Yamani door de *Sunday* Trlegraph ,volkomen onwaar genoemd werd Volgens de Saoedische verklaring zou een .,ideale oplossing voor OPEC s problemen zijn dat elk OPEC-land zich zou houden aan de oude produktie-afspraken die neerkwamen op een totale produktie van 16 mln vaten Van een Britse bijdrage aan prijscontrole werd in de Saoedische verklaring niet gerept

Sheik Yamani (l.) uit het OPEC-land Saoedi-Arabie in gesprek met olieminister Abdel Hadi Kandil uit het niet-OPEC-land Egypte.

Weekblad 55ste jaargang No 2838 pag 41447 11462

Overigens had de Britse minister van financiën, Nigel Lawson, op dezelfde dag verklaard, dat ,,er absoluut geen sprake van is of is geweest, dat England zijn olieproduktie zal verlagen om een betere olieprijs zeker te stellen''. Olieminister Oteiba van de Unie van Arabische Emiraten reageerde hier weer op met te zeggen de hoop te hebben, dat Engeland op enig moment wel met de OPEC zou samenwerken, ,,op welke manier dan ook''.
De Noorse staatssecretaris Arild Rodland liet op 19 maart weten dat ook Noorwegen niet bereid was tot produktiebeperking op de manier, die de OPEC voor ogen stond. ..Wij zitten met 60 a 70 mln ton al onder ons produktieplafond van 90 mln ton per jaar'' zei hij. Als OPEC niet tot overeenstemming komt zal de prijs nog verder kunnen dalen, aldus Rodland.
Op 19 en 21 maart vond overleg plaats tussen OPEC en de vijf eerder genoemde olieproducerende niet-OPEC-leden. OPEC stelde deze landen voor, dat zij ong. 20% van hun produktie zouden ,,inleveren".
Het feit, dat de OPEC zelf nog geen akkoord bereikt had plus de eerdere uitspraken vanuit Engeland en Noorwegen maakten, dat deze vijf landen niet erg geneigd waren hierop positief te reageren. De woordvoerder van deze vijf landen, de Egyptische olieminister Abdel Hadi Kandil zei op 21 maart na het overleg op een inderhaast bijeengeroepen persconferentie, dat de OPEC eerst de eigen problemen moet oplossen. ,,Zijhebben ons tot nu toe ook nog geen solide voorstel gedaan'', zei Kadil.
De Venezolaanse minister Grisanti, voorzitter van de OPEC, zei later op de dag op de 21ste maart, dat de 13 OPEC-landen en de vijf in Genève vertegenwoordigde niet-OPEC-landen gezamenlijke actie wilden, waarvan produktiebeperking de belangrijkste was, om de olieprijzen weer omhoog te brengen naar $28 per vat. De vijf niet-OPEC-landen moesten echter volgens Grisanti zelf maar beslissen, welke maatregelen zij wilden nemen. Zij zouden niet gebonden zijn aan OPEC-beslissingen.
Op het moment, dat Grisanti sprak, had de OPEC zelf nog geen overeenstemming bereikt over een verdeling van een produktiebeperking over de aangesloten landen.

Slot conferentie. Geen resultaten

De vijf ministers uit de niet-OPEC-landen zijn op 22 maart uit Geneve afgereisd. De ministers uit de OPEC-landen hebben nog doorvergaderd tot en met 24 maart, maar braken toen de besprekingen af zonder dat een reëel akkoord was bereikt.

In het weekeind van 22 en 23 maart waren de OPEC-ministers het er in principe over eens geworden, dat de gezamenlijke olieproduktie van de OPEC met ca. 3 mln vaten per dag omlaag moest naar 14 mln vaten. Maar over de vraag hoe de inkrimping over de 13 lidstaten moest worden verdeeld bleven de conferentiedeelnemers verdeeld.
Landen van de harde lijn, zoals Iran en Libië eisten, dat Saoedi-Arabië het merendeel van de verlaging voor zijn rekening zou nemen. De Saoedi's echter stonden er op dat alle lidstaten evenredig met ong. 20% produktie zouden inleveren.
Vooral de tegenstellingen tussen Irak en Iran, die voor hun onderlinge oorlogvoering geen oliedollar kunnen missen, leken een OPEC-akkoord te blokkeren.
Op 24 maart besloten de ministers om hun conferentie af te breken en om voor overleg met hun regeringen naar hun respectieve hoofdsteden terug te keren. Voor 15 april was een nieuwe bijeenkomst van de OPEC geagendeerd.

Reacties

De oliemarkten zullen een chaos zijn zolang OPEC verdeeld is, zei sheik Yamani op 24 maart op een persconferentie. ,,Ik zie nu twee heel slechte weken'', aldus Yamani.

De oliemarkten van New York en Londen bevestigden op 24 en 25 maart zijn woorden. Geen produktiebeperking betekent overschotten en dus lagere prijzen was daar de redenering. Op de termijnmarkt in New York was zelfs sprake van ,,paniekverkopen''. De ruwe Brent-olie deed op een gegeven moment slechts $11,40 per vat, het laagste punt in 10 jaar.

Het valt te verwachten, dat ook de Westerse landen te lijden zullen hebben onder de verminderde draagkracht van de vroeger zo rijke OPEC-landen. Volgens het Amerikaanse effecten- en goederenhandelskantoor Salomon Brothers zullen de OPEC-landen, bij een olieprijs van $15 per vat, minder dan $50 mrd per jaar aan goederen en diensten invoeren. In 1985 importeerden die landen nog voor $110 mrd.

Ahmed Zaki Yamani, de olieminister van Saoedi-Arabië, was zeer pessimistisch: ,,We kunnen kennelijk niet met 16 mln vaten per dag leven, dus ik denk ook niet, dat we met minder kunnen leven'', zei hij op 26 maart. Hij achtte medewerking van niet-OPEC-landen essentieel om de olieproduktie te verminderen. (AP, Reuter, *NRC/H'blad, NZZ,* Le Monde, FAZ, The Financial Times, The Times)

OPEC

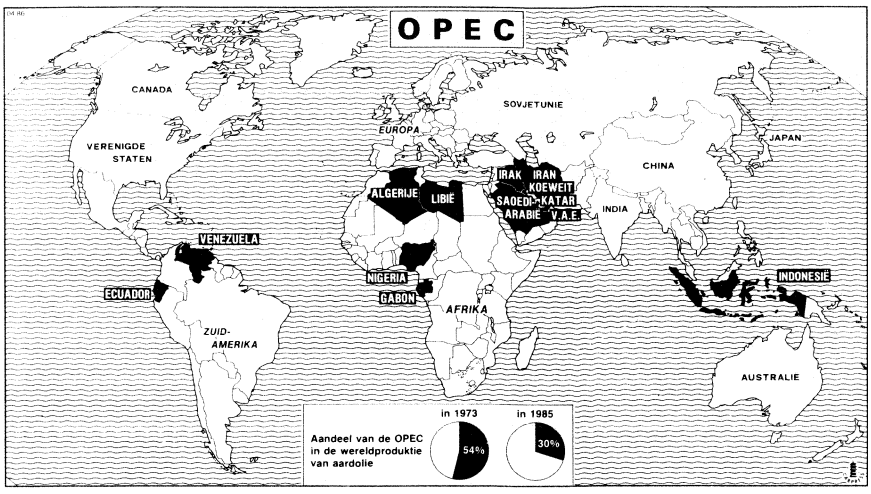
ONTWIKKELINGEN BINNEN OPEC NA OKT. 1984

Op pag. 148/2 e.v.-1986 is verslag uitgebracht van de sterke daling van de prijs voor ruwe olie, die zich in de eerste maanderì van dit jaar heeft voorgedaan, nadat de lidstaten van de OPEC in een vergadering begin dec. 1985 hadden besloten tot een koerswijziging: zij zouden hun produktiebeperkingen opheffen. die tot doel hadden de prijs voor olie te steunen: eerste oogmerk zou in het vervolg zijn het marktaandeel van de OPEC-lidstaten in de wereldwijde handel in olie te heroveren.
Op pag. 225 e.v. is vervolgens bericht uitgebracht over de staat van besluiteloosheid, waartoe de OPEC bleek te zijn vervallen, toen deze organisatie in maart van dit jaar in Geneve een bijzondere vergadering hield.
Tot aan dec. 1985 was het beleid van de OPEC geweest een zo hoog mogelijk prijsniveau voor ruwe olie te verdedigen. Het laatst is daarover bericht op 15 nov. 1984 (pag. 721 e.v.-1984) toen verslag werd uitgebracht over de inspanningen van de OPEC eind okt. om een dreigende prijsdaling te voorkomen, o.a. door het in maart 1983 overeengekomen produktieplafond van 17,5 mln vaten per dag (pag. 177 e.v.-1983) te verlagen tot 16 mln vaten per dag.
Hierna volgt een verslag van de ontwikkelingen binnen de OPEC tussen de gebeurtenissen van okt. 1984 en het besluit tot koerswijziging van dec. 1985.

72ste OPEC-conferentie

Van 19-21 dec. en van 27-29 dec. 1984 kwamen de OPEC-lidstaten in Geneve bijeen voor hun 72ste conferentie; de bijzondere vergadering van 29-31 okt. 1984 was de 71ste vergadering van de voltallige OPEC geweest.
De 72ste conferentie was een reguliere bijeenkomst, waarvan de Indonesische olieminister Subroto optrad als voorzitter.

Deze vergadering werd mede bijgewoond door officiële waarnemers, afkomstig uit de niet-OPEC-leden Broenei, Egypte, Maleisië en Mexico.
In de conferentie stonden in hoofdzaak twee onderwerpen aan de orde: Ten eerste maatregelen om de prijs te blijven steunen, die ook na het in okt. bereikte akkoord onder druk was blijven staan, o.m. doordat een aantal OPEC-landen meer dan de toegestane

quota produceerde: en ten tweede de kwestie van de prijsverschillen tussen lichtere en zwaardere soorten van ruwe olie.

Aangezien het door verbeteringen in het raffinageproces mogelijk is uit de zwaardere soorten produkten te winnen, die voorheen alleen uit de lichtere soorten gehaald konden worden, zijn nu de zwaardere soorten scherper concurrerend. De producenten van de lichtere soorten. vooral Nigeria, wensen daarom een verkleining van de prijsverschillen.

De OPEC-staten bereikten op 28 dec. 1984 een akkoord over het eerste onderwerp. Zij kwamen overeen een controlesysteem in te voeren, dat zou moeten leiden tot beheersing van de olieprijzen en -produktie.

De Saoedische olieminister sheik Yamani zou voorzitter van de controlecommissie worden en de olieministers van Indonesië, Nigeria. Venezuela en de Unie van Arabische Emiraten zouden de leden ervan zijn.

Nigeria was het laatste land, dat met de instelling van de commissie akkoord ging. Eerder vreesde dit land, dat het zijn vrijheid om een eigen oliebeleid te voeren zou kwijtraken.

Conferentievoorzitter Subroto deelde echter mee: ,,We hebben unaniem besloten tot de vorming van een entiteit, die toezicht zal houden op de naleving van de prijs- en produktie-afspraken".

De Venezolaanse olieminister Arturo Hernandez Grisanti zei, dat Nigeria het controlestelsel ,,zonder voorbehoud" had aanvaard.

Over het tweede probleem, dat van de prijsverschillen tussen verschillende kwaliteiten olie, bereikten op 29 dec. 11 van de 13 leden van OPEC overeenstemming. Nigeria en Algerije achtten de overeengekomen aanpassingen onvoldoende en beschouwen zich door de overeenkomst niet gebonden.

Het akkoord hield in. dat prijzen van alle soorten dichter kwamen te liggen bij de ongewijzigde basisprijs van $29 per vat, die geldt voor Saoedische olie. De zware soorten werden gemiddeld $0,50 duurder, de prijs van middelzware olie ging met $0,25 omhoog en de lichtste soorten werden gemiddeld $0,25 goedkoper.

Subroto vertelde, dat de afspraken slechts tijdelijk waren en binnenkort opnieuw bekeken zouden worden.

Algerije en Nigeria waren van mening, dat de prijs van de zwaardere soorten met tenminste $1.50 verhoogd hadden moeten worden.

De 72ste OPEC-conferentie had tenslotte goedkeuring gehecht aan de begroting van de organisatie voor 1985, die 244.474.500 Oostenrijkse Schillingen beliep. Hiervan zou 36.474.500 Schilling van de rekening van het reservefonds worden gehaald; de rest zou komen uit de contributies van 16 mln Schilling van elk van de 13 leden.

Aanbevelingen *prijs-* en produktiecomité

Het op de 72ste conferentie ingestelde prijs- en produktiecomité kwam op 21 en 22 jan. 1985 voor het eerst bijeen in de Saoedische hoofdstad Riad. De vergadering was bedoeld om aanbevelingen op te stellen voor de eerstvolgende voltallige OPEC-conferentie, die op het eind van de maand zou plaatsvinden.

Het comité deed de aanbeveling om te besluiten de prijs van ruwe olie te verlagen met $2,50 per vat volgens persorganen in het Midden-Oosten.

Tijdens de vergadering had Saoedi-Arabië duidelijk gemaakt, dat het niet van plan was de prijs voor zijn zwaardere oliesoorten te verhogen, omdat daardoor de verkoop ervan zou worden bemoeilijkt.

De Nigeriaanse olieminister Tam David West had ook nu weer op verkleining van de prijsverschillen aangedrongen

73ste conferentie

De 73ste OPEC-conferentie – een buitengewone vergadering - werd van 28-30 jan 1985 in Genève gehouden, wederom onder voorzitterschap van minister Subroto Naast de 13 OPEC-leden waren er waarnemrrs aanwezig uit Broenei, Maleisië en Mexico

De prijsstructuur van de OPEC was inmiddels verder onder druk komen te staan door het besluit van de Noorse staatsoliemaatschappij, Statoil. genomen op 14 jan.. om af te zien van een vaste contractprijs voor haar olie en in plaats daarvan met individuele afnemers een prijs af tc spreken, die overeenkomt met de prijzen op dc vrije markt

De bijeenkomst in Genève eindigde met een openlijke breuk in de organisatie: Negen van de 13 lidstaten lieten de officiële prijs vsn ruwe olie iets zakken; vier landen, Iran. Algerije. Libië en Gabon hadden laten weten het hier niet mee eens te zijn en hun eigen prijsbeleid te zullen gaan volgen. Overigens bedacht Iran zich op 10 febr. en sloot het zich aan bij het akkoord.

De Saoedische olieminister Yamani heeft berekend dat de gewogen gemiddelde ruwe olieprijs uit de negen OPEC-landen met 29 dollarcent (ruim 1 gulden) omlaag gaat van 28,25 naar 27,96 dollar per vat van 159 liter.

Dr. Subroto weigerde de openlijke breuk in de olie-organisatie te dramatiseren. ,,De conferentie is geen mislukking, maar ook geen succes", meende hij.

Minister Yamani was wat positiever: ,,Ik denk dat onze beslissing een zeer sterk signaal zal geven aan de wereldoliemarkt". Yamani is ervan overtuigd dat de vraag naar olie de komende maanden zal stijgen omdat de voorraden bij de gebruikers op een zeer laag peil zijn beland.

Een negatieve reactie van de kant van Groot-Brittannië, in de vorm van een verdere verlaging van de prijs voor Noordzee-olie. verwacht OPEC niet.

Het besluit van de negen OPEC-landen (Saoedi-Arabië, Venezuela, Koeweit. Nigeria. de Emiraten. Ecuador, Irak, Indonesië en Qatar) komt neer op het verkleinen van het maximale prijsverschil tussen de lichtste en de zwaarste oliesoorten van bijna vier dollar per vat tot circa 2.40 dollar.

De zwaarste olie (Arab Heavy) blijft ongewijzigd in prijs (26.50 dollar), middelzware olie wordt **25** dollarcent goedkoper, lichte Saoedische olie – tot dan toe de richtprijs voor het hele OPEC-prijsstelsel – gaat 1 dollar omlaag en de nog lichtere olie uit de Emiraten zakt 1.15 dollar per vat. De lichte olie uit Nigeria (Bunny Light) gaat daarentegen 65 dollarcent in prijs omhoog naar 28.65 dollar. Nigeria, dat in oktober 1984 zijn prijs eenzijdig met 2 dollar verlaagde, komt daardoor weer enigszins in lijn met de andere OPEC-producenten.

De andere Afrikaanse producenten Algerije en Libië en voorlopig ook Iran weigerden een

officiële prijsverlaging toe te passen. Lichte olie uit Afrika concurreert rechtstreeks met olie uit de Noordzee. De prijsstelling van Britse en Noorse olie is daarom van doorslaggevend belang voor de vraag of het broze OPEC-akkoord zal standhouden

Vanaf 1 februari werkt de OPEC niet meer met één vaste richtprijs waaraan het hele prijsstelsel is opgehangen. Volgens minister Yamani zijn ei nu eigenlijk zes richtprijzen. Hij vindt dat geen ramp. ,,Inhet verleden hebben wij ook met meer dan één richtprijs gewerkt", zei hij.

Dat de OPEC geen unanieme beslissing heeft kunnen nemen is volgens Yamani evenmin iets nieuws. Het is geen teken van de tanende macht van de OPEC, vindt hij. ,,Die macht berust volledig op het vermogen de produktie te controleren en heeft niets met prijsstelling te maken", aldus Yamani.

Zowel Dr. Subroto als Yamani verwachten dat de niet aan het akkoord deelnemende OPEC-landen zich wel zullen houden aan de voor hun landen vastgestelde produktielimieten

Inschakeling Nederlands *accountantsbureau*

Unaniem had de 73ste OPEC-conferentie op 29 jan. het besluit genomen om het Nederlandse accountantskantoor Klynveld Kraayenhof & Co. opdracht te geven te controleren hoeveel olie de 13 lidstaten precies produceren en tegen welke prijzen die wordt verkocht.

De intensieve controle, waarbij de accountants toegang hebben tot alle documenten betreffende de olieproduktie en -verscheping moet een eind maken aan het ontduiken van prijs- en produktie-afspraken die in OPEC-verband zijn gemaakt.

Volgens A. van Dorp, lid van het bestuurscollege van Klynveld Kraayenhof & Co. zijn de internationale organisatie van Klynveld en het feit dat het kantoor al ervaring met oliezaken heeft belangrijk geweest voor het binnenhalen van de order. Klynveld verzorgt in opdracht van de EG de controle op de Europese goederenbeweging in de oliesfeer, en is accountant van Shell en Statoil.

Ook een argument voor de OPEC is dat men heeft gezocht naar een bureau uit een .,neutraal" land.

Over de precieze omvang van de opdracht is volgens Van Dorp weinig te zeggen, omdat de inhoud nog niet geheel bekend is. De OPEC zou op zijn begroting drie miljoen dollar hebben vrijgemaakt. Van Dorp kan dit niet bevestigen, maar spreekt wel van een ,,zeer omvangrijke" order.

Het kantoor, onderdeel van de internationale Klynveld Main Goerdeler groep, zal 30 à 40 man, ,,van zwaar gewicht" in elk geval part-time aan de klus zetten.

Bijeenkomsten controlecomité

Op 30 april en 1 mei vergaderde in Genève het controlecomité van de OPEC, dat inmiddels de naam ministerieel uitvoerend comité van de OPEC had gekregen. De olieministers uit Saoedi-Arabië, Nigeria, Venezuela, Indonesië en de UAE gingen hier na, aan de hand van cijfers, die door Klynveld waren voorgelegd, of en in hoeverre de lidstaten zich hebben gehouden aan het afgesproken produktieplafond van 16 mln vaten per dag.

Klynveld had echter geen cijfers uit Nigeria, dat tot dan vertegenwoordigers van de firma niet had willen toelaten. Juist tegen Nigeria bestond de verdenking, dat het zijn officiële quotum van 1,3 mln vaten per dag ver overschreed met 400.000 vaten – ook nog meer dan het aan Nigeria ,,tijdelijk toegewezen" quotum van 1,45 mln vaten.

Na afloop van de vergadering maakte de Nigeriaanse olieminister Tam David West echter bekend. dat vertegenwoordigers van Klynveld toestemming hadden gekregen om Nigeria binnen te komen.

Op 3 en 4 juni waren de ministers uit de landen van het ministeriële uitvoerende comité opnieuw bijeen. nu in Taif in Saoedi-Arabië. Aan deze bijeenkomst werd mede deelgenomen door de olieministers uit Ecuador, Irak, Iran en Koeweit, alle OPEC-leden, ei?, als waarnemer, door de olieminister van Mexico.

Deze vergadering vond plaats, nadat eerst, op 28 mei, de Noorse staatsoliemaatschappij Statoil had besloten de officiële prijs voor olie voor de maand juni te verlagen tot een niveau tussen de $26,50 en $27. In mei lag de Noorse olieprijs nog tussen de $27,20 en $27,50 en in april tussen de $27,50 en $28.

Op de vrije markt werd eind mei de olie, die het meest met de Noorse overeenkomt, verkocht voor $26,50.

Vervolgens had de Saoedische olieminister sheik Yamani op 29 mei in een interview met de Saoedische krant al-Sharq al-Aswat opgeroepen tot een verlaging van de (kort tevoren verhoogde) prijs voor zware olie. De prijs voor lichte olie moest naar zijn oordeel onveranderd blijven.

Yamani verklaarde in het interview met de Saoedische krant verder dat de jaren zeventig niet de ,,gouden jaren" voor de landen rond de Perzische golf zijn geweest. Die periode zal volgens hem pas aanbreken in de jaren negentig, als veel oliebronnen in andere landen zullen droogvallen. De Arabische landen zullen dan weer een doorslaggevende rol kunnen spelen op de oliemarkt, aldus Yamani.

Yamani zei dat het niet in het belang van Saoedi-Arabië is om de produktie op te voeren en een scherpe prijsdaling te forceren. ,,Dan zou de wereldeconomie een enorme financiele crisis doormaken. Wij streven naar economische stabiliteit en niet naar vernietiging van de wereldeconomie. Saoedi-Arabië heeft de economische kracht in de wereldoliemarkt om als een monopolist op te treden, maar we geven er de voorkeur aan om te overleggen met de overige leden van de OPEC, zodat we onze integriteit en macht in de oliemarkt behouden", aldus de sheik.

Yamani kritiseerde de hamstergeest van de westerse landen die aan het einde van de jaren zeventig geprobeerd hebben grote olievoorraden aan te leggen, hetgeen volgens Yamani ,,ontwrichtende gevolgen" heeft gehad. De prijzen kwamen pas weer in rustiger vaarwater terecht door de produktievermindering van de OPEC", zei hij.

In hun vergadering in Taif kwamen de ministers tot geen ander besluit dan tot vervroeging van de voor 22 juli geplande reguliere OPEC-conferentie naar 30 juni.

Tijdens deze bijeenkomst in Taif heeft Saoedi-Arabië gewaarschuwd, dat het zijn olieproduktie mogelijk spoedig zal vergroten, ais andere OPEC-landen hun produktiecontingenten blijven overschrijden. Het zou de prijsvorming dan overlaten aan de vrije markt.

Saoedi-Arabie produceerde op dat moment 2,8 mln vaten per dag. Het aan Saoedi-Arabië toegewezen contingent bedroeg 4,35 mln vaten per dag.

In verband met agenda-problemen van een aantal olieministers werd np 13 juni besloten de nu voor 30 juni geplande vergadering uit te stellen tot 5 juli.

74ste conferentze

In Wenen vergaderden van 5-7 juli de olieministers uit de 13 OPEC-lidstaten in hun 74ste conferentie.

Officieel werd de bijeenkomst beëindigd met het besluit de prijzen voor olie uit de OPEC-landen niet te verlagen. Ook zou de produktie niet verder worden verminderd. Tenslotte was afgesproken, dat de kortingen, die door vrijwel alle OPEC-landen werden gegeven, zouden worden afgeschaft.

Oliedeskundigen verwachtten niet dat deze afspraken zouden bijdragen tot een stabilisering van de olieprijzen op de vrije markt. Het marktaandeel van de OPEC wordt daarvoor te klein geacht, bovendien wordt betwijfeld of het elimineren van de kortingen, wat in de praktijk neerkomt op prijsverhogingen tot enkele dollars, in de huidige markt wel haalbaar is.

De voorafgegane twee maanden zijn de olienoteringen op de vrije markten door een in verhouding tot de vraag te groot olie-aanbod gezakt tot aanzienlijk beneden de officiële OPEC-prijzen. Om te voorkomen dat hun olieafzet te veel terug zou lopen, zijn de meeste OPEC-landen overgegaan tot het verlenen van kortingen in allerlei vormen. Maar dat prijsondermijnende gedrag kon niet verhinderen dat de gezamenlijke olieproduktie van de OPEC daalde tot circa 14,5 miljoen vaten per dag, anderhalf miljoen minder dan het produktiemaximum dat een half jaar eerder was vastgesteld.

Vrij algemeen was aangenomen dat de OPEC zou moeten besluiten tot prijsverlagingen. Een meerderheid van de lidstaten wilde daar echter niets van weten. Daarom werd in Wenen besloten alleen het schenden van de officiële prijzen aan te pakken. De afspraak is dat alle kortingen, directe of indirecte, zullen moeten verdwijnen. Olielanden die nog contracten hebben lopen waarin kortingen voorkomen, moeten die zo spoedig mogelijk beëindigen.

Een ministeriële commissie onder leiding van de Saoedische olieminister Yamani zal erop toezien dat dit ook gebeurt. Volgens OPEC-functionarissen hangt overtreders van de prijsregels uitstoting uit de organisatie boven het hoofd. Of de OPEC echter zover zou gaan en hoe precies het naleven van de regels kan worden gecontroleerd, maakten de OPEC-ministers niet duidelijk.

Overigens was besloten de vergadering een consultatief karakter te geven, zodat geen echte besluiten genomen konden worden. De reguliere vergadering werd weer voor 22 juli op de agenda geplaatst.

In af en toe verhitte discussies hebben de OPEC-ministers elkaar verwijten gemaakt over het gebrek aan discipline binnen de organisatie De Nigeriaanse olieminister David West kwam in botsing met zijn Saoedische collega Yamani d e de andere OPEC-staten had gedreigd met een forse prijsverlaging indien zij zich niet aan de regels zouden houden De Nigeriaan zei dat alle dertien landen afspraken hebben geschonden Hij sprak bovendien geruchten tegen dat Nigeria uit onvrede over het OPEC-beleid uit de organisatie zou willen stappen.
Geprikkeldheid over de betrekkelijke onmacht van de OPEC op dit moment bleek uit een verklaring van de Venezolaanse nlieminister Hernande? Grisanti De industrielanden oefenen volgens Grisanti voortdurend druk uit om de olieprijzen omlaag te krijgen. ,,Zij vertonen daarbij dezelfde kortzichtigheid als in de vijftiger en zestiger jaren toen de lage olieprijzen bijdroegen tot het ontstaan van de oliecrisis in 1973/74''
Als de OPEC niet langer effectief functioneert. zal dat volgens Grisanti tot anarchie op de oliemarkt leiden. De prijzen gaan dan geen twee of drie dollar naar beneden maar zakken in hoog tempo tot een zeer laag niveau. zo zei hij.
Zo'n scherpe prijsdaling brengt volgens de olieminister van Venezuela ook de stabiliteit van de financiële markten in gevaar. .,Landen als Mexico. Venezuela, Nigeria en vele anderen zouden ernstige problemen krijgen met het betalen van hun schulden. ontwikkelingsplannen in olieproducerende landen moeten worden gekortwiekt, de import uit de industrielanden loopt terug en miljardericontracten van internationale bedrijven in olie-exporterende landen lopen gevaar".
Een plan om de invloed van de OPEC te vergroten door het instellen van een orgaan dat de olieafzet van de organisatie controleert en eventueel zelfs op de markt zou kunnen ingrijpen, is in handen gegeven van een OPEC-werkgroep. Het bleek niet op korte termijn uit te werken.
Ook het idee om de olie-inkomsten van de OPEC-landen te stabiliseren door het goeddeels los laten van het prijs- en produktiestelsel haalde de eindstreep niet.

75ste conferentie

Van 22-25 juli kwam in Geneve de 75ste OPEC-conferentie bijeen. Op deze vergadering besloot de organisatie in meerderheid tot een verlaging van de prijs voor zware en middelzware olie.
De prijs voor zware olie zou omlaag gaan met $0,50 tot $26 en middelzware olie zou in prijs worden verlaagd met $0,20 naar $27,20. De prijs van lichte olie bleef officieel $28,65 per vat.
Libië, Algerije en Iran hebben tegen deze beslissing gestemd. Waarnemers meenden, dat de prijsverlaging van zware olie deze landen ertoe kon brengen grotere kortingen te geven bij de verkoop van hun eigen lichte oliesoorten.
De OPEC-landen waren het niet eens geworden over een afdoende controle op de uitvoering van de besluiten.

Na afloop van de vergadering verklaarde de minister van olie van Venezuela, Arturo Hernandez Grisanti, dat de mogelijkheden om produktie, prijzen en export te controleren sterk zijn vergroot. Bijzonderheden hierover zouden in aug. bekend worden gemaakt.

Grisanti was tevreden over de afloop van de vergadering. ,,Desfeer van de conferentie was constructief. De OPEC toont de bereidheid om haar marktaandeel te verdedigen en zich niet verder terug te trekken. Wij hopen dat het nu duidelijk is geworden voor zowel oliegebruikers als niet-OPEC-leden dat het niet in hun belang is de OPEC tot verdere prijsverlagingen te dwingen", aldus Grisanti.
Het Nederlandse accountantsbedrijf Klynveld Kraayenhof en Co., dat met de controle van de OPEC-leden belast is wilde geen bijzonderheden geven over de nieuwe maatregelen. Het accountantsbureau ontkende niet dat er problemen waren bij het verkrijgen van visa voor een aantal OPEC-landen. Het bureau zou moeite hebben om binnen te komen in Libië, Algerije, Irak. Nigeria, de Unie van Arabische Emiraten en Ecuador.
Deskundigen menen dat de prijsverlaging niet zal leiden tot een verbetering van de olie-afzet van de OPEC-landen. De wereldmarktprijs ligt nog steeds ongeveer twee dollar per vat beneden de gemiddelde OPEC-prijs.

Prijsmaatregelen Ecuador en Venezuela

Ecuador maakte op 30 juli bekend, dat het zijn officiële olieprijs zou verlagen met $0,35 tot $26,15. De staatsoliemaatschappij maakte verder bekend, dat de export in juni was gedaald tot 3,7 mln vaten per dag: in juni 1984 was dat nog 4,7 mln.
Op 1 aug. maakte Venezuela bekend, dat het de prijs voor zware ruwe olie had verlaagd met gemiddeld $1,95 per vat. De gemiddelde prijs per vat was daarmee terecht gekomen op $23 a $24 per vat.
Ecuador maakte op 1 aug. bekend, dat het m.i.v. okt. zou overgaan op een zwevende prijs, die gekoppeld zou worden aan de prijs voor olie uit Alaska. De prijs zou daardoor gaan schommelen tussen $25,15 en $26,15 per vat.

Berichten over Saoedische produktieverhoging en *prijsverlaging*

Rond de tiende sept. begonnen er in oliekringen in Bahrein geruchten te circuleren, dat Saoedi-Arabië in de eerste week van sept. de olieproduktie sterk zou hebben opgevoerd, van iets meer dan 2 mln vaten per dag tot ruim 3 mln vaten per dag.
Ook zou Saoedi-Arabië nieuwe prijsafspraken hebben gemaakt met het consortium, dat zijn olie verkoopt. In dat consortium wordt deelgenomen door Mobil, Chevron, Texaco en de Saoedische overheid.
Saoedi-Arabië zou hebben toegegeven aan de eis van de maatschappijen zijn prijs voor ruwe olie te koppelen aan de prijzen voor olieprodukten op de vrije markt, de z.g. net back contracten. Een dergelijke koppeling komt neer op een lagere prijs dan de officiële prijs van $28 per vat.

76ste conferentie

Op 3 en 4 okt. kwam in Wenen de OPEC-conferentie voor de 76ste maal bijeen. De vergadering werd besloten zonder dat er resultaten waren bereikt of besluiten genomen.

De ministers besloten na twee dagen vergaderen u-eliswaar unaniem het produktieplafond van de organisatie te handhaven op zestien miljoen vaten per dag, maar de beslissingen over de heetste hangijzers. de verdeling van de produktie en de prijzen, werden uitgesteld tot de vergadering van begin december in Genève.
Dit bleek uit een verklaring van de Indonesische minister van oliezaken Subroto na afloop van het overleg.
Het ziet er naar uit dat de olie-organisatie niet langer in staat is de gelederen gesloten te houden.
Ecuador is uit het overleg weggelopen omdat het vond dat er onvoldoende aandacht aan zijn problemen werd geschonken. De Ecuadoraanse minister van energiezaken sprak in Quito echter eerdere berichten tegen dat zijn land overwoog zich terug te trekken uit de OPEC.
Irak wil in ieder geval in de eerstvolgende twee maanden zijn olieproduktie vergroten met 500.000 vaten per dag.
Volgens de Nigeriaanse minister, Tam David West. was de algemene houding tijdens het overleg dat .,iederland kan doen wat het beste met zijn eigen belangen overeenkomt"

Volgens Yamani, de olieminister van Saoedi-Arabië, is de maximumproduktie dan wel gehandhaafd op zestien miljoen vaten per dag, maar zijn de afgesproken prijzen slechts richtprijzen geworden. Het laatste land dat zich nog aan de prijsafspraak hield, Saoedi-Arabië. heeft het voorbeeld van de anderen gevolgd, zo verklaarde Yamani. Saoedische olie wordt nu verkocht tegen prijzen die zijn gekoppeld aan de prijzen van olieprodukten, hetgeen neerkomt op een verlaging ten opzichte van de officiële OPEC-prijs.
Het was voor het eerst, dat Yamani dit publiekelijk erkende.

Uitlatingen OPEC-vertegenwoordigers aan vooravond van decemberoverleg

De Indonesische minister van oliezaken, tevens op dat moment nog voorzitter van de OPEC, verklaarde op 4 nov., dat de OPEC op zijn voorgenomen vergadering begin dec. in Geneve zou gaan praten over een meer flexibel prijsbeleid. ,,In plaats van één richtprijs zal binnen bepaalde grenzen een reeks prijzen worden toegestaan", aldus Subroto.

De OPEC-voorzitter reageerde daarmee op de geruchtmakende uitspraken die de olieminister Oteiba van de Unie van Arabische Emiraten op 1 nov. deed. Deze zei toen dat de OPEC-landen sinds de jongste vergadering van de organisatie in Wenen volledig vrij zijn hun olie op de markt te brengen tegen iedere prijs die zij ervoor kunnen krijgen.
Subroto en andere ministers van OPEC-lidstaten hebben de uitlatingen van Oteiba tegengesproken.

Oteiba heeft in een andere toelichting gezegd dat zijn uitspraken bedoeld waren als waarschuwing aan het adres van de olieproducenten die door te grote produktie de olieprijs verder onder druk zetten.

De OPEC heeft de laatste laren ernstige kritiek op Noorwegen en Groot-Brittannie wegens hun geringe bereidheid met de OPEC samen te werken bij de stabiliseiing van de oliemarkt

De Noorse minister voor energie Kristiansen zegt in een interview dat een situatie van iedervoor-zich op de oliemarkt kan leiden tot een niet eerder voorgekomen prijsval Hij betoogde dat Noorwegen wel degelijk is geïnteresseerd in een stabiele oliemarkt

Sheik Yamani van Saoedi-Arabië zei op 8 nov. in een interview met de International Herald Tribune, dat in 1986 een olieprijzenoorlog waarschijnlijk was en dat daardoor de prijs voor ruwe olie zou kunnen dalen tot onder de $20 per vat.
Hij zei dat een prijzenoorlog alleen kan worden voorkomen als de dertien landen van de Organisatie van olie-exporterende landen (OPEC) en de overige olieproducenten samenwerken bij het beperken van de olieproduktie voordat de vraag komend voorjaar zal inzakken. Maar de niet-OPEC-landen lijken niet bereid tot dergelijke samenwerking en dat kan leiden tot ,,heftige prijsfluctuaties", aldus Yamani.

OPEC-landen overschrijden produktiequota

Energiedeskundigen in Londen maakten op 22 nov. bekend, dat de OPEC-landen hun afgesproken produktiequota op dat moment met minstens 1,5 mln vaten per dag overschreden.
De landen zouden proberen te profiteren van een hogere vraag door de naderende winter. De deskundigen zeiden een spoedige prijsdaling te verwachten, aangezien inmiddels de hogere vraag door het aanbod nog overtroffen werd.

Volgens de deskundigen bedroeg eind nov. 1985 de OPEC-produktie 17,5 a 18 mln vaten per dag, ruim boven het overeengekomen produktieplafond van 16 mln vaten per dag. Alle landen van de OPEC behalve Saoedi-Arabië overschreden hun quota.
Wel was de produktie van Saoedi-Arabië gestegen van een dieptepunt van 2 mln vaten per dag in aug. tot ruim 4 mln vaten op dat moment, maar dat cijfer bleef nog onder het toegestane quotum van 4,3 mln vaten.
(AP, *UPI,* Reuter, *NRC/H'blad,* Le Monde, NZZ, FAZ, The Times, The Financial Times)
(Vor. ber. pag. 147 e.v.-1986).

WEST-EUROPA

BELGIË

JAARVERSLAG VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË OVER 1983. ECONOMISCHE EN FINANCIËLE ONTWIKKELINGEN

Het jaarverslag van de Nationale Bank van België, dat op 29 januari 1986 door de Regentenraad werd goedgekeurd, is vrij pessimistisch van toon. De economische groei bleef achterop ten opzichte van de EG-partners en het overheidstrkcrt nam in 1985 weer toe. Ook de fiscale en parafiscale druk nam toe, terwijl in de andere EG-landen een daling werd genoteerd.

Bestedingen en nationaal produkt

Van de bestedingscategorieën die de groei van de economie in 1985 moesten stutten gingen niet de verhoopte impulsen uit, aldus de Bank. De nettouitvoer van goederen en diensten had, zoals in 1984, geen stimulerende uitwerking van betekenis. terwijl de binnenlandse bruto-kapitaalvorming, die in 1984 had bijgedragen tot de groei, niet meer gestegen is. De inbreng van de particuliere en overheidsconsumptie bleef gering. Het bruto binnenlands produkt van de economie nam in nagenoeg dezelfde mate toe als in 1984. De stijging met ongeveer 1% bleef achter op de groei in de EG.
De particuliere consumptie kende een bescheiden toename van 0,9% tegen vaste prijzen. De bestedingen voor huisvesting, die sedert 1979 daalden, stegen met 2%.
De overheidsbestedingen stegen, tegen vaste prijzen, niet meer. De toename van de kosten van de overheidsdiensten met 1,5% werd gecompenseerd door een nieuwe afname van de investeringen, die daalden tot slechts twee derden van de investeringen van 1980. Het volume van de investeringen in vast kapitaal van de vennootschappen steeg met 2,3%, wat minder is dan in 1984, zowel in de verwerkende nijverheid, als in de dienstensector. De voorraden namen nog verder af.

Produktie en werkgelegenheid

De NBB merkt op dat de futloosheid van de vraag doorwerkte en de industriële produktie. Op de buitenlandse markten profiteerden de metaalverwerkende en de chemische nijverheid van de opleving van de investeringen of van de particuliere consumptie in de EG-landen. De elektriciteitsproduktie groeide weer en de centrales zijn opnieuw netto-uitvoerders van stroom geworden. In de gezamenlijke industrie, met uitzondering van de bouwnijverheid, steeg de toegevoegde waarde met nauwelijks meer dan 1%. In de bouwsector werd ze gestremd door de afgenomen activiteit in de wegenwerken en de burgerlijke bouwkunde.
De niet-industriële sectoren presteerden niet beter. De toegevoegde waarde in de landbouw heeft zich, tegen vaste prijzen. gehandhaafd op het hoge peil van 1984. In de verhandelbare diensten was er een groei met ongeveer 1%. De dienstenproducerende bedrijven en de overheid creëerden in 1985 voldoende nieuwe arbeidsplaatsen om ruimschoots de nieuwe teruggang van het arbeidsaanbod in de bou sector en de industrie goed te maken. In de bouwsector gingen van juni 1984 tot juni 1985 nog 13.000 banen verloren, wat minder is dan in de voorgaande periodes met vergelijkbare activiteitstoename. De produktiviteitsverbetering in de industrie vertraagde immers nog in 1985, sterker dan bij het geheel van de belangrijkste buitenlandse concurrenten. Die vertraging had klaarblijkelijk niet te maken met een vermindering van het aantal gewerkte uren per tewerkgestelde, maar werd volgens de NBB mogelijk ten dele veroorzaakt door de maatregelen of richtlijnen, die de regering aan de bedrijven oplegde of gaf op het vlak van de werkgelegenheid.
Het werkloosheidscijfer werd bovendien beïnvloed door de daling van de beroepsbevolking. Die daling is volgens de NBB niet reëel, maar het gevolg van wettelijke bepalingen krachtens welke sommige oudere werklozen niet langer als werkzoekenden moeten worden beschouwd. De beroepsbevolking zou hoe dan ook minder sterk zijn gestegen dan het aanbod van arbeidsplaatsen. Derhalve nam de werkloosheidsgraad tussen december 1984 en december 1985 af met 0,3%, zelfs als men de gewijzigde reglementering buiten beschouwing laat.

Inkomens van particulieren en vennootschappen

De vrij bescheiden verbetering van de werkgelegenheid had tot gevolg dat de loonsom in 1983 forser steeg dan het loon per tewerkgestelde en ook iets sterker dan in 1984. De toename bedroeg 0,9% in vaste prijzen. Daarentegen daalde andermaal het inkomen van de eenmanszaken in volume, ondanks de stijging van hun aantal. De inkomens uit vermogen stegen aanzienlijk (7,7% in vaste prijzen), maar waren toch lager dan in 1984. Deze inkomens vertegenwoordigen thans ongeveer 20% van de primaire inkomens van de particulieren, tegen 14% in de jaren 70.

Dat komt volgens de NBB doordat de gezinnen sedertdien een zeer grote spaarneiging hebben behouden en hun vermogen, in het bijaonder hun portefeuilles financiële activa, geregeld hebben opgevoerd, maar ook doordat het gemiddelde rendement van de activa geleidelijk de hoogte is ingegaan
De gezamenlijke primaire inkomens van alle aard van de particulieren stegen in vaste prijzen met 1,8%, wat in de buurt ligt van het percentage van 1984 De stijging van het voor consumptie en sparen beschikbare inkomen raamt de NBB voor het geheel van de gezinnen op 0,9%, nadat in 1984 een daling niet 0,4% was genoteerd
De beschikbare inkomens van de vennootschappen uitgedrukt in werkelijke prijzen, namen forser toe dan die van de particulieren en ook merkbaar meer dan in 1984

De gemiddelde winstmarges zijn iets verruimd dank zij de verbetering van de ruilvoet, maar het verkoopvolume steeg trager, zodat de toename van het bruto exploitatieoverschot met ongeveer 14% lager lag dan in 1984. Het bedrag aan dividenden en intresten dat de vennootschappen aan de andere sectoren uitbetalen is minder sterk verhoogd. De netto-heffingen vanwege de overheid zijn veel minder verzwaard dan in 1984 en in ieder geval niet in verhouding tot de verbetering van het exploitatieoverschot. De gereserveerde winsten of het beschikbare inkomen van de vennootschappen steeg derhalve met 17% en dat is meer dan het dubbele van 1984, aldus de NBB.

Inflatie

De verandering van de ruilvoet viel samen met een zeer duidelijke vertraging van de prijsstijgingen voor de invoer en de uitvoer. De lage grondstoffenprijzen, de neergang van de inflatie in de industrielanden en het herstel van de gewogen gemiddelde koers van de frank (voor het eerst sedert 1979) verlichtten de kosten van de ingevoerde goederen en diensten. Terwijl de binnenlandse kosten in het tempo van 1984 bleven toenemen met ongeveer 5,5%, werkte de tragere prijsstijging van de invoer door in de binnenlandse prijzen. In 1984 waren de consumptieprijzen nog met gemiddeld 6,3% opgelopen. In 1985 was dat nog slechts 4,9%. De stijging lag aldus slechts 1% hoger dan bij de belangrijkste handelspartners.

Overheidstekort

De overheidsuitgaven bleven, in verhouding tot het BNP, op een hoog peil gehandhaafd en bereikten ongeveer 60%. De fiscale en parafiscale druk nam toe van 47,2 tot 47,6%. Naar Europese normen is het overheidstekort tussen 1984 en 1985 verminderd van 4,9 tot 4,6% van het BNP in de EG-landen, terwijl het iri België stabiel bleef op 10,3%. De nieuwe stijging van de fiscale ei1 parafiscale ontvangsten was het gevolg van de toepassing van het meerjarige saneringsplan van maart 1984 (zie pag. 519/2 e.v.-1984), in het bijzonder van het beslag dat drie jaar lang ten voordele van de sociale zekerheid wordt gelegd op de opbrengst van de eerste indexaanpassing van de inkomens uit bezoldigde arbeid, die niet ten laste zijn van de schatkist, evenals op de opbrengst van een analoge matiging op de inkomens van de zelfstandigen.

Aan de uitgavenzijde bereikte de overheidsconsumptie nog ongeveer 18% van het BNP, wat 1,5% minder is dan met in 1981 bereikte maximum. Het totaal van de lopende uitgaven bereikte 55,8% van het BNP. Ondanks de genomen maatregelen om rentebetalingen naar het volgende jaar te verschuiven, nam de last van de schuld toe van 10,1 tot 11% van het BNP. De verzwaring van de rentelasten werd bijna volledig geneutraliseerd door besnoeiingen in de lopende overdrachten, de werkloosheid en de bevordering van de werkgelegenheid uitgezonderd.
Het overheidstekort bereikte in 1985 13% van het BNP, wat meer is dan in

BRUTO NATIONAAL PRODUKT EN VOORNAAMSTE BESTEDINGSCATEGORIEËN TEGEN VASTE PRIJZEN
(Veranderingspercentages t.o.v. het voorgaande jaar)

	Y	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985 r
1. Particuliere consumptie	+ 2,4	+ 2,8	+ 4,4	+ 1,6	– 0,2	+ 1,0	– 1,5	+ 0,8	+ 0,9
2. Overheidsconsumptie	+ 2.7	+ 5,9	+ 2,7	+ 1,6	+ 1,2	– 1,4	+ 0,5	– 0,2	+ 1,5
3. Bruto kapitaalvorming	+ 0,7	+ 2,5	–	+ 4,5	– 20,2	– 1,7	– 7,3	+ 4,9	...
3.1 Particulieren	+ 2,2	+ 6.5	– 1	– 2,4	– 35,4	– 5.5	– 1,4	+ 0,7	+ 0,4
(waarvan : woongebouwen)	(+ 1,8)	(+ 6,1)	(– 13,1)	(– 1	(– 40,9)	(– 6.5)	(– 2,8)	(– 0,7)	(+ 2,0)
3.2 Vennootschappen	– 0,9	+ 0,5	+ 10,2	+ 8,9	– 13,8	+ 4,0	– 11,0	+ 14,1	+ 2,3
(waarvan : vaste activa)	(– 2,8)	(+ 1,1)	(+ 3,5)	(+ 9,5)	(– 4,0)	(+ 4,0)	(– 4,3)	(+ 5,5)	(+ 2,3)
3.3 Overheid	+ 0,9	– 2,4	+ 5,3	+ 8,7	– 5,6	– 8,8	– 6,2	– 10,4	– 7,1
4. Totaal van de binnenlandse bestedingen	+ 2.1	+ 3.3	+ 3,2	+ 2,2	– 4,1	+ 0,1	– 2,1	+ 1,3	+ 0.9
5. Uitvoer van goederen en diensten	+ 12,3 [1]	+ 3,7	+ 8,0	+ 4,5	+ 3,3	+ 2,0	+ 3,1	+ 4,5	+ 3,2
6. Totaal van de finale bestedingen	+ 5.4	3,4	+ 4,8	+ 3,0	– 1,4	+ 0,8	– 0,1	+ 2,6	+ 1,8
7. Invoer van goederen en diensten	+ 14.9 [1]	+ 3,9	+ 9,5	+ 1,9	– 1,5	– 0,2	– 0,1	+ 4,6	+ 3,1
p *m* Netto-uitvoer van goederen en diensten [2]	– 1,6	– 0,3	– 1,2	+ 1.5	+ 2,9	+ 1,4	+ 2,0	+ 0,1	+ 0.2
8 Bruto binnenlands produkt	+ 0.5	+ 3,1	+ 2,1	+ 3,8	– 1,4	+ 1,5	– 0,1	+ 1,3	+ 1,0
9. Saldo van de factorinkomens [2]	– 0.2	– 0.1	– 0,4	– 0.4	– 0,1	– 0,4	+ 0,1	+ 0,2	– 0,1
10. Bruto nationaal produkt	+ 0,3	+ 3.0	+ 1,6	+ 3,4	– 1.5	+ 1,1	...	+ 1,5	+ 0,9

[1] In 1977 is er een breuk in de reeks omdat vanaf dat jaar de gegevens betreffende de uitvoer en de invoer van goederen en diensten de compensaties omvatten, waardoor de veranderingspercentages worden opgedreven. Na correctie bedragen ze resp. 1.6 en 4.4%.

[2] Bijdrage tot de groei van het Bruto Nationaal Produkt.

[e] Raming voor 1985.

1984. Uit de vergelijking met het gemiddelde tekort van de jaren 1981-**1983** (15,4%) blijkt een merkbare verbetering, zelfs als men het verschil in conjunctuurklimaat in aanmerking neemt tussen die periode en **1985** In de jaren **1977-79,** die aan de tweede oliecrisis voorafgingen, bedroeg het tekort gemiddeld 8% van het BNP Sedertdien zijn de schuldenlasten van de overheid toegenomen met **6.5%** van dat produkt De gedulde herhaling van tekorten heeft zo een nieuw element toegevoegd aan al de gegevens van de begrotingsstructuur, die moeilijk omkeerbaar dreigen te worden, aldus de NBB

In totaal bereikte het financieringsvermogen van de particulieren en de vennootschappen samen in **1985 13.4%** van het BNP en overtrof voor het eerst sedert **1974** de netto-financieringsbehoeften van de overheid Het overschot van **0,492** vertegenwoordigt de nettolening van de Belgische economie aan het buitenland,, die grosso modo overeenstemt met het overschot op de balans van het lopende verkeer van België met het buitenland

Betalingsbalans van de BLEU

Aangedikt door het overschot van de Luxemburgse economie, bereikte het positieve saldo van het lopende verkeer van de BLEU met het buitenland in **1985** ruim **35** miljard op transactiebasis. In **1984** was de balans in evenwicht. De vooruitgang van **1985** kwam vooral van het goederenverkeer. De ontvangsten en uitgaven sloten met een geringer overschot dan in **1984.** De overdrachten van de particulieren en van de overheid sloten het jaar af met een structureel tekort, hoewel een daling werd genoteerd. De netto-uitvoer van particulier kapitaal was andermaal minder omvangrijk. Het tekort op het kapitaalverkeer daalde van 201 miljard in **1984** tot **75** miljard in **1985.** Dit globale cijfer verhult echter een belangrijke ommekeer in de loop van het jaar. Tijdens het eerste semester vloeide ongeveer **20** miljard kapitaal terug naar België. Tijdens het tweede semester was er weer een aanzienlijke kapitaaluitvoer. Die ommekeer sloeg op het kortlopende kapitaalverkeer en tijdens het eerste semester waren de renteverschillen voor kortlopende beleggingen in het voordeel van de Belgische frank gebleven ten opzichte van de dollar, de D-mark en de gulden. De herziening van de spilkoers van de lire bracht in deze situatie verandering

Activa en schulden

Het financiële tekort van de overheid, dat teruggelopen was van **622** miljard in **1983** tot **523** miljard in **1984,** nam in **1985** opnieuw toe tot **607** miljard. Het tekort van de Schatkist (nationale overheid alleen) dat gedaald was van **325** miljard in **1983** tot **504** miljard in **1984,** nam in **1985** fors toe tot **571** miljard. Dit cijfer bevat 17,7 miljard aflossingen van leningen, uitgegeven door de huisvestingsmaatschappijen. tegen 4,1 miljard het jaar voordien. (Nvdr. het gaat hier om de overname van schulden van de gewesten ingevolge de verleende staatswaarborg). Het tekort van de overheid, andere dan de nationale, liep op met **17** miljard, onder meer omdat de Maatschappij voor de herstructurering van de nationale economische sectoren (Nvdr: staal. steenkool. textiel, scheepsbouw en glasverpakking) kredieten heeft verleend voor reconversie.

De Schatkist was in staat drie vierden van haar begrotingstekort te financieren met geconsolideerde schuld. Het overblijvende deel werd vooral gefinancierd door het plaatsen van Schatkistcertificaten bij financiële instellingen.

In tegenstelling tot de Schatkist hebben de bedrijven vooral gebruik gemaakt van kortlopend krediet, vooral wegens het vooruitzicht van een rentedaling.

Monetair beleid

Gedurende een groot gedeelte van **1985** kon de NBB voorrang verlenen aan het nastreven van een renteverlaging. Detarieven werden vooral bewerkt via de rente op schatkistcertificaten op zeer korte termijn. Tijdens het eerste kwartaal van **1985** werd niet naar een rentedaling gestreefd omdat de lopende buitenlandse betalingen op kasbasis nauwelijks in evenwicht waren. Bovendien trok de rente op de belangrijkste Europese valutamarkten opnieuw aan. De daling van de rentetarieven werd vanaf einde maart op gang gebracht. Tegen midden november was de rente op schatkistcertificaten teruggebracht tot **8,6092,** het laagste peil van de jongste zes jaar. Op het einde van **1985** doken weer spanningen op en werd de rente op deze certificaten weer opgetrokken tot **9.75%.**

De creditrentepercentages van de financiële instellingen, volgde de neerwaarts – en tegen het jaareinde opwaartse – beweging van de schatkistcertificaten.

De NBB wijst op het gebrek aan soepelheid in de renteschaal, waardoor tijdelijk anomalieën werden gecreëerd. dat was vooral het gevolg van het ongelijke fiscale stelsel dat een bepaalde categorie van financiële activa bevoordeelt. Het optrekken van de roerende voorheffing tot **25%** heeft de gevolgen van de vrijstelling voor deposito's op spaarboekjes versterkt. Die wettelijk beperkte, maar in werkelijkheid algemeen geldende vrijstelling komt de financiële instellingen ten goede, die een belangrijk deel van hun middelen via die deposito's aantrekken. Zij bezorgt die instellingen derhalve het voordeel van een grotere rentemarge. Die bijzondere factor in het Belgische fiscale stelsel heeft in **1985** ongetwijfeld mede de neerwaartse beweging van de lange-termijnrente vertraagd, Dat die daling werd geremd, was gewild noch uitgelokt door de NBB, maar was ook geen hinderpaal voor haar beleid, want dat had niet tot doel de lange-termijnrente sneller te doen dalen.

Bij de vorming van activa in Belgische franken is de voorkeur gebleken voor beleggingen op lange termijn. De verwachte rentedaling werkte een ruim aanbod in de hand, waardoor die daling op gang werd gehouden. De binnenlandse behoeften konden probleemloos gedekt worden.

Voorts waarschuwt de NBB dat de zorg om de stabiliteit van de frank een zekere terughoudendheid oplegt bij de vermindering van de rentetarieven, die anderzijds beschermd worden tegen de lange en moeilijk te beheersen opflakkeringen, die er na een afglijden van de wisselkoers zouden komen. Een verlaging van de binnenlandse rente zou sommige bestedingen ook kunnen aanwakkeren. De kostprijs van het kapitaal is echter niet doorslaggevend in het complexe geheel van de gegevens die de investeringsbeslissingen bepalen.

Het is niet het rentepeil dat het volume van de binnenlandse vraag in de Belgische economie van **1979** tot **1985** met **2%** heeft doen dalen, terwijl het met 4,5% is toegenomen in de EG en met 12,5% in de OESO.

Er zijn in de Belgische economie ongetwijfeld enkele zwakke punten, die tot uiting komen in diverse evenwichtsstoornissen. Om deze te verhelpen moet wellicht meer aandacht uitgaan naar de ingrijpende wijzigingen, die de onderliggende structuren en de gedragingen in het land sedert een vijftiental jaren hebben ondergaan. Studies blijken erop te wijzen dat die mutaties ten grondslag liggen aan het verlies aan levenskracht, trage groei, verzwakking van de concurrentiekracht, ontoereikende creatie van nieuwe arbeidsplaatsen, de moeilijkheden in het beheer van de overheidsfinanciën en de verzwakking van de valuta. Als men nevenverschijnselen zou gaan aan pakken, zonder de diepere oorzaken tegen te gaan, zouden de inspanningen tevergeefs zijn.

Op bepaalde terreinen moet het herstel nog tot stand worden gebracht, op andere gebieden is het aan de gang.

GUYANA

ONTU'IKKELINGEN SINDS HET OVERLIJDEN VAN PRESIDENT FORBES BURNHAM

Sinds het overlijden van de president van Guyana, Linden Forbes Sampson Burnham, op 6 augustus 1985 (pag 545 e v -1985) deden zich in dat land de volgende ontwikkelrngen voor

Lichaam Burnham in Sowjet-Unie gebalsemd

Op 19 augustus 1985 werd van officiële zijde meegederld dat het stoffelijk overschot van president Burnham naar de Sowjet-Unie zou worden overgebracht om daar te worden gebalsemd Na terugkeer zou het stoffelijk overschot in een kist met een glazen deksel worden geplaatst op het plein van de zeven vijvers, in een botanische tuin naast het presidentiele paleis, waar men het kon bezichtigen Volgens *KCA* (nov 1988) werd het lichaam van Burnhain op 27 augustus naar Moskou gebracht

Na het overlijden van de president was op Cuba drie dagen officiële rouw afgekondigd

Kabinetswijziging. Positie Hoyte aanvaard

Op 17 augustus 1985 werd Mohamad Shahabuddeen – tot dan toe vicepresident voor justitie, procureur-generaal en plaatsvervangend premier (pag. 550/1-1985) – benoemd tot eerste plaatsvervangend premier. Viola Burnham, de weduwe van de vroegere president en voorzitster van de Revolutionaire Socialistische Vrouwenbeweging. werd benoemd tot vice-president en plaatsvervangend premier. De minister van voorlichting en overheidsdienst. Yvonne Harewood-Benn (pag. 549/3-1985), kreeg de status van senior minister.

Op 18 augustus ging een congres van de regeringspartij People's National Congress (PNC) zonder oppositie akkoord met de positie van Hugh Desmond Hoyte als hoofd van de regering en leider van het PNC. Hoyte was onmiddellijk na de dood van Burnham president van Guyana, en daarmee hoofd van de regering, geworden (pag. 545/1-1985).

Hamilton Green, tot dan toe vicepresident voor sociale infrastructuur en eerste plaatsvervangend minister (pag. 550/1-1985), werd benoernd tot eerste vice-president en premier. Green betuigde Ho-te zijn loyaliteit en beide mannen ontkenden dat er tussen hen een machtsstrijd bestond

President Hoyte verklaarde op het congres dat de besprekingen met de People's Progressive Partv (PPP), de voornaamste oppositiepartij o l v Cheddi Jagan, door zouden gaan en dat zijn regering er naar zou streven de PPP een ,wezenlijke en belangrijke rol in het nationale leven te geven

Later werd echter bericht dat ei bij de besprekingen geen belangrijke vooruitgang was geboekt en dat de PPP bang was dat het PNC haar zou willen opnemen in zijn partij

Het PNC had de PPP op 25 januari 1985 uitgenodigd voor een „constructieve dialoog" ter bevordering van de nationale eenheid en ter voorkoming van „imperialistische interventies", waarna de eerste besprekingen op 19 juli hadden plaatsgevonden.

De Sowjet-Unie en Cuba, die met beide partijen hartelijke betrekkingen onderhielden, zouden de aanzet tot de besprekingen hebben gegeven Verder zou het PNC op een bredere basis willen steunen bij haar pogingen de ernstige economische moeilijkheden van het land het hoofd te bieden De PPP. die van de twee partijen het meest Moskou-gezind was. voerde slechts een lauwe oppositie tegen de regering

Algemene verkiezingen. Hoyte president

Op 31 oktober 1985 werd bekendgemaakt dat op 9 december algemene verkiezingen zouden plaatsvinden. Nadat de verkiezingen op 9 december hadden plaatsgevonden, bleek dat het PNC 42 van de 53 zetels die in de National Assembly op het spel stonden had behaald en de PPP acht zetels. De conservatieve partij United Force (UF) behield haar twee zetels en de linkse Working People's Alliance (WPA), die de laatste verkiezingen (van 15 december 1980, zie pag. 546/2-1985) had geboycot, won één zetel.

De National Assembly. het uit één Kamer bestaande parlement van Guyana. telt in totaal 65 leden, waarvan er 53 rechtstreeks worden gekozen. De overige 12 leden zijn regionale vertegenwoordigers. De zittingsperiode van het parlement bedraagt vijf jaar.

President Desmond Hoyte

Bij de verkiezingen van 15 december 1980 had het PNC 41 van de 53 zetels behaald de PPP 10 en de UF twee zetels

Vervolgens werd bekendgemaakt dat de resterende 12 zetels. die via indirecte verkiezingen op lokaal niveau worden bezet, waren gewonnen door het PNC.

Volgens de officiële cijfers was de opkomst bij de algemene verkiezingen 73,8 procent. Het PNC kreeg 228.718 stemmen (78,5 procent van het totale aantal uitgebrachte stemmen), de PPP 4.5.926 stemmen (15,8 procent). de UF 9.810 stcrnmeri (3.4 procent) en de WPR 4.176 stemmen (1,3 procent).

De steun voor drie andere partijn die met een kandidaat waren gekomen – de in het centruni staande Democratic Labour Movement (DLM, gevormd in april 1982, zie pag. 548/2-1985), de People's Democratic Movement (PDM) en het nieuwe National Democratic Front (NDF, gevormd in november 1985) – was te verwaarlozen.

Alle oppositiepartijen. behalve de UF, waren van mening dat er bij de verkiezingen fraude was gepleegd en verwierpen daarom de uitslag. De PPP en de WPA weigerden op 9 december deel te nemen aan het tellen van de stemmen, omdat volgens hen vertegenoordigers van hun partijen die toezicht ,hielden op het stemproces, naar het leven waren gestaan door regeringsfunctionarissen die stemfraude wilden plegen.

PPP-leider Jagan zei kort voor sluiting van de stembureaus dat het vertegenwoordigers van zijn partij te gevaarlijk was geworden nog langer toezicht te houden. Hij zei dat het leger bij een aantal stembureaus tussenbeide was gekomen, en dat controleurs van de PPP uit de stembureaus waren gezet nadat in de loop van de ochtend duidelijk was geworden dat in de hoofdstad Georgeto n, waar het PNC sterk was, de opkomst veel lager was dan op het platteland, waar de meeste aanhangers van de PPP zaten

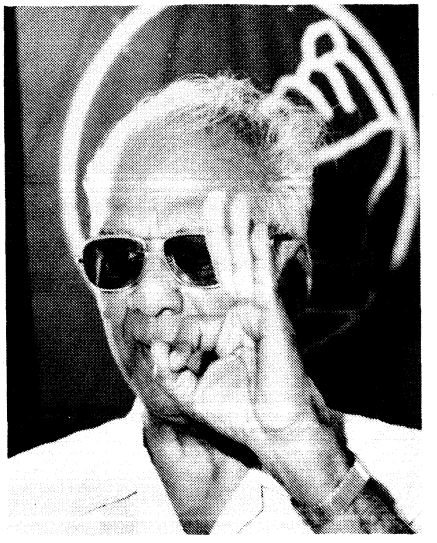
Volgens Jagan waren daarna de meeste stembussen volgestopt met valse stemmen op het PNC Toch maakten beide partijen eind december bekend dat zij hun zetels in het parlement zouden innemen

De Anglicaanse en rooms-katholieke bisschoppen, de Guvaanse Vereniging voor de mensenrechten. de Guyaanse Orde van Advocaten en anderen stelden in een verklaring dat de verkiezingen waren ontsierd doordat er op grote schaal sprake was geweest van het „ontnemen van kiesrecht" aan mensen, het „door een persoon uitbrengen van meerdere stemmen, het verwijderen van verkiezingscontroleurs. bedreigingen, intimidatie, ge-

weld, en botsingen met politie en legerpersoneel".
Verder leverden de premiers van Barbados (Bernard St. John), St. Lucia (John Compton), St. Vincent en de Grenadinen (James Mitchell) en Dominica (Eugenia Charles) kritiek op het verloop van de verkiezingen, al feliciteerde premier Charles, die president Burnham fel had bekritiseerd, Hoyte wel met zijn overwinning.

In het Utrechts Nieuwsblad van 9 december meldde Marcel Bayer o.m. het volgende over de situatie in Guyana:

De verkiezingen die sinds de onafhankelijkheid in 1966 zijn gehouden waren de benamingen nauwelijks waardig Fraude intimidatie en politieke pressie hebbrn ondfgebroken het beeld bepaald De hoop dat daar na de dood van president Burnham begin augustus dit jaar, eindelijk een einde aan zou Komen werd de bodem ingeslagen toen zijn opvolger Desmond Hoyte krap anderhalve maand geleden de datum voor nieuwe parlementsverkiezingen op vandaag vaststelde. Dat is ruim drie maanden voordat deze volgens de grondwet zouden moeten plaatsvinden, namelijk in maart volgend jaar.
Een breed oppositiefront, inclusief de zakenwereld en de kerkelijke autoriteiten, hebben de afgelopen maanden aangedrongen op een zo laat mogelijk tijdstip. Er moest immers heel wat gebeuren, wilden de verkiezingen deze keer eens ,,fair en free from fear" (eerlijk en zonder vrees) kunnen plaatsvinden. De kieslijsten moesten worden geactualiseerd en een onpartijdig kiescollege zou moeten worden benoemd om het kiesstelsel te hervormen en te controleren, zodat fraude met de uitslag niet meer mogelijk zou zijn.
Bovendien werd er aangedrongen op een dialoog van het regime met de verschillende maatschappelijke organisaties. teneinde te komen tot een brede basis voor de aanpak van de desastreuze situatie waarin de economie zich momenteel bevindt In dat kader werd er al hevig gespeculeerd over een toenadering tussen het PNC en de grootste oppositiepartij, de PPP (People's Progressive Party) onder leiding van Cheddi Jagan, een man van Indiase afkomst en overtuigd marxist.
De rivaliteit tussen Burnbam en Jagan, in de veertiger en begin vijftiger jaren nog samen strijdend tegen het Britse koloniale beheer van Guyana, heeft een belangrijke rol gespeeld bij de politieke polarisatie langs raciale lijnen in het land. Na de splitsing tussen Burnham en Jagan in 1956, waarop Burnham het PNC oprichtte, werd hij de voorman van de creolen en werd de PPP de partij van de Oost-Indiërs. Politieke rivaliteit werd synoniem voor raciale rivaliteit, wat bijvoorbeeld in 1963 en 1964 leidde tot rassenrellen in de hoofdstad Georgetown.
De raciale tegcnstcllingcn zijn diep geworteld geraakt in de Guyaanse samenleving tijdens Burnhams bewind. Vanaf het moment dat hij in 1964 tot premier werd gekozen, heeft het PNC langzamerhand de absolute macht in handen gekregen. Het overheidsapparaat werd tot een verlengstuk van de partij. Met de enorme betrokkenheid van de staat in het economische leven van het land. vooral tot stand gekomen na de nationalisering van de vitale bauxiet– en suikerindustrie in de eerste helft van de jaren zeventig, opende dat de weg voor corruptie en discriminatie.
Iedereen kan de resultaten daarvan waarnemen: bij alle overheidsdiensten, samen goed voor zo'n 60% van de werkgelegenheid in het land, zijn Indiërs zwaar ondervertegenwoordigd. En dat terwijl zij de meerderheid van de bevolking vormen.

PPP-leider Cheddi Jagan

Met de dood van Burnham gloorde dan ook de hoop dat de kloof tussen de twee grootste bevolkingsgroepen overbrugd kon worden, teneinde gezamenlijk de economie weer op de been te helpen De partijbelangen, de corruptie, maar ook wanbeleid hebben Guyana namelijk in een totale produktiecrisis gebracht. De bauxiet- en suikerindustrie is volledig ingestort sinds Guyanen het roer van de buitenlandse concerns overnamen.
En het land. eens de voedselschuur van de regio genoemd, moet tegenwoordig voedsel en andere huishoudelijke artikelen binnensmokkelen. waspoeder en bakolie uit Brazilië, melkpoeder en koffie uit Trinidad. meel en rijst uit Suriname; de markten in Guyana liggen er vol mee. terwijl de import ervan vanwege de slechte financiële toestand sterk is beperkt of geheel is stopgezet. Alle sectoren van de economie kampen met een tekort aan onderdelen. grondstoffen en financien. Maar ook het peil van de gezondheidszorg en het onderwijs vallen terug. Guyana is een land geworden waar patiënten sommige medicijnen op de zwarte markt moeten kopen en waar leerlingen hun eigen banken mee naar school moeten nemen.
Wat de precieze reden geweest is voor de overhaast geplande verkiezingen moet men maar raden. maar duidelijk is wel. dat de huidige machthebbers deze gezien de economische en politieke situatie in het land nooit op een gewone manier kunnen winnen. Maar dat zal voor het bewind minder een probleem zijn dan het prijsgeven van de bevoorrechte posities, iets wat onherroepelijk zal moeten gebeuren bij een democratisering van de samenleving.
Inmiddels gaat de uittocht van Guyanen naar het buitenland gestaag door, legaal en illegaal. De paspoort- en visa-afdelingen van buitenlandse ambassades puilen uit; alleen al de Amerikaanse ambassade gaf vorig jaar 11.000 visa uit, het merendeel voor een kort verblijf. maar waarvan de meesten niet terugkwamen. Steeds meer Guyanen kiezen voor een toekomst elders, want met ,,coöperatief" heeft Guyana's socialisme w-einig te maken.

Na de verkiezingsoverwinning van het PNC werd Desmond Hoyte op 12 december beëdigd als president van Guyana voor een ambtstermijn van vijf jaar. President Hoyte, die alle beschuldigingen van fraude van de hand wees, zei dat er geen veranderingen in het socialistische beleid van de regering zouden plaatsvinden

Nieuw kabinet. Wijziging binnen het PNC

Op 28 januari 1986 maakte president Hoyte de samenstelling van een nieuw kabinet bekend, dat de volgende 11 leden telde:

President (met verantwoordelijkheid voor binnenlandse zaken, coöperatieven en regionale ontwikkeling) - Desmond Hoyte; eerste vicepresident en premier - Hamilton Green: vicepresident. eerste plaatsvervangend premier procureur-generaal - Mohamad Shahabuddeen; vice-president (verantwoordelijk voor nationale ontwikkeling), plaatsvervangend premier - Ranji Cbandisingh; vice-president (verantwoordelijk voor onder ijs en sociale ontwikkeling). plaatsvervangend premier - Viola Burnham; plaatsvervangend premier (verantwoordelijk voor planning en ontwikkeling) - William Haslyn Parris; plaatsvervangend premier (verantwoordelijk voor landbouw) - Robert Corbin; senior minister van financiën - Carl Greenidge: senior minister van buitenlandse zaken - Rashleigh Jackson: senior minister van handel - Winston Murray; senior minister van transport - Seeram Prashad.

President Hoyte verklaarde dat het kabinet zich voortaan zou concentreren op beleidsaangelegenheden en dat routinekwesties zouden worden gedelegeerd aan nieuwe raden van supervisie, die verantwoordelijk zouden zijn voor het afhandelen van de zaken van de tien administratieve regio's in het land. Eerder waren de volgende ministeriële benoemingen aangekondigd:

Minister voor mankracht, huisvesting en milieu - Jeffrey Thomas; minister van gezondheid - Richard van West-Charles; minister van voorlichting en overheidsdienst - Yvonne Harewood-Benn; minister op het ministerie van nationale ontwikkeling - Urmia Johnson; minister op het ministerie van onderwijs verantwoordelijk voor jeugdzaken en sport - Roy Fredericks: minister op het bureau van de president - Pandit Chintaman Gowkarran: minister op het departement van onderwijs - Deryck Bernard.

ministers van staat:
landbouw - Jaillal Kissoon: planning en ontwikkeling - Faith Harding; mankracht. huisvesting en milieu - Donald Ainsworth: bosbouw - Sharamdheo Sawh.

Medio januari 1986 werd bericht dat Ptolemy Reid, die in 1984 zijn functies binnen de regering had opgegeven (pag. 550/1-1985), zich nu ook had teruggetrokken als plaatsvervangend leider van het PNC.

Vorming oppositionele coalitie

Op 9 januari 1986 werd gemeld dat de PPP, WPA, DLM, NDF en PDM zich verenigd hadden in de Patriottische Coalitie voor Democratie (PCD). PPP-leider Cheddi Jagan verklaarde dat de nieuwe coalitie de wil en middelen van alle democratische krachten zou bundelen teneinde zekerheid te krijgen dat het verkiezingsproces niet was afgeschaft en de democratie te herstellen. (*NRC/H'blad*, Volkskrant, Utrechts Nieuwsblad, KCA, Le Monde)

LIBERIA

COUPPOGING MISLUKT. INAUGURATIE PRESIDENT DOE. NIEUW KABINET

Op 12 november 1985 's morgens maakte brigade-generaal Thomas Quiwonkpa, de vroegere opperbevelhebber van de strijdkrachten die sinds november 1983 als balling in de VS verbleef, via radio ELWR (een particuliere christelijke zender) bekend dat .,patriottische strijdkrachten" onder zijn leiding de macht van president Samuel Doe hadden overgenomen wegens de .,onregelmatigheden" die zich bij de algemene verkiezingen van 15 oktober (zie pag. 717 e.v.-'83) hadden voorgedaan. Voorts meldde Quiwonkpa dat Doe was ondergedoken en dat de hoofdstad Montovia door de .,patriottische" troepen was omsingeld. Hij beloofde .,vrije en eerlijke verkiezingen en een democratische samenleving".

Volgens ooggetuigen hadden zich tegen 6 uur 's morgens gevechten voorgedaan bij het presidentiële paleis (Mansion House). Bericht werd dat Quiwonkpa 12 officieren had aangewezen om de leiding van de strijdkrachten over te nemen, met Maxwell Weah als stafchef van het leger.

Er volgden enige uren van tegenstrijdige en verwarde berichten. 's Avonds verklaarde president Doe via radio ELWA dat de staatsgreep was mislukt. Hij riep de overgebleven rebellen op zich over te geven, terwijl hij met onmiddellijke ingang een nachtelijk uitgaansverbod afkondigde. De grenzen en de internationale luchthaven werden gesloten.

Op 13 nov. deelde de regering mee dat bijna alle leiders van de mislukte staatsgreep waren gearresteerd, o.w. majoor Anthony Y. Marque en luitenant-kolonel John Aequoi. Quiwonkpa was nog voortvluchtig; hij zou volgens de stafchef van de strijdkrachten, luitenant-generaal Henry Dubar, in Monrovia zijn ondergedoken en mogelijk zijn toevlucht hebben gezocht in een ambassade. Dubar verklaarde voorts dat de rebellen uit het buurland Ivoorkust waren gekomen en dat huurlingen uit Cuba en Sierra Leone aan de couppoging hadden deelgenomen. Naar zijn zeggen waren verscheidene Cubanen gearresteerd. (De volgende dag werd een Cubaanse betrokkenheid door Havanna categorisch ontkend).

Nadat op 13 nov. nog melding was gemaakt van gevechten op de weg van Monrovia naar het internationale vliegveld, verklaarde de regering de volgende dag dat de strijd was gestaakt. Op 13 nov. 's avonds zou het hoofdkantoor van de belangrijkste oppositiepartij, de Liberia Action Party (LAP), door militairen in brand zijn geschoten.

Op 14 nov meldden niet-officiele bronnen uit Monrovia dat een aantal vooraanstaande oppositiefiguren was gearresteerd en ,.in verzekerde bewaring" was geplaatst Onder hen waren de kandidaten voor het presidentschap Jackson Doe (LAP), Gabriel Kpolleh (Liberian Unification Partv/ LUP) en Edward Kesselly (United Party/UP) alsmede mevr Ellen Johnson-Sirleaf (een van de gekozen LAP-senatoren)

Op 15 nov. maakte president Doe in een radiotoespraak bekend dat de leider van de mislukte staatsgreep, Thomas Quiwonkpa, 's ochtends door een van de presidentiële lijfwachten, majoor Edward Slanger, op de weg van Monrovia naar de internationale luchthaven was gevangen genomen en doodgeschoten. Zijn lijk werd naar de voornaamste kazerne in Monrovia. Barclay Training Centre, overgebracht om te worden tentoongesteld.

Quiwonkpa behoorde tot de deelnemers aan de staatsgreep van april 1980 die Samuel Doe aan de macht bracht (pag. 273 e.v.-'80).De voormalige sergeant werd toen tot opperbevelhebber van de strijdkrachten benoemd, in de rang van brigade-generaal. In oktober 1983 werd melding gemaakt van een geschil tussen Quiwonkpa en president Doe die de volgende maand een komplot onthulde waarbij Quiwonkpa betrokken zou zijn (zie pag. 250/3-'84). Deze week toen uit naar de VS. In een interview met West Africa (17-6-'85) verklaarde Quiwonkpa van plan te zijn naar Liberia terug te keren om Doe via een staatsgreep af te zetten, omdat deze de ..oorlog verklaard" had aan het volk.

Over Quiwonkpa's dood deden diverse lezingen te ronde. Volgens sommige bronnen zou hij zelfmoord hebben gepleegd toen de militairen (van Doe) het huis binnendrongen waarin hij zich schuil hield. Slanger zou volgens Le Monde (17-1) hebben verklaard dat Quiwonkpa zich had overgegeven alvorens zelfmoord te plegen. terwijl de soldaat Thomas Pennue (die Slanger vergezelde) stelde dat hij was gedood toen hij trachtte zich tegen zijn arrestatie te verzetten.

In zijn toespraak van 13 nov. waarschuwde president Doe dat een ieder die ,,ookmaar een minuut na 18.00 uur op straat wordt aangetroffen ter plekke geexecuteerd wordt, omdat de toestand in ons land zeer gespannen is". Hij voegde daaraan toe dat het leger ,,niet de bedoeling heeft om burgers te doden, maar (dat) mijn soldaten niet weten wie de opstandelingen zijn".

Ooggetuigen verklaarden toen dat zij vrachtwagens vol lijken door de straten van Monrovia hadden zien rijden. Ook werd bericht dat regeringstroepen zich in de wijk van de Gio-stam, waartoe Quiwonkpa behoorde, aan plunderingen schuldig maakten

Radio ELWA maakte bekend dat de opperbevelhebber van de strijdkrachten. brigade-generaal Morris Zeze was ontslagen en vervangen door brigadegeneraal Rudolf Kolaco, tot dan toe ambassadeur in India

Op 16 nov verzekerde president Doe tegenover leden van het corps diplomatique dat de rebellen de couppoging in Ivoorkust hadden beiaamd en vervolgens naar Sierra Leone waren gereisd voor het recruteren van verdere deelnemers De 300 a 400 rebellen zouden daar zijn opgeleid en van mapens voorzien en vervolgens met behulp van de autoriteiten van Sierra Leone Liberia zijn binnengetrokken Volgens Doe waren ook staatsburgers van Guinee, Ghana en Cuba bij de ,,invasie" betrokken

Op 17 nov riep president Doe de Liberiaanse ambassadeur iiit Sierra Leone terug en de Liberiaanse secretaris-generaal van de ,,Mano River Union" (een regionale samenwerkingsorganisatie van Liberia, Sierra Leone en Guinee),terwijl hij de permanente sluiting van de landgrens met Sierra Leone gelastte. De beschuldigingen van president Doe werden door Sierra Leone, Ghana en Ivoorkust formeel tegengesproken.

Op 19 nov. verbood de regering een vijftal beroeps- en studentenorganisaties bijeenkomsten te houden, w.o. de Press Union of Liberia en de Liberia Business Caucus. Tegelijk werd aan buitenlandse journalisten twee weken lang de toegang tot Liberia ontzegd, hoewel dezelfde dag het vliegveld en de haven van Monrovia werden heropend. Voorts werd de oppositionele LAP ervan beschuldigd de coup te hebben gefinancierd.

Op 21 nov. begonnen processen tegen 11 burgers en een onbekend aantal militairen wegens hun beweerde betrokkenheid bij de couppoging.

Op 27 nov. werden op last van president Doe vijf oppositieleiders vrijgelaten, o.w. Kesselly en Kpolleh, omdat uit het onderzoek was gebleken dat zij niet bij de mislukte staatsgreep betrokken waren.

Op 12 dec. werd bericht dat het nachtelijk uitgaansverbod was opgeheven.

Slachtoffers

Terwijl het officiele dodental van de mislukte staatsgreep onder regeringstroepen en rebellen samen 18 bedroeg, suggereerde de perschef van president Doe op 19 nov , dat het aantal burgerslachtoffers enkele honderden kon bedragen, omdat er tijdens vuurgevechten een grote menigte op straat was die volgens persberichten de aanvankelij-

ke berichten over het succes van de coup enthousiast hadden begroet.
Begin januari 1986 stelde de minister van justitie, Jenkins Scott, het officiële dodental op 600. Hij noemde berichten over standrechtelijke executies en moorden ,,zwaar overdreven". Het blad West Africa dat daarvan melding had gemaakt was inmiddels in Liberia verboden. Minister Scott gaf toe dat er chaos heerste en dat de hartstochten hoog oplaaiden, met als gevolg dat mensen ,,oude rekeningen hebben vereffend". Volgens westerse diplomatieke kringen in Monrovia zouden er echter minstens 1.500 doden zijn gevallen. voornamelijk burgers die door Doe-getrouwe militairen ,,bij bosjes" zouden zijn neergeschoten.

Volgens West Africa zou een eenheid van het regeringsleger onder leiding van Doe's zwager kolonel Harrison Pennue (zie pag 1411-82). enkele dagen na de couppoging naar het gebied Nimba zijn getrokken waar Quiwonkpa's stam de Gio leeft Meer dan 500 Gio's zouden bij deze strafexpeditie zijn gedood Amnesty International meldde dat zeker 900 mensen uit Nimba zonder vorm van proces gevangen zitten aldus de Volkskrant (17-1)

Inauguratie president Doe. Oppositie verdeeld over boycot

Op 6 jan. 1986 werd generaal Samuel Doe voor 6 jaar als president van Liberia beëdigd tijdens een ceremonie die door gekozen leden van de oppositiepartijen grotendeels werd geboycot. Diezelfde dag werden de leden van het Huis van Afgevaardigden (64) en van de Senaat (26) tevens beëdigd.

De LAP. die claimde ca. 63% van de stemmen te hebben gewonnen bij de parlementsverkiezingen. en de UP hadden na een bijeenkomst op 30 okt. 1985 verklaard dat zij hun zetels in het nieuwe parlement niet zouden innemen. De voorzitter van de verkiezingscommissie, Emmett Harmon. achtte het volgens de Financial Times (7-1)onwaarschijnlijk dat zes van de 18 gekozen parlementsleden van de oppositie hun zetels zouden innemen wat volgens een officieel ultimatum vóór 5 febr. moest gebeuren. Begin februari 1986 werd echter bericht dat Tuan Wreh zijn functie als voorzitter van de LAP had neergelegd om zijn zetel in de Senaat in te nemen, en dat vier van de acht gekozen LAP-leden van het Huis van Afgevaardigden van plan waren daarin zitting te nemen. Wreh werd naar verluidt als partijvoorzitter vervangen door Emmanuel Koroma, de kandidaat van de LAP voor het vice-presidentschap.
Op 25 febr. stelde de LAP een ultimatum aan zijn leden die zitting hadden genomen in het parlement of bestuursposten hadden aanvaard. Zij moesten die plaatsen vóór 1 maart opgeven. anders zouden zij hun partijlidmaatschap verliezen.

Na de beëdigingsceremonie, die volgens waarnemers slechts door vertegenwoordigers van negen andere landen (incl. de VS) werd bijgewoond, gelastte president Doe de vrijlating van 19 personen die sinds de mislukte coup gevangen zaten. Onder hen was de secretaris-generaal van de LAP, Byron Tarr.

President Samuel Doe tijdens de beëdigingsceremonie op 6 januari 1986.

In zijn inauguratierede sprak president Doe van de noodzaak tot nationale verzoening en eenheid. Hij deed een beroep op alle Liberianen om mee te werken aan de .,nationale wederopbouw".,

Nieuw kabinet

Op 14 jan. benoemde president Doe een nieuw kabinet, waarin op vijf na alle oude bewindslieden terugkeerden hoewel zij nu in de meeste gevallen zonder militaire rang werden vermeld. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Defensie - generaal-majoor Gray D. Allison; financien - G. Irving Jones; jusititie - Jenkins Scott: binnenlandse zaken - Edward K. Sackor; openbare werken - Yulu Gray (voorheen plattelandsontwikkeling); PTT - Charles Roberts*; planning - Paul Jeffy*; landbouw - Scott Gblorzuo Toweh (tot mei 1983 plattelandsontwikkeling);gezondheid en sociale zaken - mevr. Martha Sandolo Belleh; handel - mevr. Mcleod Darpoh: landerijen, mijnbouw en energie - William Freeman*: staatsminister presidentiële zaken - George S. Boley (voorheen onderwijs); plattelandsontwikkeling - John N. Kolleh (in mei 1985 op deze post benoemd); jeugd en sport - John Beh*: buitenlandse zaken - J. Bernard Blamo (voorheen staatsminister presidentiële zaken); voorlichting - Carlton Karpeh; arbeid - John Mayson (in sept. 1985 op deze post benoemd): nationale veiligheid - Patrick Minikon: directeur-generaal kabinet - Peter Naigow (op 17 maart 1985 op deze post benoemd).
(* = nieuw)
Nadat mevr. Mary Antoinette Brown Sherman, docent aan de Universiteit van Liberia, voor de post van minister van onderwijs had bedankt, werd de vroegere onderminister Othello Gonga op 21 jan. tot minister benoemd.
James I. Nagbah werd op 14 jan. tot Chief Justicr benoemd als opvolger van Emmanuel Gbalazeh.
Geen plaats in het nieuwe kabinet kreeg o.a. Ernest Eastman, de vorige minister van buitenlandse zaken.

Aanklachten wegens *hoogverraad*

De minister van justitie, Jenkins Scott, maakte op 14 jan. bekend dat mevr. Ellen Johnson-Sirleaf, gekozen senator voor de LAP en voormalig minister van financiën, aangeklaagd was wegens hoogverraad i.v.m. dt. couppoging van november 1985.
Op 24 jan. werd bericht dat ook LAP-leider Jackson Doe wegens hoogverraad was aangeklaagd. maar de aanklacht tegen hen werd op 12 febr. ingetrokken.
Op 24 febr. berichtte een Liberiaanse krant dat meer dan 150 militairen of leden van paramilitaire eenheden zouden worden berecht wegens vermeende betrokkenheid bij de mislukte staatsgreep.

IMF weigert verdere kredieten

Het Internationale Monetair Fonds (IMF) maakte bekend dat Liberia met ingang van 24 jan. 1986 geen kredieten meer zou ontvangen, omdat het toen een achterstand had met betalingen van 52,4 mln SDRs. Bovendien werd het Liberia verboden na die datum verworven SDRs als betaalmiddel te gebruiken. Op 7 dec. 1984 had het IMF met Liberia een standby akkoord voor 18 maanden ter waarde van 42.8 mln SDRs afgesloten. Dit akkoord was reeds begin 1985 door het IMF opgeschort, omdat Liberia toen al achter met betalingen (rente en aflossing) was.

NIGERIA

ONTWIKKELINGEN ONDER HET BEWIND-BABANGIDA

Na de ,,paleisrevolutie"van 26/27 aug. 1985 kwam de macht in Nigeria in handen van een 28 leden tellende militaire raad (Armed Forces Ruling Council - AFRC) onder voorzitterschap van generaal-majoor Ibrahim Babangida, de president en opperbevelhebber van de strijdkrachten (zie pag. 577 e.v.-'85).

Benoeming kabinet

Op 10 sept. 1985 werden de 22 leden van de nationale ministerraad (kabinet) benoemd en op 12 sept. werden deze 12 militairen en 10 burgers beëdigd. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

landbouw, waterstaat en plattelandsontwikkeling - luitenant-generaal b.d. Alani Akinrinade; verbindingen - luitenant-kolonel Abubakar Ayuba; defensie - generaal-majoor Domkat Yah Bali*; onderwijs - Jibril Aminu; werkgelegenheid, arbeid en produktiviteit - schout-bij-nacht Patrick Koshoni; buitenlandse zaken - Bolaji Akinyemi; territorium federale hoofdstad - generaal-majoor Mamman Vatsa*; financiën - Kalu I. Kalu; gezondheid Koye

Ransorne-Kuti; voorlichting - luitenant-kolonel - Anthony-Ukpo; binnenlandse zaken - luitenant-kolonel J.N. Shagaya; justitie - prins Bola Ajibola; mijnbouw-, energie en staal - Alhaji Rilwanu Lukman*; riationale planning - S.P. Okongwu; oliebronnen - Tani David-West*; sociale ontwikkeling. jeugd, sport en cultuur - luitenant-kolonel Ahmed Abdullahi*; wetenschap en technologie - Emmanuel Emovon; handel - generaal-rnajoor M.G Nasko; transport en luchtvaart - brig. J.T. Useni; openbare werken en huisvesting - commodore Hamza Abdullahi; speciale taken - vice-luchtmaarschalk Aboyi Shekari; industrie - Alhaji Bonu Shariff Musa.

* = leden vorige kabinet

Alhaji Musa werd als minister van industrie beedigd. hoewel in de oorspronkelijke mededeling van 10 sept deze portefeuille was toebedeeld aan Alhaji Lawan Mala
De nieuwe minister van buitenlandse zaken Akinyemi was vroeger directeur-generaal van het Nigeriaanse Instituut voor Internationale Zaken; Kalu werkte een tijdlang bij de Wereldbank; Ransome-Kuti is een broer van musicus Fela Kuti (pag. 604/2-'85); en prins Ajibola was tevoren president van de Nigeriaanse Orde van Advocaten.

Couppoging verijdeld. Tien *doodvonnissen* voltrokken

Op 20 dec. 1985 maakte de minister van defensie, generaal-majoor Domkat Bali, op een persconferentie bekend dat er diverse officieren van alle krijgsmachtonderdelen waren gearresteerd wegens een verijdelde poging om de federale regering omver te werpen. Als motieven van de samenzweerders noemde Bali: verzet tegen het besluit van de regering de onderhandelingen met het IMF af te breken, ongenoegen over het handhaven van sommige functionarissen van het bewind-Buhari, bezwaren tegen een te liberaal geacht regeringsbeleid m.b.t. de mensenrechten en verzet tegen de aangekondigde korting op de militaire salarissen.

Bronnen die nauwe contacten met de regering onderhielden meldden op 22 dec., aldus de Financial Times, dat de samenzweerders van plan waren geweest president Ibrahim Babangida op 19 dec. te vermoorden, maar op 17 dec. waren overal in het land de arrestaties van de samenzweerders begonnen. Sindsdien zouden al meer dan 300 verdachten zijn aangehouden, o.w. brigade-generaal Malami Nassarrawa (commandant van de infanterieschool in Kaduna) en kolonel Chris Oche (van de militaire inlichtingendienst in Apapa, Lagos).

Op 27 dec. maakte de minister van voorlichting, luitenant-kolonel Anthony Ukpo, de namen van 14 samenzweerders bekend met als voornaamste generaal-majoor Mamman Vatsa. lid van de AFRC en minister van de federale hoofdstad. Vatsa was de enige noorderling; van de overigen kwamen negen uit het centrum en vier uit het zuiden van het land.

Op 3 jan 1986 deelde een regeringswoordvoerder mee dat een groep officieren, die werd beschuldigd in verband met de mislukte couppoging bij een vliegtuigongeluk op oudejaarsavond was omgekomen Deze officieren werden met een presidentieel toestel van de luchtmachtbasis Makurdi naar Lagos overgebracht, toen het vliegtuig in de buurt van Kaduna neerstortte, aldus het persbureau *NAN* Daarbij zouden zeven of acht personen om het leven zijn gekomen
Op 25 febr werden 13 officieren, o w Vatsa, door een militair tribunaal cchuldig bevonden wegens deelname aan het coupplan en ter dood veroordeeld Twee andere officieren werden tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld en acht werden vrijgesproken
Nadat de AFRC de doodvonnissen van drie officieren in levenslang had gewijzigd, werden de overige tien officieren op 5 maart 's avonds door een vuurpeloton terechtgesteld Onder hen waren generaal-majoor Vatsa en luitenant-kolonel Oche.
Minister van defensie Bali noemde als argument waarom aan deze tien officieren geen gratie was verleend o.a.dat als de beraamde coup was geslaagd, die ,,de bloedigste tot nog toe" zou zijn geweest. De samenzweerders hadden niet alleen gepland met president Babangida en zijn voornaamste adviseurs op de luchtmachtbasis Makurdi ,,af te rekenen", maar zij hadden ook een bombardement op het militaire hoofdkwartier in Lagos beraamd dat niet alleen aan militairen maar mogelijk ook aan veel burgers het leven zou hebben gekost. Reuter meldde nog dat tegen brigade-generaal Nassarrawa, die door het militaire tribunaal uit het leger was ontslagen, met het oog op een nieuw proces een onderzoek zou worden ingesteld.

Terugkeer naar burgerbestuur aangekondigd. Vorming politiek bureau

Op 13 jan. 1986 kondigde president Babangida aan dat Nigeria vanaf 1 oktober 1990 weer een burgerbestuur zal hebben. Hij zei dit in de nieuwe federale hoofdstad Abuja bij de installatie van een uit 17 leden bestaand politiek bureau dat een uitgebreid nationaal debat over de toekomst van het land moest leiden en plannen voor een ,,echt Afrikaanse" politieke orde in Nigeria moest ontwerpen. Volgens de president zou de passende regeringsvorm voor Nigeria niet zijn inspiratie putten uit ,,het parlementaire stelsel van het Britse type noch uit het presidentiële regime volgens het Amerikaanse model".

MIDDEN-OOSTEN

ALGEMEEN

ISRAELISCHE LUCHTAANVALLEN OP PALESTIJNSE DOELEN IN LIBANON EN TUNESIE. KAPING „ACHILLE LAURO"

Na de moord op drie Israëliërs op een jacht in de haven van Larnaca (Cyprus) op 25 september 1985 (pag. 208/3) dreigde de Israëlische regering 's avonds met wraak tegen de .,moordenaars en degenen die hen hebben gestuurd''. In een regeringsverklaring werd voorts aangrkondigd dat Israël ,,eentotale oorlog tegen het terrorisme zal voeren".

Israelische *luchtaanval op* Palestijnse doel *in* Libanon

Op 26 sept. 1985 's avonds voerde de Israëlische luchtmacht een aanval uit op een basis van Fatah-dissidenten van Abou Mousa in de Oostlibanese Bekaavallei, op 7 km van Baalbek. Deze aanval werd beschouwd als een vergeldingsactie voor de moorden in Larnaca.

Israëlische luchtaanval op *PLO*-hoofdkwartier *bij* Tunis

Op 1 oktober 1985 bombardeerde de Israëlische luchtmacht - acht gevechtsvliegtuigen van het type F-15 Eagle begeleid door twee Boeing-707 tankvliegtuigen* - het PLO-hoofdkwartier te Borj Cedria in de regio Hammam-Shat op ca. 19 km ten zuidoosten van Tunis. Drie gebouwen van het PLO-complex werden verwoest. Volgens Tunesische bronnen kwamen bij het bombardement 72 mensen om het leven, onder wie 12 Tunesiërs. terwijl meer dan 100 mensen gewond raakten.
De Israëlische minister van defensie, Yitzhak Rabin, zei op een persconferentie dat het doel van de operatie was ,,duidelijk te maken dat geen PLO-element waar ook ter wereld immuun is en dat de lange arm van de IDF (de Israëlische strijdkrachten) hen weet te vinden, aan te vallen en te straffen". Volgens premier Shimon Peres was de luchtaanval bedoeld als vergelding voor de moord op de drie Israëliërs in Larnaca maar ook als waarschuwing. Overigens meende hij dat ,.de strijd tegen het terrorisme en het zoeken naar een diplomatieke oplossing" twee verschillende zaken waren en moesten blijven. Dat moesten zowel koning

*De Israëlische luchtmacht had sinds de operatie in Entebbe (Oeganda) in 1976 (pag. 839/3-'76) niet meer zo ver van huis geopereerd. Om de vijf uur durende vlucht van ca. 2.400 km heen en terug mogelijk te maken moest in de lucht brandstof worden bijgetarikt.

De puinhopen van het PLO-hoofdkwartier na de Israelische luchtaanval.

Hoessein van Jordanië als president Mubarak van Egypte inzien, aldus Peres. Op de vraag of het ook de bedoeling was geweest PLO-leider Yasser Arafat te doden antwoordde de Israëlische stafchef Moshe Levi: ,,We wisten dat hij in Tunis was." Premier Peres echter stelde: ,,Wijstrijden tegen een terroristische organisatie, niet tegen deze of gene persoon". (Arafat was tijdens de aanval niet in het hoofdkwartier aanwezig.)

De Israëlische aanval werd in de Arabische wereld scherp veroordeeld. De Egyptische regering stelde een geplande bespreking met Israël over het geschil-Taba uit. Ook de EG-ministers van buitenlandse zaken, die in Luxemburg bijeen waren, veroordeelden het Israëlische optreden, evenals de Japanse regering.
De eerste officiële Amerikaanse reacties liepen uiteen. President Reagan stelde dat elk land het recht had tegen terroristen op te treden ,,zolang ze de goede mensen treffen"; hij had ,,veel vertrouwen" in de Israëlische inlichtingendienst. Witte Huis-woordvoerder Larry Speakes sprak van ,,een legitiem antwoord op terrorisme". Maar minister van buitenlandse zaken George Shultz verklaarde: ,,We betreuren zeker daden van geweld in de regio, met inbegrip van deze gewelddaad." Hij kantte zich tegen gewelddaden ,,uit welke hoek ze ook komen. en ongeacht de veronderstelde rechtvaardiging".

Reagans reactie leidde tot scherpe kritiek in de Arabische media en tot anti-Amerikaanse demonstraties in Arabische hoofdsteden, waaronder Tunis en Cairo.
Op 2 okt. zond Reagan een condoleance boodschap aan zijn Tunesische ambtgenoot Habib Bourguiba.
Dezelfde dag kwam de Veiligheidsraad op verzoek van Tunis in spoedzitting bijeen. De Raad aanvaardde op 4 okt. met 14 stemmen voor, bij één onthouding (de VS) een resolutie waarin ,,de daad van gewapende agressie gepleegd door Israël tegen Tunesisch grondgebied als flagrante schending van het VN-handvest, het volkenrecht en internationale gedragsnormen" krachtig werd veroordeeld. Bovendien stelde de Raad dat Tunesië ,,recht op passende schadeloosstelling" had.

Kaping *Achille* Lauro

Op 7 okt. 1985 's avonds werd het Italiaanse cruiseschip Achille Lauro, de voormalige Willem Ruys, door vier Palestijnen in de Egyptische wateren gekaapt, nadat het de haven van Alexandrië had verlaten met bestemming Port Said. Het schip, met ca. 331 bemanningsleden en 116 passagiers (ca. 600 passagiers waren in Alexandrië van boord gegaan), zette in opdracht van de kapers koers naar de Syrische haven Tartus maar mocht die haven niet binnenlopen.
Voor de Syrische kust maakten de kapers hun eisen bekend met als voornaamste de vrijlating van 50 Palestijnse gevangenen door Israël. Slechts één van die gevangenen werd bij name genoemd: Samair el-Kantari, een man die op 22 april 1979 aan een overval meedeed in Nahariya waarbij een Israëlische kolonist en diens dochter werden vermoord. Als hun eisen niet via de Egyptische radio zouden worden bekendgemaakt, dan dreigden de kapers hun gijzelaars een voor een te doden. Diezelfde dag maakten de kapers in boodschappen aan de Syrische autoriteiten melding van het spoedig ,,neerschieten van een tweede gijzelaar", maar de volgende dag lieten zij weten dat iedereen aan boord ongedeerd was. Later werd echter bekend dat op 8 okt. een invalide joodse Amerikaan, de 69-jarige Leon Klinghoffer, door een van de kapers in zijn rolstoel was doodgeschoten, waarna zijn lijk overboord was gezet*.
Bij hun eerste radiocontacten verklaarden de kapers leden van het Palestijnse Bevrijdingsfront (PLF) te zijn, een afsplitsing van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina - Algemeen Commando (PFLP-GC) die oorspronkelijk geleid werd door Talaat Yacoub.

De interne crisis in de PLO had in 1983 geleid tot een de facto splitsing van het PLF in drie facties: 1) een anti-Arafat groep o.l.v. Talaat Yacoub met als basis Damascus; 2) een pro-Arafat groep o.l.v. Mahmoud Abul Abbas. ook bekend als Abu Abbas. met als basis Tunis; en 3) een groep o.l.v. Abdel Fatah Ghanem die bases in Syrië en Libië zou hebben. De facties van Yacoub en Ghanem behoorden in maart 1985 tot de oprichters van het tegen Arafat gekante Palestijnse Nationale Reddingsfront (PNSF, zie pag. 49313-'85).
Radio Monte Carlo meldde op 14 sept. 1985 dat het PLF op 13 en 14 sept. in Tunis ,,zijn zevende congres" had gehouden. Abu Abbas, ,,denieuwe secretaris-generaal van het PLF", verklaarde volgens deze zender op een persconferentie dat het PLF ,,de strijd voor PLO-eenheid en legitiem leiderschap" zou voortzetten. Overigens had het PLF-congres een resolutie aanvaard waarin het akkoord Hoessein-Arafat van 11 febr. 1985 werd bekritiseerd.

Op 8 okt. 's avonds vertrok de Achille Lauro uit de wateren voor de Syrische kust in de richting van Cyprus, waarna het schip op 9 okt. 's morgens voor de Egyptische kust terugkeerde en op ca. 20 zeemijlen ten noorden van Port Said voor anker ging. Er volgden toen onderhandelingen met Egyptische en Italiaanse functionarissen en twee PLO-leden, Hani el-Hassan en Abu Abbas (aanvankelijk aangeduid als ,,Abu Khaled").Inmiddels had Yasser Arafat verklaard dat de PLO niets met de kaping te maken had, omdat zij elke vorm van terrorisme gericht tegen burgers, veroordeelt. Tegelijk bood Arafat zijn goede diensten als bemiddelaar aan.
Op 9 okt. 's middags gaven de vier kapers zich over aan de Egyptische

* Op 15 okt. 1985 droegen de Syrische autoriteiten het stoffelijk overschot van Klinghoffer, dat bij Tartus was aangespoeld, over aan de Amerikaanse ambassade te Damascus. Na een officiële lijkschouwing in Rome werd op 18 oktober bekendgemaakt dat Klinghoffer was overleden door een schotwond in het hoofd.

autoriteiten in Port Said, naar verluidt in ruil voor een vrijgeleide (uit Egypte) als zij het schip en de opvarenden ongedeerd aan de Egyptische autoriteiten overdroegen

Op 10 okt 's morgens maakte de Egyptische president Mubarak bekend dat de vier kapers Egypte inmiddels hadden verlaten en dat zij in handen van de PLO waren Zij waren vertrokken voordat de Egyptische regering op de hoogte was van de moord op Klinghoffer aldus Mubarak, die daaraan toevoegde ,,Als we van de moord hadden geweten, hadden we onze houding in de hele operatie gewijzigd" Terwijl Mubarak niet zei waarheen de kapers waren vertrokken, liet de PLO in Tunis weten nog steeds op hun aankomst daar te wachten De PLO wilde een onderzoek instellen en de kapers berechten, zo werd verklaard

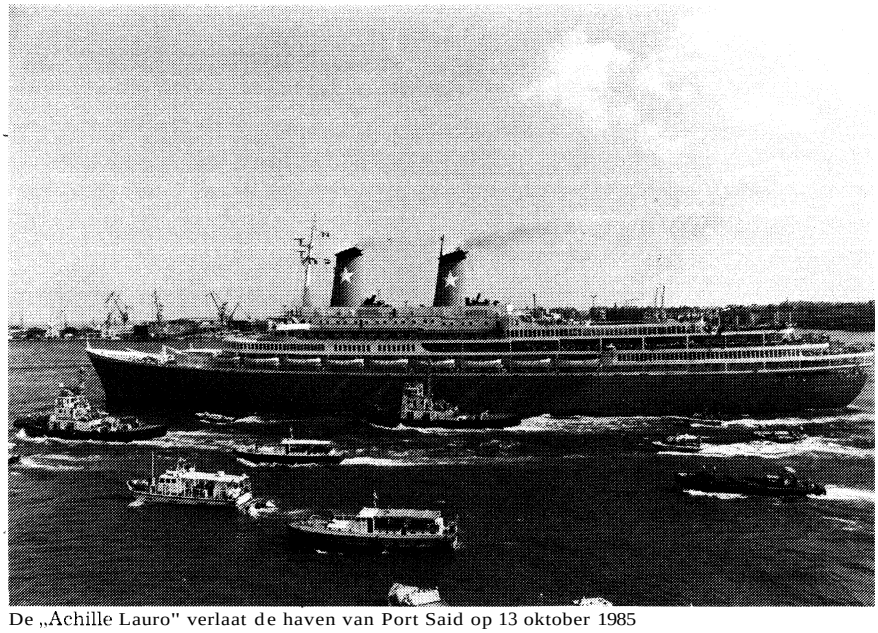
Diezelfde dag verklaarde de Amerikaanse president Reagan tegenover journalisten dat als de PLO ,,hen (de kapers) voor het gerecht kan brengen en dat ook doet, all right... maar alleen mits zij voor het gerecht worden gebracht". Later trok Reagan deze uitspraak, die als een impliciete erkenning van de PLO was geïnterpreteerd, in. Hij deed toen een beroep op de PLO de kapers over te dragen aan een soevereine staat om daar te worden berecht.

In de nacht van 10 op 11 okt. onderschepten vier F-14 gevechtsvliegtuigen van het vliegdekschip ,,Saratoga" (Amerikaanse Zesde Vloot) boven de Middellandse Zee ten zuiden van Kreta een Egyptische Boeing-737, met aan boord de vier kapers, twee Palestijnse leiders o.w. Abu Abbas, vier Egyptenaren en de bemanning. De Boeing, die onderweg was naar Tunis, werd gedwongen te landen op de NAVO-luchtmachtbasis Sigonella op Sicilië, waar de kapers door de Italiaanse autoriteiten in hechtenis werden genomen

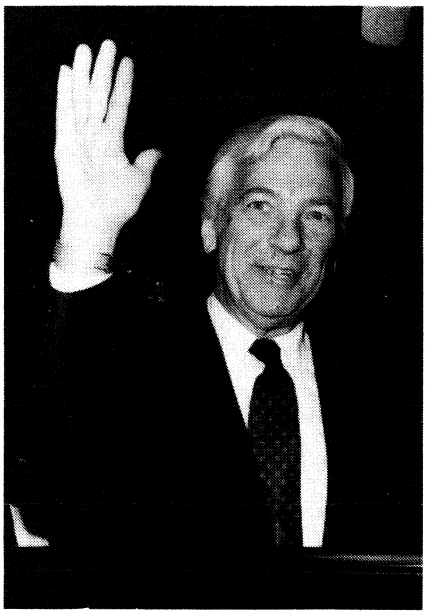
Daarbij kwam het - volgens berichten van 18 okt. - bijna tot een treffen tussen Italiaanse en Amerikaanse militairen Nadat de Boeing was geland, werd het toestel omsingeld door Italiaanse militairen die op hun beurt werden omsingeld door Amerikaanse anti-terreur troepeil die zouden hebben gehandeld in opdracht van de Amerikaanse minister van defensie, Caspar Weinberger De Amerikaanse soldaten ..eisten op dreigende wijze de kapers op", aldus de Italiaanse premier Bettino Craxi Weinberger zou zijn Italiaanse ambtgenoot Giovanni Spadolini hebben verzocht de kapers en Abu Abbas als het brein achter de kaping aan de Amerikaanse autoriteiten over te dragen De Italiaanse regering weigerde dit verzoek. en vervolgens werden de Amerikaanse militairen op bevel van president Reagan teruggetrokken

Nog op 11 okt. 's avonds werd de Egyptische Boeing met o.a. de twee Palestijnse leiders naar het vliegveld Ciampino ten zuiden van Rome overgebracht. De volgende avond werd Abu Abbas door de Italiaanse autoriteiten op de luchthaven Leonardo da Vinci (Fiumicino) aan boord van een Joegoslavisch lijntoestel met bestemming Belgrado gebracht. Nadat de Joegoslavische regering eveneens een Amerikaans verzoek tot zijn uitlevering had afgewezen, verliet Abu Abbas op 14 okt. 's morgens Joego-Slavië met onbekende bestemming. De Amerikaanse regering diende scherpe protesten in bij de regeringen in Rome en Belgrado. Binnen de Italiaanse regering brak een conflict uit over het besluit Abu Abbas te laten gaan.

Minister van defensie Spadolini verweet premier Craxi en minister van buitenlandse zaken Giulio Andreotti te m daarover niet te hebben geraadpleegd, hij meende dat de Italiaanse justitie Abu Abbas had moeten vasthouden om hem te gebruiken als getuige bij het proces tegen de vier kapers Op 16 okt trok Spadolini s Republikeinse Partij (PRI) zich uit het coalitiekabinet terug, waarna premier Craxi op 17 okt het ontslag van zijn regering bij president Francesco Cossiga indiende (In een andere aflevering zal aan deze crisis in Italie een apart bericht worden gewijd)

De „Achille Lauro" verlaat de haven van Port Said op 13 oktober 1985

De Amerikaanse plv. minister van buitenlandse zaken. John C. Whitehead, tijdens zijn verblijf in Rome op 19 oktober 1985.

Reacties op Amerikaanse onderschepping. Missie Whitehead

De Amerikaanse onderschepping van het Egyptische vliegtuig werd door Israël geprezen en in de VS zelf met vrijwel algemene instemming begroet. Maar in de Arabische wereld was er veel kritiek. De Egyptische president Mubarak sprak van een daad van ,,piráterij"

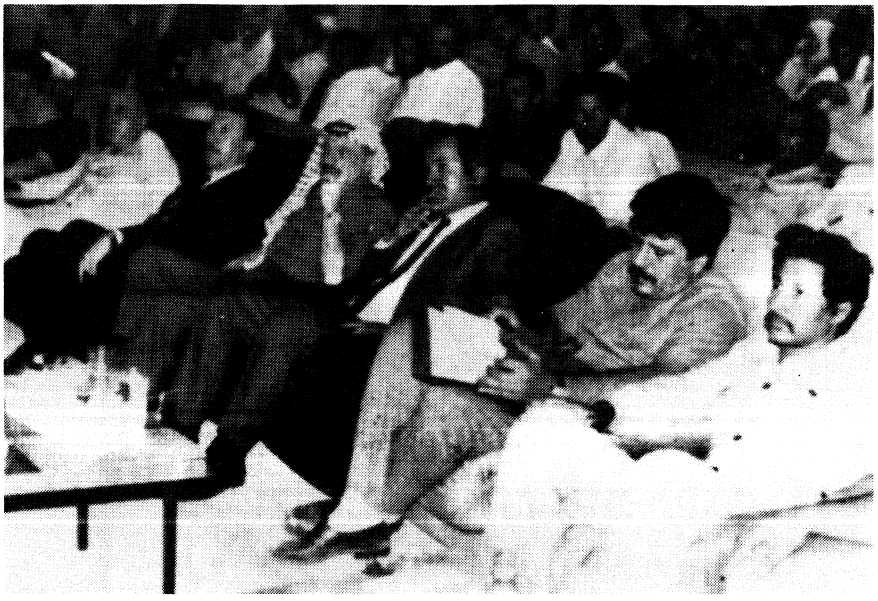
De Amerikaanse president Reagan zond op 13 okt. een boodschap aan Mubarak waarin hij uiting gaf aan ,,diepe spijt dat deze actie noodzakelijk was". Mubarak verklaarde de volgende dag zo kwaad te zijn dat hij de boodschap niet wilde lezen. Hij eiste een openbare verontschuldiging van de VS aan ,,alle Egyptenaren", wat Reagan weigerde. Inmiddels vonden in Cairo anti-Amerikaanse demonstraties plaats, waarbij ook kritiek werd geleverd op Mubarak.

Op 19 okt. arriveerde John Whitehead, Amerikaanse plv. minister van buitenlandse zaken, in Cairo, nadat hij eerder aan de Italiaanse premier Craxi een brief van president Reagan had overgebracht. Op 20 okt. had Whitehead een onderhoud met de Egyptische minister van buitenlandse zaken Esmat

Abdel Meguid; op 21 okt. volgde een gesprek met president Mubarak aan wie Whitehead een brief van president Reagan overhandigde waarin deze de hoop uitsprak ,,onze recente meningsverschillen achter ons (te) kunnen laten".
Op 22 okt. sprak Whitehead met de Tunesische president Habib Bourguiba en premier Mzali. Voor zijn vertrek zei hij dat de Israëlische luchtaanval op het PLO-hoofdkwartier de Amerikanen net zo had geschokt als de Tunesiërs zelf. ,,Wijbetreuren die aanval op dezelfde manier als wij alle daden van terrorisme betreuren", aldus Whitehead.

Italiaanse arrestatiebevelen tegen Abu Abbas. Proces tegen kapers

Aanvankelijk verkiaarde de Italiaanse premier Craxi dat er geen juridische gronden waren waarop Abu Abbas zou kunnen worden vervolgd, maar op 14 okt. stelde hij dat Abu Abbas niet kon worden gearresteerd omdat het Egyptische vliegtuig waarin hij reisde volledige diplomatieke immuniteit genoot. Bovendien beschikte Abu Abbas over een geldig Iraaks diplomatiek paspoort.
In een interview met het persbureau *Mena* bevestigde Abu Abbas op 12 okt. eerdere geruchten dat de kapers opdracht hadden gehad de Achille Lauro alleen te gebruiken om met dit schip het einddoel van de cruise, nl. de Israëlische haven Ashdod, te bereiken. Er was pas tot kaping overgegaan, nadat de Palestijnen tijdens het schoonmaken van hun wapens in een hut waren betrapt. De IHT citeerde op 23 okt. een ,,hoge Palestijnse functionaris" die stelde dat de vier Palestijnen schriftelijke orders van Abu Abbas hadden om een zelfmoordmissie in Ashdod uit te voeren en dat zij uit lafheid hun plan hadden gewijzigd en tot kaping hadden besloten.
In een op 14 okt. uitgegeven communiqué gaf het PLF voor het eerst officieel toe de kaping van de Achille Lauro te hebben uitgevoerd. Dezelfde dag verklaarde Khaled al-Hassan, een naaste medewerker van Arafat, dat er disciplinaire maatregelen tegen het PLF genomen moesten worden.
Op 15 okt. vaardigde de Italiaanse justitie arrestatiebevelen uit tegen drie personen die ervan verdacht werden betrokken te zijn geweest bij de voorbereiding van de kaping. Een van hen was Kalaf Mohammed Zainab die al op 28 sept. door de politie van Genua was gearresteerd omdat hij twee valse paspoorten op zak had.
Op 26 okt. vaardigde het gerechtshof van Syracuse (Sicilië) een arrestatiebevel uit tegen Abu Abbas, o.a. wegens betrokkenheid bij de kaping, op grond van nieuw belastend materiaal (vnl. een door Israël beschikbaar gesteld geluidsbandje)*.
Op 11 nov. vaardigde ook de officier van justitie in Genua, Francesco Meloni, een arrestatiebevel tegen Abu Abbas uit, als organisator van de kaping.
Op 18 nov. begon voor een rechtbank in Genua een proces tegen de vier kapers en een handlanger wegens het verboden bezit van wapens en explosieven. Na een rechtzaak van ongeveer zeven uur werd vonnis gewezen: gevangenisstraffen van vier tot negen jaar.

Abu Abbas (tweede v.r.) tijdens een PLF-bijeenkomst in Tunesië in september 1983 met PLO leider Yasser Arafat (vierde v.r.). Deze foto werd verspreid door het Israelische leger

Issa Mohammed Abbas, aangeduid als een familielid van Abu Abbas, kreeg de zwaarste straf (9 jaar), omdat hij de wapens aan boord zou hebben gesmokkeld De leider van de kapers, Yussef Magid al-Molki (23). werd veroordeeld tot 7 jaar, hij werd ervan verdacht Klinghoffer te hebben doodgeschoten. Ibrahim Fatayer Abdellatif (20) kreeg 7 jaar en drie maanden; Bassam al-Ashker 6 1/2 jaar; en Ahmed Marrouf al-Assadi (23).de enige die met de Italiaanse justitie had samengewerkt, 4 jaar. Het vonnis tegen Bassam al-Ashker werd op 20 nov. ongeldig verklaard, omdat de betrokkene naar toen bleek minderjarig was.

Een tweede proces wegens de kaping van de Achille Lauro en de moord op Leon Klinghoffer zou naar verwachting pas in het voorjaar van 1986 beginnen.
De openbare aanklager in Genua maakte op 19 nov. bekend dat er in verband met dit proces 16 personen in staat van beschuldiging waren gesteld. t.w. de vijf veroordeelden, twee andere Palestijnen die zich in Italië in hechtenis bevinden en negen anderen die nog voortvluchtig waren. Tot deze laatsten behoorden Abu Abbas. Ozuddin Badrakam alias Abu Oz (de militaire leider van het PLF) en Abu Ali Kazem (een van de lijfwachten van Abu Abbas).
Op 25 nov. loofden de VS een beloning van $250.000 uit voor inlichtingen die zouden leiden tot de arrestatie, berechting en bestraffing van Abu Abbas en anderen die verantwoordelijk waren voor de kaping van de Achille Lauro.

Vonnissen inzake moorden *Larnaca*

Een rechtbank in Nicosia (Cyprus) bevond op 13 dec. 1985 twee Palestijnen en een Brit schuldig aan de moorden op drie Israëliërs aan boord van een jacht in de haven van Larnaca op 25 sept. 1985. Khaled Abdel Khader al-Khatib (28, uit Syrië), Abdel Hakim Saaddo al-Khalifa (29, uit Jordanië) en Ian Michael Davison (27, uit Engeland) kregen de maximum-straf, levenslang. Zij verklaarden dat de drie Israeliërs voor de Israëlische geheime dienst hadden gewerkt en voor de dood en arrestatie van vele van hun kameraden verantwoordelijk waren geweest. Volgens Israël waren de slachtoffers toeristen.

*Op dit bandje zei Abu Khaled (= Abu Abbas) tegen de kapers: ,,Luister goed naar me. In de eerste plaats moeten de passagiers zeer goed worden behandeld. Verder moeten jullie je verontschuldigen tegenover de kapitein en de bemanning, en vertel hun dat het niet in onze bedoeling lag om de controle van het schip over te nemen. Vertel hun, wat jullie voornaamste doel is. Hoor je me."

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.. Hogehilweg 13. Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam -- Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N 0165-3660

CONFRONTATIE REAGAN-KADHAFI

Nadat de Amerikaanse president Jimmy Carter op 6 februari 1980 de Amerikaanse ambassade in Tripoli had gesloten na aanslagen op twee Franse missies in Libië – de ambassade was reeds op 2 december 1979 door fundamentalistische moslems bestormd en in brand gestoken – raakte zijn opvolger Ronald Reagan vanaf het ogenblik dat hij president werd in een voortdurende confrontatie met de Libische leider Moammar Kadhafi verwikkeld. Vijf maanden nadat hij aan het bewind was gekomen verbrak president Reagan op 6 mei 1981 de diplomatieke betrekkingen met Libië. Het Libische Volksbureau (ambassade) in Washington werd gesloten en het personeel werd uitgewezen op de beschuldiging dat dit zich niet hield aan de internationaal aanvaarde regels voor diplomatiek gedrag. Op 19 augustus 1981 schoten twee F-14 toestellen van de Amerikaanse marine twee Libische gevechtsvliegtuigen van het type SU-22 neer boven de Golf van Sirte, toen deze probeerden de Amerikaanse toestellen daar te onderscheppen. Libië beschouwt deze Golf, die zich tot 320 km buiten de Libische kust uitstrekt, als zijn territoriaal water, terwijl de VS e.a. volhouden dat deze Golf tot de internationale wateren behoort. (Zie pag. 461-1983)

Op 24 maart 1986 kwam het opnieuw tot een gewapend treffen tussen de VS en Libië. Tijdens de 18de Amerikaanse vlootoefening voor de Libische kust sinds 1981 kwamen Amerikaanse vliegtuigen en schepen binnen de Golf van Sirte, waarna Libië zeker vier SAM-5 raketten afvuurde op Amerikaanse toestellen. Vervolgens werd op 24 en 25 maart de Libische SAM-5 basis tweemaal door Amerikaanse gevechtsvliegtuigen gebombardeerd, terwijl vier Libische patrouilleboten werden beschoten, waarvan er volgens Amerikaanse functionarissen twee werden vernietigd en één beschadigd. De Amerikaanse minister van defensie, Weinberger, meldde dat aan Amerikaanse zijde geen verliezen waren geleden.
Aan deze recente confrontatie waren o.a. de volgende ontwikkelingen voorafgegaan.

Washington Post meldt CIA-plan voor ondermijning regime-Kadhafi

Op 2 november 1985 meldde Bob Woodward in de Washington Post dat president Reagan zijn toestemming had gegeven voor een geheime operatie van de Amerikaanse Centrale Inlichtingendienst CIA om het Libische regime van kolonel Moammar Kadhafi te ondermijnen. Het plan behelsde CIA-steun aan een land of landen in Noord-Afrika en het Midden-Oosten die tegen kolonel Kadhafi zijn gekant.

De CIA-operatie was er in de eerste plaats op gericht de subversieve en terroristische plannen van kolonel Kadhafi teverstoren, te ontkrachten en te frustreren. In de tweede plaats moest het plan kolonel Kadhafi verleiden tot een of ander buitenlands avontuur of terroristische actie welke het groeiend aantal van zijn tegenstanders onder de Libische militairen een kans moest bieden de macht over te nemen. Een dergelijk buitenlands avontuur kon ook een van Libië's buren, zoals Algerije of Egypte, een rechtvaardiging verschaffen voor een militair antwoord aan kolonel Kadhafi.

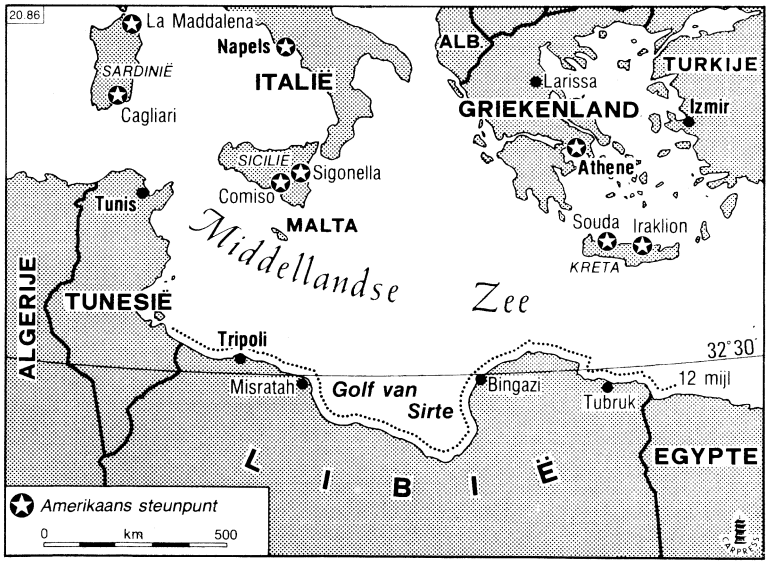
Zowel minister van buitenlandse zaken George Shultz als CIA-directeur William Casey zouden hebben betoogd dat het geheime plan. was ontwikkeld om het terrorisme te stoppen, niet om de moord op kolonel Kadhafi te steunen. Een door president Reagan getekende uitvoeringsopdracht verbood de CIA of enige andere Amerikaanse regeringsinstantie uitdrukkelijk direct of indirect bij enig moordkomplot betrokken te zijn. Aldus het bericht in de Washington Post (*IHT* 4-11-'85).

In dit bericht werd ook melding gemaakt van een geheime ,,kwetsbaarheid beoordeling" d.d. 18 juni 1984, opgesteld door de CIA en andere Amerikaanse inlichtingendiensten, waarin werd geconcludeerd dat geen actie die minder ver ging dan het stimulereri van Kadhafi's val ,,enigebelangrijke en duurzame verandering in de Libische politiek teweeg zal brengen" In die ,,beoordeling" werd ook gesteld dat ,,afvallige elementen onder de (Libische) militairen konden worden aangespoord tot moordpogingen of tot samenwerking met de ballingen tegen Kadhafi"
Als alternatief voor een poging om Kadhafi omver te werpen was gedacht aan enigerlei paramilitaire steun voor Egypte of Algerije, maar die beide landen hadden ernstig voorbehoud gemaakt t a.v samenwrrking met de VS, toen geheime anti-Kadhafi voorstellen in het verleden waren besproken. aldus Amerikaanse regeringsbronnen volgens de Washington Post.

Een woordvoerder van het Witte Huis, Bill Hart, deelde later mee dat president Reagan op 3 november een onderzoek had gelast naar de bron waarop de Washington *Post* zich had gebaseerd. De woordvoerder weigerde de details van de gemelde operatie te bevestigen of te ontkennen.

Het officiële Algerijnse persbureau APS bevestigde op 4 november de solidariteit van Algerije met zijn ,,zuster Libië" en distantieerde zich van de beweerde CIA-plannen als een ,,manoeuvre", geboren uit de ,,vrees voor een verzamelde Arabische natie".

De Libische leider Kadhafi zelf dreigde op 7 november de VS op eigen grondgebied te bestrijden en ,,van binnenuit te ondermijnen met alle beschikbare middelen", als Washington werkelijk van plan was zijn bewind omver te werpen. Op een eerdere persconferentie had Kadhafi gezegd dat het vermeende CIA-plan ,,alleen maar fysieke liquidatie (van hemzelf) kan betekenen".

Weekblad 55ste jaargang No 2839, pag. 41463-41478

Plaatsing SAM-5 raketten in Libië. Amerikaans protest

Op 21 december 1985 deelde een woordvoerder van het Amerikaanse State Department mee dat in Libië op twee plaatsen lanceerinrichtingen voor luchtafweerraketten van het type SAM-5 werden gebouwd. Die raketten zouden in een steeds hoger tempo worden geplaatst en dat betekende een ,,gevaarlijke escalatie" in de steun van de Sowjet-Unie aan Libië, aldus de woordvoerder. Naar zijn zeggen overschreed ,,het Libische arsenaal aan Sowjet-wapens" duidelijk de ,,legitieme defensiebehoefte van Libië". De Amerikaanse regering had tegen de plaatsing van deze raketten bij Moskou geprotesteerd, maar daarover tot dusver nog geen bevredigend antwoord ontvangen. Volgens Amerikaanse diplomaten konden de 36 tot 45 SAM-5 raketten binnen vijf maanden operationeel zijn.

Op 22 december bevestigde Libië in een verklaring van het ministerie van buitenlandse zaken dat het op zijn grondgebied SAM-5 raketten plaatste om ,,de Golf van Sirte en de Libische territoriale wateren te verdedigen". De betreffende raketten hebben een bereik van ruim 240 km en werden in staat geacht Amerikaanse verkenningsvliegtuigen boven de Golf van Sirte te treffen.

Het Egyptische weekblad Akher Saa had volgens DPA (11-12-'85) reeds gemeld dat het aantal raketten, dat in de Libische haven Misratah werd ontscheept, voldoende was voor twee batterijen met elk zes lanceerinrichtingen.

Over de waarde van de SAM-5 voor Libië berichtte *NRC/H'blad* (13-1)o.a.:

,,De SAM-5 reikt tot meer dan 200 kilometer in de Middellandse Zee en de Golf van Sirte en bestrijkt het operatiegebied van de patrouille- en verkenningsvliegtuigen van de Zesde Vloot en van de Amerikaanse luchtmacht. Lockheed Orion-zeeverkenningsvliegtuigen, Grumman Hawkeye-vliegende radarstations (de kleine broer van de bekende Awacs) en EA-3B en RC-135 elektronische spionagevliegtuigen vormen een gemakkelijke prooi voor de SAM-5. Al deze vrij trage toestellen opereren onophoudelijk voor de Libische kust, ook boven de Golf van Sirte (...).
Enkele jaren geleden heeft Libië verscheidene keren tevergeefs geprobeerd de Amerikaanse verkenningsvliegtuigen met eigen straaljagers te onderscheppen en neer te schieten. De verkenners worden sindsdien door Amerikaanse jagers van de Zesde Vloot begeleid, maar dit escorte geeft natuurlijk geen bescherming tegen raketten. De enige afdoende vorm van protectie tegen de SAM-5 is die van elektronische tegenmaatregelen.
De raketgeleidingsradar van de SAM-5 – Square Pair in NAVO-code – is niet al te modern en kan volgens Westerse inlichtingendiensten redelijk goed worden gestoord. De vliegkampschepen van de Zesde Vloot beschikken daarvoor over speciale vliegende stoorzenders van het type Grumman EA-6B Prowler. Het zijn ook toestellen van dit type dat de Amerikaanse marine inderhaast van een basis in de Verenigde staten naar de Zuiditaliaanse vliegbasis Sigonella heeft laten overvliegen. Aangenomen mag worden dat elke verkenningsactie in de buurt van Libië uit veiligheidsoverwegingen de komende weken door Prowlerstoorvliegtuigen zal worden begeleid.
De ironie van het geval wil overigens dat de opbouw van de SAM-5 raketbasis (voorlopig nog een met tweemaal zes lanceerinstallaties) vraagt om een uitbreiding van de Amerikaanse verkenningsvluchten. Om de elektronische oorlog tegen de nieuwe raket effectief te kunnen voeren. moeten de Amerikaanse strijdkrachten volledig op de hoogte zijn van de radarbesturing van de Libische uitvoering van de SAM-5. Wegens het grote hoogtebereik van de SAM-5 (30 km) zijn ook de traditionele strategische spionagevliegtuigen van Amerika, de Lockheed U-2 en de SR-71 Blackbird, niet veilig voor de SAM-5...''

Amerikaanse economische sancties tegen Libië

Na de aanslagen van 27 december 1985 op de vliegvelden Leonardo da Vinci (Fiumicino) bij Rome en Schwechat bij Wenen, waarbij 19 mensen (incl. vijf Amerikanen) om het leven kwamen (zie pag. 33/1), beschuldigde de Amerikaanse president Reagan Libië van medeplichtigheid.

Op 7 januari 1986 kondigde Reagan nieuwe economische sancties tegen Libië af in aansluiting op de sinds december 1981 getroffen maatregelen (zie pag. 463/1 e.v.-'83), omdat ,,depolitiek en de acties van de regering van Libië een ongebruikelijke en buitengewone bedreiging van de nationale veiligheid en de buitenlandse politiek van de Verenigde staten vormen".
In een door de televisie uitgezonden persconferentie betoogde president Reagan dat Libië door zijn hulp aan terroristische groepen, die aanslagen op Amerikaanse burgers hadden uitgevoerd, volgens de erkende beginselen van het volkenrecht aan een gewapende agressie tegen de VS had deelgenomen, op een wijze alsof het zijn eigen strijdkrachten daarvoor had gebruikt. De VS hadden bewijzen voor het bestaan van opleidingskampen van de groep van Abu Nidal in Libië en voor een rechtstreekse betrokkenheid van Kadhafi zelf in de activiteiten van deze groep die voor de aanslagen van 27 december 1985 verantwoordelijk werd gesteld.
Daarom, aldus Reagan, werd tegen Libië een totale economische boycot afgekondigd die o.m. uit de volgende maatregelen bestond:

a) een verbod op de invoer van alle goederen en diensten van Libische oorsprong in de VS, uitgezonderd publikaties en materiaal voor journalistieke doeleinden;
b) een verbod op de uitvoer van goederen, technologie en diensten van de VS naar Libië, uitgezonderd publikaties en giften met een humanitair doel (bijv. voedsel, kleding, medicamenten en medisch materiaal);
c) een verbod op elke transactie door een persoon in de VS m.b.t. het transport van of naar Libië; op het beschikbaar stellen van vervoer naar of van de VS door Libiërs of door in Libië geregistreerde vaartuigen of vliegtuigen alsmede een verbod op de verkoop in de VS door een volgens de Federal Aviation Act gemachtigde persoon van enig vliegticket dat een tussenlanding in Libië mogelijk maakt;
d) een verbod op de aankoop door personen in de VS van goederen die bestemd zijn voor export uit Libië naar een ander land;
e) een verbod op de uitvoering door een persoon in de VS van enig contract ter ondersteuning van industriële, commerciële of andere regeringsprojecten in Libië;
f) een verbod op het verlenen of verlengen van kredieten of leningen door een persoon in de VS aan de regering van Libië, haar tussenpersonen en door haar gecontroleerde instanties;
g) een verbod voor elke Amerikaanse staatsburger of permanent in de VS verblijvende buitenlander naar Libië te reizen of activiteiten binnen Libië te onrwikkelen na de in werking treding van deze presidentiële order, behalve voor zover die dienen tot zijn vertrek uit Libië; uitgezonderd werden reizen voor jounalistieke activitcitcn door personen die regelmatig in die hoedanigheid door een organisatie voor nieuwsgaring worden gebruikt;
h) een verbod op alle handelingen door personen in de VS die enigerlei van deze verbodsbepalingen overtreedt of omzeilt of dat van zins is.
Een ,,persoon in de VS" betekent elke Amerikaanse staatsburger, elke daar permanent verblijvende vreemdeling, elke juridische persoon krachtens de wetten van de VS of elke persoon in de VS.

Samengevat betekenden deze sancties die op 1 februari van kracht werden een verbod op de Amerikaanse uitvoer naar en invoer uit Libië, stopzetting van de scheepvaart– en luchtverbindingen, opzegging van alle financiële en commerciële transacties alsmede terugroeping van de 1.000 a 1.500 Amerikanen in Libië. Verreweg de meeste Amerikanen in Libië waren werkzaam voor de oliemaatschappijen Occidental Petroleum, Marathon Oil, Conoco en Amerada Hess. Daarnaast was een aantal verbonden aan het concern Price Brothers Co. dat met de uitvoering van een irrigatieproject van $150 mln was belast. Wanneer deze Amerikanen geen gevolg zouden geven aan Reagans opdracht, dan liepen zij bij terugkeer in de VS het risico strafrechtelijk te worden vervolgd en tot maximaal 10 jaar gevangenisstraf te worden veroordeeld.
President Reagan riep de Europese landen op het Amerikaanse voorbeeld te volgen door zich bij zijn boycot aan te sluiten.
Op 8 januari zette president Reagan zijn boycot tegen Libië kracht bij door een bevriezing van de activa van de Libische regering bij de Amerikaanse banken en hun buitenlandse filialen.

Amerikaanse vlootoefeningen voor Libische kust. Dreigementen Kadhafi

Op zijn persconferentie van 7 januari legde president Reagan er de nadruk op

dat wanneer de nieuwe sancties geen einde aan ,,hetterrorisme van Kadhafi' zouden maken, ,,verdere maatregelen'' zouden worden genomen. Aangenomen werd dat hij daarmee op militaire represailles doelde. Eerder die dag had het Witte Huis laten doorschemeren dat de VS voor het moment afzagenvan militair ingrijpen, maar dit voor een later tijdstip (bijv. na het vertrek van de Amerikaanse burgers uit Libië) niet uitsloten.

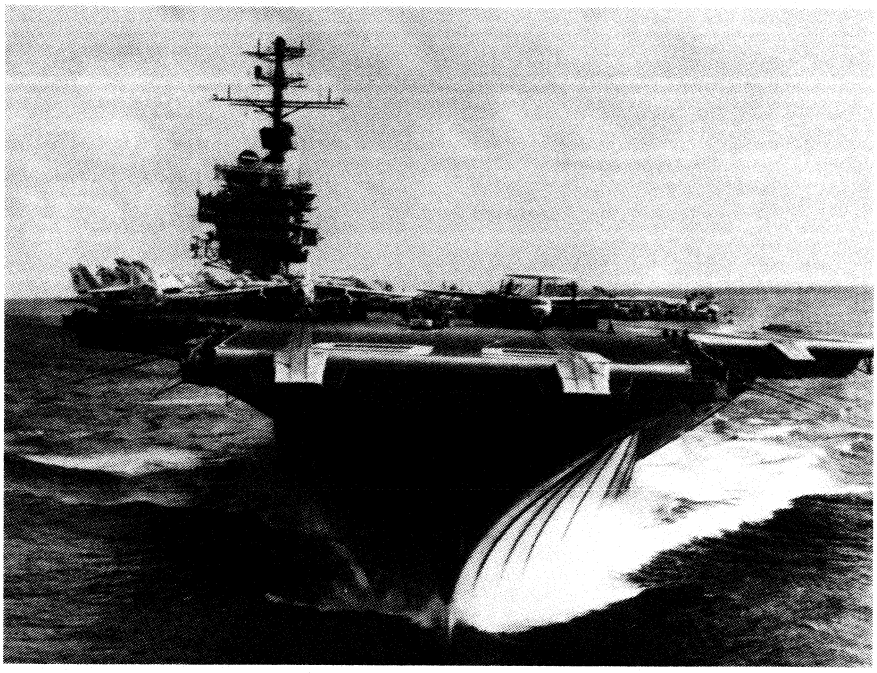
Op 14 januari bevestigde de Amerikaanse minister van defensie, Caspar Weinberger, dat de vorige dag twee Libische Mig-25 toestellen een Amerikaans verkenningsvliegtuig van het type EA-3B hadden achtervolgd boven het ,,centraledeel van de Middellandse Zee''. Amerikaanse gevechtsvliegtuigen van het type F-18 waren van het vliegdekschip *Coral* Sea opgestegen om de Libische toestellen te onderscheppen. Het was niet tot een treffen gekomen.

Op 15 januari arriveerde het Amerikaanse vliegdekschip Saratoga via het Suezkanaal met een escorte van vijf andere schepen in het oosten van de Middellandse Zee. Dezelfde dag passeerden ook twee Sowjet-oorlogsschepen de Bosporus op weg naar de Middellandse Zee. Volgens Washington beschikte de SU daar toen over 28 schepen, incl. zes oorlogsschepen. De Amerikaanse marine had daar toen twee vliegdekschepen, 12 andere oorlogsschepen en 12 ondersteuningsvaartuigen.

Eveneens op 15 januari zei kolonel Kadhafi in een toespraak tot jonge Libiërs: ,,Libië zal Panarabische zelfmoordcommando's opleiden en bewapenen en (het zal) een basis worden voor de bevrijding van Palestina.'' Kadhafi dreigde de verbindingen, de handel, het toerisme en de zee- en luchtverbindingen in het gebied van de Middellandse Zee ,,volledig te vernietigen'' en het gebied te herscheppen in ,,eenoorlogszone'' als de VS een aanval zouden doen op Libië. In een diezelfde avond uitgezonden vraaggesprek met de Westduitse televisie dreigde de Libische leider de Amerikanen, in geval van oorlog, met zelfmoordmissies in de VS net zoals die welke ,,de Amerikanen, Fransen en joden uit Libanon gejaagd hebben''.

Op 16 januari verklaarde Libië's tweede man, majoor Abdel Salam Jalloud, dat zich al 10.000 mensen als vrijwilligers voor de zelfmoordcommando's hadden aangemeld.

Op 23 januari werd te Washington aangekondigd dat gevechtsvliegtuigen van de Amerikaanse vliegdekschepen Saratoga en *Coral* Sea van 24 - 31 januari oefenvluchten zouden uitvoeren in het luchtruim langs de Libische kust. De oefening was bedoeld als machtsvertoon om Libië in te prenten dat de VS bereid zijn tegen terrorisme op te treden, aldus een hoge Amerikaanse ambtenaar.

Het Amerikaanse vliegdekschip „America" voor de Libische kust

Op 25 januari voer kolonel Kadhafi aan boord van een patrouilleboot de Golf van Sirte op ,,om de Amerikanen te bewijzen dat we er zijn''. Hij verklaarde tegenover verslaggevers: ,,Ik ga naar breedtegraad 32,5, die de lijn des doods vormt, waar we de stellingen zullen betrekken en met onze rug tegen de muur zullen vechten.'' Deze breedtegraad vormt de noordelijke begrenzing van de Golf van Sirte, die door Libië als territoriaal water wordt beschouwd, een aanspraak die niet door de VS wordt erkend.

Op 31 januari werd de Amerikaanse vlootoefening zonder incident beëindigd. Ondanks speculaties in die richting hadden Amerikaanse schepen of vliegtuigen ,,de lijn des doods'' niet overschreden. Tegelijk onderstreepte minister Weinberger dat de schepen van de Zesde Vloot nog enige tijd in het betrokken gebied zouden blijven, waarbij hij eventuele nieuwe oefeningen ter sprake bracht.

Op 10 februari kondigde het Pentagon nieuwe vlootoefeningen met de vliegdekschepen *Coral* Sea en *Saratoga* voor de Libische kust aan met ingang van 12 februari. Die dag werd gemeld dat Amerikaanse gevechtsvliegtuigen meer dan tien keer Libische toestellen hadden onderschept die ,,geen teken van vijandige bedoeling gaven''. Ook bij deze oefeningen die tot 16 februari duurden vond geen confrontatie plaats.

Op 2 maart dreigde de Libische leider Kadhafi SAM-5 en SAM-7 raketten af te vuren op Amerikaanse schepen en vliegtuigen wanneer die ,,de lijn des doods'' overschreden.

Op 14 en 15 maart vond een derde Amerikaanse vlootoefening, alleen met het vliegdekschip *Coral Sea*, voor de kust van Libië plaats, aldus *AFP* (*Le Monde* 15-3).

Van 19-21 maart volgde een uitgebreidere oefening met de vliegdekschepen *Coral* Sea en Saratoga alsmede het zojuist gearriveerde vliegdekschip America, opnieuw zonder enig incident.

Op 23 maart begon een nieuwe Amerikaanse vlootoefening voor de Libische kust, met alle drie vliegdekschepen, die volgens de oorspronkelijke aankondiging tien dagen zou duren. Amerikaanse regeringsfunctionarissen lieten weten dat het de bedoeling was bij deze oefening (met ca. 240 gevechtsvliegtuigen) ,,de lijn des doods'' te overschrijden. Dat gebeurde op 24 maart met eerder genoemd gevolg.

Op 27 maart maakten het Pentagon te Washington bekend dat de vlootoefeningen waren afgebroken. Een bron bij het Pentagon had de vorige dag reeds verklaard: ,,Wezullen niet verder gaan, maar we hebben gedaan wat we moesten doen en we hebben Kadhafi neergeschoten in de golf.'' Admiraal Crowe, voorzitter van

de verenigde chefs van staven van de VS, betoogde: ,,Ik geloof dat deze operaties ons er mogelijk toe zullen brengen onze mening over Kadhafi's rationaliteit te herzien". ,,Toen we eenmaal hadden duidelijk gemaakt dat we vastbesloten waren te blijven (...) trok hij zijn eenheden terug. En ik beschouw dat als een heel rationele daad", aldus Crowe.
In een toelichting op het gewapende treffen schreef Dick van der Aart in *NRC/H'blad* (26-3) o.a.

,,Mededelingen over een spontane militaire reactie na het afschieten van Libische SAM-5 raketten op Amerikaanse marinevliegtuigen laten zich niet zo goed rijmen met de gangbare Amerikaanse militaire doctrine. Die schrijft immers een goede en gedegen planning voor dit soort toch allerminst ongevaarlijke operaties voor.
In theorie is het mogelijk dat een of twee A-7 Corsair-gevechtsvliegtuigen (over het aantal zijn de officiële woordvoerders het zelfs niet eens) bewapend met de nieuwste Amerikaanse radarzoekende raket de vuurleiding van de SAM-5 lanceerinstallatie uitschakelen. Maar om die aanvalsvliegtuigen veilig in afvuurpositie te krijgen is zeker een uitgebreide beschermende paraplu van andere toestellen nodig.
De betrokken raket, de AGM-88 Harm, is nog maar amper twee jaar operationeel in dienst bij de Amerikaanse marine. Het vier meter lange wapen moest bij Libië dus letterlijk zijn vuurdoop ondergaan. De vlieger, die de SAM-5 basis daarvoor tot op een afstand van minder dan 20 kilometer moest naderen, waarschijnlijk ook. De SAM-5 installatie naast de startbanen van de vliegbasis Ghurdabiyah bij Sirte is bepaald niet het enige luchtafweersysteem aan de Libische kust. Alleen al aan de Golf van Sirte liggen er nog zo'n achttien, de honderden mobiele luchtafweersystemen van de Libische landmacht niet eens meegerekend. Bijna het hele scala van Russische Sams, van Sa-2 tot Sa-13, is in Libië voorhanden. Om de A-7 toestellen met de radarzoekende Harm-raketten dus een redelijke kans te geven de Libische kust ongeschonden te bereiken, moet de Amerikaanse marine wel een uitgebreide en goed voorbereide beschermingsoperatie hebben opgezet. De Libische luchtverdediging, hoe chaotisch en inefficiënt soms ook, zal weinig moeite hebben met alleen twee aanvallende toestellen. Aan boord van de vliegdekschepen beschikt de VS-marine over speciale vliegtuigen, waarmee de Libische radars en de radioverbindingen kunnen worden gestoord of misleid. Die toestellen moeten zeker in de lucht zijn geweest en ongetwijfeld ook een uitgebreid escorte van F-14 en F-18 jagers om de langzame en vrij logge A-7 Corsair-aanvalsvliegtuigen te beschermen tegen onderscheppingsjagers van de Libische luchtmacht. (...)
Bovendien kan de SAM-5 raket alleen op veraf gelegen doelen worden afgeschoten. Binnen een straal van pakweg 40 kilometer is de zware raket ongevaarlijk. Als aanvallende toestellen binnen die straal komen (en de Amerikaanse A-7's waren veel dichterbij) kan de SAM-5 radar beter stommetje spelen. Dat de afgevuurde Libische raketten geen van alle doel hebben getroffen is ongetwijfeld het gevolg van de continue aanwezigheid van Amerikaanse vliegende stoorzenders boven of nabij de Golf van Sirte.
De verklaring van de Amerikaanse minister van defensie Weinberger, dat men met de tegenaanval heeft gewacht tot de zekerheid was verkregen dat Libië inderdaad de omstreden SAM-5 raket had afgevuurd, duidt erop dat de Zesde Vloot rekening hield met een uitgebreid scenario voor een elektronische oorlog met Libië."

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

KERNPROEVEN IN 1985

Het aantal kernproeven is in 1985 gedaald tot 31. De daling volgde op de aankondiging van de Sowjet-Unie op 29 juli vorig jaar, dat zij de proeven met kernwapens tijdelijk tot het eind van het jaar zou staken (pag. 551/1-1985).
Het cijfer van 31 proeven is op 3 januari 1986 bekend gemaakt door het Zweedse instituut voor defensie-onderzoek FOA.
Volgens de cijfers van dit instituut nam de SU, voor zij het moratorium afkondigde, in 1985 acht proeven tegen 27 in 1984, toen er in de hele wereld 57 proeven werden geregistreerd.
De Verenigde Staten namen in 1985 15 proeven tegen 16 in 1984.
Frankrijk voerde in 1985 op het atol Mururoa in de Stille Oceaan acht nucleaire explosies uit tegen zeven in 1984.
China, India en Groot-Brittannië namen in 1985 geen proeven.

VOORSTELLEN SOWJET-UNIE TOT VERMINDERING EN AFSCHAFFING VAN KERNWAPENS. SOWJET-MORATORIUM OP KERNPROEVEN VERLENGD.

Een nieuwslezer van de TV van de Sowjet-Unie heeft op 15 januari van dit jaar voor de TV een boodschap van Sowjet-partijleider Michail Gorbatsjow voorgelezen, waarin Gorbatsjow namens het Politburo van de Communistische partij van de Sowjet-Unie CPSU en de Sowjet-regering voorstellen deed tot geleidelijke vermindering en, na een periode van 15 jaar, uiteindelijk afschaffing van alle kernwapens.
Onderdeel van dit proces moest zijn een verbod op militarisering van de ruimte, d.w.z. een verbod op de effectuering van het amerikaanse Strategische Defensie Initiatief SDI.
Als teken van goede wil had de SU besloten het voor de laatste vijf maanden van 1985 geldende eenzijdige moratorium op het nemen van kernproeven (pag. 551/1-1985), dat 31 december 1985 was afgelopen, m.i.v. 1 januari 1986 met drie maanden te verlengen.
In de verklaring van 15 januari werd een dringend beroep gedaan op de Verenigde Staten en de andere kernmogendheden zich bij dit moratorium aan te sluiten. Opgemerkt werd, dat de kwestie van controle daarbij geen hinderpaal hoefde te zijn.

Medio december 1985 had de SU de wereld nog in het onzekere gelaten, of zij in 1986 het nemen van kernproeven zou hervatten. Het partijdagblad Prawda van 19 december bevatte een hoofdartikel, waaruit kon worden afgeleid, dat de SU haar eenzijdige moratorium op kernproeven per 1 januari zou beëindigen, tenzij de VS zich er bij zouden aansluiten.
Een dag eerder had partijleider Gorbatsjow zich in dezelfde zin uitgelaten, toen hij de winnaars van de Nobelprijs voor de vrede van 1985, Bernard Lown en Jewgeni Tsjazow (pag. 81612 e.v.-1985), ontving.
,,Wij hebben er bij hem sterk op aangedrongen" verklaarde Lown op 18 december op een persconferentie in Moskou na afloop van zijn onderhoud met Gorbatsjow, doelend op zijn pogingen om Gorbatsjow over te halen tot verlenging van het moratorium, dat or de Nobelprijswinnende organisatie Internationale artsen voor voorkoming van een kernoorlog IPPNW eerder sterk was toegejuicht.
De Sowjet-leider had echter duidelijk gemaakt. dar zonder Amerikaans initiatief geen voortzetting van het Sowjet-moratorium te venvachten was
Wel zou de SU te allen tijde bereid zijn tot een internationaal akkoord over een verbod op alle kernproeven.
Volgens Lown had Gorbatsjow daarbij de mogelijkheid van controle ter plekke (,,on site") geopperd als één van de middelen van internationale controle op de naleving van een dergelijk verbod.
Het aanbod van inspectie ter plaatse, dat een concessie van Sowjet-zijde zou betekenen, kwam minder duidelijk naar voren in het Prawda-hoofdartikel van 19 december. Daarin heette het alleen, dat Moskou voorstelde speciale ,,meetstaven" in te stellen en dan op het gebied van controle bereid zou zijn ,,verder te gaan".
Nu de Amerikanen zich niet bij het moratorium hadden aangesloten, constateerde de hoofdartikelschrijver in de Prawda dat voortzetting ervan ,,schade zou toebrengen aan de veiligheid van de SU en haar bondgenoten".
De denkbeelden, uiteengezet in de Prawda van 19 december, werden later op de dag herhaald in een brief van partijleider Gorbatsjow aan president Reagan.
Larry Speakes, woordvoerder van president Reagan, zei op 19 december, na kennisneming van de brief van Gorbatsjow, dat de Amerikaanse regering het Sowjet-aanbod van inspectie per plekke toejuichte. Hij wees er op, dat de Amerikaanse regering al eerder Sowjet-functionarissen voor inspectie van Amerikaanse testlokaties in Nevada had uitgenodigd. ,,Het was ons idee, wij zijn er mee begonnen. Wij hebben hun de sleutel van de poort gegeven, maar ze zijn nooit komen opdagen", aldus Speakes.
Tegelijkertijd maakte Speakes duidelijk, dat de VS zich niet bij het moratorium op kernproeven zouden aansluiten. Volgens Speakes waren inspecties ter plekke en een moratorium op kernproeven twee verschillende kwesties, die niet gekoppeld konden worden. En, aldus Speakes, ,,de VS zijn er door ervaring van overtuigd geraakt, dat moratoria niet kunnen leiden tot de grotere veiligheid, die wordt gewenst." De Sowjet-Unie had in het verleden, volgens Speakes, na een wederzijdse afspraak over het stopzetten van kernproeven ,,de meest intensieve serie proeven uit de geschiedenis genomen."
Volgens waarnemers wilde Washington geen moratorium, omdat de Amerikanen nog een reeks proeven voor de modernisering van hun kernwapens op het programma hadden staan. Moskou zou voor het afkondigen van het moratorium juist een reeks proeven hebben beëindigd.

Het plan van Gorbatsjow

De voorstellen van Gorbatsjow, die op 15 januari op de Sowjet-TV werden voorgelezen, behelsden een drie-fasen-

plan om te komen tot de afschaffing van kernwapens in het jaar 2000 Deze drie fasen moesten aldus verlopen

● Binnen de komende vijf tot acht jaar verminderen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten de kernwapens die elkaars gebied kunnen bereiken met de helft. Voor de overgebleven raketten zullen beide partijen over niet meer dan elk 6000 oorlogskoppen beschikken.
Een dergelijke vermindering is alleen mogelijk als de Sowjet-Unie en de VS wederzijds afzien van de ontwikkeling, beproeving en installering van ruimtewapens.
Tot de eerste fase behoort ook het aanvaarden en uitvoeren van de beslissing over de totale verwijdering van raketten voor de middellange afstand van de twrc landen in de Europese zone. zowel ballistische als kruisraketten. dit als eerste stap om het Europese continent vrij te maken van kernwapens

● De tweede fase moet niet later dan 1990 beginnen en van vijf tot zeven jaar duren De andere kernmogendheden zullen dan een begin maken met nucleaire ontwapening. Ze moeten beloven het aantal nucleaire wapens te bevriezen en die niet te stationeren op het grondgebied van andere landen.
Na de voltooiing door de SU en de VS van de vermindering met 50 procent van de betrokken wapens wordt een andere radicale stap genomen: alle kernmogendheden ruimen hun tactische kernwapens op.

D e derde fase begint niet later dan 1995. In die fase zal de verwijdering van alle overblijvende kernwapens worden voltooid. Tegen het einde van 1999 zullen er geen kernwapens meer zijn op aarde. Een universeel akkoord zal worden gesloten dat dergelijke wapens nooit meer worden ontwikkeld.
In de verklaring van Gorbatsjow worden de Verenigde Staten en andere kernmogendheden opgeroepen zich aan te sluiten bij het programma ,,omde mensheid te verlossen van de angst voor een nucleaire catastrofe''. ,,Stijg uit boven nationale zelfzucht, tactische berekeningen, verschillen en twistpunten'', zo zegt Gorbatsjow

Eerste reactie *VS*

In Washington zei president Reagan het voorstel te verwelkomen, maar bedenkingen te hebben over sommige onderdelen van het plan. Veel punten uit Gorbatsjows voorstel zijn volgens Reagan niet nieuw en ,,blijven ons ernstige zorgen baren''.

Reagan herinnerde er aan dat hij als eerste in 1983 in het Japanse parlement heeft opgeroepen tot een volledige afschaffing van de nuclaire bewapening.
De Amerikaanse onderhandelaars hebben, zo zei Reagan, het idee van een totale eliminatie daarna steeds als uitgangspunt gehanteerd.
De voorwaarde die Gorbatsjow stelt aan de uitvoering van zijn ontwapeningsplan – stopzetting van het Amerikaanse SDI-project – leek Reagan overigens al meteen te verwerpen. Offensieve wapens kunnen, zo zei Reagan, alleen worden afgeschaft als de supermogendheden overgaan op strategieën die gebaseerd zijn op defensieve wapensystemen.
In Genève, waar op 16 januari de vierde ronde in de Amerikaans-Russische onderhandelingen over wapenbeheersing begon, zei de woordvoerder van de Amerikaanse delegatie, Terry Shroeder, op 15 januari dat de voorstellen van Gorbatsjow ,,zorgvuldig'' zullen worden bestudeerd.
De Sowjet-delegatie bij de onderhandelingen in Geneve heeft op 16 januari bij het begin van de vierde ronde van de besprekingen het drie-fasen-plan van Gorbatsjow officieel als voorstel ingediend.

Toelichting op *Gorbatsjows* voorstellen

In Moskou gaven op 18 januari op een persconferentie vice-minister van buitenlandse zaken Kornijenko, het hoofd van de generale staf van de Sowjet-strijdkrachten Alexei Achromejew en Kremlin-woordvoerder Leonid Zamjatin een toelichting op de voorstellen van Gorbatsjow m.b.t. de afschaffing van kernwapens.
Hieruit bleek, dat de Sowjet-Unie bereid is al haar SS-20-raketten in de Europese zone van de SU te ontmantelen, als aan NAVO-zijde de kruisraketten en Pershings-II verdwijnen. Ook zouden de Amerikanen in de eerste fase van Gorbatsjows drie-fasen-plan moeten afzien van hun SDI-plannen.
Kornijenko maakte verder duidelijk, dat de voorstellen m.b.t. de middellange afstandswapens geen betrekking hadden op de SS-20-raketten in het Aziatische deel van de Sowjet-Unie. Het aantal van deze op China en Japan gerichte wapens bedraagt volgens westerse schattingen 170 op een totaal van 441 SS-20's.
Voorts kwam aan het licht, dat Moskou niet langer de aanwezigheid van SS-20-raketten voorstelde als tegenwicht voor de Franse en Britse nucleaire vermogens. In 1983, toen de SU de INF-besprekingen in Genève had afgebroken, was dat één van de argumenten voor het weglopen geweest.
De Britse en Franse kernwapens werden door de SU nu weer onder de strategische wapens gerangschikt, waarbij de Britten en de Fransen in de eerste fase van het plan alleen zouden moeten beloven hun aantallen kernwapens niet uit te breiden.

VS overleggen met bondgenoten en China

In Brussel vond op 12 februari een vergadering plaats van de Special Consultative Group SCG van de NAVO, waar de speciale adviseur voor wapenbeheersing van president Reagan, Paul Nitze, een toelichting gaf op de ontwerp-voorstellen, die de VS in antwoord op de denkbeelden van Gorbatsjow van plan waren naar voren te brengen.
In de week voorafgaand aan de vergadering had Nitze overleg gepleegd in de hoofdsteden van de Westeuropese landen, waar kruisraketten en Pershings-II geplaatst zouden worden (Bondsrepubliek Duitsland, Italië, Engeland, België en Nederland) alsmede in Parijs.
In dezelfde periode had de Amerikaanse wapenbeheersingsexpert Edward Rowny, ex-onderhandelaar bij de besprekingen in Geneve, overleg gevoerd in Japan, China en Australië.
In de vergadering van de SCG bleek, dat de NAVO-landen verdeeld waren over het voorstel, dat de VS bij het Geneefse kernwapenoverleg met de SU wilden indienen.

Dit voorstel hield o.m. in verwijdering van alle Pershing-11–en kruisraketten uit West-Europa in ruil voor verwijdering van alle SS-20's uit het Europese deel van de SU (bijgenaamd de ,,nu:-nul-optie'') en een reductie van 50% van het aantal SS-20's in het Aziatische deel van de SU.

Na afloop van het overleg gaf de Amerikaanse SCG-voorzitter een verklaring uit, waarin gezegd werd, dat alle SCG-leden steun betuigden aan het Amerikaanse streven ,,een gemeenschappelijke basis te ontwikkelen naar een apart INF-akkoord, dat alle INF-systemen wereldwijd omvat''. Tegen de gewoonte in werd na afloop van de beraadslagingen geen persconferentie gegeven.

De voorzichtige formulering van de zeer korte SCG-verklaring werd in Brussel gezien als een bevestiging dat een aantal Europese NAVO-landen sceptisch staat tegenover Reagans nul-nul-optie: alle middellange-afstandswapens uit geheel Europa verwijderen.
Als belangrijkste bezwaar zou worden gevoeld dat de Sowjet-Unie in deze opzet een groot overwicht zou behouden op het gebied van de kernwapens voor de korte afstand. De Sowjet-Unie wil pas na uitvoering van een INF-akkoord onderhandelen over vermindering van de korte-drachtssystemen.
Wat gebeurt er als de Geneefse onderhandelingen na afsluiting van een INF-akkoord vastlopen? Blijft de Sowjet-Unie dan in Europa achter in de comfortabele positie dat zij haar conventionele overmacht (verhouding ongeveer 3:1) combineert met een overwicht aan tactische kernwapens? Het vraagstuk van de koppeling tussen Europa en Amerika, de crux van het NAVO-dubbelbesluit van december 1979 om de groeiende SS-20-bewapening in de Sowjet-Unie te beantwoorden met Pershings en kruisraketten aan Westerse zijde, is dan terug – in een andere gedaante, maar ten minste even dreigend.
En daaraan kan nog, in een extra somber scenario, toegevoegd worden dat de Aziatische SS-20's die Moskou in het kader van een INF-akkoord mag houden in korte tijd – het zijn mobiele wapens – weer op het Europese toneel kunnen verschijnen.

Amerikaanse voorstellen

Op 24 februari – een dag voor het begin van het 27ste congres van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie

(CPSU) – arriveerde in Moskou het Amerikaanse antwoord op de voorstellen van Sowjet-partijleider Gorbatsjow.

In een brief aan Gorbatsjow stelde president Reagan voor om over een periode van drie jaar alle raketten voor de middellange afstand in Europa en Azië te elimineren.

De inhoud van de brief van de Amerikaanse president is niet officieel voor publikatie vrijgegeven, maar de New York Times van 23 februari wist het bovenstaande er uit te melden.

Tegelijkertijd heeft de Amerikaanse president volgens de Amerikaanse krant de Russische suggestie van de hand gewezen het aantal Franse en Britse kernwapens op het huidige niveau te bevriezen.

In zijn brief, die op 22 februari zou zijn verstuurd, gaat Reagan uitsluitend in op het vraagstuk van de Russische en Amerikaanse raketten voor de middellange afstand. In dit verband zou hij een aantal opties ter discussie hebben gesteld, aldus de New York Times. Een van de opties is de eliminering van alle Amerikaanse en Russische raketten in Europa, terwijl het aantal Russische raketten in Azië geleidelijk zou moeten worden verminderd. Van hun kant zouden de Amerikanen evenveel raketten in de VS mogen opslaan als de Russen nog in Azië hebben. Na de periode van drie jaar zouden ook deze raketten moeten worden ontmanteld.

Volgens zijn aangepaste voorstel moet in het eerste jaar het aantal raketten in Europa tot elk 140 worden gereduceerd, wat met proportionele verminderingen in Azië gepaard zou moeten gaan.
In de volgende fase zou het aantal wapens dat in Europa is overgebleven moeten worden gehalveerd om uiteindelijk na de periode van drie jaar samen met de raketten in Azië volledig te worden geëlimineerd.
Ofschoon de Amerikaanse president in zijn brief ook andere wapensystemen behandelt, zoals strategische en chemische wapens, stelt hij vast dat het een goede zaak zou zijn om met de vermindering van raketten voor de middellange afstand te beginnen. Hier zouden eerst swijkers met koppen moeten worden geslagen, als inleiding op de fase waarin het Amerikaans en Russisch strategischarsenaal met 50 procent zou moeten worden verminderd. Het einddoel zou de ontmanteling van alle kernwapens in het jaar 2000 zijn. zoals ook Gorbatsjow heeft voorgesteld.

Over dit voorstel merkt Reagan op dat het ,,een goedidee" is. maar dat men zich vooreerst op de onderhandelingen in Genève over een vermindering van kernwapens voor de middellange afstand (INF) moet concentreren.

Negatieve reacties in SU

Sowjet-persbureau *Tass* noemde op 24 februari de voorstellen van president Reagan een ,,propagandalist", die ,,tot doel heeft de aandacht af te leiden van de ontwapeningsvoorstellen, die partijleider Gorbatsjow op 15 januari gelanceerd heeft."

Volgens Tass bevestigen de voorstellen van president Reagan de ,,onconstructieve houding" van de VS t.a.v. de vermindering van nucleaire bewapening.

Tass klaagde, dat de Amerikaanse reactie te lang op zich had laten wachten en alleen maar betrekking had op één type wapens. Daardoor viel het Amerikaanse antwoord niet te vergelijken met het ,,uitgebreide,alles omvattende kernontwapeningsprogramma" van Gorbatsjow, aldus Tass.

Ook Gorbatsjow reageerde op 25 februari, in zijn toespraak tot het congres van de CPSU teleurgesteld op het Amerikaanse voorstel (pag. 195/2-1986).

Engelse premier Thatcher: *Gorbatsjows* voorstel onaanvaardbaar

De Britse ambassadeur in Moskou heeft op 10 maart een boodschap van premier Thatcher aan de Sowjet-autoriteiten overhandigd, waarin de Britse premier de voorstellen van partijleider Gorbatsjow van 15 januari ,,onaanvaardbaar" noemt en duidelijk maakt, dat Engeland niet bereid is het bestaande Britse kernarsenaal te bevriezen.

In de boodschap zegt de Britse premier dat het doel van een kernwapenvrije wereld noodzakelijkerwijs een lange-termijnplan is. Voor de te overziene toekomst zouden kernwapens als afschrikkingsmiddel een belangrijke bijdrage aan vrede en stabiliteit blijven leveren, zo zegt de premier.
Gorbatsjows voorstellen waren, zo lichtte een woordvoerder van het Foreign Office op 10 maart Thatchers boodschap toe, met grote zorg bestudeerd en met Westerse bondgenoten besproken. „We zouden ons nu moeten concentreren op het bereiken van realistische uitgewogen en controleerbare maatregelen voor wapenbeheersing over de hele linie op basis van gedetailleerde voorstellen die al bestaan", zo zei de woordvoerder. Dat had betrekking op de voorstellen van de Verenigde Staten van 1 november 1985 waarin werd opgeroepen tot halvering van het aantal strategische wapens (pag. 9/3 e.v.-1986).

Thatcher verwerpt het voorstel voor een bevriezing op het huidige niveau van de Britse nuclaire capaciteit als voorwaarde voor onderhandelingen over verwijdering van kruisraketten en Pershings-II uit Europa.
Het Sowjet-voorstel zou namelijk betekenen dat Groot-Brittannië niet zou kunnen doorgaan met de ingebruikneming van een nieuwe generatie vanaf onderzeeërs gelanceerde Trident-raketten.
Volgens Thatcher zullen eerst de twee supermogendheden tot overeenstemming moeten komen over wapenvermindering. waaronder een substantiële vermindering van het Sowjet-potentieel.
(Vor. ber. pag. 6/3 e.v.-1986).

WEST-EUROPA

NEDERLAND

TWEEDE KAMER AKKOORD MET RAKETVERDRAG MET VS

De Tweede Kamer heeft op 27 februari na een debat, dat enkele uren in beslag nam, in meerderheid ingestemd met het wetsontwerp tot goedkeuring van de overeenkomst met de Verenigde Staten inzake de stationering van kruisvluchtwapens, dat het kabinet op 2 december 1985 had ingediend (pag. 1112 e.v.-1986).
Bij de stemming waren 148 van 150 TK-leden aanwezig; alleen twee leden van de VVD-fractie, mevr. N. Rempt Halmmans de Jong en de heer J.J. Metz, hadden bericht van verhindering gezonden.
De stemverhouding was 79 voor en 69 tegen. Zes CDA-ers stemden tegen de goedkeuringswet: M. Beinema, H.C. Couprie, mevr. J.G. Kraaijeveld-Wouters, W. de Kwaadsteniet, mevr. F.J. Laning-Boersema en R.E.J.M. van den Toorn. De rest van de CDA-fractie en alle aanwezige VVD-ers stemden voor, waardoor uit de coalitiepartijen in totaal 71 stemmen voor het verdrag werden uitgebracht. De vereiste meerderheid werd behaald dankzij de voorstemmen van de kleine christelijke fracties SGP (3 zetels), GPV (2 zetels) en RPF (1zetel) plus de stemmen van de ex-RPF-er A.H.D. Wagenaar en J.H.G. Janmaat, geroyeerd lid van de Centrum Partij.

Een amendement van de heer K. de Vries (PvdA) om in de goedkeuringswet een bepaling op te nemen, die een goedkeuring met twee derde meerderheid noodzakelijk zou maken, werd verworpen. Hetzelfde gebeurde met moties van PvdA, PPR, D'66 en CPN, die vroegen om uitstel van de beslissing over het verdrag dan wel uitstel van de aanleg van de basis in Woensdrecht, waar de Amerikaanse kruisvluchtraketten zullen worden gestationeerd.

Tweede Kamer debat

Het debat in de Tweede Kamer bracht van de zijde van de oppositie een herhaling van eerder naar voren gebrachte argumenten.

Volgens De Vries (PvdA) betekende het verdrag een zodanig verlies van souvereiniteit, dat ingevolge de Grondwet besluitvorming met een tweederde meerderheid noodzakelijk zou zijn.

Ter Beek (PvdA) en Engwirda (D'66) betoogden, dat het mogelijk maken van de plaatsing van kruisraketten nadelig is voor het streven naar wapenbeheersing.

De Vries betoogde dat beperking van de soevereiniteit op basis van wederkerigheid moet plaatsvinden en dat is volgens hem met het plaatsingsverdrag niet het geval. Minister Korthals Altes (binnenlandse zaken ad interim) wees deze kritiek af. Tegen de overdracht van bevoegdheden (de Amerikaanse president beslist in laatste instantie over het inzetten van de kruisraketten vanaf Woensdrecht) staat volgens hem versterking van de veiligheid. Hij zei dat het verdrag niet afwijkt van de grondwet. De Vries stelde ook dat een eventueel bevel van de Amerikaanse president om kernwapens in te zetten, alleen via Amerikaanse commandolijnen wordt uitgevoerd. Minister De Ruiter (defensie) wees erop dat in het verdrag is bepaald dat de kruisraketten aan de NAVO zijn toegewezen en bij eventueel gebruik de NAVO-consultatieprocedures zullen worden gevolgd De Nederlandse invloed daarbij is volgens hem optimaal geregeld.

In het debat is uitvoerig gesproken over de voorstellen, die de Amerikaanse president Reagan op 24 februari aan Sowjet-partijleider Gorbatsjow had gedaan op het gebied van de vermindering van kernwapens voor de middellange afstand. In het bijzonder kwam daarbij ter sprake de inhoud van het overleg binnen de NAVO, dat aan het doen van de Amerikaanse voorstellen was voorafgegaan (zie voor dit complex het bericht onder Internationale Zaken hiervoor).

In dit kader werd door minister Van den Broek van buitenlandse zaken ontkend, dat Nederland pogingen had gedaan om het ontwapeningsvoorstel van de VS af te zwakken. Suggesties van de oppositie, dat het kabinet-Lubbers zich tegen de voornemens van Washington had verzet ten einde de plaatsing in Woensdrecht veilig te stellen noemde de minister ,,fabeltjes".

Volgens Van den Broek is het Nederlandse beleid niet gewijzigd en zet de regering zich nog steeds ,,met alle kracht en inventiviteit" in voor het bereiken van een akkoord over de verwijdering van alle middellange-afstandswapens in de wereld Dat is de Amerikaanse ambassadeur Nitze ook duidelijk gemaakt toen hij in Den Haag de ontwerp-voorstellen van president Reagan kwam bespreken.

Volgens Van den Broek hebben hij, premier Lubbers en minister De Ruiter de Amerikaanse gesprekspartner toen wel laten weten dat zij niet in één keer, maar stapsgewijs in drie jaar tot ontmanteling van de middellange-afstandswapens willen komen. Daarmee wordt de kans op succes vergroot, aldus de minister. Vermindering van de SS-ZO'S,Pershing-11- en kruisraketten stuit nog op grote problemen.

Oost en West zijn het oneens over het aantal SS-20-raketten in het Aziatische deel van de Sowjet-Unie, over de verwijdering van de SS-22- en SS-23-raketten uit de DDR en Tsjechoslowakije en de bevriezing van de kernniachtrn van Frankrijk en Groot-Brittannië Als die meningsverschillen eerst opgelost moeten worden, dan kan het naar de mening van het kabinet nog lang duren voor de eerste middellange-afstandsraket in Europa wordt vernietigd.

Daarom heeft Den Haag een voorkeur voor een stapsgewijze aanpak. In het eerste jaar kan dan worden begonnen met de reductie tot 140 lanceerinrichtingen aan beide kanten, zonder dat alle grote meningsverschillen daar eerst voor uit de weg moeten worden geruimd. Van den Broek betoogde dat de Nederlandse inbreng niet zonder gevolgen is gebleven. In het voorstel van Reagan dat op 24 februari aan de Russen werd overhandigd is uiteindelijk een stapsgewijze aanpak in drie jaar ingebouwd.

De minister van buitenlandse zaken sprak tegen, dat de NAVO-partners, geschrokkenvan de verregaande voorstellen van Gorbatsjow, nieuwe bezwaren geopperd zouden hebben. Het bondgenootschap, inclusief Nederland, huldigt volgens hem al tijden het standpunt dat de kernmachten van Groot-Brittannië en Frankrijk in eerste instantie niet, maar de SS-20-raketten in het Aziatisch deel van de Sowjet-Unie en de SS-22's en SS-23's in de DDR en Tsjechoslowakije wel bij een akkoord over de middellange-afstandwapens betrokken moeten worden.

Het plaatsingsverdrag voor Woensdrecht past volgens Van den Broek in de NAVO-aanpak om gedurende de onderhandelingen met de Sowjet-Unie door te gaan met stationering van kruisraketten. De Amerikaanse afgevaardigde Nitze en president Reagan (in zijn brief aan Lubbers over zijn voorstel) hebben met geen woord gerept over de mogelijkheid om in verband met de internationale ontwikkelingen de plannen voor Woensdrecht aan te passen.

Tijdens het betoog van minister Van den Broek plaatst TK-lid Klaas de Vries (PvdA) een interruptie.

Uitstel van de goedkeuring van het rakettenverdrag, waar de oppositie in het Kamerdebat op aandrong, is naar het oordeel van de bewindsman schadelijk voor de onderhandelingen in Geneve. Uit het feit dat de Russen zijn teruggekeerd aan de onderhandelingstafel blijkt volgens hem dat vasthoudend beleid ten aanzien van plaatsing van de 48 kruisraketten loont.

.,De oppositie kan op geen enkele manier staande houden dat het verdrag de uitkomst in Geneve in de weg zou staan", aldus Van den Broek.

PvdA-Kamerlid A.L. ter Beek bracht daartegen in dat het verdrag Nederland door de looptijd van vijf jaar wel de mogelijkheid ontneemt om zelfstandig de uitkomst van de ontwapeningsgesprekken te toetsen. Nederland zou bijvoorbeeld plaatsing in Woensdrecht niet meer kunnen weigeren als Groot-Brittannië en Frankrijk hun kernmachten blijvend buiten de onderhandelingen zouden houden. Ter Beek: ,,We knopen ons op aan de keuzes van anderen".

Van den Rroek betitelde dat als ,,pleiten voor het standpunt van de Sowjet-Unie. De minister: ,,Wat mij stoot is dat de discussie die moet leiden tot mondiale ontwapening hier direct wordt versmald tot de vraag: wat betekent dat voor de plaatsing in Nederland?' Hij liet er geen twijfel over bestaan dat Nederland geen eigen weg meer zal gaan, maar in het vervolg alleen nog maar in NAVO-verband zal opereren.

Ook Eerste Kamer akkoord

De Eerste Kamer heeft op 26 maart met 45 tegen 28 stemmen zijn fiat aan het verdrag met de VS gegeven. Voor stemden de coalitiepartijen CDA en VVD plus de kleine rechtse partijen. Alle linkse oppositiepartijen stemden tegen.

Met bijna dezelfde stemverhoudingen (bij D'66 stemde alleen mevr. J.L.E.M.W.R.R. Tiesinga-Autsema voor) werd een motie van de PPR verworpen om het plaatsingsverdrag wegens het daarin opgesloten soevereiniteitsverlies eerst goed te keuren als er een tweederde meerderheid voor is.

In het debat in de Eerste Kamer bracht minister Van den Broek van buitenlandse zaken nog naar voren, dat in de besprekingen tussen Oost en West over wapenvermindering ook gekeken moet worden naar conventionele arsenalen. Beperkt men zich tot de aantallen kernwapens, dan ontstaat er een onevenwichtige situatie volgens de minister.

Als in de onderhandelingen besloten zou worden alle geplaatste middellange-afstandsraketten aan beide zijden weg te halen (de nul-nul-optie), dan dienen de Nederlandse kerntaken voor de F-16- en Orion-vliegtuigen opnieuw bekeken te worden; bij plaatsing van kruisraketten zullen deze taken, zo had het kabinet op 1 november vorig jaar besloten, worden afgestoten.

In antwoord op de vraag van PvdA-woordvoerder L.M. de Rijk, welke extra zekerheid het verdrag met de VS biedt antwoordde Van den Broek: ,,Het verschaft die extra zekerheid, die elke schriftelijke overeenkomst biedt boven een mondelinge".

De Rijk had betoogd, dat het verdrag en zijn werkingsduur (vijf jaar en één jaar opzeggingstermijn) slechts waren bedoeld om het een coalitie met de PvdA onmogelijk te maken nog iets tegen plaatsing in 1988 te doen. (Handelingen Tweede Kamer, De Volkskrant, Het Parool)

(Vor. ber. pag. 1012 e.v. -1986)

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS MEDIO APRIL 1985

Sinds medio april 1985 deden zich in Frankrijk o.m. de hierna volgende ontwikkelingen voor (zie voor partijpolitieke ontwikkelingen pag 17913 e.v., voor binnenlandse ontwikkelingen in de periode mei-dec. 1984 pag. 19812, voor die in de periode dec. 1984-apr. 1985 pag. 21612 e.v. en voor de op 16 maart 1986 gehouden parlements- en regionale verkiezingen pag. 209 e.v.).

Camera's bij historische processen

Op 24 apr. 1985 nam de ministerraad een wetsontwerp aan dat een audiovisuele registratie mogelijk maakte. maar niet een onmiddellijke uitzending, van processen die van historisch belang waren.

Onrust in gevangenissen

Nadat op 5 mei 1985 een oproer was uitgebroken in de gevangenis van Fleury-Mérogis (Essonne),bleef het tot 19 mei in verscheidene gevangenissen onrustig. De gevangenen protesteerden tegen de omstandigheden waaronder zij werden vastgehouden. Op 1 april had hun aantal de recordhoogte van 44,654 bereikt. terwijl er slechts voor 32.500 mensen plaats was in de gevangenis.
Op 22 mei presenteerde minister van justitie Robert Badinter een wetsontwerp dat de situatie voor de gevangenen moest verbeteren.

Minister van buitenlandse zaken Roland Dumas.

Op 8 aug. 1985 verscheen in de *Journal Officiel* (het Franse Staatsblad) een decreet dat 107 artikelen in het wetboek van strafrecht wijzigde teneinde het leven in de gevangenis te verbeteren.

Vonnissen in de moordzaak-Auriol

Op 17 mei 1985 eindigde het op 22 april 1985 in Bouches-du-Rhône begonnen proces tegen zes personen die ervan werden beschuldigd betrokken te zijn geweest bij het bloedbad van Auriol (pag. 302-1982).

Op 18 juli 1981 waren in het dorp Auriol bij Marseille zes mensen vermoord door leden van de beruchte gaullistische ordedienst Service d'Action Civique (SAC). De SAC werd op 28 juli 1982 opgeheven (pag. 253/3-1983).

Het Hof van Assisen achtte de zes aangeklaagden, die allen lid waren van de SAC in Marseille, verantwoordelijk voor het bloedbad en veroordeelde Jean-Joseph Maria, in juli 1981 tijdelijk leider van de SAC in Marseille, Lionel Collard en Ange Poletti tot levenslange opsluiting, Jean-Bruno Finochietti en Didier Campana tot 20 jaar gevangenisstraf en Jean-Francois Massoni tot 15 jaar.

Samenstelling ministerraad na wijziging. Nieuwe stafchef strijdkrachten

Op 21 mei 1985 werd Edgard Pisani benoemd tot minister voor Nieuw-Caledonië (zie ook pag. 68013-1985) en Yvette Roudy, tot dan toe gedelegeerd minister op het bureau van de premier belast met de rechten van de vrouw, tot minister voor vrouwenrechten.
Na de wijzigingen zag de ministerraad er als volgt uit:

Premier - Laurent Fabius (PS); minister van staat voor planning en ruimtelijke ordening - Gaston Defferre (PS); minister van economische zaken, financiën en begroting - Pierre Bérégovoy (PS);minister van justitie - Robert Badinter (PS); buitenlandse zaken - Roland Dumas (PS); defensie - Charles Hernu (PS): binnenlandse zaken en decentralisatie - Pierre Joxe (PS); landbouw - Henri Nallet (PS); industrieel herstel en buitenlandse handel - Edith Cresson (PS); nationaal onderwijs - Jean-Pierre Chevènement (PS); sociale zaken en nationale solidariteit, woordvoerder van de regering - Georgina Dufoix (PS): stedebouwkunde, huisvesting en transport - Paul Quilès (PS); handel, ambachten en toerisme - Michel Crépeau; arbeid, werkgelegenheid en vakopleidingen - Michel Delebarre (PS);milieu - Huguette Bouchardeau (ex-PSU); onderzoek en technologie - Hubert Curien (geen lid van een politieke partij); cultuur - Jack Lang (PS); Nieuw-Caledonië - Edgard Pisani (PS);rechten van de vrouw - Yvette Roudy.

(PS: Parti Socialiste; PSU: Parti Socialiste Unifié)

Op 22 mei werd generaal Jean Saulnier benoemd tot stafchef van de strijdkrachten. Hij zou per 1 augustus gen. Jeannou Lacaze opvolgen, die de voor die functie geldende pensioengerechtigde leeftijd had bereikt.

De op 22 mei 1985 tot stafchef van de strijdkrachten benoemde generaal Jean Saulnier.

Strijd rond SKF-vestiging in Ivry

Op 28 mei 1985 ontruimde de politie in de Parijse voorstad Ivry-sur-Seine het sinds 19 maanden bezette filiaal van de Zweedse multinational SKF (kogellagers), waarna de communistisch georiënteerde vakbond CGT en de Communistische Partij ,,de anti-arbeiderspraktijken" van de regering veroordeelden. Aanleiding tot de bezetting was het besluit van de Zweedse directi'e geweest de fabriek in Ivry te sluiten, waardoor een aantal mensen op straat zou komen te staan.
Op 5 juni ontstond er rond de fabriek een hevige strijd tussen de oproerpolitie en leden van de CGT en de Communistische Partij, die de fabriek opnieuw probeerden te bezetten. Het was het zwaarste treffen tussen arbeiders en politie sinds jaren in Frankrijk.

Communisten boos over *TV*-documentaire inzake het Franse verzet

Op 29 mei 1985 besloot het televisiestation Antenne 2 een controversiële documentaire over de rol van de Franse Communistische Partij in de Tweede Wereldoorlog niet uit te zenden, hetgeen leidde tot een polemiek over censuur. Het besluit was genomen nadat de Communistische Partij een campag-

ne tegen de documentaire had gevoerd en de Hoge Autoriteit voor radio en TV, waarop de directeur van Antenne 2 vervolgens een beroep had gedaan. na raadpleging van vijf verzetslieden negatief had geoordeeld.
In de documentaire ,.Des terroristes a la retraite" werd geopperd dat de Franse communisten in 1943 een groepje joodse kameraden o.l.v. de Armeniër Missak Manouchian hadden verraden die in 1944 door de Duitsers waren geëxecuteerd.
De weduwe van Manouchian, die dit aan het einde van de film opperde, baseerde haar beschuldiging op de laatste brief van haar man, waarin hij o.m. schreef: ,,Ikvergeef al degenen die mij kwaad hebben gedaan behalve degene die mij heeft verraden en degenen die ons hebben verkocht."
Na een bevel uit het Elysée haalde de Hoge Autoriteit bakzeil en suggereerde de film te vertonen maar in een debat de beschuldigden de gelegenheid te geven zich te verdedigen. Op 11 juni besloot Antenne 2 de film op 2 juli uit te zenden. Dit tot grote woede van de communistische partijleider Georges Marchais die sprak van een ,,lageaanval" van de regering op de Communistische Partij.
Op 2 juli werd de documentaire uitgezonden, met debat na.

Modernisering politie

Op 26 juni 1985 nam de ministerraad een wetsontwerp ter modernisering van de politie aan. Hiervoor zouden tussen 1986 en 1990 5,34 mrd franc extra worden uitgetrokken.
Op 25 juli keurde de Nationale Vergadering het wetsontwerp definitief goed, nadat met de Senaat geen overeenstemming over het ontwerp was bereikt (de Nationale Vergadering heeft het laatste woord). Vanwege de financiële gevolgen waarvoor de oppositie mogelijk in de volgende regeringsperiode moest opdraaien, stemde rechts tegen de wet.
Een belangrijk punt in de nieuwe wet was dat Franse jongeren hun dienstplicht voortaan bij de politie konden vervullen. Ongewapende dienstplichtigen zouden kunnen worden ingezet als administratieve krachten om het vaste personeel vrij te maken voor de surveillancedienst.
Volgens de wet van minister van binnenlandse zaken en decentralisatie Joxe zou er voor de politie geen personeelsuitbreidingin zitten. De bewindsman wilde door verbetering van de opleiding en uitrusting, onder meer door de toepassing op grote schaal van de micro-informatica, de produktiviteit van het Franse politie-apparaat verbeteren
In een bij het ontwerp behorend rapport gaf Joxe toe dat de politie op dat moment vaak over ,,archaïsche" middelen beschikte, geïsoleerd stond tegenover de be olking en dat er een ,,vertrouwenscrisis" heerste ten aanzien van de misdaadbeheersing Dit goldvooral voor steden als Parijs, waar de zogenaamde kleine misdaad in tien jaar was verdubbeld

Invoering van particuliere TV. *Vijfde,* zesde en zevende net

Op 31 juli 1985 gaf de ministerraad toestemming voor de oprichting van particuliere televisienetten. Zu zouden bijvoorbeeld twee nationale netten worden gecreëe d die 40 tot 60 procent van de Franse bevolking moesten gaan bestrijken. Een daarvan zou voornamelijk muziek voor jongeren uitzenden. Verder zou er een cultureel en educatief net komen dat in heel Europa via de satelliet TFD1 zou uitzenden. Daarnaast zou een groot aantal lokale televisiestations mogelijk worden.

Nadat president Mitterrand zich op **3** jan. 1983 positief had uitgelaten over particuliere televisie. was Jean-Denis Bredin op 14 januari belast met het opstellen van een rapport over de ,.geschiktheid en mogelijkheden" ervan. Bredin had het rapport op 20 mei overhandigd aan premier Fabius die het twee dagen later goedkeurde en fiscale tegemoetkomingen aankondigde.
Op dat moment bestonden er drie staatstelevisienetten (TF1, Antenne *2* en FR3) en de abonneetelevisie Canal Plus (pag. *20212).*

Op 15 november diende de staatssecretaris voor communicatietechnieken, Georges Fillioud, een amendement op de wet inzake de particuliere televisie in. die de installatie van nieuwe zenders op de Eiffeltoren, die eigendom is van de stad Parijs, mogelijk moest maken. De oppositie protesteerde hiertegen en de burgemeester van Parijs, Jacques Chirac, sprak van een ,,legale overval".
Op 20 november deelde de regering mee dat de concessie voor een vijfde televisienet, dat op zijn laatst op 20 februari 1986 zou gaan uitzenden, was verleend aan een particuliere maatschappij gevormd door Jérome Seydoux, Silvio Berlusconi en Christophe Riboud.
Het vijfde net zou zichzelf bedruipen via opbrengsten uit reclameboodschappen, die tijdens de uitzendingen en films zouden worden uitgezonden. Wat de programma's betrof hoefde het net zich de eerste jaren niet te houden aan de regels die golden voor de drie staatsnetten. Het contract, dat op 19 november was getekend. beschermde kanaal vijf ook tegen concurrentie van andere netten, zowel van de staat als van particulieren.

Seydoux, president-directeur van een van de grootste transportfirma's en één van de rijkste mannen van Frankrijk. was met zestig procent de grootste aandeelhouder in het project. Hij werd algemeen president-directeur van de zender. Politiek stond hij niet ver van de socialisten af en met media had hij in zoverre te maken dat hij ook aandeelhouder was van het noodlijdende socialistische dagblad Le Matin. Berlus-

De Italiaanse media magnaat Silvio Berlusconi (l) en de Franse voetballer Michel Platini die zou optreden in een grote show ter opening van het vijfde televisienet op 20 febr 1986

coni, een Italiaanse media-magnaat, was in het bezit van 40 procent van de aandelen. Christophe Riboud was de zoon van Mitterrands pas gestorven vriend Jean Riboud van de multinational Schlumberger.

De beslissing van de regering leidde tot een heftige discussie binnen de wereld van radio, TV, bioscoop en de politiek. De rechtse oppositie beschuldigde de regering ervan ,,audiovisueel Frankrijk te hebben verpatst aan een Italiaanse avonturier" in plaats van te zoeken naar een nationale oplossing. Ze vonden dat de regering het enige beschikbare net aan ,,vrienden" had gegeven.
De communisten achtten het project ,,ontoelaatbaar" en .,door niets te rechtvaardigen". Ze herinnerden daarbij aan het feit dat ze altijd al tegen instelling van particuliere zenders waren.
Ook tal van socialisten hadden kritiek op de gang van zaken. Hun partij had bij herhaling de opkomst van Berlusconi in televisieland genoemd als voorbeeld dat geen navolging verdiende. Hij werd ervan verdacht een ,,mercantiele inborst" te bezitten, zijn manier van programmeren zou ,,demagogisch" zijn en leiden tot ,,debilisering" en niet tot verbreiding van ,,cultuur".
Op 21 november rechtvaardigde Mitterrand op een persconferentie zijn besluit, maar slaagde er niet in de ontevredenheid over de concessie weg te nemen.
Op 29 november werd het wetsontwerp inzake de particuliere televisie, inclusief het amendement ,,Eiffeltoren" definitief aangenomen. Alleen socialisten stemden voor.
Op 13 december annuleerde de Constitutionele Raad echter het Eiffeltorenamendement, waarna op 21 december in het parlement een nieuw wetsontwerp werd aangenomen dat garanties bood aan personen of instellingen die eigenaar waren van door de regering opgeëiste hoge objecten, waarop zenders geplaatst moesten worden.
Op 30 december maakte de regering bekend dat het op 19 november getekende contract aan de neutrale Hoge Autoriteit voor radio en TV zou worden voorgelegd en vervolgens opnieuw zou worden getekend.
Op 16 januari 1986 oordeelde de Hoge Autoriteit dat veel kritiek in de radio, TV- en filmwereld op het verlenen van de vergunning terecht was. Niettegenstaande dat werd een dag later tussen de regering en Jérome Seydoux een nieuw contract getekend dat maar weinig verschilde van het vorige.
Op 20 januari presenteerde algemeen directeur Berlusconi het programmarooster van het nieuwe net en bevestigde dat dit vanaf 20 februari zou gaan uitzenden. Ondertussen ging de polemiek over deze kwestie verder.
Op 28 januari kondigde Fillioud aan dat voor eind februari een zesde televisienet in de lucht zou komen met voornamelijk muzikale uitzendingen. Hiervoor was een vergunning verleend aan een groep bestaande uit het grootste Franse reclamebureau Publicis, de grootste Franse filmmaatschappij Gaumont, het popstation NRJ en het advertentiebureau van Gilbert Gross.
Op 22 februari begon TV6 in negen grote steden met proefuitzendingen en op 1 maart gingen de echte programma's van start.
Op 21 februari werd de structuur van een zevende net, een ,,cultureel en Europees net" bestemd voor de satelliet TDF1, vastgelegd.

Macht van de rechter van instructie beknot

In een artikel in Le Monde van 6 sept. 1985 kondigde de minister van justitie Badinter aan dat hij een wetsontwerp zou indienen, waardoor er een einde kwam aan de alleenheerschappij van de rechter van instructie, die wel de ,,machtigste man van Frankrijk" werd genoemd. Badinter wilde zogenaamde Kamers van instructie creëren, waarin drie rechters voortaan zouden oordelen over het wel of niet openen van een rechterlijk onderzoek, voorlopige hechtenis of invrijheidstelling. Op dat moment besliste de rechter van instructie in zijn eentje hierover.
Deze diepgaande hervorming van een bepaling in de Code Napoléon uit 1810 moest een einde maken aan de vele klachten over rechters van instructie die te vaak de goeden lieten opsluiten, de verkeerden lieten lopen, en onschuldigen soms jaren in vooronderzoek lieten zitten.
Op 2 december keurde de Nationale Assemblé het wetsontwerp definitief goed.

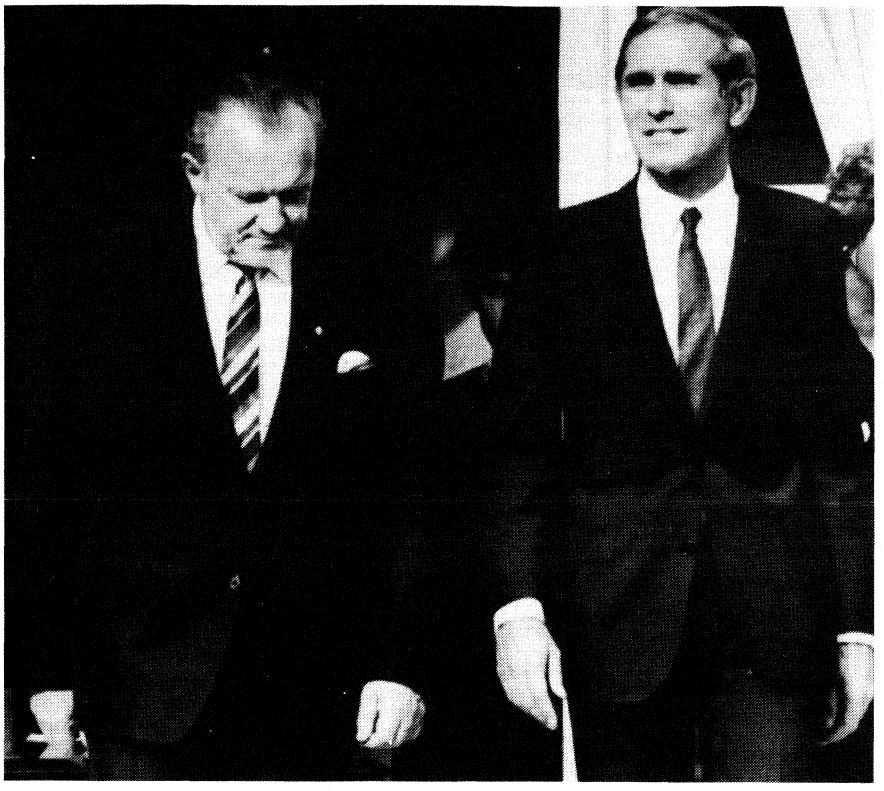
Begroting-1986

Op 18 sept. 1985 nam de ministerraad de begroting voor 1986 aan. Daarin bleef de stijging van de overheidsuitgaven beperkt tot 3,9 procent. In totaal zouden de uitgaven in 1986 uitkomen op 1.034 mrd franc. Het begrotingstekort werd in 1986 geraamd op 145 mrd franc (zie voor begroting-1985 pag. 200/3).
De belastingdruk werd verminderd. De inkomstenbelasting ging voor iedereen met drie procent omlaag en de belasting op winsten die voor investeringen zouden worden gebruikt daalde van 50 naar 45 procent.
Veel ministeries zouden moeten bezuinigen, maar voor onderwijs, onderzoek en technologie, cultuur, binnenlandse zaken (waartoe de politie behoorde), werkgelegenheid, justitie en defensie werd meer geld uitgetrokken. Voor defensie stond 158,3 mrd franc (+5,4 procent t.o.v. 1985) op de begroting.
Het Bruto Nationale Produkt zou in 1986 naar schatting twee procent groeien tegen één procent in 1985. De inflatie zou dalen van 4,5 à 5 procent in 1985 tot 2,9 procent in 1986. Het handelsoverschot zou in 1986 vijf mrd franc bedragen. In 1985 zou Frankrijk naar verwachting een handelstekort van 15 mrd franc boeken.
De regering verwachtte in 1986 een groei van de consumptie met 1,6 procent na een groei van 1,3 procent in 1985. De investeringen van bedrijven zouden in 1986 met vier procent toenemen (in 1985 1,8 procent). De werkloosheid zou nog licht stijgen. De overheidsschuld zou in 1986 94,2 mrd franc bedragen (+ 12,3 procent t.o.v. 1985).

Aftreden minister van defensie *Hernu*

Op 20 sept. 1985 deelde premier Fabius president Mitterrand in een brief o.m. mee dat minister van defensie Hernu zijn ontslag had ingediend. Het ontslag van Hernu kwam een dag nadat Mitterrand zijn premier had opgedragen wijzigingen aan te brengen in wat hij noemde ,,bevoegde diensten" in verband met de Greenpeace-affaire.
Volgens de president hadden deze diensten informatie achtergehouden over het tot zinken brengen van een schip van de internationale milieuorganisatie Greenpeace, de Rainbow Warrior, op 10 juli in de haven van Auckland in Nieuw-Zeeland (daarover in een volgend bericht meer).
In een brief aan Fabius, die op 19 september werd gepubliceerd, zei Mitterrand: ,,Opgemerkt moet worden dat de pers melding heeft gemaakt van nieuwe elementen waarvan wij niet het waarheidsgehalte kunnen inschatten omdat we de daartoe noodzakelijke informatie van de bevoegde diensten niet hebben ontvangen.
Deze situatie kan niet langer duren. Het ogenblik is gekomen om zonder uitstel over te gaan tot veranderingen van personen en eventueel van structuren die deze tekortkomingen met zich mee brengen."
Op 20 september werd Paul Quilès benoemd tot minister van defensie en nam de staatssecretaris voor transport, Jean Auroux, de portefeuille stedebouwkunde, huisvesting en transport over van Quiles.

Op 22 september erkend? premier Fabius in een korte verklaring voor de TV dat agenten van de Franse geheime dienst DGSE in juli de Rainbow Warrior hadden laten zinken. De agenten

Minister van defensie Charles Hernu (l.) en zijn opvolger Paul Quilès

hadden ,,in opdracht" gehandeld, aldus de premier.

Quilès over de modernisering van het nucleaire arsenaal. Nieuwe gevechtstank

Op 12 nov. 1985 verklaarde de nieuwe minister van defensie, Paul Quilès, voor het Institut des hautes études de défense nationale (IHEDN)dat Frankrijk na 1989 een tweede nucleair vliegdekschip wilde bouwen en dat er in de komende jaren bij de tussen 1984 en 1988 geplande zeven nucleaire aanvalsonderzeeërs nog twee bij zouden komen.

Verder moest de Franse nucleaire afschrikkingsmacht worden aangepast aan de situatie, die ontstond door het Amerikaanse Strategische Defensie Initiatief (SDI).Quilès liet zich kritisch uit over het SDI. Om de Franse weigering daaraan mee te werken te rechtvaardigen, gispte hij het als een meer ,,ideologisch" dan ,,strategisch" concept dat ,,niet geloofwaardig" was en bovendien verantwoordelijk was voor een nieuwe wapenrace. Het SDI bood in het geheel geen bescherming tegen midden- en korte-afstandsraketten die West-Europa bedreigden.
De minister bevestigde dat op dat moment het leeuwendeel van de Franse defensie-inspanning de nucleaire middelen gold, die bijna geheel werden gebaseerd op zee.

Op 25 mei 1985 was president Mitterrand in Brest aanwezig geweest bij het vertrek van de Inflexible, de zesde Franse atoomonderzeeër, voor zijn eerste patrouilletocht.
Op **30** jan. 1986 toonde Quilès het prototype van wat hij noemde een ,,revolutionaire gevechtstank", die was ontworpen om te opereren onder omstandigheden van nucleaire en chemische oorlogsvoering.
Tegenover legerofficieren zei de minister in de legerplaats Satory ten oosten van Parijs, dat de tank, die in 1991 in gebruik zou worden genomen, de meest geavanceerde ter wereld zou zijn, Vernoemd naar de Franse generaal uit de Tweede Wereldoorlog, zou de Leclerctank beschikken over ongeëvenaarde vuurkracht, mobiliteit en bescherming tegen de meest moderne anti-tankwapens. De gecomputeriseerde besturings- en communicatiesystemen zouden ,,zelfs geavanceerder zijn dan van de huidige Franse gevechtsvliegtuigen". Een opvallend kenmerk was bovendien een systeem om de lucht te filtreren dat de tank geschikt maakte voor het gebruik na een atoom-aanval of tijdens een chemische aanval.

Kabinetswijziging

Op 15 nov. 1985 trad de minister voor Nieuw-Caledonië, Edgard Pisani, wiens taak met betrekking tot het overzeese gebiedsdeel volbracht was, af, waarna de portefeuille werd opgeheven Vervolgens werd Pisani benoemd tot adviseur van president Mitterrand Zijn bevoegdheden werden overgedragen aan minister van binnenlandse zaken Pierre Joxe

Verder werd Louis Mexandeau, die tot dan toe als gedelegeerd minister op het ministerie van industrieel herstel en de buitenlandse handel belast was met de PTT, minister van PST. Charles Josselin werd benoemd tot staatssecretaris voor transport.

Op 19 okt. stond in de Journal Officiel dat de Franse ambassadeur in Lomé, Michel Chatelais, op het ministerie van buitenlandse zaken in Parijs was benoemd tot directeur. voor aangelegenheden inzake Afrika en Madagaskar.

Invoering flexibele werkweek

Op 20 nov. 1985 aanvaardde de ministerraad een wetsvoorstel dat bedrijven toestond te onderhandelen met de werknemers over een flexibele werkweek. Volgens minister van arbeid, werkgelegenheid en vakopleidigen Delebarre kregen de ondernemingen door het wetsvoorstel meer mogelijkheden hun activiteiten aan te passen aan het volume van de orderportefeuille en kon het aantal tijdelijke ontslagen in slappe tijden verminderd worden.
In het voorstel kregen de bedrijven toestemming de werkweek tot maximaal 41 uur te verlengen zonder dat overuren moesten worden betaald, op voorwaarde dat de gemiddelde werkweek over de periode van een jaar niet uitkwam boven de 38 uur. De werkweek mocht zelfs verlengd worden tot 44 uur wanneer de gemiddelde werkweek in een jaar niet meer dan 37,5 uur bedroeg.
De vakbonden Confédération Générale du Travail (CGT) en Force Ouvrière (FO), alsmede de werkgeversfederatie Conseil National du Patronat Français (CNPF), waren tegen het voorstel.
Op 28 febr. 1986 werd het wetsvoorstel in de Assemblée Nationale definitief als aangenomen beschouwd nadat de regering er voor de derde keer de vertrouwenskwestie aan had verbonden. Ondanks obstructie van de communisten, zowel in de Assemblée Nationale als in de Senaat, slaagde de regering erin het wetsvoorstel aangenomen te krijgen.
De CNPF vond het voorstel echter te ,,rigide" en riep de werkgevers op onderhandelingen over een flexibele werkweek per bedrijfstak te weigeren.

Vierde persconferentie Mitterrand

Op 21 nov. 1985 verklaarde president Mitterrand tijdens de vierde persconferentie in zijn zevenjarige ambtsperiode dat het voor Frankrijk van ,,be-

lang is de sinds 1981 gevoerde politiek voort te zetten" en hij vroeg de Fransen ,,een blok te vormen teneinde de sociale verworvenheden en de verworvenheden op het gebied van de vrijheden te verdedigen".

Er was volgens de president ,,een zone van overeenstemming" waarbinnen alle Fransen zich aaneen konden sluiten: de defensie, de strijd tegen de inflatie en de werkloosheid, de nieuwe vrijheden, de kwestie van de immigranten waar de traditie van gastvrijheid diende te overheersen, en de nieuwe sociale vrijheden.

Tot de sociale verworvenheden die niemand ongedaan wilde maken, rekende de president de pensionering op 60-jarige leeftijd, de verhoging van het minimumloon, de 39-urige werkweek, de vijfde vakantieweek, de opheffing van de wetten tegen potentiële rellenmakers en van de militaire gerechtshoven.

Wat de door de socialisten doorgevoerde nationalisaties betrof wees Mitterrand op bepalingen in de nationalisatie-wetten die verkoop van filialen mogelijk maakten.

Giften VS voor Force Ouvriere

Op 27 nov. 1985 onthulde het dagblad Libération o.m. dat de onafhankelijke vakcentrale Force Ouvrière (FO) in 1984 en 1985 $ 830.000 had ontvangen uit een speciaal door de Amerikaanse president Reagan in het leven geroepen fonds voor de ,,terugkeer of handhaving" van de democratie.

Het door het Amerikaanse Congres goedgekeurde fonds, de National Endowment for Democracy (NED) geheten, beschikte over een begroting van $18,5 mln, waarvan het beheer voor tweederde was toevertrouwd aan de door de grote Amerikaanse vakcentrale AFL-CIO opgerichte Free-Trade Union Institute (FTUI). De FTUI maakte de gelden uiteindelijk over.

Diezelfde dag bevestigde de president van de NED, Carl Gershman, tegenover AFP dat zijn organisatie voor 1984-1985 $ 830.000 voor FO had uitgetrokken, waarvan FO al de helft had ontvangen. Volgens een woordvoerder van AFL-CIO, Murray Seeger, zou FO maar $ 300.000 krijgen.

De leider van FO, André Bergeron, zei die dag: ,,Ik heb geen enkele moeite om dat toe te geven. Het geld wordt gebruikt voor hulp aan vluchtelingen hier uit dictaturen, hun verenigingen, kranten en bijvoorbeeld Solidariteit in Polen. Er zit niets laakbaars in. We zouden laakbaar zijn als we het niet deden."

De communistisch georiënteerde vakbond CGT zag in de affaire ,,een wil om de strijdende vakbeweging te destabiliseren"; de andere vakbonden reageerden niet.

42ste congres CGT

Tijdens, haar van 24-29 nov. 1985 in de Parijse voorstad Montreuil gehouden 42ste congres koos de communistisch georiënteerde vakcentrale CGT definitief voor de harde lijn ten opzichte van het kabinet-Fabius en de Socialistische Partij.

Als grote schuldige voor de ,,kaalslag" in industrieel Frankrijk werd unaniem de socialistische regering aangewezen. Het beste bewijs voor de ,,verrechtsing" van het bewind. zo werd geoordeeld, was dat de Franse werkgeversbond ,,positieve aspecten" had opgemerkt ,,in het sociaal-economisch beleid van de regering", aldus de op 29 november door het CGT-congres aangenomen eindresolutie. De CGT eindigde haar congres met een oproep tot een actiedag op 4 december.

Op 30 november meldde Philip Freriks in de Volkskrant o.m. het volgende over het congres:

De uitkomst van het congres wil zeggen dat de vakcentrale meer dan ooit dezelfde lijn volgt als de Franse Communistische Partij (PCF), die sinds de breuk met de socialisten in de zomer van **1984** in de soms letterlijke zin van het woord een hardhandige oppositie voert tegen de regering en president Mitterrand. In die zin heeft de CGT haar – altijd als valse aantijging verworpen – reputatie van ,,mantelorganisatie" van de PCF aanzienlijk versterkt. Dat blijkt ook uit de samenstelling van het nieuwe bestuur, waaraan een vooraanstaand lid van het Centrale Comité werd toegevoegd.

In het achttien leden tellende bestuur van de bond hebben negen leden van de PCF zitting. Zeven van hen, in plaats van zes in de voorgaande periode, hebben een bestuursfunctie in de Communistische Partij. Dat geldt ook voor de secretaris-generaal Henri Krasucki, die werd herkozen nadat hij eerder dit jaar op niet mis te verstane wijze door de PCF-leiding wegens ,,slapte" van zijn bond tot de orde was geroepen.

De ,,harde lijn" werd door 99,5 procent van de duizend afgevaardigden goedgekeurd. Slechts een viertal socialisten probeerden een ander geluid te laten horen. maar kreeg gefluit en boegeroep als dank. Een van hen verklaarde met gevoel: ,,Ditcongres is een stap verder in de richting van een lijn, die meer op de politiek dan op de vakbeweging gericht is."

Volgens commentaren in Frankijk zou de versterkte greep van de Communistische Partijleiding op de CGT kunnen leiden tot een nog grotere erosie van het ledental. Ook in Frankrijk worden de bonden geconfronteerd met een grote uitloop. De CGT gaf in **1948** bijna **4,5** miljoenledenop, in **1974** ruim **2,3** miljoenen dit jaar zijn het er volgens cijfers van de bond nog maar ruim 1,6 miljoen. Andere bronnen spreken zelfs van een ledental onder het miljoen, zodat het aantal leden van partij en vakbond vrijwel op hetzelfde cijfer uitkomt. De CGT zou in dat geval zijn teruggebracht ,,tot zijn communistische skelet" overeenkomstig de wens van de groep dissidenten, die in **1947** uittrad om de onvervaard anti-communistische bond CGT-F0 (beter bekend als Force Ouvriere) op te richten.

(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde)

ZUIDOOST-AZIE EN VERRE OOSTEN

CHINA

VOLKSREPUBLIEK CHINA 35 JAAR

Op 1 oktober 1984 werd de 35ste verjaardag van de Volksrepubliek China gevierd. In Peking namen honderdduizenden burgers en militairen deel aan een grootscheepse parade. Voor het eerst sinds 1959 defileerden soldaten in carré, tanks, pantservoertuigen en laadvoertuigen met raketten over het plein van de Hemelse Vrede. Ook de nieuwe ballistische intercontinentale raket CSS-X-4, die volgens buitenlandse waarnemers een reikwijdte had van 13.000 kilometer, werd daarbij getoond.

In een toespraak – de eerste openbare in zijn functie van hoogste politieke leider in China – noemde Deng Xiaoping socialistische vernieuwing het belangrijkste doel van zijn land. Hij pleitte voor het regelen van internationale geschillen door middel van onderhandelingen en noemde als voorbeeld het akkoord dat China een week daarvoor met Engeland had bereikt over de kwestie Hongkong (zie pag. 625/1 e.v.-'84).

Aan de vooravond van de Chinese nationale feestdag had premier Zhao Ziyang gepleit voor een vreedzame hereniging van China en Taiwan. Tijdens een banket voor 3000 diplomaten, modelarbeiders en regeringsfunctionarissen zei hij dat het akkoord tussen Peking en Londen over de toekomst van Hongkong na 1997 liet zien hoe historische problemen tussen staten konden worden opgelost.

Hij zei verder dat de politieke stabiliteit in China voortdurend groeide en dat economische hervormingen de sleutel waren voor een socialistische ontwikkeling.

Het ministerie van buitenlandse zaken van Taiwan betitelde de vredesvoorstellen van China als een ,,communistische propagandatruc" en een ,,rookgordijn waarmee de communisten de publieke opinie beïnvloeden."

PLENAIRE ZITTING CENTRAAL COMITE ECONOMISCHE HERVORMINGEN

Na een zitting van een week hechtte het Derde Plenum van het twaalfde Centrale Comité op 20 oktober 1984 zijn goedkeuring aan een uitvoerig document, dat een aantal drastische hervormingen aankondigde.

In het document werd gesproken over een spoedige herziening van prijzen, lonen, industrieel management en van het rigide staatstoezicht. In de toe-

komst zouden de prijzen van een groot aantal goederen gebaseerd moeten zijn op de marktwaarde en op de verhouding tussen vraag en aanbod Ook werd gesteld dat prijsverhogingen zeer voorzichtig tot stand moesten komen, gezien de gevolgen die zij zouden hebben voor alle gezinnen

In het *NRC/H'blad* van 7-11-1984 wijdde Willem van Kemenade de volgende bespreking aan het hervormingsplan

„Economische revolutie in China'" ..Herstel van het kapitalisme behalve in naam" Di? waren standaardreacties van geinteresseerde buitenstaanders op China's recente besluiten tol verdere liberalisering van de economie Wat is er nieuw en als het zo doorgaat. koerst China dan op een vorm van niarkt-socialisme of sociaal-kapitalisme a la Hongarije of Joego-Slavië af.

Het „Besluit van het Centrale Comité van de Communistische Partij van China Inzake Hervormingen van de Economische structuur · van 20 oktober was niet méér dan de formele bekrachtiging van de hervormingen die de afgelopen zes jaar in China, aanvankelijk op het platteland en later bij wijze van experiment ook in fabrieken en steden hebben plaatsgevonden.

Het uitvoerige document dat na het einde van het Derde Plenum van het Twaalfde Centrale Comité werd uitgegeven. beschrijft de nieuwe aanpak als „socialisme met Chinese karakteristieken.. anders dan het rigide patroon van het verleden (het Mao-tijdperk) en fundamenteel anders dan het kapitalistische systeem"

Het is een verregaande herdefiniëring van het socialisme en een definitieve breuk met het Sowjet-model van monolithische centrale planning dat nog slechts door een kleine minderheid in de Chinese economische top aangehangen wordt. Het belangrijkste element in het besluit is de de-bureaucratisering van de bedrijfseconomie, dat wil zeggen het terugtreden van bureaucraten en partijbonzen uit het bedrijfsleven en het aantreden van de „managerial elite" en de techno-structuur,

Het document zet uiteen dat door historische „linkse" dwalingen het onderscheid tussen functies van de regering en van de bedrijven zoek raakte, omdat ten onrechte werd aangenomen dat staatseigendom van bedrijven ook betekent dat de staat ze moet beheren Zo werden bedrijven aanhangsels van bureaucratische instellingen.

Het document zegt dat staatsinstellingen zich voortaan moeten beperken tot planning. begeleiding en inspectie door middel van wetgeving en administratieve maatregelen. De bedrijven moeten daarentegen zelf flexibele en gediversifieerde operatievormen kiezen, zelf hun produktie, logistiek en marketing plannen, hun verhouding tot de staat regelen via belastingen en niet meer door winstoverdracht.

Zij moeten zelf met inachtneming van bepaalde regels personeel kiezen, benoemen en ontslaan, zelf hun loonbeleid voeren en de prijzen van hun produkten vaststellen volgens de marktwaarde en zelf verantwoordelijk zijn voor verliezen en winst.

Verwijzend naar een citaat van Lenin dat een algeheel nationaal plan een „bureaucratisch utopia" is stelt het besluit van het Centrale Comité dat China's economische plannen voor een aanzienlijke periode globaal en elastisch moeten blijven. Het beschrijft de Chinese economie als een ..geplande consumptie-economie, niet een markt-economie die geheel aan het marktmechanisme onderhevig is". Alleen bepaalde landbouwprodukten, produkten die boeren in hun eigen tijd verbouwen. kleine dagelijkse behoeften en de kleine diensten- en reparatiesektor worden volledig aan vrije marktregulatie overgelaten

Voor de overige sektoren geldt de geplande economie, maar planning zal alleen dwingend zijn voor „belangrijke produkten die direkt zwaar wegen in de nationale economie en die toegewezen en gedistribueerd worden door de staat " (Welke produkten wordt niet gespecificeerd)

Voor andere produkteii en economische activiteiten die. aldus het document, veel talrijker zijn moet planning dienen als ..niet noodzakelijk bindende" leidraad, of ze mogen geheel aan de operatie van het niarktmechanisme worden overgelaten

De prijzen van vele goederen geven noch hun waarde noch de verhouding van vraag en aanbod weer „Dit irrationele prijzensysteem moet hervormd worden Anders zal het onmogelijk zijn de prestaties van bedrijven correct te meten. de vlotte circulatie van goederen tussen steden en platteland te garanderen en de produktiemix en consumptiepatronen te rationaliseren"

Het partijstuk verder

Prijsverschillen tussen goederen van verschillende kwaliteit zijn onvoldoende

Prijsverhoudingen tussen verschillende goederen zijn irrationeel, met name de relatief lage prijzen van minerale produkten en halffabrikaten

De marktprijs voor belangrijke landbouwprodukten ligt onder de aankoopprijs die de staat aan de boeren betaalt

Priisverhogingen van grondstoffen moeten worden gecompenseerd met bezuinigingen in de bedrijven en belastingverlagingen en -vrijstellingen. Dit moet voorkomen dat de verkoopprijs ook omhoog gaat

Het probleem van te hoge staatsaankoopprijzen van landbouwprodukten moet op een zodanige manier geregeld worden dat het werkelijke inkomen van boeren en stadsbewoners niet achteruit gaat. Lonen zullen opnieuw geleidelijk verhoogd moeten worden Voorwaarde voor de radicale prijshervorming is dat er geen stijgende prijsspiraal en inflatie komt. Bedrijven moeten hun inkomsten verhogen door verbetering in management en produktiemethoden en nooit door prijsverhogingen.

De relatie tussen bedrijven onderling moet ei een van samenwerking en wederzijdse steun zijn, maar dat mag concurrentie niet uitsluiten. Deze concurrentie moet echter verschillend zijn van die onder het kapitalisme waar. aldus het document, „dewet van het oerwoud geldt" Oerwoudmethodes of zacht socialisme, slechte Chinese bedrijven zullen echter ook gedoemd zijn onder te gaan en het oordeel daarover zal aan de consumenten worden overgelaten.

Een speciaal hoofdstuk in het document gaat over individuele verantwoordelijkheid en loon naar werk. Ondernemingen moeten naar het voorbeeld van de vrij producerende boeren een varieteit aan vormen van individuele verantwoordelijkheid van stafleden en arbeiders zoeken. De VVD zou ervoor terugschrikken om zulke ferme taal in haar beleidsstukken te bezigen: „In de ondernemingen moet het verschil in inkomens voor de verschillende soorten werk vergroot worden om het principe van beloning van de ijverigen en goeden en het straffen van de luien en slechten volledig tot uiting te brengen en meer betaling te geven voor meer werk en minder betaling voor minder werk, als ook om het verschil tussen mentaal en handwerk, ingewikkeld en simpel, geschoold en ongeschoold en zwaar en licht werk weer te geven. Het is met name noodzakelijk om de huidige beloning voor mentaal werk die tamelijk laag is te verhogen."

Nivellering wordt onverenigbaar met het wetenschappelijk socialisme genoemd. Het centrale-comitébesluit stelt dat toeneming van inkomensverschillen geen polarisatie is. maar een verschil in tempo. „Polarisatie betekent dat een handvol mensen uitbuiters worden terwijl de grote meerderheid tot armoede vervalt Het beleid om enige mens-n er eerder heter van te laten worden is in overeenstemming met de wet van socialistische ontwikkeling en is de enige weg naar welvaart voor de hele maatschappij "

Ten aanzien van de uitvoering van het nieuwe beleid, waarvoor het document vijf jaren stelt. drukt het zelf enige beduchtheid uit: „In het algemeen gesproken staan al onze kaders. oud, middelbare leeftijd of jong, voor compleet nieuwe taken in deze nieuwe historische periode en het ontbreekt alleen aan de nieuwe kennis en ervaring die nodig is voor modernisering."

Met een wrange verwijzing naar het maoistische verleden roept het document op oni kennis en talent te respecteren. „We moeten resolute actie ondernemen om discriminatie tegen intelectuelen die nog in vele locaties bestaat te redresseren, de sociale status van intellectuelen verhogen en hun werk- en leefomstandigheden verbeteren

Het centrale-comitébesluit richt zich tenslotte tol ideologische weerstanden en maant het volk de kaders en de massa's niet in hokjes in te delen door sommige mensen „hervormers" ei? anderen „conservatieven" te noemen.

Over een derde categorie links-radicalen wordt gezwegen. maar er staari wel twee zoethoudertjes voor hen in het stuk. het voornemen om meer aandacht te ge en aan de strijd tegen corroderende kapitalistische ideeën en een citaat van wijlen voorzitter Mao aan het eind waarin deze zijn darwinistisch geloof in vooruitgang belijdt.

Het besluit van 20 oktober is het belarigrijkste economische docuinent sinds de resolutie van het derde Plenum van het Elfde centrale comité van december 1978, waarbij de hoofdtaak van de partij verlegd werd van politieke strijd naar econoniische opbouw.

Het feit dat het besluit van 1978 tot spectaculaire resultaten. met name in de landbouw, heeft geleid stemt tot optimisme over de uitvoering van het nieuwe besluit. maar het is heel wat anders om boeren de vrijheid terug te geven rijk te worden van hun spierkracht. dan om de Westers-Japanse technologische revolutie op de semi-feodale. bureaucratische samenleving die China nog steeds is te transplanteren,

In een commentaar in de NZZ (17-11-1984) werd het besluit van het Centrale Comité gezien als een bewijs van het feit dat Deng Xiaoping het verzet in de partij tegen zijn hervormingspolitiek uiteindelijk overwonnen had.

Verzet tegen Dengs politiek kwam enerzijds van de zogenaamde „linkse invloeden" van de orthodoxe Maoïsten. anderzijds van de centralistische partijbureaucraten, die. geleid door Chen Yun (de leidende voorstander van centrale planning), streefden naar een terugkeer naar de economische politiek van de jaren vijftig (en een nauwere samenwerking met de Sowjet-Unie). Het doorzetten van Dengs politiek werd de voorafgegane maanden voorbereid door discussies in de regionale organisaties van partij en strijdkrachten over de Culturele Revolutie. waarin deze veroordeeld werd. In commentaren in de partijpers werd de nadruk gelegd op de nauwe samenhang tussen de nieuwe economische hervormingen en de „zuiveringscampagne in de partij", gedurende welke partijleden werden getoetst, „culturele revolutionairen" werden uitgesloten, en jonge functionarissen werden bevorderd.

De invloed van de aanhangers van Deng en van de voorstanders van de hervormingen werd in de loop van deze campagne uiteraard steeds sterker, aldus de *NZZ*.
Tijdens de zitting van het Centraal Comité over de toekomstige economische ontwikkelingen, verscheen op 15 oktober in het Volksdagblad, het partijblad van de communistische partij, een artikel waarin de Chinezen werden opgeroepen niet bang te zijn voor het kapitalisme of voor economische liberalisering. ,,Sommige mensen zijn altijd bang voor het kapitalisme. In werkelijkheid is daar geen enkele reden voor. Het kapitalisme zou bang moeten zijn voor het socialisme. het socialisme hoeft het kapitalisme niet te vrezen".
Volgens het Volksdagblad geloofden sommige Chinezen dat economische liberalisering de soevereiniteit van de Volksrepubliek zou ondermijnen, zoals gebeurde in de tijd van de ,,open-deur-politiek" in het begin van deze eeuw, toen westerse grootmachten handelsconcessies van China afdwongen. Tegenwoordig was er sprake van toenemende economische integratie in de wereld ,,en gezien deze trend moesten alle landen meedoen, wilden zij niet gedoemd zijn te sterven", aldus het blad, aangezien ,,protectionisme slechts tijdelijk de industrie en handel van een land kon beschermen".

ZUIVERINGEN IN DE PARTIJ. VEROORDELINGEN

Op 24 november 1984 kondigde het Volksdagblad aan dat in het gehele land begonnen zou worden met de tweede fase van de campagne tot zuivering van de communistische partij van ultra-linkse elementen (zie pag. 127/1 e.v.). In deze fase zouden met name de lagere partijkaders worden doorgelicht. Het uiteindelijke doel van de campagne was de hele partij van 40 miljoen leden individueel te evalueren op hun politieke en ideologische overtuiging. De criteria lagen zeer ruim, want alleen zij die tijdens de Culturele Revolutie misdaden of ernstige dwalingen hadden begaan, of corrupt waren en de partij een slechte naam gaven, zouden worden geroyeerd. Alle leden moesten volgens het principe van ,,op basis van feiten de waarheid zoeken" persoonsbeoordelingen van zichzelf schrijven; zij kregen de kans zich te verdedigen, getuigen op te roepen en zo nodig in beroep te gaan bij hogere partijorganen. Daarna zou een herselectieprocedure worden toegepast en zij die – eventueel na herscholing – zuiver genoeg bevonden werden, zouden opnieuw als partijlid geregistreerd worden.

In een interview. dat op 4 februari 1985 verscheen in het communistische dagblad Ta Kung Pao van Hongkong, verklaarde Bo Yibo, de vice-voorzitter van de Centrale Adviescommissie van de Chinese communistische partij, dat 9,5 miljoen partijleden de eerste fase van China's zuiveringsprogramma hadden ondergaan. In de tweede fase zouden zo'n 13,5 miljoen leden worden doorgelicht. Bo herhaalde dat het programma, waarvoor drie jaar was uitgetrokken, vreedzaam zou worden uitgevoerd, ,,zonder strijd, campagnes en persoonlijke aanvallen".

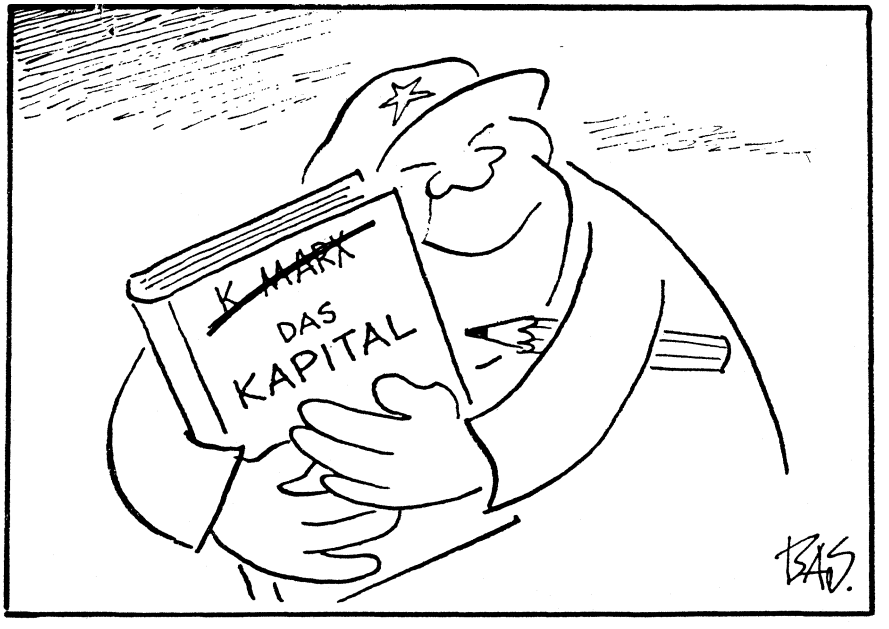
Veroordelingen

Tijdens een proces in de Chinese provincie Henan, dat eindigde in juli 1984. werd een groep van achttien mensen ervan beschuldigd een contra-revolutionaire groepering te hebben gevormd met het doel de ultra-linkse politieke ideeën van de Culturele Revolutie opnieuw opgang te doen vinden.
De drie leiders van de groepering, genaamd het Chinese Nationaal Verenigd Front, werden veroordeeld tot vijftien jaar gevangenisstraf en werden voor een verdere vijf jaar beroofd van alle politieke rechten. De anderen kregen gevangenisstraffen die in lengte varieerden van vijf tot dertien jaar.
Begin september 1984 verscheen in de Chinese pers een bericht over de arrestatie van vier mensen (drie in Kanton en één in Chongqing) wegens het organiseren van massamoorden ten tijde van de Culturele Revolutie, waarbij meer dan 112 mensen waren omgekomen.

IDEOLOGISCHE DISCUSSIE

Volgens een commentaar in het *Volks*-dagblad van 7 december 1984 was het orthodoxe marxisme verouderd en belemmerde een strikte toepassing ervan China's economische groei. Het commentaar stelde dat de leer van Marx, maar ook die van Engels en Lenin, verouderd en onpraktisch waren. ,,Marx stierf 101 jaar geleden. Er zijn reusachtige veranderingen geweest sinds zijn ideeën werden gevormd. ,,Er zijn veel zaken die Marx, Engels en Lenin nooit hebben ervaren en waarmee zij nooit in contact zijn gekomen. Wij kunnen ons niet laten leiden door de werken van Marx en Lenin om de vraagstukken van onze moderne tijd op te lossen".

Op 8 december liet het Volksdagblad in een drieregelige ,,aanvullende correctie" weten dat in het artikel van de dag ervoor een tvpografische vergissing geslopen was. Het commentaar had gelezen moeten worden als: ,,We kunnen ons niet op de werken van Marx en Lenin verlaten om alle vraagstukken van onze moderne tijd op te lossen". Het woordje ,,alle" was toegevoegd.
Hoge regeringsfunctionarissen zeiden twee dagen later tegen buitenlandse journalisten dat het artikel onvolledig was, omdat het niet genoeg nadruk had gelegd op de blijvende belangrijkheid van de marxistische beginselen, die nog steeds de leidinggevende ideologie van China vormden. Zij zeiden dat het ongesigneerde artikel, ,,Theorie en Praktijk", was gebaseerd op mondelinge uitspraken van partijleider Hu Yaobang tegenover provinciale partijfunctionarissen en niet op een officiële tekst.
Volgens sommige westerse diplomaten in de Chinese hoofdstad was het artikel zelfs in zijn originele vorm niet meer dan een krachtige verwoording van ideeën, die de Chinese leiders sinds

(FAZ)

1978 herhaaldelijk hadden geuit. Andere waarnemers meenden dat het artikel een signaal was van Icider Deng Xiaoping dat hij geen kritiek op de hervorniingskoers meer zou dulden van de linkervleugel van de partij
Op 28 december vertelde Yu Guangyuan, een hoge partqfunctionaris en prominent ideoloog, buitenlandse journalisten dat Marx een groot revolutionair denker was geweest, maar dat hij niet veel adviezen had gegeven over de opbouw van een socialistische economie Het was onmogelijk in zijn werken duidelijke ideeën te vinden over praktisch? planning
Chinese denkers en beleidsmakers hadden daarom, zich baserend op de filosofie van Marx, zelf oplossingen bedacht voor de belangrijksre economische vraagstukken
Aan een commentaar op de ideologische discussie in de NZZ (31-12-1984) werd het volgende ontleend

Het artikel van 7 december behoort tot een serie theoretische artikelen die sinds het hervormingsplenuni van 20 oktober gepubliceerd zijn Hier wordt de economische hervorming van Deng verdedigd tegen tegenstanders, die er een afwijking van het marxisme en een ..terugval in het kapitalisme" in zien. Deze kritiek werd niet alleen in de Russische of Vietnamese pers aangetroffen. maar kwam ook voor binnen de Chinese communistische partij. Overtrokken verwachtingen in het Westen, waar men China reeds op weg naar het kapitalisme ziet, spelen de tegenstanders van de hervormingen uiteraard in de kaart. Thans wordt gesteld dat Dengs hervormingen een oproep waren om de waarheid in de feiten te zoeken en niet in klassieke marxistische citaten.

Volgens het meestal goed ingelichte Hongkongse tijdschrift Chen Ming wordt er in Peking een strijd gevoerd tussen ,,hervormers" en ,,conservatieven". De conservatieven onder leiding van de oude planner Chen Yun zijn voorstanders van een ,,vogelkooi-economie" van straffe planning zonder oriëntering op de markteconomie. De hervormers, waartoe secretaris-generaal Hu Yaobang en zijn eerste plaatsvervanger Wan Li behoren, willen de industrie in drie tot vijf jaar hervormen en voor dit doel zelfs aan de markt een leidende rol geven. Deng schijnt tussen beide groepen te hebben bemiddeld en een compromis tot stand gebracht te hebben; de Chinese economie zou daarbij volgens Chen Ming een ,,ruimere vogelkooi" krijgen.
De conservatieven beroepen zich vooral op de theorieën van Marx en Lenin, de hervormers wijzen daarentegen op de tot nu toe bereikte resultaten. De Sowjet-Unie had haar dogmatisch landbouwbeleid gehandhaafd en kreeg de ene misoogst na de andere. In China was de landbouw door de hervormingen zelfs overschotten gaan produceren.

Op 1 februari 1985 werd in het leidende ideologische tijdschrift Rode *Vlag* scherpe kritiek geleverd op Mao Zedong en Marx. Het blad riep de bevolking op niet langer een toverformule te zoeken in de werken van Mao en Marx, maar in plaats daarvan de eigentijdse werkelijkheid in het oog te houden. ,,Slaafs navolgen van marxistische doctrine, de voet aan te passen aan de schoen, zal ons veranderen in dogmatici die niet in staat zijn de problemen van modernisering op te lossen", aldus het partijblad. Marx' fundamentele uitgangspunten en theorieën over geschiedenis en kapitalisme waren correct, maar dat was volgens het artikel niet het geval met zijn concept van het socialisme. Mao op zijn beurt was totaal fout met zijn idee van ,,eerst destructie en later constructie", een hoogst belangrijk bestanddeel van zijn visie op de omvorming van feodaal China in een machtig; socialistisch land. Vast te houden aan deze formule zou het land kunnen ,,onderdompelen in onrust, de modernisering hinderen en China's prestige schaden".
Rode *Vlag* schreef dat men nooit een theoretische leus ergens uit moest halen en deze blind moest toepassen. maar dat het eveneens fout was alle ideologie te verwerpen en zich slechts te concentreren op praktische resultaten. Zo waren Mao's ideeën over het samensmelten van theorie en praktijk nog steeds van toepassing, en was het uitgangspunt van het marxisme nog steeds juist, al moest het, net als wetenschap, met de tijd meegaan.
Volgens waarnemers was het voor het eerst dat een fundamenteel element van Mao's filosofie werd aangevallen. Tot dan toe had het Chinese leiderschap Mao's theorieën wel bekritiseerd, maar zijn bijdragen steeds belangrijker genoemd dan zijn fouten.
Westerse diplomaten meenden dat het artikel bedoeld was als waarschuwing aan zowel radicalen, die nog geloofden dat het maoïstische dogma naar de letter moest worden gevolgd, als aan mensen die van de nieuwe pragmatische lijn gebruik maakten om zichzelf illegaal te verrijken. Zij noemden het stuk een samenvatting van de ideologische basis achter Dengs economische hervormingspolitiek.

STRIJD TEGEN CORRUPTIE

Op 11 jan. 1985 publiceerde het *Volksdagblad* een officieel verslag van de centrale commissie van toezicht op de discipline binnen de communistische partij. Volgens het verslag maakten de functionarissen van de communistische partij en ambtenaren zich schuldig aan een ,,nieuwe, brutale vorm van wangedrag" door ten eigen bate misbruik te maken van de economische hervormingen in China. Tal van overheidsinstellingen en ambtenaren richtten firma's op om te speculeren met goederen waaraan een tekort bestond. Het bericht meldde dat het illegaal kopen en doorverkopen van goederen een hoge vlucht had genomen. De liberale economische hervormingen betekenden een verlichting voor boeren en ondernemingen omdat de staat hen minder beperkingen oplegde. Ambtenaren waren goed op de hoogte van bepaalde marktontwikkelingen en maakten daar misbruik van. ,,Dit ondermijnt de sociale sfeer en dient daarom resoluut bestreden te worden", aldus de verklaring.
Op 8 maart werd een toespraak van de Chinese leider Deng Xiaoping gepubliceerd, die hij kort daarvoor op een nationale conferentie voor wetenschapsbeleid had gehouden. Deng waarschuwde daarbij opportunisten, die de ingrijpende economische hervormingen van de laatste jaren misbruikten om snel rijk te worden, dat het kapitalisme in China niet hersteld zou worden. De hervormingen waren erop gericht het socialisme verder te ontwikkelen en uiteindelijk het communisme te bereiken. ,,Wij laten de privésector zich ontwikkelen en wij staan buitenlanders toe joint ventures aan te gaan, te investeren en bedrijven te leiden, maar socialistisch openbaar eigendom zal uiteindelijk domineren", aldus Deng. Hij onderstreepte dat het het doel van het socialisme was dat iedereen rijk werd. Dat er op weg naar dat ideaal verschillen zouden ontstaan was niet te vermijden, als er maar geen nieuwe uitbuitende klasse ontstond. Deng spoorde de media aan de mensen, en met name de jeugd, hoogstaande ideeën en gevoel voor discipline voor te houden, opdat zij niet in de ban zouden raken van kapitalistische ideeën.
Op 13 mei publiceerde de Chinese binnenlandse nieuwsdienst een verklaring van de vice-voorzitter van de centrale consolidatiecommissie en de centrale commissie voor inspectie van discipline van de communistische partij, oud-vice-premier Bo Yibo (77), waarin deze officieel de oorlog verklaarde aan ,,profiteurs van de economische hervormingen". China ging volgens hem de strijd tegen corruptie en illegale praktijken in partij- en regeringskringen drastisch opvoeren.
In het *NRC/H'blad* verscheen op 14 maart een achtergrondartikel, waaraan het volgende werd ontleend:

Bo zei dat zwendelaars, ongeacht hun rang en status in de partij geroyeerd, gestraft en publiekelijk te schande gemaakt zullen worden. Tot dusver zijn echter slechts middelhoge provinciale functionarissen aangepakt in het kader van een campagne tegen ,,economische misdaden" die al eind januari werd gelanceerd. Deze campagne was de tweede in haar soort in China's meest recente geschiedenis.
In 1982 werd er ook een anti-corruptiecampagne gehouden temidden van intensieve geruchten dat kinderen van topleiders zich op grote schaal te buiten gingen aan illegale transacties in juwelen, videorecorders, pornofilms etc., voornamelijk via Hongkong. Eén minister en een vice-minister werden toen wegens verduistering van regeringsfondsen, na

langdurig van hogerhand beschermd te zijn geweest. ontslagen.
Het nieuwe hoogtij in de corruptie wordt toegeschreven aan de economische doorbraak van oktober 1984, toen het derde plenum van het 12de centrale partijcomité de meest vergaande decentraliserings- en liberaliseringsmaatregelen tot dusver bekrachtigde. De triestе constatering aan de top is nu dat vooral lagere organen niet de discipline hebben om op een verantwoorde wijze van grotere vrijheden gebruik te maken.

Het Arbeidersdagblad in Peking onthulde op 13 maart dat er in 1984 3.4 miljard Rmb (volgens de officiële wisselkoers 4,25 miljard gulden) verloren is gegaan aan allerlei vormen van corruptie, zoals verduistering, kunstmatige opschroeving van kosten, verzwegen winsten, verzonnen verliezen, belastingontduiking, buitensporige uitdeling van gratificaties etc
Het alarm in Peking onder conservatieve ideologen zou zo groot zijn dat summige .waarnemers speculeren dat Deng Xiaoping onder zware druk staat om een deel van de hervormingen terug te draaien of dat zelfs zijn positie als dominerend leider bedreigd wordt. Dit soort onheilsvoorspellingen zijn in het verleden steeds onjuist gebleken, maar de indruk is wel dat de rem op de ,,verrechtsing" moet.
Eén indicatie dat de zwengel van de politieke pendule weer steeds verder naar links uitslaat is dat de persoon die belast is met het inplanten van communistische idealen in de jeugd niemand minder dan Deng Liqun is. Hij was eind 1983 de architect van de campagne tegen ,,geestelijke verontreiniging" door kapitalistische ideeën. maar door zijn overijver liep de campagne uit de hand en werd zij herroepen. Deng Liqun hield zijn titels van propagandadirecteur en lid van het centrale partijsecretariaat wel, maar verscheen niet meer bij belangrijke gelegenheden. Hij wordt in het politbureau gesteund door de linkse theoreticus Hu Qiaomu, de nieuwe inquisiteur van schrijvers. en Chen Yun, de leidende voorstander van centrale planning.
De anti-corruptiecampagne zal deel uitmaken van de tweede fase van de campagne tot consolidatie van de partij. Deze beoogt de zuivering van de resterende linkse elementen die zich tegen het hervormingsbeleid verzetten. Twee ogenschijnlijk tegengestelde tendenzen moeten dus weer in één campagne gecombineerd worden, maar daar zijn de Chinezen meesters in. In de dagelijkse praktijk heet het ,,campagne tegen de ongezonde praktijk van het negeren van orders en verboden". Provinciale radiostations houden moralistische toespraken en partij-instanties houden telefoonconferenties, waarin de wantoestanden aan de kaak gesteld worden zonder dat in detail getreden wordt.
De standaardopsomming van alle euvels luidt: ,,partij- en regeringsorganen hebben hun macht misbruikt om handeltjes en bedrijven op te zetten, te speculeren, illegaal grote hoeveelheden schaarse goederen te verkopen, gewetenloos prijzen op te drijven, verschillende voorwendsels te verzinnen om illegaal geld in omloop te brengen, zonder redenen lonen te verhogen, ten onrechte vrienden in leidende posten te installeren, geld te verkwisten aan smul- en braspartijen, fraude te plegen, lippendienst te bewijzen, formalisme te praktizeren, nonchalant loterijen te organiseren, blaadjes met ongezonde inhoud te publiceren etc." De standaardtherapie is: ,,ongezonde praktijken beteugelen is een belangrijke zaak! Toegeefelijkheid aan de top zal tot kwalijk gedrag aan de basis leiden. Daarom moeten leiders op hoger niveau strenge eisen aan zichzelf stellen, het goede voorbeeld geven en het ene niveau het andere laten surveilleren etc."
De gang van zaken in China is doorgaans dat er tijdens zo'n campagne enkele spectaculaire gevallen hard aangepakt worden om een voorbeeld te stellen, maar dat de overgrote meerderheid vrijuit gaat omdat zij elkaar niet ,,surveilleren" maar via traditionale loyaliteitsnetwerken beschermen. Bo Yibo waarschuwt dat dat niet meer op zal gaan. ,,Wij zullen niet slap meer zijn. Er zal geen begunstiging zijn en dat de een de ander de handen boven het hoofd houdt is afgelopen. Kortom, deze kwaadaardige praktijken zullen niet meer getolereerd worden!''
Bo benadrukte dat er niet alleen ,,vliegen gemept" zullen worden – dat wil zeggen lagere kleine jongens – maar ook hoge kopstukken. Het is afwachten hoeveel koppen er zullen rollen

Nieuwe benoemingen op economische posten

De permanente commissie van het Nationale Volkscongres besloot op aanraden van premier Zhao Ziyang tut een aantal personele wijzigingen op belangrijke economische posten.
Op 21 maart werd de minister van buitenlandse handel en economische betrekkingen, Chen Muhua, vervangen door Zheng Tuobin, tot dan toe een van de vier onderministers van dit ministerie. In het voorafgaande jaar was er sprake geweest van veel kritiek op mevrouw Chen en op de voortdurende corruptiepraktijken binnen haar ministerie, waar tegen meer dan 180 ambtenaren disciplinaire maatregelen moesten worden genomen wegens malversaties en machtsmisbruik.
Mevrouw Chen werd benoemd tot president van de Chinese Volksbank, een functie die binnen de gecompliceerde hiërachie van de Chinese regering qua status ongeveer gelijk was aan het leiden van een ministerie, maar die in het verleden ook door lagere ambtenaren bekleed was.
De president van de Rekenkamer, Yu Mingtao, werd op 20 maart, een week na de onthulling dat de staat **3,4** miljard Rmb had verloren aan allerlei vormen van corruptie (zie hierboven), ontslagen en vervangen door Lu Peijian, voorheen hoofd van de Volksbank.
Half maart werd bekend dat Jin Deqin, president van de Bank of China, welke speciaal belast was met de handel in deviezen, was vervangen door zijn plaatsvervanger Zhao Bingde wegens het ,,niet naleven van de voorschriften".

HU **YAOBANG BEZOEKT ZUIDELIJKE PACIFIC**

In april 1985 maakte de Chinese partijleider Hu Yaobang een veertiendaagse reis naar Australië, Nieuw-Zeeland, West-Samoa, Fidji en Papoea Nieuw-Guinea.

Australië

Hu arriveerde op 13 april in Australië, waar hij gesprekken voerde met premier Robert Hawke.
In een gezamenlijke verklaring na afloop werd gesteld dat China en Australië op tal van economische terreinen nauw zouden gaan samenwerken. De overeenkomst die hierover was gesloten, was een model voor de nauwere economische en culturele samenwerking die de Volksrepubliek ook met andere westerse landen wilde. In de verklaring werd met name gesproken over joint ventures op het terrein van de mijnbouw en de staalindustrie.
Verder zou een delegatie van Australische deskundigen het openbaar vervoer in China onder de loep gaan nemen en adviezen opstellen betreffende de verbetering van de dienstverlening van busondernemingen, spoorwegen en luchtvaartmaatschappijen.
De Australische persbaron Rupert Murdoch, die behalve in Australië ook in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië grote belangen had, zou in Peking een internationaal perscentrum gaan bouwen.
Partijleider Hu en premier Hawke kwamen verder overeen in de toekomst besprekingen te zullen voeren over het instellen van een kernwapenvrije zone in de zuidelijke Pacific.

Nieuw-Zeeland

Tijdens zijn verblijf in Nieuw-Zeeland van 17 tot 19 april, waar hij sprak met premier David Lange, verklaarde de (Chinesepartijleider nadrukkelijk achter het strevenvan Lange te staan om te komen tot een kernwapenvrije Pacific (zie pag. 114/2-'85).

West-Samoa en *Fidji*

Op 20 april arriveerde Hu Yaobang op West-Samoa. Hij sprak hier met premier Tofilau Eti Alesana en met andere leden van het kabinet.
Tijdens zijn bezoek aan de Fidji-eilanden (22-25 april) verklaarde de partijleider dat China louter vriendschappelijke betrekkingen nastreefde met de landen in de zuidelijke Pacific. Als de belangrijkste beginselen van de Chinese politiek ten aanzien van deze regio golden volgens hem: het respecteren van de binnenlandse en buitenlandse politiek van deze landen en van hun onderlinge nauwe betrekkingen, en erkenning van de verdragen die zij gesloten hadden met de supermachten.
(NRC/H'blad, Volkskrant, The Times, Financial Times, Le Monde, NZZ, FAZ, KCA).

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N.0165-3660

KOERSEN EMS-VALUTA BIJGESTELD

In het Twentse Ootmarsum heeft van 4-6 april een bijeenkomst plaatsgevonden van de ministers van financiën en de presidenten van de centrale banken uit negen van de 12 EG-lidstaten. Acht van deze landen – Bondsrepubliek Duitsland, Nederland, België, Luxemburg, Denemarken, Ierland, Italië en Frankrijk – nemen deel aan het Europese Monetaire Systeem EMS. Het negende aan de vergadering deelnemende land, Engeland, maakt geen deel uit van het EMS.
Niet vertegenwoordigd op de samenkomst waren Griekenland, Portugal en Spanje.

De vergadering was belegd op initiatief van de Nederlandse minister van financiën, Ruding – Nederland bekleedt in het eerst half jaar van 1986 het voorzitterschap van de ministerraden van de EG – en was oorspronkelijk bedoeld als een informeel samenzijn, waarop vrijblijvend van gedachten kon worden gewisseld.
Het karakter van de bijeenkomst veranderde echter toen vlak voor het begin ervan de nieuwe minister van financiën, economie en privatisering van Frankrijk, Edouard Balladur, liet weten, dat hij een devaluatie van de Franse franc aan de orde wilde stellen, Geheel onverwacht kwam deze Franse stap niet. Op de internationale wisselmarkten werd er al maanden lang rekening mee gehouden, dat na de algemene verkiezingen in Frankrijk (pag. 209 e.v.-1986) de Franse munt in waarde zou worden verminderd.
In de middag van 3 april tegen half vier ging de Banque de France dan ook inderdaad in het offensief. Zonder waarschuwing vooraf staakte de bank elke steun aan de koers van de franc. In de nacht daarop reageerden de deviezenhandelaren in New York. Zij verhandelden de franc tegen een beduidend lagere koers en liepen daarmee vooruit op een devaluatie van de Franse munt.

Op 4 april nam de Franse minister van financiën, economie en privatisering, Balladur, de beslissende stap: hij liet alle wisselkoersnoteringen op de valutamarkt van Parijs stopzetten en vroeg zijn collega's van het EMS een nieuwe koers voor de franc vast te stellen.
De minister had voor deze stap goede redenen:

- De spanning tussen de Duitse mark en de Franse franc was te groot geworden. Sedert de meest recente aanpassing van de wisselkoersen binnen het EMS in maart 1983 (pag. 193 e.v.-1983) waren de Duitse consumptieprijzen in totaal met 6,2% gestegen, de Franse daarentegen niet 18,7%

- Onder deze onevenwichtigheid had de Franse export naar de Bondsrepubliek Duitsland – veruit de belangrijkste Franse handelspartner – sterk geleden. Het Franse tekort in de Frans-Duitse handel lag in 1985 op 28 mrd franc en vormde daarmee bijna de helft van het totale tekort op de Franse handelsbalans. Deze toestand werd als onaanvaardbaar gevoeld.

- Frankrijk had de rente hoger gehouden dan zijn handelspartners om daarmee buitenlands kapitaal aan te trekken en de positie van de franc te versterken Een hoge rente is echter een rem op de investeringsbereidheid en aangezien de nieuwe conservatieve regering in Frankrijk de ondernemers tegemoet wil komen, moet zij streven naar een verlaging van het renteniveau Met een gedecalueerde franc wordt de mogelijkheid van een renteverlaging geschapen zonder de munt in gevaar te brengen

- De devaluatie moest plaatsvinden, kort nadat de nieuwe regering was aangetreden, om de schuld ervoor nog de afgetreden socialistische regering in de schoenen te kunnen schuiven. Voor de Fransen zijn waardeverlagingen van de nationale munt nog altijd de erkenning van een verkeerd economisch beleid. Op die manier kon de devaluatie van de franc gelden als de vierde (na die van oktober 1981, juni 1982 en maart 1983) onder socialistische verantwoordelijkheid.

De besluiten van Ootmarsum

De ministers van financiën uit de betrokken landen zijn het in Ootmarsum zonder veel problemen eens geworden over een aanpassing van de wisselkoersen van hun munten.
De Nederlandse minister van financien, Ruding, kon in de ochtend van 6 april voor de internationale pers de inhoud van het akkoord bekend maken. De Franse franc was met 3% gedevalueerd De gulden en de Duitse mark werden met 3% opgewaardeerd De Belgische frank, de Luxemburgse frank en de Deense kroon werden met een procent opgewaardeerd De pariteiten van de Italiaanse lire en het Ierse pond bleven ongewijzigd
De Franse delegatie was de vergadering ingegaan met het verzoek ren verschil van 8 a 9% tussen de franc en de sterke munten (mark en gulden) toe te staan Dit verlangen ging de overige deelnemers te ver

Ook was geen van de anderen bereid met een Franse devaluatie mee te gaan De partners waren wel bereid een verschil van 6% tussen de franc en de sterke munten te accepteren. omdat minister Balladur aankondigde, dat de Franse regering de bestaande beperkingen op de uitvoer van deviezen, het kapitaalverkeer en het loon– en prijsbeleid zou verzachten.

Minister Ruding, voorzitter van de vergadering, noemde het resultaat „realistisch. gematigd en verstandig". Hij zei later dat de Nederlandse concurrentiepositie geen hinder van de opwaardering zal ondervinden. Indien de op aardering wordt uitgesmeerd over de valuta's van alle landen – en niet alleen de Europese – waarmee Nederland zaken doet, wordt de opwaardering gereduceerd tot een verwaarloosbare 1,2 procent.
Ruding verwacht wel dat de herschikking een „goede invloed" kan hebben op verdere rente-

De Franse minister van staat voor economie financien en privatisering Edouard Balladur. geeft op een persconferentie in Ootmarsum een toelichting op de besluiten van de ministers van financien van de EMS-landen

Weekblad 55ste iaareang No 2840 pag 41479 41494

SPILKOERSEN EN INTERVENTIEGRENZEN TEGENOVER DE NEDERLANDSE GULDEN

De nieuwe spilkoersen van de EMS-munten zijn hieronder aangegeven. De uiterste interventiegrenzen zoals die door De Nederlandse Bank thans worden gehanteerd zijn tussen haakjes daarachter vermeld:

100	Duitse marken	f 112,673	(110,1675–115,235);
100	Belgische franken	f 5,51640	(5,3935– 5,6420);
100	Luxemburgse frankrn	f 5,51640	(5,3935– 5,6420);
100	Deense kronen	f 30,4251	(29,7475– 31,1175);
1	Ierse pond	f 3,37938	(3,3040– 3,4560);
10 000	Italiaanse lires	f 16,1030	(15,165 – 17,10);
100	Franse franc	f 34,6032	(33,8325– 35,39)

SPILKOERSEN EN INTERVENTIEGRENZEN TEGENOVER DE BELGISCHE FRANK

	Spil-koers	Plafond-koers	Bodem-koers
gulden	18,1278	18,5405	17,7245
D. kroon	5,51536	5,6410	5,3930
D-mark	20,4252	20,89	19,9720
100 lire	2,91912	3,10	2,7490
Fr. franc	6,27278	6,4155	6,1335
I. pond	61,2606	62,6550	59,8975
Br. pond	69,2923	–	–

KOERSWIJZIGINGEN

Minister Ruding heeft zondag 6 april in Ootmarsum als voorzitter van de vergadering van ministers van financien en presidenten van de centrale banken van de landen die samenwerken in het Europese Monetaire Stelsel de koerswijzigingen van de EMS-munten bekendgemaakt.

Duitse Mark	+3%;
Nederlandse gulden	+3%;
Belgische frank	+1%;
Luxemburgse frank	+1%;
Deense kroon	+1%;
Ierse pond	0%;
Italiaanse lire	0%;
Franse franc	–3%,

Als gevolg van deze aanpassingen kan de waarde van de Nederlanse gulden in het internationale verkeer, als rekening wordt gehouden met de handelsstromen, met ongeveer 1,2% toenemen.

ECU-KOERSEN

De nieuwe spilkoersen van de Europese munteenheid de ECU (European Currency Unit), uitgedrukt in Europese muntsoorten zijn zoals hieronder is aangegeven:

2,13834	Duitse mark
2,40935	Nederlandse gulden
43,6761	Belgische frank
43,6761	Luxemburgse frank
7,91896	Deense kroon
0,712956	Ierse pond
1496,21	Italiaanse lire
6,9628	Franse franc
0,630317	Britse pond
135,659	Griekse drachme

dalingen. ,,Het gaat te ver om nu een algemene rentedaling te verwachten, maar ik ben positief over de kansen", aldus Ruding.
Hij zei verder dat in de marge van de vergadering is gesproken over toetreding van het Britse pond tot het EMS. Ruding: ,,Ik heb de indruk dat de Britten in toenemende mate geneigd zijn om tot het EMS toe te treden. Ik neem aan dat dat komt door de daling van de olieprijs en de gevolgen daarvan voor de koers van het pond. De deskundigen in Groot-Brittannië, zoals mijn collega en de president van de Britse centrale bank, zijn voorstander van toetreding. De kans is groot dat die toetreding nog gedurende het mandaat van premier Thatcher wordt gerealiseerd".

Aankondigingen m.b.t. Frans economisch beleid

De Franse regering heeft op 6 april aangekondigd beperkende fiscale en monetaire maatregelen te zullen nemen om te voorkomen, dat de inflatie zal worden aangezwengeld nu de franc is gedevalueerd. Er zal worden gestreefd naar een beperking van de inflatie tot 2,3%. Minister Balladur verklaarde dit na terugkeer in Parijs vanuit Ootmarsum.

Het nieuwe streefpercentage voor inflatie is iets hoger dan de voorspellingen van het ministerie van financiën die werden gedaan voordat van devaluatie sprake was. Het percentage ligt echter nog onder de inflatie van 4 procent die vorig jaar werd geregistreerd.
De overheidsbestedingen zullen worden teruggebracht, onder andere door salarisverhogingen voor ambtenaren in te dammen, en de deviezencontrole zal worden versoepeld.
,,De maatregelen die in samenhang met de devaluatie zijn genomen vormen een strenge benadering, maar geven ook aan dat we de wens hebben vertrouwen te creëren door zo veel mogelijk vrijheid te scheppen", aldus de Franse minister.
De minister zei dat alle controles op de valutahandel die Franse bedrijven hinderen bij hun transacties in het buitenland afgeschaft zullen worden en dat de restricties die de individuele burgers aangaan verzacht zullen worden. Tot de liberalisering behoort ook het opheffen van alle beperkingen op investeringen en beleggingen van Franse bedrijven in het buitenland.
De liberaliseringen zullen echter niet voor het einde van dit jaar van kracht worden. De enige maatregel die direct wordt genomen is het vergroten van de maximale hoeveelheid geld die Fransen in het buitenland met credit cards kunnen opnemen. Bovendien mogen Fransen in het vervolg credit cards gebruiken om buitenlandse rekeningen te betalen.
De minister kondigde verder aan dat er dit jaar geen loonsverhogingen voor het ambtenarenpersoneel inzitten.
Verder zal de groei van de geldhoeveelheid beperkt blijven tot vijf procent, na in het afgelopen jaar met 6,5 procent te zijn toegenomen.
Ook wil de regering dit jaar vijftien miljard frank bezuinigen.

Consequenties voor EG-landbouwbeleid

Ten opzichte van Frankrijk valt op dat het sinds de laatste grote herschikking (maart 1983) geaccumuleerde inflatieverschil 9,5 procent bedraagt in het voordeel van Nederland. Van dat voordeel gaat nu 6 procent (of minder) af zodat er nog altijd minstens 3,5 procent overblijft.
Deskundigen vragen zich in dat verband af of de Franse minister Edouard Balladur niet een grote kat in de zak heeft gekocht. Minister Ruding en zijn Westduitse collega Gerhard Stoltenberg hebben er namelijk sterk rekening mee gehouden dat de landbouwprijzen voor het seizoen 1986/'87 nog niet zijn vastgesteld. „We moesten er derhalve voor zorgen dat het exportvoordeel voor de Fransen niet overdreven groot zou worden", zei Ruding na afloop van het beraad.

De Nederlands-Duitse houding heeft ervoor gezorgd dat het de Franse landbouwminister Guillaume wordt verboden gedurende de landbouwonderhandelingen verkapte prijsverhogingen binnen te halen via het systeem van de monetair compenserende bedragen (mcb's). Dit stelsel zorgt ervoor dat de Europese boeren bij hun handel binnen de EG een heffing aan de grens krijgen opgelegd indien hun valuta in waarde is gedaald. De bedoeling daarvan is om exportvoordelen via concurrerende devaluaties tegen te gaan.

Het ligt voor de hand dat Frankrijk tegen dit stelsel is. Met de herschikking van 6 april krijgen de Franse boeren nu te maken met een heffing van 6 procent (bij uitvoer naar Nederland en West-Duitsland) plus een franchise van 1,5 procent. Die twee elementen kunnen ervoor zorgen dat de Franse concurrentiepositie op de Westduitse en Nederlandse markten er niet noemenswaardig op vooruitgaat.

Afgezien van de nog bestaande subsidies op exporten uit landen met een harde munt (Nederland en West-Duitsland) bedraagt het Franse concurrentienadeel nog altijd 1,5 procent, te weten 6 procent devaluatie die wordt overvleugeld door 7,5 procent heffing. Het concurrentie-nadeel is door de gebeurtenissen in Ootmarsum natuurlijk wel verminderd.

De kans voor Frankrijk op agrarische tegenvallers wordt versterkt doordat de Fransen hebben moeten toestaan dat in het communiqué wordt gemeld dat dit soort heffingen niet kunnen

veranderen voordat er een akkoord over de landbouwprijzen is gesloten,
Deze bepaling betekent dat de Fransen waarschijnlijk met hardere eisen het landbouwoverleg van 21 april ingaan en er van alles aan proberen te doen om op de een of andere manier toch een prijsverhoging in de wacht te slepen. Aan de andere kant zouden zij nu meer belang hebben bij een snel akkoord. Daartoe is echter een onrealistisch lijkende mate van souplesse vereist.

Belgische positie

Dat de Franse regering nogal alleen is gelaten met zijn zorgen blijkt uit net feit dat zij er niet in is geslaagd de lire en de Belgische frank in haar val mee te sleuren. Minister Ruding benadrukt dat in het geval van de lire rekening gehouden moet worden met de eenzijdige Italiaanse devaluatie van 7,8 procent waartoe in juni vorig jaar werd besloten.
België is de onderhandelingen ingegaan met het uitgangspunt dat aansluiting met West-Duitsland en Nederland moest worden verkregen. Minister Mark Eyskens: ,,We hebben ons gedistantieerd van Frankrijk omdat we qua economische politiek aansluiting willen bij Nederland en de Bondsrepubliek."
Minister Ruding vond dat de tot nu toe ongebruikelijke opwaardering van de Belgische frank getuigt van een ,,ambitieuze politiek" van Belgische zijde.
Minister Eyskens toonde zich overigens zeer kritisch ten opzichte van de Fransen. ,,Ik heb het gevoel dat ze ons in hun val wilden meesleuren om naar de buitenwereld toe de indruk te wekken dat niet alleen de Franse franc problemen binnen het EMS maakt. Ik heb toen tegen hen gezegd: 'Het is een illusie te denken dat U door deze devaluatie Uw verloren marktaandelen weer terugwint, het is een illusie te veronderstellen dat U industriepolitiek met het wisselkoersmechanisme kan voeren", aldus Eyskens.
Hij voegde eraan toe: ,,Het is een slechte dag voor het EMS. De operatie was onvoldoende voorbereid, er moest veel te veel worden geïmproviseerd. De Fransen hebben hun kaarten slecht uitgespeeld. Daardoor wordt het landbouwoverleg in de EG zeer moeilijk".

Besluit ministers van financiën over kredietthulp aan ontwikkelingslanden

In de marge van hun besprekingen over de herschikking van de pariteiten binnen het EMS bereikten de ministers van financiën uit negen van de 12 EG-landen in Ootmarsum een akkoord omtrent het standpunt, dat moet worden ingenomen op de op komst zijnde onderhandelingen over kredietthulp aan de ontwikkelingslanden. De EG verschilt van mening met de VS over de z.g. gemengde kredieten, een probleem, dat o.m. aan de orde komt op de OESO-ministerraad op 17 april in Parijs.
De besprekingen over de gemengde kredieten vormden eigenlijk het enige punt waarvoor op de bijeenkomst van de EG-ministers een formele stemming was gepland. De ministers zijn voorstander van een verhoging van de minimale hulppercentages in de kredietpakketten.
Ze willen daarmee rijke landen ontmoedigen om financiële hulppakketten aan te bieden aan ontwikkelingslanden enkel maar om als compensatie van die landen industriële bestellingen te krijgen.
De EG stelt voor het minimumpercentage hulp in kredietpakketten te verdubbelen tot 50% voor de armste ontwikkelingslanden, terwijl voor de overige landen een gefaseerde toename wordt voorgesteld van 25% nu tot 35% in mei volgend jaar.
Het voorstel van de EG-ministers houdt een nieuwe berekening in van de hulp. Volgens ambtenaren zou dit neerkomen op een gedeeltelijke compensatie voor de hogere hulp van Frankrijk en Italië, die vaak gemengde kredieten aanbieden.
De ministers zullen trouwens hun steun verlenen aan een voorgestelde aanvulling van 12 miljard dollar van de IDA-fondsen (International Development Association), indien Japan en de Verenigde Staten hun bijdrage leveren in de aanvulling.
De Nederlandse minister van Financiën Onno Ruding verklaarde na afloop van de bijeenkomst dat de EG-ministers zouden aandringen op een belangrijke kapitaalverhoging van de Wereldbank.
De besprekingen over de IDA en de Wereldbank dienden overigens ter voorbereiding van bijeenkomsten van het IMF en de Wereldbank in de week, beginnend op 7 april, in Washington. De IDA is een afdeling van de Wereldbank, die zich toelegt op de hulp aan de minst ontwikkelde landen.

Commentaar

Uit een hoofdartikel in het *NRC/H'blad* van 7 april n.a.v. de besluiten in Ootmarsum is het volgende aangehaald.

Wisselkoerswijzigingen als welke in Ootmarsum tot stand werden gebracht zijn op zich een merkwaardig fenomeen. Geld is in de economie de maat der dingen. Een hardloper die haast heeft kan niet aan het uur of de meter morrelen; de maatstaf van de economie is echter voortdurend aan veranderingen onderhevig, hetzij via de markt (de dollar), hetzij via de politiek (het EMS).

De jongste wijziging van het EMS kwam tot stand op initiatief van Frankrijk. Dat initiatief kwam niet onverwacht. De laatste wijziging van de spilkoers tussen de Franse franc en de Duitse mark – de belangrijkste spilkoers binnen het EMS – dateerde van 21 maart 1983 en sindsdien zijn de prijzen in Frankrijk circa 10 procent sneller gestegen dan in de Bondsrepubliek.
Toch zijn er vraagtekens. De inflatie in Frankrijk is inmiddels op jaarbasis gedaald tot 3,5 procent (in februari daalden de prijzen zelfs), het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans dat president Mitterrand in 1982 nog zoveel zorgen baarde slaat dit jaar waarschijnlijk om in een overschot, en het Franse overheidstekort is, ten opzichte van de omvang van de nationale economie, kleiner dan in de VS, Groot-Brittannië of Nederland.
De Franse franc is dan ook vooral om politieke redenen gedevalueerd. De situatie doet enigszins denken aan de devaluatie van de Nederlandse gulden ten opzichte van de Duitse mark, in maart 1983. Het kabinet-Lubbers wilde toen niet geheel meegaan met de opwaardering van de mark. omdat zulks de groei van de export zou belemmeren – en de start van Lubbers c.s. zou bemoeilijken. De nieuwe conservatieve regering in Frankrijk stond evenzeer voor de keus: òf devalueren en kiezen voor exportgroei op de korte termijn, of de franc stabiel houden ten bate van de inflatiebestrijding en de groeivooruitzichten op lange termijn. Aan het begin van een kabinetsperiode, met de mogelijkheid om de schuld voor de noodzaak van de aanpassing nog op de vorige linkse regering af te schuiven, was de keuze niet moeilijk.
Opmerkelijk is de keuze van de Belgen, die hun munt ten opzichte van de Franse franc met 4 procent opwaarderen. Blijkbaar wil België, dat onder druk der omstandigheden de afgelopen jaren het contact met de lage-inflatielanden verloor, dit contact zo snel mogelijk weer herstellen, ook als daarvoor op korte termijn offers moeten worden gebracht. De Denen hadden dit streven al eerder kenbaar gemaakt.
Minder opmerkelijk is de opwaardering van de Italiaanse lire ten opzichte van de Franse franc met 3 procent. Op 20 juli 1985 hadden de Italianen hun munt, die binnen het EMS aan minder nauwe marges is gebonden, 7,8 procent goedkoper gemaakt. Zij hadden de ,,inflatieschade" uit het verleden daardoor al gecompenseerd. Trouwens, ten opzichte van de voor het toerisme zo belangrijke Bondsrepubliek wordt Italië opnieuw 3 procent goedkoper.
Al met al lijkt de jongste aanpassing van het EMS een vrij logische zaak. Het in maart 1979 opgerichte EMS moest in de eerste vier jaar van zijn bestaan zeven keer worden aangepast. Na maart 1983 waren slechts twee wijzigingen nodig. Niets toont het nut van het EMS beter aan dan een blik op het chaotisch fluctuerende Britse pond, dat nu eindelijk eens binnen het EMS moet worden gebracht, en de nog instabielere Amerikaanse dollar. Het EMS is een succes gebleken, de sombere verwachtingen van sommige economen ten spijt.
(NRC/H'blad, Die Zeit, De Standaard, AFP, Reuter, NZZ, Le Monde, FAZ, The Times, The Financial Times)
(Vor. ber. pag. 193 e.v.-1983)

WEST-EUROPA

FRANKRIJK

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Sinds begin december 1985 deden zich in Frankrijk o.m. de volgende ontwikkelingen voor (vor. ber. op pag. 179/3 e.v., pag. 198/2 e.v., 216/2 e.v., 209 e.v. en pag. 248 e.v.):

De Poolse leider. generaal Wojciech Jaruzelski (l.) op bezoek bij Mitterrand. In het midden een niet geidentificeerde tolk.

Premier Fabius ,,in de war'' door ontvangst Poolse leider Jaruzelski

Op 4 december 1985 verklaarde premier Fabius tijdens het wekelijkse vragenuur in de Assemblée Nationale dat de ontvangst van de Poolse leider Jaruzelski op het Elysée Paleis hem ,,in de war'' had gebracht. De kwestie van het bezoek was voor Fabius ,,de moeilijkste geweest sinds hij in functie trad''.

De Poolse partijleider en staatshoofd, gen. Wojciech Jaruzelski, had van 30 november tot en met 2 december een officieel bezoek aan Libië gebracht. Op 2 en 3 december verbleef hij voor een officieel bezoek in Algerije, waarna hij op 3 december naar Parijs vloog. Hier werd hij op 4 december op het Elysée ontvangen door president Mitterrand. De ontmoeting, die 80 minuten duurde, vond plaats op verzoek van Jaruzelski om de betrekkingen tussen de beide landen te verbeteren. Het Elysée bestempelde het op korte termijn geregelde bezoek als een ,,technische tussenlanding'' op de weg van Algiers naar Tunis. Op 4 en 5 december bracht Jaruzelski een officieel bezoek aan Tunesië.

De verklaring van de premier veroorzaakte in politieke kringen grote ophef. Fabius liet blijken niet op de hoogte te zijn geweest van het voornemen van president Mitterrand Jaruzelski te ontvangen. ,,Een dergelijke beslissing is de zaak van de president en van hem alleen'', aldus Fabius, die niet gelukkig leek met het presidentiële initiatief. Het was hoogst ongebruikelijk dat een premier in het openbaar blijk gaf van zijn ,,verwarring'' met betrekking tot presidentiële beslissingen.
In Parijs werd vermoed dat president Mitterrand niet alleen in het zicht van de verkiezingen zijn bevoegdheden als eerst verantwoordelijke voor het diplomatieke beleid had willen benadrukken, maar dat hij ook afstand probeerde te kweken tussen hem en de Socialistische Partij om een toekomstige samenwerking met de op dat moment nog in de oppositie verkerende rechtse partijen te vergemakkelijken.
Het feit dat Fabius in het parlement afstand nam van president Mitterrand leidde tot kritiek binnen de Socialistische Partij, maar Mitterrand suste de zaak door Fabius op 7 december ,,een goed premier'' te noemen en te verklaren dat er een ,,algemene harmonie'' tussen hen beiden bestond.

Op 9 december rechtvaardigde president Mitterrand tijdens een vraaggesprek op de radio zijn beslissing Jaruzelski te ontvangen. Hij zei dat deze ontmoeting van nut was geweest voor Frankrijk, maar ook voor de mensenrechten en voor de Polen. Alleen door een aanhoudende dialoog kon ooit ,,een verzoening'' mogelijk worden tussen de twee delen van Europa. Volgens Mitterrand hielden de critici van Jaruzelski's bezoek aan Parijs zichzelf voor de gek door te denken dat zij het beleid in Polen konden veranderen door Warschau de rug toe te keren. Polen stond onder Russische invloed en dat zou nog lang zo blijven, aldus Mitterrand.
De president onderstreepte dat alle Franse presidenten sinds De Gaulle het belang hadden ingezien van gesprekken met de Oosteuropese landen. ,,Eris in mijn ogen niets belangrijkers dan de voortzetting van deze dialoog als we niet daadwerkelijk een einde kunnen maken aan het Europa van Jalta'', aldus Mitterrand. ,,We moeten geen bruggen verbranden.''
Hij wees erop dat ook de paus en de Westduitse socialistische leider Willy Brandt bezoeken aan Warschau hadden gebracht. Mitterrand ontkende dat er sprake van was geweest dat premier Fabius na het Jaruzelski-incident zijn ontslag had aangeboden.

Volgens minister van buitenlandse landen Dumas was het gesprek tussen Mitterrand en Jaruzelski voor een groot deel over de mensenrechten en de vrijheid van vakbeweging en godsdienst gegaan. Generaal Jaruzelski had het onderwerp als eerste ter sprake gebracht, aldus Dumas. Volgens de minister had Mitterrand zijn Poolse ambtgenoot duidelijk gemaakt dat verbetering van de betrekkingen tussen beide landen zou afhangen van verbetering van de vrijheden in Polen.
Het bezoek van Jaruzelski *aan* het Elysée veroorzaakte. aldus Le Monde (5-12). sarcasme bij rechts, kritiek bij de vakbeweging en verlegenheid bij de Socialistische Partij. Alleen de Communistische Partij keurde de ontvangst goed.
Op 4 december werd in de ochtenduren door enkele duizenden vakbondsleden en vertegenwoordigers van Solidariteit in Frankrijk gedemonstreerd bij de Poolse ambassade in Parijs. Onder hen bevond zich ook de acteur Yves Montand.
Het was de eerste ontmoeting van Jaruzelski met een Westers staatshoofd sinds in 1981 in Polen de staat van beleg werd afgekondigd en het Poolse bewind hard begon op te treden tegen de vakbond Solidariteit.

Op 8 januari 1986 begon de Franse staatssecretaris voor buitenlandse betrekkingen een bezoek aan Warschau.

Vestiging Europees Disneyland

Op 18 december 1985 tekende premier Fabius een principe-akkoord met de president-directeur van Walt Disney Production, Michael D. Eisner, voor een Europese vestiging van het pretpark Disneyland. Dit zou einde 1990/ begin 1991 geopend moeten worden in Marne-la-Vallée, **30** km ten oosten van Parijs. Als datum voor de ondertekening van het definitieve akkoord was 17 maart 1986 vastgesteld.

Gijzeling in Nantes

Met de arrestatie van de drie daders eindigde op **20** december 1985 na **35** uur onderhandelen met de autoriteiten, onder wie prefect Robert Broussard, een gijzelingsactie in het paleis van justitie in Nantes.
De gijzeling was begonnen op 19 december, de tweede dag van een proces tegen twee personen die aan een bankoverval zouden hebben deelgenomen. Een pas vrijgekomen, voormalig celgenoot van één van de twee verdachten rende, voorzien van wapens, de rechtzaal in, ontwapende de daar aanwezige gendarmes, voorzag de twee beschuldigden van de buitgemaakte wapens, kondigde aan dat alle aanwezigen (meer dan **30** personen) gegijzeld waren en eiste de komst van televisiecamera's. Daarna werden beelden

De Franse persmagnaat Robert Hersant (m.) tijdens een werkbijeenkomst op 3 jan. 1986 met functionarissen van het in Lyon verschijnende dagblad Le Progrès.

van de gijzeling op televisie vastgelegd. Ook legden de drie verklaringen af voor de radio.
De gijzeling eindigde zonder bloedvergieten op het geheel ontruimde vliegveld van Nantes, toen de drie hun laatste twee gevangenen vrijlieten en zich lieten arresteren.

Persmagnaat *Hersant* breidt imperium uit

Op 3 januari 1986 kondigde Jean-Charles Lignel, eigenaar van o.m. de in Lyon verschijnende krant *Le* Progrès, aan dat hij het dagblad en andere bladen had verkocht aan de persmagnaat Robert Hersant, die al 19 dagbladen in zijn bezit had. Diezelfde dag kreeg de groep-Hersant controle over de in nood verkerende *L'Union*, die in Reims verscheen.

Deze overnames leidden in Frankrijk tot talrijke protesten omdat zij in strijd zouden zijn met de perswet van 23 oktober 1984 (pag. 200/1 e.v.) en de regering begon juridische procedures tegen de groep-Hersant.
Op 24 januari bepaalde het Hof van Parijs dat Hersant de inhoud van de koopactes van Le Progrès bekend moest maken aan een op 14 januari door het handelstribunaal van Parijs aangewezen gevolmachtigde.

Hersant, die bekend stond om zijn conservatieve ideeën en lid was van het Europese parlement, controleerde voor de overnames 38 procent van de totale oplage van de landelijke dagbladpers, dankzij veel gelezen bladen als Le Figaro en France-Soir. In de regio controleerde hij 19,2 procent van de totaaloplage van de dagbladen.

Op 29 januari vroeg het ministerie van justitie het Europese parlement in Straatsburg de parlementaire onschendbaarheid van Robert Hersant op te heffen.

Werkloosheid, handelsbalans en inflatie in 1985

Op 16 januari 1986 deelde het ministerie van arbeid mee dat, na correctie voor de seizoensinvloeden, het aantal ingeschreven werkzoekenden eind december 1985 2.322.000 had bedragen, i.e. 10 procent van de actieve bevolking. Dat betekende dat het aantal werklozen ten opzichte van eind december 1984 met 3.5 procent was gedaald Het was de eerste daling op dit gebied sinds 1969 (zie ook pag. 217/1).

Op 18 januari bleek uit een rapport van het ministerie van economische zaken en financiën dat het tekort op de handelsbalans over 1985 24,044 mrd franc had bedragen tegenover 24,7 mrd in 1984.
Op 27 januari rapporteerde het Franse Bureau voor de Statistiek dat de inflatie over 1985 4.7 procent had bedragen, het laagste niveau sinds 1967.
Twee dagen later verklaarde premier Fabius op de TV dat, dankzij de daling van de dollar en de olieprijs, de inflatie in 1986 beperkt zou kunnen blijven tot twee procent in plaats van de geraamde 2,9 procent.

Op 18 december 1985 had premier Fabius aangekondigd dat alle prijzen voor eind 1986 geleidelijk zouden worden vrijgelaten.
Een dag later had hij bekenflgemaakt dat de salarisstijging in 1986 beperkt moest blijven tot de verwachte prijsstijging van 2.9 procent.

Zware straffen wegens racistische moord

Op 25 januari 1986 veroordeelde het Hof van Assisen van Tarn-et-Garonne drie daders van een racistische moord tot zware gevangenisstraffen. Twee van hen kregen levenslang, de derde kreeg 14 jaar.
De drie mannen, aspirant-soldaten van het Vreemdelingenlegioen, hadden op 14 november 1983 in de trein van Bordeaux naar Ventimiglia een Algerijn mishandeld en vervolgens uit de rijdende trein gegooid.

Badinter voorzitter Constitutionele Raad. *Kabinetswijziging*

Op 19 februari 1986 benoemde president Mitterrand de socialistische minister van justitie Robert Badinter in de Constitutionele Raad, de hoogste

De nieuwe minister van justitie Michel Crépeau (l.) en rijn voorganger Robert Badinter. die op 19 febr 1986 in de Constitutionele Raad werd benoemd

Na de beediging op 4 maart 1986 van Robert Badinter (l.) als voorzitter van de Constitutionele Raad wordt Robert Fabre (2de v. l.) door president Mitterrand (r.)beedigd als lid van de Raad. In het midden op de achtergrond v.l.n.r.:minister van justitie Michel Crépeau. voorzitter van de Assemblée Nationale Louis Mermaz, Senaatsvoorzitter Alain Poher en premier Laurent Fahius.

staatsrechtelijke instantie, die de grondwettigheid van wetsontwerpen toetst. Badinter zou per 5 maart president van de Raad worden als opvolger van Daniel Mayer, die wel lid van de Raad bleef.

De voorzitter van de Assemblée Nationale, Louis Mermaz, benoemde tegelijkertijd Robert Fabre in de ,,Conseil Constitutionnel" en verder verlengde Senaatsvoorzitter Alain Poher het lidmaatschap van de in oktober 1984 door hem in de Raad benoemde Maurice-Rerié Simonnet.

De Conseil Constitutionnel omvat negen leden, van wie er drie – onder wie de president die bij het staken der stemmen een beslissende stem heeft – worden benoemd door de president van de republiek. drie door de voorzitter van de Assemblée Nationale en drie door de voorzitter van de Senaat. Oud-presidenten van de republiek zijn lid voor het leven. Elke drie jaar worden drie van de negen leden, die negen jaar zitting hebben, vervangen.

De samenstelling van het college was nu als volgt (tussen haakjes de maand van benoeming): Robert Badinter (februari 1986), Daniel Mayer (februari 1983), Georges Vedel (februari 1980), Robert Fabre (februari 1986), Pierre Marcilhacy (februari 1983). Louis Joxe (oktober 1977). Léon Jozeau-Marigné (februari 1980), Robert Lecourt (februari 1983). Maurice-René Simonnet (oktober 1984 na overlijden Louis Gros).

Na de benoeming van Badinter tot president van de Conseil Constitutionnel nam Michel Crépeau de portefeuille justitie van hem over en volgde de staatssecretaris voor toerisme, Jean-Marie Bockel, Crépeau op als minister van handel, ambachten en toerisme.
(*NRC/H'blad,* Volkskrant, Le Monde)

LATIJNS-AMERIKA

ANGUILLA

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Sinds de algemene verkiezingen van 9 maart 1984 (pag. 233/2-1985) deden zich op het Caribische eiland Anguilla de volgende ontwikkelingen voor:

Anguilla is een ,,British dependency'', d.w.z. een vrij zelfstandig Brits gebiedsdeel met zelfbestuur.

APP wordt ADP

Na haar nederlaag bij de algemene verkiezingen van maart 1984 veranderde de Anguilla People's Party (APP) haar naam in Anguilla Democratic Party (ADP).

Bezoek Commissie voor Dekolonisatie. Meer hulp

In september 1984 bezocht een delegatie van de Commissie voor Dekolonisatie van de Verenigde Naties Anguilla. Tijdens het bezoek constateerde de Commissie dat er onder de bevolking een ,,echte bezorgdheid'' leefde omtrent de vooruitzichten van een succesvolle aanvaarding van de onafhankelijke status gezien de onzekere economische basis.
De delegatie deed de aanbeveling dat het Verenigd Koninkrijk, als koloniale macht, meer hulp zou gaan geven voor de ontwikkeling van toerisme, lichte industrie, landbouw en visserij.
Nadat premier Gumbs innovember een bezoek aan Londen had gebracht. beloofde het Verenigd Koninkrijk negen miljoen Oostcaribische dollar (1 US $ = 2,70 OC$) voor ontwikkelingsprojectenvoor de komende twee jaar (in de door Gumbs op 31 december 1984 gepresenteerde begroting voor 1985 werden de totale uitgaven op OC$ 19,3 miljoen geschat.

Wijzigingen binnen de Uitvoerende Raad

Nadat de minister voor financiën en landbezit, Hubert Hughes, de na de algemene verkiezingen van 9 maart 1984 gevormde Uitvoerende Raad in februari 1985 had verlaten (zie voor zijn ontslag pag. 233/3-1985), nam premier Emile Gumbs tijdelijk de portefeuille van Hughes over.
In juli nam minister van onderwijs Albena Lake-Hodge ontslag en in oktober volgde de benoeming van Osborne Fleming, die verantwoordelijk werd voor de portefeuilles van Hughes en Lake-Hodge.

Plan tot herziening grondwet

In augustus 1985 besloot het House of Assembly (parlement) unaniem de gouverneur te vragen een commissie te benoemen ter herziening van de grondwet van 1982 (pag. 23311-1985). Premier Gumbs verklaarde dat de nieuwe grondwet moest voorzien in gelijke rechten voor mannen en vrouwen en in de Anguillaanse nationaliteit voor kinderen die overzee waren geboren uit Anguillaanse ouders. (KCA)

BARBADOS

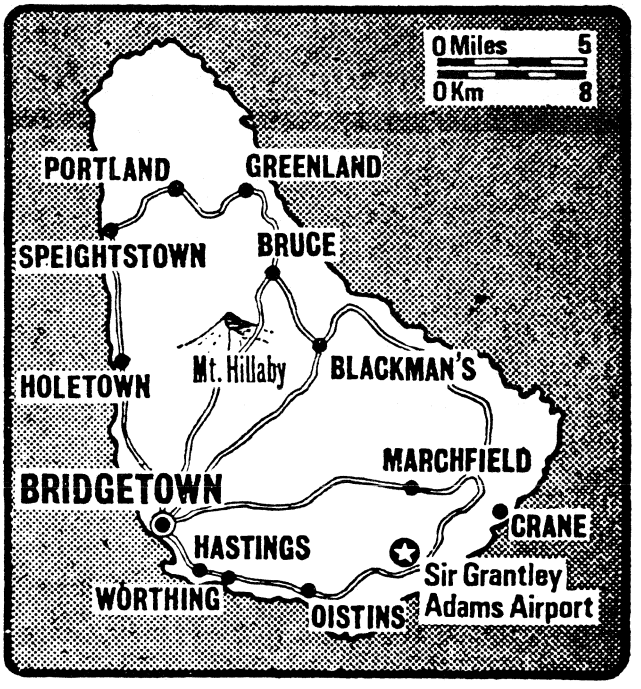
BINNEN- EN BUITENLANDSE ONTWIKKELINGEN

In aansluiting op het overzicht van pag. 47913 e.v.-1982, waarin verslag werd gedaan van de algemene verkiezingen op Barbados van 18 juni 1981, de verkiezingscampagne en de verslechtering van de economie, deden zich op het eiland o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Samenstelling kabinet begin 1983. Nieuwe gouverneur-generaal

Nadat premier Tom Adams begin 1983 een aantal wijzigingen had aangebracht in zijn na de algemene verkiezingen van 18 juni 1981 gevormde regering (pag. 47913 e.v.-1982), zag deze er als volgt uit:

Premier en minister van financiën en planning - J.M.G.M. (Tom) Adams; vice-premier en minister van handel, toerisme en industrie - H. Bernard St. John; parlementaire zaken en leider van het Huis Lionel S. Graig; procureur-generaal, minister van buitenlandse zaken en

Barbados (Financial Times)

cultuur - Louis R. Tull; onderwijs - Billie A. Miller; gezondheid en gemeenschapsdiensten - Donald G. Blackman; voorlichting. verbindingen en leider van de Senaat - Nigel A. Barrow; transport en openbare werken - Victor L. Johnson; huisvesting en landbezit - Lloyd B. Braithwaite; arbeid en sociale zekerheid - Delisle Bradshaw; landbouw, voedsel en consumentenzaken - R.L. Johnny Cheltenham; minister van staat voor het bureau van de premier - O'Brien Trotman; minister van staat op het ministerie van financiën en planning* - Clyde Griffith.

* nieuwe functie

Op 9 januari 1984 overleed de gouverneur-generaal van Barbados, Sir Deighton Ward. In deze (voornamelijk ceremoniële) functie werd hij op 24 februari 1984 opgevolgd door Sir Hugh Springer.

IMF-krediet. Economische situatie

Op 4 oktober 1982 maakte het Internationale Monetaire Fonds (IMF) bekend dat het voor Barbados een standby-krediet van 31,875 mln SDR's (Special Drawing Rights, Speciale Trekkingsrechten) voor de komende 20 maanden had goedgekeurd ter ondersteuning van het economische en financiële programma van de regering. Verder zou Barbados in het kader van de compensatoire financieringsfaciliteit (voor landen wier inkomsten uit de export sterk waren teruggelopen) de beschikking krijgen over 12,6 mln SDR's om de tussen juni 1981 en juni 1982 teruggelopen inkomsten uit de export van goederen en uit het toerisme te compenseren (1 SDR was in oktober 1982 ongeveer $1,07 waard).

Het IMF vatte de economische ontwikkelingen op Barbados als volgt samen: ,,De internationale recessie heeft een zeer ongunstige invloed gehad op de zeer open economie van Barbados. Na vijf jaar waarin de economische groei gemiddeld vijf procent per jaar heeft bedragen, ging het reële Bruto Nationale Produkt (BNP) vorig jaar met ongeveer drie procent omlaag en voor 1982 wordt een verdere daling verwacht.

Het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans is toegenomen van 3,6 mln SDR's in 1980 tot 68,7 mln SDR's in 1981 en vanwege het slechte resultaat op het gebied van de export en het toerisme, alsmede vanwege een voortdurende stijging van de import, zal het tekort naar verwachting verder stijgen."

,,De hoeksteen van het voor 20 maanden geldende herstelprogramma van de regering is een geplande reductie van het totale begrotingstekort van 6,6 procent van het BNP in 198111982 tot 1,8 procent in 1983/1984. Dit zal bereikt worden door het uitgeven van geld aan banden te leggen, door een strikte controle op de toename van de lopende uitgaven, en door het uitvoeren van de in april geïntroduceerde maatregelen, waaronder belastingverhogingen, die voor extra inkomsten moeten zorgen. Die extra inkomsten zullen naar verwachting 1,5 procent van het BNP opleveren. Daarbij komt dan nog een loonbelasting die naar verwachting nog eens 1,5 procent van het BNP zal opbrengen."

Uit cijfers die de Centrale Bank van Barbados begin 1983 vrijgaf bleek dat het reële BNP in 1982 met vijf procent was gedaald. In dat jaar bereikte de suikerproduktie haar laagste niveau sinds 1948, terwijl het aantal toeristen dat per vliegtuig arriveerde 13,5 procent lager was dan in 1981, en het aantal toeristen dat met een cruiseschip Barbados aandeed 20 procent lager lag.

Na een daling van het BNP in 1981 en 1982 en een nul-groei in 1983, vertoonde de economie van Barbados in 1984 een groei van 2,9 procent. De inflatie kwam eind dat jaar uit op 4,6 procent en de toeristen– en suikerindustrie herstelden zich goed. De werkloosheid bleef echter groot. Zij steeg in 1984 van 15 tot 17,1 procent. De schattingenvan de inkomsten en uitgaven voor het begrotingsjaar 1985/1986, waarbij werd uitgegaan van een sterke stijging van de uitgaven op het gebied van de wegenbouw en andere werkgelegenheid scheppende projecten, lieten zien dat de regering bereid was de strenge fiscale beperkingen die een reactie waren geweest op de recessie enigszins te verzachten.

De sterke Amerikaanse dollar (waarmee de dollar van Barbados was verbonden via een vaste wisselkoers van 1 US $ = $ B 2.00) hielp de kosten van de import laag te houden en verminderde

zo de inflatoire druk. Het aantal bezoekers uit de VS nam in 1983 met 23 procent toe tot 140.202 en het totale aantal buitenlandse bezoekers dat voet aan wal zette steeg 12 procent, tot 367.652. De exportpositie verslechterde echter.
In februari 1984 werd onder de titel ,,Verandering plus Groei" een ontwikkelingsprogramma voor vijf jaar gepubliceerd dat een jaarlijks groeipercentage van 3,5 tot doel had en in de eerste plaats was gebaseerd op toerisme, lichte industrie, de export van landbouwprodukten (voornamelijk suiker) en offshore diensten. In het programma werd gesproken over een beleid van ,,fiscale gematigdheid" en over een zichzelf bedruipen op het gebied van de energie op de lange termijn. In 1984 had de totale produktie aan ruwe olie 630.000 vaten bedragen (vergeleken met 380.000 vaten in 1983), i.e. ongeveer de helft van wat het land jaarlijks aan olie nodig had.

Premier Adams overleden. St John opvolger. Kubinetswijziging

Op 11 maart 1985 overleed Torn Adams (53) in Bridgetown aan een hartaanval. Diezelfde dag werd vice-premier en minister van handel, toerisme en industrie Bernard St John beëdigd als premier.

Adams was de zoon van Sir Grantley Adams (premier van Barbados van 1954-1958 en van de kortdurende West Indies Federation van 1958-1962). Nadat hij in 1962 vanuit Groot-Brittannië naar Barbados was teruggekeerd, nam Adams al spoedig een prominente plaats in binnen de partij die zijn vader had opgericht, de Barbados Labour Party (BLP), toen in de oppositie. In 1966 werd hij voor het eerst in het House of Assembly gekozen. Nadat de BLP de verkiezingen van 1971 had verloren, werd Adams leider van de partij, waarna de partij de algemene verkiezingen van 1976 en 1981 won. St John was vroeger ook leider van de BLP geweest. maar was ten gunste van Adam.? afgetreden nadat hij bij de verkiezingen van 1971 zijn parlementszetel was kwijtgeraakt.

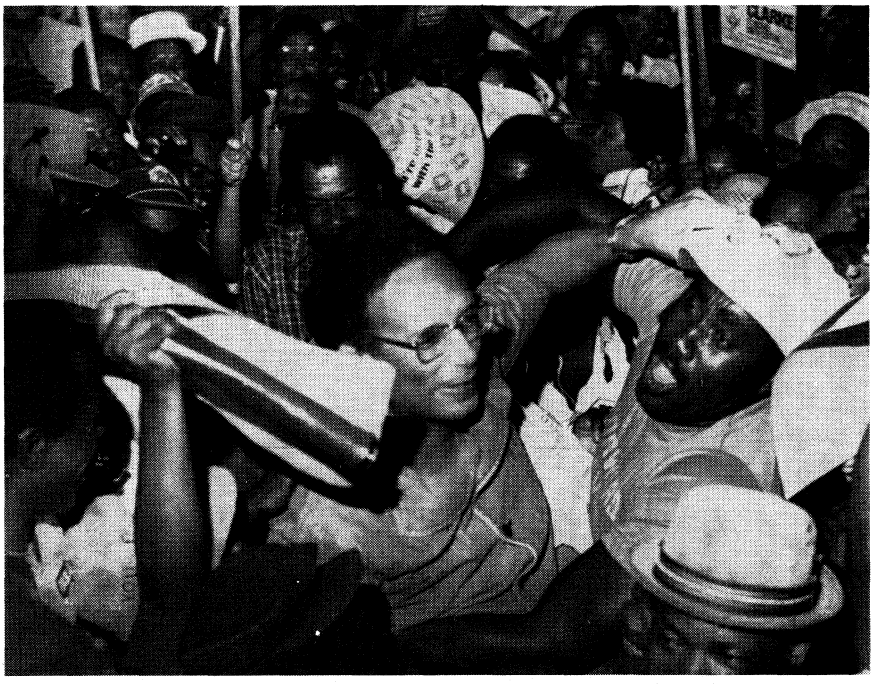
Op 3 juni 1985 werd een reorganisatie van het kabinet bekendgemaakt. Daarin waren de portefeuilles als volgt verdeeld:

Premier en minister van financiën en planning - H. Bernard St John; minister van voorlichting en leider van het Huis - Lionel Craig. minister van handel, industrie en eonsumenienzaken - Louis R. Tull; minister van huisvesting en landbezit - Lloyd B. Braithwaite; minister van onderwijs en cultuur - Billie Miller; minister van buitenlandse zaken en internationale handel - Nigel Barrow; minister van gezondheid en sociale zekerheid - O'Brien Trotman; minister van arbeid en gemeenschapsontwikkeling - Delisle Bradshaw: minister van transport en openbare werken - Victor L. Johnson; minister van landbouw en natuurlijke hulpbronnen - Richard L. Cheltenham; minister van staat voor planning en leider van de Senaat - Clyde Griffith; minister van toerisme en milieu - Aaron Truss; procureur-generaal en minister van wettelijke aangelegenheden - David Simmons.

Een vice-premier werd niet benoemd

Relaties met Trinidad & Tobago

Onmiddellijk voor en na de dood van Adams werden stappen ondernomen om te komen tot een toenadering tot Trinidad & Tobago. De Amerikaanse militaire interventie op Grenada in oktober 1983 (pag. 42313 e.v.-1984) was door Barbados en verscheidene andere Oostcaribische landen diplomatiek en militair gesteund, maar andere Oostcaribische landen, waaronder Trinidad & Tobago (wiens betrekkingen met Barbados altijd gespannen waren vanwege de handel en andere kwesties), hadden zich daartegen verzet (pag. 42413 e.v.-1984). Op aandringen van Adams was toen de Hoge Commissaris van Trinidad & Tobago op Barbados, Basil Pitt, teruggeroepen.
Adams had kort voor zijn dood te kennen gegeven de relaties met Trinidad & Tobago te willen verbeteren. Er waren ontmoetingen geweest op ministerieel niveau en voor later in 1985 had een ontmoeting op het programma gestaan tussen Adams en George Chambers, de premier van Trinidad & Tobago. Chambers woonde de begrafenis van Adams bij en op 10 mei 1985 werd bericht dat tussen beide landen Hoge Commissarissen waren uitgewisseld.
Eerder had de nieuwe premier van Barbados, St John, verklaard dat zijn regering van plan was te komen tot ,,nieuwe niveaus" van samenwerking met de landen in het Caribisch gebied. *(KCA)*

Een archieffoto van de op 11 maart 1985 overleden premier van Barbados. Tom Adams (op de voorgrond met bril).

BERMUDA

ALGEMENE VERKIEZINGEN EN ANDERE ONTWIKKELINGEN

In aansluiting op het bericht van pag. 23413-1985 deden zich op Bermuda o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Oud-gouverneur regelt kwestie inzake financiële onregelmatigheden

In maart 1984 werd bericht dat Sir Richard Posnett, die in februari 1983 als gouverneur ontslag had moeten nemen nadat hij was beschuldigd van oneigenlijk gebruik van overheidsgelden (pag. 137/1-1984), de regering van Bermuda ongeveer $15.000 had betaald ter regeling van de kwestie.

Samenstelling kabinet-Swan

Nadat er sinds de kabinetswijziging van 24 april 1984 (pag. 23413-1984) nog een aantal wijzigingen hadden plaatsgevonden, zag de regering er in februari 1985 als volgt uit:

Premier - John W.D. Swan; vice-premier, financiën - Clarence E. James; toerisme - J. Irving Pearman; openbare werken, huisvesting, landbouw en visserij - Quinton L. Edness; industrie, technologie, gemeenschap en culturele zaken - Gerald Simons; onderwijs - George E. Thomas; transport, marine en luchtvaart - Sidney R. Stallard; planning en milieu - T. Haskins Davis; arbeid en binnenlandse zaken - Sir John H. Sharpe; jeugd, sport en recreatie -

Maxwell A Rurgess. gezondheid en sociale diensten - Ann F Cartwright DeCouto; minister zonder portefeuille - Charles Collis; secretaris var' het kabinet – Kenneth Richardson

De functie van minister voor wetgevende zaken was vacant na het ontslag van Ernest Vesey in november 1984.

Algemene verkiezingen. Nieuwe leider PLP

Op 29 oktober 1985 vonden op Bermuda algemene verkiezingen plaats, die werden gewonnen door de aan de macht zijnde United Bermuda Party (UPB) van John Swan. De partij kreeg 31 van de 40 zetels in het House of Assembly vergeleken met 26 bij de laatste algemene verkiezingen van 3 februari 1983 (pag. 136/2-1984).

De Progressive Labour Party (PLP) behaalde zeven zetels (in 1983 14) en de overige twee zetels gingen naar de National Liberal Party (NLP), die in augustus 1985 door vier parlementsleden was opgericht. De vier hadden de PLP verlaten nadat zij er niet in waren geslaagd het aftreden te bewerkstelligen van partijleider Lois Browne-Evans. Gilbert Darrell, de leider van de NLP, die, zo zei hij zelf, een centrumpositie tussen de UPB en de meer linkse PLP innam, was één van de twee kandidaten van de NLP die op 29 oktober werden gekozen.

Premier Swan, die sinds januari 1982 premier was, had de verkiezingen ruim twee jaar voor het verstrijken van de vijfjarige zittingsperiode van het parlement uitgeschreven, maar ontkende dat hij voordeel had willen trekken uit de verdeeldheid binnen de gelederen van zijn tegenstanders. Zijn verkiezingscampagne benadrukte de voortdurende welvaart van Bermuda, waarvan het inkomen per hoofd van de bevolking tot de hoogste ter wereld behoorde en waarvan de werkloosheid te verwaarlozen viel.

De status van het eiland, dat een zg. ,,British dependency'' – een vrij zelfstandig Brits gebiedsdeel met zelfbestuur – is, had geen belangrijk thema in de campagne gevormd en Swan, die onafhankelijkheid als doel op de lange termijn niet afwees, had onderstreept dat hij ,,ingeen geval het land naar de onafhankelijkheid zou voeren zonder de instemming van de meerderheid van het volk'', dat zich daarover in referendum zou uitspreken.

Op 1 november 1985 trad de leider van de PLP, Lois Browne-Evans, af. Zij werd in die functie opgevolgd door de jurist Frederick Wade.

(KCA)

MIDDEN-OOSTEN

EGYPTE

INTERNE ONTWIKKELINGEN SINDS BEGIN 1985

Hieronder volgt een overzicht van de voornaamste ontwikkelingen in Egypte sinds begin 1985.

Vrijlating Koptische *paus*

Paus Shenouda III, de patriarch van de Egyptische Kopten, werd op 1 januari 1985 vrijgelaten en hersteld in al zijn functies. Hij was op 5 september 1981 door de toenmalige president Anwar Sadat in zijn ambt geschorst en ''verbannen naar het klooster Deir Anba Bishoi te Wadi Natroun in de woestijn ten noordwesten van Cairo. President Mubarak, die al in 1982 het vijf leden tellende bisschoppelijke college had ontbonden – dat Sadat had ingesteld om de leiding van de Koptische kerk van Shenouda over te nemen –, rehabiliteerde de patriarch begin 1985 door een speciaal decreet.
In de nacht van 6 op 7 jan. leidde paus Shenouda III de kerstviering in de Morkosseya (Marcus)-kathedraal te Cairo. Hij riep de Kopten op hun hart te openen ,,voor hun islamitische broeders, uit liefde voor Christus en uit liefde voor het land Egypte, dat het land is van ons allemaal en waarvan wij allemaal moeten houden''. Onder zijn gehoor waren een vertegenwoordiger van president Mubarak en de leiders van vier oppositiepartijen.
Op 18 jan. protesteerden bijna 1.000 moslem-fundamentalisten onder leiding van sjeik Omar Abdul Rahman tegen de vrijlating van paus Shenouda, die als ,,leider van de sectarische strijd'' werd aangeduid. Sjeik Rahman noemde de vrijlating oneerlijk, omdat Shenouda niet terecht had gestaan zoals moslem-fundamentalisten. Hij verlangde dat ook in hun bewegingsvrijheid beperkte moslem-geestelijken dezelfde vrijheid als Shenouda zouden genieten om te preken.

De Koptische patriarch, paus Shenouda III, tijdens de kerstviering in de nacht van 6 op 7 jan. 1985 in de Marcus-kathedraal te Cairo.

Arrestatie ,,trotskisten'' en Bahn'is. Merendeel *vrijgelaten*

Op 19 jan. 1985 maakte de minister van binnenlandse zaken, Ahmed Rushdi, bekend dat 25 leden van ,,clandestiene organisaties'' waren gearresteerd, o.w. ,,linkse extremisten''. Zestien van hen werden de volgende dag vrijgelaten.
Op 21 jan. werden volgens *Al Ahram* 22 leden van een ,,trotskistische organisatie'' gearresteerd'; nog acht andere leden van deze organisatie werden door de politie gezocht. Bij deze arrestaties waren, aldus een officiële politie-mededeling, pamfletten in beslag genomen waarin tot verdere opstandigheid naar het voorbeeld van Kafr el-Dawar (eind sept. 1984, pag. 796/3-'84) werd aangespoord.
Op 25 febr. meldde het weekblad Mayo (van de regerende Nationaal Democratische Partij/NDP) dat 40 leden van de religieuze Baha'i-gemeenschap waren gearresteerd. Daarbij waren pamfletten met propaganda voor deze religie in beslag genomen. Op 5 maart maakte hun advocaat bekend dat allen op borgtocht waren vrijgelaten.

Anti-Israëlische demonstratie. Arrestatie en vrijlating journalisten

Tijdens een anti-Israëlische demonstratie voor het paviljoen van Israël op de boekenbeurs te Cairo werden op 22 febr. 1985 in totaal 18 personen gearresteerd, onder wie Mohammed Abdel Quoddous, bestuurslid van de journalistenbond en journalist van het weekblad Al Wafd. De journalistenbond protesteerde tegen de arrestatie van Quoddous en nog een andere journalist, waarna op 28 maart alle 18 aangehouden personen werden vrijgelaten.

Aftreden minister van economie en gouverneur Centrale Bank na wijziging wisselkoers en importregels

Op 30 maart 1985 traden de minister van economie en buitenlandse handel, Mustafa Kamel Said, en de gouverneur van de Centrale Bank, Mohammed Amin Shalabi, af. Zij werden de volgende dag vervangen door resp. Sultan Abu Ali (plv. voorzitter van de Algemene Raad voor Investeringen) en Ali Negm (plv. gouverneur).

Said nam ontslag nadat het Hof voor de Ethiek hem onzorgvuldigheid had verweten in een

zaak tegen 14 bankiers en zakenlieden alsmede twee ondernemingen die beschuldigd werden van het handelen in zwart geld. Het Hof verklaarde hen op 29 maart schuldig aan ,,frauduleuze activiteiten, kapitaalvlucht en ondermijning van de economie van het land". Hun tegoeden werden voor de duur van vijf jaar verbeurd verklaard. Onder de veroordeelden aas Abdel Rahman Baraka, een neef van minister Said. Het Hof oordeelde tevens dat ,,sommige van de besluiten* van de minister een ramp voor de economie zijn geweest, want degene die ze heeft genomen zocht niet het algemeen belang te dienen. maar doeleinden die alleen hem bekend waren".

Said was het mikpunt van heftige kritiek van buitenlandse bankinstellingen en voorstanders van een liberale economische politiek. zowel in de regerende NDP als onder de oppositie, vanwege de importbeperkende maatregelen die hij per 5 jan. 1985 had genomen. Die maatregelen hielden o.a. een gedeeltelijk ,,zweven[w] van het Egyptische pond in. Er kwamen drie koersen: 1) de ,,officiële" koers die alleen mocht worden gebruikt voor regeringsrekeningen en het financieren van importen van essentiële grondstoffen (beginkoers $1 = SE 0,70); 2) de ,,officiële aanmoedigings"koers, voor buitenlandse investeringen, bepaalde importen in de openbare sector en de repatriëring van overzeese winsten (beginkoers $1 = £E 0,83); en 3) een ,,zwevende[n] koers voor de meeste transacties, dagelijks vast te stellen door een commissie onder auspiciën van de Centrale Bank (beginkoers $1 = SE 1,25). Op de zwarte markt was de koers toen ca. $1 = £E 1,37.
Tegelijk met deze feitelijke devaluatie van bijna 8% werd, aldus de *Volkskrant* (8-3-'85), de maatregel ongedaan gemaakt, dat importeurs transacties mogen aangaan met het buitenland, als zij zelf maar zorg dragen voor de benodigde buitenlandse valuta. Nu worden de banken geacht zelf tegoeden aan te houden. Vijfentwintig percent daarvan dient te worden gedeponeerd bij de Centrale Bank van Egypte, zodat de regering het volume aan buitenlandse valuta kan controleren.

Tevens werden de importen gebonden aan een stelsel van vergunningen, die worden afgegeven in verhouding tot de geconstateerde hoeveelheid buitenlands geld. Een commissie bepaalt voor welke producten *letters of credit* afgegeven mogen worden. Noodzakelijk geachte voedselimporten en grondstoffen voor de industrie krijgen daarbij voorrang.

'Hierbij werdvooralgedoeld op eendecreet uit augustus 1983 waarbij banken werd verboden zaken te doen met 55 vooraanstaande valutahandelaren in het zwarte geldcircuit. Dit decreet leidde tot een scherpe stijging van de Amerikaanse dollar t.o.v. het Egyptische pond.

Op 20 juli 1985 werd de parlementaire onschendbaarheid van ex-minister Said op verzoek van de procureur-generaal opgeheven. Said had daar zelf om gevraagd ten einde bij het onderzoek te kunnen getuigen.

De filosofie achter de maatregel was tweeërlei: aan de ene kant wil de regering het omvangrijke zwart geld-circuit naar de banken zuigen. En door een koers te bieden die meer in overeenstemming is met de werkelijke waarde van het Egyptische pond, en door de mogelijkheden van zwarte transacties af te knijpen. Aan de andere kant wil zij de ongebreidelde importen afremmen. die in 1984 zorgden voor een record-tekort op de handelsbalans van om en nabij de vijf miljard dollar.
De maatregel werd door de linkse oppositie met gejuich begroet als een eerste verstandige stap van president Mubarak die zou kunnen leiden tot verdergaande structurele hervormingen van de economie.

Nieuwe deviezen- en importregels

Op 8 april 1985 kondigde de nieuwe minister van economie en buitenlandse handel, Sultan Abu Ali, nieuwe deviezen- en importregels af. Die behelsden een terugkeer naar het ,,eigen buitenlandse deviezensysteem". Importeurs mochten nu gebruik maken van harde valuta (dollars) van hun eigen rekeningen om aankopen (importen) te financieren. De ,,zwevende[n] wisselkoers zou voortaan betrekking hebben op alle transacties met uitzondering van de invoer van bepaalde grondstoffen. De banken hoefden niet langer een aandeel van 25% van hun deviezeninkomsten bij de Centrale Bank te deponeren.

De voor 110 importprodukten ingestelde restricties werden medio april 1985 weer opgeheven.
In een interview met de Financial Times (11-5-'85) zei minister Abu Ali dat zijn regering een vereenvoudigde methode bestudeerde voor invoerheffingen via vier categorieën: 1) verboden goederen; 2) ,,onnodige[n] produkten met een ,,remmend[m] tarief van 250 tot 400%; 3) goederen die rechtstreeks concurreerden met produkten van de binnenlandse industrie, te belasten met een tarief van 100 tot 250%; en 4) produkten die de Egyptische economie tekort komt, te belasten met een tarief van 10 tot 25%.
Volgens de minister zou niet op korte termijn een beslissing worden genomen over de ,,zwevende[n] koers van het pond. Mogelijk zou de markt de wisselkoers bepalen na een regeling met het Internationale Monetaire Fonds (IMF) over een stand-by krediet ($1 mrd tot $2 mrd) in de loop van 1985.

Aanslag op Amerikaanse ambassade in Cairo verijdeld?

Op 23 mei 1985 meldde het Egyptische ministerie van binnenlandse zaken dat een aanslag met een autobom op de Amerikaanse ambassade in Cairo was verijdeld. Die aanslag zou zijn georganiseerd door Libië, Syrië en een Palestijnse organisatie (de groep van Abu Nidal, aldus *Al Akhbar*). Er was ,,een Jordaniër van Palestijnse afkomst" gearresteerd die als agent voor de Libische geheime dienst werkte, instructies van de chef van de Libische inlichtingendienst in Rome ontving en in Syrië was opgeleid door leden van groep van Abu Nidal. Hij had de aanslag op 22 mei moeten uitvoeren, maar die dag hadden Egyptische anti-terreureenheden strenge veiligheidsmaatregelen rond de ambassade getroffen. Later stelde het ministerie een truck van Tsjechoslowaakse makelij, geladen met explosieven, ten toon waarmee de aanslag kennelijk had moeten worden gepleegd.
Op 24 mei verwierp het Libische persbureau *Jana* de Egyptische beschuldigingen inzake een Libische betrokkenheid bij dit komplot.

Parlement verwerpt onmiddellijke invoering shari'a

Op 4 mei 1985 kwam de Volksvergadering (parlement)bijeen om naar aanleiding van een door 65 van de 458 leden ondertekend voorstel te debatteren over de onmiddellijke en onverkorte invoering van de shari'a, het islamitische plichtenrecht, als enige Egyptische rechtsbron. Tot de ondertekenaars behoorden, naast de acht leden van de Moslem Broederschap die bij de parlementsverkiezingen van 27 mei 1984 via een stembusalliantie met de Nieuwe Wafd waren gekozen (zie pag. 345/2 e.v.-'84), de vier benoemde leden van de oppositionele Socialistische Arbeiderspartij en tal van afgevaardigden van de regeringspartij NDP.
Terwijl geen enkele partij zich voor het debat tegen de invoering van de shari'a had uitgesproken, had de regering de voorgaande maanden laten doorschemeren dat invoering ervan indruiste tegen de traditioneel tolerante Egyptische mentaliteit en de nationale eenheid bedreigde, gezien de omvangrijke Koptische minderheid van zeven miljoen mensen (Volkskrant 8-5-'85). President Mubarak had laten weten de invoering van de shari'a helemaal niet nodig te vinden. ,,De Egyptische wetgeving is voor 99% met de shari'a in overeenstemming, er zijn alleen wat kleine aanpassingen op ondergeschikte punten nodig", aldus de president begin 1985 in het openbaar (NRCI *H'blad* 18-5).

Bovendien was er volgens NRC/H'blad (13-3-'85) een soort onderhands akkoord gesloten tussen de NDP en de Nieuwe Wafd om in de debatten over de shari'a de zaak niet op de spits te drijven. Dat akkoord leidde tot de boze uittocht van de voornaamse Moslembroeder in de Wafd-fractie, sjeik Abu Ismail. Deze zat sindsdien (in elk geval sinds begin februari)als onafhankelijke afgevaardigde in het parlement, terwijl hij daarnaast elke vrijdag in de fundamentalistische Al-Nour moskee in Abbassiyya donderpreken tegen de regering, de

Wafd en de Koptische paus Shenouda III afstak.
In het weekend van 24 febr. 1985 mengde ook de hoofdsjeik van de Al-Azhar moskee en -universiteit, Gad al-Haqq, zich in de kwestie. Hij stelde dat het parlement van de kiezers het mandaat had gekregen de shari'a onverwijld in te voeren en de warlementsleden mochten zich onder geen beding aan dat mandaat onttrekken. T.a.v. de shari'a merkt sjeik Gad al-Haqq op: ,,Wij hebben dit medicijn dringend nodig.''
Inmiddels waren begin februari 1985 in Alexandrië 31 militante moslems gearresteerd, van wie 19 in staat van beschuldiging werden gesteld wegens lidmaatschap van ,,een extremistische religieuze organisatie''

Tijdens het parlementsdebat op 4 mei eisten voorstanders van de invoering van de shari'a de instelling van de traditionele ,,zakat'' (een religieuze belasting), een verbod op het vragen van rente door banken, de bestraffing van diefstal met het afhakken van handen en de bestraffing van resp. het drinken van alcohol met stokslagen en het plegen van overspel met steniging.
Een meerderheid van het parlement echter toonde zich gevoelig voor het argument van de tegenstanders, dat spoed met de invoering van de shari'a niet nodig is. omdat in de Egyptische grondwet al is vastgelegd dat de shari'a ,,een van de voornaamste bronnen van wetgeving'' is.
De Volksvergadering keurde bij acclamatie een aanbeveling van haar eigen commissie voor religie en islamitische zaken goed inzake een ,,geleidelijke en wetenschappelijke'' herziening van de bestaande wetgeving voor zover die in strijd is met de shari'a. Daarmee werd de onmiddellijke invoering van de shari'a op de lange baan geschoven.
Het debat werd na 3½ uur door parlementsvoorzitter Rifaat al-Mahgoub verdaagd. Hij concludeerde dat het bestaande rechtssysteem in stand dient te worden gehouden. Fundamentalisten konden concrete voorstellen voor een geleidelijke zuivering van dit rechtssysteem van ,,aan de islam vreemde elementen'' voorleggen aan de daarvoor geëigende parlementscommissies, aldus Rifaat al-Mahgoub.

Wet Jihan door hooggerechtshof buiten werking gesteld. Parlement aanvaardt wijziging wet *i.z.* de persoonlijke status

Op 4 mei 1985 stelde het Egyptische constitutionele hooggerechtshof de door president Sadat in 1979 per decreet uitgevaardigde ,,wet 44'' inzake de echtscheiding, beter bekend als de ,,wet Jihan'' (naar Sadats echtgenote) buiten werking. Deze wet bepaalde dat een man, bij het nemen van een tweede vrouw, toestemming van zijn eerste echtgenote moest hebben die anders daardoor het recht op echtscheiding kreeg. Daarnaast bepaalde de wet dat een echtscheiding pas juridische gevolgen had na officiële inschrijving in de huwelijksregisters en dat een vrouw die zonder zwaarwegende redenen door haar man aan de kant was gezet, tot aan de ,,mondigheid'' van haar kinderen in de echtelijke woning mocht blijven wonen. De man moest dus verhuizen en naar een andere woning uitzien. Op dit laatste punt was veel kritiek geleverd. omdat in Egypte een enorme woningnood heerst en de traditie bepaalt dat de man de echtelijke woning inbrengt. De fundamentalisten hadden grote bezwaren tegen de wet omdat deze de veelwijverij enigszins aan banden legde en (daardoor) in strijd met de shari'a zou zijn.

Deze stelling werd door het Hof unaniem verworpen. Het stelde de wet Jihan wegens ,,vormfouten'' buiten werking. Bij de uitvaardiging ervan (zonder parlementaire goedkeuring) was geen sprake van een dringend geval van groot landsbelang en daardoor was de president zijn constitutionele bevoegdheden te buiten gegaan. Om die redenen werd het uitvoeringsdecreet ongrondwettig verklaard en daarmee de hele wet buiten werking gesteld.

Op 1 juli aanvaardde het parlement vrijwel unaniem een aantal amendementen op de wet inzake de persoonlijke status (uit 1929). Volgens de nieuwe artikelen heeft de vrouw het recht om echtscheiding aan te vragen wanneer haar man een tweede echtgenote neemt zonder haar toestemming en dat voor haar ,,een morele of materiële achteruitgang-betekent. (Hierover beslist de rechter.) Voorts werden garanties voor de vrouw ingebouwd in het geval de man haar wil verstoten. Bepaald werd dat de man dan moet zorgen voor een ,,fatsoenlijk onderkomen'' gedurende de tijd dat de vrouw de zorg voor de kinderen heeft. Voor jongens werd deze periode vastgesteld op 10 jaar en voor meisjes op 15 jaar; via de rechtbank kan die periode eventueel worden verlengd tot 15 jaar voor jongens en tot aan hun huwelijk voor meisjes.

De nieuwe wetgeving week slechts op onderdelen af van de ,,wet Jihan'', aldus de Volkskrant (4-7-'85). Parlementsvoorzitter Rifaat al-Mahgoub betoogde op 1 juli dat de wetgeving geheel in overeenstemming was met de shari'a, want de formulering dat vrouwen mogen scheiden als zij door de komst van een tweede vrouw ,,moreel of materieel schade lijden'' laat het mannelijke recht op meerdere vrouwen geheel onverlet.

Ultimatum sjeik Salama. Regeringsmaatregelen tegen *moslem*-fundamentalisten

Op 24 mei 1985 begon sjeik Hafez Salama, een van de fundamentalistische leiders, een agitatiecampagne voor de onmiddellijke toepassing van de shari'a. In de Al-Nour moskee stelde hij ten overstaan van 5.000 gelovigen tijdens het vrijdagavondgebed een ultimatum aan de regering: ,,Als Gods wetten niet voor de 26ste Ramadan (volgens de islamitische traditie de dag waarop Allah begon de Koran te onthullen aan de profeet Mohammed; in 1985 viel die dag op 14 juni) zijn ingevoerd, zullen wij ons in groene marsen (groen is de kleur van de islam) op weg begeven naar het paleis van de president.'' Duizenden gelovigen legden de eed af op de Koran ,,testrijden voor de toepassing van de wet van God, zelfs als dat martelaarschap betekende''.

Op 11 juni verwierp de regering dit ultimatum; zij verbood elke manifestatie. De volgende dag waarschuwde het ministerie van binnenlandse zaken in een verklaring dat de in staat van alarm gebrachte veiligheidstroepen elke ordeverstoring de kop zouden indrukken.

Op 14 juni stelde sjeik Hafez Salama de mars naar het presidentiële paleis uit in afwachting van een beslissing van het administratieve hof waar een beroep tegen het verbod van de mars was aangetekend. Wel verzamelden zich zeker 5.000 gelovigen in en rond de Al-Nour moskee. Zij knielden op straat voor een openbaar gebed en riepen leuzen als ,,Neen tegen het zionisme'' zonder dat het tot incidenten met de daar opgestelde 2.000 leden van de oproerpolitie kwam.
Op 25 juni leverde president Mubarak kritiek op demonstranten die aan marsen deelnemen met ,,leuzen die oppervlakkig gezien goed lijken maar in wezen alle soorten van kwaad bevatten''. De president stelde voorts: ,,Ik waarschuw... dat wij geen moment zullen aarzelen om krachtig op te treden tegen mensen die, uit onwetendheid of arrogantie, geloven dat zij de natie met geweld hun opvattingen, lusten of ambities kunnen opdringen.''

Hij dreigde met ,,afschrikwekkende gerechtelijke actie'', zonder daarbij de fundamentalisten specifiek te noemen.
Op 2 juli vaardigde het ministerie van binnenlandse zaken een verbod uit op het aanbrengen van stickers met een religieuze tekst op auto's in Cairo. Automobilisten kregen zeven dagen de tijd om de stickers te verwijderen. Daarna liepen zij het risico van zware

Moslem-fundamentalisten bidden op straat tijdens een demonstratie op 14 juni 1985.

boeten of zelfs intrekking van hun rijbewijs.
Deze maatregel was gericht tegen de ,,propaganda-oorlog" tussen moslems en Kopten.
Op 3 juli vaardigde het ministerie van religieuze bezittingen en islamitische zaken een decreet uit waarbij het toezicht op de moskeeën door dit ministerie werd verscherpt. Bepaald werd dat preken tijdens het vrijdaggebed dienen te blijven binnen de grote lijnen die het ministerie voortaan zou vaststellen. Het decreet verbood ,,wie ook het woord te richten tot de gelovigen tijdens het vrijdaggebed, tenzij hij daartoe vooraf de toestemming van het ministerie heeft ontvangen".
Een van de eerste moskeeën die onder staatstoezicht kwam was de Al-Nour moskee. Sjeik Salama werd als imam van deze moskee vervangen door Ismail Adawi, een ,,volgzamer" geestelijke (Le Monde 5-7-'85), wat Salama er overigens op vrijdag 5 juli niet van weerhield het preekverbod te overtreden. Bij die gelegenheid kondigde hij aan, dat op 11 juli te middernacht op het Abdin-plein in het centrum van Cairo een manifestatie ten gunste van de toepassing van de shari'a zou worden gehouden.
Op 9 juli bepaalde het administratieve hof te Cairo dat sjeik Salama volgens de grondwet het recht had een demonstratie voor invoering van de shari'a te organiseren, maar het ministerie van binnenlandse zaken moest tijdstip en plaats van de demonstratie vaststellen. De aangekondigde manifestatie werd door de politie verhinderd.
Op 13 juli werden in drie Egyptische plaatsen volgens officiële bronnen 47 moslem-fundamentalisten gearresteerd: in Cairo werd sjeik Salama met 12 van zijn medestanders aangehouden, terwijl in zijn kantoor in de Al-Nour moskee pamfletten in beslag werden genomen die ,,vijandig jegens de regering" waren volgens een verklaring van het ministerie van binnenlandse zaken; in Alexandrië werden 11 personen gearresteerd wegens ,,ordeverstoring" in de Al-Mougahidoun moskee; en in Fayoum werden 23 arrestaties verricht i.v.m. een anti-regeringsmanifestatie die werd geleid door de blinde sjeik Omar Abdel Rahman. Zowel in Alexandrië als in Fayoum hadden acties tegen de door de regering benoemde nieuwe imam van de moskee plaatsgevonden.
Op 19 juli werd de Al-Nour moskee door de autoriteiten voor onbepaalde tijd gesloten.
Op 26 juli grepen politie-agenten in burger in tijdens een gebedsbijeenkomst van ca. 60 moslem-fundamentalisten bij de Al-Nour moskee. Daarbij werden zeker 20 arrestaties verricht.
Op 28 juli maakte de advocaat Abdelhalim Ramadan bekend dat zijn cliënt, sjeik Omar Abdel Rahman, op 25 juli was gearresteerd. Hij zou ervan zijn beschuldigd ,,te hebben samengezworen om het regime omver te werpen en de extremistische organisatie Jihad weer op te bouwen".
Op 6 aug. bepaalde het staatsveiligheidshof te Cairo dat de detentie van sjeik Hafez Salama ,,illegaal" was. Het hof gelastte zijn vrijlating en die van Mohammed Istambouli, een medewerker van sjeik Salama en een broer van Khaled Hassan Shafiq Istambouli die wegens de moord op president Sadat op 15 april 1982 was terechtgesteld. Op 13 aug. meldde het oppositieblad Al Shaab dat Salama en Istambouli nog gevangen zaten, omdat het ministerie van binnenlandse zaken tegen de beslissing van het staatsveiligheidshof bezwaar had gemaakt met een beroep op de noodtoestand. Maar op 19 aug. werd sjeik Hafez Salama alsnog vrijgelaten. De volgende dag vloog hij voor de jaarlijkse pelgrimstocht naar Mekka.
Op 28 okt. gelastte het staatsveiligheidshof de vrijlating van sjeik Omar Abdel Rahman en zes andere moslem-leiders, aldus Le Monde (31-10-'85).

Israëlische diplomaat in Cairo vermoord

Op 20 aug. 1985 werd de auto van de Israëlische diplomaat Albert Atrakchi in Maadi, een zuidelijke buitenwijk van Cairo, vanuit een passerende auto onder vuur genomen. Atrakchi werd doodgeschoten: zijn vrouw en een secretaresse van de Israëlische ambassade raakten gewond. De verantwoordelijkheid voor de moordaanslag werd opgeëist door een tot dan toe onbekende organisatie, ,,Egypte's Revolutie", die zich tegelijk aansprakelijk stelde voor de aanslag op de Israëlische diplomaat Zwi Keddar in juni 1984 (pag. 381/2-'84).
De Egyptische minister van buitenlandse zaken, Meguid, verzekerde zijn Israëlische ambtgenoot Shamir in een condoleancetelegram dat de Egyptische regering al het mogelijke zou doen om de daders van de aanslag te arresteren. Zowel in Israël als Egypte verklaarden politieke leiders dat de moord op Atrakchi de onderlinge betrekkingen niet mocht schaden.
De eigenaar van de auto die vermoedelijk bij de aanslag was gebruikt, de Egyptenaar Osama Ali, werd op 21 aug. gearresteerd, aldus Reuter (The Times 22-8), maar dit werd door de Egyptische politie (FAZ 23-8) tegengesproken. De Egyptische oppositiekrant Al Wafd berichtte op 22 aug. dat de Egyptische politie verschillende verdachten had aangehouden, onder wie enkele buitenlanders. Uit het verhoor van de verdachte Mohammed Helal bleek dat deze tot het islamitische milieu behoorde, aldus Le Monde (25-10-'85). De betrokkenheid van extremistische moslems bij de moordaanslag op de Israëlische diplomaat kreeg daardoor bij het politie-onderzoek in sterkere mate de aandacht.

Nieuw kabinet met premier Ali Lutfi. Economische problemen

Op 4 sept. 1985 diende premier Hassan Ali onverwacht het ontslag van zijn regering bij president Mubarak in. Deze benoemde nog dezelfde dag een nieuwe premier, de 49-jarige econoom Ali Lutfi. Op 7 sept. werd het kabinet-Lutfi door president Mubarak beëdigd.

Het bestond uit 28 ministers en 5 staatsministers, onder wie acht nieu elingen. De portefeuilles waren ais volgt verdeeld:

Vice-premiers: minister van defensie en oorlogsproduktie - veldmaarschalk Mohammed Abdel-Halim Abu Ghazala; minister van buitenlandse zaken - Esmat Abdel Meguid, minister van planning en internationale samenwerking - Kamal Ahmed Ganzouri; minister van landbouw en voedselvoorziening - Yusuf Amin Wali.
Ministers: binnenlandse zaken - Ahmed Rushdi; financiën - Mohammed Salaheddin Hamid, sociale verzekeringen en sociale zaken - mevr. Amal Osman; bouwnijverheid. nieuwe steden en grondbeheer - Hassaballah Mohammed al-Kafrawi; mankracht en beroepsopleiding - Saad Mohammed Ahmed; justitie - Ahmed Marnduh Attia: transport en verbindingen - Soleinian Metwali Soleiman; elektriciteit en energie - Mohammed Maher Osman Abazah; cultuur - Ahmed Abdel Maksoud Heykal*; voorlichting - Sawfat Sharif; gezondheid - Helmi Abdei Razek Hadidi*; plaatselijk bestuur - gen. Hassan Soliman Abu Basha; toerisme en burgerluchtvaart - Fuad Abdelatif Sultan*; economie en buitenlandse handel - Sultan Abu Ali; bevoorrading en binnenlandse handel - Mohammed Nagui-Shatla; irrigatie - Issam Radi Abdel Hamid; industrie - Mohammed Mahmud Farag Abdel Wahab; olie en minerale rijkdommen - Abdel Hadi Kandil; kabinetszaken en bestuursontwikkeling - Atef Mohammed Ebeid; onderwijs - Mansour Ibrabim Hussein"; hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek - Mohammed Fathi Mohammed Ali*; huisvesting en infrastructuur - Abdel Rahman Labib*; religieuze bezittingen - Mohammed al-Ahmadi Abu an-Nur.
Staatsministers: zaken Volksvergadering en Shura - Mohammed Abdel Hamid Radwan (voorheen minister van cultuur) en Sayed Ali al-Sayed*; emigratie en Egyptenaren in het buitenland - William Naguib Seifin*; buitenlandse zaken - Boutros Boutros-Ghali; oorlogsproduktie - Gamal al-Sayed Ibrahim.
(* = nieuw)
De afgetreden premier Kamal Hassan Ali (63) had volgens diplomaten in Cairo al meerdere malen zijn ontslag om gezondheidsredenen aangeboden, maar telkens zou hij door president Mubarak zijn gevraagd aan te blijven. Nu had deze eindelijk toegegeven en werden ook enkele ,,zwakke" ministers vervangen zoals Mohammed Sabri Zaki (gezondheid), Waguih Shindi (toerisme en burgerluchtvaart) en Mohsen Abdel Fattah Sedki (huisvesting en infrastructuur)
De nieuwe premier Lutfi verwierf in 1963 een doctoraat in de economie aan de universiteit van Lausanne. Vervolgens werd hij benoemd tot professor aan de handelsfaculteit van de Ain Shams universiteit te Cairo. Van oktober 1978 tot mei 1980 was hij minister van financiën in het kabinet van premier Mustapha Khalil Zijn laatste politieke functie was die van voorzitter van de commissie voor economie en financiën van de regerende Nationaal Democratische Partij.
De ministers Meguid. Ganzouri en Wali werden tot vice-premier bevorderd. terwijl veldmaarschalk Ghazala als vice-premier werd gehandhaafd. (Vor. ber. pag. 79512-'84)

Bij de aanwijzing van de nieuwe premier zei president Mubarak dat diens regering ,,de opdracht had grotere stappen te nemen op de weg naar economische groei en stabiliteit, de woningnood op te lossen. ontwikkelingsprojecten te voltooien en de situatie op het gebied van toerisme, cultuur en onderwijs te verbeteren". Lutfi verklaarde vervolgens dat zijn regering ,,een economische regering zal zijn die zal werken aan het oplossen van de economische problemen waaraan de Egyptische maatschappij lijdt". Het meest dringende probleem was het tekort op de betalingsbalans.

Volgens de IHT (5-8-'85) had het IMF er in juni bij Egypte op aangedrongen een bezuinigingsprogramma uit te voeren om het tekort op zijn betalingsbalans te verminderen. Dat tekort zou in het fiscale jaar 1984-85 (tot eind juni 1985) $ 1,3 mrd bedragen, terwijl het tekort op de lopende rekening met $ 400 mln zou toenemen tot $ 1,85 mrd. De buitenlandse schuld in de staatssector werd op $ 43,5 mrd geraamd.
Wel had de regering enkele stappen in de goede richting gedaan (beperking van de subsidies, limitering van de groei van het staatsapparaat en vermindering van de invoer), maar dat was niet voldoende. Zelfs bij een meerjarenplan voor bezuinigingen waren financiële knelpunten niet uit te sluiten. De inkomsten zouden verminderen door de dalende olieprijzen en de vermindering van de geldzendingen door arbeiders in het buitenland.
Het IMF deed o.a. de volgende aanbevelingen: meer hervormingen van het prijsbeleid, een aanzet tot een uniforme wisselkoers, aanpassing van de rentetarieven. behoedzaamheid t.a.v. leningen en een betere controle op de buitenlandse schuld (Financial Times 3-8-'85)

De Volkskrant tekende hierbij aan:

Achter het betalingsbalans-cijfer gaan echter ernstiger structurele problemen schuil. De kurken waarop de Egyptische cconomie drijft – de olie, de overmakingen van Egyptische gastarbeiders in het buitenland en het toerisme – lopen onder druk van gedaalde olieprijzen en recessie terug. Alleen de opbrengst van het Suez-kanaal blijft redelijk constant.
Daarnaast is de export bedroevend, blijft de landbouw al jaren achter bij de behoeften van een bevolking van 48 miljoen en rijzen de kosten van gesubsidieerde eerste levensbehoeften de pan uit. Dit alles resulteerde verleden jaar in een begrotingstekort van vijf miljard dollar. De regering probeert aan dc subsidies wat te doen; de broodprijzen en de tarieven van het openbaar vervoer werden aan het begin van het jaar verhoogd en onlangs werd een prijsverhoging van benzine doorgevoerd van 33 percent.
Voorzichtigheid is hierbij het parool, met de ,,broodoproeren" in Egypte in 1977 en in Marokko en Tunesië van dit jaar in het achterhoofd. Bovendien gaat dit soort maatregelen niet verder dan symptoombestrijding. Egyptes werkelijke kwalen liggen op het gebied van een verouderde industrie, een door een overbemand overheidsapparaat opgevangen grote verborgen werkloosheid en last but not least een fundamentele onevenwichtigheid, doordat de onder Sadat geschapen Infitah-(open deur)politiek de ruimte heeft geschapen voor een groeiende vrije sector die zich vooral op speculatie en de distributie van consumptieartikelen heeft gestort..."

De Egyptische president Hosni Mubarak (l) in gesprek met Ali Lutfi kort voordat deze op 4 sept 1985 tot premier u erd benoemd

Volgens *NRC/H'blad* (11-9-'85) leek Egypte in de zomer van 1985 in een regelrechte recessie terechtgeraakt die vooral het midden- en kleinbedrijf raakt.

Winkeliers klagen steen en been over plotselinge daling van hun omzet, er is een golf van faillissementen op gang gekomen en de ondernemers klagen dat hun orderportefeuilles sinds drie maanden snel dunner worden.

De overheid heeft al beloofd dat extra fondsen in de vorm van bankleningen ter beschikking worden gesteld om het plotseling overal aanwezige kapitaaltekort te dekken. Daarnaast neemt de inflatie plotseling enorm toe. Het Egyptische pond, dat begin dit jaar op de vrije markt nog 1,25 pond voor de toen dure dollar deed, doet terwijl de dollar is gezakt. nog maar 1,60 en men voorspelt dat tegen het eind van dit jaar wellicht 2 pond voor de dollar zal worden.

De Financial Times (24-9-'85) meldde dat de waarde van het Egyptische pond op de vrije markt t o v de Amerikaanse

dollar in de voorgaande maand met 25% was verminderd. De koers bedroeg op 23 sept. nog £E 1,80 voor $ 1.

Zeven Israëlische toeristen in de Sinaïwoestijn vermoord

Op 5 okt. 1985 opende een Egyptische politieman, Suleiman Khater, vanaf een heuveltop in Ras Burka in de Sinaïwoestijn het vuur op een groep van 25 Israëlische toeristen, waardoor zeven van hen, incl. vier kinderen, om het leven kwamen. Het gebeuren leidde tot wrijving tussen Israël en Egypte, omdat de Israëlische en Egyptische versies van het incident, vooral m.b.t. de behandeling van de gewonden, elkaar tegenspraken.

Volgens Israëlische ooggetuigen waren er van de zeven slachtoffers op de heuvel twee op slag gedood en vijf gewond. Vier kinderen, van wie er twee waren gewond, wisten te ontsnappen en sloegen alarm. Een Israëlische arts en een aantal Israëlische verplegers werden door andere Egyptische grenswachten ter plaatse met geweld belet hulp te bieden aan de op de helling liggende gewonden; op hen zou worden geschoten als zij het toch zouden trachten. Pas na ruim 3½ uur arriveerden drie Egyptische ambulances om de zeven slachtoffers naar een kliniek in Nuweiba te evacueren. Weer twee uur later werden zij met helikopters van de multinationale vredesmacht in de Sinaï (MFO) naar de Israëlische plaats Eilat overgebracht. Daar constateerden Israëlische artsen dat een aantal van hen was doodgebloed; die hadden bij onmiddellijke deskundige bijstand kunnen worden gered. Aldus de Israëlische versie.

Volgens de Egyptische zaakgelastigde in Tel Aviv, Mohammed Bassiouni, had de amok makende Egyptische agent eerst de Israëliërs en daarna zijn commandant, die hem wilde ontwapenen, neergeschoten. Hij ontkende dat Egypte medische hulpverlening aan de gewonde Israëliërs had geweigerd. Dat die hulp was uitgebleven, kwam omdat de gek geworden agent zich van de wapens van zijn kameraden had meester gemaakt en ieder dreigde te doden die de slachtoffers naderde, aldus Bassiouni. In latere Egyptische berichten werd geen melding meer gemaakt van een neergeschoten Egyptenaar.

De Egyptische president Mubarak zond op 6 okt. een condoleancetelegram naar de Israëlische premier Peres waarin hij zijn grote spijt over het incident uitsprak.

De Israëlische regering verlangde vervolgens dat Egypte binnen 48 uur een rapport over de toedracht van de schietpartij, een eis waaraan Egypte geen gevolg gaf.

Studentenprotesten tegen VS, Israël en Mubarak

De Amerikaanse onderschepping van het Egyptische toestel met de vier kapers van de ,,Achille Lauro'' en twee PLF-vertegenwoordigers in de nacht van 10 op 11 okt. 1985 (pag. 239) leidde tot protestdemonstraties van studenten in Cairo. Op de campus van de universiteit van Cairo betoogden op 12 okt. omstreeks duizend studenten voor een verbreking van de diplomatieke betrekkingen met de VS. Ook werd geroepen: ,,Mubarak, genoeg vernederingen'' en ,,Mubarak-lafaard-Amerikaans agent''. Bij vechtpartijen met de politie zouden tegen de 20 gewonden zijn gevallen, terwijl ook een aantal studenten zou zijn gearresteerd.

Net als op 5 oktober (n.a.v. de Israëlische luchtaanval op het PLO-hoofdkwartier bij Tunis, pag. 23713) trokken de demonstranten ook naar de nabijgelegen Israëlische ambassade, waar een Amerikaanse en Israëlische vlag werden verbrand en een onmiddellijke uitwijzing van de Israëlische ambassadeur in Cairo werd geëist (*Reuter/DPA* 13-10).

Ook op 16 okt. deed zich een soortgelijke protestdemonstratie van studenten met anti-Amerikaanse en anti-Israëlische leuzen in Cairo voor bij de Ain Shams universiteit. Diezelfde dag ontving president Mubarak voor het eerst de leiders van de vijf oppositiepartijen, o.w. Ibrahim Shukri (Socialistische Arbeiderspartij), Khaled Mohieddin (Nationale Progressieve Unionistische Partij of Tagamu) en Wahid Rafaat (de vice-voorzitter van de Nieuwe Wafd). Shukri en Mohieddin drongen aan op het verbreken van de betrekkingen met de VS en Israël, wat Mubarak na het twee uur durende onderhoud weigerde.

Op 18 okt. waarschuwde de minister van binnenlandse zaken, Ahmed Rushdi, in een door het weekblad Akhbar al Yom gepubliceerde verklaring tegen elke ,,onverantwoordelijke manifestatie''. Iedere poging om de openbare orde en veiligheid te verstoren zou met ,,ijzeren hand'' worden neergeslagen, aldus Rushdi. Niettemin hielden op 19 okt. omstreeks 1.500 studenten van de Ain Shams Universiteit opnieuw een protestdemonstratie tegen de VS, Israël en president Mubarak. De politie belette de betogers het universiteitsterrein te verlaten. Bij de gevechten vielen talrijke gewonden en ook werd een groot aantal betogers aangehouden.

Op 20 okt. volgden nieuwe studentenprotesten op het universiteitsterrein.

Volgens Le Monde (22-10) ging het bij de demonstrerende studenten om marxisten, nasseristen en vooral islamitische fundamentalisten.

Kaping Egyptische Boeing

Op 23 nov. 1985 werd een Boeing-737 van Egypt Air* met 98 inzittenden om 20.28 uur gekaapt tijdens een vlucht van Athene naar Cairo. Volgens een verklaring van de Egyptische gezagvoerder, Hani Galil, dwongen vijf kapers hem op het vliegveld Luqa op Malta te landen. Bij een schietpartij tijdens de vlucht werd een van de kapers door een van de vier meevliegende Egyptische veiligheidsfunctionarissen gedood.

Op het vliegveld volgden onderhandelingen tussen de kapers en de premier van Malta, Carmelo Mifsud Bonnici. De motieven van de kapers bleven onduidelijk; zij stelden geen politieke eisen en verlangden alleen dat het toestel werd bijgetankt.

Premier Bonnici weigerde dit, tenzij de kapers eerst de passagiers vrijlieten. Omstreeks middernacht werden elf vrouwelijke passagiers (zeven Filippijnse en vier Egyptische) en twee stewardessen vrijgelaten.

Toen een derde verzoek om bij te tanken werd afgewezen, dreigden de kapers de passagiers, van wie de paspoorten waren ingenomen, te doden – elke tien minuten één. Hun leider bepaalde dat eerst de Israëliërs en vervolgens de Amerikanen zouden worden terechtgesteld. Vervolgens werden door de leiders twee Israëlische vrouwen, een Amerikaanse man en twee Amerikaanse vrouwen neergeschoten en op de landingsbaan geworpen. Een Israëlische en een Amerikaanse vrouw kwamen om het leven, de drie anderen raakten slechts gewond (mede doordat een wapen van klein kaliber werd gebruikt). Volgens gezagvoerder Galil danste en zong de leider iedere keer als hij een gijzelaar had neergeschoten. Galil waarschuwde de verkeerstoren: ,,Zij gaan ons allen doden''.

Na ruim 20 uur van vruchteloze onderhandelingen gaf de Maltese premier Bonnici toestemming tot de bestorming van het vliegtuig door een speciale Egyptische commando-eenheid van ca. 30 man die in de loop van de morgen (24 november) op het vliegveld was aangekomen.

De Egyptische commando's drongen om 20.20 uur via de laadruimte het vliegveld binnen met behulp van explosieven, nadat tevoren de verlichting van het vliegveld was gedoofd. Terwijl de commando's rookgranaten naar binnen wierpen, gooiden de kapers handgranaten tussen de passagiers. Er

* De Egyptische Boeing was hetzelfde toestel als waarmee de kapers van de ,,Achille Lauro'' in de nacht van 10 op 11 oktober uit Egypte werden weggebracht en dat toen door Amerikaanse vliegtuigen werd onderschept (zie pag. 23911).

ontstond brand in het vliegtuig. Over en weer werd geschoten. In de chaos sloeg de gezagvoerder met een in de cockpit aanwezige brandbijl een van de kapers neer, nadat deze op hem had geschoten en hem aan het hoofd licht had verwond

Het aantal doden bij de kaping werd op 1 dec. op 61 gesteld: twee kapers, twee door hen terechtgestelde passagiers en 57 passagiers die bij de bestorming omkwamen. De autopsie wees volgens Time (9-12-'85) uit dat acht passagiers door de effecten van explosies waren omgekomen, vijf waren doodgeschoten en 44 door verbranding of verstikking om het leven waren gekomen.

Onder de 37 overlevenden, van wie de meesten gewond raakten, was volgens de officiële mededeling slechts één van de kapers. Aanvankelijk maakte deze zich bekend als de Tunesiër Omar Marzouki, maar op 3 dec. verklaarde hij tegenover de Maltese politie dat hij Omar Mohammed Ali Rezaq heette en een in 1963 in Libanon geboren Palestijn was.

Dit werd op 6 dec. bekendgemaakt door de officiële Maltese regeringswoordvoerder Paul Mifsud die tevens meedeeelde dat er volgens Rezaq slechts twee andere kapers waren: een Egyptenaar met de naam ,,Salim'' die de leider was en bij het begin van de kaping door een Egyptische veiligheidsfunctionaris was doodgeschoten en een tweede man wiens naam Rezaq niet zei te weten. De drie hadden elkaar op het vliegveld van Athene ontmoet kort voordat zij aan boord van de Boeing gingen.

Mifsud bevestigde dat Rezaq in Malta zou worden berecht en niet aan Egypte zou worden uitgeleverd zoals door Egypte was verlangd op 26 nov.

De *NZZ* (20-12-'85) meldde ook dat de VS de uitlevering van Rezaq hadden gevraagd voor het geval deze niet in Malta of Egypte zou worden veroordeeld. Onduidelijk bleef of er behalve de drie kapers nog een vierde en een vijfde kaper zijn geweest en zo ja wat er met hen is gebeurd.

De verantwoordelijkheid voor de kaping werd op 25 nov. door vier verschillende groeperingen opgeëist: ,,Egypte's Revolutie'', ,,Egyptische Bevrijdingsorganisatie'', ,,Organisatie van Egyptische Revolutionairen'' en ,,Organisatie van Revolutionaire Arabische Brigades''. De laatste twee organisaties lieten in een te Beiroet uitgegeven verklaring weten dat zij bij de kaping, onder de codenaam ,,Martelaren van de Zionistische aanval op Tunis'', hadden samengewerkt en dat de operatie was uitgevoerd door drie Palestijnen, twee Egyptenaren en een ,,internationale strijder''. In persberichten werd eraan herinnerd dat Abu Nidal in een interview met het Koeweitse dagblad Al Qabas in september 1985 had verklaard dat zijn groepering ,,Egyptische Revolutionairen'' met wapens steunde, omdat zij ,,voorde afschaffing van de akkoorden van Camp David'' streden. Eerder had ,,Egypte's Revolutie'' de moordaanslag op een Israëlische diplomaat in Cairo op 20 aug. 1985 geclaimd (zie hierboven).

Eveneens op 25 nov. stelde de Egyptische regering in een communiqué dat de kaping was uitgevoerd door een dissidente PLO-groep ,,welke handelt voor rekening van een Arabisch land dat asiel biedt aan terroristen en bekend staat om zijn steun aan het terrorisme''. Hoewel daarmee duidelijk op Libië werd gedoeld, werd dit land niet genoemd. Wel werd meegedeeld dat de Libische ambassadeur op Malta naar het vliegveld was gekomen voor een gesprek met de kapers en dat hij vervolgens in opdracht van Tripoli naar Libië was vertrokken.

Op 26 nov. 's avonds verklaarde president Mubarak dat het brein achter de kaping in Tripoli verbleef, en wel in kamer 401 van het Grand Hotel. Journalisten die met dit hotel belden kregen de voorzitter van de Afrikaanse juristenassociatie, de Senegalees Benoît Ngom, te spreken die daar logeerde voor een congres van de AJA.

Vervolgens werd bericht dat Egypte troepen samentrok langs de grens met Libië. Le Monde (30-11) maakte melding van een verplaatsing van twee tankdivisies, waardoor de troepenmacht in het grensgebied werd opgevoerd tot meer dan 100.000 man incl. vier tankdivisies. Egyptische regeringswoordvoerders spraken echter tegen dat Egypte van plan was Libië aan te vallen zoals door Libië werd beweerd. Minister van buitenlandse zaken Esmat Abdel Meguid zei dat de troepenconcentraties het buurland ervan moesten overtuigen ,,dat we geen inmenging dulden''.

Op 2 dec. meldde het Koeweitse dagblad Al *Rai* al Aam dat de Sowjet-ambassadeur in Egypte de vorige dag in Cairo was teruggekeerd met een nota uit Moskou waarin sprake was van Libië's bereidheid weer vriendschappelijke betrekkingen met Egypte aan te knopen en van de Sowjet-steun voor ,,alle maatregelen in deze richting''. Dezelfde dag werd bericht dat Egypte een deel van zijn troepen in het grensgebied toestemming had gegeven voor een verlof van 48 uur, was als een ontspanningssignaal werd beschouwd. Ook op 2 dec. arriveerde de Syrische vice-premier Abdel Halim Khaddam in Tripoli.

Op 16 dec. nodigde president Mubarak in een interview met de Koeweitse krant Al Siyassa de Libische leider Kadhafi uit voor een bezoek aan Cairo ,,wanneer hij dat wenst''. (Zie ook pag. 38/1)

Amerikaanse steun. Verdere reacties

De Amerikaanse president Reagan stuurde een boodschap naar zijn Egyptische ambtgenoot Mubarak waarin hij zijn ,,totalesteun'' uitsprak en de commando-actie op het vliegveld Luqa prees als een ,,model om de wereld te bevrijden van terrorisme''. De VS hadden de Egyptenaren geholpen bij hun actie door hun radarinformatie te geven en door gevechtsvliegtuigen te laten overkomen van het vliegdekschip *Coral* Sea in de Middellandse Zee naar de NAVO-basis Sigonella op Sicilië. Deze vliegtuigen werden gereed gehouden om pogingen van Libië of een ander land om de Egyptische commando's te beletten naar Malta te vliegen te voorkomen. Dit bleek echter niet nodig, aldus *NRC/H'blad* (26-11-'85).

Op 1 dec. meldde de Washington Post dat twee Amerikaanse officieren, een generaal en een kolonel, die werkzaam zijn op de Amerikaanse militaire missie in Cairo, samen met de Egyptische commando's naar het vliegveld Luqa op Malta waren gevlogen om op verzoek van Egypte ,,technische assistentie'' te verlenen. De aankomst van de Amerikaanse officieren, beiden in gevechtskleding, zou tot ruzie met de Maltese autoriteiten hebben geleid. Dit conflict zou een eventuele komst van een Amerikaanse commando-eenheid vanuit Europa naar Malta hebben vertraagd of verhinderd; de Maltese regering zou toestemming voor een openlijke Amerikaanse operatie op het eiland hebben geweigerd, aldus berichten in de Washington Post en de New York Times van 1 december.

Functionarissen van het Pentagon bevestigden n.a.v. deze berichten dat drie Amerikaanse officieren, o.w. generaal Robert Wiggin, de Egyptische commando's hadden vergezeld. Zij hadden echter niet deelgenomen aan de bestorming van de Boeing, maar waren slechts aanwezig om blijk te geven van de ,,Amerikaanse morele steun aan Egypte'', aldus de functionarissen.

Engeland en Frankrijk prezen de ,,krachtige houding'' van Malta en Egypte tegenover de kapers. In het Midden-Oosten spraken Israël, de Jordaanse koning Hoessein en de Iraakse president Saddam Hoessein hun waardering uit voor het Egyptische besluit om met militaire middelen een einde te maken aan de kaping.

Libië liet weten ,,zonder voorbehoud de ontijdige en slecht geplande interventie van de Egyptische strijdkrachten op het vliegveld van Valetta te veroordelen". In een Griekse regeringsverklaring werd Malta gehekeld omdat het had nagelaten Athene op de hoogte te brengen van de Egyptische militaire interventie, waarbij twaalf van de 17 Grieken aan boord van de Egyptische Boeing werden gedood. De Griekse regering verklaarde nadrukkelijk dat de veiligheidsmaatregelen op het vliegveld van Athene voldoende waren. Reeds op 25 nov. had de Griekse onderminister Athanasios Tsouras gezegd er ,,zo goed als zeker" van te zijn dat de kapers hun wapens niet in Athene aan boord van de Boeing hadden kunnen brengen. Hij zei niet uit te sluiten dat de kapers een medeplichtige hadden op de luchthaven van Cairo, vanwaar het vliegtuig afkomstig was voor het in Athene landde.

Premier Bonnici van Malta verklaarde op 25 nov. in het parlement dat hij de actie van de Egyptische commando's had goedgekeurd omdat ,,wede wereld wilden tonen dat we niet zouden toegeven" aan terrorisme en om ,,het grootst mogelijke aantal passagiers te redden". Naar zijn zeggen was er geen andere keus toen duidelijk werd dat de kapers door zouden gaan met het doodschieten van gijzelaars.
Op de commando-actie, die volgens president Mubarak op 25 nov. blijk gaf van ,,eenschitterende heldhaftigheid", werd in Egypte kritiek geleverd door de politieke oppositie. Wahid Rafaat van de Nieuwe Wafd eiste het aftreden van de minister van defensie, Abu Ghazala, omdat de operatie was uitgelopen ,,op een absolute mislukking". Op 30 nov. verwierp het parlement een voorstel van de oppositie om een onderzoekscommissie in te stellen.

Proces Khater. Sympathiebetuigingen, vonnis en zelfmoord

Inmiddels was op 16 nov. 1985 voor een militair tribunaal in Suez, voorgezeten door generaal Mustafa Dawidar, de behandeling begonnen tegen de politieman Suleiman Khater wegens de moord op zeven Israëlische toeristen. Sinds oktober hadden twee linkse oppositiepartijen, de Socialistische Arbeiderspartij en de Nationale Progressieve Unionistische Partij, in hun weekbladen Al Shaab en Al *Ahali* een campagne ten gunste van Khater gevoerd. Deze werd, evenals in islamitische weekbladen, afgeschilderd als ,,een held die het Egyptisch grondgebied... verdedigt tegen de zionistische invallers". Op 19 dec. hielden de twee genoemde partijen en islamitische activisten, o.w. dissidenten van de Nieuwe Wafd, in Cairo een conferentie ter ondersteuning van Khater, met verscheidene honderden deelnemers. Besloten werd m.i.v. 20 december een week van demonstraties te houden. Op 27 dec. zou een mars van de Al Azharmoskee naar het presidentiële paleis worden gehouden om president Mubarak een petitie te overhandigen met de eis dat Khater de gelegenheid moest krijgen ,,voor een juist tribunaal" en voor zijn ,,natuurlijke rechter" te verschijnen.
Op 21 dec. begonnen aan de universiteit van Zagazig (een stadje op 80 km ten noordoosten van Cairo), waar Khater ingeschreven stond als derdejaars student in de rechten, studentendemonstraties uit solidariteit met Khater. Op 24 dec. werd de universiteit door ordetroepen afgegrendeld. Niettemin volgde op 25 dec. een nieuwe demonstratie die uitliep op een harde confrontatie met de politie. Een student en 22 politiemannen raakten gewond en 39 studenten werden gearresteerd. Minister van binnenlandse zaken Rushdi maakte opnieuw bekend dat demonstraties in Egypte verboden zijn en hij waarschuwde voor strenge maatregelen.
De regeringsgezinde krant Al Akhbar beschuldigde de oppositie er op 26 dec. van de zaak-Khater uit te buiten en de Egyptische militaire tribunalen in een kwaad daglicht te stellen.
Op 28 dec. veroordeelde het militaire tribunaal in Suez de politieman Khater tot levenslange dwangarbeid wegens moord ,,zonder voorbedachte rade" op zeven Israëliërs.

Volgens het oordeel van het militaire tribunaal had een psychiatrisch rapport uitgewezen dat Suleiman Khater volkomen normaal was. Ook werd het argument van de advocaten afgewezen dat de zeven toeristen, onder wie vier kinderen, zich op verboden terrein hadden bevonden. Volgens het vonnis was het ook niet waar dat Khater waarschuwingsschoten had afgevuurd of dat, zoals Khater zelf verklaard had, een van de slachtoffers gedood werd door de eerste schoten die hij afvuurde.
Het tribunaal zei in zijn vonnis dat rekening was gehouden met het feit dat de toeristen zich hadden bevonden op een ongebruikelijke plaats, maar de toeristen hadden Khater niet geprovoceerd zodat er geen overtuigende reden was geweest om het vuur te openen.

Op 29 dec. protesteerden 200 à 300 studenten van de universiteit van Cairo tegen het vonnis.

Op 7 jan. 1986 meldde het officiële persbureau *Mena* dat Khater die morgen dood was aangetroffen in het ziekenhuis van de militaire gevangenis te Cairo, waar hij aan bilharzia werd behandeld. Hij zou zich met behulp van zijn beddegoed aan de tralies hebben opgehangen. Een lijkschouwer constateerde dat Khater zich van het leven had beroofd.

De zelfmoordversie werd door Khaters verdediger en zijn familie betwist. In Khaters woonplaats Akyad kwam het tot ongeregeldheden.

Op 8 jan. demonstreerden studenten van de universiteit van Zagazig alsmede van de Al Azhar- en de Ain Shamsuniversiteit in Cairo. Op 10 jan. werden nieuwe demonstraties op het universiteitsterrein in Zagazig gemeld.

Kranten in diverse Arabische landen (w.o. Koeweit) beschuldigden de Egyptische regering ervan Khater te hebben vermoord in samenwerking met agenten van de Israëlische geheime dienst Mossad. Radio Cairo betitelde deze beschuldigingen als een ,,stroom leugens". Volgens het radiostation was Khater een ,,gewone Egyptenaar die een gewone misdaad beging en daarvoor was gestraft maar besloot zich van het leven te beroven".

Op 23 jan. deelde de Egyptische zaakgelastigde in Tel Aviv, Mohammed Bassiouni, voor de Israëlische televisie mee dat Egypte geen rapport over de moorden in de Sinaï aan Israël zou verschaffen.

De ,,*1001* nacht" gerehabiliteerd

Op 23 jan. 1986 bepaalde een rechtbank in Cairo in hoger beroep dat de zevenhonderd jaar oude verhalen van ,,Duizend en een nacht" geen pornografie zijn, maar onderdeel van de klassieke oosterse literatuur vormen. Daarmee annuleerde de rechtbank een vonnis van een andere rechtbank op 19 mei 1985. Deze had de inbeslagneming gelast van een complete herdruk (uit 1985) van de ,,1001 nacht" wegens het ontuchtige karakter van bepaalde passages en tekeningen. De ruim 3.000 geconfisqueerde exemplaren moesten worden vernietigd. De uitgever en twee boekhandelaren kregen een boete van £E 500 opgelegd. Tevoren had de openbare aanklager het boek ,,immoreel en anti-islamitisch" genoemd, een opvatting die ook door islamitische fundamentalisten werd gehuldigd. Intellectuelen en schrijvers daarentegen hadden in de pers geageerd tegen ,,de fanatici... die het culturele erfgoed van de natie willen vernietigen".

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N.0165-3660

CRISIS IN SABAH – GEVAAR VOOR MALEISIË

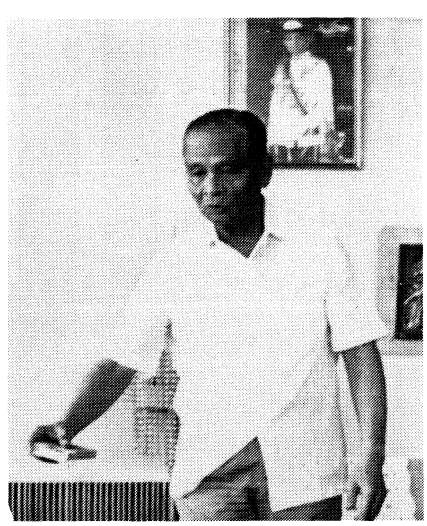
In de Oostmaleisische deelstaat Sabah speelt zich sinds april 1985 een machtsstrijd af. De politieke spanningen liepen geleidelijk op en mondden op 12 maart 1986 uit in een periode van openlijk geweld tussen de overwegend christelijke Kadazans (de grootste etnische groepering met ongeveer 40% van de ca. 1,3 mln bewoners) en militante moslems.
Na een reeks bomaanslagen. brandstichtingen en demonstraties met als gevolg vijf doden. zeker 20 gewonden. 2.200 arrestaties en een aanzienlijke materiële schade, kwam de federale premier Mahathir bin Mohamed op 24 maart persoonlijk naar Sabah om te bemiddelen. Hij bereikte in ieder geval dat de rust terugkeerde.

Op 3 april maakte de Maleisische verkiezingscommissie bekend dat op 5 en 6 mei in Sabah verkiezingen zullen worden gehouden teneinde de politieke impasse te doorbreken. Commissievoorzitter Tan Sri Kadir Talib riep de politieke partijen op een vreedzame stembus te waarborgen en de verkiezingsresultaten te respecteren.

Politieke ontwikkelingen

Vanaf de vorming van de Federatie Maleisië op 16 sept. 1963 had Sabah (het vroegere Noord-Borneo) bijna 22 jaar een islamitische regering. Sinds de verkiezingen van april 1967 werd deze gevormd door de United Sabah National Organization (USNO) onder premier Tun Mustapha bin Datuk Harun, die tevoren (1963-1967) staatshoofd (Yang di-Pertua Negara) van Sabah was. Bij de verkiezingen van april 1976 kwam de multiraciale Berjayapartij (Bersatu Rakyat Jelata Sabah) aan de macht, eerst met premier Tun Haji Mohamed Fuad Stephens en na diens overlijden (op 6 juni 1976) met premier Datuk Harris Salleh.
Nadat de Berjaya bij de verkiezingen van maart 1981 opnieuw een overwinning had behaald (43 van de 48 zetels), kwam de regering van premier Datuk Harris Salleh in conflict met de overwegend christelijke Kadazans die hem van een steeds sterkere pro-moslem koers beschuldigden, in het bijzonder vanwege het verlenen van het staatsburgerschap aan ca. 250.000 moslemimmigranten uit Indonesië en de Filippijnen.

Op 5 maart 1985 werd een nieuwe politieke partij geregistreerd, de Parti Bersatu Sabah (PBS), met sterke steun van de Kadazans en met als leider het voormalige Berjaga-lid Datuk Joseph Pairin Kitingan.
In die situatie schreef Datuk Harris op 17 maart 1985 vervroegde verkiezingen uit, die op 20-21 april werden gehouden. Deze verkiezingen leverden een overwinning op voor de PBS, die met 25 van de 48 zetels de grootste partij in het deelstaatparlement werd. De USNO verwierf 16 zetels, terwijl de Berjaya slechts zes zetels behield. Zowel premier Datuk Harris als alle leden van zijn kabinet verloren hun zetel. De resterende zetel werd gewonnen door de United Pasok Nunukragang Natiûnal Organization (Pasok).
Datuk Harris sloot daarop snel een alliantie met de USNO van Tun Mustapha. die de PBS ervan beschuldigde gemaakte coalitie-afspraken niet te zijn nagekomen. Tun Mustapha wist vervolgens de deelstaatgouverneur. Tun Mohamed Adnan Robert, te overreden hem in de nacht van 21 op 22 april 1985 te beëdigen als premier van een coalitieregering met de Berjaya. Als premier mocht hij zes leden in het parlement benoemen volgens de grondwet. zodat hij samen met de 22 gekozen leden over een werkbare meerderheid zou beschikken.
Enkele uren na de beëdiging van Tun Mustapha kwam de federale regering tussenbeide. Vice-premier en minister van binnenlandse zaken Dato Musa bin Hitam deed een beroep ,,op degenen die verloren de wensen van de meerderheid in Sabah te eerbiedigen". Bovendien liet hij weten dat de gang van zaken in Sabah sinds de verkiezingsuitslag niet ,,uitnaam van het Nationale Front", de regeringscoalitie op federaal niveau, had plaatsgevonden.

USNO-leider Tun Mustapha bin Datuk Harun.

(De Berjaya was lid van het Nationale Front; de USNO was in april 1984 uitgestoten.)
Na vijftien uur trad Tun Mustapha af en werd PBS-leider Datuk Joseph Pairin Kitingan op 22 april 'savonds als premier beëdigd.

Datuk Pairin vormde op 23 april 1985 een uit acht leden bestaand multiraciaal kabinet. met twee Maleise ministers. Hij kondigde aan dat de PBS een verzoek zou indienen voor aansluiting bij het Nationale Front (wat hij tijdens een ontmoeting met Dato Musa in Koeala Loempoer op 29 april deed die toezegde dit verzoek in overweging te nemen). De leiders van het Nationale Front, o.w. de federale premier Mahathir bin Mohamed. hadden tijdens de verkiezingscampagne Datuk Harris en zijn Berjaya gesteund.
Op 30 mei sprak het deelstaatparlement zijn vertrouwen in premier Datuk Pairun uit.

Inmiddels waren in de zakenwijk van de hoofdstad Kota Kinabalu op 25 en 28 mei bommen ontploft: er vielen geen slachtoffers. Op 4 juni volgde een bomexplosie in Tanjung Aru. een buitenwijk van de hoofdstad. waarbij een man werd gedood en vier mensen gewond raakten. Waarnemers opperden de mogelijkheid dat ontevreden moslems een chaos wilden scheppen om daardoor de federale regering te bewegen tot de invoering van een rechtstreeks bestuur alsmede de ontbinding van het parlement en het uitschrijven van nieuwe verkiezingen.

Nadat premier Pairin in een van zijn eerste maatregelen de persvrijheid had hersteld, werd in diverse bladen de regering ervan beticht van plan te zijn 144.000 katholieke Timorezen uit Indonesië binnen te halen.
Vervolgens boycotte de USNO de zittingen van het deelstaatparlement, terwijl USNO-leider Tun Mustapha de wettigheid van Pairins premierschap voor de rechter aanvocht. Daardoor werd het dagelijks bestuur van de deelstaat lamgelegd.

Op 24 febr. 1986 liepen zes parlementsleden van de PBS naar de oppositie over. Premier Pairin. die toen een bezoek aan Koeala Loempoer bracht (waar naar verluidt druk op hem werd uitgeoefend om de USNO in een coalitieregering op te nemen), keerde op 25 febr. in Kota Kinabalu terug en slaagde erin twee van de overlopers voor de PBS te behouden.
Op verzoek van premier Pairin ontbond gouverneur Tun Mohamed Adnan Robert op 26 febr. het deelstaatparlement om nieuwe verkiezingen uit te schrijven. Twee van de Chinese overlopers uit de PBS besloten vervol-

Weekblad 55ste jaargang No. 2841, pag. 41495-41510

gens een eigen Chinese partij te stichten, de Parti Cina Sabah (PCS), en de andere twee verklaarden van plan te zijn de oude christelijke Kadazan-partij Pasok nieuw leven in te blazen.

Onlusten

Op 12 maart begon voor het hooggerechtshof in Kota Kinabalu de behandeling van een klacht van een onafhankelijk parlementslid die de ontbinding van het parlement onwettig achtte. Dezelfde dag deden zich in de hoofdstad minstens 13 bomexplosies voor, waarbij vier mensen gewond raakten.
Op 13 maart werden bij een aanslag met benzinebommen in Tawau twee vrouwen gedood. Drie bomexplosies in Kota Kinabalu vergden geen slachtoffers. Nadat acht rode kruisen op de muren van de moskee bleken te zijn geschilderd, trokken woedende moslems naar de rooms-katholieke Heilige Hart kerk, waar de politie een blokkade oprichtte.
Leiders van de USNO verklaarden demonstraties tegen premier Pairin te zullen organiseren tot de federale regering tussenbeide kwam en een rechtstreeks bestuur instelde.
Terwijl de agitatie elders in Sabah voortduurde, leek de rust in Kota Kinabalu op 16 maart teruggekeerd. Er waren politie-versterkingen aangevoerd en meer dan 700 illegale immigranten uit de Filippijnen en Indonesië waren opgepakt.
Op 17 maart verwierp het hooggerechtshof de petitie van een onafhankelijk parlementslid om de verkiezingscommissie te beletten nieuwe verkiezingen uit te schrijven. Een oordeel over de ontbinding van het parlement werd uitgesteld. Daarop trokken 2.000 a 3.000 moslem-demonstranten door de hoofdstad; de politie maakte gebruik van traangas.
Op 19 maart werd voor Kota Kinabalu een nachtelijk uitgaansverbod afgekondigd, nadat bij rellen door moslems twee mensen waren gedood, omstreeks tien waren verwond en 30 winkels plus 29 auto's in brand waren gestoken. Omstreeks 1.600 moslems die toen hun toevlucht in de staatsmoskee hadden gezocht, gaven zich de volgende twee dagen aan de politie over. Het totaal aantal arrestaties sinds 12 maart kwam daarmee op 3.200, aldus de *Financial Times* (22-3), maar 950 arrestanten waren inmiddels weer vrijgelaten.
Op 23 maart vonden in Kota Kinabalu vijf illegale protestmarsen plaats, waaronder een demonstratie van ca. 500 moslems onder leiding van Datuk Harris Salleh.
Op 24 maart voerde de federale premier Mahathir bin Mohamed in Kota Kinabalu overleg met de christelijke premier Datuk Joseph Pairin Kitingan en de twee belangrijkste moslem-oppositieleiders – Tun Mustapha bin Datuk Harun van de USNO en Datuk Mohamed Noor Mansur van de Berjaya (Datuk Harris was tijdens het jaarcongres van de partij in juli 1985 als leider afgetreden). Volgens de federale premier gingen de drie in beginsel akkoord met een vredesformule. Deze zou, aldus de *NZZ* (27-3), neerkomen op nieuwe verkiezingen en daarna de vorming van een coalitieregering onder leiding van premier Pairin.
Terwijl de verkiezingscommissie op 3 april parlementsverkiezingen voor 5 en 6 mei uitschreef, bleek de federale premier en niet in te zijn geslaagd de geschillen tussen Pairin en zijn tegenstanders bij te leggen, aldus *Reuter* (The Times 16-4). Voorstanders van een harde koers in Pairins achterban hadden de vredesformule verworpen.

Uitspraak hooggerechtshof

Op 15 april verwierp het hooggerechtshof in Kota Kinabalu de claim van Tun Mustapha dat hij de rechtmatige premier van Sabah was. Daarmee werd Datuk Pairin in zijn ambt bevestigd.
Over de situatie in Sabah berichtte Hans Beynon in de Volkskrant (26-3) o.a.:

„Sabah is de relatief rijkste deelstaat van de federatie Maleisië, dankzij de natuurlijke rijkdommen als hout, aardolie en -gas en de plantageprodukten. Dank zij zijn ligging heeft het een rijke zeevaarttraditie, die in combinatie met de rijkdommen een aantrekkingskracht uitoefende op vele immigranten die er een nieuwe toekomst zochten. De oorspronkelijke stam van de Kadazans werd al in de vijftiende eeuw gekerstend door de ijverige katholieke missie, die overal in het gebied, net als in Indonesie, haar sporen heeft achtergelaten.
Een tweede belangrijke bevolkingsgroep wordt gevormd door de islamitische Maleiers. De minderheden bestaan uit Chinezen. Indiërs en Filippino's, die voor het merendeel zijn gevlucht voor het geweld in het zuiden van de Filippijnen, waar zowel islamieten als communisten gewapend verzet plegen tegen de centrale regering in Manila. Het aantal Filippino's wordt officieel geschat op 150.000 mensen en officieus op 450.000. Hoe dan ook, zij vormen een flinke minderheid op een totale bevolking van 1,2 mln. Hiervan bestaat 40% uit Kadazan-christenen, 25% uit islamitische Maleiers en 35% uit hindoes of andere minderheden. (...)
De verzwakking van de positie van Pairin en zijn PBS zal de islamitische oppositie nieuwe hoop geven op terugkeer in het machtscentrum, zodat alles bij het oude blijft. Maar blijft alles bij het oude? De duidelijk uitgelokte rellen en de gehele campagne van de oppositie duiden op een gebrek aan respect voor democratische spelregels. Behalve het verlies aan mensenlevens en de materiële schade, is het gevolg daarvan, dat de multiraciale bevolking van Sabah zich nog meer gaat verschansen achter de vestingwallen van de eigen parochie. De uiteindelijke verliezer is dan Sabah en daarmee Maleisië."

WEST-EUROPA

BELGIË

MARTENS VI. INVESTITUURDEBAT. BIJZONDERE MACHTENWET. BUDGETTAIRE ONTSPORING IN 1985. UITGANGSPUNTEN VOOR DE BEGROTINGEN VAN 1986 EN 1987

Het investituurdebat dat op 4 dec. 1985 in de Kamer startte en op 10 dec. in de Senaat eindigde, werd vooral gekenmerkt door spanningen binnen de meerderheid over nieuwe bijzondere machten voor de regering. de fiscale en parafiscale stop en het onderwijs.
De oppositie kantte zich unaniem en krachtig tegen de bijzondere machten voor de regering en voerde aan dat het parlement stelselmatig buiten spel wordt gezet. Bovendien, aldus de oppositie, dienen de bijzondere machten om de verdeeldheid binnen de meerderheid zoveel mogelijk te verbergen en dissidenten in eigen rangen het zwijgen op te leggen. De oppositie sprak trouwens niet van bijzondere machten, maar van volmachten voor de regering.
Binnen de meerderheid waren de spanningen het grootst in verband met de bevoegdheid over het onderwijs, zowel binnen de nationale regering, als binnen de Vlaamse regering. De PVV eiste fundamentele inspraak in het onderwijsbeleid en legde ook de nadruk op de op te richten Autonome Raad voor het Rijksonderwijs (ARO). Vermits onderwijs en permanente vorming in de nationale en in de Vlaamse regering tot de bevoegdheid van CVP'ers behoort, eiste de PVV een nationale staatssecretaris voor onderwijs op, alsook de overheveling van de permanente vorming naar cultuurbeleid.
Op 5 dec. werd de onderwijsrel tussen CVP en PVV beslecht met een protocol, met als belangrijkste punt de oprichting van een voorlopige bestuurscommissie voor het rijksonderwijs. Deze commissie moet de voorloper zijn van de Autonome Raad voor het Rijksonderwijs, die tegen 1 september 1987 van wal moet kunnen steken. De voorlopige commissie bestaat voor de helft uit de CVP en de helft uit de PVV, maar de Autonome Raad voor het Rijksonderwijs mag door geen enkele strekking gedomineerd worden. In de Vlaamse regering blijft onderwijs en permanente vorming één pakket uitmaken, maar CVP-minister Kelchtermans krijgt naast zich een kleine cel met PVV'ers, die het beleid controleren, terwijl PVV-minister Dewael voor cultuur een controlecel van de CVP naast zich moet dulden. Op

nationaal vlak krijgt CVP-minister Coens naast zich de voorlopige bestuurscommissie, met dien verstande dat de minister bevoegd blijft voor de drie schoolnetten: het gesubsidieerd vrij. provinciaal en gemeentelijk onderwijs. en het rijksondewijs.
De SP reageerde zeer verontwaardigd op het protocol inzake onderwijs. De partij nam aanstoot aan de samenstelling van de voorlopige bestuurscommissie. die zij in strijd noemde met de wel, want de onderwijsrninister wordt onder de voogdij geplaatst van een commissie die door twee partijen is opgericht.
De SP aanvaardde evenmin dat de bestuurscommissie het wetsontwerp op de Autonome Raad voor het Rijksonderwijs zou voorbereiden. Alle Vlaamse partijen moeten daarbij betrokken worden zoals bepaald in het akkoord van *27* april *1983* (zie pag. 597/1 e.v.-*1985)* onder de Vlaamse partijen binnen de Vlaamse regering. De SP kondigde aan ter zake zelf een wetsvoorstel te zullen indienen met waarborgen voor het Rijksonderwijs.

Na een debat van ruim eenenvijftig uren kreeg Martens VI om *3* uur *30* in de ochtend van 7 december *1985* het vertrouwen van de Kamer met *114* stemmen tegen *93*. De kamerleden Hendrick (UDRT) en Nols (onafhankelijke, die later toetrad tot de PRL-fractie) stemden met de meerderheid.
Dezelfde dag startte het investituurdebat in de Senaat. Daar viel de scherpe kritiek op van PVV-fractieleidster mevr. Herman-Michielsens op de verdeling van de ministerportefeuilles. Zij noemde de saneringspolitiek van de overheidsfinanciën niet schitterend. Voor het overige maakten meerderheid en oppositie in de Senaat ernstig voorbehoud voor de bijzondere machten voor de regering. Die bezorgdheid werd gedeeld door kamervoorzitter Jean Defraigne en senaatsvoorzitter Ward Leemans, die in een brief aan de premier hun bezorgdheid uitten over de uitsluiting van het parlement bij de besluitvorming.

In de Senaat, zowel als eerder in de Kamer, beklemtoonde premier Martens dat de eerste zes maanden van *1986* beslissend zouden zijn voor de sanering van de overheidsfinanciën. Hij verbond zijn lot, zowel als dat van zijn regering. aan de snelle uitvoering van het herstelbeleid en de sanering van de overheidsfinanciën. Hij zei niet beschikbaar te zijn voor afspraakjes en combines en vroeg de meerderheid het herstelbeleid standvastig en loyaal te steunen. Martens zei niet te geloven dat de socialisten vandaag reeds bij machten zouden zijn een moedig herstelbeleid te voeren. Inzake de bijzondere machten voor de regering beklemtoonde de premier dat hij alleen op zoek is naar een efficiënt systeem om snel maatregelen te kunnen nemen. De gewone parlementaire procedure neemt te veel tijd in beslag.
Op *10* december *1985* kreeg Martens VI het vertrouwen in de Senaat met *99* stemmen tegen *73* en 1 onthouding wegens een sternafspraak

Goedkeuring bijzondere *machtenwet*

Op **24** dec. *1985* bereikte de kabinetsraad een akkoord over het wetsontwerp tot toekenning van bijzondere machten aan de regering. Die werden in tijd en omvang enigzins beperkt gehouden en het parlement kreeg een uitgebreid inkijkrecht. Alle ontwerpen van wetsbesluiten worden voor advies aan de Raad van State voorgelegd.
Daarna worden zij, al dan niet aangepast aan dat advies, door de regering bekrachtigd. Alvorens van kracht te worden, liggen de wetsbesluiten *8* dagen ter inzage in het parlement, samen met de ontwerp-teksten en de adviezen van de Raad van State, zodat het parlement zich ervan kan vergewissen of en in welke mate de regering rekening heeft gehouden met de adviezen. De regeringsplannen inzake de veiligheid en de charter van de belastingplichtige, ontwerpen die de liberalen nauw aan het hart liggen, werden buiten de bijzondere machten gehouden en als afzonderlijke ontwerpen ingediend bij de Senaat. Aanvankelijk was het de bedoeling deze ontwerpen samen in te dienen met de bijzondere machtenwet in de Kamer, met de hoop op een (louter politiek gewenste) parallelle behandeling. Dit kon echter niet aangehouden worden omdat de ontwerpen inzake de veiligheid en de belastingplichtigen pas veel later door de kabinetsraad werden goedgekeurd.
Op *14* januari *1986* diende de regering de bijzondere machtenwet in bij de kamer van volksvertegenwoordigers. De bijzondere kamercommissie startte op *20* januari de bespreking in openbare vergadering. Ket was de eerste maal dat dit gebeurde voor een belangrijk wetsontwerp.
Op *28* febr. keurde de Kamer de bijzondere machtenwet goed met *111* stemmen tegen *78* en bij *3* onthoudingen. Die kwamen van kamervoorzitter Jean Defraigne (PRL), Huberte Hanquet (PSC), die daarmee protesteerde tegen de discriminatie van de vrouwen in de samenstelling van de regering, en Karel Dillen (Vl. Blok).
Op **26** maart keurde de senaat de bijzondere machtenwet goed met *101* stemmen tegen *74* en op zaterdag *29* maart vaardigde de regering de eerste wetsbesluiten uit met betrekking tot besparingen in het onderwijs, het leerlingenvervoer, de universiteiten, de sociale zekerheid en het statuut van de ziekenhuisgeneesheer. Met uitzondering van het statuut van de ziekenhuisgeneesheer, betreft het maatregelen die vrij concreet zijn aangeduid in het regeerakkoord (zie pag. **1412** e.v. en *27il* e.v.-1986).
Daarmee kwam de regering tegemoet aan de vraag van CVP-kamerfractieleider Luk Van den Brande om in het raam van de budgettaire sanering geen wetsbesluiten uit te vaardigen vóór de indiening van de rijksmiddelenbegroting voor 1986, tenzij deze reeds waren vermeld in het regeerakkoord en daarover al een debat was gevoerd naar aanleiding van de investituur van de regering. Dit verzoek botste aanvankelijk met het standpunt van de PVV en vooral de PRL, maar dit meningsverschil werd vrij vlug bijgelegd.

Bijzondere *machtenwet* *(samenvatting)*

Met het oog op het economisch en financieel herstel. de vermindering van de openbare lasten, de gezondmaking van de openbare financiën, de bevordering van de tewerkstelling, alsmede het financieel evenwicht, de beheersing van de uitgaven en de beveiliging van de stelsels van de sociale zekerheid, kan de koning bij in ministerraad overlegde besluiten (wetsbesluiten) alle nuttige maatregelen nemen teneinde:

- Bij gebrek aan een centraal akkoord voor 1987, '88 en '89 onder de sociale partners. een norm inzake het concurrentievermogen te bepalen in vergelijking met het gemiddelde van de belangrijkste handelsaartners van België: de eerbiediging van die norm te verzekeren en het kader te bepalen van sectoriele of bedrijfsakkoorden. rekening houdend met de specifieke situatie van de KMO's en met de ondernemingen in moeilijkheden.
- De niet fiscale ontvangsten van de staat te garanderen door de wijziging van de rijksboekhouding en de controle op en het beheer van sommige overheidsinstellingen, door het bedrag van de rechtstreekse of onrechtstreekse staatsfinanciering te bepalen, door de overheidsinstellingen te rationaliseren en hun opdracht opnieuw te definieren en door de wijziging van de wetten die staatsuitgaven tot gevolg hebben.
- De reglementering. de financiering. de organisatie. de werking en de controle van de verschillende stelsels en sectoren van de sociale zekerheid aan te passen of te wijzigen. met inachtneming van de integrale beveiliging van de koopkracht van de minst-draagkrachtigen en zonder afbreuk te doen aan de fundamentele beginselen en doelstellingen van de sociale zekerheid, gebaseerd op verzekering en solidariteit.
- De wetgeving inzake de ziekenhuizen, laboratoria voor klinische biologie en de medisch-technische diensten aan te vullen, aan te passen of te wijzigen.

– Bij gebrek aan akkoorden een kader te scheppen tot regeling van de betrekkingen tussen de rechthebbenden en de verzekeringsinstellingen enerzijds en de zorgenverstrekkers. inrichtingen en diensten anderzijds.
– Bij te dragen tot het scheppen van werkgelegenheid en het bestrijden van de werkloosheid door de sociale zekerheidsbijdrage van de werkgevers af te schaffen. te verminderen of anders te verdelen. door specifieke maatregelen voor de jongeren en de leerkrachten en door aanpassing van de bestaande programma's ter bestrijding van de werkloosheid.
– De herstructurering en leefbaarheid te verzekeren van nationale sectoren staal, steenkool textiel. scheepsbouw en glasverpakking.
– De 19 gemeenten van Brussel-hoofdstad nog toegang te verlenen tot het Hulpfonds voor het financieel herstel van de gemeenten.

Na bepalingen inzake de procedure van inspraak en controle door het parlement, wordt in de wet bepaald dat de bijzondere machten in verband met het concurrentievermogen, de betrekkingen tussen ziekenfondsen en de zorgenverstrekkers, de werkgelegenheid en de werkloosheid en de nationale sectoren verstrijken op 31 december 1986. De bijzondere machten die verband houden met de sanering van de overheidsfinanciën verstrijken op 31 maart 1987.
Over de besluiten die vóór 31 augustus 1986 uitgevaardigd worden moet vóór 30 september 1986 bij het parlement verslag worden uitgebracht. Zij vervallen indien zij niet bekrachtigd zijn vóór 31 december 1986. De na 1 augustus uitgevaardigde wetsbesluiten vallen onder de volgende data: 31 januari 1987 voor het verslag aan en 31 maart 1987 voor de bekrachtiging door het parlement. Voor de laatste reeks van wetsbesluiten moet vóór 30 april 1987 verslag worden uitgebracht en zij moeten vóór 31 juli 1987 worden bekrachtigd.

Budgettaire ontsporing 1985

Het netto te financieren begrotingssaldo is in 1985 opgelopen tot 571 miljard. Dat is 75,3 miljard meer dan de raming en het streefdoel bij het opstellen van de begroting. Toen was uitgegaan van een begrotingstekort van 495,7 miljard (zie pag. 13713 e.v.-1985).
Het netto te financieren saldo van de gezamenliike overheid vermindert niet verder in 1985. De vermindering is sedert 1981 met horten verlopen (in procenten van het BNP):

1981	1982	1983	1984	1985
–16,4	–14,6	–15,2	–12,6	–13

Voor de voorgaande legislatuur (Martens V) bedraagt de verbetering dus 3,4% van het BNP en, volgens het kabinet van de eerste minister, werd dit resultaat verkregen niettegenstaande het feit dat de intrestlasten, die vooral een gevolg zijn van een in het verleden gevoerde politiek. toenamen met 3% van het BNP, met name van 8% in 1981 naar 11% van het BNP in 1985. De inspanning van de regering vóór intrestlasten bedraagt 6,4%, maar die wordt voor bijna de helft teniet gedaan door de stijgende intrestlasten. Het kabinet van de eerste minister besloot hieruit dat de te leveren inspanning om te komen tot een netto te financieren begrotingssaldo van 8% in 1987 en 7% van het BNP in 1989 in grote mate bepaald zal worden door de intrestontwikkeling. In het algemene vooruitzicht van een daling van de inflatie, acht het kabinet een daling van de nominale rentetarieven met 2% in een tijdsspanne van 2 jaar realistisch.

Doordat het Spaarplan van maart 1984 (zie pag. 51912 e.v.-1984) het netto te financieren begrotingstekort buiten intrestlasten vermindert met 1,5 tot 2%, moet volgens het kabinet van de premier bij een rentedaling met 2% bovenop het Spaarplan nog eens 100 mrd per jaar bespaard worden om het begrotingstekort eind 1987 terug te brengen tot 8% van het BNP. Deze in het begin van februari gemaakte hypothese werd eind maart nagenoeg integraal door de regering gevolgd.
In een nota van het kabinet van de eerste minister werd gesteld dat de budgettaire ontsporing van 1985 zich na oktober (de parlementsverkiezingen) heeft voorgedaan. met december 1983 als hoogtepunt.
De werkelijke oorzaken zullen pas tegen eind 1986 bekend zijn, wanneer de administratie van de Thesaurie de details van de kasverrichtingen kennen. Volgens de begin 1986 beschikbare gegevens gaat het kabinet van de premier uit van de volgende vaststellingen:

– 35% van de ontsporing (21 mrd) is te wijten aan fiscale minderontvangsten door de tragere groei van het nominale BNP, door vertraging bij de inkohiering en door de onderschatting van de negatieve weerslag van maatregelen, zoals de aandelenwet, de belastingvrijstelling voor de coördinatiecentra van multinationale bedrijven. enz.
– 20% of 12 mrd is te wijten aan niet fiscale minderontvangsten. zoals wisselkoersverschillen of een verminderde opbrengst van de beleggingen van de Nationale Bank van België ingevolge gedaalde rentetarieven. Volgens het kabinet is twee derden van de minderontvangsten echter toe te schrijven aan een uitzonderlijke afname per 31 december 1984 op de provisie voor wisselkoersverschillen. (Nvdr: Deze operatie werd doorgevoerd door Willy De Clercq, toenmalig minister van financiën, kort voor zijn vertrek naar de EG-commissie).
– 35% of 20 mrd is te wijten aan de weerslag van oneigenlijke schatkistvcrrichtingen. zoals schulden die van derden zijn overgenomen. of voorschotten aan derden.
– 10% of 5 mrd is veroorzaakt door een stijging van de uitgaven.

Om dit algemeen totaal internationaal vergelijkbaar te maken, moeten de bedragen voor kredieten en participaties afgetrokken worden. Dat brengt voor

EVOLUTIE VAN HET NETTO TE FINANCIEREN BEGROTINGSSALDO VAN DE CENTRALE OVERHEID (in

	1984	1985*	Verschil
7 maanden	453,3	461,6	8,3
8 maanden	480.3	484,3	4,0
9 maanden	526 7	533,6	6 9
10 maanden	525 5	537 2	11 7
11 maanden	5bl 7	581 5	19 8
12 maanden	504 1	553,5	49,4

* Het betreft hier bedragen zonder de overname door de centrale overheid van de schulden van de gewesten in de sector van de sociale huisvesting. In totaal betaalde de centrale overheid in 1985 ruim 17 miljard. u-at het globale begrotingstekort op 571 miljard brengt
Het kabinet van de premier wijst er trouwens op dat er een geleidelijke verschuiving is van het tekort van de subsectoren van de gezamenlijke overheid (de gewesten, gemeenschappen. provincies en gemeenten) naar de centrale overheid. Volgens het kabinet schaadt dit de doorzichtigheid van de rijksbegroting. De cijfers van de gezamenlijke overheid geven volgens het kabinet dan ook een juister beeld van de ontwikkeling van de overheidsfinanciën.

BEGROTINGSTEKORT GEZAMENLIJKE OVERHEID

	KASBASIS			Correctie naar transactie basis	Algemeen totaal
	Centrale overheid, gewesten gemeenschappen	Andere overheden *	Totaal		
	(In miljarden)				
1981	455	110	565	27	592
1985	554**	53***	607	10	617
	(In % van het BNP)				
1981	12,6	3,0	15,6	0,8	16,4
1985	11,7	1,1	12,8	0,2	13,0

* Lokale overheden. sociale zekerheid, gedebutgetteerde uitgaven.
** Zonder 17 miljard gewestelijke schulden.
*** Met 17 miljard gewestelijke schulden.

1981 het algemeen totaal op 492 mrd of 13,6% van het BNP, en voor 1985 het algemeen totaal op 488 mrd of 10.3% van het NBP.

Uitgangspunten
voor de begroting-1986 en -1987

Bij het opstellen van de uitgangspunten voor de rijksmiddelenbegrotingen van 1986 en 1987 houdt de regering rekening met een gevoelige daling van de inflatie, als gevolg van de aanhoudende daling van de olieprijzen en van de dollarkoers. De ramingen bleven echter zeer voorzichtig. Een vat olie werd berekend aan 24 dollar in 1986 en 20 in 1987. De dollar werd gelijkgesteld aan 50 fr.
In deze hypothese raamt de regering de economische groei of de toename van het BNP in volume op 1.3% in 1986 en 2,2% in 1987. Het inflatiepercentage kan dalen tot gemiddeld 2,5% in 1986 en 1,5% in 1387.
Bij ongewijzigd beleid zijn ontvangsten en uitgaven als volgt berekend:

	1986	1987
Ontvangsten	1.419,5	1.457,8
Uitgaven	1.607,5	1.605,8
Rijksschuld	437,0	461,3
Totaal uitgaven	2.044,5	2.067,1
Thesaurieverrichtingen	15,0	15,0
Tekort zonder schulden huisvesting	624,4	612,0
Tekort met schulden huisvesting	640,4	624,3

De regering wil het tekort eind 1987 terugdringen tot 410 mrd of 8% van het BNP. Er moet tot dan toe 200 tot 214 mrd worden bespaard.

NEDERLAND

NIEUWE WET STUDIEFINANCIERING

De plenaire vergadering van de Tweede Kamer is op 21 jan. begonnen met de beraadslagingen over een wetsontwerp van de ministers Deetman (onderwijs en wetenschappen) en Braks (landbouw en visserij) en van staatssecretaris De Graaf (sociale zaken en werkgelegenheid), waarin voorstellen werden gedaan m.b.t. de studiefinanciering voor studerenden van 18-30 jaar

Op 27 febr. heeft de TK met de stemmingen het overleg over het nieuwe systeem van studiefinanciering afgerond.
Het betrokken wetsontwerp was op 26 aug. 1985 aan de Tweede Kamer aangeboden. Het behelsde de volgende voorstellen:

Studenten van 18 tot 30 jaar. die volledig dagonderwijs volgen, komen in aanmerking voor een studietoelage. Een toelage zal bestaan uit een basisbeurs en een aanvullende financiering in de vorm van een rentedragende lening of een beurs.
Bij de vaststelling van de basisbeurs wordt geen rekening gehouden met het inkomen van de ouders. maar wel met het inkomen of vermogen van de aanvrager zelf. en er wordt geen onderscheid gemaakt naar leeftijd en soort onderwijs, die wordt gevolgd.
Bij de vaststelling van de hoogte van de aanvullende financiering wordt wel rekening gehouden met het inkomen en vermogen van de ouders.
Het nieuwe stelsel van studiefinanciering wordt budgettair neutraal gefinancierd met wat nu beschikbaar is voor studiefinanciering en de kinderbijslag voor 18-jarigen en ouder. Gestreefd wordt naar invoering van het nieuwe stelsel op 1 oktober 1986.
Wie 18 jaar of ouder is en dagonderwijs volgt aan een erkende of bekostigde opleiding die minimaal één jaar duurt. kan een studiebeurs aanvragen. Het niveau van de opleiding doet niet meer ter zake.
Als iemand een partner heeft die financieel van hem/haar afhankelijk is wordt de basisbeurs verhoogd met het bedrag voor levensonderhoud dat deze zou ontvangen bij het volgen van een studie.
Met behulp van basisbeurs en aanvullende financiering wordt een studiebeurs samengesteld. Van de aanvullende financiering bestaat de rentedragende lening uit de eerste:
– f 3500 voor het wetenschappelijk onderwijs:
– f 2500 voor het hoger beroepsonderwijs;
– f 1500 voor het middelbaar beroepsonderwijs:
– f1000 vanaf het vierde jaar van VWO en HAVO
In het overige voortgezet onderwijs is de rentedragende lening nihil. Het eventueel meerdere is een studiebeurs.
De hoogte van het maximumbedrag verschilt per onderwijssoort. Het is gebaseerd op iemands toekomstige draagkracht: hoe hoger het niveau van het genoten onderwijs, hoe groter die draagkracht is.
Bij het vaststellen van een studiebeurs wordt rekening gehouden met inkomen en vermogen van de ouders.
Het grootste deel van een studiebeurs is basisbeurs. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen uit- en thuiswonend.
Woont iemand thuis, bij zijn ouders, dan is de basisbeurs f 3520.–. Voor wie op kamers woont is f 7520.– per jaar beschikbaar. Inkomen van ouders doet niet ter zake. eigen inkomen of vermogen wel.
Aanvullende financiering kan bestaan uit een bedrag van *f* 1502 aan levensonderhoud. Voor wat betreft het normbedrag voor levensonderhoud wordt aangesloten bij het vloerbedrag dat de Algemene Bijstandswet hanteert voor een 18-jarige alleenstaande. Dat vloerbedrag is in 1985 f 9022.–. Voor een thuiswonende studerende wordt dit bedrag met f 4000 verminderd tot f 5022. Van dit normbedrag is *f* 1502 aanvullende financiering.
Het bedrag voor het aanschaffen van boeken en leermiddelen is voor wetenschappelijk. hoger beroeps- en middelbaar beroepsonderwijs *f* 700; voor de rest van het voortgezet onderwijs f 350. Een bedrag van f750 is voor een ziektekostenverzekering. Dit bedrag is overigens alleen beschikbaar voor wie niet in het ziekenfonds zit.
Ook met eigen inkomen of dat van een partner wordt rekening gehouden. Er geldt een bedrag van f 2000 vermeerderd met de arbeidstoeslag en de aanvullende arbeidstoeslag voor zover deze van toepassing zijn. Van het bedrag dai resteert na aftrek van dit vrije bedrag wordt 25% vrijgelaten met een maximum van een derde deel van het budget van een uitwonende studerende in het wetenschappelijk onderwijs.
Uitgaande van het beginsel dat terugbetaling van de studieschuld geen financieel dwangbuis mag zijn, is de periode waarin moet worden afgelost aan een maximum gebonden en wordt aan de hand van het zuiver inkomen uit arbeid en/of winst uit onderneming van een debiteur vastgesteld of eventueel aanpassing in de vorm van vermindering van het terug te betalen bedrag nodig is.
Iemand gaat de schuld aflossen op 1 januari nadat hij niet meer voltijds studeert. Het bedrag wordt afgelost in annuiteiten op basis van 15 jaar. Er is overigens een aanloopfase van twee jaar waarin het niet verplicht is af te lossen en een aflosfase van 15 jaar waarin die verplichting wel bestaat.
Het nieuwe stelsel van studiefinanciering wordt budgetneutraal gefinancierd. Dat wil zeggen dat de nieuwe regelingen bekostigd zullen worden uit het geld dat inomenteel beschikbaar is voor studiefinanciering en de kinderbijslag voor studerende kinderen van 18 jaar en ouder. Daarmee is in totaal een bedrag van ongeveer *f* 3,3 mrd gemoeid.

Studentenprotest

De voorstellen van het kabinet zijn bij de studenten niet in goede aarde gevallen. Op 14 jan., een week voordat de Tweede Kamer in plenaire zitting aan het mondelinge overleg over de voorstellen zou beginnen, vonden er in het hele land bezettingen plaats van universiteiten en hogescholen.
Getroffen door bezettingsacties werden o.m. het Maagdenhuis in Amsterdam, de Technische Hogeschool Eindhoven. de Erasmus Universiteit in Rotterdam, de Vrije Universiteit, de Sociale Academie De Karthuizer en de lerarenopleiding D'Witte Lelie, alle drie in Amsterdam. De studenten wilden de bezetting een week volhouden.
De bezwaren van de studenten tegen de nieuwe wet betroffen onder andere de uitsluiting van mensen boven de dertig van studiebeurzen, het invoeren van rentedragende leningen. de ingebouwde afhankelijkheid van studenten van hun ouders en de wens van het kabinet om de studiefinanciering budgettair neutraal te houden, terwijl er steeds meer studenten bijkomen.

Op 23 jan. hielden studenten van universiteiten en hogere beroepsinstellingen een protestmanifestatie in Den Haag. Volgens de Haagse politie namen aan deze demonstratie 3.000 studenten deel; de studenten schatten hun aantal twee keer zo hoog.

De politie in Den Haag heeft veertig man mobiele eenheid en dertig agenten tegen de demonstrerende studenten ingezet, toen die een kruispunt vlakbij het Centraal Station bezet hielden. Volgens de politie raakten drie demonstranten licht gewond en liep een agent een hersenschudding op.
Bij de charges. die te voet. te paard en met open

jeeps werden uitgevoerd. is volgens ooggetuigen herhaalde malen op de demonstranten ingereden; één van hen is door een jeep geraakt. Er is een arrestatie verricht onder een groep van vijftig studenten, die bij het partijbureau van het CDA waren binnengedrongen.
Aan de confrontatie bij het station waren enkele incidenten voorafgegaan. Op het eerste verzamelpunt in Den Haag, Het Plein, werd onderwijsspecialist Lansink van het CDA het spreken onmogelijk gemaakt door hem met eieren te bekogelen.
Op het Binnenhof gooiden demonstranten met tomaten een aantal ruiten kapot. Daar voerde de politie met twee paarden een korte charge uit. Daarna hebben studenten het kruispunt Spui – Grote Martkstraat enige tijd bezet gehouden.

Behandeling door Tweede Kamer

Bij het begin van de behandeling van de kabinetsvoorstellen door de Tweede Kamer liet PvdA-woordvoerder Wallage weten deze a-sociaal te vinden. Zij bevoordeelden volgens hem de studenten en scholieren uit de hogere inkomensgroepen en zadelden de laagstbetaalden straks op met de hoogste schulden.

De TK-fractie van het CDA liet bij monde van de heer Lansink weten het in grote trekken met de voorstellen eens te zijn. Maar de heer Lansink noemde het wel een voorwaarde voor instemming van zijn partij met het wetsvoorstel, dat de minister lagere inkomensgroepen minder liet bijdragen aan de studiekosten van hun kinderen.
Pas bij inkomens vanaf f 27.000 per jaar mag volgens Lansink een bijdrage worden gevraagd. Minister Deetman legde in zijn wetsontwerp deze grens bij f 21.650.

Namens de VVD spitste de heer Dees zijn kritiek toe op de naar zijn mening onvoldoende uitwerking van de financiële zelfstandigheid van de student jegens zijn ouders. Hij stelde daarom onder meer voor de mogelijkheden voor studenten om bij te verdienen te verruimen.
Hij wees er verder op, dat voorstellen als van Lansink om de inkomensgrens waarop ouders moeten bijdragen op te trekken, moeten leiden tot verlaging van de basisbeurs voor alle studenten met f 700 tot f 1.000.
Een dergelijke verlaging werd door de VVD niet wenselijk geacht. Hoe lager de beurs uitvalt, des te afhankelijker wordt de student van zijn ouders, redeneerde Dees.
Moeite had de Kamer ook met het feit, dat studenten, die ouder zijn dan 30 jaar buiten de nieuwe studiefinanciering vallen.
Bezwaren had de heer Dees verder tegen het feit, dat Nederlandse studenten, die in het buitenland studeren, geen beurs zouden krijgen.

Ook PvdA-woordvoerder Wallage was hier kritisch over.

Nota van wijzigingen

Minister Deetman heeft op 30 jan. een nota van wijzigingen aan de Tweede Kamer toegezonden, waarin hij voor een groot deel tegemoet kwam aan de wensen van de coalitiepartijen CDA en VVD.

In de nota werd het wetsontwerp zodanig gewijzigd. dat studenten, die voor hun dertigste jaar aan een studie beginnen. studiefinanciering krijgen tot zij zijn afgestudeerd.
Verder werd de inkomensgrens. waarboven ouders bijdragen aan de studie van hun kinderen, opgetrokken van f 21.650 naar f 25.980.
Gevolg daarvan was. dat de basisstudiebeurs omlaag ging met f 375. De aanvullende beurs werd met hetzelfde bedrag verhoogd. Daarmee zou de basisbeurs voor iedereen f 3.145 worden voor thuiswonende studenten en f 7.145 voor uitwonenden.
Ook voor wat betreft de studiefinanciering voor jongeren, die in het buitenland studeren, kwam minister Deetman de wensen van de Kamer ten dele tegemoet: wie studeert in een land, dat een uitwisselingsverdrag met Nederland heeft. komt in aanmerking voor studiefinanciering.
Verder zou bij het berekenen van de draagkracht van de ouders alleen het inkomen en niet het vermogen meetellen en werd het bedrag voor boeken en leermiddelen verhoogd van f 700 naar f 800.

Eindstemmingen

Voor de regeringspartijen CDA en VVD waren deze tegemoetkomingen van minister Deetman voldoende. De PvdA bleef bij de mening. dat de lagere inkomens in het nieuwe stelsel benadeeld worden.

Bij de eindstemmingen op 27 febr. werd het nieuwe stelsel van studiefinanciering goedgekeurd met de stemmen van de fracties van CDA, VVD, SGP, RPF en GPV en van de heren Wagenaar en Janmaat voor en de overige fracties tegen; bij de stemming waren de fractie van D'66 en de heer Van der Spek niet aanwezig.

Inhoud nieuwe stelsel

De goedkeuring door de Tweede Kamer had tot consequentie, dat op 1 okt. 1986 behoudens goedkeuring door de Eerste Kamer, een stelsel van studiefinanciering gaat gelden, dat de volgende inhoud heeft (volgens een advertentie van het ministerie van onderwijs en wetenschappen in de dagbladen van 5 april):

DE KINDERBIJSLAG MAAKT PLAATS VOOR DE BASISBEURS
De kinderbijslag voor de groep van 18 jaar en ouder verdwijnt. Maar daarvoor in de plaats komt een basisbeurs voor iedereen. Woont u op kamers dan hebben we het over f 595.41 per maand. woont u bij uw ouders dan is de basisbeurs f 262,08 per maand. Is dat alles? Nee. Komt u met de basisbeurs niet uit en kunnen uw ouders onvoldoende bijdragen?
Dan is er aanvullende financiering mogelijk. Daarover dadelijk meer. Overigens, valt u niet onder de Wet op de Studiefinanciering (WSF18+) dan blijft het recht op kinderbijslag in principe bestaan.

VOOR WELKE SCHOLIEREN EN STUDENTEN?
Om voor WSF 18+ in aanmerking te komen moet u full-time dagonderwijs volgen. En de school moet door de overheid bekostigd of aangewezen zijn. WSF 18+ is er dus niet alleen voor studies aan de universiteit of hogeschool en het HBO. Onder andere ook het LBO. VWO, HAVO en MAVO komen in aanmerking. U moet wel 18 jaar of ouder zijn. Als u uw studie voor uw 30ste begint, mag u die met WSF 18+ afmaken. In dat geval mag u na uw 30ste niet meer omzwaaien. Voor studies aan sommige nog nader aan te wijzen instellingen binnen de EG is er onder een aantal voorwaarden studiefinanciering mogelijk.

DE NIEUWE REGELING BESTAAT UIT DRIE STUKJES FINANCIERING
Uw studie wordt gefinancierd uit een basisbeurs. een rentedragende lening en een aanvullende beurs. Lening en aanvullende beurs vormen samen de aanvullende financiering.
De basisbeurs is er voor iedereen. Wat u aan aanvullende financiering kunt krijgen is echter afhankelijk van het ouderlijk inkomen.

DE BASISBEURS
De basisbeurs is een gift. Wie bij zijn ouders woont krijgt f 262.08 per maand en wie op kamers woont f 595,41, schreven we al. De basisbeurs is er voor iedereen en is onafhankelijk van de onderwijssoort en het ouderlijk inkomen.

DE RENTEDRAGENDE LENING
De rentedragende lening is afhankelijk van het ouderlijk inkomen en verschilt daarbij per onderwijssoort. De maximale leningen per maand zijn:

– wetenschappelijk onderwijs	f 291.66
– hoger beroepsonderwijs	f 208,33
– middelbaar beroepsonderwijs	f 125,—
– HAVO. VWO v.a. vierde klas	f 83,33

Zoals u ziet: geen rentedragende lening in het overig voortgezet onderwijs. Wel een aanvullende beurs. Leest u maar eens verder.

DE AANVULLENDE BEURS
De aanvullende beurs is net als de basisbeurs een gift. Ook de aanvullende beurs is afhankelijk van het ouderlijk inkomen en verschilt daarbij per onderwijssoort. De maximale bijdragen per maand zijn:

– wetenschappelijk onderwijs	f 127,60
– hoger beroepsonderwijs	f 184,93
– middelbaar beroepsonderwijs	f 238.08
– HAVO. VWO v.a. vierde klas	f 250.58
– overig voortgezet onderwijs	f 333,91

TOESLAGEN
Zijn dit nu de bedragen waarvan u moet leven en studeren? Nee, er zijn soms toeslagen mogelijk. Thuiswonende studenten kunnen een tegemoetkoming in de reiskosten krijgen. Verder zijn er toeslagen voor een alleenstaande student met een of meer kinderen jonger dan 18 jaar en voor studenten met een financieel afhankelijke partner.

INKOMEN OUDERS BELANGRIJK
Voor alle duidelijkheid: de bedragen die u tot nu toe gelezen hebt zijn maximale bedragen. Kunnen uw ouders veel bijdragen, dan krijgt u alleen de basisbeurs en geen aanvullende financiering. We veronderstellen dat uw ouders kunnen bijdragen vanaf een belastbaar inkomen van f 25.536,–. Hoe hoger het inkomen. hoe lager de aanvullende financiering. Op de basisbeurs is het inkomen van uw ouders niet van invloed. Ook uw eigen inkomen en dat van uw partner kunnen tot kortingen leiden. Let wel:

zowel kortingen op de aanvullende financiering als op de basisbeurs.

WANNEER TERUGBETALEN?
Wat u leent zal – zoals u zult begrijpen – moeten worden terugbetaald. Met rente. De lening wordt overigens pas rentedragend nadat u bent gestopt met de studie. De minister stelt ieder jaar het rentepercentage vast. Dit ligt ½% lager dan de dan geldende marktrente. Maximaal twee jaar na beeindiging van uw studie begint de terugbetaling. Daar mag u in principe 15 jaar over doen.

VOORTAANZELFAANVRAGEN
Dat is even wennen Zit u bijvoorbeeld op de HAVO, dan moet u nu zelf WSF 18- aanvragen En het geld wordt ook op uu eigen rekening gestort

HOE EN WAAR AANVRAGEN?
Voordat we deze vraag beantwoorden. moeten we eerst weten wie u bent! Hebt u voor het studiejaar 198611987 al een aanvraag voor een rijksstudietoelage of een tegemoetkoming in de studiekosten ingediend, dan wordt u automatisch geregistreerd als aanvrager voor het nieuwe stelsel. U kunt dan nog wel een paar aanvullende vragen verwachten.
Staat u daarentegen niet bij ons geregistreerd dan ligt de zaak anders. Voor u ligt vanaf 24 maart een brochure met aanmeldingsformulier klaar bij de scholen, postkantoren en bibliotheken.

OVERGANGSREGELING
De leeftijdsgrenzen van 18 en 30 jaar gelden volgens de overgangsregeling niet op het moment van invoering van het nieuwe stelsel. Als u aan een HBO- of VWO-instelling een studie volgt en u in september 1986 een rijksstudietoelage (,,oude" stelsel) hebt. mag u ongeacht uw leeftijd die studie met WSF 18+ voltooien.
Ontvangt u in september 1986 een rijksstudietoelage (.,oude" stelsel) onafhankelijk van het inkomen van uw ouders. dan zal dat onder WSF 18- zo blijven. U moet dan wel dezelfde studie blijven volgen.
(Ministerie van O en W. Signalementen. Handelingen Tweede Kamer. NRC/ H'blad)

OPENBAAR LICHAAM RIJNMOND OPGEHEVEN

M.i.v. 1 maart 1986 is het Openbaar Lichaam Rijnmond opgeheven. De Eerste Kamer had het daartoe strekkende wetsvoorstel van minister Rietkerk van binnenlandse zaken op 18 febr. aangenomen met 41 stemmen voor en 32 stemmen tegen.

Vier EK-leden uit de regeringsfracties CDA en VVD stemden tegen de opheffing van Rijnmond: R. J. H. Kruisinga (CDA), W. J. Geertsema, H. Heijne Makkreel en mevr. E. Veder-Smit (allen VVD).
Onmiddellijk na de aanvaarding van het wetsvoorstel werd gestemd over een motie, waarin werd gevraagd om splitsing van de provincie Zuid-Holland. Deze motie was ingediend door J. G. van der Ploeg (PvdA), N. Buijsert (CDA), J. E. Vogt (PSP) en J. van der Jagt (GPV).

De motie zei. dat de provincie Zuid-Holland twee belangrijke stedelijke gebieden binnen haar grenzen heeft en dat splitsing van de provincie gewenst is.
De motie werd aanvaard met 31 stemmen voor, waaronder de meeste CDA-EK-leden. en 22 stemmen tegen. waaronder de gehele VVD-fractie in de EK.
Minister Rietkerk van binnenlandse zaken had aanvaarding van de motie ontraden. Hij is tegen splitsing, omdat dit een te dure operatie zou zijn.
Rijnmond-voorzitter A. A, van der Louw, die de stemming gadesloeg. reageerde teleurgesteld op de aanvaarding van de afschaffingswet.

De Tweede Kamer had al op 19 dec. 1985 de opheffing van Rijninond goedgekeurd. Daar hadden voor het wetsontwerp gestemd de leden van de CDA-fractie behalve W. de Kwaadsteniet, VVD, SGP, RPF en CPN en de heren A. H. D. Wagenaar en J. G. H. Janmaat.

De Tweede Kamer aanvaardde vervolgens een motie van de heer B. M. J. Hennekam (CDA), waarin een verruiming werd gevraagd van de Wet gemeenschappelijke regelingen (WGR), die het mogelijk zou maken, taken die nu nog liggen op het niveau van provincie of rijk, over te dragen naar het niveau van de ,,grootstedelijke" gemeenschappelijke regeling. Tegen deze motie stemden de fracties van PvdA en D'66 en de heer J. N. Scholten.

Rijnmond heeft bestaan sinds 1 april 1965. Het omvatte de gemeenten Albrandswaard (Poortugaal en Rhoon), Barendrecht. Bernisse (Abbenbroek. Geervliet, Heenvliet, Oudenhoorn en Zuidland). Brielle (Brielle, Vierpolders en Zwartewaal). Capelle aan den IJssel, Hellevoetsluis. Krimwen aan den IJssel. Maassluis. Ridderkerk. Rotterdam, Rozenburg. Schiedam, Spijkenisse. Vlaardingen en Westvoorne (Oostvoorne en Rockanje).
De opheffing van Rijnmond was een van de bezuinigingsmaatregelen van het kabinet-lubbers.
(Handelingen Eerste en Tweede Kamer, Parlement en Kiezer, Staatsalmanak, ministerie van binnenlandse zaken, NRC/ H'blad)

MR. M. VAN DER STOEL LID VAN DE RAAD VAN STATE

Bij koninklijk besluit van 27 maart 1986 is mr. M van der Stoel met ingang van 1 augustus 1986 benoemd tot lid van de Raad van State.
De heer Van der Stoel is tevens aangewezen als lid van de Afdeling voor de geschillen van bestuur.

De heer Van der Stoel (61 jaar) heeft vele functies bekleed. Zo was hij in verschillende periodes lid van de Eerste en van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.
Van 11 mei 19'73tot 19 december 1977 en van 11 september 1981 tot 29 mei 1982 bekleedde hij het ambt van minister van buitenlandse zaken. In 1983 werd de heer Van der Stoel benoemd tot Permanent Vertegenwoordiger van Nederland bij de Verenigde Naties.

LATIJNS-AMERIKA

MAAGDEN EILANDEN

ALGEMENE VERKIEZINGEN VAN 1919 EN 1983. NIEUWE GRONDWET

Op 12 nov. 1979 vonden op de Britse Maagdeneilanden (zie kaartje op pag 26313) algemene verkiezingen plaats, waarbij de Virgin Islands Party (VIP) o.l.v. Lavitv Stoutt vier zetels behaalde en onafhankelijke kandidaten vijf zetels in de wacht sleepten.
Vervolgens kreeg Stoutt in de Wetgevende Raad voldoende steun voor zijn benoeming tot „chief minister". In die functie was Stoutt de opvolger van Willard Wheatley (Onafh.). Stoutt, een vroegere premier, was onder Wheatley plaatsvervangend „chief minister" en minister van natuurlijke rijkdommen en volksgezondheid geweest.

Bij de vorige verkiezingen voor de Wetgevende Raad, in sept. 1975 (de Raad telde toen nog zeven verkiesbare zetels!, had de VIP drie zetels behaald, de United Party (UP)drie zetels, en de onafhankelijke Wheatley één zetel.

Na de verkiezingen van 1979 werd een Uitvoerende Raad gevormd met Stoutt als „chief minister" en minister van financiën, Alban U. Anthony als minister van milieu, Terence B. Lettsome als minister van verbindingen, openbare werken en nutsbedrijven, en Ralph T. O'Neal als minister van sociale diensten.
De verkiezingen van 1979 waren de eerste die werden gehouden overeenkomstig de op 1 juni 1977 ingevoerde grondwet. Daarin was de stemgerechtigde leeftijd verlaagd van 21 naar 18 en was het aantal zetels in de Wetgevende Raad verhoogd van zeven naar negen.
Een andere wijziging die toen werd doorgevoerd was de overdracht van de portefeuille financiën aan een gekozen minister. De gebieden waarop de gouverneur onafhankelijk van het advies van de Uitvoerende Raad kon opereren, werden beperkt tot defensie en binnenlandse veiligheid, buitenlandse zaken, en openbare diensten.

De Wetgevende Raad koos uit zijn midden de leden voor de Uitvoerende Raad. Verder maakte de procureur-generaal ambtshalve deel uit van zowel de Wetgevende als Uitvoerende Raad. De gouverneur was voorzitter van de Uitvoerende Raad. De Wetgevende Raad koos iemand van buiten tot voorzitter.

Op 11 nov. 1983, aan het einde van de vierjarige zittingsperiode van de Wetgevende Raad, vonden opnieuw algemene verkiezingen plaats. Vier van de negen zetels werden gewonnen door de VIP, vier door de UP en één zetel ging naar een onafhankelijke kandidaat. Cyril B. Romney.

Gesteund door de UP werd Romney „chief minister" van de Uitvoerende Raad en Wheatley plaatsvervangend „chief minister". De overige portefeuilles gingen naar twee leden van de UP.

Wheatley. die bij de verkiezingen een onafhankelijke kandidaat was geweest, was eind 1982 leider van de UP geworden nadat de toenmalige partijleider, Oliver Cills, tot de regering-Stoutt was toegetreden. (KCA)

MONTSERRAT

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Vanaf nov. 1978 deden zich op het Caribische eiland Montserrat – een vrij zelfstandig Brits gebiedsdeel met zelfbestuur (een zg. „British dependency") – o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

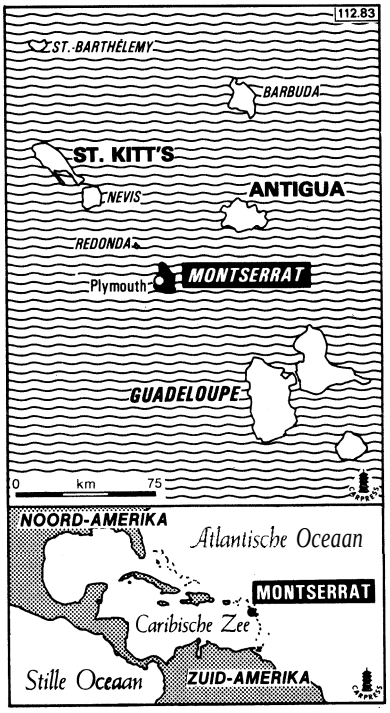
Montserrat (98 km² en zo'n 12.500 inwoners), Antigua, Barbuda, Redonda, St Kitts. Nevis en Anguilla vormen samen de Leeward eilanden.

Algemene verkiezingen

Op 23 nov. 1978 werden op Montserrat algemene verkiezingen gehouden. Daarbij behaalde de People's Liberation Movement (PLM) o.l.v. John Osborne alle zeven zetels. Bij de laatste verkiezingen, op 20 sept. 1973, waren vijf zetels naar de Progressive Democratic Party (PDP) o.l.v. Austin Bramble gegaan en twee zetels naar onafhankelijken, onder wie Osborne.
Na de verkiezingen, waarbij de PLM 62,09% van de stemmen kreeg en de PDP 33,23%, werd John Osborne benoemd tot „chief minister" van de Uitvoerende Raad en minister van financiën. Franklin Margetson werd minister van landbouw, handel en huisvesting, Benjamin Chalmers minister van verbindingen en openbare werken. en John Dublin kreeg de portefeuille onderwijs. gezondheid en welzijn in handen.

Volgens de grondwet van Montserrat is de „chief minister" dat lid van de Wetgevende Raad dat door de gouverneur geacht wordt een meerderheid in de Raad te leiden. De drie overige ministers – die elke portefeuille toegewezen kunnen krijgen behalve die van buitenlandse zaken, defensie. binnenlandse veiligheid, controle op de overheidsuitgaven en de overheidsdienst – worden door de gouverneur benoemd op advies van de „chief minister".
De Uitvoerende Raad, die wordt voorgezeten door de gouverneur. bestaat uit deze vier ,,onofficiële" leden plus de procureur-generaal en de financiele secretaris.
De twee laatstgenoemde functionarissen zijn ambtshalve ook lid van de Wetgevende Raad. die behalve de zeven gekozen leden ook nog één benoemd lid telt. In totaal bestaat de Wetgevende Raad dus uit tien leden. Tot voorzitter kiest de Raad iemand van buiten haar gelederen. Na de verkiezingen van 1978 werd Howard A. Fergus als voorzitter herkozen.

In haar verkiezingsmanifest had de PLM de kiezers opgeroepen ,,de onderdrukkende hand van het regime Bramble die dit eiland dertig jaar heeft geleid af te wijzen" (de vorige „chief minister" was de vader van Austin, William Bramble, geweest). In plaats daarvan beloofde de PLM een ,,meer competent, eerlijk en vooruitstrevend bestuur", dat ,,gemeenschappelijke inspanningen zou bieden in plaats van de persoonlijke projectie van één man". Daarvoor zou met name een ,,uit burgers bestaande raadgevende commissie met een brede representatie" worden benoemd.

Het manifest beschuldigde de PDP van economisch wanbeleid en verklaarde dat de PLM een beleid zou voeren dat „uitging van de landbouw als basis van de economie" en „via de landbouw": 1) ,,de werkgelegenheidssituatie wil verbeteren en de boeren aanzien en eerlijk spel wil geven; 2) onze afhankelijkheid van geïmporteerde goederen wil verminderen; 3) het peil op het gebied van voedsel en gezondheid wil verhogen; 4) de export-inkomsten wil vergroten en onze handelsbalans verbeteren; 5) tot de educatieve en culturele ontwikkeling wil bijdragen; 6) het toeristische potentieel van het eiland wil vergroten; 7) verspilling, het onbenut laten en een onbillijke verdeling van land wil uitbannen; en 8) de levensstandaard en de kwaliteit van het leven wil verbeteren".
Verder wilde de PLM de betrekkingen met de industrie verbeteren, de stemgerechtigde leeftijd verlagen van 21 naar 18, en een wet afschaffen die snelle echtscheidingen mogelijk maakte voor in Montserrat verblijvende buitenlanders.

PLM na algemene verkiezingen opnieuw aan de macht

Op 25 febr. 1983 vonden op Montserrat opnieuw algemene verkiezingen plaats. Daarbij behaalde de regerende PLM vijf en de PDP twee zetels. Het Socialist United Action F ont, een nieuwe partij onder leiding van George Irish, slaagde er niet in een zetel te winnen.
Minister van landbouw, handel en huisvesting Margetson was één van de twee kandidaten van de PLM die niet in de Wetgevende Raad werden herkozen. Hij werd verslagen door Austin Bramble van de PDP.
Na de verkiezingen werd John Osborne opnieuw „chief minister" en minister van financiën. Benjamin Chalmers werd verantwoordelijk voor landbouw. handel, land en huisvesting, N. Tuitt werd benoemd tot minister van verbindingen en openbare werken, en M. M. Dyer kreeg de portefeuille onderwijs. gezondheid en gemeenschapsdiensten in handen.

Tijdens de verkiezingscampagne was de economische situatie een belangrijk thema geweest. De PLM 'omschreef de economische situatie als gezond, maar volgens de PDP dreigde op dat gebied een crisis.
Na de overwinning van de PLM zei Osborne dat zijn nieuwe regering door zou gaan met haar beleid van ,,economische vooruitgang op basis van vrij ondernemerschap" en ,,absoluut geen haast" had met de onafhankelijkheid van Montserrat van het Verenigd Koninkrijk.

Ontwikkelingen m.b.t. de onafhankelijkheid

In mei 1984 gaf Osborne aan dat zijn regering had besloten te streven naar de onafhankelijkheid van het eiland. Vervolgens verklaarde hij dat dit een beleidsdoelstelling op de lange termijn was en dat er geen tijdschema was vastgesteld.

Medio 1979 had Osborne verklaard dat zijn regering waarschijnlijk binnen vijf jaar tijd stappen zou zetten in de richting van de onafhankelijkheid, maar op dat moment voorrang gaf aan de economische ontwikkeling.
De voorgaande PDP-regering had te kennen gegeven te willen vasthouden aan de koloniale status gezien de kleine omvang van het eiland, het bevolkingsaantal en de economische situatie.

Eveneens in mei 1984 leverde Osborne tijdens een bijeenkomst van de Organisatie van Oostcaribische Staten van regeringshoofden felle kritiek op de Britse wet uit 1981 inzake de immigratie en nationaliteit. Als gevolg van deze wet konden inwoners van Montserrat niet langer automatisch het Verenigd Koninkrijk binnenkomen, zich daar vestigen en werken. Osborne beschreef het Verenigd Koninkrijk als .,een overheersende en bijziende koloniale macht".

Arbeidsonrust

Na een staking van werknemers in de elektriciteits- en waterindustrie ter ondersteuning van een salariseis, kondigde de gouverneur van Montserrat. David K. H. Dale, op 25 juni 1984 de noodtoestand op het eiland af. De kwestie werd geregeld en op 3 juli werd de noodtoestand opgeheven.

Vervolgens werd het energiebedrijf. dat was opgericht door en voor een deel eigendom was van de in Londen gevestigde Commonwealth Development Corporation (CDC), op verzoek van de CDC, volledig overgenomen door de regering.

Oprichting
National Development Party

In augustus 1984 verliet David Brandt, één van de PLM-leden in de Wetgevende Raad; de partij en in november sloot hij zich aan bij de net opgerichte National Development Party (NDP), die onder leiding stond van de zakenman Bertram Osborne en voorstandster was van een snelle economische ontwikkeling, vrij ondernemerschap en handhaving van de koloniale status in de afzienbare toekomst.

Arrestatie oppositieleider Bramble

Begin september 1984 werd PDP-leider Austin Bramble in Florida (Verenigde Staten) gearresteerd. Samen met zijn broer Howell, een journalist. werd hij beschuldigd van inbraak in een gerechtsgebouw en diefstal. Beiden werden in afwachting van hun proces op borgtocht vrijgelaten.
De twee zouden in het gerechtsgebouw op zoek zijn geweest naar een op videoband vastgelegde verklaring van een prominente politicus van Montserrat over de ontwikkeling van een omstreden project op het eiland. Twee maatschappijen uit Florida waren in een proces verwikkeld vanwege de rechten op de bouw van een casino en een hotelcomplex in Little Bay, tien mijl ten noorden van de hoofdstad Plymouth. (KCA).

ST LUCIA

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS MEI 1982

Sinds de parlementsverkiezingen van 3 mei 1982 (pag. 492/1-1982) deden zich op St Lucia o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Samenstelling regering-Compton

Nadat de United Workers Party (UWP), een pro-westerse conservatieve partij o.l.v. John Compton. de parlementsverkiezirigen van 3 mei 1982 had gewonnen (pag. 492/1-1982), vormde Compton een kabinet dat als volgt was samengesteld:

Premier en minister van buitenlandse zaken en financien – John G.M. Compton. handel. industrie en toerisme – W. George Mallet; gezondheid – Allan Bousquet: verbindingen en openbare werken – Clendon Mason: procureur-generaal – Leonard Riviere; onderwijs – Margareta Alexander: gemeenschapsontwikkeling. jeugd, sport en sociale zaken – Romanus Lansiquot.

Later dat jaar werd Ira d'Auvergne benoemd tot minister van landbouw.

Sir Allen
opnieuw gouverneur-generaal

In dec. 1982 werd Sir Allen Montgomery Lewis opnieuw benoemd tot gouverneur-generaal. Hij was in die functie de opvolger van Boswell Williams.
Sir Allen, een jurist en hoofd van de University van de Westindies, was na de onafhankelijkheid van St Lucia in febr. 1979 de eerste gouverneur-generaal van het eiland geweest.
De benoeming van Boswell Williams tot gouverneur-generaal in febr. 1980 was een controversiële kwestie geweest binnen de na de verkiezingen van 1979 gevormde regering van premier Allen Louisy en had bijgedragen tot de breuk binnen de partij van Louisy – de St Lucia Party (SLP) – de val van de regering-Louisy in mei 1981 en de oprichting van de pro-Cubaanse Progressive Labour Party (PLP) door dissidenten van de SLP.

Toen Compton na de verkiezingen van mei 1982 opnieuw premier werd (van 1964-1967 was hij „chief minister" en van 1967-1979 premier geweest), eiste hij dat Williams zou aftreden omdat deze ,,niet acceptabel" zou zijn voor de meerderheid van de bevolking.

Door zijn nauwe band met de SLP, aldus *Insight* (jan. 1983), was het voor Williams moeilijk politiek neutraal te zijn, en nadat hij had geweigerd zijn functie neer te leggen, werd hij tenslotte door koningin Elizabeth II ontslagen.

Premier John G. M. Compton van St Lucia.

Beschuldigingen tegen de PLP

Eind juli 1983 verklaarde premier Compton dat de PLP 26 inwoners van St Lucia had gerecruteerd om naar Libië te gaan voor een training in terroristische technieken (hoewel 14 van hen niet vertrokken omdat hun paspoorten waren ingehouden) en dat de partij $40.000 had ontvangen van de $1 mln die Libië volgens hem had uitgetrokken voor politieke activiteiten in het Caribisch gebied.

Ontwikkelingen binnen de SLP

In aug. 1983 werd Neville Cenac, één van de twee kandidaten van de SLP die in 1982 in het House of Assembly was gekozen, op een partijcongres gekozen tot partij- en oppositieleider.
Tijdens het congres kwam er geen einde aan de verdeeldheid binnen de partij. Jongere en progressievere leden, aanhangers van de vorige partijleider Peter Josie. probeerden tevergeefs de statuten van de partij te wijzigen om Josie als partijleider te kunnen behouden ondanks het feit dat deze zijn parlementszetel was kwijtgeraakt. Vervolgens werden zij uit alle belangrijke partijposten geweerd.
In aug. 1984 werd Julian Hunte, een zakenman en voormalig lid van de UWP, gekozen tot partijleider van de SLP. Neville Cenac bleef leider van de oppositie in het parlement.
Nadat Hunte in aug. 1985 op een partijcongres zonder tegenstand als partijleider was herkozen: verklaarde hij dat de strijd om het leiderschap binnen de partij (die geleid had tot de oprichting van de linkse PLP in 1981) voorbij was. Op aanbeveling van Hunte ver-

wierp het congres suggesties van de PLP te praten over een hereniging.

Economische situatie

Op 9 okt. 1983 verklaarde premier Compton op een conferentie van de UPW dat het economisch herstel van het land ,,langzaam en pijnlijk" zou zijn. Hij benadrukte echter dat de inflatie in 1982 was gedaald tot 4.6% in vergelijking met 19,6% in 1980 en 15% in 1981.

In juni 1982 had Compton bij de presentatie van de begroting voor 1983 gezegd dat St Lucia ,,dat eens werd beschouwd als pronkstuk van ontwikkeling in het Oostcaribisch gebied. nu wordt gezien als zieke man van de regio". Hij schreef dit gedeeltelijk toe aan het economische beleid van de voorgaande regering. Andere factoren waren de gevolgen van de orkaan Allen in 1980, de oliecrisis van 1973, de daarop volgende economische wereldrecessie, de devaluatie van andere Caribische en Centraal-Amerikaanse munteenheden, met name die van de Mexicaanse peso, waardoor de inkomsten uit het toerisme waren teruggelopen, en de waardedaling van het pond sterling, waardoor de jaarlijkse inkomsten uit de verkoop van bananen aan Groot-Brittannië met naar schatting 12 mln Oostcaribische dollar (US$ 4,8 mln) waren gedaald.

Eind 1983 kondigde de regering vier grote projecten aan die de landbouw. de toeristenindustrie en de produktiviteit nieuw leven moesten inblazen. Zo kwam er een industriële vrije zone bij Vieux Fort in het zuiden van het eiland, een weg aan de westkust voor het toerisme, een dam, die de noordwestkust van water moest gaan voorzien, en zou de mogelijkheid worden bestudeerd van geothermische energieprojecten in de buurt van de slapende vulkaan La Soufriere.

Medio 1982 was een door de Amerikaanse Amerada Hess Corporation gebouwde olieterminal geopend bij Cul de Sac Bay, ten zuiden van de hoofdstad Castries. De terminal kon 5 mln vaten olie in acht tanks voor ruwe olie opslaan. Verder was er een zeer diepe haven die uitstekend geschikt was voor supertankers. In tegenstelling tot de oorspronkelijke afspraak was er nog geen raffinaderij gebouwd.

In nov. 1984 begon een programma voor de registratie van land. Het werd gefinancierd door giften vanuit de Verenigde Staten. Het ontbreken van een duidelijk eigendomsbewijs van landbouwgrond werd gezien als een belangrijk obstakel voor agrarische ontwikkeling.

Op 18 april 1985 presenteerde Compton de begroting voor 1985/1986. Daarin werden de uitgaven geschat op 215,2 mln Oostcaribische dollar. Volgens de premier vormden de salarissen in de overheidssector (die 55% van de uitgaven opslokten) het grootste probleem van de begroting. Compton verklaarde dat het aantal banen in de overheidssector in 1985 op hetzelfde niveau zou blijven en daarna zou worden teruggebracht.

Het Bruto Nationale Produkt was in 1984 met 4% gestegen en de inflatie had officieel 1,2% bedragen.

Wijzigingen binnen het kabinet

Nadat de ministers Mason en Bousquet op 28 april 1984 elkaars portefeuille hadden overgenomen, Clarence Rambally als minister zonder portefeuille tot het kabinet was toegetreden, en minister van onderwijs Alexander op 27 aug. 1985 ontslag had genomen, zag het kabinet er als volgt uit:

Premier, minister van financien, buitenlandse zaken en planning – John G.M. Compton; vicepremier en minister van handel, industrie en toerisme – W. George Mallet; minister van gezondheid. huisvesting en arbeid – Clendon Mason: minister van verbindingen, openbare werken en transport – Allan Bousquet: procureur-generaal – Leonard Riviere: minister van gemeenschapsontwikkeling. jeugd. sport. sociale zaken, voorlichting en omroep – Romanus Lansiquot: minister van landbouw. landbezit, visserij en coöperaties – Ira d'Auvergne; minister van onderwijs en cultuur – Louis George en minister zonder portefeuille – Clarence Rambally.

(Financial Times)

Operatie „Exotische Palm". Regionaal veiligheidssysteem

Van 11-15 sept. 1985 werd op St Lucia onder de codenaam ,,Exotische Palm" een militaire oefening gehouden, die de vooruitgang moest laten zien die was geboekt bij het opzetten van een regionaal veiligheidssysteem voor het Oostcaribische gebied.

Bij de oefening waren 500 personen betrokken. onder wie manschappen uit de VS, Jamaica. Barbados en Antigua & Barbuda, alsmede door de VS getrainde speciale paramilitaire eenheden afkomstig uit de politiekorpsen van Dominica. St Lucia, St Kitts-Nevis en Grenada. De Amerikaanse en Britse marine ondersteunden de oefening, waarbij opstandelingen gesteund door landen met de codenaam „Carumba" en „Nigaro" moesten worden bedwongen.

Volgens premier Compton hoopten de regeringen in de regio dat ook Trinidad & Tobago zich bij het regionale systeem zou aansluiten. De regering van James Mitchell van St Vincent en de Grenadinen, een lid van de Organisatie van Oostcaribische Staten, had niet aan de oefening willen deelnemen. Mitchell was van mening dat de regio in de eerste plaats behoefte had aan economische hulp en dat de nadruk op militaire bijstand was gebaseerd op een overdreven voorstelling van de dreiging van de Sowjet-Unie en Cuba.

Kol. Wayne R. Topp, de plaatsvervangend commandant van de Amerikaanse troepen in het Caribisch gebied. verklaarde dat het regionale veiligheidssysteem ,,kleine situaties" aankon en dat het zou helpen bij de vorming van een formeel kader en zou dienen als een „alarmmechanisme" voor Amerikaanse betrokkenheid.

Cuthbert Phillips, de commissaris van politie van St Lucia, merkte op dat het systeem verder de Oostcaribische Staten zou helpen bij de coördinatie van acties tegen drugshandelaren.

DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET TAIWAN EN HET VATICAAN

Op 10 april 1984 werden diplomatieke betrekkingen aangeknoopt met Taiwan en op 1 sept. 1984 met het Vaticaan. (*KCA*).

ST VINCENT EN GRENADINEN

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

In aansluiting op het overzicht van pag. 45913 e.v.-1982 deden zich op St

Vincent en de Grenadinen (zie kaart op pag 26313) o m de volgende ontwikkelingen voor

Algemene *verkiezingen. Samenstelling regering-Mitchell*

Op 25 juli 1984 werden op St Vincent en de Grenadinen algemene verkiezingen gehouden, die resulteerden in een nederlaag voor de conservatieve St Vincent Labour Party (SVLP)van premier R. Milton Cato. De overwinning ging naar de in het centrum staande New Democratic Party (NDP) van James F. („Son") Mitchell.
De NDP kreeg 9 van de 13 verkiesbare zetels in het House of Assembly, terwijl zij bij de verkiezingen van 5 dec. i979 twee zetels had behaald (pag. 459/3-1982). De SVLP behaalde vier zetels tegenover 11 in 1979. Tot de SVLP-kandidaten die werden verslagen behoorden de plaatsvervangend premier en minister van buitenlandse zaken en toerisme, Hudson Tannis, en Burns Bonadie, die beiden werden beschouwd als mogelijke opvolger van Cato.
De opkomst bij de verkiezingen was 88.8%. De NDP kreeg 51.4% van de uitgebrachte stemmen (in 1979: 29,5%), de SVLP 41,4% (in 1979: 53,7%), de ,,nieuwe linkse" United People's Movement (UPM) o.l.v. Oscar Allen (de opvolger van Renwick Rose) 3.2% (in 1979: 14,4%), de Movement for National Unity (in 1982 opgericht door Ralph Gonsalves. de vroegere leider van de UPM) 2% en de Progressive Democratic Party (in 1981 gevormd door Randolph Russell, die vroeger tot de SVLP behoorde) 1.9%.

Het na de verkiezingen door Mitchell gevormde kabinet zag er als volgt uit:

Premier en minister van financiën en buitenlandse zaken – James F. Mitchell; vice-premier en minister van handel. industrie en landbouw – Edward Griffith: minister van huisvesting, arbeid en gemeenschapsontwikkeling – David Jack: minister van toerisme. voorlichting en cultuur – John Horne: minister van onderwijs en gezondheid – Allan Cruickshank; minister van verbindingen en openbare werken – Burton Williams: procureur-generaal – Emery Robertson.

Tot minister van staat werden benoemd: Marcus de Freitas (assistent van Griffith en door Insight omschreven als de .,belangrijkste hulp en vertrouweling" van de premier). Herbert Young (assistent van Cruickshank) en Jeremiah Scott (assistent van Jack).

Alle leden van het nieuwe kabinet waren in het parlement gekozen met uitzondering van Robertson. een niet succesvolle NDP-kandidaat die in de Senaat werd benoemd.
Mitchell was de enige in het kabinet met ministeriële ervaring. Aan het eind van de jaren zestig was hij minister van landbouw geweest in een SVLP-regering en van 1972-1974 was hij premier geweest van een kabinet dat werd gedomineerd door leden van de People's Politica1 Party. In 1975 had hij de NDP gevormd en sindsdien was hij de meest prominente leider van de oppositie tegen de regering-Cato geweest, ondanks een korte afwezigheid in het parlement (op 23 juni 1980 was hij via een tussentijdse verkiezing eer in het parlement gekozen, zie pag. 46011-1982) en de officiële benoeming van onafhankelijken of leden van andere kleinere partijen tot leider van de parlementaire oppositie.

In febr. 1983 was Mitchell erkend als oppositieleider. waarna Calder Williams (leider van de oppositie van 1979-1981 en één van de twee parlementsleden van de NDP in 1979. die in 1980 de partij verliet om de Working People's Party. WPP, te vormen) het aftreden eiste van gouverneur-generaal Sir Sydney D. Gun-Munro.

Williams had in 1982 de WPP en NDP willen samenvoegen, maar deze suggestie was door Mitchell afgewezen.

In tegenstelling tot de meeste regerende partijen in het Engels sprekende Caribische gebied kwam de NDP niet uit de vakbeweging voort. In haar verkiezingsprogramma verzette de NDP zich tegen de aanwezigheid van Amerikaanse militaire adviseurs, om wier aanwezigheid was gevraagd na de Amerikaans-Caribische interventie op Grenada (pag. 42312 e.v.-1984), hoewel de NDP de interventie had gesteund.
De SVLP-regering van Robert Milton Cato had de verkiezingen zes maanden eerder dan volgens de grondwet noodzakelijk was doen plaatsvinden, omdat zij een mandaat wilde hebben voor een beleid dat o.m. belangrijke belastingverhogingen omvatte teneinde het groeiende begrotingstekort terug te brengen.
Na de nederlaag van de SVLP kwam de politieke toekomst van Cato ter sprake, die van 1967-1972 „chief minister" van St Vincent was geweest en van 1974 tot de onafhankelijkheid (als St Vincent en de Grenadinen) in 1979 en sindsdien premier.
Zijn gevorderde leeftijd (69)en slechte gezondheid zouden tot de verkiezingsnederlaag hebben bijgedragen, evenals de betrokkenheid van Cato's procureur-generaal en minister van justitie, Grafton Isaacs, bij een zeer controversiële handel in land.

Nieuwe leider SVLP. Tussentijdse verkiezing. Veroordeling oud-minister

In nov. 1984 maakte Cato bekend dat hij van plan was af te treden als partijleider en dat hij zich uit de politiek wilde terugtrekken.

Op 22 jan. 1985 werd Hudson Tannis (die onder Cato minister was geweest, pag. 459/3-1982) op een congres van de SVLP gekozen tot nieuwe partijleider en op 3 maart werd Vincent I. Beache (een andere minister uit de regering-Cato) benoemd tot leider van de oppositie in het parlement.
De door Cato in het parlement opgegeven zetel voor East St George werd na een tussentijdse verkiezing (op 14 febr. 1985) bezet door een kandidaat van de regerende NDP, zodat deze partij in het parlement voortaan over 10 van de 13 verkiesbare zetels beschikte.

In juli 1985 werd Arthur F. Williams, die onder Cato eerst minister van justitie en daarna minister van verbindingen, openbare werken en arbeid was geweest (pag. 45911 e.v.-1982). veroordeeld. Hij zou in 1983 tijdens zijn ministerschap 40.000 Oostcaribische dollar (1 Amerikaanse dollar is 2,70 Oostcaribische dollar) aan regeringsgeld hebben ontvangen onder valse voorwendselen. Vervolgens werd bericht dat hij een boete had betaald van 100.000 Oostcaribische dollar.

Nieuwe gouverneur-generaal

Op 21 febr. 1985 werd Joseph Lambert Eustace beëdigd als gouverneur-generaal. Hij volgde Sir Sydney Gun-Munro op, die sinds de onafhankelijkheid in okt. 1979 die functie had bekleed en voor die tijd gouverneur van St Vincent was geweest.

Einde suikerindustrie. Begroting-198511986

Op 2 juni 1985 werd bericht dat de regering een einde ging maken aan de suikerindustrie, waardoor 1.200 banen verloren zouden gaan. Wel zou er nog wat suikerriet worden verbouwd voor de produktie van rum.
De industrie, waarmee in 1980 weer een begin was gemaakt, had voor 42 mln Oostcaribische dollar schuld en de plaatselijke produktiekosten van naar schatting 0,90 Oostcaribische dollar per pond, ging de kosten van geïmporteerde suiker ver te boven.

Op 30 juli zei premier en minister van financiën Mitchell bij de presentatie van de begroting voor 198511986 dat er voortaan 15% meer belasting zou worden geheven op de import van goederen uit landen die niet tot de CARICOM (Caribbean Community) behoorden wanneer die goederen ook uit CARICOM-landen konden worden

ingevoerd. Dit was in overeenstemming met de door de CARICOM aangenomen strategie die bekend stond als de ,,Nassau-overeenkomst".

Mitchell verklaarde dat de economie in 1984 een reële groei van 3,5% had vertoond, dat de inflatie slechts 2,1% had bedragen, maar dat de werkloosheid nog steeds tussen de 40 en 45% van de beruepsbevolking lag. De uitgaven werden voor 198511986 geschat op 164,9 mln Oostcaribische dollar, de inkomsten op 100,4 mln Oostcaribische dollar. Het tekort zou bijna geheel worden gedekt door buitenlandse leningen en schenkingen.

Tot de in 1973 opgerichte CARICOM behoren Belize. Jamaica. St Kitts-Nevis. St Vincent en de Grenadinen, Trinidad & Tobago. St Lucia. Dominica. Barbados, Guyana. Montserrat. Antigua & Barbuda, Grenada en de Bahama-eilanden, die tijdens de opening van de vierde bijeenkomst van regeringshoofden van de CARICOM-landen – van 4-8 juli 1983 in Port of Spain (Trinidad & Tobago) – het 13de lid van de CARICOM waren geworden.

Tijdens de vijfde bijeenkomst van regeringshoofden van de CARICOM-landen – van 4-7 juli 1984 in Nassau op de Bahama's – kregen Haiti en de Dominicaanse Republiek de status van waarnemer bij ministeriële bijeenkomsten.

Van 1-4 juli 1985 vond op Barbados de zesde top van CARICOM-leden plaats.

Kabinetswijziging. Aftreden parlementsvoorzitter

Op 5 juni 1985 voerde premier Mitchell een kleine kabinetswijziging door. Vice-premier Griffith stond handel, industrie en landbouw af aan zijn assistent Marcus de Freitas, maar kreeg gezondheid erbij. Herbert Young werd als minister van staat de assistent van De Freitas. Cruickshank, die de portefeuille gezondheid had afgestaan, behield onderwijs.

Nadat de oppositie de voorzitter van het House of Assembly, Olin Dennie, ervan had beschuldigd op een onfatsoenlijke wijze betrokken te zijn geweest bij een handel in land, trad deze op verzoek van premier Mitchell op 18 september af.

Nieuwe vlag

Op 20 sept. 1985 presenteerde premier Mitchell op de televisie het ontwerp voor een nieuwe nationale vlag. Blauw, geel en groen bleven de overheersende kleuren, maar het motief van het wapen en blad van de broodvrucht was vervangen door een arrangement van drie groene diamanten, die de status van de eilanden als de ,,edelstenen van de Antillen" zouden vertegenwoordigen. Volgens Mitchell was de vorige vlag geschonden door ,,politiek misbruik" van de SVLP.

ZUIDOOST-AZIE EN VERRE OOSTEN

CHINA

DERDE ZITTING NATIONAAL VOLKSCONGRES

Op 27 maart 1985 begon in Peking de derde zitting van het zesde Nationale Volkscongres (het Chinese parlement). In een toespraak bij de opening van de jaarlijkse zitting verklaarde premier Zhao Ziyang dat de economische hervormingen in grote lijnen succesvol waren en verder werden doorgevoerd, maar dat een aantal maatregelen noodzakelijk was om ongewenste effecten te beperken. Een opvallend probleem was volgens de premier de circulatie van te veel geld ten gevolge van te weinig controle over krediet- en consumptiefondsen, met name gedurende de laatste maanden van 1984. Bankleningen stegen in 1984 met 28,9 procent ten opzichte van 1983 en lonen met 21 procent. Veel bedrijven hadden te hoge loonstijgingen en premies betaald via bankleningen. Begin 1985 dreigden de problemen uit de hand te lopen en waren grote hoeveelheden geld uit de circulatie genomen en was het monetaire toezicht verscherpt.

Zhao kondigde een nieuw loonsysteem aan per 1 juli 1985, waarin zekere verhogingen zouden plaatsvinden, maar hij waarschuwde tegen te hoge verwachtingen. In de voorafgaande jaren was het algemeen loonpeil sneller gestegen dan de stijging van de arbeidsproduktiviteit en van het nationale inkomen. Het verder doorgaan van loonstijgingen zou op lange termijn grote schade veroorzaken. Bedrijven die hun lonen sneller lieten stijgen dan de door de staat bepaalde marges zouden een progressieve reguleringsbelasting moeten gaan betalen.

Zhao kondigde tevens selectieve verhogingen en verlagingen van prijzen en de verdere afschaffingvan prijssubsidies aan. Transsporttarieven zouden verhoogd worden en de prijsverschillen zouden toenemen al naar gelang de kwaliteit van produkten. Zhao zei dat schaarse goederen van hoge kwaliteit, zoals kleurentelevisies, koelkasten en merkwasmachines voortaan middels voorverkopen rechtstreeks van de fabriek aan de consumenten zouden worden verkocht om distributieproblemen te omzeilen. De algehele prijsindex zou weliswaar stijgen maar toch in een beperkte netto stijging van de levensstandaard resulteren.
De premier vervolgde dat de industriële groei in 1984 14,2 procent was tegenover een gemiddelde groei van 1979 tot 1983 van 7,9 procent. De graanproduktie steeg met 5,1 procent, katoen met 31,1 procent. In de meest knellende sector, energie, vond toch een groei van 8 procent plaats met name dank zij de toenemende steenkoolproduktie. Er werd in 1984 voor 30 miljoen stadsbewoners werkgelegenheid gecreëerd. Het inkomen per hoofd van de stedelijke bevolking steeg met 12,5 procent naar Rmb 608 (750 gulden), dat van de boeren met 14,7 procent naar 355 Rmb. Het totale volume van de buitenlandse handel bereikte 120 miljard Rmb (150 miljard gulden), een netto toename na aftrek van prijs- en wisselkoersfluctuaties met 19,6 procent.
Er werden in 1984 741 joint ventures met buitenlandse bedrijven gesloten, meer dan het totaal aantal over de vijf voorafgaande jaren. Buitenlandse fondsen, investeringen en multilaterale leningen en hulp bedroegen 2,66 miljard US-dollar, een toename van 35,7 procent. Premier Zhao schreef de spectaculaire groei van de laatste jaren met name gedurende het doorbraakjaar 1984, toe aan het resoluut doorvoeren van het hervormingsprogramma en de verdere opening van China naar de buitenwereld.

Plan en begroting 1985; cijfers over *1984*

Op 28 maart bracht minister van financiën Wang Bingqian verslag uit over de rijksuitgaven in 1984 en de begroting voor 1985.
Het staatsinkomen bedroeg in 1984 180 miljard gulden en de uitgaven 185 miljard, waarmee een tekort was ontstaan van ruim twee miljard gulden hoger dan was voorzien. Behalve aan extra-investeringen in energie en transport en extra-uitgaven ten gevolge van natuurrampen schreef Wang dit tekort toe aan gebrekkige financiële controle, slap management en de invloed van nieuwe ,,ongezonde" praktijken als bijv. illegale handel in deviezen en belastingontduiking.
Het staatsinkomen over 1985 werd op 190 miljard gulden geraamd en de uitgaven op 187 miljard.
De minister van het staatsplanbureau, Song Ping, kondigde in zijn rede op 28 maart aan dat China voor 1985 een groei van de industriële produktie verwachtte van acht procent en een groei van de landbouw van zes procent. De groeicijfers waren aanzienlijk hoger dan de streefcijfers voor 1984, maar lager dan de werkelijke groei van 1984, die 14,5 procent voor de industrie en 14 procent voor de landbouw bedroeg. De plancijfers voor 1985 waren lager gesteld omdat China's infrastructuur en energievoorziening te ontoereikend waren om record-groeitempi bij te houden. De afgelopen jaren waren vele grote nieuwe fabrieken, inclusief staalcomplexen, gebouwd die na voltooiing niet adequaat van energie konden worden voorzien. Ook overbelasting van financiële hulpbronnen en grondstoffenvoorziening maakten het volgens Song Ping ongewenst om de doelstellingen te hoog te zetten.
Song beschreef als de belangrijkste drie taken voor 1985 prijs- en loonsverhoging, een reeks grote bouwprojecten en transformatie naar hogere technologieën. Investeringen in grote projecten zouden 100 miljard gulden bedragen, inclusief 12,5 miljard gulden uit het buitenland.

Verder voorzag het nationale plan voor 1985 in een toename van de buitenlandse handel met vijf procent naar 160 miljard gulden.

Song kondigde eveneens een vergaande hervorming van het planningssysteem aan, en de instelling van geheel nieuwe planningsinstanties. De reikwijdte van bindende planning moest worden ingeperkt en die van ,,geleide" planning moest via meer algemene richtlijnen worden verbreed.

Regeringsbeleid goedgekeurd; *wet* op erfrecht; *ratificatie* akkoord over Hongkong

Op 10 april besloot het Volkscongres zijn jaarlijkse zitting met unanieme goedkeuring door de ongeveer 3000 leden van bezuinigingen en andere controlemaatregelen, die nodig waren geworden door het uit de hand lopen van een aantal economische hervormingen. De hervormingen zelf – economische decentralisering, grotere flexibiliteit in planning en het verder toepassen van de wet van vraag en aanbod – zouden weliswaar doorgaan, maar de anarchistische loonpolitiek van Chinese banken en het uitgeven van bankbiljetten moesten drastisch aan banden worden gelegd. Prijzen zouden stricter worden gecontroleerd en het marktmechanisme zou met grotere mondjesmaat worden toegepast. Vrije handelaren die prijzen illegaal verhoogden, zouden streng worden gestraft.

Het Volkscongres nam ook een serie nieuwe wetten aan, waaronder een wet op de nalatenschap die het erven van kleine particuliere bedrijfjes, geld, inboedel en dieren mogelijk maakte.

Doel van de wet, die op 1 okt. 1985 in werking zou treden, was het verlenen van meer rechtszekerheid aan Chinezen die enige rijkdom verworven hadden, en het opheffen van de (traditioneel) nadelige positie van vrouwelijke erfgenamen. Ook hoopte de regering dat de nieuwe wet Chinezen die in het buitenland woonden er vaker toe zou brengen geld aan hun familieleden in China over te maken.

Een belangrijke symbolische rol speelde tijdens het congres de ratificatievan het Brits-Chinese akkoord over de terugkeer van Hongkong onder Chineees gezag in 1997 (zie pag. 625/1 e.v.-'84).

Tevens werd een commissie gevormd, die de basiswet voor de bestuursstructuur van de toekomstige ,,Hongkong speciale administratieve regio van de Volksrepubliek China" moest opstellen.

INKRIMPING EN MODERNISERING VAN DE STRIJDKRACHTEN

Op 1 nov. 1984 kondigde de Chinese leider Deng Xiaoping tijdens een bijeenkomst van de Centrale Militaire Commissie – het hoogste militaire orgaan – radicale veranderingen binnen het Volksbevrijdingsleger aan.
Alle afdelingen binnen de strijdkrachten moesten een gedeelte van hun uitrusting en technisch personeel afstaan om de ontwikkeling van de nationale economie te ondersteunen.
Ook was het volgens Deng nodig het te grote aantal manschappen te reduceren en de strijdkrachten kwalitatief te verbeteren. De gemiddelde leeftijd van militaire leiders was te hoog en jongere, heter opgeleide stafkrachten moesten meer kansen op promotie krijgen.

Op 29 december meldde de legerkrant Dagblad van het Volksbevrijdingsleger dat veertig vooraanstaande stafofficieren – de meesten van hen ouder dan 60 jaar – uit dienst waren getreden om plaats te maken voor jongeren.

In het *NRC/H'blad* van 3 april 1985 wijdde Willem van Kemenade de volgende beschouwing aan de veranderingen binnen de Chinese strijdkrachten:

Met een lichte verhoging van de defensieuitgaven, met 3,3 procent zoals vorige week bekendgemaakt op het Nationale Volkscongres, heeft China een constante neerwaartse trend in militaire fondsentoekenning over de laatste vijf jaar omgebogen. China's defensieuitgaven daalden in de jaren 1979 tot 1983 van 20 tot 14 procent van de totale staatsuitgaven. In 1984 vond een verdere besnoeiing plaats naar 11,27 procent. Dit jaar zullen de defensieuitgaven 18,67 miljard renminbi (f 23,5 miljard) bedragen op een totale begroting van 156,5 miljard, ofwel 11,9 procent.
Maar de lichte verhoging is zeker geen uiting van toenemend gewicht van de strijdkrachten. De militaire uitgaven nemen ten opzichte van het stijgende totale nationale inkomen, geraamd op 350 miljard Amerikaanse dollar, immers drastisch af.
Deng Xiaopings in 1977 begonnen gevecht om macht en omvang van het leger in te perken en het geheel ondergeschikt te maken aan het civiele gezag is nog steeds in volle gang. Pensionering en ontslag van grote aantallen onbruikbare officieren, opheffing van anachronistische eenheden en overheveling van de militaire politie naar het ministerie van openbare veiligheid en van de spoorweggenietroepen naar het ministerie van spoorwegen hebben de omvang van het volksbevrijdingsleger al teruggebracht van 4,2 miljoen man naar 3,5 miljoen man.
Sinds er in 1984 op het Volkscongres een nieuwe dienstplicht werd afgekondigd wordt het begrip algemene dienstplicht – drie jaar voor landleger, vier jaar voor luchtmacht en marine – steeds soepeler gehanteerd. Boerenzoons die wegens de vrije landbouwproduktie de vaderlijke akker prefereren boven de kazerne maken in het leger steeds meer plaats voor lange-termijnvrijwilligers en specialisten. En deze beter geschoolde militairen moeten steeds meer voorrang geven aan civiele modernisering boven militaire bezigheden en wapenproduktie.
Al in het tijdperk van Mao speelde het leger een belangrijke rol bij de irrigatie, maar de inschakeling van de strijdkrachten, met name de luchtmacht, bij civiele ontwikkelingsprojecten is het afgelopen jaar systematisch en grootschalig geworden De bevelhebber van de luchtmacht, generaal Zhang Tingfa, zei vorige maand dat de luchtmacht in 1984 878 civiele projecten had ondernomen, zoals reparaties van rivierdijken, regenopwekking, het sproeien van onkruidverdelgers etc. Deze civiele rol van de strijdkrachten zalverder worden uitgebreid.
De chef van de generale staf, generaal Yang Dezhi, betuigde op 29 maart loyale steun aan het verslag van premier Zhao Ziyang aan het Volkscongres over de economische problemen en zei: ,,Alleen als het land welvarend is zal het leger machtig kunnen worden". met andere woorden: ,,Eerst boter en dan kanonnen". Yang gaf als belangrijkste taken van de strijdkrachten:

- Het stroomlijnen van het leger teneinde de lasten van het volk te verlichten.
- Het afstaan van 59 vliegvelden, een aantal marinebases, 39 militaire installaties en talrijke legerkampen voor civiel gebruik.
- Het beschikbaar stellen van grote aantallen vliegtuigen en schepen voor transport, geologisch werk, boomplanting, bezaaiing.
- Het opleiden van 600.000 soldaten in zowel militaire als burgerlijke beroepsvaardigheden.
- Deelneming aan de bouw van 1.100 nationale of lokale infrastructuurprojecten en hulp aan vijf miljoen boeren bij het ont ikkelen van de handelsgoederenproduktie.

De overdracht van de luchtmacht- en marinebases is een rechtstreeks gevolg van de openstelling van 14 kuststeden voor buitenlandse handel en investeringen. De maoïstische generaals van weleer in de slapende, onlangs gedemilitariseerde havensteden maken dus plaats voor de buitenlandse zakenman.
De burgertaken van het leger zijn niet langer beperkt tot taken die een logisch verlengstuk van militair werk zijn, zoals bijvoorbeeld het uithouwen van wegen in het hooggebergte van Tibet. Verbindingstroepen moeten bijvoorbeeld consumptiegoederen in de elektrosector produceren, niet alleen radio's etc., maar ook elektrische ventilatoren. En in Kanton is een stuk grond dat eigendom was van het leger bestemd voor de bouw van een internationaal toeristenhotel dat onder militaire leiding winstgevend moet gaan draaien.
Ondanks deze symptomen van uitholling van het strikt militaire karakter van het leger wordt er toch wel degelijk aan de kwaliteit van de strijdkrachten gewerkt.
Voor militaire research werd in 1982 een centrale staatscommissie ingesteld. maar dat werd pas in 1984 onthuld. De ,,Commissievoor Wetenschap, Technologie en Industrie voor Nationale Defensie" coördineert en leidt alle research en militair-industriële produktie. Zij voorziet volgens buitenlandse militaire waarnemers grotendeels in haar eigen middelen, onder andere uit winsten op civiele projecten en wapenexporten. De voorzitter van deze commissie, Chen Bin, zei in februari dat de defensie-industrie haar hoofdinspanningen moet richten op de nationale economische opbouw, maar tegelijkertijd de produktie van genoeg wapens moet verzekeren.
Onder de commissie valt een aantal ministeries, onder andere het ministerie van vliegtuigbouw, van elektronische industrie, van wapenproduktie (Ordnance-industry) en van ruimtevaart.
Chen Bin zei dat in 1984 8.000 produkten van militaire aard zijn overgedragen aan de civiele industrie en dat het volume van de civiele produkten 4,1 miljard renminbi bedroeg, 45 procent meer dan in 1983 en viermaal de produktie van 1980. Over de militaire produktie gaf Chen geen cijfers, evenmin als over wapenexporten,
China exporteert een zeer brede sortering militaire uitrusting, zoals snelle patrouilleboten, eenvoudige fregatten, land-zeeraketten,

automatische houwitsers, eenvoudige elektronische controlesystemen, tegen spotprijzen. Het Chinese beleid is erop gericht betrouwbare defensieapparatuur te verkopen aan Derde wereldlanden tegen prijzen die zij zich kunnen veroorloven.
De uitspraak van generaal Yang dat de economie eerst sterk moet zijn voordat het leger machtig kan worden, duidt erop dat de ,,verburgerlijking" in China's militaire sector tijdelijk en tactisch is. Deze tendens sluit perfect aan bij de onlangs begonnen verdere ontspanning met de Sowjet-Unie, waarmee drastische uitbreiding van de civiele handel wordt beoogd.
Niettemin zal de introductie van de meest geavanceerde technologie niet geheel uitblijven. Westerse diplomaten en militaire waarnemers menen dat de lichte verhoging van de defensieuitgaven juist is bedoeld om de aankoop mogelijk te maken van zeer geavanceerde Amerikaanse marinetechnologie, waarvan sinds enige maanden sprake is. Dit zal vooralsnog echter met mondjesmaat gebeuren en van een spectaculaire militaire modernisering zal dan ook voorlopig geen sprake zijn.

De Chinese partijleider Hu Yaobang maakte op 19 april, tijdens zijn bezoek aan Nieuw-Zeeland (pag. 256/3), bekend dat China zijn strijdkrachten vóór eind 1986 zou inkrimpen met een miljoen man (circa een derde deel).
Op 4 juni maakte Dengg Xiaoping officieel melding van het besluit over de inkrimping tegenover de Centrale Militaire Commissie, die tussen 23 mei en 6 juni een bijzondere bijeenkomst hield.

Reorganisatie militaire districten

Op 14 juni meldde het in Hongkong verschijnende blad Wen Wei Po dat de Centrale Militaire Commissie acht van China's elf militaire districten had samengevoegd tot vier en daarmee het totale aantal districten had teruggebracht tot zeven. Daarbij waren veel van de oude bevelhebbers vervangen door ,,jongere en competentere" officieren.

De districten Jinan en Wuhan (tot dan toe onder commando van resp. Rao Shoukun en Zhou Shizhong) werden samengevoegd tot een centraal district met als bevelvoerder Li Jiulong; de districten Lanzhou en Urumqi/Xinjiang (onder commando van resp. Zheng Weishan en Xiao Quanfu) werden samengevoegd tot een westelijk district met als bevelhebber Zhao Xianshu; Chengdu en Kunming (onder commando van resp. Wang Chenghan en Zhang Zhixiu) werden samen een zuidwestelijk district met als bevelhebber Fu Quanyou; Fuzhou en Nanjing (onder commando van Jiang Yonghui en Xiang Shouzhi) werden samen een oostelijk district met Xiang als bevelvoerder. Li Desheng, commandant van het district Shenyang, werd vervangen door Liu Jingsong. Qin Jiwei behield het commando over het district Peking en You Taizhong over het district Kanton.

Loopbaan Li Desheng

Generaal Li Desheng (72) gold als een van de belangrijkste bevelhebbers van het Volksbevrijdingsleger. Gedurende twaalf jaar voerde hij het commando over het noordoostelijke district Shenyang, waartoe de industrieprovincies Heilongjiang, Jilin en Liaoning behoorden, en dat van strategisch belang was wegens de gemeenschappelijke grens met de Sowjet-Unie.

Sedert 1970 was hij opperste politieke commissaris van het Volksbevrijdingsleger en lid van de militaire commissie van het Centrale Comité. In aug. 1973 werd hij gekozen tot vijfde vice-voorzitter van de partij en eind van dat jaar tot commandant van Shenyang.
Ondanks radicale veranderingen binnen de partijtop na de de dood van Mao Zedong in 1976, en wisselingen binnen de strijdkrachten sinds het aan de macht komen van Deng Xiaoping in 1979, wist Li zich lange tijd als commandant te handhaven.

Kosten en aanpak demobilisatie

De Chinese minister voor burgerlijke zaken, Cui Naifu, verklaarde op 23 juni dat de geplande demobilisatie van een miljoen manschappen ongeveer **350** miljoen dollar zou gaan kosten. Een groot deel van dat geld zou worden besteed aan het bouwen van huizen voor hogere officieren.
Hij zei dat veel ministeries en commissies betrokken waren bij de ,,roemrijke taak" van het opnieuw tewerkstellen

van de manschappen. Zijn eigen ministerie zorgde voor het onderbrengen van 100.000 officieren en 400.000 soldaten; de overige manschappen zouden worden toegewezen via het ministerie voor arbeid en personeel en via provinciale afdelingen daarvan.
Om de bezorgdheid te verminderen van hogere officieren, die vreesden dat demobilisatie gepaard zou gaan met prestigeverlies, waren de Chinese media verslag gaan uitbrengen van talloze gevallen, waarin hogere officieren ,,leidende posities" hadden verworven in hun nieuwe werkkring.

Nieuwe opperbevelhebber luchtmucht

Eind juli werd bekend gemaakt dat de 60-jarige generaal Wang Hai benoemd was tot nieuwe opperbevelhebber van de luchtmacht. Hij volgde op 5 juli de 72-jarige generaal Zhang Tingfa op, die al meerdere malen om pensionering had verzocht omdat hij van mening was dat oude functionarissen plaats moesten maken voor jongere, beter opgeleide krachten.

Verloop van de *demobilisering*

In het *NRC/H'blad* van **3** augustus beschreef Willem van Kemenade het verloop van de demobilisering binnen de Chinese strijdkrachten:

De Chinese Legerdag (1 augustus) heeft dit jaar in het teken gestaan van de rigoureuze inkrimping van de Chinese strijdkrachten met 1 mln man. Dezer dagen heeft met name de luchtmacht de volle aandacht gekregen.
De zojuist benoemde luchtmachtbevelhebber Wang Hai maakte gisteren bekend dat het luchtmachtpersoneelsbestand van 400.000 tot 280.000 man zal worden teruggebracht en dat een groot aantal eenheden boven regimentsniveau zal worden opgeheven of samengevoegd. Generaal Wang zei dat gevechtssterkte afhangt van kwaliteit en niet van kwantiteit en dat de Chinese luchtmacht het voortaan moet hebben van geavanceerde elektronica, de juiste strategie en tactische vaardigheden van de officieren.
Wang **(59)** werd op 5 juli tot bevelhebber van de luchtmacht benoemd en is zelf een ervaren gevechtspiloot, een ,,eerstegraads gevechtsheld", die tijdens de Koreaanse oorlog 14 Amerikaanse vliegtuigen neerschoot.
Hij zei dat het opleidingsniveau van de Chinese luchtmacht nu voldoende is voor het moderne technologische bedrijf dat een luchtmacht dient te zijn. Alle piloten hebben nu een volledige middelbare opleiding, en een kwart een verdere technische- of wetenschappelijke opleiding. Sinds 1982 is er ook een speciale opleiding Engels voor Chinese piloten en steeds meer behalen daarin een diploma.
Inmiddels heeft de demobilisering van gespecialiseerde militairen en tewerksteling in soortgelijke civiele functies een verbijsterend tempo bereikt. Op 21 juli meldde het persbureau Nieuw China dat 100 zeer ervaren piloten van 30 tot 45 jaar groot verlof hebben gekregen om in de nieuwe opgerichte regionale luchtvaartmaatschappijen de nieuw aangekochte Boeing 737 en Russische Iljoesjin passagiersvliegtuigen te gaan vliegen.
Verder zijn 67 spoorlijnen. die voor exclusief gebruik van de luchtmacht waren, vrijgekomen voor civiel transport.
Jonge marine-officieren worden systematisch opgeleid tot computerspecialisten. Genie-eenheden hebben drie nieuwe civiele vliegvelden en havens en wegen daarheen gebouwd. Hele legereenheden morden opgeheven en kazernes worden meestal omgebouwd tot lichte fabriekjes of krijgen hun oorspronkelijke functie terug. Vele scholen en ziekenhuizen zijn immers tijdens de Culturele Revolutie voor nieuwe. zwellende legereenheden opgeeist. In het gebied van Shanghai/Nanjing/Hangzhou zijn eerder deze maand 27 militaire depots ontruimd en herdoopt in civiele opslagplaatsen, gedeeltelijk voor de haven van Shanghai.

Het persbureau Nieuw China publiceerde 25 juli een rapport over de voortgang bij de herhuisvesting van 100.000 gedemobiliseerde soldaten die nog dit jaar in zes oostelijke provincies voltooid moet worden. 85% van dc steden en districten in het hele land hebben speciale organisaties opgezet voor het absorberen van ex-militairen. Het merendeel zal in plattelandsindustrieën worden tewerkgesteld, zoals leerlooierijen. veevoeder- en voedselverwerkingsfabrieken, transport-, aannemings- en onderhoud-bedrijven en de dienstensector. Hier en daar komen klachten binnen dat gedemobiliseerde militairen. met name officieren. veeleisend zijn omtrent de omgeving en het soort baan waarin zij terechtkomen. Vaak worden officieren van het niveau van majoor tot kolonel (rangen zijn formeel nog niet heringevoerd) tewerkgesteld als ,,plaatsvervangend" districtsbestuurder.

Sterke man Deng Xiaopengs plaatsvervanger in de centrale militaire commissie, gcneraai Yang Shang Kun, heeft onlangs in een uiterst belangrijke beleidsrede de economische en militaire betekenis van de gigantische afslankingsoperatie (1 miljoen man in t ee jaar tijd) nog eens onderstreept. Maar interessanter was dat Yang de troepenvermindering in verband bracht met de Chinees-Russische betrekkingen en de kwestie-Taiwan. Yang zette uiteen dat China altijd vrede had nagestreefd en al vele malen zijn troepensterkte had ingekrompen, maar dit keer was het wel verreweg de omvangrijkste vermindering, tot een minimaal niveau. De troepenvermindering. die neerkomt op opheffing van een kwart van de strijdkrachten en die China economisch goed uitkomt, wordt zo tevens dienstbaar gemaakt aan de twee hoofddoelen van de Chinese buitenlandse politiek: ontspanning met de Sowjet-Unie en een regeling van de kwestie Taiwan. De vraag is of de nieuwe. innoverende Kremlinleiding van Michail Gorbatsjow adequate tegengebaren zal maken.

Een andere belangrijke episode in de recente militaire wijzigingen, de reorganisatie van de militaire regio's. is onlangs eveneens afgerond. Na de stroomlijning van de elf militaire regio's tot zeven in juni zijn nu overal nieuwe bevelhebbers en politieke commissarissen benoemd, allen hervormingsgezinde jongere militaire technocraten tussen de vijftig en zestig jaar oud.
Het interessantste nieuws is echter dat er een nieuwe post is gevonden voor de in juni met pensioen gestuurde machtige militaire bevelhebber van het noordoosten (Mandsjoerije) in Shenyang. generaal Li Desheng. Li (72) was tijdens de Culturele Revolutie een van de actiefste militaire aanhangers van ultra-links en steunde na de dood van Mao Zedong diens troonopvolger Hua Guofeng. Na de val van Hua in 1981 heeft hij na twee jaar wikken en wegen in 1983 zijn steun aan Deng Xiaopeng betuigd.
Li was de laatste potentiële Bonapartist in het Chinese leger en zat zo sterk verschanst in zijn koninkrijk in het noordoosten dat men hem een van de meest onvoorspelbare factoren voor de toekomst van Dengs hervormingen achtte.
Toen hij in juni uit zijn bastion werd gelicht verwachtten militaire waarnemers dan ook dat dit onderdeel van een compromis was en dat hij een tweede toppost in Peking (hij zit al in het Politbureau) zou krijgen: minister van defensie of chefstaf. Zijn nieuwe functie is echter slechts president van de Nationale defensie universiteit. niet helemaal een sinecure. maar een plaats waarin hij geen kwaad meer kan. Het is een extra aanwijzing dat het goed zit met de coordinatie van de civiele economische en de militaire hervormingen.

China. *Dienstplichtreglement*

Op 24 oktober 1985 werd door de Chinese Staatsraad als aanvulling op de Wet op de militaire dienst een dienstplichtreglement aangenomen, dat een einde maakte aan het Volksbevrijdingsleger als een vrijwilligersstrijdmacht.

In het *NRC/H'blad* van 1-11-'85 schreef Willem van Kemenade het volgende commentaar:

Het reglement bepaalt dat alle mannelijke burgers vóór 31 december van het jaar waarin zij 18 worden voor actieve dienst kunnen worden gerecruteerd, maar voegt er dan cryptisch aan toe dat iedereen die niet gerecruteerd wordt beschikbaar moet blijven tot zijn 22ste. Ook vrouwen kunnen ,,zo nodig" worden opgeroepen.
De invoering van de dienstplicht komt zes maanden na het van kracht worden van een grootscheeps demobilisatieplan dat de strijdkrachten van 4,2 miljoen personeelsleden moet reduceren met één miljoen. Ogenschijnlijk zijn de twee maatregelen dan ook lijnrecht met elkaar in tegenspraak. De in volle gang zijnde demobilisering betreft echter voor een belangrijk deel oudere en ongeschoolde militairen en de drastische aantallenvermindering blijkt in belangrijke mate het gevolg te zijn van afsplitsing van gespecialiseerde onderdelen van de geregelde strijdkrachten.

Een groot deel van de gedemobiliseerde en te demobiliseren militairen zijn grenswachten, spoorweggenie en militaire politie, die qua bevelsstructuur niet meer onder het leger vallen. Het communistische dagblad Wen Wei Po schreef onlangs dat door de aflegging van één miljoen man de gevechtssterkte niet zal worden aangetast.

De Chinese strijdkrachten hebben altijd de zogenaamde ,,drie-drie" structuur gehad, dat wil zeggen een leger heeft drie divisies, één divisie drie regimenten (bij ons bataljons, een bataljon drie compagnieën etc. Wen Wei Po schrijft dat wijlen maarschalk Lin Biao als minister van defensie het leger numeriek aanzienlijk wilde uitbreiden maar de topechelons ongewijzigd liet. Beneden het regimentsniveau liet hij de boel echter ongebreideld zwellen, zodat een regiment vijf bataljons kreeg, een bataljon vijf compagnieën etc. tot op peletons- en groepsniveau toe. De overtollige kwantiteit die zo over de jaren is ontstaan moet ook weg en dit is een onderdeel van de één miljoen.

In aanmerking genomen dat de demobilisering van een miljoen man bij nader inzien veel minder drastisch is dan aanvankelijk leek, is het minder verrassend dat de dienstplicht nu ingevoerd is. Maar waar het in wezen om gaat is niet een gebrek aan kwantiteit maar aan kwaliteit. De afgelopen jaren zijn boerenzoons steeds minder enthousiast geworden om in het leger te gaan, omdat zij door de decollectivisering van de landbouw en de industrialisering van het platteland thuis veel meer geld kunnen verdienen.
Rondreizen over het Chinese platteland tonen echter voortdurend aan dat er nog talrijke boerenjongens het leger in willen maar dat het

leger ze liever niet heeft. Mechanisering en professionalisering van de strijdkrachten vereisen steeds meer jongens met middelbare en technische opleidingen en die zijn op het platteland in veel mindere mate beschikbaar dan in de steden. En onder stadsjongens zijn vrijwilligers nog veel moeilijker te vinden.
Het nieuwe reglement maakt iedereen in principe dienstplichtig, maar in de praktijk zal slechts een klein select gedeelte worden opgeroepen. Art. 20 laat aan duidelijkheid niets te wensen over. Het zegt dat districten en steden die burgers die al lichamelijk en politiek zijn goedgekeurd evalueren en dat hogere prioriteit moet worden gegeven aan diegenen met een hoger cultureel niveau, dat wil zeggen opleiding.

PRESIDENT LI XIANNIAN REZOEKTCANADA EN VERENIGDE STATEN

Na een privé-verblijf van drie dagen in het westen van Canada, arriveerde de Chinese president Li Xiannian op 14 juli 1985 in Ottawa, waar het officiële gedeelte van zijn bezoek begon. In de daaropvolgende week had president Li ontmoetingen met de Canadese premier Brian Mulroney en met de minister van internationale handel James Kelleher. In het Franstalige Quebec had hij een onderhoud met interim-premier Marc-André Bédard.

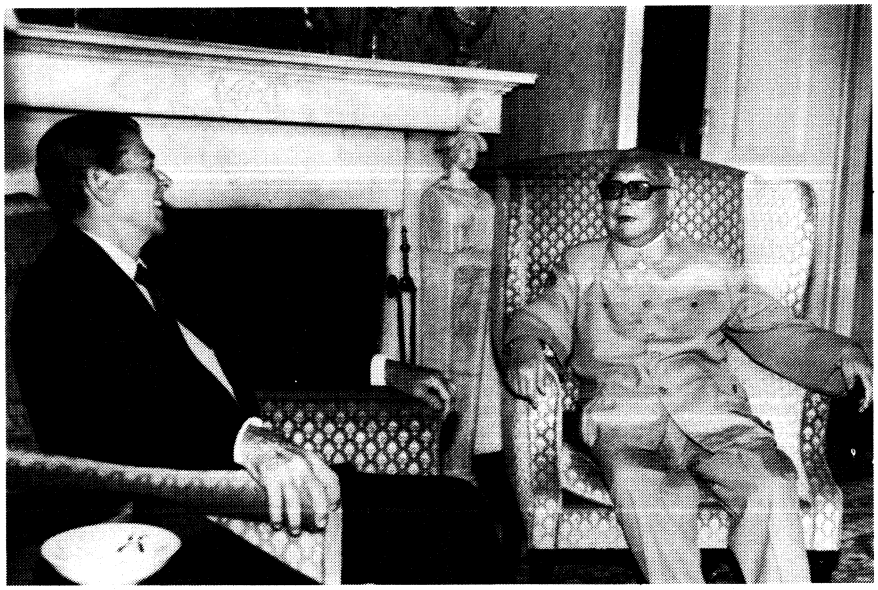
Verenigde Staten

Li Xiannian arriveerde op 21 juli in de Verenigde Staten en bracht op 23 juli een bezoek aan het Witte Huis, waar hij officieel werd verwelkomd door president Ronald Reagan. De Amerikaanse president kon zijn Chinese collega meedelen dat het akkoord over nucleaire samenwerking tussen de VS en China enkele uren daarvoor door hem was goedgekeurd.

Het samenwerkingsakkoord. dat het mogelijk maakte Amerikaanse nucleaire technologie te exporteren naar China, was al in april 1984 geparafeerd tijdens Reagans bezoek aan China (zie pag. 29112 e.v.-1984). De Amerikanen zetten de overeenkomst echter in de ijskast nadat Washington inlichtingenrapporten hadden bereikt, volgens welke China Pakistan zou hebben geholpen bij zijn pogingen een kernwapen te ontwikkelen – berichten die door beide landen werden ontkend (zie pag. 22113).

Sindsdien hadden de Chinezen herhaalde malen beloofd zich te zullen houden aan de strikte Amerikaanse bepalingen over de manier waarop zij Amerikaanse technologie mochten gebruiken. Deze beloften waren niet op schrift gesteld, maar volgens een hoge Amerikaanse functionaris was Washington overtuigd van de betrouwbaarheid ervan.

Het nucleair akkoord werd op 23 juli ondertekend door de Chinese vicepremier Li Peng en de Amerikaanse minister voor energie John Herrington. Het zou automatisch in werking treden wanneer het congres tijdens de volgende 90 zittingsdagen geen resolutie ertegen zou aannemen.
De VS en China tekenden ook bilaterale verdragen over onderwijs en cultuur en een visserij-akkoord dat de Chinezen in staat stelde in Amerikaanse wateren te vissen.

President Ronald Reagan ontving de Chinese president Li Xiannian op 23 juni in het Witte Huis.

Ten aanzien van de kwestie Taiwan had Reagan president Li laten weten dat de Verenigde Staten positief stonden tegenover besprekingen tussen China en Taiwan over een eventuele hereniging volgens het Hongkong-model, maar dat zij niet van plan waren de rol van bemiddelaar op zich te nemen.

De Chinese president herinnerde in een tafelrede zijn gastheer eraan dat wanneer onzorgvuldig met deze onopgeloste kwestie zou worden omgesprongen, zij een hindernis kon gaan vormen bij het ontwikkelen van de vriendschappelijke betrekkingen.

Tijdens zijn tiendaagse verblijf in de Verenigde Staten sprak Li ook met minister van defensie Caspar Weinberger en opende hij een consulaat in Chicago.

ONDERWIJSHERVORMING

Het Centrale Comité van de communistische partij publiceerde op 28 mei 1985 een document, waarin een ingrijpende onderwijshervorming werd aangekondigd. Het ,,Besluit over de Onderwijshervorming'' maakte onder meer melding van de afschaffing van kosteloos hoger onderwijs. Studenten zouden voortaan moeten betalen voor onderwijs en onderdak, en moeten wedijveren voor studiebeurzen, die alleen nog op basis van academische resultaten verleend zouden worden.

Vrijgesteld van de nieuwe bepaling waren studenten die leraar werden en degenen die uit erg arme gezinnen kwamen.

Middelbaar onderwijs bleef kosteloos en de autoriteiten streefden ernaar binnen zes jaar een leerplicht in te stellen in stedelijke gebieden. Op het platteland moest dit plan binnen tien jaar verwezenlijkt zijn.

Verder verleende het besluit de universiteiten meer vrijheid inzake de besteding van overheidsgelden, en beloofde het afgestudeerden grotere zeggenschap bij de keuze van een baan.

Verplichte militaire training

Het persbureau Xinhua (Nieuw China) meldde op 29 mei dat militaire training vanaf 1 sept. 1985 weer als verplicht vak zou worden ingevoerd op middelbare en hogere scholen. De militaire training op scholen was in de jaren vijftig afgeschaft, maar de nieuwe dienstplichtwet die in mei 1984 werd aangenomen (zie pag. 14312 en 3) voorzag in herinvoering van dit vak.

Nieuw ministerie

Op 18 juni werd bekend dat het ministerie van onderwijs was afgeschaft en vervangen door een ,,superministerie'' voor onderwijshervorming met aan het hoofd Li Peng, een van de vier vicepremiers. Door westerse waarnemers werd Li Peng beschouwd als een rijzende ster op het politieke toneel in Peking.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

SOEDAN OP WEG NAAR BURGERBEWIND

Van 1 - 12 april vonden in het grootste deel van Soedan parlementsverkiezingen plaats. In 37 van de 68 zuidelijke kiesdistricten werden zij uitgesteld vanwege de onveiligheid door de voortdurende burgeroorlog in dat gebied.

Voor het eerst sinds de verkiezingen van april-mei 1968 hadden ca. 6 mln. kiesgerechtigden de keus uit verschillende politieke partijen voor de bezetting van 264 van de 301 parlementszetels.

Bij de verkiezingen behaalde geen van de omstreeks 30 partijen een absolute meerderheid. De Gemma-partij van ex-premier Sadiq el-Mahdi werd met 99 zetels de grootste, gevolgd door de Democratische Unionistische Partij (DUP) van Mohammed Osman el-Mirghani, die 63 zetels behaalde. Deze twee partijen recruteren hun aanhang vooral uit Soedans twee traditionele islamitische stromingen, resp. de Ansar en de Khatmiyya, en worden gerekend tot het politieke midden.

Op de derde plaats kwam het Nationaal Islamitisch Front (NIF) onder leiding van de Moslem-broeder Hassan Abdallah al-Turabi, die in zijn kiesdistrict in Zuid-Khartoem werd verslagen. Zijn partij verwierf 51 zetels, met inbegrip van 23 van de 28 voor academici gereserveerde zetels. Onder de gekozen NIF-afgevaardigden waren de beide enige vrouwen in het nieuwe parlement. De NIF is een vurig voorstander van de islamitische wetgeving, de shari'a, die in 1983 onder het bewind van Jaafar Mohammed al-Nimeiry met behulp van de Moslembroederschap werd ingevoerd.

De Soedanese Nationale Partij (SNP) van pater Philip Abbas Ghaboush, die haar aanhang vooral onder de Nubazwarten in Zuid-Kordofan heeft, kreeg 8 zetels, waarvan één in Khartoem.

De Communistische Partij, ooit een van de sterkste in de Arabische regio, verwierf slechts 2 zetels. Secretarisgeneraal Ibrahim Nogood werd gekozen in zijn district te Khartoem, maar twee andere vooraanstaande kandidaten, El Tijani Tayeb en Fatma Ibrahim, werden verslagen.

John Garang, de leider van het Soedanese Volksbevrijdingsleger (SPLA) d.w.z. de verzetsbeweging in Zuid-Soedan, had opgeroepen de verkiezingen te boycotten. In de tweede helft van maart poogde het SPLA door middel van een militair offensief, vooral in Equatoria, de verkiezingen in het zuiden te saboteren, ,,Het houden van verkiezingen alleen in het noorden en het als Soedanees betitelen van een regering die daaruit voortkomt, is een grote leugen, omdat de zuiderlingen niet meedoen aan deze verkiezingen", aldus Garang in een interview met de krant Al ***Sahafa.***

Op 25 april verwierp het SPLA een aanbod van de Oemma-partij om deel te nemen aan een regering van nationale eenheid. Na afloop van tweedaagse besprekingen in de Ethiopische hoofdstad Addis Abeba verklaarde de leider van de SPLA-delegatie, majoor Arok Phon Arok, dat het aanbod neerkwam op ,,het paard achter de wagen spannen". Hij zei dat de Snedanese Volksbevrijdingsbeweging (SPLM),de politieke vleugel van het SPLA, bleef vasthouden aan haar standpunt dat eerst in juni te Khartoem een constitutionele conferentie moest worden gehouden om een interim-regering te benoemen alvorens er nieuwe algemene verkiezingen zouden plaatsvinden.

Op 26 april kwam het nieuwe parlement, een grondwetgevende vergadering, in Omdurman voor zijn eerste zitting bijeen. De ca. 250 aanwezige afgevaardigden legden de eed af. Generaal Abdul Rahman Swareddahab, de leider van Soedan sinds de staatsgreep van 6 april 1985 (pag. 241/1-'85), las decreten voor waarbij de door hem voorgezeten militaire overgangsraad (Transitional Military Council - TMC) en het overwegend uit burgers bestaande interim-kabinet werden ontbonden. Swareddahab trad ook als opperbevelhebber van de strijdkrachten af. Hij werd opgevolgd door generaal Taj Eddin Abdallah Fadl, tot dan toe vice-voorzitter van de TMC.

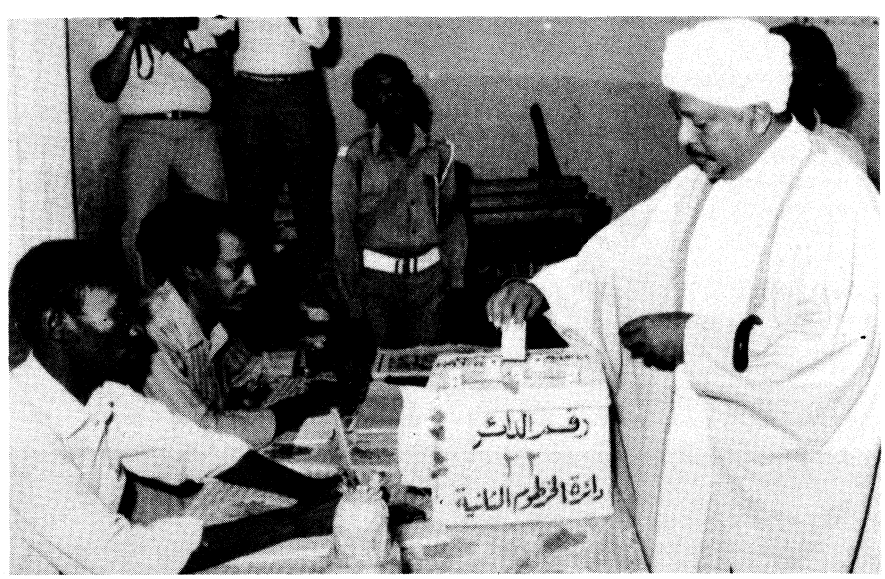
Generaal Swareddahab verklaarde: ,,Wij in de strijdkrachten zijn nu bereid verantwoordelijkheid over te dragen aan een gekozen burgerregering op een wijze die zonder weerga is in de regio waarin wij leven. Wij zijn daar inderdaad trots op, want het is nooit onze bedoeling geweest onze wil aan onze natie op te leggen noch onze toevlucht te nemen tot de dictatuur." De premier van het interim-kabinet. El Gazuli Dafaallah, prees de militairen voor hun terugtrekking uit de politiek. ,,Men zegt dat militairen de macht alleen overdragen aan militairen. Soedan heeft deze regel doorbroken."

Maar de machtsoverdracht aan een gekozen regering werd uitgesteld, want die was nog niet gevormd evenmin als de vijf leden tellende Hoge Raad, die als staatshoofd zal optreden. Er werd melding gemaakt van een geschil over de toewijzing van de portefeuille tussen de twee voornaamste partijen, de Oemma en de DUP.

In die situatie aanvaardde het parlement met overweldigende meerderheid een motie waarin het mandaat van de TMC en het interim-kabinet met tien dagen werd verlengd.

Het parlement verdaagde zijn zitting tot 6 mei om dan de nieuwe regering en de Hoge Raad te installeren en daarmee de machtsoverdracht te effectueren.

Hieronder volgt het eerste deel van een overzicht van de voornaamste ontwik-

De leider van de Democratische Unionistische Partij (DUP), Mohammed Osman el-Mirghani, brengt zijn stem uit op de laatste dag van de parlementsverkiezingen (12 april).

Weekblad 55ste jaargang No. 2842. pag. 41511-41526

kelingen onder het bewind van generaal Swareddahab.

Optreden Alliantie van Nationale Krachten. Vorming militaire overgangsraad (TMC)

Na de militaire staatsgreep van 6 april 1985 werd in de universiteitsclub van Khartoem een civiel alternatief machtscentrum opgericht - De Beweging van Nationale Krachten voor de Nationale Redding - door vertegenwoordigers van beroepsorganisaties, vakbonden en aanvankelijk drie politieke partijen (de Oemma-partij, de Nationale Unionistische Partij/NUP en de Communistische Partij).

Deze Alliantie presenteerde op 8 april in een handvest voorstellen voor een nieuwe regering met als voornaamste:

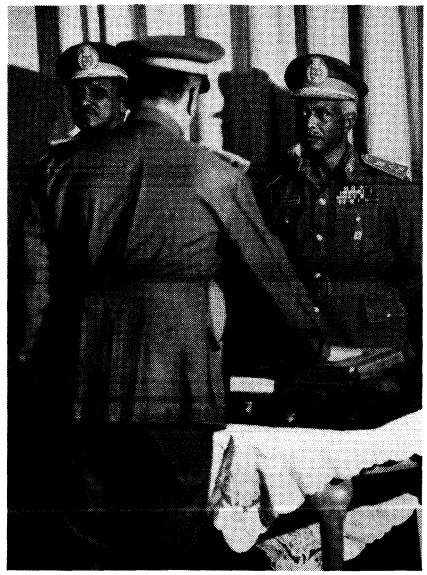
a) de garantie van fundamentele mensenrechten; b) regionaal zelfbestuur voor Zuid-Soedan; c) ontwikkeling van Soedans natuurlijke hulpbronnen; d) een niet-gebonden buitenlandse politiek; e) decentralisatie van bestuur; f) afschaffing van ,,decadente" instellingen van het Nimeiry-regime; en g) een nieuwe grondwet die door een democratisch gekozen lichaam aan het eind van de overgangsperiode moest worden geratificeerd.

Op 8 april 's middags vond overleg plaats tussen de Alliantie en de militaire leiders, waarbij werd overeengekomen alle stakingsacties te beëindigen en demonstraties af te gelasten. Anderzijds beloofden de militairen zo snel mogelijk een datum bekend te maken voor de vorming van een overgangsregering, waarbij generaal Swareddahab zijn belofte inzake herstel van een burgerbewind herhaalde. Maar het overleg tussen de militaire leiding en de Alliantie leverde geen overeenstemming op over een gemeenschappelijk militair en civiel overgangsbewind.

Op 9 april 's avonds maakte generaal Swareddahab de benoeming bekend van een 15 leden tellende militaire overgangsraad (TMC) die ,,in de overgangsperiode zaken de soevereiniteit betreffend en wetgevend gezag zal waarnemen". De samenstelling was als volgt:

Generaal Swareddahab (voorzitter); generaal Taj Eddin Abdallah Fadl (vice-voorzitter); lt.-gen. Mohammed Mirghani Mohammed Taher (luchtmacht); vice-admiraal Yussef Hussein Ahmed; lt.-gen. Mohammed Tawfik Khalil; lt.-gen. (b.d.) Yussef Hassan Haj; generaal-majoor Fabian Agang Long; gen.-maj. James Loro; gen.-maj. Osman Amin Sayed; gen.-maj. Ibrahim Yussef Awad el-Gaali; gen.-maj. Hamada Abdel-Azim Hamada; brigade-generaal Osman Abdallah Mohammed; brig.-gen. Fadlallah Burmah Nasir; brig.-gen. Abdel-Aziz Mohammed el-Amin; brig.-gen. Fares Abdallah Hosni.

Volgens waarnemers waren zeker twee van de leden, de generaals Long en Loro, christelijke zuiderlingen.

Generaal Abdul Rahman Swareddahab (r.) en generaal Taj Eddin Abdallah Fadl (l.), resp. voorzitter en vice-voorzitter van de militaire overgangsraad (TMC) in Soedan, bij de eedsaflegging van een van de 13 andere TMC-leden.

Benoeming interim-kabinet

Op 10 april werd het overleg tussen de TMC en de Alliantie hervat. Daarbij werd de volgende dag overeenstemming bereikt over de vorming van een overwegend civiel kabinet voor een overgangsperiode van één jaar, aldus Alliantiewoordvoerder Adlan el-Khardalo. Verder beraad op 12 april leverde nog geen kabinet op. De Alliantie presenteerde een lijst met namen van personen zonder politieke bindingen die in het overgangskabinet zitting zouden kunnen nemen. Daarbij maakten sommige Alliantie-leden volgens het Koeweitse persbureau Kuna bezwaar tegen deelneming aan het kabinet door de Moslem Broederschap. Bovendien bleken er problemen te bestaan tussen de TMC en de Alliantie over de wetgevende bevoegdheden van zo'n kabinet, bevoegdheden die de TMC in eigen hand wilde houden.
Vervolgens liep het overleg over de samenstelling van het interim-kabinet vast op onenigheid tussen Noord en Zuid. De noordelingen wilden drie ,,lichte" ministerposten voor het Zuiden inruimen naast tien voor henzelf en twee voor leger en politie. De zuiderlingen verlangden echter vijf posten van de vijftien, omdat een derde van het totale aantal inwoners in het Zuiden zou wonen. Op 15 april zei generaal Swareddahab dat aan de leider van het (Zuid) Soedanese Volksbevrijdingsleger (SPLA), kolonel John Garang, wellicht een post in het kabinet zou worden aangeboden. In elk geval ,,meen ik dat voor zijn partij een zetel is gereserveerd".

Maar op 19 april liet het SPLA via zijn radio weten dat berichten over een op handen zijnd gesprek tussen Garang en Swareddahab ,,volstrekt zonder grond" waren, dat het SPLA ,,nooit" met de militaire leiders in Khartoem zou praten en dat het SPLA de strijd in het Zuiden - na een eenzijdig door het SPLA afgekondigd staakt-het-vuren - op 17 april had hervat (zie ook hieronder).

Na verder moeizaam formatieberaad benoemde de TMC tenslotte op 22 april een 15 leden tellend interim-kabinet dat als volgt was samengesteld:

Premier - El Gazuli Dafaallah; vice-premier. minister van irrigatie en waterkracht - Samuel Aru Bol; defensie - brigade-generaal Osman Abdallah Mohammed; buitenlandse zaken - Ibrahim Taha Ayoub; binnenlandse zaken - generaal Abbas Madani; financiën en economische planning - Awad Abdel Meguid; energie, industrie en mijnbouw - Abdel-Aziz Osman Musa; handel, samenwerking en bevoorrading - Sid Ahmed Sayed; transport en verbindingen - Peter Gatkouth Gwal; landbouw en natuurlijke hulpbronnen - S. Abdin; gezondheid en sociale zaken - Hussein Abu Saleh; bouwnijverheid en huisvesting - Amin Makki Madani; cultuur en voorlichting - Mohammed Bashir Hamed: onderwijs en opleiding - Bashir Haj el-Toum; openbare diensten en arbeid - Oliver Batali Albino.

Premier Dafaallah (50) was voorzitter van de Soedanese artsenvereniging die een belangrijke rol bij de demonstraties die aan de staatsgreep voorafgingen; hij was in het verleden lid van de Moslem Broederschap.
Vice-premier Aru Bol en de ministers Gatkouth Gwal en Albino zijn Zuidsoedanezen die onder het bewind van Nimeiry regeringsposten bezetten. Aru Bol, lid van de Dinka-stam, werd in 1978 ontslagen als vice-voorzitter van de Hoge Uitvoerende Raad van de Zuidelijke Regio en hij werd in jan. 1982 gearresteerd wegens betrokkenheid bij een illegale Raad voor de Eenheid van Zuid-Soedan. Later dat jaar werd hij leider van een compromisgroep, toen verkiezingen voor de Volksvergadering van de Zuidelijke Regio vooral werden uitgevochten over de kwestie van de herverdeling van het Zuiden (zie pag. 479-'83). Hij was nu leider van de Zuidelijke Soedanese Politieke Associatie (SSPA), een bundeling van Zuidelijke politieke partijen die na de staatsgreep in Khartoem was gevormd. Gatkouth Gwal, lid van de Nuer-stam, diende als vice-voorzitter van de Hoge Uitvoerende Raad van de Zuidelijke Regio en als regionaal minister. Albino was een voormalig staatsminister onder Nimeiry en een voorstander van de omstreden herverdeling van het Zuiden.

Brigade-generaal Mohammed, door het leger als minister aangewezen en lid van de TMC, was commandant van het militaire district Khartoem.
Ayoub, een diplomaat, was tevoren ambassadeur in Kenia.
Generaal Madani, door de politie tot minister aangewezen, was tot dusver politiecommissaris en werd tevens benoemd tot directeur van de pas opgerichte Nationale Veiligheidsdienst.
Meguid was een voormalige gouverneur van de Bank van Soedan.
Saleh was vice-voorzitter van de artsenvereniging. Hamed was eveneens een ex-lid van de Moslem Broederschap net als El-Toum.

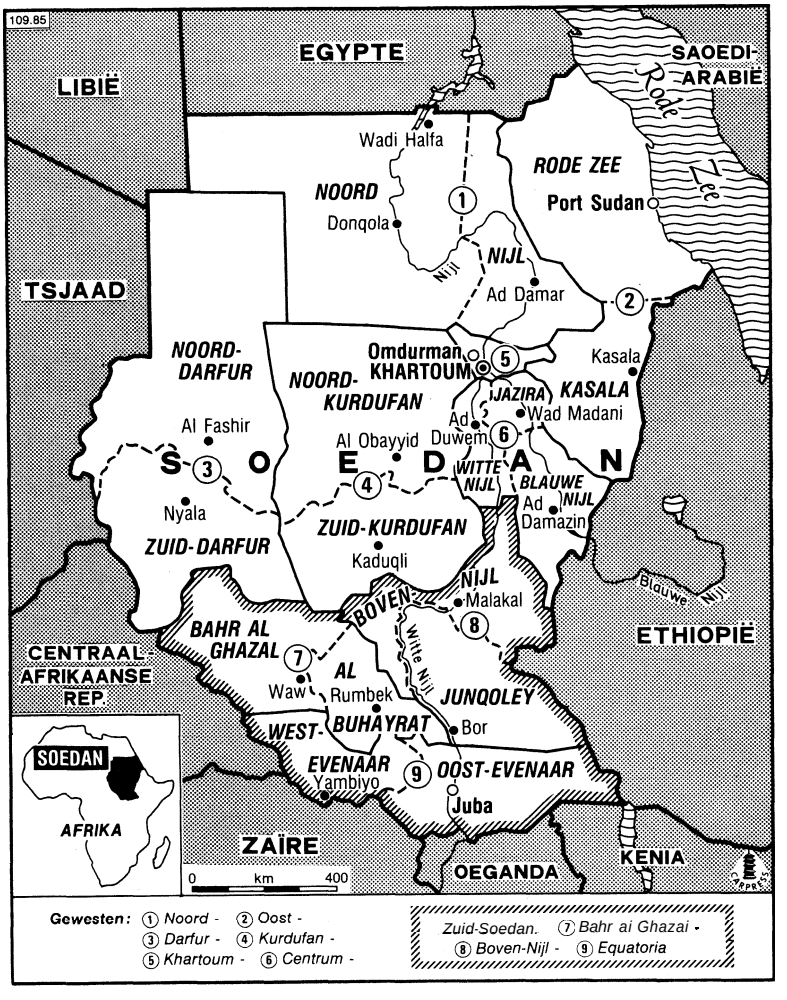
Le Monde (24-4-'85) wees erop dat de sleutelportefeuille van justitie niet was toegewezen. De naam van een vermeend lid van de

Moslem Broederschap (Hassan Shabo) zou zijn geschrapt na verzet van de Alliantie
Wel werd op 22 april Mohammed Mirghani Mabrouk tot Chief Justice benoemd, terwijl de benoeming van Omar Abdel Ati tot procureur-generaal op 9 mei werd bekendgemaakt *Voorts* werd Mahdi el-Fakhi tot nieuwe gouverneur van de Bank van Soedan benoemd

Generaal Swareddahab onderstreepte dat het nieuwe kabinet verantwoording schuldig is aan de TMC die de rol van staatshoofd op zich neemt en wetgevende bevoegdheden bezit.
In interviews met de buitenlandse pers noemde premier Dafaallah vier punten voor zijn regeringsprogramma: 1) De overdracht van de macht aan het Soedanese volk d.w.z. een uit vrije verkiezingen voortgekomen volksvertegenwoordiging moet binnen een jaar een nieuwe grondwet ontwerpen en goedkeuren.
2) Een oplossing voor de problemen van het Zuiden te vinden als zijn ,,op één na belangrijkste uitdaging''. Hij kenschetste SPLA-leider Garang als een ,,echte patriot'' zonder wiens medewerking het ,,moeilijk'' zou zijn ,,een oplossing te vinden''.
3) Een overwinning van de binnenlandse moeilijkheden, waarbij de economische problemen op de eerste plaats kwamen. Het zou bijv. niet meer nodig zijn miljoenen voor de staatsveiligheid uit te geven, ,,omdat de onderdrukking voorbij is''.
4) Een evenwichtiger buitenlandse politiek, incl. vriendschappelijke betrekkingen niet alleen met Egypte maar ook met Ethiopië en Libië alsmede een politiek van ,,positieveneutraliteit'' t.o.v. de VS en de SU.
Op 25 april legde het nieuwe kabinet zijn ambtseed af. Bij die gelegenheid gaf TMC-voorzitter generaal Swareddahab de ministers een drievoudige opdracht: binnen één jaar vrije verkiezingen te organiseren, de strijd in het Zuiden te beëindigen en een economisch noodprogramma op te stellen. Dit laatste moest zijn gebaseerd op de hulpbronnen van het land, vooral de landbouw die ,,de enige uitweg kan bieden uit de hongersnood die onze natie doormaakt''.

Ontwikkelingen m.b.t. Zuid-Soedan. Positie SPLA *(april* - augustus 1985)

De leider van de verzetsbeweging in Zuid-Soedan (het Soedanese Volksbevrijdingsleger - SPLA), kolonel John Garang, leverde op 9 april via zijn clandestiene radiozender kritiek op het nieuwe militaire bewind in Khartoem. Hij beschuldigde generaal Swareddahab en zijn officieren ervan ,,met instructies van buiten het land'' de ,,overwinning van de massa's te hebben gestolen''. Garang stelde: ,,Deze officieren waren en zijn onderdeel van Nimeiry's bewind en vormden in feite zijn machtsbasis. Zij zullen de macht niet overdragen aan het volk.'' Vervolgens kondigde hij een eenzijdig staakt-het-vuren van zeven dagen aan om de militaire leiders de gelegenheid te bieden voor een machtsoverdracht aan een burgerregering. Mochten zij dat niet binnen zeven dagen doen dan zou ,,het SPLA verplicht zijn de oorlog voort te zetten om te bewerkstelligen dat het volk de macht overneemt''. Garang ontkende dat er gesprekken met het opperbevel in Khartoem waren geweest. Naar zijn zeggen had alleen contact plaatsgevonden met het regionale legerhoofdkwartier in de Zuidelijke hoofdstad Juba. In officiële kringen te Khartoem werd echter gemeld dat afgevaardigden van de ,,oude'' politieke partijen van het Zuiden inmiddels wel contact met de militaire leiders hadden gezocht.
Op 10 april verklaarde generaal Swareddahab tijdens een persconferentie dat een lid van de TMC naar Zuid-Soedan was gestuurd om een ontmoeting met Garang te regelen. Maar de machtsoverdracht aan een burgerregering kon niet binnen een week plaatsvinden, want die ,,moestop ordelijke, democratische wijze geschieden''.
Op 16 april formuleerde Samuel Aru Bol, de 56-jarige leider van de Zuidelijke Soedanese Politieke Associatie (SSPA), de verlangens van deze groepering in het overleg met het militaire bewind: afschaffing cq. verzachting van de shari'a alsmede hereniging van het Zuiden tot één autonoom gebied in een federatie met het Noorden, zoals voorzien in het akkoord van Addis Abeba uit 1972.
Op 18 april trok de TMC het omstreden besluit van de afgezette president Nimeiry uit 1983 om Zuid-Soedan in drie regio's te verdelen in. Toen ook deelde een militaire woordvoerder mee dat SPLA-leider Garang de volgende dag in Khartoem werd verwacht voor overleg met generaal Swareddahab. Maar Garang arriveerde niet en de SPLA-zender meldde een hervatting van de strijd in het Zuiden tegen de ,,generaalsbende''.
Op 21 april benoemde generaal Swareddahab een uit vijf leden be-

staande voorlopige Hoge Uitvoerende Raad van de Zuidelijke Regio om dit gebied in de overgangsperiode te besturen. De Raad werd voorgezeten door generaal-majoor James Loro Cirricio, met als plaatsvervanger majoor Andrew Makor.
Op 26 april kondigde de TMC per decreet een eenzijdig staakt-het-vuren voor de Soedanese troepen in Zuid-Soedan af. Tegelijk werd een amnestie afgekondigd voor ,,alle burgers die wapens hebben gedragen of nog dragen'' zowel in als buiten Soedan.
Op 27 april verklaarde premier Dafaallah dat er ,,bemoedigende contacten'' plaatsvonden tussen het bewind in Khartoem en het Zuiden.
In mei verbleef een Soedanese delegatie in de Ethiopische hoofdstad Addis Abeba om met SPLA-leider Garang te onderhandelen. Een van de leden van deze delegatie was Clement Jenda, secretaris-generaal van de Soedanese Raad van Kerken.
Op 25 mei werd een kabinet van zeven leden voor de Zuidelijke Regio benoemd dat onder toezicht van de Hoge Uitvoerende Raad stond. De militaire gouverneurs van de drie voormalige regio's, nu ,,administratieve zones'' geheten, werden gehandhaafd.
Op 26 mei verwierp kolonel Garang in een toespraak via de SPLA-zender elk akkoord met het bewind in Khartoem, dat ,,nietvan zins was de macht aan het volk over te dragen of verkiezingen te organiseren''. Hij riep alle sectoren van de Soedanese samenleving op deel te nemen aan de ,,revolutionaire strijd'' onder leiding van het SPLA en zijn politieke vleugel (SPLM) ,,voor een democratische maatschappij'' in heel Soedan. Die strijd moest worden voortgezet tot de ,,algehele overwinning''. De 27ste mei luidde de tweede ronde van de volksopstand in, aldus Garang.
Op 11 juni meldde het officiële Soedanese persbureau *Suna* dat ,,rebellen'' op 5 juni het dorp Quardud, in het zuiden van de westelijke provincie Kordufan, hadden aangevallen. Zij zouden 150 dorpelingen (Nuba's) hebben gedood en 4.000 koeien hebben geroofd. Het regeringsleger zou vervolgens de aanvallers hebben verjaagd.
Op 12 juni gaf de regering het SPLA de schuld voor de aanval, maar volgens de SPLA-zender hadden ,,regeringstroepen het bloedbad aangericht''.
Vanaf eind juni werden de regeringstroepen in de garnizoenstad Bor door het SPLA belegerd. Op 16 juli werd bericht dat 4.000 man regeringstroepen vanuit Mongalla (40 km ten noorden van Juba) over een afstand van meer dan 100 km poogden op te rukken naar het noordelijker gelegen Bor. Militaire bronnen in Khartoem gaven toe dat het regeringsleger zware verliezen leed.
Op 19 juni meldde *The Times* dat de zuidelijke hoofdstad Juba, die al meer dan zes maanden alleen nog door de lucht kon worden bereikt, nu geheel geïsoleerd was, omdat alle vluchten waren opgeschort sinds twee vliegtuigen die op de internationale luchthavens wilden landen door rebellen waren beschoten. Ook steden als Wau, Malakal en Rumbeck waren al bijna een half jaar belegerd.
Op 24 juli meldde de krant Al *Rayah* uit Khartoem dat de stad Dshelhak door 2.500 leden van het SPLA was veroverd en dat een poging van regeringstroepen de stad te heroveren was mislukt.
Op 19 aug. maakte de minister van defensie Mohammed bekend dat de regeringsgarnizoenen in Bor (Opper-Nijl) en Yirol (Bahr el Ghazal) ,,volledig omsingeld'' waren door SPLA-strijders. Die hadden op 19 aug. de weg tussen Yirol en Rumbeck veroverd, waaruit werd afgeleid dat een aanval op Yirol aanstaande was. Regeringstroepen vanuit Juba moesten proberen de afgesneden wegen te heropenen en de belegerde garnizoenen te ontzetten, aldus minister Mohammed. Volgens waarnemers in Cairo leken de regeringstroepen echter niet in staat een groot offensief van het SPLA af te slaan. Dit zou ondanks de toenadering tussen het Soedanese bewind en Ethiopië (zie hieronder) nog steeds materiële en logistieke steun uit Ethiopië krijgen. Reizigers uit Zuid-Soedan zeiden volgens *NRC/H'blad* (23-8-'85) dat de regeringstroepen zes weken eerder een offensief waren gestart dat door het SPLA werd afgeslagen. Het SPLA omsingelde vervolgens de regeringstroepen, van wie toen 10.000 man zouden zijn ingesloten door 6.000 guerrillastrijders. In hetzelfde bericht werd gesteld dat de regeringstroepen in Bor, Mongalla, Rumbeck, Yirol en Gammeiza waren omsingeld.

*Betrekkingen met Libië, Egypte, Ethiopië en Iran (april - augustus **1985)***

Nadat Libië als eerste land het nieuwe bewind in Soedan had erkend, deelde generaal Swareddahab op 15 april mee dat hij boodschappen naar Libië, Ethiopië en de Sowjet-Unie had gestuurd om de leiders van die landen ervan in kennis te stellen dat hij naar een verbetering van de betrekkingen met hen streefde. De afgezette president Nimeiry had vooral Libië er herhaaldelijk van beschuldigd zijn bewind te ondermijnen en hij had zowel Libische dissidenten als verzetsbewegingen uit Ethiopië onderdak geboden.
Voorts stelde Swareddahab dat de integratie tussen Soedan en Egypte gebaseerd was op een solide, door het volk goedgekeurde grondslag en daarom zou worden voortgezet.
Een bijzondere afgezant, TMC-lid lt.-gen. Mohammed Tawfik Khalil, had op 16 april in Cairo een onderhoud met de Egyptische president Mubarak. Hij bracht een persoonlijke boodschap van Swareddahab over om Egypte te bedanken voor de ,,morele steun'' sinds de staatsgreep. De Egyptische president zou hebben toegezegd dat ,,deze morele steun zal worden voortgezet''. Khalil ontkende dat de aangekondigde toenadering tot Libië, Ethiopië en de SU een nadelige invloed op de Egyptisch-Soedanese betrekkingen zou hebben. Voorts verklaarde Khalil dat het Soedanese bewind geen uitlevering van ex-president Nimeiry had gevraagd die na de staatsgreep in Cairo was gebleven.
Op 18 april liet het Ethiopische ministerie van buitenlandse zaken in een verklaring weten ,,met grote belangstelling'' af te wachten ,,of de verklaring van het Soedanese bestuur ten gunste van de vrede en de goede nabuurschap zou worden geconcretiseerd''. Dit was de eerste officiële Ethiopische reactie op de machtswisseling in Khartoem.
Op 21 april arriveerde een Soedanese delegatie o.l.v. TMC-lid brigade-generaal Fadlallah Burmah Nasir in Libië. De volgende dag meldde radio-Tripoli dat beide landen overeengekomen waren hun diplomatieke betrekkingen te herstellen. Deze waren in juni 1981 door Soedan verbroken (pag. 667/3-'81). Op 23 april werd een desbetreffend Libisch-Soedanees protocol in Tripoli ondertekend door de Libische minister van buitenlandse zaken Ali Abdessalam al-Triki en het Soedanese TMC-lid Nasir.

Behalve de normalisering van de betrekkingen noemde dit protocol ook ,,de uitwisseling van bezoeken op alle niveaus, de vestiging van rechtstreekse en permanente luchtverbindingen tussen Tripoli en Khartoem, de versterking van de Libisch-Soedanese samenwerking op alle gebieden en de instelling van gemengde commissies''.
Sinds 11 april had Soedan uitzendingen van de Libische oppositie via radio-Omdurman verboden. Deze maatregel trof vooral het Nationale Front voor de Redding van Libië (NFSL),dat in oktober 1981 te Khartoem was gevormd en dat wordt geleid door Mohammed Megharief. Onmiddellijk bood radio-Cairo het NFSL zendtijd aan, aldus de Le Monde (25-4-'85).

Brigade-generaal Nasir, die in Tripoli door kolonel Kadhafi en majoor Jalloud was ontvangen, leidde vervolgens een delegatie naar de Ethiopische hoofdstad Addis Abeba (25-28 april),

waar besprekingen werden gevoerd met de Ethiopische leider kolonel Mengistu Haile Mariam.

Hoewel generaal Swareddahab meldde dat er tijdens dit bezoek geen overeenstemming was bereikt over een belangrijk geschilpunt - de Ethiopische steun aan de SPLA en de Soedanese hulp aan Ethiopische vluchtelingen -, werd niettemin bericht dat de voornaamste grensovergang naar Soedan voor vluchtelingen uit Tigre op 25 april was gesloten en dat vluchtelingen in het kamp Wad Kowli in Zuid-Soedan voedsel was geweigerd. (Er verbleven toen naar schatting 700.000 vluchtelingen uit Tigre en Eritrea in Soedan).

Van 4-9 mei bracht een Libische delegatie o.l.v. majoor Abdel Salam Jalloud een bezoek aan Soedan. Een van de delegatieleden, minister Al-Triki, verklaarde op de eerste dag van het bezoek dat Libië ,,geen oppositie-elementen sinds de april-revolutie van Soedan'' had gesteund. ,,Wij onderhouden constante relaties met John Garang en wij vragen hem de volksrevolutie en de nieuwe leiders van Khartoem te steunen'', aldus de minister. Majoor Jalloud deelde mee dat Libië tijdens de komende besprekingen Soedan zijn hulp zou aanbieden om ,,de nationale eenheid te herstellen'' en bij te dragen tot de verbetering van de economie. Ook de Libische minister van planning maakte deel uit van de delegatie.
Na het overleg met de Soedanese leiders, o.w. generaal Swareddahab en premier Dafaallah, werden op 9 mei een aantal bilaterale akkoorden en een gezamenlijk communiqué ondertekend. Die akkoorden hadden betrekking op economische en culturele samenwerking.

In het communiqué veroordeelden Libië en Soedan ,,alle deelakkoorden en aparte verdragen die een flagrante schending van de rechten van het Palestijnse volk vormen en die verwezenlijking van zijn legitieme streven verhinderden''. Voorts werd gesteld dat de Palestijnse kwestie alleen kon worden geregeld ,,door de totale erkenning van de nationale rechten van het Arabische Palestijnse volk''. Deze passages werden gezien als een verhulde veroordeling van de Camp David-akkoorden en het Egyptisch-Israëlische vredesverdrag.

Op 15 mei werd in Soedan een pro-Libische partij opgericht en officieel toegelaten, de Soedanese Beweging van Revolutionaire Comités, onder voorzitterschap van Abdullah Zakaria Idris.
Op 18 mei bracht de Libische leider, kolonel Kadhafi, een kort bezoek aan Khartoem. Op het vliegveld had hij een ontmoeting met generaal Swareddahab en het kabinet. Kadhafi verklaarde te zijn gekomen om ,,het volk van Soedan en het Soedanese leger te feliciteren met hun volksrevolutie die een einde heeft gemaakt aan het reactionaire regime''. Hij riep andere Arabische volken en strijdkrachten op ,.dit voorbeeld te volgen om hun land te bevrijden'' en ,.reactionairen en defaitisten te liquideren''.

Volgens The Observer *(26-5-'85)* hadden majoor Jalloud en kolonel Kadhafi de militaire leiders van Soedan ,,honderden miljoenen dollars'' aangeboden als zij het Egyptisch-Israëlische vredesverdrag in het openbaar veroordeelden.

Tegelijk arriveerden acht militaire transportvliegtuigen met Libische hulpgoederen voor de slachtoffers van de droogte in Soedan. Vier van die vliegtuigen zouden voor de distributie van hulpgoederen in Soedan blijven. Inmiddels was Egypte op 14 mei begonnen levensmiddelen en medicamenten via een luchtbrug naar Soedan te sturen.
Op 22 mei publiceerde het Saoedische dagblad *Saudi Gazette* een interview met de Soedanese premier Dafaallah, die toen een rondreis door de Golfstaten (20-26 mei) maakte. Daarin kondigde deze aan dat alle met Egypte onder het regime-Nimeiry afgesloten verdragen zouden worden geannuleerd, omdat ,,zij de wil van het volk niet weerspiegelden''. Dafaallah achtte die akkoorden van nul en gener waarde, zonder in details te treden. Het belangrijkste akkoord tussen Egypte en Soedan was het in 1982 getekende ,,handvest voor integratie'' (pag. 396/2-'84). Bovendien hadden beide landen sinfs 1976 een gemeenschappelijk defensie-akkoord (pag. 317/3-'77).
In een interview met het in Aboe Dhabi verschijnende dagblad *Emirates News* noemde premier Dafaallah in het weekend van 26 mei de Egyptisch-Israëlische akkoorden van Camp David een ,,oude formule''; zij waren ,,dood'', niemand sprak er meer over. Tegelijk wees hij echter op de ,,bijzondere en uitstekende betrekkingen tussen Soedan en Egypte, hun historische en geografische banden en de daaruit voortvloeiende gemeenschappelijke belangen.

Van 29 mei - 2 juni verbleef de Soedahese vice-premier Samuel Aru Bol in Cairo voor overleg met de Egyptische regering. Na aankomst daar benadrukte hij de wens van Soedan ,,goede'' banden met Egypte te blijven houden, ook al streefde Soedan naar betere betrekkingen met Libië.
Na afloop van zijn besprekingen verklaarde Aru Bol dat de hervatting van de aanleg van het Jonglei-kanaal door de Zuidsoedaneese moerassen (voor Egypte en belang door de verbetering van zijn watervoorziening), een afbouw die sinds oktober 1983 had stilgelegen, aan de orde was geweest en dat men was overeengekomen dat hieraan een hoge prioriteit zou worden toegekend na het totstandkomen van de vrede in Zuid-Soedan. Voorts was over een reeks gemeenschappelijke projecten m.b.t. de watervoorziening gesproken, waarbij was vastgesteld dat bij het sluiten van nieuwe verdragen ook de andere staten van het Nijlbekken als waarnemers zouden worden betrokken, opdat geen enkel land door welke overeenkomst ook schade zou lijden. Soedan wenste betrekkingen van goede nabuurschap met de staten van de regio en waardeerde het bijzondere karakter van de relatie met Egypte. De Egyptische leiding had hem steun voor de politiek van het nieuwe Soedanese regime toegezegd en verklaard dat het de onafhankelijke beslissingen van Soedan zou eerbiedigen. Aldus Aru Bol.

Op 17 juni bracht de Egyptische president Hosni Mubarak een bliksembezoek aan Khertoem op uitnodiging van generaal Swareddahab. Hoewel geen officieel Soedanees verzoek om uitlevering van ex-president Nimeiry aan Egypte was gericht, wees president Mubarak tegenover journalisten op Egypte's lange traditie als toevluchtsoord: ,,Wij respecteren politici die in Egypte om asiel vragen, en wij herbergen er nu 103.'' De Egyptische president sprak twee uur met de Soedanese leider over bilaterale betrekkingen en zaken van gemeenschappelijk belang. Bij zijn terugkeer in Cairo onderstreepte Mubarak dat ,,Egypte en Soedan verbonden ziin door één levensader, de rivier de Nijl''. Egyptische functionarissen noemden het bezoek ,,zeer vruchtbaar''.
Van 21-23 juni bracht een Soedanese delegatie o.l.v. TMC-lid Fadlallah Burmah Nasir opnieuw een bezoek aan Ethiopië. Op 24 juni maakte Nasir in Khartoem bekend dat beide landen overeengekomen waren ,,in de zeer nabije toekomst'' hun diplomatieke betrekkingen op ambassadeursniveau te herstellen. Die betrekkingen waren sinds begin 1983 op het niveau van zaakgelastigden onderhouden.
Brigade-generaal Nasir sprak van een nieuw begin, waarbij elk van beide landen een politiek zou voeren van niet-inmenging in de interne aangelegenheden van de ander. Hij liet doorschemeren dat Ethiopië de hulp aan het verzet in Zuid-Soedan zou stopzetten. Maar hij zei niet of het herstel van de betrekkingen ook gevolgen zou hebben voor de aanvoerlijnen via Soedan van de verzetsbewegingen TPLF en EPLF in de Ethiopische provincies Tigre en Eritrea.

Op 7 juli keerde Soedans minister van defensie, brigade-generaal Osman Ab-

dallah Mohammed, in Khartoem terug van een vierdaags bezoek aan Libië. In een op 8 juli gepubliceerd interview met de krant Al Sahafa verklaarde minister Mohammed dat hij in Tripoli een protocol over militaire samenwerking met Libië had ondertekend. Libië zou hulp bieden bij de opleiding van de Soedanese strijdkrachten en logistieke steun leveren. Voorts zou Libië helpen bij het transport en de materieelvoorziening alsmede bij ,,aspecten van zee- en luchtverdediging''. Tevens zou Libië zich inzetten voor het regelen van vredesbesprekingen tussen de regering in Khartoem en de rebellenbeweging in Zuid-Soedan; het had zijn steun aan het SPLA gestaakt en zelfs ,,stappen ondernomen'' om Garang te overreden ,,onder auspiciën van Libië'' te onderhandelen. Maar minister Mohammed onderstreepte dat Libië ,,niet van zins is een strategische alliantie met Soedan te sluiten of zich te mengen in Soedans binnen- en buitenlandse politiek''.
Op 9 juli verklaarde een woordvoerder van het Witte Huis te Washington dat de Amerikaanse regering Soedan in kennis had gesteld van haar ,,ernstige bezorgdheid'' over de militaire relatie met Libië. Volgens een woordvoerder van het State Dewartment was het nog te vroeg om te zeggen of de Amerikaanse militaire en economische hulp aan Soedan door het protocol zou worden beïnvloed.

Tijdens de 21ste topconferentie van de Organisatie voor Afrikaanse Eenheid (OAE), van 18-21 juli 1985 in Addis Abeba, voerde de Soedanese leider Swareddahab privégesprekken met de Ethiopische president Mengistu en de Egyptische president Mubarak.

Op 1 aug. deelde een woordvoerder van het Amerikaanse State Department mee dat Soedan een deelneming aan gemeenschappelijke militaire manoeuvres met de VS en Egypte, ,,Bright Star 85'', had afgezegd. Soedanese troepen hadden wel deelgenomen aan ,,Bright Star 83''.

Na een driedaags bezoek aan de Iraanse onderminister van buitenlandse zaken werd op 14 aug. 1985 te Khartoem in een communiqué bekendgemaakt dat Iran en Soedan waren overeengekomen hun diplomatieke betrekkingen ,,zospoedig mogelijk'' te hervatten. Deze waren in 1981 door Soedan verbroken.

In het weekendvan 25 aug. beschuldigde de Soedanese premier Dafaallah in een interview met het dagblad Al Ayam Libië en Ethiopië ervan hun toezeggingen om hun steun aan SPLA-leider Garang te staken niet te zijn nagekomen. Beide landen zouden nog steeds hulp verlenen, aldus Dafaallah. Op 28 aug. had de Soedanese premier in Nairobi een ontmoeting met de Keniase president Daniel Arap Moi die hij verzocht hulp te bieden bij het vinden van een regeling met de SPLA. President Moi zou daarop contact hebben gelegd met Garang, aldus het Egyptische persbureau *Mena*.

Ontslag minister en officieren

Op 13 juni 1985 werd bericht dat de minister van openbare diensten en arbeid, Oliver Batali Albino, was ontslagen, nadat hij op het vliegveld van Jeddah (Saoedi-Arabië) in het bezit was gebleken van ,,stimulerende middelen'' (narcotica). Hij was teruggestuurd naar Soedan om daar te worden berecht, aldus het Egyptische persbureau *Mena*.

Op 4 juli werd gemeld dat de TMC elf legerofficieren had ontslagen wegens ,,politieke activiteiten'' binnen de strijdkrachten, ,,waarschijnlijk met het doel om een tegen-staatsgreep te organiseren''. Volgens het dagblad Al Ayam koesterden de officieren ,,sympathieën voor de pro-communistische vakbonden''.

Betogingen in Khartoem. Demonstratieverbod

Omstreeks 40.000 studenten en vakbondsleden demonstreerden op 4 juli 1985 voor de Egyptische ambassade in Khartoem om de onmiddellijke uitlevering van ex-president Nimeiry te eisen. Zij riepen leuzen als ,,Mubarak is een zionistische agent''. De voorzitter van de studentenbond, Omar Youssef al-Digair, werd door de Egyptische ambassadeur ontvangen. Hij bracht deze een memorandum voor president Mubarak over waarin o.a. werd gesteld dat het door Egypte aan Nimeiry verleende asiel ,,een vijandige daad jegens Soedan'' vormde en dat een weigering om Nimeiry uit te leveren ,,op permanente wijze'' de Soedanees-Egyptische betrekkingen zou schaden. De ex-president werd beschuldigd van ,,corruptie, machtsmisbruik en samenzwering met Israël en de VS bij de uittocht van de Ethiopische joden (Falasha's)''. Op 7 juli liet premier Dafaallah weten dat Soedan Egypte om uitlevering van Nimeiry zou vragen. Als Egypte dit verzoek van de hand wees, zou de ex-president bij verstek worden berecht, omdat hij ,,talrijke misdaden (had) gepleegd en het Soedanese volk 16 jaar (had) onderdrukt'', aldus Dafaallah.

Op 15 juli betoogden ca. 5.000 bankemployés in Khartoem. Zij eisten een onderzoek naar vermeende corruptie bij de [centrale) Bank van Soedan, het ontslag van bankgouverneur Mahdi el-Fakhi, verlaging van voedselprijzen en afwijzing van het economische hervormingsprogramma dat door het IMF en de Wereldbank zou zijn gedicteerd.
Bij deze eerste demonstratie tegen de regering sinds de staatsgreep van 6 april trad de oproerpolitie met traangas en de wapenstok op om de betogers te verspreiden. Daarbij raakten 15 personen gewond, o.w. de secretaris-generaal van de vakbond van bankemployés Hassan Mohammed Ali. Uit protest tegen ,,de agressie'' van de politie riep de bond tot een driedaagse staking op.
Op 22 juli meldde het dagblad Al Ayam dat de minister van financiën en economische planning, Awad Abdel Meguid, en de gouverneur van de Bank van Soedan, Mahdi el-Fakhi, (uit solidariteit met de minister) de vorige dag hun ontslag hadden ingediend.
Op 25 juli berichtte het dagblad Al Sahafa dat de minister zijn ontslag had ingetrokken ,,opverzoek van het kabinet en de militaire overgangsraad''. Het blad maakte geen melding van de positie van de bankgouverneur.

Op 17 sept. demonstreerden ca. 20.000 Soedanezen in Khartoem voor de Egyptische ambassade tegen de weigering van Egypte ex-president Nimeiry uit te leveren. Vijf portretten van president Mubarak en twee Egyptische vlaggen werden verbrand. De politie maakte gebruik van traangas toen de betogers poogden de ambassade te bestormen.

Bij ernstige botsingen in Khartoem tussen voor- en tegenstanders van SPLA-leider Garang vielen op 21 sept. volgens DPA 4 doden en 50 gewonden, Hassan al-Turabi, de leider van de Moslem-broederschap, was onder de gewonden. Ca. 15.000 demonstranten, die gehoor hadden gegeven aan een oproep van de Moslem-broederschap, trokken naar de residentie van generaal Swareddahab om hem een petitie te overhandigen met het verzoek om het eenzijdige staakt-het-vuren in het Zuiden te herroepen. Halverwege hun mars volgde een confrontatie met in Khartoem wonende Zuidsoedanezen, welke tot hevige vechtpartijen leidde. Op 22 sept. kondigde de regering een algemeen demonstratieverbod af.

Aanleiding tot de demonstratie van 21 sept. was een mededeling van minister van defensie Mohammed op 19 sept., waarin deze verklaarde dat het SPLA ,,aan de grootste militaire operatie is begonnen in de geschiedenis'' van de rebellie. Het regeringsgarnizoen in Bor was nog steeds omsingeld en de stad Nasir bij de Ethiopische grens werd beschoten.

(Voortzetting volgende aflevering)

BELGIË

RESULTAAT VAN DE TEWERKSTELLINGSAKKOORDEN. EVOLUTIE VAN DE WERKLOOSHEID IN DE GEWESTEN. SOCIAAL OVERLEG

Op 14 febr. hebben minister van arbeid en tewerkstelling Michel Hansenne en minister van sociale zaken Jean-Luc Dehaene aan de kabinetsraad een definitieve balans voorgelegd van het resultaat van de tewerkstellingsakkoorden in de periode 1983-1984. Deze akkoorden staan ook bekend als de 5-3-3-akkoorden, wat staat voor 5 procent werktijdverkorting met 3 procent loonmatiging voor 3 procent bijkomende aanwervingen (zie pag. 32613 e.v.-1983).

De bouwsector buiten beschouwing gelaten, hebben de sectoriële en ondernemingsovereenkomsten die gesloten werden in de groep van de grote ondernemingen (meer dan 50 werknemers) betrekking op 85 procent van de werknemers. Voor 80 procent van hen werd de collectieve arbeidsovereenkomst (CAO) volledig uitgevoerd.

De bedrijven die gebonden zijn door een CAO en die deze volledig naleefden brachten in 1983 24.200 en in 1984 12.600 bruto compenserende indienstnemingen tot stand. Voor de gehele periode 1983-84 is dat samen 36.800 compenserende aanwervingen, wat meer is dan de aangegane verplichtingen, waarin sprake was van een globaal aantal van 20.700 aanwervingen. Daarnaast stelde men vast dat het personeelsbestand van deze ondernemingen de volgende netto-evolutie kende:

Tussen het vierde kwartaal van 1982 en het vierde kwartaal van 1983 groeide de tewerkstelling met 15.000 eenheden. In de loop van 1984 kwamen er nog 8.600 eenheden bij. In totaal betekent dat een reële toename van het personeelsbestand van deze ondernemingen met 24.400 eenheden of 3,1%.

Hierbij merken de ministers op dat er ook in 1984 een verschil blijft bestaan tussen de bruto en de netto gegevens. Dit komt door de interpretatie die de sociale partners geven aan het begrip ,,compenserende indienstnemingen". Dit begrip bevatte dikwijls alle verrichte aanwervingen, dus ook die voor de vervanging van de personeelsleden, welke om diverse redenen de onderneming verlieten. Hansenne en Dehaene wijzen er bijgevolg op dat men rekening moet houden met het feit dat de gesloten akkoorden in een aantal sectoren en in sommige bedrijven geen waarborg geven ten aanzien van het tewerkstellingspeil. Maar niettegenstaande dit verschil in interpretatie, blijkt dat de ondernemingen, die hun CAO volledig uitvoerden, ruim 3% netto bijkomende aanwervingen hebben gerealiseerd.

Onder de groep ,,andere bedrijven" met CAO's vindt men de ondernemingen in moeilijkheden en in buitengewoon ongunstige economische omstandigheden. Deze ondernemingen zijn echter slechts gedeeltelijk verantwoordelijk voor het verder verlies aan arbeidsplaatsen in de particuliere sector.

Over de hele periode 1983-84 gingen in deze groep van ondernemingen ongeveer 21.700 arbeidsplaatsen verloren.

Een groter verlies aan arbeidsplaatsen wordt genoteerd in de groep van ondernemingen, die een CAO sloten, maar deze niet volledig hebben uitgevoerd, en vooral binnen de bedrijven die, onder meer ten gevolge van faillissementen, niet gebonden waren door een CAO. In totaal gaan in deze groep voor de periode 1983-84 ongeveer 26.700 arbeidsplaatsen verloren, waarvan 4.700 in ondernemingen. die erkend worden als verkerende in buitengewoon ongunstige economische omstandigheden.

De kleine en middelgrote ondernemingen (KMO's) moesten ingevolge hun specifiek statuut 2,5% netto bijkomende aanwervingen verrichten tegen het vierde kwartaal van 1983. Uit de evaluatie voor 1983 blijkt dat zij slechts 1,5% netto hebben gerealiseerd. Voor 1984 blijkt dat de KMO's bovenop hun resultaat van 1983 nogmaals 2,7% netto bijkomende aanwervingen hebben verricht. Voor de hele periode 1983-84 hebben zij 25.300 aanwervingen verricht, wat gelijk staat met 4,2% netto. Indien men al de gegevens optelt, dan blijkt dat binnen de groep van de grote ondernemingen een reële inspanning werd geleverd op het vlak van de tewerkstelling. Naast het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen nam in 1984 ten opzichte van 1983 het verlies van banen af.

Voegt men er de inspanningen van de KMO's aan toe, dan stelt men vast dat voor het jaar 1983 ongeveer 25.000 nieuwe arbeidsplaatsen zijn geschapen en dat er 31.200 verloren gingen. In 1984 verbeterde de situatie. Er werden nogmaals 24.700 nieuwe arbeidsplaatsen geschapen, waarvan 16.000 in de KMO's, terwijl er nog 17.200 verloren gingen. Voor 1984 is er globaal en netto dus een positief resultaat.

Bouwsector

Bij gebrek aan een CAO in de bouwsector heeft de regering op 26 september 1983 voor deze sector een specifiek stelsel opgelegd. Hierbij werd een verkorting van de werktijd voorzien via bijkomende rustdagen in de winter, om de gedeeltelijke werkloosheid, die meestal in het winterseizoen optreedt, te verminderen. De sector kreeg vier extra rustdagen in 1983 en zes in 1984. De werktijdverkorting wordt gefinancierd door de opbrengst van de loonmatiging; die aan het Fonds voor bestaanszekerheid wordt gestort. Gelet op de moeilijkheden van de bouwsector werd er geen verplichting tot compenserende aanwervingen opgelegd.

De cijfers waarover Hansenne en Dehaene beschikken zijn die van de aangiften voor de Rijkssociale Zekerheid (RSZ) voor de vierde kwartalen van 1982,1983 en 1984. Hierbij valt het de ministers op dat het verlies van arbeidsplaatsen in 1983 nog 19.600 bedroeg en dat dit in 1984 verminderde tot 7.700. Zij besluiten hieruit dat er een verzachting is van de crisis in de bouwsector.

De ondernemingen die de gesloten CAO's niet naleefden moesten de opbrengst van de loonmatiging storten aan het Tewerkstellingsfonds. Op 14 febr. was 1.508 miljoen gestort.

In de herstelwet van 22 januari 1985 houdende sociale bepalingen heeft de regering het 5-3-3-stelsel verlengd voor de periode 1985-86.

DE WERKLOOSHEID PER GEWEST. JEUGDWERKLOOSHEID

	Vlaams Gewest	Waals Gewest	Brussels Gewest	Rijk
1. Uitkeringsgerechtigde volledig werklozen				
Mannen	88.736	74.499	26.931	190.166
Vrouwen	144.640	87.637	25.159	257.436
Totaal	233.376	162.136	52.090	447.602
2. Uitkeringsgerechtigde volledig werklozen jonger dan 25 jaar				
Mannen	24.033	20.268	4.819	49.120
Vrouwen	44.677	28.599	5.557	78.833
Totaal	68.710	48.867	10.376	127.953
3. Werkloosheidsgraad				
a. Actieve bevolking				
Mannen				9,1
Vrouwen	niet beschikbaar			18,8
Totaal				12,9
b. Tegen werkloosheid verzekerden				
Mannen	9,2	15,9	18,3	11,4
Vrouwen	24,7	29,4	21,6	23,6
Totaal	15,1	21,1	19,8	16,3

Sociaal overleg

Veel vroeger dan aanvankelijk gepland, heeft de regering op 25 febr. de sociale partners bijeengeroepen voor een sociaal overleg dat volgens haar onder meer betrekking moet hebben op de bevordering van de tewerkstelling en van de soepele werking van de arbeidsmarkt, op de maatregelen die moeten toelaten de concurrentiekracht van de ondernemingen veilig te stellen en op de inkomensvorming en de koopkracht.
In de bijzondere machtenwet (zie pag. 275/2 e.v.) kreeg de regering de bevoegdheid om zelf in te grijpen, indien het centraal akkoord van de sociale partners haar geen voldoening zou geven. De regering kan ingrijpen voor de jaren van 1987 tot en met 1989, het normale einde van de regeerperiode. In het parlement gaf premier Martens echter de verzekering dat het centraal akkoord om zeer grondige redenen en pas na mededeling aan en debat in het parlement eventueel niet algemeen bindend zal worden verklaard door de regering.

NEDERLAND

DISCUSSIE OVER EUTHANASIE

Op 19 augustus 1985 heeft de Staatscommissie Euthanasie eindverslag uitgebracht omtrent haar bevindingen. De commissie kwam tot de conclusie, dat euthanasie in bepaalde omstandigheden en onder bepaalde voorwaarden straffeloos moet kunnen geschieden (pag. 660/3 e.v.-1985).
De Staatscommissie was in het leven geroepen op 18 oktober 1982 door de toenmalige ministers van volksgezondheid en milieuhygiëne, mevr. Gardeniers, en van justitie, De Ruiter, in het derde kabinet-Van Agt van CDA en D'66.
Het kabinet had de Staatscommissie ingesteld op verzoek van een meerderheid van de Tweede Kamer, die op 2 november 1978 een daartoe strekkende motie-Dees/Cornelissen, resp. van W D en CDA, had aanvaard.
De uitvoering van de motie had op zich laten wachten, omdat de minister van volksgezondheid en milieuhygiëne ter inleiding van de eventuele instelling van een Staatscommissie eerst advies had gevraagd aan de Gezondheidsraad. Het heeft geduurd tot 14 april 1982, voordat de Gezondheidsraad dit advies uitbracht.
Nog voordat de Staatscommissie haar advies had uitgebracht, had op 12 april 1984 het lid van de Tweede Kamer voor D'66, mevr. E.K. Wessel-Tuinstra, een initiatiefwetsontwerp bij de Tweede Kamer ingediend, waarin een regeling voor euthanasie werd voorgesteld (wijziging van de hierop betrekking hebbende artikelen 293 en 294 van het Wetboek van Strafrecht).
Nadat de Staatscommissie in augustus 1985 haar advies had gepubliceerd, kwam in het politieke milieu de discussie over het vraagstuk van de euthanasie pas goed op gang.
Een eerste gelegenheid, waarbij in de Tweede Kamer het vraagstuk besproken werd, was bij de algemene politieke beschouwingen van 15 - 17 oktober 1985 (pag. 722/1 e.v., euthanasie pag. 725/3 - 1985).

Daarna hebben zich de volgende ontwikkelingen voorgedaan.

Reacties politieke partijen op denkbeelden *D'66* en Staatscommissie

In de voorbereiding van de mondelinge behandeling door de Tweede Kamer van het initiatiefontwerp van mevr. Wessel-Tuinstra gaven de fracties in de Tweede Kamer op 31 oktober 1985 hun schriftelijke reacties op dit ontwerp en op de ideeën, die door de Staatscommissie waren aangedragen.
Hieruit bleek, dat de fracties van PvdA en VVD dezelfde conclusies verbonden aan het rapport van de Staatscommissie. Tevens werd duidelijk, dat de regeringsfracties CDA en VVD hemelsbreed van mening verschilden over een voor een regeling van euthanasie noodzakelijke wijziging van het Wetboek van Strafrecht.
W D en PvdA vinden de rechtvaardigingsgronden die de staatscommissie formuleert meer rechtszekerheid bieden dan de tekst van Wessel-Tuinstra (D'66).

Het D'66-voorstel sluit aan bij de jurisprudentie Een aantal objectieve en subjectieve elementen vormen de criteria die het ,,zorgvuldig handelen" moeten waarborgen. Zelfbeschikkingsrecht en vrijwilligheid van de patiënt staan centraal. De reikwijdte van het voorstel beperkt zich tot personen die zelf hun wil kunnen bepalen.
De Staatscommissie euthanasie adviseert de regering in meerderheid dat artsen onder nauwkeurig omschreven voorwaarden straffeloos kunnen blijven wanneer zij het levenseinde bespoedigen van patiënten ,,in een uitzichtloze noodsituatie", die daarom uitdrukkelijk vragen.

De fracties van VVD en PvdA zijn zeer teleurgesteld over de oplossing die de Staatscommissie aandraagt voor comateuze patiënten, en bij wie euthanasie ,,op grond van medisch inzicht" aanvaardbaar wordt geacht, ook al ontbreekt het uitdrukkelijk verzoek daartoe. ,,Hier wordt het beginsel van zelfbeschikking overschreden", aldus de VVD-fractie. ,,Deze kant van de problematiek van euthanasie is niet goed doordacht en stoelt niet op een aanvaarding van de meerderheid van de bevolking", zegt de PvdA-fractie.
Tweede kamerlid D. Dees (VVD)zei op 1 november het eindverslag van Wessel-Tuinstra te willen afwachten alvorens in te gaan op een pleidooi van I. Haas-Berger (PvdA) nu met de drie partijen om de tafel te gaan zitten teneinde een zo goed mogelijk wetsvoorstel te formuleren.
Mevrouw Wessel acht een snelle regeling nu mogelijk. ,,Zowel VVD als PvdA hebben zeer relevante punten aangedragen", zei zij op 1 november, ,,daarmee zal terdege rekening worden gehouden"
De CDA-fractie blijft weliswaar op het standpunt staan dat geen enkele vorm van actieve euthanasie straffeloos kan blijven, maar wil niettemin een wettelijke regeling ,,ten behoeve van de mensen die geen euthanasie willen".
De CDA-fractie noemt aanvaarding van het voorstel-Wessel ,,een fundamentele normverschuiving op een buitengewoon delicaat terrein, gesanctioneerd door de overheid, waardoor nieuwe situaties van nood bij veel mensen zullen ontstaan".
Dees (VVD) herhaalde op 1 november dat de VVD-fractie de voorkeur geeft aan de koninklijke weg, een wetsvoorstel van het kabinet, maar tegelijkertijd mee zal werken het D'66-initiatief zoveel mogelijk in de richting van de Staatscommissie gewijzigd te krijgen.
Het kabinet is ernstig verdeeld over euthanasie.

Geen overeenstemming in kabinet over wettelijke regeling. *CDA* vraagt *VVD* te wachten op compromis

Minister-president Lubbers verklaarde op 13 december na het kabinetsberaad, dat het kabinet vooralsnog niet in staat was overeenstemming te bereiken over de strikte voorwaarden, waaronder actieve euthanasie straffeloos zou kunnen blijven. Overleg tussen de meest betrokken ministers van CDA en VVD had tot dan niet geleid tot vastleggen van de grenzen, waarbinnen euthanasie in de stervensfase van een patiënt toelaatbaar kon zijn.
Een week eerder, op 6 december, had de premier nog verklaard, dat het kabinet zou proberen nog voor het kerstreces van de Tweede Kamer tot conclusies te komen.
De meest betrokken bewindslieden, Brinkman van welzijn, volksgezondheid en cultuur en Korthals Altes van justitie, en de premier waren er echter tot 13 december niet in geslaagd het over een tekst eens te worden.
De TK-fractievoorzitter van het CDA, B. de Vries, zei daarop op 14 december voor de TROS-radio, dat het kabinet tot na het kerstreces de gelegenheid

moest krijgen een compromis te bereiken over een wettelijke regeling voor euthanasie. De VVD moest zich zolang afwachtend opstellen.

Eindverslag *wetsontwerp-Wessel-Tuinstra. Aanpassingen* overeenkomstig voorstellen Staatscommissie. VVD reageert positief

Mevr. Wessel-Tuinstra heeft op 18 december het eindverslag gepubliceerd in de schriftelijke, voorbereidende procedure m.b.t. haar initiatiefwetsontwerp inzake euthanasie.
In dit eindverslag heeft zij haar wetsontwerp op een aantal punten gewijzigd, waardoor het meer aansluiting vond bij de door de Staatscommissie gelanceerde ideeën.

Volgens haar nieuwe tekst zou euthanasie en hulp bij zelfdoding worden gelegaliseerd, wanneer de patiënt zich ,,ineen uitzichtloze noodsituatie'' bevindt. Dit criterium had zij van de Staatscommissie overgenomen.
Het verzoek tot levensbeëindiging moet ,,vrijwillig en weloverwogen'' zijn gedaan en door de betrokkene zelf, eventueel schriftelijk, kenbaar zijn gemaakt.
De arts tot wie het verzoek wordt gericht blijft van strafvervolging gevrijwaard als hij een collega heeft geraadpleegd alvorens tot euthanasie over te gaan en van de procedure een journaal bijhoudt.
Nadrukkelijk is in de wetstekst opgenomen dat niemand tegen zijn geweten hoeft mee te werken aan euthanasie of hulp bij zelfdoding. Mevrouw Wessel heeft na bezwaren van onder andere verpleegkundigen besloten dat voor degenen die ,,innauw overleg en samenwerking met de arts handelen'' ook de rechtvaardigingsgrond moet gelden.
De reikwijdte blijft beperkt tot mensen die zelf om levensbeëindiging kunnen vragen. Op dit punt wijst Wessel-Tuinstra de voorstellen ten aanzien van comateuze patiënten van de Staatscommissie af, evenals overigens het kabinet en de fracties van VVD, CDA en PvdA dat doen.
Comateuze patiënten blijven van de wettelijke regeling voor euthanasie en hulp bij zelfdoding uitgesloten, omdat zij hun wil niet kunnen bepalen, met uitzondering van degenen van wie een recente schriftelijke wilsuiting bestaat.
Tegen een wijziging van de Wet op de lijkbezorging, zoals de Staatscommissie voorstelt, heeft mevrouw Wessel-Tuinstra bezwaren. Zij introduceert een formulier waarvan het model wordt vastgesteld bij algemene maatregel van bestuur, dat door de arts aan de gemeentelijke lijkschouwer moet worden gezonden.
Privacy en controleerbaarheid zijn in de D'66-voorstellen gewaarborgd en de kloof tussen praktijk (,,natuurlijkedood'' invullen) en werkelijkheid (,,naar schatting 6000 euthanasiegevallen per jaar'') wordt overbrugd.
De term ,,uitzichtloze noodsituatie'' van de Staatscommissie is in het initiatief-wetsvoorstel overgenomen, omdat het begrip ,,stervensfase'' uit de oorspronkelijke tekst verwarring wekte en de artsenorganisatie KNMG sinds 1984 van oordeel is dat geen medicus met die aanduiding kan werken.

Door de VVD-fractie is positief gereageerd op het door mevr. Wessel gewijzigde wetsontwerp; de fractie zegde toe er haar steun aan te zullen verlenen.
Aangezien ook de fracties van PvdA en D'66 voor het ontwerp-Wessel waren, was er potentieel een TK-meerderheid voor aanwezig.
De fractie van het CDA, coalitiegenoot van de VVD, bleef tegen, zo liet de woordvoerder van de fractie, F. Borgman, weten. Hij meende verder, hierin gesteund door de kleine christelijke fracties, dat het ontwerp van mevr. Wessel, nu het gewijzigd was, eerst weer voor advies naar de Raad van State zou moeten worden gestuurd.

De meerderheid van de Tweede Kamer was dit niet met hem eens en vond, dat begin februari een uitgebreide commissievergadering (UCV) aan het ontwerp kon worden gewijd, waarna eind februari behandeling in de plenaire Tweede Kamer zou kunnen volgen.

Reactie premier Lubbers

Premier Lubbers zei op 19 december niet te verwachten, dat een wettelijke regeling voor euthanasie tot stand zou kunnen komen voor de algemene verkiezingenvan mei 1986. Dat gold zowel voor het initiatiefvoorstel van D'66 als voor een eventueel regeringsvoorstel.
Hij hoopte voorts nog steeds de meningsverschillen tussen CDA en VVD over een toelaatbare vorm van euthanasie te kunnen overbruggen, voordat de Tweede Kamer aan de behandeling van het ontwerp van mevrouw Wessel zou beginnen.

De premier acht het feit dat de regeringsgezinde VVD-fractie in afwachting van een eventueel regeringswetsvoorstel al steun aan het ingrijpend gewijzigde initiatiefvoorstel heeft toegezegd ,,politiek niet irrelevant''. Echter, voor het kabinetsberaad over een eigen wetsvoorstel ,,maakt het geen verschil'', aldus Lubbers.
De keuzevoor een eigen opstelling van de VVD-fractie betekent volgens de minister-president dat ook de VVD-ministers in het kabinet hun eigen verantwoordelijkheid in deze kwestie behouden.
Hetzelfde, aldus Lubbers, geldt voor de verhoudingen binnen het CDA. De fractie heeft een standpunt over euthanasie ingenomen (actieve levensbeëindiging, in welke vorm ook, blijft verboden), maar de CDA-ministers zijn vrij mee te werken aan een andersluidende oplossing.
Lubbers wil geen waardeoordeel uitspreken over de mogelijke samenwerking van VVD met PvdA, die samen een wettelijke regeling voor euthanasie tot stand willen brengen. Hij zei de discussie over dit ,,zo belangrijke onderwerp'' niet te willen belasten met politieke uitspraken. ,,De inhoudelijke kant moet voorrang hebben.'' Deze gedragslijn zei de premier ook met zijn collega-ministers te zijn overeengekomen.
Desgevraagd verklaarde hij dat ook minister Deetman zich, na een onderhoud, aan deze gedragslijn zal houden. De minister van onderwijs heeft zich tot dan naar buiten toe het sterkst verzet tegen samenwerking van coalitiepartner VVD met de PvdA in deze immateriële kwestie.
De premier heeft zelf overigens in de Eerste Kamer kort tevoren bij de algemene politieke beschouwingen de VVD ernstig gewaarschuwd tegen het maken van afspraken met de oppositie bij zaken waarover in het kabinet nog overleg gaande is.
Sprekend over de parlementaire behandeling van het initiatiefvnorstel zei premier Lubbers hoe dan ook niet te verwachten dat de Raad van State het eindadvies over het voorstel, noodzakelijk alvorens het in het Staatsblad kan worden afgedrukt, vóór 21 mei kan uitbrengen.

Overeenstemming in kabinet bereikt

Op zijn wekelijkse persconferentie liet premier Lubbers op 17 januari 1986 weten, dat binnen het kabinet overeenstemming was bereikt over het vraagstuk van de euthanasie. Het kabinet was van oordeel, zo was dit standpunt, dat de tijd nog niet rijp was voor wetgeving.
Mocht de meerderheid van de Tweede Kamer een ander oordeel zijn toegedaan, dan had het kabinet een ,,proeve van een wetsontwerp'' achter de hand, dat het een paar dagen later zou publiceren, waarin het aangaf wat de grenzen waren, waarbinnen euthanasie toelaatbaar zou zijn.

Volgens premier Lubbers is het vraagstuk van de euthanasie nog onvoldoende uitgekristalliseerd en onvoldoende ,,doorleefd''in de samenleving om op korte termijn tot wetgeving over te gaan. ,,Er zijn belangrijke argumenten om wel een regeling tot stand te brengen'', zo gaf Lubbers toe, ,,maar volgens het kabinet zijn de nadelen toch groter dan de voordelen''.
Het voorlopige ontwerp van het kabinet waarover CDA- en VVD-bewindslieden het op 17 januari na maandenlange discussie eens werden, wijkt op belangrijke punten af van het initiatief-voorstel van D'66.
Een markant onderscheid is volgens Lubbers dat het kabinet kiest voor de methode van de ,,schuld-uitsluitingsgrond'' om euthanasie in bepaalde gevallen toe te laten en het D'66-initiatief voor de ,,rechtvaardigingsgrond''.
Dit houdt in dat in het voorstel van het kabinet euthanasie in principe strafbaar blijft en een verdachte een beroep kan doen op het ontbreken van schuld, terwijl in de versie van D'66 euthanasie, mits volgens de wettelijke vereisten uitgevoerd, niet langer strafbaar is. ,,Voor de bewijslast en het begrip opzet is dit een belangrijk punt'', aldus Lubbers.
Verder wil het kabinet een extra criterium opnemen, naast de voorwaarde dat sprake moet zijn van ondraaglijk lijden en een onhoudbare noodsituatie. Volgens het kabinet moet er ook een relatie zijn met een ,,concrete doodsverwachting''. Dat houdt in dat medisch moet worden vastgesteld dat de stervensfase voor een patiënt is aangebroken.
Lubbers wilde dit aanvullende criterium niet nader preciseren. Hij verwees naar de brief die de ministers Korthals Altes en Brinkman een paar dagen later naar de Kamer zouden sturen. Wel is het de bedoeling van het kabinet dat dit ,,tweede anker'' te zijner tijd een ,,operationeel'' begrip in de wetstekst wordt, aldus Lubbers.
De reden dat het kabinet zelf met een voorlopig voorstel komt, hoewel het tegenstander is van een wettelijke regeling op korte termijn, is dat de discussie pro en contra het initiatief van D'66 pas goed gevoerd kan worden als je, zo zei Lubbers, jezelf dwingt op alle concrete vragen in te gaan.

Reacties

De voorzitter van de TK-fractie van de VVD, Ed Nijpels, reageerde op 17 januari in de avonduren tevreden over de beslissing van het kabinet inzake

euthanasie. Hij deed dit op het congres van zijn partij in .Almelo. Volgens Nijpels had het kabinet uiteindelijk toch gekozen voor het standpunt van de VVD, dat er een wettelijke regeling van euthanasie moest komen. ,,Het belangrijkste politieke feit" noemde Nijpels dit.

Dat het kabinet niet verder is gegaan dan een ,,proeve" voor eventuele wetgeving, is in de ogen van Nijpels geen onoverkomelijk bezwaar. Deze vorm was een idee van zijn fractiegenoot Dees die dat begin december al heeft aangedragen.
Over de inhoud van de ,,proeve" die het kabinet op 20 januari aan de Tweede Kamer zal sturen, wilde de fractievoorzitter van de VVD nog niets zeggen. Hij wilde een slag om de arm houden. niet alleen omdat hij meent nog geen oordeel te kunnen vellen over de uitgangspunten van het kabinet daarbij, maar ook omdat de VVD nog niet weet hoe ze het initiatief-wetsontwerp van het Tweede-Kamerlid Wessel-Tuinstra (D'66) tegemoet moet gaan treden.
Premier Lubbers noemde het op 17 januari overigens ,,onwaarschijnlijk" dat de Kamerfractie, van de VVD het initiatief van D'66 verder zal steunen. ,,Het is duidelijk geen vrije kwestie voor de coalitie", zei Lubbers.
Noch de fractie van de VVD, noch die van het CDA, is door het kabinet gevraagd zich aan de beslissing van 17 januari politiek te binden. Dat biedt de fractie van het CDA, die juist geen wettelijke regeling wil, de mogelijkheid alsnog te ijveren voor handhaving van de huidige strafbaarheidsbepalingen van euthanasie.
Nijpels tilde daar in Almelo niet zo zwaar aan. .,Erligt voor het eerst een wetsontwerp van een kabinet, ook al is het slechts een proeve", zei hij.

'De fractie van D'66 noemde het teleurstellend dat het kabinet niet met een eigen wetsontwerp komt. ,,Het was echter te voorzien omdat de onderlinge verschillen tussen CDA en VVD in het kabinet te groot waren", aldus de fractie.
D'66 is het er niet mee eens dat het kabinet de kwestie ongeregeld wil laten en op de lange baan schuiven. De huidige kloof tussen wet en praktijk blijft daardoor bestaan, aldus D'66.
Mevrouw Wessel-Tuinstra, de indiensters van het initiatief-wetsontwerp, toonde zich verbaasd dat het kabinet met steun van de VVD-bewindslieden nu als aanvullend criterium wil instellen dat er sprake moet zijn van een concrete doodsverwachting, wil euthanasie aanvaardbaar zijn.
De Maatschappij voor de Geneeskunst heeft al gewaarschuwd voor introductie van het begrip stervensfase, verklaarde zij, en ook de VVD-fractie heeft herhaaldelijk de stelling ingenomen dat dit begrip onhanteerbaar is ,,Mede daarom heb ik in mijn wetsontwerp alleen over ondraaglijk lijden en een onhoudbare noodsituatie als criterium gesproken".
Zij meende verder dat het in de praktijk weinig verschil maakt of het strafrechtelijke begrip schulduitsluitingsgrond wordt gehanteerd, zoals het kabinet wil, dan wel de rechtvaardigingsgrond. ,,Door het grote aantal zorgvuldigheidseisen dat ik in mijn wetsontwerp heb opgenomen, is het verschil in de praktijk gering. Het is meer een principieel verschil van uitgangspunt", aldus mevrouw Wessel.
De PvdA-fractie wil eerst de aangekondigde brief van het kabinet zorgvuldig bestuderen voor zij een reactie geeft. Ook wil de PvdA afwachten hoe met name de VVD-fractie zich gaat opstellen ten aanzien van het initiatief-wetsontwerp van D'66. De fractie van de PvdA vindt wel dat de behandeling van het D'66-voorstel in de Kamer moet worden doorgezet.
De voorzitter van de Nederlandse vereniging voor vrijwillige euthanasie, Dr. L.C. Fretz, zei in eerste reactie op de mededelingen van premier Lubbers, dat hij het er volledig mee eens is dat de meningsverschiilen tot voorzichtigheid manen: ,,Beter nog geen wet dan een slechte wet"

De ,,proeve" van het kabinet

De ministers van justitie, Korthals Altes (VVD) en van welzijn, volksgezondheid en cultuur, Brinkman (CDA), hebben op 20 januari de ,,proeve" van een wetsvoorstel tot legalisering van euthanasie gepresenteerd.
De ministers verklaarden bij die gelegenheid, dat het kabinet actieve euthanasie in principe toelaatbaar acht bij patiënten, die ondraaglijk lijden aan een ziekte, die tot een ,,concrete doodsverwachting" leidt. De ziekte moet lichamelijk van aard zijn. Als alleen sprake is van geestelijk lijden (zoals een depressie of dementie), is euthanasie niet toelaatbaar.

Het belangrijkste verschil met de initiatiefwet van mevrouw Wessel (D'66) is, dat volgens het kabinet sprake moet zijn van een concrete doodsverwachting. Dit houdt in, aldus de memorie van toelichting, dat het sterven van de betrokken patiënt naar heersend medisch inzicht onafwendbaar dient te zijn ten gevolge van een ,,niet te elimineren en een niet te stabiliseren doodsoorzaak".
De termijn, waarbinnen het overlijden wordt verwacht, kan volgens de bewindslieden in de wet niet nauwkeuriger, bijvoorbeeld in dagen of weken, worden omschreven. Maar volgens minister Korthals Altes is voor elke ervaren medicus objectief vast te stellen wanneer deze fase is aangebroken.
Verder wil het kabinet het begrip ,,uitzichtloze noodsituatie" uit het ontwerp van mevrouw Wessel vervangen door de term ,,ondraaglijk lijden".
Een ander verschil is dat het kabinet zich, zoals het zegt, behoedzamer wil opstellen en daartoe een ander juridisch uitgangspunt voor de wettelijke regeling kiest, de schulduitsluitingsgrond.
Volgens het kabinet wordt daardoor meer de nadruk gelegd op het medisch handelen en op de voorwaarde dat naar heersend medisch inzicht met verdere geneeskundige behandeling geen enkel voor de patiënt redelijk doel is gediend.
Bij een schulduitsluitingsgrond blijft het feit als zodanig strafbaar, in bepaalde gevallen kan echter de betrokkene een beroep erop doen, waardoor hij straffeloos blijft.
In het wetsvoorstel is een verder vereiste dat de arts advies inwint van een tweede geneeskundige, die daartoe is aangewezen door het ministerie van volksgezondheid.
Verder blijft hulp bij zelfdoding in het kabinetsvoorstel strafbaar. D'66 wilde dat laten vallen.
De Koninklijke Nederlandse maatschappij tot bevordering van de geneeskunst (KNMG) ziet geen heil in het extra criterium ,,doodsverwachting" dat het kabinet volgens de proeve wil toevoegen aan het eveneens te hanteren begrip ,,uitzichtloze situatie".
Volgens secretaris Th. van Berkestijn van de KNMG zou deze nieuwe maatstaf ertoe kunnen leiden dat artsen hun patiënten een ,,extra duwtje" zullen geven om te kunnen voldoen aan deze eis. ,,Juist dan is het hek van de dam", aldus Van Berkenstijn op 18 januari voor de VARA-radio.

CDA positief over ,,proeve"

De TK-fractie van het CDA staat positief tegenover indiening door het kabinet van de ,,proeve" van een wetsvoorstel inzake euthanasie. De ,,proeve" gaat wel verder dan het CDA-verkiezingsprogramma, maar is toch, vanuit CDA-standpunt geredeneerd, te verkiezen boven het initiatiefvoorstel van D'66, aldus de woordvoerder van de fractie op 20 januari.

De CDA-fractie gaat er nu van uit, dat de VVD de lijn van het kabinet zal volgen en het voorstel van D'66 niet langer zal steunen. De VVD had daarover niet onmiddellijk een standpunt, omdat deze partij eerst de kabinetsvoorstellen zorgvuldig wilde bestuderen.
De ,,proeve" is een aanzienlijke verbetering t.o.v. het D'66-voorstel, omdat het kabinet de voorwaarde van de ,,concrete doodsverwachting" had gesteld, vindt het CDA. Actieve euthanasie kan alleen in zeer uitzonderlijke situaties plaatsvinden volgens het kabinetsvoorstel. Zo moet er sprake zijn van de uitval van vitale organen en van stervensbegeleiding van de patiënt, aldus het CDA.
Het CDA is het overigens eens met het kabinet, dat de tijd nog niet rijp is voor wetgeving. De nadelen overtreffen op het moment zeker nog de voordelen. Het is daarom goed, dat het kabinet niet overhaast te werk gaat en een zeer zorgvuldige procedure kiest, aldus de reactie van het CDA.

Tweede Kamer besluit beide voorstellen in behandeling te nemen

In een tweetal ordedebatten in de voltallige Tweede Kamer op 27 en 29 januari werd besloten voort te gaan met de behandeling van het initiatiefvoorstel van mevr. Wessel en daarbij tevens de brief van het kabinet, met daarin de afwijzing van wetgeving nu en de ,,proeve", aan de orde te stellen.
De meerderheid van de Tweede Kamer wees het voorstel van de heer Borgman (CDA) af om eerst een apart TK-debat te wijden aan de brief van het kabinet, waardoor de Tweede Kamer een prealabel oordeel zou hebben moeten geven over de vraag, of wetgeving inzake euthanasie wel gewenst is.

Oproep Lubbers aan VVD *ontwerp-Wessel* niet te steunen

Op het partijcongres van het CDA, dat op 1 februari in Slagharen werd gehouden, heeft premier Lubbers een dringend beroep gedaan op de VVD om geen steun te verlenen aan het euthanasievoorstel van D'66. Volgens Lubbers zou de VVD hiermee een ,,heilloze weg" inslaan en zou Nederland bij aanvaarding van het voorstel ,,een historische vergissing" begaan.
Tegelijk vroeg Lubbers toestemming aan zijn CDA-aanhangers om af te wijken van het CDA-programma en verder te gaan met het eigen kabinetsvoorstel dat hij karakteriseerde als een oprechte poging tot verzoening tussen de standpunten van CDA en VVD.

Lubbers verklaarde dat men in deze belangrijke zaak eerlijk moet zijn en een keuze dient te maken uit twee standpunten: óf men beperkt euthanasie tot het moment dat er een concrete

doodsverwachting is, dat wil zeggen – tot hulpverlening bij het sterven, óf men legt in de wet het recht op zelfbeschikking vast bij ondraaglijk lijden, ongeacht de vraag hoe lang men nog te leven heeft.
„De maat van het lijden zelf verheffen tot het criterium voor levensbeëindiging, ook als de dood zich nog niet in de vorm van een concrete doodsverwachting heeft aangekondigd, lijkt me een historische vergissing".
Lubbers ontkende dat slechts sprake zou zijn van een graduëel verschil tussen beide standpunten. De kritiek dat het begrip concrete doodsverwachting te vaag is, noemde hij een uitvlucht, „alsof het begrip uitzichtloze noodsituatie (uit het D'66-voorstel) wèl te duiden is".
De vice-voorzitter van de VVD-fractie in de Tweede Kamer, Evenhuis, verklaarde op 2 februari verbaasd te zijn over de woorden van Lubbers.
Evenhuis, die als gast op het CDA-congres aanwezig was, zei dat uitspraken van Lubbers en ook die van ex-VVD-leider Wiegel van 31 januari de politieke kant van de discussie over euthanasie sterk stimuleren, wat hij gezien de aard van het vraagstuk betreurde.
Hij zei de opvatting van Wiegel dat de VVD voorlopig dient af te zien van wetgeving. te respecteren. Hij legde er echter de nadruk op dat de VVD-fractie op dit punt geen stemdwang kent en dat ieder lid vrij is zijn of haar geweten te volgen.

Mevrouw Wessel-Tuinstra, indiener van het initiatiefwetsontwerp inzake euthanasie, in gesprek met minister Korthals Altes van justitie tijdens de UCV van 17 februari.

VVD-fractie besluit ontwerp-Wessel te blijven steunen

De VVD-fractie in de Tweede Kamer heeft op 12 februari besloten het wetsontwerp van mevr. Wessel te blijven steunen bij de op komst zijnde mondelinge behandeling ervan door de Tweede Kamer.

De fractie was tot dit besluit aangemoedigd door vooraanstaande leden van de partij.
Het VVD-EK-lid en ex-minister van binnenlandse zaken mr. Geertsema had op 8 februari voor de VARA-radio zijn partijgenoten in de Tweede Kamer aangemoedigd steun te blijven verlenen aan het wetsontwerp van mevr. Wessel. De fractie was naar zijn oordeel niet gebonden aan de „proeve" van het kabinet.
Een dag eerder had VVD-voorzitter Kamminga in een spreekbeurt in Hilversum het CDA gewaarschuwd de VVD niet onder druk te zetten. Volgens Kamminga was het CDA begonnen met de politieke polarisatie rondom het thema euthanasie.
Kamminga prees de PvdA en D'66, omdat die „uiterst terughoudend en zorgvuldig zijn geweest in de discussie".
„De VVD zal zich niet laten lenen voor politieke spelletjes, coalitiedruk, en verkiezingspropaganda rondom dit gewetensvraagstuk", zei Kamminga.
De VVD-voorzitter verweet het CDA dat het de „vrijheid en zorgvuldigheid" die bij de besluitvorming nodig is in het gedrang laat komen.
„Als partijvoorzitter zal ik nooit de historische vergissing begaan om wie dan ook in mijn partij onder druk te zetten teneinde partijpolitiek te laten prevaleren boven het eigen geweten", zei hij in een verwijzing naar de rede die premier Lubbers hield op het CDA-congres in Slagharen.
Niet alleen premier Lubbers, ook CDA-TK-fractievoorzitter B. de Vries had druk op de VVD uitgeoefend. Op een spreekbeurt in Berkel-Enschot had hij op 3 februari de VVD verweten een „dubbelhartigecoalitiehouding" aan te nemen en dat „werkt alleen maar klimaatbedervend".
De Vries zei dit n.a.v. de houding van de VVD t.o.v. de op tafel liggende voorstellen inzake euthanasie. Hij merkte hier verder nog over op: „Van een regeringspartij als de VVD – die zich graag uitroept tot de grootste steunpilaar van dit kabinet – mag je toch op z'n minst verwachten dat ze kabinetsvoorstellen serieus neemt. Zeker als de VVD-bewindslieden in het kabinet die voorstellen steunen". aldus De Vries.
„In toenemende mate lijkt het erop dat de VVD er twee coalities tegelijk op nahoudt. Eén formele coalitie met het CDA – om de sociaal-economische en financiële problemen van ons land op te lossen– en één informele coalitie met PvdA en D'66 – om buiten het CDA om allerlei immateriële kwesties te regelen. Euthanasie is slechts één in de rij".
De Vries trok hieruit de conclusie dat er na de verkiezingen in mei in een nieuw regeerakkoord „duidelijke en harde afspraken" moeten worden gemaakt. „Anders weten we niet waar we met de VVD aan toe zijn".

De VVD-TK-fractie besloot op 12 februari om bij de behandeling door de Tweede Kamer van het wetsontwerp-Wessel enkele wijzigingen voor te stellen.
Zo wilde de VVD duidelijk vastgelegd zien, dat in het D'66-voorstel alleen de arts tot euthanasie bevoegd is en dat minderjarigen niet tegen de wil van hun ouders geholpen mogen worden.
De PvdA-TK-fractie ging op 12 februari eveneens, vrijwel unaniem, akkoord met het D'66-voorstel.
Daarmee leek een TK-meerderheid in zicht.
De fractie van het CDA wees het initiatief af, zo bleek na de fractievergadering op 12 februari opnieuw. Ook de „proeve" van het kabinet ging de fractie te ver, maar het CDA was wel bereid op basis van die „proeve" verder met het kabinet over een regeling te discussiëren.

Artsenorganisatie tegen kabinetsvoorstel

De artsenorganisatie Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst (KNMG) heeft op 12 februari in brieven aan de ministers Brinkman en Korthals Altes laten weten zich te verzetten tegen de „proeve" van het kabinet en de voorkeur te blijven geven aan het ontwerp van mevr. Wessel.

Volgens de KNMG zou het „een slechte zaak" zijn als de „proeve" van het kabinet tot wet wordt verheven omdat het begrip „concrete doodsverwachting" dat als voorwaarde zou gaan gelden voor euthanasie, in de praktijk „onhanteerbaar" is voor de medici.
De KNMG meent dat de stervensfase als criterium zeer moeilijk is te definiëren. Achteraf zou dit criterium ook nauwelijks te toetsen zijn, zelfs door zeer ervaren artsen, omdat de vaststelling van het tijdstip waarop iemand is overleden dan zeer moeilijk is.
De toelichting in de „proeve" van het kabinet, dat er naar heersend medisch inzicht een concrete doodsverwachting moet bestaan, is volgens de artsenorganisatie te vaag, „immers, bij het stellen van een diagnose is het overlijden per definitie afzienbaar".
Ook vindt de KNMG het criterium van de stervensfase onrechtvaardig ten opzichte van die patiënten die ondraaglijk lijden zonder dat er ai sprake is van een directe doodsverwachting.

Minister-president Lubbers concludeerde uit de brief van de KNMG, dat de argumenten om wetgeving inzake euthanasie achterwege te laten sterker waren geworden. Hij liet dit op 14 februari weten op de vrijdagse persconferentie na het kabinetsberaad.
„Je kunt je afvragen of er wel wetgeving moet komen", zei Lubbers. „Laat dit zich op een goede manier in wetgeving regelen en hebben we een goede weg gevonden om dit zo goed mogelijk te doen", vroeg de premier zich af.

(Voortzetting volgende aflevering)

KAAIMAN EILANDEN

ALGEMENE VERKIEZINGEN VAN 1980 EN 1984. „NARCOTICS AGREEMENT"

Op 12 nov. 1980 konden de kiesgerechtigde bewoners van de Kaaiman eilanden naar de stembus gaan om 12 leden in de Wetgevende Raad te kiezen. Hoewel bij gebrek aan formeel opgerichte politieke partijen alle kandidaten als onafhankelijken aan de verkiezingen deelnamen, ging de strijd toch tussen twee groeperingen. De ene voerde campagne onder de slogan ,,Vooruitgang en Waardigheid" en de andere, die in de vertrekkende Raad een invloedrijke positie had bekleed, vormde o.l.v. James M. ,,Jim" Bodden een groepering van ,,Eenheid en Teamwork".

Bodden was devoorzitter van Cayrnan Airways en als lid van de Uitvoerende Raad verantwoordelijk voor toerisme, luchtvaart en handel.

Bij de verkiezingen versloegen twee niet tot een groepering behorende kandidaten twee zittende Raadsleden en werd één van de leiders van de groepering ,,Vooruitgang en Waardigheid", Benson Ebanks, in de Raad gekozen. De opkomst was ongeveer 50 procent. Op 19 nov. 1980 kwamen de nieuwe leden van de Wetgevende Raad bijeen om vier personen uit hun midden te kiezen in de Uitvoerende Raad. Met zeven tegen vijf stemmen besloten zij vervolgens dat de Uitvoerende Raad zou bestaan uit leden van de groepering ,,Eenheid en Teamwork". Herkozen werden James M. Bodden, Truman M. Bodden en G. Haig Bodden, maar Charles L. Kirkconnell, die zijn steun aan ,,Eenheiden Teamwork" had ingetrokken, werd vervangen door John Maclean.

Behalve de vier gekozen leden (die niet de titel ,,minister" droegen) telde de Uitvoerende Raad drie leden die ambtshalve zitting in de Raad hadden: de eerste secretaris, de financiële secretaris en de procureur-generaal. Diezelfde drie maakten ambtshalve ook deel uit van de Wetgevende Raad. De gouverneur was voorzitter van zowel de Uitvoerende als de Wetgevende Raad.

Nadat de in 1980 gekozen Wetgevende Raad aan het einde van zijn vierjarige zittingsperiode was ontbonden, vonden op 14 nov. 1984 opnieuw algemene verkiezingen plaats. Ook nu weer waren alle kandidaten formeel onafhankelijk.

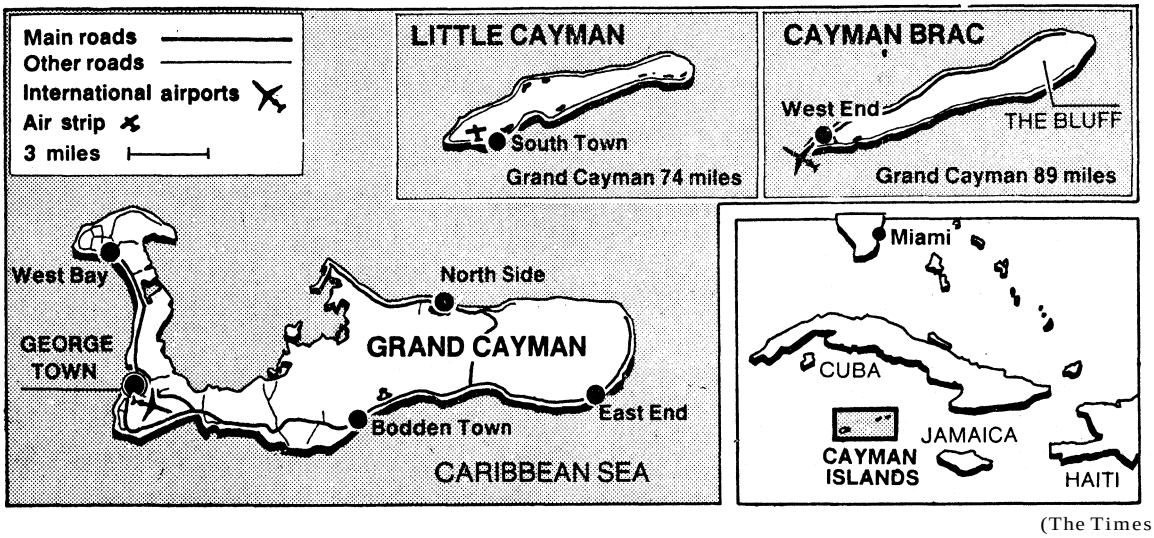
,,Eenheiden Teamwork" behaalde drie zetels, te ijl zij er op het moment dat de Wetgevende Raad werd ontbonden zes had gehad. ,,Vooruitgangen Waardigheid" kreeg vijf zetels.
Vervolgens kwam de nieuwe Raad bijeen om uit haar midden vier leden in de Uitvoerende Raad te kiezen. Gekozen werden twee prominente aanhangers van ,,Vooruitgang en Waardigheid" (Benson Ebanks en Charles Kirkconnell, die verantwoordelijk werden voor resp. gezondheid, onderwijs en sociale diensten, en voor verbindingen en openbare werken) en twee niet tot een groepering behorende leden (Norman Bodden met verantwoordelijkheid voor toerisme, luchtvaart en handel, en Vassal Johnson, verantwoordelijk voor ontwikkelingen en natuurlijke rijkdommen).
Gemeld werd dat bij het ontbreken van belangrijke politieke onderwerpen, de verkiezingsstrijd voornamelijk over persoonlijke kwesties was gegaan. De enige zaken die politiek gezien nog wel in de belangstelling stonden waren de oplopende kosten van de luchtvaartmaatschappij van de eilanden en die van het door particulieren geleide nieuwsbureau.

Geen van de groeperingen in de Wetgevende Raad en geen van de onafhankelijke leden had gepleit voor een verandering van de status van de eilanden als Britse kolonie. Wel had Jim Bodden, de leider van ,,Eenheid en Teamwork" in de Wetgevende Raad, zijn best gedaan voor de introductie van de titel ,,minister" voor leden van de Uitvoerende Raad.

,,*Narcotics* Agreement"

Op 26 juli 1984 werd in Londen tussen de regeringen van het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten een akkoord getekend, het zg. „Narcotics Agreement", op grond waarvan Amerikaanse onderzoekers op de Kaaiman eilanden toegang konden krijgen tot bankrekeningen van personen die van illegale handel in drugs werden verdacht. Wel moest de procureur-generaal van de eilanden per geval toestemming geven. De onderhandelingen om te komen tot het akkoord waren in nov. 1983 begonnen.

Sinds het midden van de jaren zestig hadden zich op de eilanden ongeveer 450 internationale banken, 270 verzekeringsmaatschappijen en 17.000 andere maatschappijen gevestigd, voornamelijk om te kunnen profiteren van het feit dat er op de eilanden geen directe belastingen bestonden. Verder bestond er voor financiële instellingen een geheimhoudingsplicht.
De overheid verkreeg haar inkomsten voor het grootste deel uit importheffingen, omzetbelasting en het verlenen van bedrijfsvergunningen. Volgens de NZZ (27-2-1986) kenden de eilanden geen vakbonden, geen stakingen en geen werkloosheid, en bedroeg het inkomen per hoofd van de bevolking jaarlijks naar schatting $ 7.500. Er bestond, zo vervolgde de krant, ook geen rassenprobleem bij de bevolking, die ongeveer voor de helft uit mulatten bestond, voor een vierde uit zwarten en voor een vierde uit blanken. Het totale aantal inwoners van de eilanden bedroeg, aldus de NZZ, krap 20.000. (KCA, NZZ)

(The Times 16-2-1983)

PERU

ZETELVERDELING PARLEMENT NA DE VERKIEZINGEN VAN APRIL 1985, BEËDIGING GARCIA. SAMENSTELLING KABINET

Na de verkiezingen van 14 apr. 1985 (pag. 45812 e.v.en 473 e.v.-1985) was de zetelverdeling in het parlement als volgt:

	Senaat	Kamer van Afgevaardigden
APRA	32	107
IU	15	48
CD	7	12
AP	5	10
IN	1	1
Onafh	-	2
Totaal	60	180

(APRA: Alianza Popular Revolucionaria Arnericana, een behoudende sociaal-democratisch getinte partij; IU: Izquierda Unida, Verenigd Links, een breed front van linkse partijen; CD: Convergencia Democratica, een centrumrechtse coalitie; AP: Accion Popular, Volksactie, een rechtse partij; IN: Izquierda Nacionalista, Nationalistisch Links)

Toen het nieuwe parlement op 28 juli voor het eerst bijeenkwam, werd eerste vice-president Luis Alberto Sanchez gekozen tot voorzitter van de Senaat en Luis Negreiros tot voorzitter van de Kamer van Afgevaardigden.

Garcia beëdigd als president. Samenstelling kabinet

Eveneens op 28 juli 1985 werd Alan Garcia Perez, die op 1 juni 1985 door de nationale kiesraad tot president was uitgeroepen (pag. 473/3-1985), beëdigd als president van Peru voor een ambtsperiode van vijf jaar. Luis Alberto Sanchez werd beëdigd als eerste vicepresident en Luis Alva Castro als tweede vice-president. De inauguratie vond plaats temidden van strenge veiligheidsmaatregelen nadat de dag ervoor in Lima een serie autobommen was ontploft.

Onder de buitenlandse gasten die de beëdiging bijwoonden, waren president Raul Alfonsin Foulkes (Argentinië), president Hernan Siles Suazo (Bolivia), president Belisario Betancur Cuartas (Columbia), president Salvador Jorge Blanco (Dominicaanse Republiek), vice-president Sergio Ramirez Mercado (Nicaragua), president Nicolas Ardito Barletta (Panama), president Julio Maria Sanguinetti Cairolo (Uruguay), lt.-kol. Desi Bouterse (leider Suriname) en James Baker (de Amerikaanse minister van de schatkist).

In zijn inauguratierede verklaarde Garcia dat hij niet wilde onderhandelen met het Internationale Monetaire Fonds (IMF) over de aflossing van de buitenlandse schuld, maar dat hij voorstander was van rechtstreekse besprekingen met de betrokken banken. Hij zei dat hij de aflossingen van de betalingsverplichtingen van Peru over de komende 12 maanden zou beperken tot tien procent van de inkomsten uit de export.

De regering wilde m.n. een reactivering van de economie, aandacht voor de sociale behoeften, decentralisatie van het openbaar bestuur, investeringen in de landbouw, bestrijding van de corruptie en drugshandel, en minder wapenaankopen. Een wet die buitenlandse oliemaatschappijen uitsloot van het betalen van belasting zou worden ingetrokken.

Verder zei president Garcia dat hij onmiddellijk een vredescommissie zou instellen die zich zou gaan buigen over het probleem van de opstandelingen in het land.

Het op diezelfde dag beëdigde kabinet zag er als volgt uit:

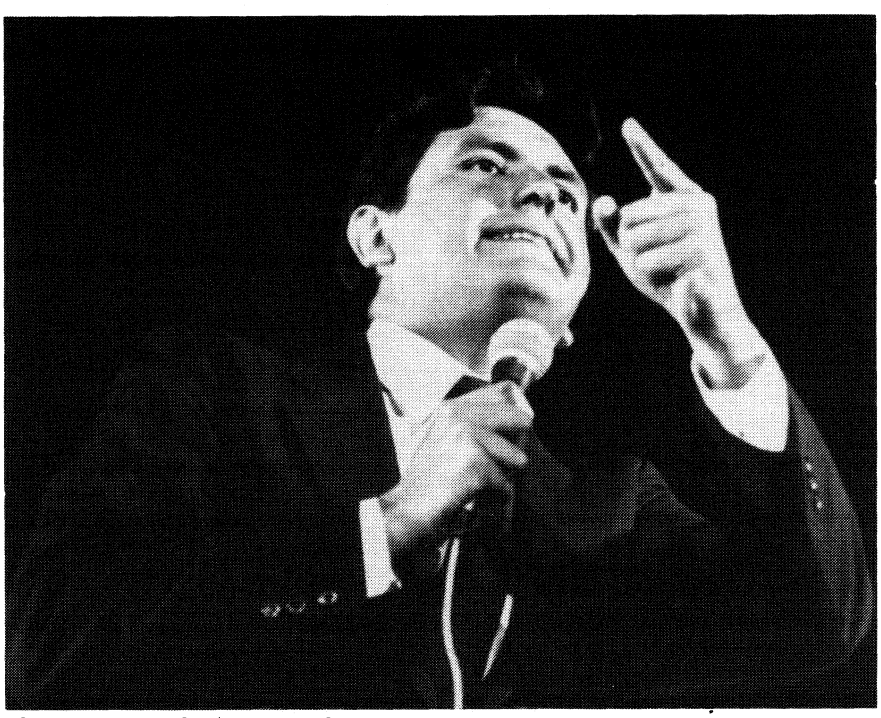
Premier, economische zaken en financiën' - Luis Alva Castro; buitenlandse zaken - Alan Wagner Tizon; binnenlandse zaken - Abel Salinas Izaguirre; justitie - Luis Gonzalez Posada Izaguirre; oorlog - gen. Jorge Flores Torres; marine - vice-adm. Julio Pacheco Concha; luchtmacht - gen. Jose Guerra Lorenzetti; gezondheid - David Tejada de Rivero; arbeid en sociale betrekkingen* - Carlos Blancas Bustamante; huisvesting - Luis Bedoya Velez; landbouw - Mario Barturen Dueñas; energie en mijnbouw - Wilfredo Huaita Nuñez; visserij - Jose Palomino Roedel: industrie, handel. toerisme en integratie* - Cesar Atala Nazzal; onderwijs - Grover Pango Vildoso; transport en verbindingen - Jose Murgia Zannier.

*gewijzigde portefeuille

Tot presidentiële adviseurs werden benoemd: Alfredo Tello Salavarria, Hugo Otero en Hector Delgado Parker. Javier Tantalean Arbulu werd verantwoordelijk voor het Nationale Planningsinstituut.

Met uitzondering van de militaire ministers, Wagner (een carrièrediplomaat die zaakgelastigde in Washington was geweest) en Blancas (de leider van de Christen-Democratische Partij) behoorden alle kabinetsleden tot de APRA.

(NRC/H'blad, KCA)

Alan Garcia Perez, de nieuwe president van Peru.

TRINIDAD & TOBAGO

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS EIND 1981

Sinds de People's National Movement (PNM) na de verkiezingen van 9 nov. 1981 voor de zesde achtereenvolgende keer aan de macht was gekomen (pag. 361/2 e.v.-1982), deden zich op Trinidad & Tobago o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Berichten over een mogelijke staatsgreep

In sept. 1983 deden berichten de ronde dat ongeveer 30 personen waren gearresteerd in verband met een samenzwering van een groep ,,Zwarte Moslims" om een staatsgreep te plegen. Een regering in het Midden-Oosten zou de groep daarbij steun hebben verleend.

Overheid koopt Texaco Trinidad

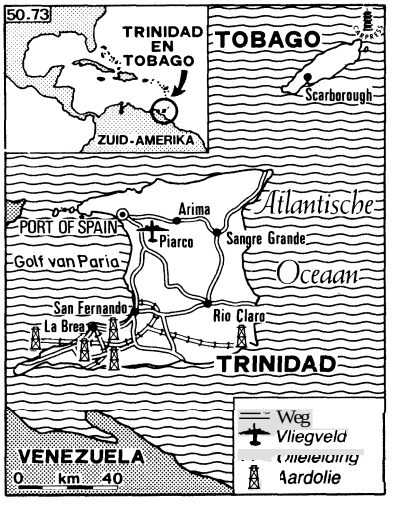
In aug. 1984 deelde premier George M. Chambers mee dat zijn regering een principe-akkoord had gesloten voor de overname van plaatselijke bezittingen, belangen, en enkele belangen in offshore oliebronnen van Texaco Trinidad. Met de overname was een bedrag van $ 189,2 mln gemoeid, deels te betalen in de vorm van olieprodukten gedurende tien maanden. Op 29 maart 1985 werd de overeenkomst formeel een feit.
De regering nam o.m. de Pointe-a-Pierre raffinaderij over, die aan een grote modernisering toe was en samen met de kleinere Point Fortin staatsraffinaderij 300.000 vaten olie per dag kon raffineren. In 1983 waren slechts 75.800 vaten olie per dag geraffineerd. De totale olieproduktie van het land was gedaald van 230.000 vaten per dag in 1978/1979 tot 160.000 vaten per dag in 1983. De regering zou van plan zijn ruwe olie te importeren voor raffinage, met name uit Venezuela.

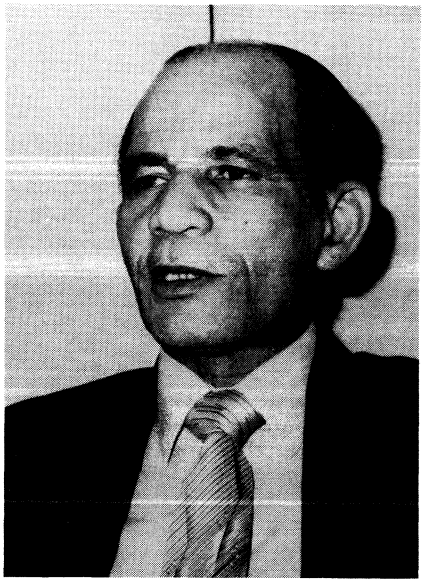
Oppositiepartijen vormen alliantie

Pogingen van de uit drie partijen bestaande Trinidad and Tobago National Alliance (TTNA) en de Organization for National Reconstruction (ONR), beide in de oppositie, hun activiteiten te coördineren, leverden een aanzienlijk succes op bij de plaatselijke verkiezingen in aug. 1983.

De TTNA bestond uit het United Labour Front (ULF) o.l.v. Basdeo Panday, de kleine Tapio House Movement (THM), en het op Tobago gevestigde Democratic Action Congress (DAC) met als leider Arthur N.R. Robinson. Het DAC had de twee zetels voor Tobago in het parlement van Trinidad & Tobago in handen (pag. 362/1-1982).

Tegen eind 1984 hadden de vier oppositiepartijen zich aaneengesloten in de National Alliance for Reconstruction, maar waren zij het nog niet eens

Premier George Chambers van Trinidad & Tobago.

geworden over het leiderschap daarvan. Mogelijke kandidaten waren o.m. Panday van het ULF (acht zetels in het 36 zetels tellende Huis van Afgevaardigden) en Karl Hudson-Phillips van de ONR (de ONR had bij de laatste verkiezingen geen zetel in het Huis behaald, maar wel meer stemmen dan het ULF gekregen, voornamelijk in kiesdistricten waar de regerende People's National Movement had gewonnen).
Suggesties dat Robinson van het DAC bij wijze van compromis leider van de alliantie zou worden, werden krachtiger na de overwinning van het DAC bij de verkiezingen voor het parlement van Tobago in nov. 1984.

Verkiezingen voor het parlement van Tobago

Ondanks een intensieve campagne van de regerende People's National Movement (PMN) om haar nederlaag bij de verkiezingen van 1980 voor het House of Assembly van Tobago goed te maken, behield het DAC bij de op 24 nov. 1984 op Tobago gehouden verkiezingen zijn dominante positie. Het DAC kreeg 11 van de 12 direct te kiezen zetels en de PNM één. Het National Joint Action Committee (NJAC) behaalde geen zetel.

In het vertrekkende House of Assembly had het DAC acht en de PNM vier zetels gehad. Behalve de 12 zetels die via directe verkiezingen werden bezet, telde het House of Assembly van Tobago drie zetels waarvoor de leden van het Huis personen selecteerden. In totaal telde het Huis dus 15 zetels.

Na de verkiezingen werd Robinson, die voorzitter van het vorige Huis was geweest, op die post herkozen. Er waren geen tegenkandidaten.

Robinson benadrukte dat het DAC zou doorgaan met zijn pogingen een meer gelijke behandeling voor Tobago te verkrijgen (de partij had tijdens de verkiezingscampagne gezegd dat de overheid naar verhouding te weinig in Tobago investeerde en dat er sprake was van een ,,vicieuze cirkel van onderontwikkeling").

Begroting-1983. Economische situatie. Problemen m.b.t. de suikerindustrie

Op 9 jan. 1985 presenteerde premier Chambers in het Huis van Afgevaardigden de begroting voor 1985. De premier wees er op dat de basis van de inkomsten steeds smaller werd en dat het noodzakelijk werd de overheidsuitgaven terug te brengen Er moest gesneden worden in de subsidies, het lenen van geld moest worden beperkt, er zou een nieuwe belasting komen, die vooral de zelfstandige ondernemers trof, en er zou met onmiddellijke ingang een heffing van 12 procent komen op de import.

In 1983 was het Bruto Nationale Produkt (BNP) reëel met 2,7 procent gedaald, hetgeen het einde markeerde van de op olie gebaseerde expansie uit de jaren zeventig. Het tekort op de betalingsbalans was in 1983 t.o.v. 1982 verviervoudigd tot $ 2,17 mrd, waarna de regering importbeperkende maatregelen had getroffen. Begin 1985 bleek uit cijfers dat de betalingsbalans in 1984 een groot overschot vertoonde.
De economische moeilijkheden waren gepaard gegaan met een toenemende onrust in de industrie. De werkloosheid werd verergerd door problemen in de suikerindustrie.

Bij de presentatie van zijn begroting verklaarde Chambers dat de suikerindustrie als belangrijke exportindustrie ,,dood" was. In de toekomst moest de suikerindustrie zich alleen concentreren op de produktie voor de binnenlandse markt (de ongeveer 70.000 ton suiker die in 1984 werd geproduceerd, was in het buitenland met verlies verkoopbaar geweest via gegarandeerde contracten met de EG en de VS). Geschat werd dat de produktiekosten op Trinidad 14 keer hoger lagen dan het niveau dat noodzakelijk was voor een winstgevende handel op de vrije wereldmarkt.
De grootste suikermaatschappij van het land, Caroni, zou geherstructureerd worden via een fusie met de Orange Grove National Estate. Van de 10.000 werknemers van Caroni zouden er in 1985 zo'n 5.000 en in 1986 nog eens 3.000 moeten afvloeien.

Reorganisatie kabinet. Nieuwe gouverneur Centrale Bank

Op 28 febr. 1985 kondigde premier Chambers een reorganisatie van zijn kabinet aan, dat er met ingang van 1 maart als volgt uitzag:

Premier, minister van financiën en planning - George M. Chambers*; landbouw, landerijen en voedselproduktie - Kamaluddin Mohammed*; buitenlandse zaken - Errol E. Mahabir (voordien minister van arbeid, sociale zekerheid en coöperatieven); nationale veiligheid - Overand Padmore (voordien minister van onderwijs): openbare nutsbedrijven en nationaal vervoer - Cuthbert Joseph (voordien minister van gemeenschapsontwikkeling en lokaal bestuur); arbeid, sociale zekerheid en coöperatieven - John S. Donaldson (nationale veiligheid); huisvesting en hervestiging - Desmond Cartey (industrie, handel en consumentenzaken); energie ennatuurlijke rijkdommen - Patrick Manning*; openbare werken, onderhoud en drainage - Hugh Francis*; onderwijs - Marilyn Gordon (sport, cultuur en jeugdzaken); staatsbedrijven - Ronald J. Williams'; gemeenschapsontwikkeling en lokaal bestuur - Neville Connell (gezondheid en milieu); procureur-generaal en wettelijke aangelegenheden - S. Russell Martineau*; sport, cultuur en jeugdzaken - Basil Ince (buitenlandse zaken); gezondheid en milieu - Jonn Eckstein (openbare nutsbedrijven en nationaal vervoer); industrie, handel en consumentenzaken - Wendell Mottley (huisvesting en hervestiging); voorlichting - Muriel Greene*

*geen verandering

Verder waren er, net als in 1981, op vijf ministeries zg. ,,junior ministers'' werkzaam (zie pag. 362/2-1982).

Bij een eerdere benoeming was Euric Bobb gouverneur van de Centrale Bank geworden als opvolger van Victor Bruce.
(KCA)

TURKS EN CAICOS EILANDEN

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Sinds mei 1980 deden zich op de Turks en Caicos eilanden -een vrij zelfstandig Brits gebiedsdeel met zelfbestuur (zie kaart op pag. 282)- o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Turks en Caicos eilanden - Tot 1962 bestuurd door de Britse gouverneur van Jamaica. Sindsdien Britse kroonkolonie.
Oppervlakte: 430 km², bestaande uit meer dan 50 eilandjes, waarvan zes bewoond, die geografisch het zuidoostelijk deel van de Bahama eilandenketen vormen. Inwoners: 7.200 (schatting 1977: telling 1970: 5.607) = 16 per km2. Geboortecijfer 26,5: sterftecijfer 9,0 per 1000 inw. (1975). Hoofdstad: Cockburn Town (2.900 inw.) op Grand Turk. Bevolking: overwegend negers en mulatten. Taal: Engels. Religie: hoofdzakelijk protestanten (anglicanen).
Onderwijs: lager - 1.800 leerlingen en 83 docenten; voortgezet - 671 leerlingen en 38 docenten (1976). Economie: visserij, zoutwinning (1.000 ton) en toerisme (7.623 bezoekers in 1977). Munt: Amerikaanse dollar = 100 cents. Handel: Invoer $ 7,55 mln. uitvoer $ 1.17 mln (1977). Verkeer: Wegen: 65 mijl. Vliegvelden op Grand Turk en South Caicos.

,,Chief Minister'' McCartney overleden. Skippings opvolger

Op 11 mei 1980 werd het overlijden bekendgemaakt van James A.G.S. McCartney (34), de ,,chief minister'' en minister van binnenlandse zaken en verbindingen van de Turks en Caicos eilanden. McCartney kwam om tijdens een vliegtuigongeluk bij Philadelphia. Hij was vanuit Washington, waar hij met functionarissen van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken besprekingen had gevoerd over de onafhankelijkheid van de eilanden, op weg naar huis.
Na de dood van McCartney beschikte zijn partij, de gematigd linkse People's Democratie Movement (PDM), in de Wetgevende Raad nog maar over vijf van de elf verkiesbare zetels. De Progressive National Party (PNP) bezette eveneens vijf zetels.
Door die gelijke stemverhouding kon er geen nieuwe premier worden gekozen, maar moest er eerst een tussentijdse verkiezing worden gehouden voor de vacante zetel van McCartney. Deze verkiezing vond op 12 juni plaats en resulteerde in een overwinning van de PDM op de PNP (de PDM kreeg 161 stemmen en de PNP 88), waarna McCartney's opvolger als leider van de PDM, Oswald O. Skippings, met zes tegen vijf stemmen werd gekozen tot ,,chief minister''.

Skippings was tot dan toe minister van gezondheid, onderwijs, welzijn en lokaal bestuur geweest.
Bij de laatste algemene verkiezingen, in sept. 1976, had de PDM vijf zetels behaald, de PNP vier, en waren de overige twee zetels naar onafhankelijken gegaan. De twee onafhankelijke leden hadden zich vervolgens bij de PDM aangesloten en een lid van de PDM was tot de PNP toegetreden.
Behalve de elf verkiesbare zetels telde de Wetgevende Raad nog zeven zetels. Deze werden bezet door personen die niet werden gekozen, maar benoemd, en door personen die ambtshalve in de Raad zitting hadden.

Algemene verkiezingen. Samenstelling regering-Saunders

Op 4 nov. 1980 werden op de eilanden algemene verkiezingen gehouden, die eindigden in een nederlaag voor de regerende PDM. Winnaar werd de PNP onder leiding van Norman B. Saunders.
Met 59,1 procent van de stemmen behaalde de PNP acht van de elf zetels in de Wetgevende Raad, terwijl de PDM met 38,8 procent van de stemmen de overige drie zetels in de wacht wist te slepen. De opkomst bij de verkiezingen was 85,2 procent.
De campagne van de PNP was grotendeels gebaseerd geweest op haar verzet tegen een vroegtijdige onafhankelijkheid van het Verenigd Koninkrijk en de partij had kritiek geleverd op het volgens haar slechte economische beleid van de PDM-regering.
Na de verkiezingen werden de volgende in de Wetgevende Raad gekozen leden in de Uitvoerende Raad benoemd:

,,Chief minister'' en minister van toerisme - Norman B. Saiinders; minister van handel en ontwikkeling - Stafford **A.** Missick; minister van gezondheid, onderwijs en welzijn - Robert S. Hall; minister van openbare werken en verbindingen - Nathaniel J.S. Francis.

Volgens Insight (dec. 1980) was de PNP ,,conservatief en voor het grootste deel pro-business''. Saunders verklaarde dat de PDM een .,lege schatkist heeft achtergelaten'' doordat zij in de grootst mogelijke mate geld had geleend en beloofde dat hij een ,,goede huishouding'' zou voeren.

PNP wint opnieuw algemene verkiezingen

Op 29 mei 1984 won de PNP opnieuw de algemene verkiezingen, zodat de regering van premier Saunders aan een nieuwe zittingsperiode **van** vier jaar kon beginnen. De samenstelling van de regering bleef ongewijzigd.
De PNP, die vasthield aan de status van de eilanden als British dependency, behield haar acht zetels in de Wetgevende Raad. De PDM, die bij de verkiezingen van 1980 had gepleit voor de onafhankelijkheid maar zich nu op sociale kwesties had geconcentreerd, behield haar drie zetels. Tien dagen voor de algemene verkiezingen was Clement Howell gekozen tot leider van de PDM als opvolger van Oswald Skippings.

Tegen 1984 nam de PDM t.a.v. de onafhankelijkheid ongeveer dezelfde positie in als de PNP.

Controverse over toeristische faciliteiten

De betrekkingen tussen de eilanden en het Verenigd Koninkrijk werden tussen 1980 en 1983 ongunstig beïnvloed door een controverse over de uitbetaling van meer dan £ 6 mln overheidssubsidie voor de bouw van een internationaal vliegveld en andere faciliteiten voor toeristen op Providenciales, één van de Caicos eilanden.
In 1979 had de PDM-regering van McCartney een voorstel van de in Frankrijk gevestigde toeristenorganisatie Club Méditerranée (,,ClubMed'') en een Amerikaanse projectontwikkelaar goedgekeurd voor de bouw van een 650 bedden tellend vakantiecomplex op Providenciales, waarbij de overheid zou zorgen voor de noodzakelijke infrastructuur en het verlenen van bepaalde belastingtoeslagen. De uiteindelijke toezegging van de Britse regering subsidie voor de projecten te verlenen zou hebben berust op een informele overeenkomst met McCartney dat er snel vorderingen zouden worden gemaakt op het gebied van de onafhankelijkheid en dat daarna het niveau van de hulp zou worden teruggebracht.
Na de plotselinge dood van McCartney in mei 1980 was echter de tegen

onafhankelijkheid gerichte regering-Saunders aan de macht gekomen, terwijl de kosten voor de projecten veel hoger uitvielen dan de oorspronkelijk geschatte £ 3,94 mln.
De commissie voor buitenlandse zaken van het Britse Lagerhuis had zich in rapporten, die in aug. 1981 en maart 1983 waren verschenen, afgevraagd of een derde internationaal vliegveld op een eilandengroep, waarvan het totale inwoneraantal in juni 1980 7.436 bedroeg, wel noodzakelijk was en erop gewezen dat het bedrag aan hulp dat Providenciales, dat ongeveer 1.000 inwoners telde, zou ontvangen per hoofd van de bevolking een nog niet eerder bereikt niveau zou bereiken.
De kostenbepalingen zouden niet toereikend zijn en volgens de commissie was in de financiële projecties van de regering de commerciële levensvatbaarheid van het complex van Club Med opzettelijk overdreven. Verder zou er onvoldoende rekening zijn gehouden met de sociale en ecologische gevolgen van het project, alleen maar zijn gekeken naar het toerisme en geen onderzoek zijn gedaan naar alternatieven.
De Britse regering en die van de Turks en Caicos eilanden hielden echter vol dat de uitgaven gerechtvaardigd waren, dat het project andere toeristische ontwikkelingen tot gevolg zou hebben en dat het toerisme voor de eilanden de enige hoop op de lange termijn vormde.
Na onderhandelingen met de Britse regering, die met een wettelijke actie dreigde wegens contractbreuk, begon Club Med eind 1983 aan het project, al was het op kleinere schaal en was de openingsdatum uitgesteld tot 31 dec. 1984. De totale Britse bijdrage in de kosten voor de infrastructuur werd in juli 1983 geschat op £ 6,11 mln.

Arrestatie premier Saunders e.a. in de VS. Francis nieuwe ,,chief minister"

Op 5 maart 1985 arresteerden agenten van het United States Drug Enforcement Agency (USDEA) in Miami, Florida, premier Saunders, minister van handel en ontwikkeling Missick, en Aulden Smith, een lid van de Wetgevende Raad. Verder werd een Frans-Canadese ingezetene van de Bahama's, André Fournier, gearresteerd.
Op 14 maart werden de drie politici aangeklaagd wegens betrokkenheid bij de import van drugs in de Verenigde Staten en wegens reizen ten behoeve van ondernemingen die zich met georganiseerde zwendel bezighielden.
Saunders, die aanvankelijk niet wilde toegeven aan druk af te treden, ging op 22 maart toch met zijn ontslag akkoord en op 28 maart werd Nathaniel J.S. (,,Bops'') Francis, de 72 jaar oude plaatsvervangend ,,chief minister'' en minister van openbare werken en verbindingen, benoemd tot opvolger van Saunders.
Na zijn benoeming zou Francis hebben verklaard dat Saunders bij zijn terugkeer een ,,koninklijk welkom'' zou krijgen en dat het USDEA ,,een held van hem maakt''. Francis liet blijken ten gunste van Saunders te willen aftreden als de bevolking dat wenste.

Op 19 juli werden Saunders en Missick schuldig bevonden aan het reizen naar de VS ter bevordering van de handel in narcotica en Missick werd verder nog schuldig bevonden aan betrokkenheid bij de import en distributie van cocaïne. Het vonnis zou op 6 december plaatsvinden. Het proces tegen Smith was wegens ziekte van de betrokkene uitgesteld.

Op 9 september meldde ***The Times*** dat Saunders was veroordeeld tot acht jaar gevangenisstraf. Volgens de ***NZZ*** (10-9) had Missick tien jaar gevangenisstraf gekregen.

Tijdens het proces was op videobanden te zien geweest hoe Saunders $20.000 telde die hij had aangenomen van iemand, die later een agent van het USDEA bleek te zijn, als vooruitbetaling voor de bescherming van een (voorgewende) operatie waarbij cocaïne en marijuana via de Turks en Caicos eilanden naar de VS zouden worden gesmokkeld. Saunders zou $30.000 hebben gevraagd voor elke vliegtuiglading marijuana en $ 250.000 voor iedere zending cocaïne.
Saunders zelf zei o.m. dat hij niet van plan was geweest de operatie door te zetten, maar slechts de misdadigers had willen ontmaskeren.

Kabinetswijziging

Na de benoeming van Francis tot ,,chief minister'' werd Robert Hall, die de portefeuille gezondheid, onderwijs en welzijn behield, benoemd tot plaatsvervangend ,,chief minister''. Alden Durham nam de portefeuille openbare werken en verbindingen over van Francis.

Ariel Missick, de vice-voorzitter van het parlement, werd minister van handel en ontwikkeling in plaats van de gearresteerde Missick.

Betrekkingen met het Verenigd Koninkrijk. Rol van de gouverneur

In de eerste dagen na hun arrestatie beriepen de drie politici zich op hun diplomatieke onschendbaarheid en weigerden ze mee te werken aan wettelijke procedures. De Britse ambassade in Washington benadrukte echter dat de drie voor privé-zaken naar de VS waren gekomen en dus geen aanspraak op een dergelijke bescherming konden maken.

De stemming op de eilanden was, aanvankelijk tenminste, ten gunste van Saunders en op 13 maart vertelde de Britse gouverneur van de kolonie, Christopher Turner, tijdens een radio-uitzending, hoe Saunders, sinds zijn benoeming tot gouverneur in 1982, met hem had samengewerkt bij de bestrijding van de handel in drugs op de eilanden.

In 1983 had Turner, op verzoek van Saunders, een beroep op Londen gedaan voor hulp bij de oplossing van het drugsprobleem, waarna hij £ 455.000 had ontvangen voor een twee jaren durend programma. Met haar talrijke onbewoonde eilanden en vele landingsbanen voor lichte vliegtuigen vormde de kolonie een uitstekend tussenstation voor drugssmokkelaars, die marijuana en cocaïne per vliegtuig vanuit Zuid-Amerika aanvoerden en dan de zendingen in kleinere porties verdeelden voor verder vervoer naar de VS.

Liam Maguire, die bij de verkiezingen van 1980 zijn zetel in de Wetgevende Raad was kwijtgeraakt, verklaarde tegenover een journalist van de ***New York Times*** dat er op South Caicos een brandstof-depot voor vliegtuigen bestond dat eigendom was van Saunders en verschillende malen in verband was gebracht met het vervoer van drugs naar de VS. ,,Niemand kan zeggen dat de Britse regering er niets van af wist'', aldus Maguire, ,,maar de gouverneur vertelde ons dat het een politieke kwestie was en er werd niets aan gedaan''.
In juni verklaarde plaatsvervangend ,,chief minister'' Robert Hall dat hij niet wilde dat Turner na het verstrijken van diens ambtstermijn in sept. 1985 opnieuw benoemd zou worden.

Aanhangers van Saunders hadden kritiek geleverd op Turner, omdat deze de actie van het USDEA had toegestaan en de drie gearresteerde politici als koloniaal onderdaan in gevangenschap onder Amerikaanse jurisdictie geen bescherming had geboden. Als vertegenwoordiger van de Britse regering was de gouverneur verantwoordelijk voor buitenlandse zaken, binnenlandse veiligheid en defensie.
(KCA, The Times, NZZ)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

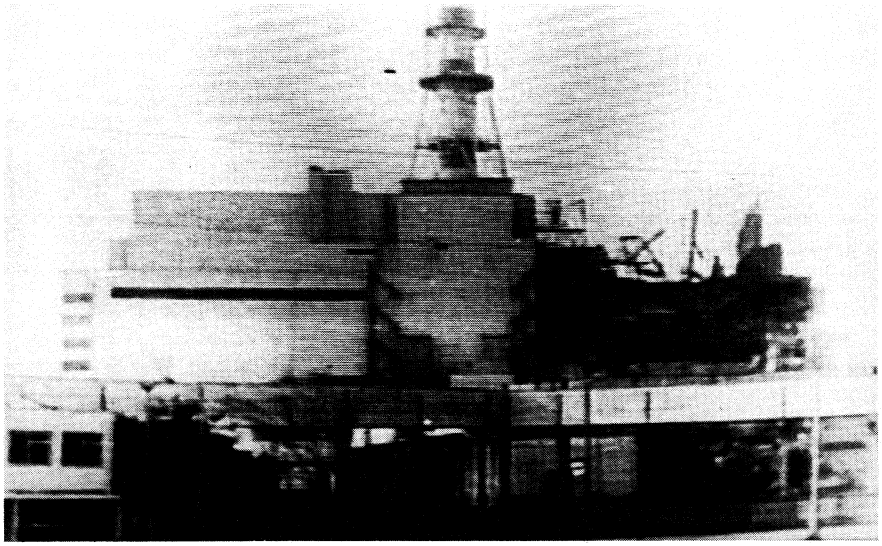
F
ONGELUK MET SOWJE KERNCENTRALE

In de vooravond van 28 april verschenen er berichten over een sterke stijging van de radioactiviteit in de lucht boven de Scandinavische landen Noorwegen, Zweden, Finland en Denemarken.
In Zweden schrokken de autoriteiten daar zo van dat de minister van energie, Brigitta Dahl. denkend aan een lek in een Zweedse kerncentrale, veiligheidsdeskundigen liet onderzoeken of het hele Zweedse kernenergieprogramma kon worden stilgelegd. De autoriteiten in Stockholm vermoedden dat zich een lek had voorgedaan in de kerncentrale van Forsmark op honderd kilometer ten noorden van de hoofdstad. Als voorzorgsmaatregel werden 600 arbeiders daar geëvacueerd.
Toen na enige tijd duidelijk werd dat er geen sprake was van een lek in enige Zweedse kerncentrale, werd de buurlanden om opheldering gevraagd; misschien was daar in een kerncentrale een ongeluk gebeurd; verondersteld werd ook dat er mogelijk iets was misgegaan met een van de nucleair aangedreven onderzeeërs van de Sowjet-marine, die in de Oostzee opereren.
De Zweedse ambassade in Moskou, die aan de Sowjet-autoriteiten om opheldering had gevraagd, kreeg van de regering van de Sowjet-Unie te horen dat zich in geen enkele kerncentrale in de Sowjet-Unie een probleem had voorgedaan.
Zes uur later, om negen uur Moskoutijd (zeven uur Nederlandse tijd), maakte het Sowjet-persbureau Tass in een vijfregelig berichtje melding van een ongeval in de kerncentrale in Tsjernobyl in de Oekraine, 130 km ten noorden van de hoofdstad Kiew.
In het bericht van Tass was sprake van ,,slachtoffers", ,,gevolgen" en ,,schade" aan een van de reactoren zonder verdere mededelingen over omvang en tijdstip van de gebeurtenis.

Volgens Tass was een staatscommissie gevormd, geen ongewone procedure in de Sowjet-Unie bij rampen, zoals aardbevingen.
De melding van Tass werd in het TV-journaal voorgelezen. Noch over straling, noch over eventuele gevolgen in Tsjernobyl of Kiew werd ook maar iets meegedeeld.
Kiew telt 2,2 mln inwoners. Tussen Tsjernobyl en Kiew bevindt zich een stuwmeer, dat een rol speelt bij de watervoorziening van de Oekraïense hoofdstad.
Kerncentrales worden in de Sowjet-Unie bij voorkeur gebouwd in de omgeving van industriële en bevolkingscentra.
Het ongeluk in Tsjernobyl is het eerste ongeval met een kerncentrale waarover in de SU mededelingen worden verstrekt. Uit Amerikaanse ruimtewaarnemingen waren al eerder ongelukken uit 1957 en 1974 bekend. waarover in de SU nooit is bericht.

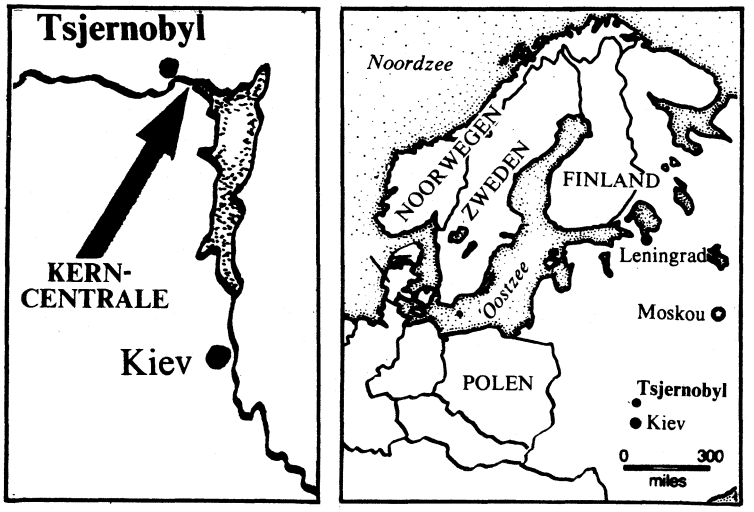
De centrale van Tsjernobyl bestaat volgens Sowjet-bronnen uit vier reactoren. Volgens een bericht van radio-Kiew in februari van dit Jaar was de produktie in 1985 29.000 mln kWh.
Het was de bedoeling dat Tsjernobyl vóór 1990 de grootste kerncentrale van de SU zou worden in het kader van een plan om in de Sowjet-Unie tiet aandeel van kerncentrales in de elektriciteitsproduktie op te voeren van 10% in 1985 tot 20% in het jaar 1990.

Volgens Westerse deskundigen moet het ongeluk zich al op 26 april hebben voorgedaan. Zij baseerden zich bij die vaststelling op de heersende zuidoostelijke wind in de voorafgegane dagen. Tsjernobyl ligt 1.400 km van Stockholm.
Dat er bij het ongeval in Tsjernobyl radioactief materiaal kon vrijkomen. is een gevolg van het feit dat in de Sowjet-Unie om de reactoren geen stalen en betonnen omhullingen („secundaire containment") worden gebouwd, zoals in het Westen gebruikelijk is.
Persbureau Tass deed op 29 april voor de tweede maal enige mededelingen omtrent het ongeval in de centrale in Tsjernobyl, even summier als de eerste keer. Volgens Tass waren bij het ongeluk twee doden gevallen, waren er gewonden en was er straling vrijgekomen.
In het Tass-bericht werd gezegd dat de van reactor nummer vier in Tsjernobyl uitgaande straling ,,gestabiliseerd" was en scherp in de gaten werd gehouden.
Verder deelde Tass mee dat de andere drie reactoren van de centrale op nonactief waren gesteld en in goede staat verkeerden.
Bij de beschadigde reactor zou het gebouw er omheen ,.gedeeltelijk" zijn verwoest. Drie nabij gelegen woonoorden waren ontruimd.
Ter plekke functioneerde een regeringscommissie onder leiding van vice-premier Boris Sjtsjerbina.
Volgens in de buurt van Kiew werkende Westduitse technici was rondom de centrale een gesloten zone met een straal van 30 km ingesteld, waarin zich o.m. het stadje Pripiat (50.000 inwoners) bevond.
Reizigers uit Kiew maakten bij aankomst in Moskou geen melding van enige paniek of opwinding in de Oekraiense hoofdstad. Diplomaten en journalisten, die op 29 april een reisvergunning naar Kiew hadden aangevraagd, kregen echter te horen dat deze stad voor hen gesloten bleef. Buitenlandse toeristen werden door het staatsreisbureau Intourist gewoon in hotels in Kiew ondergebracht.
De autoriteiten in Moskou bleven aan zowel diplomaten als journalisten consequent iedere informatie over het ongeluk weigeren, ook aan de Zweedse

Beeld van de beschadigde kerncentrale in Tsjernobyl. dat op 30 april op de Sou-jet-televisie werd vertoond. Rechts liet verwoeste gedeelte.

Weekblad 55ste jaargang No. 2843, pag. 41527-41542

(NRC H'blad 29-4)

ambassade, die een lijst precieze vragen had voorgelegd.
Het summiere karakter van de berichtgeving door de Sowjet-autoriteiten over de gebeurtenissen in Tsjernobyl deed de wildste geruchten ontstaan. Zo meldde persbureau UPI op 29 april van een inwoner in Kiew met contacten in ziekenhuizen en reddingsploegen te hebben vernomen dat de ,,ramp" in Tsjernobyl 2.000 slachtoffers had geëist; „80 mensen sterven onmiddellijk, ong. 2.000 overleden later in ziekenhuizen", aldus deze man.
Hij zei verder dat bussen, twee vliegtuigen en een helikopter betrokken waren geweest bij de evacuatie van 10.000 tot 15.000 mensen uit het gebied rond de kernreactor.
Een Westerse diplomaat vertelde *UPI* dat het officiële bericht van *Tass* over twee doden niet uitsloot dat er vlak na de ramp veel meer mensen waren gestorven.
Een Finse toeriste, die op 29 april uit Kiew in Helsinki terugkeerde, zei te hebben gehoord dat er 25.000 mensen uit Tsjernobyl en omgeving waren geëvacueerd.

Buitenlandse hulp aangeboden. Kritiek op *Sowjet-berichtgeving*

Een aantal Westerse landen heeft de Sowjet-Unie humanitaire en technische hulp aangeboden in verband met de ramp in de kerncentrale van Tsjernobyl, dit ondanks de grote irritatie over het gebrek aan tijdige informatie over de ramp.
De Sowjet-Unie wendde zich op 29 april op eigen initiatief behalve tot Zweden ook tot West-Duitsland met een verzoek om advies.
Inmiddels is in landen als Oostenrijk en Turkije op 29 april ook verhoogde radioactiviteit in de lucht geconstateerd. In Karinthië is moeders aangeraden zeer kleine kinderen binnen te houden.
De Amerikaanse onderminister Rozanne Ridgeway bracht een Amerikaans aanbod van technische en humanitaire assistentie op 29 april over tijdens een gesprek met de Sowjetzaakgelastigde in Washington. Oleg Sokolow. Ze bracht Sokolow het ,,diepe medeleven" van de Amerikaanse regering over en vroeg de Sowjet-diplomaat tevens om aanvullende informatie over wat er in Tsjernobyl precies is gebeurd.
Op Bali, waar president Reagan op 29 april verbleef, zei zijn woordvoerder Speakes dat de VS net zo min als enig ander land in de wereld ervaring heeft met het blussen van een brand ais in Tsjernobyl, maar dat bij het afkomen van de gevraagde informatie mogelijk wel blijkt dat de VS iets kunnen doen.
Ook landen als Frankrijk, Canada en Engeland hebben op 29 april de Sowjet-Unie hulp aangeboden. Op dc aanbiedingen is in Moskou nog met geen woord gereageerd.

In Londen is gezegd dat Engeland waarschijnlijk waardevolle informatie kan verschaffen, omdat de Britten als enigen in de wereld enige ervaring hebben met een brand in een kernreator waarin grafiet als modulator wordt gebruikt. Daarbij werd gedoeld op de brand die in oktober 1957 uitbrak in de kernreactor van Sellafield (indertijd Windscale geheten) aan de Ierse Zee. Die brand werd indertijd met water bedwongen. Er zijn, zo is in Londen

EERDERE ONGELUKKEN MET KERNCENTRALES:

7 okt. 1957: Een brand in een reactor te Windscale ten Noorden van Liverpool in Engeland leidt tot de verspreiding van radioactieve deeltjes. In 1983 gaf de Britse regering toe dat ten gevolge hiervan waarschijnlijk 39 mensen aan kanker zijn gestorven.

1957: Een chemische explosie in Kasli in het Oeral-gebied in de Sowjet-Unie in tanks, die nuclair afval bevatten. verspreidde radioactief materiaal over een eebied van one. 50 km^2. Een omvangrijke evacuatie werd hierdoor noodzakelijk Over deze eebeurtenis is in de Sowjet-media nooit bericht. Cijfers omtrent ongevallen zijn niet bekend.

3 jan. 1961: In Idaho Falls in de VS ontplofte een experimentele reactor. Drie technici werden hierbij gedood.

5 okt. 1966: De kern van de experimentele Enrico Fermi-(snelle kweek) reactor bij Detroit (VS) smolt gedeeltelijk, toen een natrium-koelsysteem het liet afweten. Er vonden hierbij geen persoonlijke ongevallen plaats.

21 jan. 1969: Het uitvallen van een koelsysteem in een ondergrondse reactor in Lucens in het kanton Vaud in Zwitserland leidde tot de ontsnapping van een grote hoeveelheid straling in de grot waarin de installatie was opgesteld. De grot werd verzegeld. Er waren geen persoonlijke ongevallen.

17 okt. 1969: Een fout bij het bevoorraden met brandstof veroorzaakte een gedeeltelijke versmelting bij een gasgekoelde reactor in Saint-Laurent in Frankrijk. Er waren geen persoonlijke ongevallen. Er ontsnapte een minuscule hoeveelheid radioactief materiaal.

1974: Melding werd gemaakt van een ontploffing in een snelle kweekreactor in Sjewtsjenko aan de Noordoostelijke kust van de Kaspische Zee in de Sowjet-Unie. Er zou geen radioactief materiaal zijn vrijgekomen.

22 maart 1975: Een technicus in de Browns Ferry reactor in Decatur in Alabama (VS), die met eeii brandende kaars op zoek was naar niet-luchtdichte plekken, veroorzaakte een brand, die voor $100 mln schade aanrichtte. De brand vernietigde elektrische controles, waardoor de hoeveelheid koelwater tot een gevaarlijk geringe hoeveelheid werd verminderd. Er kwam geen radioactief materiaal vrij.

28 maart 1979: Een reeks van menseliike fouten en uitvalsverschijnselen in de apparatuur leidde in een reactor op Three Mile Island bij Harrisburg in Pennsylvania (VS) tot het smelten van een aanzienlijk deel van de nucleaire brandstof. Het ongeluk leidde niet tot gevaren voor de volksgezondheid. Het proces van ontsmetting en uitschakeling van de centrale is nog steeds gaande.

7 aug. 1979: Uitstoting van een hoeveelheid hoog verrijkt uranium uit een zeer geheime reactor bij Erwin in Tennessee (VS) besmette ong. 1.000 mensen met een hoeveelheid straling die vijf maal zo groot was als de hoeveelheid waaraan zij normaal in één jaar worden blootgesteld.

25 april 1981: Japanse functionarissen verklaarden. dat 45 arbeiders aan radioactiviteit waren blootgesteld geweest gedurende aan deze datum voorafgaande reparatiewerkzaamheden aan een gebrekkig werkende reactor in Tsuruga.

23 sept. 1983: Een ongeluk. dat aan een menselijke fout werd toegeschreven, leidde tot de dood van één technicus in de RA-2 onderzoeksreactor in Constituyentes bij Buenos Aires in Argentinie.

6 jan. 1986: Een cilinder, die met nucleair materiaal overmatig gevuld was, ontplofte na oververhitting in de Kerr-McGee reactor in Gore in Oklahoma (VS). Eén arbeider werd gedood en 10 personen werden gewond.

toegegeven. weliswaar grote verschil len tussen de brand in 1937 en die in Tsjernobyl – al was het alleen maar omdat de brand in Sellafield klein van omvang was en beperkt bleef en omdat de Oekraiense reactor honderd keer zo groot is als die van Sellafield in 1937 – maar dat ook nadien experimenten zijn uitgevoerd met dergelijke branden
Hoewel de Zweedse regering de Sowjet-Unie inmiddels opmerkzaam heeft gemaakt op deze Britse ervarin gen heeft Moskou zich nog niet tot Londen gewend en niet gereageerd op het Britse aanbod
Ook is. voor zover bekend. niet gereageerd op een aanbod van het Internationale Atoombureau in Wenen, dat de Sowjet-Unie alle beschikbare know *how* heeft aangeboden en tevens als coordinator wil optreden bij de contacten tussen de Sowjet-Unie en het buitenland over de ramp

Inmiddels zijn in veel landen boze commentaren geleverd op zowel het gebrek aan informatie van Sowjet-zijde als het achterwege blijven van enige waarschuwing voor de nadering van radioactieve lucht.
Die kritiek wordt ook gedeeld door internationale organisaties als het Internationale Atoombureau en de VN.
De chef van het VN-programma voor milieuzaken zei op 29 april dat het de plicht van de Sowjet-Unie is volledige openheid te betrachten opdat ,,onschuldige mensen niet 's werelds eerste radioactieve vluchtelingen worden"

In Zweden is inmiddels de radioactiviteit in de atmosfeer afgenomen. In de regen en sneeuw die op 29 april aan de Zweedse oostkust vielen werd echter een radioactiviteit gemeten die het normale peil honderd keer overtreft. Het peil houdt geen risico voor de gezondheid in.

Poolse maatregelen tegen radioactieve *besmetting*

In Polen, waar na het ongeluk in Tsjernobyl een sterke stijging van de radioactiviteit in de lucht werd geconstateerd. heeft de regering de verkoop van melk aan banden gelegd en de Polen opgeroepen veel aandacht te besteden aan de hygiëne van hun voeding. Daarbij werd onderstreept dat het om voorzorgsmaatregelen ging en dat het peil van de radioactiviteit geen gevaar opleverde.
Op de Poolse televisie werd op 29 april een verklaring voorgelezen waarin werd gesteld dat kinderen en zwangere vrouwen een risico lopen als ze melk drinken, afkomstig van koeien die radioactief besmet gras hebben gegeten.
Om dat risico te vermijden. aldus de verklaring, wordt vanaf 30 april alleen melk verkocht van koeien die droogvoer hebben gegeten. Andere melk wordt gedumpt
In de verklaring werd de Polen gevraagd eventuele tekorten met geduld en tolerantie te ondergaan. De Polen kregen verder te horen dat groenten met uitzonderlijke zorg moeten worden gewassen voor ze op tafel komen.

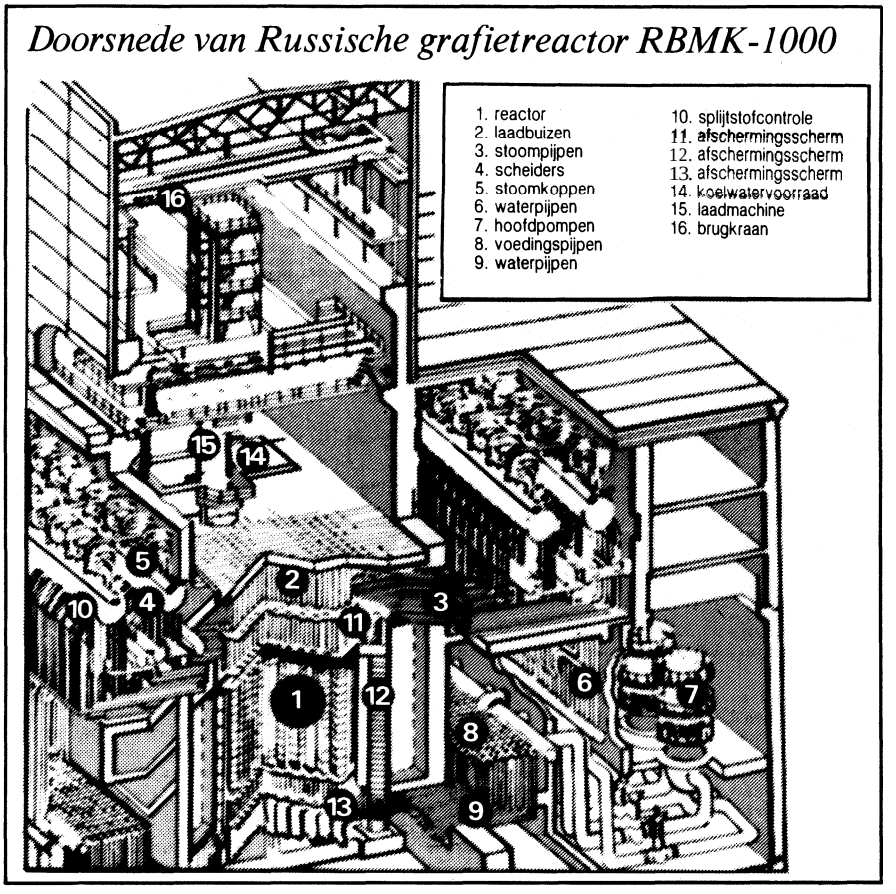
De Poolse overheid heeft volgens de verklaring voor kinderen in het noordoosten van het land, waar de geconstateerde stijging van de radioactiviteit in de atmosfeer het hoogst is en waar de radioactieve wolk direct overheen is gedreven, jodiumtabletten ter beschikking gesteld. Met jodium worden de negatieve gevolgen van straling beperkt.
In de verklaring werd gesteld dat bij metingen een stijging van de radioactiviteit is geconstateerd die ,,schadelijk zou kunnen zijn als ze lang duurt". Aangezien het evenwel om ,,een tijdelijke" zaak gaat bestaat er geen gevaar voor de gezondheid, aldus werd gesteld. Bovendien is ,,de afgelopen uren een daling van de concentratie" geconstateerd.

De Poolse regeringswoordvoerder Jerzy Urban zei op 29 april dat de Sowjet-Unie en Polen in direct contact staan met betrekking tot de affaire.
In Warschau is een regeringscommissie gevormd die zich bezighoudt met de gevolgen van de stijging van de radioactiviteit op het gebied van de voedselsituatie en de maatregelen van medische aard die moeten worden genomen. Deze speciale commissie wordt geleid door vice-premier Zbigniew Szalajda.
Ook Urban zei dat ,,nergens in Polen de besmetting het niveau waarop alarm moet worden geslagen. heeft overtroffen." Niettemin gaf hij toe dat de Poolse autoriteiten de zaak. zeker aanvankelijk. zo hoog opnamen dat hij er 'snachts voor uit zijn bed werd gehaald.
Urban wilde op zijn persconferentie niet ingaan op de vraag of Polen door de Sowjet-Unie was gewaarschuwd voor de nadering van de radioactieve wolk die de Scandinavische landen volledig verraste.

Bericht van Tass over *voortgaande uitstoot van straling*

Sowjet-persbureau Tass gaf op **30** april een derde kort bericht uit over de gebeurtenissen in Tsjernobyl, waaruit bleek dat de beschadigde kerncentrale nog steeds radioactief materiaal uitstootte.
Verder is gemeld dat er behalve de twee eerder genoemde doden ook 197 slachtoffers in het ziekenhuis zijn opgenomen. Tevens hebben Westerse correspondenten in Moskou de beschikking gekregen over een officieuze versie van de oorzaken van de ramp.
Beide verklaringen hebben gemeen dat zij de ramp als een voorval voorstellen dat alleen van lokaal belang is. Rondom de centrale zouden zelfs – aldus de op **30** april door de presentator van het Sowjet-televisiejournaal op opgewekte toon voorgelezen communiqué van de ministerraad – de bedrijven. sowchozen en kolchozen, normaal in bedrijf zijn.
Na het communiqué werd in het journaal twee keer tien seconden lang een foto van de reactor getoond, waaruit volgens de commentator bleek dat ,,er geen sprake is van brand of van omvangrijke verwoesting". Op de foto leek de linkerkant van het gebouw, waarop een schoorsteen staat, goeddeels intact. terwijl van de rechter helft het dak leek afgeslagen. De foto was, aldus het journaal, ,,kort na het ongeluk gemaakt door een van de medewerkers van de centrale".
Tot twee keer toe werd in de uitzending stelling genomen tegen de ,,geruchten" die door ,,Westerse agentschappen" over de omvang van de ramp bij Tsjernobyl zouden zijn verspreid. Met name werd als zodanig een bericht over duizenden doden betiteld.
Voor zover bekend zijn in de Sowjet-Unie, buiten de **30** km. rondom de centrale, geen maatregelen ter bescherming van de bevolking tegen radioactieve besmetting genomen of waarschuwingen daartegen uitgegaan.
Onder leiding van de met de zaak belaste regeringscommissie die over alle noodzakelijke technische middelen zou beschikken, is de uitstoot van radioactief materiaal ,.afgenomen" en de straling in de directe omgeving ,,minder geworden", aldus het communiqué.

Verder werd gezegd dat er geen sprake is van een ,,kettingreactie" in de reactor, vermoedelijk een verwijzing naar een mogelijke nucleaire explosie.
Van de 197 mensen die na de ramp, die in de Sowjet-verklaringen overigens consequent ,,het ongeluk" wordt genoemd, in het ziekenhuis zouden zijn opgenomen, zouden er inmiddels 49 na onderzoek naar huis zijn gestuurd. Wat er met deze patiënten aan de hand was en is werd niet vermeld.
Behalve de regeringsverklaring ver-

Doorsnede van de Russische RBMK-1000 reactor. De constructie is sterk afwijkend van wat in het westen gebruikelijk is. Als moderator van neutronen wordt een stapeling van grafietblokken gebruikt. Modereren is het proces van afremmen van snelheid. noodzakelijk om de kernreactie gaande te houden. De vorm van deze grafietstapeling is cilindrisch met een hoogte van 10 meter en een doorsnede van 13 meter. In deze grafietstapeling zijn talloze gaten uitgespaard waarin buizen steken waarin de splijtstofelementen worden neergelaten. Tevens lopen er buizen met koelwater door dat onder druk van 65 atmosfeer staat bij een temperatuur van 280 graden Celsius. Volgens de Russische televisie betreft de ramp reactor-4. Deze reactor werd volgens westerse bronnen in 1983 in gebruik gesteld.

scheen in het persbureau *Tass* ook nog een bekendmaking van de regering van de Oekraïne, de Sowjet-republiek waarin de centrale ligt. Volgens deze tekst ,,gaat het beter" met de straling in het gebied rond de centrale en zou het inademen van de lucht in de provincie en de nabij de centrale gelegen stad Kiew ,,geen gevaar opleveren".
Ten aanzien van het drinkwater en de beken en rivieren in het gebied heet het dat deze ,,aande normen" voldoen. Westerse waarnemers merken op dat de hier gekozen bewoordingen radioactieve besmetting geenszins uitsluiten.
In Moskou heeft op 30 april een bijeenkomst van wetenschappelijke attachés van Westerse ambassades plaatsgevonden, waarbij werd vastgesteld dat het water van de Dnjepr, die door Kiew loopt en in de Zwarte Zee uitkomt, radioactief is verontreinigd.
Volgens bronnen uit deze vergadering bevindt zich in de brandende reactor 192 ton uranium. In weerwil van Westerse verzoeken zijn op andere plaatsen in de Sowjet-Unie de grafietreactoren van hetzelfde type als in Tsjernobyl nog in vol bedrijf.
Volgens reizigers uit Kiew, zowel Russen als buitenlanders, gaat het leven daar gewoon door, al is de ramp wel het gesprek van de dag en doen geruchten de ronde over honderden slachtoffers.

Uit Kiew via Moskou gerepatrieerde Franse studenten zeiden te hebben vernomen dat een hele afdeling in een Kiews ziekenhuis is ingericht voor uit her rampgebied geëvacueerde kinderen. Ze zeiden ook dat de studenten het advies hebben gekregen altijd hun binnenlands paspoort op zak te hebben in verband met mogelijke ontruiming van de stad.

Sowjet-versie van oorzaak en verloop van het ongeluk

Bovengenoemde officieuze Sowjetversie van het verloop van de gebeurtenissen in Tsjernobyl is op 30 april aan Westerse iournalisten ter beschikking gesteld door hooggeplaatste Sowjet-bronnen, die ongenoemd wilden blijven.

Deze officieuze versie van het gebeurde heeft met de openbare communiqués gemeen dat de omvang van de ramp als zeer beperkt wordt voorgesteld en het gevaar als beheersbaar.
Het zou allemaal zijn begonnen met het uitvallen van de elektriciteit in de centrale, waardoor de aggregaten buiten bedrijf zouden zijn gesteld. De nood-stroomvoorziening zou het vervolgens eveneens hebben laten afweten, waardoor de centrale pomp van de koelinstallatie buiten bedrijf werd gesteld.
Nadat de reserve-pompinstallatie het eveneens had laten afweten trad in de reactor al snel oververhitting op. Door een overconcentratie van waterstof zou een explosie hebben plaatsgevonden die het gebouw rond de reactor gedeeltelijk heeft verwoest.
Het was bij deze explosie dat twee werknemers van de kerncentrale zijn omgekomen. De explosie zou eveneens de brand in de reactor hebben veroorzaakt, die nog niet zou zijn bedwongen.
Nog altijd volgens deze anonieme bronnen is een van de brandstofdelen in het reactorblok vervolgens gaan smelten. De andere brandstofeenheden – hun aantal konden of wilden de bronnen niet meedelen – konden op tijd worden verwijderd of geïsoleerd. Het is het smeltproces dat tot de straling in de omgeving van de reactor leidt.
De regeringscommissie die in Tsjernobyl de verantwoordelijkheid voor de afwikkeling van de ramp draagt zou volgens de bronnen aan de centrale instanties in Moskou hebben meegedeeld dat men denkt de zaak binnen enkele dagen onder controle te hebben.
Er zou geen gevaar bestaan voor de bevolking buiten de directe omgeving van de centrale. Het smeltende brandstofelement is niet door de bodem van de reactor gebrand, zodat het grondwater en de watervoorziening in de stad Kiew niet in gevaar zouden zijn.
De bronnen maken verder melding van ongenoegen bij de centrale instanties in Moskou over de gebrekkige informatie die men van de plaats van de ramp heeft ontvangen. Ook zou ernstige kritiek worden gehoord op het sinds 1983 bestaande staatscomité voor de veiligheid van de nucleaire energie.

Rechtstreekse beeldverbindingen met buitenland verbroken

In de dorpen en steden van de Sowjet-Unie is op 1 mei de viering van de dag van de arbeid normaal doorgegaan.
Een dag eerder, op 30 april, had het staatstelevisiebedrjf aan buitenlandse correspondenten meegedeeld dat, i.v.m. de komende feestdagen, in ieder geval tot en met 4 mei geen rechtstreekse verbindingen met het buitenland mogelijk zouden zijn.

Al gedurende enkele dagen daarvoor waren directe beeldverbindingen tussen Moskou en West-Europa om onduidelijke redenen geannuleerd of technisch misgelopen.
Als reden voor het besluit tot annulering werd aangevoerd dat men de straalverbindingen zelf nodig had. In voorgaande jaren was het echter voor Westerse correspondenten altijd mogelijk geweest beeld en commentaar

over de viering van 1 mei door te geven.

Grafietreactoren stilgelegd?

Op 1 mei werd bekend dat de SU alle kernreactoren van het type dat in Tsjernobyl door een ongeluk was getroffen, buiten bedrijf had gesteld of daarmee doende was. Dit bericht kwam uit Westerse diplomatieke kringen in Moskou en was niet afkomstig van Sowjet-zijde. De sluiting zou zijn vastgesteld door warmtemetingen van satellieten.

Het besluit trof de grafiet-reactoren van het type RBMK1.OOO. Van de 39 kernreactoren in de Sowjet-Unie zijn er 20 van dit type.

Wel verscheen op 1 mei een vierde communiqué van *Tass* over de gebeurtenissen in Tsjernobyl. Hierin werd gewag gemaakt van 18 gewonde slachtoffers, wier toestand ,,ernstig" zou zijn. Het communiqué had betrekking op de situatie bij Tsjernobyl op 30 april. De straling ter plekke was volgens Tass met de helft verminderd. Ook werd meegedeeld dat er onder de slachtoffers geen buitenlanders waren.

Voor interne doeleinden waren de Sowjet-media inmiddels begonnen met enige nadruk de situatie rondom de centrale, in de stad Kiew en in andere gebieden die mogelijk door verhoogde straling zijn getroffen, als volstrekt normaal voor te stellen.

Waar in andere jaren de televisie 's avonds een samenvatting gaf van de viering van de eerste mei in de hoofdsteden van de diverse Sowjetrepublieken. kwam nu de viering in een reeks plaatsen in de Oekraiense en andere mogelijke besmette gebieden aan de orde.

De televisie liet bijvoorbeeld zien dat in Wysjgorod, een plaatsje ten noorden van Kiew op minder dan 100 km afstand van de centrale. een nieuw Lenin-monument werd onthuld.

Ook uit plaatsen als Smolensk, Donetsk en Minsk werden korte filmpjes of foto's vertoond, waaruit moest blijken dat er ter plaatse onbekommerd feest werd gevierd.

Uitvoerig besteedde het journaal aandacht aan de optocht van de werkers in Kiew. Daarbij kwam de Oekraïense partijleider Wladimir Sjtsjerbitsky even in beeld. die een vermoeide indruk maakte.

Op het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken zijn in de loop van de eerste mei achtereenvolgens de ambassadeurs van Nederland. Groot-Brittannie en Finland en de zaakgelastigden van Frankrijk en Oostenrijk ontvangen.

Van Sowjet-zijde waren de gesprekspartners de eerste vice-minister van buitenlandse zaken. Anatoli Kowaljow, de minister van hoger en middelbaar onderwijs Gennadi Jagodin en de voorzitter van het staatscomité voor kernenergie Andronik Petrosjants.

Over de inhoud van de gesprekken werden geen mededelingen gedaan, maar vermoed werd dat het de bedoeling van de Sowjet-autoriteiten was te voorkomen dat in de gemeenschap van buitenlanders in Moskou. die enkele duizenden leden telt, paniek zou ontstaan of een massaal vertrek op gang zou komen.

Op het vliegveld van Moskou was de douane op 1 mei begonnen alle het land verlatende buitenlanders met geigertellers op radioactiviteit te onderzoeken.

In alle gevallen werd een verklaring meegegeven waarin stond dat er niets aan de hand was. De meting was niet verplicht, maar wie niet wilde meewerken moest een verklaring tekenen waarin hij zei de Sowjet Unie niet aansprakelijk te zullen stellen voor enige schade aar. zijn gezondlieid.

Sowjet-Unie wijst Amerikaans hulpaanbod af. Amerikaans specialist in *beenmergtransplantaties* naar SU vertrokken

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, zei op 1 mei gedurende het bezoek van hem en president Reagan aan Bali dat de SU had laten weten ,,voldoende middelen" te hebben om de gevolgen van het ongeluk zelf de baas te kunnen worden en dat Amerikaanse assistentie „op het ogenblik" niet nodig was.

Shultz uitte kritiek op de Sowjet-Unie wegens het gebrek aan informatie en zei dat de Amerikanen ,,uiteigen bronnen" meer weten dan de Sowjet-Unie had gemeld.

Shultz, die zei te twijfelen aan de Sowjet-mededeling dat bij het ongeluk slechts twee doden waren gevallen en die het aantal slachtoffers aanzienlijk hoger schatte. vond dat Moskou ,,de plicht" had informatie te verschaffen toen duidelijk was geworden dat het ongeluk ,,potentieel wereldwijde gevolgen" had.

Hij voegde daaraan toe dat het ongeluk in Tsjernobyl de noodzaak onderstreepte van een totale afschaffing van kernwapens. zoals president Reagan had voorgesteld.

In de VS is op 1 mei door deskundigen uit de kernindustrie meegedeeld dat buiten de Sotvjet-Unie de omvang van de ramp mogelijk wordt overdreven en dat die wellicht niet veel groter is dan de Sowjet-Unie heeft gemeld. Berichten over twee doden in plaats van de duizenden waarvan de Westerse pers melding heeft gemaakt zouden ..plausibel" zijn.

Uit Los Angeles is op 1 mei een Amerikaanse specialist op het gebied van beenmergtransplantaties naar Moskou vertrokken om slachtoffers van de ramp in Tsjernobyl te behandelen. Het gaat om dr. Robert Gale, die wordt beschouwd als een van de meest vooraanstaande specialisten in de wereld op het gebied van beenmergtransplantatie.

De reis, die volgens Gales bureau plaatsvindt op verzoek van de Sowjet-autoriteiten, is kennelijk tot stand gekomen door bemiddeling van Armand Hammer. de Amerikaanse oliemagnaat die al sinds de jaren twintig zeer goede contacten onderhoudt met alle Sowjet-leiders sinds Lenin.

Diverse maatregen *i.v.m.* radzoactieve *besmetting*

Wie uit het Westelijk deel van de Sowjet-Unie de Bondsrepubliek Duitsland binnen reisde werd vanaf' 30 april aan de Wcstduitse grensovergangen onderzocht op een meer dan normale radioactieve stralingsbelasting. De minister van binnenlandse zaken, Zimmermann. had daartoe opdracht gegeven aan de douane in de deelstaten Beieren. Nedersaksen, Hamburg en Sleeswijk-Holstein.

Bij verscheidene personen- en vrachtauto's werden sindsdien duidelijk verhoogde waarden gemeten. Ook binnenkomende treinen werden onderzocht.

In een aantal gevallen moesten chauffeurs hun vrachtauto's een wasbeurt geven en de luchtfilters vervangen.

Doses die de gezondheid van de betrokken direct zouden kunnen beinvloeden zijn niet gevonden. Bij twee mensen vond men stralingsbelastingen van 4 Rem (Röntgen equivalent man). Voor mensen die beroepshalve – bijvoorbeeld in kerncentrales – met radioactieve stralingsbronnen te maken hebben geldt als hoogste toegestane waarde 5 Rem per jaar.

De Westduitse regering raadt intussen haar burgers af naar het westelijk deel van de Sowjet-Unie te reizen. Ce ongeveer 250 in de Oekraïne levende Westduitsers is daarentegen niet gevraagd het gebied te verlaten. Het gaat in dit geval vooral om medewerkers van de firma's Uhde en Bison, die in de buurt van Kiew werken. Veertig van hen zijn overigens al door hun bedrijven naar huis gehaald.

De stralingshoeveelheden, die in het bijzonder in Zuid-Duitsland zijn gemeten, bedroegen op 1 mei het 15- tot 20-voudige van normaal; op 30 april had men op sommige plaatsen het 45-voudige geregistreerd. Ook die waarden zijn volgens de autoriteiten ,,totaal ongevaarlijk" voor de menselijke gezondheid.

Minister Zimmermann heeft intussen op 1 mei de oproep aan Moskou herhaald om een internationaal team van experts alle kerncentrales in het land op veiligheidsaspecten te laten onderzoeken.

Ook minister Genscher van buitenlandse zaken is die mening toegedaan, hoewel hij zich beperkte tot alle centrales van het type-Tsjernobyl.

In Noord-Europa is sinds 1 mei een daling opgetreden in het niveau van de radioactieve straling in de atmosfeer, in Zuid-Europa stijgt dat niveau.

Hoewel diverse landen nieuwe voorzorgsmaatregelen hebben genomen is volgens officiele bekendmakingen nergens sprake van enig gevaar voor de gezondheid.

De Scandinavische landen. Finland en Polen meldden op 1 mei dat de radioactieve straling is verminderd, hoewel die in Finland nog altijd tien keer zo hoog is als normaal en aan het bij vakantiegangers populaire Mikolajkimeer in Noordoost-Polen zelfs vijfhonderd keer zo hoog. In de rest van Polen is echter het gestegen niveau van de radioactiviteit alweer honderd keer lager dan enkele dagen geleden.

De landen die op 1 mei een verhoging van het niveau meldden zijn Zwitserland, Italie. Frankrijk en Roemenië.

In Roemenië is een ..veel hoger" niveau van radioactiviteit gemeten in Cluj. Suceava en Iasi en in de hoofdstad Boekarest. De plattelandsbevolking is gewaarschuwd geen water te drinken en het veevoer af te dekken. Kinderen moeten binnen blijven: zij krijgen jodiumtabletten uitgereikt. Er is een commissie onder vice-premier Elena Ceausescu gevormd om de situatie in het oog te houden.

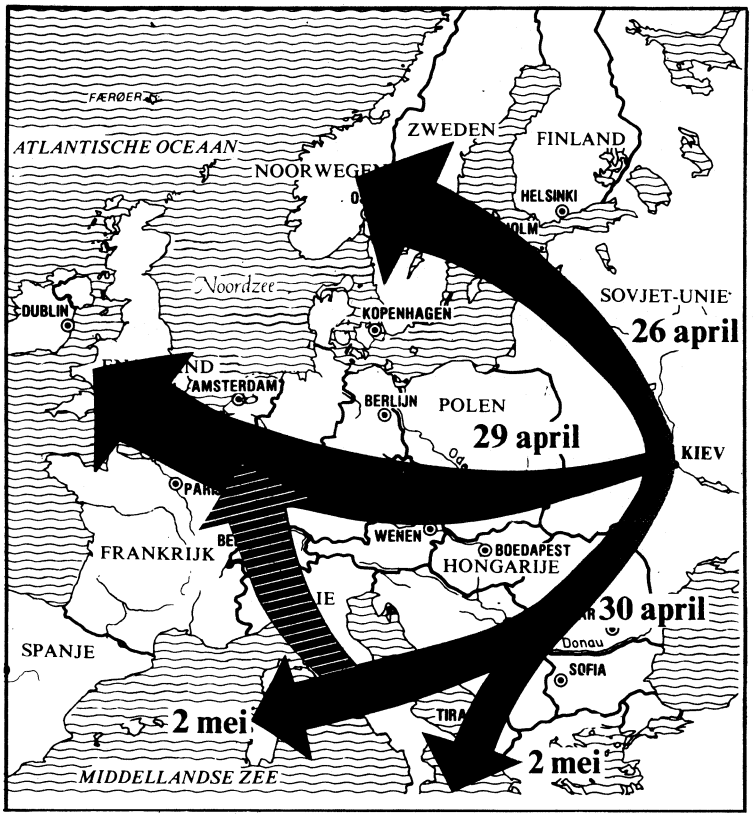
Denemarken en Engeland kondigden op 1 mei nieuwe voorzorgsmaatregelen aan.

De Britse regering besloot jonge kinderen en zwangere vrouwen van Britse diplomaten in Moskou en Warschau te evacueren. Britse burgers is afgeraden naar deze twee hoofdsteden, het oosten van Polen en het westen van de Sowjet-Unie te reizen, tenzij dat absoluut nodig is.

Denemarken kondigde een invoerverbod af op voedselprodukten en kleding uit Oost-Europa. Het verbod geldt alle voedsel en kleding uit de Sowjet-Unie, Polen, Tsjechoslowakije, Hongarije, Roemenië en Bulgarije. Alleen produkten uit de DDR worden nog toegelaten

Eerder had Zweden een dergelijke maatregel genomen.

De Sowjet-ambassade in Rome richtte op 1 mei een verzoek om technische assistentie aan het Italiaanse onderzoeksinstituut voor kern- en alternatieve energie, Enea Premier Craxi heeft de Enea opgedragen de Sowjet-autoriteiten in elk opzicht ter wille te zijn

De eerste wolk met radioactiviteit dreef richting Zweden. Door de zwakke wind op 28 en 29 april in het rampgebied zijn de wolken daar een tijd lang blijven hangen. geleidelijk uitgedund en vervolgens met een zwakke zuidoosten-wind richting Hongarije en Oostenrijk gedreven. Vandaar is ook een deel in Zuid-Duitsland terechtgekomen. Deze wolk komt door een zuidoostelijke wind dichterbij, maar blijft waarschijnlijk ten zuiden van Nederland hangen. De concentratie is een stuk lager geworden dan in Zuid-Duitsland. De uitstoot van 30 april is naar Zuidoost-Europa getransporteerd. Een ander deel is in het Middellandse-Zeegebied gaan rondcirkelen en kan door de zuidenwind richting Nederland worden gedreven. Maar de verdunning is zo groot dat er nauwelijks gevaar dreigt. De wind in het rampgebied is op alle niveaus noordelijk geworden. zodat wij van een eventuele nieuwe uitstoot van radioactiviteit weinig te duchten hebben. In Finland is de achtergrondstraling tien keer zo hoog als normaal. in Polen 100 keer (was 500). in Zwitserland tien keer, in Zuid-Duitsland 15 tot 20 keer en in Roemcnie vijf keer. (NRC/H'blad. 2-5)

Mededelingen van Boris *Jeltsin*, partijleider van Moskou

Op 2 mei vertelde Boris Jeltsin, leider van de afdeling Moskou van de communistische partij en lid van het Politburo, voor de Westduitse televisie dat het wegens de hoge straling nog steeds onmogelijk was de radioactieve zone rondom Tsjernobyl binnen te gaan.
Geprobeerd werd, aldus Jeltsin, de verspreiding van radioactiviteit tegen te gaan door vanuit helikopters lood, zand en het neutronen absorberende element borium op de centrale neer te laten.

Jeltsin was in de Bondsrepubliek i.v.m. een congres van de Westduitse communistische partij.

De radioactiviteit is gedaald, maar de straling bedraagt nog steeds 200 Röntgen per uur, een dodelijke dosis. ,,Het is een gevaarlijke zone die mensen niet kunnen binnengaan", zei Jeltsin.
Onmiddellijk na het ongeluk is de centrale gesloten en vier nederzettingen in de buurt zijn geevacueerd, vertelde hij. Een aantal waterreservoirs in de buurt is besmet, maar de rivieren niet. Foto's van een Amerikaanse satelliet hebben overigens bevestigd dat er geen brand meer woedt in de reactor, zo is op 2 mei bekendgemaakt.
Het ongeluk, dat door Westerse deskundigen is omschreven als het ernstigste in de geschiedenis van de kernenergie, zal niet leiden tot veranderingen in het Russische kernenergieprogramma, aldus Jeltsin. .,De oorzaak van het ongeluk was klaarblijkelijk een subjectieve zaak, een menselijke fout. Wij zullen een remedie zoeken voor het probleem en er voor zorgen dat het niet meer gebeurt."
Jeltsin uitte felle kritiek op de berichtgeving over de ramp in het Westen. ,,De burgerlijke pers brengt voortdurend griezelverhalen over het ongeluk in het krachtstation Tsjernobyl (...) en dat is allemaal om de spiraal van anti-Sowjet-hysterie te versterken."

Commentaar

Aan een commentaar in het *NRC/* H'blad van **3** mei is het volgende ontleend.

De twaalf EG-lidstaten hebben gisteren. bij monde van de Nederlandse ambassadeur Van Gorkum en een vertegenwoordiger van de Europese Commissie, bij directeur-generaal Blix van het VN-atoombureau IAEA een démarche ondernomen, waarbij zij hebben aangedrongen op een uitvoerige nabeschouwing van de kernramp in Tsjernobyl. Dat is een politieke stap die niet alleen terecht maar ook verheugend snel is geschied. Bij dit soort grensoverschrijdende ongclukkcn kan Europa geen genoegen nemen met de kurkdroge verklaring van de Sowjet-leiders dat de brand in de kerncentrale is bedwongen.
Er moet van Moskou opening van zaken worden geëist over alle aspecten van het ongeluk: de oorzaken de toegepaste veiligheidsmaatregelen, de gevolgen. de mogelijkheden om in de toekomst dergelijke incidenten te voorkomen en de cnnclusies die aar de ramp moeten worden verbonden.
Formeel is het Weense Atoombureau helaas machteloos ten aanzien van nalatigheden waaraan de lidstaten zich schuldig maken. Zijn normen en criteria voor de veiligheid van kerncentrales hebben geen bindend karakter en kunnen niet worden afgedwongen. Informeel evenwel kan de Raad van gouverneurs van het agentschap wel degelijk de nodige druk op Moskou uitoefenen om zich nu verder zo cooperatief mogelijk op te stellen. Wil de Raad doen waarvoor hij is ingehuurd. dan zullen de gebeurtenissen in de Oekraiense kerncentrale als eerste punt op de agenda van de aanstaande zomerzitting moeten worden gezet.
Wat kan de internationale gemeenschap ondernemen om in de toekomst de gevaren, verbonden aan kernenergie voor vreedzaam gebruik, verder in te perken? Twee mogelijkheden tekenen zich af. Ten eerste dient het grote gat, veroorzaakt door het onverplichtende karakter van de internationale veiligheidsafspraken, te worden gedicht. Er moeten veiligheidsregels worden ontworpen waaraan alle landen met installaties voor kernenergie zullen moeten voldoen op straffe van internationale sancties.
Ten tweede zou het Atoombureau een internationale regeling voor het wederzijds informeren en consulteren bij ongelukken met grensoverschrijdende gevolgen moeten opstellen. De EG-démarche van gisteren kan daarvoor een eerste aanzet zijn. Op die manier zouden, in geval van een ongeluk, in alle betrokken landen tijdig de nodige maatregelen kunnen worden getroffen om de schade zo veel mogelijk te beperken. Dat is de afgelopen week niet mogelijk geweest omdat de Souiet-autoriteiten de wereld veel te laat en absoluut ontoereikend over de ramp hebben ingelicht.
Het koppelen van condities aan de hulp, die het Westen nu aan de Sowjet-Unie verleent. lijkt een minder gelukkige oplossing te zijn. Bij hulp op korte termijn voor bijvoorbeeld beenmergtransplantatie is er geen tijd om daarin voorwaarden in te bouwen. Ook bij hulp op langere termijn evenwel dient dat eerst terdege te worden overwogen. Het verlenen van humanitaire hulp zonder politieke condities heeft juist altijd tot de grondbeginselen van de Westerse democratie behoord – en terecht.
Wat het Westen wel kan doen – en ook zal moeten doen – is gebruik te maken van de thans heersende wereldwijde verontwaardiging om van de Sowjet-Unie maximale samenwerking af te dwingen. Moskou verkeert op het ogenblik niet in een positie om verdere informatie achter te houden of om bij de beraadslagingen in het VN-Atoombureau dwars te liggen.
De Sowjets hebben er in het verleden een gewoonte van gemaakt om bindende regelingen te weigeren omdat die een inbreuk op de nationale soevereiniteit zouden betekenen.

HAÏTI

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS JANUARI 1986

Op pag. *49* e.v. en *7712* e.v. is een overzicht gegeven van de situatie op Haiti tussen okt. *1982* en jan. *1986.* Sindsdien deden zich op het eiland de volgende ontwikkelingen voor:

Samenstelling *kabinet* eznd december *1985*

Nadat president Jean-Claude Duvalier, bijgenaamd ,,Baby Doc", in de nacht van *30-31* dec. *1985* zijn kabinet had gereorganiseerd (pag. 49/1 e.v.), zag het er als volgt uit:

Binnenlandse zaken en nationale defensie – Pierre Merceron: voorlichting en overheidsbetrekkingen – Adrien Raymond: economie en financien – Frantz Flambert: planning – Théophile Roche: industrie en handel – Raymond Thomas: justitie – Jean Vandal; nationaal onderwijs – Pierre Mondes; jeugd en sport – Nicot Julien; buitenlandse zaken – Georges Salomon: sociale zaken – Daniel Supplice: openbare werken, transport. verbindingen. mijnbouw en energie – Alix Cinéas; volksgezondheid en bevolking – Victor Laroche.

Drie *militairen* gearresteerd i.v.m. de dood van drie betogers

Op *25* jan. *1986* maakte de regering bekend dat drie militairen waren aangehouden wegens de dood van dc drie jonge mensen die op *28* nov. *1985* tijdens vreedzame demonstraties in Gonaives, de derde stad van het land op zo'n *150* km ten noordwesten van de hoofdstad Port-au-Prince, waren doodgeschoten (pag. *4911).*

Politieke politie ontbonden. Wijzigingen binnen de strijdkrachten

Op *26* jan. *1986* werd in een officieel communiqué meegedeeld dat president Duvalier de politieke politie had ontbonden en belangrijke wijzigingen binnen de strijdkrachten had doorgevoerd.

De uit tussen de drie- en zeshonderd man bestaande politieke politie (burgers en militairen) was in het begin van de jaren zestig door François Duvalier. de vader van Baby Doc, opgericht om een einde te maken aan iedere vorm van politieke oppositie. De officiële benaming van deze politie was „permanente onderzoekscommissie van de Dessalines-kazerne".

De president stuurde *12* hoge officieren met pensioen en benoemde nieuwe bevelhebbers voor twee gevechtseenheden van de strijdkrachten (het tactische bataljon van de Dessalineskazerne en het elitebataljon de ,,Luipaarden") en nieuwe commandanten voor luchtmacht en marine.
Onder de *12* met pensioen gestuurde officieren waren. zo meldde Le Monde *(28-1),* twee belangrijke leden van de politieke politie. nl. kol. Albert Pierre (wiens speciale brigade ter bestrijding van de smokkel eveneens werd ontbonden) en lt.-kol. Emmanuel Orcel. De andere tien officieren waren volgens Le Monde: kol. Willy Gaillard (de commandant van de luchtmacht), kol. Francis Charles. kol. Antoine Charles, lt.-kol. Raymond Chabrol (de commandant van de ,,Luipaarden". zie pag. 669/2-1982), lt.-kol. Delius P. Calixte. lt.-kol. Jean-Henock Clerisme; lt.-kol. Reynold Desnoyer; lt.-kol. Samuel Jérémie. maj. Joffre Carre en maj. Yonel Elysée.
Kol. Jean-Claude Paul werd, zo meldde Le Monde. benoemd tot hoofd van het tactische bataljon van de Dessalines-kazerne en kol. Fritz Romulus kwam aan het hoofd van de ,,Luipaarden" te staan.
Verantwoordelijk voor de luchtmacht werd kol. Cecilio Dorce. voormalig militair attaché van Haïti in Washington. en kol. Jean-Claude Laurenceau kreeg de leiding over de marine.
Verder werd kol. Acedius St Louis (zie pag. *5211)* benoemd tot assistent van de chef van de generale staf, Louis Thony tot hoofd van de juridische dienst van de landmacht en Gérard Lacrete tot militair attaché voor marine en luchtmacht in de Verenigde Staten.

Voortdurende *protesten* tegen het bewind-Duvalier

Op *26* jan. *1986* namen duizenden betogers in Cap Haïtien, de tweede stad van het land, deel aan een demonstratie tegen het autoritaire bewind van president-voor-het-leven Duvalier. Een dag later vielen in die stad bij betogingen tegen het bewind drie doden, onder wie twee kinderen, toen veiligheidstroepen het vuur openden op demonstranten. Verder raakte een aantal mensen gewond.
Op *28* januari beschuldigde de bisschop van de stad, François Gayot. voorzitter van de Haïtiaanse bisschoppenconferentie en persoonlijk vriend van paus Johannes Paulus II, op de plaatselijke kerkelijke zender de strijdkrachten van ,,wrede en blinde repressie tegen de bevolking, en in het bijzonder de jongeren. van Cap Haïtien".
Diezelfde dag vielen demonstranten het gerechtsgebouw in Gonaives aan en staken het in brand. Verder waren er manifestaties in Jerémie en Jacmel.
Op *29* januari demonstreerden volgens officieuze schattingen ongeveer *40.000* mensen in Cap Haïtien tegen het bewind van Baby Doc. Duizenden demonstranten plunderden een voedselopslagplaats van de Amerikaanse hulporganisatie „Care". Daarbij zouden drie mensen in het gedrang zijn gestikt.
Tijdens de demonstratie werden pamfletten verspreid waarin de bevolking werd opgeroepen een algemene staking te houden van *12* tot *20* februari.
Ook in Les Cayes, ongeveer *200* km ten zuidwesten van Port-au-Prince, werden die dag voedseldepots van hulporganisaties geplunderd.
Op *30* januari gelastte president Duvalier de sluiting van de internationale luchthaven van Cap Haïtien.
Een dag later sloot de Dominicaanse Republiek haar grens met Haïti en stationeerde langs de grens extra troepen.

Amerikanen blokkeren ongeveer de helft van het voor Haiti uitgetrokken bedrag

Op *30* jan. *1986* maakte een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken. Bernard Kalb, bekend dat de Verenigde Staten *$26* mln hulp aan Haiti niet zouden uitkeren omdat ze bezorgd u-aren over de manier waarop de regering van Duvalier op de demonstraties tegen het bewind had gereageerd.
Kalb zei dat de Amerikaanse ambassadeur in Haïti de maand daarvoor in zijn jaarlijkse rapportage aan Washington had gezegd dat de mensenrechten sinds het begin van de demonstraties eind nov. *1985* niet voldoende waren gewaarborgd.
Volgens Kalb zou het Amerikaanse Congres wegens het ontbreken van de waarborg tegen toekenning van ongeveer de helft van het totale bedrag van $57,3 mln Amerikaanse hulp stemmen.
De maand daarvoor was Duvalier gewaarschuwd, maar er waren geen verbeteringen opgetreden, aldus de woordvoerder.

Staat van beleg afgekondigd

Op *31* jan. *1986* 's morgens vroeg werd op Haiti de staat van beleg afgekondigd. De maatregel werd genomen om de protesten tegen het bewind de kop in te drukken en zou volgens de grondwet *30* dagen van kracht zijn. Politiechef Grégoire Figaro (en niet Figero zoals abusievelijk op pag. *4912* is gemeld) gelastte de sluiting van alle door de kerk geleide radiostations.
Ondanks de afkondiging van de staat van beleg bleef het onrustig op het eiland en op *2* februari vertelden artsen van het Algemene Ziekenhuis in Port-au-Prince dat er sinds *31* januari bij onlusten in de stad zeker *55* mensen waren gedood.

Een demonstratie tegen het bewind-Duvalier op 1 februari 1986 in Port-aii-Prince

Duvalier zou volgens VS *Haïti hebben verlaten*

Op 31 jan. 1986 verklaarde de woordvoerder van het Witte Huis. Larry Speakes, tegenover verslaggevers: ,,Even na 7.30 uur plaatselijke tijd (12.30 uur Greenwichtijd) is het Witte Huis ervan op de hoogte gebracht dat de Haïtiaanse regering is gevallen en dat haar leiders. inclusief Duvalier, het land hebben verlaten." Speakes verklaarde dit in het vliegtuig dat president Reagan naar Houston bracht voor een plechtigheid ter nagedachtenis van de zeven bij de explosie van de Challenger omgekomen astronauten (pag. 81 e.v.).
Al guaw echter liet president Duvalier op de Haïtiaanse radio weten dat hij niet was gevlucht en om 13.00 uur plaatselijke tijd (18.00 uur Greenwichtijd) zei hij voor de radio dat hij zijn ,.missie voor vrede en eendracht" zou voortzetten. Hij gaf toe dat de ..rijkdom oneerlijk verdeeld is" en kondigde een nieuw ,.plan voor de maatschappij" aan dat ,,binnenkort gepresenteerd zal worden". ,.Ik blijf aan het land werken". aldus Duvalier. „De enige problemen die er zijn. zijn van economische aard en die worden voornamelijk veroorzaakt door het gebrek aan buitenlandse hulp. vooral nu de Verenigde Staten hun hulp hebben geblokkeerd", zo zei de president.

Later die dag zei Speakes dat hij met zijn uitspraak te voorbarig was geweest en op de terugweg naar Washington zei hij in het vliegtuig te zijner verdediging: ,.Het was het ministerie van buitenlandse zaken dat ons om 7.23 uur plaatselijke tijd (12.23 uur Greenwichtijd) inlichtte. zich daarbij beroepend op de ambassade in Haïti." Woordvoerder Kalb verklaarde dat de uitspraken gebaseerd u-aren geweest op ,,tegenstrijdige inlichtingen en geruchten".

Volgens Le Monde (4-2) had de Amerikaanse ambassadeur op Haiti. Clayton McManaway, op 30 januari 's avonds een langdurig onderhoud met de Haitiaanse president gehad en had Duvalier er in toegestemd het land te verlaten. De ambassadeur zou dat hebben doorgegeven aan het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken. Later zou Duvalier echter van gedachten zijn veranderd.

Amerikaanse minister van *buitenlandse* zaken *wil democratisch* gekozen regering op Haïti

Op **3** febr. 1986 zei de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz. voor het Amerikaanse televisienet ABC dat hij op Haïti een regering wilde die „via een democratisch proces" aan de macht was gekomen.
Diezelfde dag vertoonde president Duvalier zich in de straten van Port-au-Prince. Met zijn vrouw Michele aan het stuur maakte hij een rit door de stad in de presidentiële jeep. Hij onderbrak de rit een paar maal om soep aan armen uit te delen.
„We zijn er nog steeds", aldus Michele tegen een journalist van de Franse televisie. ,,Geen staatsgreep dus?" zo vroeg de journalist aan Duvalier. ,,Nee, geen staatsgreep. geen verkiezingen en ook geen plan voor democratisering". antwoordde Duvalier. Volgens de president waren de demonstraties van de afgelopen weken het werk van provocateurs. ,,De mensen zijn gemanipuleerd", aldus Baby Doc.

Regering dreigt winkeliers met arrestatie

Op 4 febr. 1986 liet de regering weten dat winkeliers hun winkels moesten openen. Deden zij dit niet, dan konden ze worden gearresteerd. Sinds 2 februari hielden vrijwel alle winkels in de hoofdstad hun deuren dicht, sommigen uit protest tegen president Duvalier, anderen uit angst voor plunderingen tijdens protestdemonstraties.
In een communiqué dat op de televisie werd voorgelezen. zei de regering dat alle winkels op 5 februari weer moesten opengaan. De regering beriep zich daarbij op een wet uit 1957 die winkeliers verplichtte hun winkels voor het publiek open te stellen.

Bern, Athene en Madrid weigeren Duvalier asiel

Op 5 febr. 1986 maakten de regeringen

Jean-Claude Duvalier en zijn echtgenote Michele voor hun vertrek van Haiti

van Zwitserland, Griekenland en Spanje bekend dat de Haïtiaanse president bij hen een verzoek om politiek asiel had ingediend. maar dat zij dit hadden geweigerd. Ook Italië en Argentinië zouden een asielaanvraag van Duvalier hebben afgewezen.
In Port-au-Prince ontkende de Haïtiaanse minister van voorlichting Raymond echter dat Duvalier om asiel had gevraagd. Hij noemde berichten daarover ,,compleet gefantaseerd".

Duvalier verlaat Haïti

Op 7 febr. 1986 's morgens om 3.46 uur plaatselijke tijd (8.46 uur Greenwichtijd en 9.46 Middeneuropese tijd) verliet president-voor-het-leven Jean-Claude Duvalier in een toestel van de Amerikaanse luchtmacht Haïti. Het vertrek van Duvalier werd bekendgemaakt door het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken. Woordvoerder Gregory Lagana zei dat 23 mensen, meest familieleden, Duvalier vergezelden. Een bestemming noemde hij echter niet.
Een uur na het vertrek van Duvalier werd in Parijs het volgende communiqué uitgegeven: ,,Teneinde de door het Haïtiaanse volk gewenste overgang naar een democratie op Haiti te vergemakkelijken en ernstige moeilijkheden te vermijden, accepteert de Franse regering in samenwerking met de Amerikaanse regering dat Duvalier naar Frankrijk komt voordat hij naar een ander land gaat."
's Middags werd op de Haïtiaanse radio en TV een voor zijn vertrek opgenomen boodschap uitgezonden waarin Duvalier zei: ,.Omdat ik met opgeheven hoofd de geschiedenis wil ingaan, heb ik de macht overgedragen aan de strijdkrachten. God is mijn getuige dat ik nooit bloed heb willen vergieten."
Later verklaarde de stafchef van de strijdkrachten, lt.-gen. Henri Namphy, dat de strijdkrachten geen politieke ambities koesterden en hij maande tot kalmte.
's Avonds om 21.15 uur plaatselijke tijd arriveerde Duvalier met zijn gevolg op het vliegveld van Grenoble-Saint-Geoirs. Het gezelschap werd ondergebracht in een luxe hotel, „L'Abbaye", in Talloires bij het meer van Annecy.
Onder het kopje ,,Repressie en grote armoede kenmerkten bewind Duvalier" keek Marc Leijendekker in het *NRC/H'blad* van 7 februari terug op 28 jaar heerschappij van de familie Duvalier. Hij schreef het volgende:

Met het vertrek van Jean-Claude Duvalier komt er een einde aan een bewind van achtentwintig jaar van de familie Duvalier op Haiti. Het waren jaren die gekenmerkt zijn door keiharde repressie van politieke critici. schrijnende contrasten tussen rijkdom van Duvalier en omgeving en de armoede u-aarin de grote meerderheid van de Haitiaanse bevolking leeft. en het uitblijven van werkelijke maatregelen ter verbetering van de economische problemen in het armste land van Latijns-Amerika.
Op 22 oktober 1957 werd de arts François Duvalier, door de bevolking Papa Doc genoemd, met een meerderheid van twee derde tot president gekozen. Hij speelde in op onvrede van de zwarte meerderheid in de voormalige slavenkolonie met de overheersende economische rol van mulatto's. en legde de nadruk op de Afrikaanse erfenis van het land. Het was echter niet ,,zwarte macht". maar zijn eigen macht die voorop bleek te staan. In 1964 liet hij zich uitroepen tot president voor het leven en wie het daar niet mee eens was kreeg te maken met de keiharde terreur van de Tontons Macoutes. Dit is een speciale militie, met meer manschappen dan het leger, die in het leven was geroepen omdal Papa Doc de militairen niet helemaal vertrouwde en een groep wilde hebben die hem onvoorwaardelijk trouw was. Wie de wraak van de militie niet vreesae kon worden bedreigd met de wraak van de voodoo-geesten Papa Doc verscheen af en toe in pandjesjas en zwarte hoed om de geruchten voedsel te geven dat hij de verpersoonlijking was van de god van de dood. die overledenen als zombie-slaaf voor zich liet werken.
Hoeveel mensen er onder het bewind van Papa Doc om het leven zijn gebracht. is nooit helemaal duidelijk geworden. Schattingen lopen in de tienduizenden. Wegens de niets-ontziende terreur was het bewind van François Duvalier internationaal geisoleerd. De Amerikaanse buitenlandse hulp werd in 1962 opgeschort en ook van andere landen kwamen vrijwel geen geld of investeringen. De inkomsten uit het toerisme waren te verwaarlozen.
Toen François Duvalier in 1971 stierf. nam zijn 19-jarige zoon de macht over en werd hij het jongste staatshoofd ter wereld. De gezette playboy. door de pers tot zijn grote ergernis Baby Doc genoemd. was volgens waarnemers slechts een marionet in handen van zijn moeder en ambitieuze zusters. Maar hij stuurde zijn zus naar het buitenland, en verminderde geleidelijk de macht van zijn moeder (zie pag. 667/2-1982. red. KHA).

Jean-Claude Duvalier spande zich vooral in om het imago van Haiti te verbeteren. De voodootechnieken van zijn vader liet hij achter zich. De Tontons Macoutes kregen een andere naam, maar bleven zich met hun donkere zonnebrillen en pistolen op dezelfde manier gedragen. Hij probeerde de binnenlandse spanningen tot bedaren te brengen door een aantal liberaliserende maatregelen. die er mede toe leidden dat de Amerikaanse hulp werd hervat.
Duvalier probeerde het toerisme te stimuleren en buitenlandse investeringen aan te trekken. Hij nam ook een Amerikaanse public-relations firma in de arm, a raison van $130.000 per jaar. Dat heeft een aantal vruchten afgeworpen. want Amerikaanse bedrijven, aangetrokken door lonen van minder dan een tientje per dag. kwamen in Haiti honkballen en beha's maken.
In 1980 trouwde Jean-Claude Duvalier met Michele Bennet (pag. 57/1-1981. red. KHA). dochter van een vooraanstaande zakenman. Dit huwelijk werd beschouwd als een poging zijn regime te versterken door de betrekkingen met de vooral creoolse middenstand te verbeteren. De familie Bennett heeft deze band met de macht goed gebruikt: vader Bennett is nu de grootste koffie-exporteur van Haiti en is wel de belangrijkste adviseur van Duvalier genoemd.
De ostentatieve rijkdom van de Duvalier-clan heeft veel kwaad bloed gezet bij de bevolking. De miljoenenhuizen in het buitenland. de sportauto's van Jean-Claude en de bontmantels van Michele wekten de woede van mensen die voor hun dagelijks eten zelfs soms afhankelijk zijn van charitatieve instellingen en vaak niet meer dan ı 900 per jaar verdienen.
Daarbij kwam dat de economische situatie verslechterde. Het toerisme is de afgelopen vijf jaar sterk teruggelopen. door berichten over berovingen en rellen en door het verband dat is gelegd tussen AIDS en Haitiaanse homoseksuelen (pag.78/1-1986, red. KHA). Er werd weinig gedaan aan de oorzaken van de economische problemen: het verbrokkelde landbezit, de enorme erosie doordat een groot gedeelte van het land is ontbost. het vertrek van technisch kader naar het buitenland. Volgens cijfers van de Wereldbank is het inkomen per hoofd van de bevolking gedaald van 5420 in 1980 tot $380 in 1985. Ongeveer 60% van de bevolking zit zonder werk. bijna 80% kan lezen noch schrijven, en de gemiddelde levensverwachting ligt rond de vijftig jaar.
De afgelopen twintig jaar zijn ongeveer 100.000 Haitianen het land per boot ontvlucht, en dat aantal zou waarschijnlijk de afgelopen jaren aanzienlijk zijn gestegen wanneer de Amerikaanse kustwacht in 1981 geen maatregelen had genomen tegen de volgeladen en vaak nauwelijks nog zeewaardige schepen (pag. 668/1 e.v.-1982. red. KHA).
Jean-Claude Duvalier bleef gebaren maken die de schijn van liberalisering hadden. maar nauwelijks tegemoet kwamen aan de kritiek. Enkele politieke gevangenen werden vrijgelaten (pag. 80/1-1986, red. KHA). Begin vorig jaar werd de vorming van legale politieke partijen mogelijk. maar een paar maanden later zorgde Duvalier ervoor dat 99.98% van de bevolking instemde met een uitbreiding van zijn bevoegdheden.
De katholieke kerk heeft een leidende rol gespeeld in de protesten. mede doordat de oppositionele politici waren vermoord of in ballingschap waren gegaan. Op zijn bezoek aan Haiti in 1983 (pag.51/3-1986, red. KHA) verwees paus Johannes Paulus II naar ..een legitiem verlangen naar vrijheid van meningsuiting" en zei hij dat het de Haitianen ontbrak aan .,alles wat nodig is voor een menselijk bestaan". De kerkelijke radiozenders waren de belangrijkste bron van informatie voor mensen die geen genoegen wilden nemen met de propaganda in de officiële media. De vele priesters die de bevrijdingstheologie aanhangen. hebben de gelovigen bewust gemaakt van hun situatie.
In mei 1984 braken voor het eerst hongerrellen uit. in Gonaives. Het was voor het eerst in dertig jaar dat er op grote schaal werd gedemonstreerd tegen de regering. Ongeveer anderhalf jaar later kwam het in dezelfde stad weer tot ernstige ongeregeldheden en de drie doden die er toen vielen, luidden het begin in van een hele reeks protesten, verspreid over het land en door een grote groep van de bevolking. Er vielen zeker zestig doden, maar de betogingen gingen door. Opvallend daarbij was dat het leger zich in veel gevallen betrekkelijk afzijdig hield.
Duvalier zag zich zo in het nauw gedrongen dal hij vorige week de staat van beleg afkondigde. Ondanks de aanhoudende protesten zijn het volgens berichten uit Port-au-Prince vooral de gesprekken met de Amerikaanse ambasssadeur die de doorslag hebben gegeven voor het vertrek van de president-voor-het-leven. Washington kon Duvalier in zekere zin ook maken of breken wegens het grote belang van de Amerikaanse hulp (ongeveer f 150 mln per jaar) voor het land. De Amerikaanse regering heeft u-aarschijnlijk willen voorkomen dat het land. dat vroeger bekend stond als de parel van de Antillen. door aanhoudende protesten en politieke en sociale chaos een radicalisering zou doormaken en in linkse handen zou komen.

Rol van de VS. Reactie SU

Op 8 febr. 1986 meldde de *New* York *Times* dat de regeringen van de Verenigde Staten en Jamaica een belangrijke rol hadden gespeeld bij het overtuigen van president Duvalier dat zijn

Op de voorgrond de leden van de Nationale Regeringsraad. V.l.n.r.:kol. Max Valles, kol. William Regala, lt.-gen. Henri Namphy, Alix Cinéas, Gérard Gourgue en kol. Prosper Avril.

presidentschap ten einde was. Het officiële persbureau van Jamaica berichtte die dag dat de ,,informele relatie" tussen de vrouw van Duvalier en de vrouw van de Jamaicaanse premier Edwart Seaga geleid had tot de onderhandelingen die resulteerden in het vertrek van Baby Doc. Op 7 februari had een woordvoerder van het Witte Huis ontkend dat de Amerikaanse regering een directe rol bij de val van Duvalier had gespeeld.

Het Sowjet-persbureau Tass schreef op 8 februari dat de VS onder druk van de Haïtiaanse bevolking gedwongen was Duvalier te laten vallen. Tass voegde eraan toe dat het nieuwe bewind weliswaar ,,minder afschuwelijk" was, maar niettemin de Amerikaanse belangen diende.

Nationale Regeringsraad neemt macht over. Samenstelling *regering*

Onmiddellijk na het vertrek van Duvalier nam een uit vier militairen en twee burgers bestaande Nationale Regeringsraad o.l.v. lt.-gen. Namphy de macht over. De Raad bestond uit gen. Henri Namphy, kol. William Regala, kol. Max Valles, kol. Prosper Avril (adviseur), Alix Cinéas en Gérard Gourgue.

Volgens Le Monde (10-2) was **Namphy** in maart 1984 stafchef van de strijdkrachten geworden en was **Regala** bij die gelegenheid benoemd tot inspecteur-generaal van de strijdkrachten. **Valles** was sinds april 1985 commandant van de presidentiële garde en **Avril** was lid van de garde. **Cinéas** had sinds 1979 bijna onafgebroken deel uitgemaakt van de regering en **Gourgue** was sinds 1978 president van de Haitiaanse Liga voor de Mensenrechten.

Op 9 februari werd een nieuwe regering gevormd, die 13 ministers telde, onder wie twee militairen, en zes staatssecretarissen. Het kabinet, dat op 10 februari werd geïristalleerd. zag er wat ministersposten betreft als volgt uit:

Binnenlandse zaken en nationale defensie – kol. William Regala; justitie – Gérard Gourgue; voorlichting – kol. Max Valles; buitenlandse zaken – Jacques François; financien en economie – Marcel Léger; handel en industrie – Odonel Fenestor; openbare werken, transport en mijnbouw – Pierre Petit; sociale zaken – Tony Auguste; volksgezondheid – Simphar Bontemps; landbouw – Montaigu Cantave; onderwijs – Rosny Desroches: planning – Jacques Vilgrain; minister zonder portefeuille – Alix Cinéas.

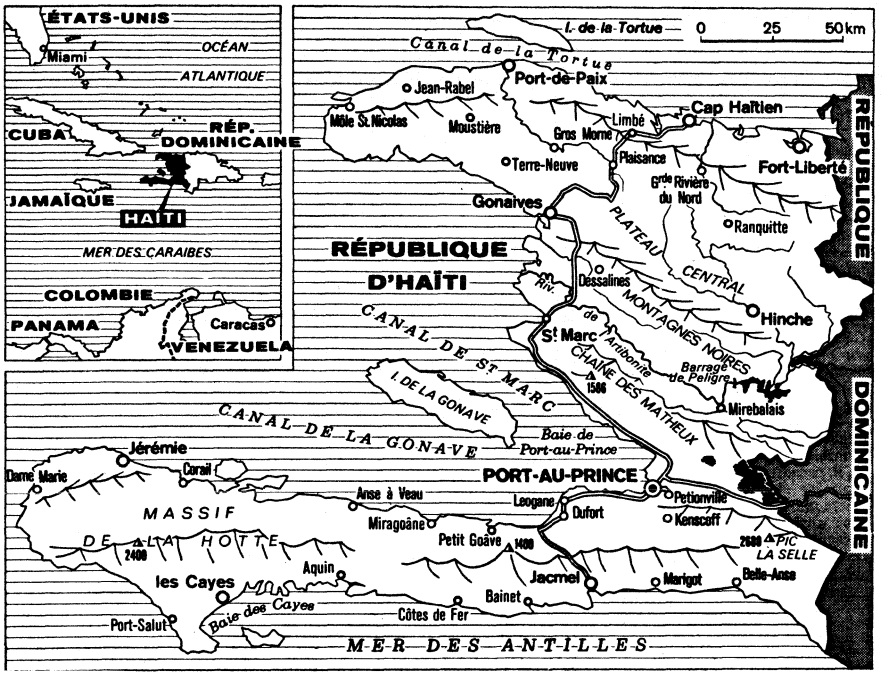
François, een notabel uit Cap Haitien, had onder de regering van president Magloire (1950-1956) gediend. In 1953 was hij benoemd tot ambassadeur bij de Organisatie van Amerikaanse Staten in Washington. Daarna was hij secretaris-generaal van het ministerie van buitenlandse zaken geworden, minister t.b.v. de president voor arbeid. en in 1956 ambassadeur in Cuba. Toen François Duvalier in 1957 aan de macht kwam, had-hij zich uit de politiek teruggetrokken om zich te wijden aan het doceren van Frans en burgerlijk recht. Hij ging door voor gematigd en nationalistisch. **Léger** was in juli 1982 als gouverneur van de Centrale Bank ontslagen omdat hij had geprobeerd de corruptie te bestrijden. Daarna was hij algemeen directeur van de Banque de L'Union Haitienne geworden. **Fenestor** had zich onder Papa Doc beziggehouden met de belastingen en was ook enige maanden onder Jean-Claude Duvalier met die taak belast geweest. **Petit** had de portefeuille openbare werken, transport en mijnbouw al eerder in handen gehad, maar was in 1975 door Baby Doc opzij geschoven. omdat hij had geprotesteerd tegen een geval van corruptie. Hij had zijn opleiding gcnotcn aan het Nationale Geografische Instituut van Parijs. **Auguste.** een vooraanstaand figuur uit Gonaives. was journalist. Hij had behoord tot de in aug. 1985 opgerichte PNP, die het ,,jean-claudisme" als basis had (pag.53'3). **Bontemps,** een chirurg uit Jérémie. had altijd geweigerd minister te worden onder het regime-Duvalier. **Cantave** was een agronoom die carrière maakte op het ministerie van landbouw en vervolgens korte tijd staatssecretaris werd. **Desroches** was een zeer kritisch tegenstander van het oude regime. Hij was directeur van een college in Port-au-Prince en lekenprediker van de Methodisten. **Vilgrain** was 18 jaar lang directeur van het Haïtiaanse instituut voor de statistiek geweest.

Vreugde om vertrek Duvalier slaat om in geweld

Zodra duidelijk was geworden dat Duvalier het eiland had verlaten. stroomde de bevolking op 7 februari de straat op en gaf uiting aan haar feestvreugde. Tegen de middag echter sloeg de vreugde in de hoofdstad om in geweld. en dan vooral tegen de leden van de beruchte Tontons Macoutes, de geheime politie van Duvalier. Ook werden winkels en bedrijven geplunderd die toebehoorden aan Duvalier, zijn schoonvader, familieleden van de vertrokken president of hoge functionarissen van zijn regime. Een menigte bestormde het mausoleum van Duvaliers vader en voorganger, François Duvalier, groef zijn kist op en vertrapte de stoffelijke resten.
Vervolgens greep het leger in en verjoeg de feestende menigte en plunderaars. De Nationale Regeringsraad stelde een uitgaansverbod in.
Op 9 februari was de rust grotendeels weergekeerd. Volgens de Volkskrant (10-2)waren er sinds de val van het bewind-Duvalier in de hoofdstad 50 doden en 300 gewonden gevallen. Het merendeel zou bestaan uit leden van de Tontons Macoutes. *NRC/H'blad* (10-2) had het over ongeveer 80 doden en volgens de NZZ (12-2) waren er tussen het bekend worden van de vlucht van Duvalier en 10 februari (tot en met 9 februari) tussen de 60 en 80 doden gevallen en 300 mensen gewond geraakt.

Vrijlating 26 politieke gevangenen. Parlement ontbonden. Verkiezingen beloofd. Ontbinding *Tontons Macoutes*

Op 8 februari 1986 kondigde de Nationale Regeringsraad de vrijlating van 26 politieke gevangenen aan.
Op 9 februari maakte het nieuwe bewind de ontbinding van het parlement bekend en een dag later stelde het verkiezingen voor een nieuw parlement en een president in het vooruitzicht.
Op een persconferentie in het presidentiële paleis zei gen. Namphy op 10 februari: „Wij zullen werken aan een werkelijke en functionele democratie die is gebaseerd op volledig respect voor de rechten van de mens, persvrijheid, vakbondsvrijheid en het functioneren van gestructureerde politieke partijen."
,,Het land verlangt naar de opstelling van een liberale grondwet, herstel van de wetgevende macht door vrije verkiezingen, presidentiële verkiezingen met direct en algemeen kiesrecht", vervolgde Namphy. ,,Dat is het pro-

(Le Monde 2-2-1986)

gramma van deze voorlopige regering."

Verkiezingen waren ,,een onmisbare voorwaarde voor sociale stabiliteit en de harmonieuze ontwikkeling van ons land", aldus Namphy. Hij stelde verder een eerlijker inkomensverdeling in het vooruitzicht. Een verkiezingsdatum werd echter niet genoemd.

Kol. Regala verklaarde die dag dat prioriteit voor het nieuwe bewind handhaving van de openbare orde was, en er dan voor te zorgen dat de economische situatie verbeterde.

De nieuwe machthebbers zouden voorlopig per decreet regeren. De grondwet was opgeschort.

Kol. Avril zei dat in de commissie die een grondwet moest opstellen, afgevaardigden van alle sectoren zouden zitten. „Wij vertrekken van een nulpunt", zei hij. Haïtiaanse ballingen zouden ,,binnen het kader van de wet en niet volgens de belangen van bepaalde kleine politici" mogen terugkeren, aldus Narnphy. Hij zei ook dat er plannen waren om de Haïtiaanse vlag te veranderen. François Duvalier had in 1964 de voormalige blauw-rode vlag. met horizontale banen, veranderd in een zwart-rode vlag met verticale banen.

De scholen, die sinds 8 januari waren gesloten (pag. 49/3), zouden op 17 februari weer open gaan. Het carnaval. dat op 9 februari zou zijn begonnen. was officieel afgelast.

Eveneens op 10 februari ontbond de nieuwe regering per decreet de Tontons Macoutes (de officiële benaming van de Tontons Macoutes was „vrijwilligers voor de nationale veiligheid"). „Wij hopen dat zij weer gewone burgers zullen worden", zei kol. Prosper Ac-ril. die eraan toevoegde dat ze vanuit die situatie in het leger konden komen.

De Verenigde Staten toonden zich verheugd over de aankondiging van verkiezingen door gen. Namphy. Witte-Huis-woordvoerder Speakes sprak op 10 februari van een „goede start" en voegde daaraan toe: „Wijhopen dat de nieuwe regering spoedig nieuwe maatregelen zal nemen om de mensenrechten in acht te nemen en een democratische regering te worden die onze hulp weer mogelijk maakt." Het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken liet weten dat Washington de mogelijkheid van hervatting van de humanitaire hulp zou gaan bestuderen, zodra de veiligheidssituatie op Haïti dat toestond.

Een vertegenwoordiger van de overkoepelende oppositie-organisatie Unie van Patriottische en Democratische Krachten van Haïti, D. Brutus, verklaarde in Parijs dat de autoriteiten van Haïti moesten eisen dat Duvalier zou worden uitgeleverd wegens o.m. verduistering van gelden. Volgens Brutus had Duvalier een vermogen van $450 mln in Zwitserland ondergebracht. (*NRC/H'blad*, Volkskrant, Le Monde. NZZ. KCA)

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

CHINA

PREMIER ZHAO ZIYANG IN WEST-EUROPA

De Chinese premier Zhao Ziyang begon op 2 juni 1985 aan een tournee van zeventien dagen door West-Europa, waarin hij achtereenvolgens Groot-Brittannië, West-Duitsland en Nederland bezocht.

Groot-Brzttannië

Bij zijn aankomst in Londen zei de Chinese premier dat de onlangs tussen China en Groot-Brittannië gesloten overeenkomst over de toekomst van Hongkong (zie pag. 62511 e.v.-1984)de basis had gelegd voor een verdere intensivering van de ,,reeds uitstekende" relaties tussen de twee landen.
Premier Zhao, die werd vergezeld door vice-premier Tian Jiyun, minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian en door drie onderministers, voerde een aantal besprekingen met zijn Britse collega Margaret Thatcher. Op 3 juni tekenden beide staatslieden een overeenkomst over het vreedzaam gebruik van kernenergie, die onder meer voorzag in de uitwisseling van technologie en kennis op dit gebied, maar die levering daarvan aan andere landen uitdrukkelijk verbood. Zij sloten tevens een nieuw akkoord over uitgebreide economische samenwerking tot 1990, dat in de plaats kwam van het uit 1979 daterende akkoord.

In de redevoering die premier Zhao op 6 juni hield in het Royal Institute of International Affairs verklaarde hij dat China bleef streven naar betere betrekkingen met de twee supermachten, maar dat het nooit met een van beide een verbond zou sluiten tegen de ander. Een grotere samenwerking tussen China en een ,,sterk en verenigd Europa" was volgens hem van belang voor de wereldvrede.
Tijdens zijn zevendaagse verblijf in Engeland werd Zhao ook ontvangen door koningin Elizabeth en had hij ontmoetingen met vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven.

West-Duitsland

Tijdens het bezoek dat premier Zhao van 8 tot 16 juni aan West-Duitsland bracht, voerde hij onder meer gesprekken met bondskanselier Helmut Kohl en met vertegenwoordigers van verschillende politieke partijen.
Op 10 juni werd door de Chinese delegatie en door de Westduitse firma

Kraftwerk Union AG (KWU) een memorandum ondertekend, waarin een lange termijn-samenwerking werd afgesproken op het gebied van kernenergievoorziening. In economische kringen in Bonn nam men aan dat de KWU daarmee een goede kans maakte op een eventueel contract voor de bouw van twee of vier kerncentrales in China. Het Duitse concern zou in dat geval bereid zijn zoveel know-how aan de Chinezen over te dragen, dat dezen de volgende zes geplande kerncentrales op eigen kracht zouden kunnen bouwen.

Over opwerking en eindopslag van het radio-actieve materiaal werd in het memorandum niet gesproken. Ook niet over de mogelijkheid dat China een deel van de kosten zou betalen door Westduits atoomafval op te slaan.

Tijdens een persconferentie op 11 juni verklaarde Zhao Ziyang, dat het ondertekenen van het memorandum nog niet betekende dat ook opdrachten verleend zouden worden aan de Westduitse firma. China ging van het standpunt uit dat concurrentie de vooruitgang bevorderde en moedigde ook andere firma's aan met aanbiedingen te komen.

Ten aanzien van de twee Duitslanden merkte de Chinese premier op dat China begrip had voor het verlangen van de Duitse bevolking naar nationale eenheid. doch dat deze slechts via geduldig diplomatiek overleg bereikt kan worden, waarbij als belangrijke voorwaarde gold dat de vrede in Europa er mee gediend zou zijn.

Er werden tijdens het verblijf van de Chinese delegatie verdragen getekend op het gebied van verdere economische samenwerking en over het vermijden van dubbele belasting. Ook werd overeengekomen het handelsvolume tussen beide landen te verdubbelen.

Nederland

Premier Zhao Ziyang had op de eerste dag van zijn driedaagse bezoek een Nederland (17-19 juni) een bespreking met zijn ambtgenoot Ruud Lubbers. waarin de economische samenwerking centraal stond. Volgens een regeringswoordvoerder was daarbij onder meer gesproken over de spoedige ondertekening van twee overeenkomsten, waarvan er een de vermijding van dubbele belasting betrof, en de andere een raamakkoord over nucleaire samenwerking, dat in een later stadium kon worden ingevuld.

Na hun bespreking ondertekenden Zhao en Lubbers een overeenkomst over het wederzijds aanmoedigen en beschermen van investeringen, die tot doel had joint ventures tussen Chinese en Nederlandse bedrijven te bevorderen.

In het overleg met Lubbers had de Chinese premier elke rechtstreekse toespeling achterwege gelaten op de leverantie van twee Nederlandse onderzeeërs aan Taiwan (zie pag. 11911 e.v.-1981), die de Nederlands-Chinese betrekkingen enkele jaren zwaar had belast. Behalve aan de Noord-Zuid-problematiek werd in het gesprek tussen beide premiers veel aandacht besteed aan de vraag hoe Nederland kon bijdragen aan de Chinese economische ontwikkeling. Peking had belangstelling voor samenwerking op het gebied van landbouw, veeteelt. transport, waterstaat en technologie.

Op 18 juni bracht premier Zhao een bezoek aan het Philips-hoofdkwartier in Eindhoven. Na afloop van het bezoek deelde C. van der Klugt, vice-president van Philips. mee dat het concern de omzetprognoses voor de Volksrepubliek China opnieuw naar boven toe had bijgesteld.

Volgens een artikel in het NRC/H'blad van 19-6-1985 verklaarde Van der Klugt nog in maart 1985 dat .,als alles meezit de oinzet van Philips in China de komende vijf jaar tot f 1 inrd zal stijgen", Op 18 juni zei hij dat dit omzetniveau misschien al binnen drie jaar kan worden gehaald. In 1984 bedroeg de verkoop van Philips in China bijna f 200 mln. een verdubbeling ten opzichte van 1983. ,,Ineen paar jaar tijd zitten wij in de Volksrepubliek op een omzetniveau waarvoor wij in andere landen twintig jaar nodig hebben gehad", constateerde Van der Klugt tevreden.

Philips heeft momenteel voor bijna f 2 mrd aan Chinese orders in portefeuille. Volgens Van der Klugt bestaat er uitzicht op nog eens zes tot acht nieuwe contracten. Daarbij gaat bet onder meer over het opzetten van joint ventures op het gebied van glasvezelkabel, verlichting en procesbchccrsing. Ook is sprake van vervolgopdrachten. In 1984 heeft Philips een order in de wacht gesleept van f 70 mln voor de levering van machines en kennis, die de jaarlijkse produktie moeten mogelijk maken van 1 mln koelkastcompressoren in een fabriek in Peking. Van der Klugt zei dat dit contract waarschijnlijk zal worden gevolgd door de oprichting van een joint venture voor de fabricage van koelkasten.

Op 18 juni maakte de Nederlandse multinational bekend dat Philips samen met de Chinezen in de stad Nanjing een fabriek voor kleurenbeeldbuizen en reflectiespoelen gaat neerzetten. Dat wordt de derde joint venture van Philips in China en volgens Van der Klugt ook ,,de belangrijkste, omvangrijkste en meest gecompliceerde". Deze fabriek die een aanvangscapaciteit krijgt van 1,5 mln eenheden per jaar zal de nieuwe plattere beeldbuis gaan maken, een technologie die Philips ook zelf pas kort geleden in produktie heeft genomen.

De vice-president vertelde dat voor de nieuwe beeldbuisfabriek een werkkapitaal nodig is van tussen de 150 en 200 mln gulden. Philips neemt voor 30% deel in het bedrijf, de Chinezen krijgen een belang van 70%. Volgens Van der Klugt is de afdracht van winst „duidelijk en goed geregeld". „Wij hebben absoluut de garanties dat wij zowel voor het verstrekte kapitaal als voor de verstrekte kennis betaald zullen worden". Philips hoopt dat de gezamenlijke oprichting van de beeldbuisfabriek een vervolg zal krijgen in een joint venture voor de fabricage van kleurentelevisies. ..Maar dat is geen automatisme", verklaarde Van der Kl . „Wel beschouwen wij de beeldbuisfabriek als een belangrijk bruggehoofd".

Volgens Philips-president dr. W. Dekker heeft het concern geen plannen om 100% dochterondernemingen in China te vestigen. „Wij vinden het veiliger om ons eerst te richten op joint ventures". aldus Dekker. ..Wij willen eerst een hoop ervaring opdoen".

De Chinese minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian (l.) en zijn Westduitse collega Hans-Dietrich Genscher ondertekenen een verdrag over financiele samenwerking. Achter hen v.l.n.r.: Gan Ziyu, vice-voorzitter van de Chinese Staatsplanningcommissie. vice-premier Tian Jiyun, premier Zhao Ziyang, bondskanselier Helmut Kohl en minister van financien Gerhard Stoltenberg.

De Chinese premier verklaarde op een persconferentie op 18 juni dat zijn besprekingen in Nederland hadden bijgedragen tot wederzijds begrip en vriendschap. Als gebieden waarop

De Chinese premier Zhao Ziyang tijdens een produktendemonstratie van Philips. Hij wordt geflankeerd door minister van Verkeer en Waterstaat N. Smit-Kroes en door W. Dekker. president van de raad van bestuur van Philips.

China de samenwerking met Nederland zou willen uitbreiden noemde hij de deltawerken en het afdammen van rivierlopen.
Premier Lubbers deed de Chinese delegatie op 19 juni uitgeleide op Schiphol en zei na afloop zeer optimistisch te zijn over de kansen van het Nederlandse bedrijfsleven voor export naar de Volksrepubliek. „De Chinezen zijn overtuigd geraakt van de hoogte van ons technisch kunnen en de kwaliteit van onze prestaties op bepaalde terreinen", aldus Lubbers.
Ook minister van landbouw en visserij G. Braks liet zich na het Chinese bezoek positief uit over de exportmogelijkheden van het Nederlandse agrarische bedrijfsleven naar China. Volgens hem waren de Chinezen buitengewoon geïnteresseerd in hoogwaardige technologie, maar ook in de voedings- en genotsmiddelenindustrie. Braks wees er overigens op dat veel van de Chinese plannen op korte termijn niet zoveel realisatiemogelijkheden bevatten als men zou willen. gezien het nog prille stadium van ontwikkeling in China.

GROOTSCHEEPSE VERJONGING CHINESE TOP

Het Permanent Comité van het Nationale Volkscongres besloot op 18 juni 1985 zijn elfde zitting met de benoeming van nieuwe ministers op acht sleutelministeries.

Ding Henggao verving Chen Bin als minister verantwoordelijk voor de staatscommissie voor wetenschap, technologie en industrie voor de nationale defensie: Jiang Zemin werd als minister van elektronische industrie vervangen door Li Tieying; Yu Yi werd als minister van industrie voor militair materieel vervangen door Zou Jiahua; op het departement van ruimtevaartindustrie werd minister Zhang Jun vervangen door Li Xue; op het departement van steenkolenindustrie werd Gao Yangwen vervangen door Yu Hongen; op het departement van aardolie-industrie verving Wang Tao minister Tang Ke; Ding Guangeng werd de nieuwe minister van spoorwegen in plaats van Chen Puru: Al Zhisheng verving Wu Lengxi als minister van radio en televisie.

Volgens het persbureau Xinhua waren de nieuwbenoemde ministers voormalige ingenieurs. geologen, directeuren van onderzoeksbureaus en universiteitsmedewerkers. Hun gemiddelde leeftijd lag onder de 55 jaar.

Van de vertrekkende ministers werden Jiang en Yu op andere posten benoemd. Chen Bin, Zhang, Gao, Tang, Chen Puru en Wu waren allen ouder dan 65, hetgeen de maximumleeftijd voor ministers werd genoemd.

De Chinese partijleider Hu Yaobang had al in april 1985 aangekondigd dat in het kader van de verjonging van de Chinese top nog in de loop van 1985 70% van de leidinggevende functionarissen in partij en regering zou worden vervangen. Op dat moment waren volgens Hu al 900.000 oudere, ongeschoolde en vaak liriks-radicale ambtenaren en partijkaders met pensioen gegaan. Tegen eind 1986 zouden dat er twee miljoen zijn.

Het Chinese ministerie van buitenlandse zaken deelde op 17 juli mee dat Deng Liqun, hoofd van de propaganda-afdeling van het Centrale Comité, was vervangen door Zhu Houze (54). De 70-jarige Deng zou als lid van het secretariaat van het Centrale Comité nog wel betrokken blijven bij propaganda-activiteiten.
Op 29 juli werd bekend dat Jiang Zemin, de voormalige minister van elektronische industrie, benoemd was tot burgemeester van Shanghai. Hij volgde in die functie Wang Daohan op, die enkele dagen daarvoor was afgetreden. Wang zou onvoldoende vaart hebben gezet achter de economische hervormingen in de 12 miljoen inwoners tellende metropool.

Nieuwe leden Staatsraad

Het Permanent Comité van het Nationale Volkscongres hechtte op 6 september, de laatste dag van zijn twaalfde zitting, goedkeuring aan de benoeming van vijf nieuwe leden in de staatsraad (het kabinet).

Ruan Chongwu, voormalig loco-burgemeester van Peking, werd benoemd tot minister van openbare veiligheid en verving in die functie Liu Fuzhi; Jia Chunwang verving Ling Yun als minister van staatsveiligheid; Qi Yuangjing verving Li Dongye als minister van metallurgische industrie; Zhao Shouyi werd als minister van arbeid en personeel vervangen door Zhao Dongwan; Sun Daguang werd als minister van geologie en mineralen vervangen door Zhu Xun.

Op 22 november werden nog drie personele wisselingen in de Staatsraad bekend gemaakt.

Rui Xingwen, tot dan toe minister van stedelijke en landelijke bouwnijverheid en milieubescherming, werd in die functie vervangen door Ye Rutang; Zhou Jiannan nam ontslag als minister van industrie voor machinebouw; Tian Yiyun werd als secretaris-generaal van de Staatsraad vervangen door Chen Junsheng.

Personele wijzigingen in de partij

Het Chinese persbureau Xinhua deelde op 8 september mee dat sinds april 1984 ongeveer 26 belangrijke regerings- en partijfunctionarissen in de provincies vervangen waren door jongeren, hetgeen de gemiddelde leeftijd van de provinciale partijleiders op 53 jaar had gebracht.

Bovendien waren nog eens 1000 ambtenaren van rond de 40 jaar oud op de nominatie gezet voor hogere posten binnen regering en partij. Het betrof daarbij met name aanhangers van Dengs vernieuwende aanpak van de economische problemen.

Massaal ontslag hoge partijleden

Op 16 september accepteerde het Centraal Comité van de communistische partij tijdens zijn vierde plenaire zitting de ontslagbrieven van 131 bejaarde topleden van de partij.
Het officiële dagblad *China Daily* noemde deze wijzigingen in de top van China's beleids- en bestuursorganen een mijlpaal in de geschiedenis van de Volksrepubliek. Volgens waarnemers was hiermee in feite een einde gemaakt aan het systeem van de levenslange ambtstermijn.
Onder de vertrekkenden waren 10 leden van het 24 leden (en 3 plaatsvervangende leden) tellende Politburo, 55 leden van het 344 leden tellende Centraal Comité, 37 van de 163 leden tellende Centrale Adviescommissie en 30 van de in totaal 131 leden van de Commissie ter Inspectie van de Discipline.

De 10 Politburoleden die opstapten waren: Ye Jianying (1897), die tevens het Permanent Comité van het Politburo verliet en ontslag nam als vice-voorzitter van de Militaire Commissie van het Centraal Comité; Deng Yingchao (1904), de weduwe van Zhou Enlai; vice-president Ulanhu (1904); de maarschalken Nie Rongzhen (1899) en Xu Xianqian (1901): de voormalige bevelhebbers van de strijdkrachten Wei Guoqing (1906) en Wang Zhen (1908); Song Renqiong (1909), secretaris van het Centraal Comité; Zhang Tingfa (1912), die op 5 juli was ontslagen als opperbevelhebber van de luchtmacht, en de in juni 1985 ontslagen bevelhebber van het militaire district Shenyang, Li Desheng (1916).
In het Politburo hadden nog zeven vertegenwoordigers van de oude generatie zitting:
Behalve de 81-jarige Deng waren dat de 80-jarige president Li Xiannian en de even oude voorzitter van de Commissie ter Inspectie van de Discipline Chen Yun; de voorzitter van het Volkscongres Peng Zhen (1902); de vice-voorzitter van de Militaire Commissie Yang Shangkun (1904), Xi Zhongkun (1908), secretaris van het Centraal Comité, en Yang Dezhi (1910), chef van de generale staf.
Overigens waren ook de resterende leden van het Politburo, met uitzondering van de in 1932 geboren Ni Zhifu, de pensioengerechtigde leeftijd van 65 jaar gepasseerd.

In een commentaar in de *NZZ* (23-9-1985) werd erop gewezen dat bij de wijzigingen niet alleen naar de leeftijd van de vertrekkende leden was gekeken, maar dat ongetwijfeld ook politieke motieven een rol hadden gespeeld. Met het ontslag van Deng Yingchao, Xu Xianqian, Li Desheng en Wei Guoqing was de conservatieve vleugel van het Politburo duidelijk zwakker geworden, hoewel twee invloedrijke critici van de hervormingspolitiek, Chen Yun en Peng Zhen, hun zetel hadden behouden.

Ook de aftredende maarschalk Ye Jianying (88) werd gezien als een uitgesproken tegenstander van Dengs economische politiek.

Ye Jianying was een van de prominentste en succesvolste bevelhebbers van de Chinese revolutie en van de Volkrepubliek en hij genoot zowel in binnen- ais buitenland groot aanzien. Ye had meegevochten met de troepen van Sun Yatsen, alvorens hij zich in 1927 aansloot bij de communistische partij. Hij speelde een opzienbarende rol in het organiseren van de Lange Mars, waarmee de communisten wisten te ontsnappen aan de omsingeling door de nationalisten. In januari 1949 veroverde hij Peking en werd de eerste burgemeester van de bevrijde stad.
Na de dood var. Lin Biao (1971), tegen wie hij samen met Mao stelling had genomen. werd Ye in 1973 opgenomen in het Permanent Comité van het Politburo en werd hij in 1975 benoemd tot minister van defensie. Na Mao's dood speelde hij een sleutelrol in de val van de ,,Bende van Vier" (1976) en werd hij in 1978 voorzitter van het Volkscongres en daarmee staatshoofd, een functie die hij al in 1983 neericgde.

Volgens een commentaar in de *Financial Times* (17-9-1985) was maarschalk Ye van een symbool van de oppositie binnen de leiding tegen Dengs pragmatische hervormingen geworden tot een symbool van de afnemende invloed van de militairen binnen de Chinese politiek. In dat verband werd ook het feit vermeld dat zes andere ontslagen Politburoleden hoge militaire functies hadden bekleed.
De laatste grote verandering van partijleiders had tijdens het partijcongres van september 1982 plaatsgevonden, toen de post van partijvoorzitter werd afgeschaft en negen nieuwe leden aan het toen uit vijftien leden bestaande Politburo werden toegevoegd. Veel vooraanstaande partijfiguren, onder wie de door oud-partijvoorzitter Mao Zedong als opvolger aangewezen Hua Guofeng, werden toen gezuiverd of op een zijspoor gezet in de nieuwe Centrale Adviescommissie (zie pag. 81512 e.v.-1983).

Onder de leden en plaatsvervangende leden van het Centraal Comité die ontslag namen, kwamen de namen voor van de 77-jarige minister van defensie Zhang Aiping, de vroegere minister van buitenlandse zaken Huang Hua, de minister van cultuur Zhu Muzhi en de ministers van landbouw, justitie, geologie en arbeid. Ook Wang Dongxing, lijfwacht van Mao en sterke man tijdens de Culturele Revolutie, vertrok als plaatsvervangend lid van het Centraal Comité.

Nationale partijconferentie. Benoeming nieuwe leden in de partijtop

Van 18 tot 23 sept. 1985 werd in Peking een speciale partijconferentie gehouden onder voorzitterschap van de vijf leden van het Permanent Comité van het Politburo: Deng Xiaoping, partijleider Hu Yaobang, premier Zhao Ziyang, president Li Xiannian en Chen Yun, voorzitter van de Commissie ter Inspectie van de Discipline.

In zijn openingsrede wees Hu Yaobang de 992 gedelegeerden van de conferentie erop dat de 131 oudere ,,kameraden", die hun ontslag hadden aangeboden, een ,,voorbeeldige rol" hadden gespeeid inzake de afschaffing van functies voor het leven en de vestiging van een uittredingssysteem. Hij kondigde aan dat in totaal meer dan 170 ,,kundige en politiek integere" jongere leiders gepromoveerd werden naar de toporganen van de partij.
Premier Zhao zei in een toespraak dat in het nieuwe vijfjarenplan (1986-1990) de voortzetting van de economische ontwikkelingen centraal zou staan. Om ongezonde ontwikkelingen te voorkomen streefde men naar een jaarlijkse groei van de industriële en agrarische produktie van 7%.

Na afloop van de eerste zittingsdag deelde minister van cultuur Zhu Muzhi – zelf een van degenen die ontslag hadden genomen – op een persconferentie mee, dat in het hele land al 1,1 mln partijveteranen waren afgetreden in het kader van de ontmanteling van het systeem van functies voor het leven en de verjonging van de partij. Ter compensatie, zo onthulde hij, zouden gepensioneerde leiders worden doorbetaald en mochten zij privileges als auto's met chauffeur en betere huisvesting houden.
Zhu legde tevens uit dat Deng Xiaoping, 81 jaar oud, en andere veteranen die ,,groot prestige" in binnen- en buitenland genoten, ondanks de verjonging zouden aanblijven.

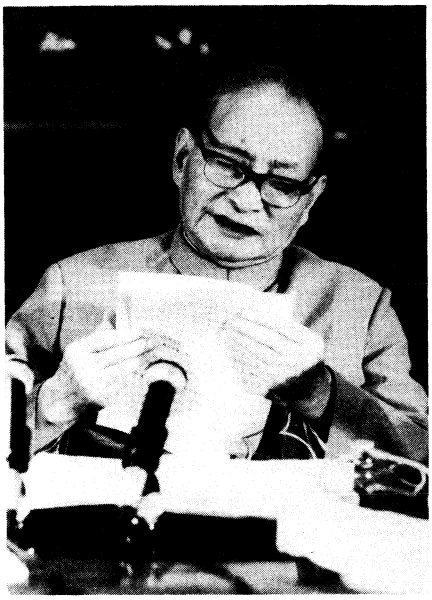
Op 22 september aanvaardde de partijconferentie het ontslag van de 131 veteranen (zie hierboven) en koos in een geheime stemming 56 nieuwe leden in het Centraal Comité (27 voormalige plaatsvervangende leden en 29 nieuwe leden) alsmede 35 nieuwe plaatsvervangende leden. Bovendien werden in de Centrale Adviescommissie en de Commissie ter Inspectie van de Discipline resp. 56 en 31 nieuwe leden gekozen.
Het Centraal Comité telde daarmee in totaal 210 leden en 133 plaatsvervangende leden, de Centrale Adviescommissie 182 leden en de Commissie ter Inspectie van de Discipline 132.

Onder de nieuwe leden van het Centraal Comité bevonden zich onder meer Ye Xuanping, de zoon van de afgetreden maarschalk Ye Jianying, evenals diens schoonzoon Zou Jiahua, de nieuwe minister van industrie voor militair materieel, en Zhu Houze, die onlangs Deng Liqun was opgevolgd als hoofd van de propaganda-afdeling van het Centraal Comité.
Volgens Xinhua (22 sept.) behoorden vier van de tien een week eerder ontslagen Politburoleden tot de 56 nieuwe leden van de Centrale Adviescommissie, nl. Wang Zhen, Li Desheng, Song Renqiong en Zhan Tingfa.

Gedurende de conferentie werd door de gedelegeerden goedkeuring gehecht aan de voortzetting van Dengs hervormingspolitiek en aan het zevende vijfjarenplan (1986-1990).

In het *NRC/H'blad* van 24-9-1985 besprak Willem van Kemenade de slotzitting en de resultaten van de speciale conferentie:

De tweede fase van een reeks bijeenkomsten van de Chinese partijtop, de ,,nationale confe-

Chen Yun, voorzitter van de Commissie ter Inspectie van de Discipline, sprak op 23 september 1985 de speciale partijconferentie toe.

rentie", is op 23 september afgesloten met toespraken van drie van de hoogbejaarde leiders die niet zijn afgetreden: Deng Xiaoping (81), Chen Yun (84) en Li Xiannian (79).
Over de thema's afschaffing van levenslange ambten en verjonging van de leidende organen bestond volledige unanimiteit, maar op het gebied van de economische politiek waren er duidelijke nuanceverschillen in de redes van Deng Xiaoping en Chen Yun. Deze tonen dat de thema's centrale planning en controles zoals bepleit door de oude Chen minstens zo'n belangrijke rol zullen spelen als het marktmechanisme en de Open Deur, Dengs stokpaardjes van de afgelopen jaren.
Deng wees op de negatieve gevolgen die de Open-Deurpolitiek en de eind 1984 begonnen stedelijke hervormingen hebben teweeggebracht, zoals smokkel, corruptie en chaotische overproduktie. Hij zei dat de economische groei over de komende jaren maximaal 7% per jaar mag bedragen omdat anders de gebrekkige infrastructuur en energievoorziening geen gelijke tred kunnen houden. In ideologisch jargon dat voor Deng ongewoon is viel hij uit tegen kapitalisme: „We maken ons hard voor het socialisme, niet alleen omdat socialisme betere voorwaarden schept voor de snellere ontwikkeling van de produktiekrachten, maar ook omdat alleen socialisme de hebzucht, corruptie en onrecht die inherent zijn aan het kapitalisme kan voorkomen.
Of deze uitspraken tactische zoethouders zijn om de kritiek die er de laatste maanden is op de welig tierende corruptie (met name in de Speciale Economische Zones in het zuiden en op het eiland Hainan) te sussen, of dat ze Dengs huidige opvattingen vertolken is moeilijk te zeggen. Na een tweede inspectiebezoek aan Shenzhen, de SEZ ten noorden van Hongkong, eerder in 1985 was Deng persoonlijk geschokt door de wantoestanden daar.

Dengs toespraak wekt de indruk dat er op economisch gebied nu een breed coalitieprogramma is, waarin de ideeën van zijn reformistisch-pragmatische factie zijn geharmonieerd met die van de centrale planningsgroep onder leiding van Chen Yun.
Het meest opvallende punt in Chens toespraak was zijn bezorgdheid over de dalende graanproduktie als gevolg van de individuele verantwoordelijkheid en de industrialisering van het platteland. „Sommige boeren zijn niet meer geinteresseerd in het verbouwen van graan. Wij moeten dit probleem aanpakken (...) graantekorten zullen tot sociale onrust leiden",
Anderzijds erkende Chen de opmerkelijke resultaten van de landbouwhervormingen van de laatste jaren en hij was het ook eens met de algehele richting van de in volle gang zijnde stedelijke hervormingen. maar hij maande tot voorzichtigheid.
Chen Yun was de dominerende economische planner in de succesvolle beginjaren van het communistische regime (1953-1957). Hij botste met voorzitter Mao Zedong over het wilde experiment van de „Grote Sprong Voorwaarts" in 1958. Pas na de dood van Mao en de diskreditering van Hua Guofengs stalinistische tienjarenplan van 1978 keerde hij opnieuw in de topleiding terug.
Chen is historisch hoger in de partijtop dan Deng Xiaoping en vele waarnemers nemen aan dat terwijl Deng Xiaoping zijn protégés in politieke en militaire toppositie heeft geïnstalleerd, Chen Yun zijn eigen netwerk van protégés in economische posities heeft.
De rede van president Li Xiannian was slechts een herkauwing van clichés en een pleidooi voor de wereldvrede en een vreedzame regeling van de kwestie-Taiwan. Het is onwaarschijnlijk dat het ceremoniële staatshoofd nog een beleidsformulerende rol speelt.
Ondanks het economische compromis is de conferentie in breder opzicht niettemin een eclatante overwinning voor Deng Xiaopings hervormings-factie. Wat Deng op het Twaalfde partijcongres in 1982 nastreefde, selectieve pensionering van Mao-getrouwe maarschalken en andere zieke hoogbejaarden, en toen niet lukte, is nu wel doorgezet. Het risico tot het Dertiende partijcongres in 1987 te wachten is met het oog op een mogelijk onvoorzien overlijden van Deng Xiaoping niet genomen. Vandaar deze bijzondere conferentie die geen partijcongres in formele zin was. Volgens het partijhandvest komt slechts eenmaal in de vijf jaar een nationaal partijcongres bijeen.

Op 22 september is niet een nieuw centraal comité gekozen, maar is slechts het kreupelhout opgeruimd en vervangen door 64 nieuwe leden met een gemiddelde leeftijd van 50,1 jaar. De woordvoerder van de conferentie, Zhu Muzhi, zei op een persconferentie dat 76,6% van de nieuwkomers een universitaire opleiding heeft. Een opvallende naam op de lijst is die van Ye Xuanping, de zoon van de 88-jarige maarschalk Ye Jianying, die de conferentie om gezondheidsredenen niet bijwoonde en nu definitief in zijn rolstoel is afgevoerd. De jonge Ye (53), tot voor kort nog burgemeester van Kanton, werd eind vorige maand tot gouverneur van de belangrijke zuidelijke provincie Guangdong gekozen. Waarnemers achten het waarschijnlijk dat de promotie van ,,prins" Ye, zoals hij en andere prominente zonen van topleiders worden genoemd, een voorwaarde was voor het ontslag van de maarschalk.
Het andere weergaloze succes van de conferentie dat voornamelijk aan Deng Xiaoping persoonlijk moet worden toegeschreven, is de definitieve onderwerping van het leger aan het civiele gezag. De eerste stap in deze richting werd in april 1985 gezet toen algemeen partijsecretaris Hu Yaobang tijdens zijn verblijf in Nieuw-Zeeland bekendmaakte dat een miljoen militairen zouden worden gedemobiliseerd, een kwart van alle strijdkrachten. Het eervolle ontslag van de drie maarschalken, Ye, Nie Rongzhen (86) en Xu Xiangqian (83), plus generaal Li Desheng (69) en luchtmachtbevelhebber Zhang Tingfa uit het Politburo, aan de vooravond van de conferentie was de culminatie van dit proces.
Waarnemers zijn van mening dat Deng Xiaoping na zeven jaar van uitgekookte politieke manoeuvres en harde veldslagen op het hoogtepunt van zijn macht staat en nu aan de laatste fase gaat werken. zijn eigen pensionering in 1987.
In zijn rede zei Deng zelf over die zeven jaar (1978-1985): „We hebben in hoofdzaak twee dingen gedaan: onrecht rechtgezet en allesomvattende hervormingen gelanceerd." Men kan er redelijk gerust op zijn dat niemand meer die hervormingen bedreigt. ook al kunnen Chen Yun en de zijnen wel aan de rem gaan hangen.

In andere commentaren werd uitvoerig aandacht besteed aan de kritische toon van de rede van Chen Yun. Chen, die met name kritiek uitte op het morele gehalte van de communistische partij en op het agrarische beleid, deed een felle aanval op de Chinese media, die naar zijn idee overdreven lovende artikelen schreven over rijkgeworden boeren.
In een toespraak tijdens een plenaire zitting van de Commissie ter Inspectie van de Discipline herhaalde Chen op 24 september zijn waarschuwing dat China niet moest afwijken van de socialistische weg. De decadente bourgeois-ideologie die geld boven alles stelde, leidde volgens hem tot speculatie, omkoperij, smokkel en frauduleuze praktijken, ook onder regeringsfunctionarissen en hun kinderen.

Vijfde zitting Centraal Comité. Nieuwe leden in het Politburo

Op 24 september koos het vernieuwde Centraal Comité van de communistische partij tijdens zijn vijfde zitting zes nieuwe leden in het Politburo, ter vervanging van de een week eerder afgetreden hoogbejaarde leden.
Het waren, in volgorde van het aantal strepen in het Chinese karakter voor hun familienamen: vice-premier Tian Jiyun (56), Qiao Shi (61), directeur van de afdeling organisatie in het partijhoofdkwartier, vice-premier Li Peng (55), minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian (64), centraal partijsecretaris Hu Qili (55) en vice-premier Yao Yilin (68), die van plaatsvervangend lid tot volledig lid promoveerde.
Het gewijzigde Politburo telde daarmee 22 leden, van wie nog slechts één militair, generaal Yang Dezhi, de chef van de generale staf. Tevens had nog zitting Yu Qiuli, die als directeur van de algemene politieke afdeling van de strijdkrachten ook als militair beschouwd kon worden.
De garnizoenscommandant van Peking, generaal Qin Jiwei, bleef plaatsvervangend lid van het Politburo, evenals mevrouw Chen Muhua, voormalig minister van buitenlandse economische betrekkingen en handel en sinds maart 1985 president van de Volksbank van China.
Het Centraal Comité voegde tevens vijf leden toe aan het centraal partijsecretariaat, een soort dagelijks uitvoerend orgaan van het Permanent Comité van het Politburo. Het waren Li

Peng, Tian Jiyun, Qiao Shi, mevrouw Hao Jianxiu (50), een voormalige minister van textiel, die plaatsvervangend lid was, en Wang Zhaoguo (44), een fabrieksdirecteur die in *1980* door Deng Xiaoping persoonlijk naar Peking werd gehaald wegens zijn briljante management-prestaties en die eveneens al plaatsvervangend lid was.

Xi Zhongxun, Gu Mu en Yao Yilin verlieten het secretariaat van de partij.

Deng Liqun bleef – tegen de verwachting van waarnemers in – lid.

In het *NRC/H'blad* van *25* sept. *1985* belichtte Willem van Kemenade de achtergronden van de nieuwe leden:

De op 24 september bekendgemaakte, ingrijpende wijzigingen in het Chinese Politburo hebben de gemiddelde leeftijd van dit hoogste beleidsorgaan van de Chinese communistische partij en daarmee van China teruggebracht van 75 naar 63 jaar. De gemiddelde leeftijd van het Permanente Comité van het Politburo, de curie van de curie, blijft echter boven de 75.
De gemiddelde leeftijd van de zes nieuwgekozen leden van het Politburo ligt voor Westerse begrippen toch nog hoog, namelijk 60,6 jaar. De jongste twee van de zes, centraal partijsecretaris Hu Qili en vice-premier Tian Jiyun, zijn beiden 56 jaar. Van de zes hebben er vijf een universitaire opleiding genoten. Degene die over de belangrijkste vakportefeuille, prijzen en belastingen, gaat, vice-premier Tian Jiyun, heeft dat niet in formele zin. Maar hij heeft wel langdurige financiele ervaring.

De meest opvallende punten zijn:
- dat alle vier vice-premiers, Wan Li, Yao Yilin, Li Peng en Tian Jiyun, nu in het Politburo zitten.

- dat de militaire invloed zeer drastisch is teruggedrongen. Drie maarschalken en twee generaals zijn teruggetreden en er is geen enkele nieuwe generaal gekozen. De enige generaal in actieve militaire dienst die is aangebleven, is de chefstaf Yang Dezhi (75). Yang Shangkun (78), plaatsvervangend voorzitter van de Centrale Militaire Commissie, is een generaal buiten dienst. Maar hij is sterke man Deng Xiaopings rechterhand in het uitvoeren van militaire hervormingen en moderniseringen.

- dat er geen enkele vrouw meer in het Politburo zit. Deng Yingchao, de weduwe van premier Zhou Enlai, is teruggetreden en Chen Muhua (65), thans president van de Volksbank van China, is plaatsvervangend lid gebleven. Een plaatsvervangend lid treedt toe als een volledig lid overlijdt. Diplomatieke analisten in de hoofdstad buigen zich nog over de vraag waarom mevrouw Chen weer is gepasseerd, maar hebben nog geen conclusies bereikt. Zij is al plaatsvervangend lid sinds het elfde partijcongres in 1977 en werd op het twaalfde congres in 1982 eveneens gepasseerd.

Yao Yilin daarentegen, pas plaatsvervangend lid sinds 1982, is nu volledig lid geworden. Yao is een slachtoffer van de Culturele Revolutie, terwijl Chen in die periode juist promotie maakte. Chen geidt nog steeds ais erg links en kleedt zich nog volledig volgens de Mao-mode: vormeloze donkergrijze broekpakken en ongestileerd haar. Midden 1984 waren er aanhoudende geruchten dat premier Zhao Ziyang haar uit de Staatsraad (kabinet) wilde werken, omdat zij als minister van buitenlandse economische betrekkingen en handel de Open-Deurpolitiek niet voldoende ondersteunde. Zij staat niettemin bekend als een krachtige en kordate bestuurder en werd in maart 1985 president van de (centrale) Volksbank, nadat haar voorganger was berispt wegens het systematisch te royaal verstrekken van leningen aan ondernemers. Sinds mevrouw Chen de scepter zwaait wordt er een ,,krap-geldbeleid" gevoerd.
Wel is een vrouw in het centrale secretariaat benoemd. Het is Hao Jianxiu (50), een ex-minister van textiel.

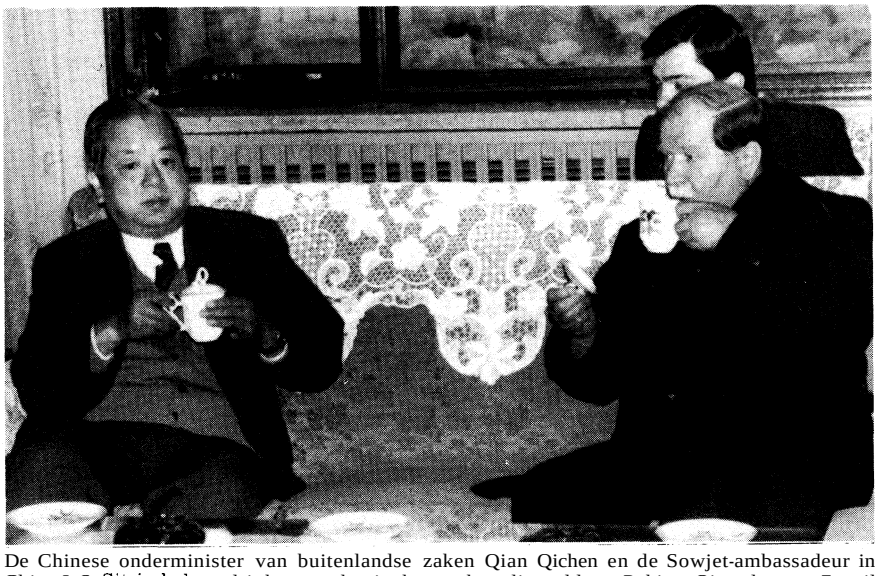
De twee prominentste van de nieuwkomers zijn Hu Qili en Li Peng. Hu Qili (56) wordt algemeen beschouwd als de aanstaande opvolger (in 1987) van algemeen partijsecretaris Hu Yaobang en Li Peng als toekomstig premier, wellicht op het Nationale Volkscongres van 1986. Hu is een ingenieur die zijn aanvangscarriere maakte in de studentenbeweging en de communistische jeugdliga, waarvan hij in 1967 vicevoorzitter was. In dat jaar werd hij weggezuiverd omdat hij getracht had de Rode Gardisten-beweging te blokkeren. Pas in 1977 keerde hij, samen met Deng Xiaoping en Hu Yaobang, in centrale functies terug en werd hij vice-president van de Qing Hua-universiteit in Peking, het leidende technologische instituut van China. In 1980 werd hij burgemeester van de noordelijke havenstad Tianjin en in 1982 lid van het centrale partijsecretariaat. In april 1985 vergezelde hij Hu Yaobang op een reis door Stille Oceaanstaten en hield toespraken in vlekkeloos Engels in Sydney en Wellington. De jonge Hu, zoals men hem noemt (overigens geen familie van Hu Yaobang), is uiterst gematigd, diplomatiek en intellectueel en wordt door sommigen als te gepolijst beschouwd voor de baan van toppartijbaas.
Li Peng (57) werd als weesjongen jarenlang verzorgd door wijlen premier Zhou Enlai. Hij is een elektrotechnisch ingenieur die van 1948 tot 1955 aan het Moskou Energie Instituut studeerde en voorzitter van de Unie van Chinese Studenten in de Sowjet-Unie was. In de jaren vijftig en zestig werkte hij als hoofdingenieur in de energiesector in de noordoostelijke provincies, grenzend aan het Sowjet-Verre Oosten. Hij werd in 1979 vice-minister, vervolgens minister van energie. In 1983 werd hij vice-premier en in juni 1985 tevens superminister van onderwijs.
Sommige Amerikaanse experts vrezen dat Li China verder terug zal buigen naar de Sowjet-Unie dan het Westen lief is. Li schijnt echter een niet-ideologische technocraat te z In j li 1985 vergezelde hij id t Li Xi i op zijn reis door de Verenigde Staten en maakte daar grote indruk met zijn brede en diepgaande technologische kennis.

BETREKKINGEN TUSSEN CHINA EN DE SOWJET-UNIE SINDS 1985

Op *3* maart *1985* arriveerde een Chinese parlementaire delegatie in Moskou om op uitnodiging van de Opperste Sowjet een tiendaags officieel bezoek aan de Sowjet-Unie te brengen. Zhang Chengxian, de leider van de delegatie, noemde het bezoek een belangrijke stap in de verbetering van de onderlinge relaties.

Het tiendaagse bezoek volgde op de reis die de eerste vice-premier van de Sowjet-Unie, Iwan Archipow, in december *1984* maakte naar Peking (zie pag. *3311 e.v.-1985).*
Besprekingen om de betrekkingen tussen beide landen te verbeteren begonnen in oktober *1982* onder de voormalige Sowjet-leider Leonid Brezjnew en kregen gestalte in de vorm van zesmaandelijkse ontmoetingen tussen de onderministers van buitenlandse zaken van China en van de Sowjet-unie. De zesde ronde van deze besprekingen begon op *9* april in Moskou. Het was de eerste ontmoeting sinds het aan de macht komen van partijleider Michail Gorbatsjow (zie pag. *19311* e.v.-*1985).*

De Chinese delegatie stond onder leiding van onderminister van buitenlandse zaken Qian Qichen. Aan Sowjet-zijde werd het overleg geleid door onderminister Leonid Iljitsjow.

De Chinese onderminister van buitenlandse zaken Qian Qichen en de Sowjet-ambassadeur in China I. S. Sjtsjerbakow drinken een kopje thee op het vliegveld van Peking. Qian vloog op 7 april 1985 naar Moskou voor de zesde ronde van de Russisch-Chinese normalisatie-besprekingen.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20 I S.S.N. 0165-3660

12DE ECONOMISCHE WERELDTOP

In de Japanse hoofdstad Tokio heeft van 4 - 6 mei voor de 12de maal een economische topconferentie plaats gevonden, waaraan werd deelgenomen door delegaties uit de zeven belangrijkste geïndustrialiseerde landen van het kapitalistische Westen: de VS, Japan, de Bondsrepubliek Duitsland, Frankrijk, Engeland, Italië en Canada. Daarnaast was in Tokio een delegatie aanwezig namens de Europese Gemeenschappen. Deze laatste delegatie had in afwijking van de inmiddels gebruikelijke procedure een tweehoofdige leiding: Aan het hoofd van de EG-delegatie stond niet alleen de voorzitter van de Europese Commissie, Jacques Delors, maar tevens de premier van het land, dat in het eerste halfjaar van 1986 het voorzitterschap van de EG bekleedde, te weten Ruud Lubbers van Nederland. Hiervoor bestond één precedent: Toen in het eerste halfjaar van 1982 België voorzitter van de EG was, had de Belgische premier Wilfried Martens aan de toenmalige topconferentie deelgenomen.

Aan het hoofd van de delegaties uit de deelnemende landen stonden president Reagan van de VS, premier Nakasone van Japan, bondskanselier Kohl van West-Duitsland, president Mitterrand van Frankrijk, premier Thatcher van Engeland, premier Craxi van Italië en premier Mulroney van Canada.

Een bijzondere omstandigheid deed zich nog voor bij de Franse delegatie: Hier voegde premier Chirac van de nieuwe conservatieve regering zich op de tweede dag van de conferentie bii de Franse afvaardiging in het kader van de ,,samenwoning" (cohabitation) van de socialistische president Mitterrand met de centrum-rechtse premier Chirac.

De eerste economische topconferentie van de zeven machtigste industrielanden werd in 1975 georganiseerd in Rambouillet op initiatief van de toenmalige Franse president Valéry Giscard d'Estaing. De bedoeling was dat de leiders van de belangrijkste Westerse mogendheden via informeel overleg hun economische beleid beter op elkaar zouden afstemmen. In 1975 vormden de naweeën van de eerste oliecrisis en de zwakke dollar de belangrijkste onderwerpen van gesprek.

Het lag voor de hand dat de zeven staatshoofden en regeringsleiders van de gelegenheid gebruik zouden maken ook politieke meningsverschillen en brandende internationale kwesties te bespreken.

Sinds de top in Venetië (1980) wordt dan ook een aparte politieke verklaring uitgegeven, meestal na het diner van de eerste avond. In 1980 ging deze verklaring over de Russische inval in Afghanistan, het vluchtelingenprobleem en vliegtuigkapingen.

In 1983 was Ronald Reagan gastheer in Williamsburg. In de politieke verklaring bevestigden de Westerse leiders de plaatsing van kruisraketten en Pershing-II in West-Europa als het ontwapeningsoverleg in Genève op niets zou uitlopen. Japan, geen NAVO-lid, ondertekende deze verklaring ook.

Een jaar later, iri Londen, werd een verklaring tegen staatsterrorisme opgesteld, ingegeven door de moord op een Britse politieagente vanuit de Libische ambassade in Londen enkele weken vóór de top. Met een verklaring over democratische waarden werd voorts de geallieerde landing in Normandië, precies veertig jaar eerder, herdacht.

De top in Bonn stond vorig jaar eveneens in het teken van de Tweede Wereldoorlog, mede door het omstreden bezoek van president Reagan aan een soldatenkerkhof in Bitburg, waar ook SS-ers begraven bleken.

De politieke verklaring van Bonn sprak veertig jaar na de oorlog, over vrede, veiligheid en mensenrechten in vrije, democratische samenlevingen.

De zeven leiders werden het in Bonn niet eens over unanieme steun aan het Amerikaanse strategische defensie initiatief.

Wel spraken zij zich op Duits verzoek uit over de gevaren van zure regen en op verzoek van Nancy Reagan over de risico's van verdovende middelen.

De gesprekken over economische onderwerpen hebben, zeker terugblikkend, wel enige resultaten opgeleverd. In 1983 werd op initiatief van president Mitterrand in Williamsburg gesproken over de wenselijkheid een nieuwe internationale monetaire conferentie te organiseren. Op zo'n conferentie ,,in de geest van Bretton Woods" zouden afspraken moeten worden gemaakt over een nieuw internationaal monetair stelsel, dat de zeer grote koersschommelingen die toen aan de orde van de dag waren, zou kunnen tegengaan.

Het voorstel voor zo'n conferentie is inmiddels door alle landen, ook door de nieuwe Franse conservatieve regering, losgelaten.

Maar als uitvloeisel van Williamsburg volgden studies van de Groep van tien (de tien rijkste leden van het IMF) en van de Groep van 24 (de ontwikkelingslanden binnen het IMF) over hervormingen van het internationale monetaire stelsel. Deze studies hebben geleid tot een grotere afstemming van het economische beleid door de belangrijkste industrielanden en een gezamenlijke aanpak van de dollarkoers sinds september vorig jaar.

In Londen (1984) werd voor het eerst gesproken over de wenselijkheid voor meerjarige herfinanciering van de schulden van ontwikkelingslanden. Sindsdien is dat voor een toenemend aantal schuldenlanden gebeurd.

De delegatiehoofden van de top in Tokio; v.l.n.r.: Jacques Delors. Bettino Craxi, Ruud Lubbers. Helmut Kohl, Ronald Reagan, Yasuhiro Nakasone, François Mitterrand. Margaret Thatcher en Brian Mulronep

Weekblad 55ste jaargang No 2844 pag 41543-41558

Vorig jaar in Bonn oefenden de VS zware druk uit om een datum vast te stellen voor een nieuwe internationale ronde van handelsliberalisatie. Frankrijk verzette zich toen fel tegen een dergelijke nieuwe GATT-ronde, zodat in Bonn geen overeenstemming werd bereikt.
De Fransen hebben inmiddels hun standpunt afgezwakt en in september van dit jaar wordt in de Uruguayaanse badplaats Punta del Este een ministersconferentie gehouden van de bij het GATT aangesloten landen. Zo komt de nieuwe ronde van handelsliberalisatie toch van de grond, na voorbereidingen op de economische topconferenties.

Aanslag door extremistische groepering

Ondanks de meest stringente veiligheidsmaatregelen, die het naoorlogse Japan heeft meegemaakt, slaagden linkse extremisten er op 4 mei in vijf projectielen af te schieten tijdens de welkomstceremonie van de top. Zij misten hun doel met 700 meter, raakten niemand en veroorzaakten geen schade.
Voor de 30.000 man tellende politiemacht, die voor de bescherming van de deelnemers aan de top op de been was gebracht, was de aanslag niettemin een onaangename verrassing.

De vijf primitieve raketten werden afgeschoten vanaf de zevende verdieping van een flatgebouw in de wijk Shinjoekoe in Tokio en kwamen drie kilometer verderop terecht bij het hek van de Canadese ambassade, 700 m. voorbij het Akasaka-paleis. De projectielen vlogen over dit paleis, kort nadat de Japanse premier Nakasone daar president Mitterrand van Frankrijk had welkom geheten en 20 minuten voordat president Reagan er zou arriveren.
De politie vermoedde in de aanslag de hand van de Chukaku-ha, een Trotzkistische groepering.

Politieke verklaringen

De deelnemers aan de top zijn het op de eerste dag van hun samenzijn eens geworden over drie verklaringen over politieke onderwerpen. Deze verklaringen werden in de ochtend van 5 mei ten overstaan van de internationale pers voorgelezen door de Japanse minister van buitenlandse zaken, Shintaro Abe.
De verklaringen betroffen de volgende onderwerpen:

TERRORISME

De delegaties spraken in een verklaring een krachtige veroordeling uit van internationaal terrorisme. In de verklaring werd Libië met name genoemd.
Aanleiding voor de verklaring was de confrontatie Reagan-Kadhafi, die ertoe geleid had, dat de Amerikaanse luchtmacht op 15 april bombardementen had uitgevoerd op doelen in Libië. Over deze bombardementen en de wereldwijde reactie hierop zal in een volgende aflevering worden bericht; zie voor de daaraan voorafgegane ontwikkelingen pag. 241 e.v. - 1986.
De zeven zullen weigeren wapens uit te voeren naar landen die worden verdacht van een rol in het terrorisme.
Wegens terrorisme uit een van de deelnemende landen uitgewezen personen, zal de toegang worden ontzegd tot de andere in Tokio vertegenwoordigdc landen.
Uitwijzingsprocedures worden vereenvoudigd, de omvang van diplomatieke en consulaire vertegenwoordigingen uit terreurstaten wordt beperkt, terwijl de inreisbepalingen voor personen uit die landen worden verscherpt
De autoriteiten van de in Tokio vertegenwoordigde landen gaan nog nauwer samenwerken in de strijd tegen het terrorisme. ,,dat vooral de laatste tijd dient als een cynisch machtsmiddel door regeringen". aldus de verklaring.
In conferentiekringen verluidt dat vooral de Britse premier Thatcher zich sterk heeft gemaakt voor de vermelding van Libië.
De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, sprak van een ,,fantastische verklaring". ,,De boodschap voor Libië is: je bent erbij kerel, je bent geïsoleerd, je bent als een terrorist ontmaskerd", aldus Shultz.
Shultz zei ook dat de Amerikaanse oliemaatschappijen zich binnenkort uit Libië zullen terugtrekken.
De Europese landen hebben tot riu toe economische boycotmaatregelen tegen Libië afgewezen. ,,Het zou mooi zijn als het werkte, maar economische boycots werken niet", zei een Britse woordvoerder.

Dat Libië in de verklaring met name werd genoemd als een van de landen, die het terrorisme financieren of anderszins steunen, was voor Japan een concessie. Toen premier Nakasone deze stap eenmaal had gezet, drong president Reagan niet verder aan op economische sancties.

TSJERNOBYL

N.a.v. het ongeluk met een kernreactor in het plaatsje Tsjernobyl in de Sowjet-Unie (pag. 385 e.v.-1986) gaven de zeven een verklaring uit, waarin zij de Sowjet-Unie opriepen om opening van zaken te geven.
De oproep was verzoenend van toon en bevatte geen scherpe veroordeling van de Sowjet-Unie en het stilzwijgen, dat daar heerste in de eerste dagen na het ongeval.
Wel verweten de deelnemers de Sowjet-Unie het verzaken van de verantwoordelijkheid om snel volledige informatie te verschaffen over nucleaire ongevallen, vooral als die internationale gevolgen hebben.
De zeven hoopten, dat het gesprek, dat de autoriteiten in de Sowjet-Unie zouden hebben met de topman van het Internationale Atoomenergie Agentschap (IAEA) van de VN in Wenen, Hans Blix, opheldering zou verschaffen over de oorzaak van het ongeluk.
De democratische industrielanden wilden, dat er snel gewerkt zou worden aan een internationale overeenkomst m.b.t. een meldingsplicht bij noodsituaties of ongelukken met kerncentrales.
Ook zouden de veiligheidsrichtlijnen van het IAEA door alle landen in acht genomen moeten worden, vonden de zeven.

VRIJHEID, DEMOCRATIE EN VREDE

In een afzonderlijke politieke verklaring, getiteld ,,Opweg naar een betere toekomst" onderschreven de zeven het streven naar vrijheid, democratie en vrede van de industriele democratische mogendheden.
De verklaring steunde evenwichtige, substantiële en controleerbare wapenvermindering. In dat verband gaven de conferentiedeelnemers steun aan de Sowjet-Amerikaanse wapenbesprekingen in Genève en riepen zij de Sowjet-Unie op tot positieve onderhandelingen.
Deze verklaring wees op de culturele tradities van West-Europa, Azië en het Amerikaanse continent. ,.In de hele wereld zien wij de aantrekkingskracht van de democratie en de groeiende erkenning, dat persoonlijk initiatief, individuele creativiteit en sociale rechtvaardigheid dc belangrijkste bronnen van vooruitgang vormen".

Slotverklaring

In de slotverklaring van de topconferentie, die in de middag van 6 mei door de Japanse premier Nakasone voor de pers werd voorgelezen, bleken verbetering van de coördinatie tussen de belangrijkste industrielanden op het gebied van de wisselkoersen, groter toezicht op het economische beleid en de aanpak van landbouwoverschotten de hoofdpunten te vormen.

De verklaring spreekt zich niet uit over een door Japan gewenste beëindiging van de snelle opwaardering van de yen.
Volgens de Italiaanse premier Craxi zijn de leiders in Tokio ook overeengekomen dat er overleg tussen de bondgenoten zal zijn voor eventuele nieuwe Amerikaanse luchtaanvallen op Libië.
De ministers van financiën van de zeven belangrijkste industrielanden krijgen op Amerikaans initiatief een grotere rol toebedeeld bij de coördinatie van de wisselkoersen en de wederzijdse afstemming van het economische beleid.
De Groep van Vijf (de VS, Japan, West-Duitsland, Groot-Brittannië en Frankrijk), die vorig jaar afspraken maakte over gecoördineerde actie om de dollar naar beneden te brengen (pag. 70312 e.v.-1985) zal hiervoor worden uitgebreid met Italië en Canada.
In Nederlandse kring is men hierover teleurgesteld. Premier Lubbers zei hierover: ,,Menheeft het klaarblijkelijk nodig gevonden dat de Groep van Vijf soms met twee andere landen wordt uitgebreid. Het is jammer voor de EG-landen die niet tot de zeven behoren". ,,Maar", zo voegde hij er aan toe, ,,Het IMF blijft de centrale institutie en het interimcomité en de Groep van Tien blijven als vertegenwoordigende groepen binnen het IMF functioneren". In beide organen is Nederland wel vertegenwoordigd.
Bij het toezicht op het economische beleid zal gebruik worden gemaakt van economische graadmeters, die op het ogenblik worden uitgewerkt door het Internationale Monetaire Fonds. De verklaring van Tokio versterkt de afspraken die op dit gebied zijn gemaakt tijdens de IMF-vergadering van april dit jaar.
De Tokio-verklaring stelt vast dat de wisselkoersen in het afgelopen jaar beter in overeenstemming zijn gekomen met de fundamentele economische omstandigheden in de belangrijkste industrielanden. De onwil van de deelnemers aan de top om de Japanners terwille te zijn wat betreft de stijgende yen werd op 6 mei meteen weerspiegeld met een recordnotering van 165,35 yen voor een dollar op de Tokiose valutamarkt.
De deelnemers aan de Tokiose top hebben, voor het eerst bij een dergelijke gelegenheid, langdurig gesproken over de landbouwproblematiek. De zeven landen erkennen dat er sprake is van structurele overschotten in de landbouw die mede het gevolg zijn van het subsidiebeleid en de marktbescherming in de betrokken landen. ,,Dit brengt ook schade toe aan de economieën van bepaalde ontwikkelingslanden en vergroot het risico van protectionistische druk op een breder terrein", aldus de slotverklaring.
De zeven menen dat, waar sprake is van overschotten, ,,actie noodzakelijk is om het beleid te veranderen en de structuur van de landbouwproduktie aan te passen aan de wereldvraag"

Met betrekking tot de nieuwe internationale ronde voor handelsliberalisatie streven de zeven landen naar ,,beslissende vooruitgang' tijdens de komende ministersbijeenkomst van de GATT in september in Uruguay

De top in Tokio heeft een eensgezindheid getoond, zoals de afgelopen jaren bij voorgaande topbesprekingen niet het geval is geweest. Alle landen, met uitzondering van Japan, zagen hun belangrijkste wensen, waarmee zij de vergadering ingingen, in vervulling gaan.
De Bondsrepubliek toonde zich zeer tevreden met de verklaring over de ramp in de Russische kerncentrale. De VS en Groot-Brittannië waren verheugd over de veroordeling van Libië in de terrorisme-verklaring. Italië en Canada zagen hun wens om tot de Groep van Vijf toe te treden, gehonoreerd. Frankrijk, bij voorgaande tops vaak een dwarsligger, meende dat deze top op het gebied van monetaire coördinatie eindelijk doet wat de Fransen al jaren bepleiten.

Reacties Reagan en *Kadhafi*

De Amerikaanse president Reagan heeft de economische topconferentie een ,,triomf'' genoemd en de meest succesvolle van de zes, die hij heeft meegemaakt. De leiders van de vrije wereld hebben besloten de strijd aan te binden met ,,de plaag van het internationale terrorisme'', aldus het Amerikaanse staatshoofd in de ochtend van 7 mei op een persconferentie in Tokio, die per satelliet rechtstreeks in de Amerikaanse huiskamers kon worden bekeken.

Speciale lof had Reagan voor de verklaring over het terrorisme: ,,Wij waren het er over eens, dat het Libië van kolonel Kadhafi een uitzonderlijke bedreiging is voor de vrije wereld''. Het doel van de Westerse landen is volgens Reagan ,,de staten die het terrorisme steunen te isoleren en van hen paria's te maken''.

Verslaggevers slaagden er niet in Reagan een concreet antwoord te ontfutselen op de vraag, of hij ook militaire actie wil ondernemen tegen een land als Syrië, dat ook verdacht wordt van steun aan het internationale terrorisme.

Gevraagd naar zijn reactie op verklaringen van de Japanse en Franse leiders, die zeiden zich niet gebonden te weten aan enig concreet actieplan, antwoordde de Amerikaanse president dat volgens hem de zeven leiders het erover eens zijn dat de strijd tegen terreur in een gesloten front gevoerd moet worden.

De Libische leider Kadhafi ,,bedankte'' op 6 mei het volk van Japan, omdat het gehoor had gegeven aan zijn oproep de top in Tokio ,,te ruïneren en de kindermoordenaars Reagan en Thatcher te verdrijven''.

In een radio-commentaar werd ook de .,vage beschuldiging van terrorisme'' door de top in Tokio van de hand gewezen. Volgens het commentaar ontsnapten de deelnemers aan de top ,,slechts door een wonder'' aan de op hen afgevuurde raketten.
De Libische radio riep de Arabische wereld op tot ,,passende maatregelen'' tegen de agressie van de VS en hun bondgenoten.

Perscommentaar

Aan een commentaar in het NRCI H'blad van 7 mei is het volgende ontleend:

Bij voorgaande topconferenties was het gebruikelijk dat de zes Westerse deelnemers aan Japan vroegen economische maatregelen te nemen. Japan placht dergelijke verzoeken beleefd te aanvaarden om ze vervolgens te beantwoorden met altijd ondoelmatige maatregelen. Op de top van Tokio waren de rollen omgekeerd. Japan had nu een dringend verzoek: het wilde afspraken om de yen-dollar wisselkoers te stabiliseren. Nu wezen de Westerse landen het Japanse verzoek hooghartig af. Er bestaat, zo werd Japan duidelijk gemaakt, geen enkele sympathie voor de Japanse klachten over de zeer snelle stijging van de yen, die het afgelopen half jaar ten opzichte van de dollar ruim 40 procent in waarde is omhoog gegaan. De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz deed het Japanse gejammer zelfs weinig diplomatiek af als ,,krokodilletranen''.

Toch kan deze Westerse houding duiden op kortzichtigheid. Want de alarmerende, nog steeds toenemende onevenwichtigheden in de wereldeconomie – tekorten op de Amerikaanse lopende rekening en handelsbalans en overschotten op die van Japan – bleven in Tokio buiten de discussie.

Iedereen was ongetwijfeld mede daardoor opgelucht en tevreden, behalve Japan. De Japanners konden echter niet tegen de overmacht op, en zij werden enigszins het slachtoffer van hun goede gastheerschap. Premier Nakasone wenste een terughoudende stellingname ten aanzien van Libië en een formulering over stabilisatie van de wisselkoersen. Geconfronteerd met de eensgezindheid van Europa en de VS kon Japan zich als voorzitter moeilijk veroorloven een conflict te forceren. Het zag zich ter wille van een harmonieuze afloop van de top gedwongen beleefd in te stemmen met alle verklaringen.

Van belang is ook de veranderde houding van de Verenigde Staten. Sinds een jaar gaan de Amerikanen hun leidende rol in de wereldeconomie niet langer uit de weg. Zij toonden zich in Tokio de grootste voorstanders van meer internationale coördinatie, wederzijdse afstemming van economisch beleid en van toezicht door het IMF. Zij zijn niet langer afkerig van interventies in de wisselkoersmarkten en onderschrijven dat wisselkoersen de fundamentele economische omstandigheden in landen moeten weerspiegelen. Dit betekent onder meer voor landen met een groot handelsoverschot (Japan) een versterking van de munt en voor landen met een groot handelstekort (de VS) een daling van de koers,
Dergelijke stellingnamen werden in het verleden vooral door Frankrijk ingenomen. De Fransen toonden zich in Tokio tevreden met de gang van zaken. De aanwezigheid van de conservatieve premier Chirac naast president Mitterrand droeg wellicht ook bij tot de constructieve opstelling van de Fransen, in scherp contrast tot hun dwarsliggersrol in voorgaande jaren.

Tenslotte nog de deelneming van de Europese Gemeenschap aan de top met twee leiders, Commissievoorzitter Delors en Lubbers, de halfjaarlijksevoorzitter van de Europese Raad: De top is een bijeenkomst van staatslieden en regeringsleiders, en daarin heeft de EG als supra-nationale instelling zich geen werkelijke plaats verworven De persoonlijke inbreng van Lubbers tijdens de discussies werd door de zeven zeker op prijs gesteld en Lubbers voelde zich in dit gezelschap duidelijk op zijn gemak. Maar dit doet niets af aan het feit dat de aanwezigheid van de EG in haar formele hoedanigheid een enigszins gekunstelde indruk maakte en zal blijven maken.

In een hoofdartikel in De Volkskrant van 7 mei was o.m. het volgende te lezen:

Het enige besluit dat de zeven in Tokio hebben genomen, schiet hopeloos tekort. Op initiatief van de Verenigde Staten is afgesproken dat de industrielanden hun economische en monetaire beleid beter op elkaar moeten afstemmen. Dat betekent ook meer toezicht op de internationale wisselkoersen van deze landen.
Op zich is meer coördinatie van de internationale economische politiek van de belangrijkste industrielanden dringend gewenst. Maar de manier waarop de deelnemers in Tokio dit willen regelen, moet met de nodige scepsis worden bekeken.
In Tokio is afgesproken de Groep van Vijf in dit verband uit te breiden.
Dat is een informele club bestaande uit Amerika, Japan, West-Duitsland, Frankrijk en Engeland, die alleen bij elkaar komt als de economische omstandigheden dat vereisen. Bijvoorbeeld in september vorig jaar toen de dollar door de grens van vier gulden dreigde te breken. De ,,Vijf'' spraken af de koers te drukken, wat verrassend genoeg heel snel gebeurde.
Tijdens de top is nu beslist dit selecte gezelschap uit te breiden met Italië en Canada. Deze Groep van Zeven moet niet alleen gaan toezien op meer coördinatie van het economische beleid van de industrielanden. Ook vindt Amerika dat deze groep zich moet bemoeien met verbetering van het monetaire systeem in de wereld.
Een onbegrijpelijk besluit. De Groep van Vijf wordt weliswaar uitgebreid met twee landen. Maar de positie van twee andere organisaties die nu nog bij het internationale monetaire beleid zijn betrokken, wordt drastisch ingeperkt.
Sinds jaren geldt immers de zogenaamde Groep van Tien als de waakhond van het internationale monetaire stelsel. Daarvan maken ook kleinere industrielanden als Nederland en België en de EG deel uit. Hetzelfde geldt voor het Internationale Monetaire Fonds, waarvan 149 westerse en ontwikkelingslanden deel uitmaken. Deze organisatie is na de laatste wereldoorlog bij uitstek opgericht om de wisselkoersen in de gaten te houden.
In Tokio is over de rol van beide organisaties echter nauwelijks gerept. De VS heeft in Tokio onmiskenbaar duidelijk gemaakt dat de ,,zeven groten'' voortaan wel zullen uitmaken of op internationaal monetair gebied moet worden ingegrepen. Andere pottenkijkers zijn niet gewenst. Een klap in het gezicht van de kleinere landen, de EG en de Derde Wereld. Landen die wèl allemaal met de gevolgen van een dure dollar te maken hebben, maar daarover nu niet meer mogen meepraten.

NEDERLAND

DISCUSSIE OVER EUTHANASIE. PARLEMENTAIRE BEHANDELING

Op pag. 29611 e.v.-1986 is verslag uitgebracht over het verloop van de discussies in het Haagse politieke milieu over het vraagstuk van de euthanasie, nadat in aug. 1985 de Staatscommissie voor deze kwestie haar eindadvies had uitgebracht.

Hierna volgt het verslag over de parlementaire behandeling van de op tafel liggende voorstellen om deze kwestie te regelen – het wetsontwerp van mevr. Wessel-Tuinstra (D'66) en de brief van het kabinet, waarin wetgeving wordt ontraden en tegelijkertijd een „proeve" van wetgeving werd gepresenteerd.

De mondelinge behandeling van het vraagstuk van de euthanasie in de Tweede Kamer is begonnen op 17 februari. Toen vond een Uitgebreide Commissievergadering (UCV) plaats van de vaste commissies voor justitie en voor de volksgezondheid.

Op de agenda van de UCV stonden de brief van de ministers Korthals Altes en Brinkman met de ,,proeve" van wetgeving inzake euthanasie en het initiatiefwetsontwerp over hetzelfde onderwerp van mevr. Wessel-Tuinstra (D'66).

In de debatten heeft de VVD zich duidelijk uitgesproken voor een wettelijke regeling conform de hoofdlijnen van het D'66-initiatief. De ,,proeve" van het kabinet wees de VVD in vrij harde bewoordingen van de hand.

,,De formulering van het kabinet discrimineert patienten. Ondraaglijk lijden in lichamelijke zin telt wel, ondraaglijk geestelijk lijden ten gevolge van jarenlange lichamelijke aftakeling en ontluistering kennelijk niet", aldus VVD-woordvoerder Dees.

Het criterium van het kabinet dat sprake moet zijn van een concrete doodsverwachting, noemde Dees onhanteerbaar en onrechtvaardig. Het wekt de indruk dat in de stervensfase opzettelijke levensbeëindiging altijd gelegitimeerd kan zijn. Vooral tegen dit laatste neemt de VVD-fractie stelling, aldus Dees.

VVD-woordvoerder Dees verklaarde dat zijn fractie acht wijzigingsvoorstellen overweegt in te dienen op het initiatiefvoorstel van D'66. Hij wil hiermee de zorgvuldigheidsvereisten versterken en de systematiek van de wet verbeteren. ,,De VVD wil hiermee een handreiking doen aan het kabinet en een aantal bruggen trachten te slaan tussen de ,,proeve" en het ,,initiatiefvoorstel", zei hij.

Onder meer stelt de VVD voor dat alleen de arts, als geeigende beroepsbeoefenaar, degene is die mede de beslissing op verzoek van de patiënt mag nemen en voor uitvoering zorg moet dragen. Voorts mag volgens de VVD een bepaling over de positie van ouders van minderjarige kinderen niet ontbreken.

Dees betoogde dat de grens tussen ongevraagde en gevraagde euthanasie uitermate scherp getrokken moet worden. Doen we dat niet, dan zullen zieken, bejaarden en onmondigen zich onvoldoende beschermd weten door de wet. Er is dan het risico dat we op het hellende vlak van normvervaging terecht komen. Ook de kans op excessen is dan aanwezig, en dat moet juist door goede wetgeving voorkomen worden, aldus Dees

De PvdA-fractie wil nu wetgeving en kan de uitgangspunten van het wetsvoorstel van D'66 onderschrijven. Vooral het „zelfbeschikkingsrecht onder bepaalde omstandigheden" is volgens PvdA-woordvoerster Haas-Berger van groot belang. „Wezenlijk is dat euthanasie strakbaar is en blijft."

,,De patiënt moet de euthanasie zelf willen en blijven willen. Niemand kan en mag de kwaliteit van het leven van een ander bepalen", aldus Haas-Berger. „De arts moet uiteindelijk beslissen of hij op het uitdrukkelijk en voortdurend verzoek om euthanasie van ae patiënt zal ingaan. nadat hij er zich van heeft overtuigd dat de patiënt zich in een noodsituatie bevindt. waar hij geen uitweg meer uit kan vinden en dat die situatie uitzichtloos is.

De arts is zelf verantwoordelijk voor zijn beslissing en voor zijn daad. De arts zal de daad volgens de PvdA moeten uitvoeren. „dat mag niet worden overgelaten aan een verpleegkundige".

,,Een zichzelf respecterend parlement", zei D'66-woordvoerster mevrouw Groenman, ,,mag de menselijke en maatschappelijke nood, die veroorzaakt wordt door de huidige wetgeving niet ondergeschikt maken aan partijpolitieke overwegingen". Juist ook voor de mensen die nooit om euthanasie zullen vragen moet er snelle en zorgvuldige wetgeving komen.

Volgens de D'66-fractie is het ,,opvallend" dat het kabinet de nood van de mensen om wie het gaat goeddeels buiten beschouwing laat en ook de reeds vastliggende jurisprudentie over het hoofd ziet.

De D'66-fractie vindt dat het kabinet zich in de ,,proeve" beperkt tot een medische kant van de situatie van de patiënt. ,,De patiënt zelf speelt in de ,,proeve" van de regering nauwelijks een rol".

Ter verdediging van het initiatiefwetsvoorstel van D'66 zei mevrouw Groenman: dit voorstel ,,heeft stimulerend gewerkt voor de discussie".

CDA-woordvoerder Borgman probeerde in zijn bijdrage aan het debat het ,,hardnekkig misverstand" weg te werken dat de christen-democratie tot doel zou hebben de ,,christelijke leer" aan anderen op te leggen ,,vooral in belangrijke ethisch geladen kwesties als deze".

Het verschil van inzicht tussen voor- en tegenstanders van een wettelijke regeling van euthanasie geldt volgens Borgman in het hanteren van het ,,vermeende zelfbeschikkingsrecht van de burger".

Voor de CDA-fractie is de eigenlijke rechtsvraag bij de hele discussie over euthanasie of ,,de overheid de fundamentele plicht tot bescherming van het leven tegenover artsen in hun praktijkuitoefening onder bepaalde voorwaarden kan en mag afleggen en hen de vrijheid mag laten om op verzoek beslissingen omtrent leven en dood te nemen en deze ook feitelijk uit te voeren".

Waar de normatieve zingeving aan het leven ondergeschikt wordt gemaakt aan een waardering van het leven gericht op de kwaliteit, zei Borgman, wordt een riskante ontwikkeling in het denken op gang gebracht, dan wel bevorderd.

De CDA-fractie handhaaft, in tegenstelling tot de opvatting van de artsenorganisatie KNMG, het gebruik van de termen actieve en passieve euthanasie. Het verschil tussen die twee is volgens Borgman het verschil tussen ,.doden" en ,,laten sterven".

Volgens PvdA-woordvoerster Haas-Berger ,,is het niet relevant of het gaat om een actief handelen, een daad of een nalaten".

Ook de VVD-fractie ziet in medisch en ethisch opzicht geen verschil tussen deze vormen van beëindiging van het leven op uitdrukkelijk verzoek van de patiënt. ,.Handelen en nalaten van behandelen houden beide een bewuste beslissing in", aldus Dees, ,.en om die beslissing is het te doen".

PPR-woordvoerster mevrouw Beckers sprak in het debat grote waardering uit voor de VVD, die ,,onder zware druk-van haar regeringspartner CDA toch heeft gekozen voor de inhoudelijke discussie".

Zij hekelde de manier waarop het kabinet alsnog met een standpunt is gekomen als een „zelden vertoond staaltje van opportunisme". Verklaren dat wetgeving niet verantwoord is en tegelijkertijd komen mer concrete voorstellen noemde mevrouw Beckers „vertragingstaktiek van een kleine minderheid die de parlementaire meerderheid zijn wil op wil leggen".

Een slim politiek compromis zegt nog niets over de inhoud en de werkbaarheid. betoogde de PPR-woordvoerster. Het zegt evenmin iets over democratisch fatsoen. Want, zei zij, de wijze waarop de minister-president deze oplossing inbracht in de verkiezingscampagne, is beneden peil. ,,Zeker van hem en zeker bij dit vraagstuk mag van hem worden verwacht dat hij een inhoudelijke parlementaire discussie alle kansen laat".

Leerling (RPF) vroeg de CDA-fractie dringend ,,de rug recht te houden" en desnoods ,,de prijs van de oppositiebanken daarvoor te willen betalen". In de politiek moeten mensen bereid zijn compromissen te sluiten, maar inzake kwesties van leven en dood kunnen en mogen christenen volgens Leerling niet meewerken.

In zijn antwoord aan de TK-leden verdedigde minister Korthals Altes (VVD) van justitie het kabinetsstandpunt, dat de tijd nog niet rijp is voor wetswijziging.

Minister Korthals Altes zei ervan overtuigd te zijn dat het bevriezen van de situatie zoals die nu door een meerderheid wordt onderschreven „een te groot risico" voor de wetgever is.

Volgens het kabinet is de discussie ,,zowel maatschappelijk als onder juristen" was goed begonnen na het in augustus verschenen rapport van de Staatscommissie die in meerderheid legalisering van euthanasie onder nauwkeurig omschreven omstandigheden voorstaat.

,,Het kabinetsstandpunt houdt geen afwijzing in voor alle tijden", aldus Korthals Altes, die bekende persoonlijk lange tijd voorstander van wetgeving te zijn geweest. Hij zei echter tot de conclusie te zijn gekomen dat ,,op dit moment de nadelen zwaarder wegen dan de voordelen".

De aarzelingen van het kabinet hebben ook betrekking op de relaties van ons land binnen Europa en de rest van de volkerengemeenschap.

,,Onspast een grote behoedzaamheid nu Nederland als eerste land ter wereld tot een wettelijke regeling van euthanasie zou besluiten. Daarom is, volgens de minister, consultatie binnen de Raad van Europa nodig.

Het kabinet toonde zich erkentelijk voor de bruggen die de VVD-fractie met acht wijzigingsvoorstellen uit de ,,proeve" naar het D'66-initiatief probeerde te slaan. ,,In eerste instantie", antwoordde minister Korthals Altes, ,,gaan wij die brug echter niet over". Wetgeving is tweede keus voor het kabinet. Uitstel daarvan eerste.

Compromis VVD-TK-fractievoorzitter Nijpels: extra adviesaanvraag bij Raad van State. Besluitvorming pas na algemene verkiezingen

De voorzitter van de TK-fractie van de VVD, Ed Nijpels, maakte op 27 febr. op een persconferentie in Den Haag bekend dat de VVD met het CDA een procedure-afspraak had gemaakt over

de euthanasiewetgeving, die ertoe leidde dat de besluitvorming over dit vraagstuk in ieder geval zou worden uitgesteld tot na de verkiezingen voor de Tweede Kamer van 21 mei.
De kleinste regeringsfractie kwam tot deze stap nadat ininister-president Lubbers de VVD had voorgehouden dat de CDA-ministers geen contraseign (mede-ondertekening door de verantwoordelijke ministers) zullen verlenen aan de eventueel door de Tweede Kamer goedgekeurde initiatiefwet van D'66.
Premier Lubbers had dit standpunt in eerdere gesprekken al aan VVD-fractieleider Nijpels voorgehouden, maar maakte dit dreigement op 27 febr. pas publiek.

Nadat Nijpels zijn ,,poging tot verzoening" had gepresenteerd, zei Lubbers voor het NOS-journaal ,.dat als het ontwerp Wessel-Tuinstra nu de meerderheid van de Kamer zou krijgen je in rede aan moet nemen dat dit kabinet, waar ik voorzitter van ben, daaraan geen contraseign zal verlenen. Dat is een doodlopende weg".
Premier Lubbers en de CDA-fractie reageerden beiden overigens positief op het „verzoeningsvoorstel" van Nijpels. Zowel Lubbers als de fractie spraken in hun reactie van ,,een constructieve poging" van de VVD. De christendemocraten voegden daar echter tegelijk aan toe dat er volgens hen nog steeds geen wettelijke regeling voor euthanasie zou moeten komen.

Het voorstel van Nijpels behelst dat de Raad van State een nader advies uitbrengt over het D'66-initiatief. De VVD komt hiermee tegemoet aan eerder geuite wensen van coalitiepartner CDA. Met deze door Nijpels als ,,extra zorgvuldigheidsronde" betitelde advisering is het praktisch onmogelijk dat de Tweede Kamer nog voor de verkiezingen van mei een wettelijke regeling tot stand brengt.

De VVD houdt weliswaar inhoudelijk vast aan een euthanasieregeling volgens de lijnen van het D'66-initiatief, maar wil, zo zei Nijpels, ,,een grote minderheid" in de Kamer nu niet voor het hoofd stoten.
Zijn ,,verzoeningspoging" deed Nijpels als lijsttrekker van de VVD en richtte hij tot premier Lubbers in diens kwaliteit van lijsttrekker van het CDA. Nijpels sprak van ,,een uiterste poging om de impasse over euthanasie te doorbreken".
Nijpels hoopt met zijn voorstel te bereiken dat na de verkiezingen door Lubbers geen blokkade meer wordt opgeworpen tegen een door de meerderheid van de Tweede Kamer gewenste wettelijke regeling.
In zijn publieke reactie via het NOS-journaal zei premier Lubbers dat hij niet kon toezeggen dat een kabinet met het CDA na de verkiezingen wel een meerderheid van de Tweede Kamer zal volgen. ,,Wetgeving is een zaak van Kamer en regering. Pas als Kamer en regering het eens worden heb je een wet. We gaan nu eerst adviezen inwinnen. Dan zal er ruimte zijn voor goed nadenken over en weer". aldus Lubbers.
De premier zei er echter rekening mee te houden dat er daarna ,,weereen impasse" zou kunnen ontstaan.
Volgens de VVD-leider was zijn voorstel bedoeld ,,om de kwestie uit de partijpolitieke sfeer te trekken". ,,Ik, als politiek leider van de VVD. als lijsttrekker, wil nu een uiterste poging doen om de impasse te doorbreken."
Nijpels zei zich ervoor te willen ,,hoeden dat er ooit het verwijt komt dat de Tweede Kamer niet alles heeft gedaan op het punt van deze wet die tot de vijf belangrijkste wetten van na de Tweede Wereldoorlog behoort".
Volgens Nijpels mocht zijn voorstel ,,niet als uitstel" worden opgevat, maar slechts als ,,een extra zorgvuldigheidsronde". Hij legde er de nadruk op dat de VVD inhoudelijk nog steeds achter het initiatief Wessel-Tuinstra staat en achtte een keuze voor de ,,proeve" van het kabinet dan ook ,,niet goed mogelijk".

Ordedebat Tweede Kamer

PvdA-fractieleider Den Uyl concludeerde op 27 febr. 's avonds in een ordedebat in de Tweede Kamer ,,verbijsterd" dat er behalve uitstel van de parlementaire behandeling ,,niets is veranderd". „Het is een constitutioneel monstrum. Het kan gewoon niet."
Volgens de oppositieleider mag het parlement niet wijken voor het dreigement dat het kabinet het wetsvoorstel Wessel-Tuinstra niet zal contraseigneren. Hij noemde het dreigement van Lubbers een machtswoord zonder precedent. „Voor een parlementslid kan het weigeren van het contraseign nooit een argument zijn, mag het niet zijn", aldus Den Uyl.
Hij voegde er aan toe dat er ,,geen effectievere methode" is om de euthanasie tot onderwerp van verkiezingsstrijd te maken dan deze afspraak tussen twee lijsttrekkers".
Nijpels gaf in het ordedebat toe ,,geen garanties" te hebben dat de door Lubbers opgeworpen blokkade tegen wetgeving die verder gaat dan de ,,proeve" van het kabinet met zijn voorstel nu definitief is opgeheven. Niettemin noemde Nijpels het akkoord tussen de twee lijsttrekkers van CDA en VVD van .,formidabele politieke betekenis".
De iridienster van het D'66-voorstel. mevrouw Wessel-Tuinstra. zei op een persconferentie ,,verbijsterd en verbaasd" te zijn over ,,het politieke gesol" met haar initiatief. Zij meende dat door middel van ,,een VVD-pamflet" een zorgvuldig voorbereide procedure in de Tweede Kamer wordt doorkruist met de ,,onjuiste argumentatie" dat de kans op snellere en betere wetgeving wordt vergroot.
In het ordedebat uitte de GPV-er Schutte kritiek dat door het voorstel van de VVD de Raad van State wordt gebruikt als arbiter in een probleem tussen kabinet en Kamer.
PvdA-fractieleider Den Uyl zei in dit verband dat de gekozen weg ,,volstrekt in strijd is met de plaats van de Raad van State in ons staatsbestel".

Reactie premier Lubbers

Premier Lubbers tekende op 28 febr. verzet aan tegen de kritiek op zijn besluit het initiatiefontwerp-Wessel bij voorbaat met een veto te treffen.
Na het kabinetsberaad van die dag zei de premier. dat hij het zeer wel te verdedigen achtte dat de CDA-bewindslieden in de toekomst een wetsvoorstel niet voor hun rekening zouden willen nemen.
Volgens Lubbers zou het een slechte manier van doen zijn geweest als het kabinet zou hebben gezwegen. In een democratich proces ,.moeten mensen op het juiste moment hun mond opendoen".
Volgens de premier heeft VVD-fractieleider Nijpels met zijn ,,verzoeningspoging" op twee punten winst geboekt. De situatie is vermeden dat het kabinet gedwongen zou zijn een negatief eindoordeel te geven. Daarnaast heeft Nijpels bereikt dat nader beraad in de politiek en discussie in de samenleving zal worden gevoerd.
Over de rol van de Raad van State zei Lubbers dat dit adviesorgaan kan helpen ,,omdat het niet zeker is dat de zaak helemaal is uitgekristalliseerd".
Lubbers zei te blijven streven ,,een zo groot mogelijke consensus te mobiliseren voor een wettelijke regeling". Hij noemde de afspraak met Nijpels ,,iets meer dan een blote inspanningsverplichting". De consensus, zei de premier. moet verder reiken dan die tussen CDA en VVD.

Voortzetting debat in *UCV*

Op 3 maart werd het euthanasiedebat in de UCV van justitie en volksgezondheid voortgezet. Nadat de UCV

van 17 febr. was afgesloten met het antwoord namens de regering op de betogen van de TK-leden door minister Korthals Altes van justitie, begon deze UCV met het vervolg van de verwoording van het kabinetsstandpunt door minister Brinkman van volksgezondheid.

Minister Brinkman verklaarde dat volgens het kabinet het nog steeds een illusie is te denken dat op korte termijn een sluitende wettelijke regeling van euthanasie tot stand kan komen.
Volgens hem is bij een breed publiek nog steeds niet bekend dat het bij euthanasie dient te gaan om vrijwilligheid. Er bestaat volgens hem in brede kring de angst dat ongevraagd euthanasie kan worden toegepast op demente bejaarden-eri mensen in r e n diepe depressie.
Ook op een ander punt kwam Brinkman in botsing met de oppositie in de kamer toen hij betoogde dat het D'66-voorstel het recht wil vastleggen voor iedereen om het leven op elk gewenst moment te beëindigen. Hij noemde dat een verkeerd uitgangspunt en zei dat men daarmee vastloopt. wat wel blijkt uit de discussie over het toestaan van euthanasie bij kinderen.

Toen het na het regeringsantwoord weer de beurt was aan de commissieleden om de debatten in tweede ronde voort te zetten, bleek de veranderde opstelling van de VVD in het centrum van de belangstelling terecht te zijn gekomen.

VVD-woordvoerder Dees zei hierover o.m. dat alleen door de dreiging van premier Lubbers met een kabinetscrisis de VVD-fractie had gekozen voor uitstel inzake euthanasiewetgeving. Inhoudelijk was er aan het VVD-standpunt niets veranderd. De VVD bleef kiezen voor het D'66-initiatief-wetsvoorstel en de VVD-beginselen waren niet verkwanseld. aldus Dees.
De VVD-fractie kreeg de wind van voren van de fracties van PvdA, D'66, PPR en CPN. Mevrouw Haas-Berger (PvdA) verweet de VVD-fractie dat ze zich denigrerend opstelt tegenover de fracties die uiterst zorgvuldig aan het wetsvoorstel Wessel-Tuinstra hebben meegewerkt.

CDA-woordvoerder Borgman zei het met minister Korthals Altes (VVD. justitie) eens te zijn dat de adviesronde nog beter vóór de stemming over de amendementen kan ingaan. ,,Beter laat dan nooit". vindt de CDA-fractie van de gekozen procedure.
De oppositiepartijen zijn van oordeel dat van de D'66-ideeën in de kabinetsformatie helemaal niets meer zal overblijven als de Kamer nu de stemming over amendementen op het wetsvoorstel Wessel-Tuinstra achterwege zal laten. Na de advisering door de Raad van State kan de Kamer. volgens de geldende procedure voor de wetgeving. het voorstel slechts aannemen of verwerpen.
„Nu hebben we in ieder geval bereikt dat de rechterlijke macht de grenzen kent die de meerderheid van de Tweede Kamer onderschrijft, namelijk de zorgvuldigheidseisen van Wessel-Tuinstra", aldus Haas-Berger.
Mevrouw Wessel-Tuinstra verdedigde voor het eerst haar initiatiefvoorstel in het openbaar. Uit naam van de patienten in een uitzichtloze noodsituatie deed zij een beroep op de VVD-fractie haar ,,menselijke wetgeving" niet te laten vallen. Lcgalisering van euthanasie op verzoek kan rust opleveren. juist voor die mensen die nu vrezen dat met doden op verzoek onzorgvuldig wordt omgesprongen. zei Wessel-Tuinstra.
Zij hekelde, evenals mevrouw Haas-Berger (PvdA) en Beckers-De Bruin (PPR) de opmerkingen van minister Brinkman die de angst onder demente bejaarden in verband had gebracht met het D'66-initiatief.
Wessel-Tuinstra verweet Brinkman .,onhoffelijk gedrag" door al kritiek te oefenen nog voordat zij als initiatief-neemster haar voorstel had kunnen verdedigen.
De huidige situatie leidt tot een onduidelijke praktijk waarin duizenden gevallen van euthanasie jaarlijks worden toegedekt Wat heeft deze minister gedaan daar een einde aan te maken? Niets, aldus mevrouw Wessel-Tuinstra, zijn alternatief is immers géén wettelijke regeling.

In de voortzetting van de UCV op 10 maart vroegen de commissieleden Leerling (RPF) en Van Dis (SGP) het kabinet om een diepgaande beschouwing over de wijze. waarop het kabinet tot zijn standpunt was gekomen. zoals dat was neergelegd in de ,,proeve".

Minister Kcrthals Altes antwoordde hierop dat de ,,uitgangspunten van de onderscheiden ministers inzake euthanasie niet onder één noemer zijn te brengen".
De minister stelde dat het standpunt wel gedragen wordt door een homogeen kabinet, maar dat de weg waarlangs men tot die uitkomst is gekomen, volstrekt niet dezelfde is geweest. Alleen die uitkomst was gelijk. volgens de minister.
Verder maakte de minister duidelijk dat het kabinet wel bereid was de .,proeve" ter advisering aan de Raad van State voor te leggen. indien de meerderheid van de Tweede Kamer daarom zou vragen. Het was echter niet zeker dat het kabinet, nadat de adviezen van de Raad van State bekend zouden zijn. ook tot wetgeving zou overgaan. Dat moet dan opnieuw bekeken worden. aangezien het kabinet als zodanig niet overtuigd is van de wenselijkheid van wetgeving.
De minister week daarmee af van hetgeen volgens TI(-fractievoorzitter Nijpels van de VVD was afgesproken. Volgens Nijpels zouden er na de adviesronde geen blokkades tegen wetgeving meer worden opgeworpen.
Korthals Altes zei zelf wel op het standpunt te staan dat wetgeving gewenst is, alleen niet nu. Thans wegen de nadelen nog zwaarder dan de voordelen. „Tijdens de discussie in het kabinet hebben ik en een aantal andere bewindslieden onze mening over wetgeving thans herzien". aldus de minister.

Tweede Kamer besluit tot uitstel behandeling euthanasiewetgeving

Met de UCV van 10 maart was de voorbereiding van behandeling van de voorgestelde euthanasiewetgeving door de plenaire Tweede Kamer afgesloten.
In verband daarmee deed TK-voorzitter Dolman op 11 maart het voorstel dat de Tweede Kamer op 20 maart zou stemmen over de artikelen en de amendementen op de artikelen van het wetsontwerp van mevr. Wessel.
Als die stemming achter de rug zou zijn, zou de tekst van het ontwerp definitief vaststaan en na advisering door de Raad van State alleen nog maar in zijn geheel door de Tweede Kamer kunnen worden aangenomen of verworpen.
Op voorstel van de TK-fractievoorzitter van de PvdA, Den Uyl, hield de Tweede Kamer op 12 maart over het voorstel van voorzitter Dolman een ordedebat.
Dit ordedebat werd afgesloten met het besluit van de meerderheid van de Tweede Kamer. bestaande uit CDA. VVD, SGP. GPV en RPF en de heer Wagenaar. om de stemmingen over artikelen uit te stellen tot na de advisering door de Raad van State.
Het voorstel hiertoe was afkomstig van VVD-woordvoerder Dees, die hiermee terugkwam op zijn in de UCV geuite voornemen de Raad van State pas in te schakelen na de artikelsgewijze behandeling en voor de definitieve eindstemming.
Volgens Dees zou bij het volgen van deze laatstgenoemde procedure de ,,extra zorgvuldigheidsronde". die tussen de lijsttrekkers Nijpels (VVD) en Lubbers (CDA) was overeengekomen ,,geen extra winst opleveren".
Juist daarom hechtte de oppositie aan de oorspronkelijke, door de VVD gekozen oplossing.

PPR-fractievoorzitter mevr. Beckers zei van de .,ommezwaai" van Dees: „Nu is de VVD nergens meer en de *euthanasiewetgeving* evenmin."
CDA-fractieleider De Vries sprak in dit verband over ,,een belangrijke tegemoetkoming" van de VVD.

De Vries (CDA) liet zich door Den Uyl (PvdA) niet verleiden inhoudelijk over de ,.proeve" van het kabinet te oordelen. .,De ruimte tussen het CDA-verkie ingsprogram en de .,proeve" is duidelijk", zei De Vries. verwijzend naar het afwijzen van elke vorm van actieve euthanasie uit het CDA-program en het toestaan daarvan in de allerlaatste ..stervensfase" van de ,.proeve".

,.Het bereiken van een compromis zal geen eenvoudige zaak zijn", gaf De Vries toe.
Ook premier Lubbers liet geen misverstand bestaan dat de voorgestelde wetswijziging zoals neergelegd in de ,,proeve" verder gaat dan het CDA-programma. Over de consequenties van die uiteenlopende CDA-standpunten voor de komende kabinetsformatie bleef het debat onduidelijk.
De minister-president werd uitvoerig aan de tand gevoeld over zijn dreiging met een kabinetscrisis.
Deze was ontstaan. zei Lubbers. doordat de CDA-ministers de inhoud van het D'66-wetsvoorstel afwezen en omdat de VVD geen ruimte bood aan het met moeite in het kabinet bereikte standpunt „nu niet tot wetgeving over te gaan".
De VVD-fractie wilde doorgaan met D'66, zei Lubbers, terwijl toch voor deze coalitie de .,proeve" ,,tenminste beschouwd moest worden als een belangrijke stap voorwaarts in deze kwestie".
In overleg met Nijpels had Lubbers naar hij zei gewaarschuwd dat ,.het linksom of rechtsom wel tot een vertrouwenscrisis moet leiden in de coalitie".
Daarna had Nijpels volgens de premier zijn „verzoeningsvoorstel" gepubliceerd, waarvan uitstel van wetgeving via advisering door de Raad van State de kern vormde.
De premier verdedigde zijn recht tijdig een .,taxatie" uit te spreken of een initiatiefwetsvoorstel het Staatsblad al dan niet zal halen. Als het kabinet dat niet zou hebben gedaan dreigde volgens hem een ..schijnvertoning". (Handelingen Tweede Kamer. ANP, NRC/H'blad)

SOEDAN

VERDERE ONTWIKKELINGEN SINDS STAATSGREEP VAN APRIL 1985

Hieronder volgt in aansluiting op het bericht van pag. 289-294 een overzicht van verdere ontwikkelingen in en met betrekking tot Soedan sinds de staatsgreep van 6 april 1985.

Vrijlating politieke gevangenen. Afschaffing islamitische hoven. Veroordeling ex-minister *Idris* en voormalig vice-president Tayeb

Het militaire bewind gelastte op 7 april 1985 de vrijlating van alle politieke gevangenen alsmede de arrestatie van ministers en andere medewerkers van de afgezette president Nimeiry. Tegelijk werd de staatsveiligheidspolitie ontbonden.
Op 12 april deelde generaal Ahmed Hassan, de directeur van het gevangeniswezen, mee dat 36 personen van het oude regime sinds de staatsgreep waren gearresteerd, o.w. de voormalige vice-president Rashid el-Taher Bakr. Daarentegen waren 4.443 mensen in vrijheid gesteld, o.w. 371 politieke gevangenen.
Frits van Veen meldde in de Volkskrant (20-4-'85) dat nog 14 kopstukken van het bewind-Nimeiry gevangen zaten. De enige zuiderlingen in de vorige regering – vice-president Joseph Lagu en Abel Alier – waren vrij. Harm Botje constateerde in *NRC/H'blad* (27-4-'85) dat de beloofde snelle processen tegen de meest vooraanstaande medestanders van Nimeiry op zich lieten wachten.
Op 17 mei werden de bijzondere islamitische rechtbanken, die al onder Nimeiry op 24 sept. 1984 buiten werking waren gesteld (pag. 241/2-'85), door de militaire overgangsraad (TMC) afgeschaft.
Op 9 juni werden drie voormalige ministers die sinds de staatsgreep waren gedetineerd vrijgelaten: Ali Mohammed Shummu (voorlichting), Abdul Salam Salih Eisa (gezondheid) en Yusuf Sulayman (energie en mijnbouw). Zij mochten Khartoem niet verlaten.
Op 14 okt. meldde het persbureau Suna dat de procureur-generaal Omar Abdel Ati de vrijlating van 34 Zuidsoedanese politici had gelast wegens de omstandigheid dat zij reeds lange tijd zonder aanklacht waren vastgehouden. Zij mochten het land niet verlaten en hun vermogen bleef tot de voltooiing van het gerechtelijk onderzoek geconfisqueerd.
Op 7 dec. werd de voormalige minister van presidentiële zaken, Baha el Din Mohammed Idris. door een rechtbank in Khartoem schuldig bevonden aan economische sabotage (corruptie) en veroordeeld tot 10 jaar gevangenisstraf en een boete van 5 mln Soedanese ponden. De 53-jarige Idris was de eerste belangrijke medewerker van de afgezette president Nimeiry die sinds de staatsgreep van april 1985 werd veroordeeld. Hij was op 3 aug. voor het eerst voor de rechtbank verschenen.

Op 30 maart 1986 werd de vroegere eerste vice-president Umar el-Tayeb wegens corruptie en ,,machtsmisbruik" in zijn functie als chef van de staatsveiligheidsdienst veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf, Op 5 april werd Tayeb in een ander proces veroordeeld tot tweemaal levenslang en een boete van ca. S 4 mln. Deze vonnissen hielden verband met Tayebs aandeel in de evacuatie van Ethiopische joden (Falasha's*) naar Israël via Soedan. (Zie pag. 205/3 e.v.-1985)

Het proces in deze zaak was op 19 okt. 1985 geopend. De eerste veroordeling tot levenslang kreeg Tayeb wegens ondermijning van de grondwet en het ,,aanstichten tot oorlog tegen de staat". De tweede veroordeling was wegens verraad en spionage. De boete werd hem opgelegd, omdat hij schuldig was bevonden aan het aanvaarden van een persoonlijke gift van de CIA ten bedrage van $ 2 mln voor zijn medewerking aan de Falasha-luchtbrug. Volgens The Times (16-4)kreeg Tayeb nog 5 jaar extra gevangenisstraf opgelegd wegens overtreding van de Arabische boycot van Israël.

Droogte en hongersnood. Internationale hulp

Tijdens een bijeenkomst in Khartoem met hoofden van diplomatieke missies en hulporganisaties deed de Soedanese leider, generaal Swareddahab, op 20 april 1985 een oproep meer voedsel en andere noodhulp te verlenen. Naar zijn zeggen zouden de voedselreserves van de slechte oogst uit 1984 tegen juli 1985 zijn uitgeput. Als de ruim 400.000 ton voedsel, die Soedan voor de rest van 1985 tekort kwam en waarvoor nog geen toezeggingen binnen waren, niet werd geleverd, dan dreigde voor ruim vijf miljoen mensen, incl. een miljoen kinderen, de hongerdood, aldus Swareddahab.
Op 14 mei verklaarde het kabinet het zuiden van Soedan tot rampgebied. Op het SPLA van kolonel Garang werd een beroep gedaan de voedsel- en hulpgoederentransporten ongehinderd te laten passeren. Het SPLA beschuldigde vervolgens de regering ervan ,,militaire taktiek" toe te passen met het doel militaire uitrusting en troepen naar het gebied te brengen onder het mom van hulp. Dit werd op 19 mei door de Soedanese minister van defensie Mohammed ontkend; naar zijn zeggen stierven dagelijks 80 mensen in het zuiden de hongerdood.
Inmiddels kwam een uittocht van Ethiopiërs uit Soedan op gang. Op 21 mei werd gemeld dat in de voorgaande twee weken 38.000 vluchtelingen vanuit de kampen in Zuidoost-Soedan aan de terugkeer naar hun dorpen in Tigre waren begonnen naar aanleiding van berichten over regenval in hun gebied. Het vrijwillige karakter van deze terugkeer werd zowel bevestigd door de hulporganisatie voor Tigre (REST) als het VN-Hoge Commissariaat voor vluchtelingen (UNHCR). (Zie ook pag. 190/3 e.v.-'85)

Op 29 mei startte een EG-luchtbrug voor het transport van voedsel en medicijnen van Khartoem naar Darfoer, waar 1,3 mln mensen door hongersnood werden bedreigd. Bovendien verschafte de EG op 7 juni een bedrag van £ 6 mln om het spoorwegnet van Port Soedan naar de westelijke gebieden te repareren en te moderniseren. De VS stuurden reserve-onderdelen voor locomotieven (ter waarde van ca. $ 3 mln) en organiseerden een vrachtwagenkonvooi naar het westen; van Amerikaanse zijde was toegezegd tegen juli 1985 748.000 ton aan voedselhulp te leveren.
Nadat de hulpverlening begin 1985 traag op gang gekomen was, bleek dat de voedselhulp vooral wegens transportproblemen niet of niet op tijd bij de hongerigen terecht kwam.

*Begin januari 1986 meldde het in Londen verschijnende weekblad Jewish Chronicle dat ongeveer 1.000 Falasha's in de voorgaande weken vanuit Ethiopië naar Soedan waren gevlucht. Zij waren daar in een ,,speciaal kamp" ondergebracht. Volgens het blad hadden de Soedanese autoriteiten ,,duidelijk de bedoeling een tweede operatie Mozes te voorkomen".
De Soedanese regering had volgens officiële bronnen d.d. 28 nov. 1985 drie vluchtelingenorganisaties uitgewezen, omdat die betrokken zouden zijn geweest bij het smokkelen van Falasha's vanuit Soedan naar Israël in de jaren 1981-1984. Dit betrof de Intergouvernementele Commissie voor Migratie (ICM), het (Amerikaanse) Gemeenschappelijke Vrijwilligersbureau (JVA)en de Internationale Katholieke Migratiecommissie (ICMC)

Soedan was al drie jaar geleden door droogte geteisterd. In 1982 en 1983 waren de oogsten al zwaar onder de maat. alle aangelegde voorraden waren daardoor in 1984 opgesoupeerd. Vervolgens viel de oogst van 1984 nog eens extra slecht uit (1,4 mln ton graan in 1984 tegen 2,3 mln ton in 1983). Hoewel de gevolgen van de droogte uiterlijk in september 1984 waren te voorzien, sloeg de regering van ex-president Nimeiry geen alarm. Ook de buitenlandse hulporganisaties reageerden traag met uitzondering van die van de Amerikaanse regering, USAID. Die was in nov. 1984 reeds begonnen bij het spoorwegknooppunt Kosti aan de spoorlijn Port Soedan - Nyala een nooddepot voor graan in te richten. Maar ook USAID leek

de beschikbare transportmiddelen onjuist te hebben getaxeerd.
In juni 1985 was er voorlopig wel genoeg voedselhulp, maar het ontbrak aan transportmiddelen om het voedsel over het land te verspreiden.

In de enige haven Port Soedan lag volgens een mededeling van USAID-vertegenwoordiger Peter McPherson op 24 juni 1985 nog 300.000 ton voedsel. Voor het transport van 1.300 ton voedsel per dag zouden 60 goederenwagons toereikend zijn en ter beschikking .staan. Maar in plaats van de noodzakelijke 30.000 ton per maand kwam vaak maar 6.000 ton graan aan, aldus de *NZZ* (15-6-'85). Ook was het vervoer met vrachtwagens mogelijk (van Port Soedan via Kosti naar Kordofan), maar na het begin van het regenseizoen (eind juni) worden de meeste wegen onbegaanbaar. Bovendien bleken er voor het transport onvoldoende vrachtwagens beschikbaar. De EG-luchtbrug werd dan ook als een paniekmaatregel gekenschetst. Die kon aanvankelijk slechts 80 ton per dag vervoeren.
In het kader van de luchtbrug zouden twee maal per dag vliegtuigen naar de drie voornaamste steden in Darfoer – Nyala, El Fasher en El Geneina – gaan. De eerste C 130 Hercules werd door de Belgische luchtmacht geleverd (met een capaciteit van 20 ton per vlucht). De Westduitse luchtmacht stelde twee C 160 Transall-toestellen beschikbaar. Later verschaften Engeland en Denemarken elk nog een vliegtuig.
Tussen 5 en 20 juni vertrokken 430 spoorwagons met 13.000 ton sorghum van het distributiedepot in Kosti; slechts 150 wagons met minder dan 4.500 ton bereikten het westelijke eindpunt Nyala.
Door ongewoon zware regens werd op 7 juli een 20 m hoge spoorbrug over de rivier de Hamadi weggeslagen. Twee locomotieven en negen wagons stortten in de rivier. Dit betekende een ernstige vertraging van de voedselaanvoer voor Darfoer.
Op 16 juli verklaarde Maurice Strong, de adjunct-directeur van het Afrikabureau van de VN, dat daardoor 2 a 3 miljoen inwoners van West-Soedan met ,,een absolute ramp" werden bedreigd. Naar zijn zeggen had ,,bijna de helft van de 22 mln Soedanezen" met de hongersnood te maken.

Op 23 juli verklaarde de Soedanese premier Dafaallah dat in het zuidwestelijke gebied van Kordofan 20.000 kinderen door de honger waren omgekomen en dat nog eens 120.000 andere kinderen gevaar liepen vóór september te sterven.
In een door de Britse hulporganisatie Oxfam gepubliceerd rapport werd, aldus The Times (1-8-'85), gesteld dat bijna een derde van alle kinderen onder de vijf jaar in het gebied van Kordofan was omgekomen. Er stierven 553 kinderen per dag. In Kordofan leed 60% van de kinderen aan ondervoeding. Door een langdurig tekort aan proteïne werd een normale geestelijke en lichamelijke ontwikkeling van zeker 115.000 kinderen geschaad.
Volgens The Times (2-8-'85) concludeerde de Ierse hulporganisatie Concern dat ca. 70% van de bevolking in het gebied van Kosti, ongeveer 385.000 mensen, ernstig door de honger werden bedreigd.
Inmiddels was de capaciteit van de EG-luchtbrug (met vijf vliegtuigen) uitgebreid tot 5.000 ton per maand (*The* Times 19-7-'85). Bovendien stemde USAID er eind juli mee in dat een deel van het Amerikaanse graan door een transportbedrijf, dat door de EG was gecontracteerd, mocht worden vervoerd. Tot dan toe werd dit transport alleen verzorgd door Arkel-Talab, een gezamenlijke Soedanees-Amerikaanse onderneming, die opdracht had het graan te leveren aan twee hulporganisaties in West-Soedan – Save the Children en Care – die verantwoordelijk waren voor de verdere distributie op dorpsniveau.

Op Arkel-Talab was veel kritiek geuit vanwege haar beleid geheel te rekenen op de Soedanese spoorwegen voor het vervoer van graan tussen Kosti (in de centrale regio) en Nyala, hoewel dit beleid door de Soedanese regering was voorgeschreven. Bovendien was geen afleveringsschema opgesteld zodat Arkel-Talab slechts de contractuele verplichting had om 330.000 ton Amerikaanse sorghum naar 22 distributiepunten in het westen te brengen voor medio december.
USAID had Arkel-Talab in mei via een niet-officiële instructie opgedragen 30.000 ton van de 192.000 ton die per trein moest worden vervoerd alsnog met vrachtwagens te vervoeren. Toen organisaties als het Rode Kruis, Band Aid en Save the Children aanboden te helpen, werd hun aanbod van de hand gewezen met het argument dat hun tussenkomst de markt voor het huren van vrachtauto's zou verstoren. Aldus The Times (6-12-'85).

Op 9 aug. werd een C 160 Transall van het Franse leger ter beschikking van Soedan gesteld. Dit toestel moest op 12 aug. in Soedan arriveren en daar minstens een maand blijven (Le Monde 13-8-'85).

Op 1 okt. meldde de leider van USAID, Peter McPherson, dat toen per dag tussen de 700 en 800 ton voedselhulp in West-Soedan arriveerde. Ook werd voedsel per trein aangevoerd, maar op geen stukken na de oorspronkelijk geplande 1.000 ton per dag.
Terwijl in de regentijd in de herfst in vele gebieden van Soedan een behoorlijke neerslag werd gemeld, bleven de gebieden die in 1984 het ernstigst door de droogte waren getroffen vrijwel van regen verstoken: noordelijk Darfoer, noordelijk Kordofan en de Rode Zee heuvels. De toenmalige minister van financiën en economische planning, Awad Abdel Meguid, verklaarde tegenover The Times (12-11-'85), dat in het komende jaar naar schatting nog vier miljoen mensen voedselhulp nodig hadden. De regering stelde de benodigde hoeveelheid sorghum op 725.000 ton. In november 1985 raamde een VN-missie de vereiste voedselhulp op 517.000 ton.
Op 14 nov. werd de EG-luchtbrug in Soedan beëindigd.

Op 8 jan. 1986 meldden twee hulporganisaties, Oxfam en Save the Children, in een boodschap aan de VN en aan diverse Westerse regeringen dat het leven van ca. vier miljoen mensen in de westelijke provincies Darfoer en Kordofan nodeloos in gevaar werd gebracht wegens vertragingen bij de internationale hulpverlening. Daarbij werd erop gewezen dat vrachtwagens klaar stonden en distributieplannen waren opgesteld, maar dat de donorregeringen nog niet de helft hadden toegezegd van de voor 1986 benodigde hulp, die door de hulporganisaties eerder op 400.000 ton was geschat.

Overigens stelde de *FAZ* (13-1) dat nog niet alle hulpleveringen uit het rampjaar 1984/85 op hun plaats van bestemming waren aangekomen. In de haven van Port Soedan lag nog steeds 100.000 ton tarwe uit de VS op transport te wachten.
Begin februari 1986 berichtte de vertegenwoordiger in Soedan van de FAO, Aziz Saleh, volgens verslagen in de FAZ (10-2) en *NRC/H'blad* (18-2) over de voedselproblemen in Soedan o.m. het volgende:

De nood doet zich vooral voelen in de droge provincie Darfoer in het uiterste westen, in de noordelijke provincie Kordofan en in Centraal-Soedan. In die gebieden heeft het volgens de FAO-vertegenwoordiger weinig geregend. Bovendien was er geen zaaigoed meer omdat de bevolking dit tijdens de hongersnood had opgegeten.
Verder heerst er ook nog hongersnood in sommige delen van het noordoosten en in het oosten van Equatoria in het diepe zuiden, waar de voedselproduktie en distributie door de burgeroorlog is ontwricht.
Volgens Saleh verwachten de Soedanese boeren dit jaar 4,6 miljoen ton graan binnen te halen: sorghum – het basisvoedsel – gierst en tarwe. Vorig jaar werd er 1,4 miljoen ton geoogst en in de voorafgaande jaren gemiddeld 2,5 miljoen ton. De belangrijkste graangebieden bevinden zich aan de Nijl en verder oostwaarts. Soedans jaarlijkse graanbehoefte wordt geschat op ca. 3,1 miljoen ton. Dat zou betekenen dat er dit jaar een graanoverschot van 1,5 miljoen ton kan worden verwacht. Uitgaande van een verlies van 20% door ongedierte, ziekte e.d. zou het overschot 600.000 ton bedragen.
Het belangrijkste probleem is echter dat

Soedan vrijwel bankroet is en geen geld heeft om boeien en tussenhandelaren een redelijke prijs voor het graan en de traniportkosten te betalen zo zeggen hulpwerkers, Westerse diplomaten en de regering

Premier El Gazuli Dafaallah klaagde volgens de FAZ (10-2): ,,Wij hebben wel voldoende levensmiddelen, maar de mensen kunnen die niet kopen. De nomaden hebben hun vee verloren, boeren hebben hun uitgedroogde velden verlaten. Omdat er geen oogst was, hebben ook de landarbeiders geen inkomen gehad. Niemand heeft geld."

De regering en hulpfunctionarissen van de VN probeerden toen $ 120 mln van internationale donors, ,,het Westen", bij elkaar te krijgen om graanoverschotten (230.000 ton sorghum, aldus de Financial Times d.d. 19-2) in het oosten van Soedan op te kopen voor de afgelegen hongergebieden in West-Soedan. Dat geld is bestemd voor de betaling van boeren, tussenhandelaren en transporteurs.
De transportprijs bedroeg $ 100 per ton. aldus de *FAZ*. De produktie van een ton sorghum werd gesteld op ca. 28 Soedanees pond, maar in Khartoem meende men dat de producenten ,,35 tot 40 pond per ton" moest worden betaald, d.w.z.een winst van 25 a 43%. In eerder genoemd bericht van NRCI H'blad werd gemeld:

Op de graanmarkt van Omdurman, de tweelingstad van Khartoem aan de andere kant van de Blauwe Nijl, liggen de 90 kilogramszakken sorghum hoog opgetast, en komen sommige handelaren in Mercedessen naar hun werk.
De landbouw in Soedan is in handen van een paar honderd grootgrondbezitters. De kooplieden in de belangrijkste centra van de graanhandel, Omdurman en Wad Madani aan de Blauwe Nijl, Kosti aan de Witte Nijl en Nyala in het westen gelden als de rijkste mensen van het land.
Het overvloedige graanaanbod is echter een probleem op zichzelf. Toen de droogte door een behoorlijke regenval beëindigd werd (d.w.z. vooral in Oost-Soedan), zaaiden de boeren een recordaantal hectares. Het gevolg was dat de prijzen scherp daalden. Een zak sorghum bijvoorbeeld bracht vorig jaar 160 Soedanese ponden op (ongeveer 65 dollars volgens de officiële wisselkoers), en nu nog maar 30 pond. De producenten schatten dat ze ongeveer 40 pond per zak moeten krijgen om quitte te spelen.
Volgens hulpfunctionarissen en Westerse diplomaten hebben tussenhandelaren op grote schaal voorraden achtergehouden om de prijzen op te drijven, en rekenen de vervoerders op zeer hoge prijzen.
Donors en Soedanese functionarissen maakten zich zorgen dat de graanproducenten, als ze dit jaar geen billijke prijs voor hun gewassen krijgen, volgend jaar misschien minder bereid zullen zijn om grote stukken land te bebouwen. Mocht er dan weer een droogte uitbreken, dan krijgt Soedan opnieuw met grote voedseltekorten te kampen, zo zeiden ze (AP)

De directeur-generaal van de FAO, Edouard Saouma, verklaarde in een telegram aan de Westerse donors volgens de FAZ: ,,5,1 mln mensen in zeven provincies van Soedan zijn tot het eind van dit jaar op voedselhulp aangewezen." In dit aantal zijn niet opgenomen de 1,3 mln vluchtelingen, van wie de ene helft zich zelf verzorgt en de andere via de VN-Hoge Commissaris voor de vluchtelingen (UNHCR) wordt verzorgd.

Volgens de FAZ zouden echter 1.5 mln a 1,8 mln Soedanezen hulpbehoevend zijn, onder wie bijv. 300.000 van de 1,4 mln inwoners van Equatoria en 50.000 van de 1,5 mln inwoners van Bahï al Ghazal (Zuidsoedanese provincies).

Op 13 maart zei een VN-woordvoerder in Khartoem dat bijna 5 mln mensen door de honger in Soedan werden bedreigd. Alleen in de drie zuidelijke provincies zouden meer dan een miljoen mensen direct zijn bedreigd. Daarheen moest onverwijld 90.000 ton graan worden overgebracht, maar de onveiligheid van de aanvoerwegen als gevolg van de guerilla in het Zuiden belemmerde het transport. Een konvooi van de Amerikaanse hulporganisatie World Vision, dat hulpgoederen moest overbrengen naar bijna 40.000 mensen in de provincie Bahr al Ghazal, moest zijn vertrek uitstellen wegens ,,logistiekemoeilijkheden", aldus AFP (Le Monde 15-3). SPLA-leider Garang had niet geantwoord op oproepen van internationale hulporganisaties om de vrije doortocht van het voedsel door de gebieden onder controle van he SPLA te garanderen.

Buitenlandse schulden. Problemen met IMF. Nieuwe minister van financiën

Op 29 mei 1985 meldde de Financial Times dat Soedans voornaamste Westerse crediteuren in beginsel hadden ingestemd met een herschikking van ca. $ 2 mrd aan verschuldigde bedragen. De minister van financiën en economische planning, Awad Abdel Meguid, die dit meedeelde, voegde daaraan toe dat Soedan nog toezeggingen voor een bedrag van ca. $ 5,2 mln moest zien te krijgen voor de rest van 1985 en voor de terugbetaling van voornamelijk kortlopende schulden die binnenkort zouden vervallen. Golfstaten hadden hulp ter waarde van $ 1,3 mln toegezegd t.b.v. urgente investerings- en ontwikkelingsplannen.
Soedans buitenlandse schuld werd toen op S 9 mrd geraamd. Het Internationaal Monetaire Fonds (IMF) wachtte op de betaling van $ 127 mln aan achterstallige rente en weigerde nieuwe financiële hulp. Eind juni 1985 arriveerde een IMF-team in Khartoem om de situatie in ogenschouw te nemen, maar de besprekingen met de Soedanese regering over de schuldencrisis leverden weinig resultaten op, terwijl de achterstand in de betaling aan het IMF met naar schatting $ 30 mln per kwartaal toenam.
De Arabische donorlanden aarzelden nieuwe verplichtingen jegens Soedan aan te gaan, voordat een akkoord met het IMF was bereikt. Een bezoek van een IMF-missie in september leidde niet tot een doorbraak in de impasse.
Op 13 nov. berichtte de Financial Times dat Soedan en het IMF overeenstemming hadden bereikt over een hervorming van het economische beleid. Een devaluatie van het Soedanese pond stond niet op het programma, maar het IMF zou wel een beperking van het begrotingstekort van £S 1 mrd verlangen. In oktober had Soedan met instemming van het IMF de inkomstenbelasting verhoogd en het oude zakat belastingstelsel ontmanteld. Het IMF had de terugbetaling van de door Soedan verschuldigde rente, inmiddels $ 190 mln, uitgesteld tot januari 1986.
Maar in de eerste week van december verwierp het Soedanese kabinet, naar verluidt met 10 tegen drie stemmen, het akkoord met het IMF. Minister Meguid deelde op 10 dec. mee dat de onderhandelingen met de Wereldbank waren gestaakt.
Op 17 dec. vergaderde het kabinet over een nieuw ontwerp-akkoord. Dit werd van de hand gewezen, waarna minister Meguid op 18 dec. uit protest aftrad.
Daarop verzocht Soedan de VS, Saoedi-Arabië en andere bevriende landen om leningen teneinde daarmee de achterstallige betalingen aan het IMF, toen $218 mln, te kunnen verrichten.
Nadat Soedan ook op 3 jan. 1986 niet aan zijn verplichtingen had voldaan, besloot het IMF het land nog een maand uitstel te verlenen. Een Soedanese delegatie onder leiding van de minister van energie, industrie en mijnbouw, Abdel-Aziz Osman Musa. bracht een bezoek aan Washington, terwijl de nieuwe minister van financien en economische planning, Sid Ahmed Taifur Osman, naar Koeweit vertrok. Op 29 jan. reisde hij naar Washington om het IMF opnieuw uitstel van betaling te vragen en een dreigende schorsing te voorkomen.
Kort voor zijn vertrek maakte minister Taifur Osman een bezuinigingsprogramma bekend dat duidelijk was opgesteld om het IMF ervan te overtuigen dat Soedan vastbesloten was de economie te saneren.
Maar het kabinet had het door de minister van financiën voorgestelde en met een IMF-delegatie medio januari overeengekomen pakket van hervormingsvoorstellen voor de economische

en financiële politiek niet aanvaard, aldus de FAZ (3-2).

Volgens de minister van handel, Sid Ahmed Sayed, had er tussen het IMF en de regering overeenstemming bestaan over zes van de zeven IMF-aanbevelingen. Het IMF had zelfs enkele van zijn eisen afgezwakt Bijv. had het de eis laten vallen dat de geldhoeveelheid in dit jaar slechts met 20% zou worden vergroot. terwijl de regering 50% noodzakelijk achtte. Ook had het IMF ermee ingestemd om vijf van de zeven punten van het saneringsprogramma te herzien, aldus minister Sayed, waaronder de forse vermindering van de subsidies op de eerste levensbehoeften, het vrijlaten van de binnenlandse prijzen en een nieuwe devaluatie van het Soedanese pond.
Het eigen saneringsprogramma van de regering had vooral ten doel deviezen te sparen. Benzine en ingevoerde basisievensmiddelen zouden weer worden gerantsoeneerd en de particuliere import van consumptiegoederen zou worden beperkt. In plaats van een devaluatie overwoog de regering maatregelen tegen de zwarte deviezenmarkt die na afschaffing van de vrije wisselkoers was ontstaan. Het IMF achtte deze maatregelen onvoldoende.

Op 4 febr. besloot het IMF Soedan uit te sluiten van verdere leningen, omdat het zijn verplichtingen niet was nagekomen. Het Soedanese kabinet noemde deze beslissing een ,,indicatie van de onverzettelijkheid" van het Fonds dat buiten de economische realiteit staat. De minister van bouwnijverheid en huisvesting, Amin Makki Madani, liet volgens Suna weten dat Soedan zich nu mogelijk tot het Oostblok voor economische bijstand zou wenden.
De begin februari door de centrale bank van Soedan afgekondigde invoerbeperkingen werden op 10 febr. versoepeld.

Aankondiging verkiezingen Overgangsgrondwet. Nieuwe kieswet

In een interview met de Saoedische krant Saudi *Gazette* (8-6-'85) kondigde de Soedanese leider, generaal Abdul Rahman Swareddahab, aan dat in Soedan op 26 april 1986 verkiezingen zouden worden gehouden voor een grondwetgevende vergadering die ,,de grondwet zal opstellen en het parlement vormen".
Op 15 juli presenteerde het kabinet een overgangsgrondwet voor de periode tot aan de verkiezingen van april 1986. Volgens het Egyptische persbureau *Mena* verleende deze grondwet het kabinet wetgevende bevoegdheden (zie ook pag. 290/1/2), maar behield de militaire overgangsraad (TMC)de mogelijkheid tegen een wet binnen 14 dagen een veto uit te spreken en die wet dan met wijzigingsvoorstellen naar het kabinet terug te sturen. Medio september werd de 139 artikelen tellende overgangsgrondwet geproclameerd. In deze wet werden fundamentele rechten. zoals de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van godsdienst, gegarandeerd en politieke partijen officieel toegelaten.
Medio november keurde de TMC de kieswet goed die door het kabinet van premier Dafaallah was opgesteld.

Muiterij. Mislukte poging tot staatsgreep

In de nacht van 25 op 26 sept. 1985 brak zowel in het hoofdkwartier van de logistieke troepen in Noord-Khartoem als in het hoofdkwartier van de geneeskundige troepen in Omdoerman een muiterij uit. Na enkele uren wisten parachutisten de muiterij neer te slaan. Daarbij kwam een onderofficier om het leven, terwijl zeven mensen gewond raakten. De minister van defensie, Osman Abdallah Mohammed, zei op 26 sept. dat ,,een kleine, .misleide groep binnen de strijdkrachten, met racistische motieven, een gewapende operatie (had uitgevoerd) om de vrede en de stabiliteit in de hoofdstad te verstoren".
Maar op 28 sept. verklaarde premier Dafaallah dat er sprake was geweest van een mislukte poging tot staatsgreep. Achter het komplot zaten politici uit Zuid-Soedan en het Nuba-gebergte. Nader onderzoek had uitgewezen dat ook een buitenlandse mogendheid bij het komplot betrokken was. De samenzweerders waren van plan geweest leden van de militaire raad en het kabinet alsook drie partijleiders te vermoorden. Vervolgens had een vliegtuig uit het buitenland met de leiders van de rebellie in Khartoem moeten landen. Daar waren gewapende elementen uit Zuid-Kordofan geinfiltreerd. Diezelfde dag nog waren pamfletten van de ,,Afrikaanse Organisatie voor de Bevrijding van de Zwarten" in diverse delen van het land verspreid om haat tussen Soedanezen te zaaien.
Op 29 sept. meldde het regeringsdagblad Al Sahafa dat i.v.m. de mislukte putsch 162 mensen waren gearresteerd. zowel militairen als burgers. Bericht werd dat onder de arrestanten de Nuba-politicus, pater Philip Abbas Ghaboush, uit Zuid-Kordofan was. Deze was in december 1984 onder het bewind van Nimeiry ter dood veroordeeld wegens verzet tegen de invoering van de shari'a, maar had vervolgens gratie gekregen.
Als leiders van het komplot noemde de minister van defensie Mohammed op 30 sept. SPLA-leider John Garang, Yaagoub Ismail (een dissident van de Foer-stam uit West-Soedan) en Youssef Kouwa (een verbannen intellectueel van de Nuba-stam). De Foer en de Nuba zijn niet-Arabische stammen.
Tevoren had het SPLA-opperbevel in een verklaring op 27 sept. betreurd dat de TMC de couppoging als ,,racistisch en ethnisch" had omschreven, terwijl de eigen machtsusurpatie door de TMC als nationaal was gekenschetst, ,,hoewel beide staatsgrepen door officieren en manschappen van hetzelfde leger waren gepleegd".
De verklaring riep de TMC op ,,de opdracht tot gesprekken aan de politieke krachten over te laten en zijn onpatriottische manoeuvres te stoppen die erop gericht zijn voorwaarden te scheppen welke zijn uitoefening van de macht ook na 6 april 1986 moeten legitimeren".

Soedanese leiders in Cairo

Begin oktober 1985 bracht de Soedanese minister van defensie, gene-

Generaal Abdul Rahman Swareddahab. de leider van de militaire overgangsraad, bracht op 1 april. de eerste dag van de parlementsverkiezingen. zijn stem uit in de hoofdstad Khartoem.

El Gazuli Dafaallah (l.), de premier van Soedan, werd op 12 oktober 1985 door de Egyptische president Mubarak begroet bij zijn aankomst in Cairo voor een tweedaags officieel bezoek.

raal Osman Abdallah Mohammed, een bezoek aan Cairo. Hij verzekerde dat het wederzijdse defensiepact tussen Egypte en Soedan wat zijn land betrof onverminderd van kracht was: ,,De veiligheid van Egypte en die van Soedan vloeien in elkaar over".

Op 12 okt. arriveerde de Soedanese premier Dafaallah voor een tweedaags officieel bezoek in Cairo.

Van 26-28 okt. verbleef de Soedanese leider generaal Swareddahab voor een officieel bezoek in de Egyptische hoofdstad.

Correspondent Harm Botje schreef in *NRC/H'blad* (31-10-'85) o.m. het volgende:

,,Soedanheeft Egypte gevraagd via Ethiopië te bemiddelen in de opstand in Zuid-Soedan. Dat lijkt voor Egypte het belangrijkste onmiddellijke resultaat te zijn van het bezoek dat de Soedanese militaire leider generaal Swareddahab afgelopen weekeinde aan Cairo bracht. Daarnaast is Egypte bereid te praten over een door de Soedanese gewenste andere uitwerking van het integratieverdrag tussen beide landen (...). De Egyptische president Moebarak liet verder weten dat Egypte zich neerlegt bij Soedans betrekkingen met Libië en dat Egypte ook best relaties met dat onruststokende land wil mits kolonel Kadhafi zijn vingers van Egypte en de Egyptische belangensfeer afhoudt.

Cairo, dat met grote argwaan de ontwikkeling van de Libisch-Soedanese relaties volgde na de val van Nimeiry, is inmiddels ruimschoots gerustgesteld dat die Soedanese opening naar Libië in feite is mislukt.

Soedan lijkt ook van plan in Egypte geassembleerde vliegtuigen en helikopters aan te schaffen, Egypte maakt op dit moment het Franse trainingstoestel de Alfa-jet en het Braziliaanse vliegtuig de Tucano, waarvan ook al exemplaren aan Irak geleverd zijn. Voorts zou het gaan om in Egypte gemaakte Franse Gazelle-helikopters. De Soedanese wens betekent, aldus het toonaangevende Egyptische blad al-Ahram, eventueel .,een ommezwaai in de bewapening en bevoorrading van het Soedanese leger". Generaal Swareddahab bezocht voor zijn vertrek uit Cairo een Egyptische vliegtuigfabriek terwijl de Soedanese minister van defensie tijdens diens eerdere bezoek grote interesse toonde in de Egyptische militaire voertuigen en de Egyptische munitieproduktie (...)

,,De Soedanezen hebben nu uit eigener beweging het grote belang van goede betrekkingen met ons onderkend en daarmee is de basis gelegdvoor een vruchtbare verdere toekomst in de samenwerking tussen onze beide landen," zo kan men in Egyptische diplomatieke kring horen.

Het verzoek van Khartoem aan Cairo via Ethiopie te bemiddelen zodat er een eind komt aan de desastreuze oorlog in Zuid-Soedan is in ieder geval een aardig Egyptisch succes. Twintig procent van het Egyptische Nijlwater komt via de Blauwe Nijl uit Ethiowië en Egypte is al tijden bezig goede relaties met Addis Abeba op te bouwen. De Egyptenaren hebben onder Nimeiry al tevergeefs aangeboden tussen de regering in Khartoem en het Ethiopische bewind te bemiddelen en de Soedanese afwijzing daarvan was mede debet aan de Egyptische onvrede met het beleid van Nimeiry en de abrupte mainer waarop Cairo zijn onmisbare militaire steun aan de maarschalk onttrok.

Cairo heeft in het verleden via zowel Zuidsoedanese studenten die in Egypte studeren als via Ethiopië de nodige contacten gelegd met de Zuidsoedanese rebellenleider John Garang. In Egyptische ogen is de opstand van John Garang in de zuidelijke brongebieden van de Nijl mede een Egyptische aangelegenheid en een eind maken aan die opstand via onderhandelingen staat hoog op Egyptes Afrikaanse prioriteitenlijst. Het verzoek van de Soedanese militaire leider past dus geheel in Cairo's Afrikapolitiek (...)

De opstand in Zuid-Soedan (...) is voor Cairo overigens ook nu reden de nodige afstand tot het bewind in Khartoem te bewaren (...)

Vandaar dat tijdens het bezoek van generaal Swareddahab aan Cairo het Soedanees-Egyptische dossier met de nodige omzichtigheid is behandeld. De regering in Khartoem wenst de nodige wijzigingen aan te brengen in het Egyptisch-Soedanese integratie-akkoord dat over een tiental jaren moet leiden tot een soort unie tussen beide landen Uitwerking van die wijziging is nu in handen gesteld van een commissie van experts wat zoveel inhoudt dat de zaak up de lange baan is geschoven. Ook het meest cruciale punt in de verhouding tussen bride landen, een door de Soedanezen gewenst Nijlwater-verdelingsverdrag, is naar de toekomst verschoven. Met de overvloedige regenval dit jaar in Ethiopie en Soedan is er voor de komende tijd in ieder geval water genoeg. Egypte heeft daarnaast gezegd dat. daar Egyptes water vooral uit Ethiopie komt, Ethiopië direct in Nijlwaterbesprekingen dient te worden betrokken..''

Ontwikkelingen *m.bt.* Zuid-Soedan (oktober 1985 - maart 1986)

Op 2 okt. 1983 meldde de FAZ dat de gevechten in Zuid-Soedan volgens de SPLA-zender ,,Stemvan de revolutionaire gewapende strijd" de laatste weken heftiger waren geworden. SPLA-strijders zouden de stad Malakal aan de Witte Nijl hebben aangevallen en gedeeltelijk bezet.

Op 19 okt. kondigde de leider van het SPLA, kolonel John Garang, een staakt-het-vuren voor twee weken af (van 21 okt. tot 3 nov.) om vredesbesprekingen met de autoriteiten in Khartoem. incl. het Soedanese leger, mogelijk te maken. Garang stelde geen voorwaarden vooraf aan het houden van die besprekingen, maar hij formuleerde tegelijk wel zijn voorwaarden voor een vrede: opheffing van de noodtoestand, ontbinding van de militaire overgangsraad (TMC) en het kabinet, afschaffing van de islamitische wetgeving (shari'a), annulering van de verdragen met Egypte en Libië en de vorming van een overgangsregering van nationale eenheid met participatie van de Soedanese Volksbevrijdingsbeweging (SPLM).

Op 27 okt. maakte de Soedanese minister van defensie, brigade-generaal Osman Abdallah Mohammed, bekend dat SPLA-rebellen op 23 okt. een stoomboot in de Nijl bij Merut hadden overvallen en tot zinken gebracht. Daarbij zouden 14 militairen zijn gedood en een burger verwond, terwijl nog vijf anderen werden vermist.

Op 12 nov. meldde Koert Lindijer in *NRC/H'blad* dat regeringstroepen in de voorgaande weken het stadje Bor hadden heroverd en dat het SPLA zes dagen geleden een grootschalig offensief in de provincie Equatoria was begonnen.

Op 8 dec. schreef het Soedanese regeringsblad Al Sahafa dat 10.000 rebellen het ten zuiden van de stad Kurmuk gelegen dorp Said hadden aangevallen en dat er in dit gebied bij de grens met Ethiopië op 5 dec. een veldslag was geleverd waarbij zeker 400 guerillastrijders om het leven kwamen. Uit vrees voor de strijd waren ca. 50.000 burgers uit het gebied van Kur-

muk gevlucht, met inbegrip van 18.000 inwoners van de stad die op last van de militairen waren geëvacueerd.
Militaire bronnen in Khartoem meldden volgens de *Financial* Times (23-12) dat regeringstroepen erin waren geslaagd het beleg van de stad Nasir na drie maanden te doorbreken, nadat zij in september de weg van Juba naar Bor hadden weten te zuiveren.
Het Soedanese persbureau *Suna* berichtte op 15 jan. 1986 dat SPLA-rebellen in december 1985 de plaats Yirol hadden overvallen en daar 83 burgers hadden gedood. De regering had daarna op 25 dec. de overige bewoners in een kamp ondergebracht. In februari werd Yirol door het SPLA veroverd.
Nadat het SPLA begin februari had bekendgemaakt de garnizoensstad Leer te hebben ingenomen, deelde Suna op 6 febr. mee dat een militair konvooi op weg naar Leer door rebellen was aangevallen. Regeringstroepen zouden 204 aanvallers hebben gedood.
Op 8 maart echter gaf de stafchef van het Soedanese leger, generaal Mohammed Tawfik Khalil, toe dat regeringstroepen zich uit de stad Rumbeck hadden moeten terugtrekken na een aanval van SPLA-eenheden.
Op 11 maart sloegen regeringstroepen op het vliegveld van Juba aan het muiten. Het betrof militairen die eerder in het garnizoen van Bor hadden gediend en nu vreesden naar Rumbeck te worden gezonden. Zij eisten naar Khartoem te worden meegenomen met een toevallig aanwezig Saoedisch vrachtvliegtuig. Door ingrijpen van hoge officieren kwam op 12 maart een einde aan de bezetting van het vliegveld; de muiters mochten alsnog naar Khartoem vertrekken. Zo berichtte Koert Lindijer in *NRC/H'blad* (14-3).

Amerikaanse waarschuwing inz. terroristen in Khartoem. Deel Amerikaanse diplomaten teruggeroepen

Op 20 nov. 1985 adviseerde een woordvoerder van het State Department Amerikaanse staatsburgers de Soedanese hoofdstad Khartoem te mijden vanwege ,,de aanwezigheid in die stad van bekende terroristen'', ,,voor het merendeel Libiërs''. De VS lieten weten tien procent van hun diplomatieke personeel terug te roepen. Van Soedanese zijde, o.a. door de minister van binnenlandse zaken generaal Abbas Madani, werd verklaard dat zich geen terroristen in Khartoem bevonden.
Zijn collega van buitenlandse zaken, Ibrahim Taha Ayoub, maakte op 10 dec. bekend dat Soedan verscheidene mensen, die door de VS als ,,bekende terroristen'' waren aangeduid, had gedwongen het land te verlaten. Het ging om zes of zeven mannen, die voornamelijk uit Libië afkomstig zouden zijn.

Onlusten in Port Soedan

In het weekend van 2 febr. 1986 deden zich in Port Soedan gevechten voor tussen leden van de Arabische nomadenstam Beni Amer en zwarte Soedanezen van de Nuba-stam uit Kordofan. Er vielen 16 tot 20 doden en omstreeks 100 mensen raakten gewond. Het leger herstelde de orde en er werd een uitgaansverbod afgekondigd.

Premier Dafaallah in Libië. Uitbreiding Libische militaire hulp

Op 13 maart 1986 begon de Soedanese premier Dafaallah een officieel bezoek aan Libië. Hij stond aan het hoofd van een zware delegatie waarvan ook minister van defensie Osman Abdallah Mohammed deel uitmaakte. Op 16 maart maakte de vice-voorzitter van het TMC, generaal Taj Eddin Abdallah Fadl, in Khartoem bekend dat tijdens het bezoek van de Soedanese delegatie aan Tripoli overeenstemming was bereikt over een uitbreiding van de Libische hulp aan Soedan.
Vervolgens werd bericht dat Libië een aantal Toepolew-22 bommenwerpers aan de Soedanese luchtmacht had uitgeleend. Twee van deze bommenwerpers zouden volgens militaire en diplomatieke bronnen in Khartoem zijn gebruikt bij een offensief van de regeringstroepen om de garnizoensstad Rumbeck te heroveren. Een militaire bron meldde, aldus The Times (20-3), dat de toestellen werden gevlogen door Soedanese piloten die dienden in de Libische luchtmacht. Deze ontwikkeling zou tot bezorgdheid in Tsjaad, Egypte en de VS hebben geleid.

Besprekingen met SPLA zonder resultaat. SPLA-offensief in Equatoria

Terwijl de burgeroorlog in het Zuiden voortduurde, werden vanuit Khartoem pogingen in het werk gesteld om met de leider van het SPLA, John Garang, in gesprek te komen. Reeds begin september 1985 had de alliantie van politieke partijen, beroepsorganisaties en vakbonden – nu aangeduid als de National Alliance for the Salvation of the Country (NASC) – in een verklaring de SPLM gekenschetst als ,,een nationale politieke beweging die een van de krachten van de opstand (tegen het bewind-Nimeiry) vertegenwoordigt'' en de SPLM welkom geheten als lid van de NASC.
Premier Dafaallah verklaarde tegenover de *FAZ* (3-2) dat hij Garang twee brieven had geschreven, waarvan er slechts één was beantwoord. Hij maakte melding van ,,sonderingen, onofficiële contacten en een mondelinge toezegging inzake bereidheid tot gesprek, maar geen praktische stappen''. Kennelijk was Garang ..in een nationale conferentie, waarop al onze problemen besproken worden, niet geïnteresseerd'', aldus Dafaallah. Nog op 19 dec. 1985 had de premier in Den Haag gezegd dat regering en Garang in principe in zo'n ,,nationale conferentie'' hadden ingestemd en .,wij hopen dat die in januari plaatsvindt''.
Op 16 maart werd echter bericht dat de volgende dag in de Ethiopische hoofdstad Addis Abeba besprekingen zouden beginnen tussen een delegatie van de NASC en een SPLA-delegatie*, nadat in de voorgaande weken een reeks van Soedanese regeringsdelegaties en Soedanese politici het hoofdkwartier van Garang had bezocht.
Na drie dagen uitstel begon het overleg tussen de NASC-delegatie en Garang op 21 maart in de Ethiopische stad Koka. De besprekingen, die een week hadden moeten duren. werden op 23 maart beëindigd, kennelijk zonder tastbare resultaten. Volgens zegslieden van beide zijden was er geen enkele kans op een staakt-het-vuren, voordat op 1 april de verkiezingen voor een grondwetgevende vergadering zouden beginnen. Eveneens op 23 maart maakte de minister van cultuur en voorlichting, Mohammed Bashir Hamed, bekend dat in 37 van de 68 kiesdistricten in het zuiden de verkiezingen niet doorgingen, omdat zich daar onvoldoende kiezers hadden laten registreren.

Volgens de F A Z (26-3) had Garang de delegatie uit Khartoem drie dagen laten wachten, omdat hij ,,wegens het offensief'' van de regeringstroepen in de provincie Bahr al Ghazal ,,onmisbaar'' was geweest.

Maar op 24 maart werd door beide partijen verklaard dat men in Koka was overeengekomen het overleg in beperktere kring op 7 mei in Addis Abeba voort te zetten. Daar zou de agenda voor een nationale constitutionele conferentie worden opgesteld die in juni in Khartoem zou worden gehouden.
SPLA-woordvoerder majoor Arok Phon Arok zei nog dat er pas een staakt-het-vuren zou komen als de

*Van deze delegatie maakte ook de vroegere Soedanese minister van buitenlandse zaken, Mansour Khaled, deel uit, die in juli 1978 van al zijn politieke functies was ontheven. De secretaris-generaal van de Islamitische Socialistische Partij, Nasser Sayed, verliet het overleg in Koka direct bij het begin uit protest tegen de aanwezigheid van Mansour Khaled, die hij als ,,een architect en collaborateur van het Nimeiry-regime'' kenschetste.

huidige ,,of de volgende'' regering in Khartoem ,,niet vijandig is en een sfeer schept die voor zo'n constitutionele conferentie bevorderlijk is''. Als voorwaarden voor het doorgaan van de conferentie noemde hij a) ,,annulering van alle militaire akkoorden met buitenlandse mogendheden''; b) afschaffing van de shari'a; en c) een belofte van de militaire overgangsraad en het kabinet om ,,bij de'' bijeenkomst van de constitutionele conferentie af te treden. De conferentie zelf moest een overgangsbestuur instellen dat dan algemene verkiezingen moest voorbereiden, aldus Arok.
De voorzitter van de NASC-delegatie, Chadli Jagi, noemde de besprekingen in Koka een ,,succes".

Eveneens op 24 maart viel het SPLA een Noors ontwikkelingskamp aan bij Hiliu, niet ver van Torit, in de meest zuidelijke regio Equatoria. Een dag voor de aanval was een Noor ontvoerd; hij zou in een SPLA-kamp gevangen worden gehouden. Daarop hadden de andere Noren het kamp verlaten. Op 26 maart bestookte het SPLA de stad Kapueta met zojuist uit Ethiopië ontvangen raketwerpers. Ook het nabijgelegen Torit werd aangevallen. De weg naar Kenia via Torit en Kapueta werd afgesloten door het leggen van mijnen en het opblazen van bruggen, aldus *NRC/H'blad* (8-4). Het SPLA trok vervolgens in westelijke richting op naar de weg van Nimule, de laatste aanvoerroute (via Oeganda) vanuit Kenia. Wanneer de guerrillabeweging ook deze weg in handen zou krijgen, was Zuid-Soedan over land vrijwel niet meer te bereiken. In verband met het offensief waarschuwde de SPLA-zender de bevolking van de steden om naar het platteland te trekken, zo berichtte Koert Lindijer in *NRC/H'blad*.

In januari 1985 was een SPLA-offensief in Equatoria mislukt vooral vanwege tribale tegenstellingen. In de twee andere zuidelijke regio's – Boven-Nijl en Bahr al Ghazal – overheerst de nomadenstam de Dinka, waartoe Garang behoort. De Dinka's domineerden de zuidelijke autonome regering in Juba van 1972 tot 1982, tot ergernis van de Equatorianen. Nimeiry speelde op deze sentimenten in toen hij in juni 1983 besloot tot de z.g. herverdeling van het zuiden in drie autonome provincies, met een eigen regering voor de Equatorianen.

Soedan ontbindt *integratie*-instellingen met Egypte. Egyptische wapenhulp

Op 30 maart besloot het Soedanese kabinet tot ontbinding van alle instellingen die voortvloeiden uit het integratieverdrag met Egypte van 1982 (pag. 396/2 e.v.-'82): het secretariaat-generaal van de Opperste Raad voor Integratie, het gemeenschappelijk integratiefonds, het bureau voor integratiezaken en het Nijlvallei-parlement. Het kabinet besloot hiertoe, omdat de integratie ,,vanbovenaf opgelegd'' was en niet ,,de gemeenschappelijke belangen van beide volken'' diende, aldus het officiële persbureau Suna. Tegelijk bevestigden de ministers ,,het integratiebeginsel als een historische. culturele en alledaagse realiteit en de aspiratie van de twee broedervolken''. De coördinatie en gezamenlijke economische projecten met Egypte zouden worden voortgezet en Soedan zou contact opnemen met Egypte om zijn besluit toe te lichten en te verklaren, zo werd door Suna bekendgemaakt.

Op 6 april meldde het Egyptische dagblad Al *Ahram* dat Egypte op verzoek van de regering in Khartoem wapens en munitie ter waarde van $ 10 mln, incl. 20 pantservoertuigen, aan Soedan had geleverd als een ,,gift aan het Soedanese volk''. Eerder had Egypte Soedan reeds wapens ter waarde van $ 14 mln geschonken, aldus Al *Ahram*. De Egyptische ambassadeur in Khartoem, Hussein Mesharfa, liet weten dat Egyptische militaire installaties in Soedan – radar en luchtverdediging – gratis aan de Soedanezen waren afgestaan. Het eerste contingent nieuwe wapens arriveerde op 5 april in Khartoem en de Egyptische ambassadeur kondigde aan dat nog meer wapenleveranties zouden volgen. Volgens NRCI H'blad (7-4) merkte men in Cairo op dat de Egyptische militaire hulp, gegeven in het kader van het Egyptisch-Soedanese defensie-akkoord van 1976, niet gebruikt zou worden in de strijd in Zuid-Soedan.

Bericht over *komplot*

Op 4 april maakte de minister van binnenlandse zaken, Abbas Madani, bekend dat een komplot van aanhangers van ex-president Nimeiry was verijdeld. In verband hiermee waren de zakenman Fuad Ahmed Makki en een koerier die hem een boodschap van Nimeiry overbracht gearresteerd. In deze door de veiligheidsdienst onderschepte boodschap had de ex-president een plan uiteengezet om hem opnieuw aan de macht te brengen. Met stakingen en militaire acties moest het land rijp gemaakt worden voor een coup waarbij de leiders van de voorlopige regering zouden worden vermoord, aldus Madani.

Aanslag op Amerikaans ambassadelid. Evacuatie Amerikanen

Op 15 april 's avonds werd een Amerikaans staflid van de Amerikaanse ambassade in Khartoem, toen hij van de ambassade naar zijn huis reed in zijn auto vanuit een andere auto beschoten. De Amerikaan raakte zwaar gewond. Op 17 april kondigde de ambassade aan dat alle familieleden van het personeel in Soedan en ook een deel van het personeel zelf ,,wegens de herhaalde oproepen van een buurland tot gewelddaden tegen Amerikaanse burgers'' uit Soedan zouden worden geëvacueerd. Bij die evacuatie, die enkele dagen zou duren, waren ruim 2.000 Amerikanen betrokken. Inmiddels had Soedan zijn ambassadeur uit de VS teruggeroepen voor overleg over de Amerikaanse luchtaanval op Libië (van 15 april), waartegen op 16 april in Khartoem massaal was gedemonstreerd.

Coalitie-akkoord Oemma-DUP. Sadiq el-Mahdi premier. Ahmed *el*-Mirghani president Opperste Raad. Boycot zuidelijke afgevaardigden

Op 26 april had het nieuw gekozen parlement zijn zitting tot 6 mei verdaagd in afwachting van de vorming van een nieuwe regering (zie pag. 289). Op 3 mei bereikten de twee grootste partijen – de Oemma partij van ex-premier Sadiq el-Mahdi en de Democratische Unionistische Partij (DUP) – een coalitie-akkoord. Op grond daarvan zou de Oemma de premier van het nieuwe kabinet leveren (El-Mahdi) en zeven ministersposten bezetten, terwijl de DUP met zes ministers zou zijn vertegenwoordigd. Voorts werden zetels gereserveerd voor de Soedanese Nationale Partij (SNP) en de Southern Sudan Politica1 Association (SSPA), als representanten van de ca. 7 mln niet-moslems.

Volgens het persbureau Suna bleef het Nationale Islamitische Front (NIF), de partij van de Moslembroeders, buiten de regering. Maar de secretaris-generaal van de DUP, Sharif Seinal-Abdin el-Hindi, verklaarde dat het NIF alsnog aan de coalitieregering kon deelnemen, als het met een gemeenschappelijk programma van de DUP en de Oemma akkoord ging.
Daarbij ging het vooral om het islamitische plichtenrecht, de shari'a islamiyya, zoals die in 1983 door de toenmalige president Nimeiry met behulp van de Moslembroeders was ingevoerd. Harm Botje schreef hierover in NRCI H'blad (6-5) o.a.:

,,Handhaving, wijziging of eventueel afschaffing van het nog steeds geldende islamitische plichtenrecht is een kardinaal punt in de Soedanese politiek omdat de shari'a een enorm struikelblok is geworden voor pogingen van Noordsoedanezen tot een vergelijk te komen met de belangrijkste zuidelijke opstandelingenleider, kolonel John Garang van het Soedanese Volksbevrijdingsleger (SPLA). De afschaffing van de shari'a over heel Soedan

staat bovenaan het wensenpakket van de zuiderlingen voor een vergelijk tussen Noord en Zuid in Soedan.
De politiek rond de shari'a islamiyya in Soedan belooft niet alleen zeer fel maar ook ongemeen boeiend te worden. De aanhangers van de shari'a pretenderen namelijk dat het islamitische plichtenrecht de goddelijke blauwdruk vormt voor de ideale islamitische staat en dat de invoering en toepassing ervan een onmisbare schakel is in de goddelijke heilshuishouding. Voor een gelovig moslem is afschaffing van de shari'a zoiets als voor een gelovig christen het uitbannen van de brieven van Paulus uit het Nieuwe Testament: de islam draait in hoge mate rond de shari'a en rond de interpretatie ervan.

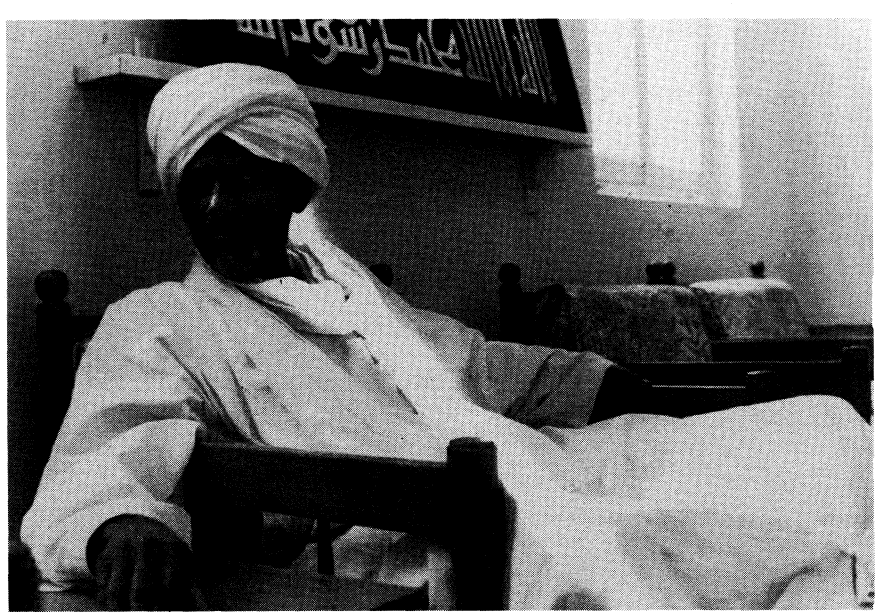
De discussie tussen de diverse islamitische bewegingen in Soedan draait er nu om of men de shari'a moet beschouwen als onmiddellijk toepasbaar. zoals de Turabi's Xloslembroeders stellen, of dat het plichtcnrecht ,,ideaalrecht'' is, zoals Sadiq el-Mahdi stelt. Het is een in alle islamitische landen plaatsvindende polemiek tussen fundamentalisten en ,,vrijzinnigen",die eigenlijk zo oud is als de islam zelf.
Het huidige politieke proces is mede daarom uitermate interessant omdat Soedan een van de weinige islamitische landen is waar dat gevecht in alle openbaarheid en zelfs via de stembus wordt uitgevochten (...)
De verkiezingen geven overigens wel goed weer waar de fundamentalisten in Soedan hun aanhang vandaan halen. Die komt uit de grote steden en dan vooral uit de meer opgeleide milieus: de Broeders zijn niet zomaar geloofsfanaten maar moslemse intellectuelen met een duidelijke boodschap over sociale rechtvaardigheid en met een maatschappijvisie die door een niet onbelangrijk deel van de Soedanese intelligentia wordt gedeeld. Daarbij moet men dan wel aantekenen dat het seculiere ,,linkse" deel van de Soedanese intelligentia de laatste jaren van Nimeiry's bewind en masse Soedan heeft verlaten om elders werk te zoeken, een ,,emigratiepolitiek'' die door de fundamentalisten bewust is gesteund.

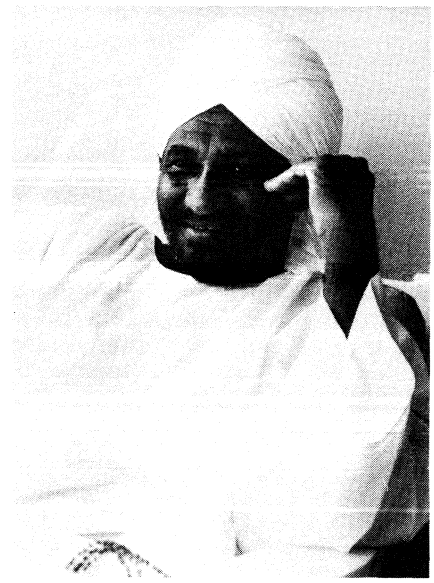
De verkiezingen geven daarnaast tevens de zwakte aan waaronder het fundamentalisme door de eeuwen heen in de islamitische landen heeft geleden. De beweging is nogal elitair en mist, zo wijzen de verkiezingscijfers uit, aansluiting bij het Soedanese platteland en bij de stedelijke arbeiders. De acht gewonnen zetels voor de fundamentalistenin Khartoem golden allemaal de ,,betere" districten van de hoofdstad..."

Terwijl de .,opperste gids" van de Moslembroeders, Hassan Abdallah al-Turabi, tijdens de verkiezingscampagne had gedreigd met een heilige oorlog als men ,,één haar van de shari'a" van Nimeiry krenkte, leek hij eind april tijdens een persconferentie een soepeier houding aan te nemen. Hij stelde toen dat zijn vrienden bereid waren de shari'a los te laten, als een nieuwe islamitische wetgeving door een commissie van juristen op basis van de Koran en de Sunna werd voorbereid. Maar hij voegde daaraan toe dat de oude shari'a van kracht moest blijven tot de uitwerking van de nieuwe wetgeving.

Daarop deed DUP-leider Mohammed Osman el-Mirghani de suggestie het NIF bij de vorming van de regering te betrekken liever dan deze in de oppositie te laten manoeuvreren. Deze suggestie viel, aldus Le Monde (8-5),slecht bij de Oemma. Een officieuze woordvoerder merkte op: ,,Wij zijn gekozen op basis van onze verklaringen die benadrukken dat de shari'a, zoals gemodelleerd door Nimeiry, onmiddellijk zou moeten worden afgeschaft, zonder op een vervangende wetgeving te wachten."

Wel zette Oemma-leider El-Mahdi zijn pogingen voort om de zuidelijke partijen en de SNP bij de kabinetsformatie te betrekken. Hij bood hun nog op 5 mei respectievelijk drie portefeuilles en één ministerspost aan, maar dat aanbod werd verworpen. Zij verlangden zes portefeuilles, terwijl SNP-leider Gaboush in plaats van de aangeboden portefeuille van veeteelt die van binnenlandse zaken wenste.

Hassan Abdallah al-Turabi, de leider van de Moslem-broederschap

Sadiq el-Mahdi. de nieuwe premier van Soedan.

Op 6 mei kwam het nieuwe parlement voor de tweede maal bijeen. Aan het begin van de zitting verlieten 28 zuidelijke afgevaardigden uit protest de zaal, omdat naar hun zeggen de traditionele islamitische partijen uit het noorden niet op hun eisen waren ingegaan. Zij werden gevolgd door de 8 afgevaardigden van de Soedanese Nationale Partij. SNP-leider Philip Abbas Ghaboush zei op een persconferentie: ,,Wijzijn uit het parlement gelopen om de wereld onze woede en verontwaardiging te tonen. Wij zullen ons ontslag indienen en wij gaan naar huis." Ghaboush en andere protesterende afgevaardigden zeiden-dat zij een derde van de zetels in de regering en de Hoge Raad (met de functie van staatshoofd) wilden alsmede een seculiere grondwet en een federaal systeem dat Soedans acht regionen autonomie verleent. De leider van de zuidelijke Progressieve Volkspartij (PPP), Aliabo James Suru, zei op de persconferentie: ,,We hebben hen (de noorderlingen) te lang getolereerd. Vanaf nu verklaar ik Soedan tot een Afrikaans land en zie ik het niet langer als een Afro-Arabisch land."

Vervolgens koos het parlement de 50-jarige Sadiq el-Mahdi tot premier. Tevens koos het een uit vijf leden bestaande Hoge Raad met als voorzitter (president) Ahmed Ali el-Mirghani, de jongere broer van DUP-leider Mohammed Osman el-Mirghani en lid van het politieke bureau van de DUP.

Daarop vond de machtsoverdracht door generaal Swareddahab plaats.

CHINA

BETREKKINGEN TUSSEN CHINA EN DE SOWJET-UNIE (vervolg)

Op pag. 320/3 werd een begin gemaakt met het verslag van de betrekkingen tussen China en de Sowjet-Unie sinds 1985. Dit verslag werd afgesloten met de mededeling dat op 9 april 1985 in Moskou de zesde ronde begon van de Sowjet-Chinese normalisatiebesprekingen.

Naar aanleiding van dit overleg schreef Willem van Kemenade in het *NRC/H'blad* van 10-4-1985 het volgende commentaar:

De huidige ronde in het Chinees-Russische normaliseringsoverleg wordt alom met grotere belangstelling gevolgd dan de vijf voorgaande, eind 1982 begonnen „routinezittingen". Toch is er nauwelijks meer resultaat te verwachten dan verdere uitbreiding van handel en andere uitwisselingen. Het nieuwe is de verbeterde atmosfeer die er is ingedreven met het optimisme dat het tijdperk-Gorbatsjow heeft gebracht.
De nieuwe Kremlin-leider Michail Gorbatsjow zei in februari 1985 immers tegen de leider van de Chinese delegatie bij de begrafenis van wijlen president Tsjernenko, vice-premier Li Peng, dat het tijd was voor een „serieuzeverbetering" in de betrekkingen. Gorbatsjow en Li zijn van dezelfde leeftijd en Li kreeg begin jaren vijftig in Moskou zijn opleiding als energieingenieur. De kans is groot dat hij over een jaar of vijf de nu 67-jarigebremier Zhao Ziyang zal opvolgen. Li zei dat de objectieve voorwaarde is dat de Sowjet-Unie een „socialistisch land" is. Dit alles lijkt goede perspectieven voor een collegiale relatie voor langere tijd tussen de twee leiders te bieden.
De berichten dat er in Washington al de nodige ongerustheid heerst zijn legio. ook al worden die door Amerikaanse diplomaten in de Chinese hoofdstad als onjuist bestempeld. Het weekblad Far Eastern Economic Review berichtte vorige week uit Washington dat hoge Amerikaanse regeringsfunctionarissen China al beleefd hadden gewaarschuwd dat uitbreiding van Chinees-Russische wetenschappelijk-technologische samenwerking de export van geavanceerde Amerikaanse technologie naar China zou kunnen compliceren, wegens het risico dat Amerikaanse geheimen via Peking naar Moskou zouden verdwalen. Amerikaanse bronnen in Peking wijzen dit als onzinnig van de hand en zeggen dat Washington juist verheugd is dat er een beschaafdere relatie tussen de beide communistische grootmachten aan het ontstaan is, op een moment waarop er ook een hernieuwde dialoog tussen Washington en Moskou is.
Maar of de fluctuaties in de strategische driehoek Washington–Moskou–Peking op feiten berust of niet, de Chinezen nemen al duidelijk „represailles" waar. Een hoge Chinese functionaris op wetenschappelijk gebied zei mij dat China de vermindering van de hulp van Unsaid (United States Agency for International Development) aan het Chinese bevolkingsprogramma met $10 mln als een vermaan ziet niet te ver te gaan in de verzoening met Moskou.

Economisch zijn de Sowjet-Chinese betrekkingen nu eindelijk aan een zekere doorbraak toe. In juni 1985 zal tweede vice-premier Yao Yilin naar Moskou gaan om een handelsovereenkomst voor de lange termijn te tekenen die vele miljarden dollars zal belopen. De handel in 1984 bedroeg slechts $1.6 mrd. 36 procent hoger dan in 1983. Met de VS was het handelsvolume 6 6,1 mrd, met Japan S 12 mrd Er is dus een enorm potentieel voor uitbreiding.
Terwijl er op politiek terrein geen doorbraak in zit. zijn er toch wel degelijk perifere politieke voordelen voor China te behalen. Betere relaties tussen China en de Sowjet-Unie maken het voor de grote geliefde leider van Noord-Korea, Kim I1 Soeng, steeds moeilijker de twee tegen elkaar uit te spelen. In de Chinese veiligheidsoptiek vormt een nieuw conflict op het Koreaanse schiereiland de grootste bedreiging van het moderniseringsproces. Een Chinees-Russische consensus terzake zou de rode dynastie in Pjongjang tot verdere kalmte kunnen brengen en er een eigen variant van „goelash-communisme" ingang kunnen doen vinden.
Nauwere banden tussen de twee groten zullen ook Vietnam verder isoleren en, aangezien de Chinese militaire druk onvoldoende is. Hanoi uiteindelijk gevoelig kunnen maken voor diplomatieke pressie.
Tot slot is er nog een ander element dat met de strategische driehoek te maken heeft: de kwestie-Taiwan. China demonstreert opnieuw toenemend ongeduld en irritatie inzake het Nationalistisch-Chinese eilandbolwerk. Chinese functionarissen zeiden mij de afgelopen dagen dat zij zich zeer bezorgd maken over de interne ontwikkelingen in Taiwan. De kwestie van de opvolging van de 74-jarige zieke president Chiang Ching-kuo heeft de politieke onzekerheid daar doen toenemen en een reeks nieuwe topbenoemingen heeft tot een fikse verdere ruk naar rechts geleid.
Washington acht stabiliteit in Taiwan ook in het belang van Peking. De Chinezen willen echter grotere Amerikaanse concessies en als die niet komen zijn er achter de coulissen in Peking steeds meer kringen die de Moskoukaart willen uitspelen. Zou Washington de Chinees-Russische verzoening aanmoedigen door zijn Taiwan-beleid? Dat is de hamvraag.

Na afloop van de dertien dagen durende gespreksronde verklaarde Qian Qichen bij zijn aankomst in Peking op 23 april dat „geen enkele substantiële vooruitgang" was geboekt in de verbetering van de Russisch-Chinese betrekkingen.

Ondertekening handelsakkoord

Op 10 juli 1985 werd in Moskou een omvangrijk Chinees-Russisch handelsakkoord ondertekend dat voorzag in een verdubbeling van de wederzijdse handel in de periode 1985-1990.
Volgens het Russische persbureau Tass behelsde de overeenkomst onder meer Sowjet-leveranties van machines, transportmiddelen, grondstoffen, bouwmateriaal en chemicaliën, terwijl China de Sowjet-Unie meer dan tot dusverre grondstoffen en consumptiegoederen zou leveren. Moskou zou daarnaast in China zeven nieuwe industriële vestigingen bouwen op het gebied van energie-opwekking, transport en metallurgie en zorgen voor de modernisering van industriële installaties die door de Sowjet-Unie in de jaren vijftig in China waren gebouwd.
De meeste details van het akkoord, dat werd ondertekend door de vice-premiers van beide landen, Yao Yilin en Iwan Archipow, waren al uitgewerkt tijdens het bezoek van Archipow aan Peking in december 1984.

Nieuw *consulair* verdrag

Op 29 juni 1985 verklaarde een woordvoerder van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken dat de Sowjet-Unie en China waren overeengekomen weer consulaten te openen in Leningrad en Shanghai. In deze steden waren eerder consulaten gevestigd geweest, maar deze waren in 1966, bij het begin van de Culturele Revolutie: gesloten.
Het Russische persbureau Tass deelde op 26 nov. 1985 mee dat China en de Sowjet-Unie een nieuw consulair verdrag hadden gesloten, dat door vertegenwoordigers van de ministeries van buitenlandse zaken van beide landen in Moskou was geparafeerd.

Voortzetting van de dialoog

De Russische onderminister van buitenlandse zaken, Leonid Iljitsjow, arriveerde op 2 oktober in Peking voor de zevende ronde van de normalisatiebesprekingen. die om de zes maanden afwisselend in Peking en Moskou werden gehouden.
Hij maakte bekend dat China en de Sowjet-Unie overeenstemming hadden bereikt over een uitwisseling van bezoeken van hun ministers van buitenlandse zaken. Beide ministers, Wu Xueqian en Edoeard Sjewardnadze, hadden elkaar op 27 september ontmoet in New York tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties.

Een bezoek van een Sowjet-minister van buitenlandse zaken aan China zou het eerste zijn sinds Sjewardnadzes voorganger, Andrej Gromyko, in 1959 Peking bezocht. In november 1982 was de toenmalige Chinese minister van buitenlandse zaken, Huang Hua, in Moskou ter bijwoning van de begrafenis van Sowjet-leider Leonid Brezjnew.

Uit een communiqué dat na afloop van de gespreksronde werd uitgegeven, bleek dat deze geen noemenswaardige resultaten had opgeleverd.

China had herhaaldelijk onderstreept dat een normalisering pas mogelijk was wanneer Moskou de „drie belangrijkste obstakels" wegnam. Dat waren de Sowjet-steun aan de Vietnamese bezetting van Cambodja, de Sowjetbezetting van Afghanistan en de massale Russische militaire aanwezigheid langs de grens met China. Op geen van deze punten was enige vooruitgang geboekt.
Sowjet-onderminister van buitenlandse zaken Michail Kapitsa arriveerde op 5 december in Peking. Bij aankomst zei hij dat zijn achtdaagse verblijf in China in het teken zou staan van de

normalisering van de betrekkingen tussen de beide landen. Bovendien zou hij zijn Chinese collega Qian Qichen op de hoogte stellen van de resultaten van de Sowjet-Amerikaanse topconferentie, die van 19 tot 21 november had plaatsgevonden in Genève (zie pag. 765/1 e.v.-1985).
Op 23 december ontving Sowjet-leider Michail Gorbatsjow de Chinese vicepremier Li Peng in Moskou. Volgens Tass had Gorbatsjow daarbij opnieuw verklaard dat de Sowjet-Unie oprecht bleef streven naar een serieuze verbetering van de Russisch-Chinese betrekkingen.
Van 16-21 maart 1986 vond in Peking de eerste bijeenkomst plaats van de Sino-Sowjet economische en handelscommissie, die was opgericht in het kader van de eind 1984 gesloten akkoorden op het gebied van economische, commerciële, wetenschappelijke en technologische samenwerking (zie pag. 341/1-1985).
Het persburau Xinhua meldde op 18 maart dat de delegaties van beide landen, die geleid werden door de Russische eerste vice-premier Iwan Archipow en de Chinese vice-premier Li Peng, waren overeengekomen de samenwerking verder uit te breiden. Op 21 maart werden twee akkoorden betreffende technische en commerciële samenwerking getekend.
Li Peng verklaarde op een persconferentie op 3 april dat tijdens de bijeenkomst van de economische commissie in maart onder meer gesproken was over samenwerking met de Sowjet-Unie op het gebied van kernenergie. In verband daarmee zou een Chinese delegatie binnenkort een bezoek brengen aan de Sowjet-Unie om daar enige kerncentrales te bezichtigen.

Achtste besprekingsronde. Moskou doet voorstel tot topontmoeting Gorbatsjow–Deng

In Moskou begon op 7 april de achtste ronde van de Sowjet-Chinese besprekingen over een verbetering van de onderlinge betrekkingen.
De Chinese onderminister van buitenlandse zaken, Qian Qichen, zei bij zijn terugkeer in China op 15 april dat er geen tastbare resultaten waren bereikt, al noemde hij de gespreksronde ,,nuttig".
Volgens het persbureau Tass had de Russische minister van buitenlandse zaken, Edoeard Sjewardnadze, in een gesprek met Qian Qichen op 14 april de mogelijkheid geopperd van een topgesprek tussen de leiders van de Sowjet-Unie en China, Michail Gorbatsjow en Deng Xiaoping. Sjewardnadze had tijdens het onderhoud gezegd dat volgens Moskou ,,de ontwikkeling van de contacten, inclusief een ontmoeting op het hoogste niveau, zou bijdragen tot een verbetering van de betrekkingen".
In het *NRC/H'blad* van 15 april 1985 ging Willem van Kemenade nader in op de achtergronden van de Chinees-Russische betrekkingen:

De Chinese vice-minister van buitenlandse zaken Qian Qichen verblijft momenteel in Moskou voor de achtste ronde van de eind mei 1982 begonnen besprekingen ter normalisering van de Chinees-Russische betrekkingen.
Hoofdthema is wat de Chinezen noemen de ,,verwijdering van de drie obstakels die normale betrekkingen belemmeren". te weten: de Sowjet-steun aan de Vietnamese bezetting van Cambodja, de Russische militaire aanwezigheid in Afghanistan en de troepenconcentraties langs de 7824 km lange Chinees-Russische grens.
Tevens zullen mogelijke bezoeken van de beide ministers van buitenlandse zaken, Wu Xueqian en Edoeard Sjewardnadze, aan elkaars landen ter sprake komen. Maar terwijl de Russen dat al als een voldongen feit gepresenteerd hebben, houden de Chinezen een fiinke slag om de arm. Zij zeggen dat zulke bezoeken alleen kunnen plaatsvinden als er een redelijke kans op vooruitgang is.
De Chinezen zijn daar niet erg optimistisch over. De afgelopen maanden hebben Chinese bewindslieden en woordvoerders zich een paar keer boos uitgelaten over de Russische onwil serieus over de drie obstakels te praten. ,,De Sowjet-zijde lijdt aan de misvatting dat de drie obstakels vanzelf weggaan. Dit is onrealistisch en onwijs", zei onderminister Qian onlangs.
Als commentaar op de uitspraak van Sowjet-leider Michail Gorbatsjow op het recente partijcongres dat de verbetering van de Chinees-Russische betrekkingen niet ten koste van derde landen (Vietnam, Mongolie, het Afghanistan van Karmal) mag gaan. zei de woordvoerder van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken op 2 april: ,,Normalisering van de Chinees-Russische betrekkingen na de verwijdering van de drie obstakels heeft nou juist tot doel het onrecht dat de belangen van derde landen (het Afghaanse verzet, Cambodja) schaadt, recht te zetten. Het zal voordelen hebben voor alle betrokkenen."

Maar afgezien van de drie obstakels en het gebrek aan voortgang in de politieke betrekkingen zijn er in andere sectoren recentelijk opmerkelijke ontwikkelingen geweest, die in Washington de nodige zorg en twijfel over Amerika's speciale (strategische) relatie met China hebben teweeggebracht. De Chinezen zijn zeer bedreven in ,,meer-sporen"-diplomatie. Vroeger werden er met het ene land betrekkingen van staat tot staat, met het andere van partij tot partij en met weer andere van volk tot volk gevoerd.
Betrekkingen op partijniveau met de Sowjet-Unie sluit China uit wegens de drie obstakels, maar de Chinezen hebben hun staatsbetrekkingen met de Russen in politieke, economisch-technologische en andere sectoren opgesplitst. De politieke relaties stagneren, maar de economisch-technologische betrekkingen maken sinds kort een ongekende bloei door.
In maart 1986 bezocht Sowjet-vice-premier Iwan Archipow voor de tweede maal in vijftien maanden China voor de eerste conferentie van de „Sino-Sowjetcommissie voor commerciële, economische, wetenschappelijke en technische samenwerking". Op 21 maart werden er twee protocollen getekend die voorzien in de terugkeer van Soujet-technici naar China om te helpen bij de modernisering van 17 door de Russen in de jaren vijftig gebouwde fabrieken en de bouw van 7 nieuwe bedrijven.
De laatste 1400 van de 10.000 Sowjet-experts die in de jaren vijftig de basis voor China's zware industrie legden, werden in 1960 abrupt door Chroesjtsjow teruggetrokken wegens China's eigenzinnige weigering zich als een Kremlin-satelliet te gedragen. Er zijn inmiddels weer 40 Russische ingenieurs, met name in steden in Harbin en Dalian in Mantsjoerije, de vroegere Russische invloedssfeer die grenst aan Oost-Siberië en Noord-Korea. De Russen zullen daar een zeker tegenwicht bieden in wat de afgelopen jaren weer een exclusieve Japanse industriële invloedssfeer is geworden.
De protocollen bevatten tevens een progra ma voor de opleiding van Chinese experts in de Sowjet-Unie en beogen een expansie van de ruilhandel tot een bedrag van $2 mrd voor 1986 en een volume van $15 mrd voor de komende vijf jaar. De Chinezen hebben zelf weinig details bekend gemaakt. maar het Japanse persbureau Kyodo meldde dat er ook overeenstemming is bereikt over de bouw van twee nieuwe spoorlijnen van Xinjiang, China's wilde westen, naar Sowjet Centraal-Azie. Maar er is meer in de pijpleiding.
Nog vóór Archipows vertrek arriveerde de Amerikaanse minister van energie, John Herrington, in Peking om de verkoop van Amerikaanse kernreactors aan China te helpen bevorderen. Een moeizaam bereikte Chinees-Amerikaanse overeenkomst die dit mogelijk maakt werd tijdens het historische bezoek van president Reagan aan China in april 1984 geparafeerd. Maar de ratificatie werd pas in december 1985 een feit in verband met de verdenking dat China bepaalde know-how aan derde landen, zoals Pakistan, zou leveren.
China kritiseerde de obstructie door het Amerikaanse Congres in de loop van 1985 als ,,een belangrijke belemmering in de ontwikkeling van de bilaterale betrekkingen". Maar op 3 april vertelde vice-premier Li Peng, een 56-jarige in Moskou opgeleide energie-ingenieur, op een persconferentie in Peking dat China voor zijn kernenergieprogramma primair op eigen kracht zal vertrouwen in plaats van complete centrales uit het buitenland te importeren. Een intentieverklaring voor de bouw van een kerncentrale door de Duitse Kraftwerke Union dat door premier Zhao Ziyang tijdens zijn bezoek aan West-Duitsland in juni 1985 werd getekend. werd in maart 1986 geannuleerd.
Wegens het Chinese gebrek aan deviezen komen er geen grote orders en de speciale strategische relatie waar jarenlang sprake van is geweest – meer in Washington dan in Peking overigens – is niet van de grond gekomen. Na vijf jaar moeizame gesprekken zijn er slechts twee beperkte Amerikaanse (semi-)militaire leveranties aan China tot stand gekomen, namelijk de levering van 24 Sikorski-helikopters en 5 General Electric-scheepsturbines. Een derde plan, voor de leverantie van luchtvaartelektronica (Avionics) ter waarde van $550 mln, is onlangs aan het Congres voorgelegd.
Tijdens Archipows bezoek brak een nieuw nietes-welles-spel los over een ander strategisch project. In Washington lekte de informatie uit dat China en Amerika onderhandelden over het installeren van seismische apparatuur aan China's westelijke grens voor het waarnemen van Russische ondergrondse kernproeven in Semipalatinsk in Noord-Kazachstan. De Chinezen ontkenden dat op 22 maart, maar de zaak bleek daarmee niet afgedaan. Na nadere vragen kwam er op 2 april een nieuwe ontkenning. Daarin werd gezegd dat het ,,seismische project een puur wetenschappelijk karakter had" en dat het niets te maken had met een ongefundeerd bericht in de Washington Post. waarin er strategische betekenis aan werd toegeschreven.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

PARLEMENTSVERKIEZINGEN IN BANGLADESH

Op 7 en 19 mei 1986 vonden in Bangladesh voor het eerst sind 18 februari 1979 parlementsverkiezingen plaats. Voor de bezetting van de 300 verkiesbare zetels hadden zich 1.527 kandidaten gemeld, met inbegrip van ca. 400 onafhankelijken en ca. 1.100 kandidaten van in totaal 28 politieke partijen. De grootste kanshebber was de pas in januari 1986 opgerichte Jatiya (Nationale)-partij, die als de partij van de regering en de president fungeerde.
De voornaamste vertegenwoordiger van de oppositie die aan de verkiezingen deelnam was de alliantie van oorspronkelijk 15 partijen onder aanvoering van de Awami Liga, welke geleid werd door sjeik Hasina Wazed, de dochter van de eerste president van Bangladesh, de in augustus 1975 vermoorde sjeik Moejiboer Rahman. Deze alliantie was na het besluit om aan de verkiezingen deel te nemen verzwakt en volgens sommige berichten tot acht partijen gereduceerd.
De andere belangrijke vertegenwoordiger van de oppositie, de alliantie van 7 partijen onder aanvoering van de Bangladesh Nationalist Party (BNP), welke geleid werd door Begum Khaleda Zia, de weduwe van de in mei 1981 vermoorde president Ziaur Rahman, boycotte de verkiezingen.

De verkiezingen op 7 mei gingen met geweld gepaard en onmiddellijk volgden, vooral van de kant van de Awami Liga, beschuldigingen inzake verkiezingsfraude en geknoei met de stembusresultaten. Op 11 mei schreef de verkiezingscommissie wegens onregelmatigheden nieuwe verkiezingen uit in 36 kiesdistricten voor 19 mei. Volgens voorlopige uitslagen op 20 mei had de Jatiya-partij bij de verkiezingen 152 van de 299 tot dan toegekende zetels behaald, d.w.z. de absolute meerderheid. De alliantie van de Awami Liga stond toen op 96 zetels, waarvan de Awami Liga alleen 75 zetels had verworven.

De in maart 1982 via een staatsgreep aan de macht gekomen luitenant-generaal Hossain Mohammed Ershad, die op 11 dec. 1983 formeel het ambt van president aanvaardde, kondigde vanaf medio 1983 diverse malen parlementsverkiezingen aan die vervolgens werden uitgesteld en geannuleerd, omdat de oppositie weigerde mee te doen zo lang de staat van beleg niet volledig was opgeheven en de macht aan een ,.neutrale regering" was overgedragen (zie pag. 288 en 298/3 e.v.-'85).

Op 1 maart 1985 werden de voor 6 april 1985 uitgeschreven parlementsverkiezingen door president Ershad wegens de zijns inziens .,negatieve politiek" van de oppositiepartijen geannuleerd. Hij schreef vervolgens een referendum per 21 maart 1985 uit. waarin hij de kiezers vroeg in te stemmen met voortzetting van zijn beleid en zijn aanblijven als president tot de vorming van een burgerregering via parlementsverkiezingen. Volgens de officiële uitslag gaf 94,14% van de kiezers hierop een positief antwoord, maar volgens diverse waarnemers bedroeg de opkomst hoogstens 25%.
Inmiddels waren de door Eshrad ten uitvoer gebrachte fasen van zijn plan tot een geleidelijke terugkeer naar de democratie (d.d.31 dec. 1984 en 16 jan. 1985) op 1 maart 1985 weer ongedaan gemaakt: de staat van beleg werd weer ,,met volle kracht toegepast", alle politieke activiteiten waren verboden, de universiteiten werden voor onbepaalde tijd gesloten en de militaire tribunalen alsmede de speciale snelrechttribunalen werden opnieuw in het leven geroepen. Op 2 maart 1985 waren de twee belangrijkste oppositieleiders onder huisarrest geplaatst: sjeik Hasina Wazed (van de alliantie rond de Awami Liga) en Begum Khaleda Zia (van de alliantie van zeven partijen o.l.v. de Bangladesh National Party/BNP).

Ershad blijft stafchef

Op 29 april 1985 meldde het regeringsgezinde dagblad *Ittefaq* dat president Ershad zijn mandaat als stafchef van het leger met een jaar had verlengd. In november 1984 had hijzelf al de verlenging van zijn mandaat als stafchef van de strijdkrachten met twee jaar bekendgemaakt.

President Hossain Mohamined Ershad krijgt t.b.v. zijn registratie als kiezer een stempel op zijn linker wijsvinger (Dhaka, 7 mei). Rechts op de foto mevrouw Ershad.

Upazilla-verkiezingen

De in maart 1984 uitgestelde verkiezingen (pag. 30011-'83) voor 460 upazilla's (subdistricten op het platteland, ingesteld in het kader van Ershads decentralisatieprogramma) vonden op 16 en 20 mei 1985 plaats. Zij werden officieel geboycoi door de twee opposite-allianties alsook door de fundamentalistische Jamaat-i-lslami.

Reeds op 23 maart hadden oppositiegroeperingen een protestcampagne van een week gelanceerd om de afgelasting van deze verkiezingen te bereiken Drie politiemannen raakten ernstig gewond bij explosies in de hoofdstad Dhaka die dag.
Op 13 april werd een aantal oppositiefiguren gearresteerd, o w M.K. Obaidur Rahman. een voormalige minister van burgerluchtvaart en een leider van de BNP.
Op 17 april werd de waarnemend voorzitter van de Jamaat-i-Islami, Abbas Ali Khan. gedetineerd op beschuldiging van overtreding van de staat van beleg.
Op 13 mei vergden explosies twee doden en 50 gewonden Op de eerste dag van de verkiezingen. 16 mei, vielen zeker vier doden en 200 gewonden bij schermutselingen tussen aanhangers van verschillende kandidaten. Op de tweede dag. 20 mei. kwamen zeker nog eens zeven mensen om het leven. Volgens Reuter werden bij gevechten en sporadische bomexplosies in de twee weken vóór de verkiezingen en op beide verkiezingsdagen zelf minstens 14 mensen gedood en 400 gewond.

De Financial Times (24-5-'83) meldde dat meer dan 40% van de 43.6 mln kiezers was opgekomen om de 458 Upazilla-vertegenwoordigers uit 2.372 kandidaten te kiezen. Twee werden zonder tegenkandidaten gekozen. Hoewel de kandidaten formeel geen politieke partij vertegenwoordigden, werd bericht dat onder de gekozenen 206 tot de Jana Dal behoorden (pro-Ershad), minstens 48 tot de Awami Liga en 47 tot de BNP.
Na de verkiezingen verklaarde president Ershad tegen correspondenten dat hij de staat van beleg spoedig zou versoepelen en dat hij politieke leiders zou uitnodigen voor een gesprek met hem over de toekomst van het land.
Op 25 mei werd het huisarrest van de twee voornaamste leiders, sjeik Hasina Wazed en Begum Khaleda Zia, opgeheven.

Uitbreiding kabinet

Op 3 juli 1985 benoemde president Ershad 7 nieuwe ministers, o.w. twee

Weekblad 55ste jaargang No. 2845. pag 41559-41574

prominente vertegenwoordigers van de oppositie. Hierdoor werd het kabinet tot 22 leden uitgebreid.

Zoals op pag. 30213-'85 gemeld had president Ershad op 16 jan. 1985 een kabinet van zeven militaire leden gevormd. terwijl hij daarnaast drie burger-adviseurs handhaafde De militaire leden waren: Schout-bij-nacht Sultan Ahmed. vice-luchtmaarschalk Sultan Mahmud, generaal-majoor Abdul Mannan Siddique, generaal-majoor Mohabbat Jan Chowdhurry, generaal-majoor Mohammed Abdul Munim en generaal-majoor Mahmudul Hasan. De adviseurs waren: Humayan Rashid Chowdhury (buitenlandse zaken). M. Syeduzzamam (financiën) en Zakir Khan Chowdhury (staatsminister van jeugd en sport).
Op 19 jan. had de president vier nieuwe burgerleden benoemd: Abdul Maiid Khan (planning), A.R. Yusuf (voorlichting, wetten. parlementszaken. burgerluchtvaart en toerisme), Anisul Islam Mahmud (arbeid en mankracht) en Fazzle Rabbi Chowdhury (grondbeheer cn landhervorming).
Op 17 febr. trad A.K.M. Nurul Islam als voorzitter van de nationale verkiezingscommissie af en werd hij minister van wetten en parlcmentszaken.
Op **24** maart werd Zakir Khan Chowdhury tot minister van jeugd en sport bevorderd, terwijl Anwar Hussain tot minister van energie en minerale rijkdommen werd benoemd.

De benoemingen van **3** juli betroffen Kazi Zafar Ahmed (leider van de United People's Party/UPP), Sirajul Hossain Khan (leider van de Democratic Party of Ganatantrik), M.A. Matin (ex-leider van de BNP en voormalig secretaris-generaal van de Jana Dal), vice-luchtmaarschalk Aminul Islam, Korban Ali (ex Awami Liga) en M.A. Sattar, terwijl Humayan Rashid Chowdhury nu tot minister van buitenlandse zaken werd bevorderd. De eveneens gemelde benoeming van luitenant-kolonel b.d. Zafar Imam (BNP) vond kennelijk geen doorgang.

Vervolgens werden nog zeven burgerministers benoemd, terwijl twee burger-ministers het kabinet verlieten.

Benoemd werden: op 19 juli Salahuddin Kadar Chowdhury (eenleidervan de Moslem Liga);op 2 aug Mizanur Rahman Chowdhury (secretaris-generaal van de Jana Dal), Shamsul Huda Choudhury, Shah Moazzam Husayn en Sultan Ahmed Chowdhury (afgescheiden BNP); op 5 aug. Moudud Ahmed (ex-BNP, vice-premier van april 1979 tot januari 1980); en op **3** nov. A.K.M. Mayeedul Islam (afgescheiden BNP).
Begin augustus verliet Abdul Majid Khan het kabinet i.v.m.een benoeming tot ambassadeur, terwijl A.R. Yusuf op 12 aug. om persoonlijke redenen van zijn taak werd ontheven.

Na deze benoemingen en de daarmee samenhangende mutaties was het kabinet per 10 nov. 1985 als volgt samengesteld:

President, hoofdbestuurder staat van beleg, defensie, financiën, establishment en reorganisatie - lt.-gen.Hossain Mohammed Ershad; plv. hoofdbestuurder staat van beleg, havens, scheepvaart en binnenlands vervoer te water - schout-bij-nacht Sultan Ahmed; plv. hoofdbestuurder staat van beleg, industrie - vice-luchtmaarschalk Sultan Mahmud; binnenlandse zaken - gen.-maj. Mohabbat Jan Chowdhury; landbouw - gen.-maj. Mohammed Abdul Munim; plaatselijk bestuur, platteland sontwikkeling en coöperaties - gen.-maj. Mahmudul Hasan; irrigatie, waterstaat en vloedcontrole - Anisul Islam Mahmud; wetten en justitie - A.K.M. Nurul Islam; jeugd en sport - Zakir Khan Chowdhury; energie en minerale rijkdommen - Anwar Hussain; sociale zaken en vrouwenaangelegenheden - mevr. Rabia Bhuiyan; handel - Kazi Zafar Ahmed; visserij en veeteelt - Sirajul Hossain Khan; religieuze zaken - vice-luchtmaarschalk Aminul Islam; openbare werken - M.A. Matin; arbeid en mankracht - Korban Ali; jute en textiel - M.A. Sattar, buitenlandse zaken - Humayan Rashid Chowdhury; hulp en rehabilitatie - Salahuddin Kadar Chowdhury: PTT - Mizanur Rahman Chowdhury: onderwijs - Shamsul Huda Choudhury; voorlichting - Shah Moazzam Husayn: planning - Sultan Ahmed Chowdhury; verbindingen - Moudud Ahmed; grondbeheer en landhervorming - A.K.M. Mayeedul Islam.
Presidentiële adviseurs met de status van kabinetsleden waren toen: M. Syeduzzaman. Fazzle Rabbi Chowdhury en rechter B.A. Siddiqui

Scheuring in BNP. Vorming Nationaal Front

Op 5 juli 1985 werden vier prominente partijleden uit de BNP gestoten, nadat zij eind juni een afgescheiden factie hadden gevormd. Deze factie onder leiding van oud-premier Shah Azizur Rahman bestond voorts uit A.K.M. Mayeedul Islam (secretaris-generaal), Sultan Ahmed Chowdhury en ex-minister Abdul Amin. Het Indiase persbureau PTI stelde op 29 juni dat de ,,hoofdstroom'' van de BNP trouw was gebleven aan partijleider Begum Khaleda Zia.
In de loop van juli 1985 werd een regeringsgezinde alliantie van vijf partijen, het Nationale Front, gevormd. Deze omvatte de United People's Party, de Democratic Party (Ganatantrik), de afgescheiden BNP-factie, de Jana Dal en de Moslem Liga. De UPP en de Ganatantrik hadden eerder deel uitgemaakt van de alliantie van zeven (oppositie)partijen onder leiding van Begum Khaleda Zia. Het Nationale Front bepleitte een vreedzame overgang van het militaire bewind naar een constitutionele democratie en het weer van kracht verklaren van de opgeschorte grondwet na verkiezingen.

Heropening universiteiten. Opheffing van verbod politieke activiteiten na aankondiging verkiezingen

Op 18 juli 1985 trok president Ershad het decreet i.z. de sluiting van de universiteiten, dat op **1** maart was uitgevaardigd, in. Op 23 juli werden de Universiteit van Dhaka en drie andere universiteiten heropend. Honderden studenten demonstreerden die dag op de campus van de Universiteit van Dhaka; zij eisten vrijheid van politieke activiteit, de vrijlating van gedetineerde politici en autonomie voor de zes universiteiten van Bangladesh.
Op 22 aug. kondigde de president via de pers parlementsverkiezingen vóór december aan, mits de interne situatie van het land dit toestond. Politieke partijen zouden in de eerste week van september weer worden toegelaten. Wanneer de oppositiepartijen de verkiezingen zouden boycotten. dan zouden zij ,,als politieke partijen niet langer existeren'', aldus Ershad. Voorts gaf de president duidelijk te kennen dat hij de staat van beleg niet vóór de verkiezingen wilde opheffen *(FAZ* 5-9-'85).

Tegen de staat van beleg was in de weker. na de heropening van de universiteiten door studenten wijdverbreid gedemonstreerd, terwijl ook gevechten tussen studentengroepen onderling (voor- en tegenstanders van de regering) plaatsvonden. Daarbij werden in Dhaka op 9 okt. 4 studenten gedood

Op 13 sept. onderzocht de politie de Universiteit van Dhaka op instigatie van de universitaire autoriteiten Er werden allerlei wapens aangetroffen en in beslag genomen. Meer dan 100 personen werden gearresteerd, onder wie volgens de politie ook niet-studenten waren.

Op 1 okt. werd het verbod van politieke activiteiten gedeeltelijk opgeheven. Politieke partijen mochten hun kantoren heropenen en zij mochten besloten bijeenkomsten beleggen. Maar politieke manifestaties en demonstraties in het openbaar bleven verboden. De z.g. ,,indoorpolitiek'' werd door de oppositie als ontoereikend van de hand gewezen. Begum Khaleda Zia sprak van een ,,politiek van samenzwering door de regering''.

Op 14 okt. hielden de drie voornaamste oppositiegroeperingen – de 15 partijen alliantie onder sjeik Hasina Wazed, de 7 partijen alliantie van Khaleda Zia en de Jamaat-i-Islami – afzonderlijke bijeenkomsten in hun kantoren. Zij dreigden met openbare agitatie als de regering de staat van beleg niet ophief. Daarna moesten op korte termijn verkiezingen worden gehouden. Zowel Begum Zia als sjeik Hasina verklaarden dat verkiezingen onder de staat van beleg de ,,illegale'' regering van Ershad zouden legaliseren.

Op 8 nov. riep de alliantie van sjeik Hasina op tot een nationale proteststaking op 11 nov. naar aanleiding van het optreden van de politie in Adamjee Nagar.

In de daar gevestigde jutefabriek waren bijna 26.000 arbeiders op 3 nov. in staking gegaan wegens een loonconflict. Op 7 nov. had de politie het vuur geopend op enkele honderden stakers die ondanks hun uitsluiting geweigerd hadden het fabrieksterrein te verlaten. Volgens niet officiële berichten werden twee arbeiders gedood en raakten 14 mensen gewond. Op 8 nov. intervenieerde president Ershad in het geschil. Hij gelastte de onmiddellijke uitvoering van de aanbevelingen van een commissie inz. de minimumlonen. Kort daarop werd de staking in de fabriek afgelast.
Tijdens de nationale proteststaking van zes uur op 11 nov. werden zeker 500 personen gearresteerd. terwijl bij gevechten met de politie ca. 50 personen in Dhaka gewond raakten.

Op 15 nov. beloofde president Ershad tijdens een bijeenkomst van industriearbeiders buiten de hoofdstad dat hij begin 1986 parlementsverkiezingen zou houden, zelfs als de oppositieallianties bij hun boycot bleven. Hij herhaalde dit in een interview met de *Financial* Times (4-12-'85), waarin hij tevens opmerkte: ..De dagen van de oude politieke partijen zijn voorbij, en hun huidige leiding kan de natie niets bieden. Wij hebben een jongere generatie nodig." Later noemde Ershad april 1986 als datum voor de verkiezingen.

De Nationale Dag van Bangladesh. 16 dec. werd door 23 politieke partijen. vakbonden en studenten tot een dag van actie uitgeroepen. Op 15 dec 's avonds kondigde president Ershad in een radio- en TV-uitzending aan dat het verbod op openbare politieke activiteiten met ingang van 1 jan. 1986 zou worden opgeheven. Hij deed een beroep op de oppositie te helpen bij het herstel van de democratie en hij zegde toe op zo kort mogelijke termijn een gekozen regering te installeren. Eerder al had hij de vakbeweging toestemming tot hervatting van haar activiteiten beloofd. Hoewel zij formeel buiten spel stonden, hadden de vakbonden naar eigen zeggen reeds rechtstreeks met ministers onderhandeld over hun eisen, zoals een verhoging van het minimumloon tot 650 Taka per maand (zie pag. 30111-'85).

Op 16 dec. betoogden 25.000 a 30.000 mensen in Dhaka voor herstel van de democratie.

Op 1 jan. 1986 werd het verbod op openbare politieke acties en vakbondsactiviteiten formeel opgeheven.

Oprichting Jatiya-partij

Op 1 jan. 1986 werd het Nationale Front, de in augustus 1985 gevormde alliantie van vijf regeringsgezinde partijen, omgevormd tot een politieke partij, de Jatiya (Nationale)-partij. De formele aankondiging werd gedaan door de minister van openbare werken, M.A. Matin, die tot secretaris-generaal van de nieuwe partij werd benoemd. Hij deelde mee dat de partij onder leiding van president Ershad zou staan, maar dat deze vooralsnog geen partijfunctie zou vervullen. De Jatiya-partij had een presidium van 18 leden en een nationale uitvoerende commissie (NEC). De post van voorzitter bleef vakant.

Stakingen. Toenemende onrust Ershad: verkiezingen op 26 april

Op 22 dec. 1985 begon een staking van bijna 40.000 artsen, ingenieurs en landbouwexperts om hun eisen, o.a. salarisverhoging, kracht bij te zetten. Ook ca. 250.000 arbeiders in de jute-industrie legden het werk neer.

Op 1 jan. 1986 riep sjeik Hasina Wazed met steun van de andere oppositiepartijen op tot een algemene staking van 6 uur op 5 januari om te protesteren tegen het militaire bewind en solidariteit met de stakers te betuigen.

Op 3 jan. trokken ca. 25.000 stakers uit de openbare sector door Dhaka om tegen de arrestatie van zeven collega's te protesteren.

De algemene staking van 5 jan. verlamde het openbare leven in Dhaka in belangrijke mate. Diverse bussen en een auto van het Britse Hoge Comissariaat werden in brand gestoken; de auto van een minister werd met stenen bekogeld. Bij vechtpartijen raakten minstens 50 mensen gewond, incl. een dozijn politiemannen. Ook werden ca. 12 arrestaties verricht.

Op 6 jan. beëindigden de artsen, ingenieurs en landbouwexperts hun staking. Hun woordvoerder deelde mee dat president Ershad concessies had gedaan, o.a. wat betreft de gelijkstelling van deze functionarissen uit de openbare sector met bestuursambtenaren. Bovendien zouden de zeven arrestanten zijn vrijgelaten en zouden ontslagen zijn ingetrokken. Maar de woordvoerder van de president verklaarde dat de regering alleen had beloofd de klachten van de stakers te onderzoeken.

Op 8 jan. raakten aanhangers van de pro-Ershad New Bangla Students Society (NBSS) slaags met leden van de oppositionele Centra1 Students Action Committee (CSAC). Zeker 100 studenten raakten gewond bij deze confrontatie, waarbij van geweren, bommen en ijzeren staven gebruik werd gemaakt. De volgende dag diende het hoofd van de Universiteit van Dhaka, prof. Shamsul Huq, zijn ontslag in bij president Ershad.

Deze waarschuwde tijdens een manifestatie van de Jatiya-partij in Dhaka op 12 jan. de oppositie: ,,Zij zal verkiezingen onder de staat van beleg moeten aanvaarden of het militaire bestuur blijft." President Ershad noemde de in 1972 gevormde regering van de Awami Liga illegaal; deze had niet het recht alleen een regering te vormen, omdat ook andere politieke partijen aan de onafhankelijksoorlog van 1971 hadden deelgenomen.

De leider van de Awami Liga, sjeik Hasina Wazed, verlangde tijdens een bijeenkomst van de door haar geleide alliantie van 15 partijen op 16 jan. een openbaar excuus van de president over deze uitspraak.

Op 21 febr. verzamelden zich honderdduizenden mensen bij een monument op het universiteitsterrein in Dhaka ter herdenking van drie studenten, die in 1952 door de politie waren doodgeschoten. Er ontstonden gevechten torn aanhangers van de Awami Liga en de BNP de portretten van hun leiders aan het monument wilden aanbrengen. Er explodeerden handgranaten en er vielen schoten Ruim 100 mensen raakten gewond. Meer dan 500 politiemannen verdreven de betogers met traangas. voordat president Ershad ern krans bij het monument kon leggen.

Op 28 febr. arresteerde de politie ca. 500 leraren om een eind te maken aan een staking die al een week duurde en die de schoolexamens op 6 maart in gevaar bracht. De stakers verlangden nationalisatie van ruim 1.500 particuliere secundaire scholen om zo een gelijkstelling te bewrrken van hun salarissen met die van de leraren aan de staatsscholen. Door de staking was bijna 909 van de scholen gesloten.

Op 2 maart 's avonds maakte president Ershad via de televisie bekend dat de parlementsverkiezingen op 26 april zouden worden gehouden, ongeacht of de oppositie meedeed of niet. Kort daarvoren hadden de twee oppositieallianties een algemene staking voor 24 maart uitgeroepen en gedreigd die te doen volgen door een campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid als de staat van beleg niet werd opgeheven. Ershad sloot echter opnieuw een opheffing van de staat van beleg vóór de verkiezingen uit. Wel beloofde hij stappen te nemen om eerlijke verkiezingen te waarborgen, zoals een garantie dat zittende ministers alleen kandidaten konden zijn als zij tevoren aftraden. Voorts deelde hij mee dat hij de krijgsraden zou opheffen en de posten van bestuurders voor de staat van beleg zou afschaffen.

Uit protest tegen de verkiezingen onder deze omstandigheden riepen de 23 oppositiepartijen op tot een algemene staking van een halve dag op 8 maart. Tijdens die staking, die het openbare leven in Dhaka en 21 andere steden verlamde, vonden gevechten met de politie plaats en werden minstens drie bommen geworpen naar de officiële residentie van plv. hoofdbestuurder voor de staat van beleg, Sultan Ahmed. Zeker 12 arrestaties werden verricht, maar geen melding werd gemaakt van slachtoffers.

Op 20 maart namen minstens 30.000 mensen deel aan een demonstratieve mars door Dhaka, welke het begin moest inluiden van een driedaagse protestcampagne die moest worden afgesloten met een algemene staking van 12 uur op 22 maart. Er werden ca. 1.000 mensen gearresteerd, onder wie volgens de politie ,,politieke activisten, studenten en stakende leraren" maar ook ,,landlopers en straatschenders".

Op 21 maart verbood president Ershad alle oppositieprotesten tegen de verkiezingen, maar tegelijk verklaarde hij: ,,Als de oppositiepartijen de boycot vannacht afgelasten, zullen er geen

beperkingen zijn." Hij deed opnieuw een beroep op de oppositie-allianties aan de verkiezingen deel te nemen en beloofde die een week uit te stellen om hun meer tijd voor het voeren van een campagne te verschaffen.

Sjeik Hasina Wazed en Jamaat-i-Islami besluiten aan verkiezingen deel te nemen. Uitstel verkiezingen tot 7 mei. Campagne

Op 22 maart werd het openbare leven in Dhaka en 17 andere grote steden opnieuw door de stakingsoproep van de oppositie verlamd. Bij een aanval op een politiepost vlak buiten de campus van de Universiteit van Dhaka raakten ca. 25 mensen, waaronder politiemannen, gewond.

Diezelfde dag vond een belangrijke politieke ontwikkeling plaats: de alliantie van 15 oppositiepartijen o.l.v. sjeik Hasina Wazed alsook de Jamaat-i-Islami besloten aan de verkiezingen deel te nemen. De voorzitter van de verkiezingscommissie, Chowdhury Masud, maakte vervolgens bekend dat de verkiezingen tot 7 mei waren uitgesteld en dat de kandidaten voor de 300 parlementszetels nu tot 6 april de tijd hadden om zich te laten registreren. President Ershad kondigde via de radio de opheffing van alle krijgsraden af alsmede de afschaffing van alle regionale en lokale bestuursposten voor de staat van beleg.

Voorts kwam president Ershad tegemoet aan de eis van de oppositie dat alle ministers die zich verkiesbaar wilden stellen tevoren moesten aftreden. Hij aanvaardde het ontslag van 18 ministers, aldus *The Times* (25-3), en voerde een reorganisatie van zijn kabinet door dat als gevolg daarvan tot 9 ministers werd gereduceerd.

Maar de oppositie-alliantie van zeven partijen onder aanvoering van BNP-leider Begum Khaleda Zia besloot op 31 maart ook de verkiezingen van 7 mei te boycotten, tenzij president Ershad alle vonnissen van voormalige ministers door tribunalen onder de staat van beleg zou annuleren, alle politieke gevangenen zou vrijlaten en de persvrijheid zou herstellen. Reeds op 25 maart had Begum Khaleda Zia de 15 partijen-alliantie ervan beschuldigd de anti-regeringsbeweging een dolkstoot in de rug te hebben toegebracht. Studenten-aanhangers van beide allianties raakten op 30 maart op het terrein van de Universiteit van Dhaka met elkaar slaags: één student werd daarbij gedood en ca. 30 anderen raakten gewond.

Nadat het onderzoek van de ruim 2.100 kandidaten voor de parlementsverkiezingen op 8 april was voltooid, bleek de breuk in de oppositie definitief. Sjeik Hasina Wazed en haar Awami Liga, die in alle 300 kiesdistricten kandidaten hadden (zij zelf deed in uier districten mee), werden door Begum Khaleda Zia van verraad beschuldigd. Zij streefden, aldus de Begum, naar een machtsdeling met de militaire heersers. Tijdens een bijeenkomst van ca. 45.000 mensen in de noordoostelijke stad Sylhet zei Begum Khaleda Zia op 14 april dat de verkiezingen een internationale samenzwering waren om de militaire regering te legaliseren. Op 16 april verklaarde zij op een bijeenkomst van duizenden aanhangers in de noordelijke universiteitsstad Rajshahi dat er geen eerlijke verkiezingen onder generaal Ershad konden plaatsvinden. omdat hij de kandidaten vande Jatiya-partij steunde. Op 17 april deed zij een beroep op president Ershad af te treden, de staat van beleg op te heffen en zijn militairen naar hun kazernes te doen terugkeren. Inmiddels nam het geweld toe

Op 2 april werd in Sylhet een uitgaansverbod afgekondigd. nadat studenten van een technisch college met bewoners slaags waren geraakt en één dode was gevallen. De volgende dag werd in de stad Magura een uitgaansverbod van kracht. nadat bij gevechten tussen politie en studenten drie mensen waren gedood en ruim 55 gewonden waren gevallen.

Bij gevechten tussen stakers en werkwilligen bij het openbaar vervoer in Dhaka viel op 13 april één dode en raakten 100 anderen gewond. De vorige dag waren meer dan 20 mensen gearresteerd, toen stakers bommen wierpen naar bussen die ondanks de stakingsoproep toch waren uitgereden. Bovendien werd een passagier gedood door een bomexplosie in een bus.

Bij gevechten tussen studenten aan de universiteit van Rajshahi in het weekeinde van 13 april raakte één student dodelijk verwond.

Na gevechten an de landbouwhogeschool van Mymensingh, waarbij 17 studenten gewond raakten, werd deze hogeschool voor de duur van twee maanden gesloten, aldus The Times (19-4).

In de avond van 28 april werd Rabiul Awal Kiron, een voormalig parlementslid en secretaris-generaal van de plaatselijke afdeling van de Awami Liga in Narsingdi, vermoord. Uit protest tegen deze moord vielen minstens 5.000 aanhangers van Kiron op 30 april het huis van de burgemeester en andere regeringsgebouwen in Narsingdi aan; ook werd een bank in brand gestoken.

Op 29 april riep Begum Khaleda Zia op tot een algemene staking van zes uur op 4 mei om de verkiezingen te dwarsbomen. Tegelijk deed zij een beroep op het leger om tegen de militaire regering in opstand te komen.

Op 30 april verbood president Ershad demonstraties tegen de verkiezingen. Tegelijk vaardigde hij een verbod uit van alle perspublikaties over bijeenkomsten waar Begum Khaleda Zia het woord voerde. Begum Zia verklaarde volgens *The Times* (1-5) dat meer dan 250 partij-activisten sinds de afkondiging van het verbod waren gearresteerd, terwijl een woordvoerder van haar meedeelde dat 700 van haar aanhangers waren gewond en 200 gearresteerd door de oproerpolitie bij gevechten tussen voor- en tegenstanders vande verkiezingen in de nacht van 29 op 30 april te Dhaka.

Op 1 mei bevestigden gezaghebbend? bronnen, aldus *The Times* (2-5), dat Begum Khaleda Zia sinds 30 april 's avonds was gearresteerd en in een politiebureau buiten Dhaka werd gedetineerd. Politiebronnen meldden de arrestatie van 37 pro-boycot politici sinds de ochtend van 1 mei, o.w. de voormalige parlementsvoorzitter Mirza Gholam Hafiz

Op 1 mei gelastte de regering de sluiting van alle universiteiten en scholen, terwijl zich aan de Universiteit van Dhaka voor de tweede achtereenvolgende dag explosies voordeden.

Op 4 mei leverden studenten, aanhangers van de BNP, op de campus van de Universiteit van Dhaka, gevechten met de politie, waarbij volgens ooggetuigen meer dan 200 gewonden vielen; ook werden 100 studenten gearresteerd. Ook in de door een algemene protest-staking getroffen stad zelf kwam het tot gevechten mrt de politie, waarbij van 55 arrestaties melding werd gemaakt.

Datzelfde weekend vaardigde de regering decreten onder de staat van beleg uit waarin openbaar verzet tegen het houden van de verkiezingen illegaal werd verklaard. De leider van de verkiezingsboycot, Begum Khaleda Zia, verscheen op 4 mei weer in het openbaar. Zij verklaarde 30 april 's nachts door mannen in burgerkleding te zijn ontvoerd en later te zijn vrijgelaten. Zij weigerde leger of politie voor haar detentie verantwoordelijk te stellen.

Op 5 mei werd Begum Zia 's morgens belet haar huis te verlaten. Haar werd meegedeeld dat zij ter wille van haar veiligheid onder huisarrest was geplaatst.

Dezelfde dag verzocht de Awami Liga de verkiezingscommissie tegen president Ershad stappen te ondernemen, omdat deze, naar werd gesteld, zijn beloften had gebroken om neutraal te blijven en geen campagne te voeren voor individuele kandidaten. Maar de president had overal in het land campagne gevoerd ten gunste van kandidaten van de Jatiya-partij, aldus de Awami Liga.

Ook op 5 mei kwamen bij verkiezingsgeweld vier mensen om het leven. Tijdens de hele campagne zouden minstens elf burgers zijn gedood.

Verloop verkiezingen. Beschuldigingen inz. fraude en *geweld. Bekendmaking* uitslagen

Op 7 mei konden ca. 47,8 mln kiesgerechtigden in Bangladesh naar de stembus om uit 1.527 kandidaten de afgevaardigden voor 300 van de 330 parlementszetels te kiezen. De overige 30 zetels waren gereserveerd voor vrouwen die door de 300 gekozen afgevaardigden worden benoemd.
Nadat op 8 mei de telling van de stemmen voor 184 van de 300 verkiesbare zetels was voltooid, werden de volgende resultaten bekendgemaakt: Jatiya-partij 81, Awami Liga 53, partners Awami Liga 18, onafhankelijken 20 en andere kleine partijen 12.
Toen deze stand was bereikt, werd op 8 mei 's avonds het tellen van de stemmen gestaakt. Verkiezingscommissaris A.T.M. Masud zei tegenover Reuter dat dit te maken had met onregelmatigheden in 109 kiesdistricten. Hij liet doorschemeren dat in delen van die 109 districten mogelijk nieuwe verkiezingen nodig waren.
Op 10 mei hervatte de verkiezingscommissie de bekendmaking van de stembusresultaten. De officiële uitslag voor 264 van de 300 zetels werd toen: Jatiya-partij 132, Awami Liga 70, partners Awami Liga 20, onafhankelijken 27 en andere kleine partijen 15. De verkiezingscommissie schreef in de 36 kiesdistricten, waarvan nog geen uitslag bekend werd gemaakt, nieuwe verkiezingen uit voor 19 mei.
Eveneens op 10 mei werd BNP-leider Begum Khaleda Zia na zes dagen huisarrest weer vrijgelaten.

Op de dag van de verkiezingen (7 mei) hadden ge elddadigheden plaatsgevonden, waarbij volgens de officiële cijfers 12 mensen de dood vonden maar volgens de oppositie minstens 25 mensen omkwamen. Een uit twee leden bestaande Britse parlementaire commissie (Martin Brandon-Bravo en Lord David Ennals), die door de Volkscommissie voor vrije verkiezingen (een verlengstuk van de Awami Liga) was uitgenodigd om de verkiezingen te observeren, stelde op 8 mei dat zij een massale en wijdverbreide poging tot knoeierij bij de verkiezingen, ,,een tragedie voor de democratie", had waargenomen, waarbij de Jatiya-partij de voornaamste schuldige was. President Ershad zelf noemde de verkiezingen ,,vrij en eerlijk", en zei dat slechts in een paar stembureaus sprake was geweest van fraude of geweld. Naar zijn zeggen was het uitbrengen van de stemmen slechts in 284 van de 23.284 stembureaus gestaakt.

Volgens The Economist (17-5) lag de opkomst bij de verkiezingen van 7 mei waarschijnlijk tussen 10% en 30%. Sjeik Hasina Wazed kreeg in haar kiesdistrict volgens officiële gegevens 80% van de stemmen. Maar alle 12 leden van het presidium van de Awami Liga, o.w. de voormalige minister van buitenlandse zaken Kamal Hossain, werden door kandidaten van de Jatiya-partij verslagen. Diverse ministers van deze partij wonnen hun zetels met 90% van de stemmen.

De leider van de oppositionele Awami Liga. mevr. Hasina Wazed. beschuldigt de door de regering gesteunde Jatiya-partij van massale stembusfraude bij de parlementsverkiezingen tijdens een persconferentie op 7 mei.

Sjeik Hasina Wazed, de leider van de Awami Liga en de daarmee gelieerde partijen, zei op 8 mei dat zij ,,in zeker 50'' kiesdistricten wegens fraude en geweld een nieuwe verkiezing zou aanvragen, maar dat zij verder de resultaten niet zou betwisten, terwijl de Jatiya-partij (pro-regering) herverkiezingen in ca. 30 districten verlangde.

Op 9 mei verscherpte sjeik Hasina Wazed haar houding. Zij riep op tot een nationale staking op 14 mei om te protesteren tegen ,,het omvangrijke geweld, de verkiezingsfraude en het stelen van stembussen op de verkiezingsdag", door de Jatiya-partij. Zij eiste toen nieuwe verkiezingen in meer dan 100 districten. Vervolgens verlangde zij, aldus The Times (12-5), nieuwe verkiezingen in 150 districten. Aan haar stakingsoproep werd op 14 mei in Dhaka vrij algemeen gevolg gegeven. De hele dag vonden daar bomexplosies plaats, waarbij volgens ooggetuigen zeker tien mensen gewond werden.

Terwijl president Ershad oorspronkelijk had aangekondigd dat hij na de parlementsverkiezingen de staat van beleg wilde opheffen, gaf hij op 9 mei tegenover journalisten te verstaan dat hij nog in de loop van 1986 presidentsverkiezingen wilde uitschrijven en dat de staat van beleg pas daarna zou worden opgeheven.

WEST-EUROPA

NEDERLAND

KABINETSBELEID N.A.V. ONGELUK MET KERNREACTOR IN TSJERNOBYL

Het ongeluk met de kernreactor in Tsjernobyl in de Oekraïne, dat op 26 april heeft plaatsgevonden en op 28 april voor het eerst buiten de Sowjet-Unie werd waargenomen (pag. 305 e.v.). heeft het Nederlandse kabinet genoopt tot het treffen van een aantal maatregelen en voorzieningen.
Minister Winsemius van volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer heeft op 7 mei de Tweede Kamer een brief doen toekomen, waarin hij een chronologisch overzicht gaf van de ontwikkelingen in Nederland na en n.a.v. het ongeval in Tsjernobyl.
Het volgende is uit deze brief geciteerd.

Het is duidelijk dat in een zaak als de onderhavige de bescherming van de volksgezondheid en het milieu en de voorziening in betrouwbare voeding leidend beginsel te enerzijde vormen, terwijl de landbouwbelangen en de internationale verhoudingen een ander uitgangspunt zijn.
Ook de mogelijk belangrijke consequenties van het ongeval in sociaal-psychologisch opzicht en de economisch-politieke aspecten en handelsbelangen zijn daarbij van belang.

Bevindingen en genomen maatregelen
Door het ongeval met de centrale zijn grote hoeveelheden radioactieve stoffen in de atmosfeer geloosd. Deze stoffen zijn doorluchtstromen meegevoerd naar Noord-West-Europa.

29 ***april*** 1986
Nadat op 29 april de mogelijke ernst van het ongeval duidelijk begon te worden heeft onder leiding van de minister-president een eerste verkennend overleg plaatsgevonden tussen de meest betrokken bewindslieden.
Verspreiding van radioactieve stoffen boven Nederland had – blijkens metingen – toen nog niet plaatsgevonden. We: is een geïntensiveerd meetprogramma in uitvoering genomen, dat zowel betrekking had op luchtmonsters als op grasmonsters. Aldus werd continu nagegaan of verspreiding boven Nederland zou plaatsvinden.

30 april 1986
Op 30 april 1986 is te Leidschendam een Bestuurlijk Coördinatiecentrum ingesteld waarin alle betrokken departementen vertegenwoordigd zijn.
Tijdens regelmatig gehouden vergaderingen van dat orgaan werd de actuele situatie geëvalueerd en bezien of er aanleiding is maatregelen te nemen. dan wel in voorbereiding te nemen.

1 mei 1986
Naar aanleiding van de vele vragen, die vanuit de bevolking werden gesteld over de gevolgen van het ongeval met de kerncentrale is met ingang van 1 mei 1986 een informatiecentrum ingericht. Op dit element zal hieronder in de paragraaf 'Voorlichting' nader worden ingegaan.
Overdag was er overigens toen nog geen sprake van een verhoogd stralingsniveau.

2 mei 1986
In de loop van 2 mei 1986 wezen metingen in de lucht een verhoogd stralingsniveau aan: de

activiteit van jodium-131 steeg van minder dan 0,1 Becquerel (Bq)/m³ omstreeks 5 uur 's morgens tot een waarde van 13,6 Bq/m³ omstreeks het middaguur; in de loop van de dag daalde deze waarde weer tot c. 4 Bq/m³.
Deze verhoogde activiteit bleek ook uit zgn. exposie-tempi-metingen op 1.2 m boven het maaiveld. Onder normale omstandigheden wordt een waarde van 0.14 millirem per dag gemeten. Om 9.10 uur bleek een waarde te zijn bereikt van 0,2 mrem/dag; twee uur later was de waarde verder opgelopen tot 0.22 mrem/dag. de rest van de dag bleef het exposie-tempo ongeveer constant.
Ook het oppervlaktewater (in de Rijn bij Lobith) bleek op 2 mei 1986 hogere waarden dan normaal te vertonen.
Aangevoerde melk werd vanaf deze dag continu bemonsterd en geanalyseerd: er werd toen geen radioactiviteit van betekenis gemeten
Alhoewel derhalve sprake was van duidelijk verhoogde actir-iteit in bet milieu bleven de waarden nog zodanig ruim onder kritiek te achten niveaus dat op dat moment nog geen directe maatregelen nodig werden geacht.
Wel werden huisartsen geïnformeerd over het onderzoek van personen. die kort tevoren teruggekeerd waren van een bezoek aan één van de Oost-Europese landen, waar sprake is van een verhoogde radioactiviteit.
Ook werden – mede op grond van de weersverwachting – voorbereidingen getroffen voor de hierna te noemen maatregelen ten aanzien van runderen, bedoeld voor de melkwinning

3 mei 1986
Op 3 mei 1986 bleef het stralingsniveau in de lucht tamelijk constant rond 3 Bq/m³ totdat in de loop van de dag uitregening plaatsvond en de waarden tot minder dan 0.1 Bq/m³ daalden. Wel leidde deze uitregening tot een verhoogde oppervlaktebelasting. Dit was vooral van belang met het oog op het melkvee. omdat door opname van grote hoeveelheden licht bemest gras toch een aanzienlijke ophoping van radioactiviteit in de melk kon ontstaan.
In verband daarmee werd het intensief meetprogramma van melk en gras uitgebreid naar andere tuinbouw- en akkerbouwprodukten en vervolgens naar visserijprodukten; ook werden metingen van vlees, met name schildklierweefsel, gestart.
Op grond van de meetresultaten van de grasmonsters werd tot nader order een verbod uitgevaardigd melkkoeien buiten te houden en te laten grazen: ook werd het voederen met vers gras of andere gewassen die nog op het veld staan, verboden. Melkveehouders werd aangeraden geconserveerd ruwvoer en krachtvoer te voederen.
Er bestond nog geen aanleiding tot maatregelen ten aanzienvan de melk. Mocht de norm van 500 Bq per liter melk evenwel worden overschreden, dan zou de betreffende partij niet tot consumptiemelk worden verwerkt, maar tot houdbare produkten, zoals melkpoeder.
Voorts werd nadere informatie verschaft over de procedure ten aanzien van binnenkomende schepen uit besmette gebieden en besmette voertuigen uit Oost-Europa.

4 mei 1986
Metingen op 4 mei 1986 toonden aan dat er nauwelijks meer sprake was van een verhoging van de hoeveelheid jodium-131 in de lucht. In het oppervlaktewater stegen de activiteitenconcentraties: het B-totaal varieerde toen tussen 6000 en 13.400 Bq/m³ bij normale waarden

tussen 160 en 260 Bq/m³; de n-totaalwaarden lagen tussen 50 en 250 Bq/m³ bij normale waarden tussen 54 en 73 Bq/m³.
Voor andere maatregelen bestond toen nog geen aanleiding.
Op de naleving van het graasverbod wordt door de Algemene Inspectiedienst intensieve controle uitgeoefend; bij overtreding wordt procesverbaal opgemaakt. terwijl daarnaast tot inbeslagname van de melk wordt overgegaan.
Inmiddels werd ook aan een aantal aspecten aandacht besteed. Zo werden zogenaamde langdurige nucliden aan onderzoek onderworpen en werden metingen verricht aan luchtfilters in gebouwen.

5 mei 1986
Op 5 mei 1986 bleek een verdere afname van de hoeveelheid straling in de lucht. Wel werd gerekend met de mogelijkheid dat grote hoeveelheden jodium-131 zich in schildklierweefsel van geslachte dieren zou kunnen ophopen. reden waarom tot nader order werd voorgeschreven da: bij het slachten deze schildklieren als schadelijk voor de gezondheid dienden te worden aangemerkt en derhalve dienden te worden vernietigd.
In het vlees werd niet meer dan 39 Bq/kg gemeten, hetgeen geen aanleiding gaf tot maatregelen.
De metingen ter, aanzien van gras toonden nog een heterogeen beeld; bi] melk werd de norm niet meer overschreden.
De eerste metingen ten aanzien van groenten toonden nog geen resultaten, die aanleiding gaven tot nadere maatregelen.
De ruwvoerpositie (van belang in verband met het graasverbod van runderen) verschilde in de onderscheidene regio's; in sommige gebieden kwam een goede samenwerking tussen betrokkenen op gang om de noden te lenigen Met de zuivelindustrie werd overleg gepleegd. waarbij een zeer positieve mede erking werd ondervonden.
Onderzoek werd gestart op welke wijze op meer structurele wijze controle op import- en transitogoederen in havens, bij de grenzen en op luchthavens kon worden uitgeoefend.
In een brief aan alle artsen werd aanvullende informatie verstrekt over de actuele situatie.
Ook werd aandacht besteed aan het treffen van voorzieningen in de organisatorische sfeer. nu naar verwachting een aantal activiteiten voorshands dienen te worden gecontinueerd.
Voorts werd bij het uitblijven anderszins van informatie over de situatie in het buitenland per telex aan een twintigtal ambassades gevraagd een aantal concrete vragen omtrent metingen en eventueel genomen maatregelen in het betreffende land te beantwoorden: de eerste resultaten daarvan zijn inmiddels ontvangen maar bieden nog een te onvolledig beeld om hier een overzicht te verstrekken.

6 mez 1986
Op 6 mei 1986 kon een verdere daling van de straling in de lucht worden geconstateerd; ook de metingen van het regenwater vertoonden een dergelijke tendens. Voor wat het oppervlaktewater betreft werd – als gevolg van de aanvoer uit Duitsland – een toename van de verontreiniging op de Rijn gemeten.
De metingen ten aanzien van gras vertoonden een zelfde beeld als de vorige dag, zij het dat hier en daar enige teruggang werd vastgesteld.
Op enkele punten bleken nadere maatregelen wenselijk. Besloten werd aan de consument het advies te geven om tot nader order geen verse spinazie te eten aangezien bij onderzoek van dit op de volle grond geteelde gewas te hoge stralingsniveaus werden vastgesteld. In verband hiermede is voorts besloten dat verse spinazie tot nader order dient te worden vernietigd.
Bovendien werd besloten verse schapemelk buiten de consumptie te houden en de bereiding van schapekaas. die binnen vijf weken na bereiding word geconsumeerd. te verbieden
Deze maatregel houdt verband met het feit dat de schapen in de wei verblijven. Naar verwachting zullen deze maatregelen slechts gedurende een korte periode van kracht hoeven te blijven. Omdat geiten in de stal worden gehouden en geen vers gras gevoerd krijgen, zijn geen maatregelen ten aanzien van de geitenhouderij nodig.

Voorlichting
Wat de informatie aan het publiek betreft is in eerste instantie gekozen voor een actieve informatie via de dagbladen, radio en televisie. Na de eerste dag kwamen er echter bij de betrokken departementen zoveel verzoeken om meer gedetailleerde informatie binnen dat bij het Bestuurlijk Coardinatiecentrum besloten werd om een informatiecentrum open te stellen voor het publiek.
Aanvankelijk werd gewerkt met dertig telefoonlijnen. Deze capaciteit bleek echter al snel niet voldoende. Daarom werd besloten vijftig telefoonaansluitingen in te zetten.
De vragen die werden gesteld hadden aanvankelijk voor het merendeel betrekking op reizen in het buitenland, zwangere vrouwen en kleine kinderen. Daarna verschoof het patroon naar onderwerpen als groente in de tuin, meetresultaten en de veranderingen daarin.
Vanaf 3 mei's avonds kwamen vooral de boeren met hun specifieke. bedrijfsgerichte vragen.
Naar schatting zijn tot en met 6 mei ruim 30.000 telefonische vragen gesteld.
De veelheid van vragen op agrarisch gebied heeft ertoe geleid dat vanaf de avond van 6 mei op het ministerie van landbouw en visserij een informatiecentrum voor boeren, tuinders, vissers alsmede de agrarische handel en industrie is ingericht. Hiervoor is een apart telefoonnummer met twintig lijnen geïnstalleerd.

internationale actie
Ter uitvoering van het gestelde in de laatste alinea van de brief van de minister van economische zaken en van volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer d.d. 1 mei jl.*, zijn reeds de volgende initiatieven genomen:
a. Nederland heeft namens de EG op 1 mei een démarche uitgevoerd bij de Sowjet-autoriteiten in Moskou. waarbij naast een aanbod tot hulpverlening nadere informatie over het ongeval werd gevraagd;
b. Nederland heeft namens de EG op 2 mei een démarche bij het Internationaal Atoom Energie Agentschap (IAEA) uitgevoerd. Daarin werd aangedrongen op een evaluatie van het ongeval en een maximale druk op de Sowjet-Unie om alle noodzakelijke informatie te geven.
Daarnaast werd gevraagd om het onderwerp reactorveiligheid nader te beschouwen en te bezien hoe de wederzijdse consultatie en informatie bij ongevallen verbeterd kan worden.
Mede op grond van deze initiatieven is het volgende gebeurd:
a. Vanaf 1 mei heeft de Sowjet-Unie meer informatie gegeven, zij het dat deze nog als onvoldoende moet worden beschouwd.
b. Op 5 mei is directeur-generaal Blix van het IAEA. met twee deskundigen naar de Sowjet-Unie vertrokken, op uitnodiging van Moskou.
c. Door het IAEA zijn de volgende suggesties gedaan naar aanleiding van het ongeval:
- entameren op korte termijn van een deskundigenbijeenkomst voor het uitwisselen van informatie en het evalueren van het ongeval:
- bespreking van de stand van de reactorveiligheid in de z.g. (beperkte) International Safety Advisory Group (INSAG);
- creeren van een conventie inzake informatieverstrekking en -samenwerking bij grensoverschrijdende nucleaire ongevallen (d.w z. de huidige niet-bindende richtlijnen uitbreiden en verplichtend te doen zijn);
- versterken van adviserings- en hulpverleningsmechanismen binnen het secretariaat.

---

*In deze brief werd gevraagd om uitstel van een voor 6 mei geagendeerde UCV over mogelijke vestigingsplaatsen voor twee nieuwe kerncentrales tot meer informatie uit Tsjernobyl ter beschikking zou zijn
De laatste alinea van deze brief luidde. ,.Het lijkt daarbij ook aangewezen. dat wij ons beraden op initiatieven teneinde te verzekeren, dat over de gehele wereld toepassing van kernenergie slechts plaatsvindt met inachtneming van internationaal geaccepteerde minimum veiligheidsmaatregelen" (red. *KHA*)

d In het kader van de EG vindt ten tijde van brr afronden van deze notitie nog overleg plaats over de vraag of er aanleiding is import van produkten in het bijzonder die welke bestemd zijn voor humane consumptie, te verbieden
Voorts is aan de orde de vraag hoe het intracommunautaire handelsverkeer onder de huidige omstandighcderi aan t en zo gering mogelijke belemmering kan worden onderworpen.
e. In IAEA-kader vindt op 12 mei een eerste voorlopige deskundigen-discussie plaats. terwijl in het kader van de NEA (Nucleair Energy Agency van de OECD) op 9 mei een eerste uitwisseling van informatie over de reactorveiligheidsaspecten plaatsvindt Verder zal het IAEA tijdens de zitting vande Beheersraad in juni verder discussiëren over de hierboven genoemde suggesties

De reactoren in de **centrale te Tsjernobyl**

Enige kenmerken
De reactoren waarmee de centrale van Tsjernobyl is uitgerust zijn van een type dat alleen in Rusland wordt toegepast en worden aangeduid als RBMK-reactoren
De feitelijke reactor bestaat uit 1693 verticale koelkanalen in de vorm van drukbuizen. die omgeven worden door grafiet In elk koelkanaal bevinden zich boven elkaar twee splijtstofelementen die tijdens bedrijf kunnen worden gewisseld.
De splijtstofelementen dragen hun warmte over aan het koelmiddel. Dit koelmiddel is normaal water (licht water). Door warmteopname gaat het water. dat van beneden naar boven door de kern stroomt. koken. Buiten de feitelijke reactor wordt stoom van het water gescheiden en aan de turbine toegevoerd.
Het water wordt tezamen met het condensaat door een achttal hoofdkoelmiddelpompen (inclusief twee reserve) weer in de onderkant in de reactor gebracht, waarmee de kringloop is gesloten.
Voor de aan- en afvoer van water en stoom zijn aan boven- en onderzijde vele pijpenbundels aanwezig.
De koelkanalen in de kern worden omgeven door een grafiet-stapeling, die de functie heeft bij de kernsplijtingen vrijkomende snelle neutronen af te remmen (te modereren). Pas als de neutronen afgeremd zijn, kunnen ze in de regel een volgende splijting bewerkstelligen.
Het regelen van de reactor kan met de hand of automatisch geschieden. Er is een noodregelsysteem aanwezig, dat indien nodig een noodstop verzorgt. Dit gebeurt door de stel/stopstaven (waarvan er *l i 9* zijn) in de hiertoe in het grafiet aangebrachte regelkanalen te brengen.
Voorts geeft het regelsysteem aan de operator informatie over de waarde van een aantal karakteristieke parameters, alsmede over de conditie van de splijtstofelementen. Zo wordt per koelkanaal het debiet van het koelmiddel en de integriteit van drukbuizen en splijtstofstaven geregistreerd.
Voor de regeling zijn tenslotte nog de afsluiters aan de onderzijde van elk koelkanaal van belang. De operator kan bij toenemende versplijting van de splijtstofelementen deze afsluiters verder dichtdoen, waardoor het koelmiddeldebiet in het koelkanaal verminderd en de stoomproduktie verhoogd wordt.

RMBK-reactoren en enkele *elementaire verschillen* met *lichtwaterreactoren*
1 Essentieel is dat in de Westerse wereld een drukbestendige gasdichte veiligheidsomhulling (containrnent) wordt geëist. Voor Nederland en voor sommige andere landen moet zelfs sprake zijn van een dubbele veiligheidsomhulling. De RBMK-reactoren hebben daarentegen geen drukbestendige gasdichte veiligheidsomhulling.
2. In de lichtwaterreactoren is er in het reactorvat in en om de reactorkern een grote hoeveelheid water aanwezig, dat in direct contact staat met de splijtstofelementen. Dit impliceert dat de kern pas oververhit kan raken nadat dit water is verdampt.
Dit betekent dat bij ongevallen meer tijd beschikbaar is voor het nemen van maatregelen. Tevens is dit water dat elders in het containment condenseert, in staat om een deel van dc radioactieve stof te binden binnen het containment
De RBMK-reactoren zijn watergekoeld, maai nabij de splijtstofelementen is veel minder water aanwezig. Dit impliceert dat de splijtstof veel sneller ovcrvcrhit kan raken. te meer daar de temperatuur van het grafiet (moderator) tijdens norniaal bedrijf hoog is. namelijk inecr dan 700° C. Als gevolg van oververhitting van de splijtstofelementen kan het grafiet daardoor in brand geraken (zie voorts 5)
3. Indien het bij de lichtwaterreactor tot een kernsmeltproces zou komen, is de warmtebron beperkt tot die van de nucleaire vervalwarmte en warmte uit chemische reacties met de splijtstofbekleding (Zirkonium)
Waar in het geval van een lichtwaterreactor de gesmolten kern reeds aanzienlijk zou zijn afgekoeld, bestaat bij de RBMK-reactor nog steeds de warmtebron van de grafietbrand die er voor zorgt dat langdurige emissie van splijtstofprodukten plaatsvindt.
Welke interacties er kunnen bestaan tussen de „gesmolten" splijtstofelementen en het brandende grafiet is niet bekend.
4. De RBMK-reactoren zijn ter bescherming van het grafiet noodzakelijkerwijze uitgerust met een inertgassysteem. Dit systeem moet er voor zorgen dat vanwege de hoge temperatuur van de grafietmoderator er geen lucht of water in direct contact met het grafiet kan komen. waardoor explosieve en brandbare gassen kunnen ontstaan.
Lichtwaterreactoren zijn niet afhankelijk van een dergelijk systeem.
5 Ten grondslag aan het lichtwaterreactorconcept liggen risico- en betrouwbaarheidsanalyses, waarbij sterke nadruk wordt gelegd op redundantie en ruimtelijke scheiding van veiligheidssystemen.
In hoeverre bij de USSR-reactoren van deze beginselen wordt uitgegaan is onbekend bij gebrek aan gegevens op dit punt.

Beleid voor de **nabije** toekomst
Het ontbreken van voldoende informatie over de bron zelf en over de toestand in het omringend gebied daarvan leidt nog tot veel onzekerheden; waar mogelijk wordt getracht in deze lacune te voorzien.
Uit het vorenstaande moge evenwel blijken dat onder meer door middel van een intensief meetprogramma voorzienbare factoren onder controle werden gehouden. De specifieke organisatorische maartregelen zullen – zij het wellicht in enigszins afgeslankte vorm – voorshands in stand blijven; waar nodig zullen voorbereidingen worden getroffen voor eventueel noodzakelijke maatregelen. Daaromtrent zal u nader worden geïnformeerd.
Nederland zal zich actief in de diverse fora opstellen, waarbij ook de in de voorgaande paragraaf genoemde suggesties positief zullen worden benaderd. Uitgangspunt bij de internationale activiteiten zal zijn:
a. het tot stand brengen van een internationale consensus over de oorzaak van het ongeval te Tsjernobyl en de betekenis daarvan voor de veiligheid van de Westerse reactortypen,
b het verbeteren en versterken van internationale afspraken die niet alleen een zo veilig mogelijke bedrijfsvoering van kerncentrales garanderen. maar ook een snelle verplichtende informatie-uitwisseling en eventuele bijstandsverlening bij ongevallen met grensoverschrijdende effecten bewerkstelligen.
Voorts zal op korte termijn een evaluatie worden gestart naar de gang van zaken gedurende de afgelopen dagen. opdat ook daaruit lering kan worden getrokken. Een werkplan daarvoor zal zo spoedig mogelijk aan de Kamer worden gezonden

De daadwerkelijke stralingsbelasting van de bevolking en het milieu iri Nederland als gevolg van het ongeval in Tjsernobyl zal diepgaand worden onderzocht en op zijn betekenis worden beoordeeld Hierbij zal de Coördinaticcommissie voor meting van radioactieve en xenobiotische stoffen onder leiding van de directeur-generaal van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne een coördinerende rol vervullen

Tot zover de brief van 7 mei van minister Winsemius aan de Tweede Kamer.
Op 8 mei gaf het ministerie van volkshuisvesting. ruimtelijke ordening en milieubeheer een verklaring uit met de volgende inhoud:

De radioactieve besmettirig van het milieu in ons land als gevolg van het ongeval in de kerncentrale Tsjernobyl is opnieuw afgenomen. De jodium-131 concentratie in de lucht is vrijwel tot nul gedaald Ook het regenwater bevat aanzienlijk minder radioactiviteit dan de voorgaande dagen.
Rij het oppervlaktewater is er sprake van een stabiele situatie: op de Rijn is 11 000 Bq, op de Maas 9.000 Bq en op het IJsselmeer 9.000 Bq gemeten per m^3 water Deze waarden wijken niet in belangrijke mate af van eerdere meetresultaten
De hoeveelheden jodium-131 op het gras zijn inmiddels tot de helft afeenonien ten oozichte van de dag met de hoogste besmettingsgraad. te weten 3 mei De nu gemeten activiteit voor jodium-131 bedraagt ca 1500 Bq per m^2. Er is geen melk met jodium-131 concentraties boven de grenswaarde van 500 Bq per liter gevonden. De gemiddeld aangetroffen waarde is nu 40 Bq per liter.
Uit controles en metingen is gebleken dat er met het voedselpakket voor wat betreft groenten en fruit geen problemen zijn. De norm van 1300 Bq voor jodium-131 per kg is niet overschreden
Op 6 mei jl. werd besloten verse spinazie uit de handel te nemen omdat dit gewas een te hoge radioactiviteit vertoonde. Alle groenten – zowel van de volle grond als uit de kassen – op spinazie na. kunnen normaal worden geconsumeerd Dit zelfde geldt voor vlees en vis.
De Europese Conimissie heeft inmiddels voorgesteld een importverbod af te kondigen voor levensmiddelen uit Oost-Europa. Het importverbod zal met onmiddellijke ingang van kracht worden en geldt in ieder geval tot 31 mei a.s.

Debat in *Tweede Kamer*
De Tweede Kamer heeft op 7 mei een debat gewijd aan het nucleaire ongeval in Tsjernobyl.
Bij de aanvang van dit debat deelde minister Braks van landbouw mee, dat het graasverbod voor koeien niet langer gold. Wel werd de melk nog steeds intensief gecontroleerd. De minister was bereid om op korte termijn te bekijken of een schadevergoeding voor boeren mogelijk was. Hij wilde niet zover gaan als de Kamer een regeling op dat moment al toezeggen.
Uit het verloop van het debat bleek, dat de regering niet bereid was het besluit tot de bouw van twee nieuwe kerncentrales dadelijk in te trekken. Wel waren alle voorbereidingen. die de bouw mogelijk moeten maken, gestopt, totdat een uitgebreid en deskundig rapport beschikbaar is over het ongeluk in

Tsiernobvl en dit met de Tweede Kamer is besproken Dit kan een half tot één jaar duren.

Er zullen geen offertes voor nieuwe kerncentrales worden gevraagd en er komt een tussentijds plan voor de elektriciteitsvoorziening. waarin geen rekening wordt gehuuden rriet de uitbreiding van kernenergie.
Regeringspartijen CDA en VVD staan vierkant achter deze aanpak. Zij legden de Tweede Kamer een uitspraak voor waarin opschorting ,,van net in juni 1985 overeengekomen besluitvormingsproces" wordt bepleit ,,totdat een grondige analyse en evaluatie van de Russische kernramp heeft plaatsgevonden, op basis waarvan tevens een herbezinning op de wenselijkheid en de mogelijkheid van de toepassing van kernenergie in Nederland dient plaats te vinden."
Deze motie kreeg behalve van de kleine rechtse fracties. ook steun van D66 en de CPN omdat zij het ..hoe dan ook" een belangrijke stap vinden op weg naar een kernenergie-vrij Nederland.
De grootste oppositiepartij is tegen deze uitspraak omdat de voortzetting van de discussie niet is gebaseerd ,,op een blanco situatie". zoals PvdA-woordvoerder Zijlstra het uitdrukte. Volgens hem is er alle reden achterdochtig te blijven zoland CDA en VVD de eerder genomen beslissing niet ongedaan hebben gemaakt.
De PvdA legde een eigen uitspraak op tafel waarin wordt gevraagd het besluit van vorig jaar terug te draaien. Die uitspraak werd door toedoen van CDA, VVD en klein rechts verworpen.
In het debat lieten zowel de regeringspartijen als de verantwoordelijke ministers blijken er wel rekening mee te houden dat het uitstel van nu kan leiden tot definitief afstel. ,,Er mag nu niet van ons worden gevraagd om de argumenten voor kernenergie opzij te schuiven."
,,Dat hoeft echter niet te betekenen dat de nieuwe centrales ook werkelijk zullen worden gebouwd," zei CDA-woordvoerder Lansink.
Minister Van Aardenne benadrukte echter nog eens dat ,,uit het onderzoek ook vast kan komen te staan dat het ongeluk direct verband houdt met het type reactor zoals in Tsjernobyl in gebruik was."
Minister Van Aardenne (economische zaken) en vooral zijn college Winsemius (milieu) stelden dat de informatie uit de Sowjet-Unie volstrekt onvoldoende is om nu al conclusies te trekken. Alleen uit Hongarije blijken enige gegevens te komen.
Minister Winsemius zette uitvoerig uiteen dat zijn grootste zorg is de psychologische druk op de bevolking, met name op wat hij de kwetsbare groepen noemde, onder controle te houden Het gaat dan vooral om de ongerustheid over de gevolgen van de toegenomen straling op langere termijn.
,,We zitten in een untzettend moelijke en gevoelige materie. De meeste problemen hebben we redelijk onder controle. De stralingsbelasting neemt af. wc begrijpen wat er aan de hand is. De belangrijkste vraag is echter hoe hoog de totale stralingsbelasting voor de bevolking op langere termijn zal zijn. Er is een kwetsbare groep die het met het idee van overbelasting niet meer aankan. er niet meer uitkomt. Ik denk dan aan zwangere vrouwen, aan kinderen, aan boeren die het vee op het land zien staan. Daar komt bij dat radioactiviteit ongrijpbaar is, onzichtbaar en in verband wordt gebracht met griezelige dingen Het is vreselijk moeilijk om onnodige onrust te voorkomen," aldus Winsemius
Ook al had PvdA-woordvoerder Zijlstra reeds waardering uitgesproken voor het beleid van de milieuminister. toch verweet Winsemius hem bewust verwarring en onrust te zaaien onder de bevolking door te stellen dat vooral de normen voor zwangere vrouwen veel te hoog zijn gesteld.
De milieuminister vroeg oppositieleider Den Uyl openlijk afstand te nemen van Zijlstra's kritiek ,,omdat het voor de bevolking belangrijk is te weten dat de grootste partij vertrouwen heeft in het gevoerde beleid."
Den Uyl wilde wel vertrouwen uitspreken in de persoonlijk betrokkenheid en inzet van de minister. maar gaf niet zijn politiek vertrouwen. ,,Wij hebben ten volle vertrouwen in de persoon. In de zin van politiek vertrouwen, nee, want de minister van milieubeheer is verantwoordelijk voor de bouw van twee nieuwe kerncentrales en wil dat besluit niet terugnemen om daarmee werkelijke objectieve besluitvorming in de toekomst mogelijk te maken," aldus Den Uyl.
Hij vroeg Winsemius of er gelet op de door deze beschreven psychische druk op de bevolking, niet alle reden is om nu al te laten weten dat er geen nieuwe kerncentrales meer bij zullen komen. De minister bleef echter bij zijn eerder ingenomen standpunt.
Uit de gegevens die de ministers Winsemius en Brinkman, die staatssecretaris Van der Reijden (volksgezondheid) verving, verstrekten viel af te leiden dat er nog geen gevaar is geweest voor de volksgezondheid. Nergens, behalve bij groene bladgroente zoals spinazie heeft de straling de maximale grens overschreden. In dat geval zijn direct maatregelen getroffen.

(Vor. ber. pag. 51812 e.v.-1985)

Minister Winsemius (staande) aan het woord tijdens het debat in de Tweede Kamer over kernenergie op 7 mei. Links van hem minister Brinkman van WVC en minister Braks van landbouw: rechts minister Van Aardenne van economische zaken.

LATIJNS-AMERIKA

HAÏTI

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS FEBRCARI 1986

Sinds de uit zes leden bestaande Nationale Regeringsraad o.l.v. lt.-gen. Henri Namphy op 7 februari 1986 de macht overnam van de die dag naar Frankrijk vertrokken ,,president-voor-het-leven" Jean-Claude Duvalier, bijgenaamd ,,Baby Doc" (pag. 314/1), ontwikkelde de situatie op Haïti zich als i-olgt.

Parijs op *zoek naar een verblijfplaats voor Duvalier*

Op 11 februari 1986 verklaarde de Franse minister van buitenlandse zaken, Roland Dumas, dat Duvalier op ,,zeer korte termijn" Frankrijk zou moeten verlaten. Diezelfde dag liet de Liberiaanse minister van buitenlandse zaken, J. Bernard Blamo, in Monrovia weten dat zijn land ,,als lid van de Verenigde Naties gelooft in het recht op asiel voor iedereen die ervoor kiest in ons land te wonen, inclusief Duvalier en diens familie". Hij zei dat Duvalier de Liberiaanse regering nog niet om asiel had gevraagd, maar dat Monrovia ,,geen bezwaar" zou hebben tegen een dergelijk verzoek (eerder zouden Gabon, Marokko en Kameroen hebben geweigerd Duvalier op te nemen).
Een dag later zei de Liberiaanse minister van informatie, Charlton Karpeh, tegen een correspondent van de Britse omroepmaatschappij BBC echter, dat Duvalier nog geen asielverzoek had ingediend en dat nog niet duidelijk was hoe zijn regering zou reageren wanneer een dergelijk verzoek binnenkwam. Op 19 februari wees de Liberiaanse regering een Frans verzoek Duvalier asiel te verlenen officieel af.

Jean-Claude Duvalier, aldus Le Monde **(13-2)** was in gezelschap van zijn echtgenote Michèle. hun twee kinderen Nicolas en Agna, twee andere kinderen (uit een vorig huwelijk van Michèle), twee gouvernantes, zijn zuster Marie-Denise Théard, haar echtgenoot Mario en hun kind Mirka, een broer en een zus van Michèle (Aurore en Rudy Bennett), het echtpaar Thisfeld, Capucine Cartier en Pierre Ligonde. De laatste vier waren vrienden van de Duvaliers.

Volgens Le Monde waren drie militairen die van de nieuwe machthebbers op Haïti opdracht hadden gekregen Duvalier te begeleiden op 9 februari uit Frankrijk vertrokken en hadden zeven personen op 10 februari hotel L'Abbaye in Talloires verlaten.
Op **13** februari meldde Hans de Bruijn in het Utrechts Nieuwsblad dat het echtpaar Théard, Mirka en Rudy Bennett inmiddels als toeristen in Brussel verbleven Volgens een woordvoerder van het Belgische ministerie van buitenlandse zaken was een officieus verzoek van Frankrijk Duvalier te mogen ontvangen

afgewezen, omdat Duvaliers verblijf in België ,,niet opportuun'' werd gracht

Op 13 februari vroeg de advocaat van Duvalier de prefect van Haute-Savoie. waarin Talloires ligt, in een brief om registratie van zijn cliënt en diens familie als politiek vluchteling. Volgens de advocaat zou Duvalier bij een eventuele terugkeer naar Haïti bloot staan aan ,,vervolgingen''.
De Franse president Mitterrand verklaarde op 14 februari tijdens een toespraak in Nevers echter dat het asielrecht volgens de Franse grondwet alleen gold voor mensen die voor de vrijheid hadden gevochten. ,,Ik kan helemaal niet inzien dat deze figuur (Duvalier)een van de mensen is die de mensenrechten in de wereld het best symboliseren'', aldus Mitterrand.
De Franse premier, Laurent Fabius, zei die dag in Isère: ,,Wij willen niet dat hij (Duvalier) langer blijft. Hij moet vertrekken en hoe eerder hoe beter.'' Verder zij hij: ,,Het recht op asiel is meer voor vervolgden. Hier gaat het meer om een vervolger.''De Franse regering had Duvalier en de zijnen een tijdslimiet van acht dagen gesteld.

Op 16 februari zag het er naar uit dat Duvalier en zijn gezin Frankrijk zouden gaan verlaten. De namen van Duvalier, zijn vrouw en hun kinderen kwamen voor op de passagierslijst van een vliegtuig dat om 13.00 uur van het vliegveld van Roissg zou vertrekken naar New York.
Nadat men van Amerikaanse zijde echter had laten weten dat Duvalier ,,niet over de vereiste papieren, zoals een visum'', beschikte om zich in de VS te vestigen, ging het vertrek op het laatste moment niet door. Volgens Washington zou Duvalier ,,een ongewenste vreemdeling zijn met een wegens de aanwezigheid van veel Haïtiaanse ballingen verhoogd veiligheidsrisico''.
Een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken zei op 16 februari dat het Amerikaanse uitleveringsverdrag met Haïti een van de redenen was waarom men Duvalier geen inreisvisum had willen verstrekken (tussen Frankrijk en Haïti bestond geen uitleveringsverdrag). De woordvoerder zei ook dat de Verenigde Staten niet de veiligheid van Duvalier konden waarborgen.
Op 17 februari zei de Haïtiaanse minister van onderwijs, Rosny Desroches – in Parijs ter bijwoning van een congres van Franstalige landen – dat het beter zou zijn wanner Duvalier niet naar Haïti terugkeerde. ,,Het Haïtiaanse volk heeft meer dan wat ook de gelegenheid nodig een normale democratie op te bouwen en een regering voort te brengen die door het volk is gekozen'', aldus Desroches. Volgens hem ,,wenste het Haïtiaanse volk geen uitlevering van Jean-Claude Duvalier''.
Op 21 februari meldde Le Monde dat Duvalier de status van politiek vluchteling was geweigerd.
Op 25 februari daagde Duvalier de Franse ministers van binnen- en buitenlandse zaken en de commissaris van Haute-Savoie voor de rechtbank wegens .,gewelddadigheden" ten aanzien van zijn persoon en zijn gezin.
Met die gewelddadigheden bedoelde Duvalier het huisarrest dat hem en zijn gezin door de bewindslieden was opgelegd. Baby Doc beschouwde dat als een inbreuk op zijn ,,individuele vrijheid''.
De omstandigheden in het hotel waren zodanig dat er volgens zijn advocaat sprake was van ,,aantasting van de geestelijke en lichamelijke gezondheid'' van Duvalier. De hoteleigenaar eiste in een kort geding dat Duvalier zijn hotel zou verlaten.
Op 7 maart werd de oud-president samen met zijn gezin onder politiegeleide overgebracht naar een grote villa in de buurt van Grasse op 30 km van Nice.

Oprichting Beweging voor herstel van de democratie

Op 11 februari 1986 kondigde de voormalige Haïtiaanse minister Marc Bazin, die op dat moment een hoge functionaris was bij de Wereldbank, in Washington de oprichting aan van een Beweging voor het herstel van de democratie. Het doel van de Beweging was het voorbereiden van toekomstige presidentsverkiezingen op Haïti. Bazin verklaarde dat hij van plan was zich voor die verkiezingen kandidaat te stellen.

Op 12 juli 1982 was Bazin bij een reorganisatie van het kabinet als minister van financiën en economie ontslagen (pag. 667/1-1982). Sinds zijn benoeming op 3 februari 1982 had Bazin stringente maatregelen genomen om een einde te maken aan de corruptie van de regering.

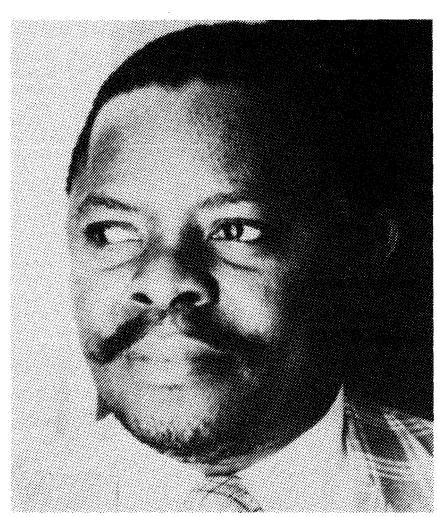
Op 29 maart keerde Bazin naar Haïti terug.

Eisen van de bevolking. Sluiting *Le* Nouveau Monde. Nieuwe vlag. Naam vliegveld veranderd

Op 12 februari 1986 demonstreerden duizenden) volgens sommige berichten 50.000) Haïtianen voor het presidentiële paleis in Port-au-Prince en eisten het ontslag van de ,,Duvalieristen'' in de nieuwe regering. Het huis van een vriend van Duvalier werd in brand gestoken.
De leider van de Christen-Democratische Partij van Haïti (PDCH). Sylvio Claude (zie ook pag. 51/3 e.v.),gaf de autoriteiten een maand om een voorlopige regering te vormen waarin geen aanhangers van Duvalier meer zouden zitten, maar vertegenwoordigers van alle sectoren van de oppositie.
Op een in de hoofdstad circulerend document werden 25 eisen genoemd die afkomstig zouden zijn van het Haïtiaanse volk. Ze omvatten de uitlevering van Duvalier, het vertrek van twee (Cinéas en Avril) van de zes leden van de Nationale Regeringsraad, de formatievan een nieuw kabinet ,,datde natie vertegen oordigt", en processen tegen de leden van de Tontons Macoutes.
In deze ,,Petitieaan de junta - De eisen van het volk'' werd aangedrongen op terugkeer naar de constitutie van vóór Duvalier, vrije verkiezingen op alle niveaus, afschaffing van de martelpraktijken en de oprichting van vrije vakbonden en politieke partijen.
Diezelfde dag gelastte de regering de sluiting van het officiële dagblad Le Nouveau Monde en op 13 februari maakte de regering bekend dat de traditionele blauw-rode vlag met het embleem van Haïti weer zou worden ingevoerd, ter vervanging van de zwart-rode standaard die door François Duvalier was ingevoerd. De roodblauwe vlag was de maanden daarvoor een symbool geworden van de protesten tegen het bewind-Duvalier.
Verder werd de naam van het vliegveld van Port-au-Prince veranderd van ,,Internationaal vliegveld François Duvalier'' in ,,Maigate''.

Bezittingen Duvalier genaast

Op 18 februari 1986 deelde de Nationale Regeringsraad op de TV mee dat zij alle bezittingen van Duvalier had genaast. ,,Zij zijn onvervreemdbaar eigendom van de Haïtiaanse staat geworden'', aldus de Raad.

Sylvio Claude, leider van de Christen-Democratische Partij van Haiti.

In het regeringsbesluit werd vermeld dat ,,alle roerende en onroerende goederen'' van Duvalier in beslag werden genomen en genationaliseerd. Uit de formulering van het besluit viel niet op te maken of ook het bezit van Duvalier in het buitenland onder de maatregel viel. Er werd bepaald dat het besluit met terugwerkende kracht genomen was: ook de onroerende goederen die in de zes maanden voor 7 februari – de dag waarop Duvalier Haïti verliet – waren verkocht, vielen eronder.
De maatregel om de bezittingen van Duvalier te naasten volgde op een dag van onrust in Port-au-Prince. Volgens *Le Monde* (20-2) was het in de hoofdstad onrustig geworden nadat het protestantse radiostation Radio Lumière had gemeld dat er twee lyceïsten onder mysterieuze omstandigheden om het leven waren gekomen. Verder was op 15 februari in de Franse krant *Le Figaro* een artikel verschenen, waarin Duvalier had gezegd dat hij persoonlijk de leden van de Nationale Regeringsraad had benoemd. Dit werd echter op 17 februari door de Raad formeel ontkend. De onrust hield ook op 18 februari aan en de regering zette die dag troepen in die onder meer met behulp van traangas betogers uiteendreef. De betogers protesteerden tegen het feit dat verschillende aanhangers van bewind-Duvalier deel uitmaakten van de regering.
Op 21 februari liet de minister van financiën Léger weten dat de autoriteiten in Port-au-Prince wettelijke stappen zouden nemen om de door Duvalier verduisterde gelden terug te krijgen. ,,De kassen zijn leeg'', zo verklaarde hij, daarbij onderstrepend dat de regering op financieel gebied voor ,,een bijna onmogelijke taak'' stond.
Op 3 april zei de Amerikaanse onderminister voor Inter-amerikaanse aangelegenheden, Elliott Abrams, tijdens een bezoek aan Haïti dat de VS alle mogelijke steun zouden geven bij de pogingen de bezittingen van Duvalier te achterhalen.

Voormalig hoofd politieke politie krijgt asiel in Brazilië. Ook andere leden van het vroegere regime zouden het land hebben verlaten

Op 23 februari 1986 verliet het voormalige hoofd van de politieke politie, kol. b.d. Albert Pierre, onder militaire escorte Port-au-Prince, nadat hij in de Braziliaanse ambassade om asiel had gevraagd. In gezelschap van zijn vrouw vertrok Pierre vervolgens naar Brazilië, waar beiden politiek asiel kregen. Een dag later noemde minister van justitie Gourgue het vertrek van Pierre ,,schokkenden beledigend voor de publieke opinie''.

Het voormalige hoofd van de politieke politie. kol. b.d.Albert Pierre (derde van rechts) op weg naar een Brazilliaanse politiebureau.

Verder zouden nog vijf andere prominenten het land hebben verlaten: Rosalie Adolphe, beter bekend als Madame Max, die leider was van de Tontons Macoutes; Lionell Wooley, een naaste medewerker van Adolphe die optrad als hoofd van Duvaliers geheime paleis-politie; lt.-kol. Emmanuel Orcel, de assistent van Pierre; Rony Gilot; en Edner Pageotte. Volgens *NRC/H'blad* (25-2)had Pageotte eveneens in Brazilië asiel gekregen.
Op **25** maart meldde *NRC/H'blad* dat kol. Albert Pierre zich op het Braziliaanse eiland Fernando de Noronha bevond. Volgens die krant was Pierre daar op 25 februari aangekomen. Haïti had inmiddels om uitlevering van de kolonel gevraagd.

Demonstratie tijdens viering terugkeer blauw-rode vlag

Op 25 februari i986 hielden duizenden jongeren in Port-au-Prince een demonstratie tegen de banden van de nieuwe regering met aanhangers van Duvalier. De demonstranten hadden zich verzameld voor het nationale paleis waar gen. Namphy de nieuwe blauw-rode vlag hees om officieel het einde van 28 jaar bewind-Duvalier te vieren. Tijdens de ceremonie noemde Namphy de vlag een ,,heilig symbool van onze bevrijding en onafhankelijkheid''. Hierna riepen duizenden dat het bewind-Duvalier nog niet voorbij was. Zij eisten de verwijdering van Duvalieristen uit de nieuwe regering. De protesten breidden zich uit van het presidentiële paleis naar de rest van de stad. Een menigte demonstranten verzamelde zich voor het stadhuis en eiste het vertrek van burgemeester Franck Romain.

Op l 2 februari had het gerucht de ronde gedaan dat Romain op 11 februari was gearresteerd. Later bleek echter dat dit niet het geval was.

De demonstratie was tevens een uiting van publieke woede over het vertrek van kol. Albert Pierre, die met toestemming van de nieuwe regering was vertrokken. Uit protest tegen de opstelling van de regering in deze kwestie was Gourgue bij de plechtigheid rondom het hijsen van de vlag afwezig.
Diezelfde dag gingen honderden Haïtianen naar het vliegveld van Port-au-Prince om het vertrek te verhinderen van Luc Desir, die vroeger hoofd van de Tontons Macoutes was geweest (pag. 667/3-1982). De politie greep in en nam Desir mee. Het Air-France-vliegtuig waarmee Desir had willen vertrekken, had als bestemming Miami.
Op 26 februari stelde de regering in de hoofdstad en omgeving een uitgaansverbod in dat gold van 7 uur 's avond~ tot 5 uur 's morgens.

VS hervatten hulp

Op 26 februari 1986 maakte een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, Bernard Kalb, bekend dat zijn regering had besloten de hulp aan Haïti te hervatten nu dit land op weg was naar de democratie. Deze mededeling betekende dat de $26 mln hulp die de VS hadden geblokkeerd (pag. 311/3), weer vrij kwam.
Verder deelde Kalb mee dat Washington de besprekingen met de Franse

autoriteiten inzake een permanente verblijfplaats voor Duvalier zou voortzetten.
Op 1 april maakte het ministerie bekend dat Haïti van de VS extra voedselhulp zou krijgen ter waarde van ruim f 25 mln. De extra hulp moest de behoeften van het land helpen dekken tot september. De aanvullende voedselzendingen waren volgens het ministerie nodig ,,om de nieuwe regering in Port-au-Prince een kans te geven."

Haiti zal Frankrijk om uitlevering Duvalier *vragen*

Op 27 februari 1986 deelde minister van justitie Gourgue op de TV mee dat Haïti Frankrijk zou vragen om uitlevering van Duvalier en Brazilië om uitlevering van Pierre.
Verder verklaarde de minister dat alle Haïtiaanse burgers die werden verdacht van misdaden het land niet meer mochten verlaten en dat justitie actie tegen hen zou ondernemen. In dit verband noemde Gourgue met name Edner Day, Paul Véricain, Théodore Achille en lt.-kol. Samuel Jérémie.

Achille was de in de nacht van 30-31 december 1985 ontslagen ,,superminister" van sociale zaken (pag. 49/1) en Jérémie was op 26 januari 1986 door Duvalier met pensioen gestuurd (pag. 31112).

Volgens de minister zou op de bezittingen van verscheidene oud-ministers en functionarissen van het bewind-Duvalier beslag worden gelegd.
De minister van binnenlandse zaken en nationale defensie, kol. Regala, kondigde van zijn kant aan dat er een consultatieve raad zou worden gevormd die zich ging bezighouden met de samenstelling van een grondwetgevende vergadering. Die consultatieve raad zou 19 leden, afkomstig uit alle sectoren van de samenleving, tellen.

Op 5 maart, aldus de NZZ (3-3), deelde het ministerie van justitie mee dat de bezittingen van vijf voormalige ministers in beslag waren genomen.

Commissie gaat corruptie onderzoeken

Op 5 maart 1986 werd in Port-au-Prince officieel meegedeeld dat de Nationale Regeringsraad had besloten tot de oprichting van een commissie die een onderzoek zou gaan instellen naar de financiële handel en wandel van het bewind-Duvalier.
De onderzoekscommissie moest ,,alle bewijzen, alle serieuze aanwijzingen van chantage, van malversaties, ambtsmisdrijven, ambtelijke corruptie en verduistering van gelden uit de schatkist van de overheid" boven water brengen.
Over de corruptie onder het vorige bewind merkte Marlise Simons in *NRC/H'blad* (19-3) o.m. het volgende op:

De regering heeft een commissie ingesteld die moet onderzoeken hoe het fortuin van de familie Duvalier en haar medewerkers tot stand kwam. Maar minister van financiën en economie Léger zei dat het lastig zal zijn om na te gaan hoe de achterhouding van fondsen precies in zijn werk ging, het is volgens hem een taak die ,,zeer veel geduld vereist".
,,De commissie heeft al verscheidene wegen ontdekt waarlangs direct geld (naar het paleis) werd gestuurd, zonder eerst het staatsbudget of de schatkist te passeren", zo vertelde minister Léger op 14 maart 's avonds aan verslaggevers. ,,Daaronder was een toegegevoegde waarde van een dollar per zak meel".
Volgens de minister zal de conimissie pas over twee of drie maanden verslag kunnen uitbrengen. Maar het onderzoek is noodzakelijk, niet alleen om de omvang van het vermogen te schatten, maar ook om te proberen onrechtmatig verkregen activa die nu in het buitenland zijn ondergebracht te laten bevriezen.
Arnerikaanse functionarissen hebben het vermogen van de familie Duvalier geschat op circa honderd miljoen dollar. Andere schattingen variërenvan 200 tot 500 miljoen dollar. Hiertoe behoren ook onroerend-goedbezit in Frankrijk en de Verenigde Staten en. naar wordt aangenomen, aanzienlijke geheime bankrekeningen in Zwitserland.
Hoewel Haïtiaanse functionarissen al sinds lang de reputatie hadden corrupt te zijn, bleven pogingen om de gang van zaken binnen de regering te achterhalen veelal steken in speculaties onder diplomaten en wilde geruchten rond de hoofdstad. Maar nu begint er langzaam een beeld te ontstaan van de wijze waarop grote sommen geld door het presidentiële paleis en hoge functionarissen konden worden binnengehaald zonder dat er verantwoording hoefde te worden afgelegd. Dat geld kon het land worden uitgebracht zonder een spoor na te laten. De president van de centrale bank zei onlangs dat de president twee defensierekeningen had bij de bank waar hij maandelijks geld kon afhalen om het naar eigen inzicht te besteden. In het ene geval ging het om wel een miljoen dollar per maand.
De regering van de Dominicaanse Republiek maakte een dezer dagen bekend dat zij Duvalier verscheidene maanden voor zijn vertrek een bedrag van t ee miljoen dollar had betaald. Dit geld was door Duvalier als vergoeding geëist voor ,,het recruteren en vervoeren" van duizenden Haïtiaanse arbeiders die suikerriet gingen kappen op velden van de Dominicaanse regering, zoals ieder jaar gebeurt (zie ook pag. 7812 e.v., red. KHA).
Werknemers van een sociaal verzekerings- en pensioenfonds van de regering verklaarden vorige week dat ze iedere maand ,,grote" en ,,wisselende bedragen" als bijdrage naar het paleis moesten sturen en naar ,,het liefdadigheidsfonds van de first lady", Michèle Duvalier. Een voormalig medewerker van het bureau voor toerisme zei dat zijn kantoor maandelijks 10.000 dollar moest bijdragen aan het fonds van mevrouw Duvalier.
Vorige week begonnen functionarissen ook met het uitkammen van de loonlijsten van alle ministeries en regeringsinstanties. Volgens zegslieden die op de hoogte zijn van dit werk zijn er tal van gevallen aangetroffen waarin functionarissen op de loonlijst van twee of drie ministeries stonden zonder dat ze er werkten. Buitenlandse diplomaten hier hebben opgemerkt dat Haïti, met een lange traditie van officiële geheimhouding en bureaucratische ongerijmdheden, veel minder snel is opgetreden dan de Filippijnen om de tegoeden van de voormalige heersers op te sporen en te bevriezen. Maar de taak van de nieuwe regering wordt volgens hen bemoeilijkt door het feit dat de Haïtiaanse regering tot 1979 haar meeste zaken afhandelde via niet officieel te boek staande rekeningen of met contant geld. ,,Grote sommen geld werden gewoon in zakken van hot naar her gesleept, of lagen in de lade van een minister", zei een buitenlandse econoom hier Pas in de afgelopen jaren, na veel druk van donorlanden en van het Internationaal Monetair Fonds, begon het regime Duvalier met een conventionele boekhouding en begroting, al bleven ook toen naar verluidt onregelmatigheden voortbestaan. Als voorbeeld noemde een diplomaat een regeltje in de laatste begroting waarmee 36 miljoen dollar werd uitgetrokken voor ,,speciale verplichtingen". zonder enige verdere details.
Amerikaanse functionarissen zeiden niets te weten van onrechtmatige winsten die met door de Verenigde Staten geschonken tarwe werden gemaakt. Een deskundige legde uit dat de Verenigde Staten in 1985 voor miljoenen dollars tarwe – bijna de helft van de jaarlijkse Haitiaanse behoefte – naar de regering van Haïti stuurden. Volgens de overeenkomst moest de regering de tarwe tot meel malen, transportkosten en belasting doorberekenen en kon zij de winst van de verkoop aanwenden ten behoeve van door de Verenigde Staten goedgekeurde ontwikkelingsprojekten. De Amerikaanse regering schonk ook voor drie miljoen dollar aan plantaardige olie. Deze olie, die als spijsolie wordt gebruikt. werd geraffineerd door een semi-staatsbedrijf en verkocht voor prijzen die bijna een kwart hoger lagen dan in naburige Caribische landen Volgens een Haïtiaanse regeringsvertegenwoordiger werd er teveel gerekend voor de olie om zo de particuliere kas van de president te spekken.
,,Dit is allemaal geen verrassing", zei een Amerikaanse ontwikkelingsdeskundige die lange tijd in Haïti heeft gewerkt in dienst van het Amerikaanse Agentschap voor Internationale Ontwikkeling. ,,Iedereen wist. dat. alle grote hulpkantoren, Amerikaanse boekhouders en controleurs ten spijt. de Haïtiaanse functionarissen er altijd weer in slaagden om ieder project af te romen."

Algemene amnestie

Op 5 maart 1986 kondigde de Nationale Regeringsraad per decreet een algemene amnestie af. Op grond hiervan werden, aldus Le Monde (8-3), 234 gevangenen van de penitentiaire inrichting in Port-au-Prince vrijgelaten. ,,Gezien de illegale arrestaties en de willekeur onder het vorige bewind, hebben we ze allemaal vrijgelaten", aldus Gourgue.

De amnestie was het gevolg van een opstand die op 4 maart in de gevangenis van de hoofdstad was uitgebroken. De politie had van traangas gebruik gemaakt en schoten in de lucht afgevuurd om de in opstand gekomen gevangenen, die hun vrijlating eisten, weer tot kalmte te brengen.

Terugkeer communistische leider Théodore en andere ballingen

Op 13 maart 1986 deelde de secretarisgeneraal van de Verenigde Partij van Haïtiaanse Communisten, René Théodore, in een in Parijs gepubliceerd communiqué mee dat hij op 17 maart in zijn land wilde terugkeren in gezelschap van twee andere leiders van de partij, Max Bourjolly en Emmanuel Frédérick.
Op 22 maart meldde de NZZ dat

Théodore, na 17 jaar ballingschap in Frankrijk, naar zijn vaderland was teruggekeerd, waar hij op het vliegveld door ongeveer 500 aanhangers werd begroet.
Behalve Théodore keerden meer Haïtiaanse ballingen vanuit het buitenland naar Haïti terug. Op 20 februari had D. Brutus, de vertegenwoordiger van de Unie van Patriottische en Democratische Krachten van Haïti in Frankrijk, tijdens een persconferentie in Parijs gezegd dat volgens hem 10.000 Haïtiaanse ballingen op korte termijn naar Haïti terug wilden keren. Volgens zijn schattingen zouden er op dat moment 500.000 Haïtianen in de VS verblijven, 200.000 in de Dominicaanse Republiek, 200.000 in Cuba, 40.000 in Canada en 40.000 in Frankrijk en de Franse overzeese gebieden.

In *NRC/H'blad* (21-3) meldde Marlise Simons vanuit Port-au-Prince over de terugkeer van de ballingen o.m. het volgende:

...Op dit moment leven er bijna 1.5 miljoen Haïtianen buiten Haïti, van wie zeker de helft in de Verenigde Staten. Verder zitten er duizenden in Frankrijk, Frans Guyana, in Canada, de Dominicaanse Republiek of Suriname.
Een aantal van die mensen met een hogere opleiding die indertijd het land zijn ontvlucht, waren hier deze week aanwezig. Hun levens waren als de stukjes van een legpuzzel die een periode in de geschiedenis van Haïti kloppend maakten. Onder hen waren schrijvers en politici die aan het eind van de jaren vijftig François Duvalier de rug toekeerden. verscheidene exguerrillastrijders uit het begin van de jaren zestig, de kustcommandant en zijn mannen die in 1970 aan het muiten sloegen en vanaf de baai op het paleis begonnen te schieten, journalisten die in 1980 werden verdreven toen Jean-Claude Duvalier enige politieke ruimte schiep die door hen snel werd ingevuld met kritiek. Ze spraken over hun leven, liepen door de stad en over het dorre platteland. Maar toen de eerste vreugde over het weerzien was bezonken begonnen sommigen zich af te vragen of ze zich nog wel opnieuw aan het trage tempo en de armoede van hun land konden aanpassen.
Een Haitiaanse arts uit Louisiana en een socioloog uit Mexico leken gekweld door het dilemma of ze hun veilige carrière moesten inruilen voor een vaderland dat bruist van politiek enthousiasme. maar tegelijkertijd door economische rampspoed wordt gekweld.
Anderen zeiden dat ze toch voor Haïti hadden gekozen en aan het werk wilden om verandering teweeg te brengen. ,,Ik blijf, dit is misschien de enige kans die ik ooit krijg om hier aan de democratie te werken", zei Jean Claude Bajeux, nu professor in de letteren aan de universiteit van Puerto Rico. Hij is van plan om de eerste Haitiaanse krant in het Creools te beginnen, de taal die door de meerderheid van de bevolking wordt gesproken. De twee kleine kranten die het land nu kent. met elk een oplage van 7000 stuks, zijn Frans-talig en kosten een gulden vijftig, een vijfde van het minimum dagloon.
Bajeux sprak ook over andere plannen die nauw verband hielden met zijn eigen ervaringen. In 1964, een jaar van extreme terreur, werd hij gedwongen het land te ontvluchten. Kort daarop doodde de politie zijn hele familie, zijn moeder, zijn twee zusters en twee broers. Hij hoopt nu een mensenrechtencentrum op te zetten dat juridische bijstand biedt en mensen helpt om schendingen uit het verleden voor de rechter te brengen. ,,We moeten het rechtsstelsel, de rechtbanken versterken", zei hij ,,We zullen veel advocaten nodig hebben. en dan bedoel ik echte".
Het afgelopen weekeinde keerde Thomas Desulme terug van Jamaica, voor het eerst sinds hij 1959 aftrad als Senator en vluchtte. Hij is sindsdien een welvarend fabrikant geworden. ,,Ik ben hier om te zien wat ik op mijn leeftijd nog kan doen", zei de nu 73-jarige Desulme. ,,De stemming is fantastisch. de mensen lijken sterk te beseffen dat ze een revolutie hebben gemaakt. Maar ze zien er ziek en uitgehongerd uit en het land is kennelijk volkomen verwaarloosd. Mijn terrein is produktie, misschien kan ik een industrie opzetten."
Felix Morrisseau-Leroy, Haïti's belangrijkste dichter en toneelschrijver die ooit klassieke Griekse drama's in het Creools liet opvoeren door leden van de boerenbevolking van zijn land, zei dat hij wil blijven en theater- en poëzie workshops wil beginnen.
Kandidaten voor de politiek zijn er in ruime mate, en dat lijkt een bevestiging van het plaatselijke spreekwoord dat er in iedere Haïtiaanse man een president sluimert. Een van de aspiranten is Octave Cayard, de kustwachtcommandant die een legende werd omdat hij op 24 april 1970 vanuit de baai het paleis begon te beschieten in de hoop een algemene opstand te ontketenen. Hij kreeg geen respons en zijn schoten troffen, misschien door gebrek aan ervaring. nauwelijks doel, en daarom voeren hij en zijn mannen met hun drie marinevaartuigen weg. Vorige week werd hij hier luidruchtig verwelkomd en zei hij dat hij graag weer in het leger wilde en zich kandidaat wilde stellen voor een functie in de politiek. Uit de taferelen op de luchthaven kan men afleiden wie de Haïtianen als hun helden zijn gaan beschouwen in de jaren waarin kritiek op het paleis vaak met gevangenisstraf of de dood moest worden bekocht.
Jean Dominique, de eigenaar van Radio Haïti Inter en een fervent tegenstander van Duvalier, deed er drie uur over om zich een weg te banen door een jubelende menigte op de weg van de luchthaven naar de stad. een traject dat normaal twintig minuten in beslag neemt. De mensen in dit land. waar slechts weinigen kunnen lezen, zaten altijd aan zijn gedurfde uitzendingen gekluisterd, tot zijn zender verboden werd en hij in 1980 werd verdreven...

René Théodore. de leider van de Verenigde Partij van Haitiaanse Communisten.

In Le Monde van 22 maart werd gemeld dat oud-president Daniel Fignolé, die in 1957 door de militairen was verdreven, in Port-au-Prince was teruggekeerd.
Op 3 april keerde ex-president Paul Magloire na bijna 30 jaar ballingschap op Haïti terug. Honderden aanhangers waren naar het vliegveld van Port-au-Prince gekomen om hem te verwelkomen.

Wijzigingen binnen de regering en herstructurering Nationale Regeringsraad

In de nacht van 16-17 maart 1986 deelde de Nationale Regeringsraad in een communiqué mee dat twee ministers op 16 maart ontslag hadden genomen: minister van handel en industrie Fenestor en minister van landbouw Cantave. Zij werden vervangen door resp. Léonce Thelusma en Gustave Menager.

Op 20 maart trad minister van justitie Gourgue af omdat ,,de junta onvoldoende rekening houdt met de gerechtvaardigde eisen van het Haïtiaanse volk". Behalve minister was Gourgue ook lid van de Nationale Regeringsraad.
Een dag later kondigde het hoofd van de Nationale Regeringsraad, lt.-gen. Henri Namphy, op een persconferentie het vertrek aan van Alex Cinéas (minister zonder portefeuille en lid van de Nationale Regeringsraad), kol. Max Valles (minister van voorlichting en lid van de Nationale Regeringsraad) en van kol. Prosper Avil (adviseur van de Nationale Regeringsraad).
,,Wegens het klimaat van onrust en onzekerheid dat in het land heerst, hebben de strijdkrachten van Haïti besloten de Nationale Regeringsraad te herstructureren na het ontslag van enkele van zijn leden", aldus een verklaring van Namphy die op de radio werd voorgelezen.
In zijn verklaring zei Namphy dat de nieuwe Raad zou bestaan uit hemzelf, minister van binnenlandse zaken en defensie William Regala (kol. Regala zat al in de Raad), en minister van buitenlandse zaken Jacques François.

De politieke spanningen op Haïti waren op 19 maart tot een uitbarsting gekomen toen een ruzie tussen een buschauffeur en een officier uitliep op ongeregeldheden waarbij zeker vijf burgers werden gedood.
Na deze ruzie waren op verscheidene plaatsen wegversperringen opgericht en was het tot betogingen gekomen van demonstranten die het aftreden van aanhangers van Duvalier in de Nationale Regeringsraad en regering eisten. Verder was er een serie stakingen aan de gang.

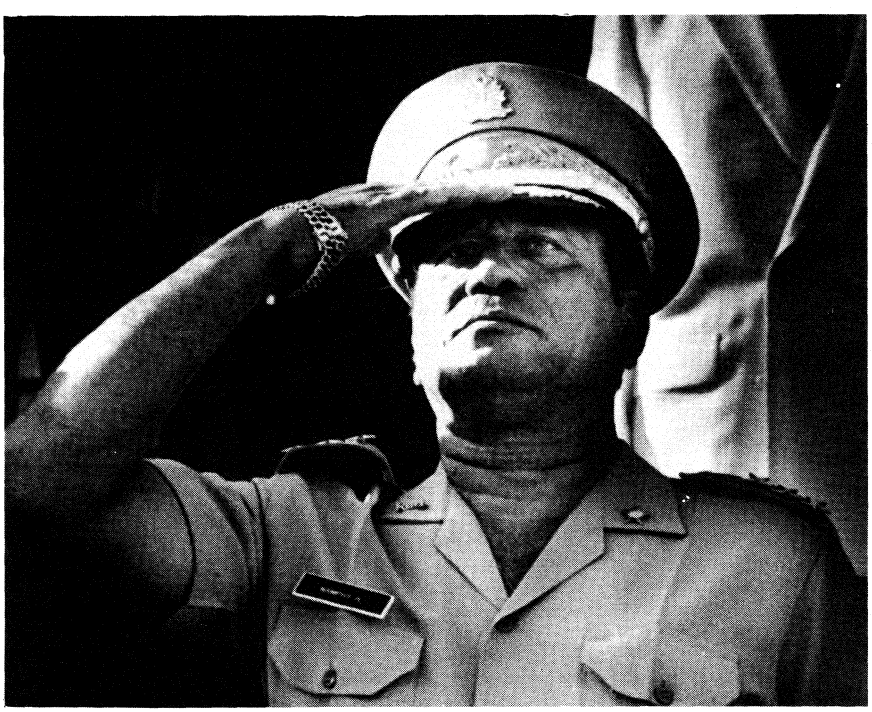
Op 24 maart reorganiseerde lt.-gen. Namphy de regering. Volgens Le Monde (26-3) werd gen. b.d. Jean-Baptiste

Hilaire minister van buitenlandse zaken en de vroegere commandant van de militaire academie, kol. Gérard Abraham, minister van voorlichting. Mario Célestin nam de portefeuille handel en industrie over van Thelusma, die was gekritiseerd wegens zijn banden met het oude regime, en François Latortue werd de nieuwe minister van justitie. Sociale zaken kwam in handen van Gérard Noël
Verder werd, aldus *Le* Monde, kol. Phèdre Désir staatssecretaris van binnenlandse zaken, kol. Fritz Antoine staatssecretaris van justitie en de journalist Aubelin Jolicoeur staatssecretaris van voorlichting.
Namphy herhaalde dat de strijdkrachten geen politieke ambities hadden en dat hij niet van plan was langer aan te blijven dan nodig was om de sociale en politieke structuren zo te organiseren dat een grondwet kon worden opgesteld en verkiezingen konden worden gehouden.

Massale demonstratie *voor* burgerregering. Opheffing uitgaansverbod

Ondanks de wijzigingen binnen de Nationale Regeringsraad en het kabinet bleef de situatie op het eiland gespannen en op 24 maart eisten duizenden Haïtianen in Port-au-Prince de installatie van een burgerregering. Zo'n tien- tot vijftienduizend betogers liepen in een protestmars van de kathedraal naar het Nationale Paleis. „Weg met de Raad, we willen Namphy weg", scandeerden zij.
Tot de protestmars was opgeroepen door het Comité voor de Democratie (KID in hrt Creools), een nieuwe organisatie, die door Y mensen (journalisten, studenten en geestelijken) was opgericht

Eén van de belangrijkste voormannen was Evans Paul, een voormalige nieuwslezer voor een Creoolse radiozender die onder Duvaiier in ballingschap was gegaan.
Behalve het vertrek van de militairen uit de Raad en regering eiste het Comité de „demacoutisering" van de strijdkrachten, d.w.z. de verwijdering van de in de strijdkrachten opgenomen leden van de ontbonden Tontons Macoutes, het vertrek van Duvalier-gezinde diplomaten. het einde van het uitgaansverbod en de berechting van personen die onder het vorige regime misdaden hadden begaan. Ook in Jérémie vond die dag een dergelijke betoging plaats.
Een oproep tot een algemene staking kreeg echter weinig weerklank.
Op 25 maart hief de Nationale Regeringsraad het uitgaansverbod op. Met ingang van 26 maart zou dit niet meer van kracht zijn.
Verder decreteerde de Raad dat 67 Haïtiaanse ballingen, onder wie oud-president Paul Magloire en diens broer Arsène, hun staatsburgerschap en bezittingen konden terugkrijgen die François Duvalier hun in 1963 had ontnomen.
(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, *NZZ)*

Lt-gen Henri Namphy

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

CHINA

NOODGEDWONGEN DIPLOMATIEK OVERLEG TUSSEN CHINA EN ZUID-KOREA

Op 5 mei 1983 werd een passagiersvliegtuig van de Chinese staatsluchtvaartmaatschappij (CAAV) tijdens een binnenlandse vlucht gekaapt en gedwongen te landen in Zuid-Korea.
De zes kapers, vijf niannen en een vrouw, zeiden uit politieke overwegingen te hebben gehandeld en vroegen politiek asiel in Taiwan. De Zuidkoreaanse autoriteiten lieten het toestel met de overige 99 passagiers en bemanningsleden terugvliegen naar China, maar stelden de kapers officieel in staat van beschuldiging.
Op 18 augustus werden de kapers in Seoel veroordeeld tot gevangenisstraffen van vier tot zes jaar. De openbare aanklager had gevraagd om straffen tot tien jaar. Zuid-Korea was niet ingegaan op het herhaalde Chinese verzoek om uitlevering van de luchtpiraten, omdat het hen volgens Koreaans en internationaal recht wilde berechten.
Taiwan had zich bereid verklaard de zes Chinese kapers asiel te verlenen en had herhaaldelijk bij Zuid-Korea geprotesteerd tegen hun vervolging.
Op 13 augustus 1984 werden de gevangenisstraffen van de zes opgeschort en werden zij op het vliegtuig naar Taiwan gezet, waar zij als helden werden binnengehaald. Hun vrijlating viel samen met een speciale amnestie ter gelegenheid van de Zuidkoreaanse bevrijdingsdag op 15 augustus.
Het Chinese persbureau ***Xinhua*** liet weten dat de regering in Peking „verontwaardigd" was over de vrijlating.
Volgens The Times (25-3-1985) was dit protest grotendeels formeel, omdat het noodgedwongen diplomatiek overleg over het incident beide landen niet onwelkom was geweest.
China en Zuid-Korea onderhielden geen diplomatieke betrekkingen, maar streefden naar betere wederzijdse contacten, onder meer op het gebied van handel.
Volgens een ander bericht (The Times van 8-8-1983) was China huiverig deze contacten te verbeteren, uit angst voor een grotere toenadering tussen Noord-Korea en de Sowjet-Unie.
Op 7 augustus 1983 vloog de piloot van een Chinees gevechtsvliegtuig, een Mig-21, vanuit China naar een Zuidkoreaanse luchtmachtbasis om politiek asiel te vragen.

De teruggave van de torpedoboot en zijn dertien bemanningsleden vond plaats op 28 maart in de Gele Zee, op ruim 200 km. van de stad Kunsan. China had eerder – op verzoek van Zuid-Korea – zijn verontschuldigingen aangeboden voor de schending van de Zuidkoreaanse wateren door de muitende boot en de achtervolgende marineschepen.
Het incident was volgens het *NRC/H'blad* (25-3-1985)delicaat voor Seoel, aangezien de Chinese nationalistische regering van Taiwan, waarmee Zuid-Korea als enig Aziatisch land volledige diplomatieke betrekkingen onderhield. onmiddellijk verklaard had dat elk van de bemanningsleden die naar Taipeh wilde overlopen, van harte welkom zou zijn.
Op 24 augustus 1985 maakte een Chinese bommenwerper van het type Iljoesjin-28 een noodlanding in Zuid-Korea, 180 km. ten zuiden van de hoofdstad Seoel. De navigator van het toestel en een Zuidkoreaanse rijstboer kwamen daarbij om het leven. De 33-jarige piloot, Xiao Tienyen, liep zwaar rugletsel op. Hij vroeg politiek asiel in Taiwan. De marconist, de 37-jarige Liu Shuyi, bleef ongedeerd en verklaarde terug te willen keren naar China.
Zuidkoreaanse functionarissen verklaarden op 30 augustus dat de piloot van de bommenwerper toestemming zou krijgen naar Taiwan te gaan. De regering in Seoel was van plan het wrak van het toestel, de marconist en het lichaam van de navigator terug te geven aan China.
Een 26-jarige Chinese luchtmachtofficier, Chen Bao-chung, vloog op 21 februari 1986 in een Mig-19 naar Zuid-Korea en vroeg politiek asiel in Taiwan. Zijn actie ontketende een luchtalarm in Zuid-Korea, waar via de radio werd omgeroepen dat een luchtaanval op Seoel was begonnen.
De Zuidkoreaanse regering maakte op 6 maart bekend dat zij de piloot toestond naar Taiwan te gaan.
Omdat de Mig in eerste instantie voor een Noordkoreaans toestel werd aangezien, ging men er in Zuid-Korea van uit dat het noordelijke buurland een aanval was begonnen en werd overal in het land luchtalarm gegeven. Toen duidelijk werd dat het een vluchtpoging betrof, werd de Mig naar een basis geleid, waar piloot Sun Tianqin (46) politiek asiel in Taiwan vroeg. De Zuidkoreaanse autoriteiten gaven hem toestemming daarheen te reizen.
Op 23 maart 1985 maakte het Zuidkoreaanse ministerie van defensie bekend dat een Chinese torpedojager door Zuidkoreaanse marineschepen naar de havenstad Kunsan was gesleept nadat bij een muiterij aan boord zes mensen waren gedood. Drie schepen van de Chinese marine die het wegslepen wilden verhinderen, trokken zich terug na door de Zuidkoreaanse marine te zijn beschoten.
De Zuidkoreaanse regering verklaarde op 23 maart dat de Chinese torpedoboot, die met zes dode en twee gewonde bemanningsleden naar Zuidkoreaanse wateren was afgedreven, aan China zou worden teruggegeven.

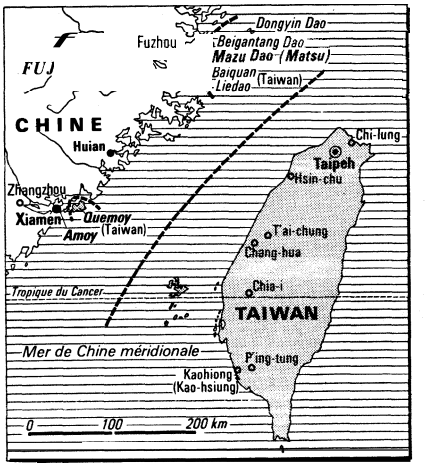
Regeringswoordvoerder Lee Won-hong maakte geen melding van eerdere berichten waarin te kennen was gegeven dat enkele bemanningsleden om politiek asiel hadden verzocht. Hij legde er de nadruk op dat na een officieel onderzoek was vastgesteld dat bij de bemanningsleden geen sprake u-as van poiitieke motieven. Alle overlevenden zouden te kennen hebben gegeven dat zij wensen terug te gaan naar China. De boot had een bemanning van negentien koppen.
De verklaring sprak de eerdere berichten tegen dat de twee Chinese bemanningsleden de zes collega's doodschoten bij hun poging het 45-ton metende scheepje in de Gele Zee te kapen en ermee naar Taiwan over te lopen. Volgens de regeringsverklaring koesterden de twee grieven tegen hun twee superieuren en begonnen ze een vechtpartij op de boot tijdens een trainingsexercitie. De twee zouden twee AK-automatische geweren hebben gegrepen en het vuur hebben geopend. Na de schietpartij zouden de twee bang zijn geweest dat zij, bij terugkeer in China, zwaar gestraft zouden worden. Daarop zouden ze de torpedoboot hebben gedwongen uit het konvooi te breken. Terug op open zee, raakte de brandstof op en zo dreef de boot richting Zuid-Korea, aldus de verklaring in Seoel.

BELEID PEKING T.A.V. TAIWAN

Op 30 juli 1983 publiceerde het persbureau Xinhua gedeeltes uit een onderhoud dat de Chinese leider Deng Xiaoping op 29 juli had met de Amerikaanse professor Winston Yang, waarin hij onder meer sprak over zijn ideeën t.a.v. een hereniging van het eiland met het vasteland.
Deng sprak de hoop uit dat de Kuomintang-regering en communistisch China samen tot een oplossing zouden komen in deze kwestie. Hij herhaalde de in eerdere verklaringen gedane toezegging dat in een herenigd China Taiwan volledige autonomie zou kunnen behouden, alsmede zijn eigen krijgsmacht, zijn eigen economisch systeem en eigen rechtspraak.
Deng ried de autoriteiten in Taipeh aan het negen punten tellende voorstel voor een vreedzame hereniging nog eens te bestuderen, dat door maarschalk Ye Jianying op 30 september 1981 in een interview met Xinhua was geformuleerd (zie pag. 845/1. e.v.-1983).

Hernieuwde oproep tot hereniging

Na het succes van het ontwerp-akkoord met Groot-Brittannië over de toekomst van Hongkong in september 1984 (zie pag. 625/1 e.v.-1984), hernieuwde Peking zijn oproepen aan Taiwan om tot onderhandelingen te komen over een vreedzame hereniging. Daarbij werd beloofd dat de Chinese houding t.a.v. Taiwan royaler zou zijn dan in het geval van Hongkong.
De nationalistische regering reageerde niet op de oproepen. In antwoord op de ondertekening van het Brits-Chinese akkoord bood zij Chinezen, die Hongkong vóór 1997 wilden ontvluchten, aan zich in Taiwan te komen vestigen.

(Le Monde)

Beschietingen in de Straat van Taiwan

Het persbureau Xinhua meldde op 30 juni 1984 dat Taiwanese eenheden vanaf de Jinmen-eilanden tijdens een één uur durend bombardement meer dan 150 granaten hadden afgeschoten, waarvan er 40 waren terechtgekomen op het Chinese eiland Jiaoyu. Het persbureau voegde eraan toe dat Taiwanese bombardementen gedurende de hele maand juni in totaal drie Chinezen het leven hadden gekost.

In Taipeh werd het bericht door een woordvoerder van het ministerie van defensie verworpen ,,als een volledig gerucht dat totaal geen waarheid bevatte". Hij erkende echter dat Nationalistische troepen hadden geschoten op een bamboevlot in de buurt van het eiland Jiaoyu.
Volgens Westerse diplomaten in Peking was het incident slechts de jongste gemelde aanval vanaf de Jinmen-eilanden – die ook Quemoy en Matsu omvatten – in een hele reeks sinds begin 1984.

Gevluchte piloten in Taiwan beloond

De Chinese piloot Sun Tianqin, die na zijn vlucht naar Zuid-Korea asiel had gevraagd in Taiwan (zie hierboven), kreeg bij aankomst op het eiland op 1 september 1983 als beloning voor zijn vlucht van de Taiwanese regering goud

aangeboden ter waarde van 3,5 miljard dollar. Hij werd tevens benoemd tot kolonel in de Taiwanese luchtmacht.
Een in oktober 1982 via Zuid-Korea naar Taiwan gedeserteerde piloot van een Mig-19 had voor zijn vlucht een beloning gekregen van 2,5 miljoen dollar aan goud.
Op 14 november 1983 landde een Chinese piloot met een Mig-17 op het vliegveld van Taipeh, waar hij politiek asiel vroeg aan de Taiwanese autoriteiten.
De piloot, de 28-jarige Wang Shueh-Cheng verklaarde te zijn gevlucht uit desillusie over het communistische systeem. Hij werd beloond met goud ter waarde van 2 miljoen dollar en met de rang van majoor in de Taiwanese luchtmacht.

Huldiging in China van overgelopen piloten

Op 12 december 1983 werden in China eerbewijzen toegekend aan 78 Taiwanese piloten, die in de voorafgaande dertig jaar met hun vliegtuigen naar China waren gevlucht.
Sinds 1946 waren 101 Taiwanese piloten met in totaal 43 vliegtuigen naar China gekomen. Tien van hen waren inmiddels benoemd tot lid van het Nationaal Volkscongres.

Taiwanees toestel vlucht naar China

Op 3 mei 1986 landde een Taiwanese Boeing 747, die onderweg was van Bangkok naar Taipeh, op het vliegveld van Kanton.
De piloot van het vrachtvliegtuig, de 56-jarige Wang Xijue, die in 1949 naar Taiwan was gevlucht, verklaarde op een persconferentie China al jaren te hebben gemist. Hij zei dat Taiwan grote economische vooruitgang had geboekt, maar hij hekelde de ,,woekerende corruptie, misdaad en alom tegenwoordige geheime politie in Taiwan".
China wilde het incident gebruiken om Taiwan tot rechtstreekse onderhandelingen over de teruggave van het vliegtuig en de repatriëring van de overige twee bemanningsleden te bewegen, maar Taiwan herhaalde slechts zijn politiek van ,,geen contact en geen onderhandelingen met communisten" en verzocht het internationale Rode Kruis als bemiddelaar op te treden.

Speciale afdeling-Taiwan

Volgens het *NRC/H'blad* (10-5-1986) had China eind april 1986 een nieuwe afdeling op het ministerie van buitenlandse zaken opgericht, die zich met de kwestie-Taiwan zou bezighouden. In de Chinese bekendmaking was gezegd dat de nieuwe afdeling tot taak had ,,het beleid van vreedzame hereniging uit te voeren, internationale aspecten inzake de kwestie-Taiwan te behandelen en China's soevereiniteit over Taiwan te verdedigen". Dit betekende dat het de taak van de nieuwe afdeling was om de plusminus twintig landen die nog diplomatieke betrekkingen met Taiwan hadden te overreden deze langzamerhand af te breken en relaties met China te vestigen, aldus het *NRC/H'blad*.

Waarnemers meenden dat de nieuwe afdeling verder zaken omtrent Taiwans status in multilaterale organisaties zoals de Asian Development Bank (ADB) en het Internationaal Olympisch Comité diende te behandelen

DE STRIJD TEGEN CORRUPTIE. SCHANDAAL OP HAINAN

Het persbureau *Nieuw China* meldde op 31 juli 1985 dat op het eiland Hainan voor de Zuidchinese kust massale fraude aan het licht was getreden, die vertakkingen had tot in het hoogste partijkader en waarmee een bedrag van 3,2 miljard gulden gemoeid was.

Volgens waarnemers ging het mogelijk om de grootste corruptiezaak sinds de oprichting van de Volksrepubliek in 1949. Er waren zeker 872 bedrijven en 88 overheidsinstellingen bij betrokken, en tegen 143 mensen was gerechtelijke vervolging ingesteld. Dankzij Hainans status van vrijhandelszone konden functionarissen luxe goederen zoals auto's, televisies en video-recorders importeren die zij vervolgens tegen een flinke winst verkochten. Enige ambtenaren hadden zelfs ontslag genomen om zich volledig aan deze handel te wijden.
De tuchtcommissie van de communistische partij had het schandaal twee maanden lang diepgaand onderzocht voor tot ingrijpen werd besloten. De twee hoogste regeringsfunctionarissen van Hainan, Lei Yu en Chen Yuyi, waren ontslagen.

Het persbureau *Xinhua* meldde op 27 november 1985 dat 23 regeringsfunctionarissen in Peking waren veroordeeld tot gevangenisstraffen van één tot vijftien jaar wegens fraude, belastingontduiking, omkoping en illegale speculatie. De managers, technici en bankemployé's hadden illegaal een totaalbedrag van 256,000 yuan ontvangen en de staat een schade berokkend van 1,126 miljoen yuan.

Een van de veroordeelden was de 64-jarige Yin Zhinong. een veteraan van de revolutie. die als onderdirecteur van Pekings ijzer- en staalfabrikant gespeculeerd had met de verkoop van staaldraad. Hij kreeg een gevangenisstraf van zes jaar en werd geroyeerd als lid van de communistische partij

Het *Pekings* Dagblad berichtte op 16 december dat tien hoge ambtenaren uit Peking waren gearresteerd wegens betrokkenheid bij een 1,5 miljoen yuan bedragende fraude in een gasbedrijf. Onder hen bevond zich de directeur van het Bureau Openbare Voorzieningen van de hoofdstad.

Volgens een artikel in The *Times* van 17 december ging de strijd tegen corruptie gepaard met een campagne ter bestrijding van de ontevredenheid in de steden over de prijshervormingen Het Volksdaqblad had op 16 decetnber een lang artikel gepubliceerd van een toonaangevend Chinees econoom Xue Muqiao, waarin gedetailleerd werd ingegaan op de prijs- en inkomensverhogingen over de periode 1978-1984, en dat volgens waarnemers duidelijk wilde maken waarom stedelingen meer moesten betalen voor een hogere levensstandaard.

Op 18 december werden in de Zuidchinese stad Kanton twee zakenmensen ter dood veroordeeld en terechtgesteld wegens economische misdaden". Tien anderen kregen langdurige gevangenisstraffen. In totaal zouden zij voor een bedrag van 177.000 dollar steekpenningen hebben aangenomen, aldus een bericht in het Chinese plaatselijke dagblad Yangcheng Wanbao van 18 december.

Volgens Chinese persberichten van medio januari 1986 hadden Chinese rechtbanken gedurende de eerste elf maandenvan 1985 54.836 mensen veroordeeld wegens corruptie, speculatie of diefstal van staatseigendommen.

Daarbij waren gestolen goederen ter waarde van 120 miljoen gulden in beslag genomen.

Nieuwe anticorruptiecampagne

Tijdens een speciale partijconferentie op 6 en 7 januari 1986, waar door 8000 partij-, leger- en regeringsfunctionarissen aan werd deelgenomen, lanceerde de Chinese communistische partij een nieuwe nationale anticorruptiecampagne.

Deze zou worden geleid door drie van de nieuwe ,,jongere" topleiders, die op de nationale partijconferentie van september 1985 in de toporganen van de partij waren opgenomen (zie pag. 318/2 e.v.): het Politburolid Qiao Shi, partijsecretaris Wang Zhaoguo, en de secretaris van de Conimissie ter Inspectie van de Discipline Qiang Ziaochu.

Tot dan toe was de strijd tegen de corruptie binnen de partij steeds het werk geweest van de disciplinecommissie onder leiding van Chen Yun. In de voorafgaande maanden had deze commissie van de zogenaamde ,,ongezonde tendenzen" zo'n brandende kwestie gemaakt, dat zij de economische hervormingen als geheel verantwoordelijk begon te stellen voor alle wantoestanden.

Waarnemers zagen het creëren van een nieuw anticorruptieorgaan als een maatregel van Deng Xiaoping om de disciplinecommissie de wind uit de zeilen te nemen en haar het monopolie op een hogere moraal te ontzeggen.

Partijleider I-Iu Yaobang beschuldigde in een toespraak regeringsfunctionarissen van gebrek aan discipline, politiek liberalisme, ideologisch individualisme en vriendjespolitiek, en hij riep iedereen op eventueel wangedrag van superieuren te rapporteren. Volgens hem waren verschillende organen van partij. staatsraad en strijdkrachten niet bij machte te beantwoorden aan de eisen die door de moderniseringen werden gesteld.

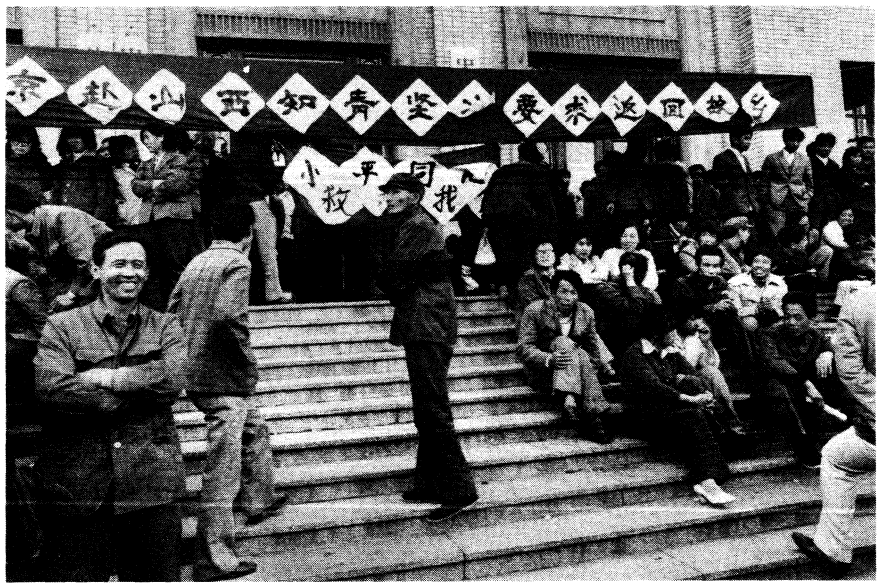
Het persbureau Xinhua meldde op 2 februari 1986 dat streng zou worden opgetreden tegen alle vormen van onrechtmatige begunstiging van familieleden of vrienden van hogere ambtenaren bij het vergeven van posten.

Gegadigden dienden bij geheime stemming gekozen te worden en hogere ambtenaren mochten niet aanwezig zijn op partijbijeenkomsten waar over de promotie van hun kinderen of verwanten werd gesproken.

De president van China, Li Xiannian, kondigde in de rede waarmee hij op 9 februari het nieuwe maanjaar, het Jaar van de Tijger, inluidde een verhevigde strijd tegen de corruptie aan, met name in de hogere regionen van de partij.

Li zei dat er de afgelopen jaren goede vooruitgang was gemaakt in het verbeteren van de werkstijl van de partij en dat dat tot meer heilzaam sociaal gedrag had geleid, maar ,,er moet nog veel meer gebeuren". ,,Enige partijfunctionarissen, inclusief hooggeplaatsten zijn getroffen door de met suikergoed overtrokken kogels van de bourgeoisie."

President Li zei dat deze enkelingen de discipline van de partij hadden vertrapt, de wetten hadden geschonden en de verontwaardiging en veroordeling van de werkende klasse en de meerderheid van de partijleden over zich hadden uitgeroepen. Li vervolgde: ,,Deze zwarte schapen moeten streng aangepakt worden overeenkomstig de partijdiscipline en de wet... het is absoluut ontoelaatbaar dat decadent kapitalistisch denken, laissez-faire bourgeoisie-ideologie en resterende feodale invloeden de economische opbouw, sociale stabiliteit, de hervormingen of de open deur-politiek naar de wereld belemmeren" aldus het Chinese staatshoofd

Voormalige Rode Gardisten demonstreren in Peking op de stoep van het gemeentehuis.

Op 4 maart wijdde het Volksdagblad een vermanend artikel aan het ontslag en royement uit de communistische partij van de 72-jarige Zhou Erfu, vicevoorzitter van de commissie voor culturele uitwisselingen op het ministerie van cultuur, die in Tokio prostituées en sexshops had bezocht. In het artikel werd er op gewezen dat alle functionarissen zich in het buitenland keurig dienden te gedragen om geen schade te berokkenen aan nationale of persoonlijke waardigheid.

Het persbureau Xinhua meldde op 14 april 1986 dat een man die bij een staatsbedrijf werkzaam was, wegens corruptie ter dood was veroordeeld en was terechtgesteld. Hij was schuldig bevonden aan het laten ,,uitlekken van staatsgeheimen aan buitenlandse zakenlieden en zakenlieden afkomstig uit Hongkong, en aan het aannemen van steekpenningen". De rechtbank had een 40-jarige vrouw die een hoge functie bekleedde op het bureau voor im- en export, wegens medeplichtigheid tot een gevangenisstraf van 17 jaar veroordeeld.

Eveneens werd gemeld dat een vertegenwoordiger die werkzaam was in een fabriek in de Chinese provincie Shanxi, ter dood was veroordeeld wegens het op de zwarte markt brengen van een miljoen Amerikaanse dollars.

PROTESTDEMONSTRATIES

Van 22-29 april 1985 hielden enkele honderden voormalige Rode Gardisten, die tijdens de Culturele Revolutie (1966-76) naar het platteland waren gestuurd, vreedzame demonstraties in Peking. Zij vatten dagelijks post op de stoepen van het gemeentehuis en het hoofdkwartier van de communistische partij om hun eis kracht bij te zetten na zeventien jaar ,,ballingschap" in de provincie terug te mogen keren naar de hoofdstad. Zonder officiële toestemming daartoe zouden zij niet in aanmerking komen voor voedselbonnen, huisvesting en werk.

De demonstranten vertelden buitenlandse verslaggevers dat zij in 1968. samen met zo'n 40.000 anderen, naar de provincie Shanxi waren gestuurd (320 km. ten westen van Peking). In de loop der jaren hadden 20.000 van hen deze arme mijnstreek weer kunnen verlaten, maar anderen wachtten nog steeds op toestemming.

Volgens de schatting van deskundigen werden tijdens de Culturele Revolutie door Mao zestien miljoen jonge stedelingen naar het platteland gestuurd ,,om van de boeren te leren", en zou 75 procent van hen inmiddels naar de steden zijn teruggekeerd.

Het *Volksdagblad*, dat op 30 april voor het eerst melding maakte van de demonstratie, gaf alleen de veroordeling van de actie door de partijsecretaris van Peking, Li Ximing, weer. Het persbureau Xinhua meldde diezelfde dag dat de meeste demonstranten gevolg hadden gegeven aan het advies van de stads- en partijbestuurders om terug te keren naar Shanxi.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.. Hogehilweg 13. Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

CDA WINT TK-VERKIEZINGEN

Tot grote verbazing van alle Nederlanders, die de opiniepeilingen betreffende de politieke voorkeur volgen, zijn de verkiezingen voor de Tweede Kamer. die op 21 mei zijn gehouden, geëindigd in een forse overwinning voor het Christen Democratisch Appel, CDA.
Niet alleen was de reeds twintig jaar aanhoudende dalende tendens van de Christen-Democratie in Nederland tot staan gebracht, bovendien groeide de aanhang van het CDA dusdanig, dat de partij negen zetels won en de komende vier jaar in de Tweede Kamer 54 zetels zal bezetten. Daarmee is het CDA geworden tot grootste politieke partij in Nederland; tevens is de fractie de grootste, die sinds de invoering van het systeem van evenredige vertegenwoordiging in de Tweede Kamer zitting heeft gehad.
Voor het CDA, dat als samengaan van de vroegere KVP. ARP en CHU in de praktische politiek sinds 1976 als eenheid opereerde en dat op 11 oktober 1980 formeel werd opgericht (pag. 824/3 e.v.-1980), was het de eerste over inning bij verkiezingen voor de Tweede Kamer in het bestaan van deze partij.
Niet één van de bureaus, die regelmatig opiniepeilingen verrichten, had deze overwinning zien aankomen. Integendeel, de bureaus hadden algemeen de PvdA aangewezen als de te verwachten verkiezingsoverwinnaar. Weliswaar boekte de PvdA een fraaie uitslag – zij kwam van 47 op 52 zetels – maar dat was niet genoeg om de regerende coalitie van CDA en VVD de meerderheid te ontnemen. Daarmee had de PvdA in feite de verkiezingen toch verloren.
De PvdA was nl. de verkiezingscampagne ingegaan met het streven een zo grote winst te behalen, dat de combinatie van CDA en VVD minder dan de helft van de 150 TK-zetels zou behalen, waardoor regeringsdeelname van de PvdA vrijwel onvermijdelijk zou worden. Op grond van de opiniepeilingen en de prognoses van de uitslag, die de onderzoeksbureaus voor de verkiezingen uitgaven, leek de PvdA ook te kunnen verwachten in deze toeleg te zullen slagen.

Voor zowel CDA als VVD was inzet van de campagne geweest voortzetting van de coalitie van deze twee partijen, als de kiezers dat mogelijk zouden maken. Voor de christen-democraten was een dergelijke duidelijke partnerkeuze vóór de verkiezingen een nieuw fenomeen.
De kleinere partner in de coalitie, de VVD, verloor weliswaar negen zetels en kwam van 36 op 27 zetels, maar de onverwacht grote winst van het CDA zorgde er voor, dat de coalitie de meerderheid behield met een marge, die ruimer was dan verwacht.
Bij de andere partijen boekte D'66 winst; de partij kwam van zes op negen zetels. De lijstaanvoerder van deze partij. Van Mierlo, verwachtte echter, dat zijn partij desondanks in de oppositie zou blijven.
Opmerkelijk was, dat de CPN haar drie zetels verloor en geen vertegenwoordigers in de Tweede Kamer meer heeft. Voor het eerst sinds 1918 zitten er nu geen communisten meer in de Tweede Kamer.
Verder keerden ook EVP en Centrumpartij niet in de Tweede Kamer terug.
De PSP zakte van drie zetels naar één zetel.
De PPR bleef staan op twee zetels.
De SGP behield haar drie zetels.
De RPF ging van twee zetels naar één zetel.
Het GPV won iets. maar niet genoeg om een tweede zetel te veroveren.

Verkiezingscampagne

De parlementaire redacteur van het dagblad *Trouw*, Willem Breedveld, is in zijn krant van 22 mei in een terugblik op de verkiezingscampagne nagegaan, welke ontwikkelingen hebben kunnen leiden tot de onverwachte uitslag van de verkiezingen.

Het navolgende is uit dit artikel aangehaald,

De Staphorster-variant. of Groninger-richting leek tot aan de vooravond van de verkiezingen de benarde schuilplaats te zullen worden, waarin de coalitie van CDA en VVD zich zou hebben moeten terugtrekken om het naakte voortbestaan te kunnen rekken: op eigen houtje lukte het niet een meerderheid te boeken. De actieve of passieve steun van SGP, GPV en RPF zouden nodig zijn
Voor dit sombere perspectief was een reeks gebeurtenissen verantwoordelijk. Het kabinet zag zich genoodzaakt om vlak voor de verkiezingen extra bezuinigingen aan te kondigen
Dat zette een domper op de gewekte verwachtingen omtrent een groeiende welvaart. Een ingrijpende wijziging van het stelsel van sociale zekerheid kreeg op de valreep zijn beslag en ten slotte haalde de ramp in de Russisisrhe kerncentrale bij Tsjernobyl een dikke streep door het kernenergiebeleid van CDA en VVD.
Toch heeft premier Lubbers zich dwars tegen de opiniepeilingen in glorieus aan dit vooruitzicht kunnen ontworstelen. Zijn partij boekte een onverwachts grote winst: zo groot dat het verlies van de VVD werd goedgemaakt en de coalitie, of preciezer gezegd, Lubbers, zijn karwei zonder al te veel problemen zal kunnen afmaken. Waaraan heeft de premier dit succes te danken?
In de eerste plaats denk ik dat de politieke duidelijkheid Lubbers in de kaart heeft gespeeld. Voor het eerst in de na-oorlogse geschiedenis koos het CDA voor voortzetting van het huidige beleid en impliciet ook voor voortzetting van dit kabinet. Premier Lubbers werkte deze nieuwigheid uit tut een zo mogelijk nog eenvoudiger probleemstelling: het zou bij de komende verkiezingen gaan om een keuze tussen Lubbers of Den Uyl. Simpeler kon het niet. De verkiezingen waren zodoende teruggebracht tot een stem voor of tegen het kabinet. Toch zou deze opstelling alleen Lubbers niet aan de meerderheid hebben geholpen. Minstens

Verkiezingswinnaar Ruud Lubbers wordt gefeliciteerd door zijn eigen vrouw (r.)en de echtgenote van minister De Koning.

Weekblad 55ste jaargang No 2846, pag 41575-41590

AFKORTINGEN

PvdA	Partij van de Arbeid	VCN	Partij van Communisten in Nederland
CDA	Christen Democratisch Appel	CP	Centrumpartij
VVD	Volkspartij voor Vrijheid en Democratie	PGI	Partij Geluk voor Iedereen
D'66	Democraten 66	SP	Socialistiese Partij
PSP	Pacifistisch Socialistische Partij	PAT	Partij voor Ambtenaren en Trendvolgers
SGP	Staatkundig Gereformeerde Partij	Brummer	Lijst Brummer
CPN	Communistische Partij van Nederland	GMO	God Met Ons
PPR	Politieke Partij Radikalen	PvdM	Partij voor de Middengroepen
RPF	Reformatorische Politieke Federatie	Loesje	Loesje
GPV	Gereformeerd Politiek verbond	HP	Humanistische Partij
EVP	Evangelische Volkspartij	SAP	Socialistische Arbeiderspartij
AR'85	Anti Revolutionairen '85	PAB	Partij Algemeen Belang
CD	Centrumdemocraten	Wissink	Lijst Wissink
Groenen	Federatieve Groenen		

VOLLEDIGE STEMBUSUITSLAG TWEEDE KAMER 1986

	Kamer 1986			Kamer 1982		
	Percentage	stemmen		Percentage	stemmen	
Opkomst	85,7	**9.167.335**	Zetels	80.7	8.236.516	Zetels
PvdA	33,3	3.052.268	52	30,4	2.503.517	47
CDA	34,6	3.170.081	54	29,4	2.420.441	45
VVD	17,4	1.595.377	27	23,1	1.900.763	36
D'66	6,1	561.865	9	4,3	351.278	6
PSP	1,2	110.331	1	2,3	187.547	3
SGP	1,8	159.897	3	1,9	156.636	3
CPN	0,6	57.840	0	1,8	147.753	3
PPR	1,3	115.009	2	1,7	136.446	2
RPF	0,9	83.269	1	1,5	124.235	2
GPV	1,0	88.006	1	0,8	67.163	1
EVP	0,2	21.985	0	0,7	56.466	1
AR'85	0,0	3.718	0	–	–	–
CD	0,1	12.299	0	–	–	–
Groenen	0,2	18.568	0	–	–	–
VCN	0,1	4.683	0	–	–	–
CP	0,4	36.701	0	0,8	67.846	1
PGI	0,0	1.229	0	–	–	–
SP	0,4	31.983	0	0,5	44.959	0
PAT	0,1	4.532	0	–	–	–
Brummer	0,0	64	0	–	–	–
GMO	0,0	2.398	0	0,0	2.985	–
PvdM	0,2	15.228	0	–	–	–
Loesje	0,1	12.833	0	–	–	–
HP	0.0	494	0	–	–	–
SAP	0,0	3.939	0	–	–	–
PAB	0,0	2.153	0	–	–	–
Wissink	0,0	585	0	–	–	–
Overige	–	–	–	0,8	68.481	0

zo belangrijk is geweest dat de premier met zijn kabinet op resultaten kon bogen, ook al heeft het aantrekken van de internationale conjunctuur de regeerploeg daarbij een flink handje geholpen. De werkloosheid is teruggelopen. De koopkracht van de minima zal niet verder worden aangetast en alle bordjes geven aan. dat de komende jaren meer verbeteringen mogelijk zijn. Tegenover deze resultaten staat dat het kabinet wel het een en ander overhoop heeft gehaald op het punt van de verdeling van de lasten, met als ernstigste verwijt dat het CDA zijn sociale gezicht heeft verloren. Maar het zal duidelijk zijn, dat veel kiezers dit graag op de koop toe nemen.

Toch durf ik te beweren dat de duidelijkheid en de resultaten Lubbers uiteindelijk niet over de streep zouden hebben geholpen. Op basis van deze twee gegevens hebben mensen als partijvoorzitter Bukman en fractievoorzitter De Vries een polariserende koers gevaren, die naar mijn smaak zelfs averechts heeft gewerkt. Beide heren hebben geen gelegenheid onbenut gelaten om te fulmineren tegen de socialisten. In deze mede-mensen zagen zij zo ongeveer de belichaming van alle kwaad op deze aarde.

Ongetwijfeld valt er veel op de PvdA aan te merken. Maar om net als oud-premier Van Agt te gaan waarschuwen voor het rode gevaar is uit de tijd.

Nee, naar mijn smaak heeft Lubbers het pleit uiteindelijk gewonnen met zijn redelijkheid. In het slot-debat voor de NCRV-tv wees het Nederlandse publiek hem als de grote overwinnaar aan. Die score kreeg hij voornamelijk omdat hij zich temiddenvan het verbale geweld tussen Den Uyl en Nijpels rustig hield. Lubbers had geen enkele neiging om Den Uyl de mantel uit te vegen, dan wel om de doordravende Nijpels tot de orde te roepen. In alle rust verkondigde hij zijn standpunten, die het redelijke midden behelsden tussen beide heren.

In de steun voor Lubbers is een trend zichtbaar geworden, die wars is van ouderwetse ideologische scherpslijperijen, die het beu is om te zien hoe partijen elkaar met vage echo's uit het verleden om de oren slaan. Veel mensen wensen zich kennelijk politici, die in alle nuchterheid de feiten op een rijtje zetten en die op basis daarvan standpunten innemen. Deze nieuwe trend verklaart ongetwijfeld het succes van politici als Lubbers, en in andere partijen dat van Winsemius of dat van Kok.

Je zou ook kunnen zeggen. dat kiezers vooral op zeker hebben willen spelen, op het midden dus. Zij hebben zich afgekeerd van het avonturisme en de brokkemakerijen van de VVD, de uitschieters van deze partij, die ook een bedreiging betekende voor ons sociale klimaat. Maar evenzogoed hebben de kiezers slagen om de arm gehouden in de beoordeling van de PvdA. Positief hebben ongetwijfeld veel kiezers gereageerd op de consequente manier waarop deze partij is opgekomen voor de zwakken in de samenleving. Maar negatief pakten uit de absolute standpunten die de socialisten toch weer hebben ingenomen: geen kruisraketten en het sluiten van de kerncentrales van Borssele en Dodewaard.

Kortom, de kiezer heeft zich duidelijk gekeerd tegen een politiek van polarisatie, zoals CDA en D'66 tot hun blijdschap hebben gemerkt. In deze constatering zit ook een waarschuwing voor de toekomst. Het ging bij deze verkiezingen om een stem voor of tegen het kabinet In zekere zin ging het dus om het uitbrengen van een polariserende stem op grond waarvan je de samenleving in twee blokken zou kunnen indelen, namelijk een rechts blok van voorstanders van het kabinet en een links blok van uitsluitend tegenstanders van het kabinet.

Zo simpel is het gelukkig blijkens de uitkomst van de verkiezingen niet. Binnen het ,,rechtse blok" zijn de kiezers duidelijk naar links opgeschoven en binnen het ,.linkse blok" duidelijk naar rechts. Een zwart-wit opstelling wordt dus door de kiezers afgewezen. Het nieuwe kabinet zou er daarom goed aan doen geen polariserende koers uit te stippelen. De figuur van Lubbers kennende zal dat ongetwijfeld ook niet gebeuren. Hij zou het daarom in de nabije toekomst weleens erg moeilijk kunnen krijgen met zijn gedecimeerde coalitiepartner, de VVD.

,,Doorrekening" verkiezingsprogramma's PvdA, CDA, VVD en *D'66*

De drie grote partijen, PvdA, CDA en VVD, hebben de financieel-economische paragrafen van hun verkiezingsprogramma's laten ,,doorrekenen" door het Centraal Planbureau op de te verwachten uitkomsten, als de programma's in beleid zouden worden omgezet.

In Het Parool van 17 mei werden de resultaten van deze exercities van het CPB met elkaar vergeleken. Weliswaar had D'66 haar financieel-economische programma niet aan het CPB voorgelegd, maar omdat te verwachten was, dat deze partij bij de kabinetsformatie een belangrijke rol zou gaan spelen, had Het Parool het programma van D'66 mede bij de vergelijking betrokken.

De vergelijking van de vier partijprogramma's leverde het volgende beeld op:

De tabel geeft de uitkomsten van de CPB-berekeningen. De uitkomsten van D'66 zullen het meest overeenkomen met die van het CDA.

	PvdA	**CDA**	W D
Produktiegroei bedrijven	**2** a 2,5%	2 a 2,5%	2 a 2,5%
Werkloosheid	470.000	510.000	510.000
Koopkracht (per jaar, in %):			
– werknemers in marktsector	0	0	0,5
– werknemers bij overheden	0	0	0,5
– uitkeringsgerechtigden	0	0	0,5
Werkgelegenheid in 1000 mensjaren:	4880	4805	4755
Begrotingstekort	5,5 à 6%	5 a 5,5%	5%

De uitslag in de 12 provincies was als volgt:

GRONINGEN 560463

	Kamer 1986 siemrnen	%	Kamer 1982 %	stemmen
Opkomst	371831	87.7	84,1	346512
PvdA	174215	46,8	42.2	146150
CDA	85259	22.9	20.9	72326
VVD	50175	13.5	16,9	58485
D'66	20034	5.4	3.4	11857
PSP	5516	1.5	2,3	8088
SGP	611	0,2	0.2	589
CPN	5469	1.5	4,2	14622
PPR	5909	1.6	1.7	5760
RPF	4175	1,1	1,8	6352
GPV	14393	3.9	3.8	13131
EVP	1418	0.4	1,3	4583
Overige	4657	1,2	1.3	4569
AR '85	202	0.1	–	–
CD	250	0,1	–	–
Groenen	467	0,1	–	–
VCN	327	0.1	–	–
CP	540	0,1	0,2	720
PGI	83	0.0	–	–
SP	1735	0,5	0,5	1690
PvdM	448	0,1	–	–
Loesje	410	0.1	–	–
SAP	131	0.0	–	–
PAB	64	0,0	–	–
Ov.'82	–	–	0,6	2159

FRIESLAND 598044

	Kamer 1986 stemmen	%	Kamer 1982 %	stemmen
Opkomst	392113	90.3	87,5	365545
PvdA	154784	39,5	37,0	135209
CDA	136606	34,8	31,5	115081
VVD	51133	13,0	17,6	64403
D'66	20203	5,2	3.2	11627
PSP	3307	0,9	1.5	5574
SGP	2403	0,6	0,6	2277
CPN	1810	0,5	1,3	4885
PPR	4487	1.2	1,3	4599
RPF	5478	1,4	2,3	8348
GPV	6288	1,6	1.4	5150
EVP	1966	0,5	1.4	5138
Overige	3648	0,8	0.9	3254
AR '85	433	0.1	–	
CD	155	0,0	–	–
Groenen	417	0.1	–	–
VCN	306	0.1	–	–
CP	514	0,1	0,2	689
SP	615	0.2	0.2	747
PvdM	417	0,1	–	–
Loesje	542	0,1	–	–
SAP	119	0.0	–	–
PAB	130	0,0	–	–
Ov.'82	–	–	0,5	1925

DRENTHE 432011

	Kamer 1986 stemmen	%	Kamer 1982 %	stemmen
Opkomst	288880	90,5	87,0	263813
PvdA	125700	43,5	41,1	108359
CDA	77917	27,0	23,7	62486
VVD	51594	17,9	21,8	57626
D'66	15007	5,2	3,8	10195
PSP	2026	0,7	1,3	3366
SGP	620	0,2	0,2	621
CPN	1056	0,4	1,3	3368
PPR	3248	1,1	1,3	3384
RPF	3106	1,1	1,7	4497
GPV	5089	1,8	1,6	4171
EVP	870	0,3	1,0	2688
Overige	2647	0,8	1,2	3052
AR '85	162	0,1	–	–
CD	439	0,2	–	–
Groenen	373	0,1	–	–
VCN	97	0,0	–	–
CP	–	–	–	–
SP	653	0,2	0,3	710
PvdM	429	0,1	–	–
Loesje	337	0,1	–	–
SAP	87	0,0	–	–
PAB	70	0,0	–	–
Ov.'82	–	–	0,9	2342

OVERIJSSEL 998717

	Kamer 1986 stemmen	%	Kamer 1982 %	stemmen
Opkomst	645432	89,8	86.0	590386
PvdA	201428	31,2	28.7	169460
CDA	265367	41.1	36.3	214337
VVD	85612	13,3	18,1	106778
D'66	31037	4,8	4,0	23266
PSP	5049	0,8	1,3	7793
SGP	14113	2,2	2.4	14086
CPN	2335	0,4	1,0	5966
PPR	6903	1,1	1,4	8345
RPF	10982	1,7	2,6	15451
GPV	14595	2,3	2,1	12067
EVP	1810	0.3	0,7	4251
Overige	6201	0,8	1,4	8586
AR '85	324	0,0	–	–
CD	323	0,0	–	–
Groenen	736	0,1	–	–
VCN	158	0.0	–	–
CP	979	0.2	0,3	1726
SP	1879	0,3	0,4	2560
PvdM	764	0 1	–	–
Loesje	761	0,1	–	–
SAP	217	0,0	–	–
Wissink	60	0,0	–	–
Ov.'82	–	–	0,7	4300

GELDERLAND 1761747

	Kamer 1986 stemmen	%	Kamer 1982 %	stemmen
Opkomst	1136194	87,8	83,1	1018917
PvdA	357881	31,5	28.0	285709
CDA	425423	37,5	32.5	330982
VVD	187023	16,5	22.3	227503
D'66	61145	5,4	4.2	42921
PSP	12680	1,1	2,1	21019
SGP	34451	3.0	3.3	33316
CPN	4173	0,4	0.8	8372
PPR	15583	1,4	1,8	18094
RPF	14852	1,3	2,1	21371
GPV	7943	0,7	0,5	5110
EVP	2659	0.2	0,8	7701
Overige	12381	1,0	1.6	16819
AR '85	371	0.0	–	–
CD	707	0,1	–	–
Groenen	1862	0,2	–	–
VCN	194	0,0	–	–
CP	2223	0,2	0,3	3294
PGI	364	0,0	–	–
SP	3056	0,3	0,6	5815
GMO	151	0,0	0,0	201
PvdM	1212	0,1	–	–
Loesje	1560	0,1	–	–
HP	115	0,0	–	–
SAP	334	0,0	–	–
PAB	84	0,0	–	
Wissink	148	0.0	–	–
Ov.'82	–	–	0,7	7509

UTRECHT 946818

	Kamer 1986 stemmen	%	Kamer 1982 %	stemmen
Opkomst	602708	87.2	82,1	537263
PvdA	160030	26.6	25,3	136165
CDA	203283	33,7	27,3	146631
VVD	130536	21,7	27,6	148210
D'66	41955	7,0	4,5	24305
PSP	9738	1,6	2,6	14038
SGP	15084	2,5	2,8	14942
CPN	3567	0,6	1,4	7451
PPR	10203	1,7	1,9	10092
RPF	7073	1,2	2,2	11569
GPV	9602	1,6	1,4	7557
EVP	1966	0,3	0,9	5000
Overige	9671	1,5	2,1	11303
AR '85	245	0,0	–	–
CD	798	0,1	–	–
Groenen	1459	0,2	–	–
VCN	146	0,0	–	–
CP	2451	0,4	0,8	4553
PGI	251	0,0	–	–
SP	2087	0,4	0,5	2705
PvdM	879	0,2	–	–
Loesje	707	0,1	–	–
HP	189	0,0	–	–
SAP	395	0,1	–	–
Wissink	64	0,0	–	–
Ov.'82	–	–	0,8	4045

PvdA
Ombuigingen 20.55 miljard.
Waarvan uitgavenverlaging: 8,8miljard. Onder meer door: Beperking kosten gezondheidszorg: 1 miljard. Subsidies aan bedrijven: **2,3** miljard. Personeelsomvang: 1 miljard. Overheidsbestedingen: **1** miljard. Tegengaanvan automatische stijging van overheidsuitgaven, vooral die voor defensie: 1,5 miljard.
Inkomstenverhoging: 11,75 miljard.
Waarvan Afschaffen vermogens- en voorraadaftrek: 2,5 miljard. Accijnsverhogingen: 2 miljard. Beperking aftrekposten inkomstenbelasting en integratie van volksverzekeringspremies: 2,5 miljard. Extra aardgas: 1 miljard. Fraude: 3 miljard.
De PvdA wil 5.7 miljard van deze middelen gebruiken voor nieuw beleid: overheidsinvesteringen **(2** miljard), werkgelegenheidsmaatregelen (1 miljard), sociale zekerheid (1,7 miljard). Met de overige 14,85 miljard wordt het financieringstekort verlaagd.

CDA
Ombuigingen 16,9 miljard.
Waarvan uitgavenverlaging 12.1 miljard. Onder meer door: Minder personeel in collectieve sector en minder overheidsaankopen: 3,8 miljard. Minder subsidies voor gezinnen: 800 miljoen. Woningbouw: **1** miljard. Volksgezondheid: 1 miljard. Fraude: 3 miljard. Bijdrage aan het ABP: 2 miljard.
Inkomstenverhoging 4,8 miljard:
BTW-verhoging 2 miljard. Beperking vermogens- en voorraadaftrek 1,8 miljard. Verkoop staatsdeelnemingen en extra aardgasinzet: 1 miljard.
Het CDA gebruikt van de zo verkregen middelen 1 miljard voor een verlaging van de lcon- en inkomstenbelasting en 15,9 miljard voor een daling van het financieringstekort.

VVD
Ombuigingen 22,5 miljard.
Waaronder bezuinigingen: 17,5 miljard. Ondermeer in de sociale zekerheid: **1,2** miljard. Minder arbeidsplaatsen collectieve sector: 2,9 miljard. Gezondheidszorg: 3 miljard, waarvan 1 miljard door hogere bijdragen en minder verstrekkingen bij het ziekenfonds. Woningbouw: 1 miljard. Fraude: 3 miljard. Verlaging huursubsidie met ongeveer 30 procent. Openbaar vervoer: 500 miljoen.
Extra inkomsten: 5 miljard. Daarvan BTW 2 miljard. Verkoop staatseigendommen: 1,25 miljard. Beperking vermogens- en voorraadaftrek: 1,8 miljard.
De VVD wenst de hierdoor verkregen middelen voor 4 miljard te gebruiken voor een verlaging van de belastingen en voor 250 miljoen voor extra overheidsinvesteringen. Zeventien miljard is nodig voor het terugbrengen van het financieringstekort.

D'66
Ombuigingen 20 miljard.
Daarvan bezuinigingen ter waarde van 13

FLEVOLAND **118551**

	Kamer 1986 stemmen	%	%	Kamer 1982 stemmen
Opkomst	103127	86,4	83,8	78674
PvdA	34675	33,6	29,6	23320
CDA	30762	29,8	25,0	19707
VVD	17764	17,2	23,2	18260
D '66	8168	7,9	4,5	3514
PSP	771	0,8	1,8	1384
SGP	2684	2,6	3,1	2419
CPN	813	0,8	2,8	2211
PPR	1360	1,3	1,7	1337
RPF	1985	1,9	3,4	2665
GPV	1706	1,7	1,4	1143
EVP	282	0,3	1,1	847
Overige	2157	2,1	2,4	1867
AR '85	47	0,0	–	–
CD	91	0,1	–	–
Groenen	220	0,2	–	–
VCN	79	0,1	–	–
CP	873	0,8	1,2	959
SP	263	0,3	0,4	307
PvdM	306	0,3	–	–
Loesje	181	0,2	–	–
SAP	59	0,1	–	–
PAB	38	0,0	–	–
Ov '82	–	–	0,8	601

NOORD-HOLLAND **2324879**

	Kamer 1986 stemmen	%	%	Kamer 1982 stemmen
Opkomst	1447629	83,6	79,3	1329587
PvdA	498567	34,5	31,6	420435
CDA	400791	27,7	21,7	288592
VVD	312674	21,6	27,2	361509
D 66	111623	7,7	4,5	60361
PSP	29067	2,0	3,7	49646
SGP	5037	0,4	0,4	4790
CPN	20316	1,4	4,3	57396
PPR	22038	1,5	2,0	26040
RPF	7757	0,5	0,9	12515
GPV	5980	0,4	0,3	3415
EVP	3017	0,2	0,6	7596
Overige	30762	2,1	2,8	37292
AR '85	500	0,0	–	–
CD	3756	0,3	–	–
Groenen	4798	0,3	–	–
VCN	1854	0,1	–	–
CP	9685	0?	1.4	18584
PGI	213	0,0	–	–
SP	2961	0,2	0,4	5334
Brummer	64	0,0	–	–
PvdM	3318	0,2	–	–
Loesje	2118	0,2	–	–
HP	190	0,0	–	–
SAP	763	0,1	–	–
PAB	542	0,0	–	–
Ov.'82	–	–	1,0	13374

ZUID-HOLLAND

	Kamer 1986 stemmen	%	%	Kamer 1982 stemmen
Opkomst	1962226	84,3	79,1	1774596
PvdA	659649	33,6	33,2	588231
CDA	577439	29,4	22,9	406355
VVD	389324	19,8	25,2	446271
D '66	137498	7,0	4,2	74764
PSP	21066	1,1	2,0	35677
SGP	61098	3,1	3,4	61002
CPN	11535	0,6	1,5	26888
PPR	22035	1,1	1,5	25654
RPF	20281	1,0	1,8	31102
GPV	15780	0,8	0,6	11083
EVP	4959	0,3	0,7	12967
Overige	41562	2,2	3,0	54602
AR '85	1008	0,1		
CD	4377	0,2		
Groenen	4025	0.2		
VCN	841	0,1	–	–
CP	13168	0,7	1,7	30241
PGI	136	0,0	–	–
SP	7640	0,4	0,5	9657
PAT	2007	0.1	–	–
PvdM	4233	0,2	–	–
Loesje	2790	0,1	–	–
SAP	971	0,1	–	–
PAB	366	0.0	–	–
Ov '82	–	–	0,8	14704

ZEELAND **356016**

	Kamer 1986 stemmen	%	%	Kamer 1982 stemmen
Opkomst	224343	86.5	82,0	206081
PvdA	66391	29,6	27,9	57404
CDA	73832	32,9	27,4	56537
VVD	40057	17.9	23,3	47905
D'66	12375	5,5	4,1	8449
PSP	1479	0,7	1,3	2690
SGP	17640	7,9	8,2	16929
CPN	496	0,2	0,6	1312
PPR	2291	1,0	1,4	2939
RPF	3248	1,5	2,3	4714
GPV	3210	1,4	1,2	2460
EVP	736	0,3	0,9	1816
Overige	2588	1,1	1,4	2926
AR '85	117	0,1	–	–
CD	280	0,1	–	–
Groenen	305	0,1	–	–
VCN	61	0,0	–	–
CP	552	0,3	0,5	947
SP	279	0,1	0,3	671
PvdM	405	0,2	–	–
Loesje	423	0,2	–	–
SAP	95	0,0	–	–
PAB	71	0,0	–	–
Ov.'82	–	–	0,6	1308

NOORD-BRABANT **2121014**

	Kamer 1986 stemmen	%	"6	Kamer 1982 stemmen
Opkomst	1316984	84,5	77,9	1145967
PvdA	389716	29,6	24,6	281424
CDA	582376	44.2	40 1	459219
VVD	202728	15,4	22,3	255899
D'66	73069	5,5	4,6	52,944
PSP	14167	1,1	2.2	25775
SGP	5744	0,4	0,5	5408
CPN	4134	0,3	0,8	9581
PPR	14371	1.1	1,7	19379
RPF	3481	0,3	0,4	4614
GPV	2555	0,2	0.1	1469
EVP	1743	0.1	0.3	3107
Overige	22900	1,8	2,4	27148
AR '85	198	0,0	–	–
CD	1123	0,1	–	–
Groenen	2229	0,2	–	–
VCN	424	0,0	–	–
CP	3487	0,3	0,4	4995
PGI	182	0,0	–	–
SP	8657	0,7	1,0	10991
GMO	930	0,1	0,1	662
PvdM	2040	0,2	–	–
Loesje	2196	0,2	–	–
SAP	602	0,0	–	–
PAB	602	0,0	–	–
Wissink	230	0,0	–	–
Ov.'82	–	–	0,9	10500

LIMBURG **1088245**

	Kamer 1986 stemmen	,o	"C	Kamer 1982 stemmen
Opkomst	675868	83.0	74,4	579175
PvdA	229232	33.9	26 2	151651
CDA	311026	46,0	42,8	248188
VVD	76757	11,4	18,6	107914
D'66	29751	4,4	4,7	27075
PSP	5465	0,8	2,2	12497
SGP	412	0,1	0,0	257
CPN	2136	0,3	1,0	5701
PPR	6581	1,0	1,9	10823
RPF	851	0,1	0,2	1037
GPV	865	0.1	0.1	407
EVP	559	0,1	0,1	772
Overige	12233	1,8	2,2	12853
AR '85	111	0,0	–	–
Groenen	1677	0,3	–	–
VCN	196	0,0	–	–
CP	2229	0,4	0,2	1245
SP	2158	0,3	0,6	3772
PAT	2525	0,4	–	–
GMO	1317	0,2	0,4	2122
PvdM	777	0,1	–	–
Loesje	808	0,1	–	–
SAP	166	0,0	–	–
PAB	186	0,0	–	–
Wissink	83	0,0	–	–
Ov.'82	–	–	1,0	5714

miljard. Qnder andere door een vermindering van de werkgelegenheid in de collectieve sector met 16 procent.
Inkomstenvergroting: 7 miljard. Accijnsverhoging en minder subsidies aan de bedrijven: 2,5 miljard. Aardgaswinst, boetes, etc. 4,5 miljard. D'66 wil het zo verkregen geld voor 8 miljard besteden aan belasting- en premieverlaging. Twee miljard is voor nieuw beleid. Negen à tien miljard wordt gebruikt voor terugdringing van het begrotingstekort.

De partijen meten in hun campagne de verschillen breed uit. Voor de komende jaren lijken die verschillen op financieel-economisch vlak echter minder groot dan ze in het verleden wel zijn geweest. Zo valt op, dat het bezuinigingsbedrag bij PvdA en CDA vrijwel even groot is. De cijferopstelling toont op het eerste gezicht een groot verschil, maar het CDA heeft de vermindering van de fraude ter waarde van drie miljard als bezuiniging op de uitgaven geboekt, terwijl de PvdA dit als een vermeerdering van inkomsten ziet.
Opmerkelijk is, dat de PvdA het zich extra moeilijk maakt door meer dan andere partijen geld vrij te maken voor nieuw beleid. Vooral de overheidsinvesteringen en de sociale zekerheid krijgen daarbij hoge prioriteit.
Ook bij de arbeidsduurverkorting is het verschil tussen CDA en PvdA minder groot dan men weleens suggereert. Het CDA heeft zes procent aan gemiddelde arbeidsduurverkorting in de berekeningen gestopt, de PvdA negen procent. De PvdA vindt op dit punt overigens D'66 aan haar zijde. De VVD heeft opmerkelijk genoeg in haar berekeningen ook nog vijf procent arbeidsduurverkorting opgenomen. Voor alle partijen geldt overigens, dat zij de omvang van de arbeidstijdverkorting door CAO-partijen willen laten bepalen. Genoemde percentages zijn dus nauwelijks meer dan vrome wensen.
De grootste knelpunten lijken, ook na herschikking en verwijdering van dubbeltellingen, dat de VVD extreem veel meer wil bezuinigen dan CDA en PvdA en dat de PvdA in een sneller tempo dan het CDA de subsidies aan de bedrijven wil verminderen. Bij de VVD is vrijwel geen bereidheid tot dit soort maatregelen. D'66 lijkt het spoor van PvdA en CDA te volgen, behalve dat zij het sterkst van alle partijen de werkgelegenheid in de collectieve sector wil terugbrengen.
De economische groei valt bij elke partij ongeveer even hoog (laag) uit. Ook dringen zij alle het overheidstekort fors terug. Opmerkelijk is dat ondanks de ongeveer gelijke uitkomsten voor de werkloosheid, de werkgelegenheidsontwikkeling bij de VVD naar verhouding ongunstig is. Toch zien de werkloosheidscijfers er mooi uit, maar dat komt vooral doordat die partij optimistisch is over het op grote schaal ontwikkelen van scholingsplannen.
Een apart verhaal is de koopkracht. Deze blijft bij CDA en PvdA voor vier jaar bevroren; bij de

In de vier grote steden was de uitslag aldus:

AMSTERDAM				679530
	Kamer 1986 stemmen	%	%	Kamer 1982 stemmen
Opkomst	393110	76,7	72,9	376761
PvdA	185486	47,2	41,3	155417
CDA	62201	15,8	13,0	49076
VVD	62960	16,0	20,0	75298
D'66	32960	8,4	3,8	14262
PSP	13266	3,4	5,4	20460
SGP	624	0,2	0,1	545
CPN	11042	2,8	8,7	32896
PPR	7537	1,9	1,9	7319
RPF	1134	0,3	0,5	1842
GPV	964	0,2	0,2	563
EVP	760	0,2	0,5	1761
Overige	14176	3,6	4,6	17322
AR '85	121	0,0	–	–
CD	2363	0,6	–	–
Groenen	1511	0,4	–	–
VCN	1061	0,3	–	–
CP	5870	1,5	2,8	10716
PGI	213	0,1	–	–
SP	1039	0,3	0,4	1482
Brummer	64	0,0	–	–
PvdM	734	0,2	–	–
Loesje	550	0,1	–	–
HP	190	0,0	–	–
SAP	324	0,1	–	–
PAR	136	0,0	–	–
Ov. '82	–	–	1,4	5124

's-GRAVENHAGE				444770
	Kamer 1986 stemmen	%	%	Kamer 1982 stemmen
Opkomst	264053	79,1	72,7	247472
PvdA	96027	36,4	34,2	84754
CDA	67097	25,4	20,8	51455
W D	59369	22,5	27,9	68967
D'66	19742	7,5	4,1	10087
PSP	3512	1,3	2,5	6126
SGP	2458	0,9	1,1	2721
CPN	2098	0,8	1,9	4662
PPR	3221	1,2	1,6	3890
RPF	1370	0,5	1,0	2416
GPV	1374	0,5	0,3	825
EVP	576	0,2	0,5	1326
Overige	7209	2,8	4,1	10248
AR '85	155	0,1	–	–
CD	1104	0,4	–	–
Groenen	840	0,3	–	–
VCN	150	0,1	–	–
CP	2668	1,0	2,2	5566
PGI	136	0,1	–	–
SP	830	0,3	0,5	1264
PAT	485	0,2	–	–
PvdM	396	0,2	–	–
Loesje	316	0,1	–	–
SAP	129	0,0	–	–
Ov. '82	–	–	1,4	3413

ROTTERDAM				570937
	Kamer 1986 stemmen	%	%	Kamer 1982 stemmen
Opkomst	332893	78,0	73,3	313387
PvdA	165180	49,6	49,8	156097
CDA	65380	19,6	15,1	47226
VVD	46672	14,0	16,8	52788
D'66	22737	6,8	3,0	9529
PSP	4727	1,4	2,3	7322
SGP	4494	1,4	1,5	4785
CPN	3196	1,0	2,7	8410
PPR	3629	1,1	1,2	3686
RPF	2131	0,6	1,0	3162
GPV	2064	0,6	0,6	1761
EVP	832	0,3	0,6	1821
Overige	11851	3,6	5,4	16800
AR '85	166	0,1	–	–
CD	1398	0,4	–	–
Groeneii	799	0,2	–	–
VCN	333	0,1	–	–
CP	5193	1,6	3,9	12275
SP	1465	0,4	0,6	1860
PAT	566	0,2	–	–
PvdM	866	0,3	–	–
Loesje	632	0,2	–	–
SAP	300	0,1	–	–
PAB	133	0,0	–	–
Ov '82	–	–	0,9	2665

UTRECHT				229750
	Kamer 1986 stemmen	%	%	Kamer 1982 stemmen
Opkomst	144939	83,3	75,8	130840
PvdA	58073	40 1	37,0	48378
CDA	35539	24.5	21,2	27746
VVD	22138	15.3	20,1	26237
D'66	10944	7,6	4,2	5541
PSP	5103	3,5	5,1	6705
SGP	839	0,6	0,7	912
CPN	1948	1,3	3,2	4230
PPR	3959	2,7	2,6	3394
RPF	704	0,5	0,8	1107
GPV	908	0,6	0,5	695
EVP	446	0,3	0,8	1009
Overige	4338	3.0	3,8	4886
AR '85	60	0,0	–	–
CD	379	0,3	–	–
Groenen	355	0,2	–	–
VCN	72	0,1	–	–
CP	1308	0,9	1,9	2435
PGI	75	0,1	–	0,1
SP	1442	1,0	1,1	1394
PvdM	216	0,2	–	–
Loesje	281	0.2	–	–
HP	68	0,0	–	
SAP	65	0,0	–	
Wissink	17	0,0	–	–
Ov. '82	–	–	0,8	1057

VVD stijgt ze licht. Voor velen kan de werkelijkheid echter nogal afwijken van dit gemiddelde beeld. Het CDA bezuinigt voor achthonderd miljoen op huursubsidie en andere inkomensoverdrachten. terwijl zij niet aangeeft hoe de koopkrachtgevolgen daarvan opgevangen moeten worden. De PvdA wil nogal wat aftrekposten in de belastingen afschaffeh, maar over de gevolgen daarvan blijft zij in het vage. Vooral bij de VVD kan voor velen de inkomensontwikkeling veel ongunstiger zijn dan de tabel aangeeft. Dit omdat zij een paar miljard bezuinigt op zaken als huursubsidie. het ziekenfonds en studiekostenvergoedingen.

Opmerkelijk is dat terwijl CDA en VVD voor de komende kabinetsperiode niet het principe van een gelijke inkomensontwikkeling voor werknemers. uitkeringsgerechtigden en ambtenaren hanteren, zij bij deze berekeningen toch van een gelijke inkomensontwikkeling zijn uitgegaan. De PvdA kiest wel ten principale voor deze koppeling.

De uitkomsten zijn gunstig. omdat de partijen hun hoop hebben gevestigd op een beperkte loonontwikkeling in de marktsector in de komende jaren. Zij lijken op dit punt nu al in de problemen te komen. Momenteel worden er belangrijke CAO's afgesloten die voor 1987 een loonstijging inhouden. CAO-partijen wijken af van de nullijn die door de toekomstige meerderheid in het parlement wordt voorgestaan.

Een hogere loonstijging brengt een kabinet niet meteen in de financiële problemen. ook niet als ambtenaren en uitkeringsgerechtigden dezelfde inkomensstijging krijgen. Uiteraard nemen de collectieve uitgaven toe, maar de eerste twee a drie jaar is de stijging van de inkomsten even groot. Pas na een jaar of vijf, dus als er reeds een nieuw kabinet is aangetreden, ontstaan er grote problemen, doordat de overheidsinkomsten als gevolg van een afbrokkelende werkgelegenheid afnemen. terwijl de uitgaven door de toenarne van het aantal werklozen fors gaan stijgen. In de tweede helft van de jaren zeventig is dit vrrschijnsel in extreme mate opgetreden torn 300.000 banen vanwege te hogt loonkosten ten groiide gingen.

De VVD lijkt die loonstijging het minst te betreuren. omdat zij een hoger inkomen voor werkenden bepleit. Het niet laten volgen van de uitkeringen was oorspronkelijk ook voor een fors bedrag in haar dekkingsplan opgevoerd. In het algemeen vindt deze partij dat de financiële problemen die hierdoor bij overheid en sociale fondsen kunnen optreden. door de collectieve sector zelf opgelost moeten worden. De uitgaven. ook die in de sfeer van de sociale zekerheid, moeten dan extra beperkt worden. Ook zal het aantal arbeidsplaatsen in de collectieve sector sneller moeten afnemen. Deze extra bezuinigingen kunnen nogal fors uitvallen. omdat de ambtenarensalarissen buiten schot blijven De overheid zou anders geen goede mensen meer kunnen aantrekken

Het CDA hoopt dal het met die loonontwikkeling wel meei-alt, maar Lubbers heeft al verklaard dat de huidige ontwikkelingen zo zorgelijk zijn. dat centraal overleg gewenst kan zijn. Als de lonen meer worden verhoogd dan het CDA wil, dan kiest deze partij voor een ontkoppeling van lonen en uitkeringen. De koopkracht van werknemers in de bedrijven stijgt dan. de uitkeringstrekkers blijven op de nullijn. Voor de meeste ambtenaren zal dat ook gelden. De handhaving van de koopkracht voor de mensen in de collectieve sector kost bij een loonstijging in de bedrijven van *2.5* procent per jaar zo'n vijf miljard. De meevallers bij de inkomsten zijn dan echter tien miljard. Het CDA houdt dus geld over. Pas een volgend kabinet zal als gevolg van het werkgelegenheidsverlies de negatieve gevolgen voor de begroting ervaren. Opmerkelijk is dat het CDA door haar opstelling CAO-partijen het belangrijke argument jegens hun leden uit handen slaat dat loonmatiging gewenst is om de collectieve sector betaalbaar te houden.

Ook de PvdA meent dat centraal overleg, zeker als een PvdA in de regering voor het sociale gezicht zorgt, grote kansen geeft op de vereiste loonmatiging. Als de loonontwikkeling niettemin uit de hand loopt. zal zij ,,de uitkeringsrechtigden op de rug van de werkenden binden." De loonstijging wordt dan afgeroomd door een verhoging van belastingen en premies om zodoende de mensen in de collectieve sector eenzelfde inkomensontwikkeling te geven. Het standpunt van D'66 komt globaal met dat van de PvdA overeen.

Voor de werkgelegenheidsgevolgen van de te hoge loonstijging hebben alle partijen geen antwoord. Als CAO-partijen per jaar bij voorbeeld 1 procent meer loon afspreken, dan wordt bij elke partij de werkgelegenheidsdoelstelling onderuit gehaald. Beloftes over 500.000 werklozen in 1990 zijn dan loze uitspraken.

Op het punt van de werkgelegenheid zijn uit Het *Parool* van *1 i* mei nog de volgende gegevens afkomstig:

In 1986 wonen er in Nederland vijf miljoen mensen met een hele of halve baan. Voor 1,2 miljoen mensen is er, ten onrechte, geen baan. Voor ongeveer de helft zijn dat officieel ingeschreven werklozen, voor de andere helft verborgen werklozen, weggemoffelde werklozen of werklozen met een handicap. Volgens het Centraal Planbureau (CPB) zullen er de komende vier jaar ongeveer 300.000 mensen extra aan de slag komen – door twee oorzaken: doordat de werkgelegenheid, dankzij de economische groei, met 130.000 arbeidsplaatsen toeneemt en doordat steeds meer volle banen worden gesplitst in deeltijdbanen. In 1990 zullen dus 5,3 miljoen mensen betaald werk verrichten. Maar het aantal mensen dat zich per jaar extra op de arbeidsmarkt aanmeldt.

STANDPUNTEN VAN DE POLITIEKE PARTIJEN DIE AL

	CPN	*PSP*	*EVP*	*PPR*	*PvdA*	*D'66*
Kruisraketten / Defensie	Geen plaatsing van kruisraketten Atoomtaken van Nederlands leger afstoten Drastische verlaging van defensieuitgaven	Geen plaatsing van kruisraketten Verwijdering van alle kernwapens uit Nederland. Afschaffing van het leger Stopzetten van militaire produktie en onderzoek	Geen plaatsing van kmisraketten. Verwijdering van alle kernwapens uit Nederland Verlaging van de defensieuitgaven met 1% per jaar	Geen plaatsing van kmisraketten. Atoomtaken van Nederlands leger afstoten Verwijdering van alle kernwapens uit Nederland Verlaging van de defensieuitgaven met IR per jaar	Geen plaatsing van kmisraketten. Geen uitbreiding van het bestaande aantal kernwapens Drastische vermindering van het aantal tactische kernwapens van de NAVO.	Hoewel D'66 zich verzet heeft tegen plaatsing van kruisraketten. aanvaardt zij deze plaatsing omdat hrt parlement hiertoe besloten heeft.
Kerncentrales	Sluiting van bestaande kerncentrales Geen nieuwe kerncentrales	Onmiddellijke sluiting van w-staande kerncentrales. Geen nieuwe kerncentrales	Zo spoedig mogelijk sluiting van bestaance kerncentraies Geen nieuwe kerncentraies	Sluiting van bestaande kerncentrales Geen nieuwe kerncentrales.	Zo spoedig mogelijk sluiting van bestaande kerncentraies Geen nieuwe kerncentraies	Bestaande kerncentrales openhouden Onderzoek naar veilige oplossing van het probleem van radio-actief afval Geep nieuwe kerncentrales
Bestrijding werkloosheid	Drastische arbeidstijdverkorting met behoud van loon, eerst tol 32 uur per week later tot 25 uur per week De overheid moet een uitgebreid investenngs- en stimuleringsprogramma opstellen, gencht op het bevorderen van sectoren met veel werkgelegenheid.	Drastische arbeidstijdsverkorting tol 25 uur per week, met behoud van koopkracht Omen herscholing van werklozen stimuleren Omzetting van vrijwilligerswerk in betaald werk. Verbod van commerciele uitzendbureaus ten voordele van de arbeidsbureaus	Invoering van een sabbatsjaar (eens in de reven jaar één jaar betaald verlof voor elke werkende) Herverdeling van werk, o a door arbeidstijdverkorting tot 32 uur per week, zo mogelijk met behoud van koopkracht d m.v. belastingmaatregelen Streven naar verlaging van de arbeidskosten.	Stimulering van de arbeidsintensieve en kansrijke sectoren Steun aan her midden- en kleinbedrijf, en vooral ook aan startende kleinschalige bedrijven. Arbeidstijdverkorting voorlopig tot 30 uur per ueek, in de toekomst tot 25 uur per week, met behoud van koopkracht	De economische groei moet worden bevorderd De produktie moet arbeidsintensiever worden gemaakt Vooral het midden- en kleinbedrijf moet gesteund en gestimuleerd worden. Herverdeling van arbeid is noodzakelijk, o.a door arbeidstijdverkorting tot 32 uur per week. zoveel mogelijk met behoud van koopkracht	Scheppen van nieuwe banen door verlaging van de arbeidskosten en stimulering van nieuwe bedrijven. Bescherming van de koopkracht Omen herscholing van werklozen stimuleren Drastische herverdeling van werk, met inlevering van loon maai zo mogelijk met vermindering van premier en belastingen
Inkomens	Verhoging van de koopkracht van lage en middeninkomens. Ook de minimumjeugdlonen verhogen Onrechtvaardige inkomensverschillen moeten worden teruggedrongen	Verschillen tussen de inkomens fors verminderen. Verhoging van de minimumjeugdlonen i6 dat er geen verschil meer is met het minimumloon voor volwassenen Zware straffen voor werkgeven die het minimum(jeugd)loon ontduiken.	Naast een wettelijk minimumloon dient er een wettelijk maximuminkomen vastgesteld te warden	Handhaven van de koopkracht Inkomensverschillen verminderen De minimumjeugdlonen verhogen.	Handhaven van de koopkracht voor alle soorten inkomens De hoogste inkomens mogen netto niet meer dan 3 x het minimumloon bedragen Ais de economie goed groeit, vooral de laagstbetaalden laten profiteren	Handhaven van de koopkracht Gelijke behandeling van werknemers in het bedrijfsleven, ambtenaren en uitkeringtrekkers
Uitkeringen	De uitkeringen moeten om hoog	De uitkenngen wegens werkloosheid en arbeidsongeschiktheid moeten fan verhoogd worden. Alle minimumuitkenngen moeten met 10% verhoogd worden. Volledige uitkcnngsrechten voor jongeren.	Vernederende controles bij uitkeringstrekkers, bijvoorbeeld om te zien of zij samenwanen. moeten worden afgeschaft.	De uitkenngen moeten weer zoals voorbeen gekoppeld worden aan de lonen en salarissen. De uitkenngen moeten verhoogd worden.	De uitkeringen moeten weer zoals voorheen gekoppeld worden aan de lonen en salanssen De uitkenngen moeten verhoogd worden	Liever lagere maar langer durende werkloosheidsuitkenngen dan hogere werkloosheidsuitkeringen die korter duren.
Man en vrouw	Het beleid van de overheid moeten erop gericht zijn dat emancipatie van de vrouw niet geremd wordt door bezuinigingen op het gebied van kinderopvang, vrouwenhuizen, blijf-van-m'n-lijfhuizen en emancipatieprojecten.	Het burgerlijk huwelijk moet worden afgeschaft. Alk beleid moet erop gericht zijn de bestaande ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op te heffen. O.a. door voorkeursbehandeling van vrouwen op de arbeidsmarkt, gratis kinderopvang, langdurig betaald verlof bij geboorten en ziekte van kinderen.	Mannen en vrouwen hebben een eigen verantwoordelijkheid t.a.v. ouderschap, bevruchting en seksuele verhoudingen Daarom moeten wetgeving en maatregelen ier bevordering van machtsgelijkheid, gelijke rechten en gelijke behandeling van mannen en vrouwen, krachtig worden bevorderd.	Er moet een duidelijke wetgeving kamen die gencht is tegen discriminatie op grond van geslacht (homoseksualiteit) en op grond van samenlcvingsvonnen. Gelijke verdeling van macht, kennis en invloed is noodzakelijk. Dit is de feminisering van de samenleving.	leder mens, ongeacht sekse of samenlevingsvorm. moet in staat worden gesteld een zelfstandig bestaan te verwerven De bestaande machtsongelijkheid tussen mannen en vrouwen moet worden doorbroken	Discriminatie op grond van geslacht, homofilie of samenlevingsvorm moel worden verboden Het beleid van de regering moet erop gencht zijn dat ongelijkheden tussen man en vrouw (m.n op het gebied van betaalde arbeid en sociale zekerheid] verdwijnen
Euthanasie	Euthanasie dient niet langer strafbaar te zijn, mits door een arts en onder bepaalde voorwaarden uitgevoerd	Er moet een wettelijke regeling voor euthanasie komen, waarin de persoonlijke keurevrijheid wordt gerespecteerden hulp – onder voorwaarden -- niet strafbaar is.	Waar zonder medisch handelen geen leven meer zou kunnen bestaan. moet de zieke het recht gegund warden dit medisch handelen af te wijren Er uient zo spoedig mogelijk wetgeving op dit gebied te komen	Aan euthanasie onder duidelijke voorwaarden (onder meer aard van de toestand van de patiënt en vrije wilsbeschikking) moet een wettelijke basis worden gegeven.	Euthanasie door artsen op nadrukkelijk verzoek van ongeneeslijke patiënten, dient niet langer strafbaar te zijn.	Euthanasie moet mogelijk zijn voor hen die daartoe de wens te kennen hebben gegeven. maar niemand hoeft er tegen zijn wil aan mee te werken Het wetsvoorstel van D'66 moet spoedig wet worden
Vluchtelingen / vreemdelingen	Het recht op asiel voor politieke vluchtelingen dient ruimhartig te worden toegepast. Discriminatie van vreemdelingen moet bestreden worden. Zij moeten gelijke rechten krijgen	Zoveel mogelijk steun verlenen aan politieke vluchtelingen Bestrijding van discriminatie van vreemdelingen. Iedereen die in Nederland woont, moet dezelfde rechtspositie krijgen	Nederland moet gastvrij politieke vluchtelingen opnemen. Kinderen boven 16 jaar en vrouwen van buitenlandse werknemers moeten een eigen verblijfsvergunning krijgen.	Nederland moet weer een ruimhartig vluchtelingenbeleid gaan voeren Bestrijding van dircnmtnatie van vreemdelingen Speciale voorzieningen voor de behoeften van buitenlanders	Nederland moel een ruimhartig beleid voeren bij de toe lating van vluchtelingen Gelijke kansen voor kinderen van buitenlandse werknemers bevorderen. speciaal voor meisjes	Nederland moet een ruimhartig vluchtelingenbeleid voeren vreemdelingen kunnen maar in beperkte mate worden opgenomen Extra aandacht voor voorzieningen voor buitenlanders

bedraagt 100.000. In vier jaar tijd dus 400.000. Conclusie: het tekort van 1,2 miljoen banen nu loopt op tot 1,3 miljoen aan het eind van de komende kabinetsperiode.

Van de vier grote partijen zijn er drie die deze uitkomst onaanvaardbaar vinden en willen proberen het cijfer door middel van korter werken (ATV) omlaag te brengen. Alleen de VVD, die zich mordicus keert tegen algemene ATV, legt zich – ook al wordt dat uiteraard ontkend – bij die uitkomst neer

Het CPB heeft ook, hoewel het zelf nauwelijks gelooft dat het uitvoerbaar is, uitgerekend wat het effect van vijf procent ATV zou kunnen zijn. De werkweek is dan in 1990 teruggebracht tot gemiddeld 36 uur, het aantal mensen zonder werk zou met 100.000 dalen tot het huidige niveau van 1,2 miljoen. Dat komt ongeveer overeenmet wat het CDA-program belooft. Het betekent wel dat er erg weinig ruimte overblijft voor loonsverhogingen.

PvdA en D'66 gaan nog een stap verder: zij vinden dat de komende vier jaar tien procent moet worden verwerkelijkt. We zouden dan in 1990 op 34 uur zitten en het tekort aan hele en halve banen met nog eens 100.000 hebben teruggebracht tot 1,1 miljoen. Om dat te bereiken, is wel voor de lonen een nullijn voor vier jaar nodig!

Conclusie: de werkloosheid blijft de komende vier jaar onveranderd hoog en de kleine-stapjespolitiek van korter werken brengt daar nauwelijks verandering in. Er zijn natuurlijk

IN DE TWEEDE KAMER ZIJN VERTEGENWOORDIGD

CDA	VVD	GPV	RPF	SGP	CP	
Wel plaatsing van kruisraketten. Streven naar vermindenng van het aantal kernwapens en een sterkere nadruk op conventionele bewapening	Wel plaatsing van kruisraketten. Vermindering van de afhankelijkheid van kernwapens, maar beslist geen eenzijdige vermindering van de Nederlandse defensie-inspanning	Wel plaatsing van kernwapens. Handhaving van een effectief en geloofwaardig niveau van kernbewapening.	Wel plaatsing van kruisraketten Terugdringen van de ml van kernwapens door versterking van de conventionele bewapening.	Wel plaatsing van kruisraketten Vermindering van de afhankelijkheid van kernwapens door versterking van de conventionele bewapening	Wel plaatsing van kruisraketten. alsmede de uitvoering van andere atoomtaken in Nederland. Dit is een consequent gevolg van afspraken binnen de NAVO	**Kruisraketten / Defensie**
Handhaving van bestaande kerncentrales. Wel nieuwe kerncentrales op voorwaarde van een verantwoorde oplossing voor de opslag van radioactief afval	Handhaving van bestaande kerncentrales Bouw van twee nieuwe kerncentrales in de komende vier jaar	Handhaving bestaande kerncentrales. Wei nieuwe kerncentrales	Handhaving bestaande kerncenlrales. Wel nieuwe kerncentrales	Handhaving van bestaande kerncentrales. Wel nieuwe kerncentrales, maar met strenge eisen voor de veiligheid	Handhaving van bestaande kerncentrales Zo spoedig mogelijk dient sen begin gemaakt te worden niet de bouw van twee kerncentrales.	**Kerncentrales**
Lk economische groei moet worden gestimuleerd De ontwikkeling van arbeidsintensieve sectoren verdient nadrukkelijk aandacht De bedrijven moeten meer financiële armslag krijgen, o a door arbeidskostenmatiging. Herverdeling van werk is noodzakelijk, o.a door arbeidstijdverkorting tot 32 uur per weck met inlevering van loon, maar ia mogelijk met vermindering van premie- en belasiingdruk	De economische groei moet worden bevorderd Stimulenng van het bedrijfsleven. Arbeidstijdverkorting en deeltijdarbeid zijn welkome aanvullende middelen om tot vermindering van werkloosheid te komen. Koopkrachtverlies moet daarbij zoveel mogelijk worden vermeden	Een goed klimaat scheppen voor de bedrijven Steun geven aan bedrijven en bednjfstakken die toekomst hebben.	De bedrijven moeten meer armslag krijgen (minder belastingen, soepeler ontslagprocedures e d.). Bij het te werk stellen voorrang geven aan kostwinners. Arbeidstijdverkorting is geen wondermiddel.	Optimale economische groei moei worden nagestreefd, opdat de werkgelegenheid zal groeien. De bedrijven moeten meer ruimte krijgen Kostwinners krijgen voorrang Arbeidstijdverkorting is geen wondermiddel	ATV lost het probleem niet op. het maakt de arbeidskosten al gauw duurder. Noch de overheid noch het bedrijfsleven kan veel aan de werkgelegenheid doen; we hebben zulke hoge arbeidskosten.	**Bestrijding werkloosheid**
Handhaven van de koopkracht, in elk geval voor de werknemers in het bedrijfsleven. Vooral moei de koopkracht van de laagstbetaalden beschermd worden.	Handhaven van de koopkracht, in elk geval voor de werknemers in het bedrijfsleven. Lk verschillen tussen de netto inkomens vergroten.	Matiging van mkomens blijft nodig. De overheid, mei al haar ambtenaren, moet hierbij het voorbeeld geven	Vermindering van inkomensverschillen is verkeerd Daardoor worden mensen er onvoldoende toe geprikkeld zich in te spannen en verantwoordelijkheid te dragen.	De verschillen tussen inkomens mogen best wat groter worden.	Inkomensgaranties kunnen niet gegeven worden Ambtenaren hoeven niet hetzelfde te verdienen als werknemers in hei bedrijfsleven. Verkleining van inkomensverschillen is fout	**Inkomens**
Uitkeringen niet verder laten dalen Uitkeringstrekkers moeten ertoe geprikkeld worden werk ie zoeken	Aan de uitkeringen verder niets doen. Uitkeringstrekkers moeten ertoe geprikkeld worden werk te roeken.	Verplichte verzekeringen met betrekking tol werkloosheid of arbeidsongeschiktheid kunnen beperkt worden tot een uitkering op het minimumniveau Daarboven kunnen werknemers zich vrijwillig bijverzekeren	Uitkeringsfraude moet veel zwaarder worden bestraft. De bestrijding van zulke fraude dient met kracht voortgezet te warden	Misbruik van sociale uitkeringen moet krachtig worden tegengegaan. Het moet minder gemakkelijk worden gemaakt een aangeboden baan te weigeren	De koppeling van de laagste uitkering aan het minimumloon handhaven	**Uitkeringen**
Aan duurzame samenlevingsverbanden waarin beide partners de verantwoordelijkheid voor elkaar aanvaarden, wordt bijzondere waarde gehecht. m.n. huwelijk en gezin. Op hei gebied van werk. inkomen en onderwijs moei de overheid de emancipatie van de vrouw bevorderen	De ongelijkheden nissen man en vrouw in de wet en/of andere regelgeving moeten worden opgeheven. Op het gebied van onderwijs. werk en inkomen moei de positie van vrouwen worden verbeterd.	Het gezin heeft recht op bescherming door de overheid. Andere samenlevingsvormen mogen niet op één lijn gesteld worden mei hei huwelijk. Emancipatiebeleid dat puur gericht s op zelfstandigheid van de vrouw, is verwerpelijk. Wel dient de overheid mannen en vrouwen gelijk te behandelen	Huwelijk en gezin vormen de pijlers van onze samenleving. Hei streven naar gelijkstelling van andere samenlevingsvormen met de huwelijkse staat wordt volstrekt afgewezen. Lk positie van de vrouw in het gezin mag niet worden aangetast.	Huwelijk en gezin vormen de pijlers van onze samenleving. Alternatieve samenlevingsvormen mogen niet gelijkgesteld worden met hei huwelijk Het streven naar opgedrongen emancipatie van de vrouw moer krachtig tegenspel worden geboden.	Man en vrouw zijn volstrekt gelijkwaardig en hebben recht op gelijke maatschappelijke posities cn behandeling Emancipatie mag echter niet leiden tot bedilzucht of bevoordeling van de ene sekse boven de andere	**Man en vrouw**
Erkend wordt het recht van een patient verdere behandeling a weigeren. Het bewust toedienen van een behandeling om de dood ie laten intreden blijft strafbaar	Het verruimen van de mogelijkheden tot verantwoorde euthanasie dient te worden gerealiseerd op basis van zorgvuldig geformuleerde uitgangspunten	Het oordeel over de zin van het leven komt slechts toe aan God. die het tijdstip van volrooiing van het leven bepaalt. De overheid mag niet ingaan op voorstellen euthanasie op enigerlei wijze te legaliseren.	Alle menselijk leven verdient absolute bescherming door de overheid. Het zogenaamde zelfbeschikkingsrecht van de mens is in strijd met de Bijk1. De strafwet merkt euthanasie dan ook terecht aan ais een misdrijf.	Ik mens is schepsel van God. hem komt geen zelfbeschikkingsrecht toe. Het is God die leven geeft en leven neemt. Daarom wordt euthanasie afgewezen, met dien verstande dat staken van zinloos medisch handelen (na gebleken hersendood) geen euthanasie genoemd mag worden.	Bij de beoordeling twee maalstaven laten gelden. (1) het vrije, weloverwogen en herhaald geuit verlangen van de patient, (2) een onverdraaglijk en uitzichtloos lijden van de patient.	**Euthanasie**
Nederland moet vluchtelingen ruimhartig toelaten. Toelating van vreemdelingen in het algemeen blijft echter beperkt.	Illegale vreemdelingen dienen terstond te worden teruggestuurd. De overheid moet maatregelen nemen tegen discriminatie Vrouwen van buitenlandse werknemers kunnen een eigen verblijfsvergunning krijgen	Politieke vluchtelingen dienen gastvrij ie worden ontvangen Vreemdelingen die voorgoed willen blijven moeten worden opgenomen in de samenleving, maai zich daaraan wel aanpassen.	Toelating van vreemdelingen dient beperkt te worden Politieke vluchtelingen die geweld hebben gebruikt, worden niet toegelaten. Vrijwillige remigratie moet worden bevorderd	Vluchtelingen die om hun geloof worden vervolgd af levensgevaar lopen dienen royaal te worden toegelaten ,Verder dient de toelating van vreemdelingen beperkt te zijn	Geen al ie soepele toelating van vreemdelingen Buitenlandse werknemers mogen slechts in Nederland blijven zolang hun arbeidsovereenkomst duun Het laten overkomen van hun gezin moei worden tegengegaan Nederland is tjokvol en moet geen immigratieland warden	**Vluchtelingen / Vreemdelingen**

Bron: Verkiezingsprogramma's 1986

(Keesings Onderwijsbladen)

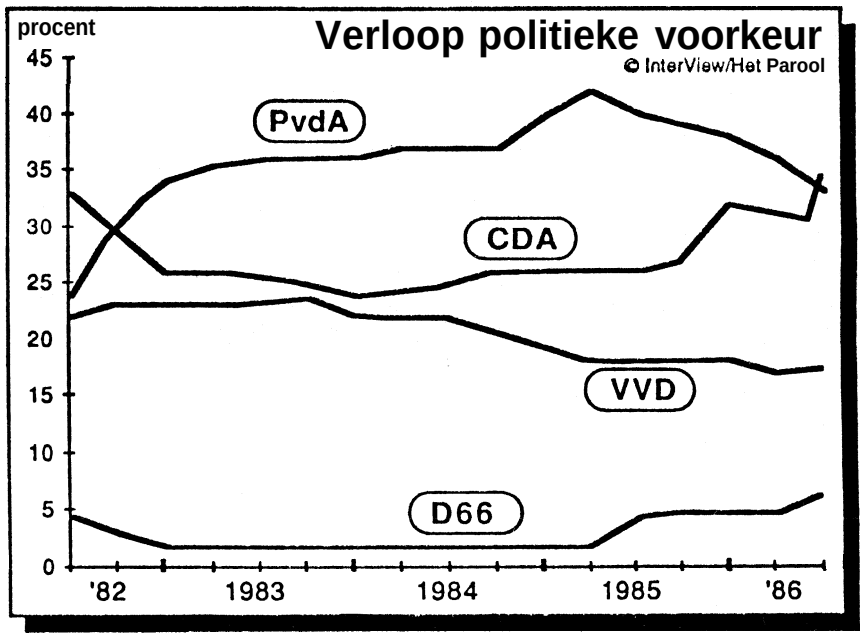
wel efficiënter máatregelen te bedenken in de strijd tegen de massa-werkloosheid. Zoals: drastische verlaging van het minimumloon, nieuwkomers op de arbeidsmarkt alleen maar halve banen aanbieden, enige loonsverlaging om een investeringsprogamma in de collectieve sector mogelijk te maken.

Verloop peilingen

In het dagblad *Het Parool* van 22 mei ging Maurice de Hond van bureau Inter/View in op het verloop van de *peilingen* m.b.t. *de politieke voorkeur van de Nederlanders, die dit bureau* regelmatig verricht.

Het volgende is aan dit overzicht ontleend.

De ontwikkelingen in politieke voorkeur sinds

de vorige Tweede Kamerverkiezingen (van 8 september 1982) zijn in kaart te brengen door middel van de wekelijkse peilingen van Inter/View. In de bijgaande grafiek ziet u die ontwikkelingen voor de vier grootste partijen. Hieronder worden die ontwikkelingen beschreven.

Scptcmbcr 1982- augustus 1983: Direct na dc verkiezingen van 1982 zakte D'66 in van een niveau van ruim 4 procent naar een niveau van minder dan 2 procent. En terwijl het CDA zakte van 29 naar 27 procent, steeg de PvdA van 30 naar 34. De VVD handhaafde zich op het recordniveau van 23 procent. Na de voorjaarsnota van 1983 daalde het CDA naar ruim 24 procent. Daarmede verschilde de omvang van de aanhang maar zeer weinig met die van de VVD

September 1983-juni 1984: In het najaar van 1983 steeg de PvdA naar een niveau van rond de 38 procent. Dat gebeurde terwijl de VVD abrupt terugviel naar een niveau van rond de 20. Het CDA schommelde rond de 25 procent. CDA en VVD waren daarmede de meerderheid (in zetels) kwijt. D'66 daalde naar een niveau van ruim 1 procent.

Juli 1984-mei 1985: Het CDA begon zich te herstellen, terwijl de VVD verder wegzakte. Het CDA kwam op een niveau van rond de 27 procent en de VVD zakte naar 18. In het najaar van 1984 begon de PvdA verder te stijgen. Het recrrd kwam in het voorjaar van 1985 (ruim 41 procent). Op dat moment was de PvdA bijna net zo groot als CDA en VVD samen.

Juni 1985-december 1985: In juli 1985 maakte Van Mierlo bekend dat hij zich kandidaat stelde als lijsttrekker. Onmiddellijk klom D'66 naar 4 procent. De PvdA begon langzaam maar gestaag te dalen en het CDA begon te groeien met een zeer snelle stijging in december (32 procent). De VVD zakte verder weg naar een niveau van rond de 16 procent.

Januari 1986-mei 1986: Na een periode van relatieve stabiliteit begonnen zich de laatste weken een aantal veranderingen voor te doen. Daarbij vielen de volgende trends op:

m D'66 begon fors te stijgen (3 procent in 2 maanden)

• het CDA begon weer wat terug te vallen (naar een niveau van rond de 30)

• de VVD herstelde zich wat (rond de 18 procent)

• de PvdA zakte weg naar een dieptepunt sinds de vorige verkiezingen (34 procent).

In de laatste dagen voor de verkiezingen ontstond het proces, dat leidde tot de uiteindelijke verkiezingsuitslag Vanaf vrijdag 16 mei steeg het CDA met bijna 1 procent per dag. Met name de tv-uitzendingen van 16 mei (AVRO) en 20 mei (NCRV)lijken het CDA erg goed.gedaan te hebben, ten koste van eigenlijk alle andere partijen

Verschuivingen

Het kiezersgedrag van 21 mei is op enkele belangrijke punten wezenlijk anders dan in Nederland gebruikelijk is. Het CDA lijkt nieuwe bronnen te hebben aangeboord. De PvdA heeft zich in CDA-regio's sterk kunnen maken.

Gegevens hierover zijn door bureau Intomart verzameld met behulp van de schaduwverkiezingen, waarbij 35.000 kiezers iets meer over zichzelf en hun stemgedrag vertellen dan ze in het stemhokje doen. Ook aan dit onderzoek kleven beperkingen. Het is immers onmogelijk in kaart te brengen welke kiezers ziin thuisgebleven. Ook is bekend dat kiezers vaker van partij wisselen dan ze opgeven. Op 21 mei zei zestien procent van de mensen dat zij van partij zijn gewisseld. In werkelijkheid ligt dit waarschijnlijk ruim boven de 20 procent. De uitkomsten worden hierdoor echter niet vertekend.

In totaal zijn op 21 mei zeventien Tweede Kamerzetels in andere handen overgegaan. Er waren méér wisselingen, maar voor een deel vallen winst en verlies per partij tegen elkaar weg. Tot 1967 wisselden nooit meer dan tien zetels van partij. Vanaf dat jaar schommelt het aantal rond de achttien. Het ziet er niet naar uit dat de stabiele tijden van vóór 1967 ooit terugkeren.

De krachtsverhoudingen tussen links en rechts zijn ten opzichte van 1982 volkomen gelijk gebleven. Links, inclusief D'66, haalde 61 zetels. Als men bedenkt dat Scholten en Dijkman tijdens de rit uit het CDA naar links overstapten, heeft links zelfs nog twee zetels verloren.

Het grootste gedeelte van de aanhang van de partijen wordt gevormd door de trouwe kiezers.

D'66 bestaat voor slechts een derde uit trouwe kiezers. De helft van de D'66-aanhang uit 1982 is op de loop gegaan. Men vindt één zetel terug bij de PvdA en één bij het CDA. Maar D'66 heeft ook van beide kanten teruggeivonnen. relatief net zoveel van links (PvdA)als van rechts (CDA en VVD).

De VVD heeft nogal wat kiezers (4,5 zetels) zien vertrekken naar het CDA en bij elkaar. twee zetels naar PvdA en D'66. De nieuwe kiezers hebben het verlies van de VVD beperkt gehouden Er zijn maar weinig overlopers van PvdA en D'66 naar de VVD.

De PvdA heeft ter linkerzijde PSP en CPN opgegeten: daarmee is het verlies van twee zetels aan D'66 goed gemaakt. Op rechts heeft de PvdA per saldo niets bij CDA en VVD kunnen weghalen: winst en verlies houden elkaar daar grofweg in evenwicht. De PvdA heeft – net als het CDA – veel baat gehad van de nieuwe. jonge kiezers en van kiezers die in 1982 thuisbleven

Het CDA tenslotte wint ook op beide vleugels. maar vooral rechts. 4,5 zetels komen van de VVD, een halve zetel van klein rechts (waarschijnlijk de RPF) en drie zetels van jonge. nieuwe kiezers Ook de thuisblijvers van 1982 hebben Lubbers nu goed geholpen.

De winst van het CDA heeft bijna iedereen verrast. Tot en met 1982 kreeg deze partij haar stemmen vrijwel uitsluitend van godsdienstige kiezers. Het aantal mensen dat tot die groep behoort wordt echter steeds kleiner Wat is gebeurd?

Van de (geleidelijk kleiner wordende) groep gelovigen die trouw ter kerke gaan kan het CDA amper winst boeken: deze groep geeft traditioneel haar steun al overweldigend aan het CDA (zo'n 80 procent), de rest stemt klein rechts of blijft thuis.

Wel is winst mogelijk van gelovigen die wat minder vaak de kerk bezoeken: bij de laatste drie verkiezingen haalde het CDA daar gemiddeld een kleine 30 procent van de stemmen. Hoewel daarover nog geen gegevens bekend zijn, is het waarschijnlijk dat Lubbers vooral in deze groep (omvang zo'n 40 procent van het electoraat) meer steun voor het CDA heeft verkregen.

Nog belangrijker is echter de groep niet-godsdienstige (seculiere) kiezers (ook zo'n 40 procent van het electoraat). Tot eri met 1982 blijkt deze groep vrijwel niet op confessionele partijen te stemmen; slechts zo'n 4 procent doet dat.

In een recent onderzoek van het bureau Inter/View (gehouden in de periode 6-20 mei onder 6500 respondenten) blijkt echter dat niet minder dan elf procent van de niet-godsdienstigen het CDA als partijkeus opgeeft.

Als hierbij bedacht wordt dat de grootste winst voor het CDA zich waarschijnlijk in de laatste week vóór 21 mei heeft gerealiseerd, moet er serieus rekening mee worden gehouden dat het percentage niet-godsdienstigen dat op het CDA stemde nog wat hoger is Er is misschien zelfs een verdriedubbeling van dit percentage, van vrijwel onbeduidend, tot een omvang waarbij het CDA minstens een zestal zetels van seculiere kiezers krijgt.

Dit lijkt met recht een doorbraak, echter niet een als na de oorlog, toen de PvdA in het confessionele kamp probeerde in te breken. Een omgekeerde doorbraak dus.

De PvdA zocht die doorbraak destijds bewust, maar slaagde niet. Het CDA zocht nu niet bewust naar het overschrijden van ,,natuurlijke'' grenzen, maar moet vaststellen dat het zijn

aanhang ongevraagd in een ander kamp heeft gevonden.
Gezien het sterke verband tussen deze doorbraak van het CDA en de persoon van Lubbers. is het echter onzeker of het CDA nu blijvende levensvatbaarheid als een grote partij heeft aangetoond.
Een andere mogelijkheid is dat nu voor een grote groep niet-godsdienstige kiezers het taboe is doorbroken van het stemmen op een partij met een C in de naam, waarmee een nieuw tijdperk in de partijpolitieke verhoudingen zou kunnen beginnen.

Hoe zit het overigens met die ,,oude" doorbraak, die van de PvdA onder godsdienstige kiezers, dus in godsdienstige gebieden. Ais de uitslagen per provincie worden bezien dan vallen daarin een aantal zaken op:

- Het CDA en de PvdA winnen elk in alle provincies. Kennelijk staat de winst voor de een die voor de ander niet in de weg.

D e winst van het CDA is landelijk 5,2 procent. die van de PvdA 2.9 procent Per provincie verschilt de geboekte winst echter duidelijk. De PvdA wint (met 7,7 procent) veel meer dan gemiddeld in Limburg, Brabant (5,0) en Groningcn (4.6). In het laatste geval betreft het voor een belangrijk deel het effect van de leegloop van de CPN, die darr terugvalt van 4,2 naar 1,5 procent.
In Limburg en Brabant boekt de PvdA echter structureel winst. De traditioneel belangrijke Randstad draagt amper aan haar winst bij (waarbij ook hier het schijnbaar gunstige winstpercentage voor Noord-Holland voornamelijk wordt veroorzaakt door de terugval van de CPN. die in Noord-Holland vroeger sterk was).
Kortom. ook vergeleken met de goede uitslag van de PvdA in Brabant en Limburg in 1977. is er nu in die provincies sprake van een structurele doorbraak.
Maar. ook het CDA boekt overal winst, en ook overal in gelijke mate. Vergeleken met de landelijke winst van 5,2 procent. doet het CDA het buitengewoon goed in Zuid-Holland (+6,5%), Utrecht (+6,4%) en Noord-Holland (+6,0%), dat wil zeggen precies in die gebieden waar de PvdA weinig vooruitgang boekt.
Gegeven het verstedelijkte, ontkerkelijkte en seculiere karakter van de Randstad lijkt hier de eerder genoemde winst van het CDA onder niet-godsdienstige en weinig-kerkelijke kiezers de oorzaak te zijn.

Voor het eerst sinds het begin van de jaren zeventig scoren de christen-democraten heel behoorlijk onder de groep jonge kiezers Waar, sinds 1971. deze kiezers altijd sterke voorkeur hadden voor nieuwe of ongodsdienstige partijen (PPR. D'66, PvdA en PSP). blijkt in 1986, voor het eerst het CDA de populairste partij Bezien wij de uitkomsten voor de nieuwe kiezers bij de laatste drie verkiezingen dan blijkt dat deze groep de globale verschuivingen voor het hele electoraat steeds in een wat versterkte mate weerspiegeld:

- in 1981 een bijna gelijke aanhang voor elk der vier grote partijen:
- in 1982 een zeer grote aanhang voor de winnaar van toen, de VVD;
- in 1986 een zeer duidelijke opmars van CDA.

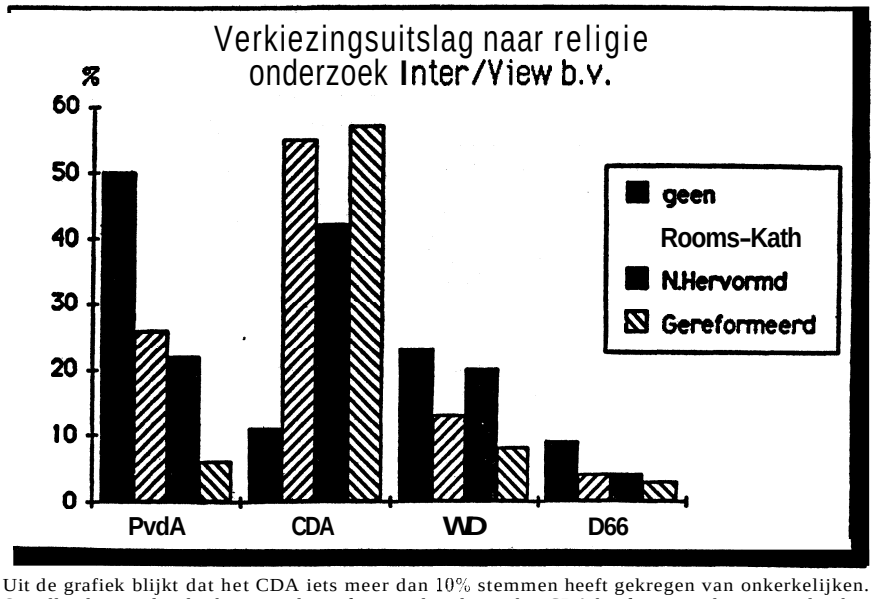
In ieder geval blijkt uit deze uitslag onder jongere kiezers dat de vaak onontkoombaar geachte vergrijzing van het CDA allesbehalve een vaststaand gegeven behoeft te zijn Het is nog niet duidelijk of dit mede veroorzaakt wordt door de hierboven vermelde doorbraak van het CDA naar zwak- of niet-gelovige kiezers. Uitgebreidere kiezersonderzoeken, zoals die door de universiteiten worden georganiseerd. zullen hier te zijner tijd antwoord op moeten geven.
De verkiezingsuitslag duidt erop dat de kiezer zich verder heeft geemancipeerd. Hij/zij laat zijn stemgedrag minder dan voorheen bepalen door (anti)godsdienstige motieven, door sociale klasse. of door de regio waarin hij woont Omgekeerd betekent het dat de politiek-culturele verschillen tussen de regio's zijn verkleind.

Samenstelling Tweede Kumer

Tot lid van de Tweede Kamer zijn verkozen de volgende personen:

CDA
R.F.M. Lubbers. Rotterdam
B. de Vries, Bergschenhoek
J. de Koning, Voorschoten
H. van den Broek, Velp
W.J. Deetman. Gouda
G.J.M. Braks, Sint Michielsgestel
H.O.C.R. Ruding, Wassenaar
L.C. Brinkman, Leiden
J.G. Kraaijeveld-Wouters, Heerhugowaard
P.R.H.M. van der Linden, Nuth
H. Eversdijk, Heinkenszand
C.P. van Dijk. Rotterdam
V.N.M. Korte-Van Hemel, Bussum
P H. van Zeil. IJsselstein
H.J.D. Aarts. Goirle
L de Graaf, Naarden
G Gerritse, Soest
S.C Weijers, Hengelo (O)
B.M.J. Hennekam, Prinsenbeek
M.Y.J.H. Vriens-Auerbach, Rosmalen
P.J.A. van der Sanden. Rijswijk
J. van Noord, Dwingeloo
G.Ph. Brokx. Teteringen
M.H.J. Soutendijk-Van Appeldoorn. Nuerien
F.L.J.A. Wolters, Venlo-Blerick
M. Beinema, Middelburg
A.J. Hermes, Heiloo
J. van Houwelingen, Putten
J.F. de Leeuw, Lisse
A.G.W.J. Lansink. Nijmegen
M.B.M.J. van Vlijmen, Hccmstcde
H. Tegelaar-Boonacker, Rijswijk
G.H. Terpctra, Utrecht
M.J.J. van Amelsvoort, Veldhoven
W.A. Mateman, Aalten
F. Borgman, Aalsmeer
G. van Leijcnhorst, Garderen
H.J. Schartman. Stad Delden
J.J.P. de Boer. Lisse
A. Doelman-Pel. Hoogezand
J.P. van Iersel, Den Haag
A B.M. Frinking. Rijswijk
J. Nijland. Steggerda
J.S.L. Gualthérie van Weezel. Den Haag
V.A.M. van der Burg, Zeist
Th O. Vreugdenhil, Koudekerk aan den Rijn
F.J. Laning-Boersema, Den Helder
U. van de Camp. Den Haag
L.J.P.M. Frissen. Puth/Schinnen
M.G.H.C. Oomen-Ruyten, Maasbracht
J.G.H. Krajenbrink, Bleiswijk
K. Tuinstra, St. Annaparochie
F.J. van der Heijden, Rotterdam
J.G. de Hoop Scheffer, Den Haag

PvdA
J.M. den Uyl, Amsterdam
J.G.M. Alders, Nijmegen
D. Dolman, Den Haag
A. Stemerdink, Den Bosch
F.W.C. Castricum. Boxtel
J.C. Kombrink, Rotterdam
C. Poppe, Den Haag
W. Kok. Amsterdam
A. Kosto, Groot Schermer
P.R. Stoffelen, Ouderkerk aan de Amstel
E. ter Veld, Leiden
K. Zijlstra, Sneek
W. Meijer, Markelo
R.M. Haas-Berger, Leek
J. Wallage, Groningen
A.L. ter Beek, Coevorden
M.A.M Wöltgens. Kerkrade
H.M. de Boois, Kerk-Avezaath
A. van der Hek, Gouda
B. Spieker, Wagenborgen
J.F. Buurmeijer, Hengelo
J.L.N. Schaefer. Amsterdam
F. Moor, Hoek van Holland
G.A.Q. Niessen, Raamsdonksveer
R.P. Hummel, Hoensbroek
E.L. Herfkens. Wolfheze
C.I. Dales. Utrecht
R.J. Tazelaar, Renkum
K.G. de Vries. Pijnacker
W.A F.G. Vermeend, Leiden
F. Leijnse, Nijmegen
H. Veldhoen, Maasdam
W.A. de Pree. Leeuwarden
H. Knol, Assen
H. Rienks. Zwolle
H.J. Roethof, Utrecht
J. van Nieuwenhoven, Amsterdam
H.J. van den Bergh, Amstelveen
H. Vos, Purmerend
M.J. de Visser, Rotterdam
J.J. de Lilipaly, Middelburg
M.J.Chr. Worrell. Woudrichem
J.M Perspaget. Breda
J.S. Huys, Grubbenvorst

Uit de grafiek blijkt dat het CDA iets meer dan 10% stemmen heeft gekregen van onkerkelijken. Opvallend is verder dat het aantal gereformeerden dat op het CDA heeft gestemd groter is dan het aantal katholieken. Na de onkerkelijken is het aantal katholieken dat PvdA heeft gestemd. het grootst.

M.A. Müller/Van Ast, Oss
W.J.C. Swildens-Rozendaal, Zuiderwoude
W.J. van Gelder, Utrecht
M. van Traa, Amsterdam
W. Jabaaij, Dordrecht
J.P. Pronk, Founex (Zwitserland)
D.W. de Cloe, Waalwijk
A.P.W. Melkert, Den Haag

W D
E.H.T.M. Nijpels, Bergen op Zoom
N. Smit-Kroes, Wassenaar
R. de Korte. Wassenaar
F. Bolkestein. Den Haag
L.M.L.H.A.Hermans, Nijmegen
A.J. Evenhuis, Meppel
J.C. Voorhoeve, Den Haag
H.E. Koning, Rotterdam
D.J.D. Dees, Breda
E.M. Schoo, Amsterdam
N.J. Ginjaar-Maas. Rijswijk
W.F. van Eekelen, Den Haag
A. Ploeg, Arnhem
E.G. Terpstra, Nieuwegein
W.F. Weisglas, Rotterdam
R.L.O. Linschoten. Dronten
J. Franssen, Nederhorst den Berg
R. Braams, Utrecht
P.M. Blauw, Veendam
A.H. Korthals, Rotterdam
J.F.B. van Rey, Roermond
A.J. te Veldhuis, Middelburg
J.F. Scherpenhuizen, Aduarderzijl
J.G.C. Wiebenga, Aerdenhout
F.H.G. de Grave, Amsterdam
L.M. de Beer. Vlaardingen
Th.H. Joekes, Den Haag

D'66
H.A.F.M.O. van Mierlo, Amsterdam
L.S. Groenman, Maarssen
M.B. Engwirda, Den Haag
G.J. Wolffensperger, Amsterdam
E. Nypels. Rijswijk
D. Eisma, Den Haag
D.K.J. Tommel, Norg
J. Kohnstamm. Amsterdam
A. Nuis, Kotten

SGP
B.J. van der Vlies, Maartensdijk
C.N. van Dis, Den Haag
J.T. van den Berg, Nunspeet

PPR
M.B.C. Beckers-de Bruijn, Wadenoijen
P.A. Lankhorst, Amsterdam

PSP
A.C. van Es, Amsterdam

GPV
G.J. Schutte, Zeist

RPF
M. Leerling, Huizen

Voorkeurstemmen

De VVD-er Theo Joekes keert terug in de Tweede Kamer. Zijn partij had hem op een onverkiesbare plaats gezet, maar hij heeft voldoende voorkeurstemmen weten te verwerven om zijn politieke loopbaan te kunnen voortzetten. Hij behaalde er in het hele land 284.000, waarvan in de kieskringen Den Helder en Haarlem samen 40.755.

Dat Joekes zo'n lage plaats op de VVD-kandidatenlijst kreeg, werd alom in verband gebracht met zijn rol in de RSV-kwestie.
Hij deelde als lid van de enquête-commissie RSV het vernietigende oordeel over VVD-minister Van Aardenne.
Het gebeurt wel vaker, dat kandidaten een flink aantal voorkeurstemmen krijgen. Maar meestal gaat het om mensen. die anders gezien hun plaats op de kandidatenlijst toch wel zouden zijn gekozen. Vanuit een onverkiesbare plaats met voorkeurstemmen in de Kamer komen, is na de oorlog twee mensen eerder gelukt: de KVP-ers Van Rijckevorsel en Hutschemaekers.
VVD-fractieleider Nijpels heeft laten weten. dat Joekes ,,van harte welkom" is in de fractie.

PvdA-..lijstduwer" Wim Kok kreeg in totaal 571.945 voorkeurstemmen.

Reacties politici

De PvdA heeft teleurgesteld gereageerd op het feit, dat zij er niet in is geslaagd de grootste partij te blijven en de coalitie haar meerderheid te ontnemen.

Partijvoorzitter Max van den Berg, die in de ochtend van 22 mei bekend maakte deze functie te zullen opgeven, erkende vroeg in de avond van de 21ste mei, dat de winst van de PvdA ,,onvoldoende" was. ,,De grote winnaar lijkt Lubbers en ik wil hem daar nu al mee feliciteren" zei Van den Berg.
Volgens Den Uyl heeft zich een ,,aardverschuiving" voltrokken. ,,Dekleine linkse en rechtse partijen hebben verloren en kiezers worden nu van de buitenkant naar het midden gedrukt", aldus Den Uyl.
Hij zei dat CDA en VVD de macht hebben, als ze dat willen, hun coalitie voort te zetten.
Voor zijn eigen positie had de uitslag geen gevolgen, zei hij. We hebben tenslotte vijf zetels gewonnen en ons blijvend in het zuiden gevestigd, aldus Den Uyl.
Hij deed geen uitspraak over zijn eventueel tussentijds vertrek uit de politiek. Hij noemde de stembusuitslag ,,de grootste overwinning uit mijn loopbaan, uitgezonderd de verkiezingen van 1977".
Lijsttrekker Nijpels van de VVD toonde zich niet erg verrast door he verlies van zijn partij. De kiezers die vorige keer uit onvrede over de koers van het CDA naar ons kwamen, zijn nu weer teruggekeerd, aldus Nijpels. Hij zei niet bang te zijn dat de VVD in de formatie nu met huid en haar aan het CDA zal zijn overgeleverd. Dat is niet de sfeer tussen CDA en VVD, meende hij.
CDA-lijsttrekker Lubbers noemde de uitslag een ondersteuning voor het gevoerde beleid. Dat moet. meende hij, niet zo vertaald worden dat de machtsverhoudingen met andere partijen nu opeens gewijzigd dienen te worden. Lubbers wilde in dit stadium nog niet ingaan op de kabinetsformatie en de vraag of er direct een CDA-formateur moet komen of dat eerst een informatieronde moet worden ingelast.
De lijsttrekker van D'66, Van Mierlo, zei de winst van 50 procent van zijn partij van vitale betekenis te achten voor de terugkeer van D'66, al viel de winst (,,onzetweede wedergeboorte") hem wat tegen.
Hij zei zorgen te hebben over de verkiezingsuitslag omdat het liberale element in het kabinetsbeleid nu verzwakt zal worden. ,,Het liberale erfgoed is nu bij D'66 terecht gekomen". Hij zei vanuit de oppositie verder te zullen gaan werken aan de ,,andere politiek" van zijn partij.

De kleine christelijke partijen reageerden opgelucht op de uitslag van de verkiezingen voor de Tweede Kamer.
De lijsttrekkers van GPV, SGP en RPF benadrukten dat in ieder geval de PvdA niet in de regering zal komen. ,,Het is een goede zaak dat de coalitie wordt voorgezet", aldus RPF-lijsttrekker Leerling, wiens partij een zetel verloor.
SGP-lijsttrekker Van der Vlies toonde zich dankbaar voor de uitslag. Hij constateerde dat de algemene trend van de uitslag, verlies voor de kleine partijen in de Kamer, voor zijn partij niet opgaat. ,,Wij blijven op drie zetels staan. Dan is er alleen maar reden voor tevredenheid", aldus Van der Vlies.
Hij verklaarde verrast te zijn door de winst van het CDA. ,,Het is wel een teken aan die partij om met name de christelijke optiek in het beleid te versterken. De verhoudingen in het kabinet zijn veranderd ten gunste van de christen-democraten. Dat moet omgezet worden in meer nadruk op een christelijke politiek".
Van der Vlies, maar ook zijn collega's Schutte van het GPV en Leerling van de RPF stelden niet teleurgesteld te zijn dat hun partijen bij de formatie geen rol zullen spelen nu de huidige coalitie haar meerderheid heeft behouden. ,,De PvdA komt niet in de regering. Dat is in ieder geval goed voor de christelijke politiek", aldus Schutte.
Schutte toonde zich tevreden met de uitslag voor zijn partij. ,,Detrend dat het GPV onder die ene zetel dreigde te komen is in ieder geval doorbroken. Het is jammer dat met name de RPF toch verliest".
RPF-lijsttrekker Leerling zei een nieuw kabinet van CDA en VVD kritisch maar positief tegemoet te zullen treden. Hij constateerde dat velen hebben gekozen voor Lubbers ,,en niet voor de RPF waar ze eigenlijk wel thuishoren."
De kleine linkse partijen reageerden teleurgesteld op de uitslag van de verkiezingen. Met name bij de CPN was de verslagenheid groot, nu de partij niet meer vertegenwoordigd zal zijn in de Kamer.
CPN-lijsttrekker Brouwer constateerde dat de strategie van de PvdA in de campagne heeft gefaald. ,,Diestrategie was: stemmen bij rechts weghalen. Dat is echter alleen gebeurd bij links. De CPN is daarvan het slachtoffer geworden. Het betekent een verzwakking van de hele linkse oppositie"
Ook EVP-lijsttrekker Ubels, die niet terugkeert in de Kamer stelde dat er in de campagne teveel aandacht is besteed aan de PvdA. ,,Er is gedaan alsof er maar twee alternatieven zijn: het kabinetsbeleid of beleid met de PvdA". Ze zag in de winst van de huidige coalitie een ,,des te grotere aansporing om door te gaan". Er is volgens mevrouw Ubels grote behoefte aan een echt christelijk geluid, ,,maar beïnvloeding van de mentaliteit gaat nu eenmaal langzaam".
PSP-lijsttrekker Van Es noemde de uitslag niet best. Ze weet het verlies van een zetel aan het vertrek van oud-fractieleider Van der Spek en de mislukte campagne van de PvdA. ,,Er blijft een rechtse meerderheid. Dat vind ik politiek gezien de grootste nederlaag. PSP-stemmers hebben nu PvdA gestemd. Die zijn behoorlijk op de koffie gekomen.
Ook lijsttrekker Beckers van de PPR verklaarde het verlies van klein links uit de PvdA-opstelling. ,,In deze campagne heeft links elkaar niet kunnen vinden. We zijn te verbrokkeld geweest, en hebben geen blok kunnen vormen tegen het zittende kabinet."
Beckers prees overigens premier Lubbers omdat hij het beleid van de afgelopen vier jaar tot inzet van de verkiezingen heeft gemaakt.

Reacties maatschappelijke organisaties

Een voortzetting van de coalitie tussen CDA en VVD betekent voor veel ondernemers een extra drang tot investeren.
Dit verklaarde C. van Lede, voorzitter van de grootste werkgeversorganisatie VNO in een eerste reactie op de verkiezingsuitslag. Deze uitslag biedt volgens Van Lede goede vooruitzichten voor alle sociale partners.
Maar de vakcentrale FNV voorziet juist een hernieuwde confrontatie tussen kabinet en vakbeweging. De FNV is bevreesd dat met name de uitkeringsgerechtigden de grote verliezers zullen zijn van deze verkieingen.
De FNV zal, aldus een woordvoerder, uiteraard proberen in overleg met werkgevers het kabi-

De lijstaanvoerders van de vier grote partijen op de verkiezingsavond in de NOS-studio. V.l.n.r Hans van Micrlo (D'66), Ed Nijpels (VVD), Joop den Uyl (PvdA) en Ruud Lubbers (CDA).

net te houden aan de afspraak die is gemaakt in de Stichting van de Arbeid om de werkloosheid in 1990 terug te dringen tot onder de 300.000. maar over de middelen die daarbij gehanteerd moeten worden verwacht ze dat er nog de nodige discussies met het komende kabinet nodig zullen zijn.
De voorzitter van de christelijke werkgeversorganisatie NCW, S. van Eijkelenburg, las uit de verkiezingsuitslag dat zowel de werkenden als de werklozen het in de afgelopen vier jaar gevoerde beleid hebben goedgekeurd. Volgens Van Eijkelenburg is duidelijk gekozen voor meer zekerheid in plaats van ,,korte termijn gewin"
De ondernemersorganisatie NCOV zegt dat de verkiezingsuitslag voortzetting van het gevoerde beleid mogelijk maakt. Dat zal onder andere moeten leiden tot versterking van de positie van kleine en middelgrote ondernemingen.
CNV-voorzitter Van der Meulen zei te hopen zich de komende vier jaar wat meer te kunnen vinden in het beleid dan de afgelopen kabinetsperiode het geval is geweest. ,,Nu de VVD zo heeft verlo en, lijkt het waarschijnlijk dat het CDA het beleid meer kan beïnvloeden." aldus Van der Meulen. ,,Het gaat ons overigens niet om de kleur van een kabinet, maar om het beleid", zo voegde hij eraan toe.
De CNV-voorzitter herhaalde de oude wens van zijn bond de verantwoordelijkheid voor de werknemersverzekeringen in handen te geven van de werkgevers en vakbonden. Deze beslissing moet volgens Van der Meulen in de komende kabinetsperiode worden genomen.

r

Perscommentaren

Een overzicht van citaten uit hoofdartikelen in Nederlandse dagbladen van 22 mei levert het volgende beeld op:

NRC/HANDELSBLAD
De uitslag van gisteren liet een interessante conclusie toe wat de spreiding van de CDA-kiezers over het land betreft. De regionale, mede confessioneel bepaalde dominantie in het zuiden is weg, al was ook daar van herstel (ten koste vooral van de VVD) sprake. terwijl sterk terrein gewonnen is benoorden de grote rivieren, ook in de randstad. Men kan zeggen dat religie een kleinere rol is gaan spelen bij de politieke keuze. De doorbraak waarop de Partij van de Arbeid na de oorlog hoopte is gelukt. maar ook in omgekeerde richting. Electoraal lijkt Nederland een homogene natie te zijn geworden, waardoor de steun voor Lubbers breed gespreid kon worden. In die zin is hij enigszins de Van Mierlo van het CDA. Daarmee is niets onaardigs bedoeld over deze beide heren. wel dat zij groter zijn geworden dan hun partij en dat is electoraal riskant

De winst van Lubbers, ook behaald onder jonge en nieuwe kiezers. is des te opmerkelijker gezien bijvoorbeeld het recente ongeluk in de kerncentrale van het Russische Tsjernobyl, het verhoudingsgewijs straffe saneringsbeleid van de afgelopen jaren, de positieve plaatsingsbeslissing inzake kruisraketten en de stelselwijziging sociale zekerheid. Opmerkelijk is de recordscore van het CDA tevens omdat zij werd behaald na een uitdrukkelijke voorafgaande voorkeursuitspraak voor één coalitiepartner, de electorale concurrent VVD en tegen een andere. de politieke tegenstander PvdA. Dat wil zeggen dat deze score werd behaald na een vertoon van politieke duidelijkheid waarover links schande sprak, na lange jaren van verwijten over christen-democratische onduidelijkheid.

HET PAROOL
Uit deze uitslag kan maar één conclusie worden getrokken. premier Lubbers, die een bijna net zo grote overwinning heeft behaald als Den Uyl in 1977. moet onmiddellijk de opdracht krijgen met de VVD te gaan praten over de vorming van een nieuw kabinet – en wel meteen als formateur. Pas als dat zou mislukken, ligt ,,een rondje PvdA" (waar dan natuurlijk D'66 bij hoort) in het verschiet. Het is realistisch daar niet te veel op te hopen. Anderzijds moet een mislukking niet helemáál uitgesloten worden geacht. Om te beginnen zou het de VVD niet misstaan als haar oude staatsrechtelijke geweten zou gaan spreken: wie zo genadeloos wordt afgestraft door de kiezers past berouw en bescheidenheid, eigenlijk geen regeringsverantwoordelijkheid. Voorts moet niet worden onderschat dat juist de laatste maanden brede kloven tussen CDA en VVD, op sociaal-economisch en op niet-materieel gebied, zichtbaar zijn geworden.
Hoe teleurstellend de uitslag ook is, er is één groot winstpunt. de kiezers hebben zich in groten getale afgewend van extreme standpunten op sociaal-economisch terrein. De VVD die zo graag het recht van de sterkste verdedigt heeft een kwart van haar aanhang verloren aan CDA en D'66, aan de andere kant van het spectrum is ,,klein links" bijna geheel weggevaagd door de PvdA Dit betekent dat er een brede parlementaire steun te vinden moet zijn voor een verstandig beleid. dat doelbewust de strijd tegen de massa-werkloosheid aanbindt zonder de samenleving te splijten. Als de politici dit signaal hebben begrepen, zou later nog wel eens kunnen blijken dat deze verkiezingen niet alleen de spannendste, maar ook de belangrijkste waren na 1946

n

DE VOLKSKRANT
Nijpels' VVD is duidelijk de grote verliezer, al stelden veel liberalen opgetogenheid over de redding van de coalitie voorop. Zelden hebben zoveel zetels verlies zoveel brooddronke gejuich gegenereerd Wellicht zien deze liberalen als belangrijkste oogmerk in het politieke leven het uit·de regering houden van de sociaaldemocraten. Maar na deze uitslag rijst toch levensgroot de vraag welke toekomst de VVD heeft naast een zich op de rechterzijde steeds breder makend CDA
Een verzwakkend liberalisme dat op de rechtervleugel van het CDA weiiswaar mag meeregeren – maar dan vooral het genadebrood van de macht eet -- is op den duur gedoemd ten onder te gaan of een soort Binding Rechts te worden. D'66 zal dan de historische functie en plaats van het liberalisme (zoals de Vrijzinnig-Democraten vroeger hadden en veel liberalen in andere Europese landen hebben) overnemen. De VVD kan die ontwikkeling alleen stoppen door naar het centrum te vluchten van de plaats die nu duidelijk door het CDA wordt overgenomen. De vraag is of dat de komende kabinetsperiode lukt. als deliberalen al die kant op zouden willen gaan. Dat de liberale toekomstproblematiek een bron van onrust binnen rechts Nederland wordt, ligt voor de hand.

TROUW
Lubbers bleek bekeerd tot het geloof in de ooit door de PvdA met zoveel verve verkondigde duidelijkheid en de kiezers hebben hem gelijk gegeven. Bovendien zag hij – waarschijnlijk voor het eerst in de geschiedenis van de christelijke partijen in ons land – kans om nieuwe kiezersgroepen aan te spreken en ook in de stedelijke gebieden van West-Nederland het CDA omhoog te brengen.
Het is duidelijk: Lubbers verdient een ondubbelzinnige gelukwens met deze voor en door hem geschapen gelegenheid om nog eens vier jaar een CDA/VVD-kabinet te leiden.
Een persoonlijke overwinning dus, wat nog meer reliëf krijgt door het verlies dat de aan alle kanten door averij gebutste VVD heeft opgelopen. Lubbers heeft niet alleen zijn opvattingen aan zijn partij opgelegd en zich verder gelegitimeerd met de uitspraak van de kiezers; hij krijgt nu ook de kans zijn wensen voor de samenstelling van de nieuwe regeringsploeg aan zijn kleinere coalitiepartner op te leggen. Dat kan nog wel eens praktische consequenties hebben; de VVD zou zich de komende vier jaar wel eens minder meegaand kunnen betonen dan in de afgelopen vier jaar. Dat is een praktisch gezichtspunt. dat ook noopt tot een principiële bezinning.

DE TELEGRAAF
De verkiezingsuitslag maakt duidelijk dat Nederland heeft gekozen voor een versterking van het politieke midden. De winst van de PvdA is voornamelijk ten koste gegaan van het verlies van de kleine radicaal-linkse partijen.
De CPN is mede door interne strubbelingen geheel van het politieke toneel verdwenen. Opgeruimd staat netjes, want aan een in beginsel ondemocratische communistische partij is in Nederland geen behoefte.
De PSP werd meer dan gehalveerd, de EVP komt niet terug in de kamer, terwijl alleen de PPR wist te profiteren van het Tsjernobyleffect en haar twee zetels behield. Daarbij moet worden aangetekend dat de PPR geen kans zag de haar toegevallen extra piratenzetel van de

afvallige CDA-loyalist Stef Dijkman te behouden.
De verkiezingsuitslag straalt bovendien uit dat klein links, dat zich uitermate sterk heeft gemaakt voor het kruisrakettenvrij maken van Nederland. deze inspanning in geen enkel opzicht beloond zag. Integendeel, de eenzijdige-ontwapeningscoalitie werd meer dan gehalveerd.
Daar staat tegenover dat de partijen die het kruisrakettenverdrag met de Verenigde Staten steunden een meerderheid behielden.

ALGEMEEN DAGBLAD
Deze verkiezingsuitslag noopt de VVD ook tot reorganisatie van de partijtop. Een nederlaag van deze omvang kan niet zonder personele gevolgen blijven.
Ook voor de Partij van de Arbeid moet de uitslag persoonlijke consequenties hebben. Nu Den Uyls hoop op een terugkeer naar het Catshuis is vervlogen – daarvoor heeft hij onvoldoende kiezers aangesproken – ligt het voor de hand dat hij tussentijds uit de politiek vertrekt om plaats te maken voor zijn toekomstige opvoiger, Kok.
D'66 heeft zich goed hersteld van de malaise in de afgelopen jaar Haar winst is echter onvoldoende om in de formatie van overtuigende invloed te kunnen zijn.
Dat de Centrumpartij niet in de Tweede Kamer terugkeert kan ieder weldenkend democraat slechts met diepe vreugde vervullen.
Bij alle kanttekeningen die bij de Kamerverkiezingen van 1986 verder nog zijn te maken blijft één feit monumentaal overeind staan. de ongekende aantrekkingskracht van Lubbers.
Zoals België zijn Martens-effect heeft gekend, zo kende Nederland gisteren zijn Lubbers-effect. Niemand anders van zijn partij kon in staat worden geacht het CDA weer langszij de Partij van de Arbeid te brengen. Zeker voor de aanvoerder van een regeringspartij een imponerend resultaat.

HET VRIJE VOLK
Het Lubbers-effect heeft tenslotte toch gewerkt. De zakelijkheid van de minister-president heeft het gewonnen van de emoties van Den Uyl en de jongensachtigheid van Nijpels. Het werd vorige week al duidelijk dat de PvdA er niet in zou slagen de regeringscoalitie te breken. De verkiezingscampagne was eenzijdig gericht op het verdelingsvraagstuk: het leek er soms op dat het alleen om de sociale minimaging. De RSV-zaak, het beschermen van de grote belastingontwijkers, het gebrek aan succes bij de bestrijding van de criminaliteit, de bureaucratie van tweeverdieners, voordeurdelers en een steeds ingewikkelder sociale stelsel, de miljarden subsidies aan het bedrijfsleven met als gevolg investeringen in Amerika, ze kwamen nauwelijks aan de orde.
De PvdA betaalde bovendien het gelag voor haar onvermogen een opvolger voor Den Uyl te vindrn. Hoe hard en ondankbaar het ook klinken mag, Kok was met zijn vorm van zakelijkheid een hardere tegenstander voor Lubbers geweest.
Maar misschien g belangrijker is dat de kiezer het bezuinigen belangrijker vond dan de onrechtvaardigheden, de economische vooruitgang belangrijker dan de nauwelijks dalende werkloosheid. In ieder geval heeft de Kiezer dit beleid gesanctioneerd.

CDA en VVD kunnen doorregeren. Er is maar één obstakel. de aardverschuiving in de onderlinge krachtsverhoudingen. Lubbers nam daarop al een voorproefje door Winsemius te noemen als vice-premier hoewel Nijpels zich al kandidaat had gesteld. De praktijk van de kabinetsformatie zou wel eens moeilijker kunnen zijn dan de theorie. Tenzij Nijpels alle liberale punten inlevert.

DE WAARHEID
De strategie van de PvdA om het CDA tot een andere coalitie te dwingen is faliekant mislukt. Het argument voor de PvdA om zich tegen progressievesamenwerking te keren was dat zij stemmen van het CDA wilde winnen. Het resultaat van deze middenkoers ie echter geweest dat de PvdA niet van het CDA maar alleen van links stemmen heeft gewonnen. Er is een andere koers nodig. Wil de PvdA in de komende jaren daadwerkelijk invloed uitoefenen, dan zal zij moeten werken aan samenwerking van progressieve partijen en bewegingen. Dan moet niet alleen naar parlementaire verhoudingen gekeken worden, maar gedurig aan buitenparlementaire r achtsvorming gewerkt worden. Voorstellen tot samenwerking, zoals met name door de CPN en PPR gedaan, moeten nu serieus worden genomen. De ideeën zijn er. nu de moed nog om ze aan te pakken.
Op korte termijn is verzet tegen het te verwachten beleid van een ,,nieuwe" regering nodig. Daarin moet de basis gelegd worden voor het doorkruisen van het rechtse beleid en voor een links electoraal herstel. Het regeringsbeleid zal hoe dan ook aangevochten blijven. Links hoeft zich door Lubbers niet te laten intimideren.

Ook in de buitenlandse pers is gereageerd op de Nederlandse verkiezingsuitslag

De Britse Guardian (links-liberaal) in een verwijzing naar Lubbers' houding in de affaire rond de kruisraketten en het effect daarvan op de uitslag: Dit opmerkelijke resultaat bewijst onder meer dat democratieën niet hoeven te zwichten voor een ..politiek van de angst" .. de verkiezingsuitslag lijkt op een eribetoon aan Lubbers. Ondariks impopulaire maatregelen. zoals de monetaiistische aanpak van een van de beste stelsels van sociale zekerheid ter wereld, lijkt Lubbers steviger in het zadel te zitten dan welke andere Nederlandse politieke leider ook".

The Financial Times noemt de verkiezingsuitslag .,een nuttige herinnering aan het feit dat kiezers vaak de verleiding verwerpen van gemakkelijke keuzes en emotionele antwoorden. Voor de coalitie van Lubbers was verlies voorspeld als gevolg van het gevoerde bezuinigingsbeleid, terwijl de laatste weken werd verwacht dat het drama van Tsjernobyl de kiezers massaal in de armen van de PvdA zou drijven... Dat dit niet gebeurde, getuigt van de nuchterheid van de Nederlandse kiezers in dit opzicht, die andere landen te denken zouden moeten geven, zoals West-Duitsland waar de sociaal-democratische oppositie neigt naar een geleidelijke afschaffing van de kernenergie".

De Franse krant Le Monde prijst Lubbers voor zijn ,,politieke moed" om, ,,na jaren getreuzel van zijn voorgangers" een besluit te hebben genomen in de rakettenkwestie. Een overwinning van de PvdA. aldus Le Monde, zou in Moskou en in het Westen zijn opgevat als een teken dat Nederland de komende jaren een zwakke schakel zou vormen in de westerse defensie. Le Monde looft ,,de meesterhand" waarmee Lubbers politiek heeft bedreven en verwacht dat Wim Kok in de toekomst de Nederlandse sociaal-democratie .,niet zo'n verkrampt aanzien" zal geven als Den Uyl de afgelopen jaren heeft gedaan.

,.Over het geheel genomen laat de verkiezingsuitslag in Nederland de conclusie toe, dat politiek succes niet noodzakelijk ervan afhangt hoe handig een partij haar vlag in de wisselvallige wind van de stemmingen onder het volk hangt. Dat is een leer, die men ook buiten Nederland ter harte zou moeten nemen", schrijft de Westduitse Frankfurter Allgemeine Zeitung op 23 mei in een commentaar op de voorpagina.

Het conservatieve dagblad Die Welt is enthousiast. ,,Een sensationele en triomfale verkiezingsoverwinning", schrijft het in een artikel op de voorpagina. De CDA-overwinning is volgens het blad vooral te danken aan .,de econoom en gepassioneerde hockeyspeler" Lubbers. De meerderheid van de Nederlanders ,.wil voortzetting van een rationele koers en een verstandige economische politiek. De Nederlanders leven nu eenmaal sinds eeuwen van handel. Politieke heilsboodschappen of apocalyptische profetieën krijgen het daar op den duur zwaar. Voor het geloof hebben ze de kerk. En nergens op de wereld zijn er zoveel verschillende Godshuizen als in het kleine Nederland". Aldus Die Welt.

Bij de CPN volgt men gespannen de verkiezingsuitslagen. Vooraan v.l.n.r. oud-voorzitter Henk Hoekstra, TK-lid Evelien Eshuis en TK-fractievoorzitter Ina Brouwer.

EGYPTE

MUITERIJ CENTRALE VEILIGHEIDSTROEPEN. ONTSLAG MINISTER RUSHDI EN VOLGENDE INTERNE ONTWIKKELINGEN.

Hieronder volgt een overzicht van de voornaamste ontwikkelingen in Egypte vanaf februari 1986. Op pag. 265/2 e.v. werden de interne gebeurtenissen uit het voorafgaande jaar samengevat.

Muiterij politie

Op 25 februari 's avonds brak een muiterij uit onder enkele duizenden leden van de ,,centrale veiligheidstroepen" (dienstplichtige politiemannen) in Gizeh, een voorstad van Cairo bekend om zijn pyramiden. De aanleiding tot de muiterij vormden geruchten dat de dienstplicht van deze troepen met een jaar zou worden verlengd, van 3 tot 4 jaar.
De muiters vernielden auto's, plunderden winkels, staken nachtclubs in brand en vielen luxe hotels aan (Jolie Ville en Sfinx Holiday Inn gingen in vlammen op) alsmede een postkantoor en een bureau van de reguliere politie. Het duurde enkele uren voordat het leger reageerde dat toen zwaar materieel (waaronder tanks en helikopters) inzette. De veldslag tussen leger en politie duurde de hele nacht en pas in de loop van 26 februari leek de rust in het geheel door militairen afgegrendelde Gizeh terug te keren. De regering kondigde een uitgaansverbod af voor Cairo en omgeving dat om 13.00 uur inging. Scholen en universiteiten werden gesloten.
Inmiddels was de muiterij overgeslagen naar politiekampementen in Maadi, Cairo's zuidelijke voorstad, waar een menigte op 26 febr. de El Tora gevangenis bestormde waardoor ca. 400 gevangenen* konden ontsnappen. Op 26 febr. 's avonds onthulde president Mubarak in een televisietoespraak dat ook onlusten hadden plaatsgevonden in Ismailia (aan het Siiezkanaal) en in de steden Assioet en Sohag (ten zuiden van Cairo). De president stelde ,,saboteurs" en ,,misdadige elementen" voor de rebellie verantwoordelijk en kondigde een strenge bestraffing aan van de aanstichters van de muiterij. Diezelfde avond en de volgende nacht werden ook schoten gehoord in de volkswijken Imbaba en Boulaq
Op 27 febr werd het uitgaansverbod voor drie uur opgeheven om de bevolking in staat te stellen proviand in te slaan. Die dag vonden nog diverse schietpartijen plaats, o.a. in Gizeh bij een klopjacht op de muiters. Meer dan 2.000 arrestaties werden gemeld. De regering beloofde die dag een schadevergoeding voor alle gedupeerde personen en instellingen. President Mubarak had een ontmoeting met de leiders van de vier legale oppositiepartijen.

Ibrahim Shukri. de leider van de Socialistische Arbeiderspartij, verklaarde na afloop dat hij er bij de president op had aangedrongen de minister van binnenlandse zaken, Ahmed Rushdi, te ontslaan. Mustafa Kamel Murad, de leider van de Liberale Partij, zei de president te hebben gevraagd een regering van nationale eenheid te vormen. Overigens veroordeelden de partijleiders de onlusten in een openbare verklaring.

Terwijl bleek dat ,,de muiterij ,geen aansluiting vond bij het algemeen gevoelde sociale en economische onbehagen van de bevolking" in Egypte *(NRCI H'blad* 27-2), hoopten Syrië, Libië en Iran kennelijk dat dit wel het geval was.

De Syrische president Hafez Assad noemde op 27 febr. de gebeurtenissen in Egypte een ,.ware volksopstand". Hij adviseerde president Mubarak zich ,.neer te leggen bij de wil van het volk en de akkoorden van Camp David te annuleren" die ,,het Egyptische volk van zijn vrijheid en zijn soevereiniteit hebben beroofd". De Libische radio riep de Egyptenaren op 28 febr. op ..hun revolutie te intensiveren" om zich ,,van het gecorrumpeerde regime" te ontdoen. Bovendien werden zij opgeroepen ,.de zionistische ambassade in brand te steken" D? verzekering werd gegeven dat ,,alle Arabische revolutionairen bereid zijn aan de zijde van dit (Egyptische) volk te strijden"
De Iraanse parlementsvoorzilter Hashemi Hafsanjani richtte dezelfde dag zijn ,,gelukwensen aan het Egyptische volk omdat het tegen zijn regering was opgestaan" en dat was naar zijn zrggen het begin van een .,revolutionaire beweging die zich zal uitbreiden naar Afrikaanse staten en andere Arabische landen".

Inmiddels hielden sommige waarnemers in Cairo er rekening mee dat – gezien het ogenschijnlijk goed gecoördineerde karakter van de opstand – bij de muiterij een rol was gespeeld door moslem-fundamentalisten. Ook de mededeling van de minister van voorlichting Sherif dat een aantal gearresteerde (politie) muiters in het bezit bleek van precies 50 Egyptische ponden (ongeveer tweemaal hun maandsoldij) leek op omkoping door .,andere elementen" te duiden. Daarbij werd eraan herinnerd dat Suleiman Khater, de politie-man die wegens de moord op Israëlische toeristen was veroordeeld (pag. 272/2), tot de centrale veiligheidstroepen had behoord en dat zijn broers lid waren van een min of meer fundamentalistische moslemgroep.

Over de ,,centrale veiligheidstroepen" schreef Harm Botje in *NRC/H'blad* (28-2) o.a.:

De 120 000 man tellende paramilitaire organisatie werd opgericht na de broodrellen van januari 1977. toen de Egyptische legerleiding onder aanvoering van generaal Gamassi weigerde het leger verder in te zetten tegen de opstandige Egyptische bevolking. President Sadat, wiens regime tijdens die rellen aan een zijden draad hing, besloot toen samen met zijn

Uitgebrande auto's voor het hotel Holiday Inn Pyramides op 26 februari

* In deze gevangenis zaten leden van de fundamentalistische islamitische Al Jihad-beweging. Osama al-Baz, een van Mubaraks voornaamste adviseurs, deelde op 27 febr. mee dat de gevangenis opnieuw was aangevallen, maar zonder succes. Volgens de regering waren alle door de muiters bevrijde gevangenen inmiddels weer gepakt.

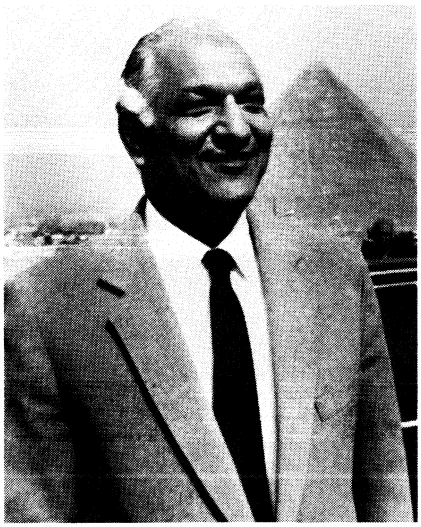
minister van binnenlandse zaken Nabawi Ismael een apart militair corps te vormen dat bemand zou worden met dienstplichtigen. maar onder supervisie van Ismaels ministerie kwam te staan. Het nieuwe politie-onderdeel kreeg aparte kazernes en trainingskampen ...''

Jan Keulen berichtte in de Volkskrant (1-3) voorts:

,,De leden van de ,centrale veiligheidstroepen' zijn afkomstig uit de armste bevolkingsgroepen. voornamelijk van het platteland De meesten kunnen lezen noch schrijven en werden – intellectueel en fysiek – niet goed genoeg bevonden om dienst te nemen in het reguliere leger. Velen in Cairo kennen de in khaki of zwarte uniformen geklede jongens die de wacht houden bij ambassades en officiele gebouwen (. .).
De .,centrale veiligheidstroepen'' worden ook gebruikt om rellen neer te slaan. (...) Het is geen understatement te zeggen dat de politierecruten tot dat grote sub-proletariaat behoren in Egypte waarvoor de toekomst weinig in petto heeft en dat geen deel heeft aan welke vorm van rijkdom, luxe of genoegens dan ook (...)
Een van de opvallendste fenomenen van de rellen van deze week was de schijnbare onverschilligheid van het Egyptische volk. Het deed sterk denken aan de sfeer na de dood van president Sadat toen ook een meerderheid van Egyptenaren zich gedroeg alsof het hen niet aanging. Het uitgaansverbod werd heel netjes gedisciplineerd nageleefd en de burgers die bij rellen en plunderingen betrokken waren, waren niet meer dan enkele honderden.
Van links naar rechts werd de muiterij veroordeeld en ook de Moslemfundamentalisten grepen de gelegenheid niet aan om een aanval op de regering te lanceren. Deze houding heeft waarschijnlijk veel te maken met het onpopulaire karakter en het geringe prestige van de ,,centrale veiligheidstroepen''.
Het is voor de meerderheid van de Egyptenaren moeilijk om sympathie op te brengen voor deze outcasts die bij vorige gelegenheden hun stokken en geweren juist gebruikten om studenten- en andere demonstraties neer te slaan...''

Ontslag minister *Rushdi*. Zuivering politietop. Aankondiging proces

Op 28 febr. ontsloeg president Mubarak minister van binnenlandse zaken Ahmed Rushdi. Deze werd vervangen door generaal-majoor Zaki Badr, sinds mei 1982 gouverneur van de provincie Assioet. Vervolgens benoemde de president twee onderministers van binnenlandse zaken.
Diezelfde dag bestormden militairen de kazerne van de muitende politiemannen in Gizeh. Na de verovering daarvan kwamen militairen met ca. 100 muiters naar buiten. Het uitgaansverbod werd toen tot de avond en de nacht (18.00 uur tot 6.00 uur) beperkt.
Volgens regeringsmededelingen van 27 febr. had de muiterij 36 doden (32 politiemannen) en 325 gewonden (273 politiemannen) gevergd. Maar op 6 maart maakte de nieuwe onderminister van binnenlandse zaken, generaal Farouk al-Hindi, bekend dat bij de onlusten 107 mensen waren gedood en 719 gewond.
Op 2 maart ontsloeg president Mubarak vier generaal-majoors bij de veiligheidstroepen; zij werden naar

Enkele uren na zijn beediging tot minister van binnenlandse zaken bracht generaal-majoor Zaki Badr op 28 febr. een bezoek aan het gebied van de pyramiden om de schade als gevolg van de onlusten te inspecteren.

lagere posten in het regeringsapparaat overgeplaatst. Onder hen was generaal-majoor Mohammed Tantani, tot dan toe chef van de Egyptische staatsveiligheidsdiensten. Tegelijk droeg de president de nieuwe minister van binnenlandse zaken Badr op een onderzoek in te stellen naar de ,,sociale belangen'' van de centrale veiligheidstroepen. Minister Badr kondigde in een interview met het tijdschrift Oktober (3-3) aan dat dit onderzoek zowel betrekking zou hebben op de huisvesting en leefomstandigheden van de troepen als op hun commandanten.
Op 4 maart berichtte Al *Ahram* dat er volgens minister Badr in totaal 17.000 recruten aan de muiterij hadden deelgenomen, waarbij hij de mogelijkheid opperde dat islamitische fundamentalisten in de veiligheidstroepen waren geïnfiltreerd en de recruten tot muiterij hadden aangezet om zo de regering omver te werpen.

Al Ahram meldde voorts dat de autoriteiten een dagboek hadden gevonden van luitenant-kolonel Abboud el-Zommor. een prominent lid van de groepering Al Jihad, die wegens medeplichtigheid aan de moord op president Anwar Sadat in 1981 tot levenslange gevangenisstraf was veroordeeld.
In dit dagboek zou El-Zommor het onvermogen van Al Jihad om het regime omver te werpen hebben geweten aan het falen van deze organisatie bij haar pogingen in de veiligheidstroepen en het leger te infiltreren.

Op 6 maart deelde minister Badr mee dat meer dan 21.644 recruten van de 282.000 dienstplichtigen bij de veiligheidstroepen binnen een week zouden worden ontslagen. Volgens onderminister Al-Hindi ontbraken nog 8.011 dienstplichtigen op het appel, maar dit waren naar zijn zeggen niet allemaal muiters.
Op 8 maart werd het uitgaansverbod voor de agglomeratie Cairo opgeheven.
Op 3 april deelde de openbare aanklager, Mohammed Abdel Aziz al-Guindi, mee dat in verband met de muiterij 1.236 Egyptenaren terecht zullen staan: 530 leden van de centrale veiligheidstroepen, 675 leden van de veiligheidspolitie en 31 burgers (,,jonge rellenschoppers''). Volgens Al-Guindi waren sinds 25 februari bijna 3.100 mensen gearresteerd, van wie inmiddels weer 1.860 op vrije voeten waren. Bij de rellen waren 256 gebouwen beschadigd. incl. 9 hotels en 20 politiebureaus. en 2.006 voertuigen vernield. De materiële schade werd op ruim $ 150 mln geraamd,
Volgens de procureur-generaal had de ondervraging van de arrestanten uitgewezen dat er geen sprake was van een breed opgezet komplot maar van ,,spontane uitbarstingen'' in Cairo, zonder buitenlandse inmenging of betrokkenheid van Egyptische religieuze of politieke groeperingen. De aanleiding was uitsluitend het ,,misverstand'' dat de dienstplicht van de veiligheidstroepen met een jaar zou worden verlengd. Daarmee leek de overheid de these van een ,,sociale opstand'' te ondersteunen, aldus NRCI H'blad (4-4).

Aanslag op Israëliërs in Cairo

Op 19 maart werden vier Israëliërs, werkzaam op de Israëlische ambassade te Cairo, vanuit een auto met machine-

Op 3 april kondigde de Egyptische openbare aanklager, Mohammed Abdel Aziz el-Guindi, aan dat binnenkort 1.236 Egyptenaren terecht zullen staan i.v.m. de muiterij van de veiligheidstroepen eind februari.

geweren onder vuur genomen, toen zij het terrein van de internationale jaarbeurs in de Egyptische hoofdstad verlieten. De vier werkten daar in het Israëlische paviljoen, De aanslag kostte het leven aan een Israëlische vrouw; haar drie metgezellen raakten gewond. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeëist door de organisatie ,,Egypte's Revolutie'', die zich eerder al verantwoordelijk had gesteld voor de moord op de Israëlische diplomaat Albert Atrakchi (20 aug. 1985, zie pag. 26813) en de kaping van een Egyptische Boeing-737 (23-24 nov. 1985, pag. 27013 e.v.). In pamfletten aan diverse persbureaus liet deze organisatie weten niet te zullen rusten voordat zij ,,alle in Egypte wonende Israëliërs naar het graf heeft gestuurd''.

Zowel de Egyptische president Mubarak als de Israëlische premier Peres lieten in een verklaring weten dat de relatie tussen hun landen niet onder de aanslag mocht lijden. Mubarak ontving de Israelische minister van toerisme, Avraham Sharir. die in Cairo op bezoek was. Hij beloofde hem dat de daders van de aanslag zouden worden gegrepen en dat de obstakels voor het onderlinge handelsverkeer zouden worden verwijderd.

In verband met de aanslag werd in Egypte een groot aantal verdachten opgepakt, aldus The Times (24-3), maar niemand werd (vooralsnog) formeel in staat van beschuldiging gesteld.

Verlenging noodtoestand

Op 19 april keurde de Volksvergadering – met de stemmen van de oppositie tegen – de verlenging van de noodtoestand met twee jaar goed. Premier Ali Lutfi achtte de noodtoestand, die op 6 okt. 1981 na de moord op president Sadat was afgekondigd, gewenst in verband met ,,de uitbreiding van het internationale terrorisme in Egypte''.

Gevechten tussen moslem-fundamentalisten en politie

Op 14 april overleed Shaaban Abdel Rahim, student aan de universiteit van Assioet, in het militaire hospitaal van Maadi (een zuidelijke buitenwijk van Cairo) aan zijn verwondingen. Hij was op 31 maart door de politie van Assioet neergeschoten. toen hij fundamentalistische biljetten aanplakte.
Na het bekend worden van zijn dood hielden fundamentalisten protestdemonstraties in Assioet en Minieh. In laatstgenoemde stad staken, volgens de officiëlelezing, ca. 150 demonstranten, behorend tot Al Jihad, een moskee in brand; zij riepen leuzen tegen de regering en vielen de politie met messen aan, waarbij twee agenten zwaar gewond raakten. (*NRC/H'blad* 18-4).

Op 30 april trachtten enkele honderden moslem-fundamentalisten hun eigen prediker, de blinde sjeik Omar Abdel Rahman, met geweld in de An-Nasr moskee te Aswan te installeren en de door de regering benoemde prediker daaruit te verdrijven, Daarbij raakten zij in gevecht met de politie die hun de toegang tot de moskee ontzegde. Elf politiemannen en drie demonstranten raakten gewond, aldus een mededeling van het ministerie van binnenlandse zaken. Sjeik Omar Abdel Rahman en 59 anderen werden gearresteerd. De sjeik was ook al op 25 juli 1985 gearresteerd, maar op 28 okt. 1985 op last van het staatsveiligheidshof weer vrijgelaten (zie pag. 2681213). Dit maal moest sjeik Omar Abdel Rahman tien dagen later in vrijheid worden gesteld, aldus Le Monde (13-5).

Deze incidenten vonden plaats tegen de achtergrondvan de felle strijd die de laatste maanden op vele universiteiten, in beroepsverenigingen en binnen politieke partijen was gevoerd tussen fundamentalisten en de ,,seculiere stromingen''.

Correspondent Jan Keulen schreef hierover in de *Volkskrant* (10-5) o.m. het volgende:

,,...Volgens het weekblad Al Mussawar waren er de afgelopen maanden driehonderdvijftig incidenten op de universiteiten waarbij de fundamentalisten geweld gebruikten – van messen tot boksbeugels – om hun medestudenten en docenten te intimideren.
De hoofdredacteur van Al Mussawar. Makram Mohamed Achmed die gezien wordt als een vriend en soort officieuze woordvoerder van president Mubarak, waarschuwde voor het diep ondemocratische karakter van de fundamentalistische groepen: ,,Dezeextremisten zijn tegen democratie, omdat ze democratie zien als een gehaat importartikel uit het Westen, ze willen een autocratie, de heerschappij van één religieus leider''. Een deel van de oppositie toont zich erg argwanend over de alarmerende berichten van door de moslem-fundamentalisten veroorzaakte incidenten.
In het weekblad As Shaab, dat ondanks zijn ,,socialistisch'' karakter geregeld op de bres springt voor de invoering van de shari'a, werd vorige week melding gemaakt van een ,,teruggang in democratie''. Columnist Mohamed Abdel Quddous schreef over de slechte behandeling van de gevangenen in de Torah-gevangenis in Cairo...

Volgens de columnist van As Shaab is de campagne tegen de islamitische stroming een ,,kunstmatige campagne''. ,,Niets rechtvaardigt deze campagne. De staat probeert de crisis te vergroten omdat ze bang is voor de toenemende kracht van de islamitische stroming''.
Het is waar dat de moslem-fundamentalisten de afgelopen periode hun tanden duidelijk hebben laten zien. Winst in de docentenvereniging, de studentenraden, oproepen voor de invoering van de shari'a door de Vereniging van Egyptische Rechters en zelfs de ,,overname'! door een groep fundamentalisten – geleid door sjeik Salah Aboe Ismail – van de voorheen uiterst burgerlijke, conservatieve Ahrar-partij; de liberale partij. Ook het wekelijkse orgaan Al Ahrar werd een krant die sinds ongeveer een maand uitermate fundamentalistische meningen verkondigt...''

BANGLADESH

GUERRILLA IN CHITTAGONG HILL TRACTS

Op 28 januari 1985 deelde een woordvoerder van het ministerie van binnenlandse zaken in Dhaka mee dat de amnestie voor ,,misleide personen'', d.w.z. guerrillastrijders of wel de z.g. Shanti Bahini, opnieuw was verlengd, nu tot 25 april 1985 (zie pag. 608/2/3-'85).
Op 25 maart 1985 meldden functionarissen in Dhaka dat 156 Shanti Bahini zich onlangs hadden overgegeven in het district Khagrachbari.
Radio-Dhaka berirhtte op 30 april 1985 dat 233 leden van de Shanti Bahini kort tevoren hun wapens hadden ingeleverd en zich hadden overgegeven aan functionarissen in Rangamati op grond van een akkoord, dat op 19 april ondertekend was door de regionale bestuurder voor de staat van beleg, stamhoofden en Shanti Bahini-leiders. De guerrillastrijders die zich overgaven verklaarden dat zij instemden met de plannen van de regering van Bangladesh inzake de ontwikkeling van de Chittagong Hill Tracts en dat zij afzagen van geweld.

Een werkgroep van de VN-subcommissie voor mensenrechten kreeg echter in juli 1985 van een vertegenwoordiger van de boeddhistische Chakma-stam te horen dat schendingen van de mensenrechten door militairen en politie van Bangladesh in dit heuvelgebied toenamen. Naar zijn zeggen werd de Chakma-stam met ,,genocide" bedreigd, tenzij de leden ervan zich tot de islam bekeerden. De Britse Anti-Slavery Society verstrekte de VN-werkgroep een rapport waarin details stonden vermeld van 325 acties tegen individuen door veiligheidstroepen in de Chittagong Hill Tracts. (The *Times* 1-8-'85).

Op 29 april 1986 doodde een menigte van ca. 5.000 burgers zeven guerrillastrijders van de Sarbahara-partij in Nazirhat bij Chittagong. Dat gebeurde nadat ca. 25 guerrillastrijders bij een overval op een bank aldaar twee mensen hadden doodgeschoten en 50 anderen hadden verwond.
Op 1 mei maakten functionarissen van het ministerie van binnenlandse zaken bekend dat op 29 april gewapende leden van de marxistische beweging Sarbahara, ,,Shanti Bahini'', vier dorpen in de Chittagong Hill Tracts hadden overvallen. Zij schoten in het wilde weg met mortieren en machinegeweren

waardoor minstens 45 mensen werden gedood en 60 verwond. De slachtoffers waren islamitische Bengaalse boeren die zich in het kader van een regeringsprogramma sinds 1976 in dit deel van Bangladesh hadden gevestigd.
Op 30 april namen Bengaalse kolonisten wraak door de moord op tien bergbewoners, aldus *FAZ* (12-5).
Op 11 mei verklaarden functionarissen in Dhaka dat bij een overval van rebellen op een dorp in de bergen bij Chittagong de week tevoren een vrouw was gedood en 30 dorpsbewoners waren ontvoerd. Van deze bewoners waren 24 later vrijgelaten, maar voor de zes anderen werd een losgeld geëist. De aanval had plaatsgevonden onder dekking van Indiase troepen aan gene zijde van de grens, zo werd daaraan toegevoegd.
Op 13 mei werden meer dan 20.000 militairen en politiemannen in staat van verhoogde paraatheid gebracht in verband met een klopjacht op guerrillastrijders. De politie in Rangamati deelde mee dat een uitgaansverbod was afgekondigd voor een dozijn dorpen die aan de Indiase deelstaat Tripura grensden om een uittocht van stamleden tot staan te brengen. Reeds ca. 3.000 gezinnen zouden in Tripura hun toevlucht hebben gezocht, aldus Indiase functionarissen.
Inmiddels had de regering van Bangladesh generaal-majoor Nuruddin Khan tot hoofd van een team benoemd om tegen de rebellen op te treden, aldus ***The Times*** (14-5).

De president van Bangladesh. Hossein Mohammed Ershad (r) en zijn Pakistaanse ambtgenoot Zia ul-Haq deelden op 5 juni 1985 hulpgoederen uit aan de overlevenden van de vloedgolf op het eilandje Urir Char (Bangladesh).

BALANS NATUURRAMP. BUITENLANDSE HULP

De cycloon en de vloedgolf die Bangladesh in de nacht van 24 op 25 mei 1985 teisterden (pag. 353-'85) zou minder slachtoffers hebben gevergd dan aanvankelijk was verondersteld. Op 11 juni 1985 meldden de officiële hulpinstanties dat 4.264 lijken waren geborgen en dat nog 6.805 mensen werden vermist die naar werd gevreesd waren omgekomen. Niet-officiële rapporten, gebaseerd op ooggetuigenverslagen, stelden het dodental toen op meer dan 15.000. Bijna 300 mensen zouden aan de gevolgen van cholera en diarree zijn overleden.

Zeker 250.000 mensen waren dakloos geworden. Volgens ramingen van functionarissen waren 16.500 huizen volledig verwoest, terwijl nog eens 122.800 huizen gedeeltelijk waren vernield. De oogst - vooral rijst en jute - op een gebied van bijna 500.000 acres was vernietigd en ca. 100.000 stuks vee waren verloren gegaan.

Reeds op 28 mei 1985 had president Hossain Mohammed Ershad verklaard dat zijn land $ 50 mln aan buitenlandse hulp nodig had ,,om alle mensen weer op de been te brengen". Vooral de Westerse industrielanden en Saoedi-Arabië boden hulp aan. Later raamde president Ershad de hulp uit het buitenland op $ 10 mln a $12 mln, aldus de *FAZ* (10-10-'85), maar vrijwilligers spraken van ca. $30 mln. Bovendien kondigde het Wereldvoedselprogramma van de VN op 31 mei 1985 te Rome aan dat het $111,4 mln wilde besteden aan de bouw van vloedkeringen en de aanleg van irrigatiekanalen.

Premier Rajiv Gandhi van India en president Junius Jayewardene van Sri Lanka brachten op 2 juni een bezoek aan het getroffen gebied. Hun voorbeeld werd op 5 juni gevolgd door president Zia ul-Haq van Pakistan.
Het Internationale Monetaire Fonds (IMF) hechtte op 2 december zijn goedkeuring aan een krediet van 190 mln aan Bangladesh voor een periode van 18 maanden ter ondersteuning van het economische beleid van de regering. Deze streefde o.a. naar een vermindering van het tekort op de betalingsbalans, waardoor de deviezenreserves ernstig waren aangetast. Die bedroegen nog slechts $250 mln tegen $540 mln in juli 1984.
Tijdens de 13de jaarlijkse bijeenkomst van het Internationale hulpconsortium voor Bangladesh (zie pag. 30313-'85) werd medio april 1986 in Parijs hulp toegezegd ter waarde van $ 1,85 mrd voor het begrotingsjaar 1986/1987. Dit kwam neer op een nominale stijging van 11 % t.o.v. het voorgaande jaar, toen hulp ter waarde van $ 1,68 mrd was toegezegd.

Volgens de Wereldbank had Bangladesh de laatste jaren omstreeks 40% van de regeringsmiddelen, 50 % van de investeringen en 55 % van de importbetalingen door buitenlandse hulp moeten dekken, aldus de NZZ (22-4).

PRESIDENT ERSHAD IN JAPAN EN CHINA

Op 19 juni 1985 arriveerde president Ershad voor een vierdaags bezoek in Japan. De volgende dag zegde de Japanse premier Yasuhiro Nakasone een lening van 25,5 mrd Yen aan Bangladesh toe, waarvan 16,4 mrd was bestemd voor de aankoop van grondstoffen en de rest zou worden gebruikt voor de financiering van projecten (telecommunicatie in Dhaka en een staalfabriek in Chittagong).
Van 4-10 juli 1985 bracht president Ershad een officieel bezoek aan China, waar hij ontmoetingen had met president Li Xiannian, premier Zhao Ziyang, secretaris-generaal Hu Yaobang van de Chinese communistische partij en de ,,oudere staatsman" Deng Xiaoping. Krachtens een op 6 juli ondertekend akkoord inzake economische en technische samenwerking zegde China toe geld beschikbaar te stellen voor de bouw van een brug over de rivier de Buriganga in Dhaka. Voorts schonk China vier zeewaardige landingsvaartuigen aan Bangladesh. ***(Beijing Review*** 15-7-'85)

Beide landen hadden op 21 dec. 1984 een handelsovereenkomst getekend voor de periode 1985 tot 1989, die voorzag in een goederenverkeer ter waarde van S 200 mrd a S 250 mrd. (Zie ook pag. 725/1-1983)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

JAPAN VERVROEGD NAAR DE STEMBUS

Op 27 mei besloot het Japanse kabinet het pailement op 2 juni in een buitengewone zitting bijeen te roepen om premier Yasuhiro Nakasone in de gelegenheid te stellen vervroegde Lagerhuisverkiezingen aan te kondigen
De vorige dag had Nakasone hiervoor het groene licht gekregen van de uitvoerende raad van zijn partij de Liberaal-Democratische Partij (LDP) Officieel werd het parlement geconvoceerd om te spreken over steunmaatregelen voor het Japanse bedrijfsleven dat te kampen heeft met de gevolgen van een sterk stijgende yenkoers

De buitengewone zitting op 2 juni werd geboycot door de oppositicpartijcn, met uitzondering van de communistischepartij (JCP),maar deze boycot had slechts een symbolische betekenis, omdat de premier het Lagerhuis op elk gewenst moment kan ontbinden zonder instemming van de volksvertegenwoordigers. De enige voorwaarde daarbij is dat het Lagerhuis in zitting is. Volgens plan werd tijdens de zitting het keizerlijk decreet bekendgemaakt, waarbij het Lagerhuis werd ontbonden en vervroegde verkiezingen voor 6 juli werden uitgeschreven. Op die datum vinden ook verkiezingen plaats voor de helft van de zetels in het Hogerhuis. De andere helft van het Hogerhuis werd (in beginsel voor zes jaar) op 26 juni 1983 gekozen (zie pag. 836/1-'83), terwijl het nu ontbonden Lagerhuis via, ook al vervroegde, verkiezingen op 18 december 1983 tot stand kwam (in beginsel voor vier jaar. zie pag. 833/1-'83).

Sinds de verkiezingen van 1983, waarin de LDP de absolute meerderheid verloor, bezette de regeringspartij 250 van de 511 Lagerhuiszetels. De afgelopen periode heeft de LDP daarom moeten samenwerken met de Nieuwe Liberale Club, een afsplitsing van de LDP die acht zetels heeft. In het Hogerhuis, dat 252 zetels heeft, bezet de partij van Nakasone er 138.

Politieke waarnemers menen dat dubbele verkiezingen – voor de tweede maal in Japans geschiedenis – door de te verwachten hogere opkomst in het voordeel werken van de LDP, en in mindere mate van de grootste oppositiepartij, de socialistische JSP. Bij de vorige dubbele verkiezingen in 1980 won de LDP 287 van de 511 Lagerhuiszetels.
Bij de nieuwe verkiezingen zal het Lagerhuis met een zetel worden uitgebreid tot 512 zetels Dat is het gevolg van een nieuwe wet waarin acht kiesdistricten een zetel extra kregen toegewezen en zeven kiesdistricten een zetel minder. De herverdeling van de aantallen zetels per kiesdistrict was nodig na een uitspraak van het Hooggerechtshof dat de zetelverdeling ongrondwettig noemde omdat landelijke districten waren over-vertegenwoordigd in het parlement vergeleken met de districten in stedelijke gebieden.

Deze wet was op 21 mei door het Lagerhuis en op 22 mei door het Hogerhuis goedgekeurd. De vier oppositiepartijen, die de buitengewone zitting boycotten, hebben aangekondigd een kort geding tegen de staat te zullen aanspannen om de (Lagerhuis)-verkiezingen te voorkomen. Hun argument is dat de kiezers niet voldoende zijn geïnformeerd over de nieuwe wet op de kiesdistricten.

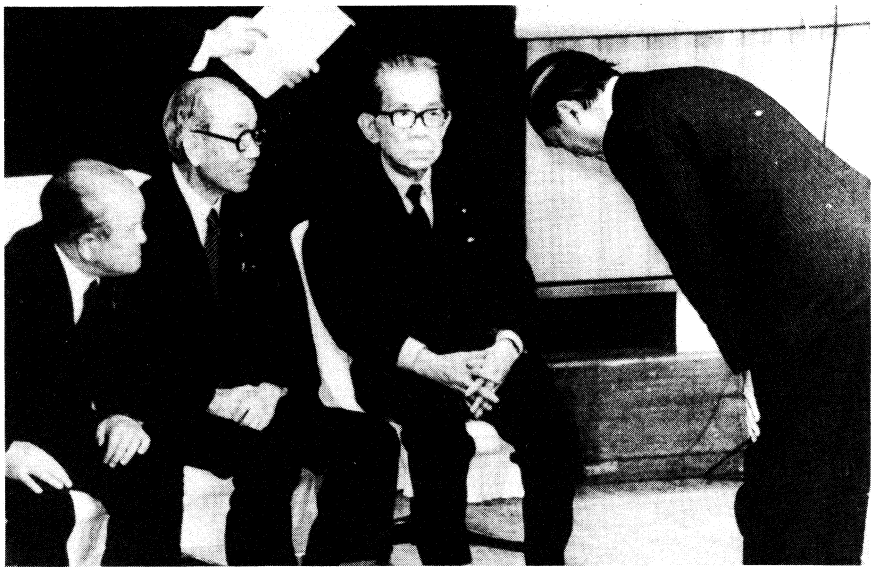
Derde ambtstermijn Nakasone?

In het afgelopen jaar had Yasuhiro Nakasone laten doorschemeren niet afkerig te zijn van een derde ambtstermijn als voorzitter van de LDP, wat automatisch het premierschap met zich meebrengt. De regels van de LDP staan echter maximaal twee termijnen van elk twee jaar toe. Nakasones mandaat loopt eind oktober 1986 af.

De beslissing wordt traditioneel bepaald door een ingewikkelde touwtrekkerij onder de vijf habatsu (klieken, facties) die de regeringspartij vormen. Nakasone. de leider van de op één na kleinste habatsu, had, aldus Henk Thomas in de Volkskrant (29-5), zijn strategie afgestemd op de economische topconferentie in Tokio begin mei (pag. 321 e.v.)

„Op die topbijeenkomst van de leiders van de rijkste Westerse industrielanden, waarvan hij de voorzitter was, zou hij zich nogmaals profileren als een internationaal staatsman en aldus zijn toch al aanzienlijke populariteit onder de Japanners verder opvoeren.
Vervolgens zou hij op een datum in juni vervroegde verkiezingen uitschrijven voor het Lagerhuis, tegelijk met de verplichte verkiezingen voor de helft van de zetels van het Hogerhuis. De te verwachten hoge opkomst door de dubbele verkiezingen, plus zijn populariteit, zou de LDP een enorme verkiezingszege opleveren, vergeleken met het magere resultaat dat in 1983 werd geboekt.

Vanuit die sterke positie zou Nakasone in staat zijn om in november. wanneer de LDP de partijleider (en dus de premier) kiest. de partijregels te veranderen die nu nog een derde ambtstermijn verbieden. Wijzigingen van de spelregels zijn geen unicum in Japan, waar afspraken en contracten minder bindend zijn dan bij voorbeeld in Angelsaksische landen.
Nakasone deed het voortreffelijk op de top, verklaarden Reagan, Thatcher, Mitterrand en Lubbers in koor. Maar vrijwel de voltallige Japanse pers, de LDP en de (traditioneel machteloze) socialistische oppositie struikelden over elkaar in hun aanval op de premier. Nakasone had de yen, die tot zorg van het exporterende bedrijfsleven ongebreideld duurder wordt, verkwanseld en internationaal had hij de neutraliteit van het energie-arme Japan in het Midden-Oosten op het spel gezet door de anti-Libie verklaring te steunen.
De kansen op de derde termijn leken helemaal verkeken toen ruim een week geleden het Lagerhuis instemde met een wijziging van het districtenstelsel, waarbij het aantal parle-

Yasuhiro Nakasone maakt een buiging voor drie vroegere premiers – v.l.n.r. Zenko Suzuki, Takeo Fukuda en Sakeo Miki –, nadat hij door zijn Liberaal-Democratische Partij voor een tweede ambtstermijn van twee jaar als partijvoorzitter is aangewezen (31 oktober 1984).

Weekblad 55ste jaargang No. 2847, pag. 41591-41606

mentszetels wordt verminderd ten gunste van de stedelijke gebieden. Door allerlei clausules en het vertrek van de Diet op zomerreces leken dubbele verkiezingen dczc zomer ondenkbaar. Maar de premier kwam uit een ogenschijnlijk verloren positie terug. Deze week dwong hij zijn tegenstanders. die nog druk bezig waren de anti-Nakasone-campagne warm te houden, de dubbele verkiezingen af De rivalen gingen akkoord met een bijzondere zitting van de Diet. (...) Verborgen zal wel blijven hoe hij deze krachttoer uithaalde, maar de premier bewees opnieuw als geen ander het politieke conglomeraat dat de LDP is. te kunnen manipuleren ( )

De pik-orde in de LDP wordt niet alleen bepaald door politiek aanzien, maar met name door de vaardigheid financiële bronnen aan te boren. De belangrijkste factieleiders in de LDP – Tanaka, Fukuda, Sukuzi en Miki – ontlenen die positie niet direct aan het feit dat ze premier zijn geweest, maar aan de financiële middelen waarmee ze horige factie-genoten (die hun leider sensei, meester. noemen) helpen hun verkiezingscampagne te bekostigen.
De krachttoer van Nakasone, de meest uitgesproken vertolker van Japans voor-oorlogse glorie in de LDP, was dat hij opnieuw de LDP-oligarchie van minder dan tien mannen wist te manipuleren. In 1982 was hij een onbeduidende sensei, maar kwam als premier uit de machtsstrijd tevoorschijn. Dat gevecht moet hij weer leveren, ook als hij de vervroegde verkiezingen van deze zomer wint. Dan nog zal hij moeten afrekenen met tegenstanders als Kiichi Miyazawa, de voorzitter van het dagelijks bestuur van de LDP. Verder is er minister Shintaro Abe van buitenlandse zaken, die wordt gesteund door de Fukuda-factie. De laatste rivaal is Noboru Takeshita, de minister van financiën die met de vice-president van de LDP, Susumu Nikaido, verwikkeld is in de strijd om de macht in de rijkste en dus grootste factie van de LDP, die van ex-premier Tanaka.
De buitengewoon welgestelde Tanaka, die als gevolg van het Lockheed-schandaal moest aftreden maar op de achtergrond het politieke toneel in Japan vanaf 1975 heeft beheerst, is al geruime tijd ernstig ziek.

Nakasones weg in die LDP-doolhof is nog lang, de vervroegde verkiezingen vormen slechts een étappe. De finish ligt in november. Hij kan alleen winnen op de manier waarop hij dat in 1982 heeft gedaan: door handig te profiteren van het feit dat de sterkste renners elkaar de zege niet gunnen."

Over de positie van Nakasones rivalen schreef Karel van Wolferen in *NRCI H'blad (27-5):*

,,Kandidaat Takeshita moet zijn greep over de Tanakagroep consolideren om Nakasone te kunnen opvolgen. Om te beginnen kost dat kapitalen, en als de Lagerhuisverkiezingen niet binnen ongeveer anderhalve maand plaatsvinden dan is de kans groot dat Takeshita geld tekort komt.
Kandidaat Abe moet zijn greep op de Fukudagroep verstevigen om in de herfst aan de wedstrijd voor het premierschap mee te doen. Oud-premier Fukuda, die de aartsvijand van Nakasone is gebleven, wil alleen al om de premier te kunnen blijven bevechten geen afstand doen van zijn habatsu. Verkiezingen zijn de beste manier voor de minister van buitenlandse zaken om de generatiewisseling te verhaasten.
De zwaarste kluif was Miyazawa. Die gaat de habatsu van oud-premier Suzuki overnemen en laat zich net als Suzuki erg schamper uit over Nakasone. Miyazawa kon gisteren (26 mei) echter worden overgehaald met een vage belofte dat Nakasone het bezuinigingsbeleid van zijn regering zal wijzigen en met het vooruitzicht dat hij anders op zijn eentje een verkiezingscampagne zou moeten voeren...''

WEST-EUROPA

BELGIË

HET SPAARPLAN VOOR 1986 EN 1987 (SINT-ANNA- OF PINKSTERPLAN)

Na ruim zes weken onderhandelen heeft de regeringstop in de nacht van *19* op *20* mei een globaal akkoord bereikt over hei plan om in 1986 en *1987* een bedrag van *195* miljard frank te besparen op de uitgaven, teneinde tegen eind *1987* het begrotingstekort terug te brengen tot *8%* van het BNP. De onderhandelingen werden gevoerd in de Sint-Annapriorij bij het kasteel Hertoginnedal, in de Brusselse gemeente Oudergem, en premier Martens had, nadat van de besprekingen al grote onderdelen in de pers waren uitgelekt, tijdens het Pinksterweekende in de onderhandelingen een doorbraak geforceerd. Vandaar dat sommigen spreken over het Pinksterplan, terwijl anderen het hebben over het Sint-Annaplan.
Op *23* mei ontvouwde premier Martens het plan in Kamer en Senaat, in beide gevallen vaak onder luide afkeuring vanwege de oppositie en vooral de Waalse socialisten.
Met het plan voert de regering het regeerakkoord uit, alsook alle tussentijdse beslissingen in verband met de begrotingen voor *1986* en *1987*. Het grootste deel van het plan moet tegen eind juli bij wetsbesluit technisch uitgevoerd worden.
In een eerste fase zal het plan een negatieve weerslag hebben op de tewerkstelling. Volgens berekeningen van het Planbureau zullen zowat *32.000* banen verloren gaan. Voor een deel zullen deze weer opgeslorpt worden als gevolg van de verbeterde internationale economische situatie, zodat er per saldo ongeveer *18.000* banen zullen verdwijnen indien de regering geen bijzondere maatregelen neemt. Van *1990* af is er een gevoelige daling van de werkloosheid te verwachten.
De regering deed een oproep tot de sociale partners om, indien zij het eens worden over een centraal akkoord, ook maatregelen te voorzien voor de tewerkstelling. De regering voegde bij het Spaarplan een nota inzake de tewerkstelling van jongeren. (zie ook pag. *1412, 2711* e.v., 274/3 e.v.).

Verklaring van premier Martens

Toen de regering op het einde van vorig jaar voor het parlement verscheen en om uw vertrouwen vroeg, besefte zij ten volle dat haar bestaan volledig zou beheerst worden door een reusachtige uitdaging: snel het bewijs leveren dat zij bekwaam was ons land te verlossen van het kwellende probleem van zijn zieke overheidsfinanciën.

De bevolking had zich korte tijd voordien op klare wijze uitgesproken voor de voortzetting van een beleid dat op radicale wijze had gebroken met de gemakkelijkheidspolitiek van de vorige jaren en dat erin geslaagd was de essentiële evenwichten van 's lands economie te herstellen.
Zelfs in het bestrijden van de werkloosheid en het scheppen van nieuwe werkgelegenheid nebben zij opmerkelijke resultaten geboekt.
Maar het was ~~duidelijk~~ geworden dat het herstel van ons land slechts definitief zou verworven worden de dag dat het tekort van de Schatkist door een forse en snelle ingreep zou teruggedrongen worden tot *op* het pcii van onze partners uit de Europese Gemeenschap.
Gezonde en evenwichtige overheidsfinanciën zijn immers een absolute voorwaarde voor een hoopgevende economische toekomst.
Gezonde overheidsfinanciën zullen onze positieve betalingsbalans nog versterken. Zij zullen leiden tot een nieuwe daling van de intrestvoeten. Zij zullen de investeringen van de ondernemingen stimuleren en de creativiteit van de mensen aanwakkeren. Daardoor zal duurzame nieuwe werkgelegenheid worden ***ge***schapen. Onze sociale zekerheid, die de bevolking tegen de bestaansrisico's moet verzekeren en aan iedereen een minimum inkomen moet waarborgen, zal definitief worden gered.
Deze levensnoodzakelijke sanering zal ook het vertrouwen versterken van hen die, in binnen- en buitenland, ons economisch leven beïnvloeden.
De ingreep moet **nu** worden doorgevoerd. De internationale economische omgeving en meer bepaald de daling van de energieprijzen en van de dollarkoers zijn gunstig voor onze economie en zullen ons helpen om te slagen.
Elke ernstige begrotingssanering drukt in een eerste fase ongetwijfeld op de economische activiteit. Maar anderzijds bestaat met een groot overheidstekort geen redelijke kans op een duurzame economische groei; meer nog, ook de werkgelegenheid wordt er door aangetast. Vroeg of laat moet dit tekort worden weggewerkt.
De saneringsinspanning, die wij nu doorvoeren, is één van de belangrijkste die ons land ooit gekend heeft.
Zij bestaat vooral uit structurele ingrepen en het doorbreken van uitgavenmechanismen. De invloed op de begroting van dit jaar zal nog beperkt zijn. Maar in 1987 bedraagt de besparing 195 miljard F en voor de daarop volgende jaren zal de weerslag ervan nog gevoelig toenemen.
Nochtans is de regering bij het uitwerken van de begrotingsramingvoor de jaren 1986 en 1987 uitgegaan van voorzichtige ramingen zowel wat betreft de groei, de inflatie als de evolutie van de intrestvoeten.
Zo werd voor 1987 aanvankelijk een netto te financieren saldo vooropgesteld van 624 miljard. Daaraan dienden nog 13 miljard toegevoegd die voortsprutten uit bijkomende lasten en verminderde ontvangsten.

Evenwel diende rekening te worden gehouden met twee tegengestelde bewegingen: enerzijds een verbeterde internationale economische omgeving gekenmerkt door de daling van energieprijzen en intrestvoeten; anderzijds de saneringsinspanning zelf die, in elk geval in een eerste fase, been beperkend effect heeft op de economische activiteit, ofschoon zij ook de reeds ingezette daling van de intrestvoeten zal versterken. Alles wijst erop dat beide bewegingen elkaar neutraliseren in hun effect op de economische activiteit maar elkaar versterken in hun invloed op de intrestvoeten.
Gelet op al deze elementen heeft de Regering haar oorspronkelijke ramingen van het BNP behouden. Zij heeft daarbij het gunstig nettoeffect van de nieuwe ontwikkelingen op de begroting van het jaar 1987 geraamd op 29 miljard frank.
Dit bedrag zal bereikt worden door een daling van de rentelasten van de rijksschuld ten

belope van 39 miljard. Men moet echter ook rekening houden met een vermindering van 5 miljard niet-fiscaleontvangsten door de daling van de opbrengsten van de Nationale Bank en met een provisie van eveneens 5 miljard, die wij als gevolg van de saneringsoperatie voorzien hebben voor aanvullende uitgaven inzake beroepsvorming. vervolmaking en werkloosheidsuitkeringen.
Na toevoeging van 13 miljard bijkomende lasten en aftrek van 29 miljard positieve weerslag, kwam zij uit op een netto te financieren saldo van 608 miljard frank in plaats van de aanvankelijke 624 miljard.
De totale saneringsinspanning in 1987 zal 195 miljard bedragen zodat wij na de realisatie ervan het netto te financieren saldo zullen hebben teruggedrongen tot 413 miljard, hetzij 8% van ons Bruto Nationaal Produkt.
Alle geledingen van de staat en ook de sociale zekerheid zullen in deze inspanning worden betrokken

Op het totaal van 195 miljard wordt 30 miljard en niets meer. bekomen ingevolge autonome marktconforme maatregelen ter vermindering van de lasten van de rijksschuld.
In het regeerakkoord werd de marktconforme vermindering van de intrestlasten voor het begrotingsjaar 1987 op 30 miljard geraamd. Deze passus uit het regeerakkoord wordt dus geïntegreerd in het saneringsplan.
Het beleid van dynamisch schuldbeheer zal strikt marktconform zijn en blijven. De staat zal zijn contractuele verplichtingen van verleden. heden en toekomst eerbiedigen.
Bij het aanbieden aan alle potentiele intekenaars van nieuwe emissies. ter vervanging van hoogrentende uitstaande leningen. zal de staat. met het oog op vrijwillige inschrijving, rekening houden met de netto-rentabiliteit, de solvabiliteit en de liquiditeit van de institutionele beleggers en het rendement voor de particuliere beleggers. Ten einde dit te doen slagen zal de staat alle nodige maatregelen treffen, desgevallend ook op wetgevend vlak. Tevens zal erover gewaakt worden dat geen marktverstoringen optreden.
De regering twijfelt niet aan de bereidheid van de private. publieke en sociale institutionele beleggers om mee te werken aan bovengeschetst beleid. De minister van financiën zal, te gelegener tijd, met de vertegenwoordigers van deze institutionele beleggers onderhandelingen aanknopen teneinde dit gedeelte van het saneringsplan te verwezenlijken.

Over de inhoud van het saneringsplan werden tijdens de voorbije weken vele en vaak onjuiste of voorbarige gegevens de wereld ingestuurd. Vandaag wordt de volledige lijst van de getroffen beslissingen openbaar gemaakt. Zij zullen worden opgenomen in de algemene toelichting bij de rijksmiddelenbegroting voor het begrotingsjaar 1986. Zij zullen technisch uitgevoerd worden vóór einde juli 1986.

De krachtlijnen van dit geheel van beslissingen kunnen in het kort als volgt worden beschreven:
1. Bij het opmaken van het saneringsplan heeft de Regering zich geïnspireerd op een begrotingsmethode die wordt beschreven als de ,,zerobase budget". Dit betekent dat het ganse bedrag van elke uitgave en niet alleen de jaarlijkse stijging ervan werd onderzocht.
Daarenboven werden bepaalde mechanismen, die spontaan tot meeruitgaven leiden, gecorrigeerd. De bedoeling was dus niet te komen tot een tijdelijke vermindering van het tekort maar wel degelijk op lange termijn de staatsuitgaven structureel te beheersen.
2. Voor ieder ministerie, zonder uitzondering, werden de uitgaven kritisch doorgelicht. Geen enkel taboe was hierbij a priori heilig.
3. Er werden geen lineaire maatregelen genomen. Een selectieve aanpak wordt verwezenlijkt. Het plan is evenwichtig opgebouwd. Daarbij werd zoveel mogelijk uitgegaan van betrouwbare internationale vergelijkingen. Zo zullen bijvoorbeeld de onderwijsdepartementen een gerechtvaardigde inspanning leveren inzake secundair onderwijs, ornaat de personeelsomkadering in België bijzonder hoog is.
De vermindering van het aantal ziekenhuisbedden werd beslist op basis van de vaststelling dat er een overcapaciteit bestaat in vergelijking zowel met de Belgische normen als met de meeste buitenlandse statistieken.
4. Het saneringsplan bevat geen enkele maatregel die de fiscale of parafiscale druk verhoogt. Integendeel, het vierjarenplan zal volledig worden uitgevoerd zowel het luik betreffende de belastingsvermindering als het luik betreffende de gezinsbijslagen.
5. Onze zorg voor de minstbedeelden en voor het gezin is bestendig Daarom wordt in het stelsel van de sociale zekerheid op geen enkele wijze geraakt aan de gezinnen en de alleenstaanden die over geen ander inkomen dan een vervangingsinkomen beschikken. Daarenboven zullen de bestaansminima opnieuw worden opgetrokken.
6. In de overheidssector worden de fundamentele beginselen van tiet statuut van hei personeel behouden. Met de representatieve vakorganisaties zal overleg worden gepleegd over de meest adequate uitwerking van de besparingsmaatregelen alsmede met het oog op de modernisering van de overheidsdiensten.
Voor de overheidsbedrijven komt dit in hoofdzaak neer op het vaststellen van een begrotingsenveloppe wat de beheerders moet toelaten op basis van een beheerscontract de uitgaven te beheersen en tegelijkertijd rekening te houden met de noden van hun bedrijf. de belangen van het personeel en de kwaliteit van de dienst die aan het publiek wordt verleend.
7. In bepaalde gevallen wordt een beroep gedaan op de privé-sector enerzijds omwille van haar financiële inbreng en anderzijds met het oog op de aanmoediging van de mededinging. De overheid zal echter haar fundamentele opdracht als behoedster van het algemeen belang blijven uitoefenen.
8. Een laatste grote krachtlijn van de sanering bestaat hierin dat alle geledingen van de overheid in de inspanning worden betrokken en dat aan allen, de staat, de gemeenschappen, de gewesten, de provincies en de gemeenten een gelijkwaardige inspanning wordt gevraagd.

Ik heb bij het begin van deze mededeling verklaard dat het bestaan van de regering volledig wordt beheerst door de uitdaging om te slagen in de sanering van de overheidsfinancien.
Deze vaststelling doet niets af van het feit dat onze grote doelstelling de werkgelegenheid blijft en vooral die van de jongeren. Onze ondernemingen hebben hun concurrentievermogen kunnen handhaven dank zij het regeringsbeleid en de verbeterde economische toestand. Hun uitzicht op groei is aanzienlijk verbeterd. Wij verwachten van hen dat zij nieuwe markten zullen veroveren, nieuwe investeringen realiseren en nieuwe werkgelegenheid scheppen.
De sociale gesprekspartners hebben nu de grote kans op de uitdaging van de tewerkstelling in te gaan en een interprofessioneel akkoord af te sluiten. De regering laat hen de grootst mogelijke bewegingsruimte. Zij heeft hun echter ook uitdrukkelijk gevraagd een deel van de groei van de loonmassa te besteden aan de werkgelegenheid van de jongeren.

Indien geen akkoord tussen de sociale gesprekspartners mogelijk zou zijn, zal de regering zelf voorstellen doen en maatregelen nemen waarbij vorming en arbeidsprestaties worden gecombineerd Daardoor kan de vicieuze cirkel worden doorbroken waarin jongeren terechtkomen die niet de kans kregen hun opleiding voort te zetten.
Daarenboven zal de regering, in afwachting van het resultaat van de interprofessionele onderhandelingen onmiddellijk een reeks maatregelen nemen inzake de oriëntering van de vorming en de inschakeling van jongeren in het arbeidsproces.
De jongeren zullen bij de keuze van hun studierichting heter worden georienteerd dank zij een nauwgezet onderzoek van de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt.
Een specifiek begrotingskrediet zal worden voorzien om, in samenwerking met de gemeenschappen, een optimale coordinatie en ontwikkelingvan de vormingsmogelijkheden tot stand te brengen. De regering zal de patronale sociale zekerheidsbijdragen verminderen in geval van aanwerving van jongeren minder dan 25 jaar.
De Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA) zal zijn contacten met de jonge werkzoekenden personaliseren met de bedoeling hun inschakeling in het arbeidsproces en de voltooiing van hun opleiding te vergemakkelijken Een weigering van vormingsaanbod zal worden gelijkgesteld met een weigering van passende betrekking. De tewerkstelling van jonge werkloze vrouwen zal bijzondere aandacht krijgen door een reeks specifieke maatregelen.

Dit doet geen afbreuk aan de uil van de regering om haar taak voort te zetten en het geheel van het regeerakkoord uit te voeren
Daartoe wenst de regering meer bepaald dat voor het parlementair reces het ontwerp van wet inzake de veiligheid der burgers door de Senaat wordt goedgekeurd alsook dat het ontwerp van wet betreffende de audiovisuele media door beide Kamers wordt goedgekeurd

Met dit programma bouwt de regering consequent haar herstelbeleid uit. Zij heeft daartoe een overtuigend mandaat gekregen van de bevolking. Dit mandaat hield onmiskenbaar de opdracht in om het begonnen werk te voltooien.
Dit mandaat hield ongetwijfeld ook de realisatie in van het evenwichtige saneringsplan dat ik heb geschetst. De draagwijdte ervan werd in het verleden zelden geevenaard. Het belang ervan voor het herstel van ons land kan niet betwist worden.
Het uitvaardigen van dit plan heeft veel tijd en moeite gekost. De volledige en correcte uitvoering ervan zal nog meer inspanningen vergen; eigenlijk een gevecht van iedere dag in de nauwgezette en eerlijke uitvoering van de begrotingen
Maar het lijdt geen twijfel dat deze dynamiek onze samenleving fundamenteel zal vernieuwen. Dit is de enig mogelijke weg naar een stevig houvast voor de-komende generaties Zij hebben dit vertrouwen broodnodig. De regering heeft naar verantwoordelijkheid opgenomen. Zij is ervan overtuigd dat zij daarin door haar meerderheid ten volle gesteund zal worden.

DE UITGANGSPUNTEN VOOR DE BEGROTING 1986-1987

Bij het opstellen van de ramingen voor de begrotingen 1986-1987 werd uitgegaan van voorzichtige hypotheses m.b.t. de verwachte economische activiteit, de inflatie en de rente-evolutie.

	1986	1987
BNP volume	1,3	2,2
inflatie	2,5	1,5

Voor 1986 werd uitgegaan van de begrotingsramingen bij ongewijzigd beleid. Daar nog geen gedetailleerde ramingen bestaan voor de uitgaven in 1987, werd uitgegaan van de hypothese dat het totaal van de lopende uitgaven buiten de schuld met 2% zou stijgen.
Op basis van deze hypotheses werden

volgende uitgangspunten vastgesteld (in miljarden)

	1986	1987
Ontvangsten	1.420	1.458
Uitgaven (*)	2.045	2.067
Thesaurieverrichtingen	15	15
Netto te financieren saldo	640	G24

(*) inclusief lasten sociale huisvesting.

DE OBJECTIEVEN

Het regeerakkoord bepaalt dat het overheidstekort in 1987 moet worden teruggebracht tot 8% van het BNP of ongeveer 410 miljard.

De evolutie van de jongste maanden wijzigt dit basisobjectief fundamenteel niet. Enerzijds wordt het netto te financieren saldo in 1987 bezwaard met een aantal bijkomende lasten en uitgaven. Deze lopen in 1987 op tot 12.849 miljoen frank.

	(in miljoenen)
– Sociale luiken nationale sectoren	3.731
– Bijkomende afdracht E.E.G.-Begroting	1.600
– Thesaurievoorschotten Academische ziekenhuizen	500
– Bouw	4.000
– Successierechten Brussel	2.300
– Verhoging bestaansminima met 2%	718
TOTAAL	12.849

Anderzijds is er de verdere daling van de olieprijzen en de dollarkoers die een grotere economische groei toelaten dan in de uitgangspunten van de begroting werd vooropgesteld; een verbetering die echter wel zal getemperd worden door de restrictieve weerslag die in een eerste fase zal uitgaan van de saneringsoperatie.

Het gecombineerd effect van de saneringsoperatie en van de verbeterde internationale context kan daarbij als volgt worden samengevat:

– de vermindering van de fiscale ontvangsten tengevolge van de bezuinigingsoperatie zal gecompenseerd worden door de stijging van deze ontvangsten als gevolg van de grotere economische groei;
– de intrestlasten op de rijksschuld zullen dalen zowel onder invloed van de saneringsoperatie als tengevolge van het gewijzigd internationaal economisch klimaat (–39 miljard in 1987); de intrestdaling zal evenwel de niet-fiscale ontvangsten van de staat doen dalen hoofdzakelijk door de vermindering van de opbrengsten van de Nationale Bank (–5 miljard); tenslotte zullen ingevolge de saneringsinspanningen in een eerste fase een aantal banen verloren gaan. Simulaties wijzen evenwel uit dat deze ongunstige gevolgen zullen opgevangen worden door de creatie van aanvullende arbeidsplaatsen door de private sector. Om deze mogelijke eerste gevolgen op te vangen werd een provisie van 5 miljard aangelegd voor werkloosheidsvergoedingen, recyclage en aanvullende beroepsvorming. Daarenboven zal de regering in het raam van een voluntaristische aanpak bijkomende maatregelen nemen voor de tewerkstelling van jongeren.

De samenvoeging van al deze elementen toont aan dat een bezuinigingsoperatie van ongeveer 200 miljard nodig is om het objectief van 8% in 1987 te bereiken.

De regering heeft met dit doel een geheel van besparingsmaatregelen opgesteld. Het effect van het saneringsplan bedraagt 195 miljard fr. alleen reeds voor het jaar 1987.

Door het feit dat het voor een belangrijk deel structurele ingrepen betreft, dus wijzigingen in uitgavenmechanismen, mag men verwachten dat het saneringsplan voor de jaren 1988 en daaropvolgend een besparingseffect hebben, dat gevoelig hoger zal liggen dan 195 miljard Fr en bijgevolg een verdere daling van het netto te financieren saldo mogelijk zal maken.

De verdeling van de inspanningen voor 1987 over de begrotingscellen en andere belangrijke uitgavenposten ziet er als volgt uit:

EFFECT VAN HET SANERINGSPLAN VOOR 1987

	in miljoenen frank.
Gezagsdepartementen	20.190
Economische cel	20.674
Sociale cel	51.954
Cel Onderwijs	21.315
Wetenschapsbeleid	5.318
Openbaar Ambt	10.730
Investeringen	13.200
Kleine Posten	1.786
Gemeenschappen en Gewesten	6.596
Fiscale uitgaven	13.060
Rijksschuld	30.000
ALGEMEEN TOTAAL	194.823

Onderstaande tabel vat samen hoe de begrotingsoperatie en de meer gunstige internationale conjunctuur zal toelaten het begrotingsobjectief voor 1987 te halen.

	Oorspronkelijke raming (vóór weerslag nieuwe internationale context en saneringsinspanning) (1)	Bijkomende minontvangsten en meeruitgaven (2)	Saneringsinspanning (3)	Afgeleide weerslag – betere conjunctuur – sanering (4)	Huidige raming (5) = (1)+(2)+(3)+(4)
Ontvangsten	1.458	– 6	+ 15	5	1.462
Uitgaven	2.067	+ 7	–176	3 4	1.864
Begrotingstekort	609			–	402
Thesaurieverrichtingen	15		– 4	–	11
Netto te financieren saldo	624	+13	–195	– 29	413

NEDERLAND

NIEUWE RIJKSBOUWMEESTER

De heer F. J. van Gool zal op 1 okt. 1986 bij de Rijksgebouwendienst prof. ir. Tj. Dijkstra opvolgen als Rijksbouwmeester. zo bleek uit de Staatscourant van 5 maart. De benoeming geldt voor de gebruikelijke periode van vijf jaar.

De heer Van Gool (1922) was in de periode 1945-1954 werkzaam bij het architectenbureau Brinkman en Van den Broek (later Van den Broek en Bekema). Van 1954-1958 was hij als architect in dienst van de Gemeentelijke woningdienst te Amsterdam.
Tot de projecten die onder zijn architectuur tot stand kwamen, behoren he! woningbouwplan Buikslotermeer in Amsterdam. het hoofdkantoor van de Nationale Nederlanden in Den Haag en het kantoor van de Postcheque- en girodienst te Leeuwarden.
Op dit moment houdt de heer Van Gool zich bezig met de voorbereiding van de nieuwe huisvesting van de centrale directie van de PTT in Groningen.
De heer Van Gool is lid van de Raad voor de Kunst.

DISCONTOVERLAGING

De Nederlandsche Bank heeft op 6 maart de discontotarieven met ½% verlaagd.
Het wisseldisconto ging van 5% naar 4,5%: het promessedisconto, het tarief waarop de banken hun kredietprijs baseren. ging van 6% naar 5,5%.

UITKERINGEN VOOR KINDEREN VAN SLACHTOFFERS VERVOLGING '40-'45

Met algemene stemmen heeft de Tweede Kamer zich op 17 april uitgesproken voor een amendement-Cornelissen (CDA) waardoor het voorlopig mogelijk blijft dat kinderen van vervolgingsslachtoffers uit de jaren 1940-45 in bepaalde omstandigheden een periodieke uitkering krachtens de WUV krijgen.
Staatssecretaris Van der Reijden (WVC) had aanvankelijk bezwaar gemaakt tegen het amendement; na kabinetsberaad verklaarde hij later het oordeel van de Kamer te willen afwachten en er zich bij neer te leggen. Door het amendement – de Kamer behandelde een wetsvoorstel tot wijziging van de Wet uitkeringen vervolgingsslachtoffers – blijft de status quo gehandhaafd wat de anti-hardheid en de zogenaamde tweede generatie betreft.
Aangenomen werd eveneens een amendement-Worrell (PvdA), waardoor homoseksualiteit als vervolgingsgrond voor de toepassing van de WUV werd opgenomen.
Tegen dit amendement waren alleen SGP, GPV, RPF en het Kamerlid Wagenaar.

UITKERING MOLUKKERS KNIL

Alle Molukse ex-KNIL militairen of hun weduwen, die 35 jaar geleden naar Nederland kwamen. krijgen tot aan hun dood een uitkering van 2.000 gulden netto per jaar. Dit is een van de punten waarover vertegenwoordigers van de Molukse gemeenschap en de Nederlandse regering op 21 april overeenstemming hebben bereikt na maanden van intensieve besprekingen. Verder komt er een museum dat gewijd is aan de geschiedenis van de Molukkers in Nederland en komen de oud-militairen in aanmerking voor een herdenkingspenning. Ook komen er vergaande maatregelen om de huisvestingsproblemen en de proportioneel hoge werkloosheid onder Molukkers aan te pakken. Een voor Molukkers uiterst belangrijk punt is dat in beginsel de woonwijken voor hun bevolkingsgroep kunnen worden uitgebreid.
In een gezamenlijke verklaring wordt gezegd dat de regering en dc Molukse eenheidsbeweging Badan Persatuan, die namens de gemeenschap de onderhandelingen voerde, zich ervan bewust zijn dat deze bijzondere verbondenheid haar wortels heeft in de gezamenlijke betrokkenheid bij gebeurtenissen die zowel vreugde en trots, alsook smart met zich brachten Zij zijn zich er van bewust dat de balans van vreugde en smart van de naar Nederland overgebrachte ex-KNIL militairen van Molukse herkomst en hun nakomelingen veelal neigde naar smart.
Ir. S. Hitipeuw sprak namens de Molukse delegatie over 1986 als niet alleen een herdenkingsjaar maar ook als een scharnierpunt tussen verwerkt verleden en zinvolle toekomst. Beide partijen hebben zich vastgelegd. aldus Hitipeuw. op een inspanningsverplichting.
Minister de Korte ontving op 21 april nog een zestal kleine Molukse groeperingen.
De dialoog tussen de Molukkers en de Nederlandse regering begon vorig jaar oktober met een briefwisseling tussen ds. Metiary, voorzitter van de Badan Persatuan, en premier Lubbers. Uit de brief van Lubbers bleek dat de Nederlandse regering begrip had voor de pijn van de Molukkers. Die erkenning betekende voor de Molukkers een belangrijke stap in hun richting en vormde een begin van een noodzakelijke vertrouwensbasis.

KAMER TEGEN PRODUKTIE, OPSLAG EN HET GEBRUIK VAN STRIJDGASSEN

De Tweede Kamer heeft zich op **13** mei uitgesproken tegen de produktie van nieuwe chemische wapens. de opslag op Nederlands grondgebied en het gebruik ervan door het Nederlandse leger.
De wijze waarop dit standpunt aan het Amerikaanse Congres moet worden overgebracht leidde tot een nieuwe interpretatie van de Grondwet door Kamervoorzitter Dolman.
De uitspraak van de Kamer is een antwoord op de voorwaarde van het Amerikaanse Congres waardoor het opslaan van nieuwe chemische wapens in West-Europa afhankelijk wordt gemaakt van instemming van de desbetreffende bondgenoten. De Kamer wilde zich in een motie rechtstreeks tot het Amerikaanse Congres wenden, maar voorzitter Dolman maakte daar bezwaar tegen ,,omdat de Grondwet uitdrukkelijk het bestuur der buitenlandse betrekkingen aan de regering opdraagt".
Dolman wilde wel instemmen met de gebruikelijke formulering waardoor de regering verzocht wordt het standpunt van dc Kamer aan de ,.Amerikaanse autoriteiten" over te brengen.
Enkele minuten later corrigeerde Dolman zichzelf. ,,Ik heb een ernstige vergissing gemaakt De bewuste bepaling over de buitenlandse betrekkingen is uit de tekst van de nieuwe Grondwet geschrapt". Volgens Dolman verandert dat echter niets aan de strekking van de Grondwet. De oude bepaling was alleen opgenomen om een onderscheid te maken met andere taken van de regering, zei hij.
Minister De Ruiter (defensiej zei dat hij het standpunt van de regering en de Tweede Kamer in de vergadering van NAVO-ministers (op 22 mei) zal verdedigen en de uitspraak van de Kamer aan het Congres zal overbrengen. Hij herhaalde nog eens dat het hervatten van de produktie van chetnische wapens een ,,verkeerd signaal" zou zijn in het licht van de lopende onderhandelingen.
Uitvoering van een eventueel besluit van de Verenigde Staten om toch deze wapens in West-Europa op te slaan vergt afspraken met individuele landen. Ook de VVD, eerder terughoudend. verklaarde zich nu in het korte debat tegen de produktie van nieuwe chemische wapens

MOTIE-VAN DER PLOEG (SPLITSING ZUID-HOLLAND) WORDT NIET UITGEVOERD

Het wetsvoorstel tot opheffing van het openbaar lichaam Rijnmond werd op 18 februari in de Eerste Kamer behandeld en aanvaard. Bij die gelegenheid werd ook de motie-Van der Ploeg aangenomen, die de regering uitnodigt de splitsing van de provincie Zuid-Holland te bevorderen (pag. 279/1-1986).
De minister van binnenlandse zaken, dr. R.W. de Korte. heeft deze motie in het kabinet aan de orde gesteld. In een brief van 20 mei heeft de minister het kabinetsstandpunt meegedeeld aan de Staten-Generaal. Het kabinet meent te nioeten vasthouden aan zijn standpunt, dat de provincie Zuid-Holland niet moet worden geplitst. Minister de Korte is daarom niet voornemens uitvoering te geven aan de motie-Van der Ploeg.

MINISTER DE KORTE WIL AANTAL ZAKEN ROND VERKIEZINGEN NADER BEZIEN

De minister van binnenlandse zaken. dr. R.W. de Korte, zal nagaan of voor een aantal zaken die dit jaar hebben gespeeld bij de verkiezingen voor gemeenteraden en Tweede Kamer, een wijziging van de Kieswet nodig of wenselijk is. Hij denkt hierbij aan:
– de uitoefening van het kiesrecht voor gemeenteraden door Nederlanders aan wie het Nederlanderschap na de Tweede Wereldoorlog is ontnomen. Dit punt is van belang omdat ook deze categorie als statenlozen deel uitmaakt van de niet-Nederlandse ingezetenen aan wie het actief en passief kiesrecht is toegekend voor gemeenteraden;
– het stemmen bij volmacht, in het bijzonder het verlenen van volmacht door middel van overdracht van de oproepingskaart. De minister van binnenlandse zaken heeft in maart van dit jaar in antwoord op vragen vanuit het parlement reeds laten weten dat hij hierover nader advies zal vragen aan de Kiesraad:
– de ondertekening van kandidatenlijsten De indruk bestaat dat zich bij de afgelopen verkiezingen gevallen hebben voorgedaan van valsheid in geschrifte en misleiding van kiezers bij het plaatsen van hun handtekening;
– een evaluatie van de problemen die zich hebben voorgedaan met betrekking tot het verlenen van actief kiesrecht voor de Tweede Kamer aan Nederlanders die in het buitenland wonen. Het gaat hier onder meer om de vraag of in de toekomst een te late verzending van het briefstembewijs etc. aan Nederlanders in het buitenland vermeden kan worden. Voorts heeft in dit verband de registratie van Nederlanders in het buitenland in het kiezersregister van de gemeente Westerbork de aandacht getrokken. Minister de Korte heeft al medegedeeld dat hij zal laten nagaan hoe de registratie in deze gemeente van hen die tijdens de Tweede Wereldoorlog in het concentratiekamp Westerbork verbleven, voorkomen kan worden;
– de mogelijkheid om de regeling ten aanzien van het uitbrengen van een voorkeurstem bij verkiezingen te verbeteren.

MIDDEN-OOSTEN

JEMEN (ZUID)

STRIJD OM DE MACHT LEIDT TOT BURGEROORLOG

Binnen de eenheidspartij van de Democratische Volksrepubliek Jemen (=Zuid-Jemen), de Jemenitische Socialistische Partij (JSP), was sinds het voorjaar van 1984 sprake van toenemende spanningen tussen twee stromingen. De ene bestond uit de aanhangers van Ali Nasser Mohammed, sinds 21 april 1980 secretaris-generaal van de JSP en president van Zuid-Jemen alsmede sinds 1971 premier; de andere werd gevormd door een alliantie van de volgelingen van kolonel Ali Antar (vice-president sinds 1 sept. 1982) en Abdel Fattah Ismail (de vorige secretaris-generaal en president).
Nadat Ali Antar en twee medestanders op 13 januari 1986 door lijfwachten van de president waren doodgeschoten, braken in de hoofdstad Aden bloedige gevechten uit die op 24 januari in een overwinning van de tegenstanders van Ali Nasser Mohammed eindigden. Die strijd, waarbij Abdel Fattah Ismail op 13 januari zou zijn omgekomen, vergde volgens aanvankelijke schattingen ca. 12.000 doden en 20.000 gewonden. Later was sprake van 2.000 doden, wat volgens de NZZ (5-2) een realistischer cijfer schijnt.
In Aden werd vervolgens een nieuwe ,,collectieve leiding" gevormd die moeite doet het onderscheid met het oude regime te verklaren (FAZ 4-3). Want ondanks propagandistische verklaringen betrof het in de grond van de zaak een strijd om de macht, waarbij persoonlijke rivaliteit, aangewakkerd door stammentegenstellingen, het voornaamste element zou hebben gevormd: een strijd die sinds de onafhankelijkheid in 1967 telkens weer de verhoudingen had vergiftigd, aldus *The Guardian* (12-2).

Wijzigingen in leiding JSP en regering (1984-1985)

Tijdens een gewone zitting van het Centrale Comité van de regerende Jemenitische Socialistische Partij (JSP), die van 13-20 mei 1984 in Aden werd gehouden, werd het politieke bureau van de JSP, dat sinds oktober 1980 uit vijf leden en twee kandidaat-leden bestond (pag. 46/1-1982), uitgebreid door de verkiezing van vier nieuwe leden die allen deel uitmaakten van het kabinet (zie pag. 46/2-1982): Anis Hasan Yahya, kolonel Saleh Musleh Qassim, Salem Saleh Mohammed en Abdel Aziz al-Dali.

Voorts werd de benoeming goedgekeurd van Mohammed Said Abdullah Muhsin tot minister van huisvesting als opvolger van Ahmad Mohammed al-Qatabi die nu staatsminister werd evenals Mahmud Abdullah Ushaysh.

Het Centrale Comité van de JS? koos tijdens een gewone zitting, die van 3-11 februari 1985 plaatsvond, de minister van bouwnijverheid, Haider Abu Bakr ai-Attas, tot lid van het politieke bureau, terwijl Ali Shayi Hadi van kandidaat-lid tot (volwaardig) lid werd bevorderd. Het politieke bureau telde nu dus elf leden en één kandidaat-lid.
Tevens werd Salih Munassar al-Siyayli (een lid van het politieke bureau) benoemd tot secretaris van het CC. terwijl de in april 1980 ,,afgetreden" secretaris-generaal Abdel Fattah Ismail (pag. 670/3-1980) opnieuw een functie kreeg: hij werd secretaris van het directoraat-generaal van het CC-secretariaat.
Op 14 februari 1985 trad president Ali Nasser Mohammed af als voorzitter van de ministerraad (premier), een functie die hij sinds 1971 had vervuld. Dat besluit viel aan het eind van een tweedaagse zitting van de Opperste Volksvergadering (PSA, parlement). Mohammed, die zijn overige functies behield (staatshoofd, secretaris-generaal van de JSP en voorzitter van het presidium van de PSA), verklaarde als regeringsleider te zijn afgetreden om zo ,,vrij" te zijn ,,voor het op zich nemen van de verantwoordelijkheden betreffende het leiderschap van de partij en van de staat".
Nog op 14 febr. benoemde de president een nieuw kabinet onder leiding van Haider Abu Bakr al-Attas. De overige portefeuilles werden als volgt verdeeld:

Vice-premier - Ali Abdel Razzaq Badib; vice-premier en minister van visserij - Yassin Said Noman*: defensie - brigade-generaal Saleh Musleh Qassim; buitenlandse zaken - Abdel Aziz al-Dali; arbeid en openbare diensten - Nasr Nasir Ali; plaatselijk bestuur - Ali Salim al-Bid; financiën - Mahmud Said Mahdi; cultuur en toerisme - Rashid Mohammed Thabit; onderwijs - Hasan Ahmad al-Sallami; industrie - Abdullah Mohammed Aziz (voorheen verbindingen): gezondheid - Abdullah Ahmed Bu Khayr; binnenlandse zaken - kolonel Mohammed Abdullah al-Batani; nationale veiligheid (nieuw) - Ahmad Musaid Hussain*: verbindingen - Saleh Abu Bakr Rin Hussain*: bouwnijverheid - Fadil Muhsen Abdullah*: landbouw en landbouwhervorming - Mohammed Sulaiman Nasser; energie en mineralen (nieuw) - Abd al-Qadir Ba Jammal (voorheen industrie); justitie en religieuze bezittingen - Khaled Fadhel Mansour: handel en bevoorrading - Ahmed Obeid al Fadhli; planning - Farraj Ben Ghanem: huisvesting - Mohammed Said Abdullah Muhsin; voorlichting (nieuw) - Mohammed Ali Abdel Qawi*; voorzitter van de Hoge Commissie voor Volkscontrole (voorheen staatsveiligheidscommissie) - Mahdi Abdullah Said; staatsminister van kabinetszaken - Abdullah Ahmad Ghanem; staatsminister van sport - Ahmad Mohammed al-Qatabi; staatsminister van eenheid - Mahmud Abdullah Ushaysh.

* = nieuw

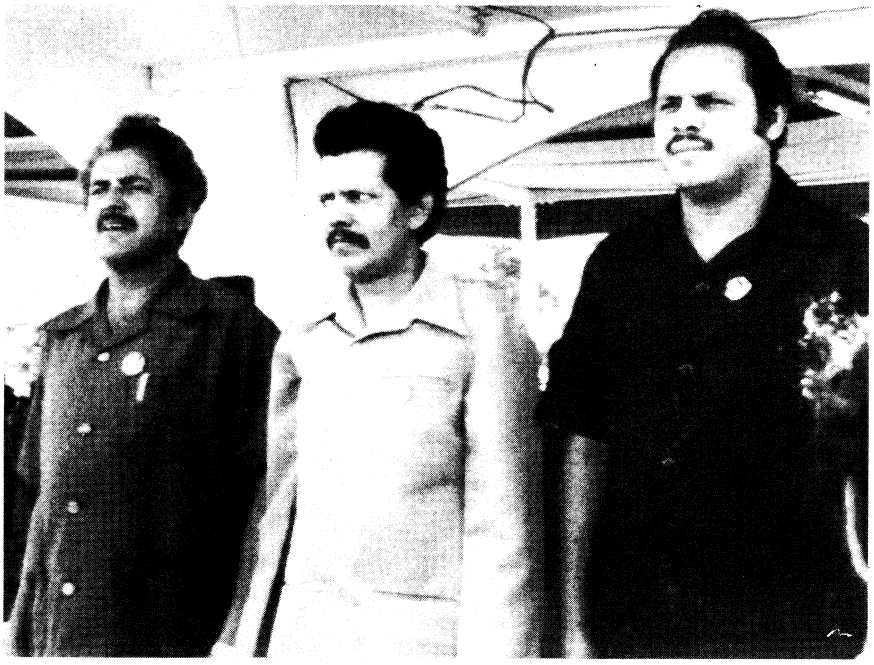
Uit het kabinet verdween Anis Hasan Yahya, de vroegere vice-premier en minister van visserij, die volgens de NZZ (20-2-'85) de vertegenwoordiger van de Baath-partij was.
Daarentegen keerde de vroegere vice-premier Ali Salim al-Bid, die in januari 1981 was ontslagen (pag. 46/2-'82), nu als minister weer in het kabinet terug.

Het aftreden van Ali Nasser Mohammed als premier werd door de NZZ (20-2-'85) in verband gebracht met een al maanden voortslepende worsteling om de terugkeer van Abdel Fattah Ismail uit Moskou. Eer, sterke factie van zijn aanhangers was op posten in de partij, het leger en de veiligheidsdiensten gebleven. In het voorjaar van 1984 hadden de tegenstellingen tussen de aanhangers van Ismail en die van Nasser zich zozeer toegespitst, dat een burgeroorlog viel te vrezen, aldus de NZZ. De Sowjet-Unie schijnt bemiddelend te hebben ingegrepen. In september 1984 werd de minister van binnenlandse zaken uit Ismails tijd, Abdallah Battani, die in 1980 gevangen was gezet, vrijgelaten.
Battani was vervolgens, voorzien van een diplomatieke pas, naar Moskou gestuurd om daar met Ismail te onderhandelen over een terugkeer naar Zuid-Jemen. Ismail zou hebben verlangd weer als partijleider te worden aangesteld, maar Mohammed wilde hem alleen het ambt van een plaatsvervangend partijvoorzitter geven.
Thans scheen men het eens geworden over een gecompliceerde evenwichtsformule. De terugkeer van Ismail werd verwacht en hij zou. naar verluidt, de post van een secretaris-generaal van het algemene bestuur van het Centrale Comité aanvaarden. Daardoor werd hij een hoge functionaris van de staatspartij zonder rechtstreekse uitvoerende bevoegdheden. Twee aanhangers van Ismail werden in het politieke bureau opgenomen, waarin zij tegenover drie aanhangers van Mohammed zouden staan, aldus de beschouwing van de NZZ

De PSA-zitting was ook gewijd aan de voorbereiding van het algemene JSP-congres, dat later in 1985 moest worden gehouden en dat de doelstellingen van het derde vijfjarenplan (1986-1990) moest bepalen.

Terugkeer Abdel *Fattah Ismail*

In de loop van februari 1985 keerde Abdel Fattah Ismail vanuit Moskou in Aden terug. Dat gebeurde volgens *Le* Monde (12-5-'86), nadat president Ali Nasser Mohanimed persoonlijk naar de Sowjet-hoofdstad was gereisd – in gezelschap van de Palestijnse leider Nayef Hawatmeh – om Abdel Fattah Ismail van zijn benoeming in het CC-secretariaat in kennis te stellen. Uit dien hoofde kon hij deelnemen aan de werkzaamheden van de commissie die met de voorbereiding van het JSP-congres was belast.
In Aden werd Abdel Fattah Ismail in opdracht van kolonel Ali Antar om ,,veiligheidsredenen" vrijwel van de buitenwereld afgezonderd door bewakers uit Dhali (in het noorden van Lahedj). Ali Antar was op 1 sept. 1982 tot ~ lvoorzitter van het presidium van de Opperste Volksvergadering (PSA), d.w.z. tot vice-president, benoemd (zie pag. 25/3-'84)

Inmiddels een historische foto. De viering van de 10de verjaardag van Zuid-Jemen-onafhankelijkheid werd op 30 november 1977 bijgewoond door president Salem Robaya Ali (l.; in de nacht van 26 op 27 juni 1978 terechtgesteld), NLF-secretaris-generaal Abdel Fattah Ismail (m.: op 13 januari 1986 omgekomen bij de gevechten in Aden) en premier Ali Nasser Mohammed (r.: thans in ballingschap).

Derde JSP-congres (oktober 1985)

Van 11 tot 16 oktober 1985 vond in Aden het derde congres van de JSP plaats.
Secretaris-generaal Ali Nasser Mohammed hield op 11 okt. een openingsrede voor 429 afgevaardigden*. Op 12 okt. legde hij rekening en verantwoording af over de ontwikkeling en het optreden van de partij sinds het tweede congres in 1980.

Het aantal basisorganisaties was met 421 toegenomen tot 1.657. waarbij de groei vooral tot uiting kwam in sectoren als de industrie, het verkeer, het onderwijs en de gewapende organen. In juni 1985 telde de JSP 32.786 leden; 55% daarvan waren ambtenaren en militairen: 20,6% behoorden tot de intelligentsia; 14,8% waren arbeiders en 9,6% boeren
Sinds 1980 was het BNP met 54,3% toegenonien tot 485,1 mln dinar per jaar; het geproduceerde nationale inkomen met 59,4% tot 254 mln dinar. Het aandeel van de produktieve sectoren in het BNP was van 48,1% tot 51,3% gestegen, dat van de staatssector van 43% tot 46,1% en dat van de coöperatieve sector van 5.8% tot 8,6%. De nadruk bij de ontwikkeling had gelegen op de verwerkende industrie. de energieproduktie. de olieverwerking en de exploratie van olie en mineralen. De industriële produktie was van 59,5 mln dinar gestegen tot 89,4 mln dinar; de landbouwproduktie was toegenomen van 28 mln tot 46,4 mln dinar per jaar en de opbrengst van de visserij van 17.9 mln tot 19,5 mln dinar.

Op de laatste dag van het congres keurden de afgevaardigden de richtlijnen voor het derde vijfjarenplan goed. Dit plan voorzag in uitgaven tot een totaal van 1,6 mrd dinar, waarvan 35% voor ontwikkelingsprojecten was gereserveerd. Gestreefd werd naar een jaarlijkse economische groei van 3.8%. De arbeidsproduktiviteit in alle sectoren moest worden verhoogd; er moest op groter schaal gebruik worden gemaakt van inheemse grondstoffen en de leidende rol van de staatssector moest worden uitgebreid. Hoewel aan de groei van de industrie de hoogste prioriteit werd toegekend, werd o.a. ook speciale aandacht gewijd aan de landbouw en de woningbouw. Door irrigatie moest het landbouwareaal met 14.500 ha worden uitgebreid. Voorts moesten 6 800 woningen worden gebouwd of gerenoveerd, nadat er sinds 1980 5 103 nieuwe woningen tot stand waren gekomen

Eveneens op de laatste congresdag werd secretaris-generaal Mohammed unaniem in zijn ambt bevestigd, aldus het Oostduitse persbureau *ADN*.

De samenstelling van het politieke bureau en het Centrale Comité geschiedde volgens Westerse persberichten op grond van een compromis: Ali Nasser Mohammed en zijn aanhangers kregen de meerderheid van de zetels in het tot 77 leden uitgebreide CC. maar zijn tegenstanders, geleid door Abdel Fattah Ismail in een alliantie met kolonel Ali Ahmed Nasser Antar, verwierven de meerderheid in het politieke bureau dat nu 15 leden telde.
In het nieuwe secretariaat-generaal werd geen overeenstemming bereikt over de verdeling van de taken binnen dit orgaan, aldus Le Monde (23-1-'86). Als gevolg daarvan bleven de sleutelposten, die van politieke secretaris en van secretaris voor buitenlandse betrekkingen, in handen van de oude functionarissen, resp. Abu Bakr Abdel Razzaq Badib (een van de leiders van de Communistische Partij) en Abdul Ghani Abdul Khader (van de Baath-partij). Beiden behoorden niet tot de ,,historische" leiders van de revolutie van 1967.

Eind december 1985 eiste de oppositie hun vertrek, terwijl zij bovendien de positie van Ali Nasser Mohammed ter discussie stelde: Hij moest aftreden als staatshoofd ten gunste van kolonel Antar of als secretaris-generaal van de JSP ten gunste van Abdel Fattah Ismail (*NZZ* 26-3-'86). Mohammed zou voor die keus worden gesteld zodra het door de oppositie beheerste politieke bureau bijeenkwam en hij trachtte die bijeenkomst zo lang mogelijk uit te stellen.

De meeste leden van het politieke bureau bezaten een machtsbasis in een van de Zuidjemenitische stammen. De gewone stamleden. soldaten. functionarissen en politici beschouwen het tot hun stam behorende lid als hun politieke leider. De coalities binnen het politieke bureau en het CC werden daardoor tot stambondgenootschappen. Daarover berichtte Mohammed Ali Haithem, de in augustus 1971 ..uitgeschakelde" premier, vanuit ballingschap in een interview met het in Londen verschijnende Arabische tijdschrift At-Tadamun (volgens de NZZ) het volgende:
De vijanden van president Ali Nasser Mohammed behoorden tot de stammen van Dhali (Ali Antar. Saleh Musleh Qassim) Deze waren verbonden met de stammen van Yafi (Salem Saleh Mohammed, Fadel Muhsen Abdullah) en ten dele met die van Hadramaut (Ali Salim al-Bid. Salih Miinassar al-Siyayli). Daarbij kwamen nog afzonderlijke personen zonder sterke stambinding: Abdel Fattah Ismail en Abdullah Mohammed Aziz.

Daartegenover stonden de stammen van Abyan, Dathina, al-Awadhil en al-Fadli niet delen van Shabwa, al-Awaliq cn Baihan. Al deze kozen de zijde van Ali Nasser Mohammed alsmede diens militaire vertrouweling Mohammed Ali Ahmed. Daarbij kwamen twee minder stamgebonden groepen politici, nl. de familie Bouadib en die van Anis Hasan Yahya.

Confrontatie

Nadat president Ali Nasser Mohammed bezoeken had gebracht aan Bulgarije, Addis Abeba (Ethiopië) en Moskou, vond hij bij terugkeer in Aden op zijn bureau de rapporten van zijn chef van de nationale veiligheid waarin gewaarschu d werd voor een moordaanslag, aldus *Le* Monde (12-5). In werkelijkheid was de oppositie volgens dit Franse dagblad geenszins van plan haar toevlucht tot zo'n aanslag te nemen, want zij wist dat zij mettertijd kon krijgen wat zij wilde zonder een druppel bloed te vergieten. Intussen werden aan beide kanten in het geheim militaire maatregelen genomen voor het geval dat... De vrienden van Abdel Fattah Ismail toonden zich steeds zekerder van hun zaak. Begin januari 1986 bracht Ali Shayi Hadi, een tegenstander van Mohammed in het politieke bureau, tijdens een receptie in de Bulgaarse ambassade een toost uit ,,op de gezondheid van onze nieuwe secretaris-generaal". Deze uitspraak zou door de Bulgaarse diplomaten aan hun Sowjet-collega's zijn overgebracht, die op hun beurt Mohammed zouden hebben gewaarschuwd.
Op 10 jan. arriveerde een delegatie van de Libanese Communistische Partij onder leiding van haar secretaris-generaal George Hawi in Aden voor een (laatste) poging om de vijandige broeders met elkaar te verzoenen, maar dat bleekvolgens Le Monde (23-1)vergeefse moeite.

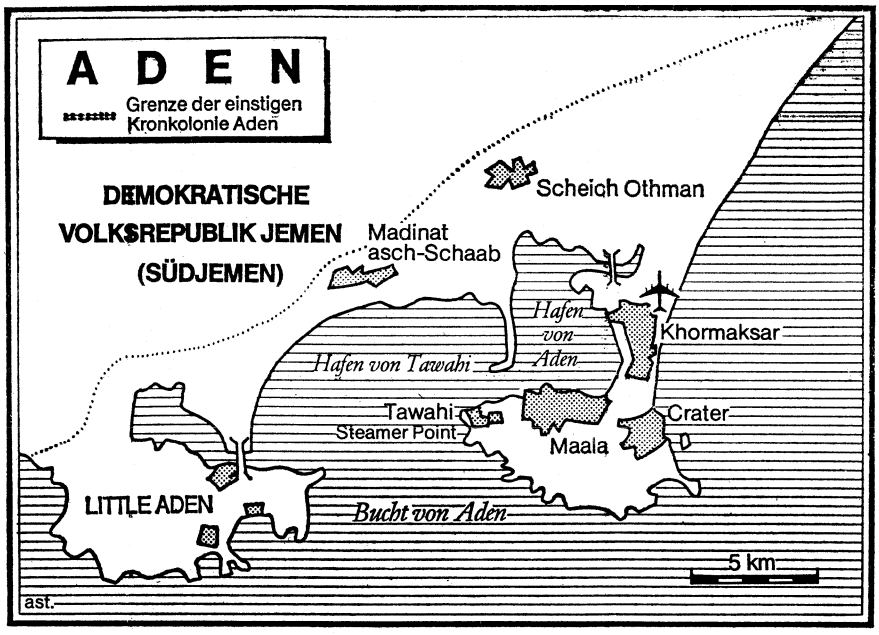
De gebeurtenissen raakten daarop in een stroomversnelling, aldus Le Monde, door het besluit van Ali Nasser Mohammed voor 27 januari een bijeenkomst van het CC uit te schrijven ter bespreking van het derde vijfjarenplan. De oppositie vreesde dat deze bijeenkomst komst slechts tot doel had de samenstelling van het politieke bureau (inhaar nadeel) te wijzigen. Abdel Fattah Ismail bevestigde dat hij nooit zou aanvaarden een eind te maken aan de ideologische strijd ,,voor de verdediging van Jemens revolutie en socialisme". Kolonel Ali Antar stelde tegenover de bemiddelaars dat hij geen enkel compromis met president Ali Nasser Mohammed kon aanvaarden: hij eiste voortaan diens onvoorwaardelijke overgave.
Volgens Le Monde (12-5) had George Hawi nog in de vroege ochtend van 13 jan. een ontmoeting met kolonel Ali

*De eerste resultaten van de verkiezing van de afgevaardigden naar het congres hadden in juni 1985 een overweldigende meerderheid voor de aanhangers van Ali Nasser Mohammed opgeleverd. die meer dan 70% van de mandaten verwierven. Diens tegenstanders hadden deze resultaten betwist. Dankzij bemiddelingspogingen van de Palestijnse leiders Georges Habache en Nayef Hawatmeh was toen een gewapend conflict voorkomen, aldus Le Monde (23-1-'86). Ook de Sowjet-diplomaten waren zeer actief geweest. hoewel zij openlijk partij kozen voor Ali Nasser Mohammed,
Het congres zelf werd bijgewoond door een Sowjet-delegatie. die naar verluidt sterke druk op de ,,broederlijke" Jemenitische partij uitoefende oni een verzoening tot stand te brengen (NZZ 24-1-'86)
De Ethiopische leider. kolonel Mengistu Haile Mariam, hield een pleidooi ten gunste van zijn ,,vriend Ali Nasser" (Le Monde 12-5-'86).

Antar. Deze zou toen hebben gezegd: ,,Wij zijn op 9 januari bijeengekomen zonder dat een beslissing is genomen in het politieke bureau over de verdeling van de verantwoordelijkheden binnen het Centrale Comité. Heden zullen wij een reeks voorstellen over dit probleem indienen. Als Ali Nasser weigert, zal ik mijn revolver trekken en hem persoonlijk doden". Deze uitspraak werd door de Libanese bemiddelaar onmiddellijk overgebracht aan president Aii Nasser Mohammed. Was dit de druppel die de emmer liet overlopen? Hoe het ook zij, de actie die dezelfde dag door de president werd georganiseerd, leek te zijn voorbereid zonder dat alle voorwaarden tot het welslagen ervan waren vervuld. aldus Le Monde (12-5).

De gebeurtenissen van 13 januari 1986

Op 13 januari tenslotte belegde president Mohammed Ali Nasser een bijeenkomst van het politieke bureau van de JSP. De president en zijn aanhangers verschenen niet, hoewel de suggestie werd gewekt dat hij wel zou komen.
Aanwezig waren Abdel Fattah Ismail, Ali Antar, Ali Shayi Hadi, Saleh Musleh Qassim, Ali Salim al-Bid en Salem Saleh Mohammed. Volgens verklaringen van de twee laatstgenoemden (gepubliceerd in de Financial Times 1-2) en hun medestanders (o.a. weergegeven in *NRC/H'blad* 6-2, FAZ 25-2 en Le Monde 27-3) gebeurde het volgende:
Kort na tien uur 's avonds kwamen twee lijfwachten van de president de vergaderzaal binnen. Zij brachten de aktentas van de president en zetten zijn thermosfles met thee neer. Vervolgens trok de persoonlijke lijfwacht van de president zijn machinepistool en hij schoot kolonel Ali Antar direct dood. Daarop weigerde het wapen en werd de lijfwacht door Saleh Musleh Qassim doodgeschoten, die op zijn beurt door de tweede lijfwacht werd gedood evenals Ali Shayi Hadi. De drie anderen – Abdel Fattah Ismail, Ali Salim al-Bid en Salem Saleh Mohammed – slaagden erin hun leven te redden door onder de tafel te duiken, zich in een kamer buiten de vergaderzaal te verschansen en hun eigen lijfwachten te alarmeren. Uiteindelijk werden zij ontzet en door hun aanhangers in tanks afgevoerd. De tank die de gewonde Ismail naar het ziekenhuis zou brengen werd getroffen door een raket, afgevuurd door aanhangers van Mohammed; Ismail overleed op 13 jan. aan de daarbij opgelopen verwondingen, aldus werd pas op 10 febr. officieel bevestigd.
Eveneens op 13 jan. had radio-Aden, toen nog in handen van aanhangers van Mohammed, gemeld dat een poging tot staatsgreep tegen het regime van president Mohammed was verijdeld. De aanstichters van deze coup, waarbij Mohammed moest worden vermoord, waren door een speciale commissie van de JSP na een kort proces ter dood veroordeeld. Nog dezelfde dag waren de vier volgende personen terechtgesteld: Ali Ahmed Nasser Antar, Abdel Fattah Ismail, Ali Salim al-Bid en Ali Shayi Hadi.
Deze versie bleek apert onjuist. Later meldden aanhangers van Mohammed dat deze de arrestatie van de vier leden van het politieke bureau had gelast, dat die verzet hadden geboden en dat daarop een schietpartij was uitgebroken.

(FAZ 28-1-1986)

Burgeroorlog

Na de schietpartij in het hoofdkwartier van de JSP brak op 13 januari in Aden een bloedige machtsstrijd, een burgeroorlog, uit die op 24 januari na elf dagen in het nadeel van Ali Nasser Mohammed werd beslist.
Volgens een verklaring van een Zuidjemenitische functionaris (in de *Financial Times* van 31 jan.) was president Mohammed op 13 jan. omstreeks 10.30 uur in de stad Gaar in de provincie Abyan (zijn geboorteprovincie) aangekomen in gezelschap van drie leden van het politieke bureau en een aantal functionarissen van het CC. Volgens de FAZ (25-2) waren die drie leden: Abu Bakr Bathit (= Badib), Anis Hasan Yahya en Abdul Ghani Abdul Khader.

Dezelfde dag zouden in Gaar omstreeks 150 mensen zijn gearresteerd en in de gevangenis zijn geworpen. Op 18 jan. zou een massa-executie onder deze gevangenen hebben plaatsgevonden. waarbij ca. 92 mensen zouden zijn doodgeschoten.

Eveneens op 13 januari arriveerde de president van het buurland Noord-Jemen, Ali Abdallah Saleh, tijdens een routinereis door zijn land in Taiz (in het zuiden). Hij bleef daar enkele dagen om er de ontwikkelingen in Zuid-Jemen te volgen. Op 15 jan. 's avonds ontving president Saleh in Taiz de Sowjet-ambassadeur, die hem, aldus Le Monde (6-5), de volgende boodschap van zijn regering overbracht: 1) Wij hebben niets van doen met wat er thans in Aden gebeurt, en wij zijn door de gebeurtenissen evenzeer verrast als u; 2) Wij adviseren u met klem niet te interveniëren in wat schijnt te zijn een binnenlandse aangelegenheid van de republiek Zuid-Jemen.
Inmiddels duurden de gevechten in Aden tussen milities van beide kanten voort, vooral in de wijken Tawahi, Maala en Khormaksar bij het vliegveld (in deze wijk zijn de buitenlandse ambassades gevestigd), zonder dat duidelijk werd ten gunste van wie de strijd zich ontwikkelde. Alle verbindingen met Aden waren verbroken.

Op 16 jan. werden in de Sowjet-ambassade te Aden onderhandelingen gevoerd tussen ,,opstandelingen" en aanhangers van president Mohammed, maar die onderhandelingen werden tegen middernacht afgesloten zonder dat enig resultaat was geboekt. De onderhandelaars van de president zouden hebben geëist dat de leiders van de opstand ,,voor hun eigen veiligheid" het land zouden verlaten. Deze weiger-

den, waarop de strijd met verdubbelde hevigheid werd voortgezet. Volgens buitenlandse inwoners van Aden, aldus de *NZZ* (5-2), zouden leger en luchtmacht". die zich aanvankelijk grotendeels neutraal hadden verklaard. na de 16de januari in de gevechten hebben ingegrepen en de slag van Aden. die zich eerst ten gunste van de president scheen te ontwikkelen, vervolgens in het voordeel van zijn vijanden hebben beslist, Volgens een bron in de *Financial Times* (30-1) kwam liet keerpunt in de strijd op 15 of 16 jan., tuen het niiddenkader van de militairen zijn troepen tegen de president inzette na berichten over de terechtstelling van hoge officieren en aanhangers van Ali Antar door volgelingen van de president. Volgens sommigen (*Le Monde* 6-5) zouden de Russen zich in de middag van de 16de januari politiek aan de zijde van de rebellen hebben geschaard, toen de tanks van het (Zuidjemenitische)leger vrijwel heel Aden begonnen te beheersen.

Pas op 17 jan. zond president Mohammed een afgezant naar de Noordjemenitische hoofdstad Sanaa, nl. zijn minister van gezondheid Abdullah Ahmed Bu Khayr. Deze bracht de dank van het Zuidjemenitische volk aan de Noordjemenitische leiding over wegens haar politiek van non-interventie. Hij verklaarde (in strijd met de feiten) dat president Ali Nasser Mohammed ,,de situatie in Aden en in de andere gouvernoraten van het land geheel beheerste".

Op 18 jan. 's avonds deed de Noordjemenitische president Saleh via radio-Sanaa een oproep aan beide partijen om onmiddellijk het vuren te staken en gevolmachtigde afgezanten naar Sanaa te sturen om daar ,,een dialoog (te voeren) teneinde de problemen op vreedzame en democratische wijze te regelen". Vervolgens maakte Saleh bekend dat in de eerste ochtenduren van de 19de januari een vredesmacht van de PLO (van Arafat) ,,met witte vlaggen" de grens met Zuid-Jemen zou passeren om naar het strijdtoneel te trekken.

Maar op 20 jan. werd bekend dat de Zuidjemenitische premier Haider Abu Bakr al-Attas, die op 16 jan. samen met zijn minister van buitenlandse zaken Abdel Aziz al-Dali vanuit New Delhi in Moskou was aangekomen, vanuit de Sowjet-hoofdstad boodschappen aan de Noordjemenitische president Saleh, PLO-leider Arafat en de secretarisgeneraal van de Arabische Liga had gezonden, waarin hij de Palestijnen opriep van hun voornemen af te zien. President Saleh zuu zelfs zijn gevraagd de Palestijnen te verbieden, de grens met Zuid-Jemen over te steken. De premier waarschuwde tegen ,,iedere inmenging in de interne aangelegenheden van het land".

Op 22 jan. meldde het dagblad *Al Khaleej* (Verenigde Arabische Emiraten) dat de troepen van de president alleen nog de situatie volledig meester waren in de provincies Shebweh en Abyan. de geboortestreek van Mohammed.

Het persbureau Reuter meldde op 24 januari dat de opstandelingen die dag de situatie in Aden geheel onder controle hadden gekregen, nadat zij twee dagen ,,zuiveringsoperaties'' hadden uitgevoerd tegen de laatste verzetshaarden van aanhangers van president Mohammed. Deze zou volgens Noordjemenitische bronnen hebben verklaard dat hij bezig was een strijdmacht van 40.000 man te verzamelen voor een .,beslissend tegenoffensief" vanuit zijn provincie Abyan.

Mohammed ontwikkelde tevoren en ook daarna diplomatieke activiteiten (waarover in een volgende aflevering wordt bericht), maar deze wisten de militaire nederlaag van zijn volgelingen niet te verhinderen.

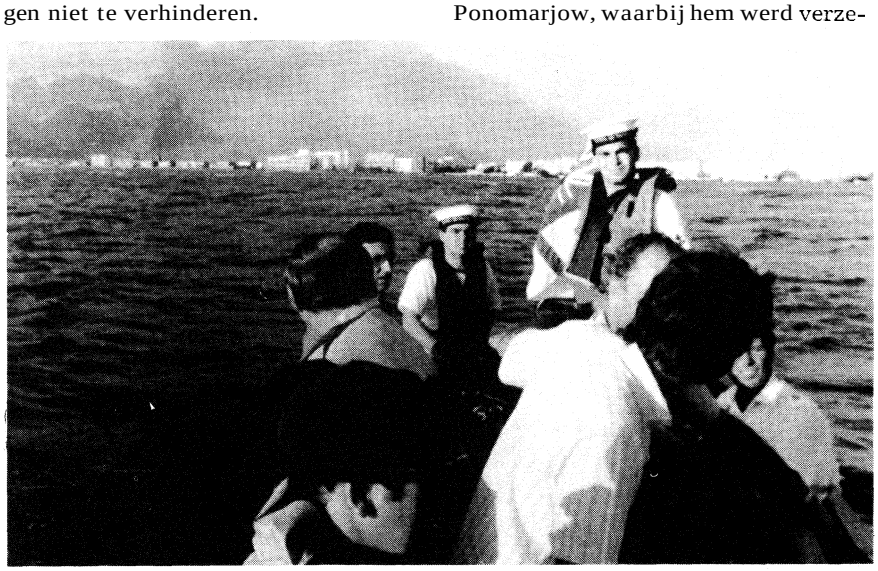
Evacuatie *buitenlanders*

Van 16 januari tot 24 januari 's avonds werden, aldus *Le Monde* (27-1), met behulp van 26 koopvaardij- en oorlogsschepen (15 Russische, 5 Franse, 4 Britse en 2 Oostduitse) in totaal 6.832 buitenlanders van 60 verschillende nationaliteiten vanuit Zuid-Jemen naar Djibouti geëvacueerd. Van hen waren 4.190 afkomstig uit de SU, 301 uit Oost-Europa, 487 uit West-Europa. 247 uit Afrika (incl. 62 Ethiopiërs),378 uit het Midden-Oosten (incl. 24 Palestijnen), 884 uit Azië. 25 uit Noord-Anierika, 67 uit Latijns-Amerika (incl. 38 Cubanen) en 5 uit Oceanië. De overige 248 werden niet geïdentificeerd. Het Britse koninklijke jacht Britannia, dat onderweg was naar Nieuw-Zeeland, haalde meer dan 1.000 buitenlanders op (The *Observer* 26-1).

Nieuwe leiding

Op 24 jan. 's avonds meldde radio-Aden dat het Centrale Comité van de JSP Ali Nasser Mohammed van al zijn staats- en partijfuncties had ontheven en premier Haider Abu Bakr al-Attas tot interim staatshoofd had benoemd. Tevens berichtte dit radiostation, dat toen voor het eerst sinds meer dan een week zijn normale uitzendingen hervatte, dat nog 19 andere hoge partijleden waren afgezet en uit de partij gestoten, o.w. Mohammed Abdullah al-Batani (minister van binnenlandse zaken) en Ahmad Musaid Hussain (minister van nationale veiligheid).

De 46-jarige Al-Attas, die sinds 16 jan. in Moskou verbleef, had daar op 24 jan. 's avonds een onderhoud met de Sowjet-partij-ideoloog Jegor Ligatsjow (het op één na belangrijkste lid van het politburo) en partijfunctionaris Boris Ponomarjow, waarbij hem werd verze-

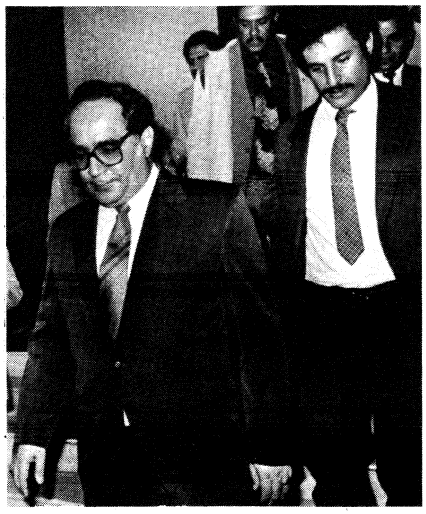

Britse burgers worden vanuit het brandende Aden geëvacueerd door een sloep van het Britse koninklijke jacht Britannia (AP 19-1-1986).

* Volgens AP (14-2) verklaarde de vroegere opperbevelhebber van de marine, Ahmed Abdullah, in de Ethiopische hoofdstad Addis Abeba dat de rebellen 90% van de luchtmacht en 80% van de marine hadden vernietigd. Maar volgens Le Monde (6-5) was een honderdtal marine-officieren naar Ethiopië uitgeweken aan boord van de vier motortorpedoboten en de kleine onderzeeér die vrijwel het totaal van de Zuidjemenitische marine vormden.
De Financial Times (30-1)stelde dat president Mohammed aanvankelijk door de luchtmacht en de marine was gesteund: nadat het leger positie tegen de president had gekozen was de luchtmacht geneutraliseerd en waren de kanonneerboten in de haven van Aden tot zwijgen gebracht.

kerd dat Moskou ook in de nieuwe politieke constellatie een politiek van ,,vriendschappelijke samenwerking" nastreefde (*NRC/H'blad* 27-1). Op 25 jan. deed Politburo-lid Geidar Alijew Al-Attas uitgeleide op het vliegveld van Moskou voor zijn terugkeer naar Aden.
Op 26 jan. hield het kabinet zijn eerste zitting sinds 13 jan. onder voorzitterschap van Al-Attas. Er werd vooral gesproken over maatregelen om de schade te herstellen die door de gevechten was aangericht. De minister van bouwnijverheid, Fadil Muhsen Abdullah, kreeg de leiding van een commissie die met de wederopbouw werd belast. Voorts werd drie dagen rouw afgekondigd. Arabische diplomatieke kringen stelden op 26 jan. dat aan de bijeenkomst van het CC slechts 15 van de 77 leden hadden deelgenomen. Een van de CC-leden, de Zuidjemenitische zaakgelastigde in Moskou Sahal Khaled, bevestigde tegenover Le Monde (31-1) dat 20 van de 77 CC-leden onlangs als ,,samenzweerders" waren uitgestoten.

Op 6 februari koos het CC de minister van plaatselijk bestuur Ali Salim al-Bid tot secretaris-generaal van de JSP. Salem Saleh Mohammed, lid van het politieke bureau, werd adjunct-secretaris-generaal. Voorts werden vier nieuwe leden in de partijleiding gekozen: Yassin Said Noman (vice-premier en minister van visserij), Mohammed Said Abdullah Muhsin (huisvesting), Fadil Muhsen Abdullah (bouwnijverheid) en Said Saleh Salem.
Op 8 febr. kwamen 96 van de 120 leden van de Opperste Volksvergadering (parlement) in Aden bijeen. Meegedeeld werd dat 9 andere leden bij de gevechten waren omgekomen en de overige 15 waren gevlucht of gearresteerd. Het parlement bekrachtigde de benoeming van Al-Attas tot president. Voorts benoemde het een regering van 16 ministers onder voorzitterschap van premier Yassin Said Noman, de vroegere vice-premier. Het nieuwe kabinet telde twee vice-premiers; Salih Munassar al-Siyayli (tevens minister van binnenlandse zaken) en Saleh Abu Bakr Bin Hussain (tevens minister van mijnbouw en energie; voorheen minister van verbindingen). Abdel Aziz al-Dali bleef minister van buitenlandse zaken. Andere belangrijke ministersposten kregen: Salem Saleh Mohammed (staatsveiligheid), Saleh Obaid Ahmed (defensie), Saleh al-Sayyad (binnenlandse zaken) en Mohammed Ahmad Garhum (voorlichting en cultuur).
Onder de nieuwe ministers waren voor het eerst in de geschiedenis van Zuid-Jemen twee vrouwen. Volgens de *FAZ* **(4-3)** behielden drie van de vijf uit het oude kabinet overgenomen ministers hun posten: die van buitenlandse zaken, financiën (Mahmud Said Mahdi) en planning (Faraj Ben Ghanem).

Haider Abu Bakr al-Attas (I.), toen premier van Zuid-Jemen, verlaat zijn hotel in New Delhi op 15 januari 'savonds om naar Moskou te vertrekken.

Analisten viel volgens dit Westduitse blad op dat één derde van de ministers uit de provincie Lahedj (bakermat van Salem Saleh Mohammed) kwam, één derde uit de provincie Hadramaut (bakermat van Al-Bid en Al-Attas) en één derde uit Aden (deels van Noordjemenitische afkomst). terwijl er geen vertegenwoordiger uit de provincie Abyan (de bakermat van Ali Nasser Mohammed) in het kabinet was opgenomen.

Over het nieuwe ,,collectieve" bewind schreef Carolien Roelants in NRCI H'blad (6-2) o.m. het volgende:

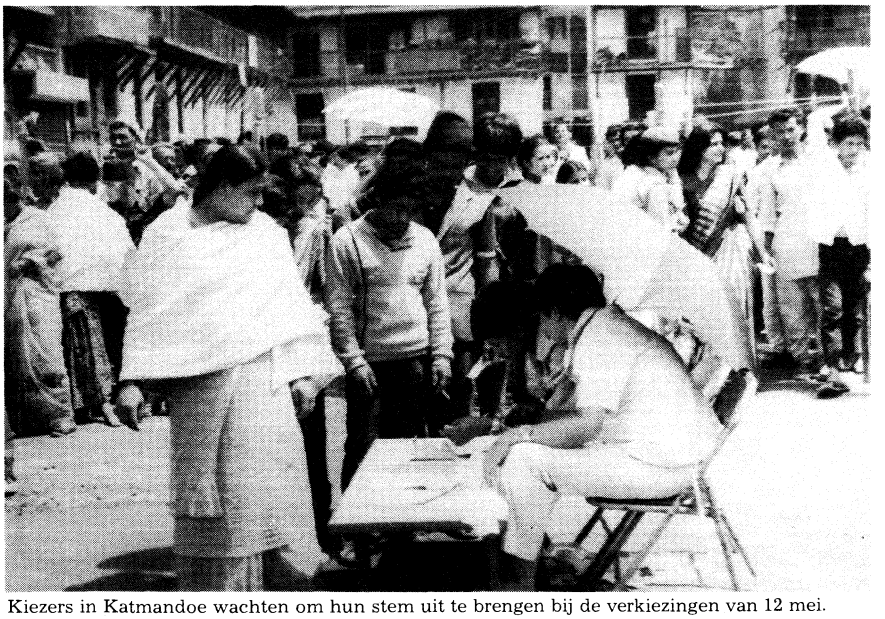
,,Uit bekendmaking van het Centrale Comité kan worden opgemaakt dat het voorlopig is afgelopen met Mohammeds pragmatische lijn. Althans wat betreft de binnenlandse politiek. Zo wijdt men uit over diens verwoestende economische politiek die ,,onbeperkt parasitische economische activiteit toeliet". Dit slaat waarschijnlijk onder andere op het feit dat boeren en vissers meer zeggenschap hebben gekregen over hun produktie, geheel in strijd met de door Ismail en zijn aanhangers beoogde totale collectivisering.
Op het gebied van de buitenlandse politiek echter hebben de nieuwe machthebbers laten weten alles bij het oude te laten. De Noordjemenitische president Ali Saleh, tot wie Mohammed toenadering had gezocht na de confrontatie onder Ismail, is bij voorbeeld op de hoogte gesteld van de vreedzame bedoelingen van het nieuwe leiderschap.
Een en ander lijkt te wijzen op een compromis, zoals ook interim president Haider Abu Bakr al-Attas – Mohammeds premier – een compromisfiguur lijkt. Attas, die als een pragmaticus wordt beschouwd, was op reis toen de machtsstrijd begon en reisde vervolgens naar Moskou om de loop van de gebeurtenissen af te wachten. Het is denkbaar dat Moskou, dat van Mohammeds politiek heeft geprofiteerd om zelf ook banden aan te knopen met conservatieve landen in de regio, deze oplossing heeft gepousseerd".

NEPAL

PARLEMENTSVERKIEZINGEN. VOORAFGAANDE ONTWIKKELINGEN

Op 12 mei konden ca. 9 mln Nepalezen naar de stembus voor de verkiezing van een nieuw parlement (,,Rashtriya Panchayat"). Er waren 1.548 kandidaten voor de 112 verkiesbare zetels. De overige 28 parlementsleden worden door koning Birendra aangewezen. Deze kandidaten vertegenwoordigden een van de zes ,,klassenorganisaties" (jeugd. boeren. voormalige soldaten. vrouwen, arbeiders en gepensioneerden) krachtens het in 1961 ingevoerde Panchayat-systeem. Onder dit systeem zijn politieke partijen verboden, maar zij worden wel getolereerd. De meeste van de politieke partijen hadden opgeroepen de verkiezingen te boycotten. Daaronder was de Nepalese Congrespartij, maar volgens de *NZZ* (1-5) scheen het echter vast te staan dat prominente leden van deze partij zich niet aan de boycot zouden houden.
Ondanks angst voor bomaanslagen, oproepen tot boycot en zware slagregens bedroeg de opkomst bij de verkiezingen van 12 mei ongeveer 60 %, aldus functionarissen. Bij de vorige verkiezing, op 9 mei 1981 (zie pag. 384-'81), was een opkomst van ca. 51 % gemeld.

In weerwil van scherpe veiligheidsmaatregelen raakten minstens zeven personen gewond. In de zuidelijke stad Janakpur opende de politie het vuur om een eind te maken aan een treffen tussen de aanhangers van twee kandidaten; daarbij werden twee mensen verwond.
Volgens de op 23 mei gepubliceerde officiële uitslag van de verkiezingen in 73 van de 75 districten voor 108 van de 112 zetels deden 69 afgevaardigden voor het eerst hun intrede in het parlement, terwijl slechts 39 afgevaardigden werden herkozen. De 69 nieuwelingen waren volgens AFP voorstanders van een liberalisering van het Panchayat-systeem, terwijl zij tevens hervormingen verlangden in de economie en het onderwijs.
Een aantal trouwe aanhangers van het Panchayat-stelsel werd verslagen door jonge, pro-Moskou gezinde linkse kandidaten. Volgens politieke waarnemers moest hun succes aan twee factoren worden toegeschreven groeiende onvrede over het partijloze systeem en teleurstelling over de opstelling van de Nepalese Congrespartij die de verkiezingen boycotte (*NRC/H'blad* 30-5).
Inmiddels had op 19 mei in het district Syangja een aanvullende verkiezing

Kiezers in Katmandoe wachten om hun stem uit te brengen bij de verkiezingen van 12 mei.

voor twee zetels plaatsgevonden, waarvan het resultaat op 23 mei nog niet bekend was. Voor 26 mei stond een aanvullende verkiezing in het district Kaski voor de twee resterende zetels op het programma.

Kabinetswijzigingen

In het kabinet van premier Lokendra Bahadur Chand, dat in juli 1983 was gevormd (pag. 730/1-'83) en in sept. 1984 was gewijzigd (pag. 304/3-'85), deden zich in 1985 de volgende mutaties voor:

Op 8 febr. 1985 aanvaardde koning Birendra het ontslag van Damber Narayan Yadav als minister van gezondheid. Deze portefeuille werd nu toevertrouwd aan Rudra Prasad Giri, die ook minister van verbindingen bleef.
Op 14 mei benoemde de koning een nieuwe minister van buitenlandse zaken als opvolger van generaal Padma Bahadur Khatri, die om gezondheidsredenen was afgetreden. De nieuwe minister, Randhir Subba (76), kreeg tevens de portefeuille van onderwijs, welke tot dan toe door een staatsminister werd beheerd. Jog Meher Shrestha, tot dan toe belast met Panchayat-zaken en plaatselijke ontwikkeling, werd nu minister van binnenlandse zaken en plaatselijk bestuur i.p.v. Padma Sunder Lawati. die op zijn beurt de portefeuille van verbindingen van Giri overnam alsook de portefeuille van industrie. De vorige bewindsman op dit departement. Narayan Dutta Bhatta. werd benoemd tot minister van Panchayatzaken en plaatselijke ontwikkeling. De minister van handel, Parasu Narayan Choudhury, werd tevens belast met plaatselijke bevoorrading.
Op 22 juli aanvaardde koning Birendra het vier dagen eerder ingediende ontslag van Haris Chandra Mahat als minister van openbare werken en transport. Shri Prasad Budathoki, de staatsminister van toerisme, werd nu met Mahats portefeuille belast.
Volgens een AFP-bericht aanvaardde de koning op 10 okt. het ontslag ,,met onmiddellijke ingang'' van de ministers Lawati (verbindingen en industrie) en Bhatta (Panchayat-zaken en plaatselijke ontwikkeling), die in het parlement (Rashtriya Panchayat) met beschuldigingen inzake corruptie in verband waren gebracht. Bhatta's portefeuille werd overgenomen door minister Shrestha (binnenlandse zaken). de portefeuille van industrie door minister Choudhury (handel en plaatselijke bevoorrading) en die van verbindingen door minister Pashupati Shumsher Rana (waterstaat).

Staking. Campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid. Bomexplosies. Arrestaties

Op 19 mei 1985 waren de meeste winkels in Katmandoe en andere delen van het land gesloten tijdens een algemene staking van een dag die was uitgeroepen door de linkse All Nepal Free Students' Association om steun te betuigen aan leraren die een salarisverhoging en erkenning van hun vakbond verlangden.
Op 23 mei 1985 startte de officieel verboden Nepalese Congrespartij, die van 11-13 maart een nationale conventie in Katmandoe had gehouden, een campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid (,,satyagraha'') om zijn eisen kracht bij te zetten: herstel van een meer partijen stelsei door opheffing van het verbod op politieke partijen, vrijlating van alle politieke gevangenen en invoering van een doeltreffender economisch beheer.
Op de eerste dag van deze campagne werden volgens de Congrespartij meer dan 1.000 leden gearresteerd, o.w. secretaris-generaal Girija Prasad Koirala en voorzitter Krishna Prasad Bhattarai. Na twee weken zou dit aantal tot. 6.200 zijn opgelopen, aldus de par-tij. Ook werd melding gemaakt van de arrestatie van 350 leden van de illegale Nepalese Communistische Partij alsook van 16 journalisten (The Times 7-6-'85).

De minister van binnenlandse zaken. Shrestha, bevestigde dat twee redacteuren werden vastgehouden op beschuldiging van opruiing. Hij sloot niet uit dat nog andere journalisten waren gearresteerd i.v.m. hun steun aan de campagne van de Congrespartij

Op 19 juni waarschuwde koning Birendra in een toespraak tot het parlement tegen een terugkeer naar Westerse democratievormen. Het was ,,de dure plicht'' van alle Nepalezen ,,zich te verzetten tegen degenen die een sfeer van instabiliteit in het land pogen te scheppen door het stichten van onnodige verwarring over het systeem dat door het volk zelf in een vrije wilsbeschikking is gekozen'', aldus de koning. Hij doelde daarmee op het referendum van 2 mei 1980, waarbij 54,97% van de kiezers zich volgens de officiële uitslag vóór handhaving van het bestaande Panchayat-systeem had uitgesproken (pag. 445/2-'80).
Na een reeks bomaanslagen in Katmandoe en elders in Nepal, waarbij van 19-21 juni zeven doden en 25 gewonden vielen, besloot de Nepalese Congrespartij op 21 juni haar campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid

Koning Birendra Bir Bikram Shah Deva en koningin Aishwarya Rajyalaxmi Devi Shah.

op te schorten. Tevens veroordeelde zij de bomaanslagen. Omstreeks 60.000 leraren beëindigden hun zes maanden oude staking.

In de hoofdstad Katmandoe ontploften op 20 juni bommen bij het koninklijke paleis, in de hal van het Annapurna hotel (deels eigendom van een tante van de koning) en in de lobby van het parlementsgebouw. Onder de vijf doden in Katmandoe was het parlementslid Damber Jang Gurung.
Reeds de avond tevoren was een nian in Pokhara (145 km ten noordwesten van Katmandoe) omgekomen, toen een bom die hij vervoerde prematuur explodeerde, aldus een mededeling van de autoriteiten. Op soortgelijke wijze kwam volgens officiële bronnen een vrouw op 21 juni om het leven in Birganj (ten zuiden van Katmandoe, nabij de grens met India)
Ook in andere plaatsen bij deze grens kwamen bomexplosies voor (Bhairawa en Dhangarhi). terwijl een aantal niet-ontplofte bommen zou zijn ontdekt in Janakpur en Ncpalganj.

De politie arresteerde volgens minister Shrestha 60 a 70 personen, maar van niet-officiële zijde werd de arrestatie van 125 verdachten gemeld, o.w. Harendra Bahadur Thapa, een broer van de voormalige premier Surya Bahadur Thapa.
Premier Lokendra Bahadur Chand zei op 21 juni dat zijn regering, en niet koning Birendra, het doelwit van de explosies was, hoewel hij tegelijk linkse anti-monarchisten voor de aanslagen verantwoordelijk stelde.
Op 21 juni eiste de Samyukta Mukti Bahini (Verenigde Fakkeldragers van de Bevrijding) in pamfletten in Katmandoe de verantwoordelijkheid voor de aanslagen op. Er zouden meer aanslagen volgen ,,tot ons doel is bereikt, t.w. de bevrijding van het volk". Een vertegenwoordiger van een tweede groep, Janwadi Morcha (Volksfront), verklaarde in Delhi (India*) dat 200 leden van dit front 50 bommen hadden gelegd in het kader van een revolutie, gericht op omverwerping van de monarchie.
Op 23 juni deelde minister Shrestha in een zitting van het parlement mee dat nog een bom was gevonden bij een station in Khajuri (400 km ten zuidwesten van Katmandoe). Meer dan 40 van de 140 parlementsleden deden een beroep op premier Chand om af te treden, maar deze gaf hieraan geen gevolg. Op 8 juli zei premier Chand dat 1.400 personen in verband met de explosies waren gearresteerd.

Janwadi Morcha werd in 1976 opgericht door de advocaat Ramraja Prasad Singh, die in vroeger jaren een nauwe medewerker was van B.P. Koirala, de in 1982 overleden leider van de Nepalese Congrespartij. In 1971 was Prasad Singh kandidaat voor het parlement met een anti-monarchistisch programma: hij werd gekozen en onmiddellijk gearresteerd en gevangen gezet op verdenking van hoogverraad en een poging de monarchie omver te werpen. Na zijn ontslag uit de gevangenis in 1976 richtte hij de Janwadi Morcha op. In de strijd tegen de monarchie had dit volksfront nu het ,,revolutionaire pad" betreden. Het beschikte naar eigen zeggen over 600 ,,getrainde strijders", drie guerrillakampen in Nepal en 17.000 vrijwilligers, aldus een bericht van Erhard Haubold uit New Delhi inde F A Z d.d. 25 juni 1985. Volgens persberichten zou de organisatie vanuit de Indiase deelstaat Uttar Pradesh opereren.

Een politiepatrouille in de hoofdstraat van Katmandoe. New Road, op 21 juni 1985, de dag nadat zes mensen waren gedood bij een reeks bomexplosies in de Nepalese hoofdstad.

Op 25 aug. werd officieel de vrijlating van 1.649 mensen bekendgemaakt die waren gedetineerd om te worden ondervraagd over de bomaanslagen in juni. Tegelijk werd meegedeeld dat nog 101 personen in hechtenis zaten om te worden berecht door een speciaal tribunaal dat binnen een maand zou worden bijeengeroepen. Volgens minister Shrestha hadden de verdachten in verklaringen de betrokkenheid van Ramraja Prasad Singh, de leider van Janwadi Morcha, bevestigd.
Op 2 okt. keurde het parlement (,,Rashtriya Panchayat") met 76 tegen 36 stemmen bij 8 onthoudingen een wet goed die de doodstraf invoerde voor moord en vliegtuigkaping. Kort tevoren had het parlement de in 1951 vrijwel opgeheven doodstraf opnieuw ingevoerd voor bepaalde terroristische gewelddaden.
Over het aangekondigde proces volgden geen verdere mededelingen.

Aankondiging parlementsverkiezing

Op 23 jan. 1986 maakte de officiële verkiezingscommissie bekend dat de verkiezing van het parlement op 12 mei zou plaatsvinden, op basis van het Panchayat-systeem.
Aanvankelijk gaf de verboden Nepalese Congrespartij te kennen dat haar leden aan de verkiezing deel konden nemen, mits bepaalde hervormingen werden ingevoerd zoals de vrijlating van politieke gevangenen en de afschaffing van de eis dat kandidaten lid moeten zijn van een van de zes Panchayat-klassenorganisaties.
Maar op 16 febr. verklaarde koning Birendra dat de voorwaarden voor verkiezing niet zouden worden gewijzigd.

Aftreden kabinet. Nieuwe premier

Op 20 maart diende premier Lokendra Bahadur Chand het ontslag van zijn regering bij koning Birendra in om de handen vrij te hebben in de verkiezingscampagne. Bovendien had de oppositie het vertrek van Chand geëist om het houden van ,,vrije en eerlijke" verkiezingen mogelijk te maken.
Op 21 maart werd een nieuw, tien leden tellend kabinet beëdigd onder leiding van de 59-jarige Nagendra Prasad Rijal als premier en minister van defensie en paleiszaken. Rijal had het ambt van premier eerder vervuld in de periode juli 1973 tot december 1975.

De overige portefeuilles werden als volgt verdeeld:

Gezondheid, wetten en justitie - Rudra Prasad Giri; buitenlandse zaken, onderwijs en cultuur - Randhir Subba; handel, industrie, bevoorrading, arbeid en sociale zaken - Beda Nanda Jha, openbare werken, transport en toerisme - Krishna Raj Aryal; waterstaat en landbouw - D.P. Adhikari; binnenlandse zaken, Panchayat-zaken, plaatselijke ontwikkeling en algemeen bestuur - Lila Rajh Bista. Voorts waren er drie staatsministers.

* In een brief van de Indiase premier Rajiv Gandhi, welke op 5 juli door diens speciale afgezant Shiv Shankar aan koning Birendra werd overgebracht, werd verzekerd dat India zich verplichtte tot samenwerking met alle landen bij het bestrijden van ,,de groeiende dreiging van terrorisme"

BUITENLANDSE BETREKKINGEN. ONTWIKKELINGSHULP

Nepal is in hoge mate afhankelijk van India, waarmee het een open grens heeft Meer dan 90% van zijn buitenlandse handel loopt via India dat zelf ca 60 a 70% van het totale onderlinge handelsverkeer voor zijn rekening neemt Een snel toenemende invoer vanuit India plus een kapitaalvlucht met zwart geld voor India's bloeiende effectenhandel leidde. aldus de Fznan*cial Times* (17-2-'86), twee maanden eerder (december 1985) tot een devaluatie van de Nepalese roepie met 14,7% Deze maatregel ging vergezeld van een standby krediet van het Internationale Monetaire Fonds van $17 mln, waarvan reeds tweederde is opgenomen

De deviezenreserves, die tot 2 mrd Nepalese roepies waren gedaald, (ca. £ 67,8 mln), stegen tot 3 mrd roepies, wat ongeveer overeenkomt met de invoer van drie maanden. Maar er bleven problemen met de betalingsbalans, vooral omdat de inkomsten uit het toerisme (de op één na voornaamste deviezenbron), dalen, in het begrotingsjaar 1983-84 met 33% tot $40 mln. Deels wordt dit gecompenseerd door een toenemende uitvoer van tapijten (tot $ 12 mln).
De voornaamste deviezenbron wordt gevormd door hulp uit andere landen en buitenlandse organisaties. Die dragen voor 70% bij tot het ontwikkelingsbudget. India verschaft volgens schattingen $ 50 mln per jaar, gevolgd door Japan met $ 27 mln, terwijl de VS, Engeland en West-Duitsland elk een bijdrage van $10 mln tot $20 mln leveren, aldus de Financial Times.
India levert weliswaar veel ontwikkelingshulp, aldus de FAZ (7-12-'85), maar het schrikt er ook niet voor terug als grote mogendheid pressie uit te oefenen. Een zeer gunstig financieel aanbod van China voor de bouw van het laatste gedeelte van de Oost-Westweg (tussen Kohalpur en Mahakaki), die over een afstand van 1.200 km door zuidelijk Nepal loopt, heeft Nepal wegens protesten uit India tot dusver niet kunnen aanvaarden.

Op 28 dec. 1984 hadden de Nepalese minister van financiën, Prakash Lohani, en de (toenmalige) Chinese minister van buitenlandse economische betrekkingen en handel, Chen Muhua, in Peking een protocol ondertekend. waarbij China aan Nepal hulp toezegde voor de bouw van een 60 km lange weg die van Pokhara in westelijke richting naar Baglung (vlak ten westen van Kusma) zou lopen en die vervolgens in noordelijke richting zou afbuigen naar Mustang (nabij de grens met China). De mededeling over de Chinese hulp bij de bouw van de sectie Pokhara-Baglung dateerde reeds van 23 maart 1984, toen de Chinese president Li Xiannian een officieel bezoek aan Nepal afsloot (zie pag. 189/2).

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE BOSTEN

CHINA

STUDENTENDEMONSTRATIES

Op 18 september 1985 werd door een duizendtal studenten in Peking gedemonstreerd tegen wat zij zagen als een wederopleving van het Japanse militarisme en tegen de Japanse premier Nakasone.

Nakasone had op 15 augustus een bezoek gebracht aan de Yasukuni Schrijn in zijn land, als eerbetoon aan de zielen van gesneuvelde Japanse soldaten Aangezien hij daarmee ook diegenen herdacht die deelnamen aan de Japanse invasie in Mandsjoerije in 1931, had zijn bezoek anti-Japanse gevoelens in China aan de oppervlakte gebracht

Het Chinese ministerie van buitenlandse zaken sprak na afloop zijn goedkeuring uit over de betoging.
Japanse waarnemers in China meenden dat de belangrijkste oorzaak van de Chinese ontevredenheid met Japan eerder in problemen op economisch gebied gezocht moest worden. Aan Japanse politici en zakenlieden werd voortdurend meer kapitaal en technologische hulp gevraagd, terwijl het handelstekort met Japan in de eerste helft van 1985 was opgelopen tot bijna 2,3 miljard dollar, 72% van het algehele tekort op de Chinese handelsbalans.
Na nieuwe anti-Japanse demonstraties gedurende de maand oktober in de steden Peking en Xian, verscheen in het dagblad ***China*** Daily van 7 november een artikel, waarin de Chinese autoriteiten felle kritiek leverden op de aanhoudende studentenprotesten.
Begin december werd van westerse diplomaten vernomen dat hoge functionarissen van de Chinese communistische partij grote druk uitoefenden op studentenleiders om te voorkomen dat een voor 9 december geplande manifestatie – ter herdenking van het ,,incident van 9 december 1935'', toen Pekingse studenten demonstreerden tegen het Japanse imperialisme – zou uitgroeien tot een protestmanifestatie tegen de Japanse handelspraktijk, tegen de voedselprijzen in China en tegen corruptie, en daarmee tegen de huidige politiek van de communistische partij.
Aan een artikel over de studentenonlusten in Le Monde van 7 december 1985 werd het volgende ontleend:

De Chinese autoriteiten wensen een ordelijk verloop van de 9 december-manifestatie en zij verlangen dat deze geïntegreerd wordt in het actuele beleid van de opening van China naar de buitenwereld.
De vraag is of de oproepen succes zullen hebben. Het anti-Japanse sentiment blijft een mobiliserende kracht bij de ouderen die zich de Japanse oorlogsmisdaden herinneren en bij de minder ouden voor wie de Japanse produkten symbolen van welvaart zijn, maar ook van de ongelijke verdeling van de welvaart. Bij de bevolking heeft de septembercampagne van de regering tegen het Japanse cationalisme en het handelstekort met Japan haar uitwerking niet gemist.
Het effect mag echter niet met de oorzaak wordenverward. Want ondanks de anti-Japanse aankleding, die de studenten goed van pas komt, gaat het in wezen om een geheel andere soort ontevredenheid, die meer Chinees van oorsprong is. Dat verklaart ook de ongerustheid van de autoriteiten. Volgens een partijdocument, aangehaald in een Hong Kongs tijdschrift (Cheng Ming), gaat het bij de studentenagitatie om de meest ernstige uitdaging voor Peking sinds de val van de Bende van Vier. Men verwachtte moeilijkheden van de kant van de militairen, van wie een kwart aan het afvloeien is, maar. nu komt het protest van een ontevreden geworden jeugd.
De partij weigert nog hard in te grijpen maar is vastbesloten de beweging in te perken voordat zij onhanteerbaar wordt. In verschillende steden zijn er al manifestaties geweest. Studenten van verschillende universiteiten hebben wederzijdse contacten gelegd en zijn ook de provincie ingegaan, waardoor tegenmaatregelen moeilijker worden.
De studenten zijn ontevreden over de uitwassen die de hervormingspolitiek begeleiden, in het bijzonder de prijsstijgingen en de corruptie. Sinds het begin van de stedelijke hervormingen zijn de voedselprijzen in Peking met tenminste 50% gestegen, wat door de stedelingen. die sinds 1949 geen inflatie hebben gekend, moeilijk wordt aanvaard. De corruptie valt moeilijk te meten, maar dat zij bloeit is evident en ook de prostitutie leeft weer op.
De sinds enkele jaren gedepolitiseerde studenten, die van de autoriteiten moeten studeren en minder politiek geïndoctrineerd hoeven te worden, hebben nauwelijks een boodschap aan de partijdoelstellingen. Zij willen een rechtvaardiger maatschappij, maar ook betere werk- en levensomstandigheden voor zichzelf op de overbevolkte campussen. Eind november werd gestaakt in de kantine van de universiteit Qinghua te Peking en in januari 1985 betoogden studenten van de Beida-universiteit, de tweede grote universiteit van Peking, met succes tegen de korting op hun studietoelage. Men komt niet gemakkelijk op de universiteit gezien de strenge selectie. Men is ook niet vrij een studierichting te kiezen en er zijn al weinig richtingen. Veel studenten willen dat dit verandert. Zij vinden de onderwijshervormingen te mager en te langzaam en het academisch bestuur inefficiënt of incompetent.

Op 11 december hielden ongeveer 2000 studenten van de landbouwhogeschool en van de Tianjin-universiteit in Peking een demonstratie, waarin zij protesteerden tegen het slechte kantineeten, de onverwarmde slaapzalen, en tegen de stationering van militairen op het universiteitsterrein.
Meer dan de helft van de gebouwen op de campus werd sinds 1968 door militairen in beslag genomen, waardoor veel studenten woonruimte moesten zoeken bij boeren in de omgeving.
Minister van landbouw He Kang zag zich gedwongen met de studenten te onderhandelen om uitbreiding van de onlusten te voorkomen.

Ongeveer 300 studenten uit de provincie Xinjiang Uygur betoogden op 22 december in Peking tegen het testen van kernwapens door het Chinese leger

in hun provincie bij de grens met de Sowjet-Unie. De demonstranten, waarvan de meesten een opleiding tot politiek kader volgden aan het Centraal Instituut voor nationale minderheden, eisten eveneens meer autonomie voor hun provincie en een versoepeling van de gezinsplanningsmaatregelen van de regering.
Op 26 december vond in de havenstad Shanghai opnieuw een demonstratie plaats tegen de kernproeven in de provincie Xinjiang Uygur. De ongeveer honderd betogers ageerden ook tegen de talrijke ,,heropvoedingskampen'' in hun afgelegen provincie.

China bracht voor het eerst in 1964 een kernbom tot ontploffing in het Lop Nor testcentrum in de woestijn van de provincie Xinjiang Daarna heeft het volgens seismische waarnemingen tenminste dertig keer kernbommen laten ontploffen, 22 bovengronds en 8 ondergronds De laatste test was eind 1984

OPENBARE ORDE-PROBLEMEN EN MISDAADBESTRIJDING

Op 19 mei 1985 vonden bij het Arbeidersstadion van Peking ernstige ongeregeldheden plaats, nadat het Chinese nationale voetbalelftal in de kwalificatie voor het toernooi om het wereldkampioenschap een nederlaag had geleden (1-2) tegen het team van Hongkong. Auto's werden omvergegooid, ruiten werden ingeslagen en buitenlanders werden aangevallen in wat de officiële pers de nacht van ,,Pekingsschande'' noemde.
In totaal werden 127 oproerkraaiers, variërend in leeftijd van 14 tot 25 jaar, in hechtenis genomen. Zeven van hen werden op 18 juni wegens hun aandeel in het vandalisme veroordeeld tot gevangenisstraffen van vier maanden tot twee en een half jaar en geldboetes tot 240 gulden.
Volgens The Times (21-5-1985) was voetbalvandalisme in China een probleem, waar de autoriteiten zich bewust van waren. In april 1985 had de Centrale Commissie ter Bevordering van de Socialistische Ethiek een brochure uitgegeven, waarin werd gewezen op de vele, soms ernstige ongeregeldheden en gevechten die zich het voorafgaande jaar bij voetbalwedstrijden hadden voorgedaan, en waarin werd aangedrongen op maatregelen om de orde op de velden te handhaven.
Het Pekings Dagblad kondigde op 20 juni aan dat gedurende de maanden juli en augustus in Peking een actie zou worden gehouden ter handhaving en verbetering van de openbare orde in sportstadia, theaters, bioscopen, markten en toeristische bezienswaardigheden.

Nieuwe executies

In de periode eind aug. en begin sept. 1985 werden in de Chinese hoofdstad Peking 17 mannen ter dood gebracht wegens moord, verkrachting of roof.
In de stad Chengdu, in het zuidwesten van China, werden op 27 september acht mensen geëxecuteerd. Hun misdrijven liepen uiteen van moord tot verkrachting en autodiefstal.
Vijf mannen werden op 15 jan. 1986 in Peking ter dood veroordeeld nadat zij op een openbnar proces schuldig waren bevonden aan het beroven en doden van taxichauffeurs. Zij werden samen met twee andere misdadigers terechtgesteld. Drie anderen kregen wegens berovingen van taxichauffeurs gevangenisstraffen variërend van vijf jaar tot levenslang. Volgens The Times (16-1-1986) waren taxichauffeurs een geliefd doelwit voor berovingen, omdat zij vaak in het bezit waren van foreign exchange certificates (FECs), waar buitenlanders in China mee betalen. Bovendien waren zij door hun voorkeur voor buitenlandse passagiers niet erg geliefd bij hun landgenoten.
Op een grote openbare bijeenkomst in Peking werden op 21 januari achttien moordenaars, verkrachters en dieven ter dood veroordeeld en geëxecuteerd. De meer dan 13.000 toeschouwers, die speciaal voor de gelegenheid in een overdekt stadion waren bijeengebracht, kregen van de loco-burgemeester van Peking, Feng Mingwei, te horen dat in het Jaar van de Tijger, dat op 9 februari zou beginnen, misdadigers ,,streng en snel'' zouden worden gestraft. Het was de omvangrijkste terechtstelling in de Chinese hoofdstad sinds 9 juli 1984, toen eveneens achttien mensen werden geëxecuteerd.
Op 19 februari werden in Shanghai drie mannen, waaronder twee zonen van hoge ambtenaren, wegens verscheidene verkrachtingen geëxecuteerd. Drie andere mannen, die bij dezelfde zaak betrokken waren, werden veroordeeld tot gevangenisstraffen van drie tot twintig jaar. De zes veroordeelden, die allen een belangrijke baan hadden, vormden regelmatig een groep die tussen 1981 en 1984 42 vrouwen verkracht, verleid en gemolesteerd had. Het Volksdagblad (20-2-1986) meldde naar aanleiding van de terechtstellingen dat deze waren uitgevoerd ,,om het volk te bewijzen dat allen voor de wet gelijk zijn''.
In Peking werd op 14 april een 31-jarige ambtenaar geëxecuteerd wegens het aannemen van steekpenningen en het laten uitlekken van staatsgeheimen aan buitenlandse zakenlieden, o.a. uit Hongkong.

MEER RUIMTE VOOR BUITENLANDSE BANKEN

Op 16 april 1985 werden in China voorschriften bekend gemaakt, volgens welke buitenlandse banken in de speciale economische zones te werk konden gaan. In westerse bankkringen werd vernomen dat de maatregelen veel verder gingen dan was verwacht. De banken mochten kantoren of zelfs hoofdvestigingen inrichten in de speciale zones. Zij mochten leningen verstrekken in buitenlandse en Chinese valuta, investeren, zich garant stellen, spaarrekeningen aanbieden en voorschotten op rekeningen geven. Verder mocht er geld van en naar China worden overgemaakt en mochten er aandelen worden verkocht en adviezen worden gegeven.

Er waren tot dan toe ongeveer zestig bankvertegenwoordigingen in Peking, maar hun activiteiten waren uiterst beperkt In dec 1984 kregen vier buitenlandse banken in Shanghai toestemming rekeningen te openen en leningen te verstrekken in buitenlanse valuta.

Volgens de nieuwe voorschriften kon ook het soort instellingen dat met buitenlands geld transacties uitvoerde worden uitgebreid. Dergelijke transacties waren voorheen aan de Volksbank, de nationale bank van China, voorbehouden. Individuen en volledig Chinese bedrijven mochten overigens met de buitenlandse banken geen zaken doen. Er was geen beperking gesteld voor het aantal vestigingen dat een buitenlandse bank wilde openen, maar de Volksbank kon wel bepalen hoeveel vestigingen een bank in een bepaalde zone mocht hebben.
Minder aantrekkelijke kanten aan de nieuwe bepalingen waren dat elke bankvestiging veertien miljoen dollar moest investeren en dat de rentetarieven werden vastgesteld door de Volksbank, waardoor de concurrentiemogelijkheden van de banken werden beperkt. Bovendien was nog niet duidelijk welk deel van de spaartegoeden de banken - renteloos - moesten onderbrengen bij de nationale bank.

REORGANISATIE VAN HET CHINESE BANKWEZEN

Op 17 jan. 1986 maakte het Volksdagblad bekend dat de Chinese regering het bankwezen op een aantal belangrijke punten had gereorganiseerd. De nieuwe voorschriften versterkten het toezicht en de controlebevoegdheden van de centrale bank, beschermden gespecialiseerde financiële instellingen voor willekeurig ingrijpen van de overheid en garandeerden voor het eerst in de geschiedenis van de Volksrepubliek het bankgeheim.
Het Volksdagblad beschreef de reeds op 7 januari door de regering uitgevaardigde voorschriften als een wettelijke garantie, die de banken meer

verantwoordelijkheid gaf en hun een belangrijke rol toekende als instrument voor financieel en conjunctureel beleid. In de nieuwe bepalingen stond dat de speciale banken, zoals de Bank voor de Landbouw en de Bank voor de Opbouw. in het vervolg zelfstandig konden beslissen over kredietverlening, maar ook verantwoordelijk waren voor de fianciële risico's die daaraan verbonden waren. Verder stelde de regering paal en perk aan het optreden van locale partij- en regeringsinstanties, die met behulp van politieke druk banken ertoe dwongen kredieten te geven, of die weigerden geleend geld terug te betalen.
Volgens westerse financiële deskundigen in Peking waren de nieuwe regels voor het bankwezen een reactie op de geldcrisis van 1985, die gekenmerkt werd door een overschot aan liquiditeiten. Volgens hen deed de regering bovendien een poging het Chinese banksysteem te ontdoen van de starre, naar het Sowjet-voorbeeld gevormde, structuur.

VIERDE ZITTING NATIONAAL VOLKSCONGRES

Bij de opening van de jaarlijkse zitting van het Nationale Volkscongres, op 25 maart 1986, verklaarde premier Zhao Ziyang dat China zou voortgaan op de weg van de economische hervormingen, die Deng Xiaoping in 1978 in gang had gezet. Hij zei dat het nieuwe vijfjarenplan (1986-90) was gericht op een ,,krachtige ontwikkeling" van de markteconomie, minder staatscontrole en beëindiging van het communistisch egalitarisme.

Volgens Zhao zou de industriële en agrarische produktie tussen 1986 en 1990 jaarlijks 6,7 % toenemen, tegenover een jaarlijkse groei van 11% in de periode 1980-85. De totale agrarische produktie zou onder het nieuwe plan gemiddeld 4% per jaar stijgen, tegenover een stijging in de voorafgaande planperiode van gemiddeld 8,1%. De groei van de industriële produktie zou van een jaarlijks gemiddelde van 12% worden teruggebracht tot 7,5%. Het nationale inkomen zou volgens de premier in de komende jaren gemiddeld 7,5% stijgen, tegenover 10% tussen 1980 en 1985. Zhao zei dat de jaren 1984 en 1985 een te sterke industriële groei hadden gekend, die geleid had tot enorme investeringen en importen van grondstoffen en halffabrikaten. Desondanks bleven volgens de woorden van de premier met name op het gebied van energievoorziening en transportcapaciteit tekorten bestaan.
Hij wees erop dat bij het toekennen van buitenlands kapitaal niet-produktieve sectoren als energie, verkeer en telecommunicatie voorrang zouden genieten China zou rekening moeten houden met een langdurig deviezentekort.

Zhao gaf de verzekering dat de staatscontrole over bedrijven zou verminderen. Inefficiënte bedrijven moesten hun produktie wijzigen of zouden worden geherstructureerd of gesloten. De regering zou doorgaan met haar politiek van aanmoediging van sommige Chinezen om sneller rijk te worden dan anderen en zou ,,ernaar streven af te komen van de praktijk van gelijke verdeling" van welvaart.
Over de buitenlandse politiek zei Zhao dat China zich nooit zou verbinden met een van de supermachten maar dat het de banden met de Verenigde Staten wilde aanhalen en een ,,werkelijke verbetering" nastreefde in de Chinees-Russische betrekkingen.

Op de tweede zittingsdag van het Congres kondigde minister van financiën Wang Bingqian aan dat de Chinese regering maatregelen zou nemen om het tekort op de handelsbalans te verminderen. Wet aandeel van de post defensie in de totale begroting zou worden verkleind van 11,9 tot 9,3 %. Wang zei dat China in 1985 voor het eerst in zeven jaar een overschot op de begroting had geboekt.
De minister van staatsplanning, Song Ping, maakte bekend dat China in 1986 rneer zou exporteren en minder importeren dan in 1985. Het tekort op de handelsbalans bedroeg in 1985 $14 miljard.
In het *NRC/H'blad* van 8-4-1986 schreef Willem van Kemenade naar aanleiding van de zitting van het Volkscongres onder meer het volgende:

De jaarlijkse zitting van China's massaparlement, het 2.700 leden tellende Nationale Volkscongres, is in het rustige stabiele politieke klimaat dat er momenteel in China heerst, een routinezaak geworden. Premier Zhao Ziyang heeft een verdere vertraging van de economische groei, nieuwe bezuinigingen en controles aangekondigd en de afgevaardigden debatteren nu in commissievergaderingen over het nieuwe Zevende Vijfjarenplan. Kennelijk wordt er zo weinig opmerkelijks gezegd dat de Chinese media er al vier dagen niets over gemeld hebben.
Opmerkelijker dan het Congres zelf was het onmiddellijke voorspel. China's topleider Deng Xiaoping verscheen na twee maanden ,,rust" achter de schermen, tijdens welke het zoemde van geruchten over zijn gezondheid en politieke lot, weer tweemaal op spectaculaire wijze in het openbaar. Hij ontving de premiers van Denemarken en Nieuw-Zeeland en sprak hen toe op een wijze die duidelijk bedoeld was om de gangmakers van de geruchten en de pessimisten inzake het post-Dengtijdperk te grazen te nemen. Tegen premier Poul Schlueter van Denemarken zei hij: ,,De afgelopen paar jaar heb ik opzettelijk geprobeerd mijzelf te distantiëren van dagelijkse routinezaken om andere kameraden meer verantwoordelijkheid te laten nemen. Dat demonstreert dat China's beleid niet van één man, van mij, afhangt. Daarom ben ik een tijdlang niet in het openbaar verschenen. Zelfs na mijn volledig terugtreden zal China's beleid voortgezet worden. Dit dient internationale bezorgheid over de duurzaamheid van China's politiek zonder Deng weg te nemen".

Die internationale bezorgheid was nou juist sterk toegenomen sinds de algemene conferentie van de Communistische Partij in september 1985. Die Conferentie eindigde met een scherpe aanval op het te liberale landbouwbeleid van Deng Xiaoping, dat tot een overmatige groei van allerlei winstgevende gewassen en lichte plattelandsindustrietjes had geleid en verwaarlozing en daling van de weinig lucratieve graanproduktie. ,,Graantekorten zullen tot sociale chaos leiden... Wij kunnen ons niet veroorloven dit probleem te onderschatten", bezwoer de leidende voorstander van centrale planning. de 84-jarige Chen Yun de Conferentie.

Enige maanden later leek Chen Yun gelijk te krijgen. In decembrr kwamen er verontrustende berichten dat China's graanproduktie in 1985 ruim 50 miljoen ton gedaald was na een weergaloze recordoogst van 407 miljoen ton in 1984. Als redenen werden gegeven: droogten in het noorden, overstromingen in het zuiden, herbestemming van landbouwgrond voor plattelandsfabriekjes en gebrek aan animo onder boeren om graan te verbouwcn. Die laatste twee ontwikkelingen zijn rechtstreekse gevolgen van Deng Yiaoping's landbouwbeleid.
De openbare kritiek van Chen Yun en de daling van de graanoogst werden enige maanden geleden als duidelijke tegenslagen voor Deng Xiaoping beschouwd. maar gezien meer recente maatregelen en beslissingen is dat van korte duur geweest. In januari meldde een landbouwconferentie dat de daling van de graanoogst in 1985 slechts 25 miljoen ton of 7 procent was in plaats van 13. Vervolgens zei China's top-agronoom Luo Wenpin dat de daling ook zijn goede kanten had omdat zij vanwege de recordoogsten van voorgaande jaren de opslagfaciliteiten ontlastte en de oplossing van transportproblemen gemakkelijker maakte.
Speciale maatregelen werden genomen om boeren aan te moedigen weer meer graan te verbouwen. In bepaalde streken werd het inkomen van graanboeren naar het niveau van plattelandsindustriearbeiders verhoogd en werden prijzen van dieselolie en kunstmest verlaagd. Maar China's economische dagblad waarschuwde eind februari dat de nieuwe nadruk op verhoging van de araanyroduktie niet betekent dat het beleid vaneen ,,gediversifieerde plattelandseconomie" verlaten is.
Het zevende vijfjarenplan dat thans aan het Congres voorligt is van wezenlijk belang voor de toekomst van China op langere termijn omdat tijdens de looptijd ongetwijfeld belangrijke politieke veranderingen zullen plaatsvinden. De verwachting is dat Deng Xiaoping zich op het volgende partijcongres in 1987 verder van het politieke toneel zal terugtrekken en zijn nadrukkelijke verzekeringen tegenover de Deense premier Schlueter inzake continuïteit moeten in dit licht gezien worden. Het plan neemt weinig risico's en volgens economische specialisten zijn de bescheiden doelstellingen zeker haalbaar.

Regeringsbeleid goedgekeurd : drie *nieuwe* wetten aangenomen

Volgens de Financial Times (30-4-1986) had premier Zhao Ziyang enkele wijzigingen moeten aanbrengen in zijn definitieve verslag over het zevende vijfjarenplan, alvorens het door de gedelegeerden werd goedgekeurd.

Twee van de drie toevoegingen hadden betrekking op de noodzaak meer aandacht te besteden aan de landbouw, met name aan de graanproduktie, en aan het belang van het marxisme. In de derde toevoeging werd uitgeweid over hulpverlening aan arme regio's en aan gebieden waar minderheden woonden. Volgens het artikel duidde dit op een wijziging in het beleid van Peking, dat er steeds van uit was gegaan dat de welvaart zich automatisch vanaf de rijkere oostkust over het hele land zou verspreiden.

Het Volkscongres, dat zijn zitting besloot op 12 april, nam ook drie wetten aan:
- een wet betreffende de algemene

beginselen van een burgerlijk wetboek,

- een wet op de invoering van de negenjarige leerplicht,
- een wet betreffende ondernemingen die geheel in buitenlandse handen u-aren. waarin de rechten en belangen van buitenlandse investeerders werden beschermd en een wettige basis werd gegeven aan hun activiteiten in China.

Nieuwe minister van cultuur; achtergronden literair cultuurbeleid

Het Volkscongres bekrachtigde eveneens de benoeming van de schrijver Wang Meng (51) tot minister van cultuur. Hij verving de 70-jarige Zhu Muzhi, een ex-directeur van het persbureau *Nieuw* China. die de post sinds 1982 bezet had.

Naar aanleiding van deze benoeming beschreef Willem van Kemenade in het *NRC/H'Blad* van 24 april 1986 de achtergronden van het literaire cultuurbeleid in China van de afgelopen jaren.

China heeft een nieuwe minister van cultuur en het opmerkelijke is dat hij geen ideoloog of partijbureaucraat is, maar een van de meest prominente, langdurig gediskrediteerde .,rechtse" schrijvers. Het is Wang Meng, een innoverende schrijver, die in 1957 een van de belangrijkste doelwitten was van de anti-rechtse beweging tegen intellectuelen, wegens zijn roman De nieuwkomer in de afdeling organisatie. Daarin nam hij lagere partijbazen op de korrel die hun dagen doorbrachten met het slaken van leuzen, dutjes doen en mooie geflatteerde statistieken samenstellen over produktie die niet bestond. Hij werd naar Xinjiang, China's ,,Siberië". verbannen en werd pas in 1979, gerehabiliteerd. In 1981 werd hij echter opnieuw aangevallen wegens het beschrijven van de negatieve aspecten van het socialisme.

Maar begin 1985 werd hij plaatsvervangend voorzitter van de Schrijversbond en in september 1985 lid van het Centrale Partijcomité. In de maanden die aan zijn benoeming voorafgingen zei Wang enige malen dat hij zich krachtig zou verzetten tegen ,,overplaatsing", maar volgens ingewijden is hij gedwongen de gevoelige ministerspost op zich te nemen.

Het literaire establishment in Peking noemt zijn benoeming een ,,bewijs van de totaal andere wind die er nu in China waait", maar jongere schrijvers en academische literatuur-specialisten zijn wat sceptischer. Jongere schrijvers respecteren Wang en beschrijven hem als een ,,apparatsjik met emoties" en noemen hem tegelijkertijd een innoverende schrijver. ,,Hij is een nieuwe stijl Chinese technocraat Hij weet wat het betekent om schrijver te zijn in China", zei een jonge auteur. Onder academische literatuurspecialisten wordt eveneens verschillend over Wang gedacht. Sommigen menen dat hij Westerse moderne literatuurtechnieken in China geïntroduceerd heeft en zo doorbraken in de Chinese literatuur bewerkstelligd heeft.

Vele Chinese schrijvers menen dat Wang het beetje vrijheid dat hij als vooraanstaand schrijver en voorman van de Schrijversbond nog genoot zal verliezen, in zijn nieuwe functie zal worden ingekapseld in het bureaucratische keurslijf en voortaan volledig en getrouw de partijlijn zal moeten volgen. En die partijlijn blijft een grillige pendule die af en toe flink uitslaat in de richting van meer vrijheid om vervolgens weer op een monotoon tikje gefixeerd te worden, zoals in 1985 gebeurd is.

De Chinese schrijvers, die nog murw waren van de ,,campagne tegen geestelijke verontreiniging door bourgeois decadentie" eind 1983, begin 1984, raakten in vervoering toen de nieuwe partijsecretaris Hu Qili hen tijdens het schrijverscongres van januari 1985 opriep ,,hun nek uit te steken en nieuwe wegen in *!e* slaan". De 55-jarige Hu, die voorbestemd is om algemeen partijsecretaris Hu Yaobang op te volgen, moedigde de schrijvers aan om ,,een grotere variëteit aan thema's, stijlen en genres te ontwikkelen en een vrije wedijver te beginnen om het ideologische en artistieke niveau van literaire creatie te verheffen".

De leidende partijtheoreticus, de links gerichte Hu Xiaomu, en propaganda-directeur Deng Liqun, die beiden de campagne tegen geestelijke verontreiniging geïnspireerd hadden, werden tijdens het schrijverscongres doodgezwegen Een van hun doelwitten, ex-propaganda-chef Zhou Yang, die aangevallen was wegens een artikel waarin hij schreef dat vervreemding niet alleen onder het kapitalisme, maar ook onder het socialisme voorkomt, werd daarentegen bejubeld.

Ba Jin, de 80-jarige grijze eminentie van de Chinese schrijvers en voorzitter van de Schrijversbond zei in zijn congresspeech dat het land niet langer op epische meesterwerken kon wachten. ,,Wij dromen van een nieuwe Li Tai-po, een Du Fu... en een Cao Xueqin. Wij hongeren naar de verschijning van een Chinese Dante, Shakespeare, Goethe en Tolstoi". Li Tai-po en Du Fu zijn China's grootste dichters uit de Tang-dynastie (618-917) en Cao Xueqin is de auteur van China's meest geliefde 18de eeuwse roman Droom van de rode kamer. De tot vice-voorzitter gekozen Wang Meng klonk even extatisch en kondigde de dageraad van een Gouden eeuw van socialistische literatuur aan.

Het nieuwe getij bleek echter spoedig een ,,bewaakte liberalisering". De literair culturele barometer wordt in China volledig bepaald door het politieke klimaat. Najaar 1984 was het absolute hoogtepunt voor de Chinese hervormers en nieuwlichters. die er in oktober hadden weten door te krijgen dat de succesvolle landbouwhervormingen nu op stedelijk industrieel niveau zouden beginnen. Binnen een half jaar liep het door overbesteding echter uit de hand en begon een nieuwe fase van tempovertraging, bezuiniging en politieke debatten aan de top. Als weerspiegeling hiervan vaardigde algemeen secretaris Hu Yaobang in mei 1985 een instructie over cultuurbeleid uit waarin hij de schrijvers wees op hun plicht om tot patriottische toewijding aan de socialistische modernisering en opbouw van het land op te wekken. In november 1985, twee maanden nadat er op een partijconferentie scherpe tegenstellingen in de top over het hervormingsbeleid aan het licht getreden waren, werd een nieuwe schrijversconferentie gehouden tijdens welke het thema ,,vrijheid van artistieke creatie" geheel ontbrak Wang Meng, die als vice-voorzitter inmiddels een leidende regeringswoordvoerder op literatuurgebied was geworden, kritiseerde tijdens het forum auteurs en uitgevers die verhalen hadden gepubliceerd die inspeelden op lage instincten. Verder vermaande Wang enige auteurs om niet te ver te gaan in het schrijven over abstracte menselijke natuur. Hij zei dat literatuur de karakteristieken van patriottisme, collectivisme, socialisme en communisme moet hebben. Het paradoxale is dat het persbureau Nieuw China Wang Meng zelf in juni had geprezen om zijn innoverende stijl. ,,Wang Meng was de eerste om de verteltrant van bewustzijnsstromen te gebruiken om de rijke innerlijke levens van mensen te beschrijven", aldus Nieuw China.

Verloochende Wang dan zijn vroegere overtuiging en werk? Jeramy Barmé, literatuur-specialist aan de Chinese universiteit van Hongkong, interviewde Wang Meng in januari 1986 en zei dat hij het literaire forum zo orthodox toesprak om een nieuwe campagne van massakritiek tegen Chinese schrijvers, beraamd door de twee cultuurtsaren uit de partijtop Hu Qiacmu en Deng Liqun, te voorkomen. Die campagne is er toen niet gekomen, maar de lichtste briesjes kunnen de politiek-literaire wind in China elk moment veranderen. De vraag is of Wang Meng als minister van cultuur die wind mee kan helpen bepalen of er aan zal zijn overgeleverd.

GESPREK CHINA-TAIWAN

Op pag. 351/1 werd verslag gedaan van de landing op 3 mei 1986 van een Taiwanees vrachtvliegtuig in China, waarbij de piloot van het toestel, Wang Xijue, overliep om zich met zijn familie in China te herenigen.

Op een uitnodiging van China aan de ,,Taiwan-autoriteiten" om vertegenwoordigers naar Peking te sturen om over het vliegtuig en de bemanning (en andere zaken) te onderhandelen liet Taiwan via de pers weten dat het slechts indirect contact wilde via de luchtvaartmaatschappij van Hongkong, Cathay Pacific Airways (CPA). Peking ging echter van het standpunt uit dat het een binnenlandse aangelegenheid tussen Chinezen onderling betrof, waarin geen derde partij zich behoorde te mengen. Na een impasse van een week deed China enkele stappen terug en zei dat net niet ging om een politieke, maar om een luchtvaart- en humanitaire kwestie; waarover beide luchtvaartmaatschappijen, dus niet meer de autoriteiten, rechtstreeks konden onderhandelen. Toen China daarna ook afzag van de eis dat de besprekingen in Peking moesten plaatsvinden, maakte de Taiwanese luchtvaartmaatschappij China Airways (CAL)op 13 mei bekend in Hongkong te willen praten met de Chinese staatsluchtvaartmaatschappij (CAAC).

Op 17 mei kwamen de delegaties van beide maatschappijen voor een eerste gesprek bij elkaar in Hongkong. Het was het eerste contact tussen vertegenwoordigers van China en Taiwan sinds de communistische overwinning in 1949 en de nationalistisch-Chinese exodus naar Taiwan. Na drie dagen onderhandelen bereikten beide partijen een akkoord en op 21 mei vloog de Boeing met de twee onvrijwillig in China belande bemanningsleden naar Hongkong voor overdracht aan de Taiwanezen.

In diplomatieke kringen in de Chinese hoofdstad werd de afwikkeling van het incident een belangrijk succes voor Peking genoemd.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

OPPOSITIEPARTIJ WINT OP BARBADOS

Op 28 mei heeft de sinds tien jaar in de oppositie verkerende socialistische Democratic Labour Party (DLP)op het Caribische eiland Barbados (zie kaarten op pag. 263) de algemene verkiezingen gewonnen. In het House of Assembly behaalde de DLP 24 van de 27 zetels, terwijl de regerende sociaaldemocratische Barbados Labour Party (BLP)van premier Bernard St John de overige drie zetels in de wacht sleepte.

Van de ongeveer 176.200 kiesgerechtigden ging volgens AP (30-5) 76,1 procent naar de stembus.

Het op 30 november 1966 onafhankelijk geworden Barbados (431 km², 250.000 inwoners) is een constitutionele monarchie binnen het Gemenebest. Staatshoofd is de Britse koningin Elizabeth II. Zij wordt op het eiland vertegenwoordigd door een gouverneur-generaal (sinds 24 februari 1984 Sir Hugh Worell Springer, zie pag. 263/1).

Het parlement bestaat uit een Senaat, waarvan de leden niet via algemeen kiesrecht worden gekozen, en een House of Assembly. Bij de laatste verkiezingen voor het House of Assembly, op 18 juni 1981, had de DLP tien zetels behaald en de BLP 17 zetels, waarna BLP-leider Tom Adams voor de tweede achtereenvolgende keer premier was geworden (pag. 479/3-1982). Nadat Adams op 11 maart 1985 aan een hartaanval was bezweken, was vice-premier Bernard St John premier geworden (pag. 264/1-1986). De ambtstermijn van het House of Assembly bedraagt vijf jaar.

Na de overwinning van de DLP werd Erroll Walton Barrow op 29 mei aangewezen als premier, een functie die hij tussen 1961 en 1976 ook al had bekleed, en op 2 juni, aldus Le *Monde* (5-6), volgde zijn officiële benoeming.

Tijdens die dag leverde Barrow felle kritiek op de Verenigde Staten en de pro-westerse buurstaten. ,,De Amerikanen zijn in het Caribisch gebied welkom als zij als toeristen komen en niet als agenten van het CIA of het ministerie van buitenlandse zaken", aldus Barrow tegen de pers. Hij noemde oud-premier St John een ,,lakeivan Washington" en zei: ,,Ik heb altijdmijn reserves geuit over beslissingen uit Washington voor wat betreft de criteria van de Amerikaanse regering over wat wel en niet goed is voor de Cariben." Hij beloofde dat ,,de nieuwe regering van Barbados een onafhankelijke buitenlandse politiek zal voeren".

De nieuwe premier verklaarde verder dat zijn partij ,,niet houdt van de pro-Amerikaanse en anti-communistische regimes" van Jamaica en Dominica.

Volgens hem zag premier Edward Seaga van Jamaica de Amerikaanse president Reagan als een soort ,,Kerstman" die de oplossing zou brengen voor de problemen van de eilanden in het Caribisch gebied.

Tijdens de Amerikaanse militaire interventie op Grenada in oktober 1983 (pag. 423/3 e.v.-1984) had premier Tom Adams een contingent soldaten naar dat eiland gestuurd om de Amerikaanse troepen bijstand te verlenen. Barrow had de Amerikaanse interventie op Grenada gekritiseerd.

Voormalig premier St John zei na de nederlaag bij de verkiezingen dat hij ,,eenlange vakantie" zou nemen en dat de BLP voortaan geleid zou worden door Henry Forde. Net als St John was Forde een advocaat die in Cambridge had gestudeerd. Forde was één van de drie BLP-kandidaten die bij de verkiezingen een zetel hadden gewonnen.

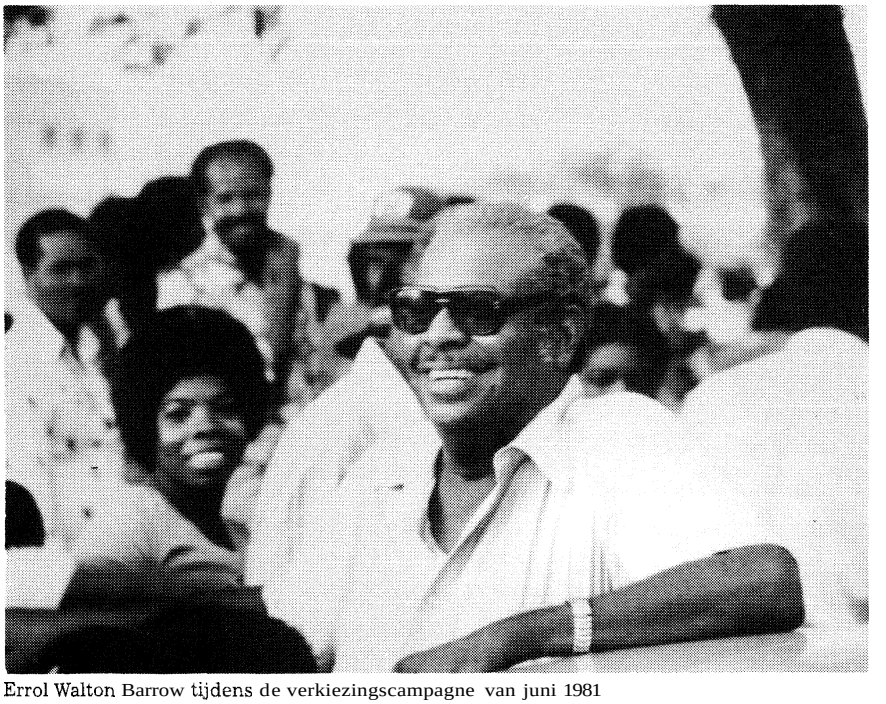
Barrow (geb. 21 januari 1920) was eveneens een advocaat die zijn opleiding in Groot-Brittannië had genoten. Verder had hij een graad in de economie behaald aan de London University. Van 1940-1947 was hij in dienst geweest bij de Royal Air Force. In 1955 had hij de Democratic Labour Party opgericht en drie jaar later was hij partijvoorzitter geworden. In 1961 was hij voor de eerste keer premier van Barbados geworden en in die functie had hij het eiland in 1966 naar de onafhankelijkheid gevoerd. In november 1966 was hij premier geworden van het onafhankelijke Barbados en na de algemene verkiezingen van 9 september 1971 had hij opnieuw voor vijf jaar het premierschap bekleed. In 1976 was hij door Adams verslagen.

Verkiezingscampagne

Op 29 mei meldde *NRC/H'blad* het volgende over de verkiezingscampagne:

De in andere jaren vrijwel rimpelloze verkiezingscampagne is dit jaar verstoord door verspreide gewelddadigheden en door beschuldigingen van racisme die de oppositie inbracht tegen de voormalige BLP-leider Tom Adams, van 1976 tot zijn dood in 1983 premier van Barbados. Volgens een voormalig BLP-minister die na ruzie met Adams was overgestapt naar de oppositie, wilde Adams het aantal zwarten op het eiland, ongeveer 95 procent van de bevolking, terugbrengen door gezinsplanning en door immigratie van niet-zwarten aan te moedigen. St John heeft deze beschuldigingen als belachelijk van de hand gewezen.

De regeringspartij heeft campagne gevoerd op de stabiliteit en economische groei van de afgelopen jaren, die er volgens St John toe heeft geleid dat veel andere landen in het Caribisch gebied met enige jaloezie naar Barbados kijken. De oppositie heeft, met succes naar gisteren bleek, kiezers pro-

Errol Walton Barrow tijdens de verkiezingscampagne van juni 1981

Weekblad 55ste jaargang No. 2847, pag. 41607-41622

beren te winnen met beloftes over belastinghervorming, waaronder een voorstel om de inkomstenbelasting te laten vervallen voor mensen die minder verdienen dan ongeveer 19.000 gulden per jaar. Ook wil zij lagere prijzen voor elektriciteit. water en benzine. De regering heeft gezegd dat dit programma neerkomt op kiezersbedrog, omdat het veel duurder zou uitkomen dan de DLF voorspiegelt.

De *Financial Times* merkte op 5 juni o.m. het volgende op:

...Verschillende zaken droegen bij tot de opmerkelijke nederlaag van de BLP en de grootste regeringsmeerderheid sinds de invoering van het algemeen kiesrecht in 1951, maar de door de DLP voorgestelde belastinghervormingen en de bezuinigingen bij de overheid waren daarvan toch wel het meest belangrijk.

Dergelijke voorstellen zou men eerder verwachten van president Ronald Reagan of Mw Margaret Thatcher dan van een partij die zegt socialistisch te zijn en drie vakbondsfunctionarissen onder haar 24 gekozen kandidaten telt.

,,In dit land heeft men veel te veel belasting moeten betalen", aldus Barrow tijdens zijn verkiezingscampagne tegen het publiek. ,,Er bestaan voor u allen als individu belastingen. heffingen, zegelrechten, verbruiksbelastingen en talloze andere belastingen."

Onder de nieuwe regering van Barrow zal de eerste B$15.000 aan inkomen belastingvrij zijn, zullen de elektriciteits-, water-, en olieprijzen worden verlaagd en zullen de overheidsuitgaven en het lenen worden beperkt. Staatsondernemingen als Caribbean Airways, het radio- en televisiestation, het Hilton Hotel (dat de overheid verpachtte aan de internationale hotelketen), en een pas gebouwde cementfabriek, die mede in handen is van de regering van Trinidad & Tobago, zullen worden verkocht
Het eerste dat je moet doen als je onafhankelijk wilt zijn is ophouden met smeken", zo zei Barrow. ,,Het tweede is ophouden met geld lenen."

Hij schat de totale buitenlandse schuld van Barbados op $457 mln in vergelijking met B$50 mln in 1976, toen hij de verkiezingen verloor.

De vraag is nu of de nieuwe regering haar beloften zal kunnen houden. Volgens St John zal spoedig blijken dat de plannen ,,illusies en dromen" zijn... ,,De beperking van de overheidsuitgaven zal leiden tot verlies van banen, met massale ontslagen en omvangrijk sociaal lijden", aldus de voormalige premier. Op dit moment bedraagt de werkloosheid ongeveer 20 procent...

St John is van mening dat de regering door de belastingverlagingen jaarlijks B$100 mln minder zal binnenkrijgen en dat de voorgestelde bezuinigingen BS54 mln zullen bedragen.

Een week voor de verkiezingen demonstreerden ambtenaren en leraren in Bridgetown om de eisen van hun vakbonden inzake een loonsverhoging van meer dan 20 procent kracht bij te zetten. De nieuwe regering zal deze kwestie moeten regelen op een moment dat haar inkomsten dalen. Dat is een grote uitdaging, maar Barrow is ervan overtuigd dat het lukt. ,,Ik wil dat de economische activiteit weer toeneemt. Ik wil dat bedrijven weer winst maken, zodat ze meer mensen in dienst kunnen nemen en meer kunnen betalen", aldus de nieuwe premier.
(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, Financial Times, The Times) .

WEST-EUROPA

BELGIË

HET SPAARPLAN VOOR 1986 en **1987**
(vervolg)

Hieronder volgt het tweede deel van een artikel over het spaarplan voor 1986 en 1987. Het eerste deel werd opgenomen op pag. 370/2 e.v.-1986.

Samenvatting van het spaarplan van de regering:

1) De gezagsdepartenienten.
De regering stelt het parlement, het Rekenhof en het Arbitragehof voor hun uitgaven te beperken.
– In de departementen van de EERSTE MINISTER, JUSTITIE, BUITENLANDSE ZAKEN, BUITENLANDSE HANDEL en ONTWIKKELINGSSAMENWERKING worden kleine bedragen bespaard, vooral op de steun aan de pers, diverse subsidies en werkingskosten, steunregeling voor de uitvoer, overdrachten aan het buitenland, en vermindering van de dotatie aan het Fonds voor ontwikkelingssamenwerking. BESPARING: (globaal) 2,6 miljard.
– Het ministerie van BINNENLANDSE ZAKEN beperkt de dotaties aan het Gemeentefonds, het Provinciefonds en aan de stad Brussel. BESPARING: 6,7 miljard. De aanzuivering en herschikking van de Omslagkas voor de gemeentelijke pensioenen. BESPARING: 1,2 miljard.
– Inzake het departement van FINANCIËN is bepaald dat de staat niet meer zal instaan voor de verhoging van het maatschappelijk kapitaal van de openbare kredietinstellingen. Die kunnen zich voortaan wenden tot de particuliere kapitaalmarkt.
De toeslagen aan het Fonds voor leningen van staat tot staat worden afgeremd, wat een besparing oplevert van 2 miljard. Voorts is nog de afschaffing voorzien van diverse toelagen. BESPARING: (globaal) 1,1 miljard.
– De totale uitgaven voor LANDSVERDEDIGING, met inbegrip van de complementaire programma's, worden beperkt tot 109.34: miljoen in 1986 en 105.625 miljoen in 1986. Daartoe zullen de grote militaire aankopen en de investeringen in 1986 en 1987 geblokkeerd worden. Het bedrag van de vastleggingen voor 1986 en 1987 samen blijft beperkt tot een plafond van 9,4 miljard. Een nieuw tienjarenplan zal worden opgesteld, dat rekening houdt met de budgettaire situatie. In functie van dat plan kunnen in 1987 bijkomende vastleggingskredieten vastgesteld worden, in zoverre die in 1987 niet tot betalingen aanleiding geven. BESPARING: 3,2 miljard.
Vanaf de lichting 1987 wordt de militaire dienst met 2 maanden verlengd tot 10 maanden in de Bondsrepubliek Duitsland en 12 maanden in België. De dienstplicht van de gewetensbezwaarden wordt bijgevolg en naargelang de categorie verlengd tot 12, 18 of 24 maanden. Het aantal beroepsvrijwilligers zal beperkt worden tot 24.000 en dit aantal zal bereikt worden over een tijdsspanne gaande van 1987 tot 1989. Het aantal kandidaat reserve officieren en onderofficieren (KRO en KROO) zal verhoogd worden om de omkadering van jonge militairen te verbeteren in het kader van het plan tot herwaardering van de dienstplicht.
Een hervorming van de wet op de dienstplichtigen zal vanaf 1 januari 1987 in werking treden en voor de eerste maal toegepast worden op de lichting van 1988. Deze hervorming beoogt een beperking van het aantal vrijstellingen en vrijlatingen met ongeveer 7.000 eenheden. De gewetensbezwaarden zullen nuttiger taken toegewezen krijgen.
De kosten van de herwaardering van de dienstplicht zullen gecompenseerd worden met besparingen op andere posten van landsverdediging, gekoppeld aan rationaliseringsmaatregelen, onder meer op de kosten voor de stationering van de strijdkrachten in de Bondsrepubliek Duitsland. BESPARING: 2,4 miljard.

2) De economische cel.
– Inzake het departement van ECONOMISCHE ZAKEN is bepaald dat de sanering van de nationale economische sectoren (nvdr: staal, steenkool, textiel, scheepsbouw en-herstelling en glasverpakking) doorgezet zal worden. De verlieslatende bedrijven in deze sectoren zullen hun herstructurering voortzetten teneinde de verliezen te verminderen. De financieringsbehoeften boven de middelen die voorzien zijn in de wet van 5 maart 1984. zullen gedekt worden door de recyclage van de middelen. die vroeger toegekend werden aan andere ondernemingen van de nationale sectoren en aan de investeringsmaatschappijen. Het eventuele saldo zal aangewend kunnen worden voor de financiering van de reconversie.
De middelen voorzien in het luik ,,Diensten" van het textielplan worden over 4 jaar verspreid. De envelop voor de sociale begeleiding wordt behouden, maar het stelsel van de dagvergoedingen zal niet verlengd worden na 30 april 1986.
In de nationale sectoren wordt de toepassing van de wetten op de economische expansie gewijzigd. De toelagen zullen gehalveerd worden.
Het Fonds voor Industriële Vernieuwing (FIV) moet van 1987 af zelf-supporting zijn en werken met de teruggestorte middelen. In 1986 wordt de toelage beperkt tot 2 miljard. In 1987 wordt ze volledig geschrapt. BESPARING: 3 miljard.

Andere besparingen slaan op de filmindustrie, de afschaffing van de dienst Refribel (koelhuizen) en de vermindering van de toelagen aan de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en aan de Bedrijfsraden. BESPARING: (globaal) 123 miljoen.
– In de sector LANDBOUW wordt bespaard op de uitgaven of de toelagen voor ruilverkaveling, het Landbouwfonds, het Landbouwinvesteringsfonds, de afzet voor land- en tuinbouwprodukten en andere, meer facultatieve toelagen. BESPARING: (globaal) 724 miljoen
– Het departement van VERKEERSWEZEN beraamt besparingen op de staatstussenkomst in het verlies van de spoorwegmaatschappij NMBS, en op de toelagen aan de Kas voor geneeskundige zorgen van de NMBS, BESPARING: 4,7 miljard.
De subsidies aan de maatschappijen voor stedelijk en intergewestelijk vervoer, de MIV's en de NMVB, worden verminderd. BESPARING: 1,8 miljard.
Het Fonds voor het Scheepskrediet moet self-supporting worden. Daartoe worden de vastleggingsmachtigingen beperkt tot 4 miljard in 1986 en 3 miljardin 1987. Van 1986 wordt geen dotatie meer voorzien. BESPARING: 2,3 miljard.
Ook de Regie der Luchtwegen moet self-supporting worden, eventueel met inbreng van de particuliere sector. BESPARING: 1,6 miljard.
– In de sector POST, TELEFOON EN TELEGRAAF wordt de dotatie aan de PTT verminderd door toepassing van de rationaliserings- en saneringsmaatregelen, voorzien in de eerste fase van het rapport van het studiebureau Team Consult. BESPARING: 1,1 miljard.
De noodzakelijke investeringen van 3 miljard voor de uitvoering van deze fase, worden voorzien in het programma-1987 van de overheidsinvesteringen.
Eveneens op basis van het rapport van Team Consult, wordt de vergoeding van de staat voor

de diensten va? het Postcheckambt verminderd. BESPARING. 2 miljard.
Op het zakencijfer van de RTT wordt een monopolierente van 1% ingevoerd (650 miljoen), alsmede een commissie voor de staatswaarborg op de uitstaande schuld van de RTT (475 miljoen). De RTT zal zijn investeringen zelf finaricieren. zodat de toelage ter zake wordt geschrapt Op tcrmijri zal de RTT een grotere beheersautonomie krijgen volgens nog vast te leggen modalitcitcn en meNeen beroep op particulier kapitaal. BESPARI G: 1,1 miljard.
– Het DEPARTEMENT van OPENBARE WERKEN levert in totaal 1.7 miljard. De grootste besparing (1.4 miljard) wordt gerealiseerd op de investeringen van de Dienst van de scheepvaart, die niet meer gedekt zullen worden door leningen. maar opgenomen zullen worden in het investeringsprogramma. BESPARING: 1.7 miljard.
Dc BOUWSECTOR wordt geconfronteerd met een drastische beperking van het programima voor overheidsinvesteringen In 1986 en 1987 wordt het beperkt tot 64% van het programma-1985. Dit maakt dr uitvoering van de prioritaire programimas mogelijk. De niet prioritaire progamma's worden verdaagd Het globaal investeringsbedrag zal zowel voor 1986. als voor 1987 73.2 miljard bediageri. Om toch een voldoende volume van openbare investeringen te behouden zal voor bepaalde projecten geheel of gedeeltelijk een beroep gedaan worden op particuliere financiering BESPARING: 13.2 miljard
Inzake de WONINGBOUW heeft de regering beslist dat de intrrstenvan hypothecaire leningen. aangegaan om een enig nieuw woonhuis te bouwen of aan te kopen, degressief aftrekbaar zullen zijn van het globaal belastbaar inkomen ten belope van 100%, 90%. 80% voor het eerste. tweede, derde, enz... jaar. en zulks boven de aangegeven onroerende en roerende inkomsten, die er eerst op geïmputeerd worden. De lening komt in aanmerking voor een aanvangsbedrag van 2 miljoen. proportioneel vermeerderd volgens het aantal kinderen ten laste. Een analoog stelsel wordt voorzien voor de vernieuwbouw. gefinancierd met een hypothecaire lening.
Het verlaagde BTW-tarief van 6% blijft enkel behouden voor de vernieuwbuuw, die niet gefinancierd wordt met een hypothecaire lening. Deze maatregel dient te worden bewaald binnen een budgettaire envelop van 4 miljard op jaarbasis

3) Sociale sector.
– op het departement van TEWERKSTELLING EN ARBEID wordt overgegaan tot de beheersing van de kosten die verbonden zijn aan de tewerkstellingsprogramma's.
Vanaf 1 oktober 1986 wordt de staatstussenkomst in de tewerkstelling van tijdelijk tewerkgestelde werklozen bij de gemeenten en de openbare centra voor maatschappelijk welzijn (OCMV), die een tewerkstellingsconventie sloten, verminderd met 10% van de totale loonlast.
Vanaf 1 januari 1987 wordt een uniform statuut van gesubsidieerde contractuele werknemers voorzien ter vervanging van de tijdelijk tewerkgestelde werklozen (TWW), het bijzonder tijdelijk kader (BTK) en het derde arbeidscircuit (DAC) bij de gemeenten. de OCMW's en hun verenigingen zonder winstoogmerken. De staatstussenkomst in de loonkost van deze contractuelen wordt beperkt tot forfaitair 398.365 fr, hetzij een envelop van 11.9 miljoen in 1987.
Inzake het BTK wordt een tussenkomst van 10% in de loonkost gedurende het eerste jaar ingevoerd ten laste van de promotoren. De tussenkomst van 25% blijft gedurende het tweede jaar behouden.
Inzake het DAC wordt voor de promotoren een tussenkomst ingevoerd van gemiddeld 10% voor programma's met betaling door de gebruiker. Voor de andere DAC'ers is voor de promotoren een tussenkomst van 5% in de loonkost voorzien. Aan de gemeenschappen zal eveneens een tussenkomst van 5% gevraagd worden voor de projecten die onder hun bevoegdheid vallen. BESPARING: 4,1 miljard.
Het stelsel van werkloosheidsvergoeding wordt hervormd inzake de werkloosheidsreglementering voor deeltijdse arbeid. De vergoeding aan de instellingen die de steun uitkeren wordt grblokkeerd op het peil van 1985. Het stelsel van de werkloosheidsuitkeringen wordt hervormd. waarbij de werkloosheidsvergoeding wordt upgesplitst in de basisvergoeding (35%), eventueel vermeerderd met een vergoeding voor gezinslasten of aanpassing (20%) en ren vergoeding voor inkomensverlies (5%) Het vast gedeelte var, d tweede periode wordt herleid tot 6 maanden voor diegenen die een basisvergoeding ontvangen (samenwonenden).
Artikel 143 (uitsluiting wegens langdurige werkloosheid) wordt afgeschaft. Parallel daarmee wordt liet recht op een werkloosheidsvergoeding van een samenwonend werkriemer opgeschort. afhankelijk de vergoeding in de derde periode. de werkloosheidsduur en van het belastbaar gezinsinkomen. Het gaat om een inkomen van 480.000 fr. (40.000 fr. per maand) vermeerderd met 2.000 fr. per maand per persoon te laste. De samenwonende met een hoger inkomen verliest het recht op werkioosheidsvergoeding BESPARING: 9,2 miljard.
– Het stelsel van de BRUGPENSIOENEN wordt hervormd en fiscaal ontmoedigd. Het blijft in beginsel enkel behouden voor de ondernemingen in moeilijkheden BESPARING: 4.7 miljard.
Het pensiocnstelsel in het algemeen ondergaat wijzigingen op het vlak van de renten, die naast de pensioenen worden uitgekeerd en die niet meer geïndexeerd zullen worden, op het vlak van de achterstallen bij overlijden, het gewaarborgd inkomen voor bejaarden (een opgelegde minimumverblijfsduur in België). de betaling van de pensioenen in het buitenland en de verlaging van het welvaartscoefficiënt.
Voor mannen en vrouwen wordt de normale pensioenlecftijd op 65 jaar gebracht Vanaf 60 jaar kan het pensioen verkregen worden. maar dan op basis van de werkelijk gepresteerde jaren. Het pensioen wordt in 45'sten berekend. BESPARING: 4,9 miljard.
In het pensioenstelsel van de overheid worden diverse wijzigingen doorgevoerd op het vlak van de begrafeniskosten. prefinanciering. bijzondere prestaties en arbeidsongevallen. BESPARING: 2.3 miljard.
– Op VOLKSGEZONDHEID wordt bespaard op de uitgaven van het Nationaal Instituut voor Oorlogsinvaliden. het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn en vooral op de kosten van de ziekenhuizen. die gedrukt zullen worden door een aantal structurele ingrepen. Het desbetreffende krediet wordt in 1986 verlaagd tot 21,1 miljard en in 1987 tot 21,4 miljard. De volledige weerslag van de maatregel doet zich pas in 1989 gevoelen. BESPARING: op jaarbasis 1,8 miljard.
In 1987 worden 2.000 ziekenhuisbedden gesloten en in 1988 4.000 bedden in de algemene niet-universitaire ziekenhuizen. Een aantal bijzondere dicnstcn worden niet meer terugbetaald.

– In de sector SOCIALE VOORZORG is de fusie gepland van de verzekering tegen arbeidsongevallen en tegen beroepsziekten tot een verzekering tegen beroepsrisico's, uitgevoerd door de gemachtigde verzekeraars tegen arbeidsongevallen en met behoud van de huidige voordelen voor de verzekerden. BESPARING: 7,2 miljard.
De uitkeringen van de ziekte- en invaliditeitsverzekering zullen afgeremd worden. zodat de begrotingskredieten bepaald worden op resp. 39.6 en 2,3 miljard in 1986 en 38,1 en 2,4 miljard in 1987.
Er komen besnaringen op de begrafenisuitkeringen, he? gewaarborgd weekloon voor werklieden (verlengd tot 2 weken). vermindering van de vergoeding voor bevallingsrust, vermindering van de minimumuitkering voor samenwonenden en verhoging van het uitkeringspercentage voor alleenstaanden. BESPARING: 4.7 miljard.
De uitgaven in verband met de gezondheidszorgen worden afgeremd en in dit verband houdt de regering ook rekening met de weerslag van de besparingen in de sector Volksgezondheid op de begroting van het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV) Voorts komt er een herziening van de financiering van de mini-verpleegdagen. beperking van de klinische biologie en radiodiagnose, invoering van remgeld voor medisch-technische prestaties, blokkering van de administratiekosten vaii de ziekenfondsen, verbod tot terugbetaling en tot herverzekering van remgelden voor ambulante verzorging Het systeem van de derde betaler wordt verboden voor ambulante verzorging. met inbegrip van de verzorging in de polikliriieken, maar wordt verplicht van toepassing voor de verzorging in ziekenhuizen. BESPARING: 13,6 miljard.

4) Onderwijs.
– Vermindering van de jaarlijkse dotatie voor de Fondsen voor schoolgebouwen BESPARING: 9,1 miljard.
– op de dotatie van de genoemde Fondsen worden de kosten verhaald voor het eigenaarsonderhoud. alsook de kosten van de eerste uitrusting, van de Psycho-Medisch-Sociale centra (PMS) en van het buitengewoon onderwijs. BESPARING: 0,5 miljard aan Nederlandstalige en 0,4 miljard aan Franstalige kant.
– Voor het Rijks-. officieel gesubsidieerd en vrij gesubsidieerd onderwijs worden de werkingskosten en -toelagen beblokkeerd op het peil van 1985. BESPARING: 1 miljard
– De integratie van het leerlingenvervoer in het openbaar vervoer wordt onderzocht en voorbereid. Inmiddels wordt beslist tot rationalisering. BESPARING: 0.2 miljard aan ederlandstalige en 0,2 aan Franstalige kant.
– Stapsgewijs moet de bestaande afwijking tussen de budgettaire omkaderingsnorm en de organieke norm. afwijking die thans gemiddeld 10% bedraagt. verminderd worden. Het plan somt een groot aantal doelstellingen om dit te bereiken. BESPARING: 2.2 miljard aan Nederlandstalige en 1.8 miljard aan Franstalige kant.
– Er is rationalisering voorzien van de internaten, vereenvoudiging van de uitbetaling van de toelagen en de wedden. herziening van de omkaderingsnorm van de PMS-centra, vermindering van het aantal stagiairs en twee specifieke maatregelen voor het basis onderwijs inzake lesuren en onaangewende lestijden. BESPARING: (globaal) 0.9 miljard.

– Voor het secundair onderwijs beslist de regering tot de invoering, binnen een tijdsspanne van 2 jaar, van een standaard-omkaderingsnorm, die gelijkwaardig is aan de huidige norm in het onderwijs van het type II (klassiek onderwijs). De verwezenlijking van deze norm impliceert:
1) de afschaffing van elke verplichting om secundair onderwijs van het type I (Vernieuwd Secundair Onderwijs - VSO) in te richten, ook voor de staat;
2) de afschaffing van het verbod om nieuwe afdelingen in te richten van het type II vanaf het schooljaar 1987-1988;
3) de geprogrammeerde vermindering van de huidige omkaderingsnorm in het type I in twee fasen en vanaf het schooljaar 1986-1987. De verminderingen worden bij voorrang doorgevoerd op de activiteiten en de opties die het minst nuttig zijn. De regering zal beslissen tot de verstrenging van sommige oprichtingsnormen:
4) dat de scholen die nog willen overgaan van het type II naar het type I, dit moeten doen binnen de omkadering. die voorzien is voor het schooljaar 1987-1988.

BESPARING: 1,5 miljard aan Nederlandstaligeen 2.3 miljard aan Franstalige kant, waar het VSO meer veralgemeend is ingevoerd, ook in het vrij onderwijs.
- Via rationalisering worden in het onderwijs voor sociale promotie en het hoger onderwijs buiten de universiteit (HUBO) de uitgaven teruggeschroefd. BESPARING: 0,3miljard aan de Nederlandstalige en 0.4 miljard aan Franstalige kant.

5) Wetenschapsbeleid.
- Op het vlak van het UNIVERSITAIR ONDERWIJS EX ONDERZOEK komt e. een blokkering op het peil van 1983 van de forfaitaire kostprijs per student in de universiteiten in 1986 en 1987, alsook de halvering van de sociale toelagen. BESPARING: 0,6 aan Nederlandstalige en 0,6miljard aan Franstalige kant.
- De universiteiten mogen het inschrijvingsgeld vrij vaststellen en aanwenden. Voorts zijn er een aantal kleinere rationaliseringsmaatregelen voorzien.
- Inzake WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK EN ONTWIKKELING blijft de doelstelling om de globale uitgaven geleidelijk op te drijven tot 2% van het BBP gehandhaafd.
De uitgaven van de overheid zullen meer geconcentreerd worden op het fundamenteel onderzoek. Daarnaast zal men trachten particuliere financiering in het onderzoek fiscaal te stimuleren. BESPARING: 4 miljard.
Openbaar ambt
- De loonmassa wordt in 1986 verminderd met 1,75% op basis van deloonmassavan 1983 en de personeelsuitgaven worden met 1% verminderd. BESPARING: 4,6 miljard.
- De solidariteitsbijdrage wordt verlengd in 1987. OPBRENGST: 5,2 miljard.
- In 1987 zullen de openbare kredietinstellingen een gelijkaardige bijdrage storten als in 1986. OPBRENGST: 0.9 miljard.
- Het absenteïsme wordt bestreden.

6) Kleine posten.
- De uitgaven worden in 1986 en 1987 geblokkeerd op het peil van 1985. BESPARING. 1,7 miljard.

7) Gemeenschappen en Gewesten.
- Vanaf 1987 zal de evolutie van de DOTATIES gekoppeld worden aan de evolutie van de staatsuitgaven zonder de openbare schuld. BESPARING: 6,5 miljard.
- De schulden inzake de SOCIALE HUISVESTING worden verdeeld op basis van de wet van 5 maart 1984. In toepassing hiervan zal de staat de terugbetalingen door de maatschappijen overdragen aan de gewesten, na aftrek van de lasten van de staat. Dit impliceert over de gehele periode een overdracht van 87 miljard aan de gewesten.
Voor de herfinanciering van de lasten van de gewesten zullen de twee nationale huisvestingsmaatschappijen leningen mogen uitschrijven, die vrijgesteld zijn van roerende voorheffing.

8) Schatkist.
- Het bestuur van de Schatkist mag onder geen enkel beding uitgaven verrichten boven de goedgekeurde begrotingskredieten, ook al betreft het de vaste uitgaven.
- Geen enkele uitgave buiten de goedgekeurde begrotingskredieten mag geschieden zonder de gezamenlijke goedkeuring van de minister van Financiën en van de minister van Begroting.

9) Fiscale maatregelen.
- Een aantal FISCALE UITGAVEN worden verminderd op het vlak van de nieuwe brugpensioenen, de wettelijke ziekte- en invaliditeitsuitkeringen, de personenvennootschappen, sociale voordelen aan personen, personenwagens, het ,,sale and lease-back-stelsel", de aftrek van aanvullende bijdragen en het fiscaal regime van de coördinatiecentra van multinationals.
- Het huidige stelsel van facultatieve inhouding op de werkloosheidsuitkeringen wordt vervangen door een inhouding van de bedrijfsvoorheffing.
- De vermindering van sommige fiscale uitgaven, die in eerste instantie de ondernemingen treffen, wordt gecompenseerd door een vermindering van de vennootschapsbelasting van 45 tot 43% vanaf het aanslagjaar 1988.
- Voor tewerkstelling van huispersoneel geldt een fiscale aftrek wanneer de in dienst genomen werknemer ten minste één jaar uitkeringsgerechtigde werkloze was.
Op lesauto's van de erkende rijscholen wordt voortaan een investeringsaftrek toegestaan.
- Inzake de bouw: zie de bepalingen voor de BOUWSECTOR.
- De regering zal het parlement verzoeken de koning te machtigen om een stelsel van PENSIOENSPAREN in te voeren.
- Ook de bepalingen inzake de correcte inning van de belastingen en de rechtszekerheid van de belastingplichtige worden in aan afzonderlijk wetsontwerp opgenomen.
- Er komt een wetsontwerp tot stimulering van het risicodragend kapitaal en de industriele investeringen. vooral door de versoepeling van de bepalingen betreffende de innovatievennootschappen, de aanmoediging tot oprichting van gemeenschappelijke fondsen van venture capital, de verbetering van het stelsel van aftrek voor investeringen in onderzoek en ontwikkeling, de aanpassing van de wetgeving op de stock-option, de invoering van een stelsel van tax shelter ten voordele van de Belgische filmindustrie.

Werkgelegenheid voor jongeren

In afwachting van de resultaten van het interprofessioneel overleg en onverminderd de uitvoering van het hoofdstuk in de regeringsverklaring betreffende het tewerkstellingsbeleid, zal de regering onmiddellijk een geheel van maatregelen doorvoeren ten einde de tewerkstelling van de jongeren te bevorderen.

- De analyse van de vraag naar arbeidskrachten op halflange termijn in de ondernemingen zal worden uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van het ministerie van tewerkstelling en arbeid.
- Ieder jaar zal een verslag worden opgemaakt van de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in samenhang met de behoeften inzake onderwijs. Aan de hand van dit verslag moet het mogelijk worden om de jongeren beter te oriënteren bij hun studiekeuze en moet het ook mogelijk zijn om betere keuzen te maken wat de studierichtingen betreft. In dat verband zullen de ministers van onderwijs in overleg met de minister van tewerkstelling en arbeid strengere normen voor de oprichting of het behoud voor de afdelingen van het technisch en beroepsonderwijs waar de vooruitzichten inzake tewerkstelling niet langer gunstig zijn, kunnen vaststellen. Dit zal moeten gepaard gaan met het nemen van maatregelen die een grotere gelijkheid inzake kansen tussen jongens en meisjes moeten waarborgen.
- Met het oog op het voorkomen van de werkloosheid onder de geschoolde jongeren zal vanaf 1986 inzonderheid aan de leden van het onderwijzend personeel de mogelijkheid worden geboden om op 1 jaar tijd een bijkomend diploma te verwerven.
- De centra voor deeltijds onderwijs zullen worden versterkt met het oog op het aanbieden van een echte alternerende opleiding in het raam van de verlenging van de leerplicht.
- De ministers van onderwijs en de minister van tewerkstelling en arbeid zullen de vormingstypes en de voorwaarden vaststellen, waaronder het onderwijs voor sociale promotie recht kan geven op wachtuitkeringen.
- Met de gemeenschappen zal overleg worden gepleegd om te komen tot een programma-akkoord dat het aantal mogelijkheden inzake beroepsopleiding moet uitbreiden via de aanwerving van werkloze leerkrachten. Te dien einde zal op de begroting van de minister van tewerkstelling en arbeid een krediet van 600 miljoen frank worden voorzien.
- Teneinde de tewerkstelling van jongeren te bevorderen, zal de regering onmiddellijk in de KMO's de werkgeversbijdragen inzake sociale zekerheid verminderen voor een periode van twee jaar bij aanwerving van jongeren van minder dan 25 jaar, hetzij in het raam van een netto verhoging van de personeelssterkte, hetzij in het kader van een vormingscontract.
- Voor de jongeren die als stagiairs in overheidsdienst worden aangeworven zal een specifiek vormingsprogramma worden uitgewerkt,
- Elk jaar zal de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA) een persoonlijk onderhoud hebben met elke jongere die na afloop van de wachttijd nog geen betrekking heeft gevonden. Aan die jongeren zal de mogelijkheid tot het volgen van een beroepsopleiding worden geboden. Iedere weigering om een dergelijke opleiding te volgen zal worden beschouwd als een weigering van een passende dienstbetrekking en zal het verlies van de wachtuitkering met zich brengen.
- De minister van landsverdediging zal de dienstplicht voor de meest kansarme jongeren zodanig inrichten dat deze een reële mogelijkheid tot het volgen van opleiding krijgen. In dat geval zal de dienstplicht met het doorlopen van de wachttijd worden gelijkgesteld.

Gelet op de specifieke problemen van vrouwen op de arbeismarkt. zullen in de bureaus van arbeidsbemiddeling van de RVA vrouwelijke bemiddelaars in dienst worden genomen en belast worden met de bevordering van de

tewerkstelling van vrouwen. Tevens zal een onderrichting worden gegeven om de tewerkstellingsprogamma's (stages, BTK, DAC) te verdelen in functie van de structuur van de werkloosheid in elk subgewest. Tenslotte zal uitvoering worden gegeven aan de richtlijn van de Europese Gemeenschap met betrekking tot de positieve acties gericht op de bevordering van de gelijke kansen van vrouwen op de arbeidsmarkt.
Rekening houdend met de aanzienlijke inspanningen in het onderwijs, zal de regering bijzondere aandacht besteden aan de uitwerking van begeleidingsmaatregelen in deze sector. Daartoe zal de regering:
– de leerkrachten kansen tot bijscholing bieden door het systematisch inrichten van vervolmakingsmogelijkheden, onder meer via sabbatperiodes: een krediet van 800 miljoen wordt hiervoor uitgetrokken;
– de herverdeling van de arbeid bevorderen door het behoud van de bestaande vormen van deeltijdse arbeid, de herinvoering van een bijzonder verlof voor verminderde prestaties boven 50 jaar en de beroepsloopbaanonderbreking, ook halftijds;
– diverse maatregelen treffen, zoals het inzetten van leerkrachten voor de bijkomende vorming van miliciens en de beroepsopleiding.

NEDERLAND

KABINET SCHETST BUDGETTAIR KADER VOOR 1987

Het lijkt er op dat de economie zich dit jaar gunstiger ontwikkelt dan eerder werd verwacht. Ondanks deze verbetering, die ook volgend jaar vermoedelijk nog zal doorwerken, zijn de budgettaire problemen voor 1987 niet gering. Oorzaak is vooral de dramatische daling van de aardgasbaten van naar schatting f 21,9 miljard dit jaar naar f 10,4 miljard volgend jaar.
Het achterwege laten van beleidsmaatregelen acht het kabinet onverantwoord. Dat betekent dat nu al maatregelen dienen te worden genomen voor het begrotingsjaar 1987.
Het budgettair kader daarvoor is op 8 april geschetst in een notitie aan de Tweede Kamer. Het komt neer op een zeer sober uitgavenbeleid, gekenmerkt door nieuwe ombuigingen.

Ombuigingen in de collectieve uitgaven

Het accent in het voorgestelde beleidspakket ligt op ombuigingen in de collectieve uitgaven. In totaal is sprake van ombuigingen tot een bedrag van 5 1/4 miljard.
In de sfeer van de rijksbegroting acht het kabinet een ombuiging van in totaal 2 1/4 miljard noodzakelijk en mogelijk. Daarbij zal aanstonds tot een bedrag van 1 miljard een aanvang worden gemaakt met de invulling. Dit bedrag van 1 miljard is daartoe via een eenvoudige proportionele – dus niet politiek gewogen – sleutel verdeeld over de departementen, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking uitgezonderd.
In de komende maanden behoeft dan, via dan te formuleren politieke prioriteiten en posterioriteiten, nog slechts 1 1/4 miljard te worden verdeeld en ingevuld. Uiteraard staat het het nieuwe kabinet te zijner tijd vrij om toe te werken naar een ombuigingsbedrag van een andere omvang.
In de sfeer van de zogeheten ICCK-sector – de sociale zekerheid, de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector en de volksgezondheid – acht het kabinet een ombuigingstaakstelling van 3 miljard geboden, te verdelen in de verhouding van respectievelijk 1200 miljoen, 1200 miljoen en 600 miljoen, conform de verdeelsleutel van het regeerakkoord.
Over de invulling van deze bedragen zal in de komende maanden moeten worden besloten. Zoals eerder gezegd zal behoud van koopkracht uitgangspunt zijn.

Maatregelen in de inkomstensfeer

Het totaal aan beleidsmaatregelen in de inkomstensfeer bedraagt 4 miljard. Dit bedrag is als volgt opgebouwd:

	1987 (kas, mrd.)
beperking faciliteiten voorraad- en vermogensaftrek per 1-10-1986	1,8
lastenverzwaring burgers in de vorm van verhoging van beide BTW-tarieven per 1-10-1986 met 1 punt met een tijdelijk karakter	2,0
subtotaal	3,8
verkoop staatsdeelnemingen	0,25
Totaal	4,05

Wat betreft de faciliteit van de voorraad- en vermogensaftrek zij bedacht, dat deze allereerst is bedoeld als verzachting van de gevolgen van het nominalistische winstbegrip ingeval van inflatie. Rekening houdend met een naijlingseffect dat ook bij stijgende inflatie een rol heeft gespeeld, mag bij het huidige en verwachte inflatietempo de voorgestelde aanpassing als verantwoord beschouwd worden. In die zin is er ook geen sprake van lastenverzwaring.
Er zal per 1 oktober 1986 een zodanige beperking worden aangebracht, dat de kasopbrengst in 1987 1,8 miljard zal belopen.
Verhoging van zowel het 5%- als het 19%-tarief van de BTW per 1 oktober 1986 met 1 punt levert 2,0 miljard op. Wat betreft het tijdelijke karakter van de lastenverzwaring voor burgers geldt dat, indien en in de mate waarin de olieprijs weer boven de 60 gulden per vat komt, de daaruit voortvloeiende overheidsinkomsten zullen worden aangewend om met prioriteit de verhoging van het hoge BTW-tarief ongedaan te maken. resp. voor verlaging van de loon- en inkomstenbelasting.
Dit draaipunt van 60 gulden per vat correspondeert met de neerwaarts bijgestelde meerjarenramingen voor de gasbaten na 1987, zodat het ongedaan maken vanaf dit niveau op zich geen verzwaring van de tekortproblematiek zal betekenen, ervan uitgaande dat de problematiek 1987 is opgelost.
Ten slotte heeft het kabinet besloten dat, in voortzetting van het beleid in 1986. ook in 1987 tot een bedrag van 250 miljoen staats.. deelnemingen zullen worden afgesloten.

Debat in Tweede Kamer

In de Tweede Kamer is op 23 en 24 april gedebatteerd over de „kaderbrief" van het kabinet. Daarbij bleek, dat de regeringsfracties CDA en VVD het niet eens waren over mogelijke lastenverlichting na 1987. Het CDA wees verdere lastenverlichting voor het bedrijfsleven af en zag ruimte om de WIR geleidelijk te verminderen.
De VVD meende, dat lastenverlichting voor de burger via verdergaande bezuinigingen mogelijk moet zijn.

Fractieleider Nijpels van de VVD vroeg het kabinet of het niet mogelijk is bij wet vast te leggen dat de verhoging van de BTW-tarieven met 1 procent tijdelijk is. Hij gaf het kabinet in overweging deze verhoging weer ongedaan te maken zes maanden nadat de olieprijs boven het niveau van f 60 per vat is gekomen.

De fractie van de PvdA wijst de voorgenomen verhoging van de beide BTW-tarieven af. In plaats daarvan wil de PvdA dat de accijnzen op benzine en diesel omhoog gaan.
Volgens fractieleider De Vries van het CDA hoeft er na 1987 nog slechts f 2,5 miljard per jaar bezuinigd te worden. Extra bezuinigingen om zodoende de belasting te kunnen verlagen, acht het CDA nauwelijks mogelijk. Het CDA vreest dat de uitkeringsgerechtigden dan voor deze belastingverlaging zullen moeten opdraaien.
Het CDA stelt verder als voorwaarde voor het beleid voor de komende jaren dat de koopkracht van ambtenaren en uitkeringsgerechtigden gehandhaafd blijft.
Onduidelijk is voor het CDA evenwel nog hoe een voorgenomen bezuiniging van 1,2 miljard gulden op de sociale zekerheid te rijmen valt met handhaving van deze koopkracht.
De VVD meent dat de voorgenomen bezuiniging van eveneens 1,2 miljard gulden bij ambtenaren en trendvolgers gezocht moet worden in vermindering van het aantal ambtenaren. Gelet op een natuurlijk verloop in de collectieve sector is dat volgens haar ook mogelijk en hoeft deze bezuiniging niet gepaard te gaan met gedwongen ontslagen.
De fractie van de PvdA verzet zich tegen deze opstelling van de VVD. Zij meent dat salarisverbetering voor ambtenaren niet gefinancierd mag worden door op het aantal ambtenaren te bezuinigen.

Premier Lubbers liet in het debat weten, dat tijdens de kabinetsformatie na de TK-verkiezingen van 21 mei overeenstemming bereikt zal moeten worden over nog eens f 2 mrd aan ombuigingen naast de f 9,3 mrd, waartoe het kabinet reeds voorbereidingen getroffen had. Dan hoeft het financieringstekort in 1987 niet hoger uit te komen dan op 8%.

Het kabinet gaat daarbij nog steeds uit van de veronderstelling dat de olieprijs in 1986 17,5 dollar per vat zal bedragen, oplopend tot 20 dollar in 1987 en tot 22,5 dollar in de jaren daarna, bij een dollarkoers van f 2,70.
Lubbers legde er de nadruk op dat bij de voorgenomen bezuinigingen op de sociale zekerheid (f 1,2 miljard) en bij de ambtenaren en trendvolgers (f 1 2 miljard) de koopkracht in 1987 ten minste behouden blijft.
Naast de nu voorgenomen inkrimping van het aantal ambtenaren en trendvolgers (f 600 miljoen) moet volgens Lubbers bij de kabinetsformatie worden bezien of de verbetering van de arbeidsvoorwaarden in deze sector gefinancierd kan worden uit een verdergaande inkrimping van het personeel.
Voor de komende vier jaren houdt het kabinet vast aan zijn uitgangspunten dan het financieringstekort in 1990 moet zijn teruggebracht tot 5 procent en de druk van belastingen en premies voor de burgers niet mag stijgen. Maar de voorgenomen verhoging van de BTW kan pas ongedaan worden gemaakt bij een olieprijs die hoger ligt dan f 60 (dat komt overeen met een olieprijs van 22,5 dollar per vat en een dollarkoers van f 2.70). En dan alleen de verhoging van het hoge BTW-tarief en voorzover de extra overheidsinkomsten die dan ontstaan dat toelaten.
Een tweede mogelijkheid is in die situatie de verlaging van de loon- en inkomstenbelasting. Indien de olieprijs het niveau van f 60 niet bereikt. zal een eventuele belastingverlaging moeten worden gefinancierd uit extra bezuinigingen.
VVD-fractieleider Nijpels zei dan de voorkeur te geven aan verlaging van de loon- en inkomstenbelasting boven verlaging van de BTW. Hij vindt dat die keuze bij de formatie aan de orde moet komen.
Het kabinet verbindt aan een eventuele lastenverlaging overigens de voorwaarde dat het pakket maatregelen voor 1987 volledig moet zijn gerealiseerd. Bovendien mag niet worden afgeweken van de voorgenomen terugdringen van het financieringstekort tot 5 procent in 1990, zij het dat bij de formatie nog aan de orde kan komen hoe deze terugdringing precies moet verlopen.
Het kabinet verzet zich overigens tegen het bij wet vastleggen van de tijdelijke verhoging van de BTW. De VVD had hierom gevraagd. Minister Ruding (financiën) zei niet verder te willen gaan dan een ,,zeer harde en zware'' formulering in de memorie van toelichting bij de wet die de BTW-verhoging moet regelen. Omvang. tijdstip en karakter van de eventuele verlaging van de belasting zijn volgens hem immers niet van tevoren te bepalen.
(Vor. ber. pag. 166/2 e.v.-1986).

JAARVERSLAG NEDERLANDSCHE BANK 1986

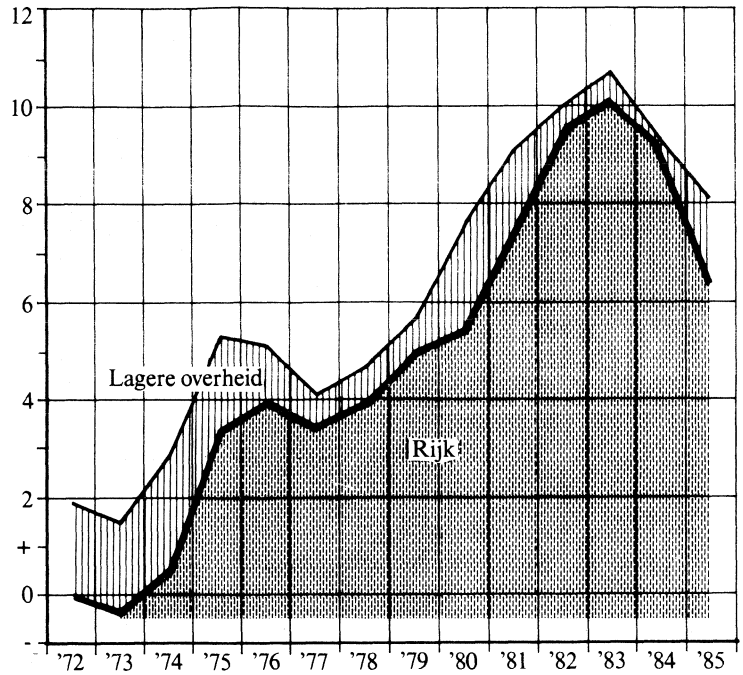
De president van de Nederlandsche Bank. dr. W.F. Duisenberg, heeft op 29 april het jaarverslag over 1985 van zijn instelling gepubliceerd.
De president stelde hierin vast, dat het kabinet-Lubbers in de afgelopen jaren een deel van zijn bezuinigingen heeft gebruikt voor lastenverlichting. Daardoor bleef naar zijn oordeel de reductie van het overheidstekort wel erg bescheiden. Ernstige twijfels over de wijsheid van deze keuze leken dr. Duisenberg op zijn plaats.
Tijdens een mondelinge toelichting bij de presentatie van het jaarverslag op 28 april zei dr. Duisenberg nog, dat de ombuigingen voor 1987, waartoe het kabinet kort tevoren had besloten, met het oog op de verwachte terugval van de aardgasbaten, ,,bepaald niet excessief'' waren. Hij rekende voor, dat zonder daling van de olie- en gasprijs al voor f 7 a f 8 mrd omgebogen moest worden. Als gevolg van de lagere gasbaten moet nu een extra gat van f 5 mrd worden gedicht. Toch bleef het regeringspakket van bezuinigingen en lastenverzwaringen beperkt tot f 9 mrd.
Ook over de wijze, waarop het kabinet-Lubbers in 1987 wil ombuigen had dr. Duisenberg zijn twijfels.
De door het kabinet voorgestelde verhoging van de BTW is strijdig met het streven van de Nederlandsche Bank om de inflatie terug te dringen. Duisenberg gaf de voorkeur aan het gedeeltelijk wegbelasten van het energieprijsvoordeel, b.v. d.m.v. een hogere benzine-accijns.
Over de economische situatie van Nederland zei Duisenberg: ,,Wezijn op de goede weg, maar het houdt niet over''. Behalve over het overheidstekort maakte hij zich zorgen over de altijd nog veel te grote werkloosheid. ,,Die kan ook met een forse economische groei onvoldoende worden teruggebracht. Vervroegde uittreding en deeltijdarbeid blijven noodzakelijk. De grootste aandacht verdient echter de aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt''.
Meer details volgen hierna:

FINANCIERINGSTEKORT

Het overheidstekort blijft dit jaar waarschijnlijk stabiel maar zal volgend jaar weer stijgen. Dat betekent dat ook de volgende kabinetsperiode in het teken van tekortreductie zal moeten staan. Het uitzicht op lastenverlichting verdwijnt daardoor achter de horizon van het volgende kabinet.

Financieringstekort van de overheid

(In % van het nationale inkomen)

Financieringstekort is inclusief rechtstreeks kapitaalverkeer met het buitenland en debudgetteringen.

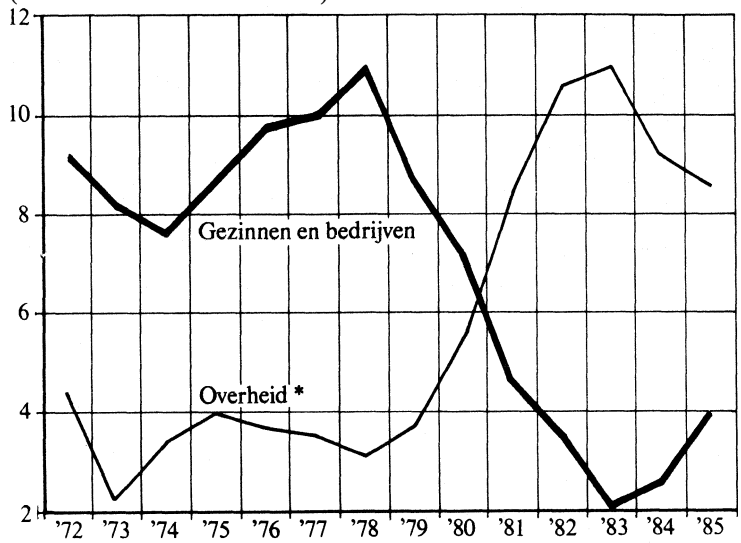

President W. F. Duisenberg van de Nederlandsche Bank tijdens de persconferentie van 28 april n.a.v. het jaarverslag, dat een dag later zou worden gepubliceerd.

Het zicht op het overheidstekort wordt volgens Duisenberg bemoeilijkt doordat woningbouwcorporaties hun woningwetleningen vervroegd aflossen Door deze ontvangsten val: het tekort van hef. Rijk lager uit Maar omdat de afgeloste leningen opnieuw moeten worden gefinancierd, via de lagere overheid of direct op de kapitaalmarkt, is in feite sprake van een groei van de buiten de begroting om gefinancierde collectieve uitgaven. De vervroegde aflossing van woningwetleningen. een gevolg van de daling van de rente, zal volgens de president van de Nederlandsche Bank in 1986 een veelvoud van die in 1985 (f 2,3 miljard) bedragen.
Het overheidstekort van Rijk en lagere overheden samen is. inclusief alle buiten de begroting om lopende uitgaven. tussen 1982 en 1985 gedaald van 10,1 procent van het nationale inkomen tot 8,1 procent. Dit jaar blijft het tekort mogelijk stabiel, stelde Duisenberg. terwijl voor volgend jaar weer een groter tekort moet worden verwacht.
Als gevolg van de stijgende rentelasten, zo stelt Duisenberg, faalde de Rijksoverheid in de vier jaar tot en met 1986 in haar streven om de uitgaven als percentage van het nationale inkomen te doen dalen Deze quote bleef stabiel.
Bij de lagere overheid en bij de sociale verzekeringen was dit streven wel succesvol.
Daardoor daalde het aandeel van de totale collectieve uitgaven in 1983-1986 met 3,5 procent.
Een deel van deze uitgavendaling werd echter, tot ongenoegen van de Nederlandsche Bank, gebruikt voor lastenverlichting, eerst voor het bedrijfsleven en in 1985 ook voor de burgers. ,,Deprijs voor die keuze betalen wij in de vorm van almaar stijgende rentelasten," aldus Duisenberg.

Kapitaalmarktberoep van overheid en gezinnen en bedrijven

(in % van het nationale inkomen)

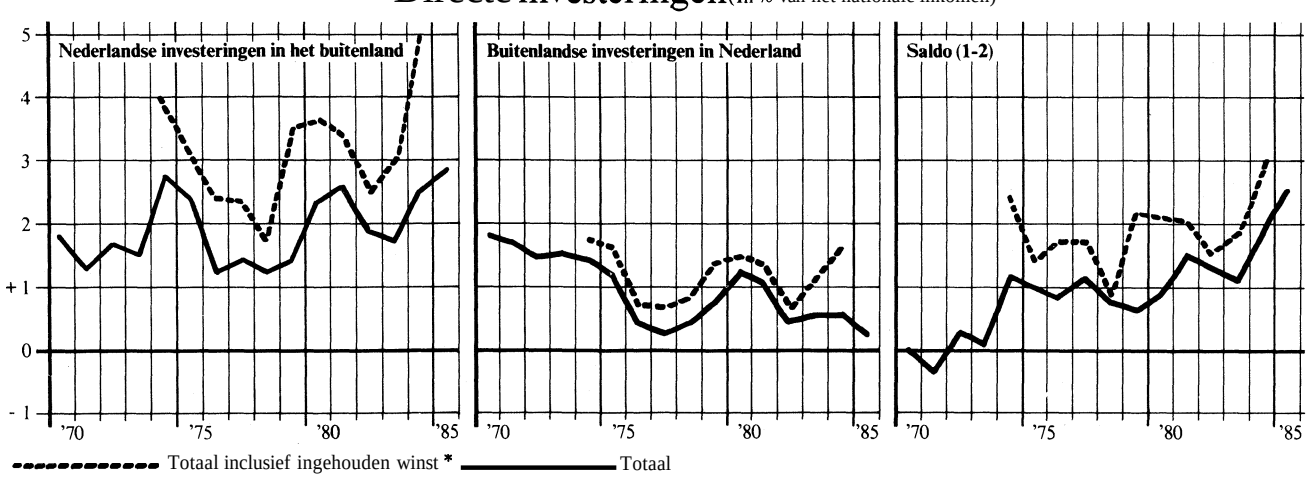
*** met inbegrip van het beroep van woningbouwverenigingen uit hoofde van debudgettering**

BINNENLANDSE INVESTERINGEN

De bedrijfsinvesteringen in Nederland zijn recentelijk sneller gestegen dan in de andere westerse industrielanden, zij het dat ook de terugval in Nederland sinds het begin van de jaren zeventig relatief scherp is geweest.
In 1970 waren de bruto bedrijfsinvesteringen, uitgedrukt als percentage van het bruto nationale produkt. in Nederland relatief hoog. Tussen 1970 en 1982 daalde deze quote echter van 15,2 tot 10,1 procent. In de Bondsrepubliek Duitsland was sprake van een daling van 14,5 tot 11,8 procent. Sindsdien is in Nederland deze investeringsquote gestegen met 0,9 procentpunt tot 11,0 procent in 1985; in West-Duitsland was sprake van een stijging met 0,3 procentpunt tot 12,1 procent.
In 1985 was het investeringspeil in outillage vergelijkbaar met het hoge niveau van de jaren zestig. De bedrijfsinvesteringen in gebouwen zijn daarentegen vorig jaar opnieuw gedaald. Ook de investeringen van de overheid daalden in 1985 opnieuw, met 2,5 procent.

Het investeringsherstel, dat in 1984 voor het eerste optrad, werd voorafgegaan door een herstel van de bedrijfswinsten. In 1985 stegen deze winsten opnieuw. Het arbeidsinkomen daalde in 1985, uitgedrukt als percentage van de totale toegevoegde waarde, van 87 tot 85,5 procent (exclusief woningbezit, delfstoffenwinning en openbaar nut). Deze arbeidsinkomensquote lag in 1980 nog op 92.
Het aandeel van het kapitaalinkomen ligt daardoor nu weer op het niveau van het begin van de jaren zeventig. Dat peil is overigens vergeleken met de situatie in de jaren zestig, nog altijd laag. Omdat de rentebetalingen stabiliseerden kwam de verbetering van het kapitaalinkomen in 1985 vooral ten gunste van de verschaffers van het eigen vermogen (zoals aandeelhouders).
In het begin van de jaren tachtig bedroeg de rentabiliteit op het eigen vermogen bij de grotere ondernemingen in de nijverheid ongeveer5 procent, bij eenrentevan 10 a 11 procent. Sindsdien zijn deze verhoudingen drastisch gewijzigd, ten gunste van de rentabiliteit op eigen vermogen.
In 1983 waren beide grootheden aan elkaar gelijk, en in 1984 was de rentabiliteit op eigen vermogen gestegen tot 12.1 procent, bij een rente van 9.4 procent. In 1985 en in 1986 is de rente verder gedaald. President Duisenberg van de Nederlandsche Bank zei te verwachten dat een verdere rentedaling investeren nóg aantrekkelijker maakt dan beleggen, waardoor de investeringen verder zouden kunnen stijgen.
Het investeringsherstel wordt volgens Duisenberg bespoedigd door mogelijke kortingen op de WIR (Wet investeringsrekening). ,.Enige twijfel over de bestendigheid van de (fiscale)

Directe investeringen (In % van het nationale inkomen)

*** De gegevens betreffende ingehouden winst zijn ontleend aan een Jaarlijkse enquête onder het Nederlandse bedrijfsleven.**

investeringsfaciliteiten kan ondernemers ertoe hebben gebracht ,,teprofiteren zolang het nog kan". stelt hij in het jaarverslag van de centrale bank.
De laatste jaren heeft het bedrijfsleven, exclusief de woningsector, een financieringsoverschot. Dit in tegenstelling tot de situatie in 1965-1974, toen de bedrijven gemiddeld een tekort van 3.4 procent van het netto nationale inkomen hadden.
In 1985 ging het financieringsoverschot echter wèl omlaag, van 3,4 tot 2,4 procent van het nationale inkomen. Die daling was het gevolg van een groei van de netto investeringen (bruto investeringen minus afschrijvingen up oude investeringen) van 2,8 procent in 1984 tot 4,1 procent van het nationale inkomen in 1985.
Ondanks dit investeringsherstel is het liquiditeitsbezit bij het bedrijfsleven vorig jaar volgens de Nederlandsche Bank ,,omvangrijk" gestegen. Dit blijkt uit de rapportage van banken en girodiensten. Uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt daarentegen dat bij de 250 grootste ondernemingen het liquiditeitsbezit stabiel bleef.
De Nederlandsche Bank leidt hieruit. en uit andere gegevens, af dat het investeringsherstel in 1985 vooral bij de grote bedrijven was gelokaliseerd.
De middelgrote en kleinere bedrijven, die vooral afhankelijk zijn van de binnenlandse markt, konden later profiteren van het herstel van de vraag naar goederen en diensten dan de grote. meer export-georienteerde ondernemingen. Zij zijn nu aan de beurt om te investeren.

NEDERLANDSE INVESTERINGEN IN HET BUITENLAND

De stroom van directe investeringen vanuit Nederland in het buitenland bereikte vorig jaar een recordwaarde van f 10,2 miljard. Dit blijkt uit de betalingsbalansstatistiek van de Nederlandsche Bank. Deze statistiek registreert uitsluitend investeringen die worden gefinancierd met kapitaal van de Nederlandse moedermaatschappijen. Investeringen in het buitenland die worden gefinancierd uit de winst van buitenlandse dochters worden niet meegerekend.
Meer dan de helft van de Nederlandse investeringen in het buitenland is afkomstig van de sectoren olie en chemie.
Tegendeuitstroomvan f 10,2 miljard stond een instroom van investeringen uit het buitenland van f 1,1 miljard. Per saldo vloeide dus vorig jaar f 9,1 miljard aan Nederlands investeringskapitaal weg naar het buitenland. Dat is twee keer zoveel als de gemiddelde afvloeiing in 1981-1984. Deze forse stijging werd vooral veroorzaakt door een groei van de Nederlandse investeringen in de VS, die voor Nederland vorig jaar een negatief saldo van f 4,7 miljard opleverden (tegen nog geen f 2 miljard per jaar in 1981-1984).
Uit een enquete van de Nederlandsche Bank blijkt dan in 1984 (cijfers voor 1985 zijn er nog niet) de totale Nederlandse investeringen in het buitenland, inclusief die welke uit buitenlandse winsten worden gefinancierd, met f 24 miljard groeiden tot een niveau van f 144 miljard. De investeringen van het buitenland in Nederland groeiden in dat jaar met f 7,6 miljard tot f 58,3 miljard.
Ook de uitstroom van Nederlandse kapitaal met een beleggingskarakter groeide vorig jaar fors, met f 9,7 miljard. Niet alleen namen de aankopen van buitenlandse obligaties toe en kwam een einde aan de afstoting van buitenlandse aandelen in het beursverkeer, ook de rechtstreekse buitenlandse emissies en euroguldensnotes op de Nederlandse kapitaalmarkt waren opnieuw hoog.
Daarnaast bereikte de onderhandse kredietverlening door institutionele beleggers een recordwaarde van f 2,3 miljard. De afvloeiing van beleggingskapitaal werd voor een deel gecompenseerd door een vergrote buitenlandse vraag naar Nederlandse effecten (met name aandelen), waardoor f 4,5 miljard binnenstroomde.

WERKGELEGENHEID

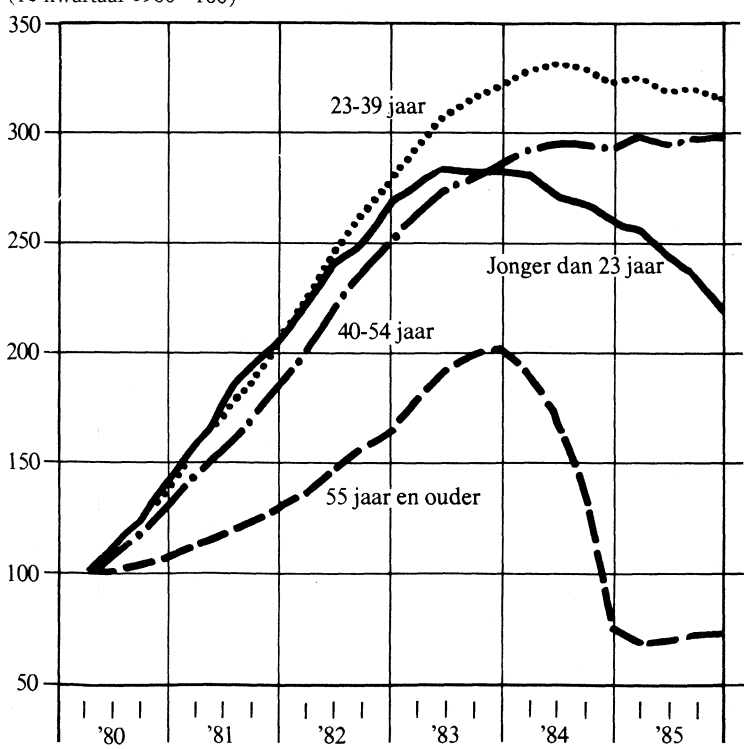
In Nederland is het aantal personen met een betaalde baan in 1985 sneller gestegen dan elders in Europa. In Nederland steeg de werkgelegenheid met 1,75 procent, in de EG met 0,5 procent. In de VS nam het aantal personen met een baan toe met 2 procent. Ook over de gehele periode 1975-1985 steeg de Nederlandse werkgelegenheid sterker dan in andere Europese ianden, uitgezonderd Zweden. Dit blijkt uit een cijferopstelling van de Nederlandsche Bank.
De groei van de werkgelegenheid, gemeten in personen. wordt in Nederland gestimuleerd door een forse uitbreiding van het verschijnsel deeltijdarbeid. Uitgedrukt in volledige arbeidsjaren is de groei kleiner (1 procent). Terwijl het aantal mensen met een betaalde baan in 1985 toenammet 95 000. was de groei in arbeidsjaren beduidend lager: 40.000
In de marktsector groeide de werkgelegenheid in 1985 met 35.000 arbeidsjaren, na een jaarlijkse achteruitgang met gemiddeld 85.000 arbeidsjaren in de periode 1982-1984. De groei vond vooral plaats in de commerciële dienstensector en in de industrie.
Sinds 1965 was de werkgelegenheid in de industrie met jaarlijks 2.25 procent gedaald.
De aanbevelingen in november 1982 van de Stichting van de Arbeid, gericht op rendementsherstel en herverdeling van werk, hebben sindsdien geleid tot een generieke arbeidsduurverkorting die resulteerde in een extra werkgelegenheid van 50 000 arbeidsjaren, aldus de analyse van de Nederlandsche Bank. Die arbeidsduurverkorting ging gepaard met een evenredige verlaging van de arbeidskosten.

BEDRIJFSRESULTATEN NEDERLANDSCHE BANK

De winst van de Nederlandsche Bank, die toekomt aan de Staat, was vorig jaar voor het eerst in haar geschiedenis groter dan 2 miljard gulden. De winst steeg van 1973,1 miljoen in 1984 tot 2087,2 miljoen gulden in 1985, en dat is meer dan welke commerciële bank dan ook realiseerde.
Het overgrote deel van de winst – vorig jaar 1723,3 miljoen gulden – bestaat uit rente op buitenlandse vorderingen. De Nederlandsche Bank heeft ruim f 12 miljard uitstaan in he? buitenland, in de vorm van buitenlandse valuta's (deviezen) of in de vorm van goud. Deze winstpost is in de jaren tachtig als gevolg van de hoge rentestanden op de internationale geldmarkt fors gestegen. Nu de internationale rente duidelijk omlaag gaat ligt een daling van deze buitenlandse rentewinst voor de hand
De winststijging van i385 werd veroorzaak? door een forse stijging van de rente van voorschotten in rekening-courant, van 421,5 miljoen gulden tot 532,3 miljoen gulden. Ook deze post zai in de naaste toekomst wellicht onder druk komen te staan. Immers, de rente van voorschotten in rekening-courant was relatief hoog omdat de Nederlandsche Bank in 1985 gedwongen was de korte geldmarktrente op peil te houden teneinde de gulden tegenover de Duitse mark te verdedigen. Het renteverschil met de Duitsers is inmiddels verkleind.
De personeelskosten van de Nederlandsche Bank stegenvorig jaar met 13 procent tot 115.5 miljoen gulden. President Duisenberg zei desgevraagd dat de hogere personeelskosten het gevolg zijn van een uitbreiding van het personeel. De komende jaren zal het aantal werknemers van de centrale bank – nu circa 1500 – met enkele honderden personen worden uitgebreid.

Werkloosheid naar leeftijd

(1e kwartaal 1980=100)

*** Sedert begin 1984 is de registratieplicht voor werklozen van 57,5 jaar en ouder afgeschaft.**

Dit is volgens Duisenberg ondanks de automatiseringnoodzakelijk omdat het toezicht op het kredietwezen meer mankracht vergt en omdat de betalingsbalansstatistieken als gevolg van de internationalisering van het economisch leven steeds meer werk vragen.
De bezoldiging van de zevenkoppige directie van de Nederlandsche Bank vergde in 1985 evenals in 1984 f 2,7 miljoen (inclusief uitkeringen aan voormalige directeuren).
De bezoldiging van de leden van de Raad van Commissarissen steeg daarentegen van f 26.400,- tot f 132.000,-. Dit is volgens Duisenberg een gevolg van het feit dat commissarissen van de Nederlandsche Bank sinds vorig jaar niet langer commissaris mogen zijn bij instellingen die onder het toezicht van de centrale bank staan. zoals de commerciële banken. Ter compensatie heeft de Nederlandsche Bank daarom de bezoldiging van haar commissarissen verhoogd

Enkele reacties

Minister Ruding van financiën zei op 29 april voor de KRO-radio dat het kabinet wel degelijk een grote nadruk heeft gelegd op het reduceren van het overheidstekort. ,,Maar Nederland kampt met nog een tweede probleem en dat is de hoge belasting- en premiedruk", aldus Ruding.

De minister stelde dat hij het eens is met de Nederlandsche Bank ..dat we voor de komende kabinetsperiode niet alleen mogen denken aan lastenverlichting want daar is geen ruimte voor".
Minister-president Lubbers is het niet eens met de opvatting van president Duisenberg van de Nederlandsche Bank dat de komende jaren nog fors bezuinigd zal moeten worden om het overheidstekort verder terug te dringen. Volgens Lubbers moet de komende kabinetsperiode minder de nadruk worden gelegd op ombuigingen.
Duisenberg vindt juist dat het beleid de komende jaren ,,opnieuwen zelfs sterker in het teken zal moeten staan van terugdringing van het tekort van de collectieve sector".

Tijdens een lunch met hoofdredacteuren sprak Lubbers op 29 april de verwachting uit dat met een beleid gericht op vordering van de economische groei het tekort van de overheid eveneens kan worden verminderd.
Een volgend kabinet zal ernaar moeten streven het tekort terug te dringen tot rond de vijf procent. zo maakte Lubbers duidelijk. Hij was het met Duisenberg eens dat er ook de komende jaren geen ruimte zal zijn voor ,,leuke dingen" (belastingverlichting zoals de VVD bepleit).
Lubbers had met instemming gelezen dat Duisenberg in zijn jaarverslag dit keer met meer waardering over arbeidstijdverkorting schrijft.
De grote fracties in de Tweede Kamer zien in het verslag van Duisenberg vooral een bevestiging van de eigen opvattingen, zo blijkt uit de reacties.
De fractie van het CDA beschouwt de rapportage van de Nederlandsche Bank bijvoorbeeld als ,,een krachtige aansporing om de hoofdlijnen van het beleid van het kabinet Lubbers voort te zetten".
Volgens de PvdA-fractie maakt het verslag echter ,,onthullend duidelijk" dat het huidige kabinet een ..financieel gat achterlaat waar feitelijk niet meer tegenop te bezuinigen valt".
En de VVD stelt dat Duisenberg nog eens duidelijk maakt hoezeer deze partij met haar ombuigingsvoorstellrn van f 18 a f 20 miljard voor de komende regeerperiode ,,de juiste keuze heeft gemaakt".
Ook de opmerkingen over arbeidstijdverkorting die in het jaarverslag staan worden door de fracties verschillend uitgelegd
Zo meent het CDA dat Duisenberg op dit punt wat te .,terughoudend" is.
Daarentegen concludeert de PvdA-fractie dat de Nederlandsche Rank haai oordeel over de arbeidstijdverkorting ..in positieve zin heeft bijgesteld".
De vakcentrale FNV is bezorgd over de steeds grotere kapitaaluitvoer naar het buitenland die in het jaarverslag wordt gesignaleerd Volgens de FNV is een extra inspanning nodig om de investeringen binnen Nederland te houden.
De werkgevers zijn het eens met de opvatting van Duisenberg dat het financieringstekort verder omlaag moet, maar dat moet volgens hen wel gepaard gaan met lastenverlichting.

OOSTENRIJK

PRESIDENTSKANDIDAAT WALDHEIM IN OPSPRAAK

Op 3 maart 1986 ontkende Kurt Waldheim, die zich kandidaat had gesteld voor op 4 mei 1986 in Oostenrijk te houden presidentsverkiezingen en van 1972 tot 1982 secretaris-generaal van de Verenigde Naties was geweest, dat hij ooit had behoord tot een nazistische organisatie, zoals het Oostenrijkse weekblad Profil in haar nummer van die week had beweerd.
Ter staving van de bewering had Profil een kopie afgedrukt van Waldheims militaire registratiekaart (dezg. Wehrstammkarte) uit 1938. Volgens het blad bleek uit de kaart dat Waldheim had behoord tot de SA, de Sturmabteilung, de militie van de nazistische partij NSDAP (Nationaal-Socialistische Duitse Arbeiderspartij). Ook zou hij lid zijn geweest van de Nationaal-Socialistische Duitse Studentenbond, nadat Oostenrijk in 1938 bij Duitsland was ingelijfd.
Verder publiceerde Profil een foto van Waldheim in een uniform van de Duitse Wehrmacht die op 22 mei 1943 was genomen in Podgorica in Joego-Slavië. Diezelfde dag toont nazi-jager Simon Wiesenthal, het hoofd van het Joodse documentatiecentrum in Wenen, zich sceptisch over de onthulling. ,,De Sowjets zouden nooit de verkiezing van Waldheim tot secretaris-generaal van de Verenigde Naties hebben geaccepteerd als hij een twijfelachtig verleden had gehad", aldus Wiesenthal.

Op 4 maart meldde de New York Times dat Waldheim had toegegeven tijdens de Tweede Wereldoorlog op de Balkan te hebben behoord tot een eenheid onder bevel van gen. Alexander Löhr. Deze laatste was in 1947 in Joegoslavië opgehangen na een veroordeling wegens oorlogsmisdaden. De Duitse eenheden die onder commando van Löhr stonden hadden 42.000 Griekse joden naar vernietigingskampen gestuurd en duizenden Joegoslaven vermoord.
Tegen de *New* York Times had Waldheim gezegd dat hij alleen als tolk had gediend en dat hij rapporten had geanalyseerd over troepenbewegingen. Over deportatie van Griekse joden had hij nooit gehoord.
Op 5 maart werd in Joego-Slavie door het blad *Vjesnik* aandacht besteed aan een hoge onderscheiding die Waldheim in 1942 van de regering van Kroatië, destijds een niarionettenstaat van Duitsland, had gekregen. Volgens Vjesnik zou de bewuste onderscheiding, de Orde van Koning Zvonimir met Eikebladeren, zijn uitgereikt wegens dapperheid in de strijd tegen partizanen en moest uit de decoratie worden geconcludeerd dat Waldheim actief had deelgenomen aan de strijd tegen het verzet.
Volgens Waldheim viel die decoratie echter elke Duitse soldaat ten deel die langere tijd dienst deed in Zagreb.
Op 6 maart deelde Israel Singer, de vice-secretaris-generaal van het Joodse Wereldcongres (WJC), in New York mee dat het Amerikaanse ministerie van justitie in 1980 van Waldheim geen inzage had gekregen in het VN-archief over nazi's en dat het WJC, gesteund door de Israëlische regering, een onderzoek ging instellen naar de activiteiten van Waldheim in de Tweede Wereldoorlog.

Op 8 maart meldde *NRC/H'blad* dat Waldheim in brieven aan het WJC en de New York Times ten stelligste ontkende dat hij lid was geweest van nazi-organisaties en had deelgenomen aan of had geweten van oorlogsmisdaden in de Balkan tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Volgens de tekst van een brief aan Edgar Bronfman, voorzitter van het WJC, ontkende Waldheim alle beschuldigingen die tegen hem waren geuit.
,,Berichten over mijn beweerde lidmaatschap van de SA en andere organisaties van het naziregime gedurende de Tweede Wereldoorlog, evenals beschuldigingen te hebben deelgenomen aan activiteiten die niet stroken met normale legerplichten tijdens mijn dienst in het Duitse leger op de Balkan. zoals gepubliceerd door de New York Times. zijn volkomen ongefundeerd", zo schreef Waldheim, In een begeleidende brief zei de voormalige secretaris-generaal dat het materiaal dat was gebruikt ,,om dit nieuwsverhaal in elkaar te zetten met opzet verkeerd is geinterpreteerd om mijn internationale standing en mijn positie als kandidaat in de Oostenrijkse presidentsverkiezingen schade toe te brengen".
Waldheim herhaalde in zijn brief dat voor hij secretaris-generaal van de VN werd, en ook toen hij die functie bekleedde, de Oostenrijkse autoriteiten en inlichtingendiensten van verscheidene landen zorgvuldig zijn betrouwbaarheid hadden gecontroleerd. waarbij nooit naar voren was gekomen dat hij lid was van nazistische organisaties of betrokken was bij ,,militaire acties die beschouwd konden worden als oorlogsmisdaden"

Op 11 maart ontkende de Oostenrijkse bondskanselier, Fred Sinowatz, dat zijn partij, de socialistische SPÖ, de

Kurt Waldheim (tweede van links) als officier van de Duitse Wehrmacht tijdens de Tweede Wereld oorlog (1943) in Joego-Slavië.

hand had in de campagne tegen Waldheim.
Op 21 maart maakte het campagnebureau van Waldheim bekend dat deze in 1945 op een formulier had ingevuld dat hij lid was geweest van het Nationaal-Socialistische Ruiterkorps (NSRK). Het formulier zat in het persoonlijke dossier van Waldheim dat in het bezit was van het Oostenrijkse ministerie van buitenlandse zaken en dat aanvankelijk als vermist werd opgegeven. Waldheim had het vragenformulier ingevuld voor een functie bij het ministerie.
In een vraaggesprek voor de radio zei Waldheim dat zijn dossier liet zien dat hij lid was geweest van het NSRK en niet van de SA.

In de Oostenrijkse krant *Neue Kronen Zeitung* zei hij dat het NSRK nooit een onderdeel was geweest van de NSDAP (de Nationaal-Socialistische Duitse Arbeiderspartij), maar een onafhankelijke vereniging van de Consulaire Academie, een voorbereidingsschool voor diplomaten.
Op 22 maart onthulde het WJC dat het Amerikaanse documenten had gevonden waaruit bleek dat de naam Waldheim op een lijst voorkwam van oorlogsmisdadigers die na de Tweede Wereldoorlog door Joego-Slavië werden gezocht wegens medeplichtigheid aan moord.
Het WJC zei dat het document afkomstig was van het Gecombineerde register van oorlogsmisdadigers en veiligheidsverdachten (Crowcrass) uit de Amerikaanse Nationale Archieven in Washington. Volgens het Crowcrass had Waldheim van 1944 tot 1945 in Joego-Slavië gediend en was hij als stafofficier toegevoegd aan de inlichtingendienst van de Wehrmacht.
Hij was ook officier bij de Abwehr, de militaire inlichtingendienst van het opperbevel. In het register, dat in 1948 werd opgesteld, stond achter de naam Waldheim dat hij door Joego-Slavië werd gezocht. In de kolom ,,reden" stond ,,moord". Verder werden geen details vermeld.

Op 23 maart zei een woordvoerder van Waldheim in een verklaring o.m. het volgende: ,,Dezelaatste bewering door het WJC kan alleen maar worden gekarakteriseerd als een voortzetting van de aanvallen tegen dr Waldheim met uit de lucht gegrepen beweringen die al werden geuit toen hij nog secretaris-generaal van de VN was. De absurditeit van deze beweringen blijkt ook uit het feit dat Joego-Slavië beide keren dat dr Waldheim kandidaat stond voor de functie van secretaris-generaal (in 1972 en 1977) voor zijn verkiezing heeft gestemd. In zijn functie heeft dr Waldheim een positieve en zeer vriendschappelijke verhouding gehad met de Joegoslavische president Josip Broz Tito", aldus de woordvoerder.

Op 24 maart maakte Wiesenthal in Wenen op een persconferentie bekend dat hij die dag de Joegoslavische regering om informatie over Waldheim had gevraagd.
Wiesenthal verklaarde dat naar zijn weten de Joegoslavische regering Oostenrijk nooit om uitlevering van Waldheim gevraagd had. ,,Ik betwijfel of een man met de reputatie van Tito bij verschillende gelegenheden Waldheim ontvangen zou hebben, indien deze als een oorlogsmisdadiger in Joegoslavië gezocht zou worden", aldus Wiesenthal.
De lijsten waarop oorlogsmisdadigers stonden werden telkens vervangen, aldus Wiesenthal. ,,Als Waldheim niet voorkomt op een latere lijst, betekent dit dat zij de beschuldiging hebben laten vallen of dat ze geen bewijsmateriaal hadden. Ik wil de waarheid weten. En die moet de Joegoslavische regering ons verstrekken."
De bewering van Waldheim dat hij als luitenant in zijn functie, vertaler, nooit had afgeweten van massale deportaties van joden, wees Wiesenthal van de hand. ,,Ikgeloof hem niet om de eenvoudige reden dat eenderde van de bevolking van Thessaloniki niet kan verdwijnenzonder dat mensen dat merken." Hij zei dat Waldheim ook ,,in zijn gezicht" te hebben gezegd.

Wiesenthal zei op 24 maart dat hij het jammer vond dat het Joods Wereldcongres geen contact met hem had opgenomen over de affaire. Ook uitte hij kritiek op de Oostenrijkse regering, die volgens hem op z'n minst een verklaring had moeten uitgeven dat nooit om uitlevering van Waldheim was verzocht.
Het Joegoslavische tijdschrift *Start* meldde op 24 maart dat Waldheim in 1942 was gedetacheerd bij de staf van een speciale eenheid van de Duitse Wehrmacht die werd beschuldigd van genocide onder burgers in het Joegoslavische gebied West-Bosnië.

Start schreef dat in 1942 een speciale eenheid werd geformeerd voor de ,,vernietiging van partizanengroepen". Volgens het tijdschrift maakte Waldheim deel uit van de staf van de ,,Vechtgroep West-Bosnië. Nadat tijdens een Duits offensief in 1942 meer dan 3.000 Duitse soldaten waren gedood, nam de Duitse ,,vechtgroep" represailles waarbij de hele mannelijke bevolking van de streek in West-Bosnië boven de 14 werd vermoord.
Het blad zei uit de documenten niet te kunnen opmaken of Waldheim zelf oorlogsmisdaden had gepleegd. Maar ,,luitenant Waldheim, die toen 24 jaar was, heeft waarschijnlijk gezien hoe burgergevangenen werden behandeld".

Start had documenten bekeken. waaruit zou blijken dat Waldheim deelgenomen had aan een offensief van een Wehrmachteenheid in het westen van Bosnië, in het gebied Kozara. ,,Tijdens dit offensief is het bevel gegeven om alle mannen boven de 14 jaar die in het bos gearresteerd waren te fusilleren en de burgerbevolking in concentratiekampen op te sluiten", zo schreef Start.
Volgens het blad kwam de naam Waldheim voor op een lijst, waarop twaalf personen stonden die destijds door het Kroatische pronazi staatshoofd gedecoreerd waren.
Op de lijst stond ook de naam van een chef van de inlichtingendienst van de Abwehr in Bosnië, een zekere Lorenz Apold, naast die van ,,ver-

schillende leden van de groep Borowski, die naar Bosnië werd gestuurd om de moordpartijen op de burgerbevolking te voltooien, waarmee de Wehrmacht was begonnen". Aan het eind van het artikel stond dat de bestudering van een serie documenten uit Joegoslavische archieven de omstandigheden waaronder Waldheim zich in Joego-Slavië bevond ,,grotendeels duidelijk maakt", maar dat er ,,zeer weinig concrete dingen over zijn leven en zijn activiteiten" in de documenten te vinden waren

's Avonds laat werd door de woordvoerder van Waldheim bevestigd dat deze tijdelijk als tolk was toegevoegd aan een Italiaanse legereenheid die deel uitmaakte van de Wehrmachteenheid.
Volgens de woordvoerder had Waldheim niet ,.deelgenomen aan enige gevechtsactie en daarom nooit contact gehad met partizanen".
Op 25 maart nam de vroegere socialistische bondskanselier Bruno Kreisky het in een vraaggesprek met het Oostenrijkse dagblad Die *Presse* op voor Waldheim. Volgens Kreisky kwamen de aantijgingen tegen Waldheim niet alleen uit joodse kringen, maar ook uit Amerikaanse. Kreisky suggereerde dat Amerikaanse tegenstanders van het optreden van Waldheim in de VN een oude rekening wilden vereffenen. Hij voegde daaraan toe dat de VS en Israël de Midden-Oostenpolitiek van Waldheim nooit hadden vertrouwd. Kreisky wees de beschuldigingen dat Waldheim een oorlogsmisdadiger was ,,als bespottelijk" van de hand.

In een interview voor de Oostenrijkse radio beschuldigde Kreisky het WJC van .,onfatsoenlijke inmenging" in binnenlandse aangelegenheden Hij zei dat Waldheim altijd een ,.goedemedewerker" was geweest. Kreisky voegde daaraan toe dat zijn opmerkingen niet gezien moesten worden als een aanbeveling op 4 mei op Waldheim te stemmen. Kreisky had zijn steun gegeven aan de socialistische presidentskandidaat, Kurt Steyrer.

Op 25 maart presenteerde het WJC tijdens een persconferentie in New York nieuwe documenten uit de Amerikaanse Nationale Archieven. Daaruit zou blijken dat Waldheim had meegedaan aan operaties tegen Joegoslavische partizanen en burgers in 1942 en 1943. ,,Kurt Waldheim heeft gezegd dat hij de laatste drie jaar van de oorlog studeerde in Wenen", zei vice-secretaris-generaal Singer. ,,In werkelijkheid besteedde hij de meeste tijd aan militaire opdrachten in de Balkan. Tijdens deze jaren heeft hij meegedaan aan de beruchte bergactie Kozara in Joegoslavië, waarbij duizendenmensen zijn vermoord. Voor zijn rol heeft hij een eervolle vermelding en een medaille gekregen." Singer doelde op de Koning Zvonimir-orde van Kroatië. Van de 30.000 man die aan de operatie in Kozara deelnamen, zouden er slechts 30 zijn onderscheiden.
Singer zei dat Waldheim in 1943 ook had deelgenomen aan een ,,gruwelijke operatie tegen partizanen en burgers ten oosten en noorden van Podgorica". Volgens het WJC werd Waldheim na deze operatie een belangrijke inlichtingenofficier en kreeg hij het bevel over Eenheid 03 voor ,,Sonderaufgaben" en het verhoor van gevangenen. ,,In deze hoedanigheid was hij nauw betrokken bij procedures die ook de marteling en de executie van gevangenen, onder wie veel burgers, inhielden", aldus Singer,
Onder enkele documenten stond de handtekening van Waldheim. Daarbij ging liet om verslagen van zogenaamde ,,Sauberungen", die in feite massamoorden waren, zo werd onthuld. Het WJC verklaarde nog meer documenten over het oorlogsverleden van Waldheim te hebben, maar die pas op 1 april bekend te zullen maken.
Op 26 maart drukte het Joegoslavische dagblad Vecernje *Novosti* een facsimile af van een document, waarin Waldheim werd vermeld als vermoedelijk oorlogsmisdadiger.
De krant drukte een pagina af van een document van de Joegoslavische Staatscommissie voor Oorlogsmisdaden, gedateerd 18 december 1947, waarin Waldheim gezocht werd omdat hij ,,persoonlijk misdadige bevelen heeft gegeven tijdens de operaties van de Duitse troepen op Joegoslavisch grondgebied". Vecernje *Novosti* had het document op 25 maart uit een Joegoslavisch archief gekregen.

Pro-Waldheim affiches in Wenen. Terwijl de beschuldigingen over zijn oorlogsverleden voortduurden, werd aan deze affiches de leus toegevoegd: „Jetzt erst recht!" (..Juist nu").

Het document, dat zeven bladzijden besloeg, somde de misdaden op waaraan Waldheim zou hebben meegedaan: ,.moord, massamoord, het doodschieten van gijzelaars. opzettelijke vernietiging van eigendom, het platbranden van dorpen en soortgelijke handelingen". Waldheim werd in het document niet alleenvan het begaan van zulke oorlogsmisdaden beschuldigd. maar ook van het geven van bevelen daartoe. Waldheim was volgens het stuk tussen april 1944 en de capitulatie van Duitsland ,,Oberleutnant Abwehr Offizier" bij de Duitse militaire inlichtingendienst in dienst van afdeling 1c van de Generale Staf van Legergroep E. Deze afdeling was speciaal verantwoordelijk voor represaillemaatregelen, zo stond in het document.
Het dossier-Waldheim, genummerd **F-25572,** was onder andere gebaseerd op de getuigeverklaring van een zekere Johann Meier, die aan hetzelfde legeronderdeel als Waldheim verbonden was. ,,Waldheim deed zijn superieuren voorstellen voor de keuze van gijzelaars, voor represaillemaatregelen tegen de burgerbevolking en voor de behandeling van krijgsgevangenen", zo citeerde Vecern je Novosti Johann Meier.
Volgens een andere getuige in het dossier, Egbert Hilker, was Waldheim in oktober 1944 verantwoordelijk voor de executie van 114 mensen en voor het platbranden van drie dorpen in Macedonië.
De krant publiceerde ook een boodschap aan het Joegoslavische ministerie van buitenlandse zaken van 12 december 1947 dieluidde: .,Luitenant Waldheim, een vroegere nationaal-socialist. verblijft tegenwoordig in Oostenrijk, niet alleen als vrij man. maar als ambtenaar op het ministerie van buitenlandse zaken." De krant meldde verder nog. dat het dossier-Waldheim

op 25 december 1947 gestuurd was naar de Joegoslavische ambassade in Londen met het verzoek Waldheim te laten registreren bij de Internationale Commissie voor Oorlogsmisdaden.

Hiermee geconfronteerd gaf Waldheim tegenover Vecernje *Novosti* toe dat hij wist dat hij na de oorlog door Joegoslavië gezocht werd wegens oorlogsmisdaden. Maar hij zei dat de Joegoslavische lijst van oorlogsmisdadigers iedere Duitse officier omvatte die zich tijdens de Tweede Wereldoorlog in Joego-Slavië had bevonden. ,,Ik herhaal, ik was niet verantwoordelijk voor enige oorlogsmisdaad op uw grondgebied'', aldus Waldheim.
Op 27 maart verscheen in de Oostenrijkse krant *Kronenzeitung* een interview met Waldheim, waarin deze zei dat hij bereid was zich te onderwerpen aan een commissie van onafhankelijke historici. ,,Ik heb een schoon geweten en ik ben er zeker van dat onafhankelijke experts tot de conclusie zullen komen dat alle beschuldigingen leugens zijn'', aldus Waldheim.
Op 28 maart publiceerde Vecernje *Novosti* een fotocopie van een document van de VN-Commissie Oorlogsmisdaden waarin Waldheim werd beschuldigd van ,,moord''. Het document refereerde aan Waldheim als nummer 724 op een lijst van 791 verdachte oorlogsmisdadigers in verband met ,,het executeren van gijzelaars'' van april 1944 tot mei 1945.
Diezelfde dag verklaarde een woordvoerder van het Joegoslavische ministerie van buitenlandse zaken dat zijn land op dat moment geen andere informatie had over de zaak Waldheim dan was vermeld in de door de nationale en internationale pers gepubliceerde documenten die Joego-Slavië in jan. 1948 had ingediend bij de VN-Commissie Oorlogsmisdaden.
De woordvoerder zei dat de Joegoslavische autoriteiten er zich van bewust waren dat ,,enkele dagbladen trachten Joego-Slavië te betrekken bij de campagne voor de presidentsverkiezingen in Oostenrijk''. ,,De verkiezingen in dat bevriende en aangrenzende land zijn een zaak van Oostenrijk en het Oostenrijkse volk'', aldus de woordvoerder.
In Jeruzalem verklaarde een woordvoerder van het Israëlische ministerie van justitie: ,,Wij bezitten geen enkele informatie over het nazi-verleden van Waldheim, maar we volgen de ontwikkelingen nauwlettend.''

Op 1 april zei Waldheim in een interview met het Joegoslavische blad *Novosti* 8 dat hij onschuldig was: ,,Er kleeft geen bloed aan mijn handen. Ik zweer dat ik niets weet over de deportatie van joden en ik zweer dat ik nooit één enkele partizaan heb gezien.'' Hij zei in Joego-Slavië alleen te hebben gewerkt als tolk voor de Duitse en Italiaanse autoriteiten en graag bereid te zijn ,,met Joegoslavische historici te discussiëren om alle dilemma's te verhelderen''.
Diezelfde dag publiceerde het WJC nieuwe documenten die belastend waren voor Waidheim. Sommige van deze documenten, die door Waldheim waren ondertekend en de vermelding ,,geheim'' droegen, toonden volgens het WJC aan dat in tegenstelling tot wat Waldheim beweerde deze niet slechts een eenvoudig tussenpersoon bij de Wehrmacht was geweest, maar ,,een officier van de inlichtingendienst wiens rang hoog genoeg was om 's morgens en 's avonds verslag uit te brengen aan de stafchef van een eenheid van het Duitse leger die onder leiding stond van gen. Alexander Löhr''.

Verder publiceerde het WJC een document waaruit bleek dat Waldheim had behoord tot de generale staf van de eenheid die de operatie-Kozara had georganiseerd en uitgevoerd. Waldheims handtekening kwam ook voor onder een rapport over de activiteiten van één van de Griekse partizanenleiders, George Papandreou, de vader van de huidige Griekse premier. Dat rapport droeg als datum 6 december 1944.

Op 3 april hielden legerofficieren met wie Waldheim tijdens de oorlog had gediend en oude kennissen van Waldheim in Wenen een persconferentie om de presidents-kandidaat vrij te pleiten van de tegen hem ingebrachte beschuldigingen.
Oud-bondskanselier Kreisky verweet Waldheim die dag ,,tientallen jaren'' te hebben gezwegen over zijn verleden en zei dat Oostenrijk een staatshoofd nodig had dat boven elke verdenking was verheven.

Op 4 april vroeg de regering van Israël officieel aan de Verenigde Naties om inzage van het archief van de Commissie Oorlogsmisdaden en ,,anderterzake doend materiaal'' betreffende Waldheim. Het verzoek werd in New York overgebracht door de ambassadeur van Israël bij de VN, Benjamin Netanyahu. Volgens Netanyahu hadden recente onthullingen over Waldheims oorlogsverleden door het WJC en Joegoslavische kranten Israël ertoe gebracht inzage van het dossier te vragen.

(Voortzetting volgende aflevering)

OOST-EUROPA

ALBANIË

ONTWIKKELINGEN SINDS BEGIN 1985. ERKENNING VAN LIQUIDATIE SHEHOE

Op 27 februari 1985 verscheen in het Albanese partijorgaan Zeri i Popullit een bericht, waarin voor het eerst werd erkend dat de vroegere premier Mehmet Shehoe was geliquideerd. In deze nieuwe versie van de gebeurtenissen van dec. 1981, toen gemeld was dat de premier zich na een zenuwinzinking van het leven had beroofd. (zie pag. 570/1 e.v.-1984), schreef het blad dat Shehoe was ,,geliquideerd omdat hij schade had toegebracht aan de onverbrekelijke eenheid tussen het Albanese volk en de partij'', aangezien hij was ,,geïnfiltreerd in de Albanese leiding als een agent van Amerika, de Sowjet-Unie en Joego-Slavië''.
Volgens waarnemers betekende deze versie van de dood van Shehoe een bevestiging van de geruchten die in Joego-Slavië circuleerden, dat Shehoe tijdens een vergadering van het politbureau van de Albanese communistische partij was doodgeschoten toen er een woordenwisseling tussen hem en partijleider Enver Hoxha uitbrak over de politiek tegenover Joego-Slavië.

Problemen met eerste levensbehoeften

Het Albanese persbureau ATA maakte op 27 juni 1985 bekend dat de Nationale Assemblée een verslag had gekregen, waarin door minister van financiën Qirjako Mihali werd gesproken over ,,problemen met de bevoorrading van het volk in het algemeen en van het platteland in het bijzonder, en van de verdere groei van de vraag van de boeren naar goederen en diensten''. Mihali had verklaard dat het platteland in de komende vijf jaar zou worden voorzien van 40% meer eerste levensbehoeften, waaronder spijsolie, basisvoedsel en huishoudelijke goederen.
Volgens diplomaten die op de hoogte waren van de situatie in Albanië, was de onthulling ongebruikelijk voor dit meest gesloten land van Europa en zou deze er op kunnen duiden, dat de autoriteiten van plan waren een aantal economische aanpassingen door te voeren voor de 2,75 miljoen tellende bevolking.

Beleidstoespraak Ramiz *Alia;* uitspraken over buitenlandse politiek

De Albanese partij- en regeringsleider Ramiz Alia hield op 26 aug. 1985 in de stad Korce een redevoering, waarin hij

zei dat onder zijn bewind geen radicale wijziging te verwachten was van de isolatiepolitiek van zijn voorganger Enver Hoxha, die op 11 april 1985 overleed (zie pag. 273/1 e.v.-1985).
In zijn toespraak beloofde Alia geen financiële steun te zullen zoeken in het buitenland bij zijn streven de levensstandaard in Albanië te verhogen. Hij zei dat de economische politiek erop gericht zou zijn de natuurlijke rijkdommen en energiebronnen van het land zonder buitenlandse hulp te ontwikkelen. ,,Wij nemen van niemand krediet aan en zullen ons nooit in de schulden steken. Onze partij zal die last nooit om de nek van de bevolking hangen", aldus Alia. Hij kondigde aan dat een begin zou worden gemaakt met de opzet van een modern industrieapparaat om de kwantiteit en kwaliteit van consumptiegoederen te verhogen.
Alia onderstreepte in zijn rede dat officiële contacten met beide supermachten taboe zouden blijven: ,,Albanië blijft een resoluut tegenstander van zowel het agressie- en expansiebeleid van het Amerikaanse imperialisme als van het sociaal-imperialisme van de Sowjet-Unie".
Wat betreft de betrekkingen met andere landen verklaarde de partijleider dat Albanië veel belang hechtte aan uitbreiding van de contacten met het Griekenland van premier Andreas Papandreou, en dat het ook met Italië en Turkije goede contacten zou blijven onderhouden. Met Joego-Slavië zouden volgens Alia normale, vriendschappelijke betrekkingen kunnen worden aangeknoopt, wanneer dit land zijn ,,door nationale hartstochten bepaalde" anti-Albanese houding zou wijzigen.
Alia maakte bekend dat Albanië en Groot-Brittannië overleg voerden over een hervatting van de diplomatieke betrekkingen. Britse en Albanese regeringsvertegenwoordigers stonden sinds enige tijd met elkaar in contact om een oplossing te zoeken voor het bijna veertig jaar oude conflict tussen de twee landen over het Albanese goud, waarop de Britten na de oorlog beslag hadden laten leggen.

In het *NRC/H'blad* van 10-6-1985 werd verslag gedaan van de achtergronden van dit conflict:

De geheime ontmoetingen tussen Britten en Albanezen zijn kort voor de dood van Enver Hoxha, op 11 april, begonnen ,,op een voor beide partijen geschikte plaats in Europa", zo hebben functionarissen van het Britse Foreign Office zaterdag bevestigd tegenover de Sunday Times.
Albanië heeft de teruggave geeist van ongeveer 7100 kilo goud die tijdens de Tweede Wereldoorlog door de Duitsers is geroofd en die na de oorlog onder controle is gebracht van de Brits-Frans-Amerikaanse commissie die werd ingesteld om staatsschatten terug te geven die in Duitsland waren aangetroffen. Tegen de huidige prijzen is het Albanese goud ongeveer 70 miljoen waard.
Groot-Brittannië heeft steeds geweigerd het goud terug te geven voordat Albanië compensatie zou hebben betaald voor twee Britse torpedojagers die in 1946 voor de kust van Albanië op een mijn liepen, waarbij 44 mensen om het leven kwamen. De Albanese regering heeft altijd geweigerd te betalen omdat ze zegt de mijnen niet te hebben gelegd.
In 1949 bepaalde het Internationaal Gerechtshof in Den Haag dat Albanië Groot-Brittannie voor 843.947 pond schadeloos moest stellen. Albanië weigert dat bedrag te betalen voordat het het goud terug heeft. vermeerderd met rente.

Campagne tegen ,,middelmatig" niveau van kunst en cultuur

Volgens het partijblad *Zeri i Popullit* (29-8-1985) had Ramiz Alia tijdens een ontmoeting met schrijvers en kunstenaars in Korce verklaard, dat de heersende mentaliteit van voldaanheid over een middelmatig cultureel niveau bestreden moest worden. Hij wees in dat verband met name op het ,,dalende peil" van de moderne Albanese romans en toneelstukken.
In de daaropvolgende maanden werden in verschillende Albanese kranten en tijdschriften artikelen aan deze kwestie gewijd. De in het land zeer bekende auteur Ismail Kadare deed in *Zeri i Popullit* van 27 okt. 1985 een scherpe aanval op de ondoeltreffende wijze waarop de kritiek-campagne werd gevoerd. Hij beschuldigde literatuurcritici ervan bekende schrijvers de hand boven het hoofd te houden, en verweet uitgevers zich niet principieel te gedragen en geen rekening te houden met de eisen van de lezers. Hij pleitte voor een ruimer aanbod van leesteksten op scholen, aangezien de tot dan toe gebruikelijke teksten ,,de esthetische criteria van duizenden leerlingen hadden bedorven". Kadare noemde ook een van zijn eigen boeken – De bruiloft – een ,,middelmatige" roman.

Uit verdere persberichten bleek dat de ,,campagne tegen gewenning aan middelmatigheid" zich niet beperkte tot culturele zaken. In artikelen in *Zeri i Popullit* van 20 en 23 november werd opgeroepen de dreiging zich aan te passen aan de middelmatigheid op alle gebieden tegen te gaan, en zich te concentreren op verbetering van de kwaliteit van het werk en op grotere doelmatigheid.
Door westerse waarnemers werd deze campagne in verband gebracht met het groeiend aantal culturele uitwisselingen tussen Albanië en andere landen, en met de voorzichtige ,,opening" van het land naar de buitenwereld.

Benoemingen

Op 9 aug. 1985 meldde *Radio Free Europe* dat uit Albanese berichten kon worden opgemaakt, dat de 61-jarige Pirro Kondi benoemd was tot eerste partijsecretaris van de stad Tirana. Hij verving in die functie Foto Cami, die was toegetreden tot het secretariaat van het Centrale Comité. De benoeming was niet officieel bekend gemaakt.

Het Albanese persbureau ATA maakte op 3 maart 1986 bekend dat de 65-jarige Nexhmije Hoxha, weduwe van het voormalige staatshoofd, gekozen was tot voorzitter van het Albanese Democratische Front, een overkoepelend orgaan van alle grote organisaties van het land, dat onder meer belast was met de nominatie van kandidaten voor de verkiezingen.
Waarnemers zagen in deze benoeming een bevestiging van het feit dat mevrouw Hoxha na de dood van haar man in april 1985 een actieve rol was gaan spelen in de Albanese politiek.

MENSENRECHTEN. AMNESTY-RAPPORT OVER ALBANIË

De mensenrechtenorganisatie Amnesty International publiceerde op 12 dec. 1984 een rapport onder de titel Albania: Politica1 Imprisonment and the Law, waarin felle kritiek werd geleverd op de politieke en religieuze onvrijheid in dit land.

Uit de officiële en niet-officiële gegevens, die de organisatie gedurende de voorafgaande jaren had verzameld, bleek dat Albanezen die het politieke systeem van hun land hadden bekritiseerd of die voor hun godsdienstige overtuiging waren uitgekomen, onder uiterst slechte omstandigheden lange straffen uitzaten in werkkampen of gevangenissen. Amnesty had kennis van 400 politieke veroordelingen in Albanië, maar verklaarde dat dit slechts een fractie van het totaal was.
Veel politieke gevangenen waren veroordeeld wegens pogingen ,,het land illegaal te verlaten", een vergrijp dat volgens de Albanese wetgeving minimaal tien jaar gevangenisstraf opleverde, of met verzwarende omstandigheden zelfs de doodstraf.
Zware straffen waren ook opgelegd aan personen die godsdienstige literatuur in hun bezit hadden of hun geloof beleden. Volgens artikel 37 van de Albanese grondwet erkende de staat geen religie en voerde zij atheïstische propaganda ten einde een wetenschappelijke materialistische wereldvisie in te voeren.

BETREKKINGEN MET HET BUITENLAND

In het *NRC/H'blad* van 19 sept. 1985 schreef Peter Michielsen een beschouwing over de Albanese buitenlandse

politiek na de dood van Enver Hoxha, waaraan het volgende werd ontleend:

,,Twee bevriende volkeren", heet het eerste postume boek van de in april 1985 overleden Albanese leider Enver Hoxha. Het boek, in mei 1985 uitgegeven op basis van door Hoxha zelf nog geredigeerde dagboekaantekeningen en artikelen, is een lange lofzang op de betrekkingen met Griekenland en op de Griekse minderheid in Albanië.
Het is. rondreizend door Zuid-Albanië. niet mogelijk vast te stellen of die 2 1/2 procent van de totale bevolking uitmakende minderheid op het ogenblik de voortreffelijke verstandhouding met het regime onderhoudt die Hoxha in zijn boek zo prijst. Maar wel is opvallend dat in Gjirokastër (Argyrokastro),het centrum van de minderheid, niet één tekst in het Grieks te vinden is onder de honderden leuzen en bekendmakingen die overal hangen, dat slechts in één boekhandel welgeteld vier Griekstalige leerboeken te vinden zijn, dat de Griekstalige krant Laiko Vima alleen buiten Gjirokaster te vinden is en dat in Dropull. het ,,Griekse" district. bijna alle leuzen ter ere van Hoxha en zijn gedachten in het Albanees zijn gesteld.
Hoe dan ook, de verschijning van Hoxha's boek is niet toevallig: Albanië doet al geruime tijd zijn uiterste best de betrekkingen met de kleine en middelgrote landen in Europa te verbeteren en Griekenland is daarbij een belangrijk doelwit. De verbeterde relaties hebben geleid tot een reeks akkoorden over culturele en economische samenwerking en tot de opening van een grensovergang in Kakavia. De slagboom gaat daar overigens maar zelden open en dan alleen voor Griekse toeristen: tot een vrijer verkeer van Albanezen heeft het akkoord niet geleid en dat zal op afzienbare termijn ook niet veranderen.

Verlopen de relaties met Athene op dit moment bevredigend, die met Joego-Slavië zijn na een korte pauze opnieuw bar en boos. In Tirana windt men er geen doekjes om: er is serieus getracht de betrekkingen te verbeteren. en na Hoxha's dood waren er tekenen dat Belgrado daar ook wel voor voelde. De wederzijdse aanvallen werden gestaakt, en als een van beide partijen eens een steekje liet vallen, dan reageerde de andere eerder bedroefd dan boos. Maar die tijd is alweer voorbij: Joego-Slavië, zo zegt men in Tirana, heeft afdoende duidelijk gemaakt geen betere relaties te wensen en partijleider Alia heeft onlangs in Korçe de leiders in Belgrado weer uitgemaakt voor giftspuwers en intriganten: de dooi is ten einde.
Grootste storende factor in de relaties blijft het lot van de Albanezen in de Joegoslavische provincie Kosovo. Joego-Slavië verdenkt Albanië van irredentistische activiteit, Albanië beschuldigt de ,,groot-Servische chauvinisten" van vergaande culturele en economische onderdrukking en behoudt zich het recht voor daartegen openlijk protest aan te tekenen. Albanië steunt de eis van een deelstaat Kosovo binnen de Joegoslavische federatie - een eis die de Serviërs afwijzen: Kosovo maakt deel uit van Servië en een eigen deelrepubliek Kosovo zou Servië kleiner maken dan de deelrepubliek Kroatie. Desondanks, zegt men in Tirana, stelt Albanië prijs op goede relaties.
Die ontwikkelingen maken duidelijk dat er in het buitenlandse beleid na Hoxha geen wijziging komt. Men wenst goede betrekkingen met iedereen, behalve met de supermogendheden. Met de grote boze imperialisten in Washington en met de revisionisten en sociaal-imperialisten in Moskou zijn geen relaties van welke aard dan ook mogelijk Met China wel: na de breuk in 1978 zijn de diplomatieke betrekkingen niet verbroken en het handelsverkeer is de laatste twee jaar zelfs weer wat toegenomen tot een volume van twaalf miljoen dollar per jaar
Men reageert in Tirana doorgaans quasi-verbaasd op de vaststelling dat Albanië zich van de wereld afkapselt. Dan wordt gewezen op de 101 landen waarmee diplomatieke betrekkingen bestaan en op de besprekingen met landen als Italie, Griekenland. Turkije en Frankrijk. Oostenrijk en zelfs Engeland.
Maar de betrekkingen met die 101 landen zijn doorgaans koel en afhoudend en beperken zich tot een minimum, tot beleefde telegrammen bij nationale feestdagen en tot het economische verkeer. Verder blijft Albanië potdicht Er worden maar 6000 toeristen per jaar toegelaten, vrij verkeer van personen is uitgesloten (in heel 1984 mochten maar 170 Albanezen naar Joego-Slavië op bezoek en evenveel Joegoslaven naar Albanië komen) en met grote zorg wordt in het land zelf de cultus van het eenzame maar dappere en rechtschapen Albanië versus de grote boze buitenwereld gestimuleerd. Directe besprekingen hebben veelal betrekking op economische contacten en culturele verdragen die het niveau van de uitwisseling van dansgroepen niet te boven gaan. Van conferentie– zoals over de Europese veiligheid, stuft Albanië met grote hardnekkigheid weg.

Albanezen zoeken asiel in Italiaanse ambassade

In Rome werd op 20 dec. 1983 bekend gemaakt dat zes Albanezen – vier zusters en twee broers van dezelfde familie – op 12 december de Italiaanse ambassade in Tirana waren binnengevlucht, waar zij politiek asiel hadden gevraagd en assistentie bij hun pogingen het land te verlaten. De zes hadden volgens het Milanese dagblad *Il* Giornale gedreigd vergif in te nemen, wanneer zij aan de Albanese politie zouden worden overgedragen. Hun vader zou tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben samengewerkt met de Italiaanse troepen die Albanië van 1939 tot 1943 bezet hielden.
Het Albanese persbureau ATA liet op 21 december weten dat de zes zich voor hun vlucht schuldig hadden gemaakt aan ,,activiteiten tegen de staat in dienst van een buitenlandse mogendheid", en dat Albanië om hun uitlevering had gevraagd.
Onderhandelingen tussen de twee landen leverden geen resultaat op.

Het *NRC/H'blad* schreef op 23 december dat deze affaire een schaduw dreigde te werpen op de betrekkingen tussen Albanië en Italië, die in de voorafgaande jaren steeds hartelijker waren geworden en zich hadden uitgebreid tot diplomatieke contacten.

Albanese spoorwegen aangesloten op Europese net

Op 26 nov. 1985 kon het 436 km. lange Albanese spoornet worden aangesloten op het Europese net, nadat de spoorverbinding tussen de Joegoslavische stad Titograd en de grens met Albanië was voltooid.
Het Albanese gedeelte van de gezamenlijke spoorlijn, dat een verbinding vormde tussen de stad Shkoder en de grensplaats Hani i Hotit, was geopend op 11 jan. 1985, in tegenwoordigheid van een officiële Joegoslavische delegatie.

ZUIDOOST-AZIE EN VERRE OOSTEN

JAPAN

ONTWIKKELINGEN IN LDP. WIJZIGINGEN IN KABINET-NAKASONE

Sinds de Lagerhuisverkiezingen van 18 dec. 1983 en de daarop gevolgde vorming van een nieuw kabinet door premier Yasuhiro Nakasone (zie pag. 446/2 e.v.-'84) deden zich in het regeringskamp o.m. de volgende ontwikkelingen voor

Nakasone herkozen als *LDP*-voorzitter

Yasuhiro Nakasone werd op 31 okt. 1984 door de parlementsleden van zijn Liberaal-Democratische Partij (LDP) zonder tegenkandidaten gekozen tot partijvoorzitter voor een tweede ambtstermijn van 2 jaar. Daarmee was hij de eerste partijvoorzitter die herkozen werd sinds Eisaku Sato, die dit ambt van 1964-1972 vervulde.

Drie potentiele uitdagers van verschillende facties binnen de LDP – Kiichi Miyazawa (Zenko Suzuki), Shintaro Abe (Takeo Fukuda) en Toshio Komoto (eigen factie) – hadden op 28 okt. verklaard dat zij zich geen kandidaat zouden stellen. Maar in datzelfde weekend onthulde Susumu Nikaido, vice-voorzitter van de LDP en voorzitter van de grootste factie – die van het onafhankelijke parlementslid Kakuei Tanaka –, dat hij was benaderd door de fractieleiders Suzuki en Fukuda alsmede door de leiders van de op één na belangrijkste oppositiepartijen, de Komeito en de Democratisch-Socialistische Partij (DSP), om zich tegenover Nakasone kandidaat te stellen. Maar Tanaka, die Nakasone steunde, gaf Nikaido te verstaan dat hij een tegen-kandidaat uit zijn eigen factie niet toestond. Op 29 okt. sloot de nominatie en bleek Nakasone de enige kandidaat.

Nieuw kabinet

Onmiddellijk na Nakasones herverkiezing trad het kabinet af. Op 1 nov. 1984 werd een nieuw coalitiekabinet van LDP en NLC (Nieuwe Liberale Club) beëdigd door keizer Hirohito. Het was als volgt samengesteld:

Premier - Yasuhiro Nakasone'; buitenlandse zaken - Shintaro Abe'; financiën - Noboru Takeshita'; justitie - Hitoshi Shimasaki; onderwijs - Hikaru Matsunaga; gezondheid en sociale zaken – Hiroyuki Masuoka; landbouw, bosbouw en visserij - Moriyoshi Sato; internationale handel en industrie - Keijiro Murata; transport – Tokuo Yamashita; PTT - Megumu Sato; arbeid - Toshio Yamaguchi; bouwnijverheid - Yoshiaki Kibe; binnenlandse zaken, voorzitter commissie nationale veiligheid - Toru Furuya.
Staatsministers: hoofdsecretaris kabinet – Takao Fuiinami'; directeur-generaal agentschap beheer en samenwerking – Masaharu Gotoda: directeur-generaal defensie-agentschap – Koichi Kato; directeur-generaal agentschap economische planning - Ippei Kaneko; directeur-generaal agentschap wetenschap en technologie - Reiichi Takeuchi; directeur-generaal

Shigeru Ishimoto, die op 1 november 1984 tot directeur-generaal van het milieu-agentschap werd benoemd en daarmee tot eerste vrouw in het Japanse kabinet sinds 1962.

milieu-agentschap - mevr. Shigeru Ishimoto; directeur-generaal nationaal landagentschap en agentschap voor ontwikkeling Hokkaido - Kakuzo Kawamoto; directeur-generaal agentschap voor ontwikkeling Okinawa en plaatsvervangend premier - Toshio Komoto (voorheen agentschap economische planning); directeur-generaal kabinetsbureau voor wetgeving - Takashi Mogushi'.

' = ongewijzigd

De vertegenwoordiging van de diverse LDP-facties* in het kabinet was volgens de *NZZ* (3-11-'84): Tanaka 6, Suzuki, Fukuda en Nakasone elk 4 alsmede Komoto 2.
De NLC, die in het vorige kabinet de portefeuille van binnenlandse zaken bezette, leverde nu de minister van arbeid, Yamaguchi, die met zijn 44 jaar het jongste lid van het kabinet was. De gemiddelde leeftijd van de bewindslieden was 62 jaar.

Yamaguchi was secretaris-generaal van de NLC. De leider van deze partij, Seiichi Tagawa, was tijdens een NLC-congres in juni 1984 (toen hij nog minister van binnenlandse zaken was) vervangen door Yohei Kono.

Wijziging in LDP-leiding

In de leiding van de LDP werden op 31 okt. 1984 enkele wijzigingen aangebracht. Rokusuke Tanaka (Suzuki) werd als secretaris-generaal vervangen door Shin Kanemaru (Tanaka),die op zijn beurt als voorzitter van de uitvoerende raad werd opgevolgd door Kiichi Miyazawa (Suzuki). Rokusuke Tanaka. die aan diabetes leed, overleed op 31 jan. 1985.
Susumu Nikaido (Tanaka) bleef vicevoorzitter, terwijl Masayuki Fujio (Fukuda) als voorzitter van de raad voor beleidszaken werd gehandhaafd.

Takeshita vormt ,,studiegroep" binnen Tanaka-factie. Tanaka *uitgeschakeld* door *herseninfarct*

Op 7 febr. 1985 hield Noboru Takeshita, de tninister van financiën en de derde of vierde man in de Tanaka-factie, een openingsbijeenkomst van de door hem opgerichte ,,studiegroep", de Soseikai. Deze bestond uit 40 voornamelijk jongere leden, die – aldus NRCI H'blad (23-2-'85) – onrustig waren geworden omdat Tanaka zelf wegens de Lockheed-rechtszaak geen premier kan worden, en traditie niet toestaat dat een ander factie-lid zich kandidaat stelt. Zij wilden dat Takeshita officieel erkend zou worden als kandidaat daar de belangrijkste rivaliserende facties ook met ,,nieuwe generatie"-kandidaten pronkten. Volgens *NRC/H'blad* had Tanaka zijn toestemming voor de studiegroep gegeven. De Financial Times (27-3-'83) meldde dat Takeshita elk van de 40 parlementsleden die de bijeenkomst bijwoonden 3 mln yen (t 9.750) had betaald en dat Tanaka die deze handels ijze niet goedkeurde, het dubbele had betaald aan 40 andere parlementsleden om de bijeenkomst niet te bezoeken. Tevoren hadden 84 leden van de Tanaka-factie een verzoek tot lidmaatschap van de Soseikai ingediend, aldus The Times (27-2-'85).
In de nacht van 27 op 28 febr. werd Kakuei Tanaka na een lichte beroerte in een ziekenhuis te Tokio opgenomen. Zijn privé-secretaris verklaarde dat hij daar drie à vier weken zou blijven. Maar op 4 maart verklaarde de directeur van het Tokio Teishin Hospitaal dat Tanaka aan een herseninfarct leed en minstens twee tot drie maanden nodig zou hebben om te herstellen. Op 28 april mocht Tanaka het ziekenhuis verlaten.
Daarop volgde een periode van onzekerheid over Tanaka's verblijfplaats en gezondheid door tegenstrijdige verklaringen van zijn secretaris, Shigezo Hayasaka, en zijn oudste dochter, Makiko. Er was sprake van een ruzie over het rehabilitatieprogramma van Tanaka, die een mogelijk blijvend spraakgebrek zou hebben.
Op 6 juni werd door zijn schoonzoon bekend gemaakt dat Tanaka zijn kantoor in Tokio aan het eind van de maand zou sluiten, hij gebruikte dit kantoor als het hoofdkwartier voor zijn politieke activiteiten Japanse politici leken er toen van overtuigd dat Tanaka's effectieve politieke macht was afgelopen
Eind oktober had Takeshita aldus de *NZZ* (8-11-85) reeds omstreeks tweederde deel van de Tanaka-factie achter zich weten te scharen Een splitsing van de factie in Soseikai (Takeshita)en niet-Soseikai (een groep rond LDP-vicevoorzitter Susumu Nikaido) leek aan de gang

Winst *LDP* bij *gemeenteraadsverkiezingen* Tokio

Op 7 juli 1985 werden in Tokio gemeenteraadsverkiezingen gehouden. Er waren ca. 8,5 mln kiesgerechtigden (d.w.z.omstreeks 10 % van alle Japanse kiesgerechtigden), maar de opkomst bedroeg slechts 53,5 % en was daarmee de laagste sinds de Tweede Wereldoorlog. De regerende LDP verwierf 57 van de 127 zetels, een winst van zes zetels t.o.v. 1981. De andere resultaten waren: Komeito 29 (+ 2), communisten (JCP)19 (+ 3).socialisten (JSP) 11 (- 4). De Nieuwe Liberale Club (NLC)en de democratische socialisten (DSP) leden verlies en behielden resp. 6 en 2 zetels.

Aftreden staatsminister Komoto

Op 12 aug. 1983 diende staatsminister Toshio Komoto, belast met buitenlandse economische betrekkingen, zijn ontslag in bij premier Nakasone in verband met het bankroet van de Sanko Steamship Co., waarvan hij de grootste aandeelhouder was. Het ontslag werd de volgende avond door

Op 7 februari 1985 vormde de minister van financien, Noboru Takeshita, een eigen, 40 leden tellende ,,studiegroep' binnen de LDP factie van Kakuei Tanaka de Soseikai

* De sterkte van de vijf grote LDP-facties in beide Huizen van het parlement was volgens de Financial Times (10-10-'84): Tanaka 115, Suzuki 78, Fukuda 67, Nakasone 65 en Komoto 32. Voorts was er nog een zes leden tellende factie onder leiding van Shintaro Ishihara, de opvolger van Ichiro Nakagawa (pag. 834-3-'83). Dit betreft eenmoment-opname. Er treden regelmatig verschuivingen op, mede doordat een deel van de parlementsleden niet-factiegebonden is.

Nakasone aanvaard, die op 14 aug. Takao Fujimoto tot opvolger van Komoto benoemde. Deze benoeming hield in dat Fujimoto staatsminister en directeur-generaal van het agentschap voor ontwikkeling van Okinawa werd. De behartiging van de buitenlandse economische betrekkingen werd echter toevertrouwd aan Ippei Kaneko, de directeur-generaal van het agentschap voor economische planning.

De Sanko Steamship Co., die de grootste tankervloot van de wereld exploiteert, vroeg op 13 aug. bij de arrondissementsrechtbank van Kobe juridische bescherming aan, omdat de rederij niet aan haar financiële verplichtingen kon voldoen. De schulden bedroegen 520 mrd yen. naar werden me: de schulden van de dochterbedrijven erbij op meer dan één biljoen yen geraamd.
Komoto was in 1937 president van de in 1931 opgerichte Sanko Steamship o. geworden.) c zijn leiding breidde het r rijf zich terk uit tot dat het op de piek van zijn vermogen een vloot van meer dan 300 tankers bezat. In 1974 trad Komoto als president van Sanko af om minister van internationale handel en industrie en het kabinet-Miki te worden.
Omstreeks die tijd begonnen echter ook de moeilijkheden voor het bedrijf door de toenemende vraag naar kleinere en snellere schepen in plaats van de mammoettankers. en door de algemene recessie in de internationale scheepvaartindustrie wegens overcapaciteit (te veel schepen voor te weinig lading).
Sanko reageerde op deze crisis met een opmerkelijke strategie. In april 1983 startte de maatschappij een omvangrijk scheepsbouwprogramma en plaatste orders voor 125 nieuwe schepen termoderniseringvan haar vloot. Deze strategie werd een complete mislukking vooral omdat de vrachttarieven scherp daalden. Naarmate meer van de 125 nieuwe bulk carriers aan de vloot werden toegevoegd, daalden de vervoersprijzen, tot minder dan de helft van het bedrag waarmee de kosten worden gedekt.
In augustus 1985 beschikte Sanko over een vloot van 244 schepen (incl. 89 tankers) die ongeveer 4% van het wereldscheepstonnage omvat.
De drie belangrijkste banken van het bedrijf – de Daiwa Bank, de Tokai Bank en de Lange Termijn Krediet Bank van Japan (met geld van de overheid) – verklaarden op 8 aug. 1985 dat zij Sanko niet langer van kredieten zouden voorzien. Vooral de kentering in de houding van de Daiwa Bank werd verrassend genoemd, omdat deze bank bekend stond als zeer loyaal tegenover Sanko. Daiwa werd blijkbaar door de twee andere banken ertoe overgehaald geen nieuwe leningen te verstrekken.
Karel van Wolferen meldde in NRC/H'blad (14-8-'85):
,,Pas nadat de banken, die zich niet konden veroorloven om vijanden te worden van premier Nakasone en minister van financiën Takeshita, over informatie beschikten dat deze twee sleutelfiguren in de regeringspartij niet in beweging zouden komen terwille van hun partijgenoot Komoto, gingen zij tot actie over."

Reorganisatie kabinet

Op 28 dec. 1985 trad het kabinet af om premier Nakasone in staat te stellen zijn kabinet te reorganiseren. Hoewel dit een routine-operatie werd genoemd, waarbij de sleutelfiguren op hun posten (buitenlandse zaken, financiën en defensie) bleven, werden 17 van de 20 portefeuilles aan andere bewindslieden toegewezen.

Ichiro Ozawa, lid van de Soseikai, werd op 28 december 1985 tot minister van binnenlandse zaken benoemd.

De voornaamste mutaties betroffen:

Minister van internationale handel en industrie werd Michio Watanabe (plv. secretaris-generaal van de LDP en minister van financiën in het kabinet-Suzuki),een lid van de Nakasone-factie. Tot minister van binnenlandse zaken werd Ichiro Ozawa benoemd, door Le Monde (31-12-'85) aangeduid als ,,jonge wolf" van de Tanaka-factie. Directeur-generaal van het agentschap voor wetenschap en technologie werd Yohei Kono, de leider van de NLC. Masaharu Gotoda, de ,,grijze eminentie" van de Tanaka-clan, keerde terug op de post van hoofdsecretaris van het kabinet die hij tot 26 dec. 1983 had vervuld.

ONTWIKKELINGEN IN JSP EN DSP

In de loop van 1984 en 1985 verschenen berichten dat diverse oppositiepartijen, behalve de communisten (JCP), de mogelijkheid onderzochten van een grotere samenwerking of van coalitievorming met andere oppositiepartijen dan wel met de LDP.
Volgens de NYT (31-1-'85) zouden de Komeito en de sociaal-democraten (DSP) de mogelijkheid onderzoeken van banden met hetzij de LDP hetzij de grootste oppositiepartij, de Japanse Socialistische Partij (JSP).Tijdens een bijeenkomst van LDP-functionarissen op 21 jan. 1985 zei partijvoorzitter Nakasone echter dat ,,er geen rechtvaardiging kan zijn voor pogingen enigerlei coalitie te vormen zonder het in acht nemen van onze sleutelbeginselen".

Sinds de verkiezing van Masashi Ishibashi tot voorzitter van de JSP in september 1983 (pag. 836/3-'83) was in de koers van deze in 1955 ontstane partij een wijziging opgetreden.
Tijdens een JSP-conferentie op 27-28 febr. 1984 erkenden afgevaardigden officieel het ,,legale bestaan" van de Japanse zelfverdedigings-strijdkrachten (opgericht in 1954), terwijl zij die tegelijk ,,illegitiem" en ,,ongrondwettig" bleven noemen omdat zij in strijd waren met Japans ,,vredesconstitutie". Tevens werd een sinds 1955 gehuldigde partijpolitieke verklaring, welke inhield dat de JSP de strijdkrachten zou afschaffen als zij aan de macht kwam, ingetrokken.
Tijdens een volgende conferentie (17-19 jan. 1985) diende Ishibashi voorstellen in om de partij te hervormen in de richting van een Westeuropese sociaal-democratische partij. Maar hij verwierf geen goedkeuring voor maatregelen zoals het opgeven van het JSP-verzet tegen het gebruik van kernenergie in Japan.
In de tweede week van juni 1985 publiceerde de JSP een ontwerp-verkiezingsprogramma, waarin o.a. stond dat de Russische revolutie de Sowjet-Unie niet heeft gebracht wat men zich ervan had voorgesteld. In het ontwerp werd de theorie van de wroletarische revolutie afgezworen, en werd afstand genomen van het streven Japan ongewapend en neutraal te houden.
Op 23 jan. 1986 werd door de FAZ bericht dat op het JSP-congres in Tokio eenstemmig een ,,nieuwe grondwet" was aanvaard. een nieuw platform, waaruit de marxistische retoriek grotendeels verdwenen was. Het bestaan van de Japanse strijdkrachten werd uitdrukkelijk in bevestigende zin aanvaard. Voorts werd de bouw van kerncentrales bepleit. De JSP verklaarde zich bereid coalities aan te gaan met andere kleine partijen of met dissidente elementen van de regerende LDP. Een ,,coalitieregering is het onvermijdelijke werktuig voor de ontwikkeling van het socialisme", aldus het platform (Financial Times 24-1). Maar er werd ook eenstemmig een vijf punten omvattende resolutie aanvaard, waarin de partijleiding werd opgedragen ,,geen snelle coalitie" met de LDP te zoeken.

Tijdens een conventie van de sociaal-democratische DSP (23-25 april 1985) werd Saburo Tsukamoto tot partijvoorzitter gekozen in plaats van Ryosaku Sasaki, die dit ambt sinds 1978 had vervuld. Als opvolger van Tsukamoto in de functie van secretaris-generaal werd Keigo Ouchi gekozen.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20.
I.S.S.N. 0165-3660

WALDHEIM PRESIDENT VAN OOSTENRIJK

Op 8 juni heeft de wegens het verzwijgen van zijn oorlogsverleden in opspraak gekomen Kurt Waldheim (zie pag. 393/2 e.v.) de beslissende tweede ronde van de verkiezingen voor het Oostenrijkse bondspresidentschap gewonnen. Hij kreeg 53.9% (2.464.598 stemmen) van het totale aantal geldig uitgebrachte stemmen en zijn enige tegenkandidaat. Kurt Steyrer. 46,1% (2.107.317 stemmen). Van de ongeveer 5.4 mln kiesgerechtigde Oostenrijkers ging 87% naar de stembus.

Waldheim was op 4 nov. 1985 door de christendemocratische Oiterreichische Volkspartei (ÖVP) officieel aangewezen als ,.boven de partijen staande" kandidaat voor de Oostenrijkse presidentsverkiezingen. De kandidatuur van Steyrer was op 16 apr. 1985 door de Sozialistische Partei Osterreichs (SPO) bekendgemaakt. Steyrer had op 16 dec. 1985 als minister van gezondheid en milieubescherming (zie voor zijn benoeming pag. 517/2-1983) ontslag genomen om zich geheel aan zijn verkiezingscanipagne te kunnen wijden.

Een tweede ronde was noodzakelijk geworden, nadat in de eerste ronde, op 4 mei, geen van de vier toen deelnemende kandidaten een absolute meerderheid had gekregen. De twee kandidaten die op 4 mei de beste resultaten hadden behaald, waren doorgegaan naar de tweede ronde.

Waldheim had in de eerste ronde met 49,64% van de geldig uitgebrachte stemmen 16.746 stemmen te weinig gehad voor een absolute meerderheid. terwijl Steyrer 43,64% van de geldig uitgebrachte stemmen had gekregen.

Op de twee andere kandidaten, de ,,groene" Freda Meissner-Blau en de extreem-rechtse liberaal Otto Scrinzi, waren resp. 260.000 en 57.000 stemmen uitgebracht. De opkomst was toen 89% geweest.

De nieuw gekozen president zei het als zijn eerste opgave te zien de kloof te dichten die tijdens de verkiezingscampagne tussen de beide grote politieke partijen in het land was ontstaan. Hij wilde zich vervolgens inzetten voor de ,.herinvoering van het prestatieprincipe, in plaats van de partijboek-economie", voor een ,,morele vernieuwing" en voor ,,meer tolerantie".

Hij meende dat de belangrijkheid van de president in Oostenrijk zou toenemen. omdat volgens hem geen van de partijen in de toekomst nog een absolute meerderheid kon behalen. Er zouden dus vaker coalitieregeringen komen. „En dan", zei Waldheim, ,,komt het op de president neer de juiste beslissingen te nemen".

Biografie Waldheim

Kurt Waldheim. aldus de NZZ (11-6), werd op 21 dec. 1918 in St Andra-Wördern. in de buurt van Wenen, geboren als zoon van een christelijk-sociaal ingesteld en in 1938 door de nazi's vervolgd leraar.

Na een studie rechten en het diploma van de Consulaire Academie (een voorbereidingsschool voor diplomaten) kreeg hij in 1939 een oproep om dienst te nemen bij de Duitse Wehrmacht. In dec. 1941 raakte hij aan het Oostfront gewond en daarna was hij niet meer voor frontdienst geschikt. In apr. 1942 werd hij overgeplaatst naar de Balkan. in de zomer van 1942 was hij tolk in Arsakli in Griekenland. Later, vanaf apr. 1943. was hij als „ordonnanzoffizier" bij de inlichtingendienst van Legergroep E werkzaam.

In 1945 trad Waldheim in diplomatieke dienst. Tien jaar later werd hij waarnemer bij de Verenigde Naties in New York en in 1964 werd hij tot permanent vertegenwoordiger van Oostenrijk bij de VN benoemd.

In 1968 werd hij in Oostenrijk minister van buitenlandse zaken. Drie jaar later nam hij deel aan de Oostenrijkse presidentsverkiezingen. Deze werden echter gewonnen door Franz Jonas

Van 1 jan. 1972 tot 1 jan. 1982 was Waldheim secretaris-generaal van de Verenigde Naties.

Het is de bedoeling dat Waldheim op 8 juli de opvolger wordt van Rudolf Kirchschlager. die sinds 1974 bondspresident is. Nadat Kirchschlager (partijloos, kandidaat van de SPO) in 1974 voor een eerste ambtstermijn van zes jaar was gekozen. was hij in 1980 opnieuw president geworden. Een derde ambtstermijn is volgens de grondwet niet mogelijk.

Reacties

De verkiezing van Waldheim tot president van Oostenrijk leidde tot gemengde officiële reacties. De felicitaties voor Waldheim uit de Westerse landen vertoonden volgens de pers een weinig hartelijk en formeel karakter. Van joodse zijde werd met woede op Waldheims verkiezing gereageerd en in de Arabische wereld voldaan.

De Israëlische regering gaf op 8 juni in een officiële reactie uiting aan haar ,,teleurstelling en diepe leedwezen" over de verkiezing van Waldheim. ,,De verkiezing komt niet als een verrassing, maar tot op het laatste moment hadden we gehoopt dat het gezonde verstand zou overwinnen en de verkiezing van een man als Waldheim tot president verhinderd zou worden", aldus de verklaring. Een dag later riep Israël zijn ambassadeur in Oostenrijk terug voor overleg.

Het Libische persbureau *Jana* juichte de overwinning van Waldheim toe en zei dat het Oostenrijkse volk niet had toegestaan dat zijn geschiedenis werd .,besmeurd door zionisten". Libië noemde de overwinning van Waldheim ,,de hardste klap in het gezicht van het zionisme sinds lange tijd".

Een dergelijke reactie kwam van de PLO: Waldheims verkiezing was een ,,zware slag voor de Israëlische propaganda en voor de politiek van zionisten".

Het Sowjet-persbureau Tass noemde de verkiezing van Waldheim een ,,overwinning op een door de Verenigde Staten gesteunde campagne tegen hem".

De winnaar en de drie verliezers bij de Oostenrijkse presidentsverkiezingen. V.l.n.r. Kurt Waldheim, Kurt Steyrer, Freda Meissner-Blau en Otto Scrinzi.

Weekblad 55ste jaargang No. 2848, pag. 41623-41638

Het Amerikaanse ministerie van justitie liet weten dat Waldheim, nu hij gekozen was, voortaan een diplomatieke status genoot.

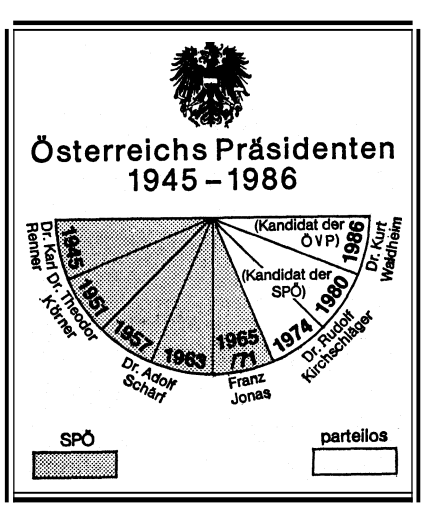
Verkiezingsstrijd

De verkiezingsstrijd werd bijna geheel overschaduwd door het oorlogsverleden van Waldheim. In zijn laatste rede voordat de stembussen op 8 juni open gingen had Kurt Steyrer zich daarover nog beklaagd: ,,In deze verkiezingsstrijd is het absoluut niet over inhoudelijke zaken gegaan. Waldheim is elk debat over werkelijk belangrijke zaken voor de mensen uit de weg gegaan."
Op 30 april meldde Jos Klaassen in de *Volkskrant* over een ander aspect van de verkiezingsstrijd:

,,De presidentsverkiezingen in Oostenrijk worden door de grootste politieke groeperingen van het land, de socialisten (SPO) en conservatieven (ÖVP), als vingerwijzing beschouwd voor de algemene verkiezingen van april 1987. In Oostenrijk wordt op dit ogenblik druk gespeculeerd over de vraag of de SPO niet ,,regeringsmoe" is. De schandalen die de afgelopen tijd in Oostenrijk zijn opgedoken – een gigantische financiële zwendel bij het staatsbedrijf Voest, de zwendel met de Oostenrijkse wijn en de ruzie over Waldheims verleden, dat door de SPO zou zijn opgerakeld – zouden de keiharde bewijzen zijn.
De politieke ,,Wende" die de Oostenrijkers op dit moment willen zal waarschijnlijk worden ingeluid door Kurt Waldheim. Op hem, zeggen politieke waarnemers in Wenen, heeft de burgerij haar hoop gevestigd...."

Aftreden bondskanselier Sinowatz. Vranitzky opvolger

Op 9 juni 's avonds diende de socialistische bondskanselier Fred Sinowatz zijn ontslag in, omdat hij zich verantwoordelijk achtte voor de grote verkiezingsnederlaag van zijn partijgenoot Steyrer. Wel bleef hij voorzitter van de SPO. Als zijn opvolger voor het bondskanselierschap stelde Sinowatz het SPÖ-bestuur de 49-jarige Franz

(FAZ 10-6-1986)

De nieuwe Oostenrijkse bondskanselier Franz Vranitzky (r) met zijn voorganger Fred Sinowatz

Vranitzky voor, die sinds 3 sept. 1984 minister van financiën was. Dit voorstel werd slecht met drie stemmen tegen nog op 9 juni goedgekeurd.

Vranitzky werd in 1937 in Wenen geboren. Hij studeerde aande economische hogeschool in de Oostenrijkse hoofdstad handelswetenschappen en begon zijn loopbaan in 1961 bij Siemens.

Kort daarop kreeg hij een functie bij de Oostenrijkse Nationale Bank, tot hij in 1970 topadviseur werd van zijn studiegenoot Hannes Androsch, die toen minister van financien in de regering-Kreisky was geworden. In 1976 werd Vranitzky plaatsvervangend directeur-generaal van de Creditanstalt Bankverein, de grootste bank van Oostenrijk. Toen Androsch na een conflict met Kreiskv in 1981 de regering verliet en directeur-generaal van de Creditanstalt werd, kreeg Vranitzky als directeur-generaal de leiding van de genationaliseerde Länderbank, de tweede bank van Oostenrijk. Hij voerde daar met succes een sanering uit. Na lang aarzelen gaf hij in september 1984 gehoor aan het verzoek van zijn partij, de SPO, om als financieel specialist ,,met schone handen" minister van financiën te worden. De succesvolle bankier ontpopte zich als vakminister. Hij geldt als liberale vertegenwoordiger van de rechtervleugel van de SPO.

In een bericht van Reuter/AFP (10-6) werd over Vranitzky opgemerkt: ,,Zijn ideeën over economie en financiën stroken eerder met de nieuwe nuchterheid van de jaren '80, dan met de staatsbemoeienis die jarenlang door de SPO is gepropageerd en gekoesterd. In februari drong Vranitzky erop aan dat de Oostenrijkse economie ingrijpend gesaneerd zou worden. ,,De tijd is voorbij dat we konden zeggen 'we geven een paar miljard meer uit om wat banen te scheppen'. We leven nu in een wereld met meer concurrentie."

Volgens Vranitzky moesten deelstaatregeringen ermee ophouden staatsbedrijven te beschouwen als een mogelijke oplossing voor hun eigen lokale werkloosheidsproblemen. Daarnaast mocht niet verwacht worden dat belastingbetalers zouden opdraaien voor de verliezen die gemaakt werden door staatsbedrijven.
Het meest spectaculaire voorbeeld van wanbeheer in de staatssector was het echec van het Voest-Alpine staatsbedrijf, dat vorig jaar onder andere als gevolg van speculaties op de oliemarkt verliezen kreeg te incasseren van bijna 12 mrd schilling (ongeveer f 1.9).
Die kwestie is een van de belangrijke oorzaken geweest van de enorme daling van de populariteit van de SPO in de ogen van het Oostenrijkse publiek. Vranitzky krijgt nu de niet eenvoudige taak de geloofwaardigheid van de socialisten nog voor de parlementsverkiezingen van volgend jaar wat op te vijzelen".

Op 10 juni traden ook twee ministers af: Leopold Gratz van buitenlandse zaken en Günter Haiden van landbouw. Gratz trad naar eigen zeggen uit het kabinet ,,als gevolg van de presidentsverkiezingen". Gratz is tevens voorzitter van de afdeling-Wenen van de SPO en hij zou zich nu geheel wijden aan de zaken van zijn partij, die in de hoofdstad veel stemmen aan Waldheim had verloren. Zijn collega Haiden verklaarde dat het een goed ogenblik was voor verandering op het ministerie van landbouw.

Op 13 juni stelde Vranitzky de nieuwe leden van zijn kabinet aan de pers voor. De nieuwe bondskanselier en zijn regering werden op 16 juni door bondspresident Kirchschlager beëdigd. (NZZ, FAZ, *NRC/H'blad, Volks*krant)

NEDERLAND

CENTRAAL AKKOORD WERKGEVERS-WERKNEMERS-KABINET

Kabinet en sociale partners in het bestuur van de Stichting van de Arbeid – het overlegorgaan van de overkoepelende werkgevers- en werknemersorganisaties – hebben tijdens een tripartiet overleg op 2 mei de doelstelling uitgesproken om ,,langs een veelheid van wegen te streven naar het terugdringen van de werkloosheid beneden de 500.000 in 1990".
Het bestuur van de Stichting van de Arbeid spreekt het vertrouwen uit dat. waar op centraal niveau overeenstemming is bereikt over belangrijke aanvullende maatregelen ter bevordering van de werkgelegenheid en bestrijding van de werkloosheid, ook in de CAO-onderhandelingen spoedig resultaten zullen kunnen worden bereikt.

Het bestuur van de stichting schrijft dit in een brief aan de achterbannen van werkgevers en werknemers. waarbij aan hen een viertal rapporten wordt aangeboden met daarin conclusies en aanbevelingen over:
- scholing
- moeilijk plaatsbare werklozen
- jeugdige werklozen
- werkloosheidscijfers.

Het kabinet heeft de conclusies en aanbevelingen onderschreven.
Het bestuur van de Stichting van de Arbeid spreekt de verwachting uit dat de rapporten. die in het verlengde liggen van en een aanvulling zijn op de stichtingsaanbevelingen van november 1982 en juli 1984. een extra bijdrage kunnen leveren aan het beleid gericht op economische groei. voortgaande herverdeling van werk en het oplossen van knelpunten op de arbeidsmarkt, waarbij scholing een belangrijke rol speelt. Het bestuur van de Stichting van de Arbeid beveelt de leden van alle in de stichting vertegenwoordigde organisaties aan om de aanbevelingen uit de rapporten te concretiseren.
Het bestuur stelt vast dat. mede dank zij het stichtingsakkoord van november 1982. een bijdrage is geleverd aan verbetering van ae rendementspositie van bedrijven en een betere verdeling van de bestaande werkgelegenheid. Desondanks moet helaas worden vastgesteld dat het aantal werklozen nog hoog is en er bovendien daarbinnen een ,,harde kern" van langdurig werklozen is ontstaan. Tevens wordt duidelijk dat in bepaalde sectoren intensivering van scholingsactiviteiteri noodzakelijk is om voor voldoende geschoold aanbod te zorgen.
Daarom spraken kabinet en sociale partners op 29 november 1985 af dat het beleid zowel gericht op economische groei als op herverdeling van werk, alsmede op het oplossen van knelpunten op de arbeidsmarkt moet u-orden voortgezet. Daarbij werd afgesproken ren viertal zaken nader uit te werken. De nu vastgestelde rapporten vormen daarvan het resultaat.
Centraal daarin staan: intensivering van scholingsactiviteiten, voortzetting van de inspanningen ter bestrijding van de jeugdwerkloosheid, invoering van een stimuleringsmaatregel voor de plaatsing van langdurig werklozen en betere gegevens over de werkloosheid en over bestaande vacatures.
De aanbevelingen zijn deels bestemd voor de onderhandelende partijen van werkgevers en werknemers in bedrijfstakken. deels voor de overheid.
De rapporten over scholing en over de jeugdwerkloosheid zijn opgesteld door werkgroepen bestaande uit werkgevers- en werknemersvertegenwoordigers; die over de moeilijk plaatsbare werklozen en over de arbeidsmarktgegevens zijn opgesteld in tripartiete werkgroepen van de Stichting van de Arbeid en de overheid.
Wat de scholing betreft beveelt het bestuur van de Stichting van de Arbeid werkgevers en werknemers op bedrijfstakniveau aan om in de onderhandelingen afspraken te maken over intensivering van hun activiteiten. Daarbij zouden zij zich in eerste aanleg moeten richten op de werkenden.
Daarnaast zou ook deelname aan de scholingsactiviteiten door werklozen kunnen worden bezien.
Aanbevolen wordt om periodiek een scholingsplan voor de bedrijfstak op te stellen en de opleidingsactiviteiten vanuit één centraal punt te coordineren. Wat de financiering betreft wordt gedacht aan fondsvorming per bedrijfstak. Wat de scholing van werklozen betreft geldt dat de overheid een grotere bijdrage levert al naar gelang het belang van de bedrijfstak.
De overheid heeft haar medewerking toegezegd. Het ministerie van onderwijs en wetenschappen zal gebouwen. materialen en docenten voor bepaalde activiteiten ter beschikking stellen.
Hoewel de doelstelling van de stichtingsaanbeveling van juli 1984 is gehaald. beveel? het bestuur van de Stichting van dc Arbeid aan om de inspanningen ter bestrijding van de jeugdwerkloosheid onverminderd voort te zetten. Een selectieve en pluriforme aanpak blijft daarbij wenselijk. Waar nodig wordt intensivering van de maatregelen bepleit.
Teneinde knelpunten in de bestrijding van de jeugdwerkloosheid weg te nemen worden aanbevelingen gedaan betreffende:
- voorlichting
- de selectie van jongeren
- de infrastructuur
- kwaliteit en rechtspositionele aspecten van jeugdwerkplannen
- de bemiddelende taak van gewestelijke arbeidsbureaus
- de bedrijfs(tak)scholen.

De overheid wordt het advies gegeven om de Tijdelijke voorziening wettelijk minimumloon met 2 a 3 jaar te verlengen en om de Beschikkingen jeugdwerkregelingen I en II in ieder geval te handhaven. Ook wordt ervan uitgegaan dat de overheid een substantièle financiele bijdrage levert en dat zij ook als werkgever een gelijkwaardige bijdrage zal leveren aan het bestrijden van de jeugdwerkloosheid.
Wat de moeilijk plaatsbare werklozen betreft wordt beklemtoond dat dit vraagstuk alleen kan worden opgelost door een algehele verbetering van de werkgelegenheid langs de lijnen van het stichtingsakkoord van november 1982. Deze lijnen zijn: herstel van de economische groei, versterking van de concurrentiekracht en de rendementspositie van het bedrijfsleven en een voortgaande herverdeling van arbeid.
Voorgesteld wordt een stimuleringsmaatregel plaatsing langdurig werklozen te treffen, als variant op het initiatiefwetsvoorstel van de Tweede-Kamerleden Vermeend en Moor. Het voorstel behelst vrijstelling van een aantal werkgeverspremies gedurende maximaal twee jaar voor werkgevers die een arbeidsovereenkomst van twee jaar aangaan met een langdurig werkloze. Deze maatregel kan een bereik hebben van circa 40.000 mensen. Aan CAO-partijen en aan de overheid als werkgever wordt aanbevolen om van deze maatregel gebruik te maken.
Wat de arbeidsmarktgegevens betreft: tenslotte wordt een aantal voorstellen gedaan ter verbetering van de werkloosheids- en vacaturegegevens. die in drie groepen zijn te onderscheiden:
- verbetering van de kwaliteit van de gegevens
- uitbreiding van het aantal mogelijkheden
- verdere detaillering.

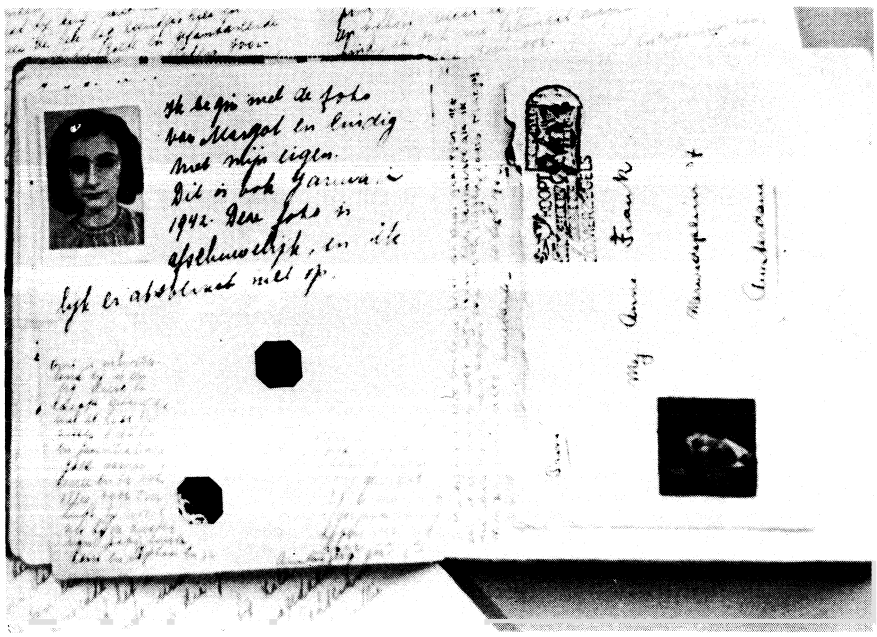
Met een betere kwaliteit kan de ,,vervuiling" van de gegevens worden tegengegaan: mensen die inmiddels een baan hebben en uitzendkrachten staan vaak nog ingeschreven.

Na afloop van het tripartiete overleg op 2 mei, waarin werkgevers, vakbeweging en kabinet een akkoord bereikten over scholing, jeugdwerkloosheid, langdurig werklozen en over arbeidsmarktgegevens, werd een gezamenlijke persconferentie gehouden.
V.l.n.r.: NCW-voorzitter Van Eijkelenburg. VNO-voorzitter Van Lede, FNV-voorzitter Pont, minister-president Lubbers, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid De Koning, secretaris van de Stichting van de Arbeid Engel en MHP-voorzitter Laurier.

VRIJWEL INTEGRALE UITGAVE GESCHRIFTEN ANNE FRANK

Het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (RIOD) te Amsterdam heeft op 14 mei een bijna volledige uitgave van de geschriften van Anne Frank aan het publiek gepresenteerd.
Een geheel integrale uitgave was niet mogelijk. omdat sommige personen, die in Anne Franks dagboek worden genoemd, geen toestemming gaven voor publikatie.
Volgens directeur A. H. Paape van het RIOD en zijn medewerkers D. Barnouw en G. van der Stroom, die gedrieën de redactie van de uitgave hebben verzorgd, bestaat er geen enkel bewijs voor dat Anne Franks dagboe-

Pagina's uit het dagboek van Anne Frank

ken vervalst of na de Tweede Wereldoorlog door anderen geschreven zouden zijn.

Het joodse gezin Frank, vader, moeder en twee dochters, woonde tot 1933 in Frankfurt am Main en vluchtte in dat jaar voor het nationaal-socialistische bewind in Duitsland naar Amsterdam. Gedurende de Duitse bezetting dook het gezin, te zamen met vier vrienden, onder in een achterhuis aan de Prinsengracht. De onderduikers werden op 4 aug. 1944 ontdekt en op transport gesteld. Alleen de vader, Otto Frank, had het verblijf in de concentratiekampen overleefd.
Zijn dochter, Anne, heeft in de periode van 12 juni 1942 tot 1 aug. 1944 een dagboek bijgehouden, dat in 1946 onder de titel Het Achterhuis is gepubliceerd.
Aantijgingen, als zou deze uitgave op een vervalsing berusten, verschenen na de oorlog in Zweedse, Noorse, Amerikaanse, Franse en Westduitse bladen. Een artikel in het Westduitse weekblad Der Spiegel in 1980, als zou het dagboek een vervalsing zijn, vormde de direkte aanleiding voor het historische en wetenschappelijk-handschriftkundige onderzoek door het RIOD en het Gerechtelijk laboratorium van het ministerie van justitie.
Ir. H. J. J. Hardy, handschriftkundige van dit laboratorium, komt in de op 14 mei verschenen studie ,,Dedagboeken van Anne Frank" tot de conclusie dat er geen enkel bewijs is dat de dagboeken later dan de vermeende ontstaansperiode zouden zijn vervaardigd. De zekerheid daarover ontleent hij aan onderzoek van papier, lijm, inkt en potloodaantekeningen in de dagboeken, alsook aan een studie naar de handschriftontwikkeling van Anne Frank.
Ir. Hardy gaat vooral in op de uitspraak van het Westduitse Bundeskriminalamt (1980) dat uit balpen-aantekeningen blijkt dat een deel van de dagboeken niet authentiek is. Dit schrijfgerei verscheen pas in 1951 op de markt.
Hij ontzenuwt die constatering door erop te wijzen dat het niet om balpenaantekeningen in de dagboeken, maar op losse vellen daarbij gaat.

In 1980 ontving Oorlogsdocumentatie van een notaris in Bazel uit de nalatenschap van Annes vader Otto Frank de handgeschreven dagboekaantekeningen uit de periode tussen 12 juni 1942 en 1 augustus 1944. Toen begon het instituut, zowel uit historisch-wetenschappelijke alsook maatschappelijke overwegingen (namelijk: de met stijgende frequentie voorkomende aanvallen op de authenticiteit van de dagboeken) met zijn onderzoek.
Aanvankelijk werd aangenomen dat dit twee jaar zou duren. Het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie beschikte over een eerste dagboek (een poëziealbum) met Annes aantekeningen van 12 juni tot 5 december 1942, een tweede dagboek (een schoolschrift) van 22 december 1943 tot 17 april 1944 en over een ,,verhaaltjesboek" (een kasboek).
Daarin staan Annes belevenissen van 17 april tot 1 augustus 1944, drie dagen voordat het gezin Frank en andere joodse onderduikers in het Achterhuis werden ontdekt, gearresteerd en naar Auschwitz gedeporteerd, opgeschreven.
Uit haar dagboekaantekeningen van mei 1944 blijkt dat Anne Frank aspiraties koesterde eenmaal journaliste en een beroemd schrijfster te worden. In die tijd begon zij met de herschrijving van haar dagboeken op losse vellen, die eveneens bewaard zijn gebleven.
Niet teruggevonden zijn de dagboeknotities uit de periode december 1942 tot december 1943. Bij Oorlogsdocumentatie wordt er echter met zekerheid van uitgegaan dat Anne Frank ook in die twaalf maanden een dagboek heeft bijgehouden.
Dat er na de oorlog twijfels gerezen zijn aan de echtheid van de dagboeken komt vooral door de manier waarop vader , die Auschwitz overleefde en via Odessa en ill in juni 1945 in Nederland terugkwam, de dagboeken in twee typescripten ft bewerkt en geredigeerd.
Passages die naar zijn oordeel oninteressant of kwetsend waren, in het bijzonder voor zijn omgekomen vrouw, liet hij weg. Bovendien kuiste de uitgever enkele naar zijn mening te openhartige aantekeningen over Annes seksuele gevoelens en lichamelijke ontdekkingen.
In 1946 verscheen ,,Het Achterhuis", waarvan nadien in 56 landen 15 a 16 mln exemplaren werden verkocht.
Vrijwel alles wat destijds werd weggelaten en werd gecensureerd, is nu terug te vinden in de vergelijkende uitgave van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, waarschijnlijk zeer tegen de zin van Otto Frank, die tot zijn dood in 1980 ervan overtuigd bleef dat ,,het wezenlijke" was gepubliceerd. Geen argument, aldus Paape c.s., kon hem ertoe brengen zijn houding te wijzigen.
De nu verschenen uitgave mist door haar wetenschappelijke opzet de tederheid van ,,Het Achterhuis". Dat was, aldus Anna Blaman in de NRC (8 september 1947) een ,,moreel menselijk document".
Deze zakelijke vergelijkende uitgave laat daar weinig van over en maakte de dagboeken van Anne Frank bovendien moeilijk leesbaar.

Op 12 mei werden de eerste exemplaren van de RIOD-studie aangeboden aan Otto Franks tweede vrouw Elfriede Frank-Markovits, die met hem Auschwitz had overleefd, en aan Amsterdams burgemeester Ed van Thijn. Mevrouw Frank weigerde elk commentaar op de studie van Oorlogsdocumentatie, welke uitgave haar echtgenoot – ondanks het feit dat hij de

dagboeken aan het RIOD heeft nagelaten – waarschijnlijk nooit heeft gewild
Het boek bevat, behalve de niet integraal gepubliceerde dagboekaantekeningen en het (verkorte) verslag van het gerechtelijk laboratorium. een uitvoerig verhaal over Otto Franks zakenleven in Nederland. verslagen over de arrestatie, het verraad, de gevangenschap en de deportatie van de familie Frank
Bovendien bevat het de geschiedenis van de eerste en verdere uitgaven en van de toneelbewerking van Het Achterhuis
En tenslotte bevat het een overzicht van de aanvallen op de echtheid van Annes dagboeken en een uitgebreide verantwoording van de tekstverzorging

RECHTERVERKLAART ZICH ONBEVOEGD M.B.T. PLAATSING KRUISRAKETTEN

De rechtbank in Den Haag heeft zich op 20 mei onbevoegd verklaard om te oordelen over het verdrag inzake de plaatsing van kruisraketten tussen Nederland en de VS.
De rechtbank deed dit als uitspraak in een proces, dat de stichting ,,Verbiedt de kruisraketten" had aangespannen tegen de Nederlandse staat.

De rechtbank. onder voorzitterschap van mr. D. Reisig. oordeelde dat de beslissing kruisraketten te plaatsen ,,het hele Nederlandse volk aangaat" en daarom ,,terecht"door de regering aan dc Staten-Generaal is voorgelegd. Als de Staten-Generaal nu deze beslissing goedkeuren ..komt het de burgerlijke rechter niet toe zich boven het parlement te stellen om de arbeid van het parlement te controleren".
De Stichting ,,Verbiedtde Kruisraketten" spande eind 1984 namens 20.000 Nederlanders een procedure aan tegen de Staat der Nederlanden met als inzet een verbod op medewerking aan het plaatsen van kruisraketten.
Half maart 1986 bereikte het proces een climax tijdens de openbare behandeling. toen eisers en gedaagden in een streng bewaakte zaal van het Haagse paleis van justitie elkaar met uren durende pleidooien bestookten. Ongeveer 1000 eisers woonden de zitting bij, vaak in aangrenzende zalen via televisieverbindingen. Daar hoorden ze hun advocaten. mr. A. H. J. van den Biesen en mr. P. Ingelse, bepalingen uit verdragen en het internationale recht citeren die moesten aantonen dat wie kruisraketten plaatst zich (mede)schuldig maakt aan genocide.
De landsadvocaat legde in zijn verdediging de nadruk op de beperkte rol die de burgerlijke rechter heeft in zaken ..die iedere burger aangaan."
De Haagse rechter was op 20 mei van oordeel dat de regering niet. zoals de Stichting had aangevoerd. de weg naar de burgerlijke rechter willens en wetens had afgesneden door een verdrag met de VS te sluiten, in plaats van het bij een gewone bestuurshandeling te laten. Integendeel, zo verklaarde rechtbankpresident Reisig, de verantwoording voor het plaatsingsbesluit is zo ,,geheelen al te komen liggen waar zij hoort. bij regering en Staten-Generaal".
De Stichting had de regering misbruik van bevoegdheden verweten. aangezien de rechtmatigheid van een bestuurshandeling wel ter beoordeling van de rechter komt. Door voor een verdrag te kiezen verschuilt de Staat zich achter de rechter. luidde het verwijt.
Het bestuur van de Stichting liet zich op 20 mei bitter en teleurgesteld uit over het vonnis. Voorzitter H. Wiebenga sprak van een .,formalistische, hooghartige stellingname" en noemde het vonnis ,,acceptatie van criminaliteit". Na overleg met de advocaten en de grote groep eisers zal de Stichting beslissen over het instellen van hoger beroep.
De Stichting is veroordeeld in de kosten van de procedure, f 5000,—

VERKIEZINGEN VOOR EERSTE KAMER

Op 20 mei zijn verkiezingen gehouden voor de Eerste Kamer. De ontbinding van de zittende Eerste Kamer en verkiezing van een nieuwe Eerste Kamer, minder dan drie jaar na de vorige EK-verkiezing (pag. 611/3 e.v.-1983), waren nodig i.v.m. enkele wijzigingen van de grondwet. die door de nieuw gekozen Tweede en Eerste Kamer in tweede lezing behandeld moeten worden.
De Eerste Kamer wordt getrapt gekozen door alle leden van de Provinciale Staten. Evenals het geval was geweest bij de EK-verkiezing van 31 aug. 1983 was de EK-verkiezing van 20 mei gebaseerd op de uitslag van de verkiezingen voor de Provinciale Staten van 24 maart 1983 (pag. 21512 e.v.-1983), zodat zich in de zetelverdeling en samenstelling van de nieuwe Eerste Kamer niet erg veel veranderingen hebben voorgedaan.
Drie maanden na de verkiezingen voor de Provinciale Staten van maart volgend jaar zal de Eerste Kamer opnieuw worden ontbonden en zullen de dan verkozen Statenleden weer een nieuwe Eerste Kamer kiezen.

Bij de EK-verkiezingen van 20 mei 1986 heeft de VVD een zetel verloren en de PPR een zetel gewonnen. Deze minieme verschuiving heeft de meerderheid van CDA en VVD – nu 42 van de 75 zetels van de Eerste Kamer – niet in gevaar gebracht.
De liberale senator J. van Graafeiland is zijn zetel kwijt, omdat twee liberale leden van de Provinciale Staten van Drenthe niet kwamen opdagen voor de stemming.
De PPR won een senaatszetel en kwam op twee. doordat de drie leden van de Frysk Nasjonale Partij in de Friese Staten op de PPR stemden. De tweede zetel wordt bezet door oud-Tweede Kamerlid voor de PPR dr. H. Waltmans. Waltmans is burgemeester van Landsmeer.
De andere nieuwe leden zijn: de SGP'er mr G. Holdijk (vervangt ds. H. Abma). de PvdA'er F. Uijen (vervangt drs. J. Simons). D66'er H. Gelderblom (in plaats van mr H. van Mierlo) en F. Bolding (vervangt CPN-senator H. Hoekstra).
Bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer een dag later op 21 mei (pag. **353** c.v.-1986) is het EK-lid voor D'66 A. Nuis tot lid van de Tweede Kamer verkozen. Voor hem in de plaats is A. de Goede tot lid van de Eerste Kamer benoemd.
De Eerste Kamer is nu als volgt samengesteld: CDA (26 zetels), PvdA (17), VVD (16), D66 (zes), PPR (twee). SGP (twee), CPN (twee), PSP (twee). GPV (een) en RPF (een).

Wijzigingen grondwet

Bij de wijzigingen van de grondwet. waarvan hierboven sprake was. gaat het om de volgende zaken:

- het binnentreden in woningen:
- de verdediging;
- de inlichtingenplicht van ministers en staatssecretarissen.

De hierop betrekking hebbende wetsvoorstellen zijn door de inmiddels ontbonden en vervangen Tweede en Eerste Kamer goedgekeurd en op 27 maart 1986 in het Staatsblad bekendgemaakt.
De nieuw gekozen Tweede en Eerste Kamer moeten deze wetsvoorstellen opnieuw behandelen – de zogenaamde tweede lezing. Voor aanneming zal hierin een tweederde meerderheid nodig zijn.
Met het oog op de behandeling in tweede lezing heeft minister De Korte van binnenlandse zaken de wetsvoorstellen op de eerste dag van samenkomst van de nieuwe Tweede Kamer (3 juni) opnieuw bij de Tweede Kamer ingediend.
De voorstellen houden het volgende in.

– HET BINNENTREDEN IN EEN WONING
Het gaat hierbij om wijziging van artikel 12 van de Grondwet, dat een regeling biedt voor het binnentreden in een woning tegen de wil van de bewoner. In het bijzonder betreft het de verplichtingen zich voorafgaand aan het binnentreden te legitimeren en mededeling te doen van het doel van het binnentreden.
Het voorstel tot wijziging van de grondwet op dit punt houdt in, dat het de wetgever wordt toegestaan in de wet uitzonderingen vast te leggen, waarin deze verplichtingen niet gelden.

– DE VERDEDIGING
De bedoeling van het voorstel is de Grondwet te moderniseren en te bekorten op het terrein van de verdediging. Bij de algehele grondwetsherziening heeft een soortgelijk voorstel het destijds niet gehaald omdat het door de Eerste Kamer in 1980 werd verworpen. De Senaat had er namelijk overwegend bezwaar tegen om, zoals destijds het voorstel luidde. de krijgsmacht en het oppergezag van de regering daarover niet meer in de Grondwet te vermelden
Het nu aangeboden voorstel is gelijkluidend aan het eerder ingediende ontwerp, met dien verstande echter dat, wat de modernisering betreft, thans wel bepalingen betreffende de krijgsmacht en het oppergezag daarover in de Grondwet blijven opgenomen.

– DE INLICHTINGENPLICHT VAN MINISTERS EN STAATSSECRETARISSEN
In dit voorstel zal het recht van individuele kamerleden op inlichtingen die zij wensen te ontvangen van bewindspersonen grondwettelijk worden vastgelegd.
De wijziging heeft ten doel te voorkomen dat de antwoordplicht van ministers en staatssecretarissen afhankelijk gesteld kan worden van instemming van de kamermeerderheid. (De Volkskrant. Trouw, NRC/H'blad, Ministerie van binnenlandse zaken)

VAN DER DOEF BURGEMEESTER VAN VLISSINGEN

Het PvdA-Tweede-Kamerlid J.C.Th. van der Doef (52) is met ingang van 1 maart benoemd tot burgemeester van Vlissingen. Hij volgt drs. Th.J. Westerhout op. die vervroegd is uitgetreden.

OOST-EUROPA

ALBANIË

ONDERHANDELINGEN TUSSEN BONN EN TIRANA

Het Albanese persbureau *ATA* maakte op 21 mei 1986 bekend dat de Beierse premier Franz-Josef Strauss op 18 en 19 mei tijdens een privé-bezoek aan Tirana een oncierhoud had gehad met de Albanese premier Adil Carcani. Volgens het bericht was daarbij gesproken over de mogelijkheden om de betrekkingen tussen de Bondsrepubliek en de Balkanstaat te verbeteren. In het *NRC/H'blad* van 22 mei 1986 schetste Peter Michielsen de achtergronden van de Westduits-Albanese betrekkingen:

Dit bezoek van Strauss was net zo min privé als zijn eerste aan Albanië, in augustus 1984, toen hij in gezelschap en op initiatief van Mercedes-chef Karl Dersch, ook ditmaal van de partij, op een ,,vakantiereis'' Tirana aandeed en desondanks als een staatshoofd werd binnengehaald. Die reis was indertijd een begin van een reeks contacten met als einddoel de aanknoping van diplomatieke betrekkingen. Een onwaarschijnlijke bemiddelaar, Strauss. Vergeten was de tijd, nog maar een paar jaar eerder, waarin hii voor het wuriteinse bewind in Tirana de verpersoonlijking van een agressief kapitalisme, een abject verleden en een gevaarlijk revanchisme was. De tijden veranderen. Toen Strauss vorig jaar voor de zeventigste keer verjaarde lieten de Albanezen zelfs weten ,,zijn historische kennis, zijn politieke wijsheid, zijn helderheid en zijn onafhankelijk denken'' hogelijk te bewonderen.
Strauss' missie slaagde. In mei 1985 kwamen er voor het eerst sinds de oorlog Albanese diplomaten naar Bonn. In sept. 1985 bezocht een Beierse delegatie onder staatssecretaris van economische zaken Georg von Waidenfels Tirana. in nov. 1985 werd een delegatie Westduitse zakenlieden gefêteerd en in okt. 1983 en maart 1986 werd het formele overleg in Wenen voortgezet. En nu mocht Strauss dus kennelijk in Tirana de puntjes op de i zetten.
Decennia lang hebben Albanese eisen tot schadevergoeding elke diplomatieke toenadering in de weg gestaan. Op handelsgebied bestonden geen barrières, integendeel: de Bondsrepubliek is de tweede Westerse handelspartner van de Albanezen na Italië. met een volume van honderd miljoen mark. Mercedes-baas Dersch profiteert inmiddels ook van zijn twee Albaniëreizen: ter vervanging van het hopeloos verouderde, nog door de Russen en Chinezen geleverde en sindsdien met kunst en vliegwerk opgelapte rijdende materieel in Albanië levert Mercedes de Albanezen tweeduizend vrachtwagens en 180 bussen. Omdat Albanië arm is en krediet als de beste weg naar de afhankelijkheid beschouwt en per grondwet verbiedt moet het daarbij gaan om tweedehands auto's en bussen, die evenwel ook niet ouder mogen zijn dan twee jaar.
Maar het aanknopen van diplomatieke betrekkingen was een heel andere zaak. Diplomatiek is Albanië, voor zover het althans het aanhouden van relaties betreft, minder geisoleerd dan soms lijkt: het onderhoudt betrekkingen met meer dan honderd landen. West-Duitsland was echter altijd een apart geval wegens de Albanese eis tot vergoeding van de schade die de Duitsers tijdens hun bezetting van Albanië tussen 1943 en 1945 hebben aangericht. Daarbij werden bedragen tot twee miljard dollar contant geëist. Als voorwaarde voor het aanknopen van betrekkingen heeft Bonn die eis altijd afgewezen. Van schadevergoeding kan pas sprake zijn na het sluiten van een vredesverdrag. En omdat West-Duitsland niet echt verlegen zit om een ambassade in Tirana en de Albanezen voor alles uitblinken in koppigheid en het vasthouden aan principiele standpunten. heeft het nog heel wat jaren geduurd en twee reizen van een onwaarschijnlijke onderhandelaar gekost eer het erop lijkt dat Albanië Europa's laatste land wordt waarmee Bonn betrekkingen kan aanknopen.
Welk compromis precies in Bonn. Wenen en Tirana is uitgedokterd is :n detail nog niet bekend. Maar vrijwel zeker heeft Albanië de eis van een schadevergoeding a contant laten vallen en gekozen voor een formule waarbij Westduitse bedrijven in Albanië fabrieken bouwen die, bij wijze van schadevergoeding in natura, door Bonn worden betaald Daarmee redden de Albanezen gezicht en eer en komen ze toch aan de dringend nodige moderne instillaties
De doorbraak onderstreept nog eens dat Albanie, dat na de breuk met China economisch op eigen benen staat. hoogst verlegeti zit om Westerse technologie. Het industriele apparaat in Albanië is sterk verouderd De concurrentie op de wereldmarkt speelt de Albanezen parten. de export stagneert en aangezien krediet taboe is stagneren ook de valuta-inkomsten die het land nodig heeft om zijn industie te moderniseren en concurrerend te maken Dat probleem heeft Tirana tot een weinig karakteristieke inschikkelijkheid ten aanzien van de decennia lang stug volgehouden eisen tegenover Bonn gebracht.

Swissair-vluchten naar Tirana

Op 21 april 1986 berichtte de NZZ dat de luchtvaartmaatschappij Swissair vanaf mei 1986 twee maal per week op en neer zou vliegen tussen Zurich en Tirana.
Naast Oosteuropese luchtvaartmaatschappijen had tot dan toe alleen de Griekse Olgmpic Airways een luchtverbinding met Albanië. Volgens het bericht hoopte Albanië met deze verbinding het toerisme te stimuleren

BULGARIJE

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS AUG. 1984. BOMAANSLAGEN

Volgens berichten van westerse persbureaus ontploften op 30 aug. en begin sept. 1984 bommen in enkele Bulgaarse steden. Een van de bommen zou zijn geëxplodeerd op het vliegveld van de havenstad Varna op 30 augustus, een andere op diezelfde dag in het station van Plovdiv, de tweede stad van Bulgarije. Ook zouden zulke incidenten in enkele andere steden als Boergas, Tirgoviste en Roese zijn voorgekomen. Bij de explosies in Varna en Plovdiv waren verschillende doden gevallen.
Op 20 september gaf het Bulgaarse persbureau *BTA* een communiqué uit, waarin het de berichten over de bomaanslagen tegensprak. ,,Na de noodzakelijke informatie te hebben ingewonnen, kunnen we vaststellen dat ondanks zekere beschuldigingen vanuit het Westen in Bulgarije geen anti-sociale acties van politieke aard hebben plaatsgevonden'', aldus het communiqué. Wel werd toegegeven dat op 30 augustus op het station van Plovdiv sprake was geweest van een incident waarbij gewonden n-aren gevallen. Het zou echter niet om een bomexplosie zijn gegaan, maar om een ,,zuiver criminele zaak zonder politieke bedoelingen''.
In diplomatieke kringen werden de aanslagen in verband gebracht met de grootscheepse viering van de veertigste verjaardag van de bevrijding van Bulgarije op 9 september. De aanslag in Plovdiv was gepleegd vlak voordat de Bulgaarse president Todor Zjiwkow voor een bezoek in die stad aankwam.
Als mogelijke drijfveer werd ook onrust onder de Turkse minderheid in Bulgarije genoemd.

Radio-Sofia berichtte op 9 oktober dat een man. die op 4 juli 1984 ter dood aas veroordeeld wegens het plegen van bomaanslagen. was geexecuteerd. Volgens het bericht had de man op 6 april 1984 diverse bompakketten gestuurd naar verschillende adressen in zijn woonplaats Sevljevo en in Gorna Orjachovitsa. Bij de ontploffingen vielen vijf doden en negen gewonden. Radio-Sofia meldde niets over de identiteit van de slachtoffers of de motieven van de dader

Eind maart 1985 werd in diplomatieke kringen in Belgrado vernomen dat bij een bomaanslag in een trein in Bulgarije op 9 maart zeven mensen om het leven waren gekomen. De aanslag vond plaats in de trein van Boergas aan de Zwarte Zeekust naar Sofia. Het aantal slachtoffers werd vermeld in een kort bericht in het Bulgaarse partijblad Rabotnitsjesko *Delo*, waarin niet werd gerept van een bomaanslag. maar slechts van ,,een incident''. Radio-Sofia berichtte in een uitzending op 3 mei dat sinds begin 1985 meer dan vijftien mensen waren omgekomen bij branden in trams in Sofia.
Volgens Radio Free Europe bevestigde dit bericht eerdere geruchten uit Bulgarije dat mensen er geen gebruik van de tram durfden te maken uit angst voor bomaanslagen.

Op 13 mei 1985 maakte Bulgarije voor het eerst melding van problemen met terroristen in het land. Op een persconferentie in Sofia zei procureur-generaal Konstantin Loetow dat de bestaande anti-terreurwetgeving werd verscherpt met het oog op de activiteiten van ,,vijandige en criminele elementen in Bulgarije, die opereerden onder invloed van ideologische afwijking en de ideologische strijd in de wereld''.
Op 17 mei hechtte het Bulgaarse parlement zijn goedkeuring aan wijzigin-

gen in de strafwet, die betrekking hadden op misdrijven als samenzwering voor het uitvoeren van aanslagen. illegaal wapenbezit en terrorisrne. Op het vasthouden van gijzelaars kwam een maximumstraf van vijftien jaar te staan en op het veroorzaken van brand, explosies of overstromingen de doodstraf. Het dreigen met terroristische actie kon voortaan met vijf jaar gevangenis worden bestraft.
De meeste commentaren in Bulgaarse kranten plaatsten de wijzigingen in het kader van de strijd tegen het internationale terrorisme en de drug-smokkel.
Bulgaarse ballingen hadden laten weten dat minstens één van de bomaanslagen het werk was geweest van een groep. die zich de Bulgaarse Socialistische Partij in Ballingschap noemde, en die aanhangers had in Wenen, Parijs en Istanboel.

Een woordvoerder van het Joegoslavische ministerie van buitenlandse zaken maakte half juni bekend dat Bulgarije zes grensovergangen met Joegoslavië had gesloten voor internationaal verkeer. De twee belangrijkste grensovergangen voor internationaal verkeer. bij Gradina. bleven geopend. Volgens waarnemers moest de nieuwe maatregel worden geplaatst in het kader van de Bulgaarse bestrijding van het terrorisme in eigen land.

Op 31 juli meldde het Bulgaarse vakbondsblad Troed de executie van Georgi Kostov Alinski, die over een periode van tien Jaar een reeks sabotagedaden zou hebben gepleegd die varieerden van het vernielen van hoogspanningskabels en het plaatsen van explosieven in vrachtauto's tot brandstichting in bosrijke gebieden. Het blad meldde niet uit welk motief Alinski had gehandeld en of hij betrokken was geweest bij een van de bomexplosies van 1984.

Veertigste verjaardag van de socialistische revolutie

Ter viering van de veertigste verjaardag van de socialistische revolutie van 1944 kwamen op 8 sept. 1984 in Sofia het Centraal Comité van de Bulgaarse Communistische Partij, de Nationale Assemblée, de Staatsraad en de Ministerraad in een speciale zitting bijeen.

President Zjiwkow prees in een toespraak onder meer de hulp van de Sowjet-Unie bij de ontwikkeling van het socialisme in Bulgarije. Hij beschuldigde de Verenigde Staten ervan het zwaartepunt van hun militaire inspanningen te verplaatsen naar de grenzen van de socialistische gemeenschap op het Europese continent, en zich voor te bereiden op een derde wereldoorlog.
De zitting werd eveneens toegesproken door Michail Gorbatsjow. lid van het Politburo van de Sowjet-Unie, die lof uitsprak over de economische successen van Bulgarije.

Campagne ter *bulgarisering van* de Turkse *minderheid*

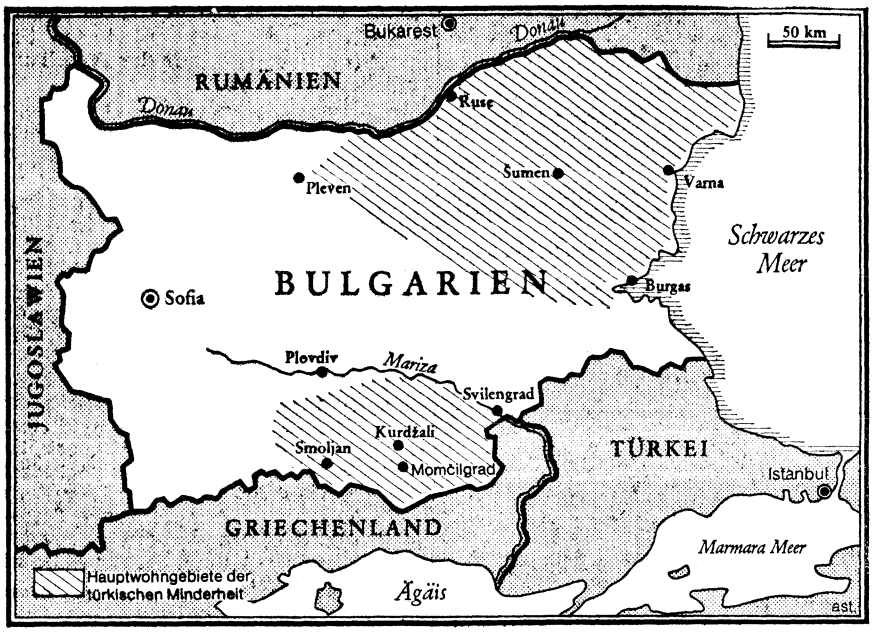
In jan. 1983 werd via diplomaten in Sofia bekend dat onder de Turkse minderheid in Bulgarije grote onrust was ontstaan naar aanleiding van de verplichting Bulgaarse namen aan te nemen. Naar hun zeggen was het daarbij tot gewelddadigheden gekomen waarbij doden en gewonden waren gevallen.
In het *NRC/H'blad* van 21 jan 1985 gaf Peter Michielsen een beschouwing over de achtergronden van de assimileringscampagne:

Bulgarije heeft het weer te kwaad met zijn Turkse minderheid. met rond 800.000 zielen de grootste in het land en traditioneel een van de meest dociele nationale minderheden van Oost-Europa. Een twee jaar geleden ingezette ..bulgariseringscampagne" onder de Bulgaarse Turken is uit de hand gelopen en bronnen in Sofia. Istanboel en Ankara hebben melding gemaakt van bloedvergieteri. Veertig mensen zouden de afgelopen weken zijn gedood – de Turkse pers spreekt zelfs van achthonderd d o d e n , dorpen zouden zijn geplunderd. Turken zouden zijn opgepakt, gemarteld en gedeporteerd. Het woongebied van de Turken in Bulgarije is van de buitenivereld afgesloten; alleen plaatselijk verkeer is toegestaan. Reden genoeg voor de Turkse president Evren bij zijn collega Zjiwkow om opheldering te vragen.
Aanleiding tot de ongeregeldheden is de volgehouden weigering van de Bulgaarse Turken hun islamitische voornamen te veranderen. Om deze sinds twee jaar bestaande verplichting kracht bij te zetten. hebben Bulgaarse politie en militairen dorpen omsingeld en de inwoners tijdens nachtelijke razzia's gedwongen formulieren te tekenen waarop hun Turkse voornamen werden veranderd in Bulgaarse. Wie weigerde werd bedreigd, afgetuigd, volgens sommige bronnen ook gemarteld. Een aantal Turken zou de bergen zijn ingevlucht.
Het is niet voor het eerst dat de behandeling van de Turkse minderheid de relaties tussen beide landen onder druk zet. De Turkse minderheid is het resultaat van vijf eeuwen Ottomaanse overheersing en vele grenswijzigingen na de Balkan-oorlogen en de wereldoorlogen. In 1925 sloten beide landen het Verdrag van Ankara, dat voorzag in emigratievrijheid voor Bulgaarse Turken en Turkse Bulgaren. met meeneming van alle bezittingen. inclusief vee, en vrijheid van dienstplicht voor emigranten-in-spé. Op basis van dit verdrag verlieten tussen 1925 en 1939 bijna 100.000 Bulgaarse Turken Bulgarije. In jaren waarin Sofia een politiek relatief liberaal beleid voerde. zoals van 1930 tot 1934. waren het erjaarlijks maar enkele honderden, in andere jaren, zoals 1939, wel 16.000.

Na 1944 stopte Sofia aanvankelijk elke emigratie: elke Turk die wilde vertrekken heette te zijn bezwekeii voor de verderfelijke propaganda van .,reactionaire Turkse kringen". In 1950 ging Sofia echter overstag. Dat gebeurde met name met het oog op de collectivisatie van de landbouw. De annexatie van de zuidelijke Dobroedja had de Turkse *minderheid* met 150.000 mensen – vooral landbouwers – uitgebreid. Om dat land te kunnen onteigenen bevorderden de Bulgaren plotseling de emigratie. In augustus 1950 alleen al vertrokken 7000 Bulgaarse Turken.
In de herfst was de stroom zo toegenomen dat Turkije zijn grens sloot. Duizenden Turken bivakkeerden in het niemandsland en zelfs op het grondgebied van het hevig verontruste Griekenland. Ais reden voor de crenssluitincr eaf Turkije op dat Bulgarije teveel zigeuners en Bulgaarse spionnen meestuurde. Pas toen Turkije dreigde de zaak voor de VN te brengen ging Bulgarije akkoord met het Turkse voorstel pas uitreisvisa af te geven als de betrokken emigranten een Turks inreisvisum hadden.
De emigratie kreeg daarna een ordelijker verloop, maar al in 1951 maakte Bulgarije er een eind aan: de grenzen gingen dicht. 155.338 Bulgaarse Turken waren toen vertrokken. Tegelijkertijd startte Sofia een assimilatiecampagne onder de achtergebleven minderheid. die in de jaren vijftig en zestig – tot woede van Ankara – een aantal keren werd herhaald.
In 1968 brachten regelmatige ruzies over dit probleem beide landen rond de tafel Bepaald werd dat alle Bulgaarse Turken zouden mogen vertrekken die in Turkije familieleden hadden. mits die familieleden Bulgarije voor 1952 hadden verlaten.
Geschat werd dat 30.000 mensen aan die voorwaarde voldeden, maar liefst 81.000 Turken vroegen en kregen een Bulgaars uitreisvisum. En net als in 1950 gaf dat aan de Turkse kant problemen: zoveel immigranten kon Turkije niet aan. De terugkeer van tienduizenden gastarbeiders uit West-Europa en de toch al geplaagde Turkse economie brachten Ankara ertoe weer minder Turken toe te laten dan Sofia wilde laten gaan.

Sindsdien zitten de Bulgaarse Turken opnieuw, ditmaal in overdrachtelijke zin. in een niemandsland: ze worden maar met mondjesmaat welkom geheten in Turkije en staan in Bulgarije onder druk zich te assimileren. Vertrokken Turken klagen dat de minderheid in Bulgarije op allerlei manieren wordt gediscrimineerd. Het Turks is als leervak op school afgeschaft. de Turken hebben in Bulgarije geen culturele instituten, ze krijgen minder makkelijk werk dan Bulgaren. radioprogramma's in het Turks zijn afgeschaft, islamitische geestelijken mogen hun traditionele hoofdbedekking niet meer dragen. vrouwen die traditioneel gekleed zijn mogen winkels niet meer binnen en worden bij het openbaar vervoer geweerd. Al in 1970 kwam een campagne op gang om de voornamen te bulgariseren. Wie weigerde werd gearresteerd, mishandeld en zelfs gedeporteerd, oude identiteitskaarten werden verscheurd en nieuwe niet meer verschaft en post werd niet meer besteld bij mensen met voornamen die ,,niet meer bestaan". Zelfs het woord minderheid is taboe: Bulgarije erkent volgens de grondwet van 1971 geen minderheden meer, alleen nog ,,burgers van niet-Bulgaarse origine".
Doel van de assimilatiecampagrie is ..de Turkse bevolking deel te doen uitmaken van de Bulgaarse natie". zoals dat in de Bulgaarse terminologie heet. Daartoe moeten alle uitingen van ,,Turks bourgeois-nationalisme" worden uitgeroeid – en daaronder vallen niet alleen de uitingen van een Turkse identiteit maar ook religieuze tradities. Sinds het midden van de jaren zeventig hebben in gebieden waar de Turkse minderheid woont economische en medische kaders. onderwijzend personeel en bestuursambtenaren een speciale ideologische training gehad en zijn speciale ,,operatieve eenheden" actief. Hun taak is het .,geruchten onder de bevolking" te neutraliseren, huizen te bezoeken waar naar Turkse radiostations wordt geluisterd. en de bevolking duidelijk te maken dat religieuze tradities tot het verleden dienen te behoren.

Op 22 jan. 1985 werd in Ankara bekendgemaakt dat Bulgarije zijn grens gesloten had voor toeristen uit Turkije. uit ongenoegen over de ,,anti-Bulgaarse berichtgeving in de Turkse pers".

Bulgarije. De gearceerde delen geven de woongebieden aan van de Turkse minderheid. (FAZ)

De Turkse ambassadeur in Sofia werd op 14 februari teruggeroepen naar Ankara voor overleg.
Het Turkse parlement besprak in een gesloten zitting op 20 februari de situatie van de Bulgaarse Turken.
Op 22 februari en 4 maart diende de Turkse regering protestnota's in bij de Bulgaarse ambassadeur in Ankara, waarin onder meer onmiddellijke besprekingen werden geëist tussen de ministers van buitenlandse zaken van de twee landen.
Op 27 februari verklaarde de Turkse premier Turgut Ozal dat Turkije bereid was honderdduizenden leden van de onderdrukte Turkse minderheid in Bulgarije op te nemen. „Al kampen we met een grote werkloosheid, laat ze toch maar komen, desnoods een half miljoen of meer", aldus de premier.

In Istanboel werd op 21 maart een grote demonstratie gehouden tegen de „Bulgaarse wreedheid". waar zo'n 20.000 mensen aan deelnamen.

Een secretaris van het Centraal Comité van de Bulgaarse Communistische Partij, Dimitar Stanisjew, stelde in een toespraak op 9 maart dat de bulgarisatie van de Turks-Arabische namen sinds eind 1984 in het hele land tot een spontane en vrijwillige campagne was uitgegroeid. Er was volgens hem geen sprake van een assimilatieproces, maar van een terugkeer van de broeders en zusters van de Turkse minderheid tot de Bulgaarse familie. Er zou ook geen emigratie van Bulgaarse burgers naar Turkije plaatsvinden, noch overleg hierover, „omdat geen enkel deel van het Bulgaarse volk tot een andere natie behoort".

Eind maart verklaarde Stanko Todorow. lid van het Bulgaarse Politburo en voorzitter van de Nationale Assemblée. dat het bulgarisatieproces voltooid was en dat iedereen nu wist dat Bulgarije een één-natie-staat was. Burgers die zich „ongelukkig" voelden zouden geherhuisvest worden als zij dat wensten, maar emigratie naar Turkije bleef taboe.
Volgens waarnemers kon dit herhuisvestingsaanbod er op wijzen dat de Bulgaarse regering de Turkse minderheid wilde neutraliseren door haar zoveel mogelijk te verspreiden.
De Turkse regering reageerde op 3 april bij monde van onderminister van buitenlandse zaken Mesut Yilmaz, die Bulgarije ervan beschuldigde een racistische politiek te voeren.
In een toespraak op 8 april tot delegaties van de 45 lidstaten van de Islamitische Conferentie Organisatie riep de Turkse VN-afgevaardigde Ilter Türkmen de islamitische landen op te protesteren tegen de „onmenselijke praktijken" van de Bulgaren tegen de Turkse minderheid in dat land. „We staan voor een campagne die ten doel heeft met geweld de etnische, godsdienstige en culturele identiteit te elimineren van één miljoen islamitische Turken die al zeshonderd jaar in Bulgarije wonen", aldus Turkmen.
Op 12 april ontving de Bulgaarse regering een derde Turkse protestnota. maar zij volhardde in haar weigering deze kwestie te bespreken of waarnemers toe te laten in de minderhedengebieden.
Op 26 september werd Bulgarije door de Assemblée van de Raad van Europa veroordeeld wegens de gedwongen assimilatie van de Turkse minderheid. De Bulgaarse regering werd opgeroepen „dit beleid van onderdrukking onmiddellijk te staken".
De vertegenwoordigers van de 21 lidstaten namen een resolutie aan waarin werd gesteld, dat de maatregelen van het bewind in Sofia om de identiteit van de Turken in Bulgarije „uit te wissen" een reeks internationale verdragen schonden, waaronder de slotakte van Helsinki. De Bulgaarse regering werd opgeroepen de campagne te beëindigen en de gebieden waar Turken wonen voor internationale inspectie te openen.

Rapport *Amnesty International*

In sept. 1985 uitte de mensenrechtenorganisatie Amnesty International haar bezorgdheid over berichten waaruit bleek dat etnische Turken in Bulgarije gevangen waren gezet, in interne verbanning waren gestuurd en zonder proces waren geëxecuteerd wegens geweldloos verzet tegen het beleid van gedwongen assimilatie. Volgens door Amnesty ontvangen berichten waren Turken die in Bulgarije weigerden te beloven geen emigratiepogingen te ondernemen, gedwongen tot interne verbanning. Mensen die in openbare gelegenheden Turks spraken. waren met boetes gestraft. Verzoeken om opheldering had de regering in Sofia niet beantwoord.

In het rapport over de campagne tegen de Bulgaarse Turken, dat Amnesty op 1 april 1986 publiceerde, meldde de organisatie dat bij de gedwongen assimilatie van de Turkse minderheid in Bulgarije tussen dec. 1984 en maart 1985 naar alle waarschijnlijkheid meer dan honderd doden waren gevallen. Zij vielen niet alleen in gevechten tussen veiligheidstroepen en leden van de Turkse minderheid die zich tegen de gedwongen verandering van hun namen verzetten, maar ook toen tijdens vreedzame protestbetogingen op demonstranten werd geschoten.

In het rapport meldde Amnesty dat Turken, die wegens hun verzet waren opgepakt, gevangenisstraffen van twee tot zeveneneenhalf jaar gekregen hadden. Familieleden van mensen die waren opgepakt werden verbannen naar andere delen van Bulgarije. Verder was de campagne volgens Amnesty gepaard gegaan met maatregelen tegen religieuze traditionele gebruiken van de 90.000 personen omvattende minderheid.
Een Bulgaars regeringswoordvoerder wees op 3 april de beschuldigingen van Amnesty als „laster" van de hand.

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

JAPAN

NIEUWE DSP-LEIDING

Zoals op pag. 40013 reeds werd vermeld werd tijdens een conventie van de Democratisch-Socialistische Partij (DSP) in april 1985 Saburo Tsukamoto tot partijvoorzitter gekozen in plaats van Ryosaku Sasaki.
Het heengaan van Sasaki werd door de partijkringen in verband gebracht met kritiek binnen de DSP op diens contacten met Susumi Nikaido tijdens de strijd om het voorzitterschap van de Liberaal-Democratische Partij (LDP) in oktober 1984 (zie pag. 39813). Er bleven binnen de DSP meningsverschillen bestaan over de vraag of een mogelijke samenwerking met de LDP moest worden onderzocht dan wel met de JSP (Japanse Socialistische Partij). Daarbij deden speculaties de ronde dat een kennelijke gelijkheid van opvattingen met de LDP in kwesties als de defensie-uitgaven de basis voor een coalitie zou kunnen vormen. Maar op 22 oktober 1985 zei Tsukamoto in een toespraak te Tokio dat de DSP niet van zins was een coalitie met de LDP aan te gaan. Op dit punt diende de LDP de noodzakelijke stappen te ondernemen, en Tsukamoto betwijfelde of Yasuhiro Nakasone dan wel een andere LDP-leider zo'n aanbod overwoog. Volgens de DSP-leider was zijn partij nog steeds gebonden aan

Ryosaku Sasaki

een „socialistische" (niet-marxistische) filosofie, maar hij toonde geen toenadering tot de JSP, waarvan hij de defensie-politiek vooral veroordeelde. (*Financial Times* 23-10-1985)

POLITICI ONTVANGEN GELD VAN ZAKENLIEDEN

Begin september 1985 rapporteerde het Japanse ministerie van binnenlandse zaken dat alle politieke partijen en politici in Japan gedurende 1984 bij elkaar 116,7 mrd yen (ca f 1.6 mrd) aan donaties ontvingen
Karel van Wolferen berichtte in NRCI *H'blad* (11-9-'85) o m

Het merendeel daarvan is afkomstig van firma's, en, 90 procent van wat zij aan politici uitgeven gaat naar de LDP-regeringspartij Het totaal was 20 procent minder dan in 1983. maar dat was een jaar waarin verkiezingen voor het Hogerhuis en Lagerhuis, zowel als plaatselijke regeringen plaatsvonden. Vergeleken met het normale jaar ervoor zitten de politici financieel zeer goed bij kas.
Vooral waar het de parlementariers van de regeringspartij aangaat is het gepubliceerde cijfer slechts de top van de spreekwoordelijke ijsberg. Wat zij in de prefectuur van hun kiesdictricten ontvangen hoeven zij alleen aan de plaatselijke autoriteiten op te geven. en niemand houdt dat bij. Nog afgezien daarvan hebben de invloedrijke politieke bazen geheime en zeer lucratieve verstandhoudingen met bedrijven waarvoor ze belangrijk kunnen zijn. Niettemin valt uit de officieel geregistreerde gegevens al veel interessants af te lezen. Het gulst tegenover de politici van de regeringspartij zijn de commerciele banken die ongeveer eenderde leveren van wat het bedrijfsleven aan de LDP uitgeeft. Het wordt dan ook niet als geheel toevallig beschouwd dat de liberalisering van de financiële sector, waarvoor vorig jaar zoveel reclame werd gemaakt tegenover potentiëel buitenlandse concurrenten. tot nog toe uitsluitend Japanse financiële instellingen ten goede is gekomen.
De parlementaire oppositie moet bijna geheel van andere bronnen dan de zakenwereld leven. De partij die voor tien jaren achtereen en nu ook weer de hoogste inkomsten opgaf was de communistische (JCP). Die „donaties" komen in de vorm van abonnementen op de partijkrant, de Akahata, welke ondanks een rigide marxisme en voorspelbare stokpaarden de reputatie heeft op sommige punten eerlijker te zijn dan de andere dagbladen. De socialisten (JSP) moeten het hebben van de Sohyo, de grootste vakbondcentrale, en van lidmaatschapsgelden. Alleen de democratisch-socialistische partij (DSP) krijgt van het bedrijfsleven een noemenswaardig bedrag. en dat is geen wonder. want die partij stemt als het erop aankomt meestal met de regeringspartij mee.
Wat de cijfers van het ministerie van binnenlandse zaken ook heel goed laten zien is de extra motivering die de Japanse politici hebben om naar hoge functies in hun partij te klimmen. Zodra zo'n positie bereikt is stijgt het inkomen met 55 a 100 procent per jaar. Wat de premier aangaat, Nakasone ontving vorig jaar vijf maal zoveel als in 1981, net voordat hij de regering overnam. De politici worden niet zozeer gedreven door een zucht naar rijkdom, maar door de drang om de top te bereiken.

Tientallen LDP'ers manoeuvreren voortdurend in de richting van het premierschap, en om premier te worden is een fortuin nodig. Elke parlementariër heeft geld nodig voor het kopen van voldoende stemmen om zijn herverkiezing te garanderen. Maar de aspirant-premier moet bovendien zijn collega's zien om te kopen, evenals plaatselijke bazen in geval er voorverkiezingen gehouden worden, waaraan LDP-leden mee mogen doen. De rivaal van Nakasone voor het premierschap, Toshio Komoto, die vorige maand (aug. 1983) aftrad ais kabinetsminister in verband met het bankroet van zijn Sanko Scheepvaartmaatschappij, betaalde in één jaar de partijcontributie voor het merendeel van ongeveer 800.000 LDP .,leden' die inderhaast werden opgetrommeld.
Nakasones herverkiezing vorig jaar (1984) als president van de LDP (en dus automatisch als premier) kostte zijn habatsu (kliek) meer dan één miljard yen. Nog eens een miljard werd in reserve gehouden voor het geval er problemen waren.

De nieuwe DSP-leiders: voorzitter Saburo Tsukamoto (l.) en vice-voorzitter Eiichi Nagasue.

De kranten gaan er van uit dat de persoonlijke ,,politieke inkomsten'' van de drie nieuwe kandidaten voor het premierschap een goede aanwijzing zijn voor de vraag wie van hen er op kop loopt. De minister van financiën Noboru Takeshita, heeft in 1984 het meeste opgehaald van alle politici, net even onder de één miljard yen. Na hem kwam de minister van buitenlandse zaken. Shintaro Abe Nummer vier op de ranglijst die alle kranten op de voorpagina vermeldden was de aspirant-premier met waarschijnlijk de geringste kansen, Kiichi Miyazawa(...)
Naar de letter van een in 1975 aangenomen Wet voor Controle op Politieke Fondsen mogen politici niet rechtstreeks geld aan kiezers schenken. Maar de wet verbiedt geen felicitatiegeld bij bruiloften en condoléancegeld bij begrafenissen van leden van het kiesdistrict. De plaatselijke staf van de Japanse politici doet dan ook weinig anders dan bijhouden wie trouwt en sterft.
D? wet stelt ook een inaximum vast aan wat firma's aan politici mogen geven. Een van de middelen om dat te omzeilen is voor de politicus om een feestje te organiseren in een luxehotel en toegangskaartjes aan het bedrijfsleven te verkopen...''.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN
1984-1985. BEGROTINGEN 1985 EN 1986

Na het recordoverschot op de handelsbalans over 1983 (pag. 447/3-1984) van $31,45 rnrd (gecorrigeerd) leverde de handelsbalans van Japan over de jaren 1984 en 1985 nieuwe recordoverschotten op, resp. van $44,26 rnrd (gecorrigeerd) en $56 mrd, aldus gegevens van het Japanse ministerie van financiën (NZZ 3-2-1986).
Over 1984 was aanvankelijk een overschot van $44,35 rnrd gemeld, met een exportvolume van $168,27 rnrd (+ 16%) en een importvolume van $123,92 rnrd (+ 9%). De waarde van de Japanse export nam in 1985 toe met 3,4% tot $173,93 mrd, maar de import verminderde met 4,9% tot $117,93 mrd. In 1985 werd ook een recordoverschot geboekt over de lopende rekening van de betalingsbalans van $49,27 rnrd tegen een overschot van $35 rnrd in 1984. Op de betalingsbalans zelf, die in 1983 nog een overschot van $5,18 rnrd vertoonde, ontstonden in 1984 en 1985 tekorten van resp. $15,20 rnrd en $12,32 mrd.

Over het kalenderjaar 1984 namen de Japanse exporten naar de Verenigde Staten – dank zij het herstel van de Amerikaanse economie en de hoge dollarkoers – met 40% toe tot een bedrag van $59,94 mrd. De Japanse invoer uit de VS had slechts een waarde van $26,8 mrd. een stijging van 8,9% ten opzichte van 1983. Het Japanse overschot op de handelsbalans met de EG bedroeg $10,87 rnrd of wel ongeveer $10 mln minder dan in 1983. De export van de EG naar Japan groeide met ca. 15%, terwijl de import uit Japan slechts met ca. 5% toenam.
In het algemeen groeide de Japanse export het sterkst in de elektronicasector. Zo nam de uitvoer van halfgeleiders en andere elektronische onderdelen met 47% toe en de export van videorecorders met 29%. Japan exporteerde in 1984 in vergelijking met 1983 bijna 15% meer auto's en 8% meer staal.

Over het kalenderjaar 1985 namen de Japanse exporten naar de VS volgens voorlopige gegevens met 8,9% toe tot $65,29 mrd, terwijl de Japanse invoer uit de VS met 4% daalde tot $25,78 mrd. Het Japanse overschot op de handelsbalans met de EG bedroeg $11,1 mrd. De uitvoer naar de EG steeg met 3,1% tot $20 mrd, terwijl de invoer uit de EG met 4,8% daalde tot $8,9 mrd.
In het algemeen daalde de Japanse uitvoer van halfgeleiders en andere elektronische onderdelen met 18,3% en die van videorecorders met 2,9%. Daarentegen nam de uitvoer van auto's opnieuw toe, en wel met 15,3% tot $34.4 mrd.

Terwijl Japans reële Bruto Nationaal Produkt (BNP) in 1983 met 3,4% toenam, werd in 1984 een reële groei van het BNP met 5,8% bereikt, de sterkste sinds 1973; de industriële produktie steeg met 11,2%. In 1985 bedroeg de reële groei van het BNP 4,2%, terwijl de industriële produktie met 4,6% steeg.
In 1984 nam de werkloosheid voor het vierde achtereenvolgende jaar toe; het hoogste peil sinds 1953 werd bereikt met 2,7% van de beroepsbevolking (gemiddeld 1,61 mln mensen). In 1985 verminderde het aantal werklozen met 0,1% tot 2,6% van de beroepsbevolking (1,56 mln mensen).
In 1984 stegen de consumentenprijzen met 2,2% ten opzichte van het voorgaande jaar. In 1985 bedroeg de inflatie 2,1%.

Begroting 1985

De ontwerp-begroting voor het op 1 april 1985 beginnende fiscale jaar werd na het fiat van het kabinet (op 28 dec. 1984) door het Lagerhuis goedgekeurd op 9 maart 1985 en door het Hogerhuis op 9 april 1985, nadat enkele niet wezenlijke veranderingen waren aangebracht.
De totale uitgaven werden geraamd op 52.499,6 rnrd yen, wat een stijging van 3,7% t.o.v. het begrotingsjaar 1984 betekende. Die stijging was vooral het gevolg van de met 11,7% toegenomen uitgaven t.b.v. de schulden (aflossing en rente) die op 10.224,2 rnrd yen werden geraamd, wat neerkwam op 19,5% van alle uitgaven.

De defensie-uitgaven werden met 6,9% verhoogd tot 3.137,1 rnrd yen, wat neerkwam op 0,9972% van het BNP. Eén procent was sinds november 1976 door de diverse Japanse regeringen als een limiet beschouwd. Premier Nakasone had reeds op 28 januari laten weten dat een overschrijding van deze limiet in de loop van het begrotingsjaar onvermijdelijk zou kunnen worden. Tijdens een parlementsdebat in februari zei hij dat zijn regering de limiet ,,zo nodig'' zou herzien. Op 11 mei verklaarde Nakasone in het parlement dat het komende vijfjarenplan voor defensie zou worden uitgewerkt ,,ongeacht'' de traditionele limiet van 1%.

De ontwikkelingshulp werd met 10% verhoogd tot 581 mrd yen.
Voor sociale uitgaven werd een bedrag van 9.573,9 rnrd yen uitgetrokken (+ 2,7%) en voor openbare bouwopdrachten een bedrag van 6.368,9 mrd yen (– 2,3%). De uitgaven Voor onder ijs en wetenschap werden ongewijzigd op 4,8 biljoen yen geraamd.
Het tekort op de begroting werd met 1 biljoen gen ten opzichte van de vorige begroting verlaagd. Aan de inkomstenkant waren diverse heffingen en belastingen met in totaal 11,5% verhoogd. Deze maatregel moest 316 rnrd yen extra opleveren.

Privatisering telefoon en tabak

Per 1 april 1985 werden twee grote Japanse staatsbedrijven: de telegraaf- en telefoondienst en het tabaksmonopolie, geprivatiseerd.
Karel van Wolferen berichtte in NRCI *H'blad* (30-3-1985) over deze privatisering als onderdeel van een programma voor administratieve hervormingen dat daarmee vooralsnog geen wezenlijk grote verandering werd aangebracht.
,,Het nieuwe bedrijf Nippon telegraaf en telefoon (NTT) mag vanaf april volgend jaar (1986) aandelen aan particulieren verkopen, waar het waarschijnlijk vijf jaar over zal doen, totdat de geplande limiet is bereikt. De regering zal dan nog altijd meer dan de helft van de aandelen in handen houden. De belangrijkste verandering op langere duur is de concurrentie die het in een aantal geselecteerde diensten zal krijgen van een consortium van Japanse bedrijven.

Het nieuwe Japanse bedrijf voor de tabaksindustrie krijgt geen concurrentie en blijft voorlopig voor twee derde in handen van de regering.''
Van Wolferen schreef voorts:

,,De belangrijkste aanleiding voor de verandering van status van de NTT is het groeiende besef dat Japan te ver bij de Verenigde Staten zou kunnen achterblijven op het gebied van de telecommunicatie, één van de weinige groeigebieden in de economie die nog over zijn.
Vier jaar geleden werd een begin gemaakt toen de regering met steun van de zakenwereld Hisashi Shinto, een buitenstaander, scheepsbouwingenieur van beroep en voormalige president van Ishikawajima-Harima zware industrie, aanstelde als hoofd van NTT. Hisashi Shinto moest nieuw leven brengen in een kolossale oude bureaucratie en een opzet maken voor de privatisering. Hisashi Shinto zal volgende week president van de grootste Japanse particuliere organisatie zijn.
NTT beschikt over een eigen vermogen van 780 miljard yen (11,2 miljard gulden) en heeft 320.000 werknemers in dienst. Het is bovendien na de ontmanteling van het Amerikaanse AT&T ook het grootste telefoonbedrijf ter wereld. De taak die het nu heeft, is de constructie van een landelijk gedigitaliseerd ,,Informatie netwerk systeem'' (INS), dat klaar moet zijn te-

gen het eind van de eeuw en minstens 20 bil. joen yen gaat kosten.
Om nog rneer beweging in de verbureaucratiseerdc organisatie te verzekeren, wordt officieel een „Tweede N T T toegestaan. Vier groepen van bedrijven hebben al aangekondigd dat zij een alternatief communicatienetwerk ambieren, en het is waarschijnlijk dat een consortium zal overblijven dat een vaststaand marktaandeel zal worden toebedeeld.
De Nationale Spoorwegen en het staatsbedrijf dat de duurste tolwegen ter wereld onderhoudt hebben plannen om hun bestaande netten te gaan gebruiken voor optische vezelcommunicatiekabcls. De overige bedrijven spreken over microgolf en satellietverbindingen. Een vooroplopende deelnemer is het relatief jonge en zeer ondernemende Kyocera. een op hoogwaardige technologie gespecialiseerd bedrijf waarmee Philips een joint venture-overeenkomst is aangegaan.
De plannen voor privatisering van NTT, en de hieraan verbonden wet voor liberalisering van de telecommunicatiesector in het algemeen, heeft een aantal buitenlandse firma's doen likkebaarden in het vooruitzicht van nieuwe kansen op de Japanse markt. Van de kant van de Amerikaanse regering wordt veel druk uitgeoefend voor afspraken die buitenlanders in staat moeten stellen om met levering van apparatuur en geavanceerde datacommunicatiediensten te gaan concurreren. Het resultaat van deze druk is nog erg teleurstellend en het ziet er niet naar uit dat buitenlandse bedrijven op meer dan een marginale functie kunnen rekenen.

De kansen dat buitenlandse tabakswaren nu de Japanse markt kunnen gaan veroveren, zijn ook erg gering. Invoer en verkoop van buitenlandse sigaretten is zo ongeveer het enige dat met de privatisering van het tabaksmonopolie officieel wordt geliberaliseerd. Maar het nieuwe bedrijf staat onder controle van gepensioneerde functionarissen van het ministerie van financien, die niet de indruk wekken veel zin in concurrentie te hebben.
Het tabaksmonopolie is indertijd gevestigd om de Russisch-Japanse oorlog (1904-1905) te betalen. en onderhoudt nu 90.000 boeren, wier op inefficiente wijze geteelde tabak om politieke redenen tegen driemaal de wereldprijs door de regering wordt opgekocht.
Om te moderniseren wil het JTI sigaretten gaan exporteren. Het buitenlandse marktaandeel wordt beperkt tot 2 proent door het aantal verkooppunten te beperken. De president van JTI, Minoru Nagaoka, heeft al gezegd dat Amerikaanse firma's niet moeten denken dat zij hun marktaandeel kunnen uitbreiden tot 20-30 procent, zoals zij in Frankrijk en Italië na liberalisering van de tabakshandel aldaar hebben gedaan.-
Het Japanse tabaksbedrijf denkt aan stroomlijning en diversificatie in onroerend goed en biochemie.
Maar waar de privatisering vooral ook om is begonnen, en dat geldt voor de NTT evenzeer. is vermindering van de staatsschuld. Verkoop van aandelen zal straks veel opleveren, en honderdduizenden werknemers worden van de staatsloonlijst afgevoerd."

Beperking Japanse auto-export naar VS

De (toenmalige) Japanse minister van internationale handel en industrie, Keijiro Murata, maakte op 27 maart 1985 bekend dat Japan zijn auto-export naar de Verenigde Staten ook in het op 1 april beginnende fiscale jaar wederom vrijwillig zou beperken, mogelijk tot 2,2 min stuks (350.000 meer dan in de voorgaande jaren).
Nog op 1 maart had de Amerikaanse president Reagan aangekondigd dat hij de sinds 1981 geldende overeenkomst met Japan over de vrijwillige exportbeperking, die op 1 april 1985 zou aflopen, niet wenste te verlengen. Hij motiveerde dit besluit met het argument van de vrije handel. Bovendien hadden de beperkingen tot een prijsverhoging op de binnenlandse markt geleid, terwijl de Amerikaanse auto-industrie, in tegenstelling tot 1981, weer volop winst maakte. (De drie grootste Amerikaanse autoconcerns boekten in 1984 een gezamenlijke winst van $9,8 mrd.)
Reagans besluit riep gemengde reacties op in Japan. UPI-correspondent J. Battenfeld meldde op 11 april vanuit Tokio:

Takashi Ishihara, de president van de Japanse autofabrikantenassociatie.

..De autofabrikanten waren enthousiast. de regeringsfunctionarissen ongerust vooral toen ze hoorden wat de toekomstige exportplannen van de nationale autofabrikanten waren. Met het tekort van meer dan 34 miljard dollar op de Amerikaanse handelsbalans met Japan en de roep om protectionistische maatregelen in de Verenigde Staten in gedachten uitten de Japanse functionarissen openlijk hun vrees dat een massale groei van de auto-export na 1 april tot Amerikaanse vergeldingsmaatregelen zal leiden. (...)
Uit vrees voor Amerikaanse vergeldingsmaatregelen maar ook op dringend verzoek van niet bij de autoproduktie betrokken Japanse takken van industrie, die vrezen dat ook zij zullen lijden als er een handelsstrijd ontbrandt, heeft het machtige ministerie van buitenlandse handel en industrie blijkbaar eieren voor zijn geld gekozen. (...)
(De Japanse auto-industrie wilde 2,4 mln auto's naar de VS exporteren.)
De autofabrikanten verdringen elkaar intussen om een zo groot mogelijk deel van de exportquota te bemachtigen. Japans twee grootste autoproducenten Toyota (nummer een) en Nissan. die samen vijftig procent van de markt in handen hebben, proberen hun dominerende positie op de lucratieve Amerikaanse exportrnarkt te behouden. Maar ook kleinere fabrikanten, zoals Mitsubishi. Suzuki. Honda. Mazda en Isuzu die zich allemaal aan hun kleine aandeel in de export-quota moeten houden. zijn vastbesloten hun Amerikaanse marktaandeel te vergroten. En dan zijn er nog de aangekondigde plannen van Genera1 Motors en Chrysler om de import van door hun Japanse dochterbedrijven vervaardigde auto's op te voeren..."

„In 1984 produceerde Japan 7.073.173 personenauto's waarvan er 3.980.619 werden geëxporteerd. In dezelfde 12 maanden produceerden Amerikaanse autofabrieken 7.951.517 auto's en importeerde de Amerikaanse markt er nog eens 2.434.859, waarvan circa 1.85 miljoen uit Japan ofwel 46 procent van de totale Japanse export
De Japanners importeerden vorig jaar 41.982 auto's. 19 procent meer dan in 1983, ondanks een netwerk van tarifaire en nontarifaire handelsbelemmeringen. Deze verhoogde import was vooral afkomstig uit Europa, met name in de vorm van duurdere modellen die favoriet zijn bij de jonge welgestelde Japanse beroepsbevolking. Er werden 2382 Amerikaanse auto's geimporteerd, waaronder 327 grote Cadillacs..."

Opening Japanse markt aangekondigd. Verlaging invoerrechten

Op 9 april 1985 kondigde de Japanse regering een plan aan, in het kader waarvan aan andere landen een betere toegang tot de Japanse markt moest worden verschaft. Premier Nakasone moedigde in een televisietoespraak zijn landgenoten aan om ter waarde van 100 dollars aan buitenlandse produkten te kopen. Hij gaf zelf het goede voorbeeld met een uitvoerig door de media gerapporteerd warenhuisbezoek, waarbij hij o.a. een Frans sportshirt van 100 dollar kocht plus een Italiaanse stropdas van ca. 60 dollar.
Op 25 juni kondigde de regering een verlaging van de invoerrechten met maximaal 20% aan voor 1.600 industriële produkten en 160 produkten uit de landbouw- en visserijsector. Die verlaging zou in 1986 of 1987 van kracht worden.
Op 9 juli presenteerde de regering de hoofdpunten van een tweede onderdeel van het actieprogramma voor opening van de Japanse markt. Japanse normen en standaarden voor invoerprodukten zouden meer in overeenstemming worden gebracht met internationaal geldende criteria. Bij de invoer van diverse medicijnen, voedsel en elektronische produkten zullen voortaan de testresultaten van buitenlandse laboratoria in aanmerking worden genomen. De geringe inhoud van beide pakketten duidde er volgens commentaren op dat het actieprogramma niet meer dan „kosmetische maatregelen" zou bevatten.
Op 30 juli 1985 werd door premier Nakasone via de televisie het hele actieprogramma bekendgemaakt dat de Japanse markt verder voor buitenlandse

produkten moest openen. Volgens de premier zou het een eind maken aan de opvatting dat Japan zijn eigen markt beschermt ten koste van het buitenland.
Nakasone omschreef het actieprogramma als een drastisch plan dat niet alleen een beperkt aantal landen maar alle handelspartners van Japan ten goede zal komen.
Nakasone noemde het komende jaar het ,,jaar van de importen'' en oktober aanstaande ,,de maand van de importen''. Dat betekent dat zowel de overheid als de particuliere sector zich speciaal zal inspannen om meer buitenlandse goederen te kopen. De regering zal een aantal helikopters en dienstauto's importeren. De methoden waarmee firma's inschrijven op grote projecten zullen worden gewijzigd. Ook zullen de Japanse provinciale besturen worden verzocht buitenlandse zakenlieden te helpen. De premier vroeg verder het publiek van de in de komende maanden te houden ,,importbazars'' een succes te maken.
Nakasone zei dat Japan de binnenlandse vraag zal stimuleren door middel van grote projecten. Hij zal zelf toezicht houden op de uitvoering van het actieprogramma. Afgezien daarvan zal in elk ministerie een actieprogrammacommissie worden gevormd. Verder verwees Nakasone gewoontegetrouw naar externe oorzaken van het grote Japanse handelsoverschot zoals de sterke dollar en hoge rentestanden in Amerika. Hij beëindigde zijn tv-optreden met een verzoek aan het Amerikaanse Congres geen protectionistische wetgeving te aanvaarden.

In *NRC/H'blad* (30-7-1985)meldde correspondent Karel van Wolferen voorts:

Het actieprogramma was, zoals reeds werd verwacht, vaag op algemene punten en niet erg doortastend op punten waar al eerder compromissen waren toegezegd. Zo zal het lidmaatschap van buitenlanders van de Tokiose aandelenbeurs pas in de herfst ter sprake worden gebracht en het recht van buitenlandse advocaten om in Japan een praktijk te openen nog in het parlement moeten worden besproken.
Buitenlandse, maar ook binnenlandse deskundigen hebben al bij voorbaat veel scepsis getoond ten aanzien van het actieprogramma. Twee hoofdbestanddelen ervan – de verlaging van tarieven en de herziening van normen en standaarden – waren al eerder bekendgemaakt zonder indruk te maken. Het ministerie van landbouw heeft agrarische produkten vrijwel geheel buiten het actieprogramma weten te houden. De tariefverlagingen gelden voornamelijk voor goederen waarvoor Japans handelspartners weinig of geen belangstelling tonen.

Stimulering binnenlandse vraag

Op 15 oktober 1985 kondigde de regering een pakket maatregelen aan ter stimulering van de binnenlandse vraag in 1986. De binnenlandse bestedingen zullen met 3.100 miljard yen opgevoerd worden, waarvan de overheid 1.800 miljard yen voor haar rekening moet gaan nemen, terwijl de privésector 1.300 miljard moet opbrengen.
Het economisch planbureau (EPA) dat de rang van ministerie heeft, meent dat door deze verhoging van de bestedingen het bruto-nationale produkt vergroot zal worden met 1.3 procent. De invoer zal daardoor naar verwachting met ongeveer 2 miljard dollar toenemen.

Volgens het pakket maatregelen zal de uitvoering van openbare werken bevorderd worden, waarbij plaatselijke overheden voor de kosten moeten opdraaien. De regionale regeringen zullen worden aangespoord ter waarde van 3,8 miljard dollar aan obligaties uit te geven voor het financieren van infrastructurele verbeteringen zoals de aanleg van rioleringen. Verkoop van staatsgrond en land van plaatselijke overheden aan o.a. een semi-overheidsbedrijf in de woningbouwsector, plus een programma van leningen voor huizenbouw tegen gereduceerde rente moet de vraag in de bouwsector en aanverwante industrie vergroten.
Gehoopt wordt dat de bestedingen op beide punten met 2.3 miljard dollar omhoog zullen gaan. Elektriciteitsbedrijven zullen worden aangespoord over de eerstvolgende drie jaren kapitaalinvesteringen te doen ter waarde van 4.9 miljard dollar. Ook aan consumentenbestedingen is gedacht met de verwijdering van de 24 cn 30 maanden limieten op de maximale afbetalingstermijnen voor kleurentelevisie en auto's.

Privatisering nationale spoorwegen. Massale sabotage-acties

Op 30 juli 1985 keurde het kabinet formeel een plan goed tot privatisering van de Japanse nationale spoorwegen. Vier dagen eerder had een regeringscommissie twee jaar van intensief overleg afgesloten met het advies aan premier Nakasone de nationale spoorwegen (JNR) te privatiseren en te splitsen in o.a. zes regionale passagiersdiensten, een speciale corporatie die Shinkansen (bliksem)-treinen verhuurt, een bedrijf voor vrachtvervoer en 13 busondernemingen.

Deze operatie zou vanaf 1 april 1987 worden uitgevoerd. Dan zou ook een oplossing moeten worden gevonden voor het deficit van ca. 37,3 biljoen yen op de bedrijfsbalans van de JNR, die dagelijks 19 mln passagiers (ca. 13% van alle reizigers) vervoert. Voor ongeveer 16,7 biljoen yen zullen de belastingbetalers moeten opdraaien. Hoe het zo ver is kunnen komen is volgens de adviescommissie allesbehalve een raadsel; het ligt vooral aan de ,,kwetsbaarheid van de JNR voor parlementaire invloeden''. Wat daarmee bedoeld wordt begrijpen vrijwel alle kiesgerechtigden op het platteland, aldus *NRC/H'blad* (30-7-1985). Niets biedt een betere garantie voor herkiezing van een parlementariër dan de belofte van doortrekking en daadwerkelijke aanleg van een spoorlijntje naar zijn kiesdistrict.

De politieke invloed op de JNR heeft natuurlijk tot een ontzagwekkende hoeveelheid onrendabele trajecten geleid. Een notoir voorbeeld is het zogenaamde Biko-lijntje waar voor elke gulden die het opbrengst de regering vijftig gulden moet betalen.
JNR's reputatie als het slechtst lopende Japanse bedrijf is evenwel niet uitsluitend de schuld

Brandweerlieden inspecteren de schade aan het Asakusabashi-station in het oosten van Tokio, dat op 29 nov. 1985 o.a. met behulp van molotow-coctails in brand was gestoken. Die dag werd door sabotage-acties het treinverkeer op 21 lijnen lamgelegd.

van politici. Vlak na de oorlog absorbeerde het een groot deel van ongeveer 600.000 gerepatrieerde werkloze soldaten en die zijn de laatste jaren allemaal met pcnaioen gegaan. Ook verloor het in de loop van de jaren '60 en '70 eenderde van zijn klandizie aan vliegtuigeri en de auto.

Voorzitter Hisashi Muto van de Kokuro, d.i. Nationale Spoorweg Arbeiders Bond, noemde het plan inzake ontmanteling van de JNR op 29 juli onmenselijk en onpraktisch. Zijn kritiek richtte zich vooral op de afvloeiing van ca. 93.000 overbodige werknemers. Omstreeks 50.000 van hen worden vervroegd gepensioneerd of door de nieuwe ondernemingen overgenomen; 40.000 moeten worden overgeplaatst d.w.z. bij andere openbare diensten worden ondergebracht.

Maar er was meer aan de hand, want Muto's 250.000 leden tellende Kokuro en de radicalere 45.000 leden tellende Doro-vakbond vormen de steunpilaren die de Sohyo-vakbondscentrale, overeind houden. Sohyo, gelieerd met de Socialistische Partij (JSP), heeft de afgelopen kwart eeuw altijd geprobeerd de werkende Japanner nog wat klassebewustzijn bij te brengen. Werknemers van de staatsbedrijven mogen volgens de wet niet staken, maar die van de JNR en het eerder dit jaar geprivatiseerde telecommunicatiebedrijf (NTT) behoorden tot de weinigen in Japan die dat wel deden, waaruit Sohyo enige macht wist te putten.
Het ziet er nu naar uit dat het in stukken delen van de JNR ook de genadeslag voor Sohyo zal betekenen, hetgeen een begin van een nieuw hoofdstuk in de Japanse arbeidsverhoudingen betekent.

Op 28 nov. hielden ca. 1.100 werknemers van de nationale spoorwegen – leden van de dissidente Chiba Locomotief Bond – een 24-uurstaking uit protest tegen de privatisering en opsplitsing van de JNR.
Op 29 nov. legden saboteurs kort voor de ochtendspits het spoorwegverkeer in een groot deel van Japan stil. In acht provincies, vooral rond Tokio en Osaka. vonden sabotagedaden plaats: het signaleringssysteem werd onklaar gemaakt, kabels werden doorgesneden en brandbommen werden bij stations naar binnen gegooid. In het gebied van Tokio kon op 21 spoorlijnen niet meer worden gereden. Speciaal in de oostelijke wijk van Tokio waren de acties zeer gewelddadig; het Asakusabashi-station brandde uit na aanslagen met molotow-cocktails en benzinebommen.

De politie verrichtte naar eigen zeggen 48 arrestaties. De meeste arrestanten zouden behoren tot de Chukaku-ha (centrale kern), een extreem linkse groepering, die vooral aan het eind van de jaren zestig actief was.

Op 28 febr. 1986 diende de regering wetsvoorstellen tot privatisering van de JNR in. Daarin werd een ,,liquideringsmaatschappij'' belast met het afbetalen van de schulden en de overplaatsing van 41.000 overbodig geworden werknemers.

Begroting 1986

Op 27 december 1985 keurde de regering de ontwerp-begroting voor het fiscale jaar 1986 (april 1986 – maart 1987) goed. Het ontwerp werd, aldus de NZZ (31-12-1985) enerzijds gekenmerkt door uiterste spaarzaamheid, maar het verschafte tegelijk tamelijk royale speelruimte voor openbare kredieten en investeringen.
De uitgaven werden geraamd op 54.088,6 rnrd yen, wat vergeleken met het eerste ontwerp van de lopende begroting neerkwam op een stijging met 3%. De schuldendienst nam toe met 10,7% tot 11.319,5 rnrd yen, de financiële afdracht aan prefecturen en gemeenten werd met 5,1% verhoogd tot 10.184,9 rnrd yen. De defensie-uitgaven stijgen met 6,58% tot 3.343,5 rnrd yen, wat neer zou komen op 0,997% van het in 1986 verwachte BNP. De ontwikkelingshulp werd met 7% verhoogd tot 622 rnrd yen.
Tijdens het op 31 maart 1986 beëindigde begrotingsjaar 1985 bereikte Japan een nieuw recordoverschot op zijn handelsbalans van $52,6 mrd.

BETREKKINGEN MET SOWJET-UNIE. BEZOEKEN SJEWARDNADZE EN ABE

De Sowjet-minister van buitenlandse zaken, Edoeard Sjewardnadze, bracht van 15-19 januari een officieel bezoek aan Japan. Het was het eerste bezoek van een Sowjet-minister van buitenlandse zaken sinds 1976, toen Andrei Gromyko van 9-13 januari in dat jaar voor een officieel bezoek in Japan verbleef.

Territoriaal geschil

Toen waren de onderhandelingen tussen Japan en de Sowjet-Unie over een vredesverdrag in een impasse geraakt, aldus Takeo Miki (in die tijd de Japanse premier), omdat de SU in het territoriale geschil tussen beide landen niet tot onderhandelingen bereid was. Vrede kon en kan in de ogen van alle Japanse politieke groeperingen alleen worden gesloten als de Sowjet-Unie de ,,Noordelijke Territoria'', d.w.z. de vier zuidelijke Koerilen (Etorofu, Kunashiri, Shikotan en de Habomaigroep), die in 1945 door het Rode Leger werden bezet, teruggeeft.

De Japanse aanspraken op deze eilanden zijn gebaseerd op het z.g. Shimoda-verdrag uit 1855 met Rusland, waarbij de grens tussen beide landen onmiddellijk ten noorden van de omstreden eilanden werd getrokken. en tevens op het Russisch-Japanse verdrag uit 1875, waarbij Japan instemde met de Russische soevereiniteit over Sachalin in ruil voor de Koerilen. De Sowjet-Unie stelt daarentegen dat deze verdragen thans geen waarde meer hebben, omdat Russische territoriale concessies aan Japan in die tijd waren afgedwongen en vooral omdat de Russisch-Japanse Oorlog van 1904-1905 alle overeenkomsten tussen beide staten had geannuleerd.
De Sowjet-Unie had de eilanden bezet op basis van het akkoord van Jalta uit 1945, dat voorzag in de teruggave aan de Sowjet-Unie van de Koerilen en de zuidelijke helft van Sachalin {toegewezen aan Japan door het Verdrag van Portsmouth in 1905) Japan bleef echter van opvatting dat de ,.Noordelijke Territoria'' los stonden van de Koerilen en dus niet binnen het kader van het akkoord van Jalta vielen.
Op 19 okt. 1956 werd de staat van oorlog tussen de Sowjet-Unie en Japan na ruim elf jaar formeel beeindigd met de ondertekening van een ,,normaliserings''-overeenkomst in het Kremlin. Japan verwierp toen echter een Sowjet-aanbod voor teruggave van de meest nabijgelegen eilanden - Shikotan en de Habomaigroep – in ruil voor een vredesverdrag.
In 1973 kwam de eilandenkwestie tussen beide landen opnieuw aan de orde. Na een ontmoeting tussen Sowjet-partijleider Leonid Brezjnew en de Japanse premier Kakuei Tanaka werd op 10 okt. 1973 een gemeenschappelijk communiqué uitgegeven, waarin o.a. stond (pag. 191/1-'74): ,,In het besef dat de regeling van de nog openstaande (onopgeloste) kwesties – overblijfselen uit de tijd van de Tweede Wereldoorlog – en de ondertekening van een vredesverdrag zouden bijdragen tot de vorming van echte betrekkingen van goede nabuurschap en vriendschap tussen beide landen, voerden de partijen besprekingen over kwesties, die op de inhoud van een vredesverdrag betrekking hadden. De beide partijen kwamen overeen de besprekingen over de ondertekening van een vredesverdrag... voort te zetten.'' Hoewel er sindsdien wel besprekingen waren gevoerd, bleef een oplossing van de eilandenkwestie uit. Volgens de SU bestond er geen territoriaal geschil en was er dus ook niets om over te praten. Nog op 8 jan. 1986 schreef het Sowjet-partijblad Prawda: ..Japanse aanspraken op de zuidelijkste eilanden van de Koerilen-archipel zijn ongegrond en onwettig.'' Het persbureau Tass waarschuwde voorts dat elke poging om het vooruitzicht op verbeterde betrekkingen in verband te brengen met eenzijdige concessies geen vruchten zou afwerpen.

Verkilling relatie Japan-SU

Sinds 1978 waren de betrekkingen tussen de SU en Japan bovendien door andere factoren sterk verkild: de ondertekening op 12 aug. 1978 te Peking van een verdrag van vrede en vriendschap tussen Japan en China (zie pag. 58712 e.v.-'78); de militaire interventie van de SU in Afghanistan eind 1979, gevolgd door Japans medewerking aan economische sancties tegen de SU uit protest tegen die interventie (opgeheven in juni 1981); Japans medewerking in febr. 1982 aan sancties tegen Polen en de SU i.v.m. de afkondiging van de noodtoestand in Polen; en het neerschieten van een Zuidkoreaans lijnvliegtuig door de Sowjet-luchtmacht boven het eiland Sachalin op 1 sept. 1983, gevolgd door Japans medewerking aan een luchtvaartboycot tegen de SU.

Voorts leidde de militarisering van de regio rond Japan tot een aanhoudende polemiek tussen beide staten.
Japan toonde zich ongerust over de

sterke uitbreiding van de luchtmacht- en vlootcapaciteit* van de SU in het Sowjet Verre Oosten en elders in Azië en de Pacific. Ook protesteerde Japan regelmatig tegen schendingen van het Japanse luchtruim door Sowjet-gevechtsvliegtuigen, tegen onaangekondigde schietoefeningen door de Sowjet-marine en tegen de sluiting van zeezones binnen Japans exclusieve visserijzone van 200 mijl in verband met proeflanceringen van Sowjet-raketten.
De Sowjet-Unie leverde scherpe kritiek op de beweerde ,,nucleaire samenwerking" tussen Japan en de VS, waarbij Japan zelfs een keer werd aangeduid als een .,wapendepot in de plannen van het Pentagon voor het ontketenen van een kernoorlog".
In het kader van het reeds in 1969 door Brezjnew gelanceerde ,,alomvattende Aziatische veiligheidsplan" had de Sowjet-Unie in 1985 aan Japan een verdrag aangeboden waarin Tokio zich schriftelijk moest verplichten zich te houden aan zijn eigen drie ,,niet-nucleaire principes" (geen produktie, geen plaatsing en geen doorvoer van kernwapens) in ruil voor de belofte dat Moskou nooit kernwapens zal inzetten tegen Japan. Tokio wees dit voorstel als een poging tot chantage van de hand. De Volkskrant (15-1) tekende hierbij aan: ,,Dedrie principes bestaan overigens slechts als intentieverklaring voor binnenlands gebruik, en het is een publiek geheim dat ze worden geschonden door Amerikaanse schepen, uitgerust met kernwapens, toegang tot Japanse havens te verlenen".

In Westerse commentaren was gewezen op een verwaarlozing van de betrekkingen met Japan door het Kremlin. De Sowjet-leiding in het Brezjnew-tijdperk, en in het bijzonder minister van buitenlandse zaken Gromyko, zou de neiging hebben gehad het belang van Japan in de wereld te onderschatten.

In maart 1985 zou in de Sowjet-houding een kentering zijn opgetreden, toen de nieuwe partijleider Michaïl Gorbatsjow tijdens een zitting van de Opperste Sowjet sprak over de noodzaak tot het ontwikkelen van goede betrekkingen met Japan.
Het Sowjet-partijblad Prawda concludeerde op 12 jan. 1986 dat ..de huidige stand van de Sowjet-Japanse betrekkingen niet strookt met hun politieke gewicht in wereldaangelegenheden of hun economisch potentieel".

Handelsbetrekkingen Japan-SU (1980-1985)

Als gevolg van de Japanse sancties tegen de Sowjet-Unie (zie hierboven) was de handel tussen beide landen in betekenis afgenomen. Terwijl de Japanse uitvoer naar de SU in 1982 nog een waarde had van $ 3,899 mrd, daalde die uitvoer in 1983 met 27,6% tot $2,821 mrd en in 1984 nog eens met 10% tot $2,518 mrd. De invoer vanuit de SU, vooral grondstoffen, liep terug van $1,682 mrd in 1982 tot $1,394 mrd in 1984. Daardoor werd het aandeel van het bilaterale goederenverkeer beperkt tot 1,4% van het Japanse handelsvolume en tot 2,1% van het Sowjet-handelsvolume. Japan zakte in 1984 naar de zesde plaats onder de Westerse handelspartners van de SU, waaronder het aanvankelijk de eerste plaats had ingenomen. In 1985 nam het bilaterale handelsverkeer weer toe tot ca. 3,120 mln roebel (vergeleken met 2.894 mln roebel in 1984). Volgens Japanse gegevens stond de SU toen op de 15de plaats als afnemer van Japanse goederen en op de 20ste als leverancier van Japan.

Visserij-akkoord (1985)

Op 12 mei 1985 werd te Moskou een nieuw visserij-akkoord tussen Japan en de SU ondertekend. Dit regelde de visserij van beide landen in elkaars territoriale wateren tot eind 1987. Het kon daarna elk jaar zonder wijzigingen worden verlengd, tenzij een van beide partijen het zes maanden vóór het einde van de betrokken periode opzegde.

De SU had op 26 juni 1984 te kennen gegeven het visserij-akkoord uit 1978 vóór eind 1984 te beëindigen. Tegelijk verklaarde de SU zich bereid te onderhandelen over een nieuw verdrag krachtens de VN-zeerechtconventie uit 1982 (pag. 39512 e.v.-'82). Het in 1985 getekende akkoord was het eerste dat krachtens die conventie werd gesloten.

De Sowjet-minister van buitenlandse zaken. Edoeard Sjewardnadze (l.), wordt bij zijn aankomst in Tokio op 15 januari door zijn Japanse ambtgenoot Shintaro Abe begroet.

Sjewardnadze in Japan

Bij zijn aankomst in Tokio op 15 jan. verklaarde minister Sjewardnadze oprecht te wensen een bijdrage te leveren ,,opdat onze landen goede buren worden", en er een ,,andere wind" in de onderlinge betrekkingen zou waaien.
Nog dezelfde dag voerde hij zijn eerste gespreksronde met Shintaro Abe, de Japanse minister van buitenlandse zaken, waarbij de ,,openhartige en zakelijke" discussie zich concentreerde op kwesties als wapenbeheersing, de mogelijke Japanse deelneming aan het Amerikaanse Strategische Defensie Initiatief (SDI) en de toenemende militarisatie in het Verre Oosten.
Sjewardnadze waarschuwde Abe tegen een deelneming van Japan aan het SDI-programma, maar kreeg als antwoord dat de Japanse regering nog steeds bestudeerde of zij aan de ontwikkelingsfase zou meewerken en dat zij haar beslissing dienaangaande onafhankelijk zou nemen. Abe, op zijn beurt, verlangde een vermindering van de militaire macht van de SU in het Verre Oosten, als aanzet tot vermindering van de spanning in het gebied, waarbij hij zich bezorgd toonde over de ontplooiing van SS-20 raketten.
Na de tweede en derde gespreksronde op 16 jan. verklaarden functionarissen van het Japanse ministerie van buitenlandse zaken dat Sjewardnadze en Abe er kennelijk niet in waren geslaagd fundamentele meningsver-

* Sinds 1978 had de SU ca. 10.000 militairen en 40 Mig-23 gevechtsvliegtuigen op de door Japan opgeëiste eilandengestationeerd.

schillen over de territoriale kwestie op te lossen, maar wel vorderingen hadden gemaakt op het gebied van handel en economische samenwerking.

Abe had voorgesteld het niveau van het jaarlijkse handelsoverleg te verhogen door dat voortaan door onderministers te laten voeren. Sjewardnadze had de hoop uitgesproken dat de Sowjet-Unie in beginsel overeenstemming zou bereiken met een Japanse delegatie over de details van een aardgasprojcct op Sachalin, dat met drie andere projecten op het contirientaie plat nabij dit eiland was overgebleven van de inmiddels geschrapte plannen voor grootschalige samenwerking bij de ontginning van Siberische bodemschatten Abe zou zijn Sowet-collega hebben meegedeeld dat, ook al had Japan geen plannen een economisch sameiiwerkingsakkoord op lange termijn te sluiten, economische samenwerking op ad hoc basis nog steeds mogelijk was. Voorts bevestigde hij de bereidheid van Japan besprekingen over samenwerking op wetenschappelijk en technologisch gebied te hervatten. Tevens verzocht Abe medewerking van de Sowjet-Unie aan het onderzoek naar het neerschieten van het Zuidkoreaanse lijntoestel in 1983 en het opsporen van de stoffelijke resten van de 269 slachtoffers en hun bezittingen. maar Sjewardnadze reageerde hierop met de mededeling dat zijn land hierover niet kon discussieren. De Sowjet-minister beloofde wel zich te zullen inspannen om het tekenen van een cultureel verdrag mogelijk te maken.

Na hun in totaal 10 uur durende besprekingen op 15 en 16 januari verklaarden beide ministers zich bereid tot een extra bijeenkomst op 17 januari. Die was volgens een functionaris van het Japanse ministerie van buitenlandse zaken vooral gewijd aan de kwestie van de ,,Noordelijke Territoria".

Op 18 jan. had Sjewardnadze een ontmoeting met premier Nakasone, die een eerdere uitnodiging aan Gorbatsjow voor een bezoek aan Japan bevestigde. De Sowjet-minister overhandigde een brief van Gorbatsjow waarin Nakasone voor een officieel bezoek aan de Sowjet-Unie werd uitgenodigd. Dezelfde dag ondertekenden Sjewardnadze en Abe een overeenkomst over het handels- en betalingsverkeer tussen de Sowjet-Unie en Japan voor de periode 1986-1990 alsmede een conventie ter voorkoming van een dubbele heffing van inkomstenbelasting. Ook wisselden zij documenten uit over de verlenging van de geldigheidsduur van een cultureel akkoord tot eind 1988; oorspronkelijk liep dit akkoord op 26 jan. 1986 af.

Op 19 jan. werd een gezamenlijk communiqué gepubliceerd. De voornaamste punten daaruit waren:

a) De ministers erkenden het grote belang van een politieke dialoog tussen de leidende politici van de USSR en Japan. Zij bevestigden in dit verband de afspraak ook verder regelmatig consultaties op het niveau van ministers van buitenlandse zaken te houden, minstens één maal per jaar afwisselend in Moskou en Tokio. Positief waardeerden de ministers de praktijk van de jaarlijkse consultaties op het niveau van de plaatsvervangende ministers... en zij spraken zich uit voor voortzetting daarvan.

b) In overeenstemming met een akkoord, dat in de gemeenschappelijke Sowjet-Japanse verklaring van 10 okt. 1973 werd opgenomen, hebben de ministers onderhandelingen gevoerd die op het afsluiten van een Sowjet-Japans vredesverdrag betrekking hebben, met inbegrip van de vraagstukken die de inhoud daarvan zouden kunnen vormen. Zij kwamen overeen die onderhandelingen tijdens de volgende consultatieve bijeenkomst in Moskou voort te zetten.

c) Beide zijden gaven uiting aan hun voornemen bij te dragen tot een verdere uitbreiding van de handels- en economische betrekkingen tussen de USSR en Japan op basis van wederzijds voordeel.

Hoewel het communiqué geen melding maakte van de territoriale kwestie, werd de verwijzing (punt b) naar de verklaring van 1973 door Japan als een belangrijke concessie van de Sowjet-Unie beschouwd. Minister Abe noemde het communiqué een grote stap in de richting van verbeterde relaties. Hij zei dat, hoewel de opmerking van Sjewardnadze aangaande de vier eilanden niet erg afweken van wat andere Sowjet-vertegenwoordigers over de zaak hadden gezegd. alleen al het feit dat er drie uren over is gesproken een keerpunt betekent. Ook Sjewardnadze zei op een persconferentie dat alleen al de omstandigheid dat de politieke dialoog tussen de USSR en Japan was hervat en wordt voortgezet positief was. ,.De toekomst van onze betrekkingen ziet er nu optimistisch uit, ongeacht de bestaande gecompliceerde vraagstukken", aldus Sjewardnadze die er voor zijn vertrek naar Noord-Korea aan herinnerde dat de Sowjet-positie t.a.v. de vier eilanden niet was veranderd en dat de Sowjet-soevereiniteit over de Koerilen niet in twijfel kan worden getrokken.

Abe in Moskou

Van 29-31 mei bracht de Japanse minister van buitenlandse zaken, Shintaro Abe, een officieel bezoek aan Moskou. In 1978 was voor het laatst een Japanse minister van buitenlandse zaken. nl. Sonoda, officieel in de Sowjet-hoofdstad geweest. Abe zou volgens de aankondiging met zijn Sowjet-ambtgenoot Edoeard Sjewardnadze over een vredesverdrag tussen beide landen spreken.

Op 30 mei werd Abe door Sowjet-partijleider Gorbatsjow ontvanger,. Deze wees de Japanse voorwaarde voor een formeel vredesverdrag, nl. de teruggave van de vier eilanden, van de hand. Volgens Japanse delegatieleden herhaalde Gorbatsjow dat de Sowjet-Unie de eilanden tot haar grondgebied rekent. ,,U gaat (in de besprekingen) een probleem opbrengen. dat niet moet worden opgebracht", zo citeerden deze Japanse bronnen de Sowjet-leider. Abe antwoordde daarop dat het probleem voor Japan .,een nationale prioriteit" is en hij sprak de hoop uit dat de Sowjet-Unie de zaak in heroverweging zou nemen.

Overigens stelde Gorbatsjow aan Abe om .,humanitaire" redenen ,,een nieuwe variant" voor met betrekking tot de Japanse eis dat familieleden van Japanse militairen die bij de verdediging van de vier eilanden zijn gesneuveld, de graven van hun verwanten mogen bezoeken zonder eerst een visum aan te vragen, zoals de Sowjet-Unie sinds 1976 verlangde. Dat aanbod moest volgens Abe tijdens een persconferentie op 31 mei in Tokio nog ,,nauwkeurig onderzocht" worden, omdat het de territoriale kwestie raakte. Daarover had Abe naar zijn zeggen ,,verhitte discussies" gevoerd, maar de Sowjet-positie was ,,totaal verstard".

Het enige concrete resultaat van Abe's bezoek was de ondertekening door beide ministers van een cultureel akkoord over een meer intensieve uitwisseling van wetenschappers en kunstenaars.

Volgens een door *Tass* gepubliceerd gezamenlijk communiqué kwamen Abe en Sjewardnadze overeen ,,de besprekingen voort te zetten tijdens een volgende ontmoeting in Tokio in 1987". Daarbij zouden vooral ,,de kwesties die zouden kunnen worden vermeld" in een toekomstig vredesverdrag aan de orde komen. (*Le* Monde 3-6)

MICRONESIË

PRESIDENT REMELIIK VAN BELAU VERMOORD. SALII GEKOZEN OPVOLGER

President Haruo Remeliik, die op 1 jan. 1985 voor een tweede ambtstermijn van 4 jaar was beëdigd, werd op 30 juni 1985 bij zijn woning in de hoofdstad Koror doodgeschoten. Vice-president Alfonso Oiterong werd op 2 juli als waarnemend president beëdigd voor de periode tot de presidentsverkiezingen die binnen 60 dagen moesten worden gehouden.

Het motief voor de moord bleef onbekend. Het politie-onderzoek, dat met assistentie van de Amerikaanse FBI werd uitgevoerd, leidde op 21 juli tot de bekendmaking dat vier mannen waren gearresteerd. Onder hen waren de zoon en de neef van Roman Tmetuchal, de gouverneur van Airai, die bij de presidentsverkiezingen van 30 nov. 1984 door Remeliik was verslagen. Later werden alle vier wegens gebrek aan bewijs weer vrijgelaten.

Bij de presidentsverkiezingen op 28 aug. 1985 werd senator Lazarus Salii 148) met 4 040 stemmen gekozen. Hij versloeg waarnemend president Oiterong die 3.432 stemmen verwierf. Eind oktober werd Salii als president beëdigd voor de rest van Remeliiks ambtstermijn (d.w.z. tot eind 19881.

Vóór zijn verkiezing tot senator in november 1984 had Salii de Micronesische Politieke Status Commissie geleid bij de onderhandelingen met de VS over de toekomstige regelingen voor de vier eilandengroepen binnen het Amerikaanse trustgebied van de Pacific.

Haruo Remeliik

AMERIKAANS VERZOEK TOT OPHEFFING VN-MANDAAT. NIEUW AKKOORD VS-BELAU

Op 18 juli 1947 werden vier eilandengroepen in de Stille Oceaan – de Marshall-eilanden, de Palau-eilanden (later de republiek Belau), de Gefedereerde Staten van Micronesië en de Noordelijke Marianen door de Verenigde Naties als trustgebied aan de VS toevertrouwd (US Trust Territory of the Pacific). Terwijl de Noordelijke Marianen op 8 jan. 1978 als ,,Gemenebest van de noordelijke Marianen" officieel integraal bestanddeel van de Verenigde Staten werden (pag. 711/2-1978), ondertekenden de drie andere groepen in 1982 akkoorden inzake een vrije associatie met de VS (pag. 4513 e.v.-1984). Deze overeenkomsten („compacts") werden in 1983 door de bevolking van de drie eilandengroepen in referendums onder toezicht van VN-waarnemers goedgekeurd.
Maar de noodzakelijke ratificatie van de drie akkoorden werd uitgesteld door constitutionele problemen op de Palau-eilanden. Daar was het akkoord in een referendum op 10 febr. 1983 goedgekeurd, maar een begeleidend voorstel om de grondwet van Belau van juli 1980 te wijzigen, door het daarin vervatte verbod op de invoer, opslag of plaatsing van nucleaire, chemische en biologische wapens en afval op te heffen, kreeg niet de vereiste goedkeuring door 75% van de kiesgerechtigden. Volgens het akkoord kregen de VS i.v.m. hun verantwoordelijkheid voor de defensie van de eilanden o.a. het exclusieve gebruik van een opslagbasis voor nucleaire wapens.

Een tweede referendum, op 4 sept. 1984, leverde hetzelfde resultaat op: wel goedkeuring van het akkoord, maar geen meerderheid van 75% voor het voorstel om het constitutionele verbod op kernwapens en -afval op te heffen.

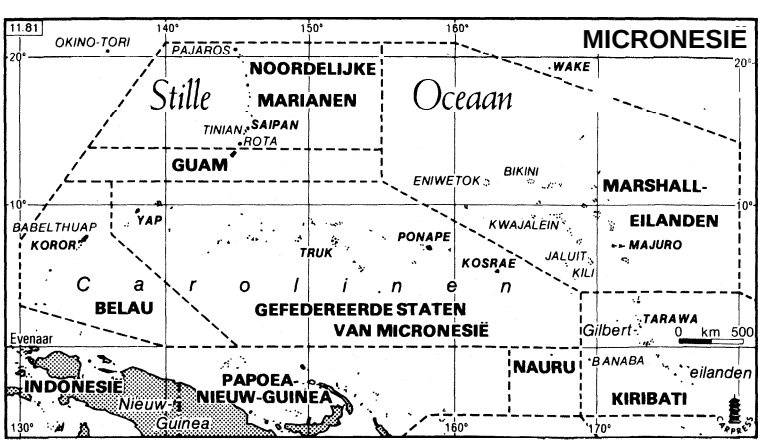
De op 30 nov. 1984 gekozen nieuwe Senaat besloot eind februari 1985 (in tegenstelling tot de vorige Senaat) de regering te steunen in haar opvatting dat de gevolgde procedure voldoende was voor ratificatie van het akkoord. Maar het Opperste Gerechtshof van Belau besliste vervolgens dat het constitutionele verbod van kracht bleef. Daardoor moest de ratificatie van het akkoord opnieuw worden uitgesteld.

Op 10 jan. 1986 ondertekenden de VS en Belau een nieuw akkoord in Koror, waarbij de VS volledig verantwoordelijk voor de defensie en de veiligheid van de eilanden zouden zijn en daarop over vloot- en luchtmachtbases zouden beschikken. Maar om aan de constitutionele bezwaren tegemoet te komen, werd door de VS gegarandeerd dat geen kernwapens noch chemische of biologische wapens op de eilanden zullen worden gebruikt, getest of opgeslagen. Door kernenergie aangedreven schepen alsook oorlogsschepen en vliegtuigen met kernwapens aan boord kregen evenwel vrije toegang tot de Amerikaanse bases op de Palau-eilanden.

Op 21 febr. werd dit akkoord in een (derde) referendum door 72% van de kiesgerechtigden van Belau goedgekeurd. Onder de tegenstanders van de overeenkomst was gouverneur Roman Tmetuchal.

Op 12 mei dienden de VS formeel een verzoek in bij de Beheerschapsraad van de VN (UN Trusteeship Council) om van het beheer over de vier eilandengroepen te worden ontheven. Eind mei stemde de Beheerschapsraad met drie stemmen tegen één (de SU) in met het Amerikaanse verzoek.

Vervolgens moet het Amerikaanse Congres het akkoord met de Palau-eilanden goedkeuren, waarna de Veiligheidsraad van de VN over de beëindiging van het Amerikaanse beheer, d.w.z. over de aanbeveling van de Beheerschapsraad, moet beslissen. Maar de SU heeft reeds laten doorschemeren dat zij in deze zaak van haar vetorecht gebruik zou kunnen maken. Het Amerikaanse Congres had het akkoord met de Palau-eilanden nog niet goedgekeurd, omdat sommige Congresleden van mening zijn dat de grondwet van de Palau-eilanden door haar anti-nucleaire bepalingen in strijd zou kunnen komen met de Amerikaanse defensie-verplichtingen.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I S.S.N. 0165-3660

NOODTOESTAND IN ZUID-AFRIKA

Geconfronteerd met onophoudelijke onlusten in en rond de zwarte woonwijken en in het vooruitzicht dat de herdenking van de opstand in Soweto die op 16 juni 1976 uitbrak en 575 doden vergde (van wie 441 door het optreden van de politie), kon uitlopen op een massaal protest tegen de apartheid heeft de Zuidafrikaanse regering op 12 juni voor de tweede keer binnen een jaar de noodtoestand afgekondigd. Deze gold dit maal voor het eerst voor het hele land.

In een televisietoespraak verdedigde president P.W. Botha het besluit ruim achttien uur nadat de noodtoestand van kracht was geworden. „De regering beschikte over informatie dat wat radicale en revolutionaire elementen de komende dagen van plan waren een wezenlijk gevaar vormde voor alle bevolkingsgroepen. De huidige wetten geven de regering onvoldoende bevoegdheden om haar in staat te stellen de veiligheid te verzekeren en de openbare orde te handhaven", aldus Botha.

In de huidige situatie, die volgens de president „zo kort mogelijk" zou duren, is het verboden „uitspraken te doen of acties te ondernemen die het publiek kunnen demoraliseren. Verder mag men niet oproepen tot sancties of desinvesteringen, noch mogen buitenlandse regeringen worden aangemoedigd acties tegen Zuid-Afrika te ondernemen op straffe van tien jaar gevangenis of twintigduizend rand boete.

De pers werd meer dan ooit aan stringente beperkingen onderworpen. Behalve het verbod op alle televisie-, radio- en fotografische verslaggeving van rassenonlusten dat gold tijdens de noodtoestand van vorig jaar, is nu ook de publicatie verboden van wat met „subversieve uitspraken in plaatselijke en buitenlandse kranten" wordt aangeduid.

De onderminister van voorlichting, Louis Nel, zei op 12 juni 's avonds dat hiertoe ook uitspraken worden gerekend die voor terugtrekking van investeringen uit Zuid-Afrika en economische sancties pleiten, uitspraken die tegen militaire dienstplicht zijn gericht, gezag en orde bedreigen of aanmoedigen tot economische boycotacties.

Nel onderstreepte dat de beperkingen ook zullen gelden voor de buitenlandse pers. „We zullen niet toestaan dat er enigerlei berichtgeving waarin subversieve uitspraken zijn vervat dit land verlaat", zei Nel. Verder mogen kranten geen namen van gedetineerden publiceren zonder schriftelijke toestemming van de politie. Tijdens de laatste noodtoestand gaf de politie lijsten uit met namen van gedetineerden voor dagelijkse publicatie. Nel zei dat hij nog niet wist of dat nu weer zou gebeuren. Zelfs de restricties voor cameramensen van de televisie en andere media zijn verstrekkender dan tijdens de laatste noodtoestand, die van juli tot maart duurde en alleen gold voor 38 steden en dorpen die in totaal nog geen derde deel van het land besloegen terwijl de huidige noodtoestand voor het hele land is afgekondigd. Het is televisie- en fotojournalisten nu verboden om onlusten onder de bevolking of politieoptredens waar dan ook vast te leggen.

De afkondiging van de noodtoestand werd onmiddellijk gevolgd door een golf van arrestaties. Op 22 juni werd het aantal arrestanten op 3 000 tot 4 000 geraamd. Daarbij zouden vooral het middenkader en de basis van het Verenigd Democratisch Front (VDF) zijn getroffen.

Hieronder volgt het eerste deel van een overzicht over de ontwikkelingen in en rond Zuid-Afrika sinds eind mei 1983.

Rapport-Kannemeyer

Op 11 juni 1985 presenteerde rechter Donald Kannemeyer zijn rapport over de schietpartij bij Uitenhage op 21 maart 1985 aan het parlement. De rechter had bij zijn onderzoek naar de schietpartij, waarbij volgens officiële cijfers 10 zwarten door politiekogels waren gedood (zie pag. 374/3 e.v.-'85), 71 getuigen gehoord.

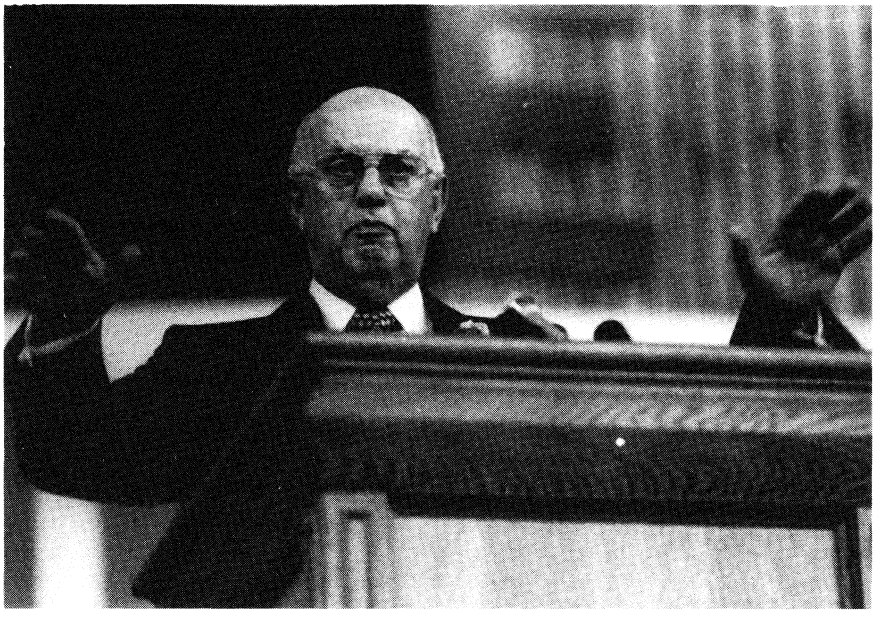
In zijn rapport hekelde Kannemeyer het optreden van de politie, maar de handelwijze van de betrokken politiecommandant, luitenant John Fouché, werd „begrijpelijk" genoemd.

Minister Louis Le Grange had oorspronkelijk een misleidend verslag van het gebeuren gekregen, maar diens verklaring kon niet worden opgevat als kwade trouw.

Kannemeyer verwierp de suggestie van de politie dat de menigte, die op weg was naar de begrafenis van enkele slachtoffers van de raciale onlusten naar het stadje Uitenhage trok met de bedoeling de daar wonende, blanken te doden. Hij noemde de bewering van de politie dat de menigte gewapend was met stenen, messen en benzinebommen, onwaar.

Hij accepteerde echter wel de verklaring van de politiecommandant die zei dat ze een lied zongen waaruit hij concludeerde dat ze van plan waren de blanken te doden. Hierdoor was de *commandant* voor een „*ontzagwekkende* beslissing" komen te staan, zo meende de rechter, en dat maakte zijn bevel om het vuur te openen „begrijpelijk".

De doden en gewonden konden niet worden toegeschreven aan „een verkeerde inschatting of het menselijk falen van bepaalde personen", maar lag het falen van de politie eerder aan de omstandigheden. „Als de begrafenismars niet onnodig en op twijfelachtige gronden zou zijn verboden, dan zou de optocht ongetwijfeld zonder noemenswaardige problemen de normale route van Langa naar Kwanobuhle hebben kunnen volgen. En als het geëigende materiaal beschikbaar zou zijn geweest, dan zou de massa uiteen gedreven hebben kunnen worden zonder dat er gewonden zouden zijn gevallen", aldus het rapport.

President P.W. Botha tijdens een toespraak op 30 sept. 1985 tot een congres van zijn Nationale Partij in Port Elizabeth.

Weekblad 55ste jaargang No. 2849. pag. 41639-41654

Kannemeyer leverde kritiek op de uitrusting van de oproerpolitie. ,.Men kan alleen aannemen dat de uitrusting het resultaat was van een wel overwogen beleid". aldus de rechter. ,.Het feit dat er geen hagel en rubberkogels voorhanden waren is uitermate verontrustend. De oproerpolitie had nooit in de positie gedwongen mogen worden dat men genoodzaakt was op mensen te schieten'' Volgens een conclusie uit het rapport zal de houding van de politie tegenover zwarte begrafenisgangers, zeker als het gaat om slachtoffers van politiegeweld. ,.dringend" moeten veranderen.

,,Het is een tam rapport", zo reageerde Peter Gastrow, een parlementslid van de Progessieve Federale partij die als advocaat aan de hoorzittingen had deelgenomen. ,,Ik zou het geen vergoelijking noemen. De politie wordt van een behoorlijk aantal zaken beschuldigd zoals hun communicatie hun uitrusting, hun discipline en hun algemene houding. Maar het feit dat niemand verantwoordelijk wordt gesteld voor wat er is gebeurd is verbazingwekkend," aldus Gastrow.

Een regeringswoordvoerder zei op 11 juni dat overwogen wordt de procedures bij begrafenissen te wijzigen en dat bekeken wordt in hoeverre de uitrusting van de oproerpolitie zal moeten worden aangepast, zodat de agenten beter beschermd zijn tegen uitzinnige massa's.

Gewelddaden en onlusten (begin juni - 20 juni 1985)

Op 12 juni 1985 werden handgranaten geworpen in de woningen van twee vooraanstaande kleurlingen in Kaapstad. t.w. de kort tevoren benoemde onderminister van bevolkingsontwikkeling Llewellyn T. Landers (pag.400/ 1-'85) en parlementslid (Labour Party) Fred Peters. De verantwoordelijkheid voor deze aanslagen, waarbij Landers ernstig gewond raakte. werd opgeëist door het tot dusver onbekende ,,Zelfmoordcommando van de Westelijke Kaap". Het ANC, dat door minister Louis Le Grange beschuldigd werd van het plegen van deze aanslagen, ontkende elke verantwoordelijkheid.
In de nacht van 25 op 26 juni werden bij een serie aanslagen met handgranaten in de zwarte woonwijken Tsakane, Duduza en Kwathema bij Johannesburg acht zwarten gedood, terwijl zeven anderen zwaar gewond raakten. De politie verklaarde dat de slachtoffers saboteurs waren die op het punt stonden huizen van zwarte politiemannen aan te vallen toen hun granaten voortijdig ontploften, wellicht wegens .,gebrekkige training of onjuiste vervaardiging". Zeker vier van de doden waren leden van het Congres van Zuidafrikaanse Studenten (COSAS), dat is aangesloten bij het Verenigd Democratisch Front (VDF). Volgens het ANC echter vielen de slachtoffers door toedoen van de politie: Als verzetsstrijders vermomde agenten zouden de granaten aan ongeoefende activisten hebben geleverd en hun ,,opzettelijk verkeerde instructies" hebben gegeven. waardoor de granaten vroegtijdig ontploften.
Vier anti-apartheidsactivisten werden vermist, nadat zij op 27 juni van Port Elizabeth. waar zij een bijeenkomst van het VDF hadden bijgewoond, de terugreis naar Cradock (Oostelijke Kaapprovincie) hadden aanvaard. Op 28 juni werd hun uitgebrande auto op de weg naar Cradock aangetroffen en vervolgens werden in de buurt van het autowrak de verbrande lijken van twee van de vermisten gevonden. Op 2 juli werden ook de verkoolde lijken van de twee andere vermisten op 3 km van het autowrak ontdekt. De slachtoffers, die door messteken om het leven bleken te zijn gebracht, waren actief geweest in de Cradock Bewonersassociatie. Het betrof:
Matthew Goniwe, een schoolhoofd uit Cradock en secretaris van de associatie: Fort Calata, voorzitter van de associatie: Sparro Mkhonto; en Silelo Mhlawuli, een onderwijzer uit het naburige Oudtshoorn. Goniwe en Calata hadden tussen 1 maart en oktober 1984 zonder vorm van proces in detentie gezeten.

Goniwe vormde eerder het middelpunt van een 18 maanden durende boycot van zwarte scholieren die protesteerden tegen een poging van de autoriteiten om Goniwe naar een naburige woonwijk over te plaatsen.

De secretaris van het VDF in Transvaal, Murphy Morobe, stelde op 3 juli ,,rechtse doodseskaders" verantwoordelijk voor de vier moorden. Ook Derrick Swarts, de regionale secretaris van het VDF in de Oostelijke Kaapprovincie, zei ervan overtuigd te zijn dat een ,,doodsbrigade'' van extreemrechtse elementen verantwoordelijk was voor de moorden alsmede voor de verdwijning van vier andere activisten sinds begin mei. Volgens het VDF waren tot dusver 11 leden vermoord. terwijl 27 andere werden vermist en nog eens 20 het doelwit van vermeende regeringsgezinde moordcommando's zouden zijn.

Van drie leiders van de zwarte burgerorganisatie van Port Elizabeth (Pebco) was niets meer vernomen sinds zij op 8 mei bij een politiecontrole op de weg werden aangehouden. Ook was niets meer gehoord van de 20-jarige studentenleider Siphiwo Mtimklulu, die in 1981 na zes maanden hechtenis ontslagen werd uit de gevangenis. Hij was verdwenen. nadat hij had aangekondigd een aanklacht in te dienen tegen de politie. omdat uit medisch onderzoek was gebleken dat hij thalium toegediend had gekregen. De politie ontkende dat de drie Pebcoleiders, o.w. algemeen secretaris Sipho Hashe. door haar werden vastgehouden.

De onderminister van buitenlandse zaken, Louis Nel, ontkende op 4 juli dat de autoriteiten voor de moorden verantwoordelijk waren Hij schreef die toe aan eeri ,,moorddadige machtsstrijd tussen elkaar bestrijdende radicale organisaties". In een verklaring van de zwarte bewustzijnsbeweging Azapo werd elke betrokkenheid bij de vier moorden ontkend.

Op 8 juli maakte het hoofdkwartier van de politie in Pretoria bekend dat op 5 juli in Duduza, een zwarte woonwijk ten oosten van Johannesburg, vier zwarten door de politie waren doodgeschoten.
In de nacht van 8 op 9 juli weiden zeven zwarten in de woonwijk Kwathema door de politie doodgeschoten. Volgens de politie vielen de dodelijke slachtoffers toen zij het vuur opende op zwarten die huizen van zwarte politieagenten in Kwathema aanvielen. Maar volgens bewoners werden de zwarten gedood toen zij uit een met traangas bestookte bioscoop vluchtten, waar een nachtwake was gehouden voor vier van de doden van 23/26 juni die op 9 juli zouden worden begraven.
Bij de begrafenis van de vier andere doden van 25/26 juni. welke op 10 juli in aanwezigheid van ca. 10.000 mensen in Duduza plaatsvond, slaagden de bisschoppen Desmond Tutu en Simeon Nkoane erin het leven van een zwarte man te redden die op het punt stond in brand te worden gestoken door een woedende menigte die de man voor een politie-informant hield.

Op 17 juli braken in Soweto, Zuid-Afrika's grootste zwarte woonwijk. ernstige onlusten uit na maanden van betrekkelijke rust. Politie te paard voerde charges uit tegen demonstrerende scholieren en studenten die bij een rechtbank protesteerden tegen de berechting van 105 jongeren wegens het houden van een illegale demonstratie op 13 juli voor het huis van burgemeester Edward Kunene. Door het politie-optreden raakten acht studenten gewond. Zeker 1.500 jongeren gooiden met stenen, staken auto's, winkels en het huis van de burgemeester in brand, en belaagden een minibusje met Westduitse en Amerikaanse toeristen dat onder politie-escorte de wijk moest worden uitgereden. De politie arresteerde ca. 500 zwarten die bussen voor het vervoer naar de rechtbank hadden gekaapt; zij werden later vrijgelaten toen de busonderneming geen aanklacht tegen hen wilde indienen.
Ook op 18 juli trad de politie in Soweto met traangas en rubberkogels op tegen met stenen bewapende scholieren en studenten. Daarbij kwam een zwarte

man om het leven en raakten twee anderen ernstig gewond door politiekogels

Inmiddels was een praktisc totale boycot van alle scholen iri Soweto aan de gang. Een meerderheid van de zwarte scholieren in de omgeving van Johannesburg en Port Elizabeth verzuimde sinds enkele dagen de lessen. Bovendien was op 15 juli een boycot van alle niet-zwarte winkels in de Oostelijke Kaapprovincie voor onbepaalde tijd uitgeroepen door het VDF en zwarte burgerorganisaties. Deze consuinentenboycot was o.a. bedoeld als protest tegen de moord op de vier vertegenwoordigers uit Cradock. De boycotters eisten voorts de terugtrekking van leger en politie uit de zwarte woonwijken. het opheffen van het vergaderverbod tegen het VDF. opheldering over het lot van de sinds begin mei vermiste regionale VDF-leiders en de vrijlating van alle activisten die sinds de schietpartij in Langa bij Uitenhage op 21 maart 1985 waren gearresteerd.

Veiligheidstroepen trekken Kwathema. de zwarte woonwijk bij Joharinesburg. binnen (21 juli 1985).

ANC-conferentie (juni 1985)

Van 16-23 juni 1988 waren 250 afgevaardigden van het verboden Afrikaans Nationaal Congres (ANC) in Kabwe (Zambia) bijeen voor hun eerste topconferentie sinds 1969 (in Tanzania).

Op 25 juni maakte ANC-voorzitter Oliver Tambo bekend dat tijdens de conferentie was besloten ,,destrijd hoe dan ook op te voeren" tegen het blanke minderheidsregime. Het tot dusverre gemaakte onderscheid tussen ,,harde" en .,zachte" aanvalsdoelen zou verdwijnen. Moorden op zwarte politiemannen. gemeenteraadsleden en andere vermeende collaborateurs maakten nu deel uit van het door de afgevaardigden goedgekeurde beleid, dat tevoren slechts aanvallen op ,,levenloze'' doelen had behelsd. Uit berichten viel af te leiden dat bepaalde vooraanstaande blanke politici voortaan als legitieme objecten voor moordaanslagen door Umkhonto we Sizwe, de militaire vleugel van het ANC, werden beschouwd. Een anonieme ANC-functionaris verklaarde dat ,,als we zien wat er momenteel in Zuid-Afrika gebeurt. het moeilijk is om te zeggen dat burgers niet zullen sterven".

Tambo deelde tevens mee dat het nationaal uitvoerend comité van het ANC van 22 tot 30 leden was uitgebreid. Voor het eerst zaten daarin vijf niet-zwarte leden, o.w. Joe Slovo, lid van de verboden Communistische Partij van Zuid-Afrika, Oliver Tambo en Alfred Nzo werden herkozen als resp. voorzitter en secretaris-generaal.

In een op 27 juni te Loesaka uitgegeven verklaring deed het ANC een dringend beroep op de Zuidafrikaanse bevolking tegen het blanke minderheidsregime in gewapende opstand te komen. Zwarte politiemannen en militairen werden opgeroepen ,,hun wapens tegen hun meesters te keren".

Reeds begin mei had de Zuidafrikaanse minister van wet en orde, Louis le Grange. verklaard dat het ANC tussen januari en april 1985 30 tot 40 sabotage-acties had uitgevoerd. Volgens The Guardian (24-6-'83) kwam dit aantal overeen met het aantal sabotage-acties gedurende het hele jaar 1984.

Een wetenschappelijk onderzoeker van het Instituut voor Strategische Studies in Pretoria meldde volgens NRC/H'blad (6-7-'85) dat er sinds begin 1985 in Zuid-Afrika 41 aanslagen door guerrillastrijders hadden plaatsgevonden tegen 18 in dezelfde periode van 1984. Na een piek van 56 aanvallen in 1983 was het aantal guerilla-acties in 1984 teruggelopen tot 44. Het toenemend aantal aanslagen in 1985 en de brede geografische spreiding (vooral in de Westelijke Kaapprovincie) zou volgens deze bron kunnen betekenen dat het ANC van de rebellie in de zwarte woonwijken had geprofiteerd.

In een interview met *NRC/H'blad* (8-7-'85) lichtte Godfrey Motsepe, de ANC-vertegenwoordiger in de Benelux, de nieuwe strategie tegen het Zuidafrikaanse .,apartheidsregime"toe.

Volgens Motsepe houdt de nieuwe strategie niet in dat het ANC voortaan bommen zal plaatsen in bioscopen of supermarkten. ,.Mensen die actief meewerken aan het systeem – vijandelijk personeel – zullen gerechtvaardigde doelen zijn. Wij zullen een meedogenloze houding jegens hen aannemen. meer dan we in hit verleden hebben gedaan". ,,Wij zullen niet doelbewust burgerdoelen kiezen. Maar er zal een breuk komen in de scheidslijn tussen economische en militaire doelen. waar wij ons in het verleden tot hebben beperkt, en burgerdoelen Wij zullen de strijd op een veel heftiger manier voortzetten dan we tot nii toe hebben gedaan"

Motsepe specificeert dat hij tot ..vijandelijk personeel" bij voorbeeld overheidsfunctionarissen rekent of arbeiders van Armscor. de Zuidafrikaanse wapenfabriek

Is hij niet bang. dat het ANC openlijk ..vijandig personeel" wil treffen, dit niet een vrijbrief is voor zwarten om blanke burgers aan te vallen?

,,Wij zullen dat zoveel mogelijk proberen te controleren. We moeten rekening houden met rellenschoppers die geen politieke maar criminele doelen nastreven. Deze elementen moeten onder bedwang worden gehouden. Het zal heel moeilijk zijn om dat te doen. Wij willen niet dat zwarten worden gezien als stompzinnige wilden. daarom moeten we proberen deze criminele elementen onder controle te houden"

Nieuwe leider PAC

De oprichter en leider van het verboden Pan Afrikaanse Congres (PAC), John Nyati Pokela (59), overleed op 30 juni 1985 in Harare (de hoofdstaa van Zimbabwe). naar verluidt aan een hartkwaal. Medio juli werd Johnson Mlambo (45) als opvolger van Pokela tot voorzitter van het PAC gekozen.

Mlambo, die tot dusver secretaris voor buitenlandse zaken in het PAC-hoofdkantoor in Tanzania was, had tussen 1963 en 1983 op Robbeneiland gevangen gezeten. In een verklaring op 16 juli bevestigde hij het PAC-standpunt dat de gewapende strijd tegen de apartheid alleen door Afrikanen moest worden gevoerd. Wel was het PAC volgens Mlambo bereid vertegenwoordigers van het ANC te ontmoeten. Het PAC wenste ,,een verenigd front te

vormen met alle krachten die zich tegen het apartheidsregime opstellen".

Afkondiging noodtoestand (20 juli 1985)

President P.W. Botha maakte op 20 juli 198.5 bekend dat de regering had besloten de noodtoestand af te kondigen in 36 (van de 265) districten, t.w. 19 in de provincie Transvaal rondom Johannesburg en 17 in de oostelijke Kaapprovincie bij Port Elizabeth. De noodtoestand had ten doel een eind te maken aan de onlusten en gewelddaden die sinds begin september 1984 in de daar gelegen zwarte woonwijken woedden.

President Botha motiveerde de maatregel aldus: ,.Deze daden van geweld en banditisme zijn vooral gericht tegen het bezit en de persoon van ordelievende zwarten en (zij) hebben de vorm aangenomen van ophitsing, intimidatie, brandstichting, onmenselijke mishandeling en zelfs moord. Deze toestand kan niet langer worden geduld.(...) Ik kan niet langer de roep van alle Zuidafrikaanse burgers met verantwoordelijkheidsgevoel en met name van de meerderheidvan de zwarte gemeenschappen negeren die aandringen op een normalisering van de situatie en op de volledige bescherming van de wet".

De onlusten waren op 3 sept. 1984 uitgebroken in Sharpeville en aangrenzende woonwijken na de invoering van de nieuwe Zuidafrikaanse grondwet, die aan kleurlingen en Aziaten (Indiërs) een vertegenwoordiging in het parlement bood maar de zwarte meerderheid daarvan uitsloot. (Zie pag. 97 e.v.-1985)

Het geweld had sinds die dag tot de dood van minstens 441 zwarten en 2 blanken geleid alsmede tot de feitelijke instorting van het zwarte lokale bestuurssysteem. Het Zuidafrikaanse Instituut voor Rassenrelaties (SAIRR) publiceerde op 12 juli 1983 devolgende cijfers m.b.t. de doden:

Raming 1984

Zwarten gedood	174
Blanken gedood	1
(Doden na 3 sept	149)
Totaal	175

Van deze 175 slachtoffers vonden 74 de dood in de Vaal-Driehoek en 40 in de ,,East Rand

I jan. - 9 juli 1985

Zwarten gedood door politie	150
Zwarten gedood door zwarten	99
Blanken gedood door zwarten	1
Bij toeval	19
Aanvallers onbekend	25
Totaal	294

Van deze 294 slachtoffers kwamen 157 om het leven in de oostelijke Kaapprovincie en 78 in de ,,East Rand".

In een analyse van de oorzaken van de onlusten stelde het Instituut: ,,Er bestaat geen twijfel over dat opgekropte zwarte woede en frustratie over decennia van belemmerde politieke aspiraties de onderliggende oorzaak zijn van de afschuwelijke confrontaties in zwarte woonwijken".

Onder de zwarten die door zwarten werden gedood waren minstens vijf gemeenteraadsleden van zwarte woonwijken en zeven zwarte politiemannen. Door woedende menigten waren ook zwarten gelyncht die ervan verdacht werden politie-informanten te zijn. De meeste doden in deze categorie schijnen echter het gevolg te zijn geweest van twisten tussen rivaliserende politieke facties* die daartoe waarschijnlijk door ..agents provocateurs" waren aangezet (The *Times* 22-7-'85).

Volgens de politie waren 360 zwarten politiemannen sinds sept. 1984 uit de zwarte woonwijken waar zij dienst deden geevacueerd, nadat hun huizen waren verwoest of beschadigd. Omstreeks 240 gemeenteraadsleden, incl. 27 burgemeesters hadden volgens schattingen hun huizen verloren dan wel waren afgetreden (zie ook pag. 39613-'85).De minister van samenwerking, ontwikkeling en onderwijs, Gerrit Viljoen, meldde medio juni 1985 dat sinds het begin van de onlusten in de Vaal-driehoek in totaal 269 raadsleden en burgemeesters waren afgetreden. Deze functionarissen werden door de zwarte gemeenschap in het algemeen als collaborateurs binnen het apartheidssysteem beschouwd.

De noodtoestand, die om middernacht d.w.z.met ingang van 21 juli 1985 van kracht werd, was het laatst toegepast in maart 1960 na de schietpartij in Sharpeville. Onder de bepalingen van de noodtoestand hebben de veiligheidsautoriteiten de volgende bevoegdheden (AP):

1. Elke politieman, militair, lid van de stationspolitie of gevangenisbewaker kan voor de handhaving van wet en orde zonder bevel tot inhechtenisneming arrestaties verrichten.
2. Verdachten kunnen zonder opgaaf van redenen tot 14 dagen worden gedetineerd; deze termijn kan door de minister van justitie worden verlengd.
3. Elke veiligheidsfunctionaris heeft het recht gevangenen te verhoren.
4. Zonder toestemming van het ministerie van justitie mogen gedetineerden noch door een advocaat noch door familieleden of andere personen worden bezocht.
5. Elke veiligheidsfunctionaris heeft het recht controles van personen en voertuigen uit te voeren alsook percelen te doorzoeken en schriftelijke stukken in beslag te nemen.

De politie Kan voorts de volgende maatregelen treffen:

6. De afgrendeling van bepaalde gebieden alsmede verkeerscontroles op de toegangswegen tot de betreffende gebieden.
7. De sluiting van openbare en particuliere gehouwen. waaronder ook winkels.
8. De afkondiging van een uitgaansverbod voor bepaalde uren.
9. De controle op de berichtgeving in de media voor alle zaken die de noodtoestand betreffen.
10. Alle overtredingen van deze bepalingen kunnen met gevangenisstraffen tot 10 jaar of met boetes tot 20.000 Rand worden bestraft.

De proclamatie verschaft de staat, de president, het kabinet, de strijdkrachten en de politie algehele vrijwaring voor vervolging wegens het uitoefenen van deze bevoegdheden.

De proclamatie van de noodtoestand werd zowel in Zuid-Afrika als daarbuiten van vele zijden bekritiseerd. De toenmalige Franse premier, Laurent Fabius, maakte op 24 juli bekend dat Frankrijk in verband met de proclamatie zijn ambassadeur uit Zuid-Afrika terugriep. Het zou een ontwerp-resolutie bij de Veiligheidsraad indienen, waarin de Zuidafrikaanse praktijken werden veroordeeld en een reeks concrete maatregelen aan de internationale gemeenschap werd voorgesteld, en alle nieuwe Franse investeringen opschorten. Op de stappen, maatregelen en sancties van internationale organisaties en van diverse staten zal in een volgende aflevering nader worden ingegaan.

Voortdurend geweld *na* afkondiging noodtoestand. Arrestaties en beperkende maatregelen (tot medio augustus 1985)

Binnen enkele uren na de proclamatie van de noodtoestand verrichtte de politie 113 arrestaties. Zo werden op 21 juli 1985 60 inzittenden van een bus opgepakt die in Cradock de begrafenis van de vier vermoorde zwarte leiders uit die plaats (zie hierboven) hadden bijgewoond. Zij werden overgebracht naar het politiehoofdkwartier in Jo-

*Melding werd gemaakt van gevechten tussen enige afdelingen van het VDF (Verenigd Democratisch Front) en het Azapo (de zwarte bewustzijnsbeweging Azanian People's Organization). Op 11 juni 1985 gaven beide organisaties een gezamelijke verklaring uit, waarin zij hun besluit meedeelden de onderlinge geschillen bij te leggen en op 16 juni een gezamelijke dienst te houden ter nagedachtenis van de opstand te Soweto in 1976. Beide organisaties legden de schuld voor aanvallen op hun leden bij ..elementen van buiten".

hannesburg. Vervolgens werden 48 van de arrestanten vrijgelaten, maar 22 bleven in hechtenis.
Op 23 juli deelde de politie mee dat in totaal 441 mensen waren gearresteerd. Omdat de politie eerst geen namen van arrestanten prijsgaf, kwamen de bijzonderheden aanvankelijk uit activistenbronnen. Naar verluidt waren onder de aangehouden personen veel ,,subtop"-leiders van het Verenigd Democratisch Front (VDF). Later bleek dat onder de arrestanten ook activisten van Azapo, geestelijken, vakbondsleiders (vooral uit de auto-industrie uit de buurt van Port Elizabeth) alsmede functionarissen en leden van de zwarte studentenorganisatie COSAS waren.
Eveneens op 23 juli deed bisschop Desmond Tutu in Kwathema, tijdens de begrafenis van 15 slachtoffers van recente onlusten, een dringend beroep op de zwarte bevolking op te houden met het vermoorden van zwarten op verdenking van collaboratie. Hij verwees naar de moord op een jonge vrouw in Duduza tijdens het voorafgaande weekend. Tutu verklaarde: ,,Toen de vrouw werd verbrand, werd dat overal ter wereld op de televisie getoond. De wereld zit vol met mensen die ons in onze bevrijdingsstrijd steunen. Maar toen ze dat zagen, zeiden ze: Misschien zijn deze mensen nog niet gereed voor de vrijheid".
Dezelfde dag werd mevr. Molly Blackburn, een lid van de oppositionele Progressive Federal Party (PFP)en van de vrouwenorganisatie tegen apartheid Black Sash gearresteerd, in staat van beschuldiging gesteld wegens het bijwonen van een illegale bijeenkomst op 14 juli en enkele uren later op borgtocht (100 Rand) vrijgelaten.

Mevr. Molly Blackburn werd op 23 juli 1985 door luitenant-kolonel Eric Strydom naar het gerechtshof van New Brighton bij Port Elizabeth overgebracht.

Mevr. Nonyamezelo Victoria Mxenge

Op 24 juli verklaarde bisschop Tutu zich bereid tot een gesprek met president Botha over manieren om de onrust in Zuid-Afrika te verminderen. De president liet op 29 juli weten geen ontmoeting op korte termijn mogelijk te achten; hij had een volle agenda en zou bovendien een delegatie van kerkelijke leiders op 19 aug. ontvangen. Tutu beschuldigde Botha er toen van ,,politieke spelletjes te spelen terwijl het land brandt".
Terwijl volgens officiële gegevens 1.384 mensen waren gearresteerd (van wie 48 na ondervraging waren vrijgelaten), kondigde de regering op 31 juli beperkende bepalingen af voor de begrafenissen van slachtoffers van het geweld in de districten waarvoor de noodtoestand gold. Met onmiddellijke ingang werden begrafenissen van meer dan één persoon verboden. Diensten in de open lucht werden verboden. De rouwenden moesten per auto naar het kerkhof komen en er mochten geen vlaggen, vaandels of posters worden meegevoerd. Geestelijken mochten alleen het woord voeren over niet-politieke zaken. Bisschop Tutu kondigde op 1 aug. aan dat hij deze bepalingen naast zich neer zou leggen en dat hij zou spreken ,,zoals ik altijd heb gesproken".
Allister Sparks schreef in *NRC/H'blad* (31-7-'85):

,,Omdat politieke bijeenkomsten in de open lucht verboden zijn op grond van de veiligheidswetten, komt het zwarte verzet tegen de apartheid tot uitdrukking bij de begrafenissen van slachtoffers van de onlusten en krijgen deze plechtigheden het karakter van politieke massabijeenkomsten.
Er komen soms wel 70.000 mensen naar zo'n begrafenisbijeenkomst, een emotioneel geladen mengeling van verdriet er? opwinding, waarbij jonge activisten door de straten van de zwarte wijken hollen met de kisten van hun dode kameraden op de schouders en in koor leuzen roepen, vrijheidsliederen zingen en met geheven vuist de ,,black power" groet brengen. Er zijn regelmatig geweldadige confrontaties tussen gewapende politie-eenheden en groepen begrafenisgangers na deze ceremonies waarbij vaak doden vallen wat weer tot nieuwe begrafenissen leidt."

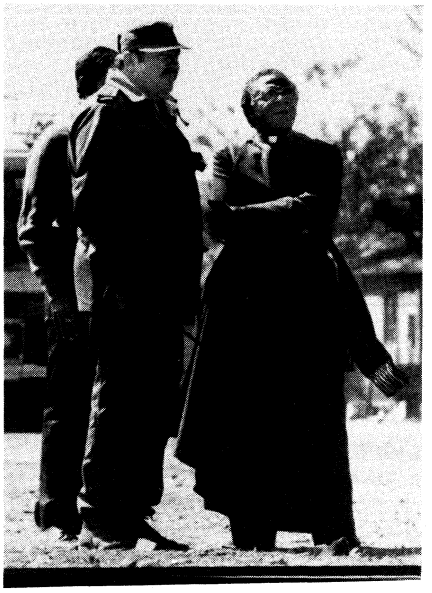
Eveneens op 31 juli werd de 21ste zwarte sinds de afkondiging van de noodtoestand gedood. Twintig van hen waren door de politie doodgeschoten.

Op 1 aug. werd de zwarte advocate Nonyamezelo Victoria Mxenge, een prominent VDF-lid, buiten haar huis in de woonwijk Umlazi bij Durban door vier onbekenden doorgeschoten.

Mevr. Mxenge was de weduwe van de advocaat Griffiths Mxenge, die in november 1981 onder soortgelijke omstandigheden was vermoord. Zijn dood had toen tot hevige rellen geleid. Mevr. Mxenge zou op 5 aug. als verdedigster optreden in het proces tegen 16 VDF-leiders in Pietermaritzburg.
Het VDF en de Azapo stelden in verklaringen dat er ,,doodseskaders" aan het werk waren met voorkennis of stilzwijgende instemming van de politie om uitgesproken critici van de apartheid te elimineren.

De moord op mevr. Mxenge leidde in Durban en de zwarte woonsteden in de buurt tot protestbetogingen waarbij op 2 aug. tenminste 52 zwarten werden gearresteerd.
Het regeringsverbod op politieke begrafenisbijeenkomsten werd o.a. op 3 en 6 aug. genegeerd.

Op 3 aug. werden bij de begrafenis van 11 slachtoffers van onlusten in de zwarte voorstad

Bisschop Desmond Tutu overlegde op 6 aug. 1985 met de politie om een gewelddadig treffen tussen zwarte beprafenisgangers in de woonwijk Daveyton en veiligheidstroepen die hen hadden omsingeld te voorkomen.

Winnie Mandela

Zwide bij Port Elizabeth door een menigte van 2.000 zwarten politieke leuzen geroepen en vrijheidsliederen gezongen, terwijl tijdens de rouwdienst openlijk politieke toespraken werden gehouden. De met veel machtsvertoon aanwezige politie-agenten en militairen grepen niet in.
Op 6 aug. negeerde bisschop Tutu openlijk het verbod bij een door ca. 1.500 zwarten bijgewoonde begrafenis in de woonwijk Daveyton bij Johannesburg. Hij onderhandelde daar tussen de begrafenisgangers en de zwaar bewapende veiligheidstroepen om een bloedige krachtmeting te voorkomen, nadat een hoge politie-officier opdracht had gegeven de menigte te verspreiden.

Op 6 aug. dreef de politie een demonstratie van stakende scholieren uiteen voor het huis van Winnie Mandela in Brandfort (Oranje Vrijstaat). Zij woonde daar krachtens een banning order, maar verbleef die dag in Johannesburg voor het ondergaan van een medische behandeling. Enkele demonstranten vluchtten het huis binnen, aldus de politie, die daarop de woning bestormde en daar zeven benzinebommen zou hebben aangetroffen. Dertig mensen, o.w. een zuster van Winnie Mandela, werden op beschuldiging van openlijke geweldpleging gearresteerd. Het huis in Brandfort en de aangrenzende kliniek, waar Winnie Mandela als medisch-sociaal werkster mensen uit de buurt behandelde, werden op 13 aug. door brandbommen verwoest. Mevr. Mandela, die later die dag een kort bezoek aan Brandfort bracht, stelde ,,de regering door middel van haar geheime politie'' voor de aanslag verantwoordelijk: ,,Dit alles is georkestreerd door de regering. Ze wil een sfeer van geweld creëren rond de Mandela's om de wereld te bewijzen waarom ze Nelson (Mandela) niet kan vrijlaten.''

De pers onder de noodtoestand

Onder de noodtoestand kreeg de commissaris van politie, luitenant-generaal Johann Coetzee, de bevoegdheid om het verzamelen of verspreiden van nieuws of commentaren m.b.t. onlusten in zwarte woonwijken in de 36 betrokken districten te ,,controleren, te reguleren of te verbieden''.

Tijdens een ontmoeting met vertegenwoordigers van de Nationale Pers Unie (eigenaren, bestuurders en hoofdredacteuren van kranten) op 22 juli 1985 beloofde Coetzee dat hij van deze bevoegdheden geen direct gebruik zou maken in ruil voor de toezegging van zijn gesprekspartners om de berichtgeving over de onrust wat ,,bedaarder aan te pakken''. Coetzee beloofde voorts de namen en adressen vrij te geven van alle mensen die op grond van de noodtoestandsbepalingen worden gearresteerd. Daarop werd dagelijks een lijst met deze gegevens verstrekt aan de pers. Mochten journalisten namen van gedetineerden of vermeende gedetineerden in handen krijgen, dan was hun niet toegestaan die te publiceren zonder van de politie tevoren de bevestiging te hebben gekregen dat de betrokkenen inderdaad waren opgepakt. De afspraak met Coetzee hield in dat de pers tot op zekere hoogte zelfcensuur moest toepassen, aldus NRCI *H'blad* (27-7-'85).

De Zuidafrikaanse commissaris van politie, luitenant-generaal Johann Coetzee, tijdens een persconferentie op 20 juli 1985 over de zojuist afgekondigde noodtoestand.

Onlusten in gebied rond *Durban*

Op 6 aug. braken in het gebied rond Durban, waar de noodtoestand niet gold, ernstige onlusten uit die in verband werden gebracht met de woede onder de zwarten over de moord op mevr. Mxenge. In de zwarte woonwijk Umlazi werden het kantoor van de wijkbeheerder en de huizen van twee schoolhoofden, die geweigerd hadden aan een boycot van de lessen deel te nemen, in brand gestoken.
Op 7 aug. werd een VDF-herdenkingsdienst voor mevr. Mxenge in Umlazi verstoord door een aantal zwarten die lid zouden zijn van de Inkatha-beweging van Chief Gatsha Butheiezi, de premier van het thuisland Kwazulu. (Inkatha telde volgens eigen zeggen 1 mln leden op een totale Zoeloe-bevolking van 6 mln.) Vervolgens gingen zwarten over tot aanvallen op winkels en huizen van Indiërs. (Waarnemers wezen erop dat de Indiërs vergeleken met de zwarten betrekkelijk welvarend waren. Veel Indische winkeliers werden als uitbuiters beschouwd, omdat zij hun prijzen zouden hebben opgedreven. Daar kwam nog bij dat Indiërs nu zitting hadden in het parlement, terwijl zwarten daaruit werden geweerd). Groepen zwarten trokken plunderend en brandstichtend rond in de Indische woonwijken Inanda en Phoenix, waar o.m. het Mahatma Gandhi-complex in brand werd gestoken. (Dit complex was in 1904 door Mahatma Gandhi gesticht; hij woonde er tot 1914).
Chief Buthelezi keurde het geweld af en verklaarde dat dit niet de weg naar bevrijding is. Hij weet de gewelddadigheden aan zwarte radicale jongeren die van buitenaf in het gebied waren gebracht door ,,een zekere politieke organisatie'', die de grieven van de bevolking voor haar eigen politieke doeleinden wilde aanwenden. Hij zou daarmee op het VDF hebben gedoeld.
Op 9 aug. verklaarde president Botha ,,indit stadium'' niet van plan te zijn de noodtoestand tot het gebied van Durban uit te breiden.
Op 10 aug. keerde de rust terug. Het vierdaagse geweld had aan zeker 65 mensen, meest zwarten, het leven gekost: ruim 2.000 Indiërs zouden hun hele bezit hebben verloren.
Tijdens een Inkatha-bijeenkomst op 11 aug. in Inanda bevestigde secretarisgeneraal Oscar Dhlomo dat zijn beweging met de Indische bevolking wilde samenwerken. Hij verwierp beschuldigingen dat Inkatha-leden voor het recente geweld verantwoordelijk waren geweest.

De begrafenis van mevr. Mxenge op 11 aug. in het dorpje Warayi bij King

Bij gevechten tussen Indiers en zwarten werd begin augustus 1985 een deel van een Indische supermarkt in Inanda (ten zuiden van Durban) in de as gelegd.

Williamstown in het thuisland Ciskei, die door ca. 10.000 zwarten werd bijgewoond, leek veel agressiever en radicaler dan voorgaande begrafenisbijeenkomsten. Voor het eerst waren er, aldus Allister Sparks, openlijke oproepen de wapens te grijpen en tot geweldpleging over te gaan. Een toevallig passerende zwarte soldaat van het leger van Ciskei werd door zwarte jongeren gestenigd en in brand gestoken.

Wijziging in kabinet

Op 8 aug. 1985 werden de verantwoordelijkheden voor zaken betreffende de zwarten tussen twee departementen anders gerangschikt. Het ministerie van samenwerking, ontwikkeling en onderwijs werd herdoopt in dat van onderwijs en ontwikkelingshulp; de bewindsman, Gerrit Viljoen, was voortaan alleen verantwoordelijk voor ontwikkeling, onderwijs en opleiding van de zwarte bevolking in de ,,nationale staten". Zaken betreffende zwarten buiten de thuislanden kwamen onder de jurisdictie van J.C. Heunis, de minister van constitutionele ontwikkeling en planning. Dit departement coördineerde nu de zaken van alle bevolkingsgroepen.

Op 17 sept. werd Ron Miller, tot dusver onderminister van binnenlandse zaken, met ingang van 20 sept. benoemd tot onderminister van buitenlandse zaken. Hij verving daar Louis Nel die nu onderminister van voorlichting en ad interim leider van het voorlichtingsbureau werd. Deze laatste functie werd in december overgenomen door David Steward.
(Vor.ber.pag. 101/1-'85 en 399/3-'85)

Rede *Botha* (15 aug.)

Op 15 aug. 1985 hield president P.W. Botha in Durban een rede tot het congres van de Nationale Partij van Natal. Tevoren hadden zowel woordvoerders van de Zuidafrikaanse regering als buitenlandse publikaties de verwachting gewekt dat de president belangrijke wijzigingen in het apartheidssysteem zou aankondigen. Maar de president herhaalde in feite hervormingsvoorstellen die hij reeds in zijn politieke verklaringen van 25 januari (pag. 97-1985) en 19 april (pag. 393/1-'85) had uiteengezet. Volgens *NRC/H'blad* (16-8-'83) ging hij zelfs minder ver dan de verklaring van 25 januari.

Minister Gerrit V. N. Viljoen

President Botha zei in zijn rede o.a.:

,,Wij zijn niet bereid om de achterhaalde, simplistische en racistische benadering te accepteren dat Zuid-Afrika bestaat uit een blanke minderheid en een zwarte meerderheid. Dit land is een multiraciale samenleving, een land van minderheden. (..)
We kunnrn ons geen onverantwoordelijkheden en vernietigingsacties veroorloven van barbaarse communistische agitatoren die op de loonlijst staan van hun meesters ver van dit mooie land van ons (...)
Ik word onder druk gezet door mensen die goede bedoelingen hebben en door anderen die graag zouden zien dat ordelijk regeren in dit land wordt vernietigd, om een intentieverklaring af te leggen. Ik ben niet bereid dat te doen. Het zou ook verkeerd zijn om een tijdslimiet aan de onderhandelingen vast te binden. We zullen ons eigen unieke systeem moeten vinden. omdat onze problemen uniek zijn (...)
Ik zou er graag toch nog eens op willen wijzen dat in het geval dat enkele zwarte nationale staten (d.w.z. de zes niet-onafhankelijke thuislanden) er geen voorkeur aan geven de onafhankelijkheid te aanvaarden, deze staten of gemeenschappen een deel zullen blijven van de Zuidafrikaanse natie, en dat hun bewoners Zuidafrikaanse staatsburgers blijven en zullen worden voorzien van politieke instellingen binnen de grenzen van de republiek.
In hun eigen belang zullen de meeste leiders in Zuid-Afrika en redelijke Zuidafrikanen niet het principe accepteren van ,,iedere man één stem" in een gecentraliseerd systeem.
Op de tweede plaats is een zogenaamd vierkamer-parlement geen praktische oplossing.
Ik ben niet bereid om blanke Zuidafrikanen en andere minderheidsgroeperingen aan te voeren op de weg van troonsafstand en zelfmoord.
Het geweld van onze vijanden is een waarschuwing voor ons. Wij waarschuwen hen; onze bereidheid te onderhandelen moet niet worden verward met zwakheid. Ik heb me de afgelopen weken veel zelfdiscipline opgelegd. Val me niet teveel lastig. Mijn regering en ik zijn vastbesloten ons hervormingsprogramma door te zetten en tot degenen die de voorkeur geven aan revolutie boven hervorming zeg ik dat ze niet zullen slagen. Als het noodzakelijk is zullen we strengere maatregelen nemen, maar ze zullen er niet in slagen.
Ik geloof dat we nu in Zuid-Afrika de Rubicon overtrekken. Het wederzijdse goede wil zullen we onze bestemming vreedzaam bereiken.
De teerling is geworpen. Er is geen terugkeer mogelijk. Wij hebben nu een manifest voor de toekomst van ons land. Uitvoering van dat program zal van alle betrokkenen een mentaliteit van geven en nemen vergen. Wij verplichten ons al datgene te doen wat menselijk mogelijk is."

Ten aanzien van de pasjeswetten, bedoeld om de zwarte bevolking uit de steden te weren, kondigde Botha geen versoepeling aan. Hij zei dat het geldende systeem van ,,influxcontrole'' ,,achterhaalden te duur" was. De presidentiële raad zou binnenkort over een herziening van dit systeem rapporteren. De regering zelf ,,overweegt ook verbeteringen". aldus de president.
Wat betreft de oproepen tot vrijlating van de gevangen ANC-leider Nelson Mandela verwees Botha naar zijn eerdere verklaring in het parlement dat hij diens vrijlating pas zou overwegen als Mandela het gebruik van geweld afz eert. ,,Ik herhaal hier wat ik in het parle-

ment zei en dat is het einde van het verhaal", zo zei de president.

Vrijwel algemeen werd Botha's toespraak van 15 aug. ,,teleurstellend" genoemd. In diverse commentaren werd gesproken van een ..gemiste kans". In de weken erop volgde ,,de zwaarste financiële crisis in de geschiedenis van Zuid-Afrika", aldus de *NZZ* (10-11-'85). De Zuidafrikaanse munt, de Rand, zakte in minder dan een uur van 45 tot 39 dollarcent voor een Rand. Over deze ontwikkeling wordt in een volgende aflevering bericht.

Gesprek Botha met kerkelijke leiders

Op 19 aug. 1985 had president Borha in Pretoria een gesprek met negen kerkelijke leiders. Deze kerkelijke delegatie, onder leiding van de Anglicaanse aartsbisschop Phillip Russell, overhandigde de president een memorandum waarin werd aangedrongen op vier directe maatregelen; Botha moet verklaren dat hij de intentie heeft de apartheid te ontmantelen; er moet een nationale constitutionele conventie worden bijeengeroepen; er moeten besprekingen worden begonnen met alle erkende zwarte leiders; de noodtoestand moet worden opgeheven.
In het memorandum werden de Zuidafrikaanse veiligheidstroepen beschuldigd van wijdverbreid misbruik van hun verstrekkende bevoegdheden krachtens de noodtoestandsbepalingen. Later op de dag zei Botha in een korte verklaring dat hij zijn minister van justitie opdracht had gegeven om onderzoek te doen naar ,,een paar beschuldigingen" van wangedrag van de politie.
.,Onze visies op Zuid-Afrika waren zo verschillend dat er nauwelijks enige communicatie op gang kwam", zei aartsbisschop Dennis Hurley, hoofd van de katholieke kerk in Zuid-Afrika bij een persconferentie na afloop.
Bisschop Tutu had geweigerd zich bij de delegatie aan te sluiten uit protest tegen Botha's rede van 15 aug., die hij ,,de doodsklap" noemde voor zijn pogingen om als bemiddelaar op te treden. Maar Tutu zei ook: ,,Ik wil nog steeds met hem praten. De situatie in Zuid-Afrika is voor mij te ernstig om mij af te wenden. Ik ben nog steeds bereid met hem te praten, mits hij ermee instemt dat het een gesprek onder vier ogen wordt en er geen voorwaarden aan verbindt waarvan hij weet dat ik ze niet kan aanvaarden".

Rede *Botha* (II sept.). Aankondiging staatsburgerschap voor inwoners *,,onhankelijke"* thuislanden

Terwijl de arrestaties en gewelddaden voortduurden en de onlusten zich op 28 aug. tot de Westelijke Kaapprovincie uitbreiden (waarbij in drie dagen tijds in de woonwijken rond Kaapstad ca. 30 doden vielen), kondigde president Botha op 10 sept. in een rede tot een congres van de Nationale Partij van Oranje Vrijstaat in Bloemfontein hervormingen aan, die volgens de NZZ (10-11-'85) eeen ,,echte vooruitgang" konden betekenen. Hij zei dat zijn regering bereid was het Zuidafrikaanse staatsburgerschap terug te geven aan de zwarte bewoners van de vier ,,onafhankelijke" thuislanden (Transkei, Bophuthatswana, Venda en Ciskei). De ruim 7 mln burgers van deze vier thuislanden hadden de Zuidafrikaanse nationaliteit verloren, toen hun gebieden tussen 1976 en 1978 ,,onafhankelijk" werden verklaard. Ruim 2 mln van de burgers verblever overigens buiten hun landen.

Botha erkende dat het verlies van het Zuidafrikaanse staatsburgerschap ,,heeft geleid tot frustraties bij de betrokkenen". De Zuidafrikaanse regering zou met de leiders van de vier thuislanden gaan praten over, naar Botha liet doorschemeren, een mogelijk dubbel staatsburgerschap voor de ruim 5 mln zwarten die in die landen verbleven.
Botha benadrukte dat de ,,soevereiniteit" van deze vier thuislanden niet ter discussie stond, maar hij voegde daaraan toe dat het ,,niet te ontkennen valt dat zij deel uitmaken van de Zuidafrikaanse gemeenschap in bredere zin". De thuislanden zijn door de internationale gemeenschap nooit erkend.
Aan het einde van zijn rede verklaarde Botha dat hij een referendum zou uitschrijven wanneer ,,fundamentele veranderingen noodzakelijk zijn".

Presidentiële raad adviseert tot afschaffing pasjeswetten

Op 12 sept. adviseerde de presidentiële raad, onder voorzitterschap van oud-minister Piet Koornhof, de regering de controversiële pasjeswetten af te schaffen.
Barry Streek meldde in de *Volkskrant* (13-9-'85) o.a.:

,,Sinds 1916 zijn meer dan 18 miljoen zwarten wettelijk vervolgd op grond van deze bepalingen, die bedoeld waren om hen te weren uit de ..blanke" steden. Zwarten zijn verplicht een identiteitsbewijs op zak te hebben. Als zij hun pasje niet kunnen tonen. worden ze direct gearresteerd.
Vorig jaar werden 239.000 zwarten op grond van de pasjeswetten aangehouden. De pasjeswetten - fel bekritiseerd door zwarte leiders en anti-apartheidsorganisaties - zijn altijd door de regering verdedigd met het argument dat een ongecontroleerde toeloop van zwarten naar de steden tot ,,verdringing" zou leiden van de blanke bevolking (...)

In het rapport, dat is aangeboden aan president P.W. Botha. wordt gezegd dat .,maatregelen ter controle van de migratie, zoals die nu worden toegepast discriminerend zijn en in strijd met de mensenrechten". Volgens de commissie (van constitutionele zaken) die het rapport heeft opgesteld hebben de pasjeswetten bijgedragen aan de huidige onrust in de zwarte woongebieden en leidt .,het op grote schaal ontduiken van de wet tot minachting voor de betrokken wet en de autoriteiten".

De commissie zegt dat het afschaffen van de pasjeswetten ordelijk moet gebeuren, dat een ,,strategie voor ordelijke urbanisering" moet worden opgesteld en dat ,.uniforme identiteitsdocumenten moeten worden uitgegeven aan alle inwoners van Zuid-Afrika". Het niet bij zich hebben van dat nieuwe document zou volgens de commissie geen overtreding meer mogen zijn. De commissie verwacht dat de regering volgend jaar de aanbeveling zal uitvoeren.

Generaal Constand Viljoen (l.) en zijn opvolger generaal Jannie Geldenhuys.

Nieuwe chef strijdkrachten

Op 31 okt. 1985 droeg generaal Constand Viljoen (52) zijn functie van chef van de Zuidafrikaanse strijdkrachten over aan generaal Jannie Geldenhuys (50). tot dan toe chef van het leger. Viljoen ging met vervroegd pensioen, omdat hij naar eigen zeggen boer wilde worden. Zijn aftreden was reeds op 29 mei officieel aangekondigd.

Wijziging in noodtoestand

Op 25 okt. 1985 werd de noodtoestand in zes districten opgeheven: twee in het gebied van Johannesburg en vier in de Oostelijke Kaapprovincie. De volgende dag werd de noodtoestand tot acht districten in de Westelijke Raapprovincie uitgebreid met inbegrip van Kaapstad.
Op 3 dec. werd de noodtoestand in acht districten opgeheven: drie in het gebied van Johannesburg en vijf in de Oostelijke Kaapprovincie.
Op 7 febr. 1986 volgde de opheffing van de noodtoestand in nog eens zeven districten: drie in de Oostelijke en vier in de Westelijke Kaapprovincie.

Opheffing noodtoestand

Op 7 maart 1986 werd de noodtoestand in de resterende 23 districten opgeheven, t.w. vier in de Westelijke en vijf in de Oostelijke Kaapprovincie alsmede 14 in de streek van Johannesburg. Tegelijk werden de sinds 2 nov. 1985 geldende beperkende maatregelen voor televisie en pers afgeschaft.
Onder de bepalingen van de noodtoestand, die in totaal 229 dagen duurde, werden volgens officiële gegevens 7.996 personen door de politie gedetineerd, voor het overgrote deel zwarten.

Van deze gedetineerden waren meer dan 2.100 jonger dan 16 jaar. Volgens niet-officiële cijfers werden tijdens de noodtoestand in totaal 12.144 mensen zonder vorm van proces vastgehouden. Volgens de politie waren op 6 maart nog 327 personen in detentie. De meesten van hen, waaronder ruim 70 VDF-leden, werden rond middernacht (6 op 7 maart) vrijgelaten.

The Times (8-3) achtte het waarschijnlijk dat het aantal gewelddadige incidenten tijdens de duur van de noodtoestand was afgenomen, maar het blad stelde tegelijk dat het verlies aan mensenlevens niet was verminderd. Op grond van cijfers uit de pers en politierapporten concludeerde het SAIRR dat er onder de noodtoestand 757 mensen waren gedood, d.w.z. omstreeks 3,3 per dag. Ter vergelijking, het cijfer van 1 jan. - 21 juli 1975, de periode voorafgaand aan de noodtoestand, was 1,7 doden per dag. In februari 1986 kwamen 107 mensen door geweld om het leven, in juli 1985 bedroeg dit aantal 96. In het etmaal vóór de opheffing van de noodtoestand werden nog eens zes doden geregistreerd.

De minister van wet en orde, Louis le Grange, had eerder in het parlement verklaard dat van 21 juli 1985 tot 31 jan. 1986 in totaal 7.777 personen waren gearresteerd en gedetineerd, onder wie 2.016 personen die jonger dan 16 jaar waren. Maar het Comité voor steun aan ouders van gedetineerden (DPSC) raamde toen dat in het jaar 1985 omstreeks 25.000 personen gevangen waren gezet, onder wie 3.635 krachtens de wetten op de interne veiligheid en 7.361 onder de noodtoestand. Ongeveer 60% van hen zou zonder aanklacht zijn vrijgelaten na een detentie van eventueel meer dan zes maanden. Eind januari 1986 verbleven nog 629 gearresteerden in de gevangenis.
Voorts berekende het DPSC, aldus *Le Monde* (14-2), dat slechts 10% van de uitgesproken beschuldigingen door rechtbanken werden bekrachtigd. Tijdens de 114 processen van 1985 werden 2.067 van de 2.368 berechte personen vrijgesproken dan wel de aanklachten tegen hen werden ingetrokken.
Volgens het SAIRR werden sinds februari 1984 in totaal 1.225 mensen gedood, van wie 879 in 1985. Tweederde deel van de slachtoffers werd door de politie gedood en de rest tijdens gevechten tussen zwarten onderling.
Bij de ordetroepen kwamen 25 leden om het leven, voor het merendeel zwarte politiemannen die werden vermoord omdat zij als „collaborateurs werden beschouwd. Voorts meldde het DPSC dat in het jaar 1985, dat als recordjaar van de repressie werd gekenschetst, 13 zwarten in politiebureaus onikwamen
Ook deze gegevens werden aan *Le Monde* ontleend
Op 9 mei maakte het SAIRR bekend dat in de eerste vier maanden van 1986 bij politiek geweld in Zuid-Afrika 531 mensen waren gedood (in april alleen 143) vergeleken met 149 in de laatste vier maanden van 1984.

Op 12 juni kondigde president Botha voor het eerst in de geschiedenis van Zuid-Afrika de noodtoestand voor het hele land af.
In een commentaar schreef Trouw op 13 juni o.a.:

„Aan de vooravond van de herdenking van de opstand in Soweto, 16 juni 1976. heeft het Zuidafrikaanse minderheidsbewind opnieuw bewezen dat het zijn greep op de republiek verliest. Het verbod op herdenkingsbijeenkomsten had hij bij voorbaat geen enkele waarde, omdat de tijd waarin de bevolking zich neerlegde bij bevelen van Pretoria reeds lang is verstreken. Ditmaal wezen de voortekenen erop dat de herdenking zelf de gebeurtenissen van tien jaar geleden in de schaduw zou kunnen stellen.
En dus grijpt het bewind voor de tweede maal in een tijdsbestek van een jaar naar de noodtoestand en pakt het honderden sleutelfiguren in het verzet op. van wie velen nog maar korte tijd weer op vrije voeten waren.
Slechts drie maanden geleden kondigde president P.W. Botha aan dat de uitzonderingsmaatregelen niet langer nodig waren omdat de situatie in de betrokken districten voldoende was verbeterd om het met de gewone bevoegdheden te doen. Hoewel de Verenigde Staten en West-Europa dit besluit verwelkomden, bleek het flauwekul te zijn. De noodtoestand had op geen enkele wijze bijgedragen aan het herstel van de orde. Integendeel, na de afkondiging verspreidde en verhevigde het geweld zich.
En wederom valt niet te verwachten dat het de kolkende republiek tot bedaren kan brengen. Er zijn eenvoudigweg teveel mensen die bereid zijn de zwepen. het traangas en de kogels te trotseren en hun leven te riskeren. Zuid-Afrika heeft twee jaar na het begin van deze nieuwe geweldsgolf inmiddels al meer dan zestienhonderd doden begraven en niets wijst erop dat het verzet taant....“

Een beeld van een massabegrafenis in de woonwijk Guguletu bij Kaapstad op 21 sept. 1985.

NOORD-AMERIKA

VERENIGDE STATEN

DIVERSE BENOEMINGEN

In aansluiting op het bericht van pag. 82/2 e.v.-1985 vonden in de Verenigde Staten o.m. de volgende benoemingen plaats:

Galvin opvolger *Gorman* als commandant ,,zuidelijke commando"

Op 11 januari 1985 deelde een woordvoerder van het ministerie van defensie mee dat gen. Paul Gorman binnenkort zijn functie als commandant van de Amerikaanse troepen in het zuiden (hoofdkwartier in Panama) zou neerleggen.
Op 2 maart werd Gorman opgevolgd door gen. John R. Galvin, die tot op dat moment commandant van het zevende Amerikaanse legerkorps in Europa was geweest.

Jeane Kirkpatrick trekt zich terug uit de politiek. Walters benoemd tot VN-ambassadeur

Na een gesprek met president Ronald Reagan maakte de Amerikaanse ambassadeur bij de Verenigde Naties, Jeane Kirkpatrick, op 30 januari 1985 bekend dat zij de regering per 1 maart ging verlaten en haar werk als hoogleraar in de politieke wetenschappen aan de universiteit van Georgetown zou hervatten (zie ook pag. 86/1-1985).
Kirkpatrick, die lid was van de rechtervleugel van de Democratische Partij en op 22 december 1980 door Reagan tot VN-ambassadrice was benoemd (pag. 71/1-1981), had op 11 december 1984 haar ontslagaanvraag bij de president ingediend.
Zij had tijdens Reagans tweede ambtstermijn (die op 28 januari 1986 begon) graag een topfunctie op het gebied van het buitenlandse beleid willen hebben, maar een dergelijke post was niet gevonden. Kirkpatrick was een voorstandster van Amerikaanse steun aan de tegenstanders (de zg. ,,contra's") van de Nicaraguaanse regering en nam op het gebied van de buitenlandse politiek een militante anti-Sowjet houding in. Op 3 april 1985 trad zij officieel toe tot de Republikeinse partij.

Op 8 februari maakte het Witte Huis bekend dat Vernon A. (,,Dick") Walters, reizend ambassadeur van president Reagan, Jeane Kirkpatrick zou opvolgen als Amerikaans permanent vertegenwoordiger bij de VN.

De 68-jarige Walters is een gepensioneerde generaal-majoor – hij nam in 1976 afscheid van het leger – die al sinds de jaren vijftig speciale geheime missies uitvoerde. Als officier was hij afwisselend werkzaam als militair attaché en als functionaris van de inlichtingendienst. Hij vergezelde president Eisenhower op diens buitenlandse reizen, voerde geheim overleg met de Noord-Vietnamezen en de Chinezen tijdens de Vietnamese oorlog, werkte nauw samen met president Nixon en werd uiteindelijk onderdirecteur (1972-1976) van het CIA, de Amerikaanse inlichtingendienst. Alleen tijdens de regeringsperiode van president Carter werkte Walters niet in overheidsdienst. In die jaren werkte hij als adviseur, hoogleraar en schrijver. Reagan maakte weer herhaaldelijk gebruik van Walters. Als afgezant van de president voerde Walters onder andere een overigens vruchteloos gebleven gesprek met de Cubaanse president Castro.
Walters voerde voor Reagan ook geheime missies uit naar Afrika, Azië en Midden-Amerika. Hij spreekt naast Engels ook Russisch, Frans, Spaans, Duits, Portugees, Italiaans en een aantal woorden Nederlands.

Senaat bekrachtigt benoeming van Meese tot minister van justitie

Met 63 tegen 31 stemmen bekrachtigde de Senaat op 23 februari 1985 de omstreden benoeming van Witte Huisadviseur Edwin Meese III tot minister van justitie (pag. 84/1-1985). Het was sinds juni 1959 (bij de benoeming van Lewis L. Strauss tot minister van handel) niet meer voorgekomen dat zoveel Senatoren tegen een benoeming stemden.
Meese was op 23 januari 1984 door president Reagan voorgedragen als minister van justitie als opvolger van William French Smith, die naar zijn advocatenpraktijk in Los Angeles wilde terugkeren. Zijn benoeming was echter uitgesteld nadat twijfel was gerezen over zijn financiële praktijken. Nadat de speciale officier van justitie. Jacob Stein, op 20 september 1384 in een 385 pagina's tellend rapport had gemeld dat er geen aanleiding was Meese te vervolgen op grond van de tegen hem geuite beschuldigingen (pag. 85/1-1985), had president Reagan zijn adviseur in januari 1985 opnieuw voorgedragen. De kandidaatstelling was op 5 februari 1985 door de juridische commissie van de Senaat met 12 tegen zes stemmen goedgekeurd.
Op 25 februari werd Meese vervolgens beëdigd in de plaats van French Smith, die zolang was aangebleven.

Nieuwe voorzitter van de Raad van Economische Adviseurs

Op 21 februari 1985 werd Beryl Wayne Sprinkel, tot dan toe onderminister van de schatkist voor monetaire zaken,

Jeane Kirkpatrick in gesprek met de voorzitter van het Republikeinse Nationale Comité, Frank Fahrenkopf jr., tijdens een op 3 april 1985 in Washington gehouden persconferentie. Kirkpatrick deelde de pers mee dat zij officieel was toegetreden tot de Republikeinse Partij.

Vernon Walters. de nieuwe permanente vertegenwoordiger van de VS bij de Verenigde Naties.

benoemd tot voorzitter van de Raad van Economische Adviseurs. een uit drie stafleden van het Witte Huis bestaand orgaan. dat in 1946 door het Congres in het leven was geroepen om er voor te zorgen dat de president kon beschikken overeen onafhankelijke en gezaghebbende economische analyse. Sinds het ontslag van Martin Feldstein per 10 juli 1984 (pag.82/2-1984) had de Raad zonder voorzitter gezeten.
Van de twee overige leden van de Raad was William Poole per 1 februari 1985 naar de Brown University teruggekeerd en zou William Niskanen binnenkort weer gaan werken voor de universiteit van Los Angeles (UCLA). ..President Reagan zal de Raad van Economische Adviseurs met volledige bezetting u-eer in het leven roepen". aldus Larry Speakes (indecember 1984 waren plannen tot afschaffing van de Raad ter sprake gebracht).

Aftreden *minister van* arbezd Donovan na aanklacht Brock *opvolger* Benoemzng Yeutter

Op 15 maart 1985 trad minister van arbeid Ravmond Donovan af nadat een rechter in New York had geweigerd een aanklacht wegens diefstal en fraude tegen Donovan te laten vallen (zie ook pag 85/3-1985)
Volgens rechter John Collins van het Hooggerechtshof van de staat New York was er voldoende bewijsmateriaal voor een rechtszaak Uit de gegevens ,,komt een zorgvuldig opgezet plan naar voren tot diefstal van eigendommen". aldus Collins.
Donovan was op 1 oktober 1984 fornieel in staat van beschuldiging gesteld in verband met vermeende illegale activiteiten in de tijd dat hij topman was van een bouwbedrijf. Als reactie hierop had hij toen onbetaald verlof opgenomen om zich op zijn verdediging voor te bereiden.
Op 20 maart werd William Emerson Brock, die sinds 1981 werkzaam was geweest als speciaal handelsvertegenwoordiger van de VS, benoemd tot minister van arbeid. Hij werd op 29 april beëindigd. De benoeming van Brock werd door de vakbeweging goed ontvangen. ,,Brock is een man met wie we kunnen praten", aldus Dale Larson van de belangrijke Amerikaanse vakcentrale AFL-CIO. .,We weten waar hij staat." De relaties tussen Donovan en de vakbeweging waren nooit zo goed geweest.

Op 2 april werd Clayton Yeutter, de voorzitter van de handelsbeurs in Chicago, benoemd tot speciale handelsvertegenwoordiger van de VS.
Volgens de woordvoerder van het Witte Huis, Larry Speakes, had Yeutter een uitgebreide ervaring op het gebied van de handel en het voeren van onderhandelingen. De functie van speciale handelsvertegenwoordiger is direct verbonden aan het Witte Huis.

Yeutter, een jurist. was van 1975 tot 1977 onder president Ford plaatsvervangend handelsafgezant en vervulde tijdens het presidentschap van Nixon verscheidene functies op het ministerie van landbouw. In 1975 bereikte hij als Amerikaans onderhandelaar in de zogenaamde

Minister van justitie Edwin Meese.

Beryl Sprinkel. de nieuwe voorzitter van de Raad van Economische Adviseurs.

,,kaasoorlog'' een akkoord niet de Europese Gemeenschap. waarbij hij de lidstaten ervan wist te overtuigen hun subsidies op kaas te beeindigen
Verder had Yeutter tien jaar eerder de onderhandelingen over graanverkopen aan de Sowjet-Unie gevoerd en had hij met Japan onderhandeld over de vrijwillige beperking van de auto-export

Blackwill nieuwe *chef*-onderhandelaar *in* Wenen

Op 29 maart 1985 benoemde president Reagan de beroepsdiplomaat Robert Blackwill tot nieuwe chef-onderhandelaar van do VS bij de Weense onderhandelingen tussen Oost en West over een wederzijdse troepenvermindering in Midden-Europa. Blackwill was de opvolger van Maynard Glitman, die bij de onderhandelingen over middellange-afstandsraketten (INF) in Genève leider van de Amerikaanse delegatie was geworden (pag. 134/3-1985).

Reorganisatie van het systeem van regeringscommissies

Op 11 april 1985 kondigde president Reagan een stroomlijning aan van het systeem van regeringscommissies dat sinds 1981 van kracht was.
Het systeem, naar een model dat Reagan van 1966 tot 1974 als gouverneur van Californië had gehanteerd, zorgde voor gedetailleerde beleidsadviezen die vervolgens ter goedkeuring aan Reagan werden voorgelegd. Sinds 1981 waren er zeven commissies. Deze stonden bekend als ,,Cabinet Councils" en werden voorgezeten door ministers.
Er waren commissies op het gebied van de handel, economische zaken, voedsel en landbouw, menselijke bronnen, wettelijk beleid, management en bestuur, alsmede natuurlijke rijkdommen en milieu. Verder bestond er een zg. Senior Inter-Agency Group voor internationaal economisch beleid.

De door Reagan aangekondigde stroomlijning hield in dat de zeven commissies en de Senior Inter-Agency Group werden afgeschaft. Er kwamen een Binnenlandse Beleidsraad onder voorzitterschap van minister van justitie Meese en een Economische Beleidsraad met minister van financiën James Baker III (zie voor zijn benoeming op pag. 87/3-1985) als voorzitter. Beide voorzitters zouden via de stafchef van het Witte Huis, Donald Regan, verslag uitbrengen aan de president. Evenals vice-president Bush maakte Regan ambtshalve deel uit van de nieuwe Beleidsraden.
President Reagan ijer-geleek de rol van de nieuwe Beleidsraden met die van de Nationale Veiligheidsraad, die het belangrijkste kanaal voor advies zou blijven op het terrein van de buitenlandse politiek.

Whitehead opvolger van Dam als onderminister van buitenlandse zaken

Op 18 april 1985 kondigde president Reagan de benoeming aan van de bankier John Whitehead tot onderminister van buitenlandse zaken. Als tweede man op buitenlandse zaken werd Whitehead de opvolger van de op 19 juli 1982 benoemde Kenneth W. Dam (pag. 528-3-1982), die ontslag had genomen om een topfunctie bij IBM te gaan bekleden.
Whitehead was innovember 1984 afgetreden als medevoorzitter van de investeringsfirma Goldman, Sachs & Company in Wallstreet.

Odom nieuwe directeur Nationale Veiligheidsbureau

Op 21 april 1985 werd bekend gemaakt dat It.-gen. William E. Odom, het hoofd van de inlichtingendienst van de landmacht. zou worden aangesteld als directeur van het Nationale Veiligheidsbureau (National Security Agency. NSA). Zijn voorganger in die functie. lt.-gen. Lincoln D. Faurer. had op 1 april ontslag genomen na een verschil van mening met minister van defensie Weinberger over voorgestelde bezuinigingen in de begroting van het NSA.

Faurer was in 1981 directeur van het NSA geworden in de plaats van adm. Bobby R. Inman, die plaatsvervangend directeur van het CIA was geworden (tot april 1982).
Het in 1952 opgerichte NSA was de grootste en meest geheime dienst van alle Amerikaanse inlichtingendiensten en was verantwoordelijk voor o.m. de onderschepping en analyse van signalen die werden opgevangen via radar. radio. telefoon, telegraaf en voor andere militaire. diplomatieke en commerciele verbindingen. Het aantal personeelsleden van het NSA werd in 1984 geschat op 70.000. vergeleken met 20.000 bij de CIA, ongeveer 14.000 bij het FBI en een onbekend aantal bij het Inlichtingenbureau van Defensie (Defense Intelligence Agency, DIA), de gecombineerde militaire inlichtingendienst.

Samenstelling kabinet *eind* aprzl *1985*

Tegen eind april 1985 zag de regering-Reagan er als volgt uit

President – Ronald Reagan': vice-president – George Bush*: minister van buitenlandse zaken – George Shultz; minister van de schatkist – James Baker: minister van defensie – Caspar weinberger*; minister van binnenlandse zaken – Donald Hodel; minister van landbouw – John Block*; minister van handel – Malcolm Baldrige*: minister van huisvesting en stadsontwikkeling - Samuel Pierce"; minister van vervoer. Elizabeth Dole; minister van gezondheid en menselijke diensten – Margaret Heckler; minister van iustitie – Edwin Meese: minister van arbeid – William Brock; minister van energie – John Herrington: minister van onderwijs – William Bennett; directeur van het Bureau van Management en Begroting – David Stockman*; directeur van de Centrale Inlichtingendienst (CIA)– William Casey*; ambassadeur bij de VN – Vernon Walters: speciale handelsvertegenwoordiger – Claymond Yeutter

Sinds 1981 in functie

Abrams volgt Motley op als onderminister voor *Interamerikaanse* aangelegenheden. Nieuwe onderminister van buitenlandse zaken voor de mensenrechten

Op 1 mei 1983 maakte de onderminister voor Interamerikaanse aangelegenheden, Langhorne Motley, bekend dat hij om ,,persoonlijke redenen" aftrad en naar de particuliere sector zou terugkeren. Hij gaf te kennen dat hij zijn beslissing ongeveer vier maanden eerder aan minister van buitenlandse zaken Shultz had meegedeeld, maar dat deze hem gevraagd had een stemming van het Congres over hulp aan de contra's in Nicaragua af te wachten. De benoeming van Motley op die post had op 27 mei 1983 plaatsgevonden (pag. 649/2-1983).
Opvolger van Motley werd Elliott Abrams, die op 30 oktober 1981 door president Reagan was benoemd tot onderminister van buitenlandse zaken voor de mensenrechten (pag. 524/1-1982). Daarvoor had hij op het ministerie van buitenlandse zaken de leiding van het bureau voor internationale organisaties gehad.
Op 1 oktober 1985 benoemde Reagan Richard Schifter tot nieuwe onderminister van buitenlandse zaken voor de mensenrechten.

Aftreden van de Amerikaanse ambassadeur in Roemenië

Op 15 mei 1985 meldde de Washington Post dat de Amerikaanse ambassadeur in Roemenië, David Funderburk, ontslag had genomen omdat hij het Amerikaanse beleid ten aanzien van Roemenië te slap vond, en dat president Reagan het ontslag inmiddels had aanvaard.

In een vraaggesprek met een Westduits blad had Funderburk kort daarvoor gezegd dat de Amerikaanse politiek jegens Roemenië moest worden gewijzigd en dat bijvoorbeeld een eind zou moeten worden gemaakt aan de status van meest begunstigde handelspartner die Roemenië al jaren genoot Sinds hij in 1982 ais ambassadeur naar Boekarest kwam. had Funderburk naar zijn zeggen geijverd voor een verharding van het beleid van Washington.

Burt ambassadeur *in* Bonn *Ridgway onderminister van* huztenlandse zaken voor *Europese* en Canadese aangelegenheden

Op 17 juni 1985 deelde president Reagan mee dat hij onderminister van buitenlandse zaken voor Europese en Canadese aangelegenheden, Richard Burt, zou benoemen tot Amerikaans ambassadeur in de Bondsrepubliek.

Burt. een vroegere verslaggever van de New York Tzmes. was in 1981 directeur van het bureau voor politiek-militaire zaken van het State Department (buitenlandse zaken) geworden en op 10 mei 1982 benoemd tot onderminister van buitenlandse zaken voor Europese en Canadese aangelegenheden (pag 526/3-1982) In Bonn werd Burt de opvolger van Arthur Burns

De functie van Burt in Washington zou worden overgenomen door Rozanne Ridgway, die op dat moment ambassadeur in de DDR was.

Stockman verlaat *begrotingsbureau.*

Op 9 juli 1985 werd bekend dat David Stockman, de directeur van het Bureau voor Management en Begroting. zich per 1 augustus zou terugtrekken en dat hij in november in dienst zou treden bij Salomon Brothers, een bank in New York.

Stockman werd beschouwd als een expert op het gebied van de overheidsfinanciën Hij was Reagans belangrijkste adviseur bij het opstellen van begrotingen. Stockman had met de president regelmatig aanvaringen Hij wekte herhaaldelijk de boosheid van Reagan met opmerkingen in het openbaar over het regeringsbeleid en over de Amerikaanse defensiepolitiek

Al kort na zijn benoeming in 1981 botste Stockman met Reagan vanwege zijn kritiek op het economische beleid Stockman wilde torn ontslag nemen. maar de president weigerde hem te laten gaan De laatste tijd liet Stockman bij herhaling weten dat het Amerikaanse begrotingstekort alleen kon worden weggewerkt als de belastingen u-erden verhoogd Deze opvatting stond lijnrecht tegenover die van Reagan. die een voorstander was van belastingverlagingen

BULGARIJE

SOWJET-KRITIEK OP BULGARIJE

Volgens een bericht van het Britse persbureau *Reuter* van 14 aug. 1985 had de Sowjet-ambassadeur in Sofia, Leonid Grekow, in een vraaggesprek met het Bulgaarse weekblad *Pogled* scherpe kritiek geuit op de economische prestaties en het ideologisch niveau in Bulgarije. Hij liet zich denigrerend uit over de kwaliteit van de Bulgaarse goederen die naar de Sowjet-Unie werden uitgevoerd en over de investerings- en energieprogramma's van de Bulgaarse regering. Nog scherper hekelde Grekow de Bulgaarse arbeiders, die naar zijn mening teveel tijd besteden aan het bebouwen van hun stukjes privé-grond en te weinig aan hun normale werk.

De opmerkingen van Grekow kwamen twee maanden na een bezoek van de Bulgaarse president en partijleider Todor Zjiwkow aan Moskou, waar hij onder meer sprak met zijn Sowjet-collega Michail Gorbatsjow. Volgens waarnemers had dit bezoek geen aanleiding gegeven tot veronderstellingen dat de Sowjet-Bulgaarse relaties minder warm waren dan vroeger. Maar volgens de ambassadeur had Gorbatsjow Zjiwkow verteld dat ,,de wortels van de Sowjet-Bulgaarse vriendschap diep reiken", maar dat ,,de boom niettemin water moet krijgen om goede vruchten op te leveren".

Grekow had naast zijn kritische opmerkingen ook veel lof voor de Bulgaren, die ,,een pad naar het communisme hadden gekozen dat het dichtst bij het klassieke model van de Sowjet-Unie lag".

Waarnemers en diplomaten legden de kritiek van Grekow uit als een signaal, dat Gorbatsjow de prestaties van Bulgarije nauwer op de voet wilde volgen dan zijn voorgangers.

In het *NRC/H'blad* van 3 okt. beschreef Anna Sándor welke factoren een rol speelden bij de aanhoudende kritiek van de Sowjet-Unie op Bulgarije:

Het belangrijkste onderwerp is de olie. Bulgarije is het enige Comeconland dat van Moskou meer olie krijgt dan het nodig heeft.

Dat was tenminste tot nu toe zo. In de wat olie betreft moeilijke jaren 1981-'85 verminderde Moskou zijn olie-export naar enkele Oosteuropese landen, maar niet naar Bulgarije De Bulgaren herexporteerden hun ,,overtollige" olie regelmatig, wat harde valuta opleverde. Moskou's oliesituatie wordt echter steeds moeilijker Dit jaar exporteert de Sowjet-Unie bijvoorbeeld minder olie naar het Westen dan was afgesproken Moskou vindt het nu een logische stap dat Bulgarije in de volgende vijfjarenperiode, 1986-1990, minder olie krijgt. In de nu lopende onderhandelingen over het vijfjarenplan wil Moskou de hoeveelheid olie met een derde verminderen En dat schijnt pijnlijk te zijn voor de Bulgaren. Voor import en technologische ontwikkeling heeft Sofia de harde valuta nodig. die het tot nu toe gedeeltelijk via de export van de Sowjet-olie binnenkreeg.

Daarbij komt dat Bulgarije zijn exportpolitiek op verzoek van Moskou op de Sowjet-Unie heeft afgestemd Met de gewone export kan het dus weinig harde valuta verdieneti, aldus de argumenten uit Sofia

Moskou's tweede klacht is de slechte kwaliteit van de Bulgaarse exportprodukten Dit kan een voorwendsel zijn voor de olievermindering. want hoewel die kwaliteit wellicht echt slecht is, is zij vermoedelijk niet slechter dan die van andere Comecon landen Het is een algemeen probleem. en Moskou waarschuwde zijn bondgenoten al een tijd geleden. dat het produkten van hogere kwaliteit verwacht in ruil voor zijn olie.

Andere conflicten betreffen voedsel en technologische investeringen. Moskou wil meer Bulgaars voedsel, maar Sofia wil dat liever beu-aren voor de Westerse export. Verder vindt de Sowjet-Unie dat Sofia overbodige technologische investeringen doet. In concreto wordt daarbij gedoeld op bepaalde investeringen in de micro-elektronica. De Sowjet-Unie schijnt bang te zijn dat Bulgarije ..onafhankelijke" investeringen doet. waarmee het land op sommige gebieden van de micro-elektronica niet meer van Moskou afhankelijk zou zijn.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. FORSE PRIJSSTIJGINGEN

Op 16 sept. 1985 kondigde Bulgarije scherpe prijsstijgingen aan. De prijs van elektriciteit voor industrieel gebruik ging met 58 procent omhoog en de prijs van drinkwater voor niet-particulier gebruik met 360 procent. Het Bulgaarse persbureau *BTA* meldde dat de prijsstijgingen nodig waren om de verliezen te compenseren, die de nationale economie had geleden door natuurlijke calamiteiten in 1984 en 1985. De prijzen van goederen voor de dagelijkse levensbehoefte zoals kleding, steenkolen en brandhout bleven gelijk.

In het *NRC/H'blad* van 28 sept. beschreef Peter Michielsen de achtergronden van de economische problemen, die tot de prijsverhogingen hadden geleid.

Het gaat niet goed met de Bulgaarse economie en die malaise heeft meer consequenties dan alleen maar voor de consument

De Bulgaarse media verrasten de burger halt september met een waslijst van produkten en diensten waarvoor hij in het vervolg aanzienlijk meer zal moeten betalen. Elektriciteit, brandstoffen. drinkwater, de telefoon, sigaretten, koffie. kaas, vlees, groenten. verf, bouwmateriaal – het gaat allemaal in prijs omhoog met percentages die in veel gevallen de veertig en zelfs de vijftig overtreffen. De laagstbetaalden krijgen weliswaar compensatie. maar de verhogingen van de minimumlonen van 110 tot 120 leva per maand (een lev is drie gulden) en van de laagste pensioenen van 50 tot 60 leva per maand vallen vergeleken met de prijsstijgingen toch mat tegen en de levensstandaard maakt zonder twijfel een kleine duikeling

Dat betekent niet dat het de Bulgaarse consument slecht gaat Zeker in vergelijking met de Pool de Joegoslaaf en de Roemeen vallen zijn dagelijkse zorgen mee Bulgarije heelt. nauwelijks opgemerkt door de wereld. de laatste jaren een snelle ontwikkeling doorgemaakt

Dit jaar is echter sprake van een duidelijke knik in de opgaande lijn Die knik kon aanvankelijk nog worden geweten aan natuurkrachten een droge zomer werd het afgelopen laar gevolgde door een zeer strenge winter. die heel Oost-Europa parten heeft gespeeld; die winter werd opnieuw gevolgd door een uitzonderlijk droge zomer Dat betekende dat in de winter te weinig kolen konden worden gedolven en dat de waterreservoirs, nodig voor de opwekking van witte steenkool leeg bleven Tegelijkertijd leverde Moskou minder olie. Het gevolg was een energiecrisis, compleet met stroomafsluitingen met alle gevolgen voor de consument en voor de industrie van dien

Inmiddels is echter toegegeven dat de boze natuur alleen niet verantwoordelijk kan worden gesteld voor de terugval. er hapert meer aan de Bulgaarse economie

Zo blijft de stijging van de arbeidsproduktiviteit. een van de stokpaardjes van de plannenmakers in Sofia. ver achter bij de verwachtingen ondanks een serie kunstgrepen als de inzet van duizenden Vietnamese gastarbeiders

Daarnaast laat de kwaliteit van de Bulgaarse produkten veel te wensen over. een gegeven dat president en partijleider Zjiwkow tot voor Bulgaarse begrippen zeer openhartige kritiek heeft gedwongen en dat zelfs de Russische ambassadeur tot een nog veel ongebruikelijker klacht heeft gebracht

En tenslotte lijdt de Bulgaarse economie aan een teveel aan bureaucratie en een tekort aan modernisering. De technologische revolutie was een van de belangrijkste punten in het aflopende achtste vijfjarenplan. maai tot een vermindering van verspilling en tot een grotere doelmatigheid heeft die nieuwe technologie geenszins geleid.

In de kern zijn veel van de economische problemen terug te brengen tot een gebrek aan moed. te kiezen tussen centrale planning en decentralisatie. Het economische systeem dat onder de term Nieuw Economisch Mechanisme (NEM)bekend is. voorziet in de schepping van zogenoemde ..economisch zelfvoorzienende agro-industriële complexen'., die de basis zouden moeten vormen van de nationale economie Een dergelijke formule veronderstelt decentralisatie en een vermindering van de centrale controle ten gunste van de leiding van de complexen. Maar hoewel regelmatig wordt gepleit voor decentralisatie blijft het voornamelijk bij verbale exercities en verloopt het economisch leven nog vooral via de beproefde methoden van het democratisch centralisme.

Maar ook in een kerend economisch tij wordt dit kernprobleem maar zeer ten dele door Sofia onderkend. In plaats daarvan zoekt de Bulgaarse leiding de kwaal. en dus de remedie, in een reeks van randverschijnselen. waarvan de eliminatie redding moet brengen.

Zo is een omvangrijke campagne begonnen tegen zaken als corruptie. gebrek aan discipline en zelfkritiek, nepotisme en vriendjespolitiek, vergaderziekte, liberalisme, vleierij en serviliteit. Het moet afgelopen zijn. aldus het partijblad Rabotnitsjcsko Delo. met de ..vijf-minutenvergaderingen" en de ..korte operationele bijeenkomsten" die de mensen maar van hun werk houden. Het moet afgelopen zijn met ..het gaspedaal indrukken zonder de versnelling te gebruiken". met ..extravagantie. zelfgenoegzaamheid en leeg geluid". met het geheim houden van door de partij uitgedeelde straffen. Communisten. zo hield het partijblad de Bulgaren vermanend voor, zijn ..nooit tevreden met de bereikte resultaten maar streven

altijd naar hogere doelen". ,,De belangrijkste zwakte die de ontwikkeling vertraagt, moet worden gezocht op het gebied van stijl en methoden van werken en het is dus hier dat de belangrijkste pogingen van de kaders op elk niveau moeten worden geconcentreerd"

Aan een artikel van Richard Balmforth in het *NRC/H'blad* van 19 aug 1983 werd nog het volgende ontleend

De economische problemen hebben Bulgarije zelfs de kredietmarkt opgedrongen. Dat is iets nieuws. De Bulgaarse export naar het Midden-Oosten heeft de Bulgaren altijd genoeg valuta opgeleverd om de schuld aan het Westen, die wordt geschat op twee miljard dollar per eind 1983, klein te houden. Sinds 1979 heeft Bulgarije geen kredieten opgenomen op de Euromarkt en het land wordt dan ook gezien als een van de meest kredietwaardige landen in Oost-Europa
Iri juli 1985 leende Bulgarije evenwel tegen lage rente tweehonderd miljoen dollar van tien banken. Volgens de Bulgaren is de lening vooral bedoeld voor de import van nieuwe technologie voor een modernisering van de industrie Het is volgens westerse diplomaten ondanks de geringe omvang van de lening wel degelijk een weerspiegeling van de economische problemen .,Het is zeker dat de Bulgaren de lening niet zouden hebben gesloten als ze het geld niet hard nodig zouden hebben." aldus een van de diplomaten.

WIJZIGINGEN IN PARTIJ EN REGERING

Het Centraal Comité van de Bulgaarse communistische partij kwam op 24 en 25 jan. 1986 in voltallige vergadering bijeen en besloot Todor Bozjinow, vice-premier en minister van voorzieningen, en Stanisj Bonew, tot okt. 1985 voorzitter van het staatsplanbureau, uit het Politburo te zetten. Bozjinow, volledig lid van het Politburo, een Bonew, kandidaat-lid, werden volgens waarnemers verantwoordelijk gesteld voor de economische malaise; die tot uitdrukking kwam in energietekorten en aan slechte coördinatie van het Bulgaarse plan met dat van de Sowjet-Unie, de belangrijkste handelspartner van Bulgarije.
De 43-jarige Stojan Markow, die in okt. 1983 was benoemd tot voorzitter van het Staatscomité voor wetenschap en technische vooruitgang, promoveerde tot kandidaat-lid van het Politburo en tot eerste vice-premier.
In die functie verving hij de 49-jarige Tsjoedomir Aleksandrow, die in jan. 1984 tot lid van het Politburo was gekozen, en die nu secretaris van het Centraal Comité werd.

Vorming van drie superraden en een superministerie

De Nationale Assemblée (het Bulgaarse parlement) kwam op 27 jan. 1986 bijeen om haar goedkeuring te hechten aan een aantal structurele wijzigingen in de ministerraad.
Er werden drie nieuwe ,,superraden" gevormd ter coördinatie van het werk van bepaalde ministeries. Een economische raad ging de activiteiten van alle economische ministeries coördineren; voor onderwijs, wetenschap en cultuur en voor sociale zaken werden soortgelijke raden gevormd.
Tot voorzitter van de nieuwe Economische Raad werd benoemd de 50-jarige Ognjan Dojnow, die behalve lid van het Politburo en secretaris van het Centraal Comité sinds 1984 ook minister was van machinebouw en elektronica.
De 54-jarige Georgi Karamanew. tot dan toe minister van de produktie van en handel in consumptiegoederen, kreeg de leiding over de Sociale Raad.
De Raad voor onderwijs, wetenschap en cultuur zou morden geleid door Georgi Jordanow (51), kandidaat-lid van het Politburo. Jordanow werd in verband met deze benoeming ontheven van de functie van vice-premier.
Het parlement hechtte eveneens goedkeuring aan de vorming van een ,,superministerie" van handel. dat in de plaats kwam van drie andere ministeries: het ministerie van de produktie van en handel in comsumptiegoederen, het ministerie van buitenlandse handel en het in mei 1985 opgerichte ministerie van voorzieningen.
Hristo Hristow (54).tot dan toe minister van buitenlandse handel, werd benoemd tot hoofd van het nieuwe superministerie.
Het ministerie van bouwnijverheid en territoriale vestiging, dat sinds jan. 1984 bestond, werd opgeheven. Tijdens de parlementszitting werd niet bekend gemaakt waar deze sector, waartoe ook de afdelingen openbare werken en architectuur behoorden, zou worden ondergebracht.
De op 25 januari tot kandidaat-lid van het Politburo gekozen Stojan Markow werd door de Nationale Assemblée bevestigd in de functie van eerste vice-premier. Hij behield zijn functie van voorzitter van het Staatscomité voor wetenschap en technische vooruitgang, dat tijdens dezelfde parlementszitting werd omgedoopt tot Staatscomité voor onderzoek en technologie.
Todor Bozjinow werd ontslagen als vice-premier en minister van voorzieningen.
Grigor Stoitsjkow (60). die aan het hoofd had gestaan van het opgeheven ministerie van bouwnijverheid. behield de functie van vice-premier.
In het *NRC/H'blad* van 31 jan. 1986 schreef Peter Michielsen dat de nieuw gevormde superraden geacht werden te passen in het NEM, het in 1979 geleidelijk ingevoerde Nieuwe Economische Model.

Het NEM moet in theorie leiden tot grotere flexibiliteit zonder de basisprinicipes in de economie – centrale planning en staatscontrole op lonen. prijzen, investeringen en de buitenlandse handel – op te geven. Het voorziet in de vorming van zelfstandige economische eenheden van soms enorme omvang
Na zes jaar heeft Sofia de centrale tegenspraak in het NEM nog niet kunnen oplossen: de vraag hoe verzelfstandiging van ondernemingen zich laat rijmen met de centrale planning. waaraan men tot elke prijs wil vasthouden De nu besloten oprichting van superraden en -ministeries versterkt de ,,top" nog verder. Hoe de versterking van de top bijdraagt tot ren nagestreefde ,,verveelvoudiging" van de produktiviteit. meer flexibiliteit of een soepeler optreden van bureaucraten en managers is onduidelijk.

Atanasow nieuwe premier

Op 21 maart 1986 hechtte de Nationale Assemblée haar goedkeuring aan de benoeming van de 53-jarige Georgi Atanasow tot premier. Hij volgde in die functie de 66-jarige Grisja Filipow op. die secretaris werd van het Centraal Comité.

De nieuwe premier. historicus en afkomstig uit Pravoslaven bij Plovdiv. was sinds 1956 lid van de Bulgaarse communistische partij Hij was leider van de jeugdorganisatie Komsomol in Sofia en van de nationale Komsomol. en zat sinds 1966 in het Centraal Comité. waar hij de sectie wetenschap en onderwijs en het archief leidde.
In 1977 werd hij secretaris van het Centraal Comité en in 1985 kandidaat-lid van het Politburo

De feitelijke beslissing van Atanasow's benoeming was een dag eerder genomen, op 20 maart, tijdens een plenaire zitting van het Centraal Comité. waarbij hij werd ontheven van zijn functie van secretaris, verantwoordelijk voor partijorganisaties en partijkader. en tevens werd gepromoveerd tot volledig lid van het Politburo.

Op 12 maart had Atanasow tijdens een conferentie van het partijcomite van de stad Sofia een redevoering gehouden, die in zijn geheel was afgedrukt in het partijblad *Rabotnitsjesko Delo* van 13 maart. In deze rede had hij felle kritiek geuit op een aantal economische en sociale wantoestanden in de stad. die onder meer geleid hadden tot het ontslag van de burgemeester van de stad. Petar Mezjdoeretsjki. en plaatselijke partijleiders

De Assemblée stemde tijdens de zitting van 21 maart unaniem in met de opheffing van bijna alle ministeries. die het beheer voerden over afzonderlijke economische sectoren. Hieronder vielen de ministeries van machinebouw en elektronica. van energievoortbrenging, van metallurgie en minerale grondstoffen, van chemische industrie, van verbindingen. en van bossen en bosbouw.
Het ministerie van transport en het in januari gevormde superministerie van handel bleven gehandhaafd.
Er werd een nieuwe ministerie van handel en bossen gecreëerd. dat in de plaats kwam van de sinds 1979 bestaande agro-industriële unie.

De twee maanden eerder opgerichte Raad voor onderwijs, wetenschap en cultuur werd omgedoopt tot Raad van intellectuele ontwikkeling

De Assemblee hechtte haar goedkeuring aan drie nieuwe benoemingen Alexander Fol (52) sinds 1979 minister van onderwijs, weid in die functie vervangen door de historicus Iltsjo Dimitrow (54)

De 63-jarige Aleksi Iwanow werd benoemd tot hoofd van het nieuwe ministerie van landbouw en bossen.

Tot slot werd Georgi Georgiew, die op 10 maart 1986 was ontslagen als eerste secretaris van het partijcomité van de stad Sofia. benoemd tot voorzitter van het comité voor staats- en bevolkingscontrole. een functie die sinds jan. 1984 vacant was.

Dertiende partijcongres

Van 2 tot 5 april 1986 vond in Sofia het dertiende partijcongres van de Bulgaarse communistische partij plaats. President en partijchef Todor Zjiwkow zei bij de opening van het congres dat ,,diepgaande veranderingen" nodig waren in het economisch management. Hij riep op tot een vergroting van de doelmatigheid en een vermindering van de bureaucratie, tot bestrijding van corruptie en een intensivering van de technologische ontwikkeling. De arbeiders moesten meer discipline in acht nemen en hun organisaties moesten meer zeggenschap krijgen in de manier waarop fabrieken en de hele economie werden gerund.

Zjiwkow brak een lans voor de vriendschap tussen Bulgarije en de Sowjet-Unie en betuigde zijn .,warme instemming" met de Sowjet-voorstellen op ontwapeningsgebied.

De leider van de Sowjet-delegatie op het partijcongres, premier Nikolaj Ryzjkow, onderschreef Zjiwkows beleid. In zijn toespraak tot de 2260 afgevaardigden verklaarde hij dat de sociale prestaties van Bulgarije ,,de correcte keus weergaven van de economische ontwikkeling". Ook had hij veel lof voor de Sowjet-Bulgaarse vriendschap.

Het partijcongres werd op 5 april afgesloten met de herverkiezing van de 74-jarige Todor Zjiwkow tot partijleider en tevens de herverkiezing van alle leden van het Politburo en secretarissen van het Centraal Comité. Het Centraal Comité van de partij was grootscheeps gewijzigd.
Volgens een partijwoordvoerder was 31 procent van de 230 leden van het partijparlement nieuw en was eenderde jonger dan 50.
Een van de nieuwe leden was Wladimir Zjiwkow, een zoon van de partijchef.

De *NZZ* van 8 april 1986 wijdde een beschouwing aan het partijcongres, waaraan het volgende werd ontleend

Partijleider Zjiwkow sloeg in zijn slotrede een patriottische toon aan, waarmee hij de opvatting van waarnemers bevestigde dat Bulgarije een zekere achterstallige behoefte heeft aan nationalisme De Bulgaren houden daar wel van. Zjiwkow had 15 jaar geleden de Sowjet-Unie aangeboden Bulgarije als zestiende Sowjet-republiek te incorporeren. wat Moskou toen afwees.
De Bulgaarse partij heeft voorts het congres benut om Moskou te tonen dat zij in eigen land zelf orde op zaken wil stellen De Bulgaren hadden vorige zomer kritiek moeten incasseren van de Russische ambassadeur Grekow op hun economische prestaties. Het gevolg was dat Bonew en Bozjinow, die verantwoordelijk waren voor het staatsplan en de energie- en grondstoffenvoorziening, ontslagen werden. De top bleef gehandhaafd. In januari en maart 1986 gingen belangrijke posities naar partijgangers van de Gorbatsjow-generatie.
Tsjoedomir Aleksandrow kreeg een leidende rol in het partij-apparaat. Ognjan Dojnow en Georgi Jordanow kregen sleutelposities in de sectoren economie en wetenschap. eind maart werd Georgi Atanasow premier en dr 43-jarige econoom Stojan Markow werd het jongste lid van het leidersteam. Zjiwkow schijnt zo alle pogingen om hem voortijdig uit te schakelen te hebben afgewend Geen van de bevorderden hield op het partijcongres een rede met eigen visies en alle onderwierpen zich aan de vaderlijke Zjiwkow.

Evenals op het recente Russische partijcongres werd ook te Sofia zelfkritiek geleverd. die niet spontaan klonk en zelden concreet werd. Een tweede hoofdthema. de oproep tot een wetenschappelijk-technische revolutie. werd concreter geformuleerd door een betere praktische aanwending van wetenschappelijke en technische resultaten te verlangen. Aanpassing van de economie ter verhoging van de efficiency werd aangekondigd. maar over de aanzetten tot realisering werd weinig gehoord. De gehanteerde sleutelwoorden waren zelfbestuur. concurrentie tussen bedrijven en grotere verantwoordelijkheid. In het verleden heeft de kracht van Bulgarije echter eerder in de praktijk gelegen dan in theoretische formuleringen.

Het Bulgaarse zelfbestuur zal niet zover gaan als het Joegoslavische. De bedrijven en produktiemiddelen blijven staatseigendom en voor de zelfbestuurders wordt een soort gebruikrecht gereserveerd. Over hoe de bedrijfsleiders gekozen zullen worden is nog niets bekend. Zichzelfbesturende industriële organisaties zijn nieuw in Bulgarije. Sofia wil kennelijk dit systeem eerst in enkele bedrijven beproeven voor definitief tot invoering ervan over te gaan. Minsteris even belangrijk lijken de grotere verantwoordelijkheid en bevoegdheden die bedrijfsleiders zullen krijgen De rol van het plan wordt teruggedrongen. Het is een stap in de richting van meer ondernemingszelfstandigheid met het laatste woord aan de staat Beter functionerende ondernemingen mogen hogere lonen uitbetalen. maar van individuele. prestatiegerichte loondifferentiatie is geen sprake Men wil niet zover gaan als in Hongarije. Ook met de Sowjet-Unie wil men het economisch mechanisme overigens niet vergelijken. maar vasthouden aan de eigen weg. de Russische kritiek ten spijt. Evenals in Moskou wordt in Sofia niet over ..markt' gesproken. maar wel hechten de Bulgaarse communisten veel waarde aan onderlinge bedrijfsconcurrentie en aan het overgaan op reële prijzen.

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

MICRONESIË

PACHTOVEREENKOMST VOOR KWAJALEIN

Op het atol Kwajalein. een Amerikaanse basis in de Marshall-eilanden voor het testen van raketten; werd eind maart 1986 geprotesteerd door oorspronkelijke bewoners die op het nabijgelegen eiland Ebeye waren gevestigd (zie pag. 46/2-1984). Zij hielden sit-in demonstraties gericht tegen de pachtovereenkomst met de VS (die kort tevoren de jaarlijkse pachtsom van $7,7 mln tot $10 mln hadden verhoogd) en tegen de raketproeven. Zij wilden naar hun oorspronkelijke woonplaatsen terugkeren.
Eind april werden de protesterende bewoners door de politie verdreven. Maar op 7 mei verklaarde een woordvoerder op de Amerikaanse basis dat de Amerikaanse autoriteiten het geschil door tussenkomst van president Amata Kabua van de Marshall-eilanden hadden bijgelegd. De atolbewoners zouden elders worden gevestigd, maar zij zouden meer geld ontvangen voor het verpachten van hun land. Tot dusver kregen zij elk $1.200 per jaar.

PAPOEA NIEUW-GUINEA

AFTREDEN VICE-PREMIER WINGTI. AFTREDEN PREMIER SOMARE NA MOTIE VAN WANTROUWEN. WINGTI PREMIER

In maart 1985 trad vice-premier Paias Wingti af. Hij verliet de regerende Pangu Pati van premier Michael Somare, nadat hij een strijd om de leiding had verloren, en sloot zich vervolgens bij de toen uit drie partijen bestaande oppositie-coalitie aan. (Zie pag. 58613 e.v.-1982).

Ted Diro. de leider van een nieuwe onafhankelijke groepering. was op 5 aug. 1982 tot leider van de oppositie gekozen. terwijl pater John Momis, leider van de Melanesian Alliance, plaatsvervangend oppositieleider werd. Iambakey Okuk. de leider van de National Party. die bij de algemene verkiezingen van juni 1982 zijn zetel had verloren. keerde op 1 aug. 1983 in het parlement terug na een overwinning bij een tussentijdse verkiezing. Volgens een afspraak met Diro. waarover kennelijk tevoren niet met de andere oppositiepartijen was overlegd. nam Okuk vervolgens de functie van leider van de oppositie in het parlement over. Momis en anderen betoogden dat tot deze wijziging door alle betrokken partijen had moeten worden besloten.

Begin april 1985 meldde *Reuter* dat premier Somare zijn kabinet had gewijzigd en John Momis tot vice-premier had benoemd.

In de volgende maanden liepen enkele parlementsleden naar de oppositie over.

Na weken van politieke manoeuvres werd op 21 nov. 1985 een motie van wantrouwen tegen premier Somare ingediend. (Ongeveer 40 parlementsleden werden tot de stemming in een café geïsoleerd, aldus ***Die Zeit*** d.d. 20 dec. 1985.) De motie werd met 57 tegen 52 stemmen aanvaard, waarop Somare aftrad en Paias Wingti tot nieuwe premier werd gekozen. Somare verklaarde er trots op te zijn dat het democratische systeem in zijn land een vreedzame regeringswisseling mogelijk maakte.

Somare had het land sinds de onafhankelijkheid op 16 sept. 1975 (uitgezonderd de jaren 1980-1982) bestuurd. Hij was de laatste tijd geconfronteerd met toenemend ernstige problemen, waaronder een bittere controverse over zijn jongste, harde begrotingsvoorstellen die de kwijnende economie weer gezond zouden moeten maken.

Reeds op 3 oktober 1985 had de *FAZ* o.a. het volgende bericht:

Hoewel de levensstandaard hoog is, is de groei sterk teruggelopen. Weinig interesse in bevolkingsbeperking heeft ertoe geleid dat de bevolking met 2½% per jaar toeneemt en rond het jaar 2000 tussen 4½ en 5 miljoen zal bedragen. De economische groei is daarentegen gedaald tot 2% per jaar.

Australië financiert 30% van de begroting (acht jaar geleden nog meer dan 40%), maar dat zal geleidelijk minder worden. Daarom moet men in Port Moresby naar andere ontwikkelingshulp gaan omkijken en vooral ook naar aanvullende inkomsten uit belastingen en export. Dit is op het moment moeilijk omdat de licentierechten dalen en de uitvoer van landbouwprodukten stagneert. De goud- en kopermijnen van Ok Tedi zullen later dan aanvankelijk gedacht werd op volle capaciteit produceren. Het IMF waarschuwt voor een begrotingscrisis van grote omvang. De staatsschuld wordt geschat op 43% van het BNP, 15% hoger dan in 1980.

Paias Wingti,

REGERINGEN EN VERKIEZINGEN

JEMEN (NOORD). Begin oktober 1984 werd in het kabinet een nieuwe post ingesteld, die van staatsminister voor zaken betreffende een eenheid van Jemen Daarmee belast werd Yahya Hussein al-Arashi, die in de jaren 1979-1980 minister van voorlichting en cultuur was.

Op 24 nov. 1984 werd een reeks wijzigingen in het kabinet bekendgemaakt. De vroegere premier Abdel Karim al-Iryani (15 okt 1980 - 2 nov. 1983) werd nu vice-premier en minister van buitenlandse zaken. Ahmad Abd al-Malik al-Asfahi, tot dan toe belast met buitenlandse zaken, werd minister van arbeid, jeugd en sociale zaken i.p.v. Ahmad Saleh al-Ra'ini die op zijn beurt tot staatsminister van kabinetszaken werd benoemd. De vroegere minister van ontwikkeling, Fuad Qa'id Mohammed al-Aghbari. keerde in het kabinet terug ais minister van bevoorrading en handel als opvolger van Mohammed Yahya al-Adhi, terwijl Abd al-Wahid Aziz a!-Zindani als niinister van onderwijs werd vervangen door een nieuwe bewindsman, Hussein Abdullah al-Amri.

Op 21 maart 1985 werd Mohammed Said al-Attar benoemd tot vice-premier en minister van ontwikkeling. Mohammed Ahmed al-Jouneid, tot dusver minister van ontwikkeling en voorzitter van de Centrale Planningsorganisatie, werd gouverneur van de Centrale Bank, terwijl Abdel Salem Hussain al-Unsi hem als voorzitter van de Centrale Planningsorganisatie opvolgde.

Op 14 nov. 1985 volgde een nieuwe reeks mutaties. Hassan Mohammed Makki keerde in het kabinet terug als vice-premier, een functie die hij ook reeds van 1980-1983 had vervuld. Abdulla Hussain Barakat werd minister van binnenlandse zaken i.p.v. luitenant-kolonel Muhsin Mohammed al-Ulufu, die de verantwoordelijkheid voor arbeid en sociale zaken overnam van Al-Asfahi. Mohanimed Abdullah al-Jayfi, tot dan toe minister van plaatselijk bestuur, werd benoemd tot minister van onderwijs i.p.v. Hussein Abdullah al-Amri, die op zijn beurt Ahmed al-Hamadini als minister van landbouw en visserij verving. Ahmad Ali al-Muhani werd benoemd tot minister van olie en minerale rijkdommen, een nieuw ministerie dat in juli 1985 was ingesteld. Voorts werd Mohammed Abdullah Saleh, een broer van president Ali Abdallah Saleh, benoemd tot onderminister van binnenlandse zaken, belast met de Centrale veiligheid. De portefeuille van plaatselijk bestuur bleef vakant.

(Vor.ber.pag. 21/2-1985).

SENEGAL. Bij de reorganisatie van het kabinet op 3 april 1983 (pag. 24013-'83) was Moustapha Niasse tot premier en minister van buitenlandse zaken benoemd in afwachting van de goedkeuring door de Nationale Vergadering van een grondwetshervorming waarbij het ambt van premier werd afgeschaft. Die goedkeuring vond op 29 april 1983 plaats. Niasse, die minister van buitenlandse zaken bleef, werd vervolgens tijdens een buitengewoon congres van de regerende Parti Socialiste (PS), te Dakar op 21 en 22 jan. 1984, tot partijsecretaris voor politieke zaken aangesteld.

Begin oktober 1984 werd Niasse als minister van buitenlandse zaken ontslagen na een handgemeen met een andere minister tijdens een bijeenkomst van het politieke bureau op 19 sept.; kort daarop nam hij ontslag als partijsecretaris. Minister van buitenlandse zaken werd nu Ibrahima Fall, wiens vorige portefeuille van hoger onderwijs werd gecombineerd met de portefeuille van onderwijs die door Iba der Thiam werd beheerd.

Op 4 jan. 1985 werden Landing Sane (voorheen staatssecretaris van decentralisatie) en Thierno Ba (voorheen staatssecretaris van werkgelegenheid) benoemd tot resp. minister van jeugd en sport (opvolger van François Bob) en minister van gezondheid (opvolger van Mamadou Diop). In hun plaats werden twee nieuwe staatssecretarissen benoemd: Moussa N'Doye (decentralisatie) en Alioune Coumba Aita (werkgelegenheid).

Op 2 jan. 1986 werden de volgende mutaties in het kabinet bekendgemaakt. Vier nieuwe ministers werden benoemd alsmede een staatssecretaris. Voorts kregen vier leden een andere post. De samenstelling van het kabinet werd daarmee als volgt:

Ministers buitenlandse zaken – Ibrahima Fall; defensie – Medoune Fall; binnenlandse zaken – Ibrahima Wone; financiën en economische zaken – Mamadou Toure; bevoorrading – Robert Sagna; cultuur – Makhily Gassama*; onderwijs – Ibamder Thiam; plattelandsontwikkeling – Famara Ibrahima Sagna*; industriële ontwikkeling en nijverheid – Serigne Lamine Diop; huisvesting en stadsplanning – Alioune Coumba Aita (voorheen staatssecretaris werkgelegenheid); handel – Abdourahmane Toure; planning en samenwerking – Cheikh Amidou Kane; verbindingen – Djibo Ka (voorheen minister van voorlichting en PTT alsmede betrekkingen met de Nationale Vergadering); justitie – Seydou Madani Sy*;

openbare diensten, werkgelegenheid en arbeid – André Sonko; gezondheid – mevr. Marie Sarr Mbodj (voorheen staatssecretaris); sociale zaken – mevr. Mantoulaye Guene*; waterstaat – Samba Yella Diop; jeugd en sport – Landing Sane; milieu – Cheikh Cissokho; toerisme – Momar Talla Cisse; gedelegeerd minister voor betrekkingen met de Nationale Vergadering – Thierno Ba (voorheen gezondheid); gedelegeerd minister voor emigratie – mevr. Fambaye Fall Diop.

Staatssecretarissen: visserij en veeteelt – Mamadou Souleymane Diallo*; decentralisatie – Moussa N'Doye.

(* = nieuw)

TANZANIA. Het op 6 november 1985 bekendgemaakte kabinet (zie pag. 2613) was als volgt samengesteld: Premier en eerste vicepresident – Joseph Warioba (voorheen justitie); vice-premier en minister van defensie – Salem Ahmed Salim (voorheen premier); financiën, planning en econo ische zaken – Cleopa David Msuya; verbindingen en openbare werken – Mustafa Nyang Anyi (staatsminister in het bureau van de president); landbouw en veeteelt – Paul Bomani (landerijen, natuurlijke hulpbronnen en toerisme); buitenlandse zaken – Benjamin Mkapa; arbeid en mankracht – Daudi Mwakawago; binnenlandse zaken – brigade-generaal Muhiddin Kimario (defensie); onderwijs – Jackson Makweta; mineralen en energie – Al-Noor Kassum; natuurlijke hulpbronnen en toerisme – mevr. Gertrude Mongella (staatsminister in bureau premier); plaatselijk bestuur en cooperaties – Kingunge Ngombale Mwiru (idem); industrie en handel – Basil Mramba; gezondheid en sociale zaken – Aaron Chiduo; landerijen, waterstaat, huisvesting en stadsontwikkeling – Pius Ngwandu (staatsminister waterstaat, mineralen en energie); sociale ontwikkeling, cultuur, jeugd en sport – mevr. Fatma Said Ali*, justitie – Damian Lubuva*; minister zonder portefeuille – Rashidi Kawawa; staatsministers in bureau president – Kighoma Malima (planningen economische zaken) en Samuel Sitta; staatsminister in bureau tweede vice-president – Salim Ali Salim*; staatsminister in bureau en eerste vicepresident – mevr. Anna Makinda en Charles Kileo*; staatsminister van financiën, planning en economische zaken – P.K. Mbogoro*.

(* = nieuw)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

SPAANSE SOCIALISTEN BEHOUDEN MEERDERHEID

Ondanks een verlies van 18 zetels heeft de Spaanse Socialistische Arbeiderspartij (PSOE) van premier Felipe Gonzalez Marquez de absolute meerderheid behouden bij de op 22 juni in Spanje gehouden algemene verkiezingen. De PSOE behaalde met 44,06 procent van de geldig uitgebrachte stemmen 184 van de in totaal 350 zetels in het Congres van Afgevaardigden (Spaanse Tweede Kamer).

Dit betekent dat de socialisten, die na de algemene verkiezingen van 28 oktober 1982 (pag. 705 e.v.-1982 en pag. 276/3-1985) aan de macht zijn gekomen, hun beleid kunnen voortzetten. Het waren de vierde parlementsverkiezingen sinds het herstel van de democratie na Franco's dood in 1975.

Op 21 april 1986 had de socialistische regering bekendgemaakt dat zij de voor oktober op het programma staande verkiezingen had vervroegd om ,,een zomer van politieke speculaties" te voorkomen. Als datum was toen 22 juni gekozen. de dag waarop Andalusie naar de stembus moest om een regionaal parlement te kiezen.

,,De regering heeft besloten dat het niet wijs is een onzekerheid scheppende periode, voorafgaand aan de verkiezingen, te verlengen", aldus regeringswoordvoerder Javier Solana. Volgens Solana wilden de socialisten geen tijd verliezen nu ze hun verkiezingsbeloften van 1982 hadden ingelost en Spanje hadden geintegreerd in de Europese Gemeenschappen. Een zomer vol politieke speculaties over de uitslag van de verkiezingen in oktober zou volgens de woordvoerder negatieve gevolgen hebben voor de economie in Spanje.

Volgens waarnemers in Madrid had premier Gonzalez de verkiezingen vervroegd om profijt te trekken van zijn populariteit van dat moment. Op 12 maart had de regering tegen de verwachting in 52,5 procent van de kiezers achter zich gekregen bij het referendum over de vraag of Spanje wel of niet in de NAVO moest blijven (zie verderop onder Spanje).

Op 23 april was het parlement ontbonden.

De meeste winst boekte het Democratisch en Sociaal Centrum (Centro Democratico y Social, CDS), een centrum-linkse partij, die op 31 juli 1982 door oud-premier Adolfo Suarez Gonzalez was gepresenteerd (pag. 513/1-1982) en bij de verkiezingen van oktober 1982 twee zetels had behaald (pag. 27613-1985). Het CDS klom van twee naar 19 zetels.

Het rechtse oppositieblok onder leiding van Manuel Fraga Iribarne, de Volkscoalitie (Coalicion Popular, CP), moest één zetel afstaan en zakte van 106 naar 105 zetels. De CP omvat de Volksalliantie (AP), de Democratische Volkspartij (PDP) en de Liberale Partij (PL).

Verenigd Links (Izquierda Unida, IU), een door de communisten geleide coalitie, herstelde zich ten opzichte van het slechte resultaat van 1982, toen de Spaanse Communistische Partij (PCE) vier zetels behaalde. De coalitie kreeg zeven zetels.

Grote verliezer bij de verkiezingen was de Democratische Reformistische Partij (Partido Reformista Democratico, PRD), waarvan de Catalaan Miguel Roca Junyent de geestelijke vader was (zie voor constituerend congres PRD in november 1984 pag. 33213-1985). De partij behaalde geen enkele zetel. Haar Catalaanse partner, de partij Overeenstemming en Eenheid (Convergencia i Unio, CiU) steeg echter van 12 tot 18 zetels.

In Baskenland won de radicale nationalistische coalitie Herri Batasuna (HB), de ,,politieke arm" van de militaire vleugel van de Baskische afscheidingsbeweging ETA, drie zetels, waarmee zij op vijf zetels terechtkwam. Deze vijf zetels zullen echter niet ingenomen worden. omdat de partij het parlement in Madrid al sinds 1979 boycot.

Baskisch Links (Euskadiko Eskerra, EE), dat in tegenstelling tot HB geweld afwees, kreeg in het parlement één vertegenwoordiger meer dan in 1982 en de gematigde Nationalistische Baskische Partij (PNV) verloor twee vertegenwoordigers.

Verder behaalden vier regionale partijen (in Aragon, Galicië, Valencia en op de Canarische eilanden) elk één zetel. De regionale partij Catalaans Republikeins Links (ERC) raakte haar enige zetel kwijt.

De Unie van het Democratisch Centrum (UCD), die bij de verkiezingen van 1982 12 zetels had behaald, was op 18 februari 1983 opgeheven (pag. 279/2-1985).

Premier Felipe Gonzalez brengt op 22 juni zijn stem uit.

Op grond van de verkiezingsuitslag ziet het Congres van Afgevaardigden er als volgt uit:

	1986	1982
PSOE	184	202
CP	105	106
CDS	19	2
CiU	18	12
IU	7	4
PNV	6	8
HR	5	2
EE	2	1
Overig	4	–
UCD	–	12
ERC	–	1
Totaal	350	350

Het Spaanse pariement. de Cortes, teit twee Kamers: een Congres van Afgevaardigden en een Senaat Deze laatste telt behalve 208 direct gekozen leden 49 regionale vertegenwoordigers (zie ook pag. 276/3-1985). Ook in de Senaat behielden de socialisten de absolute meerderheid. In het regionale parlement van Andalusie kregen de socialisten. aldus The Times (24-6), 60 van de 109 zetels.

In de nacht na de verkiezingen zei premier Gonzalez de verkiezingsuitslag te zien als een aansporing ,,in het algemeen belang van de natie" verder te gaan met ,,een project van vooruitgang en solidariteit". Hij deed een ,,oproep aan alle Spanjaarden de krachten te verenigen" voor de ,,nieuwe etappe" waarin Spanje in zijn ogen moest streven naar volledige aanpassing aan de Europese Gemeenschappen, het scheppen van verdere economische groei en van meer werk, modernisering van veel verouderde structuren, verbetering van de technologie en het overwinnen van nog bestaande ongelijkheid.

Socialistische woordvoerders toonde zich op 23 juni opgetogen over de verkiezingsuitslag. Gezien het harde economische saneringsbeleid van de regering-Gonzalez was een lichte achteruitgang onvermijdelijk, zo stelden zij. Maar ,.ons doel was behoud van de absolute meerderheid, en dat hebben we bereikt". aldus partijsecretaris Jose Maria Benegas. Vice-premier Alfonso Guerra schreef het stemmenverlies mede toe aan de betrekkelijk lage opkomst (70,77 procent; in 1982: 80.2 procent).

Onafhankelijke commentatoren onderschreven op 23 juni dat de verkiezingen per saldo een succes waren geworden voor de PSOE en vooral voor premier Felipe Gonzalez. Maar het stemmenverlies (ruim 1 mln) werd algemeen gezien als een waarschuwing dat de socialisten het beleid en de regeerstijl dienden bij te stellen.

Weekblad 55ste jaargang No. 2853. pag. 41655-41670

Verkiezingscampagne

Op 20 juni merkte Robbert Bosschart in de *Volkskrant* over de verkiezingsstrijd o.m. het volgende op:

De Spaanse verkiezingscampagne, die vandaag na drie iachtige weken ten einde ko :. is geen verheffend schouwspel geweest. Voor rover de aandacht van de Spanjaarden niet werd opgeëist door de urenlange voetbaluitzendingen uit Mexico. kregen zij meer onderlinge scheldpartijen van politieke leiders te verwerken dan debatten over beleidskwesties...

Wat de campagne duidelijk heeft aangetoond is de verdeeldheid en de innerlijke tegenstrijdigheden in het kamp van de rivalen voor de regeringsmacht – tot groot genoegen van de socialisten. Dat de conservatieve leider Manuel Fraga. in de hitte van de eindsprint en toen er voor het eerst aanwijzingen kwamen dat premier Feiipe Gorizalez misschien niet de absolute meerderficid zou behalen. een algemeen anti-socialistisch pact voorstelde om Gonzalez te verdrijven uit de Moncloa (het Spaanse Catshuis). lokte alleen hoongelach uit.

Want het zou letterlijk een monsterverbond zijn. zo'n pact tussen Fraga's rechtse organisatie – zelf een broze coalitie van conservatieven. christen-democraten en neo-liberalen –, twee centrum-partijen die elkaar niet kunnen uitstaan, vijf .,nationalistische" formaties met uiteenlopende ideologische achtergronden in Catalonië en Baskenland. en dan nog twee communistische partijen. die de haat en nijd van een recente ..echtscheiding" met zich meedragen. Om nog maar te zwijgen over de andere versies van het maxisme-leninisme die het parlement niet zullen halen, of over de verschillende ,.Groene" lijsten die elkaar niet als zodanig erkennen Dat geheel op één noemer brengen gaat zelfs de spreekwoordelijke Latijnse verbeeldingskracht te boven.

Fraga mag al blij zijn als zijn eigen coalitie de verkiezingsuitslag van komende zondag overleeft. zeiden de rivalen. Feit is dat hij met zijn eigen AP-partij nooit meer dan 8.3 procent van de stemmen wist te behalen. In 1982 profiteerde hij van de ineenstorting van de centrumrechtse (toenmalige regerings-)partij UCD en steeg hij naar 25 procent. Maar dat was vooral omdat zijn nieuwe bondgenoten, christen-democraten en neo-liberalen die uit liet vernielde UCD-nest waren gevallen. over zijn schouders naar de Moncloa hoopten op te klimmen. Als er geen groei in die operatie zit – en de opiniepeilingen zeggen van n i e t . dan zullen zijn recente partners een andere ladder zoeken...

Dat Fraga zich niet te veel illusies over de trouw van zijn achterban mag maken, bleek uit de enquêtes. Op de vraag naar de meest geschikte regeringsleider noemden doorsnee-kiezers Fraga pas op de derde plaats met negen procent. na Gonzalez (37 procent) en oud-premier Adolfo Suarez (twaalf procent). Van de kiezers die aangaven dat ze op de rechtse coalitie gingen stemmen. noemde nog geen 60 procent hem op de eerste plaats. Zelfs de fiscale amnestie die hij beloofde. en de verzekering dat hij de belastingdruk zou verlagen, slaagden er niet in zijn populariteit te vergroten. Overigens stond Fraga er ook op tijdens zijn campagne de ,,goede naam" van Kurt Waldheim (zie pag. 393/2 - red. KHA) te verdedigen.

De conservatieve donderpreken tegen het onverantwoordelijke socialistische beleid (die niet zo goed sporen met de recordwinsten van de Spaanse banken in 1985 of de huidige koersstijgingen aan de Madrileense beurs) worden op het middenveld onderschreven. Maar belastingverlaging beloven is ,,jereinste onzin". zegt Miguel Roca. de leider van de PRD-federatie die het politieke centrum probeert te veroveren: .,De socialisten hebben het zo slecht gedaan. dat wij alle huidige staatsinkomsten nodig zullen hebben voor een herstelbeleid. Wie minder belasting belooft doet aan volksmennerij."

Roca. tweede man van de Catalaanse nationalistische partij CiU. is een uitmuntende parlementarier. die destiids een belangrijke bijdrage leverde aan de opstelling van Spanjes democratische grondwet. De peilingen geven hem echter weinig kans om met zijn nieuwe PRD-federatie aan de regering, of zelfs maar aan een kamerfractie, te komen. Het maakt de kiezers bijvoorbeeld achterdochtig dat hij de sprong naar Madrid niet heeft gewaagd. Hij behield zijn partijpost bij de CiU (die wel zeker is van een daverend succes in haar eigen gewest) en voert van deze partij de lijst in Barcelona aan in plaats van lijsttrekker voor de PRD te worden. Veel Spanjaarden vragen zich ook af hoe zij als hoofd van het landsbestuur een man kunnen aanwijzen die partijdisciplinair onderworpen blijft aan een gewestelijke, Catalaanse leider.

Dit laat het middenveld goeddeels over aan de andere gegadigde. oud-premier Suarez. Na zijn dramatische aftreden in 1981 trok hij zich een tijd terug om zijn politieke wonden te likken – vooral de dolkstoten in de rug die hij van CCD-.,kameraden" had ontvangen – en na te denken over zijn eigen en Spanjes toekomst. Het politieke toneel werd beheerst door de socialisten van Gonzalez en de conservatieven van Fraga. Maar Suarez meende terecht dst het Spaanse kiezersvolk niet heen en weer geslingerd wil worden tussen uitersten en dat. ondanks het fiasco van de UCD. een partij in het midden wel degelijk levensvatbaar kan zijn. Die begon hij, zonder veeleisende bondgenoten maar ook zonder geldschieters, van de grond af op te bouwen. Een langzaam proces en nu is het nog te vroeg om daarvan de vruchten te plukken.

Suarez voerde een onbeschaamd populistische campagne. Hij rekent op zijn vroegere bekendheid als de politicus die. met de zegen van de – immens populaire – koning Juan Carlos. de democratie op gang bracht. En geen Spanjaard is dat televisiebeeld uit 1981 vergeten waarop Suarez. geheel alleen en stram rechtop. in het parlement zat: de enige man die dapper genoeg was om niet onder de banken te duiken voor de mitrailleurkogels. toen overste Tejero en zijn kornuiten de Spaanse volksvertegenwoordiging bestormden. Weinig dingen worden in Spanje zo bewonderd als moed en trots.

Dat Suarez nauwelijks een vastomlijnd regeerprogramma aanbiedt. doet er weinig toe. Wel kan dat hem stemmen van gematigden kosten omdat hij zich soms nog linkser voordoet dan Gonzalez. Het politieke verleden van Suarez strookt niet zo goed met zijn huidige verklaringen dat hij Madrids defensieakkoord met Washington. en dus de Amerikaanse bases in Spanje. meteen wil opdoeken. Bovendien klinkt de „nieuwe" Suarez ietwat vrijblijvend. Hij verzekert namelijk dat hij nu niet beschikbaar zal zijn als minderheidspartner in een coalitiekabinet. De oud-premier die destijds onderging in een overmaat van compromissen. wil nu alles of niets – dat wil zeggen, alles. Maar hij weet dat zijn echte kans pas in 1990 komt, en wat hij nu krijgt is meegenomen.

Aan de linkerkant van de socialisten proberen de communisten het miljoen stemmen terug te winnen dat zij in 1982 verloren. De PCE onder haar nieuwe leider Gerardo Iglesias experimenteert met een verbreding van haar werkterrein en organiseerde de coalitie „Izquierda Unida" (Verenigd Links). Daarentegen probeert de oude leider Santiago Carrillo de beproefde kern van het Spaanse communisme om zich heen te scharen onder een nieuwe banier die hij ,,Unidad Comuriista" (Communistische Eenheid) heeft gedoopt.

Maar beide pogingen dreigen weg te zakken in een moeras van tegenstrijdigheden. Carrillo. de man die zich met zijn euro-communistische zonden de banvloek van het Kremlin op de hals haalde en de scherpste veroordelingen uitsprak tegen de invasies in Praag en Kaboel. lonkt nu naar de orthodoxe kameraden en prijst in zijn campagne de Sowjet-Unie van Gorbatsjow. Gerardo Iglesias. die de vernieuwing predikt en op een kader van euro-communisten steunt, zag er geen been in zijn coalitie te spekken met de groepen van Moskou-getrouwen die vroeger uit de PCE verdreven u-aren.

Een dag eerder had Robert Bosschart in de Volkskrant de volgende balans opgemaakt van vier jaar socialistisch bewind in Spanje:

Gonzalez verzekert dat hij. zoals de leus van zijn partij in deze campagne luidt, ,,opde goede weg is". Een meer realistische – zij het minder meeslepende – boodschap dan ***e! cambio***, de kentering, waarmee hij aan de macht kwam. Maar grote verwachtingen lopen nu eenmaal het risico scherpe teleurstellingen uit te lokken. De twee verwijten die hij nu het heftigst voor de voeten geworpen krijgt – zijn rechtsomkeert inzake Spanjes NAVO-lidmaatschap en zijn onvermogen de werkloosheid terug te dringen –, ontlokten hem tenslotte dc erkenning dat hij zich daarop verkeken had. Overigens ging Gonzalez niet zover te zeggen, dat wie in 1982 meende dat een socialistische regering Spanje tegelijkertijd in de EG en uit de NAVO kon krijgen. puur zelfbedrog bedreef; hij sprak van de nieuwe inzichten die de regeringservaring hem had bijgebracht. Zijn ondoordachte belofte om de werkgelegenheid met 800.000 nieuu-e arbeidsplaatsen op te vijzelen, berustte op ..verkeerde berekeningen". terwijl hij ook .,een slechtere economische erfenis" aantrof dan was verwacht. Hoe dan ook. het plan mislukte jammerlijk, en de werkloosheid staat nu op het Europese record van 22 procent. Dat Spanje een relatief arm land is dat moet zien rond te komen van de helft van bet EG- gemiddelde. is onder de trotse Spanjaarden geen populair argument.

De balans van vier jaar voorzichtig socialisme is geen onverdeeld succes, maar wel presentabel. Bij de bovengenoemde missers behoren verder nog de gedaalde koopkracht (een doorsneewerknemer heeft in deze periode 5 procent reëel loon ingeleverd): de uitgestelde ATV- en VUT-regelingen: het uitblijven van een definitieve financiering voor het regionale zelfbestuur: het mediabeleid. waardoor Spanje nog steeds met een gezagsgetrouwe staatstelevisie zit opgescheept; en het uitblijven van een volledige amnestie voor de democratische militairen die nog door het Franco-bewind gevonnist waren.

De twijfelgevallen: de bestryding van belastingfraude: het opzetten van een doeltreffende ziekenzorg; de reorganisatie van liet politieapparaat. Op deze terreinen werd vooruitgang, maar nog geen volledig succes geboekt. Waarschijnlijk moet hierbij ook de abortuswet van 1983 genoemd worden. Welis aar haalt die wet abortus uit de illegale sfeer. maar bevat ze nog teveel beperkingen om het maatschappelijke probleem op te lossen.

De lijst van vervulde beloften is de langste (al zijn niet alle Spanjaarden het eens met de manier waarop): economische sanering: inflatiebestrijding; bescherming voor consumenten en milieu: inkrimping van civiele atoomenergie (plus formele vaststelling dat Spanje kernwapenvrij blijft); een actief cultuurbeleid met steun voor de taalminderheden: moderne wetgeving plus ruimere financiering voor scholen en universiteiten: centra voor gezinsplanning (en, voor het eerst. seksuele voorlichting tot op de beeldbuis toe): een nationale ombudsman: modern asielrecht; wettelijke normen inzake dienstweigeraars: modernisering van de strijdkrachten. ondubbelzinnig onderworpen aan het burgerlijk gezag: actief anti-terreurbeleid met internationale medewerking; verbetering van Spanjes internationale positie en – gedeeltelijke – regeling van diplomatieke problemen met buurlanden (Frankrijk. Marokko. Algerije, plus een theoretisch beginselakkoord met Londen over Gibraltar). En natuurlijk bovenal de historische mijlpaal van Spanjes toetreding tot de Europese Gemeenschap. (NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, The Times. NZZ. Fin. Times)

SPANJE

NAVO-REFERENDUM EN ANDERE ONTWIKKELINGEN

Op 9 nov. 1985 bevestigde de socialistische premier Felipe Gonzalez op een persconferentie dat hij volledig was teruggekomen o~ zijn vroegere wens (toen hij nog oppositieleider was) de NAVO te verlaten. Volgens de premier hield zijn ommezwaai verband met Spanjes toetreding tot de EG (pag. 454/1-1985 en pag. 59/1-1986) ,.en onze integratie in het Westen in het algemeen".

„Ik geloof oprecht dat ik de belangen van Spanje het best verdedig door te zeggen dat we moeten deelnemen aan de alliantie", aldus Gonzalez.

Op 10 november vonden er in verscheidene plaatsen in Spanje demonstraties plaats tegen het voornemen van de regering Spanjes lidmaatschap van de NAVO te handhaven. De demonstranten eisten dat de regering een datum vaststelde voor het beloofde referendum over het NAVO-lidmaatschap en wilden dat referendum een beslissend karakter geven (zie ook pag. 281/3, 332/2 en 333/1-1985).

Tijdens de campagne voor de parlementsverkiezingen van 28 okt. 1982 had Gonzalez in een interview gezegd: „Mijn opinie is dat Spanje niet in de NAVO hoort. Wat wij gaan doen is het integratieproces afremmen en vervolgens de situatie bestuderen waarin zich de toetreding heeft voltrokken, of liever gezegd dat deel van het toetredingsproees dat zich tot dusver heeft afgespeeld. Vervolgens moeten wij het geschikte moment uitzoeken, dat nog niet vast ligt om een referendum uit te schrijven over de vraag of we binnen de NAVO moeten blijven of uit moeten treden" (pag. 705/3-1982).
Op 23 okt. 1984 had premier Gonzalez verklaard dat hij het referendum over het Spaanse NAVO-lidmaatschap „voor eind februari 1986" zou uitschrijven (pag. 332'2-1985).

Op 10 december werd na twee dagen van besprekingen tussen Amerikaanse en Spaanse diplomaten in Madrid een gezamenlijke verklaring uitgegeven waarin werd aangekondigd dat in de eerste helft van 1986 onderhandelingen over een vermindering van de Amerikaanse militaire aanwezigheid in Spanje zouden beginnen. De regering-Gonzalez hoopte zo meer steun te krijgen onder de bevolking om Spanje binnen de NAVO te houden.

Doel van de onderhandelingen was ,,de Amerikaanse militaire aanwezigheid in Spanje aan te passen tot het niveau dat zij (de twee landen) noodzakelijk achten. Na een akkoord zullen de aanpassingen een geleidelijke reductie omvatten van de Amerikaanse militaire aanwezigheid in Spanje, gebaseerd op het overnemen door de Spaanse strijdkrachten van specifieke verantwoordelijkheden en missies die nu worden ondernomen door de Amerikaanse strijdkrachten in Spanje, terwijl de totale defensiecapaciteit en hel niveau van veiligheid voor de twee landen en hun bondgenoten worden gehandhaafd".

Via een herziening van het samenwerkingsverdrag met de VS (pag. 313 1-1985) wilde de regering-Gonzalez komen tot een vermindering van de 12.500 Amerikaanse soldaten op vier Amerikaanse bases in Spanje.
Op 19 november had premier Gonzalez in een interview gezegd dat hij de Amerikaanse vicepresident George Bush cii de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz tijdens een bezoek aan de VS in september opheldering had verschaft o\-er het Spaanse standpunt.
Op 29 november had Gonzalez opnieuw verklaard dat Washington een deel van de militaire steunpunten waarover het in Spanje beschikte, zou moeten ontruimen. ..Deze inkrimping zal hoe dan ook plaatsvinden", zo had de premier verzekerd. „ofwel door middel van onderhandelingen ofwel doordat mijn regering een besluit in die zin neemt".
Gonzalez had erop gewezen dat de aanwezigheid van Amerikaanse militairen in Spanje juist door het NAVO-lidmaatschap minder noodzakelijk was geworden. Ook had hij onderstreept dat die steunpunten in feite een erfenis van de dictatuur waren.
Van 23-25 oktober waren in Madrid tussen de VS en Spanje eerste. voorbereidende. besprekingen over de inkrimpingen gevoerd. Op 9-10 december had tussen de Amerikaanse ambassadeur in Spanje. Thomas Enders, en een hoge functionaris van het Spaanse ministerie van buitenlandse zaken. Maximo Cajal, een tweede onderhandelingsronde plaatsgevonden.

Op 11 december besloot de rechtse oppositionele Volkscoalitie (CP) – die de Volksalliantie (AP), de Democratische Volkspartij (PDP) en de Liberale Partij (PL) omvatte – haar aanhangers te adviseren zich bij het NAVO-referendum van stemming te onthouden.

Op 21 december nam de Spaanse Socialistische Arbeiderspartij (PSOE) een beleidsplan voor vrede en veiligheid aan waarin het standpunt dat Spanje lid moest blijven van de NAVO theoretisch werd onderbouwd.

Volgens het beleidsplan waren Spanjes nationale belangen, de politieke stabiliteit en de betrokkenheid bij de collectieve verdediging van Europa er beter mee gediend wanneer het land lid bleef van de NAVO, overigens zonder verdere militaire integratie.

,,De socialistische partij verklaart dat de optie die het bereiken van deze doelen beter garandeert. is dat Spanje lid blijft van de Atlantische alliantie, in de toestand waarin het zich bevindt, dat wil zeggen zonder incorporatie in de geintegreerde militaire structuur", aldus het document.

Het beloofde referendum over het NAVO-lidmaatschap zou gewoon worden gehouden. omdat de meerderheid van de Spanjaarden zich over deze zaak wilde uitspreken, zo stond in het beleidsplan.

Omdat bij opiniepeilingen een groot aantal ondervraagden zich voor uittreding uit de NAVO had uitgesproken. was gesuggereerd het referendum niet te doen plaatsvinden.

Felle kritiek werd geleverd op het besluit van de Volkscoalitie haar aanhangers op te roepen zich te onthouden van stemming bij het referendum. Dit werd omschreven als „een poging verantwoordelijkheden te ontduiken. een gebaar van wantrouwen voor de politieke rijpheid van het volk en een vertoon van politiek opportunisme".

Op 27 december stemden 278 leden van het Congres van Afgevaardigden voor een voortzetting van het lidmaatschap van de NAVO. Alleen de Spaanse Communistische Partij (PCE) en de ene afgevaardigde van Baskisch Links (EE) stemden tegen.

Op 2 jan. 1986 begon de secretaris-generaal van de NAVO, lord Carrington, een driedaags bezoek aan Spanje. Nadat hij op 3 januari een onderhoud had gehad met premier Gonzalez, zei lord Carrington op een gezamenlijke persconferentie dat Spanjes terugtrekking uit de NAVO een ,.zeer ernstige verzwakking.% zou betekenen van de alliantie. Ten aanzien van de Spaanse wens lid te blijven van de politieke structuur van de NAVO zonder militaire integratie zei Carrington dat Spanje net als sommige andere NAVO-leden binnen de alliantie ,.een speciale positie" kon innemen.

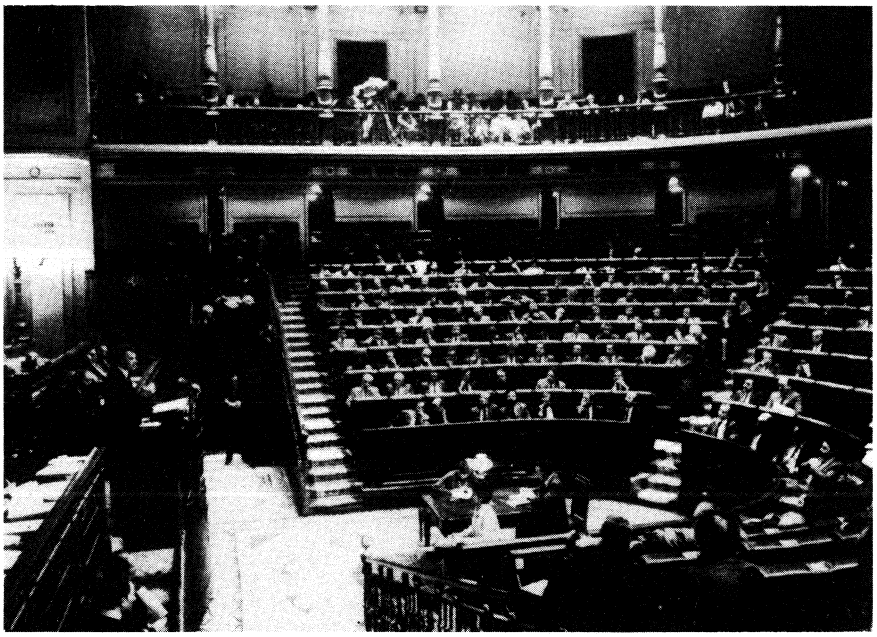
Op 31 januari deelde vice-premier Alfonso Guerra mee dat de ministerraad had besloten het referendum over Spanjes NAVO-lidmaatschap op 12 maart te laten plaatsvinden. Hoewel de grondwet zo'n volksraadpleging niet bindend noemde. zou de regering zich ,,politiek en moreel verplicht" achten zich aan de uitspraak van de meerderheid te onderwerpen, zo zei Guerra na afloop van de ministerraad.

Aan het referendum zou een campagne van twee weken voorafgaan. waarin voor- en tegenstanders hun meningen ook via de staatsradio en -televisie konden uitdragen.

Op 4 februari werd de NAVO-zaak in het parlement behandeld in een debat over de buitenlandse politiek en het vredesbeleid.

Aan het slot van dit debat kreeg de regering op 5 februari met 207 tegen 103 stemmen en 20 onthoudingen (Baskische en Catalaanse partijen) de goedkeuring van het parlement voor het referendum op 12 maart.

Premier Gonzalez werd zowel door voor- als door tegenstanders van het NAVO-lidmaatschap aangevallen. Leden van de rechtse oppositie vonden het referendum onnodig en gevaarlijk. omdat de regering hierdoor onder druk kon komen te staan uit de NAVO te treden. Leopoldo Calvo Sotelo. die in 1982 als premier Spanje de NAVO binnenloodste. zei dat

Een beeld van het parlementsdebat over het buitenlandse beleid van de regering-Gonzalez en over Spanjes aanwezigheid in de NAVO. Links premier Felipe Gonzalez.

Spanje er niets aan had om. zoals de regering voorstelde, buiten de militaire structuur van de NAVO te blijven.

,,Rechts zegt ja tegen de NAVO. nee tegen het referendum. Wij zeggen nee tegen de NAVO en ja tegen het referendum", aldus Fernandez Perez Royo van de communistische partij. De anti-NAVO-groepen zeiden dat Spanje een belangrijke bijdrage kon leveren aan de wereldvrede door uit de NAVO te stappen.

Premier Gonzalez gaf persoonlijk het weerwoord op alle critici. Hij haalde een uitspraak van de overleden Italiaanse communistische leider Berlinguer aan. dat ,.de terugtrekking van een land dat behoort tot de alliantie of tot het andere blok. een grote tegenslag voor de vrede zou zijn".

De Spaanse premier bestreed het argument dat Spanje door uittreding weer een neutrale positie zou kunnen innemen. Volgens hem beschouwde de Sowjet-Unie Spanje al lang voordat het lid werd van de NAVO als een strategisch gebied en had de Russische marine regelmatig oefeningen gehouden voor de Spaanse kust. ,,Negatieve resultaten in het referendum zouden ons geen neutraliteit geven maar zouden ons uitsluitend aan de Verenigde Staten hinden". zei Gonzalez.

Ook uitspraken dat Spanje een doelwit was geworden voor Russische kernraketten sinds het lid was geworden van de NAVO. werden door Gonzalez bestreden. Hij zei dat Moskou de verzekering had gegeven dat er geen raketten van het Warschaupact op Spanje zouden worden gericht zolang het kernwapenvrij bleef. De regering wilde het verbod op kernwapens in Spanje handhaven.

Op 16 februari organiseerden pacifistische groepen een menselijke keten van ruim 25km in het centrum van Barcelona. Ook in Tarragona en Gerona trokken lange rijen mensen hand in hand door de straten om tegen de NAVO te demonstreren.

Op 23 februari betoogden honderdduizenden Spanjaarden in Madrid voor uittreding van Spanje uit de NAVO en tegen de aanwezigheid van Amerikaanse militaire bases in Spanje. Volgens de politie namen 120.000 tot 150.000 mensen aan de demonstratie deel. volgens de organisatoren 750.000.

Op 12 maart vond het referendum plaats. De vraagstelling luidde als volgt:

„De regering meent dat het nuttig is voor het nationaal belang van Spanje lid te blijven van de Atlantische alliantie en bepaalt dat dit moet plaatsvinden onder de volgende condities:

1. Spanjes deelname in de Atlantische alliantie zal niet zijn inlijving in de geïntegreerde militaire structuur omvatten.
2. Het verbod op de installatie, de opslag of introductie van kernwapens op Spaans grondgebied zal worden gehandhaafd.
3. Er zal een geleidelijke reductie plaatsvinden van de Amerikaanse militaire aanwezigheid in Spanje.

Vraag:

Beschouwt u het nuttig voor Spanje in de Atlantische alliantie te blijven onder de condities die de regering van het land heeft gesteld?"

De uitslag was als volgt:

Ja	9 003 000	52.53%
Nee	6 829 000	39 84%
Onthoudingen	11 558 000	40.28%
Ongeldig		6.54%
Blanco		1,09%

De duidelijke meerderheid voor het ,,ja" kwam als een verrassing: de opiniepeilingen hadden tot het laatst toe een overwinning voor de nee-stemmers te zien gegeven.

's Avonds zei premier Gonzalez: ,,Deze uitslag geeft het regeringsbeleid voor vrede en veiligheid een extra steun in de rug." Verder verklaarde hij: ,,Spanje zal actief deelnemen aan alle Europese en westerse initiatieven voor de vrede en ontspanning in de wereld. Mijn regering blijft algemene overeenstemming over de buitenlandse politiek noodzakelijk vinden. Zij zal ook in die zin een beroep doen op de overige partijen in het parlement."

Ook de Spanjaarden die met de beste bedoelingen voor de vrede een nee-stem uitbrachten, kunnen er zeker van zijn dat hun idealen van vrede, democratie en vooruitgang door deze regering zullen worden verdedigd. Wij vertrouwen erop dat alle Spanjaarden zich bij dit resultaat zullen neerleggen", aldus de premier.

Hij noemde de overwinning ,,positief voor onze democratie" en een ,,overwinning van het hele Spaanse volk, niet van een bepaalde sector".

Rechtse oppositieleiders toonden zich eveneens tevreden met het ja tegen de NAVO en zeiden blij te zijn met de opkomst van 59,72% en met de 7,63% blanco en ongeldige stemmen.

De secretaris-generaal van de Spaanse communistische partij, Gerardo Iglesias, hekelde de ,,enormemanipulatie, de chantage, bedreiging en pressie", die de regering in de campagne had uitgeoefend.

In de VS, Europa en binnen de NAVO werd verheugd gereageerd op het besluit van de Spaanse bevolking lid te blijven van de NAVO.

KABINETSWIJZIGING

Op 26 juni 1985 deelde regeringswoordvoerder Eduardo Sotillos mee dat premier Felipe Gonzalez na de ministerraadsvergadering van **3** juli met een kabinetswijziging zou komen, de eerste sinds de socialisten in dec. 1982 aan de macht waren gekomen.

Op **3** juli werd bekend dat de minister van buitenlandse zaken Fernando Moran van zijn functie was ontheven, omdat hij in tegenstelling tot premier Gonzalez, een tegenstander van voortzetting van het Spaanse NAVO-lidmaatschap was. Een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken deelde die dag mee dat Moran een bezoek aan de DDR, dat van 4-6 juli zou duren, had afgezegd.

Op 4 juli maakte premier Gonzalez op een persconferentie bekend dat minister van economische zaken en financien Miguel Boyer ontslag had genomen. Gonzalez zei dat hij Boyer in zijn kabinet had willen houden, maar dat deze zelf op 2 juli had gevraagd van zijn functie ontheven te worden.

De zes ministers na hun beediging op 5 juli. Zij zijn in gezelschap van premier Gonzalez. het Spaanse koningspaar en minister van justitie Ledesina, die de beedigingsplechtigheid leidde. V.l.n.r.: Felix Pons, Abel Caballero, Joan Majo, Javier Saenz de Cosculluela, Carlos Solchaga. koningin Sophia. koning Juan Carlos. premier Felipe Gonzalez. Fernando Ledesma en Francisro Fernandez Ordoñez.

Volgens de premier wilde Boyer aftreden omdat hij moe was, zwaar onder druk had gestaan wegens de kritiek op zijn beleid van vooral de vakbonden, en opzag tegen een nieuwe strijd over hervorming van de sociale zekerheid.

Medewerkers van Boyer zeiden echter dat Gonzalez extra bevoegdheden niet had willen inwilligen. Boyer zou vicepremier voor economische zaken hebben willen worden, om zo nog meer controle te hebben over het economische beleid van het kabinet. Boyer was de belangrijkste architect van het bezuinigingsbeleid van het kabinet-Gonzalez. Drie weken eerder had Gonzalez zich ondubbelzinnig achter Boyers strakke bezuinigingsbeleid geschaard.

„De bezuinigingspolitiek is absoluut noodzakelijk", zo herhaalde de premier op 4 juli en hij deelde mee dat minister van industrie en energie Carlos Solchaga - die ook een voorstander was van een strak bezuinigingsbeleid - Boyer zou opvolgen. Francisco Fernandez Ordoñez, aldus de premier, nam buitenlandse zaken over van Moran.

Tegelijkertijd maakte premier Felipe Gonzalez de benoeming bekend van vier andere nieuwe ministers. De portefeuille industrie en energie kwam in handen van Joan Majo Cruzate. territoriaal bestuur ging van Tomas de la Cuadra Salcedo naar Felix Pons. openbare werken van Julian Campo naar Javier Saenz de Cosculluela en transport en communicatie van Enrique Baron naar Abel Ramon Caballero Alvarez.

Verder werd minister van cultuur Javier Solana tevens woordvoerder van de premier.

Nadat de zes nieuwe ministers op 5 juli waren beëdigd, zag het kabinet-Gonzalez er als volgt uit:

Premier – Felipe Gonzalez: vice-premier – Alfonso Guerra: buitenlandse zaken – Francisco Fernandez Ordoñez; justitie – Fernando Ledesma: defensie – Narcis Serra: economische zaken en financiën – Carlos Solchaga: binnenlandse zaken – Jose Barrionuevo: openbare werken – Javier Saenz de Cosculluela: onderwijs en wetenschappen – Jose Maria Maravall: arbeid en sociale zekerheid – Joaquin Almunia: industrie en energie – Joan Majo Cruzate: minister t.b.v. de premier – Javier Moscoso; landbouw – Carlos Romero: transport en communicatie – Abel Ramon Caballero Alvarez; cultuur, woordvoer van de premier – Javier Solana; territoriaal bestuur – Felix Pons: gezondheid en consumentenzaken – Ernesto Lluch.

- Francisco Fernandez Ordoñez was als lid van de Unie van het Democratisch Centrum (UCD), die Spanje van 1977-1982 had geregeerd, minister van financiën en van justitie geweest. In 1982 was deliberale advocaat en bankier uit de UCD gestapt en had zich aangesloten bij de socialisten van premier Gonzalez, waarna hij was benoemd tot president van de Banco Exterior, de export-financieringsbank van Spanje. Fernandez Ordoñez was een aanhanger van het Spaanse NAVO-lidmaatschap.
- Joan Majo, ingenieur van beroep, was de laatste tweeeneenhalf jaar een naaste medewerker van Solchaga geweest.
- Felix Pons, een advocaat, was de voornaamste leider van de Spaanse Socialistische Arbeiderspartij (PSOE)op de Balearen. In 1977 en 1979 was hij in de Kamer van Afgevaardigden gekozen. Hij behoorde tot de meer gematigde vleugel van de PSOE.
- Javier Saenz de Cosculluela had in de Franco-tijd als advocaat herhaaldelijk militante vakbondsmensen verdedigd. Hij was een van de organisatoren van de PSOE in zijn geboortestreek La Rioja en werd in de jaren zeventig verschillende malen gearresteerd. In 1977, 1979 en 1982 werd hij in de Kamer van Afgevaardigden gekozen en in 1981 kwam hij in de leiding van de partij. Sinds de verkiezingen van 1982 was hij voorzitter en woordvoerder van de socialistische fractie in het parlement.
- Abel Caballero was een van de grote economische specialisten van de PSOE. Hij had in het buitenland gestudeerd en was hoogleraar in de theoretische economie aan de universiteit van Saint-Jacques-de-Compostelle geweest.

NOORD-AMERIKA

VERENIGDE STATEN

DIVERSE BENOEMINGEN

Sinds juli 1985 vonden in de VS o.m. de volgende benoemingen plaats (vor. bes. op pag. 426 e.v.):

Miller nieuwe directeur van het Bureau voor Management *en* Begroting

Op 19 juli 1985 werd in Washington bekendgemaakt dat James C. Miller III was benoemd tot nieuwe directeur van het Bureau voor Management en Begroting als opvolger van David Stockman. die op 9 juli te kennen had gegeven dat hij per 1 augustus wilde opstappen (pag. 428/3).

Miller had in 1981 korte tijd bij het Amerikaanse begrotingsburcau gewerkt. Hij werd een ..conservatief econonoom" genoemd. Sinds oktober 1981 was hij verbonden aan de federale handelscommissie (FTC), de monopoliecommissie van de VS. Onder zijn leiding werd goedkeuring gegeven aan overneming van Gulf door Standard Oil of California. waarmee 13,2 miljard dollar was gemoeid. Ook gaf hij toestemming voor de overneming van Getty Oil door Texaco voor 10.1 miljard dollar.
Miller werd ..de tsaar van de deregulering" genoemd. De FTC beoordeelt handelspraktijken in de VS en poogt daarmee de consument te beschermen. Herhaaldelijk was Miller ervan beschuldigd de klok van de consumentenbehartiging te willen terugdraaien.
Net als Stockman was Miller van mening dat de invloed van de overheid in dc economie drastisch ingeperkt diende te worden. Miller genoot de steun van Donald Regan, dc chef van de staf van het Witte Huis

Crowe opvolger Vessey als voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven. Hervorming top strijdkrachten

Rond 10 juli 1985 maakte het Pentagon

David Stockman, de voormalige directeur van het Bureau voor Management en Begroting.

James C. Miller III

bekend dat de voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven, gen. John Vessey, had besloten op 30 september zijn ambt neer te leggen. Tevens werd meegedeeld dat de commandant van de Amerikaanse strijdkrachten in de Pacific, adm. William Crowe, per 1 oktober Vessey zou opvolgen. Vessey was sinds 1 juli 1982 voorzitter (pag. 526/1-1982).
Op 20 november 1985 nam het Huis van Afgevaardigden een wetsontwerp aan dat de voorzitter van de gezamenlijke chefs van staven de belangrijkste militaire adviseur van de president maakte.
Het ontwerp bepaalde tevens dat de voorzitter een doorslaggevende stem kreeg bij eventuele meningsverschillen in de generale staf. De voorzitter zou zijn functie vier jaar gaan uitoefenen in plaats van de huidige twee jaar.
Minister van defensie Weinberger had zich een sterke tegenstander van het wetsontwerp getoond, omdat volgens hem cruciale taken aan een militair werden opgedragen die in een democratie juist door een burger uitgeoefend moesten worden.
Voorstanders van de wet zeiden echter dat de hoogste Amerikaanse militair te weinig macht had om militaire operaties te coördineren. Dit zou bijvoorbeeld zijn gebleken bij de Amerikaanse interventie op Grenada (pag. 423/2 e.v.-1984).

Onder de bestaande wetgeving handelden de vier bevelhebbers van de landmacht, de marine, de luchtmacht en mariniers als een collectief en werd de voorzitter geacht namens de groep te spreken.
De stafchef had zo geen onafhankelijke machtspositie, waardoor het advies dat de chefs van staven moesten leveren aan de president en de minister van defensie meestal neerkwam op een compromis waarmee iedereen zich kon verenigen.

Op 7 december meldde Frans Verhagen in de Volkskrant dat Weinberger zijn verzet tegen de militaire hervormingen had opgegeven. Hij had deze koerswijziging meegedeeld in een brief aan Senator Barry Goldwater, de voorzitter van de Senaatscommissie voor de strijdkrachten, die de hervormingen bestudeerde.

Winston Lord *nieuwe* ambassadeur in China

Vlak voor de aankomst op 22 juli 1985 van de Chinese president Li Xiannian in Washington benoemde president Reagan Winston Lord tot ambassadeur van de VS in China ter vervanging van Arthur Hummel.
Volgens Le Monde (24-7) was Lord geen beroepsdiplomaat, maar als vermaard sinoloog bijna tien jaar adviseur van het Witte Huis en het ministerie van buitenlandse zaken op het gebied van Chinese aangelegenheden geweest. Vanaf 1969, zo vervolgde *Le* Monde. had hij m.n. de bezoeken van Nixon en Kissinger in 1972 aan Peking voorbereid.
Sinds 1977 was Lord in New York president van de Council on Foreign Relations, een particuliere instelling die zich bezig hield met internationale betrekkingen.
Op 26 december werd vanuit Washington gemeld dat de Council on Foreign Relations de vroegere diplomaat Peter Tarnoff tot nieuwe president had gekozen.

De gezamenlijke chefs van staven en hun voorzitter. V.l.n.r.: gen. John Wickham jr. (landmacht), gen. Charles Gabriel (luchtmacht),adm. James Watkins (marine),adm. William Crowe (voorzitter) en gen. Paul Kelley (mariniers).

Heckler ambassadeur in Ierland. Bowen nieuwe minister van *gezondheid*. Rof *van* Regan

Op 1 oktober 1985 maakte president Reagan bekend dat minister van gezondheid Margaret Heckler ambassadeur in Ierland zou worden. Reagan zei dat Heckler op haar post goed werk had geleverd en noemde berichten dat zij zou zijn gedwongen haar ministerschap op te geven , boosaardig gepraat".
In Washington was wekenlang over de vervanging van Heckler gespeculeerd. Conservatieven hadden veel kritiek op Hecklers optreden aan het hoofd van het ministerie dat onder andere verantwoordelijk was voor de coördinatie van het omvangrijke programma voor sociale zekerheid. Ook zou de stafchef van het Witte Huis het niet eens zijn met de wijze waarop zij zich van haar taak kweet.

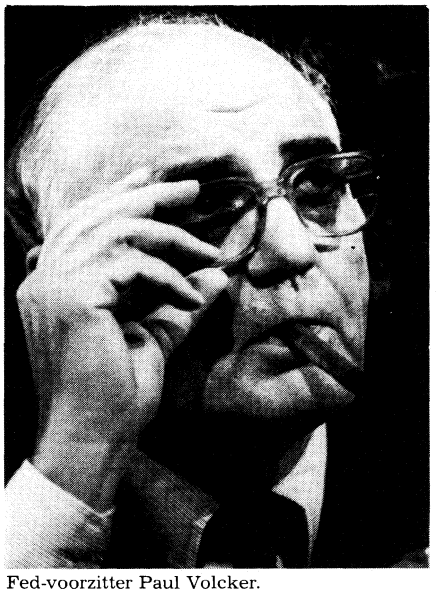
Op 7 november benoemde de president de vroegere gouverneur van Indiana, Otis R. Bowen, tot opvolger van Heckler op het ministerie van gezondheid.

Over de vervanging van Heckler binnen het kabinet en de macht van Regan merkte de Volkskrant (21-10) het volgende op:

Toen Donald Regan, destijds minister van financiën, en de chef-staf van het Witte Huis, James Baker, begin dit jaar van baan ruilden (pag. 87/3-1985, red. KHA), zei president Reagan dat de twee ,,alleen maar hun stoel verwisselden aan de kabinetstafel". Maar insiders in het Witte Huis zeggen dat de norse, zilveiharige Regan – door critici ,,de premier" genoemd en door onderhorigen ,,de chef" – een van de machtigste presidentiële medewerkers is geworden.
Baker deelde zijn macht als leider van de presidentiële staf met de sindsdien vertrokken medewerkers Edwin Meese en Michael Deaver, maar Regan torent hoog boven zijn medewerkers uit. In het Congres grapt men: ,,Reagan wikt, Regan beschikt".
De insiders zeggen dat het jongste bewijs van Regans macht de verwijdering van Margaret Heckler uit Reagans kabinet was Zij werd ambassadrice i Ierland. De wijziging werd onlangs bekendgemaakt en Heckler was zichtbaar geprikkeld over haar ontslag als minister van gezondheid.
Howel de president zei dat de chefstaf .r deze zaak slechts zijn ,,boodschappenjongen" was, was in het Witte Huis bekend dat Regan een hekel had aan Hecklers stijl en haar kwijt wilde.
Toen Reagan in juli i het ziekenhuis moest worden opgenomen voor een operatie wegens darmkanker, trad Donald Regan, een 66-jarige milionair die furore maakte op Wall Street, praktisch als plaatsvervangend president op. Terstond kwamen wrijvingen aan het licht tussen Regan en enkele invloedrijke persoon-

lijkheden in het Witte Huis, onder wie Nancy Reagan.
In regeringskringen wordt gezegd dat Regans presidentiële air vooral stafleden van vicepresident George Bush griefde. Mevrouw Reagan zou zich gestoord hebben aan Regans agressiviteit en met des te nieer voortvarendheid zijn opgetreden in zaken waarover Regan geen macht had. zoals het doen van mededelingen aan de pers over de operatie van de president.
Andere kopstukken in de regering kregen woorden me? Regan over diens gretigheid om in de schoenen van de president te gaan staan. De adviseur voor nationale veiligheid, Robert McFarlane. zou tijdens een verbitterde woordenwisseling zijn ontslag hebben aangeboden. maar sindsdien hcbben hcidcn klaarblijkelijk een godsvrede gesloten.
„Het is zijn aard om heerszuchtig te zijn". zei ieniand die het voor Regan opneemt. „Hij is lid van de hoofddirectie." Volgens deze woordvoerder probeert Regan zichzelf in te tomen.
Voordat hij in januari 1981 naar Washington kwam, was Donald Kegan de in New York wonende directeur van de grootste beleggingsfirma in de Verenigde Staten, Merrill Lynch, Piere, Fenner and Smith. Hij bracht een revolutie teweeg in de waardepapierenindustrie en een voormalige collega zegt dat hij in de geschiedenis van de financiële wereld een van de leidende figuren met de meeste visie was.
Anderen omschrijven Regan als een ongemakkelijk man, „zeer zeker agressief en eerzuchtig", zoals een directielid van Merrill het zegt. „Hij kan één fout door de vingers zien, maar geen twee. Er is ook een meelevende kant aan hem – maar dat zal hij zelf nooit toegeven."
Regan gaf zich met hart en ziel aan de financiële wereld. Hij groeide op als zoon van een spoorwegarbeider in Cambridge, Massachusetts, werkte als bioscoopportier om zijn studie aan de Harvard-universiteit te kunnen betalen en werd effectenmakelaar na in de Tweede Wereldoorlog bij de marine in de Stille Oceaan te hebben gediend.
Zijn eenvoudige komaf, Ierse bloed en earriére als miljonair heeft hij met de president gemeen en liggen waarschijnlijk ten grondslag aan de kameraadschap die tussen hen bestaat.

Regans zakelijke benadering stemt ook overeen met Reagans stijl als president, maar critici signaleren één opvallende zwakheid. „Hij heeft nooit in een verkiezingscampagne voor enige kandidaat gewerkt", aldus een medewerker van de Democratische voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, Thomas O'Neill. „Dat heeft hem schade berokkend. Hij heeft geen politiek verleden."

Fed-voorzitter Paul Volcker.

Robert McFarlane (1) tijdens de persconferentie (4-12-1985) waarop zijn aftreden als veiligheidsadviseur bekend werd gemaakt Rechts zijn opvolger John Poindexter en in het midden president Ronald Reagan

Veel regeringsmedewerkers en Congresleden hebben de controverse over het bezoek van de president aan het oorlogskerkhof van Bitburg in de Bondsrepubliek in mei van dit jaar (pag. 659/1 e.v.-1985, red. KHA) toegeschreven aan Regans gebrek aan politieke ervaring.
Zijn ongevoeligheid voor de politieke druk die Republikeinen in de Senaat ondervinden – velen staan volgend jaar voor herverkiezing – leidde tot een kortstondige openbare ruzie met de leider van de Republikeinen in de Senaat, Robert Dole. Regan legde de ruzie bij door naar Doles kantoor te gaan en hem een indiaanse vredespijp aan te bieden. „Het is veel moeilijker werken met hem dan het was met James Baker", zegt een Republikeinse fractiewoordvoerder. „Hij voelt het Congres gewoon niet goed aan." Anderen menen dat Regan zich op dat stuk betert.
Wat zijn moeilijke betrekkingen met Nancy Reagan betreft, wordt in welingelichte kringen gezegd dat de twee niet openlijk ruzie hebben. maar dat het voor Regan, gewend aan het mannenmilieu van de directiekamer, iets totaal nieuws is te maken te hebben met een invloedrijke First Lady. Over Nancy Reagan wordt gezegd dat haar invloed die van Regan meer dan naar de kroon steekt. „In geen enkel opzicht heeft hij eerder in zijn leven met zoiets te maken gehad". heet het.
Volgens bepaalde kringen was de wrijving tussen Regan en mevrouw Heckler – ook iemand met een eigen w i l terug te voeren op hun overeenkomst. „Er zit iets humoristisch in", aldus een medewerker van het Witte Huis. „Zij wilde rechtstreeks met de president te maken hebben. zoals Regan wilde toen hij minister van financien was."

Reagan benoemt twee nieuwe leden in de Fed

Op 10 oktober 1985 deelde president Reagan mee dat hij de onderminister van de schatkist voor economische kwesties, Manuel Johnson, en de bankier Wayne Angell in het bestuur van het stelsel van Amerikaanse centrale banken (de Federal Reserve Board, „Fed") wilde benoemen. Angell zou in het bestuur de plaats innemen van de per 1 september teruggetreden Lyle Gramley en Johnson zou in het voorjaar van 1986 de zetel overnemen van Charles Partee, wiens 14-jarige ambtstermijn binnen het bestuur eind januari 1986 afliep. In totaal telde de Fed zeven leden.
Met de aanstelling van Johnson en Angell kregen de door Reagan benoemde bestuursleden een meerderheid van vier tegen drie in het bestuur. De twee andere door Reagan benoemde bestuursleden waren Martha Seger en vice-voorzitter Preston Martin.

Op 15 oktober ontkende de voorzitter van de Fed, Paul Volcker, dat hij zijn huidige functie zou neerleggen om president van de Wereldbank te worden als opvolger van A.W. Clausen. Deze had op 7 oktober in Seoul verklaard dat hij bij de Wereldbank niet naar een tweede ambtstermijn zou streven.

Speciale adviseur voor het Midden-Oosten

Op 29 oktober 1985, aldus Le Monde (31-10), benoemde minister van buitenlandse zaken Shultz een specialist op het gebied van het Midden-Oosten,

Wat Cluverius, tot speciale adviseur van onderminister van buitenlandse zaken Richard Murphy voor het Midden-Oosten.
Cluverius, op dat moment consul-generaal in Jeruzalem, was o.m. ambassadeur in Bahrein geweest en had op de Amerikaanse ambassades in Djeddah en Tel Aviv gewerkt.

Morris biograaf Reagan

In november 1985 werd bekend dat president Reagan de schrijver Edmund Morris als zijn biograaf had uitgekozen. De in Kenia geboren Morris is een genaturaliseerde Amerikaan. die in 1980 een Pulitzer-prijs had ontvangen voor het eerste deel van een driedelige serie over president Theodore Roosevelt.
Op 22 november zei Morris dat de biografie pas ,,lang na het vertrek van Reagan uit het Witte Huis'' zou worden gepubliceerd.

Veiligheidsadviseur MacFarlane opgevolgd door Poindexter

Op 4 dec. 1985 maakte president Reagan het ontslag bekend van zijn veiligheidsadviseur Robert MacFarlane. McFarlane zou worden opgevolgd door vice-admiraal John Poindexter, die sinds okt. 1983 plaatsvervangend adviseur voor de nationale veiligheid was. Reagan zei het vertrek van MacFarlane uit het Witte Huis ,,diep te betreuren''.
In een televisietoespraak, waarbij MacFarlane en Poindexter naast hem stonden. ontkende Reagan dat wrijvingen tussen de veiligheidsadviseur en de stafchef van het Witte Huis, Donald Regan, de oorzaak was van het terugtreden van MacFarlane. De laatste noemde de berichten hierover ,,nonsens" zonder de reden van zijn vertrek nader te verklaren. Hij was in oktober 1983 door Reagan tot hoofd van de nationale veiligheidsraad benoemd (pag. 665/3-1983).

Aanklacht tegen *NASA-directeur Beggs*

Op 4 dec. 1985 maakte de woordvoerder van het Witte Huis, Larry Speakes, bekend dat president Reagan met tegenzin erin had toegestemd de directeur van het Nationale Bureau voor Lucht- en Ruimtevaart, James Beggs, op diens verzoek onbetaald verlof te geven in verband met een aanklacht tegen Beggs dat hij overheidsgelden had verduisterd.
Beggs werd ervan beschuldigd tussen jan. 1978 en aug. 1981. toen hij vice-president en later president van Genera1 Dynamics was, ten onrechte de Amerikaanse overheid $7.5 mln in rekening te hebben gebracht voor verlies dat zou zijn geleden bij de ontwikkeling van een afweersysteem voor vliegtuigen van de Amerikaanse landmacht. De aanklacht tegen Beggs was op 2 december ingediend.
Op 7 febr. 1986 deelde een woordvoerder van het ministerie van defensie mee dat de regering een op 3 dec. 1985 afgekondigd verbod op het plaatsen van orders bij Genera1 Dynamics had opgeheven. Bovendien was besloten niet opnieuw tot zo'n maatregel over te gaan als het tegen het concern lopende onderzoek in het verleden gepleegde onregelmatigheden aan het licht zou brengen.

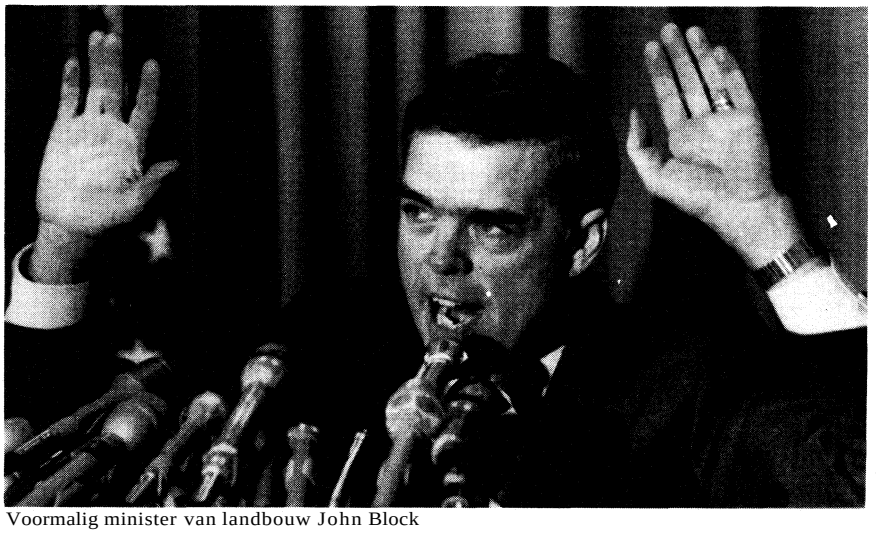
Ambassadeur *in* Egypte neemt ontslag

Op 7 jan. 1986 deelde het ministerie van buitenlandse zaken mee dat de Amerikaanse ambassadeur in Egypte, Nicholas Veliotes, zijn functie in Cairo zou neerleggen en zich zou terugtrekken uit de diplomatieke dienst. Veliotes. een vroegere onderminister van buitenlandse zaken speciaal belast met het Midden-Oosten en Zuid-Azië, zou voorzitter worden van de vereniging van Amerikaanse uitgevers.
„Na 31 voortreffelijke jaren in de buitenlandse dienst heeft hij gekozen voor een nieuwe uitdaging in de particuliere sector. Hij is een van onze meest ervaren diplomaten en zal zeer gemist worden'', aldus de officiële verklaring van het ministerie.
Een dag later tekende *NRC/H'blad* bij het ontslag van Veliotes o.m. het volgende aan:

Het State Department drukte officieel spijt uit over het vertrek van de ambassadeur, maar functionarissen van het ministerie hebben gezegd dat Veliotcs scherpe politieke conflicten heeft gehad met minister George Shultz over de Amerikaanse behandeling van Egypte tijdens recente gijzelingscrises.
Veliotes. die bekend staat om zijn onomwonden uitspraken. raakte internationaal bekend tijdens de kaping van het Italiaanse cruiseschip Achille *Lauro* (pag. 238/2 e.v.. red. KHA), toen verslaggevers die een radiotelefooncircuit afluisterden hoorden hoe hij op woedende toon van de Egyptische autoriteiten eiste dat ,.deze rotzakken'' (de Palestijnse kapers) zouden worden gearresteerd en indien mogelijk uitgeleverd. In oktober vorig jaar namen vier Palestijnen ongeveer 500 passagiers aan boord van de Achille *Lauro* in gijzeling en doodden een van hen, een aan een rolstoel gekluisterde joodse Amerikaan.
Enkele dagen lager. toen de Verenigde Staten een Egyptisch passagiersvliegtuig onderschepten dat de kapers vervoerde (pag. 239/1, red. KHA), zou Veliotes volgens sommige berichten scherpe kritiek hebben geleverd op het feit dat naar zijn mening Washington daarmee de Egyptische president Hosni Mubarak in het openbaar had vernederd.
Functionarissen van het State Department ontkenden berichten als zou minister Shultz Veliotes na een stormachtig verlopen telefoongesprek hebben ontslagen.

Minister van landbouw Block opgevolgd door Lyng

Op 7 jan. 1986 diende minister van landbouw John Block zijn ontslag in bij president Reagan. Op een persconferentie zei de minister dat hij tot zijn stap had besloten omdat hij ,,nieuwe, spannende mogelijkheden wil onderzoeken in het particuliere bedrijfsleven''. Block was op 23 dec. 1980 door Reagan in diens kabinet benoemd (pag. 71/1-1981).
Op 29 januari maakte Reagan bekend dat hij de landbouwportefeuille wilde toevertrouwen aan Richard Lyng. Lyng stond van 1967 tot 1969 aan het hoofd van het Landbouwbureau in Californië toen Reagan daar gouverneur was. Van 1981 tot 1985 was hij plaatsvervangend minister van landbouw onder John Block en onder president Nixon was hij van 1969 tot 1974 onderminister van landbouw. In 1985 was Lyng met pensioen gegaan.

Voormalig minister van landbouw John Block

OOST-EUROPA

BULGARIJE

WIJZIGINGEN IN PARTIJ EN REGERING

Het volgende is een aanvulling op hetgeen op pag. *43011* e.v. is gemeld met betrekking tot de mutaties binnen regering en partij

Op pag 430/3 is abusievelijk melding gemaakt van een ministerie van handel en bossen, terwijl bedoeld werd: ministerie van landbouw en bossen.

De Nationale Assemblée had op 17 mei 1985 ingestemd met de vorming van drie nieuwe ministeries, die in de plaats kwamen van het ministerie van energie en grondstoffen:

e het ministerie van voorzieningen, met aan het hoofd Todor Bozjinow,
- het ministerie van metallurgie. onder leiding van Tontsjo Tsjakoerow.
- het ministerie van energie. onder leiding van Nikola Todoriew. tot dan toe voorzitter van het staatscomité voor wetenschap en technische vooruitgang

De Nationale Assemblée had tijdens haar zitting van *27* jan. *1986* Georgi Karamanew en Georgi Jordanow ontheven van hun functie van vice-premier.

Volgens een bericht in het blad van de Nationale Assemblée, *Doerzjawen* Westnik, van *25* februari waren Karamanew en Jordanow opnieuw tot vicepremier benoemd en had ook Ognjan Dojnow deze functie gekregen.

Tijdens de zitting van het Centraal Comité van *20* maart *1986* werd Ognjan Dojnow ontheven van zijn functie van secretaris van dit comité en werd in zijn plaats Jordan Jotow benoemd.

Kabinetssamenstelling

Op *21* maart *1986* was de samenstelling van het kabinet als volgt:

Premier – Georgi Atanasow:
eerste vice-premier en voorzitter van het staatscomité voor onderzoek en technologie – Stojan Markow:
vice-premier en voorzitter van de staatsplancommissie – prof. Iwan Iliew;
vice-premier en voorzitter van de economische raad – Ognjan Dojnow:
vice-premier en voorzitter van de raad voor intellectuele ontwikkeling – Georgi Jordanow;
vice-premier en voorzitter van de sociale raad – Georgi Karamanew:
vice-premier (en permanent vertegenwoordiger in de COMECON) – Andrej Loekanow;
vice-premier – Grigor Stoitsjkow;
landbouw en bossen – Aleksi Iwanow: financien – Beltsjo Beltsjew: buitenlandse zaken – Petar Mladenow; binnenlandse zaken – luitenant-generaal Dimiter Stojanow; justitie – mevr. Swetla Daskalowa: nationale defensie – generaal Dobri Dzjoerow; nationaal onderwijs – Iltsjo Dimitrow: volksgezondheid – Radoi Popiwanow; handel – Hristo Hristow; vervoer – Wasil Tsanow: buitengewoon minister en gevolmachtigd ambassadeur naar de Sowjet-Unie – Dimiter Zjoelew; voorzitter van het comité voor staats- en bevolkingscontrole – Georgi Georgiew: president van de Bulgaarse nationale bank – Wasil Kolarow.

De nieuwe Bulgaarse premier. Georgi Atanasow.

Samenstelling partijleiding

De samenstelling van de leidende partijorganen zag er na afloop van het dertiende partijcongres van de communistische partij op *5* april *1986* als volgt uit:

Leden van het Politburo: Todor Zjiwkow, Georgi Atanasow, Grisja Filipow. Tsjoedomir Aleksandrow. generaal Dobri Dzjoerow. Jordan Jotow, Milko Balew, Ognjan Dojnow, Pentsjo Koebadinski, Petar Mladenow en Stanko Todorow.

Kandidaat-leden van het Politburo: Andrej Loekanow, Georgi Jordanow, Grigor Stoitsjkow, luitenant-generaal Dimiter Stojanow, Petar Djoelgerow en Stojan Markow.

Secretarissen van het CC: Todor Zjiwkow (secretaris-generaal), Grisja Filipow. Jordan Jotow, Milko Balew. Tsjoedomir Aleksandrow, Wasil Tsanow Wasiliew. Dimiter Stanisjew, Emil Hristow. Kiril Zarew en Stojan Michajlow.

Nieuwe leiders in Sofia

Tijdens een conferentie van het partijcomité van de stad Sofia, die onder meer werd bijgewoond door president Zjiwkow, werd op *10* maart *1986* Anastasi Dontsjew benoemd tot eerste secretaris van dit comité, als opvolger van Georgi Georgiew.
Op *15* april werd de benoeming bevestigd van Stefan Ninow tot nieuwe burgemeester van de stad. Zijn voorganger. Petar Mezjdoeretsjki, was op *10* maart ontslagen.

MINISTER HRISTOW IN NEDERLAND

De Bulgaarse minister van buitenlandse handel, Hristo Hristow, bracht op *21* nov. *1985* een bezoek aan staatssecretaris Bolkestein teneinde de samenwerkingsovereenkomst tussen Nederland en Bulgarije voor nog eens tien jaar te verlengen.

In het *NRC/H'blad* van 21 nov. *1985* gaf de minister enige toelichting op het Bulgaarse buitenlandse handelsbeleid

..Ik kwam naar Nederland met vier thema's die ik wil aansnijden: energiebesparende technologie, microbiologie in de landbouw, herstructurering van de Bulgaarse levensmiddelenindustrie, en de scheepsbouwindustrie. Op deze gebieden zoek ik samenwerkingsmogelijkbeden met Nederland. Verder hebben wij nog de wens om samen te werken in de Derde wereld, in het bijzonder in landen waar wij exclusieve betrekkingen mee hebben. Dat zou voor Nederland aantrekkelijk kunnen zijn". aldus Hristow.
Niet alleen politiek. maar ook economisch is Bulgarije de trouwste bondgenoot van de Sowjet-Unie: 80% van haar handel drijft zij niet de COMECON. De voor het Westen ingeruimde plaats in de Bulgaarse buitenlandse handel is de kleinste van alle Oostbloklanden. Maar Hristow laat hierover een nieuw geluid horen: ..De huidige cijfers vormen geen wet van Meden en Perzen. daarin kunnen veranderingen komen." Zouden die veranderingen zo groot kunnen zijn dat Bulgaarse firma's bijvoorbeeld de helft van hun handel met het Westen drijven? „In principe wel. Weliswaar liggen bepaalde zaken vrij vast. Wij kunnen onze machines voornamelijk aan Moskou en de COMECON kwijt, en die landen vormen ook een stabiele markt op lange termijn. Het Westen is voor ons een minder zekere factor". aldus Hristow.
Hoe de handelsbetrekkingen met het Westen verder lopen wordt mede bepaald door de overeenkomst tussen EG en COMECON. De Europese Gemeenschap is namelijk de belangrijkste westerse handelspartner van Bulgarije. Maar de handel van Bulgarije met Japan neemt de laatste tijd ook flink toe. Vorig jaar verdrievoudigde de Bulgaars-Japanse handel, en partijleider Zjiwkow blijkt een persoonlijke belangstelling voor Japan te hebben. Wat de COMECON–EG-onderhandelingen betreft durft de Bulgaarse minister vrij ver te gaan.

Hristow: „.De COMECON heeft de EG een aanbod gedaan. Als je dat goed leest staat er ook datgene in wat de Gemeenschap eigenlijk al zolang van het Oostblok verwacht. Wij willen een „paraplu-overeenkomst" tussen COMECON en EG. Maar daarnaast kan de handel ook met de EG-landen afzonderlijk worden voortgezet. De EG was namelijk tot nu toe bang dat we dan ook alle handel via Moskou wilden laten lopen. Maar dat is niet het geval".
Bulgarije heeft van alle Oostbloklanden de laagste buitenlandse schuld aan het Westen. Een van de oorzaken daarvan is dat het land het minst met het Westen handelde.
Zou meer handel met het Westen dan ook het opnemen van meer kredieten betekenen? „Nee. Westerse kredieten krijgen geen grotere rol in onze economie dan tot nu toe. En ook in het internationale financiële leven willen we niet intensiever aanwezig zijn. In concreto: wij hebben, in tegenstelling tot andere COMECONlanden. geen belangstelling voor het lidmaatschap van het IMF en de Wereldbank. Wij zien de zin ervan niet zo in. voor onze economie is het niet noodzakelijk".

In de praktijk is echter toch een verandering merkbaar. In de tweede helft van 1985 nam Bulgarije een half mrd dollar krediet op. Juist dezer dagen kreeg het land van de Japanse Sumito-bank $120 mln en van een in Luxemburg gevestigde dochteronderneming van de Deutsche Bank nog een $100 mln. Hristow daarover: „De nu opgenomen kredieten gebruiken we om meer energie en voedsel te importeren. Deze import stond namelijk oorspronkelijk niet in het plan, maar wegens de grote droogte en de moeilijke energiesituatie moeten we nu in deze sectoren meer kopen. Verder willen we met deze kredieten de veranderingen in onze exportstructuur financieren".

ZUID-AFRIKA

Hieronder volgt het tweede deel van een overzicht over de ontwïekelingen in en rond Zuid-Afrika sinds eind mei 1985.
In het eerste deel (pag. 41712 e.v.) werd een samenvatting gegeven van gebeurtenissen die voorafgingen aan de afkondiging van de noodtoestand op 20 juli 1985 alsmede van ontwikkelingen die zich sindsdien in Zuid-Afrika voltrokken
In onderstaand tweede deel zijn berichten opgenomen over gebeurtenissen in Zuid-Afrika sinds begin augustus 1985 alsmede over internationale reacties op de afkondiging van de noodtoestand in de maand daarvoor.

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

In aansluiting op de eerder vermelde gebeurtenissen (pag. 420/3 e.v.) ontwikkelde de situatie zich als volgt.

Arrestaties scholieren en Trevor Tutu. Verbod *COSAS*.
Sluiting scholen in West-Kaap

Op 22 aug. werden in Soweto tegen de 800 scholieren gearresteerd om een eind te maken aan de boycotacties tegen de scholen. De scholieren, waaronder naar verluidt kinderen van zeven jaar, werden na korte tijd weer vrijgelaten.
Op 26 aug. werd de zoon van bisschop Desmond Tutu, Trevor Tutu, gearresteerd, toen hij in een rechtszaal tegen de arrestatie van jonge kinderen protesteerde; hij werd tot 6 sept. vastgehouden.
Op 28 aug. werd de Zuidafrikaanse studentenorganisatie COSAS, aangesloten bij het VDF, officieel verboden. In de Volkskrant (29-8-1985) berichtte Janny Groen over de COSAS o.a. het volgende:

..Voornaamste taak van de studentenbond. met afdelingen op vrijwel alle zwarte middelbare scholen in Zuid-Afrika. was het organiseren van studenten- en scholierenboycots. Vooral in de streken waar de afgelopen maanden het zwarte verzet het hevigst was. in de Oost-Kaap en de Transvaal, hadden de boycotacties groot succes. Honderdduizenden scholieren en studenten mijden al maanden de klassen. In het stadje Cradock bijvoorbeeld in de oostelijke Kaapprovincie zijn de scholen al meer dan een jaar dicht.
De stakende studenten en scholieren werden vervolgens door de COSAS gemobiliseerd voor hulp bij diverse andere door het VDF georganiseerde acties. Scholieren deelden folders en pamfietten uit, plakten affiches en – de scherpste doorn in het oog van de politie – ondersteunden demonstraties en betogingen, alleen al door hun massale en vaak dreigende aanwezigheid. Ze wapenden zich met stokken. speren en (vooral) stenen en koelden hun woede op ,,collaborateurs"en andere vertegenwoordigers van het apartheidsregime.
Zo verklaarde politiewoordvoerder Van Rooyen in Port Elizabeth in de Oost-Kaap onlangs tegenover de Volkskrantverslaggeefster dat de COSAS ,,de wortel is van alle kwaad in Zuid-Afrika". Volgens Van Rooyen was de onrust in de Oost-Kaap duidelijk aangewakkerd door COSAS-leden. die ,.onschuldige kleine kinderen opstoken" om bussen in brand te steken. huizen af te breken en zwarten te stenigen die zich niet wensen te verzetten tegen de regering. Als voorbeeld gil hij een zwarte vrouw, die vlees had gekocht bij een blanke slager in Port Elizabeth, wiens winkel door .,militante zwarten" geboycot werd. De vrouw werd door een groep zwarte kinderen gestenigd. met benzine overgoten en vervolgens in brand gestoken.
De politie heeft al hij talloze eerdere gelegenheden CGSAS-leiders gevangengenomen c: ..uitgeschakeld..."

Carter Ebrahim, minister van onderwijs en cultuur in de kleurlingenraad (pag. 101/1-2-1985), maakte op 6 sept. bekend dat 454 van de in totaal ruim 900 scholen voor kleurlingen in de Westelijke Kaapprovincie tot 1 okt. werden gesloten, omdat de autoriteiten de veiligheid van staf en leerlingen niet langer konden waarborgen wegens de demonstraties en intimidatieacties van ,,een georganiseerde minderheid". Door de maatregel konden ca. 360.000 leerlingen niet meer naar school.
Eerder waren scholen in Mamalodi, een woonwijk bij Pretoria, al gesloten. Overigens duurden de boycotacties van zwarte scholieren in vele delen van Zuid-Afrika voort, nu ook als uiting van protest tegen het verbod van de COSAS.

Op 17 sept. begon een pressiegroep van leraren een reeks demonstraties met het doel de scholen in de Westelijke Kaapprovincie te heropenen. Bijeenkomsten van ouders, leraren en leerlingen op scholen in dit gebied (o.a. in Athlone) werden door de politie verstoord en er werden ruim 100 arrestaties verricht.

Arrestatie *Boesak*.
Mars naar Pollsmoor-gevangenis verhinderd

Dominee Allan Boesak, voorzitter van het Wereldverbond van Gereformeerde Kerken (WARC),werd op 27 aug. in Kaapstad gearresteerd op grond van sectie 54 van de wet op de binnenlandse veiligheid die eenzame opsluiting voor onbepaalde tijd zonder aanklacht mogelijk maakt.

De aanhouding werd in verband gebracht met een oproep van Boesak op 23 aug. om op 28 aug. een vreedzame protestmars te houden waarbij de vrijlating van ANC-leider Nelson Mandela (in de Pollsmoor-gevangenis te Kaapstad) zou worden geëist.

Allan Boesak.

In een poging de organisatie van de mars te belemmeren had de politie sinds 23 aug. reeds ca. 20 VDF-activisten gearresteerd.
Op 28 aug. trachtten ca. 20.000 demonstranten de voorgenomen mars naar de Pollsmoor-gevangenis te houden.

maar politie-eenheden, die tevoren de zwarte voorsteden van Kaapstad hermetisch hadden afgesloten, slaagden erin de betogers uiteen te drijven.
Dit leidde tot een escalatie van het geweld in de woonwijken rond Kaapstad, waarbij in de volgende dagen naar schatting 30 mensen werden gedood.

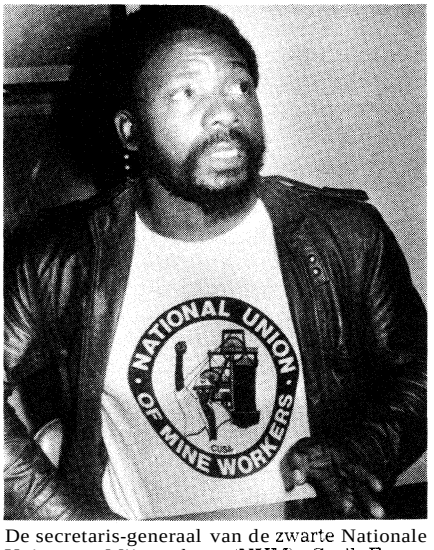
Boesak, een van de oprichters van het VDF. was ook reeds op 26 maart 1985 gearresteerd maar toen na enkele uren weer vrijgelaten (pag. 376/2-1985). In juni riep hij op tot een dag van gebed voor de val van de Zuidafrikaanse regering.

Op 20 sept. werd Boesak vrijgelaten tegen betaling van een borgtocht van 20.000 Rand. Eerder die dag was hij voor een rechtbank in Malmesbury officieel in staat van beschuldiging gesteld wegens subversieve handelingen. Het werd hem volgens zijn advocaat verboden in het openbaar te spreken en de pers te woord te staan.

Staking zwarte *mijnwerkers* na twee dagen opgeschort

De Nationale Unie van Mijnwerkers (NUM), de grootste zwarte vakbond in Zuid-Afrika (met naar eigen zeggen 150.000 betalende leden op een totaal van 550.000 zwarte mijnwerkers). kondigde op 4 aug. 1985 een staking in 29 goud- en kolenmijnen en in één diamantmijn aan. Die staking zou op 25 aug. beginnen en moest dan. volgens

de NUM, 70% van de goudmijnen en 20% van de kolenmijnen treffen.
De secretaris-gelieraal van de NUM. Cyril Ramaphosa, zei op een persconferentie dat de drie weken die nog restten nodig waren om eventueel ,,een redelijk aanbod" in verband met de looneisen in overweging te nemen alsook om zoveel mogelijk mensen bij de staking te betrekken.
De NUM had op 29 juni een legaal geschil tegen de Kamer van Mijnen (de vertegenwoordiger van de mijnmaatschappijen) aangespannen. nadat deze de vakbondseis van gemiddeld 22% loonsverhoging en verkorting van de werkweek had verworpen. De Kamer had op 1 juli zijn laatste aanbod, een loonsverhoging variërend van 14,1 en 19.6%. eenzijdig ten uitvoer gebracht.
Daarnaast stelde de NUM op 4 aug. ook een politiek ultimatum, nl. de opheffing van de noodtoestand binnen 72 uur: zo niet dan zou een boycot van alle zaken van blanken in de mijnstreek worden afgekondigd. Bovendien dreigde de NUM een staking van al haar leden uit te roepen, als president P.W. Botha bij zijn dreigement bleef om (ca. 1,5 mln) zwarte arbeiders uit de buurlanden uit te wijzen als internationale economische sancties tegen Zuid-Afrika werden toegepast.
Op 22 aug. bevestigde NUM-leider Ramaphosa dat de mijnstaking tot 1 sept. was opgeschort om de vakbondsleden in de gelegenheid te stellen de laatste voorstellen van de mijnmaatschappij te bestuderen. Die dag was de eenheid in de Mijnkamer voor het eerst doorbroken. Zo kwam de Anglo American Corporation (de NUM was in de mijnen van deze mijnmaatschappij het sterkst vertegenwoordigd) met een eigen hoger aanbod van bijna 22% loonsverhoging. Maar de General Mining and Finance Corporation (Gencor) – waar de positie van de NUM het zwakst was – hield vast aan het oorspronkelijke bod van de Mijnkamer. Een algemeen akkoord bleef uit.
Op 28 aug. bereikte de NUM overeenstemming met twee van de vijf betrokken mijnmaatschappijen, Anglo American Corporation en Rand Mines Ltd. die samen ruim 80% van de NUM-leden tewerkstellen. De mijnwerkers daar kregen loonsverhogingen variërend van 17 tot 22%.
Daarop riep de NUM voor 1 sept. een staking uit onder ca. 60.000 mijnwerkers in zeven goud- en kolenmijnen van de drie andere maatschappijen, t.w. Gencor, Gold Fields of South-Africa en Anglo-Vaal.
Op 1 sept. 'savonds raakten negen mijnwerkers gewond en werden 21 collega's gearresteerd bij gevechten met bedrijfsbewakers en andere mijnwerkers in de goudmijnen Beatrix en Kloof.
Op 3 sept. 'savonds schortte de NUM de staking op, nadat de drie betrokken mijnmaatschappijen ruim 7.000 stakende mijnwerkers ontslag had aangezegd. De NUM ging in beroep bij een industriële rechtbank voor een uitspraak over de rechten van stakende mijnwerkers ,,die de procedures voor een legale staking volgen". Beide partijen in het geschil klaagden over intimidatie. Omstreeks 10% van de mijnwerkers in de betrokken mijnen zou aan de staking hebben deelgenomen. Nog eens 17.000 mijnwerkers in zes andere goud- en kolenmijnen waar geen staking was uitgeroepen hadden uit solidariteit het werk neergelegd.

De secretaris-generaal van de zwarte Nationale Unie van Mijnwerkers (NUM), Cyril Ramaphosa.

Congres PFP. Vorming Nationaal *Conventieverbond*

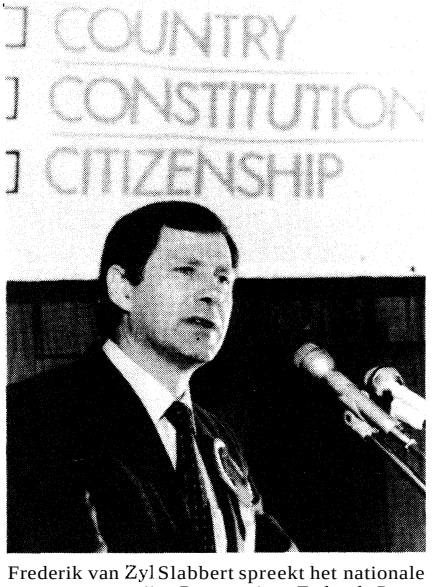
Op 30-31 aug. 1985 hield de officiële parlementaire oppositiepartij?de Progressive Federal Party (PFP), haar congres in Durban. Frederik van Zyl Slabbert werd als partijleider herkozen en Colin Eglin als voorzitter.
De PFP, die op 18 nov. 1984 had besloten het lidmaatschap van de partij voor alle rassen open te stellen (pag. 371/3-1985), bevestigde nu haar intentie het lidmaatschap te verruimen als een ,,waarlijk niet-raciale" partij. Zij besloot te streven naar een politieke alliantie van groeperingen die tegen de apartheid gekant waren. Voorts sprak het congres zich uit voor een campagne tot afschaffing van de militaire dienstplicht op korte termijn. Het pleitte in plaats daarvan voor de instelling van een uitgebreide beroepsstrijdmacht met steun van een reserve van vrijwilligers. die op niet-raciale basis moesten worden gerecruteerd.

Tijdens een bijeenkomst in Johannesburg op 21 sept., welke werd bijgewoond door vertegenwoordigers van ca. 100 organisaties, werd op initiatief van PFP-leider Van Zyl Slabbert en Chief Gatsha Buthelezi, de leider van de Inkatha-beweging , een Nationaal Conventieverbond (NCA) in het leven geroepen. Dit verbond stelde zich ten doel via een nationale conventie van alle rassen onderhandelingen te beginnen over een wijziging van de grondet orn die voor alle groeperingen aanvaardbaar te maken. Voorts moesten die onderhandelirigen een alternatief politiek systeem opleveren. dat een eind aan de apartheid moest maken. alsmede de invoering van een algemeen kiesrecht. door middel van een ,,tweede nationale conventie". Er werd een uit 30 leden bestaand bestuurscomité opgericht.

De eerste nationale conventie. die in de jaren 1908-1909 plaatsvond, had de grondwet van de nieuwe Unie van Zuid-Afrika opgesteld, welke burgerrechten aan de zwarte meerderheid ontzegde.
De bijeenkomst. die niet werd bijgewoond door afgevaardigden van het VDF en het ANC en evenmin door een officiele vertegenwoordiging van de regerende Nationale Partij, representeerde niettemin een ,,breed spectrum" in de Zuidafrikaanse politieke constellatie. Aanwezig waren o.a. vertegenwoordigers van de Anglicaanse, Methodistische en Katholieke kerken. de Black Sash, het Instituut voor Rassenbetrekkingen, de PFP. de Inkatha-beweging alsmede vooraanstaande zakenlieden, academici. advocaten. sportlieden en de pers.
W

Overleg Zuidafrikaanse zakenwereld met ANC

Op 13 sept. vond in Mfuwe (Zambia) een zes uur durende bespreking plaats

Frederik van Zyl Slabbert spreekt het nationale congres van zijn Progressive Federal Party (PFP) op 30 augustus 1985 te Durban toe.

Op 13 september 1985 vond in Mfuwe (Zambia) een ontmoeting plaats tussen een ANC-delegatie en Zuidafrikaanse zakenlieden. Na afloop spraken beide delegaties met de pers. Links ANC-voorzitter Oliver Tambo. Rechts de Zuidafrikaanse zakenlieden (v.l.n.r.) Tony Bloom, Gavin Relly en Hugh Murray.

tussen zeven blanke Zuidafrikaanse zakenlieden onder leiding van Gavin Relly, de president-directeur van de mijnmaatschappij Anglo American Corporation. en vijf ANC-leiders incl. voorzitter Oliver Tambo. President Botha had deze ontmoeting bij voorbaar afgekeurd als ,,onwijs en zelfs deloyaal".

Na afloop van het beraad zei Tambo dat dit ,,een zeer belangrijke bijdrage was aan het proces van het vinden van wegen en middelen om een eind te maken aan het geweld van apartheid". Overigens had hij de zakenlieden gewaarschuwd dat de grote ondernemingen in Zuid-Afrika niet zouden kunnen blijven functioneren als ze nu doen. ,,Die vertegenwoordigen een enorme rijkdom temidden van een enorme armoede. Er moet iets worden gedaan om die kloof te overbruggen... Er moet enige controle van de staat komen over de grote ondernemingen in Zuid-Afrika. We hebben ons gebonden om de industrie te nationaliseren." De leider van de zakenliedendelegatie, Relly, zei dat de partijen het eens waren over het belang om in de toekomst voor Zuid-Afrika een ,,samenhangende en zinnige" maatschappij op te bouwen. ,,Er was enige onenigheid over de manier waarop dat moet worden gedaan." Maar volgens Relly was er voldoende mogelijkheid om verdere besprekingen waardevol te laten zijn.

Over de ontmoeting zelf merkte Relly op: ,,Het was een zeer nuttige en succesvolle dag. We merkten dat de houding van het ANC lang niet zo vijandig is als wel wordt gedacht. We hadden sterk het gevoel dat verdere gesprekken tot een vruchtbaar einde kunnen worden gebracht. Ik zou zo denken dat het voor Zuidafrikanen met wat voor politieke overtuiging dan ook een volstrekt legitieme bezigheid is om elkaar te ontmoeten en te praten over de toekomst van hun land", aldus Relly.

Doodvonnis voor twee blanken

Op 19 sept. werden in Klerksdorp (Transvaal) twee jonge blanken tot de dood door de strop veroordeeld wegens verkrachting van en moord op een zwarte vrouw in februari 1985. Het vonnis trok de aandacht omdat het. na een doodvonnis in 1983. pas de tweede maal was dat een dergelijke straf werd gegeven aan blanken die een ernstig misdrijf tegen zwarten begingen.

The Times (20-9-1985) meldde dat in 1984 in totaal 115 mensen door ophanging waren terechtgesteld, onder wie twee blanken. Voorts werd bericht dat tussen 1982 en 1984 94 zwarten wegens geweldmisdrijven tegen blanken waren terechtgesteld tegen één blanke man wegens geweld tegen zwarten.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. WISSELMARKT EN EFFECTENBEURS TIJDELIJK GESLOTEN. MISSIE DE COCK. BEVRIEZING AFLOSSING BUITENLANDSE SCHULD TOT EIND 1985. LEUTWILER BENOEMD TOT BEMIDDELAAR

De voortdurende rassenonlusten en aanverwant geweld alsmede de toenemende dreiging van een politiek en economisch isolement voor Zuid-Afrika (sancties) hadden een ongunstige uitwerking op de Zuidafrikaanse economie. Daardoor werd het binnenlandse en internationale vertrouwen in deze economie geschaad. Internationale banken eisten hun kortlopende kredieten op met als gevolg dat de Zuidafrikaanse deviezenvoorraad onder zware druk kwam te staan. Sinds de afkondiging van de noodtoestand op 20 juli 1985 zakte de koers van de Zuidafrikaanse munt, de rand, van bijna 53 dollarcent (17 juli) tot een dieptepunt van 35 dollarcent (op 27 aug.).

Op 27 aug. 1985 maakte de Zuidafrikaanse regering bekend de wisselmarkt en de effectenbeurzen tot 2 sept. te sluiten en zo alle handel in buitenlandse valuta en aandelen stop te zetten teneinde de kapitaalvlucht uit het land tegen te gaan.

Op 29 aug. begon de gouverneur van de Zuidafrikaanse centrale bank, Gerhard de Kock, in Londen overleg met banken en andere financiële instellingen. Op 30 aug. zette hij dit beraad in de Verenigde Staten voort. Aangenomen werd dat hij buitenlandse banken wilde overreden tot,een herschikking van hun leningen aan Zuid-Afrika. Officieel werd als doel van zijn missie genoemd dat hij internationale financiers zou inlichten over de maatregelen die de Zuidafrikaanse regering wilde nemen om de valutacrisis onder controle te krijgen.

Op 1 sept. maakte de Zuidafrikaanse regering bekend dat zij de aflossing van alle buitenlandse leningen tot 31 dec. 1985 eenzijdig had opgeschort. De

rente over deze ieningen zou wel worden betaald via een speciale bankrekening die door de centrale bank zou worden beheerd.
Tegelijk kondigde de minister van financiën, Barend du Plessis, de instelling van een strenge controle op de wisselkoers aan. Deze controle. die de introductie van een ingewikkeld systeem van twee wisselkoersen voor de rand behelst, is ook bedoeld om het terugtrekken van investeringen tegen te gaan, door de fondsen van buitenlandse ondernemingen die hun bezittingen in Zuid-Afrika willen verkopen te blokkeren.
Hun geld zal worden geclassificeerd als ,,financiële rand" en zij zullen deze alleen uit kunnen voeren als andere buitenlanders de financiële rand, waarvoor een speciale wisselkoers is vastgesteld, van hen kopen en bestemmen voor herinvestering in Zuid-Afrika.

Fritz Leutwiler. de Zwitserse bemiddelaar bij de onderhandelingen over Zuid-Afrika's schulden, tijdens een bezoek aan Pretoria op 10 januari 1986 samen met Gerhard de Kock (l.), de gouverneur van de Zuidafrikaanse centrale bank, en Roelof Botha (r.).Zuid-Afrika's minister van buitenlandse zaken.

De aankondiging wees erop. aldus NRC. H'blad (2-9-1985), dat Gerhard de Kock er in de afgelopen vier dagen niet in was geslaagd Europese en Amerikaanse bankiers te overreden de rand te redden door hun korte-termijrileningen aan Zuid-Afrika te verlengen.
Het vasthouden van de banken aan hun eis van tijdige terugbetaling heeft geleid tot wat economen hebben beschreven als het equivalent van een klassieke run op de banken. Doordat alle leningen in een keer werden teruggevraagd was Zuid-Afrika niet meer in staat zijn totale schuldverplichtingen na te komen.

De reacties van de internationale banken op de vier maanden bevriezing van de aflossing van de kredieten waren bijzonder negatief, aldus de *Volkskrant* (3-9-1985). Dit blad berichtte voorts:

,,De financiële geloofwaardigheid is onvermijdelijk verder ondergraven". aldus een Londense bankier. Vooral het feit dat ook inter-banklenıngen (van bank aan bank) bevroren zijn. heeft kwaad bloed gezet. Met de invoering van de economische noodmaatregelen (geen aflossing van de buitenlandse schulden tot 1 januari en het verbod om geld uit Zuid-Afrika terug te trekken) is de kans op bankhulp helemaal verkeken.
De banken nemen een uiterst afwachtende houding aan. De Amerikaanse en Britse banken, die de grootste bedragen aan Zuid-Afrika hebben uitgeleend. wachten op richtlijnen van de centrale banken. Die nemen op hun beurt ook een afwachtende houding aan, omdat het probleem niet economisch, maar politiek van aard is.
De Britse banken hebben $5.6 mrd uitgeleend en de Amerikaanse leenden $4 mrd.
De Zuidafrikaanse schuldencrisis is eind juli op gang gebracht door de Chase Manhattan Bank in New York. Chase maakte publiekelijk bekend dat aflopende kredieten aan Zuid-Afrika niet vernieuwd zouden worden. Nadat het eerste schaap over de dam was. en door de toenemende druk van de publieke opinie. gingen de meeste andere Amerikaanse banken tot dezelfde actie over. De druk op het Amerikaanse bedrijfsleven stijgt. nu tal van steden en universiteiten bedrijven met Zuidafrikaanse banden bovcotten.

Zuid-Afrika heeft een totale schuld van $18.5 mrd (eind 1984).
Hiervan is tweederde ($12 mrd) kortlopend en dat geld moet binnen twaalf maanden worden terugbetaald. Gewoonlijk geeft de verstrekkende bank na het aflopen van de korte lening voor hetzelfde bedrag een nieuw krediet. Dat Zuid-Afrika relatief veel kortlopend heeft moeten lenen, is eveneens een teken dat de bankiers de zaak (op termijn: niet helemaal vertrouwden.
Nu de kortlopende leningen door de Amerikaanse bankiers worden opgefist en de Britten en Westduitsers niet bereid zijn de Amerikaanse portie over te nemen. zit Zuid-Afrika in acute liquiditeitsproblemen. Dit betekent geenszins dat het land. zoals menige Latijns-Amerikaanse staat. zo goed als failliet is. Zuid-Afrika is rijk aan waardevolle delfstoffen (edelmetalen. diamant) maar is onmogelijk in staat de miljarden die de Amerikanen terugeisen. op te hoesten. (...)

De Kock heeft verklaard dat Zuid-Afrika het zich kan veroorloven maandelijks ongeveer 400 mln rand of jaarlijks 4.8 mrd rand af te lossen. Als gevolg van de waardevermindering van de rand levert 4.8 mrd rand momenteel echter slechts S 1.68 mrd op. hetgeen veel minder is dan de af te lossen schuld.
Die 4.5 mrd rand. het overschot op de betalingsbalans. wordt verdiend aan de export. en het belangrijkste exportartikel is goud. Daaraan verdient Zuid-Afrika per jaar $7 mrd (40% van de totale export). De goudprijs is hierdoor van groot belang voor de Zuidafrikaanse betalingsbalans. De goudprijs heeft zich de afgelowen tijd redelijk stabiel gedragen en schommelt nu rond $330 per ounce (van 31.1 gram.)

Hoewel Zuid-Afrika de grootste goudproducent ter wereld is, ligt er betrekkelijk weinig van dat edelmetaal in de kluizen van de Zuidafrikaanse centrale bank. De waarde van de goudreserve was eind juli $2,1 mrd Deze reserve zou eventueel gebruikt kunnen worden voor een *swap*, waarbij de centrale bank tijdelijk het

Barend du Plessis, de Zuidafrikaanse minister van financiën (r.).en Chris Stals, directeur-generaal van dit ministerie. tijdens een persconferentie op 1 september 1985 te Pretoria over de zojuist getroffen financiele maatregelen.

goud verkoopt (en daardoor dollars in handen krijgt).
Het bedrag van $2.1 mrd is relatief weinig. De Nederlandsche Bank heeft bijvoorbeeld een veelvoud daarvan. De centrale bank zou de dollars bovendien snel kwijt zijn: sinds begin dit jaar heeft $2 mrd kapitaal Zuid-Afrika verlaten. De deviezenreserve is dan ook geslonken tot het absolute minimum van $250 mln..."

Op 26 sept. maakte de Zuidafrikaanse minister van financiën, Barend du Plessis. bekend dat Fritz Leutwiler. voormalig president van de Zwitserse centrale bank en ex-voorzitter van de Bank voor Internationale Betalingen in Bazel, zich bereid had verklaard op te treden als bemiddelaar tussen de Zuidafrikaanse regering en de 29 internationale banken die het meest bij de kredietverlening aan Zuid-Afrika waren betrokken.

DE EG EN ZUID-AFRIKA (JULI-SEPT. 1985)

Op 22 juli 1985 gaven de ministers van buitenlandse zaken van de tien EG-landen een verklaring uit n.a.v. de afkondiging van de noodtoestand in Zuid-Afrika twee dagen eerder. Zij eisten een beëindiging van de noodtoestand alsmede de vrijlating van allen die in het kader van de noodtoestand waren gearresteerd.

De EG-ministers beoordeelden de recente maatregelen van de Zuidafrikaanse regering als een verdere verslechtering van de situatie voor de zwarte bevolking. Zij meenden dat die maatregelen op zichzelf escalerend werken.
Voorts verlangden de ministers de vrijlating van ANC-leider Nelson Mandela, een einde aan de praktijk dat mensen zonder proces worden vastgehouden, het opheffen van de politiek van gedwongen verhuizing en het opheffen van de pasjeswet en andere discriminatoire wetten.

De tien EG-landen veroordeelden wederom de apartheid en zeiden alle bij de recente gewelddadigheden gevallen doden te betreuren. Zij vroegen aan de Zuidafrikaanse regering de zwarte bevolking alle politieke en burgerrechten toe te kennen. De ministers merkten verder op dat de EG-gedragscode voor het bedrijfsleven heeft bewezen een nuttig instrument te zijn voor de emancipatie van de zwarten. De ministers spraken nog eens uit dat de code hoognodig moest worden aangepast en verscherpt. De gedragscode moet Europese bedrijven en hun dochterondernemingen in Zuid-Afrika bewegen gekleurde werknemers net zo te behandelen als hun blanke collega's. De Nederlandse regering had onlangs voorgesteld de rapportage over de naleving van de code verplicht stellen. Bovendien verklaarde ze bij de Europese Gemeenschap te zullen aandringen op verscherping van de code.

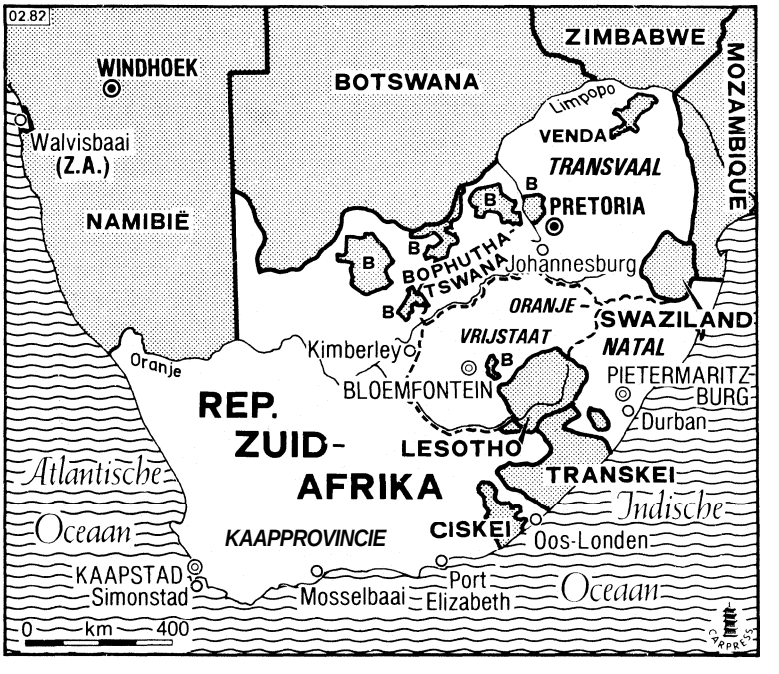
Besluiten Helsinki

De EG-ministers van buitenlandse zaken kwamen tijdens een buitengewone bijeenkomst in de Finse hoofdstad Helsinki op 31 juli/1 augustus overeen hun ambassadeurs uit Zuid-Afrika terug te roepen voor overleg over de opstelling van een nieuwe gemeenschappelijke politieke strategie tegen de apartheid in Zuid-Afrika. De ambassadeurs. van wie de Franse al eerder was teruggeroepen. zouden advies moeten uitbrengen aan het z.g. politieke comité van de Tien dat een voorstel m.b.t. die nieuwe strategie moest formuleren.
De EG-ministers wilden op hun eerstvolgende bijeenkomst in het kader van de Europese politieke samenwerking (EPS) op 10 september, behalve over een voorstel voor een politieke strategie tegen Zuid-Afrika. beschikken over een inventaris van de diverse maatregelen die in de afzonderlijke EG-landen tegen Zuid-Afrika zijn getroffen.
Met dit besluit legden de ministers voorlopig hun meningsverschillen bij over het gewenste optreden tegenover Zuid-Afrika. De Nederlandse minister Van den Broek zei dat het ,,volstrekt duidelijk was dat de EG-landen geen akkoord konden bereiken over de toepassing van economische sancties. waartoe de Veiligheidsraad van de VN had opgeroepen. Engeland en de Bondsrepubliek hadden laten weten dat zij sancties afwijzen.

Vervolgens werd door de ministers besloten een driemanschap bestaande uit de fungerend voorzitter van de ministerraad Jacques Poos (Luxemburg), de voorgaande voorzitter Giulio Andreotti (Italië) en de komende voorzitter Hans van den Broek (Nederland). naar Zuid-Afrika te sturen. De Tien – en de aanstaande leden Spanje en Portugal – werden het erover eens dat de EG-missie in Zuid-Afrika het standpunt van de EG-landen zou verwoorden. informatie zou inwinnen over recente ontwikkelingen en over de Zuidafrikaanse regeringsplannen t.a.v. de zwarte gemeenschap alsmede de ernstige bezorgdheid van de EG-landen tot uitdrukking zou brengen over het systeem van apartheid ,,aan het verdwijnen waarvan zij willen meewerken".
De Zuidafrikaanse regering stemde ermee in het driemanschap nog in augustus ,,op het hoogste niveau" te ontvangen, zij het met de aantekening dat de Europese Gemeenschap geen recht heeft zich te mengen in .,de binnenlandse aangelegenheden van Zuid-Afrika".

Beraad in Luxemburg

Op 23/24augustus kwamen het politieke comité (de hoogste beleidsambtenaren voor politieke zaken) en de ambassadeurs van de EG-landen in Pretoria (Luxemburg, Ierland en Denemarken hadden daar geen ambassa-

deur) in Luxemburg bijeen om de missie van de EG-ministers (plus de Belgische EG-commissaris Willy de Clercq) voor te bereiden. Zij gaven een verklaring uit over het doel van de missie. Deze ,,moet worden gezien als een nieuwe poging van de Tien en Spanje en Portugal bij te dragen aan het verdwijnen van de apartheid. Zij behouden zich het recht voor om, bij het uitblijven van concrete vooruitgang binnen een redelijke termijn, hun standpunt te herzien."

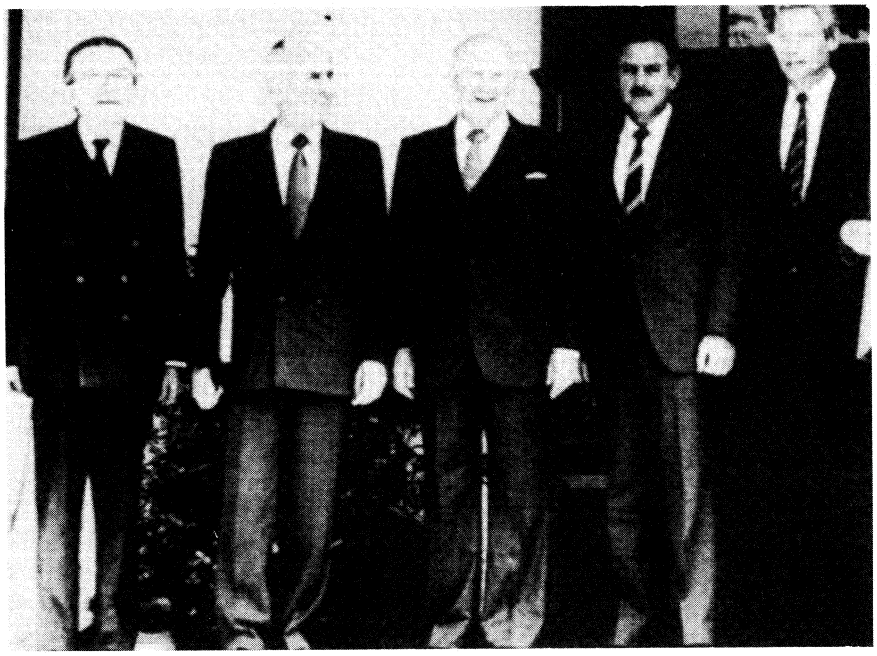
Over de volgende ontwikkelingen berichtte *Europa van* Morgen (18-9-1985) aldus:

„Pretoria reageerde vrijwel onmiddellijk met een tegenverklaring, in een zodanige toonzetting dat ernstige twijfels opkwamen over de zin en het doorgaan van de reis. Minister van buitenlandse zaken Roelof Botha liet weten dat de troika nog steeds welkom was ..indien het doel van de reis is een beter inzicht te krijgen in de situatie in Zuid-Afrika. Hetgeen tenminste het aanvaarden van de noodzaak van een objectieve benadering van een bijzonder ingewikkelde kwestie inhoudt". Maar de EG-ministers konden zich maar beter de zwarigheid van de reis besparen „wanneer hun bezoek beoogt formules voor de oplossing van de complexe problemen van Zuid-Afrika voor te schrijven en tijdschema's op te stellen voor de uitvoering van die formules." Aan het slot van de verklaring werd de EG ,,dringend om opheldering verzocht over de grondslagen waarop de drie ministers zich voorstellen hun missie uit te voeren. teneinde het de Zuidafrikaanse regering mogelijk te maken, vast te stellen of het bezoek nog kan doorgaan."

In diplomatiek overleg tussen minister Poos en zijn Zuidafrikaanse ambtgenoot werd dit vuiltje weggewerkt. Botha kon, op gezag van Poos. laten weten dat het ,,niet aan de Tien plus Spanje en Portugal is formules of tijdschema's met betrekking tot de interne situatie in Zuid-Afrika te suggereren. Duidelijk was dus geworden. aldus Botha, dat de Europese ministers ,,niet het recht opeisen zich in de binnenlandse aangelegenheden van Zuid-Afrika te mengen" en dat zij met de Zuidafrikaanse regering van mening zijn ,,dat de volkeren van Zuid-Afrika geen oplossing van buitenaf kan worden voorgeschreven". De missie was welkom en zou ontmoetingen mogen hebben met vertegenwoordigers van .,de verschillende gemeenschappen en de particuliere sector".
Maar een bezoek aan Nelson Mandela, de leider van het verboden African National Congress, die al 23 jaar in de gevangenis zit. werd de troika niet toegestaan. Botha vond dat de Gemeenschap, ,,gezien haar afkeer van geweld", zelf twijfels zou moeten hebben over de zin van een ontmoeting met Mandela.

EG-bezoek *aan* Zuid-Afrika

Van 30 augustus-l september brachten de drie EG-ministers van buitenlandse zaken (ook wel troika genoemd) hun bezoek aan Zuid-Afrika. Bij aankomst verklaarde de Luxemburgse minister Poos, die als voorzitter van de troika optrad, dat de Twaalf EG-landen ,,op grond van de oude en vele banden die Zuid-Afrika met Europa verbinden en hun gehechtheid aan de zaak van de mensenrechten. het recht en de plicht hebben belangstelling te tonen voor de problemen van Zuid-Afrika".
Voordat de troika, op de eerste avond van het verblijf, een eerste ontmoeting had met minister Roelof Botha, sprak zij met twee vooraanstaande kerkelijke leiders en strijders tegen de apartheid, dr. Beyers Naudé, secretaris-generaal van de Zuidafrikaanse Raad van Kerken, en Nobelprijswinnaar bisschop Desmond Tutu.

Tijdens haar bezoek aan Zuid-Afrika werd de EG-delegatie door president Pieter Botha (midden) ontvangen. V.l.n.r. de ministers van buitenlandse zaken Giulio Andreotti (Italië), Jaeques Poos (Luxemburg), Roelof Botha (Zuid-Afrika) en Hans van den Broek (Nederland).

„Schoorvoetend". zoals ze zelf zeiden. waren ze naar de Nederlandse ambassade gekomen. nadat ze aanvankelijk van een ontmoeting hadden willen afzien. Dit als protest tegen het feit, dat de troika zich had neergelegd bij de weigering van een bezoek aan Mandela. Nu zij toch gekomen waren, verklaarden de kerkelijke leiders .,er niet de minste twijfel over te willen laten bestaan, dat zij in het vervolg niet meer ter beschikking zullen zijn van delegaties waaraan onaanvaardbare voorwaarden worden opgelegd. Wij beschouwen de vrijheid om leiders of andere mensen naar eigen keuze te bezoeken als een essentiele voorwaarde, ongeacht of deze mensen in of buiten de gevangenis zijn, aangezien de stem van het volk van ons land meer en meer slechts van achter de gevangenismuren kan worden gehoord".
De kerkeliike leiders verklaarden na afloop. dat zij de ministers met nadruk hadden gevraagd aan te dringen op het beeindigen van de noodtoestand en de vrijlating van de politieke gevangenen. in het bijzonder Mandela .,zonder wiens vrijlating er geen vooruitzicht op vrede in Zuid-Afrika".
Ook drongen zij aan op economische sancties. omdat ,,desinvesteringenen sancties nog enkele van de weinig overgebleven geweldloze middelen zijn om fundamentele veranderingen te bereiken". Beyers Naudé en Tutu zeiden g e tracht te hebben de ministers te doordringen van de ..woede van het volk en de bereidheid van jongeren hun leven te geven voor datgene waarin zij geloven". Over de door de regering in het vooruitzicht gestelde hervormingen waren de kerkelijke leiders zeer sceptisch. „Ze zullen slechts worden doorgevoerd in het kader van het systeem van apartheid en dan nog voorzover zij in overeenstemming zijn met de wil van de kiezers. die deze regering aan de macht hebben gebracht: dus de blanke minderheid."

Vele andere leiders van de zwarte meerderheid wezen een verzoek tot een ontmoeting van de hand. De ministers hadden geen toestemming gekregen de zojuist gearresteerde leider van de VDF, Allan Boesak, in de gevangenis te bezoeken. ,,Hij is geen toeristische attractie", zo verklaarde minister Botha deze weigering. Het VDF zag daarop van een ontmoeting af: ,,De arrestatie van de VDF-leiders heeft een klimaat geschapen waarin een gesprek geen zin heeft." Ook vertegenwoordigers van de Mijnwerkersbond NUM, van de vakbondsfederatie FOSATU en de Soweto Civic Union lieten het afweten.
Wel kwamen vertegenwoordigers van de vakbondsfederatie CUSA (,,alle investeringen beperken") van de Union of Boilermakers (half blank, half zwart) en Zoeloe-leider Buthulezi (,,desinvesteringen zijn rampzalig voor vele generaties bewoners van geheel Zuidelijk Afrika").

Ook vertegenwoordigers van werkgeversorganisaties maakten hun opwachting. Hun standpunt: de noodtoestand moet worden opgeheven, de regering moet gaan onderhandelen met representatieve leiders van de zwarte bevolking, het apartheidsysteem moet worden vervangen door een niet op rassenonderscheid gebaseerde samenleving.

Op 31 augustus had de EG-delegatie een lunch in de ambtswoning van president P. W. Botha. Later op de middag volgde nog een onverwacht tweede gesprek met de Zuidafrikaanse president.

Nog voordat het bezoek van de EG-ministers officieel ten einde was, gaf de voorlichtingsdienst van president Botha een verklaring uit. waarin de Zuidafrikaanse regering de opvattingen neerlegde die zij in de besprekingen met de ministers naar voren had gebracht.

Deze verklaring luidde aldus:

De Zuidafrikaanse regering deelt de verwerping van het concept van ..apartheid" als daarmee wordt bedoeld:
1. politiekc dominering van enige gemeenschap over enige andere gemeenschap;
2. de uitsluiting van enige gemeenschap van het politieke besluitvormingsproces:
3. onrechtvaardigheid of ongelijkheid in de beschikbare kansen voor enige gemeenschap;
4. rassendiscriminatie en aantasting van de menselijke waardigheid.

De Zuidafrikaanse regering bevestigde dat ze actief werkt aan de tenuitvoerlegging van haar hervormingsprogramma. Dit programma voorziet in:
1. politieke deelneming van alle gemeenschappen op alle niveaus in zaken van nationale of gemeenschappelijke zorg. Dit betekent medeverantwoordelijkheid voor besluiten aangaande nationale of gemeenschappelijke zorg, gekoppeld aan de bescherming van minderheidsrechten:
2. de schepping van structuren om het hiervoor genoemde principe te effectueren door onderhandelingen tussen de leiders van alle gemeenschappen:
3. dat de regering niet zal voorschrijven en eisen zal stellen. Geven en nemen zal het leidende beginsel zijn:
4. dat de regering niet zal voorschrijven wie de zwarte gemeenschappen mag vertegenwoordigen. De enige voorwaarde is dat degenen die aan de discussies en onderhandelingen deelnemen geweld afzweren als een middel om politieke doeleinden te bereiken:
5. een herziening van de „influxcontrol" (beperking van de bewegingsvrijheid van nietblanke Zuidafrikanen). Een miljard rand wordt uitgetrokken om onderontwikkelde stedelijke gemeenschappen en steden in de komende vijf jaar te verbeteren.

De Zuidafrikaanse regering bevestigde ook dat:
1. de geestelijke noodtoestand zal worden opgeheven zodra het geweld vermindert:
2. de situatie van gearresteerden en gevangenen zal worden bezien als het geweld vermindert en normale omstandigheden terugkeren:
en
3. ze heeft zich positief gecommitteerd aan en is actief betrokken bij het leveren van bijdragen aan de vrede. de stabiliteit en de ont ikkeling in de zuidelijke Afrikaanse regio.

De verklaring van president Botha werd in de vorm van een memorandum aan de troika overhandigd. Minister Van de Broek zei er over: ,,Als de afwijzing van de apartheid daadwerkelijk. naar de letter en geest van het memorandum, wordt doorgevoerd, zal er van de apartheid niet veel overblijven."

Als voorzitter van de troika vatte minister Poos bij vertrek de indrukken en conclusies samen: „We hebben niets willen voorschrijven, we hebben wel duidelijk gemaakt dat de apartheid snel moet verdwijnen. In brede kringen van blank en zwart is men overtuigd van de dringende noodzaak van fundamentele veranderingen. Onderhandelingen om een ..nieuw Zuid-Afrika" te maken zijn onontbeerlijk. Er moet spoedig een ,,nationale dialoog komen met authentieke leiders". zonder voorwaarden vooraf. De politieke gevangenen, ,,onder wie Nelson Mandela" moeten orijgelrten worden, de noodtoestand moet worden opgeheven. Onderhandelingen moeten worden gevoerd ,.met een open-ended agenda". Duidelijk moet worden vastgelegd dat er een einde komt aan apartheid en rassendiscriminatie.
In zijn slotverklaring sprak minister Poos niet over sancties. Maar in antwoord op vragen zei hij wel dat de troika de Ministerraad niet zou aanbevelen sancties te nemen. In kleine kring erkende Poos dat als er in Zuid-Afrika niets gebeurt de regeringen van de EG-landen onder toenemende druk van de publieke opinie zullen komen te staan om toch sancties te nemen.
Commissaris Willy de Clercq overhandigde Pretoria een verklaring van de Commissie, waarin herhaald werd dat de Commissie ,,het apartheidsstelsel in al zijn verschijningsvormen afwijst en waarin diepe teleurstelling wordt uitgesproken over de weigering van de Zuidafrikaanse regering gehoor te geven aan de fundamentele verlangens van de zwarte bevolking en de talrijke verzoeken van de internationale gemeenschap om het beëindigen van de apartheid te overwegen".

Die verklaring ging op het punt van concrete maatregelen mirider ver dan die welke De Clercq in Helsinki had afgelegd. Daarin heette het dat. als Zuid-Afrika niet snel het apartheidssysteem herziet. ,.economische maatregelen tegen dit land onvermijdelijk worden" en ook .,de Commissie sluit geen enkele van de al door het Europese Parlement en de Veiligheidsraad aanbevolen maatregelen uit".

Beperkende maatregelen tegen Zuid-Afrika zonder Engeland

Op 10 september hadden vertegenwoordigers van het Afrikaans Nationale Congres (ANC) in Luxemburg een gesprek met de voorzitter van de EG-ministerraad Jacques Poos.
Vervolgens kwamen de EG-ministers van buitenlandse zaken (inclusief die van Spanje en Portugal) in Luxemburg bijeen om o.a. de balans van het troika-bezoek aan Zuid-Afrika op te maken. Tijdens dit beraad kwam het tot een felle botsing tussen de Britse staatsminister Malcolm Rifkind en de Franse minister Dumas. Rifkind verzette zich tegen het voorstel de nog aanwezige militaire attachés uit Zuid-Afrika terug te roepen. Voor Dumas was het terugroepen van deze diplomaten (in de praktijk de attachés van Engeland, Frankrijk en Portugal) een absolute voorwaarde. Hij dreigde zijn veto uit te spreken over de reeds goedgekeurde maatregelen en de politieke ver-kiaring indien het terugroepen van de attachés niet tot de ,,restrictieve" maatregelen zou behoren. Nadat Rifkind had verklaard dat hij voor het deel van het pakket dat aan de ,,restrictieve" maatregelen was gewijd, nog bedenktijd nodig had. trok Dumas zijn algemene reserve in. Uiteindelijk keurde Rifkind alleen de politieke verklaring goed en de lijst met .,positieve" maatregelen.
De negen overige EG-ministers samen met die van Spanje en Portugal gingen met de volgende ,,restrictieve" economische maatregelen akkoord:
- een streng embargo op de export en import van wapens en para-militaire uitrusting naar en uit Zuid-Afrika.
- geen militaire samenwerking.
- het terugroepen van militaire attachés en het weigeren van militaire attachés uit Zuid-Afrika,
- het niet aanmoedigen van culturele en sportieve contacten, behalve als deze bijdragen tot het beëindigen van de apartheid.
- het staken van de export van olie naar Zuid-Afrika,
- het staken van de export van gevoelig materieel (computeruitrustingen) voor leger en politie,
- verbod van elke nieuwe samenwerking op nucleair gebied.

De positieve maatregelen waren:
1. Het aanpassen en versterken van de gedragscodes voor Westeuropese bedrijven in Zuid-Afrika (maar geen verplichte toepassing op straffe van beperking van de investeringsvrijheid);
2. intensievere contacten met de nietblanke gemeenschap op de terreinen van politiek, vakbonden. zakenleven. cultuur en sport:
3. hulpprogramma's op het gebied van onderwijs, beurzen voor de zwarte bevolking, bewustmaking van de zwarte bevolking en van mensen uit EG-landen die in ,Zuid-Afrika wonen.
In de politieke verklaring van Luxemburg werden sancties nadrukkelijk als toekomstige maatregelen genoemd.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.. Hogehilweg 13. Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

EUROPESE RAAD IN DEN HAAG

Op 26 en 27 juni heeft een vergadering plaatsgevonden van de Europese Raad – het gezelschap van de Franse president en de minister-presidenten uit de andere 11 EG-landen, waarbij zich deze keer voor het eerst ook de Franse premier voegde i.v.m. de ,,cohabitation" (samenwoning) van de socialistische president François Mitterrand en de conservatieve premier Jacques Chirac.
Omdat in het eerste halfjaar van 1986 Nederland het voorzitterschap van de EG bekleedde werd de Raad gehouden in Den Haag, waar werd vergaderd in het ministerie van buitenlandse zaken, terwijl de deelnemers voor het merendeel waren ondergebracht in het Scheveningse Kurhaus; alleen de Franse en de Britse delegaties waren voor de duur van de conferentie gehuisvest in hun respectieve ambassades.

Naast interne EG-problemen bespraken dc deelnemers aan de EG-top zeer uitvoerig de crisis in Zuid-Afrika, waar de regering op 12 juni voor de tweede maal binnen een jaar de noodtoestand had afgekondigd, deze keer voor het eerst voor het gehele grondgebied van de republiek (pag. 417 e.v.-1986). Aan de orde was het vraagstuk, wat de EG kon bijdragen aan het doen verdwijnen van het systeem van de apartheid. (Zie ook pag. 446/1 e.v.-1986)
Een aantal landen was voorstander van het treffen van economische sancties, maar de Bondrepubliek Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Portugal verzetten zich hier tegen met hand en tand.
Het denkbeeld van deze drie landen om Sir Geoffrey Howe, de Britse minister van buitenlandse zaken, een vredesmissie naar Zuid-Afrika te laten uitvoeren stuitte in eerste instantie op verzet bij de overige deelnemers aan de bijeenkomst, indien niet eerst principiële overeenstemming tot stand zou worden gebracht over tenminste bereidheid om sancties te treffen.
Wel bestond er in vergaande mate overeenstemming over het treffen van positieve maatregelen tot steun aan slachtoffers van de apartheid en tot het beëindigen van het apartheidssysteem. De overeenstemming over positieve maatregelen was het resultaat van ambtelijk overleg in de nacht van 26 op 27 juni.
Bondskanselier Kohl heeft op 26 juni, met steun van de Britse premier Thatcher, een ware kruistocht tegen sancties gehouden. Hij zei dat ,,de geschiedenis heeft uitgewezen dat sancties geen enkele zin hebben".
Verder waarschuwde Kohl voor de gevolgen van tegenmaatregelen van Zuidafrikaanse zijde. Hij noemde daarbij vooral de desastreuze effecten op de Duitse auto-industrie indien Zuid-Afrika de levering van chroom zou stopzetten.
,,Bij de huidige sanctieuoorstellen worden hoofdzakelijk de economieën van de buurlanden bedreigd", aldus Kohl, ,,en die komen dan later weer bij de EG aankloppen voor economische steun. Wie verzint nu zoiets?"
De Duitse bondskanselier noemde het ,,huichelarij" van de andere landen om nu met sancties op tafel te komen. ,,Sancties zijn geen middel om Zuid-Afrika echt te helpen, trouwens. ik stel mij wat dit vraagstuk betreft toch al tegen de tijdgeest op", zei Kohl.
Ook premier Thatcher voelt niets voor sancties. De Britse regering zou alleen akkoord kunnen gaan met stopzetting van de handel in Krugerrands, iets waartoe de Britten al eerder waren overgegaan.
Thatcher zei dat een boycot van grondstoffen ,,volstrekt zinloos" is omdat dan de Sowjet-Unie de markt zal innemen. ,,We spelen dan de Russen in de kaart". aldus Thatcher.
En Kohl viel haar bij: ,,Ik ben liever economisch van Zuid-Afrika dan van de Sowjet-Unie afhankelijk".
,,Een informeel gesprek tussen premier Lubbers, voorzitter van de Top, en de collega's Thatcher en Kohl leverde in de ochtend van 27 juni geen aanwijsbaar resultaat op.

De Nederlandse minister Van den Broek (buitenlandse zaken) zei in de avond van 26 juni dat hij de ,,grootst mogelijke aarzeling" heeft over een eventuele missie van de Britse minister Howe of van een EG-troika naar Zuid-Afrika ,,als de Twaalf het niet eens zouden worden over een politiek signaal".
Volgens Van den Broek staat voor de EG-landen geen andere mogelijkheid meer open dan met sancties politieke druk uit te oefenen op Zuid-Afrika omdat de regering in Pretoria niet heeft gereageerd op de herhaalde oproepen van de EG-landen de dialoog met de zwarte bevolking aan te gaan.

Volgens de Nederlandse minister is een pakket sanctiemaatregelen mogelijk dat voorziet in een evenwichtige spreiding van de economische gevolgen over alle EG-landen. Nederland heeft een importstop van groenten, fruit en wijn uit Zuid-Afrika voorgesteld. Volgens Van den Broek is een ,,andere samen-

Op 26 juni. na de lunch bij koningin Beatrix op het paleis Noordeinde, verzamelden de regeringsleiders zich voor een groepsfoto. Hier koningin Beatrix in gesprek met de Franse president Mitterrand; rechts de Nederlandse premier Lubbers. Op de tweede rij de Deense premier Poul Schluter (l.) en de Duitse bondskanselier Helmut Kohl.

Weekblad 55ste jaargang No. 2851, pag. 41671-41686

stelling van het pakket voor ons bespreekbaar. Dit kan dus geen argument zijn om geen sancties te treffen", aldus de Nederlandse minister.
Het Nederlandse voorzitterschap heeft op 26 juni voorgesteld naast de al eerdrr geiancrerde boycot van groenten, fruit en wijn. ook stappen te ondernemen ter attentie van steenkool. chroom. staal. ijzer. diamanten en goud. Verder bestaan de voorgestelde positieve maatregelen uit een hulpprogramma voor zestigduizend daklozen in Crossroads, rechtshulp voor slachtoffers van de noodtoestand en een Europees fonds van 24 miljoen gulden voor humanitaire hulp

Compromis Besluit ocer maatregelen tegen *Zuid-Afrika drie maanden uitgesteld*

In de loop van 27 juni bereikten de deelnemers aan de Europese top in Den Haag t.a.v.de kwestie Zuid-Afrika een compromis. dat inhield. dat de Europese Gemeenschap in de eerstvolgende drie maanden wilde proberen via politieke druk een onderhandelingsproces in Zuid-Afrika op gang te brengen. De EG zal in ieder geval tot sept. 1986 geen economische sancties tegen dal land treffen.

De politiek druk zal in eerste instantie bestaan uit een vredesmissie. die de Britse minister Geoffrey Howe begin juli onderneemt. Gedurende de zomermaanden zullen verdere consultaties worden begonnen met belangrijke industrielanden. zoals de Verenigde Staten. Japan en Canada. Deze acties hebben tot doel onderhandelingen tussen de regering en de authentieke zwarte leiders tot stand te brengen.
In een verklaring stellen de regeringsleiders en president Mitterrand dat zo'n dialoog van groot belang is ten behoeve van beëindiging van het geweld en het begin van onderhandelingen over een democratisch Zuid-Afrika. Mede daarom moeten Nelson Mandela en andere politieke gevangenen worden vrijgelaten en moeten het Afrikaans Nationaal Congres en andere bewegingen worden erkend.
Indien de vredesinitiatieven niet voldoende opleveren, zullen de ministers van buitenlandse zaken verdere maatregelen in overweging nemen, Geen enkel EG-land heeft uitgesloten. dat zulke maatregelen genomen zullen worden, als resultaten uitblijven

Het gaat daarbij om zware beperking van investeringen in Zuid-Afrika en een invoerstop voor kolen. staal, ijzer en gouden munten.
Van de totale Zuidafrikaanse kolenuitvoer ter waarde van ruim $1 mrd nam de EG in 1984 $670 mln voor haar rekening.
Premier Lubbers. voorzitter van de tweedaagse vergadering, toonde zich tevreden over het pakket hoewel het ,.een compromis is en Nederland graag verder had willen gaan". Hij vond dat er vooruitgang was geboekt omdat er duidelijke voorwaarden aan het adres van de Zuidafrikaanse regering worden gesteld dat sprake is van pen concreet pakket sancties en dat geen van de EG-landen meer uitsluit dat dat pakket geheel of gedeeltelijk zal moeten worden uitgevoerd indien de Zuidafrikaanse regering doof of hardhorend blijft voor de Europese eis.
Minister Van den Broek zei na afloop dat Nederland had moeten inbinden op drie fronten. In de eerste plaats had Nederland liever na twee in plaats van de overeengekomen drie maanden het dossier weer geopend en daarnaast was het ons land liever geweest indien na het verstrijken van de termijn in geval van onvoldoende succes in de bemiddelingspogingen, automatisch, tenminste onder opschortende voorwaarden, stappen waren gezet

Waarnemers menen dat dit pakket maximaal haalbaar was. gezien de Westduitse en Britse guerilla tegen sancties of strafmaatregelen.
De Britse premier Thatcher noemde het eindresultaat dan ook ,.verstandig" omdat .,hetveel gemakkelijker is om in het wilde weg rond te meppen dan te kiezen voor de afgemeten stappen van bemiddeling en gesprek".

Ook bondskanselier Kohl sprak van een ,,verklaring met gewicht" en geen poging tot ,,l'art pour l'art".
President Mitterrand, die zich met premier Chirac nogal op de vlakte had gehouden in de discussie. zei echter: ,,Als u er vooruitgang in wil zien, mag dat maar het hoeft niet".
De Europese Top heeft verder besloten een pakket ..positieve" maatregelen te nemen. Zo wordt de hulp aan slachtoffers van apartheid gecoördineerd en zowel financieel als materieel opgevoerd. Ook worden hulpprogramma's in het leven geroepen voor de 60.000 daklozen in Crossroads en juridische bijstand gegeven aan burgers die gedurende de jongste noodtoestand gevangen zijn genomen.
Diplomaten menen dat de afwezigheid van een concreet uitzicht op sancties het risico inhoudt dat sommige landen nu hun eigen weg gaan en op nationaal niveau maatregelen zullen treffen.

Daarbij wordt gedacht aan Denemarken, Ierland en ook aan Nederland.

Enkele reacties

De zwarte Zuidafrikaanse kerkleider dr. Allan Boesak en zijn zwarte collega, de Nobelprijswinnaar bisschop Desmond Tutu. willen niets te maken hebben met een door Groot-Brittannie geleide EG-vredesmissie naar Zuid-Afrika. ,,Als de Britse regering opnieuw een initiatief neem! spijt het mij. maar zal ik er niet bij zijn". zo zei Boesak bij zijn vertrek uit Londen op 27 juni. .,Ik zal ze niet spreken en bisschop Tutu ook niet". zo voegde hij er aan toe.
Boesak zei tijdens een tussenlanding op Schiphol ,,helemaal niets" te verwachten van een nieuwe EG-missie naar Zuid-Afrika, die de komende EG-voorzitter sir Geoffrey Howe wil. ..Dat levert alleen tijdwinst op voor de Ziiidafrikaanse regering. terwijl intussen onze mensen dag in dag uit gedood worden".

De Zambiaanse president Kenneth Kaunda heeft de beslissing van de Twaalf ,,stuitend" genoemd. Volgens Kaunda zal het EG-besluit de kansen op succes van de minitop van het Gemenebest die begin augustus in Londen gehouden zal worden. en waar maatregelen moeten worden genomen tegen Zuid-Afrika. tot nul reduceren.
De leider van Zambia. een van de zogenoemde Frontlijnstaten die zich herhaaldelijk voor economische sancties hebben uitgesproken. dreigde onlangs uit het Gemenebest te stappen als Groot-Brittannië nog langer blijft weigeren om werkelijke strafmaatregelen tegen het regime in Pretoria te nemen.
De secretaris-generaal van het Gemenebest Shridath Ramphal zei in zijn reactie op de resultaten van de Haagse EG-top dat het Gemenebest zich teweer zal stellen tegen de beslissing om sancties uit te stellen. ..De beslissing van de Gemeenschap is zowel een dwaling als innerlijk strijdig en de wereld. inclusief de Europeanen. zal zich er niet bij neerleggen". aldus Ramphal in een verklaring. Ramphal presenteerde twee weken te voren het rapport ..Missie naar Zuid-Afrika" over de situatie in Zuid-Afrika dat werd opgesteld door een groep ..Wijze mannen" van het Gemenebest.
,.Verraad" aan het volk van Zuid-Afrika dat tegen apartheid strijdt, zo luidde de reactie van de woordvoerder van het Afrikaans Nationaal Congres. Tom Sabina. op 28 juni in Lusaka.

Toespraak konzngin *Beatrix*

De deelnemers aan de Europese Raad gebruikten op 26 juni de lunch op paleis Noordeinde, te zamen met koningin Beatrix Bij deze gelegenheid hield de koningin een rede. waarin zij het volgende zei

Het is mij een genoegen u. leden van de

Europese Raad. welkom te heten niet alleen aan deze tafrl maar ook in mijn land dat thans aan het einde staat van een halfjaarlijks voorzitterschap van de Europese Gemeenschap en de Politieke Samenwerking De inspannende. maar eervolle taak die Nederland gedurende dit voorzitterschap is toegevallen. zal zijn afronding vinden in de bijeenkomst op het hoogste niveau waaraan u zult deelnemen

De Europese eenwording raakt in al onze landen gevoelige snaren Vanuit de verscheidenheid van onze geogiaiische en historische achtergrond. de vrelheid van onze materiële en immateriële belangen en de gevarieerdheid van onze ambities en verwachtingen voor dc toekomst. benaderen wij de eenwordirig van ons werelddeel niettemin met een grote mate van gelijkgerichtheid De beperkingen die eigen zijn aan het herstel van nationale staten worden door ons allen gevoeld

Allen brsrffen wij de kracht die eenheid-in-verscheidenheid kan brerigen Allen weten wij dat een eensgezind Europa niet alleen noodzakelijk is voor onze eigen toekomst. maar ook een belangrijke rol kan spelen in de wereld

Het gaat er nu urn deze aspiraties vorm te geven Wat kunnen wij doen om onze samenwerking duidelijk en tastbaar te maken voor de Europese burger. ongeacht de plaats die hij in de gemeenschap inneemt? Hoe kunnen wij bereiken dat de Europese Gemeenschap uitgroei: tot een politieke realiteit die de burgers van onze landen ook in het dagelijks leven aanspreekt en inspireert" En hoe. vooral kunnen wij zeker stellen dat deze gemeenschap ook de jongere generatie perspectief blijft bieden' Hedenmiddag zult u de balans opmaken van de sociaal-economische situatie in onze gemeenschap en u buigen over de problemen die zich voordoen op vele terreinen. waaronder de helaas nog altijd zo dringend noodzakeliike bestrijding van de merkloosheid Ook vraagstukken buiten Europa en onze betrekkingen met derde landen zullen uw aandacht eisen

Mijn hoop is da! u daarnaast tijd zult vinden voor zaken die de Europese burger rechtstreeks aangaan en die zijn besef van een gemeenschappelijk lot zullen versterken De vervolmaking \-an een vrije markt. u-aarin grenzen geen belemmerende werking meer zullen hebben en het tot stand brengen van concrete maatregelen ten behael-e van de Europese burger zijn uitdagingen die uw inspanninq waard zijn De burgers van onze gemeenschap vertrouwen op u

Ik nodig u uit met mij het glas te heffen op uw persoonlijk welzijn. op het welslagen van de Europese Raad en op het succes dat ik u hierbij toewens

Conclusies van de *voorzitter*
Verklaringen buitenlandse politiek

Aan het slot van een bijeenkomst van de Europese Raad wordt niet. zoals na andere internationale bijeenkomsten. een gemeenschappelijk communiqué uitgegeven. maar publiceert de voorzitter van de bijeenkomst een samenvatting van het besprokene en van de genomen besluiten in de vorm van een verklaring, die de titel draagt .,Conclusies van de voorzitter".

De Nederlandse minister-president Lubbers. voorzitter van de Europese Raad van 26 en 27 juni in Den Haag, had de volgende conclusies getrokken:

De sociale en economische situatie

Algemeen

De Europese Raad besprak de economische en sociale situatie in de Europese Gemeenschap en concludeerde dat ondanks de flinke vooruitgang die is geboekt bij het creeren van gezondere structurrle voorwaarden voor economische groei de huidige niveaus van economische prestaties en investeringen als zodanig een verdere aanzienlijke verlaging van de werkloosheid onwaarschijnlijk maken Daarom bevestigde de Raad de noodzaak hrt macro- en micro-economische beleid dat gericht is op structurele verbetering voort te zetten en te combineren met extra inspanningen voor het creeren van bezoldigde arbeid.

De Raad sprak als zijn mening uit dat economische groei niet alleen de verantwoordelijkheid is van de individuele lid-staten. maar ook van de Gemrenschap als geheel

De Europese Raad was het erover eens dat de mogelijkheden die geboden worden door de lagere olieprijzen zoveel mogelijk moeten worden vertaald in extra economische groei Hij verzocht de Raad (ECOFIN) nauwgezet de vooruitgang te volgen die wordt geboekt in het kader van de gezamenlijke groeistrategie waarover eind 1985 een akkoord werd bereikt

De Raad kwam voorts overeen dat op communautair niveau maatregelen moeten u-orden genomen om de zakenwereld in staat te stellen haar vermogen tot het creeren van welvaart en werkgelegenheid tot het uiterste te benutten. onder meer door de mogelijkheden te onderzoeken voor een verbetering van de toegang tot nieuwe vornien van risicodragend kapitaal en door de inspanningen van de Europese Investeringsbank. en betoonde zich verheugd over de op communautair en nationaal niveau ingevoerde maatregelen om de last van de wetgeving te verminderen

De Europese Raad pleitte tevens voor een met de sociale partners tr bespreken gemeenschappelijke strategie voor het bevorderen van de ondernemingszin en flexibele werkgelegenheidspatronen en voor het vinden van banen voor langdurig werklozen

De Europese Raad was het erover eens dat permanente scholing en herscholing een noodzaak ziin geworden Hij wees er tevens op dat de dienstensector en het niidden- en kleinbedrijf belangrijke bronnen vormen voor groei van de werkgelegenheid In deze context verwelkomde de Europese Raad het voornemen van de Commissie orn in de naaste toekomst concrete voorstellen in te dienen. met name ter vereenvoudiging van de fiscale voorschriften voor het midden- en kleinbedrijf

De Europese Raad verzocht de Commissie om. in het kader van studies inzake de oorzaken. de aard eri de niate van de werkloosheid. een diepgaande analyse te maken van de verschijnselen van verborgen economische bedrijvigheid en zwart werk. om tot intensieve en gecoördineerde acties ten dienste van het arbeidsmarktbeleid te komen

Langdurige werkloosheid

Om een convergerend Europees beleid inzake de terugkeer van langdurige werklozen op de arbeidsmarkt te steunen, sprak de Europese Raad zijn waardering uit voor de Commissievoorstellen over de uitwisseling van informatie betreffende positieve nationale ervaringen. over de uitvoering van proefprojecten in het kader van het Europees Sociaal Fonds en over de coördinatie van acties in het kader van de structurele instrumenten van de Gemeenschap in gebieden waar de industrie moet worden geherstructureerd

In dit verband werd ook de mogelijkheid bepleit van tripartiete verplichtinger. van Regeringen en sociale partners ten einde te bevorderen dat langdurig werklozen weer aan de slag kunnen Soortgelijke acties zouden moeten worden ondernomen om het opnemen van schoolverlaters op de arbeidsmarkt te stimuleren

Technologische samenwerking

De Europese Raad benadrukte dat technologische samenwerking en innovatie op commiinautair niveau en in ruimer Europees verband een noodzakelijke bijdrage vormen tot het vermogen van de Europese industrie om te overleven in een wereld van meedogenloze concurrentie

Acties in deze richting moeten nauwkeurig worden afgestemd op de voltooiing van de interne markt. de toepassing van uniforme normen. het openstellen van overheidsopdrachten de tenuitvoerlegging van specifieke O & O-programma's waarin ook rekening wordt gehouden met dr belangen van het midden- en kleinbedrijf, en de noodzaak tot overleg met de sociale partners die in dezen hun eigen verantwoordelijkheden hebben

De Raad deed een beroep op de Commissie en de Raad van Ministers (Industrie/Onderzoek) hun besprekingen over het volgende meerjarenprogramma voor technologische samenwerking in de komende maanden af te ronden en de vaart erin te houden

Kapitaalmarkt

De vooruitzichten voor een gestage groei zullen ook worden verbeterd door de instelling van een echt vrije kapitaalmarkt

De Europese Raad verwelkomde de recente voorstellen van de Conimissie betreffende de volledige liberalisering van kapitaalmarkten en moedigde de Raad van Ministers aan deze voorstellen bij voorrang te behandelen

Interne markt

Algemeen

Aangezien het dringend gewenst is dat ei. op het gebied van de totstandbrenging in 1992 van een ruimte zonder binnengrenzen overeenkomstig de Europese Akte vorderingen worden gemaakt. heeft de Europese Raad de lid-staten die zulks nog niet gedaan hebben. verzocht alles in het werk te steller. om de Europese Akte op tijd te ratificeren. zodat deze met ingang van 1 januari 1987 volledig kan worden toegepast

De Europese Raad heeft de balans opgemaakt van de huidige situatie inzake de voltooiing van de interne markt en heeft geconcludeerd dat het besluitvormingsproces dat in de eerste helft van 1986 \velis\?-aar is x-ersneld. toch nog aanzienlijk moet worden verbeterd. als men de voor het lopende laar gestelde doelen en het einddoel wil bereiken

De Europese Raad is van mening dat de versterking van de economische en sociale samenhang overeenkomstig de Europese Akte absoluut noodzakelijk is niet het oog op een correctie van mogelijke onevenwichtigheden en een harmonische ontwikkeling van de Gemeenschap in haar geheel Hij heeft nota genomen van het voornemen van de Conimissie om de Raad voór het einde van het jaar een verslag en voorstellen voor te leggen inzake de versterking van het structuurbeleid en een betere werking van de structuurfondsen. overeenkomstig de Europese Akte

Werkwijze

De Europese Raad heeft geconstateerd dat er tijdens de achtereenvolgende Voorzitterschappen dank zij een gezamenlijke inspanning gunstige resultaten zijn behaald en hij heeft de wens uitgesproken dat dergelijke programma's die door opeenvolgende Voorzitterschappen worden uitgevoerd. ook in de toekomst zullen worden toegepast.

De leden van de Europese Raad hebben zich ertoe verbonden om hun Ministers die zitting hebben in de bevoegde Ministerraad. op te dragen.

- een hoge prioriteit te blijven toekennen aan maatregelen van het op het Witboek van de Commissie gebaseerde programma van het Voorzitterschaw.
- erop toe te zien dat de technische bezwaren tegen harmonisatie van de wetgevingen de vooruitgang niet in de weg staan,
- zorg te dragen voor een adequate coördinatie van de zittingen van de Raad in zijn verschillende samenstellingen.
- zo nodig speciale zittingen van de Raad bijeen

te roepen die uitsluitend of hoofdzakelijk aan de interne markt gewijd zijn.
De Voorzitter van de Europese Commissie heeft verklaard dat zijn Instelling alles in het werk zal stellen om haar voorstellen sneller in te dienen, de lopende werkzaamheden te evalueren en nauw samen te werken met de opeenvolgende Voorzitterschappen.

Gebieden van speciaal belang
De Europese Raad was van mening dat de Raad van Ministers van Vervoer zich extra zou moeten inspannen om de recente problemen op het gebied van de liberalisatie en de harmonisatie van het vervoer over land, het zee- en luchtvervoer op te lossen, zulks met inachtneming van de arresten ter zake van het Europese Hof van Justitie.
Wat het luchtvervoer betreft, moet de Raad van Ministers onverwijld de passende besluiten aannemen betreffende de luchtvaarttarieven. de capaciteit en de toegang tot de markten. waarbij de mededingingsregels van het Verdrag in acht moeten worden genomen.
De Europese Raad bevestigde dat er met betrekking tot de opheffing van de fiscale barrières aan de grenzen snel een aantal basisbesluiten moet worden genomen ten einde de voor 1992 gestelde doelen te bereiken; hij prees het hiertoe door de Commissie voorgestelde werkprogramma dat door de Raad van Ministers van Finänciën is goedgekeurd.
De Europese Raad was van mening dat overheidsopdrachten een essentieel onderdeel van de interne markt vormen en dat de liberalisatie van deze opdrachten derhalve een voorwaarde is voor de voltooiing van deze markt in 1992
Overheidsopdrachten zullen tevens een uiterst belangrijke rol moeten spelen bi] de stimulering van de industriële en technische prestaties van de Europese Gemeenschap. Daarom acht de Raad het van belang dat er sneller vooruitgang wordt geboekt op dit gebied en heeft hij de Raad verzocht het verslag en de voorstellen ter zake van de Commissie spoedig te behandelen.
Gezien het fundamentele belang dat de Europese Raad aan deze kwestie hecht, heeft hij besloten de vorderingen die in alle genoemde sectoren zijn gemaakt, tijdens zijn volgende zitting te evalueren.

Het Europa van de Burgers

De Europese Raad was van mening dat de tenuitvoerlegging van het verslag over het Europa van de Burgers (verslag ADONNINO) duidelijk trager loopt dan werd verwacht. De Raad van Ministers werd verzocht extra aandacht te besteden aan de uitvoering van de aanbevelingen van dit verslag en in de volgende zitting van de Europese Raad een rapport in te dienen over de vordering van de werkzaamheden.
Met name op de volgende gebieden werd vooruitgang wenselijk geacht:
- de versoepeling van het grensverkeer van reizigers,
- het verblijfsrecht,
- een algemeen stelsel voor de wederzijdse erkenning van diploma's.
Bovendien verzocht de Europese Raad de Raad van Ministers om in de nabije toekomst tot een akkoord te komen inzake programma's ter bevordering van :
- samenwerking op het gebied van de volksgezondheid (actieprogramma tegen kanker) en
- intracommunautaire contacten tussen studenten en universiteiten (Erasmus).
Er moet op worden toegezien dat de middelen die voor dit type programma's worden uitgetrokken zoveel mogelijk mensen ten goede komen en dat de bureaucratie tot een absoluut minimum wordt beperkt.

Het landbouwbeleid in de internationale context

Algemeen
De Europese Raad constateerde met voldoening dat dit jaar tijdig besluiten zijn genomen op het gebied van de prijzen en bijbehorende maatregelen en dat de Raad van Ministers onlangs een constructief standpunt heeft ingenomen ten aanzien van de mogelijkheid van handelspolitieke maatregelen van de Verenigde Staten tegen de Gemeenschap.
Ook verwelkomde de Europese Raad het besluit van de Raad van Ministers om een algemene benadering voor de komende multilaterale handelsbesprekingen aan te nemen, die mede de landbouw betreffen, overeenkomstig de eerder in de GATT, de OESO en de Top van Tokio aangenomen standpunten.
Hij constateerde dat de Gemeenschap aldus goed is voorbereid om bij de besprekingen die weldra zullen aanvangen de problematiek van het landbouwbeleid op een evenwichtige en over en weer gunstige basis te behandelen.

In de ochtend van 27 juni voerde de Nederlandse premier Lubbers (r.)in de tuin van het Catshuis een ontbijtgesprek met zijn Franse ambtgenoot Jacques Chirac. Een van de onderwerpen van gesprek was het falen van de Fransen om een oplossing te vinden voor het vraagstuk van de zoutlozingen op de Rijn door de kalimijnen in de Elzas.

Structurele problemen
Gezien het belang van het gemeenschappelijk landbouwbeleid als integrerende factor voor de Europese Gemeenschap besprak de Europese Raad de verschillende vormen van landbouwbeleid die thans in de wereld worden toegepast.
Hij constateerde dat dit beleid nog steeds wordt gehinderd door tegenstrijdigheden, zoals het naast elkaar bestaan van een grote, onbevredigde vraag in bepaalde ontwikkelingslanden en enorme overschotten in ontwikkelde landen; het versnelde tempo van de technologische innovaties die een groei van de produktiviteit meebrengen, terwijl de inkomens van de kleine landbouwers in bepaalde plattelandsgebieden teleurstellend blijven.
De Europese Raad was van mening dat een verdere aanpassing van het gemeenschappelijk landbouwbeleid aan de nieuwe omstandigheden voor de Europese Gemeenschap een noodzaak is.

Terwijl moet worden vastgehouden aan de doelstellingen en beginselen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en rekening moet worden gehouden met de belangen van de Gemeenschap als exporteur, dient de totale produktie beter te worden beheerst, zodat deze produktie beter aan de marktsituatie is aangepast met als gevolg dat het aandeel van de landbouw in de overheidsuitgaven kan worden beperkt.
Het behoud van milieu en landschap zou een integrerend deel moeten uitmaken van een soepeler landbouwbeleid dat beter inspeelt op de markt en dynamischer is.
Bij de aanpassing van het gemeenschappelijk landbouwbeleid moet ook rekening worden gehouden met de specifieke aard van het Europese landbouwmodel en met de noodzaak het sociale weefsel van de plattelandsgebieden te behouden.

Internattonaal overleg
De Europese Raad wees erop dat de aanpassingsproblemen zeker niet beperkt zijn tot de Gemeenschap, maar evenzeer bestaan voor de voornaamste OESO-partners, en met name voor de Verenigde Staten. Daarom staat hij positief tegenover internationaal overleg, zowel op multilateraal als op bilateraal niveau, zodat aanpassingsprocessen en het ontstaan van een nieuw evenwicht worden vergemakkelijkt.

De situatie na de catastrofe te Tsjernobyl

Gezien de grote bezorgdheid voor de volksgezondheid en de veiligheid en in aanmerking genomen dat kernenergie een in verscheidene landen steeds belangrijker wordende bron van energie vormt, heeft de Europese Raad de werkzaamheden bestudeerd die sinds de catastrofe te Tsjernobyl zijn verricht en heeft hij besloten dat moet worden getracht de coördinatie, zowel internationaal als binnen de Gemeenschap, te verbeteren.

Gevolgen op korte termijn
Wat de gevolgen van de catastrofe op korte termijn betreft, acht de Europese Raad het van belang dat zeer binnenkort op wetenschappelijke grondslagen algemene tolerantieniveaus voor besmetting worden vastgesteld in het kader van hoofdstuk III van het Euratom-Verdrag en wel zodanig dat de volksgezondheid wordt veiliggesteld en de eenheid van de interne markt van de Gemeenschap niet in gevaar wordt gebracht.

Gevolgen op middellange en lange termijn
Wat de aspecten op middellange en lange termijn betreft, is de Europese Raad van mening dat er vooral in het kader van de Internationale Organisatie voor Atoomenergie vorderin-

gen moeten worden gemaakt. met name door de analvse van het ongeval in Tsjernobyl, en dat de Gemeenschap en de lid-staten een actieve bijdrage tot het besluitvormingsproces in aat kader moeten leveren.
De Gemeenschap en de lid-stater1 moeten met name bevorderen dat er spoedig internationale overeenkomsten komen waarbij de noodzakelijke uitwisseling van informatie wordt gegarandeerd. de wederzijdse bijstand bij ongevallen wordt geregeld en de Staten huri internationale verantwoordelijkheid op zich nemeri
Zij moet tevens een belangrijke bijdrage leveren tot de werkzaamheden met he! oog op de internationale conferentie inzake nucleaire veiligheid in september. waarvan het belang door de Europese Raad is onderstreept
De Europese Raad acht het verder mogelijk en wenselijk dat in de Europese Gemeenschap nog meer activiteiten worden ontplooid. De communautaire instellingen en de lid-staten moeten elk binnen hun bevoegdheden hun acties zo op elkaar afstrmmrn dat deze een maximaal effect sorteren. Dit geldt met name voor
- de bescherming van de gezondheid en het milieu,
- de veiligheid van de installatie? en van he: gebruik hiervan.
- de bij een crisis te volgen procedures.
- onderzoek. met inbegrip va11 de JET
De Europese Raad heeft in dit verband met grote belangstelling kennis genomen van de mededeling van de Europese Commissie van 6 juni 1986 en hij heeft de Raad verzocht het daarin opgenomen werkprogramma met voorrang te bestuderen.

Verdovende middelen

De Europese Raad heeft zich zeer verontrust betoond over het ernstige probleem van het misbruik van verdovende middelen. Hij merkte op dat er voor bepaalde aspecten van dit vraagstuk een doeltreffende internationale samenwerking bestaat. vooral in de ..Groep Pompidou" van de Raad van Europa en in de bevoegde organen van de Verenigde Naties, maar dat voor andere aspecten het internationale overleg. met name voor wat betreft de produktie van verdovende middelen en de handel in en de vraag naar deze produkten. zeker nog moet worden verbeterd en geintensiveerd
De Europese Raad achtte het wenselijk een ad hoc overleg tussen de lid-staten en de Europese Gemeenschap te organiseren om na te gaan welke initiatieven op dit gebied kunnen worden genomen zonder dat dit een herhaling vormt van het elders verrichte werk.
De Europese Raad betuigde zijn instemming met het voornemen van het Voorzitterschap om de Ministers van Binnenlandse Zaken te verzoeken dit vraagstuk in het najaar te bestuderen.
Ook zou moeten worden bestudeerd welke bijdrage kan worden geleverd aan de conferentie die in de eerste helft van 1987 onder auspiciën van de VN wordt gehouden
De Europese Raad besloot de behandeling van dit ernstige probleem tijdens zijn volgende zitting te zullen voortzetten

Latijns-Amerika
De Europese Raad heeft zich gebogen over de stand van de betrekkingen tussen de Europese Gemeenschap en Latijns-Amerika, met name na de uitbreiding van de Gemeenschap met Spanje en Portugal
Hij heeft opnieuw zijn wil bevestigd om deze betrekkingen te versterken en te ontwikkelen. zowel op politiek gebied als op economisch en technisch gebied
De Europese Raad heeft de Cominissie daarom verzocht een document in te dienrn overeenkomstig de doelstellingen die zijn aangegeven in de aan het Toetredingsverdrag gehechte Verklaring. Tevens heeft hij de Ministeis van Buitenlandse Zaken opgedragen dit dossier op de voet te volgen en zo nodig verslag uit te brengen aan de Europese Raad

Verklaring **van 27 juni 1986** van de **Ministers** van Buitenlandse Zaken **van** de **Twaalf** over **de** situatie in Libanon

De twaalf Ministers van Buitenlandse Zaken zijn ernstig verontrust over de situatie in Libanon die. na zovele jaren van strijd nog steeds blijft verslechteren. met name over de constante escalatie van geweld waardoor de burgerbevolking in Beiroet en in het bijzonder de Palestijnen in de vluchtelingenkampen worden getroffen en die aan beide zijden tot zware verliezen aaii mensenlevens en goederen leidt
Zij sluiten zich aan bij hel beroep dat onlangs door de Veiligheidsraad en door de secretarisgeneraal van de Verenigde Naties op alle betrokken partijen is gedaan om blijk te geven van matiging en om zich in te spannen een einde te maken aan het bloedvergieten en de taak te vergemakkelijken van de hulporganisaties. zoals het ICRK en de UNRWA
De Twaalf bevestigen opnieuw dat de soevereiniteit. de eenheid. de onafhankelijkheid en de territioriale onschendbaarheicl vaii Libanon moeten worden geëerbiedigd

Verklaring over **Zuid-Afrika**

De trkst van de verklaring over Zuid-Afrika. waarover dr deelnemers aan de Europese Raad het uiteindelijk eens zijn geworden. luidt aldus.

1 De Europese Raad is ernstig bezorgd over de snelle verslechtering van de situatie en de toenemend? niveaus van geweld in Zuid-Afrika. De wederinstelling van de noodtoestand en de arrestatie zonder aanzien des persoons van duizenden Zuidafrikanen kan alleen maar verder uitstel betekenen voor het begin van een echte nationale dialoog over de toekomst van Zuid-Afrika. die zo dringend benodigd is om een oplossing te vinden voor de problemen van het land Verder is er een omvangrijke censuur opgelegd aan de media. De Europese Raad gelooft. dat de huidige politiek van de Zuidafrikaanse regering alleen maar kan leiden tot toenemende onderdrukking, polarisatie en bloedvergieten.

2. Tegen deze achtergrond heeft de Europese Raad dr politiek van de Twaalf jegens de Zuid-Afrika opnieuw aan een onderzoek onderworpen Zij herbevestigt, dat het voornaamste doel van deze politiek de totale afschaffing van apartheidis. Om het proces van niet-gewelddadige verandering in Zuid-Afrika te ondersteunen en om hun diepe zorg over de recente loop van de gebeurtenissen te benadrukken hebben de staats- en regeringsleiders besloten additionele actie te ondernemen.

3. De Europese Raad heeft zichzelf uitgesproken voor een gecoordineerd Europees programma van bijstand aan de slachtoffers van apartheid. dat zowel gemeenschaps- als nationale actie insluit. ten einde de effectiviteit van Euiopa's bijdrage op dit gebied te maximaliseren. In dit verband is de Europese Raad het eens geworden over een vergroting van de financiele en materiele bijstand aan de slachtoffers van apartheid. in het bijzonder aan degenen. die zijn getroffen door de wanordelijkheden in Crossroads en aan politieke gevangenen. met inbegrip van degenen. die zijn gearresteerd in verband mrt de recente wederinstelling van de noodtoestand.

4 De Europese Raad is ervan overtuigd. dat het zonder uitstel beginnen van een nationale dialoog met de autheiitieke leiders van de zwarte bevolking essentieel is om een einde te maken aan een verdere escalatie van geweld en om onderhandelingen mogelijk te maken, die leiden tot een waarlijk democratisch en nietraciaal Zuid-Afrika Deze dialoog kan niet plaatsvinden zolang erkende leiders van de zwarte gemeenschap worden vastgehouden en huri organisatirs zijn verboden
In dit verband doe! de Europese Raad eti:
beroep op de Zuidafrikaanse regering
- om Nelson Mandela cn andere politieke gevangenen onvoorwaardelijk vrij te laten:
- oin het verbod op het African National Congresa het Pan Africanist Congress of Azania en andere politieke partijen op te heffen.

5 Intussen zal de Gemeenschap in de eerstvolgende drie maanden raadplegingen aangaan niet de andrre geindustrialiseerde landen over verdere maatregelen die benodigd zouden kunnen zijn, die in het bijzonder een verbod op nieuwe investcringen en de invoer van steenkool, ijzer staal en gouden munten uit Zuid-Afrika omvatten

ti De Europese Raad besloot de toekomstige voorzitter, de minister van buitenlandse zaken van het Verenigd Koninkrijk, te verzoeken Zuid-Alrika te bezoeken in een verdere poging om condities te scheppen, waaronder de noodzakelijke dialoog kan beginnen

Missie-Howe naar Zuid-Afrika uitgesteld

Op 7 juli bleek. dat de missie-Howe naar Zuid-Afrika namens de EG in moeilijkheden was geraakt en beter kon worden uitgesteld. Zowel president Botha als vooraanstaande zwarte leiders hadden laten weten. dat zij in de week. die op 7 juli begon. minister Howe niet wilden ontvangen.
In het weekeinde van 5 en 6 juli werd duidelijk, dat de Zuidafrikaanse regering onaangenaam getroffen was door uitlatingen van Sir Geoffrey over de intenties van zijn bezoek. Hoewel hij had gezegd geen dreigementen mee te nemen naar Zuid-Afrika trof hij Pretoria toch onaangenaam met zijn verklaring, dat hij ,.dekracht van het gezond verstand en de gerechtigheid" aan zijn zijde zou hebben.

Ook bisschop Desmond Tutu gaf de Britse bewindsman te verstaan geen heil te zien in weer een uitwisseling van bekende standpunten.,.Ik heb al veel te veel tijd moeten besteden aan het overtuigen van Westerse leiders. Laat hij mijn tijd niet verdoen en thuisblijven om de IJzeren Lady ervan te doordringen dat eensgezinde sancties de enige hoop bieden op een vreedzame oplossing."
Sir Geoffrey omschreef zijn missie op 30 juni als ..niet weer een reis om de stand van zaken op te nemen". maar een gerichte poging om opnieuw te proberen onderhandelingen op gang te brengen die kunnen leiden tot beëindiging van de apartheid. Van het begin af aan was het hem duidelijk dat zijn mogelijkheden beperkt waren, zo kort na het mislukken van soortgelijke pogingen door de Groep van Eminente Personen uit het Gemenebest.
Dr Alan Boesak, de vooraanstaande leider van het Verenigd Democratisch

Front, de niet-verboden brede groepering van democratische krachten tegen de apartheid, had al eerder duidelijk gemaakt Sir Geoffrey niet te willen ontmoeten in Zuid-Afrika. Mevrouw Winnie Mandela liet zich in dezelfde zin uit Daarmee is het zeer dc vraag of de gevangen ANC-leider Nelson Mandela Howe wel wil ontvangen.
Langs diplomatieke weg probeert Londen de verschillende gewenste g?-sprekspartriers duidelijk te maken dat zij niet alleen hem. premier Thatcher of Engeland de deur wijzen. maar een groep Europese staten. die samen 300 miljoen inwoners hebben en een groter handelsblok vormen dan de Verenigde Staten en Japan bij elkaar.
Tegelijkertijd wijzen Sir Geoffrey's medewerkers erop dat het probleem Zuid-Afrika van het taaie soort is. en niet in haast kan worden opgelost. De mini-top van het Gemenebest. begin augustus in Londen. zou geen absolute eindstreep voor een beslissing over sancties zijn: de EG beslist pas in september of Howe's missie iets heeft opgeleverd.

Commentaar

In perscommentaren n a v de Europese Raad ging de aandacht hoofdzakelijk uit naar het beleid legen.; Zuid-Afrika
Zo schreef The Guardzan op 26 juni in een hoofdartikel het volgende

Hrt meest recente slachtoffer van het vermogen van de apai theid om te verdelen en te heersen is de Europese Top in Drn Haag De apartheid zelf is nict zo zeer de schuldige als wel de landen die dit svsteem in bescherming nenirn uit kortzichtig eigenbelang
In Den Haag bestond de anti-sancties lobbv uit premirr Thatchrr. de Westduitsers en de Portugezen (die een grote minderheidsgroep in Zuid-Afrika vormen) Het is dan ook geen wonder dat de landen die dr grootste financiële belangen in Zuid-Afrika hebben en er de meeste handel mee drijven - Groot-Brittannië. de Verenigde Staten en de Bondsrepubliek - het minst tot het nenien van sancties geneigd zijn In deze landen is een conservatieve regering aan het bewind. die afhankelijk is van steun uit de zakenwereld Voorlopig dus geen sancties. misschien een paar over drie maanden. en in dr tussentijd een reis van minister van buitrnlandse zaken Howe naar Zuid-Afrika. in de functie van nieuwe voorzitter van de Europese Ministerraad Howe heeft bewezen het onderste uit de kan te kunnen halen. gezien de omstandigheden (bijv in kwesties Hongkong en Gibraltar), maar in dit geval heeft hij niet twee nieuwe handicaps te maken Ten eerste staat hij zelf nict langer meer achter de taktiek van steeds maar weer uitstellen van rijn bazin De tweede handicap is dat Botha de bemiddeling van de groep van Eminente Personen van het Gemenebest heeft afgewezen. een duidelijk signaal dat hij niet wil onderhandelen met de zwarte meerderheid
Wanneer Botha het ANC niet binnen drie maanden als gesprekspartner wil aanvaarden zullen de Twaalf (als zij het trnniinste eens kunnrn worden) ren verbod uitvaardigen op investeringen en de import van steenkool. staal en gouden munten. Het eerstevindt al lang niet meer plaats onder invloed van de ..market forces" en de rest heeft Europa in overvloed
Nu de EG het heeft laten afweten. komen de sancties weer aan de orde op de mini-top van het Gemenebest in Londen over vijf weken Helaas kleeft aan het Gemenebest dezelfde fout als aan de EG en de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. nl het principe van unanimitelt Dit speelt in de kaart van premier Thatcher 's werelds beste beoefenaar van opportunisme. vermomd als rechtschapen onverzoenlijkheid
De Britse handel met de rest van Afrika is groter dan die met Zuid-Afrika en Zwart Afrika zal het gemakkelijker vinden om de handelsrelaties met Groot-Brittannië ti verbreken dan die met Zuid-Afrika. Wanneer de Afrikaanse leden van het Gemenebest de wil hebben om hiervan gebruik te maken. zou de Britse regering misschien er toe gebracht kunnen worden om nog eens te bezien waar haar werkelijke belangen liggen

Het volgende is geciteerd uit een hoofdartikel in het *NRC/H'blad* van 28 juni

De Europese topconferentie in Den Haag werd afgelopen twee dagen overheerst door de crisis in Zuid-Afrika Terecht sprak premier Lubbers na afloop van de conferentieover een ..onmogelijke situatie' in dat land De scheidende voorzitter van de ministerraad der EG had de ondankbare taak om het pakket maatregelen waarover dr Twaalf het uiteindelijk eens konden worden. al? een redelijk compromis af te schilderen Al zijn verbale behendigheid ten spilt kon Lubbers niet verhullen dat de Europese Gemeenschap opnieuw verzuimd had om met één stem te spreken De tegenstanders van economische sancties tegen Zuid-Afrika hebben volop reden tot tevredenheid Zelfs het bescheiden Nederlandse voorstel tot de instelling van ren groente-. iruit- en wijn-embargo heeft het niet gehaald.

Veel \voorden maar weinig daden dus De Europese regeringsleiders spraken zich uit voor de onvoorwaardelijke vrijlating van de nationalistische leider Nelson Mandela en de aanvaarding van het African National Congres en andere zwarte organisaties als u-ettige gesprekspartners De Britse minister van buitenlandse raken heeft van de ministerraad opdracht gekregen om in Pretoria te pleiten voor het openrn van een dialoog met de zwarte bevolking. Intussen zal de EG deze zomer bij Amerika. Japen en andere industrielanden steun zoeken voor haar voorstel tot een verbod op nieuwe investeringen in Zuid-Afrika alsmede het stopzetten van de invoer van steenkool. ijzer. staal en gouden munten uit dit land
Deze bescheiden economische bovcot moet een feit worden wanneer Pretoria over drie maanden onvoldoende aan de wensen van de Europese Gemeenschap tegemoet is gekomen. Lubbers moest gistermiddag toegeven dat bovenstaande maatregelen in dat geval niet automatisch van kracht zullen worden. Wel beklemtoonde hij dat alle lidstaten zich hadden verplicht om niet meer terug te komen op de in Den Haag gemaakte afspraak De verklaring van de ministerraad zwijgt hierover echter in alle talen
Gevrresd moet worden dat de Zuidafrikaanse regering niet diep onder de indruk van dit nieuwe EG-offensiei zal zijn Nederland behoorde tot de uitgesproken voorstanders van economische sancties Den Haag heeft daarbij nict zoveel te verliezen. onze economische belangen in de Zuidairikaanse republiek zijn immers betrekkelijk beschciden. Nationale belangen bleken ook bij dit jongste EG-beraad van doorslaggevende betekenis. Vanwege hun hechte economische banden met Zuid-Afrika hebben Groot-Brittannie en de Bondsrepubliek zich in Den Haag opnieuw iel tegen sancties uitgesprokrn

(vor ber pag 446 1 e.v -1986)

WEST-EUROPA

OOSTENRIJK

WALDHEIM IN OPSPRAAK (VERVOLG)

Nadat de regering van Israël de Verenigde Naties op 4 april 1986 om inzage van het archief van de Commissie voor Oorlogsmisdaden en ..ander terzake doend materiaal" betreffende Waldheim had gevraagd (pag. 396/2), kreeg zij nog diezelfde dag toestemming het dossier Waldheim in te zien. Volgens een brief aan de Israëlische ambassadeur kreeg zijn regering inzage op voorwaarde dat de documenten ..vertrouwelijk zijn en woráen behandeld op dezelfde basis van vertrouwelijkheid als ander materiaal dat wordt gebruikt bij een onderzoek naar een misdaad".

De Commissie voor Oorlogsmisdaden werd in 1943 opgericht. Er maakten 17 landen deel van uit, waaronder Nederland Bij de opheffin; van de Commissie in 1948 werd het archief toevertrouwd aan de VN.

Op 6 april verklaarde Waldheim schriftelijk dat hij ,,het natuurlijk... met de voorgestelde overdracht eens is".
Op 7 april sloot de Oostenrijkse regering zich aan bij het Israëlische verzoek. om Waldheims dossier te mogen inzien.

Diezelfde dag toonde het Joodse Wereldcongres (WJC) documenten waaruit zou blijken dat Waldheim op de hoogte moest zijn geweest van de deportatie van tienduizenden joden uit Griekenland. ,,Deontdekking van deze documenten heeft een vernietigende uitwerking op Waldheims beweringen", aldus het WJC. ,,Zelaten zien dat berichten over deportaties met name gericht waren juist aan zijn inlichtingenafdeling."
Rond 8 april voegde Waldheim nieuwe gegevens toe aan zijn officiële biografie. De toevoeging luidde als volgt: ,.In april 1942 werd hij (Waldheim)overgeplaatst naar de Balkan (oppercommando 12), in de zomer van 1942 was hij tolk in Arsakli in Griekenland. Later, vanaf april 1943, was hij als ordonnansofficier bij de inlichtingendienst van Legergroep E werkzaam" (zie voor de rest van Waldheims biografie pag. 401/2).
Nadat de VN-ambassadeurs van Israël en Oostenrijk op 9 april het VN-dossier over Waldheim hadden ingezien, luidde de conclusie dat het dossier geen uitsluitsel gaf over de vraag of Waldheim zich tijdens de Tweede Wereldoorlog had schuldig gemaakt aan misdrijven.

Volgens de Oostenrijkse ambassadeur Karl Fischer was ,,het een zeer klein dossier", dat maar een paar bladzijden telde. Zijn Israelische collega Netanyahu zei op een persconfereritie dat de zaak tot zijn spijt nog niet kon worden afgesloten. ,,Er is duidelijk verder uitgebreid onderzoek nodig", zo verklaarde hij. Een kopie van het dossier werd per speciale koerier naar Oostenrijk gebracht, waar het op 10 april werd overhandigd aan de Oostenrijkse president Rudolf Kirchschlager.

Op 9 april overhandigde de zoon van Waldheim, de bankier Gerhard Waldheim. in Washington een document aan het Amerikaanse ministerie van justitie waarin zijn vader de tegen hem ingebrachte beschuldigingen punt voor punt ontzenuwde. In het document erkende Waldheim dat hij in zijn autobiografie en in andere boeken geen volledig verslag van zijn activiteiten tijdens de oorlog had gedaan, maar hij ontkende hardnekkig lid te zijn geweest van de nazi-partij of betrokken te zijn geweest bij oorlogsmisdaden. ,,Ik vertrouw erop dat veel mensen met oorlogservaringen mij zullen begrijpen als ik zeg dat ik nooit zo graag heb uitgeweid over oorlogsverhalen."

Volgens Waldheim waren de beweringen over hem te wijten aan misverstanden over de titels en functies waarmee hij in de Duitse legerarchieven werd aangeduid.

In een televisiedebat met zijn socialistische tegenstander bij de presidentsverkiezingen van 4 mei. Kurt Steyrer (zie pag. 401), en journalisten herhaalde Waldheim op 10 april nooit bij oorlogsmisdaden betrokken te zijn geweest en niets te hebben afgeweten van de deportatie van Griekse joden toen hij in Griekenland diende. Toen een journalist hem vroeg naar zijn gevoelens over de slachtoffers van de nazi's zei Waldheim: .,U moet niet vergeten dat er aan beide zijden slachtoffers vielen." Waldheim werd ook gevraagd waarom hij in zijn autobiografie had verzwegen wanneer en waar op de Balkan hij in de oorlog had gediend. Hij zei dat .,je niet van elke kleinigheid een groot onderwerp kan maken". Volgens Waldheim bevatten de dossiers ,,niets dat niet al in 1948 is opgehelderd".

Op 11 april gaf president Kirchschläger Waldheim een copie van diens dossier en vroeg hem om commentaar. Diezelfde dag maakte het WJC in New York bekend dat het een nieuw document had ontdekt in de archieven van het internationale militaire tribunaal van Neurenberg. Het ging hierbij om een tekst die als datum 28 april 1944 droeg en was gericht aan de inlichtingendienst waartoe Waldheim had behoord. In het document werd een razzia tegen Griekse joden op Korfoe aangekondigd. De naam Waldheim kwam in het document niet voor, maar volgens het WJC kon Waldheim niet ontkennen, zoals hij deed, dat zijn eenheid zich met dat soort operaties had beziggehouden.

Eveneens op 11 april zei de voorzitter van de joodse gemeenschap op het Griekse eiland Rhodos, Maurice Soriano, in een telefonisch vraaggesprek met het Franse persbureau *AFP* Waldheim ,,nu herkend te hebben" als een van de drie officieren die op 14 en 15 juli 1944 de leiding hadden van de deportatie naar concentratiekampen van ongeveer 2.000 joden op Rhodos. Zeshonderd Oostenrijkse artiesten en intellectuelen ondertekenden die dag een petitie waarin Waldheim werd gevraagd zich terug te trekken als kandidaat voor de presidentsverkiezingen van 4 mei.

Op 12 april meldde *NRC/H'blad* dat de socialistische oud-bondskanselier Bruno Kreisky tijdens een interview had gezegd dat Waldheim zijn geloofaardigheid had verloren.

In een vraaggesprek met het Franse weekblad Le *Nouvel* Observateur zei Kreisky dat de controverse over het oorlogsverleden van Waldheim ,.een catastrofe" betekende voor de reputatie van zijn land. ,,Ik ben nu diep teleurgesteld", zo zei Kreisky, ,,als gevolg van Waldheims onwaarheden en weglatingen". De voormalige bondskanselier meende dat de nonchalante manier waarop Waldheim was omgegaan met zijn verleden het imago van Oostenrijk dreigde te schaden. Waldheim beschikte niet langer over geloofwaardigheid. en datzelfde zou voor Oostenrijk gelden als het hem tot president zou kiezen. zo meende Kreisky.

In een paginagrote advertentie in de meestgelezen Oostenrijkse dagbladen deed een groep Oostenrijkers van verschillende politieke richtingen op 12 april een beroep op hun medeburgers alle uitingen van antisemitisme te verwerpen. Sinds de beschuldigingen over het oorlogsverleden van Waldheim waren opgekomen was de joodse gemeenschap in Oostenrijk bestookt met een groeiend aantal dreigbrieven.

,,Stompzinnigheid, jaloezie, kwaadaardigheid en haat vervullen de agressieve verklaringen en vergiftigen de lucht en bodem en het klimaat van ons samenleven en openbare debat". zo stond in de verklaring. ,,We doen een beroep op ai. onze medeburgers zich met kracht te verzetten tegen uitingen van anti-semitisme, waar die w , dodelijke gevolgen die deze onmenselijke mentaliteit kan hebben."

Op 13 april schreef professor Hagen Fleischer. hoogleraar aan de universiteit van Kreta, in het Griekse blad Tri *Vima* dat Waldheim goed op de hoogte was van de deportaties van Griekse joden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Fleischer stond bekend als een specialist op het gebied van de Duitse bezetting van Griekenland. Volgens hem was Waldheims bewering dat hij niet had geweten van de deportatie van 40.000 joden uit Thessaloniki in 1943 ,,niet geloofwaardig". Waldheims beweerde onbekendheid met de razzia's op de Griekse eilanden in 1944. zoals op Rhodos. noemde de hoogleraar een ,,provocatie".

Fleischer schreef: ,.De jonge onderluitenant Waldheim had niet de bevoegdheid opdracht te geven tot misdaden of deze te begaan, maar hij was volkomen op de hoogte."

Op 14 april kwam het WJC met nieuwe onthullingen over het oorlogsverleden van Waldheim. Diens handtekening was aangetroffen onder een geheim rapport dat later bij de Neurenbergse processen was gebruikt als bewijs voor de veroordeling van negen Duitse officieren wegens oorlogsmisdaden in Griekenland.

Het rapport, gedateerd 11 april 1944, was een onderdeel van een document dat als nummer NOKW-935 droeg en in de Amerikaanse Nationale Archieven werd bewaard. Het was afkomstig van het hoofdkwartier van Legergroep E. waartoe Waldheim had behoord.

In het rapport werd melding gemaakt van een operatie in Athene, waarbij verscheidene communisten werden gedood. Er werd ook gesproken van ,,activiteiten van benden" – waarmee de Wehrmacht acties van verzetsstrijders bedoelde – ten zuiden van Heraklion op Kreta.

Het rapport vormde volgens het WJC ,,buitengewoon ondersteunende documentatie" voor de beschuldigingen dat Waldheim door de Joegoslavische Staatscommissie voor Oorlogsmisdaden in 1947 omschreven werd als een ,,voortvluchtige nazi-oorlogsmisdadiger" (pag. 39513).

In een reactie op de nieuwe beschuldiging zei het bureau van Waldheim dat de beweringen van het WJC ,.onhoudbaar" zijn en Waldheim ,,op geen enkele wijze in staat van beschuldiging stellen". Toegegeven werd wel dat Waldheims naam op het rapport stond, maar ontkend werd dat er sprake was van wreedheden. Gevraagd of sprake was van acties tegen de partizanen zei Waldheim: ,.Natuurlijk, maar dat was de vijand van het Duitse leger. Dit was een wrede oorlog."

Diezelfde dag liet Waldheim president Kirchschlager weten dat de beschuldigingen die tegen hem waren geuit in het dossier van de VN-Commissie voor Oorlogsmisdaden niet waar waren.
Op 21 april zei Waldheim in een vraaggesprek met het Amerikaanse weekblad US *News* and World Report dat het beter zou zijn geweest als hij in een vroeger stadium de waarheid zou hebben gezegd over zijn loopbaan in hei Duitse leger tijdens de Tweede Wereldoorlog, maar hij hield vol dat hij niets had gedaan .,dat een schuldgevoel zou rechtvaardigen".
.,Terugkijkend erken ik dat het beter zou zijn gewrest ?e vermelden dat ik op de Balkan was. Maar echt, ik was mij indertijd niet bewust van de joodse deportatie." Waldheim noemde de deportatie van 40.000 Griekse joden vanuit Saloniki naar concentratiekampen een ,,grote menselijke tragedie", maar hield vol dat hij op dat moment – tussen medio maart en medio mei 1943 – niet in Saloniki was.
Tot begin april zou hij met verlof in Wenen zijn geweest en daarna naar de Albanese hoofdstad Tirana zijn gestuurd als tolk voor het Italiaanse leger. Pas in juli zou hij zijn teruggekeerd naar Arsakli. acht km. van Saloniki.
Nadat president Kirchschlager het archiefmateriaal had bestudeerd dat de Verenigde Naties en het Joodse Wereldcongres hem ter beschikking hadden gesteld. zei hij op 22 april in een toespraak voor de Oostenrijkse televisie over de affaire-Waldheim: .,Als ik in de positie van officier van justitie zou worden geplaatst. dan zou ik het. nog afgezien van de in Oostenrijkse bestaande wetgeving. niet wagen op grond van de mij voorgelegde bewijzen een aanklacht (tegen Waldheim) voor een normale rechtbank in te dienen."
Hiermee. aldus Kirchschläger, sprak hij geen oordeel uit. In zijn woorden zat veroordeling noch vrijspraak. Hij gaf slechts ..een van emoties vrije beschrijving van de inhoud van de documenten".
Op grond van de hem door het WJC voorgelegde stukken was volgens de president niet vast te stellen dat Waldheim betrokken was bij de vervolging van joden in het gebied van Saloniki. ,,Ik heb geen documenten in handen over wat Waldheim op dat moment precies deed", aldus Kirchschlager.
Waldheim was in zijn functie van ordonnansofficier wel op de hoogte van de represaille-acties tegen partizanen in Joego-Slavië, zo zei de president. Hij hield in december 1943 bij zijn onderdeel 1c van de Legergroep E het dagboek bij. schreef het beoordelingsrapport van de vijandelijke situatie. meldingen liepen via hem en hij maakte de rapporten over militaire acties.
Op grond daarvan moest hij goed geïnformeerd zijn geweest. Kirchschläger: ..Het weten over de vergeldingsmaatregelen in de strijd tegen de partizanen. van Duitse zijde ,,verzoeningsacties" genoemd, moet derhalve als gegeven worden aangenomen."
Naar aanleiding van een verklaring van een. inmiddels overleden, getuige. dat Waldhcim verantwoordelijk was voor het executeren van mensen in Joego-Slavië (pag. 395 3). rei de president: ..Waldheim is nooit officier van de Abwehr geweest. maar hij was ordonnans bij de bevelhebber van de afdeling 1c. dus bij de derde officier van de generale staf. Hij was ook niet diens plaatsvervanger. Als ordonnansofficier was hij niet bevoegd vergeldingsmaatregelen te nemen."
Volgens Kirchschlager was het mogelijk dat de getuige zijn eigen positie in een proces had willen verbeteren. Van belang vond de president verder dat Joego-Slavië door de jaren heen niet om strafvervolging van Waldheim had gevraagd.
..U bent beslissingsbevoegde staatsburgers". aldus Kirchschlager. die slechts ..een nuchter beeld over wat vastgesteld kan worden en wat niet vaststelbaar is" wilde geven. Welke conclusies men daaruit trok. ,.is alleen aan u voorbehouden". De president riep de bevolking op nu voorlopig maar weer terug te keren naar een verkiezingsstrijd ..die van een democratische rijpheid getuigt".
Waldheims reactie op de verklaring van Kirchschlager was dat hij nu van alle blaam was gezuiverd.
Op 26 april noemde de Westduitse bondskanselier Helmut Kohl tijdens een bliksembezoek aan Salzburg Waldheim ..eengroot patriot" en voegde daaraan toe: ,,Als ik in Oostenrijk kon stemmen. zou ik wel weten op mie ik mijn stem zou uitbrengen."
Waldheim, aldus Kohl. was van een generatie die aan den lijve het lot van Europa in deze eeuw had meegemaakt. ,,Velen van degenen die hem nu beschuldigen zijn van een generatie die de oorlog als kind heeft meegemaakt. Ik voel daarin een arrogantie die ik moeilijk te verteren vind". zo zei de bondskanselier.
De opmerkingen van Kohl lokten boze reacties uit in o.m. Oostenrijk, West-Duitsland en Israël. De Oostenrijkse minister van binnenlandse zaken Kurt Blecha en oud-bondskanselier Bruno Kreisky hekelden Kohl wegens diens inmenging in de Oostenrijkse verkiezingen en zijn ..ongevraagde stemadvies".
In West-Duitsland wees de woordvoerder van de sociaal-democraten. Wolfgang Clement, Kohl erop dat hij de .,gemeenschappelijke geschiedenis" van Oostenrijk en Duitsland en de ..gezamenlijke belangen" van de twee landen geen goede dienst had bewezen en Antje Vollmer zei namens de Groenen: .,God behoede Oostenrijk voor het internationale gezelschap van moedige patriotten."
De Israëlische onderminister van buitenlandse zaken Roni Milo zei dat ..het feit dat Kohl kanselier van West-Duitsland is hem verplicht buiten raken als deze te blijven" ..Er bestaan ernstige verdenkingen tegen Waldheim waarover hij zich nog te verantwoorden heeft. Hij heeft twee jaar van zijn verleden uitgewist.

Op 27 april nodigde Waldheim de vicesecretaris-generaal van het WJC. Israel Singer, uit naar Oostenrijk te komen om over de beschuldigingen aan zijn adres te praten.
Een dag later verklaarde WJC-woordvoerder Elan Steinberg in New York dat ..wij geen uitnodigingen van zulke personen aannemen" Naar zijn mening was Waldheim ..een nazi die geen spijt heeft van zijn verleden en een kennelijke leugenaar". Het WJC nodigde van zijn kant Waldheim uit om buiten Oostenrijk een beëdigde verklaring af te leggen over zijn oorlogsverleden. Op de vraag of dit in de VS kon. antwoordde Steinberg. ..Waldheim zal nooit meer voet op Amerikaanse bodem zetten".
Hij liep met die uitspraak vooruit op een beslissing van de Amerikaanse minister van justitie Edwin Meese Waldheim al dan niet te plaatsen op een lijst van personen die de toegang tot de VS zou worden geweigerd. Een afdeling van het ministerie had daartoe geadviseerd.

Op 29 april publiceerde het WJC documenten die volgens de organisatie bewezen dat Waldheim op de hoogte was van de deportatie van bijna 2.000 joden van Korfoe naar het vernietigingskamp Auschwitz in Polen. De documenten waren afkomstig uit de Westduitse militaire archieven.
Uit een op 28 april 1944 gedateerd document bleek dat de eenheid waartoe Waldheim behoorde opdracht had gekregen contact op te nemen met de Sicherheitsdienst (SD) om ..maatregelen te nemen" die betrekking hadden op ..de evacuatie" van bijna 2.000 joden van Korfoe.
Uit een ander. op 1% mei 1944 gedateerd. document bleek dat de legerafdeling waartoe Waldheim behoorde

toestemming had gegeven voor het vorderen van schepen waarmee de transporten geschiedden. ..De herhaalde verklaringen van Waldheim dat hij niet op de hoogte was van het deporteren van Griekse joden maken duidelijk de indruk van een pure leugen-'. aldus het WJC.

Op 1 mei meldde de Amerikaanse televisiemaatschappij NBC dat in de Nationale Archieven in Washington een oorlogsdagboek was gevonden. waarin Waldheim op 8 augustus 1943 een bevel tot executie van gevangen zittende Griekse partizanen had opgenomen. Waldheim had voor zijn eenheid dat dagboek bijgehouden. Daarin werden in overeenstemming met orders van Hitler operaties bijgehouden waarbij om gevangen genomen partizanen werden gedood

Op R augustus 1943 had Waldheim geschreven dat ..bandieten" (verzetsstrijders) in overeenstemming met nieuwe orders van de Führer dienden te worden doodgeschoten en dat anderen verdacht van ..banditisme". naar werkkampen in Duitsland dienden te worden gestuurd.

Op 2 mei riep de Oostenrijkse bondskanselier Fred Sinowatz zijn landgenoten op niet op Waldheim te stemmen. teneinde de reputatie van Oostenrijk te redden.

's Avonds stemde de Amerikaanse Senaat over een motie van de Republikein Pete Wilson waarin minister van justitie Meese werd gevraagd vlug een beslissing over Waldheim *te* nemen.

Op 4 mei kwam Waldheim bij de verkiezingen voor het presidentschap 16.746 stemmen tekort voor een absolute meerderheid, zodat er een tweede ronde noodzakelijk werd (zie pag. 401 e.v).

Diezelfde dag werd in Israël minister van justitie Modai door premier Peres belast met het verzamelen van al het belastende materiaal inzake Waldheims oorlogsverleden.

Op 11 mei meldde het Britse zondagsblad *Sunday* Times dat de Amerikaanse historicus Robert Herzstein. hoogleraar in de Europese geschiedenis aan de Universiteit van South Carolina. een document had gevonden waaruit bleek dat Waldheim op de hoogte moest zijn geweest van de deportatie in 1943 van meer dan 20.000 Itaiiaanse soldaten uit Griekenland.

Het document. dat in de Amerikaanse Nationale Archieven was gevonden en als datum 22 september 1943 droeg, behelsde een door Waldheim geparafeerd telefonisch rapport aan het Duitse opperbevel in Saloniki. Daarin werd gemeld dat. enkele dagen na de overgave van Italië. meer dan 23.000 Italiaanse manschappen in treinen waren geladen orn te worden gedeporteerd.

Volgens Herzstein bestond er geen twijfel dat Waldheim wist dat veel van deze Italianen naar de beruchte werkkampen van Fritz Sauckel zouden worden gebracht. Sauckel was na de oorlog geëxecuteerd wegens oorlogsmisdaden. De behandeling van Italiaanse krijgsgevangenen was volgens de hoogleraar zo gewelddadig. dat Mussolini zich daar in 1944 bij Hitler over had beklaagd.

Op 14 mei publiceerde het WJC drie nieuwe documenten over het oorlogsverleden van Waldheim. In twee daarvan. die door Waldheim waren ondertekend en als datum 12 oktober 1944 droegen. werd melding gemaakt van ,,verhevigde activiteiten van bandieten" (partizanen) op de weg tussen Stip en Kocane. in Macedonië.

Twee dagen later. aldus het WJC. voerde de Wehrmacht een vergeldingsactie uit tegen drie Joegoslavische dorpen. Krupiste. Gornji Blavan en Dolnji Blavan. De dorpen werden platgebrand en 114 mensen werden gedood.

In het derde document maakte Waldheim de balans op van de ,.verliezen aan de kant van de vijand" in de oktobermaand van 1944. Hij rapporteerde dat er in die periode onder de Joegoslavische ..bandieten˘ 739 doden waren gevallen en 94 mensen gevangen waren genomen

Volgens het WJC verklaarden deze documenten waarom Waldheim in 1947 op de Joegoslavische lijst van oorlogsmisdadigers was geplaatst (pag. 396/1).

Op 13 mei werd Waldheim in een motie in het Britse Lagerhuis ervan beschuldigd betrokken te zijn geweest bij de verdwijning van Britse militairen toen hij dienst deed op de Balkan.

Volgens de motie, die was ondertekend door 43 leden van het Lagerhuis. bestond er een verband tussen Waldheim en de dood van Britse commando's die gevangen waren genomen. Waldheim zou belast zijn geweest met de ondervraging van de Britten die later v-aren vermoord of stierven in Duitse handen.

In antwoord op vragen in het Lagerhuis zei premier Thatcher dat ..in het licht van nieuwe beweringen over de verdwijning van Britse onderdanen op de Balkan... het ministerie van defensie bezig is aan een onderzoek van militaire dossiers om te zien of die enige informatie bevatten die in dit verband relevant is".

Diezelfde dag liet het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken in een brief aan het WJC weten dat het met een eigen onderzoek naar het verleden van Waldheim bezig was.

Rond 19 mei beschuldigde de Oostenrijkse riazi-jager Simon Wiesenthal het WJC ket antisemitisme in Oostenrijk ie hebben aangewakkerd door de aanvallen op het oorlogsverleden van Waldheim.

Wiesenthal. een joodse overlevende van een vernietigingskamp van de nazi's. zei dat de verklaringen van het WJC het vertrouwen dat na de oorlog was opgebouwd tussen de joodse gemeenschap en andere Oostenrijkers hadden verwoest.

In een vraaggesprek zei Wiesenthal: ..Ik denk dat we weer moeten beginnen zoals in 1945. Zo erg is het." Volgens Wiesenthal hadden de documenten die tot dan toe door het WJC naar boven waren gebracht niet bewezen dat Waldheim betrokken was geweest bij oorlogsmisdaden toen hij tussen 1942 en 1944 op de Balkan dienst deed in de Wehrmacht. ..Ik zeg niet dat hij schuldig is of onschuldig – alleen dat wat ik tot nu toe heb gezien niet genoeg is om hem een oorlogsmisdadiger te noemen.

Op 20 mei keurde het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden een resolutie goed waarin werd gevraagd om een federaal onderzoek naar het oorlogsverleden van Waldheim.

Op 22 mei verklaarde de Israëlische minister van justitie Yitzhak Modai voor de Israëlische radio dat de begin mei ingestelde onderzoekscommissie tot de conclusie was gekomen dat Waldheim tijdens de Tweede Wereldoorlog als officier van de inlichtingendienst bij de Wehrmacht indirect voor oorlogsmisdaden verantwoordelijk was geweest. Volgens Modai waren de uitkomsten van het onderzoek voldoende om Waldheim wegens betrokkenheid bij oorlogsmisdaden voor een Israëlisch gerecht te dagen.

..We hebben wel geen documenten en bewijzen. dat Waldheim aan het front persoonlijk misdadige handelingen heeft gepleegd, met andere woorden dat hij persoonlijk betrokken was. Maar we hebben voldoende bewijzen dat hij als officier in het Duitse leger op de Balkan rapporten en memo's heeft samengesteld. die in de praktijk tot zuiveringsacties door het Duitse leger hebben geleid."

Waldheim had ..op zijn minst assistentie gegeven aan zulke acties". Modai meende dat dit voldoende basis bood om Waldheim van medeplichtigheid te beschuldigen.

Hij wees er verder op dat Israël nog navraag deed bij enkele getuigen die zeiden dat Waldheim persoonlijk bij acties was betrokken. Als daarvan bevestiging werd gevonden. zou Waldheim ..een belangrijke verdachte worden", aldus Modai.

Op 4 juni verklaarde Modai dat zijn land niet kon bewijzen dat Waldheim persoonlijk oorlogsmisdaden had begaan. Modai merkte op dat er twee getuigen waren die Waldheim op foto's hadden herkend, maar dat de verklaringen van deze twee Israëliers. die hadden gezegd dat de man op de foto betrokken was geweest bij vergrijpen tegen burgers, te mager waren om op grond daarvan een gerechtelijke procedure tegen Waldheim aan te spannen.
Een woordvoerder van Modai zei dat Israël zou doorgaan met het inwinnen van inlichtingen over Waldheims oorlogsverleden. Modai zou op 16 juni onder meer met zijn Amerikaanse collega Meese in Washington over de kwestie spreken.
Inmiddels had Meese gezegd dat hij niet voor de Oostenrijkse presidentsverkiezingen van 8 juni zou beslissen of Waldheim de toegang tot de VS zou worden ontzegd.
Op 8 juni won Waldheim met 53,9 procent van de geldig uitgebrachte stemmen de Oostenrijkse presidentsverkiezingen (pag. 401 e.v.).
Diezelfde dag stelde nazi-jager Simon Wiesenthal voor een commissie, bestaande uit militaire experts uit de Bondsrepubliek, Oostenrijk, Engeland, Joego-Slavië, de VS, Israël en Griekenland, het militaire verleden van Waldheim te laten beoordelen. Daarbij zouden zij de beschikking moeten hebben over alle bekende dossiers.
Op 17 juni werd in het Franse blad *Le Matin* een interview met Wiesenthal gepubliceerd, waarin deze zei dat ,,op basis van alle documenten" die hij had gezien hij ,,niet had kunnen constateren dat hij (Waldheim) opdracht had gegeven tot misdaden, had deelgenomen aan executies of dat hij deze zelfs maar had geopperd".
Op 11 juni zei Waldheim op de eerste persconferentie na zijn verkiezingsoverwinning dat hij geen problemen voorzag bij het onderhouden van contacten met andere landen. "Ik ken de meeste staatshoofden en regeringsleiders persoonlijk en ik zal alles doen wat ik kan om mogelijke aarzelingen weg te nemen", aldus Waldheim.
Hij herhaalde zijn standpunt dat hij in de oorlog als eerste luitenant niet in een positie was geweest om bevelen te geven, dat hij niet meer was geweest dan ,,een soort secretaris" en dat de beschuldigingen tegen hem ,,kwaadaardige verzinsels" waren. Over deportaties van joden had hij alleen gehoord terwijl hij in Nederland bij vrienden op bezoek was of terwijl hij op verlof in Wenen was. Waar de deportaties plaatsvonden was hem niet bekend.
Waldheim zei het voorstel van Wiesenthal toe te juichen voor het instellen van een internationale commissie om zijn oorlogsverleden te onderzoeken. ..Dat kan alleen maar helpen de situatie op te helderen", zo zei hij.
Op 18 juni publiceerde het WJC in New York een uit drie pagina's bestaand document uit 1944 dat sen Waldheim was gericht en melding maakte van Duitse represaillemaatregelen op de Balkan. Het document, gedateerd 8 januari 1944, droeg Waldheims paraaf en was afkomstig van de opperbevelhebber van de Duitse Wehrmacht in Griekenland. Eraan toegevoegd was een klacht van Griekse autoriteiten over de volgende acties van Duitse troepen:
- de moord op ongeveer 750 burgers in het dorp Kommana in oktober 1943 en op nog honderden anderen in omliggende dorpen;
- de massamoord op vrouwen en kinderen in het dorp Lyngiades waarbij 82 mensen omkwamen, onder meer 42 kinderen onder de 15 jaar:
- de verwoesting van het klooster van Haghia Lavia en het doodschieten van dertien oude monniken;
- de totale vernietiging van meer dan honderd dorpen;
- de moord op 128 onderwijzers, bankemployé's en andere burgers in Sparta als vergeldingsmaatregel.

Waldheims initiaal stond in het hokje ,,03" dat was bestemd voor de plaatsvervanger van het hoofd van de inlichtingendienst.
Diezelfde dag zei de Britse Afgevaardigde Greville Janner (Labour) in het Britse Lagerhuis dat Waldheim in een Grieks kamp aanwezig was geweest toen daar de lichamen van dertig om het leven gebrachte Britse krijgsgevangenen ,,als zakken vuil" van een vrachtwagen werden gegooid.

Op 25 juni steunde de Amerikaanse Senaat een door Daniel Moynihan ingediend amendement waarin president Reagan werd gevraagd de Amerikaanse vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties de opdracht te geven in de Algemene Vergadering te streven naar intrekking van Waldheims pensioen, een bedrag van $ 81.650 per jaar.

ONTWIKKELINGEN M.B.T. DE REGERING–SINOWATZ

Sinds het aantreden, op 24 mei 1983, van de na de parlementsverkiezingen van 24 april 1983 gevormde regering o.l.v. bondskanselier Fred Sinowatz (pag.517/2-1983), deden zich m.b.t. het kabinet de volgende ontwikkelingen voor:

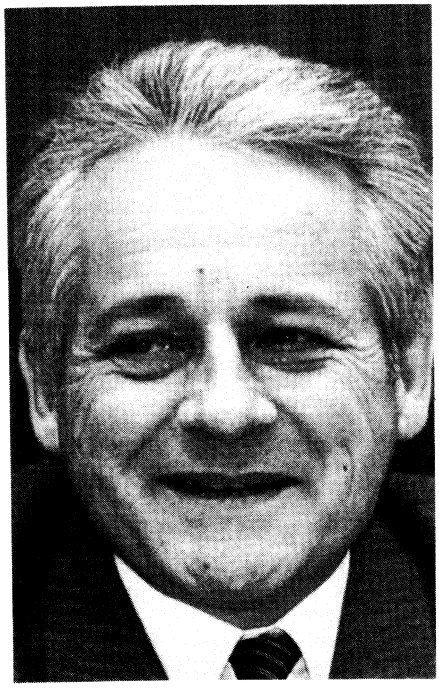
Kabinetswijziging van 3 september 1984

Op **3** september 1984 ging het partijbestuur van de Sozialistische Partei Österreichs (SPO) akkoord met een door Sinnwatz voorgestelde vervanging van vier ministers. Volgens de kanselier was de reorganisatie van het kabinet nodig, omdat de regering zich voor nieuwe taken gesteld zag.
Leopold Gratz, sinds 1973 burgemeester van Wenen, verving minister van buitenlandse zaken Erwin Lanc. Franz Vranitzky, die sinds april 1981 algemeen directeur was van de Länderbank, volgde Herbert Salcher op ais minister van financiën. Minister van verkeer Karl Lausecker ruimde het veld voor staatssecretaris Ferdinand Lacina, die behalve voor verkeer ook verantwoordelijk werd voor de genationaliseerde industrieën, de posterijen en de spoorwegen. De loco-burgemeester van Wenen, Gertrude Fröhlich-Sandner, werd minister voor gezinszaken in plaats van Elfriede Karl.
Op 4 september koos de Weense afdeling van de SPO minister van onderwijs Helmut Zilk tot nieuwe burgemeester van Wenen, waarna Herbert Moritz de onderwijsportefeuille van Zilk overnam. Tot loco-burgemeester werd Hans Mayr gekozen.
Nadat de nieuwe ministers op 10 september waren beëdigd, zag het kabinet er als volgt uit (FPÖ is de liberale Freiheitliche Partei Osterreichs):

Bondskanselier – Fred Sinowatz (SPO); vice-

Erwin Lanc

Leopold Gratz

kanselier, minister van handel en energie – Norbert Steger (FPÖ); buitenlandse zaken – Leopold Gratz (SPO): bouwzaken en technologie – Karl Sekanina (SPO): financiën – Franz Vranitzky (SPO): gezinszaken – Gertrude Frohlich-Sandner (SPO); gezondheid en milieu – Kurt Steyrer (SPO); binnenlandse zaken – Karl Blecha (SPO): justitie – Harald Ofner (PPÖ); defensie – Friedhelm Frischenschlager (FPÖ); land- en bosbouw – Gunther Haiden (SPÖ); sociale zaken – Alfred Dallinger (SPO); onderwijs – Herbert Moritz (SPO); verkeer – Ferdinand Lacina (SPO); en wetenschap en research – Heinz Fischer (SPO).

Minister *van* defensie Frischenschlager *in* opspraak

Op 24 januari 1985 leidde de persoonlijke ontvangst van de door Italië vrijgelaten oorlogsmisdadiger Walter Reder, een voormalige SS-majoor, door minister van defensie Frischenschlager tot een politieke controverse in Oostenrijk.
Frischenschlager en het hoofd van de politie van de provincie Steiermark, Hubert Holler, ontmoetten de die dag vrijgelaten Reder op het vliegveld van Graz. Van daaruit begeleidden zij hem naar een militair ziekenhuis waar hij een medisch onderzoek zou ondergaan.

Walter Reder was in 1951 in Bologna veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf omdat zijn bataljon in september 1944 bij vergeldingsmaatregelen 1.830 burgers van Marzabotto. een plaats bij Bologna, had gedood.
In juli 1980 had een militaire rechtbank in Bari echter beslist dat Reder nog maximaal vijf jaar in gevangenschap zou blijven van ege zijn goede gedrag en slechte gezondheidstoestand. waarna de Italiaanse autoriteiten Reder op 24 januari 1985 aan Oostenrijk overdroegen. Op 9 februari 1985 verliet Reder het militaire hospitaal in Oostenrijk.

Op 25 januari noemde kanselier Sinowatz de aanwezigheid van Frischenschlager bij de aankomst van Reder uit Italie ,,een ernstige politieke vergissing' ,,Ik distantieer mijzelf van deze manier van optreden Ik heb daar om de minister van defensie gevraagd een rapport te presenteren over de omstandigheden ' van Reders terugkeer, zo verklaarde Sinowatz

Frischenschlager zei dat hij om humanitaire redenen op het vliegveld aanwezig was geweest en dat hij had besloten Reder te ontvangen en te begeleiden teneinde er voor te zorgen dat diens terugkeer geheim bleef. De Italiaanse regering had gevraagd alle publiciteit te vermijden, zo zei de minister, die voor de affaire verantwoordelijk was omdat minister van buitenlandse zaken Gratz een officieel bezoek in Zwitserland bracht.

Op 27 januari bood Sinowatz de president van het Joodse Wereldcongres, Edgar Bronfman, zijn verontschuldigingen aan voor het optreden van de minister. Bronfman antwoordde dat daarmee .,de zaak voor ons is afgesloten".
De leider van de oppositionele Österreichische Volkspartei (OVP), Alois Mock, veroordeelde het optreden van Frischenschlager als ,,onbegrijpelijk". Hij noemde een dergelijke verwelkoming een grove aantasting van de reputatie van Oostenrijk in het buitenland. Hij kondigde aan dat hij om een buitengewoon debat in het parlement zou vragen om een motie van wantrouwen tegen de regering in te dienen en

Gertrude Frohlich-Sandner

Ferdinand Lacina

eiste het aftreden van Frischenschlager.

Op 28 januari zei FPO-voorzitter en vice-kanselier Steger: ,,Als Frischenschlager aftreedt, zal dit het einde van de regering betekenen, dan treden al mijn ministers af. Ik denk dat er alleen sprake is van een beoordelingsfout van een jonge minister die nog niet zoveel ervaring heeft."

Op 29 januari zei kanselier Sinowatz na uren kabinetsberaad dat Frischenschlager zijn ontslag niet hoefde in te dienen en dat de regering haar vertrouwen in de bewindsman hield.
Volgens de kanselier had Frischenschlager zijn excuses aangeboden en zijn fout erkend. ,,Nadat ik er goed over had nagedacht, kwam ik tot de conclusie dat het (de verwelkoming) een beoordelingsfout was. Het spijt me heel erg", aldus een door Sinowatz voorgelezen verklaring van Frischenschlager.
Tegenover journalisten vertelde Frischenschlager dat hij Reder niet als vertegenwoordiger van de regering had ontvangen.

Op 30 januari vroegen in Straatsburg 35 socialistische en communistische parlementariërs van de Assemblée van de Raad van Europa om het ontslag van Frischenschlager.

Op 1 februari verwierp de Nationalrat (Oostenrijkse Tweede Kamer) met 98 tegen 80 stemmen een door de oppositie tegen Frischenschlager ingediende motie van wantrouwen

Op 22 april 1986 besloot het bestuur van de FPO met 15 tegen 4 stemmen Frischenschlager te benoemen tot fractievoorzitter als opvolger van Friedrich Peter. Helmut Krünes, de vroegere secretaris-generaal van de FPO, zou de nieuwe minister van defensie worden. Beide beslissingen moesten nog wel door de FPO-afgevaardigden worden goedgekeurd.

Aftreden Sekanina

Op 22 februari 1985 trad minister van bouwzaken en technologie Sekanina af in verband met beweringen over fraude In een verklaring aan het Oostenrijkse persbureau Apa liet Sekanina die dag weten dat hij was opgestapt als gevolg van berichten in het boulevardblad *Kurier*

Volgens het blad had Sekanina kredieten onttrokken aan de vakbond waarvan hij voorzitter was en had hij financiële onregelmatigheden begaan bij de aankoop van een villa in een exclusieve wijk van Wenen.

Tegenover *Kurier* had Sekanina die beweringen ontkend met de woorden: „Ik heb nooit één Grosche van de vakbond genomen. Ik heb nooit iets geritseld."
Tegen Apa zei de minister dat hij aftrad omdat hij geen problemen wilde veroorzaken voor de regering en zijn partij. de SPO.

Op 18 februari was Sekanina al afgetreden als voorzitter van de Metaalarbeidersbond. waarbij hij had aangevoerd niet langer in staat te zijn twee functies tegelijkertijd uit te oefenen

Op 1 maart nam Heinrich Übleis (SPO) de portefeuille bouwzaken en technologie van Sekanina over. Voordien had Übleis een hoge functie bij de posterijen bekleed.

Nieuwe minister voor gezondheid en *milieu Opwaardering staatssecretaris*

Nadat minister voor gezondheid en milieu Steyrer op 16 december 1983 was afgetreden om zich geheel aan de campagne voor de presidentsverkiezingen te kunnen wijden (pag. 401/1), werd hij opgevolgd dooi Eranz Kreuzer. die in de jaren zestig hoofdredacteur van de socialistische partijkrant *Arbeiter-Zeitung* was geweest en sinds 1984 hoofd voorlichting van de Oostenrijkse televisie was.
Diezelfde dag deelde bondskanselier Sinowatz op de radio mee dat de staatssecretaris voor het bureau van de bondskanselier, Frans Löschnak, minister voor het bureau van de bondskanselier werd.

OOST-EUROPA

BULGARIJE

PLAN EN BEGROTING 1986: CIJFERS 1985

De Nationale Assemblée hechtte op 13 dec. 1985 haar goedkeuring aan plan en begroting voor 1986.
Er werd een groei verwacht van het nationaal inkomen van 4%. De industriële produktie zou stijgen met 3,5%, de landbouwproduktie met 7,4%, en de arbeidsproduktiviteit met 4,5%. Verder voorzag het nationale plan in een toename van de buitenlandse handel met 5%; ruilhandel met de socialistische landen zou 82% van de totale handel met het buitenland bedragen. De staatsinkomsten over 1986 werden op 19,5 mrd leva geraamd en de uitgaven op 19.4 mrd.
Het comité voor sociale informatie van de ministerraad publiceerde op 31 jan. 1986 een rapport met de cijfers over 1985.
Het nationale inkomen was gestegen met 1.8% (gepland: 4,1%), hetgeen te danken was aan de toegenomen arbeidsproduktiviteit met 2%. De stijging van de industriéle produktie bedroeg 4,1% (gepland: 5,2%), en de landbouwproduktie, die volgens plan met 3,2% had moeten stijgen. was 9% gedaald vergeleken met de cijfers van 1984. De omzet in de buitenlandse handel was met 7,4% gegroeid (gepland: 4.5%).
Het rapport wees er op dat in 1985 ..uiterst moeilijke natuurlijke omstandigheden" ernstige tekorten hadden opgeleverd in onder meer de landbouw en de elektriciteitsproduktie. maar dat de ,.zeer dynamische" ontwikkeling van sectoren als elektronica en chemische industrie tot op zekere hoogte voor compensatie had gezorgd.

ZJIWKOW IN MOSKOU

Tijdens een tweedaags vriendschapsbezoek aan de Sowjet-Unie had de Bulgaarse president Todor Zjiwkow op 7 juni 1985 een ontmoeting met Sowjet-leider Michail Gorbatsjow, tijdens welke hij werd onderscheiden met de Lenin-orde.
Volgens het Russiche persbureau *Tass* ondertekenden beide partijleiders diezelfde dag een overeenkomst over een programma tot verdere samen erking op het gebied van economie. wetenschap en techniek tot het jaar 2000.

ZJIWKOW BEZOEKT GRIEKENLAND

Op 22 juli 1985 arriveerde het Bulgaarse staatshoofd Todor Zjiwkow in Athene voor een officieel driedaags bezoek aan Griekenland.
Hij voerde er onder meer besprekingen met premier Andreas Papandreou. Na afloop spraken beide politici in waarderende bewoordingen over de Bulgaars-Griekse betrekkingen, die zij een ,,model voor ontspanning" noemden. Zij veroordeelden de Strategic Defence Initiative-plannen van de Verenigde Staten en verklaarden dat de twee landen in bilateraal contact en samen met andere Balkanstaten ervoor wilden ijveren de Balkan atoomwapenvrij te maken.
Zij kwamen overeen de economische samenwerking tussen Bulgarije en Griekenland uit te breiden.
Bulgarije zou jaarlijks 200.000 ton aluminium kopen van een fabriek, die met Sowjet-hulp in Griekenland werd gebouwd, en beide landen zouden gaan samenwerken aan de ontwikkeling van een huiscomputer.

DDR

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN SINDS 1981

Tijdens het tiende congres van de SED (Socialistische Einheitspartei Deutschlands) in april 1981 had secretaris-generaal Erich Honecker een overzicht gegeven van de voornaamste economische doelstellingen voor de jaren tachtig (zie pag. 598/1 e.v.-1984).

Op 15 jan. 1982 maakte het Oostduitse persbureau ADN cijfers bekend over de vervulling van het plan in 1981.

Het nationale inkomen was in dat jaar toegenomen met 5% (zoals voorzien in het plan), en de industriele produktie met 5.1%. De graanopbrengst, die in 1980 9,6 mln ton bedroeg. bleef in 1981 onder de geplande 9 miljoen ton. Als oorzaken voor de problemen in de landbouw werden verspilling en overspecialisatie op de grote collectieve boerderijen genoemd.
De Financial Times berichtte op 8 maart 1982 dat de drastische specialisatie van landbouwcollectieven was teruggedraaid. teneinde de efficiency te verbeteren en transportkosten te verlagen.
Op 2 juli nam de Volkskammer (het parlement) een wet aan die het boeren toestand privé-stukken land te bebouwen en vee te houden en die de collectieven opdroeg particuliere landbouwactiviteiten te ondersteunen. De maatregel was onder meer een reactie op de tekorten van vlees en andere basisprodukten. die ontstaan waren door de grote vleesexporten naar West-Duitsland (om westerse valuta te krijgen). de noodvoedselhulp aan Polen. en het tekort aan veevoer vanwege het gebrek aan tegoeden in harde valuta om te importeren.

Niet alleen moeilijkheden bij het verkrijgen van nieuwe kredieten op de Euromarkt in de periode 1981-'82, maar ook importbeperking hadden voor veel bedrijven gebrek aan grondstoffen tot gevolg en waren volgens deskundigen er mede oorzaak van dat

de resultaten over 1982 achterbleven bij de plancijfers

De op 19 jan 1984 bekendgemaakte cijfers over 1983 gaven een verbetering te zien van de Oostduitse economische resultaten

Het nationale inkomen was gestegen met 4,4% (gepland: 4.2%), de industriële produktie met 4.1% (gepland. 3,8%) en de arbeidsproduktiviteit met 5,8% (gepland: 4.0%).

Dank zij de gunstige economische resultaten en een gunstige handelsbalans was de Oostduitse kredietwaardigheid in de loop van 1983 toegenomen De netto-schuld in harde valuta was tegen het eind van dat jaar gedaald tot plusminus $8 800 mln

Actie ter *verhoging van* de *arbeidsdiscipline*

In het *NRC/H'blad* van 30 aug 1984 beschreef Rob Meines een poging de arbeiders in de DDR tot harder werken aan te sporen,

De communistische partij in de DDR heeft een nieuwe methode gevonden om de falende arbeidsmoraal en arbeidsdiscipline te bestrijden. In het kader van de zogenaamde ..wereldvredesdag" op 1 september zijn de arbeiders in alle middelgrote en grote bedrijven in het land de laatste weken ingedeeld in ..topprestatieploegen voor de vrede". Deze ploegen hebben zeer concrete doelstellingen, die de normale produktie-eisen overschrijden.
De Socialistische Eenheidspartij Duitsland (SED) heeft de vrede er bewust bijgehaald in de jarenlange pogingen werknemers tot grotere prestaties aan te zetten. Met topprestaties moeten de arbeiders volgens een van de in de actie gebruikte leuzen ..nu eens echt voor een blijvende vrede zorgen".
Het dagblad van de SED in de stad Erfurt. Das Volk. citeerde dezer dagen een arbeider uit Oost-Berliin. die zegt dat niemand zich kan onttrekken aan de actie. ..anders lijkt het zo alsof men tegen de vrede is".
In een rapport van de SED wordt opgemerkt dat weliswaar de overgrote meerderheid van de werknemers vlijtig en hard werkt. Maar, zo staat er. ..in de ontwikkeling van de arbeidsdiscipline zijn ook tegengestelde tendensen zichtbaar". Steeds vaker komt het voor dat mensen hun arbeidsplaats verlaten om bijvoorbeeld inkopen te gaan doen Het aantal ploegen dat zijn taak niet kan vervullen, neemt daarnaast verder toe als gevolg van arbeiders ,,diede alcohol te sterk aanspreken". aldus het rapport.
Dergelijke overtredingen van de discipline doen zich volgens het onderzoek met name voor als de werknemer ,,in wezen alleen georiënteerd is op eigen welstand en privé-geluk en het werk louter als noodzaak ziet om het eigen levensonderhoud te verdienen".
Ontdaan van het dialectisch jargon komt liet dus hier op neer. veel arbeiders in de DDR interesseert het maatschappelijk belang van zijn werk geen fluit. Hij wil prettig leven en dingen kunnen kopen. Heel openlijk stelt het rapport van de SED dan ook dat de financiele prikkel om de werktijd effectief te gebruiken voor ..een deel van" de arbeiders ..te gering" is. De drang om meer te verdienen. zo wordt geconstateerd. staat daarbij haaks op het ..maatschappelijk belang voor een effectief gebruik van de wettelijk geregelde werktijd".
De conclusie is onvermijdelijk: ook onder het ,,reëel bestaande socialisme" vormt het belang van een goed inkomen de kern van de arbeidsmotivatie. Rij de meerderheid van de werknemers, zo wordt teleurgesteld geconstateerd .,staat dat motief op de eerste plaats". Helaas. zo wordt er aan toegevoegd. werkt dat motief „niet noodzakelijkerwijs en automatisch als drijvende kracht voor.gedisciplineerde arbeid". Het advies van het rapport van de Oostduitse communistische partij. ten eerste meer persoonlijk verantwoordelijkheidsgevoel ontwikkelen voor maatschappelijke behoeften: ten tweede met materiele prikkels sterker aanknopen hij persoonlijke belangen.
De actie met de .,topprestatie-ploegen voor de vrede" zal de arbeidsmoraal dus niet veranderen. Want het principe ,.hoge prestaties – krachtige vrede" levert de arbeider materieel gezien niets op, althans iiiets dat vertaalbaar is in koopkracht

Privé-bedrijven

Het Oostduitse persbureau ADN berichtte op 18 april 1984 dat 417.000 mensen werkzaam waren in privé-bedrijven en dat het aandeel van deze bedrijven in dienstensector en reparatiewerkzaamheden sinds 1972 was vervijfvoudigd.
Over deze sector van de Oostduitse economie schreef Rob Meines in het *NRC/H'blad* van 16 okt. 1984 onder meer het volgende:

De grondwet van de DDR staat privé-eigendom in de produktiesfeer toe als het gaat om ..overwegend met persoonlijke arbeid functionerende kleine ambaehtsbedrijven". Bu de grondwetswijziging van 1974 werd alle ándere privébezit van produkticmiddelen en beschikkingsrecht afgeschaft.
Hoewel het aantal privé-ambachtsbedrijfjes – wettelijk mogen ze niet meer dan tien mensen in dienst hebben – sinds 1950 aanzienlijk is gedaald (toen waren het er nog meer dan 300.000 met circa 850.000 werkncmcrsi. hebben zij toch nog zo'n 60% van de ..ambachtsmarkt" in handen. Tot het ambacht worden ook zaken als bakkerijen en slagerijen gerekend. De overige 40% wordt verzorgd door de zogenaamde ..Produktionsgenossenschaften der Handel" (PGH's), collectieven van handwerkslieden. die meer passen in de socialistische ideologie.
Tot 1976 heeft men in de DDR dan ook geprobeerd definitief met privé-ondernemingen af te rekenen. In 1970 werd nog een grote campagne gestart waarin werd bepaald dat de ambachtelijke produktie moest worden teruggebracht tot de „oorspronkelijke opgaven". Met andere woorden: er moesten collectieven worden gevormd. „Volkseigene Betriebe". staatsbedrijven. en combinaties van deze VEB's. Men ging zo ver dat ook de collectieve produktie-gemeenschappen gedwongen werden meer loonarbeiders in dienst te nemen en de belastingen sterk werden verhoogd. Alleen privé-bakkers bleven nog een beetje buiten schot.
De campagne leidde binnen vijf jaren tijd tot een geweldige stagnatie op allerlei terreinen. die door ambachtslieden worden verzorgd: loodgieters. TV-reparateurs. tuinlieden. slagerijen. sleutelmakers, smederijen. enzovoort. Terwijl tegelijkertijd het zevende partijcongres de opdracht had gegeven de gehele dienstensector en verzorging van handwerk te verbeteren.
In 1976 werd een radicale koerscorrectie uitgevoerd. Privé-ambachtsfirma's kregen bij hun start financiele hulp. de belastingen werden verlicht. de opleidingsmogelijkheden voor gezellen en meesters werden sterk verbeterd. er werden meer vestigingsvergunningen verstrekt. En. wat heel opvallend was. de privéambachtsman kreeg ineens een positieve pers. Dat alles werd bewerkstelligd door een destijds niet gepubliceerd besluit van het Politburo van de (communistische) Socialistische Eenheidspartij Duitsland (SED) en de ministerraad ,,tot bevordering var, privé-detailhandelsbedrijven, horeca-firma's en handwerksondernemingen voor dienstverlening in het belang van de verdere verbetering van de verzorging van de bevolking".

Economische betrekkingen met het buitenland

In het *NRC/H'blad* van 12 sept. 1985 schreef Anna Sándor het volgende over de handelsbetrekkingen van de DDR met het buitenland:

Deze zomer stonden in Oost-Berlijn hoge politieke en economische delegaties in de rij. De Franse premier Fabius. de Japanse minister val1 buitenlandse zaken, Abe Sintaro. de Chinese vice-premier Li Peng. en verder de premier van Ghana bezochten deze zomer de DDR. En bij ieder bezoek kwam zonder meer onmiddellijk de economie ter tafel.
Honecker en Fabius deelden mee dat de handel tussen de DDR en Frankrijk tussen 1985 en 1990 zal vervijfvoudigen. Deze handel bedroeg in 1984 bijna vier miljard franc. In 1988 moet zij de 15 mrd bereiken en na 1990 zal deze moeten oplopen tot 20 mrd franc. aldus het ondertekende contract. Frankrijk is voor de DDR afwisselend de tweede of de derde Westerse handelspartner. Vanzelfsprekend komt de Bondsrepubliek op de eerste plaats. het ene jaar gevolgd door Oostenrijk en het andere door Frankrijk.
Uit de overeenkomst met Frankrijk kan men conclusies trekken over de strategie der DDR met betrekking tot haar buitenlandse handel voor de volgende vijf jaar. Hoewel het vijfjarenplan nog niet klaar is (in ieder geval nog niet gepubliceerd), weten de experts al dat de handel tussen de COMECOX-landen in de volgende vijf jaar niet meer dan 30 a 40% kan groeien. en dat zijn dan nog de optimistische voorspellingen.
Ook de nu lopende besprekingen met de Bondsrepubliek over de inter-Duitse handel in de volgende vijf jaar wijzen op een veel dynamischer groei hiervan dan binnen de COMECON mogelijk is. Het is duidelijk dat de DDR in de volgende vijf jaren veel meer niet het Westen zal handelen dan met de COMECON. Een andere vraag is waarop deze 500% groei in de Frans-Oostduitse handel is gebaseerd. Het feit dat de DDR en de andere Oostbloklanden relatief weinig met het Westen handelen. is niet meer een zuiver politieke kwestie. Politieke verhoudingen en het Westers econoniisch protectionisme zijn anno 1985 niet de belangrijkste hindernissen in de Oost-West handel.
Het grootste probleem is momenteel dat de Oostbloklanden – en dus ook de DDR – niet weten wat te exporteren. Produkten die het leeuwedeel van de Oostduitse export uitmaken (voornamelijk metallurgische en chemische produkten) zijn niet meer gewild in het Westen. Daarvan kun je dus moeilijk vijfmaal zo veel graan exporteren. Maar wat dan? Hoe en wanneer kan de exportstructuur. en de structuur van de hele economie. worden aangepast? Dat is de kernvraag. Met China wil de DDR tot 1990 haar handel verdrievoudigen, Al eerder dit jaar werd een gemengde economische commissie gevormd onder leiding van de twee vice-premiers Li Peng en Rauschfuss. De eerste zitting van deze commissie vond al in de eerste helft van 1983 plaats in Berlijn. In juli werd een handelsovereenkomst voor de periode 1986-1990 ondertekend. en de Chinese vice-premier bezocht in de zomer talrijke Oostduitse fabrieken. De meeste tijd bracht hij door in de IFA Kombinat. waar vrachtwagens worden gemaakt. Hiervan rijden er zo'n 40.000 in China en in de volgende vijf jaar wil Peking er nog meer aanschaffen

De DDR exporteert vrachtwagens naar 45 landen. al naar gelang de wensen. in meer dan 20 varianten. Onmiddellijk na de Chinese vicepremier kwam ook de Chinese minister voor machine-industrie in Oost-Berlijn op bezoek. Hij sprak daar over de Oostduitse deelname in de wederopbouw van Chinese firma's. China wil verder van de DDR technologie kopen voor haar chemische industrie en landbouwmachines. Voor de periode 1985-1990 bestaat al een landbouwovereenkomst tussen de twee landen. Als gevolg daarvan werken er nu al 5.000 oogstmachines op het Chinese platteland. Oost-Berlijn op haar beurt wil van China grondstoffen. voedsel (rijst en zuidvruchten) en produkten van de lichte industrie.

Westerse *leningen* aan DDR

De Westduitse Dresdner Bank maakte up 9 juli 1985 bekend dat de DDR een lening van $600 mln had afgesloten met een internationaal consortium van banken. Aanvankelijk was er bij de onderhandelingen over deze lening uitgegaan van een bedrag van $200 mln.

In maart 1985 kreeg de DDR een krediet van $500 mln van de Bank of America en in dec 1984 was onder leiding van de Deutsche Bank een zogenaamd Eurokrediet van $400 min uit Luxemburg overeengekomen

Het nieüwe krcdict voor Oost-Düitcland had een looptijd van acht jaar en de aflossing zou in negen gelijke halfjaarlijkse termijnen plaatsvinden na een aflossingvrije periode van vier jaar.
Uit het feit dat het renteloze overbruggingskrediet van West-Duitsland aan de DDR op 5 juli was opgetrokken van DM 600 mln naar DM 850 mln, bleek volgens waarnemers dat de internationale kredietwaardigheid van de DDR was toegenomen.

MUTATIES IN REGERING EN PARTIJ. ZUIVERINGEN IN DE SED

Het partijblad Neues Deutschland berichtte op 17 okt. 1985 dat in het kader van de voorbereidingen voor het elfde partijcongres in april 1986 binnen alle basisorganisaties en afdelingsorganisaties van de SED persoonlijke gesprekken hadden plaatsgevonden met leden en kandidaat-leden van de partij.
De gesprekken hadden duidelijk gemaakt dat de meerderheid van de in totaal bijna 2,3 miljoen partijleden sinds het tiende partijcongres van april 1981 op politiek-ideologisch gebied gerijpt was. maar dat in lagere partijgeledingen ook onzekerheid heerste met betrekking tot de overtuigingskracht van de communistische ideologie.

Volgens het bericht waren 3.787 SED-leden uit de partij gezet en moest over voortzetting van het lidmaatschap van 3.167 andere leden nog beslist worden.
Uit een rapport van het Centraal Comite dat op 9 jan 1986 werd gepubliceerd. bleek dat de SED op dat moment 2 293 289 leden en kandidaat-leden telde, 121 179 meer dan in 1981 Het aantal vrouwen bedroeg meer dan 800 000
In de voorafgaande vijf jaar waren 63 000 leden uit de partij gezet en hadden nog eens 25 000 leden zelf bedankt voor het partijlidmaatschap
Deze zuiveiingh ad x olgens het rapport plaatsgevonden om de eenheid en zuiverheid ' van de partij te handhaven
Het Centraal Comité besloot tijdens zijn zitting van 22 nov 1983 Konrad Naumann en Herbert Haber te ontslaan van hun verplichtingen als lid van het Politburo en als secretaris van het CC. In beide gevallen werden gezondheidsredenen als motief opgegeven.
Het Politburo werd uitgebreid met drie kandidaat-leden: Werner Eberlein. de regionale partijchef van Maagdenburg, Siegfried Lorenz, partijchef van Karl-Marx-Stadt. en Gerhard Muller. partijchef van Erfurt.

Op 26 november maakt *Neues Deutschland* bekend dat Konrad Naümann eveneens ontslagen was als partijleider van Berlijn. Het blad repte daarbij niet over gezondheidsproblemen van Naumann. maar beperkte zich tot de mededeling dat deze van zijn functie was ontheven op aanbeveling van het Centraal Comité. De gebruikelijke dankbetuigingen wegens bewezen diensten werden achterwege gelaten.
Tot de nieuwe partijleider van Berlijn werd Günter Schabowski benoemd. tot dan toe hoofdredacteur van het partijblad Neues Deutschland.
In het *NRC/H'blad* van 27 nov. 1983 becommentarieerde Peter Michielsen de ontslagen als volgt:

Met Naumann heeft Honecker zich ontdaan van een geduchte concurrent voor Egon Krenz, zijn kandidaat voor zijn eigen opvolging als partijleider. Hij heeft zich tevens ontdaan van een van de meest uitgesproken hardliners in de Oostduitse leiding en van een man die zich ondanks een groot bestuurlijk talent wegens zijn slechte manieren. zijn levensstijl en zijn nepotisme een kwalijke reputatie had verworven. „Konni" Naumann was berucht om zijn onbeschofte uitspraken over en tot kritische intellectuelen en om zijn scherpe polemieken tegen kritische kunstenaars. die hij er bij voorkeur van beschuldigde met hun kritiek corresponderende bankrekeningen in het Westen te hebben
Het vertrek van havik Naumann en van Herbert Haber heeft niet zozeer directe gevolgen voor de West-Duitsland-politiek van de DUR Maar het afscheid van de orthodoxe Naumann kan een nieuwe toenadering na Honeckers vorig jaar mislukte pogingen naar Bonn te gaan. wel vergemakkelijken Het zijn vooral haviken als Naumann, bang voor economische afhankelijkheid van de DDR en voor een teveel aan culturele invloeden uit het Westen. die Honeckers reis naar Bonn steeds hebben willen verhinderen.

In de verklaring van het Politburo waarin over de personele wijzingen nerd bericht. werd opvallend mild over de Bondsrepubliek gesproken. hetgeen in Bonn onmiddellijk is opgevat als ren aanwijzing dat de tijd rijpt voor een bezoek van Honrcker. Oost- en West-Duitsland. zo werd gesteld. kunnen „impulsen" geven voor een goede samenwerking tussen Oost en West Er werd een lans gebroken voor een verdere uitbreiding van de betrekkingen en het Politburo reageerde zelfs welwillend op tiet Westduitse antwoord op het voorstel van de DDR een zone zonder chemische wapens :r Midden Europa te scheppen Over dat antwoord. aldus het Politburo. kan op de ontwapeningsconferentie in Genève vanzelfsprekend worden gepraat

Krijgt Honecker door Naumanns vertrek wat meer speelruimte op het gebied van de Duitsland-politiek hetzelfde geldt in mogelijk nog sterkere mate voor zijn culturele en economische beleid en voor de politiek ten aanzien van de kerken Op al deze ter:::!:in heeft de orthodoxe Naumann het de partijleider van tijd tot tijd lastig gemaakt

Minister van defensie Hoffmann overleden. Kessler opvolger

Op 2 dec. 1985 overleed op 75-jarige leeftijd Heinz Hoffmann. sinds 1960 minister van defensie van de DDR.

Hrinz Hoffmann was afkomstig uit Mannheim in de huidige deelstaat Baden-Württemberg Hij kreeg een opleiding voor machine-bankwerker en trad toe tot de communistische jeugdbond in Duitsland Al in 1930 werd hii lid van de KPD. de communistische partij Na Hitlers machtovername in 1933 zat Hoffmann twee jaren in de illegaliteit. voordat hij in 1935 naar de Sowjet-Unie emigreerde Hij ging er naar de Lenin-school en naar een militaire academie

Twee jaar lang verbleef hij als officier in Spanje voor de strijd tegen generaal Franco Na diens overwinning vluchtte Heinz Hoffmann in 1939 naar Frankrijk en ging hij terug naai- Moskou. waar hij op de Komintern-school werd voorbereid op een latere terugkeer naar Duitsland In de jaren 1942-45 dook hij in Russisch uniform op in kampen mrt Duitse krijgsgevangenen. met de bedoeling de soldaten voor Stalin te winnen
Kort na zijn terugkeer in Duitsland kwam hij al in dienst van de communistische partij Vanaf 1950 tot 1955 was hij commandant van een afdeling van de Volkspolizei. die de voorloper werd van de Nationale Volksarmee. die Hoffniann mede oprichtte en die onder zijn leiding naai. men in Navo-kring zegt het best geoefende leger in Oost-Europa werd
Sinds 1952 zat Heinz Hoffmann in het Centraal Comitt van de partij. echter pas sinds 1973 was hij lid van het Politburo Al 25 laar was hij minister van defensie. hij eiste immer een straffe discipline en een strenge ideologische scholing in het leger. Op de scholen in de DDR voerde Hoffmann het vak ‚krijgskunde' in.

De correspondent van het *NRC/H'blad*, Rob Meines, schreef op 3 december dat Hoffmann in de DDR gold als een trouwe steunpilaar van partijleider en staatshoofd Erich Honecker.

Hij was echter eveneens een zekere factor voor de machthebbers in het Kremlin. zodat het de vraag is of generaal Hoffmannin alle opzichten zijn chef de laatste Jaren in diens vrijere politiek tegenover de Bondsrepubliek heeft gesteund Hoffmann stond bekend als een man van de harde lijn. die in vele redevoeringen altijd weer het vijandbeeld Bondsrepubliek

De nieuwe minister van defensie van de DDR, generaal Heinz Kessler.

bleef oppoetsen: de ,,imperialistische tegenstander'', in welks land een ,,revanchistisch militarisme'' heerste.

Op 3 december benoemde de Staatsraad de 65-jarige Heinz Kessler tot opvolger van Hoffmann. Hij werd tevens tot generaal gepromoveerd.

De nieuwe minister was fabrieksarbeider in Chemnitz (het huidige Karl-Marx-Stadt) alvorens in 1940 in dienst te worden geroepen. Een jaar later liep hij aan het oostfront over naar het Rode Leger. Na de oorlog sloot Kessler zich aan bij de communistische partij. Hij werkte mee – samen met Honecker – aan de oprichting van de communistische jeugdorganisatie (FDJ) en werd in 1950 lid van het Centraal Comité van de SED. In 1967 werd hij stafchef van het Nationale Volksleger (NVA), en vanaf 1979 was hij, als hoofd van de politieke afdeling van de NVA, verantwoordelijk voor de ideologische vorming van de strijdkrachten.

Het Oostduitse persbureau ADN berichtte op 30 dec. 1985 dat generaal Werner Fleissner, onderminister van defensie, op 27 december op 63-jarige leeftijd was gestorven.
Op 7 jan. 1986 overleed op 66-jarige leeftijd vice-premier Gerhard Weiss, die sinds 1967 permanent vertegenwoordiger voor de DDR in de COMECON was.

MEUWJAARSREDE HONECKER

De Oostduitse leider Erich Honecker riep in zijn nieuwjaarsboodschap, die op 31 dec. 1983 door de Oostduitse kranten werd afgedrukt, de Bondsrepubliek op af te zien van beslissingen, die de gespannen internationale situatie nog verder zouden belasten. Hij zei in zijn boodschap te verwachten dat de Bondsrepubliek het hare zou bijdragen aan de pogingen de vrede te bewaren. Honecker stelde dat het streven naar militaire superioriteit gevaarlijk en zinloos was en dat de Verenigde Staten er met het Strategie Defence Initiative-project (SDI), op uit waren ,,de hemel vol wapens te stouwen''.
Hij herhaalde tevens zijn oproep voor een verbod van chemische wapens in Midden-Europa, een oproep die door Tsjechoslowakije werd ondersteund, en vroeg West-Duitsland de aanvankelijke afwijzing in heroverweging te nemen (zie pag. 582/2 e.v.-1985). Een regionaal verbod van chemische wapens was volgens Honecker gemakkelijker te bereiken dan een wereldwijd verbod en zou zo'n internationaal verbod een stuk dichterbij brengen.
Ten aanzien van het economisch beleid van de DDR zei het staatshoofd dat dit gericht bleef op een grote economische groei, die kon worden verwezenlijkt via een toename van de arbeidsproduktiviteit en de toepassing op grote schaal van moderne technologieën.

ELFDE CONGRES VAN DE SED. BEZOEK VAN SOWJET-LEIDER GORBATSJOW

Van 17-21 april 1986 vond in Oost-Berlijn het elfde congres plaats van de SED. Het werd bijgewoond door meer dan 2000 partijafgevaardigden en ongeveer 140 delegaties uit 104 landen.
De belangrijkste gast was Sowjet-leider Michail Gorbatsjow, die op 16 april in Oost-Berlijn was gearriveerd.

Rede Honecker

Het congres werd op 17 april geopend met een rede van secretaris-generaal Erich Honecker. waarin deze de verzekering gaf dat de DDR zijn politiek van dialoog met het Westen zou continueren. De SED zag het als een belangrijke taak door middel van haar eigen politieke activiteiten bij te dragen aan de verbetering van het internationale klimaat. Over de betrekkingen tot de Bondsrepubliek sprak Honecker slechts in algemene bewoordingen, waarbij hij wees op de ,,speciale verantwoordelijkheid voor de vrede'' van de beide Duitslanden. Hij sprak eveneens zijn afschuw uit over het ,,barbaarse Amerikaanse bombardement op vreedzame Libische steden'' (op 15 april) en getuigde dat de DDR solidair was met de ,,anti-imperialistische strijd van het Libische volk''.
In het gedeelte van zijn rede dat aan de binnenlandse politiek was gewijd. verklaarde Honecker dat de fundamentele economische processen vast in de hand van de staat bleven en dat de planning door de staat zelfs versterkt moest worden. Hij gaf echter eveneens aan dat het wezenlijk was om de centrale leiding en planning door de staat steeds effectiever te verbinden met de scheppende activiteit van de werkenden; ook was het van belang om via een nauwere samenwerking tussen universiteiten en bedrijven een grotere integratie tussen wetenschap en produktie te bewerkstelligen.
In het komende vijfjarenplan zou de produktie van consumptiegoederen een jaarlijkse stijging van 5,4% vertonen en zouden aanzienlijke verbeteringen optreden in de dienstensector.

Volgens Honecker was het aantal kleine tuinders en veehouders sinds 1981 gestegen van 232.000 naar 1.359 000, en hadden dezen de maatschappelijke produktie aangevuld en bijgedragen tot de verzorging van de bevolking.

De Oostduitse partijleider Erich Honecker begroet zijn Russische collega Michail Gorbatsjow.

Een beeld van de opening van het elfde partijcongres van de SED in het Paleis van de Republiek in Oost-Berlijn. V.l.n.r.: ,,kroonprins" Egon Krenz, premier Willi Stoph, Sowjet-leider Michail Gorbatsjow en secretaris-generaal Erich Honecker.

De DDR-leider deelde verder mee dat de reele inkomens in de komende vijf jaar 20 *tot* 23% *zouden stijgen*
Vanaf 1 mei 1986 *kregen vrouwen na de geboorte van hun eerste kind een jaar betaald verlof, en werden de* kredietmogelijkheden *voor jonge echtparen verhoogd van* 5000 *tot* 7000 *mark*
Vanaf 1 *mei* 1987 *zou het kindergeld flink worden verhoogd*

voor het eerste kind van 20 naar 50 mark per maand, voor een tweede kind van 20 naar 100 mark, en voor een derde en alle verdere kinderen van 100 naar 150 mark.

Ten aanzien van het cultuurbeleid verklaarde Honecker dat men in de DDR behoefte had aan socialistisch-realistisch *georiënteerde literatuur en kunst, die nieuwe inspiratie opleverde over het denken, voelen en handelen van de werkenden*

In tegenstelling tot het vorige partijcongres in 1981 *ging Honecker deze keer niet in op de verhouding tussen staat en kerk.*

Ontwapeningsinitiatief Gorbatsjow

Sowjet-leider Gorbatsjow pleitte in zijn toespraak tot het congres op 18 *april onder meer voor een reductie in de conventionele en nucleaire bewapening in heel Europa.*
In het NRC/H'blad van 19 *april schreef Rob* Meines *de volgende toelichting:*

Was Michail Gorbatsjows college voor het DDR-partijcongres over zelfkritieken socialistische staten gisteren een waarschuwing aan het adres van de DDR-leiders om de deze week tentoongespreide zelfgenoegzaamheid niet te ver te voeren? Of wilde de Sowjet-leider de kameraden in de DDR met zijn opmerking over de noodzaak van zelfkritiek alleen maar geruststellen dat men in Moskou weet waar men mee bezig is? En wat is de betekenis van Gorbatsjows ,.nieuwe initiatief" voor een ,,wezenlijke vermindering" van de strijdkrachten in geheel Europa?
Een communistische leider heeft zowel de tegenstanders in het Westen als de bondgenoten in het Oosten weer eens voor een paar vragen gesteld. In zijn ruim dertig minuten durende ,begroetingsrede' in Oost-Berlijn stelde Gorbatsjow hoge eisen aan de uitlegkunde van zijn toehoorders. Dezen waren in het Westen vooral gespitst op aanwijzingen over de consequenties die Moskou zou trekken uit de Amerikaanse bombardementen op Libië. En achter Gorbatsjow luisterde DDR-leider Erich Honecker en het voltallige Politburo gespannen naar mogelijke vaderlijke vermaningen van de leider van het Sowjet-broedervolk.
De Sowjet-Unie stelt voor, zei Gorbatsjow, ,,eenovereenkomst te sluiten over een wezenlijke vermindering van alle componenten van de landstrijdkrachten en van de tactische luchtstrijdkrachten van Europese staten zowel als van in Europa gestationeerde troepen van de Verenigde Staten en Canada".
De betrokken troepenverbanden en eenheden zouden, aldus het voorstel, ,,moeten worden ontbonden en hun wapens zouden hetzij vernietigd hetzij op het nationale territorium moeten worden opgeslagen". Het gebied aarover hij sprak was geheel Europa, van de Atlantische Oceaan tot de Oeral. ,,Tegelijkertijd met de conventionele wapens zouden ook de aantallen operatief-tactische nucleaire wapens moeten worden verminderd"
De eerste vraag die hier gisteren werd gesteld is wat er precies met de Sowjet-troepen in Oost-Europa gebeurt in Gorbatsjows conceptie, waarvan er in de DDR alleen al 400.000 aanwezig zijn. En ook: hoe kan men in het forum van de conferentie over wederzijdse troepenvermindering in Wenen, MFBR, waar acht landen bij elkaar zijn, over ontwapening in heel Europa praten?
Daarover gaf de Sowjet-leider geen nadere informatie. Hij zei alleen nog dat de controle op naleving van een akkoord ook ter plaatse zou kunnen worden uitgevoerd, en dat het hier om een ,,serieus gemeend" voorstel ging. In de komende dagen zijn verder bij de onderhandelingen over chemische wapens in Genève ook nieuwe voorstellen van Moskou te verwachten, liet de secretaris-generaal ten slotte nog weten. Wij bieden, zei hij, het Westen geen gebalde vuist maar een open hand aan, en hij zei met zeer veel nadruk dat de Sowjet-Unie nooit oorlogshandelingen tegen West-Europa zal beginnen ,.als wij en onze bondgenoten niet object worden van een overval van de kant van de Navo"
In zijn rede in het Palast der Republik ging de Sowjet-leider opvallend uitvoerig in op een eerder dit jaar in Moskou gehouden partijcongres. Op dat congres had men zich. zei hij. beziggehouden met de ,.bijzondere periode waarin de socialistische wereld momenteel verkeert. ,,De geschiedenis heeft ons voor de harde noodzaak gesteld de trekken van een nieuwe maatschappelijke orde volledig te benutten om de wetenschappelijk-technische, economische en sociale vooruitgang te versnellen en de socialistische levenswijze te verrijken."
De term .,versnellen" van de sociaal-economische ontwikkelingen kwam steeds in zijn rede terug. Een kernzin was verder de vraag: hebben wij de zelfkritiek niet overdreven, geven wij daarmee geen voedsel aan anticommunistische propaganda? Marx en Lenin leren, doceerde Gorbatsjow, ,,datde kritische instelling tegenover de eigen daden een onmisbare voorwaarde is voor het succes van een revolutionaire partij." Het ..nuttig effect" van het socialistische maatschappijsysteem moet worden verhoogd.
Die opmerking kan twee kanten opvallen. Of zij is een oproep aan de DDR niet al te zelfverzekerd te worden door het verhoudingsgewijs in her Oostblok – samen met Hongarije – economische succes. Of zij is een gebaar naar de oudere kaders in de DDR, die zelfkritiek als iets onbehoorlijks beschouwen.
Op eerdere partijcongressen in Praag en Sofia was de nieuwe trend evenals in Moskou ook al zelfkritiek en het uitspreken van de noodzaak tot hervormingen. Daarbij steekt het congres van de Socialistische Eenheidspartij Duitsland schril af. Erich Honeckers openingsrede donderdag stond bol van eigen schouderklopjes, succesmeldingen en tamelijk zelfgenoegzame opmerkingen. Geen spoor van de noodzaak voor hervormingen. Hoogstens aanpassingen in de trant van meer eigen verantwoordelijkheid aan de basis en winststimulansen voor bedrijven die meer en betere waren produceren dan andere.
In de DDR stagneert niets, zo houden haar leiders de bijna 2700 gedelegeerden op het partijcongres voor, wier voornaamste functie verder bestaat uit het op de juiste momenten klappen en ,,Hoch" roepen. In de DDR heeft de partij, in de woorden van Honecker, ,,woord gehouden" en alle besluiten van het vorige partijcongres vijf jaar geleden ,,vervuld".
Hier dus niet de door Gorbatsjow opgesomde kwalen van de huidige socialistische maatschappij: formalisme, pronkzucht, bureaucratisme en zelfgenoegzaamheid. Hier bestaat al wat de Sowjet-leiderwil: actief zoeken, hang naar vernieuwing. overwinning van het gevoel van onfeilbaarheid, nauwe verbondenheid met de massa's, brede publiciteit, eenheid van woord en daad.
Gorbatsjow zal deze stabiele staat aan de grens met het Westen nooit te hard afvallen. Maar één ding maakte hij duidelijk: de mogelijkheden van samenwerking van de ,,broederlanden" op economisch terrein worden niet voldoende benut. En dat moet worden gecorrigeerd. Als de DDR het dan zo goed doet, zo zou men dat kunnen vertalen, dan moeten de Sowjet-Unie en de andere Oostblok-landen daar ook van profiteren. Dat was ook Gorbatsjows boodschap in Oost-Berlijn.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

DE AFFAIRE-GREENPEACE

Op 7 juli deelde de Franse premier Jacques Chirac mee dat twee agenten van de Franse geheime dienst die op 22 nov. 1985 in Nieuw-Zeeland tot tien jaar gevangenisstraf waren veroordeeld wegens hun aandeel in het opblazen van een schip van de internationale milieu-organisatie Greenpeace, waarbij één dode was gevallen. naar Frans grondgebied zouden worden overgebracht.
Deze maatregel maakte deel uit van een schikking tussen Frankrijk en Nieuw-Zeeland die via bemiddeling van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Javier Perez de Cuellar. tot stand was gekomen.

De twee Franse agenten, Dominique Prieur en Alain Mafart, zouden voor 25 juli worden overgebracht naar een luchtmachtbasis op Hao, een eiland in Frans Polynesië dat ongeveer 900 km ten oosten van Tahiti ligt en 720 vierkante kilometer telt. Daar zouden zij met hun gezin kunnen wonen, vrienden kunnen ontvangen, maar geen interviews aan de pers mogen geven of artikelen mogen schrijven.

De schikking hield verder in dat de Franse regering in een brief haar excuses zou aanbieden aan de regering van Nieuw-Zeeland en dat zij Nieuw-Zeeland een schadevergoeding zou betalen van $7 mln (Nieuw-Zeeland had $9 mln gevraagd, Frankrijk had $4 mln aangeboden). Tenslotte was overeengekomen dat de handelsakkoorden tussen Nieuw-Zeeland en de EG zouden worden gehandhaafd.
Op 8 juli meldde de Volkskrant over het akkoord o.m. het volgende:

... De veroordeling tot tien jaar gevangenisstraf van de twee Franse agenten had de verhouding tussen de twee landen ernstig verslechterd. Zo zette Frankrijk de Nieuwzeelandse regering onder zware druk door de handel met het land in te krimpen. Nieuw-Zeeland exporteert tweemaal zo veel naar Frankrijk als andersom.
Doorslaggevend lijkt echter het dreigement van de in maart aangetreden regering-Chirae te zijn geweest om op 1 augustus een veto uit te spreken tegen het ontwerp-boterakkoord tussen Nieuw-Zeeland en de EG, onder welk Nieuw-Zeeland – ondanks de boteroverschotten waarmee de EG zelf kampt – jaarlijks bijna 80.000 ton boter naar Groot-Brittannie mag blijven exporteren. Volgens Ranse regeringsbronnen hadden de meeste EG-landen. met inbegrip van Nederland, al hun begrip getoond voor dit Franse voornemen. Premier Lubbers. die op dat moment het voorzitterschap van de EG bekleedde. wist de Nieuwzeelandse premier David Lange in juni over te halen het geschil aan een neutrale partij voor te leggen.
Volgens het Franse persbureau AFP is het akkoord zelfs het resultaat van .,het discrete optreden van de Nederlandse premier Ruud Lubbers" Het persbureau merkt op dat ,.Nederland. dat altijd klaar staat om schendingen van het internationaal recht en de rechten van de mens in het algemeen te veroordelen, zich in deze zaak voortdurend terughoudend heeft betoond, wat Parijs bijzonder heeft gewaardeerd"...
Premier Chirac zelf bedankte Perez de Cuellar en premier Lubbers voor .,hun doorslaggevende hulp"...

Aan de schikking was o.m. het volgende voorafgegaan:

Aanslag op *de Rainbow Warrior*, arrestatzes *en* verdere *ontwikkelingen*

Op 10 juli 1985, even voor middernacht. deden zich in de haven van Auckland (Nieuw-Zeeland) aan boord van de *Rainbow* Warrior – het vlaggeschip van Greenpeace – kort na elkaar twee ontploffingen voor. Bij de tweede explosie werd een 35-jarige Nederlander van Portugese komaf, de fotograaf Fernando Pereira, gedood. De explosies sloegen een gat in de zijkant van het schip. waardoor het gedeeltelijk zonk. De Rainbow *Warrior*, die op 7 juli in Auckland was gearriveerd, had een „vredesvloot" zullen leiden naar het atol Mururoa in Frans Polynesie om daar te protesteren tegen Franse kernproeven.

Sinds 1966 hield Frankrijk zich in de Pacific bezig met kernproeven. Vanaf 1975 vonden alleen nog maar ondergrondse proeven plaats. Tussen 1975 en juli 1985 nam Frankrijk in de Stille Zuidzee in totaal 71 ondergrondse kernproeven. waarvan vier in de eerste helft van 1985.

Op 11 juli verklaarde de Nieuwzeelandse premier David Lange m.b.t. de explosies aan boord van het schip: „Wij hebben de aanwijzing dat politieke of terroristische motieven in het geding zijn en wij moeten dit als natie met spoed onderzoeken."
Frankrijk was ,,absoluut niet verantwoordelijk" voor de aanslag, zo zei Charles Montan. politiek secretaris van de Franse ambassade in Nieuw-Zeeland. „Frankrijk was niet ongerust over de campagne die Greenpeace volgende maand zou voeren omdat de beweging had verzekerd dat het internationale recht gerespecteerd zou worden". aldus Montan.
Op 17 juli waarschuwde de Franse minister van binnenlandse zaken en decentralisatie, Pierre Joxe. het Franse staatshoofd, president François Mitterrand, dat hun geheime dienst DGSE (Direction générale de la sécurité extérieure) wel eens iets met de aanslag op de Rainbow Warrior te maken kon hebben. Leden van de Nieuwzeelandse inlichtingendienst hadden hun Franse collega's opheldering gevraagd over een telefoonnummer in Parijs en gebleken was dat het een nummer van een appartement van de DGSE was.
Op dat moment deden in Frankrijk nog geen geruchten de ronde over een eventuele Franse betrokkenheid bij de affaire-Greenpeace.
Op 23 juli werden een Frans sprekende man en vrouw die zeiden de Zwitserse nationaliteit te hebben door een rechtbank in Nieuw-Zeeland in staat van beschuldiging gesteld wegens de

De Rainbow Warrior na de aanslag

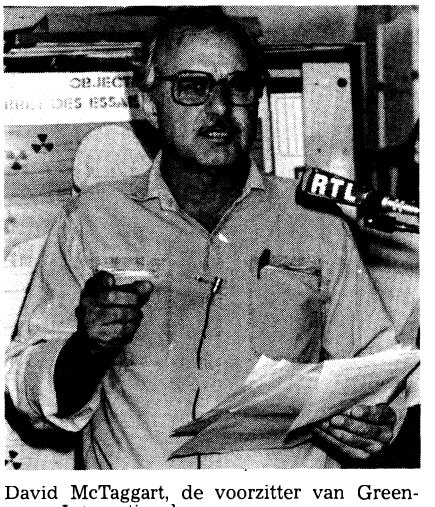
Weekblad 55ste jaargang No. 2832, pag. 41687-41702

aanslag op het schip van Greenpeace. De aanklacht luidde moord, brandstichting en samenzwering.
De twee, die zeiden het echtpaar Alain en Sophie Turenge te zijn, waren op 12 juli door de Nieuwzeelandse politie gearresteerd omdat hun paspoorten niet klopten. Zij waren op 22 juni per vliegtuig vanuit Londen in Nieuw-Zeeland gearriveerd.
Op 26 juli vaardigde de politie in Nieuw-Zeeland arrestatiebevelen uit tegen drie Fransen die eveneens bij de aanslag op de Rainbow Warrior betrokken zouden zijn geweest.
Een politiewoordvoerder in Wellington zei dat de drie, die zich aan boord van een zeiljacht. de Ouvéa. bevonden, werden gezocht wegens het plaatsen van de explosieven die de *Rainbow* Warrior hadden doen zinken. Het elf meter lange jacht was op 9 juli uit de haven van Auckland vertrokken, had op 13 juli het eiland Norfolk aangedaan, maar was op 17 juli weer doorgezeild nadat de drie bemanningsleden door de Nieuwzeelandse politie waren ondervraagd.
Sindsdien was de Ouvéa spoorloos. Vermoed werd dat het jacht tot zinken was gebracht. De namen die de drie hadden gebruikt waren Raymond Velche, Eric Audrenc en Jean-Michel Berthelo.
Verder was de politie op zoek naar een Franse vrouw die enige weken voor de aanslag de Nieuwzeelandse afdeling van Greenpeace zou hebben bespioneerd. Zij zou zich hebben voorgedaan als milieu-activiste en zo binnen Greenpeace hebben geïnfiltreerd. De vrouw stond bekend als Frédérique Bonlieu. Op 22 augustus werd zij geïdentificeerd als Christine Cabon, een Franse legerluitenant, die voor de DGSE werkte.

Op 15 augustus vaardigde Interpol internationale arrestatiebevelen uit tegen de drie bemanningsleden van de *Ouvéa* en Frédérique Bonlieu.

Op 7 augustus verzocht president Mitterrand de Franse premier Laurent Fabius per brief ,,onverwijld een rigoureus onderzoek" te laten instellen naar aanleiding van de aanslag op de Rainbow *Warrior.*

Op 8 augustus belastte premier Fabius staatsraad Bernard Tricot met het onderzoek. Tricot moest nagaan of ,,agenten, diensten of Franse autoriteiten op de hoogte kunnen zijn geweest van de voorbereiding van een misdadige aanslag of zelfs hieraan deel hebben kunnen nemen".
In een brief aan de Nieuwzeelandse premier Lange schreef Mitterrand die dag dat hij de ,,misdadige aanslag" op het schip van Greenpeace verafschuwde. Hij wees erop dat nu onderzocht werd wat er waar was van de berichten ,,dat er een band zou kunnen bestaan tussen Franse diensten en twee mensen die door de justitiële autoriteiten in Nieuw-Zeeland in staat van beschuldiging zijn gesteld in de zaak van de Rainbow Warrior".
Diezelfde dag beschuldigden de Franse weekbladen *VSD* en *L'Evénement* du *Jeudi* de DGSE ervan achter de aanslag op de Rainbow Warrior te zitten. Vanaf dat moment volgde in de pers onthulling na onthulling over de Franse betrokkenheid bij de affaire.
Op 14 augustus meldde *Le Monde* dat de Nieuwzeelandse premier Lange in een brief aan Mitterrand gevraagd had zijn regering een kopie van het eindrapport van Tricot te sturen. Verder verzocht Lange de Franse autoriteiten ,,alle legale wegen te onderzoeken die een uitlevering mogelijk maken" aan Nieuw-Zeeland van ,,iedereen" die in Frankrijk bij de aanslag op de Rainbow Warrior was betrokken.
Diezelfde dag kwamen drie Nieuwzeelandse rechercheurs in Parijs aan om daar met de Franse autoriteiten gegevens te verzamelen die verband konden houden met de aanslag.
Medio augustus meldde het Franse weekblad *L'Express* dat Sophie Turenge in werkelijkheid Dominique Prieur heette en lid was van de DGSE.
Op 22 augustus maakte de Nieuwzeelandse politie bekend dat Sophie Turenge officieel was geïdentificeerd als Dominique Prieur, een 36-jarige officier van de DGSE.
Op 16 augustus liet de voorzitter van Greenpeace International, de Canadees David McTaggart, president Mitterrand per telegram weten dat zijn organisatie een ander schip naar de Stille Oceaan zou zenden ter vervanging van de Rainbow *Warrior.* ,,Zolang Frankrijk zijn kernproeven voortzet, gaan wij door met onze geweldloze protestacties", aldus het telegram.

David McTaggart, de voorzitter van Greenpeace International.

Het schip, een voormalige zeesleper van 67 meter, zou onder de naam Greenpeace op 18 augustus vanuit de Amsterdamse haven vertrekken. Een 12 meter metend zeilschip van Greenpeace, de Vega, zou aan het hoofd van eer, ,.kleine vloot" vanuit Nieuw-Zeeland naar de Frans-Polynesische wateren vertrekken. Daar zou eind september de ontmoeting met de Greenpeace plaatsvinden.
Op 18 augustus gaf de Franse president, die tevens opperbevelhebber van de strijdkrachten is, de volgende richtlijn voor de strijdkrachten uit:
,,Ik herhaal de order aan de strijdkrachten elk niet geautoriseerd binnendringen in de Franse territoriale wateren en het Franse luchtruim van de Polynesische atols in de sector van Mururoa en Fangataufu tegen te houden, zo nodig met geweld."
,,Iedereen die dit territorium van de Republiek binnendringt zal onmiddellijk worden gearresteerd en aan de justitie worden overgedragen."
,,Ik herinner er nog eens aan dat de kernproeven in de Pacific zullen doorgaan zolang de Franse autoriteiten, en zij alleen, dat nodig achten voor de verdediging van het land."
Op 19 augustus verklaarde de Nieuwzeelandse premier Lange dat zijn land gerechtelijke stappen tegen Frankrijk zou nemen als bleek dat dit land officieel betrokken was geweest bij het tot zinken brengen van de *Rainbow Warrior.*
De regering in Wellington zou in dat geval zowel voor Greenpeace als voor Nieuw-Zeeland schadevergoeding eisen, aldus Lange. Hij wees erop dat hij geen bewijzen had dat Parijs officieel iets te maken had met de aanslag. Maar naar zijn zeggen nam de Nieuwzeelandse regering berichten in de Franse pers over de mogelijke betrokkenheid van de Franse geheime dienst ,,zeer ernstig". Lange zei dat hij opdracht had gegeven de juridische positie van Nieuw-Zeeland te onderzoeken.

Reacties Franse politieke partijen

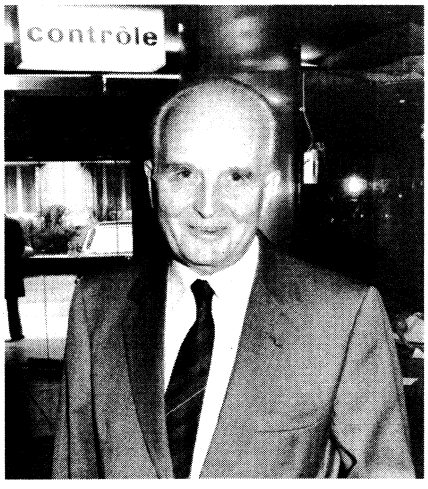
Op 19 aug. 1985 liet de rechtse oppositie in Frankrijk zich voor het eerst in zeer kritische termen uit over de Greenpeace-affaire.
Charles Pasqua, leider van de neogaullistische RPR in de Senaat, verklaarde dat premier Fabius moest aftreden als bewezen werd dat de DGSE bij de aanslag in Auckland betrokken was geweest. „Wiegelooft er nu dat de militairen op eigen initiatief handel-

den? Frankrijk is geen bananenrepubliek", zo riep Pasqua.
Jean Lecanuet, president van de centrumrechtse UDF. noemde de operatie van de DGSE ,,absurd" en ,,erbarmelijk" en meende dat de socialistische regering in de val was gelopen die ze zelf had opgezet. ,,Hetzijn zeker de geheime diensten geweest die het schip tot zinken hebben gebracht. Als ze dat hebben gedaan, hebben ze het op bevel gedaan. Het hele probleem is nu te weten op bevel van wie", zo zei Lecanuet.
De communistische Senator Roland Leroy, die tevens hoofdredacteur was van *L'Humanité*, voerde aan dat het onmogelijk was dat een dergelijke beslissing zou zijn genomen zonder goedkeuring van de president. ,.Deze praktijk laat zien dat de president, zijn premier en zijn minister van defensie staatsterrorisme als iets normaals beschouwen". aldus Leroy.
Op 20 augustus zei de Franse minister van defensie. Charles Hernu, er niet aan te denken af te treden.

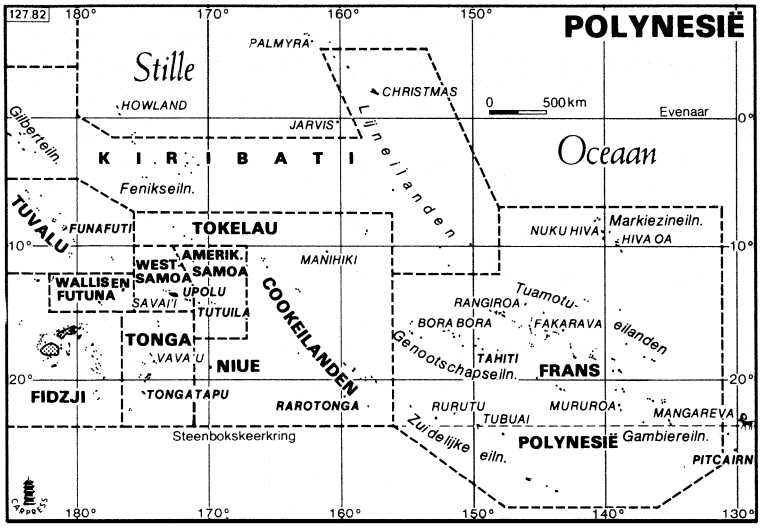
Op 21 augustus sprak de Franse socialistische partij (PS),de regeringspartij, van een ,.misdadige operatie" tegen Greenpeace. ,,Indien de Franse diensten daarvoor verantwoordelijk zijn", aldus het bestuur van de PS in een communiqué. .,dan kan niets een dergelijke operatie van terroristische aard rechtvaardigen. De verdediging van de Franse belangen en de veiligheid van de nucleaire afschrikking die gegarandeerd moet worden. eisen andere methoden."

Rapport-Tricot. Reacties *Nieuwzeelandse* en Franse premier

Op 25 aug. 1985 overhandigde Tricot zijn eindrapport over de affaire-Greenpeace aan premier Fabius en op 26 augustus werd het rapport openbaar gemaakt.

Bernard Tricot

Op 26 augustus meldde het drietal zich bij de Franse justitie. Zij werden voorlopig in vrijheid gesteld.

Tricot meende dat er heel wat ,.niet te verwaarlozen" redenen waren aan te nemen dat het drietal bij de aanslag betrokken was. ,,Vooral omdat er tot nu toe geen enkele andere aanwijzing in een andere richting wijst." Maar de argumenten die voor hun onschuld pleitten, hadden Tricot toch sterker geleken.

Op 27 augustus hekelde de Nieuwzeelandse premier Lange de conclusies in het rapport van Tricot. Volgens de premier ,,wemelt het rapport zo duidelijk van tegenstrijdigheden en onsamenhangendheden dat het niet eens een poging tot vergoelijking kan worden genoemd". Het rapport was volgens Lange ,,volstrekt ongeloofwaardig".
De premier zei dat de feiten wezen in de richting van Franse betrokkenheid en hij eiste een formele verontschuldiging van Frankrijk voor het sturen van de agenten van de DGSE om Greenpeace te bestuderen. Volgens Lange ,,wemelt het rapport openbaar gemaakt.
„Na alles wat ik heb gehoord en gezien ben ik er zeker van dat op regeringsniveau geen beslissing is genomen die gericht was op het toebrengen van schade aan de *Rainbow* Warrior", zo zei Tricot in het rapport. Er was .,geen enkele reden" te denken dat de agenten die door de DGSE naar Nieuw-Zeeland waren gestuurd om ,,acties van Greenpeace te voorzien en op die acties te anticiperen andere instructies hadden ontvangen dan die welke erop gericht waren correct de richtlijnen van de regering uit te voeren".
Tricot gaf toe dat hij zich had afgevraagd of het woord ,,anticiperen" niet betekende ,,ten minste één van de schepen (van Greenpeace) fysiek beletten Nieuw-Zeeland te verlaten", maar hij had deze interpretatie naast zich neergelegd. Wel gaf hij toe dat het moeilijk was conclusies te trekken uit een onderzoek dat zo snel moest worden uitgevoerd. Op de televisiezender Antenne 2 zei hij: „Ik sluit niet uit dat ik voor de gek ben gehouden."
In zijn rapport zei Tricot verder ,,voor zover ik nu weet" te geloven in de onschuld van de twee Frans sprekende personen die in Nieuw-Zeeland werden vastgehouden en die in het rapport werden geïdentificeerd als Alain Mafart en Dominique Prieur, twee officieren van de DGSE.
Het leek Tricot niet waarschijnlijk dat het tweetal de explosieven tegen de huid van de *Rainbow* Warrior had geplaatst ,,omdat mevrouw Prieur nooit gediend heeft bij een duikersonderdeel en omdat klachten aan haar wervelkolom bepaalde inspanningen moeilijk maken".
Alain Mafart had wel bij de duikers gediend, maar was in 1983 uit dat onderdeel ontslagen en ,,hem kiezen zou dus niet verstandig zijn geweest", aldus Tricot.
De drie die met de Ouvéa spoorloos waren verdwenen, waren wel afkomstig van het speciale opleidingscentrum voor zogenoemde „gevechtsduikers" in Aspretto op Corsica. Maar ook zij werden niet geacht te duiken, maar te leren zeilen in de Stille Zuidzee om in een later stadium eventueel te kunnen aanmonsteren als schippers voor Greenpeace, zo zei Tricot.

De echte namen van de drie bemanningsleden van de Ouvéa waren hoofdadjudant Roland Verge („Velche") en de adjudanten Gérard Andries („Audrenc") en Jean-Marie Bartelo („Berthelo").

was dat wel het minste dat Frankrijk kon doen.
De Nieuwzeelandse premier zinspeelde er verder op dat de Franse ambassadeur uit Wellington teruggeroepen zou kunnen worden naar Parijs: ,,Ze hebben zo'n flair getoond in het snel verlaten van Nieuw-Zeeland... dat ik denk dat de ambassadeur ten minste overleg wil plegen met zijn regering."

In een reactie van de milieu-organisatie Greenpeace op het rapport werd gezegd dat dat ,,vreemdetegenstrijdigheden" bevatte en ,,teleurstellend" was.
Ook de Franse pers toonde zich die dag uiterst sceptisch over de bevindingen van Tricot.
Diezelfde dag verklaarde de Franse premier Fabius in een commentaar op het rapport-Tricot dat hij niet over elementen beschikte ,,dieTricots overtuiging tegenspreken" ... ,.maar dat er vragen overbliiven" en ..de daders van de bomaanslag niet zijn geidentificeerd". Hij beloofde gerechtelijke stappen in Frankrijk als de Nieuwzeelandse justitie met bewijzen kwam dat ,,misdadige feiten door Fransen zijn begaan".
Fabius vroeg in het ministerie van defensie ,,een grondig onderzoek in te stellen naar de tekortkomingen (van de DGSE), zodat deze ongedaan gemaakt kunnen worden".
Tenslotte gaf hij ,.de ministeries van defensie en buitenlandse zaken instructie voortaan jaarlijks een gedetailleerd verslag uit te brengen aan de voorzitters van de parlementaire defensiecommissies van de activiteiten van de inlichtingendienst die onder hun verantwoordelijkheid valt".
In een reactie hierop zei de Nieuwzeelandse premier Lange ,,tevreden" te zijn over de verklaring van Fabius. Volgens Lange was de Franse verklaring verzoenend en kwam zij in de buurt van een ,,officieel" excuus. Op 1 september verklaarde Lange echter dat Frankrijk ..de drie mannen moet uitleveren die de Nieuwzeelandse politie van moord verdenkt, voordat weer van goede betrekkingen sprake kan zijn". Verder eiste hij dat de Franse regering opheldering gaf over ,,de aanwezigheid van haar spionnen in Nieuw-Zeeland".
Op 29 augustus maakte Greenpeace-voorzitter McTaggart op een persconferentie in Parijs bekend dat zijn organisatie van plan was Frankrijk voor de rechter te dagen in verband met de aanslag op de Rainbow *Warrior*.

Mitterrand bezoekt Mururoa

Op 12 sept. 1985 vertrok de Franse president Mittcrrand onverwacht per vliegtuig vanuit Parijs naar Mururoa, waar hij op 13 september het centrum voor kernproeven bezocht en de eerste vergadering van de op 10 september opgerichte ,,Coördinatiecommissie voor de Stille Zuidzee" voorzat.
De commissie. die zou bestaan uit Franse ambassadeurs. ambtenaren en militairen die werkzaam waren in het gebied van de Stille Zuidzee, zou op gezette tijden bijeenkomen om de situatie in het gebied onder de loep te nemen en de Franse politieke, militaire en culturele activiteiten te coördineren.
Op 15 september verklaarde Mitterrand bij zijn terugkeer in Parijs dat ,,Frankrijk de experimenten (kernproeven) die nuttig zijn voor de defensie zal voortzetten zolang het dat nodig acht".
Mitterrand nodigde de regeringsleiders van de lidstaten in de Stille Zuidzee uit naar Mururoa te komen om in navolging van Australische en Nieuwzeelandse geleerden te constateren dat er geen sprake was van enig gevaar. Hij legde er de nadruk op dat de proeven nog nooit waren mislukt en dat het milieu werd beschermd. ..Drieduizend mensen. Polynesiërs en Europeanen, leven daar... Geen van hen heeft ooit geleden onder radioactiviteit", aldus Mitterrand.
Op 12 september hadden zowel Nieuw-Zeeland als Australië tegen Mitterrands bezoek. dat zij „provocerend" noemden. geprotesteerd.

Derde team DGSE *bij* aanslag betrokken. Ontslag *Hernu en Lacoste.* Parijs erkent rol in aanslag

Op 17 sept. 1985 ontkende de Franse minister van defensie Hernu dat hij opdracht had gegeven de Rainbow Warrior tot zinken te brengen. In een verklaring, die door een woordvoerder van de minister werd voorgelezen, protesteerde Hernu ,,krachtig tegen de campagne van geruchten en insinuaties die tegen Franse militaire functionarissen wordt gevoerd naar aanleiding van de aanval op de Rainbow Warrior". Volgens Hernu had .,geen enkele dienst of organisatie van het ministerie bevel gekregen een aanslag op de Rainbow Warrior uit te voeren".
Hernu reageerde daarmee op een onthulling in Le *Monde* die dag dat de explosieve ladingen die de Rainbow Warrior tot zinken hadden gebracht waren aangebracht door een derde ploeg Franse militairen die daartoe opdracht had gehad van het ministerie van defensie.
Volgens Le Monde waren de explosieve ladingen geplaatst door twee militaire kikvorsmannen die tot een ander team behoorden dan de twee tot dan toe verdachte ploegen van geheime agenten. Le Monde noemde het bestaan van de derde ploeg ,,de ontbrekende schakel" in de affaire-Greenpeace.
Het blad schreef verder dat behalve minister Hernu twee hoge Franse militairen van de plannen op de hoogte waren, gen. Jeannou Lacaze, tot 1 augustus stafchef van de Franse strijdkrachten (zie pag. 24812) en diens op-

Generaal Jeannou Lacaze (l.) en generaal Jean Saulnier

volger, gen. Jean Saulnier, die daarvoor chef van de persoonlijke militaire staf van Mitterrand was.

Op 9 juli 1986 meldde Le *Monde*: „Niemand of bijna niemand ontkent nu het bestaan van liet derde team... Dank zij de Nieuwzeelandse televisie kent men nu de gezichten en pseudoniemen – Alain Tonel en Jacques Camurier – van deze twee agenten van de DGSE – een kapitein en een sergeant-majoor van het Centrum voor instructie van gevechtszwemmers (CINC) in Aspretto op Corsica – die waren belast met het plaatsen van twee bommen tegen de romp van de *Rainbow Warrior*."
Volgens Le Monde waren Tonel en Carnuricr op 7 juli per vliegtuig vanuit Tahiti ir. Auckland gearriveerd.
In totaal, aldus *Le* Monde, waren ten minste veertien agenten van de DGSE ter plaatse.
.,Iedereen had welomschreven taken". zo vervolgde de krant. ..Het was de taak van Christine Cabon. alias Frédérique Bonlieu. tussen medio april en 24 mei inlichtingen te verzamelen. Dit was ook de taak van een andere agent. François Verlon. die de *Rainbow Warrior* en bemanning in de dagen voor de aanslag placht te bezoeken."
Verder zorgden de drie bemanningsleden van de Ouvéa (Verge, Andries en Bartelo) voor duikmateriaal en explosieven. Tonel en Camurier moesten de operatie uitvoeren. maar voor de zekerheid waren er nog twee andere duikers aanwezig.
Het ,,echtpaar Turenge". aldus Le Monde. moest het materiaal dat door de Ouvéa was vervoerd. aan de duikers overhandigen. het na de aanslag weer verzamelen en ter plekke verbergen.
Commandant Louis-Pierre Dillais. alias Louis-Pierre Dormand. hield toezicht op de duikers. evenals waarschijnlijk een andere officier. zo schreef Le Monde. De officier met de hoogste rang was lt.-kol. Michel G., alias Philippe Dubast.

Op 18 september herhaalde Hernu dat geen enkele militair de opdracht had gekregen de Rainbow Warrior te saboteren. Verder zei hij: ,,Als men mij niet heeft gehoorzaamd of als men tegen mij heeft gelogen (...) zal ik de regering vragen daar de consequenties uit te trekken."

Op 19 september maakte Le Monde melding van een artikel in *L'Express* – die op 20 september te koop zou zijn – waarin aanvullende details werden gegeven over de aanwezigheid in Auckland in juli van een derde team van de DGSE.
's Middags liet minister Hernu weten dat hij verschillende hoge officieren bij zich had geroepen om de waarheid van hen te eisen.
's Avonds werd een brief van president Mitterrand aan premier Fabius gepubliceerd, waarin de president schreef: ,,Opgemerkt moet worden dat de pers melding heeft gemaakt van nieuwe elementen waarvan wij het waarheidsgehalte niet kunnen inschatten omdat we de daartoe noodzakelijke informatie van de bevoegde diensten niet hebben ontvangen. Deze situatie kan niet langer duren. Het ogenblik is gekomen om zonder uitstel over te gaan tot veranderingen van personen en eventueel van structuren die deze tekortkomingen met zich brengen" (zie ook pag. 250/3).

Admiraal Pierre Laeoste

Een dag later deelde premier Fabius Mitterrand in een brief o.m. mee dat minister van defensie Hernu zijn ontslag had ingediend en dat de directeur-generaal van de DGSE. adm. Pierre Lacoste, was ontslagen.
De premier zei dat Lacoste. ,,zich beroepend op zijn opvattingen over zijn taak". had geweigerd schriftelijk te reageren op vragen over de sabotage van de Rainbow *Warrior*.

Lacoste was op 10 nov. 1982 benoemd tot hoofd van de DGSE als opvolger van Pierre Marion

Hernu had kort voor zijn ontslag in een brief aan premier Fabius geschreven dat ,,verantwoordelijken van mijn ministerie de waarheid voor me hebben verborgen". 's Avonds ontving Hernu een brief van Mitterrand waarin deze hem verzekerde van al zijn ,.achting" en die eindigde met de woorden: ,,In het uur van de beproeving ben ik. zoals altijd. uw vriend."

Op 22 september erkende premier Fabius in een korte verklaring voor de TV dat het agenten van de DGSE waren geweest die de Rainbow Warrior tot zinken hadden gebracht. De agenten hadden ,,in opdracht" gehandeld en moesten natuurlijk buiten schot blijven, ,,want het zou onaanvaardbaar zijn militairen bloot te stellen die niets anders hebben gedaan dan te gehoorzamen aan bevelen en die soms in het verleden zeer gevaarlijke missies voor ons land hebben verricht". aldus de premier. Fabius zei in zijn verklaring dat de ware toedracht van de operatie verborgen was gehouden voor onderzoeker Bernard Tricot.

Fabius sprak zich tevens uit voor een parlementaire enquête. De rechtse oppositie en de conirnunistische partij hadden daar in de laatste dagen sterk op aangedrongen.

De premier kondigde verder aan dat op korte termijn de benoeming viel te verwachten van een nieuw hoofd van de DGSE. Deze zou worden belast met de reorganisatie van de dienst.

Op 23 september verklaarde de Nieuwzeelandse premier Lange in een eerste reactie op de verklaring van zijn Franse collega dat Nieuw-Zeeland Frankrijk schadevergoeding zou vragen voor de kosten van het onderzoek naar de aanslag. Lange zei dat een officiële verontschuldiging van Frankrijk nu op zijn plaats was. Hij verwierp Franse uitspraken dat individuele Franse agenten van de geheime dienst niet terecht konden staan omdat ze alleen maar opdrachten uitvoerden.

De Australische vice-minister van buitenlandse zaken, Gareth Evans, zei die dag dat officieel verontschuldigingen aanbieden wel het minste was dat Frankrijk kon doen.
Een woordvoerder van het hoofdbureau van Greenpeace in Londen zei dat Frankrijk nu zijn ,.morele en financiële verantwoordelijkheid" moest nemen voor de aanslag. Greenpeace-Nederland zei die dag dat de milieu-organisatie overwoog op korte termijn een proces aan te spannen tegen de Franse staat. Daarbij ging het om een vordering tot vergoeding van geleden schade en om een uitkering aan de nabestaanden van Fernando Pereira.

Diezelfde dag deelde het Franse ministerie van buitenlandse zaken mee dat premier Fabius in een boodschap aan Nieuw-Zeeland had gezegd het oprecht te betreuren dat de aanslag zijn weerslag had gehad op de betrekkingen tussen de twee landen.

Op 24 september noemde de Nieuwzeelandse premier Lange de boodschap van Fabius ,.een zeer beperkte verontschuldiging".

Op 23 en 25 september had de Franse minister van buitenlandse zaken Roland Dumas in New York. in de marge van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. een ontmoeting inet de Nieuwzeelandse vice-premier Geoffrey Palmer. Na afloop van de eerste ontmoeting werd in een korte verklaring gezegd dat beide heren ,.mogelijke wegen" hadden besproken ..om oplossingen te zoeken voor de problemen die zijn gerezen door het *Rainbow Warrior*-incident". Palmer beschreef het eerste gesprek met Dumas als ,,vriendschappelijk".
Op 25 september sprak de Nederlandse minister van buitenlandse zaken. Hans van den Broek. in New York – waar hij de Algemene Vergadering van de VN bijwoonde – tegenover Dumac zijn „verontrusting en teleurstelling" uit

over de verantwoordelijkheid van de Franse regering voor de aanslag op het Greenpeace-schip. Eerder had de Nederlandse regering de aanslag ..ten zeerste veroordeeld".

Op 26 september herhaalde Dumas in de Algemene Vergadering het standpunt van zijn regering dat de Franse kernproeven op Mururoa noodzakelijk waren voor de modernisering en daarmee het handhaven van de geloofwaardigheid van de Franse kernmacht.

..Laat het duidelijk worden begrepen". aldus Dumas .Frankrijk zal niet marchanderen met zijn veiligheidsbelangen en het zal ook niet afzien van de legitieme uitoefening van zijn soevereiniteit. wat dat ook moge kosten." De minister zei dat Frankrijk minder dan een tiende had genomen van het totale aantal kernproeven dat de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten hadden uitgevoerd.
Die dag verklaarde een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken over dc Greenpeace-afhlre ..De Verenigde Staten zijn zeer bezorgd over het tot zinken brengen van het schip en het verlies van een mensenleven dat daarmee gepaard ging."

Op 24 september meldde Le Monde dat het politieke groene licht voor de neutralisatie van de Rainbow *Warrior* alleen van Hernu had kunnen komen. Enige uren later verklaarde Hernu echter dat ,,hij de verantwoordelijkheid nam voor al zijn taken", maar dat hij de operatie tegen de Rainbow *Warrior* ,,schandalig. buiten proportie en te veroordelen" vond.

Op 25 september verklaarde premier Fabius voor de televisie dat de verantwoordelijkheid voor het tot zinken brengen van het Greenpeace-schip lag bij Hernu en adm. Lacoste.
Volgens de premier hadden de twee .,overeenkomstig hun idee van het landsbelang gehandeld, maar hun beslissing was slecht, de uitvoering ongelukkig en de gevolgen ernstig". Fabius vervolgde: ,,In een democratie als de onze ligt de verantwoordelijkheid van een zaak als deze bij de politiek.

Het Franse leger heeft alleen zijn werk gedaan en heeft met groot plichtsgevoel gehandeld."

Op de vraag waarom het zo lang had geduurd voordat de waarheid door de regering aan het licht werd gebracht. antwoordde Fabius dat de ware toedracht al die tijd verborgen was gehouden voor president Mitterrand, onderzoeker Tricot en hemzelf.

De premier kondigde aan dat hij contact wilde opnemen met de weduwe van Fernando Pereira ,,om haar, ook al kun je dat nauwelijks zo noemen, schadeloos te stellen. Dat heeft de grootste voorrang".

Op 26 september verklaarde Hernu dat hij voortaan ieder ,,commentaar" op de affaire-Greenpeace zou weigeren.

(Voortzetting volgende *aflevering)*

WEST-EUROPA

BELGIË

REACTIES OP HET SPAARPLAN VAN DE REGERING (SINT-ANNA- OF PINKSTERPLAN). PROTEST VAN HET NATIONAAL SECRETARIAAT VOOR HET KATHOLIEK ONDERWIJS

Na bekendmaking van het Spaarplan in het parlement barstte bij de oppositiepartijen en de drukkingsgroepen fel protest uit tegen dc voorgenomen besparingen. Protesten en vakbondsacties waren echter al gehoord of ingezet tijdens het regeringsberaad over het plan als gevolg van de vele lekken, waarbij de Vlaamse Socialisten een week vóór de bekendmaking van het plan erin waren geslaagd de synthesenota van vice-premier en begrotingsminister Verhofstadt in handen te krijgen.
De SP verweet de regering aan budgettaire obsessie te lijden. vooral als gevolg van haar mislukt beleid inzake de overheidsfinancien. „De medicijn die onder de vorige regering al geen resultaat opleverde wordt nu nog in een grotere dosis toegediend. Dit soort begrotingsbeleid heeft onvermijdelijk belangrijke deflatoire effecten. Dit remt niet alleen de zo noodzakelijke groei af, maar jaagt ook de werkloosheid opnieuw en fors de hoogte in". zei SP-voorzitter Van Miert op een persconferentie. Hij zei dat de regering in feite geen politiek heeft voor de economie. de industrie, de tewerkstelling, het onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek. Zij heeft alleen een saneringsplan.
Ingevolge de blinde budgettaire obsessie van de regering zal België volgens de SP de kans op een duurzaam sociaal en economisch herstel, geboden door de daling van de olieprijzen en de intresten en de instorting van de inflatie, missen. Voor de SP is het Spaarplan een voorwendsel om een aantal liberale dogma's te verwezenlijken.
De SP zette een alternatief beleid uiteen. waarin het begrotingstekort niet zozeer gezien wordt als een acuut monetair of macro-economisch onevenwicht. Het financieringstekort van de overheid wordt immers gedekt door het financieringsoverschot van de particuliere sector. Het gaat om een structureel probleem dat zichzelf voedt en dat zonder ingrijpen steeds erger wordt. De SP kiest daarom ook voor de vermindering van het overheidstekort. De strategie ten aanzien van deze structurele ontwrichting moet echter gradueel zijn en gericht worden op de werkelijke oorzaken. Het begrotingstekort is geen uiting van macro-economische overbesteding, zodat de sanering ervan niet mag leiden tot de deflatie van de economische activiteit. Vermits vooral de werkloosheid de oorzaak is van de toename van het overheidstekort (sedert 1975), kan deze situatie onmogelijk gekeerd worden zonder rechtstreekse aanpak van de tewerkstelling.

De SP stelt het volgende alternatief voor:
– De herverdeling van de arbeid. waardoor de ondernemingen gezien de gunstige conjunctuur een substantiele inspanning moeten leveren. Zonder een belangrijke inspanning inzake de tewerkstelling in de particuliere sector is een evenwichtige benadering van de budgettaire sanering onmogelijk. Ook daarin moet de regering, samen met de sociale partners. haar verantwoordelijkheid opnemen.
– De koopkracht moet besche-md worden.
– De economische activiteit moet selectief aangewakkerd worden. gekoppeld aan een voluntaristische industriële politiek. Hoe minder de relance-inspanning weglekt in toegenomen invoer, hoe groter het afgeleide positieve effect ervan op de begroting. De klemtoon moet dus gelegd worden op verdere energiebesparingen, investeringen in de woningbouw, het openbaar vervoer en andere „invoerzuinige" activiteiten.
– Fiscale vrijstellingen en aftrekken, die economisch weinig efficiënt of sociaal oridoelmatig zijn, moeten afgeschaft of beperkt worden.
– Fraude en ontwijking van belastingen moeten doeltreffender bestreden en zwaar bestraft worden.
– Er moet een correcte belasting op de inkomens uit vermogen tot stand komen. Deze inkomens zijn wegens de openbare schuld spectaculair gestegen.
– Inzake de uitgaven moeten de bestaande subsidiëringsmechanismen op hun doeltreffendheid worden onderzocht. In bepaalde sectoren wordt de verzuiling een onbetaalbare luxe.
– In een aantal sectoren zijn structurele ingrepen nodig om de fors groeiende uitgaven tegen te gaan. Dat geldt onder meer voor de begroting van landsverdediging. waar een algemene heronderhandeling van de opdrachten, een algemene aankoopstop (tot de nieuwe opdrachtstructuur is bepaald) en de afslanking van de al te logge structuur van de Staven ten voordele van de operationele eenheden. nodig zijn.
Dit geldt evenzeer voor de financie-

ring van de gezondheidszorgen. waar verscheidene structurele hervormingen tot zeer belangrijke besparingen kunnen leiden.
De Volksunie noemde het Spaarplan één grote ontgoocheling. Van echte structurele besparingen is niets in huis gekomen en belangrijke privileges van de zuilorganisaties worden in stand gehouden. Volgens de VU vertoont het plan de gebreken van alle vorige plannen: papieren besparingen. éénmalige schrapping van investeringskredieten, overschatting van het resultaat van vele maatregelen en de afwenteling van de verantwoordelijkheid op de lagere besturen. Daar waar de regering een netto besparing van 220 miljard had vooropgezet. wordt met het plan bruto slechts 195 miljard bespaard, wat neerkomt op een netto bedrag van maximaal 140 miljard.

Op papier wordt dus slechts 60% van het oorspronkelijke doel gerealiseerd. Het Spaarplan verandert niets aan de geldverslindende automatismen en het zuilensysteem wordt ongemoeid gelaten. wat per jaar het land tientallen miljarden kost. Zolang er geen regering komt die de zuilenstructuren durft te trotseren, zullen uitwassen en verkwistingen blijven bestaan. aldus de VU. Voorts is de partij van oordeel dat de fiscale druk wordt verhoogd door afwenteling van lasten op de lagere besturen. Naar schatting wordt ten minste 25 miljard afgewenteld op de provincies en de gemeenten, omdat de dotaties aan het Provinciefonds en het Gemeentefonds gevoelig worden verminderd (16 miljard), en op de ondernemingen. door de overheveling van het Fonds voor beroepsziekten naar de particuliere verzekeringssector (8 miljard moeten met bijkomende premies gefinancierd worden) en door de afwenteling van de kosten van de tweede week ziekteverlof op dc werkgever. Er wordt ook 13 miljard bespaard op de fiscale uitgaven. wat voor de bedrijven en de burgers neerkomt op een verhoging van belastingen.
Het Spaarplan wijzigt ook niets aan de ongelijke verdeling van de middelen tussen Vlaanderen en Wallonië. Langs de sociale zekerheid blijft er een transfert bestaan van meer dan 25 miljard per jaar van Vlaanderen naar Wallonië. Langs de dotaties aan de gemeenschappen en de gewesten wordt er voor één Waalse inwoner 4.000 fr. per jaar meer betaald dan voor één Vlaming, wat betekent dat Vlaanderen 24 miljard te weinig en Wallonië 13 miljard teveel krijgt. Via het onderwijs en de kosten per leerling ontvangt Wallonië 9 miljard meer dan Vlaanderen. Via de Fondsen voor de provincies en de gemeenten krijgt Vlaanderen 12 miljard te weinig en Wallonië 7 miljard te veel. Boveridieri bouwt de regering de staatshervorming van 1980 systematisch af. Ten slotte is de VU van oordeel dat het regeringsplan geen enkel toekomstperspectief biedt.

Volgens Agalev bespaart de regering in het wilde weg en op kosten van de zwaksten in de samenleving. Bovendien lost het plan niets op omdat de drukkende spiraal van de rentelast op de begroting niet wordt doorbroken. De basismechanismen van de ontsporing van de overheidsuitgaven, met name de communautaire compensatiepolitiek en de pacten onder de zuilen, blijven intact. Wel zijn de jongeren. de vrouwen en de werklozen het slachtoffer van de besparingen.
De Waalse socialisten noemen vooral de vrouwen en de jongeren als slachtoffers van de regeringsmaatregelen. De vrouwen via de maatregelen inzake de pensioenen en de werkloosheid, de jongeren via de verlenging van de legerdienst. De PS is het niet eens met de stelling dat er geen nieuwe belastingen worden geheven.
Er zijn nog steeds de indexsprongen. die in 1986 en 1987 de werknemers 50 miljard zullen kosten (zie pag. 519/3 e.v.-1984)Er zijn de te verwachten verhogingen van de tarieven voor de openbare diensten en van de gemeentebelastingen. De PS uit een scherp protest tegen wat zij noemt de afbraak van de openbare bedrijven, zoals de PTT en de spoorwegen. Door de inkrimping van de begroting voor wetenschapsbeleid en van de gewesten en de gemeenschappen, door het terugschroeven van de overheidsbestellingen en door de afschaffing van het Fonds voor Industriële Vernieuwing tast het Spaarplan het industriële weefsel van Wallonië aan. Voorts is de PS bezorgd over de afbraak van de tewerkstelling in het onderwijs en in de bouwsector.

Voor het FDF is het Spaarplan overdreven en onevenwichtig en valt het uit in het nadeel van de Franstaligen. Het is ook sociaal onrechtvaardig en waarschijnlijk ondoeltreffend. Het FDF betreurt dat er tientallen miljarden worden verspild voor de haven van Zeebrugge en de Limburgse mijnen en dat in Brussel miljoenen worden uitgegeven voor Vlaamse scholen en de Vlaamse cultuur.

*Parlement*sdebat

Tijdens de debatten in Kamer en Senaat stonden de fracties van de meerderheidspartijen achter het Spaarplan. In de Kamer kwamen echter spanningen aan het licht tussen de christendemocraten en de liberalen. Spanningen tussen CVP en PVV en PRL, toen CVP-fractieleider Luc Van den Brande de PRL verweet zich tijdens het beraad verzet te hebben tegen de verdere inkrimping van het personeel op de ministeriële kabinetten, toen hij benadrukte dat de CVP-ministers in de sociale sector de fundamenten van de sociale zekerheid hebben weten recht te houden tegen de liberale stormloop en toen hij benadrukte dat het vertrouwen van zijn fractie vooral naar de christen-democratische ministers gaat.
De PSC stelde zich tijdens het debat zeer kritisch op ten aanzien van de besparingen in het onderwijs en zette zich schrap tegen bepaalde verklaringen van Franstalig onderwijsminister Damseaux (PRL). De PSC hield het been stijf tot bij de eindstemming. Op 27 mei verklaarde minister Daniseaux aan de krant Le Soir dat de regering op de Sint-Annapriorij heeft beslist tot de afschaffing van het Vernieuwd Secundair Onderwijs. „Le rénové, c'est fini", zo verklaarde hij. Hij voegde eraan toe dat hij dit ook zou hebben beslist zonder de noodzaak van besparingen, omdat zijn bezwaren tegen het VSO niet alleen budgettair zijn. maar ook politiek. Het Nationaal Secretariaat van het Katholiek Onderwijs noemde deze verklaring radicaal in strijd met de grondwettelijk gewaarborgde pedagogische vrijheid. Het NSKO eiste prompt het ontslag van Damseaux.
„De staat heeft immers niet het recht ons voor te schrijven vanuit welke pedagogische principen wij ons onderwijs moeten organiseren", zo stelde het NSKO.

's Anderendaags repliceerde vice-premier Nothomb via de krant *La Libre Belgique* dat „een andere minister dan al voorstander mag zijn van de afschaffing van het VSO, maar dat dit zeker niet de beslissing van de regering is".
Ook Nederlandstalig Onderwijsminister Coens nam afstand van zijn collega Damseaux en zei: „Als de uitleg van mijn collega de juiste is, dan is de reactie van het katholiek onderwijs volkomen terecht en schendt de regering de vrijheid van onderwijs."
Het incident leidde tot onzekerheid en spanning tot net voor de eindstemming in de Kamer. waarbij de PSC duidelijke garanties eiste voor het katholiek onderwijs in Wallonië.
Vóór de eindstemming verklaarde PSC-fractieleider Wauthy dat bepaalde verklaringen van het Franstalig onderwijsdepartement voor verwarring en onrust hebben gezorgd in het ka-

tholiek onderwijs in Wallonië. Het antwoord dat premier Martens na afloop van het Kamerdebat heeft gegeven op de vele vragen inzake het onderwijs begreep hij als volgt: de regering verbindt zich ertoe dat de inrichtende machten, vooral deze die gekozen hebben voor het VSO, autonoom de keuze kunnen maken inzake het pedagogisch concept.

De regering is zich ervan bewust dat het noodzakelijk is rekening te houden met de specificiteit van het technisch en het beroeponderwijs. alsmede van de kleine scholen. De regering is bereid tor overleg over elk alternatief. voor zover het besparingsdoel wordt bereikt. De regering is bezorgd over de gevolgen van de besparingen voor de tewerkstelling, vooral van de jonge leerkrachten. en zal ter zake nieuwe formules uitwerken. Wauthy voegde er ten slotte nog aan toe dat de begeleidende maatregelen samen met de besparingen van kracht moeten worden.

Onmiddellijk daarop kwam PRL-voorzitter Michel verklaren dat de PRL het VSO niet beschouwt als een pedagogisch concept dat de jongeren wapent voor het leven. De PRL zet zich af tegen diegenen die het VSO om ideologische en politieke motieven opgedrongen hebben, maar blijft niettemin verdraagzaam en voorstander van de vrije onderwijskeuze. De PRL treedt de verklaring van de eerste minister bij en stemt in met overleg over preciseringen en wijzigingen. Het budgettaire doel en de politieke evenwichten moeten echter behouden blijven en de inrichtende machten moeten de pedagogische keuze kunnen maken. Het Rijksonderwijs moet echter een pedagogisch concept aanbieden dat de kwaliteiten van het VSO en van het klassiek onderwijs cumuleert en dat de uitwassen van beide onderwijsstelsels weert, aldus Louis Michel.
Premier Martens zei tot PSC-fractieleider Wauthy dat zijn interpretatie van het regeringsstandpunt correct is en stelde voor het overige vast dat de tussenkomst van Wauthy en PRL-voorzitter Michel convergent waren.
Daarop keurde de Kamer het Spaarplan goed met 112 stemmen tegen 92, bij 2 onthoudingen (RAD en Vlaams Blok). Het was dus een stemming van meerderheid (zonder dissidenties) tegen oppositie. Dat was in de avond van 28 mei.
Het debat in de Senaat verliep veel kalmer. Daar viel vooral de heersende onenigheid op bij de Volksunie. die in het halfrond leidde tot een open ruzie. Een aantal partijgenoten van VU-senator Valkeniers verweten hem tijdens het TV-debat van zondag 1 juni ingestemd te hebben met de uitsluiting van werklozen op basis van hun gezinsinkomen. Vooral de vrouwen binnen de VU namen dit Valkeniers zeer kwalijk.
Op 3 juni keurde de Senaat het Sint-Annaplan goed met 99 stemmen tegen 72. of meerderheid tegen oppositie. Ook hier vielen peen verrassingen ie noteren.

Vakbondsacties

Op 6 mei hielden de christelijke. socialistische en liberale vakbonden van de openbare diensten een waarschuwingsstaking tegen de op til zijnde saneringen in de overheidsdiensten. De woordvoerders van CCOD. ACOD en VSOA benadrukten dat zij niet gekant zijn tegen sanering, maar die moet er komen na overleg met de bonden. Met de stakingsactie wilden zij dat overleg afdwingen.
Op 7 mei betoogden de christelijke onderwijsvakbonden te Brussel. nadat was uitgelekt dat op de onderwijsuitgaven nog 20 miljard extra bespaard zou moeten worden.
Op 13 mei braken door toedoen van in hoofdzaak ABVV-gesyndikeerden spontane stakingsacties uit bij de spoorwegen en de socialistische vakbond besliste daarop tot een 48-urenstaking, die op de avond van 14 mei inging. De liberale vakbond VSOA besliste de acties met betrekking tot de overheidsbedrijven te zullen dekken. voor zover zij gevoerd worden in het belang van het personeel en ingegeven zijn door syndicale motieven. ontdaan van politieke bijbedoelingen.
De christelijke vakbond CCOD besliste tot een 48-urenstaking bij de spoorwegen en tot een 24-urenstaking in de andere overheidsbedrijven.
Tijdens het Pinksterweekeinde zetten de Waalse spoormannen hun stakingsacties voort. met de steun van de Parti Socialiste. Op een politieke bijeenkomst van de afdeling Bergen-Borinage van de PS zei gewezen minister Robert Urbain te hopen dat de stakingsacties de regering uiteindelijk zullen kraken.
In de week van 19 tot 24 mei bleven de overheidsbedrijven verstoord door vakbondsacties. Het ABVV ondernam pogingen om de acties uit te breiden tot de particuliere sector. Dat initiatief kreeg vooral in Wallonië gehoor.
Op zijn persconferentie na de bekendmaking van het Spaarplan (23 mei) zei premier Martens niet te twijfelen aan de oprechtheid van de stakers. Maar hij noemde de stakingen voorbarig nadat de jongste weken geruchten waren verspreid over beslissingen die de regering niet genomen heeft. Voor de particuliere sector is de zaak volkomen duidelijk. Het Spaarplan is een budgettaire operatie. Het heeft betrekking op de instellingen. niet op de particulieren. aldus Martens. die de acties van het ABVV als een politieke staking bestempelde.
Op 27 mei eiste de nationale raad van het ACV dat de regering een aantal totaal onaanvaardbare punten van het Spaarplan zou bijsturen, zoniet dan zal de vakbond beslissen tot nationale en interprofessionele stakingsacties. De maatregelen waartegen de christelijke vakbond zich verzet slaan op de werkloosheidsuitkering voor samenwonenden. de toekenningsvocrwaarden en de bedragen van sommige sociale vergoedingen. de pensioenleeftijd voor vrouwen. de bevallingsvergoeding, het negatieve effect van het Spaarplan op de tewerkstelling in de overheidsbedrijven en de sector van de gezondheidszorgen en het onderwijs, waarvoor echte onderhandelingen worden geëist zonder strak budgettair keurslijf. zodat alternatieven geformuleerd kunnen worden.
In de week van 26 tot 31 mei werden nog stakingsacties gevoerd met als hoogtepunten de stakingen in het onderwijs op 30 mei (vrij secundair onderwijs, gemeentelijk en provinciaal onderwijs en het rijksonderwijs) en de ABVV-betoging op 31 mei te Brussel.
Op 5 juni betoogden 4.000 ACV'ers te Brussel.
Nadat de regering inmiddels was gestart met sociaal overleg over het Spaarplan en op verzoek van het ACV was overgegaan tot een lichte bijsturing op een aantal punten. oordeelde de algemene raad van het ACV op 27 juni dat deze bijsturing totaal onvoldoende is. Als het plan niet grondiger wordt bijgestuurd zal het ACV in september ertegen in actie treden. zo werd met 282 stemmen tegen 8 en bij 2 onthoudingen beslist.
In de uitzending van de Christen-Democratische Omroep (CDO) had premier Martens echter verklaard dat volgens hem het sociaal overleg over het Spaarplan beëindigd is en dat de vakbonden pas een precies inzicht kunnen hebben in de evenwichten en de billijke spreiding van de lasten als de regering de wetsbesluiten uitgewerkt zal hebben.

Het onderwijs

Ook inzake het onderwijs rezen er grote moeilijkheden voor de regering. Op 4 juni nam PSC-voorzitter Gérard Deprez openlijk afstand van de onderwijsbesparingen. zonder te wachten op het resultaat van de onderhandelin-

gen, die de regering was begonnen met de onderwijsinstanties.
Deprez zei dat de regering te veel en te snel wil besparen en hij noemde de aangekondigde maatregelen onuitvoerbaar. Deze verklaring verwekte opschudding in de Wetstraat.
Vice-premier Verhofstadt reageerde bits en waarschuwde dat .,wie het Spaarplan op de helling zet, meteen de hele regering aan het wankelen brengt". Vice-premier Gol wees erop dat de PSC-ministers het plan hebben goedgekeurd en verdedigd.

Op 8 juni kende Brussel een uitzonderlijke betoging, namelijk een van het katholieke onderwijs tegen de onderwijsbesparingen. De betoging werd geleid door Mgr. Daelemans. directeur-generaal van het Nationaal Secretariaat van het Katholiek Onderwijs. en adjunct-directeur kanunnik Grimmonprez. Volgens de organisatoren waren er 50.000 betogers. Volgens rijkswacht en politie een 20.000-tal. Mgr. Daelemans bezwoer de regering de onderwijsbesparingen minder bruusk door te voeren en ze veeleer in de tijd te spreiden.
De onderwijsinstanties noemden drie maatregelen van het Spaarplan onuitvoerbaar. Het gaat in de eerste plaats over de beperking van de vervanging van zieke leerkrachten en van de werkloosheidsvergoeding van werkloze vastbenoemde leerkrachten, die niet gereaffecteerd kunnen worden. Ten tweede de onmiddellijke sluiting van het hoger onderwijs van het korte type en van een groot aantal scholen van het hoger onderwijs van het lange type. Ten derde de besparing van 5% per jaar op de normen voor het VSO, wat samen met de vermindering van het aantal leerlingen als gevolg van de demografische evolutie leidt tot een personeelsvermindering van 7% per jaar, wat praktisch niet te verwezenlijken is.

Op 13 juni paste de regering de besparingen in het onderwijs lichtjes aan om er zeker van te zijn dat ingevolge het dalende leerlingenaantal niet méér zal worden bespaard dan strikt noodzakelijk is. De besparingen in het hoger onderwijs worden gespreid over verscheidene jaren. De werkloosheidsvergoeding voor werkloze vastbenoemde leerkrachten wordt wat bijgestuurd en de arbeidsverdelende maatregelen worden aangevuld met een formule van vervroegd pensioen op 55 jaar.
Dit compromis leidde tot een communautair meningsverschil binnen het katholieke onderwijs. De Franstalige leden van het centraal bureau bleven de onderwijsbesparingen onaanvaardbaar vinden. De Nederlandstalige leden deelden dat standpunt niet.
De Christelijke onderwijsvakbond noemde de bijsturing onvoldoende, maar over de te voeren acties verschilden Nederlandstaligen en Franstaligen van mening.
Op 19 juni kon de Algemene Raad van het Katholiek Onderwijs, waarin alle geledingen zitten, van inrichtende macht tot vakbond, het niet eens worden over het bijgestuurde Spaarplan.
Op 20 juni maakten de christelijke, socialistische en liberale onderwijsvakbonden bekend dat zij in gemeenschappelijke front de onderwijsbesparingen zullen blijven bestrijden. Waarnemers noemden de vorming van een dergelijk front uniek in de onderwijsgeschiedenis.
Dezelfde dag maakte de Vlaamse oudervereniging van het katholiek onderwijs bekend zich niet op sleeptouw te willen laten nemen door gemeenschappelijke fronten, waarvan de deelnemers trouwens verschillende doelstellingen nastreven. Op 21 juni namen de Franstalige ouders een gelijkaardig standpunt in en beslisten niet mee te werken aan het gemeenschappelijk front. (Vor. ber. pag. 370/2 e.v. en 3862 e.v.-1986)

Begroting voor 1986

Op 23 juni heeft de regering de begroting voor 1986 bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers ingediend.

In de Algemene Toelichting bij de begroting gaat de regering inzake de internationale economisch context ervan uit dat de groei van de wereldeconomie, die in 1985 vertraagde, in 1986 licht zou versterken en in 1987 nog krachtiger zou kunnen zijn.
De terugloop van de gemiddelde groei. vastgesteld in 1985 op wereldvlak. weerspiegelde voornamelijk de achteruitgang van het herstel in de Verenigde Staten, alsmede de gevolgen ervan op de prestaties van sommige andere economieen. De versnelling van de economische expansie in 1986 zou voornamelijk voortvloeien uit de gunstige gevolgen van de dalingen van de aardolieprijzen. van de dollarkoersen cn van de rentevoeten. op de economieën van de geindustrialiseerde landen en van sommige ontwikkelingslanden. Maar het tijdens de vorige jaren gevoerde saneringsbeleid oefent voortaan eveneens een positieve invloed uit.
Zo de verwachting van een sterke economische groei vrij algemeen is. kan de omvang van de bewegingen van de voornaamste macro-economische aggregaten in 1986 en nog meer in 1987 slechts omzichtig worden geschat. omdat zij hypotliesen hanteert die nu onzekerder zijn dan in het verleden. vooral wat de evolutie van de olieprijzen per vat betreft. de huidige vooruitzichten zijn vastgesteld in de veronderstelling van 15 dollar per vat en van een koers van de'dollar van 47.5 BF in 1986 en 1987
Rekening houdend met deze veronderstelling, heeft het secretariaat van de OESO de groei in volume van het BBP voor de zone op 3,0% in 1986 cl1 3 2% in 1987 geraamd tegen 2 8 o in 1985 De inflatie daarentegen zou blijven dalen. voor het geheel van de zone van 4.8% in 1985 tot 3.5% in 1986 en tot 3.0% in 1987.
Indien de nieuwe omstandigheden evenwel meer duurzaam zijn en versterkt worden door de gevoelige herleving van het vertrouwen. zou het kunnen dat de economie van de ontwikkelde landen overgaat naar een hogere versnelling en dat ze een periode ingaat gekenmerkt door betere vooruitzichten.
Inzake de economische ontwikkeling in België wijst de regering vooreerst op de daling van de inflatie.
De sterke vermindering van de interiiationale olieprijzen sedert het begin van het jaar hebben geleid tot een neerwaartse herziening van de prognoses op korte termijn inzake de inflatie. In Europa werd die beweging door de depreciatie van de dollar nog versterkt
Verscheidene factoren wettigen de hoop dat die verbetering niet louter tijdelijk zal blijven.
Ondanks die verbetering blijven de prognoses inzake volumegroei relatief gematigd. aangezien zij voor de EEG tussen 2 en 3% per jaar schommelen. Er zijn verschillende redenen voor die voorzichtigheid.
Een eerste reden ligt hierin dat de regeringen de meer expansieve trend niet zullen versterken door het voeren van een meer expansionistisch budgettair beleid. Veel regeringen zijn integendeel tot het besluit gekomen dat de overheidsschuld in vergelijking met het BNP te hoog is en dat zij moet worden verminderd. Die inspanning wordt nu o.m. geleverd in Frankrijk. Nederland. Italië. Griekenland. Ierlaiid. Japan en Canada. Dat restrictief beleid loopt niet meer het gevaar te worden gecoinpeiiseerd door de expansionistische orientering van de

De begroting die stoelt op het Spaarplan dat de regering heeft uitgeuerkt om het begrotingstekort tegen eind 1987 terug te dringen tot 8% van het BNP (pag 370 2 e v en 386 2 e v 1986) ziet er als volgt uit

		In miljarden frank
I –	Lopende cerrichtingen	
	A – Lopende ontvangsten	
	Fiscale ontvangsten	1 366 4
	Niet-fiscale ontvangsten	62 2
	Totaal van de lopende ontvangsten	1.428,6
	B – Lopende uitgaven	1.796,2
	C – Saldo van de begroting van de lopende verrichtingen	— 367,6
II –	Kapitaalveiiichtingen	
	A – Kapitaalontvangsten	4,5
	B – Kapitaaluitgaven	194,4
	C – Saldo van de begroting van de kapitaalverrichtingen	— 189,9
III –	Netto saldo van de begroting (IC + IIC)	— 557,5
IV –	Saldo van de Schatkistverrichtingen	10,0
V –	Netto te financieren saldo	— 567,5
VI –	Aflossingen van de Rijksschuld	127,8
VII –	Bruto te financieren saldo	— 685,3

Amerikaanse begroting. vooral indien de doelstellingen om het tekort te verminderen, die in de Balanced Budget Act van Gramm-Rudman-Hollings worden vooropgesteld, volledig ten uitvoer worden gebracht.
Een tweede en ongetwijfeld de belangrijkste reden om voorzichtig te zijn in de prognoses ligt in de onzekerheid met betrekking tot de reactie van de gezinnen en van de ondernemingen tegenover de stijging van hun reëel inkomen: gaan de gezinnen die stijging gebruiken voor consumptie of voor sparen? Gaan de ondernemingen hun financiële overschotten voor nieuwe investeringen aanwenden'? Dit laatste punt is bijzonder cruciaal wegens de gevolgen ervan voor de werkgelegenheid. Op dit stuk werd tot hiertoe slechts een langzame en beperkte vooruitgang geboekt.

Wat de toekomst betreft. hangt veel af van de ontwikkeling van de rentetarieven. Hoewel zij de laatste maanden sterk gedaald zijn. blijft hun peil nog zeer hoog gelet op de gunstige vooruitzichteii inzake inflatie. Nieuwe verlagingen zijn dus wenselijk. Zij zullen normaliter vergemakkelijkt worden door de verwachte vermindering van de begrotingstekorten. meer bepaald die van de Verenigde Staten.

De factoren van het herstel

De economische context eigen aan België wordt sedert 1982 gekenmerkt door een geleidelijk herstel van de fundamentele economische evenwichten. Betekenisvolle resultaten werden reeds geboekt voor elk bestanddeel van het „magisch vierkant": prijzen, betalingsbalans, groei en werkgelegenheid. Wat de toekomst betreft, zal hun ontwikkeling in 1986 en 1987 beïnvloed worden door twee belangrijke gebeurtenissen, de ene van buitenlandse, de andere van binnenlandse oorsprong; enerzijds ligt de hierboven beschreven ontwikkeling van de internationale context aan de oorsprong van de huidige neerwaartse beweging van de prijzen en van de rentetarieven en heeft die ontwikkeling een gunstige weerslag op de groei; anderzijds zal het plan tot sanering van de overheidsfinanciën, dat op 23 mei 1983 aan het Parlement werd medegedeeld. de reeds begonnen neerwaartse beweging van de rentetarieven nog versterken, maar dit plan zal. althans in een eerste fase, een restrictieve invloed uitoefenen op de economische activiteit.

a) Prijzen

Het indexcijfer van de consumptieprijzen is in 1985 nog slechts met 4.9"; gestegen. tegen 6,3% in 1984. 7,7% in 1983 en 8,7% in 1982.

Dit is voor een deel te danken aan de zeer duidelijke vertraging in het groeiritme van de internationale inflatie waarvan hierboven sprake is geweest. Aldus zijn de kosten voor de ingevoerde goederen en diensten in 1985 slechts met 2,6% gestegen. tegen 12,9% in 1982. Men kan hierin echter ook een gevolg zien van het economische herstelbeleid.
Voor het hele jaar 1986 verwacht de OESO een inflatie van 1,5%, een cijfer dat het meest wordt vermeld in een recente macro-economische prognoses. De ramingen voor 1987 stemmen veel minder overeen: zij gaan van een nulgroei van de prijzen tot een percentage van 1,7%, het laatste cijfer dat door de EEG wordt vermeld.

b) Competitiviteit en betalingsbalans

Het herstel van de competiviteit was de belangrijkste opdracht in de herstelstrategie. Vanaf 1982 werden belangrijke resultaten verkregen. vooreerst door de monetaire aanpassing en de loonmatiging, vervolgens door de verlaging van de fiscale druk op de bedrijven en door de selectieve vermindering van de patronale bijdrage voor de sociale zekerheid.
Om dit resultaat te vrijwaren en te versterken heeft de regering een competiviteitsnorm. Voor de jaren 1983 en 1984, stipuleerde de wet van 11 april 1983 dat de loonkost per tewerkgestelde niet meer mocht stijgen dan het gewogen gemiddelde van de arbeidskost, uitgedrukt in gemeenschappelijke munt, bij onze zever? belangrijkste concurrenten. Voor de jaren 1985 en 1986, heeft de herstelwet van 22 januari 1985 deze norm verlengd en ze tevens verstrengd. doordat de referentiebasis ditmaal betrekking had op het gemiddelde van de jaren 1982 tot 1984.

Uit berekeningen blijkt dat de competitiviteit van de Belgische ondernemingen. berekend op basis van de wettelijke norm. nog verbeterd is in 1983. en dat zij zich vervolgens gestabiliseerd heeft in 1984. De gegevens voor 1985 geven een zekere versleclitering aan. enerzijds omwille van de ongunstige evolutie van de loonkosten. uitgedrukt in nationale munt, anderzijds omwille van de evolutie van de wisselkoersen. meer in liet bijzonder de depreciatie van de Italiaanse lire.

Indien men in 1984 nog over een marge van 1,3% beschikte t.o.v. de wettelijke competitiviteitsnorm. dan heeft de verslechtering van 1985 niet enkel deze beschikbare marge teniet gedaan. maar een overschrijding met 0 35": van de wettelijke norm veroorzaakt.
Involge de omkeerde olieschok. is het waarschijnlijk dat deze overschrijding zal worden weggewerkt in 1986. Inderdaad. de gevoelige vertraging van de inflatie en het verband in België tussen de lonen en de consumptieprijzen. zou de kostprijs van de arbeid in ons land minder moeten doen stijgen dan bij onze zeven belangrijkste handelspartners. Bij sommigen onder hen. bijvoorbeeld in Duitsland en in Japan. werden immers salarisakkoorden afgesloten vóór de daling van de petroleumprijzen haar volledig effect op de consumptieprijzen had uitgeoefend

Samen met andere maatregelen van de herstelpolitiek. lieeft deze evolutie van de competitiviteit op betekenisvolle wijze het herstel van de verrichtingen van de BLEU niet het buitenland in de hand gewerkt.

De verbetering van de handelsbalans vindt men terug in de evolutie van het saldo van de betalingen voor de goederen. Van een record deficit van 154 miljard in 1981. is dcze post gevolueerd tot een overschot van 20 miljard in 1985. Hij wordt versterkt door het overschot van de betalingen voor de diensten. niettegenstaande de weerslag van de interestlasten op de buitenlandse schuld die op deze post voorkomt. Aldus vertoont liet geheel van de lopende verrichtingen thans een boni. evoluerend van – 200 miljard in 1981 tot + 13 miljard in 1985 op kasbasis. of van – 156 miljard in 1981 tot + 35 in 1985 op transactiebasis.

Het herstel van ons extern evenwicht gekoppeld aan het wereldfenomeen van de daling van de inflatie. heeft een zeer gevoelige daling van de interestvoeten mogelijk gemaakt. De korte termijnrente, die ongeveer 16% bedroeg in 1981. is inderdaad gezakt tot 7.60% (schatkistcertificaten op 3 maand op 27 mei 1986). de lange termijnrente is gedaald van 14% in 1981 tot ongeveer 7,75% voor het ogenblik. en nieuwe dalingen mogen verwacht worden voor het einde van 1986 en 1987. tengevolge o.m. van de uitvoering van het saneringsplan van de openbare financien en van de verdere verbetering van de balans van de lopende verrichtingen.
Al de prognoses duiden inderdaad aan dat deze verbetering zich zou moeten voortzetten in 1986 en 1987, tengevolge o.m. van de positieve effecten van de omgekeerde olieschok op de ruilvoet.

Aldus voorziet de OESO een stijgend positief saldo van de balans van de lopende verrichtingen van 3,1% van het BBP tegenover gemiddeld 1,8% en 1,2% in de EEG voor 1986 en 1987.

c) De herstructurering van de groei

De groei van de netto-uitvoer vin België vertegenwoordigt, sedert 1982. een van de twee belangrijkste elementen van de globale vraag. samen met de bruto kapitaalvorming door de particulieren en de ondernemingen. Daar waar de vorige periode gekenmerkt werd door de groei van het privé-verbruik en van de uitgaven van de overheid. en de stagnatie, zelfs de vermindering. van de investeringen van de privé-sector alsook van de netto uitvoer. kent men sedert 1982 een omgekeerde situatie. die het bewust gewilde gevolg is van de herstelstrategie.
De maatregelen van loonmatiging en budgettaire strakheid hebben een rem gezet op de evolutie van het privé-verbruik (vooral in 1983) en op de openbare uitgaven. zowel op de lopende als op de investeringsuitgaven. Voor het geheel van de periode bleef liet privé-verbruik stabiel. terwijl het geheel van de openbare uitgaven op significante wijze verminderde.

In 1986 zou het positief effect van de omgekeerde olieschok op de koopkracht van de particulieren een gevoelige herneming van de privéconsumptie kunnen teweegbrengen. De voortzetting van de budgettaire saneringsinspanning. en in het bijzonder de uitvoering van het Sint-Annaplan, zal bijdragen tot de verlaging van de openbare uitgaven.

In 1987 zullen de restrictieve gevolgen van het saneringsplan zich meer laten gevoelen: het privé-gebruik zal slechts lichtjes toenemen en de uitgaven van de overheid zullen meer dalen dan in 1986. Daarentegen zouden de investeringen van de bedrijven de in 1984 ingegane stijging voort moeten zetten. hetgeen een lichte groei van de totale binnenlandse besteding tot stand zou moeten brengen. Logischerwijze zal de invoer minder stijgen dan in 1986. terwijl de uitvoer op zijn zelfde ritme zou blijven toenemen. Aldus zal de netto-uitvoer opnieuw een significant aandeel vertegenwoordigen in de aangroei van het BBP.

Globaal gezien. zou het stijgingsritme in volume van het BNP zeer stabiel moeten zijri tussen 1984 en 1987. Dit is het gevolg van het feit dat het saneringsplan van de openbare firiancien zijn restrictieve effecten heeft op een bijzonder gunstig moment voor de verbetering van de internationale context. In plaats van te stagneren. zelfs van te verminderen. zal de economische activiteit zich in hetzelfde tempo verder kunnen ontwikkelen.

De regering heeft onder die omstandigheden beslist de hypothesen m.b.t. de economische groei voor 1987 te handhaven. die zij in begin 1986 vóór haar saneringsplan en op een ogenblik dat de omvang van de omgekeerde olieschok nog niet volledig gekend was. had vooropgezet (nominale groei van 4.1% in 1986 en + 3,7% in 1987). Het is nochtans mogelijk dat de verdeling vaii deze evolutie over de jaren 1986 en 1987 enigszins gewijzigd wordt.

d) Werkgelegenheid

De werkloosheid. die in 1981 een sterke op-

waartse versnelling heeft gekend. bleef vervolgens gestadig stijgen, maar minder en minder snel: sedert midden 1983 is zij gestabiliseerd en ten slotte is zij in 1985 beginnen te dalen. Deze gunstige evolutie is gedeeltelijk te danken aan de evolutie van het aantal arbeidsplaatsen. waarvan er in 1981 maximaal 76.000 verloren gingen tegen een stabilisering in 1984. en geleidelijk aan een nettoschepping van arbeidsplaatsen die in 1985 op 11.000 eenheden geraamd wordt.

De publieke sector heeft zeker een belangrijk deel in het scheppen van arbeidsplaatsen ingenomen, maar de meest spectaculaire evolutie is toch deze van de privé-sector. waar in 1985 voor het eerst sedert 1979. en dit na de massale vernietigingen tussen 1981 en 1983. opnieuw arbeidsplaatsen gecreëerd worden.

Deze evolutie is in België veel duidelijker en gunstiger dan in het buitenland. De werkloosheid stagneerde bij ons in 1984 en begon te dalen in 1985. daar waar zij in Europa nog steeg met 5,8% in 1984 en met 3.3% in 1985.

Dit gevoelig verschil spruit niet voort uit een hogere groei in België vergeleken bij onze partners. Het is het gevolg van de stopzetting van het voorheen vastgestelde verschijnsel van systematische vervanging van arbeid door kapitaal. Deze omkering is op haar beurt het gevolg van de verbetering van de relatieve kostprijs van de arbeid en van de programma's tot opslorping van de werkloosheid en tot verdeling van de arbeidstijd.

Thans beschikt men over de definitieve statistieken van het 5-3-3 plan voor 1983 en 1984. De verplichtingen, om binnen dit programma over te gaan tot compenserende recruteringen werden ofwel door de sociale partners onderhandeld ofwel door de regering opgelegd, zoals in het geval voor de KMO's zonder collectieve arbeidsovereenkomst. Deze verplichtingen hadden betrekking op 36.000 eenheden voor een geheel van ondernemingen die 1.400.000 werknemers telden in het laatste kwartaal van 1982. Het gemiddelde recruteringspercentage moest dus 2,6% bedragen. (Zie pag. 295'1 e.v.-1986).

Doch tussen het vierde trimester van 1982 en het vierde trimester 1984 kenden deze ondernemingen een netto-aangroei van hun effectieven met 49.700 eenheden of 3.6'6. Deze prestatie heeft gelukkig het tegenwicht kunnen vormen t.o.v. de vernieling van arbeidsplaatstn in de ondernemingen in moeilijkheden en in die zonder collectieve overeenkomst. Deze categorieën ondernemingen hebben. gedurende dezelfde periode, 48.000 banen verloren, i.e. 12.2% van hun arbeidscapaciteit. Globaal zijn effectieven voor het geheel van de privé-sector, behoudens de bouwsector, met 1.300 eenheden gestegen.

Deze gunstige evolutie van de arbeidsmarkt betreft vooral de jongeren. In België is hun aantal tussen 1983 en 1985 verminderd met 25.000 eenheden en ligt het lager dan in 1982. De statistisch vastgestelde evolutie op Europees vlak is veel minder gunstig.

De recentste beschikbare gegevens bevestigen deze evolutie. Eind mei 1986 waren er 22.300 minder werkzoekenden dan een jaar voordien. en er waren 22.500 jongeren beneden de 25 jaar minder dan één jaar geleden en 40.000 minder dan drie jaar geleden.

Voor 1986 en 1987 wordt verwacht dat de effecten van het saneringsplan op de werkgelegenheid in de publieke sector gedeeltelijk gecompenseerd zullen worden door de schepping van nieuwe arbeidsplaatsen in de privé-sector. Het plan zou ten hoogste 20.000 banen kunnen kosten voor liet geheel van de openbare sector, maar de verbetering van het internationaal klimaat zou de aan de gang zijnde beweging, waarbij nieuwe arbeidsplaatsen opgericht worden in de privé-sector. moeten versterken. Het netto effect zou in 1986 een vermindering van de werkloosheid moeten teweegbrengen – met 10 a 15.000 eenheden minstens – en een lichte stijging in 1987. die echter onvoldoende groot zou zijn om het peil van 1985 te bereiken.

DE EG EN ZUID-AFRIKA

Op pag. 44611 e.v. is verslag uitgebracht over het beleid van de ministers van buitenlandse zaken van de EG-lidstaten. verenigd in de Europese Politieke Samenwerking (EPS), m.b.t. Zuid-Afrika, nadat in dat land op 20 juli 1985 de noodtoestand was afgekondigd.

Dit verslag werd afgesloten met de opsomming van de maatregelen waartoe negen van de tien EG-ministers plus de ministers van Spanje en Portugal op 10 sept. 1985 hadden besloten. Alleen de Britse vertegenwoordiger in het gezelschap weigerde op dat moment toestemming aan het pakket van ,.restrictieve" economische maatregelen te geven. Hij ging wel akkoord met de zogenaamde positieve maatregelen. In de EPS-verklaring van 10 sept. 1985 was niet besloten tot het treffen van omvattende economische sancties, maar de mogelijkheid daarvan was voor de toekomst wel open gehouden. Ook werd in de verklaring ingegaan op het memorandum-Botha, dat de Zuidafrikaanse president op 31 aug. aan de drie op bezoek zijnde EG-ministers van buitenlandse zaken (Andreotti – Italië, Poos – Luxemburg en Van den Broek – Nederland) had doen overhandigen (pag. 44811).

Over eventuele sancties bevatte de verklaring de volgende passage:

,,De vraag van andere maatregelen, waaronder sancties. blijft. Zoals de Tien op 22 juli hebben verklaard zullen zij wellicht bij het uitblijven van tastbare voortgang binnen redelijke termijn hun houding moeten herzien."

Over het memorandum-Botha zeiden de Twaalf met grote afstandelijkheid dat zij .,kennis hebben genomen van de verklaring van de Zuidafrikaanse regering en verwachten dat deze specifieke stappen neemt. Ondertussen zullen zij hun druk op Zuid-Afrika handhaven. Het doel blijft volledige afschaffing van de apartheid en niet alleen van bepaalde onderdelen. Er is niet zoiets als een goede en een slechte apartheid".

Op 25 september kondigde de Britse regering aan dat zij bereid was zich alsnog aan te sluiten bij de restrictieve maatregelen van de andere EG-landen tegen Zuid-Afrika.

De twee Britse militaire attachés in Zuid-Afrika zullen worden teruggeroepen, overeenkomstig het EG-besluit. zo zei minister van buitenlandse zaken Sir Geoffrey Howe ,,als een noodzakelijk politiek signaal voor de Zuidafrikaanse regering".

Maar Howe herhaalde dat de Britse regering gekant blijft tegen verplichte econoniische sancties omdat die volgens hem de druk op de Zuidafrikaanse regering om fundamentele veranderingen door te voeren ,,eerder zouden verminderen dan versterken" en de ,,zwakkere delen van de bevolking en buurlanden het zwaarst zouden belasten".

Diplomatieke waarnemers in Londen beschouwden de Britse maatregel om de militaire attachés uit Zuid-Afrika terug te roepen voornamelijk als een symbolisch gebaar, omdat de meeste maatregelen, zoals het verbod op nucleaire en militaire samenwerking en een embargo op de verkoop van olie en wapens, al van kracht waren.

Dat gebaar leek vooral bedoeld te zijn, zo werd in die kringen gezegd. om de kritiek op het Britse beleid tegenover Zuid-Afrika tot bedaren te brengen.

Protest *EG-commissaris* De Clercq *tegen* executie *Benjamin* Moloise

De Zuidafrikaanse regering heeft op 18 okt. 1985 de 30-jarige zwarte Zuidafrikaan Benjamin Moloise doen executeren.

Benjamin Moloise was lid van het ANC. Hij was beschuldigd van moord op een zwarte politieman in het jaar 1982. Op 7 nov. 1983 was hij hiervoor ter dood veroordeeld.

Moloise had erkend bij de voorbereidingen van de moord betrokken te zijn geweest, maar hij ontkende aan de voltrekking van de moord te hebben meegewerkt.

De veroordeling had geleid tot wereldwijde protesten en verzoeken tot begenadiging, waarop de Afrikaanse regering niet was ingegaan.

Op 18 okt., nadat Moloise in de gevangenis van Pretoria door ophanging ter dood was gebracht. gaf de EG-commissaris voor buitenlandse betrekkingen, Willy de Clercq, een verklaring uit. waarin hij o.m. zei: ,,Ik betreur het ten zeerste. dat de Zuidafrikaanse regering geen gevolg heeft gegeven aan de talrijke oproepen. inclusief die van de Europese Gemeenschap, om het leven van Benjamin Moloise te sparen".

Volgens de verklaring van De Clercq ,,hebben de Afrikaanse autoriteiten een kans voorbij laten gaan om de weg naar een dialoog te openen. De enige weg die kan leiden naar de vreedzame overgang tot een niet-racistisch Zuid-Afrika".

De Europese Commissaris vreest dat door het besluit dat in Pretoria is genomen het gevaar van escalatie van het geweld bij de bevolking is toegenomen. De bevolking. die erkenning eist

van haar elementaire en fundamentele rechten, zal daar het eerste slachtoffer van worden. aldus De Clercq.

Gedragscode Europees *bedrijfsleven jegens Zuid-Afrika* verscherpt

Europese bedrijven met dochterondernemingen, filialen of andere zakelijke belangen in Zuid-Afrika krijgen te maken met een nieuwe EG-gedragscode. De ministers van Buitenlandse Zaken van de Tien plus de kandidaat-leden Spanje en Portugal hebben op 3 dec. 1985 in Brussel afgesproken op welke punten de code zal worden aangepast. De code. die moet bijdragen tot de afschaffing van apartheid in Zuid-Afrika, blijft echter een vrijblijvend karakter houden.

De Luxemburgse voorzitter van de Ministerraad. Jacques Poos. erkende dat er geen sancties worden genoemd tegen bedrijven die niet meewerken. maar volgens hem zijn de regels wel verscherpt. Zo zou het verslag dat de ondernemingen jaarlijks moeten uitbrengen over de manier waarop ze met zwarte werknemers omgaan een ,.transparanter" karakter krijgen. De rapporten moeten in Europa openbaar worden gemaakt.

In de nieuwe gedragscode wordt aan de ondernemingen gevraagd meer aandacht te besteden aan de zwarte vakbonden. Deze bonden zouden volledige erkenning moeten krijgen en ook moeten worden toegelaten tot loononderhandelingen. De werkgevers worden verplicht hun personeel regelmatig en volledig op de hoogte te houden van de besprekingen die zij met vrij gekozen personeelsvertegenwoordigers voeren.

De ondernemers worden ook gewezen op een reeks andere ,,sociale plichten" zoals het uitbetalen van lonen die een minimum levensstandaard garanderen. het principe ,.Gelijk loon voor gelijk werk". de verplichtingen zwarte werknemers via speciale programma's beter op te leiden en dergelijke. Er wordt uitdrukkelijk gezegd dat de zwarte werknemers en hun families dichtbij hun werk moeten kunnen wonen.

De rapporten die de bedrijven over hun activiteiten opstellen moeten in alle lidstaten dezelfde vorm krijgen en worden voorgelegd aan de nationale parlementen. Een samenvattend rapport moet worden beoordeeld door de voorzitter van de Ministerraad en het Europees Parlement. De twaalf hebben verder afgesproken dat zij regelmatig zullen overleggen over de naleving van de code.

De vorige EG-gedragscode, die ondermeer in Nederland aan hevige kritiek bloot staat, dateert van 20 sept. 1977. De aanscherping van de gedragscode maakt ook deel uit van het pakket maatregelen waartoe de twaalf landen minus het Verenigd Koninkrijk in september besloten naar aanleiding van het uitroepen van de noodtoestand in het land.

Verbod op olie-uitvoer uit EG *naar* Zuid-Afrika uitgebreid

De twaalf EG-ministers van buitenlandse zaken hebben op 28 jan. 1986 tijdens een EPS-vergadering in Brussel besloten dat de EG-lidstaten geen olie meer zullen exporteren naar Zuid-Afrika.

Olie, in Europa gewonnen (zoals b.v. Britse Noordzee-olie). ging al niet meer naar Zuid-Afrika. Het besluit van de EG-ministers voegt daar zogenoemde ,.olie in vrij verkeer gebracht" aan toe. Dit is o.m. olie uit derde landen. die via de EG-lidstaten wordt verhandeld of in de Gemeenschap wordt geraffineerd.

Met het besluit over de olie was het pakket van maatregelen van de EG. waarover voordien in sept. en dec. 1985 was besloten. afgerond.

Overleg *EG-frontlijnstaten*

In de Zambiaanse hoofdstad Lusaka heeft op 3 en 4 febr. 1986 overleg plaatsgevonden tussen ministeriele delegaties uit de twaalf EG-landen en de zes frontlijnstaten van zuidelijk Afrika.

In dit overleg heeft de Europese Gemeenschap voor het eerst aangedrongen op opheffing van het verbod op het African National Congress ANC als een van de maatregelen. die de Zuidafrikaanse regering zou moeten nemen om een nationale dialoog op gang te brengen.

Ondanks druk van de Afrikaanse deelnemers aan de conferentie toonde de EG zich echter nog niet bereid verdere maatregelen tegen Zuid-Afrika in het vooruitzicht te stellen dan die welke waren getroffen na het bezoek van de Europese ..trojka" in de zomer van 1985.

Teneinde de situatie in Zuid-Afrika te verbeteren. aldus de gemeenschappelijke slotverklaring. deden de ministers een dringend beroep op de regering in Pretoria om ,.categorisch te verklaren dat de apartheid volledig zal worden afgeschaft. dat de noodtoestand zal worden opgeheven. en dat een begin zal worden gemaakt met een dialoog over de toekomst van het land met de werkelijke vertegenwoordigers van de Zuidafrikanen die thans van de huidige regeringsstructuur zijn uitgesloten". Zij vroegen de Zuidafrikaanse regering ook als noodzakelijke stap in het bevorderen van het onderhandelingsproces alle politieke gevangenen. onder wie Nelson Mandela, onvoorwaardelijk vrij te laten.

In dit verband deden zij ook een dringend beroep op de Zuidafrikaanse regering het verbod op het Zuidafrikaanse African National Congress, het Pan Africanist Congress of Azania, en andere politieke partijen op te heffen. om zo een klimaat te scheppen dat bevorderlijk is voor de gewenste politieke dialoog.

Het woord ..sancties" – dat de Tien of de Twaalf nog nooit hebben gebruikt met betrekking tot Zuid-Afrika – komt ook in de gemeenschappelijke slotverklaring niet voor. Na het trojka-bezoek aan Pretoria werd gezegd dat de ministers ..de situatie nauwkeurig zullen blijven volgen. Wij zullen onze houding herzien als binnen een redelijke periode geen tastbare voortgang is geboekt." De frontlijnstaten slaagden er in Lusaka niet in hun Europese partners tot een uitspraak te brengen dat verdergaande maatregelen (dan die van het ..pakket van Luxemburg") ..zouden kunnen" of ..zouden moeten" worden genomen.

Wat in die gemeenschappelijke verklaring werd gezegd week nauwelijks af van eerdere uitspraken. ..Zij waren het er over eens dat de maatregelen tegen Zuid-Afrika die zijn aangekondigd door de Europese Gemeenschap. liet Gemenebest. de Noorse landen. de Verenigde Staten. en andere regeringen en organisaties. van groot belang zijn In het geval dat deze diverse maatregelen niet tot de gewenste resultaten leiden. zo kwamen de ministers overeen. moeten verdere maatregelen u-orden overwogen".

Evenmin werd gesproken over het verhogen van de druk op Zuid-Afrika – terwijl, in de woorden van ininister Van den Broek. sancties naar het oordeel van de frontlijnstaten ,.niet ver genoeg kunnen gaan".

De slotverklaring zegt dat de ministers ..talrijke opties" bespraken. Zij legden de nadruk op het belang van ..het handhaven" van de internationale druk op de Zuidafrikaanse regering om ..met vreedzame middelen" – een passage die de Afrikaanse landen liever niet hadden opgenomen – te komen tot afschaffing van de apartheid. ..in het belang van vrede en stabiliteit in Zuid-Afrika zelf en in de regio"

De frontlijnstaten hadden graag gezien dat het ANC – de grootste en al 74 jaar bestaande anti-apartheidsorganisatie, die onlangs besloot haar militaire acties op te voeren – zou zijn aangeduid als de enige wettige vertegenwoordigster van de zwarte Afrikanen.

Hetzelfde gold de SWAPO. de South West African People's Organization. die een guerrilla voert voor de onafhankelijkheid van Namibië. en die door de volkerenorganisatie als zodanig is erkend.

Zij deden ook vergeefse pogingen om de Unità van Jonas Savimbi. en de Nationale Verzets Beweging. MNR. die in Angola en Mozambique met Zuidaf'rikaanse steun een guerrilla voeren. aan te duiden als ..gewapende bandieten". In de slotverklaring wordt echter gesproken over de ..bedrijvers" van gewapende acties.

Afschaffing van de apartheid. aldus de gemeenschappelijke verklaring. zal sterk bijdragen tot vreedzame coexistentie tussen alle staten van de regio. ..De ministers veroordelen de militaire daden van agressie en destabilisatie van Zuid-Afrika tegen buurlanden in de regio. In dit verband verlangden zij de volledige terugtrekking van alle Zuidafrikaanse troepen uit Aiigola.

Zu gebruiken ook een formule die zeer nauw aansluit bij de termen van Hoofdstuk VII van liet Handvest der Verenigde Naties. volgens welke de Veiligheidsraad sancties kan afkondigen als ,.internationale vrede ei1 veiligheid" worden bedreigd. De gemeenschappelijke verklaring zegt dat het Zuidafrikaanse optreden ..vrede en stabiliteit in de regio in gevaar brengt".

De ministers veroordeelden ook de Zuidafrikaanse politiek van destabilisatie in al zijn vormen. waaronder rechtstreeks of indirect gewapend optreden in buurlanden. met name Angola en Mozambique. In dit verband kwamen zij overeen de bedrijvers van zulke acties welke bijstand of steun dan ook te onthouden".

Dit was de meest vergaande tormule waartoe de Twaalf bereid waren om Saviinbi's ontvangst door president Reagan op het Witte Huis en zijn besprekingen met de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz aan te duiden Het was ook het enige punt waarop de samenvatting die de ininister van buitenlsndse zaken van het gastland Zambia. Lameek Goma, gaf in de slotpersconferentie, duidelijk afweek van die van minister Van den Broek. als voorzitter van de EG-ministerraad en de Europese Politieke Samenwerking Minister Goma verklaarde namelijk. eigener beweging en uitdrukkelijk, dat uitsluitend de frontlijnstaten ..de recente rode loper-behandeling van Savimbi door de regering van de Verenigde Staten kraclitig veroordelen".

De kwestie Namibië, zo bleek zowel uit de besprekingen die minister Van den Broek in zijn hoedanigheid van voorzitter voerde met SWAPO-leider Sam Nujoina. als uit de slotverklaring. leverde geen bijzondere moeilijkheden op.

De Veiligheidsraad heeft in 1978, in de befaamde resolutie 433. Zuid-Afrika het reclit ontzegd de vroegere Duitse kolonie Zuidwest-Afrika te blijven besturen – zoals door de vooroorlogse Volkenbond opgedragen. Namibië zou via verkiezingen onder toezicht van de volkerenorganisatie onafhankelijk moeten worden.

De ministers veroordelen ,.Zuid-Afrika's aanhoudende illegale bezetting" van Namibië. en herhaalden dat resolutie 435 ..tot op dit moment de enige rechtsgeldige basis is voor een vreedzame oplossing van de kwestie van Namibie's onafhankelijkheid". Zij bepleitten onverwijlde uitvoering van deze resolutie.

De besprekingen werden volgens de slotverklaring gevoerd in een sfeer van ,,hartelijkheid. volledig vertrouwen en begrip". Maar er werden geen afspraken gemaakt voor een nieuwe conferentie. en minister Van den Broek verklaarde desgevraagd dat de resultaten in het normale EPS-overleg zouden worden besproken.

Als Europese co-president had minister Van den Broek een openingstoespraak gehouden die. omdat zij de instemming behoefde van alle twaalf lidstaten van de Gemeenschap. door een Westerse diplomaat als ..bloedeloos" werd aangeduid. Het ANC werd niet met name genoemd. laat staan dat voor opheffing van het verbod door de Zuidafrikaanse regering werd gepleit. Het Luxemburgse pakket van positieve en restrictieve inaatregelen. dat pas enkele dagen voor de conferentie volledig was afgerond. werd tot in detail uiteengezet.

De Twaalf reageerden zeer behoedzaam op de rede die president Botha kort voordien bij de opening van de parlementszittiiig op 31 jan. had gehouden. Zij zeiden ..kennis te hebben genomen" van deze rede. waarin ,,een aantal maatregelen werden aangekondigd die van invloed zijn op de Zuidafrikaanse sainenleving. Deze maatregelen lijken een aantal positieve elementen te bevatten. maar zij schieten. zowel qua tijdstip als inhoud. tekort om de fundamentele veranderingen teweeg te brengen die zouden moeten voortvloeien uit president Botha's erkenning dat åuid-Afrika het verouderde apartheidsstelsel is ontgroeid".

Bij het aantal maatregelen dat minister Van den Broek noemde om het klimaat mogelijk te maken waarin. zo spoedig mogelijk. een dialoog op gang kan kumeri met „de werkelijke vertegenwoordigers van het Zuidafrikaanse volk". was niet een opheffing van het verbod van het ANC. Aan de zogenaamde vertrouwenwekkende maatregelen die in de EPS-vergadering van eind juli vorig jaar werden genoemd. werd slechts opheffing van de noodtoestand toegevoegd

De aanhoudende onrust in de regio bemoeilijkt een ontwikkeling zoals iiagestreefd in de Southern African Development Coordination Conference. SADCC. namelijk het verminderen van de economische afhankelijkheid van de frontlijnstaten van Zuid-Arrika. Geweld. vooral in Angola en Mozambique. ..heeft bijzonder ernstige gevolgen voor economische en sociale voortgang. en wij zijn ons zeker bewust van het lijden dat de oorlog de bevolking van deze landen brengt. De Twaalf betreuren diep dat. ondanks de diverse in 1984 bereikte regionale akkoorden. de gewapende strijd in Angola en Mozambique aanhoudt en deze landen verhindert hun ontwikkelingsproces voort te zetten"

Minister Van den Broek. die hierbij duidelijk doelde op de overeenkomst die de regeringen iri Launda en Maputo met Pretoria hebben gesloten. noeinde niet alleen Angola en Mozambique. Ook in Gaberone en Maseru – de hoofdsteden van Botswana en Lesotho – is ,.liet normale leven bruut verstoord door Zuidafrikaanse raids waarbij onschuldige mensen. waaronder kinderen. door beroepssoldaten werden vermoord".

Als voorzitter van de frontlijnstaten liet de Zambiaanse president Kenneth Kaunda blijken voorstander te zijn van volledige economische sancties tegen Zuid-Afrika. Hij verklaarde dat de maatregelen die de Zuidafrikaanse regering tot nu toe heeft genomen slechts zijn bedoeld orn de apartheid meer aanvaardbaar te maken. en dat volledige economische sancties moeten worden toegepast als Pretoria geen maatregelen neemt om de spanning te verminderen.

Het Zambiaanse staatshoofd pleitte niet met zo veel woorden voor een Westerse investeringsstop. maar aarschuwde dat de investeringen op den duur niet profijtelijk zullen blijken. ,.Ik hoop dat men ons. die in dit deel van de wereld leven. zal willen vergeven als wij denken dat het onze Europese vrienden niets kan schelen wat er in de regio gebeurt zolang hun multinationals, dank zij de goedkope zwarte arbeidskrachten. enorme winsten kunnen behalen uit hun investeringen in Zuid-Afrika.

Zij beschouwen Zuid-Afrika als stabiel en daarom veilig voor hun investeringen. Hoe moeten wij anders hun terughoudendheid, en in sommige gevallen krachtig verzet tegen economische sancties, als een geschikt instrument voor vreedzame veranderingen in Zuid-Afrika uitleggen?" Maar Zuid-Afrika zal, ondanks zijn sterke strijdkrachten en uitgebreide veiligheidsmaatregelen, niet in staat zijn de stabiliteit te handhaven, tenzij en totdat alle Zuidafrikanen dezelfde mogelijkheden hebben om onder democratische omstandigheden hun politieke toekomst te bepalen. .,Wij moeten daarom nederig opmerken dat Europese en Amerikaanse investeringen in Zuid-Afrika niet veilig zijn omdat Zuid-Afrika op het punt staat te ontploffen. Als de situatie ten goede verandert zullen de investeringen in vlammen opgaan. Niet dat wij dit graag willen. maar het is een logische consequentie van de instabiliteit".

Als Zuid-Afrika niet uit zichzelf maatregelen neemt om de spanning weg te nemen ,,moet het ertoe worden gedwongen door in gemeenschappelijk overleg toegepaste internationale druk. die ook volledig economische sancties behoort te omvatten. Kaunda voegde hieraan toe ..zich ervan bewust te zijn" dat de EG al maatregelen heeft genomen ,.waarvoor zij lof verdient".

Men zegt ons, aldus het Zambiaanse staatshoofd, dat de Gemeenschap vreedzame veranderingen voorstaat. ,.Dat willen wij ook. Daarom hebben wij gepleit voor economische sancties tegen Zuid-Afrika, omdat wij geloven dat zulke maatregelen een vreedzaam middel vormen om de gewenste veranderingen teweeg te brengen.

Wij zijn ons bewust van de gevolgen die zulke maatregelen zullen hebben voor zowel de zwarte bevolking van Zuid-Afrika als de frontlijnstaten. Het valt niet te ontkennen dat de frontlijnstaten voor hun economische voortbestaan afhankelijk zijn van Zuid-Afrika. Niettemin zijn wij bereid nu te lijden, beter dan veel meer straks. wanneer de raciale vulkaan in Zuid-Afrika tenslotte tot uitbarsting komt. Zijn lava zal het gehele gebied overspoelen, en velen doden en verminken."

Mogelijk doelend op het feit dat van Europese zijde slechts drie van de twaalf ministers – de Nederlandse. de Britse en de Griekse – naar Lusaka waren gekomen, maar Zambia, Zimbabwe, Angola. Mozambique. Tanzania en Botswana alle met ministers waren vertegenwoordigd. dankte president Kaurida de Europeanen voor het feit zij .,de bijeenkomst belangrijk genoeg vonden om er in hun drukke agenda's plaats voor te maken". Hij nodigde hen ook nadrukkelijk uit andere delen van Zuid-Afrika te bezoeken en vaker. op regerings- en ander niveau, overleg te plegen.

Dagelijks, aldus het Zambiaanse staatshoofd, dreigen wij te worden aangevallen omdat wij het Zuidafrikaanse politieke stelsel durven te kritiseren en hen die het willen veranderen durven te helpen.

Apartheid gelijkstellend aan terrorisme, vroeg hij zich af ,.wat dit voor be-

staan is, waarin de christelijke wereld gewoon toekijkt hoe mensen in Zuid-Afrika worden afgeslacht door lieden die zichzelf christenen noemen".
Evenals minister Van den Broek verklaarde Kaunda de Zuidafrikanen ..niet te willen voorschrijven" welk politiek stelsel zij moeten toepassen. ,,Wij willen slechts dat Zuid-Afrika deel uitmaakt van de gemeenschap van werkelijk beschaafde landen, waarin allen, ongeacht hun huidskleur of geloof, kinderen Gods zijn. vrij en gelijk".
Het is .,diep treurig dat de meeste Europese regeringen om de tuin zijn geleid door de Zuidafrikaanse propaganda dat er in Zuid-Afrika werkelijk iets aan het veranderen is. Daarom menen onze Europese vrienden dat wij niets zouden moeten doen om het door Zuid-Afrika op gang gebrachte veranderingsproces te verstoren. Men zegt dat. als te sterke druk wordt uitgeoefend, het regime weer op zichzelf terugvalt". aldus president Kaunda. Zij zouden echter naar de schreeuw van de onderdrukten moeten luisteren, en zich niet door de zoetgevooisde stem van het regime in de luren moeten laten leggen. ,,De waarheid is dat de Zuidafrikaanse regering helemaal niet heeft besloten de apartheid af te schaffen. Zij heeft inderdaad enige maatregelen genomen. Deze maatregelen zijn echter niet bedoeld om de apartheid af te schaffen, maar om haar meer aanvaardbaar te maken."

President Kaunda noemde het ,,verbazingwekkend" dat sommige Westerse regeringen zeggen geen verandering van de status quo te willen omdat zij bang zijn dat een door het ANC geleid Zuid-Afrika communistisch zal worden en het Westen geen strategische materialen meer zal leveren. ,,Ditargument is vals. Het gaat voorbij aan de huidige situatie. Wij allen in deze regio staan zeer vriendschappelijk tegenover zowel het Oosten als het Westen, en zullen het Westen strategische materialen blijven verkopen." Bovendien, het ANC strijdt niet voor een communistisch Zuid-Afrika.
Zich duidelijk richtend tot de Verenigde Staten, noemde president Kaunda het leggen van een verband tussen terugtrekking van de Cubaanse troepen uit Angola en de onafhankelijkheid van Namibië ,,onaanvaardbaar". ,,Ook steun aan anti-regeringsgezinde elementen als de Unita-opstandelingen als een manier om problemen op te lossen wijzen wij af. Door een dergelijk beleid wordt het streven naar een oplossing van de problemen van Zuid-Afrika en Namibië eerder bemoeilijkt dan vergemakkelijkt."

Washington moet begrijpen dat ,,niet alle problemen volgens het Oost-West schema kunnen worden opgelost". dat de onafhankelijkheid van Namibië niet langer moet worden uitgesteld.

De frontlijnstaten willen ook meer economische steun teneinde hun afhankelijkheid van Zuid-Afrika te verminderen en de sabotage van Unita en MNR in Angola en Mozambique althans ten dele te kunnen opvangen. Zij moeten, aldus president Kaunda, een deel van hun hulpbronnen aanwenden om situaties die een gevolg zijn van de Zuidafrikaanse dreiging het hoofd te bieden. „Bovendien worden talrijke. door de Europese Gemeenschappen gefinancierde ontwikkelingsprojecten in Zuidelijk Afrika door Zuid-Afrika vernield. I-Iet is ons belang, als partners, om deze projecten te beschermen."

De tegenstellingen tussen de Twaalf en de Zes waren al tot uitdrukking gekomen in het voorbereidend overleg. de week voordien in Den Haag. De Zes hadden een agenda van vier punten voorgesteld, te weten:

- bespreking en analyse van recente ontwikkelingen in Zuidelijk Afrika (Zuid-Afrika en Namibië);
- maatregelen ter bestrijding van de apartheid (bestaande maatregelen. voorstellen om ze te versterken, en voorstellen voor nieuwe maatregelen);
- Zuid-Afrika's destabilisatiebeleid (maatregelen om destabilisatie tegen te gaan en om de slachtoffers van dit beleid te helpen). en
- versnelde maatregelen om spoedige onafhankelijkheid van Namibië te bevorderen.

Op voorstel van de Twaalf werd ten slotte de volgende agenda vastgesteld:

- bespreking van recente ontwikkelingen en de huidige situatie in zuidelijk Afrika;
- beleid jegens Zuid-Afrika teneinde bij te dragen tot het afschaffen van de apartheid (waaraan de Twaalf oorspronkelijk hadden willen toevoegen ,.met nadruk op de noodzaak van een dialoog en een vreedzame oplossing in Zuid-Afrika");
- betrekkingen tussen de Republiek Zuid-Afrika en de andere zuideliik Afrikaanse staten. en
- de kwestie van de onafhankelijkheid van Namibië (hoewel de Twaalf oorspronkelijk slechts over .,de kwestie Namibië" hadden willen spreken).

Aanvankelijk was minister Van den Broek niet van plan om zijn verblijf in Lusaka te gebruiken voor het opnemen van contacten met het ANC (dat daar zijn hoofdkwartier heeft), noch als EG- en EPS-voorzitter, noch als nationaal bewindsman. Dit niettegenstaande het feit dat ANC-leider Oliver Tambo tijdens zijn bezoek aan Nederland door de toenmalige premier Van Agt werd ontvangen, en de Luxemburgse minister van buitenlandse zaken Jaeques Poos, in de periode dat Luxemburg voorzitter was, het ANC op de hoogte stelde van de resultaten van het bezoek van de trojka aan Zuid-Afrika.
Later werd echter in Den Haag meegedeeld dat Van den Broek als nationaal bewindsman een ontmoeting met ANC-vertegenwoordigers ,.niet uit de weg zou gaan": op de dag van de ontmoeting werd aangekondigd dat hij een gesprek als voorzitter zou voeren. Maar Tambo keerde er niet voor terug uit Nigeria. en ANC-secretaris-generaal Alfred Nzo, was op 2 febr. nog niet terug van de op 31 jan. in Harare beëindigde SADCC-conferentie. Het gesprek werd daarom gevoerd met de .,derde man" in de hiërarchie. Thomas Nkobi. die werd vergezeld door een van de Indische leden van het centraal comité, Maharaj.

Volgens minister Van den Broek hadden de ANC-vertegenwoordigers er ,,begrip" voor dat het nemen van besluiten in een groep van twaalf niet eenvoudig is. maar zij zouden toch het liefst zien dat Zuid-Afrika geheel wordt geisoleerd.

De Twaalf zouden niet alleen de regering in Pretoria. maar ook de blanke bevolking in Zuid-Afrika duidelijk moeten maken dat het land afstevent op een ramp als de apartheid niet verdwijnt. Nederland, aldus minister Van den Broek, heeft ,,begrip" voor de frustratie en verbittering van het ANC en de zwarte bevolking van Zuid-Afrika aan wie politieke rechten worden onthouden, maar wijst geweld af.

Het gesprek dat minister Van den Broek, eveneens als EG- en EPS-voorzitter, met SWAPO-leider Sam Nujoma voerde, verliep ongeveer langs dezelfde lijnen als dat met het ANC. De South West African People's Organization. die al jarenlang een guerrilla voor Namibië's onafhankelijkheid voert, is niet bereid af te zien van geweld. en zou graag zien dat Pretoria onder zwaardere druk komt.

De EG-landen menen dat verkiezingen moeten worden gehouden voordat een organisatie kan pretenderen enige wettige vertegenwoordigster van een volk te zijn.

In zijn openingstoespraak, als EG- en EPS-voorzitter, noemde Van den Broek het ANC niet met name, maar na de eerste conferentiedag verklaarde hij tegenover Nederlandse journalisten zich niet te kunnen voorstellen, dat de Zuidafrikaansc regering niet ,,eens" tot de conclusie zou komen dat vrijlating van Nelson Mandela en opheffing van het verbod van het ANC geen absolute voorwaarden zijn voor het op gang komen van een dialoog van alle politieke groeperingen.

Tijdens de conferentie voerde het ANC ook nog besprekingen met Franse, Griekse, Deense en Britse delegaties. Groot-Brittannië. het EG-land met de grootste investeringen in Zuid-Afrika. had tot op dat moment geen contact gehad met het ANC. en zijn vertegenwoordigers werden ook niet door minister Howe maar door een van zijn plaatsvervangers ontvangen. Niettemin werd opheffing van het ANC-verbod aan het einde van de conferentie voor het eerst, in de gemeenschappelijke slotverklaring van dc Achttien, door alle Twaalf onderschreven.

Minister Van den Broek gaf tegenover journalisten toe dat de situatie in Zuid-Afrika is verslechterd sinds het bezoek van de trojka aan Zuid-Afrika, en het beginselakkoord over het pakket van Luxemburg. dat wil zeggen sinds begin september.

De Twaalf hebben zich weliswaar het recht voorbehouden hun standpunt te herzien. maar volgens het Nederlandse voorzitterschap moet de eerste prioriteit thans zijn de Zuidafrikaanse regering te bewegen vertrouwenwekkende maatregelen te nemen en niet voor te stellen de economische dwangmaatregelen aan te scherpen.

Een woordvoerder van het ANC liet tegenover journalisten blijken niet de illusie te hebben dat de Twaalf Zuid-Afrika onder sterker economische druk zouden zetten. maar hij liet nadrukkelijk de mogelijkheid open dat individuele EG-landen verder gaan.

Nederland, waar zijns inziens een meerderheid voorstander is van sancties. zou een voorbeeld moeten stellen en moeten streven naar volledige en mandatoire – dat wil zeggen door de Veiligheidsraad voor alle bij de VN aangesloten landen bindende – sancties.

De Twaalf. zo deelde minister Van den Broek mee. hebben nog niet overlegd over dc houding die zij zullen innemen als Savimbi. zoals hij in Washington heeft aangekondigd. in juni West-Europa bezoekt. Zijn opmerking tegenover Nederlandse journalisten dat hij. als nationaal bewindsman. een ontmoeting met Savimbi ,,niet uit de weg zou gaan", wat hem op een scherpe terechtwijzing van zijn Angolese collega Alfonso van Dunem Mbinda kwam te staan.

De uitgesproken bereidheid Savimbi te ontmoeten komt neer op ,,een vijandelijke daad" jegens en inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Angola, aldus minister Van Dunem. Zij bevordert het Angolese streven naar goede betrekkingen met Nederland niet.
Juist vanwege de goede en vriendschappelijke betrekkingen zou minister Van den Broek moeten besluiten Savimbi niet te ontmoeten. De Angolese regering zal op een eventuele ontmoeting „op het gepaste moment met de gepaste maatregelen" reageren.

Minister Van den Broek. die aanvankelijk had verklaard ,.begrip" te hebben voor de kritiek van de frontlijnstaten op de manier waarop Savimbi in Washington is ontvangen – ,,een ontvangst die niet bepaald bevorderlijk is i m de onafhankelijkheid van Namibië naderbij te brengen" – sloot later de mogelijkheid niet uit dat niet hij zelf. maar een hoge ambtenaar van zijn ministerie de leider van de Unita te woord zou staan. Maar Nederland sluit niet in beginsel contacten uit met oppositiegroepen ,,die vijandig staan tegenover regeringen waarmee Nederland vriendschappelijke betrekkingen onderhoudt".

Contacten met de oppositie in El Salvador en Nicaragua hebben informatie opgeleverd die wordt gebruikt om een beter inzicht te krijgen in de situatie, houden geen waarde-oordeel in en kunnen niet worden beschouwd als steun voor of aanmoediging van deze oppositie. Er is een verschil tussen een ontvangst zoals die welke een staatshoofd ten deel valt en contacten met een politiek leider. aldus de minister. Het zich afsluiten voor contacten leidt tot verlamming.

De Britse minister. sir Geoffrey Howe, gaf in Loesaka een verklaring uit waarin niet werd gesproken over het ANC. President Botha's rede, aldus sir Geoffrey. moet worden gezien tegen de achtergrond van datgene waarover de Achttien het eens zijn. namelijk dat de apartheid snel. en niet alleen in naam maar ook in werkelijkheid. moet worden afgeschaft.

Op het eerste gezicht. aldus de Britse bewindsman, ,,weerspiegelen president Botha's opmerkingen bewustzijn dat veranderingen nodig zijn. maar deze veranderingen gaan nog nog niet zo ver als nodig is. Wij zullen moeten afwachten hoe de in het vooruitzicht gestelde veranderingen in de praktijk worden gebracht".

De voorzitter van de een week eerder in Harare gehouden Southern African Development Coordination Conference. Peter Mmusi, ging nog verder in zijn veroordeling van de Amerikaanse steun aan de Unita dan minister Goma. Savimbi's officiële ontvangst in het Witte Huis ,.plaatst de Verenigde Staten in hetzelfde kamp als Zuid-Afrika. De Amerikaanse regering maakt zich daarmee mede verantwoordelijk voor de agressie en de instabiliteit in de regio".

De SADCC-bijeenkomst, waaraan werd deelgenomen door de Twaalf. de zes frontlijnstaten die deelnamen aan de conferentie in Loesaka plus Lesotho. Swaziland en Malawi. en onder andere de Verenigde Stalen, de Sowjet-Unie, India, Brazilie, Noord-Korea. Nigeria. de Noorse landen en internationale organisaties. was vooral bedoeld om een tussentijdse balans op te maken van wat tot stand is gebracht en wat in de toekomst de hoogste prioriteit moet hebben.

President Kaunda stipte in Lusaka de ,,paradoxn aan dat de Verenigde Staten de Unita militair steunen zodat deze beter het hoofd kan bieden aan de Cubaanse troepen. die in Angola Amerikaanse olie-installaties tegen aanvallen van de Unita beschermen.
In Harare vroeg Mmusi zich af hoe de Verenigde Staten kunnen deelnemen aan het werk van de SADCC – waarvan Angola deel uitmaakt – en tegelijkertijd de Unita kunnen steunen.
Volgens de SADCC heeft de Zuidafrikaanse agressie en destabilisatie de negen landen sinds het begin van hun samenwerking. vijf jaar geleden, voor meer dan $10 mrd schade berokkend. Dit is niet alleen directe schade door sabotage aan installaties en materieel, maar ook indirecte schade als opvangen van vluchtelingen. hogere militaire uitgaven, verlies van inkomsten onder andere uit export. van produktiecapaciteit en van investeringen die uit politieke overwegingen (de instabiliteit) niet zijn doorgegaan. en van wederopbouw – met name in Angola en Mozambique – waarvan de effecten door de guerrilla worden te niet gedaan.

De conferenties in Harare en Lusaka waren voorafgegaan door een bijeenkomst van het paritair comité van het Associatieparlement van 27-31 januari in Mbabane. de hoofdstad van Swaziland.

In deze bijeenkomst verklaarde de vertegenwoordiger van Zambia. als voo zitter van de frontlijnstaten. dat deze waardering hebben voor ,,de beperkte maatregelen" die de Europese Gemeenschap tegen Zuid-Afrika heeft genomen. Maar zij hebben het regime in Pretoria er niet toe gebracht noodzakelijke veranderingen door te voeren.
,,De Zuidafrikaanse destabilisatie be-

dreigt de economische en politieke belangen van zowel de EG- als de SADCC-lidstaten. Wij doen daarom een dringend beroep op de Gemeenschap Zuid-Afrika onder druk te zetten om een einde te maken aan zijn destabilisatie. De Gemeenschap zou ook financiële steun moeten verlenen aan de SADCC-landen. slachtoffers van de Zuidafrikaanse agressie. voor economisch herstel en om de Zuidafrikaanse propaganda te weerleggen."

Duidelijk doelend op Portugal, dat Unita- en MNR-vertegenwoordigers in Lissabon toestaat verklaringen af te ieggen. deed de Zambiaanse afgevaardigde tevens een beroep op ,.die EG-landen die bandieten een toevluchtsoord verlenen, hiervan af te zien. zodat zij niet als medeplichtigen worden beschouwd".

De Zambiaanse afgevaardigde besloot met een bittere opmerking over de – in het kader van de zogenaamde positieve maatregelen versterkte – EG-gedragscode. .„Wij erkennen weliswaar het bestaan van een Europese gedragscode voor bedrijven uit de EG en de aanvaarding van gemeenschappelijke maatregelen tegen Zuid-Afrika, maar wij zijn niettemin van oordeel dat zij geen enkele verandering hebben gebracht in de situatie in Zuid-Afrika."

Meningsverschillen tussen enerzijds de ACP-afgevaardigden en anderzijds bijna alle Europese leden van het Bureau van het Associatieparlement waren oorzaak geweest dat een hoorzitting over zuidelijk Afrika niet kon doorgaan.

In de bijeenkomst van eind september in Inverness was besloten ,,allen die zijn betrokken bij de problemen van zuidelijk Afrika" te spreken over de problemen van de frontlijnstaten en de SADCC. de kwestie-Namibië en Zuid-Afrika.

In de vergadering van het Bureau was een voorstel om ook vertegenwoordigers van de Zuidafrikaanse regering uit te nodigen afgewezen door alle ACP-afgevaardigden plus twee Europeanen. mevrouw Heinrich en Wurtz. Alle andere Europese afgevaardigden stemden voor de uitnodiging, ook Galland en Guermeur. van wie het initiatief voor de hoorzitting was uitgegaan. Zij verklaarden geen verantwoordelijkheid te willen dragen voor de gevolgen die het niet uitnodigen van Zuidafrikaanse regeringsvertegenwoordigers zou kunnen hebben.
Een compromisvoorstel, parlementsleden van de Zuidafrikaanse Nationale Partij uit te nodigen, werd door de ACP-afgevaardigden en Heinrich en Wurtz afgewezen en door de overige Europeanen gesteund.
Een meerderheid van de Europese afgevaardigden stemde tenslotte tegen het uitnodigen van een groep waarvan velen ais prominente tegenstanders van de apartheid kunnen worden beschouwd. De Italiaanse co-president. de christen-democraat Giovanni Bersani, concludeerde daarop dat de beraadslagingen in het Bureau onverenigbaar waren met de opvattingen van de vergadering in Inverness.

De groep die zou moeten worden uitgenodigd omvatte voor de frontlijnstaten president Kaunda en de uitvoerend directeur van de SADCC. dr. S. Makoni. voor Namibië de voorzitter van de VN-Raad voor Namibië Lusaka. de leider van het SWAPO. een vertegenwoordiger van de Multiraciale Alliantie en de secretaris-generaal van de Namibische Raad van Kerken, Shegavali. Voor Zuid-Afrika zouden moeten worden uitgenodigd de Anglicaanse bisschop van Johannesburg. Desmond Tutu. Zoeloeleider Chief Buthelezi. de secretaris-generaal van de Zuidafrikaanse Raad van Kerken Beyers Naudé. UDF-leider Allan Boesak. de voorzitter van de Katholieke Bisschoppenconferntie Denis Hurley. Oliver Tambo. de voorzitter of fractieleider van de Federale Progressieve Partij, Colin Eglin of Frederik van Zyl Slabbert, een lid van de Zuidafrikaanse balie (en vooraanstaand lid van de Indiase gemeenschap). Yacoub. vertegenwoordiger van de Organisatie van Aziatische Volkeren. van de vakbondsfederatie FOSATU. van de Raad van Zuidafrikaanse Vakbonden en van de SAAWU (South African Allied Workers' Union) en de ex-president van De Beer's.

Onderhoud
Van den Broek–Roelof Botha

Op 14 febr. had minister Van den Broek in Genève een onderhoud met zijn Zuidafrikaanse collega Roelof Botha.

De Nederlandse bewindsman heeft in dit gesprek de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken ,,in duidelijke bewoordingen" de ernstige verontrusting van de EG-lidstaten over de ontwikkelingen in Zuid-Afrika overgebracht en hij heeft hem op de hoogte gebracht van de conclusies van het overleg tussen de EG en de frontlijnstaten van zuidelijk Afrika begin februari in Lusaka.

Hoewel minister Botha na afloop verklaarde ,.bemoedigd" naar Pretoria te zullen terugkeren, omdat .„wij veel. waarover Europa zich zorgen maakt, in orde kunnen brengen". bleek uit zijn opmerkingen niet dat de Twaalf en Zuid-Afrika nader tot elkaar zijn gekomen omtrent de zogenaamd vertrouwenwekkende maatregelen voor Zuid-Afrika zelf. of over Namibië.

De EG-landen hebben in Lusaka het pakket van vertrouwenwekkende maatregelen dat de Zuidafrikaanse regering zou moeten nemen om een gunstig klimaat te scheppen voor een dialoog met vertegenwoordigers van alle gemeenschappen, uitgebreid met een pleidooi voor opheffingvan het verbod van het African National Congress en andere politieke groeperingen.
President P.W. Botha, aldus zijn minister. heeft bij de opening van het parlement op 31 januari verklaard dat de regering bereid is de niacht te delen met leiders van andere zwarte gemeenschappen (dan die van de thuislanden) en belangengroepen, maar dat bepaalde rechten. normen en waarden ,,die elke Europese regering kan onderschrijven". moeten worden beschermd.
In antwoord op de vraag of het ANC zal worden betrokken bij de machtsdeling, verklaarde minister Botha dat deze ,,alle organisaties die afzien van het gebruik van geweld als middel om politieke doelstellingen te verwezenlijken" omvat. Als geweld niet wordt afgezworen. is geen blijvende vrede en geen blijvende oplossing mogelijk. aldus minister Botha.

Het ANC heeft enkele rnaanden eerder aangekondigd de guerrilla tegen Pretoria te zullen verhevigen. omdat vreedzame actie tegen de apartheid geen resultaat lieeft.
Onvoorwaardelijke vrijlating van de al 23 jaar gevangen zittende leider van het ANC. Nelson Mandela. is een der andere vertrouwenwekkende maatregelen die de Twaalf hebben aanbevolen. Minister Botha verklaarde niet te kunnen zeggen of de vrijlating van Mandela – waarover de laatste weken allerlei geruchten hebben gecirculeerd – inderdaad op handen is. Met een verwijzing naar hetgeen president Botha hierover heeft gezegd. verklaarde hij dat Mandela's vrijlating afhangt van zijn bereidheid geweld te zullen afzweren en van de vrijlating van de in Angola gevangen genomen Zuidafrikaanse legerkapitein Wijnand du Toit en de Sowjet-dissident Andrei Sacharow.
Minister Bntha zei dat niet nris gesproken over een datum voor onafhankelijkheid van Namibie. de vroegere Duitse kolonie Zuidwest-Afrika die door Zuid-Afrika wordt bestuurd hoewel de Verenigde Naties Pretoria allang hebben ontheven van het nog door de Volkenbond verstrekte mandaat.
In Lusaka hebben de Twaalf. duidelijker dan ooit. pogingen van de hand gewezen om ..Namibiës onafhankelijkheid te vertragen door haar te koppelen aan de terugtrekking van Cubaanse troepen uit Angola" De Twaalf. hierin gesteund door de Zes. menen dat alle voorwaarden zijn vervuld voor toepassing van de Veiligheidsraadresolutie (435). die zegt dat Namibië onafhankelijk moet worden via verkiezingen onder toezicht van ae volkerenorganisatie.
Volgens minister Botha is Zuid-Afrika bereid deze resolutie uit te voeren. maar ..onze door de Verenigde Staten gesteunde positie is dat eerst een akkoord moet zijn bereikt over terugtrekking van de Cubaanse troepen uit Angola". Desgevraagd voegde hij er aan toe hierover niet te hebben gesproken met de regering in Luanda.
Minister Van den Broek verklaarde ..nuttige. bijzonder openhartige en open" besprekingen te hebben gevoerd over de ontwikkelingen in Zuid- en zuidelijk Afrika en over ..de manier waarop de Twaalf kunnen bijdragen aan het proces van vreedzame verandering dat wij in feite beide voorstaan"
Hij had de ..grote zorg" van de Twaalf over deze ontwikkeling overgebracht en ..krachtig" gepleit voor vertrouwenwekkende maatregelen ..zodat de nationale dialoog op gang kan komen die het enige middel is om deze vreedzame verandering teweeg te brengen".
Minister Botha had een toelichting gegeven op de voorstellen van zijn regering. onder meer die van president Botha van eind januari. ..die positieve elementen bevatten". Maar waar het werkelijk om gaat is hoe deze plannen worden uitgevoerd. zo voegde hij hieraan toe.
Minister Botha zei de Twaalf, via minister Van den Broek. ervan te hebben willen overtuigen dat de Zuidafrikaanse regering vast van plan is te doen wat zij heeft aangekondigd „en meer dan dat. Maar wij hebben begrip nodig en wat tijd". Hij omschreef het gesprek als een gedachtenwisseling. niet als het vragen en geven van garanties, en als. van de zijde van Zuid-Afrika. een poging om ..misverstanden" weg te nemen.

(Voortzetting volgende aflevering)

Uitgevers. Keesing Uitgeversmaatschappij B.V. Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

KABINET-LUBBERS II

Op 14 juli heeft koningin Beatrix de nieuwe leden beëdigd van het tweede kabinet-Lubbers, waarna dit kabinet zijn werkzaamheden kon aanvangen.
De vorming van een nieuw kabinet was nodig geworden, doordat op 21 mei verkiezingen zijn gehouden voor de Tweede Kamer (pag. 353 e.v.-1986).In Nederland is het gebruik – geen voorschrift – dat het zittende kabinet op de dag, waarop algemene verkiezingen worden gehouden, zijn ontslag aan de koningin aanbiedt. Ook het eerste kabinet-Lubbers heeft zich aan deze gewoonte gehouden.
Dat het na de verkiezingen te formeren nieuwe kabinet een tweede kabinet-Lubbers zou worden, viel af te leiden uit de verkiezingsuitslag: de twee partijen CDA en VVD die te zamen de coalitie hadden gevormd, waarop het eerste kabinet-Lubbers had gesteund, waren beide de verkiezingen ingegaan met het publiekelijk uitgesproken voornemen na de verkiezingen deze coalitie voort te zetten, indien de kiezers hen daartoe in de gelegenheid zouden stellen
Aangezien de TK-verkiezingen een uitslag opleverden, waarbij CDA en VVD in de Tweede Kamer de meerderheid behielden – zij het in een krachtsverhouding, die ten gunste van het CDA was verschoven – lag het in de rede, dat zou worden gestreefd naar de vorming van een nieuw kabinet, dat wederom zou steunen op CDA en VVD en zou worden aangevoerd door CDA-premier Lubbers.

Adviezen aan de koningin

Koningin Beatrix is op 22 mei begonnen aan de raadplegingen, die na TK-verkiezingen gebruikelijk zijn als inleiding op een kabinetsformatie.
Zij ontving achtereenvolgens de vicevoorzitter van de Raad van State, mr. W. Scholten, de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer, dr. P.A.J.M.Steenkamp en dr. D. Dolman, en, in volgorde naar omvang van hun fracties, de voorzitters van de fracties van de in de Tweede Kamer vertegenwoordigde partijen.
Dit waren R.F.M. Lubbers (CDA),J.M. den Uyl (PvdA), E.H.T.M. Nijpels (VVD),H.A.F.M.O. van Mierlo (D'66), B.J. van der Vlies (SGP),mevr. M.B.C. Beckers-de Bruijn (PPR), mevr. A.C. van Es (PSP),G.J. Schutte (GPV)en M. Leerling (RPF).
De adviezen van de fractievoorzitters worden, nadat ze aan de koningin zijn uitgebracht, publiek gemaakt. Het bleek, dat al deze adviezen op één na (dat van mevr. Van Es) wezen in de richting van de vorming van een nieuw kabinet-Lubbers van CDA en VVD.

De ministersportefeuilles zijn in het tweede kabinet-Lubbers als volgt verdeeld

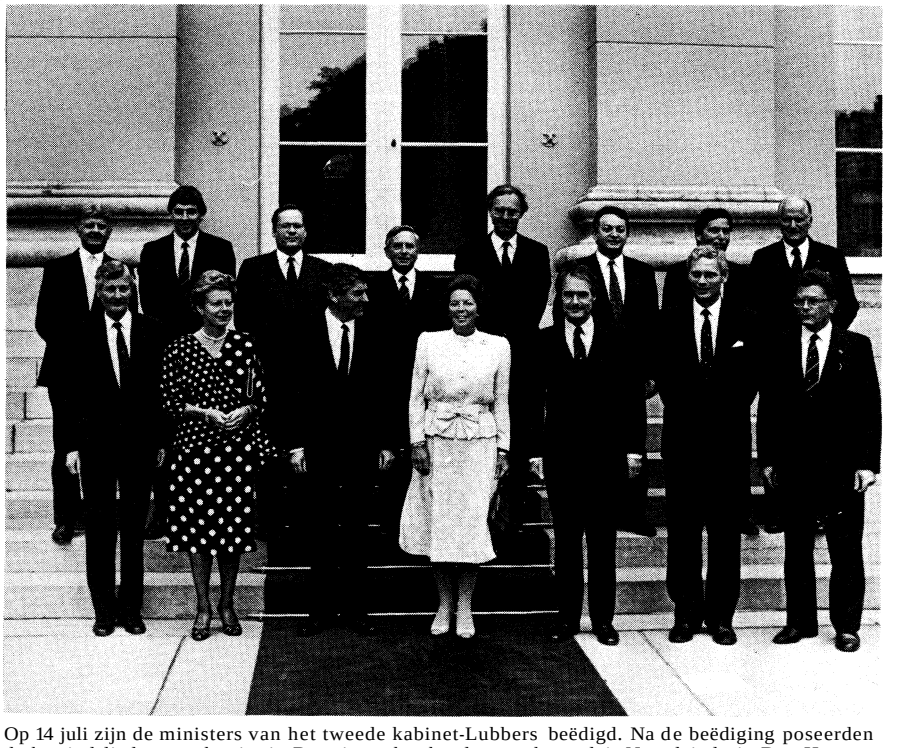
Minister-president. minister van algemene zaken – R.F.M. Lubbers (CDA);
vice-minister-president, minister van economische zaken – K.W. de Korte (VVD);
buitenlandse zaken – H. van den Broek (CDA);
justitie – F. Korthals Altes (VVD);
binnenlandse zaken – C.P. van Dijk (CDA);
onderwijs en wetenschappen – W.J. Deetman (CDA);
financien – H.O.C.R. Ruding (CDA);
defensie – W.F. van Eekelen (VVD):
volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer – E.H.T.M.Nijpels (VVD):
verkeer en waterstaat – mevr. N. Smit-Kroes (VVD);
landbouw en visserij – G.J.M. Braks (CDA);
sociale zaken en werkgelegenheid. Nederlandse Antillen en Aruba – J. de Koning (CDA);
welzijn, volksgezondheid en cultuur – L.C. Brinkman (CDA);
ontwikkelingssamenwerking – P. Bukman (CDA).

Verschil van mening bestond alleen over de vraag, of er direkt een formateur moest worden benoemd, in de persoon van demissionair premier en CDA-fractievoorzitter Lubbers, dan wel, of er iemand anders van CDA-huize als informateur enig voorwerk diende te verrichten, voordat Lubbers zijn kabinet kon gaan formeren.

De fractievoorzitters van CDA en PvdA adviseerden beiden de koningin direkt een formateur te benoemen, die een kabinet van CDA en VVD tot stand moest brengen

CDA-leider Lubbers heeft de koningin echter ook laten weten geen bezwaar te hebben tegen een informateur. Gegeven het feit dat VVD-leider Nijpels een voorkeur heeft voor aanwijzing van een informateur werd in Den Haag verwacht dat de koningin een informateur van CDA-huize zal benoemen. In dit verband werd de naam van minister De Koning genoemd.

Lubbers zei zelf in principe beschikbaar te zijn voor een (in)formateurschap. Een combinatie met zijn huidige functie heeft echter bezwaren, zeker gelet op het voorzitterschap van de EG-ministerraad, zodat het hem het beste leek een andere CDA-er te benoemen die ,,dicht bij het vuur zit".
Lubbers zei de koningin gevraagd te hebben niet alleen het CDA-advies te volgen maar

Op 14 juli zijn de ministers van het tweede kabinet-Lubbers beëdigd. Na de beëdiging poseerden de bewindslieden met koningin Beatrix op het bordes van het paleis-Noordeinde in Den Haag.
Op de voorste rij v.l.n.r. J. de Koning (sociale zaken en werkgelegenheid, CDA), N. Smit-Kroes (verkeer en waterstaat, VVD). R. F. M. Lubbers (minister-president. CDA), koningin Beatrix. R. W. de Korte (vice-minister-president,economische zaken. VVD),H. va? den Broek (buitenlandse zaken, CDA). en C. P. van Dijk (binnenlandse zaken, CDA).
Op de achterste rij v.l.n.r. P. Bukman (ontwikkelingssamenwerking, CDA), E. H. T. M. Nijpels (volkshuisvesting. ruimtelijke ordening en milieubeheer. VVD), W. J. Deetman (onderwijs en wetenschappen, CDA). F. Korthals Altes (justitie, VVD), H. O. C. R. Ruding (financiën, CDA), G. J. M. Braks (landbouw en visserij, CDA), L. C. Brinkman (welzijn. volksgezondheid en cultuur, CDA) en W. F. van Eekelen (defensie. VVD).

Weekblad 55ste jaargang No. 2853. pag. 41703-41718

gezien het beoogde kabinet van CDA en VVD tevens rekening te houden met het advies van Nijpels.
Deze bepleitte de benoeming van hetzij een CDA-informateur, hetzij een informateursduo van CDA en VVD-huize.
Lubbers was het met deze laatste suggestie van Nijpels niet eens omdat volgens hem het bezwaar bestaat dat t~.-eimformateurs dar. voor-al met elkaar in gesprek raken.
Lubbers zou bij de formatie zelf niet optreden als onderhandelaar. Hij acht het beter dat, gezien zijn bezigheden als demissionair premier en voorzitter van de Europese Gemeenschap, vice-fractievoorzitter De Vries als onderhandelaar optreedt.
Van Mierlo (D'66) adviseerde de benoeming van een CDA-formateur, subsidiair (als daar onvoldoende steun voor is) een CDA-informateur die een korte verkenning zou moeten uitvoeren naar de mogelijkheid van een kabinet dat kan rekcncn up ren vruchtbare samenwerking met de Kamer.

PvdA-leider Den Uyl adviseerde de koningin Lubbers direct tot formateur van het CDA/VVD-kabinet te benoemen. Hij vond dat CDA en VVD door de verkiezingsuitslag een mandaat van de kiezers hebben gekregen om door te gaan.
Verder is het volgens Den Uyl een goede traditie dat de fractieleider van de grootste partij belast wordt met het initiatief in de formatie. Benoeming van een informateur in plaats van een formateur zou de duidelijkheid van de uitslag kunnen beschadigen. meende Den Uyl. Pas als de vorming van een CDA/VVD-kabinet mislukt, komt de mogelijkheid aan de orde van een kabinet CDA/PvdA.
Den Uyl zei niets te zien in een gezamenlijk en gelijktijdig gesprek tussen de fractieleiders van de drie grootste partijen onder leiding van Lubbers.
De fractievoorzitter van D'66, Van Mierlo, heeft bij zijn bezoek aan de Koningin zijn ,,verontrusting" over het functioneren van het staatsrechtelijke systeem benadrukt. Hij is van oordeel dat bij de verkiezingen de drie grote partijen ten onrechte kiezers hebben geworven voor de samenstelling van een kabinet en niet voor de samenstelling van de Tweede Kamer.
Volgens Van Mierlo drukken grote partijen hierdoor kleinere partijen weg, waardoor de Tweede Kamer niet langer een afspiegeling zou zijn van de verschillende stromingen in ons land.
Bij de toelichting van zijn advies tegenover de pers betitelde Van Mierlo het gedrag van de drie grote partijen als ,,staatsrechtelijk vandalisme". Hij noemde het ,,dramatisch" dat door deze gang van zaken de CPN uit de Kamer verdwijnt.

SGP-fractievoorzitter Van der Vlies heeft de Koningin geadviseerd een orthodox gereformeerde CDA-er als informateur aan te wijzen. Volgens Van der Vlies zou deze christen-democraat, van wie bij voorbaat vast zou moeten staan dat hij waarschijnlijk niet in een komend kabinet zitting zal nemen, vooral moeten ,,verkennen" of er oplossingen zijn voor de grote meningsverschillen tussen CDA en W D als het gaat om de mediapolitiek, de euthanasie, de wet gelijke behandeling en het emancipatiebeleid.

Voorkomen moet worden dat deze ,,zwaarwegende ethische" vraagstukken ,,vrijekwesties" worden, aldus Van der Vlies.
De PPR heeft koningin Beatrix aangeraden om premier Lubbers meteen tot formateur te benoemen van een kabinet van CDA en VVD omdat die over een meerderheid beschikken.
Volgens fractieleider Beckers-De Bruijn is de verkiezingszege van de coalitie mede te wijten aan de ,,onduidelijkheid en verdeeldheid" die de progressieve oppositie ten toon heeft gespreid. Ze kondigde aan dat de radikalen komende jaren zullen proberen weer een ,,gezamenlijk alternatief" van de grond te krijgen.

Informateur J. de Koning (m.) spreekt met de onderhandelaars E. H. T. M. Nijpels van de VVD (r.) en B. de Vries van het CDA.

Van Es, het enige overgebleven Kamerlid van de PSP, ging in haar advies aan de Koningin niet in op de parlementaire krachtsverhoudingen. Volgens Van Es moet er een kabinet worden geformeerd dat zich inzet voor een links programma. Als informateurs stelde zij Sienie Strikwerda (voorzitter van het Komitee kruisraketten nee), oud-Kamerlid Hannie Van Leeuwen (CDA) en Mohammed Rabbane (directeur van het Nederlands centrum buitenlanders) voor.
Het GPV heeft geadviseerd om CDA-lijsttrekker Lubbers tot formateur te benoemen, ook al heeft fractievoorzitter Schutte bezwaar tegen de opstelling van de premier ten opzichte van een wettelijke regeling van de euthanasie.
In de ogen van Schutte zouden de kandidaatministers en niet de fracties dit keer nauwer bij de opstelling van het regeerakkoord moeten worden betrokken.
RPF-fractieleider M. Leerling heeft een vergelijkbaar advies uitgebracht. Leerling wees koningin Beatrix er op dat formateur Lubbers er vooral voor zou moeten ijveren niet toe te geven aan de ,,meerderheidsopvattingen" rond abortus en euthanasie omdat die ,,grote schade toebrengen aan de samenleving".

De Koning informateur

Op basis van de ontvangen adviezen heeft koningin Beatrix op 23 mei drs. J. de Koning, lid van de Tweede Kamer voor het CDA en demissionair minister van sociale zaken en werkgelegenheid, benoemd tot informateur.
De koningin heeft drs. De Koning ,,verzocht, mede in het licht van de verkiezingsuitslag, op korte termijn te onderzoeken welke problemen een voortzetting van de coalitie tussen CDA en VVD in de weg zouden kunnen staan en langs welke weg deze problemen kunnen worden opgelost".

Eindverslag informatiewerkzaamheden drs. J. de Koning

Informateur drs. J. de Koning heeft op 11 juli aan de koningin eindverslag uitgebracht van zijn werkzaamheden Dit verslag luidde aldus:

Majesteit,
Op vrijdag 23 mei jl. verzocht u mij mede in het licht van de verkiezingsuitslag op korte termijn te onderzoeken welke problemen een voortzetting van de coalitie tussen CDA en VVD in de weg zouden kunnen staan, en langs welke weg deze problemen kunnen worden opgelost.
Gaarne breng ik hieronder verslag uit van mijn werkzaamheden en bevindingen.
Op maandag 26 mei jl. ontving ik voor een algemene oriëntatie alle fractievoorzitters, c.q. hun waarnemer, van alle in de Tweede Kamer vertegenwoordigde partijen.
Met de waarnemend fractievoorzitter van de CDA-fractie, dr. B. de Vries, en de fractievoorzitter van de VVD-fractie, drs. E.H.T.M. Nijpels, heb ik afspraken gemaakt over de te volgen werkwijze. De heren De Vries en Nijpels achtten het, gelet op mijn opdracht, nuttig onderwerpen te noemen waarvan opneming in een regeerakkoord de voortzetting van de coalitie zou dienen.
Daarnaast spraken wij af:
- dat de beide onderhandelaars zouden streven naar het bereiken van overeenstemming over door hen aangemelde onderwerpen in rechtstreeks overleg tussen leden van de beide fracties;
- dat geen deel-conclusies zouden worden getrokken, maar aan het einde een totaal oordeel over de bereikte vorderingen zou worden gegeven;
- dat waar en wanneer nodig fractie-specialisten aan het overleg zouden kunnen deelnemen;
- dat een agenda zou worden opgesteld en gepubliceerd van de in de informatiebesprekingen te behandelen onderwerpen.

Op woensdag 28 mei 1986 lichtte de demissionaire minister van Binnenlandse Zaken mij in omtrent de stand van zaken met betrekking tot het overheidspersoneelsbeleid.
De demissionaire minister-president, drs. R.F.M. Lubbers, lichtte mij op 29 mei 1986 in omtrent de stand van zaken met betrekking tot de begrotingsvoorbereiding 1987 door de ministerraad.
Op donderdag 29 mei 1986 ontving ik, in het bijzijn van de onderhandelaars de heren De Vries en Nijpels, de demissionaire minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, mr. drs. L.C. Brinkman, teneinde te worden geïnformeerd over de feitelijke stand van zaken met

betrekking tot wetgevingswerkzaamheden op het terrein van het mediabeleid.
Op vrijdag 6 juni 1986 lichtte de demissionaire minister van Financiën. dr. H.O.C.R. Ruding. mij nader in omtrent de ontwikkelingen van de begrotingssituatie in de volgende kabinetsperiode.
Op dinsdag 3 juni 1986 heeft prof. dr. F.W. Rutten het CEC-advies toegelicht.
Op mijn verzoek heeft het Centraal Plan Bureau enige berekeningen uitgevoerd die enige malen in mondeling overleg zijn toegelicht.
Daarnaast heb ik mij in een aantal gesprekken georienteerd omtrent verlangens en verwachtingen die in de maatschappij leven, waarbij ik de gelegenheid heb kunnen benutten uiteen te zetten dat de financiële mogelijkheden van de overheid de komende kabinetsperiode grote beperkingen zullen opleggen,
In dit kader ontving ik:

- 27 mei 1986
– een delegatie uit de zgn. Commissie Van der Zwan. ter toelichting van een rapport omtrent de toekomst van de luchthaven Schiphol:
– de Raad van Centrale Ondernemings Organisaties;
– een delegatie van het CNV;
– een delegatie van het FNV;
– de voorzitter van de Vakcentrale MHP.
– een delegatie o l.v. het Nederlands Centrum voor Buitenlanders;
- 28 mei 1986
– een delegatie van VNG en de 4 grote gemeenten;
– de president van De Nederlandsche Bank.
- 29 mei 1986
– de voorzitter van de SER. prof. ir. Th. Quené:
- 2 juni 1986
– het dagelijks bestuur van het Landbouwschap;
- 3 juni 1986
– de voorzitter van de Emancipatieraad;
– een delegatie van enige vrouwenorganisaties;
– de voorzitter van de Commissie tot vereenvoudiging van de loon– en inkomstenbelasting. dr. C.J. Oort;
- 4 juni 1986
– een delegatie van het Bouwberaad;
- 9 juni 1986
– de burgemeesters van de 4 grote gemeenten;
– een delegatie van het IPO;
- 12 juni 1986
– Dr. A. van der Zwan, namens het zgn. Breed Beraad

Op 29 mei jl. heb ik. met instemming van de onderhandelaars van CDA en VVD, een agenda vastgesteld. De besprekingen op grondslag van deze agenda en naar aanleiding van de hierboven weergegeven werkafspraken, leidden op 30 juni jl. tot een ontwerp-regeerakkoord als voorlopig resultaat van intensieve besprekingen.
De heren De Vries en Nijpels hebben mij als hun oordeel te kennen gegeven dat zij ermee konden instemmen dat ik dit resultaat van de besprekingen ter beoordeling aan hun fracties zou toezenden.

Diezelfde dag vroeg ik de fracties van CDA en VVD mij zo spoedig mogelijk hun reactie op het ontwerp-regeerakkoord te laten weten.
Op 3 juli 1986 deelden de onderhandelaars mij mede dat hun fracties in het ontwerp-akkoord een aantal wijzigingen wilden aanbrengen. Over deze wijzigingsvoorstellen is op 3, 4, 5 en 7 juli 1986 met de onderhandelaars gesproken.
Op dinsdag 8 juli 1986 heb ik met de onderhandelaars een eindvoorstel voor het regeerakkoord opgesteld. De onderhandelaars hebben ermee ingestemd dat ik de fracties van CDA en VVD de vraag voorlegde of zij konden instemmen met dit akkoord als basis voor een kabinet CDA-VVD Op diezelfde dag hebben de onderhandelaars mij medegedeeld dat de fracties van CDA en VVD die vraag bevestigend hadden beantwoord, met dien verstande dat 2 leden van de fractie van het CDA een voorbehoud hebben gemaakt met betrekking tot de mediaparagraaf.
De heren Lubbers. De Vries. Voorhoeve en De Korte hebben tegenover mij verklaard dat naar hun oordeel de verdeling van de ministersposten als volgt zou dienen te geschieden:

1. Minister-President. Minister van Algemene Zaken CDA
2. Minister van Buitenlandse Zaken CDA
3. Minister van Justitie VVD
4. Minister van Binnenlandse Zaken CDA
5. Minister van Onderwijs en Wetenschappen CDA
6. Minister van Financiën CDA
7. Minister van Defensie VVD
8. Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer VVD
9. Minister van Verkeer en Waterstaat VVD
10. Minister van Economische Zaken VVD
11. Minister van Landbouw en Visserij CDA
12. Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid CDA
13. Minister van Welzijn. Volksgezondheid en Cultuur CDA
14. Minister voor Ontwikkelingssamenwerking CDA

Voorts kwamen zij overeen dat de staatssecretariaten als volgt worden verdeeld:

1. Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken. belast met Europese Zaken CDA
2. Staatssecretaris van Justitie CDA
3. Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken CDA of VVD
4. Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen VVD
5. Staatssecretaris van Financiën, belast met fiscale aangelegenheden VVD of CDA
6. Staatssecretaris van Defensie CDA
7. Staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer CDA
8. Staatssecretaris van Economische Zaken, belast met midden– en kleinbedrijf VVD
9. Staatssecretaris van Economische Zaken. belast met de buitenlandse handel CDA
10. Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid CDA
11. Staatssecretaris van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur VVD

De heren Lubbers, De Vries, Voorhoeve en De Korte hebben tegenover mij eveneens verklaard dat zij bereid zijn, indien de keuze en/of de beschikbaarheid van personen in de periode van de formatie van het beoogde kabinet daartoe aanleiding geeft, in onderlinge overeenstemming wijziging in deze verdeling van portefeuilles en functies van ministers en staatssecretarissen te aanvaarden.
Op grond van het vorenstaande adviseer ik u de heer drs. R.F.M. Lubbers te benoemen tot formateur. Ik moge u in overweging geven aan de heer Lubbers te verzoeken zo spoedig mogelijk in overleg te treden met de heer dr. R.W. de Korte om snel tot de samenstelling van een kabinet te komen.

Aan het einde van deze informatiewerkzaamheden wil ik u danken voor het vertrouwen dat u in mij heeft gesteld en voor de gesprekken die ik met u mocht voeren om u over het verloop van de besprekingen in te lichten.

Met gevoelens van hoge achting,
J. de Koning.

Nieuw gekozen Tweede en Eerste Kamer voor het eerst bijeen. Dolman en Steenkamp wederom voorzitter

Terwijl informateur De Koning nog doende was de vorming van een nieuw kabinet voor te bereiden, kwamen op 3 juni de op 31 mei (pag. 353 e.v.),resp. op 30 mei (pag. 405/2) nieuw verkozen Tweede en Eerste Kamer voor de eerste maal bijeen.
Deze bijeenkomsten brachten geen wijziging in het voorzitterschap van beide Kamers van de Staten-Generaal.
De nieuw-gekozen Tweede Kamer handhaafde op 3 juni dr. D. Dolman (PvdA) ondanks de gewijzigde krachtsverhoudingen. Dezelfde middag herkoos de Eerste Kamer dr. P.A.J.M. Steenkamp (CDA) als voorzitter.
Als ,,tijdelijk voorzitter" leidde Dolman de drievoudige beëdiging van 149 Tweede Kamerleden, waarbij het ging om een eed van ,,zuivering", een van trouw aan de Grondwet en een van trouw aan de Koningin plus het Statuut van het Koninkrijk. In de Kamerbanken zaten 23 demissionaire ministers en staatssecretarissen die tot Kamerlid waren gekozen. Dolman zelf werd op 3 juni als Kamerlid beëdigd door Koningin Beatrix.
Volgens de Grondwet kunnen bewindslieden die hun ambt ter beschikking hebben gesteld dit ambt verenigen met het lidmaatschap van de Staten-Generaal totdat over die beschikbaarstelling is beslist.
Veel camera's klikten vooral toen de demissionaire premier Lubbers de vingers voor het afleggen van de eed als Kamerlid omhoog stak.
Nadat de eden (respectievelijk verklaringen en beloften) waren afgelegd, ging de nieuwe Tweede Kamer over tot het verkiezen van een voorzitter voor de komende parlementaire periode, dus in beginsel vier jaar. Uit de bus kwam Dolman met 125 van de 149 uitgebrachte stemmen, terwijl het CDA-lid Van der Sanden er 13 kreeg. Ofschoon niet meer tot de grootste fractie behorende, kreeg Dolman, voorzitter sinds 1979, dus verreweg de meeste stemmen.
Het presidium van de Tweede Kamer zal behalve uit Dolman bestaan uit de leden Everswijk (CDA),Joekes (VVD), Van der Sanden (CDA), Castricum (PvdA), Nijpels (D'66) en Dees (VVD) als ondervoorzitters in de genoemde volgorde.
Aan de overzijde van het Binnenhof koos een nieuwe Eerste Kamer (na ontbinding wegens een paar voorstellen tot grondwetsherziening) het lid Steenkamp (CDA)tot voorzitter met 65 van de 69 uitgebrachte stemmen. Ondervoorzitters werden hier evenals tot dusverre de leden De Rijk (PvdA) en Feij (VVD).

Rumoer in de VVD

De formatie van een nieuw kabinet van CDA en VVD is enigszins gehinderd, zij het op geen moment in gevaar ge-

bracht, door enig rumoer in de VVD-gelederen, dat daar losbarstte na het verlies van negen TK-zetels bij de verkiezingen van 21 mei.
Op 22 mei kwam de nieuwe TK-fractie van de VVD voor het eerst bijeen, te zamen met partijvoorzitter J. Kamminga en de voorzitter van de EK-fractie, G. Zoutendijk. De vergadering duurde zeven uur. Na afloop werd alleen officieel bekend gemaakt, dat de heer Nijpels bij acclamatie was herkozen als voorzitter van de fractie. Pas later lekte uit naar buiten, dat in deze bijeenkomst nogal wat kritiek was geuit op het politieke leiderschap van de VVD van de heer Nijpels in de voorafgegane vier jaren. Bij het uiten van deze kritiek zou het voortouw genomen zijn door de demissionaire staatssecretaris van economische zaken F. Bolkestein.
Meer nieuws kwam naar buiten na een vergadering van het hoofdbestuur van de VVD met de voorzitters van de achttien Kamercentrales van de VVD – de partijbesturen in de achttien kiesdistricten waarin Nederland is verdeeld – op 26 mei in de Jaarbeurs in Utrecht.
Het werd toen duidelijk, dat TK-fractievoorzitter Ed Nijpels op termijn zou terugtreden als politiek leider van zijn partij.
Na afloop van de bijeenkomst van 26 mei in Utrecht zei Nijpels, dat hij niet alleen afzag van een kandidatuur voor het vice-premierschap in een nieuw kabinet met het CDA, maar dat hij zich na de formatie ook zou terugtrekken als fractievoorzitter. Voor beide functies zei Nijpels ,,geen ambitie'' te hebben.
Op de vraag, of Nijpels na de formatie zou kiezen voor een post als vakminister, een gewoon lidmaatschap van de Tweede Kamer of zou besluiten de landelijke politiek te verlaten, wilde hij niet ingaan.
Partijvoorzitter Jan Kamminga wilde evenmin ingaan op het politieke lot van de voormalige politieke leider en lijsttrekker van de VVD. Volgens Kamminga is het een ,,prima zaak'' dat Nijpels binnenkort terugtreedt als eerste man van de partij, maar komt de ,,kwestie van de poppetjes'' pas na afronding van de kabinetsformatie aan de orde.
Op de vraag of hij zelf wellicht een rol wil gaan spelen, omdat hij in november van dit jaar aftreedt als partijvoorzitter, antwoordde Kamminga slechts: ,,Ik ben makelaar in onroerende goederen in Groningen. Daar ben ik happy.''
De vergadering met de voorzitters van de Kamercentrales was bijeengeroepen om het kader van de partij te ,,informeren''. Net zoals in de fractievergadering van 22 mei kreeg de lijsttrekker ook deze keer weer veel kritiek te verduren op zijn gebrekkige ,,politieke management'' de afgelopen vier jaar.
Nijpels, Kamminga en ook andere bestuurders legden er echter de nadruk op dat de schuld niet alleen bij de lijsttrekker is gelegd. ,,Menwenste niet te spreken over de schuldvraag, maar ik was nu eenmaal lijsttrekker en daarom heb ik me de nederlaag aangetrokken'', aldus Nijpels die zo te kennen gaf dat de beslissing om een stap terug te doen zijn eigen besluit was.

Nijpels blijft wel de eerste onderhandelaar van de VVD gedurende de formatie. Hij wordt daarin bijgestaan door Kamminga, voorzitter Zoutendijk van de VVD-fractie in de Eerste Kamer en een speciaal ,,formatieteam'' dat bestaat uit minister De Korte (binnenlanse zaken), staatssecretaris Bolkestein (economische zaken) alsmede de Kamerleden Franssen en Voorhoeve. Bolkestein ontpopte zich op 22 mei tijdens de langdurige fractievergadering waar de lijsttrekker zijn vertrek voor het eerst met enige slagen om de arm bekendmaakte, als een van de voornaamste critici van Nijpels. Nijpels gelooft niet dat zijn scheidende vertrek de positie van de VVD in de formatie zal bemoeilijken. ,,De onderhandelingspositie van een onderhandelaar is zo sterk als hij zelf vindt'', aldus Nijpels.
Met de besluiten van 26 mei was de crisis binnen de VVD niet bezworen, zo bleek eind juni. Op 23 juni waren de formatiewerkzaamheden zo ver gevorderd, dat de postenverdeling binnen het toekomstige kabinet aan de orde kwam. In een gesprek van VVD-onderhandelaar Nijpels met informateur De Koning, demissionair premier Lubbers en CDA-onderhandelaar De Vries deed Nijpels, volgens krantenberichten. enige suggesties m.b.t. de zetelverdeling, waarbij hij zichzelf kandidaat stelde als minister van defensie. Dergelijke suggesties waren concreter, dan voordien in de VVD-fractie waren besproken.

In de VVD-fractie bestond irritatie over de suggesties die Nijpels op 23 juni had gedaan Hem werd verweten. dat in de fractie nog helemaal niet over portefeuilleverdeling of personenkeuze was gesproken.
Voor meer verwarring zorgde een interview van de VVD-commissaris van de koningin in Friesland, H. Wiegel, voorganger van Nijpels als politiek leider van de VVD, met het Haagse dagblad Het Binnenhof van 23 juni. Wiegel zei hierin o.m., dat hij, als hem dat gevraagd zou worden, wel wilde optreden als co-formateur naast Lubbers.
Wiegel meende, dat de keuze van vicepremier, ministers en nieuwe fractievoorzitter van ,,cruciaal belang'' voor de toekomst van de VVD kon zijn. Hij noemde de verhoudingen in de liberale fractie ,,volkomenverziekt'' en weet dat ,,aan de wijze waarop Nijpels inhoud heeft gegeven aan het leiderschap''.
In de avond van 26 juni kwam de VVD-fractie voor spoedberaad bijeen op een oorspronkelijk geheim gehouden

Op een persconferentie in Den Haag op 27 juni gaf de top van de VVD een toelichting op de nieuwe situatie in de partij.
V.l.n.r. de nieuwe politieke aanvoerder en op dat moment beoogd vice-premier R. W. de Korte, de afgetreden fractievoorzitter E. H. T. M. Nijpels en de nieuwe fractievoorzitter J. J. C. Voorhoeve.

plaats; het bleek het ministerie van verkeer en waterstaat van mevr. Smit-Kroes te zijn.
Aan het slot van de vergadering, in de vroege ochtend van 27 juni, besloot de fractie in meerderheid, dat de demissionaire minister van binnenlandse zaken De Korte Ed Nijpels moest opvolgen als politiek leider van de VVD. Op eigen wens zou De Korte in de lopende formatie kandidaat zijn voor het vice-premierschap en voor de post van minister van economische zaken. Het verlangen uit de fractie, dat hij fractievoorzitter zou worden, honoreerde hij niet.
Daarop besloot de fractie buitenland-specialist J.C.C. Voorhoeve tot nieuwe fractievoorzitter aan te wijzen.
Nijpels zou voor de VVD onderhandelaar in de formatiebesprekingen blijven. Hij zou als zodanig terugtreden op het moment, dat de koningin één of meer formateurs zou hebben aangewezen. Door de VVD was in deze vergadering De Korte naar voren geschoven als mogelijke co-formateur naast Lubbers.

Over een eventueel ministerschap van Nijpels was in de VVD-fractie geen beslissing genomen. Nijpels zelf dacht niet aan een terugtreden uit de politiek. In een persconferentie na afloop van het fractieberaad, zei hij, dat hij ,,bereid is iedere functie te vervullen" waarvoor de nieuwe leiding van de VVD hem geschikt achtte.

De keuze van De Korte als kandidaat voor het vice-premierschap en daarmee als feitelijke eerste man van de VVD in de nieuwe kabinetsperiode kwam pas tot stand nadat de minister van binnenlandse zaken bleef weigeren het fractievoorzitterschap op zich te nemen. Een meerderheid van de fractie wilde hem bij voorkeur als voorzitter. Na een intensieve discussie wees de fractie De Korte vervolgens met 20 tegen 4 stemmen aan als toekomstig vice-premier.

De keuze van een nieuwe fractievoorzitter kwam zeer moeizaam tot stand. Een deel van de fractie wilde na het wegvallen van De Korte een beslissing uitstellen. Na uitvoerig beraad volgde een vrije stemming waarbij de kandidaat van het formatieteam Voorhoeve en staatssecretaris Koning beiden 9 stemmen verwierven. Fractielid Hermans, oorspronkelijk de kandidaat van Nijpels. kreeg 6 stemmen en vice-fractievoorzitter Evenhuis 1 stem. Nadat Hermans besloten had zich terug te trekken, verwierf Voorhoeve een meerderheid. Hij werd uiteindelijk met 15 stemmen gekozen tegen 10 stemmen voor Koning en 1 voor Evenhuis.
Nijpels verklaarde na afloop op zijn persconferentie dat de VVD met de aanwijzing van De Korte en Voorhoeve ..een dikke, vette streep" heeft gezet onder de ,,onverkwikkelijke discussie" van de afgelopen periode. Hij meende dat de VVD met de gemaakte keuzes de vereiste duidelijkheid heeft gecreëerd.
Nijpels stelde vast dat de VVD de afgelopen maanden veel schade heeft geleden en er ,,dingen zijn gebeurd die je mensen niet zou mogen aandoen". Over zijn eigen positie zei de gewezen politieke leider dat hij al vóór de verkiezingen voor zichzelf had besloten niet meer terug te keren als fractievoorzitter en af te zien van een claim op het vice-premierschap.
Nijpels noemde de gang ,,inhaerent aan het bedrijven van politiek". .,Je moet tegenslagen kunnen incasseren, je irioet ondermaatse aanvallen kunnen opvangen en je moet dingen kunnen aanvaarden waartoe mensen in geen enkele andere functie toe bereid zijn."

In de fractievergadering was nog gebleken, dat de VVD-ministers Korthals Altes (justitie) en Winsemius (volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer) niet bereid zouden zijn onder vice-premier De Korte een ministerspost in het nieuwe kabinet te aanvaarden. Beide ministers waren geen lid van de fractie. Van invloed op de besluitvorming in de fractie is hun positiebepaling niet geweest.

Persberichten wilden, dat minister Korthals Altes zelf het vice-premierschap ambieerde, terwijl minister Winsemius in een volgend kabinet graag minister van economische zaken zou willen worden. de post, die nu voor De Korte was beoogd.
Voorts zou minister Korthals Altes binnen de VVD behoren tot de ,,anti-Nijpelsgroep"

Het *NRC/H'blad* van maandag 30 juni bevatte het volgende bericht:

Minister Korthals Altes van Justitie verzet zich niet tegen een vice-premierschap van zijn partijgenoot De Korte in een tweede kabinet-Lubbers. .,Wat het vice-premierschap betreft, dat is een beslissing die de Tweede-Kamerfractie (van de VVD) in het formatieproces moet nemen en nemen mag", zei hij voor de NCRV-radio.
Korthals Altes zei, reagerend op onder andere berichten in deze krant van vrijdag, dat hij in de speciale fractievergadering van de VVD van vorige week donderdagnacht geen bezwaar heeft gemaakt tegen het door de VVD-formatieteam voorgestelde politiek leiderschap of vice-premierschap van De Korte: ,,Het heeft mij verbaasd dat dat naar buiten is gebracht. terwijl ik in die hele vergadering niet aanwezig ben geweest en ook niet aan iemand heb gevraagd om mijn mening op dit punt naar buiten te brengen. Tenminste niet op dit punt", aldus Korthals Altes. Hij voegde daaraan toe er geen bezwaar tegen te hebben om ook in een volgend kabinet als minister met De Korte samen te werken.
Voor de VVD-fractie vorige week donderdagavond aan haar vergadering begon maakte staatssecretaris Koning er bij de fractieleiding melding van dat minister Winsemius, die net als Korthals Altes geen lid van de fractie is en dus niet aanwezig was, er niet voor voelde om ,,onder˘ vice-premier Korte te dienen.
Besloten werd dit bezwaar nog voor de vergadering bij Winsemius telefonisch te verifiëren. Daarbij bleek dat bezwaar inderdaad te bestaan, al bestond ook de indruk bij Koning en de fractieleiding dat er met Winsemius nog wel over te praten zou zijn, mits hij daartoe zelf in de richting van co-formateur De Korte het initiatief zou nemen.
In de fractievergadering zelf maakte daarna minister Schoo eigener beweging, dat wil zeggen. zonder daarom door Korthals Altes te zijn gevraagd. de opmerking dat deze hetzelfde bezwaar had als Winsemius. Daarom werd in de fractie van beider bezwaar gesproken, wat niet verhinderde dat uiteindelijk toch werd besloten De Korte aan te wijzen als politiek aanvoerder/co-formateur en beoogd vice-premier. Korthals Altes ontkende tegenover deze krant nadien niet, dat hij zelf een voorkeur voor de voordracht van de Friese commissaris Wiegel als co-formateur zou hebben gehad.
Voor de NCRV-radio zei Korthals Altes zondag zich verre gehouden te hebben van het strijdgewoel rond de opvolging van Nijpels. Hij was daarin niet gekend. verklaarde hij Verder ontkende Korthals Altes het bestaan van de zogenaamde Rotterdamse maffia, een groep die het gemunt zou hebben op het leiderschap van Nijpels. .,Bij mijn weten bestaat zo'n groepering niet en voor het overige heb ik slechts sporadisch kontakt met mijn afdeling". aldus de in Rotterdam woonachtige Korthals Altes.
Over een eventueel ministerschap van Nijpels zei hij: ,,Iemanddie fractievoorzitter is geweest moet in beginsel ook geschikt worden geacht om een ministerspost te bekleden. Het zal er dan verder van afhangen om welke ministerspost het gaat. Daarover beslist de formateur en de Tweede-Kamerfractie en het formatieteam."

Discussie over formulerzng inzake euthanasie in regeerakkoord

In het concept-regeerakkoord, dat informateur De Koning op 30 juni gepubliceerd had, was m.b.t. de eventuele wetgeving inzake euthanasie een passage opgenomen, die op bezwaar stuitte bij premier Lubbers. Hij was van mening, dat de kwestie van het contraseign namens het kabinet onder een mogelijke initiatiefwet vanuit de Tweede Kamer geheel aan het kabinet moest worden overgelaten en dat het akkoord daarover geen passage mocht bevatten.
De onderhandelaars van CDA en VVD, De Vries en Nijpels hadden echter in het concept-akkoord een passage opgenomen, waarin zij zeiden, dat de fracties van CDA en VVD ,,het voor de hand vinden liggen", dat een initiatiefwet. die blijft binnen de grenzen. die de Raad van State in het gevraagde advies (pag. 326/2-1986) zou trekken, door het kabinet van een handtekenine zou worden voorzien. Lubbers had het CDA-fractiebestuur laten weten daarmee niet akkoord te gaan, omdat dat een zaak betrof die alleen het kabinet aanging.
De onderhandelaars De Vries en Nijpels bereikten in de nacht van 7 op 8 juli een akkoord over dit onderwerp, waarin de door premier Lubbers gewraakte zin niet meer voorkwam.

Op grond van de tekst over euthanasie die in het definitieve regeerakkoord is opgenomen, is het zeer wel mogelijk, dat in de komende kabinetsperiode op dit punt geen wetgeving tot stand zal komen. VVD-onderhandelaar Nijpels erkende dit op 8 juli na de fractievergadering van zijn partij.
In deze vergadering had Nijpels het voorzitterschap overgedragen aan dr. J.J.C. Voorhoeve.
Volgens Nijpels had anderzijds de VVD-fractie meer vrijheid gekregen, doordat uit de tekst geschrapt was een passage, waarin expliciet het voortbestaan van de coalitie belangrijker genoemd werd dan wetgeving inzake euthanasie.
De VVD'er legde er tegelijkertijd de nadruk op dat het mogelijk uitblijven van wetgeving geen consequenties zal hebben voor het huidige justitiele beleid. Dat beleid staat euthanasie in specifieke gevallen wel toe en in het regeerakkoord is nadrukkelijk vastgelegd dat de huidige ..status quo" zal worden gehandhaafd.
Volgens Nijpels was de VVD-fractie met name

tevreden over het toevoegen van de zin waarin CDA en VVD vastleggen dat de verantwoordelijke bewindslieden ,,zorgvuldigheidseisen'' zullen opstellen in overleg met medische organisaties als de Koninklijke maatschappij ter bevordering van de geneeskunde (KNMG) en met inachtneming van de zich nog ontwikkelende jurisprudentie. Op basis van die eisen moet een beroep gedaan kunnen worden op de ,,algemene strafuitsluitingsgronden'' uit de strafwet. Dat zal ertoe leiden, aldus Nijpels, dat in voorkomende gevallen niet alleen de dader van euthanasie vrijuit zal gaan maar ook de daad zelf niet strafbaar zal zijn

Volgens Nijpels zullen het openbaar ministerie, de procureur-generaal en de minister van justitie aan de hand van deze zorgvuldigheidseisen en de evaluatie van de jurisprudentie het vervolgingsbeleid uitstippelen. Hij achtte het ,,volstrekt uitgesloten'' dat het kabinet zijn justitiële beleid op grond daarvan zou kunnen ..aanscherpen''.

Nijpels zei dat hij zich zou kunnen voorstellen dat zowel een VVD-er als een CDA-er op justitie dit akkoord zou kunnen uitvoeren, een opvatting die later werd gedeeld door De Vries. Nijpels voegde er wel aan toe dat een christendemocraat het zich dan niet kan permitteren op eigen houtje toch het vervolgingsbeleid te verscherpen. ,,Het akkoord vertoont congruentie met de abortusparagraaf uit het akkoord van 1977'', aldus Nijpels.

Algemene identificatieplicht

Tot veler verbazing was in het concept-regeerakkoord in het hoofdstuk over het sociaal-economische beleid in het kader van de bestrijding van fraude een paragraaf opgenomen, waarin werd gezegd, dat een algemene identificatieplicht op basis van bestaande documenten (paspoort, rijbewijs e.d.) diende te worden ingevoerd.

In geen van de programma's, waarmee de politieke partijen de TK-verkiezingen waren ingegaan, was een dergelijk voorstel gedaan.

Wel had het CDA in een vroeg stadium in een ontwerp-verkiezingsprogramma een dergelijke tekst opgenomen, maar dat had toen zoveel protest opgeroepen, dat de partij het idee weer had laten vallen.

In het definitieve akkoord kwam de passage over een algemene identificatieplicht zelfs een tweede keer voor, nu mede in het hoofdstuk over binnenlands beleid waar het ging over criminaliteit.

De gedachte was geopperd door de christendemocraten, hoewel De Vries op 8 juli zei dat het ,.de vrucht was van de onderlinge gedachtenwisseling'' bij informateur De Koning.

De Centraal economische commissie (CEC) noemt de identificatieplicht als middel tot fraudebestrijding al met zoveel woorden in haar rapport, dat op 6 juni naar informateur De Koning is gestuurd. Volgens de CEC bestaat er geen andere mogelijkheid om de fraude effectief te bestrijden.

Nijpels bleef er op 8 juli bij dat de algemene identificatieplicht niet zal hoeven leiden tot een apart legitimatiebewijs. De bestaande documenten, zoals paspoort en rijbewijs, zijn afdoende. Het is volgens hem de taak van het kabinet om uit te zoeken hoe de identificatieplicht uitvoerbaar is ook al is het nu niet verplicht een legitimatiebewijs te bezitten. ,,Als dat zou leiden tot invoering van een persoonsbewijs zou ik daar tegen zijn'', zei Nijpels.

De Vries liet zich daarover echter minder stellig uit. Hij gaf toe dat een apart legitimatiebewijs in Nederland een ,,gevoelige zaak'' is en dat er derhalve niet kan worden .,geforceerd''. Maar hij vroeg zich wel af waarom het in andere Westeuropese landen, die in de Tweede Wereldoorlog ook zijn bezet wel mogelijk is. ,,Waarom zouden de gevoelens in Nederland dieper gaan dan elders'', aldus De Vries.

Vooralsnog wil het CDA de identificatie echter voornamelijk gebruiken ter bestrijding van fraude in bijvoorbeeld de bouw en de havens

Formatie Lubbers

De koningin heeft op 11 juli, nadat informateur De Koning eindverslag had uitgebracht, de demissionaire premier Lubbers gevraagd als formateur op te treden. De heer Lubbers heeft zijn formatiewerkzaamheden op 14 juli voltooid en daar als volgt aan de koningin eindverslag over uitgebracht.

Majesteit,

Opvrijdag 11 juli 1986 heb ik van u de opdracht ontvangen, mede gelet op het eindrapport van de informateur en de daarin vervatte conclusie, een kabinet te vormen dat zal mogen rekenen op een vruchtbare samenwerking met de Staten-Generaal. Ik heb u verzocht de opdracht in beraad te mogen houden. Op diezelfde dag heb ik een onderhoud gehad met drs. J. de Koning. Vervolgens heb ik de heren drs. J. de Koning en dr. R.W. de Korte gevraagd aanwezig te zijn bij de gesprekken met kandidaat-ministers.

Voorts heb ik een telefonisch onderhoud gehad over de vervulling van het ministerschap voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken met de Gevolmachtigd Minister van de Nederlandse Antillen en met de waarnemend Gevolmachtigd Minister van Aruba.

Op 11 en 12 juli 1986 voerde ik, in aanwezigheid van de heren De Koning en De Korte, gesprekken met kandidaten voor een ministerspost. Over de resultaten daarvan heb ik u tussentijds op de hoogte gesteld.

Op maandag 14 juli 1986 heeft de constituerende vergadering plaatsgevonden. Ik heb u na afloop van de constituerende vergadering medegedeeld de mij gegeven opdracht te aanvaarden. De volgende personen zijn bereid als minister tot het kabinet toe te treden:

drs. R.F.M. Lubbers, minister-president, minister van Algemene Zaken; dr. R.W. de Korte, minister van Economische Zaken, vice-minister-president; drs. C.P. van Dijk, minister van Binnenlandse Zaken; mr. H. van den Broek, minister van Buitenlandse Zaken; mr. F. Korthals Altes, minister van Justitie;

drs. W.J. Deetman, minister van Onderwijs en Wetenschappen; dr. H.O.C.R. Ruding, minister van Financiën; dr. W.F. van Eekelen, minister van Defensie; drs. E.H.T.M. Nijpels, minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer; m . drs. N. Smit-Kroes, minister van Verkeer en Waterstaat; ir. H.J.M. Brakx, minister van Landbouw en Visserij: drs. J. de Koning, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, mr. drs. L.C. Brinkman, minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur; drs. P. Bukman, minister voor Ontwikkelingssamenwerking.

Op grond van het vorenstaande moge ik u in overweging geven geen ontslag als minister te verlenen aan drs. R.F.M. Lubbers, dr. R.W. de Korte, mr. H. van den Broek, mr. F. Korthals Altes, drs. W.J. Deetman, dr. H.O.C.R. Ruding, mw. drs. N. Smit-Kroes, ir. G.J.M. Braks, drs. J. de Koning, mr. drs. L.C. Brinkman en tot minister te benoemen: drs. C.P. van Dijk, dr. W.F. van Eekelen, drs. E.H.T.M. Nijpels en drs. P. Bukman.

Gaarne dank ik u voor het in mij gestelde vertrouwen.

Met gevoelens van hoge achting,
drs. R.F.M. Lubbers.

Bij dit eindverslag van formateur Lubbers kan nog het volgende worden aangetekend:

Eerst uitgenodigde kandidaat voor het departement van defensie was de commissaris van de koningin in Groningen, H.J.L. Vonhoff (VVD). Toen deze echter geen verzekering kreeg, dat als zijn opvolger in Groningen een partijgenoot zou worden benoemd, zag hij af van het ministersambt en is de demissionaire staatssecretaris van buitenlandse zaken Van Eekelen (VVD) gevraagd minister van defensie te worden.

Voor het ambt van minister van binnenlandse zaken was gevraagd mevr. D.Y.W. de Graaff-Nauta (CDA), lid van Gedeputeerde Staten van Friesland. Toen mevr. De Graaff enige twijfels toonde, of zij deze taak wel aankon, is het TK-lid Van Dijk (CDA) voor deze post gevraagd. Hij heeft daarin bewilligd en mevr. De Graaff is staatssecretaris van binnenlandse zaken geworden.

Door de ontwikkelingen binnen de VVD was het niet mogelijk de demissionaire minister van VROM, Winsemius (VVD),het door hem geambieerde ministerie van economische zaken aan te bieden. Andere departementen, wel aangeboden, heeft hij geweigerd, zodat hij in het tweede kabinet-Lubbers niet terugkeert. In de verkiezingscampagne had premier Lubbers gesuggereerd, dat Winsemius in zijn tweede kabinet als vice-premier zou kunnen terugkeren.

Op 11 juli, toen al duidelijk geworden was, dat Winsemius niet opnieuw minister zou worden, gaf hij een verklaring uit, waarin hij meedeelde, niet in het tweede kabinet-Lubbers te willen terugkeren ,,wegens verschillen van inzicht met betrekking tot de kabinetsformatie''. Met name maakte hij bezwaar ,,tegende wijze waarop de zetels onder de partijen zijn verdeeld''. Tevens was hij het niet eens met de ,,personele invulling'' van de verschillende posten in het kabinet. De hem aangeboden post van minister van defensie weigerde hij omdat een dergelijke taak ,,buiten zijn persoonlijk ambitiepatroon'' viel.

Staatssecretarissen

Het aanzoeken van staatssecretarissen is, formeel gesproken, taak voor de individuele ministers. Daarom is de lijst van deze functionarissen pas bekend geworden na het constituerende beraad van het kabinet op 14 juli en

kwam hij niet voor in het eindverslag van formateur Lubbers

De lijst van staatssecretarissen in het tweede kabinet-Lubbers is als volgt

Europese zaken drs P.R.H.M. van der Linden (CDA)
Justitie mevr. mr. Korte-van Hemel (CDA)
Binnenlandse Zaken mevr. D.Y.W. de Graaff-Nauta (CDA)
Onderwijs mevr. drs. N.J. Ginjaar-Maas (VVD)
Financiën mr. H.E Koning (VVD)
Defensie J. van Houwelingen (CDA)
Volkshuisvesting mr. G.Ph. Brokx (CDA)
Economische zaken A.J. Evenhuis (VVD)
idem buitenlandse handel drs. E Heerma (CDA)
Sociale zaken L de Graaf (CDA)
Volksgezondheid drs D J D Dees (VVD)

Biografische gegevens nieuwe ministers

Hierna volgen enkele biografische gegevens van de ministers in het tweede kabinet-Lubbers, die niet zijn overgegaan vanuit het eerste kabinet-lubbers. (Voor de biografieën van de ministers van het eerste kabinet-Lubbers zie pag. 742/1 e.v.-1982; minister De Korte pag. 212/1 e.v.-1986).

Minister voor Ontwikkelingssa'menwerking drs. P. Bukman
is op 7 februari 1934 te Delft geboren. Na het behalen van zijn HBS-B-diploma studeerde hij sociale geografie aan de Universiteit van Amsterdam. Hij behaalde daar zijn doctoraal examen in 1959.
Vanaf 1961 werkte de heer Bukman bij de Christelijke Boeren- en Tuindersbond (C.B.T.B.). aanvankelijk als sociaal-economisch voorlichter bij één van de regionale bonden. Achtereenvolgens was hij van de landelijke bond tuinbouw-secretaris en algemeen secretaris. Van 1975 tot 1980 was hij landelijk voorzitter van de C.B.T.B. Gedurende deze periode was hij voorzitter en lid van het dagelijks bestuur van het landbouwschap, en vice-voorzitter van het Centraal Orgaan van de Economische Betrekkingen met het buitenland en voorzitter van de Stichting Public Relations Land- en Tuinbouw.
Voorts was de heer Bukman een aantal jaren lid van de SER, lid van het presidium van het Comité des Organisations Professionnels Agricoles (COPA), lid van het bestuur van de Confédération Européenne d'Agriculture en van de International Federation of Agricultural Producers, en lid van het Economisch en Sociaal Comité van de Europese Gemeenschappen.
In het begin van de jaren zeventig werd de heer Bukman lid van het partijbestuur van de ARP. In 1977 werd hij lid van het dagelijks bestuur van de ARP en op 10 oktober 1980 voorzitter van het CDA.
Vanaf 1980 was de heer Bukman vice-voorzitter en vanaf 1985 voorzitter van de Europese Volkspartij. Voorts is hij vanaf 1980 lid geweest van het politiek bureau van de Europese Unie van Christen-Democraten (EUCD).
In 1981 werd drs. Bukmari lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

Minister van Binnenlandse Zaken drs. C.P. van Dijk
is op 25 juli 1931 in Rotterdam geboren. Hij studeerde economie en staatsrecht aan de Nederlandse Economische Hogeschool van die stad en deed in 1954 doctoraal examen.
Na zijn militaire dienst was de heer Van Dijk van 1956 tot 1960 werkzaam bij de Nederlandse Bank van Suid-Afrika en het I.C.I. in Zuid-Afrika. Daarna was hij tot eind 1962 bestuursambtenaar in het voormalig Nederlands Nieuw-Guinea. Na terugkeer werkt? hij korte iijd bij het ministerie van Binnenlandse Zaken. Daarna was hij tot 1966 consultant bij de Organisatie voor Economische Samenwrrking en Ontwikkeling (OESO) te Parijs.
Van Parijs verhuisde de heer Van Dijk naar Washington, waar hij tot 1973 werkzaam was als hoofd van één van de onderwijsdivisies van de Wereldbank.
Na beeindiging van deze functie zette de heer Van Dijk zijn werkzaamheden op het terrein van de ontwikkelingssamenwerking voort als zelfstandig adviseur.
Als lid van de Christelijk Historische Unie nam hij in zijn geboortestad zitting in de gemeenteraad voor de aldaar reeds bestaande CDA-fractie In die periode was hij tevens hoofdingeland-plaatsvervanger van het Hoogheemraadschap Schieland.
De heer Van Uijk was lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 1977-1981. Van 11 september 1981 tot 4 november 1982 was hij minister voor Onrwikkelingssamenwerking. Van 1982-1986 was de heer Van Dijk lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. In die periode was hij o.a. voorzitter van de parlementaire enquêtecommissie Rijn-Schelde-Veroime (RSV).

Minister van Defensie dr. W.F. van Eekelen
is op 5 februari 1931 te Utrecht geboren. Na zijn opleiding gymnasium-B studeerde hij rechten aan de Utrechtse universiteit. Hij onderbrak die studie om in de jaren 1950-1952 met een beurs aan de Amerikaanse Princeton Universiteit politieke wetenschappen te studeren. Zijn hervatte juridische studie sloot hij in 1954 af met een doctoraal examen.
Hij promoveerde in 1964 cum laude aan de Rijksuniversiteit van Utrecht op het proefschrift getiteld: Indian Foreign Policy and the Border Dispute with China.
Van 1937 tot 1977 was de heer Van Eekelen ambtenaar van de Buitenlandse Dienst. Hij was lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 1977-1978 en van 1981-1982. In die laatste periode was hij tevens lid van de assemblee van de Raad van Europa (algemeen rapporteur van de Politieke Commissie) en van de West Europese Unie.
De heer Van Eekelen was staatssecretaris van Defensie van 1978-1981 en staatssecretaris van Buitenlandse Zaken van 1982-1986.

Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer drs. E.H.T.M. Nijpels is op 1 april 1950 te Den Helder geboren. Hij deed in 1976 doctoraal examen Rechten (Vrije studierichting) aan de Rijksuniversiteit van Utrecht.
De heer Nijpels was landelijk voorzitter van de JOVD en internationaal secretaris van deze organisatie. Van 8 juni 1977 tot 14 juli 1986 was hij lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Als zodanig was de heer Nijpels voorzitter van de Vaste Commissie voor de Politie en vanaf 20 april 1982 voorzitter van de VVD-fractie. Tijdens zijn functie als volksvertegenwoordiger was Nijpels bestuurslid van de Stichting Liberaal Reveil. voorzitter van de Stichting Voorlichtingscentrum Crematoriumbouw. bestuurslid van de AVRO en columnist bij het landelijk ochtendblad Algemeen Dagblad.
De heer Nijpels was o.m. voorzitter van de Stichting Wetswinkel Bergen op Zoom, bestuurslid Nederlands Komité voor Internationaal Jongerenwerk. vice-voorzitter Stichting Bergse jazz-evenementen, lid advies-commissie Buitenlandse Projecten van het Nederlands Komité voor Kinderpostzegels, voorzitter VVD-fractie in de gemeenteraad van Bergen op Zoom, bestuurslid Belgisch-Ncdcrlands Grens Overleg Activiteiten Orgaan inzake Leefmilieu (Benegora).lid Ge estraad Strcckgewest Westelijk Noord-Brabant en voorzitter van de Bergse Radio en TV omroep en leraar maatschappijleer (parttime) op het Gertrudis-lyceum in Roosendaal en aan het Instituut St. Marie in Huijbergen.

OOST-EUROPA

DDR

ELFDE CONGRES VAN DE SED (vervolg)

Op 19 april 1986 hield premier Willi Stoph een uiteenzetting voor het congres (zie pag. 463/2 e.v.) over het vijfjarenplan 1986-1990.

Hij verklaarde dat de Oostduitse economie tijdens de nieuwe planpcriode gericht zou zijn op een intcnsivcring van de kwalitatieve groei door middel van rationalisatie. geforceerde technologische vernieuwing en een aanzienlijke stijging van de arbeidsproduktiviteit. De DDR was van plan in de komende vijf jaar 75 a 80.000 industrierobots in te zetten. Voorts stond er in het kader van de automatisering van het produktieproces een herstructurering op het programma van 1,2 a 1,3 miljoen arbeidsplaatsen.
Stoph kondigde aan dat het verbruik van economisch belangrijke grondstoffen en materialen (bruinkool) door een omvangrijke ontsluiting en een effectief gebruik van de eigen hulpbronnen in de periode tot 1990 met jaarlijks 4% zou dalen.

Ook zou in de komende vijf jaar de export naar de Sowjet-Unie meer dan verdubbelen. Stoph repte in zijn uiteenzetting over de .,verdieping van de socialistische economische integratie" echter met geen woord over de door Gorbatsjow voorgestelde ,.oprichting van gemeenschappelijke bedrijven". Hij wees er in dit verband wel op dat de DDR de komende jaren belangrijke mogelijkheden had op het gebied van de ontwikkeling van de economische samenwerking met de kapitalistische landen op basis van gelijkheid en wederzijds voordeel.

Neues Deutschland, hei officiële orgaan van de SED. publiceerde in haar uitgave van 19-20 januari 1983 de economische resultaten van 1984.
Het geproduceerde nationale inkomen was in 1984 met 5.5% toegenomen (gepland: 4,4%), de arbeidsproduktiviteit vertoonde een toename van 7,7% (gepland: 7,3%) en de industriële produktie 4.26 De graanoogst was met 11,5 miljoen ton de grootstc in de geschiedenis van de DDR tot dan toe.
Volgens een mededeling van het Centraal Bureau van de Statistiek van de UDR was het geproduceerde nationale inkomen in 1985 met 4.8% toegenomen De industrie had voor meer dan 80% aan deze groei bijgedragen. Het totale resultaat was in feite bereikt door een toename van de arbeidsproduktiviteit en een verstandiger gebruikmaking van grondstoffen. Het verbruik van belangrijke grondstoffen kon in 1985 met 3,5% worden gereduceerd.
Op 29 november 1985 had de Volkskammer plan en begroting voor 1986 goedgekeurd. Het plan voorzag een groei van het nationale inkomen met 4.46 en een toename van de arbeidsproduktiviteit in de industriele sector met 8.14.

Overzicht van de staatsinkomsten en -uitgaven over de periode 1981-1985, en de bedragen die bestemd waren voor subsidies op basisprodukten en overheidsdiensten en voor defensie (in miljoenen Oostduitse marken):

	inkomsten	uitgaven	subsidies	defensie
1981	164,500	*	*	10,200
1982	177,900	177,800	21,200	10,800
1983	192,490.5	191,689.1	21,800	11,400
1984	231,120	231,000	33,000	12,200
1985	254,678.3	254,538.3	40,049	13,041.2

* Geen cijfers bekendgemaakt.

Verkiezing leidende partijorganen

De laatste dag van het SED-congres was gewijd aan de verkiezingen voor de leidende organen van de partij.
Het door de gedelegeerden gekozen nieuwe Centraal Comité telde 165 leden en 57 kandidaat-leden. 16 leden en 10 kandidaat-leden waren vrouwen. Van de 27 nieuwe CC-leden waren er 13 gekozen zonder eerst kandidaat-lid te zijn. Een van hen was Herbert Naumann, die eind 1985 Günter Schabowski was opgevolgd als hoofdredacteur van Neues Deutschland.
Onder de 14 personen die niet in het CC werden herkozen, bevonden zich Herbert Haber en Konrad Naumann, de in nov. 1985 ontslagen partijsecretarissen.

Haber, die eind 1985 zwaar ziek was geweest. was nu wetenschappelijk medewerker aan de academie voor sociologie van het CC. en Naumann had een aanstelling gekregen bij de staatsarchieven in Potsdam.

Tot de nieuwe CC-leden behoorden ook Ewald Moldt, hoofd van de permanente vertegenwoordiging van de DDR in Bonn, en Alexander Schalck-Golodkowski, staatssecretaris van het ministerie van buitenlandse handel en degene die namens de DDR de onderhandelingen had geleid over een miljardenkrediet van Westduitse banken aan de DDR in 1983 (zie pag. 567/2 e.v.-1983). Hun toetreden tot het Centraal Comité werd door ingewijden als een teken gezien van het grote belang dat de Oostduitse leiding bleef toekennen aan de Duits-Duitse betrekkingen.
Een van de 27 nieuw-gekozen kandidaat-leden van het CC was Gunter Rettner. de opvolger van Herbert Häber als hoofd van de CC-afdeling voor internationale politiek en economie. Zes kandidaat-leden werden niet herkozen.
Het nieuwe Centraal Comité herkoos Erich Honecker als secretaris-generaal van de partij. De 73-jarige Honecker stond al sinds 3 mei 1971 aan het hoofd van de SED.

Hoewel in het voorafgaande jaar geruchten de ronde hadden gedaan als zou Honecker de gelegenheid van het elfdepartijcongres gebruiken om op te stappen, was niet serieus rekening gehouden met zijn vertrek. Volgens een aantal waarnemers bevond de Oostduitse leider zich op het hoogtepunt van zijn macht cn had zijn gedoodverfde opvolger Egon Krenz nog weinig ervaring

Het Centraal Comité koos tevens een nieuw Politburo. Alle zittende leden werden herkozen, terwijl vier kandidaat-leden het volledige lidmaatschap kregen: generaal Heinz Kessler, die na het overlijden van Heinz Hoffmann in dec. 1985 minister van defensie werd, en de partijleiders van Karl-Marx-Stadt, Halle en Maagdenburg, respectievelijk Siegfried Lorenz (55), Heinz-Joachim Böhme (55) en Werner Eberlein (66). Met de promotie van de drie laatstgenoemden, verantwoordelijk voor de gang van zaken in belangrijke industriële centra, had de partijleiding volgens waarnemers het economisch belang van de drie regio's willen onderstrepen.
Er werden geen nieuwe kandidaat-leden in het Politburo gekozen. De enige twee vrouwen in de SED-top, Ingeborg Lange en Margarete Muller (kandidaat-leden gedurende resp. 13 en 23 jaar). werden opnieuw gepasseerd bij het verlenen van het volledig lidmaatschap.
Alle secretarissen van het CC behielden hun functie. Tot nieuwe partijsecretaris werd benoemd Günter Schabowski, sinds nov. 1985 partijleider van Oost-Berlijn.
Voorts werd Erich Muckenberger herkozen als voorzitter van de centrale controlecommissie van de SED.
De samenstelling van de leidende partijorganen zag er als volgt uit:

Leden Politburo: Erich Honecker, Hermann Axen. Hans-Joachim Böhme, Horst Dohlus. Werner Eberlein, Werner Felfe. Kurt Hager, Joachim Herrmann, Werner Jarowinsky, Heinz Kessler, Gunther Kleiber, Egon Krenz. Werner Krolikowski. Siegfried Lorcnz. Erich Mielke. Günter Mittag, Erich Muckenberger, Alfred Neumann. Horst Sindermann, Günter Schabowski. Willi Stoph en Harry Tisch
Kandidaat-leden Politburo: Ingeborg Lange. Gerhard Muller. Margarete Muller. Gerhard Schurer en Werner Walde.

Gorbatsjow wil nieuwe topontmoeting met Reagan en pleit voor opheffing NAVO en Warschaupact

Op 20 april verklaarde Sowjet-leider Michail Gorbatsjow tegenover journalisten in het Oostduitse Potsdam nog steeds bereid te zijn president Reagan in Washington te ontmoeten als de VS zouden stoppen met het voeren van een politiek die hij beschreef als ,,vergiftiging van de atmosfeer". Gorbatsjow zei dit tijdens een bezoek aan Cecilienhof, het kasteeltje waar in 1945 de leiders van de Sowjet-Unie, Amerika en Engeland – Stalin, Truman en Churchill – over het lot van het naoorlogse Duitsland beslisten.
De Sowjet-leider zei echter wel dat op een topconferentie met Reagan ook zijn op 18 april gedane nieuwe ontwapeningsinitiatief ter sprake moest komen, waarin hij een .,wezenlijke vermindering" van de land- en luchtstrijdkrachten in Europa had voorgesteld. dus ook van de in Europa gestationeerde troepen van Amerika en Canada.
In een toespraak tot zo'n 2000 arbeiders in een Oostberlijnse machinefabriek sprak Gorbatsjow zich op 21 april uit voor een .,gelijktijdige" opheffing van de twee militaire blokken in Europa. NAVO en Warschaupact. Hij viel in zijn rede scherp uit naar de VS die hij ervan beschuldigde wapenoverleg te misbruiken als een ,,rookgordijn voor wereldwijde agressie".
De Sowjet-leider ging in zijn rede ook concreet in op de actie tegen Libië, die hij een ,.daad van piraterij" noemde die paste in het patroon van Amerikaans ,,neo-globalisme''. Volgens Gorbatsjow had Washington met deze aanval de mening van ,,de meerderheid van NAVO-bondgenoten en die van de publieke opinie in de wereld" genegeerd.
In een beroep op West-Europa zei Gorbatsjow dat de deling van Europa te wijten was aan de ,,agressieve NAVO" en beval hij zijn eigen ontwapeningsvoorstellen als remedie aan. ,,Naar onze mening is de tijd rijp om Europa te zuiveren van middellange afstandsraketten. Wij verklaren opnieuw bereid te zijn tot de gelijktijdige opheffing van Warschaupact en NAVO of, bij wijze van begin, van hun militaire organisaties", aldus de Sowjet-leider.

Waarnemers wezen erop dat het voorstel tot opheffing van NAVO en Warschaupact verre van nieuw was; in de statuten van het in 1955 opgerichte Warschaupact stond al vermeld dat het Oosteuropese bondgenootschap zou verdwijnen als de NAVO werd opgeheven.

DDR POOGT PASPOORTREGELING DIPLOMATEN TE VERANDEREN

Op 26 mei 1986 maakten de Oostduitse autoriteiten bekend dat in Oost-Berlijn geaccrediteerde diplomaten, die

West-Berlijn in- en uitgingen, vanaf die dag hun paspoort moesten tonen in plaats van het tot dan toe gebruikelijke identiteitsbewijs dat het ministerie van buitenlandse zaken hun had verstrekt. In de bekendmaking werd gesproken over een ,,veiligheidsmaatregel".

Medewerkers van de Westduitse permanente vertegenwoordiging in Oost-Berlijn, die naar West-Berlijn wilden reizen, werden die dag bij de sectorgrens teruggestuurd, toen zij weigerden hun paspoort te tonen naast de door de DDR verstrekte rode diplomatenkaart. Diplomaten van de drie westelijke geallieerden, de Verenigde Staten: Groot-Brittannië en Frankrijk, die samen met de Sowjet-Unie Berlijn beheren, mochten wel doorrijden maar werden er op gewezen dat zij zich voortaan aan de nieuwe regeling dienden te houden. Diplomaten van andere ambassades in Oost-Berlijn moesten hun paspoort tonen.

Een aantal Westelijke ambassades en ook de Westduitse permanente vertegenwoordiging hadden de week daarvoor de mededeling over de wijziging, die zij van de DDR-autoriteiten hadden ontvangen, teruggestuurd. Naar hun mening waren voor statuskwesties slechts de viermogendheden verantwoordelijk. De leiders van de militaire missies in West-Berlijn hadden contact opgenomen met de Sowjet-ambassadeur in Oost-Berlijn met een verzoek om opheldering.

In westerse kringen in Berlijn leek men van de zaak geen drama te willen maken. Temeer daar veel diplomaten het gevoel hadden dat de drie geallieerde machten een dergelijke maatregel door de DDR in de hand hadden gewerkt door in april – na de aanslag op de disco La Belle – zelf met controlemaatregelen bij de doorlaatposten te beginnen. Dat hing samen met de verdenking dat de aanslag in West-Berlijn was gepleegd met steun van de Libische ambassade in Oost-Berlijn.

De Amerikaanse ambassadeur in Bonn, Richard Burt, ontving op 29 mei in zijn Westberlijnse residentie de Sowjet-ambassadeur in Oost-Berlijn, Wjatsjeslaw Kotsjemasow tijdens een van hun geregelde lunchbijeenkomsten. die afwisselend in Oost- en West-Berlijn worden gehouden. Burt maakte van deze ontmoeting gebruik om ,,zeer energiek" te protesteren tegen de pasregeling. Hij verwierp het argument als zou het om een maatregel ter bestrijding van terrorisme gaan.

De ministers van buitenlandse zaken van de drie Westelijke voormalige bezettingsmachten in Berlijn hadden na overleg met hun Westduitse collega Genscher tot dit protest besloten.

Richard Burt, de Amerikaanse ambassadeur in de Bondsrepubliek (r.), Wjatsjeslaw Kotsjemasow, de Sowjet-ambassadeur in de DDR (l.) en John C. Kornblum, hoofd van de Amerikaanse missie in West-Berlijn, na een lunchbijeenkomst in deze missie op 29 mei 1986.

De vier ministers troffen elkaar in het kader van het Berlijn-overleg, voorafgaand aan de halfjaarlijkse NAVO-raad van ministers van buitenlandse zaken op 29 en 30 mei in het Canadese Halifax.

In geallieerde kring was men ervan overtuigd dat de terrorismezaak als aanleiding genomen was om van de demarcatielijn tussen het oostelijke en het westelijke stadsdeel van Berlijn, die in principe voor iedereeen vrij moest zijn te passeren, een echte, internationaal erkende grens te maken.

De Westberlijnse burgemeester Diepgen zei op 29 mei dat de maatregelen door de DDR de internationaal-rechtelijke status van Berlijn niet konden veranderen, maar dat op de lange duur een steeds verdere uitholling dreigde van het Viermogendhedenakkoord. Diepgen wees daarbij ook op de tot dan toe in de berichtgeving over het hoofd gezíene maatregel van de DDR, dat medewerkers van consulaten in West-Berlijn sinds 26 mei een visum nodig hadden voor Oost-Berlijn, net als alle niet-diplomatieke bezoekers.

In kringen van de Westduitse SPD had men openlijk de mening uitgesproken dat de kwestie rond de paspoorten niet ,,gedramatiseerd" moest worden. Fractievoorzitter Hans-Jochen Vogel verklaarde na afloop van een drie uur durend gesprek met DDR-leider Honecker ten noorden van Berlijn dat ,,er niets valt in te brengen" tegen identiteitscontroles. ,,De DDR wijst er niet ten onrechte op dat zij het verzoek heeft gekregen de controle in verband met de bestrijding van terrorisme te verscherpen", aldus Vogel.

Uit de wijze waarop het DDR-partijblad *Neues Deutschland* over de uitlatingen van Vogel berichtte, maakten politieke waarnemers in Oost-Berlijn op dat het niet de DDR-leiding was die de maatregel had bedacht. Het blad had nadrukkelijk de uitlating van Vogel geciteerd, dat ,,de DDR-leiding niet geïnteresseerd was in een verscherping van de situatie of ook maar in enige crisisachtige situatie".

Uit westerse diplomatieke bronnen werd op 8 juni vernomen dat de Oostduitse regering op 7 juni in een nota aan alle westerse ambassades had laten weten niet langer van westerse diplomaten te eisen dat zij hun paspoort toonden, als zij van de ene helft van Berlijn naar de andere wilden reizen. De diplomaten die in Oost-Berlijn waren geaccrediteerd zouden in de toekomst een nieuw identiteitspasje krijgen.

Op 16 juni verstrekte het ministerie van buitenlandse zaken van de DDR nieuwe, onvervalsbare identiteitsbewijzen aan de functionarissen van de plusminus tachtig diplomatieke vertegenwoordigers in Oost-Berlijn.

VERKIEZINGEN VOOR DE VOLKSKAMMER

Op 8 juni 1986 werden verkiezingen gehouden voor de 500 leden tellende Volkskammer. Van de 12.434.430 kiesgerechtigde burgers ondernam 99,73% de gang naar de stembus. Van hen brachten 2.411 kiezers een ongeldige stem uit en 7.502 personen stemden tegen de eenheidslijst met kandidaten van het Nationale Front. die 99,94% van het aantal geldige stemmen behaalde.
De door het Nationale Front samengestelde lijst met kandidaten voor de Volkskammerverkiezingen was al op 13 mei door de Oostduitse kranten gepubliceerd.
De verdeling van het aantal zetels in de Volkskammer, waarin naast vijf partijen ook vijf massa-organisaties vertegenwoordigd waren, was als volgt: de Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (SED) kreeg als gebruikelijk 127 zetels, en de vier overige partijen – de Christlich Demokratische Union Deutschlands (CDU), de Liberal-Demokratische Partei Deutschlands (LDPD), de National-Demokratische Partei Deutschlands (NDPD) en de Demokratische Bauernpartei Deutschlands (DBD) – elk 52 zetels. Voor het eerst sinds 1963 kreeg de Vereinigung der gegenseitige Bauernhilfe weer een vertegenwoordiging in de Volkskammer met 14 zetels. In verband daarmee moesten de overige in de Volkskammer vertegenwoordigde organisaties een aantal zetels inleveren: de Freie Deutsche Gewerkschaftsbund (FDGB) kreeg 61 i.p.v. 68 zetels, de Freie Deutsche Jugend (FDJ) 37 i.p.v. 40 zetels, de Demokratische Frauenbund Deutschlands (DFB) 32 zetels i.p.v. 33 en de Kulturbund (KB) 21 i.p.v. 22 zetels.

Protest westerse geallieerden

Net als in 1981 werden ook deze keer de kandidaten voor de Volkskammer uit Oost-Berlijn rechtstreeks door de bevolking gekozen, en niet, zoals vóór 1981 gebruikelijk was, via afvaardiging door de Oostberlijnse gemeenteraad.
De regeringen van Engeland, Frankrijk en de Verenigde Staten protesteerden tegen de directe verkiezingen bij het ministerie van buitenlandse zaken van de Sowjet-Unie, aangezien deze procedure in strijd zou zijn met het Viermogendhedenakkoord over Berlijn van 3 sept. 1971.
In het *NRC/H'blad* van 6 juni 1986 belichtte Rob Meines het functioneren van de Volkskammer:

Slechts eenmaal kan men zich herinneren dat in de Volkskammer. het parlement van de DDR. sprake was van een zekere oppositie. Dat was in 1972 bij de aanname van de wet, die abortus in de eerste drie maanden van de zwangerschap zonder meer toestond. Veertien leden van de christen-democratische CDU stemden daar tegen. acht onthielden zich van stemming.
De christen-democraten hadden een signaal gekregen, dat zij vrij mochten stemmen in deze kwestie in wat officieel ,.het hoogste machtsorgaan in de staat" is, niaar dat in werkelijkheid niets anders is dan een groep ja-zeggers, die slechts enkele malen per jaar bijeen komt. Want de macht in de DDR berust bij de communistische partij. de Socialistische Eenheidspartij Duitsland (SED). (...)

Op papier bezit de Volkskammer een aanzienlijke macht. Bij het parlement berust de begrotingsbevoegdheid. Maar de laatste begrotingsbehandeling duurde vier uren. waarna het budget voor 1986 eenstemmig werd aangenomen Bij de benoeming van dc Staatsraad (een soort presidentieel orgaan), van de ministers, van de voorzitter van de nationale veiligheidsraad, van de opperrechters en de procureur-generaal wordt steeds nauwlettend de voordracht gevolgd van de ministerraad.
Echte debatten komen er niet voor. De vertegenwoordigers van de diverse partijen en groepen houden op schrift gestelde referaten, waarin de termen ,,met volledige instemming" en .,zeer juist" erg veel voorkomen. Oudere waarnemers van de DDR herinneren zich één keer een felle interruptie. Die kwam van partijleider Honecker zelf: zij luidde: ,,Maar wat gaat dat de Navo aan", waarmee hij zijn kameraad, opperbevelhebber en minister van defensie Heinz Hoffmann, even behoorlijk in verwarring bracht.

Wie weleens een slechts enkele uren durende vergadering van de Volkskammer heeft bijgewoond in het Palast der Republik in Oost-Berlijn, komt voordurend op de vraag waar deze brave schoolklas. die muisstil geprefabriceerde meningen aanhoort, eigenlijk toe dient. Het antwoord ligt in de behoefte van autoritaire regimes om immer een zekere formalisering van hun besluiten te zoeken. Ondanks het feit, dat de leden worden gekozen via een volgens de regels van het democratisch centralisme opgestelde eenheids-kandidatenlijst, suggereert toestemming door de Volkskammer toestemming door het volk.
Naar buiten toe vertegenwoordigt de Volkskammer dan ook een prachtig orgaan voor bezoekende buitenlandse parlementariërs voor een gesprek. In het partijblad Neues Deutschland vindt men wekelijks foto's van Volkskammer-voorzitter Horst Sindermann. die een delegatie ontvangt van een of ander parlement op de wereld, wel of niet democratisch gekozen
Steevast spreekt Sindermann daarbij over de vrede en over de ,,wereldwijde coalitie van redelijkheid en realisme", die daaraan naar zijn mening ten grondslag ligt.
Vrede is ook voor Sindermann. lid van het werkelijk hoogste machtsorgaan in de DDR, het Politburo. de vrede waarin hij en zijn land worden gelaten. De redelijkheid en het realisme waar hij om vraagt, vormen een uitnodiging om vooral niet te praten over mensenrechten. Want dat is zoniet onredelijk dan op zijn minst onrealistisch.
Sindermann zelf is intussen een van de meest reizende DDR-politici, die overal in de Westelijke wereld zijn vriendelijk-joviale uiterlijk vertoont in de presidentenkamers van vrije parlementen. Hij is een belangrijk uithangbord voor zijn land. Hij is immers gekozen.

BETREKKINGEN MET HET BUITENLAND SINDS SEPTEMBER 1984.
HONECKER IN ETHIOPIË

De Oostduitse leider Erich Honecker bracht van 11-13 september 1984 een bezoek aan Ethiopië, waar hij deelnam aan de feestelijkheden rond de tiende verjaardag van de revolutie. Hij voerde er besprekingen met het Ethiopische staatshoofd, kolonel Mengistu Haile Mariam, en bezocht de cementfabriek New Mugher, waarvan de installatie door de DDR was geleverd.

Bezoek aan Finland

Van 16-19 oktober bezocht Honeckcr, samen met minister van buitenlandse zaken Oskar Fischer, Finland. In de gesprekken die zij voerden met de Finse president Mauno Koivisto en met premier Kalevi Sorsa kwamen de bilaterale betrekkingen aan de orde. alsmede vraagstukken betreffende wapenbeheersing en Finse voorstellen tot het vormen van een kernwapenvrije zone in Scandinavië en Midden-Europa.
De twee landen tekenden tevens een handelsverdrag.

Schadeloosstelling voor Finse bezittingen

Op 21 september had het Finse ministerie van buitenlandse zaken meegedeeld, dat Oost-Duitsland en Finland overeenstemming hadden bereikt over schadeloosstelling voor Finse bezittingen die na de Tweede Wereldoorlog in Oostduitse handen waren gekomen. De hoogte van de schadevergoeding zou worden bekendgemaakt wanneer het akkoord was ondertekend.

Na 1945 werd de controle over buitenlandse bezittingen, zoals onroerend goed en aandelen. die in handen van de nazi's waren gevallen, overgenomen door de Verenigde Staten. Groot-Brittannie, Frankrijk en de Sowjet-Unie. De eerste drie landen gaven de bezittingen terug. maar de Sowjet-Unie hield vast aan de bezittingen in de oostelijke zone en droeg deze in 1949 over aan Oost-Duitsland
Van de ongeveer twintig westerse landen die de DDR om schadeloosstelling hadden gevraagd voor niet-teruggegeven particuliere bezittingen, was Finland het eerste land waarmee hierover een akkoord was bereikt. Oost-Duitsland had steeds geweigerd over de zaak te praten totdat het in de jaren zeventig diplomatieke erkenning kreeg van veel niet-communistische landen.

Minister Fischer in VS

Op 5 oktober 1984 had de Oostduitse minister van buitenlandse zaken Oskar Fischer in Washington een ontmoeting met zijn Amerikaanse collega George Schultz. Het drie kwartier durende gesprek, dat in Washington werd omschreven als ,,warm en hartelijk", was het eerste contact tussen beide landen op dit niveau sinds 1978.
Schultz en Fischer kwamen tot de conclusie dat de dialoog tussen beide landen moest worden uitgebreid, en volgens een woordvoerder van Schultz zag deze een mogelijkheid die dialoog te plaatsen in een ,,kader voor betere

Amerikaanse betrekkingen met Oosteuropese landen" De twee ministers hadden gesproken over politieke en handelsaangelegenheden, zaken betreffende mensenrechten, de kwestie van joodse aanspraken op schadevergoeding voor in de oorlog ondergaan leed en wetenschappelijke en technologische uitwisseling.
In september had de Amerikaanse regering blijk gegeven van haar ,,teleurstelling" over de volgens waarnemers onder zware Russische druk genomen beslissing van de Oostduitse leider Honecker, niet naar Bonn tc reizen.

Bezoek aan Algerije

Op 17 december arriveerde het Oostduitse staatshoofd in Algerije voor een driedaags bezoek aan dat land.
Volgens een bericht van het Algerijnse persbureau *APS* zou Honecker tijdens zijn verblijf een ontmoeting hebben met president Chadli Benjedid. en bood zijn bezoek de gelegenheid ,,de moeilijkheden en risico's van de economische samenwerking" te bespreken; ook zou het de bilaterale samenwerking op het gebied van olie, handel, gezondheid, transport, woningbouw en landbouw nieuwe stimulansen kunnen geven.

Honecker in Italië

Op de eerste dag van zijn tweedaagse bezoek aan Italië (23-24 april 1985) had de Oostduitse president Erich Honecker een ,,constructief en hartelijk" gesprek met de Italiaanse premier Bettino Craxi over de betrekkingen tussen Oost en West. wapenbeheersing en de wederzijdse handel.
Honecker. die niet alleen voor het eerst een NAVO-land bezocht, maar ook voor het eerst in een EG-land was, legde veel nadruk op de grote betekenis van. zijn reis voor de Oost-West-verhoudingen. Honecker en Craxi waren het er over eens dat beiden zich, ,,ieder binnen zijn eigen bondgenootschap". in zouden zetten voor een verbetering van het internationale klimaat. vooral op het gebied van de wapenbeheersing.
Parallel met de ontmoeting tussen Honecker en Craxi vonden gesprekken plaats tussen de andere leden van de Oostduitse delegatie – minister van buitenlandse zaken Oskar Fischer, politburoleden Hermann Axen en Günter Mittag en Gerhard Beil, staatssecretaris aan het ministerie van buitenlandse handel – en hun Italiaanse collega's op het gebied van buitenlandse zaken en handel.
Op 24 april werd Honecker in audiëntie ontvangen door paus Johannes Paulus II. Over de inhoud van het gesprek, dat ongeveer een half uur duurde, werd niets bekendgemaakt.
Voor de Oostduitse leider stond er die dag nog een tweede gesprek met premier Craxi op het programma, en ontmoetingen met de communistische burgemeester van Rome. Ugo Vetere. en met de secretaris-generaal van de Italiaanse communistische partij. Alessandro Natta.
De twee landen tekenden een overeenkomst op het gebied van economische, industriële en technische samenwerking voor de volgende tien jaar

Honecker in Griekenland

Op uitnodiging van de Griekse president Christos Sartzetakis bracht Erich Honecker van 9-11 oktober 1985 een bezoek aan Griekenland, waar hij onder meer een uitvoerig onderhoud had met de socialistische premier Andreas Papandreou. Tevens ontmoette hij de voorzitter van het Griekse parlement Ioannis Alevras en Konstantinos Mitsotakis, leider van de conservatief-liberale oppositiepartij Nieuwe Democratie.

Op 10 oktober tekenden de twee landen een tien jaar geldende overeenkomst betreffende industriële, economische en wetenschappelijke samenwerking.
In een gezamenlijk communiqué dat na afloop van het bezoek werd uitgebracht verklaarden beide staatslieden te hopen dat de Amerikaans-Russische topontmoeting in november (zie pag. 76511 e.v. -1985) zou slagen. Beiden spraken zich uit voor het creëren van een kernwapenvrije zone in de Balkan en in andere delen van Europa. Uit het communiqué bleek verder dat er vooruitzichten bestonden op uitbreiding van de samenwerking tussen de twee landen op politiek, economisch, wetenschappelijk, technisch en cultureel gebied.
Alvorens terug te keren naar Oost-Berlijn, vloog Honecker naar Kreta voor een bezoek aan het opgegraven paleis te Knossos.

Betrekkingen met China

De Chinese vice-premier Li Peng bracht van 15-21 mei 1985 een bezoek aan de DDR. Volgens de Oostduitse media was er tijdens Li's verblijf niet alleen over politieke kwesties gesproken, maar ook in het bijzonder over uitbreiding van de economische betrekkingen tussen China en de DDR.
De plaatsvervangend voorzitter van de ministerraad van de DDR, Gerhard Schurer, tevens hoofd van de staatsplancommissie, arriveerde op 8 juli 1985 in Peking voor een negendaags bezoek aan de Chinese Volksrepubliek.
Op 15 juli tekenden beide landen een handelsovereenkomst voor de periode 1986-1990, gedurende welke de bilaterale handel zou toenemen met 250% in vergelijking met de periode 1981-1985.

Joego-Slavië

Van 2-5 oktober 1985 bracht het Oostduitse staatshoofd op uitnodiging van de Joegoslavische regering een vriendschappelijk bezoek aan dat land.

Hongarije

De Oostduitse partijleider Honecker bezocht op 29 oktober 1985 Hongarije, waar hij een ontmoeting had met zijn collega Janos Kadar. Beide mannen tekenden dic dag een overeenkomst betreffende de economische en technisch-wetenschappelijke samenwerking tussen de DDR en Hongarije tot het jaar 2000.

Polen

Bij de besprekingen die Honecker op 16 december 1985 voerde met de Poolse partijleider Wojciech Jaruzelski in Warschau stond de uitbreiding van de economische samenwerking tussen beide landen centraal.
Honecker en Jaruzelski tekenden een verdrag over wederzijdse samenwerking tot het jaar 2000 op het gebied van wetenschap, techniek en produktie. Volgens het verdrag zou met name de samenwerking in micro-elektronica en robottechniek intensiever worden.

Betrekkingen met de Sowjet-Unie

Andrej Gromyko, de toenmalige minister van buitenlandse zaken van de Sowjet-Unie, woonde op 7 oktober 1984 de feestelijke viering bij van de 35ste verjaardag van de stichting van de DDR.
Op 6 oktober tekenden Gromyko en Honecker een programma voor de ontwikkeling van de Sowjet-Oostduitse samenwerking op het gebied van wetenschap, techniek en produktie tot het jaar 2000. Oost-Duitsland zou fabrieksgoederen leveren en investeren in Russische energieprojecten in ruil voor de voortgezette levering van Sowjet-brandstof, grondstoffen en andere produkten.
Het programma leidde uiteindelijk tot het ondertekenen op 17 december 1984 in Oost-Berlijn van veertien samenwerkingsovereenkomsten tussen de twee landen.
Neues Deutschland schreef naar aanleiding van de ondertekening dat met name de samenwerking op het gebied van moderne toekomstgerichte technologieën intensiever zou worden.
Op 4 en 5 mei 1985 bracht Erich Honecker een bezoek aan de Sowjet-Unie, waar hij met partijleider Gorbatsjow sprak over zaken als wapenbeheersing, de betrekkingen met West-

Duitsland en de bilaterale betrekkingen. Volgens het Russische persbureau *Tass* hadden beide leiders ,,resoluut" het idee van de hand gewezen dat de Duitse kwestie nog onopgelost zou zijn.
Honecker woonde in Moskou ook de eerste steenlegging bij voor een gedenkteken voor Ernst Thalmann, de leider van de Duitse communistische partij die in augustus 1944 in het concentratiekamp Buchenwald was omgekomen.

Op 31 oktober 1985 sloten de DDR en de Sowjet-Unie een bilaterale handelsovereenkomst voor de jaren 1986-1990, die voorzag in een toename van het handelsvolume met 28% tot een totaal van 380 miljard mark.
Bijna 40% van de Oostduitse buitenlandse handel werd gevoerd met de Sowjet-Unie; het Oostduitse aandeel in de buitenlandse handel van de SU bedroeg 10%.

Zweden

Op 25 juni 1986 arriveerde Erich Honecker in Zweden voor een officieel driedaags bezoek aan dat land. Hij werd onder meer vergezeld door Politburolid Günter Mittag, minister van buitenlandse zaken Oskar Fischer en minister van buitenlandse handel Gerhard Beil.
Tijdens de besprekingen die Honecker voerde met de Zweedse premier Ingvar Carlsson kwamen met name de economische en handelsbetrekkingen tussen de twee landen aan de orde. Volgens een mededeling van het Zweedse ministerie van buitenlandse zaken hadden de DDR en Zweden een handelsverdrag getekend, alsmede overeenkomsten betreffende rechtshulp, het voorkomen van dubbele belastingheffing en de legalisatie van documenten.
Beide politici spraken ook over problemen van milieubescherming en kernenergie. Zweden had volgens waarnemers niet alleen zijn bezorgdheid geuit over de vervuiling van de Oostzee, maar ook over de veiligheid van kerncentrales, in het bijzonder na de ramp in Tsjernobyl (zie pag. 305/1 e.v.) en met het oog op de relatief dicht bij Zweden gelegen Oostduitse regio Greifswald, waar over enige tijd acht uit de Sowjet-Unie afkomstige reactoren zouden staan.
Op de eerste dag van zijn verblijf legde Honecker een krans op het graf van de op 28 februari 1986 vermoorde premier Olof Palme, die in juni 1984 als eerste Zweedse premier de DDR had bezocht. Voor de Oostduitse leider stonden ook een ontvangst door koning Carl Gustaf op het programma en ontmoetingen met Zweedse communisten.

TEKSTEN

NEDERLAND

REGEERAKKOORD

Hierna wordt een begin gemaakt met het afdrukken van de tekst van het regeerakkoord, waarover de onderhandelaars van CDA en VVD het op 8 juli onder leiding van informateur De Koning eens zijn geworden

I. Schets op hoofdlijnen van het te voeren sociaal-economisch en financieel beleid 1987 t/m 1990

1. Inleiding

1°. De uitgangspositie die het nieuwe kabinet thans aantreft, verschilt zeer aanzienlijkvan de noodsituatie waarvoor het vorige kabinet zich in 1982 geplaatst zag. toen was er een welhaast uitzichtloos oplopende werkloosheid met ruim 10.000 personen per maand. Met name de zeer sterke stijging van de jeugdwerkloosheid was zorgwekkend; van iedere drie schoolverlaters vond er één binnen een jaar nog geen werk (80.000 jongeren).
Het financieringstekort naderde de 11% van het nationaal inkomen; de koopkracht van werknemers en uitkeringsgerechtigden daalde zeer fors vooral als gevolg van de voortdurend oplopende belastingen en sociale premies. Daarnaast, en misschien was dat nog het meest overheersend: er was een malaisestemming in het land.
Een sfeer van pessimisme, verstarring en het ontbrekenvan enig perspectief. Ons land dreigde sociaal en economisch in een situatie van stagnatie te geraken, met een weerslag op de maatschappelijke ontwikkelingen. Ook op de politiek.
De noodsituatie waarin de overheidsfinanciën allengs waren geraakt maakte duidelijk, dat de marges voor een expansief sociaal-economisch beleid meer dan volledig waren verbruikt.
2" Het kabinet bestaande uit CDA en VVD-ministers dat in november 1982 aantrad heeft van meet af aan een beleid gevoerd gericht op een ommekeer. sanering van de publieke financiën, herstel van investeringen en van economische groei en een beleid gericht op werkloosheidsbestrijding. waaronder herverdeling van arbeid.
Het vorige kabinet heeft daartoe ook heel pijnlijke ingrepen moeten doen, vooral in de sfeer van de inkomens van uitkeringsgerechtigden en ambtenaren. Ook de lagere overheden zijn nadrukkelijk aangesproken.
Door dit straffe beleid is er een nieuwe basis gelegd die, na de forse ingrepen van de afgelopen jaren, op een aantal terreinen een zekere rust kan garanderen en een nieuw perspectief kan bieden. Dit betekent echter allerminst dat ons land thans uit de problemen is.
Hoe dan nu verder?

2. Voortgaan en vernieuwen

1°. Allereerst: voortgaan met het gevoerde beleid van de afgelopen periode.
Want een werkloosheid van nog steeds tegen de 700.000 is onaanvaardbaar hoog. En een financieringstekort dat volgend jaar, mede onder invloed van de forse aardgastegenvaller, weer boven de 8% dreigt uit te komen, blijft een onverantwoord doorschuiven van onbetaalde rekeningen naar de toekomst. Overheidsuitgaven die we nog niet echt onder controle hebben, dreigen de belastingdruk weer op te voeren, waardoor de werkloosheid weer zal toenemen en het behouden van tenminste de huidige koopkracht voor werkenden en uitkeringsgerechtigden niet mogelijk zal zijn.
Voortgaan bovendien in het duidelijk maken, dat niet uitsluitend en veelal ook niet in de eerste plaats van de overheid in Den Haag dé oplossingenvoor de vraagstukken van unze tijd verwacht mogen worden. Maatschappelijke organisaties en mensen zelf zullen die zaken moeten aanpakken die men even goed, zo niet beier, in eigen beheer en verantwoordelijkheid kan aanpakken
2". Voortgaan met het gevoerde beleid betekent het terugdringen van de werkloosheid tot onder de 500.000 in 1990. Over de gehele periode bezien betekent dit een daling van de werkloosheid met tenminste 200.000; een zware opgave, gegeven ook de toename van het aantal personen dat zich jaarlijks op de arbeidsmarkt meldt met per saldo ± 60.000.
Voortgaan ook met het versterken en verbreden van het economisch herstel en het herverdelen van arbeid. Daartoe is tevens nodig een verantwoord financieel kader: het financieringstekort *van* het *rijk*[1] zal *teruggebracht worden tot* ten hoogste 5 1/4% van het nationaal inkomen in 1990.
3". De collectieve lastendruk wordt tenminste gestabiliseerd. Een geleidelijke verkleining van de zgn. wig (de afstand tussen bruto en netto inkomen) is van groot belang; daarvoor zijn in beginsel beschikbaar: verlaging van de loon- en inkomstenbelasting en lagere sociale premies. Dit mee ten behoeve van koopkrachtbehoud over de 4-jarige kabinetsperiode bezien voor sociale uitkeringen en salarissen.
4". Naast doortrekken van de beleidslijnen ook: vernieuwen. Juist omdat de afgelopen jaren het saneringsbeleid een nieuwe basis heeft gelegd, die nieuwe kansen biedt en nieuwe afwegingen vraagt.
5" Bij de werkloosheidsbestrijding wordt het globale beleid nader aangevuld met meer specifieke elementen gericht op intensieve (her- en bij-) scholing en bemiddeling.
Jongeren tot en met 20 jaar zullen in beginsel niet meer werkloos zijn: zij werken en/of worden geschoold. De technologie en de onderwijsvernieuwing behoeven, gelet op de ontwikkeling naar de zgn. informatie-maatschappij, nieuwe impulsen. Herverdelen van arbeid en meer deeltijd blijven onverminderd de aandacht vragen.

6". Sociale partners krijgen meer te vertellen over en worden – ook financieel – nauw betrokken bij belangrijke onderdelen van sociaal-economisch beleid.
Het kabinet wil proberen met de sociale partners een convenant af te sluiten t.b.v.een goede samenwerking en onderlinge afstemming van onderscheiden verantwoordelijkheden. Dit convenant zou dienstbaar moeten zijn aan het mee vormgeven aan de hoofdlijnen van het sociaal-economisch beleid.
Met de lagere overheden hoopt de rijksoverheid een bestuursakkoord te kunnen afsluiten, dat wederzijds helderheid kan verschaffen over de onderlinge samenwerking en afstemming van de financiële verhouding. Ook een nieuwe verantwoordelijkheid van lagere overheden op de terreinen arbeidsmarkt (arbeidsvoorziening) en sociale zekerheid is daarbij aan de orde.
7°. Gevolgen van de vergrijzing en ontgroening zullen gaandeweg opgevangen worden via budgettaire herschikkingen (zowel binnen de begroting van WVC als onderling tussen de verschillende departementen die beleidsmatig te maken hebben met de gevolgen van de dubbele vergrijzing enerzijds en de ontgroening anderzijds) en via draagvlakverbreding van collectieve voorzieningen, zoals aangeduid in het rapport van de Commissie-Oort.
8°. De begrotingsdisczpline wordt zodanig aangescherpt, dat de doelstellingen inzake het financieringstekort, de overheidsuitgaven en collectieve lastendruk ook daadwerkelijk wor-

[1] Financieringstekort van het Rijk, exclusief vervroegde aflossingen van woningwetleningen en inclusief de zgn. debudgetteringen.

den gehaald. Budgettering zal voor meer onderdelen vande kwartaire sector worden toegepast. mei meer beleidsruimte tot interne verschuivingen

9". Er komt een krachtiger aanzet tot *deregulering en afslanking* van de rijksdienst en kwartaire sector, gericht op: 'minder en beter'. Versimpelen en globaliseren van het overheidsbeleid is nodig met een concentratie op strategische punten.

10". Het bestrijden van *misbrutk en fraude* wordt krachtiger aangezet: er komen taakstellende bedragen in de sfeer van belastingen en sociale zekerheid.

3. Werkgelegenheid en economisch herstel

1°. Hoofddoel van het beleid is het bestrijden van de werkloosheid. Dit vraagt een voortzetten van het beleid gericht op economisch herstel. terugdringing van het financieringstekort en tenminste een stabilisatie van de collectieve lastendruk. Er is een nauwe onderlinge samenhang tussen deze drie sporen: het ene spoor is niet te realiseren wanneer tegelijkertijd een ander wordt verwaarloosd.

Elk jaar opnieuw zal het nieuwe kabinet de meest effectieve onderlinge afstemming moeten aanbrengen onder invloed van actuele ontwikkelingen

2". Het economisch herstel dat zich de afgelopen jaren in ons land onmiskenbaar heeft gemanifesteerd, is de basis voor de betere uitgangspositie thans in vergelijking tot 1982

Toch kan ook hier de aandacht niet verslappen: internationaal bezien lig het investeringsniveau in ons land op een laag niveau. De arbeidsinkomensquote* zal naar verwachting in deze iaren tachtig niet onder de 80 uitkomen.

3". De lastenverlichting voor het bedrijfsleven heeft een gunstig effect gehad. In de komende kabinetsperiode blijft de WIR gehandhaafd. Wel moet het mogelijk zijn in een'afweging van prioriteiten een deel van de WIR-gelden voor andere groei- en structuurversterkende maatregelen te bestemmen.

In dat kader zal vanaf 1987 ruimte vrijgemaakt worden in de WIR-middelen voor een intensivering van het technologiebeleid. Over eventuele verdergaande verschuivingen kan in de komende jaren pas na overleg met de sociale partners worden besloten.

4". Een gematigde en gedifferentieerde loonontwikkeling blijft van centrale betekenis voor verdere verbreding en versterking van onze economische bedrijvigheid en van de werkgelegenheid. Verstarring als gevolg van niet noodzakelijke regelgeving op bijvoorbeeld het terrein van de arbeidsmarkt en de inkomensvorming wordt doorbroken.

5". Het onderwijs vraagt de komende jaren bijzondere aandacht, gericht op een nauwere aansluiting op de arbeidsmarkt en het te verwachten tekort van bèta en technisch geschoolden.

Een inhaalprogramma t.b.v. kwaliteitsverbetering van personeel en materieel in het beroeps- en hoger onderwijs is dringend geboden. Daartoe wordt 300 mln. voor de komende periode extra toegevoegd.

6". Bovendien vraagt de inspanning op het gebied van research en development de bijzondere aandacht. Intensivering van de activiteiten van het bedrijfsleven vraagt thans een versterking van het ondersteunende technologiebeleid van de overheid. Daarvoor zullen binnen de WIR-gelden extra middelen vrijgemaakt worden.

Daarnaast behoeven organisatie en richting van het technologiebeleid en nauw daarmee verbonden beleidsterreinen, een extra impuls. In de paragraaf reorganisering rijksdienst is aangekondigd de instelling van een op afstand van de overheid opererend Instituut, dat wordt belast met de praktische uitvoering van het technologiebeleid en de verdeling van de daarvoor ter beschikking staande middelen

Het kabinet stelt, na zijn aantreden, op voordracht van de minister van Economische Zaken een externe adviescommissie in, die binnen 6 maanden adviseert over de inhoud en organisatie van het technologiebeleid en over de opzet van dit Instituut alsmede over de concrete taak en reikwijdte.

Het gaat daarbij om de vormgeving van een meer gebundelde beleidsinspanning op het terrein van de technologie en om de organisatorische vormgeving van de beleidsontwikkeling en -uitvoering.

7". Investeringen in infrastructuur t.b.v. met name de wegen en telecommunicatie verdienen accentuering via herschikking van bestaande middelen en indien mogelijk private financiering.

Indien zou worden besloten tot het extra afstoten van staatsdeelnemingen boven het nu overeengekomen plafond, kunnen deze middelen daarvoor eveneens worden aangewend. Nieuwe vormen worden opgezet van publieke en private samenwerking met de gemeentelijke overheid, het plaatselijke, c.q. regionale bedrijfsleven en indien nodig de rijksoverheid. gericht op het opvoeren van het investeringsvolume t.b.v. onder meer de stedelijke vernieuwing.

Voor de lagere overheden wordt m.i.v. 1987 structureel een extra bedrag t.b.v. investeringen beschikbaar gesteld (50 mln. per jaar), waarmede overigens een aanzienlijk groter bedrag aan investeringen gegenereerd kan worden.

Industrie politieke doeleinden worden ondersteund door het overheidsaankoopbeleid.

8". Ook de komende periode zal de spanning tussen werk en inkomen voelbaar blijven. Daar waar een keuze onvermijdelijk is en de overheid daarop invloed heeft zal 'werk' voorrang blijven houden boven 'inkomen'. Het kabinet zal in zijn contacten met de sociale partners de aandacht voor deze afweging blijven vragen.

Daarom: een gematigde en gedifferentieerde loonontu'ikkeling blijft van centrale betekenis voor een verder herstel van de werkgelegenheid. Wel zij daarbij nadrukkelijk vermeld dat de loonvorming de verantwoordelijkheid blijft van de sociale partners.

9". Voortzetten van het verkorten van de arbeidstijd, langs een veelheid van wegen, is noodzakelijk. Arbeidstijdverkorting vooral ook daar waar geen spanningen op de arbeidsmarkt verwacht behoeven te worden. Verlaging van belasting- en premiedruk is daarbij een belangrijk middel t.b.v. koopkrachtbehoud en een gestage en kosten-neutrale voortgang van het proces van herverdeling van arbeid. Daarnaast blijft deeltijdarbeid een effectief middel, gelet op het bestrijden van de werkloosheid op een wijze die de economische groei niet belemmert maar juist kan stimuleren. Het uitzendwezen komt een structurele plaats toe in de arbeidsbemiddeling.

10". Bestrijding van de harde kern van de werkloosheid wordt opgezet langs de lijnen van het recente akkoord in de Stichting van de Arbeid:

a. Het deelnemen van werklozen aan scholingsprogramma's in bedrijven en bedrijfstakken.

b. Werkgevers, die langdurig werklozen in dienst nemen, worden voor een bepaalde tijd vrijgesteld van sociale premies: zij krijgen tevens een tegemoetkoming in de kosten van scholing en begeleiding.

c. Het jeugdwerkgarantieplan (JWG): dit plan houdt in een werkgarantie voor *alle* jeugdige werklozen tot en met 20 jaar (150.000) in een arbeids- of leerplaats. te garanderen door overheid en sociale partners. Dit plan zal de komende periode gefaseerd worden ingevoerd. De hoofdlijnen ervan worden nader uitgewerkt in nauw overleg met sociale partners en met de gemeenten: met deze laatsten bijv. in het kader van een af te sluiten bestuursakkoord.

Het recht op een RWW-uitkering voor jongeren tot en met 20 jaar vervalt, vanwege de werk- en/of scholingsgarantie die het plan biedt.

11". In de meerjarenramingen zijn vanaf 1987 geen bedragen opgenomen voor het arbeidsvoorzieningsbeleid. Voor voortzetting hiervan en op onderdelen intensiveren van dit beleid zoals hierboven aangegeven. wordt daarom 500 mln beschikbaar gesteld

Gedurende de eerste twee jaren is er binnen deze post ruimte voor bijdragen in de aanloopfinanciering van het Stichtingsakkoord en het jeugdwerkgarantieplan De voortzetting van deze projekten zal daarna verzekerd moeten worden door financiering in de sfeer van de nieuwe werkloosheidswet en/of uit bespaarde RWW-gelden

12". De effecten van deze maatregelen tot bestrijding van de werkloosheid kunnen als volgt geschetst worden (zie ook de CPB-doorbereking van de beleidsvoornemens die bij dit regeerakkoord is opgenomen).

In de berekeningen is uitgegaan van jaarlijks 0,75% niet generieke arbeidsduurverkorting met looninleveringvan 0,5% zowel in de marktsector als in de collectieve sector. De herbezetting in de marktsector komt na 4 jaar uit op 40%; in de collectieve sector is een herbezetting van 75% het uitgangspunt. De werkloosheid neemt hierdoor in totaal af met 50.000 personen.

De specifieke scholings- en werkgelegenheidsmaatregelen kunnen in 1990 leiden tot een verdere daling van de werkloosheid met 110.000. Tezamen met de effecten van de overige maatregelen. kan de werkloosheid in 1990 teruggedrongen worden tot circa 500.000 personen.

13". Overeenkomstig de aanbevelingen van de Stichting van de Arbeid worden de werkloosheidsstatistieken bezien op hun realiteitsgehalte.

4. Budgettaire maatregelen

a. Budgettatre discipline

1'. Het beleid is gericht op het beperken van de groei van de collectieve uitgaven en zo mogelijk stabiliseren daarvan.

Herschikking van uitgaven is nodig om onvermijdelijk stijgende posten (rentelastenbijvoorbeeld) te compenseren met dalende uitgaven van andere posten, teneinde in 1990 bij een financieringstekort voor het rijk van ten hoogste 5¼% te kunnen uitkomen.

In aansluiting op dit regeerakkoord zal het nieuwe kabinet een taakstellend tijdpad vaststellen inzake het terugdringen van het financieringstekort in de kabinetsperiode.

2". De aldus vast te stellen ineerjarencijfers geven de ruimte aan waarbinnen de uitgaven moeten blijven. Dit betekent een grote terughoudendheid om meer geld uit te geven voor nieuw of intensiveren van bestaand beleid.

Afgezien van onvermijdelijk hogere uitgaven zal nieuw, of meer van hetzelfde beleid. in beginsel alleen kunnen wanneer men (bij voorkeur in dezelfde sector) bestaand beleid beperkt.

Hieruit vloeit voort, dat ook de voorstellen in dit regeerakkoord opgenomen, voor zover daaraan financiële gevolgen zijn verbonden, moeten worden gefinancierd binnen het afgesproken uitgaventotaal. Een en ander uiteraard inclusief de extra financiële ruimte die in dit regeerakkoord voor beleidsintensiveringen is opgenomen.

3°. Ter voorkoming van overschrijdingen van de vastgestelde meerjarencijfers. gelden de volgende afspraken.

Overschrijdingen mogen worden gecompenseerd door extra ombuigingen. in beginsel in hetzelfde jaar, met inachtneming van het stringente begrotingsbeleid.

*De arbeidsinkomensquote van bedrijven is het aandeel van het looninkomen in het totale in bedrijven gevormde inkomen.

Tegenvallende inkomsten van de overheid moeten leiden tot extra ombuigingen (waarbij in zeer uitzonderlijke situaties ook Defensie en Ontwikkelingssamenwerking in onderlinge samenhang bezien worden) of, mede afhankelijk van de herkomst van de tegenvaller. tot lastenverhogingen, mits deze passen in de doelstelling met betrekking tot de collectieve lastendruk.
4". Lagere overheidsuitgaven geven ruimte tot een lager financieringstekort en/of lagere belastingen. Lagere sociale zekerheidsuitgaven zullen in beginsel moeten leiden tot lagere sociale premies
5°. Van de lagere overheden wordt. in evenredigheid aan de rijksbegroting. een bijdrage gevraagd aan het beperken van de overheidsuitgaven.

b. Bezuinigingen, c.q. beperken groei uitgaven

1° Bezuinigingen worden gepresenteerd ten opzichte van de meerjarencijfers, die veelal een 4-jarige periode overspannen In deze meerjarencijfers zijn afspraken verwerkt over een noodzakelijk geachte groei of beperking van uitgaven. Zo is tot nu toe de 3%-groei bij Defensie verwerkt in de meerjarencijfers. evenals de 1%-volumegroei in de volksgezondheid en bij de lagere overheden en de voorziene groei van ±120 mln. t.b.v. politie/justitie in 1990.

Bovendien is als basisveronderstelling in de rekensommen van de middellange termijnraming tot 1990 van het CPB uitgegaan van een voortgezet trendbeleid voor ambtenaren en het indexatiemechanisme van de WAM bij de sociale uitkeringen.
Ombuigen in deze context komt veelal neer op het beperken van eer. ingeboekte groei in de uitgaven.

Omdat deze aldus ingeboekte groei op bepaalde sectoren thans heel fors kan zijn, komen ook zeer forse ombuigingsbedragen in beeld, terwijl daarmee veelal niet meer wordt beoogd dan het beperken of stabiliseren van de uitgaven. De werkelijke effecten van dit ombuigingsbeleid ten oprzchte van huidige uitgaven zijn dan ook dikwijls veel geringer dan het bedrag van de ombuigingen doet vermoeden.
2". Deze traditionele methodiek om ombuigingen af te zetten tegen een voor toekomstige jaren geraamd uitgavenniveau in plaats van tegen het huidige uitgavenniveau, behoeft herziening.
3". In de komende periode zal voor de collectieve uitgaven als geheel als uitgangspunt van beleid genomen worden het niveau van de uitgaven van 1986.
Vervolgens wordt nagegaan hoe deze uitgaven zich kunnen ontwikkelen tot 1990, gegeven de doelstelling van het financieringstekort in 1990 en van de collectieve lastendruk.
De totale ruimte voor meer of minder collectieve uitgaven is dan in beeld.
Vervolgens wordt nagegaan welke stijgende uitgaven onvermijdelijk een beroep op deze ruimte doen, bijvoorbeeld de rentelasten van de staatsschuld.

Binnen de dan resterende ruimte zullen – gegeven de beoogde budgettaire discipline voor de komende periode – de intensiveringen en extensiveringen ten opzichte van het niveau van de uitgaven 1986 moeten passen.
4". In dit regeerakkoord zullen de overeengekomen beleidsmaatregelen nog gepresenteerd morden in de traditionele benadering. Het CPB is gevraagd een schets te ontwerpen van de meerjarencijfers, waarin de in dit regeerakkoord overeengekomen beleidsmaatregelen m.b t. de collectieve uitgaven in voorlopige vorm zijn verwerkt in een nieuwe opzet zoals hierboven aangegeven.
De minister van Financiën zal zo spoedig mogelijk de meerjarenramingen op deze basis herzien.

5". Geschetst in de traditionele benadering zijn de hoofdlijnen van het budgettaire beleid t/m 1990 de volgende.

Maatregelen tot beperking van het **financieringstekort**[a]

Verlaging uitgaven (in mld.)

Rijksbegroting		*6,625*
volume (rijksdienst)		
proportioneel (over de departementen)	1	
defensie (beperken groei tot 2%)	0,5	
VROM	1,5	
EZ (beperking kredieten, subsidies)	0,5	
Onderwijs	0,7	
VenW	0,3	
WVC	0,3	
lagere overheden	0,425	
overige departementen	0,4	
Overige sectoren		*5,3*
Volksgezondheid	1,2	
Pensioenfondsen cn arb. vw. collectieve sector	2,3	
sociale zekerheid	1,8	
fraude		*2,0*
1/2 bel.; 1/2 premiesluitk.		
Verhogen inkomsten (in mld.)		**4,55**
bedrijven (vermogens en voorraadaftrek)	1,8	
burgers (BTW)	2,0	
verkoop staatsdeelnemingen extra verkoop aardgas	0,75	
Totaal		**18,5**
Te honoreren claims		
SZW	0,5	
- voortzetten arb. voorz.		
- Stichtingsakkoord 0,25		
beroeps- en hoger onderwijs	0,3	
rentelast O.S.	0,05	
politie/justitie	0,125	
mestproblematiek	0,025	
bodemsanering	0,05	
lagere overheden	0,170	
restant profijtkorting 0,1		
infrastructuur 0.050		
213 groei gem. aandeel in groei bijstand 0,02		
		1,2
Totaal		**17,3**

[a] De cijfers in deze tabel moeten worden gelezen als veranderingen t.o.v. de cijfers die ten grondslag liggen aan de basisprojectie in de middellange termijnraming van het CPB, zoals beschreven in het CEP, april 1986 en vervolgens is geactualiseerd t.b.v. berekingen. uitgevoerd op verzoek van de informateur. De uitgangspunten die aan deze basisprojectie ten grondslag liggen, verschillen in een aantal opzichten van de uitgangspunten die het ministerie van Financiën hanteert bij het opstellen van meerjarenramingen.Bij het opstellen van de meerjarencijfers van de verschillende begrotingen dient daarmee rekening te worden gehouden.

6". Bij dit regeerakkoord zijn als bijlage enige berekeningen gevoegd die het CPB op verzoek van de informateur heeft uitgevoerd.
Daaruit blijkt dat met dit beleidspakket de gestelde hoofddoelstellingen voor de komende kabinetsperiode binnen bereik komen:
– werkloosheid: circa 500.000;
– financieringstekort van het Rijk (exclusief vervroegde aflossingen en inclusief debudgetteringen) van 5 à 5 1/2%;
– tenminste koopkrachtbehoud;
– tenminste stabilisering collectieve lastendruk.
7". Het hierboven gepresenteerde budgettaire kader biedt, zoals uit de resultaten blijkt, geen ruimte voor verdere intensivering van arbeidsduurverkorting in de collectieve sector danwel lastenverlichting in de loon- en inkomstenbelasting. Het kabinet zal in de tweede helft van het moeilijke jaar 1987, vooral met het oog op de invoering van de voorstellen van de Commissie-Oort, nagaan of er op enigerlei moment ruimte voor deze verlangens ontstaat, binnen de randvoorwaarden van de doelstellingen van het regeerakkoord. Daarbij zij tenslotte aangetekend dat de ontwikkeling van de collectieve lastendruk naar de huidige inzichten niet geheel zonder zorg is. gegeven het feit dat de belastingdruk met 1,6% van het nationaal inkomen toeneemt, de premiedruk met 0,4% afneemt en de collectieve druk uit hoofde van gasbaten binnenland met 1,2% afneemt.

c. Beleid in 1987

1° De resultaten van de budgettaire en werkloosheidsmaatregelen geven een jaarlijks gemiddelde weer (zoals inzake de koopkracht) danwel het niveau in 1990 (financieringstekort, collectieve lastendruk, werkloosheid).

Achter deze cijfers gaan overwel forse schommelingen schuil binnen de komende 4-jarige periode.

Kort samengevat zal het financieringstekort in 1987 zeer aanzienlijk stijgen ten opzichte van het niveau 1986 (onder invloed van de verdere teruggang van de olie-gasprijs) met als spiegelbeeld een substantiële koopkrachtverbetering in 1987 van 2 a 2 1/2% op minimum niveau. Wanneer in de projekties naar 1990 de koopkracht ruwweg gehandhaafd kan worden, betekent dit dat in de jaren na 1987 de koopkracht fors negatief wordt.
2". In dit regeerakkoord wordt de doelstelling handhaving koopkracht bezien over de gehele kabinetsperiode. Het is niettemin aannemelijk te veronderstellen dat het realiseren van deze

w

doelstelling bij zulke forse fluctuaties binnen de komende periode, niet eenvoudig zal zijn.
3° Ter vermijding van te grote fluctuaties, zowel in het financieringstekort als in de koopkracht, ware te over egen voor 1987 bijzondere maatregelen te nemen. De ontwikkelingen zullen zich dan wat geleidelijker kunnen voordoen.
4". Gedacht kan dan worden aan een variabele lastenverzwaring in 1987 op energie en/of andere maaatregelen Deze lastenverzwaring zal dan op enigerlei wijze als lastenverlichting in de jaren na 1987 teruggegeven dienen te worden naarmate de energieprijs oploopt, danwel de koopkracht daartoe aanleiding geeft.

d. Afslanking rijksoverheid

1°. De rijksoverheid zal de komende 4 jaar aislanken met ± 20.000 arbeidsjaren. Hiervoor is 1 mld. lagere uitgaven ingeboekt. De meeropbrengst van dit volumebeleid is in deze kabinetsperiode nodig ter financiering van de met deze afslanking verbonden reorganisatie.
2". Binnen de rijksdienst zal elke sector per jaar 1% eificiency moeten realiseren; daarnaast zal gemiddeld een 2% 'bureaucratiekorting' worden opgelegd, gediiferentieerd naar departement. Uiterlijk 3 maanden na aantreden van het nieuwe kabinet zal een concreet voorstel per departement, incusief de uitvoeringscriteria, aan de ministerraad worden voorgelegd.
3". De bijdrage van de lagere overheden aan de ombuigingen zal naar evenredigheid van de totale taakstelling van de rijksbegroting worden vastgesteld. De lagere overheden bepalen zelf de wijze waarop zij hun bijdrage realiseren. inclusief het aandeel van volumemaatregelen daarin.

e. Belastingen en marginale druk

1°. Binnen 3 maanden na aantreden zal het nieuwe kabinet een plan bekend maken voor een belastinghervorming langs de hoofdlijnen van het advies van de commissie-Oort. Deze herziening zal op 1 januari 1988 worden ingevoerd.
2". Afgezien van de specifieke wijzigingen, zullen de inkomensgebonden subsidies worden beperkt naar de mate van de koopkrachtstijging, over de gehele komende kabinetsperiode bezien.

f. Fraude-bestrijding

1°. Een krachtige fraudebestrijding behoeft voor de komende periode een taakstellend bedrag. Indien de maatregelen om deze bedragen te halen niet tot stand komen, zullen compenserende bezuinigingen nodig zijn. Het sofi-nummer wordt op korte termijn ingevoerd. Er komt een algemene identificatieplicht op basis van bestaande documenten, zoals paspoort, rijbewijs e.d. Controle moet, in samenwerking met sociale partners en in lijn met de ISMO-aanbevelingen, verbeterd worden en sancties worden ontwikkeld en krachtig toegepast.
Tevens zullen de uitvoerende diensten materieel in staat worden gesteld dit krachtiger fraudebestrijdingsbeleid uit te voeren. Daarbij is ook fraudebestrijding in de sfeer van subsidies aan de orde.

5. Arbeidsvoorwaarden collectieve sector

1°. Er komt een 'ruimte-model' a la de WAGGS voor het overleg over de verdere ontwikkeling van de arbeidsvoorwaarden voor ambtenaren. In dit model onderhandelen de overheid-werkgever(s) met de centrales van overheidspersoneel over verbeteringen in de arbeidsvoorwaarden, arbeidstijdverkorting en herbezetting in onderlinge samenhang. Centrale afspraken dienen ruimte te laten voor verschillen in invulling per deelsector.
2". Voor het vaststellen van de ruimte wordt de zgn. trendmethodiek verlaten. In de plaats daarvan komt er een, binnen het meerjarig kader passende, jaarlijks vast te stellen ruimte. Het kabinet stelt, uitgaande van tenminste koopkrachthandhaving, deze ruimte vast na overleg met de centrales van overheidspersoneel op basis van de ontwikkelingen in de marktsector, de budgettaire ruimte en de gewenste verbeteringen in de arbeidsvoorwaarden collectieve sector, zoals een gedifferentieerde uitvoering van pakketvergelijking en van arbeidsduurverkorting/herbezetting:
3". Uitgaande van de thans voorzienbare ontwikkelingen, zal de inzet van het kabinet in dit overleg met de centrales gericht zijn op een arbeidstijdverkorting binnen de collectieve sector van tenminste 0,75% per jaar (en een gemiddelde herbezetting van 75%), te realiseren langs een veelheid van wegen, ook gedifferentieerd, daar waar koopkrachthandhaving mogelijk is en er geen spanningen op de arbeidsmarkt verwacht behoeven te worden. De ombuigingstaakstelling van de arbeidsvoorwaarden collectieve sector kan daarvan niet losgemaakt worden.
Daarnaast dient de beschikbare ruimte voor verbeteringen aangewend te worden voor specifieke salarisaanpassingen in verband met feitelijke arbeidsmarktknelpunten.
4°. De systematiek van de automatische bevorderingen wordt in het georganiseerd overleg ter discussie gesteld teneinde nadrukkelijk meer ruimte te scheppen voor individuele beoordelingen.
5". De ABP-premie zal flexibel worden vastgesteld op basis van de jaarlijkse ontwikkeling van het beleggingsrendement t.o.v. de verplichtingen.
Er wordt vanuit gegaan, dat de pensioenfondsen in de zgn. gepremieerde en gesubsidieerde sector op overeenkomstige wijze hun premies vaststellen. Naar de mate dat dit gebeurt, zal in in de gepremieerde en gesubsidieerde sector meer ruimte beschikbaar zijn voor verbetering van arbeidsvoorwaarden, gelijkwaardig aan die van de ambtenaren.

6. Sociale zekerheid

1°. De parlementaire behandeling van de stelselherziening sociale zekerheid wordt voortgezet. Na deze afhandeling zullen er de komende periode geen verbeteringen, noch verslechteringen in het stelsel van werknemersverzekeringen worden aangebracht.
2°. Specifieke aanpassingen in de sfeer van de AWW worden overwogen (een-ouder-norm).
De verhaalsplicht in de bijstandswet dient alsnog te worden gerealiseerd.
3". De artikelen van de WAM. die betrekking hebben op de halfjaarlijkse aanpassingen aan de loonontwikkeling, worden ingetrokken en vervangen door een beleid van jaarlijkse beleidsmatige koppelingen. Daarbij staat koopkrachtbehoud centraal. Een geleidelijke daling van de sociale premies is van groot belang voor én de koopkracht én het verkleinen van de afstand tussen bruto en netto inkomen.
4". Het beleid inzake de echte minima zal worden afgebouwd naar de mate waarin de koopkrachtverbetering van, de minima dit toelaat.
5". De overheid zal zo spoedig mogelijk met de sociale partners afspraken maken over een principe-overeenkomst inzake de overdracht van de werknemersverzekeringen.
6". Nagegaan wordt op welke wijze de toenemende lasten als gevolg van de vergrijzing en de ontgroening, opgevangen worden in de financiering van voor demografie gevoelige collectieve uitgaven, zonder dat de doelstelling inzake de collectieve lasten geweld wordt aangedaan.
7°. Onderzocht zal worden of in de pensioen- en spaarfondswet de mogelijkheid kan worden geopend tot verdergaande flexibilisering en vergroting van de individuele keuzevrijheid op pensioengebied.
8". Inzake de pensioenbreuk zal wetgeving conform het SER-advies tot stand worden gebracht. Als tijdens de aangekondigde evaluatie blijkt dat de begeleidende aanbevelingen van de Stichting van de Arbeid onvoldoende zijn gerealiseerd. zal een nadere wettelijke voorziening ter zake moeten worden getroffen.
9" Nadrukkelijk dient de opname van mensen met een handicap in het arbeidsproces aandacht te krijgen.
De Wet Sociale Werkvoorziening richt zich met name op de oorspronkelijke doelstelling: opname van de gehandicapten die op arbeid zijn aangewezen en elders niet in aanmerking komen voor een arbeidsplaats. Gelet op die belangrijke functie zal in de komende kabinetsperiode een stabilisatie van het volume plaatsvinden.
Met betrekking tot het inkomstenbeleid wordt aangesloten bij de g.- en g.-sector.
10". De invoering van de Arbeidsomstandighedenwet wordt voorgezet.

7. **Volksgezondheid**

1". Een onafhankelijke commissie 'Structuur en Financiering Gezondheidszorg' wordt ingesteld, die binnen 6 maanden verslag uitbrengt inzake:
a De mogelijkheden tot beheersing van de volumeontwikkeling (o.m. als gevolg van vergrijzing en ontwikkeling medische technologie) in de volksgezondheid, mede gelet op de noodzaak om tot een substantiële kostenvermindering te komen.
De volgende aandachtspunten dienen daarbij in ieder geval in beeld te komen:
– De mogelijke verschuiving van intramurale naar extramurale zorg.
– Versterking van prikkels tot kostenbeheersing aan de aanbodszijde (tariefstructuur en honorering), mede in verband met het aanbod van beroepsbeoefenaren in de gezondheidszorg.
– Versterking van prikkels tot kostenbeheersing aan de vraagzijde (eigen risico, eigen bijdragen, pakketverkleining).
b. De mogelijkheden tot verdere herziening van het stelsel van ziektenkostenverzekering, met name wijziging van de verhouding – inhoudelijk en financieel – tussen AWBZ, rijksbijdragen, ziekenfondsverzekering en particuliere verzekeringen.
c. De mogelijkheden tot deregulering, tot vermindering van bureaucratie en tot stroomlijning van de adviesstructuur.
2". Vooruitlopend op de bevindingen van deze commissie, zullen de in het FOGM oplopende uitgaven van het collectief gefinancierde deel van de volksgezondheid beperkt worden met 1,2 mld. in 1990; voor ruwweg 50% via volumebeperking te realiseren en voor 50% via financieringsverschuivingen.
3". De Wet Ziekenhuisvoorzieningen (WZV) wordt volledig in uitvoering genomen. De integrale invoering van de Wet Voorzieningen Gezondheidszorg (WVG) blijft beperkt tot proefregio's.
De evaluatie van de WZV en de WVG m.b.t. de proefregio's wordt afgewacht, alvorens wijziging van de planningswetgeving wordt overwogen. Het ontwerp van de Wet Gezondheidszorg en Maatschappelijke Dienstverlening (WGM) wordt, in afwachting van die evaluatie, ingetrokken.

8. Volkshuisvesting

1°. Het volkshuisvestingsbeleid is op enige onderdelen toe aan herijking.
Afgezien van regionale en kwalitatieve knelpunten, naderen we in ons land, globaal gesproken, een kwantitatief evenwicht op de woningmarkt. Van belang daarbij blijft de aandacht voor de huisvesting van lagere inkomensgroepen en voor stads- en dorpsvernieuwing (mede tot uitdrukking komend in een – budgettair neutraal – gewijzigde woningverbeteringsregeling).
2". De invulling van de ombuigingstaakstelling van VROM vindt plaats o.a. door:
a. stapsgewijze verlaging van het nieuwbouwprogramma in de sociale sector tot 30.000 woningen in 1990.

b. daarnaast zullen de uitgaven in de sfeer van subsidies substantieel teruggedrongen moeten worden.
Met het oog daarop zal een werkgroep worden ingesteld, die in de loop van 1987 een studie zal afronden, waarbij ook betrokken worden de mogelijke consequenties van de voorziene rentedaling op de subsidies en het woningbouwprogramma
3". De trendmatige huurstijging in het kader van een verantwoord volkshuisvestingsbeleid wordt mede gerelateerd aan de jaarlijkse koopkrachtontwikkeling.
De huurharmonisatie wordt voortgezet
4". De woningbouw zal vooral gelokaliseerd worden in die gebieden waar nog geen evenwicht is bereikt.
5°. De huurwetgeving wordt geliberaliseerd daar waar de huren uitgaan boven de i.h.s.-grens. Knelpunten in de huurbeschermingsbepalingen worden opgeheven.
6°. In het kader van de deregulering worden de bestaande subsidieregelingen in aantal verminderd en vereenvoudigd.
7". Het ontwerp-Huisvestingswet wordt uitgewerkt in de vorm van deregulering in de eigen woningsector
Met de invoering van de huisvestingswet worden andere publieksrechtelijke en voor zover mogelijk ook de privaatrechtelijke vestigingsregels onmogelijk gemaakt.
8". Met voorrang wordt een intergemeentelijk risicofonds opgericht waarbij de woonlastenverzekering ook door particuliere maatschappijen kan worden afgesloten Het woonlastendeel wordt door de eigenaar-bewoners gedragen en de rest door de overheid.

9. Verkeer en Waterstaat

1'. *Verkeersveiligheid*

Een samenhangend verkeersveiligheidsbeleid wordt ontwikkeld met duidelijke bevoegdheden van een coördinerend bewindspersoon
Er komt een snelle invoering van de ademanalyse. Een systeem van gedifferentieerde snelheidslimieten op auto(snel)wegen wordt bij voorkeur in Europees verband ingevoerd.

2°. Infrastructuur

Bij de aanleg van nieuwe verbindingen wordt prioriteit toegekend aan oplossing van de knelpunten en ontbrekende schakels in de auto-, spoor- en vaarwegennetten, in het bijzonder in belangrijke internationale verbindingen.
De inspanningen om de veiligheid van zeedijken in 1990 en van de rivierdijken in 1998 te realiseren worden voortgezet.
Van belang is een sanering en zoveel mogelijke decentralisatie van het wegenbeheer. De WUW wordt gedecentraliseerd naar de lagere overheden op een zowel voor het rijk als voor de lagere overheden budgettair-neutrale wijze.
Er komt een nader onderzoek inzake noodzaak en wenselijkheid van de aanleg van een Westerschelde-oeververbinding, kustlokatieplan en een definitieve besluitvorming inzake inpoldering van de Markerwaard.

3". Sector verkeer en vervoer

Een evenwichtige benadering wordt ontwikkeld terzake van openbaar vervoer en particulier verkeer, waarbij ruimtelijke, financiële, justitiële en milieuaspecten mede een rol spelen, tot uiting komend in een flankerend beleid.
Bij het openbaar vervoer zulen maatregelen nodig zijn, die de kostendekking verbeteren.
De Wet Personenvervoer wordt vastgesteld in hoofdzaak zoals die thans voorligt.
Handhaving en waar mogelijk uitbreiding van controle ter bestrijding van zwart rijden, vandalisme en kleine criminaliteit.

4". *Goederenvervoer*

In Europees verband krijgt het opheffen van grensbelemmeringen prioriteit: voorts snelle evaluatie van het internationale rijtijdenbesluit op hanteerbaarheid en controleerbaarheid. Van belang is voorts:
– liberalisatie van het wegvervoer (opheffing contingentering):
– versterking logistieke en distributieve functie van Nederland:
– in internationaal verband afstemming van regelingen m.b.t. de binnenvaart. met name inzake toetreding tot de markt/sloopregeling;
– totstandbrenging van een nota Goederenvervoer inzake de plaats van het goederenvervoerbeleid in het totaal van de maatschappelijke activiteiten en inzake de samenhang van de verschillende vervoertechnieken;
– streven naar uitdieping van het Convenant tussen de regering enerzijds en de werkgevers-. werknemers- en verladersorganisaties anderzijds:
– prioriteit voor de veiligheid bij invoering van de zesbaksduwvaart.

5°. *Luchtvaart*

Ter zake van de luchtvaart:
– verdere liberalisatie van nationale en internationale luchtvaart;
– geleidelijke overdracht van de verkeersbegeleiding van Schiphol naar Beek in het kader van het bereiken van het zgn. Concept I van de Eurokontrolstaten:
– snelle behandeling van het Structuurschema Burgerluchtvaartterreinen met als uitgangspunten daarbij:
a. geen draaiing vierde baan op Schiphol:
b. handhaving en uitbreiding van Zestienhoven mogelijk maken zonder vooruit te lopen op de financiering daarvan:
c. aanleg van de Oost-Westbaan op Beek;
d. in het algemeen stimulering van regionale luchthavens.

6". PTT

Op korte termijn wordt wettelijk geregeld de herstructurering van het Staatsbedrijf der PTT, in lijn met het ingenomen standpunt van de Tweede Kamer inzake het rapport van de Commissie-Steenbergen

7". Postbank

In de loop van de kabinetsperiode zal een evaluatie plaats vinden. Daarin wordt de mogelijke afstoting van aandelen van de Postbank betrokken.

8". *Diversen*

– Voortzetting decentralisatie. onder meer betreffende vaarwegen.
– Voortzetting deregulering, o.m. betreffende het goederenvervoer over de weg en de binnenvaart
– Totstandbrenging wetgeving. o.m. wet op de waterhuishouding en waterschapswet.
– Op korte termijn zal een beslissing over de Investeringspremieregeling zeescheepvaart (IPZ)worden genomen op basis van een evaluatie van de regeling.

10. Energie

1° Het beleid gericht op diversificatie van energiebronnen, besparing en internationale samenwerking wordt voortgezet.
2". Het energiebeleid moet passen in het beleid gericht op bescherming van het milieu Verspilling wordt tegengegaan en besparing van energie (via concrete programma's) wordt bevorderd, ook omdat daarmee de milieubelasting bijvoorbeeld in de sfeer van de reststoffen. wordt verminderd.
3". Een evenwichtige samenstelling van het brandstofpakket blijft geboden Daartoe dienen de ontwikkeling en exploitatie van nieuwe (stromings)energiebronnen te worden ondersteund. alsmede de uitbouw van decentraal vermogen (ook via de warmtekrachkoppeling) te worden bevorderd, onder andere door de voorwaarden voor een rendabele ontwikkeling te verbeteren: terug- en doorlevering. handhaving van investeringspremies, opzetten van demonstratieprojccten en stimulering van onderzoek en ontwikkeling. Een en ander met name ook voor de toepassing van windenergie.
Er wordt de komende kabinetsperiode een beslissing genomen over de realisering van een opslagsysteem. bijv. ondergronds. OPAC. of bovengronds. PAC.
4". Ten aanzien van de grootschalige electriciteitsopwekking blijft een zorgvuldige afweging van belang tussen veiligheiti, zorg voor het milieu. volksgezondheid. voorzieningszekerheid en de kostprijs.
Dit laatste mede gelet op de internationale concurrentiepositie.
Besluitvorming over nieuw te bouwen kerncentrales wordt opgeschort tot na de analyse en evaluatie van de kernramp te Tsjernobyl. Op basis daarvan zal er een herbezinning dienen plaats te vinden op de wenselijkheid en mogelijkheid van toepassing van kernenergie in Nederland.
Het onderzoek naar een inherent veilige toepassing van kernenergie en naar de mogelijkheden van vrrwerking en opslag van radioactief afval wordt intussen voortgezet.
5" De reorganisatie van de openbare energievoorziening wordt afgerond.
Het wetsvoorstel inzake electriciteitsproduktie wordt op korte termijn ingediend.
In aansluiting op de huidige vrijwillige reorganisatie van de distributiebedrijven zal de wetgeving inzake energiedistributie worden afgerond. Een en ander gericht op het bevorderen van slagvaardigheid en doelmatigheid.
Het bedrijfsleven dient met het oog op het behoud en het scheppen van werkgelegenheid te beschikken over met het buitenland concurrerende energietarieven. In dit verband dienen de effecten van de aflopende restitutieregeling voor het bedrijfsleven behouden te blijven.
6". De prijsstelling van het aardgas dient zowel voor de export als voor binnenlandse afzet marktconform te blijven, waarbij de kleinverbruikersprijs wordt gebaseerd op gas/huisbrandolieparitеit.
Dit laat onverlet de beleidsvrijheid van het kabinet tot wijziging van de indirecte belastingen.

11. Milieu

1°. Het milieubeleid zoals tijdens de vorige kabinetsperiode is gevoerd heeft veel tot stand gebracht. Het zal daarom op hoofdlijnen worden voortgezet.
Het bestrijden van de zure regen vraagt blijvende zorg. De aandacht voor de omvang en de ernst van het CO_2-probleem wordt geïntensiveerd.
2". De Wet Algemene Bepalingen Milieuhygiene wordt omgevormd tot een algemene milieukaderwet, waarbij de plannings- en vergunningenprocedures, de heffingenproblematiek, de handhaving en de controles worden gestroomlijnd en geüniformeerd. De financiering van het milieubeleid vindt plaats uit algemene middelen en via regulerings- en bestemmingsheffingen. vanuit het beginsel dat de vervuiler betaalt.
3". De Wet Bodembescherming dient zo spoedig mogelijk in werking te treden Het bodemsaneringsbeleid zal binnen de budgettaire mogelijkheden worden geïntensiveerd.
Teneinde het niveau van de uitgaven 1986 te kunnen continueren tot 1990 wordt in 1990 een kleine 50 mln. extra ter beschikking gesteld. De uitvoering en de controle op de naleving van de verschillende voltooide milieuwetten zal voortvarend ter hand worden genomen.
4". Het onderzoek naar milieunormen wordt geïntensiveerd, in samenhang met risico-analyses. Stralingsrisico's vergen daarbij extra aandacht.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

ONTMOETING HASSAN-PERES IN IFRANE

Op 21 juli 's avonds landde de Israëlische premier Shimon Peres aan boord van een Boeing-707 van de Israëlische luchtmacht in de Marokkaanse stad Fes voor een ontmoeting met de Marokkaanse koning Hassan II. Peres werd ondergebracht in het gastenverblijf van de koning in Ifrane, terwijl Hassan in zijn zomerpaleis aldaar verbleef. Kort na middernacht verscheen de koning in het gastenverblijf voor een eerste beleefdheidsbezoek. In de volgende 48 uur – 22 en 23 juli – ontmoetten de beide leiders elkaar voor nog eens drie gespreksronden. In totaal duurden hun besprekingen ongeveer tien uur.

Op 23 juli 's avonds vloog premier Peres naar Israël terug, hoewel aanvankelijk was gemeld dat zijn bezoek met een dag zou worden verlengd. Diezelfde avond richtte koning Hassan zich in een radio- en TV-toespraak tot de Marokkaanse natie. Daarin rechtvaardigde hij zijn ontmoeting met de Israëlische premier met de argumenten dat er ,,geen enkele tekst van de Arabische Liga is die expliciet verbiedt contacten met Israël te hebben" en dat ,,het laf is niet naar een tegenstander of vijand te luisteren". ,,Het doel van mijn ontmoeting met Peres was noch te onderhandelen, noch een akkoord te bereiken, maar was zuiver verkennend", aldus de Marokkaanse vorst. ,,Ik heb Peres ontmoet, omdat niets mij verhindert dat te doen. Ik heb hem niet heimelijk gesproken, zoals sommigen van mijn critici hebben gedaan." De koning onthulde dat hij een aanbod van de Amerikaanse president Reagan om de ontmoeting in de VS te houden had afgewezen, ,,want ik wil niet onder de paraplu van een grote mogendheid". ,,Ik gaf er de voorkeur aan dat het (overleg) in Marokko werd gehouden, omdat het een succes voor iedere Arabier zou zijn als het slaagde, en ik alleen de verantwoordelijkheid zou dragen in het geval van mislukking." Overigens maakte koning Hassan duidelijk dat het bezoek van de Israëlische premier geen positief resultaat had opgeleverd. Hij zei dat hij Peres aan het eind van hun ontmoeting had voorgehouden: ,,Ik ben hier niet met u om te onderhandelen over de (bezette) gebieden. Ik ben hier om u te zeggen dat u de gebieden moet ontruimen en dat u verplicht bent met de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) te praten. Aangezien u deze twee prioriteiten niet aanvaardt, heeft het geen zin de gesprekken voort te zetten. Ik kan alleen nog maar gedag zeggen." De koning vervolgde: ,,Ik heb verder niets te zeggen tegen een man die de PLO verwerpt als enige deugdelijke gesprekspartner."

Omdat de ontmoeting met de Israëlische premier ,,een puur verkennend karakter had en op geen enkel moment de bedoeling had in onderhandelingen over te gaan", zou Marokko alle andere Arabische landen van de uitkomsten op de hoogte stellen, in de hoop een topconferentie bijeen te roepen, waarop ,,zij hun geschillen eindelijk zullen vergeten en de krachten bundelen in het aangezicht van de vijand".

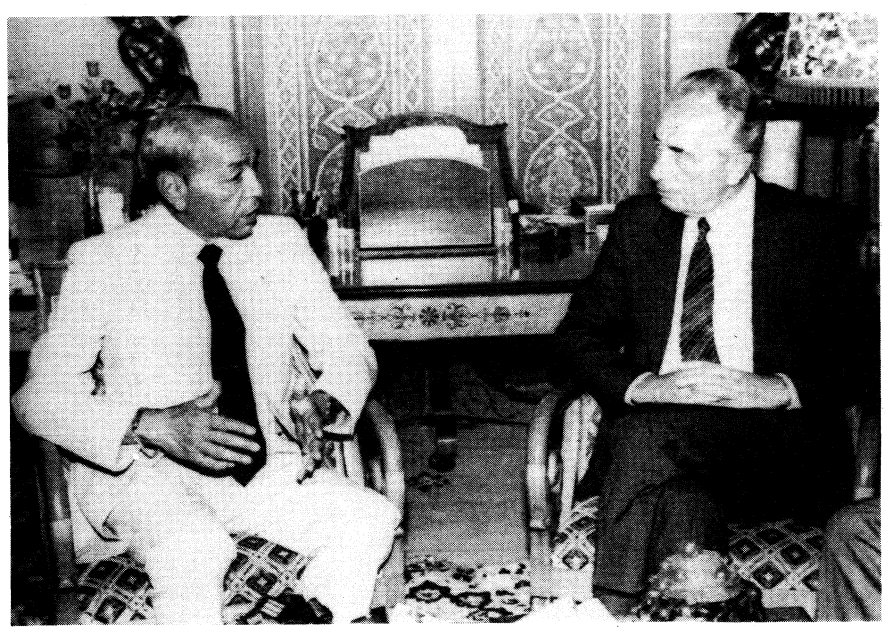
De Marokkaanse koning viel scherp uit naar de Arabische landen die zijn ontmoeting met Peres als verraad hebben bestempeld. ,,Arabieren, er is genoeg verziekt. Onder u zijn er die verraad hebben gepleegd aan de heilige zaak door de wapens op te nemen tegen een Arabische broeder teneinde niet-Arabieren te verdedigen." Daarmee doelde de koning vooral op Syrië en Libië, die een radicaal standpunt tegenover Israël innemen en tevens Iran steunen in zijn oorlog met Irak. De koning waarschuwde hen dat ,,mijn dak van staal is en mijn huis van steen".

De Israëlische premier Peres verklaarde bij zijn terugkomst in Jeruzalem ,,zeer bemoedigd" te zijn door het bezoek aan Marokko. ,,De belangrijkste boodschap is waarschijnlijk dat het (bezoek) zal worden voortgezet in de toekomst door verdere ontmoetingen en op tal van andere manieren." ,,Wij zullen met elkaar in contact blijven staan, de koning en ik, per brief en bij andere gelegenheden, en ik heb het gevoel dat de koning zelf ook tevreden is over de zaak", zo voegde Peres daaraan toe. Naar zijn zeggen had de Marokkaanse vorst ,,een gordijn van schande" neergehaald door de Arabische consensus te verbreken die direct contact met Israël verbiedt.

Op 24 juli werd in Jeruzalem en Rabat een gezamenlijk communiqué over de gesprekken tussen de Marokkaanse koning en de Israëlische premier gepubliceerd. De tekst daarvan luidde:

,,Zijne majesteit koning Hassan II heeft op 22 en 23 juli 1986 op zijn paleis in Ifrane de heer Shimon Peres ontvangen, eerste minister van Israël. Tijdens de besprekingen, die gekenmerkt werden door openhartigheid en die voornamelijk gewijd waren aan bestudering van het plan van Fes, hebben de Marokkaanse vorst en de Israëlische eerste minister de toestand in het Midden-Oosten en de omstandigheden die qua vorm en inhoud op doeltreffende wijze aan de vestiging van vrede in dit gebied kunnen bijdragen, diepgaand geanalyseerd.

Zijne majesteit koning Hassan II gaf een presentatie van het plan van Fes, waarbij hij zijn zienswijzen aangaande de merites van elk van zijn onderdelen toelichtte en suggereerde dat dit plan de dubbele verdienste heeft om enerzijds het enige document te zijn dat objectief geldig is om te dienen als een grondslag voor rechtvaardige en duurzame vrede en anderzijds

De Marokkaanse koning Hassan II (l.) en de Israëlische premier Shimon Peres tijdens een van hun gesprekken in Ifrane.

Weekblad 55ste jaargang No. 2854, pag. 41719-41734

het voorwerp is van een Arabische consensus. in tegenstelling tot enig ander plan of vredesvoorstel.
Op zijn beurt heeft de heer Shimon Peres zijn zienswijze op het plan van Fes toegelicht. waarbij hij voorstellen naar voren bracht neerkomend op voorwaarden die hij noodzakelijk achtte voor de vestiging van vrede. De ontmoeting was van louter oriënterende aard en geen moment gericht op het aangaan van onderhandelingen. Zijne majesteit koning Hassan II zal de Arabische leiders informeren, en eerste minister Peres zijn regering, over de gezichtspunten die tijdens de besprekingen zijn ontstaan."

Volgens Newsweek (4-8) was het communiqué vooral het resultaat van de inspanningen van Rafi Edri, de uit Marokko afkomstige fractieleider van de Israëlische Arbeiderspartij, en Reda Guedira. Hassans voornaamste politieke adviseur.

Op 25 juli meldde de Libanese krant Al *Safir* dat premier Peres zich in zijn gesprekken met koning Hassan bereid had verklaard tot territoriale concessies en tot een ernstige overweging van het Arabische plan-Fes uit 1982 (zie pag. 24311-1983). Volgens de correspondent van dit blad in Cairo zou koning Hassan in een telefoongesprek met de Egyptische president Mubarak, dat via een bandopname was uitgelekt, de volgende uitspraak van Peres hebben aangehaald: „Over alles kan worden onderhandeld, zolang de veiligheid van Israël niet in het geding komt."

Peres, die vasthield aan zijn weigering met de PLO te praten, zou volgens Al Safir hebben beloofd een commissie samen te stellen om de situatie rond de bezette gebieden te bestuderen. De commissie zou het strategisch belang van alle delen van de bezette gebieden moeten afwegen om vast te stellen welke delen kunnen worden teruggegeven.
De Israëlische premier zou ook hebben voorgesteld de Palestijnen in bezet gebied vertegenwoordigers te laten kiezen om hun belangen binnen de Israëlische staat te behartigen. De Arabieren op de Westoever en in de Gazastrook zouden dan autonomie krijgen binnen de staat Israël en na vijf jaar kunnen besluiten federaties aan te gaan met Jordanie (de Westoever) en Egypte (Gaza).

„Maar ongeacht het kader waar de Palestijnen uiteindelijk voor kiezen, zullen zij geen eigen leger mogen hebben. Na vijftien jaar kunnen zij een soort diplomatieke missies in het buitenland inrichten en bij de VN", zou Peres hebben gezegd.

Op 27 juli deelde de Israëlische kabinetssecretaris Yossi Beilin na afloop van het wekelijkse kabinetsberaad mee dat premier Peres aan koning Hassan in Ifrane een voorstel van 10 punten had voorgelegd. Volgens de Israëlische radio behelsde dit voorstel o.a.:

- Een opschorting van alle gewelddadige acties in het Midden-Oosten gedurende een jaar, tijdens welke periode de vredesbesprekingen op gang moeten komen.
- Israël verplicht zich in dat jaar niet over te gaan tot de annexatie van de bezette gebieden op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook.
- Israël begint besprekingen met ,,authentieke Palestijnen, die terrorisme afzweren", hetgeen in Israëlische ogen de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie PLO uitsluit.
- De vrijheid van godsdienstoefening in de heilige plaatsen (Jeruzalem).
- Het bijeenroepen van een ,,internationaal forum" over het Midden-Oosten.

Volgens Israëlische zegslieden had koning Hassan in ieder geval het eerste punt verworpen.

Israëlisch-Marokkaanse contacten

De openlijke komst van een Israëlische leider naar Marokko betekende, aldus de Volkskrant (23-7),,,een breuk met de geheime, maar doeltreffende diplomatie die Hassan tot voor kort verkoos om de Arabische wereld te verzoenen met Israël. De historische reis van president Sadat naar Jeruzalem in 1977, bij voorbeeld, was voor een belangrijk deel in het geheim in Marokko voorbereid.

In 1976 reisde de toenmalige Israëlische premier en huidige minister van defensie Yitzhak Rabin, vermomd in djellaba, naar Rabat om de koning te ontmoeten. En in 1977 legde Israëls minister van buitenlandse zaken Moshe Dayan, met zonnebril om zijn ooglapje aan het zicht te onttrekken, in het Marokkaanse Tanger met de Egyptische vice-premier Hassan Tohamy de laatste hand aan de voorbereiding van Sadats reis.
Ook Peres zelf is niet voor het eerst in Marokko. In 1979 en 1982 was hij, als leider van de Arbeiderspartij. in het diepste geheim de gast van koning Hassan. Het is ook geenszins opmerkelijk dat Marokko, dat de grootste joodse gemeenschap (14.000) in een Arabisch land herbergt en tevens het vaderland is van de grootste orientaals-joodse gemeenschap in Israël (250.000). deze brugfunctie vervult."

Op 13 mei 1984 arriveerde voor het eerst een officiële Israëlische delegatie van 35 politici en andere persoonlijkheden in Marokko om een tweedaags congres van Noordafrikaanse joden bij te wonen. Kroonprins Mohammed bood de deelnemers aan dit congres, onder wie de Israëliërs, op 14 mei een banket aan in Rabat, waarbij ook de Marokkaanse premier Karim Lamrani aanwezig was alsmede staatsminister Moulay Ahmed Alaoui.
Op 24 nov. 1985 verklaarde koning Hassan tegenover Franse journalisten: „Shimon Peres heeft me doen weten dat hij me graag zou komen opzoeken. Toen heb ik hem gezegd (...) als u me echt iets serieus te vertellen hebt. kom dan maar langs." De volgende dag reageerde Peres: ,,Ikben bereid koning Hassan onmiddellijk en overal te ontmoeten." Na protesten uit de Arabische wereld zei Hassan op 26 nov. dat zijn aanbod ,,verkeerd was weergegeven". Dit aanbod moest zijn: „Als Peres iets concreets heeft voor te stellen, kan hij die voorstellen in een envelop stoppen en die adresseren aan de secretaris-generaal van de VN. Dan hoor ik er wel van."
Vanaf april 1986 zou de ontmoeting Hassan–Peres zijn voorbereid. Daarbij had volgens Der Spiegel (28-7) o.a. de voorzitter van de joodse gemeenschap in Marokko, David Amar, bemiddeld. In de laatste weken had Rafi Edri een bezoek aan Marokko gebracht, terwijl een vertrouwensman van de koning in Jeruzalem afspraken voor de reis zou hebben gemaakt. Dit werd ook bericht in Le Monde (23-7).

Voorlopig heeft de ontmoeting Hassan–Peres ertoe geleid dat Syrië op 22 juli alle betrekkingen met Marokko verbrak wegens het ,,zwarte verraad" aan de Arabische Liga en dat koning Hassan op 27 juli afstand deed van het voorzitterschap van deze organisatie.

De Jordaanse koning Hoessein, die na zijn akkoord van Amman met de PLO-leider Arafat van 11 febr. 1985 (pag. 4201 1-1985), tot 19 febr. 1986 vergeefse pogingen had gedaan om besprekingen op gang te brengen tussen Israël en een Jordaans-Palestijnse delegatie, concentreerde zich inmiddels op zijn bemiddelingspoging tussen Irak en Syrië.

Overleg Mubarak–Hoessein. Geschil over Palestijnen in Jordaans-Palestijnse delegatie

Op 4 juli 1985 voerde de Egyptische president Hosni Mubarak in de Jordaanse stad Akaba enige uren overleg met de Jordaanse koning Hoessein. Het was de achtste ontmoeting tussen beide staatshoofden sinds het herstel van de onderlinge diplomatieke betrekkingen in december 1984 (pag. 7841 1-1984). Hun vorige beraad dateerde van 20-21 mei 1985, toen koning Hoessein Egypte aandeed op doorreis naar de VS (pag. 432/2-1985). Na afloop van het overleg in Akaba zei koning Hoessein dat de Verenigde Staten spoedig een dialoog zouden beginnen met een Jordaans-Palestijnse delegatie, zodra een akkoord over de namen van de Palestijnse leden van die delegatie was bereikt.
Op 13 juli werd vanuit Palestijnse bronnen in de Jordaanse hoofdstad Amman vernomen dat de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) aan de Jordaanse regering een lijst met namen van 22 Palestijnen had overhandigd, waaruit een keus kon worden gemaakt voor de samenstelling van de Jordaans-Palestijnse delegatie. PLO-leider Yasser Arafat was op 11 juli naar Amman gekomen om koning Hoessein de lijst te overhandigen. Vervolgens gaf Jordanië zeven van de 22 namen door aan de Amerikaanse regering. Die zeven namen waren volgens Israëlische en Palestijnse persberichten:

1) Khaled al-Hassan, lid van het Centrale Comite van Al Fatah en voorzitter van de commissie voor buitenlandse zaken van de Palestijnse Nationale Raad (PNC); 2) Hatem Husseini, voormalig leider van het Palestijnse voorlichtingsbureau in Washington en toen docent aan een Amerikaanse universiteit; 3) Saleh Ta'amri, de echtgenoot van Dina (een voormalig echtgeno-

De Israelische premier Shimon Peres (l.) bezocht op 24 december 1984 de traditionele Kerstreceptie van de burgemeester van Bethlehem, Elias Freij (m.), als eerste Israelische regeringsleider.

te van koning Hoessein) en gewezen commandant van het jeugdkorps van Al Fatah in Libanon ten tijde van de Israelische invasie (later gedetineerd in het kamp Ansar); 4) Nabil Sha'at, zakenman in Cairo, lid van de PNC en een adviseur van Arafat: 5) Hanna Siniora, hoofdredacteur van de Palestijnse krant *Al Fajr*; 6) Mohammed Sbeigh. secretaris-generaal van de PNC; en 7) Faez Abu Rahrneh, voorzitter van de Orde van Advocaten in Gaza.

Uit deze zeven namen zou de Amerikaanse regering vier kandidaten kunnen kiezen als gesprekspartners voor het inleidende vredesoverleg.
Op 16 juli sprak de Israëlische premier Shimon Peres 'savonds laat drie uur lang met twee prominente Palestijnen van de Westelijke Jordaanoever, Elias Freij (de burgemeester van Bethlehem) en Hikmet al-Masri (een zakenman uit Nabloes, oud-voorzitter van het Jordaanse parlement en oom van de Jordaanse minister van buitenlandse zaken Taher al-Masri). Alle drie spraken van een ,,nuttig" onderhoud en Hikmet al-Masri vertrok de volgende morgen naar de Jordaanse hoofdstad Amman.
Op 17 juli overhandigde de Amerikaanse zaakgelastigde in Israël de lijst met de zeven namen van de Palestijnse kandidaten en premier Peres ter kennisneming. In een televisie-interview zei de premier 's avonds dat de lijst voor het Israëlische kabinet onaanvaardbaar was. Hij sprak er zijn teleurstelling over uit dat op deze lijst geen Palestijnse leiders van de Westelijke Jordaanoever voorkwamen.
Een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken beklemtoonde op 18 juli dat Israël geen vetorecht t.a.v. de samenstelling van de Palestijns-Jordaanse delegatie had. Hij zei niet of de lijst van eventuele gesprekspartners voor de VS aanvaardbaar was.

Op 23 juli stelde premier Peres de Knesset-commissie voor buitenlandse zaken en defensie ervan in kennis dat twee van de zeven Palestijnen op de lijst, t.w. Hanna Siniora en Faez Abu Rahmeh, voor de Israëlische regering aanvaardbaar waren.
Inmiddels had de van een reis door Azië in Washington teruggekeerde Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz de Israëlische premier Peres in een boodschap verzekerd dat de Amerikaanse regering vasthield aan de belofte van Henry Kissinger uit 1975 om niet met de PLO te onderhandelen zolang deze weigerde Israëls bestaansrecht te erkennen.

Arabische topconferentie in Casablanca (aug. 1985)

Op 27 juli 1985 deelde de Marokkaanse koning Hassan II volkomen onverwacht in Rabat mee dat op 7 aug. in Casablanca een buitengewone Arabische topconferentie bijeen zou komen. De koning, toen voorzitter van de Arabische Liga, zei dat de topconferentie de meningsverschillen in de Arabische wereld en de Palestijnse kwestie zou behandelen ,,in het licht van en in het kader van het (vredes)plan van Fes" uit 1982. Dit plan omvatte impliciete erkenning van Israël en de vestiging van een onafhankelijke Palestijnse staat met Jeruzalem als hoofdstad.
De topconferentie werd op 5 en 6 aug. voorafgegaan door een voorbereidende bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken, waarbij Syrië, Algerije, Libanon en Zuid-Jemen niet waren vertegenwoordigd. Wel aanwezig was een Libische delegatie o.l.v. minister Ahmed al-Shahati, welke de voorwaarden van Libië voor zijn deelneming aan de topconferentie uiteen moest zetten. Libië eiste o.a. een veroordeling van de Arabische landen die de betrekkingen met Egypte hadden hersteld, t.w. Jordanië en Irak, alsook een veroordeling van Irak wegens ,,agressie" tegen Iran.
Aan deze Libische voorwaarden werd niet voldaan en toen de topconferentie op 7 aug. door koning Hassan werd geopend bleek dat Libië evenals Syrië, Algerije, Libanon en Zuid-Jemen, de bijeenkomst boycotten. Van de overige 16 Liga-leden waren 10 vertegenwoordigd door hun staatshoofden (incl. de PLO door Yasser Arafat), terwijl zes (Saoedi-Arabië, Irak, Koeweit, Tunesië, Oman en Noord-Jemen) plaatsvervangers hadden afgevaardigd.

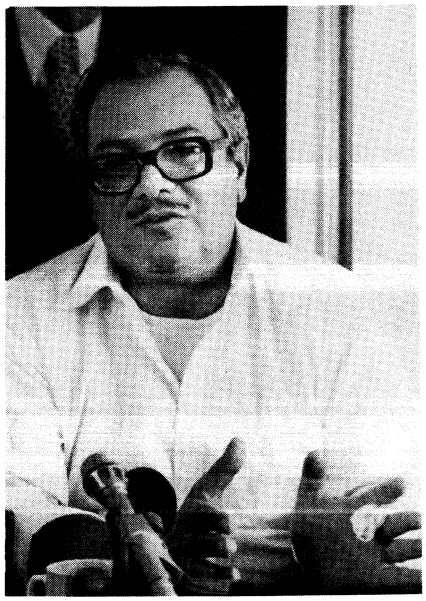
Op 8 aug. werd de topconferentie met een dag verlengd wegens onenigheid ove het samenwerkingsakkoord van de Jordaanse koning Hoessein en PLO-leider Arafat. Koning Hoessein deed een klemmend beroep op de aanwezigen dit ,,akkoord van Amman" als een verlengstuk van het Arabische vredesplan van Fes te aanvaarden, omdat de Arabische natie anders veroordeeld zou zijn tot ,,inactiviteit en verlamming". Volgens de koning was de internationale gemeenschap tot de conclusie gekomen dat ,,Fes" een ,,plan voor actie" miste. Een aantal landen, waaronder Koeweit, was echter van mening dat het akkoord van Amman in strijd was met het plan van Fes.
De topconferentie werd op 9 aug. afgesloten met de publikatie van een slotcommuniqué, waarin m.b.t. het Jordaans-Palestijnse akkoord van 11 februari 1985 werd verklaard:
,,De conferentie nam met erkentelijkheid kennis van de door koning Hoessein en broeder Yasser Arafat afgelegde gedetailleerde verklaringen over de verenigbaarheid van het Jordaans-Palestijnse actieplan met het plan van Fes en beschouwt dat als een actieplan tot uitvoering van het Arabische vredesplan voor het bereiken van een vreedzame, rechtvaardige en omvattende regeling, welke de terugtrekking van de Israëlische bezettingstroepen uit alle bezette Arabische gebieden, met op de eerste plaats het heilige Jeruzalem, garandeert en de herwinning van de nationale rechten van het Palestijns-Arabische volk waarborgt. Nadat de conferentie deze kwestie had

besproken en alle aspecten diepgaand had onderzocht, bekrachtigt zij de noodzaak vast te houden aan de gemeenschappelijke verplichting jegens de geest, beginselen en resoluties van de topconferentie van Fes..."

Secretaris-generaal Chedli Klibi van de Arabische Liga, die het communiqué voorlas, maakte voorts de vorming bekend van twee comités voor het bijleggen van de geschillen tussen ,,enige broeders". Het ene comité, bestaande uit vertegenwoordigers van Saoedi-Arabië en Tunesië, moest zich inzetten voor een ,,verzoening tussen Jordanië en Syrië alsmede tussen Irak en Syrië". Het andere, gevormd door Marokko. de Verenigde Arabische Emiraten en Mauretanië, moest bemiddelen tussen Irak en Libië alsook tussen de PLO en Libië.
Na afloop toonde de Jordaanse koning Hoessein zich tevreden met het resultaat: ,,U hebt onze natie gegeven wat zij gezien de omstandigheden nodig had."

Reizen Whitehead en Murphy

Inmiddels had de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, John Whitehead, begin augustus 1985 bezoeken aan Jordanië, Egypte en Israël gebracht. Bij die gelegenheid vroeg hij de Jordaanse koning Hoessein of deze nieuwe namen van Palestijnse kandidaten voor de Jordaans-Palestijnse delegatie kon voorleggen. Maar Hoessein weigerde dit met de mededeling dat hij alles had gedaan om een acceptabele onderhandelingsploeg samen te stellen. ,,Accepteer deze lijst, anders zal het vredesproces tot stilstand komen", had de koning gezegd, aldus een mededeling van Whitehead aan Israëlische functionarissen. De Amerikaanse onderminister zei op 7 aug. nog tegen verslaggevers in Tel Aviv dat Washington ,,teleurgesteld" was over het feit dat de lijst functionarissen van de PLO bevatte (*AP*). Whitehead werd op 12 aug. door de Marokkaanse koning Hassan ontvangen.
Op 12 aug. maakte het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken te Washington bekend dat onderminister Richard Murphy op korte termijn bezoeken zou brengen aan Jordanië. Egypte en Israël. Murphy was voorbestemd de Amerikaanse delegatie bij het overleg met de Jordaans-Palestijnse delegatie te leiden, maar of hij deze delegatie bij zijn komende bezoek zou ontmoeten stond nog niet vast.
Dezelfde dag verklaarde Hanna Siniora, hoofdredacteur van het Palestijnse dagblad Al *Fajr* (Oost-Jeruzalem) en naar verluidt een van de Palestijnse kandidaten, in een gesprek met de buitenlandse pers in Jeruzalem te verwachten dat Murphy nog in augustus een eerste ontmoeting zou hebben met de Jordaans-Palestijnse delegatie om de weg vrij te maken voor toekomstige, directe contacten tussen de PLO en de Amerikaanse regering. Siniora onthulde dat volgens zijn informatie nog twee Palestijnen, Nabil Sha'at en Mohammed Sbeigh, voor de VS als gesprekspartners in de Jordaans-Palestijnse delegatie aanvaardbaar waren. Naar zijn zeggen zouden de drie andere Palestijnse vertegenwoordigers (Al-Hassan, Husseini en Ta'amri naar verluidt) eventueel als adviseurs aan de Jordaans-Palestijnse delegatie worden toegevoegd.

Hanna Siniora, hoofdredacteur van het Palestijnse dagblad Al Fajr.

Op **13** aug. 'smorgens noemde de Israëlische minister van buitenlandse zaken Shamir een eventuele ontmoeting tussen Murphy en een Palestijns-Jordaanse delegatie ,,een zeer gevaarlijke ontwikkeling", omdat hieruit een Amerikaanse erkenning van de PLO zou kunnen voortvloeien. ,,Israël zal alles doen om dit gevaar te bezweren", aldus Shamir in een radiovraaggesprek.
Terwijl Siniora die morgen met toestemming van de Israëlische autoriteiten naar Amman vertrok, evenals Faez Abu Rahmeh, meldde radio-Israël dat koning Hoessein Washington had verzekerd dat PLO-leider Arafat na contacten tussen de VS en de Jordaans-Palestijnse delegatie de resoluties 242 en **338** van de Veiligheidsraad zou erkennen.

Eveneens op **13** aug. deelde de plv. woordvoerder van het State Department, Charles Redman, bij het vertrek van Murphy naar Amman mee dat deze tot een ontmoeting met een Jordaans-Palestijnse delegatie bereid was, in zoverre dit tot rechtstreekse onderhandelingen tussen de betrokken partijen zou leiden. ,,Het blijft onze overtuiging dat een rechtvaardige en duurzame vrede tussen Israël en al zijn buren alleen op grond van een door onderhandelingen verkregen oplossing kan worden bereikt", aldus Redman.

Dezelfde dag verzekerde de Ameri-

De Marokkaanse koning Hassan II (l.) in gesprek met de Jordaanse koning Hoessein tijdens de buitengewone Arabische topconferentie in Casablanca op 7 augustus 1985

kaanse minister van buitenlandse zaken Shultz de Israëlische premier Peres in een boodschap via de nieuwe Amerikaanse ambassadeur in Tel Aviv. Thomas Pickering, dat de VS alleen met een Jordaans-Palestijnse delegatie zouden onderhandelen als zulks volgens Amerikaanse overtuiging zou leiden tot rechtstreekse vredesbesprekingen met Israël.

In Amman, waar PLO-leider Arafat op 12 aug. 'savonds was gearriveerd, voerde onderminister Murphy op 14 aug. besprekingen met premier Zeid Rif'ai en koning Hoessein die vervolgens een ontmoeting had met Yasser Arafat. Een gesprek van Murphy met een Jordaans-Palestijnse delegatie vond niet plaats.

Op 15 aug. arriveerde Murphy in Israël. Hij voerde in Jeruzalem overleg met premier Peres en minister van buitenlandse zaken Shamir. Uit Murphy's verslag van zijn besprekingen in Amman bleek dat er vooralsnog onvoldoende aan de voorwaarden was voldaan waaronder de VS bereid waren een dialoog aan te gaan met een Jordaans-Palestijnse delegatie. Er bleef onenigheid over de voorgestelde Palestijnse delegatieleden en koning Hoessein wilde niet vooraf toezeggen dat de dialoog met de VS onmiddellijk zou worden gevolgd door rechtstreekse besprekingen van de Jordaans-Palestijnse delegatie met Israël. aldus Eddo Rosenthal in de Volkskrant (16-8-1985). Inmiddels had premier Peres op 13 aug. 'savonds ook een onderhoud gehad met de vroegere burgemeester van Gaza, Rashad A'Shawwa.

Op 17 aug. zette Murphy zijn reis voort met een bezoek aan de Egyptische president Mubarak in Alexandrië.
's Avonds keerde hij in Amman terug voor verder overleg met premier Rifai en koning Hoessein, waarna hij op 18 aug. naar Washington vloog om president Reagan verslag uit te brengen.
In een schriftelijke verklaring, die door de Amerikaanse ambassade in Amman werd verspreid, stelde Murphy: ,,Het doel blijft een werkbare en vlotte koers uit te zetten voor het hele vredesproces en niet alleen een ontmoeting met een Jordaans-Palestijnse delegatie. De VS blijven bereid een ontmoeting met een Jordaans-Palestijnse delegatie te houden als dat ons helpt op zo'n koers te komen."
Dit verwees. aldus perscommentaren, naar de verschillen van mening over het doel van een Amerikaans-Jordaans-Palestijns gesprek tussen Washington en Amman. Jordanië en de PLO wilden dat het gesprek met de Amerikanen fase één wordt van een scenario, waarbij in fase twee de PLO resolutie 242 van de Veiligheidsraad en het daarin besloten bestaansrecht van de staat Israël zou erkennen in ruil voor Amerikaanse erkenning van de PLO en het Palestijns zelfbeschikkingsrecht.
Volgens Amman en de PLO zou dit in de slotfase moeten leiden tot een internationale vredesconferentie met deelname van de PLO en Israël. Washington daarentegen vindt dat een gesprek van de VS met de Palestijns-Jordaanse delegatie moet leiden tot rechtstreekse Jordaans-Palestijnse besprekingen met Israël. De VS zijn tegen een internationale conferentie.
Daarentegen stelde de Jordaanse premier Rifai: ,,Er zullen geen rechtstreekse onderhandelingen worden gevoerd met Israël vóór zo'n conferentie. Dit blijft ons uitgangspunt, Jordanië zal geen afzonderlijke regeling treffen met Israël." De premier had Murphy een lijst met namen van Palestijnen meegegeven, van wie minstens vier in de gemeenschappelijke delegatie moesten worden opgenomen. Men wachtte nu op het antwoord van de VS en het houden van een bijeenkomst met de Amerikanen, dat niets met Israël van doen zou hoeven hebben. (*IHT*)

Israelische beschuldigingen *m.b.t.* PLO-kantoren in Amman

De Israëlische minister van defensie, Yitzhak Rabin, uitte op 28 aug. en 2 sept. 1985 beschuldigingen dat de aanwezigheid van PLO-kantoren in de Jordaanse hoofdstad Amman het terrorisme in Israël zou aanwakkeren.
De aanwezigheid van deze kantoren in Amman noemde hij gevaarlijker dan PLO-kantoren destijds in andere buurlanden. Gezien het verkeer met Jordanië over de Allenby-brug ,,kan het PLO-leiderschap nu in een maand tien keer zoveel Palestijnen spreken die onder onze heerschappij staan, als zij konden in Beiroet of Damascus", aldus Rabin op 2 september.
Aanleiding voor Rabins uitlating was dat de Israëlische marine op 31 aug. voor de tweede keer in ruim een week een bootje opbracht met Palestijnse ,.infiltranten", dat van Cyprus op weg was naar Zuid-Libanon. Een tweede reden was een bomexplosie die op 2 sept. 's morgens in de Oostjeruzalemse buitenwijk Gilo vijf mensen verwondde bij een bushalte. Beide incidenten konden toegevoegd worden aan een lijst aanslagen die de laatste paar weken een twaalftal levens hebben geëist.
De aanslagen brachten een stroom van Israëlische beschuldigingen aan het adres van Jordanië op gang. Rabins uitlatingen stonden wat dat betreft niet alleen. Een oproep van minister Ariël Sharon om de ,.PLO-bases in Jordanië" te bombarderen vond in Jeruzalem vooralsnog weinig weerklank. Maar op 1 sept. liet de Israëlische regering weten inmiddels via de Verenigde Staten koning Hoessein haar ,,bezorgdheid" te hebben overgebracht. Tal van leiders van de Arbeiderspartij hadden de afgelopen weken gezegd weinig kansen te zien voor de Amerikaanse pogingen vredesbesprekingen met Jordanië op gang te brengen als Hoessein niet met Arafat zou breken.
De Volkskrant (3-9-1985) berichtte:

..Nu lieeft de PLO sinds de toenadering tot Jordanië inderdaad de beschikking gekregen over een groeiend aantal vestigingen in Amman van kantoren die elders in de Arabische wereld minder welkom waren geworden. De zetel van de Palestijnse Nationale Raad (het PLO-parlement) en het Palestijnse Nationale Fonds (het PLO-ministerie van financien) verhuisden van Damascus naar Amman. De Samed (de organisatie waaronder PLO-ondernemingen als cooperaties en handwerkateliers vallen) werd overgeplaatst vanuit Beiroet.
Verder werden in Amman de .,ministeries" van onderwijs en van de bezette gebieden gevestigd (geleid door de vroegere burgemeester van Halhoel op de Westoever. Mohammed Milhem). Er is een informatiebureau, een vestiging van het persbureau Wafa en er wordt een weekblad uitgegeven onder de verantwoordelijkheid van Hani el Hassan, een van de directe adviseurs van Arafat. Afgezien van deze .,administratief" ingestelde kantoren geldt de Israelische bezorgdheid echter vooral het feit dat Aboe Jihad, de chef militaire operaties van Al Fatah, tegenwoordig een bureau heeft in Amman. evenals de met de bewaking van Arafat belaste ..Eenheid 17" en de militaire leider van de PLO in Libanon. kolonel Hadj Ismail.
In hocvcrre deze kantoren in staat zouden zijn eventuele verzetsacties te coordineren is echter dc vraag. Vast staat dat Jordanie – wijs geworden door ervaringen in het begin van de jaren zeventig – categorisch de aanwezigheid van gewapende eenheden op zijn grondgebied verbiedt. evenals het uitvoeren van acties vanuit Jordanie.
„Israël weet heel goed dat er geen Palestijnse bases in Jordanië zijn". zo riposteerde de Jordaanse premier Zeid Rifai onlangs de Israëlische beschuldigingen. Ook lijkt het niet erg waarschijnlijk dat de PLO zijn nieuw verworven onderkomen in Amman in de waagschaal zal stellen door de Jordaanse restricties aan zijn laars te lappen. Aboe Jihad. de militaire chef van de PLO, ontkende dat de PLO zijn verzetsacties opvoert. Hij schreef het toenemend verzet op het conto van ,.een nieuwe wil tot verzet in de bezette gebieden als gevolg van de gebeurtenissen in Libanon en het racisme van rabbijn Meir Kahane."
Ook Israelische waarnemers tonen de nodige scepsis over de Israëlische ongerustheid en wijzen op een mogelijk verband met het Amerikaanse streven naar een gesprek met een Palestijns-Jordaanse delegatie op basis van het akkoord van 11 februari tussen Hoessein en Arafat. Likoed zowel als socialistische leden van de Israëlische regering zijn tegen zo'n Amerikaans-Palestijns-Jordaans gesprek. uit vrees dat er een Amerikaanse ..opwaardering" uit zou resulteren voor de PLO.
Een recente uitlating (27 aug.) van premier Shimon Peres dat ,.volgens hem ter beschikking staande informatie" PLO-voorzitter Arafat per-

soonlijk opdracht had gegeven tot een opvoeren van de terreur. lijkt in dat verband niet zonder betekenis. Dit temeer omdat – na de mislukte missie van onderminister Murphy van vorige maand – het plan nog niet geheel van de baan is. De regering-Reagan, zo wordt verwacht. zal in de komende weken beslissen of zij de pogingen zal voortzetten..."

Verder overleg *Arafat, Hoessein* en Mubarak

Op 7 sept. arriveerde PLO-leider Arafat in Amman voor verder overleg met koning Hoessein. Deze voerde op zijn beurt op 14 sept. in Cairo drie uur lang beraad met de Egyptische president Mubarak om hun standpunten te coördineren met het oog op hun komende besprekingen rnet de Britse premier Thatcher en de Amerikaanse president Reagan. Eerder die maand had ook Arafat een ,,geheim˘ bezoek aan Cairo gebracht. Tegelijk was ook door de bemiddelingscommissie van de Arabische Liga, ingesteld tijdens de buitengewone topconferentie in Casablanca, een toenadering tussen Jordanië en Syrië op gang gebracht.

Thatcher in Cairo en Amman. Uitnodiging voor twee bestuursleden PLO. Mubarak en *Hoessein* bij Reagan

Op 16 sept. arriveerde de Britse premier, mevr. Margaret Thatcher, voor een officieel bezoek aan Cairo. Het was het eerste officiële bezoek van een Britse premier aan Egypte sinds 1944. Premier Thatcher had op 17 sept. een gesprek van bijna twee uur met president Mubarak. Op 18 sept. voerde zij in Amman besprekingen met koning Hoessein. De volgende dag ondertekende zij daar een financieel protocol betreffende de verkoop van Britse wapens aan Jordanië ter waarde van £ 270 mln.

Op 20 sept. nodigde premier Thatcher twee leden van het uitvoerend comité van de PLO, bisschop Elia Khoury en ex-burgemeester Mohammed Milhem, uit voor een officieel bezoek aan Londen als leden van een Jordaans-Palestijnse delegatie, die voorts zou bestaan uit de Jordaanse vice-premier Abdel Wahab el-Majali en de Jordaanse minister van buitenlandse zaken Taher al-Masri (zie ook pag. 495/3 e.v.-1985). Hoewel de twee Palestijnen door premier Thatcher werden omschreven als ,,mannen van vrede" die tegen ,,terrorisme en geweld" waren, leidde de uitnodiging tot een officieel protest van de Israëlische regering. Volgens minister van buitenlandse zaken Shamir bracht de uitnodiging ,,een zware slag toe aan de kansen op vrede in het Midden-Oosten en versterkte zij de gewelddadige elementen in de regio".

De Egyptische president Mubarak werd, na een officieel driedaags bezoek aan Spanje, op 23 sept. door de Amerikaanse president Reagan in Washington ontvangen. Mubarak deed een beroep op Reagan snel te handelen om hel vredesproces in het Midden-Oosten weer op gang te brengen. Maar zijn Amerikaanse gastheer hield vast aan het oude standpunt: de VS zijn bereid met de PLO te praten als deze eerst Veiligheidsraadresoluties 242 en 338 onderschrijft en het bestaansrecht van Israël erkent. Op zijn terugreis uit de VS had Mubarak op 30 sept. in Parijs nog een ontmoeting met de Franse president Mitterrand.

Inmiddels was de Jordaanse koning Hoessein in de VS aangekomen, waar hij op 28 sept. in New York de Algemene Vergadering van de VN toesprak. Bij die gelegenheid herhaalde de Jordaanse koning zijn oproep tot direct vredesoverleg onder auspiciën van de VN, d.w.z. een internationale vredesconferentie met de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad als ,,paraplu" voor rechtstreekse onderhandelingen tusen Jordanië en Israël.

Op 30 sept. bespraken koning Hoessein en president Reagan in het Witte Huis gedurende een uur hun verschillende methoden om tot vredesoverleg in het Midden-Oosten te komen. Een hoge Amerikaanse functionaris verklaarde dat daarbij ,,enige vooruitgang" was geboekt. „We hebben nu een beter inzicht in zijn (Hoesseins) opvattingen over hoe een internationale conferentie moet worden georganiseerd en gestructureerd", aldus deze functionaris.

President Reagan verklaarde na afloop dat Jordanië, Israël en de VS hetzelfde ,,realistische doel" nastreefden van rechtstreekse vredesonderhandelingen voor het einde van het jaar ,,onder passende auspiciën". Voordien moesten echter nog gecompliceerde vraagstukken worden opgelost. De VS zouden alles doen om daartoe een bijdrage te leveren en de beweging in stand te houden die voor een groot deel was te danken aan de persoonlijke moed en de visie van koning Hoessein, aldus Reagan.

Koning Hoessein zei dat hij de verplichting van Jordanië had bevestigd via de onderhandelingen een regeling tot stand te brengen om het Arabisch-Israëlisch conflict in het kader van een internationale conferentie op te lossen en resolutie 242 van de Veiligheidsraad te verwezenlijken. Bovendien had hij tegenover Reagan het Jordaanse standpunt inzake de veroordeling van terrorisme en geweld herhaald. ,,Ik houd aan een vreedzame regeling van het Arabisch-Israëlische conflict vast", aldus koning Hoessein.

De voortgang van het vredesoverleg werd vervolgens o.a. door het Israëlische bombardement op het PLO-hoofdkwartier bij Tunis (1 okt. 1985, zie pag. 237/3-1986) en de kaping van de Achille Lauro (pag. 23812 e.v.) belemmerd.

Londen annuleert gesprek *met PLO-vertegenwoordigers*

Het aangekondigde gesprek tussen de Britse minister van buitenlandse zaken, sir Geoffrey Howe, en de twee PLO-vertegenwoordigers. bisschop Elia Khoury en Mohammed Milhem. werd op 14 okt. 'smcrgens. enkele uren vóórdat het zou plaatsvinden, door de Britse regering geannuleerd. Zij hadden, aldus het Britse ministerie van buitenlandse zaken. geweigerd een vooraf overeengekomen verklaring te tekenen. In die verklaring stond volgens de Financial Times (15-10-1985):

,,De leden van de gezamenlijke delegatie herhaalden allen hun persoonlijke steun aan een vreedzame regeling van het Arabisch-Israelisch geschil op basis van de relevante VN-resoluties. met inbegrip van **242** en 338 van de Veiligheidsraad. Zij verklaarden dat, in overeenstemming met deze resoluties. een regeling de rechten van het Palestijnse volk moest erkennen. inclusief het recht op zelfbeschikking binnen de context van een Jordaans-Palestijnse confederatie, alsmede het recht het bestaan te waarborgen van alle staten in het gebied met inbegrip van Israël binnen zijn grenzen van 1967.
Zij bevestigden hun oppositie tegen alle vormen van terrorisme en geweld vanuit welke bron ook."

De ontmoeting van minister Howe met de twee Jordaanse delegatieleden ging wel door.

Later werd bekend dat Mohammed Milhem bezwaar had gemaakt tegen de passage over Israëls bestaansrecht ,,binnen zijn grenzen van 1967". Terwijl bisschop Khoury op 10 okt. door de Jordaanse premier in Amman van de tekst van de verklaring in kennis was gesteld, waarop de bisschop deze zou hebben goedgekeurd, zou de toen in New York verblijvende Milhem niet over de tekst zijn geraadpleegd. Op 15 okt. bevestigde koning Hoessein in een TV-interview met *Channel 4* de Britse versie van het gebeuren. Het was naar zijn zeggen ongelukkig dat een van de PLO-mensen die het document weigerden te tekenen niet van de details op de hoogte was.

Peres in de VS

Na afloop van een ontmoeting met de Amerikaanse president Reagan in het Witte Huis te Washington op 17 okt. verklaarde de Israëlische premier Peres dat hij bereid was de Jordaanse koning Hoessein ,,zonder voorwaarden

vooraf, zonder tijd te verliezen, op elke geschikte plaats, in Jeruzalem, Amman, Washington of elders" te ontmoeten voor ,,rechtstreeks een eerlijke vredesbesorekineen". Israël was bereid elk voorstel dat door Jordanië werd ingediend in overweging te nemen, aldus Peres.

In een toespraak tot de Algemene Vergadering van de VN formuleerde de Israëlische premier Peres op 21 okt. een vredesinitiatief, gebaseerd op de volgende beginselen: „1) Het doel van de onderhandelingen is vredesverdragen tussen Israël en de Arabische staten te sluiten en het Palestijnse vraagstuk op te lossen. 2) Geen partij mag voorwaarden vooraf stellen. 3) De onderhandelingen vinden plaats op basis van de resoluties 242 en 338 van de Veiligheidsraad en gaan uit van de bereidheid voorstellen van de deelnemers te bespreken. 4) De onderhandelingen moeten rechtstreeks tussen de staten worden gevoerd, 5) Wanneer zulks nodig blijkt, kunnen de onderhandelingen met toestemming van de onderhandelende staten met behulp van een internationaal forum op gang worden gebracht. 6) Deze conferentie kan nog voor het einde van het jaar in Jordanië, Israël of enigerlei andere plaats met onderlinge instemming beginnen. 7) De onderhandelingen tussen Israël en Jordanië moeten tussen een Israëlische delegatie enerzijds en een Jordaans-Palestijnse delegatie anderzijds worden gevoerd, waarbij in beide delegaties vertegenwoordigers deelnemen die voor vrede en niet voor terreur opkomen."

Peres schetste de de volgende procedure: „1) De onderhandelingen kunnen tot voorlopige of permanente resultaten leiden. Zij kunnen betrekking hebben op de vaststelling van grenzen en de oplossing van het Palestijnse probleem. De akkoorden van Camp David bieden een mogelijke basis voor het bereiken van deze doelstellingen. 2) De permanente leden van de Veiligheidsraad zullen worden uitgenodigd steun te verlenen aan het begin van de onderhandelingen... (met uitzondering van) degenen die hun diplomatieke betrekkingen tot één partij beperken. 3) De agenda, de procedure en de internationale steun kunnen tijdens de zitting van een kleine werkgroep, die binnen 30 dagen zou moeten worden bijeengeroepen, worden besproken en overeengekomen."

Tot slot verklaarde Peres: ,,De staat van oorlog tussen Israël en Jordanië moet onverwijld worden beëindigd. Israël verklaart zich daartoe bereid in de hoop dat koning Hoessein genegen is deze stap te volgen."

WEST-EUROPA

FRANKRIJK

DE AFFAIRE-GREENPEACE (II)

Sinds eind sept. 1985 deden zich m.b.t. de Greenpeace-affaire (zie pag. 465 e.v.) o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Imbot opvolger *Lacoste*

Op 25 sept. 1985 benoemde de Franse ministerraad de stafchef van de landmacht, gen. René Imbot, tot directeur van de DGSE als opvolger van adm. Lacoste. Nieuwe stafchef van de landmacht werd gen. Maurice Schmitt. Als chef van de DGSE zou Imbot het onderzoek naar de omstandigheden van de aanslag voortzetten. Ook had hij opdracht de dienst te reorganiseren.

Op 27 september verklaarde Imbot op de Franse televisie dat hij ,,een echt kwaadaardige operatie" had ontdekt ,,om onze geheime dienst te destabiliseren". De generaal zei dat hij zijn dienst had ,,afgegrendeld", nadat hij de ,,rotte takken" daarvan had verwijderd. Hij voegde er aan toe dat hij daarmee niet alleen doelde op de vier agenten van de DGSE die op 26 september samen met een kapitein van de gendarmerie waren aangeklaagd omdat zij informatie over de Greenpeace-affaire aan de pers hadden doorgegeven. Imbot zei niet wat hij precies bedoelde.

Nederlandse kritiek op houding Van den Broek. Nieuwzeelandse vice-premier op bezoek in Den Haag

Op 3 okt. 1985 vond een meerderheid in de Tweede Kamer dat minister van buitenlandse zaken Van den Broek laks en te voorzichtig had gereageerd op de aanslag op de Rainbow Warrior waarbij de Nederlandse fotograaf Fernando Pereira om het leven was gekomen.

Generaal René Imbot.

Kamerlid H. van den Bergh (PvdA) verweet de bewindsman dat diens ministerie tot dan toe geen enkel contact met de familie van Pereira had gezocht. Alle partijen wilden weten wat Van den Broek deed om schadevergoeding van de Fransen te regelen voor de nabestaanden van Pereira en voor Greenpeace.

Minister Van den Broek verduidelijkte dat hij zich terughoudend had opgesteld gedurende het justitiële onderzoek naar de aanslag. Er waren in die eerste fase nog te veel onzekerheden geweest. Dat was veranderd nadat de Franse premier Fabius op 22 september de schuld van de Franse geheime dienst DGSE had erkend (pag. 469/2). De dag daarop had staatssecretaris Van Eekelen in Den Haag ,,de gevoelens" van de Nederlandse regering overgebracht.

De minister had van zijn bezoek aan de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties gebruik gemaakt om hetzelfde te doen in een gesprek met zijn Franse collega (pag. 469/3). Volgens Van den Broek was hem verzekerd dat de Franse regering zou zorgen voor een passende schadeloosstelling. Dat was schriftelijk bevestigd.

De bewindsman erkende dat hij wellicht ,,zorgvuldiger" had kunnen optreden ten opzichte van de nabestaanden van Pereira. Maar hij zegde toe die fout onmiddellijk goed te maken. Het ministerie zou die dag nog contact opnemen met de familie.

Op vragen van Kamerleden over mogelijke juridische stappen tegen Frankrijk legden ambtenaren van het ministerie van buitenlandse zaken uit dat de positie van Nieuw-Zeeland daarvoor veel sterker was.

Op 7 oktober zei de Nieuwzeelandse vice-premier Geoffrey Palmer dat zijn land bereid was de Nederlandse regering alle medewerking te verlenen in de zaak van Pereira. Palmer deed dit aanbod in een gesprek met premier Lubbers en minister Van den Broek.

De Nieuwzeelandse vice-premier, die een bezoek bracht aan Den Haag, verklaarde dat Wellington Nederland meer informatie over de aanslag kon verschaffen als daaraan behoefte was. Nederland zou van dat aanbod gebruik maken, verklaarde een woordvoerder. Hij voegde er aan toe dat dit punt nog niet aan de orde was omdat de familie van de fotograaf de behartiging van haar belangen in handen had gegeven van goede advocaten.

Tijdens het congres van de Franse Socialistische Partij in Toulouse. van 11-

13 okt. 1985, intervenieerde de internationaal secretaris van de PvdA, Maarten van Traa, mede op verzoek van het CDA, bij partijleider Lionel Jospin naar aanleiding van de Greenpeace-affaire.
In een brief stelde van Traa dat hij er zich van bewust was dat niet de Franse Socialistische Partij, maar de geheime dienst de aanslag had gepleegd en dat deze door de partij ,,een misdadige operatie" was genoemd (pag. 46711). Maar hij klaagde dat in het dagblad *Libération* een niet nader genoemde Franse parlementariër werd geciteerd die spottend meende dat „un tout petit mort de rien du tout" (een heel kleine dode van geen enkel belang) nodig was om het schandaal te ontketenen.
Van Traa wees erop dat de affaire-Greenpeace in Nederland een diepe malaise had veroorzaakt en dat de nabestaanden van de omgekomen fotograaf dichtbij de PvdA stonden. In zijn brief verzocht hij de Franse partijleider daarom op het congres de affaire met enkele woorden te noemen. In een gesprek weigerde Jospin dit verzoek doch beloofde dat hij er later op terug zou komen.

Het woord Greenpeace viel niet op het congres (zie voor het congres pag. 1811 1), maar wel kreeg minister van defensie Hernu, die i.v.m. de Greenpeace-affaire was afgetreden (pag. 469/2), een ovatie van de gedelegeerden bij zijn verschijnen in de congreszaal.

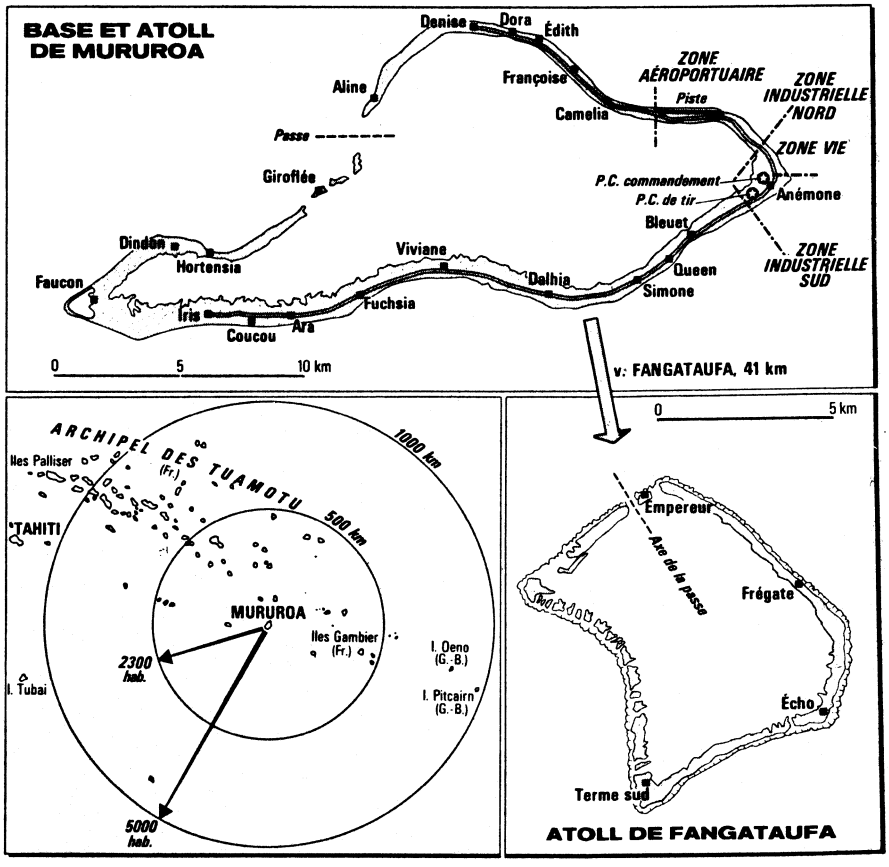
Rainbow Warrior op zee ,,eervol" tot zinken gebracht. Fransen praten met Greenpeace over vergoeding

Op 8 okt. 1985 maakte de milieu-organisatie Greenpeace in Auckland, Nieuw-Zeeland, bekend dat de Rainbow Warrior voor de Nieuwzeelandse kust tot zinken zou worden gebracht. Het schip zou een ,,historisch onderwatermonument" worden.
Tijdens een persconferentie zei een woordvoerder van Greenpeace dat reparatie van het schip geen praktische oplossing was en dat ,,begraven in zee" het enige ,,eervolle einde" kon zijn voor een schip dat ,,Greenpeace zo goed heeft gediend".
De woordvoerder zei dat sloop van het schip uitgesloten was vanwege de gevoelens van de bemanning voor de Rainbow Warrior, die sinds 1977 aan talrijke acties van de milieu-organisatie had deelgenomen.
Op 23 december deelde een woordvoerder van het Franse ministerie van buitenlandse zaken mee dat de Franse regering een overeenkomst met Greenpeace had ondertekend waarin zij de verantwoordelijkheid voor de aanslag op de Rainbow Warrior aanvaardde.
De overeenkomst hield in dat de twee partijen gingen onderhandelen over de hoogte van een schadevergoeding. Wanneer binnen negentig dagen geen regeling was bereikt, zou de zaak worden voorgelegd aan een onafhankelijk rechtscollege in Genève.

Greenpeace-schip moet actie in de Stille Zuidzee staken

Nadat de Greenpeace, het nieuwe vlaggeschip van de gelijknamige milieu-organisatie, op 18 aug. 1985 de haven van Amsterdam had verlaten (pag. 566/3), trof zij op 4 oktober in de Stille Zuidzee, op 40 mijl ten westen van het atol Mururoa, een ander schip van Greenpeace, de Vega, een 12 m lang zeilschip.

Op 5 oktober ontmoette de Greenpeace de Nieuwzeelandse brigantijn Breeze, die net als de Greenpeace en de Vega wilde protesteren tegen de Franse kernproeven in het gebied. Verder waren de Nieuwzeelandse zeilschepen Alliance en Varangian met datzelfde doel onderweg naar het gebied. De bewegingen van de schepen werden nauwlettend gadegeslagen door Franse marineschepen en er vonden enige kleine schermutselingen tussen de twee partijen plaats.
Op 7 oktober overhandigde een officier van het Franse marinefregat Henri de bemanning van de Greenpeace een brief waarin stond dat het binnenvaren in de twaalfmijlszone rond Mururoa verboden was.
Op 10 oktober liet de Greenpeace weten dat één van haar generatoren het had begeven en op 12 oktober verliet zij de wateren rond Mururoa en Fangataufa om koers te zetten naar de Tahitiaanse haven Papeete, waar zij enige reparaties wilde uitvoeren.
Op 13 oktober deelden de autoriteiten van Tahiti de Greenpeace via de radio het volgende mee: „In antwoord op uw verzoek de haven van Papeete binnen te lopen deel ik u mee dat wij uw verzoek weigeren, omdat er door uw aanwezigheid moeilijkheden zijn te verwachten, die de veiligheid en de goede gang van zaken in de haven in gevaar brengen en omdat er geen sprake is van gevaar voor de veiligheid van de bemanning van uw schip, omdat een van de twee generatoren nog werkt. Overtreding van dit besluit kan tot rechtsvervolging leiden."
's Middags stuurde de hoge commissaris van de Frans Polynesië. Bernard Gérard, een boodschap aan de Green-

(Le Monde 8-10-1984)

De Franse premier Laurent Fabius (donker pak), minister van defensie Paul Quilès (2de van links) en staatssecretaris Haroun Tazieff (l.) bij hun aankomst op Mururoa, waar zij een Franse ondergrondse kernproef bijwoonden.

peace waarin hij stelde dat alle schepen van Greenpeace het recht op vrije doorvaart in de territoriale wateren van Frans Polynesië was ontzegd, omdat zij een bedreiging vormden voor de nationale veiligheid. Hij baseerde zich daarbij op de zeerechtconventie van 1982 die door Frankrijk wel was getekend, maar niet geratificeerd.
Op 15 oktober arriveerde de Greenpeace net buiten de territoriale wateren van Tahiti, waar zij bleef liggen voor reparatie van de generator. Zij werd daar verwelkomd door een delegatie van het Front voor de Bevrijding van Polynesië. De leider van het Front, Oscar Temaru, burgemeester van Faa'a (met 30.000 inwoners op Papeete na de grootste plaats op Tahiti), zei zeer dankbaar te zijn met de komst van de Greenpeace.
„Wij strijden al vele jaren tegen de Franse kernproeven. Onze gemeenteraad heeft besloten u zo spoedig mogelijk te begroeten, omdat wij u nodig hebben voor onze strijd."
„Ik heb Mururoa gekend voordat de proeven in 1966 begonnen. Het was een paradijs, maar is nu besmet. Dat is ook de vis, ons traditionele voedsel. Mensen sterven door de vergiftigde vis. Wij en onze kinderen willen in vrijheid leven. Het is onze verantwoordelijkheid daarvoor te vechten."
In de nacht van 17118 oktober vertrok de Greenpeace naar Nieuw-Zeeland. In een laatste, ironische, boodschap bedankte de kapitein van de Greenpeace, Jonathan Castle, op 17 oktober de Fransen voor hun „samenwerking". Inzake de defecte generator zei de kapitein dat er tijdelijke voorzieningen waren getroffen. In Nieuw-Zeeland hoopte hij de generator definitief te repareren.
Eerder had de campagneleider van Greenpeace, Gerd Leipold, gezegd: „De campagne is een groot succes. We hebben wereldwijd de aandacht getrokken. Dat er in de Stille Oceaan op grote schaal met kernwapens wordt geëxperimenteerd is eindelijk tot iedereen doorgedrongen. De politici zijn nu gedwongen een standpunt in te nemen."

Franse premier Fabius bij kernproef op Mururoa

Op 23 okt. 1985 vertrok de Franse premier, Laurent Fabius, naar het atol Mururoa voor het bijwonen van een ondergrondse kernproef. Fabius werd vergezeld door de nieuwe minister van defensie, Paul Quiles (zie voor diens benoeming pag. 250/3), de staatssecretaris voor het voorkomen van natuurlijke risico's en voor nieuwe technologieën, Haroun Tazieff, en tien parlementariërs, vijf van de linkse meerderheid en vijf van de rechtse oppositie. Verder reisde een groep journalisten mee, die voor het eerst sinds Frankrijk in 1975 met zijn ondergrondse proeven begon, de proefneming mochten verslaan.

Op 24 oktober vond de kernproef plaats. Kort daarna verklaarde een woordvoerder van het Franse ministerie van defensie dat de proef een „volledig succes" was geworden.
Eerder die dag was de Vega de territoriale wateren rond Mururoa binnengevaren om tegen de proef te protesteren. Het schip werd door de Franse marine geenterd en opgebracht. Op 1 november werden de vier gearresteerde bemanningsleden van de Vega uitgewezen.

Sinds febr. 1960, aldus Le Monde (24-10-1985), had Frankrijk (het jaar 1985 niet meegerekend) in de Sahara en daarna in Polynesie in totaal 138 kernproeven genomen, waarvan 48 atmosferische en 90 ondergrondse.

Op 27 oktober deelde de regering van Nieuw-Zeeland mee dat Frankrijk de dag ervoor op Mururoa opnieuw een ondergrondse kernproef had genornen. Vice-premier Geoffrey Palmer zei dat de proef die was geregistreerd, een kracht van ongeveer 15 kiloton had. De proef van 24 oktober had een kracht van 6 kiloton gehad.
„Voorons is het duidelijk dat de grootste bijdrage die Frankrijk zou kunnen leveren aan de veiligheid in het Zuidzee-gebied zou zijn helemaal te stoppen met de proeven", aldus Palmer.

Frans parlement ziet af van onderzoek Greenpeace-affaire

Op 31 okt. 1985 wees de juridische commissie van de Assemblée Nationale (de Franse Tweede Kamer) het door premier Fabius aangekondigde parlementaire onderzoek (pag. 46912) naar de aanslag op de Rainbow Warrior af. Leden van de oppositie weigerden deel te nemen aan het onderzoek, omdat de regerende Socialistische Partij een daartoe samen te stellen commissie zou overheersen. Daarop lieten de socialisten weten er ook geen heil meer in te zien.

Schadevergoeding en excuus voor de nabestaanden van *Pereira*

Op 27 sept. 1985 vroeg ae (gescheiden) weduwe van Fernando Pereira, de bij de aanslag op de Rainbow Warrior omgekomen Nederlandse fotograaf, de Franse president in een brief de voor de aanslag verantwoordelijke personen en de uitvoerders daarvan te straffen. Verder eiste zij van Frankrijk een schadevergoeding en formele excuses. Op 8 november deelde de advocaat van de nabestaanden van Pereira mee dat hij in Parijs een principe-akkoord met Franse regeringsvertegenwoordigers had bereikt over een schadevergoeding voor de familie van de fotograaf en dat een brief met excuses onderweg was. Volgens Le Monde (17-7-1986) kreeg de weduwe van Pereira $105.000 schadevergoeding en ontvingen haar kinderen $215.000. Verder werden ook de ouders van de fotograaf schadeloos gesteld.

Op 13 november werd de excuusbrief van de Franse regering gepubliceerd.

In de brief, die als datum 7 november droeg, bood de Franse minister van defensie Quiles namens president Mitterrand zijn ,,oprechte deelneming" aan en hij verzocht de familie verzekerd te zijn van zijn ,,bedroefde gevoelens".
Quiles schreef dat uit onderzoek was gebleken dat Franse agenten verantwoordelijk waren geweest voor het tot zinken brengen van de Rainbow Warrior. ,,Daarbij heeft de heer Pereira, vader van uw kinderen Marelle en Paul, op ongelukkige wijze de dood gevonden. De Franse regering betreurt ten zeerste dit deplorabele gevolg van een daad die zij veroordeeit". aldus de brief.
,,Ik heb de advocaat die met deze kwestie is belast, Daniel Soulez-Lariviere, instructie gegeven onmiddellijk in contact te treden met de familie van Pereira opdat alle maatregelen genomen kunnen worden om hen te helpen. Deze maatregelen getuigen van de zorg van de president van de republiek en van de regering dat de familie, voor zover mogelijk, een rechtvaardige en billijke schadeloosstelling ontvangt", aldus Quiles in zijn brief.
Diezelfde dag (13 nov.) lieten de advocaten van de weduwe van Pereira weten dat de brief van de Franse regering slechts gedeeltelijk tegemoet kwam aan de eisen van hun cliënte. Degenen die voor de aanslag verantwoordelijk waren en de feitelijke daders waren nog niet gestraft.

Veroordeling *Mafart* en Prieur

Op **2** nov. **1985** voerde de Franse minister van defensie Quiles een uitgebreid telefoongesprek met de op **12** juli in Nieuw-Zeeland gearresteerde Franse agenten Alain Mafart en Dominique Prieur (pag. 466/1), die ervan verdacht werden betrokken te zijn geweest bij de aanslag op de Rainbow Warrior. Quiles liet beide leden van de Franse geheime dienst DGSE weten dat hun zaak zijn volle persoonlijke aandacht had, zo stond in een verklaring van de voorlichtingsdienst van de strijdkrachten.
In de verklaring stond verder dat Quiles beide verdachten had meegedeeld dat de Franse regering hen na hun arrestatie niet aan hun lot overliet ,,maar initiatieven in hun beste belang blijft nemen". Voorts prees hij de verdachten ,,wegens hun voorbeeldige moed en hun opstelling die de meest edele traditie van het Franse leger waardig is".

Op 3 november verklaarde de Nieuwzeelandse premier Lange dat het ,,bijna zeker" was dat Mafart en Prieur ,,niet fysiek" betrokken waren geweest bij het tot zinken brengen van de Rainbow Warrior. De premier zei wel dat uit alles bleek dat de twee verdachten op last van de Franse regering in Nieuw-Zeeland actief waren geweest om de initiatieven van Greenpeace te doorkruisen.

Dominique Prieur.

Op 4 november begon in Auckland het proces tegen Mafart en Prieur. Nadat het Nieuwzeelandse Openbaar Ministerie moord als tenlastelegging had laten vallen, bekenden beide verdachten schuld aan doodslag en brandstichting.
De Nieuwzeelandse procureur Paul Neazor zei op de zitting dat de staat aannam dat de agenten niet hadden gewild dat iemand om het leven zou komen of gewond zou raken, en niet wisten dat de explosieven zo waren aangebracht dat er doden konden vallen.
De rechter gelastte daarop dat de twee in hechtenis bleven tot het Hooggerechtshof op **22** november uitspraak deed, en zei dat ze op **25** november moesten verschijnen voor de districtsrechtbank op beschuldiging van overtreding van de immigratiewet.

Op **22** november werden majoor Mafart en kapitein Prieur veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf wegens doodslag en tot zeven jaar gevangenisstraf wegens brandstichting. De straffen mochten echter gelijktijdig worden uitgezeten.

Op **25** november zei de Franse premier Fabius op de Franse televisie in een reactie op de veroordeling: ,,De gerechtelijke fase is afgesloten. Men komt nu in de fase van regering tot regering. Wij gaan dus de noodzakelijke contacten leggen omdat ons doel is ervoor te zorgen dat de Franse officieren naar Frankrijk kunnen terugkeren. Het is niet nodig dat dat met een enorme publiciteit gepaard gaat."
Diezelfde dag zei de Nieuwzeelandse premier Lange dat het tijdens zijn kabinetsperiode uitgesloten moest worden dat Mafart en Prieur naar Frankrijk zouden worden teruggestuurd. Zij konden pas weg als ze normaal gesproken in aanmerking kwamen voor voorwaardelijke vrijlating, dat was over vijf jaar.

,,Wij zijn niet van plan twee gevangenen te verkopen, zo eenvoudig is dat... Het zou ons gezag in de wereld danig schaden als wij dat wel deden", aldus Lange. Hij wees erop dat hij eventuele economische sancties van de kant van Frankrijk niet kon uitsluiten. ,,Maar", zo voegde hij er aan toe, ,,ik heb genoeg vertrouwen in de Franse instellingen, in zijn traditie van recht en in de gerechtelijke ervaring van de leden van de Europese Gemeenschap, om te weten dat dit pressiemiddel niet zal worden gebruikt".

Onderhandelingen tussen Frankrijk en Nieuw-Zeeland

Op 16 dec. **1985** verklaarde de Nieuwzeelandse premier Lange op een persconferentie dat zijn land bereid was de twee veroordeelde Franse agenten uit te leveren als het garanties kreeg dat

Alain Mafart

zij hun straf op Frans grondgebied zouden uitzitten.
Op 26 febr. 1986 schreef premier Lange in een protestbrief aan de Franse minister van buitenlandse zaken, Roland Dumas, dat hij de moeilijkheden betreurde die door de Franse autoriteiten waren gecreëerd bij de import van lamshersenen uit zijn land. „Ik kan alleen maar veronderstellen dat deze maatregelen weloverwogen zijn genomen met de bedoeling de Franse ontevredenheid te laten blijken", na de veroordeling van de twee Franse agenten, aldus Lange.
Het ging hierbij om containers lamshersenen die onverwacht niet in Frankrijk mochten worden gelost. De importvergunning was geweigerd en een verklaring daarvoor was niet gegeven.
Op 11 april zond de Australische televisie een interview met Lange uit waarin deze over de twee gevangen zittende Franse agenten zei: ,,Ik geloof dat wij de mogelijkheid hebben te onderhandelen over een ander soort detentie in Frankrijk of elders", en hij voegde er aan toe: ,,Frankrijk heeft heel veel territoriums."

Op 13 april bevestigde de Nieuwzeelandse premier in een vraaggesprek met de BBC dat er onderhandelingen aan de gang waren over een normalisering van de betrekkingen met Frankrijk en over het lot van Mafart en Prieur. „Van een vrijlating (van de twee agenten) onder deze regering zal geen sprake zijn. Wij hebben geen gevangenen te koop", aldus de premier.
Op 19 mei liet Lange weten dat Nieuw-Zeeland en Frankrijk in Zwitserland onderhandelingen over de affaire van de Rainbow Warrior hadden gevoerd, maar dat de gesprekken waren opgeschort omdat Frankrijk Nieuw-Zeeland handelssancties had opgelegd en de Franse minister van defensie, André Giraud (zie voor aantreden regering-Chirac pag. 210/3), zich op 16 mei tijdens een radio-interview optimistisch had uitgelaten over een eventuele vrijlating van Mafart en Prieur.
Op 31 mei riep de Nederlandse premier Lubbers Frankrijk en Nieuw-Zeeland op hun geschillen in de affaire rond de Rainbow Warrior ter bemiddeling voor te leggen aan een derde partij. Lubbers had over de kwestie contact opgenomen met de regering-Chirac en daarbij laten weten bereid te zijn zo'n derde te zoeken.
Lubbers deed zijn oproep tijdens een onderhoud in Den Haag met de Nieuwzeelandse premier Lange. Deze maakte een rondreis door Europa.
Diezelfde dag liet de Franse regering officieel weten dat zij het initiatief van Lubbers „met belangstelling en een open geest" begroette. De Franse autoriteiten „waarderen" het initiatief van de Nederlandse premier, ,,met wie de Franse eerste minister, Jacques Chirac, recent een onderhoud over deze kwestie heeft gehad".

Op 6 juni verklaarde Lange aan het einde van zijn bezoek aan Dublin dat onderhandelingen met Frankrijk over het lot van Mafart en Prieur onmogelijk waren zolang Frankrijk de handelssancties tegen Wellington handhaafde. Lange zei dat Frankrijk de import van lamshersenen en andere Nieuwzeelandse produkten had verboden. „Wij willen onze betrekkingen met Frankrijk normaliseren (...). maar we kunnen niet direct met Frankrijk onderhandelen. op een directe bilaterale basis. zolang de sancties bestaan", aldus Lange.
Over de handelssancties tegen Nieuw-Zeeland en de reis van Lange door West-Europa merkte Ton Regtien in *Vrij Nederland* (12-7) o.m. het volgende op:

...Niet voor niets kwam David Lange. eerste minister van Nieuw-Zeeland, onlangs naar Europa. Hij kwam niet voor de Amsterdamse grachten maar probeerde de Franse economische chantage te pareren.
Die economische chantage begon overigens al ergens in januari van dit jaar, dus nog ten tijde van de vorige regering van Frankrijk. Drie containers met lamshersenen van het Nieuwzeelandse bedrijf Shortland Exports mochten onverwachts niet in Frankrijk gelost worden. De importvergunning werd geweigerd en een verklaring daarvoor werd niet gegeven. Rond mei bedroeg de schade van de hardnekkig voortgezette weigering van importvergunningen voor lamshersenen al zo'n 2 miljoen Nieuwzeelandse dollars. In maart begon de Franse douane een vertragingstactiek met de import van in Belgische en Nederlandse havens geloste Nieuwzeelandse wol, bestemd voor de textielindustrie bij Roubaix-Tourcoing in Noord-Frankrijk. De wolbalen werden bij herhaling minutieus onderzocht. Het officiële argument luidde: vermoeden van aanwezigheid van heroïne in de balen. De vacuüm verpakte woibaien waren na opening dusdanig in omvang gegroeid dat ze de vervoerscontainers niet meer in konden. De douane maakte er. volgens Nieuw-Zeeland bewust, een gigantische puinhoop van. waardoor grote schade ontstond en enorme vertraging in het transport.
Half mei legde Frankrijk zijn laatste troef in het pokerspel rond de vrijlating van de twee DGSE-agenten op tafel: de 79.000 ton Kieuwzeelandse boter die jaarlijks via Engeland de EG binnenkomt en waarover deze zomer opnieuw een tweejarig contract moet worden opgesteld. Boter genoeg in Europa, bergen zelfs. dus de kans dat Frankrijk andere landen. om andere redenen dan de Rainbow Warrior, mee zou krijgen, moest (...) niet worden uitgesloten. Bij de afsluiting van het vorige botercontract met Nieuw-Zeeland was weliswaar een vermindering voor 1987 en 1988 aangekondigd, maar die zou volgens afspraken van toen niet meer dan 2000 ton per jaar bedragen. Volgens oude afspraken van enkele jaren terug zou bijgevolg het nieuwe contract van deze zomer de volgende inhoud moeten krijgen: 1987 – 77.000 ton en 1988 – 75.000 ton. Een substantiële vermindering van deze tonnages zal onder de huidige omstandigheden politiek worden uitgelegd als Franse strafmaatregel op EG-niveau voor de Nieuwzeelandse omwil om de medeplichtigen aan de aanslag op de Rainbow Warrior vrij te laten.
De regering-Chirac deed dus zijn uiterste best om de Nieuwzeelandse eerste minister David Lange een toontje lager te laten zingen. Maar ook andere regeringen in Europa (Engeland. Duitsland en ook Nederland) bleken een nauwelijks bedwingbare behoefte te voelen de dwarse Nieuwzeelanders weer wat meer in het westerse militaire gareel te krijgen. Sinds David Lange aantrad als eerste minister weigerde Nieuw-Zeeland de toegang van Amerikaanse marineschepen tot Nieuwzeelandse havens, wanneer die Amerikaanse schepen niet openlijk verklaarden atoomwapenvrij te zijn. Deze principiële Nieuwzeelandse weigering om atoomwapens op eigen grondgebied toe te laten. heeft inmiddels geleid tot het einde van het ANZUS-verdrag, de militaire overeenkomst tussen Australië, Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten. En dat zit niet alleen Reagan. maar ook Thatcher, Lubbers en Kohl behoorlijk dwars. David Lange is een ,,risicofactor" geworden in de westerse alliantie. Dat waren dan ook de gespreksonderwerpen tijdens de reis van Lange, van 27 mei tot 12 juni, door zeven Westeuropese landen: boter en nucleaire bewapening.

Op 16 juni had de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Javier Perez de Cuellar, in Parijs ontmoetingen met de Franse president Mitterrand en premier Chirac. Na afloop daarvan zei Perez dat hem was gevraagd te bemiddelen, maar dat zijn mandaat nog niet duidelijk omschreven was. ,,Ik geloof dat er nog geen definitieve beslissingen zijn genomen over mijn rol. Maar ik ben akkoord gegaan de rol van bemiddelaar op mij te nemen".
Diezelfde dag liet de Nieuwzeelandse premier Lange weten dat Parijs en Wellington het eens waren over de persoon van de bemiddelaar.
Op 19 juni gaven beide partijen het volgende communiqué uit: ,,Het charter van de Verenigde Naties vraagt de staten hun geschillen met vreedzame middelen te regelen. Overeenkomstig dit principe hebben Frankrijk en Nieuw-Zeeland de hulp van de Verenigde Naties ingeroepen om hun meningsverschillen op te lossen. Zij zijn overeengekomen alle problemen die tussen hen zijn ontstaan als gevolg van het incident met de Rainbow Warrior voor te leggen aan de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, met het oog op een regeling die, daarop vertrouwen beide partijen, rechtvaardig zal zijn."
,,Frankrijk en Nieuw-Zeeland zullen de secretaris-generaal onmiddellijk hun positie uiteenzetten. De twee partijen zijn overeengekomen zich te schikken in de regeling die door de secretaris-generaal is uitgewerkt. De secretaris-generaal heeft te kennen gegeven dat hij bereid is deze taak op zich te nemen en in de zeer nabije toekomst aan deze regeling te beginnen."
Diezelfde dag liet de Franse regering weten dat ze een einde had gemaakt

aan de ,,restricties die aan de Nieuwzeelandse importen waren opgelegd". Op 20 juni zei de Nieuwzeelandse premier dat, hoewel Frankrijk de informele handelssancties had opgeheven, Wellington de Franse agenten niet in vrijheid zou stellen.

Op 7 juli deelde de Franse premier Chirac mee dat Parijs en Wellington een akkoord hadden bereikt. Daarin stond o.m. dat Mafart en Prieur voor 25 juli zouden worden overgebracht naar Frans grondgebied. De twee Franse agenten zouden gedurende drie jaar moeten verblijven op het eiland Hao in Frans Polynesië (zie voor verdere inhoud akkoord pag. 465/1).

De Nederlandse afdeling van Greenpeace toonde zich op 7 juli ,,verontwaardigd en teleurgesteld" over het akkoord ,,dat tegen elk fundamenteel rechtsgevoel ingaat". In een te Amsterdam gepubliceerde verklaring zei de milieubeweging echter begrip te hebben voor de houding van Nieuw-Zeeland, dat tot de overeenkomst werd ,,gedwongen door economische sancties van Franse zijde".

De Nieuwzeelandse oppositieleider Jim Bolger van de Nationale Partij noemde het akkoord een ,,schertsvertoning". ,,De Nieuwzeelanders kunnen niets van wat de premier in de toekomst zegt nog vertrouwen. Het vertrek van de agenten ondermijnt het Nieuwzeelandse rechtssysteem. De agenten gaan drie jaar op vakantie naar een eiland in de Stille Oceaan. met de mogelijkheid van bezoek van familie en bekenden", aldus Bolger.

De Nieuwzeelandse premier Lange erkende dat Mafart en Prieur op Hao waarschijnlijk niet gevangen zouden worden gehouden. ,,Het eiland kent evenwel zijn eigen beperkingen", aldus Lange. ,,Ze kunnen zich daar bezinnen op de aard van het leven, zonder restaurants, toeristenhotels en bars."

Op 10 juli zei Lange dat zijn besluit de twee Fransen over te dragen voornamelijk was ingegeven door zorg om het voortbestaan van de Nieuwzeelandse zuivelindustrie.

In Frankrijk heerste tevredenheid over de bereikte oplossing. Mafart en Prieur werden daar meer als helden dan als misdadigers gezien.

Op 9 juli ondertekenden de Franse premier, Jacques Chirac, en de ambassadeur van Nieuw-Zeeland in Parijs, John McArthur, het akkoord.

Op 22 juli 16.00 uur plaatselijke tijd (23 juli 4.00 uur in Parijs) kwamen Mafart en Prieur per vliegtuig aan op de Franse militaire basis van Hao, waar zij gedurende drie jaar dienst zouden doen.

TEKSTEN

NEDERLAND

REGEERAKKOORD CDA–VVD

Hieronder volgt in aansluiting op pag. 49613 het tweede deel van de tekst van het regeerakkoord tussen CDA en VVD.

12. Midden- en kleinbedrijf

1°. Er wordt een onderzoek ingesteld naar het invoeren van een zelfstandigenstatuut, waarbij onder meer aandacht wordt besteed aan het fiscale winstbegrip in het licht van de driedelige functie van het inkomen van zelfstandigen. de positie van de meewerkende echtgeno(o)t(e) en de belastingheffing bij bedrijfsopvolging.
2°. Bestrijding van concurrentievervalsing, beunhazerij, zwart werken en winkeldiefstal blijft nodig
3". Op korte termijn worden beleidsvoorstellen gedaan volgens de aanbevelingen van de Commissie-Oort.
Er komt zo spoedig mogelijk nader overleg over de voorstellen van het rapport van de Commissie-Grapperhaus; ter voorbereiding daarvan zal het kabinet daarover een nieuwe notitie aan de Tweede Kamer voorleggen.
4". In de komende kabinetsperiode dienen alle financieringsregelingen ten behoeve van het MKB beter op elkaar te worden afgestemd. De financieringshulp, waaronder die aan starters, wordt naar het bancaire kanaal gebracht
5". Er dient een sobere vestigingswetgeving te komen.
Hierin worden uniforme eisen gesteld aan een redelijk niveau van handelskennis voor alle ondernemers. Vakkennis en/of vakbekwaamheidseisen worden door het bedrijfsleven zelf ingevuld.
6". Ten aanzien van de Winkelsluitingswet zal op basis van het SER-advies worden bezien of specifieke wensen vanuit de betrokken bedrijfssectoren kunnen leiden tot aanpassing van deze wet.
7". De overheid behoudt de mogelijkheid om – overigens slechts bij zeer hoge uitzondering – in de prijzen in te grijpen.
8". De bewindspersoon die belast is met het MKB-beleid dient over voldoende bevoegdheden te beschikken om zijn integratietaak optimaal te vervullen.
9". De voortzetting van het toerismebeleid na 1989 dient via herschikking van interne middelen op het departement van Economische Zaken te worden veilig gesteld.
10". Het beleid gericht op versterking van de positie van de consument wordt voortgezet.

13. Landbouw

1°. Een verder herstel van de economie, onder meer door de beheersing van loonkosten, het terugdringen van rentelasten en energiekosten, is voor de land- en tuinbouw van wezenlijk belang.
2". Er zal een studie worden gewijd aan het probleem van de niet-verzekerbare risico's in de land- en tuinbouw.
3". Er komt een mestactieprogramma. Het principe 'de vervuiler betaalt' zal worden gehandhaafd. Particuliere initiatieven ter leniging van het meststoffenprobleem worden actief gestimuleerd. Aan de overheidsdeelname in de investeringskosten van het mestactieprogramma wordt jaadijks f 25 mln. toegevoegd.
4". Mede gelet op de inwerkingtreding van de Meststoffenweten de superheffing is een vestigingswet nu niet aan de orde.
5". De Wet Agrarisch Grondverkeer wordt niet verder als prijsbeheersingsinstrument uitgebouwd. Indien blijkt dat de prijsvorming van cultuurgronden in toenemende mate door ontwikkelingen van buiten de agrarische sector tot stand komt, dient heroverweging plaats te vinden.
6°. Meer nog dan in het verleden zal de export van land- en tuinbouwprodukten aandacht behoeven, omdat vanuit de aanbodzijde de druk op de traditionele markten zal toenemen.
7°. Een verder doorgevoerde deregulering van wetgeving is ook voor de landbouw van belang.
8". Voor bulkprodukten met een structureel overschot wordt een andere studie gedaan naar diverse modellen van produktiebeheersing. Een nota daaromtrent wordt binnen een half jaar aan de Kamer aangeboden.
9". Het beleid m.b.t. de gezondheids- en welzijnsaspecten van dieren zal ook in Europees verband verder vorm moeten krijgen.
10". Gezien het dreigende houttekort en de daaruit voortvloeiende noodzaak de houtproduktie op te voeren zal mede gezien ook de belangrijke functies van bos voor natuur landschap en recreatie. een krachtig beleid worden gevoerd dat gericht is op de instandhouding en kwaliteitsverbetering van het bestaande bos en op het stimuleren van de uitbreiding van het bosbestand, met name op marginale landbouwgronden.

Binnen de departementale organisatie zal de zorg voor de houtproduktie worden versterkt. Het bosbouwbeleid zal nationaal en in EG-verband in samenhang met de noodzakelijke aanpassingen van het landbouwbeleid geschieden:
11°. Het relatienotabeleid wordt voortgezet in het belang van het natuurbehoud en mede in het licht van de landbouwoverschotten.

14. Regionaal sociaal-economisch beleid

1°. Uitgangspunt voor het regionaal sociaal-economisch beleid is de nota RSEB 1986-1990, inclusief het daarbij behorende budgettaire kader.
2" In deze nota is aangekondigd dat er eind 1987-begin 1988 een moment is voorzien. waarop het kabinet, indien het daartoe aanleiding ziet, het regionaal beleid kan herijken en eventueel bepaalde bedragen kan herschikken.
3". De regionale ontwikkeling wordt het beste gediend met een voortgezet herstel van de nationale economie als geheel.
Het specifiek op de regio's gerichte beleid moet uitgaan van de eigen mogelijkheden van een regio. waarbij versterking van de marktsector centraal staat.
Onderkend wordt dat voor sommige regio's een aanvullend beleid nodig zal blijven, gericht op het bevorderen van investeringen, technische vernieuwing en scholing.
4". De grensoverschrijdende economische samenwerking in grensgebieden wordt o.m. bevorderd door verdere harmonisatie en regelgeving.

II Onderwerpen van binnenlands beleid

1 Media

1°. Het voorliggende wetsontwerp wordt overgenomen, waarbij o.m. wordt vastgelegd:
a. handhaving van het uitgangspunt van noncommercialiteit van het publieke omroepbestel, met in voorkomende gevallen daadwerkelijke toepassing van de in het wetsontwerp voorziene sancties:
b. de driedeling van de NOS, o.m. leidende tot de eerste fase van de verzelfstandiging van het facilitair bedrijf;
c. de instelling van een commissariaat voor de media. dat o.m. tot taak krijgt er op toe te zien, dat de omroepen zich houden aan de in de wet vastgelegde regels. Dit commissariaat zal functioneren als een onafhankelijk orgaan op basis van door de minister aan te geven richtlijnen;
d. behoudens onverbindendverklaring, op formele gronden of wegens strijd met het algemeen belang. door het Commissariaat voor de

Media, zijn de besluiten van de Programmastichting bindend voor alle organisaties die zendtijd hebben verkregen. voor zover deze bun aangaan.
2". Uitgangspunt voor de verdeling van de zendernetten over zendgemachtigden is het NOS-plan d.d. 23 mei 1986.
3. Participatie op beperkte schaal van uitgeverijen in het bestuur en de exploitatie van de STER wordt mogelijk geinaakt, tenzij zich de situatie bedoeld onder 5 en 6 voordoet.
4". Reclame op lokale en regionale omroep wordt niet toegestaan.
5". Indien zou blijken dat ten minste drie A-omroepen het uitgangspunt van non-commercialiteit wensen te verlaten, dan zal voor hen de mogelijkheid van een commercieel televisienet en een commercieel radionet (FM) alsnog u-orden vormgegeven via een Nota van wijziging op het voorliggend wetsontwerp.
Daarbij gelden de volgende voorwaarden.
a. continuiteit van het publieke bestel wordt wettelijk veiliggesteld en ook financieel verzekerd, onder meer door een stelsel van langjarige concessies (10 jaar na de ingangsdatum van het duale bestel) en omroepbijdragen op ten minste het huidige niveau;
b. samenwerking op basis van gelijkwaardigheid met uitgeverijen wordt alsdan bevorderd:
c. vrijstelling van het verbod om programma's mede dienstbaar te maken aan het maken van winst door derden:
d. deze op commerciele basis opererende zendgemachtigden kunnen, na een overgangsperiode van 1½ jaar, geen aanspraak meer maken op een aandeel in de omroepbijdragen, noch in de opbrengsten van de STER-reclame op de niet-commerciële netten.
6. Indien twee A-omroepen het beginsel van non-commercialiteit zouden willen verlaten, zal het kabinet alsdan de mogelijkheden onderzoeken één van de netten gedeeltelijk commercieel te laten exploiteren met inachtneming van de belangen van het publieke bestel.
7". Indien de in de punten 5 en 6 bedoelde situatie zich zou voordoen na totstandkoming van de Mediawet, is het kabinet bereid wijziging van de wet te bevorderen onder gelijke voor aarden als genoemd in 5 en 6.
8". De regelingen voor abonnee-televisiel-radio en voor buitenlandse zenders blijven gehandhaafd volgens het wetsvoorstel. met dien verstande dat:
a. op abonnee-televisiel-radio reclame wettelijk zal worden uitgesloten;
b. voor de toegang tot Nederlandse kabelnetten van programma's die beschouwd moeten worden als vormen van binnenlandse kabelomroep (nl. afkomstig van communicatiesatellieten) dienen voor wat betreft reclame gelijke eisen te gelden als voor programma's van binnenlandse omroepinstellingen.
9". Experimenten met nieuwe media zoals consultatieve diensten met bewegende beelden zullen worden toegestaan.
10". Eventuele wijzigingen in het definitieve regeringsvoornemen behoeven de instemming van ten minste beide regeringsfracties.
11". Over de verdere afhandeling van het wetsvoorstel Mediawet bestaat tussen de fracties van CDA en VVD overeenstemming. w

2 Onderwijs

a. Artikel 23 Grondwet

Het bij de Tweede Kamer aanhangige voorstel van wet (nr. 19032) wordt als volgt ge ijzigd. Artikel 23, 5° lid zal komen te luiden:
5°. De eisen van deugdelijkheid aan het geheel of ten dele uit de openbare kas te bekostigen onderwijs te stellen, worden bij de wet of bij vanwege het Rijk gegeven algemeen verbindende voorschriften krachtens de wet vastgesteld, met inachtneming, voor zover het bijzonder onderwijs betreft. van de vrijheid van richting.
In de daartoe in te zenden Nota van wijzigingen zal in de toelichting een passage worden opgenomen dat in voorstellen van wet in formele zin zal worden aangegeven welke onderwerpen dor de Kroon of minister ter uitvoering aan de gedecentraliseerde besturen kunnen worden opgedragen.

b. Eindtermen en *eindexamens* w

In de Wet op het basisonderwijs worden minimum eindtermen opgenomen, die de leerstof vastleggen en geen examenregeling voor de leerlingen tot gevolg hebben.
In de Wet op het voortgezet onder ijs worden eindtermen en daarop afgestemde examenei-sen opgenomen.
Bij de behandeling van deze voorstellen van wet zal tevens aandacht geschonken worden aan de relatie van de doelstellingen van de betreffende soort van onderwijs met de eindtermen en eindexamens. Voor het toetsen op de scholen worden meer binnen de bestaande financiele kaders mogelijkheden geboden. ten einde de vordering van de leerlingen te kunnen nagaan.

c. *Instandhoudingsnormen* basisonderwijs

Met de Herstructureringsoperatie Basisscholen (HOB 1-8-1983) is een evenwichtige spreiding van basisscholen tot stand gekomen.
De instandhoudingsnormen in de Wet op het basisonderwijs bieden afdoende aanknopingspunten om kleine scholen ontheffing te verlenen in bijzondere omstandigheden, waarbij de spreiding geen geweld behoeft te worden aangedaan indien aan de te nemen beslissingen geobjectiveerde criteria ten grondslag liggen, waarbij met inachtneming van het grondwettelijk voorschrift ten aanzien van voldoend openbaar onderwijs, openbaar en bijzonder onderwijs naar dezelfde geobjectiveerde maatstaven beoordeeld dienen te worden.

d. Voortgezet onderwijs

1'. De structuur van het voortgezet onderwijs, zoals geregeld in de Wet op het voortgezet onderwijs (met name LBO. MAVO, HAVO. VWO), blijft gehandhaafd.
2". De basisvorming wordt conform het WRR-rapport in de Wet op het voorgezet onderwijs ingevoerd.
3. Daartoe wordt een wettelijke regeling voorbereid, bij voorkeur via een wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs, die voor 1 jan. 1988 bij de Staten-Generaal wordt ingediend. Dit voorstel zal voorzieningen bevatten t.a.v. het inhoudelijke kader (waaronder eindtermen en eindexamenregeling). een overgangsperiode, invoering voor alle scholen. een invoeringstermijn van 10 jaar.
Voorts wordt in het VWO een experimenteerregeling voor maximaal 4 maal 10 nieuwe experimenten VBaO opgenomen. Het totale aantal experimenten wordt daarmee voldoende geacht om. na grondige evaluatie, in het Parlement tot beslissingen te komen.
4. De voorstellen uit de LBO-nota worden in overeenstemming gebracht met de voorziene invoering van de basisvorming conform het WRR-advies. De combinatievariant voor het IBO en een deel van het LBO, zoals in dit advies voorgesteld, zal worden ontwikkeld en mogelijk gemaakt.
5". De vorming van sectorale scholen voor het beroepsonderwijs wordt bevorderd. Het KMBO zal bij deze ontwikkeling worden betrokken en in het sectorale BO worden geïntegreerd.
Er blijft een mogelijkheid voor zelfstandig vormingswerk. Voor het overige komt de brief over het beroepsonderwijs te vervallen.
6°. De modulaire aanpak van de leerstof in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs wordt nader uitgewerkt. Voorstellen worden ingediend ter verbetering van het rendement van het HAVO, ter verbreding van de vakkenpakketten in VWO. HAVO. MAVO en ter verbetering van de samenstelling van de vakkenpakketkeuze. Voor het overige komt de VHO-nota te vervallen.
7. Voor het overige komt de ontwikkelingswet te vervallen.

e *Beroepsonderwijs,* technologze en *onderzoek.*

Binnen de budgettaire mogelijkheden zullen meer financiële middelen aan alle vormen van voortgezet en hoger onderwijs ter beschikking worden gesteld voor vakopleiding, informatica en technologie. Hierbij gaat het om apparatuur. scholing en nascholing docenten en leerplanontwikkeling.
Eveneens zal t.b.v. fundamenteel en toegepast onderzoek iri dit kader, meer geld ter beschikking worden gesteld.

f. Deregulering en autonomievergroting

1°. Deregulering en versterking van de autonomie van scholen wordt in deze kabinetsperiode gerealiseerd. Daartoe worden. naast versterking van het schoolmanagement. schoolbesturen beter toegerust.
2". De exploitatiebekostiging van scholen voor het voortgezet onderwijs wordt lump-sum financiering. Het MBO krijgt een groter vrijheid in de besteding van faciliteiten.

g. *Advies-* en overlegstructuur

1". De huidige adviesstructuur wordt in omvang teruggebracht. Er kan met één adviesraad per sector worden volstaan.
2". In 1987 zal een evaluatie plaatsvinden van het regionaal overleg primair onderwijs (RO-PO) mede met het oog op de vergroting van de autonomie van de scholen. Voor het voortgezet onderwijs zal een experimentele regeling ter zake komen.
Na de evaluatie zullen nadere voorstellen m.b.t. de subsidieregeling worden gedaan.

h. Planning voortgezet onderwijs

Wetsontwerp 19251 wordt inclusief de nota's van wijziging overgenomen, onder handhaving van de planprocedure uit de Wet op het voortgezet onderwijs. Het beleid t.a.v. het stichten van nieuwe scholen zal terughoudend zijn; de zgn. interne stichtingsnormen worden nader overwogen.

i. Ondersteunzngsstructuur

1°. Op korte termijn komt er een notitie over het beleid inzake de onderwijscentrn.
2. De spreiding van de PABO's zoals voorzien bij de STC-operatie en de lesplaatsconstructie blijven gehandhaafd. De Kamer krijgt nadere voorstellen omtrent de toekomst van de onderwijsondersteuning.

j. Inspectie

1°. In het onderwijsverslag wordt een afzonderlijk verslag van de Inspectie opgenomen.
2°. De algemene adviezen van de Inspectie worden openbaar gemaakt.

3 Euthanasie

A. Op grond van de gevoerde informatiebesprekingen over het vraagstuk van wetgeving over euthanasie constateren de fracties van CDA en VVD dat de tussen hen bestaande verschillen van opvatting thans nog niet kunnen worden overbrugd. Bovendien hebben zij tijdens de informatiebesprekingen geen kennis kunnen nemen van de advisering van de Raad van State omtrent het herziene initiatief-wetsvoorstel Wessel-Tuinstra en de Proeve.

B Geconstateerd wordt dat tussen de fracties overeenstemming bestaat over het volgende:

1°. Een zodanige wijziging of toepassing van de Wet op de Lijkbezorging opdat naar waarheid aangifte wordt gedaan van euthanasie. en meer inzicht wordt verkregen in de problematiek:
2". Een wettelijke verankering van handelingen die niet tot euthanasie worden gerekend onder controle van het medisch tuchtrecht, te weten:
a. het niet instellen, onderscheidenlijk liet staken van een behandeling op uitdrukkelijk en ernstig verlangen van de patiënt;
b. het niet instellen, onderscheidenlijk het staken van een behandeling in gevallen waarin een zodanige behandeling naar heersend medisch inzicht geen voor de patiënt redelijk doel meer dient:
c. het niet behandelen van een bijkomende ziekte of aandoening bij een patiënt die naar heersend medisch inzicht onomkeerbaar het bewustzijn heeft verloren;
d. een verhaasting van de dood als bijkomend gevolg van een behandeling welke noodzakelijk is voor en naar haar aard rechtstreeks is afgestemd op het verlichten van het ernstig lijden van een patiënt.
3". Het handhaven van de status quo in het vervolgingsbeleid zolang de besluitvorming over een eventuele wijziging in het Wetboek van Strafrecht niet is afgerond. In afwachting van eventuele herziening van wetgeving zullen de eerst verantwoordelijke bewindspersonen in overleg met de instellingen en organisaties in de medische wereld met inachtneming van de jurisprudentie zorgvuldigheidsvereisten vaststellen waaraan ten minste voldaan moet zijn om een beroep te kunnen doen op de algemene strafuitsluitingsgronden van het Wetboek van Strafrecht.
Periodiek zullen in het overleg met deze instellingen en organisaties de ontwikkelingen in de jurisprudentie worden geëvalueerd.
De Tweede Kamer zal daarover worden gerapporteerd.

C. Voorts maken de fracties de volgende afspraken:
1. De fracties van CDA en VVD komen overeen geen acties te ondernemen voordat de Raad van State advies heeft uitgebracht over het initiatiefvoorstel Wessel-Tuinstra en over de Proeve en voordat het kabinet binnen een termijn van 6 maanden na ontvangst van dat advies ter zake een standpunt heeft bepaald.
2°. De fracties van CDA en VVD komen overeen dat zij in het kader van de wederzijdse inspanningsverplichting na ontvangst van het advies van de Raad van State opnieuw zullen trachten inhoudelijk overeenstemming te bereiken.
Zij wijzen wetgeving mede gebaseerd op het advies van de Raad van State niet op voorhand af.
3". Indien inhoudelijke overeenstemming niet mogelijk zou blijken, zullen de fracties van CDA en VVD de totstandkoming van wetgeving, allereerst op voorstel van het kabinet – of indien dit achterwege blijft een initiatief-voorstel – in overeenstemming met het advies/de adviezen van de Raad van State naar aanleiding van de Proeve en het herziene initiatief-voorstel Wessel-Tuinstra, niet in de weg staan, ook in het geval één der fracties of leden daarvan daaraan geen steun zou/zouden kunnen verlenen.

44 Voor zover de Tweede Kamer een oordeel zal moeten geven over voorstellen van wet tot wijziging van de relevante bepalingen uit het Wetboek van Strafrecht of amendementen op wetsvoorstellen. die niet overeenkomstig het bedoelde advies c.q. de bedoelde adviezen van de Raad van State zijn, danwel in het geval de Raad van State niet eenduidig heeft geadviseerd, komen de fracties overeen dat zij zich met respect voor elkaars opvattingen in de eerste plaats zullen laten leiden door de wenselijkheid van voortzetting van de coalitie, waarbij individuele leden de volle vrijheid behouden datgene te steunen wat naar hun oordeel in wetgeving gesteund moet worden.

4 Gelijke behandeling

1°. Voorstellen zullen worden ingediend tot uitbreiding van de desbetreffende bepalingen in het Wetboek van Strafrecht met hetrekking tot discriminatie t.a.v. groepen en individuen. Met name wordt daarbij gedacht aan de artikelen 137c, d, e en 429 ter en quater.
2". Op civielrechtelijk terrein wordt voor 1 juli 1987 een Wet gelijke behandeling ingediend. die hei maken van direct dan wel indirect onderscheid tussen personen verbiedt wegens godsdienst. levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, burgerlijke staat en seksuele geaardheid, tenzij – met respect voor de persoonlijke levenssfeer – het maken van het onderscheid in redelijkheid kan worden geooraeeld ais een rechtmatig uitvloeisel van:
a. de aard van de te vervullen functie:
b. eisen die gelet op de betekenis van grondslag en doel van een instelling aan een werkverhouding kunnen worden gesteld:
c. het privé-karakter van de werkverhouding;
d. (tijdelijke)maatregelen, die beogen bestaande maatschappelijke achterstanden weg te werken;
e. vigerende wettelijke bepalingen.
3". Nagegaan zal worden welke mogelijkheden er zijn ter verbetering van de instrumenten voor de handhaving van de anti-discriminatie wetgeving.

5 **Binnenlands bestuur**

1°. D ıtiı van het binnenlands bestuur blijft ongewijzigd. De decentralisatie zal, i samenhang met de afslanking en de reorganisatie van de Rijksdienst. intensief worden voortgezet, met name ten aanzien van:
– sanering van het aantal van de specifieke uitkeringen met een taakstelling van 25%:
– vermindering van het aantal circulaires;
– vermindering van het aantal planvoorschriften.
2". De rijksoverheid streeft ernaar de komende periode met de lagere overheden als medeoverheden samen te werken.
Daartoe wordt bij wijze van proef gestreefd naar een bestuursakkoord op hoofdlijnen over de financiele problematiek en het voorgenomen programma van wetgeving, dat wordt voorgelegd aan de Staten-Generaal.
Eveneens zullen afspraken worden gemaakt over het arbeidsmarktbeleid en bet jeugdwerkgarantieplan.
Bij het treffen van maatregelen en de sanering van de specifieke uitkeringen wordt rekening gehouden met de specifieke mogelijkheden van grotere gemeenten.
3". Bij de verdere noodzakelijke ombuigingsmaatregelen zullen de lagere overheden naar evenredigheid deelnemen. In dit verband wordt het restant-proíijtkorting op het gemeente- en provinciefonds m.i.v. 1 jan. 1987 kwijtgescholden. Jaarlijks wordt een bedrag van f 50 mln extra als investeringsinjectie in het gemeentefonds gestort voor structuur verbeterende investeringen.
Het kabinet komt uiterlijk 1 jan. 1987 met voorstellen n.a.v. het advies van de Commissie-Christiaanse; daarbij zal het kabinet zich uiterst terughoudend opstellen t.a.v. vergroting van de ruimte voor de onroerend goed belasting.
Het rijk neemt ook in de volgende kabinetsperiode 213 deel van de stijging van het gemeentelijke aandeel in de bijstandsuitgaven voor zijn rekening. Financiële medebetrokkenheid van lagere overheden bij de uitvoering van de inkomensafhankelijke uitkeringen kan niet worden gemist.
Naar nieuwe vormen kan gezamenlijk worden gezocht.
44 Gemeentelijke herindeling. Het gemeentelijk herindelingsbeleid wordt mede in het kader van de decentralisatie voortgezet ter versterking van de gemeentelijke autonomie. Daarbij zal aandacht worden besteed aan factoren als concrete knelpunten, de functie van de gemeente mede in relatie tot buurgemeenten. geografische en sociale omstandigheden. inwonertal, financiele gevolgen.

6 Minderheden

De noodzaak om in de komende kabinetsperiode het minderheidsbeleid met kracht voort te zetten is onverkort aanwezig. In dat kader zal een bijzondere inspanning worden verricht voor de werkloosheidsbestrijding, m.n. voor jongeren. De overheid als werkgever vervult daarbij een voorbeeldfunctie.
De financiële inspanning voor het specifieke minderhedenbeleid wordt op peil gehouden; voor de werkgelegenheid wordt een extra inspanning geleverd.
Verdergaande decentralisatie gelat ook voor het minderhedenbeleid. Met name het achterstandsgebiedenbeleid zal een meer decentrale vorm krijgen.
De rechtspositie van ingezetenen met een niet Nederlandse nationaliteit zal verder worden versterkt: daarbij wordt niet gedacht aan uitbreiding van het kiesrecht.

7 Emancipatie

1°. Het emancipatiebeleid wordt tot een specifiek en geïntegreerd facet-beleid per departement ontwikkeld op de grondslag van het beleidsplan Emancipatie.
2". Het beleid zal zijn gericht op
a. verdere herverdeling van betaalde en onbetaalde arbeid over mannen en vrouwen via arbeidstijdverkorting:
b. specifiek beleid ten behoeve van her-intredende vrouwen; verbetering van de rechtspositie van deeltijdwerkers.
3". Hoge prioriteit zal worden gegeven aan:
a. oplossing problematiek van oudere ongehuwde werkende vrouwen;
b. het realiseren van weduwnaarspensioen in de AWW;
c. de realisering van gelijke behandeling mannen en vrouwen in de pensioenregelingen.
4". ,,Anders geregeld" zal via wetswijzigingen, c.q. verzamelwetgeving worden afgerond.
5°. Binnen bestaande budgetten worden structurele oplossingen gezocht voor de lopende experimenten kinderopvang.
6°. Financieringen welke zijn gestart vanuit het emancipatiebeleid moeten na een aantal jaren worden ondergebracht in het algemene beleid op het desbetreffende beleidsterrein.

8 Criminaliteit, politie en justitie

1°. De rechtsorde wordt ondermijnd door de steeds toenemende stijging van de criminaliteit. Bestrijding daarvan dient te geschieden door consequente uitvoering van het beleidsplan ,,Samenleving en criminaliteit".
Er komt een jaarlijkse rapportage over de benodigde celcapaciteit met het oog op eventuele bijstelling van de plannen.
Een algemene identificatieplicht op basis van bestaande documenten is van groot belang voor de criminaliteitsbestrijding.
2". a. Op dit beleidsterrein zijn drie belangrijke processen in gang gezet:
– intensivering van de samenwerking tussen Rijks- en gemeentepolitie;
– deconcentratie rijkspolitie;
– het beleidsplan Samenleving en Criminaliteit.

Uitgangspunten van het voorstel zijn:
– de voortgang van deze belangrijke processen mag niet worden verstoord:
– de daarvoor beschikbaar gestelde budgetten worden in de meerjarenramingen opgenomen:
– gemeenschappelijk moet worden gedaan wat gemeenschappelijk kan.

b. De ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken stellen in onderling overleg de begroting op voor het onderwerp politie (afzonderlijk hoofdstuk) en leggen daarover gezamenlijk verantwoording af.
Jaarlijks wordt er een geintegreerd beleidsplan opgesteld, waarin prioriteitsafivegingen worden opgenomen t.a.v.:
– investeringen:
– sterkteverdeling;
– automatisering;
– rechtspositie.
De uitvoering van de taken met betrekking tot de werving en selectie alsmede de vorming en opleiding wordt verzelfstandigd.

c. De communicatiestructuur tussen de betrokken departementsonderdelen wordt conform hei rapport Berenschot versterkt. Het overleg van de beide Directeuren-Generaal zal worden belast met de bewaking van de voortgang. De DG's zullen halfjaarlijks roulerend als voorzitter van dit overleg optreden. De DG's rapporteren maandelijks aan de beide ministers over de voortgang. Het bovenstaande impliceert dat er nauw moet worden samengewerkt, hetgeen zeer hoge eisen stelt aan de betrokken departementsonderdelen.
3'. Nog dit kalenderjaar bepaalt het kabinet zijn standpunt over het eindrapport van de Commissie Kleine Criminaliteit; op basis daarvan zal de Tweede Kamer een actieplan worden voorgelegd.
4". De sterkte van de gemeente- en rijkspolitie wordt, op budgettair neutrale wijze, zo vastgesteld dat meer rekening wordt gehouden met de aard en omvang van de criminaliteit.
5". De regering zal een standpunt bepalen over het toegenomen aantal bijzondere opsporingsdiensten c.q. ambtenaren. met name in verband met een duidelijke afbakening van taken met de politie.

6". Er komen voorstellen over de mogelijkheden om zgn. oneigenlijke politietaken af te stoten.
7°. Er komt binnen drie maanden een commissie van wijzen met vertegenwoordigers van de advocatuur, de vereniging voor rechtspraak, de vereniging van bedrijfsjuristen en het universitair hoger onderwijs om binnen 4 maanden te adviseren over de voortzetting van de invoering van de boeken 3. 5 en 6 van het Nieuw Burgerlijk Wetboek. Het kabinet bepaalt daarna een standpunt.
84 Uiterlijk 1 jan. 1988 dient het kabinet voorstellen in voor een algehele herziening van de vreemdelingenuret. Maatregelen zullen worden genomen om snelle afhandeling van asielaanvragen te bevorderen.
9". Uiterlijk medio 1987 komt de regering met voorstellen betreffende de invoering van AROB-rechtspraak in twee instanties.
10'. Gelet op algemene eisen van behoorlijk bestuur zal de rijksoverheid uiterst terughoudend zijn in het – direct of indirect – toekennen van subsidies aan niet-rechtspersonen anders dan in het kader van een formele, algemene regeling.

9. Heroverweging, deregulering, privatisering, reorganisatie rijksdienst

Het kabinet stelt zich in de komende periode een voortzetting en intensivering van de grote operaties (de zgn. superoperaties) ten doel. Deze omvatten, naast de decentralisatie en de afslanking van het overheidsapparaat, tevens de hieronder te bespreken heroverwegingen. deregulering, privatisering en de reorganisatie van de Rijksdienst.

HEROVERWEGING

De doelmatigheid van aanwending van overheidsmiddelen behoeft in de komende kabinetsperiode meer aandacht in het beleid.
Er dient een nadrukkelijke afweging plaats te vinden welke taken wel en welke taken niet door de overheid moeten worden uitgeoefend. Deze afweging dient zowel plaats te vinden bij bestaand beleid als bij nieuw beleid.
Teneinde de beleidseffectiviteit permanent te toetsen wordt het Heroveru egingsonderzoek voortgezet.
Alle ambtelijke heroverwegingsrapporten worden in een vroeg stadium aan de Kamer aangeboden.
Via de heroverwegingsrapporten dient gestreefd te worden naar een discussie over beleidsalternatieven.
Voorts wordt gestreefd naar een betere. inzichtelijke beleidsafweging tussen verschillende begrotingshoofdstukken onderling.
Ter vergroting van de inzichtelijkheid in de afzonderlijke begrotingshoofdstukken wordt in de memorie van toelichting van alle begrotingsstukken een nadrukkelijke expliciete relatie gelegd met de (mutaties in) begrotingscijfers.
Voor een toereikende controle op de juiste besteding van begrotiiigsgelden is het noodzakelijk dat het comptabele bestel wordt aangepast.
Met spoed worden de wijzigingen van de Comptabiliteitswet zoals voorgesteld in de Nota Het Comptabele Beste1 (19935), dc wetsvoorstellen 19062 (Uitbreiding controle bevoegdheden onder meer van de Rekenkamer) en 19431 (Plaats en taak departementale accountantsdiensten) afgehandeld.
Voorts wordt gestreefd naar invoering op korte termijn van een geintegreerde meerjarige verplichting kasadministratie in alle begrotingshoofdstukken.

DEREGULERING

I Algemeen

1°. In de komende kabinetsperiode dient het proces van deregulering krachtig te worden voortgezet. Alle mogelijke middelen worden aangewend voor een verdere positieve mentaliteitsombuiging dienaangaande in alle geledingen van de maatschappij. Ook bij andere overheden, zoals EG (dereguleringseffect rapportage) en lagere overheden.
2". Jaarlijks rapporteert het kabinet in het algemeen over de voortgang van het dereguleringsbeleid ten aanzien van bestaande wetgeving. en jaarlijks wordt ook per departement aangegeven of en in hoeverre wordt/is voldaan aan de eis van soberheid en eenvoud ten aanzien van nieuwe en bestaande wetgeving.
3°. Jaarlijks wordt inzicht verschaft in het saldo van de regeldruk voor het bedrijfsleven (dat wil zeggen: het operationeel maken van de bedrijfsreguleringstoets).
4°. Binnen een halfjaar bepaalt het kabinet een nader standpunt m.b.t.de effectiviteiten van de dereguleringstoetsing. Op basis daarvan wordt bezien of een niet ambtelijke toetsingscommissie moet worden ingesteld die ressorteert onder de minister van Justitie en die nieuwe wetgeving vanuit de dereguleringsoptiek beoordeelt. voordat de betreffende wetgeving in het kabinet wordt behandeld.

II Onderdelen

5°. Het aantal planprocedures wordt beperkt of vereenvoudigd, mede op basis van het advies „Carnavalstocht der planprocedures".
6". De „aanwijzingen voor soberheid en eenvoud van regelgeving" worden ook zo veel mogelijk toegepast op circulaires. Het saneringsbeleid ten aanzien van circulaires wordt krachtig voortgezet.

III Specifieke punten

a. Op het gebied van het gehandicaptenbeleid wordt een daadwerkelijke aanvang gemaakt met harmonisatie van regelwetgeving. met minder betutteling en minder bureaucratische procedures voor het verkrijgen van voorzieningen en/of verstrekkingen.
b. Vermindering van de overlast tengevolge van informatieverstrekking aan het CBS.

PRIVATISERING

De privatisering van overheidsdiensten zal krachtdadig worden aangepakt. Richtsnoer hierbij zal zijn dat alle diensten welke riiet noodzakelijk door de overheid behoeven te worden uitgevoerd, in beginsel voor privatisering in aanmerking komen.
Tevens worden hieronder begrepen die operaties die ten doel hebben, mede met het oog op een duidelijke scheiding van beleid en uitvoering. een zo doelmatig mogelijke bedrijfsvoering bij dienstverlening te waarborgen. De procedures zullen voldoende inbreng van nietambtelijke zijde garanderen.
In bijlage 1 is een lijst opgenomen van besluiten van de ministerraad tot privatisering van 18 instellingen of activiteiten, waarover ten dele nog parlementaire discussie moet plaatsvinden. Het kabinet zal binnen een half jaar op basis van reeds voltooid onderzoek besluiten over verdere privatisering nemen en die aan de Kamer meedelen en zal eveneens voorstellen doen over te onderzoeken verdere mogelijkheden tot privatisering.
Daartoe zal in het eerste jaar van de kabinetsperiode een nieuwe onderzoeksronde worden gestart.
Bijlage 1 bevat eveneens een overzicht van lopend onderzoek ter zake.
Ieder jaar zal een evaluatie van de voortgang aan het parlement worden voorgelegd. Het kabinet zal onderzoeken of er mogelijkheden zijn voor een zodanig BTW-regime dat de BTW-heffing geen rem betekent voor privatisering. Het kabinet zal eveneens bezien of en in hoeverre het mogelijk is de opbouw bij het ABP van het ouderdomspensioen van ,,geprivatiseerde" ambtenaren te continueren.

REORGANISATIE RIJKSDIENST

Teneinde de behartiging van een aantal terreinen van overheidszorg te verbeteren, de coördinatieproblemen te verminderen en de efficiency te vergroten, zijn de volgende beslissingen genomen:

1° Jeugdhulpverlening

De inrichtingen op het terrein van de kinderbescherming worden van het departement van Justitie overgedragen aan het departement van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
Dit onder de garantie dat er in de onder Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur vallende instellingen van kinderbescherming voldoende plaatsen beschikbaar zijn en de minister van Justitie eisen kan formuleren waaraan de opvangende instellingen minimaal moeten voldoen.

2° Specifieke internaten

In de komende kabinetsperiode wordt de zorg van de specifieke internaten voor kinderen van binnenschippers en kermisexploitanten en voor de door Onderwijs en Wetenschappen erkende gemengde internaten ondergebracht bij het Jeugdbeleid, departement van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

3' Volwasseneneductie

De verantwoordelijkheid voor de volwassenen-educatie komt te berusten bij het departement van Onderwijs en Wetenschappen.
De desbetreffende begrotingen en organisatie-eenheden van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur gaan over naar het departement van Onderwijs en Wetenschappen. De samenwer-

king tussen de departementen van Onderwijs en Wetenschappen en Economische Zaken ter bevordering van de marktgerichtheid van het onderwijs, zoals deze ondermeer gestalte heeft gekregen in de recente werkafspraken, wordt voortgezet.

4° Academische Ziekenhuizen

De verdeling van de verantwoordelijkheden tussen de departementen van Onderwijs en Wetenschappen en Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur wordt nader geregeld. De academische ziekenhuizen blijven onder de Wet Wetenschappelijk Onderwijs ressorteren; zij zullen echter een zelfstandige juridische rechtspersoon worden (zie bijlage 2).

5" Technologie en Wetenschapsbeleid

a. De huidige taakverdeling tussen Onderwijs en Wetenschappen, dat is belast met het wetenschapsbeleid, en Economische Zaken. dat is belast met het technologiebeleid, blijft gehandhaafd.
b. Het ligt in het voornemen om, na advisering ter zake door de in te stellen adviescommissie over de organisatie en richting van het technologiebeleid, een instituut te creeren dat op afstand staat van de overheid. De commissie zal tevens over de uitwerking van de opzet van dit Instituut adviseren alsmede over de concrete taak en reikwijdte.
Dit Instituut waarin overheid, wetenschap en bedrijfsleven kunnen participeren, is binnen door de overheid te stellen beleidskaders. belast met de praktische uitvoering van het technologiebeleid en de verdeling van de daarvoor ter beschikking staande middelen.
Het Instituut zal zich gaan bezighouden met de praktische uitvoering van activiteiten in het kader van het technologiebeleid. De grote technologische instituten (GTI's), alsmede TNO. zullen onder het Instituut vallen. Voor de GTI's zal het TNO-model gelden.
Het zal onder de politieke en budgettaire verantwoordelijkheid van de minister van Economische Zaken vallen, tevens belast met het Technologiebeleid.
Er zal een Raad van Toezicht voor het Instituut worden ingesteld. De leden worden aangewezen door de minister van Economische Zaken in overeenstemming met de minister van Onderwijs en Wetenschappen.
Geen nieuwe taken en onderzoeksprogramma's zullen door beide departementen worden gestart die op het werkterrein van het hier bedoelde instituut liggen.

6° Gemeentefonds

De eerste verantwoordelijkheid van de minister van Financiën inzake het Gemeentefonds wordt overgeheveld naar de minister van Binnenlandse Zaken.

7° Rijksinkoopbureau

Het Rijksinkoopbureau wordt geprivatiseerd in het streven gericht op versterking van de marktsector, terugdringing van de rol van de overheid en deregulering van de interne bedrijfsvoering.

8" Rijksgebouwendienst

Op basis van thans lopend onderzoek zal het kabinet voor 1 nov. 1986 nadere voorstellen aan de Tweede Kamer doen omtrent privatiseringsmogelijkheden bij de RGD.

9" Toerisme, (open lucht)recreatie, sport en *vrijetijdsbesteding*

De verantwoordelijkheid van de groenvoorziening m.b.t. bovengenoemde beleidsgebieden wordt overgebracht naar het departement van Landbouw en Visserij.

10' Directie Beheer Landbouwgronden en de Directie der Domeinen

De beheersfunctie van het groen wordt ondergebracht bij het departement van Landbouw en Visserij. De beheerstaak m.b.t. de visserijrechten wordt overgebracht van Financien naar Landbouw en Visserii.

11° Keuringsdienst van Waren

De verantwoordelijkheid voor de Keuringsdiensten wordt geconcentreerd bij Landbouw en Visserij. Deze diensten worden verzelfstandigd. De betrokken vakdepartementen, waaronder in elk geval Welzijn. Volksgezondheid en Cultuur voor wat betreft de volksgezondheid. blijven verantwoordelijk voor het formuleren van de normen die bij de keuringen moeten worden gehanteerd.

12' Pensioenen Militair Personeel

De afdeling Pensioenen en Wachtgelden voor Militairen van het ministerie van Defensie wordt overgeheveld naar het ABP. Het betreft hier de overdracht van een beheersafdeling, niet de invoering van een nieuw systeem.

13' De aanduiding coordinerend minister

De aanduiding coördinerend minister wordt gehandhaafd voor de ministers die als zodanig voor een onderraad of ministeriele commissie zijn aangewezen.
De minister van Onderwijs en Wetenschappen blijft belast met het Wetenschapsbeleid: de minister van Economische Zaken met het technologiebeleid en de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid met het emancipatiebeleid; de minister van Binnenlandse Zaken met de civiele verdediging, het minderheidsbeleid en de organisatie en automatisering van de Rijksdienst.
De ambtelijke en politieke coordinatie zal verlopen via de zg. ambtelijke voorportalen, onderraden en de ministerraad.

14" Interdepartementale commzsszes

De beperking van het aantal interdepartementale commissies wordt voortgezet. Jaarlijks rapporteert het kabinet daaromtrent aan de Tweede Kamer.
Interdepartementale commissies worden voor ten hoogste vier jaar ingesteld. Daarna wordt opnieuw beoordeeld of de commissie voor opnieuw ten hoogste vier jaar nodig is.

15" Verzekeringskamer

De beheersverantwoordelijkheid voor de Verzekeringskamer wordt overgedragen naar het departement van Financien.

16° Waarborgfonds Motorverkeer

Het bureau schade-afwikkeling van het ministerie van Financiën wordt overgebracht naar het Waarborgfonds Motorverkeer.

17° Automatisering-gegevens motorvoertuigen

In de komende kabinetsperiode dient onder nader in te vullen randvoorwaarden te worden gestreefd naar de totstandkoming van één gekoppeld geautomatiseerd bestand van kentekens van motorvoertuigen, motorrijtuigenbelasting en verzekerden met betrekking tot WA op motorrijtuigen. Dit bestand dient ook inzicht te geven in verrichte keuringen in het kader van APK-I. Het hierbij betrekken van APK-I1 is afhankelijk van de besluitvorming over een eventuele voortzetting van APK-I1 na medio 1991. De integratie van de bestanden kan gefaseerd geschieden.

10. Overheidsbeleid en Homoseksualiteit

Het nieuwe kabinet zal aan de hand van de uitkomsten van de discussie met de Tweede Kamer over de nota Overheidsbeleid en homoseksualiteit het beleid ter zake verder uitwerken. Het kabinet zal een coördinerend bewindspersoon aam\-ijzen er, de coördinatie binnen de rijksdienst efficiënt vorm geven.

11. Welzijn en cultuur

a. Als gevolg van de beperkte ombuigingsmaatregelen in de vergrijzingsgevoelige sectoren van de WVC-begroting zal een relatief groter deel van de bezuinigingen moeten worden gevonden in de sector welzijn. Nagegaan zal worden of en in hoeverre dit consequenties moet hebben voor de Welzijnswet.
Er zal planmatig uitvoering worden gegeven aan de zgn. substitutie van dure naar goedkopere ouderenvoorzieningen, zoals voorzien in het hcroverwegingsrapport (dag- en groepsverzorging, beschermde woonvormen en thuisverpleging daaronder medebegrepen).
b. Democratisering in bejaardenoorden en later ook in ziekenhuizen, verpleegtehuizen en andere instellingen voor gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening wordt. gelet op de budgettaire omstandigheden, sober uitgevoerd.
Bij de democratisering van de bejaardenoorden staat het belang van de bewoners (t.o.v. personeel en vrijwilligers) centraal, hetgeen tot uitdrukking komt in een zodanige bestuurssamenstelling dat ten minste een derde van het aantal bestuursleden (met een minimum van drie) voorgedragen is door c.q. het vertrouwen heeft van de bewoners(commissie).
De doelstellingen (identiteit) van instellingen wordt ook door deze bestuursleden ten minste gerespecteerd. De betreffende amvb wordt in bovenvermelde zin aangepast.
c. De bestaande taakverdeling tussen gemeenten, provincies en rijk t.a.v. de podiumkunsten en de beeldende kunst blijft gehandhaafd.
d. De verzakelijking en financiele verzelfstandiging van kunstinstellingen wordt versterkt, door verdergaande doorvoering van budgetfinanciering. versterking van het management en marktgericht werken.
e. Nagegaan zal worden welke andere financieringsbronnen. zoals kunstsponsoring, verder ontwikkeld kunnen worden.
f. Bij subsidiebesluiten zullen kwaliteitseisen en spreidingseisen criteria zijn. Advisering zal geschieden door onafhankelijke deskundigen. Nagegaan zal worden op welke wijze de Raad voor de Kunst in dit opzicht beter kan functioneren.
g. Er zullen voorstellen worden voorbereid om meer aandacht mogelijk te maken voor de kunstzinnige vorming in het onderwijs. zonder dat dit de begroting van onderwijs en wetenschappen extra zal belasten.
h. Er komt een algemeen OP-vangsysteem voor alle asielzoekenden.
i. het kabinet zal de Kamer een notitie doen toekomen omtrent een heffing op blanco audio- en videobanden.

(Voortzetting volgende aflevering)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

THAILAND NAAR DE STEMBUS

Sinds de afschaffing van de absolute monarchie in 1932 heeft Thailand roerige tijden meegemaakt. Het kende in 54 jaar 13 constituties, 16 militaire staatsgrepen of couppogingen. 14 verkiezingen, 45 kabinetten en 15 premiers. Maar sinds 1977 is geen coup meer gelukt – de twee laatste pogingen werden in resp. april 1981 en september 1985 verijdeld. Sedert maart 1980 is de generaal b.d. Prem Tinsulanond (65). voormalig upperbevelhebber van het leger, premier van een democratisch gekozen regering.

Na de verkiezingen van april 1979 en april 1983 vonden op 27 juli 1986 vervroegde parlementsverkiezingen plaats. Voor de bezetting van de nu 347 Lagerhuiszetels (voorheen 324) hadden 16 politieke partijen in totaal 3.814 kandidaten aangemeld. De Democratische Partij onder leiding van de demissionaire vice-premier Bhichai Rattakul was met 312 kandidaten de sterkste partij in de verkiezingsstrijd. Premier Prem Tinsulanond nam zelf niet aan de verkiezingen deel.

Onder de kandidaten waren ruim 60 voormalige legerofficieren, incl. 30 gepensioneerde generaals. Verschillende van hen vervulden leidende posten in diverse politieke partijen zoals Harn Leenanond (vice-voorzitter van de Democratische Partij), Chatichai Choonhavan (leider van de Chart Thai, de grootste oppositiepartij in het ontbonden parlement), Siddhi Sawetsila (leider van de Sociale Actie Partij) en Kriangsak Chamanand (leider van de Nationale Democratische Partij).

Volgens de op 28 juli door het ministerie van binnenlandse zaken bekendgemaakte officiële uitslag was de gematigde Democratische Partij, de belangrijkste partner in de coalitieregering van premier Prem Tinsulanond, de grote overwinnaar bij de parlementsverkiezingen. Deze partij verwierf 100 zetels en behaalde daarmee een winst van 43 zetels t.o.v. 1983.

De voornaamste oppositiepartij, de Chart Thai of Thai Natie, werd nu. mede door een verlies van 10 zetels, met 63 zetels de tweede partij in het land. Van de overige coalitiepartijen kreeg de Sociale Actie Partij 51 zetels (−41). de Prachakorn Thai of Thai Burger Partij 24 (−12) en de Progressive Party 9 (+ 6). De in september 1985 uit de coalitie getreden Nationale Democratische Partij behield slechts 3 zetels (12).

Onder de partijen die voor het eerst hun intrede in het parlement deden waren er vier die samen 90 zetels wonnen Daaronder was de Rasadorn Party met 18 zetels, die volgens de Fznanczal *Times* (4-8) nauwe betrekkingen onderhoudt met de pro-Prem facties onder de militairen

Volgens het ministerie van binnenlandse zaken bedroeg de opkomst onder de 24,6 mln kiesgerechtigden 61 4% vergeleken met 50,7% in 1983 In de hoofdstad Bangkok werd nu een opkomst van 37,2% gemeld tegen 32,5% in 1983

Terwijl de verkiezingscampagne volgens de politie minder gewelddadig was verlopen dan in het verleden, meldde de staatsteievisie dat op de verkiezingsdag zelf vijf mensen waren doodgeschoten – vier kiezers en een stemmenteller Op diverse plaatsen werd verkiezingsfraude geconstateerd

Van de ruim 60 ex-officieren werden 26 verkozen, o.w. generaal Kriangsak Chamanand (die terechtstond wegens zijn vermeende betrokkenheid bij de couppoging van 9 sept. 1983) en kolonel Prachak Sawangchit (die uit het leger was ontslagen wegens vermeende deelname aan de mislukte staatsgreep van april 1981).

Nasleep mislukte coup

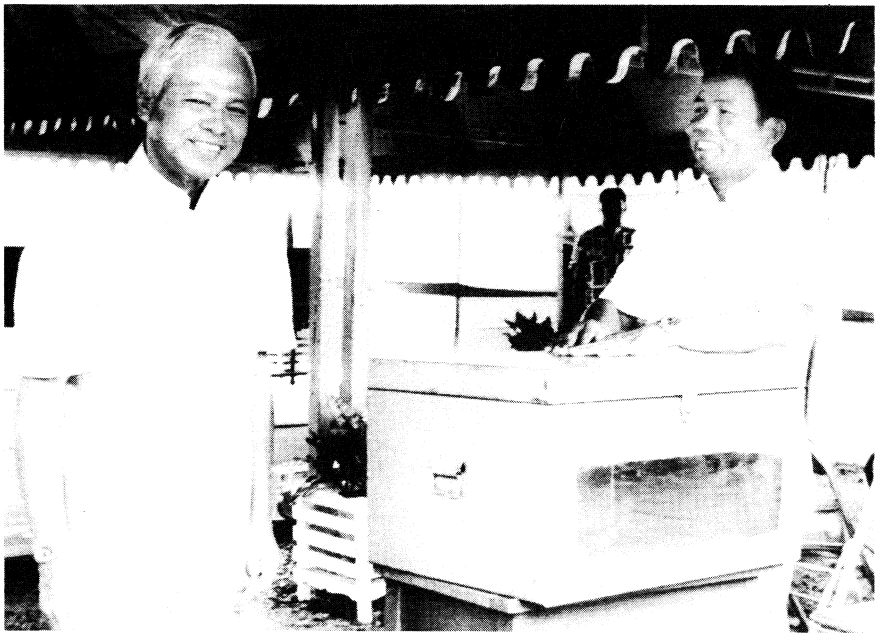
Op 10 sept. 1985 deelde de onderminister van defensie, Paniang Kantarat, mee dat een van de leiders van de mislukte staatsgreep van 9 sept. (pag. 593-'85), kolonel Manoon Kupkachorn, samen met zijn broer en medesamenzweerder Manas Rupkachorn in een luchtmachttoectel naar Singapore was gevlucht Later werd echter verondersteld dat Manas Rupkachorn naar

ZETELVERDELING LAGERHUIS

Partijen	Zetels 1986	1983
Democratische Partij	100	56
Chart Thai	63	i 3
Sociale Actie Partij	51	92
United Democratie Party	38	--
Prachakorn Thai	24	36
United Thai Party	19	--
Rasadorn	18	--
Community Action	18	--
Progressive Party	9	3
Nationale Democratische Partij	3	15
Muanchon	3	--
Thai People's Party	1	--
New Force	1	--
Liberal Party	1	--
Dernocratic Labour Party		
Democratische Partij Siam	--	18
Diverse Partijen'	--	7
Onafhankelijke kandidaten	--	24
	347	324

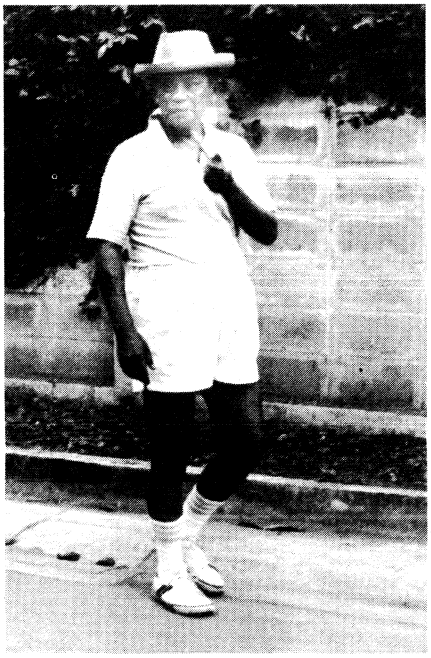
* Enkele van de partijen die in 1983 aan de parlementsverkiezingen deelnamen waren sindsdien ontbonden of hadden zich bij andere partijen aangesloten

Zo was in januari 1985 de Muanchon (Massa Partij) opgericht door een groep parlementsleden van partijen zowel van de regeringscoalitie als de oppositie uit onvrede over het optreden van die partijen. Muanchon werd in juni 1985 officieel geregistreerd.

Premier Prem Tinsulanond (l.) bracht op 27 juli zijn stem uit in Korat

Weekblad 55ste jaargang No. 2855, pag. 41735-41750

Generaal Kriangsak Chamanand tijdens een wandeling bij zijn woning in Bangkok op 16 september 1985. De volgende dag werd hij gearresteerd.

Birma was uitgeweken. Volgens persberichten uit Bangkok hadden beide broers toestemming gekregen om het land te verlaten in ruil voor het leven van de opperbevelhebber van de luchtmacht, luchtmaarschalk Pratan Dhupatemiya, die door de rebellen was gegijzeld.
In verband met deze gijzeling werden op 10 sept 1979 leden van de veiligheidsdienst van de luchtmacht gearresteerd.

Op 11 sept. maakte het ministerie van buitenlandse zaken van Singapore bekend dat kolonel Manoon Rupkachorn en twee medeplichtigen, waarvan de namen niet werden onthuld. op een geheime plaats in Singapore werden vastgehouden in afwachting van het resultaat van hun verzoek om visa voor de VS. Op 14 sept. vertrok Manoon Rupkachorn van Singapore naar Frankfurt (West-Duitsland).

Op 14 sept. volgde de arrestatie van drie vakbondsleiders die beschuldigd werden van aansporing tot onrust en bedreiging van de staatsveiligheid tijdens de couppoging. De drie verklaarden tot medewerking te zijn gedwongen.
Op 16 sept. werd de een week tevoren afgekondigde noodtoestand opgeheven.
Op 17 sept. vaardigde de politie arrestatiebevel uit tegen 25 officieren, zowel in actieve dienst als buiten dienst. Dezelfde dag werd de arrestatie gemeld van generaal Kriangsak Chamanand, leider van de Nationale Democratische Partij (NDP - een van de vier partijen in de coalitieregering), oud-premier en voormalig opperbevelhebber van de strijdkrachten: generaal Serm Na Nakhorn. voormalig opperbevelhebber van de strijdkrachten: generaal Yos Thephasadin Na Ayudthaya, voormalig plaatsvervangend opperbevelhebber van het leger: luchtmaarschalk Krasae Intharathat. voormalig plv. opperbevelhebber van de luchtmacht; en luchtmaarschalk Arun Promthep. op dat moment plv. opperbevelhebber van de strijdkrachten.

De betrokkenheid van de eerste drie bij de couppoging was al eerder gesuggereerd. maar toen had de regering verklaard dat Kriangsak Chamanand en Serm Na Nakhorn tegen hun wil waren gedwongen de rebellen hulp te verlenen

De Far Eastern Economic *Review* (26-9-'85) meldde dat de politie nog een zakenman, Ekkayuth Anchanbutr, zocht die de samenzweerders zou hebben gefinancierd. Het blad ging nader in op de rol van drie militairen bij het verijdelen van de couppoging.

De plv. opperbevelhebber van het leger, generaal Thienchai Sirisamphan. had kennelijk reeds op 8 sept. van het coupplan gehoord en een hoofdkwartier in een loyale militaire basis in het noorden van Bangkok ingericht om de coup te doen mislukken. De commandant van de Eerste Divisie, generaal-majoor Issarapong Noonpakti, zou een beslissende rol hebben gespeeld door zijn troepen in hun kazerne te consigneren. De commandant van het Eerste Legerkorps (Bangkok). generaal-majoor Pichit Kullavanit (pag. 593/1-'85), zou hebben onderhandeld over de vrijlating van de opperbevelhebber van de luchtmacht, luchtmaarschalk Pratan Dhupatemiya. in ruil voor een vrijgeleide voor de gebroeders Rupkachorn.
De Far Eastern Economic Review (3-10-'85) berichtte dat Pichit Kullavanit onlangs met hoge militaire figuren had gesproken om ,,zijn acties tijdens de coup uit te leggen en te trachten geruchten die zijn reputatie schaadden te weerleggen".
Volgens Le Monde (8-10-'85) schreef het dagblad Bangkok World de week tevoren dat de geruchten over de rol van het leger bij de mislukte coup gevoed werden door pamfletten waarin generaal Arthit Kamlang-ek. de opperbevelhebber van de strijdkrachten, en generaal-majoor Pichit Kullavanit ervan beschuldigd werden ..gedeeltelijk betrokken (te zijn geweest) bij de poging tot omverwerpingvan de regering"

Ekkayuth Anchanbutr was volgens Le Monde (18-9-'85) een voormalig directeur van een van de ,,tontines" of ,,chit funds" die bij koninklijk decreet van 13 nov. 1984 waren verboden. In deze particuliere investeringsfondsen waren miljarden bahts gestort. Het meest vermaarde fonds werd beheerd door mevr. Chamoy Thipso. Naar verluidt zouden investeerders, die voor 70% uit leden van de Thaise luchtmacht bestonden, 6,5% rente per maand voor hun investeringen hebben ontvangen (soms tot 11% per maand).

Eind febr. 1985 verdween mevr. Chamoy en in maart 1985 kwam zij voor het eerst haar betalingsverplichting wat betreft de rente niet na Volgens geruchten stond zij ..onder luchtmacht-bescherming" tot zij op 7 juni 1985 weer in het openbaar verscheen om een bileenkomst van voornamelijk luchtmachtpersoneel mee te delen dat zij niet in staat was aan al haar betalingsverplichtingen te voldoen.
Op 26 juni 1985 werd mevr. Chamoy. kennelijk op bevel van generaal Arthit Kamlang-ek, gearresteerd en beschuldigd van fraude Begin augustus zouden bijna 17.000 personen klachten tegen mevr. Chamoy hebben ingediend. Dezelfde maand begon het proces tegen haar. waarbij volgens Le Monde (22-11-'83) een zitting achter gesloten deuren plaatsvond omdat volgens een getuige à charge zijn verklaring persoonlijkheden van ,.nationaal belang" in de zaak betrok.
Sinds haar arrestatie had de politie tientallen kilo's goud. grote aantallen juwelen, miljoenen baht in contanten, een ,,ware vloot" van luxe voertuigen, grondbezit en lege bankrekeningen ontdekt Volgens sommige waarnemers wilden bepaalde militairen tegen elke prijs onthullingen over hun financiële praktijken voorkomen en dat zou een van dc oorzaken van de couppoging zijn geweest. aldus het beriiht in Le Monde
Volgens de FAZ (2-11-'85) hadden de generaals Kriangsak Chamanand. Serm Na Nakhorn en Yos Thephasadin Na Arudthaya fors in deze z.g. sneeuwbalfondsen geïnvesteerd. Een geslaagde coup zou deze fondsen legitiem hebben moeten maken en de staat aansprakelijk. De 30 000 baht die Manoon Rupkachorn aan elk van zijn ondergeschikte commandanten zou hebben verdeeld zou uit deze fondsen afkomstig zijn geweest.

Aftreden minister van industrie

Eveneens op 17 sept. trad de minister van industrie, Ob Vasuratana, de tweede man in de NDP, af samen met de twee onderministers op dit departement, Prayote Nuangchamnong en Phoi Wongnikorn (eveneens NDP). Hun aftreden werd in verband gebracht met de beschuldigingen aan het adres van hun partijleider.
Premier Prem Tinsulanond benoemde op 23 sept. de 43-jarige Chirayu Isarangkun Na Ayuthaya i.p.v. Ob Vasuratana tot minister van industrie. Voorts werden twee nieuwe onderministers benoemd, o.w. Anant Chaisaeng, een parlementslid van de Progressive Party die daarmee de NDP in de regeringscoalitie verving. De coalitie beschikte toen over 205 van de 324 zetels in het Lagerhuis, aldus *Reuter*/AP. De progressive Party zelf had drie zetels, zo meldde de Financial Times (25-9-'85).

Proces deelnemers couppoging

Op 16 okt. verschenen acht personen voor een rechtbank in Bangkok i.v.m. de couppoging: oud-premier Kriangsak Chamanand, drie gepensioneerde officieren en vier vakbondsleiders.
Op 25 okt. werden nog 32 personen – 27 militairen en 5 burgers – voor de rechtbank wegens opstand in staat van beschuldiging gesteld. Zij verklaarden zich onschuldig aan het hun ten laste gelegde. De rechtbank wees hun verzoek om vrijlating op borgtocht van de hand.

Op 28 okt. werden ook de eerdergenoemde acht in staat van beschuldiging gesteld. Zij gaven eveneens te kennen onschuldig te zijn, en bleven in hechtenis.

Op 4 dec. werd het proces tegen de 40 verdachten voor een rechtbank in Bangkok geopend. De openbare aanklager verzocht het proces achter gesloten deuren te voeren. De verdediging verzette zich hiertegen, waarop de rechtbank het proces tot 8 jan. 1986 verdaagde. Die dag werd de eerste getuige verhoord, luchtmaarschalk Pratan Dhupatemiva. Deze bevestigde de betrokkenheid van o.a. generaal Kriangsak Chamanand en generaal Serm Na Nakhorn bij de couppoging.

Deze twee plus drie andere beklaagden werden op 18 febr. op vrije voeten gesteld na betaling van een borgsom van 2,5 mln baht elk. De beslissing van het hof van beroep werd genomen wegens hun goed gedrag en omdat zij geen enkele blijk hadden gegeven te willen ,,ontsnappen aan de justitie".

Verkiezing gouverneur van Bangkok

Op 14 nov. 1985 werd de partijloze generaal-majoor b.d. Chamlong Srimuang tot gouverneur van Bangkok gekozen. De 50-jarige Chamlong versloeg negen andere kandidaten en won met een voorsprong van 240.000 stemmen van de kandidaat van de Democratische Partij, die tot de regeringscoalitie behoorde. Hij werd, aldus Le Monde (1-1-85), ,,discreet gesteund" door de belangrijkste regeringspartij, de Sociale Actie Partij van oud-premier Kukrit Pramoj, alsmede door legerkringen, aldus The Times (16-11-'85). Volgens dit Britse dagblad kregen soldaten de boodschap van hun commandanten dat zij op Chamlong moesten stemmen en niet op kandidaten van de politieke partijen.

Chamlong werd met de z.g. Jonge Turken onder de militairen geïdentificeerd. Hij gold als een ascetische boeddhist die vooral bekend was vanwege zijn verzet tegen een wetsontwerp tot legalisering van abortus en wegens zijn campagne – vier jaar eerder – tegen de massagesalons in Bangkok. Maar tijdens zijn campagne had hij beloofd zich niet te mengen in het nachtleven van de hoofdstad Hij zou zich wijden aan de andere permanente problemen zoals overstro ngen, verkeerschaos. wet en orde etc. en hij zou zijn salaris besteden aan een verbetering van de levensstandaard in Bangkok.

Opperbevelhebber Arthit Kamlang-ek ondersteunde de verkiezingscampagne van Chamlong indirect door de militairen voor te houden niet op ***een*** partij te stemmen .,die slechte voornemens jegens de stabiliteit van de natie, de democratie en de strijdkrachten koestert".
De opkomst bij de verkiezing bedroeg bijna 35% terwijl die de voorgaande maal, in 1975, minder dan 15% had bedragen.

Harn Leenanond parlementslzd
Aftreden Kukrzt *Pramoj*
Kabinetswijziging

Bij een tussentijdse verkiezing voor een parlementszetel in de regio van Bangkok versloeg generaal b.d. Harn Leenanond. die op 9 maart 1984 ontslag uit de militaire dienst had genomen (pag. 596/1-'85) en inmiddels lid van de Democratische Partij was, generaal b.d. Vithoon Yasawas, lid van de Sociale Actie Partij, die ageerde tegen de ,,communistische infiltratie" in het parlement. Terwijl de militaire radiozenders de Democratische Partij als een vijand van het leger kenschetsten, aldus Le Monde (30-12-'85) en lokale commandanten hun manschappen zelfs opdracht gaven tegen de Democratische kandidaat te stemmen, werd Harn Leenanond actief gesteund door studentenkringen en – nieuwe ontwikkeling – door in de VS gevestigde Thaise burgers die geld en vrijwilligers stuurden.

Eerder had Harn Leenanond volgens de Far Eastern Economic Review (27-6-'85) ,,belangrijk bijgedragen tot het succes van (de) Democratische kandidaat" bij de tussentijdse parlementsverkiezing op 21 april 1983 in de noordoostelijke provincie Yasothon.
Voorts had de Democratische Partij op 12 mei 1985 een tussentijdse parlementsverkiezing gewonnen in het kiesdistrict van Thonburi en een deel van westelijk Bangkok. De Democratische kandidaat aldaar, admiraal Somboon Chuapibul (opperbevelhebber van de marine tussen 1981 en 1983). verwierf meer dan 94.000 stemmen. d.w.z. 25.000 stemmen meer dan de kandidaat van de Thai Burger Partij of Prachakorn Thai, waartoe ook het overleden parlementslid van dit district had behoord.

De verkiezingsnederlaag van de SAP in Bangkok werd gevolgd door het aftreden van Kukrit Pramoj als voorzitter van de SAP. Op 14 jan. diende de SAP-minister van handel, Kosol Krairiksh, zijn ontslag in, omdat zijn programma tot het garanderen van de rijstprijzen was mislukt. Voorts traden drie SAP-onderministers af.
Vice-premier Buntheng Thongsawasdi (SAP) werd op 15 jan. vervangen door de waarnemend SAP-leider, luchtmaarschalk b.d. Siddhi Sawetsila, tevens minister van buitenlandse zaken. Bij de kabinetswijziging werden vijf nieuwe leden in de regering opgenomen, terwijl twee van functie wisselden. Het betrof uitsluitend leden van de SAP,

Aankondiging pensionering opperbevelhebber *Arthit*

Op 24 maart maakte premier Prem Tinsulanond bekend dat de ambtstermijn van generaal Arthit Kamlamg-ek als opperbevelhebber van de strijdkrachten èn van het leger niet opnieuw met een jaar zou worden verlengd. Hij zou op 31 aug., wanneer hij 61 jaar werd, met pensioen moeten gaan.
Hoge officieren die met Arthit sympathiseerden hadden tijdens een persconferentie op 21 maart de verlenging van Arthits ambtstermijn verlangd. Zij verklaarden later voor de legertelevisie dat de pensionering van Arthit tegen de wens van de strijdkrachten inging. Premier Prem noemde hun optreden ,,een serieuze overtreding van de militaire code (die) zou kunnen worden bestraft met disciplinaire sancties".

Volgens het reglement ligt de verplichte pensioenleeftijd bij 60 jaar, maar het kabinet kon de actieve dienst van militairen telkens voor één jaar verlengen tot de leeftijd van 65. Nadat een groot aantal legerofficieren reeds in aug. 1984 om een verlenging van de ambtstermijn

Generaal b.d. Harn Leenanond (2de van rechts), vice-voorzitter van de Democratische Partij, tijdens zijn verkiezingscampagne.

van Arthit tot na zijn verplichte pensionering op 31 aug. 1985 had aangedrongen, had het kabinet op 16 april 1985 diens ambtstermijn met één jaar verlengd.

Details van de jaarlijkse militaire mutaties waren begin oktober 1985 in tegenstelling tot voorgaande jaren niet openbaar gemaakt, maar de kranten hadden de wijzigingen toch via officieuze kanalen achterhaald en gepubliceerd. De voornaamste benoeming betrof de bevordering van luitenant-generaal Chaovalit Yongchaiyut van plaatsvervangend stafchef tot stafchef van het leger. Chaovalit, die in afwezigheid van generaal Arthit een sleutelrol speelde bij hei verijdelen van de couppoging van 9 sept. 1983, passeerde door zijn promotie volgens de FAZ (2-11-'85) een concurrent van vrijwel dezelfde leeftijd, nl. de 54-jarige generaal-majoor Pichit Kullavanit die commandant van het Eerste Legerkorps bleef. De vorige stafchef van het leger, generaal Banchob Bunnag, werd benoemd tot stafchef van de strijdkrachten i.p.v. generaal Pramoj Thavornchand. Voorts werd generaal-majoor Ruamsak Chaikomin tot commandant van het 3de Legerkorps benoemd. (Vor.ber.pag. 594/3 en 596/1-'85).

Op 25 maart deelde generaal Arthit mee dat hij zich zou houden aan het besluit van premier Prem Tinsulanond. Deze mededeling volgde op een bezoek van kroonprins Vajiralongkorn aan premier Prem, dat als een steunbetuiging van de koning aan diens beleid werd geïnterpreteerd.

Ontbinding parlement na nederlaag regering. Vervroegde verkiezingen uitgeschreven

Tijdens de eerste dag van de nieuwe zitting verwierp het parlement op 1 mei een wetsvoorstel van de regering om de belasting op dieselvoertuigen te verhogen met 147 stemmen tegen en 143 stemmen vóór, bij 5 onthoudingen. Onder de tegenstemmers waren 41 leden van de Sociale Actie Partij (SAP),een van de vier coalitiepartners. Volgens regeringsgezinde afgevaardigden wilde Buntheng Thongsawasdi, de plv. SAP-leider, de regering ten val brengen uit wraak voor het feit dat hij in januari als vice-premier was vervangen.
Na deze nederlaag over een niet-fundamentele kwestie verzocht premier Prem Tinsulanong koning Bhoemibol Adulyadej het parlement te ontbinden. De koning ging hier 's avonds toe over en er werden vervroegde verkiezingen uitgeschreven voor 27 juli.
Op 4 mei maakte de 75-jarige Kukrit Pramoj, oud-premier en voormalig leider van de SAP, bekend dat hij geen kandidaat zou zijn bij de parlementsverkiezingen en dat hij zich na een loopbaan van bijna 50 jaar uit de politiek terugtrok.

Generaal Chaovalit Yongchaiyut na zijn benoeming tot opperbevelhebber van het leger op 27 mei.

Reeds onmiddellijk na de parlementsstemming deed het gerucht de ronde dat generaal Arthit Kamlang-ek de inspirator van de SAP-rebellie was geweest en de SAP-stemmen zou hebben gekocht.
De SAP-rebellen verlieten vervolgens hun partij en vormden, samen met overlopers uit andere partijen, de United Democratie Party (UDP). Het programma van de UDP bestond volgens Le Monde (26-7) in feite uit één punt: generaal Arthit als nieuwe premier. In de prognose van mei leek de kersverse partij op een grote overwinning af te stevenen. aldus *NRC/H'blad* (25-7).

Ontslag *opperbevelhebber Arthit*. Generaal Chaovalit opvolger

Op 27 mei ontsloeg premier Prem Tinsulanond generaal Arthit Kamlang-ek als opperbevelhebber van het leger; wel bleef deze opperbevelhebber van de strijdkrachten. Tegelijk werd generaal Chaovalit Yongchaiyut (54). tot dan toe stafchef van het leger, tot opperbevelhebber van het leger benoemd. Voorts werd generaal Chuthai Saengtaweep, die als vertrouweling van Arthit gold, ontheven van zijn post als plv. opperbevelhebber van het leger om te worden benoemd tot inspecteur-generaal van het leger, een zuiver symbolische post.
Voor de vervanging van Arthit door Chaovalit, die als een vertrouweling van premier Prem gold, werd in de officiële bekendmaking door radio-Thailand geen reden opgegeven. Het was de eerste maal in de moderne geschiedenis van Thailand dat een opperbevelhebber van het leger door een burger-premier werd ontslagen.
Wel stelde de staatsradio generaal Chaovalit voor als een man die zich steliig geheel op de militaire taken van het leger zou concentreren en zich niet in politieke zaken zou mengen, wat als een indirecte beschuldiging aan het adres van generaal Arthit werd beschouwd die op dat moment een inspectiereis door het zuiden van Thailand maakte.
Na de bekendmaking van Arthits ontslag ontstond in de hoofdstad Bangkok een gespannen sfeer. Er verschenen tanks en pantserwagens in de straten. Premier Prem had zich inmiddels teruggetrokken in zijn residentie te Korat (160 mijl ten noordoosten van Bangkok), in de regio van de Tweede Legerdivisie die op zijn hand zou zijn. Bij zijn terugkeer later op 27 mei werd generaal Arthit op het vliegveld door zijn opvolger; gen. Chaovalit, begroet. Daarop maakte Arthit bekend dat hij zijn ontslag accepteerde en dat hij met Chaovalit zou samenwerken.
Op 4 juni nam generaal Chaovalit de post van opperbevelhebber van het leger formeel van generaal Arthit over tijdens een ceremonie in Bangkok.
Op 13 juni vaardigde Chaovalit een order uit, waarin hij de legercommandanten opdroeg zich te onthouden van elk optreden ,,openlijk of in het geheim, dat enige partij bij de verkiezingen van 27 juli zou begunstigen of benadelen".
Nadrukkelijk werd in de order gesteld: ,,Commandanten van alle eenheden ... is absoluut verboden soldaten en hun verwanten te instrueren bij hun keuze van stemmen bij deze verkiezing."

Noodtoestand op eiland Phuket

Op 23 juni kondigde premier Prem Tinsulanond de noodtoestand af voor het eiland Phuket, een toeristencentrum voor de westkust van Zuid-Thailand.
Daar waren eerder die dag onlusten uitgebroken. nadat de minister van industrie, Chirayu Isarangkun Na Ayuthaya, was gearriveerd voor een bezoek aan een in aanbouw zijnde fabriek. In die fabriek, die over een paar maanden moest zijn voltooid, zou het metaal tantalum (ge onnen uit tinslakken) worden geproduceerd voor gebruik in de ruimtevaart, electronica en wapenindustrie. Tegen de bouw van de fabriek was verzet gerezen bij

eilandbewoners die vreesden voor ernstige milieuverontreiniging en als gevolg daarvan grote schade voor het toerisme Nadat de minister met een joelende en protesterende menigte van ca 80 000 mensen was geconfronteerd, annuleerde hij zijn bezoek en zocht hij zijn toevlucht in het hotel Merlin

Daarop braken onlusten uit Ongeveer 2 000 a 3 000 demonstranten drongen de fabriek binnen en staken deze in brand Vrrvolgens werden het stadhuis en het hotel Merlin belegerd de benedenverdieping van het hotel alsmede een bus en enkele auto's gingen in vlammen op de minister moest per helikopter worden ontzet De politie en te hulp geroepen militairen slaagden er tenslotte in de orde te herstellen

Op 25 juni meldde de politie dat in verband met de onlusten 43 mensen waren gearresteerd. Phong Sarasin, de president van de Thailand Tantalum Industry Corporation en een vooraanstaand lid van de Sociale Actie Partij, zei diezelfde dag niet te verwachten dat zijn maatschappij de verwoeste fabriek (kosten $44 mln) alsnog zou afbouwen. In de campagne tegen de fabriek had een andere politieke partij, de Democratische Partij, zich aan de zijde van de milieu-activisten geschaard.

Er werd volgens de Financial Times (25-6) gespeculeerd over een politiek motief achter het geweld. Daarbij werd erop gewezen dat een groot aantal van de arrestanten van provincies op het vasteland afkomstig was. en dat sommigen van hen zouden hebben bekend steekpenningen te hebben gekregen voor het veroorzaken van onlusten. Op 30 juni werd bericht dat de gouverneur van Phuket, Sanong Rodpothong, was overgeplaatst.

Verkiezingscampagne

De verkiezingscampagne werd volgens Reuter (IHT 26/27 juli) eerder gekenmerkt door persoonlijke rivaliteit dan door debatten over politiek. Het ontslag van generaal Arthit schokte de oppositie tegen premier Prem. De pas opgerichte UDP brokkelde weer af. De Chart Thai verving zijn anti-Prem leider, generaal-majoor Pramarn Adireksarn, door diens zwager, generaal-majoor Chatichai Choonhavan, die een oude vriend van Prem was. De financiële steunpilaren van de Chart Thai hadden de partijleiding laten eten dat zij in de verkiezingscampagne geen geld wilden verspillen voor een partij die geen kans had op deelneming in de regering, aldus The Economist (19-7).

De partijen legden tijdens de campagne de nadruk op economische kwesties. Vooral de daling van de prijs van rijst en andere klassieke exportprodukten in een land waar 70% van de bevolking van landbouw afhankelijk is kwam aan de orde Mede daardoor was de jaarlijkse economische groei van 7% tot 4% teruggelopen Maar in het algemeen was de economische positie van Thailand onder de landen van de ASEAN-gemeenschap de beste Mede door de weinig populaire bezuinigingspolitiek van de minister van financien Sommai Hoontrakul waren de buitenlandse schulden, het tekort op de betalingsbalans en de inflatie (2 4%) binnen de perken gebleven Per eind april was het tekort op de handelsbalans vergeleken met het jaar ervoor met mrrr dan 70% verminderd tot 6 1 mrd baht Die gunstige ontwikkeling was o m te danken aan de recente daling van de olieprijzen. die Thailand dit jaar een besparing van bijna S 1 mrd zou kunnen opleveren

De nieuwe premier

Terwijl de leider van de Democratische Partij, Bhichai Rattakul, tijdens de verkiezingscampagne had verklaard dat de partij die de meeste zetels zou winnen de premier moest leveren en dat het land genoeg had van een leider die niet is gekozen (zoals premier Prem)– een mogelijkheid die de grondwet biedt –, bleek na de verkiezingsuitslag dat Bhichai Rattakul zijn eis had afgezwakt. Hij verklaarde op

Bhichai Rattakul, de leider van de Democratische Partij, tijdens de verkiezingscampagne op 25 juli in Bangkok.

27 juli 's avonds dat hij ook een premier kon aanvaarden die geen parlementslid was, en liet doorschemeren dat hij bereid was als minister in een coalitieregering onder premier Prem Tinsulanond te dienen.

Op 31 juli stelde de Democratische Partij aan de voorzitter van de (benoemde) Senaat, Ukrit Mongkolnavin, voor Prem Tinsulanond te benoemen tot premier van een nieuwe coalitieregering. Ook vijf andere van de 15 in het parlement vertegenwoordigde partijen stelden de Senaatsvoorzitter officieel in kennis van hun steun aan Prem. Vier van deze partijen onderhandelden inmiddels over de vorming van een coalitie: Democratische Partij, Chart Thai. Sociale Actie Partij en Rasadorn Party. Een dergelijke coalitie zou met 232 van de 347 Lagerhuiszetels net over een twee derde meerderheid beschikken.
Prems grote voordeel is volgens commentatoren dat hij niet alleen de stem heeft van de militairen maar ook van de zeer populaire koning Bhoemibol.

NRC/H'blad (26-7)schreef over de koning:

„Als negende vorst uit de Chakri-dynastie heeft hij een bijna bovenmenselijk aura. Door zijn zachtaardige, intellectuele en betrokken optreden heeft hij zijn prestige alleen nog maar vergroot. Zo kan hij achter de schermen een cruciale rol in moeilijke tijden spelen en is hij de belangrijkste garantie voor de politieke stabiliteit. Het is zijn steun op de achtergrond geweest die Prem in 1980 aan de macht bracht en het was zijn steun aan Prem die de staatsgreep van 1 april 1931 deed mislukken.
Sommige commentatoren beweren dat de enige diepe ambitie van Prem op dit moment is de zestigste verjaardag van de koning in 1987 (op 5 december, red. KHA) als regeringsleider voor te bereiden en mee te maken. De hoeveelheid verdiensten in religieuze zin die hij daarmee verwerft is onmetelijk. Met het bereiken van het zestigste levensjaar is de vijfde en belangrijkste cirkel van twaalf jaar volgemaakt in het leven van de langst regerende vorst sedert de stichting van Bangkok. En op zijn beurt heeft koning Bhoemibol belang bij stabiliteit gedurende deze plechtigheid. ."

Volgens Die Zeit (1-8) heeft koning Bhoemibol reeds vóór de verkiezingen aangeduid dat hij Prem gaarne tot 1988 het ambt van premier ziet vervullen.

Op 4 aug. kwam het nieuwe parlement voor zijn eerste zitting bijeen. Deze werd geopend door koning Bhoemibol die daarop van voorzitter Ukrit Mongkolnavin de voordracht tot benoeming van Prem als premier ontving. Inmiddels werd buiten het parlementsgebouw door 100 tot 300 mensen tegen de nominatie van Prem gedemonstreerd.
Op 5 aug. benoemde koning Bhoemibol, ondanks voortdurende protesten. Prem Tinsulanond voor een derde ambtstermijn tot premier.

DDR

EMIGRATIE EN VLUCHTPOGINGEN NAAR WEST-DUITSLAND. OOSTDUITSERS ZOEKEN ASIEL IN WESTERSE AMBASSADES

In januari 1984 vluchtten verschillende Oostduitsers westerse ambassades in Oost-Berlijn binnen in een poging op die wijze een uitreisvisum voor het Westen te verkrijgen. Zes personen die de Amerikaanse ambassade waren binnengevlucht, en twaalf anderen die hun toevlucht hadden gezocht in de permanente vertegenwoordiging van de Bondsrepubliek in Oost-Berlijn, kregen op resp. 22 en 24 januari toestemming te emigreren.

Eind februari vroegen 35 Oostduitsers politiek asiel, na de Westduitse ambassade in Praag en de Westduitse vertegenwoordiging in Oost-Berlijn te zijn binnengevlucht. Onder de vluchtelingen in Praag bevond zich Ingrid Berg, een nichtje van de Oostduitse premier Willi Stoph, met haar gezin. Na wekenlange onderhandelingen tussen Bonn en Oost-Berlijn en na een gesprek tussen bondskanselier Helmut Kohl en Politburolid Günter Mittag op 6 april in Bonn, kregen de vluchtelingen de toezegging naar West-Duitsland te mogen vertrekken wanneer zij eerst naar de DDR zouden terugkeren.

Op 5 april had in alle grote Oostduitse kranten een verklaring van het ministerie van buitenlandse zaken gestaan, waarin werd gezegd dat geen enkele Oostduitse burger, die de afgelopen maanden naar West-Duitsland was geëmigreerd, toestemming zou krijgen naar de DDR terug te keren. Deze eerste officiële Oostduitse verwijzing naar de toegenomen emigratie werd door westerse waarnemers gezien als een poging een mogelijke golf van aanvragen om het land te verlaten de kop in te drukken.

Half april publiceerde het partijblad *Neues Deutschland* een serie artikelen, gebaseerd op westerse persverslagen, waarin een ongunstig beeld werd geschetst van de ontvangst van Oostduitse burgers in de Bondsrepubliek.

De *Financial Times* berichtte op 25 april dat de Oostduitse autoriteiten in Jena, Oost-Berlijn en in andere steden minstens 50 mensen in hechtenis hadden genomen. die kort daarvoor een aanvraag hadden ingediend voor vertrek naar West-Duitsland. Zij werden beschuldigd van ,,verraderlijke ontrouw'' omdat zij hulp hadden gevraagd aan de Westduitse missie in Oost-Berlijn of aan familieleden in de Bondsrepubliek.

In juni probeerden opnieuw 55 DDR-burgers via een verblijf in de Westduitse vertegenwoordiging in Oost-Berlijn aan een uitreisvisum te komen. Na onderhandelingen slaagde de Bondsrepubliek er met grote moeite in ook voor deze mensen uitreisvergunningen te regelen.

In verband met de toeloop van vluchtelingen zag Bonn zich genoodzaakt zijn missie in Oost-Berlijn te sluiten en pas weer te openen, nadat zodanige bouwkundige voorzieningen waren uitgevoerd, dat bezoekers nog slechts in een soort voorportaal met loketten konden komen.

Op 4 oktober 1984 loot de Westduitse regering haar ambassade in Praag. omdat er zich 80 vluchtelingen uit de DDR ophielden, die weigerden het gebouw te verlaten zonder de verzekering van de DDR-autoriteiten dat ze naar de Bondsrepubliek mochten vertrekken. Enkele dagen later bleek het aantal vluchtelingen, ondanks verscherping van de bewaking rond de ambassade, te zijn aangegroeid tot meer dan 150. De Oostduitse regering had de vluchtelingen vrijheid van strafvervolging toegezegd als zij naar de DDR zouden terugkeren, maar de asielzoekers eisten de toezegging van een emigratievergunning.

Half november hadden in totaal zo'n 90 mensen het ambassadegebouw verlaten om terug te keren naar de DDR.

Op 14 december begonnen 40 van de 68 DDR-burgers, die zich op dat moment nog in de ambassade in Praag bevonden. aan een hongerstaking om hun eisen kracht bij te zetten. Op 28 december beëindigden zij deze actie.

De Westduitse minister van buitenlandse zaken, Hans-Dietrich Genscher, deed tijdens een bezoek aan Praag van 18-20 december een beroep op de vluchtelingen naar de DDR terug te keren en daar de behandeling van hun verzoek tot emigratie af te wachten, maar hij zei dat niemand gedwongen zou worden het gebouw te verlaten. Ingrid Berg, de eerder dat jaar geëmigreerde nicht van premier Stoph, riep op 30 december eveneens op tot terugkeer naar de DDR, ,,omdat er geen andere weg was naar de vrijheid''.

De meeste overgebleven Oostduitsers verlieten de ambassade in de eerste week van januari 1985 en de laatste zes vertrokken op 15 januari.

Op 12 november 1984 berichtte de *NZZ* dat in totaal zo'n 40 Oostduitsers asiel hadden gevraagd in de Westduitse ambassades in Warschau, Boedapest en Boekarest.

Volgens de *FAZ* van 16 januari 1985 hadden ook deze vluchtelingen de ambassades verlaten en waren naar de DDR teruggekeerd.

Beleid t.a.v. terugkeer naar DDR

De DDR-autoriteiten maakten op 7 maart 1985 bekend dat bij het onderzoek naar aanvragen van voormalige DDR-bewoners om terug te mogen reizen, gezinnen met kinderen ,,met voorrang'' zouden worden behandeld Voigens het bericht van het officiële persbureau *ADN* mochten deze kinderen ,,nietbuiten hun schuld gedwongen worden tot een leven in het kapitalisme''.

In het *NRC/H'blad* van 8 maart 1985 schreef Rob Meines de volgende toelichting:

De Westduitse autoriteiten maken uit het ADN-bericht op dat de DDR blijkbaar van plan is haar restrictieve politiek ten aanzien van terugkeer van voormalige bewoners te versoepelen. ADN ontleende het bericht aan mededelingen van ,,staatsorganen van de DDR''. De beslissing zou zijn getroffen in het licht van de viering van 40 jaar bevrijding. Bij terugkeer in de DDR, aldus het persbureau, ,,bestaat geen recht op de vroeger gebruikte woning''.

De Oostduitse pers heeft zich deze week druk bezig gehouden met de problematiek van migratie tussen de DDR en de Bondsrepubliek. Volgens berichten in het dagblad van de communistische partij. Neues Deutschland, zouden 20.000 voormalige DDR-burgers terug willen naar hun land. Oorzaak: misstanden. werkloosheid, onzekere toekomst, sociale onzekerheid, maatschappelijke isolering, vreemde werk- en levensvoorwaarden en een hang terug naar vaderland, familie en vrienden. Neues Deutscbland publiceerde bij deze berichten een lijst met honderd namen en adressen van mensen, die aan de DDR-autoriteiten hadden laten weren te willen terugkeren naar dat land. In Bonn zei de voor de Duitse betrekkingen verantwoordelijke minister Wolfgang Schauble dat men het aantal van 20.000sterk moet betwijfelen. Volgens officiele opgaven keren per jaar 1000 tot 1500 mensen van West naar Oost terug.

Sinds 1970 zijn langs officiële weg circa 100.000 DDR-burgers naar het Westen getrokken. Daar komen nog tienduizenden bij die zijn gevlucht of tijdens zakenreizen of familiebezoek zijn achtergebleven. Alleen al in 1984 kwamen circa 34.000 DDR-burgers officieel naar het Westen; daarvoor waren het er jaarlijks 5000 tot 12.000. In januari 1985 kwamen 1029 en in februari 1432 officieel over de grens. In Bonn vermoedt men dat de publikaties in de DDR-pers zijn bedoeld om de ongeveer 400.000 mensen af te schrikken die naar het Westen willen vertrekken. Dat wensen om terug te keren naar de DDR nu ,,onderzocht'' worden, noemde minister Schauble .,een teken van het normaal worden'' van de betrekkingen tussen de beide Duitse staten.

Aanpassing grensbewaking

Het Westduitse ministerie van binnenlandse zaken publiceerde op 19 februari 1986 zijn jaarlijkse rapport over de grenspolitie, de Bundesgrenzschutz.

Het rapport meldde dat Westduitse grenspatrouilles in 1985 steeds vaker hadden vastgesteld, dat de DDR kartonnen poppen gebruikte om de wachttorens aan de grens met de Bondsrepubliek te bemannen, terwijl de echte soldaten naar de achterliggende zones langs de grens waren verplaatst. Een

reden voor de maatregel zou volgens het rapport het groeiende tekort aan mankracht bij de Oostduitse grenstroepen kunnen zijn. Langs de 1.700 km. lange grens tussen de DDR en de Bondsrepubliek stonden in totaal meer dan 700 wachttorens.
Het feit dat de DDR haar grensversterkingen in de voorafgaande twee jaar had gemoderniseerd, had volgens het rapport geresulteerd in een daling van het aantal geslaagde ontvluchtingen van 54 in 1984 tot 30 in 1985. Van tenminste 26 ontsnappingspogingen was bekend dat ze waren mislukt.

De DDR had in 1985 de laatste mijnenvelden in de grenszone verwijderd, maar door de bouw van nieuwe hekken, de patrouillering met honden en de installatie van gevoeliger elektronische apparatuur was de grens ondoordringbaarder dan ooit.

Oud-topadviseur emigreert

De 53-jarige professor Hermann von Berg, voormalig medewerker en adviseur van DDR-premier Willi Stoph, verliet op 11 mei 1986 zijn land om zich in West-Duitsland te vestigen.
De hoogleraar politieke economie had enige maanden daarvoor een boek gepubliceerd over de Europese integratie, getiteld Die Analyse, waarin hij positieve waardering had geuit ten aanzien van de Europese Gemeenschap. In augustus 1985 was hij zijn leerstoel aan de Oostberlijnse Humboldt-universiteit kwijtgeraakt, nadat hij een uitreisvisum had aangevraagd en zijn lidmaatschap van de SED had opgezegd.
Von Berg behoorde in de jaren zeventig tot een groep rondom Willi Stoph die onderhandelingen voerde met de Bondsrepubliek. Hij bereidde van DDR-zijde de ontmoeting voor tussen Stoph en de toenmalige bondskanselier Willy Brandt in het voorjaar van 1970 (zie pag. 193/1 e.v.-1970).

Geruchten over vluchtpoging met metro-trein

Zowel de Frankfurter Allgemeine Zeitung als het boulevardblad Bild kwamen op 1 juli 1986 met het bericht dat op 7 mei 1986 bij een vluchtpoging in de Oostberlijnse ondergrondse zes mensen zouden zijn gedood en dat zes anderen later zouden zijn terechtgesteld. Onder de vluchtenden bevonden zich volgens deze berichten minstens zes reservisten van de Nationale Volksarmee.
Oostberlijnse kranten hadden op 8 mei melding gemaakt van een grote brand in de U-Bahn. Op 15 mei schreef Neues Deutschland dat meer dan 200 Oostberlijners door het Stadsbestuur waren gehuldigd voor hun inzet bij de bestrijding van de brand in de ondergrondse trein.
In officiële kringen in Bonn werden de berichten over de vluchtpoging ,,uiterst onwaarschijnlijk" genoemd. Het Oostduitse ministerie van buitenlandse zaken sprak van ,,een smerige leugen".

UITBREIDING TERRITORIALE WATEREN

Met ingang van 1 januari 1985 had de DDR haar territoriale wateren in de Oostzee uitgebreid van 3 tot 12 zeemijl. In het door het Oostduitse persbureau ADN verspreide bericht (2-1-1985) werd tevens gemeld, dat in verband met bijzondere geografische omstandigheden en met de belangen van de internationale scheepvaart de uitbreiding op enkele plaatsen minder dan 12 mijl bedroeg.

VERHOUDING TUSSEN KERK EN STAAT

Een ontmoeting op 6 maart 1978 tussen partijleider Erich Honecker en leiders van de Evangelische Kerk had in de eropvolgende jaren tot een lichte verbetering geleid in de gespannen verhouding tussen kerk en staat (zie pag. 230/2-1979).
Op 11 februari 1985 vond een ontmoeting plaats tussen Honecker en bisschop Johannes Hempel, de voorzitter van de Bond van Evangelische Kerken, waarbij ook Klaus Gysi, staatssecretaris voor kerkzaken, aanwezig was. De ontmoeting werd van kerkelijke zijde een gedachtenwisseling genoemd, die naar men hoopte binnen niet al te lange tijd zou worden voortgezet in de vorm van een nieuw gesprek. Neues *Deutschland* meldde naar aanleiding van de ontmoeting dat beide zijden te kennen hadden gegeven confrontaties te willen vermijden en problemen tussen kerk en staat door middel van gesprekken op te willen lossen.
De Evangelische Kerk besloot op 24 september 1985 een vijfdaagse synode in Dresden met een oproep aan de autoriteiten groter gewicht toe te kennen aan de verwezenlijking van de mensenrechten. Tijdens de zittingen had men kritiek geleverd op de restrictieve politiek van Oost-Berlijn ten aanzien van bezoeken en reizen naar West-Duitsland en had men meer bewegingsvrijheid geëist voor DDR-burgers.

Nieuwe leider Evangelische Kerkenbond

De synode van de Bond van Evangelische Kerken in de DDR koos op 3 februari 1986 Werner Leich, de bisschop van Thuringen, tot haar nieuwe voorzitter.
De vorige voorzitter, Johannes Hempel, die behalve bisschop van Saksen nok een van de vice-presidenten van de Wereldraad van Kerken was. had al eerder aangekondigd zich niet herkiesbaar te stellen in verband met zijn drukke werkzaamheden.
Volgens de NZZ (5-2-1986) was Leich een ervaren kerkelijk politicus, die als voorzitter van het Luthercomité meermalen met Honecker had onderhandeld, en daarbij ook onderwerpen als de verruiming van reismogelijkheden voor DDR-burgers had aangesneden.
Na zijn verkiezing tot voorzitter van de Kerkenbond wees Leich er op dat ondanks alle bereidheid van de kerk tot een dialoog met de staat, onenigheid niet te vermijden was.

Vorming mensenrechtengroepen

De FAZ maakte op 4 februari 1986 melding van het bestaan in de DDR van meerdere kerkelijke en autonome vredesgroepen, die zich met het thema mensenrechten bezighielden. De groepen waren in november 1985 ontstaan, nadat een door leden van een Oostberlijnse vredesgroep georganiseerd seminar over mensenrechten op het laatste moment geen doorgang mocht vinden. De organisatoren hadden een aantal hoofdpunten voor verder vredeswerk geformuleerd en negen nieuwe werkgroepen gevormd, die zich met name zouden buigen over de situatie in de DDR zelf.

Kerken leveren kritiek

Uit een artikel in de NZZ van 15 maart 1986 bleek dat kerkelijke vredesactivisten eind januari 1986 een ,,schrijven aan de DDR-regering" hadden gericht, waarin zij niet alleen het onbeperkt recht van vergadering eisten en afschaffing van het politieke strafrecht, maar ook legalisatie van dienstweigering en het instellen van een vervangende burgerdienstplicht, die los stond van de militaire structuur. Hoewel in het artikel het ontstaan van een vervangende burgerdienstplicht onwaarschijnlijk werd genoemd, werd erop gewezen dat Honecker wel bereid leek door pragmatisch handelen een eind te maken aan conflictsituaties met de kerk. In verband daarmee werd de vrijlating in november 1985 genoemd van 40 dienstweigeraars, die gevangen waren gezet omdat zij hadden geweigerd te worden ingezet in de niet met wapens uitgeruste bouweenheden van het DDR-leger.
Tijdens een regionale synode-zitting in Oost-Berlijn uitte de evangelische bisschop van Oost-Berlijn, Gottfried Forck, op 5 april scherpe kritiek op de verhoudingen in de DDR. Zijn kritiek richtte zich in het bijzonder op de

„militarisering van het denken", waarmee volgens hem al in het kleuteronderwijs werd begonnen, op het ontbreken van een vervangende burgerdienstplicht voor jongeren. die vanwege hun geloofsovertuiging dienst in het leger weigerden, en op de beperkte reismogelijkheden, aie voor gepensioneerden weliswaar versoepeld waren, maar voor jongeren een grote bewegingsvrijheid inhielden,
(*NRC/H'blad, NZZ, Financial Times, KCA*)

HONGARIJE

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS 1984

Op pag. 636/2 e.v.-1984 is voor het laatst verslag uitgebracht over de binnenlandse ontwikkelingen in Hongarije. Hierna volgt een overzicht van de gebeurtenissen die zich sedertdien hebben voorgedaan.

Economische achtergronden en ontwikkelingen

Aan een artikel in het *NRC/H'blad* van 5 december 1984, waarin Peter Michielsen de achtergronden beschreef van de economische hervormingen in Hongarije en de moeilijkheden waar deze mee gepaard gingen. werd het volgende ontleend:

Dccentraliseren, maximaliseren. democratiseren. Trefwoorden van de Hongaarse economische hervormingen. De bevrijding van de worggreep van de centrale planning. Autonomie voor de bedrijven Winst. Participatie. Efficiency Voorrang voor de markt Betaling naar prestatie Ontmanteling van mammoetbedrijven. de dinosaurussen van de Hongaarse industric. De begrafenis van Het Plan.
De trefwoorden zijn allang geen toverwoorden meer. Hoe onzeker. hoe omstreden het praktische en theoretische kader van de Hongaarse hervormingen is, en hoe penibel de toekomst. bewijst wel het feit dat in april 1984 het Centraal Comité officieel de hervormingen het groene licht gaf: 28 jaar nadat er voor het eerst over werd gedacht. zestien jaar nadat ze plechtig van start gingen. twaalf jaar nadat ze in de ijskast verdwenen en vijf jaar nadat ze werden hervat moesten ze nog eens worden bekrachtigd En het debat gaat door. tussen economen. politici. sociologen, te zamen en onderling. Alleen de grote lijnen liggen vast.
De principes: de centrale overheid geeft de bedrijven geen planvoorschriften meer over hoeveel. voor welke prijs en voor wie ze moeten produceren. ze krijgen de vrije hand volgens de marktprincipes en de overheid beperkt zich tot indirecte beinvloeding met regulatoren als de prijspolitiek. kredieten en belastingen: de concurrentie wordt bevorderd: beloningen hangen niet af van planvervulling maar van winst. er wordt een verband gelegd tussen de mate waarin de export concurrerend kan zijn en de ontwikkelingskansen van een bedrijf; mammoetbedrijven worden ontmanteld en opgesplitst in kleinere eenheden die flexibeler zijn; de prijzen worden reëel; verliesgevende bedrijven worden gesloten. de tweede economie wordt gelegaliseerd.
Het begon in 1968. na laren van voorbereiding veelbelovend. het Nieuwe Economische Mechanisme (NEM) De resultaten logen er ook niet om: de voorziening met consumptiegoederen verbeterde snel en de gevoeligheid voor het marktmechanisme bij de bedrijven nam toe, er was sprake van nieuwe prikkels die tot een verhoging van de arbeidsproduktiviteit leidden, van flexibiliteit bil de overheid en van kostenbeheersing op ondernemingsniveau.

In 1972 keerde het tij. De gecombineerde oppositie tegen het NEM – politieke dogmatici die een injectie met kapitalistische invloeden bespeurden. vakbondsleiders die de heilige koe van de volledige werkgelegenheid bedreigd zagen en centrale planners en bureaucraten die geen macht en zeggenschap wilden delen – kregen de overhand. Een kostbare nederlaag voor de hervormers, want in de zeven jaar die volgden zocht Hongarije zijn heil niet in het aanhalen van de buikriem maar juist in grote kapitaalinvesteringen – met rijkelijk voorhanden westerse kredieten.
Daarbij koesterden de Hongaren de illusie met goedkope Sowjet-olie te kunnen ontkomen aan de gevolgen van oliecrises en recessie. Wie toen. aan het eind van de jaren zeventig. opmerkte dat de Hongaren met die oplopende schulden aan het Westen wel erg boven hun stand leefden, kreeg te horen dat de Hongaren zich. gelijk baron Munchhausen, altijd nog zelf aan hun eigen vlecht uit het moeras hadden weten te trekken.
Het ontwaken was hard De Sowjet-olie bleek na jaren toch even duur. als de Arabische, en toen afzetproblemen in het Westen. steeds hogere grondstoffenprijzen en een stagnerende wroduktiviteit Hongarije – in hoge mate afhankelijk van buitenlandse handel – in 1979 dwongen het NE31 te hervatten. was het eigenlijk al te laat.
De internationale situatie was veel problematischer geworden en de Westerse schuld was de hoogste per hoofd van heel Oost-Europa Als uiteindelijk het lidmaatschap van het IMF Hongarije niet net voor de gong had gered. zou het misschien nog geen liquiditeitscrisis a la Polen of Roemenië hebben beleefd maar zou het vertrouwen in Hongarije wel onder een acceptabel niveau zijn gedaald.
En sindsdien? Sindsdien heeft Hongarije geen keus meer: het móet hervormen, het móet exporteren en het móet bezuinigen. En dat betekent: een Iegalisering van de tweede economie met alle sociale problemen van dien, inflatie, de vorming van een nieuw type managers en bedrijfsleiders – geen kleinigheid in een land waar 55 procent van de hoogste en 72 procent van de middelhoge managers geen enkele vorm van beroepsopleiding heeft. Het betekent ook: het slachten van heilige koeien. want inflatie. machtsdeling, werkloosheid. opheffing van de te dure en te gecompromitteerde gratis gezondheidszorg. en reële prijzen zijn zaken waarover na *35* jaar monolithisch socialisme niet licht wordt gedacht.
Er zijn legio ideologische. psychologische en politieke bezwaren en hiriderpalen en er zijn meer tegen- dan voorstanders. En daarbij komt de buitenlandse kritiek: de bondgenoten volgen de Hongaarse experimenten met wantrouwen en zijn niet zuinig met kritiek.
Geen wonder dus dat Boedapest niet met wapperend vaandel kan hervormen, maar alleen met de grootst mogelijke voorzichtigheid. Zelfs under ecuriurnen bestaat vergaande onenigheid over aard, richting en vooral tempo van de koers
Ruwweg zijn drie groepen te onderscheiden De eerste groep bestaat uit wat men puristen zou kunnen noemen Zij richten zich op het perfecte model van een nieuwe economie en zijn ontevreden over het beleid van kleine stappen. Zij willen radicale maatregelen en gaan uit van het principe dat hoe slechter het gaat. hoe beter het is: dan immers wordt het bewind gedwongen tot vergaande hervormingen. ..De gedesillusioneerde zonen van hlai-x". noemt een prominent econoom hen „Zij staan hrt dichtst bij wat Dubcek in Tsjechoslowakije en het KOR in Polen wilde een ideaal model. met nadruk op sociale normen. sociale rechtvaardigheid en politieke democratie."
De tweede groep is die van de pragmatici, die hebben ingezien dat het vorig model niet werkt en die, ideologisch ongemotiveerd, willen hervormen. De econoom: „Zij staan het dichtst bij de regering – of de regering het dichtst bij hen."
De derde groep ten slotte staat bekend als de nationalisten. Zij gaan ervan uit dat de politieke en ideoiogische benadering verandert. maar de behoeften van het land niet. en dat daarom cyclische wijzigingen moeten worden genegeerd.
Groot. doch grotendeels onhoorbaar. is de groep van de antihervormers, de stalinisten die in het hervormingsmodel ideologische ketterij zien. de bedreigde bureaucraten en het bestuursapparaat. Binnen de partij zijn ze volgens socioloog Csaba Gombár in de meerderheid – maar ze hebben de feiten tegen: Hongarije heeft geen keus dan te hervormen.
Het onderling geruzie van de economen en hei dwarsliggen van de ideologen zijn niet de enige factoren: er is ook de druk van professionele en sociale lobbies. er is de groeiende ontevredenheid over de daling van de levensstandaard, de druk van de buitenlandse schuld. de dictaten van het IMF, het feit dat noch van Oost noch van West enige tegemoetkoming te verwachten is: geen wonder dat het Hongaarse experiment een lijdensweg is van compromissen, van veel water in weinig wijn, van vallen en opstaan, van kleine stapjes: een exercitie in halfslachtigheden

Tamás Bauer. een van de radicaalste en meest consequent denkende hervormers: „Niemand kan voorzien welke richting we uitgaan. want alles hangt af van interpretaties. van de stemmingen van de deelnemers aan het geheel en van externe factoren. Er zijn goede dingen gebeurd: er zijn nieuwe ondernemingsvormen geschapen en er komt meer democratie in de staatssector van de economie. Maar er zijn ook negatieve elementen: overal zijn garanties ingebouwd tegen een authentieke onafhankelijkheid van de bedrijven via allerlei controles – wettelijke. de marktcontrole. het prijs- en subsidiesysteem – waarmee de overheid zich met het beleid van bedrijven kan blijven bemoeien. Het debat gaat onverminderd door en het beleid blijft onduidelijk. Je merkt aan alles: men wil graag hervormen maar men wil het ook niet. Je hoort elke week weer iets anders.',
László Szamueli. econoom: „Er zijn krachtige psychologische barrières. Het streven slecht lopende bedrijven te sluiten wordt nog nauwelijks in praktijk gebracht. Er is nog niet eens een juridisch mechanisme hóe een fabriek moet worden gesloten, wie dat besluit, welk juridisch proces moet worden gevolgd. In theorie besluit het ministerie zoiets, maar ministeries zijn organisch niet ingesteld op het sluiten van fabrieken maar juist op het tegendeel. Decennia is gewerkt vanuit de mentaliteit dat fabrieken er zijn om aan de behoeften van de samenleving en de economie te voldoen, pas op de tweede plaats kwam de vraag: tegen welke kosten? Ministeries hebben fabrieken altijd reddingsboeien toegeworpen als het slecht ging Dat verander je niet zomaar "
In 1979 kregen 1136 bedrijven opdracht hun prijzen aan te passen aan die van de exportindustrie die internationaal moest kunnen concurreren. Toen maar een paar bedrijven daartoe in staat bleken. schoten de ministeries 741 van de 1136 bedrijven financieel te hulp. Zulke hulp leidt tot groteske situaties. De landbouwcoöperatie Aryanykolosz kreeg in 1977. 1978, 1979 en 1980 de *grand prix* van het ministerie wegens haar voortreffelijkheid alvorens in 1982 failliet te gaan. Het bouwbedrijf Tanep kreeg speciale prijzen tot in het jaar waarin het op de fles ging.
Traagheid. halfslachtigheid en onzekerheid domineren op elk gebied Vijf jaar na de herinvoering van hrt NEM zijn 34 mammoetbedrijven opgesplitst in bijna tweehonderd kleinere bedrijven Dat lijkt veel maar is weinig,

want Hongarije telt 273 mammoetbedrijven die samen 43.3 procent van de industrieie produktie voor hun rekening nemen. Het is een mooie doelstelling concurrentie te willen stimuleren. maar in een land waar een zeer groot deel van de bedrijven een monopoliepositie inneemt is dat geen sinecure.
Hetzelfde geldt voor dr privatisering Er zijn diverse mogelijkheden grschapen: privébedrijfjes zijn mogelijk gemaakt. er zijn ..vrije associaties' waarin arbeiders na werktijd met het materiaal van hun bedrijf voor eigen rekening aan de slag inugen. er kan groepsgewijs op contractbasis met fabrieken worden samengewerkt en rr kunnen onafhankelijke teams worden geslicht

Na vijf laar telt Hongarije 22.000 privébedrijven en 130 000 werknemers. 150 000 ledrn van de ,,vrije associaties' . 1i 000 coritractgloepen met 121 000 ledrn en 4900 teams met 28 000 arbeiders De meesten doen hun ,,vrije'' werk na hun normale haan Van de vijf miljoen arbeidskrachten werken er maar 18 000 full time voor eigen rekening
Maar hoewel privébedrijven en associaties hebben aangetoond veertig tot vijftig procent sneller en twintig tot dertig procent goedkoper te kunnen werken dan staatsbedrijven blijft de totale inbreng gering. 0.05 procent van de industrielr produktie. 1.1 procent van het handelsvolume Wel concentreren de privébedrijven zich sterk op de dienstensector: er zijn 13.000 privéwinkels en 2500 privérestaurants tegen 36 000 winkels rn 18 000 restaurants in coöperatieve of staatshanden Het aantal particuliere loodgieters, gasfitters en taxichauffeurs is hoog en liefst veertig procent van alle huizen wordt door privéondernemers gebouwd. Maar erg snel gaat het niet.
Privébedrijven hebben nog steeds veel last van dwarsliggende bureaucraten. juridische belemmeringen. bevoorradingsproblemen en gebrek aan kennis en ervaring. In 1982 alleen al gingen 2704 privébedrijven failliet.
De enige uitzondering vormt de landbouw. waar in 1972 de hervormingen niet werden onderbroken en waarin de privésector – die zich concentreert op arbeidsintensieve landbouw – wonderwel aansluit op de staats- en coöperatieve sector. Die wisselwerking heeft Hongarije geen windeieren gelegd: ze redt het land nog steeds, aangewezen als het is op de export van landbouwprodukten.
Maar het lot van Hongarije wordt uiteindelijk bepaald door de industrie. Het land is arm aan grondstoffen en moet tachtig procent van zijn olie en ruim de helft van zijn andere grondstoffen invoeren. De laatste jaren zijn die sterker in prijs gestegen dan de Hongaarse exportprodukten. hetgeen heeft geresulteerd in forse verliezen op de handelsbalans. Het gevolg. een noodzaak tot rationaliseren en importbeperkingen. Maar nog steeds zijn de kosten aan energie en grondstoffen per eenheid in Hongarije een kwart hoger dan bij de concurrentie. Daarbij komt de schuldenlast. In 1984 alleen al moet 1,4 miljard dollar worden terugbetaald. terwijl met pijn en moeite een overschot van 300 miljoen dollar op de handelsbalans zal worden bereikt Hongarije blijft aangewezen op kredieten en veel licht is er niet aan het eind van de tunnel. want de handel met het Westen breidt zich maar zeer langzaam uit en de dollarhandel met het Oosten loopt zelfs terug. Ideologische en psychologische barrières staan een versnelling van het hervormingstempo in de weg Zoals de Hongaren nog steeds moeilijk kunnen wennen aan de inflatie – 8,4 procent dit jaar –, zo accepteren ze ook maar moeilijk een begrip als werkloosheid.
Bij succesvolle bedrijven wordt aldus de winst afgeroomd om verliesgevende bedrijven te redden en faillissementen te vermijden. En dat terwijl de dienstensector nog vele duizenden arbeidskrachten nodig heeft. De econoom Szamueli: ..Er bestaat ook al lang werkloosheid, al duurt die door de grote vraag naar arbeidskrachten nooit lang: de mobiliteit is hoog, veel Hongaren veranderen meer dan eens per laai van baan. Er bestaat zelfs een werkloosheidsuitkering, eufeniistisch omscholingsbijdrage genoemd.''
Toch worden onrendabele Licd:ijven gehandhaafd en verdwijnen grote kapitalen in bodemloze putten. Het aantal verliesgevende bedrijven steeg iri 1983 met 62 procent, het aantal faillissementen was zeer gering. Het ongeduld van de radicale hervormers is begrijpelijk

Oprichting economische politie

Volgens een AFP-bericht van 4 juli 1984 had het ministerie van binnenlandse zaken in Hongarije een speciale economische politie gevormd ter bestrijding van corruptie, speculatie en fraude. Volgens een hoge politiefunctionaris was de oprichting nodig in verband met het stijgende aantal economische delicten, een gevolg van de toename van vooral de particuliere handel in Hongarije. De economische politie bestond uit twaalf eenheden, bijgestaan door negen groepen adviseurs en een eenheid vrijwilligers van honderd man.

In Hongarije waren kort daarvoor drie grote corruptie- en fraudezaken aan het licht gekomen een toto-schandaal. waarbij honderden voetballers en een groot aantal trainers en scheidsrechters betrokken waren. een verduisteringszaak in een warenhuis waarbij grote hoeveelheden textiel verdwenen en een smokkelaffaire waarbij een bende goud- en deviezensmokkelaars en -speculanten was betrokken.

Opheffing importbeperkingen

Op 1 januari 1985 hief Hongarije de importbeperkingen op, die sinds september 1982 van kracht waren geweest en die indertijd tot doel hadden de verslechtering van de handelsbalans een halt toe te roepen.

De minister van buitenlandse handel, Peter Veress, zei in een interview met de vakbondskrant Nepszava, dat het selectieve importbeleid van de voorafgegane drie jaar nodig was geweest om harde valuta te besparen. Importbeperking en stimulering van de export hadden geleid tot een verbetering van de Hongaarse solvabiliteit, aldus Veress.

Het dagblad Magyar Hirlap maakte eind december bekend, dat in de eerste tien maanden van 1984 de Hongaarse export naar West-Duitsland gestegen was met 13%. De importen uit West-Duitsland namen toe met 15,8%. De Hongaarse exporten naar de Verenigde Staten stegen in die periode met 27%.

Nieuwe wet

Op 1 januari 1985 trad een nieuwe Hongaarse wet in werking die het mogelijk maakte leeglopers, dronkaards, prostituées en andere ,,parasieten'' te arresteren en te veroordelen tot één a drie jaar dwangarbeid in heropvoedingscentra. Volgens de officiële schattingen behoorden zo'n 20.000 Hongaren tot deze categorieën van ,,ongewenste elementen''.
Waarnemers meenden dat de nieuwe wet verband hield met de sterke stijging van het arbeidsverzuim. die voor een groot deel veroorzaakt werd door mensen die er clandestien privé-banen op na hielden.

Drastische *prijsverhogingen*

Op 19 januari 1985 kondigde de Hongaarse regering een drastische verhoging aan van de prijzen van voedingsmiddelen, openbaar vervoer en energie.
Aan een artikel van Anna Sandor, dat onder de kop Hongaarse prijzenslag verscheen in het *NRC/H'blad* van 14 februari 1985, werd het volgende ontleend:

Eind januari zijn de Hongaren geconfronteerd met een reeks pijnlijk hoge prijsstijgingen. Energie wordt tussen 18 en 30 procent duui-der. melk en melkprodukten 29 procent. suiker 16 procent, openbaar vervoer 55 tot 100 procent, posttarieven worden 84 procent duurder, kranten 23 procent. boeken 7 procent en bioscoop en toneel 15 procent. Niettemin stelt de overheid optimistisch vast dat de koopkracht van de bevolking er dit jaar niet op achteruit gaat
Door de prijsstijgingen gaat ook een aantal andere centraal vastgelegde prijzen omhoog, zoals alle chocola en snoepprodukten, conserven en maaltijden in restaurant en kantines. Toch komen alle prijsstijgingen samen volgens de vice-voorzitter van het Prijsbureau neer op een stijging van de kosten van levensonderhoud van slechts 2,8 procent.
De vrije prijzen zullen deze ontwikkeling bliksemsnel volgen want de meeste prijzen in Hongarije zijn vrij. Volgens de autoriteiten zal dat leiden tot een totale prijsstijging in 1985 van zeven procent En aangezien de lonen – volgens hen – met hetzelfde percentage zullen stijgen blijft, zeggen ze, de koopkracht gehandhaafd.
De prijsverhogingen komen vooral hard aan bij gepensioneerden en grote gezinnen met kleine kinderen. Wie een pensioen van minder dan 3000 forint per maand heeft (900.000 van de 2,2 miljoen AOW'ers) krijgt een magere compensatie van 80 forint per maand waarvoor hij dan bijvoorbeeld drie kilo suiker of een kilo kaas kan kopen. De kinderbijslag wordt met 40 forint (goed voor vijf liter melk) verhoogd.

Wijzigingen in de ministerraad

Op 6 december 1984 maakte de Hongaarse regering de volgende wijzigingen bekend in de ministerraad:
Laszlo Marothy (42), Judit Csehak (44) en generaal Lajos Czinege (60) werden benoemd tot vice-premiers van de ministerraad, terwijl Janos Borbandi van deze functie werd ontheven.

Generaal Istvan Olah (58) werd benoemd tot minister van defensie in plaats van generaal Czinege, die deze post sinds mei 1960 had bekleed.
Emil Schultheisz, minister van volksgezondheid sinds februari 1974 werd om gezondheidsredenen ontslagen en opgevolgd door Laszlo Medve (56).
Verder was generaal Lajos Morocz benoemd tot staatssecretaris aan het

Een beeld van de beediging op 6 december 1984 van vijf nieuwe kabinetsleden: (v.l.n.r.) de vice-premiers Laszlo Marothy, Judit Csehak en generaal Lajos Czinege, minister van defensie generaal Istvan Olah en minister van volksgezondheid Laszlo Medve.
De eed werd afgenomen door de Hongaarse president Pal Losonczi (l.), in aanwezigheid van partijleider Janos Kadar (r.)en premier György Lazar.

ministerie van defensie, als opvolger van generaal Karoly Csemi.
Eind januari 1983 zag de samenstelling van het kabinet er als volgt uit:

Premier – György Lazar;
vice-premiers – Judit Csehak. gen. Lajos Czinege, Jozsef Marjai, Laszlo Marothy en Istvan Sarlos;
vice-premier en voorzitter van de nationale plancommissie – Lajos Faluvegi;
buitenlandse zaken – Peter Varkonyi; binnenlandse zaken – Istvan Horvath: binnenlandse handel – Zolthan Juhar; volksgezondheid – Laszlo Medve; bouwnijverheid en stadsontwikkeling – Laszlo Somogyi, defensie – gen. Istvan Olah: justitie – Imre Markoja: industrie – Laszlo Kapolyi; vervoer en posterijen – Lajos Urban: onderwijs en cultuur – Bela Kopeczi; buitenlandse handel – Peter Veress; landbouw en levensmiddelenindustrie – Jenö Vancsa: financien – Istvan Hetenyi; voorzitter van dc commissie voor technische ontwikkeling – Lenard Pal

Radio Boedapest deelde op 17 december 1984 mee, dat luitenant-generaal Jozsef Pacsek gen. Olah was opgevolgd als stafchef van het Hongaarse Volksleger.

Wijziging in vakbondstop

Op 5 maart 1985 maakte het Hongaarse persbureau MTI bekend dat Lajos Mehes om gezondheidsredenen was ontslagen als algemeen secretaris van de vakbond en werd opgevolgd door Tibor Baranyai. De 57-jarige Mehes bekleedde deze functie sinds hij in december 1983 Sandor Gaspar opvolgde, toen deze tot voorzitter van de vakbond werd benoemd.
Tegelijk met de personele wijziging werd ook een organisatorische verandering aangekondigd, die eruit bestond dat de feitelijke leiding van de vakorganisatie voortaan niet langer bij de algemeen secretaris berustte, maar bij de voorzitter.

Dertiende congres van de HSAP. Toespraak van *Kadar*

Van 25-28 maart 1985 hield de Hongaarse socialistische arbeiderspartij (HSAP) in Boedapest haar dertiende congres.

Op de eerste dag van het congres hield partijleider Janos Kadar een redevoering, waarin hij de Hongaren een voortzetting van het economische hervormingsbeleid beloofde. Hij stelde dat dit beleid, dat onder meer voorzag in een versterking van de privésector en in decentralisatie van de economie, het communistische systeem had versterkt. ,,Het Centraal Comité heeft opgeroepen tot een verdere modernisering van ons economische systeem, dat opereert op basis van marktelementen en dat aldus individuele beslissingen van ondernemingen toestaat'', zei Kadar. Hij voorspelde dat de inkomens het lopende vijfjarenplan met 14 tot 17% zouden stijgen en het bruto nationaal produkt met 15 tot 16%. Kadar gaf toe dat de inflatie de stijging van de levensstandaard de afgelopen jaren goeddeels had uitgehold.
Behalve Kadar, die over de voorafgegane periode sprak als over ,,vijf jaar van zorgen en problemen'', ging ook Karoly Grosz, de partijsecretaris van Boedapest, in op de ontevredenheid over de economische en sociale situatie. Grosz sprak van ,,sociale spanningen'' en over ,,de bijna bereikte grenzen'' van geduld van de bevolking.

CHILI

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Sinds medio aug. 1983 ontwikkelde de situatie in Chili zich als volgt (vor. ber. op pag. 529 e.v.-1983):

PRODEN stelt zeven eisen

Op 18 aug. 1983 vroeg de oppositionele organisatie PRODEN (Proyecto de Desarrollo Nacional, Nationaal Ontwikkelingsproject) de regering door inwilliging van zeven eisen haar bereidheid tot democratisering van het land te bewijzen.

De oprichting van PRODEN was op 22 dec. 1982 bekendgemaakt door een aantal leidende figuren op het gebied van de politiek, de economie en de vakbeweging (pag. 531/1-1983). De organisatie droeg een centrum-rechtse signatuur.

In een schrijven aan Sergio Onofre Jarpa Reyes, die op 10 augustus door de president, gen. Augusto Pinochet Ugarte, was benoemd tot hoofd van de regering en minister van binnenlandse zaken (pag. 538/1-1983), eiste PRODEN 1) de opheffing van de sinds de militaire coup van 1973 geldende noodtoestand; 2) het niet toepassen van de in de grondwet van 1980 opgenomen rechten voor arrestatie en uitwijzing; *3)* de toelating van politieke partijen; 4) de terugkeer van ballingen; 5) persvrijheid; 6) een onderzoek naar de 32 doden die waren gevallen bij de vier nationale protestdagen (op 11 mei, 14 juni, 12 juli en 11 augustus); en 7) toestemming voor het uitgeven van een krant.

Geleidelijke terugkeer ballingen, onder *wie* Castillo, *Zaldivar* en *Bustos*

Op 19 aug. 1983 gaf de regering meer dan 1.100 ballingen toestemming naar Chili terug te keren. Onder hen waren de christen-democratische ex-voorzitter van de Chileense commissie voor de mensenrechten en voormalige minister van justitie Jaime Castillo Velasco, de vroegere christen-democratische Senator Alberto Jerez, de communist René Lagos en oud-minister Gerardo Espinoza.
Sinds president Pinochet eind 1982 het groene licht had gegeven voor een geleidelijke terugkeer van in ballingschap levende Chilenen (pag. 530/1 e.v.-1983). waren er geregeld lijsten gepubliceerd met namen van ballingen die konden terugkomen. De op 19 augustus gepubliceerde lijst was de langste tot dan toe.
Op 26 augustus presenteerde de rege-

ring een lijst met 1.160 namen van Chileense ballingen die naar hun vaderland mochten terugkeren.
Op *Li* augustus kwam Jaime Castillo Velasco in Chili terug. Sinds zijn verbanning, op 11 aug. 1981, had hij in Venezuela gewoond (pag.530/1-1983).
Op 3 september keerde de vroegere minister van financiën en voorzitter van de christen-democratische Internationale. Andres Zaldivar Larrain, vanuit zijn ballingschap in Spanje in Chili terug.
Een dag later arriveerde de vroegere Senator Renan Fuentealba na een ballingschap van meer dan negen jaar vanuit Venezuela in Santiago (zie ook pag. 536/3-1983).
Zaldivar en Fuentealba werden bij hun aankomst verwelkomd door vele aanhanger?. die vervolgens in een vreedzame protestmars door de hoofdstad trokken.
In Le Monde van 18 september werd bericht dat de regering zojuist had aangekondigd dat een vijftigtal ballingen toestemming had gekregen terug te keren, onder wie Manuel Bustos Huerto, de voorzitter van de linkse vakcentrale Coordinadora Nacional Sindical (CNS). Bustos was op 3 dec. 1982 uitgewezen (pag. 530/3-1983).
Op 1 oktober arriveerde Bustos vanuit Italië in Santiago, waar hij werd verwelkomd door zo'n 2.000 mensen, onder wie vakbondsleider Rodolfo Seguel Molina.
Tegen okt. 1983, aldus KCA (juli 1984). toen het lijstensysteem was afgeschaft, waren op de lijsten de namen verschenen van 3.595 ballingen die mochten terugkeren
Volgens de Democratische Alliantie echter was slechts een derde van de namen van echte ballingen. De overige namen, aldus de Alliantie, waren van kinderen van verbannen ouders of van hen die het land om economische redenen hadden verlaten.

Democratische Alliantie *eist* aftreden *Pinochet*

Op 22 aug. 1983 vroegen de leiders van de vijf Chileense politieke partijen die samenwerkten in de Democratische Alliantie het aftreden van president Pinochet en een terugkeer naar de democratie binnen 18 maanden. Zij waarschuwden voor de mogelijkheid van een sociale explosie met onvoorspelbare gevolgen.
In een negen pagina's tellend document, getiteld ,,Basis voor een dialoog", zeiden de vijf partijen dat op korte termijn een volksstemming diende te worden gehouden voor de vorming van een gekozen grondwetgevende vergadering, die de grondwet moest wijzigen en moest optreden als wetgevend orgaan gedurende de overgangsperiode.
,,Na tien jaar is een initiatief tot verandering van het politieke leiderschap van de staat dringend geboden. Los van politieke belangen is de natie tot de overtuiging gekomen dat voor het welzijn van het land een persoon nodig is die boven ruzies en pijnlijke conflicten van recente tijden staat", aldus het document

,,Het staatshoofd moet het land een oplossing bieden door af te treden als president van de republiek. Het land en zijn volk hebben vandaag een democratisch alternatief. Dit te weigeren betekent dat het land naar de afgrond wordt gedreven of naar een sociale explosie met onvoorspelbare gevolgen", zo voegden de vijf partijen er aan toe.

Het stuk was een uitwerking van de ideeën die de christen-democratische leider Gabriel Valdes Subercaseaux op 6 augustus had ontvouwd toen hij de oprichting van de Democratische Alliantie bekendmaakte (pag. 537/3-1983). De Alliantie bestond uit christen-democraten. rechtse republikeinen, socialisten, sociaal-democraten en radikalen. Officieel waren politieke partijen verboden.

Volgens de op dat moment van kracht zijnde grondwet, die in 1980 in een volksstemming werd goedgekeurd. mocht Pinochet blijven regeren tot ten minste 1989.

Diezelfde dag brachten twee Nederlandse politici tijdens een persconferentie up Scliiphol verslag uit van een zojuist afgesloten bezoek van een week aan Chili, waar zij hadden gesproken met o.m. leiders van politieke partijen, vakbeweging en kerk, maar ook met twee bewindslieden. de minister van justitie en het hoofd van de regering, tevens minister van binnenlandse zaken.
CDA-voorzitter Piet Bukman en PvdA-vice-fractievoorzitter Wim Meijor zeiden dat de Democratische Alliantie een dringend beroep had gedaan op de Westeuropese regeringen in het kader van de Verenigde Naties politieke initiatieven te nemen tot verbetering van de situatie in Chili.
De Alliantie wilde dat de EG-landen dat najaar tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties een gezamenlijke resolutie tegen Pinochet zouden indienen. Bovendien wilde zij dat er politieke voorwaarden werden verbonden aan een sanering van de buitenlandse schuld van Chili die op dat moment zo'n $ 18 mrd bedroeg.

Noodtoestand opgeheven

Op 26 aug. 1983 besloot de regering tot opheffing van de noodtoestand per 29 augustus. Verder kondigde zij aan dat spoedig een begin zou worden gemaakt met een wet op de politieke partijen.
Volgens onderminister van binnenlandse zaken Erman Gardeweg had het

Manuel Bustos Huerto (r.) bij zijn terugkeer in Santiago. Links vakbondsleider Rodolfo Seguel Molina (met snor).

bewind besloten de noodtoestand niet te verlengen ,,alseen nieuwe stap in het proces naar democratische overgang". Wel bleef bepaling no. 24 van de grondwet van kracht. waarbij de president onder bepaalde omstandigheden onbeperkte bevoegdheden had.
De opheffing van de noodtoestand betekende dat een aantal burgerlijke vrijheden werd hersteld zoals het recht van vergadering en het recht op vrije meningsuiting.

Op 11 maart 1981 was een nieuwe grondwet van kracht geworden, die in de plaats kwam van die uit 1925. Sinds de staatsgreep van 1973 was deze uitgehold door talloze decreten en vier staatswetten. De nieuwe grondwet was opgesteld door een commissie die de regering daartoe had ingesteld. Op 11 september 1980 werd zi: na een referendum aangenomen
Op dat moment was de noodtoestand van kracht: er waren geen kieslijsten en de politieke partijen waren (en zijn nog steeds) verboden.
De grondwet bevat 115 artikelen en negenentwintig tijdelijke bepalingen en zal pas in 1997 volledig van kracht worden.
In maart 1981 riep de president de noodtoestand uit (krachtens artikel 41 van de grondwet) en maakte bekend dat Chili zich bevond in een staat zoals beschreven in de tijdelijke bepaling no. 24. de Staat van Gevaar voor Verstoring van de Openbare Orde.
Bepaling 24 van de grondwet stelt dat bij gewelddaden die bedoeld zijn om de openbare orde te verstoren, of als er gevaar deigt voor de binnenlandse veiligheid, de president de bevoegdheid heeft om:
- personen te arresteren en gevangen te zetten voor ten hoogste vijf dagen in hun eigen huis of op andere plaatsen die niet als gevangenis aangemerkt zijn. Indien terroristische daden met ernstige gevolgen aan het licht treden kan deze periode met nog eens vijftien dagen worden verlengd.
- het recht op vrijheid van vergadering en informatie te beperken.
- personen die onder artikel 8 van de grondwet verboden organisaties aanhangen. dat wil zeggen organisaties die geweld, totalitaire beginselen of klassestrijd voorstaan. of personen die door hun gedrag de belangen van Chili schaden, of een gevaar vormen voor de binnenlandse vrede. de toegang tot het eigen land te ontzeggen of daaruit te verbannen
- te gelasten tot een gedwongen verblijf in een stadswijk binnen het eigen land voor een periode van ten hoogste drie maanden.

Tegen maatregelen die krachtens deze bepaling worden opgelegd is geen enkel beroep mogelijk. alleen heroverweging door hetzelfde gezag dat de maatregelen heeft opgelegd

Op 9 september maakte premier Jarpa bekend dat de Staat van Gevaar voor Verstoring van de Openbare Orde m.i.v. 11 september met zes maanden werd verlengd.
Op 11 maart 1984 volgde een nieuwe verlenging met een half jaar.

Op 16 sept. 1983 werd een decreet uitgevaardigd dat regels vaststelde voor het houden van openbare bijeenkomsten. In het decreet stond dat openbare bijeenkomsten in principe mogelijk waren, maar dat bijeenkomsten met een politiek karakter 48 uur van te voren moesten worden aangemeld.

Dialoog *tussen* regering en oppositie. *Aankondiging* vijfde protestdag

Op 21 aug. 1983 ontving de Chileense premier Jarwa PRODEN-leider Jorge Lavandero en een dag later sprak hij met Rodolfo Seguel Molina, leider van de Confederatie van Koperarbeiders (CTC) en voorzitter van het Nationale Commando van Arbeiders (CNT).

Op 21 mei 1983 had een woordvoerder van de Confederatie van Koperarbeiders de oprichting van het CNT (Comando Nacional de Trabajadores) bekendgemaakt (pag. 533/3-1983). Doel was meer eenheid te brengen tussen dc versnipperde vakbonden en toekomstige acties beter te coordineren.
Van het CNT maakten o.m. deel uit de CTC (Confederacionde Trabajadores del Cobre), de CEPCH (Confederatie van werknemers in de particuliere sector), de ANEF (Nationale associatie van ambtenaren), de UDT (Democratische Unie van Arbeiders). het FUT (Verenigd Front van Arbeiders) en de CNS (Coordinadora Nacional Sindical).

Op 25 augustus wisselde premier Jarpa ten huize van aartsbisschop Fresno van Santiago van gedachte met vertegenwoordigers van de Democratische Alliantie. Na afloop daarvan betitelde de premier de gesprekken als ,,heel nuttig en interessant" en kondigde aan dat binnenkort een nieuwe ontmoeting zou plaatsvinden. De christen-democraat Valdes verklaarde dat hij zich optimistisch voelde, want ,,de zaken die wij naar voren hebben gebracht zijn rechtvaardig, vaderlandslievend en moeten tot een snelle democratisering van het land leiden".
Enkele uren eerder had de Alliantie bekendgemaakt dat de volgende, vijfde nationale protestdag tegen het bewind op 8 september zou plaatsvinden.
,,Tien jaar autoritair bewind en een diepe nationale crisis rechtvaardigen dat het volk uiting geeft aan zijn diepe onvrede door middel van een protest dat zal worden gehouden op 8 september", aldus Valdes.

Op 5 mei 1983 had het Vaticaan de aartsbisschop van La Serena, Juan Francisco Fresno Larrain, benoemd tot aartsbischop van Santiago als opvolger van kardinaal Raul Silva Henriquez. die in april op 75-jarige leeftijd met pensioen was gegaan.

Op 5 september had premier Jarpa opnieuw een onderhoud met vertegenwoordigers van de Democratische Alliantie.

Over deze ontmoeting merkte Cees Zoon in de *Volkskrant* van 7 september o.m. het volgende op:

De vijf leiders van de partijen. die verenigd zijn in de Democratische Alliantie. spraken ruim twee uur met de minister (Jarpa, red. KHA) op ,,neutraalterrein". in de woning van aartsbisschop Fresno Concrete informatie over hetgeen besproken is, wilde niemand geven. De ontmoeting werd slechts ..positief. open en interessant" genoemd
Duidelijk is dat uitgebreid gesproken is over het opstellen van een politieke kalender voor de terugkeer naar de democratie en over de vorming van een grondwetgevende vergadering. De Alliantie wil beide zaken op zo kort mogelijke termijn gerealiseerd zien. terwijl de regering en president Pinochet zelf in openlijke verklaringen vasthouden aan 1989 als moment voor het eventueel overdragen van de macht. De ex-senator Luis Bossay, de vertegenwoordiger van de sociaal-democraten in de Alliantie, verklaarde niettemin na het gesprek met Jarpa: .,We hebben een kalender op tafel gelegd. We zijn een stuk dichter bij elkaar gekomen. maar we zijn er nog niet.
De christen-democratische leider Gabriel Valdes, die doorgaans optreedt als woordvoerder van de Democratische Alliantie. was nogal optimistisch Conclusies uit het gesprek wilde hij echter nog niet trekken. ,,Dit is een proces. Het is niet de eerste bijeenkomst en we hopen dat het ook niet de laatste zal zijn." De vooruitgang bij het vaststellen van een kalender noemde Valdes ,,Adequaat: wij hebben begrip voor een aantal van de voorstellen van de minister en hij voor enkele van de onze. We hebben gesproken over data voor een reeks maatregelen, die de regering wil nemen en die ons interessant lijken."
Valdes meende dat er punten van overeenstemming zijn gevonden tijdens de bijeenkomst ten huize van aartsbisschop Fresno: ,,Het belangrijkste daarvan is het vestigen van een democratisch bewind." Over een termijn blijft Valdes even vaag als de andere deelnemers aan de dialoog: ,,Ik denk op middenlange termijn, zowel in economisch als in politiek opzicht." Middenlange termijn betekent voor Valdes ,,een paar maanden".
...Een punt, dat niet aan de orde is geweest, is de nationale protestdag, die de Democratische Alliantie voor komende donderdag (8 september) heeft uitgeroepen. Het militair bewind en zijn burgers in de regering hebben de afgelopen dagen sterke druk uitgeoefend om van de protestdag af te zien. Het moet de vijfde massale protestdag tegen de dictatuur worden sinds mei dit jaar .
De regering lijkt de dialoog met de oppositie in hoofdzaak te voeren om de bevolking rustig te houden en te voorkomen dat het steeds tot grote demonstraties komt. De Democratische Alliantie heeft echter laten weten dat er de laatste dagen geen ontwikkelingen zijn geweest die aanleiding geven tot het schrappen van de protestdag. De Alliantie staat onder sterke pressie van de bevolking, met name de arbeiders en studenten. die de onderhandelingen met premier Jarpa met groot wantrouwen bekijken
Jarpa maakte op 5 september bekend dat de regering zich bezint op de maatregelen die zij moet nemen voor de protestdag Want de deelnemers daaraan zijn over het algemeen ,.misdadigers.die met stenen gooien en daarna vlug hun hand verbergen en vervolgens neemt niemand de verantwoording op zich voor de doden die zijn gevallen", aldus premier Jarpa. ..De regering heeft vreedzame manifestaties toegestaan. heeft zelfs toestemming gegeven voor een massabijeenkomst in het O'Higgins park in plaats van die gewelddadige protesten." Jarpa doelde op een bijeenkomst afgelopen zondag 4 september. de dertiende verjaardag van de verkiezing van Salvador Allende tot president van Chili. een bijeenkomst. die op instigatie van de christen-democratische partij werd afgelast.

Jarpa is van mening dat met het opheffen van de noodtoestand op 29 augustus de oppositie het recht heeft verloren tot massabetogingen op te roepen. ,.Ze hebben alle pagina's van de kranten gekregen om hun meningen te ventileren. ze hebben de televisiezenders, de radiozender gekregen. zijn het hele land doorgetrokken, ze hebben hun leiders met grote huldigingen ontvangen en nog willen ze die protesten. die ik misdadig vind" ..Ze wilden vrijheid en die hebbrn re Ze wilden hun mening kunnen zeggen en dat doen ze, ze wilden demonstreren en ze demonstreren ze wilden een manifestatie in het park. maar ze durfden niet Dus zijn deze protesten voor mil niet serieus. ze hebben geen

enkele rechtvaardiging. Het is alleen een poging om gewelddadige incidenten uit te lokken. het verlies van mensenlevens en goederen in de arme wijken." Over het voornemen van generaal Pinochet op 8 september niet weer het leger de straat op te sturen (een verklaring, die hij overigens de volgende dag al weer tegensprak) was Jarpa kort: .,Depresident beveelt en ik gehoorzaam. Ik ben het altijd eens rnet was hij zegt."

Militaire gouverneur van Santiago gedood

Op 30 aug. 1983 werd gen.-maj. Carlos Urzua Ibanez. de militaire gouverneur van Santiago, op straat gedood door vijf gewapende personen. die ook de lijfwacht en de chauffeur van de gouverneur doodschoten. Volgens de autoriteiten was de aanslag het werk van de MIR, Beweging van Revolutionair Links (Movimiento de la Izquierda Revolucionaria), een verboden linkse militante organisatie.
In een reactie op de aanslag zei premier Jarpa: ,,Ikgeloof dat de daders een zeer duidelijk motief hadden. Zij proberen de politieke stappen die op initiatief van de president zijn genomen te frustreren. Ik blijf absoluut vol vertrouwen in een nationale toenadering. Dit zijn manieren van minderheidsgroeperingen die door infiltranten met anti-Chileense belangen worden beïnvloed."
Op 31 augustus zei adm. Jose Toribio Merino, stafchef van de marine en lid van de junta, dat de regering harder zou optreden tegen ,,terroristen". Hij voegde er echter aan toe dat de regering de dialoog met de oppositie ,,op dezelfde wijze" zou voortzetten als tot dan toe. ,,De regering zal geen stap terugzetten, maar doorgaan met de dialoog", aldus Toribio. ,,Wanneer we de dialoog beëindigen speelt dat alleen maar in de kaart van de communistische partij."
In de nacht van 7/8 september hield de geheime dienst twee razzia's in Santiago waarbij in totaal vijf mensen werden gedood. De vijf zouden lid zijn geweest van de MIR. Verder arresteerde de politie vijf vermoedelijke leden van de MIR die verantwoordelijk zouden zijn voor de dood van Urzua.
Op 16 september bevestigde de MIR in een communiqué dat de vijf die bij de razzia's waren gedood, tot de beweging hadden behoord. Volgens het communiqué waren twee van de doden belangrijke leiders van de MIR geweest: Arturo Villabela en de Argentijn José. Villabela, één van de oprichters van de MIR, had een belangrijke rol gespeeld bij de .,uitwerking van onze volksstrategie".

Vorming linkse coalitie MDP en Socialistische blok

Op 3 sept. 1983 werd een nieuw oppositiefront gevormd, onder de naam Democratische Volksbeweging (Movimiento Democratico Popular, MDP). De MDP omvatte de Communistische Partij van Chili (CPC), de Socialistische Partij van Chili (PSC),Christelijk Links (IC),de Beweging voor Verenigde Volksactie (MAPU) en de Beweging van Revolutionair Links (MIR).
Op een persconferentie werd gezegd dat de nieuwe groepering gezien moest worden als een bondgenoot en niet als een tegenstander van de Democratische Alliantie.
Op 16 september werd in Santiago de oprichting bekendgemaakt van een Socialistisch Blok, bestaande uit de Socialistische Partij, de MAPU, de MAPU-arbeiders en boeren (MAPU-Obrero Campesino) en Christelijk Links.
De drie laatste groeperingen hadden zich tussen 1969 en 1973 van de Christen-Democratische Partij afgescheiden en vormden samen de Convergencia Socialista.

Volgens Le Monde (23-9-1983) was op 4 september een fusie van de ongeveer tien stromingen die de Socialistische Partij kende, bekendgemaakt, maar was de strijd tussen de aanhangers van Carlos Altamirano, voorstander van een socialisme ,,a l'européenne", en aanhangers van Clodomiro Almeyda Medina, die dicht bij de communistische partij stond, ondanks dat alles niet geeindigd.

Op 14 oktober stelde de MDP de Democratische Alliantie voor een discussie te beginnen over een ,,groot oppositieakkoord". Diezelfde dag liet de Christen-Democratische Partij, die deel uitmaakte van de Alliantie, echter weten niets voor een politiek akkoord met de MDP te voelen.

Betogingen rond vijfde nationale protestdag. Oppositie staakt dialoog

Op 4 sept. 1983 demonstreerden meer dan 3.000 Chilenen in Vina del Mar bij het (symbolische) graf van ex-president Salvador Allende Gossens ter gelegenheid van de dertiende verjaardag van diens verkiezing. Het was de eerste demonstratie voor Allende sinds deze op 11 sept. 1973 bij een staatsgreep werd gedood.
Diezelfde dag vonden in Santiago in de zuidelijke volkswijken La Legua en San Gregorio demonstraties tegen Pinochet plaats. Hierbij werd een aantal mensen gearresteerd.
Op 6 september kwam het in de hoofdstad opnieuw tot een demonstratie tegen het bewind van gen. Pinochet. De politie trachtte de demonstranten met waterkanonnen, traangas en honden uiteen te drijven en arresteerde een vijftigtal mensen.
In een ,,Manifest aan het volk van Chili" riep de commuriistische partij die dag de bevolking op ,,destrijd tegen de tyrannie te intensiveren", daarbij aanvoerend dat ,,ergeen dialoog mogelijk is met Pinochet en met hen die hem steunen".
Op 7 september ging het demonstreren door. In Santiago marcheerden kopermijnwerkers naar het ministerie van arbeid en trokken studenten naar de Alameda, de centrale boulevard, waar de politie ingreep.
Diezelfde dag riep premier Jarpa de bevolking op zich met het oog op de vijfde nationale protestdag te organiseren in kleine eenheden in de wijken. ,,Deburgers moeten zich net als in 1973 organiseren in eenheden om ons te helpen de orde te verdedigen en de rust te handhaven, want soms zijn de ordediensten van de staat daarvoor niet toereikend. Ik zeg niet dat wij gewelddadige acties moeten ontketenen, maar we mogen niet tolereren dat een groep extremisten aan onze zaken komt", aldus Jarpa.
Verder zei hij op een persconferentie dat er niet met de regering viel te onderhandelen over het aftreden van president Pinochet. ,,Zet dat maar uit uw hoofd", verklaarde Jarpa. ,,Met de oppositie is nooit en zal nooit worden gepraat over het aftreden van de president. Wij zijn vastbesloten de grondwet uit 1980 uit te voeren."
Op 8 september vond de vijfde nationale protestdag plaats. De bevolking was opgeroepen de kinderen niet naar school te sturen, geen boodschappen te doen, op het werk vergaderingen te organiseren en 's avonds tussen acht en negen uur op de pannen te slaan. Rond het middaguur zou een vreedzame manifestatie plaatsvinden op een plein in het centrum van Santiago.
De politie trad met o.m. traangas en waterkanonnen tegen betogers op en verrichtte veel arrestaties. Een aantal mensen raakte gewond en er vielen twee doden.
Premier Jarpa zei naderhand dat hij tevreden was dat het geweld op 8 september geringer van omvang was geweest dan bij eerdere protesten. ,,Ik denk dat we afkoersen op een normalere situatie waarin een oprechte democratische dialoog mogelijk is", aldus Jarpa.
De leider van de Democratische Alliantie, de christen-democraat Valdes, liet op 9 september weten dat de dialoog met de regering was opgeschort als gevolg van het harde politieoptreden tijdens de protestdag.
Valdes verklaarde dat gesprekken geen zin meer hadden zolang het bewind niet kwam met een tijdschema voor de terugkeer naar de democratie, en dat het met provocaties en geweld antwoordde op vreedzame demonstra-

ties. ,,Wij willen geen zinloze gesprekken voeren. De Alliantie is voor een dialoog, maar alleen als de regering met een concrete kalender komt". aldus Valdes. ,.Het is niet gewettigd burgers te onderdrukken die op vreedzame manier bijeenkomen Het geweld dat zich heeft voorgedaan is uitsluitend te wijten aan de buitensporige acties van de politie."
Valdes viel de oproep van Jarpa aan ,,zelfverdedigingseenheden" te vormen. ,,Ik beschuldig hem ervan aan te sporen tot het vormen van para-militaire groepen. De minister moet begrijpen dat het geen 1973 is. Zijn oproep kan er toe bijdragen dat er een burgeroorlog uitbreekt, want er zijn groepen die de neiging hebben er op te antwoorden met geweld."
In een op 12 september uitgegeven verklaring zei de Alliantie verder dat ,,werkloosheid, honger en onderdrukking de voorwaarden zullen scheppen voor sociale en politieke polarisatie waardoor een tijdige en vreedzame oplossing van de crisis steeds moeilijker wordt".
Ook na de nationale protestdag gingen de demonstraties door. Op 9 september werden bij botsingen tussen politie en betogers drie personen doodgeschoten en op 11 september kwamen twee mensen om.
Op 11 september, de tiende verjaardag van de omverwerping van de linkse regering van Salvador Allende en de machtsovername door Pinochet, zei gen. Pinochet dat hij zijn termijn als president van Chili tot in 1989 zou uitdienen.
Die dag vonden in een aantal West-europese landen, waaronder Nederland, demonstraties tegen het bewind van Pinochet plaats.
Op 14 september deed aartsbisschop Fresno een beroep op de regering effectieve maatregelen te nemen die van het land weer een democratie moesten maken. Op een persconferentie zei de aartsbisschop van Santiago dat de kerk niet neutraal kon blijven tegenover de ernstige sociale spanningen in het land. Hij leverde ook kritiek op de repressie die was uitgeoefend door de veiligheidstroepen en door ,.niet geïdentificeerde gewapende burgers" in de poblaciones (volkswijken) van Santiago.
De aartsbisschop vroeg de inwoners van de arme wijken af te zien van geweld en zich niet te laten provoceren ,,door hen die op confrontatie uit zijn".

Vakbondsleider Seguel gearresteerd wegens belediging Pinochet

Op 9 sept. 1983 werd vakbondsleider Rodolfo Seguel gearresteerd wegens belediging van het staatshoofd. Hij zou

De president van Chili. generaal Augusto Pinochet Ugarte, en de aartsbisschop van Santiago. Juan Francisco Fresno Larrain. tiidens een mis op 18 september 1983.

in een door een Mexicaans blad gepubliceerd vraaggesprek hebben gezegd dat gen. Pinochet ,,een absurd en geobsedeerd dictator" was.
Na zijn arrestatie ging Seguel in hongerstaking en op 17 september werd hij overgebracht naar een ziekenhuis.
Op 19 september werd in Santiago officieel meegedeeld dat op last van president Pinochet de gerechtelijke vervolging van Seguel werd gestaakt. Het besluit de vakbondsleider te ontslaan van rechtsvervolging was genomen na een desbetreffend verzoek van de aartsbisschop van Santiago, aldus de officiële mededeling.
Een dag later werd Seguel vrijgelaten.

Aanklacht tegen minister van financiën Caceres

Op 14 sept. 1983 diende PRODEN bij de junta een aanklacht in tegen minister van financiën Carlos Caceres Contreras, die verantwoordelijk zou zijn voor de ,,grootste economische ramp" in de geschiedenis van Chili.
De minister had in strijd met de wet gehandeld, toen hij in de loop van het jaar had onderhandeld over een herschikking van de buitenlandse schuld en had gezegd dat de staat garant stond voor een terugbetaling van schulden die door particuliere banken waren gemaakt, aldus een woordvoerder van PRODEN.

De junta. waarvan gen. Cesar Escobar Raul Benavides (landmacht).gen. Fernando Matthei Aubel (luchtmacht)en adm. Jose Merino (marine) deel uitmaakten, was sinds de ontbinding van het parlement in 1973 het wetgevende orgaan van het land.

In de Volkskrant van 15 sept. 1983 merkte Cees Zoon over de beschuldiging tegen minister Caceres het volgende op:

Het militaire bewind van generaal Pinochet heeft Chili op de veiling gezet en verkocht aan de enige bieder. Dat is de conclusie die financieel-economische deskundigen van de opposi-

tie trekken uit het akkoord dat het regime in juli heeft gesloten met het Internationale Monetair Fonds en een groep vertegenwoordigers van 611 banken waarbij Chili in de schuld staat

(pag. 537/1-1983, red KHA)
De oppositie ziet slechts één mogelijkheid om de definitieve ondergang van het land te voorkomen. annuleren van de overeenkomst. wat niet gebeurt zonder het vertrek van de huidige machthebbers.
Bij de onderhandelingen over de buitenlandse schuld heeft superminister Carlos Caceres in opdracht van de militairen niet minder gedaan dan een groot deel van de soevereiniteit van de staat Chili te verkopen De voorwaarden van de overeenkomst. die zijn gepubliceerd door het pro-regeringsblad El Mercurio. liegen er niet om. Chili heeft toestemming nodig voor iedere besteding in de publieke sector. de schuldeisers kunnen beslag leggen op alle Chileense eigendommen zoals het koper en Chili verplicht zich ertoe zich te onderwerpen aan de wet en van de Amerikaanse staat New York. waar de overeenkomst is gesloten
Caceres sprak van ,.normale voorwaarden" en ontkende bovendien dat het akkoord de schuld zou vergroten. Toch kwam hij terug met een nieuw krediet van 1.3miljard dollar. het heropenen van de kredietlijn voor de buitenlandse handel (voorlopig twee miljard dollar) en uitstel van de aflossingen voor dit jaar (totaal 3.6 miljard dollar). De totale buitenlandse schuld van Chili gaat snel naar de veertig miljard dollar toe. de hoogste van Latijns-Amerika per hoofd van de bevolking.
Het opvallende van Chili is. dat driekwart van de schuld voor rekening van de privé-sector komt, maar dat de Centrale Bank alles heelt overgenomen. De overhevelirig van de privéschulden naar de publieke sector wordt expliciet in het document van het akkoord genoemd.
In januari vond in Chili een financiele aardbeving plaats, toen bekend werd dat een reeks machtige consortia door allerlei manipulaties volledig op instorten stond of al ingestort was. Er was op grote schaal met kredieten gegoocheld. waarbij tal van papieren bedrijven de begunstigden waren.
Beide onderwerpen zich bovendien aan de wetten van een ander land Artikel 12.11 van de overeenkomst: ,.Dit akkoord is onderhevig aan en opgesteld in overeenstemming met de wetten van de staat New York, U.S.A." Voor alle geschillen zullen die wetten uitkomst moeten brengen. Het militaire bewind onderschrijft dat de Chileense wet bij deze overeenkomst niet terzake is. Artikel 12.08 (d): ,,De Republiek Chili heeft afstand gedaan van elke immuniteit (soeverein of andere) waarop zij of een van haar eigendommen anders recht zou hebben bij elke legale actie onder de wetten van Chili."
De Chileense regering bindt vrijwillig haar handen en staat toe dat de schuldeisers bepalen wat zij met haar geld doet. Artikel 8.02: ,,Zolang de totaliteit van de schuld niet is bepaald, kunnen schuldenaar en borg zonder schriftelijke toestemming van de meerderheid van de banken geen lasten aangaan of toestaan dat staatsbedrijven hun huidige of toekomstige eigendom belasten." Dus, in de komende jaren heeft Chili toestemming van buitenlandse banken nodig om te beschikken over zijn eigendommen.
De banken treden op als toeziend voogd van de Chileense economische politiek. Onder de omstandigheden die het akkoord beschouwt als niet nakomen van de overeenkomst zijn: een naar de mening van de banken onjuiste houding van de regering jegens de privé-sector en het onvoldoende steunen van de financiele sector.
Artikel 12.08: ,,Zowel schuldenaar als borg accepteren buitenlandse juris dicti en zien onherroepelijk en onvoorwaardelijk af, in de ruimst mogelijke zin, van ieder beroep op de juris dicti van het hof gevestigd in de plaats van domicilie van schuldenaar en borg." Als geadresseerde geeft het document de fungerend

Chileens consul. 360 Madison Avenue. New York Dat is voortaan het adres van dc Chileense Centrale Bank en daar woont volgens de overeenkomst de Republiek Chili

Het regime van Pinochet heeft het land in onderpand gegeven voor de afbetaling van de buitenlandse schuld Er is slechts één uitzondering gemaakt inzake de Chileense staatseigendommen waarop de buitenlandse banken beslag kunnen leggen. de militaire installaties van het land.

De regering deed iets dat tot dan ondenkbaar was voor de kampioenen van het neo-liberalisme: intervenieren in de betrokken bedrijven. Er werd een zogenaamd stabiliseringsprogramma afgekondigd, onder meer bestaande uit beperking van uitbreiding van binnenlands krediet, van fiscale tekorten en het verlies van reserves Caceres heeft nu beloofd dat die kwestie per 1 oktober zal zijn opgelost. Dat moest wel, want het akkoord met de schuldeisers stelt duidelijk dat ..specifieke overeenkomsten met crediteuren noodzakelijk zijn om een einde te maken aan de stabiliserende maatregelen van afgelopen januari. die onverenigbaar zijn met het vrije ondernemerschap"

Het beeld is duidelijk. Terwijl niemand in Chili weet waar nu precies die gigantische schuld vandaan konit en waar het geld gebleven is. biedt de staat aan voor de terugbetaling te zorgen. De veroorzakers krijgen hun volledige vrijheid terug en de bevolking draait er voor op De regering geeft de garantie dat er geen loonsverhogingen komen. ook al kondigde Pinochet op 11 september vijftien procent aan voor alle ambtenaren per 1 januari 1984. Verder zal worden gestreefd naar loonsverlagingen bij CAO-onderhandelingen

De termen waarin het akkoord is gesteld worden door deskundigen als de christen-democraat Lavandero ,,verbijsterend" genoemd. Het in New York getekende en in het Engels opgestelde akkoord opent met de frase dat het een kredietovereenkomst is tussen .,de Centrale Bank van Chili als schuldenaar. de Republiek Chili als borg. Manufacturers Hannover Trust Co. als agent en anderen". De Republiek Chili is borg. Met andere woorden. voor de privé-schuld van vijf bedrijven steekt de Centrale Bank zich in de schuld voor een bedrag gelijk aan tachtig percent van de Chileense koperexport en de Republiek Chili, de juridische vertegenwoordiger van elf miljoen Chilenen. treedt op als borg voor die schuld.

TEKSTEN

NEDERLAND

REGEERAKKOORD CDA-VVD

Hieronder volgt in aansluiting op pag. 512/3 het derde en laatste deel van het regeerakkoord tussen CDA en VVD.

III Nederlandse Antillen en Aruba

In de komende jaren zal met nanie aandacht moeten worden gegeven aan de problemen rond de samenwerking tussen Aruba en de Nederlandse Antillen, de financieel-economische situatie van de landen en de staatkundige structuur van de Nederlandse Antillen.

De hulp aan de Nederlandse Antillen en Aruba blijft in de komende kabinetsperiode gehandhaafd op 5% van het plafond voor ontwikkelingssamenwerking. Daarbinnen zal de ontwikkelingssamenwerking in sterkere mate dan voorheen een bijdrage moeten leveren aan de versterking van de economie van de Nederlandse Antillen en Aruba.

De financiele autonomie van beide landen moei uitgangspunt blijven. Eventuele begrotingshulp kan alleen verleend worden indien een concreet saneringsplan is geaccepteerd met een tijdelijke en beperkte bijdrage van Nederland

IV Buitenlands beleid, defensie en ontwikkelingssamenwerking

1 Buitenlandse Zaken

a Europese Genieenschapperi

1. De regering beschouwt een gezonde, democratische, zich in de richting van een Unie ontwikkelende Europese Gemeenschap als een levensbelang voor Nederland en voor Europa en zal derhalve aan het Europese beleid in al haar onderdelen, politiek en economisch. grote aandacht geven.

2. Daartoe zal met name prioriteit worden gegeven aan de totstandkoming van een onbelemmerde interne markt en versterking van het Europese Monetaire Systeem.

3. Prioriteit is tevens een ontwikkeling van het Europese landbouwbeleid in een richting die dit beleid veilig stelt voor de toekomst door te komen tot een meer marktconforme produktie. een beheersing van de kosten en een tegengaan van de neiging tot re-nationalisatie.

De regering is ook tot ingrijpende bijstellingen van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek bereid. mits deze zonder onderscheid in de EEG worden doorgevoerd en het beginsel van specialisatie intact laten.

4. De netto landbouwuitgaven dienen minder toe te nemen dan het stijgingspercentage van de grondslag van de eigen middelen'. opdat er ruimte voor nieuw Europees beleid komt. met name ten aanzien van wetenschappelijk onderzoek, de toepassing van wenselijke nieuwe technologieën en industriele vernieuwing. ook voor het midden- en kleinbedrijf.

b Vrede en Veiligheid

1. Nederland streeft vrede en veiligheid primair na via de Noordatlantische Verdragsorganisatie. Nederland draagt creatief en initiatiefrijk bij aan een NAVO-beleid. dat zich inzet voor ontspanning en betere Oost-West-betrekkingen en dat door een toereikende defensie-inspanning meewerkt aan het voorkomen van oorlog. Nederland zet zich in voor een versterking van de Westcuropese bijdrage aan het bondgenootschap. juist ter versterking van de band met de Verenigde Staten. door het ontwikkelen en inbrengen van een veiligheidsconceptie. gebaseerd op een eigen beoordeling van de belangen. behoeften en risico's van West-Europa

2. Het 1 november-besluit en het Verdrag met de Verenigde Staten over de plaatsing van kruisvluchtwapens in Nederland worden uitgevoerd

3. Indien de plaatsing van 48 kruisvluchtwapens in verband met het bereiken van een INF-overeenkomst geen doorgang zou vinden. dan wel een geringer aantal zou worden geplaatst, zal de voorgenomen afschaffing van de nucleaire taken van de F16 en van de Orion in bondgenootschappelijk overleg opnieuw worden overwogen.

Grondslag van de heroverweging zal dan zijn dat Nederland een adequate en redelijke bijdrage dient te blijven leveren aan de westelijke defensie-inspanning, ook op nucleair gebied. Daarvan uitgaande zal worden bepaald of beide dan wel een van beide kerntaken voortgezet dan wel afgestoten worden/wordt.

4. In de voorwaartse verdediging heeft de nucleaire rol van de artillerie een zodanige betekenis dat een Nederlandse bijdrage in het toegewezen verdedigingsvak aan de geïntegreerde verdediging niet kan worden gemist. Teneinde de kwetsbaarheid en inflexibiliteit van de huidige nucleaire artillerie-taak te verminderen, wordt het 8-inch geschut. in het kader van een evenredig aandeel van ons land in de uitvoering van de zg Montebello-besluiten. dual capabel gesteld door de invoering van zg Nederlandse mission teanis De conventionele artillerie zal worden versterkt door de invoering van de MLRS (Multiple Launched Rocket System).

c SDI

De regering neemt niet deel aan hei SDI-onderzoek. maar verzet zich niet tegen eventuele declneming van Nederlandse bedrijven en onderzoeksinstellingen aan dit onderzoek.

Ter zake van defensie tegen kernraketten en militair gebruik van de ruimte dienen in Genève wapenbeheersingsakkoorden te worden gesloten. waarbij tevens het ABM-verdrag en de naleving dienen te worden versterkt.

d Chemische wapens

Nederland wijst plaatsing van chemische wapens op haar grondgebied en het gebruik van chemische wapens door de Nederlandse strijdkrachten ai en bevordert met kracht de afsluiting van een algeheel, wereldwijd en verifieerbaar verbod op produktie. opslag en gebruik van chemische wapens

e Zuid-Afrika

Elke vorm van rassendiscriminatie en onderdrukking wordt ten scherpste veroordeeld als zijnde in flagrante strijd met de universele mensenrechten.

Nederland blijft samen mei de overige westelijke partners ijveren voor de beeindiging van het apartheidsbeleid in Zuid-Afrika langs vreedzame weg.

Versterking en uitbreiding van de EG-gedragscode wordt nagestreefd met name op het punt van de inbreng van de zwarte werknemers en vakbonden

Op het niet naleven van de code zullen nader te bepalen strafmaatregelen worden gesteld.

In het verband van de VN en de EG/EPS wordt een actief beleid gevoerd. mede gericht op het treffen van effectieve sancties. Indien dit niet tot resultaat leidt. zal Nederland zich inzetten om tezamen met een relevante groep andere landen effectieve maatregelen te treffen

Het beleid t a v. het tweede spoor en de steun aan de Frontlijn-staten wordt voortgezet.

f Midden-Oosten

De regering bevordert met de EPS-partners en in samenwerking met de VS de vrede in het Midden-Oosten. Daarbij is haar uitgangspunt dat zowel Arabische staten als de PLO het bestaansrecht van Israël binnen veilige, erkende en gegarandeerde grenzen dienen te aanvaarden. terwijl anderzijds Israël de bereidheid moet tonen om medewerking te verlenen aan een concrete invulling van de verwerkelijking van legitieme rechten van de Palestijnen

De betrekkingen van ons land met de PLO kunnen pas worden opgewaardeerd als de PLO het doel Israël te vernietigen heeft opgegeven en zich distantieert van terroristische methoden

Nederland zet zich binnen de EPS in voor het onderhouden van volwaardige diplomatieke betrekkingen van alle tot de EG behorende landen met Israël

g Suriname

De ontwikkelingssamenwerking met Suriname zal pas worden hervat als en naar de mate waarin concrete stappen worden gezet op weg naar herstel van de democratie en de rechtsstaat en naar eerbiediging van de andere fundamentele mensenrechten

In de tussentijd zal. waar nodig en mogelijk hulp via particuliere kanalen worden gegeven ten behoeve van noodlijdende groeperingen in Suriname

Nadat de verhoudingen tussen Nederland en Suriname zullen zijn genormaliseerd zal worden bezien of internationalisatie van onze ontwikkelingsrelatie met Suriname ten voordelc strekt van de ontwikkeling van dat land cn van onze verhouding met Suriname.

h Centraal Amerika

Mede in het licht van de uitbreiding van de EG inet Spanje en Portugal steunt Nederland intensivering van de contacten met Latijns-Ameiika. met name met die landen die ernst maken niet het democratiseringsproces

Nederland ondersteunt de pogingen die de

---

* Zie conclusie van de Raad inzake de maatregelen ter waarborging van de daadwerkelijke tenuitvoerlegging van de conclusies van de Europese Raad betreffendede begrotingsdiscipline. 7 december 1984.

Contadora-groep onderneemt om te komen tot vreedzame en politiek-stabiele relaties tussen de betrokken landen van Centraal Amerika en tot verbetering van dc mensenrechten-situatie. In het kader van EG/EPS wordt ruimhartige ontwikkelingshulp in het vooruitzicht gesteld ter stimulering van het Contadora-proces en ter bevordering van de democratie in de regio. De Nederlandse betrokkenheid bij de situatie in Centraal Amerika komt ook tot uiting in voortgaande humanitaire steun.

i UNESCO

Wanneer de voorstellen die Nederland in het verleden heeft gedaan ten aanzien van hervormingen binnen de UNESCO niet of onvoldoende worden gerealiseerd, zal Nederland het lidmaatschap van deze organisatie zo spoedig mogelijk heroverwegen.

j Internationaal terrorisme

De regering bevordert een krachtige bestrijding van het internationale terrorisme in samenwerking met de leden van de EG, NAVO en gelijkgestemde landen. Daartoe wordt de internationale samenwerking van veiligheidsdienstrn. politie en justitie verbeterd. Uitleveringsverdragen worden verbeterd en het vervolgingsbeleid wordt geharmoniseerd.

Het kabinet zendt voor medio 1987 een notitie aan de Kamer inzake de grensbewaking, met name ter zake van het personenverkeer. Daarbij zal het aspect van de criminaliteitsbestrijding worden betrokken.

Het nieuwe fraudebestendige paspoort wordt per 1 januari 1988 ingevoerd.

In EPS kader wordt met name door politieke en diplomatieke sancties scherp stelling genomen tegen staten en groeperingen die terrorisme bedrijven, steunen of toelaten.

2 Defensieuitgaven

a. Voor de komecde kabinetsperiode zal een jaarlijkse groei van de defensieuitgaven met 2% reëel uitgangspunt zijn.

b. Uit de voor de aanpak van knelpunten in de overheidspersoneelsvoorziening in het kader van de pakketvergelijking beschikbaar komende middelen, zullen voor de knelpunten die de krijgsmacht ter zake ondervindt, extra gelden aan de Defensiebegroting worden toegevoegd.

c. Voor de financiering van de verbetering van de luchtverdediging, zoals weergegeven in het 1 november-besluit uit 1985 zullen in de relevante jaren eveneens extra gelden aan de Defensiebegroting worden toegevoegd.

d 1 De centrale organisatie en de niet operationele staven worden door een extern onderzoek op hun efficiency doorgelicht.

2. Het ministerie van Defensie zal voor het burgerpersoneel een aandeel leveren aan de afslanking van de rijksoverheid.

a. De omvang van de begroting voor ontwikkelingssamenwerking blijft ook in de komende kabinetsperiode 1 1/2% van het herschatte netto nationale inkomen. Ook de financiering van verplichtingen uit voorgaande jaren, waaraan uiteraard voldaan dient te worden, zal uit dit bedrag plaatsvinden.

Met ingang van 1 januari 1987 worden geen nieuwe leningen onder het ontwikkelingsplafond via de NIO op de kapitaalmarkt gefinancierd. De toeneming van het ontwikkelingsplafond wordt vanaf dat tijdstip uit begrotingsmiddelen gefinancierd. De ten laste van de ontwikkelingsbegroting komende rentesubsidies worden gestabiliseerd op het niveau van 1986.

b. Nieuwe oneigenlijke toerekeningen aan ontwikkelingssamenwerking zullen niet plaatsvinden.

c. Nederland richt zich op de voorziening in de reele behoeften van de ontwikkelingslanden. Hierbij worden Nederlandse bedrijven ingeschakeld voor zover zij hieraan een adequate bijdrage kunnen leveren.

De Nederlandse ontwikkelingshulp zal zich concentreren op vooral die behoeften van ontwikkelingslanden waarop in ons land bijzondere kennis en capaciteiten aanwezig zijn. Daartoe dient het bedrijfsleven te worden aangemoedigd zich verder te richten op de reële behoeften van de landen waarmee Nederland een ontwikkelingsrelatie onderhoudt.

Met behoud van ieders verantwoordelijkheid dient een intensieve wisselwerking plaats te vinden tussen overheid en bedrijfsleven.

Concurrentievervalsing bij de levering van kapitaalgoederen aan ontwikkelingslanden wordt door internationaal overleg actief tegengegaan.

Het programma voor ontwikkelingsrelevante exporttransacties geldt in beginsel voor alle investeringen in sector- en programmalanden, met dien verstande dat projecten binnen de prioriteiten van het betrokken ontwikkelingsland moeten vallen.

d. De coordinatie op politiek en ambtelijk niveau zal worden versterkt: er komt een onderraad uit de ministerraad en de Coördinatie Commissie Ontwikkelingssamenwerking zal worden verbeterd (zie bijlage 3).

Uit de tekst van het regeerakkoord blijkt al dat er bij het akkoord enige bijlagen zijn gevoegd. Het zijn er vier:

In de eerste bijlage wordt een overzicht gegeven m b t de stand van zaken op he? gebied van de privatisering,

De tweede bijlage schetst de voorgestelde nieuwe regeling van de verantwoordelijkheid voor de academische ziekenhuizen;

De derde bijlage beschrijft taak en samenstelling van de toekomstige Raad voor de ontwikkelingssamenwerking;

en in de vierde bijlage zijn enige berekeningen te vinden die het Centraal Planbureau ten behoeve van de informateur heeft uitgevoerd.

In deze berekeningen zijn de uitkomsten te vinden die in de periode 1986 - 1990 zouden resulteren, als

a. het in het regeerakkoord overeengekomen sociaal-economische en financiële beleid zou worden uitgevoerd; en

b. enige door de informateur aangedragen veronderstellingen ook realiteit zouden worden.

Vooral punt b. maakt dat het werkelijkheidsgehalte van de berekeningen niet al te hoog kan worden aangeslagen.

Hierna volgt een cijfermatig overzicht van de resultaten, waartoe het CPB in zijn berekeningen op de grondslag van bovengenoemde twee prealabelen gekomen is.

Geactualiseerde basisprojectie en een projectie inclusief beleid

	geactualiseerde basisprojectie	effecten ADV, 0,75% p.j. niet–generiek	effecten budgettaire maatregelen (incl. deeltijd)	projectie incl. ADV, beleidspakket en specifieke maatregelen (scholing, fraude)
	(1)	(2)	(3)	(4)
	gemiddelde mutatie per jaar in %			
Loonsom per werknemer in bedrijven	2,1	–0,5	–0,2	1,4
Contractloon	1,0	–0,5	0	0,5
Prijs particuliere consumptie	–0,1	0	0	0,1
Volume particuliere consumptie	2,6	–0,1	–0,7	1,8
Volume bedrijfsinvesteringen (excl. woningen)	4	0	–0.4	3,6
Volume goederenuitvoer (excl. energie)	5,8	0	0,1	5,9
Volume produktie bedrijven	2.7	0	–0,2	2,5
Reëel nationaal inkomen.	2,3	0	–0,3	2,0
	niveau's	mutaties		niveau's
	1986 1990	1990	1990	1990
Geregistreerdewerkloosheid (x 1000 pers)	710 660	–50	32	500
Werkgelegenheid (x 1000 arbeidsjaren)	4580 4710	55	–55	4740
Financieringstekort van het Rijk [a b,d]	7,3 8,3	0	–3,2	3 a 5,5
Belastingdruk (excl. gas) [a,b]	26.9 27,4	–0,1	1,2	28,5
Premiedruk [a]	22,3 22,8	–0,4	0 , 5	21,9
Gasbaten Binnenland [a,b]	3 1,7	0	0,1	1,8
Totale collectieve druk	5 51.9			52,2
Arbeidsinkomensquote[c]	82 82	–0,1	0.1	82

[a] In procenten van het nationaal inkomen.
[b] Kasbasis
[c] Excl. aardgas e.d.
[d] Incl. debudgetteringen, excl. vervroegde aflossingen op woningwetleningen.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

ZEGE VOOR NATIONALE FRONT IN MALEISIË

Op 2 en 3 augustus hebben in Maleisië vervroegde algemene verkiezingen plaatsgevonden. Op het spel stonden 177 zetels in het federale Huis van Afgevaardigden (tegen 154 in april 1982) en 351 zetels in 11 van de 13 deelstaatparlementen. Er waren geen deelstaatverkiezingen in Sabah en Serawak.
De multiraciale regeringscoalitie van premier Mahathir bin Mohamed, het Nationale Front, behield met 148 van de 177 zetels in het federale parlement de tweederde meerderheid en verwierf bovendien een meerderheid in alle 11 deelstaatparlementen waar verkiezingen werden gehouden.

Maar niet alle 13 partijen van het Nationale Front deelden in het succes. Terwijl de eigen partij van de premier, de United Malays National Organization (UMNO) slechts één van de 84 zetels die haar kandidaten betwistten verloor en het Malaysian Indian Congress alle vijf betwiste zetels won, boekten de coalitiepartners met een Chinese signatuur slechte resultaten: de Malaysian Chinese Association (MCA) verwierf 17 van de 32 betwiste zetels en de Gerakan-partij 5 van de 9. De meeste Chinezen bleken hun stemmen te hebben gegeven aan de belangrijkste oppositiepartij, de door de stedelijke Chinezen beheerste Democratic Action Party (DAP), die nu 24 zetels kreeg tegen 9 in 1982 (zie pag. 68611-1982).

De andere oppositiepartij, de fundamentalistische Pan Malaysian Islamic Party (aangeduid met de initialen PAS), leed tegen de verwachting in een forse nederlaag. De PAS behield slechts één van de vijf zetels (in Kelantan), terwijl zij voor 24 zetels kandidaten had gesteld.

De overige vier zetels in het federale parlement werden bezet door onafhankelijke kandidaten. De opkomst bedroeg ca. 70%.

Premier Mahathir bin Mohamed verklaarde op 4 aug. na zijn overwinning: ,,Er waren mensen die dachten dat we onze tweederde meerderheid niet zouden halen, maar dat is wel gebeurd omdat we de juiste politiek hebben gevoerd." Hij merkte voorts op: ,,Het succes bevestigt dat onze politiek precies goed is en dat de kiezers geen veranderingen wensen."

Een parlementszetel werd veroverd door o.a. premier Mahathir bin Mohamed, de eind februari afgetreden vice-premier Musa Hitam. diens opvolger Ghafar Baba, minister van buitenlandse zaken Tengku Ahmad Rithaudeen en MCA-leider Tan Koon Swan.
Onder de verliezers waren alle leiders van de PAS. Zo werd de partijvoorzitter Yuso Rawa in Penang verslagen. In de parlementen van de elf deelstaten veroverden de ,,fundamentalisten" slechts 15 van de 351 zetels. Haji Hadi Awang, de ,,ayatollah", kreeg opnieuw een zetel in het deelstaatparlement van Trengganu.

Aan de algemene verkiezingen gingen o.a. de volgende politieke ontwikkelingen vooraf:

Incident in Baling

Op 19 nov. 1985 werden in het dorp Memali in het district Baling (deelstaat Kedah) 18 mensen gedood en 29 gewond bij gevechten tussen moslemfundamentalisten en de politie. Er waren ongeveer 200 politiemannen aanwezig om de leider van deze moslemfundamentalisten, Haji Ibrahim Mahmud of „Ibrahim Libya", te arresteren, omdat deze een poging tot een fundamentalistische staatsgreep beraamde, aldus een op 11 maart 1986 door de regering geproduceerd witboek. Onder de doden waren vier politiemannen en Haji Ibrahim. De politie arresteerde 159 mensen op beschuldiging van geweldpleging, wapenbezit en het onderdak verlenen aan misdadigers.

Haji Ibrahim was een islamitische prediker die in Libië had gestudeerd. Hij trachtte in 1978 bij verkiezingen in de deelstaat Perak tevergeefs een zetel te veroveren als kandidaat van de PAS. Deze partij had zich echter naar verluidt van de activiteiten van Haji Ibrahim gedistantieerd.
In haar witboek beschuldigde de regering Haji Ibrahim ervan een ,,heilige oorlog" uit te lokken. Hij had plannen beraamd om parlementsleden en UMNO-leiders gevangen te nemen. de vrijlating van gedetineerde PAS-leden te eisen, het bestuur in de deelstaat over te nemen en een islamitisch regime te proclameren. De regering omschreef de deelnemers aan de gevechten als ,,misdadigers" en wees de suggestie dat het ,,islamitische martelaren" waren van de hand.

Premier Mahathir bin Mohamed bracht op 3 augustus zijn stem uit in het kiesdistrict Kota Star.

Volgens berichten van eind januari 1986 werden 27 volgelingen van Haji Ibrahim zonder vorm van proces vastgehouden krachtens de Internal Security Act.

Tan Koon Swan voorzitter MCA. Mutaties MCA-leden in federaal kabinet

Op 24 nov. 1985 werd Dato Tan Koon Swan tot voorzitter van de Malaysian Chinese Association (MCA), de op een na grootste partij in het regerende Nationale Front, gekozen. Hij kreeg 2.715 stemmen, terwijl 809 stemmen werden uitgebracht op Dato Neo Yee Pan die sinds 30 april 1983 als waarnemend voorzitter was opgetreden.
Daarmee kwam een einde aan de crisis die de MCA sinds februari 1984 had doorgemaakt.

De partijleiding was er toen van beschuldigd haar aanhang met het oog op de aanstaande partijverkiezingen te versterken door duizenden gefingeerde leden in de kiesregisters op te nemen. N.a.v. deze beschuldigingen had Neo Yee Pan op 19 maart 1984 veertien leden uit de MCA gestoten, o.w. vice-voorzitter Tan Koon Swan, zijn voornaamste rivaal (zie pag. 430/1-1984).

Een buitengewone algemene vergadering van de MCA, die op initiatief van Dato Tan was belegd, besloot op 6 mei 1984 met overweldigende meerderheid om a) de 14 uitgestoten leden opnieuw te installeren; b) een commissie in te stellen om de kwestie van de gefingeerde namen op de ledenlijsten te onderzoeken; en c) alle op 18 maart 1984 uitgevaardigde besluiten tot schorsing of uitstoting van partijleden te annuleren. Door de vergadering werd ook scherpe kritiek geuit op het leiderschap van waarnemend voorzitter Neo Yee Pan. Deze weigerde zich hij de besluiten van de vergadering neer te leggen: hij noemde de vergadering onwettig en de besluiten van nul en gcner waarde.

Op 18 mei bepaalde het hooggerechtshof op verzoek van vier aanhangers van Dato Tan dat geen verkiezingen voor het MCA-partijcongres (volgens plan op 7 juli) mochten worden gehouden, totdat het hof een uitspraak had gedaan over de wettigheid van de recente algemene vergadering.

Op 30 jan. 1985 tekende Neo Yee Pan een overeenkomst met Dato Tan Koon Swan om hun geschil bij te leggen. Deze overeenkomst, mede ondertekend door de federale premier Mahathir bin Mohamed, bevatte de instemming van Dato Tan om bij de partijverkiezingen (op 31 mei) niet als tegenkandidaat tegen Neo Yee Pan te fungeren noch te streven naar het leiderschap van de partij tot 1988. Voorts werd overeengekomen alle gerechtelijke stappen te staken, alle uitgestoten leden opnieuw te installe-

Weekblad 55ste jaargang No. 2856, pag. 41751-41766

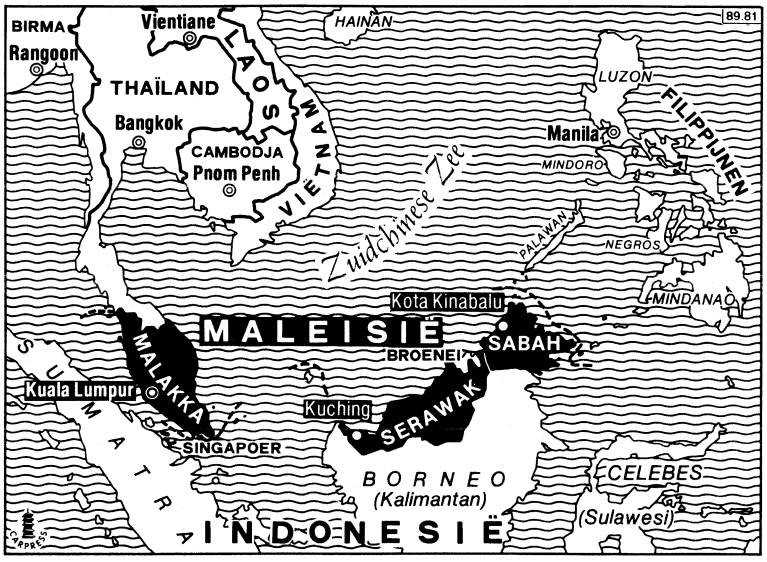
ren en de schorsing van partij-afdelingen ongedaan te maken.
Maar op 7 april 1985 claimde Dato Tan dat Neo Yee Pan de overeenkomst verbroken had door het publiceren van ledenlijsten die afweken van de lijsten waarover een akkoord was bereikt. Vervolgens verkreeg Dato Tan van het hooggerechtshof een uitspraak die het houden van afdelingsverkiezingen (op 15 april) belette. Voorts verwierf hij 1.610 handtekeningen voor een petitie voor het bijeenroepen van een bijzondere algemene vergadering op 12 mei om een motie van wantrouwen in Neo Yee Pan te behandelen. Deze verzocht het hooggerechtshof de vergadering op 12 mei te verbieden, maar dit verzoek werd op 22 april door het Opperste Gerechtshof verworpen.
Op 9 mei 1985 werd een compromis bereikt. De motie van wantrouwen zou worden ingetrokken in ruil voor een andere motie die voorzag in de instelling van een ad hoc-commissie onder leiding van Encik Abdul Ghafar Baba (de secretaris-generaal van het Nationale Front), die tot opdracht had nieuwe en correcte ledenlijsten op te stellen en het toezicht te houden op vrije partijverkiezingen. Dit compromis werd tijdens de vergadering van 12 mei door de 1.523 afgevaardigden op twee na aanvaard.
Inmiddels was Tan Sri Chong Hon Nyan op 1 mei 1985 afgetreden als secretaris-generaal van de MCA en vervangen door Datuk Tan Tiong Hong. Eerstgenoemde bleef wel minister van transport.

Premier Mahathir bin Mohamed had op 17 aug. 1985, na een bijeenkomst van de Opperste Raad van het Nationale Front, Neo Yee Pan als minister van huisvesting en plaatselijk bestuur ontslagen en de MCA drie maanden de tijd gegeven om het interne geschil bij te leggen met als dreigement dat de MCA anders uit het Nationale Front zou worden gestoten.

Op 4 jan. 1986 bracht de premier wijzigingen in zijn kabinet aan die de MCA-ministers betroffen. Twee bondgenoten van Neo Yee Pan, de ministers Tan Sri Chong Hon Nyan (transport) en Datuk Chin Hon Ngian (gezondheid). werden vervangen door twee aanhangers van Dato Tan, terwijl Datuk Mak Hon Kam, de minister van arbeid en mankracht die als leider van een derde factie in de MCA was opgetreden, nu minister van gezondheid werd. Datuk Lee Kim Sai, nu secretaris-generaal van de MCA, werd minister van arbeid en mankracht; Datuk Ling Liong Sik, de nieuwe plv. voorzitter van de MCA, minister van transport. Tot slot werd Datuk Chan Siang Sun, een vice-voorzitter van de MCA, als opvolger van Neo Yee Pan tot minister van huisvesting en plaatselijk bestuur benoemd. (Zie ook pag 16011-1985)
Dato Tan verklaarde zelf dat hij zich aan de problemen van de MCA wilde wijden en dat hij daaraan de voorkeur gaf boven een ministerspost.

Arrestatie Tan Koon Swan

Op 21 jan. 1986 werd Dato Tan Koon Swan in Singapore gearresteerd toen hij daar arriveerde voor besprekingen over zijn betrokkenheid in het bedrijf

Pan Electric Industries dat in november 1985 onder het beheer van een curator was geplaatst. Dato Tan had in dit te Singapore gevestigde bedrijf indirect een aandeel van 22%. Nadat hij op 23 jan. in staat van beschuldiging was gesteld, verklaarde hij zich onschuldig aan het hem ten laste gelegde. Hij werd vervolgens vrijgelaten na betaling van een borgsom van 40 mln Singapore-dollars. Op 26 jan. bood Dato Tan aan als voorzitter van de MCA af te treden, maar zijn partij weigerde dit.

Aftreden vice-premier Musa Hitam

Op 25 febr. 1986 diende Musa Hitam zijn ontslag per 16 maart in als vice-premier en minister van binnenlandse zaken in het federale kabinet. Tegelijk gaf hij te kennen ook te willen aftreden als vice-voorzitter van de United Malays National Organization (UMNO), de grootste partij binnen de regeringscoalitie. In zijn ontslagbrief aan premier Mahathir bin Mohamed maakte Musa Hitam melding van ,,onverzoenlijke meningsverschillen" met de premier, die zijn trouw in twijfel had getrokken en hem in beleidsbeslissingen, vooral in economische kwesties en de problemen in Sabah (zie pag. 273 e.v.),had genegeerd. Naar verluidt zou Musa Hitam het aftreden van de minister van financiën, Encik Daim Zainuddin, hebben verlangd, wiens invloed in de regering zo zou zijn toegenomen dat hij eerder dan Musa Hitam als een toekomstige premier werd aangemerkt.

Tijdens een spoedbijeenkomst van de Opperste Raad van de UMNO werd besloten Musa Hitam te vragen zijn ontslag in te trekken. Een UMNO-delegatie reisde begin maart naar Londen om dit verzoek daar over te brengen aan Musa Hitam, die vervolgens op 14 maart bekend maakte dat'hij als plaatsvervangend voorzitter van de UMNO aanbleef maar zijn besluit om uit de regering te treden handhaafde.

Verkiezingen in Sabah

Bij de op 5 en 6 mei gehouden verkiezingen in de Oostmaleisische deelstaat Sabah (zie pag. 273 e.v.) verwierf de door Kadazan-christenen beheerste Parti Bersatu Sabah (PBS) onder leiding van premier Datuk Joseph Pairin Kitingan 34 van de 48 zetels in het deelstaatparlement. Met een winst van 9 zetels bereikte de PBS zo een tweede meerderheid. De voornaamste oppositiepartij, de United Sabah National Organization (USNO) kreeg 12 zetels (verlies 4 zetels). De multiraciale Berjaya, die Sabah van april 1976 tot maart 1985 had geregeerd, werd van zes zetels tot één zetel gereduceerd. De resterende zetel werd gewonnen door de Sabah Chinese Consolidated Party, maar de afgevaardigde van deze partij liep onmiddellijk over naar de PBS.

Op 7 mei werd Datuk Joseph Pairin Kitingan tot premier van Sabah beedigd.

Op 5 juni maakte de federale premier Mahathir bin Mohamed bekend dat de PBS was toegelaten tot de federale regeringscoalitie, het Nationale Front, waarvan de Berjaya vroeger lid was.

Reorganisatie federaal kabinet

Eveneens op 7 mei reorganiseerde premier Mahathir bin Mohamed zijn kabinet. De 61-jarige Ghafar Baba werd vice-premier (als opvolger van Musa Hitam) en minister van nationale en plattelandsontwikkeling. Anwar Ibrahim

(voorheen landbouw) kreeg de portefeuille van onderwijs, terwijl de vorige minister op dit departement, Datuk Abdullah Ahmad Badawi, nu de portefeuille van defensie van premier Mahathir bin Mohamed overnam. Deze nam de tevoren door Musa Hitam beheerde portefeuille van binnenlandse zaken in eigen hand.

Aankondiging vervroegde verkiezingen

Op 18 juli maakte premier Mahathir bin Mohamed bekend dat het federale parlement de volgende dag zou worden ontbonden om de weg vrij te maken voor vervroegde algemene verkiezingen op **2** en **3** augustus. Normaal zouden deze verkiezingen pas in juni 1987 zijn uitgeschreven. De premier merkte op dat het regeren werd gehinderd door de aanhoudende geruchten over vervroegde verkiezingen: ,,Ik wil niet dat de mensen speculeren over de datum van de verkiezingen en daarmee een depressie op de beurs veroorzaken. Het belangrijkste is stabiliteit." In *NRC/H'blad* (2-8) schreef Henri Beunders o.a.:

„Voor de regering is het politieke klimaat verre van ideaal maar het lijkt erop dat dr. Mahathir gebruik heeft willen maken van de windstilte tussen de politieke stormen. Hij wilde een hernieuwd mandaat om, zoals hij zei, ,,een einde te maken aan de onzekerheid en door te kunnen gaan met het karwei het land te runnen".
Niemand twijfelt eraan dat de 60-jarige premier morgen aan de macht zal blijven. Maar er zijn er ook maar weinig die niet geloven dat het al sinds de onafhankelijkheid in 1957 regerende Nationale Front – een multiraciale coalitie van 13 partijen – zijn tweederde meerderheid in het tot 177 zetels uitgebreide Huis van Afgevaardigden (Dewan Rakyat) zal verliezen. En dat zou het begin van het einde voor Mahathir zelf en een periode van grote onzekerheid voor de 16 miljoen Maleisiërs kunnen inluiden. (...)

Die ene keer dat het Nationale Front deze kritieke grens niet haalde, in 1969, leidde de uitslag (de oppositie behaalde zelfs 70 van de 154 zetels) tot langdurige rellen waarbij vele honderden mensen om het leven kwamen.
Sinds die traumatische ervaring trad Maleisië echter dank zij zijn grote voorraden tin, hout en olie en zijn grote produktie van rubber, palmolie en elektronica een tijdperk binnen van onafgebroken economische groei van gemiddeld 7,5% per jaar. Die voorspoed werd algemeen als de belangrijkste reden gezien dat de interne vrede kon worden gehandhaafd.
Mahathir schilderde bij zijn aantreden in 1981 een toekomstbeeld van Maleisië dat snel tot de rijen van de Nieuwe geïndustrialiseerde staten (NICS) zou toetreden en in de internationale politiek zijn partijtje zou meeblazen. De regering liet het geld rijkelijk stromen en het Nationale Front kon bij de verkiezingen in 1982 met 132 van de 154 zetels de oogst binnenhalen. (...)
Op het ogenblik maakt Maleisië echter een ingrijpende economische crisis door en wordt het land geteisterd door een reeks financiële schandalen. De prijzen van palmolie, rubber en tin zijn met 30% gedaald en de olie-inkomsten zijn zelfs gehalveerd. Hierdoor verminderde vorig jaar het bruto nationale produkt met 2,7% en verwacht wordt dat het BNP ook dit en volgend jaar kleiner zal worden. Als gevolg hiervan zijn sinds begin vorig jaar in de textiel- en elektronica-industrie en in de bouw reeds meer dan 50.000 ontslagen gevallen. De werkloosheid kruipt naar de tien procent, een record..."

Verlies PAS, winst DAP

Over de situatie na de verkiezingen berichtte Hans Beynon in de Volkskrant (5-8) o.a.:

„De grote verliezer is het islamitische fundamentalisme, vertegenwoordigd door de Parti Islam se-Malaysia (PAS). Deze viel van vijf zetels terug op slechts één zetel, dat wil zeggen een percentuele teruggang van drie naar 0,5. Het islamitische fundamentalisme mag dan politiek geen enkele rol meer spelen, als maatschappelijk verschijnsel zal het toch een blijvend karakter hebben. Het zal zelfs opnieuw kunnen gedijen als de regering blunders zou begaan ten opzichte van de islamitische Maleiers, die ongeveer 45% uitmaken van de bevolking van zestien miljoen. (Chinese Maleisiers 34%, Indiers 9%.)
Het kiezersvolk heeft al duidelijk onderscheid gemaakt tussen de geloofsbeleving in de vertrouwde omgeving van de moskee, die op geen enkele wijze gevaar liep, en ae dagelijkse realiteit van wereldse zaken, die gezien de economische recessie wel gevaarlijke aspecten heeft.
Kennelijk met het voorbeeld van Iran of Libië in het achterhoofd, probeerde de PAS het tijdens de campagne zo voor te stellen alsof de religie wel gevaar liep en hiervoor dus snel een remedie moest worden gevonden. Uiteraard kon dat door op de PAS te stemmen, die met de weinig originele oplossing kwam om van Maleisië een islamstaat te maken. Voor weinig kiezers was dit een aantrekkelijk vooruitzicht, ook al omdat het jarenlange bewind van de traditioneel islamitische regering in de deelstaat Kelantan aan de oostkust, weinig of geen opzienbarende prestaties had geleverd en met een lege staatskas zit.
Maar ook de wat vage en met veel Arabisch doorspekte PAS-idealen wekten de indruk wat ver van de moderne realiteit af te liggen. Zo moest het nationale beleid worden uitgestippeld door een raad van ulama's (religieuze leiders) en zou het kabinet niet anders behoeven te doen dan dat beleid uitvoeren. Vrouwen zouden nooit minister kunnen worden: de islamitische wetten zouden ook hun intrede doen: alcohol, popmuziek en andere geïmporteerde symbolen van verval zouden verboden moeten worden in de ideaalstaat van de islam, die nota bene in de vijftiende eeuw zelf in het Maleise schiereiland werd geïmporteerd uit het Midden-Oosten.
Het moderne Maleisië heeft gezien de meerderheid van gelovige islamieten terecht veel kenmerken van een islamitische staat: islam is de staatsgodsdienst maar de grondwet erkent de godsdienstvrijheid, er is een islamitische universiteit en een islamitische bank; gedrag dat religieuze gevoelens zou kunnen kwetsen is strafbaar en tot in de kleinste uithoeken van het landschap kan men het vertrouwde beeld van de moskee zien. De overgrote meerderheid van kiezers heeft daar kennelijk vrede mee, gezien de verkiezingsuitslag.

Toch blijft het voor welke regering dan ook in Maleisië van het grootste belang om het ingewikkelde sociale, religieuze en economische evenwicht in de machtsverhoudingen tussen de „Bumiputra's" (zonen van het land) en Chinezen in het oog te houden. De sterke opkomst van de DAP geeft wat dat betreft te denken: kennelijk hebben de partijen met een Chinese signatuur in de regeringscoalitie, zoals de Malaysian Chinese Association die op de tweede plaats staat, wat aan eigen karakter ingeboet en daardoor stemmen moeten afstaan aan de DAP. Een bijsturen van het beleid ten aanzien van de Chinese Maleisiërs lijkt daarom tot de mogelijkheden van de nieuwe regeringspolitiek te behoren..."

OOST-EUROPA

HONGARIJE

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN (vervolg)

Op pag. 52212 werd verslag gedaan van de opening van het dertiende congres van de HSAP. Een overzicht van het verdere verloop van het congres volgt hierna.

Rede *van* Romanow

De communistische partij van de Sowjet-Unie (CPSU)werd op het congres vertegenwoordigd door een delegatie onder leiding van Grigori Romanow. Hij sprak de gedelegeerden op 26 maart toe in een rede die met enige spanning tegemoet was gezien, aangezien het om een eerste Russische principeverklaring ten aanzien van economische hervormingen in het algemeen en die van Hongarije in het bijzonder zou gaan sinds Gorbatsjows aantreden als partijleider.

Romanow zei dat de Sowjet-Unie ,,zeer grote belangstelling" had voor de Hongaarse hervormingen, die hij ,,correct" noemde zonder op details in te gaan. Hij zei dat Hongarije en de Sowjet-Unie elkaar steeds op de hoogte moesten houden van de resultaten bij de ontwikkeling van economische systemen.

Rornanow gaf voorbeelden van ,,taken" die de Sowjet-Unie op het gebied van het economisch management zou aanpakken. Hij noemde daarbij een ,,verderemodernisering" van het economisch mechanisme, het ,,verbreden van de autonomie en de verantwoordelijkheid van de bedrijven" en ,,desteeds bredere deelname van de arbeiders aan het management van de produktie en de consequenter toepassing van de principes van loon naar prestatie".

Tegelijkertijd waarschuwde Romanow dat met het Westen handel moest worden gedreven op basis van wederzijds voordeel, zonder dat de ,,imperialistische machten de kans kregen economische factoren als politiek drukmiddel te gebruiken".

Ferenc Havasi, binnen het Hongaarse Politburo de belangrijkste verantwoordelijke voor het hervormingsmodel, wees er in zijn toespraak tot het congres op, dat Hongarije gedwongen was intensief met het Westen te handelen wegens de grote schuldenlast die het land had. Hij noemde het een belangrijk resultaat dat de Hongaren nooit gedwongen waren geweest het Westen uitstel van terugbetaling te vragen, hoewel dit zijn prijs had gehad in de vorm van grote prijsverhogingen,

Janos Kadar, secretaris-generaal van de HSAP (r.), begroet Grigori Romanow, lid van het Politburo en secretaris van het Centraal Comité van de CPSU, aan het eind van de tweede zittingsdag van het dertiende congres van de HSAP.
Konstantin Roesakow, eveneens secretaris van het Centraal Comité van de CPSU, kijkt toe.

verminderde investeringen en een lagere consumptie.
Volgens Havasi was het socialisme in Oost-Europa geworteld in ,,revolutionaire illusies" en was het nu een proces van verandering aan het doormaken. De socialistische landen stonden nog maar aan het begin van de lange historische periode, die nodig was om ,,de perfectie van het geavanceerde socialisme" te bereiken.

Imre Pozsgay, de leider van de door de partij gedomineerde massa-organisatie Patriottisch Volksfront, uitte tijdens zijn rede tot het congres op 27 maart scherpe kritiek op de regering wegens de reeks prijsverhogingen, die ,,de politieke tolerantie tot het uiterste op de proef had gesteld".

In zijn toespraak haalde Pozsgay scherp uit naar Roemenië, zonder dat land met name te noemen. Hij deed dat toen hij inging op het lot van de Hongaarse minderheden in de buurlanden. Die kunnen zich pas gelukkig voelen als ze ,,zonder vooroordeel, zonder ongemak en zonder een achterhaald en arrogant nationalisme" worden behandeld door de regeringen in de landen waar ze wonen, landen ,,die zich pas als een beschaafd, twintigste eeuw land mogen beschouwen als ze leren dat de minderheden geen hindernis maar juist een stimulans vormen voor de sociale ontwikkeling van de meerderheid", aldus Pozsgay.

Op 28 maart sloot Janos Kadar het congres af met een toespraak waarin hij bevestigde dat Hongarije het hervormingsbeleid zou voortzetten. Dit beleid zou volgens de partijleider worden aangepast en verbeterd voor zover de behoeften dat vereisten. De lonen zouden meer dan tot dusverre de prestaties weerspiegelen en sociale uitkeringen zouden diegenen ten goede komen die ze het hardst nodig hadden.

Verkiezing leidende organen

Afsluitend vond in gesloten zitting de verkiezing plaats van de 105 leden van heb Centraal Comité, waarna dit CC de leden koos van het Politburo en het secretariaat van de partij.
De samenstelling van de laatstgenoemde twee organen was daarna als volgt:

Leden van het Politburo: György Aczel, Sandor Gaspar, Karoly Grosz (nieuw), Ferenc Havasi, Csaba Hamori (nieuw), Janos Kadar, György Lazar, Pal Losonczi, Laszlo Marothy, Karoly Nemeth, Miklos Ovari, Istvan Sarlos en Istvan Szabo (nieuw).
Secretarissen van het CC: Janos Kadar, Karoly Nemeth, Ferenc Havasi, Miklos Ovari, Lenard Pal (nieuw), Janos Berecz (nieuw) en Istvan Horvath (nieuw).

Andras Gyenes werd bevestigd in zijn functie van voorzitter van de centrale controlecommissie.

Uit de op 1 april gepubliceerde lijst met namen van de 105 gekozen leden van het Centraal Comité bleek dat dit voor ongeveer de helft een nieuwe bezetting kende. Van de vijf jaar eerder gekozen CC-leden werden er op 28 maart 41 niet herkozen; 9 leden waren sinds het twaalfde partijcongres overleden.

Commentaar

In het *NRC/H'blad* van **30** maart 1985 besprak Peter Michielsen de uitkomsten van het congres aldus:

Het dertiende Hongaarse partijcongres is het congres van de teleurstelling geworden.
Met meer dan normaal ongeduld hebben de Hongaren het afgelopen jaar naar dit congres toegeleefd. Het had een waterscheiding moeten worden, want bij dit congres zouden de ongeveer duizend afgevaardigden eindelijk spijkers met koppen slaan. Ze zouden besluiten hoe het hervormingsbeleid moet worden voortgezet. ze zouden zich buigen over de sociale consequenties van dat beleid en misschien zelfs aandacht besteden aan de politieke gevolgen. Een jaar lang hebben de Hongaren, van hoog tot laag en in elke sector van de samenleving, de handen in de schoot gehouden in afwachting van dit congres: belangrijke besluiten werden niet genomen want alles en iedereen wachtte op deze vier dagen in maart.
En al die verwachtingen zijn bedrogen. Het is het congres van de grote openbaarheid geworden. Er werd op ongehoord eerlijke en open toon gepraat over de economische, sociale en politieke problemen. Zelfs het belangrijkste euvel – het feit dat een hervormingskoers wordt doorgevoerd zonder dat het tot structurele wijzigingen in de economie komt – werd zonder omwegen aan de orde gesteld.
Maar al dat openhartige gepraat ten spijt is er geen enkel belangrijk besluit genomen en het slotdocument, de principeverklaring die vijf jaar lang het beleid moet bepalen, werd een exercitie in vaagheden.
En zo weten de Hongaren nog net zoveel over de wijze waarop de partij de sociale problemen te lijf wil als een week geleden. De verpaupering van een fors deel van de bevolking, de excessen van de tweede economie, de corruptie, de onbetaalbaarheid van de gratis gezondheidszorg, de problemen van het dogma van de volledige werkgelegenheid – ze zijn aan de orde gesteld, onderkend en verder onder het tapijt geschoven, ten eerste omdat men het in de top niet eens is over oorzaak, gevolg en aanpak en ten tweede omdat men gewoon niet weet in welke richting men de oplossingen moet zoeken.
Niet alleen dit gebrek aan besluitvaardigheid, visie en ideeën heeft in Boedapest tot teleurstelling geleid. De personele besluiten van de afgelopen dagen hebben aan die teleurstelling het hunne bijgedragen.
Partijleider János Kádár, vader des vaderlands, mocht in een van zijn twee informele toespraken wat schamper doen over westerse analisten die de Hongaarse topleiders verdelen in voor- en tegenstanders van de hervormingen, in verlichten en orthodoxen (,,Er zijn alleen gelijkgerechtigde gesprekspartners"), vast staat dat een dergelijke indeling zeer wel te maken is. En vast staat ook, na het congres, dat de conservatieven het in de personele sfeer duidelijk hebben gewonnen.
Uit het Politburo verdwenen de enige vrouw, Valeria Benke (overigens een conservatief), Mihály Korom en de onlangs al als vakbondschef gewipte Lajos Méhes. Ze werden vervangen door Károly Grosz, Csaba Hámori en István Szabó. Van hen kan Szabó, de architect van het landbouwwonder in Hongarije, als een technocraat worden beschouwd. Hámori, sinds vorig jaar leider van de jongerenorganisatie van de partij, en Grosz, partijchef van Boedapest, zijn conservatieven. Grosz, die lang verantwoordelijk is geweest voor propaganda, heeft vorig jaar zelfs gesuggereerd dat er een rehabilitatie moet komen van het beleid van de partij in de jaren vijftig.
Deze slimme, ambitieuze en pragmatische Grosz was niet toevallig de man die het duidelijkst op het congres de negatieve sociale gevolgen van de hervormingskoers opsomde. daarmee althans suggererend dat het roer om moet.

Bij deze wijziging van het Politburo komt nog dat de dogmatisch? Sándor Gaspár zijn oude functie – vakbondschef – terugkrijgt en dat ook het secretariaat van het Centraal Comité ingrijpend werd gewijzigd György Aczél, cultuurpaus en vanouds een medestander van Kádár. verdween. evenals László Maróthy (hij wordt misschien premier) en Mihály Korom. Hun plaatsen worden ingenomen door János Berecz. de hoofdredacteur van het partijblad Népszabadság. Lénárt Pál en minister van binnenlandse zaken István Horváth.

Van dit drietal kunnen Berecz en Horváth worden beschouwd als conservatieven. Berccz stond tot aan de Poolse crisis bekend als een liberaal, maar is sind. lien ver opgeschoven in de richting van de dogmatic:. Horváth onderscheidde zich nog geen drie weken geleden met een harde uitval naar de dissidente beweging, die in Hongarije nauwelijks betekenis heeft.

Dat het congres ter ontlasting van de oude en vermoeide Kádár speciaal dc functie van onder-secretaris-generaal schiep en op die stoel de politiek weinig uitgesproken Károly Németh plaatste. heeft weinig concrete betekenis. Németh wordt geacht Kádár, die al enkele jaren geleden liet weten het liefst met pensioen te gaan maar die door de partij niet kan worden gemist, in diens dagelijkse besognes te helpen: hij wordt in Boedapest door niemand serieus als een potentiele opvolger gezien Wat dat betreft kijkt men eerder naar Grosz of naar de liberale economische paus van het land, Ferenc Havasi.

Veel opvallender is dat tijdens het congres – óók door liberalen– een harde toon is aangeslagen tegen de pers, die zich te veel vrijheden zou veroorloven, tegen 's lands filmers en schrijvers die te ver zouden gaan in hun afrekening met het stalinistische verleden, cn tegen jongeren die het Westen te veel zouden imiteren en te weinig blijk geven van ideologische rechtschapenheid.

Die verharding, in combinatie met de verzwakking van de positie van de „kádáristen" en de opvallende besluiteloosheid en het gebrek aan visie, hebben deze week de toon bepaald in Boedapest cn dat belooft voor de komende jaren niet al te veel goeds.

Kabinetswijzigingen

Op 30 maart maakte het Hongaarse persbureau MTI bekend dat Istvan Horvath, die op 28 maart was benoemd tot secretaris van het Centraal Comité, als minister van binnenlandse zaken werd opgevolgd door Janos Kamara, die tot dan toe als staatssecretaris was verbonden aan het ministerie van binnenlandse zaken.

Pal Tetenyi volgde de eveneens tot partijsecretaris benoemde Lenard Pal op als voorzitter van de commissie voor technische ontwikkeling.

Parlementsverkiezingen

Op 8 juni 1985 werden in Hongarije verkiezingen gehouden voor de 352 zetels tellende Nationale Vergadering (het parlement), waarbij voor het eerst werd gekozen volgens de in december 1983 ingevoerde kieswet (zie pag. 639/2-1984).

Deze wet bepaalde dat per open zetel minimaal twee kandidaten moesten worden gesteld. Van de kandidaten, die geen lid hoefden te zijn van partij- of andere organisaties, werd verwacht dat zij het programma van het Patriottisch Front onderschreven. Voorts dienden zij tijdens twee afzonderlijke bijeenkomsten in hun kiesdistrict meer dan eenderde van de stetnmen van de aanwezigen op zich te verenigen.

Onder de nieuwe kieswet was tevens voorzien in een uitbreiding van het zetelaantal van de Nationale Vergadering door middel van een 35 zetels tellende ,,nationale lijst" van belangrijke publieke persoonlijkheden, die allen door het Patriottisch Front werden voorgedragen. Deze lijst had geen tegenkandidaten en alle genomineerden zouden rechtstreeks worden verkozen.

De ,,nationalelijst" voor de verkiezing van 8 juni bevatte 9 van de 13 leden van het Politburo, waaronder secretaris-generaal Janos Kadar, alsmede vertegenwoordiger-van nationale minderheden, religieuze groeperingen en andere belangrijke figuren uit culturele en wetenschappelijke kring.

Van de 762 personen, die zich kandidaat hadden gesteld voor de 352 parlementszetels, kregen er 307 voldoende stemmen om verkozen te worden. In 45 districten werd door geen van de kandidaten een absolute meerderheid behaald en moest op 22 juni opnieuw worden gekozen. Tevens werden 285 kandidaten, die hadden verloren, maar op wie een kwart of meer van het electoraat zijn stem had uitgebracht, aangewezen als plaatsvervangend gedelegeerde (zie pag. 639/3-1984).

Van de ruim 7,5 miljoen kiezers had 93,9% zijn stem uitgebracht. 5,4% van de stemmen was ongeldig.

Buiten de twee kandidaten die het Patriottisch Volksfront in elk district had gesteld, waren tijdens bijeenkomsten vóór de verkiezingen nog 71 ,,onafhankelijke" kandidaten door kiezers op de lijsten gezet. Van hen werden er 25 verkozen, onder wie de Hongaarse ambassadeur in Finland en voormalig minister van buitenlandse zaken Frigyes Puja.

De belangrijkste verrassingen die zich voordeden waren de verkiezingsnederlagen van oud-premier Jenö Fock en van Bela Biszku, voormalig minister van binnenlandse zaken en net als Fock voormalig lid van het Politburo.

Twee Hongaarse dissidenten, de architect Laszlo Rajk en de filosoof Gaspar Miklos Tamas hadden zich op 18 april verkiesbaar gesteld voor een zetel in het parlement, maar waren er niet in geslaagd de voorgeschreven hoeveelheid stemmen te verwerven. In het *NRC/H'blad* van 10 mei 1985 beschreef Peter Michielsen de gang van zaken aldus:

De twee dissidenten die de nieuwe wet uitprobeerden waren de filosoof Gáspár Miklós Tamás en László Rajk, de zoon van een in de Stalintijd als trotskist en verrader geexecuteerde en later gerehabiliteerde minister en zelf onder andere betrokken bij de vervaardiging en verspreiding van onofficiele literatuur.

De kandidatuur van Tamás bezorgde de overheid de meeste kopzorgen omdat de officiële kandidaat tegen wie hij het in zijn district opnam niemand minder was dan minister van buitenlandse zaken Péter Várkonyi.

Dat leverde ongebruikelijke tonelen op: een Oosteuropese minister die in debat ging – moest gaan – met een dissident en zijn vrienden. Tamas had twee kopstukken van de kleine dissidente beweging meegebracht voor het debat: Gäbor Demszki, de redacteur van Samizdat-bladen, en de schrijver Miklós Haraszti. Dit drietal stelde uitvoerig alle punten aan de orde die hen in het Hongarije van nu dwars zitten: het gebrek aan persvrijheid, de sociale ongelijkheid, het gebrek aan medezeggenschap van de Hongaren met betrekking tot een omstreden energiecentrale. de te kleine rol van het parlement, het gebrek aan respect voor gewetensbezwaren bij dienstplichtigen en het lot van de Hongaarse minderheid in het buurland Roemenië.

De drie werden natuurlijk veelvuldig onderbroken en Värkonyi maakte wel duidelijk dat hij het maar een vervelende vertoning vond. maar voor het eerst werden dit soort principiële zaken openlijk uitgesproken en Värkonyi kon er ook niet omheen er op te reageren. Hij beriep zich op het jaarlijkse rapport van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken om aan te tonen dat Hongarije zijn mensenrechten respecteert.

De inzet van Tamás en de hulp van Demszki en Haraszti mochten overigens niet baten: Tamas kreeg bij deze eerste kiezersbijeenkomst niet het benodigde eenderde deel van de uitgebrachte stemmen.

Dan had Rajk die 18de april een paar honderd meter verderop meer succes. Hij had bij die eerste bijeenkomst in zijn district in Boedapest genoeg vrienden meegebracht om voor een verrassing te zorgen en het wel te halen: hij kreeg 150 van de driehonderd aanwezigen achter zich op een programma dat zich niet wezenlijk onderscheidde van dat van Tamas.

Dat succes alarmeerde het Volksfront en bij de tweede ronde op 22 april vonden Rajk en zijn vrienden de kantine van het staatshandelsbedrijf Mogürt bij aankomst al geheel bezet met aanhangers van de twee officiële kandidaten.

Rajk en Tamás waren over hun ervaringen in de echte politiek niet werkelijk teleurgesteld: het ging er maar om, zo zeiden ze later, de nieuwe wet te toetsen en een precedent te scheppen, en dat was gelukt.

Oproep tot boycot verkiezingen

Begin juni hadden Hongaarse dissidenten de regering van hun land beschuldigd van het manipuleren van de nieuwe geliberaliseerde regels voor de verkiezingen. In een verklaring riepen zij op tot een boycot van de verkiezingen van 8 juni. Zij somden een aantal klachten op waaruit volgens hen bleek dat er onder de nieuwe regels ,,geen echte keuzevrijheid" bestond, omdat onafhankelijke kandidaten door ,,manipulatie, schendingen van de regels en duidelijk bedrog" niet op de kieslijst waren gekomen. Nominatiebijeenkomsten waren niet van tevoren aangekondigd of op werkdagen gehouden; belangstellenden waren door de politie weggehouden; de politie zou die bijeenkomsten hebben geïnfiltreerd en partijgetrouwe elementen zouden alle stoelen in zalen al uren voor het begin

van de bijeenkomsten hebben bezet om te voorkomen dat ,,onafhankelijken'' veel aanhang zouden meebrengen.

Verkiezingen voor lokale raden

De Hongaarse kiezers brachten op 8 juni tevens hun stem uit op kandidaten voor 42.734 zetels in lokale raden. Er werden die dag 41.885 raadsleden verkozen en 30.885 vervangers. In 849 districten behaalde geen van de kandidaten het vereiste aantal stemmen.

Naverkiezingen

Tijdens de tweede ronde van de verkiezingen op 22 juni werden 41 gedelegeerden en 41 plaatsvervangers verkozen voor de Nationale Vergadering, alsmede 846 raadsleden en 783 plaatsvervangers voor de lokale raden.
Het totale aantal ,,onafhankelijke" parlementsleden was na deze ronde op 45 gekomen.

Het officiële Hongaarse persbureau MTI meldde dat ,,op een later tijdstip" naverkiezingen zouden worden gehouden in de districten waar ook de tweede ronde nog geen duidelijke winnaar had opgeleverd.

Constituerende zitting Nationale Vergadering

Op 28 juni hield de Nationale Vergadering haar constituerende vergadering en herkoos daarbij Pal Losonczi als voorzitter van de Presidentiële Raad (staatshoofd) voor een nieuwe termijn van vijf jaar. Losonczi (66) bekleedde deze functie al vanaf 14 april 1967.
Istvan Sarlos werd herkozen als voorzitter van de Nationale Vergadering. Hij was op 19 december 1984 in deze functie gekozen als opvolger van Antal Apro, die op eigen verzoek ontslag had gekregen. In verband met deze benoeming was Sarlos ontheven van de post van vice-premier.
De Nationale Vergadering herkoos tevens de ministerraad, die ongewijzigd bleef.

Nieuwe minister van defensie

Op 15 december 1985 overleed de Hongaarse minister van defensie, Istvan Olah. De 60-jarige Olah was minister sinds december 1984, na eerder langdurig onderminister van defensie en stafchef van het leger te zijn geweest (resp. vanaf 1966 en 1973).

Op 1 januari 1986 werd bekend dat generaal Ferenc Karpati (59) was benoemd tot nieuwe minister van defensie. Karpati was tot dan toe onderminister van defensie en hoofd van de politieke afdeling van de strijdkrachten.

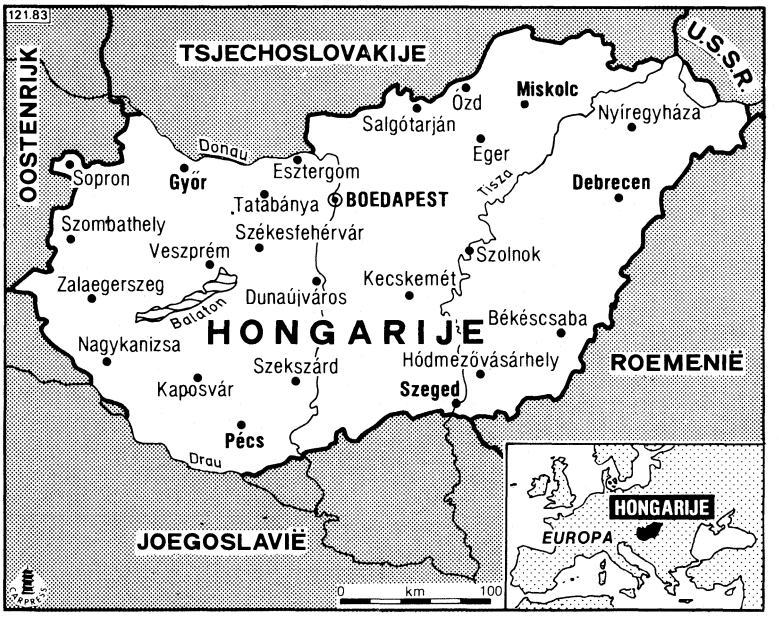
Hongarije gaat door met bouw Donau-dam

Medio augustus 1985 maakte de Hongaarse regering bekend door te gaan met een project voor de bouw van een waterkrachtcentrale in de Donau, samen met Tsjechoslowakije.
In februari 1985 had partijsecretaris Matyas Szurös tijdens een radio-interview laten weten, dat Praag en Boedapest waren overeengekomen de bouw van de waterkrachtstations bij Gabcikovo (ten oosten van Bratislava) en Nagymaros in de Donaubocht uit te stellen, totdat de ecologische gevolgen van het project volledig waren onderzocht.
In het *NRC/H'blad* van 21 augustus 1985 wijdde Peter Michielsen de volgende beschouwing aan het project:

Na jarenlang aarzelen heeft Hongarije eindelijk de knoop doorgehakt en de stoot gegeven tot de bouw van een op milieugronden omstreden waterkrachtstation in de Donau, op de grens met Tsjechoslowakije. De protesten van duizenden milieubewuste Hongaren tegen het project zijn vergeefs geweest.
De Hongaarse regering nam haar besluit op basis van het jongste in een eindeloze reeks rapporten over het mammoetproject in de Donau. Daarin stond dat de hydro-elektrische centrales bij Nagymaros aan de Hongaarse kant van de Donau en bij Gabcikovo op de Slowaakse oever een rationeel en nuttig gebruik van het Donau-water mogelijk zullen maken en daarbij het milieu onaangetast zullen laten.

Het Nagymaros-Gabcikovo-project heeft de Hongaren jarenlang beziggehouden – in feite is dit onderwerp na dat van de lotgevallen van de Hongaarstalige minderheid in Roemenië het tweede van nationaal belang in Hongarije. De Tsjechoslowaaks-Hongaarse plannen gaven zelfs de stoot tot het ontstaan van een onofficiële milieubeweging die zich De Donaukring noemde, de eerste op dit gebied in Oost-Europa.
De Donaukring, aangevoerd door een vijftigtal prominente Hongaren uit wetenschappelijke en culturele kring, verzamelde duizenden handtekeningen onder protestverklaringen waarin de definitieve stopzetting van het project werd geëist, zelfs als dat ten koste zou gaan van een conflict met Tsjechoslowakije. Zulke verklaringen gingen vergezeld van eigen rapporten die moesten aantonen dat het mammoetproject in de Donau economisch onrendabel en milieutechnisch gezien schadelijk zou zijn
De plannen voor het project dateren al van de late jaren vijftig. In 1977 werd een akkoord tussen beide landen getekend. In Tsjechoslowakije. waar men minder moeite heeft met milieubezwaren, is het werk al geruime tijd geleden van start gegaan. De Tsjechoslowaken, die van tijd tot tijd duidelijk uiting hebben gegeven aan hun ergernis over de Hongaarse aarzelingen. hebben zelfs porties van de Hongaarse taken voor hun rekening genomen. Praag heeft het project al in een vroeg stadium aan de eigen bevolking gepresenteerd als ..het bouwwerk van de eeuw' en kan alleen ai daarom moeilijk terug. In feite zou een Hongaars ,,nee" tegen net project voor de Tsjechoslowaken een ramp hebben betekend: zij hebben al tenminste drie miljard kroon in het werk geïnvesteerd, een kwart van de voorlopig geraamde kosten.

Het project voorziet in de bouw van diverse dammen in de Donau, waardoor een waterreservoir van dertig vierkante kilometer ontstaat Er worden twee kanalen aangelegd met een totale lengte van 25 kilometer. In 1995 moet het project klaar zijn, om vervolgens per uur 1800 kilo-Watt stroom op te leveren. het equivalent van bijna 700.000 ton brandstof per jaar. Daarnaast zou het Gabcikovo-Nagymaros-project moeten bijdragen tot een betere bescherming van de omgeving tegen herhaaldelijk voorkomende overstromingen en tot de betere bevaarbaarheid van de Donau.
Milieubewuste Hongaren hebben aangevoerd dat de technologie van de hydro-elektrische centrale gebaseerd is op periodiciteit, en dat de grootste hoeveelheid elektriciteit moet worden gewonnen in de tijd waarin ze het hardst nodig is. Dat is in de winter – als juist de Donau het minste water bevat. Het waterreservoir zal volgens ,,andersdenkende" deskundigen de belangrijkste drinkwaterbron in het gebied verontreinigen. Daarnaast zal 73 vierkante kilometer landbouwgrond en 37 vierkante kilometer bos verloren gaan en zou er een grondige verstoring van het ecologisch evenwicht in de Donau optreden. De opslag van

740 miljoen kubieke meter water relatief dicht bij steden als Gvör en Boedapest zou ook niet zonder risico zijn en tenslotte zou het unieke toeristisch belangrijke gebied Zegegény worden geschaad.
Boedapest heeft twee jaar vrijwel niet aan het project gewerkt en als de regering in Praag haar niet onder druk had gezet. aldus bronnen in de Hongaarse hoofdstad. dan zouden de Hongaren met het grootste genoegen uit het project zijn gestapt
De Hongaarse media zijn inmiddels in sirssende artikelen begonnen de ongeruste Hongaren gerust te stellen. Aan de milieu-technische bezwaren, zo wordt gesteld. wordt grote aandacht besteed, maar de voordelen zijn uiteindelijk nu eenmaal groter gebleken dan de nadelen Anders gezegd: energie (en de lieve vrede met Praag) weegt meer dan milieu

In september werd door een milieugroep die zich ,,de Blauwen" noemde kritiek geleverd op het wetenschappelijk rapport, op basis waarvan de Hongaarse regering haar beslissing had gerechtvaardigd door te gaan met het dam-project. Volgens de groep werden in het rapport niet alleen op een ,,onverantwoorde" manier feiten verzwegen, maar was het ook ongelooflijk dat het rapport was opgesteld door hetzelfde bureau (het Nationale Bureau voor Waterbeheer) dat de plannen voor de constructie van de dam had uitgewerkt.

De Blauwen deden een beroep op de Hongaarse bevolking zich te wenden tot hun parlementaire vertegenwoordigers, opdat dezen een ,,open, democratisch debat" zouden beginnen en door ,,onafhankelijke" deskundigen zouden laten onderzoeken welke economische en ecologische gevolgen de bouw van de dam zou hebben.
Volgens de Volkskrant van 7 juni 1986 hadden in februari zo'n twintig Hongaren en zestig Oostenrijkse Groenen een protestwandeling gemaakt langs de Donau, waar de Hongaarse politie met geweld een einde aan had gemaakt.

Op 17 april verscheen in de Oostenrijkse krant Die *Presse* een advertentie van een pagina, waarin dertig bekende Hongaarse intellectuelen en kunstenaars Oostenrijk verzochten om het Donau-project niet te financieren.
De Oostenrijkse minister van handel Norbert Steger en de Hongaarse vicepremier Jozsef Marjai tekenden op 28 mei een overeenkomst over de Oostenrijkse deelname aan de bouw van de waterkrachtcentrale bij Nagymaros. Oostenrijk zou Boedapest een krediet geven van bijna acht miljard Schilling (ruim een miljard gulden) voor de bouw. in ruil voor tweederde van de Hongaarse elektriciteitsopbrengst van 1996 tot 2015.
Minister Steger prees het akkoord als ,,een nieuwe vorm van grensoverschrijdende samenwerking, die de weg vrijmaakt voor verdere mogelijkheden voor Europeseenergiesamenwerking"

Vakbondscongres bekritiseert regering

Van 14-16 febr. 1986 vond in Boedapest het 25ste congres plaats van de vakorganisatie Szot.
In een toespraak tot het congres verweet de voorzitter van de organisatie, Sandor Gaspar, de regering een inflatoire ontwikkeling toe te laten, die de koopkracht van de bevolking uitholde. Vakbondsleden die kritiek uitten vonden volgens hem vaak geen gehoor of werden zelfs disciplinair gestraft.
Gaspar, die lid is van het Politburo, sprak zich uit voor een radicale hervorming en modernisering van de economie en kondigde aan dat zijn organisatie ook relaties wilde aanknopen met sociaaldemocratische en christelijke vakbonden in het Westen.
Tijdens het congres werd door sprekers veelvuldig geklaagd over de gestaag dalende levensstandaard, de daling van de reële lonen, de woningnood, de achteruitgang van de ziekenzorg en de ontoereikendheid van pensioenen. Veel afgevaardigden riepen Gaspar en andere Szot-leiders op de belangen van de werknemers en de gepensioneerden, die niet van de positieve kanten van het hervormingsbeleid konden profiteren, beter te behartigen.
Aan het slot van het congres stemden 21 afgevaardigden tegen een slotresolutie waarin het vijfjarenplan van de regering en haar economische politiek werden gesteund. Weliswaar was het aantal tegenstemmers klein in vergelijking met het aantal voorstemmers – 761 – maar dat er stemmen tegen de resolutie werden uitgebracht was volgens waarnemers nooit eerder vertoond. De critici van de resolutie eisten met name dat er een oproep in zou worden opgenomen tot afschaffing van de belasting op investeringen in de sociale sector.
Gaspar zelf riep in zijn afsluitende toespraak op tot een ,,nationale inspanning" om de levensstandaard te verhogen en gehoor te geven aan ,,derealistische eis" van de arbeiders om de terugval van de reële lonen tot staan te brengen.
De belangrijkste regeringsvertegenwoordiger was vice-premier Lajos Faluvegi, die in een toespraak zei dat er in 1986 geen loonsverhogingen zouden komen en dat de erosie van de pensioenen dat jaar zou doorgaan. Een verbetering van de situatie was volgens Faluvegi alleen mogelijk als de arbeiders een verstrakking van de discipline accepteerden en beter hun best zouden doen om de doeleinden van het vijfjarenplan te verwezenlijken
Alleen betere economische prestaties rechtvaardigden een betere betaling en betere arbeidsomstandigheden, aldus de vice-premier.
Hel congres eindigde met de bekrachtiging van Sandor Gaspar als voorzitter en Tibor Baranyai als algemeen secretaris van de vakorganisatie.

Nieuwe *perswet*

Op 21 maart werd door de Nationale Vergadering een nieuwe perswet aangenomen. die op 1 sept. 1986 van kracht zou worden.
In de nieuwe wet werden de rechten en plichten van journalisten vastgelegd en het recht van het publiek op snelle en tijdige informatie. Tegen functionarissen van de communistische partij, van de regering of van bedrijven die ,,publiciteit en controle" door de media trachtten te ontlopen, konden onder de nieuwe wet gerechtelijke stappen worden ondernomen. Volgens een van de bepalingen was het echter verboden berichten te publiceren die ,,schade berokkenden aan de constitutionele orde van de Volksrepubliek of aan haar internationale belangen".

Actie tegen samizdat-blad

Op **2** april deed de politie van Boedapest een inval in een drukkerij en nam er de hele oplage van het samizdatblad Beszelö in beslag. Twee drukkers werden in staat van beschuldiging gesteld wegens overtreding van de perswet.
Volgens Miklos Haraszti, een van de vijf leden van de redactionele staf van Beszelö, leek de razzia het begin van een hardere houding van de autoriteiten tegen onofficiële literatuur en een voorproefje van de nieuwe perswet. Haraszti stelde dat de nieuwe wet in Hongarije slechts in onvolledige vorm was gepubliceerd, en dat de paragrafen die betrekking hadden op de onafhankelijke pers niet openbaar waren gemaakt.

Kardinaal *Lekai* overleden. Pacskai nieuwe primaat katholieke kerk

Op 30 juni 1986 overleed op 76-jarige leeftijd kardinaal Laszlo Lekai, primaat van de Hongaarse katholieke kerk.

Laszlo Lekai werd op 12 maart 1910 in Zalalovo geboren en in 1934 tot priester gewijd. In 1972 werd hij bisschop en in 1976 aartsbisschop van Esztergom en hoofd van de katholieke kerk, als opvolger van de een jaar eerder overleden kardinaal Mindszenty.

In tegenstelling tot Mindszenty, die bekend stond als een hard en onbuigzaam tegenstander van het communistische regime in Hongarije, heeft Lekai hard gewerkt aan een betere verstandhouding tussen de regering in Boedapest en het Vaticaan. Via zijn politiek van ,,kleine stapper," wist hij onder meer gedaan te krijgen dat ook leken, na het volgen van een cursus aan de Theologische Academie van Ecedapest, konden worden ingezet bij het uitvoeren van religieuze activiteiten, waardoor de gevolgen van het teruglopende aantal priesterroepingen minder merkbaar werden.

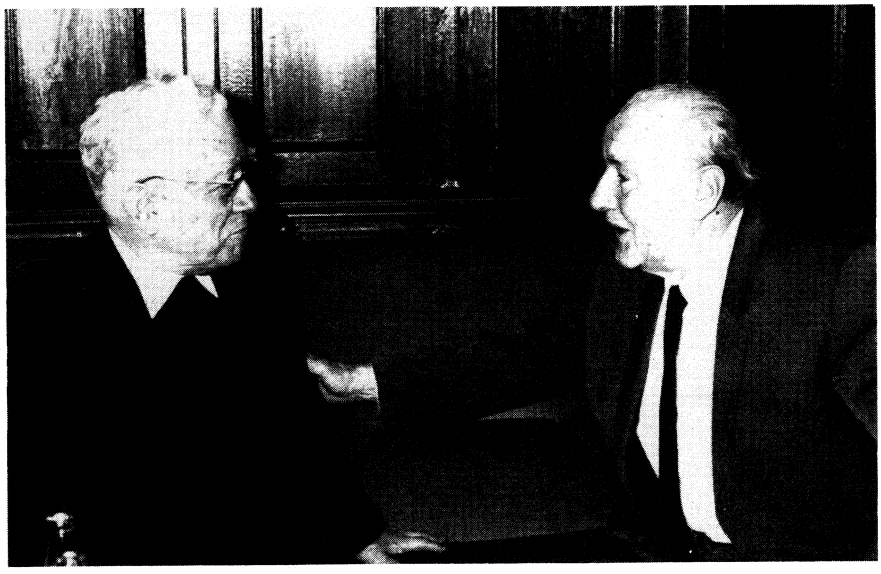
Op 8 juli werd Laszlo Pacskai, de bisschop van Kalocsa, gekozen tot hoofd van de katholieke kerk. Daarmee werd gebroken met de traditie dat de aartsbisschop van Esztergom automatisch primaat van de kerk was.
De 59-jarige Pacskai was rector van het seminarie van Boedapest en bisschop van Veszprem, voordat hij in 1982 in Kalocsa werd benoemd.
Tot voorlopig opvolger van Lekai in Esztergom werd rector Janos Fabian van het seminarie van Boedapest benoemd. Hij werd provisorisch administrator van het aartsbisdom tot een definitieve opvolger gevonden was.

BUITENLANDSE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN.
KADAR IN FRANKRIJK

De Hongaarse partijleider Janos Kadar bracht op 15 en 16 okt. 1984 een officieel bezoek aan Frankrijk. Hij was de eerste Oosteuropese leider die Frankrijk officieel bezocht sinds Mitterrand in 1981 president werd.
Tijdens een lunch verklaarde Kadar dat er ,,geen redelijk of aanvaardbaar alternatief' was voor ontspanning en dat Hongarije ,,alles deed om overleg te stimuleren en spanningen te verminderen". In wat in Parijs werd gezien als een zeer milde uiting van solidariteit met Sowjet-aanvallen op Westduits ,,revanchisme", veroordeeide Kadar ,,gevaarlijke pogingen de Europese realiteit na het eind van de Tweede Wereldoorlog ter discussie te stellen". Maar hij voegde daar aan toe de pogingen van de twee Duitslanden tot een dialoog te komen te begrijpen.

Mitterrand prees Kadar voor zijn komst naar Parijs voor een bezoek waarvan de betekenis ,,veel verder ging dan de bilaterale betrekkingen". Hij prees Hongarije tevens voor de pogingen de dialoog tussen Oost en West gaande te houden.

Kadar voerde tijdens zijn verblijf ook gesprekken met premier Laurent Fabius, met minister van buitenlandse zaken Claude Cheysson, met communistenleider Georges Marchais en met vakbondsleider Yvon Gattaz.
Kadar had op zijn reis naar Frankrijk drie economisch deskundigen meegenomen. Volgens het *NRC/H'blad* van 16 okt. 1984 was de waarde van de Hongaars-Franse handel zeer laag: rond $230 mln, hetgeen neerkwam op ¼% van de Franse buitenlandse handel. Omgekeerd wikkelde Hongarije 2% van zijn buitenlandse handel met Frankrijk af. Een probleem bij pogingen die handel uit te breiden vormde volgens het artikel het feit dat de exportstructuur van de twee landen teveel overeenkomsten vertoonde. Beide landen hadden een te groot aanbod van voedsel in hun exportpakket.

Archieffoto uit 1985 van een ontmoeting tussen de Hongaarse leider Janos Kadar (r.) en kardinaal Laszlo Lekai, primaat van de Hongaarse katholieke kerk.

Onenigheid tussen Hongarije en Roemenië

De Hongaarse minister van buitenlandse zaken Peter Varkonyi bracht op 21 jan. 1985 een bezoek aan Boekarest waar hij besprekingen voerde met zijn Roemeense ambtgenoot Stefan Andrei en met president en partijleider Nicolae Ceausescu.
Volgens het Hongaarse persbureau MTI werden Varkonyi en Andrei het erover eens dat de Roemeense minderheid in Hongarije en de Hongaarse minderheid in Roemenië in de bilaterale relaties ,,een stimulerende rol" speelden. Tevens werd gezegd dat Varkonyi's besprekingen in een ,,openhartige en kameraadschappelijke" sfeer verliepen, een terminologie die volgens ingewijden duidde op grote meningsverschillen.
In het communiqué dat het Roemeense persbureau Agerpress verspreidde kwam de zin over de ,,stimulerende rol" van de minderheden niet voor. Volgens waarnemers was het ongebruikelijk dat na besprekingen door de verschillende partijen andersluidende communiqué's werden uitgegeven en tekende dat de ernst van de meningsverschillen.
De bilaterale relaties tussen Hongarije en Roemenië werden al jaren vertroebeld door de kwestie van de 1,7 tot 2 mln zielen tellende Hongaarse minderheid in Roemenië, die naar het oordeel van de Hongaren elke culturele autonomie was kwijtgeraakt en blootstond aan pogingen op allerlei niveau haar te assimileren.

Eind juli 1985 publiceerde het in de stad Debrecen verschijnende blad Hajdu-Bihari Naplo een lange lijst klachten over vertragingen en pesterijen die Hongaren ondervonden, als ze naar het naburige Roemenië reisden. Het was voor het eerst dat daarvan openlijk melding werd gemaakt in de Hongaarse pers. Delen van het artikel werden later voor de Hongaarse radio voorgelezen.
Het blad schreef dat Hongaren aan de grens waren teruggestuurd omdat de Roemenen bezwaar maakten tegen toeristische gidsen en boeken die zij bij zich hadden. Sommigen werden gedwongen voor elke dag die zij in Roemenië wilden doorbrengen een bepaald bedrag aan lei (de Roemeense munteenheid) te wisselen, hoewel deze verplichting alleen voor reizigers uit westerse landen gold.
Het Roemeense consulaat, dat enkele jaren in Debrecen gevestigd was, werd in de winter van 1984 om financiële redenen gesloten.

Premie Lazar in Oostenrijk

De Hongaarse premier György Lazar bracht op 21 en 22 febr. 1985 een officieel bezoek aan Oostenrijk, waar hij besprekingen voerde met bondskanselier Fred Sinowatz en een ontmoeting had met president Rudolf Kirchschlager.
Tijdens een diner ter ere van de Hongaarse gast wees Sinowatz op de be-

langrijke rol die de relatie tussen beide landen kon spelen in Europa.
Lazar en Sinowatz spraken onder meer over de wederzijdse economische betrekkingen. die door beide landen als zeer goed werden ervaren. Ongeveer 38% van de Hongaarse export was in 1984 bestemd voor Oostenrijk, terwijl de meer dan 2 miljoen Oostenrijkse bezoekers dat jaar de Hongaren heel wat harde valuta opleverden.
Begin juli 1985 tekenden Oostenrijk en Hongarije een overeenkomst volgens welke burgers van een van beide landen die een overtreding hadden begaan in het andere land, hun straf in hun eigen land mochten uitzitten. De overeenkomst gold niet voor politieke gevangenen.

Minister *Varkonyi* in Nederland

Tijdens een officieel bezoek aan Nederland sprak de Hongaarse minister van buitenlandse zaken Peter Varkonyi op 9 juli 1985 met zijn Nederlandse collega Hans van den Broek.

De twee ministers bespraken onder meer de mogelijke plaatsing in Nederland van kruisraketten, waarbij Varkonyi bij Van den Broek in diplomatieke termen had aangedrongen op niet-plaatsing.
De betrekkingen tussen Nederland en Hongarije waren goed, zo stelden de ministers vast, al konden zij nog verder worden verbeterd. Vooral de culturele betrekkingen ontwikkelden zich stormachtig.

Kadar bezoekt Engeland

Van 31 okt. tot 2 nov. 1985 bracht de Hongaarse partijleider Janos Kadar een officieel bezoek aan Engeland. Het was het eerste bezoek van een partijleider van een Warschaupactland aan Engeland sinds 1956, toen de toenmalige Sowjet-leider Nikita Chroesjtsjow dit land bezocht.

Kadar, die werd vergezeld door minister van buitenlandse zaken Peter Varkonyi, voerde een aantal gesprekken met premier Margaret Thatcher en met minister van buitenlandse zaken Geoffrey Howe. Tijdens de besprekingen, die als ,,vriendelijk en goed" werden omschreven, kwamen thema's als Oost-Westbetrekkingen en de bilaterale handel aan de orde.
De twee landen waren geïnteresseerd in een verdere uitbreiding van het bilaterale handelsverkeer. dat gedurende de afgelopen twee jaren al met 45% was gegroeid. Hongarije streefde daarbij met name naar een vermindering van zijn handelsdeficiet.
Kadar ging tijdens een persconferentie in op de betrekkingen van zijn land met de Europese Gemeenschap. die hij zeer waardevol noemde. Boedapest had de in 1383 begonnen onderhandelingen over een verdrag met de EG volgens Kadar niet onderbroken omdat de COMECON met de EG begon te onderhandelen, maar omdat Brussel de Hongaren niet alle rechten wilde toekennen waar zij in het kader van de Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel (GATT) aanspraak op konden maken. Wanneer Brussel deze rechten zou waarborgen, stond niets een bilaterale overeenkomst tussen de EG en Boedapest meer in de weg, aldus de partijleider.

Betrekkingen met de Sowjet-Unie. Premier Lazar in Moskou

De Hongaarse premier György Lazar arriveerde op 11 nov. 1984 voor een tweedaags ,,werkbezoek" in Moskou, en werd een dag later ontvangen door de toenmalige Sowjet-leider Konstantin Tsjernenko.

Lazar kreeg bij deze gelegenheid de orde van de Oktoberrevolutie uitgereikt vanwege zijn inzet bij de opbouw van het ,,ontwikkelde socialisme" in zijn land en bij de versteviging van de banden tussen partijen en volken van de Sowjet-Unie en Hongarije.

In een bericht van het Sowjet-persbureau Tass over het onderhoud dat Lazar had met zijn Russische collega Nikolaj Tichonow, werd gemeld dat beiden hun goedkeuring hadden uitgesproken over de werkzaamheden van de twee landen inzake het op elkaar afstemmen van de vijfjarenplannen over de periode 1986-1990. Voorts zou gewerkt worden aan een ontwikkelingsprogramma voor economische, wetenschappelijke en technische samenwerking tot het jaar 2000. Een akkoord betreffende deze samenwerking werd op 1 april 1985 in Moskou getekend.

Janos Kadar bezoekt Sowjet-Unie

Op 24 en 25 sept. 1985 bracht de Hongaarse partijleider een bezoek aan Moskou, waar hij besprekingen voerde met zijn Russische collega Michail Gorbatsjow.
Uit het communiqué. dat na afloop van de ontmoeting werd verspreid, bleek enerzijds dat de Hongaren tot meer ideologisch conformisme werden gemaand, anderzijds dat het recht op ,,nationale eigenaardigheden" van de socialistische landen werd erkend. Sommige waarnemers hadden verwacht dat de Sowjet-leiding Kadars bezoek zou aangrijpen voor een berisping van de Hongaren, vanwege hun beleid van decentralisatie in de economie en pluriformiteit op cultureel en zelfs op politiek gebied.
In een artikel in de Prawda in juni 1985 waren socialistische landen, die een meer op de markt gerichte economische koers wilden varen of een bijzondere rol op het gebied van de buitenlandse politiek opeisten, ervan beschuldigd onder invloed van de klassevijand te staan.
Sowjet-bladen als *Kommoenist* en Nieuwe Tijden hadden sinds die tijd echter het recht op nationale variaties binnen het socialistische blok en zelfs de mogelijkheid van economische decentralisatie erkend.
In de *Prawda* van 22 jan. 1986 verscheen een artikel van de hand van twee ,,speciale correspondenten" in Boedapest, waarin in gematigd positieve termen werd geschrcvcn over de uitgebreide handelsbetrekkingen van Hongarije met het Westen.
Het stuk weidde eerst uit over de zegenrijke invloed van de betrekkingen van Hongarije met de andere Warschaupactstaten, in het bijzonder de Sowjet-Unie. Vervolgens werd geconstateerd dat 40% van de Hongaarse import en 35% van de export betrekking had op de kapitalistische landen. Volgens het artikel voerden Hongaren een dergelijk beleid om de concurrentiepositie van de Hongaarse industrie op de wereldmarkt te verbeteren en om geavanceerde technologie te kunnen importeren.
De krant waarschuwde tegen de ideologische beïnvloeding die het gevolg was van contacten met het Westen en tegen het verwaarlozen van de handelsbetrekkingen met de Sowjet-Unie.

Premier Lazar bezoekt Japan

De Hongaarse premier György Lazar bracht van 17-20 sept. 1985 een officieel bezoek aan Japan. Een belangrijk doel van zijn reis was Japan er toe te bewegen zijn aandeel aan de modernisering van de Hongaarse industrie gedurende het komende vijfjarenplan (1986-1990) te vergroten.
Tijdens besprekingen die Lazar voerde met zijn Japanse ambtgenoot Yasuhiro Nakasone, kwamen beiden overeen de economische betrekkingen tussen de twee landen uit te breiden. De Hongaarse premier zei tijdens een diner dat ter ere van hem werd gegeven, dat bij het ontwikkelen van bilaterale betrekkingen ,,wederzijdse vastberadenheid, wederzijdse belangen en de juiste soepelheid" vereist waren. Hij gaf zijn gastheren de verzekering dat Hongarije op alle gebied een ,,correcte partner" zou zijn. Tevens nodigde hij premier Nakasone uit tot een tegenbezoek.

CHILI

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

In aansluiting op het bericht van pag. 52213 e.v. deden zich in Chili o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Arrestatie van uitgever en leider van Christelijk Links

Op 29 sept. 1983 verbood de regering een voor 30 september in Santiago geplande demonstratie van journalisten voor vrijheid van meningsuiting. De journalisten hadden naar de gevangenis van de hoofdstad willen marcheren. waar sinds 27 september de uitgever van het oppositionele tijdschriit Analiszs, Juan Pablo Cardenas. alsmede de leider van Christelijk Links, Pedro Fclipe Ramirez, vastzaten.
Beiden moesten terechtstaan wegens inbreuk op de staatsveiligheid. Ramirez had in een interview met het tijdschrift tot burgerlijke ongehoorzaamheid en tot een algemene staking opgeroepen

Democratische Alliantie hervat dialoog met het bewind

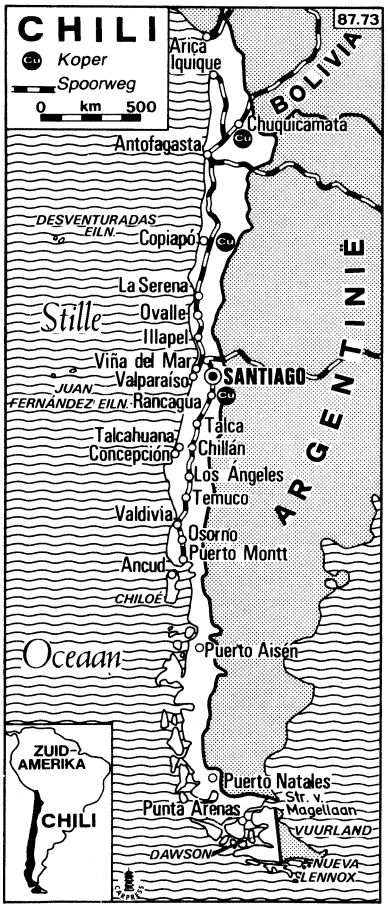
Op 29 sept. 1983 drongen vertegenwoordigers van de Democratische Alliantie in een derde gesprek met premier Jarpa aan op het houden van een referendum over een wijziging van de grondwet. Gezien de economische en sociale noodsituatie verlangde de Alliantie onmiddellijk maatregelen ter bestrijding van de werkloosheid.
De Democratische Alliantie pleitte ook voor afschaffing van bijzondere volmachten. die de regering het recht gaf mensen zonder vorm van proces te verbannen.

Op 1 oktober meldde de Volkskrant dat het bewind intussen vijftien mensen, onder wie twee vakbondsleiders, voor drie maanden naar afgelegen dorpen had verbannen. Het regime achtte hen verantwoordelijk voor gewelddaden tegen het militaire bewind.

De Alliantie had besloten af te zien van een precieze kalender voor het herstel van de democratie. Zij wilde nu dat een gemengde commissie, bestaande uit leden van regering en oppositie, de juridische modaliteiten voor het vrij functioneren van de politieke partijen en voor de organisatie van toekomstige verkiezingen zou gaan uitwerken. Beide partijen noemden het gesprek na afloop ,,vruchtbaar".
Op 30 september riep de Democratische Alliantie de bevolking op tot ,,marsen voor de democratie" in Santiago en andere steden in Chili op 11 oktober, de dag waarop de MDP een zesde nationale protestdag wilde houden.

Betogingen.
Zesde nationale protest
op 11, 12 en 13 oktober

Op 4 okt. 1983 werd vakbondsleider Seguel gearresteerd bij een betoging van kopermijnwerkers in Rancagua, 86 km ten zuiden van Santiago. Ook een aantal andere deelnemers aan de betoging werd opgepakt.
Seguel, leider van de Confederatie van kopermijnwerkers (CTC), leidde de betoging van ongeveer 1.000 mijnwerkers en hun familieleden. De demonstranten eisten dat de kopermijnwerkers die in juni waren ontslagen omdat zij aan protesten tegen het beleid van Pinochet hadden deelgenomen (pag. 53413 e.v.-1983), weer in dienst zouden worden genomen. Seguel en een aantal andere deelnemers aan de betoging werden gearresteerd toen de mijnwerkers een protestmars naar Santiago wilden beginnen. Zij zouden het verkeer hebben gehinderd. Enige uren later werden de gearresteerde betogers weer vrijgelaten.
Op 5 oktober verspreidde de politie met waterkanonnen, traangas en de wapenstok een groep van ongeveer 5.000 mensen die in Santiago deelnamen aan een betoging waarvoor door de autoriteiten toestemming was verleend. De demonstratie was georganiseerd door christen-democratische, socialistische en communistische jongerengroepen.
Op de drie uur durende bijeenkomst werd in toespraken aangedrongen op de vervanging van de regering-Pinochet door een overgangsregering die in 18 maanden de terugkeer naar de democratie zou moeten voorbereiden.
Na afloop zongen de betogers het nationale volkslied, dat al snel werd gevolgd door spreekkoren tegen Pinochet. Toen de demonstranten het plein verlieten waarop de betoging werd gehouden. voerde de politie van twee kanten charges uit.

Op 7 oktober verboden de autoriteiten de ,,marsen voor de vrede" die de Democratische Alliantie op 11 oktober wilde houden. Premier Jarpa zei dat hij de marsen had verboden om te voorkomen dat ,,het vandalisme en de excessen die zich tijdens voorgaande manifestaties hebben voorgedaan zich zullen herhalen".
Aan de vooravond van het zesde nationale protest, dat, zo wilde de MDP (zie pag. 52513 e.v.), behalve op 11 oktober ook op 12 en 13 oktober zou plaatsvinden, gaf de gouverneur van Santiago wel toestemming ver van het Monedapaleis een manifestatie te houden. Die toestemming werd gegeven aan het Democratische Eenheidscommando (CUD), bestaande uit groeperingen ter verdediging van de mensenrechten, en studentenorganisaties. Voorzitter van het CUD was Jorge Lavandero, tevens leider van PRODEN (pag. 53112). De manifestatie kreeg onmiddellijk steun van de MDP maar de Democratische Alliantie hield zich ervan afzijdig.

Op 11 oktober namen zo'n 50.000 personen in Santiago deel aan het zesde nationale protest tegen het bewind-Pinochet. De betogers riepen slogans als ,,brood, werk, rechtvaardigheid en vrijheid" en ,,de dictatuur zal vallen".
Na afloop van de betoging gebruikte de politie traangas, waterkanonnen en de wapenstok om te voorkomen dat de betogers een mars naar het centrum van Santiago zouden houden.
's Avonds deden zich in de hoofdstad gewelddadige incidenten voor. Een aantal mensen werd gewond en er vonden arrestaties plaats.
Talrijke arrestaties werden ook gesignaleerd in Valparaiso, Concepcion en Valdivia, waar eveneens acties tegen Pinochet plaatsvonden. Verder vonden in het gebied rond Valparaiso

verscheidene aanslagen met dynamiet plaats.

Op 12 en 13 oktober waren de protestacties geringer van omvang. In totaal vielen tijdens de drie dagen van nationaal protest zes doden. Volgens de NZZ (16-10-1983) waren er nu sinds de eerste nationale protestactie op 11 mei in totaal 69 mensen gedood. Tijdens het driedaags protest verrichtte de politie zo'n 300 arrestaties.

Vakbondsleider mishandeld

Op 10 okt. 1983 vroeg vakbondsleider Rodolfo Seguel van de regering een snel en diepgaand onderzoek naar de ontvoering van Raul Montecinos Rosales, secretaris internationale betrekkingen van het CTC. Deze was op 8 oktober door een groep gewapende burgers ontvoerd, afgetuigd en bewusteloos aan de kant van de weg achtergelaten.
Montecinos had te horen gekregen dat wanneer de vakbonden hun verzet tegen de regering zouden voortzetten hijzelf en Seguel zouden worden vermoord.

Onderhandelingen met regering definitief gestopt. Bisschoppen roepen op tot nieuwe dialoog

Op 10 okt. 1983 deelde de Democratische Alliantie in een communiqué mee dat zij de dialoog met de regering officieel had verbroken, omdat deze geen van de eisen van de Alliantie had geaccepteerd. De Alliantie studeerde nu op een „verzetsplan om het herstel van de democratie in Chili op zo kort mogelijke termijn te realiseren", aldus Hugo Zepeda. Zepeda, de vertegenwoordiger van de rechtse republikeinen, was die maand voorzitter van de Alliantie waarin het presidentschap rouleerde.

Op 13 oktober liet de Alliantie weten dat de dialoog met de regering als ,,definitief verbroken" diende te worden beschouwd. De sociaal-democratische leider Luis Bossay zei: „Wezouden de mensen bedriegen wanneer de dialoog nog zou worden voortgezet."
Op 15 oktober riep de Chileense bischoppenconferentie de regering en oppositie op ,,doeltreffende stappen" te nemen om de onderhandelingen inzake de overgang naar democratie te hervatten.
De 31 bisschoppen in de conferentie zeiden in een verklaring de zes doden te betreuren die op 11, 12 en 13 oktober waren gevallen en waren van mening dat regering en oppositie samen moesten bekijken onder welke voorwaarden de dialoog kon worden hervat.

Monica Madariaga Gutierrez

Wijzigingen binnen het kabinet

Op 11 okt. 1983 nam minister van onderwijs Monica Madariaga Gutierrez ontslag. Madariaga, een nicht van Pinochet, had zich uitgesproken voor het organiseren van verkiezingen op de universiteiten. ,,Ik geloof dat de jongeren verantwoordelijk genoeg zijn om hun vertegenwoordigers te kiezen", aldus de minister. De Chileense universiteiten stonden sinds de staatsgreep van 1973 onder militair beheer.
Madariaga, die zei om persoonlijke redenen ontslag te nemen, was, voordat ze in febr. 1983 op onderwijs was terechtgekomen (pag. 532/2-1983), minister van justitie geweest. Eind oktober werd gemeld dat Horacio Aranguiz de onderwijsportefeuille van Madariaga had overgenomen.
Op 15 december verliet Miguel Alex Schweitzer Walter, sinds febr. 1983 minister van buitenlandse zaken (pag. 532/2-1983), eveneens om persoonlijke redenen het kabinet.
Een dag later benoemde president Pinochet minister van justitie Jaime del Valle tot opvolger van Schweitzer op buitenlandse zaken. Justitie kwam in handen van Hugo Rosende.

Zevende nationale protestdag op 27 oktober. Massaal protest op 18 november. Bomaanslagen

Op 24 oktober 1983 riep Seguel als voorzitter van het Nationale Commando van Arbeiders (CNT) op tot een zevende nationale protestdag, die drie dagen later moest plaatsvinden.
Op 27 oktober waren de demonstraties minder massaal en gingen rnet minder geweld gepaard dan op eerdere protestdagen. Twee mensen kwamen in Santiago om toen zij werden overreden door een bus die probeerde een opgeworpen barricade te ontwijken.
In de hoofdstad leidde Seguel een mars naar het presidentiële paleis, waar hij een petitie overhandigde. Daarin vroegen de vakbonden om maatregelen tegen de enorme werkloosheid en loonsverhogirigen ter compensatie van de inflatie. Er vonden die dag botsingen tussen politie en betogers plaats in Santiago, Valparaiso en Concepcion en er werden arrestaties verricht. Een aantal mensen raakte gewond.
Diezelfde dag vaardigde de junta een decreet uit, waardoor het mogelijk werd organisatoren van tegen het bewind gerichte demonstraties levenslange dwangarbeid, onbeperkte gevangenisstraf, uitwijzing of interne ballingschap op te leggen.

Op 29 oktober riep de Democratische Alliantie de bevolking op tot een ,,massaal" protest tegen het bewind van Pinochet op 18 november.
Op die dag gaven ongeveer 500.000 mensen in het O'Higgins-park in Santiago aan de oproep gehoor. Het protest droeg aanvankelijk het karakter van een volksfeest. Als enige spreker voerde namens de Democratische Alliantie de radicaal Enrique Silva Cimma het woord. Hij vroeg ,,het aftreden van generaal Pinochet om tot een herstel van de democratie te komen" en leverde kritiek op de staat van dienst van Pinochets regering op het punt van de mensenrechten, de economie en de sociale verzorging. Aan de massabijeenkomst deden ook de MDP, het Socialistisch Blok, het CNT en het CUD mee.
Na de demonstratie gooide de politie traangasgranaten naar betogers die in de richting van het presidentiële paleis marcheerden. Het kwam tot botsingen tussen politie en betogers en een aantal personen werd gearresteerd. Een 18-jarige student kwam bij de ongeregeldheden om het leven.
In de tweede helft van november begonnen in Chili reeksen kleine bomaanslagen. In de laatste week van die maand vonden 15 bomaanslagen plaats op spoorlijnen, hoogspanningsmasten en banken.

Op 1 dec. 1983 bracht Seguel, tijdens een rondreis door Europa om solidariteit te kweken voor de standpunten van de Chileense oppositie, een bliksembezoek aan Nederland. Hij was hier op uitnodiging van het FNV.
Rond 19 november waren twee andere leiders

van de Chileense oppositie in ons land. Eén van hen was Carlos Nunez, coördinator van het Socialistische Blok. Nunez had op 21 november in Parijs een onderhoud met de Franse president Mitterrand.

Op 5 december deaen zich in La Granja, een voorstad van Santiago botsingen voor tussen betogers en politie. De betogers, werklozen die in het kader van een werkgelegenheidsprogramma straten schoonmaakten, eisten dat de maandelijkse vergoeding daarvoor werd verhoogd van 4.000 pesos (toen ongeveer f 75) tot het drievoudige.
Drie dagen later meldde *NRC/H'blad* dat de Chileense regering had besloten te stoppen met de werkverschaffing voor werkiozen (1,2 min!, omdat de communistische partij politieke agitatie zou hebben bedreven onder mensen die ervan profiteerden.
Op 29 december protesteerden duizenden vrouwen in de hoofdstad tegen het bewind van Pinochet.

Op 23 december had premier Jarpa aangekondigd dat de regering opdracht had gekregen een wet tegen het terrorisme op te stellen om „een einde te maken aan het klimaat van geweld dat cxtrcmistische groepen in Chili willen scheppen".
„De terroristische daden van de laatste maanden maken de definitieve regeling van deze kwestie door een speciale wet noodzakelijk", aldus Jarpa.

Bisschoppen eisen hervorming geheime politie

Op 12 nov. 1983 eisten de hulpbisschop van Concepcion, mgr Alejandro Goic, en een aantal plaatselijke geestelijken de ontbinding van de Nationale Inlichtingen Centrale (CNI), de militaire inlichtingendienst die in 1977 was opgericht ter vervanging van het Directoraat van Nationale Inlichtingen (DINA).
Volgens hen arresteerden leden van de CNI op willekeurige wijze mensen zonder zich te identificeren en zonder arrestatiebevel, en onderwierpen zij gevangenen aan lichamelijk en psychologisch geweld.
Een dag eerder had een inwoner van Concepcion, Sebastian Azevedo, zich voor de plaatseljke kathedraal in brand gestoken uit protest tegen de arrestatie door de CNI van zijn twee kinderen. (Azevedo overleed korte tijd later in een ziekenhuis).
Op 16 december eisten de Chileense bisschoppen in een herderlijk document een hervorming van de CNI. Zo'n hervorming, aldus de bisschoppen, moest ervoor zorgen dat de leden van de CNI „optreden binnen het kader van de moraal en rechtvaardige wetten". De bisschoppen eisten dat er een einde zou komen aan de martelingen.
Op 20 maart 1984 overleefde generaal Manuel Contreras Sepulveda, voormalig chef van het DINA, in Santiago een bomaanslag.

Amerikaanse houding t.a.v. Chili

Na afloop van een anderhalf uur durend onderhoud met president Pinochet verklaarde de Amerikaanse reizende ambassadeur Vernon Walters op 12 dec. 1983 in Santiago dat de VS een regionaal evenwicht in de zuidelijke kegel van Latijns-Amerika wensten, „Chili", zo zei hij, „is een zeer belangrijk land op dit continent (...) en zijn volk kan een zeer belangrijke bijdrage leveren aan de stabiliteit en vooruitgang van dit deel van de wereld".
Op 1 maart 1984, aldus Le Monde (3-3-1984), liet de Amerikaanse ambassadeur in Santiago, James Theberge, het Chileense ministerie van buitenlandse zaken weten dat zijn regering verontrust was over de „stagnatie" in het proces „van politieke opening waarmee in aug. 1983 een begin is gemaakt". „Er bestaat een groeiende belangstelling van onze regering voor hetgeen gebeurt in de zuidelijke kegel (van Latijns-Amerika), want wij weten zeer goed dat een overgang naar de democratie in Chili de belangen van de buurlanden, die van het Chileense volk en die van de Verenigde Staten dient", aldus de ambassadeur.

Cijfers over de situatie van de mensenrechten in 1983

Op 10 jan. 1984 deelde de Chileense commissie voor de mensenrechten mee dat zij in 1983 was geïnformeerd over 437 gevallen van marteling (in 1982: 122), 130 verbanningen (in 1982: 81) en 14.515 arrestaties of interpellaties (in 1982: 1.789). Bij de zeven nationale protesten in 1983 waren volgens de commissie 73 doden gevallen, 363 mensen gewond door kogels en 1.170 mensen gewond door slagen.

Verdere bomaanslagen. Andere acties. Franse vice-consul op verzoek van Chili teruggeroepen

Op 10 jan. 1984 hielden vijf leden van een extreem-linkse groep, die zich het Patriottisch Front Manuel Rodriguez (FPMR) noemde, korte tijd een zender van de staatsradio bezet om een verklaring uit te zenden waarin het bewind van Pinochet werd veroordeeld.
In de nacht van 29 februari/1 maart deden zich in Santiago, Valparaiso en Concepcion in totaal 19 explosies voor, waardoor elektriciteitsinstallaties en spoorwegen werden vernield. Volgens de regering waren de communisten voor deze aanslagen verantwoordelijk.
In de nacht van 7/8 maart bezette een gewapend commando in Santiago een radiostation en las een tegen de regering van president Pinochet gerichte verklaring voor. Volgens KCA (juli 1984) behoorden de zes leden van het commando tot het FPMR.

In de nacht van 16117 maart, aldus Le Monde (20-3-1984), ontploften in Santiago 30 en in Concepcion, Valparaiso, Vina del Mar en San Antonio zeven bommen. De aanslagen waren voornameljk gericht tegen elektriciteitsinstallaties. De verantwoordelijkheid voor de bomaanslagen werd opgeëist door het FPMR.
In *Le* Monde van 22 maart werd gemeld dat drie vermoedelijke leden van het FPMR waren gearresteerd: Carlos Perez Figueroa, Genaro Roman Yanez en Carlos Ruiz Rojas. Volgens de geheime dienst behoorden de drie tot de communistische partij.

In de nacht van 21122 maart werd een serie bomaanslagen gepleegd op stroomvoorzieningsbedrijven, waardoor Santiago en het centrale gedeelte van het land zonder stroom kwamen te zitten. Volgens Le Monde (27-3-1984) zouden sinds begin 1984 ongeveer 130 bomaanslagen op het elektriciteitsnet hebben plaatsgevonden.
De meeste van deze aanslagen, aldus Le Monde, waren opgeëist door het MIR (Beweging van Revolutionair Links) en door het FPMR, dat naar eigen zeggen onafhankelijk was.
Volgens het orgaan van de communistische partij, El Siglo, zo vervolgde Le Monde, waren deze sabotage-acties het werk van „speciale brigades", die handelden op bevel van het bewind. Dit zou een klimaat van geweld willen creëren om in de ogen van het publiek de uitvaardiging van een zeer strenge anti-terreurwet te rechtvaardigen.

Op 7 april wees de regering de secretaris-generaal van de Democratische Volksbeweging (MDP) en leider van de communistische partij, Jaime Insunza, alsmede een leider van de Chileense commissie voor de mensenrechten. Leopold Ortega, uit naar Brazilië. De twee, die in de nacht van 6/7 april in Santiago werden gearresteerd, zouden iets te maken hebben met recente bomaanslagen in de hoofdstad.
Verder arresteerde de politie op 7 april 30 personen die lid zouden zijn van de MIR.

Op 30 maart verklaarde de regering de Franse vice-consul in Santiago, Yvonne Le Grand, tot ongewenst persoon en eiste dat Parijs haar zou terugroepen. De vice-consul zou leden van de MIR hebben geholpen een toevluchtsoord in het buitenland te vinden. Op 7 april verliet zij de Chileense hoofdstad en op 8 april arriveerde zij in Parijs.

De betrekkingen tussen beide landen waren in 1983 verslechterd nadat Frankrijk op 18 mei 1983 zijn ambassadeur in Chili, Leon Bouvier. korte tijd voor overleg had teruggeroepen uit protest legen het optreden van de Chileense autoritciten op de eerste nationale protestdag op 11 mei.
Medio mei 1983 had de Franse minister van buitenlandse zaken Claude Cheysson verklaard: ,,Het regime van generaal Pinochet is een vloek voor het volk."
Verder had de Franse regering geprotesteerd tegen de arrestatie op 15 febr. 1984 van MDP-voorzitter Almeyda (zie verderop) en de arrestatie op 7 maart 1984 van 24 militante socialisten die ervan werden beschuldigd een terroristisch plan voor te bereiden.
Eind maart 1984 had het Franse ministerie van buitenlandse zaken in een communiqué de ,.grwelddadige repressie" tegen de deelnemers aan de nationale protestdag van 27 maart (zie verderop) veroordeeld. De Chileense regering had Parijs beschuldigd van ,,oppervlakkigheid" en gezegd dat ,,de herhaalde oordelen van de Franse regering een vervoimde analyse van de interne situatie in Chili weergeven".

Spanningen tussen kerk en staat. Geweld van rechts

Op 15 jan. 1984 drongen vier leden van de Beweging van Revolutionair Links (MIR)de pauselijke nuntiatuur in Santiago binnen. Eenmaal binnen gooiden zij hun wapens weg en vroegen de nuntius te bemiddelen bij hun verzoek om politiek asiel. De nuntius ging hierop in en vroeg de regering een vrijgeleide voor de vier naar Ecuador of Europa.
De vier zeiden op de vlucht te zijn voor de geheime dienst die hen beschuldigde van betrokkenheid bij de moordaanslag op de militaire gouverneur van Santiago, Urzua, op 30 aug. 1983 (pag. 52511-1986). Pinochet wees het verzoek om een vrijgeleide af. In plaats daarvan eiste hij de uitlevering van de vier aan de staat. De nuntius weigerde dit en paus Johannes Paulus II drong er persoonlijk bij de regering van Pinochet op aan de vier een vrijgeleide te geven.
Op 5 april kregen de vier een vrijgeleide en op 7 april vertrokken zij vanuit Chili naar Ecuador.

Op 26 februari jouwden honderden betogers in Punta Arenas, in het zuiden van het land, president Pinochet uit, die daar naar toe was gekomen voor de bijwoning van een parade. Vervolgens zochten zij hun toevlucht in de plaatselijke kathedraal, waarna de politie een cordon om het gebouw legde. Zestien mensen werden gearresteerd, onder wie Carlos Mladinic, de voorzitter van de plaatselijke afdeling van de Christen-Democratische Partij, en Jose Ruiz di Giorgio, de voorzitter van de vakbond van arbeiders in de oliesector.

Op 27 februari verklaarde de secretaris-generaal van de regering dat verscheidene priesters zich bij de betogers hadden aangesloten, maar volgens de religieuze autoriteiten van Punta Arenas hadden de geestelijken juist hun best gedaan ,,de gemoederen te bedaren" en hadden aanhangers van de regering moeilijkheden veroorzaakt door o.m. stenen te gooien naar de kathedraal.

Op 28 februari kwam het in dezelfde stad tot een botsing tussen betogers en politie, toen enkele honderden mensen de straat op waren gegaan ter verwelkoming van vakbondsleider Seguel. Deze was naar Punta Arenas gekomen om uiting te geven aan zijn solidariteit met de gearresteerde Ruiz.
Seguel riep de arbeiders op de dictatuur omver te werpen en vroeg om massale steun voor een dag van nationaai protest op 27 maart.
Op 13 maart werden in Punta Arenas 63 personen gearresteerd die de vrijlating van Ruiz eisten en op 22 maart arresteerde de politie in Santiago vijf vakbondsleiders die hetzelfde eisten.
Op 15 maart werd uit kerkelijke bron in Ancud, een stad 1.500 km ten zuiden van Santiago, vernomen dat vier priesters met de dood waren bedreigd door een clandestiene ,,Beweging tegen de marxistische kanker" (MCCM).
Volgens slogans die in die tijd op kerkelijke gebouwen werden geschilderd. was de katholieke kerk marxistisch en wilde zij Pinochet ten val brengen.

Op 20 maart werd Jorge Lavandero, de voorzitter van de oppositionele centrum-rechtse beweging PRODEN, in het ziekenhuis opgenomen, nadat hij in elkaar was geslagen door leden van de Chileense anti-communistische Alliantie (ACHA), een rechtse paramilitaire groep.

Voorzitter MDP gearresteerd

Op 15 febr. 1984 werd de voorzitter van de Democratische Volksbeweging (MDP), Manuel Almeyda Medina, in Santiago gearresteerd in verband met een toespraak die hij begin februari op het eerste congres van de MDP had gehouden. In zijn toespraak had Almeyda gezegd dat hij oproepen van de vakbonden steunde voor het houden van een algemene staking en het vormen van een overgangsregering.
Op 2 april werd Almeyda veroordeeld tot een gevangenisstraf van twee jaar en 200 dagen, maar nadat van verscheidene kanten om zijn vrijlating was verzocht werd hij op 13 april in vrijheid gesteld.

Het driedaagse congres van de MDP was op 5 februari geëindigd. Toen deelnemers aan het congres die dag een tegen Pinochet gerichte demonstratie hielden, greep de politie in en arresteerde ten minste 12 mensen.

Pinochet *kondigt* referendum *aan*

Op 11 maart 1984 kondigde president Pinochet in een toespraak voor radio en TV aan dat hij een referendum wilde houden over een grondwetshervorming die ten doel zou hebben de politieke basis te leggen voor de terugkeer van de democratie in Chili.

Een datum voor zo'n referendum, waarover de militaire junta (zie pag. 52612-1986) zich nog moest uitspreken, noemde de president echter niet. Volgens premier Jarpa zou een dergelijk referendum binnen vier maanden gehouden kunnen worden.

Voor 90 dagen *noodtoestand* afgekondigd

Op 23 maart 1984 kondigde de regering opnieuw de noodtoestand af (zie voor opheffing vorige noodtoestand pag. 523/3-1986). Tegenover journalisten verklaarde premier Jarpa dat het om een voorzorgsmaatregel ging in verband met de golf bomaanslagen en andere gewelddaden in de laatste weken.

De premier onderstreepte dat ,,wij natuurlijk alle noodzakelijke maatregelen moeten nemen wanneer terroristische en gewelddadige personen hun campagne voortzetten om het normale leven te verstoren".

De maatregel, die m.i.v. 24 maart van kracht werd, gold voor 90 dagen. Op grond hiervan had de regering o.m. de bevoegdheid de vrijheid van meningsuiting en vergadering te beperken.

Na zeven bomaanslagen in Santiago in de nacht van 25/26 maart (vier op de metro en drie op het elektriciteitsnet), stelde de regering op 26 maart in de hoofdstad een avondklok in. Onder de avondklok, die voor twee dagen van kracht was, gold een uitgaansverbod tussen tien en vijf uur. Legerpatrouilles hadden opdracht te schieten op overtreders.

Beperking persvrijheid

Eveneens op 23 maart 1984 verbood de regering in een decreet de media te berichten over zaken of gebeurtenissen die de openbare orde in gevaar brachten. In een ander decreet bepaalde zij dat alle tijdschriften op één na voortaan hun kopij aan de censor moesten overhandigen.

Na protesten van Chileense zijde en van internationale persorganisaties

werd de laatste maatregel weer ingetrokken.
Op 27 maart legde de politie, aldus de Volkskrant (29-3-1984), beslag op het pas opgerichte oppositieblad *Fortin Mapocho.*

Op 10 apr11 werd de hoofdredacteur van het tijdschrift *Analisis,* Juan Pablo Cardenas, gearresteerd wegens publikatie van een artikel waarin stond dat 75,4% van de Chilenen wilde dat Pinochet als president aftrad. De gehele oplage van het blad (30.000)werd in beslag genomen.

Op 11 april legde de regering vier oppositionele bladen. *Cauce. Hoy, Analisis* en *APSI.* via een decreet censuur vooraf op.

Op 25 april dreef de politie in Santiago een demonstratie van zo'n 200 journalisten uiteen die protesteerden tegen de censuur en andere beperkingen van de persvrijheid. De politie zette waterkanonnen in. Volgens de journalisten wilde het bewind met de pas opgelegde restricties verhinderen dat een artikel over onregelmatigheden bij de verkoop van land voor een villa van president Pinochet verscheen.

Achtste nationale protest

Op 27 maart 1984 werd de achtste nationale protestdag volgens het organiserende Nationale Commando van Arbeiders (CNT) onder voorzitterschap van Seguel een ,,volledig succes". Het openbare leven kwam praktisch stil te liggen.

In de grote steden bleven kinderen weg van school, waren de winkels gesloten en reed het openbaar vervoer vrijwel niet. 's Avonds sloegen duizenden betogers op potten en pannen.
Het kwam die dag tot felle botsingen tussen politie en betogers, die het aftreden van Pinochet eisten. Vijf mensen werden gedood. De politie arresteerde honderden mensen. Wegens de ongeregeldheden werd de avondklok in de hoofdstad met één dag verlengd. Zij was nu ook op 28129 maart van kracht.

De Democratische Alliantie en de Democratische Volksbeweging hadden de oproep van het CNT voor de protestdag gesteund.

Op 29 maart kwam het in Valparaiso voor de derde achtereenvolgende dag tot botsingen tussen politie en betogende studenten.
Diezelfde dag werd in een sloppenwijk van Santiago een man gedood in een vuurgevecht dat ontstond toen gewapende mannen een politiebusje beschoten. Volgens de politie had de man een zwart-met-rode vlag bij zich van de MIR.

Het ministerie van binnenlandse zaken maakte die dag bekend dat 15 gearresteerde personen voor drie maanden waren verbannen naar een afgelegen stad in de Atacama-woestijn in het noorden van Chili. Volgens het ministerie vormden de 15 ,,een gevaar voor de binnenlandse vrede".

Op 4 april arresteerde de politie in Valparaiso 54 studenten en docenten van de Santa Maria Universiteit die hadden geëist dat 28 studenten en acht docenten weer tot de universiteit zouden worden toegelaten. Dezen waren van de universiteit verwijderd wegens activiteiten op de nationale protestdag van 27 maart.

Op 7 april werden zeven tegenstanders van de regering naar een afgelegen gebied in Chili verbannen.

Ministers van economische zaken en financiën vervangen. Vorming Socio-Economische Raad

Op 2 april 1984 verving president Pinochet minister van economische zaken Andres Passicot door Modesto Collados Nuñez, die sinds de kabinetswijziging van 10 aug. 1983 (pag. 53811-1983) minister van huisvesting was (bij diezelfde kabinetswijziging was Passicot minister van economische zaken geworden). Miguel Angel Poduje nam de portefeuille huisvesting over van Collados.

Carlos Caceres Contreras, sinds febr. 1983 minister van financiën (zie pag. 532/2-1986), werd vervangen door Luis Escobar Cerda. Deze laatste was van 1960 tot 1963 minister van economische zaken geweest.

In een toelichting verklaarde Pinochet dat, hoewel de grondslag van zijn economische politiek niet zou veranderen, het beleid een realistischer en pragmatischer karakter zou krijgen. De president benadrukte dat Chili al zijn internationale verplichtingen zou nakomen.

Op 3 mei publiceerde de regering een decreet dat voorzag in de oprichting van een raadgevende Socio-Economische Raad, die 99 leden zou omvatten en ,,een openbaar forum" moest worden ,,voor discussies tussen arbeiders, zakenlieden en de regering in een eendrachtige, niet-politieke sfeer". De leden van de Raad zouden door de minister van binnenlandse zaken worden gekozen. *(NRC/H'blad,* Volkskrant, Le Monäe, *NZZ, KCA)*

NEDERLAND

REGERINGSVERKLARING KABINET-LUBBERS II

Op 30 juli heeft premier R. F. M. Lubbers in de Tweede Kamer de regeringsverklaring van het kabinet-lubbers II afgelegd. Hieronder volgt het eerste deel van de tekst van deze verklaring.

Bij het begin van deze regeringsverklaring hecht ik er aan om mijn dankbaarheid tot uiting te brengen jegens de collega-ministers en staatssecretarissen die thans geen deel meer uitmaken van het kabinet. Zij hebben de zware taak waar het vorige kabinet voor stond mee helpen uitvoeren. Ik zal hen missen bij onze hernieuwde inspanningen.

Formatie

Gelet op de uitslag van de verkiezingen van 21 mei jl. lag het in de rede de coalitie tussen CDA en VVD voort te zetten. De adviezen van de fractievoorzitters aan de Koningin gaven daar ook in grote meerderheid blijk van.
Toch weken de adviezen zoals die uitgebracht werden, onderling af met betrekking tot de onmiddellijke aanwijzing van een formateur. De adviezen van CDA en VVD waren subsidiair gelijkluidend en wezen in de richting van de aanwijzing van een informateur. Men kan aannemen dat deze keuze werd gemaakt vanwege de programmatische knelpunten. die zich met name in het immateriele vlak in de voorafgaande kabinetsperiode voordeden en die het wenselijk maakten eerst vast te stellen of deze voldoende overbrugbaar waren om op verantwoorde basis tot de vorming van een parlementair kabinet te komen.
De werkzaamheden van de optredende informateur hebben vervolgens geleid tot een regeerakkoord waarin beide coalitiepartners zich kunnen herkennen. Hier past vooral dank aan de heer De Koning; dank ook voor zijn gelukkig evenwicht van geduld en voortvarendheid.
De formatie in strikte zin waarvoor ik op 11 juli jl. opdracht van de Koningin kreeg en die tot het optreden in deze Kamer vandaag van dit kabinet heeft geleid kon daarna kort zijn.
Het kabinet is mede als gevolg van de tijdens de informatie en formatie gevolgde procedure met recht als een parlementair kabinet te kenschetsen. De werkwijze van de informateur, waarin leden van de fracties waarop het kabinet in eerste aanleg steunt, een belangrijke rol vervulden heeft daartoe niet weinig bijgedragen. Daaraan voeg ik graag het volgende toe.
Vooral de moeilijke omstandigheden op sociaal-economisch en financieel gebied maken het nodig dat ieder kabinet van welke samenstelling ook. van den beginne af duidelijk maakt welk beleid tot welke doeleinden van dat kabinet mag worden verwacht. Dat is ook een gebiedende voorwaarde opdat het debat met de Kamer in de komende dagen zinvol zal worden gevoerd. Een heldere positiekeuze is eerste voorwaarde voor het democratische debat. Zo ligt aan dit kabinet een regeerakkoord ten grondslag waarin de doeleinden van het regeringsbeleid duidelijk zijn aangegeven. Maar de discussie met de Staten-Generaal, de dialoog met de lagere overheden – provincies en gemeenten – alsmede met de sociale partners en andere gesprekspartners vanuit de samenleving zullen van invloed zijn op de uitvoering van het regeerakkoord.
Het regeerakkoord is een akkoord tussen coalitiepartners en het kan dus slechts veranderd worden bij overeenstemming tussen de coali-

tiegenoten, veranderd daar waar argumenten ook van buiten de coalitie vanuit de Kamer als geheel daar overtuigend aanleiding toe geven Dit kan ook het geval zijn bij sterk verdnderde omstandigheden Wat nu echter telt is dat hel regeerakkoord helderheid verschaft over het voorgenomen beleid

Er worden daarin concrete politieke keuzes gedaan en juist in hun onderlinge samenhang geven de in het regeerakkoord vervatte afspraken duidelijke sturing.
Vanuit deze positiekeuze wil het kabinet uitdrukkelijk gemeen overleg voeren met de volksvertegenwoordiging als geheel en zijn oor te luisteren leggen in de samenleving als geheel. juist omdat de regering het geheel moet dienen en dienend leiding moet geven. Bij de samenstelling van het kabinet zoals die nu gerealiseerd is valt iiet op dat hel aantal staatssecretariaten verminderd is. De reden daarvoor is naast de versobering van de overheid - ook aan de top! – dat door de te grote versnippering van taken over bewindspersonen de doeltreffendheid van en de samenhang in het beleid niet wordt gediend.

Financieel en sociaal-economisch beleid

Het nieuwe kabinet dat zich thans aan het parlement presenteert wil zich rekenschap geven van de overgangsfase waarin ons land in sociaal-economische zin verkeert. Het treedt enerzijds op na de noodsituatie die in het begin van de jaren '80 werd aangetroffen en de afgelopen kabinetsperiode tot ingrijpend beleid dwong.
Anderzijds, en meer naar de toekomst kijkend, ziet dit kabinet zich geplaatst voor nieuwe uitdagingen van een samenleving die zich moet voorbereiden op de jaren '90, een samenleving die zich daarvoor klaar moet maken, daar naar toe moet groeien.
De noodsituatie van vier jaar geleden is gelukkig overwonnen. De sfeer van pessimisme en neerslachtigheid is verdrongen door een besef van meer Vertrouwen in de toekomst. Toch zijn wij er nog lang niet: noch met de werkloosheid noch met het tekort van de overheid.
Zeker, het jaarlijks tekort van de overheid werd teruggedrongen. maar inmiddels worden wij nu getroffen door een felle terugval in de aardgasbaten die veel ernstiger is dan voorzien kon worden. Een daling in 1987 van tenminste ruim 12 miljard – dat is meer dan 800 gulden per Nederlander – ofwel ca. 3% van het N.I. en ca. 8% van de totale rijksinkomsten. Het gaat hierbij geenszins om een incidenteel probleem; ook na 1987 zullen de gasbaten van het rijk aanzienlijk minder zijn dan de laatste jaren.
De snel stijgende gasbaten in de jaren '70 en begin jaren '80 maakten het de overheid toen mogelijk de collectieve uitgaven sterk te laten toenemen. Nu deze gasbaten op een aanzienlijk lager peil zijn gekomen is het nodig ook bij de uitgaven de weg terug af te leggen, dat wil zeggen het niveau van de collectieve uitgaven terug te brengen tot wat structureel – zonder die hoge aardgasbaten – nog te financieren is uit de overheidsinkomsten.
Dit betekent nu doorgaan met een versobering in het uitgavenbeleid. Niet met de botte bijl, wel systematisch en consequent om de lasten niet alsmaar op de toekomst af te wentelen.
Waar de forse daling van de gasbaten op kasbasis is geconcentreerd in 1987 is het onvermijdelijk dat het tekort van het rijk in dat jaar iets stijgt. Deze stijging zal echter zodanig worden beperkt dat het niveau van 8% niet zal worden overschreden. In de jaren daarna zal de weg terug naar ten hoogste 7%, 6% en tenslotte 5,25% N.I. in 1990 worden afgelegd.
Dit zal een strak financieel beleid vergen.
In overeenstemming daarmee zullen ombuigingen en beleidsintensiveringen zoals die zijn aangegeven in het regeerakkoord over de jaren worden gespreid. Wat dit voor 1987 betekent, wordt u op Prinsjesdag voorgelegd. In de miljoenennota zal dan ook nader worden ingegaan op de meerjarige budgettaire gevolgen van het regeerakkoord.
Wij zijn er nog lang niet; dat geldt ook in het bijzonder voor de hoofddoelstelling van het beleid, de vermindering van de werkloosheid.
Zeker, het is de laatste jaren niet slecht gegaan met de bestrijding van de werkloosheid. Nadat de stijging tot stilstand gebracht was heeft zich langzaam maar zeker de daling ingezet; inderdaad ruim 100.000 mensen per jaar meer aan het werk of actief in daarop gerichte scholing. Toch is er nog steeds een geregistreerde werkloosheid van 700.000. Hoe nu verder?
Allereerst: voortgaande arbeidskostenmatiging. Werk boven inkomen. Dat moet het blijvend fundament zijn voor een beleid gericht op inschakeling in werk voor een ieder die dat wil. Als rnen werkgelegenheid en emancipatie serieus neemt kan men niet anders doen. Arbeidskostenmatiging betekent in beginsel volstaan met behoud van koopkracht. Deze doelstelling, bezien over de gehele kabinetsperiode. is dan ook gekozen. De collectieve sector. overheid, gesubsidieerde sector en sociale zekerheid geven daartoe het voorbeeld.
Hopelijk zullen werknemers en werkgevers in de marktsector dit in hun verantwoordelijkheid ook zoveel mogelijk in praktijk brengen.
Dan de verdeling van het werk.
Wanneer de omvang van de algemene arbeidsduurverkorting – in en buiten de collectieve sector – beperkt zou zijn, is een forse aanvulling met andere vormen zoals meer deeltijdbanen, meer ploegendiensten en dergelijke des te noodzakelijker.
Kijkt men naar de ontwikkeling van het karakter van de werkloosheid. dan blijkt dat het steeds meer gaat om het toerusten van de mens voor het werk, goed toerusten door scholing, door vorming en bijscholing. In feite gaat het dan toch weer om de mogelijkheid tot ontplooiing voor iedereen, niet in theorie maar in praktijk.
Analyseert men de werkloosheidstatistieken, dan valt op het grote aantal langdurig werklozen, de jongeren met de afgebroken opleiding en de minderheden. Ja, soms ziet men zelfs dat in bepaalde streken – denk bijvoorbeeld aan Noord-Holland – of in sommige beroepen, herstel van de economie, herstel ook van de vraag naar arbeid toch gepaard gaat met een zeer hoge taaie werkloosheid.
Wat leert ons dit?
Dit leert ons dat wij de werkloze mensen als het ware op moeten gaan zoeken; er geen genoegend mee nemen dat zovelen aan de kant blijven staan; de mens opzoeken om hem of haar kansen te geven, voor werk toe te rusten.
Daarom zullen scholing, vorming en werkervaring de sleutelwoorden zijn voor de komende jaren. Sleutelwoorden om de integratie te bevorderen van hen die nu aan de kant staan; sleutelwoorden ook om de samenleving als geheel toe te rusten voor de nieuwe kennismaatschappij voor de 90'er jaren. Dit is de rode draad die wij tegenkomen van leerlingstelsel tot volwasseneneducatie: een deftig woord voor een praktijk die bitterhard nodig is.
Ja, de werkloze mens als het ware opzoeken, het niet op zijn beloop laten.
Naast de scholingsprogramma's die van vitaal belang zijn voor het verbeteren van de kansen op de arbeidsmarkt noem ik twee groepen van maatregelen.
In de eerste plaats het stimuleren van werkgevers om langdurig werklozen in dienst te nemen door tijdelijke vrijstelling van premies en een tegemoetkoming in de kosten van scholing en begeleiding. In de tweede plaats het jeugdwerkgarantieplan waarvan de hoofdlijnen zullen worden uitgewerkt in nauw overleg met de sociale partners en de gemeenten. Een nieuw element daarin is dat een inkomensvoorziening voor jongeren niet langer via een RWW-uitkering loopt maar via een garantie van een arbeids- of leerplaats.
Er moet niet alleen werk komen voor de bijna 250.000 mannen en vrouwen waarmee in de komende vier jaar het aanbod op de arbeidsmarkt groeit. De regering wil ook het hare doen om in die periode het aantal werklozen dat thans ca. 700.000 bedraagt. met tenminste 200.000 te verminderen: dat is de doelstelling die kabinet en Stichting van de Arbeid in het akkoord van 2 mei 1982 voor hun rekening hebben genomen.
Een belangrijke voorwaarde om dat doel te bereiken is dus het voortzetten van een gematigde en gedifferentieerde ontwikkeling van de lonen, voorzover mogelijk in combinatie met arbeidsduurverkorting en herverdeling van arbeid. De eerste verantwoordelijkheid ligt bij werknemers en werkgevers. De regering streeft naar een convenant met de sociale partners. De bedoeling daarvan is vooral de gespreide verantwoordelijkheid – van de overheid. werkgevers en werknemers - tot uitdrukking te brengen in een onderlinge afstemming van de hoofdlijnen van het beleid gericht op bestrijding van werkloosheid en de groei van werkgelegenheid.
Gezien liet zich wijzigende karakter van de inspanningen tot vermindering van de werkloosheid zal de gezamenlijke, elkaar aanvullende inspanning van overheid en sociale partners steeds beter zichtbaar moeten worden, zichtbaar in een erg concrete praktijk.
Dat betekent decentralisatie, een gespreide verantwoordelijkheid. In lijn daarmee zal in de komende kabinetsperiode een wetsvoorstel worden ingediend waarmee wordt beoogd het arbeidsvoorzieningsapparaat onder tripartiet bestuur te plaatsen.
In dezelfde lijn wil de regering aansturen op een principe-overeenkomst met de sociale partners inzake de overdracht van werknemersverzekeringen.
Groei in werkgelegenheid en verdere vermindering van te hoge jaarlijkse tekorten van het rijk zullen alleen op aanvaardbare wijze tot stand kunnen komen met voldoende economische groei.
De regering zal zich dan ook met alle kracht inzetten om een groeizaam klimaat voor de marktsector te bevorderen. Belangrijke aanknopingspunten voor bevordering van de economische groei zijn kostenmatiging, investeringsgroei, scholing, technologische vernieuwing en deregulering.
Om economische groei te bevorderen zijn een generieke aanpak en eenvoud belangrijke uitgangspunten.
Het tenminste stabiliseren van de collectieve lasten is een wezenlijke pijler in het regeringsbeleid gericht op economische groei.
Het gaat hierbij zowel om de lasten voor het bedrijfsleven als voor burgers. De zgn. wig – dat is de afstand tussen loonkosten en netto loon – moet worden verkleind.
Daarbij gaat het zowel om belasting als premies.
Hoewel de marges nu nog smal zijn zal bezien moeten worden in hoeverre het tot verlaging van belasting en premies kan komen.
Hier zijn onmiskenbare samenhangen met de mate waarin het op groei en werkgelegenheid gerichte beleid slaagt. Naarmate dat succesvoller is neemt immers het draagvlak van belastingen en premies toe en daarmee de mogelijkheid de wig te verkleinen wat zelf economische groei en werkgelegenheid weer kan bevorderen.
Een tweede samenhang betreft die met de per 1 januari 1988 te realiseren vereenvoudiging van de belasting- en premieheffing in aansluiting op de voorstellen van de commissie-Oort. Hieraan kan weer gerelateerd worden de draagvlakverbreding bij belastingen en premies. Ook de naderende vergrijzing vraagt erom deze vraagstukken nu ter hand te nemen.
Tenslotte is er de samenhang met het beleid terzake van misbruik en fraude. Voor het eerst zijn in bet regeerakkoord zowel voor wat betreft de belasting als voor wat betreft de sociale-zekerheidsregelingen daarvoor nu taakstellende bedragen opgenomen. Na de duidelij-

ke vooruitgang die de afgelopen kabinetsperiode al is bereikt bij de bestrijding van fraude, misbruik en oneigenlijk gebruik in de sfeer van belastingen en sociale premies zal het beleid dus met kracht worden voortgezet, ook door zogenaamde reparatiewetgeving. Controle, opsporing en sancties maar ook een doelmatige administratie en organisatie zullen verder worden ontwikkeld.
Zo zullen meer groei, minder werkloosheid en minder fraude ertoe kunnen gaan bijdragen dat van een verdiende gulden weer iets meer overgehouden wordt.
In de mate waarin ruimte ontstaat voor een positieve koopkrachtontwikkeling, zal het beter mogelijk zijn eenmalige uitkeringen en inkomengebonden subsidies te verminderen. Op die wijze kunnen zowel op het gebied van de totale collectieve lastendruk als op het terrein van de marginale druk in de micro-sfeer verbeteringen worden geboekt.
Hoe beperkt ook de mogelijkheden zullen zijn hier tot verbetering te komen. het is wel belangrijk.
Dat burgers zoveel mogelijk de prijs betalen voor diensten die zij genieten, is niet alleen een budgettair belang.
Daarenboven dreigen inkomengebonden subsidies met al hun goede effecten ieder op zich, in hun gezamenlijkheid soms het ontwijken van belastingen en premies te versterken, en in andere gevallen weer verstarring in achterstandssituaties tot gevolg te hebben.
Een op groei gericht beleid betekent ook dat wij thans niet zonder WIR kunnen. De positie van het bedrijfsleven en het nog steeds te lage niveau van investeringen noopten ertoe om, ondanks het zeer hoge financieringstekort. de WIR nu te handhaven.
Benutting van nieuwe technische mogelijkheden is een van de allerbelangrijkste factoren die onze groei bepalen. Het technologiebeleid krijgt daarom inhoudelijk en organisatorisch een nieuwe impuls.
Noodzakelijke bundeling van krachten kan worden bereikt door de praktische uitvoering van de aanbevelingen in handen te leggen van een instituut dat, onder verantwoordelijkheid van de minister van Economische Zaken. op enige afstand van de overheid opereert. Verder zij verwezen naar het regeerakkoord terzake.
Versnelling van de economische groei zal in belangrijke mate gedragen moeten worden door onze industrie. Daartoe zal de samenhang, effectiviteit en objectiviteit van het herindustrialisatiebeleid worden verstrekt.
Wat het aandachtgebiedenbeleid betreft zullen uitsluitend nog financiele stimulansen worden gegeven in het kader van duidelijke doelstellingen en criteria.

Projectvoorstellen van ondernemingen voor stimulering binnen deze programma's zullen door externe deskundigen worden beoordeeld. Bevordering van de samenwerking tussen de wetenschappelijke infrastructuur en het bedrijfsleven zal bijzondere aandacht krijgen Buiten het kader van de programma's zal geen ondersteuning van individuele projecten plaatsvinden.
Als bron van zelfstandig ondernemerschap en nieuwe initiatieven kent de regering grote waarde toe aan een gezond midden- en kleinbedrijf.

De regering zal een samenhangend beleid voeren gericht op een goede toekomst van het midden- en kleinbedrijf en van de zelfstandige in het bijzonder. In relatie daarmee zullen, naast generieke maatregelen met name voor het midden- en kleinbedrijf, specifieke maatregelen nodig blijven. De hiervoor in aanmerking komende financiële en fiscale regelingen zullen vereenvoudigd en effectiever worden gemaakt.
Een voorspoedige exportontwikkeling blijft voor ons land van vitaal belang.

Naast het exportbevorderingsbeleid is het geboden dat het Nederlandse bedrijfsleven in staat wordt gesteld op de internationale markten in een zo open mogelijke concurrentie te treden. Dat noopt onder meer tot een nadere evaluatie van de faciliteiten voor met name de Nederlandse kapitaalgoederenindustrie.

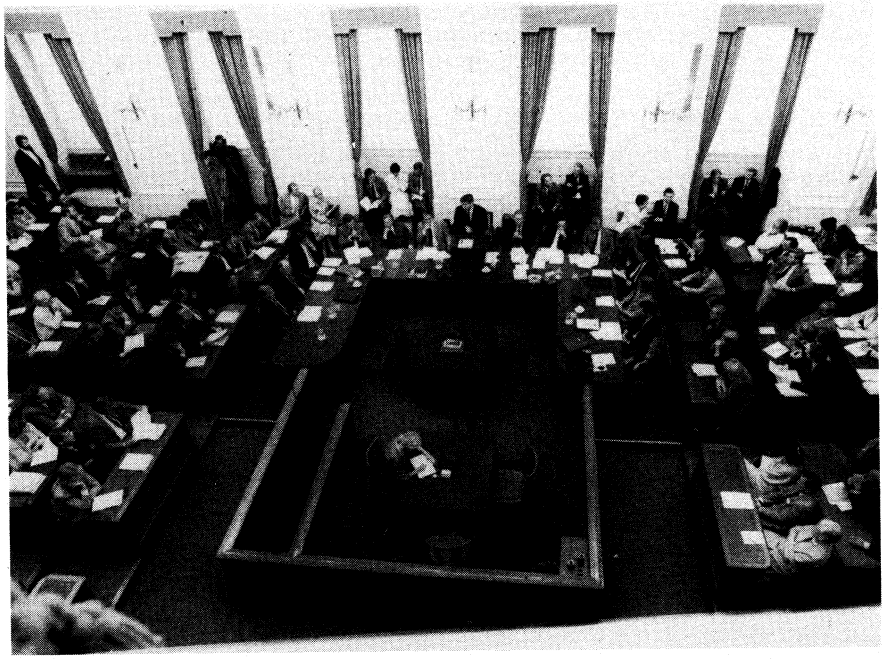
Voor het overige zal de zakelijke benadering van het exportkredietverzekeringsbeleid worden voortgezet. Ter beperking van de grote budgettaire risico's zal een strikt acceptatiebeleid worden gevoerd op basis van verzekeringstechnische uitgangspunten.
Het belang van Amsterdam als financieel centrum zal gediend worden met een wettelijke regeling inzake de bestrijding van het misbruik maken van voorwetenschap bij effectentransacties. Meer in het algemeen blijft het economisch-structuurbeleid van grote betekenis. Dit geldt ook voor het regionaal sociaal-economisch en het energiebeleid.
De regionale ontwikkeling wordt het best gediend met een voortgezet herstel van de nationale economie als geheel. Daarenboven blijft de nota regionaal sociaal-economisch beleid 1986 tot 1990 als uitgangspunt gehandhaafd.
Bij het energiebeleid gaat het om de lange termijn. Daarom wordt ook nu bij tijdelijk lagere energieprijzen voortgegaan met energiebesparing, diversificatie en de ontwikkeling van eigen energiebronnen.

Als gevolg van het kernongeval te Tsjernobyl is de besluitvorming over uitbreiding van het nucleair vermogen opgeschort totdat een grondige analyse en evaluatie van dit ongeval heeft plaatsgevonden.
In afwachting van een nader besluit over kernenergie zal de elektriciteitssector dit najaar naar verwachting besluiten nemen over een noodzakelijk additioneel vermogen In het bijzonder komt kolenvermogen daarvoor in aanmerking.

Overziet men het regeerakkoord en het daarop te enten sociaal-economisch beleid als geheel, dan valt op hoezeer de overheid haar inspanningen moet hergroeperen en hoezeer zij met de samenleving samen moet werken, goed taxerend wie wat moet doen.
Enerzijds verandert de rol van de overheid in onze samenleving omdat mensen zelfstandiger worden, meer verantwoordelijk willen en kunnen zijn voor zichzelf en voor anderen. Dat is de vrucht van de voortgezette democratisering en emancipatie van de jaren '60 die kan leiden tot een meer verantwoordelijke en meer volwassen samenleving, toegerust voor de nieuwe uitdagingen van onze tijd.
Anderzijds moeten juist nu burgers die aan de kant dreigen te blijven staan heel concreet en en persoonlijk benaderd worden om hen uit hun isolement te halen. Dat kan de regering zelf natuurlijk niet aan, maar wel moeten structuren bevorderd worden die dit resultaat kunnen opleveren. In dat kader sprak ik reeds over de werkloosheidsaanpak samen met de sociale partners.
Maar in feite geldt dat evenzeer voor de gemeenten die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering en toepassing van de sociale voorzieningen. Ligt het accent wellicht toch nog te veel op de loketfunctie?

Ook van de uitvoerders van de regelingen in medebewind mag worden verlangd het beleid zo veel mogelijk te richten op terugkeer in de arbeid.
Burgers moeten in staat worden gesteld zelfstandig in het bestaan te voorzien. Niet iedereen zal individueel benaderd kunnen worden. Dat hoeft ook niet, maar een samenleving die economisch weer groeit en toch steeds meer burgers kent die geheel of gedeeltelijk van bijstand leven, is niet gezond.
Om dit te overwinnen is toch weer een gerichte sociale inspanning nodig. Daarom terugtreden waar mogelijk, maar ook intreden waar nodig.
Een soortgelijke verduidelijking is nodig bij de analyse van de collectieve uitgaven. Enerzijds past in een geëmancipeerde en op economische groei georienteerde samenleving geen collectieve sector die voor liefst ⅔ de besteding van het nationaal inkomen beslaat. Ook in dit opzicht moet de overheid terug.
Daarover kan toch eigenlijk geen misverstand bestaan.

(Voortzetting volgende *aflevering*)

Premier Lubbers tijdens het afleggen van de regeringsverklaring in de Tweede Kamer op 30 juli 1986.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N.0165-3660

BALAGUER PRESIDENT DOMINICAANSE REPUBLIEK

Op 16 augustus is de 78-jarige Joaquin Balaguer Ricardo van de rechtse Sociaal-Christelijke Hervormingspartij (Partido Reformista Social Cristiano, PRSC) beëdigd als president van de Dominicaanse Republiek. Hij had op 16 mei de verkiezingen voor het presidentschap gewonnen. Carlos Morales Troncoso is vice-president geworden. Balaguer is de opvolger van Salvador Jorge Blanco van de sociaal-democratische Dominicaanse Revolutionaire Partij (Partido Revolucionario Dominicano, PRD), die na de verkiezingen van 16 mei 1982 op 16 aug. 1982 president was geworden (pag. 823/3 en 82511-1982). Blanco zelf had niet aan de verkiezingen meegedaan.

Op 28 jan. 1986 had Blanco meegedeeld dat partij- en Senaatsvoorzitter Jacobo Majluta Azar was gekozen tot kandidaat van de PRD voor het presidentschap Jose Francisco Peña Gomez, secretaris-generaal van de partij en burgemeester van de hoofdstad Santo Domingo, zou kandidaat staan voor het vicepresidentschap en onmiddellijk het partijvoorzitterschap overnemen van Majluta.

In zijn inaugurele rede beloofde Balaguer de strijd aan te binden tegen armoede en corruptie en riep hij de politieke partijen op tot verzoening.
De machtsoverdracht in Santo Domingo werd bijgewoond door de presidenten van Nicaragua, El Salvador en Panama en de ministers van buitenlandse zaken van de VS en de vier landen van de Contadora-groep.
De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, verzekerde Balaguer van Amerikaanse steun en beloofde een verhoging van de Dominicaanse suikerquote

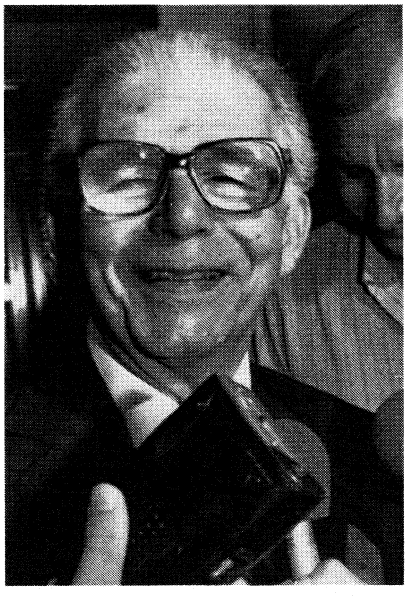
Portret Balaguer

De op 1 sept. 1907 in Villa Bisono bij Santiago in het noorden van de Dominicaanse Republiek geboren Balaguer studeerde rechten aan de universiteit van Santo Domingo en de Sorbonne in Parijs. Onder president Hector Bienvenido Trujillo Molina (1952-1960) was hij in 1954-1955 minister van buitenlandse zaken, van 1955-1957 minister van onderwijs en kunsten, en van 1957-1960 vice-president.

Van4 aug. 1960 tot 18 jan. 1962 was hij voor de eerste keer president. Van 1 juli 1966 tot 16 aug. 1978 vervulde hij nog drie ambtstermijnen. In 1962 richtte hij de Reformistische Partij op en werd leider daarvan. Van 1962-1963 verbleef hij in de Verenigde Staten.

Marc Leijendekker schetste in *NRC/H'blad* (27-5-1986) het volgende portret van Balaguer.

Joaquin Balaguer heeft de presidentsverkiezingen in de Dominicaanse Republiek gewonnen. maai de vraag is of de 78-jarige politicus liet presidentschap ook daadwerkelijk kan uitoefenen Hij is bijna blind en kan volgens eigen zeggen geen document lezen en nauwelijks de gezichten van zijn gesprekspartners onderscheiden
De voormalige hoogleraar rechten kan echter wel terugzien op ern ruime politieke ervaring Hij is vier keer eerder presiderit geweest, eri velen herinneren zich nog de economische groei in de jaren tussen 1966 en 1978. toen zijn ambitieuze publieke projecten veel geld in de samenleving biachten. Op het platteland herinneren veel boeren zich zijn programma van landhervorming.
Maar politieke waarnemers in Santo Domingo Leggen dat dc meerderheid voor Balaguer, de kandidaat van de oppositionele rechtse Hervormingspartij vooral te verklaren is uit onvrede met het harde bezuinigingsbeleid dat de afgelopen jaren is gevoerd.
Balaguer. heeft gezegd dat hij het anders zal doen. Hij heeft beloofd de levensstandaard te verhogen en een einde te maken aan de corruptie in regeringskringen. Zijn oplossing voor de economische problemen waarin de Dominicaarise Republiek is geraakt door de dalende suikerprijzcn is het aantrekken van buitenlands kapitaal. vooral in de sectoren toerisme cn landbou . Daarnaast wil hij vrijhandelszones scheppen en hoopt hij dat oproepen om te sparen en om in het buitenland gedeponeerd geld weer terug te halen. succes hebben. Maar Balaguer heeft ook gezegd dat hij zich aan het bezuinigingsprogramma van het Internationaal Monetair Fonds wil houden. Hoe hij dan handhaving van het soberheidsprogramrna. dat in 1984 tot bloedige voedselrellen heeft geleid, wil voorkomen. is nog onduidelijk
Balaguers politieke verleden roept nog wel wat vraagtekens op. Hij begon zijn carrière als beschermeling van dictator Rafael Leonidas Trujillo Molina. die in 1961 werdvermoord. Na de Amerikaanse interventie in 1965 kwam Balaguer weer terug in de Dominicaanse politiek, nu als kandidaat van de Hervormingspartij in 1966 Hij won opnieuw in 1970 en 1974, maar de oppositie deed niet rncc uit protest tegen de ,,ongeregelde bendes" die onder Balaguer al zijn tegenstanders lastig vielen en desnoods vermoordden. Het politieke geweld in die periode heeft naar schatting duizend levens geëist.
In 1978 liet Balaguer de politie ingrijpen toen hij op verlies stond, maar na druk van de regering-Carter ruimde hij het veld voor de oppositiekandidaat.

Joaquin Balaguer Ricardo.

De verkiezingen voor het presidentschap

Op 16 mei 1986, de dag van de presidentsverkiezingen verscheen in de Volkskrant een artikel van Jan van der Putten waarin deze nader op de verkiezingen inging. Aan dat artikel is o.m. het volgende ontleend:

Drie oud-presidenten zijn de kanshebbers van de negen kandidaten voor de presidentsverkiezingen van vandaag in de Dominicaanse Republiek, de buur van Haiti op het Caribische eiland Hispaniola In de met incidenten bezaaide verkiezingscampagne zijn zeven mensen vermoord en meer dan honderd gewonden gevallen
Ongeveer drie miljoen van de 6,3 miljoen Dominicanen zijn opgeroepen om te stemmen voor een president en een vice-president, de beide kamers van het parlement en de gemeentebesturen. Favoriet in de presidentsverkiezingen is volgens de laatste opiniepeilingen de 52-jarige Jacobo Majluta Azar van de regerende Dominicaanse Revolutionaire Partij (PRD),die aangesloten is bij de Socialistische Internationale. Hij heeft een lichte voorsprong op de 78-jarige, praktisch blinde Joaquin Balaguer van de rechtse Sociaal-Christelijke Reformistische Partij. Derde in de race is de 76-jarige legendarische Juan Bosch van de linkse Partij van de Dominicaanse Bevrijding ...
Bosch, die al dertien jaar geleden de door hem in 1939 opgerichte PRD heeft verlaten, omdat die partij naar rechts en hij zelf naar links was geschoven (hij noemt zichzelf marxistisch. maar niet leninistisch) werd in 1963 de eerste democratische president van de Dominicaanse Republiek. Het land was nog maar net bekomen van de 31-jarige dictatuur van Rafael Trujillo, een Dominicaanse versie van de Nicaraguaanse dictator Somoza. Bosch werd na zeven maanden alweer afgezet in een rechtse coup.
De ,,constitutionele revolutie" van 1965 voor een herinvoering van de democratische grondwet van 1963 en voor een terugkeer van Bosch aan de macht. mondde uit in een Amerikaanse militaire invasie (op30 apr. 1965, red. KHA). In de daarop volgende verkiezingen werd Bosch ingemaakt door de kandidaat van de Amerikanen: de sobere vrijgezel Joaquin Balaguer. Trujillo's laatste marionettenpresident. Met zijn Reformistische Partij is Balaguer, mede dankzij verkiezingsfraudes, corruptie in het groot. terrorisering van de oppositie er het optreden van doodseskaders, tot 1948 aan de macht gebleven In die twaalf jaar werden ongeveer tweeduizend mensen vermoord of ontvoerd.
Een militaire poging om in 1978 tijdens de telling van de verkiezingsuitslagen fraude te plegen ten gunste van Balaguer ging vooral door het ingrijpen van de toenmalige Amerikaanse president Carter niet door Winnaar

Weekblad 55ste jaargang No. 2857, pag. 41767-41782

werd de PRD-leider Antonio Guzman Fernandez, die zes weken voor het einde van zijn mandaat zelfmoord pleegde (pag. 824/2-1982, red. KHA). Zijn vice-president Majluta maakte Guzmans ambtstermijn af. Hij moet het nu als presidentskandidaat opnemen tegen de onverslijtbare Balaguer. Vier jaar geleden werd Balaguer verslagen door de huidige president. Salvador Jorge Blanco

Majluta heeft voor de nominatic hard moeten vechten. Pas na zware. ook lijfelijk uitgevochte conflicten trok de voorzitter van de partij, Jose Francisco Peña Gomez, zijn kandidatuur in. Peña Gomez. burgemeester van de hoofdstad Santo Domingo en een van de weinige gezaghebbende zwarte politici van het continent, is voorzitter van het Comité voor Latijns-Amerika en de Cariben van de Socialistische Internationale.

Majluta's handicaps zijn zijn Libancsc afkomst, de politieke slijtage van de PRD na acht jaar regeren en de sociaal-economische crisis. De koopkracht van de ionen is zo mogelijk nog harder gekelderd dan de peso. Een leger van openlijke en verborgen werklozen, samen 60 a 70 percent van de beroepsbevolking, heeft de informele, niet-geregistreerde economie tot ongekende bloei gebracht. Volgens de betalingsregeling van vorig jaar juni moet het land in vijf jaar tijd bijna 3 miljard dollar van zijn schuld terugbetalen. Dat blijkt een nagenoeg hopeloze opgave. De inkomsten van het land zijn namelijk gekelderd door de scherpe daling van de suikerprijs en de inperking van de Dominicaanse suikerquote op de Amerikaanse markt, een verlies dat maar voor een deel wordt gecompenseerd door de besparingen op de petroleumuitgaven.

In april 1984 leidden prijsverhogingen die door het Internationale Monetaire Fonds waren voorgeschreven tot een hongeropstand, die met groot gemeld werd neergeslagen. Minstens 84 mensen werden toen gedood. Maar Majluta heeft er steeds voor gezorgd afstand te bewaren tot de regering van zijn partijgenoot Jorge Blanco, bij voorbeeld door kritiek te leveren op haar corruptiepraktijken. Bovendien heeft hij een krachtig partij-apparaat opgebouwd en een kostbare publiciteitscampagne gevoerd, die onder meer met staatsgelden is betaald. En Jorge Blanco was zo vriendelijk hem afgelopen dinsdag 13 mei een electoraal ruggesteuntje te geven door de prijs van benzine en petroleum te verlagen

Majluta's belangrijkste tegenstander Balaguer heeft vooral zijn verleden en zijn slechte gezondheid tegen. Maar hij kan er nog steeds niet aan wennen dat hij geen abonnement op het presidentschap heeft. Balaguer hoopt dat zijn bondgenootschap met de internationale christen-democratie zijn basis zal verbreden.

De historische vijanden Balaguer en Bosch hebben beiden verzekerd dat er fraude ten gunste van Majluta in de maak is. Op hun voorstel heeft de regering een commissie van negen leden gevormd onder leiding van aartsbisschop Nicolas Jesus de Lopez Rodriguez, die samen met een groep internationale waarnemers moet zorgen over een onberispelijk verloop van de verkiezingen.

Na beschuldigingen van verkiezingsfraude werd het tellen van de bij de verkiezingen uitgebrachte stemmen op 18 mei stopgezet. Majluta, die volgens de laatste uitslagen achter lag, zei dat hij geen vertrouwen meer had in twee van de drie leden van de Centrale Kiesraad en riep zichzelf uit tot winnaar.

Volgens de laatste uitslagen, die die dag bekend waren gemaakt nadat 92 procent van de stemmen was geteld, had Balaguer 799.968, Majluta 764.509 en Bosch 351.749 stemmen gekregen.

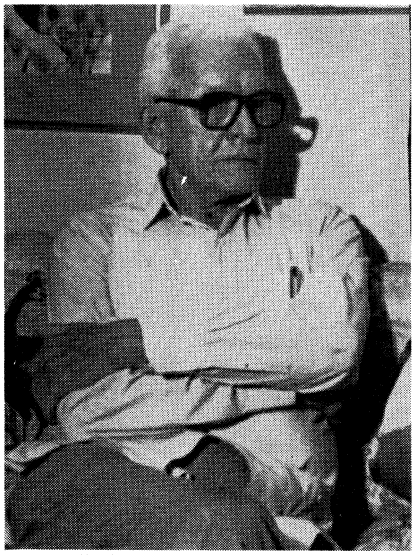

Jacobo Majluta Azar in zijn woning kort voor het afleggen van een korte verklaring tegenover de pers een dag na de presidentsverkiezingen. Naast hem zijn echtgenote Ana Elisa.

Majluta zei echter dat zijn eigen computeruitslagen aantoonden dat hij een voorsprong op Balaguer had van 3.000 stemmen en eiste een hertelling. Hij beschuldigde twee leden van de Kiesraad ervan Balaguer te begunstigen en zei ook dat het tellen van de stemmen langzaam en onzorgvuldig verliep en dat duizenden mensen ten onrechte niet kiesgerechtigd waren verklaard.

Vervolgens trad de voorzitter van de Kiesraad, Caonabo Fernandez Naranjo, af en een paar uur later volgde het lid Ruben Suro.

Op 20 mei tegen middernacht werd het tellen van de stemmen hervat, maar op 21 mei staakte de Kiesraad opnieuw haar werkzaamheden. De twee nieuwe leden daarin, volgens de FAZ (24-5) vertrouwenslieden van Majluta, blokkeerden het tellen van de rest van de stemmen en wilden dat alle stemmen nog een keer zouden worden geteld.

Juan Bosch, de marxistische kandidaat van dc Dominicaanse Bevrijdingspartij.

Na een gesprek van anderhalf uur deelden Balaguer en Majluta op 22 mei tijdens een persconferentie mee dat zij overeenstemming hadden bereikt over de vorming van een nieuwe Kiesraad en dat zij hadden afgesproken om, wie er ook zou winnen, een regering van nationale eenheid te vormen.

Volgens *NRC/H'blad* (23-5)was Majluta met zijn beschuldigingen van fraude enigszins geïsoleerd komen te staan. Onafhankelijke binnen- en buitenlandse waarnemers, zo vervolgde het dagblad, hadden gezegd dat zij geen onregelmatigheden hadden geconstateerd. President Jorge Blanco had op 22 mei verklaard dat de beschuldigingen van Majluta ,,een gevaar'' waren voor de democratie.

In de nacht van 25/26 mei maakte de Kiesraad bekend dat Balaguer 43.226 stemmen meer had gekregen dan zijn rivaal Majluta. Op Balaguer waren 857.942 stemmen (41,56 procent) uitgebracht, terwijl Majluta 814.716 stemmen (39,46 procent) had gekregen. Bosch was met 18,37 procent derde geworden.

Op 27 mei erkende Majluta de overwinning van Balaguer en zei dat hij de toekomstige president een gelukwens had gestuurd.

CHILI

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Op pag. 52213 e.v. en 538 e.v. is een overzicht gegeven van de belangrijkste ontwikkelingen in Chili sinds medio augustus 1983. Dat overzicht liep tot april 1984. Sindsdien ontwikkelde de situatie zich in dat land als volgt:

Beperking recht *van vergadering Bomaanslagen Demonstraties op 1 mei Negende* natzonale protest

Op 14 april 1984 maakten de autoriteiten een bijeenkomst onmogelijk van vakbondsleiders die een datum wilden afspreken voor een algemene staking tegen de regering. Leden van het Nationale Commando van Arbeiders (CNT,zie pag. 524/2) wilden die dag in een theater in Santiago bijeenkomen, maar kwamen voor gesloten deuren te staan. Onder een op 12 april uitgevaardigd decreet dat vakbondsbijeenkomsten aan banden legde, was de vergadering verboden.

In het decreet stond dat alle politieke bijeenkomsten in Santiago voortaan ten minste tien dagen van te voren moesten u-orden goedgekeurd. Verder mochten vakbonden en andere beroepsorganisaties alleen nog maar in hun eigen gebouwen vergaderen.

Volgens CNT-voorzitter Seguel was het decreet speciaal voor de bijeenkomst van 14 april afgekondigd. Seguel zei dat hij wilde proberen op 28 april een nieuwe bijeenkomst te beleggen.
Op 28 april besloot het CNT tot een algemene staking binnen 90 dagen en riep op tot een nieuwe dag van nationaal protest die op 11 mei moest plaatsvinden.
Op 29 april ontplofte in Santiago. Valparaiso en Concepcion een tiental bommen.
Op 1 mei kwam het in Santiago en Concepcion tot ongeregeldheden tijdens de eerste 1 mei-manifestaties sinds het militaire bewind in 1973 aan de macht was gekomen.
In het O'Higgings park in de hoofdstad, waar zich naar schatting 150.000 mensen hadden verzameld, kwam de politie in aktie nadat jongeren met stenen waren gaan gooien. De politie verrichte arrestaties en een aantal mensen raakte gewond. De betogers eisten het aftreden van Pinochet en het herstel van de democratie. De betoging was georganiseerd door het CNT.
In Concepcion zochten demonstranten hun toevlucht in de kathedraal. De politie gebruikte traangas om ze er uit te krijgen. De aartsbisschop van de stad. Jose Manuel Santos, beschuldigde de politie er van de kathedraal te hebben ,,ontwijd'' door aan te vallen. terwijl er een mis aan de gang was.
Op 2 mei bleef het onrustig in de hoofdstad. Een 15-jarige jongen overleed die dag, nadat hij door een politiekogel was getroffen.
In de nacht van 7/8 mei vonden aldus de NZZ (9-5-1984).in Santiago. Valparaiso en Viña del Mar ongeveer een dozijn ontploffingen plaats, die aanzienlijke schade aanrichtten.
Op 10 mei deden zich volgens de politie. aldus Le Monde (12-5-1984), in Santiago negen dynamietaanslagen voor. In Valparaiso werden drie bussen in brand gestoken en in Concepcion beschadigde een bom een spoorbrug.
Op 11 mei, precies een jaar na de eerste nationale protestdag, vond de negende dag van nationaal protest plaats. Er werd echter minder aktie gevoerd dan op voorgaande protestdagen. Op 12 mei overleed een Chileen aan een schotwond die hij de dag ervoor had opgelopen.

Acht centrum-rechtse en rechtse partijen vragen snel herstel democratie

Op 18 april 1984 vroegen acht groeperingen, die zich in het krachtenveld tussen Democratische Alliantie (zie pag. 52312) en regering bewogen, om een referendum in 1985 en parlementsverkiezingen in het jaar daarna. Zij wilden hiermee de terugkeer naar ,,volledige democratie'' versnellen.
De ,.Groep van acht'', die bestond uit politieke partijen van rechts en het midden, wilde dat de bevolking zich kon uitspreken over hervorming van de grondwet die parlementsverkiezingen in 1986 mogelijk moest maken. De acht wilden bovendien het artikel uit de grondwet geschrapt zien, dat de overheid vergaande bevoegdheden gaf tegenstanders van het bewind te vervolgen (zie pag. 524/1). De groep bepleitte niet een vervroegd aftreden van Pinochet, zoals de linkse oppositie had gedaan.

In de NZZ van 31 augustus 1984 werd gemeld dat de ,,Grupo de los ocho'' (Groep van acht) uiteen was gevallen nadat de vertegenwoordigers van de liberaal-conservatieve Nationale Partij (waartoe ook premier en minister van binnenlandse zaken Jarpa behoorde) zich daaruit hadden teruggetrokken. De overgebleven groepen vormden. zo vervolgde de NZZ. daarna het Acuerdo Democratico Nacional (Nationaal Democratisch Akkoord, ADENA). Eén van de leden van het ADENA, de Union Democratica Independiente (UDI), had het Constitutioneel Gerechtshof begin juni verzocht de linkse coalitie Democratische Volksbeweging (MDP. zie pag. 525/1 e.v.) ,,illegaal'' te verklaren.

Acties tegen Mapuche-Indianen

Op 21 april 1984 arresteerde de politie in het zuiden van het land 11 Mapuche-Indianen, onder wie de voorzitter van de Mapuche-organisatie Ad Mapu, Jose Santos Millao. Zes van hen, onder wie Santos, werden wegens subversie verbannen naar Sierra Gorda in de Atacama-woestijn, vier werden onder huisarrest geplaatst en een Mapuche verdween.
In januari was een lid van Ad Mapu door de rechtse paramilitaire organisatie ACHA (Chileense Anti-communistische Alliantie) vermoord. Alle vooraanstaande leden van de Mapuche-organisatie hadden dreigbrieven ontvangen.

Onderzoek naar aankoop van land door *Pinochet*

Begin mei 1984 vroeg een groep juristen het Chileense Hooggerechtshof een onderzoek in te stellen naar de aankoop van land door Pinochet in de buurt van Santiago. Met deze aankoop zou de president misschien de wet hebben overtreden, aldus de juristen. Een kopie van het verzoek van de in totaal 24 juristen, onder wie de christen-democraten Gabriel Valdes en Andres Zaldivar, werd op 4 mei aan het persbureau Reuter getoond. Het betreffende terrein zou eerst door de staat zijn onteigend en vervolgens door Pinochet zijn aangekocht voor een buitengewoon laag bedrag.

Op 25 mei oordeelde een rechter echter dat zolang Pinochet in functie was deze volgens de grondwet van 1981 niet vervolgd kon worden.

Wet tegen het terrorisme

Op 15 mei 1984 keurde de militaire junta een anti-terrorismewet goed, die

De christen-democraat Andres Zaldivar Larrain.

m.i.v. 17 mei van kracht werd. De wet gaf de veiligheidsdiensten meer macht en stelde strenge straffen op terroristische misdaden.
In de nieuwe wet ontbrak een ontwerpbepaling dat militaire rechtbanken alle aanklachten wegens terrorisme zouden moeten behandelen Mensenrechtenorganisaties hadden deze bepaling in het ontwerp fel gekritiseerd. Ook de veiligheidsdiensten waren nu onderworpen aan controle door de gewone rechter. Verder kon een ieder die zich benadeeld voelde voortaan civiele actie ondernemen, terwijl volgens het ontwerp in een dergelijk geval alleen interventie van de minister van binnenlandse zaken mogelijk was. Krachtens de wet kon iemand die van terrorisme werd verdacht tien dagen in afzondering worden gehouden.
Gelijktijdig met de nieuwe wet, zo meldde *NRC/H'blad* (17-5-1984), kreeg de geheime politie in een ander juntabesluit de bevoegdheid verdachten te arresteren en op te sluiten, op voorwaarde dat de rechter binnen 48 uur werd ingelicht.
Vierentwintig uur na goedkeuring van de anti-terrorismewet, aldus Le Monde (23-5-1984), wijzigde de junta het decreet waarbij, op 13 augustus 1977, de Nationale Inlichtingen Centrale (CNI) was opgericht. De CNI mocht voortaan verdachten vasthouden ,,in haar eigen gebouwen".
Enige uren na de goedkeuring van de wet ontploften in Santiago, Valparaiso en Concepcion 40 bommen.
Inzake de anti-terreurwet meldde Alerta in het nummer van juni 1984

In december 1983 kondigde minister Jarpa van binnenlandse zaken de komst van een anti-terreurwet aan (pag 540/1, red. KHA). Pinochet zelf stelde het wetsontwerp begin januari 1984 aan de orde in de junta (de kommandanten van de landmacht, luchtmacht, marine en politie, die de wetgevende macht uitoefenen) als een zaak van ..extreme urgentie". Terroristisch gedrag werd zeer ruim omschreven. Niet alleen gewelddadige handelingen, maar ook vreedzame acties tegen het regiem konden er binnen vallen. De CNI zou nu de wettelijke bevoegdheid krijgen om te doen wat ze al jaren doet: arresteren zonder toestemming, arrestanten in afzondering houden, post openen, telefoon afluisteren, enz. Alle taken die onder de wet vielen zouden behandeld worden door militaire rechtbanken. Daden van de CNI zelf zouden niet onder de wet vallen
Mensenrechtenorganisaties en oppositie protesteerden hevig. Ook voorzitter Rafael Retamal van het Hooggerechtshof liet zich kritisch uit: ,,De wet schijnt geen vertrouwen te hebben in de effectiviteit van de gewone rechtspraak." Zelfs enkele junta-leden vonden het ontwerp te ver gaan. Daarom werd de wet niet meteen afgekondigd – zoals Pinochet wilde – maar werd de zaak opnieuw bekeken. De oppositie ziet de wet als een poging hen te intimideren en verdeeldheid te zaaien tussen mensen. die geweld niet uitsluiten in de strijd tegen Pinochet en mensen die in die strijd geen geweld willen gebruiken.
Temidden van een groot aantal bomaanslagen op banken, elektriciteitsinstallaties en openbaar vervoer kondigde de junta op 15 mei de anti-terrorismewet af. Het is niet duidelijk of die aanslagen het werk van de oppositie zijn of juist van de geheime politie zelf om de wet bij de bevolking aanvaardbaar te maken. De wet is wat afgezwakt na de storm van kritiek. De processen zullen niet voor militairen, maar voor gewone rechtbanken gevoerd worden. De omschrijving van terrorisme is wat precieser, maar nog zeer ruim aanslagen np autoriteiten en militairen, evenals bomaanslagen, vliegtuigkapingen en aanvallen op openbaar vervoer ,,met een revolutionair of ondermijnend doel". Ook het aanzetten tot, het verzwijgen of toelaten van ,,terroristische" daden valt er onder. Het openlijk verdedigen ervan ook, dat advokaten die ,,terroristen" verdedigen in een kwetsbare positie brengt. Voor de meeste gevallen gelden gevangenisstraffen van vijf jaar tot levenslang. Op moord staat de doodstraf
Geen wonder dat de mensenrechtenorganisaties en oppositie oordelen. dat de wijzigingen meer dc vorm dan de inhoud van de wet betreffen. Gonzalo Taborga van de Chileense mensenrechtencommissie ,,De nieuwe antiterrorismewet zou eerder terrorismewet moeten heten. Zij institutionaliseert het terrorisme van de staat . De wet organiseert de terreur om te verzekeren dat het regiem zich kan handhaven '' Hoe juist die uitspraken zijn bleek al op 17 mei Die dag bepaalde dc junta per dekreet dat de CNI arrestanten mag vasthouden ,,in haar eigen gebouwen". Daarmee is nu ook het martelen gelegaliseerd

Verlenging noodtoestand

Op 7 juni 1984 hield een commando van het Patriottisch Front Manuel Rodriguez (FPMR) in Santiago korte tijd een radiostation bezet om een tegen de regering gerichte boodschap uit te zenden. In een 12 minuten durende toespraak werd opgeroepen tot rebellie tegen het bewind van gen. Pinochet (zie voor eerdere acties van het Front pag. 540/2 e.v.).
Op 14 juni viel door een reeks bomaanslagen op hoogspanningsmasten en elektriciteitscentrales de stroomvoorziening in het centrale deel van Chili een tijd lang uit. De verantwoordelijkheid voor de aanslagen werd opgeëist door het FPMR.
Op 20 juni kwam bij een aanval op een trein in Santiago een treinbestuurder om het leven.
Op 21 juni deelde de regering mee dat de noodtoestand, die op 23 maart voor 90 dagen was afgekondigd (pag. 541/3), met drie maanden werd verlengd.

Oud-minister van economische zaken en financiën Luders vrijgelaten

Op 22 juni 1984 meldde *NRC/H'blad* dat uit justitiële bron in Santiago was vernomen dat de voormalige minister van economische zaken en financiën Rolf Luders op borgtocht was vrijgelaten. Luders, die het kabinet op 14 februari 1983 had verlaten (pag. 51313 e.v.-1983), was op 26 januari 1984 gearresteerd wegens overtreding van de bankwet in de tijd dat hij vicepresident van de Chileense Hypotheekbank was.

Maatregelen tegen communisten

In Le Monde van 1 juli 1984 werd gemeld dat de regering had besloten een speciale commissie in te stellen die zich moest gaan bezighouden met het beteugelen van de activiteiten van de sinds 1973 verboden communistische partij. Volgens de regering had de partij ,,alle vormen van strijd, zelfs gewelddadige" voor de omverwerping van het regime aangemoedigd.
Op 3 juli schoot de Nationale Inlichtingen Centrale (CNI) in Santiago vier mensen dood, die zouden behoren tot het Patriottisch Front Manuel Rodriguez (FPMR). Volgens de autoriteiten was het Front de ,,gewapende arm'' van de communistische partij. Verder werden 7 vermoedelijke guerrillastrijders gearresteerd, aldus de CNI.
Op 24 juli wees de regering drie leiders van de communistische partij en één vertegenwoordiger van de Beweging van Revolutionair Links (MIR, zie pag. 525/2) uit naar Argentinië. De vier waren actief binnen de linkse coalitie MDP.
De drie communisten waren Osiel Nuñez, secretaris-generaal van de MDP, Luis Godoy Gomez, een oud-parlementariër, en Rene Largo Farias, die na tien jaar ballingschap in januari 1984 naar Chili was teruggekeerd en radiopresentator was geworden. De vertegenwoordiger van de MIR was Juan Eduardo Parra, woordvoerder van zijn organisatie binnen de MDP. Volgens de autoriteiten waren de vier agenten van het ,,Sowjet-communisme''
Op 4 augustus keerden de drie communisten echter in Chili terug, nadat zij hadden geweigerd in Argentinië, en vervolgens in Columbia, politiek asiel te vragen. Bij hun aankomst in Santiago werden de drie gearresteerd en daarna binnen het land zelf verbannen.

De op 7 april uitgewezen communisten Jaime Insunza, secretaris-generaal van de MDP, en Leopoldo Ortega, lid van de Chileense mensenrechtencommissie (pag. 540/3), waren op 23 juni in Chili teruggekeerd na een voor hen gunstige uitspraak van het hof van beroep de dag daarvoor. Bij hun aankomst werden zij gearresteerd, maar op 27 juni kwamen zij weer vrij
Op 19 juni, aldus Alerta (julilaugustus 1984), waren de vice-voorzitter van de MDP, Rafael Marotto, en de nieuwe secretaris-generaal van de MDP, Jose Sanfuentes, opgepakt en intern verbannen.

In de nacht van 6\7 augustus vonden in Chili meer dan 30 bomaanslagen tegen o.m. het elektriciteitsnet plaats, waardoor een groot deel van het land enige tijd zonder stroom kwam te zitten. De verantwoordelijkheid voor de aanslagen werd opgeëist door het FPMR.
Op 23 augustus werden bij grootschalige politie-acties negen mensen in vier

steden gedood in wat de autoriteiten .,confrontaties" met linkse guerrillastrijders noemde

Op 27 augustus. aldus *Le Monde* (30-8-1984). werden ongeveer 20 bomaanslagen gepleegd in Santiago, Valparaiso en Viña del Mar. De verantwoordelijkheid voor de aanslagen werd opgeëist door de Beweging van Revolutionair Links (MIR).

Rooms-katholzeke kerk keert zich tegen het geweld

Op 13 juli 1984 gaven de Chileense bisschoppen in een document, getiteld ,.Voor de liefde voor het leven", blijk van hun ongerustheid over het geweld en vroegen om een eerbiediging van de mensenrechten.

Op 26 juli meldde de kerk in een rapport, dat tussen 11 mei 1983 en 11 mei 1984, d.w.z. de eerste en laatste nationale protestdag. 100 mensen waren gedood: 74 tijdens manifestaties, 13 op politiebureaus en de rest tijdens ,,botsingen met de ordetroepen". ,,In werkelijkheid zijn deze mensen gewoon vermoord", aldus het rapport, dat als titel .,Voor een cultuur van het leven: genoeg doden" droeg. Maar de ,,cultuur van de dood" beperkte zich volgens de kerk niet tot fysieke eliminatie. Ook marteling, ballingschap en deportatie maakten er deel van uit. Er waren duizenden werklozen, kinderen die honger leden en jongeren die zich prostitueerden.

Kardinaal Raul Silva Henriquez, de voormalige aartsbisschop van Santiago (pag. 524/2), riep 9 augustus uit als dag ,,ter verdediging van het recht op leven".

Dag ter verdediging *van* het recht op leven. Tiende natzonale protest

Op 29 juli 1984, aldus Le Monde (31-7-1984), profiteerde de voorzitter van de christen-democratische partij, Gabriel Valdes, van de 27-ste verjaardag van zijn partij om een nieuw offensief tegen het regime van Pinochet aan te kondigen. Hij riep op tot een ,,vreedzaam protest" op 4 en 5 september en vroeg de Chilenen op 9 augustus gehoor te geven aan ,,de oproep voor het leven" van kardinaal Silva.

Op 9 augustus viel tijdens de actiedag tegen het politieke geweld en voor de mensenrechten één dode en raakte een aantal mensen gewond. De politie verrichtte arrestaties.

Op 2 september stuurde de politie zes linkse politieke leiders die vanuit ballingschap op het vliegveld van Santiago waren aangekomen terug. Volgens Le Monde (4-9-1984) betrof het hier de voormalige communistische parlementariër Luis Gustavino, de syndicalisten Jose Vargas en Eduardo Rojas. alsmede de socialistische leiders Jorge Arrate, Edgardo Conteza en Jaime Gazmuri.

Op 3 september heerste in de grote steden een gespannen sfeer. Op verscheidene plaatsen ontploften bommen en in Valparaiso en Concepcion werden in totaal vijf autobussen in brand gestoken. De katholieke universiteit van Valparaiso werd voor een week gesloten om acties van studenten te voorkomen.

In de nacht van 3/4 september ontploften in de hoofdstad 14 bommen, die schade toebrachten aan openbare gebouwen. bussen, busstations en hoogspanningsmasten.

Op 4 en 5 september eiste het tweedaagse nationale protest negen levens. Eén van de slachtoffers was de Franse priester André Jarlan, die op 4 september in zijn woning in La Victoria, een volkswijk van Santiago. werd getroffen door twee kogels.

Tijdens de protesten verrichtte de politie tal van arrestaties en raakten meer dan 100 mensen gewond.

Volgens de oppositie waren de twee protestdagen een groot succes. Premier Jarpa erkende dat de oppositie .,de normale activiteit van het land ernstig heeft verstoord", maar zei dat zij haar ,,doel het bewind omver te werpen" niet had bereikt. In de nacht van 4/5 september was in Santiago de avondklok van kracht van 24.00 tot 5.00 uur.

Het tiende nationale protest werd gesteund door de Democratische Alliantie. waartoe de christen-democratische partij behoorde, het Nationale Commando van Arbeiders (CNT. zie pag. 524/2), het Chileense Socialistische Blok (zie pag. 525/1) en de Democratische Volksbeweging (MDP).

Op 7 september woonden tussen de 15.000 en 20.000 mensen de begrafenis bij van André Jarlan. In de kathedraal van Santiago droeg aartsbisschop Juan Francisco Fresno de mis op. De begrafenisplechtigheid groeide uit tot een nieuw, grootscheeps protest tegen het bewind van gen. Pinochet.

Diezelfde dag eiste Pinochet in een optreden voor de televisie de vervolging van de organisatoren van het tweedaagse protest. Hij stelde hen verantwoordelijk voor de slachtoffers. Wanneer weer protestdagen zouden worden gehouden, zou de politie nog harder optreden, aldus de president.

Op 8 september werd het lijk van de priester naar Frankrijk overgevlogen, waar het op 9 september aankwam. De Franse ambassadeur in Santiago. Leon Bouvier, had de Chileense autoriteiten verzocht opheldering te verschaffen over de omstandigheden waaronder Jarlan was omgekomen.

MIDDEN-OOSTEN

ALGEMEEN

ONTWIKKELINGEN M.B.T. HET VREDESPROCES. TOENADERING TUSSEN JORDANIE EN SYRIE

In aansluiting op het overzicht in de aflevering van 7 augustus (pag. 498/3-50311) volgt hieronder een samenvatting van verdere ontwikkelingen in verband met het zogeheten vredesproces in het Midden-Oosten

Arabische *bemiddeling* tussen Syrië en Jordanië. Overleg tussen beide premiers

Tijdens de buitengewone Arabische topconferentie in Casablanca was begin augustus 1985 een comité gevormd voor het bijleggen van de geschillen tussen Jordanië en Syrië alsmede tussen Irak en Syrië (pag. 500/1). Dit comité, bestaande uit kroonprins Abdallah Ibn Abdel Aziz van Saoedi-Arabië. premier Mohammed Mzali van Tunesië en secretaris-generaal Chadli Klibi van de Arabische Liga, bracht in de tweede week van september 1985 bezoeken aan Damascus (ontvangen door president Assad), Amman (op 11 sept. door koning Hoessein ontvangen) en Bagdad. Bij zijn terugkeer in Jeddah (Saoedi-Arabië) deelde kroonprins Abdallah mee dat het comité de toezegging had ontvangen dat de premiers van Jordanië en Syrië, resp. Zeid Rifai en Abdel Raouf al-Kasm. elkaar op 16 sept. in Jeddah zouden ontmoeten.

Beide premiers voerden daar inderdaad op 16 en 17 sept. zes uur lang besprekingen waarbij zij, aldus de Saoedische kroonprins, besloten ,.een aantal stappen te nemen om een geschikte atmosfeer te scheppen teneinde (...) de deur te openen voor verdere toenadering en samenwerking". Volgens de Saoedische krant Al-Sharq *al*-Awsat waren beide premiers in beginsel overeengekomen de onderlinge propaganda-oorlog te staken, beperkingen voor het grensverkeer op te heffen en de onderlinge handel uit te breiden. De kroonprins meldde nog dat zij hun dialoog in oktober zouden voortzetten die zij in Jeddah ,,in broederlijke openheid" waren begonnen.

De t eede serie gesprekken tussen de premiers van Jordanië en Syrië vond op 20 en 21 okt. 1985 in de Saoedische hoofdstad Riad plaats, opnieuw in aanwezigheid van de Saoedische kroonprins Abdallah.

Na afloop van het overleg in Riad zei kroonprins Abdallah dat dit ,.vriendschappelijk en positief" was verlopen.

Voorts verklaarde de kroonprins dat de regeringen van Jordanië en Syrië op drie punten overeenstemming hadden bereikt: 1) de erkenning van de besluiten van de Arabische topconferenties; 2) de bekrachtiging van het z.g. Fesplan uit 1982 over het bereiken van een rechtvaardige en duurzame vrede in het kader van een internationale conferentie en met deelneming van alle in het Midden-Oosten-conflict betrokken partijen: en 3) afwijzing van elke .gedeeltelijke of eenzijdige vredesregeling" met Israël. Tevens hadden beide premiers afgesproken hun ..constructieve dialoog" tijdens volgende ontmoetingen in Damascus en Amman voort te zetten.
Kroonprins Abdallah kondigde aan dat de Syrisch-Jordaanse verzoeningspoging nu in de richting van Irak zou worden uitgebreid. Vertegenwoordigers van Syrie en Irak zouden elkaar ergens aan de gemeenschappelijke grens, die door Syrië was gesloten, ontmoeten

Inmiddels viel een geleidelijke verbetering in de relaties tussen Jordanië en Syrië te bespeuren. Op 19 okt. was de spoorlijn tussen Damascus en Amman voor het eerst sinds anderhalf jaar weer in gebruik genomen. Eerder die week had een Syrische minister voor het eerst sedert vijf jaar Jordanië bezocht; staatsminister van buitenlandse zaken Al Naib woonde de begrafenis van de voormalige Jordaanse premier Abdel Moneim Rifai, een oom van de huidige premier, bij.

Reacties op vredesvoorstel *Peres.* Mubarak *in* Amman

Inmiddels had de Israëlische premier Shimon op 21 okt. in de Algemene Vergadering van de VN een vredesvoorstel gedaan dat o.a. onderhandelingen behelsde tussen een Israëlische delegatie en een Jordaans-Palestijnse delegatie (zie pag. 503/1).
In wezen was het voorstel van Peres volgens commentatoren een oproep aan de Jordaanse koning Hoessein om zonder de PLO over vrede te spreken Beiden hadden een ,,objectieve belangengemeenschap", aldus *NRC/H'blad* (23-10-'85). Dit blad vervolgde:

,,Beiden willen in hun land aan de macht blijven en beiden zijn ervan overtuigd dat zij voor dat doel de ander nodig hebben.
Voor Hoessein is de voorziene machtswisseling in Israël volgend jaar oktober een nachtmerrie. Hij weet dat er dan helemaal geen zaken meer met Peres' opvolger Shamir, de aanvoerder van de Likoed, kunnen worden gedaan. Erger nog, hij weet dat achter Shamir de dreiging opdoemt van minister Ariel Sharon, die liever vandaag dan morgen naar het voorbeeld van de Libanese expeditie, militair met de koning van Jordanië wil afrekenen om in diens land een Palestijnse staat te stichten. zodat Israël tot aan de rivier de Jordaan van het Palestijnse probleem zal worden verlost.
Van zijn kant weet Peres dat aan de geleidelijke verrechtsing in Israël en de daarmee gepaard gaande afkalving van zijn Arbeiderspartij slechts een eind kan worden gemaakt door een publieke manifestatie van vrede met de Arabieren. waardoor het politieke klimaat in Israël zou wijzigen.
Beide leiders hebben dan ouk aangekondigd dat zij over vrede willen onderhandelen. Hoessein wil dat ..onder auspicien van een internationaal lichaam als de Veiligheidsraad", terwijl Peres onderhandelingen aanbiedt .,met steun van een internationaal forum als paraplii"
Volgens beiden moeten de Palestijnen bij die onderhandelingen worden betrokken, maar zij verschillen van mening welke Palestijnen dat moeten zijn. Volgens Hoessein de PLO, volgens Peres niet-geprofileerde PLO-gezinden. De standpunten liggen dus vlak naast elkaar, maar kunnen voorlopig niet worden overbrugd omdat Peres door de Likoed en Hoessein door de PLO van Arafat wordt geblokkeerd.
Om zich ruimte te verschaffen is Hoessein met gretigheid ingegaan op de aanbiedingen van Syrië de sinds jaren gespannen betrekkingen te verbeteren (...)

Hoessein is dus bezig met een twee sporenbeleid. Enerzijds bezigt hij in het openbaar vriendelijke taal over Peres en laat hij zich zeer verzoenend uit tegenover Israël.(...)
Anderzijds gebruikt Hoessein het onverdacht Arabische Syrië, ogenschijnlijk de meest onverzoenlijke vijand van Israël, als schild om zich tegen de te verwachten verwijten van Palestijnse kant te verweren..."

Nog vóór zijn toespraak in de Algemene Vergadering had Peres tegenover media in de VS zijn opvattingen uiteengezet.

Op 20 okt. 's avonds zei Peres in een in de VS uitgezonden TV-interview dat Israël in principe bereid was tot ,.territoriale" concessies op de Westelijke Jordaanoever. Naar zijn zeggen verschilde hij met oud-premier Begin van mening over de vraag of Israël alleenrecht heeft op de sinds 1967 bezette gebieden. In antwoord op een vraag aan Peres of dit betekende dat hij bereid is deze gebieden op te geven antwoordde premier Peres dat er andere oplossingen zijn zoals met Jordanië verbonden Palestijns zelfbestuur op de Westelijke Jordaanoever Volgens premier Peres heeft Israël er belang bij dat de ,,gebieden" banden met Jordanië hebben omdat het hasjemitische vorstenhuis betrouwbaar is, ervaring heeft en pro-westers is ingesteld. Een onafhankelijke Palestijnse staat sloot Peres uit. Koning Hoessein wil volgens de Israëlische premier de bezette gebieden van Israël overnemen. Dat was volgens Peres ook de wens van de meerderheid van de bevolking in deze gebieden.

Ook zou premier Peres enkele dagen na de Israëlische luchtaanval op het PLO-hoofdkwartier bij Tunis (1 okt.) een geheime ontmoeting met koning Hoessein in Parijs hebben gehad, aldus ***Newsweek*** (28-10-'85). De Israëlische vice-premier en minister van buitenlandse zaken, Likoedleider Shamir, verklaarde op 20 okt. dat Peres de voorgaande periode ,,uiterst geheime" ontmoetingen met buitenlandse politici had gehad. Alleen hijzelf was daarvan op de hoogte gesteld, maar de rest van het kabinet was pas na afloop ingelicht, aldus Shamir. Peres' ontmoeting met Hoessein werd ook in andere bladen vermeld, maar door Peres zelf als ,,nonsens" tegengesproken.
De reacties op Peres' voorstel waren in het Midden-Oosten overwegend negatief. Alleen de Egyptische vertegenwoordiger bij de VN. Ahmed Khalil. sprak van ,,een goede start om de beweging in het vredesproces gaande te houden". Na een aanvankelijke afwijzing van Peres' voorstel in de Jordaanse pers en het uitblijven van een reactie van koning Hoessein zeiden Jordaanse functionarissen in Amman op 22 okt. dat het voorstel werd ,,bestudeerd". In een op 23 okt. gepubliceerd interview met de *New* York *Times* verbrak koning Hoessein zijn stilzwijgen.
Peres' toespraak. aldus de Jordaanse koning, ,,brengt voor mij problemen met zich mee, maar ik juich zeer zeker de geest ervan toe". ,,Ik geloof dat deze toespraak het begin betekent van beweging in de goede richting en dat hij de weerspiegeling vormt van een persoonlijke zorg voor het lot van toekomstige generaties en van een vastbeslotenheid bij te dragen tot het bereiken van vrede". Maar volgens Hoessein was er in de toespraak ,,niet veel te ontdekken dat tegemoet komt aan de behoeften van dit moment", ook al kenschetste de koning de Israëlische premier als ,,een man met visie". Dezelfde dag wees de Syrische radio het voorstel van Peres in ,,detail en in zijn totaliteit" van de hand.
Ook in Israël zelf waren er negatieve reacties. Zo stelde vice-premier David Levi (Likoed) op 22 okt. dat Peres zich schuldig had gemaakt aan een ,,zeer ernstige afwijking van het regeringsprogramma". Hij uitte drie grieven aan het adres van de premier: zijn bereidheid tot onderhandelen over het ,,vaststellen van de permanente grenzen", zijn aanvaarding van een internationale begeleiding van Israëlisch-Jordaans overleg en geen expliciete afwijzing van de PLO als gesprekspartner. De rechtse Tehya besloot een motie van wantrouwen tegen de regering in te dienen

Terwijl Peres in zijn toespraak de PLO niet had genoemd, zei hij in een Amerikaans televisie-interview op 22 okt. over de Palestijnse vertegenwoordigers in een Jordaans-Palestijnse delegatie: ,,Wijhouden ons niet bezig met biografieën en antecedenten (van de Palestijnse afgevaardigden); wij houden ons bezig met de terreur. die tut vandaag voortduurt." M.a.w. suggereerde Peres volgens The Times (23-10-'85) dat niet te scherp in het verleden van de Palestijnen zou worden gekeken, mits zij afstand hadden gedaan van terreur.

Op 24 okt. bracht de Egyptische president Hosni Mubarak een bezoek aan de Jordaanse hoofdstad Amman voor een

onderhoud van vier uur met koning Hoessein. Zij bespraken alle thema's die verband hielden met het vredesproces in het Midden-Oosten, waaronder de positie van de PLO van Arafat en het voorstel van Peres. Rij zijn terugkeer in Cairo verklaarde Mubarak dat Peres' plan .,enkele goede punten" bevatte en ,,andere ten aanzien waarvan wij reserves koesteren". Dezelfde dag zei koning Hoessein dat hij het akkoord met Arafat van 11 febr. 1985 nog steeds als ,,een erg positieve ontwikkeling" zag. Maar tegelijk maakte hij duidelijk dat de betrekkingen tussen Jordanië en de PLO zo spoedig mogelijk aan een herwaardering moesten worden onderworpen.
De afwikkeling van de Achille Lauro-affaire (pag. 238/2 e.v.) had tot een verkoeling in de relatie tussen Egypte en PLO-leider Arafat geleid. Nadat deze op 21 okt. in Koeweit een delegatie van de Egyptische oppositie had ontvangen. liet de Egyptische regering volgens *NRC/H'blad* (25-10) plots weten dat Arafats min of meer geplande bezoek aan Cairo (22 okt.) niet gewenst was. Daarna zou. aldus The Times (25-10), tevergeefs zijn getracht Arafat bij het overleg van Mubarak en Hoessein te betrekken. De PLO-leider maakte een rondreis langs de Golfstaten (Irak, Koeweit en Qatar). De volgende dag verklaarde Arafat in Bahrein dat ,,Peres' oproep een korte termijn - manoeuvre (was)om het PLO-Jordanië akkoord te vermoorden". Arafat herhaalde zijn verbondenheid aan het akkoord met koning Hoessein.
Eveneens op 24 okt. meldde het Palestijnse dagblad Al Kuds (Oost-Jeruzalem) dat in Jordanië verschillende kantoren van de PLO waren gesloten en dat guerrilla-leiders van de PLO. o.w. Mahmud al-Natur (de leider van Force 17). de toegang tot het land was ontzegd.
Twee prominente Palestijnen van de Westelijke Jordaanoever. Elias Freij en Hanna Siniora. vertrokken op 25 okt. naar Amman voor een ontmoeting met ,,zeer hoge" personen.

Murphy in Jordanië Opschorting Amerikaanse wapenverkoop

Op 24 okt. had de plv. woordvoerder van het Amerikaanse State Department. Charles Redman, meegedeeld dat onderminister Richard Murphy die week een bezoek aan Amman had gebracht om de consultaties met de Jordaanse regering over het vredesproces voort te zetten. Murphy had geen Jordaans-Palestijnse delegatie ontmoet en zou diezelfde dag (24-10) naar de VS terugkeren. aldus Redman.
Eveneens op 24 okt. besloot de Amerikaanse Senaat met 97 stemmen vóór en één tegen de voorgestelde verkoop van Amerikaanse wapens aan Jordanië ter waarde van $ 1.9 mrd tot 1 maart 1986 op te schorten. Tevoren had president Keagan met deze opschorting ingestemd om een ver erping van zijn voorstel te voorkomen.
De Israëlische premier Peres, die in New York nog een onderhoud had met de onderminister Murphy over diens onaangekondigde reis naar Amman, verbleef op 25 okt. in Parijs, waar hij o.a. door president Mitterrand werd ontvangen.
Op 29 okt. werd Walter Cluverius, consul-generaal van de VS in Jeruzalem, tot speciaal adviseur van Murphy benoemd om deze te assisteren bij het bevorderen van het vredesproces (zie pag. 439/3). Cluverius werd in Jeruzalem opgevolgd door de diplomaat Morris Craper. de vroegere medewerker van Philip Habib, die eerder een belangrijke rol speelde bij het (inmiddels geannuleerde) Israëlisch-Libanese troepenscheidingsakkoord van 17 mei. (*NRC/H'blad* 30-10-'85)

Hoessein in Bagdad

Op 26 okt. arriveerde de Jordaanse koning Hoessein in Bagdad voor besprekingen met de Iraakse president Saddam Hoessein. Volgens de Iraakse televisie spraken zij over de jongste contacten en ontwikkelingen in de Arabische wereld alsmede over de Golfoorlog.

Peres overleeft motie van wantrouwen. Publikatie Haaretz

Op 28 okt. 1985 vond in de Knesset een zeven uur durend debat over Peres' vredesplan en de door de Tehya ingediende motie van wantrou en plaats. Inmiddels was het plan van de premier bij zijn coalitiepartner. de Likoed, op fel verzet gestuit. Volgens Le Monde (30-10-'85) hadden de Likoed-ministers op 26 okt. tot ,.vier nee's" besloten: nee tegen elke vorm van een internationale conferentie; nee tegen elke onderhandeling met de PLO; nee tegen elk interim-akkoord met Jordanië behalve de in Camp David overeengekomen autonomie; en nee tegen elke afbakening (d.w.z. herziening) van de grenzen. Op 27 okt. bereikte het rompkabinet na zes uur vergaderen geen overeenstemming.
Aan het begin van het Knesset-debat liet Peres weten .,geenletter" te zullen terugnemen van de toespraak die hij in de Algemene Vergadering van de VN had gehouden. Maar hij voegde er wel diverse preciseringen aan toe. Zo verklaarde hij: ,.In de loop van mijn besprekingen met de Amerikaanse leiders zijn wij overeengekomen dat alleen degenen die de vrede zonder voorwaarden vooraf steunen aan een onderhandeling kunnen deelnemen. Dat sluit automatisch de PLO uit, zoals de Amerikaanse ambassadeur in de VN dat nog gisteren opmerkte." Maar Peres bleef bij zijn formulering dat de akkoorden met Camp David als uitgangspunt voor het vredesoverleg met Jordanië kunnen (en niet moeten) dienen en hij weigerde ook de door hem aanvaarde gedachte van internationale begeleiding van het vredesoverleg aan de kant te zetten.

Uit naam van de Tehya-partij waarschuwde Geula Cohen de Knesset dat het door de premier beoogde vredesoverleg met Jordanië neerkwam op het aantasten van Israëls historische aanspraken op Judea en Samaria. dat wil zeggen de Westelijke Jordaanoever. Ook was het voor haar volstrekt niet duidelijk dat premier Peres zich verzette tegen overleg met de PLO, hetgeen door de premier krachtig werd ontkend Geula Cohen zag een analogie tussen het zich thans ontwikkelende vredesproces tussen Israel en Jordanië en de door premier Begin met president Sadat gevoerde vredespolitiek die uitmondde in de akkoorden van Camp David. Naar haar zeggen had Avraham Tamir, de directeur van het bureau van premier Peres, reeds geheim overleg in Amman gevoerd

Tenslotte bleek de Likoed er op het laatste moment van af te zien over de vredespolitiek van premier Peres een kabinetscrisis te forceren. De motie van wantrouwen werd met 68 stemmen tegen en 10 voor, bij 10 onthoudingen verworpen. Onder de voorstemmers was één Likoed-afgevaardigde, David Magen.
Na afloop zei Peres dat ,,wij nu een duidelijke politiek hebben hoe het vredesproces met Jordanië voort te zetten".
Op 29 okt. meldde het Israëlische dagblad Haaretz op grond van ,,uiterst betrouwbare bronnen" dat in het bureau van premier Peres een plan voor een Israëlisch-Jordaans condominium t.a.v. de Westelijke Jordaanoever in afwachting van een definitieve regeling was uitgewerkt.

Dit plan zou door de Amerikaanse regering zijn goedgekeurd. ter kennis zijn gebracht van de Jordaanse koning Hoessein die het in beginsel aanvaardde en ook van de VN alsmede door Peres zijn besproken met diverse Palestijnse hoogwaardigheidsbeklederS De voornaamste punten uil dit plan waren: autonomie voor de Palestijnen op de Westelijke Jordaanoever; gezamenlijke patrouilles van Israelische en Jordaanse militairen in de Jordaanvallei. verantwoordelijkheid van liet Israelische leger voor de interne veiligheid in het gebied: e11 benoeming met instemming van Jordanië van nieuwe burgemeesters in plaatsen waar de gemeenteraden waren afgezet.

Volgens latere persberichten zou het door Haaretz weergegeven plan zijn gebaseerd op details van een werkdocument dat door generaal Avraham Tamir voor Peres was opgesteld. maar deze ontkende de authenticiteit van het document

De Israelische premier Shimon Peres (m.) wordt gelukgewenst met zijn toespraak over de vredesbesprekingen met Jordanie door de minister van politie, Chaim Bar-Lev (l.), terwijl een tegenstander van Peres' politiek, de minister van handel en industrie Ariel Sharon (r.) zich afzijdig houdt. Het gebeuren vond plaats tijdens een urenlang debat in de Knesset op 28 oktober 1985.

Op 31 okt. beschuldigde Peres een anonieme Likoed-minister ervan dit ,,document'' in elkaar te hebben gedraaid, het van zijn naam en de classificatie ,,geheim'' te hebben voorzien. 's Avonds bracht de Israëlische televisie de volgende punten van dit document op het scherm, aldus Salomon Bouman in *NRC/H'blad* (1-11-'85):

1. Gezamenlijk Israelisch-Jordaans bestuur over de Westelijke Jordaanoever en Gazastrook voor een door Jordanië geëiste maximum periode van drie jaar Israël staat op een vijfjarige periode.
2. In de eerste fase blijft de kwestie Jeruzalem onopgelost. Op verzoek van Jordanie heeft Israël ingestemd met Jordaanse aanwezigheid op de Tempelberg (twee moskeeën) en het in top gaan daarvan de Jordaanse vlag.
3. Jordaans bestuur over de Westelijke Jordaanoever, inclusief Jordaanse politie-aanwezigheid. De veiligheid van dit gebied blijft in Israelische handen.
4 Jordaanse politie opereert in Arabische bevolkingscentra. Israelische politie heeft bevoegdheden in de Israelische nederzettingen.
5. Gezamenlijk Israelisch-Jordaans bestuur aan de Israëlische kant van de Jordaanbruggen.
6. Jordaanse burgers nemen deel aan de verkiezingen voor het Jordaanse parlement. Israëliërs behouden hun nationaliteit.
7. Geen nieuwe nederzettingen meer of uitbreiding van bestaande nederzettingen.
8. Land- en waterhuishouding onder Israelisch-Jordaanse verantwoordelijkheid met vetorecht voor beide partijen.
9. Overeenstemming over een internationale vredesconferentie Jordanie eist Russische deelname. Israël gaat daarmee akkoord indien Moskou de diplomatieke betrekkingen met Israël herstelt
10. Jordanië eist Svrische- en PLO-deelname aan een internationale vredesconferentie. Israël aanvaardt uitsluitend Syrische deelname en verzet zich tegen aanwezigheid van de PLO.

Overleg Arafat-Hoessein in Amman. ,,Verklaring van Cairo'' na beraad Arafat-Mubarak

Op 28 okt. ontving de Jordaanse koning Hoessein in Amman PLO-leider Arafat voor een gesprek van drie uur. Na afloop werd van Jordaanse zijde verklaard: .,Beide partijen hebben de (negatieve) ontwikkelingen van de laatste weken besproken en de wijze waarop een herhaling daarvan in de toekomst kan worden voorkomen.'' Waarnemers leidden daaruit af dat de koning zijn ongenoegen over de kaping van de Achille Lauro en het niet doorgaan van de ontvangst van de Jordaans-Palestijnse delegatie in Londen had uiteengezet en dat hij de geloofwaardigheid van Arafats PLO als ,,de'' vertegenwoordiger van het Palestijnse volk aan de orde had gesteld, aldus Eddi Rosenthal in de *Volkskrant* (29-10).

Arafat zelf omschreef zijn gesprek met koning Hoessein als ,,constructief en zeer broederlijk'' tijdens een persconferentie op 29 okt., waarna hij nog drie uur lang met de Jordaanse premier Zeid Rifai sprak. Na afloop daarvan deelde Arafat mee dat een permanente coördinatiecommissie in het leven was geroepen.
In een Jordaanse verklaring, uitgegeven door het persbureau *Petra*, werd gemeld dat in het gesprek tussen Arafat en Rifai de details waren besproken van de ,,maatregelen waardoor obstakels kunnen worden vermeden die het gezamenlijke werk belemmeren''. De wil van beide partijen om de ,,geestvan het akkoord van 11 februari'' te bewaren werd benadrukt. terwijl eveneens melding werd gemaakt van toekomstige ,,gemeenschappelijke Jordaans-Palestijnse stappen'' op internationaal niveau.
In *The Observer* (3-11-'85) berichtte Robin Lustig variuit Amman dat koning Hoessein van Arafat een geheime toezegging had ontvangen dat de PLO-leider geen toestemming zou geven voor gewapende operaties buiten Israël en de bezette Westelijke Jordaanoever. Maar een officiële bevestiging hiervan bleef uit.

Op 30 okt. arriveerde Arafat vanuit Amman in Medina, waar de Saoedische koning Fahd toen verbleef.

Koning Hoessein zei op 2 nov. in een toespraak tot het Jordaanse parlement dat Jordanië bleef vasthouden aan het bereiken van een ,,rechtvaardige en alomvattende vrede in het Midden-Oosten ... binnen het kader van een internationale conferentie bijgewoond door alle in het conflict betrokken partijen''.
Hij voegde daaraan toe: ,,De geschiedenis zal er niet getuige van zijn dat wij toegeven aan de halsstarrigheid van Israël of aan de politiek van de status quo die het voert en (dat wij) onze rechten zullen verzaken.'' De inspanningen van de Jordaanse regering, ,,ook die samen met de PLO, zijn bedoeld om de status quo te verbreken ...'' ,,Het Palestijnse probleem is het middelpunt van aandacht binnen het kader van gemeenschappelijke Arabische inspanningen'', aldus Hoessein.
In een interview met het Amerikaanse TV-station *NBC* op 3 nov. stelde de Jordaanse koning nog dat ,,de Palestijnse leiders'' ter wille van de PLO-deelname aan het vredesproces ,,de maatregelen moeten treffen om hun rol te kunnen spelen''. Hij verwachtte ,,weldra een antwoord''

Op 4 nov. 's avonds arriveerde PLO-leider Arafat voor een officieel bezoek in Cairo. De volgende dag had hij voor het eerst sinds de kapingsaffaire van de Achille Lauro een gesprek onder vier ogen met de Egyptische president Mubarak. Dit onderhoud, dat ruim twee uur duurde, werd door de presidentiële

adviseur Osama al-Baz .,zeer vruchtbaar" genoemd Tevoren had deze verklaard dat president Mubarak de PLO-leider zou adviseren elke ,,militaire actie" tegen doelen buiten de door Israël bezette gebieden te laten varen. Na een volgend urenlang onderhoud met de Egyptische president Mubarak las PLO-leider Arafat op 7 nov. in aanwezigheid van Mubarak een z.g. ,,Verklaring van Cairo" voor. waarin de PLO alle terroristische operaties buiten de door Israël bezette gebieden veroordeelde. De betreffende passage luidde aldus:

.,In het kader van de verwezenlijking van een rechtvaardige en vreedzame regeling en van de strijd van de organisatie (de PLO) met alle legitieme middelen oni de nationale fundamentele rechten en vrijheden van het Palestijnse volk te herstellen. veroordeelt de organisatie alle schendingen van de mensenrechten, speciaal die welke betrekking hebben op het leven en de veiligheid, zonder discriminatie op basis van de religie. het ras of de kleur

Ten einde de inspanningen aan te moedigen die beogen een internationale vredesconferentie te beleggen inaakt de organisatie hierbij haar afwijzing en veroordeling bekend van alle terroristische operaties (Amaliat Irhabia). hetzij daar staten bij betrokken zijn. hetzij die zijn uitgevoerd door individuen of groepen. tegen onschuldige en ongewapende personen. waar dan ook.

De PLO bevestigt opnieuw haar besluit van 1974 om alle buiten-operaties en alle vormen van terrorisme te veroordelen Zij herhaalt dat al haar groepen en facties aan dit besluit gebonden zijn Vanaf heden zal de organisatie draconische strafmaatregelen nemen tegen schenders (van dit besluit).

Gegeven het feit dat deze verbintenis niet eenzijdig kan zijn. moet de internationale gemeenschap Israël ertoe brengen al zijn terroristische operaties. binnen- en buiten-operaties. te staken.

In dit verband bevestigt de organisatie opnieuw haar verbintenis jegens hrt recht van het Palestijnse volk zich te verzetten tegen de Israëlische bezetting van zijn grondgebied met alle beschikbare middelen om de ontruiming van deze gebieden tot stand te brengen Het recht om zich te verzetten tegen de buitenlandsr bezetting is een legitiem recht

Onduidelijk was wat Arafat met ,buiten-operatles bedoelde alleen de operaties buiten de bezette gebieden of ook die buiten Israël zelf Het standpunt van de PLO was dat heel Palestina, met inbegrip van Israël bezet gebied is Osama al-Ra7 verklaarde echter dat Arafats verklaring betekende dat de militaire operaties van de PLO voortaan beperkt zullen worden tot de in 1967 bezette Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook Deze opvatting werd op 9 nov ook gehuldigd door president Mubarak maar op 10 nov maakte Salah Khalaf (alias Abu Ivad) in Cairo duidelijk dat ook operatiei in Israël zelf zouden doorgaan ,,Wij beschouwen heel Palestina als bezet gebied tot onze vijand ons bestaan erkent en ook erkent dat wij nationale rechten hebben '

Inmiddels had het bureau van de Israëlische premier Arafats verklaring als .,volstrekt ongeloofwaardig woordenspel" verworpen. ,,Alleen onnozelen geloven hem". zo werd daaraan toegevoegd.

De Jordaanse koning Hoessein, die op 7 nov. in Parijs door de Franse president Mitterrand werd ontvangen, begroette de verklaring van Cairo als een ,,zeer positieve stap" (Le Monde 11-11-'83).

Op 28 oktober 1985 begon een nieuwe ronde in het overleg tussen de Jordaanse koning Hoessein en PLO-leider Arafat (r.). Op 19 februari 1986 beeindigde Hoessein zijn politieke coordinatie met Arafats PLO.

Nadat Arafat op 11 nov. uit Cairo naar Bagdad was vertrokken, publiceerde het Egyptische weekblad El *Ahaly* op 13 nov een vraaggesprek met de PLO-. leider over de Verklaring van Cairo. Daarin stelde Arafat: ,.De tekst is duidelijk. Deze slaat op alle bezette Palestijnse gebieden. Ik ben niet verantwoordelijk voor andermans interpretaties." M.a.w. militaire aanvallen op Israël zelf werden niet uitgesloten. In een ander interview, met het weekblad Akher Saa. ging Arafat in op de toenadering tussen Jordanië en Syrië. Hoewel die toenadering naar zijn zeggen ten doel had een wig te drijven tussen Jordanië en de PLO, geloofde hij toch dat het akkoord van 11 februari met koning Hoessein ondanks Syrische druk overeind zou blijven.

Op 15 nov. verklaarde Arafat tegenover het Saoedische blad El Chark *el*-Aoussat dat het .,onredelijk" was Israël van onze .,militaire operaties" uit te sluiten. Tegelijk maakte hij een onderscheid tussen ,,verzet" (tegen de bezetting) en ..terrorisme". waarbij hij beklemtoonde dat hij ,.persoonlijk steeds elke vorm van terrorisme verworpen" had.

Jordanië zoekt toenadering *tot* Syrië

Op 10 nov. werd in Amman een brief van koning Hoessein aan zijn premier Zeid Rifai gepubliceerd. Daarin erkende Hoessein dat een niet met name genoemde groepering, kennelijk de fundamentalistische Moslem-broederschap, ,,de islam voor politieke doeleinden had gebruikt" om vanaf Jordaans gebied aanslagen in Syrië te plegen. De koning, die Syrische beschuldigingen op dit punt jarenlang had verworpen, bevestigde nu op een dwaalspoor te zijn gebracht. Het bleek nu dat ..enkele aanstichters van bloedig geweld in Syrië in onze kringen" hebben verkeerd, aldus Hoessein die daaraan toevoegde: .,Er is geen plaats in ons land vanaf vandaag voor verraders, samenzweerders en agenten van de vijand."

De aanwezigheid van Syrische Moslem-broeders in Jordanië sinds 1979 - o.w. de leider van de militaire vleugel, Adnan Okla, en die van de .,gematigde" politieke vleugel, Adnan Saadouddin - had bijgedragen tot de verslechtering van de Syrisch-Jordaanse betrekkingen.

Syrië toonde zich op 11 nov. verheugd over Hoesseins ,,schuldbekentenis" en dezelfde dag werd in Amman bekendgemaakt dat de Jordaanse premier Zeid Rifai op 12 nov. een bezoek aan Damascus zou brengen.

Tijdens dit eerste bezoek van een Jordaanse premier aan Syrië sinds 1979 voerde Rifai besprekingen met zijn

Syrische ambtgenoot Al-Kasm. Op 13 nov. werd hij zes uur ontvangen door president Assad, die in een boodschap van koning Hoessein voor een bezoek aan Jordanië werd uitgenodigd.
Na afloop van de besprekingen tussen beide premiers werd op 13 nov. in Damascus een gemrenschappelijk communiqué uitgegeven. Daarin verwierpen beide landen ,,gedeeltelijke of afzonderlijke oplossingen en rechtstreekse onderhandelingen met Israël". Vrede ,,kan slechts worden bereikt door het houden van een internationale conferentie onder auspiciën van de VN, waaraan alle betrokken partijen alsmede de USSR en de VS deelnemen", aldus het communiqué. In het document werd geen melding gemaakt van de PLO, noch van het akkoord tussen Arafat en koning Hoessein. noch van Egypte.
Eveneens op 13 nov. deelde de Egyptische president Mubarak in het parlement mee dat hij brieven aan de Amerikaanse president Reagan en Sowjetleider Gorbatsjow had gestuurd waarin hij er bij hen op aandrong tijdens hun topconferentie in Geneve (19-21 nov.)de obstakels voor een internationale conferentie uit de weg te ruimen.

PLO-beraad in Bagdad

Nadat PLO-leider Yasser Arafat op 20 nov. in Bagdad vier uur lang gesproken had met Wladimir Poljakow, de leider van de sectie Midden-Oosten in het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken, kwamen op 21 nov. het uitvoerende comité van de PLO en het Centrale Comité van Al Fatah in de Iraakse hoofdstad bijeen om de .,totale Palestijnse situatie ... en politieke stappen van de PLO" te bespreken. Na afloop deelde Arafat mee dat de PLO bij haar verwerping van resoluties 242 en 338 van de Veiligheidsraad bleef, hoewel koning Hoessein van Jordanië en president Mubarak van Egypte een beroep op de PLO hadden gedaan die resoluties te aanvaarden.
Op 26 nov. verwierp ook de Centrale Raad van de PLO na twee dagen vergaderen de resoluties 242 en 338. Deze zitting, waaraan 54 van de 69 leden deelnamen, werd door Arafat geleid. In een slotresolutie verleende de Centrale Raad zijn steun aan het akkoord tussen PLO en Jordanië van 11 februari alsook aan de Verklaring van Cairo. Opgeroepen werd tot een verzoening van de diverse Palestijnse facties, ,,intensivering van de gewapende strijd" in de door Israël bezette Arabische gebieden en voortzetting van de ,,politieke actie" t.b.v. het houden van een internationale conferentie over het Midden-Oosten. Daarbij zou de PLO zich blijven baseren op ,,de internationale legitimiteit zoals die wordt uitgedrukt door alle VN-verklaringen zowel van de Veiligheidsraad als van de Algemene Verklaring". De adviseur van Arafat, Nabil Amr, gaf de volgende toelichting: ,,Wij willen een regeling die waarborgen bevat overeenkomstig resolutie 242, maar waarin ook waarborgen zijn vervat aangaande het recht op zelfbeschikking van het Palestijnse volk."

President Hafez Assad van Syrië (l.) begroet koning Hoessein van Jordanie bij diens aankomst op het vliegveld van Damascus op 30 december 1983.

Reis Murphy

In de nacht van 21 op 22 nov. kwam de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken, Richard Murphy, vanuit Geneve in Jeruzalem aan om de Israëlische leiders van de resultaten van de topconferentie tussen Reagan en Gorbatsjow (zie pag. 77112 e.v.-'85) in kennis te stellen. Murphy bracht vervolgens bezoeken aan Egypte, Oman, Jordanië, Syrië, Irak, Saoedi-Arabië en Israël (voor de tweede maal), alvorens hij op 5 dec. via Turkije naar de VS terugkeerde.

Volgens de N Z Z (7-12-'83) zou Murphy vooral getracht hebben te weten te komen wat de toenadering van Jordanië tot Syrië voor de Jordaanse vredesplannen betekende. In Amman werd hem meegedeeld dat de toenadering .,vooralsnog" de verbetering van dc bilaterale betrekkingen ten doel had. De Syriërs hadden echter ook nadrukkelijk verlangd dat Jordanië een nieuw vredesplan samen met de Syriers en de Palestijnen zou opstellen en het verdrag, dat op 11 febr. tussen Arafat en koning Hoessein gesloten was. zouden opgeven, omdat het ..achterhaald" was. Maar de Jordaniërs hadden ,,tot dusver" geweigerd van hun samenwerking met Arafat af te zien. Zij waren veeleer van mening dat de gesprekken met Syrie ertoe konden dienen een zekere druk op Arafat uit te oefenen om deze ertoe te brengen VN-resoluties 242 en 338 te aanvaarden.
Koning Hoessein duidde aan dat hij, als een samenspel met Arafat definitief onmogelijk zou worden, bereid kon zijn aan partner te wisselen en gemene zaak met Syrië te maken. Maar die mogelijkheid scheen net zo ondenkbaar, alsdus de N Z Z. als die welke de Israëliërs beogen. nl. dat Hoessein zich bereid zou kunnen tonen alleen met hen in onderhandeling te treden.

Syrische premier in Amman. Amerikaanse verklaring. Oproep Mubarak

Op 10 en 11 dec. bracht de Syrische premier. Abdel Raouf al-Kasm, een bezoek aan de Jordaanse hoofdstad Amman. Hij voerde overleg met koning Hoessein en zijn Jordaanse ambtgenoot Zeid Rifai. Na afloop werd bekendgemaakt dat koning Hoessein een uitnodiging van de Syrische president Hafez Assadvoor een bezoek aan Syrië had aanvaard en dat beide staatshoofden elkaar ,,spoedig" zouden ontmoeten.
Volgens het gemeenschappelijke slotcommuniqué waren beide landen het erover eens dat een vrede in het Midden-Oosten niet door afzonderlijke onderhandelingen of gedeeltelijke regelingen kon worden bereikt. Alleen een internationale conferentie, waaraan alle betrokken staten alsmede de permanente leden van de Veiligheidsraad deelnamen, kon een oplossing bieden. Tot dan toe had Syrië van de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad alleen de VS en de SU willen toelaten. Het trok de aandacht dat Jordanië m.b.t. Libanon instemde met de Syrische opvatting.
Op 18 dec. deelde een hoge functionaris van het Amerikaanse State Department mee dat ..een internationale conferentie nu aanvaardbaar" voor de VS was, mits die leidde tot spoedige, rechtstreekse onderhandelingen.
Op 23 dec. zei de Egyptische president Mubarak in een interview met het Amerikaanse televisiestation NBC dat PLO-leider Arafat twee maanden de

tijd had de resoluties 242 en 338 van de Veiligheidsraad te aanvaarden. Zo niet dan zou de Jordaanse koning Hoessein naar ander? mogelijkheden zoeken om het vredesproces verder te helpen. In dat geval zal Arafat .,een dikke vette verliezer" zijn. aldus Mubarak. In een interview met het Franse dagblad *Le Monde* (23-12-'85) ging Mubarak nog verder: Tussen nu en 27 jan. (1986) moet er iets gebeuren van de kant van de Palestijnen. Zo niet. des te erger voor hun." In datzelfde interview had hij eerder gesteld: .,Wij moeten druk uitoefenen op de meerderheid (van de Palestijnen), die overhalen de resoluties 242 en 338 van de Veiligheidsraad te aanvaarden. want die moeten de basis vormen voor het beleggen van een internationale conferentie (...) Het is de laatste kans. Als wij niet de goede formule vinden voor het organiseren van deze internationale conferentie. dan zie ik geen oplossing meer." Mubaraks oproep werd op 23 dec. in het blad Al *Ittihad* door Abu Jihad verworpen.

Koning *Hoessein* in *Damascus*

Op 30 dec. 1983 arriveerde koning Hoessein van Jordanië in Damascus voor een twee dagen uitgesteld officieel bezoek. Hij werd op het vliegveld door de Syrische president Hafez Assad begroet. Hun laatste ontmoeting dateerde van 8 mei 1980, toen beiden in Belgrado de begrafenis van de Joegoslavische president Tito bijwoonden (pag. 31112-'80). Nog op 30 dec. hadden beide staatshoofden een ,,tête-à-tête"van vier uur. dat door een officieel diner werd gevolgd.

Op 31 dec. volgde een tweede gesprek van koning Hoessein met president Assad. Na afloop van het overleg, waaraan ook door de Syrische vicepresident Khaddam werd deelgenomen, werd geen officieel communiqué gepubliceerd, wat volgens waarnemers op diepgaande meningsverschillen duidde. Hoessein en Assad zouden geen overeenstemming hebben bereikt over de wijze waarop het vredesproces moest worden voortgezet, noch over de Golf-oorlog, waarin Jordanië Irak steunde en Svrië Iran. Voorts werd opgemerkt dat Jordanië en Syrië over en weer nog geen ambassadeur hadden benoemd.

Tegen de zin van Syrië, Israël en de VS hield de Jordaanse koning Hoessein vooralsnog aan Arafats PLO als onderhandelingspartner vast, terwijl deze ondanks Jordaanse en Egyptische druk bleef weigeren met de resoluties 242 en 338 van de Veiligheidsraad in te stemmen.

TEKSTEN

NEDERLAND

REGERINGSVERKLARING KABINET-LUBBERS II (VERVOLG)

In de op 30 juli in de T eede Kamer afgelegde regeringsverklaring van het kabinet-Lubbers II (zie pag. 54213 e.v.) ging de premier in het hoofdstuk Financieel en sociaal-economisch beleid nader in op de collectieve sector ,,die voor liefst 213 de besteding van het nationale inkomen beslaat" Hij constateerde dat de overheid in dit opzicht terug moet en vervolgde (in aansluiting op pag. 544/3):

Anderzijds kunnen wij nu nog niet zonder aanzienlijke, te aanzienlijke, inkomensoverdrachten aan burgers en bedrijven. Het totaal aan inkomensoverdrachten aan burgers is te hoog. Maar dat hangt nauw samen met de grote werkloosheid. Het is sociaal niet aanvaardbaar wanneer zoveel mensen uitgeschakeld zijn Het is echter financieel, gelet op de collectieve lastendruk, ook niet vol te houden. Sociaal en financieel beleid raken elkaar in een beleid met het volle accent op herinschakeling van werklozen en arbeidsongeschikten.

Een ieder zal zich in moeten zetten een vak te leren, maar daar ook de kans voor moeten krijgen. Een ieder zal zich in moeten stellen op het aanvaarden van een baan die niet altijd de eerste keus is maar daar ook de kans voor moeten krijgen.

Dat betekent kansen bieden en kansen benutten zodat meer mensen mee kunnen doen en werk hebben en minder mensen op inkomensoverdrachten aangewezen zullen zijn. Dat wordt voor de komende vier jaar het taaie gevecht.

Voor ondernemingen luidt de boodschap niet anders. Zij mogen van de overheid vergen dat er een bestuurlijk klimaat is – qua regels en qua financiële lasten – dat het starten, uitbreiden, risico nemen niet ontmoedigt. Zij kunnen evenwel niet eisen dat de overheid massaal geld bij mensen weg blijft halen om het bij anderen uit te delen. Als de bedrijven zelf samen met de werknemers erin slagen de loonkosten te matigen, de kwaliteit van de arbeid op te krikken, de benutting van de kapitaalgoederen te intensiveren, beloningsverhoudingen meer af te stemmen op schaarste en kwaliteit, de zin voor vernieuwing te stimuleren, dan gaan we een betere toekomst tegemoet. De ervaringen van de laatste jaren zijn bemoedigend. Tal van bedrijven laten zien dat zeer veel mogelijk is zonder hulp van de overheid.

Juist deze kwalitatieve wijzigingen zullen ons moeten brengen tot een goede uitgangspositie voor de jaren '90. De jaren '90 die getekend zullen worden door voortgaande technologische vernieuwingen met evenzoveel uitdagingen voor ons onderwijsbestel en het technologiebeleid.

Onze samenleving krijgt een ander gezicht ook door de toenemende informatica. De wijze waarop wij hierop zullen reageren zal beslissend zijn voor de kansen op een groeiende werkgelegenheid voor een nog steeds groeiende beroepsbevolking.

De groeikracht in onze samenleving bevorderen door inschakeling van allen. Wij hebben haast; haast omdat het niet aanvaardbaar is wanneer zovelen langs de kant moeten blijven staan. Haast ook vanwege de financiële positie van het rijk die benard blijft.

Ook bij een geleidelijke verkleining van het tekort van het rijk. zoals voorzien in het regeerakkoord, zullen de staatsschuld en rentelasten als percentage van het Nationaal Inkomen nog verder stijgen. Daarom moet aan het uitgezette pad met betrekking tot de jaarlijkse tekorten van het rijk beslist de hand worden gehouden. Dat betekent heel concreet aanvullende maatregelen zodra zich tegenvallers zouden aftekenen. Deze strengheid is ook nodig omdat de vergrijzing ons land voor een grote opgave stelt. Dit is overigens niet alleen een kwestie van herschikking van middelen en voorzieningen. Nieuwe solidariteitsverhoudingen dienen zich aan. Veelal van een ander niveau en vooral ook andere vormgeving dan die we gewend waren; minder collectief georganiseerd, meer gevarieerde vormen, passend bij verschillen in verlangens en behoeften van individuen en groepen.

Inderdaad. wij bevinden ons in een overgangsfase. Als overheid deels terugtrekken en deels aanvallen.

Daarom doorgaan met afstoten van taken, en met dereguleren. vereenvoudigde en meer globale wetgeving, passend bij een geëmancipeerde maatschappij die geleerd heeft dat meer wetgeving niet altijd tot kwaliteitsverhoging van de samenleving leidt.

Tegelijk wel daar optreden waar er achterstanden zijn; ons goed realiseren dat wie het goed heeft, om zo te zeggen in het licht leeft, al te gemakkelijk achterstandsposities van anderen – meer in het duister – over het hocfd ziet.

Dit zal naast het terugtreden van de overheid. het accentueren van de gespreide verantwoordelijkheid ook het gezicht van de overheid en de politiek moeten bepalen. Daarom, het is een voorbeeld, doorgaan met het emancipatiebeleid. Dit betekent ook daadwerkelijk ruimte geven aan de menselijke ontplooiing.

Indienen ook een brede wet gelijke behandeling, die zich zal richten tegen discriminatie op grond van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, burgerlijke staat en seksuele geaardheid.

Doorvoeren ook de reeds door het vorige kabinet aangekondigde uitbreidingen van de strafbepalingen met betrekking tot de discriminatie.

Schrappen uit de wetgeving van discriminerende bepalingen op grond van geslacht en burgerlijke staat.

Realiseren het eerder aangekondigde wetsvoorstel van herziening van de bestaande wetgeving inzake gelijke behandeling van mannen en vrouwen bii de arbeid: ook in de pensioenregeling gelijke behandeling verwezenlijken.

Speciale aandacht besteden aan de economische zelfstandigheid van vrouwen door bevordering van deelnemen aan het arbeidsproces en het vergemakkelijken van herintreden.

Ja, een integraal beleid ontwikkelen om de jongere generatie als geheel voor te bereiden op een zelfstandig bestaan in de jaren '90.

Volkshuisvesting

Ook het gebied van de volkshuisvesting zal de komende regeringsperiode gekenmerkt worden door een mengeling van–voortzetting van beleid en aanpassing aan zich wijzigende omstandigheden.

De voortzetting van het beleid wordt vooral gekenmerkt door de prioriteit van de huisvesting van de lagere inkomensgroepen en van de stads- en dorpsvernieuwing.

De aanpassing wordt gemarkeerd door minder nieuwbouw en meer aandacht voor de bestaande woningvoorraad.

De in het regeerakkoord voorziene ombuigingen zullen voor ruim 1 miljard worden ingevuld door een stapsgewijze verlaging van het aantal nieuw te bouwen woningen in de sociale huursector tot 30.000 in 1990. Een geleidelijk dalende nieuwbouwbehoefte maakt deze stap verantwoord.

Een werkgroep zal een studie verrichten naar de mogelijkheden om subsidies te beperken, waarbij ook mogelijke consequenties van de voorziene rentedaling en van de verbeterde

economische situatie zullen worden betrokken. De aandacht voor de instandhouding en verbetering van de woningvoorraad zal dus worden vergroot. Voorstellen terzake zullen in het Meerjarenplan Woningbouw 1987-1991 nader worden uitgewerkt, mede inhoudend een uitbreiding van het verbeteringsprogramma voor naoorlogse woningen.
De bijdragen voor het stadsvernieuwingsfonds blijven ongewijzigd. De subsidiëring van warmte-isolatievoorzieningen wordt in volume beperkt.

Het woningverbeteringssysteem wordt vereenvoudigd door het toekennen van bijdragen ineens voor zowel voor- ais naoorlogse woningen. De trendmatige huurstijging wordt, naast de in voorgaande jaren gebruikelijke factoren, mede gerelateerd aan de jaarlijkse koopkrachtontwikkeling.
Zoals gebruikelijk zal jaarlijks in de huurbrief het huurstijgingspercentage worden ingevuld. De huurharmonisatie wordt voortgezet. De huurprijzen worden geliberaliseerd, voor zover uitgaande boven een op de individuele huursubsidiegrens afgestemd puntenaantal van het woningwaarderingsstelsel. De ontwerp-huisvestingswet zal spoedig worden ingediend. Een spoedige totstandkoming van het Intergemeentelijke Risicofonds zal worden bevorderd.
In de bouw als geheel zal er. ook als er naar behoefte gebouwd wordt, het nodige werk aan de winkel blijven.
Overheid en sociale partners zullen dus ook hier een gezamenlijke inspanning moeten leveren om voldoende instroom van goed opgeleide (jonge) bouwvakkers te verzekeren en om het werklozenbestand te scholen.

Milieubeheer

Bij een voortgaande verbetering van de kwaliteit van het milieu zal de strijd tegen onder meer de verzuring, geluidshinder en de bodemverontreiniging met kracht worden voortgezet. Voor de bodemsanering is daartoe extra geld uitgetrokken. Daarnaast zal het preventieve beleid versterkt worden.
Aard en omvang van de milieuproblematiek vragen steeds dringender om internationale coördinatie. Het kabinet zal zich daarom ook in internationaal verband inzetten voor een effectieve aanpak van de mondiale en grensoverschrijdende milieuproblemen zoals onder meer de verzuring, de verspreiding van milieugevaarlijke stoffen, de klimaatbeïnvloeding door CO_2 en andere stoffen en het onderzoek naar de verspreiding en gevolgen op langere termijn van radio-actieve besmetting.
Initiatieven zullen ondersteund worden om te komen tot internationale (bindende) afspraken over wederzijdse informatievoorziening en hulpverlening bij kernongevallen.

In het in 1988 uit te brengen nationale milieubeleidsplan zal de op middellange termijn te bereiken milieukwaliteit worden opgenomen. Daartoe zal een intensivering plaatsvinden van het onderzoek naar milieunormen in samenhang met risico-analyses. Tevens zal in dit plan ter versterking van de doelmatigheid een verdere integratie tot stand worden gebracht tussen het milieubeleid en het beleid van andere sectoren, in het bijzonder verkeer en vervoer, energie, landbouw en technologie. De voortgang van het beleid zal via jaarlijkse uitvoeringsprogramma's worden bewaakt.
De wet Algemene Bepaling Milieuhygiëne zal verder worden uitgebouwd tot een algemene milieukaderwet. Weldra zal aan de Tweede Kamer een wetsvoorstel betreffende het hoofdstuk Financiële bepalingen worden aangeboden.
Daarna volgen de wetsvoorstellen inzake de hoofdstukken en Vergunningen en Plannen en Milieukwaliteitseisen.
De regering zal met kracht blijven streven naar een zo doelmatig mogelijke uitvoering en naleving van de bestaande milieuwetten.

Ruimtelijke Ordening, Verkeer en Vervoer

Het kabinet zal een Vierde nota over de ruimtelijke ordening voorbereiden. Het is de bedoeling om de procedure van deze planologische kernbeslissing nog binnen deze kabinetsperiode af te ronden.
In deze nota zal een ruimtelijk beleid worden uitgezet met het oog op de grote veranderingen die op ons af komen. onder meer op het gebied van de afnemende bevolkingsgroei, de vergrijzing en de economische en technologische ontwikkeling.
In de Vierde nota zal het ruimtelijke beleid voor de stedelijke en de landelijke gebieden worden geïntegreerd
De gebieden die voor de economische positie van Nederland in Europa van grote betekenis zijn, zullen bijzondere aandacht moeten krijgen.
Een goede inrichting van het land moet er ook aan bijdragen de logistieke en distributieve functies van Nederland verder te versterken en te benutten. In dat kader heeft het oplossen van knelpunten in de infrastructuur rond de grote steden, de nationale luchthaven en onze grote zeehavens een hoge prioriteit. Liberalisering in het weg-, lucht- en zeevervoer in Europees verband blijft een belangrijk punt, zeker nu de aantrekkende economie de transportsector nieuwe impulsen geeft.
Met het oog op het economisch belang van de sector verkeer en vervoer wordt er naar gestreefd het binnenlandse goederenvervoerbeleid verder gestalte te geven, door onder meer een vereenvoudiging van het vergunningenbeleid. Voor het openbaar vervoer zal wederom een meerjarenafspraak voor de tekortenafdekking tot stand worden gebracht.
Aanvaarding van het wetsvoorstel Personenvervoer, waarin de relatie tussen het rijk enerzijds en de vervoerbedrijven en lagere overheden anderzijds wordt herzien, acht de regering van groot belang.
Het vergroten van de verkeersveiligheid blijft noodzakelijk. Nader bezien zal worden welke organisatorische structuur binnen het departement van Verkeer en Waterstaat daar het meest voor geëigend is.
De afspraken over het dijkenprogramma zullen, gelet op de spanning tussen de veiligheidseisen en de huidige stand van zaken, onverkort gehandhaafd blijven.
In deze kabinetsperiode zal in overleg met de lagere overheden aan een oplossing voor de herziening van de Wet Uitkering Wegen en de sanering van het wegenbrheer worden gewerkt.
Een systeem van gedifferentieerde snelheidslimieten op auto(snel)wegen wordt bij voorkeur in Europees verband ingevoerd.

Landbouw en Visserij

Onze landbouw heeft het moeilijk omdat – na de voortvarende ontwikkeling van de afgelopen decennia – grenzen in de groei zijn bereikt. Door nu op de problemen te anticiperen, proberen we de toekomst weer veilig te stellen
Het inmiddels ingezette meer marktgerichte Europese landbouwbeleid zal moeten worden voortgezet. Met het oog op de toekomst is deze richting onvermijdelijk. ook al zal dit de agrarische inkomens enigszins onder druk zetten
Versterking van de concurrentiekracht en van het kwaliteitsimago van agrarisch Nederland is daarom temeer noodzakelijk.
In een hoogontwikkeld en dichtbevolkt land als Nederland. staat de natuur aan vele bedreigingen bloot en behoeft nadrukkelijk onze zorg. Het natuur- en landschapsbehoud blijft dan ook zijn prioriteit behouden. De toepassing aan het Relatienotabeleid wordt ook voortgezet. mede in het licht van de agrarische overschotproblematiek. De indiening van een Beheerswet kan tegemoet worden gezien.
Thans staat de regering voor de taak verder uitvoering te geven aan een geintegreerd beleid m.b.t.het landelijke gebied. In dat kader is de uitvoering van de Groene Structuurschema's en van de nieuwe Landinrichtingswet van belang.
Met de uitwerking van de wettelijke bepalingen in verband met de mestproblematiek wordt ernaar gestreefd dat aan het einde van de kabinetsperiode het probleem van de mestoverschotten beheersbaar is.
Er komt ten behoeve daarvan een mestactieprogramma. waarbij met name aandacht gegeven zal worden aan de bevordering van opslag. verwerking en transport van mest.
Over de gehele linie zal het landbouwkundig onderzoek – als in het verleden – een fundamentele bijdrage moeten leveren aan het oplossen van diverse knelpunten waarmee we de komende jaren geconfronteerd worden. Binnenkort zal het ontwikkelingsplan landbouwkundig onderzoek 1986-1990 aan de Kamer worden aangeboden.
Gelet op de structurele overcapaciteit van de zeevisserijvloot moet worden gestreefd naar een betere afstemming tussen vangcapaciteit en de beschikbare vangstmogelijkheden.

Binnenlands Bestuur

De regering streeft in het binnenlands bestuur naar vergroting van bestuurskracht en doelmatigheid. Daartoe zullen de taken en middelen van de rijksoverheid en die van de lagere overheden goed op elkaar moeten worden afgestemd.
Teneinde de helderheid over de onderlinge samenwerking en financiële verhoudingen te bevorderen wordt gestreefd naar de spoedige totstandkoming van een bestuursakkoord tussen rijk en lagere overheden.
In het akkoord zullen de autonomie van lagere overheden en de evenredigheid bij het beperken van de overheidsuitgaven een centrale plaats krijgen. Verder kunnen ook nadere afspraken worden gemaakt over de vergroting van de beleidsvrijheid van de lagere overheden. Ook zal worden voortgegaan met de decentralisatie van taken en bevoegdheden en de daarbij behorende middelen naar provincies en gemeenten

In het minderhedenbeleid dat per 1 januari 1988, waar mogelijk, wordt gedecentraliseerd, is wel een bijzondere inspanning nodig ten behoeve van de werkgelegenheid van minderheden. Van de provincies en gemeenten zal naar evenredigheid een aandeel worden gevraagd in de ombuigingen. Het kabinet realiseert zich dat dit ook de lagere overheden soms voor pijnlijke aanpassingen plaatst.
Daarom is tot een aantal maatregelen besloten
Het restant van de profijt-korting op het gemeentefonds wordt met ingang van 1987 kwijtgescholden: het rijk zal ook in de komende jaren 2/3 van de stijging van het gemeentelijk aandeel van de bijstandsuitgaven voor zijn rekening nemen en vanaf 1987 wordt 50 miljoen gulden per jaar toegevoegd aan het gemeentefonds ter bevordering van de investeringen, waarmede overigens een aanzienlijk groter bedrag aan investeringen gegenereerd kan worden.
Voor wat betreft de rijksdienst zelf zal het streven naar een meer compacte en doelmatiger overheid worden voortgezet
De regering streeft naar verdere afslanking van de rijksdienst. Deze afslanking zal dwingen tot een kritische heroriëntatie van taken en werkwijze van de overheidsorganisatie. De uitvoering daarvan zal zo dcccntraal mogelijk plaatsvinden. Evenzo zal het ingezette beleid met betrekking tot decentralisatie, privatisering, deregulering. heroverweging en verbetering van het management worden geintensiveerd.
Grotere verantwoordelijkheid en bewegingsruimte op een zo laag mogelijk management-niveau staan daarbij centraal.
De decentralisatie zal nieuwe kansen krijgen door het zojuist genoemde bestuursakkoord tussen het rijk en lagere overheden.
Hieraan mag toegevoegd worden dat de bewindslieden van Sociale Zaken en Werkgele-

genheid in een verlangen de mensen om wie het gaat zo goed mogelijk te bereiken op hun diverse beleidsterreinen niet alleen meer ruimte willen laten voor dc organisaties van werkgevers en werknemers. maar ook tot afspraken willen komen met de gemeenten

Decentralisatie vergt moed van regering en parlement om vertrouwen te hebben in prioriteitstelling en daadkracht van proviiicies en gemeenten zelf Ter bevordeiing van de privatisering stelt de minister van Financiën zich onder meer voor te onderzoeken of er mogelijkheden zijn voor een zodanig BTW-regiem dat de BTW-heffing geen rem betekent voor privatisering.

Het proces van deregulering waarmee in dc afgelopen kabinetsperiode in het belang van burgers en bedrijven een begin is gemaakt. zal met kracht worden voortgezet Het kabinet zal in de komende maanden onderzoeken wat de beste aanpak is voor een verbetering van de toetsing. De minister van Economische Zaken zal er voor zorgen dat er meer irizicht komt in de regeldruk voor het bedrijfsleven. Hierdoor wordt ook een meer effectieve bedrijfsregulerings toetsing mogelijk.

Naast de nieuwe regelgeving zal in de komende kabinetsperiode in het bijzonder deregulering van de bestaande regelgeving aandacht krijgen Hierbij wordt met name gedacht aan die regelgeving waarvan de naleving onevenredige kosten met zich brengt De regering zal voor 1 januari 1987 bekendmaken welke dereguleringsvoornemens ten aanzien van de bestaande wetgeving op de verschillende beleidsterreinen bij de departementen bestaan. Over de voortgang die daarmee wordt geboekt zal jaarlijks in de begrotingstoelichtingen worden gerapporteerd.

Een verdergaande positieve mentaliteitsombuiging inzake deregulering zal worden bevorderd door burgers, bedrijfsleven en ambtelijke diensten op alle niveaus daarbij sterker te betrekken.

Daartoe zal bij het ministerie van Justitie een „dereguleringsideeënbus" worden opengesteld Burgers, bedrijfsleven en ambtelijke diensten kunnen daar terecht met opmerkingen over de regelgeving en suggesties tot deregulering.

Dan het arbeidsvoorwaardenbeleid.

Ook voor de werknemers in overheidsdienst geldt als hoofddoelstelling van het beleid van de komende jaren het behoud van de koopkracht. Dit betekent voor hen een verbetering ten opzichte van het beleid in de afgelopen kabinetsperiode. Toch blijft de ruimte, zoals voorzien in het regeerakkoord, zeer beperkt.

Ook in de komende jaren zal een deel van de financiële problematiek moeten worden opgelost door een restrictief arbeidsvoorwaardenbeleid. De binnen die grenzen beschikbare ruimte zal worden ingevuld op basis van de ontwikkelingen in de marktsector en de gewenste verbeteringen in de arbeidsvoorwaarden, zoals een gedifferentieerde uitvoering van pakketvergelijking, arbeidsduurverkorting en herbezetting.

Aldus zal extra ruimte, dat wil zeggen uitgaand boven de voor allen geldende handhaving van de koopkracht, op gedifferentieerde wijze worden ingevuld.

Ten aanzien van het overleg in ambtenarenzaken meent de regering dat de reeds jaren lopende discussie over een nieuw overlegstelsel in de overheidssector tot een afronding dient te komen

Dat overleg zal, na grondige voorbereiding. ook gaan over een ruimtemodel a la de Wet Arbeidsvoorwaarden Gepremieerde eri Gesubsidieerde sector.

De regering zal ook voorstellen doen met betrekking tot de differentiatie in de beloning van ambtenaren. Differentiatie is om twee redenen nodig.

De eerste houdt verband met concrete arbeidsmarktknelpunten. De regering is voornemens maatregelen te treffen om in de beloning van moeilijk te werven of te behouden personeel meer te kunnen inspelen op de arbeidsmarktverhoudingen Daarbij wordt vooral gedacht aan beloningsmaatregelen niet een tijdelijk karakter

De tweede reden heeft betrekking op een noodzakelijke verbetering van het functioneren van de overheid door een betere aansluiting tussen de beloning van het personeel en de individuele verschillen in fuiictionercn. Met het oog daarop wil de regering het in de praktijk gegroeide automatisme in de tockenning van zogenaamde periodieke salarisverhogingen ter discussie stellen

Ondanks dc afslankingstaakstelling zal de overheid als werkgever zich ook blijven inzetten voor de werkgelegenheid; enerzijds door een verdergaande arbeidstijdverkorting 3/49 per jaar met gemiddeld 75% herbezetting, ook deeltijdarbeid blijkt daarbij een belangrijk middel: anderzijds door een gericht beleid op concrete achterstandsgroepen

De versterking van de positie van de burger in onze deniocratie blijft ondanks het zeer vele wat al bereikt is toch op enkele terreinen aandacht vragen

Zo zal er naar gestreefd worden dat de algehele herziening van de Kieswet, waarvoor de Kiesraad een voorontwerp heeft opgesteld, voor de periodieke verkiezingen van 1990 zal zijn afgerond.

Bij deze herziening zullen ook enige onderwerpen aan de orde komen die door een aantal gebeurtenissen tijdens de jongste verkiezingen in de belangstelling hebben gestaan Het gaat hierbij onder meer om het effect van voorkeurstemmen, het stemmen bij volmacht, de ondertekening van kandidatenlijsten en de uitoefening van het kiesrecht door Nederlanders in het buitenland

Daarnaast stelt de regering zich voor naar aanleiding van de door de zogenaamde commissie-Biesheuvel gedane voorstellen een notitie op te stellen met betrekking tot de invoering van een vorm van beslissend referendum en volksinitiatief.

Justitie

De regering zal de criminaliteit, waarvan de burgerij, het bedrijfsleven en de overheden zoveel last hebben. aanpakken door een consequente uitvoering van Samenleving en criminaliteit, het beleidsplan dat een jaar geleden is uitgebracht. Om kleine criminaliteit waar mogelijk te voorkomen, zal het bestuurlijk preventiebeleid van de verschillende onderdelen van de rijksoverheid geintensiveerd worden.

Daarbij zal mede worden uitgegaan van de ervaring die de gemeenten opdoen. Om te beginnen zal een nota uitgebracht worden over de alcoholproblematiek, die vaak oorzaak is van vele vormen van criminaliteit. Verder zal het toezicht in tram en bus, door het vorige kabinet als experiment ingevoerd, blijvend worden.

In september zal het kabinet beslissen over opzet en voorbereiding van het actieplan bestuurlijke preventie, zoals aangekondigd in het regeerakkoord. In dit actieplan zullen, mede naar aanleiding van het eindrapport van de Commissie kleine criminaliteit. verdere voornemens worden ontvouwd.

Ten aanzien van de strafrechtelijke bestrijding van de criminaliteit voorziet het beleidsplan in maatregelen ten behoeve van een goed functioneren van de daarbij betrokken organen zoals politie, rechterlijke macht en gevangeniswezen. in hun onderlinge samenhang.

Het regeerakkoord houdt in dat de hiervoor reeds gereserveerde middelen ook daadwerkelijk beschikbaar zullen zijn en voorziet voorts in een aanvullend bedrag voor politie en justitie. De bestrijding van misbruik en fraude op het gebied van belastingen, premies en subsidies is een belangrijk onderdeel van de criminaliteitsbestrijding. De uitvoering van deze taak zal in overleg tussen de betrokken departementen met kracht worden voortgezet.

Teneinde de uitvoerende diensten die daarbij een rol spelen, in staat te stellen snel en effectief op te treden, zullen waar nodig materiële voorzieningen ten behoeve van deze diensten worden getroffen.

De regering zal zorgvuldig nagaan op welke wijze en in welke omvang een identificatieplicht – op basis van bestaande documenten – kan bijdragen aan effectieve bestrijding van fraude-en criminaliteit.

Het ligt in het voornemen de controle van de identiteit niet anders te doen plaatsvinden dan in het kader van fraudebestrijding in bepaalde situaties – o a. in overleg met werknemers en werkgevers – en overigens in die gevallen waarin politie en andere opsporingsambtenaren thans de bevoegdheid hebben iemand naar zijn naam te vragen.

Een effectieve bestrijding van de criminaliteit zal voor een belangrijk deel ook afhangen van de inspanningen van de Nederlandse politie. Het in gang gezette project Intensivering Samenwerking Politie. dat zich richt op het versterken van de samenwerking tussen rijks- en gemeentepolitie op regionaal niveau en op het scheppen van voorwaarden daartoe in de sfeer van opleiding, vorming en loopbaanbeleid, wordt in deze kabinetsperiode voor een belangrijk gedeelte uitgevoerd.

De aandacht zal tevens gericht zijn op het wegnemen van knelpunten in het functioneren en in de rechtspositie van de politie en op bevordering van doelmatigheid van de organisatie.

Daartoe is recentelijk een onderzoek van start gegaan.

Bij het bepalen van factoren die gehanteerd worden bij de verdeling van de sterkte van de rijks- en gemeentepolitie, zal de werkdruk van de politie, die ondermeer een gevolg is van aard en omvang van de criminaliteit, een hogere prioriteit krijgen.

De beide politiedepartementen zullen hun samenwerking verder gestalte geven door het opstellen van een geïntegreerd beleidsplan, waarin voorstellen met betrekking tot investeringen, sterkte, automatisering en rechtspositie worden opgenomen.

Met betrekking tot de rechtspraak blijven achterstanden en overbelasting van de rechterlijke colleges de aandacht vragen. Een stuurgroep heeft inmiddels voorstellen gedaan ter verhoging van de efficiency en de effectiviteit van het rechterlijk apparaat en zal zijn werkzaamheden dit kalenderjaar voltooien.

Invoering van deze voorstellen zal in deze kabinetsperiode veel inspanning vergen. De Staatscommissie Herziening Rechterlijke Organisatie heeft haar rapportage in 1985 afgesloten. Het totaal van de voorstellen is zodanig omvangrijk en complex dat een gefaseerde bestudering nodig is. De regering is van oordeel dat de organisatorische integratie van arrondissementsrechtbanken en kantongerechten, die zal leiden tot één gerecht van eerste aanleg voor de behandeling van burgerlijke en strafzaken, aanbeveling verdient. In deze kabinetsperiode zal dit voorstel verder worden uitgewerkt.

Tenslotte wordt in deze kabinetsperiode invoering van een eerste instantie in de administratieve rechtswraak overheidsbeschikkingen beoogd. Dit is van belang voor de rechtsbescherming van de burger en zal daarnaast bijdragen tot verlichting van de werklast van de Raad van State.

Onderwijs en Wetenschappen

Gegeven de noodzaak elke burger kansen te geven en daadwerkelijk te betrekken in betaald en onbetaald werk. in ontplooiing ten bate van zichzelf en ten bate van de samenleving en tegelijkertijd de samenleving voor te bereiden op de nieuwe kennismaatschappij, wordt een is dat met het jeugdonderwijs kan worden onderzoekbeleid en op allen die in het onderwijs werkzaam zijn.

Daarbij moet worden beseft dat de tijd voorbij

is, dat met het jeugdonderwijs kan worden volstaan als opleiding voor het leven.
Scholing. bijscholing en vorming van volwassenen zijn nu ook vanuit het oogpunt van verdere terugdringing van de werkloosheid als wezenlijke, nieuwe beleidsterreinen ontdekt
In de volwassenen-educatie wordt een centrale plaats ingenomen door het beroepsonderwijs. Wederkerende educatie is voor het onderwijsbeleid het leidend beginsel
De bestaande onderwijsvoorzieningen dienen optimaal te worden benut voor volwassenen-educatie. Een aangepaste financieringssystematiek. mogelijkheden voor contractonderwijs – dat is onderwijs in opdracht van en betaald door derden – en een vergroting van de flexibiliteit van de inrichting van het onderwijs zijn daarvoor noodzakelijk.
De scholingsinspanningen van de diverse departementen zullen worden gekoppeld, mede met het oog op een gerichte werkloosheidsbestrijding Niet alleen voor volwassenen, maar ook voor jongeren is het scholingsvraagstuk van grote betekenis, Er is nog een te grote groep jongeren met een onvoldoende of afgebroken opleiding, met alle gevolgen van dien voor hun arbeidsmarktperspectief.
Het reeds genoemde jeugdwerkgarantieplan beoogt alle jongeren tot en met 20 jaar in werk of opleiding. of in een combinatie van beide. een plaats te geven
Naast de inspanningen gericht op uitbreiding van de deelname aan leerlingwezenopleidingen. zal ook het middelbaar beroepsonderwijs een belangrijk aandachtspunt zijn. Er wordt gestreefd naar sectorale scholen voor het beroepsonderwijs. waarbij tevens het kort middelbaar beroepsonderwijs zal worden betrokken Het bekostigingssysteem voor het middelbaar beroepsonderwijs zal zodanig worden gewijzigd dat scholen een grotere bestedingsvrijheid krijgen.
Een belangrijk aspect bij het verhogen van de kwaliteit van het onderwijs betreft de deskundigheidsbevordering van leraren, in het bijzonder voor het beroepsonderwijs. Mede vanuit de doelstelling om de deskundigheid van docenten gelijke tred te laten houden met de technologische ontwikkelingen. zal de nascholing van docenten in deze periode een zwaar accent krijgen
Tevens zijn van belang actualisering en verbetering van leerplannen. waarbij ook het bedrijfsleven wordt betrokken Er is een extra inspanning mogelijk voor de vernieuwing van technisch hoogwaardige en veelal kostbare inventarissen in het beroepsonderwijs en hoger onderwijs.
Naast deze nieuwe ontwikkelingen is het bieden van continuiteit in het werk van de scholen en besturen belangrijk.
De wetgeving van de afgelopen jaren voor onder meer basisonderwijs, speciaal onderwijs, hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs heeft ervoor gezorgd dat men in deze sectoren nu weet waar men aan toe is.
Invoering van die wetgeving staat nu voorop: niet het weer verder verfijnen of ingrijpend wijzigen.
Met deze wetten is een duidelijk kader voor het beleid gegeven. Wel zullen die wetten nog op mogelijkheden tot deregulering en vergroting van de autonomie van scholen en instellingen worden bezien. Die deregulering en de vergroting van de autonomie van scholen en instellingen zijn een kernpunt bij de versterking van de kwaliteit van het onderwijs.
Naast een inhoudelijk kader is helderheid over het financiele kader voor de komende periode geboden.

De regering zal voorstellen doen om 4-jarigen voortaan uitsluitend aan het begin van het nieuwe schooljaar tot het basisonderwijs toe te laten. Voorts overweegt de regering maatregelen die een eind maken aan de enorme groei van het speciaal en voortgezet speciaal onderwijs in de afgelopen jaren. Er zullen ook voorwaardenscheppende maatregelen worden genomen die erop zijn gericht dat meer leerlingen in het regulier basis- en voortgezet onderwijs kunnen blijven.
Met besturen en met personeelsorganisatiec zal overleg worden geopend over een nieuwe regeling voor de vervanging van docenten tijdens kortdurende ziekte. Het voornemen is scholen voor basis-. speciaal en voortgezet onderwijs middelen ter beschikking te stellen om zelf in de vervanging bij ziekte te voorzien. Dit zal leiden tot beheersing van de sterk stijgende uitgaven t.v.m de vervanging. De regering verwacht dat daardoor tevens een aanzienlijk aantal. thans werkloze, docenten meer structureel een arbeidsplaats kan gaan bezetten
De komende jaren zal er ook voor het voortgezet onderwijs een duidelijk kader worden aangeboden. waarbij de structuur blijft gehandhaafd. Er zal zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk voor 1 januari 1988 een wetsvoorstel bij de Tweede Kamer worden ingediend met betrekking tut de invoering van de basisvorming in het voortgezet onderwijs.
Het wetsvoorstel zal voorzieningen bevatten voor liet inhoudelijk kader. met inbegrip van eindtermen en de daarop afgestemde eindexamenregcling. een uvergangsperiode. invoering voor alle scholen en een invoeringstermijn van 10 jaar Voorts wordt in de Wet op het voortgezet onderwijs een experimenteerregeling voor maximaal 4 maal 10 nieuwe experimenten voortgezet basisonderwijs opgenomen.
Voor het economisch herstel van de samenleving in haar geheel is een goed toegerust stelsel van hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek onmisbaar.
De deelname aan het hoger onderwijs zal worden bevorderd. in het bijzonder door het onderwijsaanbod te differentieren. De kosten van het stelsel van hoger onderwijs zullen worden beperkt door voortgaande taakverdeling en concentratie van voorzieningen en door het stimuleren van de verwerving van eigen inkomsten. Voor apparatuiiraanschaf zullen aan het Hoger Beroepsonderwijs en Wetenschappelijk Onderwijs extra middelen ter beschikking ivorden gesteld
De instellingen voor hoger onderwijs zullen meer bevoegdheden krijgen voor een eigen beleid en er zal meer nadruk worden gelegd op verantwoording achteraf van de geleverde kwaliteit van onderwijs en onderzoek.
Maatregelen zullen worden getroffen ter versterking van de internationale contacten van instellingen voor hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek.
De motieven daarvoor liggen zowel op het vlak van de doelmatigheid bij de deelname aan internationale onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten als op het vlak van de verhoging van de kwaliteit van inspanningen.
Voor de ontwikkeling van toponderzoek is Nederland vaak te beperkt Uitgangspunten voor een versterking van de internationalisering van de Nederlandse onderzoeksinspanning zijn onder meer het beschikbaar stellen van Nederlandse researchfaciliteiten in internationaal verband, sterkere derlname in buitenlandse researchfaciliteiten, het versterken van bilaterale samenwerking in de vorm van projecten en programma's en een duidelijke koersbepaling bij deelname in EEG-programma's en Eureka.

Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur

Bij de nadere plaatsbepaling van de rol van de overheid in de verzorgingsstaat valt het op hoe moeilijk het concrete antwoord is op de vraag wat de overheid kan en zelf moet willen kunnen en wat moet worden overgelaten aan de burgers en aan het particulier initiatief. de samenleving van burgers in allerlei verbanden.
Het is iedere keer weer nodig zich in te prenten dat wat de overheid zelf behoort te doen. bepaald niet samenvalt met wat er in de samenleving aan zorg voor elkaar en aan culturele ontplooiing behoort te gebeuren
In het welzijnsbeleid wil de regering zich ontworstelen aan een te grote gedetailleerdheid van rijksbemoeienis, die noch financieel noch bestuurlijk echt goed waar kan worden gemaakt.
Waar het daarbij wel om gaat is er zorg voor te dragen dat bij de herorientatie van diverse aspecten van het welzijnsbeleid de essentie van de meeste daarvan niet wordt aangetast. met het bad ater niet ook het kind verloren gaat
Dat noopt iedere keer weer tot zorgvuldige afwegingen

De regering is bereid de verdediging van het voorliggende ontwerp van een Welzijnswet ondanks minder gunstige financiele perspec-;i,;.cn op zicht? nemen. mits de daarin voorziene reikwijdte van taken en bestuurlijke niveautoedeling in gemeen overleg kunnen worden gehandhaafd. zodat een bestuurlijke zinvolle basis blijft bestaan om de overheveling van resterende welzijnsgelden naar gemeenten provinciefonds uiterlijk in 1990 definitief haar beslag te laten krijgen
Op welzijnsterrein zal het onontkoombaar zijn het aantal subsidies fors te verminderen. onder handhaving op datzelfde terrein van een aaiital – alleen al vanwege de vergrijzing – noodzakelijke voorzieningen.
Op mediaterrein biedt het regeerakkoord een bruikbaar handvat om mede gelet op de brief van de NOS d.d 23 mei jl. al bi) de aanvang van het nieuwe parlementaire jaar de Kamer te antwoorden op het in de eerste termijn van mondelinge behandeling van het voorliggende wetsontwerp naar voren gebrachte
De minister van WVC zal ei intussen alles aan doen om ook in goed overleg met de zendgemachtigden te komen tot invoering van het in het regeerakkoord bepaalde.
Op cultureel terrein zal het beleid van het vorige kabinet worden voortgezet. al zal ook daar op den duur niet te ontkomen zijn aan hogere toegangsprijzen bij. kan het zijn. een groter publiek bereik. onder handhaving van kwaliteit en spreiding van de kunsten
Uit het regeerakkoord blijkt reeds dat de beperking van kostenontwikkelingen in de gezondheidszorg moet worden voortgezet onder de gelijktijdige vereenvoudiging van het ook daar overmatig geregelde systeem Het voornemen bestaat reeds in augustus te komen tot instelling van een commissie. die terzake moet adviseren. mede uitgaande van – ook na intrekking van het wetsontwerp gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening – voortgezette integratie en samenwerking tussen gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening.

Ondanks alle noodzaak van kostenbeheersing zal in de komende periode veel aandacht worden besteed aan inhoud en kwaliteit van de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening. waarbij de belangen van patienten. beroepskrachten en vrijwilligers nauwlettend in het oog zullen worden gehouden.
Intussen zal naast verschuivingen in de financieringssfeer niet te ontkomen zijn aan o.m enkele volume-maatregelen in deze sector.
Vrijwel gelijk met de totstandkoming van het kabinet doch na de afronding van het regeerakkoord is advies van de Raad van State inzake het vraagstuk van de euthanasie ontvangen.
De regering zal dit advies mede in het licht van de voorgeschiedenis en het belang van wat in geding is uiteraard buitengewoon ernstig nemen. De regering heeft echter nog geen standpunt bepaald. Zij zal de verdere reactie uit de samenleving bij haar oordeelsvorming betrekken en intussen langs de lijnen van het regeerakkoord bepalen welke voorzieningen moeten worden getroffen

Vluchtelingenbeleid

Ons land zal zijn goede naam op het punt van vreemdelingen en vluchtelingen moeten blijven waarmaken. In de gemeenschap van volkeren is dit een van onze belangrijkste verplichtingen. Om dit op een verantwoorde wijze te doen zijn

nogal wat inspanningen. goede afsprakrn en procedures vereist.
In verband met de toegenomen ernst van het internationale vluchtelingenprobleem heeft de regering besloten om. onder voortzetting van de in de vorige kabinetsperiode gehanteerde financieringsmethodiek, met ingang van volgend jaar, het quotum voor uit te nodigen vluchtelingen te verhogen van 250 tot 500 per jaar
Met deze verdubbeling van het quotum wil dc regering tevens een concrete bijdrage leveren aan de inspanningen van de Hoge Commissaris voor dr vluchtelingen van de Verenigde Naties bij het in banen leiden van de vluchtelingenstroom
De behandeling van asielaanvragen zal worden bespoedigd en dc opvang van een overigens beperkt aantal asielzoekers zal worden opgezet via een humanitair verantwoorde zogenaamde voorliggende voorziening. zoals eerder met uw Kamer besproken

Tenslotte is er de afspraak in het regeerakkoord om uiterlijk 1 januari 1988 een wetsvoorstel tot algehele herziening van de vreemdelingenwet in te dienen

Dit vergt een krachtproef en uw medewerking bij een spoedige behandeling van de notitie herziening vreemdelingenwetgeving

Buitenlands Beleid
Voor Nederland blijft internationale samenwerking essentieel. De Europese integratie cn het Atlantische bondgenootschap vormen het fundament en de garantie voor onze democratie, welvaart en veiligheid. In ons streven naar mondiale samenwerking voor een rechtvaardige wereld staan de Verenigde Naties centraal.

EEG
De Europese Akte, hoewel een bescheiden stap. biedt nieuwe mogelijkheden op weg naar de zo noodzakelijke Europese eenwording. Alleen gezamenlijk zullen de Europeanen de uitdagingen van een steeds sneller veranderende wereld kunnen beantwoorden en de dynamiek van de Amerikaanse en Japanse economieën met name op technologisch gebied kunnen bijhouden.

De realisatie van een werkelijk vrije markt onder andere door de afbraak van de resterende grensbelemmeringen. de intensivering van de samenwerking op het gebied van onderzoek. technologie en milieu en de geleidelijke versterking van de Europese Monetaire Samenwerking zijn belangrijke elementen in het integratieproces van de komende jaren. De stimulerende rol van de Benelux zal daarbij worden voortgezet.
Het gemeenschappelijk landbouwbeleid, dat één van de fundamenten van de Europese integratie vormt. zal alleen kunnen morden behouden als het ingezette marktgerichte beleid wordt voortgezet.
De overschotvorming zal doeltreffend moeten worden tegengegaan; zij veroorzaakt interne financiële. en externe spanningen én met andere grote agrarische exporteurs én met ontwikkelingslanden.

Het tot dusverre gevoerde handelspolitieke en grondstoffenbeleid zal in deze kabinetsperiode op hoofdlijnen worden voortgezet en met name worden uitgedragen in de EG en het GATT. De aanstaande ministeriële zitting van het GATT vormt bij uitstek het forum waar oplossingen voor de handelspolitieke problemen in de wereld kunnen worden bereikt.
De verdere harmonische groei van de Europese Gemeenschappen zal de voorwaarden scheppen voor een sterke bevordering van de werkgelegenheid.
Daarnaast gaat het om de ontwikkeling van een Europees sociaal beleid met het accent op de dialoog met de sociale partners gericht op een tripartite inspanning ter bestrijding van de langdurige werkloosheid.

Ook bij een goed in de hand houden van de Europese uitgaven. kan een verhoging van de grondslag voor de eigen niiddelen van de Gemeenschap tot 1,6% spoedig aan de orde komen.

De regering zal hieraan de eis verbinden van concrete vorderingen rnct de noodzakelijke harmonische ontwikkeling van de Europese Samenwerking
De samenwerking met gelijkgestemde landen op het gcbicd van de terreurbestrijding zal zoveel mogelijk worden bevorderd. De regering juicht het toe dat deze samenwerking zich binnen de EEG ook steeds meer uitstrekt tot zware vormen van internationale criminaliteit.

EPS
Ook op buitenlands politiek terrein moeten de Europeanen de handen ineenslaan. De Twaalf mortcn voortdurend pogen tc komen tot gemeenschappelijke standpunten en actief gezamenlijk beleid
De rol van Europa is verbonden met de andere Westelijke democratieen en met name de Verenigde Staten. Gelet op de fundamentele belangengemeenschap en de bestaande accentverschillen tussen de democratieen aan weerszijden van de Oceaan is het van belang optredende spanningen beheersbaar te houden.
Niet slechts over veiligheidsvraagstukken maar tevens over de regionale spanningshaarden is een verbreding en verdieping van de consultaties met de Verenigde Staten geboden.
Dc nagestreefde grotere buitenlands-politieke cohesie van de Twaalf zal daarvoor ook een betere basis bieden

Zuid-Afrika
Over de zeer ernstige ontwikkelingen in Zuid-Afrika heeft het kabinet diepe zorg Hoewel in de afgelopen periode stappen zijn gezet in de richting van afschaffing van de apartheid, zijn de getroffen maatregelen onvoldoende.
Wij achten het derhalve noodzakelijk dat de internationale politiek? en economische druk op de Zuidafrikaanse regering wordt verhoogd.
Het regeerakkoord spreekt daarover ook nadrukkelijk Met name zal deze druk de regering van Zuid-Afrika moeten brengen tot het initieren van de nationale dialoog met de werkelijke leiders van de zwarte Zuidafrikaanse bevolking over de volledige afschaffing van de apartheid langs vreedzame weg.
Wanneer in de komende maanden. ondanks de Europese missie van de Britse minister Howe. onvoldoende voortgang wordt gemaakt in het beëindigen van de apartheid, dienen naar het oordeel van de regering, mede gelet op hetgeen daarover besproken werd tijdens de Europese Top in Den Haag, de Europese Twaalf verdere maatregelen tegen Zuid-Afrika te nemen.
De regering hecht daarnaast grote waarde aan de verdere uitbouw van het programma van positieve maatregelen. zoals steun aan kerken en vakbonden en versterking van de EG-Gedragscode en aan het nationale Nederlandse Tweede Spoor-beleid

Vrede en Veiligheid
De NAVO, waarin ook de samenwerking met Amerika ligt verankerd. blijft centraal staan in het vredes- en veiligheidsbeleid. Nederland blijft daarin zijn aandeel leveren. Het kabinet acht echter versterking van de Europesr identiteit ook op het terrein van vrede en veiligheid gewenst. De vraag is daarbij niet. Europese veiligheid met of zonder Amerika, maar of wij met een stevige Europese inbreng de draagkracht van het bondgenootschap als geheel kunnen vergroten.
De ontwikkeling van een Europese identiteit op veiligheidsgebied is een proces dat politiek kan worden beinvloed maar dat ook dient te worden gestimuleerd vanuit de praktische economische en technologische samenwerking

De advirsraad Vrede en Veiligheid is verzocht te adviseren over de Europese veiligheidsproblematiek en de vorm van Europese veiligheidssamenwerking in hrt licht van de samenwerking in Atlantisch verband en het Europese intrgratieprocrs

Het in stand houden van een toereikcnde defensie in bondgenootschappelijk verband is gericht op het voorkomen van oorlog en schept tevens ruimte voor een actief beleid gericht op dialoog en onderhandelingen met dc Sowjet-Unie en andere Oosteuropcse landen. In Moskou is een nieuwe generatie aan de macht. Dat geeft wellicht openingen voor een verbetering van de Oost-West-betrekkingen
Een zekere sfeerverbctering tussen Oost en West was het afgelopen jaar te constateren: het gaat er nu om hieraan concrete vertaling te geven aan de onderhandelingstafel Er is kans op positieve ontwikkelingen. maar daarnaast uast ook een waarschuwing tegen te hoge verwachtingen De tegenstellingen tussen Oost en West zijn nog diep. De wapenbeheersingsagenda is nog lang en gecompliceerd.
En dan zijn er ook nog klemmende vraagstukken als Afghanistan en de situatie van de mensenrechten in Oost-Europa De regering zal er daarom op aandringen dat de voorziene tweede biieenkomst tussen president Reagan en partijleider Gorbatsjow inderdaad binnenkort zal doorgaan.
In het actieve wapenbeheersingsbeleid dat het kabinet voor ogen staat zullen wij met kracht pleiten voor respectering van de afspraken van het Salt-II-verdrag en voor het ongedaan maken van schendingen van de daarin opgenomen bepalingen Ook is ons er veel aan gelegen het uit 1972 stammende ABM-verdrag te behouden.

Wij kennen de allerhoogste prioriteit toe aan het tot stand brengen van drastische verminderingen van de aantallen strategische en middellange afstandwapens, waarover thans in Genève wordt onderhandeld.
Wij zullen blijven ijveren voor een akkoord over volledige stopzetting van kernproeven. eventueel te bereiken via een gefaseerd proces gekoppeld aan kernwapenreducties.
De aandacht die wordt gegeven aan het beteugelen van de omvang van het nucleaire militaire potentieel mag niet ten koste gaan van pogingen om ook de omvang van de conventionele bewapening tc beperken.
Het kabinet bevordert met kracht de totstandkoming van een algeheel wereldwijd verifieerbaar verbod op produktie, opslag en gebruik van chemische wapens en wijst plaatsing van chemische wapens op Nederlands grondgebied en bij de Nederlandse krijgsmacht af.
De werkzaamheden ter uitvoering van het op 1 november van het vorig jaar genomen besluit tot plaatsing van 48 kruisvluchtwapens op Nederlands grondgebied zullen in 1988 zijn voltooid.
Indien, als gevolg van het bereiken van een INF-overeenkomst, geen kruisvluchtwapens zouden worden geplaatst of een geringer aantal, dan zal afschaffing van de nucleaire taken van de F-16 en Orion-vliegtuigen in bondgenootschappelijk overleg opnieuw worden overwogen. zoals in het regeerakkoord is vermeld.
In het door het Nederlands legerkorps te verdedigen gebied in dc centrale sector kan de nucleaire artillerie niet worden gemist. Om de kwetsbaarheid daarvan te verminderen worden voor het 8 inch geschut Nederlandse zg. „mission teams" opgericht. Daarmee levert ons land een evenredig aandeel aan de uitvoering van de Montebcllo-besluiten
Ook Defensie levert een bijdrage aan de beperking van de overheidsuitgaven.
De jaarlijkse reële groei van de defensieuitgaven zal daarom, in afwijking van het voornemen uit de defensienota 1984. tot 2% worden beperkt. De in het regeerakkoord voorziene afslankingsoperatie van de rijksdienst heeft betrekking op het burgerpersoneel van defensie.

NECROLOGIEËN

ARLEN, HAROLD, off. CHAIM ARLUK (1905, Buffalo – 23-4-1986 New York) Amerikaans componist.

Op 1-jarige leeftijd zong Harold Arlen in het koor van de plaatselijke synagoge en op 15-jarige leeftijd begon nii een carrière als pianist Hij speelde in bars en nachtclubs, zong cn arrangeerde populaire muziek totdat hij in 1938 werd ontdekt en in contact kwam met liedjesschrijver Ted Koehler met wie hij Get Happy schreef. het begin van ziin roem als componist, eerst op Broadmay, later in Hollywood.
Arlen componeerde 102 liedjes, 10 Broadwayshows en de muziek bij 25 films, waaronder Let's Fall in Love (1934). At the Circus (1939), Cabin in the Sky (1943), A Star is Born (1954). Artists and Models (1955) en I Could go on Singin', de laatste film met Judv Garland.
Voor het liedje Over the Rainbow uit de musical The Wizard of Oz ontving Arlen met zijn vaste tekstschrijver „Yip" Harburg in 1939 een Oscar
Tot de melodieën van Arlen, die ook na hun premières op Broadway en op film bekendheid kregen door uitvoeringen van vele zangers en entertainers. behoorden onder meer liedjes als Stormv Weather, Let's Fall in Love. It's Only a Paper Moon, The Man That Got Away, Lose That Long Face. Get Happy en That Ol' Black Magic.

BEAUVOIR, SIMONE LUCIE ERNESTINE MARIE BERTRAND DE (9-1-1908 Parijs – 14-4-1986 Parijs) Frans filosofe en schrijfster

Simone de Beauvoir werd geboren in een vooraanstaande, intellectuele familie. als dochter van een atheïstische advocaat en een vroom katholieke moeder. Na een briljante studie filosofie aan de Sorbonne, die zij in 1931 afsloot, werd zij aanvankelijk docente aan middelbare scholen in Marseille. Rouen en Parijs. Maar na de publikatie van haar eerste roman L'invitée (1943). over een klassieke driehoeksverhouding. wijdde zij zich geheel aan de literatuur en filosofie. Mede onder invloed van Jean-Paul Sartre, die zij in haar studententijd leerde kennen, kwam het tot een breuk met de conventionele denk- en levenswijze in haar ouderlijk huis. Deze thematiek kwam onder meer uitvoerig aan de orde in haar autobiografische Mémoires d'une jeune fille rangée (1958), La force de l'âge (1960), La force des choses (1963) en Tout compte fait (1972).
Met haar in 1949 verschenen hoek Le deuxieme sexe had de Beauvoir grote opschudding veroorzaakt, omdat zij stelde dat vrouwen door de traditionele maatschappelijke omstandigheden gedwongen waren tot een ondergeschikte rol. Zij werden volgens haar door mannen

behandeld als een etnische minderheid. Haar boek, dat mede de aanzet gaf tot de tweede feministische golf, stond jarenlang op de index van het Vaticaan, evenals Les rnandarins. de roman over de naoorlogse intellectuele elite van Saint-Germain des Prés, die baar in 1954 de Prix Goncourt opleverde.
In 1945 richtte de Beauvoir. samen met Sartre, Merleau-Ponty. Ravmond Aron e a.. het tiidschrift Les temps modernes op In die jaren verschenen van haar hand het toneelstuk Les bouchcs inutiles (1945) en de romans Le sang des autres (1945) en Tous les hommes sont mortels (1946). In de jaren daarna kwamen boeken als Une mort tres douce (1964). een sober en aangrijpend verslag over het sterven van haar moeder, Les belles images (19661, over de onwaarachtigheid in de maatschappij waarmee ieder opgroeiend kind te maken krijgt en La femme rompue (1967), waarin de vervreemding van een vrouw in een traditioneel huwelijk werd beschreven In 1970 verscheen La Vieillesse, een bittere aanklacht tegen de wijze waarop de westerse beschaving omgaat met bejaarden In haar laatste boek, Les cérémonie des adieux (1981).beschreef de Beauvoir, na de dood van Sartre. diens laatste jaren, toen hij door een slopend ziekteproces een zekere aftakeling tegemoet ging.
Zowel in haar leven als in haar werk was Simone de Beauvoir in hoge mate geengageerd Zij toonde een sterke betrokkenheid bij de linkse politiek vanuit haar existentialistische levenshouding Samen met Jean-Paul Sartre. haar levensgezel gedurende meer dan vijftig jaar. gaf zij vaak demonstratief uiting aan haar politieke stellingname. In 1936 ageerde zij tegen de Spaanse burgeroorlog, zij zette zich in voor de onafhankelijkheid van Algerije. nam deel aan acties tegen de oorlog in Vietnam en stond aan de kant van de ..gauchistes" tijdens de mei-revolte in 1968

BERGNER. ELISABETH (22-8-1897 Drohobycz, Galicië, Oostenrijk/Hongarije – 12-5-1986 Londen) Oostenrijks actrice

Elisabeth Bergner groeide op in Wenen, waar zij korte tijd studeerde aan de toneelacademie. In 1915 maakte zij haar toneeldebuut in Innsbruck als Rosalind in Shakespeares As you like it. Na enkele jaren in Zurich en Munchen te hebben gespeeld. kwam zij in 1921 naar Berlijn, waar zij meerdere grote Shakespeare- en Strindbergrollen vertolkte
In 1924 verwierf zij een internationale reputatie door haar rol als Joan in het toneelstuk Saint Joan van Georgc Bernard Shaw.
Toen de Nazi's in 1933 de macht grepen keerde Bergner. die van joodse afkomst was. niet naar Duitsland terug, maar bleef in Londen. waar zij op dat moment aan het filmen was. In 1938 kreeg zij de Britse nationaliteit.
In Engeland speelde zij onder meer in Escape me never, een stuk dat Margaret Kennedv speciaal voor haar geschreven had. Verder speelde zij in Engelse en Amerikaanse films en had op Broadway veel succes met haar rol in de Engelse thriller The two mrs. Carrolls.
Na 1952 speelde zij geregeldgastrollen in West-Duitsland in stukken van onder meer Rattigan, O'Neill. Giraudoux en Ibsen.

BEUYS. JOSEPH (12-5-1921Kleef–23-1-1986 Dusseldorf) Westduits beeldend kunstenaar.

Beuys diende tijdens de Tweede Wereldoorlog bij de Luftwaffe en werd in 1943 boven de Sowjet-Unie met zijn Stuka neergeschoten, waarbij hij zwaar gewond raakte. Door Tartaren werd hij, in vilt gewikkeld en met vet ingesmeerd. in leven gehouden. Vilt en vet waren in zijn latere werk twee veel toegepaste materialen
Beuys studeerde korte tijd biologie, maar ging in 1948 naar de kunstacademie van Dusseldorf. Erkenning van het werk dat hij in het begin van de jaren vijftig maakte bleef de eerste jaren uit. Met de opkomst van de Fluxusbewegingraakte het werk van Beuys in een stroomversnelling.

In de filosofie van deze New Yorkse stroming (1961) moest de wereld gezuiverd worden van kunst die door beroepskunstenaars bedreven werd In plaats daarvan zou er een wisselwerking moeten komen tussen het dagelijkse leven en de kunst, die daardoor voor iedereen begrijpelijk zou worden
Beuys zocht in al zijn bezigheden naar een herstel van wat hij zag als de verloren eenheid van rede en intuitie. van natuur en geest. van in zijn woorden ..kosmos en intellect". Tegenover de rationalistische denkwijze plaatste hij archetypische, mytische en magisch-religieuze denkbeelden. Beuys zag zichzelf ook als sjamaan. als middelaar tussen hogere machten en de wereld.
Beuys, die vanaf 1961-1972 leraar was aan de Diisseldorfse Akademie. kreeg in de jaren zestig bekendheid met zijn acties, performances en happenings. Zijn performance Hoe men een dode haas de kunst uitlegt, waarbij hij met een met bladgoud bedekt hoofd een dode haas toesprak. was een voorbeeld van het rituele en sjamanistische karakter dat deze optredens konden aannemen. Met zijn ,.coyoteactie". waarbij hij zich in vilt gehuld in een kooi opsloot met een wilde prairiehond, haalde hij in 1974 de wereldpers. Deze actie werd uitgevoerd in een Newyorkse galerie en weerspiegelde volgens Beuys de geschiedenis en vervolging van de Amerikaanse Indianen (voor wie de coyote een vrijheidssymbool is), evenals de verhouding tussen de Verenigde Staten en Europa.
Beuys wilde kunst een maatschappelijke rol laten spelen. Iedereen is kunstenaar, vond hij. Zelf bracht hij dat in praktijk met zijn ideeën over de Sociale Plastiek, waarin hij de samenleving in zijn geheel als kunstwerk zag. Vandaar dat hij in zijn latere leven steeds meer politiek actief werd. Het leidde tot de oprichting van organisaties als Deutsche Studentenpartei (1967), Organisation fur direkte Demokratie durch Volksabstimmung (1971), Freie Internationale Hochschule fur Kreativititat und Interdisziplenaire Forschung (1973) – de laatste richtte hij op met Heinrich Böll – tot en met zijn lijsttrekkerschap voor de Grunen (1980), waar hij ook een van de oprichters van was.
Beuys was antroposoof. Ook dat bepaalde voor een deel zijn werk.
Via exposities op de Biennale in Venetië (1976). op de „Documenta" in Kassel (1979), en door een grote overzichtstentoonstelling die het Guggenheim Museum in New York aan zijn werk wijdde in 1979 kreeg Beuys internationale bekendhied. Op 12 januari 1986 ontving hij de Wilhelm Lehmbruckprijs in Duisburg.
Beuys laat een omvangrijk oeuvre na van circa 30.000 objecten en 15.000 schilderwerken.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13. Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

OVERLEG ISRAËL-SOWJET-UNIE

Op 18 augustus vonden in de Finse hoofdstad Helsinki voor het eerst sinds 19 jaar officiële besprekingen tussen diplomatieke vertegenwoordigers van Israël en de Sowjet-Unie plaats. De Sowjet-Unie had de diplomatieke betrekkingen met Israël na de Zesdaagse Oorlog op 10 juni 1967 verbroken.
Hoewel voor het overleg twee dagen waren uitgetrokken, werd het na een eerste zitting van 90 minuten beëindigd.
Na afloop deelde de woordvoerder van de Israëlische delegatie, Ehud Gol, mee dat beide delegaties een verklaring hadden voorgelezen. waarin de belangrijkste discussiepunten naar voren werden gebracht. Voor de Sowjet-delegatie waren dat de behartiging van de Sowjet-belangen in Israël door de Finse ambassade in Tel Aviv, eventuele consulaire betrekkingen met Israël en de bezittingen van de Russisch-orthodoxe kerk in Israël. De Israëlische delegatie had de volgende punten geformuleerd: de positie van de joden in de Sowjet-Unie, de situatie van de joden die wegens hun geloofsopvattingen in de Sowjet-Unie gevangen zitten en de Israëlische visie op het conflict in het Midden-Oosten. Volgens Gol was het overleg ,,openhartig en concreet" geweest en waren beide delegaties tot de conclusie gekomen dat één zitting voldoende was om hun denkbeelden naar voren te brengen. ,,We zullen onze contacten met de Sowjet-Unie via de normale diplomatieke kanalen voortzetten", aldus Gol. Het contact is gelegd en wordt elders voorgezet, zo merkte hij nog op.

Maar op 19 aug. deelde de woordvoerder van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken, Gennadi Gerassinow, op een persconferentie in Moskou mee dat de besprekingen in Helsinki waren mislukt: ,,De inleidende ontmoeting heeft tot niets geleid. Er zijn geen plannen voor voortzetting van deze bijeenkomst". Een gepland bezoek van een Russische consulaire delegatie aan Israël was geannuleerd.
Gerassimow zei dat de Israëlische delegatie de overeengekomen grenzen van de besprekingen had overschreden door kwesties aangaande spanning in het Midden-Oosten en de emigratie van Russische joden aan de orde te stellen. Wat dat laatste betreft beschuldigde hij de Israëliërs van ,,grove inmenging" in Russische interne aangelegenheden. Hij wees erop dat de Israëlische minister van buitenlandse zaken Shamir de 2 miljoen Sowjetjoden had beschreven als ,,waardevol bezit" van Israël, en noemde ,,zo'n verdraaiing van de zaak" ,,een uiterst arrogante inmenging in de interne aangelegenheden van de Sowjet-Unie".

In een reactie meende de Israëlische premier Shimon Peres dat Gerassimows uitspraken geen duidelijke aanwijzing vormden voor de stelling dat contacten met de Sowjet-Unie nu waren afgelopen. Volgens hem waren de uitspraken er eerder op gericht om Moskou's Arabische bondgenoten te sussen.
De Israëlische delegatie werd geleid door Yehuda Horam, hoofd van de afdeling Oost-Europa van het Israëlische ministerie van buitenlandse zaken, dat ook nog zijn plaatsvervangend directeur-generaal, Chanan Bar-On, naar Helsinki had gestuurd. De Sowjet-vertegenwoordigers in Helsinki werden door de Volkskrant (20-8) als ,,mindervooraanstaande ambtenaren" gekenschetst.

Aan het overleg in Helsinki was ruim een jaar van opmerkelijke ontwikkelingen voorafgegaan.

Overleg ambassadeurs Israël en Sowjet-Unie in Parijs

Op 16 juli 1985 ontmoetten de ambassadeurs van Israël en de Sowjet-Unie in Frankrijk, Ovadia Sofer en Julij Woronzow, elkaar in de woning van de pianist Daniel Barenboim te Parijs. Deze ontmoeting werd op 19 juli bekendgemaakt door Radio Israël. Volgens dit radiostation had Woronzow laten weten dat de Sowjet-Unie bereid was onder bepaalde voorwaarden de diplomatieke betrekkingen met Israël te herstellen en een ruimere emigratie van joden uit de Sowjet-Unie mogelijk te maken. Die voorwaarden waren volgens het bericht van Radio Israël: 1) Een gedeeltelijke terugtrekking van Israël uit de in 1981 geannexeerde Golanhoogten, mits daarover een akkoord met Syrië kon worden bereikt; en 2) de stopzetting van ,,anti-Sowjet propaganda" door Israël.
Na het bekendworden van de ontmoeting sprak de Sowjet-Unie tegen dat zij interesse had in herstel van de diplomatieke betrekkingen met Israël. Het Israëlische ministerie van buitenlandse zaken betreurde op 21 juli demonstratief dat de ontmoeting door een indiscretie in Jeruzalem was uitgelekt, terwijl betwijfeld werd of de weergegeven versie van het gesprek in elk opzicht correct was. De berichten over Sowjet-voorstellen werden door het Sowjet-persbureau Tass op 21 juli ,,verzinsels" genoemd, maar de ontmoeting zelf werd niet ontkend.
Op 22 juli verklaarde de Israëlische vice-premier en minister van buitenlandse zaken, Yitzhak Shamir, dat hij de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze in oktober ter gelegenheid van de Algemene Vergadering van de VN in New York wilde ontmoeten.

Twee leden van de Israelische delegatie in Helsinki, Yehuda Horam (l.) en Ehud Gol.

In het kader van een mogelijke toenadering tussen beide staten werd er in de Westerse pers aan herinnerd dat de Sowjet-media Tass, Prawda en Izwestija in mei 1985 een telegram van de Israelische president Chaim Herzog t.g.v. de 40ste verjaardag van de overwinning op Nazi-Duitsland hadden gepubliceerd. Daarin had de president aan Sowjet-leider Gorbatsjow laten weten dat de joden nooit ,,de geweldige bijdrage van het Rode Leger" bij de vernietiging van het nationaal-socialisme en de ,,bevrijding van de joden.... uit de concentratiekampen" zouden vergeten.

Op 13 sept. deelde de Israëlische premier Shimon Peres mee dat hij Sowjet-leider Michail Gorbatsjow per brief had aangeboden de diplomatieke betrekkingen te herstellen. Die brief was kort tevoren overgebracht door de voorzitter van het Joodse Wereldcongres Edgar Bronfmann. In het volgende weekend verklaarde Peres voor de Israëlische legerzender dat na een herstel van de betrekkingen met Moskou

Weekblad 55ste jaargang No. 2858, pag. 41783-41798

,,zelfseen uitgebreide Midden-Oosten-conferentie niet geheel uit te sluiten" viel.

Ontmoeting *Peres-Sjewardnadze*. Contacten Polen, Hongarije en Bulgarije met Israël

Nadat een gesprek van de Israëlische premier Shamir met de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze wegens gebrek aan belangstelling van Sowjet-zijde geen doorgang had gevonden, had de Israëlische premier Shimon Peres op 23 okt. 's avonds in New York wel een ontmoeting met Sjewardnadze. Deze zou, aldus de *Volkskrant* (26-10-'85), de verzekering hebben gegeven dat Moskou – na de top van Reagan en Gorbatsjow in november – een dialoog met Jeruzalem niet uit de weg zou gaan. Eerder zou Peres volgens onbevestigde geruchten begin oktober in Parijs, behalve met de Jordaanse koning Hoessein (zie pag. 550/2), ook een gesprek hebben gehad met Sowjet-leider Gorbatsjow, die van 2-5 okt. 1985 een officieel bezoek aan Frankrijk bracht (pag. 673 e.v.-'85).
Tijdens de zitting van de Algemene Vergadering van de VN sprak de Israëlische minister van buitenlandse zaken Shamir wel met zijn Poolse, Hongaarse, Bulgaarse en Roemeense ambtgenoten. Alleen met Roemenië had de ontmoeting een officiële status, omdat dit land na 1967 als enige in Oost-Europa de diplomatieke betrekkingen met Israël had gehandhaafd. Na Shamirs ontmoeting met zijn Poolse collega Stefan Olszowski werd voor het eerst een officiële verklaring uitgegeven.
Op 17 okt. werd vanuit Tel Aviv en Warschau gemeld dat beide landen besloten hadden over en weer vertegenwoordigers te benoemen. Op 22 okt. deelde de Poolse regeringswoordvoerder Jerzy Urban mee dat beide landen ter bevordering van het personenverkeer visakantoren zouden openen. Het Israëlische kantoor zou worden ondergebracht in de Nederlandse ambassade te Warschau, dat de Israëlische belangen in Polen behartigde; het Poolse kantoor zou worden gevestigd in het gebouw van de Poolse staatsbank PKO in Tel Aviv. Deze stap betekende, aldus Urban, ,,geennormalisering van de diplomatieke betrekkingen". De historische banden tussen beide landen schiepen naar zijn zeggen wel ,,de natuurlijke basis voor Pools Israëlische contacten en voor contacten met de joden in de diaspora".

Eerder, op 3 sept., had de FA Z vanuit Tel Aviv bericht dat Abba Eban, de voorzitter van de commissie voor buitenlandse zaken van de Knesset, een officiële uitnodiging voor een bezoek aan Warschau had ontvangen,

Op 30 okt. 's avonds zei minister Shamir in een televisievraaggesprek dat hem was meegedeeld dat een ander land van het Warschau Pact (dan Polen) zijn betrekkingen met Israël wenste te versterken. Dat land had echter verzocht dit niet openbaar te maken. Dezelfde dag meldde Radio Israël dat Hongarije had laten weten bereid te zijn ,,op zeer korte termijn" een vertegenwoordiging in Israël te openen.
Radio Israël meldde op 27 april 1986 dat Israël en Polen binnen een maand officiële vertegenwoordigers zouden uitwisselen. De week tevoren had de Israëlische ambassadeur in Bonn, Yitzhak Ben Ari, met zijn Poolse collega gesproken over de ..manier waarop het beginselakkoord over een uitwisseling van officiële vertegenwoordigers, gesloten tussen Israël en Polen geconcretiseerd" kon worden.
Maar verdere stappen bleven uit, d.w.z. de uitwisseling van visafunctionarissen tussen Israël en Polen vond geen doorgang. In maart had Warschau laten weten dat de opening van een Israëlische vertegenwoordiging in Polen om ,,technischeredenen" was vertraagd.
Op 10 aug. 1986 deelde het Israëlische ministerie van buitenlandse zaken echter mee dat Israël en Polen in september officiële ,,belangenbureaus" in Warschau en Tel Aviv zullen openen.
Op 11 aug. maakte een woordvoerder van hetzelfde ministerie bekend dat de echtgenote van de Israëlische vicepremier Yitzhak Shamir, Shulamit Shamir, een persoonlijke uitnodiging voor een bezoek aan Bulgarije, haar geboorteland, had ontvangen. Deze uitnodiging was afkomstig van de voorzitter van het Bulgaarse joodse comité en via de Bulgaarse diplomatieke missie bij de VN doorgegeven. De uitnodiging werd in Israël beschouwd als een teken dat ook Bulgarije geïnteresseerd is in verbetering van de betrekkingen met Israël.

Geruchten in Israël over *massa*-immigratie Russische joden

Op 18 okt. 1985 meldde het Israëlische blad ***Maariv*** dat in Israëlische regeringskringen rekening werd gehouden met een massale immigratie van joden uit de Sowjet-Unie (er was sprake van 20.000) in de komende weken. Terwijl in Israël duizenden appartementen in de grote steden in gereedheid werden gebracht om de immigrantenstroom op te vangen, verklaarde de Israëlische minister van absorptie, Yaacov Tsur, op 22 okt. tegenover het blad Chadasjot dat de kansen op vertrek van de joden uit de SU ,,heel goed zijn", maar hij merkte tevens op over ,,geen enkele concrete aanwijzing" te beschikken. Minister van buitenlandse zaken Shamir zei op 30 okt. over de emigratie: ,,Totmijn grote spijt is er nog geen basis voor geruchten daaromtrent".
Op 18 nov., toen de geruchten (vooralsnog) onjuist waren gebleken, zei de Israëlische premier Peres in een zitting van de parlementscommissie voor buitenlandse zaken dat Israël een Russische deelneming aan een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten aanvaardde, als de Sowjet-Unie instemde met hervatting van joodse emigratie*.

Bij de opening van het 20ste partijcongres van de Communistische Partij van Israël, dat werd bijgewoond door partijdelegaties uit de Sowjet-Unie en Hongarije, voerde president Herzog op 4 dec. als eerste Israëlische president het woord. Hij zei o.a. dat Israël ,,een verbetering van de betrekkingen met alle communistische landen" wenste, in het bijzonder met de SU. Na zijn ontmoeting met de Sowjet-delegatie, geleid door Michail Nenasjew (hoofdredacteur van het partijblad *Sowjetskaja Rossija* en kandidaat-lid van het CC), deelde Herzog mee dat hij zijn bezorgdheid over het dalend aantal emigratievisa voor joodse Sowjetburgers had overgebracht.
Op 11 dec. ontkenden Poolse regeringskringen in Warschau ten stelligste geruchten over de emigratie van 13.000 Russische joden via Polen naar Israël.

Volgens het Amerikaanse magazine Time (30-12-'85) had Edgar Bronfman, de voorzitter van het Joodse Wereldcongres, bij twee bezoeken aan Moskou, in september en december, een voorstel van premier Peres overgebracht om Russische joden via een luchtbrug naar Israël te emigreren. Om het Russische bezwaar te ondervangen dat een deel van de joodse emigranten naar de VS of andere Westers landen in plaats van naar Israël ging behelsde het voorstel het plan een luchtbrug via Warschau in te stellen. Daarop werden Polen en Frankrijk ingeschakeld. Tijdens het bezoek van Peres aan Parijs zou president Mitterrand op 25 okt. Franse vliegtuigen voor de luchtbrug hebben aangeboden. Tijdens het gesprek van de Poolse president, generaal Wojciech Jaruzelski, op 4 dec. met zijn Franse ambtgenoot Mitterrand in Parijs (pag. 26011) zou ook over een luchtbrug zijn gehandeld. Later die maand besprak Bronfman die kwestie in Warschau met president Jaruzelski en in Moskou met Wadim Zagladin (functionaris van het CC), maar volgens een Westerse diplomaat in de SU was

*Sinds 1967 hebben ca. 270.000 joden de Sowjet-Unie verlaten. Daarvan gingen ca. 165.000 naar Israël. terwijl de rest vrijwel totaal de Verenigde Staten en Canada als bestemming koos. In het recordjaar 1979 verstrekte de Sowjet-Unie 51.303 uitreisvisa. Maar sindsdien bedroeg dit aantal gemiddeld ca. 1.000 per jaar. In juli 1986 verlieten 31 joden de Sowjet-Unie. Naar schatting 380.000 a 400.000 joden zouden een uitreisvisum hebben aangevraagd.

Bronfman ,,met lege handen'' vertrokken. Aldus Time.

Volgens NRC/H'blad (23-12-'85) had premier Peres de voorgaande week gezegd dat het .,in het belang van zowel de Sowjet-Unie als mijn land is dat ze (de Sowjet-joden) naar Israël gaan''. Hij had daaraan toegevoegd dat Bronfman in Moskou ,.geen concrete toezeggingen heeft gehad''
De Poolse regeringswoordvoerder Jerzy Urban zei tegenover de correspondent van Le Figaro in Warschau dat president Jaruzelski noch met Bronfman noch met Mitterrand over Poolse medewerking aan de emigratie van Sowjet-joden had gesproken.

Op 23 dec. maakte Radio Israël bekend dat vertegenwoorders van de luchtvaartmaatschappijen van Polen en Joego-Slavië onlangs in Israël waren aangekomen om over een hervatting van het vliegverkeer tussen Warschau. Belgrado en Tel Aviv te onderhandelen.
Op 26 dec. berichtte het hoofd van het Simon Wiesenthal Centrum in Los Angeles, rabbijn Marvin Hier, dat een eerste secretaris van de Sowjet-ambassade in Washington aan een vertegenwoordiger van genoemd Centrum (geen namen werden vermeld) had meegedeeld dat de Sowjet-Unie in februari de diplomatieke betrekkingen met Israël wilde herstellen en het aantal joden dat uit de Sowjet-Unie mocht emigreren aanzienlijk wilde vergroten.
Op 30 dec. sprak het Sowjet-persbureau Tass in krachtige bewoordingen de berichten tegen over een akkoord inzake een massa-emigratie van joden uit de SU naar Israël: ,,Kwaadaardige geruchten zijn in de loop van de laatste dagen door de imperialistische massamedia, gelieerd aan zionistische kringen, verspreid over het feit dat de Sowjet-Unie en de regering van Israël zogenaamd een akkoord hebben gesloten over een ,massale emigratie van joden' uit de USSR naar Israël. Het spreekt vanzelf dat deze beweringen elke grond missen''. Tass voegde daaraan toe dat de auteurs van deze provocerende verzinsels erop uit waren ,,twijfel te zaaien over de principiële positie van de Sowjet-Unie die ten doel heeft te komen tot een rechtvaardige en alomvattende regeling in het Midden-Oosten welke rekening houdt met de legitieme rechten en belangen van de volken van de regio, op basis van de bekende besluiten van de Veiligheidsraad en de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties''.
Dezelfde dag verklaarde een commentator van het Sowjet-persbureau *Novosti* dat de Sowjet-Unie in het komende jaar diplomatieke betrekkingen met Israël zou kunnen aanknopen, maar dan moest Israël wel alle in 1967 bezette gebieden ontruimen en de Palestijnen het recht op zelfbeschikking toekennen.

Aankondiging bespreking tussen Israël en Sowjet-Unie

Op 1 aug. deelde een woordvoerder van het Israëlische ministerie van buitenlandse zaken in Jeruzalem mee dat vertegenwoordigers van Israël en de Sowjet-Unie elkaar in ,,de zeer nabije toekomst'' in Europa zouden ontmoeten om over consulaire kwesties te spreken. Volgens Radio Israël zou de bijeenkomst op verzoek van de Sowjet-Unie plaatsvinden.
Op 3 aug. verklaarde een officiële woordvoerder van hetzelfde ministerie: ,.We komen (...) in de eerste plaats om te luisteren, want de Sowjet-Unie heeft om zo'n ontmoeting met ons gevraagd''. ,,Daarna zullen wij aan de orde stellen wat wij zelf nodig achten. Maar het is een bekend feit, dat wij twee voorwaarden vooraf stellen bij een eventueel weer aanknopen van diplomatieke betrekkingen met de Sowjet-Unie. In de eerste plaats moet er een drastische verandering plaatsvinden in de vijandige Sowjet-politiek ten aanzien van Israël, en ten tweede dient ook de emigratiepolitiek van de Sowjet-Unie te worden herzien voor de joden die willen emigreren naar Israël'', aldus de officiële woordvoerder van buitenlandse zaken in Jeruzalem.

Op 4 aug. deelde de woordvoerder van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken te Moskou, Gennadi Gerassimow, mee dat de Sowjet-Unie naar het herstel van consulaire betrekkingen met Israël streefde en in het midden van de maand een delegatie van experts zou afvaardigen, die met Israëlische vertegenwoordigers eerst besprekingen in Helsinki zou voeren en deze vervolgens in Tel Aviv zou voortzetten. De woordvoerder voegde daar met nadruk aan toe dat deze stap ,,niet van politieke, maar van materiële aard'' was. Het ging de Sowjet-Unie er vooral om een betere regeling van juridische en consulaire kwesties met de joodse staat te bereiken, waarbij elke verdergaande interpretatie ,,puur een vrome wens'' was. Gerassimow wees op Sowjet-grondbezit in Israël, zonder een nadere toelichting te geven. Aan een herstel van volledige diplomatieke betrekkingen viel pas na een normalisering van de toestand in het Midden-Oosten te denken, aldus de woordvoerder.
Op 4 aug. 's avonds meldde Radio Israël dat de ,.voorbereidende ontmoeting'' van Israël en de Sowjet-Unie ter bespreking van consulaire aangelegenheden op 18 en 19 aug. in Helsinki zou plaatsvinden.
Op 10 aug. besloot het Israëlische kabinet, aldus de Financial Times (11-8), de kwestie van de Sowjet-joden bovenaan de agenda van de besprekingen in Helsinki te plaatsen. Daarmee beantwoordde het kabinet de toenemende pressie van zowel de rechtse Likoed als van uit de Sowjet-Unie afkomstige joodse activisten in Israël. Honderden van deze immigranten demonstreerden buiten het bureau van premier Peres onder leiding van Anatoli Sjtsjaranski, de dissident die op 11 febr. 1986 bij een spionnenruil tussen Oost en West was vrijgelaten en sindsdien in Israël woonde. Sjtsjaranski drong er bij de Israëlische regering op aan geen besprekingen te voeren zolang de Sowjet-Unie geen vrije emigratie van joden garandeerde. Naar zijn zeggen wilden 400.000 joden de Sowjet-Unie verlaten.
Op 12 aug. verklaarde de woordvoerder van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken Gerassimow tegenover journalisten in Moskou dat de kwestie van de joodse emigratie helemaal niet voorkwam op de afgesproken agenda. Naar zijn zeggen gingen de besprekingen ,,niet over herstel van diplomatieke betrekkingen noch over herstel van consulaire betrekkingen. Het hoofdthema betreft de in Israël achtergebleven Sowjet-eigendommen'', aldus de woordvoerder.
Niettemin kreeg de Israëlische delegatie van het kabinet opdracht de kwestie van de Sowjet-joden vanaf het begin van de bijeenkomst in Helsinki aan de orde te stellen, aldus The Times (18-8).

Commentaren

De besprekingen in Helsinki werden op 18 aug. na 90 minuten afgebroken. Zij waren volgens Sowjet-woordvoerder Gerassimow mislukt, vooral omdat Israël met het aan de orde stellen van het lot van de Sowjet-joden ,,een uiterst arrogante inmenging in de interne aangelegenheden van de Sowjet-Unie'' had gepleegd.
NRC/H'blad (20-8) schreef in een commentaar o.a.:

,,...Eigenlijk was het ook helemaal niet de bedoeling van de Israëlische politici om in het huidige fragiele toenaderingsstadium nu al zo openlijk het lot van de Sowjet-joden aan te snijden. Premier Peres en zijn Arbeiderspartij hebben er zeer veel voor over om althans ,,genormaliseerde'' betrekkingen met de supermogendheid, de Sowjet-Unie, te hebben. Zelfs de rechtse Likoedpartij streeft daarnaar, al was het alleen maar om de banden met supervriend Amerika iets minder knellend te doen lijken.
De binnenlandse publieke opinie in Israël, aangewakkerd door de charismatische Anatoli Sjtsjaranski, heeft echter roet in het eten gegooid. De in Israël wonende Sowjet-joden vreesden niet ten onrechte dat de Israëlische regering, zoals in het verleden de relaties met Moskou in laatste instantie zwaarder zou laten wegen dan het lot van de Sowjet-joden. Zij gingen de straat op en onder hun druk bezweek de regering. Want Peres noch zijn tegenhanger Shamir kan het zich in de huidige politieke machtsbalans in Israël veroorloven om de

Sowjet-joden via de wet van de ,,stille diplomatie" in feite het zwijgen op te leggen.
Vandaar dat de Russen zo onaangenaam verrast waren toen de Israëlische diplomaten in Helsinki het Sowjet-joodse dossier niet als een automatisme presenteerden, maar als een reëel en niet te vermijden onderhandelingsonderwerp.

Volgens de Russen heeft het maandag afgebroken overleg in Helsinki aangetoond dat de Sowjet-Unie en Israël .,geen gemeenschappelijke taal" spreken. Maar dat wist iedereen al voor het overleg begon. Wat Moskou eigenlijk wil zeggen, is dat er van een ,,gemeenschappelijke taal" pas sprake kan zijn als Israël inbindt.
De Russen kunnen dat heel makkelijk zeggen, omdat het tijdstip voor reële onderhandelingen, wat Moskou betreft. nog lang niet is aangebroken. De Russisch-Israëlische betrekkingen zijn immers een onderdeeltje van het veel belangrijker en alles overkoepelende Russisch-Amerikaanse overleg inzake wapenbeheersing. ontspanning (waaronder eventueel een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten zou kunnen vallen). alsmede internationale handel en kredieten.
Er is dus geen enkele reden om aan te nemen dat de Sowjet-Unie en Israël niet in de (verre?) toekomst zaken zullen doen. Israël heeft van de Sowjet-Unie nu even een koud-water-behandeling gekregen..."

De NZZ (21-8) schreef onder de kop ,,Moskou-Jeruzalem – slechts een intermezzo?" o.a.:

Het eerste officiele gesprek tussen diplomatieke vertegenwoordigers van de Sowjet-Unie en Israël sinds 19 jaar werd al na anderhalf uur afgebroken. Is er sprake van een mislukking? Het feit dat het gesprek heeft plaatsgevonden, is al een succes en wel voor Israël. Dit soort contacten vormen een aanwijzing dat het isolement waarin de joodse staat zich sinds 1967 bevindt, aan het afbrokkelen is.
Men mag aannemen dat de contacten tussen beide landen voortaan officiëler en opener zullen plaatsvinden. Dat het gesprek in Helsinki voortijdig afgebroken moest worden was te voorzien. Beide partijen hadden weliswaar belang bij de dialoog. maar er stonden voor hen verschillende belangen op het spel.
De Israëlische buitenlandse politiek kan het zich niet veroorloven de binnenlandse factoren te negeren. In Israël werd er sterk op aangedrongen de toenadering tot Moskou te koppelen aan het lot van de Russische joden. Ook al beseft men op het ministerie van buitenlandse zaken al jaren, dat het vredesproces in het Midden-Oosten bij een volledige uitsluiting van de Sowjet-Unie nauwelijks kan worden voortgezet, toch gedraagt Israël zich opvallend koel. Het heeft het bijna 20 jaar gered zonder diplomatieke betrekkingen met Moskou, daarom is er geen sprake van dat het die nu tot elke prijs zou willen herstellen.
Het was Moskou natuurlijk niet te doen om de kerkschatten die door tsaar Nikolaas I in het Heilige Land vergaard waren, of om de belangen van een handvol Sowjet-burgers. Veeleer is het zo dat Moskou eindelijk erkent dat het verbreken van de diplomatieke betrekkingen met Israël na de juni-oorlog van 1967 een fout is geweest.
Moskou heeft zich in het Midden-Oosten geïsoleerd door deze stap en de Amerikanen vrij spel gegeven De Russen konden Israël niet dwingen om plaats te nemen aan de onderhandelingstafel van een internationale conferentie over het Midden-Oostenprobleem.
Het initiatief voor de ontmoeting in Helsinki ging van de Russen uit. Om de nog resterende vrienden in het Arabische kamp niet te verontrusten, werd het politieke belang van de ontmoeting gebagatelliseerd. Toch valt niet te verhelen dat het gesprek in Helsinki meer was dan zo maar een intermezzo.

LATIJNS-AMERIKA

CHILI

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Sinds het tiende nationale protest tegen het bewind van gen. Augusto Pinochet Ugarte, op 4 en 5 september 1984 (pag. 549/1), ontwikkelde de situatie in Chili zich als volgt (zie ook pag. 52213 e.v., 538 e.v. en 547 e.v.):

Toespraak Pinochet ter herdenking staatsgreep van 1973. Interview met de New York Times

Op 11 september 1984 herdacht de Chileense president, gen. Pinochet, in een ongeveer 80 minuten durende toespraak voor radio en TV de staatsgreep die op 11 september 1973 een einde had gemaakt aan het linkse bewind van president Salvador Allende Gossens en de generaal aan de macht had gebracht.
De president haalde uit naar de oppositie die de laatste maanden protesten had georganiseerd. ,,De protesten vormen een gevaarlijke kiem van subversie", aldus Pinochet. ,,In plaats van dat zij een legitieme manier zijn om een afwijkende mening te uiten, vormen zij een uitdrukking van het georganiseerde geweld."
De generaal zei dat hij niet zou afwijken van de in 1980 goedgekeurde grondwet, die zijn termijn pas in 1989 deed aflopen en in 1990 verkiezingen voor een parlement voorschreef.
Pinochet zei dat de organisatoren van de protestdagen van 4 en 5 september verantwoordelijk waren voor het geweld. ,,We zullen alle noodzakelijke besluiten nemen, hoe drastisch ook, om dergelijke daden te voorkomen", aldus de president.
Hij beloofde de strijd tegen inflatie en werkloosheid voort te zetten en kondigde een kleine loonsverhoging aan voor ambtenaren en werklozen die betrokken waren bij sociale regeringsprojecten.
Tijdens en na Pinochets toespraak kwam het op verscheidene plaatsen tot protesten.

Op 18 september, de nationale feestdag, weigerden de bisschoppen van Concepcion, Copiapo en Linares de jaarlijkse plechtige gebedsdienst met officiële gasten te houden uit protest tegen het gewelddadige optreden van het bewind van Pinochet.
De aartsbisschop van Concepcion legde in een interview met de krant El Mercurio uit dat ,,het gebruikelijke ceremonieel een vals symbool zou zijn van een harmonie die in werkelijkheid niet bestaat".

In een op 8 augustus in de New York Times gepubliceerd interview had Pinochet gezegd dat hij niet bereid was de overgang naar de democratie te versnellen en nog voor 1989 verkiezingen te houden, al erkende hij enige steun te hebben verloren.

In het vraaggesprek zei de generaal dat het verlies van steun het gevolg was van de economische recessie en communistische activiteiten. Communistische groepen waren volgens Pinochet verantwoordelijk voor de grootschalige protestacties. ,,Nu vallen ze me aan", aldus de president, ,,maar later zal ik herinnerd worden als de man die tegen het communisme vocht en het goede deed voor zijn land".

Volgens Pinochet was de grootste fout die hij had gemaakt sinds hij na de coup van 1973 aan de macht kwam, het beginnen van een politieke discussie met de oppositie in 1983 (pag. 52411 e.v.).Hij zei echter dat de verdeeldheid van de oppositie aantoonde dat zij geen alternatief kon vormen voor zijn bewind.
De president zei verder dat hij er niet aan dacht verkiezingen voor een parlement of voor gemeenteraden toe te staan of zelfs maar een parlement te benoemen. ,,Het is al bijna 1989", zo zei hij. De komende vier jaar waren volgens hem nodig om de politieke partijen te herstellen, kiesregisters op te bouwen en het politieke stelsel te ,,moderniseren".

Volgens Pinochet waren de oppositieleiders ,,allemaal heren die de afgelopen elf jaar zonder werk hebben gezeten en nu willen terugkeren naar de macht en hun privileges".

Arrestatie oppositieleiders

Op 10 september 1984 werd bekendgemaakt dat tien vooraanstaande oppositieleiders zouden worden vervolgd wegens hun oproep tot het tweedaagse nationale protest op 4 en 5 september. Volgens het ministerie van binnenlandse zaken zouden de tien de bevolking hebben aangezet tot ,,subversie" en hebben opgeroepen tot ,,omverwerping van de legitieme regering van het land".
Op 8 oktober gelastte een rechter de arrestatie van acht van de tien oppositieleiders en op 9 oktober werden zeven van de acht leiders gearresteerd. Die zeven waren: Mario Sharpe (een sociaal-democraat, die op dat moment voorzitter van de Democratische Alliantie was), Gabriel Valdes Subercaseaux (de leider van de christen-democraten binnen de Alliantie), Enrique Silva Cimma (de leider van de radicalen binnen de Alliantie), Manuel Almeyda Medina (de voorzitter van de Democratische Volksbeweging, MDP), Fanny Pollarolo (een vooraanstaande

communiste binnen de MDP), Juan Claudio Reyes (een leider van de christen-democratische jongeren) en Manuel Bustos Huerto (de leider van de linkse vakcentrale CNS en vice-voorzitter van het Nationale Commando van Arbeiders, CNT). De achtste oppositieleider, Jose Ruiz di Giorgio, de voorzitter van de vakbond van arbeiders in de oliesector, was niet in Santiago aanwezig en moest nog gearresteerd worden.

Op 10 oktober werden de zeven leiders van de oppositie vrijgelaten, nadat op verzoek van Pinochet de aanklacht tegen hen was ingetrokken. Volgens het ministerie van binnenlandse zaken moest het intrekken van de aanklacht worden gezien als ,,een gebaar van goede wil ten behoeve van de nationale eenheid'' en niet als ,.een teken van zwakte".
Een paar uur na zijn vrijlating verklaarde Valdes tegenover *Le* Monde: ,,Debeslissing ons vrij te laten toont de verwarring die binnen de regering heerst. Het gaat hier niet om een gebaar van goede wil van de kant van generaal Pinochet. Wanneer deze een stap terug heeft gedaan, dan komt dat doordat hij zich rekenschap heeft gegeven van het feit dat hij een vergissing heeft begaan. Het hof van beroep en het Hooggerechtshof hebben hem in het ongelijk gesteld. Ons verantwoordelijk stellen voor alles dat zich kan voordoen op een protestdag is absurd en juridisch niet te verdedigen. Van de andere kant is zeker dat internationale druk en vooral de positiebepaling van de Franse regering een zeer belangrijke rol hebben gespeeld.

De autoriteiten waren van mening geweest dat de acht inbreuk hadden gemaakt op de wet op de binnenlandse veiligheid, die gevangenisstraffen in het vooruitzicht stelde voor hen die ..aanzetten tot manifestaties die de openbare orde verstoren". De wet op de binnenlandse veiligheid was in oktober 1983 gewijzigd nadat het Hooggerechtshof de legitimiteit van de ,,protestas'' had erkend.
De Chileense bisschoppen hadden de arrestatie van de oppositieleiders veroordeeld.

Devaluatie peso

Op 17 september 1984 maakte minister van financiën Luis Escobar Cerda bekend dat Chili zijn munteenheid met 19,1 procent had gedevalueerd ten opzichte van de dollar. De Chileense munt daalde in waarde van 93 tot 115 pesos voor een dollar. Tegelijkertijd waren de importheffingen op alle goederen verhoogd van 20 tot 35 procent. Escobar kondigde ook maatregelen aan om de export te stimuleren en de overheidsuitgaven terug te dringen. ,,Hetdoel van deze maatregelen is onze economie aan te passen aan de internationale economische realiteit, die volledig buiten onze controle ligt", aldus Escobar.
De minister verwees hiermee naar de extreem lage koperprijzen op de wereldmarkt. Chili was voor de helft van zijn exportverdiensten afhankelijk van koper. De prijs hiervan was gedaald tot 57 dollarcent per pound (460 gram),terwijl in de begroting gerekend was op een prijs van 75 dollarcent. Dit scheelde Chili in 1984 $300 mln aan exportverdiensten.
Bovendien was de schuldenlast voor het land vergroot door de stijging van de Amerikaanse rente tot 12,5 procent, waardoor de Chileense rentelast met $450 mln toenam. De lage koperprijs en de hoge rente kwamen Chili in 1984 op een verlies van $750 mln te staan. aldus Escobar. Het verwachte handelsoverschot van $1 mrd ging hierdoor grotendeels weer verloren.

Lid van de militaire junta voor dialoog met de oppositie

Op 23 september 1984 publiceerde het Chileense dagblad El *Mercurio* een vraaggesprek met gen. Fernando Matthei Aubel, de opperbevelhebber van de luchtmacht en lid van de militaire junta. Daarin zei de generaal dat hij een voorstander was van een dialoog met de oppositie, van een ,,precieze kalender" voor het herstel van de democratie en van de verkiezing van een parlement vóór 1989.
Matthei verwierp het voorstel van de oppositie onmiddellijk een overgangsregering te benoemen en de grondwet – krachtens welke Pinochet tot in 1989 kon aanblijven – te wijzigen.

Medio oktober 1983 had Matthei tijdens een interview met een blad verklaard dat hij van mening was dat Chili binnen drie jaar een gekozen parlement kon hebben en dat hij bereid was tot onderhandelingen met de communistische partij, omdat ,,de marxisten in deze wereld en dit land een realiteit zijn en ik er de voorkeur aan geef deze realiteit onder ogen te zien".

Algemene staking. Elfde nationale protest. Bomaanslagen. Reactie VS

Op 4 oktober 1984 riep het Nationale Commando van Arbeiders (CNT, zie pag. 52412)op tot een algemene staking op 30 oktober. Volgens het CNT kon ,,alleen een democratisch bewind leiden tot een economische opleving".
In de nacht van 16/17 oktober ontploften in Chili ongeveer 20 bommen. De aanslagen vonden plaats tegen elektriciteitscentrales, hoogspanningsmasten, bankgebouwen, overheidsgebouwen, een spoorweg en een Amerikaans cultuurinstituut in Rancagua. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeëist door het Patriottisch Front Manuel Rodriguez (FPMR), volgens de autoriteiten de ,,ge apende arm van de communistische partij".
Op 25 oktober stelde president Pinochet voor 1985 loonsverhogingen voor ambtenaren en een aantal andere sociale verbeteringen in het vooruitzicht. De maatregelen waren noodzakelijk wegens de prijsverhogingen die op de devaluatie van de peso waren gevolgd, zo zei de president.
In de nacht van 25/26 oktober ontplofte in Santiago een bom in een auto voor het regeringsgebouw. Het FPMR verklaarde later de bom te hebben geplaatst. Tevens ontplofte die nacht in de hoofdstad een bom in de tuin van Anaconda Copper Co.,een Amerikaanse multinational.
In de nacht van 28/29 oktober explodeerden ten minste 19 springladingen in Santiago en andere steden.
Op 29 oktober vond de eerste van twee nationale protestdagen plaats, die door de linkse coalities MDP en het Socialistische Blok (zie pag. 52511) waren georganiseerd ter ondersteuning van de op 30 oktober te houden algemene staking.
Die dag arresteerde de politie tientallen mensen en maakten de autoriteiten de interne verbanning bekend van 134 mensen. De secretaris-generaal van de regering, Alfonso Marquez de la Plata, zei dat iedereen die in de komende dagen zou worden opgepakt hetzelfde lot kon treffen.
President Pinochet waarschu de in een toespraak in Vina del Mar dat hij de staat van beleg zou afkondigen ,,als dat nodig mocht ziin". Een dialoog met de oppositie sloot hij uit zolang deze niet de bepalingen in de grondwet van 1981 accepteerde. Verder legden de autoriteiten de pers, radio en TV beperkingen op bij hun verslaggeving.
In de nacht van 29/30 oktober ontploften volgens politiekringen 11 bommen in de hoofdstad.
Op 30 oktober waren er werk-, school-, en koopstakingen, demonstraties, bijeenkomsten, barricades en pannengekletter. Naar schatting de helft van de gewone activiteiten lag stil in de grote steden. De politie trad op tegen betogers en arresteerde meer dan 200 personen. Negen mensen kwamen om het leven en meer dan 40 mensen raakten gewond. Wegens de ongeregeldheden kondigden de autoriteiten in de hoofdstad van 22.00 tot 5.00 uur een uitgaansverbod af. Verder werden 40 mensen naar een afgelegen plaats in Chili verbannen.
Het CNT noemde de algemene staking een groot succes. ,,De staking heeft al onze verwachtingen overtroffen. Chili

is stilgelegd'', aldus CNT-voorzitter Rodolfo Seguel. Maar volgens een regeringswoordvoerder was de staking alleen merkbaar in het openbaar vervoer ,,wegens intimidatie van de chauffeurs''. Het door de christen-democraten gedomineerde oppositieblok Democratische Alliantie was niet voor de staking en een aantal gematigde vakbonden was ronduit tegen de acties.

Diezelfde Xag sprak de woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, John Hughes, in Washington zijn bezorgdheid uit over de situatie in Chili. ,,De gestage toename van terroristische bomaanslagen, pogingen van niet-democratische sectoren het geweld te stimuleren en de bekendmaking van de Chileense autoriteiten dat de afkondiging van een wet die politieke partijen legaliseert voor onbepaalde tijd is uitgesteld, leiden tot grote bezorgdheid bij de Verenigde Staten'', aldus Hughes.

In Amsterdam hielden zeven jongeren op 30 oktober korte tijd het Chileense consulaat bezet uit solidariteit met de staking in Chili. Kamerleden van PvdA. CDA. D'66 en PSP, alsmede fractiemedewerkers van CPN en PPR probeerden die dag de ambassadeur van Chili in Den Haag een petitie te overhandigen. waarin aandacht werd gevraagd voor het legitieme karakter van de nationale staking. De ambassadeur was niet bereid de delegatie te ontvangen.

Op 31 oktober ontplofte in de hoofdstad een bom voor een park waar een internationale handelsbeurs werd gehouden. Op het moment van de ontploffing bracht president Pinochet een bezoek aan de beurs.

Diezelfde dag hieven de autoriteiten de censuur op die sinds enige tijd gold voor drie radiozenders in Santiago: Radio Cooperativa en Radio Santiago (beide behorend tot de christen-democratische partij) alsmede Radio Chilena (spreekbuis van de bisschoppen).

Op 2 november kwamen bij een aanslag op een politiebusje in Valparaiso vier politie-agenten om het leven.

Op 3 november stuurde de regering 115 ,,misdadigers'' naar het noorden van het land in ballingschap.

Een dag later werden bij een aanval op een kazerne in Santiago twee leden van de militaire politie gedood.

Op 12 november maakte de Beweging van Revolutionair Links (MIR) de oprichting bekend van de Strijdkrachten van het Volksverzet (FARP). Volgens een communiqué van de MIR was met de aanslag op het politiebusje in Valparaiso een ,,guerrillacampagne'' begonnen.

Kabinet dient ontslag in

Op 5 november 1984 bood het hele kabinet zijn ontslag aan om president Pinochet de vrije hand te geven voor een reorganisatie van diens regering. De stap van de ministers volgde na het aftreden van premier Sergio Onofre Jarpa Reyes, die tevens de portefeuille binnenlandse zaken beheerde.

De reden voor het collectieve ontslag van de ministers werd volgens een woordvoerder van het kabinet gevormd door ,,de moeilijke tijden die het land doormaakt''. Het ontslag moest het de president mogelijk maken ,,alle beslissingen te nemen die hij noodzakelijk acht''. In een korte kabinetsvergadering waarin Jarpa zijn besluit meedeelde, besloten de ministers collectief af te treden.

Jarpa omschreef zijn ontslag als een teken van ,,persoonlijk falen''. Hij weet zijn ontslag aan ,,groeiende terroristische activiteiten en de katholieke kerk'' die hem hadden belet het bewind van Pinochet te liberaliseren. ,,Ik kan niet verder werken aan politieke hervormingen waar alleen extremisten en terroristen voordeel uit halen'', aldus Jarpa.

Tegenover verslaggevers zei de premier dat hij had besloten af te treden na een bijeenkomst de week daarvoor in Rome tussen Chileense bisschoppen en ballingen. Hij zei dat de openlijke kritiek van de bisschoppen op het tempo waarin de regering haar programma uitvoerde om de politieke ballingen geleidelijk amnestie te verlenen hem onaangenaam had getroffen.

Volgens Le Monde (7-11-1984) had Jarpa in Rome een ontmoeting gehad met 12 leden van het Chileense episcopaat en 150 Chileense ballingen, onder wie de socialistische leider Clodomiro Almeyda Medina, die dicht bij de communistische partij stond.

,,Ik denk dat ik een goede relatie heb met sommige vooraanstaande aartsbisschoppen en bisschoppen, maar ik heb nu een punt bereikt dat ik, als katholiek, niet meer verder kan werken'', aldus Jarpa. ,,Als er zo'n goede verstandhouding bestaat tussen een belangrijke groep bisschoppen en de hoogste leiders van het Sowjet-communisme in Chili, zie ik eerlijk gezegd geen mogelijkheid meer verder te gaan.''

Op 6 november weigerde Pinochet echter alle ontslagen, op dat van minister van arbeid en sociale zekerheid Hugo Galvez Gajardon na. Galvez had al op 23 augustus zijn ontslag ingediend na een conflict met adm. Jose Toribio Merino Castro, een lid van de junta en opperbevelhebber van de marine, over hervorming van de arbeidswetten.

Galvez was bij de kabinetswijziging van 10 augustus 1983 minister van arbeid en sociale zekerheid geworden en niet. zoals abusievelijk op pag. 538/2-1983 is gemeld, minister van landbouw.

Galvez werd vervangen door Alfonso Marquez de la Plata, die sinds de kabinetswijziging van augustus 1983 secretaris-generaal van de regering (ook een ministerspost) was. De functie van Marquez werd overgenomen door Francisco Javier Cuadra Linaza.

Afkondiging staat *van* beleg

Op 6 november 1984 kondigde president Pinochet in het hele land de staat van beleg af om zijn regering beter in staat te stellen op t i treden tegen wat hij een door marxisten geleide opstand noemde. In Santiago en vijf andere grote steden werd een avondklok ingesteld.

De staat van beleg had eerder gegolden van 1973 toen gen Pinochet dan de macht kwam tot 11 maart 1978

Op 10 september 1984 was in de Chileense staatscourant meegedeeld dat de Staat van Gevaar voor de Openbare Orde (zie ook pag 524/1) opnieuw met zes maanden werd verlengd

,,Het land kan niet langer toestaan dat een geïnstitutionaliseerde reeks subversieve praktijken de weg blokkeert naar volledige democratie'', aldus Pinochet bij de bekendmaking van de maatregel. De staat van beleg beperkte de grondwettelijke rechten en de publieke vrijheden.

Twee dagen later volgden presidentiële decreten, waarbij zes oppositionele bladen tot nader orde een verschijningsverbod kregen opgelegd (Cauce, Analisis, APSI, *Fortin* Mapocho, *Bici*cleta en *Pluma* y *Pincel),* het blad Hoy aan censuur vooraf werd onderworpen, alle nieuwsmedia wat betreft de politieke verslaggeving zich moesten beperken tot officiële communiqués en alle bijeenkomsten die niet van te voren door de autoriteiten waren goedgekeurd werden verboden. Dit laatste gold niet voor bioscoopbezoek, familiefeesten en het bezoeken van sociëteiten, clubs e.d. Verenigingen moesten hun vergaderingen vijf dagen van tevoren aanmelden.

Op 7 november deden leden van de Nationale Inlichtingen Centrale (CNI), de Chileense geheime dienst, in de hoofdstad een inval in het hoofdkwartier van het Socialistische Blok en van het MDP. Zij verrichtten 16 arrestaties.

Verder verboden de autoriteiten de priester Ignacio Gutierrez, een al jaren in Chili werkzame Spanjaard die op dat moment in Europa verbleef, naar Chili terug te keren. Gutierrez, die verantwoordelijk was voor de humanitaire organisatie Vicariaat van de Solidariteit van het aartsbisdom Santiago, zou in Rome tijdens een bijeenkomst met Chileense ballingen ,,politieke'' uitspraken hebben gedaan. Tijdens een persconferentie had president Pino-

De Chileense president. gen. Augusto Pinochet Ugarte, tijdens de afkondiging van de staat van beleg op 6 november 1984. Links premier Sergio Onofre Jarpa Reyes (met bril).

chet de priester ervan beschuldigd ,,communistischer te zijn dan de communisten".
Op de afkondiging van de staat van beleg volgden razzia's door de politie in vooral volkswijken, massale arrestaties en binnenlandse verbanningen. Volgens de Chileense commissie voor de mensenrechten werden in de eerste drie weken dat de staat van beleg gold meer dan 1.300 mensen gearresteerd en 638 mensen in interne ballingschap gestuurd.
Ondanks de afkondiging van de staat van beleg gingen de bomaanslagen door. Zo deden zich in de nacht van 13/14 november in Santiago en zes andere steden 16 bomontploffingen voor, explodeerde op 11 december in de Beurs van Santiago een bom, en vonden op 18 en 19 december meer dan 20 bomaanslagen plaats in Santiago, Valparaiso Viña del Mar en Rancagua.
Na de bomontploffing in de Beurs van Santiago zei de secretaris-generaal van de regering, Cuadra, dat de aanslag ,,deel uitmaakt van een nieu e fase van terroristische activiteit die zich in het land ontwikkelt na de afkondiging van de staat van beleg" en die tot doel zou hebben ,,slachtoffers te maken".
De daders van de aanslagen wilden volgens Cuadra aantonen dat de veiligheidsmaatregelen ,,ontoereikend zijn om het terrorisme te beteugelen". Volgens hem had de afkondiging van de staat van beleg wel geleid tot vermindering van terroristische activiteit, die tussen augustus 1983 en 10 november 1984 39 doden en 131 gewonden zou hebben geëist.

Chilenen zoeken toevlucht in Nederlandse ambassade.

Op 14 november 1984 vertrokken zes jonge Chilenen vrijwillig van het terrein van de Nederlandse ambassade in Santiago waar zij sinds 13 november bivakkeerden. De zes zeiden tot hun actie te zijn overgegaan om de aandacht te vestigen op de talrijke arrestaties die sinds de afkondiging van de staat van beleg hadden plaatsgevonden. Ookvroegen zij de ambassadeur te bemiddelen in de zaak van vijf mijnwerkers die in hongerstaking waren gegaan in een poging hun baan terug te krijgen. De vijf waren ontslagen omdat zij in 1983 aan een staking hadden deelgenomen.
Op 26 november drongen de vijf ontslagen mijnwerkers de Nederlandse ambassade binnen. Daar werden zij op 1 december door de Chileense politie uitgehaald.
Over de verwijdering van de vijf ontslagen mijnwerkers werd in de *Volks*krant (3-12-1984) het volgende gemeld:

De Chileense politie heeft vijf ontslagen mijnwerkers, die begin van de week hun toevlucht hadden gezocht in de Nederlandse ambassade in Santiago, verwijderd uit het ambassadegebouw. De Nederlandse ambassadeur in Santiago had de Chileense autoriteiten hierom gevraagd. De Tweede-Kamerfractie van de PvdA heeft verontrust gereageerd op de berichten dat de mijnwerkers uit de ambassade zijn gezet.
Nu de dictatuur de mensenrechten in Chili ernstig bedreigt. zou de Nederlandse ambassade in Santiago zich moeten inzetten om de verdrukten in het land zo veel mogelijk ter zijde te staan, aldus een verklaring van de PvdA-fractie. De PvdA zal de regering deze week om opheldering vragen.
Minister Van den Broek van buitenlandse zaken zei op zijn beurt dat de actie van de vijf Chilenen met ..oneigenlijke middelen" werd gevoerd en dat de ambassade misbruikt werd. Vandaar het verzoek tot ingrijpen aan de Chileense autoriteiten.

De vijf mijnwerkers, die in 1983 door de staatskopermaatschappij Codelco waren ontslagen wegens staken tegen het militaire bewind van generaal Pinochet en die nu actie voeren om hun werk terug te krijgen, hadden op 26 november in de ambassade een verzoekschrift overhandigd om bemiddeling van de Nederlandse regering. Vervolgens hadden ze geweigerd het gebouw te verlaten.
Een woordvoerster van het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag had zaterdagavond (1 december) meegedeeld dat de Nederlandse regering niet aan het verzoek om bemiddeling kon voldoen Ze deelde verder mee dat de vijf Chilenen met hun aanwezigheid de normale gang van zaken op de ambassade belemmerden. Een en ander is gebeurd nadat de Nederlandse regering zich er eerder deze week van had verwittigd dat er tegen de vijf geen aanklacht loopt
Ze voegde er aan toe dat het anders zou zijn geweest als een van de vijf ernstig gevaar zou lopen of wanneer de ontslagen mijnwerkers een langdurige gevangenisstraf in het verschiet zouden hebben. Zij wees er op dat de vijf ook geen politiek asiel hebben aangevraagd.

Oproep aartsbisschop Fresno tot dag van vasten en gebed Twaalfde nationale protest. VS willen ,,politieke consensus" in Chili.

Op 14 november 1984 riep aartsbisschop Fresno van Santiago op tot een dag van vasten en gebed op 23 november als antwoord op de afkondiging van de staat van beleg. Tijdens een bijeenkomst van 1.300 priesters en nonnen in de hoofdstad las de aartsbisschop een pastorale brief voor waarin hij zei dat de kerk zowel ,,het subversieve geweld als het repressieve geweld" verwierp. Hij voegde eraan toe dat het regime volgens hem over genoeg wapens beschikte om ,,tegen terroristische excessen te strijden" en dat het de staat van beleg daarvoor niet nodig had. Op zondag 18 november werd de pastorale brief in de roomskatholieke kerken voorgelezen.

Inmiddels hadden de Democratische Alliantie, het Socialistische Blok, de Democratische Volksbeweging, het Nationale Commando van Arbeiders en de Federatie van Chileense Studenten gezamenlijk de bevolking opgeroepen op 27 en 28 november te protesteren tegen ,,de dictatuur", .,de terreur" en een onmiddellijk herstel van de democratie te eisen. De eerste dag moest de bevolking ,,actief" zijn met vergaderingen op het werk, stiptheidsacties, bijeenkomsten in het centrum van de steden, pannenconcerten e.d. De tweede dag moest het land worden lamgelegd.

De twee protestdagen, het twaalfde nationale protest sinds 11 mei 1983, waren echter geen succes. De oppositie schreef de mislukking toe aan de aanwezigheid van duizenden militairen in de straten van de hoofdstad en andere grote steden.

Op 28 november verklaarde Ricardo Lagos, op dat moment voorzitter van de Democratische Alliantie, over de twaalfde ,,protesta'': De regering van gen. Pinochet heeft een militaire overwinning behaald op de bevolking maar wel ten koste van een politieke nederlaag."
Diezelfde dag gaf de Amerikaanse regering uiting aan haar ,,groeiende bezorgdheid" over de ,,cyclus van terrorisme, repressie en protesten die zich op dit moment in Chili ontwikkelt". Deze cyclus, zo verklaarde woordvoerder John Hughes van het ministerievan buitenlandse zaken, ,,bedreigt het proces van de overgang naar de democratie". Hughes riep op tot nieuwe ,,initiatieven" om uit de ,,impasse" te komen. Volgens hem moest er worden gestreefd naar een ,,politieke consensus" en moest er een discussie op gang komen tussen regering en oppositie.

Op 27 november trok de regering de accreditaties van alle in Chili verblijvende buitenlandse journalisten in. Zij liet per brief weten dat de correspondenten deze opnieuw moesten aanvragen.
De adjunct-secretaris-generaalvan de regering zei tegenover journalisten dat de regering geen maatregelen wilde nemen tegen correspondenten. ,,Zij willen er alleen maar op toezien dat het gebrachte nieuws over Chili in overeenstemming is met wat er hier werkelijk gebeurt", aldus de adjunct-secretaris-generaal.
Op 29 november werd een correspondent van het Amerikaanse persagentschap UPI (United Press International), de Amerikaan Anthony Edward Boadle, uitgewezen. Hij had op 28 november de dood van een soldaat en twee burgers gemeld, ,,informatie die vals bleek te zijn", aldus de autoriteiten.
Op 1 december riep de Chileense regering voor het eerst vrouwen op voor de verplichte tweejarige diensttijd bij landmacht. marine en luchtmacht. Bovendien kregen alle reservisten bij decreet bevel nog een jaar dienst te doen.

Rapport en resolutie VN over mensenrechten in Chili

Op 27 november 1984 meldde Rajsoomer Lallah, de Mauritiaanse rapporteur van de commissie voor de mensenrechten van de Verenigde Naties, in een die dag verschenen rapport dat volgens zijn informatie tussen 1 december 1983 en 1 juli 1984 in Chili 90 personen geestelijk of lichamelijk waren mishandeld door de politie en dan vooral door de Nationale Inlichtingen Centrale (CNI). Verder was over het lot van 663 personen die tussen 1973 en 1977 als vermist waren opgegeven nog steeds niets bekend.
Volgens Lallah was het centrale probleem in Chili dat het militaire bewind vasthield aan de macht ondanks het verlangen van grote delen van de bevolking naar een ,,terugkeer van de democratie en een bescherming van de mensenrechten en grondrechten". De rapporteur pleitte voor een onmiddellijke opheffing van de staat van beleg

Op 23 november berichtte de Volkskrant dat twee agenten van de CNI waren gearresteerd die ervan werden verdacht de vooraanstaande christen-democratische vakbondsleider Mario Fernandez Lopez te hebben gefolterd. De christen-democraat was op 17 oktober door de politie gearresteerd en overleed de dag erna in een ziekenhuis, aldus de Volkskrant.

Op 14 december nam de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties – evenals voorgaande jaren – een resolutie aan over de schendingen van de mensenrechten in Chili. De resolutie constateerde een ,,toename" van die schendingen. Vóór stemden 90 landen, waaronder Nederland. Veertig landen onthielden zich van stemming en dertien landen, waaronder de VS, stemden tegen.

Pinochet wijst suggesties Amerikaanse parlementariërs voor snel herstel democratie af

Op 14 december 1984 deelde de secretaris-generaal van de regering, Francisco Javier Cuadra Linaza, mee dat gen. Pinochet voorstellen van een Amerikaanse delegatie voor een snel herstel van de democratie had afgewezen. De Amerikaanse delegatie, die op 13 december in Santiago een onderhoud had gehad met president Pinochet, bestond uit drie Democraten uit het Huis van Afgevaardigden: Bill Richardson, Esteban Edward Torres en Tom Lantos.
De drie hadden de president voorgesteld vóór 1989 een referendum te organiseren, een einde te maken aan de staat van beleg, de perscensuur op te heffen en een einde te maken aan de schending van de mensenrechten.
Over de druk die de Amerikaanse regering op Pinochet en de partijen binnen de Democratische Alliantie uitoefende, had Sytze van der Zee in NRCI *H'blad* (3-12-1984) het volgende opgemerkt:

De Amerikaanse regering oefent druk uit op de Chileense dictator generaal Augusto Pinochet en de democratische oppositie in Chili om een compromis uit te werken. Volgens de New York Times is zij bang voor ,,een ander Nicaragua" in Latijns Amerika. Om die reden is Washington er voorstander van dat de Chileense communistische partij buiten het politiek proces zal worden gehouden.
Dit is ook de boodschap die de Amerikaanse staatssecretaris van buitenlandse zaken, James Michel, het afgelopen weekeinde (1-2 december) in Santiago tijdens gesprekken met leidende regeringsfunctionarissen en leden van de oppositionele Democratische Alliantie heeft overgebracht. Michel heeft onder andere met Pinochets chef staf, generaal Santiago Sinclair, de Chileense minister van buitenlandse zaken ad interim. Sergio Covarrubias. alsook vooraanstaande sociaal-democraten, christen-democraten en radicalen overleg gepleegd.
Bij deze gelegenheid heeft hij duidelijk gemaakt dat wanneer de Chileense machthebbers niet de democratie willen herstellen. het gevaar bestaat dat de communisten en het Patriottisch Front Manuel Rodriguez de macht zullen overnemen. Naar de mening van Washington wordt deze ondergrondse organisatie door Cuba gesteund en is zij met het Sandinistisch Front te vergelijken dat thans in Nicaragua aan de macht is. nadat het in een burgeroorlog de dictator Anastasio Somoza heeft verslagen.
Kritiek heeft de Amerikaanse regering eveneens op de democratische partijen die zich compromisloos zouden opstellen en die niet in staat zouden zijn een gemeenschappelijk programma uit te werken dat verder gaat dan de val van Pinochet. Na zes weken lang de situatie in Chili te hebben geanalyseerd hebben hrt Witte Huis, het State Department, het Pentagon. de Amerikaanse inlichtingendienst CIA en andere instanties daarom besloten geen partij te kiezen.

Volgens Washington moet het streven er juist op gericht zijn beide partijen dichter bij elkaar te krijgen. Hiertoe wordt de mogelijkheid overwogen om het Vaticaan of een Latijns-Amerikaans land als bemiddelaar aan te trekken, zodat de overgang naar de democratie zal worden bespoedigd. Niet uitgesloten wordt dat de VS zelf een bemiddelende rol gaan spelen. maar voorlopig is alle Amerikaanse hoop op de rooms-katholieke kerk in Chili gevestigd.
De overweging van de Amerikaanse regering is dat zij weinig mogelijkheden heeft om druk op het huidige Chileense regime uit te oefenen, aangezien de VS geen economische of militaire hulp aan Chili geven. Bovendien voelen Reagan en de zijnen er weinig voor al te fors tegen rechtse regimes op te treden. Naar hun mening is tijdens het presidentschap van Jimmy Carter gebleken dat het geen zin heeft de schendingen van de mensenrechten in Chili openlijk en in scherpe bewoordingen te veroordelen.
Met hetzelfde argument heeft Washington zich vorige week woensdag (28 november) voor een lening van 125 miljoen dollar door de Interamerikaanse Ontwikkelingsbank aan Chili uitgesproken. Een hoog Amerikaans regeringsambtenaar heeft in dit verband verklaard dat ofschoon de regering iets aan de situatie in Chili probeert te doen, een veto tegen de lening geen enkele uitwerking op Santiago zou hebben gehad.
Meer wordt verwacht van de gesprekken die vooraanstaande Amerikaanse representanten met Chili zullen voeren om een compromis tussen Pinochet en de oppositie tot stand te brengen. Niet uitgesloten wordt dat bij dit proces eveneens vice-president George Bush en minister George Shultz van buitenlandse zaken rechtstreeks zullen worden ingeschakeld. Een hoge ambtenaar van het State Department dit weekeinde: ,,DeChileense regering weet dat de betrekkingen met de VS op het spel staan. De vraag is of haar dat interesseert."
De Amerikanen vrezen evenwel dat wanneer men er niet in slaagt de huidige impasse in Chili te doorbreken, het wel eens te laat zou kunnen zijn om het land de helpende hand te reiken. In zoverre is de Amerikaanse regering het met Pinochet eens dat de Sowjet-Unie en Cuba vrijheidsstrijders zouden hebben opgeleid die de afgelopen jaren Chili hebben geïnfiltreerd om terreur te bedrijven. Daarentegen heeft zij kritiek op het excessieve geweld, waarmee Pinochet de oppositie probeert te onderdrukken.
Bovendien heeft Washington geen begrip voor Pinoehets weigering het veld te ruimen, ofschoon hij steeds weer verzekert een herstel van de parlementaire democratie na te streven.
(NRC/H'blad, Volkskrant. NZZ, Le Monde. Alerta, KCA)

BANGLADESH

UITSLAG PARLEMENTSVERKIEZINGEN. BENOEMING PREMIER. SJEIK HASINA LEIDT „PARALLEL PARLEMENT". AANKONDIGING PRESIDENTSVERKIEZING IN OKTOBER

Op 20 mei maakte de kiescommissie de uitslag bekend van de op 7 en 19 mei gehouden parlementsverkiezingen (pag. 33711). Deze uitslag betrof 299 van de 300 verkiesbare zetels. Voor de resterende zetel moesten de stemmen opnieuw worden geteld. De Jatiya Party van president Ershad verwierf volgens deze uitslag met 152 zetels de absolute meerderheid.

Op 29 mei werd de definitieve verdeling van de 300 rechtstreeks verkozen zetels bekendgemaakt. Die luidde aldus:

Jatiya Party	153
Awami Liga	76
Jamaat-i-Islami	10
Bangladesh Communist Party	5
National Awami Party (Bhashani)	5
Moslem Liga	4
Jatiya Samajtantrik Dal (Rab)	4
Jatiya Samajtantrik Dal (Shahjahan Siraj)	3
Bangladesh Krishak Sramik	3
Bangladesh Workers Party	3
National Awami Party (Muzaffar)	2
Onafhankelijken	32

Volgens *The Times* (21-6) hadden zich inmiddels zeker 27 onafhankelijken bij de Jatiya Party aangesloten.

Op 7 juli verwierf de Jatiya Party de 30 speciale zetels die voor vrouwen waren gereserveerd. De kandidaten van deze partij werden zonder tegenkandidaten gekozen verklaard.

Nieuw kabinet

Op 25 mei vormde president Ershad een interim-kabinet van 34 leden (26 ministers, 5 staatsministers en 3 onderministers). De president behield zelf de portefeuilles van defensie en establishment, terwijl hij die van gezondheid en gezinsplanning overnam. Hij handhaafde acht ministers uit het oude kabinet. De nieuwe kabinetsleden waren voormalige bewindslieden die eind maart waren afgetreden om als kandidaten van de Jatiya Party aan de parlementsverkiezingen te kunnen deelnemen (zie pag. 340/1). De enige portefeuillewijziging betrof generaal-majoor Shamsul Huq (voorheen gezondheid) die nu minister van planning werd.

Op 3 juni zei president Ershad de staat van beleg niet te kunnen opheffen voordat presidentsverkiezingen waren gehouden. Hij kondigde op 17 juni het „weer van kracht worden van zekere bepalingen van de grondwet" aan, maar sommige daarvan zouden pas op 10 juli. na de opening van het parlement, operationeel worden. Op 29 juni besloot de Awami Liga de openingszitting van het nieuwe parlement te boycotten. tenzij de staat van beleg tevoren werd opgeheven. Wel legden 98 gekozen oppositiekandidaten, o.w. sjeik Hasina Wazed. de eed als parlementslid af.

Op 9 juli benoemde de president de vice-voorzitter van de Jatiya Party en tevens minister van PTT; Mizanur Kahman Chowdhury, tot premier. De 57-jarige Chowdhury. vice-premier in het kabinet van wijlen president Ziaur Rahman, had in 1982 de Awami Liga verlaten om zich bij de regering aan te sluiten.

Tegelijk werden de ministers M.A. Matin (onderwijs), Moudud Ahmed (verbindingen) en Kazi Zafar Ahmed (handel) tot vice-premier benoemd.

Terwijl Mizanur Rahman Chowdhury de portefeuille van PTT behield en Kazi Zafar Ahmed die van handel, werd Matin nu met de portefeuille van verbindingen belast en kreeg Moudud Ahmed die van industrie. President Ershad was in het nieuwe kabinet verantwoordelijk voor de portefeuilles van defensie, financiën, establishment en reorganisatie.

Onder de overige 22 kabinetsleden werden de portefeuilles als volgt verdeeld:

Hulp en rehabilitatie – gen.-maj. Shamsul Huq (voorheen planning); voedselvoorziening – gen.-maj. Mohabbat Jan Chowdhury; landbouw – gen.-maj Mohammed Abdul Munim; binnenlandse zaken – gen.-maj. Mahmudul Hasan; wetten en justitie – A.K.M. Nurul Islam; openbare werken – vice-luchtmaarschalk K.M. Aminul Islam (voorheen plaatselijk bestuur, plattelandsontwikkeling en cooperaties); plaatselijk bestuur, plattelandsontwikkeling en coöperaties – Shah Moazzam Husayn (voorheen voorlichting), arbeid eri mankracht – M.A. Sattar (voorheen jute en textiel); irrigatie, waterstaat en vloedcontrole – Anisul Islam Mahmud; visserij en veeteelt – Sirajul Hossain Khan; sociale zaken en vrouwenaangelegenheden – mevr. Rabia Bhuiyan: energie en minerale rijkdommen – Anwar Hussain: buitenlandse zaken – Humayan Rashid Chowdhury: gezondheid en gezinsplanning – Salahuddin Kader Chowdhury (voorheen openbare werken): havens en scheepvaart – A.K.M. Moyeedul Islam (voorheengrondbeheer en landhervorming); jute en textiel – Hashmuddin Ahmed*: grondbeheer en landhervorming – Mirza Ruhl Amin*; onderwijs – Mominuddin Ahmed'; religieuze zaken – Alhaj Maulana M.A. Mannan*: burgerluchtvaart en toerisme – Shafiqul Ghani Swapan: jeugd en sport – Sunil Gupta; voorlichting – Anwar Zahid.

---

*=nieuw

Swapan, Gupta en Zahid waren staatsminister in het interim-kabinet.

Voorts werden op 9 juli 6 staatsministers en drie onderministers benoemd.

Schout-bij-nacht Sultan Ahmed. vice-luchtmaarschalk Sultan Mahmud en generaal-majoor Abdul Mannan Siddique, officieren in actieve dienst, verlieten het kabinet Shamsul Huda Choudhury en Korban Ali keerden ook niet in het kabinet terug: zij werden op 10 juli resp. tot voorzitter en plv voorzitter van het parlement gekozen. Zakir Khan Chowdhury, voorheen minister van jeugd en sport, werd presidentieel adviseur met de status van kabinetslid voor vrijheidsstrijders M. Syeduzzaman bleef presidentieel adviseur voor financiën.

Openingszitting parlement. Vorming „parallel parlement". Aankondiging presidentsverkiezing

Terwijl het ministerie van binnenlandse zaken alle demonstraties binnen een mijl van het parlementsgebouw had verboden. kwam het nieuwe parlement op 10 juli voor zijn openingszitting bijeen. Er verschenen 204 parlementsleden, maar 119 oppositionele en onafhankelijke leden boycotten de zitting overeenkomstig het besluit van de Awami Liga. Sjeik Hasina Wazed maakte de vorming van een „parallel parlement" bekend dat zou functioneren zolang de noodtoestand voortduurde. Voorzitter daarvan werd Abdul Malek Ukil.

Bij protestdemonstraties in de hoofdstad Dhaka kwam het tot botsingen met de politie, waarbij op 10 en 11 juli zeker 80 mensen gewond raakten. Deze demonstraties waren georganiseerd door de Bangladesh Nationalist Party (BNP), onder leiding van Begum Khaleda Zia, die de parlementsverkiezingen had geboycot.

Op 14 juli maakte president Ershad bekend dat hij in de eerste helft van oktober presidentsverkiezingen zou uitschrijven. Hij zou zelf kandidaat zijn voor het presidentschap, nadat hij zijn functie als opperbevelhebber van het leger had neergelegd. Ershad herhaalde dat de staat van beleg tot na deze verkiezingen zou worden gehandhaafd. Dezelfde dag hield sjeik Hasina een zitting van „haar" parlement buiten de hoofdingang van het parlementsgebouw. De oppositie zou haar boycot voortzetten. Zij kon niet deelnemen aan „een farce" waarbij het parlement en de staat van beleg samen functioneren. Premier Chowdhury verklaarde echter dat hij besprekingen met sjeik Hasina voerde over de kwestie van de participatie van de oppositie in het parlement.

Dit overleg leverde kennelijk geen resultaat op, want 116 afgevaardigden van de oppositie handhaafden hun boycot tot de parlementszitting na 12 dagen werd verdaagd, aldus The *Times* (23-7).

Op 27 juli deelde sjeik Hasina mee dat zij zich bij de presidentsverkiezing kandidaat zou stellen, omdat zij niet wilde toelaten dat Ershad zonder tegenkandidaat zou worden gekozen.

NECROLOGIEËN

BORGES, JORGE LUIS 24-8-1899 – Buenos Aires, Argentinië– 14-6-1986 Genève, Zwitserland) Argentijns schrijver.

Borges was een briljant kind. Hij was tweetalig, dank zij een Engelse grootmoeder en een Engelse gouvernante. Op zijn zesde verzorgde hij een Engelstalig handboek over mythologie en op zijn negende maakte hij een vertaling van The Happy Prince van Oscar Wilde.
Zijn vader. advocaat en vertaler. bracht hem liefde bij vuur de idealisten onder de filosofen en voor de Angelsaksische literatuur.
Na zijn verblijf als middelbare scholier en als student in Europa, waar zijn ouders bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog waren gestrand. kwam Borges in 1921 in Argentinië terug. Hij werd een toonaangevend figuur in literaire kringen. richtte tijdschriften op. en propageerde vernieuwing en exotisme. Die periode heeft niet lang geduurd, maar hij heeft die tijd van modernismo altijd dankbaar herdacht als de voedingsbodem voor zijn verdere literaire carrière.
Borges debuteerde in 1923 met de dichtbundel Fervor de Buenos Aires (Vurige liefde voor Buenos Aires).
Zijn poëzie was vanaf het begin verstandelijk. Naarmate hij ouder werd, wordt zij eenvoudiger en minder raadselachtig, ook omdat zijn blindheid hem dwong steeds meer op zijn geheugen te steunen. Korte verhalen ging Borges pas na 1938, het jaar waarin zijn vader stierf, schrijven in een tijd van diepe persoonlijke crises. Het verschil met zijn essays is klein. De verhalen bevatten essayistische trekken, de essays zijn verhalen. Het gaat Borges in alle genres die hij beoefent. ook in het essay, ook in zijn gedichten. om het drama.
In de jaren veertig werden twee bundels korte verhalen van hem gepubliceerd, Fictie en De Aleph.
Zijn roem kwam pas in de jaren vijftig, na vertalingen in het Frans. en werd gevestigd toen hij in 1961 met Samuel Beckett de eerste Prix Formentor ontving. Inmiddels is zijn werk. dertig titels groot, in twintig landen vertaald.
Borges noemde zichzelf een conservatief. Hij was anti-communist en anti-fascist, en daarvan heeft hij regelmatig getuigd. In de Tweede Wereldoorlog sympathiseerde hij met de geallieerden en schreef hij anti-Duitse artikelen, wat in het zeer germanofiele Argentinie van moed getuigde. Uit die tijd stamt ook zijn essay over Paul Valéry, dat is opgenomen in zjn mooiste essaybundel Otras Inquisiciones (in het Nederlands De Cultus van het Boek).
Zijn pro-geallieerde houding maakte hem persoonlijk gehaat bij Juan Perón, die hem toen hij aan de macht kwam als biblothecaris ontsloeg en hem met vernederende bedoelingen een baantje als pluimveeopzichter op de markt aanbood. Borges sloeg het aanbod af. Toen Perón werd afgezet, namen vrienden van Borges wraak door hem directeur van de Nationale Bibliotheek te maken. Een erfelijke oogkwaal had hem toen al vrijwel helemaal blind gemaakt en hij schreef in een gedicht dat God hem met superieure ironie tegelijk had bedacht met blindheid en een miljoen boeken.
Borges was agnost. Hij wilde nadrukkelijk deel uitmaken van het gilde dat niet in het bovennatuurlijke gelooft. In het gedicht De Engel, uit de bundel La cifra (1981), vraagt hij op paradoxale wijze God om de moed het ook aan het eind van zijn leven zonder de hulp van een god te stellen. De Engel, die hij als getuige aanroept, is hij zelf, zijn geweten, de redelijkheid waaraan hij zich wil spiegelen.
Borges heeft zeer vaak gezegd dat hij na de dood naar vergetelheid verlangde. Een van zijn mooiste gedichten begint met de regels: ,,Ik heb de ergste zonde begaan/ Die een mens begaan kan. Ik ben niet/ Gelukkig geweest". Vrienden als Bioy Casares, met. wie hij enkele thrillers schreef onder het gezamenlijk pseudoniem Bustos Domecq, namen zulke uitingen niet helemaal serieus. want een somber mens was Borges niet. Wel een pessimist en een scepticus. In interviews en in zijn werk hield hij vol naar zijn dood toe te leven. Het eind van zijn gedachten bevat haast stelselmatig verwijzingen naar de dood en in latere verhalen ensceneerde hij ontmoetingen met een dubbelganger, die hem zijn afgeronde leven voorhoudt. ,,Alsik sterf wil ik dat zowel ziel als lichaam sterven. Ik wil niet bedreigd worden door onsterfelijkheid". De dood was voor hem .,het enige wat ik nog niet heb geproefd"

BOWLES, CHESTER BLISS (5-4-1901 Springfield, Massachussets – 25-5-1986 Essex, Connecticut) Amerikaans politicus.

Na zijn studie natuurkunde aan de Yale universiteit zette Bowles samen met William Benton een reclamebureau op (Benton & Bowles Inc.), waaruit hij zich op 40-jarige ieeftijd als multimiljonair terugtrok. President Roosevelt gaf hem van 1943-1946 het beheer over de prijscontrole, en in 1946 benoemde pres. Truman hem tot hoofd van het bureau voor economische stabilisatie. Een jaar voor de verwezenlijking van het Marshall-plan pleitte Bowles ervoor, dat de Verenigde Staten krachtig zouden meewerken aan het herstel van de Europese economie.
Na twee jaar gouverneur te zijn geweest van de staat Connecticut (1948-1950), maakte hij een aantal reizen door Azië en Afrika, alvorens hij in 1951 als ambassadeur voor twee jaar naar India vertrok. In zijn boek Ambassador's Report deed hij verslag over deze periode.
Onder pres. Kennedy was Bowles een tijd speciaal adviseur voor Afrika, Azie en Latijns Amerika. Hij stond positief tegenover dekolonisatie en was een tegenstander van Amerikaanse interventie op Cuba. Hij pleitte tevens voor erkenning door de Verenigde Staten van de Volksrepubliek China. Van 1963-1969 was hij opnieuw ambassadeur in India.
Bowles' politieke loopbaan werd gekenmerkt door liberale denkbeelden, steun aan de burgerrechtenbeweging en hulp aan derde wereldlanden. Hij was een tegenstander van de Amerikaanse inmenging in Vietnam.

CAGNEY, JAMES FRANCIS (17-7-1899 New York – 30-3-1986 Stanfordville, New York) Amerikaans acteur.

James Cagney was de zoon van een Ierse caféhouder en een Noorse moeder en doorliep in zijn jeugd de gebruikelijke loopbaan van twaalf ambachten. waaronder piccolo, straatvechter, ober en biljarter. Toen hij ontdekte dat in de ensembles van Broadway relatief gemakkelijk geld te verdienen viel, begon hij een carrière in revues, vaudeville en musicals. Van zijn eerste revuerollen was er minstens een in travestie.
Toen de musical Penny Arcade in 1930 werd verfilmd – onder de titel Sinncr's Holiday – mocht Cagney, evenals mede-ster Joan Blondell, in Hollywood debuteren Tijdens zijn eerste veertig weken aan de Westkust speelde Cagney in zes films, waaronder de film die zijn reputatie in één klap zou vestigen: Public Enemy van William Wellman. Cagney speelde een hardgekookte misdadiger, die actrice Mae Clarke een niet in het scenario voorkomende grapefruit in het gezicht uitperste en op de stoep van zijn moeder onder een kogelregen voor zijn zonden boette.
Tussen 1930 en 1942 werkte Cagney praktisch exclusief voor Warner Bros.. de studio die gespecialiseerd was in .,realistische" gangsterfilms. Voor een deel werd hun gezicht bepaald door de kleine, energieke Ierse acteur, die met zijn snelle, zenuwachtige bewegingen imponeerde als een majestueuze vlieg.
Tot de bekendste actiefilms van Cagney behoren Angels with Dirty Faces. G-men (aan deze zijde van de wet), The Roaring Twenties (tegenover Humphrey Bogart) en, misschien wel zijn beste creatie, White Heat (1949. Raoul Walsh). Cagney speelt in deze laatste films de psychopatische killer Cody Jarrett, bij wie epileptische hoofdpijnen aan een gewelduitbarsting voorafgaan en die een ziekelijke moederbinding paart aan een meer dan gemiddelde vrouwenhaat.
Toch speelde Cagney niet uitsluitend gangsterrollen. Hij bewees zijn veelzijdigheid al in 1935 met een rol als Bottom in A Midsummer Night's Dream en won een Oscar (de enige) voor de vertolking van de patriottische showman George M Cohan in Yankee Doodle Dandy (1942). Twee jaar eerder was Cagney door een Congres-commissie aan de tand gevoeld over zijn vaderlandslievendheid. De verdenking van communistische sympathieën, gebaseerd op het schenken van een ambulance aan de Spaanse republikeinse regering, werd pas goed weggenomen door deze musical. waarin Cagney verkleed als Uncle Sam met de driekleur zwaaide. In politiek opzicht zou Cagney dezelfde ontwikkeling doormaken als zijn persoonlijke vriend Ronald Reagan. eveneens ex-voorzitter van de Screen Actors Guild: van progressieve liberaal tot conservatief.
In de jaren vijftig werden Cagneys rollen minder interessant. maar hij regisseerde een film (Short Cut to Hell in 1958) en portretteerde de filmacteur Lon Chaney in Man of a Thousand Faces. Na Billy Wilders One Two Three (1961) besloot Cagney zich uit de filmwereld terug te trekken. Pas in 1980 slaagden regisseur Milos Forman en producent Dino de Laurentiis erin hem te verlokken tot het spelen van een belangrijke rol, namelijk die van commissaris Rheinlander Waldo in Ragtime. Zijn allerlaatste rol vervulde Cagney in 1983 als een exbokser in de televisiefilm Terrible Joe Moran. Cagncy kreeg in 1974 de eerste Life Achievement Award van het American Film Institute.

COLUCHE, off. MICHEL GERARD JOSEPH COLUCCI (28-10-1944 Parijs – 19-6-1986 Oppio, bij Grasse, Zuid-Frankrijk) Frans komiek.

Coluche, die de zoon was van een geemigreerde Italiaanse huisschilder, begon zijn carrière als entertainer in café's. In 1971 had hij zijn eerste theateroptreden in het Olympia.

Coluche was een artiest, die zijn kunst gebruikte als strijdmiddel tegen de gevestigde orde, armoede en rassenhaat. In zijn grappen kon hij tegelijkertijd zeer vulgair en subtiel zijn. Hij verscheen ook vaak in de vreemdste kledij, of praktisch naakt.
De provocerende komiek werd bijzonder populair met rollen in succesrijke films als L'Aile ou la cuisse (1977), Inspecteur La Bavure (1980), Deux heures moins le quart avant Jésus-Christ, Banzai, la femme demon pote en Tchao (1983). Hij maakte zelf de films Vous n'aurez pas l'Alsace en la Lorraine (1978) en Le maître d'école (1981).
In de zeer strenge winter van 1984/85 verwierf Coluche veel publiciteit met zijn actie ,,restaurants du coeur". Hij organiseerde een keten van deze gelegenheden, waar arme werklozen gratis konden dineren. In drie maanden werden tien miljoen maaltijden geserveerd. Hij was ook een spreekbuis van de beweging tegen racisme in Frankrijk, SOS-Racisme, die was ontstaan na de tegen gastarbeiders gerichte propaganda van het rechtse Nationale Front.
Begin 1981 zei hij president van Frankrijk te willen worden. Hij trok zijn kandidatuur korte tijd later in toen bij opiniepeilingen bleek dat hij op flink wat stemmen zou kunnen rekenen.

COUSINS, FRANK (8-9-1904 Bulwell, Nottinghamshire – 11-6-1986 Doncaster, S. Yorkshire) Engels vakbondsleider.

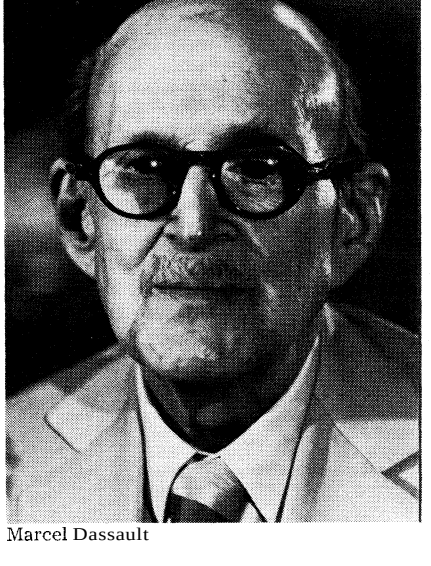
Frank Cousins was de oudste zoon in een gezin met tien kinderen. Vanaf zijn veertiende jaar werkte hij eerst een tijd als mijnwerker, daarna als vrachtwagenchauffeur.

In 1938 kwam Cousins in dienst bij de Transport and General Worker's Union (TGWU) en in 1956 werd hij gekozen tot secretaris-generaal van deze 1.3 miljoen leden tellende vakbond. In tegenstelling tot zijn voorgangers Ernest Bevin en Arthur Deakin zag Cousins zichzelf als leider van de niet-communistische linkervleugel van de vakbexveging.
In de jaren '50 en '60 streed hij onder meer fel tegen de loonbeperkende maatregelen van de regering en tegen pogingen aan stakers strafsancties op te leggen.
Na van 1964-1966 minister van technologie te zijn geweest in het kabinet Harold Wilson. keerde Cousins tot zijn afscheid in 1969 terug als leider van de TGWU

DASSAULT, MARCEL, off. MARCEL BLOCH (22-1-1892 Parijs – 18-4-1986 Parijs) Frans luchtvaartpionier

Marcel Bloch, de zoon van een joodse arts, ontwierp zijn eerste vliegtuig toen hij dertien jaar oud was. Hij onderscheidde zich al snel als een succesvol uitvinder. Zijn bedrijf werd tot twee maal toe genationaliseerd. Eerst in 1936 door het Volksfront en vervolgens in 1982 door Mitterrand. In beide gevallen bleef hij als .,raadgevend ingenieur" bij de onderneming betrokken.
Bloch werd in het laatste oorlogsjaar gedeporteerd naar het concentratiekamp Buchenwald. Terug in Frankrijk liet hij zijn naam veranderen in Dassault, de naam die zijn broer in het verzet had gevoerd. Destijds werd beweerd dat hij daarmee vooral de slechte herinnering aan een vooroorlogs type toestel wilde doen vergeten. De zogenoemde Bloch 210 en 220 stortten in zulke grote getale neer dat ze de bijnaam ,,vliegende doodskist" hadden gekregen.
De naoorlogse jaren en vooral de regeerperiode van De Gaulle waren de glorietijd van Dassault.
In 1951 bouwde hij de eerste Franse straaljager. de Mystère, en in de jaren daarna volgde de succesvolle Mirage-serie, waarvan toestellen naar vijftig landen werden verkocht.
Dassault was ook politiek actief. Van 1951-1953 was hij afgevaardigde in de Nationale Assemblée en van 1957-1958 senator. Van 1958 tot aan zijn dood bleef hij afgevaardigde van het district Oise.
Sinds 1967 leidde Dassault het weekblad Jours de France.

DEFFERRE, GASTON (14-9-1910 Marsillargues (bij Nîmes) – 7-5-1986 Marseille) Frans politicus.

Marcel Dassault

Gaston Defferre, die afkomstig was uit een protestants gezin. vestigde zich in het begin van de jaren dertig als jurist in Marseille en sloot zich in 1933 aan bij de Socialistische Partij van Léon Blum (SFIO)
Tijdens de oorlog leidde hij de verzetsgroep ,,Brutus" en verspreidde hij het clandestiene blaadje l'Espoir. Na de oorlog kreeg hij controle over het plaatselijke dagblad Le Provençal, dat tijdens de oorlog was blijven verschijnen en dus werd onteigend. Defferre maakte van dit blad een krachtig regionaal krantenconcern, waarin hij tot aan zijn dood de grootste aandeelhouder was.
Meteen na de oorlog zette Defferre de stap naar de nationale politiek. Hij werd in de kamer gekozen en al gauw benoemd tot staatssecretaris. In 1953 werd hij gekozen tot burgemeester van Marseille en daarmee controleerde Gaston Deiferre een stad en een regio. Hij ontpopte zich als een sluwe potentaat, die zich ondanks zijn strakke protestantse afkomst uitstekend wist aan te passen bij de lang niet altijd zuivere politieke gebruiken van de kleurrijke havenstand aan de Middellandse Zee.
Defferre was geen briljant spreker, maar had wel een grote politieke feeling en het ontbrak hem niet aan overtuiging. Hij gaf zijn naam aan de in 1956 aangenomen kaderwet, die een vreedzaam dekolonisatieproces mogelijk maakte met uitzondering van het Algerijnse drama. Na een lange oppositieperiode kwam Gaston Defferre in 1981 terug als minister en wederom tekende hij voor een wet met historische portee. waarbij Frankrijk als het ware intern gedekoloniseerd werd. Dankzij hem werd de zo vaak beloofde ..decentralisatie" een feit. ,.De meest ingrijpende hervorming sinds Napoleon," oordeelde president Mitterrand.
Defferre was zonder twijfel een begenadigd bestuurder. die in enkele jaren tijd de bestuurlijke en financiële chaos in zijn stad wist weg te werken en een al sinds jaren noodzakelijke sanering ter hand nam. Pas onder hem kreeg de stad een behoorlijk waterleidingnet. In de landelijke politiek maakte hij met vooruitziende blik de juiste keuzen ook al ging hij wat zijn persoonlijke ambities betreft een paar keer finaal onderuit. Dat gebeurde in 1965 toen het weekblad l'Express een actie voor hem ondernam. Rond hem zou centrum-links zich moeten hergroeperen, maar hij moest zich terugtrekken ten gunste van Francois Mitterrand. In 1969 was hij opnieuw presidentskandidaat. maar behaalde nauwelijks meer dan vijf procent van de stemmen. Die score betekende daarop het einde van de oude SFIO. De weg naar de vernieuwing werd ingeslagen Mitterrand werd de onbetwiste leider van de nieuwe PS dankzij de steun van Gaston Defferre, die zich met zijn krachtige federatie achter de vernieuwers plaatste.
De kalief van Marseille – het is slechts een van zijn vele bijnamen – was een schilderachtige figuur. die populisme wist te combineren met een grote daadkracht. Hij had veel gevoel voor humor, was gek op anecdotes en wist ze uitstekend te vertellen. Maar tegelijkertijd had hij niets aan een zuidelijke bon-vivant. Hij rookte niet, dronk geen druppel en tafelde zeer met mate. Tot het laatste toe heeft hij strijd geleverd. Bij de laatste verkiezingen werd hij weer herkozen en was geenszins van plan om zich terug te trekken.

ELIADE, MIRCEA (9-3-1907 Boekarest, Roemenie – 23-4-1986 Chicago, Verenigde Staten) Roemeens filosoof. historicus en schrijver.

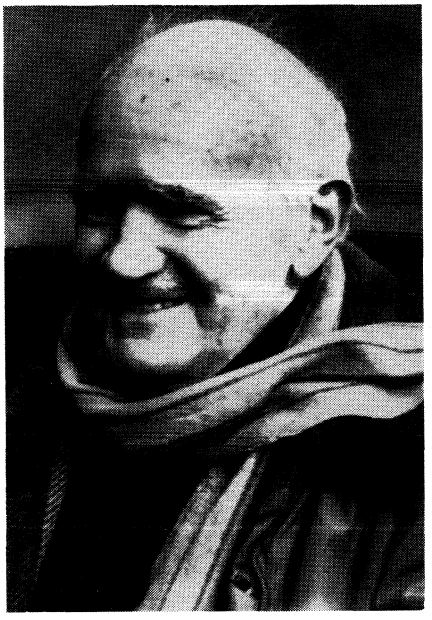
Mircea Eliade werd geboren in een officiersfamilie en won op dertienjarige leeftijd een prijs voor zijn vertelling Hoe ik de steen der wijzen ontdekte. Over de straat waar zijn lagere school aan lag en over de tijd die hij daar doorbracht schreef Eliade later de roman Op de Mântuleasastraat.
Hij studeerde Sanskriet en oosterse filosofie in Boekarest en vertrok in 1928 naar India. waar hij na drie jaar studie nog enige tijd doorbracht in een yogacentrum in de Himalaya. In 1933 verscheen zijn autobiografische roman Maitreyi, waarin hij vertelde over een liefdesaffaire in India die hem de mogelijkheid bood tot de hem vreemde cultuur binnen te dringen.
Eliade werd docent filosofie aan de universiteit van Boekarest en publiceerde in 1936 in het Frans zijn standaardwerk: Yoga. Essai sur les origines de la mystique indienne.
Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij in diplomatieke dienst voor Roemenië in Londen en Lissabon en na de oorlogsjaren vestigde hij zich in Parijs. Daar schreef hij een aantal van zijn belangrijkste werken: Traité d'histoire des religions (1949): Le mythe de l'éternel retour (1949);Le chamanisme et les techniques archaïques de l'extase (1951); Forgerons et alchimistes (1956)
Eliade vertrok in 1956 naar de Verenigde Staten, waar hij hoogleraar godsdienstwetenschappen werd aan de universiteit van Chicago. Tussen 1976 en 1983 verschenen de drie delen van een monumentaal werk: Histoires des croyances et des idées religieuses. dat handelde over de periode vanaf het stenen tijdperk tot aan de Reformatie.
Eliade zag de moderne mens als gevangen in de geschiedenis. Door zich te verdiepen in de mythen van oude volken en de religieuze persoonlijkheid van sjamanen kreeg de mens volgens hem de mogelijkheid om uit de ban van de geschiedenis en de tijd te treden.
Naast meer dan veertig wetenschappelijke boeken met betrekking tot de religie. schreef Eliade vijftien romans en novellen, waarvan een van de bekendste Forêt interdite is. Het literaire werk van Eliade laat zien hoe hij op den duur een strict realistische verteltrant losliet om fantastischer te gaan schrijven. Hij maakte daarbij gebruik van verschillende verhaaltypen, zoals de detective, het sprookje en oude mythen. Zijn latere verhalen werden als ,,magisch realistisch" getypeerd.

FOURNIER, PIERRE (24-6-1906 Parijs – 8-1-1986 Genève) Frans cellist.

Pierre Fournier, de zoon van een Franse generaal, speelde als kind piano, maar moest daar van afzien toen hij op 9-jarige leeftijd werd getroffen door kinderverlamming. Hij ging cello studeren aan het conservatorium van Parijs, waar hij Paul Bazelaire en André Hekking tot leraren had en in 1923 een eerste prijs won. Hij begon zijn carrière als muziekleraar aan de Parijse Ecole Normale de Musique en gaf later cello-les aan het conservatorium in die stad.
Na de Tweede Wereldoorlog speelde Fournier over de hele wereld met de beroemdste orkesten. Hij werd vooral bekend door zijn vertolkingen van Bach, Brahms en Dvorak. De componisten Frank Martin, Bohuslav Martinu en Francis Poulenc schreven voor hem. Ook componeerde hij zelf.
Fournier speelde onder de grote dirigenten van zijn tijd als Charles Munch, Wilhelm Furtwangler en Herbert von Karajan, en op het terrein van de kamermuziek met de pianisten Alfred Cortot, Arthur Schnabel en Arthur Rubinstein en de violisten Jacques Thibaud, Joseph Szigeti en Zino Francescatti.
Hij had een bijzondere voorliefde voor het trio en vormde een beroemd geworden ensemble niet de pianist Wilhelm Kempf en de violist Henryk Szeryng.

GENET. JEAN (19-12-1910 Parijs – 15-4-1986 Parijs) Frans schrijver.

Jean Genet werd bij zijn geboorte door zijn moeder, een dienstmeisje. verstoten en op 8-jarige leeftijd door de kinderbescherming in een pleeggezin van boeren geplaatst in Midden-Frankrijk. Twee jaar later, in 1920, werd hij valselijk van diefstal beschuldigd, welk incident volgens zijn ontdekker en beschermer, Jean-Paul Sartre, in diens biografische studie Saint Genet, comédien et satyre (1952), bepalend is geweest voor Genets verdere leven en

Jean Genet

werk. Vanaf dat moment besloot Genet alle hem toegeschreven ondeugden te cultiveren. Op zijn vijftiende belandde hij in een tuchthuis en op zijn negentiende tekende hij voor het Vreemdelingenlegioen, waaruit hij korte tijd later desertteerde.

Gedurende de jaren dertig zwierf Genet door Europa, hield zich met diefstal en prostitutie in leven en zat vele malen in de gevangenis.
In 1939 schreef hij een lang gedicht. Le condamné a mort, gewijd aan zijn gevangenisliefde Maurice Pilorge. Tussen 1940 en 1948 schreef Genet, gedeeltelijk in gevangenschap. vier werken. Behalve Notre-Dame des fleurs en Le miracle de la rose waren dat Pompes funèbres en Querelle de Brest. welke laatste werk als basis diende voor de film Querelle die Fassbinder in 1982 maakte.
In 1948 slaagden literaire kopstukken als André Gide, Jean-Paul Sartre en Jean Cocteau erin kwijtschelding van een levenslange gevangenisstraf en van verbanning naar een strafkolonie voor Genet te verkrijgen.
In 1949 verscheen Le journal de voleur. waarin Genet verslag deed van zjn leven als vagebond Genet werd het meest vermaard om zijn toneelstukken: Haute surveillance (1948).Les bonnes (1949), Le balcon (1956), Les nègres (1938) en Les paravents (1961), stukken die als ze opgevoerd werden vaak een schandaal veroorzaakten.
Op politiek gebied verklaarde Genet zich solidair met de Algerijnen (tijdens de Onafhankelijkheidsoorlog), met de Zwarte Panters in de Verenigde Staten, de PLO en de RAF. niet omdat zij de wereld wilden veranderen, maar omdat hun opstandigheid voortkwam uit haat tegen een minachtende meerderheid.
In 1983 kreeg Genet voor zijn oeuvre de Grand Prix National des Lettres.
Bij zijn nagelaten papieren bevond zich zijn laatste roman. Un captif amoureux.

GERSTENMAIER, EUGEN (25-8-1906 Kirchheim, bij Stuttgart – 13-3-1986 Bonn) West-duits politicus.

Eugen Gerstenmaier studeerde filosofie en theologie in Tubingen. Zijn anti-nationaalsocialistische houding kostte hem in 1937 zijn ontslag als docent aan de universiteit van Berlijn. Tijdens de oorlog was hij lid van de verzetsgroep van Helmut von Moltke en Yorck von Wartenburg. Na de mislukte aanslag op Hitler (20 juli 1944) werd Gerstenmaier gearresteerd en tot zeven jaar dwangarbeid veroordeeld. In april 1945 werd hij door de oprukkende Amerikaanse troepen bevrijd.
In de naoorlogse jaren was hij actief binnen de oecumenische kerk en was hij afgevaardigde voor Duitsland in de Oecumenische Raad van Kerken in Genève.
Na in 1949 als afgevaardigde in de Bundestag te zijn gekomen, was Gerstenmaier tussen 1954 en 1969 voorzitter van het parlement. Hij zette zich met name in voor een politiek van verzoening met Duitslands tegenstanders uit de oorlog en was een groot voorstander van Europese eenheid.
Na een periode van veel kritiek in de media op het feit dat hij geld had geaccepteerd ter compensatie van verlies aan inkonisten tijdens de oorlog, nam Gerstenmaier in jan. 1969 ontslag als parlementsvoorzitter.

GLUBB PASHA off JOHN BAGOT GLUBB (16-4-1897 Preston Lancashire – 17-3-1986 Mayfield Sussex) Brits commandant Arabisch Legioen

John Glubb begon zijn militaire loopbaan in 1915 in Frankrijk, waar hij gedurende de Eerste Wereldoorlog drie jaar gelegerd was. Een van de verwondingen die hij daar opliep bezorgde hem later zijn Arabische bijnaam Abu Hunaik (vader van de kleine kaak). Het dagboek dat Glubb in die periode had bijgehouden, werd in 1977 gepubliceerd onder de titel Into battle: a soldier's diary of the great war.
Glubb ging in 1920 als Brits militair naar Irak. waar hij diverse stammenopstanden bedwong en tegelijk een gehechtheid aan de Bedoeïenen en hun manier van leven ontwikkelde die hij zijn leven lang zou houden. Enkele jaren later verliet hij het Britse leger. en ging werken voor de Iraakse regering, in welke hoedanigheid hij vrede hielp brengen tussen Irak en Saoedi-Arabië
In 1930 keerde hij terug in het Britse leger, ditmaal in het Britse mandaatgebied Transjordanië. Als ondercommandant van het Arabisch Legioen, door Groot-Brittannië gecreeerd om Transjordanië te verdedigen. organiseerde hij daar speciale woestijnpatrouilles – waarvan de leden bekend stonden als ,,Glubbs meisjes" naar hun lange haren en lange, Arabische kledij – die het staatsgezag uitbreidden over het land. Daarbij oefende de vloeiend Arabisch sprekende Glubb, net als zijn legendarische landgenoot Lawrence of Arabia, een bijna magische invloed uit over de woestijnstammen. zelf ook in Arabische kledij gehuld om hun vertrouwen te winnen.
In 1939 kreeg hij het commando over het Arabisch Legioen. dat hij in de oorlogsjaren leidde tegen pro-Duitse Iraakse rebellen en tegen de Vichy-Fransen in Syrie. Toen de Britten zich na de oorlog uit Palestina terugtrokken en een onafhankelijk koninkrijk Jordanië tot stand kwam, verbrak hij zijn banden met het Britse leger en bleef hij aan als commandant van het Jordaanse leger. Onder zijn commando speelde dat een actieve rol in de eerste Israëlisch-Arabische oorlog, van 1948-49. waarbij het als enig Arabisch leger niet door Israël werd verslagen.
Toch werd hij in 1956 aan de kant gezet door koning Hussein. die zijn grootvader Abdullah in 1951 was opgevolgd. Hij was het slachtoffer van het groeiende Arabische nationalisme, waarbij hij zelf geloofde dat de Jordaanse koning onder druk was gezet door zijn Arabische bondgenoten en met name de Egyptische president Nasser
Glubb keerde terug naar Engeland. Hij gaf veel lezingen, met name in de Verenigde Staten, en schreef in totaal 19 boeken. waarvan een van de bekendste War in the desert (1960) is.

John Glubb Pasha

GLÜCK, WALTER C., alias VICTOR IV (1928 of '29 Bulgarije - 27-6-1986 Amsterdam) kunstenaar.

Walter Gluck, die zich later Bulgar Finn noemde, of Jack Sun. maar het liefst Victor IV, werd als kind van Duits-Griekse ouders geboren in Bulgarije en groeide op in New York. In de Verenigde Staten maakte hij faam met foto's over de zelfkant voor het toenmalige weekblad Life.
In de jaren zestig kwam Gluck naar Amsterdam, waar hij zich stortte op het beschilderen van scheepsluiken en wrakhout. De met plaggen begroeide vlottenconstructie in de Amstel, waarop Gluck woonde, vormde jarenlang een toeristische trekpleister. Gidsen van rondvaartboten beschreven hem als de ,,koning der hippies". een benaming waar Gluck zelf een grondige hekel aan had. Behalve door zijn ikoonachtige afbeeldingen op wrakhout werd hij ook bekend door de manier waarop hij de grenzen van sociaal gedrag aftastte, zomer en winter op blote voeten door de stad fietsend op zoek naar afvalhout.
Onder het pseudoniem Bulgar Finn exposeerde hij in het Stedelijk Museum een collectie uuwerken die de verkeerde kant opdraaiden: Bulgar Time. Daarnaast produceerde Gluck een indrukwekkende verzameling tekeningen en schilderijen. die hij opsloeg in zijn steeds uitdijende vlotten-universum.

GOODMAN, BENNY off. BENJAMIN DAVID (30-5-1909 Chicago - 13-6-1986 New York) Amerikaans jazz-klarinettist.

Benny Goodman kreeg zijn eerste muziekles in een synagoge, leerde klarinet spelen en gaf op zijn twaalfde zijn eerste concert. Na drie jaar bij de band van Ben Pollack te hebben gespeeld. werd Goodman in 1929 commercieel studiomuzikant in New York.
Toen zijn wekelijkse inkomen door de economische crisis flink daalde, probeerde Goodman het in 1934 met een eigen orkest. Tijdens een tournee in 1935 werd een concert in Los Angeles een zodanig succes, dat Goodman vanaf dat moment uitgroeide tot een fenomeen. Een hele generatie danste op de nieuwe

Een beeld van de begrafenis van Walter C. Gluck.

swingmuziek. Befaamde nummers waren Sing. sing, sing en Stomping at the Savoy.
Goodman was de eerste bandleider die z arte musici opnam in blanke orkesten. Hij weigerde op te treden in zalen waar zwarten niet werden toegelaten. De piano van Teddy Wilson en de vibrafoon van Lionel Hampton maakten zijn orkest tot een van de beste. Andere Goodman-musici die zich ontwikkelden tot grootheden waren drummer Gene Krupa, de trompettisten Bunny Berrigan. Harry James en Ziggy Elman, pianist Jess Stacy en vocaliste Peggy Lee Billie Holiday maakte haar doorbraak bij de band van Goodman.
Als het hoogtepunt in zijn carrière beschouwde Goodman zijn concert op 16 jan. 1938 in Carnegie Hall in New York, dat een belangrijk moment markeerde in de aanvaarding van de jazz als serieuze muziek.
Behalve als Swing-muzikant trad Goodman regelmatig op als klarinetsolist bij symfonie-orkesten, onder meer met het klarinetconcert van Mozart. Hij liet ook in opdracht composities voor zich schrijven door Bela Bartok, Aaron Copland en Paul Hindemith.
In 1962 maakte hij met zijn big band een historische tournee naar de Sowjet-Unie, waar jazz tot dan toe als decadent was beschouwd.

Benny Goodman

HAYDEN, STERLING, off. JOHN HAMILTON (26-3-1916 Montclair. New Jersey - 23-5-1986 Sausalito, Californië) Amerikaans filmacteur.

Hayden bracht zijn jeugd door als zeeman en kwam in 1939 naar Hollywood voor een filmcarrière.
Tijdens de Tweede Wereldoorlog diende hij als inlichtingenofficier bij de Amerikaanse marine. o.a. in Joego-Slavië. Na de oorlog keerde hij terug naar Hollywood. naar zijn zeggen alleen om geld te verdienen. Hij vond de filmstad ,.de belichaming van alles wat verkeerd is in het leven". Hij hield meer van de zee en ontsnapte aan het filmbedriif door veel te varen.
Tijdens de koude oorlog in de jaren vijftig gaf Hayden medewerking aan het comité voor on-Amerikaanse activiteiten van senator McCarthy in de jacht op echte en vermeende communisten onder de filmmensen Hayden, die zelf communist was geweest, heeft later zijn spijt over deze medewerking betuigd.
Haydens eerste grote film was The Asphalt Jungle (1950) voor regisseur John Huston; hij speelde daarin, naast Marilyn Monroe, de rol van jonge boef met geweten. In 1954 speelde hij een glansrol in de psychologische western Johnny Guitar. geregisseerd door Nicholas Ray. Hij speelde er naast Joan Crawford. In 1963 volgde een ander hoogtepunt: de hoofdrol in Stanley Kubricks Dr. Strangelove. Andere van de meer dan vijftig films waar Hayden in speelden. waren. The Killing (Stanley Kubrick 1956). The long good-bye (Robert Altman 1976), The Godfather (Francis Ford Coppola 1971) en Bernardo Aertoluccis 1900. waar hij de rol van een oude boer speelde.
Hayden woonde lange tijd in Engeland en Frankrijk.
In 1963 verscheen zijn autobiografische roman The wanderer, die een bestseller werd in de Verenigde Staten

HUBBARD, LAFAYETTE RON (3-3-1911 Tilden. Nebraska - 24-1-1986 San-Luis-Obispo. Californie) Amerikaans science-fiction-schrijver en stichter Scientology Church.

Ron Hubbard stichtte in 1954, samen met zijn vrouw Mary Sue de Scientology Church. Vier jaar eerder had hij de leer van deze kerk uiteengezet in zijn boek Dianetica. de moderne n-etenschap van de geestelijke gezondheid De kerk is er herhaaldelijk van beschuldigd terreurmethoden te gebruiken. Leden van de kerk probeerden met een zogenaamde E-meter. een soort leugendetector, negatieve denkbcelden te elimineren en een staat van helderheid te bereiken.
Van 1968 tot 1975 leefde Hubbard op een groot jacht in de Middellandse Zee. Sinds 1980 was hij niet meer in hel openbaar verschenen.

ISHERWOOD, CHRISTOI'HER WILLIAM BRADSHAW (26-8-1904 Highlane, Cheshire, Engeland - 4-1-1986 Santa Monica. Californië, Verenigde Staten) Brits/Amerikaans schrijver

Christopher Isherwood werd. na de vroege dood van zijn vader tijdens de Eerste Wereldoorlog. naar kostschool gestuurd en naar Cambridge. waar hij wegens opstandig gedrag moest opstappen. Hij studeerde enige tijd medicijnen in Londen en debuteerde in 1928 als schrijver met de roman All the conspirators.
Na de publicatie van zijn tweede roman The memorial (1932). vertrok Isherwood in 1933 naar Berlijn. waar hij onder meer Engelse les gaf. In 1935 verscheen Mr. Norris changes trains en vier jaar later Goodbye to Berlin, boeken waarin hij een boeiend beeld schetste van Berlijn tijdens de laatste jaren voor Hitlers machtsovername.
Na enkele jaren door Europa te hebben gereisd, maakte Isherwood samen met de schrijver W.H. Auden, een tocht naar China, waar beiden getuige waren van de Chinees-Japanse oorlog. In nauwe samenwerking berichtten zij over deze reis in Journey to a war (1938).
In de jaren daarvoor hadden de twee schrijvers samen drie toneelstukken geschreven: The dog beneath the skin (1935).Ascent of F6 (1937) en On the frontier (1938).
In 1939 emigreerde Isherwood naar de Verenigde Staten. Hij vestigde zich in Californie en verwierf in 1946 het Amerikaans staatsburgerschap. Hij schreef scenario's voor Metro Goldwyn Maier en Warner Brothers. en publiceerde in 1980 My Guru and his disciple, dagboekaantekeningen van 1939-1976, waarin hij uitgebreid verslag deed van zijn betrokkenheid bij de Hindoe-monnik Swami Prabhavanada en diens activiteiten in de Vedanta-beweging in Hollywood.
Hoewel Isherwoods naam vooral geassocieerd bleef met zijn .,Berlijnse" boeken, met name na succesvolle bewerkingen ervan in het toneelstuk I am a camera (John van Druten 1951) en de musical Cabaret (met Liza Minelli 1968), schreef Isherwood naar eigen zeggen zijn belangrijkste werk in de Verenigde Staten: Down there on a visit (1962), A single man (1964) en een vertaling van het Indische leerdicht Bhagavadgita (1944).
Andere werken van zijn hand waren: Lions and shadows (1937). Vedanta and the West (1943). The condor and the cows (1949), The world in the evening (1954), Exhumations (1966), A meeting by the river (1967), Kathleen and Frank (1971), Christopher and his kind (1977).

JAVITS, JACOB KOPPEL (18-5-1904 New York - 7-3-1986 West Palm Beach, Florida) Amerikaans senator.

Jacob Javits studeerde in 1926 af als jurist aan de Universiteit van New York. In 1946 werd hij lid van het Huis van Afgevaardigden en in 1957 werd hij in de Senaat gekozen.
De liberale Republikein speelde een belangrijke rol in de strijd om het Jackson Amendment (1974) dat handelsvergunningen voor de Sowjet-Unie afhankelijk wilde stellen van uitbreiding van de emigratie van Joden uit dat land. Javits was de belangrijkste ontwerper van de

War Power Act (1973), die de presidentiële bevoegdheden om zonder toestemming van het Congres oorlog te voeren. aan banden legde. Hij stond ook bekend als voorvechter voor burgerrechten voor zwarte Amerikanen en voor gelijke rechten voor vrouwen.
Vanaf 1969 had Javits zitting in de senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen, een positie die bij onder meer aanwendde om te ageren tegen de oorlog in Vietnam.
Javits verloor zijn senaatszetel tijdens de Republikeinse voorverkiezingen in 1980.
In 1981 verscheen zijn autobiografie The life of a public man

KANTOROWITSJ, LEONID (19-1-1912 St. Petersburg 7-4-1986 Sowjet-Unie) Sowjet-econoom.

Op 18-jarige leeftijd studeerde Leonid Kantorowistj af aan de universiteit van Leningrad. Hij specialiseerde zich op het gebied van de wiskundige economie en werd een expert in de lineaire programmering, een wiskundige techniek voor het optimaal gebruik van schaarse grondstoffen. In zijn boek Economische berekening van het beste gebruik van grondstoffen (1959), dat in 1965 in het Engels werd vertaald. legde Kantorowitsj onder meer de nadruk op het belang van een rationaal prijssysteem bij het plannen van de economie. Hij stelde ook voor seizoenarbeiders een tweede vak te laten leren en propageerde het creëren van meer deeltijdbanen, in het bijzonder voor huisvrouwen en gepensioneerden.
Van 1971-1976 was Kantorowitsj hoofd van het onderzoekslaboratorium van het Instituut voor nationaal beheer van de economie in Moskou.
Hij ontving tweemaal de orde van Lenin
In 1975 ontving Kantorowitsj, samen met de Amerikaanse econoom Tjalling Koopmans, de Nobelprijs voor economie.

KATAJEW, WALENTIN (16-1-1897 Odessa - 12-4-1986 Peredelkino) Sowjet-schrijver.

Na als vrijwilliger te hebben meegevochten in de oorlog van 1914-1918 werkte Katajew vanaf 1919 als journalist in Odessa en Charkow. Vanaf 1922 schreef hij feuilletons voor het spoorwegblad van Moskou Goedok (de Sirene). Zijn best bekende werk uit de jaren twintig was de novelle De oplichters (1925), een satire over corrupte Sowjetautoriteiten die snoepreisjes maakten door het land. In die jaren verscheen ook zijn toneelstuk De vierkante cirkel, dat jarenlang met veel succes in de Sowjet-Unie werd opgevoerd
Gedurende de Stalintijd was Katajew een officieel goedgekeurd auteur, die in 1946 de Stalinprijs verwierf.
In de jaren zestig verliet hij de beginselen van het socialistisch realisme en schreef werken, waarin hij experimenteerde met tijd, geheugen en verteltrant (De heilige bron, 1967; Het kruid der vergetelheid, 1967).
Andere werken van Katajew: De Bloemenweg (1935), Een wit zeil aan de kim (1936), De zoon van het regiment (1945).

KNAP, HENRI ALEXIS ANNA REINIER (8-2-1911 Amsterdam - 4-3-1986 Amstelveen) Nederlands schrijver en journalist.

Han Knap begon in 1930 als leerling-journalist bij de Arnhemse Courant. Hij werkte daar tot 1943. In 1941 kwam Knap in Arnhem in contact met de verzetskrant Het Parool. Gedurende de oorlog was hij chef-staf van de verzetsorganisatie LO-LPK (de landelijke knokploegenorganisatie) en werkte hij als leider van de inlichtingendienst voor de geallieerden. Kort na de bevrijding trad hij als redactiechef in dienst van Het Vrije Volk. In 1946 ging hij dezelfde functie vervullen bij Het Parool. Van 1947 tot 1973 schreef Knap in die krant onder het pseudoniem Dagboekanier het Amsterdams Dagboek. Het was destijds de eerste dagelijkse krantecolumn.
Als journalist verwierf Knap faam door in

archaïsche volzinnen alledaagse misstanden te bestrijden. Als Dagboekanier was hij een soort ombudsman voor klein leed. Wie een poes uit een boom redde kreeg van hem de Dagboekhulde; Iepenloof met Rupsen was de onderscheiding voor het uit een sloot halen van een kind; in de afdeling Foei werden vermanende woorden opgeschreven en dankzij de Verdrietige Afdeling werd menig weggelopen huisdier bij zijn eigenaar terugbezorgd.
Knap was lange tijd docent praktische journalistiek aan het Instituut voor Perswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam. Naast zijn journalistieke arbeid was hij intensief bezig met maatschappelijk werk. Hij bekleedde tal van bestuursfuncties en speelde een rol in de Vrijmetselarij. Hij was de initiator van de actie Witte Bedjes, waarmee geld werd ingezameld voor Sinterklaasgeschenken voor kinderen in ziekenhuizen.
Knap publiceerde in het literaire tijdschrift Mandril en schreef een twintigtal boeken. waaronder Wereld in de Wereld, Appels in het gras, Vreemdeling, bericht de Spartanen, 20 manieren om uw rijbewijs kwijt te raken, Bent u ook van gisteren?, Meneer recht, mevrouw averecht (samen met Annie M.G. Schmidt), Met voorbedachten rade en De Ronde van '43. Laatstgenoemd boek was het boekenweekgeschenk van 1981.

KOOT, TON (1-3-1907 Amsterdam - 12-2-1986 Amsterdam) Nederlands historicus.

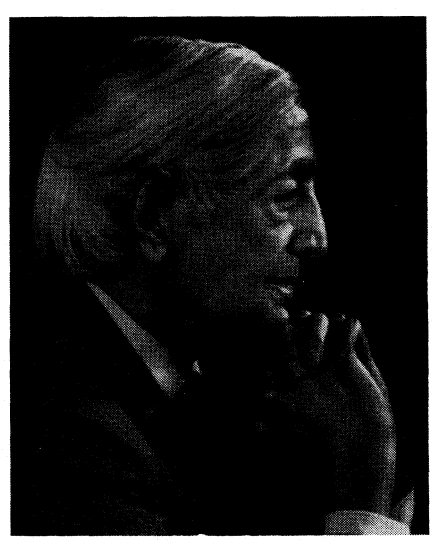
Ton Koot genoot vooral bekendheid als algemeen secretaris van het Rijksmuseum, slotvoogd van het Muiderslot en als schrijver van talloze boeken en artikelen. Gedurende de oorlog was hij redacteur van de Vrij Nederland-groep.
Tijdens zijn loopbaan bekleedde Koot talloze functies die met geschiedenis te maken hadden. De Bond Heemschut maakte in de periode dat hij algemeen secretaris was een grote bloei door. Koot maakte zich bijzonder sterk voor de monumentenzorg in Amsterdam. Hij trok ten strijde tegen de verpaupering van de stad en ook tegen de macht van gemeenteambtenaren die, in zijn ogen, met hun starre houding de stad veel schade berokkenden.

KRAFT, JOSEPH (61 j.-10-1-1986 Washington) Amerikaans journalist en columnist.

Gedurende zijn 35-jarige journalistieke loopbaan schreef Kraft voor kranten als The New York Times, The Washington Post, The New Yorker en Harper's. In het begin van de jaren zestig was hij tekstschrijver voor John F. Kennedy tijdens diens verkiezingscampagne.
Vanaf 1963 schreef Kraft driemaal per week politieke commentaren, die gepubliceerd werden in meer dan 200 kranten in de Verenigde Staten en daarbuiten. In die artikelen wist hij een degelijke berichtgeving te combineren met een scherpzinnige politieke analyse.
Kraft schreef ook vier boeken, waarvan er een gewijd was aan de oorlog in Algerije (The struggle for Algeria). en een ander aan China (The Chinese difference).

KRISHNAMURTI, JIDDU (11-5-1895 Madanapalle, bij Madras, India - 17-2-1986 Ojai. Californië, Verenigde Staten) Indiaas filosoof en leraar.

Jiddu Krishnamurti werd geboren in een Brahmanen-gezin. Na de dood van zijn moeder in 1905 vestigde zijn vader, die theosoof was geworden, zich met de kinderen in het internationale hoofdkwartier van de theosofische gemeenschap in Adyar bij Madras. De voorzitter van die gemeenschap, Annie Besant, en haar naaste medewerker Charles Leadbeater zagen in de jonge Krishnamurti een reïncarnatie van de Messias: zij stuurden hem naar Engeland, waar hij werd opgeleid en voorbereid op zijn taak.
In 1911 richtte Annie Besant de Orde van de Ster in het Oosten op, die de komst van de Messias moest voorbereiden. De 16-jarige Krishnamurti werd hoofd van deze nieuwe orde. Vanaf 1921 trad hij in het openbaar op als spreker, eerst in India, daarna in Australië en Californie. In 1924 betrok de Orde van de Ster haar wereldhoofdkwartier in Ommen, Overijssel, op het kasteel Eerde dat baron van Pallandt aan de orde had geschonken.
Krishnamurti keerde zich langzaam maar zeker van de orde at. Zijn lezingen kregen een revolutionair karakter: ,,Hebben we de religie nodig om gelukkig te zijn en moeten we tempels bouwen om lief te hebben", vroeg hij zich af. Hij vond zijn antwoord: ,,De waarheid wordt niet gevonden in donkere tempels en ook niet in de verlichte zalen van georganiseerde gemeenschappen, noch in boeken, noch in rituelen. Het moment dat je iemand volgt, houd je op de waarheid te volgen". Dat betekende de definitieve breuk met de theosofie.
In 1929 besloot Krishnamurti de orde te ontbinden. Tijdens het jaarlijkse ,,Sterkamp" in Ommen deelde hij zijn volgelingen dit besluit mee. Volgens hem was de waarheid een ,,land zonder pad". ,,Ik wil geen volgelingen; de waarheid kan niet georganiseerd worden, maar dient door ieder individu voor zichzelf verworven te worden". aldus de filosoof. Hij wilde zich nog maar met één ding bezig houden: het ,.absoluut en onvoorwaardelijk vrij maken van de mens". Deze was volgens Krishnamurti aan gezag gewend geraakt, maar gezag zou de mens niet van zijn angsten kunnen bevrijden. Hij

richtte in de Ojai-vallei in Californië een filosofische school op om zijn denkbeelden in praktijk te brengen. Daarnaast stichtte hij scholen in Canada. Engeland en India.
Krishnamurti is de auteur van meer dan 700 geschriften, waaronder tientallen boeken.

LERNER, ALAN (31-8-1918 New York – 14-6-1986 New York) Amerikaans librettist.

Lerner werd geboren in een welgestelde New Yorkse familie, die een groot aantal warenhuizen bezat.
Zijn carrière als librettoschrijver begon toen de uit Duitsland afkomstige Frederick Loewe hem vroeg de tekst te schrijven voor zijn musicals. De samenwerking tussen de twee resulteerde in een groot aantal uiterst populaire musicals.
Na The life of the party (1942) behaalden zij hun eerste grote succes in 1947 met de romantische musical Brigadoon Nog grotere bijval kregen Lerner en Loewe negen jaar later met My fair lady, een musical gebaseerd op het toneelstuk Pygmalion van de Engelse schrijver George Bernard Shaw. Na My fair lady, dat vooral faam verwierf dank zij songs als The Rain in Spain, I've grown accustomed to her face en I could have danced all night, brachten Lerner en Loewe Camelot (1960).een musical gebaseerd op de verhalen van koning Arthur en de ridders van de Ronde Tafel Voor deze productie, die net als My fair lady ook werd verfilmd, had Lerner een speciale voorliefde.
Twee andere musicals van het duo waren Paint your wagon en de film Gigi (1958), waarvan later een toneelversie werd gemaakt.
Alan Lerner, die in 1948 met Kurt Weill Love Life had gemaakt, schreef in 1951 het scenario voor de film An American in Paris. Later in zijn carrière werkte hij samen met Burton Lane aan de musical On a Clear Day You Can See Forever en met André Previn aan de film Royal Wedding.
Alan Lerner kreeg Oscars voor zijn aandeel aan Gigi en An American in Paris. De musicals My Fair Lady en Gigi werden bekroond met een Tony, de hoogste onderscheiding die de Amerikaanse theaterwereld kent.

LOEWY, RAYMOND (5-11-1893 Parijs - 14-7-1986 Monte Carlo, Monaco) Amerikaans industrieel ontwerper.

Raymond Loewy kwam in 1919 naar New York en begon daar zijn carrière als mode-illustrator. Geleidelijk aan legde hij zich meer toe op het ontwerpen van het uiterlijk van verschillende produkten.
Nadat Loewy in 1929 de stencilmachine van Sigmund Gestetner een nieuwe, gestroomlijnde vorm had gegeven, kwam zijn carrière in een stroomversnelling. Er volgden opdrachten voor balpennen, ijskasten, de Greyhoundbussen, fietsen en bromfietsen, locomotieven, het logo van de Amerikaanse posterijen (de adelaar) en een supermarkt in Californië. Voor alles gold dat hij de vorm van welk produkt dan ook ontdeedvanvale kleuren, lompheid en omvang. Ze werden vloeiend van lijn en simpeler.
Een mijlpaal in Loewy's carrière was zijn Coldspot-ijskast uit 1935, de eerste koelkast met roestvrije aluminium roosters. Het ontwerp won de eerste prijs op de internationale design-tentoonstelling van Parijs in 1937.
Loewy werd in 1938 Amerikaans staatsburger en had een bureau in New York, dat uitgroeide tot de grootste firma ter wereld op het gebied van industrieie ontwerwen.
In 1953 kwam de Studebaker Starliner op de markt. De auto had in tegenstelling tot andere auto's vrijwel geen chroom en viel op door zijn clean uiterlijk. Loewy begon zich in de jaren vijftig ook te richten op het ontwerpen van beeldmerken, logo's en vignetten (deschelp van Shell, het groene wapen van BP).
In zijn laatste twee decennia als ontwerper werkte Loewy in dienst van de overheid. Hij tekende voor president Kennedy een vliegtuig en nam meteen Air Force One mee bij het restylen. zodat de vliegtuigen eruit gingen zien als snelle witte raketten De NASA vroeg hem om het interieur van de Apollo-ruirnteschepen en Skylab te ontwerpen.
Grote bekendheid kreeg Loewy ook door zijn hcrontmerp van de Coca-Colafles.
Publicaties van zijn hand: The locomotive, its aesthetics (1937), Never leave well enough alone (1951), La laideur se vend mal (1952), Raymond Loewy, Industrial Design Album (1968).

MALAMUD, BERNARD (26-4-1914 Brooklyn, New York – 18-3-1986 New York) Amerikaans schrijver.

Bernard Malamud was de zoon van Russische emigranten. Hij studeerde aan het City College iri New Yoik en aan de Columbia University.
Na werkzaam te zijn geweest als fabrieksarbeider. kantoorklerk en leraar werd hij in 1949 medewerker aan de Oregon State University om later, na inmiddels lector te zijn geworden. naar Vermont te verhuizen. Daar doceerde hij twintig jaar aan het Bennington College, met twee jaar gastdocentschap aan Harvard als onderbreking.
Als schrijver liet Malamud zich graag inspireren door de mythische en magische elementen van de Europese jiddische traditie, die hij verwerkte in vaak naturalistisch aandoend proza. Centraal in zijn werk stond de noodzaak te leven volgens ,,de Wet". die in Malamuds geval doorgaans neerkwam op de joodse gedragscode. Zijn personages maakten vaak een ontwikkeling door van groei naar morele en emotionele volwassenheid, hetgeen nooit zonder lijden gepaard ging maar Malamud was dan ook van mening dat het lijden de mens loutert.
Reeds in zijn debuut The natural (1952) kwam dit thema naar voren, om vijf jaar later in The assistant tot een eerste literair hoogtepunt te leiden.Hierin werd het leven beschreven van de op Malamuds vader geïnspireerde arme joodse kruidenier Morris Bober, die op straat werd beroofd. Een van de daders kreeg spijt en keerde terug om Bobers zaak over te nemen toen deze ziek was en hem ook daarna te blijven assisteren. Na A new life (1961) vormde The fixer in 1966 een nieuwe hoogtepunt in Malamuds oeuvre. Het was zijn meest politieke boek, een roman gebaseerd op het historische verhaal van de jood Mendel Bleiss, die in 1911 in het tsaristische Rusland van rituele kindermoord werd beschuldigd.
Later werk van de auteur omvatten Pictures of Fidleman: an exhibition (1969), The tenants (1971), over de verhouding zwart en blank in de Amerikaanse steden, Dubin's lives (1979), dat een biograaf van middelbare leeftijd portretteerde en als Malamuds laatste grote werk werd beschouwd. en God's grace (1982), over de enige mens die een atoomoorlog overleefde.
Malamuds verhalen werden gebundeld in The magic barrel (1958), Idiots first (1963), Rembrandt's hat (1973) en de verzameling The stories of Bernard Malamud (1983).
In 1967 ontving Malamud voor zijn roman The fixer zowel de Pulitzerprijs als de National Book Award.

MEESTER, JOHAN DE (24-6-1897 Rotterdam - 18-3-1986 Amsterdam) Nederlands toneelregisseur.

Na een studie aan de Academie voor Beeldende Kunst in Rotterdam kwam Johan de Meester als leerling-acteur en -decorschilder bii het gezelschap van Willem Royaards terecht, en nadien bij Eduard Verkade. In 1924 volgde hij Dom de Gruyter op als leider en regisseur van het Vlaamsch Volkstooneel. In 1929 kwam hij op uitnoding van Verkade weer terug naar Nederland. In de jaren dertig zat hij in de leiding van het Groot Nederlands Toneel en in 1938 was hij betrokken bij de oprichting van het Residentie Toneel in Den Haag. waar hij tot 1944 vooral als acteur zou blijven werken. Na de oorlog werkte de Meester als regisseur en acteur bij Comedia, dat later de Nederlandse Comedic werd: van 1950 tot 1962 maakte hij deel uit van de leiding van dit gezelschap. Vanaf 1962 zat hij nog twee jaar in de leiding van de Nieuwe Komedie/Arena en was bij enkele jaren artistiek adviseur bij de hoorspelkern van de Nederlandse Radio Unie. In 1965 ging hij naar New York om daar voor het Amerikaanse Institute for Advanced Studies in the Theatre Arts (IASTA) het mysteriespel Marieken van Nimweghen in te studeren. Het bekendst als televisieregisseur werd de Meester door zijn versie van De kleine zielen van Louis Couperus.
Behalve met toneel hield de Meester zich ook bezig met opera; hij doceerde bij een operaklas en regisseerde nieuwe Nederlandse opera's. Ook in Engeland. Israël en Zuid Afrika heeft Dc Meester toneel geregisseerd; in het Franse Orange bracht hij een Franse versie van Vondels Josrph in Dothan. In de jaren dertig vond hij ook nog tijd voor de filmerij onder andere in Berlijn en Londen: hij schreef scenario's voor Rubber van Gerard Rutten en Veertig jaren van Edmond T. Gréville.
Bij Comedia regisseerde De Meester modern Amerikaans toneel: de eerste stukken van Tenessee Williams en Arthur Miller, werk van William Saroyan en Eugene O'Neill (het experimentele Vreemd Tussenspel).Voor het Holland Festival ensceneerde hij Euripides en Shakespeare: van de laatste was Troilus en Cressida in 1959 een hoogtepunt in De Meesters loopbaan. Bijna twintig jaar lang heeft De Meester in Delft de middeleeuwse moraliteit Elckerlyc geregisseerd.
De Meester was de laatste regisseur die de Gijsbreght van Aemstel voor elke nieuwjaarspremière in de Amsterdamse schouwburg opnieuw instudeerde.
Behalve met de jaarlijkse Gijsbreght, haalde hij een groot succes met Lucifer (1956) en Joseph in Dothan (1960)en tot in hoge ouderdom bleef hij de noodzaak van het spelen van Vondel bepleiten

MICHEL. HENRI (1907 dep. Var, Frankrijk - 5-6-1986 Parijs) Frans historicus.

Henri Michel begon zijn carrière in 1934 als leraar geschiedenis in Toulon. Na de Tweede Wereldoorlog, toen hij inmiddels inspecteur van het middelbaar onderwijs in het departement Var was geworden, kwam Michel in dienst bij de Commissie van de geschiedenis van de bezetting en de bevrijding van Frankrijk, die op 22 nov. 1944 in Parijs was opgericht.
In mei 1947 werd Henri Michel algemeen secretaris van de commissie en verhuisde in verband daarmee naar Parijs. In 1951 werd hij eveneens algemeen secretaris van het Comité van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Michel slaagde er in een heel netwerk op te zetten van correspondenten in de verschillende departementen die, onder meer via interviews met verzetsmensen en gedeporteerden bijdroegen aan het onderzoek van het comité.
In 1962 promoveerde Michel op een dissertatie over Les courants de pensée de la Résistance. In 1969 verscheen het werk waarmee hij internationale faam verwierf: Histoire général de la guerre mondiale.
Van 1970-1985 was Michel voorzitter van het Internationale Comité van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog.
Andere werken van zijn hand: Jean Moulin, Vichy 1940, Paris allemand. Paris résistant, La guerre de l'ombre.

MYRDAL, ALVA (31-1-1902 Uppsala - 1-2-1986 Stockholm) Zweeds wetenschapper en politicus.

In de jaren dertig was Alva Myrdal samen met haar man. de econoom Gunnar Myrdal, die in 1974 werd onderscheiden met de Nobelprijs voor economie, een van de sociaal-democratische intellectuelen die de basis legden voor het vooruitstrevende sociale beleid in de Zweedse

welvaartsstaat. Ze heeft eens van zichzelf gezegd dat ze zich in de jaren dertig vooral toelegde op de gezinspolitiek, in de jaren veertig op het onderwijs, in de jaren vijftig op de problemen van de Derde Wereld en in de jaren zestig en zeventig op vraagstukken van vrede en ontwapening.
Alva Myrdal kreeg voor het eerst bekendheid toen ze in 1934 met haar man een boek schreef waarin werd gepleit voor gelijke rechter. en kansen voor de vrouw, kinderbijslag, gratis schoolmaaltijden, gratis geneesmiddelen voor kinderen en seksuele opvoeding op school. Het boek leidde tot een schandaal maar heeft op lange termijn zijn uitwerking niet gemist.
In 1946 werd ze lid van een commissie die hervormingen in het schoolsysteem moest voorbereiden. In 1950 werd ze hoofd van de afdeling voor sociale wetenschappen van de Unesco en in 1955 werd ze benoemd tot ambassadeur in India. Zeven jaar later keerde ze naar Zweden terug. Ze werd parlementariër voor de sociaaldemocraten en leidde tussen 1962 en 1973 de Zweedse delegatie bij Geneefse ontwapeningsbesprekingen. In i966 werd ze benoemd tot minister van ontwapening. Als zodanig werd Alva Myrdal mikpunt van kritiek. Haar critici verweten haar een naieve benadering van de Sowjet-Unie en een te kritische houding ten aanzien van de VS. Tot haar scherpste critici behoorde haar zoon Jan, die haar beschuldigde hem als proefkonijn voor haar opvoedingstheorieën te hebben gebruikt.
Alva Myrdal heeft vooral voor haar acties op het gebied van de ontwapening talrijke prijzen gekregen. In 1982 werd haar, samen met de Mexicaanse diplomaat Alfonso Garcia Robles, dc Nobelprijs voor de vrede verleend Zij krrrg negen eredoctoraten en een aantal andere vredesprijzen waaronder, in 1980, de Einsteinprijs.

PALMER, LILLI, off. LILLI MARIA PEISER (24-5-1914 Posen, Duitsland/teg. Poznan. Polen - 27-1-1986 Los Angeles, Verenigde Staten) Duits filmactrice en schriifster.

Op vierjarige leeftijd verhuisde Lilli Palmer met haar ouders, een joods chirurg en een actrice, naar Berlijn. Elf jaar later werd zij kampioen tafeltennis van Duitsland, maar haar belangstelling ging vooral uit naar theater. Op achttienjarige leeftijd maakte zij haar debuut bij het Staatstheater in Darmstadt.
Haar grote kansen als actrice kreeg Lilli Palmer in Londen. Nadat ze in 1935 haar filmdebuut had gemaakt, speelde ze een jaar later een opvallende rol in de door Hitchcock geregisseerde thriller Secret Agent (1936), daarna volgde een optreden in Carol Reeds A Girl Must Live. In deze periode ontmoette ze Rex Harrison, met wie zij in 1943 trouwde. Het paar trad onder andere op Broadway op in Bernard Shaws Ceasar and Cleopatra en in de filmkomedie The fourposter (1932). Tot andere films waarin zij was te zien behoren The Gentle Sex, Rake's Progress, Beware of Pity, The man with the 1.000 Faces en, later in haar carrière, Thunder Rock, Counterfeit Traitor en The Boys from Brazil (1978).
De scheiding van Harrison veroorzaakte een crisis in het leven van Palmer Ze keerde naar West-Duitsland terug, waar ze met open armen werd binnengehaald. Films uit deze periode waarin ze een belangrijke rol speelde, zijn Teufel in Seide (1935). Anastasia (1956), en Madchen in Uniform ('58). Later speelde ze nog in Frankrijk en Groot-Brittannië. Haar totale filmcarrière omvat ruim 50 rollen.
In 1974 publiceerde zij onder de titel Dicke Lilli-Gutes Kind (Change Lobsters and Dance) haar memoires waarin zij uitvoerig vertelde hoe haar huwelijk met Harrison (,,SexyRexy") mislukte door zijn vele amoureuze avonturen. Van het boek werden 1.3 miljoen exemplaren verkocht. Op deze autobiografie volgde een vervolg getiteld Der rote Rabe en enkele romans, waaronder Um eine Nasenlange en haar laatste boek. Wenn der Nachtvogel schreit.

TEKSTEN

NEDERLAND

REGERINGSVERKLARING KABINET-LUBBERS II (Slot)

Hieronder volgt het derde en laatste deel van de regeringsverklaring van het kabinet-Lubbers II. Het eerste en tweede deel werden gepubliceerd op resp. pag. *54213* e.v. en pag. 555/2 t/m 55913.

Ontwikkelingssamenwerking
Het herstel van de wereldeconomie en de daling van de energieprijzen hebben ook voor vele ontwikkelingslanden gunstige effecten gehad. De situatie in een aantal landen en regio's blijft echter onverminderd zorgwekkend, met name in Sub Sahara Afrika.
In een groeiend aantal ontwikkelingslanden. ook in het betreffende gebied neemt het besef toe, dat een structurele verbetering van de economische vooruitzichten slechts bereikt kan worden door een doeltreffendoverheidsbeleid en betere betrokkenheid van alle sectoren van de samenleving in het ontwikkelingsproces.
De regering wil een structurele verbetering van de economische vooruitzichten voor deze landen stimuleren.
De internationale gemeenschap dient, uiteraard met speciale aandacht voor de armste landen, financiële stromen naar de ontwikkelingslanden zo omvangrijk mogelijk te laten zijn. Het in die gevallen waar dat mogelijk is, verlichten van de (officiële) schuldenlast van deze landen en meer in het algemeen het bevorderen van de particuliere investeringen aldaar spelen daarbij een belangrijke rol, evenals het tenminste in stand houden van de stroom concessionele middelen.
Tegen deze achtergrond wordt de begroting voor ontwikkelingssamenwerking op 1,5% van het herschatte NNI gehandhaafd. Daarnaast worden ten laste van de begroting komende rentesubsidies gestabiliseerd op het niveau van 1986.
Daarmee is de erosie van de begroting voor ontwikkelingssamenwerking tot staan gebracht. Daarnaast zal de regering zich voor de ontwikkelingslanden inzetten in de internationale kaders onder meer daar waar over handels- en grondstoffenproblemen wordt gesproken en zal zij streven naar een maximale opening van de grenzen voor produkten uit ontwikkelingslanden.
De voorziene nieuwe handelsronde zal in de komende kabinetsperiode ook hierbij een essentiële rol spelen. De bilaterale projecten en programma's zullen nauwer op de reële behoeften van de ontwikkelingslanden dienen aan te sluiten en door de donorlanden onderling, in het bijzonder in Europees verband, en in samenwerking met de multilaterale organisaties beter te worden gecoordineerd. Van in onze maatschappij aanwezige kennis en ervaring zal zo volledig mogelijk gebruik gemaakt worden.
Zoals in het regeerakkoord is aangegeven blijft de hulp aan de Nederlandse Antillen en Aruba in de komende kabinetsperiode gehandhaafd op 5% van het plafond voor ontwikkelingssamenwerking.
Een betere coordinatie van beleid, voor zover relevant voor de ontwikkelingslanden, zal worden bewerkstelligd door de instelling van een Raad voor de Ontwikkelingssamenwerking.

Slot
Het kabinet dat nu aantreedt realiseert zich dat het voor een zware taak staat. Voortgaan en vernieuwen: dat mil het kabinet maar dat zal het zeker niet alleen kunnen.
De werkloosheid willen wij verder bestrijden, zodat ieder zich in betaald en onbetaald werk kan ontplooien. Maar daarvoor is nodig solidariteit van allen met allen.

Werk boven inkomen. daarmee werk scheppen. werk delen, mensen kansen geven; de werkloze mens opzoeken: dat vergt een breed gedragen sociale Inspanning.
Na alle aanpassingen willen wij neer duurzame zekerheid voor hen die op een uitkering aangewezen zijn. voor hen ook die van een welverdiend pensioen genieten. Maar dat betekent een strakke discipline en moed tot vernieuwingen om onze economie verder gezond te maken, zodat burgers en bedrijven minder op uitkeringen en subsidies aangewezen zullen zijn.

Misbruik en fraude willen wij terugdringen. Dat moet ook, omdat anders vroeger of later bij steeds meer mensen de solidariteit – her financieel meedragen door de burgers van waardevolle collectieve voorzieningen – verloren zal gaan.

Emancipatie willen wij, opdat ieder de kans krijgt zich te ontplooien. Kansen voor vrouwen niet minder dan voor mannen, maar ook voor al die anderen die al te vaak concreet in een achterstandsituatie verkeren.
Maar dat betekent wel dat verdraagzaamheid gepaard moet gaan met de wil echt ieder kansen te bieden, en zo achterstelling en discriminatie uit te bannen; een keuze van allen voor allen; anders lukt het niet.
De toekomst niet belasten met een gigantische overheidsschuld; niet alsmaar lasten naar de toekomst verschuiven. Toch is het moeilijk die terugtredende, afslankende, versoberende overheid waar te maken.
Dat is des te moeilijker nu, juist op het moment dat vele burgers en bedrijven het beter zien gaan, de aardgasbaten voor de overheid met een grote schok omlaag gaan.

Ons vertrouwd maken met nieuwe technieken en informatica. ze ontwikkelen en er als samenlevingprofijtvan trekken. Dat vergt een geweldige scholingsinspanning maar vooral ook de wil daarbij geen groepen achter te laten buiten het arbeidsproces.
Dat vei-plicht tot inzet voor allen, maar vooral ook inzet van allen.
De criminaliteit willen wij bestrijden. De burger heeft daar recht op. Ook dat wordt een taai gevecht, van het gehele bestuur, niet alleen van politie en gevangeniswezen. Het gaat daarbij ook om de inrichting van de samenleving, die ons praktisch en ideëel allen een zorg moet zijn.
De mogelijkheden van ons land gebruiken, maar niet verbruiken; die mogelijkheden benutten maar niet uitputten of overbelasten; ons inspannen ons land naar de volgende generatie minstens zo goed én mooi over te dragen als het ons toevertrouwd is.

Recht en gerechtigheid ook over de grenzen heen bevorderen. Ook dat is moeilijk.
Vreemdelingen en vluchtelingen hier, en armoede en conflicten ginds. Maar ook: wapenbeheersing en wapenvermindering.
Een lange mars ook om te komen tot Europese eenwording, tot een Europa met een meer dynamische economie, maar ook met een menselijk gezicht, dat in staat is vrede tussen Oost en West echt te bewaren, echte vrede te bevorderen; een Europa dat de Derde Wereld ernstig neemt en daadwerkelijk kansen geeft.
Dat is de inzet van dit kabinet.

(Staatscourant, nummer 144)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

HET BEWIND-BOURGUIBA IN TUNESIË

Op 3 augustus vierde de Tunesische president Habib Bourguiba officieel zijn 83ste verjaardag. In de voorgaande maanden had de strijd om de opvolging van de in maart 1975 tot president voor het leven geproclameerde Opperste Strijder van Tunesië een nieuwe fase bereikt. Mohammed Mzali, premier sinds *23* april 1980 en ,,kroonprins" sinds 1983, werd op 8 juli zonder opgaaf van redenen vervangen.

Hieronder volgt een overzicht van de ontwikkelingen die aan Mzali's val voorafgingen en van de eerste gebeurtenissen sindsdien

NASLEEP „BROODOPROEREN"
BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN 1984

In het eerste halfjaar van 1984 werd Tunesië geconfronteerd met de nasleep van de z.g. ,,broodoproeren" die het land van 29 dec. 1983 t/m 5 jan. 1984 hadden getroffen. Deze hadden volgens een op 17 april 1984 gepubliceerd rapport van een officiële commissie van onderzoek 89 doden gevergd en 938 gewonden, onder wie 348 leden van de ordetroepen. (Zie pag. 17/1-'84)

Nadat de rust was teruggekeerd, hernam het normale leven geleidelijk zijn gang. Scholen en universiteiten werden op 11 jan. 1984 heropend, het uitgaansverbod werd op 23 jan. opgeheven en tenslotte volgde op 3 febr. ook de opheffing van de noodtoestand die toen juist een maand van kracht was.

Inmiddels was op 9 jan. de politieprefectuur van het district Tunis ontbonden: het apparaat werd rechtstreeks onder het ministerie van binnenlandse zaken geplaatst. Voorts werd een nieuwe chef van de Nationale Garde (gendarmerie) benoemd. kolonel Al-Habin Ammar, als opvolger van Ameur Ghedira.
Op 24 jan. werd gemeld dat in de voorgaande dagen minstens 30 actieve leden van radicaal-islamitische bewegingen waren gearresteerd.

Nieuwe directeur PSD

Op 13 maart 1984 benoemde president Bourguiba een nieuwe directeur van de regerende PSD (Parti socialiste destourien), Hedi Baccouche, tot dan toe ambassadeur in Algiers. Hij verving Mongi Kooli, die tevens minister toegevoegd aan de premier was. Kooli bleef minister, nu als persoonlijk vertegenwoordiger van de president.
Reeds op 14 febr. 1984 was Driss Guiga, die op 7 jan. als minister van binnenlandse zaken was ontslagen, uit het politieke bureau van de PSD gestoten en daarin vervangen door Slaheddine M'Barek.

Ex-minister Guzya bij verstek veroordeeld

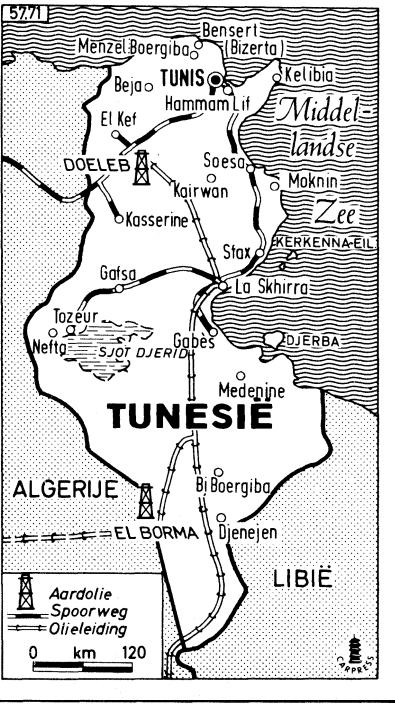
Op 13 maart 1984 werd een rapport over het ,,broodoproer" gepubliceerd door een daartoe ingestelde commissie van onderzoek Dezelfde dag werd tegen Driss Guiga, die op 8 jan uit Tunesie was vertrokken, een gerechtelijk onderzoek wegens hoogverraad aangekondigd Dit onderzoek werd op 16 april 1984 geopend

In dit rapport werd o.a gesteld dat Guiga getracht had de waarschijnlijke reactie van de bevolking op de prijsverhoging van brood en andere graanprodukten te verhullen. en dat hij na het uitbreken van de rellen nagelaten had prompte maatregelen te treffen om die te bedwingen. Hij zou geweigerd hebben de politie opdracht te geven tegen deunruststokers op te treden. Hij zou zelfs demonstranten buiten zijn ministerie hebben begroet en die tot een mars naar het presidentiële paleis hebben aangespoord, ..zodat president Bourguiba kon huren wat zij zeiden". Volgens het rapport had Guiga de onlusten willen uitbuiten om de president te dwingen premier Mzali te ontslaan en hemzelf (Guiga)in diens plaats te benoemen.

Het rapport leverde ook kritiek op de ..machtstrijd. onbekwaamheid en corruptie" binnen het departement van binnenlandse zaken.

Guiga werd ook persoonlijk beschuldigd van corruptie in verband met een kort tevoren gesloten contract met een Braziliaanse onderneming inzake de levering van veiligheidsuitrusting

Op 16 mei publiceerde Le Monde de tekst van een brief die Guiga aan president Bourguiba had gezonden om zich te rechtvaardigen en de tegen hem ingebrachte beschuldigingen te weerleggen.

De vorige dag waren ook twee vroegere hoge politiefunctionarissen gearresteerd: Ezzeddine Idriss, voormalig politieprefect van Tunis, en Abdelhamid Skhiri. voormalig directeur van de nationale veiligheidsdienst.
Op 7 juni begon voor het hooggerechtshof te Tunis het proces tegen ex-minister. Driss Guiga en de voormalige politiefunctionarissen Abdelhamid Skhiri en Ezzedine Driss. Guiga was afwezig; hij had president Bourguiba schriftelijk laten weten dat hij niet zou verschijnen, omdat zijn veiligheid niet gewaarborgd was.
Op verzoek van de advocaten van Skhiri en Driss werd het proces nog dezelfde dag door de president van het hof, Abdesslam Mahjoub. tot 14 juni verdaagd. Op die dag hield de procureur, Hedi Bouzaiane, zijn requisitoir, waarna op 15 en 16 juni de verdedigers van Skhiri en Driss hun pleidooi hielden. De vier zittingen voegden, aldus Le Monde (19-6), geen enkel nieuw element van belang aan het dossier toe. Geen concreet bewijs van het ,,komplot", waarvoor oud-minister Guiga zich moest verantwoorden, werd formeel naar voren gebracht, zo stelde dit Franse dagblad.
Nog op 16 juni veroordeelde het hooggerechtshof Driss Guiga bij verstek tot 20 jaar dwangarbeid en 5 jaar gevangenisstraf. Bovendien werd hij ontzet uit al zijn civiele en politieke rechten. Abdelhamid Skhiri kreeg 5 jaar gevangenisstraf wegens medeplichtigheid en Ezzedine Driss werd vrijgesproken.
Op 20 juni maakte president Bourguiba bekend dat Guiga uit de PSD was gestoten.

Terechtstellingen en vonnissen. Presidentiële gratie 1984

Nadat president Bourguiba hun gratieverzoeken had verworpen, werden op 13 maart 1984 twee Tunesische staatsburgers in de gevangenis van Tunis door een vuurpeloton terechtgesteld. Zij waren in januari ter dood veroordeeld, omdat zij een buitenlandse ambassade uiterst geheime inlichtingen en documenten hadden verschaft.

Op 22 maart 1984 veroordeelde een rechtbank in Tunis de leider van de Rassemblement national arabe (een pro-Libische oppositiebeweging), Bechir Essid. tot 2 jaar gevangenisstraf wegens o.a. belediging van het staatshoofd en publikatie van onjuiste be-

Weekblad 55ste jaargang No. 2859, pag. 41799-41814

richten die de openbare orde konden schaden. Essid, een advocaat, had de Rassemblement in mei 1981 opgericht.

Op 15 mei werd bericht dat een groot deel van de ca. 1.000 personen die tijdens de ,,broodoproeren'' waren aangehouden inmiddels op vrije voeten was gesteld. Verwacht werd dat omstreeks 300 personen voor de rechtbank zouden verschijnen.
Van begin mei tot medio augustus 1984 werden voor diverse rechtbanken zeker 63 Tunesiërs, meest jongeren, schuldig bevonden aan plundering en brandstichting. Zij werden veroordeeld tot dwangarbeid [variërend van 5 tot 30 jaar) of zelden tot gevangenisstraf (variërend van 1 jaar tot 20 jaar).

Op 26 mei veroordeelde een rechtbank in Tunis tien personen, meest jongeren, ter dood. Zij hadden volgens het vonnis auto's met stenen bekogeld om die te plunderen en daarbij twee automobilisten dodelijk verwond. Twee anderen werden veroordeeld tot dwangarbeid, resp. 20 jaar en levenslang.

Op 14 juni verwierp het hof van cassatie het beroep van acht van de tien personen die op 26 mei ter dood waren veroordeeld; van de twee anderen werd het vonnis gewijzigd in levenslange dwangarbeid.
Nadat diverse organisaties en ook de echtgenote van de Franse president, alsmede de Franse minister van buitenlandse zaken op begenadiging hadden aangedrongen, verleende president Bourguiba op 19 juni gratie aan de acht ter dood veroordeelden; hun vonnissen werden omgezet in levenslange dwangarbeid.

Twee mannen, die op 17 jan. schuldig waren bevonden aan ,,moorden poging tot moord'' t.b.v. diefstal, werden op 28 mei in een gevangenis te Tunis opgehangen, aldus een bekendmaking van het ministerie van justitie. (Le Monde 30-5-'84)
Op 1 aug. verleende president Bourguiba gratie aan 17 vooraanstaande leden van de fundamentalistische Mouvement de la tendance islamique (MTI) die in september 1981 tot gevangenisstraffen van 4 tot 11 jaar waren veroordeeld. Zij waren de laatsten van 79 MTI-leden die nog gevangen zaten. Onder de zeventien die nu in vrijheid werden gesteld waren voorzitter Rached Ghannouchi en secretaris-generaal Abdelfattah Mourou.
Tevoren zou de MTI, die vooral onder jongeren een toenemende populariteit genoot, in overleg met de autoriteiten de verzekering hebben gegeven dat zij de constitutionaliteit van het regime eerbiedigde en elke vorm van geweldadige actie alsmede elke band met het buitenland verwierp. De MTI had er van meet af aan naar gestreefd als politieke partij te worden erkend. Nog kort tevoren had een MTI-functionaris, Abdelwahab Kefi, in een interview met het weekblad *Réalités* verklaard: ,,Wij zijn een politieke partij met een specifieke ideologie en een karakteristieke islamitische visie.''

Oprichting tweede zakverbond. Stakingen. Akkoord regering-UGTT

Op 19 febr. 1984 werd in Tunesië een tweede vakverbond opgericht, de Union nationale des travailleurs tunisiens (UNTT). Het initiatief daartoe werd genomen door zeven voormalige leiders van het oude vakverbond, de Union générale des travailleurs tunisiens (UGTT), die op 28 nov. 1983 door de bestuurscommissie van de UGTT uitgesloten waren wegens hun openlijke kritiek op UGTT-voorzitter Habib Achour (pag. 18/1-'84). Tijdens een constituerend congres kozen de 350 afgevaardigden een 15 leden tellend uitvoerend bureau van de UNTT, met als secretaris-genera! Abdelaziz Bouraoui.

Volgens de UGTT vormde de oprichting van de UNTT een poging om verdeeldheid te zaaien binnen de arbeidersklasse, geïnspireerd door de werkgevers en ,,bepaalde'' leden van de regering en de regerende Parti socialiste destourien (PSD). Daarbij werd erop gewezen dat 13 van de 15 leden van het uitvoerende bureau van de UNTT in november 1981 tot afgevaardigden waren gekozen op de lijsten van het Nationale Front, gevormd met en beheerst door de PSD.
Deze beschuldigingen werden op 20 febr. door Bouraoui op een persconferentie tegengesproken. Naar zijn zeggen was de UNTT in tegenstelling tot de UGTT gehecht aan de ware vakbondsbeginselen en de democratie, en streefdezij ernaar ,,onafhankelijkte blijven van alle politieke stromingen''. In deze periode werd Tunesië door een stakingsgolf getroffen.

Op 14 febr. werden bijna alle basisscholen in Tunesie gesloten wegens een tweedaagse staking van de onderwijzers om hun looneisen kracht bij te zetten. Omstreeks 90% van de 32.000 onderwijzers zou aan de stakingsoproep gevolg hebben gegeven.
Op 20 febr. begon een staking bij de posterijen; op 23 febr. volgden de werknemers van de sociale verzekeringsdienst; en op 28 febr. ging het personeel van banken en verzekeringsmaatschappijen in staking. Alleen de PTT-actie werd door de UGTT illegaal verklaard, maar pas op 29 febr. wist de leiding van dit vakverbond de stakende postbeambten ertoe over te halen het werk op 1 maart te hervatten.

Op 13 april sloten de UGTT en de regering een sociaal akkoord, na een ontmoeting tussen premier Mohammed Mzali en UGTT-voorzitter Habib Achour. Overeengekomen werd dat de UGTT voortaan niet tot een staking zou oproepen ,,zolang de dialoog niet op alle niveaus is uitgeput''. De vakbond voor het voortgezet onderwijs, die tegen dit akkoord protesteerde, werd door de UGTT-leiding geschorst.
Op 27 april grepen ordetroepen op de universiteit van Tunis in om een betoging te onderdrukken. Daarop riepen de vakbonden voor hoger onderwijs een staking voor 2 mei uit. Die dag besloten de universiteitsdocenten hun reeds op 30 april begonnen staking mei een week te verlengen. Op 3 mei ontving premier Mzali een docentendelegatie, maar het onderhoud leverde kennelijk geen duidelijk resultaat op, want de volgende dag was sprake van een staking voor onbepaalde tijd. Op 10 mei meldde Le Monde zonder verdere toelichting dat de staking was beëindigd. Op 16 mei berichtte dit Franse dagblad echter dat premier Mzali op 7 mei ook nog docentenvakbondsleden had ontvangen.

Verhoging broodprijs

Op 10 juli 1984 kondigde de regering met onmiddellijke ingang een verhoging van de prijs van brood en andere graanprodukten met 10 millimes af, wat neerkwam op een prijsstijging tussen de 10 en 20%. De annulering van de prijsverhoging op 6 jan. had tot een gat van 106 mln dinar in de begroting geleid. In een op 17 maart door het parlement goedgekeurde aanvullende begroting was dit tekort voor het grootste deel opgevangen door nieuwe fiscale maatregelen, maar een beperkte verhoging van de broodprijs was ook voorzien.

Mutaties regering *(aug./okt.* 1984)

Op 25 aug. 1984 benoemde president Habib Bourguiba de ambassadeur in Rome, Mohammed Sayah, tot minister van uitrusting en huisvesting. Sayah had de portefeuille van uitrusting reedsvan 24 april 1980 tot 25 nov. 1983 (pag. 17/2-'84) beheerd en die van huisvesting van 24 april 1980 tot 3 dec. 1980. Hij verving op deze departementen resp. Sadok Ben Jomaa en Moncef Ben Haj Amor. Als ambassadeur in Rome werd Sayah opgevolgd door Ahmed Bennour, de in mei 1984 ontslagen staatssecretaris van de nationale veiligheid (pag. 576/3-'84).

Op 29 okt. 1984 werd Ridha Ben Ali, tot dusver procureur-generaal van de republiek bij het hof van cassatie, benoemd tot minister van justitie als opvolger van M'Hamed Chaker, die

deze portefeuiile sinds april 1980 had beheerd,
Tegelijk werd generaal Zine El Abidine Ben Ali, voormalig ambassadeur in Warschau, tot staatssecretaris van de nationale veiligheid benoemd. Hij was sinds januari 1984 directeur van de nationale veiligheidsdienst geweest, een functie die hij ook reeds van december 1977 tot april 1980 had vervuld. Volgens vakbondskringen was hij ,,de man van de repressie" tijdens de sociale onlusten van januari 1978 (zie pag. 81 e.v.-'78).

Achour opnieuw secretaris-generaal UGTT

Op 18 dec. 1984 werd Habib Achour tijdens het 16de congres van het vakverbond UGTT (Union générale des travailleurs tunesiens) door de afgevaardigden bij handopsteken (officieel met zes stemmen tegen) tot secretaris-generaal gekozen. Tot dan toe hadden de congresafgevaardigden alleen de leden van het uitvoerend bureau gekozen die vervolgens zelf uit hun midden de nieuwe secretaris-generaal aanwezen. Dit uitvoerend bureau telde twaalf leden.
Achour keerde zo terug op de post die hij vóór de crisis van januari 1978 had ingenomen. De functie van voorzitter, die speciaal voor Achour was gecreëerd nadat president Bourguiba hem op 30 nov. 1981 gratie had verleend (pag. 576/1-'83), werd afgeschaft.

Maatregelen inzake de pers (1984)

Op 4 febr. 1984 verscheen het onafhankelijke Franstalige weekblad Réalités opnieuw. Het was in 1982 opgericht, nadat het weekblad Maghreb door een verschijningsverbod was getroffen (dat begin 1983 werd opgeheven), maar was op 13 jan. 1983 door een verschijningsverbod getroffen.
Op 17 febr. werd de editie van het weekblad Maghreb op de drukkerij in beslaggenomen.

Habib Achour (1978)

Daarop staakte de redactie voorlopig de publikatie van het weekblad.
Op 1 maart werd het dagblad van de legale oppositiepartij MDS (Mouvement des démocrates socialistes). Al Mostaqbal, in beslag genomen, omdat het een communiqué had gepubliceerd van ,,een niet legaal erkende associatie'., d.w.z. van de fundamentalistische MTI (Mouvement de la tendance islamique) alsmede twee artikelen die de ,,openbare orde" konden schaden. Vervolgens kreeg dit blad een verschijningsverbod van drie maanden opgelegd
Op 14 maart werd de directeur van het weekblad Maghreb. Oniar Chabou, door een rechtbank in Tunis bij verstek veroordeeld tot 4 maanden gevangenisstraf wegens een in oktober 1983 verschenen artikel. waarin de Syrische president Hafez Assad als ,,machiavellistisch" en ,,opportunistisch" werd gekenschetst.
Op 21 maart meldde Le Monde dat wegens de publikatie van het MTI-communiqué nog twee bladen door de Tunesische autoriteiten in beslag waren genomen: het weekblad Réalités en het orgaan van de legale oppositiepartij MUP II (Mouvement de l'unité populaire), Al Wihda.
Op 14 april verscheen opnieuw het orgaan van de legale communistische partij (PCT). Tariq al-Jadid waaraan op 18 okt. 1983 een verschijningsverbod voor zes maanden was opgelegd.
Op 15 aug. kreeg het weekblad Al Mawquif, dat sinds het voorjaar door de niet-erkende oppositiebeweging Rassemblement socialiste progressiste (RSP) was uitgegeven, een verschijning~\-erbodvan zes maanden opgelegd wegens een beledigend geacht artikel over de islam. De maatregel werd de volgende dag, naar verluidt op instigatie van premier Mzali. ingetrokken. Eveneens op 15 aug. werd het onafhankelijke weekblad Errai dat een artikel over martelingen in Tunesië publiceerde, bij de kiosken in beslaggenomen.
Op 16 okt. werd bericht dat het weekblad Jeune Afrique en alle publikaties van de groep o.l.v. Béchir Ben Yahmed een verschijningsverbod van zes maanden was opgelegd.
Op 19 aug. deelde de MDS mee dat het weekblad van deze partij, Al Mostaqbal, in beslag was genomen. Volgens het persbureau Tunis Afrique Presse was de maatregel het gevolg van ,,de beledigende aanvallen" in he? blad op de regeringsparij en ,,valse"beschuldigingen tegen de gouverneurs.

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN 1985186

Sinds eind 1984 werd de situatie in Tunesië onder meer gekenmerkt door de volgende ontwikkelingen en gebeurtenissen.

Onrust op universiteit van Tunis (jan. - *maart* 1985)

Op 9 jan. 1985 besloten de docenten van de rechtenfaculteit van de universiteit van Tunis hun colleges tot het einde van die week (12 jan.) stop te zetten vanwege de ordeverstoringen en gewelddadigheden. Het Franse persbureau AFP meldde in de Volkskrant (15-l-'85):

Stakingen. collegeboycots en botsingen tussen islamitische en marxistische studenten verlammen al sinds het begin van het collegejaar in november (1984) het universitaire leven in Tunesië. De 51 over het land verspreide faculteiten en instituten bevinden zich in een permanente staat van wanorde.
Die situatie. die door de wers als ,,sabotage" wordt bestempeld is overigens niet nieuw
Sinds de socialistische Destour-partij in 1972, na een stormachtige studentencongres, ervan af zag om zijn greep op de universiteit te versterken. hecfr de interne strijd tussen de twee stromingen om de steun te winnen van de ,,zwijgende meerderheid" der studenten, de universiteit omgevormd tot een ideologisch slagveld.
Sindsdien is de invloed van de Destour-partij op de universiteit alleen nog maar afgenomen. waardoor aan het eind van de jaren zeventig een fundamentalistische stroming de kop opstak, die onopvallend werd aangemoedigd door de toenmalige premier Hedi Nouira, in de hoop daarmee de destijds zeer sterke marxistische studentenbeweging, deels stalinistisch en deels anti-stalinistisch. tc verzwakken.
De islamitische fundamentalisten zijn echter sterk in aantal toegenomen en w-orden op dit moment beschouwd als de machtigste politiek-ideologische stroming. Hoewel de beweging verscheurd wordt door interne verdeeldheid, toont zij daarentegennaar buiten toe een sterke eenheid in politieke actie. Zij was ook de enige die op 3 januari jongstleden het voedseloproer van een Jaar daarvoor herdacht (...). Fundamentalisten hielden een serie grote bijeenkomsten en riepen dezelfde dag een algemene staking uit die alle faculteiten van Tunis heeft getroffen.
De fundamentalistische beweging heeft zich snel vergroot en verhard, waarbij het soms tot botsingen en gewelddadigheden kwani. Daardoor werd de hoop van de apolitieke studenten - de meerderheid van de 40.000 studenten van de Tunesische universiteit - om hun studie te kunnen voortzetten de bodem ingeslagen. Op 15 november (1984) was er nog enige hoop op verbetering, toen de islamitische studenten hun steun aankondigden voor een plan om voor eerst sinds 1971 weer een algemene studentenvakbond op te richten, een idee dat overigens van linkse studenten afkomstig was.

De reactie van de docenten volgde op twee incidenten eerder die week: een politieman in burger, die zijn vrouw op de rechtenfaculteit kwam afhalen, werd door studenten herkend en bijna gelyncht. De volgende dag werd een student, lid of vermeend lid van de PSD, onderworpen aan een schijnproces waarbij zijn leven gevaar liep.

Op 14 jan. werden de colleges aan de rechtenfaculteit voor de ca. 10.000 studenten hervat. Maar er volgden opnieuw incidenten met als gevolg dat de faculteit op 19 jan. werd gesloten tot het eind van de wintervakantie (12 febr.)
Tegelijk werd de juni-sessie van de examens voor de eerstejaarsstudenten economie van de rechtenfaculteit geannuleerd, omdat die studenten de partiële examens van januari hadden geboycot.
Tegen deze maatregel ging een dertigtal studenten op 26 febr. in hongerstaking. Op 12 maart werd deze actie beëindigd, nadat de wetenschappelijke raad van de faculteit maatregelen had getroffen om de studenten meer kansen te bieden tijdens de september-sessie.

Uitbreiding doodstraf. Verdere terechtstellingen en vonnissen

Op 5 maart 1985 keurde het parlement een wetsontwerp goed dat de doodstraf

stelde op verkrachting. Tot dan toe gold voor dit misdrijf een maximumstraf van 20 jaar dwangarbeid.
Ook op 5 maart werden twee Tunesiërs, die wegens moord ter dood waren veroordeeld, opgehangen, nadat hun gratieverzoek door president Bourguiba was verworpen.
Op 16 maart veroordeelde een rechtbank in Tunis 36 leden van de Parti de libération islamique (PLI) tot gevangenisstraffen, variërend van 6 tot 18 maanden, wegens hun lidmaatschap van een illegale vereniging. Diverse andere, nog voortvluchtige leden werden bij verstek veroordeeld tot 2 jaar gevangenisstraf. Reeds eerder. in de zomer van 1983. was een dertigtal leden van deze partij, o.w. onderofficieren veroordeeld.
Op 21 maart werd vonnis gewezen in de zaak tegen zeven leden van de Mouvement révolutionnaire pour la libération de Tunisie (MRLT), die in het voorjaar van 1982 afkomstig vanuit Libië in het zuiden van Tunesië waren gearresteerd. Zij werden veroordeeld tot dwangarbeid voor een periode van 5 tot 7 jaar.
Op 20 april meldde *Le Monde* dat Abdelhamid Skhiri door het hof van beroep te Tunis veroordeeld was tot een (tweede)gevangenisstraf van 4 jaar wegens corruptie.
Op 22 juni veroordeelde het hof van beroep Bechir Essid tot één jaar gevangenisstraf; in eerste instantie had hij (op 22 maart 1984) twee jaar gekregen.

Gemeenteraadsverkiezingen (mei 1985)

Op 12 mei 1985 werden de Tunesiërs opgeroepen voor de verkiezing van 3.540 gemeenteraadsleden in de 245 gemeenten van het land. Er waren alleen maar kandidatenlijsten van de Renouveau économique et social, opgesteld door de regerende PSD.

De drie erkende oppositiepartijen - MSD, PCT en PUP - en de getolereerde MTI hadden op 9 april tot een boycot van de verkiezingen opgeroepen, terwijl de vakcentrale UGTT begin april had besloten, voor het eerst, niet aan de verkiezingen deel te nemen vanwege ,,desyndikale en sociale conjunctuur'' in het land.
Op 13 mei maakte de staatssecretaris van binnenlandse zaken, Ameur Guedira, bekend dat 1.406.746 van de 1.528.428 geregistreerde kiezers naar de stembus was gekomen (opkomstvan 92,03 %). Alle kandidaten, o.w. 478 vrouwen, waren verkozen.

Onderhandelingen UGTT-regering mislukt. Toenemende spanning

Op 4 juni 1985 maakte het vakverbond UGTT bekend dat de salarisonderhandelingen, die het sinds begin 1985 met de regering had gevoerd, waren mislukt.
De UGTT wilde de salarissen alleen aanpassen (verhogen) op basis van de evolutie van de kosten van levensonderhoud. De regering stelde daarentegen als voorwaarde vooraf dat eerst het principe moest worden aanvaard dat een salarisverhoging in de openbare ondernemingen afhankelijk was van hun financiële situatie, de stijging van hun produktie en de groei van hun produktiviteit. Pas na de aanvaarding van dit beginsel kon worden onderhandeld over de verhoging van de salarissen in de particuliere sector en bij de overheid, aldus de regering.
De secretarissen-generaal van de diverse bonden stuurden op 4 juni een telegram aan premier Mohammed Mzali, waarin zij protesteerden tegen ,,de verharding'' en ,,de onverschilligheid'' van de regering ,,methet doel tijd te winnen ten koste van de arbeiders en de benadeelde categorieën''. Tegenover *Le Monde* (6-6-'85) verklaarde UGTT-secretaris-generaal Habib Achour: ,,Wij hebben alles gedaan om tot een redelijke oplossing te komen door talrijke stakingen te verhinderen, omdat wij oprecht geloofden een resultaat te bereiken door onderhandelingen. Ongelukkigerwijs gaat de houding van de regering (...) ons ertoe verplichten de best mogelijke oplossingen te zoeken om onze eisen te verwezenlijken.''
Le Monde beschouwde deze verklaring als een dreigen met nieuwe stakingen. Het blad wees erop dat de sociale spanningen optraden terwijl binnen de UGTT en haar leiding een crisis was uitgebroken. Achour had in mei reeds de verspreiding van een editie van het UGTT-weekblad *Al Chaab* tegengehouden, omdat die een artikel bevatte dat als te fel tegen de regering werd beschouwd. Hij had ook de directeur van *Al Chaab,* Taieb Baccouche (lid van het uitvoerend bureau van de UGTT), vervangen en een deel van de redactie ontslagen. De functie van directeur werd door Achour zelf overgenomen.
Op 18 juli kreeg het UGTT-dagblad Al *Chaab** van de autoriteiten een verschijningsverbod voor zes maanden opgelegd. Hoewel de officiële pers deze schorsing in verband bracht met een artikel van 12 juli, waarin was aangekondigd dat ,,koppen gingen vallen'' onder de gouverneurs (prefecten), school de echte reden voor de sanctie volgens de UGTT-leiding in een op 17 juli gepubliceerd commentaar op de verhoging van de broodprijs de dag tevoren. Die prijsverhoging met 10 tot 15% was in Al *Chaab* aangemerkt als een ,,nieuwe verzwakking van de koopkracht van de arbeiders''.
Op 29 juli kondigde Achour met het oog op de ,,totale impasse'' bij de salarisonderhandelingen en de ,,aanslagen op de vakbondsvrijheden'' een reeks stakingen aan.
Op 7 sept. bekrachtigde een rechtbank in Tunis het verschijningsverbod van Al *Chaab,* terwijl Achour in zijn functie van directeur van het blad samen met twee regionale functionarissen elk tot een boete van 300 dinars werd veroordeeld wegens ,,verspreiding van valse berichten en lastering van functionarissen''.

Uitwijzing Tunesische gastarbeiders door Libië. Nieuwe wrijving regering-UGTT

Op 7 juli 1985 kreeg Tunesië van Abdel Salem Jalloud, de tweede man van Libië, te horen dat het voor de Libische Volkscongressen sinds 1982 geëiste vertrek van de Tunesische gastarbeiders nu zou moeten plaatsvinden. Tevens zou Libië alle commerciële relaties met Tunesië verbreken, omdat dit, aldus Jalloud, een vijandige houding tegenover Libië innam. Hoewel Libië reeds begin 1985 zonder enige uitleg of waarschuwing al zijn importen uit Tunesië had gestopt, alle contracten met Tunis had opgeschort en alle toeristenverkeer naar Tunesië had verboden, reageerde de Tunesische regering van premier Mzali niet op de mededelingen van Jalloud.

Op 5 aug. begon de massale uitwijzing van Tunesiërs uit Libië. In die maand wezen de Libische autoriteiten naar schatting 38.000 gastarbeiders uit, waaronder ca. 28.000 Tunesiërs. Omdat het begin van de uitwijzingen samenviel met de start van een stakingsactie door het Tunesische vakverbond UGTT, werd dit van officiële Tunesische zijde beschuldigd van onvaderlandslievend gedrag. In september weigerden de UGTT-leiders aanvankelijk om zich neer te leggen bij de eis van de regering om, in verband met de crisis met Libië, hun stakingsactie op te schorten, maar, toen de crisis verergerde, stemden zij alsnog daarin toe. Eind september zette de regering een tegenaanval tegen de UGTT in (zie verderop).

Skhiri directeur presidentieel kabinet

Op 20 sept. 1985 werd Mansour Skhiri, sinds 1977 gouverneur van Monastir, tot minister-directeur van het presidentiële kabinet benoemd.

* Al Chaab was de week ervoor van een weekblad in een dagblad getransformeerd.

Incident op *Djerba*

Op 8 okt 1985 opende een veiligheidsagent plotseling in een vlaag van verstandsverbijstering'' het vuur in de joodse wijk Hara Srira op het eiland Djerba Vier Tunesiërs - drie joden en een moslem - werden gedood De betrokken agent werd door zijn collega s overmeesterd en daarbij zwaar verwond Premier Mzali weet het incident aan de Libische radio die sinds de Israelische luchtaanval op het PLO-hoofdkwartier bij Tunis op 1 okt (pag 237/3 e v) de Tunesische bevolkingzoii hebben opgeroepen de joodse gemeenschap uit te roeien Deze telt ca 4 000 leden van wie omstreeks 1 000 op Djerba

Sinds medio maart 1985 zond een piratenzender. de ..radio van de heilige haat en wraak''. elke avond via de korte golf oproepen uit om ,,joden zonder genade te vernietigen'', Deze oproepen werden gericht tot Tunesiërs, maar ook tot Algerijnen en Marokkanen.
Op 12 april 1985 werd vanuit diplomatieke bron te Tunis vernomen dat dit radiostation uitzond vanuit de Libische stad Zouara. Eveneens vanuit diplomatieke bron werd bericht dat de Libische minister van buitenlandse zaken, Ali Abdessalain Triki. tijdens een ontvangst door de Tunesische president Habib Bourguiba in maart 1985 had ontkend dat de radio vanaf Libisch gebied uitzond. (Reuter/Le Monde 14-4-'85)
Juist vanwege deze radio-uitzendingen werd de Ghriba-synagoge op Djerba door veiligheidsagenten bewaakt, aldus Le Monde (15-11-'85), dat daaraan toevoegde dat de zender inmiddels zijn uitzendingen had gestaakt.

Nieuwe ministers

Op 23 okt. 1985 werd Zine El Abidine Ben Ali bijna een jaar na zijn benoeming tot staatssecretaris in het kabinet opgenomen als minister toegevoegd aan de premier, belast met de nationale veiligheid.
Eveneens op 23 okt. 1985 werd Noureddine Hached, tot dusver ambassadeur in Algiers en zoon van de oprichter van het vakverbond UGTT, Ferhad Hached, benoemd tot minister van arbeid, een nieuw departement. Tot dan toe werden arbeidszaken behartigd door de minister van sociale zaken, Mohammed Ennaceur, die nu voorzitter van de sociaal-economische raad werd. Mohammed Kraiem werd als minister van jeugd en sport vervangen door Hedi Bouricha en nu benoemd tot minister van transport als opvolger van Brahim Khouaja, die de portefeuille van verbindingen (pag. 17/3-'84) behield. Tenslotte werd een ministerie van sociale zekerheid ingesteld met als bewindsman Ridha Hamza.

Regering steunt verzet tegen UGTT-leiding. Uitschakeling Achour

Eind september 1985 startte een campagne tegen de leiding van de vakcentrale UGTT, in het bijzonder secretaris-generaal Habib Achour Terwijl de regering deze campagne aanvankelijk als een interne aangelegenheid van de UGTT afdeed, schaarde zij zich eind oktober duidelijk aan de zijde van Achours tegenstanders De confrontatie eindigde met de uitschakeling van Achour; hij werd veroordeeld, gevangen gezet en als secretaris-generaal van de UGTT vervangen. De situatie ontwikkelde zich als volgt.
Achour deelde aan journalisten (Le Monde 2-10-'85) mee dat ,,militieleden'' van de PSD kort tevoren aanvallen hadden uitgevoerd op de regionale kantoren van de UGTT in Siliana, Kasserine, Monastir en Sousse. In laatstgenoemde stad zouden de militieleden op 27 sept. het vakverbondskantoor geheel hebben verwoest zonder dat de daar aanwezige politie ingreep. In Monastir zouden de regionale autoriteiten zich meester hebben gemaakt van de sleutels van de UGTT-zetel en die hebben overgedragen aan ,,een marionettencomité'', terwijl de voornaamste vakbondsleider was gearresteerd.
De regering reageerde niet op deze beschuldiging, maar de pers maakte melding van de vorming van ,,basisvakbonden'' in de regio Monastir en publiceerde communiqués van vakbondsleden uit andere regio's waarin kritiek werd geleverd op de UGTT-leiding en het bijeenroepen van een buitengewoon congres werd verlangd. Later bevestigde de regering dat incidenten bij vakbondskantoren hadden plaatsgevonden, maar het ging daarbij volgens haar louter om een confrontatie tussen voor- en tegenstanders van de UGTT-leiding.
Op 30 okt. echter gingen politietroepen over tot de ontruiming van de regionale UGTT-kantoren in Sfax en Tunis.

In Sfax hadden de gerechtelijke autoriteiten volgens de officiële lezing een huiszoeking van het kantoor gelast, nadat vanaf het dak van het gebouw stenen naar een politie-auto waren gegooid. Bij de huiszoeking waren o.a. traangasgranaten. rollen prikkeldraad, ijzeren staven, messen en kettingen aangetroffen. De volgende dag werd bericht dat ook in het regionale kantoor te Tunis dergelijke wapens waren gevonden alsmede exemplaren van het ,,groene boekje'' van de Libische leider Kadhafi.

Op 31 okt. werd ook het hoofdkwartier van de UGTT in Tunis door de autoriteiten gesloten. Voorts werd de arrestatie gemeld van Thameur Achour. zoon van de UGTT-leider en directeur van het hotel Amilcar (eigendom van de UGTT). De enige reactie in de hoofdstad vond volgens Le Monde (2-11) op de universiteit plaats; daar werden twee solidariteitsbijeenkomsten met de UGTT georganiseerd, de ene door de (fundamentalistische) islarnieien. de andere door uiterst linkse studenten.
Alleen in het zuiden, in de steden Gabès en Gafsa, hielden de regionale afdelingen van de UGTT stand tegen pogingen tot overname door ,,voorlopige comités''. In beide steden werd de solidariteit met Achour en het uitvoerend bureau van de UGTT kracht bijgezet door massale stakingen van één of twee dagen.
Maar elders was de ontmanteling van de UGTT-structuren praktisch voltooid, aldus Le Monde (4-11-'85);daar waren de kantoren door ,,voorlopige comités'' bezet of door de politie ontruimd. Voorts waren kaderleden van de UGTT gearresteerd, o.w. drie leden van het uitvoerend bureau. Het aantal arrestaties werd door reguliere UGTT-functionarissen op 150 geraamd.
Op 4 nov. werd het hoofdkwartier van de UGTT in Tunis heropend.
Op 8 nov. werd Habib Achour ,,geïsoleerd; hij werd voor onbepaalde tijd onder huisarrest gesteld. Hij mocht in zijn woning in El Mensah geen bezoekers ontvangen en zijn telefoon werd afgesneden. Volgens regeringskringen was Achour bezig ,,een oproerige sfeer'' in het land te scheppen door ,,geweld en terrorisme'' aan te prijzen.

Op 9 nov. werd het uitvoerende bureau van de UGTT zonder Achour door de minister van arbeid, Noureddine Hached, ontvangen. Na afloop van deze bijeenkomst werd een gezamenlijk communiqué uitgegeven. Daarin stond o.a. dat de twee partijen hun wil hadden bekrachtigd om ,,ervoor te zorgen dat de betrekkingen tussen regering en UGTT zich kenmerken door een open en verantwoordelijke dialoog ten einde het belang van de natie te dienen en de rechten van de arbeiders te behoeden''. Voorts werd de vakbeweging een ontwikkeling in volledige onafhankelijkheid toegezegd en werd haar waarde voor de opbouw van de Tunesische maatschappij bekrachtigd, aldus DPA (10-11-'85). Zo werd de eind mei onderbroken dialoog hervat.
Na de bijeenkomst werd de meerderheid van de gearresteerde UGTT-leden op vrije voeten gesteld. Le Monde (12-11-'85) sprak van een 40tal, de *Financial* Times (13-11) van omstreeks 100.
Op 13 nov. wees het uitvoerend bureau van de UGTT een van zijn leden, Sadok Allouche, aan tot waarnemend secretaris-generaal. De rust binnen de vakcentrale keerde echter niet terug, want op 21 nov. vormden de vertegenwoordigers van de ,,voorlopige comités'' tijdens een bijeenkomst in Tunis ,,een nationaal coördinatiebureau'' ter voorbereiding van een buitengewoon congres. Zij spraken zich uit voor ,,de

definitieve uitsluiting" van Habib Achour ,,uit alle structuren en activiteiten van de UGTT".
Op 22 nov. spraken de oppositiepartijen op een gemeenschappelijke persconferentie - voor het eerst - hun steun uit .,aan de legitimiteit en het autonome beslissingsrecht van de UGTT, die alleen bevoegd is haar interne zaken te regelen (...) in het kader van haar legitieme structuren". Voorts verlangden de oppositiepartijen de opheffing van Achours huisarrest en de ontruiming van de vakbondskantoren ,,door de (van buiten af) opgedrongen elementen die daar met geweld zijn binnengekomen", Deze partijen waren de MDS, PUP en PCT (erkend) alsmede de Rassemblement socialiste progressiste RSP en MTI (getolereerd).
Op 4 dec. volgde een nieuwe bijeenkomst van de minister van arbeid, Hached, met het uitvoerend bureau van de UGTT. Volgens een communiqué bereikten zij overeenstemming op vier punten:

1) De normalisering van de vakbondssituatie in alle regio's, onder leiding van de leden van het uitvoerend bureau. (Hun iegitimiteir werd daarmee door de regering erkend).
2) De bevrijding van de gearresteerde vakbondsleden (volgens de UGTT-leiding omstreeks 100).
3) Het opnieuw in dienst nemen van de arbeiders die om syndicale redenen waren ontslagen.
4) De opening van ,,openhartige en verantwoordelijke" onderhandelingen om de bestaande problemen te regelen.

Volgens Le Monde (7-12-'85) had de UGTT, na beraad van het uitvoerend bureau met de secretarissen-generaal van de regionale bonden op 2 en 3 dec., ingestemd met de afzetting van Achour als secretaris-generaal. Officieel heette het dat het uitvoerend bureau tot een nieuwe verdeling van de taken had besloten en in verband daarmee Sadek Allouche tot secretaris-generaal had aangewezen. In deze opzet bleef Achour dus lid van het uitvoerend bureau.
Op 31 dec. veroordeelde een rechtbank in Sfax Habib Achour tot één jaar gevangenisstraf wegens huisvredebreuk (het binnendringen van een visserijcoöperatie te Sfax in 1984). Achour, die betoogde dat deze coöperatie deel uitmaakte van de toen door hem geleide UGTT, werd onmiddellijk na het vonnis naar de gevangenis overgebracht. Het uitvoerend bureau van de UGTT protesteerde tegen het vonnis en Achours advocaten tekenden beroep aan.

Op 4 jan. 1986 gingen 17 UGTT-leden in het hoofdkwartier te Tunis in hongerstaking uit protest tegen het feit dat ca. 400 arbeiders, die naar hun mening om syndicale redenen waren ontslagen, niet opnieuw in dienst waren genomen. De politie verwijderde de hongerstakers op 8 jan. uit het UGTT-hoofdkwartier.

Op 12 jan. 1986 wees de administratieve commissie van de UGTT Habib Achour opnieuw aan tot secretaris-generaal van de vakcentrale. De commissie was van mening dat de regering haar op 4 dec. aangegane verplichtingen niet was nagekomen
Op 20 jan. weigerde het uitvoerend bureau van de UGTT een door premier Mzali georganiseerde bijeenkomst met de andere syndicale stromingen bij te wonen.
Op 21 jan. werden de kantoren van de UGTT en het dagblad Al Chaab in Tunis door vertegenwoordigers van de ,,voorlopige comités" bezet.
Op 29 jan. reduceerde het hof van beroep te Sfax het vonnis van Achour tot acht maanden gevangenisstraf.
Op 22 febr. maakten de vijf bovengenoemde oppositiepartijen tijdens een persconferentie in het kantoor van de Communistische Partij de oprichting bekend van een Comité van solidariteit met de UGTT.
Op 4 maart meldde Le Monde dat de Tunesische autoriteiten zonder opgaaf van redenen het paspoort van Taieb Baccouche, lid van het politieke bureau van de UGTT, hadden ingetrokken.
Op 5 april werd Habib Achour door een rechtbank in Tunis veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf wegens ,,slecht beheer" van de verzekeringsmaatschappij Ittihad (eigendom van de UGTT).
Op 25 april werd vernomen dat het hof van beroep te Tunis de veroordeling van Achour door de rechtbank in Sfax tot één jaar gevangenisstraf had bekrachtigd. Daarmee werd de uitspraak van het hof van beroep in Sfax ongedaan gemaakt. Op 27 mei bekrachtigde het hof van beroep te Tunis tevens het op 5 april uitgesproken vonnis van twee jaar gevangenisstraf.
Eind april vond het door de ,,voorlopige comités" verlangde buitengewone congres van de UGT met instemming van de regering plaats. Het werd bijgewoond door 425 afgevaardigden, voor het merendeel vakbondsleden die door de ,,oude" leiding waren uitgesloten, aldus Le Monde (3-5-).
Op 30 april koos dit congres een nieuw uitvoerend bureau van 13 leden, met als nieuwe secretaris-generaal de 58-jarige Ismail Lajeri. Deze verklaarde dat de enige ambitie van de vakbondsleiding bestond uit ,,het bevorderen van de nationale economie en het vinden van de noodzakelijke investeringen voor nieuwe banen". Hij voegde daaraan toe: ,,Voortaanstaat de UGTT aan de kant van de PSD." Lajeri werd op 1 mei ontvangen door president Bourguiba, en premier Mzali bevestigde tijdens een bijeenkomst t.g.v. de dag van de arbeid ,,de legitimiteit van het (nieuwe) bureau van de UGTT".
Het oude bureau stelde in een communiqué dat het buitengewone congres ,,illegaal" was en dat de bijeenroeping ervan een ,,ernstige schending" van de statuten en reglementen van de organisatie vormde. Het herhaalde zijn eis tot vrijlating van de gevangen gehouden vakbondsleden, in het bijzonder ,,de secretaris-generaal Habib Achour" alsmede de teruggave van de kantoren en bezittingen van de UGTT aan hun ,,rechtmatige eigenaren".

Ontslag *Bourguiba* jr. Vertrek *mevr Wassila Bourguiba*

Op 7 jan. 1986 onthief president Bourguiba zijn zoon Habib Bourguiba jr van zijn post als speciale adviseur van de president. Officieel werd hiervoor geen reden opgegeven, maar volgens de Financial ***Times*** (10-1) zou Bourguiba jr zich hebben verzet tegen een reeks arrestaties wegens corruptie die eind 1985 in opdracht van de president had plaatsgevonden.

Onder die arrestanten was M'hamed Belhadj, president-directeur-generaal van de luchtvaartmaatschappij Tunis Air, die een goede kennis was van de echtgenote van de president, mevr. Wassila Bourguiba. Toen deze op 7 jan. voor Belhadj pleitte, ontstak president Bourguiba in zo'n woede dat hij Wassila het paleis uitstuurde, de minister van justitie ontbood om de modaliteiten van een echtscheiding te bestuderen en zijn zoon ontsloeg, omdat deze hem gewaarschuwd had tegen de effecten van zo'n echtscheiding in de publieke opinie (Le Monde 19-20-jan.).

Mevrouw Wassila Bourguiba bij de parlementsverkiezingen van 1 november 1981.

Volgens *NRC/H'blad* (28-6) had Bourguiba jr ook laten weten dat de anti-corruptie-campagne van zijn vader uiteindelijk averechts kon werken.
Vervolgens werd Wassila Rourguiba wegens suikerziekte in het Ettafik-ziekenhuis opgenomen, waar haar echtgenoot op 11 jan. op bezoek kwam. Daarop vernam de president dat dit ziekenhuis er een wat vreemde boekhouding en financiering op nahield, terwijl het ruimschoots van overheidsgelden werd voorzien. De eigenaar was Tawfik Tordjman, schoonzoon van Wassila Bourguiba en voormalig directeur-generaal van de Union internationale de banques. Toen Bourguiba besloot om Tordjman aan te pakken, kregen hij en zijn vrouw zo'n ruzie dat Wassila begin febr. naar Parijs vertrok en zich vervolgens in de VS vestigde. Aldus het bericht in *NRC/H'blad.*

Op 20 mei werd Tawfik Tordjman door de strafrechtkamer van het hof van beroep te Tunis .,wegens wanbeheer" tot 10 jaar dwangarbeid, 3 jaar gevangenisstraf en diverse boetes tot een totaal van 2 mln francs veroordeeld. Hij werd er o.a. van beschuldigd zonder toestemming van zijn raad van bestuur overdreven grote leningen te hebben verstrekt aan diverse ondernemingen, waaronder Carthago Films - een bedrijf dat geleid wordt door Tarak Ben Ammar, een neef van Wassila Bourguiba. Op 1 juli bekrachtigde het hof van beroep het vonnis van M'hamed Belhadj, die wegens wanbeheer en overtreding van de douaneregels tot 5 jaar gevangenisstraf en een boete van 25.200 dinars was veroordeeld. Het bleek o.a. dat Tunis Air 70.000 vrijkaartjes per jaar had weggeschonken aan invloedrijke personen.

Nadat Wassila uit het paleis was vertrokken, nam Bourguiba's nicht, mevr. Saida Sassi het huishouden in het presidentiële paleis over. Volgens perscommentaren zou zij samen met Mansour Skhiri, de minister-directeur van het presidentiële kabinet, en Mahmoud Bel Hassine, secretaris van de president (opvolger van de op 24 juli 1985 ontslagen Allala Laouiti, na ruim 50 jaar trouwe dienst), grote invloed op Bourguiba uitoefenen.

Nieuwe minister van justitie

Op 12 febr. benoemde de president Mohammed Salah Ayari tot minister van justitie als opvolger van Ridha Ben Ali, die volgens de officiële mededeling voor ,,andere functies" was bestemd.
Op 20 maart verleende president Bourguiba amnestie aan 176 gedetineerden die betrokken waren geweest bij de ,,broodoproeren" van jan. 1984. Zij werden voorwaardelijk in vrijheid gesteld.

Protesten tegen Amerikaanse aanval op Libië. Arrestatie en veroordeling Mestiri. Maatregelen tegen pers.

Uit protest tegen de Amerikaanse aanval op Libië van 15 april vond op 16 april in Tunis een mars van enkele honderden personen naar de Amerikaanse ambassade plaats. In verband met deze niet-toegestane manifestatie werden ca. 50 personen aangehouden die allen 's avonds weer werden vrijgelaten, behalve Ahmed Mestiri, de Secretaris-generaal van de legale oppositiepartij Mouvement des démocrates socialistes (MDS).
Op 18 april werd een militante islamitische student door de politie bij een razzia doodgeschoten. Op 21 april vonden studentendemonstraties op de campus van de universiteit van Tunis plaats. De volgende dag werd de letterenfaculteit voor onbepaalde tijd gesloten. De heropening van deze faculteit werd op 2 mei aangekondigd.
De edities van drie weekbladen, die kritiek leverden op het uitblijven van een regeringsreactie op de Amerikaanse aanval op Libië, werden op 18 of 19 april in beslag genomen. Het betrof het onafhankelijke weekblad Réalités, Tariq al-Jadid (orgaan van de PCT) en Al Mostaqbal (orgaan van de MDS). Op 9 mei werd meegedeeld dat laatstgenoemde twee bladen wegens ,,smaad" en ,,verspreiding van vals nieuws" een verschijningsverbod voor zes maanden was opgelegd.
Op 21 april werd Ahmed Mestiri in staat van beschuldiging gesteld wegens het ,,organiseren van een niet-toegestane bijeenkomst op de openbare weg". Devolgende dag werd hij door een rechtbank in Tunis veroordeeld tot 4 maanden gevangenisstraf. Dezelfde straf werd opgelegd aan drie andere demonstranten, nl. een MDS-lid en twee leden van de getolereerde oppositiebeweging RPS. Door dit vonnis - zijn eerste - werd Mestiri van deelname aan de komende parlementsverkiezingen uitgesloten. De wet bepaalt namelijk dat iemand die tot tenminste drie maanden gevangenisstraf is veroordeeld niet aan verkiezingen deel mag nemen. Een andere rechtbank bevestigde in hoger beroep op 14 juni het vonnis van Mestiri. Deze was om gezondheidsredenen voorlopig in vrijheid gelaten. maar werd op 26 juni onder huisarrest geplaatst.
Op 27 juni werd het jongste nummer van het weekblad Réalités in beslag genomen; het bevatte een artikel over ,,de onderdrukking van links in Tunesië". Op 2 juli kreeg het blad een verschijningsverbod voor zes maanden opgelegd.

Reorganisaties kabinet

In april en mei vonden in totaal drie reorganisaties van het kabinet plaats.

Op 7 april volgde de benoeming van Mansour Skhiri tot minister van openbare diensten en best~urshervormingals opvolger van Mezri Chekir. Skhiri cumuleerde zijn nieuwe functie met die van minister-directeur van het presidentiële kabinet. Tegelijk werd Hamed Karoui tot minister van jeugd en sport benoemd als opvolger van Hedi Bouricha, die na ruim 5 maanden werd vervangen.
Op 28 april werd generaal Zine El Abidine Ben Ali bevorderd tot minister van binnenlandse zaken, een functie die tot dan toe door premier Mohammed Mzali werd vervuld.
Rachid Sfar, de minister van economie, werd tevens minister van financiën als opvolger van Salah Ben M'Barka, die met een nieuw ministerie. dat van energie en mijnbouw, werd belast. Voorts werd een ministerie van industrie en handel in het leven geroepen dat werd toevertrouwd aan Slaheddine Ben M'Barek, bankdirecteur en lid van het politieke bureau van de PSD.
Op 5 mei werd de lijfarts van de president, Amor Chedli, benoemd tot minister van hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek i.p.v. Abdelaziz Ben Dhia, die op zijn beurt Mohammed Frej Chedli als minister van onderwijs opvolgde. Ben Dhia en Chedli, die het kabinet verliet. behoorden tot de laatste vier ministers die sinds april 1980 onafgebroken op hun post waren gebleven. De twee anderen waren Salaheddine Bali (defensie) en Lassaad Ben Osman (landbouw).
Voorts werd de post van staatssecretaris van binnenlandse zaken, die sinds jan. 1984 door Ameur Ghedira was beheerd (pag. 17/1-'84), afgeschaft, Ghedira zou zich voortaan wijden aan het voorzitterschap van de gemeenteraad van Monastir (de geboorteplaats van de president).

Twaalfde PSD-congres. Degradatie mevr. Mzali. Wijziging kabinet

Van 19-21 juni vond in Tunis het 12de congres van de regerende Parti socialiste destourien (PSD) plaats.
Aan de vooravond van dit congres was vooral gespeculeerd over de politieke toekomst van premier Mohammed Mzali, die krachtens zijn ambt volgens de grondwet opvolger was van de inmiddels 82-jarige president Habib Bourguiba. Deze had op 9 maart 1985 duidelijker dan ooit, aldus Le Monde (12-3-'85), bevestigd dat Mzali hem als staatshoofd zou opvolgen. Maar bij de door president Bourguiba in april en mei doorgevoerde kabinetswijzigingen was Mzali van een aantal vrienden en naaste medewerkers van het eerste uur beroofd, o.w. zijn zwager Mezri Chekir (zie hierboven) die door de premier zelf als zijn mogelijke opvolger was aangeduid voor het geval hijzelf president zou worden. Bovendien had Mzali zelf afstand moeten doen van de portefeuille van binnenlandse zaken.
Maar in zijn openingstoespraak tot de 1.120 congresafgevaardigden leek president Habib op 19 juni Mzali als zijn opvolger te bevestigen. Hij verklaarde: ,,Mijnzoon, Mohammed Mzali, aan wie ik onder mijn gezag de verantwoordelijkheden van premier en secretaris-generaal van de partij heb toevertrouwd, is mijn vertrouwen zowel nu als in de toekomst waardig."
Op 21 juni bleek evenwel dat het gezag van Mzali verder was ondermijnd en dat hij hoe langer hoe meer geïsoleerd

President Habib Bourguiba (l.) samen met de op 8 juli 1986 ontslagen premier Mohammed Mzali.

was. Tijdens de slotzitting van het congres die avond las Bourguiba zelf de namen van de 90 leden van het Centrale Comité en de 20 leden van het politieke bureau voor. Voorheen kozen de afgevaardigden de leden van het CC, nu werd de voordracht van de president bij acclamatie aanvaard.
Uit de bekendgemaakte benoemingen bleek dat Mzali, als secretaris-generaal van de PSD gehandhaafd, drie adjunct-secretarissen-generaal naast zich kreeg: Mansour Skhiri (directeur van het presidentiële kabinet en minister van openbare zaken en bestuurshervorming), Amor Chedli (minister van hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek) en generaal Zine El Abidine Ben Ali (minister van binnenlandse zaken). Deze drie golden niet als vrienden, maar veeleer als tegenstanders van Mzali. Volgens Le Monde (24-6)verdwenen alle vrienden van Mzali uit het nolitieke bureau. incl. zijn echtgenote Fethia Mzali. Opvallend werd geacht dat Habib Bourguiba jr zijn plaats in het politieke bureau behield. Onder de nieuwe leden van dit bureau was ook Ismail Lajeri, de secretaris-generaal van de UGTT.
De aanhangers van Mzali in het CC waren de op vingers van één hand te tellen, aldus Le Monde. Volgens de Volkskrant (23-6-) trok het bij de benoemingen in het CC de aandacht dat daaronder nogal wat personen waren die de gunst genieten van mevr. Saida Sassi, de nicht van Habib Bourguiba en het hoofd van de presidentiële huishouding.

Op 23 juni schafte president Bourguiba het ministerie van gezinszaken en promotie van de vrouw, beheerd door mevr. Fethia Mzali, af, terwijl het ministerie van arbeid, geleid door Noureddine Hached, werd opgeheven; de taken van dit departement werden overgeheveld naar het ministerie van sociale zekerheid. Mevr. Mzali bleef lid van het CC van de PSD en voorzitter van de vrouwenunie

In zijn 30 minuten durende openingstoespraak had president Bourguiba ook gesproken over de economische problemen van Tunesië, die mede het gevolg waren van de scherpe daling van de olieprijs. Toch had Tunesië aldus de president, met zijn zesde ontwikkelingsplan (1982-1986) zijn stabiele en dynamische economische groei voortgezet alsook sociale vorderingen geboekt. Het was nu noodzakelijk de nationale eenheid te bewaren om de mars van de ontwikkeling te garanderen alsmede lasten en opbrengsten rechtvaardig te verdelen. Het congres keurde later het zevende ontwikkelingsplan voor de periode 1987-1991 goed.
NRC/H'blad (28-6) tekende hierbij aan:

„De olieproduktie, de fosfaatwinning en de inkomsten uit toerisme - de drie belangrijkste pijlers van de economie - bewegen zich in een neergaande lijn, terwijl de buitenlandse schulden groeien.
Het sociaal klimaat verzuurt steeds verder. Vrijwel alle lonen en salarissen zijn de afgelopen drie jaar bevroren, terwijl de inflatie in diezelfde periode ongeveer twintig procent bedroeg..."

Mzali vervangen door Sfar

Op 8 juli ontsloeg president Bourguiba zonder nadere uitleg Mohammed Mzali als premier (en officiële opvolger) en secretaris-generaal van de PSD. Mzali werd in beide functies vervangen door Rachid Sfar, (52) de minister van economie en financiën.

Rachid Sfar nerd op 11 sept. 1933 in Mahdia geboren Na studies in Tunis en Parijs begon hij een loopbaan op het department van financiën. waar hij in 1960 tot hoofdinspecteur van de belastingen werd benoemd. Na diverse andere hoge functies op dit departement te hebben vervuld, deed Sfar in 1977 zijn intrede in de regering als minister van industrie, mijnbouw en energie. In 1978 werd hij minister van defensie en vervolgens in 1980 van gezondheid. Op 14 okt 1983 werd Sfar benoemd tot minister van economie, en op 28 april 1986 werd hij tevens minister van financiën. Sinds 1979 is hij parlementslid en maakt hij deel uit van het politieke bureau van de PSD, waarvan hij penningmeester is

Tegelijk werd de minister van planning (sinds juni 1983), Ismail Khelil, tevens tot minister van financiën benoemd. Khelil maakte sinds juni deel uit van het politieke bureau van de PSD. Sfar behield de portefeuille van economie.
De nieuwe premier kondigde op 9 juli aan zich te zullen inzetten voor de ,,versterkingvan de economische, politieke en sociale onkwetsbaarheid van Tunesië, door de nationale eenheid, die ons voornaamste doel blijft, te consolideren". Volgens Le Monde (11-7) leek het vooral de ernst van de economische situatie te zijn die tot de vervanging van Mzali door Sfar had geleid.
Op 16 juli onthief president Bourguiba de burgemeester van zijn geboortestad Monastir, Ameur Ghedira, een neef van Mzali, van zijn functie. Ghedira werd voorlopig vervangen door Neji Skhiri, president-directeur-generaal van de grootste bank van Tunesië, de SIB.
Op 24 juli verwijderde president Bourguiba Mohammed Mzali ook uit het politieke bureau van de PSD, terwijl zijn echtgenote, Fethia Mzali, haar zetel in het CC moest ontruimen. De zetel in het politieke bureau werd overgenomen door Béchir Khantouche (23 aug.).
Op 19 juli werd in het kader van de bezuiniging het ministerie van toeris-

Rachid Sfar (ongedateerde archieffoto)

me en nijverheid, dat sinds de instelling ervan in okt. 1983 door Ezzedine Chelbi was geleid, opgeheven. Op 30 juli werd de minister van hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, Amor Chedli, tevens tot minister van onderwijs benoemd. Zijn voorganger Abdelaziz Ben Dhia werd nu minister van sociale zekerheid i.p.v. Ridha Hamza die het kabinet verliet.
Premier Sfar verklaarde na het bekendmaken van deze mutaties dat president Bourguiba ,,zo zijn vertrouwen hernieuwt in de leden van de regering die aanblijven".
Op 6 aug. werden in de leiding van de officiële Tunesische media nieuwe functionarissen benoemd.

Zo werd de directeur van het regeringsblad La Presse, Abdelwahab Abdallah, bevorderd tot president-directeur-generaal van het persbureau Tunis Afrique Press (TAP). De hoofdredacteur van La Presse, Slaheddine Maaoui, werd nu directeur van dit blad. De directeur van de Tunesische radio en televisie, Abdelaziz Kacem, werd vervangen door Abdelmalek Laarif, die tevoren ambassadeur in Oman was. Ook de drie PSD-bladen, het weekblad Dialogue en de dagbladen Al Amal en Action, kregen nieuwe hoofdredacteuren.
Premier Sfar verklaarde dat de nieuwe functionarissen ,.zich onderscheiden door hun trouw en hun toewijding aan de Opperste Strijder (Bourguiba) en zijn politieke koers. alsmede door hun bekwaamheid, eerlijkheid en patriottisme"

Op 10 aug. meldde La *Presse* dat Mokhtar Mzali, zoon van ex-premier Mzali en oud-directeur van de zuivelindustrie STIL, op beschuldiging van ,,wanbeheer" was gearresteerd.
Op 11 aug. berichtte de nationele vrouwenunie dat het voorzitterschap van deze organisatie vakant was. Deze functie was sinds 1973 vervuld door mevr. Fethia Mzali.

Echtscheiding Bourguiba uitgesproken

Eveneens op 11 aug. werd officieel bekendgemaakt dat een rechtbank in Tunis officieel de echtscheiding had uitgesproken van president Bourguiba en zijn (tweede) vrouw Wassila Bent M'Hamed ben Ammar na een huwelijk van 24 jaar. Tevens gelastte de rechtbank Wassila de titel ,,madja'' (eerste vrouw van het land) niet meer te gebruiken. Als grond voor de uitspraak noemde de rechtbank ,,verklaringen en standpuntbepalingen (door Wassila) afgelegd in strijd met de grondwet en zonder medeweten en toestemming van de president".

Volgens Le Monde (13-8) werd hiermee gedoeld op een interview, gepubliceerd door het weekblad Jeune Afrique in juli 1982, waarin Wassila een grondwetswijziging had voorgesteld om de opvolging van de president ,,meer democratisch" te maken. Zij pleitte toen voor presidentsverkiezingen met diverse kandidaten.

Aankondiging parlementsverkiezingen

Op 14 aug maakte premier Sfar bekend dal op 2 nov parlementsverkiezingen zullen -worden gehouden In verband met de bevolkingsgroei zou de kieswet tevoren worden gewijzigd er moet 6én afgevaardigde per 60.000 inwoners komen

Devaluatie dinar

Tijdens een buitengewone zitting van het parlement deelde premier Sfar op 19 aug. mee dat de Tunesische munt, de dinar, m.i.v. 20 aug. met 10% werd gedevalueerd ten opzichte van de voornaamste in het Tunesische betalingsverkeer gebruikte valuta. Voorts kondigde de premier verdere besparingen bij de openbare uitgaven aan. Naar zijn zeggen had het land 72 mln dinars nodig in de vorm van buitenlandse kredieten. De week tevoren had de minister van planning en financiën, Ismail Khelil, reeds aangekondigd dat Tunesië het IMF om hulp ter waarde van 187 mln wilde vragen. Een IMF-delegatie zou begin september een bezoek aan Tunis brengen.
Verdere hulp werd verwacht van de Wereldbank, in de vorm van twee leningen tot een bedrag van $275 mln, voor de herstructurering van de industrie en de landbouw.
Reeds met ingang van 19 juli was het minimum-maandloon met 10 dinars verhoogd tot ongeveer 100 dinars.

Verdere vonnissen en terechtstellingen

Op 10 juli wees het militaire tribunaal van Tunis vonnis in een proces tegen 26 Tunesische ,,islamitische anarchisten". Deze waren voor het merendeel in mei gearresteerd na een reeks gewapende roofovervallen. Vier verdachten werden ter dood veroordeeld, van wie twee bij verstek; vier anderen kregen levenslange dwangarbeid opgelegd; 13 werden veroordeeld tot gevangenisstraffen of dwangarbeid variërend van 5 tot 20 jaar; en vijf werden vrijgesproken.
De twee gearresteerde ter dood veroordeelden, de leider Habib Dahaoui (die verklaarde tot de islamitische Jihad te behoren) en luitenant Ouchahi Kilani, werden op 31 juli in Tunis gefusilleerd, nadat president Bourguiba hun gratieverzoek had verworpen.

Eerder waren op 14 juni vijf wegens moord ter dood veroordeelde Tunesiërs in de gevangenis van Tunis opgehangen.

Op 21 aug. werd de directeur van het weekblad Tariq al-Jadid, Mohammed Harmel (tevens secretaris-generaal van de communistische partij), samen met twee redacteuren van dit blad veroordeeld tot boetes van ca. 6.000 dinars wegens in april gepubliceerde artikelen die kritiek op de regeringspolitiek zouden bevatten. Tegelijk werden de directeur en een journalist van het weekblad Al Mostaqbal om dezelfde reden elk veroordeeld tot een boete van 300 dinars.

Commentaar

Aan een commentaar van Frits van Veen in de Volkskrant (11-7) werd het volgende ontleend

„Als er na de voedselrellen van januari 1984 iets duidelijk is geworden, dan is het dat de al bijna dood gewaande president Habib Bourguiba de touwtjes nog stevig in handen heeft. De afgelopen maanden lijkt hij zelfs als een feniks uit zijn as te zijn herrezen. Achtereenvolgens werkte hij iedereen in zijn omgeving weg die te gretig meedeed aan het gekonkel en de paleisintriges waarmee de strijd om de opvolging gepaard ging(..)
Hei laatste slachtoffer van Bourguiba's grote schoonmaak werd dinsdag (8 juli) premier Mohammed Mzali. die krachtens de grondwet de president bij overlijden zou opvolgen en daarmee borg leek te staan voor de continuïteit van de Tunesische politiek.
Mzali heeft het in de zes jaar van zijn premierschap niet gemakkelijk gehad 'Zo gaf Bourguiba hem aanvankelijk alle ruimte om het politieke bestel, dat sinds de onafhankelijkheid in 1956 gemonopoliseerd werd door de Socialistische Destour Partij (PSD), open te breken en langzamerhand andere politieke partijen toe te laten. Tunesië, dat een voor Afrikaanse en Arabische begrippen toch al opmerkelijk liberaal politiek klimaat kent, leek rijp voor een democratie naar westers model. Mzali liet de machtige en lastige. van oorsprong met de PSD geliëerde vakcentrale UGTT de vrije hand en maakte vorig jaar tevens een opening naar de Beweging van de Islamitische Stroming (MIT), de gematigde vertegenwoordiger van het in Noord-Afrika niet te verwaarlozen fundamentalisme.
In hoeverre die politiek door Bourguiba zelf werd ingefluisterd of op zijn minst zijn instemming had, is moeilijk na te gaan. Het is waarschijnlijk niet zo dat de bejaarde president vanuit zijn paleis bij Carthago voortdurend aan touwtjes trekt waaraan zijn ondergeschikten zich als marionetten bewegen. Maar hij is, zelfs vanaf zijn ziekbed en in ieder geval de laatste twee jaar, kennelijk wel bij machte om die touwtjes voor goed door te knippen als het fout gaat.(..)
Mzali ging door voor het beste jongetje uit Bourguiba's klas en in de ogen van de meeste Tunesiers was hij viellicht ook het braafste Populair werd hij in ieder geval niet. hoogstens als kop van Jut. Maar Mzali is niet het belangrijkste slachtoffer van Bourguiba's opruiming. UGTT-leider Habib Achour is tot drie jaar gevangenschap veroordeeld en zijn vakcentrale is monddood gemaakt. De leider van de belangrijkste (socialistische) oppositiepartij. Mohamed Mestiri, is tot vier maanden veroordeeld wegens het organiseren van een ..onwettige" demonstratie tegen het Amerikaanse bombardement op Libië in april.
De Opperste Strijder van Tunesiës onafhankelijkheid voert tegelijkertijd een strenge campagne tegen de corruptie, waarbij hij eigen vertrouwelingen niet ontziet. Hij heeft een premier (en daarmee nieuwe kroonprins) - Rachid Sfar - uitverkoren die wat dat betreft een onberispelijk blazoen heeft. als econoom mogelijk de juiste keuzes weet te maken in de crisis die het nierendeel van de zeven miljoen Tunesiërs aan den lijve ondervindt en met zijn 52 jaar een broodnodige verjonging betekent in het verkalkende bestuursapparaat. Maar het blijft een griezelige koorddans van een van 's wrrelds oudste leiders ''

NEDERLAND

WIM KOK OPVOLGER DEN UYL ALS VOORZITTER TK-FRACTIE VAN PVDA

Op een bijeenkomst van de partijraad van de PvdA op 31 mei in Amsterdam maakte dr. J. den Uyl bekend, dat hij bij de totstandkoming van een nieuw kabinet-Lubbers het voorzitterschap van de PvdA-fractie in de Tweede Kamer zou overdragen aan Wim Kok. Hij zou daarna, zoals eerder aangekondigd. gewoon lid van de PvdA-fractie blijven. Hij zei, dat hij zijn opvolger al voor de verkiezingen van deze beslissing op de hoogte had gesteld.
Op het verkiezingscongres van de PvdA, dat van 13-15 febr. in Amsterdam gehouden was en dat Den Uyl had aangewezen tot lijstaanvoerder bij de TK-verkiezingen van 21 mei, had Den Uyl in zijn slotwoord zijn naderend vertrek reeds aangekondigd.
Hij presenteerde toen het congres de ex-FNV-voorzitter Wim Kok als zijn toekomstige opvolger, aan wie hij ,,te gepaster tijd" en ,,opgeordende wijze" zijn taken zou overdragen.
Bij de discussies in de partijraad kreeg Den Uyl het verwijt te horen, dat hij in het verleden over de opvolgingskwestie tegenover de partij te weinig open was geweest, waardoor partij-organen zich nauwelijks met de opvolging hebben kunnen bemoeien.
Den Uyl verdedigde in een reactie de door hem gevolgde procedure. Hij zei sterke twijfels te hebben, dat de opvolging beter zou zijn geregeld, als de partij zich daarmee voluit zou hebben bemoeid. De wijze, waarop de opvolging nu was geregeld noemde Den Uyl ,,persaldo niet zo slecht".

Partijvoorzitter Van den Berg, die in de verkiezingsnacht zijn aftreden had aangekondigd, wordt niet opgevolgd voor de verkiezingen voor de Provinciale Staten van mei volgend jaar. Een poging van een deel van de partijraad om de verkiezing te vervroegen mislukte; die zal nu op het partijcongres in april volgend jaar plaatsvinden.

Op 10 juni, na de wekelijkse bijeenkomst van het partijbestuur, deelde Den Uyl nog mee, dat de voormalige FNV-voorzitter Wim Kok hem feitelijk zou opvolgen als voorzitter van de PvdA-TK-fractie op het moment, waarop het tweede kabinet-Lubbers van CDA en VVD tot stand gekomen zou zijn. Kok zou dan vervolgens voor de PvdA-fractie het woord voeren in het debat over de regeringsverklaring van het nieuwe kabinet.
Het tweede kabinet-Lubbers is op 14 juli tot stand gekomen. Op 15 juli heeft Den Uyl het ambt van fractievoorzitter neergelegd. De TK-fractie van de PvdA heeft op 21 juli Wim Kok eenparig tot voorzitter verkozen.

NIEWE TK-LEDEN CDA EN W D

Na de totstandkoming van het tweede kabinet-Lubbers op 14 juli hebben 12 CDA-ers en acht VVD-ers hun intree gedaan in de Tweede Kamer i.v.m. de toetreding van even zovele TK-leden uit genoemde fracties in het kabinet.
Bij het CDA waren het merendeels nieuwe gezichten; bij de VVD waren het allemaal ex-TK-leden, die bij de verkiezingsnitslag van 21 mei op een onverkiesbare plaats bleken te staan.

Bij het CDA keerden de oud Kamerleden A.W. Paulis, A.C.H.M. de Kok, W. de Kwaadsteniet, mevrouw H. Janmaat-Abee en G. Couprie terug. Nieuwe CDA-ers zijn A.H. Esselink uit Dalfsen, partijsecretaris M. Smits, P.J. Biesheuvel (voorzitter van het CDA in Den Haag), het Amsterdamse gemeenteraadslid H. Koetje, J. Reitsma uit Emmeloord, mevrouw M.H.A. Boers-Wijnberg (Amerongen)en L.J.J. Duyn, veehouder en fractievoorzitter van het CDA in Midden-Beemster.
De terugkerende VVD-ers waren: mevrouw L. Rempt-Halmmans de Jongh, die na de verkiezingen haar plaats moest afstaan aan de via voorkeursstemmen herkozen Th.H. Joekes, B van Erp, mevrouw A.M. Jorritsma-Lebbink, mevrouw S. van Heemskerck Pillis-Duvekot, W. Keja, H. Dijkstal en mevrouw M. Kamp.

DEFINITIEF BESLUIT OVER LEIDING WD-TK-FRACTIE

De VVD-fractie in haar nieuwe samenstelling verkoos op 28 juli haar bestuur.
Weliswaar had de VVD-fractie in haar nachtelijke vergadering van 26 op 27 juni in het ministerie van verkeer en waterstaat reeds een bestuur gekozen met prof. J.C.C.Voorhoeve als voorzitter (pag. 484/3 e.v.-1986), maar daar waren de voormalige VVD-TK-leden niet bij aanwezig geweest, die niet waren herkozen, maar wel mochten verwachten in de TK te zullen terugkeren bij het slagen van de vorming van het tweede kabinet-Lubbers. Hun was beloofd, dat zij zouden worden betrokken bij de verkiezing van een nieuwe fractiebestuur.
Daarom had prof. Voorhoeve besloten om op 28 juli zijn positie opnieuw ter discussie te stellen.
In de vergadering werd prof. Voorhoeve bij acclamatie definitief tot fractievoorzitter herkozen.
Hij kreeg twee vice-voorzitters naast zich: de oud-staatssecretaris voor exportbevordering mr.drs. F. Bolkestein en media-specialist mr. L.M.L.H.A. Hermans.

Als eerste vice-voorzitter wees de fractie Bolkestein aan. Hij wordt geacht het financiële, sociaal-economische, buitenlandse en defensiebeleid van de partij te leiden.
Tweede vice-voorzitter Hermans neemt de portefeuilles onderwijs, justitie, binnenlandse zaken, volksgezondheid. cultuur en emancipatiezaken voor zijn rekening.
Het fractiebestuur wordt gecompleteerd door de Kamerleden J. Franssen (als secretaris), mr. A.H. Korthals Altes (penningmeester) en mevrouw A. Jorritsma-Lebbink die belast is met het personeelsbeleid van de fractie.
Op voorstel van Voorhoeve werd op 28 juli ook de rest van het sinds 21 mei vacante fractiebestuur verkozen. Anders dan vier jaar geleden moest het bestuur nu politiek en inhoudelijk zo breed mogelijk worden samengesteld, was het advies van een interne strategiecommissie van de fractie.
De afgelopen kabinetsperiode bestond het bestuur met vice-voorzitter A.J. Evenhuis (thans staatssecretaris voor het midden- en kleinbedrijf), secretaris drs. D. Dees (staatssecretaris

Joop den Uyl (r.)draagt de voorzittershamer over aan zijn opvolger als voorzitter van de TK-fractie van de PvdA, Wim Kok.

voor volksgezondheid) en penningmeester Hermans in meerderheid uit politieke geest. verwanten van Nijpels.
In het nieuw? bestuur moeten zich alle stromingen, die de afgelopen twee maanden een rol hebben gespeeld in de politieke strijd om het politiek leiderschap van de VVD, kunnen herkennen.
Vice-voorzitter Bolkestein was daags na de verkiezingen van 21 mei een van de voornaamste critici van fractievoorzitter Nijpels Op de zeven uur durende fractievergadering waarop deze kritiek werd gespuid. moest Nijpels het politiek lcidcrschap opgeven.
Hermans was in de ogen van Nijpels een van zijn potentiele opvolgers. maar kreeg op hrt beslissende moment onvoldoende steun van de fractie. mede omdat Nijpels zelf en de toenmalige vice-voorzitter Evenhuis toch voor Voorhoeve bleken te willen kiezen.

DEBAT IN TWEEDE KAMER N.A.V. AANTREDEN TWEEDE KABINET-LUBBERS

De Tweede Kamer heeft op 30 en 31 juli en op 1 aug een vergadering gehouden, waarin drie onderwerpen aan de orde kwamen

1 Het verloop van de formatie, die heeft geleid tot de totstandkoming van een nieuwe coalitie van CDA en VVD in de vorm van het tweede kabinet-lubbers (pag. 481 e.v.-1986).

2. De inhoud van het regeerakkoord, dat CDA en VVD met elkaar hebben afgesloten (pag. 49212 e.v., pag. 50812 e.v. en pag. 52711 e.v.-1986).

3. De regeringsverklaring, die premier Lubbers in de ochtend van 30 juli in de Tweede Kamer heeft afgelegd (pag. 54213 e.v., pag. 55512 e.v. en pag. 57612 e.v.-1986).

Hierna volgen nu eerst samenvattingen van de bijdragen aan het debat. die de fractievoorzitters van de in de Tweede Kamer vertegenwoordigde partijen in eerste instantie hebben geleverd.
De volgorde van de samenvattingen is gelijk aan die. waarin in de Tweede Kamer de redevoeringen werden gehouden.

W. Kok (PvdA)

Het beleid waarmee het nieuwe kabinet-lubbers de werkloosheid wil aanpakken ,.oogt wel fraai", maar is het niet. Wim Kok, de nieuwe fractievoorzitter van de PvdA. hekelde de tweeslachtigheid van de sociaal-economische politiek die het kabinet in het regeerakkoord en in zijn regeringsverklaring uiteen heeft gezet. Volgens Kok zou het kabinet niet alleen een stringent ..tijdpad" hebben moeten opstellen voor de beperking van het financieringstekort van acht naar 5,25 procent, maar ook voor het terugdringen van de werkloosheid naar 500.000 waarnaar de regering streeft. ,.Waarom geen afspraken over wat te doen als de werkloosheid onvoldoende daalt en wel als de boekhouding van minister Ruding niet klopt? Waarom sociaal beleid en financieel beleid niet gelijkwaardig vormgeven. zei fractieleider Kok in zijn eerste toespraak als Tweede Kamerlid. Kok plaatste ook kanttekeningen bij het cijfer van een half miljoen werklozen. ,,Op papier" klopt het cijfer, aldus Kok. maar hij kon zich ,,nietaan de indruk onttrekken dat er tijdens de informatie op een nogal gekunstelde manier naar is toegerekend".
Zijn scepsis werd medr veroorzaakt. zei hij, door het economische structuurheleid dat de regering komende periode wil voeren. De overheidsinvesteringen worden niet opgevoerd, maar blijven up peil. ..Bij de technologische ontwikkeling spreekt vanzelf dat stilstand achteruitgang is. Naar de jaren negentig toe bouwen we daarmee een economische achterstand op waarbij de uermindering van het financieringstekort verbleekt", aldus Kok die juist pleitte voor een ..offensief structuurbeleid".
Kritiek uitte de PvdA-leider ook op het sociale beleid. Behoud van koopkracht bestaat, zei hij, alleen in het ,,plaatjevan Den Haag. Want als je aangewezen brilt op de dokter, het openbaar vervoer. op individuele huursubsidie, dan kun je fluiten naar je behoud van koopkracht".
In zijn kritiek op het sociale beleid van het tweede kabinet-Lubbers zei Kok: ,.Armoede: een zwaai. woord. Maar er zijn groepen in de Nederlandse samenleving die weer aan den lijve voelen wat het betekent om geen enkele rek meer te hebben in je bestedingsmogelijkheden'.

Ter illustratie van deze stelling refereerde Kok aan de bezuinigingen in de sociaal-culturele sector (,,kaalslag"), de verlaging van het woningbouwprogramma (.,verpaupering van steden en dorpen") en het verkeer- en vervoerbeleid. ,.Het kabinet lijkt meer aandacht te hebben voor de zakenman die zo snel mogelijk van Zestienhoven naar Toulouse wil dan voor de bejaarde die zich per streekbus dient te verplaatsen van Lemmer naar Heerenveen", aldus Kok.

Grote bezwaren zei Kok te hebben tegen het voornemen van het kabinet om ook de ontwikkelingssamenwerking in ,,uitzonderlijkesituaties" niet uit te sluiten van bezuinigingen. .,Onacceptabel", zei hij
Op de samenstelling van het kabinet ging de PvdA-er terloops in. Alleen tegen de benoeming van de liberaal Van Eekelen op het ministerie van defensie kwam hij in het geweer, omdat deze bewindsman in een vorige ambtsperiode betrokken was bij de bouw van de Walrus-duikboten, waarvan de kosten zeer uit de hand zijn gelopen, en de mislukte verkoop van fregatten aan Griekenland in het kader van het RSV-beleid. ,,De verkeerde man op de verkeerde plaats. Dat hij nu van staatssecretaris Van Houwelingen ook de portefeuille van efficiencyverbetering overneemt, is dan ook meer dan ironiscn".

B. de Vries (CDA)

CDA-fractievoorzitter De Vries waarschuwde het kabinet dat de christen-democraten het strikte financiële beleid accepteren, maar .,verschoond wensen te blijven van extra bezuinigingsrondes via voorjaarsnota's".
,.We mogen het nageslacht niet opzadelen met torenhoge schulden", zei De Vries. Maar, voegde hij er aan toe. de ombuigingsoperaties mogen niet te eenzijdig zijn omdat de .,samenleving moe is van de bezuinigingen". ,,Voor bezuinigingen op de inkomens-afhankelijke regelingen. zoals de individuele huursubsidie, is nauwelijks ruimte", aldus de CDA-er.
Volgens De Vries zouden er komende vier jaar wel eens spanningen kunnen ontstaan tussen de drie sporen van het beleid, werkloosheidsbestrijding. economisch herstel en terugdringing van het financieringstekort. ..Daarom moeten er ieder jaar nadere afspraken worden gemaakt". aldus De Vries.
Over de eventuele bezuinigingen op defensie en ontwikkelingssamenwerking zei De Vries: ,,Wij nemen de passage daarover letterlijk. Zeer uitzonderlijke situaties zijn situaties die door een normaal mens niet kunnen worden voorzien".
In antwoord op vragen van mevr. Beckers (PPR) zei De Vries het ..volstrekt uitgesloten" te achten. dat het CDA bezuinigingen op de post ontwikkelingshulp zou accepteren. wanneer er niet gelijktijdig bij de post defensie zou worden gekort Hij interpreteerde het regeerakkoord hiermee in zeer strikte zin.

H.A.F.M.O. van Mierlo (D'66)

De D'66 fractievoorzitter ging nauwelijks in op de inhoudelijke aspecten van de regeringsverklaring, omdat die kans hem bij de begrotingsbehandeling dit najaar toch nog een keer wordt geboden Hij uitte el kritiek op de geringe groei van de uitkeringen aan de gemeenten (.,penny wise pound foolish") en de euthanasie-paragraaf (,,waaromzouden de regeringspartijen 3 tout prix het oordeel van de kiezers ontlopen?")
Hij kritiseerde bovenal de wijze waarop het kabinet tot stand was gekomen. Het debat over de regeringsverklaring noemd hij een ,.ritueel. een fictie, zoals ons hele staatskundige bestel eigenlijk alleen nog maar bestaat uit ficties. de fictie van het dualisme. de fictie van de onafhankelijkheid van het parlement. de fictie van het parlementaire stelsel"
Voor de weigering van CDA en VVD om de niet in het regeerakkoord verwerkte amendementen te openbaren, waarom PvdA-fractievoorzitter Kok voor het begin van het debat had gevraagd, had hij geen begrip.
Van Mierlo bestempelde de informatie als ,.zwarte kunst. waarvan de gebezigde ingrediënten zelfs na afloop geheim moeten blijven".

J.J.C. Voorhoeve (W D)

VVD-fractievoorzitter Voorhoeve. die voor het eerst in zijn nieuwe functie het woord voerde in de Kamer, legde er in het debat over de regeringsverklaring juist de nadruk op dat de voorgenomen groei van twee procent per jaar van de defensiebegroting voor de liberalen ,,behoudens zeer uitzonderlijke omstandigheden een ondergrens" is. ,,Wij mogen geen free riders worden bij de verdediging van onze democratie in collectief verband". aldus Voorhoeve.
De VVD-er toonde zich overigens ,.verheugd over de positieve wending in de verhouding tussen de VS en de USSR". ..De tijd lijkt rijp te worden voor concrete afspraken ter vermindering van overbewapening, met name op nucleair en chemisch gebied".
Voorhoeve nam zijn partijgenoot en minister van defensie Van Eekelen in bescherming tegen de kritiek die PvdA-leider Kok eerder had geuit.
Voorhoeve noemde deze ,.persoonlijke aanval beneden de maat". Volgens de VVD-leider kon Van Eekelen daarvoor niet verantwoordelijk worden gesteld.
Voorhoeve betreurde het dat het kabinet nog niet kan overgaan tot lastenverlichting en nog geen geld heeft willen reserveren voor vereenvoudiging van het belastingstelsel zoals voorgesteld door de commissie-Oort. Voor de liberalen is de fiscale en premiedruk van even groot belang als het terugdringen van het financieringstekort van de overheid.
Hij suggereerde het kabinet aandelen van de Postbank te verkopen om zo van de opbrengst meer produktieve overheidsinvesteringen te kunnen financieren.
Net zoals De Vries erkende Voorhoeve dat invoering van de identificatieplicht een hachelijk punt is. Hij vroeg het kabinet daarom ,,grondig te onderzoeken onder welke voorwaarden de identificatieplicht kan morden ingevoerd".

B.J. van der Vlies (SGP)

SGP-fractievoorzitter Van der Vlies, die ook voor het eerst in deze rol optrad. zei teleurgesteld te zijn over het gebrek aan nieuwe investeringen en initiatieven voor grootschalige projecten. .,Waarom niet de uitdaging aanvaard van vijf miljard gulden voor een vaste oeververbinding over de Westerschelde". zo vroeg hij zich af.
Van der Vlies keerde zich tegen de euthanasieparagraaf in het regeerakkoord Hij zei te

vrezen dat de huidige situatie gehandhaafd blijft. ,,Het gaat om niet minder dan verantwoord gedrag ten aanzien van het schepsel Gods". aldus Van der Vlies

M.B.C. Beckers-de Bruijn (PPR)

PPR-fractievoorzitter Beckers erkende ,,geschrikt" te zijn door de ..voor progressief Vederland zo slecht afgelopen verkiezingen
,,De koude sanering van 18.5 miljard" zei ze verwacht te hebben. Maar de ,.vernieuwing" waarnaar het nieuwe kabinet zegt te streven, achtte ze ..louter financieel-economisch bedoeld". ,,Leven er straks nog mensen in die kennismaatschappij van de jaren negentig", vroeg de PPR-er. ,,Het recht van de sterkste is weer troef".
Tegen een vermindering van het aantal staatssecretarissen zei ze geen bezwaar te hebben, maar ,,schrappen van uitgerekend dat van emancipatiezaken is een regelrechte klap in het gezicht van de vrouwenbeweging".

A.C. van Es (PSP)

PSP-fractievoorzitter Van Es zei desnoods te willen aannemen dat de overheveling van de portefeuille van emancipatiezaken naar minister De Koning met de beste intenties was gebeurd. ,,Maar ik vrees dat de omstandigheden hem niet mee zullen zitten. Nederland is, als het gaat om het aantal en de positie van de werkei~devrouwenna Ierland het achterlijkste land van West-Europa"
Het kabinet-Lubbers, zei ze, is ..weér een kabinet van Deet- en Brinkmannen. gezinsdenkers bij uitstek. met een werkelijk minimaal aantal vrouwen".Van Es zei zichzelf. ondanks de verkiezingsnederlaag van ,.radicaal-links", te blijven zien als ..representant van die mensen buiten dit gebouw- die het niet vanzelfsprekend vinden dat massabewapening bestaat, dat asielzoekers ondanks prachtige woorden als paria's worden behandeld of dat de bijstand als een jaloerse minnaar vrouwen beloert".

G.J. Schutte (GPV)

Fractievoorzitter Schutte van het GPV vond dat de ,,levensbescherming van ongeboren en oude mensen niet een zaak kan zijn van procedureregels alleen"
In tegenstelling tot andere christelijke partijen en de VVD schaarde Schutte zich niet achter het voornemen van het kabinet een identificatieplicht in te voeren ,.Die plannen doen mij denken aan een dierentuin", aldus Schutte. .,Bij de kassa krijg je een toegangsbewijs met de woorden: op verzoek tonen aan de controleur. In een geordende samenleving zullen er verplichtingen tot identificatie moeten zijn. Maar het grondgebied van Nederland mag geen dierentuin worden. Het moet het land blijven waar je thuis bent"

M. Leerling (RPF)

Leerling van de RPF hekelde het aangekondigde euthanasiebeleid in scherpe bewoordingen. ..Het normbesef neemt steeds sterker af", constateerde hij. Het CDA zou de .,rug moeten rechten". aldus Leerling die op zijn beurt van de christen-democraten eiste dat ze .,alles op alles zetten om het vervolgingsbeleid aan te scherpen om daarmee de eroderende euthanasievloed te keren".

De problemen *in* de VVD

Door een aantal woordvoerders van linkse fracties werden in de eerste termijn de problemen ter sprake gebracht, die zich na de verkiezingen van 21 mei in de VVD hebben voorgedaan (pag. 48313 e.v.-1986).

PvdA-fractievoorzitter Kok begon. Hij wilde van premier Lubbers weten hoe die nu de ,,gevoelige nederlaag van de VVD interpreteerde". .,Hoe denkt u om te gaan met het politieke feit dat een zwaar verliezende regeringspartij. die de interne gevolgen van die nederlaag nog steeds zwaar voelt doorwerken, wel haar stempel op het beleid mag blijven drukken". Een retorische vraag. want Kok deed een kwartier latei zelf al een poging om hem te beantwoorden. De samenstelling van het nieuwe kabinet, aldus de vroegere voorzitter van de FNV, weerspiegelt de ,,verdeeldheid in de VVD".
Om een verdere ,,ineenstorting van de VVD te voorkomen" heeft formateur Lubbers zijn eigen verantwoordelijkheid bij het aanzoeken van bewindslieden in ,.te geringe mate waargemaakt".
Een openlijke aanval op minister van defensie Van Eekelen volgde en een minder vervaarlijke op Nijpels ..In de verkiezingscampagne is gezegd stem Lubbers en u krijgt Nijpels cadeau En inderdaad Een presentje aan het land. Een fi actievoorzitter, die liet vertrouwen aan de eigen fractie verloren heeft, wordt minister.
D'66-leider Van Mierlo constateerde in Koks voetspoor ook dat de perikelen in de VVD niet zonder gevolgen zijn gebleven. ,,Eenblik op het regeerakkoord leert ons dat er gemeenschap voor het huwelijk heeft plaatsgevonden. wat geloof ik niet mag van iedereen, maar – naar men zegt – wel vaker voorkomt".
De D'66-er wilde over die moraal nog wel heenstappen. ware het niet. aldus Van Mierlo. dat dit voor-echtelijke verkeer tussen CDA en VVD zich in ,vooroorlogse stilte op het Binnenhof heeft voltrokken". De ,.deconfiturevan de VVD" de ,,opvoering van een koningsdrama van Shakespeare in een drogisterij compleet met koningsmoord na de verloren slag en paniek in de gelederen als het gerucht de stad bereikt dat de graaf van Friesland met zijn troepen dreigt op te rukken naar de residentie" – heeft daarbij een rol gespeeld, stelde de weergekeerde fractievoorzitter vast.
.,Dat moge de vermakelijke kant zijn en men zou er verder het zwijgen toe kunnen doen. ware het niet dat een constant vertoon van gebrek aan goede smaak opportunisme en persoonlijke ambities, schade toebrengt aan de hele politiek Het standrechtelijke afstraffen van een lijsttrekker direct na een verkiezingsnederlaag vind ik niet chique tegenover dr lijsttrekker. lijkt niij zelfs onrechtvaardig, maar is een zaak van de fractie. Hem vervolgens. beroofd van zijn prestige naar de onderhandelingstafel laten gaan raakt ons wel. dat doet geen recht aan het landsbelang dat bij een kabinetsformatie op het spel staat en is zelfs onbegrijpelijk in het licht van de toch al zo moeilijke opdracht het liberale gedachtengoed tegen een overmacht te beschermen".
,.Ach".zei de pacifistisch-socialiste Van Es met geveinsde berusting, ,.voor de VVD is Nijpels op milieu misschien de enige manier om milieuactivisten te kweken. Het is een wat dure manier om iemand in te werken in de problematiek".

De nieuwe fractievoorzitter van de VVD, J.J.C. Voorhoeve, gaf in zijn tweede termijn een reactie i.h.b. op hetgeen D'66-fractievoorzitter Van Mierlo over de VVD te berde had gebracht. Voorhoeve zei:

De heer Van Mierlo heeft zich daarentegen in zijn eerste termijn opgeworpen als toneelcriticus. Hij heeft bij de VVD zelfs een Shakespeariaans koningsdrama ontwaard. Hij heeft blijkbaar naar de recente Engelse televisieprodukties gekeken.

De heer Van Mierlo (D'66): Dat komt voor!

De heer Voorhoeve (VVD) De ontwikkelingen in de VVD hebben echter veel minder met het koningsdrama gemeen dan met Shakespeares stuk ,,All is well that ends well" en dat is het stuk dat de VVD heeft opgevoerd en met het succes dat de titel ervan belooft.
Overigens hebben er bij D'66 in de loop der tijden al heel wat hoofden gerold. Alleen de oorspronkelijke koning is nog over met acht secondanten Luisterend naar de zeer actieve interruptieoptredens van de heer Van Mierlo kwam mij gisteren het woord van Lady Macbeth in gedachte, die verheugd was over de energie van de oude koning die al menigeen had overleefd Zij zei: ,Who would have thought the old man had so much blood in him?"
Maar ik geef, toe dat de vergelijking met Macbeth niet opgaat. Daarvoor is de heer Van Mierlo een te zachtaardig mens. Omdat D'66 wel veel kritiek op het regeringsbeleid heeft, maar zelf geen consistent alternatief heeft gepresenteerd. ook niet in haar partijprogram*ma*. denk ik. *dat Shakespeares* komedie ,,Much ado about nothing ' het nieest van toepassing is.

Antwoord premier Lubbers

In zijn antwoord op hetgeen de fractievoorzitters in eerste termijn naar voren hadden gebracht ging premier Lubbers o.m. in op de betekenis van het regeerakkoord.

Premier Lubbers zei het regeerakkoord niet te gedetailleerd en te strak te vinden. Hij gaf de PvdA-er Kok toe dat het akkoord wel eens te weinig zou kunnen ,,sturen". ,,U schiet in de roos. Ik heb in de informatie ernstig overwogen of bepaalde vraagstukken niet beter in kaart gebracht moesten worden", aldus de premier. ,,Ikheb echter een afweging van praktische en politieke aard gemaakt om dat niet te doen", zo vervolgde hij. ,,Praktisch omdat ik het wenselijk vond om de begroting voor 1987 met een missionair kabinet te maken. Politiek omdat ik ook nadelen zag in een te compleet regeerakkoord. Pas aan het einde van het debat weten we of mijn twijfels terecht waren. Ik wil absoluut niet de illusie wekken dat ik zekerheden op langere termijn heb", aldus Lubbers.
De premier nam minister De Koning (sociale zaken) in bescherming tegen de kleine linkse partijen die twijfels hadden geuit of hij het emancipatiebeleid wel goed zou kunnen behartigen nu het speciale staatssecretariaat is opgeheven ,.Onze doelstellingen blijven overeind staan. De Koning kan die in de ministerraad wellicht beter coördineren dan een aparte staatssecretaris", betoogde Lubbers.
De premier hield over de invoering van de ,,algemene identificatieplicht" waartoe in het regeerakkoord is besloten nog enkele slagen om de arm. Daaruit mag niet een verplichting voortvloeien voor de burgers om altijd een pasje bij zich te hebben. De legitimatieplicht zal pas van kracht worden na een discussie over de notitie die het kabinet daarover zal opstellen, zegde hij toe.
Lubbers gaf aan dat de afspraak over de mate waarin jaarlijks het financieringstekort zal worden teruggedrongen, niet als onaantastbaar moet worden gezien. Het .,tijdpad" dat het kabinet in zijn eerste vergadering heeft uitgezet (van 8 procent van het nationale inkomen volgend jaar naar 7 procent in 1988, 6 procent in 1989 om uiteindelijk uit te komen op 5,25 procent in 1990), is gebaseerd op de huidige economische verwachtingen, aldus Lubbers.
CDA-fractievoorzitter De Vries zei in een interruptie dit te zien als een bevestiging van zijn uitleg dat elk jaar opnieuw aan de hand van de nieuwste gegevens zal worden bekeken hoe de drie sporen van het kabinetsbeleid (verminderen werkloosheid. terugdringen van het overheidstekort en versterken van het bedrijfsleven) op elkaar kunnen worden afgestemd. cn dat dus niet in alle gevallen voorrang zal worden gegeven aan reductie van het finan-

cieringstekort In zijn eerste termijn verklaarde De Vries dat er wel eens .,een zekere spanning" tussen de drie sporen zou kunnen optreden.
Lubbers moest in zijn antwoord toegeven dat het ,,heel moeilijk" zal zijn de komende kabinetsperiode algemene verlagingen toe te passen op de zogeheten inkomensafhankelijke regelingen (bijvoorbeeld de huursubsidie). De mogelijkheden hiervoor zijn beperkt. omdat het kabinet tevens uitgaat van het behoud van koopkracht
In antwoord op een interruptie van PvdA-leider Kok zei Lubbers niet ook de koopkracht voor alle individuele gevallen te willen garanderen. Volgens Lubbers worden het kabinet dan alle mogelijkheden ontnomen maatregelen te treffen. Lubbers: ,,Ik doe graag beloftes, maar geen beloftes die niet waar gemaakt kunnen worden'
De drie procent arbeidstijdverkorting die het kabinet de komende vier jaar noodzakelijk acht. moet meer worden gezien als een richtsnoer dan als absolute doelstelling, zo bleek uit Lubbers' woorden. Volgens de premier is het belangrijkste dat met werkgevers en werknemers afspraken worden gemaakt over terugdringing van de werkloosheid met 200.000 personen tot onder de 500.000 in 1990. Als uit de gesprekken met vakbeweging en werkgevers zou blijken dat een arbeidstijdverkorting van meer dan drie procent gewenst is om dat doel te bereiken, moet dat ,,bespreekbaar" zijn, aldus Lubbers.

De minister-president nam minister Van Eekelen van defensie in bescherming tegen de aanval, die PvdA-fractievoorzitter Kok op hem had gedaan.

Minister Van Eekelen kan volgens premier Lubbers niet als enige verantwoordelijk wordengesteldvoor de kosten-overschrijdingen bij de bouw van de Walrus-onderzeeërs en de ondergang van het RSV-concern. Hij was daar tussen 1978 en 1981 als staatssecretaris van defensie weliswaar bij betrokken, maar dat gold indertijd ook voor andere bewindslieden.
De premier zei dat hij het ,.volle vertrouwen" heeft in minister Van Eekelen. Hij heeft ,,lessen getrokken" en is nu ,,gelouterden extra waakzaam", aldus Lubbers.
De premier wees de kritiek die PvdA-fractievoorzitter Kok had geuit op de benoeming van Van Eekelen als ,,niet juist en bedenkelijk" van de hand.
Volgens Kok had de premier niet de verantwoordelijkheid mogen nemen voor zijn beëdiging omdat de Algemene Rekenkamer, de RSV-enquêtecommissie en Lubbers zelf vorig jaar negatief hebben geoordeeld over het beleid van de vroegere staatssecretaris. ,,Ik zoek geen bonte hond, maar het gaat erom of het wijs is geweest" om Van Eekelen te benoemen, aldus Kok. De PvdA-leider nam geen genoegen met het verweer van de premier.
Lubbers verdedigde in zijn antwoord de wijze waarop informateur De Koning zich van zijn taak heeft gekwijt. D'66-fractievoorzitter Van Mierlo had betoogd dat De Koning niet een compleet regeerakkoord had mogen opstellen maar zich had moeten beperken tot het oplossen van de immateriële meningsverschillen tussen CDA en VVD. De premier verwees echter naar de ruimere opdracht die de informateur van koningin Beatrix had gekregen.
Toen de twistpunten over euthanasie en andere immateriële kwesties niet meteen uit de weg konden worden geruimd, is De Koning eerst verder gaan onderhandelen over het materiele beleid. ,,Wij van de fracties hebben toen gezegd: we willen ons pas binden aan compromissen over immateriële punten als we ook zicht hebben op de andere offers die we brengen", zei Lubbers in een verwijzing naar zijn kortstondige rol als fractievoorzitter van het CDA.
,,Er zit nu een kabinet. Als de informateur eerder was teruggegaan naar de koningin, had hij fout gehandeld"
Hij keerde zich tegen dc stelling van Van Mierlo dat door de informatie. waarin alle problemen tussen de fracties van CDA en VVD werden opgelost, het debat in de Tweede Kamer weinig zinvol meer was .,Heel knap, maar het klopt niet". aldus Lubbers. ,.Als we dit debat niet zouden houden, zouden we onmiddellijk door de Tweede Kamer tot de orde worden geroewen".
De premier herinnerde enkele keren aan de in 1939 aangenomen ,,motie-Decker" (bedoeld is de RKSP-er L.N. Deckers) die toen tot gevolg had dat het kortstondige vijfde kabinet-Colijn bij zijn eerste optreden in de Kamer weer kon vertrekken (pag. 3883/1-1939).
Lubbers nam ook stelling tegen dc opvatting van D'66 dat het Nederlandse politieke bestel zo zou moeten worden hervormd dat de burgers voortaan twee stemmen zouden moeten uitbrengen, één op de kandidaat-premier en de ander voor de Tweede Kamer.
,.Ik weet niet of twee stemmeri. een voor de macht en een voor de controle daarop. vanuit democratisch oogpunt wensclijk is. Dan zouden de eerste tendensen van een presidentieel systeem zichtbaar worden En dat past niet bij de Nederlandse coalitiepolitiek". aldus Lubbers

„Tijdpad" werkloosheidsbestrijding

Minister-president Lubbers is bereid met werkgevers en werknemers een concreet tijdschema op te stellen over het terugdringen van de werkloosheid met 200.000 tot een half miljoen in 1990. In de Tweede Kamer zei de premier op 1 aug. ,,geen enkel bezwaar" te hebben tegen een dergelijke afspraak, mits de sociale partners ermee kunnen instemmen.

Met deze woorden wilde Lubbers de kritiek van PvdA-fractievoorzitter Kok pareren, die tijdens het debat over de regeringsverklaring geen goed woord over had voor het feit dat het kabinet wel door middel van een strak tijdpad het financieringstekort wil reduceren. maar een dergelijk schema niet heeft opgesteld voor het verminderen van de werkloosheid.
Lubbers onderbrak met zijn mededeling een interruptiedebat tussen Kok en CDA-fractievoorzitter De Vries over deze zaak. De Vries wilde in dit debat duidelijk maken, dat het uitzetten van een .,tijdpad" voor de werkloosheidsbestrijding alleen maar zou leiden tot ,,schijnexactheid".
Volgens Lubbers heeft het kabinet voor het financieringstekort een ,.eigen verantwoordelijkheid". Bij het terugdringen van de werkloosheid ligt dit echter anders. Om deze doelstelling te bereiken zullen ook de sociale partners een inbreng moeten hebben.
Lubbers achtte na zijn toezegging een motie van Kok waarin de regering om een jaarlijkse .,taakstelling" voor het verminderen van de werkloosheid wordt gevraagd, overbodig.

Slot debatten. Moties

Premier Lubbers wil zorgvuldig nagaan of er groepen mensen zijn die de dupe worden van een opeenstapeling van bezuinigingen en de zorgen van de PvdA daarin betrekken, zo beloofde hij. Een motie van de socialisten waarin om bescherming van de koopkracht wordt gevraagd werd verworpen.
Een motie van D'66 en de PvdA om meer te doen aan arbeidstijdverkorting is eveneens verworpen. De oppositiepartijen wilden dat het kabinet naar 1.25 procent arbeidstijdverkorting per jaar zou streven en niet 0,75 procent zoals in het regeerakkoord staat. Indien mogelijk zou er nog meer moeten worden gedaan, zo wilden de partijen de Kamer laten uitspreken.
Lubbers had in het debat wel toegezegd dat hij in overleg met de sociale partners wellicht meer wilde doen dan 0.75 procent per jaar, maar hij wilde zich niet binden De regeringspartijen CDA en VVD vonden de verlangens van de oppositie te ver gaan en stemden tegen de motie.
Eenzelfde lot onderging het verzoek van D'66 om meer geld (50 miljoen) aan de gemeenten te geven, zodat deze meer investeringen zouden kunnen doen
Niemand wil uitsluiten dat ei in de komende periode verbeteringen worden aangebracht in de werknemersverzekeringen. De Kamer stemde unaniem voor een niotie van de PvdA, waarin staat dat verbeteringen in de werknemersverzekeringen niet op voorhand mogen worden uitgesloten. De PvdA denkt bijvoorbeeld aan verhoging van de uitkering bij ziekte van 70 naar 75 procent. Maar de VVD, die de motie ook steunde, wil van verhoging van de uitkering niets weten en stemde slechts voor de motie omdat er nu eenmaal niets mag worden uitgesloten, aldus VVD-fractievoorzitter Voorhoeve.
Het plan om vierjarige kleuters pas toe te laten tot de basisschool aan het begin van het schooljaar- en niet wanneer zij vier jaar zijn geworden – zoals thans -- is nog niet verzekerd van een Kamermeerderheid Kok verklaarde zich vierkant legen, maar ook de regeringspartijen hebben hun twijfels. Zowel De Vries als Voorhoeve maakten duidelijk dat zij pas met zo'n plan akkoord kunnen gaan als zij zicht hebben op alle bezuinigingen ter grootte van 1 miljard die Onderwijs de komende vier jaar zullen treffen.
De hele Tweede Kamer verzette zich tegen de mogelijke bezuinigingen op Ontwikkelingssamenwerking. CDA en VVD hadden in het regeerakkoord afgesproken dat op deze post (sinds jaar en dag minstens anderhalf percent van het nationale inkomen) gekort mag worden in geval van bijzondere financiële omstandigheden. Welke dat zijn is echter de afgelopen weken in de mist gebleven. ,,Daar heb ik me niet aan bezondigd", zei Lubbers.
CDA en VVD hadden in het regeerakkoord de politieke afspraak gemaakt dat bezuinigingen op deze post alleen in samenhang met Defensie mogen. Een motie van PvdA en D'66 om ontwikkelingssamenwerking geheel van eventuele ombuigingen uit te sluiten. kreeg de steun van de hele Kamer.
PvdA. PPR en PSP hadden grote problemen met de invoering van een algemene legitimatieplicht. Ondanks Lubbers' uitleg. waarin de legitimatieplicht beperkt wordt tot fraudebestrijding, bleven deze drie fracties vasthouden aan hun bezwaar dat de identificatieplicht de vrijheid van de burger inperkt Een motie van die strekking bleek echter kansloos. omdat de regeringspartijen eerst een kabinetsnotitie willen afwachten, waarin een terughoudend gebruik van verplichte pasjes wordt uitgewerkt. Kok vindt dat met een notitie de onzekerheid over de eventuele invoering blijft bestaan.
De Kamer steunde met algemene stemmen een motie van Beckers (PPR), die vraagt om een uitstel van de in het regeerakkoord vastgelegde overheveling van de Keuringsdienst van Waren van het ministerie van WVC (Volksgezondheid) naar Landbouw. De Kamer wil door de regering ingelicht worden voordat een beslissing over dit onderdeel van reorganisatie van de rijksdienst genomen wordt.

Minister Brinkman (WVC) heeft grote moeite met de overheveling. De keuringsdienst bij Landbouw houdt het risico in dat commerciele belangen gaan prevaleren boven het belang van de Volksgezondheid. Landbouw spreekt dat tegen en wil alle tot nu toe apart opererende keurirgsdiensten samenvoegen, waardoor de efficiency wordt vergroot.
Unaniem aanvaardde de Kamer ook nog een motie-Van der Vlies (SGP). die vroeg om een kabinetsnotitie m.b.t. de consequenties van de ontwikkelingen op het gebied van de medische technologie voor de samenleving

NECROLOGIEËN

PEARS, PETER NEVILLE LUARD (22-6-1910 Farnham Engeland - 3-4-1986 Aldeburgh. Engeland) Brits tenor.

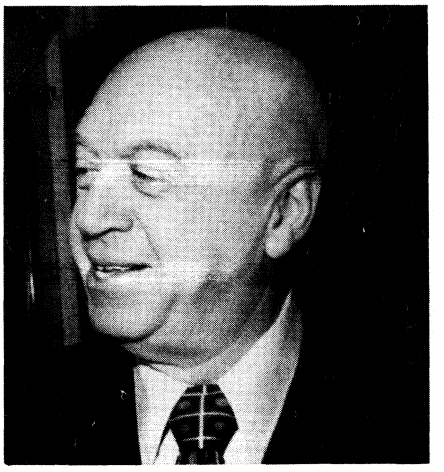
Peter Pears groeide op in internaten en zag zijn vader pas voor het eerst op 13-jarige leeftijd Hij kreeg muziekles in Oxford en werd lid van een BBC-koor. In 1935 vertolkte hij voor het eerst zijn later befaamde rol van Evangelist in de Matthäus Passion van Bach In 1937 ontmoette hij de componist Benjamin Britten, die zijn levensgezel werd en met wie hij in 1938 voor het eerst gezamenlijk optrad tijdens een concert ten bate van slachtoffers van de Spaanse burgeroorlog.
In 1939 vertrokken Britten en Pears, beiden dienstweigeraars naar de Verenigde Staten Daar hadden ze contact met andere Britse kunstenaars, zoals de dichters W H. Auden en Louis Macneice. Pears en Britten overwogen Amerikaanse staatsburgers te worden, maar keerden in 194% toch terug naar Engeland. waar ze voor een speciale rechtbank moesten verschijnen, die hen toestemming gaf in oorlogstijd als musici te werken in concerten voor soldaten en arbeiders in de oorlogsindustrie.
Pears, die in 1978 door koningin Elisabeth in de adelstand was verheven. woonde en werkte bijna veertig jaar sanien met Britten. In die tijd nam hij vrijwel alle hoofdrollen in de opera's van Britten voor zijn rekening, waaronder die in Peter Grimes, The rape of Lucretia, Albert Herring, Billy Budd, The Turn of the Screw, Curlew River, The burning fiery furnace en Death in Venice. Pears gaf daarnaast vele concerten en liederenavonden Critici prezen zijn muzikale intelligentie en subtiele, expressieve voordracht.
Peter Pears moest in 1980 een punt achter zijn carriere zetten, nadat hij was getroffen door een hersenbloeding. In Aldeburgh hadden hij en Britten een internationaal bekend geworden muziekfestival opgericht, dat jaarlijks plaatsvindt. Ook stichtten zij een hogeschool voor muziek.

PREBISCH, RAUL (17-4-1901 Tucuman, Argentinië - 29-4-1986 Santiago, Chili) Argentijns econoom.

Raul Prebisch promoveerde op 22-jarige leeftijd aan de universiteit van Buenos Aires en kreeg twee jaar later een benoeming als hoogleraar politieke economie aan deze universiteit. Na onder meer adviseur te zijn geweest van de ministers van financiën en landbouw werd hij in 1935 de eerste directeur van de Banco de la Nacion, de Argentijnse centrale bank, en leidde deze totdat hij in 1943 werd ontslagen door de toen nog minder bekende generaal Juan Peron. In 1948 vertrok hij wegens meningsverschillen met de inmiddels tot president opgeklommen Peron in vrijwillige ballingschap.
In 1949 publiceerde Prebisch zijn baanbrekende studie The economic development of Latin America and its main problems. Hierin werkte hij het centrum-periferie model uit, waarbij het centrum bestaat uit de rijke, ontwikkelde landen, en de periferie uit de arme ontwikkelingslanden. Prebisch bewees dat de ruilvoet (de verhouding tussen export- en importprijzen) van de perifere landen voortdurend verslechtert. omdat ze grondstoffen en landbouwprodukten exporteren, terwijl ze relatief duurder wordende industriële consumptiegoederen en kapitaalgoederen importeren. Vandaar dat Prebisch voorstander was van ,,import-substitutie": de ontwikkelingslanden (in Prebisch' visie van de jaren veertig en vijftig waren dat de Latijns-Amerikaanse landen) moesten industrialiseren, zelf consumptiegoederen produceren en geleidelijk overgaan op de produktie van kapitaalgoederen.
Het beleid van import-substitutie verkondigde Prebisch via de Economische commissie voor Latijns Amerika van de VN (Cepal), waarvan hij in 1948 de eerste uitvoerend secretaris werd. Het werd, zeker in de jaren vijftig en zestig, door nagenoeg alle Latijns-Amerikaanse landen overgenomen.
Van 1962-1964 was Prebisch algemeen directeur van het Latijns Amerika Instituut voor economische en sociale planning.
In 1964 werd hij de eerste secretaris-generad van de Unctad, de VN-conferentie inzake handel en ontwikkeling. Het Prebisch-rapport dat in hetzelfde jaar verscheen, vormde de basis voor het enige succes, dat de Unctad ooit behaald heeft de instelling van het Algemene preferentiestelsel, waarbij de industrielanden toezegden goederen uit ontwikkelingslanden tegen gunstiger voorwaarden te zullen importeren. Prebisch zei hierover later: ,,Het Algemeen preferentiestelsel werd in 1968 tijdens Unctad-II aangenomen, maar in een veel beperkter opzet dan onze bedoeling was." Vanaf 1969 bleef Prebisch nog als adviseur verbonden aan de Unctad.
Twee keer trad Prebisch op als economisch adviseur in eigen land. In de jaren vijftig, na de val van Peron, kwam hij met een economisch saneringsprogramma dat, als het zou zijn uitgevoerd. Argentinie voor veel latere ellende zou hebben behoed. In 1984 kwam hij terug als onbetaalde adviseur van burgerpresident Raul Alfonsín. Prebisch. nog altijd vol energie, nam opnieuw geen blad voor de mond. Hij leverde felle kritiek op het economische beleid van Alfonsín in zijn eerste regeringsjaar en waarschuwde tegen de gevaren van hyperinflatie.

PREMINGER, OTTO LUDWIG (8-12-1906 Wenen, Oostenrijk - 23-4-1986 New York, Verenigde Staten) Amerikaans filmregisseur.

Otto Preminger studeerde in Wenen rechten, maar liet het plan om net als zijn vader advocaat te worden varen en werd assistent van de toneelregisseur Max Reinhardt. In 1933 volgde hij deze op als directeur van het Theater der Josefstadt
In 1934 vertrok Preminger via Engeland naar de Verenigde Staten. In New York acteerde en regisseerde hij op het toneel, in Hollywood was hij assistent van Ernst Lubitsch, en begon daarna zelf te regisseren en te produceren.
Hoewel hij zijn eerste film al in Oostenrijk had gemaakt (*Große* Liebe, 1932) en zijn eerste Amerikaanse film in 1936 (Under your spell) maakte hij pas tegen het eind van de Tweede Wereldoorlog een film waarmee hij zijn naam vestigde (Laura. 1944), en dateren zijn beroemdste films van nog later. In die grote films pakte hij meestal een actueel of semi-actueel thema aan, dat hij breed uitsmeerde in lange, vaak genuanceerde films voor een groot publiek De Amerikaanse rechtspraak stelde hij kritisch aan de orde in Anatomy of a murder (1959), het zionisme in Exodus (1960), het politieke leven in Washington in Advisc and Consent (1961), de katholieke kerk in The Cardinal (1963), de Koreaanse oorlog in Harm's way (1965), het racisme in Harry Sundown (1966).
In het begin van de jaren vijftig bezorgde Preminger de Amerikaanse filmkeuring hoofdbrekens door in The moon is blue (1953) woorden als ,,zwanger" en ,,maagd" te laten uitspreken en door in The man with the golden arm (1956, met Frank Sinatra) openlijk drugverslaving aan de orde te stellen. Door deze daden, alsmede door het feit dat hij de linkse en verbannen schrijver Dalton Trumbo als scenario-schrijver inhuurde, kreeg Otto Preminger de naam van taboe-doorbreker en vernieuwer.
Preminger verwierf veel lof met Carmen Jones (1954), een geheel door zwarte acteurs gespeelde verfilming van Bizets opera Carmen, en met de verfilming van George Gershwins musical Porgy and Bess (1959).Hij regisseerde Marilyn Monroe in River of no return en Jean Seberg als Joan of Arc, en verfilmde bestsellers als Bonjour tristesse en Exodus. Zijn laatste film was

Otto Preminger

The Human factor (1979) naar het gelijknamige boek van Graham Greene

RHIJN, ARIE ADRIAAN VAN (23-10-1892 Groningen – 11-2-1986 Den Haag) Nederlands politicus.

Van Rhijn studeerde rechten in Groningen en staatskunde in Utrecht. Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 1925 had hij een niet-verkiesbare plaats op de christelijk-historische kandidatenlijst; enkele jaren later maakte hij deel uit van het hoofdbestuur van de CHU, waar hij behoorde tot de min of meer progressieve vleugel. met een voorkeur voor een moderner conjunctuurbeleid dan de regering in de crisisjaren '30 voor ogen had.
Van Rhijn werd op 9 mei 1940, de dag voor de Duitse inval in Nederland, benoemd tot minister van landbouw en visserij in het tweede kabinet van zijn christelijk-historische partijgenoot De Geer. Op 13 mei vertrokken koningin en ministers naar Engeland. In Londen werd Van Rhijn na een ministerschap van een jaar voorzitter van een buitengewone algemene rekenkamer. Verder werd hij voorzitter van een commissie die richtsnoeren moest opstellen voor de toekomstige ontwikkeling van de sociale verzekering en de hiermee verband houdende sociale voorzieningen, een terrein waarop hij bij uitstek deskundig was.
Na de bevrijding verliet hij de CHU om als aanhanger van de ,,doorbraak"-gedachte lid te worden van de PvdA. In 1945 werd Van Rhijn ambtelijk hoofd van het departement van Sociale Zaken. Van 1950 tot 1958 was hij staatssecretaris van Sociale Zaken in het eerste en tweede kabinet Drees. Door zijn grote kennis van de materie had hij veel invloed op de opbouw van de sociale verzekeringen. In de periode 1960-1967 was hij lid van de Raad van State.

RICKOVER, HYMAN GEORGE (27-1-1900 tsaristisch Rusland/teg. Polen – 8-7-1986 Arlington, Virginia, Verenigde Staten) Amerikaans admiraal.

Rickover kwam op 4-jarige leeftijd met zijn ouders naar de Verenigde Staten en trad in 1922 in dienst bij de Amerikaanse marine.
De carriere van Rickover werd gemarkeerd door controverses. In de jaren na de Tweede Wereldoorlog werkte hij onvermoeibaar aan het omvormen van de vloot van conventionele tot nucleaire strijdmacht, iets waarover de marine in die tijd niet al te enthousiast was. Hij was de drijvende kracht achter de bouw van nucleaire onderzeeboten, waarvan de eerste, de Nautilus, in 1955 van stapel liep.
In 1964 ontving Rickover de Enrico Fermi-prijs voor zijn bijdrage aan de ontwikkeling van atoomonderzeeërs. In 1982 werd hem pensioen verleend.

Rickover was ook zeer geinteresseerd in onderwijsproblematiek en publiceerde een aantal studies over dit onderwerp, waaronder Education and freedom (1958).Swiss schools and ours (1961) en American education – a national failure (1962).

ROOIJ, MAARTEN (17-4-1906 Rotterdam – 7-1-1986 Haarlem) oud-hoofdredacteur Nieuwe Rotterdamse Courant.

Maarten Rooij studeerde in 1928 in Leiden af in rechten en in 1934 in Rotterdam in economie. Hij was advocaat in Rotterdam en leraar aan de Gemeentelijke Handelsschool en begon zijn journalistieke loopbaan in 1932 bij de NRC. Al spoedig kreeg hij een functie in de hoofdredactie. In de bezettingstijd trad Rooij af en werkte bij een verzekeringsmaatschappij.
Van 1945 tot 1958 was hij hoofdredacteur van de NRC, die aanvankelijk nog Nationale Rotterdamsche Courant heette. Mensen die in deze periode met hem samenwerkten kenschetsten hem als een ,,leidersfiguur met respect voor de autonomie van de afzonderlijke redacteur"
In 1956 promoveerde Rooij in de economische wetenschappen op een dissertatie getiteld: Het economisch-sociale beeld van het dagbladbedrijf in Nederland. en in 1958 werd hij benoemd tot hoogleraar aan de universiteit van Amsterdam met als opdracht de leer der communicatiemiddelen, in het bijzonder van de pers. In zijn oratie behandelde hij de vrijheid van de journalist, in zijn afscheidscollege in 1971 de taak en verantwoordelijkheid van de journalist.
Rooij was behalve hoogleraar. directeur van het Instituut voor Perswetenschap en van de Nederlandse Persbibliotheek en voorzitter van de Commissie Bedrijfsfonds voor de Pers. Hij heeft een groot aandeel gehad in de herleving van de Nederlandse Journalistenkring en de oprichting van de Nederlandse Federatie van Journalisten. Van beide organisaties is hij voorzitter geweest. Hij was ook voorzitter van de naar hem genoemde commissie-Rooij, die in 1972 rapporteerde over een betere structuur en een beter functioneren van de Raad voor de Journalistiek.

RULFO, JUAN (16-5-1918 Sayula, prov. Jalisco, Mexico – 7-1-1986 Mexico-Stad, Mexico) Mexicaans schrijver.

Juan Rulfo, die al jong zijn ouders verloor en door een grootmoeder werd grootgebracht, kwam op 15-jarige leeftijd naar Mexico-Stad, waar hij enige tijd rechten studeerde en verschillende baantjes had. Vanaf 1955 was hij verbonden aan het Instituto Nacional Indigenista, dat zich bezig houdt met de problemen van de indianen in Mexico.
Hoewel Rulfo's oeuvre ais schrijver uit niet meer dan twee boeken bestaat, waren deze voldoende om hem tot een van de belangrijkste Zuidamerikaanse auteurs te maken. In 1953 publiceerde hij de verhalenbundel El llano en llamas (De vlakte in vlammen), een reeks ingehouden monologen van mensen die niet langer met elkaar communiceren. In 1955 volgde de roman Pedro Páramo, waarin een man terugkeert naar zijn geboortedorp Cómala om heel geleidelijk tot de ontdekking te komen dat dit een spookdorp is geworden. De inwoners die hij er aantreft zijn allen doden, tussen wie hij zich als een levende beweegt.
Rulfo schaafde zijn taal tot het bot af. Hij ging er van uit dat er altijd wel een woord teveel stond. Zijn invloed op andere Zuidamerikaanse schrijvers was aanzienlijk.

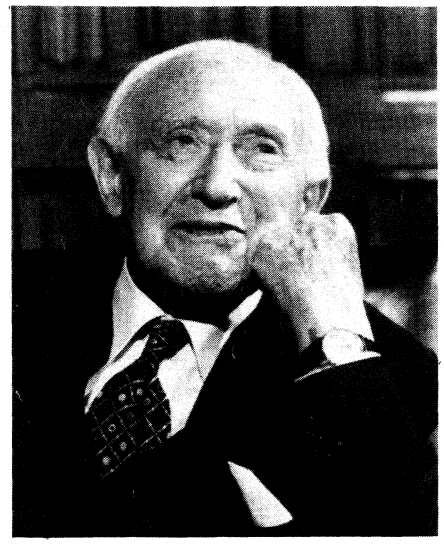

Maarten Rooij

SEIFERT, JARUSLAV (23-9-1901 Praag – 10-1-1986 Praag) Tsjechoslowaaks dichter

Jaroslav Seifert, die afkomstig was uit een sociaal-de ocratisch katholiek gezin, publiceerde als jonge linkse journaiist in 1920 zijn eerste poeziebundel Mesto v slzach (Stad in tranen). Enkele jaren daarna werd hij hoofd van de culturele afdeling van de communistische partij. Nadat hij in 1929 de partij had opgeroepen meer belangstelling voor de democratie te tonen werd hij als lid geroyeerd. Met de opkomst van het nazisme betoonde hij. ook in zijn poëzie, een sterke afkeer van het fascisme. In die tijd werd zijn poezie ook patriottisch.
Toen de communisten in 1949 de macht overnamen kreeg Seifert een publikatieverbod opgelegd, maar nog voor de dood van Stalin in 1953 mocht hij zijn werk weer uitgeven. Tijdens een schrijverscongres in 1956 protesteerde hij openlijk tegen de culturele repressie en kwam hij op voor gevangengezette intellectuelen.
Seifert speelde een belangrijke rol tijdens de Praagse Lente. toen schrijvers en intellectuelen voor hun land een communisme met een menselijk gezicht nastreefden, en nam deel aan het verzet tegen de Sowjet-invasie van 1968. Begin 1969 werd Seifert benoemd tot voorzitter van de schrijversbond, maar hij legde die functie neer toen de autoriteiten een loyaliteitsverklaring van hem eisten. De schrijversbond werd in 1970 opgeheven en het werk van Seifert mocht niet meer worden gedrukt. Alleen via ondergrondse publikaties bleef de bevolking van hem horen.
In 1984 werd Seifert de Nobelprijs voor literatuur toegekend. Hij kreeg de onderscheiding ,,voor zijn poëzie die beladen met frisheid, gevoeligheid en rijke inventiviteit, een bevrijdend beeld geeft van de ontembare geest en de veelzijdigheidvan de mens". Het was met name zijn melodieuze en communicatieve dichterlijke taal die hem tot een van de meest gelezen dichters in Tsjechoslowakije maakte.
Enkele bundels van zijn hand: Doof de lichten (1938), Gekleed in licht (1940), De stenen brug (1944), Mamma (1954), Concert op een eiland (1965).

SHINWELL, EMANUEL (18-10-1884 Londen – 8-5-1986 Londen) Engels politicus.

Emanuel Shinwell. de zoon van een uit Polen geemigreerde joodse kleermaker, groeide op in het Londense East End en in Glasgow en verliet op 11-jarige leeftijd de school om leerling-kleermaker te worden. In 1902 werd hij lid van de Independent Labour Party en in 1909 werd hij gekozen in de vakbondscentrale van Glasgow, waar hij tot twee maal toe voorzitter van was. Vanwegezijn aandeel in een staking in 1919 werd Shinwell vijf en een halve maand gevangen gezet.
Als afgevaardigde voor Linlithgow kwam ,,Manny" Shinwell in 1922 voor het eerst in het parlement. In 1924 werd hij verslagen, maar vier jaar later keerde hij er terug. In 1931 verloor hij opnieuw, maar in 1935 wist hij

premier Ramsay MacDonald in het Lagerhuis te verslaan. Shinwell weigerde tijdens de oorlog aan de coalitie deel te nemen. In 1945 werd hij minister. van brandstof onder Clemence Attlee, nationaliseerde de kolenindustrie, maar werd na de brandstofcrisis van 1947 overgeplaatst naar het ministerie van oorlog. In 1950 werd hij minister van defensie.
In de jaren zestig en zeventig verhief Shinwell zijn stem tegen toetreding van Engeland tot de EG. Hij was ook een fel criticus van het Hogerhuis, dat hij als een anachronisme beschouwde. Desalniettemin accepteerde hij in 1970 het lidmaatschap ervan en bleef hij er tot op zeer hoge leeftijd actief.
In 1955 verscheen Shinwells autobiografie Conflict without malice. Verdere publikaties van zijn hand waren: The Labour story (1963), Ive lived through it all (1973), Lead with the left (1981) en My first ninety-six years (1981).

SMIT, WISSE ALFRED PIERRE 16-12-1903 Heumen – 20-6-1986 Utrecht) Nederlands letterkundige

W.A.P. Smit ging Nederlands studeren in Leiden bij Albert Verwey, die hem zeker beïnvloed heeft. Met zijn studiegenoot, de latere hoogleraar Klaas Heeroma, begon hij poëzie te publiceren in het blad van de ,.jonge protestanten" Opwaartsche Wegen, waarin onder de schutse van Roel Houwink ook Gerrit Achterberg debuteerde.
Smit werd in 1928 leraar in Bandoeng (Java), hetzelfde jaar waarin hij promoveerde op het proefschrift Dedichter Revius. In 1934 werd hij directeur van een MMS in Deventer en in 1946 hoogleraar te Utrecht.
Hij had toen al Revius' Over-Ysselsche sangen en dichten (in twee delen) uitgegeven en zijn Dichters der Reformatie in de zestiende eeuw (1939) gepubliceerd. Maar zijn belangrijkste werk moest nog komen. de vrucht van zijn intensieve bestudering van Vondels drama's: Van Pascha tot Noah. dat van 1956 tot 1962 in drie delen het licht zag. En: Kalliope in de Nederlanden, waarvan in 1975 en 1983 twee forse afleveringen het licht zagen. Tot aan zijn dood werkte Smit aan deze uiterst grondige en imposante geschiedenis van het Nederlandse epos in de 17e en 18e eeuw.
Het verleden was voor W.A.P. Sniit een onuitputtelijke inspiratiebron.In hemleefde. tot aan het eind van de zo geheel anders geörienteerde jaren zestig, de negentiende eeuw voort. Niet die van de dominee-dichters en de burgerlijke gezapigheid die ook een kant van de negentiende eeuw vormt, maar die van Potgieter – een van Smits pseudonienien was Evert J. Pot. In 1969 legde Smit om gezondheidsredenen zijn ambt neer

SPINELLI, ALTIERO (31-8-1907 Rome– 23-5-1986 Rome) Italiaans politicus.

Altiero Spinelli sloot zich als 17-jarige aan bij de Jonge Communistische Federatie. Hij studeerde rechten aan de universiteit van Rome, een studie die hij moest onderbreken toen hij wegens zijn strijd tegen het fascisme van Mussolini werd verocrdeeld tot tien jaar gevangenisstraf, gevolgd door een ballingschap van zes jaar op het eiland Ventotene. Nog tijdens zijn gevangenschap, in 1937, keerde hij het communisme de rug toe. Samen met zijn medegevangenen Ernesto Rossi en Eugenio Colorni schreef hij in 1941 het ,,Ventotene Manifesto", dat de bijbel werd van de Europese Federalistische Beweging, die Spinelli in 1943, na de val van Mussolini, oprichtte.
Bij de conferentie van het Europese verzet in het voorjaar van 1944 in Genève was hij een van de initiatiefnemers van het plan een ,.Europees Manifest'' uit te geven Als medewerker en adviseur van minister van buitenlandse zaken Gasperi, diens Belgische en Franse collega's Spaak en Monnet, stond Spinelli aan de wieg van de oprichting van de Europese Economische Gemeenschap.

In 1967 richtte Spinelli het Italiaanse Instituut voor buitenlandse politiek op, waar hij directeur van werd. Na twee jaar adviseur te zijn geweest van minister van buitenlandse zaken Petro Nenni, was Spinelli tussen 1970 en 1976 lid van de Europese Commissie. In Brussel vielen technologie-, industrie- en milieubeleid onder zijn competentie.

In 1976 liet Spinelli, wie soms een irreële droomzucht werd verweten, zich als onafhankelijk kandidaat voor de Italiaanse communistische partij (PCI) op de lijst zetten en werd in het Italiaanse parlement gekozen. Toen hij drie jaar later in het Europese parlement werd gekozen richtte hij zich weer helemaal op Europa. In 1982 kwam hij met het „Spinelli-plan" voor de vorming van een Europese Unie dat twee jaar later met een opvallend grote meerderheid in het parlement werd aangenomen. In 1984 werd hij op het nippertje niet tot voorzitter van het parlement gekozen.

STAM, MARTINUS ADRIANUS (5-8-1899 Purmerend, Nederland – 21-2-1986 Zurich, Zwitserland) Nederlands architect.

Mart Stam begon zijn loopbaan als tekenaar bij de Amsterdamse Schoolarchitect Van der Mey en de latere traditionalist Granpré Molière.
In 1921 legde hij zijn eerste internationale contacten met de Zwitsers Hans Schmidt en Werner Moser. Een jaar later vertrok hij naar Berlijn waar hij werkte bij de expressionistische architecten Poelzig en Taut. Daar raakte hij ook bevriend met de Russische schilder El Lissitzky.
Vanaf die tijd bevond Stam zich steeds op die plaatsen in Europa waar de functionalistische architecteur werd ontwikkeld. Hij gaf lezingen aan het Bauhaus in Weimar, was mede-uitgever van het tijdschrift ABC. bouwde modelwoningen in de Weissenhofsiedlung in Stuttgart, nam deel aan het oprichtingscongres van de Internationale moderne architectuur (CIAM) in 1928 en werkte vanaf datzelfde jaar samen met Ernst May, die in Frankfort een ambitieus programma van sociale woningbouw op functionalistische grondslag wist te realiseren. Samen met May vertrok Stam in 1930 naar de Sowjet-Unie waar hij in het kader van het eerste vijfjarenplan werkte aan de nieuwe steden Magnitogorsk, Makajewka en Orsk.
Terug in Nederland werkte hij mee aan het door Le Corbusier best gewaardeerde prijsvraagontwerp van het Amsterdamse stadhuis. Tijdens en na de oorlog bleef Stam actief in Nederland. Van 1939 tot 1948 was hij directeur van het Instituut voor Kunstnijverheidsonderwijs in Amsterdam en in die periode werd hij niede-owrichter van de stichting Goed Wonen. Na een vierjarig verblijf in Oost-Duitsland werd hij in 1953 medewerker van het bureau Merkelbach en Elling. In 1956 vestigde hij zich als zelfstandig architect.
Vanaf 1966 leidde Stam een teruggetrokken leven in Zwitserland.
Stam is vooral bekend vanwege zijn onuitgevoerde ontwerpen en enkele gerealiseerde modelwoningen in Praag en Stuttgart. Ook bouwde hij de wijk Hellerhof in Frankfort. Zijn aandeel in het ontwerp van de Rotterdamse Van Nelle-fabriek, die doorgaans aan Van der Vlugt wordt toegeschreven, is steeds omstreden geweest.
Voor Stam prevaleerde de sociale en ethische kant van het bouwen altijd boven het esthetische aspect. Het individuele kunstenaarschap trok hem niet aan. Steeds zocht hij samenwerking met gelijkgestemden. Hij zag het functionalisme in de architectuur als een vanzelfsprekend antwoord op de maatschappelijke behoeften en ook als de bouwwijze die bij uitstek geschikt was voor de opbouw van een socialistische samenleving. Door zijn strakke architectuur en zijn stellige uitspraken en geschriften heeft hij sterk bijgedragen aan de radicalisering van de moderne architectuurstroming. Zijn naoorlogse werk miste die radicaliteit.

De hertog en de hertogin van Windsor

WINDSOR, HERTOGIN VAN, off. WALLIS SIMPSON (19-6-1896 Blue Ridge Summit, Pennsylvania, Verenigde Staten – 24-4-1986 Parijs, Frankrijk) echtgenote van Edward VIII.

Wallis Simpson werd geboren als Bessie Wallis Warfield. Haar eerste huwelijk, dat zij op 20-jarigeleeftijd sloot, werd in 1927 ontbonden. In 1928 trouwde zij in Londen met Ernest Simpson, die haar introduceerde in de Londense society.
In 1930 ontmoette zij voor het eerst de Engelse kroonprins Edward, die in 1936 werd uitgeroepen tot koning Edward VIII. In die tijd stonden met name de Amerikaanse kranten bol van de verhalen over een toekomstig huwelijk van de Britse koning met Wallis Simpson. die steeds vaker in zijn gezelschap verkeerde. Gedurende de eerste maanden van zijn koningschap koesterde Edward de hoop zijn geliefde koningin van Engeland te maken. Maar de puriteinse regering van Stanley Baldwin, de Anglicaanse kerk en de rest van de Windsor-familie verwierpen de ,,Lady", zoals Wallis Simpson in aristocratische kringen bekend stond.
Na tien maanden en elf dagen koningschap trad Edward op 11 december 1936 af, naar hij verklaarde omdat hii niet kon leven zonder de vrouw van wie hij "hield. Twee dagen later verliet het paar Engeland. Zij trouwden op 3 juni 1937, een maand na de ontbinding van Wallis Simpsons tweede huwelijk.
Als hertog en hertogin van Windsor brachten Edward en Wallis in 1938 een beleefdheidsbezoek aan Adolf Hitler, tot grote consternatie van Londen. Na Edwards gouverneurschap van de Bahama's gedurende de oorlog leefde het paar nagenoeg in ballingschap in Frankrijk en de Verenigde staten. De betrekkingen met het Engelse koningshuis bleven uitermate koel. Pas na afloop van de begrafenis van Edward in 1972 mocht Wallis overnachten op Buckingham Palace. Zij bleef wonen in Parijs, waar zij onder meer werkte aan haar in 1982 verschenen autobiografie The Duke of Windsor's War.

WHITE, THEODORE HAROLD (6-5-1915 – 15-5-1986 New York) Amerikaans iournalist en schrijver.

Theodore White studeerde Chinees en reisde in 1939 naar China, dat zich midden in een burgeroorlog bevond. Hij werd er correspondent voor de Engelse krant The Guardian en voor het Amerikaanse weekblad Time. In 1945 publiceerde hij samen met een collega het boek Thunder out of China. waarin hij onder meer felle kritiek leverde op de Amerikaanse steun aan nationalistisch China. Na de oorlog werkte hij enkele jaren in Europa en in 1953 verscheen Fire in the ashes, een analyse van het naoorlogse herstel in Europa.
In 1953 keerde White terug naar de Verenigde Staten, waar hij zich ging verdiepen in de achtergronden van de presidentsverkiezingen. Voor zijn in 1960 verschenen bestseller The making of the president ontving White de Pulitzerprijs. Ook de drie volgende verkiezingen en campagnes werden door White verslagen in The making of the president 1964, 1968 en 1972. In 1975 verscheen Breach of faith: the fall of Richard Nixon, een analyse van de factoren die leidden tot de val van president Nixon. White's autobiografie, In search of history, verscheen in 1978. Verdere publikaties van zijn hand: Stilwell Papers (1948), de romans The mountain road (1958) en The view from the 40th floor (1960), Caesar at the Rubicon (1968), America in search of itself (1982).

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B2100, Deurne-Antwerpen, Keesing-laan 10.
I.S.S.N. 0165-3660

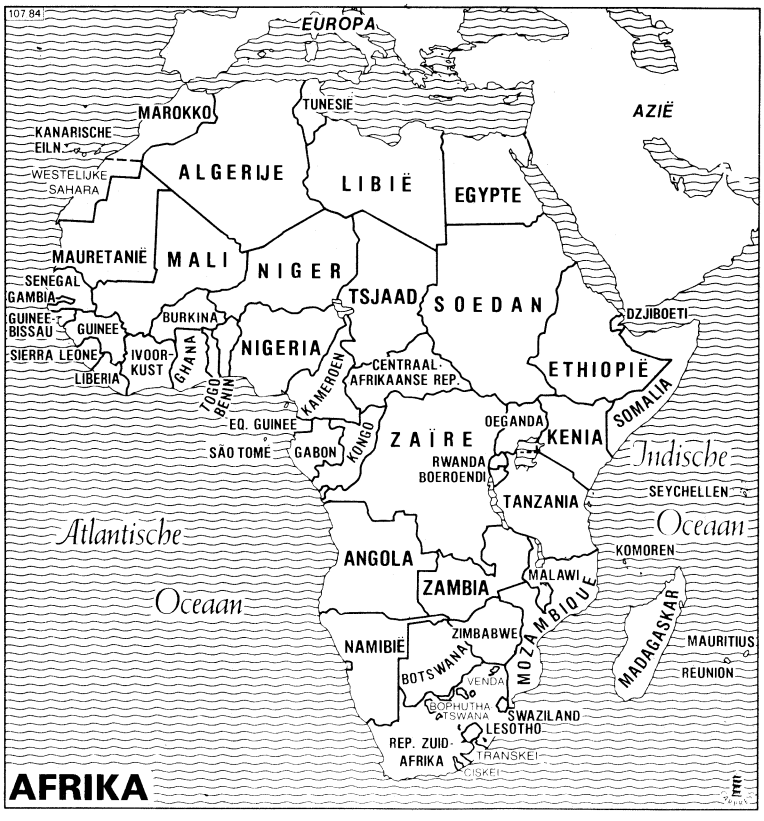
AFRIKA – BEVOLKINGSGROEI EN VOEDSELTEKORT

Op 3 september verschenen twee rapporten over oritwikkelingeri in Afrika die de toekomst van dit continent bedreigen.
De wereldbank publiceerde in Nairobi (Kenia) een rapport met als titel .,Bevolkingsgroei en politiek in Afrika ten zuiden van de Sahara". De FAO, de voedsel- en landbouworganisatie van de Verenigde Naties, presenteerde een rapport. getitel ..Afrikaanse landbouw – de komende 25 jaar", ten behoeve van een regionale FAO-confe. rentie in Yamoussoukrou (Ivoorkust). Aan deze rapporten werd het volgende ontleend.

Bevolkingsgroei

De bevolking van Afrika ten zuiden van de Sahara nam in 1985 met 3,1% toe, terwijl de groei in de periode 1970-1982 gemiddeld 2,8% per jaar bedroeg. Als deze trend aanhoudt, zal zwart Afrika tegen het jaar 2000 700 mln zielen tellen tegen 470 mln nu en 1,8 a 2 mrd tegen het midden van de 21ste eeuw. De bevolking van dit gebied groeit sneller dan ooit in haar geschiedenis, terwijl de bevolkingsgroei in andere ontwikkelingsgebieden juist afneemt. Zo liep de groei in Latijns-Amerika van 2,9% per jaar in het begin van de jaren zestig terug tot 2,4%. In Zuid-Azië, waar aan het eind van de jaren zestig een groei van iets boven de 2,5% werd bereikt, neemt de bevolking nu met 2,1% per jaar toe.
Voor de afzonderlijke Afrikaanse landen lopen de groeicijfers uiteen; bijna de helft valt in een schaal van 2,7 tot 3,5%. Bij een paar verloopt de groei nog veel sneller. Kenia, met ca. 20 mln inwoners, kent met bijna 4% de grootste bevolkingsgroei ter wereld, terwijl het in 1983 zelfs een record van 4,2% haalde.

In landen met een lager groeipercentage, zoals Tsjaad. Guinee, Sierra Leone en Somalia, was de oorzaak daarvan veeleer een hoger sterftecijfer dan een lager geboortencijfer, aldus het rapport van de Wereldbank.
Dit stelde: ,,Niet eerder in de geschiedenis is een groep landen geconfronteerd met de uitdaging van ontwikkeling in een situatie van zo'n snelle bevolkingsgroei." Deze groei ,,frustreert de economische en sociale ontwikkeling" en ,,bedreigt de gezondheid en het welzijn van de Afrikanen". Volgens het rapport is het hoge geboortencijfer aan diverse oorzaken toe te schrijven, merendeels van culturele aard. Genoemd worden de jonge huwelijkcleeftijd (variërend van 15 tot 22 jaar voor vrouwen). een kortere tijd tussen de bevallingen (de traditionele praktijk van seksuele onthouding na de geboorte van een kind komt minder voor) en het geloof dat kinderen een teken van rijkdom zijn.
De Wereldbank wijst er echter op dat de instelling t.o.v. het bevolkingsvraagstuk in Afrika verandert. Terwijl de Afrikaanse regeringen in het begin van de jaren zeventig nog weinig belangstelling voor het probleem toonden, is er sindsdien sprake van een groeiend bewustzijn van de gevaren van een snelle bevolkingsgroei. Thans steunt meer dan driekwart van de Afrikaanse regeringen officieel de gezinsplanning.
Tijdens de Tweede Afrikaanse Bevolkingsconferentie, die in 1984 in Arusha (Tanzania) werd gehouden, werd een actieprogramma geratificeerd. het z.g. Kilimanjaro actieprogramma. dat opriep tot maatregelen om bevolkingsgroei en spreiding aan te pakken als een centraal onderdeel van pogingen de algehele ontwikkeling te versnellen. Geboorten- en sterftecijfers werden in direct verband met de levensstandaard gebracht. De snelle bevolkingsgroei beperkt drastisch de mogelijkheid om de sinds de onafhankelijkheid bereikte levensstandaard te handhaven en sluit de kansen op verhoging van die standaard vrijwel uit.
Volgens de Wereldbank moeten de Afrikaanse regeringen hun openbare verklaringen door concrete actie laten volgen. Zij moeten de leiding nemen bij het ontwerpen en uitvoeren van programma's inzake gezinsplanning. Tegelijk moeten zij andere instellingen op lokaal niveau – zoals kerken; gerneenschapsorganisaties en vrijwilligersgroepen – aanmoedigen tot dienstverlening bij de gezinsplanning. In dit verband wijst het rapport op de noodzaak de rol en de status van de vrouw te verbeteren. mede vanwege de bijdrage die vrouwen kunnen leveren tot de gezinsplanning alsmede tot de gezondheid en het welzijn van hun kinderen.
Bij een efficiënt gebruik van de beschikbare voorbehoedsmiddelen zou in de komende tien jaar tot een kwart van de zwangerschappen kunnen worden voorkomen, aldus het rapport, en dat alleen al zou het tempo van de bevolkingsgroei met ruim 1% verminderen. waardoor de groei tot 2% per jaar zou kunnen worden beperkt.
De Wereldbank heeft besloten haar le-

Weekblad 55ste jaargang No. 2860. pag. 41815-41830

ningen ten behoeve van bevolkingsprogramma's in Afrika ten zuiden van de Sahara in de komende drie jaar te verdubbelen. Gegeven de beperkte capaciteit van de meeste Afrikaanse regeringen om zelf nieuwe programma's te financieren, is het volgens de bank ,,niet onredelijk" te verwachten dat de helft van de kosten van de bevolkings- en aanverwante gezondheidsprogramma's in de komende tien jaar extern wordt gefinancierd. De kosten per jaar zullen naar verwachting toenemen van $100 mln nu tot $640 mln tegen het jaar 2000. Tot dusver wordt de helft van die kosten uit externe bron gedekt. en dat komt neer op minder dan 1% van de totale officiële ontwikkelingshulp van $7 mrd. Wanneer ook in de toekomst de helft van de kosten voor rekening van buitenstaanders komt, zal de externe bijdrage tot het zesvoudige of zevenvoudige moeten worden verhoogd.

Om het huidige, ontoereikende voedingspeil te handhaven zou de landbouwproduktie in Afrika gedurende de komende 20 jaar met steeds ruim 3% per jaar moeten toenemen, aldus de Wereldbank, die een dergelijke groei onwaarschijnlijk acht. De bank wijst dan ook op het grote gevaar dat de Afrikaanse bevolking steeds afhankelijker dreigt te worden van voedselhulp.

Zelfs de Afrikaanse landen met overvloedige grond, rijke natuurlijke hulpbronnen en relatief goede agrarische vooruitzichten zullen onderwijs en gezondheidszorg voor hun groeiende bevolking moeilijk kunnen betalen. De meeste landen ten zuiden van de Sahara moeten rekenen op een verdubbeling van de leerplichtige bevolking in de komende twee decennia. Kinderen beneden de 15 jaar vormen nu reeds 45% van de totale bevolking in Afrika, vergeleken met 37% in Azië en 40% in Latijns-Amerika.

Landbouw en hongersnood

Als de Afrikaanse landen hun huidige landbouwbeleid voortzetten, zal de voedselsituatie in Afrika ,,in het jaar 2010 slechter zijn dan op het hoogtepunt van de hongersnood in 1983 tot 1985". ,,Als de huidige trend zich voortzet, zal de situatie binnen 25 jaar evenzeer ecologisch als economisch en politiek volstrekt onhoudbaar zijn", aldus het FAO-rapport. ,,Dat zou ook onvergeeflijk zijn vanuit een humanitair standpunt", zo werd gesteld. De levensmiddelenproduktie per hoofd van de bevolking dreigt met 30% te dalen: nog maar vier Afrikaanse landen zouden in staat zijn een voedseloverschot te produceren. Het gevaar bestaat dat Afrika tegen het jaar 2010 bijna de helft van zijn benodigde graan zal moeten invoeren, d.w.z. meer dan 100 mln ton per jaar. De droogte was niet de oorzaak van de voedselproblemen; die had de toestand alleen maar verergerd.

,,Perioden van droogte zijn in Afrika niet nieuw en niet ongewoon. Zij komen voor in ongeveer de helft van de Afrikaanse landen Hoe Komt het dan dat de gevolgen van de afgelopen droogteperiode zo rampzalig zijn geweest?"

Na een onderzoek van twee jaar formuleren de deskundigen van de FAO zes antwoorden op deze vraag: 1) het hoge tempo van de bevolkingsgroei: 2) het afnemende tempo bij de ontginning van land; 3) de toenemende erosie en achteruitgang van het milieu; 4) het gebrek aan technologische vernieuwing, waardoor de landbouwproduktie stagneert en zelfs terugloopt; 5) een ongunstig extern economisch klimaat: en 6) de ondergeschikte plaats die de landbouw inneemt in het beleid van veel regeringen (in slechts een paar Afrikaanse landen wordt voor de landbouw meer dan 10% op de begroting uitgetrokken).

Volgens FAO-statistieken draagt de landbouw in Afrika voor zeker 50% bij tot het Bruto Nationaal Produkt, voor 80% tot de werkgelegenheid en voor 90% tot de buitenlandse deviezeninkomsten. De hulp van de donors wordt voor minder dan 20% aan de landbouw besteed.

Volgens het FAO-rapport zal Afrika zich in het algemeen zelf kunnen voeden als aan vier voorwaarden wordt voldaan: 1) Aan de landbouw moet prioriteit worden toegekend; 2) de milieubescherming moet systematisch worden verbeterd, zodat de groeiende bevolking de natuurlijke omgeving geen onherstelbare schade berokkent; 3) de internationale gemeenschap moet Afrika helpen door een eind te maken aan het protectionisme in het landbouwbeleid en door de ontwikkelingshulp meer te richten op de voedselproduktie; en 4) er moeten maatregelen worden genomen tot het stimuleren van de Afrikaanse boeren en tot verbetering van de organisatie en infrastructuur.

Het rapport bevatte voorts gedetailleerde voorstellen. De Afrikaanse regeringen moeten hun boeren ondersteunen met goedkope leningen. een goed prijsbeleid, betere dienstverlening en de aanleg van wegen en spoorlijnen, zodat de boeren hun produkten naar de markt kunnen brengen.

Voor de verhoging van de opbrengsten is meer hulp nodig bij de ontwikkeling en het gebruik van meststoffen, het verbeteren van het zaaigoed en andere technische aspecten van de landbouw. ,,Behalve in de verdorde en half verdorde gebieden zonder irrigatie kan met de bestaande technologie de produktie ruwweg worden verdubbeld", aldus het rapport. Afrika moet kiezen voor „eenvoudige landbouwhervormingen".

Als aan de vier voorwaarden wordt voldaan, zou volgens de FAO een stijging van de agrarisch? produktie met 3% per jaar kunnen worden bereikt. Het rapport wees in dit verband op het voorbeeld van Mali en Zambia, die hun graanopbrengst aanzienlijk hebben vergroot. (Reuter, AP, Financial *Times. NZZ*)

Commentaar

Aan een commentaar van de *Financial* Times (4-9) werd het volgende ontleend:

,,...Sinds meer dan een decennium wordt de kloof tussen bevolkingsgroei en voedselproduktie in Afrika alsmaar groter. Bij voortzetting van de huidige trends, zegt de FAO, zal het continent 650 mln meer mensen hebben en een jaarlijks tekort aan graan van 100 mln ton tegen het jaar 2010 – meer dan het huidige jaarvolume van de wereldhandel in tarwe.

Zulke tekorten in de ontwikkelingswereld schijnen bijzonder stuitend in een tijd dat geïndustrialiseerde landen worstelen met begroting-ondermijnende voedselvoorraden die zij niet kunnen verkopen. Het contrast tussen deze twee is waarschijnlijk de meest treffende en frustrerende paradox van onze tijd.

Het brengt vele meelevende mensen ertoe te suggereren dat het probleem niet een zaak van voedselproduktie, maar een van voedseldistributie is (...) Mensen lijden thans geen honger omdat voedselvoorraden ontbreken; zij lijden honger omdat zij arm zijn.

Hetzelfde geldt voor Afrika's onvermogen zichzelf te voeden. De technologische verbeteringen die boeren in het Westen en in sommige ontwikkelingslanden als India en China in staat hebben gesteld hun opbrengst te vergroten – kunstmest en landbouwchemicalien – zijn in Afrika eenvoudig niet beschikbaar. (...)

In Afrika is het werkelijke probleem een kwestie van politiek. Boeren, grote of kleine. schakelen niet over van een landbouwstijl voor het levensonderhoud naar een stijl waarin zij voor een markt produceren, tenzij hun een redelijke beloning wordt geboden om dat te doen. En dat betekent een verhoging van de voedselprijzen, vaak een gevoelskwestie in landen die door stedelijke elites worden geregeerd.

Het omgekeerde geldt voor de landbouwpolitiek in de ontwikkelde wereld. De geïndustrialiseerde landen hebben onhanteerbare voedselvoorraden, omdat de prijzen die zij hun boeren betalen veel te hoog zijn. Dit stimuleert de produktie, remt de binnenlandse consumptie en schept bergen die – met alsmaar stijgende budgettaire kosten – op de wereldmarkt moeten worden gedumpt. Dat, op zijn beurt, drukt de inheemse produkten in de noodlijdende landen, doordat hun markten worden overspoeld met concurrende, gesubsidieerde produkten.

Afrikaanse regeringen vinden het gemakkelijker verslaafd te blijven aan de slopende drugs van gratis voedselhulp en goedkope graanimporten dan de harde beslissingen te nemen die nodig zijn om de binnenlandse produktie op te voeren. Boerenlobby's in het Noorden vinden het gemakkelijker hun overproduktie op peil te houden, wanneer er in het Zuiden een kennelijke behoefte aan voedsel bestaat. (...)"

BELGIË

STAATSMINISTER PAUL VANDEN ROEYNANTS VOORWAARDELIJK VEROORDEELD WEGENS VALSHEID IN GESCHRIFTE EN FISCALE FRAUDE

Op 25 juni heeft de 22ste kamer (bis) van de correctionele rechtbank te Brussel staatsminister, gewezen eerste minister en minister Paul Vanden Boeynants (67 jaar) voorwaardelijk veroordeeld tot 1 jaar gevangenisstraf en 120.000 fr. boete voor valsheid in geschrifte en tot 2 jaar gevangenisstraf en 500.000 fr. boete voor fiscale fraude en diverse valsheden.

De rechtbank werd voorgezeten door rechter Carlos Amores y Martinez Arnore. „Wij rechters hebben de fijnste schroevedraaiers gebruikt om het fijne. ingewikkelde mechanisme van uw enorme fraude tot in het kleinste detail uiteen te nemen. U bent een diepgeworteld. verstokt en onverbeterlijk fraudeur. Dat is des te erger omdat u het goede voorbeeld had moeten geven. U hebt de wetten verkracht, die u anderen oplegde. U moest erover waken dat die wetten nageleefd werden. U had ze als eerste minister nauwgezet. meer dan alle anderen. moeten eerbiedigen. Het is ongehoord dat u dat niet deed. Alleen uw leeftijd, uw rijke persoonlijkheid en de diensten, die u ontegensprekelijk aan het land bewees, beletten dat u de gevangenis ingaat U kan in beroep gaan. maar het is niet zeker dat andere rechters even mild zullen zijn als deze rechtbank ', zo zei rechter Amores na de voorlezing van het vonnis. die ruini drie en een half uur duurde

De vlijmscherpe commentaar van rechter Amores, na lezing van het vonnis, noemden ingewijden zeer ongewoon

De rechtbank stelt dat de fraude zeer omvangrijk is, dat ze door Vanden Boeynants uitgewerkt was tot een systeem, dat ze terug te vinden is in al zijn zaken, dat de fiscale fraude de hoofdmotor was van zijn handelingen en dat zelfs de dossiers, waarvoor hij wegens gebrek aan bewijzen niet veroordeeld kan worden, troebel zijn. De rechtbank tilde ook zwaar aan het feit dat Vanden Boeynants zowel tijdens het vooronderzoek als tijdens de debatten een negatieve houding heeft aangenomen door alles te willen ontkennen, zelfs wat niet te loochenen viel, en dat de belangrijkheid van zijn functie hem had moeten aanzetten om als eerste de fiscale wetten te eerbiedigen .„die misschien onaangenaam en lastig te dragen zijn, maar die hij als leider of lid van de regering en het parlement mede de anderen heeft opgelegd", aldus de rechtbank.

Het vonnis beslaat in totaal 182 bladzijden voor 137 ten laste gelegde feiten.

In het eerste deel verwerpt de rechtbank de door de verdediging opgeworpen verjaring voor nagenoeg alle ten laste gelegde fcitcn

Daarna pakt de rechtbank meteen de zwaarste betichting aan. namelijk valsheid in geschrifte.

Op 20 juli 1982 heeft men op initiatief en op aanwijzing van de betichte zelf in de bibliotheek van zijn woning een ontvangstbewijs gevonden.

Daaruit moest blijken dat op 14 juni 1974 voor 40 miljoen aandelen van de NV EPBC-DACOR door Vanden Boeynants verkocht waren aan de thans overleden ambassadeur van Libanon, Antoine Francis. Dat stuk is vals. aldus het vonnis. De handtekening van Francis werd gekalkeerd van ren fotokopie van de aanvraag tot lidmaatschap, die Francis op 16 december 1973 had ingediend bij de Cercle des Nations. Die fotokopie werd teruggevonden bij Gherardi Dandolo. Dandolo heeft dat stuk nooit voor eigen doeleinden gevraagd. wan? hij deed nooit zaken met Francis. Hij had het stuk niet nodig. Wel vroeg Dandolo het document met de handtekening van Francis na een onderhoud met Vanden Boeynants. Dandolo heeft hem een dienst willen be ijzen.

Uit een nota van Dubois. de overleden fiscale raadgever van Vanden Boeynants. blijkt dat de 40 miljoen aandelen in kwestie op 11 december 1976 nog altijd in het bezit u-aren van Vanden Boeynants. Dus kunnen zij twee jaar tevoren niet aan Francis verkocht zijn, wat nochtans in het valse stuk wordt beweerd. Twintig gegevens wijzen er op dat Vanden Boeynants dit stuk in zijn bezit had voor het geval hij ter verantwoording zou worden geroepen, nadat zijn pariementaire onschendbaarheid was opgeheven. Hij heeft die 40 miljoen voor de fiscus verborgen gehouden en de valse handtekening van Francis moest die fraude witwassen, aldus de rechtbank.

Het is volgens haar niet te bewijzen wie het stuk vervalst heeft. Wel is bewezen dat Vanden Boeynants het valse stuk gebruikte om de onderzoekers en de onderzoeksrechter op een vals spoor te brengen. Volgens de rechtbank is het misbruik van dit valse stuk de ultieme poging van een gokker. die het tot dan toe altijd haalde. om zich met een wanhopige alles of niets nog eens uit de slag te trekken.

Vervolgens handelt het vonnis over een aantal vrijspraken voor betichtingen.

De rechtbank zegt dat Vanden Boeynants vrijuit gaat bij de stichtingsakte van General Meat Products. waarbij een vroegere werknemer voor 225.000 fr. stroman zou zijn geweest.

Vanden Boeynants wordt vrijgesproken in verband met de aankoop van aandelen van Action Press, waarbij het gaat om 5 miljoen, betaald aan de uitgevers van het weekblad *L'Eventail*. Dat hij voor de fiscus verzweeg dat hij als voorzitter van de PSC (Parti Social Chrétien) maandelijks 50.000 fr. kreeg, wordt hem door de rechtbank niet kwalijk genomen. Het is vanzelfsprekend dat een voorzitter van een partij een aantal verplichtingen moet nakomen en dat die 50.000 fr. derhalve moet beschouwd worden als een maandelijkse vergoeding van kosten.

Vanden Boeynants werd er ook van beticht valse verklaringen te hebben afgelegd over zijn inkomsten tussen 1975 en 1979. omdat uit het onderzoek blijkt dat hij in die periode meer uitgaven deed dan zijn inkomsten bedroegen.

De rechtbank gaat daar niet op in. Men kan immers inkomsten hebben uit een vroegere periode en het ia derhalve niet bewezen dat Vanden Boeynants ter zake fraudeerde. Wat de 100.000 Franse fr betreft die Vanden Boeynants in een Luxemburgse bank onderbracht. geeft de rechtbank toe dat die som niet aangegeven werd. Maar omdat het openbaar ministerie niet kan bewijzen wanneer en welke renten die som

Oud-premier Paul Vanden Boeynants (m.) wordt door journalisten omringd, nadat hij op 25 juni in Brussel wegens valsheid in geschrifte en belastingfraude voorwaardelijk was veroordeeld tot in totaal drie jaar gevangenisstraf en boetes van 620.000 francs.

heeft opgebracht, vervalt ter zake de betich. ting.

Vervolgens onderzoekt de rechtbank de oprichting van de NV Immobiliere du Bastion, die het Vanden Boeynants mogelijk zou hebben gemaakt 7 miljoen te frauderen.

Het is duidelijk. aldus het vonnis, dat die NV Bastion eigendom is van rekening 1114 bij de Investeringsbank (BIP) te Genève. Vanden Boeynants zegt dat h slechts de mandataris is van die rekening 1114 en dat hij optrad namens buitenlanders, wier naam hij niet wil of mag bekend maken. Dat klopt volgens de rechtbank niet met de constateringen van het onderzoek. Men vindt immers de handtekeningen van Vanden Boeynants terug onder stukken die een verbintenis aangaan tussen de bank in kwestie en haar client. De klant is dus duidelijk Vanden Boeynants.
Verder is bewezen dat het aankoopborderel van 1.500 aandelen van de NV Primus voor rekening van 1114 alleen bestemd is voor de eigenaars van rekeningen bij die bank. Als Vanden Boeynants via dat borderel aandelen verkocht, was hij eigenaar.
Daarenboven is het onmogelijk dat een mandataris op eigen houtje in één dag tijd miljoenen van de ene rekening naar de andere zou overhevelen, zonder enig contact of een opdracht van de eigenaars. Vanden Boeynants kon dat wel omdat hij niet de mandataris, maar wel de eigenaar was.
Zo heeft Vanden Boeynants op 3ü maart 1973 2.915 Primusaandelen gekocht van de echtgenoten Verschueren. Dezelfde dag verkocht hij 1.500 van dezelfde aandelen aan rekening 1114 en hield hij er 1.415 voor zich. Als men zijn redenering volgt, is hij niet langer de eigenaar van de eerste 1.500 aandelen en vallen die buiten zijn controle. Indien derden, onbekenden, de werkelijke eigenaars van rekening 1114 zijn, had de verkoop onmiddellijk van Verschueren naar rekening 1114 kunnen gebeuren en was de omweg nutteloos. De omweg moest echter dienen om geld van Vanden Boeynants naar Zwitserland over te maken. Alle berekeningen bewijzen dat niet rekening 1114 maar Vanden Boeynants de echtgenoten Verschueren heeft betaald. Dus Vanden Boeynants is de eigenaar van rekening 1114.
Aangezien Vanden Boeynants eigenaar is van rekening 1114. is hij dat ook van de NV Bastion. Het lijdt geen twijfel dat de stichtingsakte van de NV Bastion moest dienen om de fiscus te bedriegen. Ook in dat verband heeft Vanden Boeynants jarenlang de fiscus bedrogen. aldus het vonnis dat met 12 punten staaft dat Vanden Boeynants zonder enige twijfel de enige baas was van de NV Bastion.
Bij de stichting van de Vleeshandel der Kempen en de kapitaalsverhoging van Euromeat Express vindt men volgens de rechtbank hetzelfde procédé. Ook in die zaken wordt hij schuldig bevonden. alsook inzake de aankoop van de Primusaandelen en de kapitaalsverhogingen van Primus. EPBC-Dacor en andere vennootschappen. Telkens werd volgens de rechtbank gebruik gemaakt van valse stukken om de fiscus te bedriegen.
Het vonnis stelt ook dat Vanden Boeynants eigenaar is van een Anstalt in Vaduz (Liechtenstein), die Trusteeship and Management Establishment genoemd werd en 40.000 US-dollar had. Maar het openbaar ministerie bewijst niet welke renten eruit voortvloeiden. Ook de verkoop van aandelen van EPBC-Dacor door de NV Investco zijn volgens de rechtbank nul-operaties achter welke steeds één grote baas staat: Vanden Boeynants. Hij kon dat doen dank zij de betrouwbare medewerkers Leroux en De Lembre, die de rechtbank zowat overal terugvindt en die zij het ,,komisch duo" noemt.
Het vonnis zegt voorts dat Vanden Boeynants achter Euroham en talloze andere spook- en mantelmaatschappijen zit, die het zelfs mogelijk maken dat hij samen met zijn zoon voor de buiten ereld slechts 4% van de aandelen bezit. terwijl hij in feite de enige grote baas is van het geheel, die aan niemand verantwoording is verschuldigd.
Via de wisselagenten De Martelaere uit Gent heeft Vanden Boeynants aandelen verkocht aan de AG fur Gastgewerbe Betriebe in Zwitserland. De rechtbank noemt dat weer een maatschappij waarachter alleen Vanden Boeynants schuilgaat. Hij heeft aandelen aan zichzelf verkocht om geld naar Zwitserland over te maken. De verklaringen van een Zwitserse advocaat dat Vanden Boeynants slechts mandataris zou zijn van al die firma's en vennootschappen noemt de rechtbank een vrome leugen.

Het vonnis stelt dat men al de gepleegde vervalsingen ter wille van de fiscale fraude los moet zien van de valsheid in geschrifte bij de nabootsing van de handtekening van Francis, de ambassadeur van Libanon. De belastingontduiking vormt één geheel en moet als één geheel met één straf bestraft worden. Het valse document-Francis was niet bedoeld de fiscus om de tuin te leiden, maar wel om de onderzoeksrechter en de justitie te misleiden. Dat is een totaal ander opzet en moet afzonderlijk bestraft worden.

Wat Vanden Boeynants gedaan heeft is zeer erg, aldus de rechtbank. Hij heeft de onderzoeksrechter willen bedriegen. Hij, die een meer dan eminent persoon was en derhalve boven alle verdenking moest staan, temeer daar hij verscheidene regeringen leidde en dus meer dan anderen eerbied verschuldigd was aan de justitie.
Het is opvallend, aldus de rechtbank, dat Vanden Boeynants niet deelgenomen heeft aan de stemming in de Kamer van volksvertegenwoordigers. die op 5 februari 1981 over de wetten stemde voor de strafrechterlijke vervolging van belastingontduiking. Vanden Boeynants heeft deelgenomen aan alle stemmingen die eraan voorafgingen en ook aan alle stemmingen die erna kwamen. Alleen voor de stemming over die fiscale wet, op basis waarvan hij thans wordt vervolgd, bleef hij buiten. Was dat voorzichtigheid?, vraagt de rechtbank.
In haar vonnis aanvaardt de rechtbank echter verzachtende omstandigheden omdat het huidige proces reeds een zware bestraffing is en Vanden Boeynants moet afzien van het vooruitzicht op een eervol einde van zijn loopbaan.
Na de voorlezing van het vonnis leverde rechter Amores nog een zeer scherp commentaar aan het adres van Vanden Boeynants. Daarna bestormden cineasten en fotografen de veroordeelde. Bij het ontruimen van de rechtszaal vielen harde klappen. Vanden Boeynants zei: „Ik ben ondersteboven van de uitspraak. Ik ben vooral getroffen door de strenge commentaar van de voorzitter na de lezing van het vonnis. Dat is ongelooflijk. Ik had me nooit ingebeeld dat dergelijke straf mogelijk was".
Op 26 juni uitte Vanden Boeynants in interviews met RTL en RTBf kritiek op he! vonnis,
„Was ik niet VdB geweest. dan was ik nooit zo veroordeeld geworden", zo zei hij. Hij beklemtoonde dat hij geen fraudeur is en dat hij de commentaar van rechter Amores niet kon aanvaarden. ,,Hoe kan men na dergelijke commentaar nog geloven in een rechtvaardige en serene rechtspraak". verklaarde hij.
Op 26 juni heeft Paul Vanden Boeynants tegen het vonnis beroep aangetekend.
(Vor. ber. pag. 340/2-1982 en 438/2-1982)

NEDERLAND

JHR. E. VAN LENNEP MINISTER VAN STAAT

H.M. de Koningin heeft bij koninklijk besluit van 29 april 1986 jhr.mr. E. van Lennep benoemd tot minister van staat.
Jhr. Van Lennep was van 1951 tot 1969 thesaurier-generaal op het ministerie van Financiën en van 1969 tot 1984 secretaris-generaal van de OESO. Na zijn aftreden als secretaris-generaal van de OESO heeft hij de regering in een aantal belangrijke zaken van advies gediend. (RVD)

DR. W. DREES 100 JAAR

Op 5 juli 1986 heeft sociaal-democratische staatsman-in-ruste dr. W. Drees de leeftijd van 100 jaar bereikt. Ter herdenking hiervan zijn verschillende activiteiten ondernomen.
Op 25 maart heeft prinses Juliana in de Thorbeckezaal van het ministerie van algemene zaken een beeld van dr. Drees onthuld, dat was vervaardigd door Sybilla Krosch.
Verder heeft het bestuur van de PvdA een Willem Drees-beurs in het leven geroepen voor onderzoek en studie naar de geschiedenis van het democratisch socialisme. Voor de beurs stelt de PvdA één keer in de vier jaar een bedrag van f 7500 beschikbaar. W. Drees jr. nam op 25 juni de hierop betrekking hebbende papieren in ontvangst uit handen van PvdA-voorzitter Max van den Berg.
Voorts heeft de PTT op 1 juli een postzegel uitgegeven (ter waarde van 55 cent) met daarop de afbeelding van de bejaarde staatsman.
In antwoord op vragen van het lid van de Haagse gemeenteraad A. Steenbergen-Kijlstra maakten B & W van Den Haag op 1 juli bekend, dat zij in hun

Het beeld van Willem Drees, gemaakt door Sybilla Krosch, dat in de Thorbeckezaal van het ministerie van algemene zaken staat opgesteld.

stad een standbeeld wilden oprichten voor de vroegere minister-president, die van 1913-1941, onder andere als wethouder, deel heeft uitgemaakt van de Haagse gemeenteraad.

Hoewel door de gemeente Den Haag dr. Drees al met het ereburgerschap en het geven van zijn naam aan een park werd geëerd, vond het raadslid het toch zinvol om over een passend eerbewijs te denken, omdat hij voor veel Nederlanders, ongeacht de politieke overtuiging, een begrip is geworden.
Burgemeester en wethouders van Den Haag hebben reeds overleg met de familie van Drees gehad. ,.Tot onze vreugde staan die er positief tegenover". De familie wil wel, dat Drees sr. wordt uitgebeeld, zoals hij was in zijn jongere jaren, een periode waarin hij zich ,,voorde stad bijzonder actief heeft getoond", aldus het college.

Burgemeester Ed van Thijn van Amsterdam heeft op 4 juli een gedenksteen onthuld aan het geboortehuis van Drees op het Amsterdamse Haarlemmerplein.

De steen, aangeboden door de bewoners van het Willem Dreeshuis in Amsterdam. was in de voorafgegane nacht zwart gespoten door mensen uit het er naast gelegen krakerscafé De vergulde koevoet, maar kon na een poetsbeurt toch netjes voor de dag komen.
Van Thijn zei. dat Amsterdam er trots op is, dat de grote staatsman in zijn stad geboren was. ,,Toch kan de regel eens een Amsterdammer altijd een Amsterdammer hier niet opgaan", zei hij. ,,want Drees heeft een groot deel van zijn leven. ook als wethouder, in Den Haag doorgebracht".
Van Thijn troostte zich met de gedachte, dat bij deze man – ..de beste minister-president. die onze eeuw heeft voortgebracht" – geen enkele stad het recht heeft hem te claimen.
Na de onthulling overstemde een draaiorgel met De Internationale de leuzen van protesterende krakers

Levensloop Drees in jaartallen

1886· geboren te Amsterdam op 5 juli
1903: eindexamen openbare handelsschool
1903-1906: employée Twentsche Bank te Amsterdam
1904: iid Sociaal-Democratische Arbeiderspartij
1907-1919: stenograaf bij de Staten-Generaal
1913-1941: lid gemeenteraad 's-Gravenhage
1919-1931 wethouder voor sociale zaken
1919-1941: lid Provinciale Staten van Zuid-Holland
1927: lid partijbestuur SDAP
1931-1933: wethouder van financiën en openbare werken
1933-1945: lid Tweede Kamer
1939: fractieleider SDAP
1940-1941: door bezetters geïnterneerd als gijzelaar in Buchenwald
1943: voorzitter (onder meer) van het Politiek convent (commissie van vertegenwoordigers van zes politieke partijen)
1944: voorzitter der Contactcommissie van de illegaliteit en lid van het door de Nederlande regering te Londen benoemde College van vertrouwensmannen
1945: kabinetsformateur samen met Schermerhorn
1945-1948: minister van sociale zaken
1947: Noodwet-ouderdomsvoorziening
1948-1958: minister-president van vier kabinetten
1948: eredoctor economische wetenschappen (Rotterdam)
1949: soevereiniteitsoverdracht Indonesie
1958: minister van staat na val laatste kabinet-Drees in december
1959: voor het leven benoemd tot partijbestuurslid PvdA
1971: opzegging partijlidmaatschap PvdA
1986: honderdste verjaardag

PRINS CLAUS LID BANKRAAD

Z.K.H. Prins Claus der Nederlanden is, in zijn hoedanigheid van commissaris van De Nederlandsche Bank, met ingang van 26 augustus jl. benoemd tot lid van de Bankraad.
De Bankraad is een orgaan dat de minister van financiën gevraagd en ongevraagd adviseert over zaken die het algemeen beleid van De Nederlandsche Bank betreffen. Daarnaast is de Bankraad een overlegorgaan waarin van gedachten wordt gewisseld over tal van onderwerpen op financieel en economisch gebied en de rol van De Nederlandsche Bank in dat verband.
De Bankraad bestaat uit zeventien leden. Voorzitter van de raad is de koninklijke commissaris. die namens de regering toezicht houdt op De Nederlandsche Bank. Vier leden van de Bankraad worden door en uit de raad van commissarissen van De Nederlandsche Bank benoemd. De overige leden van de raad zijn vertegenwoordigers van het Nederlandse bedrijfsleven, van de centrale werknemers- en werkgeversorganisaties en van het geld- en bankwezen. (Nederlandse staatscourant)

VOORSTEL TOT VERHOGING VAN OLIE-ACCIJNSTARIEVEN EN VERHOGING LPG-TOESLAG PER 1 NOVEMBER 1986

Op voordracht van de minister en de staatssecretaris van financiën is op 27 augustus aan de Tweede Kamer aangeboden een wetsvoorstel tot verhoging van de accijns van minerale oliën alsmede tot verhoging van de LPG-toeslag in de motorrijtuigenbelasting.

Het tarief van de accijns gaat volgens dit voorstel voor benzine met 9 cent per liter omhoog: voor dieselolie, petroleum en huisbrandolie met 7 cent per liter en het tarief voor zware stookolie met 2,5 cent per kg. Het voorstel behelst tevens een verhoging van de LPG-toeslag in de motorrijtuigenbelasting en wel zo, dat het effect ervan voor de automobilist ongeveer overeenkomt met dat van de accijnsverhoging van benzine. Voor een auto met een gewicht van 900 kg gaat de LPG-toeslag met f 129 per jaar omhoog.
De extra verhoging van de accijns van benzine met 2 cent heeft tot doel extra financiële middelen te verkrijgen ten behoeve van het Rijkswegenfonds.

De beoogde datum van inwerkingtreding van deze verhogingen is 1 november 1986.

De voorgestelde accijnsmaatregelen werken via de prijsverhoging van huisbrandolie en zware stookolie door in de aardgastarieven.

Met de voorgestelde maatregelen wordt beoogd een bijdrage te leveren aan de oplossing van de budgettaire problematiek als gevolg van de afnemende aardgasbaten. De geraamde opbrengst van deze maatregelen en de doorwerking daarvan in de aardgasbaten bedraagt voor 1987 op transactiebasis circa f 1,4 miljard en structureel circa f 2 miljard. (Ministerie van financiën)

TOESLAG BIJSTAND EEN-OUDERGEZIN BIJ STUDIEBEURS KIND

Aan een één-oudergezin. waarin het laatste in de bijstand begrepen kind eigen inkomsten uit een studiebeurs krijgt zodat de ouder geen recht meer heeft op de bijstandsuitkering voor een één-oudergezin maar op die voor een alleenstaande, kan een toeslag worden verstrekt. Voorwaarde is dat het kind tot het huishouden blijft behoren. Voor het vaststellen van de hoogte van de toeslag worden de inkomens van de alleenstaande en het kind opgeteld. Komt dat bedrag lager uit dan het bijstandsbedrag voor een echtpaar, in vergelijkbare omstandigheden. dan krijgt de alleenstaande een toeslae ter grootte van dit verschil.

Dit heeft staatssecretaris De Graaf van sociale zaken en werkgelegenheid op 4 september bepaald in een nieuwe beschikking Toeslagen voormalige één-oudergezinnen 1986.

De beschikking, die per 1 oktober 1986 van kracht wordt. is nodig door het inwerkingtreden van de Wet op de studiefinanciering eveneens per 1 oktober. Deze wet kan gevolgen hebben voor de bijstandsverlening aan één-oudergezinnen doordat studerende kinderen met een eigen aanspraak op studiefinanciering niet meer ten laste van de bijstandsbehoevende ouder komen.

Eveneens als gevolg van de Wet op de studiefinanciering heeft de staatssecretaris een beschikking getroffen waarin de bijstandsverlening aan werkloze werknemers met een studerende partner een steviger juridische basis wordt gegeven.
Ook deze beschikking treedt per 1 oktober in werking.
In de toelichting noemt de staatssecretaris als uitgangspunt van de bijstandsverlening aan gehuwd of ongehuwd samenwonende pnrtners waarbij een partner recht heeft op een studietoelage volgens de Wet op de studiefinanciering, dat bijstandsverlening er niet toe mag leiden dat mede wordt voorzien in de noodzakelijke bestaanskosten van deze partner. Dit uitgangspunt betekent dat bijstandsverlening wordt beperkt tot de werkloze werknemer met een studerende Partner. Geen bijstand wordt verleend ten behoeve van de partner van de studerende voor wie ingevolge de Wet op de studiefinanciering recht op een partnertoeslag bestaat.
Bij de verlening van gezinsbijstand aan een werkloze werknemer moet rekening worden gehouden met de inkomsten uit studiefinanciering van die partner. Het begrip partner wordt in de beschikking zodanig omschreven dat er sprake is van gelijke behandeling van gehuwden en ongehuwd samenwonenden. (Minister van sociale zaken)

(Vor. ber. pag. 277/1 e.v.-1986)

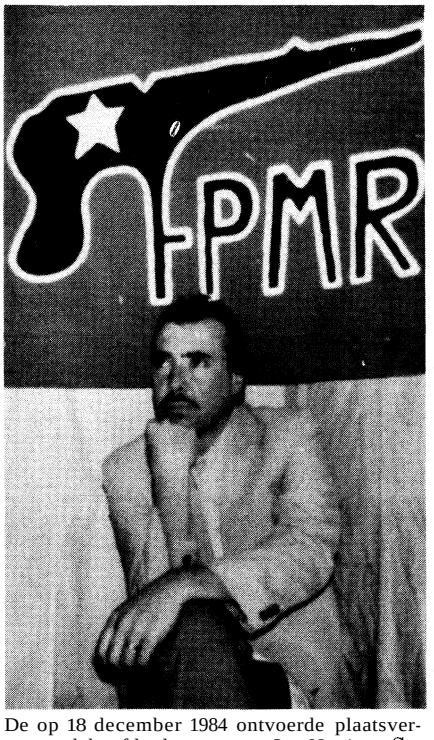
CHILI

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Sinds medio december 1984 ontwikkelde de situatie in Chili zich als volgt (vor. ber. op pag. 52213 e.v., 538 e.v., 547 e.v. en 564/2 e.v.):

Democratische Alliantie wil praten met junta

Op 14 december 1984 leverde de Democratische Alliantie een brief af bij de militaire junta, bestaande uit de commandanten van landmacht, marine. luchtmacht en carabineros. Daarin nodigde de Alliantie – die christendemocraten, rechts republikeinen, socialisten, sociaal-democraten en radikalen omvatte – de junta uit voor een dialoog. „We geloven dat het tijd is geworden voor een openhartige, open en constructieve dialoog tussen burgers en militairen", zo stond in de brief. „De huidige situatie kan enige tijd worden gehandhaafd door het gebruik van geweld. Maar dit **zou** tragisch zijn voor de natie en de strijdkrachten omdat het de wonden van verdeeldheid zou verdiepen en de Chileense samenleving zou vernietigen."
In de brief werd een aantal hoofdpunten genoemd waarover een akkoord zou moeten worden bereikt. De belangrijkste drie waren 1)de afschaffing van de staat van beleg en herstel van de burgerrechten; 2) een in parlementsverkiezingen uitmondend democratiseringsproces dat in maart 1986 voltooid moest zijn; en 3) de vorming van een overgangsregering. De eis dat Pinochet moest aftreden had de Alliantie laten vallen.
De vier commandanten weigerden echter met de Alliantie te praten. Adm. Jose Toribio Merino Castro, die voor de marine in de junta zat. zei dat hij de brief na ontvangst in de prullenbak had gegooid.

De op 18 december 1984 ontvoerde plaatsvervangend hoofdredacteur van La Nacion, Sebastiano Bertolone.

Ontvoering plaatsvervangend hoofdredacteur La Nacion

Op 18 december 1984 werd de plaatsvervangend hoofdredacteur van het regeringsgezinde dagblad La Nacion, Sebastiano Bertolone, vlakbij zijn huis in Santiago ontvoerd. De ontvoerders, leden van het Patriottisch Front Manuel Rodriguez (FPMR), eisten in ruil voor zijn vrijlating, aldus Le Monde (21-12-1984), dat drie linkse activisten, die sinds 20 dagen in de Zweedse ambassade in Santiago zaten, toestemming zouden krijgen Chili te verlaten. De drie werden door de politie gezocht vanwege de aanslag op een kazerne in de hoofdstad op 4 november (zie pag. 566/1).
Volgens de *FAZ* (27-12-1984) eiste het Front dat in de Chileense kranten een politiek manifest zou worden gepubliceerd ter herdenking van het feit dat het Front een jaar eerder was opgericht.
De regering wees onderhandelingen met de ontvoerders echter van de hand en na een verzoek van de aartsbisschop van Santiago Bertoleone vrij te laten, kwam deze op 25 december vrij.

Amerikaanse priester uitgewezen

Op 27 december 1984 wezen de autoriteiten een Amerikaanse priester, Dennis O'Mara, uit. De priester was op 25 december gearresteerd toen hij na de mis kaarten uitdeelde waarop de Chilenen „een gelukkig nieuwjaar zonder martelingen" werd gewenst. Een Ierse priester, Liam Holloham, en twee nonnen die op eerste kerstdag om dezelfde reden waren gearresteerd, werden op 27 december vrijgelaten.
Het uitdelen van de kaarten was georganiseerd door de beweging tegen marteling Sebastian Acevedo. Dit was een groep priesters, nonnen en mensenrechtenactivisten, die protesteerden tegen het martelen door de regering van politieke tegenstanders.

Op 11 november 1983 had een inwoner van Concepcion, Sebastian Acevedo (en niet Azevedo, zoals abusievelijk op pag. 540/1 staat vermeld), zich voor de plaatselijke kathedraal in brand gestoken uit protest tegen de arrestatie van zijn twee kinderen door de Nationale Inlichtingen Centrale (CNI).

De door de Chileense autoriteiten uitgewezen Amerikaanse priester Dennis O'Mara.

Chileense ambassadeur bij de OAS neemt ontslag

Op 29 januari 1985 maakte het ministerie van buitenlandse zaken in een korte verklaring bekend dat de ambassadeur bij de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS), Monica Madariaga Gutierrez, per 1 februari haar ontslag had ingediend en dat dit was aanvaard.
Madariaga, een nicht van president Pinochet, was, nadat zij op 11 oktober 1983 als minister van onderwijs ontslag had genomen, ambassadeur bij de OAS geworden (zie ook pag. 539/2).
In Washington weigerde Madariaga op 29 januari nadere bijzonderheden over haar vertrek te geven. In een recen' interview met een Chileens dagblad had zij gezegd dat de regering van Pinochet serieuze pogingen moest gaan ondernemen om haar geschillen met de politieke oppositie uit te praten en bij te leggen.
Over Pinochet zelf zei ze in het interview dat zij en haar neef „uit elkaar zijn gegroeid in onze persoonlijke beoordeling van ontwikkelingen en het regeringsstelsel".

MDP illegaal verklaard

Op 31 januari 1985 werd bekendgemaakt dat het Constitutioneel Gerechtshof de linkse coalitie Democratische Volksbeweging (Movimiento Democratico Popular, MDP) illegaal had verklaard (zie voor verzoek daartoe pag. 547/2). Het op 3 september 1983 opgerichte MDP (pag. 525/2) omvatte de Communistische Partij van Chili (CPC), de Socialistische Partij van Chili (PSC), Christelijk Links (IC), de

Beweging voor Verenigde Volksactie (MAPU) en de Beweging van Revolutionair Links (MIR).
Het Constitutioneel Gerechtshof had hiertoe besloten omdat het optreden van de MDP in strijd zou zijn met de grondwet van 1981, die doctrines die waren gebaseerd op het principe van de klassenstrijd illegaal verklaarde.
Op 5 februari arresteerde de politie in Valparaiso en Concepcion tien vooraanstaande leden van de MDP.

Verlenging van de staat van beleg, de Staat van *Gevaar* voor de Openbare Orde, en van de noodtoestand

Op 2 februari 1985 werd de staat van beleg. die op 6 november 1984 was afgekondigd (pag. 566/3), via een officieel decreet met 90 dagen verlengd. Krachtens de grondwet van 1981 kon de staat van beleg voor drie maanden worden afgekondigd.
,,Er is geen enkele reden de staat van beleg op te heffen, want de redenen die tot afkondiging ervan hebben geleid, bestaan nog steeds", aldus gen. Pinochet op 4 februari tegenover journalisten. Met ingang van 6 mei werd de staat van beleg opnieuw 90 dagen van kracht.
Op 25 januari had de regering de avondklok, die in november 1984 tegelijk met de staat van beleg was ingesteld, versoepeld.
Op 9 maart werd via een in het Chileense Staatsblad gepubliceerd decreet bepaald dat met ingang van 11 maart de Staat van Gevaar voor de Openbare Orde (zie ook pag. 524/1 en 556/3) opnieuw zes maanden van kracht was.
Op 19 maart besloot de regering de noodtoestand, die sinds 24 maart 1984 gold (pag. 541/3), wederom met 90 dagen te verlengen.

Wijzigingen binnen de regering

Op 11 februari 1985 vroeg president Pinochet alle leden van het kabinet hun ontslag in te dienen. Een dag later werden alle ministers op twee na herbenoemd. Minister van binnenlandse zaken en hoofd van de regering Sergio Onofre Jarpa Reyes werd vervangen door Ricardo Garcia Rodriguez en minister van financiën Luis Escobar Cerda door Hernan Buchi Buc.
Bij de wijzigingen binnen het kabinet tekende de Volkskrant (13-2-1985) o.m. het volgende aan:

In een poging krachtiger te kunnen optreden tegen de binnenlandse oppositie heeft generaal Pinochet minister Sergio Jarpa van binnenlandse zaken, de belangrijkste burger in het oude kabinet, en minister Luis Escobar van financiën ontslagen. Escobar onderhandelde namens het Chileense militaire bewind met buitenlandse schuldeisers.
De twee conservatieve burgers in de oude regering danken hun ontslag aan hun verzet tegen de verlenging met negentig dagen van de staat van beleg in Chili. In de plaats van Jarpa en Escobar zijn op 12 februari achtereenvolgens beëdigd Ricardo Garcia, een advocaat en bankier die in politieke kringen nauwelijks bekendheid geniet, en Hernan Büchi, een econoom die in de VS is opgeleid.
Ineen toespraak, die door de Chileense televisie is uitgezonden, verklaarde Pinochet dat de maatregelen onder de staat van beleg ,,brede publieke steun genieten", omdat ze bijdragen tot de terugkeer van de rust in het land. Onder de noodtoestand is elke politieke activiteit verboden en worden oppositionele nieuwsmedia het zwijgen opgelegd.
Volgens Pinochet zullen de twee nieuwe ministers ,,de beslissende fasen van het politieke proces voorbereiden en onze economie consolideren". De generaal maakte geen gewag van mogelijke wijzigingen in het binnenlandse en financiële beleid van het land. Hij prees Jarpa voor de wijze waarop deze ,,loyaal,patriottisch en eerlijk de regering leidde in een complexe periode".
Escobar, die vorig jaar in de regering werd benoemd (zie pag. 54212, red. KHA), werd ontslagen voordat hij de onderhandelingen met het Internationale Monetaire Fonds over een aanvullende lening voor 1985 kon afronden. Zijn opvolger Büchi, een monetarist, was betrokken bij de verkennende besprekingen tussen Escobar en buitenlandse banken over de aflossing van de buitenlandse schuld die 20 miljard dollar bedraagt.
Van de nieuwe minister van binnenlandse zaken wordt verwacht dat hij een politiek programma uitvoert dat vorige maand is opgesteld door generaal Santiago Sinclair, (...) een rijzende ster in Pinochets bewind. Sinclairs plan voorziet in de vertegenwoordiging van burgers in lokale en regionale lichamen, maar niet in algemene verkiezingen voor 1989. Het plan lijkt te zijn opgesteld om conservatieve burgers te paaien, die het niet eens zijn met de beperkende maatregelen onder de noodtoestand maar die ook de oppositie niet steunen.
Jarpa is nooit betrokken geweest bij de opstelling van Sinclairs politieke programma. Jarpa had op 5 november vorig jaar – de dag voor Pinochet de staat van beleg afkondigde – zijn ontslag ingediend, omdat hij zijn in augustus 1983 ingezette liberalisatiepolitiek niet verder ten uitvoer kon brengen.

De Chileense president, generaal Augusto Pinochet Ugarte (in het wit), begroet op 12 februari 1985 het nieuwe hoofd van de regering, Ricardo Garcia Rodriguez.

Vanaf dat moment speelde Jarpa de tweede viool, ook al bleef hij nog aan als minister. De haviken binnen de regering – zoals minister van justitie Hugo Rosende – voerden sindsdien de boventoon. Diplomaten in Chili verwachten dat die harde koers tegen de oppositie nu nog versterkt zal worden.

Op 27 juli werden minister van economische zaken Modesto Collados Nunez (zie voor zijn benoeming op die post pag. 54212) en minister van onderwijs Horacio Aranguiz (zie pag. 53912) vervangen door resp. Juan Carlos Delano Ortuzar en Sergio Gaete Rojas. Delano was een voormalige president van de Chileense Kamer van Koophandel en Gaete was hoofd van de rechtenfaculteit van de Katholieke Universiteit van Santiago.
Na deze wijzigingen zag het kabinet er als volgt uit:

Binnenlandse zaken, hoofd van de regering - Ricardo Garcia Rodriguez: buitenlandse zaken - Jaime del Valle; financiën - Hernan Buchi Buc: economische zaken - Juan Carlos Delano Ortuzar: defensie - adm. Patricio Carvajal Prado; onderwijs - Sergio Gaete Rojas: arbeid en sociale zekerheid - Alfonso Marquez de la Plata; mijnbouw - Samuel Lira Ovalle; energie - gen. Hernan Brady Roche: landbouw - Jorge Prado Aranguiz; grondbezit - gen. Rene Peri Farstrong; openbare werken - brig.-gen. Bruno Sievert: justitie - Hugo Rosende; huisvesting - Miguel Angel Poduje; gezondheid - Winston Chinchon; transport en verbindingen - brig.-gen. Enrique Escobar Rodriguez: secretaris-generaal van de regering - Francisco Javier Cuadra Linaza.

Bezoek Amerikaanse onderminister Motley

Op 17 februari 1985 prees de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor Interamerikaanse aangelegenheden, Langhorne Motley. bij het

begin van een bezoek aan Chili de Chileense militairen voor hun ,,professionalisme, integriteit en toewijding aan politieke waarden die gebaseerd zijn op democratische tradities".
Het bezoek van Motley vond plaats na de publikatie, op 13 februari, van een rapport van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken over de situatie van de mensenrechten in de wereld in 1984. T.a.v. Chili constateerde het rapport een gebrek aan vooruitgang bij de terugkeer naar de democratie en een verslechtering op het gebied van de mensenrechten.
Op 18 februari had Motley een onderhoud met president Pinochet. Over de concrete inhoud van het gesprek werd niets bekendgemaakt. Na afloop liet de Chileense regering alleen weten dat was gesproken over de betrekkingen tussen beide landen en ,,de marxistische penetratie en de stijging van het terroristische geweld" in Latijns-Amerika. Tijdens zijn bezoek sprak Motley ook met leiders van de oppositie en de rooms-katholieke kerk.
Op 21 februari deelde een functionaris van het Amerikaanse State Department in Washington mee dat Motley het Chileense bewind had laten weten dat de ,,democratie,verzoening en dialoog" in Chili bevorderd moesten worden.

Aardbeving

Op 3 maart 1985 werd het centrale deel van Chili, waar meer dan de helft van de bevolking van het land woont, door een krachtige aardbeving getroffen. Het epicentrum van de beving, die een sterkte van 7.4 tot 7.6 op de schaal van Richter had, lag 40 km uit de kust van Algarrobo, 120 km ten westen van Santiago. Het ergst getroffen werden de havenstad Valparaiso, de badplaats Viña del Mar, de hoofdstad Santiago en de provincie Rancagua, die tot rampgebied werden verklaard. Duizenden huizen, kerken en openbare gebouwen stortten in.
Op 4 maart 's avonds maakte de regering bekend dat het dodental bij de aardbeving was opgelopen tot 135 en dat zeven mensen werden vermist. Het aantal gewonden bedroeg 1.990. Er waren 4.900 huizen vernield, 21.300 huizen beschadigd en 150.000 mensen dakloos.
Op 6 maart was de balans: 145 doden, ongeveer 2.000 gewonden, 20.000 wooneenheden vernield en 40.000 beschadigd. Ongeveer 200.000 mensen zouden dakloos zijn.
Volgens het Bureau voor Nationale Nood, aldus KCA (sept. 1985), bedroeg het uiteindelijke aantal doden 177, waren 2.500 mensen gewond geraakt en waren meer dan 700.000 mensen dakloos geworden. Het ministerie van financiën schatte de economische schade op $600 mln.

Nieuwe protestdagen

Op 20 maart 1985, aldus de NZZ (23-3-1985), deelde de vakcentrale Coordinadora Sindical Metropolitana mee dat op 27 maart via betogingen en bijeenkomsten het einde van de staat van beleg zou worden geëist. Verscheidene linkse groeperingen, zo vervolgde de NZZ, hadden zich bij deze oproep aangesloten. De tot de Democratische Alliantie behorende christen-democraten hadden in een communiqué laten weten dat zij niet aan deze protestdag zouden deelnemen.
Het door Rodolfo Seguel geleide Nationale Commando van Arbeiders (CNT) had van zijn kant opgeroepen tot een protestdag op 29 maart.

Op 25 en 26 maart vonden in Santiago en Concepcion bomaanslagen plaats. Tijdens de twee protestdagen van 27 en 29 maart was van acties weinig te merken. Wel ontploften enige bommen.

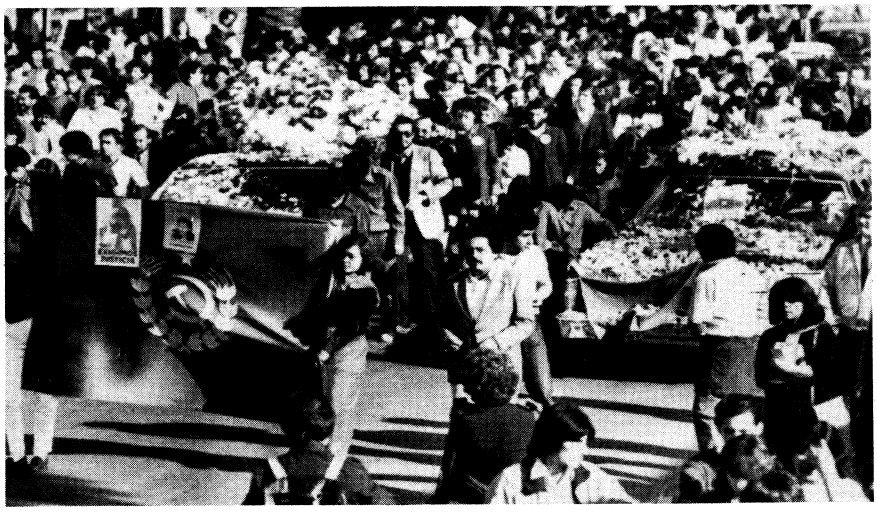
Op 6 januari had de begrafenis van Matilde Urrutia, de op 5 januari overleden weduwe van de dichter Pablo Neruda, in Santiago geleid tot een demonstratie tegen het bewind.
Op 22 januari was de politie met o.m. waterkanonnen opgetreden tegen leden van de christen-democratische partij die leuzen tegen het bewind van Pinochet riepen na het verlaten van een mis ter nagedachtenis van oud-president Eduardo Frei Montalva.

Drie communisten vermoord

Op 30 maart 1985 werden langs de weg naar het internationale vliegveld van Santiago de lijken gevonden van drie leden van de communistische partij wier keel was doorgesneden. De drie slachtoffers waren Manuel Guerrero, een leraar en president van de Chileense Associatie van Professionele Leraren (AGECH) in Santiago, Jose Manuel Parada, een socioloog en activist voor de mensenrechten binnen het Vicariaat van de Solidariteit van de Rooms-Katholieke Kerk in Santiago, en de schilder Santiago Nattiño Allende.

Nattino was op 28 maart, samen met vier anderen die later werden vrijgelaten, in Santiago ontvoerd. Guerrero en Parada waren op 29 maart bij een middelbare school in de hoofdstad ontvoerd. Het ministerie van voorlichting deelde mee dat de politie een anoniem telefoontje had gekregen met de mededeling waar men de lichamen kon vinden. De regering verwachtte dat de moorden ,,volledig opgehelderd" zouden worden. Het drietal zou door een doodseskader zijn ontvoerd en vermoord.

De zuster van Manuel Guerrero, Victoria, verwierp de officiële verklaring: ,,Mijn broer is gedood door het bewind dat de misdaad probeert te verdonkeremanen door die toe te schrijven aan een anoniem doodseskader."
Na de bekendmaking van de moorden riep de AGECH op tot een nationale lerarenstaking op 2 april. De Associatie kreeg daarbij ook steun van andere sectoren in de samenleving, m.n. van studenten.
Op 1 april liep de begrafenis van Guerrero en Parada uit op een massaal protest tegen Pinochet. De schattingen van het aantal deelnemers aan de begrafenis varieerden van 8.000 tot 20.000. Tijdens de tocht door het centrum van Santiago werd het regime van Pinochet verantwoordelijk gesteld voor de moord op het drietal.
Kort voor de begrafenis had het CNT besloten op 11 april een nieuwe protestdag tegen het bewind te houden. De dag ,,zal de verdediging van het leven tot thema hebben in een land waarin elke Chileen die kritiek levert op de economische crisis, waaronder het land lijdt, niet veilig is", aldus de vicevoorzitter van het CNT. Op 4 april

Een beeld van de begrafenis van Manuel Guerrero en Jose Manuel Parada.

deelde de Democratische Alliantie mee dat zij de oproep van het CNT steunde.

Op Y april werden in Santiago twee vakbondsleiders. Jose Figueroa en Manuel Bustamante, ontvoerd uit het gebouw van de door communisten geleide bond van bouwvakkers Gewapende mannen hadden een inval gedaan in het kantoor van de bond en talrijke documenten, waaronder pamfletten waarin werd opgeroepen tot de protestdag van 11 april. meegenomen. De bond van bouwvakkers maakte deel uit van het CNT (het Nationale Commando van Arbeiders omvatte meer dan 500 vakbonden)
Sergio Troncoso, de voorzitter van de bouwvakkersbond– die op dat moment zo'n 180.000 leden telde – zei dut hij en nog zeven andere vakbondsmensen met de dood waren bedreigd. In verband met de gevonden pamfletten werd Troncoso in het weekeinde van 11-12 mei samen met drie andere vakbondsleiders gearresteerd wegens overtreding van de wet op de binnenlandse veiligheid.

Op 11 april kwam het vooral in de volkswiiken en op de universiteit van Santiago tot botsingen tussen betogers en politie. In de wijk La Victoria bestookten demonstranten een politiebureau met zelfgemaakte bommen. Bij de universiteit demonstreerden honderden studenten tegen hei doodschieten van de student Oscar Fuentes tijdens het verspreiden van pamfletten voor de protestdag.
Leiders van het CNT boden het Hooggerechtshof een petitie aan tegen de ,,permanente willekeur" van het bewind.

Arrestatie van 264 mensen tijdens bijeenkomst socialisten

Op 26 april 1985 arresteerde de militaire politie in Santiago 264 personen, voor het merendeel socialisten, die bijeen waren gekomen voor de viering van de 52ste verjaardag van de oprichting van de socialistische partij. Volgens de autoriteiten waren de deelnemers aan de bijeenkomst bezig ,,met voorbereidingen van acties voor het verstoren van de openbare orde op 1 mei tijdens een politieke bijeenkomst waarvoor geen toestemming is verleend". Onder de arrestanten bevonden zich twee Fransen

Op 28 april ontbood het Franse ministerie van buitenlandse zaken de Chileense ambassadeur in Parijs, Ediiardo Cisternas, en eiste de onmiddellijke vrijlating van de Fransen. Na afloop van het onderhoud gaf het ministerie het volgende communiqué uit: ,,De Franse autoriteiten hebben uiting gegeven aan hun diepe bezorgdheid na de massale arrestaties in Santiago. Zij eisen de onmiddellijke invrijheidstelling van de twee gearresteerde Fransen. Frankrijk wenst dat alle gearresteerde personen verzekerd zijn van de elementaire garanties van het recht."

Op 29 april lieten de Chileense autoriteiten 234 arrestanten, onder wie de Fransen, gaan Een dag later werden 12 mensen, die aan de bijeenkomst hadden deelgenomen, naar afgelegen delen in Chili verbannen

Op 23 mei verlieten vier jonge Chilenen de Franse ambassade in Santiago die ze gedurende 19 uur bezet hadden gehouden. De vier eisten dat de Franse autoriteiten zich zouden inzetten ..voor een volledig herstel van de niensenrechten" in Chili.

Voormalig chef *DINA* voor de rechter

Op 30 mei 1983 gelastte een militaire rechter in Santiago Manuel Contreras Sepulveda, voormaiig chef van het Directoraat van Nationale Inlichtingen (DINA, zie ook pag. 540/1), voor de rechter te verschijnen in verband met een proces inzake de verdwijning van 77 gevangenen.

Aanslagen. Opheffing staat van beleg. Demonstraties

Op 14 mei 1983 kwamen bij vier bomexplosies in Chili twee mensen om het leven en raakten 23 personen gewond. Volgens de autoriteiten waren de aanslagen het werk van ,,marxistisch-leninistische terroristische groepen".
Op 10 juni vormde het presidentiële Moneda paleis in Santiago het doelwit van een raketaanval. De aanslag, waarvoor de verantwoordelijkheid werd opgeëist door het Patriottisch Front Manuel Rodriguez (FPMR) en door het tot dan toe onbekende Nationale Bevrijdingsleger. mislukte.
Op 16 juni deelde het hoofd van de regering, Ricardo Garcia Rodriguez, in een korte toespraak voor radio en TV mee dat de staat van beleg per 17 juni was opgeheven. De noodtoestand en de Staat van Gevaar voor de Openbare Orde bleven echter van kracht.
Garcia zei dat de opheffing van de staat van beleg het einde van de perscensuur betekende, maar voegde eraan toe dat de media niet mochten berichten over ,.bepaalde acties die door de grondwet zijn verboden, zoals die met een terroristisch karakter, acties die leiden tot een verstoring van de openbare orde of guerrilla-acties".
Volgens Garcia was de afschaffing van de staat van beleg gerechtvaardigd door een vermindering van de terroristische acties die aanleiding waren geweest tot de uitroeping ervan. Volgens persberichten was de opheffing van de staat van beleg een direkt gevolg van druk van de Verenigde Staten bij onderhandelingen over de buitenlandse schuld van Chili.
Die druk, aldus de Volkskrant (18-6-1985), was nog vergroot door een boodschap die de aartsbisschop van Santiago, Fresno, de week daarvoor had meegebracht uit Rome waar hij tot kardinaal was gewijd. Paus Johannes Paulus II, zei Fresno, kon zijn voornemens Chili te bezoeken onmogelijk uitvoeren zolang het Chileense volk niet volledig was geïnformeerd en de media geen garanties hadden hun rol te vervullen.
Op 19 juni werden in Temuco, ten zuiden van Santiago (zie kaart op pag. 538), twee supermarkten door bomontploffingen vernield. Een bom in een supermarkt in Concepcion wist de politie onschadelijk t , maken.
Op 20 juni deden zich in Santiago botsingen voor tussen de politie en mensen die ,,tegen de honger" protesteerden. In de buurt van het ministerie van defensie ontplofte een bom en verder vonden drie dynamietaanslagen plaats op hoogspanningsmasten, waardoor het land vanaf Copiapo, ongeveer 800 km ten noorden van de hoofdstad, tot Concepcion, zo'n 520 km ten zuiden van Santiago: zonder stroom kwam te zitten.
Op 26 juni trad de politie in Santiago op tegen mensen die deelnamen aan manifestaties ter herdenking van de 77ste geboortedag van de in 1973 overleden socialistische president Salvador Allende Gossens.
Op 3 juli hield de Federatie van Studenten van de Universiteit van Chili (FECH) demonstraties tegen de controle van de staat over de universiteiten. Aan de vooravond van de protestdag had president Pinochet tegen een vijftigtal studenten, die op het presidentiële paleis te gast waren, gezegd dat de studenten aan de universiteiten ,,hun marxistische leraren" moesten aangeven.
Pinochet had gezegd dat ,,de universiteiten competente, neo-liberaal georiënteerde hoogleraren van hoog niveau nodig hebben", terwijl er nog steeds hoogleraren zijn die ,,over het marxisme praten". Hij zei tegen de studenten dat ze ,,niet bang moeten zijn en dergelijke hoogleraren met een gerust hart aan kunnen geven zonder dat dat inhoudt dat ze zich als verraders moeten beschouwen".
Op 10 juli maakte de politie in Santiago een einde aan de bezetting van de Arturo Alessandri-school door honderden scholieren, die met hun actie wilden protesteren tegen het beleidvan het bewind op het gebied van het onderwijs. Verder hielden honderden studenten in Santiago en Valparaiso die dag acties tegen het bewind.
Op 19 juli viel bij een bomaanslag op het Amerikaanse consulaat in Santiago één dode. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeëist door het FPMR.
Op 24 juli vonden in de hoofdstad vier

bomaanslagen plaats tegen o.m. een filiaal van de Amerikaanse Chase Manhattan Bank en een vestiging van het Amerikaanse concern ITT.
Op *26* juli werden in Santiago drie bommen onschadelijk gemaakt. Die dag hielden verscheidene groeperingen van de oppositie in de stad ,,een mars tegen de honger". De deelnemers aan de mars eisten ,,brood, werk, rechtvaardigheid en vrijheid". De politie joeg de demonstranten uiteén.

Carabineros betrokken bij moord op de drie communisten. Aftreden chef carabineros

Na vier maanden onderzoek stelde een burgerrechter. Jose Canovas Robles, op 1 augustus 1985 twee carabineros (leden van de para-militaire politie) in staat van beschuldiging wegens hun betrokkenheid bij de ontvoering en moord op de drie communisten eind maart. Twaalf andere carabineros mochten van de rechter in verband met de zaak gedurende twee maanden het land niet verlaten.
Volgens het rapport van de rechter vlogen de twee aangeklaagden op 29 maart in een helikopter boven de school waarvandaan Guerrero en Parada waren ontvoerd. Ze zouden hun vluchtplandocumenten hebben vervalst in een poging hun aanwezigheid op de plaats van de ontvoering te verbergen.
Die dag besloot de regering dat alle 14 carabineros onmiddellijk moesten worden ontslagen. Tevens gaf zij opdracht tot de arrestatie van de 14.
Op *2* augustus kwam het in de omgeving van het Moneda paleis tot botsingen tussen politie en betogers, die de bestraffing van de moordenaars van de drie communisten en het aftreden van het hoofd van de carabineros eisten. Onder de demonstranten bevonden zich de weduwen van de drie vermoorde communisten.
Diezelfde dag diende het hoofd van de carabineros, die als zodanig deel uitmaakte van de uit vier man bestaande militaire junta, gen. Cesar Mendoza Duran, zijn ontslag in bij Pinochet. Mendoza, die sinds september 1973 in de junta zat, had na de moord op de drie communisten herhaaldelijk verklaard dat zijn dienst daar niets mee te maken had.
's Avonds laat zei president Pinochet in een directe radio- en TV-uitzending dat hij ,,zeer drastische maatregelen" zou treffen om de orde in het land te handhaven. Tevens maakte hij de benoeming bekend van gen. Rodolfo Stange Oelckers als opvolger van Mendoza. Stange was de plaatsvervanger van Mendoza geweest. Enkele minuten na de uitzending, die volgde op een spoedzitting van het kabinet, werd Stange door Pinochet als nieuw lid van de junta beëdigd.
Stange beloofde dat het speciale onderdeel van de dienst dat betrokken was geweest bij de moord op de communisten, het Directoraat van Inlichtingen en Verbindingen (DICOMCAR) zou worden opgeheven en dat de leden daarvan bij de gewone dienst zouden worden ondergebracht. Op 7 augustus werd het DICOMCAR ontbonden.
Op 4 augustus 's morgens vroeg hield de veiligheidspolitie in Santiago een razzia en arresteerde een aantal mensen, voornamelijk communisten. De oproerpolitie gebruikte die dag waterkanonnen en knuppels om mensen uiteen te drijven die kransen kwamen leggen op de graven van de drie vermoorde communisten. Later werd een 13-jarige jongen in de hoofdstad doodgeschoten.
Verder werd Carmen Andrea Hales, de dochter van de christen-democratische politicus Alejandro Hales, ontvoerd. Na een anoniem telefoontje werd zij op 5 augustus in shocktoestand en met verwondingen over het gehele lichaam in het centrum van Santiago teruggevonden. Carmen, die lid was van de rooms-katholieke hulporganisatie Mission, was in april ook al een keer ontvoerd.
Op *6* augustus werden 14 personen, die sinds 2 augustus waren gearresteerd, voor drie maanden verbannen naar het eiland Melinka, 1.300 km ten zuiden van Santiago.

De weduwen van de drie vermoorde communisten eisen op 2 augustus 1985 tijdens een demonstratie de bestraffing van de moordenaars van hun mannen.

Uit protest tegen de verbanning bezetten acht familieleden van de bannelingen die dag het kantoor van de Europese Gemeenschap in Santiago. Met hun actie wilden de acht steun van de Europese regeringen om hun eis tot vrijlating van de 14 kracht bij te zetten. Nadat de familieleden de belofte hadden gekregen dat hun ,,verontrusting" zou worden overgebracht ,,aan de autoriteiten van de Commissie van de Europese Gemeenschappen", werd de bezetting op 7 augustus beëindigd.

,,*Dag* voor het leven"

Op 9 augustus 1985 kwamen tijdens de eerste massale protestdag dat jaar, een door de oppositie georganiseerde ,,dag voor het leven", drie mensen om, van wie twee door politiekogels. Doel van de protesten was een ,,volledige naleving van de mensenrechten en een einde aan de onderdrukking" door het bewind van gen. Pinochet. De dag was georganiseerd nadat op 1 augustus was gebleken dat leden van de paramilitaire politie betrokken waren geweest bij de ontvoering en moord op drie communisten eind maart.
De dag werd gekenmerkt door rellen, arrestaties en verscheidene bomaanslagen, waardoor een groot gedeelte van Chili, waaronder Santiago, 's avonds in het donker kwam te zitten. Het Patriottisch Front Manuel Rodriguez (FPMR), volgens de autoriteiten ,,de gewapende arm" van de communistische partij, stelde zich voor het

uitvallen van de stroom verantwoordelijk
Ook op 10 en 11 augustus kwam het in Chili tot ongeregeldheden en werden er arrestaties verricht. Op 10 augustus ontplofte voor een kazerne van de paramilitaire politie in Iquique, 1.800 km ten noorden van Santiago, een krachtige bom.
Op 12 augustus vond een bomaanslag plaats op een gebouw van de paramilitaire politie in Santiago. Daarbij werd een burger gedood. Op 19 augustus vond in de hoofdstad nog een aanslag plaats op een gebouw van de carabineros.

Maatregelen tegen *carabineros*

Op 12 augustus 1985 werd een lid van de paramilitaire politie in staat van beschuldiging gesteld wegens het doodschieten van de 13-jarige jongen op 4 augustus.
Op 13 augustus werden vier carabineros beschuldigd van betrokkenheid bij moord. De vier waren volgens een aanklager van een militaire rechtbank in Santiago betrokken bij de dood van de socialistische student Carlos Godoy Echegoyen op 22 februari. Volgens de politie overleed de student na zijn arrestatie aan een hartaanval, maar de Chileense commissie voor de mensenrechten zei dat Godoy was overleden aan de gevolgen van marteling.
Op 15 augustus, aldus Le Monde (17-8-1985), werden drie carabineros ter beschikking van de militaire rechter gesteld. De drie werden beschuldigd van het veroorzaken van ,,ernstige kwetsuren" en het gebruik ,,van onnodig geweld" bij een fotograaf van het blad APSI.
Op 15 augustus werden vijf generaals. 17 kolonels en zeven luitenant-kolonels van de paramilitaire politie ontslagen of met vervroegd pensioen gestuurd. Het was de grootste reorganisatie van het politie-apparaat sinds Pinochet in 1973 aan de macht was gekomen.
Op 20 augustus, aldus Le Monde (23-8-1985). werden de twee carabineros die op 29 maart in een helikopter boven de school hadden gevlogen vanwaar de communisten Guerrero en Parada waren ontvoerd, officieel in staat van beschuldiging gesteld en gevangen gezet.
Op 22 augustus werd kolonel Luis Fontaine. die op 1 augustus i.v.m. de moord op de drie communisten als hoofd van het DICOMCAR was ontslagen. in staat van beschuldiging gesteld wegens pogingen de doodsoorzaak van Godoy in de doofpot te stoppen. Nadat Fontaine die dag door de militaire aanklager was verhoord, werd hij in verzekerde bewaring gesteld

Op 27 augustus werden twee andere carabineros die op 1 augustus wegens de moord op de communisten waren ontslagen, i.v.m. die zaak gearresteerd. Eén van de twee, I-Iector Diaz Anderson. zou tevens verantwoordelijk zijn voor de dood van Godoy.

Op 28 augustus werd de op 1 augustus ontslagen adjunct-c.hef van het DICOMCAR kol Julio Michea. gearresteerd i.v.m. de dood van de communisten

Op 30 augustus werd in verband met dezelfde zaak maj. Guillermo Gonzalez Betancourt. die eveneens in dienst van het DICOMCAR was geweest, gearresteerd.

Pinochet spreekt geruchten over staatsgreep *tegen*

Op 19 augustus 1985 zei president Pinochet dat geruchten over een staatsgreep die sinds 16 augustus de ronde deden ,.op niets berusten". De generaal, die op dat moment in het zuiden van het land verbleef, antwoordde dit op vragen over geruchten inzake een insubordinatie van carabineros. De carabineros zouden het niet eens zijn met het ontslag van gen. Cesar Mendoza Duran als hoofd van de dienst.
Pinochet verklaarde: ,,De enige die hier in opstand kan komen, ben ik. Alles is rustig."

IMF-krediet

Op 16 augustus 1985 maakte het Internationale Monetaire Fonds (IMF) bekend dat het Chili kredieten had toegekend van in totaal 820,6 mln Speciale Trekkingsrechten (Special Drawing Rights. SDR's), op dat moment ongeveer $845 mln. Daarvan was een krediet van 750 mln SDR's bestemd voor een periode van drie jaar ter ondersteuning van een regeringsprogramma voor economisch herstel waarop het IMF had aangedrongen. Verder kreeg Chili in het kader van de compensatoire financieringsfaciliteit van het Fonds (voor landen wier inkomsten uit de export sterk zijn teruggelopen) onmiddellijk de beschikking over 70.6 mln SDR's ter compensatie van de teruggelopen exportinkomsten in de periode 1 april 1984-1 april 1985.

Nadat sinds de devaluatie van de Chileense peso van 17 september 1984 (pag. 565/1) nog een aantal devaluaties had plaatsgevoncleri. kreeg men eind juni 1985 voor een dollar 168.9 pesos (op 17 september 1984 was dat nog 115 pesos geweest). Verder waren de importheffingen, die op 17 september 1984 waren verhoogd van 20 tot 35%, eind juni verlaagd tot 20%.

,,*Nationaal* akkoord *voor* de *overgang* naar *een volledige democratie*"

Op initiatief van de aartsbisschop van Santiago. kardinaal Juan Francisco Fresno Larrain, kwamen 21 vertegenwoordigers van 11 politieke groeperingen. die uiteenliepen van de liberaal-conservatieve Nationale Partij via christen-democraten en socialisten tot Christelijk Links. op 25 augustus in de hoofdstad bijeen en bereikten overeenstemming over een ,,nationaal akkoord voor de overgang naar een volledige democratie" *in* Chili.
Het door bijna alle deelnemers ondertekende akkoord werd vervolgens aan de aartsbisschop overhandigd. die het op 26 augustus vrijgaf. Het akkoord was niet ondertekend door twee socialistische facties. waaronder die van Carlos Briones, en Christelijk Links. die eerst nog de basis wilden raadplegen. De communistische partij en haar bondgenoten. zoals de Beweging van Revolutionair Links (MIR), waren niet voor de besprekingen uitgenodigd. De communisten hadden wel gevraagd mee te mogen praten.

De houding van de communistische partij ten opzichte van geweld zou één van de redenen zijn de communisten en hun bondgenoten niet uit te nodigen.
In een interview in Le Monde (30-8-1985) zei de leider van de communistische partij. Jaime Insunza (zie ook pag. 540/3 en 548/3), over de sabotage-acties en aanslagen van het Patriottisch Front Manuel Rodriguez o.m. het volgende: ,,Het Front is een speciaal geval en het hanteert bijzondere vormen van strijd. Wij accepteren en ondersteunen het. Het voegt een actie toe aan andere acties. Dat wil niet zeggen dat wij het voor 100% eens zijn met alles wat zij doen. Het risico van provocatie bestaat. hetgeen men het gele terrorisme noemt. daarvan zijn talrijke voorbeelden. Maar voor het regime is alles terrorisme. de barricades. de stakingen en de rest."
Even daarvoor had Insunza over het gewapende geweld gezegd: ..Laat dit duidelijk zijn: wij bevelen de gewapende strijd niet aan en wij ondersteunen het ook niet. Wij zeggen dat het volk het recht heeft alle vormen van strijd te benutten om zich te verdedigen. d.w.z. de stakingen, de diverse manifestaties en de barricades."

In het akkoord eisten de partijen algemene en directe verkiezingen voor een president en voor een parlement dat de grondwet kon hervormen. De bestaande grondwet bepaalde dat generaal Pinochet tot in 1989 aan de macht bleef en daarna de mogelijkheid had nog eens voor acht jaar te worden herkozen.
Verder gaf het document de grote lijnen aan voor een economisch en sociaal beleid: een dynamische opleving van de ontwikkeling, maatregelen ten behoeve van de armsten, het creëren van banen, een herverdeling van de offers die gebracht moesten worden, een gemengde economie en eerbiediging van particulier bezit.

Een datum kwam in het document niet voor. Wel wilden de partijen op korte termijn een opheffing van alle uitzonderingstoestanden. het herstel van alle vrijheden en van de autonomie van de universiteiten. het niet toepassen van artikel 24 van de grondwet op grond waarvan president Pinochet onder bepaalde omstandigheden vergaande bevoegdheden had (zie ook pag. 524/1), het einde van de ballingschap voor personen die naar Chili wilden terugkeren, en het teruggeven van de Chileense nationaliteit aan allen die daarvan door het regime van Pinochet waren beroofd (zoals de familie van oud-president Allende). In het document werd ook op korte termijn gevraagd om vrijheid voor de politieke partijen en een referendum over alle bepalingen in het akkoord.
De christen-democratische leider Gabriel Valdes Subercaseaux noemde het akkoord een „historische gebeurtenis, de belangrijkste in de afgelopen 12 jaar".

Valdes was op 2 juni tijdens de nationale conventie van de christen-democratische partij herkozen als partijleider.

Het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken omschreef het akkoord in een eerste reactie vanuit Washington als „positief, pragmatisch en progressief".
Op 28 augustus verwierp president Pinochet elk idee van onderhandelingen met de oppositie. „Wezouden het Chileense volk verraden wanneer wij zouden terugkeren naar een officiële en holle democratie, waarnaar sommige politici streven", zo verklaarde de president op een bijeenkomst van vrouwen die het regime welgezind waren. De eerste plicht van de regering, zo voegde hij er aan toe „is niet een pas terugdoen, direct of indirect".

Op 4 september begonnen de elf groeperingen van het „nationale akkoord" met een handtekeningenactie, die de vervanging van het bewind van Pinochet door een democratisch systeem tot doel had.
Op 10 september ondertekende het voormalige juntalid, luchtmachtgeneraal Gustavo Leigh Guzman, het „nationale akkoord".
Op 12 september hadden vertegenwoordigers van zes politieke groeperingen in Washington een onderhoud met de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor Interamerikaanse aangelegenheden, Elliott Abrams, over de mogelijkheden voor een herstel van de democratie in Chili.

Op 1 oktober zei de opperbevelhebber van de luchtmacht, gen. Fernando Matthei Aubel, die tevens lid van de junta was, dat hij een voorstander was van een „compromis met de democratie". De generaal zei dit in een commentaar op het „nationale akkoord".

Samen met president Augusto Pinochet Ugarte verlaat de aartsbisschop van Santiago, kardinaal Juan Francisco Fresno Larrain, op 18 september 1985 de kathedraal in Santiago waar zojuist het jaarlijkse Te Deum is gehouden ter viering van de onafhankelijkheid van Chili.

De ondertekenaars van het akkoord, zo zei Matthei, „zijn heel respectabele burgers en wij zouden een basisakkoord moeten zien te bereiken met alle burgers, een compromis met de democratie". „De grondwet is te wijzigen". zo voegde hij eraan toe in antwoord op een vraag van een journalist.
Op 4 december verklaarde generaal Matthei dat hij een voorstander was van een dialoog met de oppositie. „Ik geloof dat de tijd is gekomen de deuren te openen voor een dialoog", aldus Matthei in een toespraak tot zojuist afgestudeerde studenten.

Die dag zei Pinochet in de Zuidchileense stad Osorno dat hij ook na 1989 aan de macht zou blijven om „in de voorhoede te strijden tegen het marxisme". „Deze regering zal na 1989 aanblijven", aldus de president. „Zij zal dan niet ophouden, zoals sommige mensen denken." Twee dagen eerder had Pinochet de buitenlandse diplomaten gewaarschuwd zich niet te bemoeien met de binnenlandse politiek van Chili. De waarschuwing zou gelden voor verschillende Westeuropese ambassadeurs die hun steun hadden uitgesproken voor het „nationale akkoord". Bovendien zou Pinochet ontstemd zijn over de haast waarmee de nieuwe Amerikaanse ambassadeur in Chili, Harry Barnes, die sinds 18 november in functie was, contact had opgenomen met politieke en kerkelijke leiders en met mensenrechtenorganisaties.

Op 20 december overhandigden twee medewerkers van aartsbisschop Fresno de regering officieel het „nationale akkoord". In een in het weekeinde van 21-22 december gepubliceerde verklaring wees de regering het akkoord af. Volgens haar miste het akkoord geschikte definities in wezenlijke kwesties en bestonden er meningsverschillen tussen de ondertekenaars over de noodzaak het marxisme af te wijzen en het geweld te veroordelen. Het akkoord kon niet als een overeenkomst, laat staan als een nationale overeenkomst worden gezien, aldus de regeringsverklaring.

Ontwikkelingen rond de protestdag van 4 september

Op 29 augustus 1985 maakte de politie in Santiago met traangas een einde aan een bezettingsactie op een middelbare school door scholieren, die met hun actie wilden protesteren tegen het bewind van Pinochet. De scholieren hadden plakkaten opgehangen, waarop zij het aftreden van Pinochet eisten en hadden toestemming gevraagd voor het kiezen van schoolraden. Vol-

gens een politiewoordvoerder werden 168 scholieren gearresteerd.
Op 3 september werden in Santiago meer dan 100 betogende studenten aangehouden.
Op 4 september vond een door het CNT georganiseerde nationale protestdag plaats. De gematigde oppositie had zich niet achter de oproep voor de „protesta" geschaard en kardinaal Fresno had de protestdag op 1 september afgeraden om de vooruitzichten van het ,,nationale akkoord" niet te schaden door nieuwe gewelddadigheden.
CNT-leider Seguel had de arbeiders opgeroepen zich te ,,onthouden van deelname aan gewelddaden" en gezegd dat de „protesta" niet tegen de doelstellingen van het nationaal akkoord mocht ingaan. Hij zei dat het CNT enige voorstellen zou doen .,ter verrijking van het nationale akkoord".
De protestdag, die samenviel met de 15de verjaardag van de verkiezingen die de socialist Salvador Allende Gossens aan de macht hadden gebracht, kostte het leven aan zes mensen.
Vooral in de arbeiderswijken van de hoofdstad kwam het tot ongeregeldheden, waarbij betogers barricades oprichtten van stenen, omgetrokken schuttingen en brandende banden. Op de Polytechnische school van Santiago gooiden studenten stenen en benzinebommen naar de politie. De demonstraties legden vrijwel het gehele openbare leven van de stad plat. Behalve in Santiago, deden zich incidenten voor in Concepcion. Arica, Antofagasta en Valparaiso. Tijdens de ongeregeldheden arresteerde de politie volgens eigen zeggen 577 mensen in zes steden.
,,Het land heeft geantwoord op onze oproep en op vreedzame wijze kennis gegeven van zijn onvrede met de politieke immobiliteit en de ernstige economische situatie", aldus CNT-leider Seguel. In de pers werden de protesten van die dag de omvangrijkste van dat jaar genoemd.

In de nacht voor de protestdag waren in Santiago 16 springladingen ontploft.

Op 5, 6 en 7 september hielden de protesten aan. Bij ongeregeldheden tijdens die dagen kwamen vier mensen om en werden meer dan 300 mensen gearresteerd. Op 5 september diende de regering aanklachten in tegen de voorzitter en vice-voorzitter van het CNT, Seguel en Bustos. en 16 andere personen die hadden opgeroepen tot de „protesta". De 18 zouden de wet op de staatsveiligheid hebben overtreden.
In de vroege ochtend van 7 september werden bij een razzia in Santiago volgens de autoriteiten 64 tegenstanders van het bewind opgepakt. De arrestanten waren vooraanstaande personen binnen de vakbeweging. de studentenbonden en de politieke oppositie. Een politiewoordvoerder zei dat behalve de 64 „officieel" gearresteerde leden van de oppositie een aantal vakbondsleden. studenten en politici ,,voor verhoor" was overgebracht naar het hoofdbureau van politie in Santiago.
Op 11 september kenmerkten protestacties en aanslagen op openbare gebouwen de twaalfde verjaardag van het aan de macht komen van Pinochet. In een toespraak voor de televisie wees de president onderhandelingen met de oppositie van de hand. Het ,,nationale akkoord voor de overgang naar een volledige democratie" vertoonde volgens hem een ,,gebrek aan samenhang". omdat het was opgesteld" door stromingen die uiteenlopen van conservatief rechts tot socialisme". Pinochet was van mening dat de ondertekenaars geen rekening hadden gehouden met de aanwezigheid van de ,,marxistische agressie" en dat ,,het naïef is het resultaat van politieke manoeuvres te houden voor een patriottisch compromis".

In Vina del Mar gebruikte de politie die dag traangas om ongeveer 1.000 mensen te verspreiden die zich bij het graf van oud-president Allende hadden verzameld. Door een serie aanslagen op elektriciteitsinstallaties kwamen grote delen van het land 's avonds zonder stroom te zitten. De verantwoordelijkheid voor de aanslagen werd opgeëist door het FPMR.

Op 2 september hadden gewapende personen. die zeiden lid van het FPMR te zijn, in Santiago de internationale persagentschappen Associated Press en Reuter bezet en de muren van de kantoren van anti-regeringsleuzen voorzien.

Op 10 september was in het Chileens Staatsblad bekendgemaakt dat de Staat van Gevaar voor de Openbare Orde m.i.v. 11 september opnieuw zes maanden van kracht was.

Verdwijning *student*

Op 25 september 1985, aldus *Le* Monde (27-9-1985), arresteerde de politie in Santiago 22 studenten die zich bij de universiteit hadden verzameld om eer te bewijzen aan hun vriend Julio Santibañez Romero, een sympathisant van de communistische partij, die op 17 september was verdwenen en wiens lijk op 20 september was gevonden in de buurt van de hoofdstad. Het lichaam van Santibañez vertoonde sporen van marteling,

Acties *na arrestatie oppositieleiders, onder wie Seguel en Bustos*

Op **23** septetnber 1985 vaardigde een Chileense rechter een arrestatiebevel uit tegen de op 5 september aangeklaagde CNT-leiders Seguel en Bustos en op 26 september werden beide vakbondsleiders gearresteer d
Op 27 september maakten advocaten bekend dat in het kader van een onderzoek naar de anti-regeringsprotesten van 4 september een rechter de arrestatie had gelast van in totaal 79 personen De regering had de rechter om de arrestaties verzocht
Op 4 oktober stelden de autoriteiten 11 studentenleiders. die de week daarvoor waren gearresteerd, in vrijheid
De vrijlatingen kwamen na drie dagen van gewelddadige botsingen tussen politie en studenten in de straten van Santiago en een algemene staking op alle universiteiten vanaf 30 september.
Op 8 oktober was de belangrijkste verkeersader van Santiago. de Avenida Alameda, het toneel van gevechten tussen studenten en leden van de oproerpolitie. De studenten eisten het aftreden van de minister van onderwijs, die ze ervan beschuldigden de studentenbeweging te onderdrukken.
Op 9 oktober demonstreerden enkele duizenden kopermijnwerkers in Chuquicamata, 1.600 km ten noorden van Santiago, voor de vrijlating van 12 gearresteerde politici en vakbondsleiders, onder wie Seguel en Bustos. De politie joeg de demonstranten uiteen en arresteerde een aantal personen. In Santiago kwam het opnieuw tot botsingen tussen studenten en oproerpolitie en ook elders in Chili deden zich incidenten voor.
Op 12 oktober gebruikte de politie in Santiago o.m. de wapenstok om een menigte van ongeveer 1.000 mensen uiteen te drijven. De menigte had tijdens de begrafenis van een vakbondsleider tegen het bewind betoogd. De vakbondsleider. Hector Cuevas, de vroegere leider van de bond van bouwvakkers. was op 11 oktober aan kanker overleden.
Op 15 oktober deden zich in de hoofdstad en andere steden van het land incidenten voor tijdens een ,,dagvan solidariteit". Doel van de dag, die was georganiseerd door het CNT en de Democratische Alliantie. was de vrijlating van de 12 oppositieleiders. Die dag werden naar schatting 200 personen gearresteerd. Een aantal mensen raakte gewond.
De dag was begonnen met een aantal bomontploffingen, die het treinverkeer tussen Santiago en Valparaiso en in de buurt van Concepcion belemmerden. De verantwoordelijkheid

voor de aanslagen werd opgeëist door het FPMR.
Op 25 oktober stelde een rechtbank zes van de 12 oppositieleiders in vrijheid tegen betaling van een borgsom.
Op 30 oktober begonnen de zes nog vastzittende oppositieleiders, onder wie Seguel en Bustos, een hongerstaking uit protest tegen hun gevangenhouding. De hongerstaking duurde tot 13 november.
Diezelfde dag (30 oktober) trad de politie in Santiago met traangas en waterkanonnen op tegen honderden vrouwen, die voor vrijlating van de zes demonstreerden. Verder werd in november tijdens protestdagen de vrijlating van de zes geëist (zie verderop).
Na een uitspraak van het Hof van Appèl in Santiago kwamen drie van de zes oppositieleiders op 27 november tegen betaling van een borgsom vrij. Behalve CNT-leider Seguel werden Arturo Martinez, de algemeen secretaris van het CNT, vrijgelaten en Eduardo Valencia, de leider van de Coordinadora Metropolitana de Habitantes de los Barriadas (CMHB), een actiegroep van bewoners uit krottenwijken.
De drie die toen nog vastzaten waren Manuel Bustos Huerto, de vice-voorzitter van het CNT, Mario Araneda, een vooraanstaand lid van de CMHB, en Jose Ruiz di Giorgio, de voorzitter van de vakbond van arbeiders in de oliesector (zie ook pag. 54111). De twee laatsten werden op 18 december vrijgelaten. Bustos kwam op 23 december vrij.

Protesten in november

Op 5 en 6 november 1985 kwamen tijdens twee protestdagen vier mensen om het leven, raakten meer dan 70 mensen gewond en werden meer dan 750 personen gearresteerd. De dagen waren door het CNT georganiseerd om de vrijlating te eisen van de zes oppositieleiders.
Aan de protestdagen was een reeks bomaanslagen voorafgegaan en ook tijdens de protestdagen ontplofte een serie bommen. Door aanslagen op het elektriciteitsnet kwam een groot deel van Chili op 5 november zonder stroom te zitten. De verantwoordelijkheid voor deze aanslagen werd opgeëist door het FPMR.
Tijdens de protestdagen vonden rellen plaats in Santiago. Concepcion. Valwaraiso. Temuco, Serena, Ocorno, Valdivia. Arica. San Antonio, Punta Arenas en Antofagasta. Onder de arrestanten bevonden zich veel studenten.

Op 15 november vonden in Santiago zes bomaanslagen plaats op bankgebouwen, bussen en spoorwegstations.

Op 21 november hielden honderdduizenden Chilenen in het O'Higgings park in Santiago een vreedzame betoging tegen het bewind van Pinochet onder de slogan „Chili wil democratie". Voor de betoging, die door de Democratische Alliantie was georganiseerd en door alle andere oppositiepartijen werd gesteund, hadden de autoriteiten toestemming gegeven.

Volgens functionarissen van de Democratische Alliantie namen bijna een miljoen mensen aan de betoging deel en was het de grootste betoging sinds Pinochet in 1973 aan de macht was gekomen. Journalisten schatten het aantal aanwezigen op 400.000 en de politie hield het op 100.000 betogers.
Aan het einde van de betoging kwam het tot botsingen tussen politie en jongeren, die probeerden barricades op te richten. De politie gebruikte traangas en waterkanonnen om de jongeren te verspreiden.

Op 25 november. de 70ste verjaardag van Pinochet, vonden in Santiago, Vina del Mar, Coquimbo, Antofagasta en Valparaiso bomaanslagen plaats. Vooral banken waren het doelwit Voor de Zuidafrikaanse ambassade in Santiago werd een bom onschadelijk gemaakt.

Juntalid Benavides vervangen

Op 7 november 1985 werd in een voor de staatstelevisie voorgelezen communiqué bekendgemaakt dat generaal Cesar Raul Benavides Escobar, die als opperbevelhebber van de landmacht deel uitmaakte van de junta, per 1 december met ontslag ging en zou woraen vervangen door generaal Julio Canessa, op dat moment plaatsvervangend opperbevelhebber van de landmacht. Op 2 december werd Canessa als juntalid beëdigd.

Als plaatsvervangend opperbevelhebber van de landmacht werd Canessa opgevolgd door generaal Santiago Sinclair, de secretaris-generaal van het bureau van de president.

In de Volkskrant van 12 november werd over het ontslag van Benavides o.m. het volgende opgemerkt:

...Benavides, die in de junta vertegenwoordiger was van de landmacht, zou van generaal Augusto Pinochet het verwijt hebben gekregen dat hij oude vriendschapsbanden onderhield met de Christen-Democratische Partij en rechtse partijen, die tegenwoordig in de oppositie zijn. Bovendien zou hij Pinochet hebben ontriefd door zijn vriendschap met de generaals Luis Danus en Gaston Frez, die enig begrip voor het Nationaal Akkoord hebben getoond. In de junta. op papier de wetgevende macht in Chili, zou Benavides zich verzet hebben tegen verschillende wetsvoorstellen van Pinochet...

Bisschoppen veroordelen politieke geweld

Op 13 november 1985 publiceerde de Chileense bisschoppenconferentie een document waarin zij het politieke geweld in het land veroordeelde. Volgens de bisschoppen bestond er een terrorisme dat van de veiligheidsorganen van de staat uitging en waren er terroristische activiteiten van personen, die daarmee uitdrukking gaven aan hun ontevredenheid. Beide vormen vonden zij even onmenselijk.

Ernstiger was echter het staatsgeweld, omdat de autoriteiten eigenlijk „de wapens van de waarheid en de gerechtigheid" moesten benutten om tegen

CNT-leider Rodolfo Seguel Molina (m.), algemeen secretaris van het CNT Arturo Martinez (r.) en CMHB-voorzitter Eduardo Valencia bij hun vrijlating op 27 november 1985.

misdrijven op te treden, aldus de bisschoppen.

In het document stond verder dat de verscherping van de politieke en sociale conflicten in wezen door twee factoren werd veroorzaakt: een gebrek aan politieke vrijheid en het gebrek aan participatie van de burgers in kwesties die hen bezighielden. De Rooms-Katholieke Kerk geloofde in de democratie en hield deze voor de staatsvorm die het beste de mensenrechten beschermde en een betrokkenheid van het volk bij beslissingen van de staat garandeerde.

Situatie van de mensenrechten in 1985

Op 8 december 1985 kwam Fernando Volio Jimenez, de speciale rapporteur van de Verenigde Naties over de mensenrechten in Chili, aan op het vliegveld van Santiago.
Tijdens zijn bezoek aan Chili sprak Volio met vertegenwoordigers van de Rooms-Katholieke Kerk. leden van de Chileense commissie voor de mensenrechten, familieleden van politieke gevangenen die na de staatsgreep van 1973 waren ,,verdwenen", leiders van studentenbonden en regeringsfunctionarissen.

De Chileense commissie voor de mensenrechten overhandigde Volio een rapport waarin stond dat tussen januari en november 1985 7.218 arrestaties -waren verricht, 61 doden waren gevallen door politiek geweld, 677 mensen waren gewond, 147 gevallen van marteling waren gemeld en 169 mensen in binnenlandse ballingschap waren gestuurd.

Op 31 december publiceerde een organisatie van de Rooms-Katholieke Kerk een rapport waarin stond dat in de loop van 1985 in Chili 5.000 mensen waren opgepakt en dat ten minste 67 mensen door politiek geweld om het leven waren gekomen. Van die 67 waren er 21 door politie of militairen gedood tijdens manifestaties.
Drie leden van de communistische partij waren ontvoerd en vermoord door een commando dat handelde op bevel van de inlichtingendienst van de carabineros. Verder waren 590 personen door de regering veroordeeld tot verbanning of binnenlandse internering.

De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties nam in december met ruime meerderheid van stemmen een resolutie aan waarin Chili wegens schendingen van de mensenrechten werd veroordeeld. De Verenigde Staten stemden, net als in 1984 (pag. 568/2), tegen de resolutie.

(NRC/H'blad, Volkskrant, *Alerta,* Le Monde, NZZ, FAZ, *KCA)*

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

JAPAN

PARLEMENTSVERKIEZINGEN. GROTE ZEGE VOOR NAKASONE'S LDP. WIJZIGINGEN IN LDP-LEIDING. NIEUW KABINET

De sinds 1955 regerende Liberaal-Democratische Partij (LDP) van premier Yasuhiro Nakasone heeft bij de vervroegde parlementsverkiezingen op 6 juli de grootste overwinning in haar geschiedenis behaald.
De LDP nam met 317 officiële kandidaten aan de Lagerhuisverkiezingen deel. De communisten (JCP) stelden in 129 kiesdistricten een kandidaat. Socialisten (JSP), Komeito en Democratische Socialisten (DSP) werden het eens over 61 gemeenschappelijke kandidaten in 57 kiesdistricten die als bolwerken van de LDP golden.

De op 7 juli bekendgemaakte uitslag van de Lagerhuisverkiezingen was:

	Stemmen in %	Zetels 1986	Zetels 1983
LDP	49,5	300	250
JSP	17,2	85	112
Komeito	9,4	56	58
JCP	8,8	26	26
DSP	6,4	26	38
NLC	1.8	6	8
USDP	0,8	4	3
Onafh	5,8	9	16
		512	511

De opkomst bedroeg 71,4% tegen 64,9 in 1983

Direct na de verkiezingsuitslag sloten vier onafhankelijke Lagerhuisleden zich bij de LDP aan, waardoor het zeteltal van de LDP op 304 kwam.
In het 252 leden tellende Hogerhuis, waar gelijktijdig verkiezingen voor de helft van de zetels werden gehouden, verwierf de LDP 72 van de 126 betwiste zetels, waardoor zij in totaal over 143 van de 252 zetels beschikte.

De sterkte van de diverse LDP-facties in het parlement werd door *Asahi Shimbun* (Financial Times 9-7) en *Nikkei-Mainichi* (*NZZ* 10-7) verschillend aangegeven; in beide gevallen werd uitgegaan van 306 aanhangers in het Lagerhuis, incl. de onafhankelijke Kakuei Tanaka.

	Asahi Shimbun	Nikkei-Mainichi
Tanaka	141 (+ 20)	142 (+ 27)
Suzuki	88 (+ 8)	88 (+ 10)
Nakasone	88 (+ 28)	84 (+ 21)
Fukuda	82 (+ 11)	83 (+ 13)
Komoto	34 (idem)	34 (idem)
Niet-gebonden	16 (– 9)	18 (– 3)

Na de verkiezingszege van de LDP is het, aldus Karel van Wolferen in *NRC/H'blad* (8-7), ,,duidelijker dan ooit dat het parlementaire systeem in Japan in de afzienbare toekomst een feitelijk één-partijstelsel zal blijven". Hij stelde voorts:

„Met zijn 85 zetels in het Lagerhuis en 2C zetels in het Hogerhuis is de grootste oppositiepartij, de JSP. verder achtergebleven dan ooit. In de kranten en op tv heeft de voorzitter van de socialisten, Masashi Ishibashi, uitgebreid zijn spijt betuigd dat de kiezers nog geen gelegenheid hebben gehad om te beseffen dat de JSP nu een programma heeft dat realistischer en pragmatischer is dan vroeger. Maar ook als ze dat wel zouden gaan beseffen. dan moet toch duidelijk zijn dat met de afgang van de vakbonden en zonder de macht die de LDP-politici hebben om kiesdistricten te voorzien van verbeteringen in infrastructuur. deze grootste minderheidspartij nooit een kans zal hebben om de LDP naar de kroon te steken. Alle minderheidspartijen bij elkaar genomen. in het theoretische (maar in de praktijk ondenkbare) geval dat ze bereid zouden zijn een coalitie te vormen, zijn lang niet meer tegen de LDP opgewassen..."

Nieuwe LDP-leiding

Op 22 juli werden wijzigingen in de leiding van de LDP aangebracht. Noboru Takeshita. tot dusver minister van financiën, werd secretaris-generaal in plaats van Shin Kanemaru. Kiichi Miyazawa werd als voorzitter van de uitvoerende raad opgevolgd door Shintaro Abe. tot dusver minister van buitenlandse zaken. Masayoshi Ito verving Masayuki Fujio als voorzitter van de raad voor beleidszaken. (Zie ook pag. 39911)

Yasuhiro Nakasone aan de vooravond van de algemene verkiezingen van 6 juli.

Nieuw kabinet

Nadat Yasuhiro Nakasone op 22 juli in het Lagerhuis met 304 van de 502 uitgebrachte stemmen als premier was herkozen, stelde hij nog dezelfde dag een geheel vernieuwd kabinet van 21 leden voor. Alleen kabinetssecretaris Masaharu Gotoda (zie pag. 40012) behield zijn post. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier – Yasuhiro Nakasone (68); vice-premier – Shin Kanemaru (71); justitie – Kaname Endo (70); buitenlandse zaken – Tadashi Kuranari (67): financiën – Kiichi Miyazawa (66); onderwijs – Masayuki Fujio (69); gezondheid en welzijn (sociale zaken) – Juro Saito (46); landbouw, bosbouw en visserij – Mutsuki Kato (BG); internationale handel en industrie – Hajime Tamura (62); transport – Ryutaro Hashimoto (48); PTT – Shunjiro Karasawa (56); arbeid – Takushi Hirai: bouwnijverheid – Kosei Amano (79); binnenlandse zaken – Nobuyuki Hanashi (57); hoofdsecretaris kabinet – Masaharu Gotoda (71).

Directeur-generaal regeringsagentschappen: beheer en samenwerking – Kazuo Tamaki (63); defensie – Yuko Kurihara (66); economische planning – Tetsuo Kondo (56); wetenschap en technologie – Yataro Mitsubayashi (67); milieu – Toshiyuki Inamura (50); nationaal land – Tamisuke Watanuki (59).

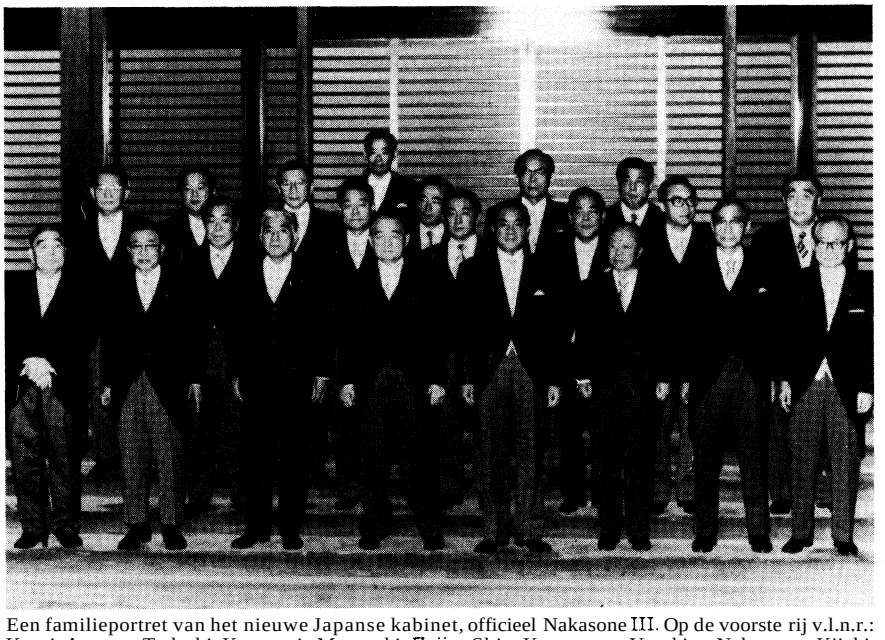

De nieuwe leiders van de Liberaal-Democratische Partij op 22 juli bijeen in het partijhoofdkwartier te Tokio. V.l.n.r.: Shintaro Abe (voorzitter uitvoerende raad). Noboru Takeshita (secretaris-generaal) en Masayoshi Ito (voorzitter onderzoeksraad politieke zaken).

Na de beëdiging van zijn kabinet verklaarde Nakasone: ,,Het is een krachtig zaken-eerst kabinet." Naar zijn zeggen moest ,,de totale wijziging" een ,,sterk" en ,,operationeel" leiderschap mogelijk maken.

Politieke waarnemers meenden dat Nakasone zijn greep op de binnenlandse economische politiek wat heeft verzwakt om op het gebied van de buitenlandse politiek een nog grotere rol te kunnen spelen.

Kiichi Miyazawa, oud-voorzitter van het dagelijks bestuur van de LDP (uitvoerende raad), werd minister van financiën. Van Miyazawa, die altijd een criticus is gewees van Nakasone's strenge economische politiek, wordt verwacht dat hij een krachtige, onafhankelijke stellingname zal innemen als hoofd van Japans machtigste ministerie. Nakasone zou Miyazawa willen gebruiken om meer op expansionisme gerichte politiek door te voeren die hij zelf niet zonder gezichtsverlies zou kunnen doorvoeren. De nieuwe minister van buitenlandse zaken Kuranari is betrekkelijk onbekend, ook in Japan zelf. Hij was twee keer voorzitter van de Economische Planning Groep maar zijn grootste voordeel lijkt zijn nauwe band met Nakasone. Over zijn persoon is slechts bekend dat hij een meester is in Aikido, de geweldloze Japanse gevechtssport.

Een familieportret van het nieuwe Japanse kabinet, officieel Nakasone III. Op de voorste rij v.l.n.r.: Kosei Amano, Tadashi Kuranari, Masayuki Fujio, Shin Kamenaru, Yasuhiro Nakasone, Kiichi Miyazawa, Yuko Kurihara, Masaharu Gotoda.
Op de achterste rij v.l.n.r.: Yataro Mitsubayashi, Juro Saito, Kaname Endo, Tamisuke Watanuki, Nobuyuki Hanashi, Kazuo Tamaki, Tetsuo Kondo, Ryutaro Hashimoto, Shunjiro Karasawa, Mutsuki Kato, Takushi Hirai, Toshiyuki Inamura, Hajime Tamura.

Verlenging ambtstermijn Nakasone?

Op 28 augustus besloot de z.g. research-commissie voor fundamentele problemen van de JSP, waarin alle vijf facties zijn vertegenwoordigd. met algemene stemmen de tweede ambtstermijn van Nakasone als partijvoorzitter, die op 30 oktober afloopt, te verlengen. Over de duur van de verlenging werd de commissie het niet eens en zij nam evenmin een besluit over de vraag of de partijstatuten, die een derde termijn als partijvoorzitter uitsluiten, principieel zouden moeten worden gewijzigd.

(Vor. ber. pag. 369 e.v.)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

AANSLAG OP CHILEENSE PRESIDENT PINOCHET

Op 7 september is de 70-jarige Chileense president, gen. Augusto Pinochet Ugarte, bij een aanslag licht gewond geraakt. Ten minste vijf leden van zijn escorte zijn gedood.
De aanslag vond tegen het vallen van de avond plaats, toen de president van zijn buitenhuis ,,El Melocoton" in San Jose de Maipo terugkeerde naar de hoofdstad Santiago. De presidentiële stoet, bestaande uit 5 auto's en 3 motoren, werd op een brug tot stilstand gebracht, waarna de stoet gedurende tien minuten van alle kanten werd bestookt met o.m. granaten en geweervuur. Ook zouden zich explosies hebben voorgedaan. Zeker tien leden van de presidentiële escorte raakten gewond.
De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeëist door het Patriottisch Front Manuel Rodriguez (FPMR), volgens de autoriteiten .,de gewapende arm" van de communistische partij. De internationale woordvoerder van het Front, Patricio Manns, zei tegenover *NRC/H'blad* (13-9) dat 25 leden van zijn organisatie de aanslag hadden uitgevoerd.
Voor de politie was Cesar Bunster, de zoon van een voormalige Chileense ambassadeur in Londen, de hoofdverdachte in de aanslag. Hij zou een aantal auto's hebben gehuurd die bij de actie waren gebruikt en ook het huis waarin de operatie was voorbereid.
Een aantal uren na de aanslag verscheen president Pinochet, met zijn linkerhand in het verband. op de televisie en vertelde wat er was gebeurd. ,,Ik heb een scherf in mijn hand gekregen", aldus de generaal, ,,maar dat is van geen enkel belang". ,,Deze aanslag is het bewijs dat het terrorisme ernstig is en veel erger dan wij zeggen."

Het Patriottisch Front Manuel Rodriguez ontleent zijn naam aan een Chileense guerrillero die begin vorige eeuw de strijd aanbond tegen de Spaanse koloniale overheersing. Het Front is eind 1983 opgericht (zie pag. 53913, 54012 en 59812)en heeft zich in de loop der jaren voor een groot aantal bomaanslagen en andere acties verantwoordelijk gesteld (zie pag. 54012 e.v , 54812 e.v., 56513. 598/2. 60112 e.v., 602/3. 60512 en 60612). Zo eiste het bijvoorbeeld de verantwoordelijkheid op voor de (mislukte)raketaanval op het presidentiële Moneda paleis in Santiago op 10 juni 1985 (pag. 60112).
Volgens het Chileense ministerie van buitenlandse zaken hadden er, aldus De Groene *Amsterdammer* (10-9), tussen jan. 1985 en april 1986 1.729 bomaanslagen plaatsgevonden.
Op 31 okt. 1984 was in de hoofdstad een bom ontploft voor een park waar een internationale handelsbeurs werd gehouden. Op het moment van de ontploffing bracht president Pinochet een bezoek aan de beurs (pag. 566/1).

Na een buitengewone zitting van het kabinet in het Moneda paleis maakte minister van binnenlandse zaken Ricardo Garcia Rodriguez 's avonds bekend dat de staat van beleg was afgekondigd teneinde een situatie van ,,diepgaande binnenlandse beroering" te bestrijden ,,De aanslag tegen de persoon van het staatshoofd is tevens een aanslag tegen de natie en alle Chilenen ' aldus de minister De staat van beleg beperkte de grondwettelijke rechten en publieke vrijheden

Behalve de staat van beleg zijn in Chili ook nog steeds de noodtoestand en de Staat van Gevaar voor Verstoring van de Openbare Orde van kracht. De staat van beleg en de noodtoestand. die sinds 23 maart 1984 geldt (pag. 541/3), worden om de 90 dagen verlengd. de Staat van Gevaar voor de Openbare Orde om het half jaar. Op 9 september werd de afkondiging van de staat van beleg in het Chileense Staatsblad gepubliceerd.

Op de aanslag volgden massale zoekacties en arrestaties. Tot de eerste arrestanten behoorden German Correa, de voorzitter van de linkse coalitie Democratische Volksbeweging MDP (zie voor oprichting pag. 525/1 e.v.) en de sociaal-democraat Ricardo Lagos, die deel uitmaakte van de Democratische Alliantie (zie ook pag. 52311 e.v.). Beiden werden in de nacht van 7/8 september opgepakt.
Verder haalde de politie op 8 september vier studenten uit twee Nederlandse ambassade-auto's. De vier hadden op de Nederlandse ambassade in Santiago een petitie aangeboden om de aandacht te vestigen op de situatie op de Chileense universiteiten. Na dit incident diende de Nederlandse minister van buitenlandse zaken, Hans van den Broek, een ,,krachtig protest" in bij de Chileense ambassadeur in Den Haag wegens inbreuk op de diplomatieke onschendbaarheid, waarna de Chileense autoriteiten beloofden de vier zo spoedig mogelijk te zullen vrijlaten.
Drie Franse priesters, Pierre Dubois, Daniel Caruette en Jairne Lancelot, werden op 8 september gearresteerd en op 11 september naar Frankrijk uitgewezen, waar zij op 12 september arriveerden. Pierre Dubois. één van de meest bekende buitenlandse priesters in Chili en een groot activist voor verbetering van de levensomstandigheden van arme Chilenen, had meer dan 20 jaar in Chili gewerkt.
Eveneens op 8 september kregen zes oppositionele bladen Cauce, *APSI, Fortin* Mapocho, *Hoy*, Analisis en *Bici*cleta een verschijningsverbod opgelegd. Het Britse persbureau Reuter kreeg die dag opdracht zijn werk te staken en twee dagen later mocht ook het Italiaanse persbureau Ansa zijn werk niet meer doen. Ansa werd ervan beschuldigd ,,tendentieuze en valse informatie, die een belediging vormt voor de strijdkrachten" te hebben doorgegeven.

Op 9 september werden in en nabij Santiago de lijken gevonden van drie mannen die in de nacht van 7/8 september door in burger geklede personen

President Pinochet tijdens de zeven uur durende parade op 9 september.

Weekblad 55ste jaargang No. 2861. pag. 41831-41846

van hun bed waren gelicht. Het waren Jose Carrasco Tapia, redacteur buitenland van Analisis, Felipe Rivera Gajardo, een elektricien, en Fernando Vidaurrazaga Manriquez, een onderwijzer. De politie ontkende het drietal te hebben gearresteerd. Op 12 september werden verschillende persagenten in Santiago opgebeld door een–man die zei dat het ,,Commando11 september'' al vier mensen had gedood ter vergelding van de dood van de vijf presidentiële begeleiders op 7 september. Een vijfde dode zou spoedig volgen, zo zei de man.

Diezelfde dag (9 september) zei president Pinochet dat hij van pian was een referendum te houden om wetten goedgekeurd te krijgen waarmee hij ,,definitief'' een einde wilde maken aan het terrorisme. ,,Ik ga een plebisciet houden om het land enkele wetten te vragen om definitief het terrorisme te bestrijden'', aldus Pinochet. Hij gaf geen verdere details over zijn voornemen.

Pinochet deed zijn uitspraken tijdens een manifestatie in het centrum van Santiago waarop duizenden mensen hun steun betuigden aan de president. Gedurende zeven uur trokken mensen uit het hele land aan Pinochet voorbij. De manifestatie, die al enige tijd op het programma stond, was volgens de *Financial Times* (11-9) gearrangeerd ter ondersteuning van de kandidatuur van Pinochet voor nog eens acht jaar regeren vanaf 1989.

Volgens een bekendmaking op de bijeenkomst, aldus *NRC/H'blad* (10-9), deden er aan de manifestatie ongeveer 100.000 mensen mee. De secretarisgeneraal van de regering, Francisco Javier Cuadra Linaza, schatte het aantal deelnemers op 500.000, de staatstelevisie had het over 800.000 deelnemers en Pinochet sprak over meer dan een miljoen aanwezigen. Onafhankelijke schattingen, aldus *NRC/H'blad* (10-9), hielden het op tussen de 30.000 en 40.000 mensen.

De president noemde de manifestatie het beste antwoord op zijn critici. Hij riep de Chilenen op ,,geenduimbreed te wijken in de oorlog tegen het Russische marxisme''. ,,De Spartanen zijn op hun post gestorven en wij Chilenen zullen bij onze dood een spoor achterlaten in de geschiedenis, de communisten zullen niet over ons heen lopen'', zo zei Pinochet.

Op 13 september tekende Jan van der Putten in de Volkskrant bij de manifestatie het volgende aan:

...Wie zijn de deelnemers aan deze enorme manifestatie? De familieleden van de tienduizenden militairen en politie-agenten. Alle ambtenaren die liever niet ontslagen wilden worden. De tienduizenden deelnemers aan het werkverschaffingsprogramma van de regering die de week daarop vrij hadden en toch betaald zouden krijgen, plus een zakgeld van duizend pesos. De mensen uit de armoewijken en de provincie die de kans op een dagje gratis uit, eten inbegrepen, niet lieten liggen. De mensen die met elke regering meelopen als er wat te halen valt. De mensen die in juli nog luidkeels hadden geprotesteerd maar nu, vooral via de televisie, bang zijn geworden voor het terrorisme. En natuurlijk ook de mensen die geen enkele overreding nodig hebben omdat ze gelukkig zijn met Pinochet. Dit alles levert zeven uur defilé op en een carte blanche voor Pinochet...

Op 11 september, de dertiende verjaardag van de staatsgreep die Pinochet aan de macht bracht, hekelde de president in een twee uur durende toespraak de Verenigde Staten, de Sowjet-Unie, de Rooms-Katholieke Kerk en de oppositie. Volgens Pinochet werkten de gematigde oppositieleiders samen met de communisten om protesten tegen de regering voor te bereiden. ,,Dezelfde mensen die probeerden Chili in een nieuw Cuba te veranderen doen zich tegenwoordig voor als de meest tamme democraten'', zo verklaarde de president.

Hij noemde de aanslag van 7 september ,,een directe aanval op de natie'' en haalde ook uit naar het ,,Russische imperialisme'' dat volgens hem bleek uit de grote wapenvondsten die de afgelopen weken in het noorden van het land waren gedaan. Volgens de Chileense regering waren de wapens vanaf Russische en Cubaanse vissersboten aan land gesmokkeld en waren ze bestemd voor guerrillastrijders van het FPMR.

Pinochet ging ook in op de buitenlandse bemoeienissen met Chili, waarin hij met name de Verenigde Staten noemde. ,,Een verkeerde perceptie door Amerikaanse functionarissen heeft er ongelukkigerwijze toe geleid dat de Verenigde Staten standpunten hebben ingenomen die we categorisch verwerpen.'' Washington had langs verschillende wegen aangedrongen op stappen ter democratisering.

In een verwijzing naar de Rooms-Katholieke Kerk, die de roep om democratisering steunde, zei Pinochet: ,,Het is triest te zien hoe bepaalde religieuze groepen hun pastorale missie met politiek verwarren.''

ONTWIKKELINGEN SINDS BEGIN 1986

Sinds begin 1986 ontwikkelde de situatie in Chili zich als volgt (vor.ber. op pag. 522/3 e.v.,538 e.v.,547 e.v., 564/2 e.v. en pag. 598 e.v.):

Bezoek Amerikaanse Senator Kennedy

Op 15 jan. 1986 arriveerde de Amerikaanse Senator Edward Kennedy (Democraat, Massachussetts) op het vliegveld van Santiago voor een bezoek van 24 uur aan Chili. Hij wilde spreken met leden van de Democratische Alliantie – bestaande uit christen-democraten, rechts-republikeinen, sociaal-democraten. socialisten en radicalen – en uiting geven aan zijn ,,steun voor de pogingen van groeperingen een vreedzame overgang naar de democratie tot stand te brengen''.

Als gevolg van een door de rechtse Onafhankelijke Democratische Unie (UDI) georganiseerde demonstratie van ongeveer 300 mensen, die de wegen van het vliegveld naar de hoofdstad blokkeerden, werd Rennedy echter gedwongen bijna twee uur op het vliegveld te blijven. Een helikopter bracht hem tenslotte naar de stad,

President Pinochet had al van te voren laten weten dat hij met deze ,,vijand van Chili'' niet wilde praten en juntalid Jose Toribio Merino Castro noemde de Senator een ,,weerzinwekkend persoon''.

Aantal carabineros niet schuldig *geacht aan betrokkenheid bij moord* op drie communisten

Op 16 jan. 1986 achtte het Hooggerechtshof een aantal carabineros niet schuldig aan betrokkenheid bij de moord op de drie communisten eind maart 1985 (pag. 600/2 en 602/1). Bij deze uitspraak tekende Alerta (maart 1986) onder het kopje ,,Moorden in doofpot'' het volgende aan:

Het Hooggerechtshof acht officieren van de militaire politie carabineros niet schuldig aan betrokkenheid bij de moord op drie communisten eind maart 1985, aldus een uitspraak van het hof op 16 januari jongstleden. Slechts één beschuldigde zit nu nog vast. Hiermee lijkt tien maanden werk van onderzoeksrechter Canovas vrijwel vergeefs. Toen hij begin augustus 1985 de carabineros beschuldigde van de moorden gaf dat grote beroering. Carabineros-generaal en junta-lid Mendoza moest aftreden. De geheime dienst van de carabineros werd ontbonden en een aantal officieren ging de cel in. Politiek heeft het moedige onderzoek van Canovas dus effect gehad. Als gerechtelijk onderzoek liep het vast op tegenwerking van de militairen, speciale wetten om die militairen tegen de burgerlijke rechter te beschermen én de onwil van het Hooggerechtshof. Daarmee gaat opnieuw een zaak over misdrijven van de dictatuur in de juridische doofpot.

Familieleden van de vermoorden, en sympathisanten hielden 20 januari een manifestatie in het gebouw van het Hooggerechtshof en eisten gerechtigheid. Ook de mensenrechtenorganisaties, kerk, vakbeweging, orde van advocaten en andere organisaties protesteerden krachtig tegen de uitspraak van het hof.

Acties van artsen. Aftreden minister van gezondheid

Op 30 jan. 1986 deden zich in Santiago botsingen voor tussen carabineros en honderden artsen, die in staking waren en een demonstratie wilden houden. Over de situatie bij de gezondheidszorg

in Chili meldde *Alerta* (jan. 1986) het volgende:

3 December is de traditionele ,,dag van de artsen'' in Chili. De artsenorgariisatie Colegio Medico riep echter 3 december 1985 uit tot ,,dag van rouw'', als protest tegen het overheidsbeleid. De staatsuitgaven voor gezondheidszorg bedroegen in 1983 nog maar 57,3% van die van 1973. De gezondheidszorg wordt steeds meer naar de particuliere sector overgedragen, en dus voor veel mensen onbetaalbaar. Infectieziekten als tyfus en hepatitis zijn weer sterk in opmars. Op 3 december staakte zo'n 80% van de artsen in de overheidsziekeiihuizen en klinieken in Santiago.
Begin januari werd de voorzitter van het Colegio Medico in Santiago. dokter Ricardo Vaccareza, na 25 jaar dienst uit zijn ziekenhuis ontslagen omdat zijn werk overbodig zou zijn. Dat leiddr tot verschillende nieuwe protesten
Op 30 januari vond weer een artsenstaking plaats. Zelfs volgens de regeringsgetrouwe krant El Mercurio deed 80% van de artsen in het hele land mee. Toen de artsen een protestmars bcgonnen, dreef de politie hen met traangas en waterkanon uiteen.
Deze acties zijn mogelijk sinds het Colegio Medico gedeniocratiseerd is, en de oppositie er de leiding heeft overgenomen van door het regime benoemde bestuurders.

Op 8 april begonnen artsen in Santiago en andere steden met een tweedaagse staking. Zij eisten het aftreden van minister van gezondheid Winston Chinchon en een betere medische verzorging voor de bevolking.

Op 16 augustus meldde de NZZ dat minister Chinchon was afgetreden en was opgevolgd door Juan Giaconi.

VS dienen resolutie over Chili in bij VN-Commissie voor de Mensenrechten. EG roept op tot snellere *democratisering*

Op 12 maart 1986 publiceerde het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken de tekst van een ontwerpresolutie over Chili, die de week daarvoor was voorgelegd aan de Commissie voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties in Genève.
In de resolutie werd gevraagd om het instellen van een democratisch systeem in Chili dat zich zou houden aan de ,,volledigenaleving van de politieke en burgerrechten''. Verder leverde de resolutie kritiek op de regering van Pinochet wegens de onderdrukking ,,van de rechten en de fundamentele politieke vrijheden'' en eiste zij ,,de onmiddellijke stopzetting van alle vormen van psychologische en fysieke marteling''.
Niet alleen de Verenigde Staten, maar ook andere landen hadden een ontwerp-resolutie inzake Chili bij de Commissie ingediend.
Na een dag moeizaam onderhandelen over de verschillende ontwerp-resoluties namen de leden van de Commissie op 14 maart unaniem een resolutie aan, waarin zij hun ongerustheid uitspraken over ,,hetvoortduren van de ernstige schendingen van de mensenrechten in Chili''.
De commissie veroordeelde de ,,verdwijningen, martelingen en knevelarij van de kant van de veiligheidstroepen, het klimaat van onveiligheid, het verbod voor verscheidene duizenden Chileense ballingen naar hun land terug te keren en de onderdrukking van de fundamentele rechten en vrijheden door middel van de handhaving van willekeurige uitvoerende bevoegdheden''.
De commissie wilde in Chili een bewind aan de macht dat voortkwam uit een .,constructieve'' nationale dialoog en de wil van het volk representeerde. Daarvoor waren vrije verkiezingen noodzakelijk.

In Genève, waar de Commissie haar jaarlijkse voorjaarszitting hield, zei de Amerikaanse gedelegeerde Richard Schifter op 12 maart dat het mislukken van de ,,stille diplomatie'' de Verenigde Staten ertoe had gebracht zelf voor de eerste maal een resolutie in te dienen waarin Chili werd veroordeeld.
Schifter zei op een persconferentie dat de Verenigde Staten van mening waren dat concrete resultaten op het terrein van de mensenrechten het beste konden worden bereikt in privé-gesprekken met leden van regeringen, maar inmiddels hadden ervaren dat deze benadering geen bevredigende antwoorden van de regering in Santiago opleverde.

Op 19 maart riepen de Europese Gemeenschappen (EG) het bewind in Chili op ,,het democratiseringsproces te versnellen om tegemoet te komen aan de duidelijke wens van de democratische groepen binnen de Chileense bevolking''.
In een verklaring die die dag werd verspreid door het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag zeiden de twaalf leden van de EG ,,ernstig bezorgd'' te zijn over de recente ontwikkelingen in Chili. ,,Deweigering van de Chileense regering oppositie te dulden, die onlangs is aangetoond door een aantal vervolgingen die een inbreuk maken op het principe van vrijheid van meningsuiting, is niet bevorderlijk voor nationale verzoening in Chili'', aldus de verklaring.

Protestacties in maart en *april*

Op 7 maart 1986 maakte de politie in Santiago met traangas en waterkanonnen een einde aan een bijeenkomst van ongeveer 1.500 vrouwen, die in het kader van de Internationale Dag van de Vrouw betoogden voor vrouwenrechten. Na het ingrijpen van de politie volgden in het centrum van de stad relletjes, waarbij volgens de politie 75 personen werden gearresteerd
Op 20 maart werden in Santiago zo'n 170 mensen opgepakt tijdens een .,dag voor de democratie'', die was georganiseerd door ongeveer 15 vrouwengroepen en werd gesteund door alle grote oppositiepartijen vakbonden en studentenbewegingen
Voorbijgangers kregen die dag namaakstembiljetten in de hand gedrukt met het verzoek hun stem uit te brengen ,,op de democratie of de dictatuur'' Kartonnen ,,stembussen''waren aanwezig ,,We maken van de straat een groot stemlokaal om ons stemrecht uit te oefenen'', verklaarde Maria Rozas, één van de organisatoren van de actie Ook elders in Chili was het onrustig

In een rede in Santiago had de christen-democratische leider Gabriel Valdes Subercaseaux op 12 maart gezegd: ,,Na Haïti, na de Filippijnen, is het geweten van de wereld nu op Chili gericht.'' Hij had daar aan toegevoegd: ,,Het uur voor Chili heeft geslagen. Het is tijd om tot een definitieve keuze voor dictatuur of democratie te komen ''
Op Haïti was president-voor-het-leven Jean-Claude Duvalier op 7 februari opgestapt (pag. 31311) en op de Filippijnen was op 25 februari een einde gekomen aan het 20-jarig bewind van president Ferdinand Marcos (pag. 161/1).

Op 27 maart vonden in drie steden bomaanslagen plaats en in de nacht van 31 maart/1 april ontplofte in Santiago een twintigtal bommen, waarvan één bij de Chase Manhattan Bank. Het FPMR eiste voor een aantal aanslagen de verantwoordelijkheid op.
Op 31 maart vonden in de hoofdstad botsingen plaats tussen politie en demonstranten, die de moord op de drie communisten het jaar daarvoor herdachten (pag. 600/2 en 60211).
Op 2 april vonden in bijna het hele land betogingen tegen het bewind van Pinochet plaats. 's Avonds werd één van de leiders van de Onafhankelijke Democratische Unie (UDI), Simon Yevenes, door onbekenden doodgeschoten.
Op 17 april pakte de politie in Santiago zo'n 500 studenten op tijdens bijeenkomsten of colleges. Volgens de politie vielen er geen gewonden en werd er geen geweld gebruikt. De arrestaties volgden op twee dagen van demonstraties tegen het onderwijsbeleid van de regering. Sinds Pinochet in 1973 aan de macht was gekomen, stonden de universiteiten onder militair beheer.
Op 18 april werden volgens de politie tijdens incidenten in de hoofdstad 135 studenten gearresteerd en op 23 april werden 17 professoren opgepakt.

Oprichting Burgerassemblée

Op 25 maart 1986, aldus Alerta (april/mei 1986), lanceerde de voorzitter van de federatie van beroepsverenigingen, dokter Juan Luis Gonzalez (tevens voorzitter van de strijdbare artsenorganisaties), tijdens een grote vergadering een plan. Hij riep alle sociale organisaties op zich te verenigen in een Assamblea de la Civilidad (Burgeras-

semblée) om een ,,eisenpakket van Chili" op te stellen. Wanneer daarop geen bevredigend antwoord zou komen van de regering ,,weten wij Chilenen dat ons geen ander alternatief blijft dan burgerlijke ongehoorzaamheid en een beslissende staking om Chili zijn vrijheid terug te geven", aldus Gonzalez. De Asemblea zou van 26 tot 28 april bijeenkomen.
Op 26 april kwamen bijna 280 vertegenwoordigers van studentenorganisaties, vakbonden en zakengroepen in een kerk aan de rand van Santiago bijeen, nadat een bijeenkomst in een theater in de hoofdstad was verboden. ,,Als nationale Burgerassemblée is onze belangrijkste eis herstel van de soevereiniteit van het volk om democratie te beoefenen", zo stond in een document dat na afloop werd verspreid. ,,We geven de voorkeur aan vrede boven oorlog", aldus voorzitter Gonzalez, ..maar we weten dat noch het land noch de vrede gewonnen kunnen worden zonder strijd. Actieve geweldloosheid en burgerlijke ongehoorzaamheid zijn onze legitieme wapens en we zijn bereid deze zonder moe te worden te gebruiken."
In een petitie van 50 punten, die door de afgevaardigden was ondertekend, werd president Pinochet opgeroepen meer geld uit te geven aan werkgelegenheidsprogramma's, gezondheidszorg en woningbouw. Ook zouden de door het leger benoemde rectores van de universiteiten moeten verdwijnen en zouden CAO's mogelijk moeten worden. De Assemblée gaf de regering tot 30 mei de tijd te reageren op het eisenpakket.

Op 25 maart hadden de jongerenorganisaties van alle partijen – van christen-democraten tot communisten – zich verenigd in een ,,platform voor sociale mobilisatie'.

Bisschoppen vragen om democratisering

Op 7 apr. 1986 riep de Chileense bisschoppenconferentie de regering op politieke hervormingen door te voeren om het proces van democratisering te versnellen en een einde te maken aan het toenemende geweld.
In een verklaring, getiteld ,,Rechtvaardigheid of geweld", kritiseerden de bisschoppen de ,,buitenproportionele onderdrukking van demonstraties" en de aanvallen op politie-agenten door betogers. Zij verwezen naar de moord op Yevenes, het neersteken van een politie-agent en het harde optreden van de veiligheidstroepen bij demonstraties. Wanneer er geen politieke veranderingen kwamen, waren er verdere gewelddaden te verwachten, aldus de rooms-katholieke leiders.
De bisschoppenconferentie, die de week daarvoor in plenaire zitting bijeen was gekomen, riep op tot legalisering van de politieke partijen en herziening van de grondwet van 1981.
In de verklaring kritiseerden de bisschoppen ook het uitblijven van juridisch onderzoek naar een aantal politieke moorden in de ruim 12 jaar militair bewind.

Massale arrestaties *in de* volkswijken

Na een golf bomaanslagen, waaronder een aanslag op de ambtswoning van de Amerikaanse ambassadeur Harry Barnes, arresteerden politiemensen en militairen op 29 april in Santiago honderden mensen bij massale huiszoekingen. De gearresteerden werden overgebraclit naar een voetbalstadion, waar hun identiteit werd gecontroleerd. De meesten werden daarna weer vrijgelaten. De minister van defensie, adm. Patricio Carvajal Prado, verklaarde die dag: ,,Het is mogelijk dat de regering opnieuw de staat van beleg zal afkondigen om het terrorisme te beteugelen, hoewel wij geen voorstanders zijn van een dergelijke stap."

Op 1 mei traden militairen in Santiago met waterkanonnen en traangas op tegen mensen die aan manifestaties ter gelegenheid van de eerste mei deelnamen. Rond het presidentiële paleis hadden soldaten in gevechtstenue een kordon gelegd en de binnenstad was afgezet. De politie viel in het hele land vakbondskantoren binnen. Van de ongeveer 1.000 mensen die die dag werden gearresteerd, werd het merendeel 's avonds weer vrijgelaten.
In de dagen die volgden verrichtten politie en militairen bij zoekacties in de volkswijken van Santiago opnieuw arrestaties en op 9 mei vond volgens Le Monde (12-5)de negende razzia in tien dagen plaats. Hierbij werden 500 mensen voor identiteitscontrole opgepakt. Sinds het begin van de razzia's op 29 april, zo vervolgde Le Monde, waren ongeveer 3.500 personen door de politie ondervraagd en vastgehouden. De aartsbisschop van Santiago had de autoriteiten op 8 mei gevraagd de razzia's te staken.
Op 13 juni en 11 juli vonden in volkswijken van Santiago opnieuw razzia's plaats.

Bijeenkomst interparlementaire assemblée ,,voor de democratie" in Chili

Op 19 mei 1986 begon in Santiago een driedaagse bijeenkomst van 67 parlementariërs uit 12 landen. Doel van de bijeenkomst, die was georganiseerd door voormalige Chileense parlementariërs, was het herstel van de democratie in Chili. De Chileense autoriteiten kwalificeerden de bijeenkomst als een ,,inmenging" in binnenlandse aangelegenheden en verhinderden de christen-democratische leider Gabriel Valdes en vakbondsleider Rodolfo Seguel de bijeenkomst bij te wonen.

Nieuw oppositioneel dagblad

Op 13 juni 1986 deelde een uitgever, Emilio Filippi. mee dat hij na twee jaar procederen toestemming had gekregen een dagblad, La Epoca, uit te geven. Het blad zou in maart 1987 voor het eerst verschijnen. Filippi was ook de uitgever van het oppositionele christen-democratische weekblad *Hoy*.

,,Mars voor de *vrede".* Campagne *van* burgerlijke ongehoorzaamheid. Algemene stakzng

Op 20 mei 1986 werden in Santiago tijdens een door de vakcentrale CNT georganiseerde ,,mars voor de vrede" ongeveer 100 mensen gearresteerd. Een demonstrant werd door een kogel getroffen. In de mars liepen deelnemers aan de interparlementaire assemblée mee.
's Avonds viel in Santiago en andere steden in het centrum van het land de stroom uit als gevolg van aanslagen op het elektriciteitsnet. Het FPMR stelde zich voor de aanslagen verantwoordelijk.
Op 2 juni riep de Burgerassemblée op tot een campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid. De oproep kwam nadat de termijn, die de Assemblée de regering in april had gesteld om te reageren op haar eisenpakket, was verstreken.
De campagne moest een maand duren en zou worden afgesloten door een algemene staking op 2 en 3 juli. De aangekondigde acties behelsden een dagelijkse werkonderbreking van één minuut om 12 uur 's middags, een boycot van bepaalde produkten, en het niet betalen van onroerend goed-belasting, van aan de overheid verschuldigde hypotheekrente en van collegegeld.
Voorzitter Gonzalez zei op een persconferentie dat de protesten bedoeld waren om de terugkeer naar een democratisch regime te bewerkstelligen door de regering van president Pinochet tot onderhandingen met de oppositie te dwingen.
Op 16 juni werden in Santiago tijdens de eerste dag van een studentenstaking meer dan 100 studenten en professoren opgepakt, die eisten dat de overheid geen militairen meer aan het hoofd van universiteiten zou benoemen. Op 19 juni bezetten ongeveer 1.000 studenten de Rooms-Katholieke Universiteit van Santiago.

Op 2 juli kwamen tijdens de eerste dag van de algemene staking twee mannen en een 13-jarig meisje om het leven Honderden mensen werden gearresteerd Santiago en de andere grote steden waren bijna geheel lamgelegd

Volgens de organisatoren was de stakingsoproep op grote schaal opgevolgd. Juan Luis Gonzalez, de voorzitter van de Burgerassemblée. zei 's avonds op een persconferentie dat de staking succesvoller was geweest dan hij had gehoopt.
.,Voor het eerst in de afgelopen twaalf jaar is het volk van dit land massaal in opstand gekomen, verenigd, en dat is van historische betekenis", aldus Gonzalez.
Maar volgens de autoriteiten waren de vitale diensten van het land – havenbedrijven, mijnen en banken – bijna niet door de staking getroffen.
Een aantal wijken van Santiago en steden ten westen van de hoofdstad kwamen 's avonds zonder stroom te zitten na drie bomaanslagen op hoogspanningsmasten.

Diezelfde dag maakten de autoriteiten bekend dat vier radiostations alleen nog maar muziek, officiële bulletins en reclameboodschappen mochten uitzenden. Het waren vier met de oppositie sympathiserende zenders, Radio Chilena (van de rooms-katholieke kerk), Radio Cooperativa, Radio Carrera en Radio Santiago.
Verder werden tegen 17 oppositieleiders, onder wie Gonzalez, juridische aanklachten ingediend. Op 4 juli gelastte een rechter de arrestatie van de 17.
Op **3** juli, de tweede dag van de algemene staking, openden eenheden van leger en politie bij ongeregeldheden in volkswijken van Santiago het vuur op betogers. Daarbij kwamen vier mensen om het leven. De regering schilderde de tweedaagse protestactie af als een orgie van geweld en vandalisme, met 75 bomaanslagen, tal van plunderingen en meer dan 600 arrestaties.

Het bewind kondigde justitiële vervolging aan van de hoofdredacteur van Analisis en een journalist van Cauce. Beide bladen zouden zich positief hebben uitgelaten over de plannen voor de staking.

Twee jonge mensen in brand gestoken

Op 6 juli 1986 overleed de 19-jarige Rodrigo Rojas Denegri, een fotograaf die onlangs uit ballingschap in de Verenigde Staten naar Chili was teruggekeerd, in Santiago aan brandwonden, die hij op 2 juli tijdens een demonstratie had opgelopen. De jongeman zou die dag samen met een 18-jarig meisje, Carmen Gloria Quintana Arancibia, tijdens de betoging zijn vastgegrepen door soldaten, die de twee jongelui vervolgens met benzine zouden hebben overgoten en in brand hebben gestoken. De toestand van het meisje was ernstig.
Op "juli eiste de Amerikaanse regering een diepgaand en onafhankelijk onderzoek naar de dood van Rojas. Een Chileense rechtbank wees vervolgens een speciale rechter aan die moest onderzoeken of er inderdaad militairen bij de dood van de fotograaf betrokken waren geweest.
Op 9 juli verspreidde de oproerpolitie met traangas en waterkanonnen een stoet van ongeveer 2.000 mensen die de lijkwagen van Rojas volgden. De Amerikaanse ambassadeur Harry Barnes, de Franse ambassadeur Paul Depis, en diplomaten uit Italië, Spanje en België waren naar het hoofdkantoor van de Commissie voor de Mensenrechten gekomen om het vertrek van de rouwstoet naar de begraafplaats bij te wonen.
Op 10 juli zei Pinochet in Concepcion tegen aanhangers dat Rojas vermoedelijk zelf schuld had aan zijn dood. ,.Het is erg merkwaardig dat de jas van de gestorven jongen niet aan de buitenkant. maar aan de binnenkant is verbrand", aldus de president, die daaraan toevoegde dat het slachtoffer vermoedelijk explosieven onder zijn jas verborgen had gehouden. Verder gaf Pinochet te kennen tot 1997 aan te willen blijven.
Op 14 juli liet een woordvoerder van de Amerikaanse president weten dat Reagan geheel en al achter de Amerikaanse ambassadeur stond. De ambassadeur had van de conservatieve Amerikaanse Senator Jesse Helms het verwijt gekregen dat hij, door het bijwonen van de begrafenis van Rojas, had deelgenomen aan ,,communistische activiteiten".

Juan Luis Gonzalez, de voorzitter van de Burgerassemblée, bij zijn arrestatie op 10 juli

Op 18 juli werd in het kader van een onderzoek naar de zaak-Rojas een arrestatiebevel uitgevaardigd tegen 25 militairen, onder wie drie officieren. Arrestaties volgden. Een week later zat in verband met de zaak-Rojas nog maar één verdachte vast en op 12 augustus werd bekendgemaakt dat luitenant Pedro Fernandez Dittus wegens de dood van de fotograaf door een militaire rechter zou worden berecht.
Op 23 augustus, aldus Le Monde, werd iemand gearresteerd die op 2 juli getuige van de actie tegen Rojas en Quintana was geweest.

Communisten bereid militaire overgangsregering te accepteren

Op 6 juli 1986 zeiden twee gemaskerde communistische leiders op een clandestiene persconferentie in Santiago, dat hun partij bereid was ,.een militaire overgangsrcgering naar de democratie te accepteren, maar zonder president Pinochet".
De twee zeiden akkoord te kunnen gaan met een militaire overgangsregering, op voorwaarde dat deze verkiezingen zou uitschrijven waaraan alle partijen konden meedoen.

Volgens hen was een dialoog met hoge officieren nu onvermijdelijk, na de algemene staking van 2 en **3** juli, die een groot succes werd genoemd. Het

was ,,de grootste mobilisatie van de afgelopen 13 jaar", aldus de twee leiders.

Houding VS. Bezoek *Gelbard* en *Galvin*

Op 11 juli 1986 zei de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor Interamerikaanse aangelegenheden, Elliott Abrams, in een televisie-interview: ,,Als we het laatste jaar bekijken – en in het bijzonder de afgelopen week –, dan denk ik dat ik goede gronden heb om sceptisch te zijn over de vraag of president Pinochet in één of andere vorm een overgang (naar de democratie) wenst." De onderminister liet zich zeer kritisch uit over de gewelddadige dood van Rojas.

Op 12 juli vertrok de rechterhand van Abrams, Robert Gelbard, die de functie van assistent-onderminister had, uit Washington voor een zesdaags bezoek aan Chili.
Op 17 juli verklaarde Gelbard in Santiago dat de Verenigde Staten de pogingen steunden inzake ,,een vreedzame overgang voor de terugkeer naar een volledige democratie in Chili langs de snelste en doeltreffendste wegen". Verder zou de Amerikaan hebben verzekerd dat een formule van overgang naar de democratie op geen enkele Amerikaanse steun hoefde te rekenen als de communisten niet zouden worden buitengesloten.

Uitgerekend tijdens het bezoek van Gelbard, aldus de Volkskrant (9-9), had de secretaris-generaal van de linkse coalitie MDP, Jose Sanfuentes, in een interview met de rechtse krant El Mercurio onthuld dat er een geheim, informeel comité van overleg bestond tussen de Democratische Alliantie, waarvan de christen-democraten deel uitmaakten, en de MDP, waarin de communisten zaten. De christen-democraten, zo vervolgde de krant, reageerden furieus en trokken zich gelijk uit het comité terug (zie ook pag. 603/3).

Op 20 juli zei Abrams in een TV-interview dat Washington in oktober mogelijk tegen omvangrijke leningen van de Wereldbank aan Chili zou stemmen. De beslissing hierover hing volgens hem af van ,,wat er tussen nu en oktober in Chili gebeurt". ,,Volgens de wet moeten wij deze stemmingen over leningen gebruiken om de mensenrechten en de democratie zowel in Chili als elders te bevorderen. Wij zullen onze stem gebruiken als een vorm van druk en invloed". aldus Abrams.

Van 6-8 augustus bracht de commandant van het Amerikaanse zuidelijke commando in Panama, gen. John Galvin, een bezoek aan Santiago.

(NRC/H'blad, Volkskrant, De Groene Amsterdammer, Alerta, NZZ, FAZ, *Fi*nancial Times, Le Monde, KCA)

AFRIKA

LIBIË

AMERIKAANSE LUCHTAANVAL OP LIBIE. VOORAFGAANDE ONTWIKKELINGEN, REACTIES EN GEVOLGEN

De Amerikaans-Libische confrontatie, waarover reeds eerder werd bericht op pag 241 e v , bereikte een climax op 15 april met Amerikaanse luchtaanvallen op de Libische steden Tripoli en Bengasi Hieronder volgt een overzicht van voorafgaande ontwikkelingen, reacties op het Amerikaanse optreden en een aantal gevolgen

Voorgeschiedenis

Tijdens de 18de Amerikaanse vlootoefening voor de Libische kust sinds 1981 kwam het op 24 en 25 maart 1986 tot een gewapend treffen tussen de VS en Libië (pag. 24111).Terwijl aan Amerikaanse zijde geen verliezen werden geleden, werden aan Libische zijde ,,zeker twee" patrouilleboten tot zinken gebracht (volgens de VS); voorts werd de vuurleiding/radarinstallatie van de Libische SAM-5 basis bij Sirte uitgeschakeld en werd een aantal Libiërs gedood (Libische functionarissen meldden bij diverse gelegenheden 56, 72 of 97 doden).
Het Amerikaanse optreden werd geprezen door Israël en Engeland. De regeringen van Egypte, Frankrijk, Spanje, West-Duitsland en Japan gaven van bezorgdheid blijk en drongen op matiging aan, terwijl de Griekse regering waarschuwde dat ,,provocaties en conflict een gevaar voor de vrede vormen". Scherpe kritiek op de VS werd geleverd door de Sowjet-Unie en Arabische staten zoals Marokko, Algerije en Saoedi-Arabië alsmede door de PLO en Iran. De ministerraad van de Arabische Liga, die op 27 maart op verzoek van Libië in Tunis bijeenkwam, veroordeelde de Amerikaanse acties, maar verwierp Libische eisen om de diplomatieke betrekkingen met de VS te verbreken en een economische boycot voor Amerikaanse goederen af te kondigen.
De Veiligheidsraad van de VN besprak het conflict op 26-31 maart, maar de zitting werd verdaagd zonder dat de Raad tot een uitspraak (resolutie) kwam.

Nadat de Amerikaanse vlootoefening op 27 maart voortijdig was beëindigd, deelde de Amerikaanse minister Shultz op 28 maart mee dat de Amerikaanse strijdkrachten zo nodig verdere actie tegen Libië zouden ondernemen. Een woordvoerder van zijn departement verklaarde op 31 maart: ,,De volgende daad van terrorisme zal de hamer doen neerkomen." Binnen vijf dagen volgden twee aanslagen waarbij Amerikanen omkwamen.

Bomexplosies in TWA-toestel en *Westberlijnse discotheek.* Amerikaanse verklaringen over Libische betrokkenheid. Uitwijzing Libische diplomaten door Parijs en *Bonn.*

Op 2 april explodeerde een bom in een Boeing 727 van de Amerikaanse luchtvaartmaatschappij Trans World Airlines (TWA) tijdens een vlucht van Rome via Athene naar Cairo. Door dc explosie, die op ca. 3.300 meter hoogte boven Griekenland plaatsvond, werd een gat in de romp van het toestel geslagen, waardoor vier passagiers naar buiten werden gezogen en omkwamen. Tien minuten later maakte de Boeing een geslaagde noodlanding op het vliegveld van Athene. Kort daarop werd de verantwoordelijkheid voor de aanslag opgeëist door een tot dan toe onbekende groepering, de Arabische Revolutionaire Cellen - eenheid Ezzedin al-Kassem. Deze groepering deelde in een communiqué mee dat de aanslag een vergelding was voor de Amerikaanse aanvallen op Libië en zij dreigde met ,.revolutionaire actie om de Amerikaanse imperialistische belangen overal te treffen".

In perscommentaren werd erop gewezen dat de naam Arabische Revolutionaire Cellen eerder was gebruikt door de organisatie van Abu Nidal. Sjeik Ezzedin al-Kassem was een religieuze leider die het Britse mandaatbewind in Palestina actief had bestreden.

De Libische leider Kadhafi ontkende onmiddellijk elke betrokkenheid bij de aanslag: ,,Dit is een terroristische daad tegen een burgerdoel en daar ben ik vierkant tegen."
De slachtoffers waren een Amerikaanse staatsburger; mevr. D. Stylianopoulos en haar dochter, mevr. M. Klug, beiden met een dubbele, zowel Griekse als Amerikaanse nationaliteit; en de acht maanden oude dochter van mevr. Klug. Allen woonden in de VS.
Het TWA-toestel was eerder die dag van Cairo via Athene naar Rome gevlogen, waar iedereen het vliegtuig zou hebben verlaten voordat de retourvlucht werd ingezet.

Op 3 april zeiden Italiaanse veiligheidsautoriteiten een Libanese vrouw. May Elias Mansour (31), ervan te verdenken de bom in het TWA-toestel te hebben geplaatst. Zij was in Cairo aan boord gegaan (waar haar bagage volgens Egyptische functionarissen was gecontroleerd, terwijl zijzelf was gefouilleerd), in Athene uitgestapt en vandaar naar Beiroet gereisd. Zij was op 25 maart vanuit Beiroet in Cairo aangekomen.
Op 5 april ontkende mevr. Mansour in de

Noordlibanese stad Tripoli elke betrokkenheid bij de aanslag. Zij had negen dagen in Cairo doorgebracht o.a. om goederen te kopen voor haar boetiek in Tripoli. Volgens haar zeggen was zij via Athene naar Beiroet gereisd, onidat er op woensdag geen rechtstreekse vluchten van Egypte naar Libanon waren, wat klopte. Haar Druzische echtgenoot was in 1984 bij een gewapend treffen met christelijke militieleden omgekomen en zijzelf had in Libanon ,,operaties'' uitgevoerd tegen Israël en aanhangers van de christelijke Falange. Maar ,,ik heb nooit deelgenomen aan enigerlei operaties buiten Libanon''. aldus mevr. Mansour
Nadat de Griekse politie had verklaard mevr. Mansour te willen ondervragen, zei deze op 7 april met Griekse rechercheurs te willen samenwerken als die naar Libanon kwamen.

In de vroege morgen van 5 april ontplofte een bom in de vooral door Amerikaanse militairen bezochte discotheek La Belle in West-Berlijn. Hierbij werden een Amerikaanse militair en een Turkse vrouw gedood en raakten 204 mensen gewond, o.w. 60 Amerikanen. De verantwoordelijkheid voor deze aanslag werd door drie groeperingen opgeëist: het Londense Holger Meins commando, de Rote Armee Fraktion (RAF) en het tot dusver onbekende ,,Anti-Amerikaanse Arabische Bevrijdingsfront''.
Hoge veiligheidsfunctionarissen in Bonn lieten volgens ***Die*** *Welt am Sonntag (6-4)* weten dat de aanslag waarschijnlijk onderdeel was van een anti-Amerikaanse wraakactie van kolonel Kadhafi. Men zou over aanwijzingen beschikken dat de daders via Oost-Berlijn in het westelijke stadsdeel waren gekomen.
Amerikaanse functionarissen verklaarden reeds op 5 april dat er ,,sterke indirecte bewijzen'' voor een Libische betrokkenheid waren, maar een anonieme adviseur van de Amerikaanse president Reagan wilde tijdens een briefing in Santa Barbara dezelfde dag niet zeggen of Kadhafi voor de twee recente aanslagen verantwoordelijk was. Wel concludeerde hij: ,,We zien overal in Europa en het Midden-Oosten de sporen van Kadhafi's terreurplan. Het patroon ervan is Amerikanen in het vizier te nemen, waarbij het er niet toe doet wie nog meer wordt gedood.'' Sinds 1 januari hadden terroristen op instigatie van Kadhafi in ,,meer dan 30 gevallen'' Amerikaanse vestigingen en diplomaten op de korrel genomen, aldus deze adviseur.
Op 6 april riep Robert Oakley. directeur van het bureau voor contra-terrorisme van het State Department, op tot internationale samenwerking in de strijd tegen het terrorisme. Hij wees erop dat van de 928 mensen die in 1985 bij terreuraanslagen waren gedood slechts 23 Amerikanen waren, en dat geen van de aanslagen in de VS was gepleegd. Het probleem lag naar zijn zeggen meer in het buitenland dan in de VS en ..alleen in samenwerking met andere regeringen kunnen we het onder controle krijgen'', ,,Ons doel is Europa zover ie krijgen om met ons (samen) te werken, om meer aan deze dreiging te doen, ongeacht of deze uit Libië, Syrië, Iran of elders komt'', aldus Oakley. ,,Afdoende bewijzen'' voor de betrokkenheid van Libië bij de aanslag in West-Berlijn hadden de Amerikanen volgens Oakley nog niet, maar de Amerikaanse ambassadeur in West-Duitsland. Richard Burt, stelde op 7 april dat er wel ,,duidelijke aanwijzingen'' voor waren
Een Amerikaans-Europese samenwerking was dringend nodig, aldus Burt, die concludeerde: ,,Wij moeten gemeenschappelijke stappen ondernemen om Kadhafi te excommuniceren.'' Inmiddels had Frankrijk op 2 april twee Libische diplomaten alsook een Tunesiër en een Algerijn uitgewezen. De Libiërs zouden ,,in contact'' staan ,,met individuen die mogelijk aanvallen op Amerikaanse belangen in Frankrijk zouden ondernemen''. De beide anderen waren op verdenking van voorbereiding van terroristische aanslagen in Europa op het vliegtuig naar Tunis gezet.

Op 9 april wees de Westduitse regering twee Libische diplomaten uit wegens activiteiten ,,onverenigbaar met hun status''. Het betrof Ahmed Omar M. Issa en Mahmud Ahmed Shibani, die contacten zouden hebben onderhouden met de Libische diplomaat Elamin Abdullah Elamin, die in juli 1985 de Libische vertegenwoordiging in Bonn had moeten verlaten wegens spionage en die sindsdien in het Libische Volksbureau in Oost-Berlijn resideerde. Volgens het Westduitse blad *Bild-Zeitung* werd Elamin ervan verdacht de man achter de aanslag op de discotheek La Belle te zijn, maar dat werd in Bonn tegengesproken. De Westduitse regeringswoordvoerder Friedhelm Ost zei dat de uitwijzing van de twee Libische diplomaten ,,niets te maken'' had met die aanslag.

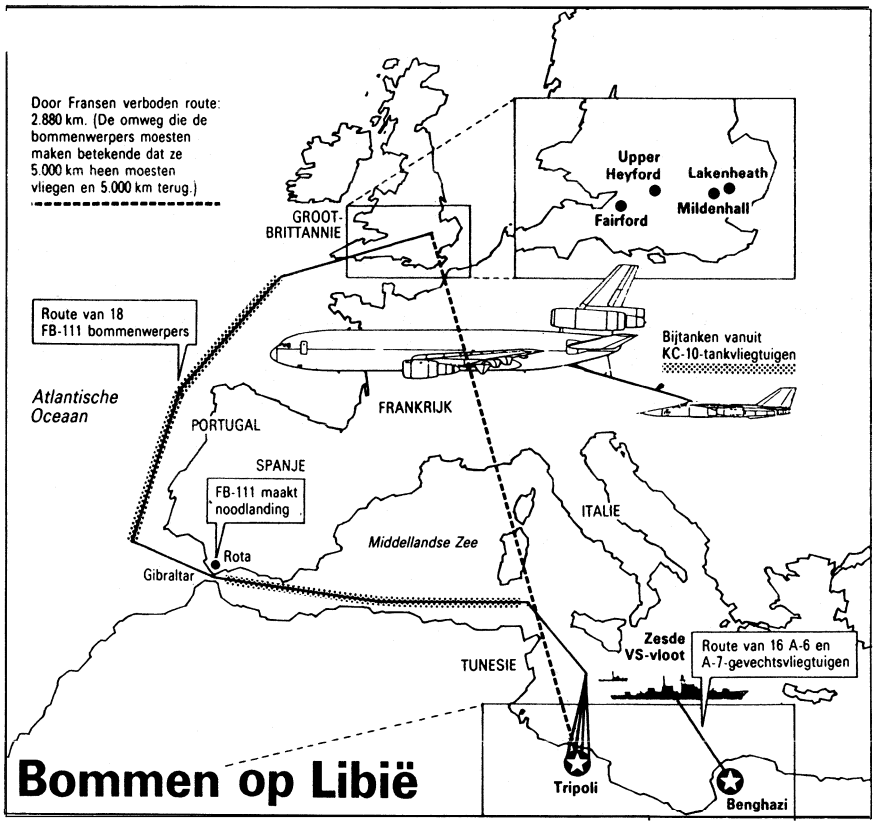
Toen ook werd bericht dat Amerikaanse inlichtingendiensten het radioverkeer van het Libische Volksbureau in Oost-Berlijn hadden afgeluisterd. Zij zouden een mededeling hebben onderschept waaruit bleek dat de aanslag door Libische veiligheidsagenten was beraamd alsmede een boodschap van Kadhafi waarin deze het bureau met het succes van de aanslag feliciteerde.

Op 9 april zei generaal Bernard Rogers, de opperbevelhebber van de NAVO in Europa, dat er ,,onbetwistbare bewijzen'' bestonden voor een Libische rol in de bomaanslag; de inlichtingen waren ,.omstreeks 15 minuten te laat'' binnengekomen om de Amerikaanse militairen voor de mogelijkheid van de aanslag te waarschuwen. Volgens de Westduitse regeringswoordvoerder ûst was er echter ,,geen enkel concreet bewijs'' voor Libische betrokkenheid bij de aanslag in West-Berlijn. Er waren alleen maar ,,aanwijzingen'' dat het Libische Volksbureau in Oost-Berlijn een rol had gespeeld.

Preszdent Reagan besluit tot Amerikaanse luchtaanval op Libië. Missie Walters. Oproep EG

Eveneens op 9 april verklaarde de Amerikaanse president Reagan op een persconferentie te Washington: .,Wij bezitten aanzienlijk bewijsmateriaal over een lange periode waaruit blijkt dat Kadhafi vrij openlijk zijn medewerking (aan terrorisme) heeft getoond, doordat hij terroristische daden 21s een soort oorlogsvoering heeft bepleit en gesteund.'' Meer kon hij (Reagan) daarover nog niet mededelen, omdat men bezig was ,,zo snel mogelijk'' verder bewijsmateriaal te verzamelen. De president vervolgde: .,Elke door ons ondernomen actie zal ervan afhangen wat wij ontdekken ... Wij weten in elk geval dat deze dolle hond (,,mad dog'') van het Midden-Oosten het doel van een wereldrevolutie voor ogen heeft. een islamitische-fundamentalistische revolutie...'' Reagan waarschuwde dat ,,als en wanneer wij iemand specifiek kunnen identificeren als verantwoordelijk voor een van deze (terreur)daden, wij zullen antwoorden''. Hij wees er nog op dat de VS alle mogelijke moeite deden om terreurdaden te verhinderen. Zij hadden in 1985 ,,in samenwerking met de bondgenoten 126 geplande aanslagen verijdeld, die nooit plaatsvonden omdat wij tevoren de inlichtingen hadden verkregen''.
Dezelfde dag gaf het Pentagon nieuwe opdrachten aan de twee vliegdekschepen in de Middellandse Zee. De ,,America'' moest een bezoek aan Cannes afzeggen en de ,,Coral Sea'', die op korte termijn naar de VS zou terugkeren, moest bij Malaga voor anker blijven liggen. Deze vliegdekschepen werden elk door tien andere oorlogsschepen begeleid.
Later werd bekend dat president Reagan nog op 9 april zijn definitieve goedkeuring had gehecht aan een Amerikaanse luchtaanval op Libië. Het actieplan zou de volle steun hebben gekregen van minister van buitenlandse zaken Shultz, vice-president Bush en admiraal John Poindexter, de presidentiële adviseur voor nationale veiligheid, terwijl minister van defensie Weinberger voorbehoud had gemaakt t.a.v. enkele militaire aspecten. De uitvoering van het plan zou worden afgelast als a) Europese landen met stringente economische sancties tegen

Libië instemden, of b) Libië beloofde zijn steun aan het terrorisme te staken. Dezelfde dag (9 april) hield de Libische leider Kadhafi een persconferentie na overleg met de commandanten van de diverse krijgsmachtonderdelen op zijn hoofdkwartier. Inzake de Amerikaanse beschuldigingen stelde hij ,,Het is het oude liedje dat wij al vele jaren horen, zonder dat de wereld daarvan een bevestiging kreeg. Het is alleen maar een excuus voor agressie tegen een onafhankelijke staat, zodat deze zijn onafhankelijkheid verliest." Libië had geen rol gespeeld in de bomaanslag in West-Berlijn, aldus Kadhafi. Hij waarschuwde: ,,Wij hebben zojuist onze militaire voorbereidingen afgerond in antwoord op de jongste Amerikaanse dreigementen tegen ons (...) Het spreekt vanzelf dat wij het geweld zullen escaleren tegen Amerikaanse doelen, civiel en militair, op alle continenten van de wereld, als tegen ons agressie wordt gepleegd."
Tegelijk bedreigde Kadhafi Spanje, Italië en andere landen van Zuid-Europa met vergeldingsmaatregelen tegen Amerikaanse bases daar voor het geval dat zij bij een conflict de Amerikaanse Zesde Vloot zouden steunen. Spanje riep vervolgens op 10 april zijn ambassadeur in Libië ,,voor overleg" terug.

(De Standaard 16-4)

Ook in de volgende dagen zetten de VS en Libië hun propaganda-oorlog voort. terwijl aan weerszijden voorbereidingen voor militaire acties werden getroffen.
Tegelijk vond diplomatiek overleg plaats. Zo bracht de Amerikaanse VN-ambassadeur Vernon Walters van 12-14 april bezoeken aan een reeks West-europese landen om steun te zoeken voor een eventuele Amerikaanse actie tegen Libië. In Londen sprak hij op 12 april de Britse premier Margaret Thatcher, terwijl hij nog dezelfde dag in Spanje een onderhoud met premier Gonzalez had. In Ludwigshafen-Oggersheim ontmoette hij op 13 april de Westduitse Bondskanselier Kohl en minister van buitenlandse zaken Genscher. Daarna vloog hij naar Parijs voor overleg met de Franse premier Chirac en president Mitterrand (14 april) en naar Rome voor beraad met de Italiaanse premier Craxi. Achteraf werd bekend dat de Britse premier Thatcher in het geheim toestemming had verleend voor het gebruik van Amerikaanse vliegtuigen die op bases in Engeland waren gestationeerd en van die bases zelf bij een actie tegen Libië.
Op 14 april kwamen de ministers van buitenlandse zaken van de 12 EG-landen op verzoek van Spanje en Italië in Den Haag voor een spoedvergadering bijeen. De Twaalf spraken zich in een verklaring uit voor een politieke oplossing van de crisis rond Libië, waarbij ,,verdereescalatie van de militaire spanning met alle inherente gevaren" wordt vermeden.
Als onderdeel van een gemeenschappelijke actie tegen de ,,plaag van het terrorisme",* waarbij Libië, aldus de verklaring, ,,duidelijk is betrokken", besloten de Twaalf tot beperking van de staf van Libische diplomatieke en consulaire missies, beperking van de bewegingsvrijheid van Libische diplomaten en invoering van een strenger visumbeleid voor Libische staatsburgers.
Tenslotte riepen de Twaalf op tot ..terughoudendheid aan alle kanten".
Een voorstel van de Britse minister Howe tot sluiting van alle Libische volksbureaus stuitte op verzet van vooral de Zuideuropese landen. Overigens kondigden de Twaalf een .,krachtig en gepast" antwoord aan op enigerlei militaire actie waarmee Libië de Zuideuropese landen had bedreigd.

Amerikaanse luchtaanvallen op *Tripoli* en *Bengasi*

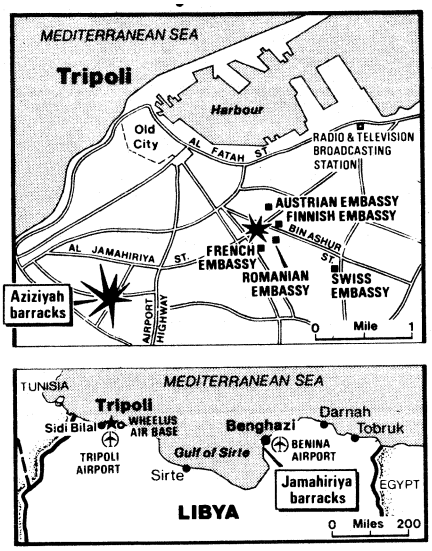
Amerikaanse bommenwerpers voerden op 15 april 's morgens om 2 uur plaatselijke tijd aanvallen uit op doelen in Libië.

Drie doelen in en rond Tripoli werden bestookt door 13 F-111 jachtbommenwerpers afkomstig van de bases Lakenheath in Engeland: vijf andere F-111's hadden hun aanval wegens technische storingen moeten afbreken.

Deze doelen waren 1) de Al Aziziya-kazerne, door kolonel Kadhafi gebruikt als woning en hoofdkwartier; 2) de havenfaciliteiten van Sidi Bilal, volgens de VS een ,,opleidingsbasis voor terroristen": en 3) de militaire sector van het vliegveld van Tripoli.

Tegelijk werden twee doelen in en rond Bengasi gebombardeerd door 12 A-6

* Op 14 april publiceerde het State Department te Washington cijfers over Amerikaanse slachtoffers van terreuraanslagen in de periode 1973-1985. Bij in totaal 154 aanslagen buiten de VS waren 412 Amerikanen gedood: 267 militairen, 28 diplomaten. 5 andere regeringsfunctionarissen en 112 gewone burgers. Van de 154 aanslagen vonden 58 in Latijns-Amerika cn 34 in het Midden-Oosten plaats De overige werden als volgt gelokaliseerd: Europa 25, het gebied van de Egeische Zee 19, Azië/Oceanië 11 en Afrika 5. Bij de 28 aanslagen in 1985 werden 25 Amerikanen, o.w. 7 militairen gedood.
Op 22 april meldde Infas te Lausanne op grond van documenten van het State Department het volgende over de terreur in de hele wereld: Bij 695 aanslagen in 1985 werden 841 mensen gedood en 1.103 verwond Over 1984 werd melding gemaakt van 597 aanslagen met ca. 300 doden en 1.000 gewonden.
Van de terreurgroeperingen die aanslagen op Amerikanen pleegden werd de groep van de Palestijn Abu Nidal de voornaamste genoemd.

(The Economist 19-4)

toestellen afkomstig van de vliegdekschepen America en Coral Sea: twee andere A-6's moesten hun aanvallen wegens technische storingen afbreken.

De betrokken doelen waren: 1) de Jamahiriya-kazerne, volgens de VS een ,,alternatieve commandopost", en 2) het militaire vliegveld van Benina.

Bij elkaar duurden deze aanvallen elf minuten.

Meer dan zes uur voor het begin van de operatie ,,Eldorado Canyon" was een Amerikaanse luchtvloot uit Engeland vertrokken. Deze bestond uit 24 F-111's van Lakenheath, 5 EF-111 toestellen (met electronische apparatuur om de Libische radar te storen) van de basis Upper Heyford en 28 tankvliegtuigen van de bases Mildenhall en Fairford.
Omdat de Franse regering geweigerd had toestemming te geven voor een directe route via het Franse luchtruim en van de weigering van een dergelijk verzoek door de Swaanse regering was uitgegaan, vlogen de Amerikaanse toestellen een afstand van ca. 5.200 km via de Atlantische Oceaan en de Straat van Gibraltar. Nadat deze toestellen boven de Golf van Biscaje voor de eerste maal waren bijgetankt keerden 6 F-111's, één EF-111 en diverse tankvliegtuigen naar hun bases terug: zij waren als reserve meegestuurd.
Volgens Amerikaanse functionarissen waren de F-111's nodig omdat alleen deze toestellen in staat waren precisiebombardementen op beperkte hoogte (200 voet) uit te voeren. The Observer (20-4)stelde dat alleen F-111's door laser gestuurde bommen konden lanceren. Andere bronnen suggereerden echter dat het voornaamste motief voor het gebruik van de F-111's was de Britse regering bij de actie te betrekken.
Ruim anderhalf uur voor het begin van de operatie begon de Amerikaanse Zesde Vloot in de Middellande Zee vanaf de vliegdekschepen America en Coral Sea, die naar de kust van Libië voeren, met het lanceren van haar ,,strike force" van bijna 100 toestellen.
Behalve de 14 A-6's behoorden daartoe 4 A-7 en 6 F/A-18 gevechtsvliegtuigen (uitgerust met HARM- en Shrike-raketten voor het vernietigen van de Libische radar). 14 EA-6B toestellen (voor de electronische oorlogsvoering). 2 E-2C commando- en controle-vliegtuigen en verschillende soorten toestellen voor het bieden van luchtsteun zoals F-14 gevechtsvliegtuigen.

De Libische luchtafweer kwam pas na de eerste golf van de bombardementen in actie. Toen volgde een spervuur van allerlei typen luchtdoelraketten (SAM-2, -3, -6 en -8) en soorten afweergeschut (ZSU-23-4), dat nog enkele uren na het verdwijnen van de vliegtuigen aanhield. Door het afweergeschut werd één F-111 neergehaald; het toestel werd een ,,vuurbal" en stortte minder dan tien mijl voor de Libische kust in de Middellandse Zee. De twee inzittenden kwamen om. Een tweede F-111 maakte tijdens de retourvlucht een noodlanding tijdens de retourvlucht op de militaire basis Rota in Spanje.
Een woordvoerder van het Pentagon sprak op 18 april van ,,een bijna smetteloze operatie, uitgevoerd onder extreem moeilijke omstandigheden". Uit opnamen van vliegtuigen en satellieten zou zijn gebleken dat vier van de vijf doelen aanzienlijke schade hadden opgelopen. alleen het havengebied van Sidi Bilal was slechts licht getroffen. Er zouden zeker 13 Libische vliegtuigen op de grond zijn vernietigd: vier Mig-23's, twee Mi-8 helikopters en twee F 27-toestellen op de luchtmachtbasis Benina alsmede vijf 11-76 transportvliegtuigen op het vliegveld van Tripoli.
Maar het bleek dat één van de F-111's ook bommen had laten vallen op een woonwijk van Tripoli, omstreeks een mijl ten zuiden van de haven, waar aanzienlijke schade werd aangericht aan huizen en andere gebouwen, waaronder de residentie van de Zwitserse ambassadeur en de Franse ambassade, die gedeeltelijk werd verwoest. Pentagon-functionarissen ontkenden dat er opzet achter dit bombardement stak; zij suggereerden dat de bommen mogelijk afkomstig waren van de neergeschoten F-111. Maar Time (28-4) noemde het uiterst toevallig dat de bom of bommen slechts een paar blokken vanaf het hoofdkwartier van Libië's binnenlandse veiligheidsdienst, een vroegere schuilplaats van Abu Nidal, explodeerden.

Volgens de eerste schattingen zouden bij de aanvallen op Tripoli ca. 100 mensen zijn omgekomen en ca. 30 in Bengasi. De plv. Libische leider, majoor Abdel Salam Jalloud, sprak tijdens een persconferentie op 18 april van 37 doden en 93 gewonden.

Eerder was bericht dat bij de aanval op de Al Aziziya-kazerne, waarbij 16 door laser gestuurde bommen van 2.000 pond werden afgeworpen, (z.g. Paveways), het 15 maanden oude geadopteerde dochtertje van Kadhafi, Hana, was gedood, terwijl twee van zijn zes zonen gewond raakten. De Libische leider zelf, die de nacht in zijn bedoeïenentent doorbracht, bleef ongedeerd, hoewel slechts enkele meters daarvandaan bommen insloegen. Amerikaanse functionarissen verklaarden in het openbaar dat het bombardement niet ten doel had gehad Kadhafi te doden, maar privé gaven zij toe dat diens dood een welkome bijkomstigheid zou zijn geweest.

Televisietoespraak Reagan

Kort na de beëindiging van de Amerikaanse operatie in Libië hield de Amerikaanse president Reagan op 14 april 's avonds (plaatselijke tijd) een televisietoespraak tot de natie. Hij stelde dat ,,zelfverdediging" de ,,opzet achter de

Verwoeste woonhuizen in Tripoli (15 april)

missie" was. De tekst van Reagans toespraak luidde als volgt:

,,Landgenoten,om 19 uur hedenavond hebben de luchtmacht en de vloot van de Verenigde Staten een serie aanvallen uitgevoerd op het hoofdkwartier, de terroristische faciliteiten en militaire installaties die de subversieve activitrit van kolonel Moammar Kadhafi ondersteunen. Het waren geconcentreerde, zorgvuldig gerichte aanvallen, om zo min mogelijk slachtoffers te maken onder de Libische bevolking, met wie wij niet in conflict zijn. Volgens de eerste berichten is de missie van onze troepen succesvol verlopen.

Verscheidene weken geleden heb ik in New Orleans kolonel Kadhafi gewaarschuwd dat wij zijn regime verantwoordelijk zouden stellen voor nieuwe terroristische acties tegen Amerikaanse burgers. Korter geleden heb ik duidelijk gemaakt dat wij in actie zouden komen zodra wij definitief hadden vastgesteld wie voor dergelijke aanvallen verantwoordelijk was

Op 5 april ontplofte er een door terroristen geplaatste bom in een Berlijnse nachtclub die veel door Amerikaanse militairen werd bezocht. Daarbij werden sergeant Kenneth Ford en een Turkse jonge vrouw gedood en 230 anderen gewond, onder wie 50 Amerikaanse militairen. Deze monsterlijke daad is slechts de meest recente van Kadhafi's terreurbewind.

Het is nu onomstotelijk komen vast te staan dat de aanslag op de discotheek La Belle werd voorbereid en uitgevoerd in regelrechte opdracht van het Libische regime.

Op 25 maart, meer dan een week voor de aanslag, werden er orders van Tripoli naar het Libische Volksbureau in Oost-Berlijn gestuurd om een terreuractie uit te voeren tegen Amerikanen die een maximaal aantal willekeurige slachtoffers zouden eisen.

Daarna plaatsten Libische agenten de bom. Op 4 april waarschuwde het Volksbureau Tripoli dat de aanslag de volgende ochtend zou worden uitgevoerd. De dag daarop berichtten ze Tripoli over het grote succes van hun missie We hebben dus directe, precieze en onweerlegbare bewijzen.

We beschikken ook over solide bewijsmateriaal met betrekking tot andere aanvallen die Kadhafi tegen Amerikaanse installaties en diplomaten, zelfs tegen Amerikaanse toeristen heeft voorbereid. Dank zij nauwe samenwerking met onze vrienden kon een aantal van deze aanvallen worden voorkomen. Onlangs hebben wij met de hulp van de Franse autoriteiten zo'n aanslag verijdeld -een slachting die met handgranaten en handwapens moest worden aangericht onder burgers die in de rij stonden voor een visum bij een Amerikaanse ambassade.

Kolonel Kadhafi is niet alleen een vijand van de Verenigde Staten. Zijn staat van dienst wat betreft subversie en agressie tegen naburige Afrikaanse staten is ruimschoots bewezen en algemeen bekend. Hij gaf opdracht tot het vermoorden van zijn eigen landgenoten in talloze landen. Hij heeft terreuracties in Afrika, Europa en op het westelijk halfrond gesanctioneerd.

Vandaag hebben wij gedaan wat ons te doen stond. Zonodig zullen we dat opnieuw doen. Het doet mij geen genoegen dit te zeggen en ik zou willen dat het anders was.

Voordat Kadhafi in 1969 de macht greep, was het volk van Libië een vriend van de Verenigde Staten geweest. En ik ben er zeker van dat, heden, de meeste Libiërs beschaamd en vol afkeer zijn dat deze man hun land tot een synoniem voor barbaarsheid in de wereld heeft gemaakt. Het Libische volk is een fatsoenlijk volk, gevangen in de greep van een tiran.

Tegen onze vrienden en bondgenoten in Europa die meewerkten bij de missie van vandaag zou ik alleen willen zeggen: U heeft de permanente dankbaarheid van het Amerikaanse volk.

Europeanen bij wie de geschiedenis nog vers in het geheugen ligt begrijpen beter dan de meesten dat er geen zekerheid, geen veiligheid is in de ‚appeasement' van het kwaad. De kern van de Westerse politiek moet eruit bestaan dat er geen wijkplaats mag zijn voor terreur, en om een dergelijk beleid te schragen moeten vrije mensen en vrije naties zich verenigen en samenwerken.

Er wordt wel eens gezegd dat sancties tegen kolonel Kadhafi en aanvallen op zijn terroristische installaties alleen maar tot gevolg hebben dat zijn belangrijkheid nog meer wordt opgeblazen - dat de beste manier om hem aan te pakken hem negeren is

Daar ben ik het niet mee eens. Lang voordat ik president werd maakte Kadhafi zich al schuldig aan internationale terreuracties - daden waarmee hij zich buiten de beschaafde wereld heeft geplaatst.

Jarenlang heeft hij niet onder economische, politieke of militaire sancties geleden, terwijl zijn gruweiaaden in aantal stegen. evenals het aantal onschuldige doden en gewonden.

En wanneer wij het afslachten van Amerikaanse burgers en Amerikaanse militairen, of dat nu in nachtsclubs of op luchthavens gebeurt. zouden negeren door passief te blijven, zouden we gewoonweg in strijd handelen met de Amerikaanse traditie.

Wanneer onze burgers worden mishandeld of aangevallen, waar ook ter wereld, in regelrechte opdracht van een vijandig regime, zullen wij daarop reageren zolang ik in het Witte Huis zit. Het is niet alleen ons recht om onszelf te verdedigen. het is onze plicht. Dat was de opzet achter de missie die wij vanavond hebben volbracht - een missie die volledig in overeenstemming is met artikel 51 van het Handvest van de Verenigde Naties.*

Wij menen dat deze preventieve aanval op zijn terroristische installaties kolonel Kadhafi niet alleen zal beperken in zijn vermogen om terreur te exporteren, maar hem ook een stimulans en een reden zal geven om zijn criminele gedrag te wijzigen. Ik maak me geen illusies dat de actie van vanavond een eind zal maken aan Kadhafi's terreurbewind. Maar hoe gewelddadig deze missie ook was, zij kan een veiliger en stabielere wereld voor fatsoenlijke mannen en vrouwen naderbij brengen. Wij zullen volharden. (...)

Ondanks onze herhaalde waarschuwingen bleef Kadhafi zijn niets ontziende intimidatiepolitiek en zijn meedogenloze terreuracties voortzetten. Hij rekende erop dat Amerika passief zou blijven. Dat was een misrekening. Ik waarschuwde dat er nergens op de wereld een plaats mag zijn waar terroristen zich ongestoord weten en waar ze hun dodelijke praktijken kunnen leren en ten uitvoer brengen. Dat meende ik.

Ik heb gezegd dat wij, zo mogelijk met anderen, en zonodig alleen in actie zouden komen om te verzekeren dat terroristen nergens een wijkplaats hebben. En vanavond hebben we dat gedaan.

Ik dank u, God zegene u ''

(USIS; NRC/H'blad 15-4)

---

* Artikel 51 luidt aldus: ,,Nietsin dit Handvest zal afbreuk doen aan het natuurlijke recht tot individuele of collectieve zelfverdediging. indien een gewapende aanval plaats heeft tegen een Lid van de Verenigde Naties, totdat de Veiligheidsraad de maatregelen heeft genomen, die nodig zijn voor het handhaven van internationale vrede en veiligheid. Maatregelen genomen door Leden in de uitoefening van dit recht tot zelfverdediging moeten onmiddellijk ter kennis worden gebracht van de Veiligheidsraad en zullen in generlei opzicht het gezag en de verantwoordelijkheid van de Veiligheidsraad krachtens dit Handvest om te allen tijde zodanig op te treden als hij noodzakelijk oordeelt om internationale vrede en veiligheid te handhaven of te herstellen. aantasten.

In de pers, o.a. The *Observer* (27-4), werd vervolgens gesteld dat de Amerikaanse regering het bewijsmateriaal, waarin het Libische regime met de bomaanslag in West-Berlijn in verband werd gebracht, had ,,massaged''. Die stelling werd geponeerd op grond van uitgelekte passages uit Libische boodschappen, die waren onderschept door de Amerikaanse National Security Agency (NSA) en die waren gedecodeerd met behulp van een door de Westduitse inlichtingendienst (BND) verschafte sleutel. De Amerikaanse versie van de boodschappen week echter op verschillende plaatsen af van de Westduitse. The *Observer* gaf o.m. het volgende voorbeeld m.b.t. de boodschap d.d. 4 april van het Libische Volksbureau in Oost-Berlijn aan Tripoli. Volgens Reagan waarschuwde het bureau dat ,,de aanslag de volgende ochtend zou worden uitgevoerd''. Hij baseerde zich daarbij, aldus bronnen in Washington. op een mededeling van het bureau die als volgt luidde: ,,U (d.w.z. de Libische autoriteiten) zult zeer gelukkig zijn, als u morgen de krantekoppen ziet.'' Maar volgens de Westduitse versie luidde de mededeling: ,,Iets zal morgen gebeuren, zo Allah het wil.''

Libische raketaanval op Lampedusa

Op 15 april 's middags voerde Libië, kennelijk bij wijze van vergelding, een raketaanval uit op een Amerikaanse controlepost voor de scheepvaart op het Italiaanse eilandje Lampedusa. De twee Scud-B raketten bereikten niet het eilandje, dat ca. **330** km ten noorden van Libië ligt, maar explodeerden vóór de kust in zee. De Italiaanse regering diende een officieel protest bij Libië in.

Verdere ontwikkelingen in Libië

Na de Amerikaanse luchtaanvallen van 15 april 's morgens, verscheen de Libische leider, kolonel Kadhafi, aanvankelijk niet in het openbaar.

Radio-Tripoli meldde later op 15 april een tweede Amerikaanse luchtaanval (op het internationale vliegveld), terwijl volgens deze zender ook op 16 april 's morgens bombardementen zouden hebben plaatsgevonden. Deze berichten werden door Washington tegengesproken en ook niet door andere bronnen bevestigd.

Op 16 april 's middags waren journalisten die de Al Aziziya-kazerne zouden bezoeken getuige van een schietpartij in dit complex. Al deze factoren leidden tot speculaties over een staatsgreep die aan de gang zou zijn. Onbevestigde berichten deden de ronde dat een muiterij op een legerbasis door

luchtaanvallen van Libische toestellen was neergeslagen

Aan deze speculaties kwam voorlopig een einde, toen Kadhafi op 16 april s avonds laat op de Libische televisie verscheen voor een 20 minuten durende toespraak Hij noemde de Amerikaanse president Reagan en de Britse premier Thatcher ,,kindermoordenaars' die zouden moeten worden berecht ,,Wijhebben geen orders gegeven om iemand te vermoorden, maar wij zetten aan tot revolutie Het aanzetten tot revolutie en het tot stand brengen van volksrevoluties overal ter wereld is een van onze doelstellingen ( ) Ik roep niet op tot het doden van onschuldigen en van mensen die in onze landen leven Ik roep op tot revolutie", aldus Kadhafi

Voorts sprak hij verzoenende en waarschuwende woorden aan het adres van Zuid-Europa

..In het licht van de internationale situatie en vanuit begrip voor de standpunten van Italië. Frankrijk. Spanje en Griekenland (de vriendschappelijk gezinde landen) en ook Malta besloot ik om de Meditterrane zone niet in de uitsluitingszone te betrekken en de militaire operaties in zuidelijk Europa niet op te voeren. ,,Maarvan nu af aan moeten Spanje en Italië de Amerikaanse Zesde Vloot uit hun havens weren en zorgen dat er geen aanvallen meer worden uitgevoerd vanuit deze havens, want anders zullen we gedwongen zijn om uit zelfverdediging de operaties op te voeren. Of de aanvallen zullen toenemen of niet, wij zullen ons nooit terugtrekken ..''

Op 18 april verzekerde Libië's tweede man, majoor Jalloud, dat Libië ,,het internationale forum voor de revolutie" zal blijven. Bovendien stelde hij

Een Libische ansichtkaart van Kadhafi en zijn geadopteerde dochter (op 21 april verspreid).

dat Kadhafi ,niet zo gauw" van zijn leidende rol in Libië zou afzien

Op 19 april werd de leider van de rooms-katholieke kerk in Lrbie, bisschop Giovanni Martinelli, die op 12 april samen met vier priesters en een non in Bengasi was gearresteerd weer vrijgelaten Ook de non en de priesters werden kort daarop in vrijheid gesteld Martinelli deelde op een persconferentie mee dat zijn ondervragers informatie wensten over de activiteiten van zijn kerk in Libië die ongeveer 15 000 leden, in meerderheid buitenlanders. telt

In het weekend van 20 april stelden de Libische autoriteiten pogingen in het werk om de buitenlanders in Libië gerust te stellen. Zij verzekerden dat degenen die wilden blijven geen enkel gevaar liepen.

Het Britse dagblad The Times (23-4) meldde dat de Amerikaanse luchtaanval op Libië er mogelijk toe had geleid dat kolonel Kadhafi zijn exclusieve macht nu deelde met de vier resterende leden van de Revolutionaire Raad, d.w.z.de oorspronkelijke 12 leden tellende ,.groep van vrije officieren" die in 1969 de monarchie omverwierp. De vorming van de junta van vijf officieren, een collectief leiderschap met Kadhafi aan het hoofd, had mogelijk ten doel een eventuele staatsgreep te voorkomen. Naast Kadhafi bestond deze junta uit majoor Jalloud, majoor Hweldi al-Hamedi (plv.stafchef van de strijdkrachten), Abu Boke (commandant van de luchtmacht) en Mustafa Karrubi (inspecteur-generaal van het leger). Volgens de schrijver van dit artikel, Robert Fisk, vervulde Kadhafi nu veeleer de taken van staatshoofd dan die van de enige politieke en militaire leider. Het bericht werd tegengesproken door de Libische minister van voorlichting, Mohammed Sharaf al Din.

Waarnemers in Tripoli, zowel Westerse als Oosteuropese, meenden dat het regime de situatie onder controle had, maar dat er steeds duidelijker tekenen van ontevredenheid tc bespeuren waren. Ze wezen niet alleen op de sporadische schietpartijen in Tripoli tijdens en na de Amerikaanse aanval, maar ook op het gebrek aan boze demonstraties - anders een vast bestanddeel van het leven in Libië. Er zijn alleen wat kleine betogingen georganiseerd bij het hotel van buitenlandse journalisten. maar niet op grote schaal en niet bij de ambassades van België en Italië. die de belangen van de VS en Engeland behartigen.

Volgens een van dc waarncmcrs is cr vlak na dc Amerikaanse aanval teveel geschiet geweest om dat geheel aan ncrvositcit toe te schrijven en is er wel degelijk sprake geweest van verzet. Gebrek aan organisatie heeft volgens hem verhinderd dat dit tot concrete resultaten leidde. Deze waarnemer noemde de situatie in Libië instabiel.

Andere waarnemers wezen er echter op dat de Libische leider nog steeds ,,alomtegenwoordig" is in de Libische pers en dat hij wel degelijk officiele verplichtingen vervult, zoals de ontvangst van delegaties uit de Sowjet-Unie, de niet-gebonden landen rn Marokko. Ook bevestigde Jalloud op zijn persconferentie dat ,,ik en de andere officieren nog steeds Kadhafi gehoorzamen". Arabische diplomaten noemden het op de voorgrond treden van de legerleiding echter veeleer ,,een uiting van solidariteit" van de strijdkrachten met de ..leider van de Libische revolutie".

Vergeldingsacties tegen Amerikaanse en Britse doelen

Terwijl de aanslag op een Amerikaanse ambassade-functionaris in de Soedanese hoofdstad Khartoem op 15 april (pag. 333/2) niet door enigerlei organisatie als vergeldingsactie voor de Amerikaanse luchtaanval op Libië werd opgeëist, werden drie Britten en een Amerikaan kort daarop met dit motief terechtgesteld.

Op 17 april werden op een bergweg bij de Libanese hoofdstad Beiroet de lijken gevonden van twee Britse docenten. Leigh Douglas en Philip Padfield, die op 28 maart in West-Beiroet waren ontvoerd, alsmede van de Amerikaanse bibliothecaris Peter Kilburn die sinds begin januari 1985 werd vermist (pag. 805/3-'85). De drie bleken doodgeschoten en de verantwoordelijkheid daarvoor werd in een boodschap bij de lijken opgeëist door de ,,Arabische Commando Cellen", een tot dusver onbekende groep.

Eveneens op 17 april werd de Britse TV-journalist John McCarthy op de weg naar het vliegveld van Beiroet ontvoerd. Het radiostation ,,De Stem van Libanon" meldde de volgende dag een telefoontje te hebben ontvangen van een organisatie, de ,,Revolutionaire Commando Cellen" geheten, waarin de ontvoering en terechtstelling van McCarthy werden geclaimd.

Weer een andere groep, de Revolutionaire Organisatie van Socialistische Moslems (ROSM) beweerde, aldus The Times (19-4), de Britse journalist Alec Collett, die in maart 1985 in Zuid-Beiroet was ontvoerd, op 16 april door ophanging te hebben terechtgesteld. Op 23 april ontving het Libanese dagblad Al Nahar een videofilm met wat volgens de ROSM beelden waren van de ophanging van Alec Collett.

Inmiddels had de Britse minister van buitenlandse zaken, Geoffrey Howe, op 18 april gezegd te beschikken over ,,sterke bewijzen" dat Libië bij de ontvoering van Douglas en Padfield betrokken was. Ook had hij goede redenen om aan te nemen dat zij vóór hun dood ,,in Libische handen waren". Op 25 april werd een communicatiespecialist van de Amerikaanse ambassade in Sanaa, de hoofdstad van Noord-Jemen, in zijn auto vanuit een andere auto beschoten. Zijn verwondingen bleken niet van ernstige aard.

De verant oordeliikheid voor deze aanslag werd door niemand opgeëist.
Dezelfde dag werd de Britse directeur van het in Lyon (Frankrijk) gevestigde Amerikaanse bedrijf Black and Decker, Kenneth Marston, bij zijn huis in Ecully neergeschoten; hij overleed twee uur later. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd telefonisch opgeëist door een Arabische groep ínaam onverstaanbaar), die voorts de vernietiging aankondigde van ,,alle Engelse en Amerikaanse kapitalistische belangen in de wereld".
Voorts werden diverse aanslagen op Amerikaanse en Britse instellingen gemeld,

17 april - Het Amerikaanse consulaat in San José (Costa Rica) loopt schade op door een brandbom. Een onderkomen van Amerikaanse mariniers nabij de Amerikaanse ambassade in Tunis wordt door twee benzinebommen getroffen. De residentie van de Britse ambassadeur in West-Beiroet wordt met raketten bestookt: de verantwoordelijkheid daarvoor wordt opgeëist door de (onbekende) Organisatie van Moslem Martelaren en de Eenheid Omar Mukhtar. Op het vliegveld Heathrow bij Londen verijdelt veiligheidspersoneel van de Israëlische luchtvaartmaatschappij El Al dat een brandbom aan boord van een El Al-toestel met bestemming Tel Aviv wordt gebracht.
18 april - De Turkse politie arresteert twee met een bom gewapende Libiërs voor de Amerikaanse officiersclub in Ankara.
20 april - Een kantoor van British Airways in Peshawar (Pakistan) wordt door een bomexplosie verwoest.
21 april - Een autobom explodeert voor de residentie van de Amerikaanse ambassadeur in Lima (Peru). Geen slachtoffers.
24 april - In de vroege morgen ontploft een bom in de Oxford Street te Londen in een kantoorgebouw met vestigingen van British Airways, American Airways en American Express. Hoewel de verantwoordelijkheid o.a. werd opgeëist door het Schotse Nationale Bevrijdingsfront (SNLA), verdacht Scotland Yard Arabisch? terroristen.
26 april - In de vroege ochtend werd een kantoor in Lyon, dat onderdak bood aan American Express en het eveneens Amerikaanse Control Data, zwaar beschadigd door een bomexplosie. Daarvoor de verantwoordelijkheid werd opgeëist door het (onbekende) Arabische Revolutionaire Front Dezelfde dag werd de Britse Bank of the Middle East in West-Beiroet beschadigd bij een bomaanslag van de (naar eigen zeggen) ,,Groep 219-FA".
27 april - De Mexicaanse politie ontmantelt een autobom buiten de Amerikaanse ambassade in Mexico City Het ,,Simon Bolivar anti-imperialistische commando" claimt deze aanslag als vergelding voor de ,,genocide actie van de VS Een Britse toerist wordt in Oost-Jeruzalem doodgeschoten.

Internationale reacties

De Amerikaanse operatie tegen Libië werd openlijk en onomwonden toegejuicht door de regeringen van Engeland, Israël en Zuid-Afrika. De regeringen van de andere EG-staten stonden kritisch tegen het Amerikaanse optreden; de meeste verklaarden de methode te ,,betreuren". Naast de scherpe veroordeling door Iran en Syrië werd de Amerikaanse actie ook gewraakt door gematigde Arabische regimes Veroordelingen kwamen ook van de Sowjet-Unie en de andere communistische landen alsmede van de niet-gebonden landen
Een door het Amerikaanse bureau Gallup uitgevoerde opiniepeiling, gepubliceerd in *Newsweek* (28-4) gaf aan dat de Amerikaanse militaire actie werd goedgekeurd door 71% van de ondervraagde Amerikanen en 61% van de Fransen maar slechts door 30% van de Britten en 25% van de Westduitsers

ENGELAND. De Britse premier Thatcher verklaarde op 15 april in het Lagerhuis dat het ,,onvoorstelbaar" zou zijn geweest, als het Amerikaanse verzoek om in Groot-Brittannië gestationeerde vliegtuigen te gebruiken zou zijn geweigerd. Zij stelde dat de regelingen op grond waarvan Amerikaanse bases in het Verenigd Koninkrijk werden gebruikt ,,minstens 30 jaar dezelfde zijn geweest en ... niet zijn gewijzigd" en dat krachtens deze regelingen ,,onze instemming vereist was". Voorts zei ze dat ze een voorbehoud had gemaakt t.a.v. het standpunt van het Verenigd Koninkrijk in elk geval van een volgende actie die meer algemeen kon zijn of die gericht kon zijn tegen doelen die minder ,,aantoonbaar" betrokken konden zijn bij het uitvoeren en steunen van terroristische activiteiten.
Nadat deze verklaring heel wat kritiek had opgeroepen zowel onder haar aanhang als onder de oppositie in het Lagerhuis, stelde mevr. Thatcher op 17 april dat een soortgelijk verzoek van de VS in de toekomst altijd op zijn eigen merites zou worden beoordeeld.
Op 27 april koppeldemevr. Thatcher in een radio-interview de Britse steun aan de Amerikaanse actie aan de bezorgdheid van haar regering over een eventueel uitblijven van de goedkeuring door het Amerikaanse Congres van een wetsontwerp inzake een bilateraal uitwijzigingsverdrag. Dit ontwerp beperkte de criteria op grond waarvan een misdrijf als ,,politiek" kon worden omschreven; de bedrijvers van zo'n ,,politiek" misdrijf waren gevrijwaard van uit ijzing. De kwestie was vooral van belang voor IRA-activisten.

SOWJET-UNIE. Op 15 april veroordeelde de SU in een regeringsverklaring de Amerikaanse actie als ,,een brute schending van het internationale recht". .,De Amerikaanse regering heeft in dit stadium de voorgenomen ontmoeting op het niveau van ministers van buitenlandse zaken van onze twee landen onmogelijk gemaakt", aldus de verklaring. Dat betekende dat de ontmoeting tussen de ministers Sjewardnadze en Shultz, die volgens plan in mei te Washington zou plaatsvinden, werd afgelast.
Op 16 april verzekerde Sowjet-leider Michail Gorbatsjow in een brief aan de Libische leider Kadhafi dat ,,de Sowjet-Unie vastbesloten is voort te gaan met het nakomen van haar verplichtingen bij het verder versterken van de Libische defensie-capaciteit". Westerse diplomaten zeiden n.a.v. deze formule te verwachten dat de Sowjet-Unie het door Libië verloren militair materieel zou vervangen.
Op 22 april arriveerden drie schepen van de Sowjet-marine in Libische havens. resp. van Tripoli, Bengasi en Misrata.
In een interview met de Prawda sprak Kadhafi op 24 april zijn ..diepe voldoening" uit over de houding van Moskou.

OPEC. Tijdens een bijeenkomst van de olieministers van de OPEC in Genève (15-16 april) werd de Amerikaanse aanval op Libië veroordeeld, maar werd een Libisch verzoek om een olie-embargo tegen de VS verworpen.

NIET-GEBONDEN LANDEN. Op 21 april eindigde een vierdaagse bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken van de organisatie van niet-gebonden landen in New Delhi (India) met de aanvaarding van een resolutie waarin de VS werden beschuldigd van ,,herhaalde agressie en provocaties tegen Libië", die ,,devrede en stabiliteit in het gebied en in de hele wereld ernstig in gevaar brengen". Overigens veroordeelden de ministers ,,alle terroristische activiteiten, of ze nu het werk zijn van individuen, groepen of staten". Deze activiteiten mochten niet worden verward met de ,,legitieme strijd" van slachtoffers van koloniale en racistische regimes.
Een delegatie van zes ministers arriveerde nog op 21 april in Tripoli om hun solidariteit met Libië te betuigen.

VN. De Veiligheidsraad, die op 15 april 's avonds haar beraad hervatte, sprak zich op 21 april uit over een ontwerpresolutie van de niet-gebonden landen. Daarin werd de Amerikaanse actie omschreven als een ,,schending van het handvest van de VN en de normen van internationaal gedrag", terwijl tevens ,,alle terroristische activiteit" werd veroordeeld. De resolutie stuitte op een veto van de VS, Engeland en Frankrijk, terwijl ook Denemarken en Australië tegenstemden. Venezuela onthield zich van stemming. Negen leden waren vóór, waaronder China, de SU en Thailand.

(Voortzetting volgende aflevering)

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

VIETNAM

PARTIJLEIDER LE DOEAN OVERLEDEN

De secretaris-generaal van de communistische partij van Vietnam, Le Doean, is op 10 juli 1986 op 78-jarige leeftijd in Hanoi overleden.

Le Doean kan worden gekarakteriseerd als een militant stalinist; geschikter voor oorlog dan voor vrede. Hij heeft zich in de 27 jaar, waarin hij eerst eerste secretaris en vervolgens secretal-is-generaal van de communistische partij van Vietnam is geweest, een trouw en bekwaam uitvoerder getoond van het politieke testament van Ho Tsji Minh, dat hij op 9 sept. 1979. na het overlijden op 3 sept, van dat jaar van Ho (pag. 577 e.v.-1979) publiek heeft gemaakt (pag. 580/1-1979).

Le Doean is op 7 april 1908 in de provincie Quang Tri in het midden van Vietnam geboren Achttien jaar oud. sloot boerenzoon Le Doean zich in 1925 aan bij Ho Tsji Minhs revolutionaire Jeugdliga, en vijf jaar later bij de Communistische Partij van Indochina Hij nam actief deel aan de strijd tegen de Franse koloniale overheersers die hem daarvoor twee keer vijf jaar gevangen zetten, ondermeer in één van de beruchte ..tijgerkooien-' (1931-1936 en 1940-1945)
Als lid van de Viet Minh die sinds 1941 de nationale onafhankelijkheid bevocht, voerde Le Doean in de jaren vijftig lange tijd een communistische verzetsgroep in het zuiden aan. Hij stond bekend als Ho Tsji Minhs ,.zuidelijke bondgenoot"

Le Doean (l.) tijdens een bezoek aan Cuba in oktober 1983 met de Cubaanse president Fidel Castro.

Le Doean werd een van de helangiijkste pleitbezorgers van de gewapende strijd tegen de Amerikanen en hun Zuid-Vietnamese bondgenoot.
in 19.59 wist hij Hanoi ervan te overtuigen te breken met het Akkoord van Genève, dat Vietnam in 1954 in tweeën had gedeeld en beide partijen verbood militaire macht in elkaars zone op te bouwen
Al snel trokken daarna guerrilla-eenheden langs de ,,Ho Tsji Minh-route" naar het zuiden en vormden daar later het Bevrijdingsfront. Van hem is de slogan ..Onderhandelen èn vechten" afkomstig. een slogan die de VS overigens eveneens hanteerden.
Eveneens in 1959 werd Le Doean eerste secretaris van de communistische partij. een ambt, waarin het derde congres var?dr partij in 1960 hem bevestigde.
Ho Tsji Minh, die zelf veie jaren in Moskou onderwezen was in het stalinisme. ging in deze periode met Le Doean naar Moskou om hem hij de leiders in het Kremlin voor te stellen als de juiste man om hem op te volgen Dat gebeurde maar Le Doean miste het charisma van ,,oom Ho" Een persoonlijkheidscultus achtte hij in strijd niet het collectieve leiderschap, dat hij deelde met premier Pham Van Dong. partij-ideoloog Truong Chinh. chef van de staatsveiligheid Pham Hung en Le Duc Tho, die met Kissinger in 1973 in Parijs het akkoord sloot over terugtrekking van de Amerikaanse troepen.
Toen na de communistische overwinning op Saigon het herenigde, maar grotendeels verwoeste Vietnam weer opgebouwd moest worden. bleek dat Le Doean. net als de andere inmiddels bejaarde oorlogsleiders, zich na zovele decennia van onder- en bovengrondse guerrilla-strijd. niet meer kon losmaken van zijn martiale opvattingen.
Op het vierde partijcongres in 1976 (pag 413/2 ev.-1978) zette Le Doean. in een zes uur durende. met stalinistisch jargon doorspekte en daardoor dodelijk saaie redevoering, de vredeskoers uiteen. De ,.Socialistische Republiek Vietnam" moest middels ..grootscheepse socialistische produktie" voor het einde van de eeuw een vooraanstaande industriestaat worden.
Daarbij bleef het Politburo. onder leiding van Le Doean. de problemen aanpakken met veel kracht en geweid, getuige de zuiveringsacties. de heropvoedingskampen, de bootvluchtelingen en de invasie in Cambodja in 1979.
Dit alles heeft het land niet in het beloofde paradijs maar in een toenemend isolement gebracht. Voor de staatsbegrafenis van Le Doean zijn slechts drie buitenlandse delegaties uigenodigd: die van de Sowjet-Cnie, Laos en Cambodja
De huidige economische en politieke malaise heeft de druk op de oude revolutionaire leiding om plaats te maken voor jongere leiders doen toenemen.
In mei zou reeds zijn besloten om Le Doean op het komende zesde partijcongres uit zijn functie te ontheffen Veel veranderingen worden op dat congres echter niet verwacht. Want de andere leiders van het eerste uur zijn weliswaar ook niet meer zo gezond. premier Dong is zelfs doodziek. maar alleen de dood blijkt in Vietnam het revolutionaire vuur te kunnen doven.

Truong *Chinh opvolger*

In een speciale vergadering van het Centrale Comité van de communistische partij van Vietnam op 14 juli is unaniem Truong Chinh (79), voorzitter van de Staatsraad en daarmee president van de republiek, aangewezen tot opvolger van Le Doean als secretaris-generaal van de partij.

In communistische literatuur werd Chinh ooit geprezen als ,,de eerste bouwer en commandant van de Vietnamese revolutie". Maar in Amerikaanse documenten wordt hij beschreven als Vietnams meest gehate leider. De Franse historicus Bernard Fall schat dat in de jaren vijftig 50.000 doden zijn gevallen bij zijn campagne om het Noordvietnamese platteland te hervormen.

Truong Chinh

Er is gespeculeerd dat Chinh. een orthodox marxist die is gekant tegen elke afwijzing van gevestigde eommiinistisehe economische principes, en andere leden van de oude garde zich tijdens het komende zesde partijcongres zouden terugtrekken en er gaan ook geruchten dat Chinh niet mrer dan een interim-leider is. Een Aziatische diplomaat wees daaròij op zijn leeftijd en op zijn bloedige verleden. Maar een Westerse diplomaat meende dat Chinhs benoeming gewoon betekende dat er voorlopig geen veranderingen zijn te verwachten in de Vietnamese politiek.
Volgens zijn offieiele biografie werd Chinh op 9 febr. 1907 geboren in het noorden van Vietnam. Hij begon zijn politieke activiteit in 1925, en trad enkele jaren later toe tot de door Ho Tsji Minh gestichte Revolutionaire Jeugdorganisatie. waaruit de Indochinese Communistische Partij in 1930 voortkwam.
In de Tweede wereldoorlog vluchtte hij naar China. maar hij een aantal nationalistische groepen samensmeedde tot een anti-Japanse en anti-Franse macht. Dit stelde Ho Tsji Minhs guerrillastrijders in staat aan het eind van de oorlog triomferend Hanoi binnen te trekken en in 1946 de Democratische Republiek Vietnam uit te roepen.
In de daaropvolgende oorlog tegen de Fransen leidde hij de propagandamschine, en in 1953 was hij in de partij tweede man, na Ho Tsji Minh
Maar de manier waarop hij de collectivisatie van de landbouw doordreef - de historicus Fall zegt dat ook nog eens 100.000 mensen naar arbeidskampen zijn gestuurd - betekende zijn val Chinh erkende in 1956 ,.ernstige fouten" te hebben gemaakt en verklaarde zich schuldig aan ,,links deviationisme". dat wil zeggen dat hij radicaler was geweest dan de partijlijn voorschreef
Hij was echter dankzij zijn steun binnen de partij snel terug aan de macht, en in 1960 werd

hij gekozen als voorzitter van de Nationale Assemblee
Zijn positie werd sterker naarmate de Amerikaanse aanwezigheid in Zuid-Vietnam groeide, en er kwamen berichten over bittere botsingen met Le Doean, die verantwoordelijk was voor de dagelijkse partijzaken Daarbij riep Chinh op tot terugkeer naar de guerrillaoorlog en een grotere nadruk op politieke strijd en een grotere ideologische orthodoxie
Hoewel hij in zijn jonge jaren bekend stond als aanhanger van Peking tegen Moskou - hij veranderde zijn naam Dang Xuan Khu in Truong Chinh u at Lange mars betekent wlgens Lijn bewondering voor Mao Zedong -, keerde hij zich in latere jaren tegen China Hij zou ook een belangrijke rol hebben gespeeld bij de Vietnamese invasie van het pro-Chinese Cambodja in 1979
In 1981 consolideerde hij zijn machtspositie toen hij werd benoemd als president nadat die functie krachtens een nieuwe grondwet veel meer inhoud had gekregen
Hoewel hij van mening bleef verschillen met de pragmatischer Le Doean, lijken berichten over diepe conflicten binnen de top toch overdreven Drastische zuiveringen zijn immers uitgebleven terwijl ondanks Chinhs orthodoxie enkele voorzichtige economische hervormingsmaatregelen zijn dooigevoerd

EERDERE GEBEURTENISSEN

Hierna volgt een overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen in Vietnam in de afgelopen jaren

De grondwet *van* 1980

De Vietnamese Nationale Vergadering stemde op 18 dec. 1980 unaniem in met een nieuwe grondwet, die in de plaats kwam van de Noordvietnamese grondwet van 1959, die na de hereniging van het land in 1976 (pag. 841 e.v.-1976) voor de hele republiek van toepassing was verklaard.

De voornaamste bepalingen van deze grondwet worden hierna samengevat:

Politiek systeem. Volgens de nieuwe grondwet is Vietnam een ,,staat van de proletarische dictatuur" en is de communistische partij de enige leidende kracht van staat en maatschappij.
Het volk oefent zijn gezag uit via de Nationale Vergadering en de volksraden, waarvan de leden worden gekozen volgens het systeem van algemeen kiesrecht.

Het Vietnamese Patriottische Front, een samenbundeling van de politieke partijen. vakbeweging en boeren-, jeugd- en vrouwenorganisaties, heeft tot taak de nationale eenheid en de opbouw van het socialisme te bevorderen.
De vakorganisaties oefenen toezicht uit op het werk van de staatsorganen en nemen deel aan het beheer van fabrieken.
Vietnam gaat voort zijn vriendschap en samenwerking te versterken met Laos, Cambodja, de Sowjet-Unie en andere socialistische landen.

Economisch systeem. Vietnam schrijdt volgens de grondwet rechtstreeks voort van een maatschappij, waarin produktie op kleine schaal overheerst, naar het socialisme, waarbij het de fase van kapitalistische ontwikkeling overslaat. De centrale taak gedurende de periode van overgang naar het socialisme is de industrialisatie van het land. De staat voert een revolutie door in de produktirverhoudingen met als doel de opbouw van een economie met twee essentiële componenten: de staatssector en de sector in collectief eigendom.
In staatseigendom zijn het land, de industrie, de land- en bosbouw, de visserij, de handelsondernemingen, de banken en de verzekeringsmaatschappijen, de openbare nutsbedrijven, het vervoer en de informatie- en communicatiesystemen
Collectieven en individuen, die het land in gebruik hebben. is het toegestaan in het genot e blijven van de vruchten van hun arbeid
De staat bezit het monopolie op de buitenlandse handel.
De staat verleent aanmoediging en bijstand aan individuele boeren, ambachtslieden en anderen. die in eigen beheer werken. ten einde op vrijwillige basis cooperaties te vormen.

De staat heeft de bevoegdheid om, indien nodig, het eigendom van individuen en collectieven te verwerven, met of zonder compensatie.

Cultuur en onderwijs. Vietnam is bezig met de ontwikkeling van ,.een nieuwe cultuur met een socialistische inhoud en een nationaal karakter van partij en volk".
Het marxisme-leninisme is ,,het ideologische systeem, dat leiding gevend is bij de ontwikkeling van de Vietnamese maatschappij".
De staat heeft de exclusieve verantwoordelijkheid voor het onderwijs.

Defensie. Er bestaat militaire dienstplicht

Rechten en plichten van burgers. Alle burgers kennen gelijkheid voor de wet en hebben het recht tot deelname aan het beheer van maatschappelijke en staatszaken, actief stemrecht vanaf de leeftijd van 18 jaar en passief stemrecht vanaf de leeftijd van 21 jaar met uitzondering van geesteszieken en personen, die bij de wet van deze rechten beroofd zijn.
Burgers hebben recht op werk en vrije tijd, op onderwijs, gezondheidszorg en huisvesting.
De rechten van de vrouw zijn gelijk aan die van de man, inbegrepen het recht op gelijke beloning voor gelijk werk.

Burgers genieten vrijheid van spreken, persvrijheid, vrijheid van vergadering en van vereniging en vrijheid om te demonstreren ,,overeenkomstig de belangen van het socialisme en het volk", maar niemand mag ,,democratische vrijheden misbruiken om de belangen van de staat en het volk te schenden" Godsdienstvrijheid wordt gegarandeerd, maar religie mag niet worden misbruikt om ,,inbreukte maken op de politiek en de wetten van de staat '

Arrestaties en huisdoorzoekingen mogen alleen plaatsvinden op gezag van een gerechtshof
Alle vormen van dwang en marteling zijn verboden Het vertrouwelijke karakter van correspondentie en van communicatie via telefoon en telegraaf alsmede de vrijheid van beweging en van vestiging zijn gegarandeerd
Klachten over wetsovertredingen door enig staatsorgaan moeten voortvarend worden afgehandeld en slachtoffers ervan hebben recht op compensatie
Tot de plichten van burgers behoren militaire dienstplicht, respect voor de wet en socialistisch eigendom en het betalen van belasting

Nationale Vergadering. De Nationale Vergadering is het hoogste vertegenwoordigende lichaam en het hoogste staatsorgaan. Zij heeft het recht de constitutie op te stellen en te amenderen; wetten op te stellen en te amenderen; goedkeuring te verlenen aan de staatsplannen en - begrotingen; de Staatsraad, de Raad van ministers, de Opperrechter van het Hoge Volksgerechtshof en de procureur-generaal van het Opperste Volkscontrole-orgaan te verkiezen en af te zetten; oorlog en vrede te verklaren; en verdragen te ratificeren en op te zeggen.
Zij wordt voor vijf jaar verkozen, maar mag onder bijzondere omstandigheden haar ambtstermijn verlengen. Zij komt twee maal per jaar bijeen en bijzondere zittingen kunnen door de Staatsraad bijeen geroepen worden op eigen gezag of op verzoek van de Raad van ministers of van een derde van de afgevaardigden.
De Staatsraad, de Raad van ministers, de Nationale defensieraad. de Raad van nationaliteiten, de afgevaardigden, het Opperste Gerechtshof, het Patriottische Front, de politieke partijen, de vakverenigingen en de boeren-. jeugd- en vrouwenorganisaties hebben het recht wetsontwerpen aan de Nationale Vergadering voor te leggen.

Staatsraad. De Staatsraad. het collectieve presidium van de republiek, wordt door de Nationale Vergadering uit haar midden gekozen. Leden van de Raad kunnen dit ambt niet combineren met dat van minister. De Raad roept de Algemene Vergadering bijeen; verkondigt de wetten; vaardigt decreten uit; herziet of verwerpt hesliiitrn van de Raad van ministers. die in stiijd zijn niet de constitutie of de wet. en besluiten van plaatselijke bestuursorganen, die zij beschouwt als schadelijk voor het openbare belang; beslist, wanneer de Vergadering niet in zitting is, over de vorming of ontbinding van kabinetten en de benoeming en het ontslag van ministers; benoemt diplomatieke vertegenwoordigers en roept hen terug; ratificeert verdragen en zegt deze op, tenzij het noodzakclijk wordt geacht de zaak aan de Vergadering voor te leggen; en verklaart oorlog, als de Nationale Vergadering niet in zitting is.

De ambtstermijn van de Staatsraad komt overeen met die van de Nationale Vergadering. De voorzitter van de Staatsraad is oppercommandant van de strijdkrachten en treedt op als voorzitter van de Nationale Defensieraad.

Raad van ministers. De Raad van ministers is verantwoording verschuldigd aan de Nationale Vergadering en, wanneer deze niet in zitting is. aan de Staatsraad
De voorzitter van de Unie van vakverenigingen heeft het recht vergadcringcn van de Raad van ministers bij te wonen en de voorzitter van het Patriottische Front en leidende vertegenwoordigers van daarmee verbonden organisaties kunnen worden uitgenodigd om vergaderingen bij te wonen, indien dat noodzakelijk is
De ambtstermijn van de Raad van ministers valt samen met die van de Nationale Vergadering

Volksraden. De volksraden van provincies en gemeenten worden verkozen voor een periode van vier jaar; die voor een lager niveau (districten, wijken) voor twee jaar.
Elke Volksraad verkiest een Volkscomité als haar uitvoerend orgaan.

Volksgerechtshoven. Rechters van Volksgerechtshoven op alle niveaus worden verkozen Processen vinden plaats met deelname van verkozen bijzitters uit het volk, die dezelfde rechten hebben als rechters

Volkscontroleorganen. Het Opperste volksorgaan van controle zorgt ervoor, dat ministeries, plaatselijke autoriteiten en alle burgers de wet naleven en heeft het recht tot instelling van rechtsvervolging
Plaatselijke en militaire organen van controle oefenen vergelijkbare bevoegdheden uit binnen de sfeer van hun invloed

Grondwetswijzigingen. Voorstellen tot wijziging van de grondwet kunnen alleen worden goedgekeurd door ten minste twee derde van het totale aantal afgevaardigden in de Nationale Vergadering

Kieswet

Op 22 dec. 1980 ging de Nationale Vergadering akkoord met een nieuwe kieswet.

De nieuwe kieswet bepaalde, dat in elk district het Vietnamese Patriottische Front kandidaten zou opstellen na raadpleging van het plaatselijke collectief van het werkzame volk en van de politieke partijen en massaorganisaties.

De kandidaten, die meer dan de helft van de geldige stemmen op zich uitgebracht zouden zien, zouden verkozen worden verklaard. Als op verschillende kandidaten hetzelfde aantal stemmen zou worden uitgebracht. wordt de oudste kandidaat verkozen verklaard. Als een voldoende groot aantal kandidaten niet verkozen zou worden, zou binnen 15 dagen een naverkiezing georganiseerd worden. Als de opkomst van het electoraat minder dan 50% zou zijn. zouden binnen 15 dagen nieuwe verkiezingen plaatsvinden.
Als het centrale of een plaatselijk comité van het Patriottische Front de terugroeping van een afgevaardigde zou verlangen, zou in zijn kiesdistrict een referendum gehouden worden. en als een meerderheid van het electoraat voor zijn terugroeping zou stemnien, zou hij van zijn zetel vervallen worden verklaard.

Het permanente comité van de Nationale Vergadering vaardigde op 21 febr.1981 een aantal decreten uit, waarin werd bepaald. dat op 26 april 1981 verkiezingen zouden worden gehouden voor de Nationale Vergadering en voor de volksraden; het aantal afgevaardigden voor de Nationale Vergadering werd vastgelegd op 496, onder wie 72 vertegenwoordigers van nationale minderheden, die 93 districten zouden vertegenwoordigen; er werd een kiesraad van 25 leden ingesteld om op het verloop van de verkiezingen toezicht uit te oefenen. De Socialistische en de Democratische partijen en de katholieken en de boeddhisten hadden ieder één vertegenwoordiger in de Kiesraad.

Verkiezingen

Zoals bepaald vonden op 26 april 1981 verkiezingen plaats, waarbij 496 leden van de Nationale Vergadering werden verkozen voor een zittingstermijn van vijf jaar.

Gelijktijdig vonden verkiezingen plaats voor de Volksraden op provinciaal en gemeentelijk niveau.
Volgens radio-Hanoi, in een bericht op 17 mei, bedroeg op nationaal niveau de opkomst 97,96%.

In de 93 kiesdistricten voor de Nationale Vergadering had het Patriottische Front 614 kandidaten opgesteld, onder wie slechts een derde van de leden van de voorgaande Nationale Vergadering
Volgens de officiele berichtgeving werden 496 kandidaten verkozen met meer dan de helft van de geldige uitgebrachte stemmen, zodat er geen naverkiezingen nodig waren

De eerste vergadering van de nieuw verkozen Nationale Vergadering vond plaats van 25 juni - 4 juli 1981.

Op de laatste dag wees de Vergadering in een besloten zitting de leden aan van de Staatsraad, waarvan Truong Chinh de voorzitter werd en daarmee president van de republiek.
Truong Chinh was in deze functie opvolger van Nguyen Huu Tho, die sinds 30 maart 1980 was opgetreden als waarnemend president, nadat op die datum president Ton Duc Thang op 91-jarige leeftijd was overleden.

In de nieuwe Staatsraad werd Nguyen Huu Tho vice-voorzitter te zamen met Le Thang Nghi, generaal Tsjoe Hoey Man en Xoean Thoey.

Nguyen Huu Tho werd tevens voorzitter van het permanente comité van de Nationale Vergadering; in dit ambt volgde hij president Truong Chinh op. Pham Van Dong, die in 1955 voor het eerst premier van Noord-Vietnam geworden was, herkreeg de functie van premier van de Vietnamese regering.

Vijfde *partijcongres*

Van 27 - 31 maart 1982 vond in Hanoi het vijfde congres plaats van de Vietnamese communistische partij. Het werd bijgewoond door 1.033 afgevaardigden.
Daarnaast waren gedelegeerden aanwezig van communistische en nationalistische partijen en volksbewegingen uit meer dan 30 landen, waaronder de regerende communistische partijen van de Sowjet-Unie, Cambodja, Laos, Afghanistan, Oosteuropese landen, Cuba, Latijnsamerikaanse, Afrikaanse en Aziatische landen en Albanië.

De delegatie uit de Sowjet-Unie stond onder leiding van Michail Gorbatsjow, toen nog lid van het Politburo en secretaris van het CC. Op 30 maart reikte hij aan Le Doean, Truong Chinh en Pham Van Dong de eretekenen uit, behorende bij de Orde van Lenin, nadat hij op 28 maart het congres had toegesproken.

Het congres verkoos een Centraal Comité, bestaande uit 116 leden (vorige CC 101 leden) en 36 kandidaat-leden (vorig CC 32 kandidaat-leden).

Het nieuwe CC verkoos uit zijn midden een Politburo, bestaande uit 13 leden (vorig Politburo 14 leden) en twee kandidaat-leden (vorig Politburo drie kandidaat-leden).

Na deze verkiezingen maakten deel uit van het Politburo:

Leden: Le Doeang, Truong Chinh, Pham Van Dong, Pham Hung, Le Duc Tho, generaal Vdn Tien Dung, Vo Tsji Cong, generaal Tsjoe Hoey Man, To Huu, Vo Van Kiet, Du Muoi, generaal Le Duc Anh en Nguyen Duc Tam

Kandidaat-leden: Nguyen Co Thach en generaal Dong Si Nguyen.

Tot leden van het secretariaat van de partij werden aangewezen:

Le Doean (secretaris-generaal), Le Duc Tho. Nguyen Lam en Le Quang Do, alle vier zittend partijsecretaris. en zes nieuwe leden: Vo Tsji Cong, Nguyen Duc Tam, Hoang Tung. Nguyen Thanh Binh, Tran Kien en Tran Xuang Bach.

Herdenking tiende verjaardag val van Saigon

Op 30 april 1985 is in Vietnam de tiende verjaardag van de overwinning op de door de VS gesteunde regering in Saigon herdacht met een grote militaire parade.

In herdenkingsredes deden verschillende Vietnamese leiders een beroep op de Verenigde Staten om de betrekkingen met Vietnam te normaliseren. Maar tegelijkertijd liet partijvoorzitter Le Doean op 29 april in een rede in Hanoi weten dat Vietnam, en zijn bondgenoten Laos en Cambodja „nauw verbonden" zullen blijven met het Sowjet-blok.
In Ho Tsji Minh-Stad, het voormalige Saigon, stonden circa 1 miljoen mensen langs de straat terwijl militaire en burgerlijke deelnemers langs een eretribune trokken waarop revolutionaire leiders zitting hadden genomen die dertig jaar lang hadden gestreden tegen de Japanners. Fransen en Amerikanen.
Dc herdenkingsmars ging naar het voormalige presidentiële paleis waar op 30 april 1975 de Zuidvietnamese regering zich overgaf aan de noordelijke communistische strijdkrachten die de dag ervoor de stad hadden omsingeld.
Infanteristen, leden van 's werelds vierde leger in grootte, werden gevolgd door militie-eenheden die Amerikaanse M-16 geweren droegen Deze werden buit gemaakt toen Saigon viel. De parade. waaraan ongeveer 50.000 mensen deelnamen, omvatte ook Russische artillerie, tanks en pantservoertuigen, MiG-21-gevechtsvliegtuigen, helikopters en transportvliegtuigen.
De parade begon om acht minuten voor acht plaatselijke tijd. op hetzelfde moment waarop tien jaar te voren de laatste helikopter opsteeg van de Amerikaanse ambassade, waarmee een dramatisch einde kwam aan de massale evacuatie van de laatste Amerikanen en Zuidvietnamezen uit de belegerde stad.

Economisclze hervormingen

Na een vergadering van het plenum van het Centrale Comité van de communistische partij van Vietnam, die van 10 - 17 juni 1985 was gehouden, werd aangekondigd, dat een aantal economische hervormingen zouden worden doorgevoerd

Via radio-Hanoi werd na afloop van de partijvergadering meegedeeld dat de hervormingen een weerspiegeling vormden van een drastische en verreikende herorientatie van de posities en de politiek van onze partij
Voedselsubsidies voor arbeiders in dienst van staat en partij leden van de strijdkrachten en gepensioneerden werden afgeschaft
Economische planning door centrale regeringsorganen moest plaats maken voor een systeem van prijsvorming bepaald door. socialistisch-economische boekhouding en het zakenleven'
De hoogte van de lonen zou in de toekomst bepaald moeten worden door een combinatie van arbeidsproduktiviteit en de kosten van levensonderhoud
In het communique van het plenum werden de hervoi mingen aangeduid als een keerpunt van beslissende betekenis', dat nodig was om de produktie en de economie te doen groeien

Nieuwe munt geïntroduceerd

M.i.v.15 sept. 1985 is een nieuwe munt geïntroduceerd. De nieuwe dong is 10 oude dongs waard. De maatregel werd volgens radio-Hanoi (18 sept.) genomen om de marktstructuur te versterken en de prijzen te stabiliseren.

De maatregel was een half jaar eerder, op 22 april 1985, voorafgegaan door een drastische devaluatie van de oude

dong, waarvan de waarde werd verlaagd van 11,7 dong per VS$ tot 100 dong per VS$. De waarde van de dong op de zwarte markt lag in dezelfde tijd in de buurt van 375 dong per VS$.

Het Internationale Monetaire Fonds IMF had de Vietnamese regering al geruime tijd aanbevolen tot devaluatie over te gaan en deze kwestie speelde een belangrijke rol in het overleg. toen een delegatie van het IMF in maart 1985 rrn bezoek bracht aan Vietnam

Nieuwe loonstructuur

Op 23 sept. 1985 werd bekendgemaakt, dat de Raad van ministers een decreet had uitgevaardigd, waarbij per 18 sept. een nieuwe loonstructuur werd ingevoerd.

De nieuwe loonstructuur diende ter verbetering van het functioneren van de arbeidsmarkt door aan bepaalde sectoren van de economie een voorkeursbehandeling te geven. De hoogte van de lonen zou meer dan voorheen worden gekoppeld aan rfficiency en arbeidsproduktiviteit. Hogere lonen zouden worden betaald voor bijzonder zwaar werk en voor werk, waarvoor bijzondere scholing nodig was.

Nieuw wetboek van strafrecht

M.i.v. van 1 jan. 1986 is in Vietnam een nieuw wetboek van strafrecht van kracht geworden, dat door de Nationale Vergadering in haar bijeenkomst van 26 - 29 juni 1985 was goedgekeurd.

Het nieuwe wetboek komt in de plaats van een onoverzichtelijke en onvolledige verzameling van aparte wetten.

Bijzonder veel nadruk ligt in het nieuwe wetboek bij politieke en economische delicten, waarvoor zware straffen, tot de doodstraf aan toe, zijn voorzien. Voorts zijn schendingen van de mensenrechten strafbaar gesteld en wordt bijzondere bescherming verleend aan vrouwen en kinderen.
Verklaard doel van het het Vietnamese strafrecht is de verdediging van het socialistische systeem. In overeenstemming daarmee staat op ,.subversieve activiteiten tegen het volk" een straf van twaalf jaar of desnoods de doodstraf. Verzet tegen de van het volk uitgaande macht en propaganda tegen het socialismc worden gestraft met drie tot tien jaar gevangenis.
Dezelfde straf is voorzien voor vlucht naar het buitenland.
Een tweede prioriteit ligt bij economische misdrijven. Zo kunnen de verkoop van slecht materiaal en andere ,,misdrijven tegen de socialistische eigendom" bestraft worden met de doodstraf.
Op speculatie staat tenminste tien jaar.
Oorlogsmisdaden en ,,sabotage van de vrede en de veiligheid" kunnen in Vietnam niet meer verjaren.
Voorts worden misdrijven tegen de ,.burgerrechten, de democratie en de vrijheid" strafbaar gesteld. Genoemd worden in dit kader illegale arrestaties, huisdoorzoekingen en afluisteren van telefoongesprekken
De bijzondere bescherming van vrouwen en kinderen komt o.m. tot uiting in de doodstraf op verkrachting en het verbod op gedwongen huwelijken en polygamie.

Verantwoordelijken voor economie ontslagen

Het officiële Vietnamese persbureau heeft op 21 juni 1986 bekend gemaakt, dat de vice-premier, verantwoordelijk voor de economie, Tu Huu, en zes andere ministers van economische departementen plus de minister van cultuur en de president van de Nationale Bank waren ontslagen.

Het persbureau gaf dit bericht door zonder commentaar en zonder andere namen te noemen dan die van de ontslagen vice-premier.

De zes economische departementen, waarvan de ministers ontslag was aangezegd, waren die van verbindingen, van financiën, van binnenlandse handel. van buitenlandse handel. van voedselvoorziening en industrie en die van mijnbouw en steenkool.

N.a.v. dit bericht bevatte The Times van 25 juni een hoofdartikel onder de titel ,,Vietnams bittere isolement", waaruit het volgende is aangehaald:

De recente herschikking in de regering in Vietnam, waarin niet minder dan acht ministers en een lid van het regerende Politburo hun functies verloren, is de laatste aanwijzing voor de wanhopige situatie waarin dat land zich nu bevindt.
Meer dan zeven jaar na de inval in Cambodja voelt Vietnam nu de gevolgen van het internationale isolement waarin het zichzelf gebracht heeft.
Politiek heeft het weinig vrienden buiten de Sowjet-Unie, een vriendschap uit noodzaak, als er ooit zo een was. In economisch opzicht is het land verwoest, niet langer als gevolg van oorlog, maar door de politiek en de incompetentie van zijn leiders.
Het collectiviseren van de landbouw werd ingevoerd, vervolgens gedeeltelijk afgeschaft en daarna weer gedeeltelijk ingevoerd De officiele doelstelling is nog steeds volledige collectivisering en dat geldt ook voor volledige autarkie, waar het graan betreft. Beide doelstellingen lijken voorlopig niet haalbaar.
De buitenlandse schuld is enorm. In april j.l., toen het land een schuld had van meer dan zes miljard dollar (waarvan een derde aan het Westen), verklaarde het IMF dat Vietnam niet meer in aanmerking kwam voor aanvullende credieten. Zes maanden geleden devalueerde Vietnam. in een laatste wanhoopspoging om de export te vergroten en de zwarte markt te bestrijden, zijn munt met meer dan duizend procent ten opzichte van de Amerikaanse dollar.
De industriele sector wordt in haar groei belemmerd door gebrek aan harde valuta voor investeringen en door energieproblemen. De export heeft te lijden onder de slechte kwaliteit van de produkten, die zelfs naar Chinese of Russische maatstaven laag is.

Na de veranderingen binnen de Sowjetleiding is de steun uit Oost-Europa afgenomen. De Russische economische hulp is beëindigd en de militaire hulp verminderd

De combinatie van binnenlandse problemen en druk van buitenlandse geldschieters heeft Vietnam er toe gedwongen om de beleidsprioriteiten op twee punten te veranderen. Binnenslands zal er nog meer moeten veranderen op economisch gebied: wellicht zal zelfs een zekere mate van ,,private enterprise" toegestaan worden. Op het gcbicd van dc buitenlandse politiek wordt getracht het regiem aanvaardbaarder te maken.
Sinds het begin van dit jaar is Vietnam heel wat soepeler tegenover de Amerikaanse pogingen om vermiste militairen op te sporen. Aan China zijn voorstellen gedaan om tot onderhandelen te komen, waarbij Peking de voorwaarden mag vaststellen.
De enige concessie die het Vietnamese isolement werkelijk kan doorbreken is echter niet gedaan De weigering om zich uit Cambodja terug te rrrkken betekent dat het isolement - en dus de economische problemen - nog wel een tijd zullen voortduren.

N a v het overlijden van Lp Doean en diens opvolging door Truong Chinh kwam The *Times* op 15 juli in een tweede hoofdartikel nog eens terug op de situatie, waarin Vietnam verkeert

Uit dit hoofdartikel is het volgende geciteerd:

Toen de Vietnamese partijleider Le Doean overleed, bestond er hoop dat daarmee een ongelukkige periode in de Vietnamese geschiedenis zou zijn afgcslotcn. Deze hoop werd de bodem ingeslagen door de benoeming van de 79-jarige Truong Chinh als nieuwe partijleider. Wanneer Truong Chinh zijn goede gezondheid bewaart, zal er weinig veranderen in Vietnam, want hij is niet alleen een onbuigzame communistische ideoloog, maar ook een vastberaden tegenstander van een jonger leiderschap.
Ook in de jaren 40 en het begin van dc jaren 50 was hij partijleider. Zijn meedogenloze aanpak van landhervormingen in het noorden van het land leidde bijna tot een boerenopstand en daarom moest hij vervangen worden door Le Doean.
De ingrijpende veranderingen van vooral het economische beleid in de afgelopen twee jaar lckcn te wijzen op onenigheid op hoog niveau tussen degenen. die hoopten op een grondige decentralisatie naar Chinees model en hen, die geloofden dat de problemen van Vietnam het gevolg waren van een te slappe toepassing van de socialistische beginselen.
Truong Chinh behoort tot de laatste groep. Nu hij het beleid bepaalt, lopen zelfs de voorzichtige hervormingen die op gang gebracht zijn wellicht gevaar. Wanneer dit gebeurt zou ontgoocheling onder de zogenaamde hervormers en de jongere generatie op den duur tot een crisis in het leiderschap kunnen leiden. die veel ernstiger is dan die in de laatste jaren van het bewind van Le Doean.
Ook in het buitenland zal men teleurgesteld zijn over de benoeming van Truong Chinh. Wanneer Le Doean en zijn regering al weinig behoefte hadden aan het opgeven van de bezetting van Kampuchea. zal de hardliner uit het noorden. Truong Chinh nog minder voor dit idee voelen.
Ook in Moskou zal men niet zo enthousiast zijn over de nieuwe Vietnamese leider. Deze oude, door en door traditionele communist past niet in de technocratische aanpak die tegenwoordig opgeld doet in het Kremlin. Was men in Moskou al weinig te spreken over de grote mate van economische afhankelijkheid van Vietnam. de nieuwe leider zal het Russische ongenoegen hierover niet kunnen wegnemen. Dit zou ook de reden kunnen zijn waarom Gorbatsjow afzag van bijwoning van de begrafenis van Le Doean, al schrijft het protocol dat voor.
In plaats van Gorbatsjow kwam Dobrynin, de vroegere Sowjetambassadeur in Washington, naar Hanoi. Het is ironisch dat Gorbatsjow intussen gastheer was voor Richard Nixon, die bevel gaf tot het bombarderen van Hanoi.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

TERRORISME IN FRANKRIJK

Sinds begin december 1985 zijn bij twaalf aanslagen in en bij de Franse hoofdstad Parijs elf doden gevallen en 268 mensen gewond geraakt, terwijl in diezelfde periode drie aanslagen werden verijdeld. De jongste reeks aanslagen, in de periode 8 t/m 17 september 1986, vergde alleen al acht doden en 172 gewonden.

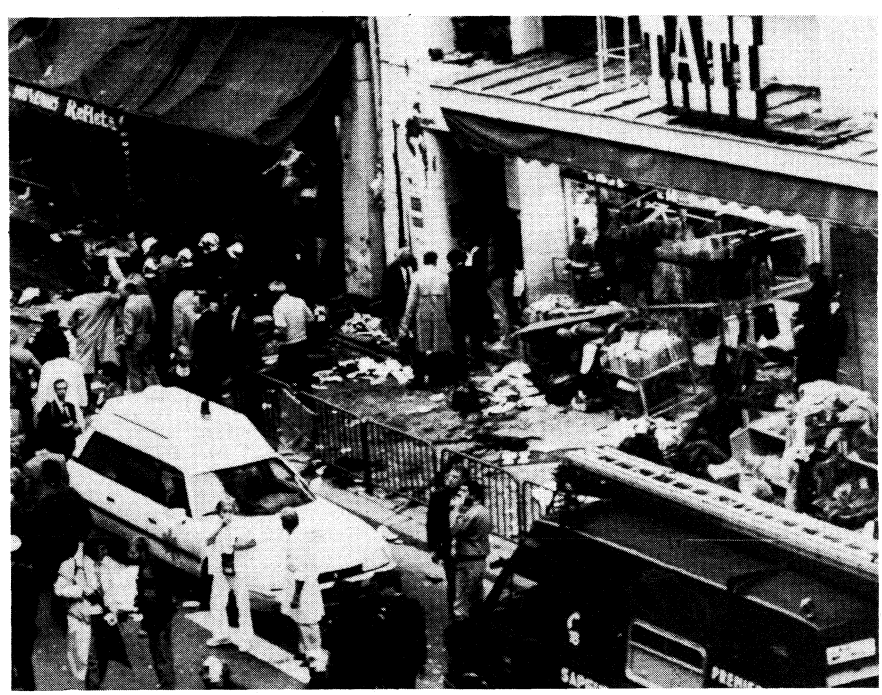
Alle aanslagen werden uitgevoerd op druk bezochte plaatsen zoals vermeld in onderstaande chronologie:

- 7 december 1985: de warenhuizen „Printemps" 'en „Galeries Lafayette" aan de Boulevard Haussmann – 35 gewonden, van wie twaalf ernstig.
- 3 februari 1986: de galerie „Claridge" aan de Champs-Elysées – acht gewonden, van wie vijf ernstig.
  Nog geen uur later wordt op de derde verdieping van de Eiffeltoren een bom ontdekt en gedemonteerd.
- 4 februari 1986: de boekhandel „Gibert Jeune" op Place Saint-Michel – vier gewonden.
- 5 februari 1986: de zaak „FNAC-Sports" in het Forum des Halles – negen gewonden, van wie vijf ernstig.
- 17 maart 1986: de supersneltrein TGV op ca. 10 km van Parijs op weg naar Lyon – tien gewonden.
- 20 maart 1986: de winkelgalerij ,,Point Show" aan de Champs-Elysées – twee doden en 28 gewonden, van wie tien ernstig.
  Enkele minuten later wordt een bom ontdekt in het metrostation Châtelet en tijdig gedemonteerd.
- 9 juli 1986: het politiehoofdkwartier van de BRB (Brigade de répression du banditisme) aan de Quai de Gesvres – één dode, twee zwaargewonden.
- 4 september 1986: een aanslag op de expres-metro RER in het Gare de Lyon – mislukt.
- 8 september 1986: het postkantoor in het stadhuis van Parijs – één dode en 18 gewonden, van wie vier ernstig.
- 12 september 1986: een cafetaria in de westelijke zakenwijk La Défense – 41 gewonden, van wie twee ernstig.
- 14 september 1986: het restaurant ,,Pub Renault" aan de Champs-Elysées – één dode, twee zwaargewonden.*
- 15 september 1986: het hoofdbureau van politie op het Ile de la Cité – één dode en 51 gewonden, van wie vier ernstig.
- 17 september 1986: voor het kledingmagazijn „Tati" in de Rue de Rennes – vijf doden en 60 gewonden, van wie zeker tien ernstig.

Verantwoordelijken.
Claims CSPPA en *Action* Directe *(december* 1985–jult 1986

Terwijl de verantwoordelijkheid voor eerstgenoemde aanslag in telefoongesprekken door diverse organisaties werd opgeeist, zoals het Palestijnse PLF, het Armeense ASALA (zie pag. 481 e.v.-1983)en de Islamitische Jihad, werd geen van die claims geloofwaardig geacht.
Op 4 februari 1986 stelde een tot dan toe onbekende groepering, het „Comité de solidarité avec les prisonniers politiques arabes et du Proche-Orient" (CSPPA), zich voor de aanslag op de galerie Claridge verantwoordelijk. Het CSPPA eiste in een brief aan het Franse persbureau AFP de vrijlating van drie personen: 1) Georges Ibrahim Abdallah (alias Abdelkader Saadi), de vermoedelijke leider van de Fractions armées révolutionnaires libanaises (FARL), die op 24 oktober 1984 in Lyon was gearresteerd; 2) Anis Naccache, de leider van het commando dat op 18 juli 1980 in Parijs een mislukte aanslag pleegde op de voormalige Iraanse premier Chapour Bakhtiar, die op 18 maart 1982 tot levenslange gevangenisstraf was veroordeeld (pag. 237/3-1985); en 3) Varoujian (Varadjian) Garbidjian, een ASALA-leider, die wegens de aanslag op het Parijse vliegveld Orly (15 juli 1983) op 3 maart 1985 eveneens tot levenslange gevangenisstraf was veroordeeld.
De Franse inlichtingendiensten achtten dit communiqué authentiek, aldus Le Monde (6-2), omdat de inhoud ervan overeenkwam met hun inlichtingen over de eisen van de ontvoerders van vier Fransen in Libanon (de diplomaten Marcel Carton en Marcel Fontaine, de journalist Jean-Paul Kauffman en de socioloog Michel Seurat). Deze ontvoerders hadden via Reza Raad aan de Franse autoriteiten in december 1985 laten weten dat zij hun Franse gijzelaars wilden ruilen tegen in Frankrijk gedetineerde terroristen, in het bijzonder de vijf leden van het commando dat verantwoordelijk voor de moordaanslag op Bakhtiar was.

Op 7 februari claimde het CSPPA ook de aanslagen op „Gibert Jeune" en „FNAC-Sports", terwijl met nieuwe aanslagen werd gedreigd als de drie niet spoedig werden vrijgelaten. Dezelfde dag eiste ook een ,,Organisatie van de 3de maart" in Beiroet de vrijlating van de drie in Frankrijk gedetineerden. Deze organisatie had reeds op 8 december 1985 de aanslag in het

De Rue de Rennes met het kledingmagazijn Tati na de bomaanslag van 17 september.

* Een van de zwaargewonden overleed op 23 september.

Weekblad 55ste jaargang No. 2862, pag. 41847-41862

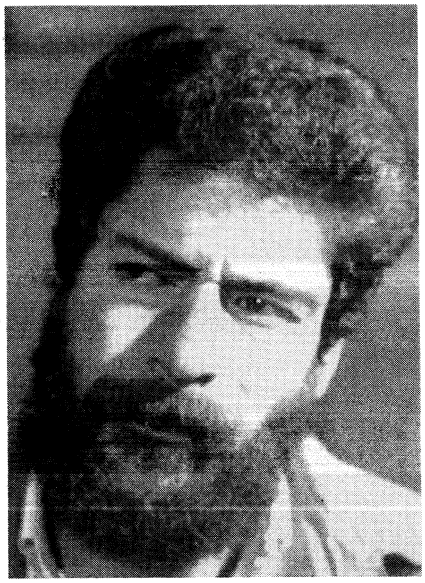
wapenhuis „Printemps" geclaimd. De naam van deze organisatie werd in verband gebracht met de veroordeling van Garbidjian. In de Franse pers was er reeds op gewezen dat de aanslagen van 7 december 1985 veel gemeen hadden met die van februari 1986.
De verantwoordelijkheid voor de aanslag op de TGV-trein werd op 18 maart door het CSPPA opgeëist.
Op 21 maart claimde het CSPPA vanuit Beiroet ook de aanslag in de winkelgalerij ,,Point Show", waarbij een vriend van Georges Ibrahim Abdallah, Nabil Dagher, om het leven kwam. Opnieuw werd de vrijlating van de drie gedetineerden geëist, ,,zo niet dan zal de reeks (aanslagen) voortduren". In dit communiqué verzekerde het CSPPA ,,geen enkele band te hebben met de religieuze bewegingen en dus geen enkele verantwoordelijkheid (te dragen) voor de gevangenhouding van Franse spionnen. Onze aanval is op geen enkele wijze verbonden met het bestaan of niet-bestaan van Franse gijzelaars waar dan ook." Tegelijk werd ook Italië gewaarschuwd twee daar gedetineerde vermeende FAEL-ieden vrij te laten, nl. Joséphine Abdo Sarkis (gevangen in Florence, veroordeeld tot 15 jaar gevangenisstraf) en Abdallah El Mansouri (gevangen in Turijn, veroordeeld tot 16 jaar gevangenisstraf).
De boodschap, die het CSPPA op 22 maart aan AFP in Parijs richtte, bevatte slechts de eis tot vrijlating van de drie in Frankrijk gedetineerden.

De aanslag op het hoofdkwartier van de BRB werd op 11 juli in een brief aan het dagblad *Le* Monde geclaimd door het ,,Commando Loïc Lefevre – Action directe".

Lefevre was een man die op 4 juli 'savonds door een politie-agent was doodgeschoten toen hij op de vlucht sloeg. De betrokken agent werd aangeklaagd wegens doodslag. Politiespecialisten verklaarden dat de schrijfmachine en het fotokopieerapparaat die voor de brief werden gebruikt, ook bij eerdere brieven namens de extreem-linkse Action Directe waren gebruikt.
Deze organisatie had ook de verantwoordelijkheid opgeëist voor twee aanslagen in de nacht van 5 op 6 juli tegen de kantoren van de firma's L'Air Liquide en Thomson in Parijs. De aanslag met een autobom op het kantoor van de OESO in Parijs in de vroege morgen van 21 juli werd later die dae in een brief aan het persbureau AFP eveneens door Action Directe geclaimd.

Veroordeling Georges Ibrahim Abdallah. Nieuwe waarschuwing CSPPA

Op 10 juli werd de vermeende FARL-leider Georges Ibrahim Abdallah door een rechtbank in Lyon veroordeeld tot 4 jaar gevangenisstraf wegens verboden wapenbezit, gebruik van vervalste documenten en lidmaatschap van een misdadige organisatie. Voor andere

Georges Ibrahim Abdallah

aanklachten inzake zijn medeplichtigheid aan de moorden op de Amerikaanse plaatsvervangend militaire attaché Charles Ray en de Israëlische diplomaat Yacov Barsimantov in 1982 te Parijs, waarvoor de verantwoordelijkheid door de FARL was opgeëist (zie pag. 232/1/3-1983), zou Abdallah later in Parijs terecht moeten staan.
Met aftrek van voorarrest had Abdallah in augustus kunnen vrijkomen, maar reeds op 12 juli had de Amerikaanse ambassade in Parijs zich ,,verbaasd" getoond over het vonnis, dat volgens haar ,,lichter was dan we in vergelijkbare gevallen in andere Europese landen hebben gezien". De Amerikaanse regering liet Parijs herhaaldelijk weten de vrijlating van Abdallah niet bepaald op prijs te stellen, aldus *NRC/H'blad* (4-9).

Op 1 september ontving het persbureau AFP opnieuw een brief van het CSPPA, waarin het de vrijlating van de drie gedetineerden eiste hen dreigde, als dit niet gebeurde, met een hervatting van de aanslagen, die steeds harder zouden worden.

De aanslagen van september. Claims CSPPA. Vier broers van Abdallah door Franse politie gezocht

De verantwoordelijkheid voor de mislukte aanslag op de RER (4-9) werd op 15 september in een communiqué aan het Libanese dagblad Al *Nahar* opgeëist door het CSPPA.
De aanslag in het postkantoor van het Parijse stadhuis (8-9) werd op 9 september in Beiroet geclaimd door het CSPPA en door een onbekende organisatie, de ,,Partizanen van het recht en de vrijheid" (PDL). Op 10 september ontving het AFP in Parijs een tweede boodschap van het CSPPA.
De aanslag in het cafetaria in La Défence (12-9) werd op 12 september 's avonds vanuit Beiroet geclaimd door de PDL.
Voor de aanslag op ,,Pub Renault" (14-9) stelde het CSPPA zich op 15 september 's morgens verantwoordelijk, waarna het later die dag samen met de PDL eveneens de verantwoordelijkheid opeiste voor de aanslag op het Parijse hoofdbureau van politie (15-9).
Opnieuw eiste het CSPPA de vrijlating van de drie in Frankrijk gedetineerde Libanezen.
Eveneens op 15 september meldde het Italiaanse persbureau Ansa dat de Italiaanse justitie op 8 september Frankrijk om de uitlevering van Georges Ibrahim Abdallah had verzocht wegens de moord op de Amerikaan Leamon Hunt, het hoofd van de multinationale vredesmacht in de Sinai (MFO), op 15 februari 1984 te Rome, een aanslag die indertijd door de FARL werd opgeëist.

Ook de zesde achtereenvolgende aanslag in de Franse hoofdstad, die van 17 september in de Rue de Rennes, werd nog dezelfde dag door het CSPPA in Beiroet geclaimd. Het dreigde met meer aanslagen in Frankrijk, maar ook in Italië en de VS. Eveneens in Beiroet eiste de PDL op 18 september de verantwoordelijkheid op voor ,,alle aanslagen in Frankrijk sinds die op het warenhuis Lafayette in december 1985".
Op 20 september eiste het CSPPA in Beiroet opnieuw de vrijlating van de ,,politieke gevangenen in Frankrijk": ,,Anders zal het vuur groeien, zich uitbreiden, doorgaan en zich verplaatsen", aldus het CSPPA.

Inmiddels waren in Frankrijk op 17 september in totaal 200.000 plakkaten opgehangen met de portretten van twee broers van Georges Ibrahim Abdallah, Maurice en Robert. De politie loofde een miljoen francs uit voor inlichtingen die tot de aanhouding van het tweetal konden leiden.
Nog op 17 september gaven de beide broers, Maurice en Robert, in het Noordlibanese Tripoli een persconferentie, waarop zij hun onschuld betuigden. Zij zeiden de laatste twee jaar niet meer in Frankrijk te zijn geweest en thans politieke wetenschappen te studeren in Tripoli. Maar volgens de Franse politie was Robert herkend door een Libanese student als de man die vlak bij hem zat in het cafetaria Casino in La Défense, vlak vóór de bomaanslag op 12 september.

Op 18 september liet de Franse politie weten dat de identiteit van de vermûedelijke daders van de aanslag in de Rue de Rennes was vastgesteld: Emile Abdallah, eveneens een broer van Georges Ibrahim Abdallah, zou door drie getuigen zijn herkend als een van de mannen die een bom deponeerde in een vuilnisvat voor het kledingmagazijn Tati. De tweede man was Salim el-Khoury, een neef van de familie Abdallah, die sinds 1985 door de Franse politie werd gezocht.
Maar ook Emile Abdallah dook op 18 september in Libanon op. Hij voegde zich daar – 19 uur na de aanslag in de Rue de Rennes – bij zijn broers Robert en Maurice op het moment dat deze spraken met een journalist van *AFP* in hun ouderlijk huis in Kobayat.
Op 19 september publiceerde het Franse ministerie van binnenlandse zaken de namen van negen verdachten in verband met de aanslagen: vier broer van Georges Ibrahim Abdallah – Robert (20), Maurice (23), Emile (28)en Joseph (38); Salim el-Khoury; en vier vrouwen – Jacqueline Esber, Caroline Esber el-Bitar, Ferial Daher en haar jongere zuster Ferouz Fayez Daher.

Caroline Esber el-Bitar sprak op 20 september in Tripoli tegen bij de aanslagen in Frankrijk betrokken te zijn geweest: „Ik heb mijn dorp, Andquet (in Noord-Libanon), sinds half juli niet meer verlaten." Zij stelde dat haar bewering door getuigen kon worden bevestigd.
De correspondent van het persbureau *AP* in Libanon verklaarde, aldus de *Volkskrant* (23-9), dat hij op de persconferentie van Maurice en Robert in Tripoli op 17 september ook de beide andere broers Joseph en Emile had gezien. Inmiddels was ook Ferial Daher in Andquet gesignaleerd, maar zij weigerde elk commentaar.

De broers Maurice en Robert Abdallah alsook Jacqueline Esber en Salim el-Khoury, werden ervan verdacht op 24 maart 1985 de directeur van het Franse culturele centrum in Tripoli (Libanon), Gilles Peyrolles (zoon van Gilles Perrault), te hebben ontvoerd. FARL-leden eisten toen, aldus de Volkskrant (17-9), de garantie dat Georges Ibiahim Abdallah niet aan bun aartsvijanden, de christelijke Falangisten, in Libanon zou worden uitgeleverd. De Fransen zouden hebben beloofd wat de FARL verlangde en Peyrolles werd op 2 april 1985 weer vrijgelaten.
Nog geen 24 uur na diens vrijlating werd op 2 april 1985 in het 17de arrondissement van Parijs een bergplaats van de FARL gevonden, waarbij o.a. een automatisch pistool van Tsjechische makelij werd ontdekt. Met dit wapen, zo bleek uit ballistisch onderzoek, waren de Amerikaan Ray en de Israëliër Barsimantov doodgeschoten. Het appartement met de bergplaats was gehuurd door een handlanger van Georges Ibrahim Abdallah, die via een bankrekening in Zwitserland onder een valse naam de huur betaalde. Vanaf dat moment was er geen sprake meer van dat de FARL-leider na een minimale gevangenisstraf naar huis zou worden gestuurd.
Over Georges Ibrahim Abdallah meldde Philip Freriks in de Volkskrant voorts: „Abdallah werd in 1951 in Tripoli geboren in een maronitisch-christelijke familie. Hij groeide op in het noordelijke deel, dat onder controle van Syriërs staat. Al vroeg werd hij lid van de Syrische Sociale Nationale Partij (SSNP), die een groot-Syrische staat met inbegrip van Libanon propageert. Later, in 1972, voegde hij zich bij het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP) van George Habache, dat hem de rang van „majoor" zou hebben verleend. Hij ging naar de kweekschool en was onderwijzer tot in 1979. Toen koos hij voor de clandestiniteit en richtte zijn eigen beweging. de FARL, op.
In feite staat hij aan het hoofd van een eigen clan van hoogstens enkele honderden getrouwen uit zijn dorp Kobayat en omgeving..."

Niettemin bestaat in Frankrijk en daarbuiten het vermoeden dat de aanslagen meer zijn dan de „familie-vendettâ" van de gebroeders Abdallah om de 35-jarige Georges vrij te krijgen. „De perfectie en het raffinement van de operaties wijzen erop dat een nationale geheime dienst achter hen (de terroristen) staat", zo verklaarde een Franse ambtenaar. Het linkse Franse ochtendblad *Libération* stelde op 19 september dat de Franse bemoeienissen in het Midden-Oosten, de wens om de daar bestaande invloed te behouden en de manier waarop dat gebeurt, hebben geleid tot rechtstreekse belangenconflicten met landen als Syrië en Iran.

In commentaren werd erop gewezen dat Syrië zich al lang inspant om Frankrijks traditionele rol als behoeder van de Libanese onafhankelijkheid uit te hollen.
Sinds het aantreden van Jacques Chirac als premier van Frankrijk op 9 april 1986 heeft Parijs geprobeerd de verhouding met Iran te normaliseren in de hoop dat Teheran zijn invloed zou aanwenden om de inmiddels zeven Franse gijzelaars in Libanon, in handen van pro-Iraanse sjiieten, vrij te krijgen.
Op 22 mei kwam de Iraanse vice-premier Ali Reza Moayeri naar Parijs, Frankrijk vertelde de door Teheran gehate balling Massoud Rajavi dat hij beter kon vertrekken en als tegengebaar lieten de fanatieke sjiieten in Libanon eind juni twee gijzelaars vrij. Eind juli arriveerde nog een Franse missie in Teheran, een afspraak vorige maand in Genève tussen beide landen ging om onbekende redenen niet door en de contacten lijken nu te haperen, aldus NRC/H'blad (6-9).

Volgens Philip Freriks (Volkskrant 20-9) eist Iran niet alleen dat de Franse steun aan Irak wordt opgegeven, maar vraagt het ook om Franse wapenleveranties aan Iran (zware artillerie en Exocet-raketten).
Parijs zou aanvankelijk niet „nee" gezegd hebben, maar weigerde schriftelijke garanties. Als gevolg daarvan is de „kleine Satan" (Frankrijk) ervan beschuldigd „dubbele taal" te spreken en het normaliseringsproces is tot staan gekomen. De gijzelaars zitten nog steeds vast. Iran zou blijk geven van een aanzienlijk verslechterd humeur met de recente aanvallen op de Franse Unifiltroepen via de Hezbollah-beweging in Zuid-Libanon, de moord op 18 september op de Franse militaire attaché in Oost-Beiroet en vooral de aanslagen in het centrum van Parijs. Voor al die vermoedens bestaat vooralsnog geen enkel bewijs.
De enige die in dit verband niet wordt genoemd is de Libische leider Kadtiafi.

WEST-EUROPA

NEDERLAND

TROONREDE

In de Ridderzaal in Den Haag heeft koningin Beatrix op 16 september in een verenigde zitting van de Eerste en de Tweede Kamer van de Staten-Generaal de jaarlijkse troonrede voorgelezen.

Het was de eerste troonrede die was opgesteld onder verantwoordelijkheid van het tweede kabinet-Lubbers, een coalitie van CDA en VVD.
De troonrede luidde aldus:

Leden van de Staten-Generaal,
Dit jaar wordt in tal van landen de 450ste sterfdag Erasmus herdacht. Als christen en humanist pleitte Erasmus voor verdraagzaamheid. Hij deed dat nadrukkelijk als Europeaan in een tijdsgewricht waarin heel veel in beweging was en waarin onze natie ontstond. Dit is niet alleen geschiedenis, er is ook een historisch perspectief in het werk van vandaag.
De regering hecht grote waarde aan de voortgang van de Europese integratie. De Europese Akte zal een stimulans zijn voor snellere besluitvorming, vooral gericht op dc totstandkoming van de Interne Markt. Elk der afzonderlijke lidstaten is te klein van schaal om de technologische en industriële uitdaging aan te kunnen. Bij de aanpak van ernstige vraagstukken, zoals werkloosheid en leefmilieu, dient de Europese samenwerking evenzeer een grote rol te spelen. Terwille van een harmonische ontwikkeling van de Europese Gemeenschap wordt een verhoging van de eigen middelen per 1 januari 1988 overwogen; dan zullen evenwel de uitgaven, in het bijzonder in de sector landbouw, beter moeten worden beheerst. De gehele westerse wereld kampt wat betreft een aantal belangrijke agrarische produkten met structurele overschotten. Dat noopt internationaal tot afremmen van deze produktie, opdat een open markt gehandhaafd blijft en in de Derde Wereld de ontwikkeling van eigen landbouw niet geschaad wordt. In onze landen breekt het besef door dat de beteugeling van de produktie mede ten goede kan komen aan natuur en landschap.
Het herstel van de wereldeconomie heeft voor vele ontwikkelingslanden niet tot verlichting van problemen geleid. Afrika ten zuiden van de Sahara gaat gebukt onder hongersnoden. Tal van ontwikkelingslanden kampen nog steeds met de gevolgen van hun hoge schuldenlast, met lage prijzen voor hun grondstoffen en met te weinig afzetmogelijkheden voor hun exportprodukten. Momenteel vindt in Uruguay een ministeriële bijeenkomst plaats om de regels voor het internationaal handelsverkeer te verbeteren en tegenwicht te bieden aan de druk om grenzen te sluiten voor de coricurrentie van anderen. Dat is belangrijk, ook voor de ontwikkelingslanden waar nu nog zoveel mogelijkheden oin welvaart te scheppen onbenut blijven. Evenzeer wil de regering haar bijdrage leveren aan de internationale monetaire politiek. Daarbij gaat het om een betere beleidscoördinatie tussen de leden van het Internationale Monetaire Fonds, mede met het oog op de nog steeds bedreigende schuldenproblematiek. Wat de eigen financiele inspanning voor de ontwikkelingslanden betreft, stelt de regering voor de hulpverlening te handhaven op 1.5% van het netto nationaal inkomen en te blijven streven naar het vergroten van de effectiviteit van de hulpverlening. Zo zal ons land zich op een breed front inzetten voor de ontwikkelingslanden.

Onze Koninkrijkspartners, de Nederlandse Antillen en Aruba, zien zich geplaatst voor ernstige problemen van financieel-economische aard die ingrijpende gevolgen hebben. Beide landen dragen allereerst zelf de verantwoordelijkheid voor het oplossen van deze problemen. Daarbij moeten alle drie de landen wel inhoud blijven geven aan één van de grondgedachten van het Statuut voor het Koninkrijk, namelijk dat de landen elkaar helpen en bijstaan.

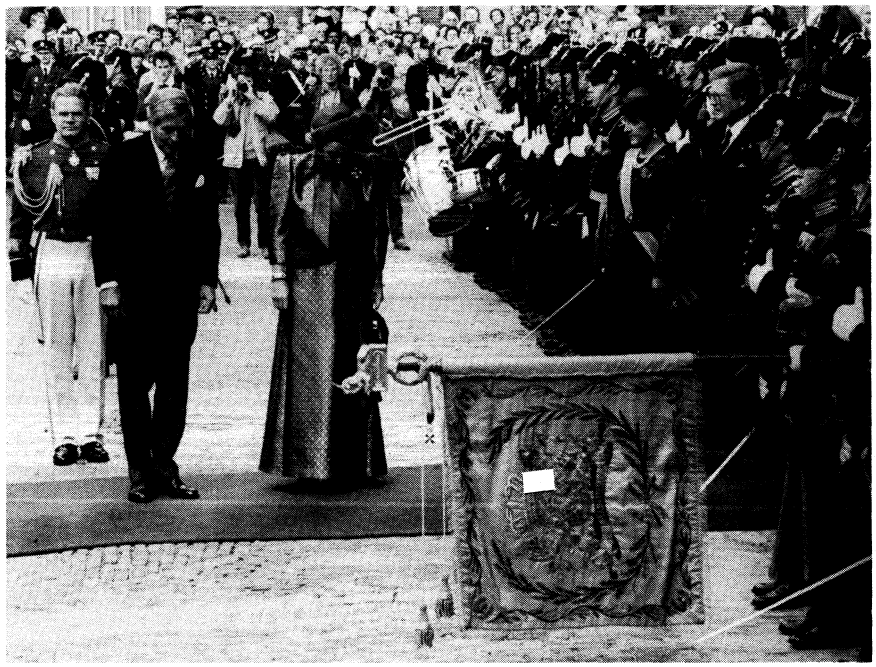
Bij alle verdeeldheid over het vraagstuk van de kruisvluchtwapens heeft de doelstelling van het vredes- en veiligheidsbeleid, namelijk het voorkomen van oorlog, nooit ter discussie gestaan. De bondgenootschappelijke verbondenheid heeft er mede toe geleid dat de Sowjet-Unie is teruggekeerd naar de weg van wapenbeheersing en vermindering van de spanning tussen Oost en West. Het gaat er nu om daar aan westerse kant op een verantwoorde wijze op in te gaan. De nieuwe topbijeenkomst, die nu in voorbereiding is, zal dienstbaar moeten worden gemaakt aan de overbrugging van de aanzienlijke tegenstellingen over de wijze waarop veiliger en meer stabiele verhoudingen tot stand kunnen worden gebracht. De regering zal zich in bondgenootschappelijk en in ander overleg blijven uitspreken en inzetten voor spoedige en tastbare resultaten in de vorm van bindende en verifieerbare akkoorden. Tegen die achtergrond en in dat perspectief wil de regering voor de defensie-uitgaven een bescheiden groei handhaven. Behoud van vrijheid moet ons dat waard zijn. Zo moeten wapenbeheersing en een toereikende defensie-inspanning onze veiligheid en die van andere volken blijven waarborgen. Vrijheid en vrede; laten wij in dit Jaar van de Vrede, binnen de Verenigde Naties bijzonder verbonden zijn in bezinning daarop.

De ernstige situatie in Zuid-Afrika vraagt om bijzondere aandacht. Teneinde de afschaffing van de apartheid door een proces van onderhandelingen naderbij te brengen, acht de regering voortgaande druk onontbeerlijk. Zeer actueel is thans de noodzaak om op korte termijn in Europees verband tot verdere effectieve maatregelen tegen Zuid-Afrika te komen. Tezelfder tijd zal worden voortgegaan met steunverlening aan particuliere organisaties in dat land die langs vreedzame weg pogen te komen tot afschaffing van de apartheid.

Problemen elders, hoe ernstig ook, kunnen ons de ogen niet doen sluiten voor grote vraagstukken in eigen land.

Het pas aangetreden kabinet heeft zich ten doel gesteld de werkloosheid verder terug te dringen. De taakstelling die Stichting van de Arbeid en kabinet hebben aanvaard is werk bieden aan de 250.000 mannen en vrouwen waarmee in de komende vier jaar het aanbod op de arbeidsmarkt groeit. Daarenboven zal de bestaande werkloosheid met 200.000 in vier jaar – dus met 50.000 per jaar – verminderd moeten worden. Hoewel er zich als resultaat van de inspanningen uit het verleden reeds een daling van de werkloosheid aftekent, zal de pas versneld moeten worden om al in 1987 deze vermindering te bereiken.

Kernpunt daarbij is om, nu de economie aantrekt, meer kansen te geven aan hen die reeds langere tijd werkloos zijn. Daarbij hoort ook de bereidheid om werklozen met nu nog onvoldoende bekwaamheid in bedrijf of instelling verder op te leiden en te oefenen. Het komt nu aan op kansen bieden en kansen benutten. Volgens het Stichtingsakkoord zullen de deelname van werkenden en werklozen aan scholingsprogramma's, jeugdwerkplannen en andere mogelijkheden onderwerp van arbeidsvoorwaardenoverleg zijn. Op het terrein van de arbeidsvoorziening willen overheid, werkgevers en werknemers voortaan meer gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen. Tot dit doel zal een nieuwe arbeidsvoorzieningenwet worden voorgesteld. Het initiatief van enigen van Uw leden tot vrijstelling van werkgeverspremies bij indienstnemen van langdurig werklozen wordt door de regering gesteund. Verder zal aan het jeugdwerkgarantieplan en aan de versterking van de scholingsinspanningen voor werkenden en werklozen nader inhoud worden gegeven. Waar het op aan komt is de vaste wil resultaten te boeken en in het licht daarvan een bereidheid bij alle betrokkenen – overheid, organisaties en de bedrijven zelf – om meer te doen en nieuwe wegen in te slaan. Deze gerichte inspanningen zullen, in samenhang met economische groei en herverdeling van arbeid, gaan zorgen voor meer werk en minder werkloosheid.

Bij aankomst op het Binnenhof neigen koningin Beatrix en prins Claus voor het vaandel van de Koninklijke Luchtmacht. Rechts prinses Margriet en haar echtgenoot mr. P van Vollenhoven.

Met het oog op dit gezamenlijke doel mag opnieuw een beheerste arbeidsvoorwaardenontwikkeling worden verwacht. Deze is noodzakelijk en ook mogelijk omdat, door de daling van de prijzen, bij voortgaande loonmatiging toch al koopkrachtverbetering optreedt. Om dezelfde reden wordt in het komende jaar voor het overgrote deel van de inkomens in de collectieve sector, ondanks de voorgestelde bevriezing, koopkrachtverbetering verwacht. De bij lage prijzen toch aantrekkende binnenlandse bestedingen hebben ook op het midden- en kleinbedrijf een gunstig effect.

Het spiegelbeeld van de gunstiger ontwikkeling voor burgers zoals zich die nu aftekent zien we bij de overheid. Daar vindt in 1987 een daling van de aardgasbaten plaats van meer dan 12 miljard gulden. Dat is 8% van de inkomsten van het Rijk. Zulk een terugloop in één jaar heeft zich nog niet eerder voorgedaan. Het opvangen van deze klap – het gaat hier bovendien in belangrijke mate om een blijvende vermindering – heeft de regering voor buitengewoon moeilijke afwegingen geplaatst. Zeker, een beperkt deel van het probleem lost zichzelf op, omdat de wat hogere economische groei vanzelf leidt tot meer belastinginkomsten. Maar toch zou het tekort van het Rijk, als er geen maatregelen worden getroffen, volgend jaar toenemen tot meer dan 11% van het nationaal inkomen.

Dat zou onverantwoord zijn. Daarom wordt slechts een stijging van het tekort tot hoogstens 8% aanvaard en dat alleen voor één jaar. Om dit te bereiken is het nodig de uitgaven te beperken. Daarnaast wordt een verhoging van indirecte belastingen voorgesteld: meer accijns in de sector energie, met doorwerking in de aardgasprijzen en een verhoging van de BTW. Deze onvermijdelijke lastenverzwaringen maken overigens het voordeel dat de burger toevalt, als gevolg van de prijsdaling van vooral energie en grondstoffen, alleen maar iets kleiner. De prijzen dalen slechts minder.

Vanwege de gunstige ontwikkeling van de koopkracht behoeft het volgende jaar slechts in beperkte mate een uitkering ineens krachtens de echte minima-regeling te worden verleend.

Beperking van overheidsuitgaven is nog steeds nodig. Beseft moet worden dat de aardgasbaten nu ineens teruglopen tot een niveau van meer dan 10 jaar geleden, maar dat het tegendeel het geval is voor tal van uitgaven van de overheid. Het Rijk moet nu zeer veel rente betalen over schulden die in het verleden zijn aangegaan; liefst circa 50 mln gulden per dag! Daar komt bij dat de uitgaven in verband met de werkloosheid nog steeds erg hoog zijn. Tenslotte zijn er uitgaven die nu zelfs nog toenemen. Zo blijft, ondanks de verbeterde economische situatie, het aantal personen dat een beroep op de bijstand doet groeien.

Bij dit alles heeft het geen zin de lasten naar de toekomst te verschuiven.

Intussen blijft het een zware opgave de overheidsfinanciën op verantwoorde wijze in evenwicht te brengen; temeer omdat de regering zich bij de vermindering van de uitgaven en verhoging van de inkomsten bewust grenzen oplegt, zodat in 1987 de burger in het algemeen, ten minste op koopkrachtbehoud en in de meeste gevallen op koopkrachtverbetering kan rekenen. Dit uitgangspunt versmalt echter wel het terrein waarop vermindering van uitgaven plaats kan vinden; en dit in een situatie waarin zoveel begrotingsposten een vast gegeven zijn of zelfs hogere bedragen vergen. Hierdoor wordt de overheid tot forse bezuinigingen gedwongen, daar waar het wel kan. Het blijft dus passen en meten en er is veel inzet en vindingrijkheid nodig om en de werkloosheid omlaag te brengen èn de koopkracht te behouden en de tekorten van de overheid geleidelijk onder controle te krijgen.

De moeilijke afwegingen tussen overheidsuitgaven en bezuinigingen maken de inspanningen op het gebied van het tegengaan van misbruik en fraude des te belangrijker. De afgelopen jaren is al veel in gang gezet en de resultaten daarvan worden zichtbaar. In de komende maanden zal grondig nagegaan worden door welke maatregelen ter bestrijding van misbruik

en fraude de overeengekomen taakstelling van 2 rnrd gulden in 1990 zal worden bereikt. Tegelijkertijd zal worden gewerkt aan de vereenvoudiging van de loon- en inkomstenbelasting. Hoe dit langs de hoofdlijnen van het rapport van de commissie Oort gerealiseerd kan worden zal de regering dit najaar aan U voorleggen.
Naast het algemeen sociaal-economisch beleid blijven bijzondere inspanningen nodig om achterstandposities van groepen burgers weg te werken. Op het terrein van de emancipatie zal door de instelling van een ministeriële commissie het wegnemen van ongerechtvaardigde verschillen in behandeling tussen vrouwen en mannen meer systematisch aan de orde komen. De bevordering van economische zelfstandigheid vooral voor de jongere generatie zal daarbij een centrale plaats blijven innemen.
Waar wij zoveel spreken over solidariteit met andere volkeren, dienen wij ook in eigen land achterstanden van minderheden weg te werken. Ook hier zal een accent moeten liggen op de jongere generatie. Deze zal zich in onze samenleving moeten kunnen ontplooien. Dat betekent scholing, maar ook de bereidheid hen in dienst te willen nemen. De cijfers – en wij kunnen nu eenmaal niet zonder – mogen ons niet doen vergeten, dat het gaat om de mens en zijn welzijn. Daarop is het geheel van inspanningen gericht. Wat daar bereikt wordt is uiteindelijk de toetssteen van het beleid.
Het duurzaam waarborgen en verbeteren van de kwaliteit van de samenleving vereist inzet en zorgvuldigheid. Dat geldt ook voor de inrichting en het behoud van de kwaliteit van ons land. Een globaal toekomstbeeld van de ruimtelijke inrichting zal in de vierde nota ruimtelijke ordening worden neergelegd. De ernst van een aantal milieuproblemen noopt tot ingrijpende maatregelen. Voor natuur- en landschapsbehoud is belangrijk dat voortzetting van het huidige beleid is veilig gesteld. Voor bodemsanering is meer geld uitgetrokken. Voorts zal – indien de Europese Commissie dit toestaat – een milieutoeslag in het kader van de wet investeringsrekening in aangepaste vorm worden voortgezet. De stads- en dorpsvernieuwing gaan door. In de volkshuisvesting zal er bij een dalend nieuwbouwprogramma vergrote aandacht zijn voor de instandhouding en verbeterine van de woningvoorraad. Voldoende huisvesting. ook voor de lagere inkomensgroepen. blijft daarbij de inzet. De trendmatige huurverhoging is teruggebracht tot 2%.
Op 4 oktober zal een hoogtepunt worden bereikt in de afronding van de Deltawerken. De Oosterschelde-stormvloedkering zal dan officieel in gebruik worden gesteld. De veiligheid van Zeeland is menselijkerwijs gewaarborgd.
Voor de Noordzee zal één kustwachtorganisatie worden ingesteld, waarin de meest betrokken departementen zullen samenwerken. Om de knelpunten op de rijkswegen versneld aan te kunnen pakken wordt aan het Rijkswegenfonds 100 mln gulden per jaar toegevoegd. Deze bedragen worden gefinancierd uit de verhoging van de accijns opbenzine. De verbetering van de verkeersveiligheid wordt planmatig voortgezet om zo te komen tot een vermindering van het aantal verkeersslachtoffers met 25% in het jaar 2000.
De snelle ontwikkeling op technologisch gebied vergroot de noodzaak voor bedrijven en onderzoekinstellineen om hun krachten te bundelen. aaro om-vindt ook vanuit de overheid een intensivering plaats van het technologiebeleid. Dit gebeurt zowel door herschikking van middelen als door reorganisatie van de uitvoering van het beleid, waarbij het op te richten technologie-instituut een belangrijke impuls zal geven.
De regering wil de tijd nemen om zich te bezinnen op de situatie die door het ongeluk in Tsjernobyl op het terrein van de kernenergie is ontstaan. Het is van belang spoedig te komen tot een betere organisatie van de elektriciteitsproduktie; hiertoe is een voorstel van wet ingediend.
De regering is zich bewust van de grote veranderingen die zich de komende jaren zal voltrekken in de leeftijdsopbouw van de bevolking. Er komen meer bejaarden en vooral meer hoogbejaarden. Die veranderingen zullen extra inspanningen vergen. zowel op financieel terrein als ten aanzien van de solidariteit tussen burgers onderling. Mensen die niet of niet gemakkelijk voor zichzelf kunnen zorgen, hebben er recht op dat zij kunnen blijven terugvallen op redelijke voorzieningen Dit feit, te zamen met het thans opnieuw ontzien van de uitkeringen aan oorlogs- en verzetsslachtoffers en het op peil houden van de uitgaven ten behoeve van de kunst, dwong – gegeven de noodzakelijke bezuinigingen op het gebied van welzijn en cultuur – intussen wel tot het voorstel een relatief zware ingreep te doen in het sociaal-cultureel werk.
Om tot zorgvuldige beheersing van de kosten in de gezondheidszorg te komen is een onafhankelijke commissie ingesteld.
Een onderwijs- en onderzoeksbestel van hoge kwaliteit kan in een moderne samenleving niet worden gemist. De noodzakelijke ombuigingen zijn daarom zo gekozen dat zij erop gericht zijn de doelmatigheid te vergroten teneinde de kwaliteit en de wezenlijke taken van het onderwijs onverlet te laten. Tegelijk gaat grote aandacht uit naar versterking van het beroepsgerichte onderwijs en naar het fundamenteel onderzoek. De vorming van sectorscholen in het middelbaar beroepsonderwijs en extra investeringen in moderne apparatuur voor het onderwijs kan bevorderd worden door versterking van de vooropleiding in het voortgezet onderwijs. Daarom zal het examenpakket in het HAVO en het VWO worden verbreed en zal de vakkenkeuze worden verbeterd. De studie- en beroepskeuze van meisjes krijgt daarbij een extra stimulans. In het hoger onderwijs zullen in enkele sectoren de opleidingen geconcentreerd worden om het evenwicht met de maatschappelijke behoeften te bewaren. Zo kan bovendien het hoogwaardig onderzoek op peil blijven.
Het is een voorrecht te leven in een land dat zich een rechtsstaat mag noemen. Het vertrouwen van de burger daarin moet behouden blijven. Daarom zal aan het voorkomen en bestrijden van misdaad veel aandacht worden gegeven. De uitvoering van het plan „Samenleving en criminaliteit'-wordt dan ook voortgezet. Hulpverlening aan slachtoffers van misdrijven dient daarnaast te worden bevorderd. Een goede en snelle rechtsgang is in een rechtsstaat onmisbaar. Onverminderd zal er daarom naar worden gestreefd de rechterlijke macht in staat te stellen haar taak naar behoren te vervullen. Uitbreiding van de capaciteit in het gevangeniswezen moet het mogelijk maken dat rechterlijke bevelen snel ten uitvoer worden gelegd. Doeltreffende criminaliteitsbestrijding vergt nauwere samenwerking tussen de verschillende politiekorpsen. Daarnaast zal de integratie van de politie-opleidingen voortgaan.
Om het tij van de toenemende criminaliteit te keren wordt van een ieder een grote inspanning verwacht, ook van de samenleving zelf. Bij de gemeenten gaat het met name om de uitvoering van de programma's ter bestrijding van de criminaliteit.
In het binnenlands bestuur blijft de regering zich richten op vergroting van de beleidsvrijheid van lagere overheden. De regering hoopt op korte termijn bestuursakkoorden te kunnen afsluiten. Nadere voorstellen tot gemeentelijke herindeling zullen zo snel mogelijk gedaan worden, opdat onzekere situaties voor betrokken lagere overheden niet langer dan strikt noodzakelijk duren.
Het voorstel tot algehele herziening van de Kieswet zal u in de tweede helft van 1987 worden aangeboden.
Teneinde stap voor stap vorm te geven aan een kleinere maar beter functionerende Rijksdienst wordt in 1987 voortgegaan met verminderine van het personeel met 2% in een aantal dienstonderdelen. Dit zal nu echter ook gaan gelden voor het burgerpersoneel van Defensie en het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds. Daarenboven zal een algemene efficiency-korting van 1% gelden. Daar waar de vermindering niet geheel door natuurlijk verloop kan worden opgevangen, wordt herplaatsing bevorderd.
Bij de beoordeling van de ontwikkeling op langere termijn van de omvang van de Rijksdienst moet er op gewezen worden dat bij de verminderingen over een breed front soms ook uitbreidingen onvermijdelijk zijn. Bovendien betekent de voortgezette inspanning met betrekking tot de verdeling van het werk, waarover met de bonden voor de komende jaren nog afspraken gemaakt moeten worden, dat herbezetting en uitbreiding het effect van de afslanking ten dele zullen compenseren.

Leden van de Staten-Generaal,

De begroting die vandaag wordt ingediend en het overzicht van beleidsvoornemens dat u wordt aangeboden, maken duidelijk voor welke zware opgave regering en volksvertegenwoordiging samen staan.
Vele eigentijdse problemen vragen om een in gemeen overleg te bepalen krachtdadige aanpak. Daarbij kan de politiek het zeker niet alleen. De politiek kan wel de verdraagzaamheid, die Erasmus al zo vurig bepleitte, levend houden.
Op u, volksvertegenwoordigers, rust een zware verantwoordelijkheid bij de vele taken die u zijn toevertrouwd. Van harte wens ik u toe, dat Gods zegen op uw werk rust.

BEGROTING 1987. MILJOENENNOTA

Minister Ruding van Financiën heeft op 16 september de begroting voor het jaar 1987 met de erbij behorende toelichting – de miljoenennota – aan de Tweede Kamer aangeboden.
Uit de stukken bleek, dat de minister verwacht dat het rijk in 1987 met een bedrag van f 167.8 rnrd f 1,5 rnrd minder zal uitgeven dan in 1986 het geval geweest zal zijn. Als deze verwachting bewaarheid zal worden, zal het de eerste keer in dertig jaar zijn dat het rijk in een jaar minder geld uitgeeft dan in het jaar eraan voorafgaand.
Tegenover deze uitgaven staan naar verwachting inkomsten tot een bedrag van f 138,6 mrd.
Het tekort van het rijk stijgt daarmee volgend jaar tot f 29,2 rnrd in vergelijking met f 24,9 rnrd in dit jaar. De tekortstijging in 1987 in vergelijking met het deficiet van 1986 heeft te maken met een ernstige terugval van de aardgasbaten. Als gevolg van de daling van de energieprijzen, de verminderde afzet van aardgas en de daling van de koers van de VS-dollar lopen de rijksinkomsten met f 12,6 rnrd terug.
Het kabinet wil deze tegenvaller opvangen door een pakket van maatregelen, dat voor f 5,4 rnrd bestaat uit bezuinigingen op de overheidsuitgaven en voor f 6,8 mrd uit lastenverzwaringen voor burgers en bedrijfsleven.
Beide BTW-tarieven stijgen per 1 oktober van dit jaar met 1%. De accijns op benzine gaat m.i.v. 1 november 1986 met 9 cent per liter omhoog. De prijsverlaging van het aardgas wordt vol-

Minister Ruding van financiën met het begrotingskoffertje.

gend jaar beperkt tot ruim 10 cent per kubieke meter.
Zonder dit pakket maatregelen zou het financieringstekort volgend jaar zijn opgelopen tot ca. 11%. Het kabinet aanvaardt dat volgend jaar het financieringstekort voor het eerst sinds 1983 weer oploopt, maar het houdt dit beperkt tot 7,9%, ruim 1% meer dan in 1986.
Minister Ruding verklaarde in een toelichting op de begroting dat meer bezuinigen in één jaar ,,politiek en maatschappelijk niet haalbaar" is. Verder noemde de minister de hoogte van het financieringstekort ,,een indicatie voor een onverantwoordelijke houding van een verwende samenleving, die roofbouwachtige trekken vertoont".
Hij deed in de miljoenennota geen toezeggingen over verlaging van de belastingen na 1987. Volgens Ruding kan er sprake zijn van belastingverlaging als de olieprijs zich gunstig ontwikkelt of als het kabinet bereid is meer te bezuinigen.
Uit de miljoenennota kan verder worden afgeleid dat de werkloosheid volgend jaar met 40.000 zal dalen tot een gemiddeld niveau van 670.000. De koopkracht gaat bijna over de hele linie omhoog, vooral dankzij de daling van de energieprijzen.
Premier Lubbers zei in een toelichting dat hij samen met werknemers en werkgevers geregeld het ,,tijdpad" wil bewaken waarlangs de werkloosheid daalt. De doelstelling is een vermindering tot 500.000 in 1990. Het ,,ritme" in 1986 noemde hij goed.
Als de sociale partners hun overleg over arbeidsvoorwaarden, arbeidsduurverkorting en herbezetting hebben afgerond, wil het kabinet in één samenhangende operatie daarover ook voor de overheid beslissen.
De premier vreest dat, gezien de gunstige ontwikkelingen, de bereidheid tot bezuinigen in de samenleving afneemt.

De hierna volgende details omtrent het voor 1987 voorgenomen financiële beleid voor 1987 van het kabinet zijn ontleend aan een samenvatting van de miljoenennota, die het ministerie van financiën heeft gepubliceerd onder de titel ,,Hoofdpunten financieel beleid 1987".

Financieel beleid

Financiering van de overheidsuitgaven vindt plaats uit belastingopbrengsten, zogenaamde niet-belastingopbrengsten waarvan de aardgasopbrengst de voornaamste is, en uit staatsleningen.
Onder invloed van de forse daling van de olieprijzen op de internationale markten en de scherpe terugval in de koers van de Amerikaanse dollar doet zich in 1987 een dramatische daling van de aardgasbaten van de rijksoverheid voor. De aardgasbaten worden meer dan gehalveerd van ruim f 21,2 mrd in 1986 tot ongeveer f 8,6 mrd in 1987. De aardgasvoorraad van Nederland is van nature eindig. De prijs ervan is aan grote schommelingen onderhevig. De aardgasbaten zijn derhalve kwetsbaar en zeker geen onuitputtelijke financieringsbron voor de staatsuitgaven.

COLLECTIEVE LASTENDRUK IN PROCENTEN VAN HET NATIONAAL INKOMEN

	1987	1986
Belastingdruk	28,8	27,9
Premiedruk	22,0	22,0
Druk niet-belastingontvangsten met collectieve lasten karakter	1,0	1,9
	51,8	51,8

Staatsleningen

Sinds 1973 zijn de overheidsuitgaven voor een steeds groter deel gefinancierd uit de opbrengst van staatsleningen. Ook deze financieringsbron is eindig en kwetsbaar. Aflossingen en rentebetalingen zijn zodanig aan het oplopen dat de grenzen van de financiering alleen al om die reden zijn bereikt. Uitgaven voor rente op staatsschuld betekenen minder ruimte voor andere overheidsuitgaven. Zo is de rentebetaling op staatsschuld wat de hoogte van de uitgaven betreft de belangrijkste post op de begroting geworden.
De rijksoverheid legt in deze tijd van toenemende investeringen te veel beslag op de beschikbare besparingen. zit die besparingen moet ook het bedrijfsleven putten voor de financiering van zijn investeringen.

Besparingen hoger

De nationale besparingen zijn thans weer terug op het peil van de tweede helft van de jaren zeventig. Met name de toegenomen bedrijfsbesparingen onder invloed van het winstherstel hebben bijgedragen aan de verbetering.
De gezinsbesparingen schommelen nog rond de 10% van het nationale inkomen, Deze ge. zinsbesparingen bestaan voor 8%-punt uit contractuele besparingen voor pensioenen en andere verzekeringen en voor 2%-punt uit vrije gezinsbesparingen.
De financiering van het tekort van het Rijk in 1986 ondervindt geen probleem. Hoewel het financieringstekort en de financieringsbehoefte (financieringstekort plus het terug te lenen bedrag aan aflossingen op staatsleningen) hoog bleven zal het werkelijk te financieren bedrag in 1986 lager uitkomen door het terugvloeien van de éénmalige aflossingen op woningwetleningen door de woningcorporaties aan de rijksoverheid.

Staatsschuld te hoog

Nederland heeft ook internationaal gezien een te hoge staatsschuld. Slechts België, Ierland en Italie hebben in verhouding tot het nationale inkomen een hogere staatsschuld. West-Duitsland heeft een veel lagere staatsschuld. Noorwegen. Zwitserland en Engeland hebben zelfs een lagere staatsschuld dan in 1980.
De Nederlandse staatsschuld neemt naar schatting in 1987 met tegen de f 30 mrd toe. Een hoge en groeiende staatsschuld betekent hoge en groeiende rentelasten en in de nabije toekomst grote aflossingen. In 1987 zal f 22 mrd aan rente moeten worden betaald en f 13 mrd aan aflossingen. In 1986 wordt f 21 mrd aan rente betaald en f 11 mrd aan aflossingen.
In het regeerakkoord is terugbrenging van het financieringstekort voorzien tot ten hoogste 5,25% van het nationaal inkomen in 1990. Het is nodig om ook na 1990 door te gaan met terugbrenging van het tekort in verband met de nog steeds stijgende rentelast en vooral vanwege de knellende aflossingsproblematiek. Zelfs bij voortgaande reductie van het tekort na 1990 met 0,5% per jaar zal de staatsschuld in het jaar 2000 tegen de f 500 mrd bedragen (thans f 250 rnrd). Het bedrag aan aflossingen zal in dat jaar zijn opgelopen tot f 48 mrd.

Begroting 1987 en de vermoedelijke uitkomsten 1986

De begroting 1987 wordt gedomineerd door een dramatische val van de aardgasbaten. Drie factoren zijn hiervoor verantwoordelijk: lagere afzet, lagere olieprijzen en lagere dollarkoers.

TOTAALBEELD RIJKSFINANCIËN 1986; in miljarden guldens

	Ontwerp begroting 1986	Vermoedelijke uitkomsten 1986	Ontwerp begroting 1987
Uitgaven Rijk	169,5	169,3	167,8
Ontvangsten Rijk	142,9	157,4	138.6
Waarvan:			
vervroegde aflossingen woningwetleningen (v.a.w.)	(0,7)	(13,0)	p.m.
Financieringssaldo Rijk	–26,5	–11,9	–29,2
Financieringssaldo Rijk exclusief v.a.w.	–27,2	–24,9	–29,2
zn % van het natzonale znkomen			
Financieringssaldo Rijk	– 7,0	– 3,1	– 7,6
Financieringssaldo Rijk exclusief v a w	– 7,2	– 6,5	– 7,6
Financieringssaldo Rijk exclusief v a w inclusief debutgetteringen	– 7,5	– 6,8	– 7,9

INKOMSTEN

De belastingen moeten volgend jaar *4.6* miljard gulden extra opbrengen. De totale belastinginkomsten stijgen naar 106,9 miljard gulden. De belangrijkste inkomstenbronnen van de staat zijn de loonbelasting (t *1,3* miljard naar 33,3 miljard) en de omzetbelasting. Deze laatste post neemt met *1,9* miljard gulden toe tot 33,4 miljard. De verhoging van de BTW-tarieven moet hiervoor zorgen. Die verhoging moet bovendien het effect van de deflatie opvangen. Artikelen worden immers goedkoper, hetgeen leidt tot minder BTW.
De opbrengst van de vennootschapsbelasting (= winstbelasting) daalt met *600* miljoen gulden.
De (niet-belasting)ontvangsten van de ministeries dalen aanzienlijk. Konit er dit jaar nog vermoedelijk *55.1* miljard binnen, volgend jaar zal dat nog maar 31,9 miljard zijn.
Een van de twee belangrijkste oorzaken van de daling met 23,2 miljard gulden is de (dit jaar incidentele) vervroegde aflossing van dure leningen door de u~oningbouwcorporatiesHet ministerie van Volkshuisvesting heeft hierdoor dit jaar ,,ontvangsten" van 13,9 miljard, terwijl volgend jaar nog maar gerekend wordt op inkomsten van *0,4* miljard.
De tweede oorzaak is het aardgas. Via de post „Mijnwezen" stromen miljarden de schatkist in. Dat neemt sterk af. Zijn de inkomsten uit het mijnwezen dit jaar nog 16,2 miljard, volgend jaar zal dat nog maar *8* miljard zijn.

KOSTPRIJSVERHOGENDE BELASTINGEN (in miljoenen guldens)

	Raming 1986	Vermoedelijk 1986	Raming 1987
Invoerrechten	2.100	*1.790*	1.855
Omzetbelasting	30.500	*31.500*	33.400
Verbruiksbelasting auto's	2.000	*2.205*	2.280
Accijns van lichte olie	3.215	*3.280*	3.660
Accijns andere oliën	640	*730*	1.085
Tabaksaccijns	2.160	*2.055*	2.070
Alcoholaccijns	1.100	*1080*	1.105
Bieraccijns	550	*570*	590
Wijnaccijns	215	*220*	235
Suikeraccijns	50	*50*	50
Accijns van alcoholvrije dranken	240	*240*	240
Belastingen van rechtsverkeer	1.885	*2.285*	2.405
Motorrijtuigenbelasting	2.770	*2.775*	2.910
BELASTINGEN OP INKOMEN, WINST EN VERMOGEN			
Inkomstenbelasting	*5.500*	*5.000*	*5.600*
Loonbelasting	*31.125*	*32.000*	*33.300*
Dividendbelasting	*1.545*	*1.645*	*1.735*
Kansspelbelasting	*80*	*95*	*95*
Vennootschapsbelasting	*13.300*	*13.000*	*12.400*
Vermogensbelasting	*1.025*	*965*	*1.070*
Successierechten	*850*	*815*	*815*
Totaal	*100 850*	*102 300*	106 *900*
Ontvangsten van ministeries		*55 085*	*31 889*
Totale ontvangsten van Rijk		*157 385*	*138 789*

UITGAVEN

De grootste uitgavenpost wordt opnieuw veroorzaakt door de staatsschuld. Ook in *1987* zullen de kosten van de schuld met bijna 3 miljard verder oplopen. Aan rente moet de staat volgend jaar *21.9* miljard betalen, *0,7* miljard meer dan dit jaar. In deze post zitten ook de aflossingen, die met *2,2* miljard stijgen tot *13* miljard.
De uitgaven aan onderwijs stijgen met *0.9* miljard tot 28,6 miljard. Volgens de begroting nemen de kosten van de sociale voorzieningen met *1,2* miljard af tot 28,3 miljard.

(in miljoenen guldens)	1985	Vermoedelijk 1986	Ontwerp 1987
Algemeen Bestuur	5.448	5.271	5.447
Defensie	13.589	13.705	13.658
Buitenlandse Zaken	4.780	5.144	5.341
Ontwikkelingssamenwerking	3.696	4.677	4.568
Justitie + politie	5.404	5.591	5.648
Verkeer en Waterstaat	12.068	11.787	11.109
Economische Zaken	8.081	8.844	8.377
Landbouw en Visserij	2.273	2.152	2.017
Onderwijs en Wetenschappen	27.158	27.722	28.594
Cultuur en recreatie	2.948	2.985	3.170
Sociale voorzieningen	31.314	29.523	28.320
Volksgezondheid + Milieu	1.496	1.566	1.453
Volkshuisvesting	14.691	14.892	14.415
Nationale schuld	28.994	33.957	35.955
Gemeenten, provincies e.d.	13.205	13.218	12.803
Totaal	*175 143*	*180 134*	*180 875*

TEKORT

Het gat tussen de uitgaven en de inkomsten is dit jaar 22,75 miljard gulden. Voor *1987* wordt geraamd dat het verschil zal toenemen tot 42,1 miljard. In dit bedrag zit niet de vervroegde aflossing op woningwetleningen door gemeenten en u~oningbouwcorporatiesaan het Rijk in *1987* (van *13* miljard gulden), zodat na aftrek hiervan het financieringstekort van *29* miljard gulden resteert.

Deels was deze daling te voorzien door het aflopen van contracten. Het grootste deel wordt echter veroorzaakt door de daling van de prijzen van aardgas; de aardgasprijzen zijn aan die van aardolie gekoppeld.
De aardgasbaten nemen met f 12,6 mrd af in vergelijking met 1986. Van *f* 21,2 mrd in *1986* tot f *8,6* mrd in *1987*. Een relatief omvangrijk pakket maatregelen is nodig om deze zeer forse daling van de aardgasopbrengsten te compenseren. Dankzij verschillende beleidsrnaatregelen blijft het financieringstekort van het Rijk net onder *8%* van het Nationale inkomen. Zonder nadere ingrepen zou het financieringstekort de *11%* van het nationale inkomen benaderen.

In 1987 f *1.5 miljard* lagere rijksuitgaven

De rijksuitgaven dalen met f *1.5* miljard van *f* 169,3 mrd in 1986 tot f 167,8 mrd in *1987*. Dit is uniek. In de afgelopen jaren stegen de uitgaven steeds. Deels kan de verklaring voor deze unieke daling van de rijksuitgaven worden gezocht in het goedkoper worden van de aanschaffingen van de overheid. Maar ook afgezien hiervan is de ontwikkeling gunstig te noemen.
Het kabinet geeft het terugdringen van de rol van de overheid hoge prioriteit. De maatregelen zijn dan ook in de eerste plaats in de ombuigingssfeer gezocht. Op kasbasis brengen deze maatregelen in *1987* minder op dan structureel in latere jaren. Dit verschil wordt met extra incidentele inkomsten opgevuld.
De begrotingsproblematiek is dermate groot, dat ombuigingen alleen niet voldoende zijn.
De burgers en bedrijven hebben een groot voordeel van de lage aardolieprijzen. Dit voordeel wordt op respectievelijk *f 6* mrd en *f 12.5* mrd geschat. De schatkist ontvangt daarentegen minder. De schatkistproblemen hebben het kabinet ertoe gedwongen het grote voordeel van de burgers en bedrijfsleven gedeeltelijk terug te nemen, door onder meer maatregelen in de energiesfeer. Enkele van deze inkomstenverhogende maatregelen worden reeds in *1986* ingevoerd. Op deze manier wordt in *1987* een aanzienlijk deel aan kasbaten ontvangen.
Hieronder volgt een kort overzicht van de budgettaire maatregelen.

Ombuiging overheidsuitgaven en *inkomstenverhogende maatregelen*

Bij de ombuigingen ligt in deze regeerperiode de nadruk op de eerste jaren. In *1987* wordt een bedrag van *f 5,4* mrd omgebogen; iets minder dan de helft van de totaal beoogde ombuigingen voor deze kabinetsperiode.
Inkomstenverhogende maatregelen hebben doorgaans een lange aanlooptijd nodig. Er gaat doorgaans tijd overheen alvorens de eerste inkomsten de schatkist bereiken. Daarom heeft het kabinet tot incidentele inkomsten besloten.

Extra uitgaven

Het kabinet heeft ter uitwerking van het regeerakkoord voor *1987* f *534* mln aan extra uitgaven aangekondigd. Het kabinet heeft hier *f260* mln aan toegevoegd.

Terugsluizing

Van de ombuigingen draagt f 1,75 mrd niet rechtstreeks bij aan de verlaging van het financieringstekort van het Rijk. Het kabinet heeft besloten een gedeelte alsnog ten gunste van het financieringstekort te laten komen door de rijksbijdragen in het kader van de oninbaarlijding en premiekwijtschelding stop te zetten. Het terugtrekken van deze rijksbijdragen vermindert het financieringstekort met *f 275* mln.

Vervroegde aflossingen op *woningwetleningen*

Volgens de huidige ramingen stijgt het financieringstekort van het Rijk van f *12* mrd in *1986* tot *f 29* mrd in *1987*. Deze cijfers geven een vertekend beeld van de ontwikkeling van de Rijksflnanciën. Het tekort *1986* wordt namelijk verlaagd met f *13* miljard door vervroegde aflossingen op woningwetleningen door gemeenten en woningbouwcorporaties aan het

Rijk. Op het eerste gezicht treedt een meevaller voor het Rijk op. Echter de thans hoger dan geraamde ontvangsten leiden later tot mindere ontvangsten, dan geraamd. Op de langere termijn kan daarom niet van een meevaller worden gesproken. Bovendien leiden vervroegde aflossingen per saldo tot een rentederving voor het Rijk. De tegenvallende renteontvangsten bij VROM overtreffen de meevallende renteuitgaven bij de Kationale Schuld. Daar komt nog bij dat deze daling van het tekort niet gepaard gaat met een vermindering van het totale beslag op de kapitaalmarkt.
In het regeerakkoord is de inhoud van he: begrip financieringstekort vastgesteld waarmee in de huidige kabinetsperiode wordt gerekend: het financieringstekort van het Rijk exclusief vervroegde aflossingen op woningwetleningen, inclusief rechtstreeks op de kapitaalmarkt gefinancierde middelen. Dit genormeerde tekort stijgt met 1,1%-punt van het nationaal inkomen van 6,8% in 1986 naar 7,9% in *1987*.

Beeld *Rijksfinanciën 1987*

De besluitvorming over de begroting *1987* leidt tot het volgende beeld van Rijksfinancien (in miljarden guldens)

Uitgaven Rijk	167,85
Ontvangsten Rijk	138,60
waarvan vervroegde aflossingen woningwetleningen	(PM)
Financieringssaldo Rijk	–29,25
exclusief vervroegde aflossingen woningwetleningen	– *7,9* % NI

Stijging financieringstekort f 4,2 miljard

De stijging van het financieringstekort bedraagt in *1987 f 4,2* mrd van het natior ale inkomen. Dit is een zorgelijke ontwikkeling. Een snelle en voortgaande vermindering van het tekort is van het grootste belang, gezien de hoge last van de aflossingen en rentebetalingen in de komende jaren. De sterke daling van de aardgasbaten heeft ons eens te meer met de neus op de feiten gedrukt.
Structurele ombuigingen tegenover de structurele aardgasbatenderving zou de voorkeur hebben verdiend. De voorgestelde ombuigingen zijn, hoewel aanzienlijk, niet toereikend. Zonder inkomstenverhogende maatregelen en enkele incidentele inkomsten zou het financieringstekort niet beneden de *8%* NI zijn uitgekomen.
Er bestaat een groot risico voor de komende jaren. Terwijl de daling van de aardgasbaten bijna volledig van structurele aard is. is de compensatie in *1987* deels gevonden in enkele incidentele inkomsten.

Collectieve lastendruk

De collectieve iastendruk blijft van *1986* op *1987* stabiel. De druk van niet-belastingontvangsten met een collectief lasten-karakter daalt door de verminderde aardgasbaten. De fiscale lastendruk stijgt 0,9%.

Vermoedelijke uitkomsten *1986*

In de Voorjaarsnota is een beeld gegeven van de resultaten van de uitvoering van de begroting *1986*. Nu, enkele maanden later. kunnen de jongste inzichten worden gegeven over de uitvoering.
De huidige raming van het financieringstekort *1986* volgens de definitie van het regeerakkoord komt uit op 6,8% NI. In de Voorjaarsnota was een raming opgenomen van 7,3% NI. Het tekort daalt derhalve met 0,5% NI. De doorwerking van de statistische ophoging van het Nationaal Inkomen in *1983, 1984* en *1985* door het CBS speelt een belangrijke rol. Dit heeft een verlagend effect op het tekort gemeten in % Nationaal Inkomen. Een verhoging van de noemer van een breuk geeft een lagere uitkomst van de breuk. De tekortraming in guldens uitgedrukt daalt met circa *1,5* mrd van 26,4 mrd naar *f* 24,9 mrd. De bijstelling is als volgt opgebouwd:

Belastingontvangsten	*1100* mln
Niet-belastingontvangsten	*175* mln
Totaal hogere ontvangsten	*1275* mln
Lagere uitgaven	*182* mln
	1457 mln

OVERZICHT VAN OMBUIGINGEN IN 1987; in miljarden guldens

– Rijksbegroting	2,4
– Arbeidsvoorwaarden collectieve sector	1,2
– Sociale zekerheid	1,2
– Volksgezondheid	*0.6*
Totaal	5,4

FISCALE INKOMSTENVERHOGENDE MAATREGELEN; in miljarden guldens

– Verlaging en wijziging vermogensaftrek en afschaffing voorraadaftrek	1,8
– Verhoging beide BTW-tarieven	2,0
– Verhoging accijns minerale oliën en verhoging LPG-toeslag	0,8
Totaal	4,6

NIET-FISCALE INKOMSTENVERHOGENDE MAATREGELEN; in miljarden guldens

– Doorwerking accijnsverhoging op aardgasbaten"	0,5
– Verkoop staatsdeelnemingen	0,2
– Aanpassing aardgastarieven voor stikstofproducenten en tuinders	0,1
Totaal	0,8

* De aardgasprgs voor kleinverbruikers is gekoppeld aan de prijs van huisbrandolie De aardgasprijs voor grootverbruikers aan die van stookolie De accijnsverhoging vindt zijn doorwerking naar de aardgastarieven Naar verwachting levert deze een kleine f *500* miljoen extra op in *1987*

INCIDENTELE EXTRA INKOMSTEN IN 1987; in miljarden guldens

– Herziening voorlopige aanslagregeling inkomstenbelasting plus invoering grijze tabel loonbelasting	*0,6*
– Versnelling inkomsten uit aardgas	0,4
– Eenmalige inkomsten uit vrijwillige gasprijsaanpassingen of tijdelijke accijns; minimaal	0,4
Totaal	1,4

Financieringsoverzicht van het Rijk

Het grootste deel van de financieringsbehoefte *1986* is reeds gedekt. De resterende behoefte aan dekkingsmiddelen bedraagt *f 5,3* mrd.
De totale taakstelling voor ombuigingen in *1987* op het terrein van de sociale zekerheid, de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector en de gezondheidszorg is vastgesteld op f *3* mrd.

Sociale zekerheid

Het ombuigingspakket voor de sociale zekerheid bedraagt *f 1,2* mrd. De aanpassing aan de loonontwikkeling van de sociale uitkeringen 'wordt per *1* januari en 1 juli 1987 achterwege gelaten. De koopkrachtontwikkeling voor de uitkeringsgerechtigden is ook zonder deze aanpassing, door de prijsdaling en lagere premies, reeds positief. Bij de kinderbijslag wordt wel de aanpassing van de relevante index gevolgd. De besparing van deze beide maatregelen bedraagt f 1075 mln.
De bedrijfsverenigingen mogen zwaardere eisen stellen aan de uitkeringsgerechtigden omtrent eerder verstrekte informatie, indien is vastgesteld dat iemand onjuiste of onvolledige informatie wordt verstrekt. Deze maatregel levert in *1987* f *125* mln op.

Arbeidsvoorwaarden collectieve sector

De ombuigingstaakstelling voor *1987* op het terrein van de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector bedraagt *f* 1,2 mrd. Enerzijds wordt de invulling gevonden door het voortzetten van de bevriezing van de salarissen van ambtenaren en het bevriezen van de loonruimte voor de gepremieerde en gesubsidieerde sectoren. De opbrengst van deze bevriezingen wordt geraamd op *f 700* mln.
Anderzijds vindt er een verlaging plaats van de premie-afdrachten aan het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds waardoor een besparing van *f 500* mln wordt bereikt.

Gezondheidszorg

De ombuigingstaakstelling *1987* voor de gezondheidszorg bedraagt f *600* mln. Deze taakstelling wordt voor *f 300* mln met volumemaatregelen en voor *f300* mln met een financieringsverschuiving van de collectieve naar de private sector ingevuld.
De volumemaatregelen worden voor f *115* mln in de intramurale sector gevonden en voor *f 40* mln in de geneesmiddelensector. Het restant van *f 145* mln wordt ingevuld met maatregelen in de sfeer van groeibeperking, beheerskosten ziekenfondsen en praktijkkosten vrije beroepsbeoefenaren en huisartsenleningen.
Over de invulling van de financieringsverschuiving wordt beslist nadat de commissie Structuur en Financiering Gezondheidszorg verslag heeft uitgebracht.
Voorts zal in *1987* naast bovengenoemde invulling van een structureel bedrag van *f 145* mln, waartoe door het vorige kabinet reeds werd besloten en die ook al in de meejarencijfers was opgenomen, een pakket volumemaatregelen in de intramurale gezondheidszorg worden getroffen, mede op grond van de voorstellen van bovengenoemde commissie.

Burgers en bedrijven

Lastenverzwaring en lastenverlzchtzng

Zoals hiervoor uiteengezet kan de enorme terugval van inkomsten uit aardgas in *1987* niet alleen opgevangen worden door uitgavenvermindering Er zal niet aan ontkomen kunnen worden maatregelen te treffen die leiden tot verhoging van de inkomsten van de Staat. Het vorige kabinet heeft de noodzaak tot ingrijpen vroegtijdig onderkend en heeft daartoe al bij het parlement voorstellen aanhangig gemaakt die zowel burgers als bedrijven raken.
Tegenover de lastenverzwaring staat dat de sociale premies kunnen worden verlaagd, hetgeen zowel ten gunste van werknemers als van werkgevers komt.

VERLOOP KLEINVERBRUIKERSTARIEF AARDGAS (EXCLUSIEF VASTRECHT), IN CENTEN INCLUSIEF DE DOORWERKING VAN DE ACCIJNSVERHOGING EN DE (VRIJWILLIGE) GASPRIJSAANPASSING PER 1 JANUARI 1987 MET 6,2 CENT PER

	1986		1987	
	januari	juli	januari	juli
Exclusief BTW	57,6	50,1	40,2	41,1
Inclusief BTW	68,6	59,6	48,2	49,3

Koopkracht omhoog

De burgers kunnen in 1987 gemiddeld genomen een niet onbelangrijke verbetering van koopkracht tegemoet zien. Naar het zich laat aanzien zal deze verbetering van eenzelfde omvang zijn als in 1986. Zij komt met name tot stand door daling van de prijzen en door de voorziene lagere sociale premies.

Reeds ingediende voorstellen *(BTW-verhoging en* voorraad- en *vermogensaftrek)*

Bij het parlement zijn een aantal wetsvoorstellen aanhangig gemaakt die reeds in 1986 in werking kunnen treden. Zij betreffen onder meer de omzetbelasting en de accijnzen. In behandeling is een wetsvoorstel tot verhoging van de beide BTW-tarieven met 1%-punt met ingang van 1 oktober 1986. Daardoor komt het verlaagde tarief op 6% en het algemene tarief op 20%. Tevens is in behandeling een wetsvoorstel tot wijziging per 1 oktober 1986 van de vermogensaftrek en afschaffing van de voorraadaftrek in de inkomsten- en vennootschapsbelasting.
Deze aftrekken zijn in 1981 ingevoerd met als doel het bedrijfsleven een tegemoetkoming te verschaffen voor de nadelige gevolgen van inflatie bij de heffing van winstbelasting. De wijzigingen houden verband met de vermindering van de inflatie. Voorgesteld wordt de vermogensaftrek van 4% te verlagen tot 1%, de voorraadaftrek van 4% af te schaffen en de grondslag van de vermogensaftrek uit te breiden met op nominalistische basis gewaardeerde voorraden.

Energiemaatregelen

Ten gevolge van de sterk dalende olieprijs is een zodanige druk op het financieringstekort ontstaan dat het kabinet zich ook genoopt zag tot het voorstellen van maatregelen in de energiesfeer. Voor wat de belastingen betreft wordt daaraan vorm gegeven door het voorstel per 1 november de accijnzen van benzine, dieselolie, petroleum, huisbrandolie en zware stookolie te verhogen. Daarbij gaat het om een verhoging van de benzineaccijns met 9 cent per liter waarvan 2 cent tot doel heeft extra financiële middelen te verkrijgen ten behoeve van het Rijkswegenfonds. De accijnzen van diesel, petroleum en huisbrandolie gaan volgens het voorstel met elk 7 cent per liter omhoog en het tarief van de zware stookolie met 2,5 cent per kilogram. In het wetsvoorstel is tevens begrepen een verhoging van de LPG-toeslag in de motorrijtuigenbelasting die zodanig is dat het effect ongeveer overeenkomt met dat van de accijnsverhoging op benzine.
Zowel de voorgestelde verhoging van de BTW-tarieven als de voorgestelde verhoging van de accijnzen van minerale olien is ingegeven door de sterke daling van de energieprijzen. Indien het verlooy van die prijzen en de budgettaire situatie het mogelijk maken, zullen deze lastenverzwaringen in de jaren na 1987 op enigerlei wijze worden teruggegeven. In het kader van de dalende energieprijzen zullen de kortingen die stikstofproducenten en tuinders op de aardgasprijzen ontvangen, worden verminderd.

Gasprijzen omlaag

Zoals in het hoofdstuk over de begroting 1987 is uiteengezet werkt de accijnsverhoging op minerale olien door de systematiek van de prijsvaststelling van aardgas met vertraging door in de gasprijzen. Zonder aanvullende maatregelen zuilen de gasprijzen voor kleinverbruikers (excl. BTW) per 1 januari 1987 met circa 16 cent dalen. Per 1 juli 1987 zullen deze prijzen weer stijgen als gevolg van de doorwerking van de accijnsverhogingen van eind 1986.
Het kabinet wil deze prijsschommeling voorkomen. Hierover zai met de Gasunie en de gasdistributiebedrijven overleg worden gevoerd. Het kabinet verwacht dat een vrijwillige en tijdelijke beperking van de verlaging van de gasprijs voor kleinverbruikers gedurende het eerste halfjaar van 1987 met 6,2 cent mogelijk is. Dit komt overeen met de doorwerking van de accijnsverhoging op de aardgasprijs per 1 juli 1987.

Personeels- en investeringsplan

Per 1 januari 1987 zullen enige maatregelen in de fiscale uitvoeringssfeer in werking treden die al geruime tijd in het kader van het Personeels- en Investeringsplan 1983-1987 van de Belastingdienst in voorbereiding waren. Die maatregelen bestaan onder meer uit een wijziging in de voorlopige aanslagregeling en uit invoering van een nieuwe loonbelastingtabel voor pensioenen.

Voorlopige aanslagregelingen

Door automatisering ondergaat de voorlopige aanslagregeling in de inkomstenbelasting een wijziging in 1987. Dit betekent dat de voorlopige aanslagen in beginsel in de maanden januari tot en met maart worden opgelegd op basis van de gegevens van het voorafgaande jaar, eventueel het daaraan voorafgaande jaar. De aanslagen moeten dus, in tegenstelling tot het huidige systeem waarbij vanaf mei moet worden betaald, vanaf een eerder moment worden betaald.
Daartegenover staat dat zij in meer termijnen kunnen worden voldaan
In de vennootschapsbelasting wordt in 1987 eveneens een vorm van geautomatiseerde voorlopige aanslagregeling ingevoerd. Deze zal plaatsvinden op basis van historische gegevens.
Zowel in de inkomstenbelasting als in de vennootschapsbelasting zal, op basis van een schatting van de belastingplichtige, in de loop van het jaar zonodig een tweede voorlopige aanslag worden opgelegd.

Nieuwe loonbelastingtabel pensioenen

Er wordt naar gestreefd om door invoering per 1 januari 1987 van een nieuwe loonbelastingtabel – de grijze tabel – ruim 200.000 belastingplichtigen buiten de inkomstenbelasting te houden. De grijze tabel zal worden gehanteerd bij de inhouding van loonbelasting van pensioen(en) die naast de AOW-uitkering worden genoten. Er zullen over de invoering van de grijze tabel voorlichtingsactiviteiten plaatsvinden.

Loon- en inkomstenbelastingen

Het kabinet stelt voor de werkingsduur van de tijdelijke verhoging van de loon- en inkomstenbelasting wederom met een jaar te verlengen. Daarentegen wordt de inflatiecorrectie conform de wettelijke bepalingen voor 100% toegepast.

Stakingsvrijstelling ondernemers

Het parlement heeft een voorstel bereikt tot verhoging van de stakingsvrijstelling voor belastingplichtigen van 55 jaar en ouder. Voorgesteld wordt met ingang van 1 januari 1987, uitsluitend als een onderneming geheel wordt gestaakt, de stakingsvrijstelling voor zelfstandigen van 55 jaar en ouder te verhogen met f 15.000. Deze verhoging komt bovenop de huidige vrijstelling van f 20.000, voor zover dit laatste bedrag nsg niet eerder bij een gedeeltelijke staking van de onderneming is genoten. Door het voorstel wordt de maximale vrijstelling die bij het staken van een onderneming kan worden toegekend, f 35.000. De verhoging dient als tegemoetkoming aan knelpunten binnen de landbouw en het midden- en het kleinbedrijf.

Prijzen omlaag

In 1986 is het prijspeil van de particuliere consumptie gemiddeld stabiel gebleven. In 1987 wordt een lichte daling voorzien. De belangrijkste bijdrage aan de daling levert de verlaging van het kleinverbruikerstarief van aardgas. Ook de overige energieprijzen (met name elektriciteit) en de invoerkosten dragen aan de prijsdaling bij, maar hun effect is geringer dan in 1986. Een opwaartse druk wordt uitgeoefend door de huurverhoging, die per 1 juli 1987 gemiddeld op 2% is gesteld en door de overloopeffecten van de voorgestelde BTW-verhoging per 1 oktober 1986 en de accijnsverhogingen op olieprodukten een maand later.

Premie-ontwikkeling

Het ongewogen premietotaal van de sociale verzekeringen voor werknemers daalt per saldo met 0,4%-punt. Voor werkgevers gaat dit premietotaal met 0,8%-punt omlaag in 1987.
Naar verwachting zullen de particuliere pensioenfondsen en de levensverzekeringsmaatschappiien op grond van de ruime vermogenspositie in 1987 hun premiepercentages enigszins verlagen

Minder overheid

Het kabinet gaat in de komende kabinetsperiode verder met het terugdringen van de rol van de overheid. Het regeerakkoord geeft aan dat de oplossingen voor de problemen in onze economie niet alleen en niet in de eerste plaats van de overheid in Den Haag mogen worden verwacht. De overheid moet terug om de marktsector meer ruimte voor ontwikkeling te geven teneinde de werkgelegenheid in zijn totaliteit verder te kunnen vergroten.

Grote operaties

De grote operaties uit de vorige kabinetsperiode worden versterkt voortgezet. Gezamenlijk hebben zij het terugdringen van de overheid tot doel. Hieronder worden heroverweging, privatisering, afslanking rijksoverheid en deregulering in het kort besproken.

Heroverweging

Heroverweging wordt vanwege haar karakter wel eens de moeder van de grote operaties genoemd. Ambtelijke commissies krijgen de opdracht om op bepaalde gebieden de doeltreffendheid van de aanwending van overheidsmiddelen te onderzoeken. Daarbij maken zij

KOOPKRACHTONTWIKKELING IN 1986 EN 1987; WIJZIGINGEN IN PROCENTEN T.O.V. HET VOORGAANDE JAAR

	1986	1987
Modale werknemer in bedrijven[1]	2,5	2,5
Minima[2]	1 a 1,5	1,5
Modale ambtenaar[1]	1,5 a 2	1,5 a 2

[1] Exclusief incidenteel.
[2] Exclusief koopkrachttoeslag echte minima.

een nadrukkelijke afweging welke taken wel en welke taken niet door de overheid dienen te worden uitgeoefend.
In de vorige kabinetsperiode zijn reeds meer dan zestig onderzoeken verricht. De voorgenomen onderzoeken worden jaarlijks op Prinsjesdag bekendgemaakt.
De onderzoeken worden vervolgens in februari in het jaar daarop afgerond. teneinde bi: de volgende begrotingsvoorbereiding te kunnen worden gebruikt. De voltooide rapporten worden na afronding naar het parlement gezonden. De Kamers krijgen zo spoedig mogelijk daarna uitsluitsel over de beslissingen die het kabinet over de aanbevelingen en beleidsvarianten heeft genomen.
Ook in de periode oktober 1986-februari 1987 zal aan een aantal onderwerpen van overheidszorg een onderzoek worden gewijd. Het kabinet zal de beide Kamers na Prinsjesdag over deze onderwerpen infermeren in een afzonderlijke brief.

Privatisering

Op basis van de in het Regeerakkoord bepleite krachtdadige aanpak van privatisering gaat het nieuwe kabinet uitvoering geven aan de projecten waarover het vorige kabinet reeds beslissingen tot privatisering heeft genomen. Daarbij zijn ongeveer 120.000 ambtenaren betrokken. Circa 110.000 daarvan zullen bij uitvoering van de genomen beslissingen in 1990 zijn geprivatiseerd.
Het regeerakkoord bepaalt dat binnen een half jaar beslissingen moeten worden genomen over het resultaat van de nog lopende onderzoeken. Hierbij zijn ruim 50.000 ambtenaren betrokken. Binnenkort gaat een nieuwe ronde van start. Gezien de genoemde krachtdadige aanpak van de privatisering enerzijds, en aangezien een privatiseringsproject vaak een lange looptijd heeft anderzijds, zal deze ronde een relatief groot aantal projecten omvatten. Jaarlijks wordt in het vervolg een evaluatie naar het parlement gezonden. De eerste verschijnt in het voorjaar van 1987.
Kort na deze Prinsjesdag verschijnt het jaarlijks samenvattend eindrapport waarin de onderzoeksresultaten uit het afgelopen jaar worden gepresenteerd en de beslissingen die het kabinet daarover heeft genomen worden vermeld.

Afslanking Rijksoverheid

„Minder en beter". Onder dit motto is in het Regeerakkoord aangekondigd dat de overheid in deze kabinetsperiode wordt afgeslankt. „Vermindering en globaliseren van het overheidsbeleid is nodig met een concentratie op strategische punten", aldus het regeerakkoord. Het regeerakkoord stelt concreet voor de Rijksoverheid in de komende vier jaar met 20.000 ambtenaren af te slanken.
Hiervoor is f 1 mrd aan lagere uitgaven ingeboekt. Elke sector zal per jaar 1% efficiencykorting moeten realiseren. Daarnaast wordt een bureaucratiekorting opgelegd die van departement tot departement verschilt, maar gemiddeld 2% bedraagt. De minister van Binnenlandse Zaken legt een concreet voorstel per departement, inclusief de uitvoeringscriteria, aan de ministerraad voor.
In het regeerakkoord is f 400 mln aan ombuigingen nog niet nader verdeeld over de departementen. Het kabinet heeft tiidens de begrotingsvoorbereiding 1987 besloten deze post voor f 110 mln in te vullen door de opbrengst van de personeelsreductie te verhogen Dit betekent dat de taakstelling afslanking rijksoverheid in 1990 op f 110 mln komt

Afslanking Rijksoverheid in 1987

Het was moeilijk voor 1987 volledig ingevulde plannen voor personeelsreductie te ontwikkelen. Daarom wordt de 2%-operatie van de vorige kabinetsperiode aangepast voortgezet. Hierdoor wordt het aantal formatieplaatsen met 1637 plaatsen ingekrompen. De opbrengst bedraagt in 1987 f 47 mln met een doorwerking van f 95 mln in latere jaren. De helft wordt gebruikt voor de ombuigingstaakstellingen van de departementen; de andere helft in de sfeer van de arbeidsvoorwaarden collectieve sector.
Naast het aangepast voortzetten van de 2%-operatie wordt in 1987 een begin gemaakt met de afslankingsoperatie uit het nieuwe regeerakkoord. Zonder enige uitzondering wordt bij de departementen, inclusief het ABP en de gemeentepolitie, een 1% efficiencykorting doorgevoerd. Bij het ABP en bij het burgerlijk personeel van defensie wordt het aantal formatieplaatsen met 3% verminderd. Als gevolg van deze maatregelen zullen in 1987 nog eens 2363 plaatsen verdwijnen. De opbrengst bedraagt reeds in 1987 f 144 mln. f 20 mln hiervan wordt gebruikt om de hogere incidentele loonontwikkeling te dekken. Voor de schatkist resteert een bedrag van f 125 mln.

Deregulering

De deregulering wordt in de komende kabinetsperiode krachtig voortgezet. De regeldruk voor bedrijven, burgers en niet-rijksoverheid is nog steeds te groot.
Jaarlijks rapporteert het kabinet over deregulering van bestaande wetgeving en in hoeverre is voldaan aan de eis van soberheid met betrekking tot bestaande en nieuwe wetgeving. Tevens wordt jaarlijks de regeldruk voor het bedrijfsleven aangegeven.

Macro-economische verkenning

De groei van de investeringen van bedrijven zal volgend jaar worden gehalveerd van 9 naar 4,5%. Dat komt door de lastenverzwaringen die het be-

KERNGEGEVENS 1984–1987

	1984	1985	1986	1987
	mutaties t o v voorafgaande jaar in %			
Veronderstellingen				
Volume wereldhandel (ongewogen)	8,5	3	3	4
Concurrerende uitvoer (dubbel herwogen, excl energie)	7	3	3,5	4,5
Prijspeil goedereninvoer (in gld.)	6	1,5	– 18	– 2
Concurrerend uitvoerprijspeil (in ald) (dubbel herwogen, excl energie)	7	2,5	– 8	– 1,5
Loonkosten per eenheid produkt in de verwerkende industrie in het buitenland (in gld.)	3 5	3	– 4	– 1,5
Effectieve koers van de gulden				
t.o.v. concurrenten op buitenlandse markten	– 2	0,5	9	2,5
t.o.v. leveranciers	– 4	– 1	12	3,5
Koers van de dollar (niveau)	3,21	3,32	2,45	2,25
Volume materiële overheidsbestedingen	2	– 0,5	1	– 0,5
Volume investeringen in woningen	3	– 4,5	2	2
Arbeidsduur in bedrijven[a]	– 1	– 2 à –1,5	– 1	– 0,5
Resultaten				
Loonsom per werknemer in bedrijven	0,5	1,5 à 2	2 à 2,5	1,5
Idem in de marktsector	1	2	2,5	1,5
Volume particuliere consumptie	– 0,5	1,5	3	2,5
Volume bruto investeringen bedrijven (excl. woningen)	4	9,5	9	4,5
Volume goederenuitvoer	7	5	3	5
Idem (excl.energie)	9	5	5	5,5
Volume goedereninvoer	6	6	4	6
Produktievolume bedrijven	2,5	2	2	2 à 2,5
Reëel nationaal inkomen	2,5	2,5	2,5	1,5
Prijspeil particuliere consumptie	2,5	2,5	0	– 1
Prijsindex gezinsconsumptie (werknemersgezinnen)	3 à 3,5	2 à 2,5	0	– 1,5
Prijspeil goederenuitvoer	6,5	2	– 16	– 3
Idem (excl. energie)	5	1,5	– 8	– 2
Arbeidsproduktiviteit in bedrijven (incl. zelfstandigen)	3	0,5	0,5	1
Reëel vrij beschikbaar inkomen (modale werknemer, incl. incidenteel)	0,5	2	3	3
Loonkosten per eenheid produkt in de verwerkende industrie	– 5,5	2	0	– 1
Niveaus				
Liquiditeitsquote (ultimo)	40,5	42,5	44	45 à 45,5
Saldo lopende rekening van de betalingsbalans (mln gld)	16,2	17,7	17	13
Voorraadvorming (mld gld.)	3,7	5,1	2	3,5
Werkgelegenheid (1000 arbeidsjaren)	4511	4561	4610	4650
Geregistreerde werkloosheid (1000 personen)	820	760	710	670
Arbeidsinkomensquote (bedrijven)[b]	84,5	84,5	80,5	81
Besparingen[c]	14.5	15.5	15	14.5
Financieringstekort Rijk (kasbasis)[c d]	9,1	7,1	6,7	7,6
Belastingdruk[c] (kasbasis)	27,6	27,5	28	29,2
Sociale premiedruk[c]	26,1 23,2	26 22,7	26,6 22	28,6 22,1

[a] Contractuele uren per arbeidsjaar.
[b] Gecorrigeerd voor aardgas e.d.
[c] In % van het netto nationaal inkomen tegen marktprijzen.
[d] Inclusief gedebudgetteerde bedragen; excl. vervroegde aflossingen op woningwetleningen.

drijfsleven opgelegd krijgt en meer specifiek door het uitstel van de investeringen in de energiesector. Ook de groei van het nationale inkomen valt terug. De groei van de produktie van bedrijven en van de werkgelegenheid zet zich evenwel voort. Dat staat in de Macro-economische verkenning van het Centraal planbureau (CPB) die tegelijk met de Miljoenennota is gepresenteerd. In deze verkenning staan de ramingen voor 1986 en 1987 van de belangrijkste economische grootheden.

Het CPB ziet de internationale conjunctuur ,,met enig vertrouwen" tegemoet, maar waarschuwt dat deze nog steeds met onzekerheden is omgeven. ,,De risico's in neerwaartse richting hebben in vergelijking met een half jaar geleden nog niet aan betekenis ingeboet."
De groei van het nationale inkomen valt terug van 2,5% in 1986 tot 1,5% in 1987. Deze teruggang is vooral te wijten aan de gedaalde olieprijzen. Deze daling werkt vertraagd door in de uitvoerprijzen van aardgas. Al met al treedt er een ruilvoetverlies op van f 3 mrd.
Niet alleen de groei van de investeringen (in vaste activa: machines, gebouwen, apparatuur) van bedrijven wordt volgend jaar gehalveerd, ook de groei van de particuliere consumptie valt iets terug, namelijk van 3 naar 2,5%.
De overheidsinvesteringen dalen volgend jaar met 3%, tegenover nog een groei van 0.5% dit jaar. De groei van de overheidsconsumptie (lonen en salarissen en materiële uitgaven) valt terug van 0,5 tot 0%. De groei van de investeringen in woningen blijft met 2% even hoog als dit jaar.
De totale investeringen groeien in 1987 echter harder dan in 1986. Dat komt doordat de investeringen in voorraden dit jaar bijna met de helft slinken en volgend jaar weer een groei te zien geven. Daardoor blijft ook de groei van de nationale bestedingen volgend jaar op peil.
In heel West-Europa volgen de binnenlandse bestedingen volgend jaar een opwaartse lijn, ,,veren die verder op", ,,winnen die aan eigen dynamiek" en steunt de economische groei ,,in toenemende mate op binnenlandse factoren". aldus het CPB. Volgens het planbureau vormt Nederland daarop ,,geen uitzondering". Het wijst daarbij op de ,,toeneming van de particuliere consumptie en de voortgezette, zij het afvlakkende groei van de bedrijfsinvesteringen".
In tegenstelling tot de verminderde groei van de consumptie en van de investeringen neemt volgend jaar de groei van de export toe, namelijk van 3 naar 5%. Wordt de energie niet meegerekend, dan groeit de export volgend jaar 0,5% harder dan dit jaar, namelijk van 5 naar 5,5%. Opnieuw winnen de exporteurs (die van energie niet meegerekend) terrein op de wereldmarkt.
Al met al groeit de produktie volgend jaar met 2,25% tegenover 2% dit jaar. Energie niet meegerekend, blijft de produktiegroei met 3% even hoog.

De werkgelegenheid stijgt volgend jaar met 40.000 arbeidsjaren. In dit verband springt vooral de betrekkelijk hoge groei van de investeringen in bedrijfsgebouwen naar voren: 10% in 1987 en 12,5% dit jaar. Volgens het CPB wijst deze groei op ,,een toeneming van op capaciteitsuitbreiding gerichte investeringen".
Het Centraal Planbureau houdt voor 1987 rekening met een gemiddelde stijging van de CAO-lonen met 1%. In de Macro Economische Verkenning merkt het Planbureau op dat deze stijging in ,,historisch perspectief" bescheiden lijkt. Er wordt echter op gewezen dat, als het systeem van de automatische prijscompensatie nog zou hebben bestaan, de lonen als gevolg van de prijsdaling neerwaarts hadden moeten worden bijgesteld.
De arbeidsinkomensquote (het beslag dat de lonen leggen op de inkomsten van een onderneming) zal in 1987 stijgen van 80,5 naar 81%.
Dit jaar daalt die aanzienlijk, als gevolg van de gedaalde energieprijzen. Het CPB spreekt voor volgend jaar in dit verband van ,,enige aantasting" van de rendementen, naast de ,,verslechtering van de winstgevendheid" als gevolg van de kabinetsmaatregelen in de sfeer van de lasten.
De prijzen dalen volgend jaar met 1,5%. Samen met de premieverlaging neemt volgend jaar hierdoor de koopkracht van de modale werknemer opnieuw met 3% toe (de sociale premiedruk blijft nagenoeg gelijk, terwijl de belastingdruk met ruim 1% stijgt).
Het overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans daalt volgend jaar met *f* 4 mrd tot f 13 mrd, mede door het ruilvoetverlies.

Advies Raad van State

De Raad van State vindt dat het herstel van de Nederlandse economie ,,voorshands traag" verloopt en naar internationale maatstaven gemeten ,,nog niet indrukwekkend is". Hij acht het gewenst dat het kabinet in 1987 ruimte maakt voor stimulering van de bedrijfsinvesteringen en tegelijk ook de overheidsinvesteringen stimuleert.

Volgens de Raad van State zijn deze maatregelen nodig om het groeitempo van de Nederlandse economie te versnellen.
Dit blijkt uit het advies van de Raad van State bij de begrotingswetsvoorstellen.

De Raad betreurt het dat in de miljoenennota geen stimulerende maatregelen worden aangekondigd, maar daarentegen aan het bedrijfsleven wel lastenverzwaringen worden opgelegd. Hij constateert dat een dergelijk beleid de investeringsbereidheid van het bedrijfsleven niet zal vergroten.
De Raad van State beoordeelt de opvatting van het kabinet dat het bedrijfsleven vooral op eigen kracht moet herstellen en de rol van de overheid alleen een voorwaardenscheppende is als ,,ongenuanceerd".
Volgens de Raad is het gewenst dat de overheidsinvesteringen, zoals investeringen in infrastructuur, openbaar vervoer. onderwijs en onderzoek, worden gestimuleerd omdat deze een onmisbare voorwaarde vormen voor particuliere investeringen.
Het kabinet is in zijn reactie op het Raadsadvies van oordeel dat het voor volgend jaar niet mogelijk is ,,het toch niet onaanzienlijke niveau" van financiële steunverlening aan het bedrijfsleven te verhogen. Daarnaast stelt het kabinet vast dat de vergroting van winstmarges en verbetering van de vermogenspositie een dergelijke verhoging minder noodzakelijk maakten.
De Raad heeft verder kritiek op de invulling van de bezuinigingen voor volgend jaar. Deze worden onvoldoende selectief genoemd en de Raad ziet het als ,,een belangrijk gemis" dat niet duidelijk wordt wat het effect is van de verschillende bezuinigingen voor bevolkingsgroepen en beleidsterreinen.
In zijn reactie legt het kabinet er de nadruk op dat wel degelijk een afweging is gemaakt bij de keuze van bezuinigingen, maar aan pijnlijke ingrepen niet viel te ontkomen. De uitkomst van de bezuinigingen voor de verschillende bevolkingsgroepen is volgens het kabinet niet nadelig omdat de koopkracht volgend jaar voor iedereen omhoog gaat.
De Raad vraagt van het kabinet meer aandacht voor het terugdringen van de werkloosheid. Hij mist een prognose of taakstelling hierover. De Raad wijst er op dat het terugdringen van de werkloosheid in het regeerakkoord ais hoofddoelstelling van bet beleid werd genoemd en acht het onjuist dat in de miljoenennota alleen „in vage termen" over het werkgelegenheidsbeleid wordt gesproken.
De Raad stelt vast dat een verlaging van de belastingtarieven in deze kabinetsperipde tot de onmogelijkheden behoort, zolang het kabinet aan zijn uitgangspunt vasthoudt dat een verlaging pas bij een voldoende laag financieringstekort mogelijk is. Het kabinet onderschrijft deze conclusie niet. Volgens hem kan elk jaar worden gekozen voor extra bezuinigingen om daarmee belastingverlaging mogelijk te maken dan wel het tekort nog verder terug te dringen.
De Raad van State heeft verder kritiek op de opzet van de afslankingsoperatie. Het opheffen van een groot aantal arbeidsplaatsen zonder tegelijkertijd efficiencymaatregelen te nemen dan wel overheidstaken af te stoten wordt als ongewenst beoordeeld. ,,Een sluipende inkrimping van het overheidsapparaat leidt tot een ongecontroleerde vermindering van de omvang of de kwaliteit van de oveheidszorg", aldus de Raad.
In de miljoenennota mist de Raad van State een visie op de richting die het kabinet uit wil. Hij vraagt zich ook af of het beleid voor volgend jaar voldoende is toegesneden op de ontwikkelingen in de Nederlandse samenleving van de jaren negentig.
,,Naarmate het gelukt het gat in de kiel boven water te krijgen, wordt de vraag waar het schip – eenmaal gerepareerd – heen zal koersen, meer actueel", meent de raad. Hij acht daarvoor een goede samenwerking tussen overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties een vereiste.

Reacties *maatschappelijke organisaties*

De vakbeweging heeft zich in haar reactie op de miljoenennota bevreesd getoond dat de werkloosheidsbestrijding zal stagneren. De werkgeversorganisaties zijn redelijk positief over de economische vooruitzichten, maar vinden tegelijkertijd dat het bedrijfsleven door de lastenverzwaringen minder concurrerend wordt. De ambtenarenorganisaties lieten zich uitermate negatief uit over het regeringsbeleid.

FNV-voorzitter H. Pont ziet de doelstelling van 500.000 werklozen in 1990 in gevaar komen als het tempo van 1987 wordt gevolgd. „In 1987 komen volgens de berekeningen 90.000 mensen meer aan het werk, dat is niet niks, maar als we naar de doelstelling in 1990 kijken, dan zouden we toch zeker ieder jaar 110.000 en misschien zelfs wel 120.000 meer mensen aan het werk moeten helpen. Als we nu al een achterstand oplopen, zie ik het voor 1990 somber in."
Pont zegt niet uit de voeten te kunnen met de arbeidsduurverkorting voor volgend jaar van 0,5% in de marktsector. Hij wijst er op dat in de regeringsverklaring nog sprake was van 0,75%, maar ook dit percentage is volgens hem te gering. ,,Met 0,5% kom je in 1990 niet aan de 36 uur, dat geeft de absurditeit wel aan."
Volgens Pont is spoedig overleg tussen kabinet en Stichting van de Arbeid nodig, omdat de plannen voor de werkloosheidsbestrijding in 1987 nauw verband houden met het Stichtingsakkoord van mei van dit jaar. Volgens de FNV-voorzitter moet premier Lubbers eerst de werkgelegenheid in de eigen (overheids)sector aanpakken alvorens de sociale partners op te roepen de ,,pas te versnellen" bij de werkloosheidsbestrijding.
Zowel FNV als CNV vinden dat minder moet worden bezuinigd. .,De bezuinigingen vormen

een duidelijke aantasting van de verzorgingsstaat. Op het gebied van onderwijs, gezondheidszorg, bejaardenzorg en welzijnswerk worden enorme klappen uitgedeeld en dat heeft gevolgen voor de kwaliteit van onze samenleving", aldus Pont.
Het CNV vreest dat positieve ontwikkelingen ten aanzien van de werkgelegenheid in gevaar worden gebracht door ..nodeloos veel" ombuigingen. De voortdurende verlaging van de overheidsinvesteringen versterkt volgens de christelijke vakcentrale dit effect in hoge mate. Het CNV wijst in dit verband ook op de ,,tegeringe bereidheid" van bedrijven te investeren. ondanks de loonmatiging.
De vakcentrale MHP vindt dat de bestrijding van langdurige werkloosheid onder ouderen meer aandacht moet krijgen en pleit voor gerichte arbeidsbemiddeling voor deze groep. Deze vakcentrale is het eens met het kabinetsstreven de overheidsfinanciën te saneren en de positie van het bedrijfsleven te verbeteren. De MHP verzet zich echter tegen een verdere aantasting van de arbeidsvoorwaarden van werknemers in de collectieve sector. Ook FNV en CNV leveren op dit punt kritiek.
De plannen van de overheid ten aanzien van de collectieve sector zijn volgens het CNV niet gebaseerd op doordachte plannen. De besluitvorming wordt bovenmatig overheerst door het streven naar verlaging van de collectieve lastendruk en financieringstekort. ,,Door deze houding wordt volstrekt onvoldoende aandacht besteed aan de kwaliteit van de voorzieningen, de dienstverlening en de positie van de werknemer."
Het CNV noemt enkele mogelijkheden om minder om te buigen: een grotere inspanning ten aanzien van fraudebestrijding, achterwege laten van de inflatiecorrectie en het op 1 juli niet toepassen van vermogens- en voorraadaftrek. Meevallers zouden moeten worden gebruikt om bezuinigingen bij te stellen.
Het CNV pleit verder voor het instandhouden van de koppeling tussen uitkeringen en loonontwikkeling. De vakcentrale wijst de voorgenomen verlaging van de kinderbijslag ,,absoluut" van de hand.
Het VNO onderschrijft de mening van het kabinet dat de economische vooruitzichten goed zijn. De ondernemingsorganisatie maakt echter bezwaar tegen lastenverzwarende maatregelen, onder meer met betrekking tot vermogens- en voorraadaftrek. Ondernemingen kunnen volgens het VNO hierdoor minder dan concurrerende bedrijven in het buitenland profiteren van het herstelproces.
De ondernemersorganisatie herhaalt het pleidooi voor een lastenverlichting. Het VNO vindt dat het kabinet ten onrechte spreekt over lastenverlichting door het verlagen van sociale premies. Als de ziektewet buiten beschouwing wordt gelaten (,,eensigaar uit eigen doos, omdat eerder te veel is betaald"), is volgens het VNO van lastenverlichting geen sprake.
De werkgeversorganisatie is ,,teleurgesteld" dat minister De Koning (sociale zaken) geen krachtig pleidooi voert voor maatregelen om een beter inzicht te krijgen in de werkloosheidscijfers.
De christelijke werkgeversorganisatie NCW betreurt het dat de overheid de financiële zorgen ,,afschuift" op de marktsector. Volgens het NCW heeft de beheersing van de collectieve uitgaven niet echt de grootste nadruk gekregen. Het NCW ziet vooral positieve vooruitzichten op de binnenlandse afzetmarkt.
Het KNOV vindt dat het midden- en kleinbedrijf te veel in zijn ontwikkeling wordt geremd. De ambtenarenorganisaties wijzen het kabinetsbeleid volstrekt van de hand. Zij wijzen er op dat de overheid zich uit de markt prijst door de groeiende inkomensachterstand van werknemers in de collectieve sector. Ook het voorstel van minister Van Dijk over een nieuw overlegstelsel (,,ruimtemodel") vinden zij onaanvaardbaar. ,,De overheid blijft eenzijdig de financiele ruimte vaststellen", aldus de christelijk CFO, die samenvattend spreekt van een ,,negatief" oordeel.
Aan het voornemen de rijksoverheid met 20.000 ambtenaren in te krimpen ontbreekt volgens de organisaties elke argumentatie. Het ACOP (FNV) citeert in dit verband de Raad van State: ,,Een sluipende inkrimping van het overheidsapparaat leidt tot een ongecontroleerde vermindering van overheidszorg ".
De ACOP sluit bij handhaving van het beleid een ,,confrontatie" met de overheid als werkgever niet uit.

Reacties politieke partijen

Een meerderheid van de Tweede Kamer is ontevreden over de bestrijding van de werkloosheid in de kabinetsplannen voor volgend jaar. De grootste regeringsfractie, het CDA, vindt dat onvoldoende geld wordt uitgetrokken voor extra maatregelen om werk te scheppen. Evenals de oppositie, PvdA en D'66, dringt het CDA aan op een actiever beleid ten aanzien van de herverdeling van arbeid.
De kleinste regeringsfractie, de VVD, is tevreden over de ontwikkeling van de werkgelegenheid. Dit blijkt uit de eerste reactie van de partijen op miljoenennota en troonrede.

Het CDA stelt vast dat het werkgelegenheidsbeleid van het kabinet achter blijft bij de afspraken in het regeerakkoord. De grootste regeringsfractie is ,,verbaasd" dat voor aanvullend beleid ,,aanzienlijk minder geld" beschikbaar is en ,,teleurgesteld" dat geen initiatieven voor verdere herverdeling van werk – in zowel het bedrijfsleven als bij de overheid – worden aangekondigd.
De PvdA-fractie verwijt het kabinet dat terugdringing van de werkloosheid met 200.000 tot 1990 ,,niet uit de verf komt". Daarnaast meent de PvdA dat de herverdeling van werk ,,op een dood spoor dreigt te raken".
D'66 vreest dat het kabinet het geloof in herverdeling van arbeid als middel tot bestrijding van de werkloosheid heeft opgegeven.
Daartegenover toont de VVD zich tevreden over de toename van de werkgelegenheid in het bedrijfsleven. De liberalen zien daarin een ,,werkelijke versterking van het economisch fundament".
De PvdA mist in miljoenennota en troonrede de door premier Lubbers toegezegde ruimte voor een ,,open en reëele dialoog". ,,De toon is harder dan ooit", aldus fractievoorzitter Kok. Hij dringt er bij het kabinet op aan ruimte te maken voor afspraken met de sociale partners over werkgelegenheid, inkomens en arbeidsvoorwaarden via een zogenaamd ,,breedsociaal convenant".
Het CDA spreekt de hoop uit dat het kabinet afspraken maakt met werkgevers en werknemers.
De regeringsfracties CDA en VVD tonen zich tevreden over de ontwikkeling van economisch herstel. De VVD spreekt van een ,,voortgaand, stabiel en aan kracht winnend herstel"; het CDA meent dat het herstel ,,gestaagdoorzet en verbreedt".
Beide fracties accepteren de omvang van het bezuinigingspakket inclusief de lastenverzwaringen en gaan ermee akkoord dat het financieringstekort volgend jaar stijgt. Beide fracties willen wel toezeggingen over lastenverlichting na 1987. Zo wil het CDA weten hoe en bij welke olieprijs de extra accijns en de verhoging van de gasprijs worden teruggegeven.
De Partij van de Arbeid vindt dat de eerste begroting van het tweede kabinet Lubbers ,,ernstig teleurstelt". De grootste oppositiefractie vindt dat ,,een nieuwe en verfrissende aanpak ontbreekt" en dat het kabinet ,,terugvalt op oude recepten".
Fractievoorzitter Kok verwijt minister Ruding dat deze streeft naar een ,,kille en verschraalde samenleving" en verwacht dat de voorspelde koopkrachtverbetering ,,voor veel mensen een dooie mus zal blijken te zijn". De PvdA wijst onder meer de verlaging van de kinderbijslag van de hand.
De fractie van D'66 mist in de kabinetsplannen een afweging van de effecten die de bezuinigingen hebben voor de samenleving. De Democraten vrezen dat een aantal maatregelen ,,de harde kern van de maatschappij gaan raken".
De fractie wijst de aangekondigde bezuinigingen in het onderwijs, op de sociaal-culturele voorzieningen en in de volksgezondheid af, maar stelt hiervoor alternatieven in het vooruitzicht.
D'66 meent verder dat het kabinet ,,eenverwijtbare en bijna gepassioneerde aandacht voor de particuliere investeringen" heeft en mist aandacht voor de overheidsinvesteringen als instrument om de economische groei te bevorderen.
De CDA-fractie keert zich tegen de invulling van een deel van de aangekondigde bezuinigingen in het onderwijs alsmede tegen de beperking van het sociaal-cultureel werk. De fractie wil deze maatregelen ,,zorgvuldig overwegen", maar houdt wel vast aan de omvang van de bezuinigingen die voor deze sectoren in het regeerakkoord voor een periode van vier jaar is overeengekomen.
De WD-fractie houdt er aan vast dat het kabinet bij de afslanking van het ambtenarenapparaat f 200 mln uittrekt voor begeleidende maatregelen. Bij de afslankingsplannen voor 1987 is afgezien van geld voor zg. flankerend beleid.
De afslankingsoperatie krijgt, ondanks kritiek, ook de steun van D'66.
De PvdA spreekt zich nog niet definitief uit, maar mist in de plannen een toetsing op doelmatigheid en kwaliteit.
Het CDA wacht voorlopig de nadere invulling van de maatregelen af.
De SGP stelde met „onsteltenis" vast dat er niet wordt gerept over de ,,eerbied en beschermwaardigheid van het leven". Volgens de SGP hinkt het kabinet met zijn reflectie op ,,christendom en humanisme" op twee gedachten die elkaar ,,ten diepste niet verdragen".
De PPR constateerde dat ,,de economie die ons vanuit de troonrede toegrijnst, draait om zichzelf en om de belangen van de kleine groep die het gemaakt heeft". Daartegenover constateerde fractieleidster Beckers dat ,,de lastposten van dit kabinet voor de PPR het hart van de samenleving" zijn, ,,de spil waarom het economisch beleid hoort te draaien".
De PSP hekelde dat het regeringsbeleid geen aandacht heeft voor arbeidstijdverkorting, positieve actie voor vrouwen en migranten op de arbeidsmarkt en kinderopvang. ,,De samenstelling van de bevolking lijkt het kabinet een doorn in het oog te zijn. Nederland is nog steeds opgescheept met grote groepen jongeren, vrouwen, bejaarden, uitkeringsgerechtigden en migranten. Zij passen niet in de successtory", aldus PSP-Kamerlid Van Es.
De RPF noemt het ,,triest en onbegrijpelijk" dat in de troonrede ,,met geen woord is gesproken over de brandende kwestie van de euthanasie". Zal het kabinet deze kwestie op haar beloop laten, vroeg RPF-Kamerlid Leerling zich af. ,,De aanslagen op niet alleen het bezit, maar zelfs het leven van de burgers zijn zo frequent en intensief dat de vraag mag worden opgeworpen of het inderdaad een voorrecht is om in zo'n maatschappij te mogen leven", aldus de RPF.
Evenals de RPF kritiseerde het GPV de nadruk die de regering in de troonrede legde op het belang van de Europese integratie waar beide partijen tegen gekant zijn. ,,Deze 'vlucht naar buiten' wordt nog versterkt door het binnenlandse beeld van een verdergaand terugtreden van de overheid."

CHILI

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Sinds medio juli 1986 deden zich in Chili o.m. de volgende ontwikkelingen voor (zie ook pag. 52213 e.v.. 538 e.v., 547 e.v., 564/2 e.v., 598 e.v. en 609 e.v.):

Vijftien oppositieleiders in detentie

Op 12 juli 1986 gelastte een rechter de detentie van 15 van de 17 oppositieleiders tegen wie i.v.m. de algemene staking van 2 en 3 juli een aanklacht was ingediend en die daarna waren gearresteerd. Oe 13 zouden de wet op de binnenlandse veiligheid hebben overtreden. Diezelfde dag werden de oppositieleiders. onder wie Juan Luis Gonzalez, overgebracht naar een gevangenis in Santiago.

Op 13 juli betuigden de Chileense bisschoppen hun steun aan de 15. In een brief, die bij de gevangenen werd afgeleverd, werd de strijd van de oppositieleiders voor democratisering een legitieme zaak genoemd. ,,Wij hebben de overtuiging dat u een legitieme zaak dient en dat u dat doet met vreedzame middelen", zo stond in de brief. Op 18 augustus gelastte een rechter de vrijlating van 12 van de 15 oppositieleiders.

In een andere verklaring riepen de bisschoppen het bewind op de ,,politieke. bestuurlijke, economische, sociale en culturele taken" aan burgers over te dragen. Zij hekelden het gebrek aan bereidheid bij de regering een dialoog met de oppositie aan te gaan Volgens de kerkelijke leiders was de militarisering van het openbare leven de belangrijkste oorzaak van het politieke geweld in het land.
Andere oorzaken waren volgens de bisschoppen de repressie door de politie, het linkse terrorisme. en de honger en armoede waarin miljoenen Chilenen verkeerden.

De verklaring werd uitgegeven ter afsluiting van een tweedaagse bijeenkomst waarop de bisschoppen hadden gesproken over de politieke situatie in het land.

Uitspraken over *aanblijven* Pinochet na 1989

Nadat Pinochet op 10 juli 1986 te kennen had gegeven tot 1997 te willen aanblijven, zeiden twee leden van de junta, gen. Rodolfo Stange Oelckers (carabineros) en adm. Jose Toribio Merino Castro (marine), op 15 juli tegen verslaggevers dat daarover nog niets was beslist.

Op 16 juli werd in het Chileense blad La Segunda een vraaggesprek met gen. Fernando Matthei Aubel, die voor de luchtmacht in de junta zat, gepubliceerd, waarin deze zei: ,.Mijn constitutionele mandaat loopt af in 1989 en op die dag zal ik mijn plicht met betrekking tot de grondwet hebben vervuld. Een democratische periode zal dan beginnen. Er zullen een gekozen congres en politieke partijen zijn, en alles wat bij een volledige democratie hoort."

Op 21 juli zei president Pinochet op een bijeenkomst van burgemeesters dat zijn kandidatuur voor het presidentschap na afloop van zijn ambtstermijn in 1989 niet zeker was. ,,*Ze* hebben mijn woorden verkeerd uitgelegd. Er is helemaal geen sprake van een dergelijke persoonlijke kandidatuur, en nog minder van een kandidatuur van die bende ambitieuze poiitici die hun honger naar macht niet onder stoelen of banken steken", aldus Pinochet.
,,Het enige probleem is orde of chaos. En het volk zal beslissen of het wil terugkeren naar de chaos van 10 september 1973", zo zei de president.

Privatisering staatsbedrijven

Op 11 juli 1986 meldde de *NZZ* dat de Chileense regering de privatisering van verscheidene grote staatsbedrijven had aangekondigd. Volgens de vice-president van de staatsmaatschappij voor de bevordering van de industrie (Corfo), Fernando Hormazabal, zou de regering 51 procent van de aandelen van de Chileense telefoonmaatschappij verkopen, aldus de *NZZ*. Verder zouden de munitiefabrieken volledig worden geprivatiseerd.

Op 23 juli meldde Bruce Handler in *NRC/H'blad* over de privatisering van staatsbedrijven in Latijns-Amerika, en met name Chili, o.m. het volgende:

Grote industrieen in Latijns-Amerika, traditioneel staatseigendom, krijgen de afgelopen jaren steeds vaker het bordje ,,te koop" omgehangen. Veel regeringen die dringend contant geld nodig hebben en met enorme schulden kampen, proberen nu staalfabrieken, luchtvaartmaatschappijen, telefoonmaatschappijen en andere ondernemingen die vanouds het monopolie van de staat waren, te verkopen.

De bedrijven die worden aangeboden zijn echter lang niet altijd begerenswaardig. Sommige zitten zo diep in de rode cijfers of zijn zo slecht beheerd dat ze voor particuliere ondernemingen weinig aantrekkelijk zijn. Andere zullen nooit worden verkocht omdat ze alleen maar werden opgezet om voor plaatselijke werkgelegenheid te zorgen en de bevolking tevreden te houden.

De privatisering druist in tegen het beleid van nationalistische protectie dat de afgelopen 50 jaar werd gevoerd in dit gebied dat op dit moment in totaal een buitenlandse schuld van 350 miljard dollar heeft. Latijns-Amerika lijdt bovendien onder de lage wereldmarktprijzen voor zijn belangrijkste exportprodukten. zoals olie, mineralen en landbouwprodukten.

De landen waar staatsbedrijven te koop worden aangeboden zijn Brazilië, Argentinië, Peru, Columbia. Venezuela en Mexico. Maar nergens is men zo enthousiast met de privatisering begonnen ais in Chili, waar de rechtse president, generaal Pinochet, een fervent voorstander is van het vrije ondernemerschap. Toen Pinochet in 1973 president Salvador Allende, een marxist die een socialistisch economisch beleid voerde, ten val bracht, waren er 550 bedrijven in handen van de staat. Op dit moment zijn dat er nog maar 37, en de regering heeft een nieuw plan opgesteld om het staatsaandeel in de economie nog verder te verminderen. „We keken naar wat er in de Verenigde Staten en later in Groot-Brittannië en Frankrijk gebeurde en kwamen tot de conclusie dat het idee van staatsbedrijven niet werkt", zei majoor Jose Martinez. de Chileense functionaris die belast is met de verkoop van de staatsbedrijven. Martinez werkt voos Corfo, de Chileense staatshoudstermaatschappij, die tegen 1988 voor 500 miljoen dollar aan staatseigendommen en -bedrijven aan particulieren wil hebben overgedragen. Met uitzondering van de staatsmijnen, die het grootste deel van Chili's exportprodukt nummer een, koper, leveren, en van de staatsoliemaatschappij „staat de rest van de economie open voor gedeeltelijk of volledig particulier bezit, en die particulieren mogen ook buitenlanders zijn", aldus Martinez. De regering heeft al elektriciteitsbedrijven, communicatiebedrijven en een computerbedrijf verkocht. Zij wil ook nog een telex- en telegraafmaatschappij en een deel van de luchtvaartmaatschappij Lan-Chile en van de Chileense staatstelefoonmaatschappij verkopen.
Bij de verkopen spelen ook politieke overwegingen een rol. Het Chileense militaire bewind geeft bij de verkoop van aandelen in staatsbedrijven de voorkeur aan particuliere pensioenfondsen, waardoor het bezit van belangrijke ondernemingen in feite over tienduizenden ,,gewone" Chilenen wordt gespreid. Dit heeft volgens Martinez tot doel overname door een eventuele ,,toekomstige links georiënteerde regering" te voorkomen.

Maatregelen tegen *Analisis*

Op 30 juli 1986 werd het oppositionele weekblad Analisis bij de kiosken in beslag genomen. Tegen de hoofdredacteur van het blad, Juan Pablo Cardenas, werd een arrestatiebevel uitgevaardigd wegen belediging van het staatshoofd. Het blad mocht de eerstkomende vijf weken niet verschijnen. Cardenas stelde zich vervolgens ter beschikking van de autoriteiten.

Op 3 september meldde Jan van der Putten in de Volkskrant dat Cardenas voorwaardelijk in vrijheid was gesteld, maar dat diens weekblad zojuist weer voor drie edities was verboden, vanwege reportages over de twee jongeren die op 2 juli in brand waren gestoken (zie pag. 61311 e.v.).

In Le Monde van 8 september werd bericht dat de regering het verschijningsverbod voor Analisis had opgeheven. Cardenas, aldus Le Monde, verkeerde nog in staat van beschuldiging wegens belediging van het staatshoofd.

Aanslagen en andere acties

Op 25 juli 1986 raakte bij een krachtige

ontploffing voor het presidentiële Moneda paleis in Santiago volgens de politie 36 mensen gewond, van wie tien ernstig. De bom was verstopt in een vuilnisvat.

Op 3 augustus had een bomaanslag plaats op een gebouw van de politie in Valparaiso. Hierbij ontstond alleen materiële schade.

Op 4 augustus kwam bij de ontploffing van een autobom voor een politiekazerne in de hoofdstad één persoon om het leven. Twee mensen raakten gewond.

Op 7 augustus werd in de hoofdstad het gebouw van het Hooggerechtshof beschadigd doordat een tegen het gebouw geplaatste lading dynamiet ontplofte.

Op 14 augustus bezette een gewapend commando een zender in Quillota, 80 km ten westen van Santiago, en zond in naam van de Beweging van Revolutionair Links (MIR) een tegen het bewind gerichte verklaring uit.

Op 16 augustus bezette een uit vijf gewapende personen bestaand commando een radiozender in Melipilla, 50 km ten westen van Santiago, en deed een poging een tegen het regime gerichte verklaring uit te zenden. De poging mislukte. Volgens de autoriteiten was deze actie ook het werk van de MIR.

MIR-leider *Allende* roept op tot volksopstand

Op 5 augustus 1986 riep Andres Pascal Allende, de leider van de Beweging van Revolutionair Links (MIR), tijdens een persconferentie in Santiago de bevolking op in opstand te komen tegen het regime van generaal Pinochet.

Volgens Allende onderhield zijn beweging banden met het Patriottisch Front Manuel Rodriguez (FPMR), dat net als de MIR de verantwoordelijkheid voor een aantal aanslagen had opgeëist.

Andres Pascal Allende, een neef van de in 1973 overleden president Salvador Allende Gossens, behoorde tot de meest gezochte personen in Chili. Na de militaire staatsgreep van 1973 was de MIR-leider drie jaar ondergedoken. Sinds 1976 verbleef hij op Cuba. De Beweging van Revolutionair Links was in 1965 door studenten van de universiteit van Concepcion opgericht.

Op 14 augustus zei Allende dat de MIR zich probeerde te hergroeperen. Tientallen kaderleden van de beweging keerden in het geheim terug naar Chili, aldus Allende. Volgens de Chileense geheime dienst had de MIR-leider in februari en maart met een groep van 250 personen in Nicaragua kunnen oefenen in guerrillatechnieken

Mysterieuze dood studentenleider

Op 7 augustus 1986 werden, zo meldde de politie, bij demonstraties in Santiago 32 studenten opgepakt die hadden deelgenomen aan een mis ter herdenking van de christen-democratische studentenleider Mario Martinez Rodriguez, wiens lijk op 6 augustus was gevonden op het strand van Las Rocas de Santo Domingo, ongeveer 100 km van Santiago. Martinez werd sinds 2 augustus vermist.
,,Dit is niet de eerste student die wordt vermoord. Het is een onmenselijke zaak, die de verrotting van de maatschappij aantoont", zei de christen-democratische leider Gabriel Valdes Subercaseaux op 7 augustus tijdens een persconferentie. Hij zei dat, hoewel de omstandigheden van de dood van de student nog niet waren opgehelderd, ,,het zeker is dat hij gestorven is als gevolg van de strijd waarin we allen verwikkeld zijn om de democratie, de vrijheid en de vrede in Chili terug te krijgen".

Wapenvondsten. Versie regering door Cauce in twijfel getrokken

Op 11 augustus 1986 werd in een officieel communiqué bekendgemaakt dat op 7 augustus bij een zoekactie in het gebied rond de kustplaats Carrizal Bajo, ongeveer 700 km ten noorden van Santiago, wapens waren gevonden die waren geleverd door Russische vissersboten. Tijdens de zoekactie waren zes activisten van het Patriottisch Front Manuel Rodriguez (FPMR) aangehouden, aldus het communiqué. Vier van hen zouden in Cuba een opleiding hebben gehad.

Onder de wapens die werden gevonden, waren volgens de autoriteiten 348 in de VS gefabriceerde automatische geweren, 315 Russische Katjoesja raketten, mijnen en munitie. Volgens de autoriteiten betrof het de grootste illegale wapenopslagplaats die sinds het aan de macht komen van Pinochet in 1973 was aangetroffen.

In de dagen die volgden, werden opnieuw wapens gevonden en op 16 augustus werd volgens *NRC/H'blad* (18-8) de vijfde wapenvondst in negen dagen gedaan. *NRC/H'blad* vervolgde:

De Chileense regering zegt dat de wapens afkomstig zijn uit de Sowjet-Unie. De wapens zouden zijn bedoeld voor een reeks guerrillaacties op 11 september, wanneer het dertien jaar geleden is dat generaal Pinochet een coup pleegde tegen de gekozen regering van de socialist Salvador Allende.

Op 7 augustus begonnen leger en politie zoekacties naar wapens in het gebied van de Atacama-woestijn, ruim 800 km ten noorden van Santiago. De autoriteiten hebben niet gezegd wat de aanleiding was voor de zoekacties. Maar sindsdien zijn 1.704 M-16 machinegeweren van Amerikaanse makelij, ruim 800.000 kogels, 99 Russische raketlanceerders en bijna 2000 granaten gevonden in schuilplaatsen als grotten, een vishal en verlaten mijnen. Bij de laatste wapenvondst, in een mijn in de buurt van de stad Copiaco, werden ook grote hoeveelheden explosieven gevonden.

President Pinochet inspecteert op 11 augustus een reeks automatische geweren van het type M-16, die afkomstig zouden zijn uit een wapenarsenaal van linkse guerrillastrijders.

De afgelopen dagen zijn vijftien leden van het Patriottisch Front Manuel Rodriguez gearresteerd. Dit is een van de twee guerrillagroepen die in Chili actief zijn en volgens de autoriteiten sinds eind 1983 meer dan duizend bomaanslagen hebben gepleegd en ruim twintig mensen hebben gedood. Volgens de militaire autoriteiten werkt het Front sinds korte tijd samen met de Beweging van Revolutionair Links MIR.

Naar een schatting van de christen-democratische leider Gabriel Valdes bestaat het Front uit een kern van 200 man die behoren tot de Salvador Allende brigade, een groep die met de Sandinisten tegen dictator Anastasio Somoza vocht. Het front heeft volgens Valdes 8000 actieve aanhangers in de sloppenwijken.

De Chileense regering zegt dat de wapens vanuit Russische en Cubaanse vissersboten aan land zijn gebracht. Bij de wapens zijn ook zendapparatuur, rubberboten en duikerpakken gevonden. De Amerikaanse M-16's behoren volgens de regering tot de wapens die in Vietnam zijn achtergelaten. Deze zouden nu door de Sowjet-Unie worden verspreid.

Gematigde oppositieleiders hebben gezegd dat het kennelijk de bedoeling was de wapens uit te delen onder bewoners van de krottenwijken in de grote Chileense steden. Zij zeiden dat de wapenzending aangeeft dat de harde repressie door het regime van Pinochet de kiem legt voor een echte guerrillabeweging, waardoor het land zou kunnen veranderen in een tweede Nicaragua.

Op 24 augustus meldden Reuter en DPA dat in een onderaards gewelf in de buurt van het plaatsje Vallendar opnieuw een groot wapenarsenaal was ontdekt. Een militaire woordvoerder deelde journalisten mee dat er 1.320 automatische geweren, granaatwerpers, grote hoeveelheden springstof en ongeveer een miljoen schoten munitie waren gevonden.

Op 27 augustus werden de eigenaar, de directeur en vier journalisten van Cauce, een sociaal-democratisch georiënteerd tijdschrift dat de regering kritisch volgde, gearresteerd wegens belastering van de strijdkrachten.

Volgens medewerkers van het tijdschrift waren politiemensen in burger het in de binnenstad van Santiago gelegen redactiekantoor binnengevallen en hadden zij verscheidene uitgaven van het blad in beslag genomen.

Aanleiding tot het optreden tegen Cauce, aldus de NZZ (29-8), was een de week daarvóór verschenen artikel, waarin de versie van de regering inzake de wapenvondsten in twijfel werd getrokken. Volgens het artikel waren in het Noordchileense woestijngebied militaire helikopters gesignaleerd die geheimzinnige pakketjes hadden afgeworpen. De wapenvondsten waren door de autoriteiten gebruikt om op te treden tegen de tegenstanders van het regime, zo stond in het artikel. Op 28 augustus werden de eigenaar en drie journalisten vrijgelaten.

Op 31 augustus nam de politie de laatste editie van Cauce in beslag en arresteerde opnieuw een journalist.

Op 27 augustus, aldus Le Monde (29-8), bevestigde het officiële Chileense persbureau Orbe dat ongeveer 50 ton wapens die begin van de maand in het noorden van Chili waren gevonden, door een Cubaans schip waren gebracht. Orbe baseerde zich hierbij op verklaringen van Nelson Ascensio, die samen met 21 anderen was opgepakt en zou hebben bekend twee keer wapens te hebben getransporteerd vanaf een groot schip. waarvan hij de naam niet had kunnen lezen maar waarop wel een portret van de Cubaanse leider Fidel Castro te zien was geweest.

Arrestatiebevelen *in verband* met de zaak van de *in* 1976 verdwenen communisten

Op 14 augustus 1986 werd uit officiële bron vernomen dat een rechter van het hof van beroep in Santiago de arrestatie had gelast van 40 personen, onder wie het voormalige juntalid, generaal Gustavo Leigh Guzman. Zij waren in staat van beschuldiging gesteld wegens de vorming van een doodseskader dat tien jaar daarvoor communistische leiders had ontvoerd.
Rechter Carlos Cerda Fernandez was bijna drie jaar bezig geweest met het onderzoek naar de verdwijning van 13 communistische leiders in december 1976. Hij was tot de conclusie gekomen dat de verdachten een speciale groep hadden gevormd om communisten te bestrijden en zeker twee communistische leiders illegaal hadden gearresteerd.
Er waren arrestatiebevelen uitgevaardigd tegen 17 officieren van de luchtmacht, waaronder generaal Leigh, twee uit de marine, 14 uit de politie en vijf leden van de geheime dienst. Voorts waren twee burgers in staat van beschuldiging gesteld.

Voormalig juntalid Gustavo Leigh Guzman.

Het Hooggerechtshof had in 1977 na een onderzoek van een week de zaak van de verdwenen communisten gesloten. In 1984 was het onderzoek heropend, toen een voormalige officier van de inlichtingendienst van de luchtmacht, kolonel Andres Valenzuela, informatie gaf over het eskader. Valenzuela had in Frankrijk politiek asiel gekregen.

FPMR ontvoert kolonel

Op 18 augustus 1986 's morgens tegen half acht ontvoerde een commando van het Patriottisch Front Manuel Rodriguez in Santiago kolonel Mario Haeberle Rivadeneira, die tot het garnizoen van de hoofdstad behoorde. In een kort communiqué liet het Front op 19 augustus weten dat het de kolonel had ontvoerd ,.opdat men naar ons luistert".
Op 21 augustus werd kolonel Haeberle vrijgelaten. Hij werd ongedeerd aangetroffen in de wijk Nunoa in het oosten van Santiago. „Wij hebben de kolonel vrijgelaten omdat wij van mening zijn dat onze doelen (het geweten van de militairen wakker schudden en laten zien dat het FPMR in staat is dit soort acties uit te voeren) zijn bereikt", aldus een lid van het Front in een verklaring aan een persbureau. De woordvoerder van het Front voegde eraan toe dat zijn organisatie had besloten de kolonel vrij te laten na een verzoek hiertoe van de aartsbisschop van Santiago op 21 augustus.

Over de ontvoering van de kolonel en de documenten die deze bij zich zou hebben gehad, meldde Jan van der Putten in de Volkskrant (22-8) o.m. het volgende:

Volgens documenten die een door het verzet ontvoerde Chileense kolonel bij zich had, zou de Amerikaanse president Reagan voorstander zijn van een „eervolle aftocht" van de Chileense president Pinochet door hem asiel te verlenen in de Verenigde Staten.
Dat is bekend gemaakt door de stadsguerrillaorganisatie Patriottisch Front Manuel Rodriguez (FPMR). die ook een foto heeft laten verspreiden van de 52-jarige kolonel Mario Haeberle met achter hem een vlag van de organisatie. De Chileense regering heeft gedreigd opnieuw de staat van beleg uit te roepen en heeft de pers verboden informatie over deze ontvoering te publiceren. tenzij die afkomstig is uit regeringsbronnen.
Haeberle werd maandagochtend vlak voor zijn huis in Santiago in zijn auto ontvoerd toen hij op het punt stond zijn zoon naar school te brengen. Haeberle is chef protocol van het garnizoen Santiago en is de eerste hoge Chileense militair die door het verzet is ontvoerd.
In de nacht van 20121 augustus kreeg een persbureau in Santiago een telefoontje met het verzoek een verklaring van het FPMR op te halen. Daarin stond onder meer dat de ontvoerders nog bezig waren met het analyseren van de documenten die in het koffertje zaten dat Haeberle bij zich had. Volgens het FPMR zat er een document bij met de suggesties die de Amerikaanse generaal John Galvin kort geleden aan

president Pinochet heeft gedaan (zie voor bezoek Galvin pag. 61411, red. KHA).
Galvin, chef van het in Panama gelegerde Southern Command van de Amerikaanse strijdkrachten, zou namens president Reagan Pinochet twee opties hebben voorgelegd. De eerste zou zijn een ,,uitbarsting met oorlogskenmerken", die volgens het Witte Huis ,,zou worden uitgebuit door de communisten", er, de tweede het verlenen van asiel aan Pinochet in de VS. Aan die laatste mogelijkheid zou Reagan volgens het document de voorkeur geven. Enkele dagen geleden werd bekend dat Pinochet alle Amerikaanse pressie om zijn regime te democratiseren naast zich neer heeft gelegd.

Ambassades in Santiago bespioneerd

Op 20 augustus 1986 verklaarden twee gevluchte ex-agenten van de Chileense inlichtingendienst CNI in de Spaanse krant El Pais dat de CNI zeker twee maanden lang de ambassades van Spanje, Nederland, de Verenigde Staten, Italië, Venezuela en Uruguay in Santiago had bespioneerd. De agenten, Patricio Geldres en Victor Enrique, zeiden dat de CNI ambassadedocumenten had bemachtigd door de vuilnisbakken van bovengenoemde ambassades te doorzoeken. Het Chileense ministerie van buitenlandse zaken kondigde een onderzoek naar deze kwestie aan.
Een woordvoerder van het Spaanse ministerie van buitenlandse zaken verklaarde: „We wisten al enige weken dat de ambassade in de gaten werd gehouden. De noodzakelijke tegenmaatregelen zijn genomen." Geen enkel document van groot belang zou zijn onderschept. De Spaanse ambassadeur in Chili werd voor overleg naar Madrid teruggeroepen.
Het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag deelde mee niets te weten van het bespioneren van de Nederlandse ambassade in Santiago. De woordvoerder van het ministerie voegde eraan toe dat het personeel van Nederlandse missies in het buitenland over het algemeen zeer „veiligheidsbewust" handelde.
De twee agenten zeiden verder dat er gesprekken van de Britse en Westduitse ambassade waren afgeluisterd.

Ondertekenaars ,,nationale akkoord" eisen verkiezingen

Op 25 augustus 1986, precies een jaar na de ondertekening van het ,,nationale akkoord voor de overgang naar een volledige democratie" (pag. 60313 e.v.), begonnen de ondertekenaars van het akkoord (op de rechtse Nationale Eenheidspartij na) met een nieuwe nationale campagne voor directe algemene verkiezingen. In een communiqué verklaarden de partijen dat verkiezingen de enige manier waren om een ernstige crisis, ,,veroorzaakt door de toename van het geweld", te vermijden.

Rapport Amnesty International

Op 3 september 1986 verscheen een rapport van de internationale mensenrechtenorganisatie Amnesty International met als titel ,,Chili: clandestiene en illegale activiteiten van de veiligheiùstroepen". Daarin schreef de organisatie dat clandestiene groepen in Chili met medeweten en vaak directe medewerking van het militaire bewind, bezig waren niet ren campagne van ontvoering, marteling en moord die was gericht op tegenstanders van de regering.

Volgens Arnnesty pasten de activiteiten van deze eskaders in de verhevigde pogingen van de regering-Pinochet haar critici tot zwijgen te brengen. ,,De clandestiene groepen hebben hun operaties sinds 1983 geïntensiveerd nadat ze daarvoor op kleinere schaal hadden geopereerd", aldus het rapport.
Doelwit van de ,,onbekenden", zoals ze in de volksmond werden genoemd, waren vooral leden van de oppositie, activisten voor de rechten van de mens, pastorale werkers en bewoners van sloppenwijken. Ze werden bedreigd of aangevallen, hun huizen werden in brand gestoken. Vaak werden ze ontvoerd en gemarteld, en soms gedood.
De clandestiene groepen konden overdag en 's nachts tijdens het uitgaansverbod straffeloos opereren, aldus Amnesty. Ze waren goed georganiseerd, hadden aanzienlijke financiële middelen en beschikten over informatie aangaande hun slachtoffers die doorgaans alleen in handen was van inlichtingendiensten. Ondanks een overvloed aan gegevens die wezen op betrokkenheid van de militairen en politie-agenten hadden rechters geen enkele actie ondernomen.
In het rapport stond verder dat de geregelde veiligheidstroepen doorgingen met hun campagne van arrestaties en martelingen. Een geliefde methode was bij pastorale werkers een kruis op het lichaam te branden. Daarnaast werden steeds meer massa-arrestaties gebruikt tegen de oppositie.
„Massale arrestaties zoals de aanhouding van ongeveer 15.000 mensen in de sloppenwijken van de hoofdstad Santiago in mei dit jaar hebben geresulteerd in de hoogste arrestatiecijfers sinds de dagen na de coup in 1973 die de huidige regering aan de macht bracht, toen honderden werden gedood of verdwenen", schreef Amnesty. De organisatie sprak daarnaast haar zorg uit over de praktijk van interne verbanning zonder proces; over het in wilde weg rondschieten in wijken waar tegen de regering werd geprotesteerd; over de gevangenzetting van politieke opponenten; en over ,,het doden van politieke tegenstanders in omstandigheden die officieel werden beschreven als 'gewapende confrontaties'. maar waar het bewijs aangaf dat de slachtoffers mogelijk met opzet waren geëxecuteerd".
Het rapport deed de aanbeveling de taken van de veiligheidstroepen te herzien, de ondervragingscentra van de veiligheidspolitie te sluiten en advocaten meteen toegang te geven tot arrestanten.

,,Dag voor de democratie"

Op 4 september 1986 vond in Chili een ,,dagvoor de democratie" plaats, waartoe de interim-voorzitter van de Burgerassemblée, Ricardo Vaccareza (zie ook pag. 61111,61113en 612/3), op 19 augustus had opgeroepen. De Assemblée had alle Chilenen gevraagd op 4 september (de dag dat traditioneel presidentsverkiezingen werden gehouden) niet te gaan werken, de kinderen thuis te houden, geen inkopen te doen, geen banken of kantoren te bezoeken, om twaalf uur 's middags op de Plaza de Armas in het hart van Santiago het volkslied te komen zingen en 's avonds het licht uit te doen en zoveel mogelijk lawaai te maken met lege pannen, fluitjes, claxons, klokken en bellen.
De ,,dag voor de democratie" – die werd gesteund door de linkse coalitie MDP en de grote vakcentrale CNT, maar niet door de Democratische Alliantie – had niet de omvang van de vorige protestdagen, op 2 en 3 juli (pag. 61311).
Demonstraties tegen het regime werden gemeld in Santiago, Valparaiso, Concepcion, Arica en andere plaatsen. In Viña del Mar werd een jongeman door een marinepatrouille doodgeschoten toen hij met een paar andere jongens een autobus probeerde te kapen. Bij ongeregeldheden arresteerde de politie zeker 300 mensen en raakte een aantal personen gewond. Verder deden zich op 4 en 5 september bomexplosies voor.
Op 5 september overleed een jongeman in Santiago aan verwondingen die hij op 4 september had opgelopen, toen hij vanuit een auto werd beschoten. Daarnaast werd die dag de gewelddadige dood van nog twee personen gemeld. *(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, The Times)*

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

RESULTATEN CVOE

Op 22 sept. hebben de deelnemers aan de conferentie over vertrouwenwekkende maatregelen en ontwapening in Europa (CVOE) hun bijeenkomst met het sluiten van een overeenkomst afgesloten.
De CVOE werd gehouden in de Zweedse hoofdstad Stockholm en was geopend op 17 jan 1984 (pag 46911 e.v - 1984) Er werd aan deelgenomen door vertegenwoordigers van alle Europese staten behalve Albanië plus delegaties uit de VS en Canada Zij vond plaats in het kader van de conferentie over veiligheid en samenwerking in Europa (CVSE), waarvan de voorbereidingen voor een vierde ronde op 23 sept. in Wenen zouden beginnen.

Het document, waarover de CVOE-deelnemers het eens waren geworden, was door hen gedateerd op 19 sept. Bij de voorbereidingen van de CVOE waren de delegaties nl. overeen gekomen, dat de conferentie tot uiterlijk 19 sept. 1986 mocht duren. Toen die datum was aangebroken, waren echter nog niet alle beletselen, die een akkoord in de weg stonden, opgeruimd. Daarom werd besloten de klok stil te zetten en door te onderhandelen tot er een eindresultaat op tafel zou liggen.
In dit eindresultaat nemen de deelnemende landen o.m. de plicht op zich om militaire oefeningen, waaraan meer dan 13.000 man troepen of meer dan 300 tanks deelnemen, 42 dagen tevoren aan te melden.
Andere maatregelen, die in Europa het onderlinge vertrouwen moeten versterken, zijn regelingen voor het geven van een jaarkalender over toekomstige troepenbewegingen, waarneming van oefeningen en verplichte inspectie door militaire experts bij het vermoeden, dat een land zich niet houdt aan de bepalingen.

De overeenkomst van Stockholm was het eerste akkoord tussen Oost en West op militair gebied sinds de afsluiting van het SALT-11-akkoord tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten in 1979 (pag. 305 e.v. en 401 e.v.-1979). Dat verdrag is overigens door de parlementen van de twee verdragspartners nooit geratificeerd.
M.b.t. het nieuwe verdrag is het de bedoeling, dat het voor het eind van 1986 door de 35 landen geratificeerd zal worden en dat de regelingen, die erin zijn vervat, op 1 jan. 1987 van kracht zullen worden.
De NAVO-leden onder de deelnemers aan de CVOE aan de ene kant en de Warschaupact-leden aan de andere kant waren de conferentie ingegaan met nogal uiteenlopende denkbeelden omtrent de wenselijke resultaten ervan. Gedurende de conferentie is een bemiddelende rol gespeeld door de Europese neutrale en niet-gebonden landen.

Een overzicht van de aanvankelijke wensen van de verschillende landengroepen en wat er uiteindelijk als compromis uit is gekomen, levert het volgende beeld op (ontleend aan *Trouw* van 23-9)

MELDINGS- EN INFORMATIEPLICHT

Voorstel NAVO-Landen. Meldingsplicht bij manoeuvres van minimaal 6.000 soldaten; ondersteunende krijgsmacht-onderdelen moeten worden meegerekend. Verplichte melding als een bepaald (niet nader. genoemd) aantal tanks bij de oefening zijn betrokken Ook oefeningen met amfibietoestellen en alarmoefeningen in de regeling betrekken. Termijn: 45 dagen voor oefening. Uitwisseling van informatie over de militaire commando-organisatie, locatie van hoofdkwartieren. samenstelling grondtroepen.

Voorstel Warschaupact-landen. Meldingsplicht bij 20.000 manschappen. Meldingsplicht ook bij marine-manoeuvres met meer dan 30 schepen en 200 vliegtuigen, of bij luchtmachtoefeningen met meer dan 100 militaire vliegtuigen. Geen regeling voor mobilisatie- of **alarm**-oefeningen. Termijn: **30** dagen voor de oefening. Geen uitwisseling van informatie militaire gegevens wegens gevaar van spionage.

Voorstel neutrale Landen. Niet de aantallen moeten criterium zijn, maar de dreiging die uitgaat van troepen en materieel Termijn: 42 dagen.

Compromis.
- Alle militaire activiteiten waaraan in Europa door nieer dan 13.000 manschappen of 300 tanks wordt deelgenomen, als de manschappen zich in verschillende regimenten of brigades onder een gezamenlijk bevel verplaatsen, moeten 42 dagen van te voren worden aangemeld.
- Militaire oefeningen van meer dan 40 000 man moeten één jaar van te voren worden aangemeld.
- Militaire oefeningen van meer dan 75.000 man moeten twee jaar van te voren worden aangemeld.
- Als er meer dan 17.000 militairen bij een oefening betrokken zijn moet het organiserende land twee waarnemers uitnodigen van andere landen die deelnamen aan de Stockholm-Conferentie
- Elk jaar moet voor 15 november worden gemeld wat men voor de volgende twee jaar van plan is.
- Kennisgeving bij oefeningen van meer dan 3 000 man met parachutisten of amfibievaartuigen. Bij oefeningen met parachutisten of amfibievaartuigen met meer dan 5.000 militairen moeten waarnemers worden uitgenodigd.
- Bij twijfel over oefeningen mag verzocht worden om inspectie. binnen 24 uur moet de andere partij reageren.

INSPECTIE

Voorstel NAVO-landen. Gedetailleerde regeling van praktische en technische kanten van inspectie. Regeling van reis- en communicatiemogelijkheden van inspectieteams. Gebruik van vliegtuigen van neutrale landen.

Voorstel Warschaupact-landen. Selectiviteit bij inspectie (alleen buurlanden). Geen neutrale vliegtuigen wegens gevaar voor spionage.

Compromis.
- Ieder land moet per jaar ten minste 3 inspecties op zijn grondgebied toelaten (plicht).

Robert Barry, hoofd van de Amerikaanse delegatie op de CVOE (l.) en zijn echtgenote Priscilla brengen met Oleg Grinewski, hoofd van de Sowjet-delegatie, een toast uit op de gelukkige afloop van de conferentie.

Weekblad 55ste jaargang No. 2863, pag. 41863-41878

– Ieder land mag per jaar 3 inspecties in een ander land uitvoeren om te kijken of de manoeuvres geen bedreigend karakter hebben (recht).
– Recht geldt voor 4 inspecteurs.
– Inspecteurs bepalen vluchtroute, hoogte, snelheid van inspectievliegtuigen.
– Geïnspecteerde land levert de vliegtuigen, helikopters en bemanning

De maatregelen hebben betrekking op heel Europa ,,van de Atlantische Oceaan tot de Oeral''.

Details akkoord van Stockholm

De belangrijkste passages van het akkoord van Stockholm in een Nederlandse vertaling van een officiële Engeis-talige samenvatting ervan iuiden aldus:

De vertegenwoordigers van de 35 landen die deelnemen aan de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE)– Oostenrijk, België, Bulgarije, Cyprus, Tsjechoslowakije, Denemarken, Finland, Frankrijk, de DDR, de Bondsrepubliek, Griekenland, de Heilige Stoel, Hongarije, IJsland, Ierland, Italië, Liechtenstein, Luxemburg, Malta, Monaco, Nederland, Noorwegen, Polen, Portugal, Roemenië, San Marino, Spanje, Zweden, Zwitserland, Turkije, de Sowjet-Unie, Groot-Brittannië. Joego-Slavië en de Verenigde Staten en Canada – die sinds 17 januari 1984 tot 19 september 1986 bijeen zijn gekomen, hebben het volgende verklaard:

Zij onderstrepen dat zij het principe van een vreedzame regeling van geschillen zullen naleven zoals vastgelegd in de Slotakte van Helsinki (CVSE 1975), vanuit de overtuiging dat het een essentieel onderdeel is van de plicht van staten om zich te onthouden van het dreigen met of het gebruik van geweld, beide factoren die van wezenlijk belang zijn voor de internationale vrede, gerechtigheid en veiligheid...

Zij bevestigen nogmaals het universele belang van mensenrechten en fundamentele vrijheden. Het respect voor en het daadwerkelijk laten gelden van deze rechten en vrijheden zijn essentieel voor de internationale vrede, gerechtigheid en veiligheid ...

Zij onderstrepen de noodzaak van vastberaden maatregelen om terrorisme te voorkomen en te bestrijden, inclusief terrorisme in internationale betrekkingen. Zij zullen alle gepaste maatregelen treffen om te voorkomen dat hun respectieve grondgebieden worden gebruikt voor het voorbereiden, organiseren of het begaan van terroristische handelingen.

De deelnemende landen zijn verplicht om schriftelijk via diplomatieke kanalen alle andere deelnemende landen 42 dagen of langer van tevoren op de hoogte te stellen van het begin van omvangrijke militaire manoeuvres in de zone waar de maatregelen voor de opbouw van vertrouwen en veiligheid van toepassing zijn (dat wil zeggen van de Oeral tot de Atlantische oceaan). Voor de volgende militaire activiteiten geldt een aanmeldingsplicht:

Gezamenlijke manoeuvres onder één operationeel commando van troepen van de landmacht van deelnemende staten die hetzij onafhankelijk hetzij in combinatie met ongeacht welke onderdelen van de luchtmacht of de marine opereren. Voor dit soort militaire activiteit geldt een meldingsplicht wanneer er op ongeacht welk moment van de manoeuvres ten minste 13.000 militairen of ten minste 300 gevechtstanks bij betrokken zijn.

Ook moet deelname van de luchtmacht van de deelnemende staten worden gemeld als te verwachten valt dat in de loop van de manoeuvres 200 of meer vluchten van militaire vliegtuigen, uitgezonderd helikopters, zullen worden uitgevoerd.

Een deelnemende staat zal waarnemers uitnodigen van alle andere deelnemende landen wanneer bij manoeuvres van de landmacht meer dan 17.000 militairen betrokken zijn.

Alle deelnemende staten zullen onderling jaarkalenders uitwisselen van de voorgenomen militaire activiteit waarvoor een meldingsplicht geldt Deze lijsten moeten ieder jaar uiterlijk voor 15 november zijn ingediend.

Iedere deelnemende staat zal jaarlijks tegen 15 november informatie doorgeven over voorgenomen militaire manoeuvres waarbij meer dan 40.000 militairen betrokken zijn en die eerst in het tweede volgend kalenderjaar zullen worden gehouden.

De deelnemende landen zullen geen aan meldingsplicht onderhevige militaire manoeuvres met meer dan 75.000 manschappen houden tenzij deze voorwerp van de hierboven beschreven onderlinge communicatatie zijn geweest.

Deelnemende staten zullen geen aan meldingsplicht onderhevige militaire manoeuvres houden waarbij meer dan 40 000 militairen betrokken zijn tenzij deze zijn aangekondigd in de jaarkalender, niet later dan 15 november ieder jaar.

Overeenkomstig de in dit document vervatte bepalingen heeft iedere deelnemende staat het recht om inspecties uit te voeren op het grondgebied van iedere andere deelnemende staat binnen de zone waarvoor het akkoord geldt.

Iedere deelnemende staat kan een verzoek tot inspectie richten aan iedere andere deelnemende staat... wanneer er twijfel bestaat aan de naleving van de overeengekomen maatregelen op het grondgebied van die staat.

Deelnemende staten zijn niet verplicht om meer dan één inspectie per kalenderjaar door dezelfde deelnemende staat toe te staan.

De deelnemende staat die om een controle verzoekt zal toestemming krijgen een specifiek gebied aan te wijzen op het grondgebied van een andere staat.

In dit specifieke gebied zullen vertegenwoordigers van de inspecterende staat in gezelschap van vertegenwoordigers van de ontvangende staat toegang hebben, en hun inspectie ongehinderd kunnen uitvoeren, behalve in gebieden of op gevoelige plaatsen waar toegang normaal gesproken verboden is – militaire en andere defensie-installaties evenals marineschepen en militaire vliegtuigen.

Gebieden waar omvangrijke militaire manoeuvres kunnen worden gehouden zullen niet tot verboden terrein worden verklaard, met uitzondering van bepaalde permanente of tijdelijke militaire installaties die, uitgedrukt in termen van grondgebied, zo klein mogelijk dienen te zijn, waarbij die gebieden niet zullen worden gebruikt om inspectie van omvangrijke militaire manoeuvres te verhinderen.

Inspectie is toegestaan vanaf de grond, vanuit de lucht, of allebei.

Een verzoek om inspectie dient zo spoedig mogelijk te worden beantwoord, maar binnen maximaal 24 uur. Binnen 36 uur nadat een verzoek is uitgegaan mag het inspectieteam het grondgebied van de ontvangende staat betreden.

Binnen 48 uur na de aankomst van het inspectieteam in het specifieke gebied zal de inspectie zijn afgerond.

Een inspectieteam zal niet meer dan vier inspecteurs omvatten.

De inspecterende staat zal vermelden of er inspectie vanuit de lucht, met gebruik van een vliegtuig, helikopter of beide zal plaatshebben.

Het toestel ten behoeve van de inspectie wordt gekozen met wederzijds goedvinden van de inspecterende en de ontvangende staat.

Reacties

In de avond van 21 sept. kwam er een eind aan de laatste koortsachtige onderhandelingen in Stockholm, toen de leider van de Sowjet-delegatie, ambassadeur Oleg Grinewski, vanuit Moskou toestemming had gekregen voor bijzonderheden, die moesten worden geregeld over de laagste drempel voor het aanmelden van troepenconcentraties.

Daarna zei de Sowjet-vertegenwoordiger op een persconferentie, dat de bijeenkomst in Stockholm een succes geworden was dankzij ,,gezond verstand en politiek realisme''.

Volgens de ambassadeur was het aandeel van de Europese deelnemers aan de conferentie bepalend geweest voor het verloop. ,,De Verenigde Staten waren een partner, maar ik geloof dat de belangrijkste stimulans voor de onderhandelingen afkomstig was van de Europese leden van de NAVO. Het was de Europese wil om wat te bereiken'', zei Grinewski.

De ambassadeur drong aan op het houden van een tweede fase van de conferentie in Stockholm, die op zich weer voortgevloeid is uit de akkoorden van Helsinki van 1975.

Op een later gehouden persconferentie zie de Amerikaanse onderhandelaar Robert Barry voldaan te zijn over het bereikte resultaat. ,,De aangenomen maatregelen betekenen een goed, vertrouwen scheppend regime dat de toestand van veiligheid in Europa stabieler en zekerder moet maken. We hebben een belangrijke stap gezet in de richting van het verminderen van het risico van militaire confrontatie.''

Ambassadeur Barry zei teleurgesteld te zijn dat Oost en West er niet in geslaagd waren overeenstemming te bereiken over de uitwisseling van meer militaire informatie, de zogeheten ,,statische informatie'', over de omvang van garnizoenen en de plaats waar troepenconcentraties van afkomstig zijn.

Hij zei dat er nog maar net een begin was gemaakt met het gebruik van vertrouwen en veiligheid bevorderende maatregelen bij wapenbeheersing. ,,Er blijft meer over om te doen. De realisering van deze maatregelen zal ons waardevolle ervaring opleveren en we hebben een goede start gemaakt.''

Ook Sowjet-ambassadeur Grinewski meende dat de resultaten van Stockholm een goed voorbeeld zouden vormen voor verdere besprekingen over wapencontrole.

In Bonn heeft de Westduitse minister van buitenlandse zaken, Hans-Dietrich Genscher, het akkoord toegejuicht. Volgens Genscher bewijst het ,,datsubstantiële overeenkomsten over wapenbeheersing tussen Oost en West kunnen worden bereikt.''

Perscommentaren

Een overzicht van perscommentaren

op de resultaten van de CVOE levert liet volgende beeld op

In een hoofdartikel onder de titel Een doorbraak schreef *Le* Monde op 23 sept.:
Een historisch compromis of een kreupel compromis dat nieuwe moeilijkheden tussen Oost en West aankondigt? Het akkoord van Stockholm over vertrouwenwekkende maatregelen in Europa heeft twee kanten. Op het eerste gezicht stemt het sceptisch. De inspecties die aan het Westen in Oost-Europa zijn toegestaan, zijn beperkt in aantal en er blijven verboden zones ,,in een zo klein mogelijk aantal". Het is duidelijk dat de Russen wat hun grondgebied betreft controle willen houden op de voor de inspecties te gebruiken vliegtuigen en andere vervoermiddelen. Wat zal er gebeuren als er twisten uitbreken? De Amerikaanse onderhandelaar mag dan wel verzekeren dat de teksten ondubbelzinnig zijn, maar de diplomaten en exegeten gaan schone dagen tegemoet.

Het akkoord krijgt echter een geheel andere betekenis. als het eeplaatst wordt in zijn context. Sinds de ondertekening van SALT-II in 1979 hebben de wapenbeheersingsonderhandelingen geen enkel resultaat opgeleverd. Het gaat dus om een doorbraak. Ondanks de Daniloff-affaire lijkt een tweede topconferentie tussen Reagan en Gorbatsjow opnieuw waarschijnlijk. Eveneens belangrijk is dat het akkoord van Stockholm breekt met de Sowjetdoctrine aangaande controle en verificatie. De Russen hebben. hoewel ze moesten berusten in waarnemingssatellieten boven hun grondgebied. nimmer willen horen in inspectie ter plaatse.
Het is nog te vroeg om te zeggen dat deze doorbraak consequenties zal hebben voor andere terreinen. Het akkoord zou echter de situatie binnen Oost-Europa kunnen wijzigen. De troepenbewegingen en ,,manoeuvres" die aan de inval in Tsjechoslowakije (1968) voorafgingen. zouden veel moeilijker te volvoeren geweest zijn als de thans goedgekeurde afspraken voor notificatie en inspectie hadden gegolden.

Tot nu toe hadden de Russen zich op het standpunt gesteld dat verificatiemaatregelen niet aan een ontwapeningsakkoord kunnen voorafgaan, maar hierop moeten volgen.
Zij lijken thans te hebben erkend dat de omgekeerde procedure rationeler is. Men mag nu hopen dat, als alles goed gaat. de te Stockholm overeengekomen ,,vertrouwensmaatregelen'' gaan dienen voor de totstandkoming voor akkoorden, die niet alleen de activiteiten maar ook de omvang van de strijdkrachten zullen beperken.

In een hoofdartikel van dezelfde strekking constateert The Times (23-9), dat het voor het Westen een niet onaanzienlijk succes is dat de voorzieningen'op basis van vrijwilligheid, die de Slotakte van Helsinki had getroffen voor de notificatie van militaire manoeuvres, omgezet zijn in verplichtingen.
Hoewel er nog maar weinigen zijn die geloven dat regelrechte agressie van een van beide partijen in Centraal-Europa waarschijnlijk is, zijn er velen bevreesd voor een oorlog ten gevolge van een ongeluk of een miscalculatie. Al vormen verplichte notificatie van manoeuvres en uitwisseling van waarnemers op zichzelf geen garantie voor handhaving van de vrede. ze kunnen bijdragen tot geruststelling van nerveuze generaals en tot vermindering van de spanning.
De grootste betekenis van het akkoord van Stockholm, aldus The Times. ligt in de aanvaarding van het beginsel van inspectie ter plaatse voor militaire oefeningen. De toepassing van dit systeem is zeer beperkt, maar het verdrag heeft een systeem gecodificeerd dat voor de toekomst van de wapenbeheersing verreikende consequenties zou kunnen hebben.

In de Frankfurter Allgemeine (23-9) schrijft Horst Bacia dat het akkoord beter is uitgevallen ddn velen in het Westen korte tild geleden nog voor mogelijk hadden gehouden. Er schuilt evenwel in de voorgestelde maatregelen een soortgelijke asymmetrie als in de CVSE-verlangens m.b.t. de mensenrechten.
Van het Oostblok wordt op militair gebied openheid verlangd welke voor de Westeuropese staten vanzelfsprekend is. Maar van Sowjetzijde is men nog altijd niet bereid tot uitwisseling van informaties over onschuldige zaken als de standplaats van divisies, terwijl men dit in het Westen in elk telefoonboek kan vinden. Zulke kleinigheden dient men in het oog te houden; de thans gemaakte afspraken moeten eerst uitgevoerd en vervolgens uitgebouwd worden, voordat men wellicht de ontwapeningsfase kan binnentreden.

Het NRC/H'blad van 22 sept bevatte het volgende commentaar:
Het document dat na 31 maanden onderhandelen tussen Oost en West is opgesteld om de veiligheid in Europa, in het verleden zo vaak het toneel van conflicten, te verhogen is zonder meer een doorbraak in de verhouding tussen democratisch en autoritair geregeerde landen in dit deel van de wereld. Voor het eerst is immers een mechanisme ontworpen. en door de Sowjet-Unie aanvaard. waarin een controlemogelijkheid is ingebouwd.
Vroeger heeft het daaraan steeds ontbroken. De overeenkomsten op het gebied van de wapenbeheersing die in de jaren '70 tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie zijn gesloten, zijn stuk voor stuk gevolgd door beschuldigingen dat de verdragspartner de afspraak had geschonden. Die beschuldigingen waren gebaseerd op bij voorbeeld satellietwaarnemingen en waren in ieder geval niet de vrucht van een gezamenlijk overeengekomen controle. De gewraakte partij ontkende dan ook met een heilige overtuiging die alleen door oefening verkregen kon zijn.

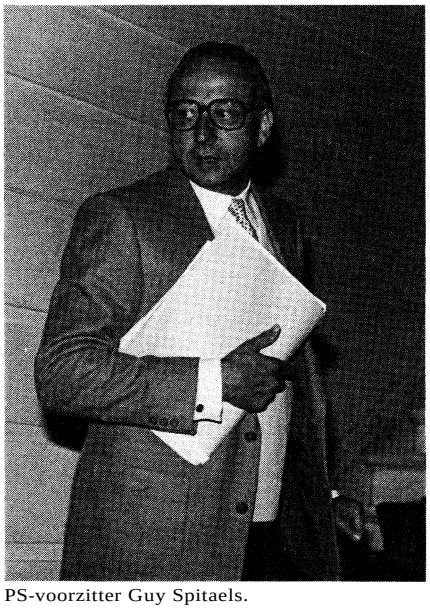
In de afspraken die in Stockholm zijn gemaakt tussen de VS, Canada en alle Europese landen – op Albanië na – heeft elk land het recht om te verzoeken om een inspectie van militaire bewegingen in een ander land wanneer die niet eerder zijn aangemeld, of als manoeuvres een grotere omvang lijken te hebben dan was aangekondigd. De inspectie moet binnen anderhalf etmaal zijn georganiseerd door de te inspecteren partij en kan niet worden geweigerd.
Het psychologische gewicht van die voorziening is in potentie groot. Voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog heeft de Sowjet-Unie erin toegestemd dat andere landen poolshoogte komen nemen als zij het vermoeden hebben dat de werkelijkheid niet in overeenstemming is met de retoriek. Voor het eerst bestaat er een mogelijkheid een Potemkin-facade door te prikken.
Daarmee is de basis gelegd voor wat bij de aanvang van het zo moeizaam verlopende. en met zoveel teleurstellingen gepaard gaande proces van ontspanning tussen Oost en West is beoogd: het versterken van onderling vertrouwen tussen systemen die diametraal tegenover elkaar staan, maar waarin de volkeren zich realiseren dat hun geschillen uitsluitend door overleg zijn op te lossen en niet door militair geweld.
Dat dat resultaat bereikt is door een dosis realisme en redelijkheid die tot dusver in de relaties met Moskou ontbrak. stemt niet alleen tot voldoening. maar ook tot optimisme met betrekking tot lopende en toekomstige onderhandelingen tussen Washington en Moskou waarbij het element verificatie een vooraanstaande rol zal spelen.
Overigens zullen de nationale middelen van controle niet kunnen worden gemist. Want hoe zou je anders te weten kunnen komen dat de andere partij een exercitie op touw heeft gezet die niet op de kalender voorkomt?

WEST-EUROPA

BELGIË

ALTERNATIEF SPAARPLAN VAN DE PARTI SOCIALISTE

Via een interview met de Brusselse krant Le *Soir* heeft PS-voorzitter Guy Spitaels op 9 september een alternatief spaarplan voorgesteld. Zijn raming van het begrotingstekort voor 1986 en 1987 ligt 70 miljard frank lager dan de ramingen van de regering. Met besparingen ten bedrage van 120 miljard (tegen 195 miljard in het regeringsplan) bereikt hij eind 1987 een begrotingstekort van 420 miljard of 8,2% van het BNP (tegen 413 miljard en 8,1% van het BNP in het regeringsplan). Spitaels verklaarde dat zijn eerste bekommernis uitgaat naar de tewerkstelling, zowel in de openbare als in de particuliere sector, en naar de vrijwaring van de sociale zekerheid.
,,Ik weiger afdankingen en afbraak van tewerkstelling in het onderwijs en bij de openbare bedrijven. Daar zijn al 100.000 arbeidsplaatsen verloren gegaan en dat is genoeg. Ik aanvaard dus niet dat er nog eens 40.000 tot 50.000 banen verloren gaan als gevolg van het spaarplan van de regering. Ik weiger ook te raken aan de werkloosheidsuitkeringen, aan de pensioenen, aan de vergoedingen van de bruggepensioneerden, van de zieken en de invaliden. Maar ik zeg ook dat de 120 miljard besparingen reëel zijn", zo verklaarde de PS-voorzitter.
Het alternatief van zijn partij, dat voor meer dan 90% gesteund wordt door de Vlaamse socialisten, ziet er als volgt uit:

PS-voorzitter Guy Spitaels.

1) Begrotingstekort. Bij ongewijzigd beleid is het eind 1986 geraamd op 570 miljard. Bij ongewijzigd beleid zal het eind 1987 556 miljard bedragen op basis van dezelfde uitgangspunten van de regering: 2,2% groei van het BNP, 2% groei van de uitgaven, 1,5% inflatie, 13 miljard bijkomende uitgaven in 1987 en 29 miljard minder uitgaven ingevolge de verbeterde conjunctuur en de daling van de olieprijzen en van de renten.

2) Gezagsdepartementen. Ten opzichte van het regeringsplan worden de besparingen globaal genomen met 5,3 miljard verminderd, met als belangrijkste wijzigingen 5,2 miljard minder besparingen op het departement van binnenlandse zaken en 2,3 miljard meer besparingen op landsverdediging. De besparingen op binnenlandse zaken worden dan nog gecompenseerd via het Fonds voor Gemeenten en het Fonds voor de Provincies, via het behoud van de tewerkstelling door middel van de bestaande arbeidscircuits (bijzonder tijdelijk kader, derde arbeidscircuit, tewerkgestelde werklozen), via het behoud van de dotatie aan Gewesten en Gemeenschappen, het behoud van de pensioentoeslag van 1,5 miljard en ten slotte het volledig vrijgeven van het openbaar investeringsprogramma, wat financiële middelen naar de Gewesten zal draineren, onder meer voor stadsvernieuwing.

3) Gewesten en Gemeenschappen. Geen besparing op hun jaarlijkse dotatie. Aldus bespaart Spitaels 6,6 miljard minder.

4) Economische sector. Globaal genomen wordt hier 9,6 miljard bespaard, of 11,1 miljard minder dan in het regeringsplan. Spitaels stemt in met een vermindering van de financiële middelen van het Fonds voor Industriële Vernieuwing (FIV) op voorwaarde dat van financieringsvoorschotten overgestapt wordt op meer eigen middelen en dat het statuut van de investeringsmaatschappijen gewijzigd wordt.
Op verkeerswezen bespaart Spitaels één derde van wat de regering voorstelt om een einde te maken aan de afdankingen en de afbraak van tewerkstelling. Zijn besparingen worden gerealiseerd door concrete maatregelen, zoals de verkoop van boventallige aandelen van de Spoorwegen (NMBS), hervorming van de exploitatie en van het beheer van de PTT.
Op de scheepskredieten bespaart Spitaels 2,3 miljard, wat evenveel is als in het regeringsplan. Op dit punt verschillen de Vlaamse socialisten van mening.

5) Overheidsinvesteringen. Geen enkele besparing. Het investeringsprogramma moet in 1987 weer van 70 op 100 miljard worden gebracht. Deze stimulans moet leiden tot het redden van arbeidsplaatsen en tot een algemene verbetering van de koopkracht. Spitaels behoudt voor de bouwsector het lage BTW-tarief van 6%.

6) Sociale sector. Spitaels schrapt hier in het regeringsplan 39,7 miljard bezuinigingen en houdt aldus nog 12,3 miljard over. De PS-voorzitter weigert te besparen op kosten van de samenwonenden, de gepensioneerden en de zieken. Geen enkele besparing in de sector van de werkloosheidsuitkeringen.
Hij stemt ermee in dat de werkgevers de lasten dragen van de tweede ziekteweek van de arbeiders, maar hij weigert een andere verdeling van deze lasten tussen grote bedrijven en kleine en middelgrote ondernemingen (KMO's). Hij stemt ook in met de geplande besparingen op klinische biologie en radiologie.
Anderzijds vermindert hij de besparingen in de ziekenhuizen, die minder bedden moeten inleveren, maar in ruil daarvoor een programmatie van de zware medische apparatuur moeten aanvaarden, alsmede een strengere controle op de hospitalisaties, vooral in de academische ziekenhuizen.
In de pensioensector bespaart Spitaels uitsluitend op de reserves, niet op de pensioenen.

7) Openbaar ambt. Deze besparingen worden van 10,7 tot 2,9 miljard herleid, via een grotere mobiliteit van het overheidspersoneel en het niet vervangen van de natuurlijke personeelsafvloeiing. Bij de openbare kredietinstellingen behoudt Spitaels de solidariteitsbijdrage van het personeel.

8) Onderwijs. De besparingen worden met 10,6 miljard verminderd. Hij wil niet dat getornd wordt aan het Vernieuwd Secundair Onderwijs (VSO). Hij behoudt de voorziene besparing van 9 miljard op de schoolgebouwen, op voorwaarde dat de inspanning billijk over alle onderwijsnetten wordt verdeeld. Voor het overige bespaart hij 1,7 miljard door rationalisatie in de internaten en van het leerlingenvervoer, snellere reallocatie, bestrijding van het absenteïsme enz...

9) Universiteiten en wetenschappelijk onderzoek. De besparingen van het regeringsplan worden ruim gehalveerd. Daartegenover staat dat de bedrijven meer moeten bijdragen tot de finan-

ALTERNATIEF VAN SPITAELS IN CIJFERS
(Tussen haakjes de bedragen van het swaarwlan van de regering)

			(in miljarden)	
Begrotingstekort 1986			570	(640)
Begrotingstekort 1987			556	(624)
Bijkomende uitgaven in 1987			+ 13	(+ 13)
Gunstige effecten in 1987			– 29	(– 29)
BESPARINGEN				
Gezagsdepartementen			– 14,9	(– 20,2)
waarvan: Justitie	– 0,3	(– 0,3)		
Binnenlandse Zaken	– 2,8	(– 8,0)		
Buitenlandse Zaken	– 0,8	(– 1,5)		
Ontwikkelingssamenwerking	– 0,5	(– 0,8)		
Financiën	– 2,5	(– 3,1)		
Landsverdediging	– 8,0	(– 5,7)		
Gewesten en Gemeenschappen			0	(– 6,6)
Economische sector			– 9,6	(– 20,7)
waarvan: Landbouw	– 0,7	(– 0,7)		
Economische Zaken	– 1,5	(– 3,3)		
Verkeerswegen	– 5,6	(–14,9)		
Openbare Werken	– 1,8	(– 1,8)		
Overheidsinvesteringen			0,0	(– 13,2)
Sociale sector			– 12,3	(– 52,0)
waarvan: Sociale voorzorg, volksgezondheid en pensioenen	–12,3	(–31)		
Arbeid en tewerkstelling	0	(–21)		
Openbaar ambt			– 2,9	(– 10,7)
Onderwijs			– 10,7	(– 21,3)
waarvan: Schoolgebouwen	– 9	(– 9)		
Werkelijke kosten	– 1,7	(–12,3)		
Universiteiten en wetenschappelijk Onderzoek			– 2,5	(– 5,3)
Fiscale uitgaven			– 17,9	(– 13)
Fraudebestrijding en belasting op fortuin			– 10,5	(0)
Overheidsschuld			– 37.0	(– 30,0)
Kleine posten			– 1,8	(– 1,8)
TOTAAL			–120,1	(–194,8)
Netto te financieren saldo 31 december 1987			556	(624)
			+ 13	(+ 13)
			– 29	(– 29)
			–120	(–195)
			420	(413)
In % van het BNP			8,2%	(8,1%)

ciering van het onderzoek. De besparingen worden voorts vooral gezocht in de projecten van internationale samen erking, zoals de snelle kweekreactor van Kalkar. Aan het ESPRIT-programma wordt echter niet getornd.

10) Fiscale uitgaven en ontvangsten. Spitaels wil op de fiscale uitgaven nagenoeg 5 miljard meer besparen dan de regering door de afschaffing van de vrije keuze van belastingstelsel voor de PVBA's (Personenvennootschap met Beperkte Aansprakelijkheid), verminderde belastingaftrek voor vennoten wegens verliezen, herziening van het fiscaal stelsel voor maaltijdcheques en wagenkosten, het afschaffen van de voordelen voor de coördinatiecentra van multinationals.
Anderzijds worden de fiscale ontvangsten met 17,9 miljard verhoogd door een beter fiscaal rendement (fraudebestrijding) en het invoeren van een belasting op fortuinen boven 20 miljoen.

11) Overheidsschuld. Spitaels is van oordeel dat bij de herschikking van de overheidsschuld een grotere inspanning van de banken moet worden gevraagd. Op de renten zou 37 miljard in plaats van 30 miljard bespaard moeten worden.

Reacties

Premier Martens, vice-premier Verhofstadt en minister van financiën Eyskens reageerden negatief op Spitaels' plan.

Martens wees erop dat alle bevoegde waarnemers het erover eens zijn dat het spaarplan van de regering, dus 195 miljard bezuinigingen, het begrotingstekort zal terugbrengen tot 8% van het BNP. Spitaels bespaart slechts 120 miljard en komt dus 75 miljard tekort om dat doel te bereiken. Voor de rest verhoogt hij de fiscale druk met 15 miljard en is zijn voorstel om bij de banken 7 miljard meer te halen door de regering al zo goed als gerealiseerd. Bij de herschikking van de rijksschuld in augustus werd 36 miljard bespaard, daar waar Spitaels 37 miljard voorstelt, aldus de premier.

Vice-premier Verhofstadt zei ontgoocheld te zijn over het alternatief omdat het teveel zwakke punten en technische fouten bevat. Het is volgens hem een fout van formaat te denken dat men het tekort van 1987 automatisch met 70 miljard mag verminderen omdat het begrotingstekort van 1986 binnen het voorgestelde schema blijft. Verhofstadt noemde deze vermindering arbitrair en uit de lucht gegrepen, wat Spitaels toelaat een weinig moedig spaarplan op papier te zetten. Hij schrapt alle besparingen die op de meeste weerstand stuiten.

Minister van financiën Eyskens noemde Spitaels' plan minimalistisch en onrealistisch. Met slechts 120 miljard besparingen wordt het gestelde doel niet bereikt. Spitaels blokkeert bovendien elk perspectief op belastingvermindering. Het invoeren van een kapitaalbelasting zal de kapitaalvlucht weer aanwakkeren, met alle negatieve gevolgen vandien voor de tewerkstelling.

PSC-voorzitter Deprez zei dat de meerderheid resoluut haar koers moet voortzetten. zonder zich te bekommeren om het getreuzel van de socialisten. PSC-minister Maystadt (economische zaken: was het grondig oneens met Spitaels. maar noemde het toch interessant dat de oppositie alternatieve voorstellen formuleert.

NEDERLAND

PERSCOMMENTAREN N.A.V. TROONREDE EN BEGROTING 1987

Hierna volgen citaten uit hoofdartikelen van een aantal Nederlandse dagbladen, waarin gereageerd wordt op de kabinetsvoornemens t.a.v. 1987, zoals die zijn neergelegd in de troonrede en de begroting voor 1987 (pag. 6271 3 e.v.-1986).

DE TELEGRAAF

Hoewel de overheid bezuinigt op de eigen uitgaven, moet worden vastgesteld dat de rekening van de aardgastegenvallers vooral bij het bedrijfsleven en de burgers wordt gedeponeerd. In dit verband heeft het kabinet wederom moeten afzien van een verlaging van de loon- en inkomstenbelasting. Dat moet ernstig worden betreurd.
De tarieven voor de loon- en inkomstenbelasting in ons land zijn onaanvaardbaar en onrechtvaardig hoog.
Een verlaging van deze tarieven zou de onlustgevoelens van de belastingbetalers kunnen verminderen, het zogenaamde belastingklimaat kunnen verbeteren, de nu veel te grote afstand tussen bruto- en netto inkomen verkleinen en de bestedingen kunnen stimuleren.
Bij de ombuigingsproblematiek gaat het om miljarden guldens.
Indien het kabinet een begin zou hebben gemaakt met het terugdringen van de veel te zware druk van de loon- en inkomstenbelasting (eventueel in de loop van vorig jaar), zou dit enkele honderden miljoenen hebben gekost.
Dat bedrag had te vinden moeten zijn en dient alsnog te worden vrijgemaakt.

ALGEMEEN DAGBLAD

Enkele koerscorrecties zijn noodzakelijk, maar de hoofdlijnen van deze miljoenennota verdienen waardering. Zij betekenen een voortzetting van het saneringsbeleid dat nu zichtbaar zijn vruchten gaat afwerpen. Wel moet worden gezegd dat in deze begroting nog veel risico's zijn ingebouwd, zoals de ontwikkeling van de olieprijzen en het koersverloop van de dollar. Zoals het een goede minister van financiën betaamt, heeft Ruding hier sterk de nadruk op gelegd. Hij is op dit punt herkenbaar pessimistischer dan de minister-president,
Dit blijkt ook uit de toonzetting van de troonrede – een lang, zakelijk en gedegen stuk – die in veel gematigder bewoordingen over de economische verwachtingen spreekt dan minister Ruding in de miljoenennota.
Verstandig is het ten slotte dat in het nieuwe parlementaire jaar geen besluit over het al dan niet doorgaan met kernenergie is te verwachten. Voor de noodzakelijke herbezinning moet alle tijd worden uitgetrokken.

NRC/HANDELSBLAD

De daling van de aardgasprijzen heeft een paradoxaal effect op de economie. De burger ziet de energierekening met 6 miljard dalen, de bedrijven profiteren per saldo 2 miljard. Daarin ligt de rechtvaardiging van een tijdelijke verhoging van lasten om de druk op de schatkist te verminderen. Voortgezet economisch herstel en toenemende werkgelegenheid worden verwacht. Groei van produktie en consumptieve bestedingen, mede dankzij de koopkrachtverbetering, vormen daarvoor een basis. Ook door de terugval van investeringen in de energiesector dalen zowel de particuliere als de overheidsinvesteringen, de laatste zetten een neergaande ontwikkeling van twee decennia voort. Het kabinet legt hier pleidooien van de Sociaal-economische raad voor extra overheidsinvesteringen in de economische infrastructuur van Nederland naast zich neer. Ook dat mag niet te lang duren, want wat moet een herstelde economie straks in een verwaarloosde infrastructuur?
Zolang het kabinetsbeleid tekortbeperking als onvermijdelijkheid kent, behoren problemen met onder andere de infrastructuur helaas tot de vaste bagage. Want dat is het nu juist: in de komende jaren zal opnieuw een straf begrotingsbeleid nodig zijn om de overheidsfinanciën minder kwetsbaar te maken en de veel te hoge collectieve druk (die de financiele infrastructuur bepaalt) te verminderen. Ook het tweede kabinet-Lubbers blijft in zijn voortgezette hersteloperatie aangewezen op een voorzichtige koers tussen ,.de duivel en de diepe blauwe zee".

TROUW

Ronduit twijfelachtig is het dat Ruding, in zijn enthousiasme om de collectieve sector te beteugelen, de sociale woningbouw en de bijstandsvrouwen op de korrel neemt. We bouwen voor de leegstand, zegt hij. en aan bijstandsuitkeringen geven we 10 miljoen per dag uit. De suggestie is duidelijk: hier wordt duur overheidsgeld over de balk gesmeten. Wij hebben onze twijfels over die stelling. In ieder geval ziet ook het kabinet zelf geen aanleiding zijn beleid op die punten bij te stellen. Wie dan toch volhoudt dat deze ,,hoofdzonden" uitgebannen moeten worden, die maakt en de sociale woningbouw en de bijstandsvrouwen verdacht.
Is het toeval dat premier Lubbers het gewicht van de miljoenennota heeft gerelativeerd met de stelling dat niet dit financiele stuk maar de troonrede het volledige kabinetsbeleid weerspiegelt? We hopen van niet. Want een beoordeling van het kabinetsbeleid alleen op grond van de miljoenennota (uitsluitend gericht op de overheidsfinancien en met de rug naar de ,,boze" collectieve sector gekeerd) zou wat ons betreft heel wat negatiever zijn uitgevallen.

HET PAROOL

Speciale aandacht verdient de positie van de ambtenaren en de werknemers in gesubsidieerde instellingen (,,trendvolgers").Tien jaar geleden werd ,,ontdekt" dat zij een grote materiële voorsprong hadden veroverd op de werknemers in het bedrijfsleven. Door de kabinetten van Van Agt en Lubbers is alles in het werk gesteld die voorsprong stap voor stap ongedaan te maken. Dat was terecht. In april van dit jaar evenwel bleek uit een gedegen studie dat dit doel niet alleen was bereikt, maar dat voor een zeer groot deel van de ambtenaren en voor alle trendvolgers de voorsprong was omgeslagen in een achterstand.
Dat werd vlak voor de verkiezingen bekend. De reactie van de VVD was voorspelbaar: die achterstand moet ongedaan worden gemaakt, en om dat te betalen moeten er flink wat ambtenaren en trendvolgers aan de dijk worden gezet. ,,Minder en beter" luidde het motto. Het CDA was wat eerlijker: de ambtenaren beter betalen kunnen we niet. maar zoveel mensen eruit werken is ook niet realistisch.
Nauwelijks waren de verkiezingen echter voorbij of de politici van VVD en CDA besloten de „afslankingsplannen" van de VVD te combineren met de „afknijpingsplannen" van het CDA. In vier jaar tijd moet één op de tien ambtenaren en trendvolgers vertrekken, terwijl de mate-

riële achterstand van de achterblijvers op de werknemers in het bedrijfsleven niet zal worden verkleind, zelfs niet gelijk zal blijven, maar weer groter zal worden gemaakt.
Dat is onrechtvaardig, want – ook al denkt de nieuwe minister van binnenlandse zaken Van Dijk daar kennelijk anders over – de bejaardenverzorgster werkt niet minder hard dan de verkoopster bij de Bijenkorf en de onderwijzer is niet luier dan de bankemployé. Behalve onrechtvaardig is het ook inconsequent. Dit kabinet hamert erop dat een bedrijf alleen goed kan functioneren als mensen die wat in hun mars hebben. overeenkomstig hun kwaliteiten worden beloond. Wanneer dat zo is, geldt het omgekeerde ook: als de leiding van het overheidsapparaat haar personeel stelselmatig achterstelt bij de rest van de werkende bevolking, moet dat vroeger of later onherroepelijk leiden tot een uittocht van vakbekwame mensen.

HET VRIJE VOLK

Tussen woord en daad van het kabinet-Lubbers II gaapt een wel heel brede kloof. In de troonrede vallen woorden als passen en meten, inzet en vindingrijkheid. In de gepresenteerde plannen overheersen botte bijl en berusting.
De noodzaak van bezuinigingen ontkent niemand. De aardgasinkoinsten dalen immers en de rentelasten lopen torenhoog op. Maar de klappen worden ongelijk verdeeld. De zwakkeren brengen het grootste offer.
Van de effecten van de snoeimaatregelen ligt het kabinet niet wakker. Als het kasboek maar klopt. Zo sparen we nu guldens, terwijl de gevolgen ons straks wellicht tientjes kosten.
Gaat het om voordelen, dan staan de laagst betaalden achter in de rij. Zij profiteren nauwelijks van de toenemende koopkracht. De hoogste inkomens gaan er het meest op vooruit.
Voor de zoveelste keer blijven (semi-)ambtenaren achter bij hun collega's in het bedrijfsleven. Hun wordt slechts uitzicht geboden op het verlies van tienduizenden banen.
Dat alleen de VVD tevreden is, spreekt boekdelen. Links en rechts kraken het gebrek aan aandacht voor de werkloosheid. Zelfs het CDA en de Raad van State wordt het nu te gortig.
Lubbers verbindt nu zijn politieke lot aan een daling van de werkloosheid tot onder het half miljoen. Dat karwei zullen werknemers en werkgevers voor hem moeten klaren. En het internationaal economisch herstel – Nederland sukkelt in '87 opnieuw in de achterhoede – moet de rest doen. Het kabinet staat met lege handen. Als Lubbers gelijk krijgt, dan ondanks zichzelf.

DE VOLKSKRANT

In een toelichting op zijn – ook stilistisch klunzige – Troonrede zei premier Lubbers dat hij en het kabinet weinig behoefte hebben aan een soort maatschappij-ideologische visie. Nederland komt verder met nuchterheid dan met verdeling zaaiende ideologische discussies, meende hij.
Dat is rijkelijk de vraag wanneer die nuchterheid de bedomptheid van Droogstoppel dreigt te worden. Maar in wezen was Lubbers' redenering een huichelachtige vorm van depolitisering. Immers, het beleid barst van de ideologie, ergens tussen klassiek-liberaal en Colijns in. Lubbers speelt – tussen twee voor de coalitie belangrijke verkiezingen in – de Bovenpartijdige. Maar zijn handen polariseren meer dan welke ideologische discussie ook zou doen.
Dit wordt het vijfde jaar van de coalitie die de verschillen in inkomens, kansen en macht groter maakt. Die Defensie als superprioriteit handhaaft. Die geen begin van belangstelling heeft voor een verbeterd politiek bestel en een volle democratie voor weerbaarder mensen. Die het overheidsapparaat en de daar werkende mensen beschadigt in plaats van zorgvuldig hervormt. Die, in de ban van de eigen dogmatiek, niet zal toekomen aan toekomstvisie.

DE WAARHEID

De miljoenennota 1987 vertoont roofbouwachtige trekken. De grote concerns en de leveranciers van wapens worden verwend met een stroom van miljarden guldens. Tegelijkertijd ontbreekt elke aanzet tot een werkgelegenheidsbeleid. Het scheppen van werk wil het kabinet geheel aan de werking var. de markt overlaten. Het enige dat de overheid up dit gebied zelf doet, is het afbreken van werk in de collectieve sector. Hierin komt de werkelijke centrale doelstelling van het kabinet naar voren: de collectieve sector moet en zal teruggedrongen worden.

De snelle daling van de aardgasbaten, waarvan de helft overigens al een jaar geleden voorzien was, heeft daar verder niet zoveel mee te maken. De daling van de overheidsinvesteringen, die al jarenlang aan de gang is, neemt Lubbers met graagte over als structureel kenmerk van zijn beleid.
Dit betekent niet dat de overheid op alle punten ,,terugtreedt". Zeker, dienstverlening en voorzieningen worden op grote schaal afgebroken. De staat als controleur dringt echter juist op. Bovendien krijgen ambtenaren en uitkeringsgerechtigden te maken met een niet verklaarde geleide loonpolitiek. Binnen het staatsapparaat verschuift de aandacht van maatschappelijke produktie en dienstverlening naar controle en onderdrukking.

EFFECT TWEEVERDIENERS-MAATREGELEN EN VERZELFSTANDIGING AOWIAWW-PREMIE OP WERKEN IN LOONDIENST VAN GEHUWDE VROUWEN GERING

Gehuwde vrouwen worden bij hun beslissing om al dan niet in loondienst te werken slechts in zeer geringe mate ontmoedigd door de tweeverdienersmaatregelen en de verzelfstandiging van de AOWIAWW-premie.

Deze conclusie wordt getrokken naar aanleiding van een onderzoek naar het effect van de tweeverdienersmaatregelen in de loon- en inkomstenbelasting en de verzelfstandiging van de AOWIAWW-premie op de deelname aan de arbeidsmarkt door gehuwde vrouwen. De toenmalige staatssecretaris Kappeyne van de Coppello van sociale zaken en werkgelegenheid heeft het rapport met de resultaten van het onderzoek op 18 juli aangeboden aan de Tweede Kamer.
Het onderzoek is in opdracht van het ministerie uitgevoerd door het Economisch Instituut van de Rijksuniversiteit in Utrecht.
De staatssecretaris deelt mee dat de resultaten van het onderzoek zullen worden gebruikt bij de aan de Kamer toegezegde evaluatie van de tweeverdienerswetgeving.

Uit het onderzoek blijkt dat het nieuwe stelsel van belasting- en premieheffing naar schatting heeft geleid tot een daling van het aantal (buitenshuis) werkende gehuwde vrouwen met 9.000. Van dit aantal komen er ongeveer 8.000 voor rekening van de tweeverdienersmaatregelen en ongeveer 1.000 voor rekening van de verzelfstandiging van de AOW/AWW-premie.
De resultaten van het onderzoek liggen in dezelfde orde van grootte als die van een onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), vermeld in de nota ,,(Kleine)tweeverdieners". De resultaten van beide onderzoeken zijn met behulp van geheel verschillende methoden verkregen. Het nu uitgevoerde onderzoek betreft een econometrische analyse, een berekening op basis van een economisch model. De resultaten van het CBS-onderzoek zijn verkregen door middel van een enquête. (Ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid)

LATIJNS-AMERIKA

SURINAME

ONTWIKKELINGEN SINDS EIND 1982

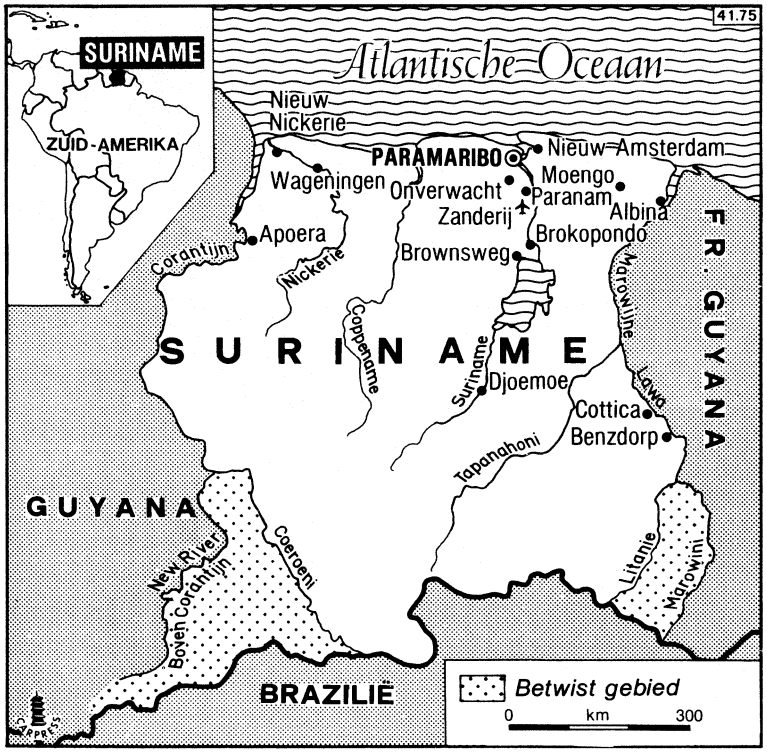
Sinds in de nacht van 8/9 dec. 1982 15 tegenstanders van het regime van lt.-kol. Desi Bouterse door militairen zijn gedood (pag. 849 e.v.-1982). ontwikkelde de situatie in Suriname zich ais volgt:

Bouterse wil steun van o.m. Brazilië en Venezuela en sluit herstel parlementaire democratie uit

Op 26 dec. 1982 werd in het Braziliaanse blad Estado do *Sul* een interview met bevelhebber Bouterse gepubliceerd, waarin deze zei dat Surinaamse delegaties bezoeken zouden brengen aan onder andere Brazilië en Venezuela om alternatieven te vinden voor de economische steun van Nederland die op 10 december wegens de executie van de 15 Surinamers was opgeschort (pag. 850/1 e.v.-1982).
Cuba zou volgens de bevelhebber vooralsnog niet worden bezocht. ,,Dat land is slim genoeg zich niet in Surinaamse zaken te mengen, we hebben daar wel een goede verstandhouding mee. We hebben goede relaties met Cuba. maar we hebben nog meer vrienden in Latijns-Amerika en in de hele wereld. We zullen bij tien, misschien 15 landen aankloppen voor hulp, en we zullen pas over alternatieven gaan denken als we daar niet voldoende loskrijgen", aldus Bouterse.
Op 29 december meldde het Surinaamse persbureau SNA dat Bouterse in een vraaggesprek met de Surinaamse televisie had gezegd dat zolang hij aan de macht was er geen parlementaire democratie zou komen.
Volgens Bouterse werd er nu ,,rustig" gewerkt aan een nieuw regeerprogramma en een nieuwe regering, die zonder parlement Suriname zou besturen. De parlementaire democratie in Suriname had nooit gefunctioneerd, meende Bouterse, die herinnerde aan de ,,wilde taferelen in het parlementsgebouw, waarbij parlementariërs beslist niet het landsbelang dienden".

Premier Henry Neijhorst. wiens regering op **31** maart 1982 was geïnstalleerd (pag. 3112 e.v.-1983), had op 9 dec. 1982 het ontslag van zijn kabinet aangeboden (pag. 851/1-1982).

De bevelhebber zei verder dat ,,eenvan de grootste landen in de regio" zich bereid had verklaard financiële steun te verlenen aan Suriname ,,ter overbrugging van de huidige periode". Hij zei niet om welk land het ging.
Bouterse merkte op dat de lening moest

worden gezien als een ,,politieke lening'' die bedoeld was te voorkomen dat er sociale en economische chaos in Suriname ontstond. Dergelijke chaos zou het gevolg kunnen zijn van het opschorten van de Nederlandse hulp. Bouterse herhaalde dat zijn land ,,juridisch, diplomatiek en internationaal'' de opschorting zou aanvechten. We hebben recht op dat geld.'' Volgens hem had Suriname het samenwerkingsverdrag met Nederland niet geschonden en mocht Nederland niet door middel van ,,manipulatie met ontwikkelingsgelden'' proberen te bepalen wat er in Suriname gebeurde.

Op 3 jan. 1983 meldde *NRC/H'blad* dat Bouterse in zijn nieuwjaarstoespraak had gezegd dat Suriname aansluiting zou proberen te vinden bij de beweging van niet-gebonden landen. ,,Wij hebben, en laten wij dat met nadruk stellen, geen enkele behoefte aan een internationale keuze tussen het Oosten het Westblok'', aldus de bevelhebber.

Op 17 januari berichtte dezelfde krant dat de ambassadeur van Grenada bij de EG, George R.E. Bullen. had meegedeeld dat Grenada een vriend was van Suriname. ,,Wij hebben goede betrekkingen met het land en hopen dat die worden voortgezet'', aldus Bullen. Grenada zou de verklaring van Bouterse over de dood van de 15 Surinamers in december aanvaarden totdat andere informatie bekend werd. Volgens Bullen bemoeide Grenada zich niet met interne aangelegenheden van Suriname.

Oprichting Raad voor de Bevrijding van Suriname

Op 29 dec. 1982 verklaarde de voormalige Surinaamse vice-premier André Haakmat in Den Haag dat hij met oud-president Henk Chin A Sen, die op dat moment ook in Nederland was, een politieke Raad voor de Bevrijding van Suriname wilde oprichten, die vanuit Ncdcrland politieke strijd tegen het regime-Bouterse moest gaan voeren. Van de Raad zouden vooraanstaande Surinaamse ballingen deel uitmaken en Chin A Sen moest voorzitter worden.

,,Ik kom tot de voorlopige conclusie dat Den Haag geen bezwaar koestert tegen politieke activiteiten van uitgeweken Surinamers als dat maar niet gebeurt onder de titel van regering in ballingschap'', aldus Haakmat, die als adviseur van de grote vakcentrale Moederbond vooral met die groepering verbindingen onderhield.

,.Wij blijven nauw contact houden met politiek Den Haag omdat het van het allergrootste belang is onze opstelling te laten sporen met die van de Nederlandse regering. We moeten tot elke prijs voorkomen dat het Nederlandse beleid in problemen raakt. Den Haag verkeert het meest in de positie het regime Bouterse uit het zadel te wippen. Dat geldt onder meer de wapens van de ontwikkelingshulp en de steun aan politieke vluchtelingen'', verklaarde Haakmat. Hij doelde op het economisch en politiek isoleren van Bouterse via de invloed van Nederland in de Europese Gemeenschappen en andere internationale invloed.
,,Wij handelen als verdreven Surinamers in opdracht van onze landgrnoten daar. Het is voor hen zelf te gevaarlijk politieke activiteiten tegen Bouterse te ontplooien. Vandaar het snelle zoeken naar een organisatorische vorm om van hieruit leiding te kunnen geven aan de strijd daar. Het gaat erom de idealen in de regeringsverklaring van 1 mei 1980 alsnog waar te maken', aldus Haakmat.

Op 8 januari bereikten zes Surinaamse organisaties in Nederland (Eekta, de stichting Democratie en Mensenrechten in Suriname, het actiecomité Surinames Rijnmond, het actiecomité Herstel Democratie Suriname. de Acht December Beweging en de Solidariteitsbeweging voor Surinaamse vrouwen) en Chin A Sen in Den Haag overeenstemming over de organisatie van de Raad voor de Bevrijding van Suriname.
Op 13 januari stelde Chin A Sen op Schiphol een deel van de bestuursleden van de Raad voor de Bevrijding voor: M.S. Nasrullah (een uitgeweken onderdirecteur van de Surinaamse PTT), R. Sewradsing (de voormalige permanente vertegenwoordiger voor Suriname bij de Verenigde Naties, zie pag. 851/2-1982), Edgar Wijngaarde (oud-minister van financiën, zakenman en vader van één van de in december doodgeschoten journalisten), en Fred Marte (een publicist). André Haakmat maakte geen deel uit van de Raad. Voor een aantal Surinaamse organisaties in Nederland was hij niet aanvaardbaar geweest.

Op 16 januari verklaarde de voorzitter van de Acht December Beweging. Frits van Eijk, het niet eens te zijn met de samenstelling van de bevrijdingsraad. Hij vond dat daarin met name ,,jonge,dynamische Surinamers'' moesten worden opgenomen die geen handelsbelangen hadden in het moederland. Van Eijk zou graag zien dat Nasrullah en Wijngaarde hun zetel ter beschikking stelden.

Op 15 januari had de leiding van het actiecomité Herstel Democratie Suriname gezegd dat een militaire oplossing van de problemen in Suriname een eerste optie was. ,,Ons doel is Bouterse ten val te brengen. Als er mensen in Paramaribo zijn die er in slagen Bouterse te executeren, dan staat het comité achter hen'', aldus bestuurslid E. Tjon.
Volgens voorzitter Rob Wormer zou het comité onder eigen vlag tot actie overgaan, wanneer het dit noodzakelijk achtte. Wanneer de recent opgerichte bevrijdingsraad het daarmee niet eens was, zou het comité zich afscheiden van de raad, aldus Wormer. Voorzitter Chin A Sen van de bevrijdingsraad had op 13 januari verklaard dat zijn raad zich in eerste instantie wilde beperken tot politieke en diplomatieke middelen bij de bestrijding van het bewind-Bouterse.

Op 16 februari stelde Chin A Sen op een persbijeenkomst twee leiders van de vakcentrale Moederbond voor, die uit Suriname waren gevlucht en de overgebleven vacatures in het bestuur van de Raad voor de Bevrijding van Suriname gingen bezetten. Glenn Tjon A Kiet en Bennie Kohinor, aldus de Volkskrant (17-2-1983), maakten samen met de geëxecuteerde voorzitter

van de Moederbond Cyrill Daal deel uit van het kernbestuur. Na hun vlucht naar Nederland hadden ze lange tijd geaarzeld toe te treden tot de bevrijdingsraad, maar nu wilden ze toch in actie komen en risico's nemen ,,om te voorkoinen dat de proble en in Suriname door een onzer kinderen of kleinkinderen moeten worden opgelost", aldus Tjon A Kiet.

Uitwijzing van twee Amerikaanse diplomaten. Reactie VS

Op 5 jan. 1983 deelde de Nationale Voorlichtingsdienst van Suriname mee dat de regering twee Amerikaanse diplomaten had uitgewezen. De twee. Edward Donovan en Richard Laroche, moesten voor 15 januari uit Suriname zijn vertrokken. Het militaire gezag had de Amerikaanse ambassadeur op 3 januari van deze maatregel hoogte gesteld. Donovan en Laroche werden ervan beschuldigd ,,zich niet volgens de diplomatieke regels te hebben gedragen". Op 17 januari arriveerden de twee in de Verenigde Staten.
In een reactie hierop gaf de Amerikaanse regering de tweede man op de Surinaamse ambassade in Washington, Rudy van Bochove, opdracht binnen 14 dagen de Verenigde Staten te verlaten.

Nederlandse militaire attaché moet Suriname verlaten

Op 7 jan. 1983 bevestigde het Nederlandse ministerie van buitenlandse zaken dat de Nederlandse militaire attaché in Suriname, kol. D. van Tussenbroek, op last van Bouterse Paramaribo voor 31 januari moest verlaten. Volgens Bouterse zou er voor Van Tussenbroek in Suriname geen plaats meer zijn omdat onlangs ook de post van de Surinaamse militaire attaché in Nederland was opgeheven.
Bovendien was in de ogen van Bouterse, aldus buitenlandse zaken, de functie zelf zinloos geworden na het opschorten van de militaire samenwerking tussen Nederland en Suriname. Als gevolg van het besluit van Bouterse moesten niet alleen Van Tussenbroek, maar ook de andere in Suriname werkende Nederlandse militairen het land verlaten. De Surinaamse soldaten die op dat moment nog in Nederland werden opgeleid (zie ook pag. 850/3-1982) zouden eveneens worden teruggeroepen.

Op 9 februari arriveerde een Nederlandse vrouw, Froukje Hofman, vanuit Suriname in Nederland. Zij was Suriname uitgewezen wegens ,.opruiende activiteiten".

Op 18 februari arresteerde de Surinaamse militaire politie de Nederlandse free lance journalist Ruud de Wit, die werkzaam was voor de Gemeenschappelijke Persdienst. De Wit werd wegens de ,,destabiliserende werking" van een door hem geschreven artikel uitgewezen en kwam op 23 februari op Schiphol aan.

Ontwikkelingen binnen de strijdkrachten. Dood Horb

Op 7 jan. 1983 werd bekend dat de tweede man in het Surinaamse leger, garnizoenscommandant Roy Horb, de legerleiding had verlaten. Hij had bevelhebber Bouterse schriftelijk laten weten dat hij ontslag nam. Tussen Bouterse en Horb bestonden al langer verschillen van mening over de rol die het leger diende te spelen. Horb was een voorstander van een geleidelijke terugkeer van de militairen naar de kazerne.

Op 10 januari maakte de Surinaamse staatsradio bekend dat binnen het leger 12 officieren waren overgeplaatst. De overplaatsing werd aangeduid als een ,,interne reorganisatie".
Een dag later deelde een officiële woordvoerder in Paramaribo mee dat de 12 overgeplaatste officieren geen militaire taken meer mochten vervullen. Zij kregen burgertaken toegewezen.

In een officiële verklaring werd de .,reorganisatie" in verband gebracht met de ,,eenduidigheid die noodzakelijk werd geacht het leger in staat te stellen beter haar voorhoederol binnen het revolutionaire proces te laten vervullen".
Andere doelen waren volgens de verklaring de .,wil tot versterking van de eenheid en stabilitelt van bet leger te versterken" en .,het tot stand brengen van een verdere integratie tussen leger en volk".
Het Surinaamse leger telde volgens NRC/H'blad (12-1-1983) ruim 20 officieren.

Op 10 januari week luchtmachtchef John Vasilda uit naar Frans Guyana.
Op 24 januari zei Bouterse in een vraaggesprek met het Surinaamse persbureau SNA dat het hoofd van de militaire politie, kapitein Ramon Abrahams, en diens plaatsvervanger uit hun functies waren ontheven. Volgens andere bronnen hadden Abrahams en de ondercommandant zelf hun ontslag ingediend en was Abrahams naar de VS vertrokken. Luitenant Thai was aangewezen als waarnemer voor Abrahams en sgt-maj. Zeeuw als opvolger van de ondercommandant.

Op 30 januari werden in Paramaribo in totaal 21 mensen, onder wie majoor Roy Horb, gearresteerd i.v.m. een vermeend plan Bouterse te liquideren. Tien van hen werden na korte tijd naar huis gestuurd.

Op 3 februari maakte de Surinaamse staatsradio bekend dat Horb zich in zijn cel had opgehangen. ,,In de nacht van 2 op 3 februari heeft majoor R. Horb zich in zijn cel door zelfophanging van het leven beroofd. In opdracht

Roy Horb

van de justitie werd sectie op het lijk gelast. De procureur-generaal, mr R. Xeeder, de auditeur-militair, R. de Freitas, en de stadspolitiecommandant, P. Monsel, waren ter plekke aanwezig toen de patholoog-anatoom de voorlopige doodsoorzaak vaststelde. Door de justitiële autoriteiten is opdracht gegeven aan de technische opsporings- en herkenningsdienst het verdere onderzoek af te ronden", aldus een bericht van het Surinaamse persbureau SNA, dat een verklaring van de politie bekendmaakte.
De officiële lezing werd door velen in twijfel getrokken. ,,Gezien de omstandigheden waaronder arrestanten plegen te worden vastgehouden zal ook ditmaal de officiële versie van de wijze waarop in Suriname een arrestant de dood heeft gevonden niet gemakkelijk door iedereen worden aanvaard", zo verklaarde het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag op 3 februari.

Voorzitter Chin A Sen van de bevrijdingsraad zei op 3 februari, toen hij terugkeerde uit de VS: ,,Horb moest dood omdat hij zeer populair was bij het volk." Volgens Chin A Sen was Horb gevierd omdat ,,hijeen autochtone Surinaamse revolutie wilde en geen Cubaanse of import-revolutie".

Horb behoorde tot een groep van 16 militairen die op 25 febr. 1980 met de ,,coup van sergeanten" de regering van Henck Arron ten val hadden gebracht.

Op 10 februari meldde de Volkskrant dat van de 21 militairen die op 30 januari waren gearresteerd er nog drie werden vastgehouden.

Anti-huurlingen campagne Aantal beperkende *maatregelen opgeheven*

Na geruchten dat Surinamers in het buitenland (m.n. in Nederland en de VS) met behulp van huurlingen een einde wilden maken aan het bewind-Bouterse. kondigde de Surinaamse legerleider op 14 febr. 1983 de oprichting van anti-huurlingencomités aan. In een korte toespraak voor de televisie zei Bouterse dat de campagne tegen de huurlingen de volgende dag zou beginnen.

,,Alleen met massale campagnes door heel ons land. gedragen door heel het volk, kunnen wij huurlingen afhouden van hun plannen tot binnenvallen in ons land,' zei Bouterse ,,Alleen een georganiseerde en overtuigde eenheid van het volk, verzameld in honderden en nogmaals honderden anti-huurlingencomités in bedrijven, op kantoren, op ministeries. in de woonwijken, in de districten en in het verre binnenland kan de huurlingen angst aanjagen, angst om hier te verdrinken in de georganiseerde mensenmassa."

Op 16 februari deelde het Surinaamse persbureau *SNA* mee dat de militaire leiders een aantal van de beperkende maatregelen hadden opgeheven die na de gebeurtenissen van 8/9 december waren ingesteld (pag. 849/2-1982). Volgens het persbureau was het samenscholingsverbod opgeheven, ging de universiteit van Paramaribo die dag weer open en had Rani Radio, een particulier radiostation dat in december was gesloten, toestemming gekregen weer uit te zenden. Een speciale rechtbank voor corruptiezaken zou worden afgeschaft.

De na de gebeurtenissen van december ingestelde avondklok (van zeven tot vier uurj was per 1 januari versoepeld en gold nu van middernacht tot vier uur.

Sluiting Surinaamse ambassade en *consulaat-generaal* in Nederland

Op 20 febr. 1983 verklaarde de Surinaamse ambassadeur in Nederland, Henk Herrenberg, tegenover ANP dat Suriname zijn ambassade in Den Haag en consulaat-generaal in Amsterdam zou sluiten. Volgens hem was de Nederlandse beveiliging van het ambassadepersoneel onvoldoende.

De ambassadeur baseerde zich daarbij op het feit dat twee fotografen op 19 februari foto's hadden gemaakt van zijn aankomst op Schiphol, terwijl ,,de Nederlandse regering had beloofd mijn aankomst geheim te houden."

Herrenberg, die sinds 24 nov. 1982 zijn land in Den Haag vertegenwoordigde (pag. 46/3-1983). was op 19 december naar Paramaribo vertrokken ,,voor besprekingen in verband met de recente gebeurtenissen" in zijn land Op 29 januari was hij in Den Haag teruggekeerd

Op 3 februari bracht hij erri bliksembezoek aan Genève om tegenwicht te hiederi aan het Nederlandse standpunt op een vergadering van de Commissie voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties (zie verderop) en diezelfde dag vloog hij door naar Algerije voor een vakantie Hcrrenberg had vroeger enige tijd in Algerije gestudeerd. Op 19 februari was hij van zijn vakantie teruggekeerd.

Volgens Herrenberg toonde dit aan dat de .,Nederlandse overheid mijn veiligheid niet kan garanderen ' Herrenberg , De fotografen hadden ook agenten van de contrarevolutie kunnen zijn en ik had dan een prooi van ze kunnen worden '

De ambassade en het consulaat-generaal werden met ingang van 21 februari gesloten

Op 21 januari had de tijdelijk zaakgelastigde, Carlo Spier, aangekondigd dat het personeelsbestand van dc ambassade en het consulaat-generaal per 15 februari zou worden gekortwiekt. Hij zei dat ..een afslanking van het personeel wegens gebrek aan financicle middelen onontkoombaar is."

Een dag nadat de ambassade en het consulaat-generaal waren gesloten, zei Herrenberg dat hij naar Suriname zou vertrekken en op 23 februari was hij in Paramaribo. Op 9 maart keerde hij in Nederland terug en zei op korte termijn een gesprek te zullen hebben met de Nederlandse minister van buitenlandse zaken, H. van den Broek, over o.a. de eventuele heropening van de Surinaamse ambassade en het consulaat. Op 10 maart werden zowel de ambassade in Den Haag als het consulaat in Amsterdam heropend.

Oprichting Liga van Surinaamse Patriotten

Op 24 febr. 1983 zei een woordvoerder van de Liga van Surinaamse Patriotten, Ludwig van Mulier, tijdens een persconferentie in Amsterdam dat de Liga - die op 2 januari naar aanleiding van de gebeurtenissen in december in Nijmegen was opgericht - op 27 februari officieel geproclameerd zou worden op een eerste congres, waaraan ,,ieder die voor vreedzame verzoening in Suriname is. zal kunnen deelnemen."

Verder maakte Van Mulier een actieprogramma van tien punten bekend dat op het congres nader zou worden uitgewerkt. Van Mulier, één van de initiatiefnemers tot het oprichten van de Liga, zei dat de Liga zou ,,strijden voor het behoud van de verworvenheid van de revolutie, waarbij nationalisme en patriottisme centraal staan." ,,De patriotten willen de revolutie kritisch begeleiden," aldus Van Mulier. Blinde volgzaamheid was volgens hem geen goed beleid voor vooruitgang.

De Liga keerde zich o.m. tegen een economische en politieke boycot van Suriname, zoals die door de bevrijdingsraad van Chin A Sen werd bepleit Zij waren voor een ongebonden niet kapitalistische ontwikkeling van de Surinaamse economie Groot belang hechtten de patriotten aan de centrale rol die het leger en de politie in Suriname moesten spelen om een burgeroorlog en buitenlandse interventie te voorkomen

Ten aanzien van de gebeurtenissen in december zei Van Mulier dat de Liga voor het instellen van een internationaal onderzoek was naar de gang van zaken. Waldie Breeveld. een andere woordvoerder van de Liga. voegde hieraan toe dat .,pas na een dergelijk onderzoek mensen voor leugenaar kunnen worden uitgemaakt. Het is veel te voorbarig dit nu al te doen". Hij reageerde hiermee op de vraag hoe de Liga tegenover de bewering van de militairen stond dat de 15 Surinamers op de vlucht waren doodgeschoten. Van Mulier zei hierover verder dat ,,waar gewerkt wordt altijd fouten worden gemaakt".

Ex-president Chin A Sen noemde hij een ,,landverrader". ,,Als je strijd milt voeren moet je dat als Surinamer in Suriname doen. Dat hoor je niet een oceaanlengte verder te doen", aldus Van Mulier. Hij omschreef Chin A Sen als de ,,veroorzaker van de mogelijke komst van huurlingen naar Suriname".

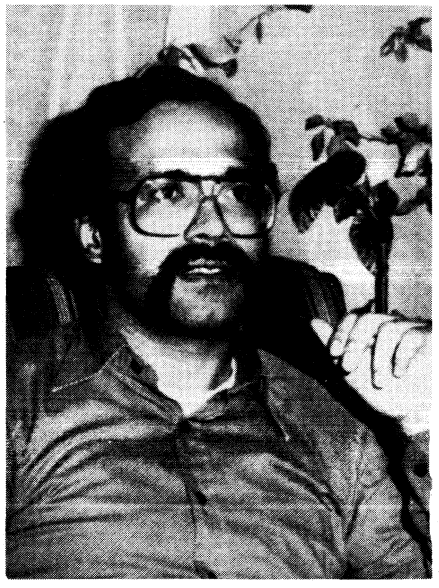
Op 27 februari hield de Liga in Amsterdam haar eerste congres onder het motto ,,Eenheid en Verzoening".

Vorming en samenstelling *regering-*Alibux

Op 25 febr. 1983 zei legerleider Bouterse tijdens een bijeenkomst ter gelegenheid van de derde verjaardag van de revolutie dat Errol Alibux, die eind januari formateur was geworden, premier werd van een nieuw kabinet, dat op 28 februari zou worden beëdigd.

Op 17 januari had Bouterse de Surinaamse ambassadeur in Nederland, Henk Herrenberg. gevraagd als informateur de mogelijkheden voor de vorming van een nieuu- kabinet in Suriname te onderzoeken.

Bouterse verklaarde dat het nieuwe kabinet op korte termijn een nationaal veiligheidsplan moest opstellen. Als tweede prioriteit noemde hij het opstellen van een programma voor een democratiseringsproces. Daarin zouden volkscomité's en districtsraden een belangrijk element vormen, aldus Bouterse. Verder zou in de bedrijven worden gedemocratiseerd. De opstelling van een sociaal-economisch programma was de derde prioriteit voor de nieuwe regering. Hierin moest de noodzaak tot produktieverhoging zijn vervat en moest aan de zelfvoorziening

Errol Alibux

van Suriname worden gewerkt, zo zei Bouterse.
Het op 28 februari door waarnemend president Fred Ramdat Misier - die eigenlijk tot 1 jan. 1983 had zullen aanblijven (zie pag. 85112-1982)- beëdigde kabinet zag er als volgt uit:

Premier, buitenlandse zaken - Errol Alibux: binnenlandse zaken en justitie - Franklin Leeflang; financien en planning - Winston Caldeira; leger en politie - Wilfred Maynard; cultuur, jeugd. sport en volksmobilisatie - sgt-maj. Badressein Sital; sociale zaken - Harold Bharos; onderwijs en wetenschap - Glenn Sankatsing; gezondheid en arbeid - Lothar Boksteen; landbouw, veeteelt en visserij - Frank Vreeden; handel. transport en industrie - Imro Fong Poen; openbare werken, telecommunicatie en opbouw - Willy Chin Joe; natuurlijke hulpbronnen en energie - Erik Tjon Kie Sim.

Leeflang en Imro Fong Poen hadden dezelfde portefeuille als in het kabinet-Neijhorst (zie pag. 31/2 e.v.-1983). Sgt.-maj Sital was onder Neijhorst minister van volksgezondheid en milieu geweest, Sankatsing minister van arbeid. sociale zaken en huisvesting, Tjon Kie Sim minister van opbouw, natuurlijke hulpbronnen en energie. Maynard was voorzitter van de politicbond.
Henry Neijhorst (premier en minister van algemene zaken, financien en planning), Harvey Naarendorp (buitenlandse zaken). It.-kol. Iwan Graanoogst (cultuur, jeugd, sport. voorlichting, volksmobilisatie, leger en politie), Jan Sariman (landbouw, veeteelt en visserij), Mohammed Nazier Ataoellah (openbare werken en handel) en Harold Rusland (onderwijs en wetenschap) keerden niet in het kabinet terug. Alibux, Caldeira, Vreeden en Chin Joe waren lid van de Progressieve Arbeiders en Landbouwers Unie (PALU). Bharos en Boksteen konden volgens ingewijden als vrienden van de PALU worden aangemerkt.

Twee dagen voor de installatie van het kabinet-Alibux werd in de Volkskrant over de nieuwe premier en de PALU het volgende opgemerkt.

Drs Errol Alibux, premier van de maandag (28 februari) te installeren regering in Suriname. is bepaald geen onbekende in de Surinaamse politiek. Hij zat eerder als minister van sociale zaken en volkshuisvesting in de tweede regering-Chin A Sen. waarin hij de PALU vertegenwoordigde, de Progressieve Arbeiders en Landbouwers Unie.
De PALU is een kleine linkse partij met een sterk nationalistisch karakter. Het is bepaald geen volkspartij en in te: verleden is de PALU er nooit in geslaagd bij verkiezingen ook maar één zetel te behalen. De PALU is minder dogmatisch en internationalistisch georiënteerd dan de Revolutionaire Volkspartij RVP, een communistisch getinte partij die meer op de Cuba-lijn zit.
Na de militaire omwenteling op 25 februari 1980 sprong de PALU (evenals de RVP) in het ontstane politieke vacuum om invloed te verwerven die het anders nooit had gekregen. De PALU bestaat voornamelijk uit een kleine groep universitair opgeleide topambtenaren. rail wie het merendeel in Wageningen gevormd is. Door sommigen wordt de PALU daarom ook wel een ,,groep generaals" genoemd ,,op zoek naar manschappen".
Alibux, die ook in Nederland heeft gestudeerd, kwam in 1972 naar Suriname terug. Daar werd hij hoofd van de dienst Algemeen Maatschappelijke Zorg tijdens de regering van de Verenigde Hindoestaanse Partij, die nu verboden is. Later werd Alibux lid van de progressieve Volkspartij van Li Pauw Sam, maar na hevige meningsverschillen stapte een aantal mensen, onder wie Alibux, uit de partij en richtte de PALU op. Ongeveer een jaar na de militaire machtsovername in Suriname, vroeg Bouterse Alibux minister van sociale zaken en volkshuisvesting te worden in het tweede kabinet-Chin A Sen.
Deze regering viel in februari 1982 na onoverkoombare meningsverschillen tussen een groep ministers onder leiding van president Chin A Sen enerzijds en een aantal PALU-ministers onder leiding van Alibux anderzijds. De controverse spitste zich voornamelijk toe op de besteding van ontwikkelingsgelden en de ontworpen grondwetcvoorstellen.
De PALU-ministers waren voor meer kleinschalige landbouwprojecten en de opbouw van een nationale industrie, zodat Suriname de grondstoffen zelf kon verwerken. Ook verzetten ze zich sterk tegen de door Chin A Sen gepropageerde democratiseringsvoorstellen, die volgens de PALU ,,niet echt democratisch" waren. Tegenstanders van de PALU waren echter van mening dat de PALU kostte wat kost aan de macht wilde blijven; bij verkiezingen zouden ze nooit succesvol uit de bus komen
In de loop van vorig jaar nam de politieke invloed van de PALU toe. Zo werd voorlichter Dick de Bie, die onlangs tot de PALU toetrad, hoofd van de Nationale Voorlichtingsdienst, ir. Winston Caldeira was directeur van het Planbureau en PALU-leider ir. Iwan Krolis was voorzitter van het adviescollege. Het feit dat Alibux onlangs tot kabinetsformateur werd benoemd, werd beschouwd als teken dat de PALU in de nieuwe regering meer kans zou krijgen zich te manifesteren. Door critici van het Bouterse-bewind wordt de PALU echter gezien als ,,initiator" van de excessen op 8 december vorig jaar. waarbij 15 vooraanstaande Surinamers gedood werden.

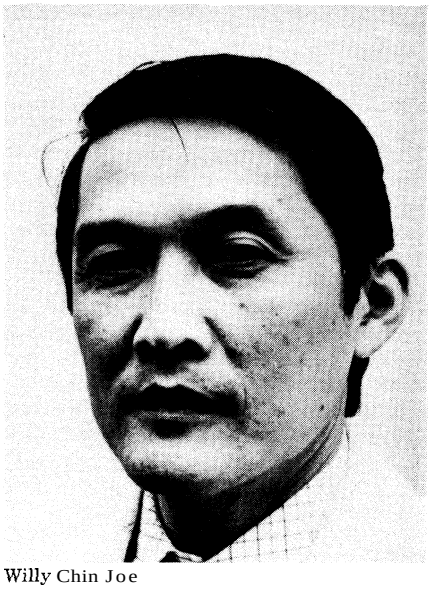
Nederland brengt Suriname ter sprake bij de Commissie voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties

Van 30 jan.-11 maart 1983 kwam de Commissie voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties in Genève bijeen om de situatie van de mensenrechten in de wereld te bespreken. In de commissie hadden meer dan 40 landen zitting, waaronder Nederland. De Nederlandse delegatie stond onder leiding van P.H. Kooijmans, voormalig staatssecretaris van buitenlandse zaken.
Tijdens de bijeenkomst wilde Nederland de dood van de 15 Surinamers aan de orde stellen. Een formele resolutie aan het adres van Suriname met een veroordeling van het regime-Bouterse zou niet worden ingediend, omdat die geen brede steun zou ontvangen.

Op 10 februari deed Nederland de commissie een memo toekomen waarin stond dat de Nederlandse regering van mening was dat de gebeurtenissen in Suriname van 7 en 8 december geen losstaande incidenten waren. ..Integendeel. het is duidelijk dat Suriname zich nu in de greep bevindt van een terreurbewind, dat is gericht tegen iedereen die ervan wordt verdacht een bedreiging te zijn of te worden van het militaire leiderschap", aldus het memo.

,,Het militaire regime beweert dat zij (de arrestanten) werden doodgeschoten op de vlucht. Volgens onafhankelijke informatie waarover de Nederlandse regering beschikt is het echter duidelijk dat zij werden gemarteld en daarna in koelen bloede zijn doodgeschoten." ,,Over het algemeen wordt aangenomrn, zowel binnen als buiten Suriname, dat erg weinig geloof kan worden gehecht aan dc officiële uitleg van de gebeurtenissen van 7 en 8 december. die het militaire bewind heeft gegeven", zo stond in het memo.

,,Op3 februari werd bekend dat majoor Horb in gevangenschap was omgekomen. Volgens de officiële verklaringen hing hij zichzelf op in zijn cel. Maar in overweging genomen dat het in Suriname gebruik is gearresteerde personen vrijwel geheel naakt op te sluiten, is het moeilijk te geloven dat majoor Horb zichzelf inderdaad heeft opgehangen". aldus de brief van de Nederlandse delegatie. ,,In de ogen van de Nederlandse regering is het in toenemende mate duidelijk geworden dat de gebeurtenissen van 7 op 8 december geen geïsoleerd incident waren", zo concludeerde de Nederlandse delegatie.

Willy Chin Joe

Verder kregen de leden van de commissie een rapport dat het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (NCJM) op 14 februari had uitgebracht In het rapport gebaseerd op verklaringen van ooggetuigen zei het NCJM dat de 15 Surinamers, die in de nacht van 8/9 december om het leven waren gekomen, ernstig waren mishandeld en daarna opzettelijk gedood. Het rapport van het Nederlands Juristen Comité vormde een uitgebreide aanvulling op het rapport dat de Keniase jurist Amos Wako had vervaardigd over buitengerechtelijke executies: het executeren van mensen zonder enige vorm van proces. Wako had van de Verenigde Naties opdracht gekregen over dergelijke executies een rapport samen te stellen.

De Keniaan stelde in zijn verslag dat tijdens de laatste 15 jaar zeker twee miljoen mensen zonder een proces (of een eerlijk proces) waren terechtgesteld. Hij noemde 37 landen die zich schuldig maakten aan executies zonder vorm van proces.
In Wako's verslag kwam ook Suriname voor naar aanleiding van de executies in december. In drie alinea's beschreef Wako summier de gebeurtenissen in Paramaribo en meldde dat er ,.tenminste 16 en mogelijk 30'' mensen door het bewind van Desi Bouterse waren geexecuteerd.

Op 17 februari bevestigde de Nederlandse minister van buitenlandse zaken Van den Broek voor de commissie van buitenlandse zaken van de Tweede Kamer dat de situatie van de mensenrechten in Suriname in de VN-commissie ter sprake zou komen bij het agendapunt ,,standrechtelijke en willekeurige executies''. Van den Broek zei dat de regering na bestudering van het onderzoek van het NJCM ,,de ondubbelzinnige conclusie'' had getrokken dat de 15 omgekomenen in Suriname ,,zonder vorm van proces standrechtelijk zijn geëxecuteerd''.

Op 13 februari waren twee leden van de bevrijdingsraad, Sewradsing en Marte. naar Genève vertrokken om hun standpunt over dc executies bij de leden van de VN-commissie onder de aandacht te brengen.
Het bewind van Bouterse had o.m drie leden van de Surinaamse ambassade in Den Haag naar Genève gestuurd: ambassadeur Herrenberg, Glenn Alvarez en Carlo Spier. De Surinaamse ambassadeur in Washington. Henk Heidweiler, woonde de vergadering van de VN-commissie als waarnemer bij.

Op 28 februari zei de Nederlandse delegatieleider Kooijmans bij het debat in de commissie over schendingen van de mensenrechten dat Nederland zich gedwongen voelde ,,met afschuw'' de executies in Suriname aan de orde te stellen en hij pleitte ervoor Wako nog een jaar onderzoek te laten doen naar standrechtelijke en willekeurige executies. Met een verlenging van Wako's mandaat hoopte Nederland te bereiken dat de VN-commissie op de hoogte bleef van de ontwikkelingen in Suriname

In zijn rede zei prof. Kooijmans. dat Den Haag zijn betrekkingen met Suriname na de coup van februari 1980 normaal had voortgezet. ,.Het Surinaamse volk zelf moest maar zijn politieke toekomst en zijn sociaal-economisch systeem bepalen'', aldus Kooijmans. Hij vervolgde: ..Pas na de tragische en verschrikkelijke gebeurtenissen van begin december 1982 concludeerde de Nederlandse regering dat ze niet langer kon zwijgen, geconfronteerd als ze werd met deze brute en flagrante schending van de meest essentiële mensenrechten''. Nederland voelde zich verplicht. aldus Kooijmans, de aandacht van de internationale gemeenschap te vestigen op de mensenrechtensituatie in Suriname.
Prof Kooijmans zei verder dat er geen twijfel over bestond, dat de vijftien mensen in Paramaribo .,in koeien bloede zijn vermoord, na gemarteld en op zeer wrede manier mishandeld te zijn'' De Nederlandse delegatieleider wees de Surinaamse beschuldigingen van de hand, dat Nederland Suriname weer in zijn greep wilde krijgen. Hij benadrukte dat Den Haag herhaalde malen zich bereid had verklaard de economische samenwerking voort te zetten zodra er garanties bestonden, dat de mensenrechten in Suriname werden geeerbiedigd.
Kooijmans vroeg zich af hoeveel geloof moest worden gehecht aan de verklaring van de Surinaamse autoriteiten, dat de moorden ,,een geïsoleerde en betreurenswaardige gebeurtenis in de loop van het revolutionaire proces zijn''. Hij wees erop dat de moorden van 8 december niet de eerste waren van het regime-Bouterse. ..Onder geen enkele omstandigheid kan zo'n flagrante schending van de mensenrechten worden goedgekeurd. Hoe kan Suriname enerzijds beweren, dat het rapport van de Keniaan Amos Wako de feitelijke gebeurtenissen niet weerspiegelt, en anderzijds beloven dat dergelijke gebeurtenissen in de toekomst voorkomen zullen worden?: vroeg Kooijmans zich af.

Henk Heidweiler zei op 1 maart dat Suriname er geen bezwaar tegen had wanneer Wako de situatie in Suriname bleef volgen. Hij zei dat hij ,,met enige voldoening'' zag dat Nederland niet praatte over een aparte Suriname-resolutie. Deze zou volgens hem ,,prematuur'' zijn. Heidweiler wees erop dat het Interamerikaanse Comité voor de Mensenrechten, de Internationale Commissie van Juristen en het Internationale Arbeidsbureau de mensenrechtensituatie in Suriname zouden onderzoeken.
Volgens hem overwoog de regering in Paramaribo ook de mensenrechtencommissie van de VN uit te nodigen, ,,wanneer de tijd daar is''.

Bouterse naar topconferentie niet-gebonden landen

Op 6 maart 1983 arriveerde legerleider Bouterse met een delegatie in New Delhi voor het bijwonen van een conferentie van niet-gebonden landen (van 7-12 maart, zie pag. 547/1 e.v.-1983).

Op 9 maart beschuldigde Bouterse tijdens de conferentie de Nederlandse regering van pogingen zijn regime omver te werpen. Hij sprak in dit verband over .,een ernstige schending van het internationale recht'' van Nederlandse zijde Bouterse zei dat deze dreiging van Nederland .niet licht moet worden genomen'' en vroeg om de steun van de niet-gebonden wereld (101 landen).

Hij herinnerde er aan dat Suriname pas in 1975 onafhankelijk werd na drie eeuwen van koloniaal Nederlands bestuur en dat Nederland in 1982 een campagne begon om zijn regering omver te werpen. ,.Met de instemming en de steun van neokoloniale krachten van buiten zijn reactionaire groepen begonnen met een contrarevolutionaire beweging'', zo legde Bouterse uit.
Verwijzend naar de bloedige gebeurtenissen van de achtste december zei de Surinaamse leider: ,,De militairen hebben actie ondernomen om een staat van burgeroorlog te voorkomen en helaas zijn daarbij levens verloren gegaan Met deze gebeurtenissen als voorwendsel heeft de Nederlandse regering een aantal acties ondernomen die gericht zijn op het omverwerpen van de revolutionaire regering van Suriname.'' Ais voorbeelden noemde hij onder meer Nederlands ,,economische agressie'', steun aan ,,huurlingen''en de ,.lastercampagne'' tegen Suriname. zoals die onder meer zou worden gevoerd door Radio Nederland Wereldomroep

Op 11 maart stond in de slotverklaring van de conferentie ten aanzien van Suriname: ,,Staatshoofden en regeringsleiders van de ongebonden top hebben kennis genomen van de recente gebeurtenissen in Suriname en van maatregelen, die zijn genomen door zekere landen als antwoord hierop. Ze betuigen hun steun voor de Surinaamse soevereiniteit en onafhankelijkheid en spreken de hoop uit dat de toekomstige ontwikkelingen van Suriname in overeenstemming zullen zijn met de belangen en het welzijn van haar bevolking: vrij van enige buitenlandse inmenging en druk.''
De Surinaamse ambassadeur Herrenberg zei die dag in een reactie dat Nederland in de slotresolutie ,,een terechtwijzing'' moest zien. ,,Den Haag moet de soevereiniteit en onafhankelijkheid van Suriname gaan eerbiedigen en nalaten zich in onze interne aangelegenheden te mengen'', aldus Herrenberg. Hij sprak niet alleen van een diplomatiek, maar ook van een politiek succes, omdat alle staatshoofden van de ongebonden landen zich hiermee feitelijk voor de Surinaamse revolutie zouden hebben uitgesproken.

Op de conferentie zou Suriname m.n. steun hebben ontvangen van Cuba en India (zie pag. 54813-1983).

Tijdens een bijeenkomst in de Nicaraguaanse hoofdstad Managua van de ministers van buitenlandse zaken van de niet-gebonden landen (van 10-14 jan 1983) waren ,,pressie en economische sancties tegen Nicaragua, Cuba, Argentinië en meer recentelijk Suriname'' veroordeeld.
De Surinaamse afgevaardigde. Harvey Naarendorp, had tijdens de bijeenkomst om een veroordeling van Nederland gevraagd wegens de ,,onwettige economische strafmaatregelen'' (zie **ook** pag. 547/1-1983)

LIBIË

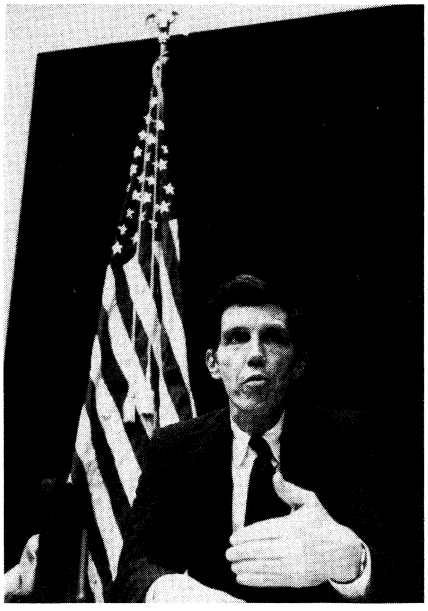
EG-BERAAD. EUROPESE MAATREGELEN TEGEN LIBISCHE INGEZETENEN. LIBISCHE TEGENMAATREGELEN

Op 14 april hadden de ministers van buitenlandse zaken van de 12 EG-landen in Den Haag een spoedvergadering gehouden over de crisis rond Libië (zie pag. 616/1). Daarop volgde de Amerikaanse luchtaanval op doelen in Libië.

Tijdens een spoedberaad van de twaalf EG-ministers van buitenlandse zaken op 17 april 's morgens te Parijs werd besloten tot het voorbereiden van nieuwe maatregelen tegen Libië om het terrorisme tegen te gaan.

Er werd geen nieuwe formele verklaring uitgegeven. omdat volgens de Nederlandse minister Van den Broek (de voorzitter van de Europese Raad) de ,,verklaring van Den Haag" nog steeds haar geldigheid had behouden. Tijdens de bijeenkomst in Den Haag was geen enkele minister - dus ook de Britse minister Howe niet - op de hoogte van het tijdstip waarop de VS hun militaire actie tegen Libië zouden uitvoeren Geen enkele deelnemer had ,,enige voorkennis over een definitieve beslissing inzake een militaire actie", aldus Van den Broek. Wel erkende hij dat deze of gene niinister ,,meer informatie (had) over de voorbereidingen die getroffen waren".
De Amerikaanse functionaris Robert Oakley, had op 15 april in Den Haag gezegd dat hij minister Van den Broek op 14 april 's avonds na afloop van het EG-beraad over de op handen zijnde Amerikaanse actie had ingelicht. maar ,,we hebben niet gesproken over de timing van de Amerikaanse luchtaanvallen".

Op 18 april 's avonds werden vier Libiërs door Frankrijk uitgewezen omdat zij ,,een bedreiging vormden voor de openbare orde". Volgens het Libische volksbureau in Parijs ging het ,,niet om diplomaten, noch om Libiërs die in Frankrijk wonen", maar kennelijk om ,,mensen op doortocht". Volgens Le Figaro (19-4) hadden de vier een moordaanslag op een hoge Amerikaanse diplomaat in Parijs, waarschijnlijk consul-generaal Robert Ezelle, beraamd

Robert Oakley, directeur van het bureau voor contra-terrorisme van het Amerikaanse State Department, tijdens zijn persconferentie op 15 april in Den Haag.

Op 20 april 's avonds werd in Rome de voormalige Libische diplomaat Arabi Mohammed Fituri gearresteerd die ervan verdacht werd in 1985 samen met twee andere Libiërs moordaanslagen te hebben beraamd op de ambassadeurs van de VS. Saoedi-Arabië en Egypte. Tegen de tweede Libiër, eveneens een voormalige diplomaat in Rome, werd een arrestatiebevel uitgevaardigd; hij zou zich op Malta bevinden. De derde was op 5 febr. 198.5 in Rome gearresteerd, maar later op borgtocht vrijgelaten; sindsdien was hij voortvluchtig.

Op 21 april besloten de EG-ministers van buitenlandse zaken in Luxemburg eenstemmig tot een pakket beperkende maatregelen in de betrekkingen met Libië. Deze maatregelen waren:

- Het aantal Libische diplomatieke en consulaire vertegenwoordigers in Europa wordt tot een minimum gereduceerd. Als richtlijn wordt gehanteerd dat de Libische vertegenwoordigingen in Europa niet groter mogen zijn dan de Europese vertegenwordigingen in Tripoli.
- Libische diplomaten zullen hun bewegingsvrijheid beperkt zien tot de plaats van vestiging, meestal de hoofdstad. Er is toestemming vooraf nodig voor een verblijf elders. Indien de diplomaten zich niet aan deze clausule houden, kunnen zij onmiddellijk het land worden uitgezet.
- Deskundigen zullen bekijken hoe de visumprocedures strakker kunnen worden toegepast
- Elk EG-land gaat afzonderlijk bestuderen of paal en perk kan worden gesteld aan andere vormen van Libische aanwezigheid. zoals luchtvaartmaatschappijen. handelsmissies en uitwisselingsprogramma's voor studenten.
- Libische staatsburgers die wegens terroristische activiteit uit een EG-land worden gezet. mogen geen onderdak krijgen in een ander EG-land.

De Europese Commissie besloot op 23 april de extra subsidie voor de export van boter naar Libië af te schaffen.

Op 22 april wees de Britse regering 21 Libiërs, voor het merendeel studenten, uit wegens ,,revolutionaire activiteiten" ter ondersteuning van het regime-Kadhafi.
Op 23 april gelastte de Westduitse regering 22 staflieden van het Libische Volksbureau in Bonn de Bondsrepubliek binnen zeven dagen te verlaten, zodat het aantal medewerkers van dit bureau van 41 (incl. 11 diplomaten) tot 19 werd beperkt. Tegelijk werd het aantal stafleden van de Westduitse ambassade in Tripoli van 22 tot 19 teruggebracht.

Eveneens op 23 april wees Libië alle journalisten uit die media in de VS en de EG vertegenwoordigden. Maar nadat ruim 100 van de ca. 300 buitenlandse persvertegenwoordigers waren vertrokken, kregen de nog aanwezige journalisten van het ministerie van voorlichting te horen dat zij in Tripoli konden blijven.
Op 24 april gaf de Deense regering het Libische Volksbureau in Kopenhagen opdracht zijn staf in te krimpen van 11 leden (incl. 7 diplomaten) tot 6 leden (incl. 4 diplomaten).
Ook op 24 april wees de Britse regering nog een Libische student uit. Deze en de 21 andere Libiërs vertrokken op 25 april van Heathrow naar Tripoli. Dezelfde dag kondigde de Britse premier, mevr. Thatcher, aan dat nog eens meer dan 300 Libiërs het land per 31 mei moesten verlaten; het betrof luchtvaartingenieurs en piloten die in Groot-Brittannië werden opgeleid. Volgens het Britse ministerie van transport waren toen 334 Libiërs in opleiding voor functies in de luchtvaart. Solovluchten van de kandidaatpiloten werden mei onmiddeiijke ingang verboden.
Eveneens op 25 april wees Spanje elf Libiërs uit. onder wie drie stafleden van het Libische Volksbureau in Madrid, omdat hun activiteiten ,,onverenigbaar waren met hun taken en functies".
De Franse regering kondigde dezelfde dag een niet nader omschreven inkrimping van de Libische diplomatieke vertegenwoordigingen in Parijs en Marseille aan. terwijl de bewegingsvrijheid van de Libische vertegenwoordigers werd beperkt. Voorts werd de verdediging van de Franse Middellandse Zeekust aanzienlijk versterkt.
Op 26 april gelastte de Italiaanse regering Libië zijn staf in Rome met 10 man in te krimpen; de bewegingsvrijheid van de 37 andere vertegenwoordigers in Rome, Palermo en Milaan werd beperkt.
Op 28 april besloten België, Nederland en Luxemburg zeven van de 14 in de Benelux geaccrediteerde Libische diplomaten, allen verbonden aan het volksbureau in Brussel, uit te wijzen. Ook twee niet-diplomatieke leden van de staf moesten uiterlijk 10 mei vertrekken. België had in Tripoli vier diplomaten geaccrediteerd, Nederland drie en Luxemburg geen.
Op 29 april reduceerde de Europese Commissie het aantal bij haar geaccrediteerde Libische diplomaten van 13 tot 3.
Op 30 april wees Libië kennelijk als vergelding 108 burgers uit EG-staten het land uit: 53 Italianen, 36 Spanjaarden en 19 Britten.

Op 2 mei gelastte de Portugese regering de uitwijzing van vier functionarissen van het Libische volksbureau in Lissabon. De bewegingsvrijheid van de overige vijf functionarissen werd beperkt tot een gebied met een straal van 30 km rond Lissabon. Een tiende functionaris, die toen buiten Portugal verbleef, mocht daarheen niet terugkeren.
Op 9 mei wees de Spaanse regering de Libische consul-generaal, Saed Mohammed Alsalam Esmail, uit, omdat hij in januari een ontmoeting zou hebben gearrangeerd tussen de Libische leider Kadhafi en de Spaanse kolonel Carlos de Meer Rivera, plv. militair gouverneur van Avila, die steun had gezocht voor extreem-rechtse activiteiten. De 53-jarige legerkolonel was inmiddels gearresteerd en gedetineerd in de militaire gevangenis te Alcala bij Madrid. Met de uitwijzing van Esmail was de Libische diplomatieke staf in Spanje tot drie personen teruggebracht. Tegelijk kreeg de Spaanse ambassadeur in Tripoli opdracht een protestnota bij de Libische regering in te dienen.
Eveneens op 9 mei werd bericht dat de Italiaanse autoriteiten na een reeks huiszoekingen door de politie in de voorgaande dagen 39 buitenlanders had uitgewezen, waaronder 12 Libiërs en 12 andere Noordafrikanen.

Op 12 mei maakte Libië de uitwijzing bekend van 17 diplomaten en 19 andere functionarissen van zeven EG-staten, t.w. 23 Italianen (incl. zes diplomaten), 4 Westduitsers, 2 Spanjaarden, 2 Belgen, een Fransman, een Deen en een Nederlander. Volgens het Libische persbureau *Jana* betrof het ,,een vergelding voor de repressieve maatregelen die de Europese landen, onder druk van de VS, tegen leden van Libische volksbureaus in Europa hebben genomen onder het voorwendsel van terrorisme''. Diplomaten uit de zeven landen die in Libië blijven, mochten niet meer buiten Tripoli komen, zonder voorafgaande toestemming.
Vervolgens wees Italië nog 28 Libiërs uit.

Op 13 mei gclasttc Italië de uitwijzing van een diplomaat van het Libische consulaat in Palermo wegens activitcitcn onverenigbaar met zijn status. Op 15 mei volgde de uitwijzing van een Libisch echtpaar dat zonder verblijfsvergunning in Cagliari (Sardinië) woonde. Op 23 mei wees de Italiaanse regering drie Libische diplomaten uit en vijf Libische diplomatieke medewerkers, omdat hun activiteiten onverenigbaar waren met hun status. Op 24 mei volgde de uitwijzing van vijf Libiërs, werkzaam bij de uitgeverij ,.Star Photolito'', omdat zij geen arbeidsvergunning hadden.
Op 26 mei werd tevens melding gemaakt van de uitwijzing van drie Syriers, drie Marokkanen en twee Senegalezen door Italie. Dezelfde dag berichtte het Joegoslavische persbureau Tanjoeg dat Libië nieuwe militaire acties tegen het Italiaanse eilandje Lampedusa had aangekondigd. Op 29 mei gelastte Italië nog eens de uitwijzing van 12 Libische burgers.

Een cartoon uit de Libische bladen Al-Zahf en Al-Akhdar van 12 mei 1986. De Amerikaanse president Reagan en de Britse premier Thatcher dwingen andere Westerse leiders op de topconferentie van Tokio (4-6 mei) een ,,veroordelingvan Libië' te tekenen (zie pag. 322/1 e.v.).

De Libische zaakgelastigde in Madrid, Ahmed Mohammed Nakaa, vertrok op 29 mei vrijwillig uit Spanje naar Tripoli. Hij was er medio mei van beschuldigd leiding te hebben gegeven aan een in Libanon gevestigde groep terroristen die bomaanslagen wilde plegen op Amerikaanse en joodse belangen in Spanje, Portugal en Frankrijk. Acht leden van deze groep, ,,De oproep van Jezus Christus'', waren in Spanje gearresteerd, nadat op 2 mei een Libanees met een medeplichtige was aangehouden toen hij een bom probeerde te leggen bij de vestiging van de Bank of America in Madrid.

Eind mei was Griekenland het enige EG-lid dat nog geen maatregelen tegen de Libische diplomatieke vertegenwoordiging had getroffen. (Ierland heeft geen eigen ambassade in Tripoli; het wordt daar door Italië vertegenwoordigd. Ook is er geen Libisch volksbureau in Dublin). Op 22 april maakte de Griekse regeringswoordvoerder bekend dat er, alvorens Griekenland zou overgaan tot uitvoering van de EG-maatregelen, duidelijke bewijzen op tafel moesten komen over Libië's betrokkenheid bij internationale terreur.

Op de vraag waarom adjunctminister van buitenlandse zaken Pangalos zich dan bij de afspraken in Luxemburg had aangesloten, zei de woordvoerder dat dit onder sterk voorbehoud was gebeurd en voornamelijk om te verhinderen dat Griekenland weer de reputatie zou krijgen, het internationale terrorisme te steunen, een indruk die in de buitenlandse pers zou worden gewekt. Ook het nationale belang telt mee, aldus de woordvoerder..
Zowel in het buitenland als door de rechtse binnenlandse oppositie werd de regering-Papandreou beschuldigd van een dubbelzinnige opstelling, ,,diglossie'. in de Libische kwestie.

Op 9 juli werd vanuit diplomatieke bron in Athene vernomen dat inmiddels 16 Libische diplomaten Griekenland hadden verlaten, en wel op grond van een Grieks-Libische afspraak. In Athene waren tevoren 80 personen (incl. hulppersoneel) in de Libische diplomatieke missie werkzaam, aldus de NZZ (12-7). Het dagblad *Avriani* meldde volgens *Le Monde* (28-7) dat kort tevoren 25 Libische diplomaten uit Griekenland waren vertrokken.

MAURITIUS

WIJZIGINGEN IN REGERINGSCOALITIE EN KABINET. GOUVERNECR-GENERAAL RAMGOOLAM OVERLEDEN

Het op 27 aug. 1983 gevormde kabinet van premier Aneerood Jugnauth (pag. 572/1-1983) steunde op een coalitie van vier partijen: Mouvement Socialiste Militant (MSM), Labour Party, Parti Mauricien Social-Démocrate (PMSD) en de Organisatiori du peuple rodrigais (OPR).
Enkele dagen nadat de Labour Party, sinds eind 1983 geleid door Sir Satcam Boolell, had besloten zich uit de regeringscoalitie terug te trekken, maakte premier Jugnauth op 20 febr. 1984 het ontslag van Boolell als minister van economische planning bekend. In de Labour Party was een scheuring opgetreden, nadat elf parlementsleden zich voor een voortzetting van de regeringscoalitie hadden uitgesproken. De woordvoerder van deze groep, bekend onder de naam Mauritian Labour Rally of Rassemblement des travaillistes mauriciens (RTM), Beergoonath Ghurburrun, werd de nieuwe minister van economische planning. Zijn vorige portefeuille, die van gezondheid, werd

overgenomen door Kailash Purryag, tot dan toe parlementslid van de Labour Party.

Gemeenteraadsverkiezingen

Op 8 dec. 1985 werden verkiezingen gehouden voor de gemeenteraden van de vijf voornaamste steden op het eiland. De voornaamste oppositiepartij. de Mouvement Mauricien Militant (MMM) onder ieiding van Paul Bérenger, behield de meerderheid die zij bij de verkiezingen van december 1982, toen zij nog aan de regering was, had gewonnen. De MMM behaalde ruim 57% van de stemmen, terwijl de partijen van de regeringscoalitie 36% verwierven. De Labour Party kreee 5% van de stemmen, maar geen enkele zetel.

Overlijden Ramgoolam

Op 15 dec. 1985 overleed de gouverneur-generaal van Mauritius, Sir Seewoosagur Ramgoolam, op 85-jarige leeftijd in Port Louis.

De op 18 sept. 1900 in Belle Rive geboren Ramgoolam studeerde aan het University College te Londen voor arts. Na een verblijf van 14 jaar in Engeland keerde hij naar Mauritius terug. Daar begaf hij zich in de plaatselijke politiek (gemeenteraadslid van 1940-1953) en ook speelde hij een belangrijke rol bij de reorganisatie van de Labour Party. Bij de eerste verkiezingen onder algemeen kiesrecht behaalde de door Ramgoolam geleide Labour Party in 1959 de overwinning. In 1961 werd Ramgoolam eerste minister, een ambt dat in 1964 werd gewijzigd in dat van premier. In 1968 werd Mauritius onafhankelijk (van Engeland) en Ramgoolam leidde sindsdien als premier een reeks coalitieregeringen tot de algemene verkiezingen van 11 juni 1982, toen de linkse oppositie alle verkiesbare zetels verwierf.
Tijdens zijn premierschap was hij ook voorzitter van de OAE (1976-77) In 1973 verleende de VN hem de prijs voor verdiensten op het terrein van de mensenrechten.
Na de verkiezingsnederlaag van 1982 bleef Ramgoolam de Labour Party leiden die bij de verkiezingen van 21 aug. 1983 in een alliantie met de MSM succes boekte en weer in de regering kwam. Sir Seewoosagur Ramgoolam bleef echter buiten het kabinet en werd op 28 dec. 1983 gouverneur-generaal.

Op 6 jan. 1986 werd Sir Veerasamy Ringadoo, die van 1959-1982 diverse ministersposten vervulde (hij was van 1968-1982 minister van financiën), met ingang van 17 jan. tot gouverneur-generaal van Mauritius benoemd.

Aftreden vier ministers i.v.m. drugsaffaire

Op 6 jan. 1986 traden vier MSM-ministers af: Anil Kumarsingh Gayan (buitenlandse zaken), Kader Bhayat (handel), Ramsamy Chedumbarum Pillay (industrie) en Kailash Purryag (gezondheid). Gayan noemde als reden voor deze stap ,,fundamentele meningsverschillen''. Deze hielden verband met de arrestatie op 27 dec. 1985 van vier MSM-parlementsleden op het vliegveld Schiphol (Nederland). De vier waren aangehouden op verdenking van drugssmokkel. (Volgens de Nederlandse politie was in hun bagage ca. 44 pond heroïne ter waarde van f 700.000 aangetroffen, aldus Reuter.)

Gayans drie collega's hadden premier Jugnauth op 3 jan. in een gemeenschappelijke brief gevraagd om de namen te onthullen van eventuele andere parlementsleden die bij de zaak zouden zijn betrokken en hem tegelijk verzocht ,,moedige beslissingen'' te nemen in verband met dit schandaal.
Premier Jugnauth reageerde hierop in een interview in een krant met de vraag wat die ,,moedige beslissingen'' zouden moeten inhouden. Hij wees erop dat ministers, ais zij zijn optreden niet goedkeurden. ontslag konden nemen.

Op 13 jan. legde ook MSM-fractievoorzitter Harish Boodhoo zijn ambt neer, nadat hij de premier een memorandum had doen toekomen waarin op wijziging van het regeringsbeleid werd aangedrongen.
Premier Jugnauth weigerde aan de eis van MMM-leider Bérenger om vervroegde verkiezingen uit te schrijven gevolg te geven. Hij vormde op 14 jan een nieuw kabinet waarin hijzelf naast de portefeuilles van defensie, binnenlandse veiligheid en voorlichting ook die van justitie en binnenlandse zaken overnam. De overige portefeuilles waren als volg verdeeld:

Vice-premier, toerisme en werkgelegenheid – Gaëtan Duval (PMSD, voorheen vice-premier en justitie); financiën – Seetanah Lutchmeenaraidoo; planning – Dwarkanath Gungah (voorheen huisvesting. grondbeheer en milieu): gezondheid – Jagdish Goburdhun*; industrie – Diwakur Bundhun (voorheen werkgelegenheid, sociale zaken en nationale solidariteit); buitenlandse zaken en emigratie - Madun Dulloo*; energie – Mayendrah Utchanah; sociale zaken en nationale solidariteit – Karl Offman (voorbeen plaatselijk bestuur en cooperaties); plaatselijk bestuur – Rashid Soobadhar*; coöperaties – Iswardeo Seetaram (RTM)*; handel en maritieme aangelegenheden – Beergonath Ghurburrun (voorheen economische planning); arbeid, industriële betrekkingen en vrouwenaangelegenheden – mevr. Sheilabai Bappoo (voorheen vrouwenrechten); huisvesting, grondbeheer en milieu – Joseph Hervé Duval (PSMD, voorheen arbeid en industriële betrekkingen): landbouw – Nunkeswarsingh Deerpalsingh; openbare werken – Rohit Niemo Beedassy; jeugd en sport – Michael J.K. Glover; onderwijs – Armoorgum Parsuraman; aangelegenheden van het eiland Rodrigues – France Félicité (OPR).
(* =nieuw)
De ministers zonder partij-aanduiding behoorden (inmiddels) tot de MSM. Offman was kort na augustus 1983 in het kabinet opgenomen als opvolger vande afgetreden Louis Sylvio Michel (pag. 572/1-'83).

Aftreden drie MSM-ministers. Vervanging

Op 23 juli werd bekend dat drie MSM-ministers waren afgetreden, omdat premier Jugnauth naar hun zeggen had gefaald als leider van het land en ook van de MSM. De drie waren Deerpalsingh (landbouw), Beedassy (openbare werken) en Soodbadhar (plaatselijk bestuur).

Intussen had een aantal afgevaardigden de regeringsbanken verlaten om als onafhankelijken te fungeren teneinde de eis inzake een openbaar onderzoek naar de drugssmokkei kracht bij te zetten. Daardoor was de regeringsmeerderheid tot twee beperkt. Daarop was bericht dat Jugnauth had ingestemd met de opening van zo'n onderzoek.

Op 8 aug. maakten premier Jugnauth en Labour-leider Satcam Boolell op een gemeenschappelijke persconferentie de volgende benoemingen bekend. Boolell keerde in het kabinet terug als vice-premier, minister van buitenlandse zaken en emigratie alsmede van justitie.
Madun Dulloo (voorheen buitenlandse zaken) kreeg nu de portefeuille van landbouw, visserij en natuurlijke hulpbronnen. Twee nieuwelingen deden hun intrede in het kabinet: Babooram Mahadoo (plaatselijk bestuur) en Dinesh Ramjuttun (openbare werken). Ook de minister van financiën Lutchmeenaraidoo kreeg de status van vice-premier, maar Gaëtan Duval bleef eerste plaatsvervanger van Jugnauth.

SWAZILAND

KRONING KONING MSWATI III. VOORAFGAANDE BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Op 25 april werd kroonprins Makhosetive, nog geen week na zijn 18de verjaardag, gekroond tot koning Mswati III. De viering van de kroning werd op 26 april in de hoofdstad Mbabane door ruim 50.000 mensen bijgewoond, o.w. vertegenwoordigers van meer dan 30 landen. Onder de gasten waren president P.W. Botha (Zuid-Afrika), president Samora Machel (Mozambique), president Kenneth Kaoenda (Zambia) en koning Moshoeshoe II (Lesotho).
Aan deze gebeurtenis gingen o.m. de volgende ontwikkelingen in Swaziland vooraf.

Voltooiing parlementsverkiezingen. Nieuw kabinet

Na de eerste fase van de indirecte parlementsverkiezingen op 28 okt. 1983 (pag. 3213-'84) benoemde koningin-regentes Ntombi op 17 nov. 1983 nog tien parlementsleden naast de reeds gekozen 40 leden. Alle 50 leden werden op 18 nov. 1983 beëdigd, waarna nog 10 senatoren werden gekozen en 10 andere senatoren door Ntombi werden benoemd.
Op 20 nov. 1983 benoemde de koningin-regentes prins Bhekimpi Dlamini opnieuw tot premier. Deze maakte de

volgende dag de samenstelling van een nieuw kabinet bekend, waarin alleen Richard Velaphi Dlamini als minister van buitenlandse zaken werd gehandhaafd.
De overige posten werden onder nieuwe ministers als volgt verdeeld:

Minister zonder portefeuille – Moses Mhambi Mnisi; arbeid en openbare diensten – Mhlangano Matsebula; defensie en jeugd – kolonel Gideon Fonono Duba; justitie – David Mathse; onderwijs – Dabulumjiva Nhlabatsi: landbouw en coöperaties – Hezekiel Sipho Mamba; financiën Sishayi S. Nxumalo; handel, industrie, mijnbouw en economische planning – Derick von Wissel: natuurlijke hulpbronnen, grondgebruik en energie – prins Khuzulwandle; binnenlandse zaken cn immigratie – King Mtsetfwa; gezondheid – prins Phiwokwakhe; openbare werken en verbindingen – Chief Sipho Shongwe.

Ontwikkelingen in machtsstrijd

Sinds de dood van koning Sobhoeza II op 21 aug. 1982 traden herhaaldelijk tekenen van een strijd om de macht aan het licht (zie ook pag. 31/2 e.v.-'84).
Medio december 1983 werd bericht dat 17 personen voor het hooggerechtshof van de hoofdstad Mbabane waren gebracht en in staat van beschuldiging waren gesteld wegens verraad in verband met een vermeend komplot om de koningin-regentes af te zetten..Onder de samenzweerders waren naar verluidt prins Matatazela (een zoon van Sobhoeza), prinses Neane, prinses Buyisile en de echtgenote van prins Sulumlomo (zelf gedetineerd in aug. 1983, pag. 32/3-'84), Lamndzebele.
In een interview met de ***Times*** of ***Swaziland,*** gepubliceerd op 2 april 1984, onthulde prins Mfanasibili Dlamini, een van de 15 leden van de Liqoqo of Opperste Staatsraad, dat op 20 maart een couppoging was verijdeld van vier samenzweerders. Hij noemde hun namen niet, maar deelde mee dat het ging om een prins, twee kabinetsleden en een parlementslid.
Op 8 juni 1984 maakte premier Bhekimpi Dlamini het ontslag van twee ministers – Richard Dlamini (buitenlandse zaken) en S.S. Nxumalo (financiën) –, de opperbevelhebber van het leger, lt.-kol. Manenomeni Ndzimantse, en politiecommissaris Titus Msibi bekend

Nxumalo had kort tevoren een onderzoek gelast naar gevallen van corruptie en ontduiking van douaneheffingen ten bedrage van S **13** mln. Zijn ontslag werd door sommige waarnemers aangemerkt als een poging om onthullingen door middel van het onderzoek te beletten. Maar regeringswoordvoerder George Msibi beschuldigde Nxumalo er op 11 juni van de leider van de ,,bende van vier'' te zijn.

De functie van opperbevelhebber van het leger werd op 8 juni door de minister van defensie en jeugd. kolonel Gideon Fonono Duba, ad interim overgenomen. Eind augustus 1984 werd Moses Mhambi Mnisi, tot dusver minister zonder portefeuille, tot minister van buitenlandse zaken benoemd, terwijl het parlementslid Sibusiso Barnabas Dlamini minister van financiën werd.
Op 1 sept. 1984 werd bericht dat de Liqoqo prins Sozisa als voorzitter had geschorst vanwege een vermeende poging on in juni met behulp van de strijdkrachten een staatsgreep te plegen.
Op 22 nov. 1984 werden Nxumalo, lt.-kol. Ndzimantse en majoor Abednego Dlamini gearresteerd. Op 5 jan. 1985 volgde dc arrestatic van ex-politiecommissaris Titus Msibi en de plv. politiecommissaris Edgar Hillary.
Eind januari 1985 werd bekendgemaakt dat alle vijf gedetineerden wegens opruiing terecht zouden staan; zij zouden op 4 juni 1984 een ,,opruiende bijeenkomst'' hebben gehouden. Later werd de aanklacht gewijzigd in hoogverraad, maar er werden geen specifieke beschuldigingen geuit. Richard Dlamini was op 21 sept. 1984 in een Zuidafrikaans ziekenhuis overleden.

Volgens commentaren ging de machtsstrijd tussen een ,,traditionalistische'' factie onder leiding van prins Mfanasibili Dlamini en Georges Msibi (leden van dc Liqoqo) en aanhangers van de voormalige ,,liberale'' premier prins Mabandla Dlamini zoals Titus Msibi.

Op 18 maart 1985 meldde de Zuidafrikaanse radio dat premier Bhekimpi Dlamini had onthuld dat een komplot om nem en andere leden van de Liqoqo te vermoorden was verijdeld. De samenzweerders werden omschreven als verwanten van ,,zekere gedetineerden'',
In oktober 1985 werden prins Mfanasibili Dlamini en George Msibi uit de Liqoqo gestoten. Tevens werd de nieuwe politiecommissaris Majaji Simelani ontslagen en vervangen door Sandile Mdiniso. Bericht werd dat George Msibi het land had verlaten en in Zuid-Afrika ,,privé-zaken'' behartigde.
Op 10 okt. 1985 verscheen in het staatsblad een amendement op de grondwet, dat de macht van de Liqoqo beperkte. De Liqoqo werd niet langer Opperste Staatsraad genoemd en het recht om de ,,gevolmachtigde persoon'' (de uitvoerder van de taken van de koning tijdens diens afwezigheid) te benoemen werd onttrokken aan de Liqoqo.
Op 22 okt. meldde radio-Johannesburg dat de politie van Swaziland een onderzoek instelde naar een komplot om de regering omver te werpen, dat kennelijk zou zijn beraamd door aanhangers van Mfanasibili en G. Msibi met het doel hen weer aan de macht te brengen.

Op 31 dec. maakte het TV-station van Mbabane bekend dat Nxumalo en de andere vier gedetineerden waren vrijgelaten op grond van een door de koningin-regentes verleende amnestie.
Op 6 febr. 1986 werd prins Mfanasibili Dlamini gearresteerd en wegens subversie gedetineerd.
Begin maart begon in Mbabane een proces tegen deze prins en Majaji Simelane. Zij verklaarden onschuldig te zijn aan het hun ten laste gelegde, nl. dat zij hadden samengezworen om Nxumalo en de vier anderen ten on-

De nieuwe koning van Swaziland, Mswati III, danst temidden van zijn krijgers na zijn kroning op 25 april 1986.

rechte veroordeeld te krijgen wegens het beramen van een coup.

Ontbinding Liqoqo. Veroordeling prins *Mfanasibili*

Op 28 mei 1986 ontbond koning Mswati III de Liqcqo. Deze maatregel werd beschouwd als een versterking van het gezag van de nieuwe koning en van zijn directe familie tegenover andere facties van de koninklijke Slamini-clan, aldus *The Times* (29-5).
Eveneens op 28 mei werd prins Mfanasibili Dlamini door het hooggerechtshof van Swaziland veroordeeld tot 7 jaar gevangenisstraf wegens het dwarsbomen van de doeistellingen van de justitie of pogingen daartoe. Om dezelfde reden werd Majaji Simelane veroordeeld tot 5 jaar gevangenisstraf.

ZAMBIA

WIJZIGINGEN KARINET. PREMIER VERVANGEN

In het kabinet dat president Kaoenda op 3 nov. 1983 had benoemd (pag. 43/3-'84) werden al op 22 dec. 1983 enkele wijzigingen bekendgemaakt. Unia Mwila, die sinds juni 1980 de ministerspost van landbouw en waterstaat had beheerd, werd om gezondheidsredenen overgeplaatst naar het bureau van de president als staatsminister. Hij werd opgevolgd door generaal Kingsley Chinkuli, wiens portefeuille van energie, transport en verbindingen werd overgenomen door Fitzpatrick Chuula, tot dusver minister van landerijen en natuurlijke hulpbronnen. Deze post werd nu toevertrouwd aan Fabiano Cheela, een voormalige inspecteur-generaal van politie.

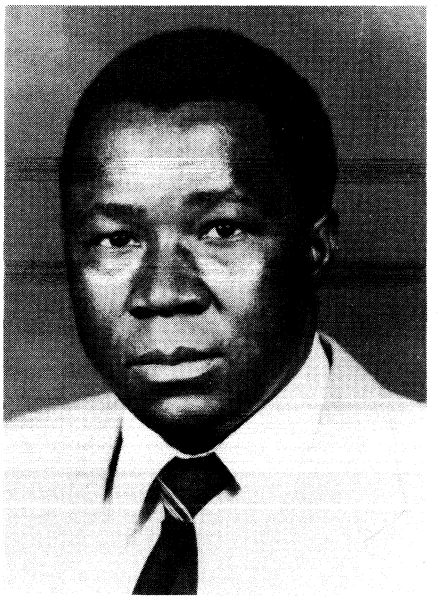
Nalumino Mundia, premier van Zambia van 18 februari 1981 tot 24 april 1985.

Op 8 febr. 1983 werd de minister van gezondheid, Mark Tambatamba, voor onbepaalde tijd met verlof gestuurd om veiligheidsfunctionarissen de gelegenheid te bieden een onderzoek in te stellen naar de beweerde betrokkenheid van Tambatamba bij gefingeerde diamantentransacties, waarbij hij 60 000 kwacha zou hebben opgestreken. Luke Mwananshiku, de minister van financiën, kreeg tevens de portefeuille van ontwikkelingsplanning; de vorige bewindsman Henry Meebelo werd nu belast met de portefeuille van decentralisatie. die tevoren onder de verantwoordelijkheid van het bureau van de premier viel.
Bij een op 24 april 1985 door president Kaoenda bekendgemaakte reorganisatie van het kabinet werd premier Nalumino Mundia vervangen door Kebby Musokotwane, tot dusver minister van algemeen onderwijs en cultuur. Mundia verliet het kabinet en kreeg een diplomatieke post. Basil Kabwe kreeg de portefeuille van algemeen onderwijs en droeg die van mijnbouw over aan J.K.M. Kalaluka.
Tegelijk werd Humphrey Mulemba als secretaris-generaal van de regeringspartij UNIP (United National Independence Party) vervangen door Alexander Grey Zulu, tot dusver staatssecretaris van defensie en veiligheid. Deze functie werd overgenomen door Alex Shapi, lid van het Centrale Comité van de UNIP. Tevens werd de minister van defensie, Clement Mwananshiku, vervangen door generaal Malimba Masheke, de opperbevelhebber van het leger.
Op 4 april 1986 werd Luke Mwananshiku als minister van financiën en ontwikkeiingsplanning vervangen door Basil Kabwe en benoemd tot minister van buitenlandse zaken in plaats van Lameck Coma. Bij deze reorganisatie werden tevens de volgende portefeuilles aan andere ministers toegewezen:

Nationale oriëntatie. voorlichting en radio – Milimo Punabantu*: hoger onderwijs - Lameck Goma (voorheen buitenlandse zaken): decentralisatie – Rajah Kunda (voorheen hoger onderwijs); handel en industrie – Jameson K.M. Kalaluka (voorheen mijnbouw); mijnbouw – Leonard Subulwa (voorheen handel en industrie); algemeen onderwijs en cultuur – Arnold Simuchimba (voorheen nationale oriëntatie): jeugd en sport – Frederick S. Hapunda (voorheen arbeid en sociale diensten); arbeid en sociale diensten – Unia Mwila (zie boven), binnenlandse zaken – Cosmas Chibanda (voorheen voorlichting en omroep).

(* =nieuw)

Frederick Chomba, tot dusver minister van binnenlandse zaken, werd nu opperrechter. Leonard Chivuno werd

Kebby Musokotwane, premier van Zambia sinds 24 april 1985.

gouverneur van de Centrale Bank als opvolger van David Phiri die tot voorzitter van de commissie voor prijzen en inkomens werd benoemd. De voormalige VN-ambassadeur Paul Lusaka werd adviseur van de president voor politieke zaken; adviseur voor economische zaken werd James Mapoma, oud-directeur-generaal van de ZIMCO (Zambia Industrial and Mining Corporation). Charles Manyema, voorheen procureur-generaal, kreeg de functie van secretaris van het kabinet.
President Kaoenda verklaarde tot de reorganisatie van het kabinet te zijn overgegaan in de verwachting dat het nieuwe team hem beter zou steunen bij de bestrijding van de economische problemen van het land.

IMF-krediet

Op 26 febr. 1986 kende het IMF aan Zambia een standby krediet en een compensatiekrediet voor de betalingsbalans toe van in totaal 298,6 mln SDR's. Daarvan konden 68,8 mln SDR's onmiddellijk worden opgenomen om de vermindering van de inkomsten uit de export te dekken. In 1985 kromp Zambia's uitvoer van grondstoffen – 86% van de totale export – met 12%, terwijl de prijzen met 4% stegen. Eerder, tussen 1980 en 1984, waren de opbrengsten uit de koperexport al met 23% gedaald. Volgens het IMF bedroegen de verplichtingen van Zambia tegenover het Fonds nu 606,7 mln SDR's.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

ELTAWERKEN VOLTOOID

4 okt. om vijf minuten voor twaalf ft koningin Beatrix de pijlerdam in monding van de Oosterschelde in ruik gesteld. De pijlerdam bestaat drie rijen van in totaal 65 enorme onnen pijlers, waartussen 62 meta- schuiven hangen, die bij storm- er worden neergelaten, zodat het ter van de Noordzee niet in het bek- i van de Oosterschelde kan komen. der normale weersomstandigheden et overgrote deel van de tijd – blij- i de schuiven open, zodat het water i de Oosterschelde zout blijft en de ijdenwerking wordt gehandhaafd. ze methode van afsluiting zorgt er- or dat het karakter van het milieu in Oosterschelde niet fundamenteel randert.

pijlerdam is neergezet in drie oomgeulen in de Oosterschelde- ond: in de Hammen tussen Schou- n-Duiveland en de zandbank de ggeplaat, in de stroomgeul Schaar ssen de Roggebank en het werk- land Neeltje Jans, en in de grootste roomgeul, de Roompot, tussen Neel- e Jans en de kust van Noord-Beve- nd. De pijlerdam overbrugt bijna rie km stroomgeul.

e koningin zette het kunstwerk in edrijf door het sein te geven een deel an de schuiven te laten zakken. Iets ieer dan een uur later was de gedeel- elijke sluiting voltooid en kon de ko- ingin verklaren: „De stormvloedke- ng in de Oosterschelde is gesloten. De Deltawerken zijn voltooid."

De koningin verrichtte deze handeling p het werkeiland Neeltje Jans in het gezelschap van 25.000 feestvierende Jederlanders en prominente verte- genwoordigers uit nabuurstaten, te veten, wat de laatsten betreft, koning Boudewijn en koningin Fabiola van België, hertog Jan van Luxemburg net echtgenote Josephine Charlotte, erfprins Hans Adam en erfprinses Ma- rie von und zu Liechtenstein, de her- tog en hertogin van York uit Engeland – misschien beter bekend onder hun namen van voor hun huwelijk prins Andrew en Sarah Ferguson –, de Fran- se president Mitterrand, president Von Weizsacker van de Bonds- republiek Duitsland met echtgenote, de Zwitserse minister van financiën Otto Stich en de Oostenrijkse minister van buitenlandse zaken Peter Janko- witsch.

Met de ingebruikstelling van de stormvloedkering in de Oosterschelde markeerde de koningin dus de voltooi- ing van het laatste grote project van Rijkswaterstaat, de Deltawerken, dat bestond in de afsluiting van de zee- armen in de Rijn-Maas-Scheldedelta in Zuidwest-Nederland met uitzonde- ring van de Nieuwe Waterweg en de Westerschelde, de toegangen tot de ha- vens van respectievelijk Rotterdam en Antwerpen.

Watersnood van 1953. Het Deltaplan

Het plan tot afsluiting van de Zeeuwse en Zuidhollandse zeearmen vond zijn oorsprong in de stormramp die het be- trokken gebied trof in de nacht van 31 jan. op 1 febr. 1953. Een combinatie van springtij en Noordwesterstorm zorgde toen voor dijkdoorbraken en uitgestrekte overstromingen op de Zuidhollandse en Zeeuwse eilanden en in West-Brabant. De ramp bracht niet alleen enorme materiële schade te weeg, o.m. in verliezen aan oogst en vee, maar veroorzaakte ook nog 1835 doden.

De overstromingen in Zuidwest-Ne- derland brachten de regering ertoe een commissie voor waterstaatkun- dige voorzieningen – Delta-commissie – in het leven te roepen, die moest on- derzoeken hoe een herhaling van de gebeurtenissen van 31 jan.-1 febr. 1953 kon worden voorkomen. De commis- sie stond onder leiding van de direc- teur-generaal van Rijkswaterstaat, ir. A. G. Maris, en werd reeds op 21 febr. 1953 geïnstalleerd.

Haar eerste twee adviezen bracht de commissie uit op 9 juli van dat jaar. De belangrijkste aanbeveling strekte tot de bouw van een beweegbare storm- vloedkering in de Hollandse IJssel. Het advies werd opgevolgd en in 1958 kon de stormvloedkering bij Krimpen aan de IJssel in gebruik genomen wor- den.

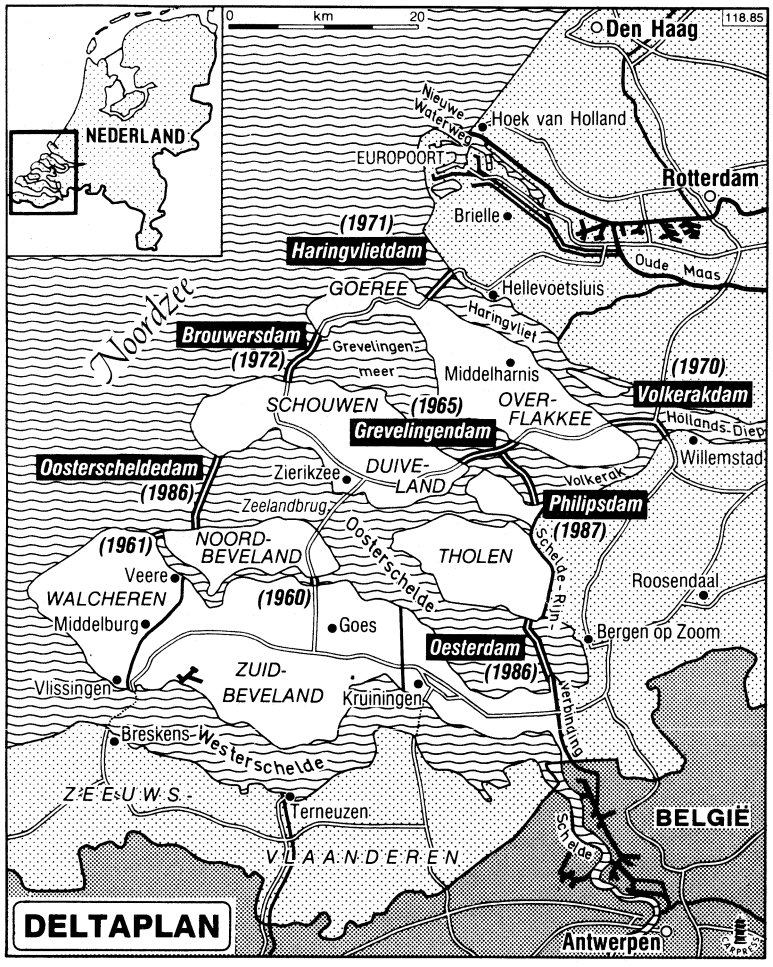
Overigens werd in de zomer van 1953 hard gewerkt aan de dichting van de in de dijken geslagen gaten en het luk- te alle gaten te sluiten voor het inval- len van de winter. In de nacht van 6 op 7 nov. werd bij Ouwerkerk op Schou- wen-Duiveland het laatste gat gedicht.

De Delta-commissie bracht op 16 maart 1954 haar definitieve advies uit en betoogde hierin dat, uit een oog- punt van veiligheid, de afsluiting van de zeegaten tussen de Nieuwe Water- weg en de Westerschelde verre te ver- kiezen was boven de versterking van de bestaande dijken. De afsluiting zou leiden tot een aanzienlijke verkorting van de kustlijn; tevens zou de verzil- ting worden tegengegaan en zou zoet water voor de landbouw beschikbaar komen.

De commissie sloot met haar advies aan bij reeds lang bestaande opvattin- gen. Met de aanleg van de Afsluitdijk

Met het overhalen van een handel geeft koningin Beatrix het sein voor het neerlaten van de schuiven van de stormvloedkering in de Oosterschelde, waarmee het laatste onderdeel van de Deltawerken in gebruik werd gesteld. Links minister Smit-Kroes van verkeer en waterstaat; rechts ir. J. van Dixhoorn, voorzitter van de directieraad van dit departement.

werd de kustlijn van de voormalige Zuiderzee reeds drastisch verkort. In de jaren dertig pleitte waterstaatsman ir. Johan van Veen voor afsluiting van de zeegaten van zowel de Delta als de Waddenzee; als secretaris van de Deltacommissie hoefde hij in 1953 slechts de plannen uit zijn bureau te halen.
Het Deltaplan vond een warm onthaal. Men besefte wel dat door het afsluiten van de Oosterschelde een eind zou komen aan de oester- en mosselcultuur, maar deze woog voor vrijwel niemand op tegen de te verkrijgen veiligheid. Slechts de vissers zelf en een enkel (Zeeuws) Kamerlid pleitten voor het openhouden van de Oosterschelde, zoals ook de Westerschelde en de Nieuwe Waterweg openbleven ten behoeve van de scheepvaart. Ecologische motieven speelden toen in de discussie niet mee.

In grote eensgezindheid aanvaardde de Tweede Kamer op 5 november 1957 de Deltawet. De Eerste Kamer volgde op 7 mei 1958: de nieuw gevormde Deltadienst van Rijkswaterstaat kon aan de slag.
Het Deltaplan betekende het sluitstuk van de eeuwenlange strijd tussen de mens en het water. Van de elfde tot de zestiende eeuw gaf die strijd een wisselend beeld van winst en verlies te zien, in de eeuwen daarna overtrof de winst het verlies en groeiden de eilanden gestaag in omvang. In de vorige eeuw werden Goeree en Overflakkee met elkaar verbonden, gevolgd door Walcheren en Zuid-Beveland. Ook kregen St. Philipsland en Zuid-Beveland toen een vaste verbinding met Noord-Brabant.

Na de Tweede Wereldoorlog werd Walcheren drooggemaakt en werden de Brielse Maas en de Braakman afgedamd. Deze waterstaatswerken zonken echter in het niet bij de afsluiting van drie grote stroomgaten (Haringvliet, Grevelingen en Oosterschelde) en de aanleg van een aantal secundaire dammen om deze drie bekkens te scheiden.

Het afsluiten van deze grote zeegaten is geen eenvoudige klus. Iedere zes uur verandert de stroming van richting, terwijl de stroming sterker wordt naarmate het sluitgat kleiner wordt. Kon de Afsluitdijk nog op de traditionele wijze worden aangelegd – voor de Deltawerken zouden nieuwe techn ken moeten worden gebruikt.
Daarbij werd de ervaring benut men in 1946 had opgedaan bij het s ten van de dijken van Walcheren, aan het eind van de oorlog door Britse luchtmacht waren gebomb deerd. Voor het eerst werd hier bruik gemaakt van caissons: doosv mige betonnen blokken, die drijve naar de gaten werden gevaren en d door het opendraaien van afsluiters zinken werden gebracht. Deze te niek was overgenomen van de ge lieerde strijdkrachten, die in 1944 de invasie met behulp van deze z Phoenix-caissons provisorische l vens aanlegden voor de kust van N mandië.

Voor de sluiting van een gat war meerdere caissons nodig, die zorgv dig op drempels op de bodem moest worden geplaatst. Om de caissons t dens de geleidelijke sluiting op hu plaats te houden, werden ze doorla baar gemaakt; pas als alle caissons het sluitgat waren geplaatst, werdt ze met schuiven gesloten om daarna worden ingepakt in een dijklichaar Zo werden onder meer het Veerse G (1961) en het Volkerak (1969) geslote Daarnaast werd een methode ontwil keld om een stroomgat geleidelijk sluiten met behulp van een kabelbaa en betonblokken van enkele duizer den kilo's. Zo ontstonden in 1970 e 1971 de Haringvlietdam en de Grevt lingendam.

Het jaar daarop werd besloten ook d drie stroomgaten in de monding va de Oosterschelde op deze wijze t dichten. De pijlers voor de kabelbaai werden gebouwd – om weer te worde afgebroken voor ze in gebruik konde worden genomen.

Want de discussie over de toekoms van de Oosterschelde was in die jare naar een hoogtepunt gegroeid. Milieu beschermers en wetenschapper: schaarden zich aan de zijde van de vis sers en pleitten voor het verhogen var de bestaande dijk, waardoor niet alleen de visserij maar ook de natuur. lijke rijkdom van de Oosterschelde behouden zou blijven.

In 1967 werd de studiegroep Open Oosterschelde opgericht; de tegenstanders van afsluiting lieten in de jaren daarna onderzoek verrichten naar de mogelijkheden van dijkverhoging en de veiligheidsaspecten.
De veranderende inzichten over de waarden van een getijde-bekken als de Oosterschelde leidden ertoe dat het kabinet-Den Uyl in 1973 in de regeringsverklaring een commissie aankondigde die advies zou moeten uit-

engen over eventuele aanpassingen de Oosterschelde-werken.

commissie (onder voorzitterschap n mr. J. Klaasesz, oud-commissaris n de koningin in Zuid-Holland) adieerde op 1 maart 1974 een half doortbare dam aan te leggen, waardoor n gereduceerde getijbeweging in de osterschelde zou ontstaan.

t compromis, dat destijds veel opn baarde, was niet geheel nieuw: ad jaren vijftig pleitte bijvoorbeeld Arjos, de jongerenorganisatie van Anti-Revolutionaire Partij, al voor iderzoek naar een geperforeerde im.

e doorlaatbare dam kreeg in de jaren aarna op de tekentafels van de ingeieurs zijn uiteindelijke vorm: een pijrdam die bij hoog water met schuien kan worden gesloten.

p 23 juni 1976 zette de Tweede Kaler, zij het met de nodige bedenkinen en onder het nodige voorbehoud, etlicht definitief op groen voor dit in lle opzichten opmerkelijk waterstaatundige werk.

Constructie pijlerdam in Oosterschelde

Het navolgende over de bouw van de pijlerdam in de Oosterschelde is ontleend aan de bijlage Deltawerken van het dagblad Trouw van 1 okt. 1986.

Tien jaar werk in één alinea: maak eerst de bodem gelijk, plaats daarop onder- en bovenmat, zet 65 pijlers neer, stort die af met fijn grint en vervolgens met grove keien, installeer de verkeerskokers, hang 62 schuiven in de sleuven en wurm boven- en onderbalk (dorpel) op hun plaats.

Zo'n uitleg van het scenario is niet erg eerbiedig. Een fluitje van een cent was het niet. Al bij het vervaardigen van de fundering liep het tijdschema een forse knauw op. Voorlichter Jos Geluk van de dienst Deltawerken: ,,Wetenschappelijk klopte het allemaal wel. Buitenlanders kunnen zo'n pijler zo op de rotsbodem zetten, wij hebben geen harde funderingslaag. De eerste pleistoceenlaag zit tientallen meters diep. We konden verzekerd zijn van klinken en zakken, dat rekenen de onderzoekers wel uit. Dus moest de zandlaag verdicht worden."

Daarvoor was het futuristische gevaarte, de Mytilius, die met trilnaalden de zandkorreltjes dichter op elkaar pakte. ,,Maar het was toch modderen in het begin. Verkeerde constructies en een naald die steeds vastzat in de bodem, doordat het water zich onttrok uit het zand." Daar had de computer niet aan gedacht. Een spuit water en lucht door de naald de bodem in deed wonderen. Daarna trilde de Mytilius de bodem in de drie sluitgaten, Hammen, Schaar van Roggenplaat en Roompot, tot de gewenste verdichting. Wel moest eerst hier en daar door klei verontreinigd zand worden vervangen. Funderen op staal, heet zoiets merkwaardig genoeg. Fase twee, het matten leggen, viel aanvankelijk ook niet mee. De mattenproduktie liep achter op het schema. ,,Toen al was duidelijk dat we het stormseizoen '85-'86 niet zouden halen. En mogelijk ook '86-'87 niet." Het was nu de beurt aan de Cardium, de baggerende mattenlegger. Terwijl de verdichte ondergrond op diepte werd gebaggerd, rolde de Cardium gelijk de ondermat van 200 × 42 meter (dikte 36 centimeter) af van een enorme klos.

Op de centimeter in woelig water, waarvoor de computer niet altijd de juiste stroomsnelheidscurve had berekend. Bij een gladde bodem is de stroomsnelheid direct aan de grond groter dan bij een ruwe. Voor de Roompot klopte de curve niet helemaal. En dan vlot het werk niet.

Voordat mens en machine elkaar goed begrijpen, gaat er wat tijd verloren, weet Geluk nu. De maximale stroomsnelheid waarbij nog gewerkt kan worden, is een halve meter per seconde. Ten tijde van het matten leggen bedroeg die tijd rond de kentering van het tij negentig minuten. ,,Als er dan een draad knapt of een aggregaat in de brand vliegt, ben je weg. Dat kost je de mat, mogelijk meer matten, als die ondermijnd zijn. En je kunt opnieuw beginnen met gelijken en verdichten." Die calamiteit bleef uit.

,,Kleine" narigheden waren er wel. ,,Uitgerekend een waterpomp waarvan er miljoenen op de wereld zijn, ging kapot. We hadden op veel gerekend, veel onderdelen dubbel uitgevoerd, maar wie kijkt er nu elke morgen zijn wielmoeren na?" Die pomp kostte dagen en meer dan zes cijfers voor de komma.

Voordat de zaak als een trein liep, moest de Cardium nog één bovenmat aan de stroom prijsgeven. De mat zat aan beide einden tussen twee stalen balken geklemd, die na het leggen werden teruggewonnen. Tijdens het afrollen sprong de klem open en kletterde de mat naar beneden. Die lag zeker niet op de centimeter, maar de schade viel mee omdat het een bovenmat betrof. Weg mat. Daarna had de Cardium het helemaal in de vingers.

Mocht de fundering van boven- en ondermat nog niet vlak genoeg zijn, dan was er nog een extra mat in de aanbieding met daarop tegels van variërende hoogte. Kwestie van de mat op maat maken dus. Die verzekeringspremie was duur betaald. „We hebben er anderhalf gebruikt, en zonder die tegelmatten was er ook nog wel wat op te verzinnen geweest. Daar hebben we nu een fabriek voor aangepast, een tegelponton voor vervaardigd en al de nodige tegels besteld. Voortdurend was het afwegen tussen risico en kwaliteit. Als je het risico niet wenst te dragen, betaal je zo'n premie."

Van de eerste pijlerplaatsing mocht gans Nederland op de buis getuige zijn. Dat was voor velen ook de kennismaking met een wonderlijk vaartuig, de Ostrea. Een horizontale U, die de pijler omarmde. Twee verticale U's op de Ostrea tilden de betonnen kolos op. Hulde aan de ontwerper.

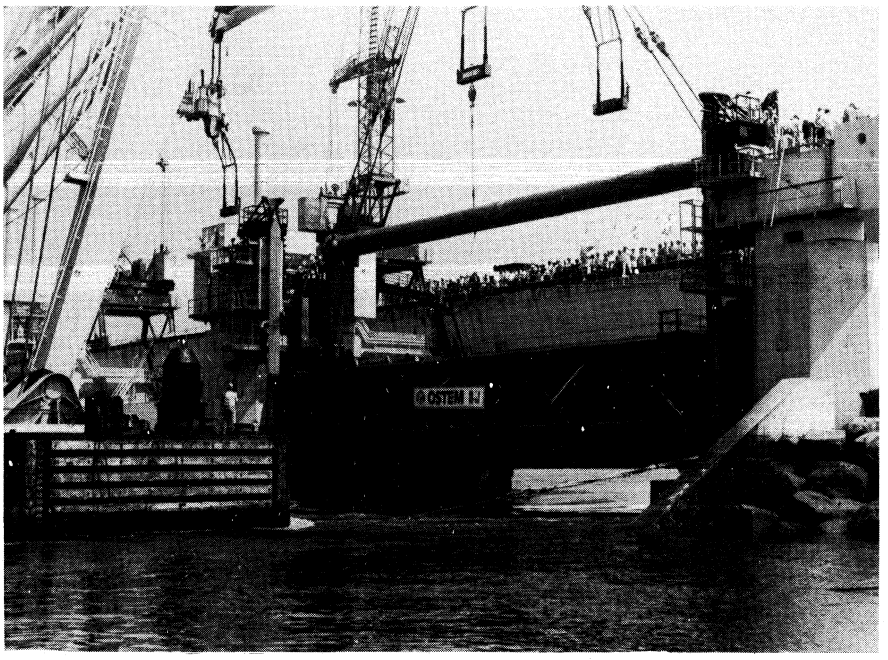
Van het ondergelopen bouwdok Schaar, waarin de pijlers in zo'n anderhalf jaar werden gebouwd, ging de reis via wat omwegen naar de Oosterschelde. De opwaartse kracht nam bij de zwaarste pijlers van 18.000 ton de helft voor haar rekening. Aan 10.000 ton hefvermogen had de Ostrea weliswaar genoeg, maar het schip zakte dan toch tot acht meter diep in het water.

Bij dood tij was er een uur om de lading te laten zakken, met een toegestane afwijking van vijftien centimeter. Geluk: ,,Gemiddeld was de afwijking vier centimeter. De pijlerplaatsing krijgt een 8, maar een 6 was ook mooi geweest. Als we het geweten hadden, hadden we de toleranties minder groot genomen en goedkoper kunnen werken." Het manoeuvreren ging uit de kunst, al is het wat anders dan een windbuks richten. Een gevaarte met zo'n traagheidsmassa verdraagt geen zet. Dan schiet je het doel voorbij.

Al ging het plaatsen voor de wind, toch was er weer zo'n kleine miskleun. De pijlers waren in het dok op een betonnen werkvloer gestort, met daartussen blik. De pijler zou met blik van de vloer worden getild. Een inspectie onder water leerde dat het blik er in flarden aanhing en zeker de fundering zou beschadigen. Werk voor de duikers, en weer een aanslag op de toch al te kleine post onvoorzien. Geluk: ,,De oorzaak was een verankering van het blik met té goedkope bouten. Juist die onvoorziene tegenvallers waren bijna altijd een gevolg van te zuinig ontwerpen. Het moest goedkoop, dat heeft geld gekost. Zo'n lullig dingetje."

Voor de stabiliteit werden de pijlers onderin met zand gevuld en ingebed in een drempel van stortsteen. Eerst een laag stenen van klein formaat die vanaf de wateroppervlakte werden gestort. Vervolgens oplopend tot grote blokken van tien ton, die je niet zo maar naar beneden kon keilen. Dat zou pijlers gekost hebben.

De toplaagstorter Trias, met uitschuif-

Op 26 juni 1986 werd de laatste schuif van de stormvloedkering ingehangen

bare stortarm, legde de keien netjes op de bodem neer.
Vijf miljoen ton stortsteen ging er doorheen, dat heeft wat dynamiet gekost in de steengroeven in Finland, Zweden en Duitsland. Die landen hebben lekker zwaar steen.
De fundering ligt, de pijlers staan, en dan? Nog even de schuiven en balken. Inmiddels was het doorstromingsprofiel van de geulen al ernstig verkleind. Het totale gat was eerst 70.000, en is nu 18.000 vierkante meter. De stroomsnelheid liep op tot 4,5 meter per seconde. Voor de wiskundigen: als het tij als een sinusfunctie wordt uitgezet, volgt de stroomsnelheid in dezelfde grafiek een cosinuscurve. Maar in deze fase van de bouw wel met een veel grotere amplitude dan bij de aanvang.
Enerzijds is de grotere stroomsnelheid welkom. Per slot van rekening kon door een open kering het tijverschil gehandhaafd worden, dus het water moet wèl binnenstromen. Oorspronkelijk bedroeg dat tijverschil bij Yerseke 3,48 meter. Nu de kering er staat, is het 39 centimeter minder (3,09 m) maar precies dezelfde hoeveelheid meer dan het minimale verschil waar de ontwerpers mee moesten rekenen. Wie verzint een beter compromis?
Prettig werken is het niet in die tocht onder water. De werkperiode bij een stroomsnelheid van een halve meter per seconde en minder liep terug tot veertig minuten. Dat is een gevaarlijk korte tijd om zonder beschadigingen een boven- of onderbalk tussen de pijlers te schuiven of een schuif in te hangen. En daarbij: „Ondanks die kleine tegenvallers was het toch alsmaar goed gegaan. Hoe houd je de boog gespannen? Dank zij een strak draaiboek ging alles perfect, ondanks de enorme krachten op de balken, die dwars op de stroom geplaatst moesten worden."
Bijna alles ging goed. „Eén balk ging in de plomp. Dat gebeurde overigens op de werkplaats, niet in de geul. Toen was het even goed fout." Paniek in de tent van de dienst Deltawerken in Zierikzee. Minister, tel maar weer eer. paar miljoenen neer.
De stroming had nog een niet geheel voorzien effect. Om de verschillende elementen netjes op hun plaats te krijgen moesten de werkvaartuigen zwaar verankerd worden. Rekenwerk voor de computer. Geluk: „Die cijfers klopten niet helemaal. Het verhang van het water was groter dan gedacht, het schip lag op een talud. Door de zwaartekracht stond er een gigantische trekkracht op de ankers aan het voorschip. Hoe moest dat nu?" De planning werd omgegooid, duikbedrijven werden ingehuurd, en de dienst moest weer naar de Tweede Kamer.
Jammer dat meevallers de kosten niet drukken, omdat pas achteraf blijkt dat het anders had gekund. Mede omdat in het water werd gebouwd, was gekozen voor prefabricage van de onderdelen. „Aangezien vooraf gerekend was op afwijkingen van de pijlers, zouden balken en verkeerskokers op maat gemaakt worden, nadat de pijlers er stonden. Die onderdelen waren dus niet uitwisselbaar. Dat betekende ook dat je bij oponthoud niet even eld kon doorgaan. Een eenheidsmaat le geen haalbare kaart maar was het i eindelijk door de precisie van l werk wel. Balken en kokers hadc tevoren in serie vervaardigd kunr worden, en dat scheelt."

De constructie is gegarandeerd vc tweehonderd jaar. En stel nu dat (ene verschrikkelijke superstorm, (een keer in de tienduizend jaar de N derlandse kust aandoet, juist binn die tweehonderd jaar komt: „Ge idee, misschien zijn we de kering d weer kwijt."

Ecologie van de Oosterschel

Wat zijn de gevolgen van de bouw v de pijlerdam in de monding van Oosterschelde voor de ecologisc systemen in dit gebied, waar alles o begonnen was? Het volgende is ge teerd uit het *NRC/H'blad* van 3 okt.

Deskundigen gaan ervan uit dat (Oosterschelde een buitengewoc waardevol natuurgebied zal blijve Er zijn echter wel een aantal ingrijpe de veranderingen op til. De pijlerda dempt immers het getij. Vroegt stroomde de zeearm in 12,5 uur helt maal vol en weer leeg, het getijdenve schil bedroeg zo'n 3,5 meter. Dat luk nu niet meer. Door de bouw van de pi, lerdam is de doorstroomopening tc ongeveer een vijfde verkleind.
Voordat de Oosterschelde is volge lopen, is de vloed op de Noordzee ove zijn hoogtepunt heen en begint he water al weer weg te stromen. Eer deel van de schorren zsl hierdoor per manent verdrogen. Langs de dijken i. het bovenste deel van de begroeiing met ondermeer alikruikjes en zee pokken, al afgestorven.
Omgekeerd komt bij laag tij nog voor dat al het water is weggestroomd de vloed alweer opzetten. Zandbanker die bij eb droogvielen en dan dooi steltlopende vogels zoals scholeksters. rosse grutto's, wulpen en bonte strandlopers druk werden bezocht, blijven nu onder water.
„We gaan ervan uit dat het intergetijdengebied met zo'n 40% wordt verkleind", zegt drs. R. H. D. Lambeck van het Delta Instituut voor Hydrobiologisch Onderzoek in Yerseke. „Daarmee verliezen die steltlopers een flink deel van hun voedselgebied. Na de afsluiting van de Grevelingen zijn ze in groten getale naar de Oosterschelde gevlucht. Ze leven hier dicht op een kluitje en dat maakt ze kwetsbaar. We ringen veel vogels en houden hun conditie in de gaten, maar het blijft afwachten in hoeverre ze zich weten te redden. Vermoedelijk krijg je meer

- en plantenetende vogelsoorten in
n plaats."
n het getijdenverschil in de Oosterielde zo goed mogelijk te handhan wordt het gebied enigszins ingemd. want in een kleiner volume kan t water hoger stijgen. In het oosten gt straks de Philipsdam ervoor dat Oosterschelde wordt afgescheiden n de Krammer en het Volkerak. Iets idelijker wordt de Oesterdam geuwd.
s beide dammen omstreeks april lgend jaar zijn voltooid, zal het getijnverschil, dat vroeger bij Yerseke 'n 3,5 meter bedroeg, nog 3,05 meter n – zonder de dammen zou het bijna n meter lager uitvallen.
en bijkomend voordeel van beide ompartimenteringsdammen is dat ze e invloed van vervuild zoet rivierwar uit het Oosterscheldegebied weren. ovendien ondervinden vrachtschein richting Antwerpen dan – zoals in erdere verdragen was overeengekoien – geen hinder meer van het getij. adeel is dat een groot deel van het schorrengebied zal verdwijnen, doorat het achter de Philipsdam terechtomt. Van de 1650 hectaren nu zullen r hooguit 600 overblijven, op andere plaatsen zullen misschien geleidelijk nieuwe schorren ontstaan.

Jit bezuinigingsoverwegingen is beloten de compartimenteringsdammen niet met steen maar met zand te underen. Voor de uitvoering daarvan s men van plan de nieuwe stormrloedkering tijdelijk te sluiten om de stromingen te beperken.
Bioloog Lambeck: ,,Volgens de schena's, die trouwens voortdurend veranderen, wil men het dan in plaats van tweemaal slechts eenmaal per etmaal eb laten worden. Rond het hoogtepunt van de werkzaamheden zal het zelfs enkele dagen vloed blijven. De risico's die daaraan voor het milieu verbonden zijn, zijn erg afhankelijk van temperatuur en wind en het is dus te hopen dat de plannen daarop worden afgestemd. Bij doodstil weer bestaat meer kans op zuurstofgebrek in de bodem, vooral daar waar veel bodemdieren leven en veel steltlopers zitten. Dat moet dus niet te lang duren."

Lambeck veronderstelt dat de risico's voor het milieu minder groot zullen zijn als de pijlerdam 'swinters bij storm dichtgaat, aangezien het dan ijskoud is en de harde wind het water ververst.
Ronduit enthousiast over de nieuwe pijlerdam is dr. R. Boddeke van het Rijks Instituut voor Visserij Onderzoek (RIVO) in IJmuiden: ,,De Oosterschelde wordt een paradijs voor sportvissers. Een harde westenwind kon hier in combinatie met die diepe geulen en het grillige getijdenspel erg gevaarlijk zijn, de nieuwe situatie is aanmerkelijk veiliger."
Vroeg in het voorjaar, als het zeewater in de diepere geulen hooguit dertien graden was, meet Boddeke boven de ondiepe zandbanken waar de zon op schijnt. temperaturen tot vierentwintig graden. Nu er minder getijwisseling is, blijft er meer van dit warme water in de zeearm achter – omgekeerd blijft het ook 's winters iets kouder dan in de Noordzee.

Voor sommige vissoorten zijn zulke kleine temperatuurverschillen erg belangrijk. Voor de ansjovis bijvoorbeeld, een zuidelijke soort, is dit nu net het verschil tussen wel of niet kunnen paaien in de Oosterschelde. Boddeke verwacht deze vis er nu vaker te zien in mooie zomers plus het jaar daarna. want het dier leeft twee jaar.
Ook andere zuidelijke trekkers, zoals pijlstaartrog, zeebaars, harder en poon kunnen door het warmere water in de Oosterschelde worden aangetrokken.
Voor de visstand is ook van belang dat het water helderder wordt. Dankzij de lagere stroomsnelheden bezinken er meer zand- en slibdeeltjes. Dat is aanlokkelijk voor de roze steurgarnaal. In helder water groeit trouwens ook meer roodwier – een echte ,,specialiteit" van de Oosterschelde en daarop zet weer een andere vissoort, de geep. zijn eieren af. Omgekeerd is de tongschar vermoedelijk verloren, aangezien die vooral op harde zeebanken leeft, die nu met slib en zand bedekt raken.
Helder water is overigens ook aantrekkelijk voor een aantal vis- en plantenetende vogels. ,,Vissers" zoals aalscholver en fuut zien hun prooi gemakkelijker zwemmen. Voor „grazers" zoals rotgans en meerkoet valt er op de zeebodem meer te eten als de waterplanten meer licht krijgen.
,,Uiteindelijk zullen de veranderingen in de Oosterschelde minder ingrijpend zijn dan in de Grevelingen, waar helemaal geen getij meer is", meent drs. Lambeck, ,,tenminste, als de stormvloedkering straks in de praktijk niet onzorgvuldig gebruikt wordt".
Een interessant fenomeen van de laatste jaren is spontane duinvorming voor de kust. Bij de Brouwersdam en de Haringvlietsluizen rijzen zandbanken uit zee op, die nu bij eb steeds verder droogvallen. Hoe groot de kans is dat onze nationale trots, de peperdure pijlerdam, binnen luttele jaren in de luwte van een rijtje wuivende blonde duinen terechtkomt, wil men bij Rijkswaterstaat niet kwijt. Anderzijds heeft men al wel becijferd dat de stormvloedkering zijn nut verliest bij een zeespiegelstijging (zoals door het broeikaseffect) van meer dan vijf meter. Daar ligt niemand wakker van. De zeespiegelstijging bedraagt nu ongeveer een meter per eeuw en de pijlerdam is al over tweehonderd jaar afgeschreven.

Kosten

De totale kosten van de Deltawerken hebben ong. f 15 mrd bedragen, waarvan f 7,8 mrd zijn opgegaan aan de Oosterscheldewerken – pijlerdam en de twee compartimenteringsdammen.
De kosten van de pijlerdam alleen hebben f 5,5 mrd bedragen.
In 1976 had de toenmalige minister van verkeer en waterstaat, Westerterp, becijferd dat een pijlerdam met alle aanvullende werken f 4,265 mln zou kosten. Uiteindelijk is het dus bijna tweemaal zoveel geworden.
Over het kostenaspect schreef de *Volkskrant* van 4 okt.:

Nadat het parlement in 1976 definitief had ingestemd met de bouw van de open waterkering, duurde het tot december 1981 voor in het openbaar werd toegegeven dat de ramingen waren overschreden. Intern was dat al twee jaar tevoren vast komen te staan.
Maar WD-minister Tuynman hield tot aan de verkiezingen van 1981 stug vol dat kranteartikelen waarin de overschrijdingen werden gemeld, onder de categorie ,,indianenverhalen" ressorteerden.
Direct na de verkiezingen moest zijn opvolger Zeevalking (D'66) dat terugnemen. De begroting was al met honderden miljoenen overschreden en het ,,point of no return", het moment waarop de Kamer nog op het besluit terug had kunnen komen, om alsnog de Oosterschelde af te sluiten, was gepasseerd. ,,Dit dreigt de Nederlandse Concorde te worden", riep het Zeeuwse Kamerlid Eversdijk (CDA) verschrikt uit. Hij nam het initiatief tot een onderzoek door de Algemene Rekenkamer (motie-Eversdijk, op 3 juni 1982 door Tweede Kamer aangenomen).
Tien jaar geleden werd niet alleen besloten de Oosterscheláe open te houden, maar verplichtte de minister van Verkeer en Waterstaat zich ook de Kamerleden voortdurend op de hoogte te houden van de gang van zaken. Deze halfjaarlijkse rapportages maakten de parlementariërs aanvankelijk nauwelijks wijzer. Bruikbaar cijfermateriaal ontbrak. Hetzelfde gold voor de tijdsplanning.
Pas na het onderzoek van de Rekenkamer, dat op 15 dec. 1983 met de publikatie van het verslag was voltooid, en de parlementaire behandeling daarvan, werden de voortgangsrapportages informatiever.

Op 12 maart 1981 was in het voortgangsrapport voor het eerst sprake van problemen door vertraging in de bouw. De minister schreef dat ,,de planning thans geen ruimte meer biedt voor onvoorziene omstandigheden". Drie maanden later vertelde hij de Kamer dat de tweede ontbindende voorwaarde, werk gereed in 1985, niet gehaald zou worden. De nieuwe streefdatum: voor het stormseizoen in 1986.
De financiële klap volgt in december, als de nieuwe minister Zeevalking bekend maakt dat er intussen een tekort van 729 mln is. Hij geeft tegelijkertijd aan waar door besparingen 280 mln kan worden gecompenseerd. Daarna volgen de tegenvallers elkaar in snel tempo op: juni 1982: 83 mln (er kan 50 mln bezuinigd wor-

Beeld van een deel van de kunstwerken van de stormvloedkering.

den;; oktober 1982: 128 mln; juni 1983: 238 mln; oktober 1983: 88 mln; maart 1984: 77 mln.
In het zestiende en zeventiende rapport komen geen tegenvallers voor. Maar in nummer achttien wordt opnieuw melding gemaakt van een kostenstijging: 132 mln. Dat is de laatste. In het negentiende rapport wordt in februari 1986 het eindbedrag genoemd: 7.800 mln. Dat is nog altijd een rnrd minder dan de 8,6 rnrd die bij het aantreden van minister Smit-Kroes in 1982 werd voorspeld. Het is (naast de meevallende inflatie) ongetwijfeld de verdienste van de WD-bewindsvrouw dat het eindresultaat achteraf wat gunstiger uitvalt.
Ze heeft vanaf het begin alles op alles gezet om overschrijdingen binnen de perken te houden en, als het niet anders kon, elders in de omvangrijke werken compensatie te vinden. Bijvoorbeeld door de Oesterdam niet met steen, maar met zand af te sluiten. Besparing 15 mln. De kritiek bleef niet uit. Alle veranderingen in de werken in het achterland werden haar niet in dank afgenomen. Maar volgens de minister was dat de enige manier om de geldstroom nog enigszins in te dammenn.
Ze herstelde in het kabinet ook de afspraak dat niet alleen Verkeer en Waterstaat, maar aile andere betrokken departementen een bijdrage in de gestegen kosten moesten leveren. Indertijd had immers niet de minister van Verkeer en Waterstaat (Westerterp), maar hadden vooral zijn progressieve collega's uit het kabinet-Den Uyl de stormvloedkering doorgedrukt, redeneerde Smit-Kroes. Haar eigen bijdrage werd op 20% vastgesteld.
Bij haar pogingen de uitgaven onder controle te krijgen, liet de bewindsvrouw zich adviseren door een commissie van deskundigen onder leiding van de oud-topman van het ministerie van Financiën, Le Blanc. Hij kwam in januari 1985 met aanbevelingen voor een beheersingsplan en een stroomlijning van de organisatie.
Met de instelling van de commissie-Le Blanc kwam Smit-Kroes tegemoet aan de nadrukkelijke wens van de Tweede Kamer te zoeken naar een systeem waarmee in de toekomst herhaling van een Oosterschelde-zaak wordt uitgesloten. De behandeling van de affaire ging in augustus 1984 in de Tweede Kamer als een nachtkaars uit.
Beckers (PPR) was in het debat het duidelijkst: „De Tweede Kamer heeft indertijd aan de goedkeuring ontbindende voorwaarden verbonden. Maar men heeft verzuimd die op het juiste moment te effectueren. Vervolgens heeft men de ogen gesloten." En Te Veldhuis (VVD): „We mogen de Oosterscheldewerken niet de vernieling in praten. Vandaag niet en morgen niet."
Zoals meestal bij dit soort „affaires", wordt in het heetst van de strijd nogal eens met cijfers gegoocheld. Financiële tegenvallers en stijgingen als gevolg van inflatie werden op één hoop gegooid, waardoor het beeld nog somberder werd. Volgens het ministerie van Verkeer en Waterstaat wordt de stijging met 3,6 rnrd (van 4,2 in 1976 naar 7,8 rnrd in 1986) voor de complete werken grotendeels veroorzaakt door prijsindexeringen. Niet meer dan 700 mln zou zijn toe te schrijven aan echte kostenstijgingen.
Voor het belangrijkste onderdeel uit de Oosterscheldewerken, de stormvloedkering, bedragen die cijfers: 1976: 2,9 mrd; 1986: 5,5 mrd; verschil 2,6 mrd. De helft daarvan, 1,3 mrd, werd veroorzaakt door de inflatie. Eenzelfde bedrag moet genoteerd worden voor echte tegenvallers. Dat is 45% van de oorspronkelijke raming. Door bezuinigingen op de compartimenteringsdammen en de verhoging van de bestaande dijken werd dat bedrag teruggebracht tot 700 mln, aldus een woordvoerder van minister Smit-Kroes.

Pogingen om te achterhalen welke indexeringen de Deltadienst van Rijkswaterstaat in de afgelopen tien jaar heeft toegepast, stranden op ingewikkelde formules die vergelijkingen vrijwel onmogelijk maken. Rijkswaterstaat hanteert voor de Oosterscheldewerken niet de index van het Centraal Bureau voor de Statistiek voor overheidsprojecten. Evenmin wordt gebruik gemaakt van de gangbare cijfers voor grond-, weg- en waterbouwwerken.
De dienst stelt zelf vast welke invloed de prijsontwikkelingen op de werkzaamheden in de Oosterschelde hebben gehad. Dat gebeurt aan de hand van op maat toegesneden cijfers voor afzonderlijke projecten, waarin de juiste mix van prijzen en lonen wordt gebruikt. De algemene indexeringen zijn te grof voor een uitzonderlijk project als de Oosterscheldewesken, zeggen de deskundigen van Rijkswaterstaat!
Het vermoeden dat zij op die manier hun eigen inflatiecijfers kunnen opmaken, om daarmee de werkelijke tegenvallers te drukken, is volgens zegslieden bij Rijkswaterstaat ongegrond.
Op het ministerie van Verkeer en Waterstaat worden de voorstelien van de Deltadienst getoetst aan de algemeen geldende cijfers. Slechts in één geval moest het voorgestelde inflatiecijfer worden herzien omdat het te veel van de gangbare bedragen afweek.
Volgens Rijkswaterstaat is de rekenmethode die bij de Oosterschelde werd gebruikt, veel nauwkeuriger. Dat is intussen ook door de Algemene Rekenkamer toegegeven. Het geeft naar het oordeel van „de Waterstaat" evenmin de aannemer Dosbouw (een combinatie van grote bedrijven) de mogelijkheid onder het mom van inflatie de prijs te verhogen. Het grootste deel van de Oosterscheldewerken werd niet uitbesteed tegen een tevoren vastgesteld bedrag.
De rekening werd meestal 'ater in overleg opgemaakt, omdat de koster. wegens het unieke karakter van het project vooraf niet goed konden worden geschat, aldus Rijkswaterstaat. Hoeveel de aannemer aan de werken heeft overgehouden, is het best bewaarde geheim van de Oosterscheldewerken. Dat bedrag wordt niet bekend gemaakt. „Maar", weet een ingewijde, „het percentage ligt lager dan hetgeen die bedrijven doorgaans gewend zijn." (Trouw, KHA, NRC/H'blad, De Volkskrant)

JOEGO-SLAVIË

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS JULI 1982

Op pag. 43311 e.v.-1982 werd verslag g daan van het 12de congres van Joegoslavische Bond van Commun ten, dat werd gehouden van 26-29 ju 1982.
Onderstaand overzicht behandelt ontwikkelingen die sindsdien hebb plaatsgevonden.

Mutaties in top van partij en sta

Tijdends een zitting van het collecti ve staatspresidium op 13 mei 19 werd de 67-jarige Mika Spiljak b noemd tot voorzitter van het pret dium, en daarmee tot president van c republiek, voor de termijn van éé jaar. Hij volgde in deze functie Pet Stambolic op. Spiljak (Kroatiër) w sinds 1 maart 1983 vice-voorzitter va het presidium. De 56-jarige Vidoj Zarkovic (Montenegrijn) volgde Spi jak op als vice-voorzitter, eveneen voor de periode van één jaar.
Op 30 juni 1983 koos het presidiur van het Centrale Comité van de Bon van Communisten Dragoslav Markc vic (Serviër) tot voorzitter van het pre sidium. Markovic volgde Mitja Ribici (Sloveen) op, die deze functie het jaa daarvoor had bekleed.
Tijdens een zitting van het Joegosla vische parlement op 15 mei 1984 werc een nieuw collectief staatspresidium gekozen voor een periode van vijf jaar

Tot de leden van het presidium, die waren af gevaardigd door de verschillende deelrepublie ken en autonome provincies, behoorden de vol gende personen: Veselin Djuranovic (Montene gro), Stane Dolanc (Slovenië), Sinan Hasani (Kosovo), generaal Nikola Ljubicic (Servië). Branko Mikulic (Bosnië-Herzegovina), Lazar Mojsov (Macedonië), Radovan Vlajkovic (Vojvodina), Josip Vrhovec (Kroatië); Dragoslav Markovic was lid van het presidium uit hoofde van zijn functie als partijvoorzitter.

Veselin Djuranovic werd gekozen tot voorzitter en Radovan Vlajkovic tot vice-voorzitter van het presidium, beiden voor de periode van één jaar.
Het parlement hechtte op 15 mei eveneens goedkeuring aan een aantal wijzigingen in de samenstelling van het kabinet, dat er daardoor als volgt kwam uit te zien:

Milka Planinc – premier; Borislav Srebric – vice-premier; Mijat Sukovic – vice-premier; Nedeljko Mandic – lid van de regering; Spasoje Medenica – lid van de regering; Rikard Stajner – lid van de regering; Mito Pejovski – lid van de regering; Boro Denkov – lid van de regering; Zivorad Kovacevic – lid van de regering; Dimitrije Tasic – lid van de regering; Jon Srbovan –

an de regering Jernej Jan – lid van de rege-
; Ljubomir Baban – lid van de regering; An-
ucic – lid van de regering.
`Dizdarevic – buitenlandse zaken; admiraal
nko Mamula – defensie; Dobroslav Culafir –
ienlandse zaken; Vlado Klemencic – finan-
.; Milenko Bojanic – buitenlandse handel;
sa Korica – marktaangelegenheden en alge-
ie economische zaken; Borislav Krajina –
itie en openbare diensten; Mitko Calovski –
rlichting; Rade Pavlovic – energie en indus-
; Milorad Stanojevic – landbouw; Mustafa
ikic – vervoer; Djordje Jakovlevic – arbeid,
ondheid en sociale zaken: Jovko Jovkovski
eteranenzaken en Petar Vajovic – wetgeving.
rislav Srebric, die Zvone Dragan opvolgde
vice-premier, nam van deze de verantwoor-
g over voor de post economische planning
ontwikkeling.

) 26 juni 1984 koos de Bond van
ommunisten de 65-jarige Ali Sukrija
t nieuwe partijvoorzitter. Sukrija
lgde Dragoslav Markovic op, die de-
functie het jaar daarvoor bekleed

het roulatiesysteem dat in Joego-Slavië voor
rtij- en staatsfuncties geldt, wisselt het voor-
terschap van het uit 23 leden bestaande par-
bestuur elk jaar, waarbij het steeds aan een
rtijleider uit een andere deelrepubliek wordt
ebedeeld.

ukrija was afkomstig uit Kosovo, het
ooral door etnische Albanezen be-
oonde autonome gebied in het
uiden van de deelrepubliek Servië.
'p 15 mei 1985 koos het collectieve
taatspresidium Radovan Vlajkovic
uit Vojvodina) tot nieuwe voorzitter.
Hij nam het presidentschap over van
e Montenegrijn Veselin Djuranovic.

Vlajkovic begon zijn carrière als partizaan. Op
l-jarige leeftijd sloot hij zich aan bij de partij.
Volgens sommige intellectuelen in Belgrado
was hij lid geweest van de staatsveiligheids-
dienst. Van 1974 tot 1981 was Vlajkovic voorzit-
er van het staatspresidium van Vojvodina. Op
iet elfde en twaalfde partijcongres werd hij tot
id van het Centraal Comité gekozen en sinds
november 1981 maakte hij deel uit van het fede-
rale staatspresidium.

Radovan Vlajkovic, van 16 mei 1985-16 mei 1986 president van Joego-Slavië.

Het Joegoslavische persbureau *Tanjug* maakte op 6 jan. 1986 bekend dat het collectieve staatspresidium een van zijn leden, Branko Mikulic (56), had voorgedragen als kandidaat voor de opvolging van premier Milka Planinc, wier ambtstermijn in mei 1986 zou aflopen.
Geruchten als zou Mikulic al midden december in het geheim zijn uitverkoren om Planinc op te volgen, hadden volgens ingewijden in Belgrado aanleiding gegeven tot boze commentaren over schendingen van democratische procedures. Volgens de grondwet moesten kandidaturen voor functies in de regering na maanden van openbaar debat in de massa-organisatie Socialistische Alliantie worden gesteld om vervolgens door het staatspresidium en het parlement te worden goedgekeurd. Het partijblad *Borba* had zelfs geschreven dat de verkiezing van de nieuwe premier op deze manier „alleen maar een façade" was.
Naar aanleiding van de kandidaatstelling van Mikulic schreef Peter Michielsen in het *NRC/H'blad* van 7 jan. 1986 het volgende commentaar:

Branko Mikulic, met zijn 57 jaar het jongste lid van het staatspresidium, krijgt in mei de meest ondankbare taak die Joego-Slavië te vergeven heeft, die van premier.
Hij volgt dan Milka Planiric op, die vier jaar lang met geduld en wijsheid, maar met bitter weinig geluk heeft getracht iets te doen aan de economische chaos in Joego-Slavië. Haar pogingen hebben maar weinig uitgehaald. De inflatie is gestaag gestegen tot een recordpercentage van 87 op jaarbasis, de dinar is voortdurend blijven dalen, de werkloosheid is nog groter geworden, de buitenlandse schuld is nog steeds rond twintig miljard dollar en de levensstandaard is zo gedaald dat het gemiddelde gezin in Belgrado, dat per maand een inkomen van 38.761 dinar te besteden heeft, voor een minimaal voedingspakket ai 1879 dinar méér moet uitgeven – en daar zijn dan nog niet eens huur, elektriciteit en kleding bij inbegrepen; geen wonder dat het aantal Joegoslavische gezinnen dat geen huur, verlichting en verwarming meer betaalt, alarmerend toeneemt.
Niemand in Belgrado bestrijdt serieus dat de remedie moet worden gezocht in drastische maatregelen om de inflatie terug te dringen, de kwaliteit van de produktie en daarmee de export te vergroten, de landbouw te stimuleren. Bovenal zou het land gebaat zijn bij – maar dat is al moeilijker toe te geven – de invoering van het marktprincipe en principes als rentabiliteit en winst.
Het zijn mooie maar in Joego-Slavië bijna niet te realiseren principes. Milka Planinc liep stuk op de inherente kwalen van de Joegoslavische samenleving, op heilige koeien als de onaantastbaarheid van het arbeiderszelfbestuur en de ideologische almacht van de partij en op de onwil van bureaucraten om macht op te geven. Ze liep bovenal stuk op de ver doorgevoerde autonomie van de deelrepublieken. Een premier heeft in Belgrado niet veel te zeggen en dat maakt de functie ondankbaar: de deelrepublieken bepalen zelf wat goed voor hen is en dat is vaak niet goed voor de andere deelrepublieken. Zo regent het belangenconflicten waar de centrale overheid geen enkele greep op heeft. Kroatië, Servië, Slovenië, Macedonie, Montenegro en Bosnië en de autonome gebieden Kosovo en Vojvodina werken elkaar zonodig driftig tegen, uitgaande van een kortzichtig eigenbelang, en een premier is veelal niet meer dan een roepende in de woestijn.
De vraag is of Mikulic kan slagen waar Planinc faalde. Mikulic is een econoom en een kundig organisator – dat laatste heeft hij onder andere bewezen bij de rimpelloze organisatie van de Olympische Winterspelen in Sarajevo (1984). Maar Mikulic is óók een beruchte hardliner, een orthodoxe dogmaticus van de oude stempel, ook in Joego-Slavië omstreden wegens zijn scherpe anti-westerse denkbeelden en zijn gebrek aan tolerantie. De toekomstige premier staat vóór alles bekend als een humorloze apparatsjik voor wie pragmatisme en flexibiliteit al gevaarlijke inleidingen tot een verwerpelijke ideologische afwijking vormen.
Mikulic is groot geworden in Bosnië, hoewel zijn ouders Kroaten waren. Hij sloot zich op zijn vijftiende bij Tito's partizanen aan en klom na de oorlog op tot premier en tot partijchef van Bosnië, tot Tito hem – een grote verrassing indertijd – in 1978 naar Belgrado haalde als zijn plaatsvervanger voor de duur van één jaar.
Die benoeming betekende het einde van de tomeloze opmars van Tito's liberale vermeende kroonprins Dolanc. Nu, acht jaar later. bevinden de toenmalige tegenpolen zich overigens in hetzelfde ideologische schuitje, want Dolanr is de afgelopen jaren naar de gelederen van de dogmatici overgelopen.
In Bosnië, de etnisch minst heterogene Joegoslavische deelrepubliek, heeft de voor centralisme en orthodoxie geporteerde Mikulic zich altijd als een vis in het water kunnen voelen: elke viering van de teugels zou immers in Bosnië tot twist en verval kunnen leiden.
Als premier van Joego-Slavië zal hij zonder twijfel een nieuwe stijl invoeren: de indringende, maar vriendelijke pleidooien van Planinc, toonbeeld van machteloosheid, zijn vanaf mei voorbij. Waar Planinc pleitte, zal Mikulic met de vuist op tafel slaan. Maar dat is op zich nog lang geen garantie voor succes. De belangrijkste hinderpaal bij de oplossing van de Joegoslavische crisis is het belangenconflict van de deelrepublieken en het aantreden van een drammer als Mikulic zal daar niet zoveel aan kunnen veranderen, zeker niet op korte termijn. Het lijdt weinig twijfel dat de deelrepublieken op hun rechten zullen blijven staan – die maken tenslotte deel uit van de heilige erfenis van Tito en dat is geen politiek of economisch, maar een constitutioneel probleem.

Volgens het persbureau Tanjug overleed op 27 jan. 1986 in Belgrado Anto Sucic, lid van het Joegoslavische kabinet. De uit Bosnië-Herzegovina afkomstige politicus was sinds 1984 verantwoordelijk voor de betrekkingen tussen de staat en de geloofsgemeenschappen in het land.
Op 16 mei 1986 nam Sinan Hasani, etnisch Albanees uit de autonome provincie Kosovo, het presidentschap over van Radovan Vlajkovic. Tot nieuwe vice-voorzitter van het collectief staatspresidium werd Lazar Mojsov (Macedoniër) gekozen.
Het Joegoslavische parlement keurde op 15 mei de voordracht goed van Branko Mikulic tot nieuwe ministerpresident. Mikulic was daarmee de achtste premier van Joego-Slavië sinds 1945.
Volgens de NZZ (17-5-1986) had Mikulic aanzienlijke invloed uitgeoefend op de samenstelling van het nieuwe, 31 leden tellende kabinet en bestond dit voor 75% uit mensen van zijn keus. Op

Sinan Hasani, het nieuwe Joegoslavische staatshoofd, wiens ambtstermijn van één jaar op 16 mei 1986 begon.

de op 15 mei bekend gemaakte kabinetsiijst kwamen, behalve de namen **van twaalf** ministers zonder portefeuille, de volgende personen voor:

Milos Milosavljevic – vice-premier; Janez Zemljaric – vice-premier; Raif Dizdarevic – buitenlandse zaken; Dobroslav Culafic – binnenlandse zaken; admiraal Branko Mamula – defensie; Svetozar Rikanovic – financiën; Nenad Krekic – buitenlandse handel; Svetozar Durutovic – voorlichting; Alexander Donev – marktaangelegenheden en algemene economische zaken; Bozidat Matic – wetenschap en technologie; Andrej Ocvirk – energie en industrie; Sava Vujkov – landbouw: Miodrag Mirovic – toerisme; Mustafa Pljakic – vervoer; Janko Obocki – arbeid, gezondheidszorg en sociale zaken; Lojze Ude – wetgving; Ilija Vakic – veteranenzaken en Zarko Papic – planning.

Economsche recessie

Vanaf 1980 ondernamen de Joegoslavische leiders serieuze pogingen het hoge inflatiepercentage, dat in dat jaar 40% bedroeg, terug te dringen, waarbij men streefde naar een uiteindelijk percentage van 10% in 1985. In plaats van te dalen steeg de inflatie in 1983 en 1984 echter tot 50% – een periodieke prijsstop ten spijt – om in 1985 zelfs de 80% te bereiken.

Over de maatregelen waarmee de Joegoslavische regering trachtte een eind aan de economische crisis te maken, schreef Anna Sandor in het NRCI H'blad (22-11-1985) de volgende beschouwing:

Als eerste land in het Oostblok worden in Joego-Slavië de bankactiviteiten ontdaan van alle partij- en regeringsinvloeden. Volgens de regering is dat de enige uitweg uit de grote financiële zorgen en Europa's grootste inflatie.

Het land kent dit jaar (1985) een inflatie van 80% en de lawine van prijsverhogingen is nauwelijks meer bij te houden. Eind september werden sigaretten 60%, sterke drank 30 a 80%, varkensvlees 28% en auto's 20% duurder. De oorzaak van deze sterke prijsverhogingen was de grote inflatie en als gevolg daarvan een groot tekort in 'slands schatkist, aldus de Joegoslavische minister van financiën Vlado Klemencic. Maar terwijl hij nog bezig was met zijn uitleg rolden in oktober de volgende prijsverhogingen al uit de bus: melk 12%, binnenlandse posttarieven 66%, lokale telefoongesprekken 150% en energie in het winterseizoen (tussen oktober en maart) 50%. Wel werd reductie gegeven op het nachttarief voor energie.

De Joegoslavische regering kampt met twee grote financiële problemen: buitenlandse schulden die moeilijk zijn terug te betalen en een grote niet te beheersen inflatie. Om over meer harde valuta te beschikken heeft de regering twee stappen genomen. In de eerste plaats is er een wetsvoorstel gedaan om buitenlandse ondernemingen te stimuleren in Joego-Slavië te investeren. De wet wordt nog dit jaar goedgekeurd, maar of het succes zal hebben is pas volgend jaar te zien.

Dat de andere stap geen succes wordt is nu al duidelijk: volgens een wet uit 1984 krijgt de Joegoslavische burger de rente van zijn op Joegoslavische banken vastgezette dollars in dinars uitbetaald. Joegoslaven mogen namelijk, in tegenstelling tot de bevolking in de meeste Oosteuropese landen, in hun eigen land dollarrekeningen openen, en niemand vraagt waar die dollars vandaan komen.

Het totaal van deze dollarrekeningen bedroeg begin 1984 nog meer dan zeven miljard dollar. Weliswaar verdiende de Joegoslavische regering met de wet om de rente in dinars uit te betalen binnen anderhalf jaar driekwart miljard dollar, maar een ander gevolg was dat steeds meer mensen hun dollars het land uitsmokkelden en hun geld op Westerse banken gingen vastzetten.

Hoewel deze regeling niet geldt voor de Joegoslavische gastarbeiders – zij krijgen de rente van het geld dat ze naar huis sturen nog steeds in dollars uitbetaald – had deze rentewet toch een negatieve invloed op het ,,gastarbeidersgeld". Het vertrouwen in de Joegoslavische economie wordt daardoor kleiner. Als gevolg ervan sturen steeds minder gastarbeiders geld naar Belgrado. Ze zetten hun geld liever op Westerse banken.

Volgens zowel Westerse als Joegoslavische schattingen is de waarde van het „gastarbeidersgeld" bij Westerse banken tegen de 20 miljard dollar. Dat is evenveel als de waarde van Belgrado's schuld aan het Westen. Mocht dit geld op Joegoslavische banken staan, dan zou de regering een veel grotere ruimte hebben voor financiële manoeuvres. Het doel is om het vertrouwen in het financiele leven van Belgrado terug te krijgen. Daarom wordt deze rentewet waarschijnlijk in januari 1986 opgeheven.

De volgende stap in deze richting is een radicale bankhervorming. Volgens onderminister van financiën V. Ognjanovic worden de banken nu helemaal onafhankelijk van partij en regering. Ze worden niet meer gedwongen op grond van politieke of maatschappelijke redenen projecten of firma's te financieren.

Of een firma geld krijgt voor een investering hangt vanaf nu maar van één factor af, namelijk of zij in de ogen der bank winstgevend en betrouwbaar is. En de banken kunnen nu ook hun financiéle steun aan verliesgevende firma's stopzetten.

Deze ideeën waren zes jaar geleden, in Tito's tijd, onvoorstelbaar, en in de andere Oostbloklanden kunnen ze nog steeds niet voorkomen. Maar er verschenen nog geen rapporten over wat er gebeurt met de financiering van maatschappelijk-politiek belangrijk geachte activiteiten die helemaal niet winstgevend zijn, zoals bijvoorbeeld de broodproduktie. Waarschijnlijk zal de regering aparte fondsen creëren, waaruit activiteiten zoals bijvoorbeeld exportsteun gefinancierd worden.

De banken worden niet alleen onafhankelijk van de partij, maar ze mogen nu ook in het hele land vrij functioneren. In Joego-Slavië zijn 150 handelsbanken, waarvan de activiteitei nu toe plaatsgebonden waren. Van de hui bankhervormingen verwacht men een meer weeglijke dinar, die binnen het land naai plaats trekt waar de beleggingsmogelijkhe het gunstigst zijn. De regering hoopt daarc op meer investeringen in het land en een sr technologische vernieuwing. Ook de rol vai Joegoslavische Nationale Bank wordt ruir tot nu toe kon alleen de regering nieuwe k ken stichten. Dit recht wordt nu ook aan de tionale Bank gegeven.

Er zijn ook maatregelen genomen om de h inflatie te bestrijden. Volgens de belangrijl economische man van het land, Borislav S bric, die de functie van vice-premier bekle moet er een ,,shock-therapie" komen. Voor Joegoslavische burgers zit er in de jong prijsverhogingen al genoeg ,,shock", maar vice-premier bedoelt iets anders. Volgens h komt er een ..package deal" van economis maatregelen. Zo zullen de verschillende sc ten rente lager worden, en de regering wil t een grotere rol spelen in de prijscontrole. beloofde de regering dat het vroegere syste van ,,prijsstop" niet meer terugkomt.

Vanaf oktober 1985 is de lijst van produkt waarvan de prijs alleen met toestemming v het Prijsbureau verhoogd mag worden, uit breid. Ook zijn er nu meer produkten, waan een prijsverhoging 30 dagen tevoren bij 1 Prijsbureau aangekondigd moet zijn. Onder ze produkten vallen bijvoorbeeld vlees, ster drank, koffie en textiel.

Op 26 nov. 1985 publiceerde het per bureau *Tanjug* een verklaring van h collectieve staatspresidium, waar kritiek werd geuit op de regering e werd gewaarschuwd dat ,,sociale o: lusten" konden plaatsvinden als c economische crisis van het land ni werd opgelost. Volgens de toenmalig voorzitter van het presidium, Radova Vlajkovic, bestond vanwege de ve slechterde economische situatie „ee reële mogelijkheid van confrcntati met diepe sociale ordeverstoringen e onlusten". De uit acht personen be staande raad had al eerder kritie geuit op de prestaties van de regerin van Milka Planinc, maar nog niet in z scherpe bewoordingen. In een redac tie op de kritiek weet premier Planin een deel van de problemen aan het ge brek aan eenheid onder de Joegosla vische deelrepublieken, die niet be reid zouden zijn ,,belangrijke verande ringen in het economische systeem" nodig om de crisis te boven te komen door te voeren.

Op 16 mei 1986 hield de nieuwe pre. mier van Joego-Slavië, Branko Mikulic, een rede ter gelegenheid van zijn ambtsaanvaarding, waarin hij scherpe kritiek uitte op de economie van zijn land. Hij noemde de hoge inflatie ,,een ernstige bedreiging voor het socialistische economische systeem met zelfbestuur, zoals Joego-Slavië kent, en tevens een gevaar voor de veiligheid van het land".

Buitenlandse schulden

Volgens het *NRC/H'blad* van 28-8-1985 hadden de internationale banken met

deringen op Joego-Slavië dat land istiger voorwaarden aangeboden r een nieuwe aflossingsregeling de 3,5 miljard dollar aan schulden tussen 1985 en 1988 moesten wor- terugbetaald. De banken waren eid de terugbetaling over een lan- e termijn uit te smeren tegen een te die 1,125% boven de Eurodollar- :even lag. Dat was meer dan de één icent die Joego-Slavië wilde, maar nder dan de banken in eerste in- ntie wilden berekenen.

ego-Slavië had op dat moment een ale buitenlandse schuld van 18,8 ljard dollar. Ongeveer 600 banken dden vorderingen op het land en n comité van 18 banken, dat de 600 rtegenwoordigde, had sinds begin gustus met de Joegoslavische auto- eiten over de schulden onderhan- ld.

kele maanden daarvoor, op 25 mei 85, had Joego-Slavië met zijn bui- nlandse schuldeisers een overeen- imst ondertekend voor een nieuwe iossingsregeling voor ongeveer 700 iljoen dollar die tussen januari en ei 1985 hadden moeten worden be- ald. De regeling sloeg op 90% van de :huld die het land in deze periode zou oeten aflossen aan veertien westerse riden plus Japan en Koeweit.

et Joegoslavische persbureau *Tan- ig* maakte begin febr. 1986 bekend at Joego-Slavië wilde blijven samen- erken met het Internationale Mone- aire Fonds (IMF) en bereid was de oorwaarden die het fonds aan het ind stelde te accepteren. Nadere de- ails over het akkoord werden niet ver- trekt, maar volgens ingewijden was enigheid over het rentepeil in Joe- jo-Slavië tot op het laatst een strijd- unt gebleven.

let IMF wilde dat de Joegoslavische regering le rente verhoogde tot boven het niveau van de nflatie, die op dat moment 80% bedroeg. De oegoslavische regering meende echter op grond van politieke overwegingen niet verder e kunnen gaan dan 61%.

Op 11 maart 1986 deed de toenmalige Joegoslavische minister van financiën, Vlado Klemencic, namens de regering een oproep aan de westerse landen die Joego-Slavië geld hadden geleend om in te stemmen met een herstructurering van de buitenlandse schuld. Klemencic zei dat zijn land in 1985 100 mln dollar had terugbetaald van de in totaal bijna 90 mrd dollar grote buitenlandse schuld. In 1984 betaalde Joego-Slavië ongeveer 60 mln dollar aan rente en aflossing terug. De minister zei verder dat Joego-Slavië gedurende de eerste drie maanden van 1986 een bedrag van meer dan een mrd dollar apart had gezet voor het betalen van rente en aflossing.

LATIJNS-AMERIKA

SURINAME

ONTWIKKELINGEN VANAF BEGIN MAART 1983

In aansluiting op het bericht van pag. 64613 e.v. deden zich in en rond Suriname o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Wijzigingen in legerleiding

Op 5 maart 1983 werd in de Nederlandse pers melding gemaakt van enige wijzigingen in de Surinaamse legerleiding. Tot stafchef van het leger en garnizoenscommandant (een functie die door de begin februari overleden Roy Horb was vervuld) was Iwan Graanoogst benoemd, die enige tijd minister en voorzitter van de Nationale Militaire Raad was geweest. Graanoogst trad nu op als plaatsvervanger van legerleider Bouterse. Verder was Etienne Boerenveen benoemd tot hoofd van het kabinet van de stafchef. Een andere benoeming was die van Paul Bhagwandas, die was bevorderd tot eerste luitenant en bataljonscommandant.

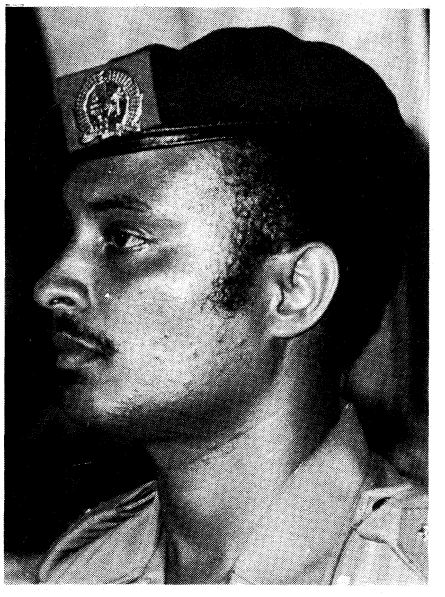
Internationale Commissie van Juristen naar Suriname

Op 5 maart 1983 keerde een delegatie van de Internationale Commissie van Juristen (JCJ) op Schiphol terug van een missie van een week naar Suriname. Conclusie van de delegatie was dat er in Suriname een nader onderzoek moest worden ingesteld naar het functioneren van het recht en de situatie van de mensenrechten.
Het delegatielid Marc Bossuyt, een Antwerpse hoogleraar volkenrecht, zei op de luchthaven ,,een beetje teleurgesteld" te zijn over de resultaten van het bezoek. De nieuwe Surinaamse minister van financiën en planning Caldeira had laten weten pas met de delegatie te willen praten nadat er een regeringsverklaring was afgelegd. Dat zou volgens Bossuyt op 15 april gebeuren.
Op 21 maart bracht de ICJ in Amsterdam een interim-rapport uit over haar bevindingen van de situatie in Suriname. Over de inhoud van het rapport werd in *NRC/H'blad* (21-3-1983) het volgende opgemerkt:

De mensenrechtensituatie in Suriname blijkt dramatisch te zijn verslechterd in de afgelopen twee jaar. De ,,dood en klaarblijkelijke marteling" van 15 critici van legerleider Desi Bouterse is hiervan ,,het extreemste en afschuwelijkste voorbeeld tot nu toe, maar het is ongelukkigerwijze geen geïsoleerd incident".
Dit staat in een rapport van de juristen Marc Bossuyt en John Griffiths. die namens de Internationale Commissie van Juristen (ICJ) van 25 februari tot 4 maart een bezoek brachten aan Paramaribo. John Griffiths was namens de ICJ ook in februari 1981 in Suriname.
Volgens het rapport bestaat in de hoogste militaire en regeringskringen een gebrek aan respect voor de wet, iets wat extremer en schrijnender is geworden en heeft geleid tot een ,,klimaat van angst en onzekerheid".
Het rapport wijst op het gebrek aan persvrijheid: de enig overgebleven krant wordt gecensureerd. Activiteiten van politieke partijen blijven verboden en er bestaat nog steeds een patroon van willekeurige arrestaties. Ook het recht op leven en het recht op lichamelijke integriteit zijn geschonden, aldus het rapport, met een verwijzing naar de gebeurtenissen op 8 december. De belangrijkste van deze mensenrechtenschendingen vinden buiten de wet wlaats. aldus het rawaort.
In het rapport staat dat de 15 stierven ,,terwijl zij in hechtenis van het leger" waren. Dat de 15 niet op de vlucht zijn neergeschoten is voor hen geen open vraag.

Het interim-rapport moest het ,,startpunt" vormen voor een volgende missie, maar de ICJ ontving van Suriname geen uitnodiging voor nog een bezoek en op 13 juli publiceerde de commissie haar eindrapport, getiteld ,,Mensenrechten in Suriname".
In het rapport stond dat een onpartijdig onderzoek naar de dood van de 15 critici van het bewind-Bouterse een essentiële voorwaarde was voor herstel van de rechtsstaat in Suriname. Zolang een dergelijk onderzoek niet plaatsvond, zouden degenen die voor de gebeurtenissen in december verantwoordelijk waren, gesterkt worden in hun mening dat zij boven de wet stonden. Dit kon betekenen dat zij opnieuw zonder enig risico konden overgaan tot de ernstigste schending van de mensenrechten, waaronder marteling en moord, aldus de commissie.

In het rapport werd ook ingegaan op de opschorting van de Nederlandse ontwikkelingshulp aan Suriname. Volgens de commissie toonden Surinamers die niet sympathiek te-

Iwan Graanoogst

genover het bewind van Bouterse stonden begrip voor de Nederlandse maatregel, maar vonden zij tegelijkertijd dat het te ver ging. Er kon nog wel steun worden gegeven aan projecten die de bevolking direct ten goede kwamen en niet door de machthebbers konden worden misbruikt. Een heroriëntatie van het programma voor ontwikkelingssamenwerking met Suriname zou nodig zijn. aldus deze Surinamers. De ICJ deed Nederland en Suriname de aanbeveling hun geschil over opschorting van de ontwikkelingshulp voor te leggen aan het Internationale Gerechtshof in Den Haag.

Suriname op zoek naar leningen

Op 14 maart 1983 meldde de Financial Times dat Suriname leningen probeerde op te nemen op de internationale kapitaalmarkt. De Surinaamse minister van financiën Caldeira had tegenover een verslaggever van het Britse dagblad verklaard dat zijn land 90 mln Surinaamse gulden in het buitenland wilde lenen (eind 1982 was de Surinaamse gulden anderhalve Nederlandse gulden waard).
Omdat Suriname in 1983 naar verwachting 150 a 160 mln Surinaamse gulden te kort zou komen, wilde het bewind van Bouterse de monetaire reserves voor 70 mln Surinaamse gulden aanspreken en de rest in het buitenland lenen (in *NRC/H'blad* van 12 januari had de Nederlandse minister van ontwikkelingssamenwerking, Eegje Schoo, gezegd dat Bouterse een lening van 50 mln gulden had losgekregen van de centrale bank van Suriname om de salarissen van de ongeveer 16.000 mensen wier werkgelegenheid van het door Nederland opgeschorte verdrag afhankelijk was, veilig te stellen).

Nadat Nederland in dec. 1982 de ontwikkelingshulp had stopgezet (pag. 85012 e.v.-19821, was Suriname in financiële moeilijkheden geraakt. De financiële problemen werden vergroot doordat de twee aluminiumproducenten in Suriname, het Amerikaanse Alcoa en de Shell-dochter Billiton, hun produktie als gevolg van de ontwikkeling op de wereldmarkt drastisch moesten terugschroeven. De Surinaamse bauxietproduktie daalde daardoor van 4,9 mln ton in 1980 tot 3,1 mln ton in 1982.
De bauxiet- en aluminiumproduktie zorgde voor 18% van het bruto nationale produkt van Suriname, en éénderde van de overheidsinkomsten was afkomstig van deze sector. De Surinaamse export bestond voor 80% uit bauxiet en aluminium.

Het Surinaamse overheidstekort was de laatste jaren fors toegenomen. In 1980 was er nog een overschot van 24 mln Surinaamse gulden, dat in 1981 echter veranderde in een tekort van 54 mln. In 1982 werd het tekort verdubbeld tot 100 mln Surinaamse gulden, dat is 20% van de overheidsinkomsten en 5% van het bruto nationale produkt.

Samenwerkingsakkoord met Libië

Op 15 maart 1983, aldus het Libische persbureau *Jana,* sloten Libië en Suriname een akkoord voor samenwerking op economisch en cultureel gebied. Het akkoord werd gesloten aan het einde van een vierdaags bezoek van de Surinaamse legerleider, 1t.-kol. Bouterse, aan Tripoli. Bouterse bezocht Libië na afloop van de topconferentie van niet-gebonden landen in New Delhi (pag. 65112 e.v.). Op 16 maart keerde hij terug in Paramaribo.
In een gezamenlijke Surinaams-Libische verklaring, die op 15 maart werd uitgegeven, stond dat Libië ,,het onwettige en eenzijdige besluit van Nederland de hulp aan Suriname te stoppen" veroordeelde. Suriname veroordeelde ,,de Amerikaanse inmenging en provocaties tegen het Libische volk, in het bijzonder de economische en technische blokkade van de VS". Beide landen verwierpen ,,krachtig de inmenging van de Verenigde Staten in de binnenlandse aangelegenheden van staten" in Zuid-Amerika.

Resolutie Socialistische Internationale inzake Suriname

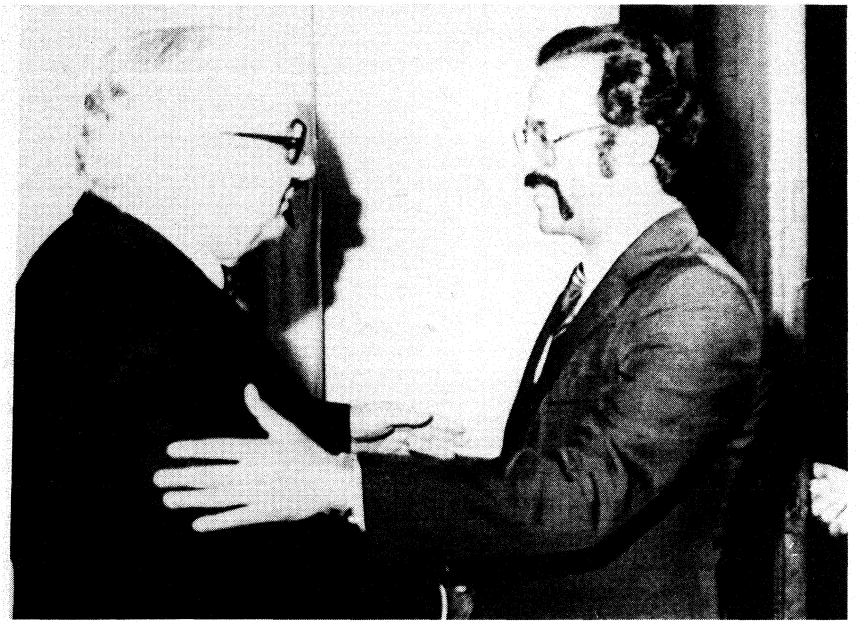
Op 11 april 1983 zei de fractievoorzitter van de PvdA in de Tweede Kamer, J. den Uyl, op Schiphol, nadat hij in het Portugese Albufeira een congres van de Socialistische Internationale had bijgewoond, dat deze beweging haar ,,ernstige zorg over de ernstige schending van de mensenrechten in Suriname" had uitgesproken en ,,via geweldloze weg terugkeer van de democratie in dat land" eiste.
Deze passage vormde een onderdeel van een resolutie over Latijns-Amerika en was unaniem door de Socialistische Internationale aanvaard, aldus Den Uyl.

Brazilië biedt Suriname hulp aan. Contacten over en weer. Verdrag met Cuba

Op 15 april 1983 kwam de Braziliaanse generaal Danilo Venturini, minister voor de nationale veiligheid en rechterhand van de Braziliaanse president Joao Baptista de Oliveira Figueiredo, met drie kolonels onverwacht in Suriname aan. De dag daarop voerde Venturini besprekingen met legerleider Bouterse en met premier Alibux.
Op 22 april meldde de Volkskrant dat de Braziliaanse autoriteiten van het Surinaamse bewind de verzekering hadden gekregen dat er geen enkel gevaar bestond voor een „Cubanisering" van Suriname en dat Brazilië in ruil hiervoor het bewind van Bouterse een uitgebreid hulpprogramma had aangeboden. Volgens Braziliaanse regeringswoordvoerders had het programma de steun van de Verenigde Staten, die eind 1982 evenals Nederland iedere hulp aan Suriname hadden gestaakt.
Een officiële woordvoerder zei dat samenwerking met Suriname „gr voorrang" genoot. Er was een „kre zonder beperking" toegezegd en werd gedacht aan ontwikkelingsp jecten zoals de exploitatie van bau en de bouw van waterkrachtcentra en aan opleiding van Surinaamse beiders door Brazilianen.
Concreet overeengekomen was Brazilië in een jaar tijd 50.000 ton r zou afnemen, een hoeveelheid die v volgens elk jaar met 10% zou worc verhoogd. Tien Surinamers zouc een beurs krijgen voor studie aan c technische faculteit in Brazilië.
Dat land had voorts vijf geologen beschikking gesteld voor geologis onderzoek in Suriname naar gro stoffen. Er zou gekeken worden na de mogelijkheden voor afzet van Su naamse aluinaarde in Brazilië.
Op 23 mei arriveerde een Surinaan delegatie van acht personen, onc wie Bouterse en Alibux, in Brazi voor een bezoek van drie dagen. l dag daarop verklaarde premier Alib dat de onderhandelingen met de Bi ziliaanse regering succesvol waren dat zijn land op militair gebied n: met Cuba, maar met Brazilië zou z menwerken. Ten aanzien van de s menwerking op militair terrein w besloten tot uitwisseling van d cieren. Alibux sprak over ,,het beg van een langdurige en verdiepende r latie" tussen beide landen.

Op 27 mei meldde *NRC/H'blad* dat c Braziliaanse generaal Venturini in ee commissievergadering van de Braz liaanse Senaat had gezegd dat zij land in juni een eerste lading waper naar Suriname zou sturen.

Op 30 mei zei de Braziliaanse pres dent Figueiredo tegen de Nederlands premier Lubbers en minister van bu tenlandse zaken Van den Broek, di op 30 en 31 mei een officieel bezoe aan Brazilië brachten (zie ook pag. 493-1983), dat de wapenleveranties va; zijn land aan Suriname zeer beperk van omvang zouden zijn.
Tijdens het bezoek van Lubbers ei Van den Broek verbleef ook de Suri naamse stafchef Iwan Graanoogst ir de Braziliaanse hoofdstad Brasilia. Hij zou op doorreis zijn naar Sao Paulc om wapenfabrieken te bezoeken. Volgens de NZZ (8-6-1983) sloot Graanoogst zijn driedaags bezoek aan Brazilië op 1 juni af.
Op 30 juni verklaarde Venturini in Brazilië dat de levering van militair materieel aan Suriname op gang was gekomen. Hij zei dat de leveranties beperkt waren tot uniformen, kampeeruitrusting en normaal materiaal voor het houden van legeroefeningen.

Surinaamse premier Errol Alibux (r.) en de Braziliaanse minister van buitenlandse zaken niro Saraiva Guerreiro op 4 augustus 1983 in Brasilia.

› 3 augustus bracht premier Alibux ı bezoek aan Sao Paulo en op 4 austus lunchte hij in Brasilia met de aziliaanse minister van buitenlandzaken Ramiro Saraiva Guerreiro. fficieel was Alibux sinds 28 juli met kantie in Brazilië.

elijktijdig met het bezoek van Ali-.x aan Brazilië, aldus de Volkskrant 8-1983), bevond zich in Suriname n Braziliaanse delegatie, die de deiitieve verdragen had ondertekend ıor Braziliaanse steun aan de Suriiamse landbouw. De inhoud van de erdragen werd niet bekend gemaakt.

› 21 juni had NRC/H'blad gemeld dat aan de oravond van het bezoek van Alibux aan Brazilië in mei tussen Suriname en Cuba een verag was gesloten dat onder meer uitmondde een vlieglijndienst van de Cubaanse luchtiartmaatschappij op Paramaribo iedere twee eken met ingang van 23 juni.

Toespraak Bouterse op 1 mei

›p 1 mei 1983 hield legerleider Bouterse in de bioscoop Bellevue te Paramaibo een toespraak voor naar schatting .000 mensen. Zijn rede, uitgesproken n het Surinaams, werd uitgezonden loor de Surinaamse staatsradio SRS. ‚Het (revolutionaire) proces" in Suriıame ging door, met of zonder ontwiktelingshulp, zei Bouterse. Suriname wilde geen ontwikkelingshulp als die ?en middel was het land afhankelijk te houden.
De legerleider zei dat berichten over invasieplannen serieus werden genomen. Moderne wapens konden machtig zijn en konden een leger verslaan, maar een volk dat paraat was en zich bundelde kon niet worden verslagen; Suriname was nu niet meer te manipuleren en te chanteren, zo zei Bouterse. Er waren pogingen ondernomen Suriname te isoleren, maar die isolatie-politiek zou niet helpen, aldus de bevelhebber. Hierbij wees Bouterse op de topconferenties van de organisatie van niet-gebonden landen in Managua en New Delhi, waarbij Suriname was vertegenwoordigd (pag. 65112 e.v.), en op de Surinaamse contacten met Brazilië. Suriname moest op basis van wederzijds respect vriendschappelijke banden kunnen onderhouden met alle landen, ook met Nederland, zo zei Bouterse. Nederland was in dit verband het enige land dat hij bij naam noemde.

De legerleider deelde mee dat de volksmilities zouden worden versterkt ter ondersteuning van het leger. Hij zei ook dat besloten was de avondklok op zaterdag niet langer te handhaven. Op de andere dagen bleef het uitgaansverbod, dat gold van middernacht tot vier uur 's ochtends, nog van kracht.
Na afloop van de bijeenkomst riep hij zijn gehoor op deel te nemen aan een mars naar het monument van de revolutie.

Regeringsverklaring kabinet-Alibux

Op 1 mei 1983, twee weken later dan was gepland (aanvankelijk was 15 april als datum genoemd), ontvouwde premier Errol Alibux in een 2½ uur durende televisietoespraak de beleidsplannen van zijn kabinet, dat sinds 28 februari in functie was (pag. 65011 e.v.). De regeringsverklaring besloeg de periode 1983-1986.

Alibux zei dat er voor eind 1984 op nationaal niveau twee democratische instellingen zouden komen: het Nationaal Democratisch Congres (NDC) en de Centrale Staatsraad (CS). Binnen enkele maanden zouden commissies worden ingesteld die hier naar toe gingen werken.
Het NDC werd een adviserend orgaan en zou bestaan uit leden van relevante massa-organisaties en functionele groeperingen. Binnen twee maanden zou een commissie worden ingesteld die de zaak moest uitwerken. De CS kreeg tot taak het beleid te toetsen en zou onder andere de begroting voorgelegd krijgen. Nog dit jaar werd een commissie benoemd die zich over de CS zou buigen, aldus Alibux. Leden van de beleidsraad, van de raad van ministers, het NDC, de nationale veiligheidsraad en het nationale leger kregen in deze raad zitting.
Op langere termijn, maar nog wel binnen deze regeerperiode, kwam er een grondwetscommissie. Zo mogelijk kwam er nog onder deze regering een nieuwe grondwet.
Verder zou binnen drie maanden een commissie worden samengesteld die een advies moest gaan opstellen ‚,teneinde een mediacode te ontwikkelen en met betrekking tot het inzetten van thans niet benutte voorzieningen".
Alibux zei dat wat betreft de vernieuwing van de bestuurlijke orde de reeds ingeslagen weg zou worden vervolgd. Er zou worden doorgegaan met het opzetten van volkscomités en van regionale en wijkraden. Er werd naar gestreefd, op experimentele basis, nieuwe democratische instellingen te creëren. In dit verband noemde de premier het bedrijfsleven. Hij kondigde een ‚,deconcentratie" van het staatsbestuur aan. De districtscommissarissen zouden worden bijgestaan door een college van wethouders, en vóór het einde van de regeerperiode kwamen er gekozen districtsraden.

De verhouding met Nederland was op een gevaarlijk dieptepunt, zo zei de premier. Als oorzaak daarvan voerde hij aan het ‚,eenzijdig en op onbetamelijke wijze" opschorten van de ontwikkelingshulp door Nederland. Hij noemde Nederland de motor en de basis van acties die tegen Suriname werden beraamd. Toch sprak hij de hoop uit dat er een normalisering van de betrekkingen tussen Suriname en Nederland tot stand zou komen. Op het gebied van het buitenlandse beleid zou Suriname de politiek van niet-gebondenheid voortzetten, zo zei premier Alibux.
In zijn rede voor de televisie besteedde de premier veel aandacht aan de

economie. Hij gaf bijzonderheden van een investeringsprogramma met een looptijd tot 1990 (gelijk aan de periode waarover de – opgeschorte – Nederlandse hulp zou worden gegeven). Met het investeringsprogramma was een bedrag gemoeid van 2500 mln Surinaamse gulden, waarbij de Nederlandse hulp was meegerekend. Van die investeringen profiteerden vooral de sectoren landbouw, industrie en transport.
Er werd naar gestreefd de werkloosheid, die op dat moment 15% bedroeg, terug te dringen tot 5% in 1990. Dit betekende dat 25.000 arbeidsplaatsen moesten worden geschapen. Gehoopt werd op een groei van het nationale inkomen van 10%.
De financiering moest behalve uit Nederlandse hulp, komen uit andere bilaterale hulp, commerciële leningen en eigen besparingen.
Enkele maatregelen die de regering in dit opzicht op het oog had, waren verhoging van de inkomsten uit bauxiet, verlaging van de overheidsuitgaven en verhoging van de staatsinkomsten.

In het weekeinde was bekend geworden dat het Amerikaanse bedrijf Alcoa met de Surinaamse regering een akkoord had bereikt over de verschuldigde belastingafdracht voor bauxietwinning in Suriname. Alcoa, dat in Suriname onder de naam Suralco opereerde, zou dat jaar 26 mln dollar betalen, 3,5 mln dollar meer dan in 1982. Suralco zou voorts in de komende drie jaar voor 50,3 mln dollar investeren.

In zijn regeringsverklaring keek de premier. ook terug. Hij herinnerde aan de vier fundamentele vernieuwingen die na de revolutie van 1980 waren gepresenteerd. Die vernieuwingen hadden betrekking op sociaal-economisch, sociaal-maatschappelijk, politiek-bestuurlijk en educatief gebied. Hij wees erop dat, ondanks tegenwerking van antirevolutionaire elementen, toch aanzienlijke prestaties waren verricht.

De Nederlandse regering zag in de Surinaamse regeringsverklaring geen enkele aanleiding de hulp aan dat land te hervatten. „Wij staan zeer wantrouwend tegenover degenen die verantwoordelijk geacht moeten worden voor de regeringsverklaring, die bovendien weinig helderheid verschaft over de te verwachten ontwikkelingen in Suriname", aldus minister-president Ruud Lubbers op 6 mei na afloop van de wekelijkse ministerraad.

Boek over „de decembermoorden"

Op 16 mei 1983 werd in Den Haag een boek over de bloedige gebeurtenissen in dec. 1982 (pag. 849 e.v.-1982) gepresenteerd onder de titel ,,De decembermoorden in Suriname, verslag van een ooggetuige". In een voorwoord schreef de auteur van het boek dat hij zich ,,uit lijfsbehoud" in anonimiteit hulde omdat ,,mijn rol in het huidige Suriname nog steeds niet is uitgespeeld". Het boek was gebaseerd op aantekeningen van gesprekken die de schrijver met garnizoenscommandant Roy Horb had gevoerd, voordat deze begin februari overleed (pag. 64812 e.v.).

Tijdens de presentatie zei de Surinaamse oud-president Henk Chin A Sen, voorzitter van de Raad van de Bevrijding van Suriname (pag. 64712 e.v.): ,,Dit boek bevat een waarheidsgetrouwe weergave van enkele aspecten van hetgeen zich omstreeks 8 december 1982 in Suriname heeft afgespeeld. De informatie en vele zinsneden komen overeen met hetgeen majoor Horb en anderen mij in die periode mededeelden."

In het boek werd gesteld dat de dood van de 15 critici van het bewind van Bouterse, in de nacht van 819 december, was voorbereid en dat Desi Bouterse, Roy Horb, Errol Alibux, Harvey Naarendorp, Badiessem Sital, Iwan Krolis en de militair Paul Bhagwandas daarbij betrokken waren geweest.

Op Krolis na waren allen in Fort Zeelandia aanwezig toen de liquidatie van de 15 plaats had, aldus het boek. Alleen Bouterse, zo schreef de auteur, had eigenhandig twee mensen doodgeschoten: vakbondsleider Cyrill Daal en de militair Surendre Rambocus. Daal zou eerst nog persoonlijk door Bouterse zijn ontmand; een verwonding, aldus *NRC/H'blad* (16-5-1983), die later na getuigenverhoren in het rapport van het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (pag. 6511 1) was vastgelegd. De rest zou zijn geliquideerd door een executiepeloton, samengesteld door de ,,beul van Paramaribo", Paul Bhagwandas.

Op 17 mei verklaarde het Nederlandse ministerie van buitenlandse zaken dat de inhoud van het boek de behoefte deed toenemen aan een onafhankelijk en onpartijdig onderzoek. Volgens een woordvoerder was de inhoud niet in tegenspraak met de gegevens van het ministerie hetgeen ,,nog niet betekent dat zij daarom juist is".

In de Volkskrant van 16 april 1983 had een naar Nederland gevluchte Surinaamse luitenant, die op 8 en 9 december in Fort Zeelandia dienst zou hebben gedaan, ook gesproken over de betrokkenheid van o.m. Bouterse, Horb, Alibux, Sital en Bhagwandas bij het doodschieten van de 15 critici van het bewind. Verder zei de luitenant betrokken te zijn geweest bij plannen voor een coup tegen het bewind van Bouterse met kerstmis 1982. Hij zou een coordinerende taak krijgen, omdat hij in de kerstperiode piket-dienst had in het fort.

Wormer en staken verzet tegen *Boui*

Op 17 mei 1983 vertrokken twee le van het actiecomité Herstel Demc tie Suriname, R. C. Wormer en E. T naar Suriname voor een gesprek Bouterse Voor zijn vertrek verklaa Wormer, die een voorstander was een gewapende actie tegen het beu in Suriname (zie pag. 647/3), dat contact had gehad met een spec gezant van Bouterse en dat hij in P maribo ging onderhandelen c „daadwerkelijke democratische houdingen en garanties voor de n senrechten in Suriname".
Op 25 mei zei Wormer bij terugkee Nederland de stelling te hebben ve ten dat verzet jegens het bewind in riname noodzakelijk was. Wormer Tjon wilden zich nu gaan inspan voor een herstel van de goede rela tussen Nederland en Suriname. T gens Wormer was het bewind in P maribo ,,hard bezig het volksbelai te behartigen.
Daartoe wilde Wormer gaan pra met leden van de Raad voor de Bev ding van Suriname, met Nederlanc parlementariërs en met vertegenwo digers van de Nederlandse regerii Hij zag dit als zijn belangrijkste c dracht. In de visie van Wormer en Tj was Bouterse in Suriname veel por lairder bij het volk dan over het alg meen in Nederland werd aanger men.

Op 30 juni waren, aldus de Volkskrant (1 1983), meer dan 40.000 mensen aanwezig op I Eenheidsplein in Paramaribo bij een manif tatie ter gelegenheid van Brasa Dee (Dag v Omhelzing), georganiseerd om de nation: eenheid tegen een mogelijke invasie van hui lingen te onderstrepen. Suriname had ongeve 350.000 inwoners.

Chin A Sen, voorzitter van de Raa voor de Bevrijding van Suriname, e André Haakmat, die achter de Raa stond, zouden een uitnodiging van ee ,,gezant van Bouterse" hebben afgew zen. Chin A Sen zei op 25 mei het te b treuren dat er nu weer ,,twee collab rateurs" bij waren.

CIA zou het bewind van Bouter2 ten val hebben willen *brenge*

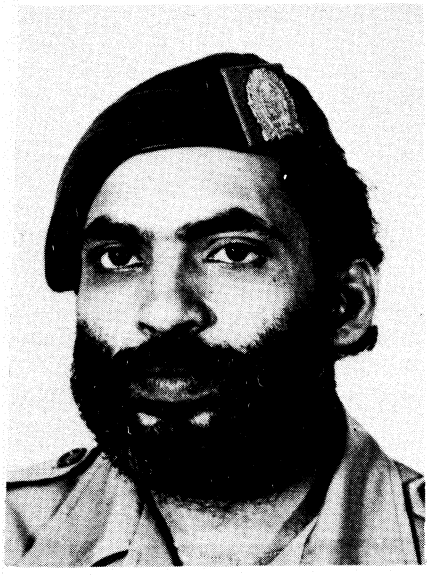
Op 31 mei 1983 maakte de Amerikaar se televisiemaatschappij ABC in he programma Nightline bekend dat d Amerikaanse president Ronald Rea gan in dec. 1982 had ingestemd me een plan van de Amerikaanse inlich tingendienst CIA het bewind in Suri name ten val te brengen, maar dit plai had laten varen na bezwaren in he Amerikaanse Congres.
Volgens ABC voorzag het plan in d vorming van een para-militaire troe

nacht bestaande uit Surinaanise ngen, die Bouterse uit het zadel ten moeten wippen. De Ameri- ise regering zou met het plan zijn)men uit vrees dat Suriname in de aanse invloedssfeer terecht zou ,en.
at zowel Democratische als Repu- einse leden van het Congres had- gezegd dat er geen bewijzen wa- dat Cuba ,,deregering in Suriname iipuleert of probeert een militair .npunt in het land te krijgen", was ;ens verslaggever Carl Rernstein plan ingetrokken.

4 maart 1983 had de Amerikaanse ondermi- r van defensie, Fred Ikle, in een hoorzit- van een subcommissie van de Senaatscom- .ie voor buitenlandse betrekkingen gezegd ,Suriname op weg is een totalitaire dicta- te worden naar het voorbeeld van Cuba". ;ens Ikle kon Midden-Amerika een tweede communisten overheerst ,,Oost-Europa den als de Verenigde Staten worstelende iocratische regeringen niet zouden helpen.

Sergeant-majoor *Sital* verlaat de regering

1 juni 1983 maakte de Surinaamse ;ering bekend dat de minister voor .tuur, jeugd, sport en volksmobilisa- , sgt-maj. Badressein Sital, was af- ;reden vanwege ,,ernstige politieke :ningsverschillen" met Bouterse.
et aftreden moet gezien worden in t licht van de versterking van de nheid binnen de revolutie en in het ht van de noodzaak van een directe nadering van de hoofdtaken van de volutie", aldus een verklaring van de gering.
3 9 juni werd in het gecensureerde igblad De Ware Tijd over het aftre- :n van Sital officieel verklaard: ,,De)rzaken liggen in het feit dat zich

Badressein Sital

Leden van de Raad voor de Bevrijding van Suriname tijdens de persbijeenkomst op 6 juli 1983 in Amsterdam. V.l.n.r.: R. Sewradsing, H. Chin A Sen, E. Wijngaarde en F. Marte.

reeds geruime tijd ernstige verschillen ontwikkelen tussen de revolutionaire leiding, omvattende het Beleidscentrum, de raad van ministers en het centrale kader van de revolutie enerzijds en de minister anderzijds". Verder werd opgemerkt dat de problemen vooral tot uiting kwamen ,,in de stijl van werken, met name de toepassing van de principes van de nieuwe democratie binnen het werk van volksmobilisatie".
Badressein Sital was gelieerd aan de op Cuba georiënteerde Revolutionaire Volkspartij (RVP). Eerder was de linkse militair Stanley Joeman, directeur van volksmobilisatie, van zijn functie ontheven.

Sital behoorde tot de groep die in febr. 1980 onder leiding van Bouterse een militaire coup had gepleegd. In aug. 1980 was hij, met Chas Mijnals en Stanley Joeman, gevangen gezet op verdenking van een linkse samenzwering voor een coup. Op 5 maart 1981 waren de drie vrijgelaten en op 29 juli 1981 was Sital beëdigd tot minister van volksgezondheid onder Chin A Sen (pag. 10012-1982).
In de op 31 maart 1982 geïnstalleerde regering-Neijhorst had Sital volksgezondheid en milieu gekregen (pag. 31/3-1983)en in het op 28 februari 1983 aangetreden kabinet-Alibux de portefeuille cultuur, jeugd, sport en volksmobilisatie (pag. 65011-1986).

Raad voor de Bevrijding van Suriname evalueert activiteiten

Op 6 juli 1983 hield de Raad voor de Bevrijding van Suriname (zie voor oprichting pag. 64712 e.v.) in Amsterdam een persconferentie om de ontwikkelingen rond Suriname en de activiteiten van de bevrijdingsraad te evalueren.
Volgens voorzitter Chin A Sen was zijn raad erin geslaagd een begin te maken met het organiseren van het verzet in Suriname. Anti-Bouterse activisten waren, aldus de voormalige president van Suriname, te vinden op het platteland, op scholen, binnen het politie-apparaat en zelfs binnen de militie. ,,Met de uitbreiding van de militie is Bouterse bezig mensen voor ons op te leiden", aldus Chin A Sen.
Volgens de oud-president had de bevrijdingsraad zijn energie tot dan toe gestoken in korte termijn-projecten, maar zou nu een strategie worden ontwikkeld voor de middellange en lange termijn. Het organiseren van verzetshaarden was één onderdeel van die strategie.
Andere onderdelen waren het aanhalen van de contacten in binnen- en buitenland, met name de landen in Zuid-Amerika en de Verenigde Staten. De voorzitter van de bevrijdingsraad verwierp de gedachte aan huurlingenacties tegen het bewind-Bouterse.
„Huurlingenacties komen bij ons niet ter sprake. Suriname is ernstig ziek, maar met huurlingen vermoord je de patiënt of veroorzaak je een trauma. Dat in Suriname zelf binnenkort gewelddadig wordt opgetreden, sluiten we niet uit. Ik heb het dan niet over het opblazen van de televisiezender van de Surinaamse Televisie Stichting of over het lamleggen van nutsbedrijven, maar over veel ingrijpender zaken", aldus Chin A Sen.
De oud-president stelde vast dat Suriname onder legerleider Bouterse een totalitaire staat was geworden, die zich bediende van terreur en intimidatie. De intimidatie had effect gehad, aldus Chin A Sen, want de Surinaamse bevolking was bang en angst leidde tot inertie.
„De Surinaamse kerken zijn zeer passief, evenals de intellectuelen, terwijl de vakbonden zich nauwelijks profileren als oppositiekracht", aldus Chin A Sen. De voorzitter van de bevrijdingsraad had begrip voor het Braziliaanse

streven Suriname van de Cuba-lijn te houden. Hij vond de blijvende aanwezigheid van ongeveer 120 Cubanen in een klein land als Suriname ,,alarmerend". Hij meende dat de Cubaanse invloed in Suriname onverminderd groot was en dat die invloed het bestaan van Suriname op het spel kon zetten. ,,Als de Cubanisering doorzet zal Brazilië Suriname inlijven", aldus Chin A Sen. die geloofde dat in dat geval ook Venezuela zijn aanspraken op Surinaams grondgebied kracht zou bijzetten.

Op 30 juni had het Internationaal Verbond van Vrije Vakverenigingen (IVVV) in Oslo tijdens de slotbijeenkomst van zijn dertiende wereldcongres een veroordeling uitgesproken over het doodschieten van voorzitter Cyrill Daal van de Moederbond in Suriname en van 14 andere vooraanstaanden in dat land in dec. 1982. Delegaties uit Suriname en Grenada hadden tegengestemd.
De nieuwe voorzitter van de Moederbond, Van Russel. had in het weekeinde van 25-26 iuni op het congres in een algemene inleiding gezegd: ,,Sinds december hebben de militaire regeringsleiders een positieve houding tegenover de Moederbond getoond en hebben zij geholpen problemen op te lossen. Niet alles is nog in orde in Suriname: er is nog angst en gebrek aan vertrouwen. Maar de Moederbond wil de betrekkingen met de regering normaliseren omdat ze perspectieven ziet voor de opbouw van een goede samenleving. Daarbij is een actieve ondersteuning van het I W V welkom, maar dan niet door het voeren van een oorlog op papier, maar door daadwerkelijke materiële en morele steun."

Lid van Nederlandse ambassade in Paramaribo en lid van Surinaamse ambassade in Den Haag uitgewezen

Op 27 juli 1983 arriveerde het hoofd van de afdeling ontwikkelingssamenwerking van de Nederlandse ambassade in Paramaribo, R. A. Schermel, op Schiphol. Hij was op 20 juli door de Surinaamse regering uitgewezen en had zes dagen de tijd gekregen het land te verlaten.
Tegelijk met de aankomst van Schermel vertrok de eerste secretaris van de Surinaamse ambassade in Den Haag, G. A. Alvarez, die 24 uur na de uitwijzing van Schermel door de Nederlandse regering was uitgewezen.

Volgens de Surinaamse regering was Schermel uitgewezen omdat hij ,,oneerlijke en onjuiste informatie" over Suriname had gegeven. In een nota van 20 juli, gericht aan de Nederlandse ambassade in Paramaribo, had de Surinaamse regering geschreven ,,buitengewoon veel waarde te hechten aan goede betrekkingen met Nederland". Dit streven werd volgens de Surinaamse regering teniet gedaan door ,,onjuiste berichtgeving in de Nederlandse nieuwsmedia", waarvoor volgens de autoriteiten in Paramaribo Schermel verantwoordelijk was geweest.
De Nederlandse ambassadeur in Paramaribo, J. B. Hoekman, had daarop de Surinaamse regering gevraagd met bewijzen te komen voor de beschuldigingen tegen Schermel. Volgens een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag had Hoekman deze bewijzen niet gekregen.

AFRIKA

EQUATORIAAL GUINEE

STAATSGREEP VERIJDELD. DOODVONNISSEN VOLTROKKEN, RELATIE MET SPANJE. PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 23 juli 1986 meldde het Spaanse dagblad El Pais dat in de nacht van 19 op 20 juli in Malabo, de hoofdstad van Equatoriaal Guinee, een staatsgreep tegen het regime van president Teodoro Obiang Nguema was verijdeld. Die nacht was een dertigtal personen gearresteerd, nadat zij hadden getracht het presidentiële paleis te bezetten. De president keerde toen juist terug van een bezoek aan Parijs.
De couppoging werd geleid door Eugenio Abeso Mondu, een voormalige militaire attaché, terwijl het komplot zou zijn gesmeed door familieleden van de president, o.w. zijn oom, vicepremier Fructuoso Mba Onana. Diverse hoge civiele en militaire functionarissen zouden bij dn samenzwering zijn betrokken, zoals Marcos Mba (minister van planning), Damian Ondo (directeur-generaal van de nationale bank) en Santiago Eneme (chef van het militaire verbindingsbureau). Westerse diplomaten in Malabo spraken van een „familiekomplot vermomd als staatsgreep", aldus Le Monde (26-7).
Van 14-18 aug. werden de deelnemers aan het komplot voor een militair tribunaal berecht. Eugenio Abeso Mondu werd op 18 aug. ter dood veroordeeld en nog dezelfde dag geëxecuteerd, zo berichtte AFP vanuit Libreville. Een ander van de aangeklaagden werd veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf; vijf personen kregen 18 jaar. Voorts werden diverse verdachten veroordeeld tot een gevangenisstraf van twee jaar en vier maanden, o.w. kolonel Fructuoso Mba Onana.

Reeds op 17 jan. 1986 had Fructuoso Mba Onana, die tot dan toe als tweede man van het regime werd beschouwd, de door hem beheerde portefeuille van defensie na geruchten over ontevredenheid binnen de strijdkrachten moeten afstaan aan president Teodoro Obiang Nguema. Hij bleef echter vicepremier en kreeg bovendien de portefeuille van transport.

Twee terechtstellingen. Relatie met Spanje

Na de verijdeling van een couppoging in mei 1983 (pag. 42912 e.v.-1983) waren drie betrokkenen na een vierdaags proces voor een militair tribunaal op 5 juli 1983 ter dood veroordeeld. Twee van hen, de luitenants Carmelo C no Ndongo en Gregorio Micha Obono, werden op 6 juli terecl steld, maar het doodvonis van de de man, sergeant Venancio _M werd overeenkomstig een toezeg van president Teodaro Obiang N ma aan Spanje niet voltrokken. Ni toezegging was Miko, die zijn vlucht had gezocht in de Spaanse bassade te Malabo, door Spanje Equatoriaal Guinee overgedragen Van 28-30 juli 1983 bracht presi Teodoro Obiang Nguema een werl zoek aan Madrid. Hij voerde daar sprekingen met de Spaanse prer Felipe Gonzalez en diens minister buitenlandse zaken Fernando Mc en werd tevens door koning Juan C los ontvangen. Het bezoek leidde een verbetering van de bilaterale trekkingen. Die waren niet alleen d affaire-Miko belast. Nadat de regei van Malabo begin juli in directe onc handelingen een vermindering var Spaanse militaire aanwezigheid l verlangd, had Madrid de ontwik lingshulp aan Equatoriaal Guinee vroren en was een groot deel van ca. 300 Spaanse ontwikkelingswerk naar huis teruggekeerd.

De president verklaarde zich bij z overleg in Madrid bereid de Spaar militaire aanwezigheid (vnl. tw transportvliegtuigen met militair p soneel om de verbinding van het land Bioko met het continent te wa borgen en de Spaanse ontwikkelin, werkers bij een eventuele evacuatie kunnen helpen) op het huidige nive te handhaven. Spanje beloofde de o wikkelingshulp voort te zetten en h stemde ermee in dat de schuld v Equatoriaal Guinee aan Spanje ($ mln) in bilateraal overleg onder ausl ciën van het IMF opnieuw zou wordt geregeld (herschikking) en niet c multilaterale basis via de Club van F rijs zoals Spanje eerst had verlangd. President Obiang Nguema beloof< zich te houden aan zijn toezegging h leven van Miko te sparen en hij zc hebben ingestemd met een strenge. controle door Spanje op de bestedir van de Spaanse ontwikkelingshul,

Premier Gonzalez zegde toe dat d Spaanse regering de Guinese ballir genorganisatie in Spanje niet zou e: kennen.

Tijdens een bijeenkomst in het Spaanse Zar goza (1-3 april 1983) was door vertegenwoord gers van zes oppositiegroeperingen een Coörd natieraad van de oppositiekrachten gevorm die eind okt. 1983 Alejo Ecube als secretaris-g neraal koos.
Vertegenwoordigers van de Bubi's (de mee derheid op Bioko) vormden dezelfde maand c „1 april Bubi Nationalistische Groep" met Bw lalele Bokoko Itogi als secretaris-generaal. Z

men op 17 april 1983 in Valencia (Spanje) :n.
n 1981 opgerichte RDLGE onder leiding Manuel Ruben Ndongo, gevestigd in Pableef buiten deze samenwerkingsverbanvan de oppositie in ballingschap.

Parlementsverkiezingen

)r het eerst sinds 1968 werden op 28 . 1983 in Equatoriaal Guinee parlentsverkiezingen gehouden. Op bavan de op 15 aug. 1982 in een refedum goedgekeurde nieuwe grond: (pag. 70311-1982) konden 41 af-'aardigden voor de Nationale Verlering worden gekozen met een ndaat van vijf jaar. Naar schatting 000 kiesgerechtigden brachten hun m uit. Volgens de oppositie in balgschap was er slechts één kandiat per kiesdistrict en waren alle kanlaten door president Obiang Ngue- geselecteerd.

Aftreden minister

) 13 aug. 1983 maakte de minister n gezondheid, Emiliano Buale Bori-, in een brief aan de president vanuit)anje, waar hij sinds 16 juli verbleef, n aftreden bekend. Buale Borico, de ige vertegenwoordiger van de Bubiam in het kabinet, beschuldigde de gering van willekeur, gebrek aan ficiency en corruptie.

Toetreding tot de Franc-zone

p 1 jan. 1985 trad Equitoriaal Guinee fficieel tot de Franc-zone toe en tot de ank van de staten van Centraal-Afria (BEAC). Het werd zo het eerste iet-Franstalige lid van de Franc-zone. [et betrokken akkoord was op 27 aug. 984 ondertekend.

Herschikking schulden

)p 22 juli 1985 kreeg Equatoriaal Guiee van de Club van Parijs (i.c. Spanje, 'rankrijk en Italië) toestemming tot iitstel van betaling van zijn gegaranleerde schulden (246 mln Franse rancs) over tien jaar, met een aflos-ingsvrije periode van vijf jaar.

GUINEE-BISSAU

VICE-PRESIDENT GEARRESTEERD IN VERBAND MET SAMENZWERING. LES DOODVONNISSEN VOLTROKKEN

Op 6 nov. 1985 werd kolonel Paulo Alexandre Nunes Correia, de eerste vicepresident van Guinée-Bissau, gearresteerd wegens ,,activiteiten tegen de veiligheid van de staat''. Correia, die een sleutelrol had gespeeld bij de staatsgreep van november 1980 die president Joao Bernardo Vieira aan de macht bracht, zou een komplot hebben gesmeed om president Vieira ten val te brengen.
Tegelijk werden nog zeker 20 andere personen gearresteerd, o.w. Sue Nambanga (commandant van de tankbrigade 14 november), Tagme Nawae (commanaant van de militaire politie) en Benhamqueram Na Tchana (chef van de militaire staf van de president).
In totaal werden in november 1985 63 arrestaties verricht in verband met dit komplot, dat volgens radio-Bissau (7-11-1985) meer dan een jaar was voorbereid op instigatie van kolonel Paulo Correia (tevens minister van justitie en binnenlandse zaken) en Viriato Pan Rodrigues (oud-procureur van de republiek).
Volgens Westerse diplomatieke kringen waren de samenzweerders voorstanders van nauwere betrekkingen met Westerse landen. In sommige berichten werd gesuggereerd dat zij contacten onderhielden met Victor Saude Maria, de op 10 maart 1984 afgezette premier (pag. 25011-1984). Voorts werd erop gewezen dat de meerderheid van de gearresteerden tot de Balante-stam behoorde.
Op 15 nov. deel president Vieira mee dat ook majoor Brahima Bangura, een vroegere staatssecretaris voor veteranen, aan het komplot had deelgenomen om zo te voorkomen dat hij zou worden berecht wegens verduistering van staatseigendommen. Op 1 dec. noemde de president majoor Bhegatba Na Neate, een kandidaat-lid van het politieke bureau van de regeringspartij PAIGC, een centrale figuur in het komplot, dat volgens Vieira ten doel had gehad hem tijdens een toespraak t.g.v. de vijfde verjaardag van de staatsgreep van 1980 op 14 nov. 1985 te vermoorden.
Na een bijeenkomst van het Centrale Comité van de PAIGC (23-27 jan. 1986) werd bekendgemaakt dat zeven gedetineerden uit de partij waren gestoten, o.w. kolonel Lamine Cisse (voormalig lid van de generale staf van de strijdkrachten en commandant van de luchtmacht), majoor Beate, B. N. Chandra en kolonel Pedro Ramos, de in juli 1984 ontslagen minister van openbare werken.

Proces. Zes doodvonnissen voltrokken

Op 5 juni 1986 begon voor het militaire hooggerechtshof in Bissau een proces tegen 59 beklaagden wegens een poging tot staatsgreep van 17 okt. 1985. Vier andere verdachten waren tijdens hun detentie onder onduidelijke omstandigheden overleden, o.w. Joao da Silva, een voormalige staatssecretaris van cultuur en sport, die volgens een bericht van de Portugese staatsradio van 13 nov. 1985 door bewakers bij een vluchtpoging was doodgeschoten. Op 9 juli overleed een zesde verdachte in gevangenschap.
Na een proces van vijf weken deed het hof op 12 juli uitspraak. Van de beklaagden werden twaalf veroordeeld tot de dood door een vuurpeloton; vier anderen werden veroordeeld tot ,,produktieve dwangarbeid'', variërend van één tot vijftien jaar. Vier beklaagden werden vrijgesproken en op vrije voeten gesteld.
De ter dood veroordeelden hadden drie dagen de tijd om gratie te vragen bij de Staatsraad. De Portugese president Mario Soares deed op 13 juli een beroep op president Joao Bernardo Vieira van zijn recht op gratieverlening gebruik te maken.
Op 18 juli wijzigde de Staatsraad zes doodvonnissen in vijftien jaar gevangenisstraf, terwijl de andere zes doodvonnissen werden bekrachtigd.
Op 21 juli bevestigde de minister van buitenlandse zaken, Julio Semedo, dat de zes ter dood veroordeelden door een vuurpeloton waren terechtgesteld. Het betrof kolonel Paulo Correia, Viriato Pan Rodrigues, Pedro Ramos, Brahima Bangura, Benhamqueram Na Chana en N'Bana Sambu (oud-functionaris in het bureau van de president).

VRIJLATING RAFAEL BARBOSA

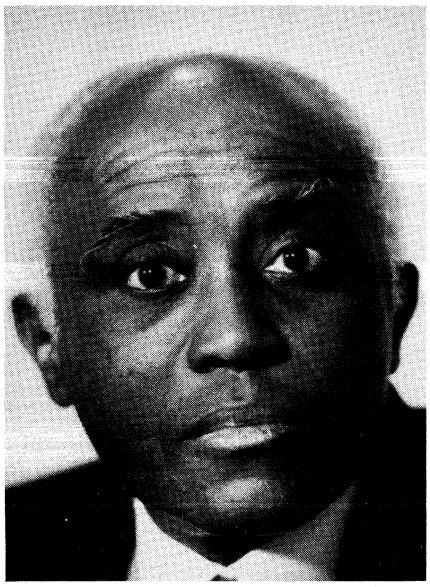
De Staatsraad besloot op 2 jan. 1985 de voormalige leider van de PAIGC (Partido Africano da Independencia da Guiné e do Cabo Verde), Rafael Barbosa, in vrijheid te stellen.

Barbosa, voorzitter van het Centrale Comité van de PAIGC tijdens de onafhankelijkheidsstrijd (vóór 1974), was in 1977 wegens verraad ter dood veroordeeld, maar zijn vonnis was vervolgens gewijzigd in vijftien jaar dwangarbeid. Na de staatsgreep van november 1980 was Barbosa vrijgelaten, maar hij was eind maart 1981 opnieuw gearresteerd.

KAAPVERDIË

PARLEMENTS- EN PRESIDENTSVERKIEZINGEN. NIEUW KABINET

Op 7 dec. 1985 vonden in Kaapverdië voor de tweede maal sinds de onafhankelijkheid (in 1975) parlementsverkiezingen plaats. Er was een eenheidslijst van 83 kandidaten, samengesteld door de eenheidspartij PAICV (Partido Africano da Independencia de Cabo Verde), onder wie twintig vrouwen. Deze lijst werd goedgekeurd door 93.252 kiezers (94,5% van de uitgebrachte stemmen) en afgekeurd door 5.038 kiezers. Voorts waren er 402 ongeldige kiesbiljetten. De opkomst bedroeg

President Aristides Maria Pereira van Kaapverdië.

68,9%, aldus de op 11 dec. bekendgemaakte officiële uitslag. Het aantal afgevaardigden in de Nationale Volksvergadering was uitgebreid van 56 tot 83.

Op 13 jan. 1986 koos de Nationale Volksvergadering op voorstel van de PAICV Aristides Maria Pereira unaniem als president voor een nieuwe ambtstermijn van vijf jaar. Voorts werden de voorzitter van de Nationale Volksvergadering, Abilio Monteiro Duarte, en de premier, majoor Pedro Verona Rodrigues Pires, herkozen.

Op 16 jan. maakte de premier de samenstelling van het nieuwe kabinet bekend. De portefeuilles werden als volgt verdeeld:

Buitenlandse zaken – kolonel Silvino Manuel da Luz; transport, handel en toerisme – majoor Osvaldo Lopes da Silva (voorheen economie en financiën); strijdkrachten en veiligheid – majoor Julio Cesar de Carvalho (voorheen binnenlandse zaken); landbouw en visserij – majoor Joao Pereira Silva (voorheen plattelandsontwikkeling); plaatselijk bestuur en stadsplanning – Tito Santos de Oliveira Ramos (voorheen huisvesting en openbare werken); gezondheid, arbeid en sociale zaken – Ireneu Gomes (voorheen gezondheid); industrie en energie – Adao Silva Rocha (voorheen staatssecretaris op dit departement); samenwerking en planning – José Brito (idem); justitie – José Eduardo Araujo*; voorlichting, cultuur en sport – David Hopffer Cordeiro Almada (voorheen justitie); onderwijs – André Corsino Tolentino.

Onderministers: toegevoegd aan de premier – Herculano Adelaide Vieira (voorheen minister van transport); financien – Arnaldo Vasconcellos Franca (voorheen staatssecretaris van financiën).
Voorts werden vijf staatsecretarissen benoemd.

Van de oude ministers keerde alleen kolonel Honorio Chantre (defensie) niet terug in het nieuwe kabinet.

(Vor. ber. pag. 60811-2-1981)

MALI

BENOEMING PREMIER. SAMENSTELLING KABINET

Op 6 juni reorganiseerde president Moussa Tïaore het kabinet. Hij stelde de post van premier in en vertrouwde die toe aan Mamadou Dembele, voormalig lijfarts van het staatshoofd. Alioune Blondin-Beye, minister van buitenlandse zaken sinds 1978, verliet het kabinet. De ministersportefeailles werden als volgt verdeeld:

Buiteniandse zaken – Modibo Keita (voorheen werkgelegenheid en openbare diensten); transport en openbare werken – Ahmed Mohammed ag Hamani (voorheen sport, kunst en cultuur); defensie (tevoren beheerd door de president) – generaal Sekou Ly (voorheen onderwijs); voorlichting en PTT – mevr. Gakou Fatou Niang; financiën en handel – Dianka-Kaba Diakite; landbouw – luitenant-kolonel Issa Ongoiba: territoriaal bestuur en basisontwikkeling (binnenlandse zaken) – luitenant-kolonel Abdourahamane Maiga; justitie – Diango Sissoko; planning – Ousmane Diallo*; industriële ontwikkeling en toerisme – Drissa Keita*; natuurlijke hulpbronnen en veeteelt – El Hadj Oumar Tall*; onderwijs – Oumar Ba*; staatsondernemingen – Mamadou Wague*; sport, kunst en cultuur – Bakarg Traore*; gezondheid en sociale zaken – mevr. Sidibe Aissata Cisse*; arbeid en werkgelegenheid – Hama Ag Mahmoud*.
(* =nieuw)
Behalve Blondin-Beye vertrokken nog zes bewindslieden, o.w. de vroegere staatsministers generaal Amadou Baba Diarra (planning), Djibril Diallo (industriële ontwikkeling en toerisme) en Oumar Coulibaly (staatsondernemingen)

(Vor. ber. pag. 716/1-1985)

SAO TOMÉ EN PRINCIPE

PRESIDENTS- EN PARLEMENTSVERKIEZINGEN. REORGANISATIE KABINET

In augustus 1985 vonden verkiezingen plaats voor de volksdistrictsraden, die op hun beurt de 40 afgevaardigden van de Nationale Volksvergadering kozen. Alle kandidaten waren aangewezen door de eenheidspartij MLSTP (Movimento de Libertaçao de Sao Tomé e Principe).

Op 30 sept. 1985 kozen de 40 afgevaardigden van de Nationale Volksvergadering Manuel Pinto da Costa unaniem opnieuw tot president, voor een derde ambtstermijn van vijf jaar.

Op 3 febr. 1986 maakte de president een reorganisatie van het kabinet bekend, waarbij hij de verantwoordelijkheid voor de portefeuilles van buitenlandse zaken en planning overdroeg. De samenstelling van het kab werd als volgt:

Buitenlandse zaken en samenwerking – Frrique Bandeira de Menezes*, planning endel – Agostinho da Silveira Rita*, defensietionale veiligheid en territoriaal bestuur – TDias da Costa (broer van de president vheen landbouw en veeteelt), landbouw enteelt – majoor Oscar Aguiar Sacramento esa (voorheen defensie en nationale veiligh transport en verbindingen), justitie – FrancFortunato Pires. voorlichting en secretarisnisterraad – Manuel Vaz Alfonso Fernar(voorheen handel en visserg), buitenlarhandel en gouverneur Centrale Bank – Prucio Rita*, transport, industrie en visserij – los Brangaça Games*

Onderministers van sociale zaken – mevr. LSilva Graça do Espirito Santo Costa (voorhminister van onderwijs en cultuur) en Frecco José Henriques Sequeira (voorheen minivan gezondheid en sport).

* = nieuw

Drie ministers verloren hun plaats het kabinet: Carlos Alberto Tini (menwerking), José Frete Lau Cho (industrie, openbare werken en huvesting) en Armindo Vaz de Almei (arbeid en sociale verzekeringe Agostinho da Silveira *Rita* was tevren staatssecretaris van planning.

Vor. ber. pag. 54313 e.v.-191

President Manuel Pinto da Costa van Sai Tomé en Princioe.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgever! Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-366

* Araujo, minister van onderwijs sinds 15 febr. 1980, was op 6 sept. 1984 vervangen door Tolentino.

w

ROTATIE IN ISRAËL

Op 10 oktober bood premier Shimon Peres zijn ontslag aan president Chaim Hcrzog aan om zo de weg vrij te maken voor een functie isseling met vicepremier en minister van buitenlandse zaken Yitzhak Shamir. Deze ,,rotatie" was onderdeel van het op 13 september 1984 door Peres (Arbeiderspartij) en Shamir (Likoed) ondertekende coalitieakkoord. Dit hield o.m. in dat Peres gedurende 25 maanden als premier van de regering van nationale eenheid zou fungeren en Shamir daarna ook voor 25 maanden (zie pag. 610/1 e.v.-1984). Na zijn aftreden bleef Peres volgens plan drie dagen premier van de demissionaire regering, waarna Shamir op 14 oktober tot premier van de nieuwe regering van nationale eenheid zou worden benoemd.
In deze regering keert de 77-jarige Josef Burg niet terug. Na sinds 1951 bijna onafgebroken minister te zijn geweest (sinds 20 december 1984 belast met religieuze zaken) trad hij op 3 oktober in verband met zijn leeftijd af. Zijn plaats als leider van de Nationale Religieuze Partij (NRP). werd ingenomen door Zevulun Hammer, die op 6 oktober tevens tot minister van religieuze zaken werd benoemd. Terwijl Burg o.a. inzake de nederzettingenpolitiek in de bezette gebieden als een ,,duif" werd gekenschetst, geldt Hammer als voorstander van de .,harde lijn", meer als partijganger van de Likoed dan van de Arbeiderspartij.

Voorts rees tussen de Arbeiderspartij en de Likoed een geschil over de terugkeer van de leider van de liberalen binnen het Likoed-blok, Yitzhak Modai, in de regering. Modai was bij de tweede ,,Modai-crisis'' (zie hieronder) door Peres tot aftreden gedwongen, maar Shamir stelde zich op het standpunt dat hij als premier het privilege heeft ministers naar zijn keus uit zijn politieke groepering aan te wijzen en hij verlangde Modai's terugkeer in het kabinet, zonder zich overigens vast te leggen op een specifieke post voor de ex-minister.
Aan de andere kant heeft de minister van gezondheid, Mordechai Gur (Arbeiderspartij), aangekondigd om principiële redenen geen zitting te willen nemen in de regering onder Shamir. Minister zonder portefeuille in het bureau van de premier, Ezer Weizman, die belast was met de behandeling van de Arabische bevolking in Israël, zal een andere functie moeten krijgen als Shamir erop blijft staan dat de Likoed-minister zonder portefeuille. Moshe Arens. de taak van Weizman overneemt.
Op 14 oktober werd de beëdiging van premier Shamir en zijn nieuwe kabinet tot nader order uitgesteld.

Tegen de verwachting van talrijke waarnemers en commentatoren in heeft de regering van nationale eenheid onder Peres. die op 13 september 1984 werd gevormd (pag 609/1-'84), de 25 maanden tot oktober 1986 tot een goed einde gebracht
Dat was volgens Ad Bloemendaal in *Het Parool* (10-10) het resultaat van een uit twee elementen bestaand mechanisme

,Het eerste is dat dc positie van de twee grote partijen niet wezenlijk is veranderd. De populariteit van Peres heeft de Arbeiderspartij stemmen opgeleverd in de opinieonderzoeken. maar niet in die mate dat er een goede kans is op een meerderheid bij nieuwe verkiezingen. zelfs niet in combinatie met een aantal kleine. linkse partijen.
In de tweede plaats ziet geen van de kleine religieuze partijen verlangend uit naar nieuwe verkiezingen. omdat ze stuk voor stuk kampen met interne problemen. Als de Arbeiderspartij uit het kabinet zou stappen, zullen de religieuzen geneigd zijn verder hun steun te geren aan de Likoed. om zo op een smalle basis te kunnen doorregeren."

Over de redenen voor het bijeenblijven van de coalitie-regering schreef Maarten Jan Hijmans in de Volkskrant (11-10):

,,De belangrijkste was het ontbreken van een alternatief. Noch de Arbeiderspartij, noch de Likoed wist in die twee jaar een zaak aan te brengen die electoraal goed genoeg lag om als ,.breekijzer" te kunnen fungeren. Drastische verschuivingen in de opiniepeilingen bleven uit. En zo werd de coalitie als het ware samengebonden op dezelfde manier als de partijen twee jaar eerder tot elkaar waren veroordeeld."

Regeringscrises 1984-1986

Het voortbestaan van de regering van nationale eenheid werd wel vijftien maal door interne crises bedreigd, maar steeds werd met compromissen de val van het kabinet voorkomen. Minstens vier keer stond het kabinet op springen.

De eerste crisis betrof de bezetting van de ministeries van binnenlandse en van religieuze zaken. Bij de vorming van de regering waren die portefeuilles tijdelijk onder verantwoordelijkheid van premier Peres gesteld. omdat de Arbeiderspartij en de Likoed het niet eens waren geworden over de toekenning van de portefeuille van religieuze zaken aan de Nationale Religieuze Partij (NRP) of aan de eveneens religieuze partij Shas. De leiders van deze partijen, resp. Josef Burg en Yitzhak Peretz, waren in afwachting van een oplossing van dit geschil tot het kabinet toegetreden als ministers zonder portefeuille (zie pag. 611/1-'84).
Eind november 1984 leek een compromis in de maak, waarbij de NRP het ministerie van religieuze zaken zou krijgen en de Shas dat van binnenlandsezaken. Daarbij zou het toezicht op de religieuze instellingen van het ministerie van binnenlandse zaken naar dat van religieuze zaken worden overgeheveld. Shas protesteerde en zou als compensatie de post van onderminister van woningbouw krijgen. Dit stuitte echter op verzet van de betrokken minister, nl. David Levi (Likoed).

In die situatie bood minister zonder portefeuille Peretz op 16 december 1984 zijn ontslag aan. Dit werd op 18 december van kracht en de volgende

Yitzhak Shamir (l), leider van de Likoed, en Shimon Peres (Arbeiderspartij) tijdens de ondertekening op 13 september 1984 van hun coalitieakkoord

Weekblad 55ste jaargang No. 2863, pag. 41895-41910

dag trad de Shas uit de regeringscoalitie.
Maar in de nacht van 19 op 20 december werd via bemiddeling van minister van justitie Moshe Nissim (Likoed)een compromis bereikt Shas-leider Peretz keerde in de regering terug als minister van binnenlandse zaken, terwijl NRP-leider Burg nu minister van religieuze zaken werd. De begroting voor de religieuze instellingen werd gesplitst: 60% van de gelden zouden nu door het ministerie van binnenlandse zaken worden beheerd tegen 40 % door dat van religieuze zaken. De toetreding van de Shas tot de regering had vooral ten doel een einde te maken aan de discriminatie van de Sefardische religieuze instellingen (scholen) tegenover de Asjkenazische, waarvan de belangen door de NRP en Agudat Israël (die zich in het conflict afzijdig hield) werden behartigd.

De tweede crisis ontstond als gevolg van een conflict tussen premier Peres en de minister van handel en industrie, Ariel Sharon (Likoed).

Op 13 november 1985 's ochtends bleek dat premier Peres ditmaal geen genoegen nam met een nieuwe felle aanval van Sharon op het regeringsbeleid in het algemeen en op de persoon van de premier in het bijzonder.

Tijdens de kabinetszitting van 10 november verklaarde Sharon volgens Le Monde (14-11-'85): ,,Demensen van de Arbeiderspartij zullen de verantwoordelijkheid dragen voor het bloed dat in de loop van de volgende oorlog zal worden vergoten, omdat zij contacten hebben gehad met de moordenaar Arafat, de Egyptische duivel en de hyena uit Amman.'' (Met de twee laatstgenoemden bedoelde hij kennelijk president Mubarak en koning Hoessein). Vervolgens verklaarde Sharon tijdens een openbare bijeenkomst voor partijgenoten in Haifa op 11 november over Peres: ,,We staan vandaag voor een zeer ernstige situatie waarbij iemand met ongekend cynisme en met minachting voor alle normen van behoorlijk bestuur de regering over een slecht pad leidt.''
Op 28 oktober had de Likoed er op het laatste moment van afgezien over de vredespolitiek van Peres een kabinetscrisis te forceren (zie pag. 55113).

Op die ochtend van de 13de november eiste Peres het ontslag van Sharon in een onderhoud met Likoed-leider en vice-premier Yitzhak Shamir, maar deze wees zo'n maatregel als een ,,grove schending van de coalitieovereenkomst van de hand''. Daarop stelde Peres de ontslagbrief aan Sharon op, maar hij verstuurde die niet. In de loop van de dag zei Sharon voor de Israëlische legerradio zijn excuus aan te bieden voor het geval de door hem gemaakte opmerkingen Peres persoonlijk zouden hebben gekwest. Maar hij weigerde de essentie van zijn opmerkingen, nl. zijn politieke bezwaren tegen de vredespolitiek van Peres, terug te nemen.
's Avonds volgde een speciale kabinetszitting waarop Peres de ontslagbrief voorlas, maar deze niet aan Sharon ter hand stelde. Hij stelde de minister voor de Keus in de loop van de volgende dag zijn volledige excuses voor zes specifieke beschuldigingen aan te bieden dan wel zich te laten ontslaan. Tijdens de bijna drie uur durende zitting waarschuwde Shamir voor de val van de regering, indien over de formulering van Sharons verontschuldigingen geen compromis kon worden bereikt.
Op i 4 november's avonds formuleerde Sharon in een brief aan Peres punt voor punt de verduidelijkingen en verontschuldigingen die door de premier waren geëist. Zo nam hij de beschuldiging terug dat premier Peres geen bezwaar zou maken tegen onderhandelingen met de PLO: ,,Nadatik de verklaringen van de premier heb gelezen, aanvaard ik zijn woorden dat er geen onderhandelingen zijn en zullen zijn met de PLO'', aldus Sharon.
De crisis werd bezworen dankzij de zeer intensieve bemiddeling van de minister van binnenlandse zaken, Peretz (Shas), aldus *NRC/H'blad* (15-11-'85). De politieke krachtmeting tussen Peres en Sharon bleef volgens de *Volkskrant* (16-11) onbeslist, omdat Sharon niet alleen steun kreeg van al zijn collega-ministers in de Likoed, maar vooral omdat de kleine, religieuze coalitiepartijen er weinig voor voelden om zonder de Likoed door te blijven regeren in een minderheidskabinet onder leiding van Peres.
Op 15 november 's morgens eiste premier Peres van Likoed-leider en vicepremier Shamir in te stemmen met een wijziging van het coalitieakkoord, zodat de premier in de toekomst een weerspannige minister kon ontslaan zonder de leider van de betrokken coalitiepartij te hoeven raadplegen. Shamir weigerde echter op die eis in te gaan, aldus *Le Monde* (16-11-'85).

De derde crisis volgde op persoonlijke aanvallen van de minister van financiën, Yitzhak Modai (Likoed), op premier Peres en diens economische beleid.
In twee krantenin terviews in het weekend van 6 april 1986 had Modai Peres een ,,vliegende premier'' genoemd die op ,,roofzuchtige manier'' overheidssteun organiseerde voor het bouwbedrijf Solel Boneh en de ziekenfondsorganisatie Kupat Choliem, die beide toebehoren aan het met de Arbeiderspartij verbonden vakverbond Histadrut. Voorts verweet Modai de premier ,,niets van economie te begrijpen''.

Op 7 april eiste Peres het ontslag van Modai, maar opperde in een gesprek met Likoed-leider Shamir de mogelijkheid dat de regering ook zonder Modai op financiën bijeen bleef. Shamir liet weten dat een gedwongen ontslag van Modai onherroepelijk tot de val van de regering zou leiden. Peres deed toen twee concessies: 1) hij stelde voor dat Modai in de regering bleef maar op een andere post en 2) hij schortte de schriftelijke aanzegging van Modai's ontslag op tot 13 april. Vanuit de Likoed werd Peres ervan beschuldigd de crisis te hebben gelanceerd om zich in oktober te kunnen onttrekken aan de verplichting het premierschap over te dragen aan Shamir.
Tijdens de opening van het congres van de Arbeiderspartij verklaarde Peres op 8 april 's avonds dat hij niet van plan was terug te komen op zijn besluit om Modai te ontslaan, een uitspraak die door de 3.100 afgevaardigden met een staande ovatie werd beantwoord. Op 9 april verklaarde Modai zich voor radio-Israël bereid om ter wille van het voortbestaan van de regering van nationale eenheid zijn ,,ministerieel mandaat'' terug te geven. Maar later die dag kondigde Shamir aan dat alle Likoed-ministers zouden aftreden als Modai werd ontslagen.
Maar op 10 april ging de Likoed onverwacht akkoord met een portefeuilleruil zoals bepleit door Avraham Shapira van de Agudat Israël. Deze stelde voor Modai tot minister van buitenlandse zaken te benoemen en Shamir, met behoud van de titel van vicepremier, de portefeuille van financiën te geven. Dit voorstel werd door de Likoed-ministers goedgekeurd. Maar op 11 april rees een nieuwe moeilijkheid: Shamir eiste het recht op Modai in oktober opnieuw tot minister van financiën te benoemen, maar Peres verlangde de garantie dat Modai niet op die post terugkeerde.
Op 13 april werd overeenstemming bereikt over een andere portefeuilleruil: minister van justitie Moshe Nissin verhuisde naar financiën en Modai nam de portefeuille van justitie over.
Premier Peres kreeg een schriftelijke bevestiging dat Modai tot oktober 1988 niet op financiën terug zou komen en de Likoed kreeg de toezegging dat Peres de portefeuille van financiën in oktober 1986 evenmin zou claimen.
Op 16 april werden de ministersbenoemingen door de Knesset goedgekeurd.

Op 19 juli dreigde een vierde crisis, toen Modai opnieuw kritiek op Peres uitte. Hij zei dat hij zonder Peres te raadplegen een nieuwe juridische ad-

Yitzhak Modai

viseur van de regering had benoemd omdat de premier ,,even weinig van de wet afweet als van economie''. Bovendien sprak hij de verwachting uit dat Shamir een betere premier zou zijn dan Peres en dat Shamir ervoor zou zorgen dat de regering niet elke maandag en donderdag in te grote problemen raakte. De volgende dag besloot premier Peres geen genoegen te nemen met de excuses die Modai in het openbaar had aangeboden en hem dit maal definitief te ontslaan. Likoed-leider Shamir bleef bij zijn verzet tegen deze procedure, maar de partij besloot nu dat Modai zelf zijn ontslag zou nemen. Op 21 juli diende deze zijn ontslagbrief bij premier Peres in. Over de zwijgende instemming van de Likoed zei de minister van arbeid en sociale zaken, Moshe Katzav: .,Wij hadden geen andere keus. Wij wilden de regering van nationale eenheid voortzetten." Overigens zei Shamir te hopen Modai in oktober als minister terug te zien, een uitspraak waarop Peres geen commentaar wilde geven.
Op 27 juli besloot het kabinet de Likoed-minister van toerisme, Avraham Sharir, tot oktober tevens tot minister van justitie te benoemen.

Op 6 september wekte minister Sharon weer eens de woede op van premier Peres. Sharon sprak zich die dag via radio-Israël uit over de bloedige aanslag op de hoofdsynagoge in de Turkse stad Istanboel, waarbij op 6 september 23 joodse gelovigen en twee terroristen omkwamen (zie een volgende aflevering). Hij zei o.a.:

.,De verschrikkelijke pogrom tegen biddende joden in de synagoge in Istanboel is het verschrikkelijke en enige antwoord van de Palestijnen en hun sympathisanten op Israëls vredessmeekbeden en berridheid tot concessies Het voortdurend aanrennen achter bedenkelijke vredesplannen, op het moment dat onze vijanden tegen ons oorlog blijven voeren, heeft bijgedragen tot een ondermijning van de Israelische verdediging. heeft schade berokkend aan onze waakzaamheid en heeft ertoe geleid dat joden binnen en buiten Israël nog meer bloot zijn komen te staan aan de Palestijnse terreur."

Premier Peres stuurde het voltallige kabinet op 7 september naar huis met de mededeling dat van een zitting geen sprake kon zijn zolang Sharon niet op zijn uitspraken terugkwam. 's Avonds schreef Sharon twee brieven voordat Peres zijn verontschuldigingen accepteerde. Volgens *AP* (8-9) schreef hij: .,Er bestaat geen verband tussen beslissingen van de regering en de gebeurtenis in Istanboel." Daarmee kwam een einde aan een volgens vicepremier Shamir overbodige en kunstmatige politieke crisis.

Balans regering *Peres* (-Shamir)

Aan het eind van de tweejarige ambtstermijn van Peres als premier werd in diverse perspublikaties een balans opgemaakt. Daarbij kwamen de volgende aspecten aan de orde.

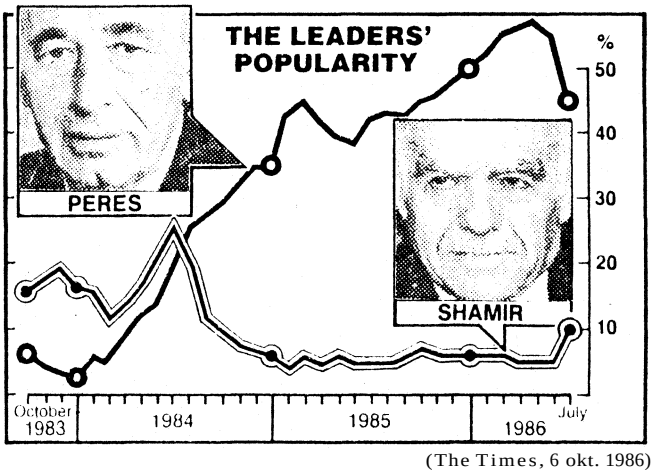
ECONOMIE. De inflatie werd teruggebracht van bijna 500 % per jaar naar 16 B. Terwijl voor $ 1 mrd meer goederen werden ingevoerd dan in 1983, leverde de export $ 1,5 mrd meer op dan tevoren. De deviezenreserves stegen met 40 %. Maar het terugdringen van de superinflatie kwam de gemiddelde Israëli op een koopkrachtsverlies te staan van bijna een kwart van zijn inkomen (*Volkskrant* 11-10) en het blijft de vraag of voldoende is gedaan om de structurele zwakte van Israëls economie te genezen (Financial Times 10-10). Vooral bij de uitvoering van zijn economische programma had Peres veel geluk: De VS verstrekten op het juiste moment noodhulp ter hoogte van $ 1,5 mrd tn Israël kon $ 1 mrd besparen door dalende olieprijzen en een dalende dollarkoers (NZZ 10-10)

LIBANON. Het Israëlische leger werd in 1985 uiteindelijk vrij geruisloos uit Libanon teruggetrokken, ook al bleef het betrokken bij de Zuidlibanese veiligheidszone. Deze terugtrekking maakte niet alleen een einde aan een nationale nachtmerrie. maar bood ook de mogelijkheid tot lang verwaarloosde militaire investeringen in de introductie van nieuwe gevechtsmethoden en de verdere ontwikkeling van de strategie, terwijl tevens meer aandacht kon worden geschonken aan de bestrijding van het terrorisme (NZZ (10-10).

VREDESPROCES. Op dit punt kan Peres minder resultaten laten zien, aldus Financial Times (10-10), ,,maar zijn stijl en verklaringen hebben tenminste een atmosfeer helpen scheppen waarin het mogelijk is te geloven dat Israël van zins is onderhandelingen in te gaan met een impliciete bereidheid tot compromissen". Peres heeft de afgelopen twee jaar gebruikt om de weg te effenen voor een toenadering tot Jordanië, maar juist op dit punt bleven echte resultaten uit, aldus de *Volks*krant (11-10). Dit blad vervolgde:

,,Minstens twee geheime ontmoetingen met koning Hoessein en twee jaar van gesprekken via de Amerikanen liepen dit voorjaar spaak op de Israelisch-Amerikaanse weigering PLO-afgevaardigden aan gesprekken deel te laten nemen, de voorspelbare weigering van de PLO om zich naar een zijspoor te laten dirigeren en de evenzeer voorspelbare onmacht van koning Hoessein om zich in die situatie alleen in een dialoog te storten.
Wat van de pogingen echter rest is een klaarblijkelijk gegroeide verstandhouding met de koning om nu gezamenlijk te pogen de PLO op het verkeerde been te zetten, via een soort onofficiële Jordaans-Israelrsche samenwerking bij het benoemen van burgemeesters en het runnen van ontwikkelingsprojecten op de westelijke Jordaanoever."

Het Saba-probleem gaat door de on-

(The Times, 6 okt. 1986)

dertekening van een Israëlisch-Egyptisch akkoord inzake internationale arbitrage een oplossing tegemoet. Er is weer een Egyptische ambassadeur in Tel Aviv en de politieke dialoog tussen de buurlanden werd door de topconferentie van Peres en de Egyptische president Mubarak in Alexandrië op 11 en 12 september 1986 (zie een volgende aflevering) na meer dan vier jaar ,,ijstijd'' vernieuwd.
Die topconferentie was mede mogelijk omdat Peres, ondanks zijn twijfels, onder bepaalde voorwaarden instemde met het idee van een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten. Kort daarvoor, van 21-23 juli, was Peres door de Marokkaanse koning Hassan II ontvangen in diens zomerpaleis in Ifrane (pag. 497 e.v.).

INTERNATIONALE BETREKKINGEN. Onder Peres was sprake van een nieuwe bloei in de relaties met West-Europa en de VS. Diplomatieke betrekkingen werden aangeknoopt met Spanje, Ivoorkust en Kameroen. Consulaire contacten kwamen tot stand tussen Israël en Polen en er vonden voor het eerst sinds 19 jaar officiële besprekingen tussen Israël en de Sowjet-Unie plaats (pag. 561 e.v.).

Verklaring Peres

In een regeringsverklaring ter afsluiting van zijn premierschap legde Peres op 7 oktober in de Knesset de nadruk op de politiek van toenadering tot de Arabische wereld. Hij bevestigde dat er via Amerikaanse bemiddeling met Jordanië wordt onderhandeld over het bijeenroepen van een voorbereidende vredesconferentie over het Midden-Oosten.
Peres zei dat Israël weliswaar geen behoefte heeft aan zo'n internationale vredesconferentie maar ermee instemt omdat Jordanië zonder dergelijke internationale begeleiding niet aan de vredestafel wenst te verschijnen. Op voor aarde dat een internationale vredesconferentie, in de terminologie van Peres een ,,internationaal forum'', tot rechtstreeks vredesoverleg leidt, stemt Israël ermee in.
Premier Peres zei dat het Palestijnse vraagstuk in het raam van een Jordaans-Palestijnse confederatie tot een oplossing moet komen. Palestijnen die van vrees voor terreur zijn bevrijd en voor hun mening durven uitkomen zullen wat Israël betreft aan vredesoverleg kunnen deelnemen.
Kort na het indienen van zijn ontslag zei Peres op 10 oktober van oordeel te zijn ,,hiermee een bijdrage te hebben geleverd aan de vergroting van het vertrouwen in de democratie.'' ,,Ik ben trots op deze stap'', aldus Peres.

INTERNATIONALE ZAKEN

GATT

GEGEVENS GATT OVER WERELDHANDEL IN 1984, 1985 EN 1986

Het volume van de wereldhandel is in 1985 gestegen met drie procent. Voor dit jaar wordt een volumegroei van ongeveer 3,5 procent verwacht. In 1984 groeide het volume van de wereldhandel met 9,5 procent.
Uitgedrukt in dollars bedroeg de waardestijging van de wereldhandel vorig jaar slechts een procent, vergeleken met 5,5 procent in 1984. Door de scherpe daling van de dollarkoers zal de waarde van de wereldhandel uitgedrukt in dollars dit jaar met ongeveer 8 procent toenemen.
Deze cijfers zijn op 8 sept. bekend gemaakt door het secretariaat van de GATT, het Algemeen akkoord inzake handel en tarieven, in zijn jaarlijkse overzicht van de wereldhandel.

Volgens het rapport werd de wereldhandel in 1985 door twee zorgwekkende ontwikkelingen gekenmerkt. De eerste was de verslechtering van de handelsresultaten van de meeste ontwikkelingslanden. De andere betrof de verdere scheefgroei in de handelsbetrekkingen tussen de belangrijkste drie industrielanden.
Het handelstekort van de Verenigde Staten is in 1985 opgelopen tot 3,5 procent van het bruto nationale produkt. De handelsoverschotten van Japan en West-Duitsland namen vorig jaar toe tot respectievelijk 3,5 en 4 procent van hun bnp. De onevenwichtigheden in de handel tussen de VS, Japan en Duitsland zijn in de eerste helft van dit jaar verder toegenomen. Het handelstekort van alle industrielanden samen bedroeg in 1985 100 miljard dollar.
De groei van de wereldhandel in 1985 was te danken aan een sterke stijging van de handel in industriegoederen. Daarentegen was sprake van een scherpe waardedaling bij de handel in grondstoffen. De prijzen voor voedselprodukten, olie en metalen gingen fors naar beneden. De gemiddelde exportprijzen voor grondstoffen uit ontwikkelingslanden, met uitsluiting van olie, lagen 9,5 procent lager dan in 1984.
Het traditionele verband tussen economisch herstel in de industrielanden en aantrekkende grondstoffenprijzen doet zich niet meer gelden, zo stelt het rapport vast.
De schuldenlanden hebben in 1983 opnieuw handelsoverschotten geboekt door beperking van hun importen. De exportverdiensten van alle ontwikkelingslanden – inclusief de olie-exporterende landen– daalden met 5,5 procent, maar hun importen liepen met 6.5 procent terug. Hun gezamenlijke handelsoverschot bedroeg 30 miljard dollar.
Volgens de GATT leidt voortdurende terugdringing van de importen tot vertraging van het economische herstel in de toekomst.
Wel stelt de GATT vast dat het aandeel van de ontwikkelingslanden in de wereldhandel in industriële goederen is toegenomen van 7 procent in 1973 tot 12,5 procent in 1985.
In een toelichting op de cijfers waarschuwde de directeur-generaal van de GATT, Arthur Dunkel. voor het groeiend aantal handelsbeperkende maatregelen dat genomen wordt. Hij verwees daarbij naar bilaterale afspraken om exporten aan contingenten te binden, en naar exportsubsidies zoals die onder meer in de landbouw gebruikt worden. Steeds grotere delen van de wereldhandel dreigen zo buiten de GATT-regels voor een vrije handel te vallen.
Een week na verschijnen van het GATT-wereldhandelsrapport begint in Uruguay de ministersbijeenkomst van de 92 landen die partij zijn bij de GATT (zie volgend bericht). Dunkel erkende dat er nog belangrijke meningsverschillen over de agenda zijn. Overleg daarover in voorbereidende werkgroepen heeft niet tot een resultaat geleid. Struikelblokken zijn de de landbou en de dienstensector die vooral op Amerikaans aandringen onder de GATT-regels gebracht zouden moeten worden
Volgens Dunkel vindt *op* het ogenblik intensief geheim overleg achter de schermen plaats. ,,Doorbraken zijn mogelijk op politiek niveau als de ministers in Uruguay de onderhandelingen voeren'', aldus Dunkel. Alle betrokken landen zijn er volgens hem van doordrongen dat een mislukking ,,catastrofale gevolgen'' voor het wereldhandelssysteem zal hebben. Dunkel schatte de kansen op succes dan ook. schertsend. op ,,99,99 procent''.

NIEUWE RONDE LIBERALISATIE WERELDHANDEL VAN START. MINISTERIËLE BIJEENKOMST IN PUNTA DEL ESTE

In de badplaats Punta del Este in Uruguay hebben van 15 - 19 sept. ministeriële vertegenwoordigers uit de 92 landen, die deelnemen aan de Algemene Overeenkomst inzake Handel en Tarieven (General Agreement on Trade and Tariffs, GATT), vergaderd over de mogelijkheid een nieuwe ronde van besprekingen over verdere liberalisering van de wereldhandel te doen beginnen.
Een laatste ronde van dergelijke besprekingen – de Tokio-ronde – had plaatsgevonden van sept. 1973 (pag. 762/3 e.v.-1973) tot dec. 1979 (pag.22/1 e.v.-1980).
Weliswaar heeft er in nov. 1982 nog een conferentie op ministerieel niveau plaatsgevonden van de aan de GATT deelnemende staten, maar die was in feite op een mislukking uitgelopen (pag. 817 e.v.-1982).
Op de bijeenkomst in Punta del Este hebben de deelnemers op het laatste moment een doorbraak bereikt, waarbij de belangrijkste obstakels voor een nieuwe wereldhandelsronde werden weggenomen.
Twee problemen vooral leken geruime tijd het bereiken van overeenstemming in de weg te staan: Het opnemen in de besprekingen van de handel in diensten en dito van de handel in landbouwprodukten.

Tot het laatste moment heeft een groep van tien ontwikkelingslanden onder leiding van Brazilië en India zich verzet tegen opneming van de handel in diensten in de GATT. De GATT in zijn huidige vorm heeft alleen betrekking op de handel in goederen. De Groep van tien vreest dat als de GATT ook het dienstenverkeer gaat regelen, de westerse industrielanden in ruil voor openstelling van hun grenzen voor

Overzicht van de openingsvergadering van de GATT-ministers in Punta del Este; op het spreekgestoelte de Uruguyaanse minister José Maria Iglesias.

goederen uit de Derde wereld, zullen eisen dat de ontwikkelingslanden hun markten open stellen voor de Westerse dienstensector. De Groep van tien meent echter dat haar dienstensector nog te zwak is om de concurrentie met de Westerse industrielanden aan te kunnen.
In de avond van 19 sept. vlak voor 12 uur, werd uiteindelijk een compromis gesloten. In de nieuwe wereldhandelsronde zal worden onderhandeld in twee aparte comité's, één voor goederen en één voor diensten.
De onderhandelaars in het goederencomité zullen, zoals in de statuten van de GATT is vastgesteld, de ,,contracting parties'' heten. Voor de onderhandelaars in het dienstencomité zal een andere benarning worden gezocht, die een weerspiegeling moet zijn van de iets andere juridische basis waarop in dat comité wordt onderhandeld.
Hierdoor blijft enerzijds de weg open pas nadat de onderhandelingen zijn afgesloten - daarvoor is op de ministersconferentie een termijn van vier jaar vastgesteld - te beslissen of de afspraken inderdaad onderdeel zullen gaan vormen van de huidige GATT. Anderzijds is het daardoor moeilijker geworden concessies op het gebied van goederen te ruilen tegen concessies op het gebied van diensten.
,,Er is een versterkte GATT tevoorschijn gekomen'', zei de Nederlandse staatssecretaris Enneüs Heerma in de ochtend van 20 sept. opgelucht vlak nadat het laatste overleg was afgesloten. Hij woonde de conferentie bij in zijn hoedanigheid van minister van handel.
Heerma baseerde zijn uitspraak niet alleen op de opneming van de dienstensector in de nieuwe ronde, maar ook op de overeenstemming die is bereikt op het gebied van de handel in landbouwprodukten. Op het laatste moment is er een akkoord bereikt over de formulering van het agendapunt dat hierop betrekking had.
Grootste verschil met de oorspronkelijke ontwerptext voor de agenda, opgesteld door Zwitserland en Columbia, is dat niet alleen de exportsubsidies op landbouwprodukten maar ook andere ondersteunende maatregelen in de landbouw, zoals inkomenssubsidies, ter discussie komen te staan.
Hiermee is tegemoet gekomen aan de eis van de EG, die als grootste verstrekker van exportsubsidies vreesde alléén in het beklaagdenbankje te komen. Door de uitbreiding van de formulering zal ook het VS-landbouwbeleid punt van discussie worden.
Bovendien is uit de agenda geschrapt dat de afbraak van de ondersteunende maatregelen binnen een bepaalde tijd zal moeten zijn geëffectueerd.
,,Deze verklaring voldoet niet helemaal aan ons ideaal, maar dat hadden we ook niet kunnen verwachten'', aldus de Australische minister van handel John Dawkins. Australië leidde een groep van 14 landen (de z.g. niet-subsidiërende landbouwexporteurs) die scherp protest hadden aangetekend tegen de subsidies die - vooral door de EG - op de export van landbouwprodukten werden verschaft. Deze landen zijn sterk afhankelijk van buitenlandse markten, maar door de subsidies zagen zij hun afzet daar aanzienlijk slinken.
Ook de VS hadden geëist dat terugdringing van de bescherming van de landbouw op de agenda voor een nieuwe ronde zou komen te staan. Zij verwachten bij een vrijer landbouwverkeer markten die door de EG zijn overgenomen, weer terug te veroveren.
Geen van de partijen heeft zich gemakkelijk gewonnen gegeven. ,,Het was bijna een scrabble-spel: woorden werden heen en weer geschoven'', aldus Heerma. Zijn Amerikaans collega, de minister van landbouw Lyng, zei: ,,We hebben tien uur onderhandeld over tien woorden. Op een gegeven moment hebben we elkaar een minuut of 15 zitten aankijken, zonder een woord te zeggen.''
Volgens de groep van 14 en de Verenigde Staten moet het mogelijk zijn binnen twee jaar overeenstemming te bereiken over de nadere uitwerking van de nieuwe handelsregels op het gebied van landbouw. In het algemeen wordt ervan uitgegaan dat de directeur-generaal van het Nederlandse ministerie van landbouw en visserij, ir. A. de Zeeuw, de leiding zal krijgen van de subgroep die zich over de landbouwregels zal buigen.
,,Er zijn geen winnaars en geen verliezers'', zei de Uruguyaan José Maria Iglesias, die de ministersvergadering had voorgezeten, tijdens de slotbijeenkomst waarop het officiële startsein werd gegeven van de ,,Uruguay-ronde''.
Onder de delegatieleden heerste echter een stemming alsof iedereen winnaar was. Vooral de VS-afgevaardigden verlieten zeer tevreden de conferentie. ,,We hebben meer gekregen dan we dachten'', zei de Amerikaanse speciale handelsafgevaardigde Clayton Yeutter. ,,Alles wat we wilden zal op de onderhandelingstafel komen''. Volgens hem heeft de protectionistische druk vanuit het Congres hierbij een belangrijke rol gespeeld. ,,Hierdoor hebben wij onze argumenten extra kracht bij kunnen zetten'', aldus Yeutter.
Ironisch voegde hij hieraan toe: ,,Ik heb ieder middel gebruikt dat ik kon bedenken. Toen we hier kwamen, geloofde niemand dat we werkelijk op 20 sept. de conferentie zouden verlaten, akkoord of geen akkoord. Ik heb toen op 19 sept. briefjes opgehangen in de liften van het hotel, waarop stond dat ieder Amerikaans delegatielid hoe dan ook in de ochtend van 20 sept. uit moest checken uit het hotel. Ik denk dat dat heeft geholpen.''

IMFANERELDBANK

RARBER J. CONABLE PRESIDENT WERELDBANK, OPVOLGER VAN A.W. CLAUSEN

De Amerikaanse president Ronald

Reagan heeft op 14 maart 1986 voorgesteld het voormalige lid van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden Barber J. Conable aan te wijzen tot president van de Wereldbank als opvolger van A.W. Clausen die op 30 juni zou aftreden.

De president van de Wereldbank wordt officieel door alle 149 aangesloten landen gemeenschappelijk benoemd. maar de Amerikaanse regering draagt de kandidaat voor.

Barber J. Conable (63), advocaat van origine en van zijn 42ste tot zijn 62ste levensjaar lid van het Huis van Afgevaardigden, wordt in Washington geroemd om zijn eruditie, gevoel voor humor en welbespraaktheid.
Die kwaliteiten. gevoegd bij zijn lange staat van dienst in het Amerikaanse Congres. zullen hem van pas komen bij zijn nieuwe baan aan het hoofd van de Wereldbank.
In de ogen van het Witte Huis, dat hem voordroeg voor de Wereldbank nadat minister van arbeid Bill Brock en voorzitter van de centrale bank Paul Volcker hadden geweigerd. zijn er twee prioriteiten voor de Bank: internationale steun vergaren voor het plan-Baker, en de zaak van de ontwikkelingsleningen bepleiten voor het Congres, dat in een tijd van steeds kleiner wordende begrotingen weinig zin heeft geld opzij te leggen voor andere landen.
Het plan dat de Amerikaanse minister van financiën James Baker in oktober 1985 voordroeg ter verlichting van het schuldprobleem in de derde wereld (pag. 707/3-1985), komt erop neer dat de 15 grootste schuldenaren 29 miljard dollar extra krijgen. als zij een stimulerend economisch beleid voeren.
Conable is een produkt van de Oostkust van de Verenigde Staten. Hij studeerde rechten aan Cornell University, gelegen in de heuvels ten noorden van de stad New York. en heeft vanaf 1964 een district vertegenwoordigd uit het ijzige, landelijke westen van de staat New York. Na zijn aftreden begin 1985 werd hij hoogleraar in de politieke wetenschappen aan de Universiteit van Rochester, eveneens in het westen van de staat.
Hij is bevriend met George Bush, ook al een gematigd-conservatieve Republikein uit het Noordoosten van het land. Minister van financiën James Baker, die weliswaar een levenslange Texaan is maar door Bush de politiek is ingetrokken, zou eveneens voor zijn benoeming hebben gepleit.
Conable is, net als enkele andere door Reagan benoemde politici (George Shultz, James Baker. Donald Regan), een oud-Marinier. Hij heeft gediend in de Stille Oceaan tijdens de Tweede Wereldoorlog en in Korea.
Hoewel Conable een Republikein is en fiscaal zeker behoudend, heeft hij niet blindelings de lijn-Reagan gevolgd. Hij heeft vurig gepleit voor vrouwenrechten. voor het behoud van steunprogramma's voor armen en tegen enkele onderdelen van de economische plannen van Reagan.
Conable is geen econoom van oorsprong, en geniet relatief weinig bekendheid in internationale financiele kringen Toch heeft hij in zijn jaren in het Huis in verschillende invloedrijke economische commissies gezeten. Hij was het oudste Republikeinse lid van de Ways en Means Committee. die belastingontwerpen voorstelt. en zat ook in de gezamenlijke economische commissie van Huis en Senaat. Hij staat bekend als een tegenstander van protectionisme en handelsbarrières.

VS TEKENEN OVEREENKOMST INZAKE AGENTSCHAP VOOR INVESTERINGSGARANTIES **(MIGA)**

De Verenigde Staten zijn op 19 juni toegetreden tot het agentschap voor investeringsgaranties (Multilateral Investment Guaranty Agency MIGA), een nieuwe instelling van de Wereldbank, die niet-commerciële risico's van investeringen in de Derde wereld gaat dekken.
MIGA werd goedgekeurd tijdens de jaarvergadering van het Internationale Monetaire Fonds (IMF) en de Wereldbank vorig jaar oktober in Seoel (pag. 707/1 - 1985). Bepaald werd dat de instelling zou functioneren ais tenminste vijf industrielanden en vijftien ontwikkelingslanden zouden zijn aangesloten en als de lidstaten samen goed zouden zijn voor een kapitaalbijdrage van minimaal 361 miljoen dollar. Nederland, Italië, Canada en Groot-Brittannië waren al lid en daar zijn de Verenigde Staten nu als vijfde industrieland bijgekomen.
Met de toetreding van de Amerikanen is ook aan de eis inzake het kapitaal voldaan. Van de ontwikkelingslanden zijn er inmiddels 23 aangesloten.
MIGA hoopt met de dekking van niet-commerciële risico's te bereiken dat er meer in ontwikkelingslanden wordt geïnvesteerd. Gedekt worden onder meer de gevolgen van sociale onrust, regeringswisselingen, onteigening en burgeroorlogen.

De vertrekkende Wereldbankpresident A. W. Clausen (l.) wenst zijn opvolger Barber J. Conable succes.

WXRELDONTWIKKELINGSRAPPORT

De Wereldbank heeft op 8 juli zijn jaarlijkse wereldontwikkelingsrapport (World Development Report) gepubliceerd.
In dit rapport constateerde de Wereldbank, dat aanhoudende economische groei, zoals in de jaren zestig, weer kan worden bereikt, als de ontwikkelingslanden bereid zijn hun beleid te wijzigen.
Industrielanden moeten hun begrotingstekorten inperken en voorts moeten de beperkingen in de internationale handel worden opgeheven.

De stimulans die uitgaat van de dalende olieprijzen zal pas dan werkelijk effect bereiken als in het binnenlandse economische en in het internationale economische beleid wijzigingen worden aangebracht.
Volgens de Wereldbank is er sprake van een „pauze" in de economische opleving nadat dit jaar voor de vierde achtereenvolgende keer sinds 1982 weer sprake is van economische groei.
Met name ontwikkelingslanden, en dan vooral de olie-exporterende landen met schulden en de Afrikaanse landen met een laag inkomen, zullen een moeilijke periode van aanpassing doormaken. De vertraging in de groei van de wereldhandel, lage exportprijzen en de aanhoudende vermindering van de kapitaalstroom treffen alle ontwikkelingslanden, aldus de Wereldbank.

Zoals gebruikelijk geeft de bank twee scenario's voor de ontwikkeling van de wereldeconomie.
In het „hoge" scenario zal de groei van de economie van de industrielanden in de periode 1985-95 4,3 procent per jaar bedragen. terwijl de ontwikkelingslanden hun economie zullen zien groeien met 5.9 procent per jaar.
In het „lage" scenario zijn die percentages respectievelijk 2,4 en 4.
De Wereldbank laat nadrukkelijk weten dat het niet gaat om ramingen. maar om scenario's De percentages geven alleen aan wat rr kan gebeuren als er een bepaald beleid wordt gevoerd.
Willen de industrielanden het hogere groeipercentage bereiken dan moeten ze een stabiel monetair en fiscaal beleid voeren en ervoor zorgen dat de arbeidsmarkt flexibeler functioneert. Internationaal gezien moeten ze gezamenlijk pogingen ondernemen om handelsbeperkingen weg te nemen teneinde de wereldhandel te laten groeien.
Voor de ontwikkelingslanden acht de bank het noodzakelijk om kapitaal bij elkaar te krijgrn door binnenlandse besparingen, door het aan-

trekken van buitenlands kapitaal en door de kapitaalvlucht om te keren.
Verder moeten de ontwikkelingslanden hun financiële middelen doelmatiger besteden en ervoor zorgen dat ze meer kunnen doen inet het hun ter beschikking staande kapitaal. Ook moeten ze zorgen voor werkgelegenheid en inkomsten op die terreinen waar de economie het relatief gezien goed doet.
Als de ontwikkelingslanden deze adviezen overnemen en de daarin opgenomen doelstellingen nastreven en bovendien de banden met de internationale economie aanhalen, kunnen ze hogere percentages van hun economische groei bereiken. ongeacht wat de industrielanden doen. zo schrijft de Wereldbank.

Bij de opstelling van het ..hoge" scenario is de Wereldbank uitgegaan van een vermindering van de internationale kredieten die worden opgenomen dooi regeringen oni het overheidstekort aan te vullen. Zo kan er meer geld beschikbaar komen voor investeringen in produktie, waardoor de werkgelegenheid toeneemt en handelsbarrières kunnen worden geslecht. aldus de Wereldbank.
Als de Verenigde Staten en andere industrielanden met grote tekorten erin slagen hun structurele begrotingstekort te verminderen wordt de wereldvraag naar krediet kleiner met als gevolg een daling van de rente. De reele rente kan volgens de Wereldbank dalen tot ongcvcer 2.6 procent, het historische gemiddelde.
Onder deze omstandigheden kunnen de ontwikkelingslanden makkelijker rente en aflossing betalen via uitbreiding van hun export en de daling van de rentetarieven.
In de lage-inkomenslanden van Afrika zal de daling van de inkomsten per hoofd van de bevolking dan kunnen worden omgekeerd, waarbij de daling van de olieprijzen een belangrijke factor ten voordele is. De groei van het inkomen per hoofd van de bevolking zal evenwel maar 0.8 procent bedragen.
De Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara kunnen alleen dan een wat hoger percentage dan die 0,8 bereiken wanneer ze intensiever veranderingen in hun beleid aanbrengen dan enkele landen tot nu toe hebben gedaan. Daarbij dient de internationale gemeenschap meer middelen ter beschikking te stellen en moet ook de doelmatigheid waarmee de financiën worden gebruikt worden verbeterd, aldus de Wereldbank.
Het grootste deel van het rapport van de Wereldbank is gewijd aan de internationale handel in landbouwprodukten, waarvan veel Derde-Wercldlanden voor hun ontwikkeling afhankelijk zijn. Bij het wegnemen van belemmeringen in de internationale handel dient allereerst de aandacht uit te gaan naar de landbouw-handel. zo meent de bank.

Het prijs- en handelsbeleid van zowel de industrie- als de ontwikkelingslanden heeft grote invloed op het tempo van de groei van de inkomens in de landbouwsector en de verlichting van de honger en de armoede in de wereld.
De meeste landbouwprodukten morden verhandeld op de wereldmarkt, zodat alle landen de mogelijkheid hebben hun inkomsten te vergroten met die produkten waarmee ze een voorsprong op de concurrenie hebben.
De handelsbelemmeringen die de industrielanden hanteren worden steeds groter en de meeste ontwikkelingslanden voeren een beleid waarmee de groei van de landbouwsector wordt tegengehouden. zo meent de Wereldbank.
De industrielanden hebben de neiging de binnenlandse produktie te beschermen. de import tegen te houden en de export te bevorderen, terwijl de ontwikkelingslanden hun landbouwprodukten niet belastingen duurder maken en zo de import aanmoedigen en de export belemmeren.
De overheidsbemoeienis met de landbouw in de ontwikkelingslanden, bij produktie, verkoop en verbruik, hebben de doelmatigheid in de produktie verkleind met als gevolg een vermindering van de landbouwproduktie.
Voedselsubsidies aan de consument moeten worden beperkt tot de laagste-inkomensgroepen en de kosten daarvan mogen niet hoger zijn dan wat de ontwikkelingslanden zich kunnen permitteren, aldus de Wereldbank.
Het landbouwbeleid van de industrielanden is erop gericht in de eigen behoefte aan voedsel te kunnen voorzien en de inkomens van de boeren te stabiliseren en te vergroten.
Het grote probleem van de rijke landen is op het ogenblik de overproduktie tegen te gaan en de inkomens van de boeren te handhaven, hetgeen al te vaak leidt tot politieke kwesties.
Landbouw in de industrielanden is tegenwoordig meer onderhevig aan politieke dan aan economische beslissingrn. De hoeren zullen er op de lange duur financieel niet beter van worden, terwijl de subsidies een zware belastirig vormen voor de belastingbetaler De industrielanden besteden jaarlijks maar liefst honderd miljoen dollar aan hun landbouwbeleid. aldus het Wereldbank-rapport.
De handelsbesprekingen van de GATT (Algemene Overeenkomst inzake Tarieven en Handel), die in september in Uruguay beginnen (zie hiervoor onder GATT). komen weliswaar op tijd, maar zullen voor de handel in landbouwprodukten weinig voordeel opleveren, zo meent de Wereldbank. Een volledige liberalisering van de handel zit er niet in en daarom is het gerechtvaardigd nu te beginnen met een gedeeltelijke en geleidelijke liberalisering. Handel is beter dan hulp, aldus het Wereldbank-rapport. (ANP)

WINST VOOR WERELDBANK IN BOEKJAAR 1985 - 1986

De Wereldbank heeft in zijn laatste boekjaar een winst gemaakt van 1,28 miljard dollar, de hoogste in zijn 44-jarig bestaan. Het gunstige cijfer is vooral veroorzaakt door de daling van de rente, aldus de bank.
De Wereldbank betaalde in het boekjaar, dat afliep op 30 juni, op het geld dat zij leende de laagste tarieven in zeven jaar. Tegelijkertijd steeg het rendement op eerder uitgeschreven leningen, die immers werden afgesloten toen de rente hoger was.
De winst van de Wereldbank zal grotendeels in de algemene reserve worden gestort, die de basis vormt voor nieuwe leningen. Een deel zal gaan naar de International Development Agency, de poot van de Wereldbank die leent aan de armste landen. Ter vergelijking: vorig jaar ging ongeveer 150 miljoen van de winst van 1,14 miljard naar IDA, aldus Tim Cullen, een woordvoerder van de Wereldbank in Parijs.
De cijfers werden op 9 juli op een persconferentie in New York bekendgemaakt door de penningmeester van de Wereldbank, Eugene Rotberg.

De bank leende vorig jaar 10,6 miljard dollar tegen een rente van gemiddeld 6.91 procent, vergelekenmet 7,98 procent een jaar eerder. De rentedaling stelde de bank in staat om de rente die zij berekent op leningen te verlagen van 8,82 procent vorig jaar naar 8,23 procent per 1 juli.
De bank heeft voor ongeveer 81,2 miljard dollar aan leningen uitstaan Daarvan houdt de Wereldbank een deel in, tot het moment dat het lenende land er behoefte aan heeft. Deze zogenoemde liquide activa. 20,1 miljard dollar aan het eind van de maand juni, namen door de rentedaling toe in waarde met 365 miljoen dollar.
De uitstaande en uitgekeerde leningen - 61,1 miljard aan het eind van het jaar - brachten vorig jaar gemiddeld 8,96 procent op. vergeleken met 9,04 procent vorig jaar.
De bank heeft vorig jaar relatief veel geld geleend om gebruik te maken van de lage rentestanden op de geldmarkten. Volgens Rotberg in New York zal de bank mede daardoor in het komende jaar slechts 9 miljard dollar lenen.
Volgens Cullen is de bank door zijn liquide activa in staat om in tijden dat de rente op de markten stijgt. de rente op zijn leningen laag te houden

IMF VERLAAGT RENTE

Het Internationaal Monetair Fonds heeft op 4 aug. bekendgemaakt dat de jaarrente op leningen van in totaal ongeveer 19 miljard dollar voor aangesloten landen wordt verlaagd van 7 tot 6 procent. Volgens officieuze becijferingen zullen Derde Wereldlanden die een lening bij het IMF hebben lopen, zo 95 miljoen dollar besparen.
De renteverlaging gaat met terugwerkende kracht in op 1 mei en geldt tot 1 november. De rente zal ieder half jaar opnieuw worden vastgesteld, afhankelijk van de stiptheid waarmee de lenende landen hun aflossingen doen. Als de afbetalingen teveel achterlopen, wordt de rente weer verhoogd om het inkomen van het IMF op peil te houden.
De afgelopen maanden was enige bezorgdheid ontstaan over wanbetalers.
De verlaging geldt alleen voor de rente die wordt betaald op leningen uit de ,,gewone fondsen" van het IMF, de bijdragen die door de lidstaten worden gestort.

JAARVERSLAG IMF

Het Internationale Monetaire Fonds heeft in zijn begrotingsjaar 1985/86 aanzienlijk minder nieuwe kredieten verstrekt aan ontwikkelingslanden dan in de voorgaande jaren. Netto ontving het IMF zelfs iets meer aan aflossingen van ontwikkelingslanden dan het aan nieuwe kredieten verschafte.
Tegelijkertijd is vorig jaar ook de kredietverlening door particuliere banken aan ontwikkelingslanden nog verder teruggelopen.
Dit blijkt uit het jaarverslag van het IMF dat op 18 sept. voor publicatie is vrijgegeven. Het begrotingsjaar van het IMF eindigt op 30 april.

Het IMF stelt vast dat de economische vooruitzichten in nagenoeg alle ontwikkelingslanden vorig jaar zijn verslechterd. Dit is onder meer het gevolg van de tegenvallende economische groei in de industrielanden, met name in de VS. de magere groei van de wereldhandel en de lage grondstoffenprijzen in 1985. Dit jaar is hierin geen verbetering te bespeuren, aldus het IMF.
Ook de economische vooruitzichten voor de industrielanden zijn volgens het IMF tamelijk

teleurstellend. ondanks de gedaalde olieprijzen, de lage inflatie en de gedaalde rente.
In het begrotingsjaar 1985/86 verstrekte het IMF bijstandsleningen aan landen met betalingsbalansproblemen (schuldenlanden) ter waarde van 3,9 miljard Speciale trekkingsrechten (SDR, de rekeneenheid van het IMF) ofwel 4,25 miljard dollar, tegen 6.1 miljard SDK in het begrotingsjaar 1984/85 (6,6 miljard dollar).
Het totale uitstaande bedrag van IMF-kredieten aan landen met betalingsproblemen bedroeg 34.6 miljard SDR (37.7 miljard dollar) tegen 34.9 SDR (38 miljard dollar) in het voorafgaande begrotingsjaar.
De daling is volgens het IMF het gevolg van het aflopen van de kredieten die het Fonds verstrekte na het uitbreken van de schuldencrisis in 1982. Aan het einde van het begrotingsjaar 1985/86 had het IMF akkoorden voor ondersteuningsprogramma's met 26 landen, vergeleken met 3 in het begrotingsjaar 1982/83.
De kredietverlening door de particuliere banken aan de ontwikkelingsländen is in 1985 verder afgenomen. De netto nieuwe leningen vielen terug tot 3 miljard dollar in 1985 vergeleken met 14 miljard in 1984 en 51 miljard in 1982.
Vorig jaar nam ook de kapitaalvlucht uit ontwikkelingslanden weer toe, het IMF schat deze op 19 miljard dollar vergeleken met 14 miljard in 1984.
De officiele ontwikkelingshulp nam af van 33 miljard dollar in 1984 tot 21 miljard dollar in 1985 en is daarmee bijna terug op het niveau van 1979
De schuldenlast van alle ontwikkelingslanden nam vorig jaar uitgedrukt in dollars toe met 7,5 procent. Dat was vooral het gevolg van de waardedaling van de dollar ten opzichte van andere valuta.
De daling van de exportopbrengsten van de ontwikkelingslanden leidde er toe dat de verhouding tussen schulden en exportopbrengsten verslechterde en het record van 168 procent bereikte. De schuldendienst betalingen namen met drie miljard dollar toe tot 129 miljard dollar
Aan het einde van het afgelopen begrotingsjaar waren acht landen meer dan zes maanden achter met hun aflossingsverplichtingen aan het IMF. In totaal bedroegen alle betalingsachterstanden 481,6 miljoen SDR (525 miljoen dollar)

Nadat in het begrotingsjaar 1984/85 Vietnam en Guyana als gevolg van het niet terugbetalen van IMF-kredieten uitgesloten waren van nieuwe kredietverlening, werden hieraan het afgelopen begrotingsjaar Liberia en Soedan toegevoegd.
Kort geleden sloot het IMF ook Peru uit van nieuwe kredieten. omdat Peru weigert zijn betalingsachterstanden aan het IMF weg te werken. Deze bedragen 200 miljoen dollar en Peru heeft aangeboden hiervan 35 miljoen te betalen. hoewel het over voldoende financiele reserves beschikt om het hele bedrag te voldoen. Peru is aldus het eerste IMF-lid dat opzettelijk, om politieke redenen, zijn aflossingsverplichtingen aan het Fonds niet nakomt.

Vorig jaar is het Koninkrijk Tonga lid van het IMF geworden (i3-9-1985) in juni van dit jaar hebben Kiribati (3-6) en Polen (12-6) zich bij het IMF aangesloten. Het totaal aantal ıidstaten van het Fonds is hiermee op 151 landen gekomen.

JAARVERSLAG WERELDBANK

De particuliere banken zijn zo terughoudend met nieuwe ıeningen voor ontwikkelingslanden, dat het economisch herstel in deze landen ernstig in gevaar komt. Afgezien van herfinanciering van de uitstaande schulden krijgen de ontwikkelingslanden vrijwel geen nieuwe kredieten toegezegd Hierdoor ontberen ze de middelen die nodig zijn cirri hun importen tt financieren, waarmee hun broodnodige economische herstel op gang gebracht moet worden
Dit schrijft de Wereldbank in het jaarverslag 1986, dat op 22 sept voor publicatie is vrijgegeven Het Jaarverslag heeft betrekking op het begrotingsjaar van 1 juli tot 30 juni

Volgens het verslag van de Wereldbank zijn dc particuliere kapitaalstromen naar de ontwikkelingslanden – bankleningen en investeringen – afgeriomen van 52 miljard dollar in 1931 tot 15 miljard in 1983. Het grootste deel hiervan bestond vorig jaar uit herfinanciering van uitstaande schulden. De netto particuliere investeringen in de Derde Wereld zijn sinds 1981 met 28 procent gedaald

De Wereldbank berekent dat vorig jaar naar alle ontwikkelingslanden netto 36 miljard dollar aan langlopende leningen werden verstrekt. maar daarentegenover stonden een rentebetalingen ter waarde van 58 miljard dollar.
Het afgelopen begrotingsjaar was volgens de Wereldbank een periode waarin werd overgegaan ,,vanretorieknaar actie''. Centraal hierbij stonden de noodzaak om de groei in landen met grote schulden te stimuleren. en om gezamenlijke actie te ondernemen voor de Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara.
In snel tempo is de Wereldbank bezig een actiéver rol te spelen bij het beheersbaar houden van de schuldencrisis in de middeninkomensgroep van de ontwikkelingslanden. Hierbij neemt de Wereldbank geleidelijk de leidende rol van liet IMF over.

Sinds 1982 zijn de Wereldbankleningen aan de veertien landen met de hoogste buitenlandse schulden gestegen van 2.4 miljard naar 4,1 miljard dollar Het grootste deel van dit bedrag was bestemd voor de financiering van structurele aanpassingsprogramma's.
De Wereldbank erkent in zijn jaarverslag, voor het eerst, de ernstige sociale gevolgen en de politieke gevaren van het aanpassingsbeleid zoals dat de afgelopen jaren is gevoerd.
Door de tegenvallende economische groei in de industrielanden, het toenemend protectionisme. de nog steeds zeer lage grondstoffenprijzen en het uitblijven van voldoende kredieten heeft het verwachte economische herstel in de schuldenlanden. dat in 1984 op gang kwam, vorig jaar niet doorgezet, aldus de Bank.
Door de verminderde exportopbrengsten nam ook het vermogen om importen te financieren af. De volumegroei van de importen bedroeg vorig jaar slechts 3,4 procent tegen 6 procent in 1984.
Alle ontwikkelingslanden samen boekten een economische groei in 1985 van 4,3 procent tegen 5.4 procent een jaar eerder.
Maar als China, India en Brazilië. drie snelle groeiers in 1985, buiten beschouwing worden gelaten. was de groei slechts 2,4 procent.
In de Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara was. ondanks enig economisch herstel en betere klimatologische omstandigheden. opnieuw sprake van een dalend inkomen per hoofd van de bevolking.
Voor het eerst besteedt de Wereldbank aandacht aan de ecologische gevolgen van ontwikkelingsprojekten. De Wereldbank kondigt aan meer te zullen letten op de milieuaspecten van projekten die de Bank financiert. Hierbij zal onder meer gebruik gemaakt worden van satelliet-informatie en zullen nieuwe richtlijnen worden opgesteld voor het beheer van tropisch regenwoud en de bescherming van bedreigde diersoorten.
Ook zal de Bank bij zijn projekten grotere aandacht schenken aan de beschermine van primitieve volken die nog in stamverband leven.
Verder zullen het gebruik van pesticiden in ontwikkelingslanden en de bescherming van archeologische vindplaatsen in het beleid van de Wereldbank betrokken worden.

De Wereldbank heeft in het begrotingsjaar 1985-86 een recordbedrag aan nieuwe leningen goedgekeurd ter waarde van 13.2 miljard dollar. Dit was 16 procent hoger dan in 1984-85.
De feitelijke betalingen die de Wereldbank verrichtte bedroegen aanzienlijk minder, 8,3 miljard dollar. Dat was 382 miljoen dollar minder dan in 1984-85.
De stagnatie bij de uitbetalingen is volgens de Wereldbank het gevolg van een .,hoger dan gemiddeld'' aantal afzeggingen van ieningenen de zeer trage gang van zaken bij de uitvoering van projekten die de Wereldbank financiert.
IDA, de afdeling van de Wereldbank die leningen tegen zeer gunstige voorwaarden verstrekt aan de armste landen. verstrekte het afgelopen begrotingsjaar leningen ter waarde van 3.1 miljard dollar, 3,7 procent meer dan het voorafgaande bcgrotingsjaar
IFC, de Wereldbank-dochter die risico-dragende investeringen voor het bedrijfsleven in ontwikkelingslanden financiert, zag zijn toezeggingen stijgen tot 1,2 miljard dollar. een stijging van 23 procent vergeleken met het voorafgaanàe jaar.
De bedragen die de Wereldbank en IDA uitleenden aan ontrvikkelingslanden bedroegen netto. na aftrek van de aflossingen en rentebetalingen, 3,2 miljard dollar. Dat was aanzienlijk minder dan de 4.9 miljard dollar die beide instellingen het voorafgaande boekjaar netto overdroegen aan ontwikkelingslanden.
Ook het bedrag dat de Wereldbank het afgelopen begrotingsjaar besteedde aan co-financiering liep terug omdat de particuliere banken nog steeds buitengewoon weinig belangstelling voor co-financiering tonen. Het grootste deel van de 3.5 miljard dollar die de Wereldbank inbracht, was bestemd voor co-financiering met bilaterale ontwikkelingshulp en andere multilaterale ontwikkelingsbanken.
Vorig jaar ging het Speciale Afrikafonds van de Wereldbank van start met een totaalbedrag van 1,2 miljard dollar bestemd voor Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara die een economisch aanpassingsbeleid uitvoeren onder toezicht van de Wereldbank.
Aan vijftien landen leende de Wereldbank vorig jaar 782 miljoen dollar uit, bestemd voor projecten om het economische herstel en beleidsaanpassingen te financieren.
Ondanks het in werking treden van het Speciale Afrikafonds bestaat volgens de Wereldbank de komende jaren nog een tekort van 2,5 miljard dollar om te voldoen aan de minimale financieringsbehoeften van Afrika. Hierbij heeft de Wereldbank al rekening gehouden met een achtste middelenaanvulling voor IDA van 12 miljard dollar.
De Wereldbank merkt in dit verband op dat donorlanden nooit netto-ontvangers mogen worden van kapitaal uit Afrikaanse landen die hun rente- en aflossingsverplichtingen betalen.

Voor de financiële resultaten van de bank zie hiervoor onder ,,Winst voor Wereldbank in boekjaar 1985-1986''.

Nederland was opnieuw een favoriete markt voor de Wereldbank: na de dollar, de Zwitserse franc, de Japanse Yen en de Duitse mark was de gulden de vijfde munt waarin de Bank leende.
De Wereldbank leende 1,1 miljardguldenop de Nederlandse kapitaalmarkt, 7 procent van het totaalbedrag dat de Bank vorig jaar internationaal leende

LATIJNS-AMERIKA

SURINAME

ONTWIKKELINGEN VANAF BEGIN AUGUSTUS 1983

In aansluiting op de berichten van pag. 646/3 e.v. en 66512 e.v. ontwikkelde de situatie in Suriname zich als volgt:

Vier voormalige lijfwachten Horb vrijgesproken van medeplichtigheid aan *samenzwering* tegen Bouterse. Veroordeling oud-minister Hardjoprajitno

Op 26 augustus 1983 sprak een krijgsraad in Paramaribo vier voormalige lijfwachten van wijlen majoor Roy Horb vrij van medeplichtigheid aan een samenzwering tegen legerleider Desi Bouterse.
De vier, die op 30 januari samen met Horb waren gearresteerd, waren ervan beschuldigd betrokken te zijn geweest bij plannen van Horb het regime-Bouterse omver te werpen (pag.648/2). Daartoe zou Horb in 1982 in de Verenigde Staten een ontmoeting hebben gehad met de voormalige Surinaamse president Henk Chin A Sen en een lid van de Amerikaanse inlichtingendienst CIA (zie voor CIA-plannen m.b.t. Suriname pag. 668/3). Na zijn arrestatie had Horb zich in de nacht van 213 februari volgens de officiële lezing in zijn cel opgehangen (pag.648/2 e.v.).
Op 25 oktober veroordeelde een kantonrechter ex-minister van sport, cultuur en jeugd John Hardjoprajitno, die eveneens op 30 januari was gearresteerd, tot 16 maanden gevangenisstraf, met aftrek van voorarrest. De rechter achtte de verdachte schuldig aan het voorhanden hebben van een geweer met telescoop en scherpe patronen. Dit terwijl hij wist dat met dat geweer ,,op een nader te bepalen tijdstip de bevelhebber van het nationale leger, lt-kol. Desi Bouterse, zou moeten worden doodgeschoten", aldus de kantonrechter.
De rechter hield in zijn overweging rekening met de omstandigheden dat de verdachte had geprobeerd verzoening tot stand te brengen tussen de bevelhebber en Roy Horb, maar dat hij daarbij op onverzettelijkheid van Horb was gestuit, zo meldde het Surinaamse persbureau *SNA*.

Twee toespraken van Bouterse in New York

Op 10 oktober 1983 zei bevelhebber Desi Bouterse in New York tijdens een besloten ministeriële bijeenkomst van Latijns-Amerikaanse landen. dat de Nederlandse regering de gebeurtenissen van december 1982 (het doodschieten van 15 critici van zijn bewind, pag. 849 e.v.-1982) als voorwendsel had gebruikt voor een reeks maatregelen om de Surinaamse regering ten val te brengen.
In de eerste plaats zou de Nederlandse regering met ,,economische agressie tegen ons land" zijn begonnen. Verder zouden ,,de door de Nederlandse regering gecontroleerde media een buitengewoon lasterlijke campagne tegen het revolutionair proces in het algemeen en tegen de leiders ervan in het bijzonder" hebben ontketend. Ter. derde zou de Nederlandse regering direct en indirect de contra-revolutionaire krachten steunen, die openlijk hebben verklaard alle middelen te zullen gebruiken om de Surinaamse regering op gewelddadige wijze ten val te brengen", aldus lt.-kol. Bouterse.
Met het opschorten van de ontwikkelingshulp overtrad Nederland het internationale recht en pleegde het economische chantage, zo zei de Surinaamse legerleider. Doel hiervan was ,.sociaal-economische chaos te creeren" en de ,,politieke controle" over Suriname terug te krijgen. De Nederlandse maatregelen bedreigden volgens Bouterse ook het streven van Suriname naar integratie in Latijns-Amerika.
Een dag later zei Bouterse in New York in een rede tot de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties dat Nederland door opschorting van de ontwikkelingshulp aan Suriname de betrekkingen met dit land had geschaad via ,,willekeurigeen eenzijdige maatregelen" en daarmee de grondslagen had aangetast waarop het systeem van de Verenigde Naties was gebaseerd.
Desondanks zou Suriname bereid zijn met Nederland ,,moderneen duurzame betrekkingen, gebaseerd op wederzijds respect en profijt", aan te knopen.
In een op 12 oktober door het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag uitgegeven verklaring werden de uitspraken van Bouterse ,,zonder meer onjuist" genoemd. ,,Hetis alom bekend dat Nederland zijn verdragrechtelijke verplichtingen volledig pleegt na te komen", aldus de verklaring. De regering had het verdrag inzake ontwikkelingssamenwerking met Suriname .,slechtsopgeschort en niet opgezegd", zo werd eraan herinnerd. De reden voor de opschorting vormden de gebeurtenissen in december 1982 ,,waarbij een aantal vooraanstaande mensen, onder wie journalisten. advocaten en vakbondsleiders zonder proces om het leven zijn gebracht". Hierdoor waren de omstandigheden waaronder het verdrag tot uitvoering moest worden gebracht ,,fundamenteel gewijzigd , aldus het ministerie
De Nederlandse regering zei de hoop te koesteren dat de omstandigheden in Suriname zich zouden wijzigen, waardoor de verdragsbetrekkingen weer hervat konden worden . Daartoe zullen in Suriname concrete stappen moeten worden gezet in de richting van democratie en rechtsstaat, waarbij gebeurtenissen als die van december 1982 zijn urtgeslotcn '

Rapport *van* de *Interamerikaanse Commissie voor* de *Mensenrechten van de* OAS

Op 13 oktober 1983 werd in Washington een rapport van de Interamerikaanse Commissie voor de Mensenrechten (ICHR) van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) vrijgegeven, waarin .,ernstige schendingen van belangrijke rechten van de mens" in Suriname werden gesignaleerd en het land het advies kreeg zijn ,,gedrag radicaal te veranderen".

De commissie was in de zomer van 1983 met een onderzoek naar de gebeurtenissen in Suriname begonnen na een klacht van Amnesty International over de dood van de 15 personen in december 1982.

De samenstellers van het rapport concludeerden na gesprekken met leden van de Surinaamse regering en anderen dat de 15 oppositieleiders waren gearresteerd en tussen 8 en 10 december werden doodgeschoten. Enkelen van hen waren volgens het rapport gemarteld. Het verloop van de gebeurtenissen suggereerde dat ,,op de hoogste niveaus van de strijdkrachten besloten is effectieve oppositie te elimineren.' aldus het rapport. Bevelhebber Desi Bouterse en andere leden van de regering leken tijdens gesprekken met de commissie ,,vastbesloten aan te tonen dat de moorden een ongelukkige buitensporigheid waren. die verzacht werden door samenzweringen tegen de revolutie". zo stond in het rapport.
Nadat aanvankelijk van Surinaamse officiële zijde was meegedeeld dat de 15 op de vlucht waren doodgeschoten deden Bouterse en ook andere leidende Surinamers het tegenover de commissieleden voorkomen alsof de moord slechts het werk van een paar zenuwachtige soldaten was geweest.
In dit verband stelde de commissie vast dat het gebruikelijk was in dergelijke gevallen een onderzoek, de vervolging en de bestraffingvan de verantwoordelijken aan te bevelen. In het geval van Suriname zou dit betekenen dat de regering in Paramaribo zichzelf zou moeten vervolgen en straffen. omdat ,,dehoogste of ten minste machtigste regeringsarnbtrnaren voor ernstige schendingen van de mensenrechten verantwoordelijk zijn", aldus de commissie in haar rapport
Bovendien concludeerde de commissie dat door ..de massamoord van december" die sectoren binnen de Surinaamse bevolking tot zwijgen waren gebracht die zich tegen .,het voortbestaan van een niet-democratische regering" verzetten. Samen met maatregelen als de uitbreiding van het leger en de oprichting van een volksmilitie zou in het algemeen een klimaat zijn geschapen dat door ,,hevige angst" werd gekenmerkt
Eeri andere consequentie van de moord was dat geen enkele advocaat in Suriname meer men-

sen durfde te verdedigen die van een misdrijf tegen de staatsveiligheid werden beschuldigd. Vier van de 15 slachtoffers waren immers prominente advocaten. Tot dan toe was bijvoorbeeld oud-minister John Hardjoprajitno. die in januari 1983 was gearresteerd. er niet in geslaagd een verdediger te vinden. Advocaten die zijn verzoek in overweging hadden genomen waren hiervan al heel gauw teruggekomen nadat ze waren bedreigd.
Kritiek had de commissie verder ook op het feit dat Bouterse door middel van een reeks van verordeningen allerlei fundamentele rechten in Suriname had ondermijnd Ei. werd op gewezen dat de meningsvrijheid in ernstige mate was beknot. Er was nog maar één krant. De Ware Tijd, die streng werd gecensureerd. Het blad zou ,,een orgaan van de officiële propaganda" zijn geworden. Evenals alle niet-officiële kranten had het regime ook alle niet-officiéle radiozenders gesloten
Grote zorgen maakte dr commissie zich over een nieuwe verordening, op grond waarvan het verboden was zogenaamd subversieve geschriften in te voeren, te transporteren. te verspreiden. te verkopen, te bezitten. te vervaardigen en te reproduceren Op overtreding stond een boete of gevangenisstraf. Ofschoon de regering nog moest beslissen om welk materiaal het ging stelde de commissie vast dat de verordening een ernstige inbreuk op de meningsvrijheid vormde.
Over de politieke situatie werd in het rapport opgemerkt dat alle niet-gouvernementele partijen waren verboden. Alleen de links-radicale PALU was toegestaan. die bij de verkiezingen in 1977 geen enkeie zetel had Kunnen veroveren. In dit verband zei de commissie het ,,onaanvaardbaar" te achten dat een regering onbeperkt aan de macht probeerde te blijven. de uitoefening van politieke rechten bleef verbieden en elke afwijkende mening onderdrukte.

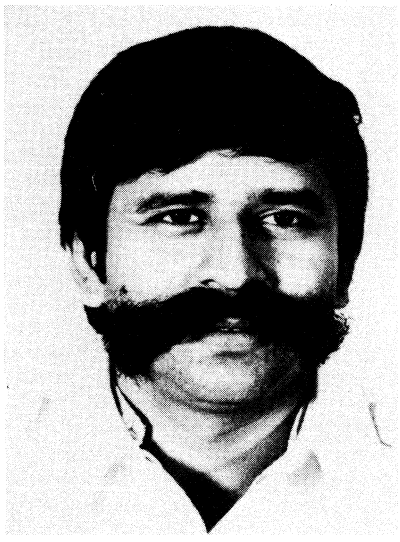
Suriname beëindigt luchtvaartverdrag

Nadat Suriname per 15 oktober 1982 het luchtvaartverdrag met het Koninkrijk der Nederlanden had opgezegd. werd m.i.v. 15 oktober 1983 de rechtstreekse vliegverbinding tussen Paramaribo en Schiphol beëindigd.
Het samenwerkingsverband tussen de Surinaamse en Nederlandse luchtvaartmaatschappij, resp. SLM en KLM, kwam in 1982 aan het wankelen als gevolg van een controverse tussen de SLM en de Antilliaanse luchtvaartmaatschappij ALN over de exploitatie van de route Paramaribo-Antillen-Miami. Omdat het hierbij ging om een gezamenlijke Nederlands-Antilliaanse overeenkomst met Suriname, was ook het verdrag met Nederland opgezegd en mocht de KLM niet meer op Paramaribo vliegen.

Vervolgens ging Suriname in zee met de Britse luchtvaartmaatschappij British Caledonian en op 26 oktober 1983 werd overeengekomen dat deze Britse maatschappij voorlopig per week twee extra vluchten op Schiphol mocht maken om passagiers voor Paramaribo af te zetten en op te halen. De vluchten moesten echter worden uitgevoerd met het kleine type vliegtuig BAC-111 (110 passagiers) en niet met een veel grotere DC-10 (380 passagiers), zoals British Caledonian aanvankelijk had gewild De DC-10 ging vanaf de Londense luchthaven Gatwick naar Paramaribo Medio november kreeg Brrtish Caledonian alsnog toestemming met een DC-10 op Schiphol passagiers met bestemming Suriname op te halen
De KLM wilde passagiers voor Suriname via extra vluchten naar Caracas in Venezuela bi engen Vandaar zouden de passagiers verder kunnen vliegen.

Universiteit Paramaribo onder *nieuwe naam heropend*

Op 17 oktober 1983 maakte legerleider Desi Bouterse bekend dat de universiteit van Paramaribo werd heropend onder een nieuwe naam. Voortaan zouden de studenten naar de Anton de Kom-universiteit kunnen gaan. Anton de Kom, door Bouterse omschreven als ,,een vroege strijder tegen kolonialisme", verzette zich in de jaren twintig en dertig tegen het Nederlands koloniale bestuur. Hij schreef een boek onder de titel ,,Wij slaven van Suriname" en riep op tot samenwerking van alle etnische groepen tegen het koloniale bestuur. In 1933 werd de als een ,,communistische agitator" beschouwde De Kom na rellen in Paramaribo gearresteerd en uiteindelijk op de boot naar Nederland gezet. In 1945 stierf hij op 47-jarige leeftijd in het Duitse concentratiekamp Neuengamme.
Volgens Glenn Snnkatsing, minister van onderwijs en wetenschap, was de universiteit in net verleden in handen van de elite geweest, en moest zij nu een ,,instrument worden in de handen van patriottische onderzoekers en studenten, verbonden met de strijd voor eenheid en nationale bevrijding".

Glenn Sankatsing

Jan Sariman

Oud-minister *Sariman* auteur boek over ,,*decembermoorden*"

Op 18 oktober 1983 deelde Jan K. Sariman, die onder premier Henry Neijhorst minister van landbouw, veeteelt en visserij was geweest (pag.31/3-1983), in Nederland mee dat hij de auteur was van het op 16 mei in Den Haag gepresenteerde boek ,,Dedecembermoorden in Suriname, verslag van een ooggetuige" (pag.668/1 e.v.-1986). De oud-minister was – net als Horb, diens vier lijfwachten en oud-minister Hardjoprajitno – op 30 januari gearresteerd en naar Fort Zeelandia overgebracht. In de ochtend van 31 januari had Bouterse hem een verhoor afgenomen, waarna hij zonder officiële aanklacht onder huisarrest was gesteld. Het huisarrest had 30 dagen geduurd en eenmaal vrijgelaten wegens gebrek aan bewijs had Sariman het land verlaten en was via de Verenigde Staten naar Nederland vertrokken.
De oud-minister zei zich nu pas bekend te maken omdat hij in het begin huiverig was voor het effect dat het boek in Suriname zou hebben. ,,Ik heb dit boek geschreven nadat ik een maand huisarrest had gehad en leefde voortdurend in angst. Onder die omstandigheden was het voor mij noodzakelijk buiten de publiciteit te blijven", aldus Sariman.

Cubaanse ambassadeur moet Suriname verlaten. Reactie Nederland en VS

Op 25 oktober 1983 maakte lt.-kol. Desi Bouterse in een televisietoespraak bekend dat Cuba was verzocht zijn diplomatieke vertegenwoordiging in Suriname binnen twee weken terug te brengen tot een zaakgelastigde met drie personeelsleden. Hij zei dat een herhaling van de ,,rampzaligeontwik-

kcling op Grenada moest worden voorkomen (zie voor Amerikaanse interventie op Grenada in de vroege morgen van 25 oktober pag. 423 e.v.-1984). De Cubaanse ambassadeur Oscar Oswaldo Cardenas moest binnen zes dagen het land verlaten. Bouterse wees op de steun die Suriname in het verleden van Cuba had ontvangen, maar hij merkte ook op dat dc relatie tussen de twee landen reden gaf tot ongerustheid. mede door de ,,wattypische werkwijze van de Cubaanse ambassadeur"
De Surinaamse regering zag zich nu genoodzaakt ,,eenonderzoek in te stellen naar alle factoren binnen de Surinaamse revolutionaire constellatie die zouden kunnen leiden tot eenzelfde onverzornlijke polarisatie binnen de revolutionaire gelederen als in Grenada". Deze stappen waren genomen omdat Suriname lering moest trekken uit het gebeurde op Grenada, aldus Bouterse. De samenwerkingsverdragen met Cuba werden opgeschort.
In het weekeinde van 29-30 oktober verklaarde een hoge functionaris in Paramaribo dat 25 personeelsleden van de Cubaanse ambassade en ten minste 80 Cubaanse adviseurs Suriname moesten verlaten.
Op 30 oktober vertrok de Surinaamse ambassadeur in Nederland, Henk Herrenberg, voor een diplomatieke missie naar Cuba.

In *NRC/H'blad* (29-10-1983) meldde Frans van Klaveren dat Bouterse al op 24 oktober. een dag voor de Amerikaanse interventie op Grenada, tot uitwijzing van de Cubanen had besloten. Van Klaveren schreef over de houding van Suriname t.a.v.Cuba o.m. het volgende:

De invloed die de vermoorde premier van het ministaatje Grenada. Maurice Bishop, bij zijn leven op de koers van Suriname oefende, heeft zich tot buiten zijn graf uitgestrekt. De moord op zijn vriend Bishop bood de Surinaamse legerleider Desi Bouterse het al langer verbeide voorwendsel de banden met Cuba losser te maken. De dezer dagen geuite veronderstelling dat de inval van de Verenigde Staten op Grenada bij Bouterse een ,,angstreflex" zou hebben veroorzaakt met als gevolg de uitwijzing van de Cubaanse ambassadeur Cardenas. is weinig geloofwaardig. Amerika kan zich immers gezien de internationale reacties geen ..tweede-Grenada" in Suriname veroorloven.
Bovendien zijn er duidelijke aanwijzingen dat het tussen Bouterse en Castro al langer niet boterde. Zo ontstond er wrijving over de inhoud van de rede die Bouterse onlangs in de VN hield. Het verwijt van Cubaanse zijde was dat Bouterse in zijn toespraak noch Cuba noch Grenada had genoemd. terwijl bij een voorgaande gelegenheid Cuba wel enige tekst aan Suriname had gewijd. Op een receptie. die Cuba tijdens deze VN-zitting aanbood en waarvoor Suriname was uitgenodigd, lieten Bouterse en diens delegatie verstek gaan.
Het sterkste argument dat tegen de ..angstreflex" spreekt, is het feit dat Bouterse reeds maandag tot uitwijzing van de Cubanen had besloten. dat wil zeggen de dag vóór de invasie op Grenada
Los van die ,,angstreflex" staat de constante druk die zowel Brazilië als de Verenigde Staten het afgelopen laar op Suriname hebben geoefend de Cuba-lijn te verlaten. Ook kan het Bouterse niet zijn ontgaan dat de Amerikaanse ambassadeur bij de VN, Jeane Kirkpatrick, twee weken geleden de ontwikkeling op Grenada en in Suriname op één lijn stelde.
Opvallend was de gematigdheid waarmee Bouterse de Amerikaanse inval veroordeelde: zijn afwijzing was getoonzet met een mildheid die verder ging dan die van een aantal trouwe bondgenoten van de Verenigde Staten

Op 27 oktober betuigde de Nederlandse minister van buitenlandse zaken; H. van den Broek. zijn instemming met de maatregelen die Bouterse t.a.v. Cuba had genomen. De minister zei tegenover de Wereldomroep dat hij deze ontwikkeling positief achtte in die zin dat Suriname hiermee zijn beleid van ongebonden land een zuiverder inhoud gaf.
Een woordvoerder van de Nederlandse minister van ontwikkelingssamenwerking, E. Schoo, zei op 2 november dat de ontwikkelingen in Suriname van de laatste weken geen wijziging hadden gebracht in de opvatting van de Nederlandse regering over de voorwaarden voor hervatting van de ontwikkelingssamenwerking. Er was geen sprake van versoepeling van de criteria, aldus de woordvoerder.
In Paramaribo was kennelijk iets aan het veranderen, zei de woordvoerder, en dat beoordeelde de Nederlandse regering positief. Hervatting van de ontwikkelingshulp kon echter pas aan de orde komen wanneer ,,concrete stappen" werden gezet in de richting van herstel van democratische verhoudingen, van een onafhankelijke rechtspraak en van persvrijheid en vrijheid van meningsuiting. Tenslotte was een voorwaarde dat de Surinaamse regering een aanvaardbare verklaring gaf voor de gebeurtenissen van begin december die hadden geleid tot de dood van 15 prominente Surinamers. Géén van de genoemde voorwaarden was de afgelopen periode vervuld, aldus de woordvoerder van minister Schoo.
Medio november zei de Amerikaanse ambassadeur in Paramaribo, Robert W. Dumling, tegenover een correspondent van de New York Times dat Washington bezig was de betrekkingen met Suriname aan te halen. ,,Wezijn er niet op uit vijanden te maken. wij willen vrienden, wij willen vriendschappelijke betrekkingen met dit land en daarom onderhandelen we met de Surinaamse regering over manieren waarop onze betrekkingen kunnen worden verbeterd."
De ambassadeur zei dat de Surinaamse buitenlandse politiek had bewezen zich onafhankelijk van Cuba te kunnen opstellen en dat hervatting van de (bescheiden) Amerikaanse ontwikkelingshulp aan Suriname , niet onmogelijk ' was

Onderzoek Internatzonale *Arbeidsorganisatie*

Op 18 november 1983 aanvaardde de beheersraad (bestuur) van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) in Genève met algemene stemmen een rapport dat was opgesteld na een bezoek van een vertegenwoordiger van de ILO, William Simpson, aan Suriname van 18 tot 25 augustus, Het rapport was opgesteld na een klacht van het Internationaal Verbond van Vrije Vakverenigingen (IVVV, zie ook pag. 67011).
Het rapport behandelde de dood in december 1982 van de Surinaamse vakbondsleider Cyrill Daal en nog drie Surinamers die functies hadden in de vakbeweging, te weten de journalisten Bram Behr en Leslie Rahman en de advocaat Eddy Hoost (zie pag. 849/1-1982). De ILO veroordeelde hun dood ,,in de sterkste termen". Over de dood van de andere elf mensen kon het IVVV geen klacht indienen omdat het geen vakbondsmensen betrof.
In het ILO-rapport werd de noodzaak onderstreept dat Suriname een onafhankelijk onderzoek liet instellen naar de omstandigheden waaronder in december critici van het Surinaamse bewind waren omgekomen. Het toestaan van zo'n onderzoek zou, aldus het rapport, een aanwijzing zijn dat de Surinaamse regering alles deed om een herhaling van gebeurtenissen als in december te voorkomen. De ILO zei dan ook ,,tebetreuren" dat zij te horen had gekregen dat het Surinaamse bewind niet van plan was het gevraagde onderzoek in te stellen.
Voor het rapport in de ILO-beheersraad in stemming werd gebracht kreeg Suriname, dat geen lid was van de raad, gelegenheid zijn standpunt te verdedigen. Dat deed de Surinaamse ambassadeur in Nederland. H. Herrenberg, die met klem verzocht het verzoek om een onafhankelijk onderzoek uit het rapport te halen. Hij zei dat Suriname een soevereine staat was en dat de ILO geen politieke organisatie was en niet om een dergelijk onderzoek mocht vragen. Het ging om een ,,interne aangelegenheid", aldus Herrenberg. Hij zei dat het aan de Surinaamse regering en het Surinaamse volk was over de kwestie te beslissen.

Oprichting eenheidsbeweging Stanvaste *ofwel* 25-februarzbewegzng *Reactie Comité Christelijke* Kerken

Op 24 november 1983, de dag voor

Onafhankelijkheidsdag, proclameerde lt.-kol. Desi Bouterse op het Eenheidsplein in Paramaribo ten overstaan van naar schatting 15.000 landgenoten de eenheidsbeweging Stanvaste, ook wel 25-februari-beweging genoemd.
Onder verwijzing naar de dood van 15 intellectuelen in december 1982 zei Bouterse dat nooit meer zo hard zou worden opgetreden op voorwaarde dat het revolutionaire pad niet met geweld werd geblokkeerd. Tevens benadrukte hij dat met de eenheidsbeweging Stanvaste een begin was gemaakt met nieuwe democratische structuren in Suriname.
Bouterse zei dat binnenkort een tweede concept-programma van de beweging zou worden gepubliceerd. Hij gaf toe dat de economische situatie benard was, maar vond dat Suriname het vergeleken met andere landen uit de Derde Wereld nog goed deed. Opnieuw verklaarde hij dat Suriname krachtens verdrag recht had op Nederlandse ontwikkelingshulp en benadrukte hij bij diverse gelegenheden de hand naar Den Haag te hebben uitgestoken.
Tijdens de bijeenkomst werd voor de eerste maal de Stanvastevlag gehesen, bestaande uit een horizontale rode baan, een witte baan met daarop het Stanvaste-bloempje, en weer een rode horizontale baan.

Diezelfde dag ging Bouterse tijdens een persconferentie in op kritiek op de leiding van Stanvaste die bestond uit drie militairen onder aanvoering van kapitein E. Boer-eriveeri. Hij wees er-op dat het leger al sinds 1980 een voortrekkersrol vervulde in Suriname. ,,Dezedrie militairen", aldus Bouterse, ,,zouden het liefst zo snel mogelijk afstand willen doen van hun nieuwe functies, maar voorlopig kan dat niet". Een speciale commissie en onderlinge discussies binnen de bevolking zouden de definitieve inhoud van het werk van de eenheidsbeweging bepalen", zo zei de legerleider.
Desgevraagd liet hij weten dat de oprichting van de eenheidsbeweging niet betekende dat de huidige politieke partijen, de Progressieve Arbeiders- en Landbouwersunie (PALU) en de Revolutionaire Volkspartij (RVP) ophielden te bestaan. ,,Stanvaste is geen politieke partij. maar als de PALU en de RVP zich voldoende herkennen in de doeleinden van de beweging kunnen ze zich aansluiten. Iedereen kan zich als aspirant-lid van Stanvaste opgeven", aldus Bouterse.

Op de vraag of Suriname zou terugkeren naar een rechtsstaat merkte Bouterse op dat Suriname dat al was, maar dat de rechtspraak zou moeten worden herzien in het kader van de nieuwe ontwikkelingen, want de huidige stamde nog uit de koloniale tijd.

Ook gold dit. zo betoogde Bouterse, voor de westerse interpretatie van persvrijheid. In zijn visie moesten de media de volkswil vertegenwoordigen en niet het tot manipuleren in staat zijnde instrument van vroeger zijn. ,,We moeten de mensen leren met hun vrijheden om te springen en hun plichten en rechten te kennen in oer Derde-Wereldland als het onze." Wat zijn eigen persoon betrof zei Bouterse: ,,Mijn positie is historisch vastgelegd. maar men moet ons (als leiders) niet gaan haasten, want dan gaan we brokken maken."
Wanneer de Verenigde Staten hun financiele hulp aan Suriname van ongeveer anderhalt miljoen dollar zouden willen verhogen, dan was Suriname daar blij mee. zo zei Bouterse verder. Maar voor Amerika gold precies hetzelfde als voor betrekkingen met andere landen: die relatie kon alleen worden aanvaard op grond van gelijkwaardigheid en wederzijds belang. In militaire hulp van Washington was Suriname niet geinteresseerd, aldus de bevelhebber. ,,omdat ons land alle problemen in het Caribisch gebied als sociaal-economische problemen ziet die niet met militaire middelen zullen kunnen worden opgelost."

In een acht pagina's tellend stuk leverde het Comité Christelijke Kerken (CCK). dat onder voorzitterschap van bisschop A. van Zichem stond, commentaar op het concept-programma van de door Bouterse gelanceerde 25-februari-beweging.
In zijn commentaar drong het CCK aan op een krachtig herstel van de grondwetsrechten. Het vond het onjuist wanneer binnen de samenleving uitsluitend nadruk werd gelegd op waarden als anti-imperialisme en antikolonialisme. Volgens de kerken ,,doet" deze negatieve benadering ,,onvoldoende recht aan de waardigheid en intelligentie van het Surinaamse volk en is daarom ook niet in staat te inspireren". Bovendien nam het programma volgens het CCK vijandschap als basis van handelen, hetgeen strijdig was met het christendom.

,,Een goede reactie op het stuk", aldus het comité. ,,wordt bemoeilijkt doordat de gebruikte begrippen nergens sluitend worden gedefinieerd, zoals bijvoorbeeld het kernbegrip ,,revolutie". waar het in het gehele stuk om te doen is". Het comité maakte zich zorgen over het misschien wat al te vlot overboord gooien van oude staatkundige en maatschappelijke structuren van voor 1980. De kerken wilden een analyse waaruit moest blijken dat de nieuwgekozen structuur beter was dan de oude en in welke opzichten dat het geval was." Deze analyses lijken ons belangrijk en noodzakelijk omdat men anders gevaar loopt, door de overigens goed bedoelde vernieuwingsdrang, waardevolle en zelfs onmisbare culturele, economische en sociale verworvenheden van land en volk verloren te doen gaan."
Het CCK waarschuwde ook voor de mogelijke gevolgen van het uitblijven van een nieuwe grondwet. ,,Zonder grondwet hebben zelfs de beste programma's een uiterst labiele waarde. Rechtsonzekerheid en grondwettigloosheid scheppen angst en vrees die de menselijke geest neerdrukken en daardoor produktie en prestatie afremmen ten nadele van onze natie". aldus het CCK.
In het concept-basisprogramma van Stanvaste stond onder het hoofdstuk ,,Organiseer dc massa's voor werkelijke democratie!": ,,Op korte termijn instellen van een grondwetscommissie die belast zal worden met het vastleggen van de verworven rechten van ons volk en de staatsorganen die hierbij een rol vervullen."
Er heerste bij de christelijke kerken een grote ongerustheid ten aanzien van wat in het concept-basisprogramma werd genoemd ,,Democratisering van de rechterlijke macht door het delegeren van de taken van de rechtspraak naar nieuw te vormen organen dir deels door de werkers zelf gekozen worden.' Deze belangrijke passage, zo merkte het CCK op, was voor hen niet duidelijk, maar ,.in elk geval mag democratisering van de rechterlijke macht geen afbreuk doen aan de onafhankelijkheid en integriteit var, de rechtspraak. opdat rechtvaardig en zonder onderscheid des persoons geoordeeld wordt. Of dit bereikbaar zal zijn bij bedoelde democratisering trekken wij in twijfel."
Het CCK had ook fundamentele bezwaren tegen plannen het onthouden van staatssubsidie te koppelen aan godsdienstvrijheid, omdat de overheid bepaalde faciliteiten zou moeten verlenen om die vrijheid te realiseren.

I-Iet commentaar van het CCK kwam aan het einde van een eerste inspraakronde die in het algemeen de vorm had gehad van discussies met functionele groepen door het hele land.
Op grond van alle reacties zou een basisprogramma van de eenheidsbeweging worden geschreven. Oud-minister van buitenlandse zaken Harvey Naarendorp leidde de hele operatie, maar ook Bouterse zelf was kortgeleden een week lang de provincie in geweest om met groepen te discussiëren.

Arrestaties i.v.m. plannen tot staatsgreep

Op 29 november 1983 verklaarde de ondercommandant van de militaire politie. set.-maj. Marcel Zeeuw; tijdens een persbijeenkomst in Paramaribo dat een poging tot staatsgreep was verijdeld, die had moeten leiden tot een invasie van huurlingen. Hij zei dat in verband daarmee een tiental personen was aangehouden.

Zo waren op 23 november in Leliedorp, 20 km ten zuiden van Paramaribo, de broers Oemperkash en Iwan Gobardhan gearresteerd, in de nacht van 23/24 november nog een broer, Krishnapersad Gobardhan, en op 25 november in Wageningen (zie kaart op pag. 647) hun zwager Ramlall Bekaroe. Het ging hier om een Hindoestaanse familie

Volgens Zeeuw had de in Nederland gevestigde Raad voor de Bevrijding van Suriname van ex-president Chin A Sen (zie voor oprichting pag. 647/2 e.v.) personen in Suriname gebruikt om ,,activiteiten te ontplooien".
Aan de pers werden twee verdachten getoond: Oemperkash Gobardhan, die werd aangemerkt als hoofdverdachte, en een zekere Karel Lindveld. Beiden legden een korte verklaring af voor de aanwezige journalisten.
Ondercommandant Zeeuw verklaarde dat de bevrijdingsraad een ,,fasenpakket" had opgezet. Dit voorzag in het verspreiden van pamfletten ,,om

een beetje paniek te zaaien", gevolgd door brandstichtingen in vitale bedrijven. ,,Deze branden", aldus Zeeuw, ,,zouden onmiddellijk worden opgevolgd door wapengeweld en sluipmoordactiviteiten". De aldus ontstane chaotische toestand zou een huurlingeninvasie ,,noodzakelijk maken".

Op 26 oktober waren de midden- en kortegolfzender van de Surinaamse Staatsradio (SRS) volledig door brand ver oest. Eerder die dag was geprobeerd een gebouw van de Stichting Volkshuisvesting en het Miranda-Lyceum in Paramaribo in brand te steken. In een telefoontje naar het ANP had een tot dan toe onbekende organisatie, die zich ,,Weg met de militaire dictatuur in Suriname" noemde, op 27 oktober de verantwoordelijkheid opgeëist voor het uitschakelen van de SRS-zenders.

Oemperkash Gobardhan verklaarde tegenover de pers dat hij na een telefoontje van zijn broer Dennis uit Nederland een tussenpersoon had ontmoet, die hem opdracht had gegeven de branden te stichten. Tijdens een tweede ontmoeting zou Oemperkash Gobardhan ook een dodenlijst hebben gekregen. Hij zou duizend gulden hebben ontvangen om benzine te kopen en auto's te huren.

Op de dodenlijst zouden de namen staan van 14 te liquideren personen, onder wie de PALU-kopstukken Errol Alibux, de premier, en Iwan Krolis.

Oemperkash Gobardhan zei dat hij betrokken was geweest bij het stichten van brand bij de SRS, het ministerie van arbeid en een HAVO-school.
De tweede verdachte, Karel Lindveld, die volgens de militaire politie bekend stond als een beroepsjager en scherpschutter, verklaarde tijdens de brandstichtingen met een geweer in de hand dekking te hebben verleend.
Sgt.-maj. Zeeuw voegde aan de verklaring van Lindveld toe: ,,Zoals u van hem hoort was hij belast met de verdediging van de personen die de branden hebben gesticht en als zij op verzet zouden stuiten van militairen of militiemannen, dan moest hij ze zonder pardon onmiddellijk neerknallen."
Zeeuw maakte verder bekend dat ook de industrieel Oudsten was gearresteerd. Het ging hierbij om R.M. Oudsten, directeur van een pluimveebedrijf in Paramaribo. Volgens zijn moeder zou Oudsten zich op 26 november vrijwillig bij de MP hebben gemeld toen hij vernam dat de politie hem zocht.
Op 30 november noemde R. Sewradsing van de Raad voor de Bevrijding van Suriname de gemelde coupplannen een verzinsel en op 2 december zei voorzitter Chin A Sen op Schiphol nimmer met huurlingen te zullen werken in het verzet tegen Bouterse.
Op 30 november verklaarde minister van leger en politie Wilfred Maynard voor de televisie dat Suriname protestnota's had gestuurd naar Nederland en Frankrijk wegens de voorbereidingen voor de invasie van huurlingen die volgens Paramaribo werden uitgevoerd in Nederland en Frans Guyana. Maynard zei niet te kunnen aannemen dat de inlichtingendiensten van Nederland en Frankrijk niets afwisten van de plannen.
De Nederlandse en Franse regering wezen de Surinaamse beschuldigingen over steun aan plannen voor een staatsgreep in Suriname van de hand. Eveneens op 30 november gaf de commandant van de militaire politie, Lieuw Yen Tai, nadere bijzonderheden over de verijdelde plannen. Hij zei dat op 24 november mensen hadden moeten worden doodgeschoten bij de proclamatie van Stanvaste.
Op 6 december verklaarde de industrieel Oudsten voor de televisie ,,staatsgevaarlijke pamfletten" te hebben gekopieerd, maar zei ,,uit de krant" te hebben gehoord over de branden die de laatste weken in Suriname waren gesticht.
Op 7 december meldde *NRC/H'blad* dat het Surinaamse ministerie van buitenlandse zaken had meegedeeld dat zes van de 11 arrestanten nog die week aan de justitie zouden worden overgedragen.

Op 7 december beschuldigde bevelhebber Desi Bouterse in een toespraak voor radio en TV ,,Nederlanden zijn trawanten" ervan te streven naar ,,een koloniaal en imperialistische onderschikking van het volk en naar herstel van de ongeremde exploitatie en uitbuiting van de Surinamers". In zijn speech verweet Bouterse Nederland .,verregaande ondersteuning" te geven aan recentelijk hier ontdekte plannen tot sabotage en verzet en een mogelijke huurlingeninvasie"
De steun, betoogde de legerleider. ..is in schril contrast met het voortdurende hypocriet pleiten van Nederland voor humaniteit, voor mensenrechten en voor de democratie wanneer het erom gaat hun historische en contractuele financiële verplichtingen jegens ons land en volk te aanvaarden".

EG-hulp voor Suriname

Op 8 december 1983 meldde *NRC/H'blad* dat Suriname van de Europese Gemeenschappen een bedrag van ruim f 19 mln aan ontwikkelingshulp zou krijgen. Ruim f 12,3 mln ontving het bewind in Paramaribo als gift; f 6,75 mln werd ter beschikking gesteld in de vorm van een speciale lening, dat wil zeggen een lening met een ,,zachte rente".
Het geld was bestemd voor projecten in het Surinaamse district Coronie. Daar waren met behulp van de landbouwontwikkelingsbank 200 landbouwers, verdeeld in 30 groepen, in 1978 begonnen met het opzetten van een rijstcultuur.

BURKINA FASO

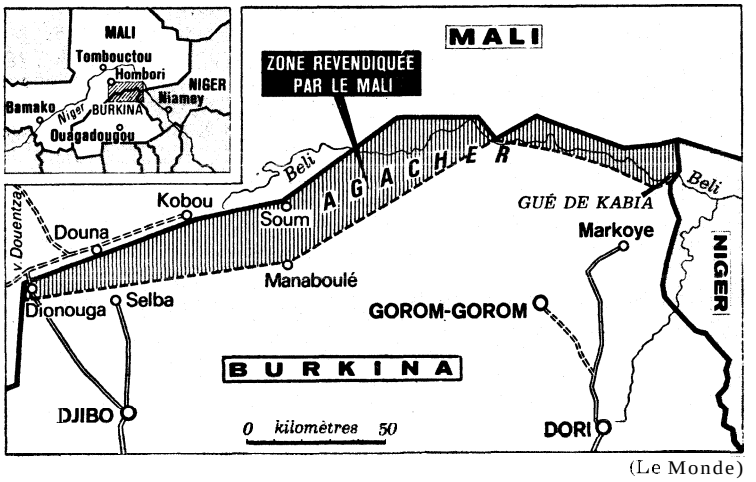
GRENSOORLOG MET MALI. BESTAND NA AFRIKAANSE BEMIDDELING

Op 25 dec. 1985 braken in het grensgebied tussen Burkina Faso (het vroegere Opper-Volta) en Mali gevechten uit, nadat zich daar vanaf 14 dec. incidenten hadden voorgedaan.

Het verloop van de ca. 1.150 km lange grens tussen beide landen was sinds 1960 betwist. Het geschil had reeds op 14 dec. 1974 en 4 juni 1975 tot gewapende botsingen geleid (zie pag. 128-1975 en 51112-1976).
Op 16 sept. 1983 kwamen de regeringen van beide staten overeen het geschil te onderwerpen aan de jurisdictie van het Internationale Gerechtshof (ICJ). Dit akkoord werd op 20 okt. 1983 ter kennis van het ICJ gebracht. dat na de nodige consultaties op 3 april 1985 een speciale Kamer vormde, bestaande uit de rechters Mohammed Bedjaoui, Manfred Lachs en Josë-Maria Ruda alsmede uit twee ad hoc rechters, gekozen door resp. Burkina Faso en Mali, nl. François Luchaire (Frankrijk) en Georges Michel Abi-Saab (Egypte). De Kamer koos Bedjaoui tot voorzitter.
Vervolgens slaagden de grenscommissies van elk van beide landen er in september 1985 in overeenstemming te bereiken over de demarcatie van omstreeks 1.000 km van de gemeenschappelijke grens. Het verschil was gereduceerd tot ca. 160 km lange grensstrook Agacher. Er volgden echter diverse incidenten tussen politiemannen uit Mali en leden van de Comités ter verdediging van de revolutie (CDRs) uit Burkina Faso, in het bijzonder op 23 en 26 nov. 1985 in het dorp Kounia.
De uitwijzing door de autoriteiten van Burkina Faso van de Malinese secretaris-generaal van de Westafrikaanse Economische Gemeenschap (CEAO), Drissa Keita, op 29 okt. 1984 wegens kritiek op de politiek van kapitein Thomas Sankara, het staatshoofd van Burkina Faso. had de activiteiten van de CEAO geblokkeerd en de onderlinge relatie tussen Burkina Faso en Mali verder verslechterd.

Op 21 dec. 1985 maakte de regering van Mali bekend dat functionarissen van Burkina Faso, belast met een volkstelling* en gesteund door een bewapende eenheid van het CDR, op 14 dec. op het grondgebied van Mali waren doorgedrongen. Kort daarop volgden geregelde eenheden van het leger van Burkina Faso, die vier dorpen – Dionouga, Kounia, Selba en Douna – bezetten, alle verbindingen van deze dorpen met de rest van Mali verbraken en er de vlag van Burkina Faso hesen. Volgens de in gebruik zijnde landkaarten (incl. Malinese) lagen de eerste drie dorpen binnen het grondgebied van Burkina Faso, aldus Le Monde (27-12-1985), terwijl Douna enkele kilometers van de grens op Malinees gebied lag. Volgens de autoriteiten van Burkina Faso waren de functionarissen voor de

* Deze volkstelling vond tussen 10 en 20 dec. 1985 plaats. Volgens de voorlopige resultaten, die op 8 jan. 1986 werden bekendgemaakt, telde Burkina Faso 7.919.895 inwoners – 3.824.531 mannen en 4.095.364 vrouwen.

(Le Monde)

volkstelling in de dorpen systematisch gehinderd door Malinese militairen die ook hadden gepoogd daar hun vlag te hijsen.
Op 22 dec. werd door Malinese bronnen gemeld dat de militairen van Burkina Faso die dag het grondgebied van Mali hadden verlaten.
Op 25 der. startte Mali naar eigen zeggen een ,,tegen-offensief" waarbij de vier sinds 14 dec. door Burkina Faso bezette dorpen werden bevrijd. Bovendien voerde de Malinese luchtmacht met Mig-21 toestellen luchtaanvallen uit op de steden Djibo (ca. 50 km van de grens), Ouahigouya en Massoumbou, terwijl het Malinese leger een aanval uitvoerde op Niounongo. Burkina Faso meldde vervolgens op *26* dec. een ,,bombardement" op de stad Sikasso, ca. 40 km over de grens, te hebben uitgevoerd, terwijl de Malinese luchtmacht die dag opnieuw Ouahigouya bombardeerde.
Volgens de *Financial* Times (20-1-1986) drongen Malinese troepen tot 100 km diep in Burkina Faso door.

Bemiddelingspogingen. Bestandsakkoord

Op 26 dec. 's avonds laat maakte de (toenmalige) Libische minister van buitenlandse zaken, Ali Abdessalam al-Triki, via radio-Ouagadougou (Burkina Faso) bekend dat om middernacht een staakt-het-vuren zou ingaan. Maar de volgende morgen beschuldigde Burkina Faso het buurland Mali ervan dit bestand te hebben geschonden door, een uur na het ingaan ervan, de stad Koloko in het zuidwesten van Burkina Faso te hebben aangevallen.
Na bemiddeling van o.a. Libië en Nigeria werd onder auspiciën van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) op 27 dec. een tweede bestand afgekondigd dat te middernacht moest ingaan, maar ook dit werd door Mali (dat verklaarde van niets te weten) op 28 dec. 's ochtends geschonden met een bombardement op vier steden in Burkina Faso.
Op 29 dec. 's middags maakte de Libische minister Al-Triki melding van een derde bestand door tussenkomst van Libië en Nigeria. Dit bestond volgens radio-Ouagadougou uit de volgende drie punten:
1) terugtrekking van alle troepen op de posities die zij voor het begin van de gevechten innamen;
2) staking van alle handelingen die tot een verslechtering van de ,,broederlijke betrekkingen" tussen de beide landen konden leiden;
3) oprichting van een militaire waarnemerscommissie bestaande uit Libië, Nigeria, Mali, Burkina Faso en een vertegenwoordiger van de OAE.
Nadat Burkina Faso dit bestand reeds op 29 dec. had aanvaard, ging ook Mali op 30 dec. 's morgens akkoord.

Maar enkele uren later stemden de strijdende partijen in met een ander bestandsakkoord dat tot stand kwam onder auspiciën van de ANAD (Accord en non-agression et d'assistance en matière de défense), een organisatie van zeven Fransraiige staten (Burkina Faso, Ivoorkust, Mali, Mauretanië, Niger, Senegal en Togo). Dit akkoord werd bekendgemaakt na afloop van een buitengewone ministerraad van de ANAD op 30 dec. in Abidjan. Tijdens die bijeenkomst zouden alle lidstaten behalve Burkina Faso zich hebben uitgesproken tegen de aanwezigheid van Libische waarnemers, aldus Le *Monde* (I-i). In het betrokken communiqué van 30 dec. werd meegedeeld dat de groep van bestandswaarnemers zou bestaan uit twee officieren van elk van de ANAD-staten alsmede van Benin. Dit akkoord werd op 31 dec. door de presidenten van Burkina Faso en Mali, Sankara en Traore, bekrachtigd.

Nog op 30 dec. werd een staakt-het-vuren van kracht en op 31 dec. arriveerde de militaire waarriemerscommissie o.l.v. de Togolese kolonel Tepe Koffi in het grensgebied van Burkina Faso en Mali om op de naleving van het bestand toe te zien.

Bij de vijfdaagse oorlog (25-29 dec. 1986) zouden volgens diverse schattingen 60 tot 100 doden zijn gevallen. Internationales *Afrikaforum* (111986) maakte op grond van officiële cijfers melding van 59 doden (11 aan Malinese zijde, 48 aan de kant van Burkina Faso).
Beide regeringen beschuldigden hun

Een militair van Burkino Faso bij een uitgebrande auto in Parakaro.

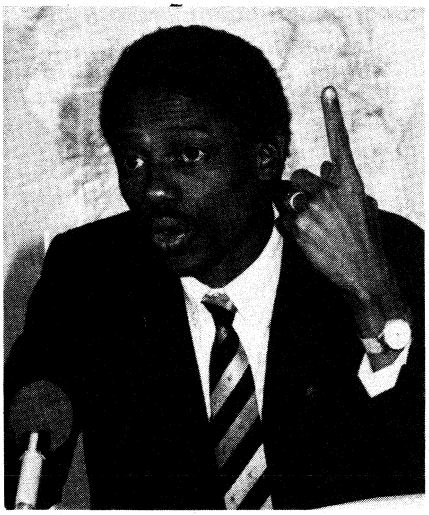
binnenlandse oppositie van samenwerking met de tegenpartij.

Zo stelde de president van Mali, generaal Moussa Traore, op 31 dec. 1985 dat ,,bepaalde leiders van de SNEC (de nationale vakbond van onderwijs en cultuur) geld hebben ontvangen om de Malinese regering te destabiliseren". Naar zijn zeggen moest ,,de aanval van de strijdkrachten van Burkina Faso" samenvallen met ,,stakingen van de onderwijzers en leerlingen van Mali". Volgens Le Monde (2-1) was de agitatie onder studenten en scholieren in Bamako toegenomen na het bezoek van de Libische leider, kolonel Kadhafi, aan de Malinese hoofdstad op 6 dec. 1985.
Daarentegen stelde de minister van buitenlandse zaken van Burkina Faso, Basile Guissou, op 2 jan. 1986 tijdens een persconferentie te Parijs dat er diverse oppositiefiguren uit Burkina Faso, zoals kapitein Kamboulé, onder de Malinese troepen waren opgemerkt. Daaruit kon volgens Guissou worden afgeleid dat Mali de oorlog was begonnen om de regering van Burkina Faso omver te werpen. Het had zich tot handlanger gemaakt van ,,imperialistische krachten" die Burkina Faso wilden destabiliseren. aldus de minister.

Uitwisseling gevangenen. ICJ-oproep. Terugtrekking troepen

Op 9 jan. 1986 werden in de Malinese hoofdstad Bamako in aanwezigheid van een vertegenwoordiger van het Internationale Rode Kruis 16 gevangenen uit Burkina Faso uitgewisseld tegen 3 gevangenen uit Mali.
Op 10 jan. deed de speciale kamer van het Internationaal Gerechtshof in afwachting van zijn definitieve uitspraak over het grensgeschil tussen Burkina Faso eenstemmig een beroep op beide regeringen om:
a) geen enkele actie te ondernemen die het geschil zou kunnen bemoeilijken of uitbreiden;
b) zich te onthouden van elke handeling die het verzamelen van bewijsmateriaal zou kunnen belemmeren;
c) het door beide staatshoofden op 31 dec. 1985 aangegane bestandsakkoord na te leven;
d) hun troepen terug te trekken op posities of achter demarcatielijnen waarover binnen 20 dagen overeenstemming moet worden bereikt;
e) betreffende het bestuur van de betwiste gebieden de situatie te laten bestaan die vóór de gewapende acties gold.

Op 17 en 18 jan. vond in Yamoussoukro (Ivoorkust) een buitengewone topconferentie van de ANAD plaats. Op de eerste dag kwam het tot een openbare verzoening tussen de staatshoofden van Burkina Faso en Mali. kapitein Thomas Sankara en generaal Moussa Traore, in de vorm van een handdruk en een omhelzing. Op 18 jan. werd een akkoord bereikt over de terugtrekking van de troepen van Mali en Burkina Faso uit de betwiste grensstrook.

De minister van buitenlandse zaken van Burkina Faso. Basile Laitar Guisson, tijdens een persconferentie op 2 januari te Parijs.

Op 1 febr. publiceerde de ANAD in Abidjan een verklaring met de mededeling dat Burkina Faso en Mali hun troepen uit het omstreden grensgebied hadden teruggetrokken. De waarnemersgroep, die op de naleving van het bestand van 30 dec. 1985 in de Agacher-strook had toegezien, zou worden ontbonden. Zijn leden hadden bij de uitvoering van het bestand of tijdens de troepenterugtrekking geen negatieve incidenten waargenomen. Beide partijen hadden hun gevangenen uitgewisseld. Het grotere aantal gevangengenomen staatsburgers van Burkina Faso duidde erop dat Mali bij de strijd in het voordeel was geweest.
Op 27 febr. volgde nog een uitwisseling van gevangenen: 15 Malinezen tegen 8 staatsburgers uit Burkina Faso, aldus KCA (mei 1986).

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN 1985-1986

In Burkina Faso deden zich sinds eind 1984 (zie pag. 10912 e.v.-1985) o.m. de volgende ontwikkelingen voor.

Bezuinigingsmaatregelen. Verzet vakbeweging en onderwijs

Ook Burkina Faso werd in 1983 en 1984 door aanhoudende droogte getroffen. Een van de gevolgen daarvan was dat in 1984 ca. 140.000 ton graan moest worden ingevoerd. Begin 1985 werd het graantekort op 167.000 ton geraamd, terwijl de buitenlandse schuld was toegenomen tot omstreeks 18 mrd francs CFA.
Met het oog op deze situatie werden kostenbesparende maatregelen genomen om het tekort op de begroting voor 1985. die begin januari 1985 werd goedgekeurd, terug te dringen.

Zo werd de leeftijd voor uittreding van ambtenaren verlaagd van 55 naar 53 jaar, terwijl hun uitkering in het gunstigste geval 60% van het vroegere salaris bedroeg. Voorts moesten de beter betaalden in de openbare diensten. de particuliere sector en het leger een maand van hun salaris inleveren en de mensen met lagere inkomsten een halve maand. De van staatswege verstrekte vergoedingen werden met 25 tot 50% verminderd.
De huisvesting werd gratis, wat betekende dat de eigenaren geen huur meer ontvingen. De huren van industrie- en handelspanden moesten aan de staat worden afgedragen en niet meer aan de eigenaren. De huursubsidies van alle ambtenaren en trendvolgers. die vaak hoger waren dan de huur zelf, vloeiden voortaan in de staatskas terug.

Na het bekendworden van deze maatregelen werd op 28 jan. 1985 een verklaring van elf vakbonden gepubliceerd, waarin kritiek werd geleverd op de ,,vermindering van de koopkracht" en de bevolking werd opgeroepen ,,zich voor te bereiden op de strijd en de mobilisatie". Tevens werd het hoogste staatsorgaan, de CNR (Conseil national de révolution), ervan beschuldigd de democratische en vakbondsvrijheden te bedreigen. Een deel van die vakbonden werd beheerst door de marxistische Lipad (Ligue patriotique pour le développement) en de PCRV (Parti communiste révolutionaire voltaïque).
Op 1 febr. 1985 schorstte CNR-voorzitter, kapitein Thomas Sankara, per decreet de elf leiders van deze vakbonden ,,wegens obstructie van de maatregelen ten gunste van een onafhankelijke economie".
Ook op de scholen werd tegen de regeringsmaatregelen geageerd, Op 1 febr. werd de voornaamste school in de hoofdstad Ouagadougou, het lyceum Philippe Zinda-Kabore, voor drie dagen gesloten. Op 6 febr. waarschuwde kapitein Sankara: ,,De voornaamste vijand is niet de reactie van rechts, maar de reactie van links."
Reeds eind januari 1985 was de secretaris-generaal van de vakbeweging CSB (Confédération syndicale burkinabe), Soumane Touré, gearresteerd, omdat hij leden van de CNR van verduistering van staatsgelden had beschuldigd. (De CSB was gelieerd aan de Lipad.) In de loop van februari zouden nog ca. 20 vakbondsleiders zijn gearresteerd en gedetineerd.
Op 28 febr. 1985 werd van officiële zijde te Ouagadougou gemeld dat de op 19 aug. ontslagen minister van buitenlandse zaken, Arba Diallo (lid van de Lipad), die in de nacht van 26 op 27 okt. 1984 was gearresteerd, op 26 febr. was vrijgelaten en in zijn ambt was hersteld. Lijn Lipad-collega. ex-minister van voorlichting Adama Touré, bleef in detentie.
Bij een explosie in het munitiedepot van het militaire kamp van Ouagadou-

gou werden op 1 juni drie soldaten gedood, terwijl drie andere gewond raakten. Volgens de minister van defensie, majoor Jean-Baptiste Lingani, was deze aanslag het ,,werk van specialisten".
Op 20 juni bevestigden vertegenwoordigers van de studentenvakbond UGEB te Parijs dat er in Burkina Faso periodiek willekeurige arrestaties plaatsvonden. Zij spraken van een „staatsterrorisme", bedreven door de ,,comités ter verdediging van de revolutie" (CDRs).

Amnestie. Wijziging kabinet

Op 4 aug. 1985 de tweede verjaardag van de .,democratische volksrevolutie. kondigde president Sankara de opheffing van het nachtelijk uitgaansverbod (van kracht sinds augustus 1983) af alsmede een presidentiële amnestie voor bepaalde gedetineerden. Zo werd de gevangenisstraf van ex-president Jean-Baptiste Ouedraogo gewijzigd in huisarrest. De gevangenisstraf van het voormalige staatshoofd kolonel Saye Zerbo (7 jaar) werd met een jaar verminderd; die van de vroegere parlementsvoorzitter en oud-premier Gérard Kango Ouedraogo (10 jaar) werd met 2 jaar gereduceerd. Voorts profiteerden twee voormalige ministers van president Lamizana, Marc Tiemoko Garango en Léonard Calmogo, van de amnestie. Tevens schold de president achterstallige belastingbetalingen van burgers kwijt. Maar aan de andere kant waarschuwde hij de vijanden van zijn regime: „Wij zullen de samenzweerders, die door de financiële machten worden betaald en die onze revolutie willen vernietigen, berechten en bestraffen."
Op 12 aug. ontbond de president zijn kabinet. Slechts drie ministers moesten hun werk als algemene coördinatoren in Ouegadougou voortzetten: Kapitein Blaise Compaore, majoor Jean-Baptiste Lingani en Henri Zongo. De overige 19 kabinetsleden werden belast met het beheer van collectieve boerderijen
Op 1 sept. werd het kabinet na een reorganisatie weer in functie gesteld. Er waren drie nieuwe ministers: mevr. Beatrice Damiba (milieu en toerisme) i.p.v. Raymond Poda; Sansah Dah (sport en ontspanning) i.p.v. mevr. Rita Sawadogo; en Mamadou Touré (handel en bevoorrading) als opvolger van Alain Koeffe, die op zijn beurt Omar Diawara als minister van transport en verbindingen verving.

Bezoek *Kadhafi,* Sankara kondigt *„Jamahiriya"* aan.

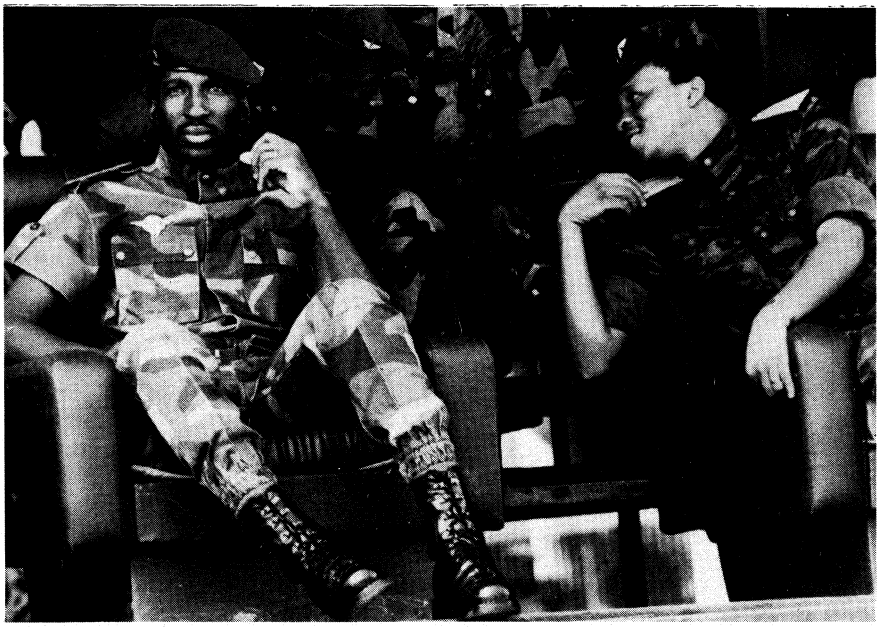
Van 9-11 dec. 1985 bracht de Libische leider Kadhafi een bezoek aan Burkina Faso. Uat hij bij zijn vertrek de tweede „Jamahiriya" (staat van de massa's, het Libische regeringssysteem waarbij de macht bij de massa's berust door middel van instellingen als de volkscomités) in de wereld en een model voor West-Afrika noemde. In een interview voor radio-Tripoli verklaarde president Sankara op 23 dec. 1985 dat hij Burkina in een „Jamahiriya" zou veranderen. Hij had reeds 7.300 coördinatiebureaus ingesteld, die opdracht hadden de mening van de volksmassa's te peilen en aan de Nationale Raad van de Revolutie (CNR) door te geven.

Verdere amnestiemaatregelen. Nationale CDR-conferentie

Op 3 jan. 1986 werden de gevangenisstraffen van kolonel Saye Serbo en Gerard Kango Ouedraogo gewijzigd in huisarrest.
Op 3 febr. werd de voormalige minister van vooriicnting en ieider van de Lipad, Adama Touré, in vrijheid gesteld.
Op 4 febr. kondigde president Sankara aan dat in de tweede helft van maart de eerste nationale conferentie van de comités ter verdediging van de revolutie (CDRs) zou worden gehouden.

Op 18 febr. werd in Ouagadougou de Nationale Unie van de Oudsten van Burkina (UNAB) opgericht, waartoe o.a. de ex-presidenten Maurice Yamoego en Sangoule Lamizana behoorden. De minister van volksdefensie, majoor Lingani, die aan de oprichtingsceremonie deelnam, verklaarde dat de UNAB naast de CDRs overal in het land actief zou worden. Tegelijk werd bekend dat in de leiding van de CDRs een zuivering werd uitgevoerd. De betrokkenen hadden zich schuldig gemaakt aan economische misdrijven en morele fouten, die onverenigbaar zijn met de revolutionaire moraal".

Van 31 maart – 4 april werd in Ouagadougou de eerste nationale conferentie van de CDRs gehouden, met ruim 1.300 afgevaardigden uit binnen– en buitenland.
In zijn slottoespraak betoogde president Sankara: ,,Niets, wat aan positieve prestaties onder de revolutie is bereikt, is zonder de CDRs bereikt." „Men schaadt zichzelf, als men zonder de comités handelt, tenzij men bereid is Burkina te verlaten." Maar Sankara sprak ook over de angst van functionarissen, ,,omdat zij door enkele CDRs zijn geterroriseerd". Dat was een situatie ,,die nu moet worden gecorrigeerd". „Veroordeeld moeten ook degenen worden (...) die uit geldingsdrang hun wapens showen. (...) Wij moeten zulke lieden elimineren." Er waren volgens Sankara ook enige comités ,,die de bewakingsdiensten hadden benut om te plunderen". „Van nu af aan zullen wij hen als dieven behandelen. (...) Allen die stelen en mensen beroven, zullen worden neergeschoten."

Kapitein Thomas Sankara (l.),de president van Burkina Faso, tijdens de viering van de tweede verjaardag van de ,,revolutie" op 4 augustus 1985.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

SDI SCHEIDT GORBATSJOW EN REAGAN

De president van de Verenigde Staten Ronald Reagan en de secretaris-generaal van de Communistische Partij van de Sowjet-Unie Michail Gorbatsjow hebben op 11 en 12 okt. 1986 in de IJslandse hoofdstad Reykjavik hun tweede topconferentie gehouden.
Hoewel uit mededelingen, gedaan in Washington voor de bijeenkomst in Reykjavik, kon worden afgeleid dat op de agenda voor de besprekingen tussen de twee toppolitici en hun delegaties onderwerpen voorkwamen als de mensenrechten (bedoeld wordt de behandeling van dissidenten in de SU en het vraagstuk van de emigratie van joden uit dat land) en regionale problemen (het militaire ingrijpen van de SU in Afghanistan), kwam in Reykjavik de nadruk toch te liggen op het vraagstuk van de wapenbeheersing, i.h.b. op de beperking en vermindering van de nucleaire bewapening.

De Amerikaanse en de Sowjet-delegaties slaagden erin op onderdelen van dit vraagstuk flinke vooruitgang te boeken. Overeenstemming werd bereikt over drastische reductie van de aantallen strategische kernwapens alsmede over een verwijdering van alle kernwapens voor de middellange afstand, in het bezit van de VS en de SU, van Europese bodem.
Echter, de bereikte overeenstemming kon niet operationeel worden gemaakt als gevolg van een halsstarrig meningsverschil over het Amerikaanse Strategische Defensie Initiatief SDI.
Met het SDI streven de Amerikanen er naar om, met behulp van de meest geavanceerde technologie, in de ruimte een afweerschild te installeren, dat binnenkomende kernraketten kan opvangen en onschadelijk kan maken. Volgens de Amerikaanse president is SDI puur defensief en kan het, als het zou blijken te werken, kernraketten „overbodig" maken en leiden tot de afschaffing ervan.

De Sowjets echter kijken er heel anders tegenaan. Zij menen dat de Amerikanen met het SDI-onderzoek streven naar militaire superioriteit. Indien de Amerikanen er werkelijk in zouden slagen een effectief verdedigingssysteem tegen kernraketten te construeren, zou de grondslag ontvallen aan de bestaande strategie van wederzijds verzekerde afschrikking. De Amerikanen zouden in dat geval straffeloos een „eerste slag" met kernwapens kunnen uitvoeren zonder te hoeven vrezen voor een antwoord uit de Sowjet-Unie.
Iedereen gaat er evenwel vanuit dat een afweerschild in de ruimte nooit voor 100% effectief zal kunnen blijken te zijn. Als er maar voldoende kernwapens tegen worden ingezet, zal het schild op een gegeven moment moeten bezwijken:
Mochten de Amerikanen op een gegeven moment besluiten inderdaad een afweerschild in de ruimte te construeren, dan kan het Sowjet-antwoord alleen maar zijn het plaatsen van meer intercontinentale kernraketten gericht op de Verenigde Staten, in zodanige aantallen dat de numerieke kwaliteit ervan de defensiecapaciteit van het schild te boven gaat, om op die manier de wederzijdse afschrikking te handhaven.

Vanuit een dergelijk gezichtspunt is het SDI-onderzoek een eerste stap op de weg naar verscherping van de wapenwedloop.
De Sowjets is er veel aan gelegen deze verscherping van de wapenwedloop te voorkomen, niet in de laatste plaats omdat die een zware druk op de economie van de SU zou leggen.
Overigens is niet met zekerheid bekend of de Sowjets zelf een eigen SDI-onderzoek verrichten. Vermoed wordt dat, als zij hiermee bezig zouden zijn, zij op technologisch gebied zo ver bij de Amerikanen achter liggen. dat zij ook om deze reden ernaar streven het Amerikaanse onderzoek op zijn minst af te remmen.

Op hun eerste topontmoeting in nov. 1985 in Genève (pag. 765 e.v.-1985) waren president Reagan en secretaris-generaal Gorbatsjow overeengekomen dat zij elkaar in de loop van 1986 in Washington voor de tweede maal zouden ontmoeten.
Dat er nu een bijeenkomst in Reykjavik heeft plaatsgevonden, gaat terug op een initiatief van secretaris-generaal Gorbatsjow, dat deze heeft ondernomen op een moment waarop er tussen de VS en de SU diplomatieke verwikkelingen waren ontstaan, die het doorgaan van de voorgenomen top in Washington zeer onwaarschijnlijk hadden gemaakt.

Arrestatie Sowjet-burger Zacharow in New York. Antwoord SU: VS-burger *Daniloff* aangehouden

Agenten van de Amerikaanse federale politie FBI hebben op **23** aug. in New

VS-president Reagan (l.) en CPSU-secretaris-generaal Gorbatsjow op 11 oktober op de stoep van de Villa Höfdi voor de aanvang van hun besprekingen.

Weekblad 55ste jaargang No. 2866, pag. 41911-41926

York de Sowjet-burger Gennady F. Zacharow gearresteerd op beschuldiging van spionage, nadat hij in een metro-station duizend dollar had betaald aan een informant, die hem geheime documenten had overhandigd over een straalmotor van de Amerikaanse luchtmacht. De informant werkte voor de FBI.
Zacharow was verbonden aan het Centrum voor wetenschap en technologie van het secretariaat van de Verenigde Naties in New York.
Op 31 aug. werd in Moskou de Amerikaanse journalist Nicolas Daniloff aangehouden wegens spionage. Volgens de Sowjet-autoriteiten werd Daniloff ,,op heterdaad betrapt" toen hij een pakje aannam van een kennis.
Daniloff was sinds 1981 correspondent in Moskou van de US News and *World* Report en zou binnenkort naar de VS terugkeren. Voor 31 aug. had hij een afspraak gemaakt met een kennis uit Kirgizië voor een afscheidsontmoeting in de Lenon-heuvels.
Toen die kennis hem een pakje met ,,krantenknipsels" overhandigde, nam hij dat in ontvangst. Onmiddellijk daarna werd hij besprongen door acht agenten van de staatsveiligheidsdienst KGB. Zij maakten zich meester van het pakje, waarin zich documenten met het stempel ,,streng geheim" en foto's van militaire installaties bevonden.
Deze arrestaties leidden tot diplomatieke spanningen tussen Washington en Moskou, maar ook tot diplomatiek overleg om tot een oplossing te komen.

In eerste instantie leidde het overleg ertoe dat op 12 sept. Daniloff op vrije voeten werd gesteld en overgedragen aan de waarnemend Amerikaanse ambassadeur in Moskou. Hij moest zich echter ter beschikking houden van de Sowjet-autoriteiten.
Tegelijkertijd werd in New York Zacharow vrijgelaten en overgedragen aan de Sowjet-ambassadeur bij de VN. Hij moest zich ter beschikking houden van de justitiële autoriteiten van de VS.

Op 17 sept. heeft de Amerikaanse regering opdracht gegeven tot de uitwijzing van 25 Sowjet-functionarissen, verbonden aan de Sowjet-delegatie bij de VN. De 25 diplomaten moesten voor 1 okt. de VS hebben verlaten.
Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze begon op 17 sept. aan een eerder gepland bezoek aan de VS, onder meer i.v.m. de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, die op 16 sept. was begonnen.
Sjenvardnadze voerde in Washington overleg met zijn Amerikaanse ambtgenoot Shultz en werd op 19 nov. in het Witte Huis ontvangen door president Reagan.
Het overleg tussen Sjewardnadze en Shultz had, na een laatste onderhoud op 28 sept., tot resultaat dat op 29 sept. Daniloff uit de SU naar de VS kon vertrekken. Op 30 sept werd Zacharow vrijgelaten en kon deze naar de SU afreizen.
Onderdeel van *Up* overeenkomst was voorts de vrijlating door de SU van de dissident Joeri Orlow, die op 5 okt. in de VS arriveerde.

Orlow, natuurkundige en tot zijn arrestatie leider van de onofficiële Helsinki-groep, heeft van 1977 tot 1984 in gevangenissen en kampen gezeten en heeft na 1984 gewoond in een afgelegen dorp in het noorden van Siberië.
Hij werd een week voor zijn vrijlating naar de Lefortowo-gevangenis in Moskou overgebracht en op het vliegveld van Moskou op een Aeroflot-toestel naar New York gezet. Pas in het vliegtuig werd hij herenigd met zijn vrouw Irina, die tevoren onder tranen afscheid had genomen van een groot aantal vrienden. Daarbij had zij er geen geheim van gemaakt niet graag weg te gaan.
Orlow is bij zijn vertrek meegedeeld dat hem zijn Sowjet-staatsburgerschap is afgenomen. Zijn vrouw Irina behoudt de Sowjet-nationaliteit.

Verder hadden de ministers Shultz en Sjerwardnadze een afspraak gemaakt over de omvang van de Sowjet-delegatie bij de VN. De VS zouden aan enkelen van de 25 uitgewezen diplomaten alsnog toestemming geven te blijven – 21 van hen hadden op 21 sept. de VS al verlaten – waar tegenover stond dat de Sowjets het recht van de Amerikanen erkenden om een limiet te stellen aan de omvang van hun delegatie bij de VN.

Tenslotte maakte president Reagan op 30 sept. bekend dat hij op 11 en 12 okt. in Reykjavik, de hoofdstad van IJsland, besprekingen zou voeren met partijleider Gorbatsjow ter voorbereiding van de topontmoeting in Washington, waarover Reagan en Gorbatsjow het in nov. 1985 in Genève waren eens geworden.
Het voorstel voor een voorbereidende ontmoeting tussen Reagan en Gorbatsjow was vervat in een brief van de Russische partijleider die op 19 september door Sjewardnadze aan de president werd overhandigd. Volgens functionarissen van het Witte Huis berichtte Reagan al de volgende dag aan Sjewardnadze dat hij akkoord ging met het voorstel, mits de kwestie-Daniloff tot een oplossing kon worden gebracht.

Sjewardnadze noemde op 30 september in New York het komende gesprek ,,een interim-top" met als doel het geven van ,,extra krachtige stimulansen" aan het streven naar wapenvermindering. De minister zei te hopen dat in Reykjavik ,,een duidelijke richting" kan worden gegeven aan de onderhandelingen op het gebied van de strategische kernbewapening, die naar zijn inzicht op dit moment in een impasse zijn geraakt.
Sjewardnadze zei verder dat op IJsland ook zal worden gesproken over de door de Amerikanen bevolen vermindering van het aantal leden van de Sowjet-missie bij de Verenigde Naties in New York.

De top in *Reykjavik*

De topontmoeting van Reagan en Gorbatsjow in Reykjavik van 11 en 12 okt. eindigde met een weigering van de Amerikaanse president het SDI-onderzoek gedurende tien jaar sterk aan banden te leggen, hoewel de Sowjet-Unie bereid was tot belangrijke reducties in de aantallen strategische kernwapens en van de kernraketten voor de middellange afstand.
Vlak voor zijn vertrek uit IJsland zei een zelfverzekerde preisident Reagan: ,,De Sowjet-Unie stond op een overeenkomst om mij en toekomstige presidenten gedurende tien jaar het recht te ontzeggen een defensie tegen raketten te ontwikkelen. Dat konden we niet doen en dat zullen we niet doen", aldus Reagan voor een gehoor van juichende Amerikaanse militairen van de basis Keflavik.
Sowjet-leider Gorbatsjow, al even zelfverzekerd, verklaarde op een anderhalf uur durende persconferentie dat een kans is gemist. ,,Maar we zullen de dialoog met de Verenigde Staten voortzetten. Het is onze indruk dat er zaken vallen te doen met Reagan", aldus Gorbatsjow, die het beraad in de IJslandse hoofdstad ,,niet onproduktief" noemde. Gorbatsjow stelde het doorgaan van de ,,echte top" tussen beide leiders later dit jaar in de Verenigde Staten afhankelijk van ,,echte vooruitgang".
In de onderhandelingen, die hard, zakelijk en zeer langdurig waren, maakte Gorbatsjow grotendeels al op papier gezette akkoorden over wapenbeheersing, maar ook over regionale en humanitaire vraagstukken, afhankelijk van een overeenkomst over verlenging van het ABM-verdrag met tien jaar – met de bepaling dat onderzoek naar defensie tegen raketten alleen in laboratoria zou mogen plaats hebben.
,,De Sowjet-Unie presenteerde dat voorstel als een versterking van het ABM-verdrag, maar het zou effectieve research (in het kader van SDI) hebben vernietigd", aldus de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz kort na afloop van de onderhandelingen, die vier uur langer duurden dan verwacht.
President Reagan was op de basis Keflavik nog duidelijker: laboratoriumonderzoek alleen zou ,,ons defensieve schild hebben gedood".
Shultz, die duidelijk een aangeslagen

indruk maakte, zei dat ,,buitengewoon belangrijke potentiële overeenkonisten'' op tafel lagen toen Gorbatsjow zijn eisen over SDI als breekpunt presenteerde. Shultz: ,,Dat was een hard moment omdat we zeer dicht bij elkaar waren gekomen. Maar de prijs, een ABM-regime dat effectieve research zeer moeilijk zou maken, wilden we niet betalen.''

Shultz zei dat een ,,zeer goed akkoord over beperking van de kernbewapening voor de middellange afstand (INF) was bereikt, alsook een reductie van de strategische kernwapens met 50% (met plafonds voor lanceerinrichtingen en kernkoppen) en dat ook op het gebied van regionale en humanitaire vraagstukken vooruitgang was geboekt.

Ook over beperking van kernproeven bereikten we een tamelijk grote mate van overeenstemming, aldus de Amerikaanse minister, die niet verborg dat in de twee dagen overleg in Reykjavik ,,enorme vooruitgang'' was geboekt.

Op zijn persconferentie, die werd bijgewoond door zijn vrouw Raisa, zittend op de eerste rij, eiste Gorbatsjow de eer voor deze vooruitgang en doorbraken voor zich op. Hij zei dat de Geneefse onderhandelingen over de kernbewapening en ruimtewapens ,,tot stilstand waren gekomen'' en dat de Amerikanen in Reykjavik hun Geneefse wapenvoorstellen ,,uit de mottenballen hadden gehaald'', maar dat de Sowjet-Unie nieuwe voorstellen had gedaan.

Gorbatsjow richtte zich via de TV-camera's tot de publieke opinie in het Westen met zijn opmerking dat de mensen in de Verenigde Staten en de wereld van een schandaal zouden spreken als een derde ontmoeting met Reagan (de in Genève vorig jaar afgesproken echte top tussen beide leiders in de Verenigde Staten) geen duidelijke resultaten zou opleveren bij wat hij noemde de beëindiging van de nucleaire wapenrace.

De Sowjet-leider zette zijn woorden kracht bij met de verklaring dat hij de voorstellen ,,waarover we het eens zijn geworden'' niet zal terugtrekken. „Reagan moet nu maar het advies inwinnen van het Amerikaanse Congres, andere leiders en het volk. We moeten niet wanhopen, de kans dat we het vraagstuk alsnog oplossen, is niet verloren.'' En de noodzaak voor een dialoog met de Verenigde Staten noemde hij ,,nog groter, hoe moeilijk die ook is.''

Gorbatsjow lichtte uitvoerig zijn bezwaren tegen SDI toe. ,,Het politieke gevaar is het grootst omdat tussen beide landen een gebrek aan vertrouwen bestaat. Zo'n situatie is niet geschikt om over te gaan tot reducties van de kernwapens,'' zo zei hij. SDI is ook militair gevaarlijk omdat ,,nieuwe typen wapens kunnen worden ontwikkeld'', aldus Gorbatsjow, die hieraan toevoegde dat Moskou ,,op asymmetrische manier zal reageren'' op een eventuele plaatsing van SDI-systemen.

Sprekend over de mensenrechten – een vraagstuk dat de Verenigde Staten in de aanloop naar de top als even belangrijk hadden voorgesteld als wapenbeheersing – zei Shultz dat ,,belangrijk materiaal'' was overhandigd, over de emigratie van joden uit de Sowjet-Unie, andere emigranten en lijsten van mensen (humanitaire gevallen). Ook op dit punt lag een verklaring binnen handbereik die het ,,vooruitzicht had gegeven op een basis voor systematische discussie'', aldus de Amerikaanse minister.

Gorbatsjow begon zijn persconfentie met een uitvoerige verantwoording van het Sowjet-beleid sinds de Geneefse top. Hij wees op het eenzijdige Sowjet-moratorium inzake kernproeven, de lessen van Tsjernobyl en het ,,nieuwe denken'' in het nucleaire tijdperk dat volgens hem was gebleken op de Stockholmse conferentie over vertrouwenwekkende maatregelen in Europa, waar half september een akkoord werd bereikt.

De Sowjet-leider toonde zich evenwel realistisch in de beoordeling van het resultaat van Reykjavik. Op de vraag waarom Reagan handelde zoals hij deed, zei Gorbatsjow: ,,Daarover moet Amerika beslissen.'' En vrijwel in één adem voegde Gorbatsjow daaraan toe, een Russische schrijver citerend: „We kunnen de Verenigde Staten niet sluiten.''

Reagan en Gorbatsjow begonnen hun ,,voorbereidende topoverleg'' op 11 okt. met een bijna vier uur durend gesprek, het eerste uur, gezeten in fauteuils, alleen in aanwezigheid van een tolk en notulisten. Daarna namen ook de beide ministers van buitenlandse zaken, George Shultz en Eduard Sjewardnadze deel aan het beraad in de villa Höfdi, waarbij Reagan en Gorbatsjow om beurten als gastheer optraden.

Aan het slot van hun tweede gesprek – gezeten om een rechthoekige tafel die op verzoek van Reagan was binnengebracht – stelden de twee leiders twee werkgroepen in, elk met zes deskundigen van beide partijen. Eén werkgroep besprak wapenbeheersing, de andere regionale en bilaterale problemen en wat genoemd werd humanitaire vraagstukken.

De werkgroepen kwamen op 11 okt. 's avonds om acht uur in de villa Höfdi bijeen en voerden de gehele nacht onderhandelingen.

De wapenbeheersingexperts onder leiding van de bijna 80-jarige Paul Nitze, Reagans belangrijkste adviseur op dit terrein, en Viktor Karpow, de Russische toponderhandelaar in Genève, gingen pas om half zeven in de ochtend van 12 okt. uiteen.

De andere werkgroep vergaderde tot half vijf's ochtends.

De derde ontmoeting tussen Reagan en Gorbatsjow begon op 12 okt. 's ochtends om tien uur en eindigde om vijf minuten over half twee, een uur en vijfendertig minuten later dan was voorzien.

Onverwacht werd een vierde gesprek aangekondigd, waarvoor een uur en een kwartier werd uitgetrokken maar dat uiteindelijk vier uur in beslag nam.

Witte Huiswoordvoerder Larry Speakes verklaarde daarna dat er ,,vooruitgang was geboekt in de discussies over wapenbeheersing, met name bij de strategische en middellange afstandswapens. Maar de president stelt zich hard op („hanging tough''), verzekerde hij, en ,,zal niet toegeven op fundamentele beginselen''.

Ook van Sowjet-zijde kwam een verklaring. George Arbatow, directeur van het Moskouse Amerika Instituut, zei dat de Sowjet-Unie ,,een historisch aanbod had gedaan voor grote reducties van de kernbewapening''.

Speakes en Arbatow doorbraken daarmee de ,,nieuws-blackout'' die beide partijen al ruim voor de top waren overeengekomen en die sinds de avond van 10 okt. strikt was gehandhaafd. Volgens Speakes was Arbatow overigens op 11 okt. al over de schreef gegaan met zijn commentaar op de Amerikaanse voorstellen inzake ratificatie van twee kernstopverdragen.

Verslag minister Shultz aan NAVO-raad

De Amerikaanse minister Shultz van buitenlandse zaken heeft op 13 okt. in Brussel aan de ministers van buitenlandse zaken van de NAVO-lidstaten, verenigd in de NAVO-raad, verslag uitgebracht van het verloop van de top in Reykjavik.

De ministers hebben eensgezind positief gereageerd op de uiteenzetting van Shultz.

Na een bijeenkomst achter gesloten áeuren met de ministers erkende Shultz tegenover de pers dat bij de bondgenoten teleurstelling heerste over het ontbreken van concrete akkoorden na de top, maar dat Reykjavik ,,door onze bondgenoten wordt beschouwd als een enorm succes gezien het aan de oppervlakte brengen van vele onderwerpen van wezenlijk belang''.

Shultz zei dat hem áoor een aantal Europese

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz (l.) aan de NAVO-conferentietafel in Brussel, waar hij aan de bondgenoten verslag uitbracht van het verloop van de topconferentie in Reykjavik.

bondgenoten te kennen was gegeven ,,dat Reykjavik een succes was. Het was een mislukking geweest als we het niet hadden geprobeerd en het zou een mislukking zijn als we niet verder gingen op de weg van Reykjavik."
De secretaris-generaal van de NAVO, Lord Carrington, sprak van ,,opmerkelijke resultaten" die president Reagan in de IJslandse hoofdstad had geboekt. Over het ontbreken van een overeenkomst inzake wapenbeheersing zei Carrington dat ,,de mogelijkheid op bepaalde terreinen vooruitgang te boeken niet mag worden gehypothekeerd door moeilijkheden op andere gebieden die daarmee niet samenhangen", een verwijzing naar het verband dat de Sowjet-Unie legt tussen het terugtrekken van de raketten voor de middellange afstand en Amerikaanse concessies op het gebied van het Strategisch Defensie Initiatief (SDI).
De Europese landen hebben tot nu toe zorgvuldig vermeden een standpunt in te nemen met betrekking tot SDI. ,,Die kwestie is nog niet rijp," aldus de Italiaanse minister Andreotti.
„Alle Europeanen hechten niet hetzelfde belang aan de strategische defensie, hetgeen niets nieuws is," aldus de Britse onderminister van buitenlandse zaken Timothy Renton.
De Westduitse minister van buitenlandse zaken Genscher was opgetogen met „Reykjavik". „We moeten absoluut doorgaan met praten. We moeten doorgaan op basis van Reykjavik. Iedereen is het er over eens dat de ontmoeting goed was en nuttig omdat de posities duidelijker zijn geworden."
Ook zijn Italiaanse collega Andreotti ontkende dat de top een mislukking was geworden. ,,Eris in Reykjavik meer bereikt dan voor mogelijk werd gehouden. Waarom waren er geen afspraken? Omdat iedereen wist dat afspraken op de echte top zouden worden gemaakt".

TV-toespraak president Reagan

In de avond van 13 okt. hield president Reagan voor de Amerikaanse TV een toespraak, waarin hij o.m. zei dat hij klaar stond om het in IJsland afgebroken overleg met Sowjet-leider Gorbatsjow ,,op te pakken waar we gebleven waren".
Hij maakte echter ook duidelijk dat een wapenakkoord zijns inziens nooit ten koste mag gaan van het SDI-programma.

In zijn rede, die rechtstreeks werd uitgezonden vanuit de presidentiële werkkamer in het Witte Huis, legde Reagan uit waarom hij de ontmoeting had afgebroken toen duidelijk was dat Gorbatsjow alleen bereid was tot een wapenakkoord in ruil voor concessies op het gebied van SDI. Reagan noemde het raketafweersysteem in de ruimte ,,een levensverzekering" voor het Amerikaanse volk.

Tegelijkertijd onderstreepte hij echter de positieve kanten van de ontmoeting in IJsland. „Voor het eerst in lange tijd zit er beweging in de Russisch-Amerikaanse onderhandelingen op het gebied van de wapenvermindering – en het is beweging in de goede richting: niet alleen in de richting van wapenbeheersing maar ook van wapenvermindering," zei de president.
„Wij hebben het meest omvattende en meest genereuze wapenbeheersingsvoorstel in de geschiedenis gedaan", zo meende hij verder. „We hebben de complete eliminatie voorgesteld van alle kruisraketten, Russische en Amerikaanse, op aarde. Hoewel we zijn uiteengegaan terwijl dit voorstel nog steeds op tafel lag, zijn we dichter dan ooit tevoren bij het bereiken van akkoorden die zouden kunnen leiden tot een veiliger wereld zonder nucleaire wapens."
President Reagan zei in zijn toespraak over een mogelijke volgende ontmoeting met Gorbatsjow: „Ik herhaal vanavond dat onze uitnodiging nog steeds geldt en dat we blijven geloven in het nut van verdere besprekingen."
De beide leiders zijn vorig jaar in Genève overeengekomen dat ze elkaar voor een volgende topconferentie in Washington zouden treffen; de bijeenkomst in Reykjavik gold daarom officieel slechts als voorbereidende ontmoeting Gorbatsjow heeft zich echter na 12 okt. niet meer uitgelaten over zijn bereidheid tot een bezoek aan Washington. „De beslissing is nu aan de Russen", aldus Reagan.

Een groot deel van de toespraak vanuit het Witte Huis bestond uit een in eenvoudige bewoordingen gestelde uiteenzetting van de thema's die in Reykjavik waren besproken en van het verloop van de discussie.
Reagan vertelde dat hij de Sowjet-Unie had aangeboden waarnemers toe te laten wanneer het SDI-programma in de testtase zou komen en dat hij bereid was een afspraak te maken over het delen van de technologie.
Wanneer beide partijen op den duur over een strategisch defensie-systeem zouden beschikken, zouden alle offensieve raketten kunnen worden afgeschaft. SDI zou echter oúk daarna nodig blijven ,,als bescherming tegen bedrog of de mogelijkheid van een waanzinnige die besluit nieuwe raketten te maken".
Reagan vergeleek dit beleid met het gereedhouden van gasmaskers, ook ai is na de Eerste Wereldoorlog de afspraak gemaakt geen gifgas meer tc gebruiken.
Het uitstel van tien jaar voor het testprogramma voor SDI, waar Gorbatsjow in IJsland om heeft gevraagd, staat volgens de Amerikaanse president gelijk aan moord op het afweersysteem en daarmee op alle inspanningen in de richting van het afschaffing van de nucleaire bewapening.
In een sleutelpassage van zijn rede gaf Reagan antwoord aan zijn voornaamste binnenlandse critici, die betogen dat het bereiken van een forse wapenvermindering meer waard is dan de mogelijkheid het kostbare SDI-programma verder ten uitvoer te brengen, temeer daar nog maar moet worden afgewacht of het überhaupt wel zal werken.
,,SDI is de Amerikaanse verzekeringspolis die garandeert dat de Sowjet-Unie zich zou houden aan akkoorden die in Reykjavik gesloten konden worden," zei de president. „SDI is de veiligheidsgarantie voor het geval dat de Russen, zoals ze al zo vaak in het verleden hebben gedaan, zich niet zouden houden aan hun plechtige beloftes. SDI is wat de Russen heeft teruggebracht naar de wapenonderhandelingen in Genève en in IJsland. SDI is de sleutel tot een wereld zonder nucleaire wapens.
,,De Russen begrijpen dit. Ze hebben veel meer middelen gedurende een veel langere periode aangewend dan wij om hun eigen SDI te ontwikkelen. Het enige operationele raketafweersysteem ter wereld staat op dit moment rondom Moskou, de hoofdstad van de Sowjet-Unie.
„Mr. Gorbatsjow eiste in Reykjavik dat de Verenigde Staten akkoord zouden gaan met een nieuwe versie van het veertien jaar oude ABM-verdrag dat de Sowjet-Unie zelf al heeft geschonden. Ik heb hem gezegd dat we dat soort overeenkomsten niet sluiten in de Verenigde Staten.
„Het Amerikaanse volk zou eens moeten nadenken over deze belangrijke vragen: Op welke manier bedreigt een verdediging van de Verenigde Staten de Sowjet-Unie of iemand anders? Waarom zijn de Russen er zo op gebrand dat Amerika ten eeuwigen dage kwetsbaar blijft voor een aanval met Russische raketten? Vandaag de dag zijn alle vrije naties geheel zonder verdediging tegen Sowjetraketten, of ze nu per ongeluk of met opzet worden afgevuurd. Waarom staat de Sowjet-Unie erop dat dat zo blijft, voor altijd?
,,Ik kan u, mijn mede-Amerikanen, niet beloven, net zo min als enige andere president, dat de besprekingen in IJsland of andere toekomstige discussies met mr. Gorbatsjow onvermijdelijk tot een grote doorbraak zullen leiden of tot het tekenen van een belangrijke overeenkomst (...) Wij verkiezen géén overeenkomst boven een overeenkomst die slecht is voor de Verenigde Staten."

TV-toespraak Gorbatsjow, bijeenkomst Warchaupact

Sowjet-partijleider Gorbatsjow heeft op 14 okt. in een toespraak voor de TV

van de Sowjet-Unie de ontmoeting in Reykjavik met president Reagan een belangrijke gebeurtenis genoemd, hoewel er geen akkoorden werden afgesloten.
Hij verklaarde dat de gesprekken tot een kwalitatieve verandering hadden geleid en dat er een kans bestond op betere betrekkingen met de Verenigde Staten. Maar dan moet de VS zich wel realistisch opstellen en ,,zijn illusies opgeven".

De secretaris-generaal, die ruim een uur in een televisierede de natie tuespiak, zei dal een politiek van de sterkste die erop gericht is de Sowjet-Unie economisch kapot te maken niet alleen op drijfzand berust, maar in het atoomtijdperk ook zeer gevaarlijk is. De Sowjet-Unie heeft de middelen om elke uitdaging te beantwoorden, zo zei de Sowjet-leider. die deze woorden direct liet volgen door de geruststelling: ,,we willen geen krachtmeting".
De partijleider noemde de Amerikaanse SDI-plannen een bewijs van onwil om de mensheid te bevrijden van kernwapens. Hij vroeg zich af wat de logica is van een anti-raketsysteem in de ruimte als kernwapens de komende tien jaar worden afgeschaft. zoals in Reykjavik is voorgesteld.
,,President Reagan heeft herhaald dat de Verenigde Staten bereid zijn de resultaten van SDI-onderzoek met de Sowjet-Unie te delen. Ik heb hem geantwoord dat ik zijn aanbod niet serieus neem." Gorbatsjow benadrukte dat zijn land nooit een afzwakking van het ABM-verdrag zal aanvaarden. ,,Dit is voor ons een principiële kwestie, een kwestie van nationale veiligheid", zo zei hij.
Hij herhaalde gedetailleerd de voorstellen die de Sowjet-Unie in IJsland heeft gedaan en beschreef het verloop van de onderhandelingen. Hij gaf aan dat de deur naar nieuwe onderhandelingen niet dicht is, maar dat de Amerikanen nu de eerste stap moeten doen. „We zijn realisten. We begrijpen dat het niet mogelijk is alle problemen direct op te lossen."
Gorbatsjow bestreed westerse speculaties als zou de Sowjet-Unie dringend behoefte hebben aan ontwapeningsproblemen wegens binnenlands-economische problemen. Volgens hem wordt het land juist steeds sterker. Reagan houdt er volgens de partijleider versleten ideeën op na. De Amerikanen ,,willen de veranderingen in ons land niet bestuderen". ,,Ze geven zich over aan een denken waarbij de wens de vader van de gedachte is. De VS wil allerlei moeilijkheden scheppen voor de Sowjet-Unie, wil haar belemmeren in de uitvoering van haar sociale plannen en wil de bevolking opzetten tegen haar leiders. Dit is een waanidee en hoe sneller ze daar van af komen, hoe beter."

In de Roemeense hoofdstad Boekarest gaven de ministers van buitenlandse zaken van het Warschau-pact op 14 okt. een verklaring uit waarin de Sowjet-opstelling werd geprezen als constructief en een oproep werd gericht tot Washington om ,,zijn tegenwerking" op te geven.
Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze had in deze bijeenkomst een uiteenzetting gegeven over het verloop van de top in Reykjavik.

Het Oostduitse persbureau ADN meldde dat de ministers een beroep deden op president Reagan om zijn ,,obstructie" tegen kernontwapening op te geven.
De ministers, aldus ADN, spraken zich uit voor voortzetting van de ,,actieve strijd voor de beeindiging van de kernwapenwedloop". In Reykjavik is ,,een historische kans geschapen, dank zij de moedige en verantwoordelijke acties van de Sawjet-Unie". Die kans, vonden de ministers volgens ADN, moet niet verloren gaan.

Perscommentaren

Een overzicht van commentaren in de internationale pers op de gebeurtenissen in Reykjavik op 11 en 12 okt. levert het volgende beeld op:

In een hoofdartikel in Le Monde (14-10) stond onder meer:
Reykjavik is een curieus ,,echec" geworden. In andere omstandigheden hadden Reagan eii Gorbatsjow hun ontmoeting als een zeer groot succes kunnen presenteren. Deze keer is het niet zozeer de zaak als wel de aankleding die vragen oproept. Want nimmer in ruim twintig jaar waren de grote mogendheden zo dicht bij de sluiting van zulke belangrijke akkoorden gekomen Zelfs over het SDI waren ze elkaar genaderd, aangezien ze overeenstemming hadden bereikt over de duur van de periode (tien jaar) waarin ze beperkingen in acht zouden nemen. Slechts over de aard van die beperkicgen bleef men van mening verschillen.
De verrassing was dat Gorbatsjow alle zaken wilde binden aan een akkoord over het SDI. Hadden de Russische leiders de laatste maanden niet gezegd dat een resultaat op ,,een of twee punten" een werkelijke topconferentie mogelijk zou maken? Het meest vreemde is dat de vorige topconferentie als een succes was gepresenteerd. hoewel de posities op alle punten veel verder van elkaar verwijderd waren.
De verklaring lijkt op twee niveaus te liggen. Op tactisch niveau heeft Gorbatsjow er belang bij kunnen hebben een „slotaanval" op het SDI te openen door de volgende boodschap aan de wereld te geven: zie wat wij zouden kunnen doen indien de Amerikaanse president zich niet vastklampte aan wat de gril van een oud man is geworden. En op het niveau van de Russische binnenlandse politiek kan het SDI gediend hebben om te begraven wat de allures van een te ambitieus ontwapeningsprogramma had aangenomen. Zou maarschalk Achromejew, de Russische stafchef die eveneens in Reykjavik aanwezig was, even teleurgesteld over de mislukking geweest zijn als zijn chef?

In de Frankfurter Allgemeine (14-10) stelt Leo Wieland dat het in het belang van toekomstige onderhandelingen is, te onderzoeken of de mislukking van de onderneming te wijten is aan een te haastige voorbereiding of aan een inconsequente afwikkeling of dat het topgesprek in het onberekenbare verloop tot een fatale val is geworden.
Gorbatsjow kon zich nog bij aankomst in Reykjavik uit elke Amerikaanse krant laten voorlezen hoe hij destijds te Geneve overrompeld werd en met lege handen naar Moskou teruggekeerd was. Dit was zijn handicap. Reykjavik zou nu moeten bewijzen of een reis naar de VS zou lonen. Na afloop zei Gorbatsjow dat Reagan ,,met lege handen" was gekomen. En beiden zijn met lege handen naar huis gegaan.

Het hoofdartikel van de Financial Times (14-10) noemt het de paradox van Reykjavik dat de topontmoeting zowel een groter succes als een grotere mislukking geworden is dan iemand had kunnen voorspellen. Een van de vele verrassingen was dat Reagan zich bereid toonde tot elf uur gedetailleerde onderhandelingen. De beide leiders maakten daarbij snelle vorderingen.
Misschien de grootste verrassing waren echter de inspanningen die zij zich getroostten om de twist over Star Wars op hun termen te beslechten. Het aanbod dat Reagan deed zou, indien Gorbatsjow ermee had ingestemd, schrik gewekt hebben bij de Amerikaanse strijdkrachten en niet weinige van Amerika's bondgenoten. Maar Gorbatsjow wenst blijkbaar dat de Star Wars-research zonder meer beëindigd wordt. Misschien deelt hij met velen buiten de Sowjet-Unie de opvatting dat SDI een gevaarlijke destabilisatie betekent voor de nucleaire strategie.
Het gevaar dreigt thans dat Gorbatsjow terugkomt op zijn opvatting dat er althans over de iniddenafstandsraketten nog een akkoord mogelijk is buiten de SDI-kwestie om. Misschien was dit reeds het geval, en zo ja, dan is het mogelijk dat Reagan in IJsland in een soort val is gelopen.
Hoe het verder moet gaan is moeilijk te zien. Het is stellig juist wanneer alle onderhandelingswinsten van Reykjavik worden getransfereerd naar de onderhandelingstafel te Geneve. Maar of de delegaties aldaar meer kunnen doen dat het uitwerken van de respectieve posities is zeer de vraag.

In hetzelfde nummer van de Financial Times schrijft Patrick Cockburn dat Gorbatsjow te Reykjavik duidelijke politieke voordelen op Reagan heeft behaald. Hij zal vermoedelijk niet veel kritiek in Moskou ontmoeten. De Sowjet-Unie heeft lange tijd trachten uit te vinden of er tenslotte nog lange-termijn akkoorden met een rechtse Amerikaanse regering als die van Reagan te bereiken zouden zijn. Het antwoord op deze vraag is tot Reykjavik onduidelijk gebleven; nu meent Moskou misschien het antwoord gevonden te hebben. Wanneer Washington nu de 25 Russische VN-diplomaten die met uitwijzing bedreigd werden, het land uitzet, is Moskou waarschijnlijk in de stemming om harde vergeldingsmaatregelen te nemen.
De door Gorbatsjow behaalde tactische winst werd na de topontmoeting onmiddellijk zichtbaar. De internationale aandacht zal zeer sterk geconcentreerd worden op het SDI, dat naar Gorbatsjows zeggen de oorzaak van de mislukking was. -

In de International Herald Tribune (15-10) schreef David S. Broder:
Reykjavik was een gemiste kans. Men behoefde alleen maar het gezicht van minister Shultz te zien om zijn emoties te kennen. Senator Sam Nunn verklaarde dat Reagan en zijn team overvallen waren door het Russische voorstel de beide strategische strijdmachten te halveren en dat de Amerikaanse reactie allerminst weloverwogen was. Hij vroeg zich af of de Joint Chiefs of Staff wel zouden hebben ingestemd met Reagans tegenvoorstel, alle kernwapens binnen tien jaar te elimineren.
Broder gelooft dat Reagan oprecht is in zijn verlangen naar effectieve wapenbeheersing, maar geen duidelijk idee heeft hoe dit te bewerkstelligen of zelfs hoe diegenen in zijn regering in bedwang te houden die zich verzetten tegen elk akkoord dat het tempo van de opbouw van de Amerikaanse kernmacht zou vertragen. De historici zullen echter later de vraag moeten beantwoorden of Reagan werkelijk een sluwe pragmaticus is die wacht totdat hij een zo voordelig mogelijk akkoord kan sluiten, of een ideoloog die voor zijn overtuigingen zou willen sterven. Broder neigt tot de laatste opvatting.
Met betrekking tot de uitvoerbaarheid van het SDI is Reagan even optimistisch als over de economie en het budgettekort. Broder vermoedt dat Reagan het ruimteschild als zijn uiteindelijke gedenkteken beschouwt. Velen denken dat hij de koppigheid van een oud man toont, maar het is beter te spreken van de hartstocht van de bekeerling. Reagan houdt het meest devoot vast aan overtuigingen die hij op latere leeftijd verworven heeft. De „supply-side economics" ontdekte hij pas in 1979 en het SDI kwam pas halverwege zijn eerste ambtstermijn in zijn leven. In IJsland heeft Reagan gedemonstreerd dat dit nu zijn passie is.

In hetzelfde nummer van de International Herald Tribune schrijft George F. Will dat Reagan bewezen heeft dat een president naar een topconferentie kan gaan en zonder akkoord

durft terug te keren. Het moge zijn dat hij liep in wat volgens de Russen een knap opgezette val was, maar het is bijna zeker onjuist te denken dat er belangrijke wapenbeheersingsovereenkomsten binnen handbereik lagen.
Als Reagan tot verrassing van de Russen terwille van een akkoord aan het SDI de doodsteek had gegeven, zouden vele afspraken waarschijnlijk vergiftigd worden in jaren van onderhandelingen over details, door ontduiking van overeengekomen wapenreducties en door opstelling van nieuwe wapens waarop de akkoorden van IJsland geen betrekking hadden.

Vanuit Boekarest schrijft William Pfaff (IHT, 15-10) dat aan gene zijde van het ijzeren gordijn de uitkomst van Reykjavik slecht voor de Westelijke alliantie en nog slechter voor Oost-Europa geacht wordt. De uitkomst is goed voor Gorbatsjow, die zijn vermogen om te wachten geconsolideerd heeft en op Reagan de blaam heeft gelegd van een weigering van een akkoord dat alle Amerikaanse en Russische middenafstandsraketten uit Europa verwijderd zou hebben.
Men gelooft in Boekarest dat Moskou werkelijk zo'n akkoord wenste. Roemeense bronnen zeggen dat de Russen erkennen dat de introductie van de 83-20 raketten een fout was.
Boekarest biedt een belangwekkende kijk op de zaak omdat Roemenië een wat afstandelijk en niet onkritisch lid van het socialistische kamp is. Men vraagt er zich zelfs af of de supermogendheden niet een wederzijds belang hebben bij onenigheid over de wapenbeperking. Wanneer de bewapeningswedloop werd afgeblazen, zouden de Westeuropese landen. Japan en China een heel wat grotere stem in het kapittel krijgen.
Op economisch gebied zijn de Verenigde Staten niet meer zo ,,super" als ze waren, terwijl de Sowjet-Unie helemaal niet ,,super" is. Waar zouden Moskou en Washingtor. zijn zonder de bewapeningswedloop, zo redeneert men in Boekarest.

In The Times (14-10) concludeert Michael Binyon, na een beschrijving van het ontstaan van de impasse te Reykjavik, dat het achteraf gezien de grote fout vin Amerika was, niet te erkennen dat het de Russen waren die op andere terreinen dan het SDI vrijwel alle concessies aanboden. Het zag niet de politieke moeilijkheid voor Gorbatsjow om huiswaarts te keren met een akkoord dat de Russen geen bevrediging zou geven op het punt van hun grootste zorg, het SDI.
De politieke fall-out in de VS zal gemengd zijn. De grootste klap is voor Shultz, de architect van het topgesprek. In het Congres zullen de tegenstanders van wapenbeheersing nog krachtiger oppositie voeren. Reagan, hoewel zeker teleurgesteld, zal in eigen land vermoedelijk geen schade lijden maar zijn reputatie krijgt een ernstige deuk in het buitenland, met name in West-Europa.

In de Financial Times (15-10)schrijft Stewart Fleming naar aanleiding van Reagans speech na zijn terugkeer uit Reykjavik, dat Reagan en zijn medewerkers maar al te goed weten dat ze voor een reusachtige taak staan als ze willen voorkomen dat Reykjavik een schaduw zal werpen op de twee laatste jaren van zijn ambtstermijn.
De wapenbeheersingsbesprekingen beloofden Reagan een populaire politieke agenda te geven, en hij was er tot nu toe niet in geslaagd voldoende publieke steun voor zijn SDI-plan te verwerven. Op grond van zijn buitengewone persoonlijke populariteit en de bekwaamheid die hij maandagavond 13 okt. toonde bij de verdediging van zijn zaak, mag Reagan stellig hopen dat hij kan ontsnappen aan het puin van Reykjavik. Maar of hij hierin al of niet slaagt, hangt onder meer af van de grillen in de vorming van de Amerikaanse publieke opinie en van Moskous reactie tijdens de ontwapeningsbesprekingen te Genève.

WEST-EUROPA

BELGIË

RIJKSMIDDELENBEGROTING 1987

Nadat de kabinetsraad op 23 september een akkoord had bereikt over de algemene gegevens, werd de rijksmiddelenbegroting voor 1987 binnen de gestelde termijn op 3 oktober 1986 bij het parlement ingediend. Meer dan de begroting voor 1986, draagt deze voor 1987 de stempel van het Spaarplan dat de regering op 20 nïei heeft goedgekeurd (zie pag. 37012 e.v.).
De begroting voor 1987 heeft een netto tekort van 417,8 mrd frank, of 8,1% van het BNP. De regering wees erop dat bij ongewijzigd beleid, dus zonder het Spaarplan, het tekort 633,5 rnrd frank of 12,2% van het BNP zou hebben bedragen. Het netto te financieren saldo van 417,8 mrd is als volgt bereikt:

633,5 rnrd bij ongewijzigd beleid
– 24,5 rnrd van het ,,hakbijlcomité"
–191,2 rnrd van het Spaarplan

417,8 rnrd netto begrotingstekort

Voor 1987 houdt de regering rekening met een tragere economische groei. Het BNP zal met 1,5% toenemen in plaats van de eerder gehanteerde 2,2%. Daartegenover staat echter een hogere deflator van 2,4% in plaats van 1,5%, zodat de nominale groei voor 1987 op 3,9% in plaats van 3,7% wordt geraamd.
In de ramingen voor 1987 houdt de regering al rekening met tegenvallende fiscale ontvangsten in 1986. Eind augustus lagen deze ontvangsten per saldo 9,4 rnrd lager dan geraamd werd.
Op de vergadering van de CVP-kamerfractie toonde premier Martens zich zeer bezorgd over de evolutie van de fiscale ontvangsten. De tegenvallende ontvangsten moeten in elk geval gecompenseerd worden, zoniet wordt het Spaarplan ondermijnd. Hij zei ook dat nauwkeurig moet worden nagegaan of de lagere fiscale ontvangsten niet te wijten zijn aan zeer verfijnde technieken van belastingontwijking.

DE RIJKSMIDDELENBEGROTING VOOR 1987

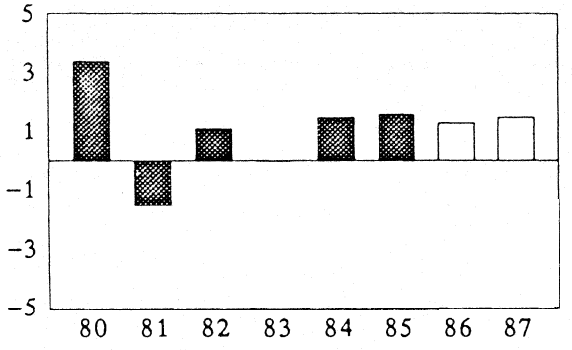
		In miljarden frank
I	– Lopende verrichtingen	
	– Lopende ontvangsten	
	Fiscale ontvangsten	1.392,5
	Niet-fiscale ontvangsten	56,5
	Totaal van de lopende ontvangsten	1.449,0
	– Lopende uitgaven	1.695,2
	– Saldo van de begroting van de lopende verrichtingen	– 246,2
II	– Kapitaalverrichtingen	
	– Kapitaalontvangsten	3,6
	– Kapitaaluitgaven	173,0
	– Saldo van de begroting van de kapitaalverrichtingen	– 169,4
III	– Netto saldo van de begroting	– 415,6
IV	– Saldo van de Schatkistverrichtingen	– 2,2
V	– Netto te financieren saldo	– 417,8
VI	– Aflossingen van de Rijksschuld	122,4
VII.	– Bruto te financieren saldo	– 540,2

Verwachte economische ontwikkeling

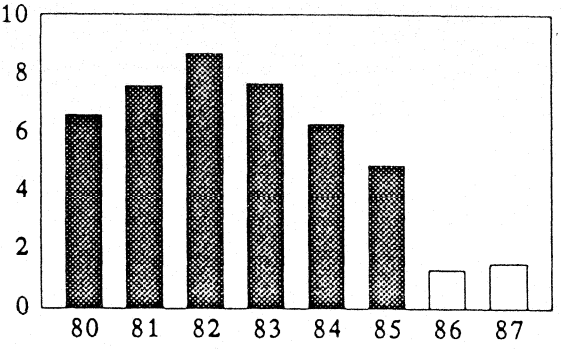
Het optimistisch beeld van de internationale economische omgeving moet worden genuanceerd wegens de onzekerheid die heerst op het stuk van de vooruitzichten. Enerzijds is het zo dat het centrale element dat de basis vormt voor de recente gunstige ontwikkeling mogelijk niet blijft duren: het is inderdaad moeilijk de evolutie van de olieprijzen te voorspellen na de beslissing die de OPEC-leden begin augustus hebben genomen om hun produktie met 10% te verlagen. Men kan echter wel reeds vaststellen dat de wisselkoersen sindsdien stabieler zijn geworden en zelfs enigszins gestegen zijn.

Anderzijds blijven er vraagtekens omtrent de ontwikkeling van de onevenwichten die bepaalde grote landen of groepen van landen kenmerken: zo weet men nog niet met zekerheid welke het effect zal zijn van de daling van de dollar en van de stijging van de Yen op de handelsbalans van de Verenigde Staten en van Japan en evenmin het effect van de daling van de intrestvoeten en van de uitvoerontvangsten op de betalingsbalans van de olieproducerende landen die schulden hebben.
Zoals in 1986 zal de economische activiteiten in België ook in 1987 in grote mate worden gekenmerkt door de gezamenlijke invloed van twee belangrijke elementen, de omgekeerde oliecrisis als externe factor en het saneringsplan of het zogeheten ,,Sint-Annaplan" als interne factor. Over de twee jaren samen zullen de meest dynamische elementen van de vraag naar alle waarschijnlijkheid de uitvoer en de investeringen in de privé-sector zijn.

Op het gebied van de uitvoer zal België inzonderheid voordeel kunnen halen uit de heropleving van de Europese economie. Eensdeels is België vooral gericht op de afzetgebieden in de omringende landen, die worden gekenmerkt door een expansie, eerder dan op de OPEC-afzetgebieden, die minder gunstige vooruitzichten kennen. Anderdeels mag men verwachten dat het concurrentievermogen van de Belgische ondernemingen in 1986 zal stijgen na de stabilisering in 1984 en de lichte terugloop in 1985.

BNP in volume (1986 en 1987: vooruitzichten)

Indexcijfer van de consumptieprijzen (1986 en 1987: vooruitzichten).

Tewerkstelling

Het werkloosheidscijfer, dat zich had gestabiliseerd sedert medio 1983 en in 1985 een dalende tendens ging vertonen, gaat verder naar omlaag: tussen augustus 1985 en augustus 1986 daalde het aantal al dan niet uitkeringsgerechtigde volledig werklozen, met inbegrip van de werklozen ouder dan 55 die niet langer werkzoekende zijn, met 20.000 eenheden, waardoor de totale vermindering over twee jaar 43.600 eenheden bedraagt. Die gunstige evolutie komt vooral de werkzoekenden jonger dan 25 jaar ten goede: hun aantal is met 23.000 eenheden gedaald. De daling van de werkloosheid slaat dus sedert augustus 1983 op 57.000 jongeren of op ongeveer een kwart van het totale cijfer.

Die verbetering is hoofdzakelijk een gevolg van de evolutie van het aantal arbeidsplaatsen. Volgens de cijfers betreffende de tewerkstelling per 30 juni van ieder jaar, bedroeg het verlies aan arbeidsplaatsen medio 1981, 77.000 eenheden in vergelijking met het jaar daarvoor. Dit verlies werd geleidelijk teruggebracht tot 38.000 eenheden in 1983, om vervolgens om te slaan in een netto-aangroei met 18.000 betrekkingen in 1985.

De programma's tot opslorping van de werkloosheid hebben bijgedragen in de schepping van arbeidsplaatsen, maar de meest spectaculaire ontwikkeling moet aan de privé-sector worden toegeschreven; daar werden tussen 30 juni 1984 en 30 juni 1985 meer dan 14.000 betrekkingen gecreëerd, hetgeen een aanzienlijke verbetering betekent in vergelijking met de catastrofale terugloop die in 1981 zijn hoogtepunt had bereikt.

Deze gunstige ontwikkeling kan niet door de economische groei worden verklaard. Zij is een gevolg van de verbetering van de relatieve arbeidskosten, die een einde stelde aan de systematische vervanging van arbeid door kapitaal zoals voorheen het geval was, en van de toepassing van programma's voor de opslorping van de werkloosheid en voor de verdeling van de arbeid.

Alleen al in de privé-sector kon gedurende de afgelopen drie jaar, als gevolg van de maatregelen die werden genomen, het aantal tewerkgestelden met meer dan 72.000 eenheden of met 3% van het totale tewerkstellingscijfer worden verhoogd.

Voor 1986 en 1987 verwacht men dat de gevolgen van het plan tot sanering van de overheidsfinanciën op het gebied van de tewerkstelling in de overheidssector gedeeltelijk zullen worden gecompenseerd door de oprichting van nieuwe arbeidsplaatsen in de privé-sector.

Het netto-effect zou een vermindering moeten betekenen met minstens 10 tot 15.000 eenheden, van de werkloosheid in 1986 in vergelijking met 1985; in 1987 zou er zich een lichte stijging voordoen, die echter waarschijnlijk niet van die aard zal zijn dat opnieuw het niveau van 1985 wordt bereikt.

Prijzen

In september 1986 lag het indexcijfer der consumptieprijzen slechts 0,91% hoger dan in september 1985. België behoort, samen met Duitsland en Nederland, tot de landen met de laagste inflatiegraad in de Europese Gemeenschap.

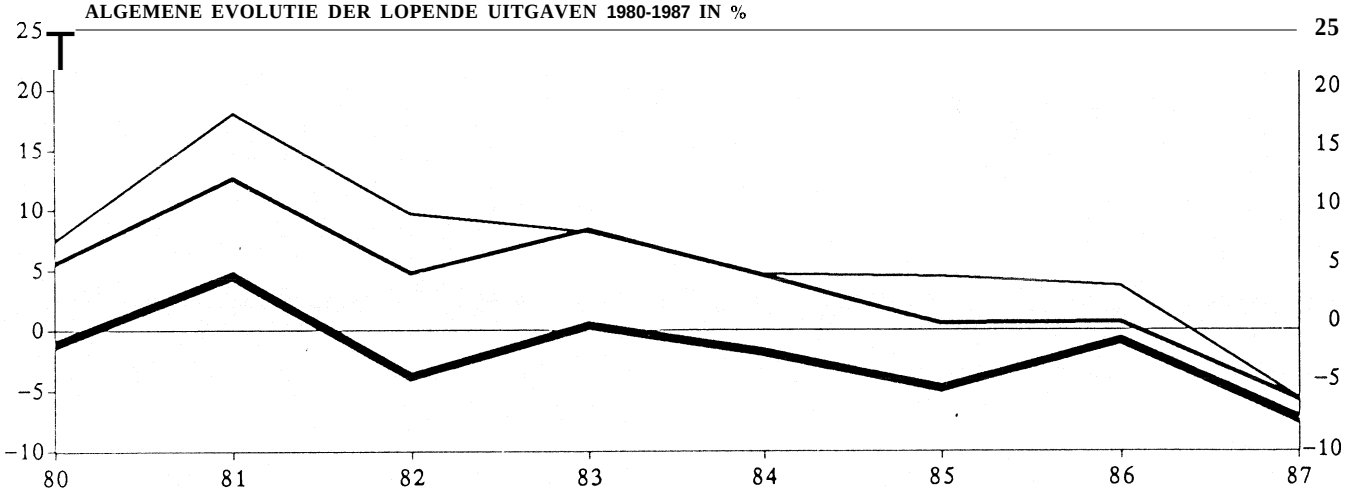
Indien bij de berekening van het indexcijfer geen rekening wordt gehouden met de olieprodukten, bekomt men in augustus 1986 een cijfer van 3,54%. Deze ,,onderliggende inflatie" daalt echter zelf nog, vermits het cijfer voor januari 1986 nog 4,56% bedroeg. Men mag dus aannemen dat de gevolgen van de prijsdaling in het kader van de omgekeerde oliecrisis zich langzaam over de rest van de economie verspreiden.

Voor 1987 mag men dus verwachten dat het inflatiepeil zeer laag zal blijven. Het merendeel van de economische experts verklaart unaniem dat de saneringsmaatregelen geen enkele invloed zullen hebben op het stijgingstempo van de prijzen, ook al schijnen bepaalde simulaties te wijzen in de

RIJKSSCHULD

	Uitstaande schuld		In percenten van uitstaande schuld				
			Volgens termijn			Volgens munt	
				Vlottende			
Eind van het jaar	In miijarden	In % van BNP	Geconsolideerde	Halflange termijn	Korte termijn	In B.F.	Andere
1960	405,9	71,0	64,0	4,8	31,2	86,2	13,8
1965	489,0	57,6	71,1	3,7	25,2	89,5	10,5
1970	621,8	48,1	69.7	3,8	26,5	91,2	8,8
1975	928,8	39,9	83,0	1,9	15,1	99,5	0,5
1980	1.956,8	56,1	71,9	0,3	27,8	92,2	7,8
1981	2.439,1	67.5	62,8	0,2	37,0	84,1	15,9
1982	3.085,0	78,8	59,7	0,1	40,2	79,2	20,8
1983	3.716,0	89,3	60,5	1,3	38,2	77,8	22,2
1984	4.264,9	95,7	61,2	3,4	35,4	76,1	23,9
1985	4.914,6	103,4	63,2	3,2	33,6	79,9	20,1
30 juni 1986	5.349,2	–	60,7	1,9	37,4	81,3	18,7

ALGEMENE EVOLUTIE DER LOPENDE UITGAVEN 1980-1987 IN %

— Nominale stijging van de totale lopende uitgaven (grafiek 1).
Nominale stijging van de lopende uitgaven zonder intrestlasten van de Rijksschuld (grafiek 2).
▬ Reële stijging van de lopende uitgaven zonder intrestlasten van de Rijksschuld (grafiek 3).

DE WERKLOOSHEID

Aantal vergoede werklozen (begrotingseenheden)

	1981	1982	1983	1984	1985	1986 Vooruitzichten	1987 Vooruitzichten
Volledig werklozen:							
– werkzoekenden	363.062	422.628	482.848	502.302	483 957	454.000	429.000
– niet-werkzoekenden	–	–	–	–	31.581	54 000	70.000
Gedeeltelijke werkloosheid	93 588	82 184	81 181	71 264	67 302	65 000	65 000

HET RIJK, GEMEENSCHAPPEN, GEWESTEN, PROVINCIES, GEMEENTEN (In miljarden frank)

	1986	1987	Groei in %
1. Totaal van de rijksbegroting	1.972,9	1.855,1	–6,0
2. a) Buitenlandse activiteiten	28,4	28,0	–1,4
b) Gemeenschappen	73,3	69,7	–4,9
c) Gewesten	64,8	64,1	–1,1
d) Provincies en gemeenten	152,3	146,9	–3,5
Subtotaal 2	318,8	308,7	–3,2
3. Centrale rijksbegroting (1-2)	1.654,1	1.546,4	–6,5

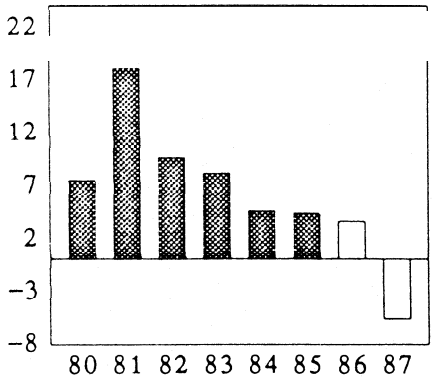
FINANCIERINGSBEHOEFTEN VAN DE STAAT (In miljarden frank)

	1985	1986	1987
I. Uitvoering van de eigenlijke begroting:			
A. Lopende verrichtingen:			
– Ontvangsten	1.383,5	1.428,6	1.449,0
– Uitgaven	1.710,7	1.796,2	1.695,2
Saldo	– 327,2	– 367,6	– 246,2
B. Kapitaalverrichtingen:			
– Ontvangsten	4,2	4,5	3,6
– Uitgaven	204,1	176,7	160,0
(financiële uitgaven)	(133,6)	(114,6)	(105,0)
(kasuitkeringen op investeringen)	(70,5)	(62,1)	(55,0)
Saldo	– 199,9	– 172,2	– 156,4
C. Totaal saldo van de eigenlijke begroting	– 527,1	– 539,8	– 402,6
II. Uitvoering van de verrichtingen die een rechtstreekse weerslag hebben op het netto te financieren saldo van de Staat:			
A. Kapitaaluitgaven van het Wegenfonds	– 18,4	– 17,7	– 13,0
B. Verschillende schatkistverrichtingen (per saldo)	– 25,6	– 10,0	– 2,2
III. Netto te financieren saldo van de Staat (IC + IIA + IIB)	– 571,1	– 567,5	– 417,8
IV. Terugbetalingen van de schuld van de Staat en het Wegenfonds:			
– Aflossingen	85,1	149,1	152,2
– Op eindvervaldag	153,6	110,9	114,1
– Op tussenvervaldag	174,4	1,0	13,8
Totaal	– 413,1	– 261,0	– 280,1
V. Bruto te financieren saldo van de Staat (III-IV)	– 984,2	– 828,5	– 697,9

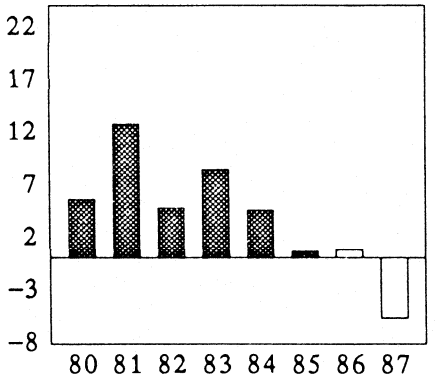
richting van geringe stijging van de inflatie; bepaalde ondernemingen, zowel in de privé- als in de overheidssector, zouden een gedeelte van hun saneringsbijdrage pogen te verhalen op hun binnenlandse verkoopsprijzen.

Het economisch, sociaal en financieel beleid van de Regering in 1987

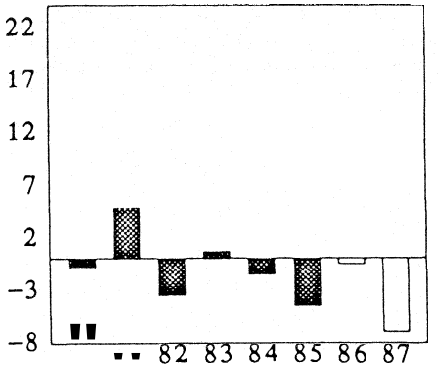
Het economisch, sociaal en financieel beleid van de Regering in 1987 ligt in de lijn van het beleid dat in 1982 werd ingezet en in verschillende etappes werd doorgevoerd: eerst, het herstel van het concurrentievermogen en van

Grafiek 1

Grafiek 2

Grafiek 3

de rendabiliteit van de ondernemingen, ten einde de buitenlandse en binnenlandse markten te heroveren; dan, het beleid van arbeidsverdeling en de programma's voor het opslorpen van de werkloosheid, omdat de weerslag van het herstelbeleid op de werkgelegenheid zich niet onmiddellijk kon doen gevoelen; tenslotte de sanering van de overheidsfinanciën, waarbij eerst begonnen werd met de andere dan de centrale overheid, d.w.z. hoofdzakelijk de sociale zekerheid en de gemeenten.

Het saneringsplan of zogeheten Sint-Annaplan, dat de goedkeuring van het Parlement heeft gekregen en thans wordt toegepast via de techniek van de bijzondere machten, is een beslissende stap, om het ,,sneeuwbaleffect" of de spontane ,,explosie" van het tekort tegen te gaan. Het saneringsplan moet het mogelijk maken de door de Regering vooropgestelde doeleinden voor 1987 en 1989 te verwezenlijken; het netto te financieren saldo van de Schatkist moet in 1987 tot 8% van het BNP en in 1989 tot 7% teruggebracht worden.

Bij het begin van de nieuwe legislatuur had de Regering een oproep gedaan tot de sociale gesprekspartners om vóór 15 september 1986 een interprofessioneel akkoord te sluiten, dat hoofdzakelijk betrekking heeft op het concurrentievermogen, de lonen en de werkgelegenheid. Er werd inderdaad een ontwerpakkoord gesloten, dat nu ook formeel door de bevoegde instanties van de vertegenwoordigers van de patronale en syndicale instanties moet goedgekeurd worden. Het bestaan van een interprofessioneel akkoord is op zichzelf van zeer groot belang: dit betekent dat de sociale partners aanvaarden opnieuw hun verantwoordelijkheid te nemen in aangelegenheden die zij beter dan wie ook kennen; dit betekent eveneens dat de inspanningen van de voorgaande jaren worden aanvaard.

LATIJNS-AMERIKA

SURINAME

ONTWIKKELINGEN SINDS EIND 1983

Sinds eind 1983 deden zich in en rond Suriname o.m. de volgenae ontwikkelingen voor (vor. ber. op pag. 646/3 e.v., 665/2 e.v. en 681 e.v.):

Contacten tussen *Nederland* en de *VS over Suriname*

Op 8 dec. 1983 stelde de Nederlandse minister van buitenlandse zaken, Hans van den Broek, zijn Amerikaanse collega, George Shultz, op de hoogte van de Nederlandse opvattingen over de situatie in Suriname. Het gerucht dat in Brussel plaatsvond tot stand gekomen op verzoek van Shultz.

Van den Broek zei desgevraagd dat Nederland het besluit van de EG Suriname ontwikkelingshulp te verlenen (pag. 685/2) „niet had kunnen tegenhouden". Het EG-besluit was volgens de normale procedure tot stand gekomen, zoals voorzien in het verdrag van Lomé tussen de EG en een groot aantal ontwikkelingslanden in Afrika, het Caribisch zeegebied, en de Stille Oceaan. Een Nederlandse tegenstem zou geen invloed hebben gehad, aldus de minister.

Op 19 jan. 1984 zei de Nederlandse premier Ruud Lubbers in Washington na gesprekken met de Amerikaanse president Reagan en leden van diens regering dat de Amerikaanse regering in 1983 bij verschillende gelegenheden Nederland had gepolst over een mogelijk militair ingrijpen in Suriname. De Amerikaanse regering maakte zich in die tijd grote zorgen over de ontwikkelingen in Paramaribo (zie ook pag. 668/3 e.v.).

Vijf jaar voor poging Heineken te chanteren

Op 5 jan. 1984 veroordeelde een rechtbank in Den Haag een Haagse arts tot vijf jaar gevangenisstraf, met aftrek van voorarrest, wegens een poging tot afpersing van de bierbrouwerij Heineken. De officier van justitie had zeven jaar geëist. Twee mededaders kregen drie jaar gevangenisstraf en een vierde verdachte werd wegens gebrek aan bewijs vrijgesproken.

De arts, die zich een belangrijke figuur in het verzet tegen het bewind-Bouterse noemde, had in de zomer van 1983 geprobeerd de bierbrouwerij $20 mln en f 500.000 af te persen met het dreigement dat hij en zijn mededaders blikjes bier zouden vergiftigen. Met het geld zou volgens de arts een coup tegen Bouterse worden gefinancierd.

Op 29 aug. *1983* was de arts aangehouden, op 15 september volgde de arrestatie van twee broers uit Den Haag. en op 29 september deelde een woordvoerder van de politie mee dat de vriendin van de arts in Den Haag was aangehouden.

Stakingen leiden tot *ontslag* regering-Alibux. Vorming *adviesgroep en interim-regering Udenhout*. Nederland geeft *f* 100.000

Op 19 dec. 1983 legden de ruim 4.000 werknemers bij de bauxietmaatschappij Suralco het werk neer en op 21 december volgden de 800 werknemers van de bauxietmaatschappij Billiton.

Het waren wilde stakingen.

De stakers protesteerden tegen belastingverhogingen die de regering per jan. 1984 had aangekondigd om het begrotingstekort te verminderen. Het Internationale Monetaire Fonds (IMF) had verlaging van dat tekort geëist wilde Suriname in aanmerking komen voor een lening van $ 100 mln.

Op 24 dec. zei minister van financiën en planning Winston Caldeira in een televisietoespraak dat hij de protesten kon begrijpen, maar dat een ,,verantwoordelijke regering" niet aan de eisen van de arbeiders kon toegeven. Hij zei dat de belastingmaatregelen nodig waren om een verwacht begrotingstekort van *f* 200 mln over 1983 ongedaan te maken. Hij zei dat belastingverhoging nodig was omdat er slechts weinig ruimte was om te bezuinigen op de toch al zeer krappe

Op 28 dec. vond het eerste formele contact plaats tussen stakers en regering. Bij het gesprek was ook Alibux aanwezig. De stakers kregen van hem te horen dat het „in het landsbelang" was dat het werk werd hervat. Pas dan waren er volgens Alibux mogelijkheden verder te praten. De stakers gaven aan deze eis echter geen gehoor en gingen door met hun actie.

In een op 1 jan. 1984 door radio en TV uitgezonden Nieuwjaarstoespraak noemde legerleider Desi Bouterse de acties ,,destabiliserend, gericht tegen de revolutie en dus tegen het volk".

Vanaf 3 jan. zonden de Surinaamse radio en televisie voortdurend betaalde oproepen uit van de Suralco-directie waarin de arbeiders werd gevraagd het werk te hervatten.

Op 4 jan. riep Bouterse in het door de overheid gecensureerde blad De Ware Tijd de stakers op ,,het gezonde verstand" te gebruiken en het werk te hervatten. Hij zei dat de regering en de vakcentrale C-47 pogingen zouden doen de situatie te normaliseren. Ook Fred Derby, de voorzitter van C-47, had de stakers opgeroepen weer aan het werk te gaan.

Op 6 jan. legden werknemers van het energiebedrijf (EBS) in Paramaribo het werk neer, waardoor stroom en water uitvielen. 's Middags kwamen Bouterse en het kabinet in een speciale zitting bijeen om zich over de crisis te beraden. In Amsterdam hield een groep van ongeveer 30 tot 40 Surinamers enige tijd het consulaat bezet uit solidariteit met de stakers bij Suralco en Billiton.
In de nacht van 6 op 7 jan. gingen de werknemers bij het EBS weer aan het werk, nadat met de raad van commissarissen van het bedrijf overeenstemming was bereikt over de voornaamste grief van de actievoerders, namelijk het plan van de regering het EBS, dat al voor 51% in handen van de staat was, volledig te nationaliseren

Op 8 jan. maakte lt.-kol. Bouterse bekend dat de regering-Alibux was afgetreden. Volgens de legerleider had het kabinet ,,fouten" gemaakt met het aankondigen van de belastingverhogingen.
In een toespraak van tien minuten voor de Surinaamse televisie zei Bouterse dat alle belastingmaatregelen waren ,,stopgezet". Suriname was door de stakingen volgens Bouterse beland in een ,,crisissituatie waarbij vitale belangen op het spel staan".
De op 28 febr. 1983 aangetreden regering van Errol Alibux (pag. 650/1) had in de ogen van Bouterse de bevolking onvoldoende geraadpleegd over de voorgenomen maatregelen en niet genoeg discussiemateriaal aangedragen voor een mogelijke andere oplossing. Na overleg met Bouterse hadden de ministers daarom hun portefeuilles beschikbaar gesteld.

Gezocht moest worden naar een ,,fundamentele oplossing", zei Bouterse, waarbij de ,,gerechtvaardigde verlangens" van de vakbeweging en de arbeiders en het veilig stellen van de ,,toekomstige ontwikkeling" een rol moesten spelen. Bouterse noemde het aftreden van de regering ,,een correctie van de nationale politiek". Hij zei dat er geen nieuw kabinet zou komen zonder dat de nationale structuren en de structuur van de eenheidsbeweging Stanvaste (pag. 683 e.v.) waren geregeld. Er zou een regeringsprogramma komen dat samenviel met het programma van deze beweging, en ,,in nauwe samenwerking" met het volk zou een te vormen regering dit programma moeten uitvoeren.

Bouterse zei dat geen enkele buitenlandse macht kon begrijpen wat er in Suriname gebeurde. ,,Wij zullen het samen moeten doen, met elkaar." Hij besloot zijn toespraak met een beroep op de stakende arbeiders weer aan het werk te gaan.
De bauxietarbeiders zetten hun staking echter voort. Na intrekking van de belastingverhogingen eisten zij nu meer democratische vrijheden en schadeloosstelling voor gederfde inkomsten tijdens hun staking.
Op 9 jan. had de voorzitter van de in Nederland gevestigde Raad voor de Bevrijding van Suriname telefonisch contact met de stakers bij Suralco om hen te ondersteunen. Chin A Sen zei dat de stakers ervoor moesten waken dat zij door Bouterse met mooie beloftes in slaap werden gesust. Volgens Chin A Sen had Bouterse zelf opdracht gegeven tot de belastingmaatregelen.
Op 10 jan. 's morgens trokken ongeveer 50 militairen de gebouwen van het EBS binnen met het doel de stroomvoorziening te verzekeren.
's Avonds zei Bouterse voor de TV dat het leger zou optreden tegen de ,,terreurgroep" die bij Suralco werkwilligen zou verhinderen aan het werk te gaan. Bouterse las een brief voor van de Suralco-directie waarin deze zei wegens overmacht op korte termijn tot sluiting van het bedrijf in Paranam te moeten overgaan.

Op 11 jan. trok het leger zich bij Suralco terug. De bevelvoerend officier hield via een megafoon een toespraak waarin hij toegaf dat het geen ,,kleine knokploeg" was die werkwilligen van het werk hield, maar dat een grote meerderheid van Suralco-werknemers vastbesloten was de staking voort te zetten.
Een dag later liet Suralco via de Surinaamse Staatsradio meedelen dat het bedrijf ,,voor onbepaalde tijd" was gesloten. Op 12 jan. verzocht de regering de directie van Suralco dringend het bedrijf te heropenen. Een Suralco-woordvoerder zei echter dat door gebrek aan werkwilligen van heropening geen sprake kon zijn.
Voorzitter Chin A Sen van de bevrijdingsraad zei die dag dat hij landsdienaren, bankemployés en onderwijzend personeel in Suriname had opgeroepen zich bij de staking van de Suralco-arbeiders aan te sluiten. In pamfletten. die in Paramaribo werden verspreid, werd opgeroepen tot een algemene staking en herstel van de democratie.
's Avonds bezette een groep mensen, die zich ,,collectief verzet '84" noemde, de Surinaamse ambassade in Den Haag. Volgens een woordvoerder van de bezetters werd de actie uitgevoerd ,,uit solidariteit met de arbeiders in Suriname". De bezetters eisten ,,terugkeer van de democratie, inwerkingtreding van de grondwet, vrije verkiezingen en een onderzoek naar de moorden" (van dec. 1982, zie pag. 849 e.v.-1982).

Op 18 jan. zei één van de bezetters van de ambassade, de Surinaamse ex-parlementariër Salem („Paul") Somohardjo, een dodenlijst in de ambassade te hebben gevonden met daarop de namen van mensen die volgens het regime-Bouterse om het leven moesten worden gebracht. Zijn eigen naam zou op die lijst staan en ook die van Henk Chin A Sen.
Op 21 maart werd de broer van Salem, Humphrey Somohardjo, in zijn woning in Schiedam neergeschoten. Salem was van mening dat de kogels eigenlijk voor hem waren bedoeld.

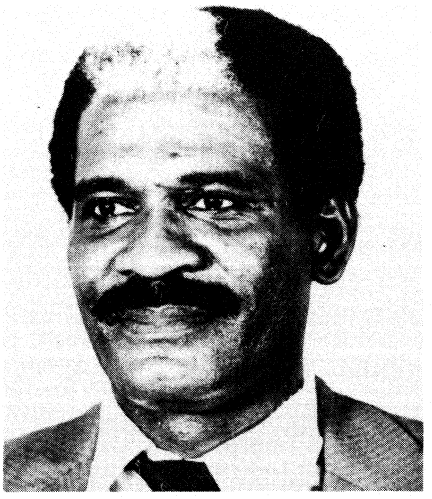
Op 13 jan. breidden de stakingsacties zich uit tot een aantal banken en verzekeringsmaatschappijen. Demissionair minister van natuurlijke hulpbronnen en energie Erik Tjon Kie Sim zei die dag dat Suriname een verlies van bijna $28 mln had geleden als gevolg van de stakingen in de bauxietindustrie.
Diezelfde dag zei het hoofd van de Nationale Voorlichtingsdienst van Suriname, sgt-maj. Charlo Doedel, dat voor de regering nog ,,vele mogelijkheden" open stonden om acute geldnood te voorkomen. Hij zei dit na de installatie van een financiële commissie die een oplossing moest zoeken voor de toenemende economische problemen nu Suralco was gesloten.

Op 13 sept. 1983 was in Paramaribo vernomen dat het hoofd van de Nationale Voorlichtingsdienst, D. de Bie, was vervangen door sgt-maj. Doedel.

Op 16 jan. sprak de verbondsraad van de christelijke vakcentrale CNV in Nederland zijn ,,diepgewortelde solidariteit" uit met de mensen die in Suriname vochten voor het herstel van de democratie en ook de FNV liet die dag weten alle activiteiten in Suriname die gericht waren op de terugkeer naar democratische verhoudingen te steunen.
Diezelfde dag sloten chauffeurs van particuliere busondernemingen in Paramaribo zich bij de stakingsacties aan. Op verscheidene scholen weigerden scholieren de lessen te volgen.
Op 17 jan. werd het werk bij de verzekeringsbedrijven hervat en gingen ook de buschauffeurs weer aan het werk. De stakingsacties onder scholieren en het personeel van grootwinkelbedrijven namen echter toe.
Diezelfde dag nam de vakcentrale van Surinaamse ambtenaren (CLO) een motie aan waarin was vastgelegd dat de vakbeweging voorrang moest geven aan de ,,normalisering in het land" en dat normalisering inspraak van de bevolking in de aanwijzing van een regering en persvrijheid vereiste.
Begin die week had de vakcentrale Moederbond een motie aangenomen waarin werd gezegd dat de toestand alleen kon worden genormaliseerd wan-

neer er democratische structuren kwamen die .,voldoen aan de aspiraties van het Surinaamse volk".
Op 18 jan. werd bij de verzekeringsbedrijven en banken het werk volledig hervat.
Op 19 jan. bereikten de autoriteiten: de bauxietarbeiders en de directies van Suralco en Billiton overeenstemming over de voorwaarden waaronder het werk op 23 jan. zou worden hervat. Het belangrijkste punt uit het akkoord was een financiële tegemoetkoming aan de stakers van 1.200 Surinaamse gulden. Van dat bedrag moest wel 800 gulden in 20 termijnen worden terugbetaald.
Op 20 jan. betoogden naar schatting 2.000 a 3.000 mensen in het centrum van Paramaribo tegen het regime-Bouterse. In pamfletten was tot een ,,vredelievende betoging" opgeroepen.
Op 23 jan. werd het werk in de bauxietindustrie gedeeltelijk hervat. Aan de stakingen van scholieren kwam een einde.

Op 24 jan., toen alle stakingsacties waren beëindigd, maakte Bouterse bekend dat Suriname op 27 jan. een ,,crisisregering" van negen ministers zou krijgen. Volgens de legerleider zou die regering vier tot zes maanden aan de macht blijven om ,,administratief, politiek en economisch" orde op zaken te stellen. Daarna zou Suriname een definitieve regering krijgen. Bouterse zei dat de stakingen voor Suriname een inkomstenderving van bijna 55 mln (Nederlandse) gulden betekenden.
Op 25 jan. installeerde Bouterse een adviesgroep voor de regering, die zich o.m. zou gaan bezighouden met de opstelling van een regeringsprogramma. Namens de revolutionaire leiding zaten hierin de demissionaire minister van justitie Frank Leeflang (voorzitter), de adviseur van Bouterse Wim Udenhout en een functionaris van volksmobilisatie, Jules Wijdenbosch. De Vereniging Surinaams Bedrijfsleven (VSB) was vertegenwoordigd door Pertab Radhakishun en de Associatie van Surinaamse Fabrikanten (ASFA) door John Wijdenbosch. Namens de vakbonden zaten de voorzitter van C-47, Fred Derby, en de voorzitter van de Moederbond, Romeo van Russel, in de adviesgroep.
Voorzitter Leeflang zei dat met de interim-regering moest worden gezocht naar vormen die ,,een duurzame democratie" garandeerden. Hij zei dat leden van de adviesgroep ook benoemd konden worden in de interim-regering.
Op 26 jan. maakte de Surinaamse televisie bekend dat de installatie van het interim-kabinet op verzoek van de

Frank Leeflang

vakbonden een week was uitgesteld en op 29 jan. zeiden de vakcentrales na een gemeenschappelijke vergadering dat zij bereid waren mee te werken aan de vorming van een interim-regering op voorwaarde dat aan een aantal eisen, o.m. met betrekking tot persvrijheid en democratisering, werd voldaan. De vergadering was georganiseerd door de vier vakcentrales Moederbond, C-47, CLO en PWO (Progressieve Werknemers Organisatie).

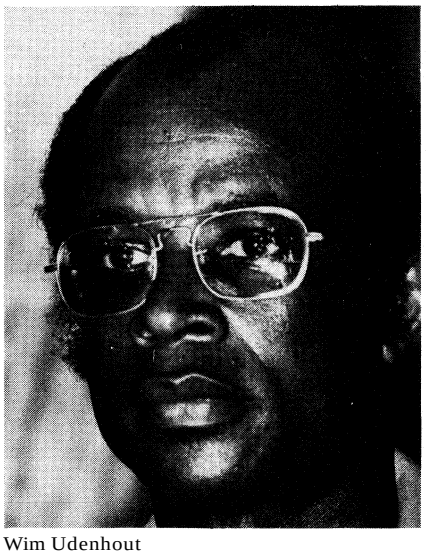
Als voorwaarden voor medewerking werden onder andere genoemd herstel van de persvrijheid, democratisering die in samenwerking met de vakbeweging tot stand moest komen en gelijkwaardigheid van de drie partners die het interim-kabinet tot stand moesten brengen, te weten het militaire gezag, de vakcentrales en het bedrijfsleven.
Met betrekking tot dit laatste zei voorzitter Fred Derby van C-47 dat een decreet van het militaire gezag over ontslag van ministers van tafel moest.
Volgens het door de militairen voorgestelde decreet konden ministers van hun functie worden ontheven door de president ,.naoverleg met het militaire gezag". Derby zei dat dit decreet zodanig moest worden veranderd dat ministers door de president van hun functie werden ontheven ,,in overleg met het militaire gezag. de vakbeweging en het bedrijfsleven".
Derby zei verder dat de wetten niet alleen voor burgers moesten gelden. maar ook voor de militaire leiders. Hij zei overigens dat de militairen niet waren weg te cijferen, ,,maarzij moeten wel beseffen dat zij het niet alleen kunnen".
Derby erkende dat de recente stakingen van de bauxietarbeiders niet zozeer gingen om belastingmaatregelen maar vooral een uiting waren van ontevredenheid van de bevolking over de gang van zaken in het land.

De voorzitter van de Moederbond, Van Russel. noemde als voorwaarde voor medewerking aan de vorming van een interim-regering herstel van de persvrijheid en invoering van democratische structuren in Suriname. Hij zei verder dat de vakbondsvrijheid moest worden gerespecteerd. Van Russel merkte voorts op dat een nieuwe regering moest werken aan een verbetering van de verstandhouding tussen Suriname en Nederland, zodat de ontwikkelingshulp weer op gang kon komen.
De leiders van de vakcentrales onderstreepten verder dat de adviesgroep of ,,denk-tank" die de interim-regering moest bijstaan en moest adviseren bij het uitdenken van nieuwe democratische structuren een wettelijke basis moest krijgen zodat het voortbestaan ervan was gegarandeerd

Verder stelde het bedrijfsleven als eisen voor medewerking aan een tussenkabinet dat de persvrijheid zou worden hersteld, democratische structuren werden ingevoerd, de noodtoestand werd opgeheven en dat een grondwet werd voorbereid waarover het volk zich in een referendum kon uitspreken.
Nadat het militair gezag met vakbeweging en bedrijfsleven over de gestelde eisen een akkoord had bereikt, beëdigde waarnemend president F. Ramdat Misier op 3 febr. zeven van de negen ministers van het interim-kabinet, dat onder leiding van Wim Udenhout stond. Het bedrijfsleven moest nog twee ministers aanwijzen.
Het militaire gezag had vijf ministers in de regering, de vakbeweging twee en het bedrijfsleven twee. Het kabinet-Udenhout zou tot 31 dec. aanblijven.
In de loop van de maand werden de twee nog openstaande ministerszetels bezet en op 27 febr. was het kabinet-Udenhout compleet. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier, buitenlandse zaken – Wim Udenhout; binnenlandse zaken en justitie – Frank Leeflang; transport. handel. industrie, landbouw, veeteelt en visserij – Imro Fong Poen; natuurlijke hulpbronnen. energie. openbare werken, telecommunicatie en bouw – Erik Tjon Kie Sim; leger en politie – Wilfred Maynard; arbeid, huisvesting en sociale zaken – Siegfried Gils; onderwijs en wetenschap – Allan Li Fo Sjoe; financien en economische zaken – Maurice Chehin; volksgezondheid – R. van Trikt.

Gils en Li Fo Sjoe waren de twee vertegenwoordigers van de vakcentrales. Chehin en Van Trikt zaten namens het bedrijfsleven in het kabinet (zie voor samenstelling vorige kabinet pag. 650/1). De Progressieve Arbeiders en Landbouwers Unie (PALU) van oud-premier Erïol Alibux was in het nieuwe kabinet niet meer vertegenwoordigd.

Wim Udenhout

Op 4 febr. publiceerde het Surinaamse dagblad De Ware Tijd een rede die Udenhout na zijn installatie als premier had gehouden. Daarin zei hij dat zijn interim-kabinet voor politieke en financieel-economische problemen stond die immens en gecompliceerd waren.
Het kabinet zou daarom zijn taak in nederigheid aanvaarden en een beroep moeten doen op de bij het volk aanwezige deskundigheid, aldus de premier.

Udenhout zei dat de Surinamers een kritisch volk waren dat zijn leiders vaak met wantrouwen bejegende. ,,Dit is een eigenschap die wij niet zouden moeten prijsgeven. Zij zal ons behoeden voor het herhalen of maken van grote fouten." Anderzijds sprak de premier over Surinamers ,,die zijn terechtgekomen in het gebied van vijandschap tegenover de natie. Zij zullen helaas bestreden moeten worden." (...) ,,Velenzullen gecorrigeerd moeten worden", zei Udenhout, sprekend over personen die ,,doorgoed bedoeld maar herhaald ontactisch optreden en door exotische interpretaties van de Surinaamse revolutie" een groot deel van het volk deden verkeren in een toestand van apathie en cynisme.

Hij riep de bevolking op zich in een sfeer van ,,verzoening, offervaardigheid en discipline" te scharen achter degenen die de structuren moesten leggen voor een rechtvaardige samenleving. De premier zei niets over de verhouding met Nederland. Tegenover het ANP verklaarde hij desgevraagd deze relatie ,,zo gevoelig en zo belangrijk" te vinden dat hij vragen hierover in dat stadium nog niet wilde beantwoorden.

In *NRC/H'blad* (4-2-1984) verscheen het volgende portret van de nieuwe premier:

Drs Wim Udenhout, de gisteren benoemde premier en minister van buitenlandse zaken van Suriname, is vrij onbekend in de Surinaamse politiek. De 46-jarige Udenhout is niet partij-gebonden. Volgens een familielid van de nieuwe Surinaamse premier is Udenhout ,,niet politiek geschoold". Wel is hij altijd in ,,politicologie"en ,,internationale zaken" geïnteresseerd geweest. De politieke opleiding wordt door het familielid als ,,algemeen ontwikkeld" omschreven.
De in 1937 in het district Coronie geboren Udenhout volgde zijn lagere en middelbare school van Suriname, waarna hij verscheidene keren wegens studie en beroep van Suriname naar Nederland en omgekeerd verhuisde. In Nederland behaalde Udenhout in 1966 zijn lesbevoegdheid Engels. Terug in Suriname gaf hij tussen 1966 en 1970 op verschillende scholen Engelse les. Udenhout studeerde van 1970 tot 1975 Engelse taal- en letterkunde aan de universiteit van Leiden. Na het behalen van zijn doctoraal werd hij in 1975 docent en hoofd van de sectie Engels aan het Instituut voor opleiding van leraren in Paramaribo. Deze functie vervulde hij tot gisteren toen bekend werd dat hij tot premier van de Surinaamse interim-regering was benoemd.
Hoewel Udenhout zich nooit erg actief met de Surinaamse politiek heeft beziggehouden en weinig in de publiciteit trad, is hij op politiek gebied niet helemaal een leek. Udenhout was lid van het adviescollege van het kabinet-Neijhorst dat Suriname van 30 maait tot 3 december 1982 bestuurde. Ook was Udenhout tot nu toe adviseur van legerleider Desi Bouterse. In die functies reisde de nieuwe Surinaamse premier enkele malen naar New York waar hij de Algemene Vergaderingen van de Verenigde Natie$ bijwoonde

Op 3 febr. zei de Nederlandse premier Ruud Lubbers voor de radio dat er op dat moment geen sprake kon zijn van hervatting van de Nederlandse hulp aan Suriname. Dat ,,moeten we tezijnertijd bekijken", aldus de premier.
De beëdiging van de nieuwe Surinaamse regering was voor Lubbers ,,wel een ontwikkeling ten goede", maar hij herinnerde tegelijk aan de executies in dec. 1982. Voor hervatting van de Nederlandse hulp was het voor Lubbers niet nodig dat Bouterse aftrad. ,,Het gaat ons niet in de eerste plaats om de persoon, maar om de zaak", zei hij.
Op 7 febr. zei de Nederlandse minister van ontwikkelingssamenwerking Eegje Schoo dat Nederland ,,als gebaar naar de Surinaamse bevolking" honderdduizend gulden had aangeboden aan de Nederlandse ambassade in Paramaribo om kleine ambassadeprojecten ten behoeve van de Surinamers uit te voeren. Het geld werd buiten de verdragsmiddelen om beschikbaar gesteld. De minister ,,denkt er niet over de ontwikkeiingshuip nu te hervatten". ,,Daarvooris het nog te vroeg", aldus Schoo. De beslissing een ton voor kleine ambassadeprojecten te schenken, was uitdrukkelijk bedoeld als ,,signaal voor de Surinaamse bevolking".
Volgens de minister gaf de instelling van het interim-kabinet in Paramaribo blijk van een ,,bemoedigende ontwikkeling, hoewel nog geen concrete stappen zijn gezet naar democratischer verhoudingen in Suriname".

Rapport financiële commissie over economische situatie

Medio febr. 1984 onthulde de Nederlandse pers de inhoud van een geheim rapport inzake de Surinaamse economie dat was opgesteld door de op 13 jan. in Suriname geïnstalleerde financiële commissie. Het rapport, dat onder leiding van minister Imro Fong Poen tot stand was gekomen, zou op 25 jan. zijn uitgebracht.
In het rapport stond dat Suriname zo snel aan het interen was op de deviezenvoorraad dat er zonder financiële hulp van het Internationale Monetaire Fonds (IMF)binnenkort geen besteed-

Imro Fong Poen

bare reserves meer aanwezig zouden zijn. De financiële crisis waarin het land verkeerde, maakte hulp van het IMF binnen drie a vier maanden nodig.
Op 16 febr. meldde *NRC/H'blad* over de inhoud van het rapport o.m. het volgende:

Eind 1983 bedroeg de Surinaamse deviezenvoorraad nog 165 mln Surinaamse gulden. Daarvan is inmiddels al 100 mln gulden uitgegeven en nog steeds wordt op de deviezenvoorraad ingeteerd.
De opschorting van de Nederlandse ontwikkelingshulp aan Suriname en de terugloop van de inkomsten uit de bauxietwinning heeft het land vorig jaar 200 mln gulden aan deviezen gescheeld. Het IMF had op een verzoek om financiële steun van het vorige kabinet als voorwaarde gesteld dat het overheidstekort omlaag moet, de credit-rente moet stijgen, de kredietverlening beperkt moet worden en de Surinaamse gulden zal moeten devalueren.
De werkgroep die binnen tien dagen voor het nieuwe kabinet een rapport moest opstellen, komt tot de conclusie dat op de eerste plaats de overheidsfinancien gezond moeten worden gemaakt. De belastingverhogingen die het vorig kabinet met dat doel wilde invoeren, zouden volgens de werkgroep niet door moeten gaan. Dat betekent dat de begroting voor 1984 moet worden gewijzigd.
Zonder belastingmaatregelen en mede als gevolg van de lagere inkomsten uit de bauxiet.. winning zou het begrotingstekort van Suriname zonder verdere maatregelen oplopen van 158 mln Surinaamse gulden zoals aanvankelijk in de begroting 1984 was voorzien naar 343 mln.
Tot de maatregelen die volgens de werkgroep moeten worden genomen, behoren een heffing op de aankoop van deviezen voor reizen, een heffing op de waarde van vliegtickets, belasting van overheidsstichtingen die winst maken, verhoging van een aantal tarieven, onder andere voor vuurwapenvergunningen, verhoging van het invoerrecht op suiker.
Voorts moet er een nieuwe belasting- en loonstructuur komen. Ter bezuiniging worden onder andere een aantal departementen samengevoegd en wordt het aantal ambassades in het buitenland beperkt. Zo wordt de vestiging van de ambassade in Cuba voorlopig stopgezet.
De adviesgroep is tot de conclusie gekomen dat niet voldaan moet worden aan het IMF-verzoek de credit-rente te verhogen. Een renteverhoging zal volgens de adviesgroep onder de huidige omstandigheden niet leiden tot een aanmerkelijke toeneming van de besparingen, terwijl

zo'n maatregel wel onevenredig grote nadelen zal hebben voor het niveau van prijzen en investeringen.
Om de deviezenpositie van Suriname te verbeteren, wordt aanbevolen op korte termijn stimulansen te geven de expurtopbrerigt op te voeren. Tot de voorgestelde maatregelen behoren de verlaging van de bauxietheffing en opheffing van het uitvoerrecht op hout. Verder wordt gedacht aan beperking van de energieprijzen voor producenten in Suriname. Vooral de invoer van luxe goederen zal worden beperkt.

In NRC/H'blad (6-3-1984) werd gemeld dat Suriname op 1 febr een stop op deviezen-export had afgekondigd

Op 8 maart liet de Nederlandse Credietverzekeringsmaatschappij (NMC) financiële instellingen weten dat zij de verzekering van exportkredieten naar Suriname staakte. Dat was in overleg met het ministerie van financiën gebeurd. Bedrijven die toch nog op krediet zouden leveren aan Surinaamse afnemers, moesten voortaan zelf alle kosten dragen wanneer de afnemer in gebreke bleef met de betaling.

Vierde verjaardag revolutie

Op 24 febr. 1984 hield lt.-kol. Desi Bouterse in Paramaribo een ruim twee uur durende rede voor aanhangers van de eenheidsbeweging Stanvaste (zie voor proclamatie pag 68313 e.v.) ter gelegenheid van de viering van de vierde verjaardag van de revolutie en de militaire coup van 25 febr. 1980.
Bouterse noemde Stanvaste ,,de ruggegraat" van de revolutie. Hij zei dat de definitieve oprichting van de eenheidsbeweging, die op 25 febr. had moeten geschieden, niet kon doorgaan omdat niet alle noodzakelijke voorbereidingen hadden kunnen plaatsvinden wegens de recente problemen, zoals de stakingen in de bauxietsector.
Wat Nederland betrof zei Bouterse: ,,Wij blijven bereid met Nederland in dialoog te treden, op voorwaarde dat Nederland onze status als soevereine en onafhankelijke natie erkent en respecteert."

Rapport over rol Nederlandse militaire missie bij staatsgreep in Suriname *in* 1980 (affaire-Valk)

Op 29 febr. 1984 werd in Nederland een rapport gepubliceerd van een onafhankelijke commissie die een onderzoek had ingesteld naar de rol van de Nederlandse militaire missie in Paramaribo bij de militaire staatsgreep van de groep-Bouterse in Suriname van 25 febr. 1980.
In haar rapport aan de ministers van defensie en buitenlandse zaken schreef de commissie dat het handelen van kol. H. Valk, gewezen hoofd van de missie, voor, tijdens en na de staatsgreep van 1980 „Op een aantal punten voor ernstige kritiek vatbaar" was. De hoofden van de landmachtinlichtingendienst, de afdeling wetgeving en publiekrecht van het ministerie van defensie en ambassadeur M. Vegelin van Claerbergen hadden ten onrechte informatie over de rol van de missie niet of onvolledig doorgegeven aan de leiding van hun departementen.

De ministers van defensie en buitenlandse zaken hadden in aug. 1983 tot instelling van de commissie besloten. nadat was gebleken dat zij niet op de hoogte waren van een rapport van de inlichtingendienst van de landmacht van 7 sept. 1981. Pas na de publikatie van een artikel in het weekblad Vrij Nederland van **30** juli 1983 hadden zij van dit rapport kennis genomen. Het artikel in Vrij Nederland was goeddeels op dit rapport gebaseerd. Op 31 jan. 1983 hadden de bewindslieden tegenover de Tweede Kamer nog ,,met nadruk ontkend" dat er op hun ministerie informatie beschikbaar was waaruit de betrokkenheid van .,enigerlei Nederlandse instantie, militairen of wie dan ook" bij de staatsgreep-Bouterse zou kunnen blijken.
Op 29 aug. 1983 gaven de ministers in een brief aan de Tweede Kamer toe dat zij begin dat jaar niet juist hadden geantwoord op Kamervragen over het aandeel van de Nederlandse militaire missie in de coup van 1980 en diezelfde dag hadden zij de samenstelling van de onafhankelijke commissie bekendgemaakt. Deze bestond uit drie leden: B. Pronk (president van de arrondissementsrechtbank in Breda en na de oorlog vele jaren lid van de rechterlijke macht in Suriname), vice-adm. b.d. L. Brouwer (oud-lid van de Raad van State) en J. de Ranitz (oud-ambassadeur).

Over de bevindingen van de commissie-Pronk meldde *NRC/H'blad* (29-2-1984) o.m. het volgende:

Van kolonel Valk is niet gebleken dat hij heeft meegewerkt aan de voorbereiding of de uitvoering van de machtsovername in Suriname. Dat lijkt de commissie ook ,,niet waarschijnlijk".
Wel kan de groep onderofficieren rond Bouterse. die volgens de rommissie in februari 1980 haar verzetsactie tegen de regering-Arron in een staatsgreep omzette toen van weinig weerstand bleek, in de contacten met Valk ,,een zekere vorm van steun" hebben geproefd. Valk heeft nagelaten „de hem passende distantie" te bewaren in het conflict tussen de leiding van de Surinaamse krijgsmacht en officieren en onderofficieren van de krijgsmacht, schrijft de commissie. Zijn ,,verregaande inmenging in de binnenlandse situatie van Suriname" kan de toets der kritiek niet doorstaan.
Rapporten van de landmachtinlichtingendienst en van militair attaché kolonel G. J. Maarseveen uit 1980 en 1981 en een notitie van ambassaderaad W. Sinninghe Damsté van maart 1980 gaven in hun samenhang destijds ,,een mogelijke betrokkenheid" van Valk bij de staatsgreep te zien. Die betrokkenheid lijkt de commissie na voltooiing van haar onderzoek evenwel niet waarschijnlijk.
Een samenvattend verslag van september 1981 van de landmachtinlichtingendienst is door het hoofd van die dienst, kolonel A. W. Schulte, besproken met mr J. Demmink, hoofd afdeling wetgeving en publiekrecht van Defensie, na bespreking terzijde gelegd en niet aan de departementsleiding doorgegeven. Mr Demmink. inmiddels met pensioen, meende dat het rapport slechts oude ..roddels en verhalen" bevatte en geen aanknopingspunt voor verder onderzoek. Demmink achtte de verhalen bovendien moeilijk te verifiëren, terwijl een onderzoek in Suriname de leiding van de Surinaamse krijgsmacht en daarmee het bewind-Bouterse zou kunnen irriteren. Volgens de commissie heeft Demmink het belang van de rapportage onderschat en had hij de informatie aan de departementsleiding moeten doorgeven. Ook kolonel Schulte. die evenmin de departementsleiding of zijn opvolger over het rapport inlichtte, heeft verkeerd gehandeld, Daardoor hebben ministers nadien de Tweede Kamer verkeerd ingelicht.
Een verwijt treft tenslotte ook de toenmalige ambassadeur Vegelin, die in een rapportage van maart 1980 (kort na de staatsgreep) niet heeft gemeld aan Buitenlandse zaken wat wél in een notitie van zijn ambassaderaad Sinninghe Damsté stond. nl. dat kolonel Valk Surinaamse militairen had geadviseerd over hoe te handelen jegens de regering-Arron en het aanstellen van een (in)formateur. Vegelin heeft iegenover de commissie verklaard deze informatie destijds niet relevant tr hebben geacht. ..Bovendien zou in dat geval wellicht koloriel Valk zijn teruggeroepen – waartoe amhässadeur Vegelin in i979 had geadviseerd – hetgeen hem in de toenmalige situatie ongewenst voorkwam", schrijft de commissie.

Op 29 februari schreef minister J. de Ruiter van defensie de Tweede Kamer dat hij na ontvangst van het rapport kolonel Valk had ontboden en zijn .,ernstige afkeuring" had uitgesproken. Valk zou wegens zijn leeftijd op korte termijn de militaire dienst verlaten.
In zijn ,,gevolgtrekking[s]zag De Ruiter in de aard van de gemaakte fouten overigens geen aanleiding tot het treffen van maatregelen jegens andere personen. Rapportageprocedures zouden kritisch worden bezien en binnen het defensie-apparaat zou met nadruk op de noodzaak van het doorgeven van informatie, ook in het geval van twijfel omtrent gewicht of relevantie, worden gewezen, aldus De Ruiter.

Op 21 maart beloofden De Ruiter en zijn collega van buitenlandse zaken Van den Broek in de Tweede Kamer in het debat over het rapport van de commissie-Pronk dat de communicatie tussen de ministeries van defensie en van buitenlandse zaken, en tussen de onder die departementen ressorterende inlichtingendiensten. zou worden verbeterd. Ook zouden betere procedures worden ontwikkeld voor het doorgeven van informatie naar de leiding van de ministeries. Over deze verbeteringen zou de Tweede Kamer worden ingelicht.
Op 28 maart aanvaardde de Tweede Kamer een motie van de VVD'er F. W. Weisglas waarin gevraagd werd om een nader onderzoek van de commissie-Pronk naar de rol van kol. Valk bij de staatsgreep van febr. 1980. De VVD vond dat daarover onvoldoende duidelijkheid was. Alleen PSP en Centrumpartij stemden tegen de motie. Minister De Ruiter zei dat hij bereid was de commissie opnieuw aan het werk te zetten.

Een verdergaande PvdA-motie, die een eigen Karneronderzoek wilde, werd verworpen.

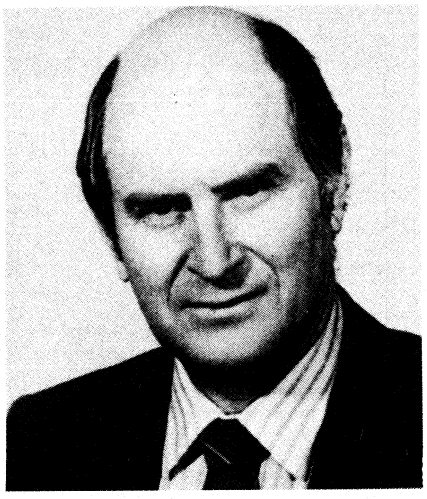
ISRAËL

DE SHIN BET-AFFAIRE ONTSLAG PROCUREUR-GENERAAL ZAMIR. AFTREDEN CHEF SHIN BET NA GRATIE VAN PRESIDENT HERZOG. HOOGGERECHTSHOF WETTIGT GRATIEBELEID

Op 23 mei kondigde de procureur-generaal, Yitzhak Zamir, een strafrechtelijk onderzoek aan tegen de chef van de binnenlandse veiligheidsdienst Shin Bet, Avraham Shalom. Deze werd er door Zamir van beschuldigd gegevens te hebben achtergehouden of gemanipuleerd betreffende de dood van twee Palestijnse terroristen na de kaping van een Israëlische autobus op 13 april 1984.
Een onderzoekscommissie van het ministerie van defensie o.l.v. generaal-majoor b.d. Meir Zorea stelde in een op 28 mei 1984 gepubliceerd rapport vast dat de twee betrokken Palestijnen na hun aanhouding waren overleden als gevolg van slagen die hun door leden van de veiligheidstroepen waren toegebracht (zie pag. 20611-'86).

Op 6 aug. 1985 kwam officier van justitie Yona Blattman na een onderzoek tot een aanbeveling om de commandant van de Israëlische troepen ter plaatse, brigade-generaal Yitzhak Mordechai, te berechten wegens het gebruik van onnodig geweld en onbehoorlijk gedrag bij de behandeling van de gevangenen. Op 18 aug. 1985 werd Mordechai door een militaire tuchtraad vrijgesproken en op 12 okt. 1985 door een militair gerechtshof gezuiverd (The Times 26-6). Vervolgens werd Mordechai tot generaal bevorderd.
Inmiddels was op instigatie van procureur-generaal Zamir ook een disciplinair onderzoek gehouden tegen vijf leden van de Shin Bet (Le Monde 27-5); drie leden van deze dienst werden vervolgens ontslagen (The Times 27-5).
Nadat vice-premier Yitzhak Shamir eind 1985 had aangekondigd dat de procureur-generaal zou worden vervangen, stemde Zamir op 22 febr. 1986 met zijn aftreden – na 7½ jaar – in, omdat naar zijn zeggen een gevaar bestond dat hij zou worden ontslagen en vervangen door iemand met een politieke achtergrond.
Enkele dagen daarna ontving hij het materiaal voor de zaak tegen Shalom, zo verklaarde Zamir op 28 mei. Hij ontving dit, aldus o.m. Le Monde (27-5), van één van de ontslagen Shin Bet-leden. ,,Sindsdien heb ik de moeilijkste weken en maanden beleefd", aldus Zamir.
Eddo Rosenthal wees in de Volkskrant (27-5)op een passage uit het artikel dat Zamir enkele weken tevoren in het ochtendblad Haaretz had geschreven: „Soms worden argumenten van staatsveiligheid gebruikt om bepaalde zaken goed te praten. Ogenschijnlijk is dit een redelijk argument. Maar in de praktijk blijkt het een zeer gevaarlijk argument te zijn, want niet voor niets wordt wel eens gezegd: Achter patriottisme kan elke wandaad worden weggestept".
Op 25 en 26 mei 1986 hield het Israëlische kernkabinet zich met deze affaire bezig. De indruk rees dat zowel premier Peres als vice-premier Shamir zware druk op Zamir uitoefenden om in het belang van de staatsveiligheid van vervolging van de chef van de Shin Bet af te zien. Tot de felste tegenstanders van een onderzoek behoorde Ariel Sharon, de voormalige minister van defensie. Hij stelde op 26 mei dat de regering van Israël verantwoordelijk is voor de oorlogsvoering tegen de terreur en dat haar moet worden toegestaan te bepalen welk beleid zij daarvoor gebruikt. De regering moest niet door functionarissen haar beleid laten dicteren, maar zij moest het beleid aan de functionarissen dicteren, aldus Sharon.

Op 27 mei klaagde Zamir dat hij onder ,,de zwaarste druk ooit op mij uitgeoefend" stond om de zaak in de doofpot te stoppen. Het bleek toen dat Zamir de chef van de Shin Bet, Shalom, ervan verdacht persoonlijk opdracht aan zijn agenten te hebben gegeven de twee Palestijnen te vermoorden. Voorts zou hij hebben geprobeerd de verantwoordelijkheid voor hun eliminatie af te wentelen op Mordechai. Shin Bet-functionarissen zouden door Shalom zijn gedwongen voor drie commissies van onderzoek valse verklaringen af te leggen, terwijl door zijn toedoen bewijsmateriaal werd verduisterd, aldus Salomon Bouman in *NRC/H'blad* (28-5)

Yitzhak Zamir

Eveneens op 27 mei overleefde de regering vier moties van wantrouwen, ingediend door de linkse partijen Rats en Mapam. Tijdens het betrokken Knessetdebat stelde premier Peres de veiligheid van het land boven een gerechtelijk onderzoek naar Shaloms doen en laten, waarop Zamir bleef aandringen. Bovendien liet de procureur-generaal weten dat hij lang genoeg zou aanblijven om te verzekeren dat dit onderzoek goed op gang kwam.

Op 28 mei 's morgens werd gemeld dat Zamir instemde met de instelling van een commissie van onderzoek indien Shalom tijdelijk uit zijn functie werd gezet. In dat geval zou Zamir van gerechtelijke vervolging afzien tot deze commissie haar bevindingen in een rapport neerlegde. Tegen de verlangde schorsing van Shalom rees verzet van de regering, omdat zo'n maatregel de staatsveiligheid zou verzwakken. Tegen het voornemen van premier Peres om een commissie van onderzoek in te stellen maakte vice-premier Shamir, die ten tijde van de operatie in de Gazastrook het premierschap vervulde, ernstig bezwaar. Minister zonder portefeuille Weizman beschuldigde Shamir er volgens *NRC/H'blad* (29-5) van de beslissing inzake de moord op de twee Palestijnen te hebben gesteund, maar dit later voor een commissie van onderzoek te hebben verdoezeld.

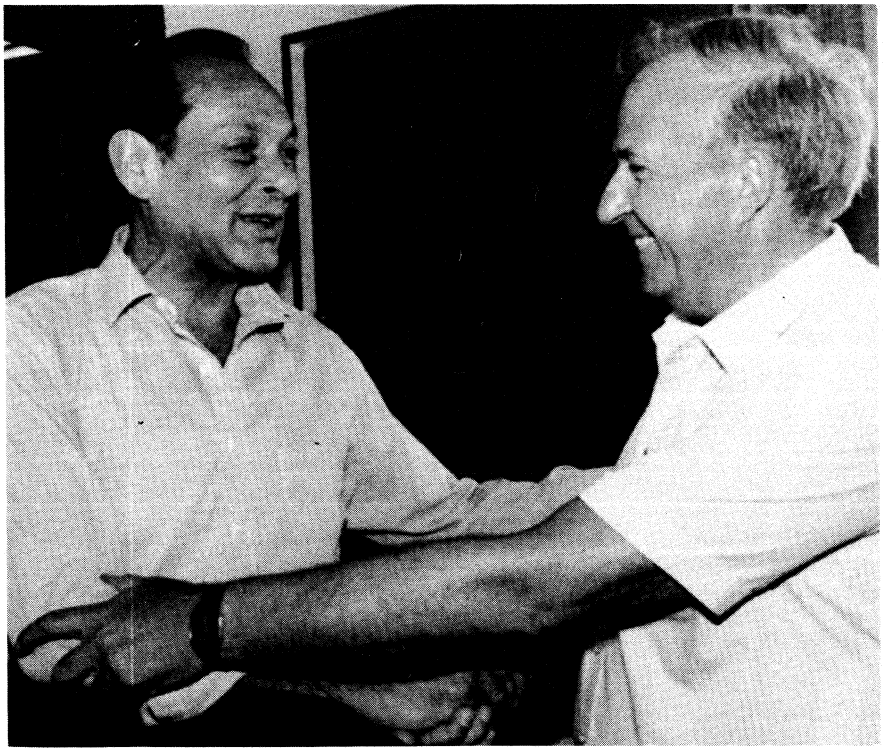
Op 30 mei deelde procureur-generaal Zamir de regering mee dat hij bij zijn voornemen bleef de rol van Shalom en de Shin Bet in deze affaire te onderzoeken, maar dat hij geen reden had zijn onderzoek uit breiden tot de rol van politici bij mogelijke pogingen om de zaak in de doofpot te stoppen (*The* Times 31-5).

Vervanging Zamir

Op 1 juni besloot het kabinet Zamir als procureur-generaal met ingang van 4 juni te vervangen door Yosef Harish, een 63-jarige rechter. In de officiële aankondiging werd verwezen naar Zamirs eigen verzoek van 22 febr. om te worden vervangen. De minister van justitie, Yitzak Modai, voegde daaraan toe dat het kabinetsbesluit ,,geen enkel verband" met de Shin Bet-affaire had.

Verdere ontwikkelingen

Op 17 juni kwamen de Israëlische me-

De minister van justitie, Yitzhak Modai (l.), ontving op 2 juni 1986 rechter Yosef Harish, die de vorige dag als opvolger van Yitzhak Zamir tot procureur-generaal was benoemd.

dia met identieke berichten, ontleend aan een ,,hoge gerechtelijke bron", over de wijze waarop de twee Palestijnse terroristen op last van Avraham Shalom persoonlijk door vijf Shin Bet-agenten waren gedood. De berichten verschenen nadat Zamir de voorgaande avond een afscheidsreceptie voor journalisten had gegeven. Likoed-parlementslid Ehud Olmert beschuldigde Zamir ervan de bron van deze berichten te zijn met het doel zo een onderzoek af te dwingen.
Intussen was bekend dat Zamir zijn informatie had ontvangen van drie hoge Shin Bet-officieren: Reuvin Hazak, Peleg Raddai en Rafi Malka, aldus The Times (18-6).

Op 20 juni hoorde het hooggerechtshof in Jeruzalem achter gesloten deuren Rafi Malka i.v.m. een aanklacht tegen de regering en de Shin Bet wegens het verlies van zijn baan. Malka verklaarde dat hij was ontslagen, nadat hij premier Peres van de ,,cover-up" in kennis had gesteld. Hij verlangde ook de schorsing van Shalom, die tijdens de hoorzitting door de nieuwe procureur-generaal Harish werd vertegenwoordigd.
Harish kwam op 24 juni tot de conclusie dat een onderzoek in de Shin-Bet affaire noodzakelijk was geworden. Er waren twee alternatieven: een politieonderzoek of een onderzoek door een gerechtelijke commissie.

Ontslag en gratie voor Shalom

Op 25 juni nam de chef van Shin Bet, Avraham Shalom, ontslag, terwijl president Chaim Herzog hem en drie van zijn voornaamste medewerkers bij voorbaat gratie verleende voor eventuele misdaden begaan tijdens de uitoefening van hun werk. Daarmee werden zij gevrijwaard van een strafrechtelijke vervolging.

Deze „doofpotformule" (Volkskrant 26-6) was tijdens een extra beraad van het kernkabinet in de vroege ochtend met negen stemmen tegen één (minister Weizman) goedgekeurd.

De gratieverlening door president Herzog leidde tot felle protesten van vooraanstaande juristen. De voormalige minister van justitie, Chaim Zadok (Arbeiderspartij),sprak van een ,,zwarte dag voor de rechtsorde in Israël"; hij meende dat Herzog om politieke redenen zijn bevoegdheden te buiten was gegaan.

Harish verklaarde dat het geen zin meer had een onderzoek in te stellen, nu er geen mogelijkheid bestond iemand op grond van het verzamelde bewijsmateriaal te vervolgen. Het kabinet had ermee ingestemd een commissie te benoemen om nieuwe richtlijnen en procedures te bepalen voor de manier waarop de Shin Bet in de toekomst zou functioneren, aldus Harish.

Op 29 juni kwam het tijdens het wekelijkse kabinetsberaad tot een confrontatie tussen de ministers van de Arbeiderspartij en die van de Likoed. De meerderheid van de socialistische kabinetsleden, met als woordvoerder de minister van energie, Moshe Shahal, wenste, tegen de zin van premier Peres in, alsnog de instelling van een onderzoekscommissie. De minister van telecommunicatie, Amnon Rubinstein van de Shinui, sloot zich hierbij aan en dreigde zelfs met aftreden voor het geval er geen onderzoek kwam. Tegelijk besloten de Likoed-ministers dat op geen enkele voorwaarde zou worden ingestemd met een nieuw onderzoek. Vervolgens dreigden ook de ministers Shahal en Weizman (Yachad) met aftreden. Tenslotte werd een beslissing door het kabinet uitgesteld.
Op 30 juni werden met grote meerderheid (51 tegen 14 stemmen) in de Knesset vijf moties van wantrouwen verworpen – vier van de linkse opposiutie en één van de Kach. Tijdens die zitting wekte premier Peres de indruk dat hij niet uit was op de vorming van een door Shamir afgewezen gerechtelijke commissie van onderzoek. Hij suggereerde een onderzoek in een andere vorm, wat volgens de Israëlische pers zou neerkomen op een geheim onderzoek, te houden door één man, dat geen gevolgen hoefde te hebben voor Shamirs positie.

Ultimatum hooggerechtshof

Op 30 juni behandelde het hooggerechtshof in Jeruzalem tijdens een hoorzitting vijf petities waarin de gratieverlening door president Herzog werd aangevochten. Tijdens de behandeling daarvan kwam een document ter tafel van procureur-generaal Harish, waarin uit Shaloms gratieverzoek aan de president werd geciteerd. Shalom schreef dat zijn optreden m.b.t. de gebeurtenissen van april 1984 had plaatsgevonden ,,op gezag en met instemming" van zijn politieke superieuren, i.c. van de toenmalige premier Shamir. (Diezelfde dag verklaarde Shalom tijdens een bijeenkomst met ministers van de Arbeiderspartij dat hij van Shamir een blanco volmacht had gekregen om terroristen die bij een gijzelingszaak gepakt werden te doden, zo meldde het dagblad *Haaretz* op 1 juli.)
Het hooggerechtshof besliste dat de president van Israël in deze zaak niet kon worden gehoord en dat diens bevoegdheid gratie te verlenen niet kon worden aangevochten indien hij zich aan de wet houdt.
Op 1 juli 's avonds droeg het hooggerechtshof de regering op binnen twee

weken uit te leggen waarom geen politie-onderzoek werd ingesteld naar de toedracht van en verwikkelingen rond de dood van de twee gevangengenomen Palestijnse terroristen.
Het hof gaf tevens Shalom en drie van zijn medewerkers één week de tijd om te verklaren op welke gronden zij president Herzog om gratie hebben gevraagd.

Op 6 juli dienden familieleden van de twee gedode Palestijnen bij het hooggerechtshof een petitie in met het verzoek opdracht te geven voor een onderzoek naar de rol van de Shin Bet bij de dood van de twee mannen die mogelijk onschuldige passagiers waren.

Op 8 juli erkende Shalom in een beëdigde verklaring voor het hooggerechtshof dat zijn gratieverzoek aan president Herzog een bekentenis van criminele handelingen ,,veronderstelde", en dus praktisch op een schuldbekentenis neerkwam. Hij lichtte zijn verwijzing naar ,,toestemming van hogerhand" niet nader toe. Twee van zijn medewerkers erkenden jegens het hooggerechtshof anoniem hun rol in de ,,cover-up", aldus The Times (11-7).

Op **13** juli deelde procureur-generaal Harish het kabinet mee dat hij opdracht zou geven tot een politie-onderzoek, als de regering niet spoedig een gerechtelijke onderzoekscommissie instelde.
Op 14 juli besloot het kabinet met 14 tegen 11 stemmen een politie-onderzoek toe te laten en geen nationale gerechtelijke onderzoekscommissie in te stellen. Dit betekende dat het kabinet nu instemde met het onderzoek dat in mei door de toenmalige procureur-generaal Zamir was gelast.
Volgens Harish moest dit geheime onderzoek „alle aspecten van de affaire, daaronder begrepen de implicatie van de politieke echelon" nagaan, maar volgens de inspecteur-generaal van de politie, David Kraus, was een dergelijk perspectief ,,hoogstonwaarschijnlijk".
De minister van politie, Chaim Bar-Lev, zei op 14 juli dat rond het onderzoek een uiterste geheimhouding zou worden gehandhaafd. Hij zou het hooggerechtshof verzoeken elke publikatie van delen van het politie-onderzoek te verbieden.

Hooggerechtshof wettzgt *gratiebeleid. President verleent opnieuw gratie*

Op 6 aug. wettigt het Hooggerechtshof het gratiebeleid van president Herzog met een meerderheid van stemmen. Twee van de drie rechters, de president van het hof Meir Shamgar en rechter Miriam Ben-Porat, bevestigden dat de president van Israël vrijwel onbeperkte bevoegdheden heeft bij het verlenen van gratie aan Israëlische staatsburgers. Wel vroeg Shamgar zich af of het parlement niet in overweging zou moeten nemen de gratiewetgeving opnieuw onder de loep te nemen. Daarentegen concludeerde rechter Aharon Barak dat de gratie onwettig was geweest en daarom als ongeldig moest worden beschouwd.
Voorts bepaalden de drie rechters unaniem dat geen verdere instructie aan de politie voor het onderzoek van de affaire nodig was; de opdracht van procureur-generaal Harish aan de politie werd voldoende geacht.

Op 24 aug. verleende president Herzog gratie aan nog zeven medewerkers van de Shin Bet die direct betrokken zouden zijn geweest hij de moord op de twee Palestijnen. De president motiveerde zijn besluit met het argument ,,niet te discrimineren" – het was niet rechtvaardig lagere functionarissen te straffen, nadat de verantwoordelijke superieuren gratie hadden ontvangen – alsmede met zijn zorg ,,voor de veiligheid van de staat".

Politie-onderzoek afgesloten

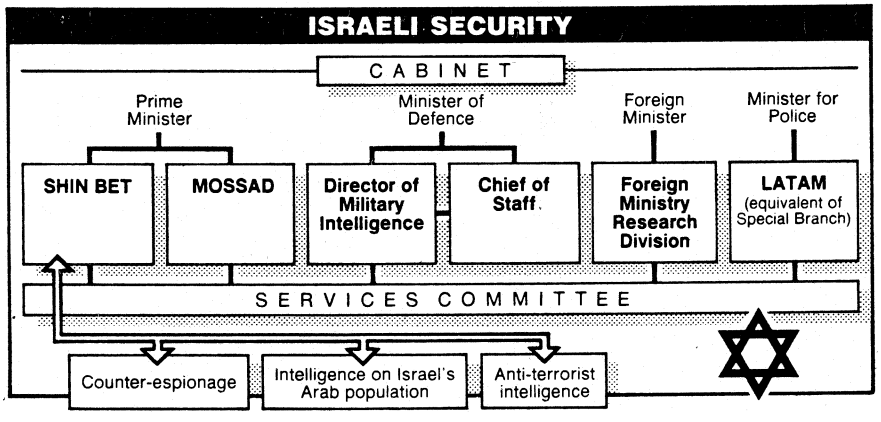
Na twee maanden werd het politie-onderzoek afgesloten. Inspecteur-generaal Kraus deelde journalisten in Jeruzalem op 19 sept. mee dat hij het dossier had overgedragen aan de procureur-generaal, die moest beslissen of hij tegen een of meer betrokkenen een gerechtelijke procedure zou aanspannen.
Twee juridische adviseurs van de Shin Bet, die op 25 juni gratie van president Herzog hadden ontvangen m.b.t. hun aandeel in de ,,cover-up" bij het officiële onderzoek, werden eind september overgeplaatst na pressie van de orde van advocateri (*The* Times 1-10).

VERDERE GRATIEVERLENING AAN JOODSE TERRORISTEN

Nadat president Chaim Herzog in het najaar van 1985 reeds individuele gratie had verleend aan een aantal veroordeelde leden van de ,joodse ondergrondse" (pag. 205/2), werden door hem op 13 febr. 1986 nog twee leden begenadigd die in juli 1985 tot resp. 3 en **3%** jaar gevangenisstraf waren veroordeeld.
Op 4 mei 1986 werden drie andere leden uit de gevangenis ontslagen, nadat zij tweederde deel van hun straf hadden uitgezeten wegens hun aandeel in de aanslagen op de Palestijnse burgemeesters van Ramallah en El Bireh. Volgens The Times (5-5) zaten daarna nog zeven van de 27 leden, die in juli 1985 wegens terroristische acties tegen Arabieren waren veroordeeld, in de gevangenis; drie van hen waren tot levenslang veroordeeld.
Op 1 oktober liet president Herzog weten niet van zins te zijn onder druk van demonstraties over te gaan tot gratieverlening aan zes leden van de joodse ondergrondse, die tot langdurige gevangenisstraffen waren veroordeeld.

ISRAËLISCHE OFFICIER WEGENS SPIONAGE VOOR SYRIË BERECHT

Op 4 juli meldde het Israëlische dagblad *Haaretz* op basis van informatie uit het in New York verschijnende Hebreeuwse weekblad *Yisrael* Shelanu dat een reserve-majoor van de Israëlische militaire inlichtingendienst voor een civiele rechtbank te Haifa achter gesloten deuren werd berecht wegens spionage voor Syrië. De majoor zou bij toeval zijn ontmaskerd doordat een groep in Zuid-Libanon opgepakte guerrillastrijders zijn naam tijdens het verhoor hadden laten vallen. De rechtbank had publikatie van bijzonderheden over het proces verboden.

De organisatie van de Israëlische veiligheid (The Times 20-6-1986).

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

MOZAMBIQUE IN DE VUURLINIE

De president van Mozambique, Samora Moises Machel (53), kwam op 19 oktober 's avonds om het leven, toen het vliegtuig waarmee hij van Lusaka (Zambia) naar Maputo terugkeerde, bij het dorpje Mbuzini in Zuid-Afrika neerstortte op ca. 200 meter van de grens van Mozambique. Van de overige inzittenden van het toestel, een Tupolew 134, vonden nog 33 de dood, onder wie Luis Alcantara Santos (minister van transport en verbindingen), José Carlos Lobo (onderminister van buitenlandse zaken) en luitenant -kolonel Fernando Honwana (adviseur van de president). Tien inzittenden overleefden de ramp, onder wie de Sowjet-piloot Wladimir Nowoselow.

De Tupolew 134 stortte neer kort nadat de piloot had aangekondigd in drie minuten op het vliegveld van Maputo te zullen landen. Het toestel vloog echter over de Zuidafrikaanse grensplaats Komatipoort (parallel met Maputo in luchtvaarttermen) alvorens het 30 mijl zuidelijker een fatale buiklanding maakte. Een officieel. onderzoek naar de toedracht van het gebeuren door Zuidafrikaanse, Mozambikaanse en Russische deskundigen is aangekondigd. Nog vóór het begin van dit onderzoek werden veronderstellingen geopperd over sabotage, terwijl ook werd gesuggereerd dat de Tupolew was neergeschoten. De Zambiaanse president Kenneth Kaunda stelde Zuid-Afrika op 21 oktober verantwoordelijk voor de dood van Machel, totdat een internationale groep van deskundigen de onschuld van Pretoria heeft bewezen.

De eerste officiële bevestiging van Machels dood kwam van de Zuidafrikaanse president P. W. Botha op 20 oktober. Hij verklaarde in een condoleantieboodschap aan de Mozambikaanse regering dat Afrika ,,een markante leider" had verloren, waarmee hij altijd hartelijke betrekkingen had onderhouden. De Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, R. F. Botha, zei na een bezoek aan de plaats van het ongeluk op een persconferentie in Komatipoort dat president Machel ,,een groot leider van Afrika" was geweest, wiens dood ,,in niemands belang" was.

Terwijl het in Maputo na de officiële bekendmaking van Machels dood rustig bleef, braken op 21 oktober in de Zimbabweaanse hoofdstad Harare rellen uit, waarbij de kantoren van de Zuidafrikaanse luchtvaartmaatschappij SAL en Air Malawi in brand werden gestoken en de diplomatieke missies van Zuid-Afrika, Malawi en de Verenigde Staten met stenen werden bekogeld. Ook in de twee volgende dagen werd vooral door studenten in Harare betoogd, maar er deden zich toen geen incidenten voor.

Inmiddels had het politieke bureau van het Frelimo, de eenheidspartij van Mozambique, op 21 oktober een nationale rouw van 60 dagen afgekondigd en de begrafenis van Machel op 28 oktober bepaald. Een vijftien leden tellende commissie werd met de organisatie van de begrafenisplechtigheid belast onder leiding van Marcelino dos Santos, de veteraan in het politieke bureau.

Machel en ***zijn*** onvoltooide strijd

Samora Moises Machel werd op 29 sept. 1933 in de provincie Gaza in het zuiden van Mozambique geboren. Zijn onderwijs kreeg hij op een katholieke missieschool. Daarna vertrok hij naar Lourenço Marques (nu Maputo), waar hij na een opleiding werkte als verpleger en 's avonds studeerde. In de volgende tien jaar kreeg hij een aantal banen met meer verantwoordelijkheid.

Nadat Eduardo Mondlane in 1962 het Frente de Libertaçao de Moçambique of Frelimo had opgericht, sloot Machel zich in 1963 in Tanzania bij deze bevrijdingsbeweging aan. Hij was een van de eersten die naar Algerije werden gezonden voor een guerrilla-opleiding. In 1964, toen Mondlane zijn gewapende strijd tegen de Portugezen in Mozambique startte, trok Machel op 25 sept. met 250 strijders, die hem al spoedig ,,de generaal" noemden, Mozambique binnen voor de strijd om de onafhankelijkheid. In 1966 werd hij hoofd van de afdeling defensie van het Frelimo, in 1968 volgde zijn verkiezing tot opperbevelhebber en in mei 1970 volgde hij de een jaar eerder vermoorde Mondlane op als president van het Frelimo.

Na de omverwerping van het regime-Caetano in Portugal door linkse militairen, kwam er ook een einde aan het koloniale bewind van Portugal in Mozambique. Het werd op 25 juni 1975 een onafhankelijke republiek met Samora Machel als president.

Maar de onafhankelijkheid bracht geen vrede. In 1975 werd de Mozambican National Resistance (MNR; later meer bekend onder de Portugese aanduiding Renamo of RNM) opgericht door Ken Flower, toen chef van Rhodesië's inlichtingendienst CIO, als wapen van het bewind van Ian Smith in de strijd tegen de vanuit Mozambique opererende guerrillabeweging van Robert Mugabe, de huidige premier van Zimbabwe. Nadat de eerste commandant van de MNR, André Matsangais-

President Samora Moises Machel (september 1986).

Weekblad 55ste jaargang No. 2867, pag. 41927-41942

sa, in 1979 was gedood, werd Afonso Dhlakama leider van deze beweging.
Aan de vooravond van Zimbabwe's onafhankelijkheid nam Zuid-Afrika in maart 1980 de controle over de MNR over. Begin 1984 deed de nu als Renamo aangeduide guerriiia-beweging een beroep op Zuid-Afrika om meer wapens te leveren, ,,omdat de strijd anders niet kan worden gewonnen".
Op de ontwikkelingen sindsdien wordt hieronder nader ingegaan.

Relaties met Zuid-Afrika (oktober *1984 - april 1985)* en *Portugal*

Op 16 maart 1984 ondertekenden president Samora Machel van Mozambique en (toen) premier P.W. Botha van Zuid-Afrika aan de oever van de grensrivier de Komati een wederzijds verdrag van ,,non-agressie en goede nabuurschap", sindsdien bekend als het ,,Kornati-akkoord". Krachtens dit akkoord moest Mozambique de bewegingsvrijheid van het Afrikaanse Nationale Congres (ANC) op zijn grondgebied praktisch beëindigen, terwijl Zuid-Afrika zijn hulp aan het Mozambikaanse Nationale Verzet (Resistencia Nacional Mocambicana, afgekort als Renamo of RNM) moest staken. Terwijl Mozambique vervolgens honderden leden van het ANC dwong zijn grondgebied te verlaten, voerden de RNM-strijders hun activiteiten op en bleven zij voorraden en versterkingen van over de grens met Zuid-Afrika ontvangen.

Op 3 oktober 1984 maakte de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, R.F. Botha, bekend dat via bemiddeling van de Zuidafrikaanse regering een bestandsakkoord was bereikt tussen de regering van Mozambique en de RNM (pag. 657/3 e.v. - '84). Maar direct daarop werd duidelijk dat de inwerkingtreding van een staakt-het-vuren afhankelijk was van verdere tripartite besprekingen onder auspiciën van Zuid-Afrika. Dit overleg verliep moeizaam.

Van 8-11 oktober vond in Pretoria een bijeenkomst van de tripartite commissie plaats onder leiding van de Zuidafrikaanse onderminister van buitenlandse zaken Louis Nel.
Op 17 oktober boycotte de RNM een nieuwe gespreksronde, ,,omdat wij om opheldering vragen t.a.v. verklaringen afgelegd door Jacinto Veloso (de Mozambikaanse minister van economische zaken) en Samora Machel (de president)". President Machel had op 15 oktober laten weten dat zijn regering niet zou onderhandelen met ,,ontvoerders, bandieten, criminelen en malfaiteurs, ongeacht waar zij vandaan komen". Minister Veloso had kort daarvoor gezegd dat de strijd tegen de rebellen ook tijdens de onderhandelingen zou doorgaan. Louis Nel verklaarde op 18 oktober dat ,,het vredesproces nog steeds aan de gang is", maar hij wilde geen verder commentaar leveren vanwege de ,,uiterst gevoelige sfeer" bij de onderhandelingen.

Op 26 oktober vond in Pretoria een gesprek van drie uur plaats tussen de ministers Botha en Veloso. Op **30** oktober besloot Botha een gespreksronde met delegaties van de Mozambikaanse regering en de RNM. Zijn ministerie meldde dat die gesprekken hadden ,,geleid tot een beter begrip van de posities van de respectieve partijen".
Bij de onderhandelingen verlangde de RNM in een te vormen regering van nationale eenheid de volgende portefeuilles: financien, transport, landbouw en defensie. Voorts drong zij aan op stopzetting van alle militaire samenwerking met staten van het Oostblok en vooral op het vertrek van de militaire adviseurs uit die staten. Aldus een bericht in IAF (4/1984).

Op 2 november 1984 deelde een woordvoerder van de RNM, Jorge Correia, in Lissabon mee dat de RNM de besprekingen met de Frelimo-regering in Pretoria had afgebroken, omdat deze haar positie niet duidelijk wilde formuleren en niet te goeder trouw onderhandelde. De RNM had bij de tripartite onderhandelingen, die in een impasse waren geraakt, niets meer te winnen, aangezien de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, R.F. Botha, die had trachten te bemiddelen zich als een ,,onvoorwaardelijke bondgenoot" van ,,het marxistisch-leninistische regime van Maputo" had ontpopt en daarmee het vertrouwen van de RNM had misbruikt.
Reeds eerder had de RNM haar terugtrekking uit de tripartite commissie, ingesteld volgens het akkoord van 3 oktober 1984 (pag. 658/1-'84), bekendgemaakt uit protest tegen de weigering van de Mozambikaanse regering haar als een partner met gelijke status bij de onderhandelingen te erkennen. Voorts had de RNM de lancering van haar tot dusver grootste offensief aangekondigd onder de naam ,,Donder", waarbij in alle tien provincies van Mozambique 21.000 strijders zouden worden ingezet.
Beide partijen lieten weten dat de vijandelijkheden zouden voortduren tot een definitief staakt-het-vuren was overeengekomen. Minister Veloso verklaarde dat de RNM-rebellen van hun ,,Portugese connectie" opdracht hadden gekregen de besprekingen te boycotten.

Met het oog op de voortdurende RNM-activiteiten beschuldigde de Mozambikaanse president Machel Zuid-Afrika er tijdens een toespraak op 25 december 1984 van de rebellen in zijn land te blijven ,,steunen, ontwikkelen, uitrusten en bevoorraden". ,,De sleutel voor het probleem van het terrorisme in Mozambique berust bij Zuid-Afrika. Daarom tekenden wij het Komati-akkoord", aldus Machel.
Minister R.F. Botha zei in een reactie tijdens een persconferentie op 27 december dat zijn regering die van Mozambique had verzekerd dat Zuid-Afrika zich nauwgezet aan de geest en de letter van het akkoord hield.

Tijdens een nieuwjaarsreceptie voor het corps diplomatique in Maputo verklaarde Machel op 4 januari 1985 ,,Erzijn feiten die duiden op het voorkomen van schendingen van het Komati-akkoord vanaf Zuidafrikaans grondgebied en vanuit andere staten Weliswaar had de Zuidafrikaanse regering laten weten dat zij haar uiterste best deed om dit akkoord naar letter en geest uit te voeren, maar het volk van Mozambique was nu toch bezorgd over het aanhoudend klimaat van geweld en terrorisme

Vervolgens werd bekend dat de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, R.F. Botha, in december 1984 gesprekken had gevoerd in een aantal Oostafrikaanse landen, waaronder de Comoren, Malawi en Somalia (Le Monde 19-1-'85 en The Times 24-1-'85). Volgens *IAF* (1/1985) stond vast dat die gesprekken niet in de laatste plaats ten doel hadden een eind te maken aan een luchtbrug van wapens en uitrusting ten gunste van de RNM. Deze luchtbrug opereerde, aldus The *Observer* (2-12-'84), vanuit Oman en Saoedi-Arabië met C-130 vrachtvliegtuigen, De lading werd op de Comoren overgeheveld in lichte toestellen en vervolgens 's nachts gedropt bij guerrillabases in de provincie Nampula in noordelijk Mozambique. RNM-secretaris-generaal Evo Fernandes had bij de organisatie van de luchtbrug hulp gekregen van Vali Mamede, leider van de moslemgemeenschap in Portugal, terwijl bij de financiering ervan een belangrijke rol zou zijn gespeeld door de Portugese industricel Manuel Bulhosa.

Op 13 januari 1985 werden twee Britse broers in Mozambique op 4 km van de grens met Zuid-Afrika doodgestoken. Volgens radio-Maputo (15-1-'85) was de moord gepleegd door RNM-rebellen die, aldus een Mozambikaanse mededeling van 17 januari, onmiddellijk daarop naar Zuid-Afrika waren gevlucht.
Op 17 januari 's avonds bevestigde de Zuidafrikaanse president P.W. Botha in een communiqué dat ,,de Zuidafrikaanse regering gewelddadige acties tegen Mozambique vanuit Zuid-Afrika niet zal tolereren en niet zal aarzelen op besliste wijze op te treden tegen de individuen die (aanslagen) organiseren of plegen en naar Zuid-Afrika uitwijken na gewelddadige acties te hebben uitgevoerd".
De president voegde hieraan toe dat hij dergelijke acties betreurde die ,,een bedreiging voor de stabiliteit en de normale ontwikkeling van alle landen in zuidelijk Afrika" vormen. Vervolgens deed president Botha een beroep op de leiders van de RNM om hun campagne van geweld te beëindigen vanwege ,,de destructieve consequen-

ties voor alle mensen in Mozambique". Op 21 januari meldde de Zuidafrikaanse radio dat Evo Fernandes het voorgaande weekend in Pretoria was geweest voor overleg met hoge Zuidafrikaanse functionarissen. The *Times* (24-1-'85) berichtte dat Fernandes op uitnodiging van de Zuidafrikaanse regering sinds dat weekend in Pretoria verbleef voor consultaties met ,,belanghebbende partijen".
Tijdens een persconferentie op 31 januari 1985 verklaarde de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, R.F. Botha, dat zijn regering nog steeds streefde naar een beëindiging van de burgeroorlog in Mozambique, maar dat de vrede was gefrustreerd door ,,onredelijke" eisen van de RNM, die meende dichtbij een overwinning te zijn. De jongste voorstellen van Evo Fernandes waren zelfs ,,zo onredelijk", aldus minister Botha, dat hij ze niet eens had doorgegeven aan president Machel omdat deze hem dan voor gek had kunnen verslijten.

De minister onthulde dat de twee partijen op 3 oktober 1984 zeer dichtbij een bestand waren geweest. Tijdens de gesprekken in Pretoria was zelfs al een datum voor het bestand afgesproken, maar ongeveer een week later had Fernandes na ,,een telefoongesprek uit het buitenland" om opschorting van de gespreksronde gevraagd. Sindsdien waren de onderhandelingen op een ,,laag niveau" gevoerd en hebben we ,,steeds meer moeilijkheden", aldus R.F. Botha.
Hij ontkende dat zijn regering clandestiene steun aan de RNM verleende, maar ,.Ik ontken niet dat er elementen in Zuid-Afrika kunnen zijn en verder weg gelegen gebieden van waaruit individuen acties voeren of beramen ten gunste van de RNM". Zonder concrete landen te noemen zei Botha te geloven dat de RNM steun kreeg uit ,,landen in Europa en het Midden-Oosten en wellicht van elders".
Tenslotte juichte hij de verklaring van de Portugese premier Mario Soares toe die op 23 januari bemoeienis van buitenaf met de zaken van de ex-kolonie Mozambique had veroordeeld en een onderzoek van zijn regering ,,naar de activiteiten van de RNM in Portugal" had aangekondigd.

Op 8 februari kwam de Zuidafrikaans-Mozambikaanse veiligheidscommissie in Pretoria bijeen, voor het eerst sinds 11 oktober 1984. Na afloop daarvan zei minister R.F. Botha dat de Mozambikaanse minister van veiligheid, Sergio Vieira, bewijsmateriaal had overhandigd waaruit bleek dat ,,er elementen in Zuid-Afrika kunnen zijn die de RNM steunen". Botha geloofde dat dit inderdaad het geval was, maar naar zijn zeggen was er geen snipper bewijs voor een aanwijzing dat die hulp werd verleend door ,,de Zuidafrikaanse regering of een departement van dit land".
Nadat president Machel tijdens een conferentie van de frontlijnstaten in Lusaka (Zambia) had verklaard dat hij het Komati-akkoord als mislukt beschouwde, kwam de Zuidafriaanse regering in actie. Minister R.F. Botha van buitenlandse zaken en zijn collega Magnus Malan van defensie arriveerden op 14 maart in de Mozambikaanse hoofdstad Maputo voor overleg met een Mozambikaanse delegatie o.l.v. minister Vieira.

Tijdens het overleg in Maputo op 14 maart 1985 v.l.n.r. R. F. Botha, Louis Nel en Sergio Vieira

In een na afloop uitgegeven communiqué bekrachtigden Zuid-Afrika en Mozambique hun ,,voortgezette verbintenis met en volledige steun aan" het Komati-akkoord. ,,Beide regeringen zijn bezorgd over de toename van het geweld in Mozambique en bepaalde voorstellen werden besproken inzake methodes en middelen om daar een eind aan te maken", aldus het communiqué.
Eveneens op 14 maart verklaarde de Mozambikaanse minister van buitenlandse zaken, Joaquim Chissano, in Lissabon na besprekingen met de Portugese premier Soares tevreden te zijn over verzekeringen van Portugal dat stappen zouden worden ondernomen om de activiteiten van de RNM in Lissabon te beteugelen.

Op 16 maart onthulde minister R.F. Botha op een persconferentie in Pretoria dat de politie in Johannesburg een ,,misdadigersbende" had opgerold die grote hoeveelheden valse 100 dollarbiljetten en 50 randbiljetten vervaardigde. Met dat valse geld werd smokkelwaar uit Mozambique aangekocht, zoals ivoor, smaragden en diamanten. De smokkelwaar werd vervolgens op de internationale markt verkocht en met de opbrengst werden wapens en andere voorraden voor de RNM gekocht. Een aantal bendeleden was gearresteerd, maar twee van de voornaamsten waren naar een niet nader aangeduid Europees land gevlucht: Zuid-Afrika zou trachten hun uitwijzing te verkrijgen. De werkelijke ondersteuning van de RNM kwam, aldus Botha, van een ,,internationaal net van bankiers, financiers en zakenlieden met grote politieke en economische belangen in Afrika, Latijns-Amerika en Europa".
(In persberichten werden Portugal, Brazilië en West-Duitsland genoemd).

Botha somde voorts op welke stappen Zuid-Afrika had ondernomen. Er was op 8 maart een netwerk van radarposten langs de grens met Mozambique geïnstalleerd om laagvliegende clandestiene vliegtuigjes te kunnen onderscheppen. Die posten hadden reeds drie geheimzinnige vluchten gesignaleerd. Tevens deelde de minister mee dat tien leden van de Zuidafrikaanse strijdkrachten, die connecties met de RNM bleken te hebben, waren ontslagen dan wel van de Mozambikaanse grens naar posten elders in Zuid-Afrika overgeplaatst.
Volgens Botha waren de regeringen van Zuid-Afrika en Mozambique overeengekomen particuliere veiligheidsagenten in te schakelen voor de bescherming van de hoogspanningsleidingen tussen de Cabora Bassadam en Zuid-Afrika, spoorwegen en andere verbindingen tegen aanslagen. Die agenten zouden worden gerecruteerd door het Zuidafrikaanse elektriciteitsbedrijf Escom. Er was geen sprake van de stationering van Zuidafrikaanse of VN-troepen en Mozambique had ook niet om het zenden van Zuidafrikaanse militairen gevraagd.
Diplomatieke waarnemers in Johannesburg meenden dat de mededelingen

van minister Botha op de eerste verjaardag van het Komati-akkoord illustreerden dat Zuid-Afrika er alles aan gelegen was een échec van dit akkoord te voorkomen.

Op 20 nîaart bracht minister Botha opnieuw een bezoek aan Maputo. Hij voerde daar besprekingen met de Mozambikaanse president Machel die hij een boodschap van zijn Zuidafrikaanse ambtgenoot P.W. Botha overhandigde.
Dezelfde dag maakte de Zuidafrikaanse minister van defensie, Magnus Malan, bekend dat de vluchten in het luchtruim bij de grens met Mozambique – tussen de rivier de Limpopo in het noorden en Swaziland in het zuiden – waren beperkt ,,om smokkel tegen te gaan... en om te verhinderen dat belanghebbenden logistieke steun verlenen aan welke rebellenbeweging in Mozambique dan ook".
In een interview met de Financial Times (29-3-'85) kondigde de Zuidafrikaanse onderminister van buitenlandse zaken. Louis Nel, een beleidswijziging aan: De Zuidafrikaanse regering heeft haar poging opgegeven om een vredesovereenkomst te arrangeren tussen de Frelimo-regering en de opstandige RNM en is nu bezig met het ,,zoeken naar wegen van samenwerking met de Frelimo-regering om de RNM-dreiging te elimineren". ,,Onze prioriteit is nu te helpen bij het uitschakelen van de RNM en samen te werken met de internationale gemeenschap om de bevoorrading van de RNM te blokkeren", aldus Nel.

De buitenlandse steun aan de RNM kwam volgens Nel van rijke oud-kolonialen uit Mozambique zoals Antonio Champalimaud (thans in Brazilië) en Manuel Bulhosa (met belangen in Portugal en Spanje) alsmede van Arabische Golfstaten.

Op 24 april maakte minister R.F. Botha in het parlement (de kamer voor de Indiërs) bekend dat de regeringen van Zuid-Afrika en Mozambique waren overeengekomen een ,,gezamenlijk operationeel centrum" in te richten aan de grens tussen beide landen. Dit centrum zou vanaf 1 mei functioneren vanuit de grenspost Lebombo-Ressano Garcia en zou o.m. zijn belast met het onderzoeken van grensproblemen en schendingen van het Komati-akkoord.

In een op 2 mei te Londen uitgegeven rapport stelde het Internationale Instituut voor Strategische Studies dat ..de resultaten van Komati" voor Mozambique ,,reeds politiek belastend en ook teleurstellend waren gebleken, omdat aanvallen van de RNM sinds maart 1984 in aantal en intensiteit waren toegenomen". Het Instituut weet dit aan ,,Zuid-Afrika's beslissing de RNM een massale leverantie te bezorgen omstreeks de tijd dat het Komati-akkoord werd getekend" en aan de trek van meer dan 1.500 gewapende en getrainde RNM-leden naar Mozambique vóór de sluiting van RNM-kampen in Transvaal.

Bij zijn terugkeer van een tweedaags privé-bezoek aan Mozambique, waar hij besprekingen voerde met president Machel, verklaarde de Portugese president Ramalho Eanes op 30 april 1985 dat zijn land het Mozambikaanse leger zou helpen trainen voor de strijd tegen de RNM. Eanes zou de resultaten van zijn overleg met Machel aan de orde stellen tijdens zijn komende beraad met de Amerikaanse president Reagan tijdens diens bezoek aan Lissabon (8-10 mei, pag. 660/2-'85).

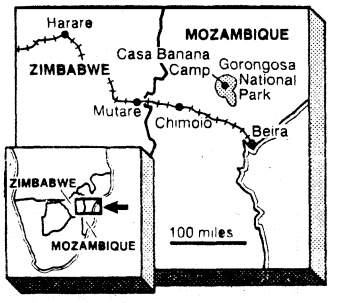
Andreas Razumovsky meldde in de FAZ (14-5-'85) o.a.:

,,Er heeft zich, naar vrijwel tegelijktijdig vanuit Lissabon en te Pretoria wordt bericht, een ,,lijn" doorgezet, op grond waarvan het regime van Machel ,,zijn weg naar het Westen geëffend" moet worden. Amerika heeft 15 mln dollar aan spoedhulp, ook militaire goederen, geleverd. Zeker een vreemde constellatie, dat nu Ronald Reagans leveranties samen met de Sowjet-wapens ervoor zijn bestemd het weliswaar ,,westwaarts trekkende", maar steeds nog ,,marxistische" en Moskou-vriendelijke Frelimo-regime van de ,,anti-marxistische vrijheidsstrijders" van de Renamo te verlossen."

Militaire hulp Zimbabwe en Tanzania voor regering van Mozambique. Britse officiersopleiding. *RNM*-hoofdkwartier veroverd.

Op 12 juni 1985 vond in Harare, de hoofdstad van Zimbabwe, een ontmoeting plaats tussen premier Robert Mugabe (Zimbabwe), president Julius Nyerere (Tanzania) en president Samora Machel (Mozambique). Daarbij werd volgens welingelichte bronnen, aldus ***Le*** Monde (14-6-'85), een uitbreiding van de militaire hulp van Zimbabwe en Tanzania aan het bewind te Maputo overeengekomen. Beide landen hadden enige tijd tevoren reeds enkele duizenden militairen naar Mozambique gestuurd. De troepen uit Zimbabwe waren belast met de bewaking van de verbindingen tussen Zimbabwe en de Mozambikaanse haven Beira (waaronder de pijpleiding van Mutare naar Beira). Voorts namen zij aan konvooien op de z.g. ,,hell run"-wegen deel die via de provincie Tete (in het noordwesten van Mozambique) Zimbabwe met Malawi verbinden. De troepen uit Tanzania waren in het noorden van Mozambique gestationeerd.

In een te Lissabon uitgegeven verklaring meldde de RNM op 17 juni dat Zimbabwe meer dan tien bataljons had gestuurd om de reeds aanwezige 5.000 Zimbabweaanse militairen te assisteren. Er waren al ruim 8.000 Tanzaniaanse militairen in Mozambique gelegerd, aldus de RNM.

(The Times 13-9-1985).

Op 2 juli maakte het Britse ministerie van defensie bekend dat Engeland aan Mozambique militaire hulp ter waarde van £ 500.000 zou verlenen. Die hulp zou o.a. worden gebruikt voor de opleiding van 400 a 500 Mozambikaanse officieren in het buurland Zimbabwe met ingang van januari 1986. Voorts zou de hulp worden gebruikt voor de aankoop van radio's en uniformen.
Op 13 augustus werd de 300 km lange oliepijpleiding tussen Mutare en Beira in Mozambique door rebellen beschadigd, aldus het persbureau Ziana (Zimbabwe).De Zimbabweaanse troepen, die sinds 1982 op strategische punten langs de pijpleiding waren gelegerd, werden met de reparatie belast. Inmiddels was het Mozambikaanse leger samen met troepen uit Zimbabwe (leger en luchtmacht) een offensief tegen de RNM in de provincies Sofala, Manica en Cabo Delgado, waarbij diverse kampen werden overmeesterd.
Op 28 augustus veroverden Mozambikaanse militairen en 2.500 parachutisten uit Zimbabwe het RNM-hoofdkwartier ,,Casa Banana" in het nationale park Gorongosa (provincie Sofala). Volgens het Mozambikaanse persbureau AIM werden ca. 500 rebellen gedood en grote hoeveelheden munitie en uitrusting (voldoende voor twee jaar) buitgemaakt.
Maar volgens The *Observer* (15-9-'85) was het hoofdkwartier reeds verlaten, toen de Zimbabweanen er binnenvielen. Daardoor bleef het aantal gedode RNM-strijders beneden de 50, terwijl in het hoofdkwartier omstreeks 1.000 man zou zijn gelegerd. In elk geval wist de opperbevelhebber van de RNM, Afonso Dhlakama, te ontkomen.
De militaire aanwezigheid van Zimbabwe in Mozambique werd toen op 7.000 man geraamd, d.w.z. ruim 17 % van de totale Zimbabweaanse strijdkrachten.

In Casa Banana werden ook diverse documenten buitgemaakt, waaronder een dagboek van een RNM-officier met details over drie clandestiene bezoeken van de (toenmalige) Zuidafrikaanse

onderminister van buitenlandse zaken, Louis Nel Deze was daar o a op 19 augustus geweest voor een poging om de dialoog tussen de twee tegenstanders weer op gang te brengen, aldus zijn verklaring volgens Le Monde (17-9-'85)

Zuid-Afrika geeft schending verdrag toe

Op 15 september. besprak president Machel de situatie met zijn collega's van de zes frontlijnstaten tijdens een topconferentie in Maputo. De volgende dag werd de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, R.F. Botha, naar Maputo ontboden (Financial Times) om daar bewijsmateriaal voorgelegd te krijgen over de voortdurende Zuidafrikaanse steun aan de RNM, in strijd met het Komati-akkoord. Botha zegde een onderzoek van de documenten toe en hij erkende tijdens een persconferentie op 18 september te Pretoria dat daaruit was gebleken dat Zuid-Afrika het akkoord ,,technisch'' had geschonden. Zo had het Zuidafrikaanse leger de RNM geholpen bij het opzetten van een radiocommunicatienet en de aanleg van een landingsbaan, terwijl ,,meest humanitaire hulp'' door de luchtmacht was gedropt.
Op 19 september besprak minister Botha, vergezeld van minister Malan, de conclusies van het Zuidafrikaanse onderzoek in de grensplaats Komatipoort met een Mozambikaanse regeringsdelegatie o.l.v. de ministers Oscar Monteiro (binnenlandse zaken) en Sergio Vieira (veiligheid).Tegelijk presenteerden de Zuidafrikaanse ministers bewijsmateriaal over de voortdurende aanwezigheid van leden van het Afrikaanse Nationale Congres (ANC) in Mozambique. Maar minister Botha verzekerde dat Zuid-Afrika vastbesloten was zich aan het Komati-akkoord te houden.

Machel in VS en Engeland

Van 17-24 september 1985 bracht president Machel zijn eerste bezoek aan de VS. Hij werd op 19 september door president Reagan in het Witte Huis voor een onderhoud van twee uur ontvangen.

Sinds twee jaar waren de betrekkingen tussen beide landen aanzienlijk verbeterd. In september 1983 waren zij overeengekomen ambassadeurs uit te wisselen. Op 12 juni 1984 maakten de VS bekend dat een verbod van het Congres – van kracht sinds november 1977 – om rechtstreekse economische hulp aan Mozambique te verlenen (behalve voedselhulp) twee maanden eerder was opgeheven. In dat jaar ontving Mozambique $ 22 mln aan voedselhulp van de VS. Voor het begrotingsjaar 1985 (eindigend in september 1985) was de Amerikaanse economische hulp op $12 mln vastgesteld en de voedselhulp op $ 21.5 mln. Bovendien werd in januari 1985 nog een lening van $10 mln verstrekt voor de aankoop door de Mozambikaanse regering van 60.000 ton graan t.b.v. de bevolking.
Op 15 januari 1985 was te Washington bekendgemaakt dat de VS een ,,beperkte'' militaire hulp aan Mozambique zouden leveren, nl. ,,niet-dodelijke'' uitrusting ter waarde van $1 mln (uniformen, voertuigen en verbindingsmateriaal), terwijl ook nog eens $150.000 zou worden besteed aan de opleiding van Mozambikaanse militairen in de VS.
Overeenkomstig de in juli 1985 door het Amerikaanse Congres gestelde voorwaarde werd in de wet op de buitenlandse hulp voor 1985, die op 8 augustus 1985 door president Reagan werd getekend, bepaald dat de Amerikaanse militaire hulp afhankelijk was een instemming door Mozambique met een aanzienlijke reductie van het aantal daar verblijvende buitenlandse militaire adviseurs (vooral uit de SU en Cuba). Dat aantal moest tot september 1986 zijn teruggebracht tot 55.

President Machel werd op 18 september1985 in Washington begroet door de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz (l.).

Machel noemde het onderhoud met Reagan ,,zeer vruchtbaar en constructief''. Het bood z.i. een ,,solide basis voor langdurige samenwerking op alle gebieden''. De Mozambikaanse president verzekerde echter dat zijn staat ,,een onafhankelijke en niet-gebonden land'' bleef.
Op 27 september voerde Machel in Londen besprekingen met de Britse premier Thatcher.

Nieuwe beschuldigingen Mozambique tegen Zuid-Afrika, Mozambique uit veiligheidscommissie. Verder overleg

Aan de hand van het in Casa Banana buitgemaakte dagboek beschuldigde de Mozambikaanse minister van veiligheid, Sergio Vieira, Zuid-Afrika er op 30 september 1985 van vlak vóór de ondertekening van het Komati-akkoord de RNM-rebellen voldoende wapens en munitie voor een campagne van zes maanden te hebben geleverd. In dat dagboek van RNM-officier Joaquim Vaz stonden de namen van kolonel Charles van Niekerk van de Zuidafrikaanse militaire inlichtingendienst en van generaal Constand Viljoen, de stafchef van het Zuidafrikaanse leger. Laatstgenoemde zou de volgende boodschap hebben doorgegeven: ,,Als wij van de regering de opdracht krijgen in Mozambique de RNM te bestrijden, zullen alle generaals en ikzelf ontslag uit het leger nemen.''
Generaal Viljoen zei in een reactie dat deze ,,valse° beschuldiging ,,propaganda van het communistische blok'' was met het doel ,,verdeeldheid binnen het Zuidafrikaanse leger te zaaien''. Hij verzekerde dat het Zuidafrikaanse leger ,,de verandering van strategie'' t.o.v. Mozambique had aanvaard, maar volgens Le Monde (14-10-'85) toonde het dagboek aan dat ,,de militaire hiërarchie van Pretoria tegen dit verdrag was gekant en dat zij de diplomatieke initiatieven van president Pieter Botha desavoueerde''.
Op 11 oktober arriveerde de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, R.F. Botha, opnieuw in Maputo voor besprekingen met de Mozambikaanse regering.

Op 17 oktober werd bericht dat Mozambique had besloten zich uit de gezamenlijke veiligheidscommissie met Zuid-Afrika terug te trekken; de

werkzaamheden van die commissie werden op verzoek van president Machel opgeschort.
Op 22 oktober hadden minister R.F. Botha en zijn plaatsvervanger Ron Miller in Komatipoort een onderhoud met de Mozambikaanse minister Vieira en Fernando Honwana, de veiligheidsadviseur van president Machel.
Vervolgens beschuldigden Mozambikaanse functionarissen Zuid-Afrika van politiek gemotiveerde ,,commerciële agressie", aldus de Financial Times (14-11-'85). Volgens Francisco Diniz, de directeur van de haven van Maputo, trachtte Zuid-Afrika het verkeer dat via Maputo liep om te leiden door de heffingen op het vrachtverkeer uit Transvaal, Swaziland en Zimbabwe drastisch te verlagen, zodat het bijv. goedkoper werd een lading koffie van Mutare naar de haven van Durban te vervoeren (een afstand van 2.000 km) dan naar de haven van Beira (300 km).

De omvang van de Zuidafrikaanse handel via Maputo was van 6,5 mln ton in 1973 gedaald tot 1 mln ton nu. De valuta-inkomsten uit de transportdiensten waren van $ 92,6 mln in 1980 teruggelopen tot naar schatting $20 mln in 1985, aldus Diniz. Hij gaf echter toe dat dit beleid van de Zuidafrikaanse transportdiensten (Sats) niet de enige factor was die ertoe leidde dat de haven van Maputo slechts 25% van zijncapaciteit (per jaar 12 mln ton) haalde. Ook wanbeheer, gebrek aan efficiency en diefstal droegen daartoe bij Inmiddels werden stappen ondernomen om hierin verbetering te brengen.

RNM claimt militaire successen

Op 13 januari 1986 deelde een RNM-woordvoerder te Lissabon mee dat ca. 300 RNM-strijders de stad Marromeu in de provincie Sofala hadden bezet. Bij de strijd waren tenminste 235 Mozambikaanse en Zimbabweaanse militairen gedood, terwijl de plaatselijke suikerfabriek, een van de ,,grootste en belangrijkste van het land", was verwoest, aldus de woordvoerder.
Op 28 januari meldde de RNM vanuit Lissabon dat ca. 2.000 parachutisten uit Zimbabwe Marromeu voor de Mozambikaanse regering hadden heroverd. Na zware gevechten, waarbij 53 militairen uit Zimbabwe waren gesneuveld en een helikopter was neergeschoten, hadden de RNM-strijders zich op 26 januari teruggetrokken.

Op 22 februari werd vanuit militaire bron te Chimoio bericht dat ca. 400 RNM-strijders in de nacht van 14 op 15 februari hun vroegere hoofdkwartier Casa Banana in het nationale park Gorongosa hadden heroverd. De omstreeks 1.000 Mozambikaanse regeringsmilitairen die het kamp moesten verdedigen hadden volgens militaire inlichtingenbronnen in Chimoia al ruim drie weken geen voorraden ontvangen. Zij hadden geen gebruik gemaakt van hun tanks en artillerie om de rebellenaanval af te slaan, maar zij waren in wanorde op de vlucht geslagen.
Op 26 februari voerde de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, R.F. Botha, in Maputo besprekingen met Mozambikaanse veiligheidsfunctionarissen over ,,de oorzaken van het niet werken van het Komati-akkoord", aldus een Mozambikaanse regeringswoordvoerder. Volgens onbevestigde berichten was de aanval op Casa Banana door Zuidafrikanen gedirigeerd. Tevens werd gemeld (*The Observer* 23-2) dat de RNM-opperbevelhebber Afonso Dhlakama, de week tevoren vanuit Zuid-Afrika was overgevlogen om het commando in Casa Banana weer op zich te nemen.
Voorts claimde de RNM-woordvoerder te Lissabon, Jorge Correia, dat RNM-strijders een militair hoofdkwartier ten noordwesten van Beira, Cavalo, hadden heroverd. Zij zouden meer dan 300 man van de Mozambikaans-Zimbabweaanse verdedigers hebben gedood (incl. 91 Zimbabweanen), terwijl zij zelf 71 man verloren, incl. de gewonden. Aldus een bericht in The *Observer* (23-2).
Volgens de NZZ (1513) meldde de RNM-woordvoerder te Lissabon dat RNM-strijders het militaire steunpunt Canda bij Vola Paiva de Andrade in Centraal Mozambique hadden bestormd en daar grote hoeveelheden wapens hadden buitgemaakt. Bij die actie zouden 135 Mozambikaanse en 37 Zimbabweaanse militairen zijn gedood alsmede 5 Cubanen, terwijl de RNM-verliezen 5 doden en 19 gewonden waren.
In die situatie nam de druk in Harare om het grootste deel van de 10.000 in Mozambique gelegerde Zimbabweaanse militairen terug te trekken toe, aldus The *Observer* (16-3). De bijstand van Zimbabwe aan de regering-Machel had reeds het leven van honderden Zimbabweaanse militairen gevergd en op de militaire begroting een extra post van £ 50 mln; volgens The Times (6-3) kostte de Zimbabweaanse operatie £ 450.000 per dag.
Geruchten deden de ronde dat premier Mugabe nu vredesbesprekingen wilde arrangeren; ook was sprake van een boodschap van guerrillaleider Dhlakama aan het kabinet van Zimbabwe. Maar dergelijke berichten werden zowel door de Mozambikaanse regering als de RNM tegengesproken.
Tegelijk verklaarden regeringsbronnen in Maputo dat de rebellen nu werden bevoorraad via de zwarte buurlanden Malawi en Swaziland alsmede rechtstreeks vanuit Zuid-Afrika. Eerder die maand had president Machel een bezoek gebracht aan Swaziland om daar ,,anti-terroristische samenwerking" te verkrijgen, aldus The *Observer* (16-3). Ook had Machel president Kamuzu Banda van Malawi* bezocht met het verzoek alle hulp aan de RNM af te snijden. Maar vele vluchtelingen uit Mozambique die hun toevlucht hadden gezocht in de afgelegen districten van zuidelijk Malawi golden als sympathisanten van de rebellen. De jongste editie van het Amerikaanse magazine *Soldier of Fortune* bevatte een verslag van een bezoek vanuit Malawi aan rehellenbases in de aangrenzende Mozambikaanse provincie Zambezia.
Eveneens volgens The *Observer* beëindigde het politieke bureau van de Mozambikaanse eenheidspartij Frelimo toen een 15-daagse conferentie over de nationale crisis. Berichten dat was overeengekomen contacten met de RNM aan te knopen via de r.k.-kerk en enkele internationale bedrijven konden niet worden bevestigd. Volgens *NRC/H'blad* (20-3) werd er door het politieke bureau geen enkel besluit genomen.
Diplomatieke en inlichtingenbronnen

Afonso Dhlakama.

*President Machel bracht van 19-23 oktober 1984 een officieel bezoek aan Malawi waar president Hastings Kamuzu Banda samen met hem een akkoord ondertekende inzake economische en sociale samenwerking (handel, energie, burgerluchtvaart en spoorwegen). Daartoe werd een permanente gezamenlijke commissie ingesteld.
Voorts kwamen beide presidenten een nauwe samenwerking overeen op defensie- en veiligheidsgebied, waarbij zij hun vaste voornemen beklemtoonden het gewapende banditisme in elke vorm, uit te roeien. President Machel verklaarde tegenover de pers in Blantyre dat zijn regering niet zou toestaan dat haar grondgebied als basis voor destabilisatie van Malawi werd gebruikt.

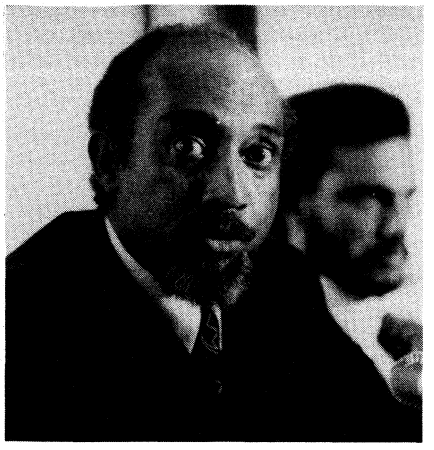
meenden, aldus The Times (29-3), dat het militaire machtsevenwicht in Mozambique de laatste paar maanden duidelijk ten gunste van de RNM was verschoven. De RNM zou toen sterker zijn dan voor de ondertekening van het Komati-akkoord. Volgens de FAZ (21-3) controleerde de RNM meer dan tweederde van het grondgebied van Mozambique. Bovendien zou Zimbabwe volgens The Times ca. 5.000 van zijn 12.000 militairen uit Mozambique hebben teruggetrokken, terwijl de rest alleen nog maar zuiver defensief optrad, de bewaking van de corridor Beira-Mutare met de daarin gelegen oliepijpleiding.

Wijzigingen regering Mozumbique. Vliegtuigongelukken. *Machel* in Moskou

Op 28 maart reorganiseerde president Machel zijn regering. De ministeries werden in drie secties verdeeld onder de hoogste gezag van drie leden van het politieke bureau van het Frelimo: 1) Mario Machungo, tot dusver minister van planning, werd belast met de supervisie op acht economische portefeuilles (incl. financiën, bankwezen, buitenlandse handel, industrie, transport en verbindingen); 2) Armando Guebuza, die op 28 september 1984 tot minister (zonder portefeuille) in het bureau van de president was benoemd, kreeg de supervisie op de overige economische portefeuilles (landbouw, lichte industrie, voedingsindustrie, binnenlandse handel en toerisme); en 3) Jorge Rebelo, de partijchef in Maputo, werd met het toezicht op de sociale ministeries (onderwijs, gezondheid, justitie, voorlichting, cultuur en sport) belast.
Voorts kreeg generaal Alberto Joaquim Chipande, aangeduid als een volksheld, de volledige verantwoordelijkheid voor de defensie, een taak die president Machel sinds mei 1983 zelf had vervuld.

Volgens perscommentaren betekende deze reorganisatie een uitschakeling van Marcelino dos Santos, de partijsecretaris voor economische zaken (die in mei 1983 tevens tot gouverneur van de provincie Sofala was benoemd); hij werd nu secretaris van de permanente commissie van de Volksvergadering, een administratieve positie met weinig macht.

Op 30 maart stortte een luchtmachttoestel van het type Antonow-26 'kort na de start van het vliegveld Pemba (in de noordelijke provincie Cabo Delgado) neer. Daarbij kwamen 44 mensen om het leven, onderwie Maria Chipande, de echtgenote van defensieminister Alberto Chipande en een van de mede-oprichters van het Frelimo. Vijf zwaargewonden overleden later. Volgens het Mozambikaanse pers-

Marcelino dos Santos

bureau AIM leek de oorzaak van het ongeluk een motorstoring en was er geen aanwijzing voor sabotage of een militaire aanval.
Eveneens op 30 maart was president Samora Machel in de Sowjet-Unie aangekomen voor een vriendschappelijk werkbezoek, dat volgens waarnemers vooral ten doel had het verwerven van militaire noodhulp. Tijdens een diner dat Machel op 31 maart in het Kremlin werd aangeboden zei de Sowjet-partijleider Gorbatsjow in een toespraak o.a.: ,,Uw land voelt alle consequenties van de crisis-situatie die zich in het zuiden van Afrika heeft ontwikkeld. Het hoeft niet te worden bewezen dat de voornaamste bron daarvan ligt in de agressieve politiek van het racistische Pretoria, gesteund door de VS en hun bondgenoten."

Machel voerde voorts overleg met o.a. premier Nikolai Ryzjkow en diverse ministers. De twee partijen spraken hun voldoening uit over de ontwikkeling van de bilaterale betrekkingen, met als fundament het verdrag inzake vriendschap en samenwerking uit 1977. Zij bevestigden de versterking van nauwe samenwerking op diverse terreinen, ,,speciaal bij het versterken van de defensiecapaciteit" van Mozambique. Gorbatsjow had eerder verklaard dat het Mozambikaanse volk in zijn rechtvaardige strijd vast kon rekenen op de steun van het Sowjet-volk.

Hij aanvaardde een uitnodiging van president Machel voor een bezoek aan Mozambique.
Op 1 april verliet Machel; hij zou zijn bezoek wegens het vliegtuigongeluk hebben bekort.

Door de explosie, van een autobom in het centrum van Mozambique raakten op 21 april zeker 50 personen gewond Een tweede bom kwam niet tot ontploffing. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd in Lissabon opgeëist door de RNM. De auto was in Zuid-Afrika geregistreerd

Op 24 april ging president Machel opnieuw over tot een reorganisatie van de regering. Er werd een nieuw ministerie voor samenwerking ingesteld, dat zich met de economische aspecten van de buitenlandse politiek zou bezighouden; de leiding kwam in handen van generaal Jacinte Veloso, tot dusver minister in het bureau van de president voor economische zaken. De overige portefeuilles werden als volgt verdeeld:

buitenlandse zaken - Joaquim Alberto Chissano defensie - pen Alberto Joaquim Chipande binnenlandse zaken - Manuel Jose Antonio (voorheen gouverneur van Manica), veiligheid - Sergio Vieira onderminister van defensie en chef van de generale staf - een Sebastiao Marcos Mabote; planning - Mario Fernandes da Graca Machungo; financiën - Abdul Magid Osman (bij de reorganisatie van juni 1984, zie pag. 659/3-'84, bevorderd van staatssecretaris tot minister van mijnbouw); onderwijs - mevr. Graça Simbine Machel; gezondheid - Pascual Manuel Mucumbi; voorlichting - Teodato Hunguana (voorheen onderminister van binnenlandse zaken); openbare werken en huisvesting - Julio Zamith Carrilho; handel (combinatie van binnen- en buitenlandse handel) - Manuel Jacques Aranda da Silva (voorheen binnenlandse handel); transport en verbindingen (combinatie van drie ministeries) - Luis Maria Alcantara Santos (voorheen havens, spoorwegen en koopvaardij); landbouw - Joao Ferreira; industrie en energie - Antonio José Lima Rodrigues Branco; mijnbouw - John Kachamila (voorheen directeur van het nationaal bureau voor geologie); justitie - Ossumane Ali Dauto; minister in het bureau van de president belast met staatsbestuur - José Oscar Monteiro (voorheen binnenlandse zaken).
Onder de bewindslieden die het kabinet verlieten waren José Luis Cabaco (voorlichting). die zich geheel zou gaan wijden aan zijn functie van lid van het secretariaat van het Frelimo, en Armando Emilio Guebuza, die zich voortaan eveneens op zijn Frelimo-taak zou concentreren.
Tegelijk werden voor vier van de negen provincies nieuwe gouverneurs benoemd. Door de mutaties bleef alleen de gouverneurspost van de provincie Maputo nog in handen van een lid van het politieke bureau van het Frelimo, aldus de NZZ (30-3).

Begin mei beëindigden 48 Mozambikaanse officieren een trainingsstage van 12 weken die door Britse officieren in Zimbabwe was geleid. Inmiddels leek de guerrilla in Mozambique in een impasse te verkeren, ondanks berichten over militaire successen.

Op 22 april meldde The Times dat Casa Banana na een aanval van Zimbabweaanse parachutisten opnieuw op de RNM was veroverd, maar dit nieuws erd noch door Mozambique noch door Zimbabwe officieel bevestigd.

Op 8 mei deelde de RNM mee dat haar troepen op 1 mei de haven van Pebane (Zambezia) en de stad Mucubela hadden veroverd en op 2 mei de nabijgelegen haven van Bajone. De RNM-strijders zouden alleen al in mei 97 Mozambikaanse en 46 Zimbabweaanse militairen hebben gedood. Maar deze veroveringen werden niet van onafhankelijke zijde bevestigd en Westerse diplomaten achtten de verliescijfers overdreven. aldus de Financial Times (9-5).

Het ministerie van defensie te Harare

(Zimbabwe) maakte op 12 juli bekend dat vier officieren van de luchtmacht van Zimbabwe om het leven waren gekomen, toen de Dakota waarin zij zaten kort na de start bij Beira (Mozambique) kennelijk wegens een technisch defect was verongelukt.
Op 17 juli maakte radio-Maputo bekend dat president Machel de post van premier had ingesteld om zelf meer tijd te hebben voor de bestrijding van de guerrilla. De eerste premier van Mozambique sinds de onafhankelijkheid werd Mario Fernandes da Graca Machungo, lid van het politieke bureau van het Frelimo en tot dusver minister van planning.

Aankondiging algemene verkiezingen

Op 25 juli beslnot de Nationale Volksvergadering dat de tweede algemene verkiezingen in Mozambique sinds de onafhankelijkheid vanaf 15 augustus gedurende drie maanden zouden worden gehouden. De eerste algemene verkiezingen hadden in september en december 1977 plaatsgevonden. De tweede hadden in 1982 moeten worden gehouden, maar zij waren wegens de droogte en de burgeroorlog uitgesteld, de laatste maal door een besluit van de Nationale Volksvergadering op 14 juni 1985.

Kandidaten moeten worden goedgekeurd door de eenheidspartij Frelimo, maar zij hoeven niet perse lid van de partij te zijn. In de eerste ronde van de verkiezingen, het aanwijzen van vertegenwoordigers in dorps- en gemeenteraden, wordt met handopsteken gestemd. Deze raden kiezen de vertegenwoordigers naar districts- en provinciale raden, die op hun beurt de 210 leden van de Nationale Volksvergadering aanwijzen.
In een recente wijziging van de kieswet werd bepaald dat de kiezers niet in hun woonplaatsen hoeven te stemmen. maar dat zij hun stem kunnen uitbrengen op de plaats waar zij zich bevinden.

Zuidafrikaanse grensversperring. RNM meldt successen. Mozambique vraagt voedselhulp

Op 25 juli maakte een Zuidafrikaanse legerwoordvoerder bekend dat Zuid-Afrika een prikkeldraadversperring langs de grens met Mozambique had aangelegd om de toenemende vluchtelingenstroom uit dat land te stoppen.
Volgens Zuid-Afrika zouden de laatste jaren 60.000 ,,zogeheten vluchtelingen'' uit Mozambique naar Zuid-Afrika zijn gekomen, terwijl er volgens officiële ramingen ook nog 160.000 à 170.000 ,,illegale werkzoekenden'' zouden zijn gearriveerd. Volgens een recent rapport van de Zuidafrikaanse Raad van Kerken (SACC) waren er de afgelopen 18 maanden 260.000 Mozambikanen naar Zuid-Afrika gevlucht, aldus de Volkskrant (2-8).
De eerste 25 km van deze grensversperring, tussen de grenspost Komatipoort en het thuisland Kangwane, zou op 1 augustus onder stroom worden gezet. Het onder stroom staande deel van de versperring was tweeënhalve meter hoog; aan weerszijden daarvan waren lagere versperringen die niet onder stroom stonden ,,om te voorkomen dat mens en dier worden geëlektrokuteerd''.
Op 2 augustus meldde RNM-woordvoerder Correia te Lissabon dat de RNM de voorgaande nacht de oliepijpleiding tussen Zombabwe en de Mozambikaanse haven Beira in de regio Bandua had opgeblazen en ,,voorlange tijd buiten werking'' had gesteld uit protest tegen de aanwezigheid van Zimbabweaanse troepen in Mozambique. (Volgens de Financial Times van 9 mei was het aantal militairen uit Zimbabwe gereduceerd tot ca. 5.000 man).

Op 9 augustus berichtte de RNM vanuit Lissabon dat haar strijders twee dagen eerder bij Inchope een militaire kolonne hadden overvallen. Daarbij waren 23 Mozambikaanse en 16 Zimbabweaanse soldaten gedood. Bovendien zou de RNM-luchtafweer twee gevechtshelikopters uit Zimbabwe hebben neergeschoten. Deze berichten werden niet door onafhankelijke bronnen bevestigd.
The Guardian (20-8) meldde dat vanwege de burgeroorlog duizenden Mozambikaanse families de grens met Malawi overvluchtten, waar toen reeds 15.000 a 30.000 uitgeweken landgenoten zouden verkeren.

Eind augustus namen de beschuldigingen van Mozambique en Zuid-Afrika over en weer toe. Volgens regeringskringen in Maputo hadden de laatste weken vliegtuigen uit Zuid-Afrika tonnen wapens en munitie voor de rebellen in Mozambique aangevoerd. Dit werd door regeringskringen in Pretoria ontkend; deze stelden daarentegen dat de laatste tijd opnieuw guerrillastrijders van het ANC vanuit Mozambique via Swaziland naar Zuid-Afrika waren gekomen om in Oost-Transvaal landmijnen te leggen.

Op 22 september riep de Mozambikaanse minister van samenwerking, Jacinto Veloso, de internationale gemeenschap op zijn land voedselhulp te verlenen, omdat bijna 4 mln mensen daar met hongersnood werden bedreigd als gevolg van de acties van de RNM. Volgens Veloso was o.a. 200.000 ton graan nodig. Internationale humanitaire organisaties bevestigden de ernst van de situatie; zij zeiden dat een derde deel van de bevolking van Mozambique door de honger werd bedreigd.

Waarschuwing *Malan*. Zuid-Afrika wijst Mozambikaanse arbeiders uit, Malawi RNM-strijders

Op 6 oktober raakten 6 Zuidafrikaanse soldaten gewond toen hun voertuig op een landmijn reed nabij de grens met Mozambique. De volgende dag gaf Zuid-Afrika het ANC de schuld van deze aanslag. Minister van defensie Magnus Malan zei op een persconferentie: ..Het Romati-akkoord en landmijnen kunnen niet naast elkaar bestaan. Als president Machel voor landmijnen kiest, zal Zuid-Afrika dienovereenkomstig reageren.''
Op 8 oktober kondigde de Zuidafrikaanse regering aan dat geen verdere recrutering van arbeiders uit Mozambique was toegestaan en dat de in Zuid-Afrika verblijvende Mozambikaanse arbeiders zouden worden teruggestuurd zodra hun contract was afgelopen. Minister van buitenlandse zaken R.F. Botha zei dat de maatregel een resultaat was ,,van de activiteiten van het ANC en de Zuidafrikaanse Communistische Partij die verantwoordelijk zijn voor de voortdurende verslechtering van de veiligheidssituatie langs de gemeenschappelijke grens met de republiek''. Volgens officiële gegevens werkten in 1985 68.665 Mozambikanen legaal in Zuid-Afrika, van wie ca. 52.000 in de goudmijnen.
Eveneens op 8 oktober meldde het semi-officiële dagblad van Zimbabwe, The Herald, dat duizenden RNM-leden onlangs met hun wapens in Mozambique waren binnengekomen, nadat zij door president Banda van Malawi uit zijn land waren uitgewezen. De komst van die RNM-strijders leidde tot zware gevechten met Mozambikaanse regeringstroepen in de provincie Tete en een RNM-aanval op de plaats Zumbo (6 oktober) als gevolg waarvan meer dan 500 burgers naar het naburige Zambia waren gevlucht. De uitwijzing door Malawi hing samen met een bijeenkomst in september te Blantyre, waarbij de Afrikaanse leiders Machel (Mozambique), Kaunda (Zambia) en Mugabe (Zimbabwe) een doeltreffend optreden tegen RNM-schuilplaatsen over de grens en de voortdurende RNM-infiltraties hadden geëist.

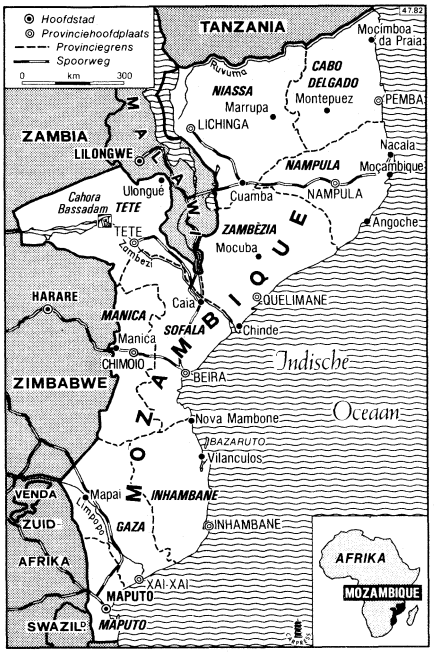
Reeds op 3 augustus hadden hoge Mozambikaanse officieren Malawi ervan beschuldigd misdadige acties van gewapende benden vanaf zijn grondgebied tegen Mozambique te steunen. De militaire commandant van de provincie Niassa noemde het evident dat ..Malawi op zijn grondgebied gewapende bandieten toevlucht verleent die zich in dat land vrij (...) kunnen bewegen, omdat de regering hen welkom heet. Wij zijn de overtuiging toegedaan dat zij over steunpunten in Malawi beschikken.'' Een recent bezoek van president Machel aan Malawi had in deze toestand geen wijziging gebracht. aldus de commandant. De infiltratie (van de RNM) verliep naar zijn zeggen vooral via de

provincie Zambezia. waar ook vliegtuigen afkomstig uit Malawi militair materieel dropten.

Overieg *frontlijnstaten in* Maputo. Mozambique vreest Zuidafrikaanse inval

Op 12 oktober vond in Maputo een topconferentie van de leiders van de zes frontlijnstaten (Mozambique, Botswana, Tanzania, Angola, Zambia en Zimbabwe) plaats die tevens werd bijgewoond door premier Kengo Wa Dondo van Zaire. De vorige dag had de regering van Mozarnbique haar troepen in staat van verhoogde paraatheid gebracht, omdat ,,Zuid-Afrika een luchtaanval en een commando-actie tegen Maputo voorbereidt". aldus de minister van veiligheid Sergio Vieira. Een Zuid-Afrikaanse legerwoordvoerder noemde deze verklaring ,,eenteken van een ernstige zenuwaanval bij de Mozambikaanse regering".

De leiders van de frontlijnstaten beschuldigden in een slotverklaring de regeringen van Zuid-Afrika en Malawi van ,,medeplichtigheid aan een terreurcampagne tegen Mozambique". Zij riepen de internationale gemeenschap op ,,de noodzakelijke stappen tegen Zuid-Afrika" te ondernemen om ,,de vrede in de regio te waarborgen". President Machel van Mozambique beschuldigde Malawi ervan de RNM te steunen en hij waarschuwde: ,,Wijzullen moeten beslissen wat te doen met een land dat heeft besloten een destabilisatiekracht te zijn." Twee weken eerder, tijdens zijn verblijf in Blantyre, had hij reeds gedreigd de grens te sluiten en raketten tegen Malawi in stelling te brengen.

Op 14 oktober werd in de Zuidafrikaanse pers op grond van bronnen in Maputo gemeld dat de RNM vijf stadjes in noordelijk Mozambique had veroverd: Zumbo, Mutarara en Ulongue (provincie Tete), Caia (provincie Sofala) en Milange (provincie Zambezia).
Op 15 oktober verklaarde de Zuidafrikaanse minister van defensie, Nagnus Malan. dat Mozambique op het punt stond ineen te storten en dat president Machel ,,het pad van terreur" was opgegaan. Tegelijk waarschuwde hij de frontlijnstaten dat zij moesten kiezen tussen steun aan het ANC of samenwerking met Zuid-Afrika. Dezelfde dag bespraken president Kaunda van Zambia en premier Mugabe van Zimbabwe in de grensstad Victoria Falls de ,.explosieve situatie" in zuidelijk Afrika. Na afloop verklaarde Kaunda dat de frontlijnstaten niet van plan waren actie te ondernemen tegen Malawi.
Op 16 oktober bracht een Zimbabweaanse delegatie o.l.v. veiligheidschef Emmerson Munangagwa een bezoek aan Maputo voor overleg inzake een versterking van Zimbabwes militaire aanwezigheid in Mozambique.

Op 17 oktober meldde de RNM vanuit Lissabon dat haar strijders de dag tevoren de stad Vila Machado (aan de spoorlijn tussen Zimbabwe en Beira) na hevige gevechten hadden ingenomen. Daarbij zouden 95 Mozambikaanse militairen zijn gesneuveld. Bij diverse acties in de periode van 10 tot 16 oktober zouden in totaal 310 tegenstanders zijn gedood. aldus de RNM, onder wie drie Cubanen.

Op 19 oktober kwamen de leiders van Zambia, Mozambique, Angola en Zaire, resp. Kenneth Kaunda, Samora Machel, José Eduardo dos Santos en Moboetoe Sese Seko - te Kasaba Bay in het noorden van Zambia bijeen voor beraad over Zuid-Afrika's destabilisatiepolitiek, die het Komati-akkoord tot een dode letter maakte.

Commentaren

Over dit akkoord, de betekenis van Machel en de toekomst van Mozambique schreef René de Bok in Elseviers Magazine (25-10) o.a.:

.,Aanvankelijk leek het akkoord een succes Maar naar mate de binnenlandse problemen in Zuid-Afrika de kop opstaken. groeide in de regeringstop in Pretoria het besef dat het Nkomati-akkoord voor Zuid-Afrika eerder een beperking dan een verruiming van hun buitenlandse strategie was. Het past in de Zuidafrikaanse strategie de afhankelijkheid van de frontlijnstaten tegen over Pretoria voortdurend te vergroten. Het ondersteunen van een guerrilla-beweging die de autoriteit van het heersend regime ondergraaft. is een geëigend middel in die opzet.
Die rioodzaak tot destabilisalie van de frontlijnstaten wordt versterkt door het jongste sanctiebesluit van het Amerikaanse Congres: nu de sanctiedreiging van Amerika richting Zuid-Afrika contouren krijgt, is het er Pretoria veel aan gelegen bewijsmateriaal aan te dragen voor de stelling dat juist zware frontlijnstaten de meeste schade van een dergelijk sanctiebeleid zullen ondervinden. In die strategie is de belofte aan Maputo om de guerrilla-beweging Renamo niet te ondersteunen bij haar systeemontwrichtende activiteiten, een hinderlijk obstakel.

Tegen de achtergrond van het feit dat Pretoria er toch al niet op rekent een waarderende recensie te krijgen voor haar binnenlands- of buitenlands beleid, heeft de regering-Botha er weinig moeite mer haar Verelendungs-politiek ten aanzien van Mozambique - dwars tegen het akkoord van Nkomati in - op te voeren.
De Zuidafrikaanse politiek tegenover Mozambique is na het wegvallen van Machel in twee fasen opgesplitst: in de eerste fase zal Zuid-Afrika geen middel onbeproefd laten om de gezagscrisis in Mozambique te gebruiken om de verdeeldheid in het land te vergroten. Als het Frelimo-regime valt, wat niet denkbeeldig is, zal Pretoria de aanstelling van een meer Zuid-Akika-gezind bewind bevorderen. Ook is het mogelijk dat het land in twee delen uiteenvalt. in een Frelimo-Mozambique en een Renamo-Mozambique. Ook dit is gunstig voor Zuid-Afrika, omdat het verdeel-en-heers-spel gemakkelijker kan worden gespeeld wanneer de Zuidafrikaanse bondgenoten in het spel ook over een eigen vaste basis beschikken.
Als het Frelimo-regime valt, breekt een tweede fase aan waarin Pretoria een Afrikaanse versie van de domino-theorie aan de praktijk zal willen toetsen. Heeft Zuid-Afrika de beschikking over een marionettenregime in Maputo, dan valt Pretoria ook de vitale haven Beira in handen, ten gevolge waarvan de economische positie van Zimbabwe en Zambia in sterkere mate van de Zuidafrikaanse machthebbers afhankelijk wordt. Als Mozambique valt, wordt ook onafhankelijkheid van Zimbabwe en Zambia een precaire zaak.

Presenteert Mozambique na de dood van Machel in scherpe lijnen het beeld van een ontredderde natie, men kan niet voorbijgaan aan een factor die tiidens Machels leven dominant was in het ontbindingsproces. Want zo flexibel Machel zich opstelde in zijn buitenlands beleid. zo hardleers heeft hij de eerste vijf jaar van de Mozambikaanse onafhankelijkheid gekozen voor de orthodoxie van de marxistische economische politiek: centrale planning en grootschalige landbouw waren de sleutelbegrippen in zijn beleid. Ook nadat hij op overtuigende wijze had aangetoond dat de economische theorie op marxistische grondslag zijn volk geen uitzicht kon bieden op een toekomst boven het bestaansminimum. miste hij de doortastendheid het roer rigou eus om te gooien. Te vaak zocht hij de schuld in omstandigheden die buiten zijn invloed lagen. Zoals het kolonialistisch verleden. (...)"

De Volkskrant (21-10) schreef in een hoofdartikel onder de kop ,,Beangstigend vacuüm" het volgende:

Machels politieke souplesse maakte hem tot een belangrijke sleutelfiguur in de regio, die in staat was politieke uitersten met elkaar te verzoenen. Zijn dood creëert een beangstigend vacuum. Beangstigend niet alleen voor het wankele Mozambique, maar een felle machtsstrijd zou kunnen ontbranden. die Pretoria gretig zal exploiteren. Maar beangstigend voor de gehele regio die een pragmatische verzoener als Machel – ondanks zijn onvermijdelijke politieke fouten – nauwelijks kan ontberen.

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

BRIEF PREMIER LUBBERS AAN TWEEDE KAMER N.A.V. TOP VS-SU IN REYKJAVIK

Op 13 oktober heeft premier Lubbers in zijn functie van minister van buitenlandse zaken a i (minister Van den Broek was met vakantie) de Tweede Kamer een brief doen toekomen, waarin hij de resultaten uiteenzet van de besprekingen tussen VS-president Reagan en CPSU-secretaris-generaal Gorbatsjow op 11 en 12 oktober in Reykjavik (pag. 689 e.v. - 1986).
In de brief komt de afkorting voor LRINF. Dit betekent Longer Range Intermediate Nuclear Forces; hiermee worden de kernraketten voor de middellange afstand aangeduid, nl. de in West-Europa gestationeerde (testationeren) kruisvluchtwapens en Pershing-II raketten en de in de SU gestationeerde SS-20-raketten.

De tekst van de brief van de premier luidt aldus:

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

's-Gravenhage, 13 oktober 1986

De Amerikaanse Minister van Buitenlandse Zaken Shultz heeft hedenmorgen te Brussel de bondgenoten uitvoerig ingelicht over de besprekingen die in het afgelopen weekeinde te Reykjavik hebben plaatsgevonden tussen President Reagan en Secretaris-Generaal Gorbatsjov. Deze besprekingen hebben op een aantal punten op het terrein van wapenbeheersing belangrijke elementen van overeenstemming opgeleverd.

Terzake van LRINF zijn de VS en de SU het erover eens dat een overeenkomst gebaseerd moet zijn op een wereldwijde limiet. Deze limiet zou moeten worden gesteld op 100 LRINF-kernkoppen (33 SS-PO'S), alle in het Aziatische deel van de Sowjet-Unie en 100 LRINF-kernkoppen aan Amerikaanse zijde te plaatsen op het grondgebied van de VS. Dit betekent de totale verwijdering van LRINF uit Europa. Overeenstemming bestaat ook over het beginsel van adequate verificatie, met inbegrip van inspectie ter plaatse. Voor SRINF (kortere dracht INF) zou een bevriezing op het niveau van het aantal Sowjet-systemen als eerste stap plaatsvinden, terwijl partijen zich zouden verplichten om over reducties op dit terrein besprekingen te gaan voeren.

Terzake van de strategische nucleaire wapens is in beginsel overeenstemming bereikt over de noodzaak om vooraf vast te stellen over welke systemen het gaat. Deze zouden dan per categorie met 50 procent moeten worden gereduceerd. Een dergelijke vermindering zou inhouden dat de samenstelling van de wederzijdse kernmachten, zij het uiteraard op een lager niveau. niet zou worden aangetast.

Ook het vraagstuk van een algeheel verbod op kernproeven is aan de orde geweest. De Amerikaanse President heeft zich bereid verklaard het drempelverdrag (TTBT) en het verdrag inzake vreedzame nucleaire explosies (PNET) ter ratificatie aan het congres voor te leggen als een bevredigende oplossing voor het verificatieprobleem in aanvullende protocollen zou kunnen worden vastgelegd. Ook zonder zulke protocollen zal de President overigens daartoe overgaan, maar dan met het voorbehoud dat de VS eerst uitvoering zullen geven aan deze verdragen als de verificatieproblematiek is opgelost. Daarnaast blijven de VS bereid om vermindering van kernproeven overeen te komen parallel aan vermindering van nucleaire wapens.
Geen overeenstemming is bereikt in de besprekingen over de verdediging tegen offensieve ballistische raketten en de relatie tussen offensieve en defensieve wapensystemen Minister Shultz bracht het Amerikaanse voorstel in herinnering om de eventuele ontplooiing van defensieve systemen gezamenlijk met de SU tot stand te brengen. De SU heeft een periode van 10 jaar voorgesteld gedurende welke de VS en de SU zich niet uit het ABM-verdrag zoals de SU dit interpreteert, zouden mogen terugtrekken. In de onderhandelingen te Genève had zij deze periode eerder op 15 jaar gesteld. Voorwaarde daarvoor was wel dat het onderzoek in het kader van het ,,strategic defence initiative'' beperkt zou blijven tot onderzoek in laboratoria. Met een zo nauwe interpretatie van het ABM-verdrag is President Reagan niet akkoord gegaan. Hij heeft in Reykjavik een tegenvoorstel op tafel gelegd, krachtens hetwelk partijen zich zouden verplichten niet tot opzegging van het ABM-verdrag over te gaan voor een periode van uiteindelijk 10 jaren te verdelen in twee opeenvolgende periodes van 5 jaar. Gedurende de eerste 5 jaren zouden jaarlijkse reducties in strategische wapens plaatsvinden, resulterend in een 50 procent reductie in 1991. Zou dit resultaat inderdaad in 1991 zijn bereikt, dan zou de tweede periode van niet-opzegging van 5 jaren ingaan die zou moeten uitmonden in de totale eliminering van alle strategische wapens in 1996. Na dat jaar zouden partijen vrij zijn om verdedigingssystemen tegen nucleaire raketten op te stellen. Deze zouden dan, zoals Minister Shultz heeft uitgedrukt, het karakter hebben van een verzekeringspolis. Dit voorstel was voor de SU niet aanvaardbaar.
Door hetgeen te Reykjavik op het terrein van de wapenbeheersing is besproken zijn vele elementen van een mogelijke overeenstemming op een aantal belangrijke punten zichtbaar geworden. Alle bondgenoten zijn het erover eens dat het thans zaak is om daarop in de onderhandelingen in de diverse fora met kracht voort te bouwen en deze tot een goed einde te brengen. Men is het er voorts over eens dat de onderhandelingen inzake de onderscheidene terreinen niet gehinderd mogen worden door eventuele moeilijkheden op andere, daarmee geen verband houdende, gebieden.
De ontmoeting in Reykjavik heeft duidelijk meer gebracht dan aanvankelijk mocht worden verwacht. Temeer als men in aanmerking neemt dat Reykjavik slechts was bedoeld als voorbereiding op de eigenlijke topconferentie in Washington. Over deze top zijn evenwel geen nadere afspraken gemaakt.
Tijdens het overleg te Reykjavik is de aandacht grotendeels uitgegaan naar de wapenbeheersing. Gesproken is echter ook over mensenrechten, humanitaire kwesties, regionale problemen en bilaterale zaken, die op de top in Washington aan de orde zouden moeten komen.

De Minister van Buitenlandse Zaken a.i.,
R.F.M. Lubbers

IMFNVERELDBANK

JAARVERGADERING IMF EN WERELDBANK

In Washington is van 30 sept. - 3 okt. de gezamenlijke jaarvergadering gehouden van IMF en Wereldbank.
Traditioneel werd de plenaire bijeenkomst voorafgegaan door vergaderingen van verschillende gremia binnen beide organisaties. Dit betreft informele groeperingen als de Groep van 24 (vertegenwoordigers van de ontwikkelingslanden), de Groep van Vijf (de belangrijkste industrieiandenj, voor het eerst de Groep van Zeven (de Vijf plus Canada en Italië), en de Groep van Tien (de rijkste landen), alsmede de officiële organen Ontwikkelingscomité (de beleidsbepalende instelling van de Wereldbank) en het Interim-comité (debeleidsbepalende instelling van het IMF).

Groep van 24

De Groep van 24 hield zijn vergadering op 27 sept. Namens de ontwikkelingslanden stelde de groep de eis, dat het IMF zijn betrekkingen met Zuid-Afrika zou herzien. Het was voor het eerst, dat de Groep van 24 zich over Zuid-Afrika uitsprak.

De G-24 drong niet aan op uitstoting van Zuid-Afrika als lid van het IMF, maar wenste wel, dat de toegang van Zuid-Afrika tot de middelen van het IMF zou worden geblokkeerd.

De G-24 gaf een verklaring uit waarin de ontwikkelingslanden hun wensen kenbaar maken. Alle wensen hebben betrekking op verbetering van de precaire financiële en economische positie van de ontwikkelingslanden.
De Groep van 24 is enthousiast over het akkoord dat Mexico in juli met het IMF heeft bereikt, waarbij de financieringsbehoeften van Mexico mede afhankelijk worden gemaakt van de olieprijzen en van het streven een minimale groei van 3 à 4 procent te bereiken. ,,Dit beginsel moet ook worden toegepast voor andere grondstoffen'', aldus de verklaring van de G-24.

De teleurstellende groei in de industrielanden en de scherpe daling in de grondstoffenprijzen, waaronder die van olie, hebben de economische vooruitzichten van de ontwikkelingslanden aanzienlijk verslechterd en het schuldenprobleem verergerd.
Ter vermindering van de schuldenlast vragen de ontwikkelingslanden om renteverlichting, meer geld van multilaterale ontwikkelingsbanken en een hervatting van de particuliere bankleningen. ,,De pleidooien voor op groei gerichte (IMF)-programma's blijven louter retoriek tenzij de huidige netto middelenoverboekingen uit de ontwikkelingslanden naar de ontwikkeldelanden worden omgekeerd'', aldus de G-24.

In dat verband pleiten ze voor een substantiële creatie van nieuwe Speciale trekkingsrechten, de reserve-eenheid van het IMF, en voor een spoedige, omvangrijke uitbreiding van het kapitaal van de Wereldbank. Ze verzetten zich tegen beperking van toegangsbeleid tot de middelen van het Fonds en pleiten voor soepeler toepassing van de voorwaarden die het IMF en de Wereldbank aan hun leningen verbinden. De ontwikkelingslanden doen ten slotte een oproep aan de industrielanden om hun economische beleid beter op elkaar af te stemmen, te streven naar meer economische groei, de internationale handel te liberaliseren en om de kapitaalstromen, zowel van particuliere banken als ontwikkelingshulp, naar de Derde wereld te vergroten.

Groepen van Tien, van Vijf en van Zeven

De Groep van Tien. de tien rijkste leden van IMF en Wereldbank plus Zwitserland, dat geen lid is van de twee organisaties, vergaderde eveneens op 27 sept. De Groep gaf uiting aan de mening, dat de ,,zorgwekkend grote betalingsbalansonevenwichtigheden'' gecoördineerd moesten worden aangepakt.

De G-10 doelt op het record betalingsbalanstekort van de Verenigde Staten (123 miljard dollar dit jaar) en de overschotten van Japan (83 miljard) en West-Duitsland (31 miljard dollar). De G-10 is van mening dat de aanpas. singen in de wisselkoersen van het afgelopen jaar, waarbij de koers van de Europese valuta en de Japanse yen ten opzichte van de dollar met ongeveer 50 procent is gestegen, de aanpassing van de betalingsbalansonevenwichtigheden zal vergemakkelijken.
Daarnaast moeten zowel de overschot- als de tekortlanden ,,geschikte ondersteunende maatregelen nemen'', aldus de summiere verklaring van de G-10.
De G-10 landen roepen in hun verklaring de particuliere banken op om ,.in voldoende mate en tegen gepaste voorwaarden'' nieuwe leningen te verstrekken aan ontwikkelingslanden die een op groei gericht economisch aanpassingsbeleid voeren. De G-10 merkt op dat de meeste internationale banken hun kapitaal de afgelopen jaren aanzienlijk hebben vergroot, zodat de verhouding tussen de leningen die uitstaan in schuldenlanden en het bankkapitaal drastisch is verbeterd.
De G-10 bijeenkomst op 26 sept werd voorafgegaan door bijeenkomsten van de Groep van Vijf (de VS, Japan. West-Duitsland, Groot-Brittannië en Frankrijk) en van de Groep van Zeven (de ,Vijf' plus Canada en Italie). Deze twee vergaderingen vonden plaats in het gebouw van het Amerikaanse ministerie van financiën, hetgeen een aanwijzing is dat de discussies over internationale economische problemen zich voor een deel buiten het IMF-verband afspelen.
,,Ik vind het jammer dat het ‚kleine grut' buitengesloten wordt'', gaf de president van de Zwitserse centrale bank, Pierre Languetin, enigzins zuur als commentaar.,
In de bijeenkomst van de G-5 legde de Westduitse minister van financiën Gerhard Stoltenberg de nadruk op de noodzaak van groei en stabiliteit op de langere termijn. Het Duitse disconto, dat de Amerikanen omlaag willen zien gaan, ,,moet niet beschouwd worden als de navel van de wereld'', aldus Stoltenberg.
Italië en Canada waren overigens buitengewoon geïrriteerd dat de Groep van Vijf op 26 sept. zeven uur lang vergaderd had zonder hun aanwezigheid. In april van dit jaar werd tijdens de economische top in Tokio besloten dat beide landen voortaan, waar nodig, zouden meepraten in een tot zeven landen vergrote Groep van Vijf.

Ontwikkelingscomité

Het Ontwikkelingscomité van de Wereldbank hield zijn vergadering op 28 sept. Onder druk van de Verenigde Staten werd geen datum vastgesteld voor een nieuwe ronde van bijdragen voor de Wereldbank.

In de slotverklaring stond slechts, dat een ,,substantiële algemene kapitaalverhoging noodzakelijk wordt, als het uitleningsprogramma zich ontwikkelt zoals wordt verwacht''.

De Amerikaanse minister van financiën James Baker maakte tijdens de zitting van het Ontwikkelingscomité duidelijk dat de Verenigde Staten een algemene kapitaalverhoging als ,,technische prematuur en politiek contraproduktief'' beschouwen.
De nieuwe Nederlandse minister van ontwikkelingssamenwerking Bukman was licht geschokt door de harde Amerikaanse houding. De Amerikanen maakten ook duidelijk dat ze op hun ontwikkelingshulp willen bezuinigen, aldus Bukman.
De Wereldbank heeft op dit moment een kapitaalbasis van 77 miljard dollar en wenst een uitbreiding uiterlijk 1988 met 30 tot 50 miljard dollar. Op basis van het huidige kapitaal kan de Bankmaximaal 14,5 miljard dollar per jaar aan nieuwe projekten toezeggen. Voor de komende jaren worden toezeggingen voor leningen ter waardevan 13,5 tot 17 miljard dollar verwacht. Probleem is dat de Wereldbank vorig jaar een recordbedrag van 13.2 miljard dollar aan nieuwe leningen toezegde, maar slechts 8,2 miljard dollar werkelijk uitleende. De oorzaak hiervan is ondermeer dat ontwikkelingslanden na jaren van recessie niet snel in staat zijn nieuwe programnia's te absorberen. Bovendien stelt de Wereldbank in toenemende mate beleidsvoorwaarden aan zijn leningen waarover de onderhandelingen met de ontwikkelingslanden soms zeer moeizaam verlopen.
Het grote verschil tussen de toegezegde leningen en de feitelijk uitgekeerde bedragen, vormt een probleem dat volgens minister Ruding (financiën) door de staf van de Wereldbank nader moet worden toegelicht.
Paradoxaal genoeg wensen de Verenigde Staten een actiever rol van de Wereldbank in het schuldenprobleem van ontwikkelingslanden. Gezien de sterke toeneming van de kredietverlening die hieruit voortvloeit, dringen de overige landen, zowel de industrie- als de ontwikkelingslanden, aan op een snelle, omvangrijke kapitaalverhoging. De onderhandelingen hierover zouden volgend jaar al moeten beginnen.
De Amerikanen voeren als argument aan om nu niet over een kapitaalverhoging te spreken dat eerst moet worden aangetoond dat de Wereldbank voldoende ruimte heeft voor meer ‚kwaliteitsleningen'.
Verder wil de Amerikaanse regering het Congres in een periode van terugdringing van het begrotingstekort niet tegelijkertijd lastig vallen met een kapitaalverhoging voor de Wereldbank en (met accent) met de achtste middelenuitbreiding van IDA, het loket voor zachte leningen van de Wereldbank.

Middelenverhoging IDA

Over middelenverhoging voor IDA hadden de rijke lidstaten van de Wereldbank overeenstemming bereikt op 27 sept.

De achtste middelenaanvulling van IDA (International Development Association) zal 11,5 miljard dollar bedragen en door Japan, Italië, Nederland en nog enkele andere landen worden aangevuld tot ruim 12 miljard voor de periode 1988-1990. In ruil hiervoor zal het aandeel van Japan, Italië en Nederland in de Wereldbank stijgen ten koste van het aandeel van de Verenigde Staten.
Moeen Qureshi, vice-president van de Wereldbank. zei dat ..veel vooruitgang is geboekt om meer IDA-middelen ter beschikking te stellen van de armste landen''.

Onder de vorige middelenuitbreiding was slechts 9 miljard dollar beschikbaar. De Verenigde Staten, die 25 procent van de fondsen voor IDA leveren. wilden toen niet meer geven dan 750 miljoen dollar per jaar. Voor ,,IDA-8'' stellen de Verenigde Staten 958 miljoen dollar per jaar beschikbaar.
Japan was bereid meer bij te dragen aan IDA, als tegelijkertijd het aandelenpercentage van Japan in het kapitaal van de Wereldbank zou worden verhoogd. Japan droeg 18.5 procent van de fondsen voor IDA hij, terwijl het slechts een aandeel van 5.1 procent in de Wereldbank heeft. In een ingewikkelde ruil is nu afgesproken dat de Japanse bijdrage voor IDA-8 met ongeveer 2,5 miljard dollar omhoog zal gaan en het Japanse aandeel in de Wereldbank mei 1,5 procent zal toenemen. ,,Japan is de tweede economische grootmacht in de wereld en wil dat dit duidelijk tot uitdrukking komt''. aldus Qureshi.
Ook Nederland en Italië wensen hun aandeel in de Wereldbank te vergroten als tegenprestatie voor extra middelen ten behoeve van IDA. De uitwerking hiervan is uitgesteld tot november, maar de twee landen zullen samen ongeveer 0,5 procent extra in de Wereldbank krijgen.
Het aandeel van de Verenigde Staten in de Wereldbank. nu nog 20.1 procent. zal dalen tot 18 procent. Overeengekomen is ook dat het vetorecht bij de Wereldbank zal worden verlaagd van de huidige 20 naar 15 procent. Hierdoor behouden de Verenigde Staten toch hun macht om desnoods alleen beslissingen tegen te houden.
Afspraken zijn gemaakt om de voor aarden van IDA iets aan te scherpen. Leningen die nu nog voor een periode van 50 jaar worden verstrekt, zullen voortaan een looptijd van 35 tot 40 jaar hebben.
Ongeveer de helft van de IDA-middelen zal beschikbaar zijn voor de armste landen in Afrika. India en China. de twee grootste ontvangers van IDA-gelden, zullen 30 procent bedragen.

Interim-comité

De vergadering van het Interim-comité werd gehouden op 28 sept. Hierin hebben de belangrijkste industrielanden geprobeerd bestaande meningsverschillen over wisselkoersen en economisch beleid bij te leggen.

Kern van de meningsverschillen tussen de VS. West-Duitsland en Japan vormen de grote onevenwichtigheden in de betalingsbalansen van deze landen en de beste manier om die aan te pakken zonder de economische groei in de wereld in gevaar te brengen.
De Verenigde Staten hebben bevestigd dat ze politiek gebonden zijn aan afspraken om hun begrotingstekort de komende tijd te verminderen. Het begrotingstekort is een van de oorzaken van het alarmerende tekort op de Amerikaanse betalingsbalans.
Tevens is de wenselijkheid uitgesproken dat de binnenlandse vraag in andere industrielanden op een voldoende hoog peil blijft.
West-Duitsland heeft de Amerikanen erop gewezen dat de groei van de Westduitse economie met 3,5procent gezien de sterke waardestijging van de mark ten opzichte van de dollar zeer bevredigend is, en dat de binnenlandse bestedingen aanzienlijk harder groeien. De Verenigde Staten hebben hun eerder geuite eis van een verlaging van de Duitse rente laten vallen.

Japan heeft erop gewezen met het een week eerder afgekondigde pakket stimulerende maatregelen, waarmee ruim drie miljard dollar is gemoeid, te streven naar een overgang van een meer door de binnenlandse vraag dan door de export geleide economische groei.
Met betrekking tot de schuldenproblematiek van de ontwikkelingslanden meent het Interim-comité dat de particuliere banken een grotere rol moeten spelen dan ze op het ogenblik doen en meer nieuwe leningen moeten verstrekken.
De 22 landen vertegenwoordigd in het Interimcomité hebben zich krachtig uitgesproken tegen protectionisme. Ze wijzen op de schadelijke gevolgen van subsidies die de handelsstromen vertekenen.

Het gebruik van zogenoemde ,.graadmeters" om beter toezicht te kunnen houden op het economische beleid van landen en te komen tot betere afstemming van het beleid, is positief ontvangen. Geleidelijk moet in IMF-verband een systeem tct ontwikkeling komen waarbij cijfers over de betalingsbalans, de wisselkoersen. overheidsfinancien en het monetaire beleid als graadmeters worden gebruikt

Het Interim-comite heeft, zoals jaar in jaar uit het geval is, opnieuw geen overeenstemming bereikt over de rol of uitbreiding van de speciale trekkingsrechten, de rekeneenheid van het IMF

Wel is besloten het verruimde toegangsbeleid voor landen met betalingsbalansproblemen tot de middelen van het Fonds op het huidige niveau te handhaven. De Verenigde Staten, Japan en tot op zekere hoogte Nederland wilden een symbolische beperking van het toegangsbeleid.

Mede als gebaar naar de particuliere banken om deze tot hervatting van de kredietverlening te bewegen heeft het Interim-comité besloten voor het komende jaar de toegangslimieten te handhaven op het huidige streven.

Jaarvergadering

Op de vier dagen durende plenaire bijeenkomsten van de jaarvergadering van IMF en Wereldbank stonden twee zaken centraal: de onzekerheid m.b.t. de wisselkoers van de VS-dollar en pogingen een oplossing te vinden voor het schuldenvraagstuk van Mexico.

M.b.t. de dollar bleef een akkoord achterwege, maar voor wat betreft het Mexicaanse schuldenvraagstuk werd in de nacht van 30 sept. op 1 okt. een overeenkomst bereikt.

De aandacht, die werd besteed aan deze twee acute kwesties, versluierde de discussie over fundamenteler problemen, waarmee zowel IMF als Wereldbank te kampen hebben, aldus het *NRC/H'blad* van 4 okt.

Beide instellingen bevinden zich in een moeilijke fase. De Wereldbank heeft sinds I juli een nieuwe president, Barber Conable, een voormalig politicus die de gedesillusioneerde Tom Clausen opvolgde. De Wereldbank is op zoek naar een nieuwe rol, nadat hij te laat is ingesprongen op de schuldencrisis in de midden-inko enslanden (Latijns Amerika) en onmachtig is gebleken de regressie in Afrika te keren.

De voorzitter van de Amerikaanse Federal Reserve Board Paul Volcker (r.) met de president van de Westduitse Federale Bank Karl-Otto Pöhl tijdens de jaarvergadering van IMF en Wereldbank in Washington.

Het Internationale Monetaire Fonds bevindt zich evenmin in een benijdenswaardige situatie. Managing director Jacques Delarosière kondigde twee weken voor het begin van de jaarvergadering onverwachts zijn vervroegde vertrek aan en zijn opvolging is nog niet geregeld Inhoudelijk lijkt het gezag van het IMF aan erosie onderhevig. De industrielanden trekken zich onvoldoende aan van de waarschuwingen over de grote internationale economische onevenwichtigheden, terwijl de bemoeienis van het IMF met de ontwikkelingslanden niet de gewenste resultaten oplevert.

De korte termijn oplossingen van hc? Fonds voor betalingsbalansproblemen, die in het verleden gewerkt hebben in industrielanden, blijken in ontwikkelingslanden niet snel genoeg resultaat af te werpen. Het IMF is op het ogenblik uitsluitend verwikkeld in de schuldenproblemen van Afrika en Latijns Amerika. De twee doelstellingen van de crisisaanpak, herstel van de economische groei en herstel van de vrijwillige commerciële kredietverlening, zijn niet verwezenlijkt. De groei valt terug en de particuliere banken lenen slechts nieuw geld als ze onder zeer zware druk worden gezet.

Dat bleek bij de onderhandelingen over het financieringspakket voor Mexico. Deze zomer was het IMF akkoord gegaan met een programma voor Mexico dat economische aanpassingen koppelde aan 12 miljard dollar aan nieuwe leningen, te verstrekken door het IMF. de Wereldbank, de overheden (samen 6 miljard dollar) en de particuliere banken (eveneens 6 miljard).

Delarosière zei op 3 okt. in zijn laatste persconferentie nog eens dat in Mexico sprake was van een situatie zonder precedenten door de val van de olieprijzen, waardoor Mexico in enkele maanden zijn exportinkomsten met 60 procent zag kelderen. .,Er zitten enkele innovaties in het Mexicaanse programma", zei hij met een gevoel voor understatement.

Het IMF heeft onder sterke druk van de Amerikaanse regering (Mexico is een buurland en de Amerikaanse banken hebben de grootste bedragen uitstaan) de aanpassingsvoorwaarden versoepeld en ging akkoord met regelingen die niet eerder zijn getroffen in de schuldencrisis: de beschikbare financiële middelen werden gekoppeld aan de prijs van Mexico's belangrijkste exportprodukt, olie, en aan de economische groei.

Ook de Wereldbank heeft zijn nek in het geval Mexico ver uitgestoken. De Wereldbank garandeert maximaal 750 miljoen dollar van de leningen die de banken in totaal kunnen verstrekken. Dat is een zeer groot bedrag. Barber Conable zei op 3 okt. dat de garanties voor Mexico geen precedent vormen voor andere landen. ,,We zijn niet van plan garanties als een routine af te geven", zei hij. ,,Wehebben dit met grote tegenzin gedaan en het zal zeker geen standaardprocedure worden."

De ironie van het Mexico-pakket is dat het land zijn schuld in krap twee jaar tijd met 12 procent ziet oplopen en dat tegenover de instroom van 6 miljard dollar aan nieuwe bankleningen een uitstroom van minstens 13 miljard dollar aan rentebetalingen aan de banken staat.

Met alle aandacht gericht op Mexico bleven de schuldproblemen van Afrika onderbelicht. hoewel de Afrikaanse schuldenlast per hoofd van de bevolking groter is dan in Latijns Amerika en de Afrikaanse economieën veel zwakker zijn. Ook voor Afrika bepleit de Wereldbank als remedie voor de schuldenproblematiek vergroting van de export. Over de haalbaarheid van die strategie merkte een hoge functionaris vertwijfeld op: ,,Ga eens op het strand van Togo staan en vraag je eens af wat je moet exporteren."

Het probleem reikt verder dan de lage grondstoffenprijzen en het protectionisme van de industrielanden: het gaat om de vraag naar een nieuwe strategie voor ontwikkeling. waarop niemand op di: momcni een geloofwaardig antwoord heeft.

De Wereldbank komt ondertussen snel in een situatie terecht waarin zij meer geld ontvangt uit de ontwikkelingslanden, dan dat zij het uitleent aan deze landen. Dat komt omdat de aflossingen en rentebetalingen groter beginnen te worden dan de nieuwe leningen die de Bank verstrekt.

Uit het laatste jaarverslag blijkt bijvoorbeeld dat Latijns Amerika en het Caribisch gebied weliswaar toezeggingen voor nieuwe Wereldbank-leningen hebben gekregen van 4,7 miljard dollar. maar dat netto slechts 276 miljoen dollar naar deze regio is gegaan. Binnenkort zal de situatie ontstaan, dat de Wereldbank evenveel of meer uit de Derde wereld ontvangt dan het aan die landen uitleent.

Het conflict tussen de Verenigde Staten, West-Duitsland en Japan over de vraag hoe de wereldeconomie in beweging moet worden gehouden, is niet dichter bij een oplossing gekomen. De grote landen hebben slechts afgesproken hun meningsverschillen niet langer openlijk en via de pers uit te vechten.

Delarosière maakte op 3 okt. duidelijk dat het IMF bezorgd is over de houdbaarheid van de grote onevenwichtigheden op de betalingsbalansen van de drie grote industrielanden op de middellange termijn. Zolang markten vertrouwen hebben in de richting van het beleid van een land, zullen ze wel bereid blijven die tekorten te financiereri, zei hij. In navolging van West-Duitsland en in verhulde kritiek op het Amerikaanse standpunt zei Delarosière dat het IMF niet tot taak heeft om zich met het korte termijnbeleid bezig te houden.

West-Duitsland kreeg deze vergadering de hardste kritiek van de VS te verduren, maar hield onaangeslagen stand.

Japan daarentegen werd voor Amerikaanse kritiek gespaard. Japan had een goede beurt gemaakt door kort voor de bijeenkomst een stimuleringspakket van 23 miljard dollar aan te kondigen, waarvan overigens niemand de invloed op de Japanse binnenlandse economie goed kan inschatten.

IMF-DIRECTEUR DELAROSIÈRE KONDIGT VOORTIJDIG VERTREK AAN

De directeur van het IMF, de Fransman Jacques Delarosiere, heeft op 22 sept. bekend gemaakt, dat hij per 1 jan. 1987 zijn ambt zou neerleggen, een jaar eerder dan waartoe hij statutair verplicht was.

Het Nederlandse kabinet heeft op *23* sept. bij monde van premier Lubbers in de Tweede Kamer bekend gemaakt, dat minister van financiën, Onno Ruding kandidaat was voor de opvolging van Delarosière. Wel zou de minister nog tot mei volgend jaar in het Nederlandse kabinet moeten blijven zitten.

Echter, op 26 sept., na de ministerraad, liet premier Lubbers weten, dat minister Ruding, als hij zou worden benoemd tot IMF-directeur, deze functie per 1-1-1987 kon aanvaarden.

Een andere kandidaat voor de opvolging van Delarosière is de president van de Franse centrale bank, Michel Camdessus

BELGIË

VERKIEZINGEN IN DUITSTALIG BELGIË

Op 26 oktober heeft de Duitstalige gemeenschap van België de Duitse Raad verkozen. Het is sedert de staatshervormingen van 1970 en 1980 en de invoering van de cultuurautonomie en de gewestvorming de eerste Raad die rechtstreeks wordt verkozen (de Vlaamse Raad, de Franse Gemeenschapsraad en de Waalse Gewestraad bestaan uit de Kamerleden en rechtstreeks verkozen Senatoren).

De verkiezingscampagne verliep in alle kalmte en werd niet beheerst door de nationale problemen, zoals het matigings- en inleveringsbeleid en de communautaire betwistingen over Voeren en de talenkennis van burgemeesters. De campagne stond vooral in het teken van plaatselijke problemen.

Ongeveer 45.000 kiesgerechtigden verkozen voor de Rat der Deutschsprachigen Gemeinschaft 25 leden uit 156 kandidaten, verdeeld over 7 lijsten. Bij de verkiezingen boekten de christendemocraten forse winst, terwijl Ecolo en de Waalse christelijke arbeiderspartij SEP (Solidarité et Participation) elk een verrassende eerste zetel veroverden. De socialisten hielden stand.

De taalpartij PDB (Partei der Deutschsprachigen Belgier) leed een zwaar verlies en de liberalen gingen tegen de verwachtingen in achteruit.

	stemmen (in %)		zetels	
SP	12,8	(+1,4)	3	(s.q.)
PFF	18,9	(—5,6)	5	(–1)
Ecolo	6,1		1	(+1)
SEP	4,1		1	(+1)
PDB	20,4	(—8,9)	7	(–2)
CSP	37	(+2,3)	10	(+1)

(SP: Sozialistische Partei; PFF: Partei fur Freiheit und Fortschritt; Ecolo: de groenen: SEP: Solidarité et Participation, linkse christen-democraten: PDB: Partei der Deutschsprachigen Belgier, nationalistisch; CSP: Christlich Soziale Partei)

Tot op heden bestond de Duitse Raad uit leden, die het laatst de Duitse Cultuurraad vormden. De executieve was proportioneel samengesteld en bestond uit 1 christendemocraat, 1 liberaal en 1 socialist. Aan die proportionele samenstelling is nu ook een einde gekomen. De executieve zal volgens het meerderheidsbeginsel samengesteld worden.

Juridische basis

De staatshervorming voor de Duitse Gemeenschap van België is beheerd door grondwetsartikel 59 ter en zijn uitvoeringswet van 31 december 1983. Net als Brussel, was de Duitstalige Gemeenschap buiten de staatshervorming van 1980 gehouden. Tot het einde van januari 1984 bleef zij beheerst door de wet van 10 juli 1973 betreffende de Raad van de Duitse Cultuurgemeenschap. Bij KB van 24 december 1981 werd de eerste minister aangewezen voor de uitoefening van de bevoegdheden voor de gemeenschapszaken van het Duitse taalgebied. Bij de grondwetsherziening van 1 juni 1983 werd artikel 59 ter van de grondwet herzien om voor de Duitstalige Gemeenschap een autonomie te verschaffen, die aan de twee andere gemeenschappen gelijkwaardig is: een uit verkozen mandatarissen gamengestelde Raad en een executieve; decreterende bevoegdheid in dezelfde zaken als waarvoor de twee andere gemeenschappen bevoegd zijn, met uitzondering van het gebruik ter talen.

Deze hervorming houdt verder het volgende in:

- De Raad en de executieve kunnen in het Duits taalgebied dezelfde bevoegdheden van het Waals Gewest uitoefenen, wanneer de Raad van de Duitstalige Gemeenschap en de Waalse Gewestraad in onderlinge overeenstemming elk bij decreet daartoe beslissen.

- De uitvoering van grondwetsartikel 59 ter (samenstelling en werking van de organen, nadere bepaling van de bevoegdheden, financiën, voorkoming van discriminatie om ideologische en filosofische redenen) is volledig aan de gewone wetgever overgelaten, wat inhoudt dat de uitvoeringswetten bij gewone meerderheid van de helft plus één goedgekeurd kunnen worden.

Die uitvoeringswet kwam op 31 december 1983 tot stand en deze wet ,,Tot hervorming der instellingen voor de Duitstalige Gemeenschap" verscheen op 18 januari 1984 in het Staatsblad. Deze wet verklaart talrijke bepalingen van de wetten tot hervorming der instellingen van toepassing op de Duitstalige Gemeenschap. Zo zal deze over financiële middelen van dezelfde aard beschikken als deze van de andere Gemeenschappen, met inbegrip van toebedeelde belastingen en eigen fiscaliteit. Volgens deze wet verkrijgt de Duitstalige Gemeenschap echter ook een aantal specifieke kennierken. De Raad is samengesteld uit 25 leden en de parlements- en provincieraadsleden van het Duits taalgebied zetelen met raadgevende stem De Raad wordt om de vier jaar in afzonderlijke verkiezingen rechtstreeks verkozen De executieve bestaat uit drie leden die door, maar niet noodzakelijk uit de Raad verkozen worden volgens het meerderheidsbeginsel De voorzitter van de executieve van de Duitse Gemeenschap zetelt slechts in het Overlegcomité regering-deelregeringen wanneer belangen van de Duitstalige Gemeenschap in het geding zijn

SEP

Solidarité et Participation bestond al enige tijd als beweging van Waalse linkse christen-democraten, die wilden reageren tegen het matigings- en inleveringsbeleid van de regering.

Op 24 maart 1985 werd op een bijeenkomst te Nijvel beslist tot de oprichting van een politieke partij, die zich ,,nieuw links" noemt en opkomt voor progressisme, pluralisme en federalisme.

PSC-voorzitter Gérard Deprez noemde bij die gelegenheid SEP ,,de zoveelste kwakkel van de zogenaamde vertegenwoordiging buiten de PSC van de christelijke arbeiders. Geen enkele militant verliet onze rangen. Het gaat hier om een verzameling van verdwaalden, die in de christelijke arbeidersbeweging mislukt zijn" zei hij.

Dit nam echter niet weg dat Jeanine Wynants, de toenmalige voorzitster van de Mouvement Ouvrier Chrétien (MOC), die weliswaar zijn politieke actie over verschillende politieke partijen spreidt, aanwezig was op de stichtingsvergadering, evenals Robert Dhondt, secretaris-generaal van de CSC, de Waalse vleugel van het ACV.

STAATSMINISTER VANDEN ROEYNANTS GAAT NIET IN BEROEP

Staatsminister Paul Vanden Boeynants heeft op 21 oktober het beroep ingetrokken dat hij had ingediend tegen het vonnis van de coorrectionele rechtbank van Brussel, dat hem op 23 juni voorwaardelijk veroordeelde tot twee jaar wegens belastingfraude en tot één jaar wegens het gebruik van een vals document.

Dit neemt echter niet weg dat de zaak toch in beroep behandeld zal worden, omdat ook het parket beroep aantekende tegen het vonnis.

(Vor. ber. blz. 595/1 e.v.)

JOEGO-SLAVIË

VERVOLGING VAN KRITISCHE INTELLECTUELEN

Op 20 april 1984 werden tijdens een politie-razzia in een flat in Belgrado 28 progressieve intellectuelen opgepakt, die een lezing bijwoonden van Milovan Djilas, voormalig vice-president van Joego-Slavië en leidend criticus van het bewind. Na verhoor werden allen vrijgelaten.
Een van de 28, Radomir Radovic, werd kort daarna weer gearresteerd en opnieuw na verhoor vrijgelaten. Op 30 april werd de 33-jarige Radovic dood aangetroffen in zijn buitenhuisje bij Belgrado.

In een interview met Milovan Djilas, dat op 25 juni 1984 werd gepubliceerd door het Franse blad Libération, stelde deze de Joegoslavische politie verantwoordelijk voor de gewelddadige dood van Radovic, die vlak voor zijn dood in een brief aan de Joegoslavische autoriteiten had aangedrongen op de instelling van vrije vakbonden.

Op 8 mei gaf een groep van 19 vooraanstaande intellectuelen een verklaring uit waarin werd beweerd dat 5 van de 28 opgepakte dissidenten tijdens het verhoor door de politie waren gemarteld, en waarin een officieel onderzoek werd geëist naar de dood van Radomir Radovic.
Volgens een officiële verklaring op 10 mei had Radovic zelfmoord gepleegd door insecticiden te slikken.

Op 15 mei werd een van de 28 intellectuelen, de socioloog Vojislav Seselj, in Sarajevo gearresteerd op beschuldiging van contra-revolutionaire activiteiten, anarcho-liberalisme en nationalisme.

Op 23 mei volgden nieuwe arrestaties van kritische intellectuelen. Drie van hen, de sociologen Vlado Mijanovic en Milan Nikolic en de vertaler Pavlusko Imsirovic begonnen op 25 mei een hongerstaking. Samen met de schrijver Miodrag Milic, de radiotechnicus Dragomir Olujic en de op 25 juni gearresteerde filosofiestudent Gordan Jovanovic werden zij ervan beschuldigd sinds 1977 een organisatie te hebben toebehoord die zich ten doel stelde het politieke en sociale systeem van Joego-Slavië omver te werpen.
De zes werd verweten dat ze hun vijandelijk complot hadden gesmeed tijdens discussies die zij in de loop van de voorafgaande jaren hadden gevoerd met honderden intellectuelen. De informele discussies stonden bekend als de ,,open universiteit" om aan te geven dat iedereen welkom was om openlijk over onderwerpen te praten die in de openbaarheid nooit ter sprake kwamen. Vier van de zes waren aanwezig geweest op de met geweld beëindigde bijeenkomst van 20 april (zie boven), die eveneens binnen het kader van de ,,open universiteit" viel.
Op 3 juli 1984 werden de zes intellectuelen vrijgelaten nadat een rechtbank in Belgrado tot de conclusie was gekomen dat de redenen voor de detentie niet langer bestonden. Wel werd duidelijk gemaakt dat de juridische procedure tegen hen niet beëindigd was en dat zij nog een proces zouden krijgen. Vlado Mijanovic en Pavlusko Imsirovic waren op dat moment 42 dagen in hongerstaking geweest. Milan Nikolic had zijn hongeractie moeten opgeven nadat hij door een hartaanval was getroffen.
Op 2 juli 1984 begon in Sarajevo het proces tegen de .?O-jarige Vojislav Seselj, die op dat moment de 43e dag van een hongerstaking beleefde. Ondanks talrijke petities die voor zijn vrijlating hadden gepleit, werd Seselj op 9 juli veroordeeld tot een gevangenisstraf van acht jaar.

De ex-hoogleraar politieke wetenschappen was beklaagd en veroordeeld op basis van een tekst die hij in 1983 schreef als antwoord op een vragenlijst vaneen journalist van Komoenist. het theoretisch partij-orgaan. In de nooit gepubliceerde en bij een huiszoeking in beslag genomen tekst gaf Seselj zijn persoonlijke mening over de crisis in de Joegoslavische samenleving. Hij vond het nodig de ,,detitoïsering" voort te zetten en verweet de partij ,,bureaucratisme" en ,,stalinisme". Hij had ook een hervorming bepleit van het ,,doornationale hartstochten" gekwelde federatieve systeem: de autonome gebieden Kosovo en Vojvodina zouden moeten verdwijnen, evenals twee van de deelrepublieken. Zijn eigen Bosnië-Herzegovina zou moeten worden opgedeeld tussen Servië en Kroatië.

Tijdens zijn proces had Seselj vergeefs volgehouden dat hij niet verantwoordelijk kon worden gesteld voor een nooit gepubliceerd artikel.

Op 22 november werd bekend dat het hooggerechtshof van Bosnië-Herzegovina de gevangenisstraf waartoe Seselj was veroordeeld had teruggebracht tot vier jaar. Het hof had in hoger beroep geoordeeld dat Seselj niet schuldig was aan contra-revolutionaire activiteiten, maar wel aan vijandige propaganda tegen Joego-Slavië.
Van 21 jan. - 5 febr. 1985 hield Seselj een hongerstaking om te protesteren tegen de lichamelijke en morele folteringen waaraan hij in de gevangenis werd onderworpen.

In aug. 1985 werd de straf van Seselj opnieuw verminderd. De federale rechtbank in Belgrado bepaalde dat Seselj zich niet schuldig had gemaakt aan vijandige propaganda, maar alleen ,,een poging tot een misdaad" had gepleegd en bracht zijn straf terug tot 22 maanden.

Op 5 nov. 1984 begon in Belgrado het proces tegen de zes intellectuelen – Mijanovic, Nikolic, Imsirovic, Olujic, Jovanovic en Milic – die werden beschuldigd van activiteiten tegen de staat.
Het proces werd door waarnemers gezien als een uitdrukking van de vastbeslotenheid van de regering een eind te maken aan elke openlijke vorm van oppositie in een tijd waarin het Joego-Slavie zowel politiek als economisch zeer slecht ging. Niet alleen in het buitenland bestond grote belangstelling voor het proces, ook in Joegoslavië zelf waren de protesten heftiger dan ooit, getuige diverse petities in Slovenië en Kroatië en de oprichting in oktober 1984 van een comité voor vrijheid van meningsuiting.

Op 4 febr. 1985 werden uiteindelijk drie van de zes intellectuelen veroordeeld tot straffen tussen één en twee jaar. De schrijver Miodrag Milic (55) kreeg de zwaarste straf, twee jaar. Milan Nikolic (37) werd veroordeeld tot anderhalf jaar gevangenisstraf en Dragomi Olujic (36) kreeg één jaar. Zij werden schuldig bevonden aan het maken van vijandelijke propaganda.
Tijdens het proces was openbaar aanklager Danilo Nanovic er niet in geslaagd aan te tonen dat de zes beklaagden een contra-revolutionaire samenzwering hadden gesmeed. Hij had slechts één van de twintig opgeroepen getuigen a charge bereid gevonden te verklaren dat de aanklacht op feiten berustte. Op 23 januari werden daarom de beschuldigingen tegen de zes gematigd. Een van hen, Pavlusko Imsirovic, werd van strafvervolging ontslagen, Vladimir Mijanovic en Gordan Jovanovic kregen een apart proces en de aanklacht tegen Milic, Olujic en Nikolic werd omgezet in vijandelijke propaganda. De drie veroordeelden werden, in afwachting van de behandeling van hun hoger beroep, op vrije voeten gesteld.
Op 9 juli bevestigde het hooggerechtshof van de deelrepubliek Servië in hoger beroep de vonnissen van de drie. Volgens het hof hadden zij ,,op kwaadaardige en onware" wijze de politieke en economische situatie in het land afgeschilderd en het leiderschap tijdens ,,illegale" particuliere bijeenkomsten in Belgrado beledigd.
Op 7 augustus besloot het hooggerechtshof de straffen van de drie intellectuelen te verminderen. De straf van Miodrag Milic werd teruggebracht van twee jaar tot anderhalf, die van Milan Mikolic van anderhalf jaar tot acht

maanden, en Dragomir Olujic werd in vrijheid gesteld.
Op 13 febr. 1985 werd Vladimir Seks, een van de belangrijkste advocaten in politieke processen in Joego-Slavië, door de Kroatische autoriteiten gevangen gezet. Seks moest een gevangenisstraf van zeven maanden uitzitten, waartoe hij in 1981 was veroordeeld omdat hij zich tijdens een discussie in een restaurant aan ,,vijandelijke propaganda'' zou hebben schuldig gemaakt. Seks zelf had altijd beweerd dat de discussie een provocatie was geweest, die ten doel had te verhinderen dat hij zich met een toen lopend politiek proces zou bezighouden.

De opsluiting van Seks gaf, net als bij zijn veroordeling in 1981, aanleiding tot protesten vanuit het buitenland. Volgens de Amerikaanse juristenorganisatie American Bar Association was Seks' opsluiting in strijdmet alle internationale wettige normen. aangezien hij als verdediger van Miodrag Milic betrokken was bij een rechtszaak die nog niet was afgesloten (Milic was tegen zijn vonnis in hoger beroep gegaan).

Processen tegen Kroatische seperatisten

In april en mei 1985 vonden in de deelrepubliek Kroatië drie processen plaats, waarop in totaal 23 personen terechtstonden wegens terroristische activiteiten.

Op 5 april werd Ivo Tubanovic door het gerechtshof in de stad Osijek veroordeeld tot 14 jaar gevangenisstraf. Tubanovic had in 1982 gewerkt in de Westduitse stad Stuttgart en had daar als lid van de terroristische Ustashi-organisatie van Kroatische separatisten bomaanslagen gepleegd op gebouwen van andere Joegoslavische emigranten.

De Ustashi, een beweging van extremistische nationalisten die verantw-oordelijk worden gesteld voor de moord op en wreedheden tegen 700.000 joden, Serviërs, zigeuners, communisten en al die Joegoslaven die voor de eenheidsstaat zijn, had tussen 1941 en 1945 de staat Kroatië geregeerd als marionettenbewind van de Duitsers. Na de oorlog nestelde de beweging zich met haar aanhangers in westerse landen. van waaruit zij haar anti-Joegoslavische activiteiten voortzette.

Van de elf personen die tussen 8 en 26 april terechtstonden in de plaats Varazdin, kreeg de 40-jarige Stjepan Deglin een gevangenisstraf van 20 jaar. Hij werd ervan beschuldigd in opdracht van Ustashi-organisaties in West-Duitsland wapens, munitie en propagandamateriaal naar Joego-Slavië te hebben gesmokkeld en daar een terroristische organisatie te hebben opgezet. Negen anderen werden veroordeeld tot straffen variërend van 9 maanden tot 7 jaar; één verdachte werd wegens gebrek aan bewijs vrijgesproken.

Tijdens het derde proces, dat van 11 april - 10 mei werd gehouden in de Kroatische hoofdstad Zagreb, werden tegen de elf verdachten vonnissen uitgesproken die varieerden van 7 maanden tot 15 jaar. De hoofdbeklaagde uit het proces, de 36-jarige Filip Babic, die wapens en munitie van Stjepan Deglin zou hebben gekregen en ,,vijandelijk propagandamateriaal'' zou hebben verspreid, ontkende alle beschuldigingen en betichtte Deglin ervan een provocateur te zijn.
Volgens de *NZZ* (14-5-1985) was van het begin af aan duidelijk geweest dat van de processen een afschrikwekkende werking moest uitgaan, enerzijds naar jonge patriottische Kroaten, die contacten wilden onderhouden met extremistische emigrantenorganisaties in het buitenland, anderzijds naar Joegoslavische gastarbeiders in West-Duitsland, die ook in eigen land een politiek systeem van parlementair pluralisme zouden wensen.
Het politieke karakter van de processen was volgens de krant ook duidelijk naar voren gekomen in de motivatie van de vonnissen in Zagreb. Rechter Ilija Ivanic klaagde in zijn ruim een uur durende rede over de indoctrinatie door het klerikalisme, dat met name onder jongeren en studenten opgang maakte, en beweerde dat de ,,vergiftiging van de geest'' gevaarlijker was dan het ontploffen van bommen. Het merendeel van de veroordeelde Kroaten was katholiek.

NATIONALISTISCHE ONLUSTEN IN KOSOVO

In de Joegoslavische autonome provincie Kosovo. die in 1981 het toneel was geweest van grootscheepse onrust onder de in meerderheid Albanese bevolking, was ook na die tijd de situatie gespannen gebleven.
In de periode maart-mei 1981 hadden zich serieuze ongeregeldheden voorgedaan in Pristina, de hoofdstad van Kosovo, en in het dicht bij de Albanese grens gelegen Prizren. De demonstraties richtten zich met name tegen de achterstelling door de Joegoslavische regering van Kosovo en zijn Albanese bewoners, en men eiste dat de autonome provincie, die officieel tot de deelrepubliek Servië behoorde, eveneens de status van deelrepubliek zou krijgen. De autoriteiten hadden het leger ingezet om de orde te herstellen, waarbij volgens officiële cijfers elf mensen, maar volgens onofficiële meer dan driehonderd mensen om het leven waren gekomen. Tevens was de noodtoestand over het gebied uitgeroepen.

Uit een in 1981 gehouden volkstelling was gebleken dat 77,5% van de bevolking in Kosovo van Albanese afkomst was (vergeleken bij 73,8% in 1971), terwijl 13,2% uit Serviërs bestond en 1,7% uit Montenegrijnen (vergeleken bij resp. 18,4% en 2,5% in 1971). De toename van het Albanese aandeel in de bevolking was deels veroorzaakt door hun hoge geboortencijfer,en deels door de emigratie van Serviërs en Montenegrijnen, die in bepaalde gebieden van Kosovo door Albanese activisten waren weggetreiterd.
Na de onlusten in het voorjaar van 1981 bleef de situatie enkele maanden relatief rustig.
Volgens het persbureau *Tanjug* hadden

zich eind 1981 en in jan. 1982 opnieuw ongeregeldheden voorgedaan aan de universiteit van Pristina.

Op 11 maart 1982 werd in Pristina een menigte van 750 studenten en scholieren, die bijeen waren gekomen om de demonstraties van 1981 te herdenken door de politie met traangas uit ekaar gedreven.
Op 3 april werden in Urosevac 133 personen gearresteerd wegens verstoring van de openbare orde.

In een radio-uitzending op 29 sept. 1982 verklaarde de toenmalige minister van binnenlandse zaken Stane Dolanc dat sinds maart 1982 in Kosovo ongeveer 700 arrestaties waren verricht in verband met tegen de staat gerichte activiteiten. en dat 320 personen waren veroordeeld wegens politieke misdrijven.
Tijdens processen tegen Albanese ,,nationalisten", die ook in 1983 en 1984 geregeld plaatsvonden, werd tweemaal het doodvonnis uitgesproken. Een etnisch Albanees werd op 11 aug. 1983 ter dood veroordeeld vanwege het doodschieten van twee politieagenten op 2 april van dat jaar in een dorp in het westen van Kosovo; op 25 april 1984 meldde *Tanjug* de executie van een Albanees, die in 1982 was veroordeeld wegens de moord op een Servische boer.
In juni 1984 werden tijdens verschillende processen in totaal 66 Albanezen uit Kosovo veroordeeld tot gevangenisstraffen, variërend van 5 maanden tot 15 jaar. Zij werden er onder meer van beschuldigd vijandelijke propaganda te hebben verspreid en pogingen te hebben ondernomen Kosovo van Joego-Slavië af te scheiden.
Volgens de FAZ (28-5-1985) had de Joegoslavische topambtenaar Milan Rakas op 27 mei tegenover journalisten in Belgrado verklaard, dat in de voorafgaande vier jaar 3344 Albanezen waren veroordeeld wegens ,,nationalistische en vijandelijke activiteiten". Bovendien waren, onder druk van de Albanese bevolking in Kosovo, gedurende die jaren meer dan 14.000 Serven en Montenegrijnen naar andere delen van het land verhuisd, aldus Rakas.
Op 30 mei 1985 werden acht Albanese scholieren uit Kosovo veroordeeld tot straffen van drie tot acht jaar wegens ,,vijandige activiteit". Een rechtbank in Pec achtte de acht schuldig aan het verspreiden van pamfletten, waarin werd geëist dat Kosovo een aparte deelrepubliek werd. Volgens de rechtbank was dat een ,,reactionair" doel.

Op 19 aug. 1985 werden 71 werknemers van een zilvermijn veroordeeld tot straffen van zes maanden tot twintig jaar wegens diefstal van 13,7 ton zilver uit de Trepcamijn in Kosovo. De meesteverdachten waren Albanezen. Het uil de mijn gestolen zilver werd in Joego-Slavië, Turkije, Oostenrijk en Italie verkocht en van de opbrengst werden huizen, auto's en luxe-goederen gekocht. Zes van de veroordeelden werden bovendien schuldig bevonden aan .,contrarevolutionaire bedreiging van het sociale systeem".

Protesterende Serviërs uit Kosovo in het Joegoslavische parlement.

Begin dec. 1985 maakte de Joegoslavische regering bekend dat vijftig leden van een illegale Albanese nationalistische groepering waren gearresteerd in Kosovo en de republieken Macedonië en Montenegro, waar ook mensen van Albanese afkomst wonen.
Op 26 dec. maakte een politiefunctionaris bekend dat in Kosovo 94 mensen van Albanese afkomst waren gearresteerd, die zouden behoren tot separatistische en nationalistische groeperingen. De arrestanten werden ervan beschuldigd tegen de staat gerichte propaganda te hebben verspreid en banden te hebben onderhouden met kringen van emigranten in het buitenland die Joego-Slavië slecht gezind waren.
Begin febr. 1986 werd door 212 Servische intellectuelen naar het federale parlement en het parlement van de deelrepubliek Servië een petitie gestuurd, waarin maatregelen werden geëist tegen wat men noemde de ,,genocide" van de Servische minderheid in Kosovo. Onder de ondertekenaars van de petitie bevonden zich prominente vertegenwoordigers van het culturele, artistieke en religieuze leven in Servië en verder veel bekende persoonlijkheden, variërend van gepensioneerde generaals tot leden van het onofficiële comité voor vrijheid van meningsuiting.
Met hun oproep ondersteunden de intellectuelen een eerdere petitie die in okt. 1985 was opgesteld en die, getekend door 60.000 Serviërs en Montenegrijnen, in december naar de hoogste instanties in Belgrado was gestuurd. Daarin beklaagden de ondertekenaars zich over de discriminatie (,,fascistische genocide") waaraan zij in Kosovo zouden zijn onderworpen en over de druk die op hen werd uitgeoefend om Kosovo te verlaten.
Beide oproepen waren door de autoriteiten bestempeld als nationalistische pamfletten, die een anti-Albanese stemming aanwakkerden.
Op 3 april meldde het persbureau *Tanjug* dat de initiatiefnemer van de petitie van okt. 1985, Kosta Bulatovic, was gearresteerd op beschuldiging van ,,vijandige propaganda tegen de constitutionele orde". Een andere Serviër uit Kosovo, Radoje Spasic, was hetzelfde ten laste gelegd naar aanleiding van het feit dat hij in pamfletten had opgeroepen tot een hervorming van het politieke systeem, de afzetting van de regering van Kosovo, de opschorting van de grondwet en de instelling van een militair bewind.
Na enkele dagen van protesten en betogingen werd de 50-jarige Bulatovic door de autoriteiten van Kosovo vrijgelaten. Honderden betogers hadden inmiddels de trein naar Belgrado genomen om daar tegen de aanhouding van Bulatovic en tegen hun discriminatie te protesteren. Ook na de vrijlating reisden dagelijks honderden demonstranten naar de hoofdstad om er met nieuwe petities een beroep te doen op de centrale overheid om in Kosovo in te grijpen.
Op 7 april werd een afvaardiging van veertig van de in totaal 1500 betogers in Belgrado ontvangen door een tiental politieke vertegenwoordigers, waaronder minister van binnenlandse zaken Dobroslav Culafic en Lazar Mojsov, lid van het collectieve staatspresidium.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20.
I.S.S.N. 0165-3660

SYRIË EN DE HINDAWI-AFFAIRE

Op 24 oktober veroordeelde het ,,Central Criminal Court" te Londen de 32-jarige Jordaniër Nezar Hindawi tot 45 jaar gevangenisstraf wegens zijn aandeel in de mislukte aanslag op een Boeing 747 van de Israëlische luchtvaartmaatschappij El Al op 17 april 1986. Hindawi had zijn Ierse vriendin Ann Murphy, die van hem in verwachting was, een tas met een verborgen tijdbom meegegeven voor de El Al-vlucht 016 van Londen naar Tel Aviv. Hijzelf zou met een latere vlucht naar Tel Aviv vertrekken, omdat hij in Londen nog wat zaken had af te wikkelen. Hindawi had zijn vriendin, die niet van de inhoud van de tas op de hoogte was, beloofd dat zij in Israël zouden trouwen. De tijdbom was afgesteld om op 13 km hoogte boven de Oostenrijkse Alpen te exploderen, waardoor de Boeing met 375 inzittenden zou zijn verongelukt. Maar de bom werd op het laatste moment tijdens de speciale El Al-controle op het Londense vliegveld Heathrow ontdekt. Aan deze hem ten laste gelegde feiten werd Hindawi door de jury schuldig bevonden.

Vrijwel onmiddellijk na de uitspraak werd de Syrische ambassadeur in Londen, Loutouf Allah Haydar, op het Britse ministerie van buitenlandse zaken ontboden. Dezelfde dag maakte de Britse minister, Sir Geoffrey Howe, in het Lagerhuis bekend dat zijn regering de diplomatieke betrekkingen met Syrië had verbroken en dat alle Syrische diplomaten Groot-Brittannië binnen veertien dagen moesten verlaten. Volgens de minister waren er ,,afdoende bewijzen" voor de betrokkenheid van de Syrische regering alsmede voor de persoonlijke betrokkenheid van de Syrische ambassadeur Haydar bij de mislukte aanslag op het El Al-vliegtuig.

Volgens Sir Geoffrey Howe was Hindawi door de Syrische ambassade in Londen in het bezit gesteld van een Syrisch paspoort op een valse naam, dat was uitgeschreven door het ministerie van buitenlandse zaken in Damascus; zijn aanvrage voor een Brits visum was vanuit Damascus ondersteund. Bovendien had hij na de aanslag enige tijd doorgebracht in de woningen van twee Syrische diplomaten en contact gehad met de ambassadeur persoonlijk Haydars bewering dat hij contacten met Hindawi onderhield omdat hij een bona fide Syrische journalist was. noemde Sir Geoffrey ..ronduit ongeloofwaardig".

Sir Geoffrey zei dat ook onafhankelijk van het proces – nl. door het afluisteren van de Syrische ambassade – tegen Hindawi bewijzen zijn geleverd voor de actieve rol van de Syrische veiligheidsdienst. Zo zou de ambassadeur enige maanden voor de aanslag persoonlijk een contact tussen de Syrische veiligheidsdienst en Hindawi hebben gelegd

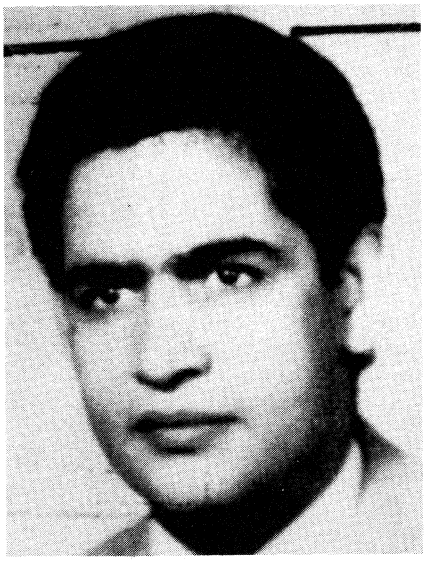
Minister Howe kondigde op 24 okt. tevens aan dat een beroep zou worden gedaan op de Europese bondgenoten en andere bevriende naties zoals de Verenigde Staten, Japan en de Gemenebestlanden om het Britse voorbeeld te volgen.

De Amerikaanse regering reageerde onmiddellijk en maakte 's avonds bekend dat zij haar ambassadeur in Damascus, William Eagleton, had teruggeroepen. De woordvoerder van het Witte Huis, Larry Speakes, zei: ,,We juichen de beslissing van de Britse regering toe. We staan er volledig achter."

Ook de Canadese regering maakte bij monde van minister van buitenlandse zaken, Joe Clark, bekend dat zij haar ambassadeur in Damascus voor overleg terugriep.

Syrië reageerde op 24 okt. 's avonds met het eveneens verbreken van de diplomatieke betrekkingen met Londen. Bovendien werden de Syrische havens en het Syrische luchtruim voor Brits verkeer gesloten, In de officiële bekendmaking werd elke betrokkenheid van de Syrische regering bij de mislukte aanslag ontkend. Ambassadeur Haydar noemde het voor de BBC-TV .,ondenkbaar" dat enige regering haar ambassadeur onwettige activiteiten liet uitvoeren. Hij stelde vast dat de aanslag een ,,goedgeorkestreerd, maar slecht uitgevoerd" Amerikaans-Israëlisch komplot was.

Er volgde ook een snelle reactie van het Sowjet-persbureau *Tass* dat de Britse beschuldigingen tegen Syrië ,,verzinsels" noemde. De Britten hadden zich, aldus *Tass*, zelf schuldig gemaakt aan ,,staatsterrorisme in het Midden-Oosten", omdat de Amerikaanse vliegtuigen die in april ,,wrede bombardementsmissies op Libische steden" uitvoerden, van Britse bases vertrokken. *Tass* concludeerde: De Britse ,,provocatieve actie past in een woeste anti-Syrische campagne van Israël en de VS en moet dienen om de Syrische leiding in diskrediet te brengen".

Nezar Hindawi (archieffoto).

Op 26 okt. riep Libië op tot een internationale boycot van Groot-Brittannië, nadat Syrië de Arabische landen had opgeroepen steun te verlenen aan de Syrische diplomatieke en economische sancties tegen Londen. Algerije en Iran spraken hun volledige steun aan Damascus uit.

Na urenlang beraad van de Europese ministers van buitenlandse zaken op 27 okt. te Luxemburg werd door elf EG-staten (Griekenland niet) in een verklaring afschuw uitgesproken over de .,betrokkenheid van overheidsinstellingen" bij de verijdelde aanslag op het El Al-toestel. Er werd solidariteit betuigd met de opstelling van Groot-Brittannië en er werd besloten Syrië te confronteren met de bewijslast op basis waarvan de Britse regering Syrië van officiële betrokkenheid bij de aanslag beschuldigde. De elf EG-staten zegden toe geen diplomatieke accreditatie te zullen verlenen aan door Londen uitgewezen Syrische diplomaten. Over twee weken (10 nov.) zouden de ministers zich in Londen opnieuw beraden nver mogelijke concrete stappen tegen Syrië. Het verzet tegen stappen nu kwam i.h.b. van Griekenland, Frankrijk. West-Duitsland en Spanje, waarbij vooral Parijs en Bonn zich overvallen voelden door de haast die Londen bij het treffen van maatregelen had. Bovendien waren de ministers van buitenlandse zaken van deze twee landen, Raimond en Genscher, niet persoonlijk in Luxemburg aanwezig.

Overigens had de Britse regering al aangekondigd alle vormen van steun aan Syrië in het kader van het EG-hulpprogramma voor het Middellandse Zeegebied te zullen boycotten. De volgende dag deelde minister Howe in het Britse Lagerhuis mee dat de Britse regering over het nieuwe hulpprogramma voor Syrië (f 325 mln voor 5 jaar) haar veto zou uitspreken. Dit programma moest op 1 nov. ingaan en vereist de unanieme steun van de Twaalf. Zowel Howe als premier Thatcher spraken toen hun teleurstelling uit over de EG-houding. De EG was,

Weekblad 55ste jaargang No. 2868, pag. 41943-41958

aldus Howe, in gebreke gebleven om ,,de Syrische regering een duidelijke boodschap te geven dat haar gedrag onduldbaar is geweest''. Namens de Labour-oppositie liet Denis Healey zich zeer kritisch uit over het ,,slappe gedrag'' van de EG.
Op 29 okt. nam de Westduitse regering alsnog vier beperkte maatregelen tegen Syrië: 1) De Westduitse ambassadeur in Damascus. die in november naar Bonn terugkeert, wordt voorlopig niet vervangen; 2) een krediet van DM 56 mln voor Syrië wordt opgeschort; 3) in het kader van een beperking van officiële bezoeken werd het bezoek van de Syrische minister van buitenlandse zaken, Farouk el-Chareh, aan Bonn uitgesteld; en 4) de activiteiten van Syrisehe diplomaten en de Syrische luchtvaartmaatschappij zouden worden onderzocht op mogelijk misbruik, met als eventueel gevolg inkrimping van personeel. Voorts besloot Bonn tot een verbod op wapenverkopen aan Syrië, een symbolisch gebaar omdat er geen Westduitse wapenleveranties aan Syrië plaatsvinden.
Eveneens op 29 okt. liet de Europese Commissie weten dat zij geen speciale exportsubsidies op graanleveranties aan Syrië zou verstrekken zolang de VS ook van kortingen zouden afzien. De VS zouden vervolgens niet-officieel hebben laten weten dat er geen gesubsidieerd graan meer aan Syrië zal worden verkocht. (De VS hadden kort tevoren 700.000 ton graan aan Syrië aangeboden, terwijl de EG in het eerste halfjaar van 1986 350.000 ton graan (vooral afkomstig uit Frankrijk) had geleverd).
De Franse minister van buitenlandse zaken, Raimond, deelde op 29 okt. in het parlement mee dat zijn regering geweigerd had haar toestemming te verlenen voor een belangrijke exportorder van wapens voor Syrië – restanten van akkoorden uit 1982 en 1984. Maar de woordvoerder van de Franse premier Chirac, Denis Baudouin, gaf op 30 okt. toe dat Frankrijk sinds 16 maart wel ,,strikt defensieve materialen''. aan Syrië had geleverd, terwijl alleverzoeken om ,,offensievematerialen'' waren geweigerd.

Voorafgaande ontwikkelingen

Na afscheid te hebben genomen van zijn vriendin op Heathrow keerde Hindawi naar Londen terug om zijn bagage op te halen. Hij had een ontmoeting met ambassadeur Haydar in de Syrische ambassade, aldus minister Howe, en werd door hem gefeliciteerd, zoals Hindawi tijdens zijn proces verklaarde.
De Britse politie, die Hindawi op grond van de verklaringen van Ann Murphy zocht, arresteerde hem op 18 april in een hotel !n het westen van Londen. Volgens de Volkskrant (28-10) gaf Hindawi zich aan de politie over, omdat hij zowel een wraakactie van de Israëlische geheime dienst Mossad als een eliminatie door een Syrische geheime dienst vreesde.

Op grond van informatie van de Britse politie werd op 18 april 's avonds in West-Berlijn een ,,statenloze Palestijnse vluchteling'' gearresteerd op verdenking van betrokkenheid bij de aanslag op de discotheek La Belle op 5 april (zie pag. 61511). Dit bleek de 35-jarige Ahmad Nawaf Mansur Hasi te zijn. een broer van Nezar Hindawi. Op 30 april werden in West-Berlijn nog twee medeplichtigen van Hasi gearresteerd, o.w. de 30-jarige Jordaniër Farouk Salameh. Op 6 mei werd bekendgemaakt dat Hasi had bekend op 29 maart een aanslag te hebben gepleegd op het bureau van de ,,Deutsch-Arabische Gesellschaft'' in Berlijn-Kreuzberg, waarbij negen mensen gewond raakten. Hasi en Salameh hadden, aldus de Berlijnse justitie op 8 mei, verklaard dat zij de koffer met explosieve lading voor deze aanslag bij de Syrische ambassade in Oost-Berlijn hadden opgehaald, wat door de woordvoerder van deze ambassade categorisch werd ontkend. Overigens ontkenden beide beklaagden elke betrokkenheid bij de aanslag op La Belle.

Op 10 mei wees de Britse regering drie attachés van de Syrische ambassade in Londen uit, nadat de Syrische regering een Brits verzoek om hun diplomatieke immuniteit t.b.v. een politie-onderzoek op te heffen had geweigerd. De politie wilde hen buiten het ambassadegebouw ondervragen over een mogelijke betrokkenheid bij de aanslag op het El Al-toestel. Een wel toegestane ondervraging in de ambassade had volgens de politie geen waarde, omdat het resultaat daarvan niet voor de rechtbank kon worden gebruikt. Syrië reageerde op 11 mei met de uitwijzing van drie Britse diplomaten uit Damascus. Op 23 mei schortte de Britse regering de uitgifte van visa door haar ambassade in Damascus op.

Bij een bomexplosie op de Madrileense luchthaven Barajas raakten op 26 juni 13 mensen gewond. De bom ontplofte vlak voordat de koffer, waarin die was verborgen, via een transportband in een vliegtuig van El Al met bestemming Tel Aviv zou verdwijnen. Op 26 en 27 juni werden resp. een Spanjaard en een Palestijn met een Syrisch paspoort gearresteerd. De laatste, Nasser al-Ali, bekende op 29 juni de aanslag te hebben georganiseerd. Hij had de koffer met de bom aan een bevriende Spanjaard meegegeven, die in de veronderstelling verkeerde dat de koffer heroïne bevatte. Volgens de Spaanse politie maakte Ali deel uit van de Palestijnse groepering van Abou Mousa, een iri Damascus gevestigde afscheiding van Arafats Al Fatah.
N.a.v. deze connectie beschuldigde de Israëlische minister van defensie, Yitzhak Rabin, Syrië op 29 juni indirect van betrokkenheid bij de aanslag. De Israëlische premier Shimon Peres verklaarde op 7 aug. o.a.: ,,Syrische (vinger)afdrukken zijn onlangs ontdekt na terroristische aanslagen.'' Hij verwees daarbij naar de aanslagen op El Al-toestellen in Londen en Madrid. Peres concludeerde: ,,Ondanks zijn ontkenningen en zijn pogingen de sporen uit te wissen is Syrië het grootste centrum van het terrorisme in het Midden-Oosten gebleven.''
Op 6 okt. begon in Londen het proces tegen Nezar Hindawi. De Britse openbare aanklager stelde: ,,Er is overtuigend bewijs dat hij (Hindawi) handelde in samenwerking met agenten van de Syrische regering en namens een groep die zichzelf de Jordaanse revolutionaire beweging noemde.''
Tijdens zijn voorarrest in de Brixton-gevangenis slaagde Nezar Hindawi erin een brief te smokkelen naar zijn neef Awni Hindawi in de Italiaanse stad Genua, aldus The Times (25-10) en de Volkskrant (28-10). In die brief verzocht Nezar neef Awni om o.a. contact op te nemen met ,,Ahmed-Haithan'', waarmee hij luitenant-kolonel Haithan-Said, de plv. chef van de inlichtingendienst van de Syrische luchtmacht zou bedoelen. Nezar verzocht via neef Awni deze overste om vier Israëlische militairen uit te laten wisselen tegen hemzelf en zijn broer Ahmad Hasi. Aan de Volkskrant werd nog het volgende ontleend:

,,Nezar Hindau-i heeft waarschijnlijk niet geweten, dat zijn neef Awni in Genua geschaduwd werd door de Italiaanse politie. De Italiaanse veiligheidsdiensten gingen er al sinds '84 van uit, dat Awni nauw betrokken was bij de Palestijnse terreurgroep van Abu Nidal, die zowel in Damascus als in de Iraakse hoofdstad Bagdad op voldoende officiele bescherming kan rekenen.

Opzienbarend in de brief van Nezar aan Awni Hindawi is niet zozeer de familie-relatie. De drie Hindawi's, die in Groot-Brittannië, West-Berlijn en Italië in de cel zitten, komen voort uit een sinds 1948 in Jordanië gevestigde militant nationalistische Palestijnse familie. Een familielid was zo'n vijftien jaar geleden betrokken bij een moordaanslag op de Jordaanse koning Hoessein, terwijl andere verwanten als minister regeringsverantwoordelijkheid droegen in Amman. (. .)
Opzienbarend in de brief is de verwijzing naar overste Said en diens telefoonnummer 336068 in Damascus. Volgens de Times, de Guardian en Le Monde, waaraan bovenstaande invulling van de Syrische terreur-connectie

ontleend is, kan de relatie tussen de Hindawi's en de belangrijkste Syrische geheime dienst. die van generaal El Khoury, niet ontkend worden. De Hindawi's hadden eerder hun diensten aangeboden aan de Libische kolonel Kadhafi, maar raakten ,,wat verveeld' door diens Groene Boekje-teksten, zoals de Guardian meldt .."

Politiebronnen in Genua meldden up 2 juli dat Awni Hindawi verscheidene dagen eerder was gearresteerd

Terwijl Hindawi tijdens zijn verhoor door Scotland Yard de Syrische geheime diensten, en in het bijzonder luitenant-kolonel Haithan Said. als organisatoren van de aanslag op het El Al-vliegtuig aanwees, kwam hij op 15 okt. tijdens het proces hierop terug. Hij verklaarde nu dat hij geen terrorist was, maar een drugshandelaar. Daarvoor was hij in januari door een onbekende in Damascus aangeworven.

De openbare aanklager verklaarde Hindawi op 21 okt. schuldig aan ,,een van de meest hardvochtige daden aller tijden". Diens verklaring dat hij een drugssmokkelaar zou zijn noemde hij onzin. De advocaat van Hindawi stelde dat zijn cliënt een pion in een Israëlisch komplot was om Syrië in een kwaad daglicht te stellen. Hij waarschuwde de juryleden dat ,,een andere natie wel eens vergeldingsmaatregelen zou kunnen nemen", als de jury Hindawi schuldig verklaarde. Daarop hield de rechter de jury voor dat zij zich niet moest laten intimideren door dreigementen met mogelijke repercussies.

Op 22 okt. begon de jury met haar beraadslagingen en op 24 okt. verklaarde zij Hindawi schuldig

Achtergronden en comnzentaren

In westerse perscommentaren werd de mislukte aanslag op het El Al-toestel in Londen van 17 april in onmiddellijk verband gebracht met de onderscheping van een Libisch vliegtuigje tijdens een vlucht van Tripoli naar Damascus op 4 februari door de Israëlische luchtmacht. Het Libische toestel werd in de buurt van Cyprus door Israëlische straaljagers gedwongen koers te zetten naar de luchtmachtbasis Ramat-David bij Haifa, waar de inzittenden (zeven Syriërs, twee Libanezen en drie bemanningsleden) ,,tot in hun schoenen" gefouilleerd werden, zoals een van hen verklaarde (Volkskrant 5-2). Later werd van Israëlische zijde verklaard dat men aan boord van het toestel George Habache, de leider van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP), had verwacht. Deze zat niet in het toestel, maar wel Abdallah al-Ahmar, de adjunct-secretaris-generaal van de Syrische Baath-partij, aangeduid als de belangrijkste man in de Syrische hiërarchie na president Hafez Assad.

Weliswaar mocht Al-Ahmar met zijn gezelschap vijf uren later alsnog naar Syrië vertrekken, de woede over de Israëlische ,,luchtpiraterij" was er in de Arabische wereld niet minder om. Van diverse zijden werden dreigementen aan het adres van Israël geuit. Zo verklaarde de Syrische stafchef. generaal-majoor Hikmat Shehabi: ,,Wij zullen deze misdaad beantwoorden door degenen die haar begingen een lesje te leren dat ze niet zullen vergeten. Wij zullen de manier waarop, de tijd en de plaats bepalen." Ahmed Jibril, de leider van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina – Algemeen Commando (PFLP-GC), waarschuwde op 5 febr. in Tripoli de passagiers van Amerikaanse en Israëlische passagiersvliegtuigen: ,,Wij vragen u de hele wereld te zeggen niet aan boord te gaan van Israëlische of Amerikaanse vliegtuigen. Vanaf vandaag zullen we burgers die gebruik maken van dergelijke vliegtuigen niet sparen."

Syrië beschikt over diverse veiligheids- of inlichtingendiensten incl.: a) de civiele veiligheidspolitie o.l.v. brigade-generaal Ali Haidar; b) de inlichtingendienst van de president o.l.v. generaal-majoor Mohammed El-Khoury, waarvan het hoofdkwartier in het presidentiële paleis is gevestigd, officieel de inlichtingendienst van de luchtmacht; c) de militaire inlichtingendienst p.l.v. Ali Douba. Volgens The Times (25-10) hielden de Israëli's de dienst van El-Khoury voor de aanslag op het El Al-toestel in Londen verantwoordelijk, maar in Beiroet werd de dienst van Douba als schuldige aangewezen.

In Damascus werd gezegd dat president Assad in het ongewisse wordt gelaten over de exacte methodes die door Douba's mannen worden gebruikt, aldus The Times. De *FAZ* (28-10) schreef: ,,Heeft Assad, zo wordt reeds sinds april gevraagd, nog de controle over de minstens vier diverse veiligheids- en geheime diensten van zijn regime? (...) Heeft mogelijkerwijs de samenwerking van deze Syrische organisaties met soortgelijke Palestijnse, Libische, Iraanse en andere organisaties zo'n omvang bereikt dat hun activiteiten in de wirwar van deze verbindingen door de Syrische leiding niet meer kunnen worden overzien, laat staan gecontroleerd? Niet uitgesloten wordt ook dat Syrische rivaliteit en machtsstrijd met behulp van deze organisaties worden beslecht. (...) Misschien zijn inheemse tegenstanders van het regime of ,,agents provocateurs" bijv. uit Israël of Irak in hun gelederen geïnfiltreerd, die Syrië tegen de wil van zijn leiding in een gewapend conflict willen betrekken..."

De Syrische ambassadeur in Londen, Loutouf Allah Haydar.

The Guardian (25-10) stelde o.a.:

Londen heeft de betrekkingen met Syrië niet lichtvaardig verbroken en er heerst diepe bezorgdheid over de mogelijke politieke repercussies. De regering-Thatcher heeft zich vanaf het begin van het onderzoek naar de aanslag op het El Al-vliegtuig het hoofd gebroken over hoe men Syrië zou aanpakken. Damascus bleek echter zo overtuigend bij de zaak betrokken te zijn dat Londen geen keus had dan tegen Assad op te treden.

Het Britse besluit plaatst Israël, de Bondsrepubliek en de VS en wellicht ook Italië en Oostenrijk voor een ernstig dilemma. In het verleden waren er tegen Syrië slechts aanwijzingen geweest en geen sluitend bewijsmateriaal. zodat een directe botsing met Assad vermeden kon worden. De Hindawi-rechtzaak toonde directe banden aan tussen de Syrische inlichtirigenofficieren, de Syrische ambassade en Hindawi.

Israël, dat zeer snel inzag dat de Syrische betrokkenheid op hoog niveau een dilemma schiep, hield zich in deze zaak zo ver mogelijk op een afstand De Amerikaanse raids op Libië kregen wel snelle Israelische bijval, maar Damascus is Tripoli niet en de prijs van een soortgelijke vergelding tegen Syrië zou uitzonderlijk hoog kunnen zijn.

De veiligste optie voor Israël is dan ook deelnemen aan gezamenlijke internationale maatregelen n.a.v de Hindawi-zaak en niet op eigen houtje tot represailles nvergaan. Washington zal zulks zeker ook hebben aangeraden.

Reagans behoedzaam laveren t.o.v. Syrië contrasteert sterk met zijn acties tegen Libië. Aanwijzingen tegen Damascus na de Berlijnse aanslag werden geignoreerd. Tijdens recente Congresverhoren weigerde Richard Murphy, assistent-secretary voor Europa en het Midden-Oosten, zich over door Syrië gesteund terrorisme uit te laten. De VS erkennen dat Syrië militair niet zo maar onder de voet kan worden gelopen; bij de jongste militaire confrontatie verspeelden de Amerikanen 2 vliegtuigen en moest Jesse Jackson naar Damascus om een gevangen piloot vrij te krijgen. Washington gelooft ook dat Assad behulpzaam kan zijn bij de vrijlating van Amerikaanse gegijzelden in Libanon.

Als Hindawi's bom zijn volledige werk had gedaan dan had niets de Israëlische en mogelijk ook Amerikaanse vergelding kunnen tegenhouden.

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

DIALOOG TUSSEN VERENIGDE STATEN EN SOWJET-UNIE

Op pag. 689 e.v. - 1986 is verslag uitgebracht van de topconferentie op 11 **en 12** oktober in Reykjavik tussen de Amerikaanse president Ronald Reagan en Sowjet-partijleider Michail Gorbatsjow. Ook is daar melding gemaakt van de gebeurtenissen, direkt voorafgaand aan de bijeenkomst in de IJslandse hoofdstad, die tot het plaatsvinden ervan hebben geleid.
Voordien was het verslag van de voortgaande dialoog tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie gevorderd tot de vermelding van het plan voor vermindering en afschaffing van kernwapens, dat Sowjet-partijleider Gorbatsjow op 15 januari 1986 publiek had gemaakt, en van de tegenvoorstellen, die de Amerikaanse president Reagan op 24 februari had gedaan (pag. 224/2 e.v. - 1986).
Hierna begint nu een overzicht van het verloop van de gedachtenwisseling tussen de VS en de SU in de tussenliggende periode van maart - september 1986.

Gorbatsjow verlengt opnieuw moratorium op Sowjet-kernproeven

Sowjet-partijleider Gorbatsjow heeft op 13 maart bekend gemaakt, dat het eenzijdige Sowjet-moratorium op kernproeven in stand zou blijven tot aan de eerste kernproef van Amerikaanse zijde.
Hij zei dit in antwoord op een oproep van zes regeringsleiders, die eerder in maart hadden verzocht om Sowjet-medewerking aan een algeheel verbod op kernproeven. In dit antwoord aan de regeringsleiders van Argentinië, Griekenland, India, Mexico, Tanzania en Zweden verklaarde Gorbatsjow nogmaals, dat de Sowjet-Unie bereid is inspectie ter plaatse toe te staan, mocht het komen tot een verdrag over een algeheel verbod op kernproeven.
Bij monde van Reagans woordvoerder Larry Speakes liet het Witte Huis op 13 maart onmiddellijk weten, dat de VS gekant bleven tegen een algeheel verbod op kernproeven. Speakes zei, dat de Sowjet-beslissing geen verandering had teweeg gebracht in het Amerikaanse standpunt. ,,Er is een situatie, waarin de Sowjets snelle vorderingen hebben gemaakt in het evenwicht en het is noodzakelijk voor ons om proeven te doen."

Op 12 maart had president Reagan in een brief aan het Congres het standpunt van zijn regering nog eens uiteengezet als antwoord op een resolutie van het Huis van Afgevaardigden, waarin werd aangedrongen op onderhandelingen met Moskou over een alomvattend verdrag over een verbod op kernproeven.
Speakes legde er op 13 maart de nadruk op, dat de Amerikaanse regering hoge prioriteit geeft aan verificatiemaatregelen en dat Moskou het aanbod had verworpen om getuige te zijn van kernproeven, die genomen worden in het proefgebied in de Nevada-woestijn.

Brief van Reagan over controle op kernproeven

President Reagan heeft op 14 maart in een brief aan Sowjet-partijleider Gorbatsjow voorgesteld om samen met de VS een nieuwe methode te delen voor het meten en verifiëren van ondergrondse kernproeven
Volgens het Witte Huis was er sprake van een ,,nieuw, zeer specifiek en verreikend voorstel" aan de Sowjet-Unie, dat de weg kon openen naar Amerikaanse ratificatie van twee verdragen over kernproeven.

In zijn brief nodigt Reagan Gorbatsjow uit Sowjet-geleerden naar de VS te sturen. Zij zouden zich in de derde week van april in Nevada op de hoogte moeten stellen van een nieuw hydro-dynamisch verificatiesysteem, Corrtex genaamd. Met dit systeem is een nauwkeurige bepaling mogelijk van de omvang van ondergrondse kernproeven.
In zijn brief schrijft Reagan dat Corrtex ,,zowel de VS als de Sowjet-Unie in staat zal stellen de naleving van verdragen (over kernproeven) te verzekeren.
Volgens een woordvoerder van het Witte Huis zal Reagan na een eventueel akkoord met de Sowjet-Unie over de toepassing van Corrtex het sein geven tot ratificatie van verdragen die weliswaar al in 1974 met de Sowjet-Unie zijn gesloten over beperking van ondergrondse kernproeven maar die het Congres nooit zijn gepasseerd. Vanuit het Congres is druk op Reagan uitgeoefend tot ratificatie van deze verdragen over te gaan.
Het gaat om het zogenoemde Drempelverdrag (TTBT) en het verdrag over kernproeven voor vreedzame doeleinden (PNET).
De kwestie van controle op de naleving van een verbod op ondergrondse kernproeven is lang een moeilijk punt geweest. In het verleden verzette de Sowjet-Unie zich tegen inspectie-ter-plaatse, die door de VS steeds werd geëist. Maar Moskou stemt inmiddels wel daarmee in, overigens zonder dat dit tot een doorbraak heeft geleid.
In een op 14 maart gepubliceerd interview met de Baltimore Sun beklaagde president Reagan zich nog dat de VS ,,bereid zijn tot een akkoord met de Sowjet-Unie over een verbod van kernproeven" maar dat ,,we nog geen bevredigend antwoord op het punt van de verificatie hebben gekregen".
Op 14 maart nodigden Sowjet-woordvoerders de VS uit tot nieuw overleg over de stopzetting van kernproeven. Het zou volgens onderminister Komplektow al in april kunnen beginnen. Hij herhaalde nog eens dat de Sowjet-Unie geen bezwaar maakt tegen inspectie-ter-plaatse.
De Amerikaanse minister van defensie Weinberger heeft het Sowjet-moratorium op 14 maart afgewezen als een ,,propagandastunt" en gezegd dat ,,een verbod op kernproeven de kans op wereldvrede niet vergroot". Tijdens een debat met senator Edward Kennedy zei hij dat de Sowjet-Unie een moratorium heeft afgekondigd omdat zij haar kernproefserie heeft voltooid, terwijl de VS hun proeven voor een belangrijk deel nog moeten nemen.

Wijziging Amerikaanse delegatie wapenbeheersingsoverleg in Geneve

President Reagan heeft op 14 maart Ronald F Lehman benoemd tot hoofd van de Amerikaanse delegatie bij de wapenbeheersingsonderhandelingen met de Sowjet-Unie in Geneve als opvolger van senator John Tower, die op 10 maart te kennen had gegeven, dat hij wilde aftreden
John Lehman (40) was lid van de Nationale Veiligheidsraad

Moskou verklaart kernproefmoratorium *voor* beëindigd na nucleaire test door VS

In de SU werd op 11 april een regeringsverklaring uitgegeven, waarin formeel werd aangekondigd, dat het acht maanden oude eenzijdige moratorium op proefnemingen met kernwapens zou worden beëindigd. Aanleiding voor dit besluit was het feit, dat de VS op 10 april in de Nevada-woestijn een ondergrondse kernexplosie te weeg hadden gebracht.

Het was de tweede Amerikaanse kernproef in 1986; eerder was op 22 maart een kernproef in de Nevada-woestijn genomen.

De Sowjet-Unie blijft bereid, zo werd in de regeringsverklaring gezegd, terug te keren tot het vraagstuk van een gezamenlijk moratorium, als de VS ervan afzien nog meer kernproeven te nemen.

In de media van de SU werd de tweede kernproef van de VS in 1986 veroordeeld als een bewijs voor de ,,misdadige minachting" van de VS voor de wereldopinie.

In een reactie op de regeringsverklaring in Moskou zei een woordvoerder van het Witte Huis, dat de VS zullen doorgaan met kernproeven. ,,We hebben het overvloedig duidelijk gemaakt, dat we kernproeven nodig heben voor onze veiligheid. Daarom gaan we door met ons huidige programma".

Afspraak *Sjewardnadze-Shultz* gemaakt en, na VS-luchtaanval op *Libië,* weer afgezegd

De scheidende Sowjet-ambassadeur in Washington, Anatoli Dobrynin, maakte op 11 april bekend, dat Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze van 14 - 16 mei een bezoek aan Washington zou brengen om in besprekingen met zijn VS-collega Shultz voorbereidingen te treffen voor een tweede topconferentie tussen president Reagan en partijleider Gorbatsjow.

Dobrynin deed zijn aankondiging, nadat hij een afscheidsbezoek aan minister Shultz had gebracht en vlak voor hij naar het vliegveld vertrok voor zijn terugkeer naar Moskou. Daar

zou hij zijn werkzaamheden als secretaris van het Centrale Comité beginnen
Dobrynin is 24 jaar ambassadeur in Washington geweest.
In Washington werd op 20 mei bekend gemaakt, dat Joeri Dubinin de nieuwe Sowjet-ambassadeur in de VS zou zijn.

Op 15 april, na de Amerikaanse luchtaanval op de Libische steden Tripoli en Bengasi (pag. 614/2 e.v.-1986), werd echter de voorgenomen ontmoeting Sjewardnadze-Shultz afgelast (pag. 620/2-1986).

Rede Gorbatsjow op SED-congres *in* Oost-Berlijn

Sowjet-partijleider Gorbatsjow heeft op 18 april op het elfde congres van de SED in Oost-Berlijn een rede gehouden, waarin hij pleitte voor reducties van de conventionele strijdkrachten in Europa (pag. 464/1 e.v.-1986).

Volgens de Westduitse socialistische ontwapeningsexpert Egon Bahr, die op 22 april een ronde van besprekingen met hoge partijfunctionarissen in Moskou afsloot, werd in de SU gedacht aan een gefaseerde reductie, waarin bij elke etappe gelijke veiligheid voor de SU gewaarborgd diende te zijn. De reductie zou uiteindelijk moeten leiden tot een troepenniveau, waarop beide partijen in Europa geen daadwerkelijke aanvalskracht meer zouden hebben.

Rede Sjewardnadze *t.g.v* geboortedag Lenin

Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze hield op 22 april in het Kremlin een rede ter herdenking van de geboortedag van W.I. Lenin.

Joeri Dubinin, de nieuwe Sowjet-ambassadeur in Washington, opvolger van Anatoli Dobrynin.

Hij zei bij die gelegenheid, dat Washington iets zou moeten doen om een top Reagan-Gorbatsjow later in het jaar mogelijk te maken.
,,Wij zijn er voor het in Geneve begonnen proces voort te zetten", aldus Sjewardnadze, die de voorgenomen top als zodanig niet ter discussie stelde. ,,Maar Washington heeft de mogelijkheden van een verbetering van de Sowjet-Amerikaanse betrekkingen te niet gedaan". ,,Thans hangt het van de Amerikaanse regering af of er voorwaarden tot stand kunnen worden gebracht zonder welke een dialoog op topniveau niet kan worden voortgezet", zo zei de minister.

Boodschap *Gorbatsjow* aan Reagan via Thatcher

Aan het begin van de 12de economische topconferentie van de zeven voornaamste Westerse geïndustrialiseerde landen in Tokio (pag. 321 e.v.-1986) heeft de Britse premier mevr. Thatcher op 4 mei een persoonlijke boodschap van Sowjet-partijleider Gorbatsjow overhandigd aan de Amerikaanse president Reagan. In deze boodschap maakte Gorbatsjow duidelijk, dat hij er nog altijd in geïnteresseerd is later in het jaar een ontmoeting met president Reagan te hebben.
De boodschap was op 30 april door de Sowjet-ambassadeur in Londen, Leonid Zamjatin, aan premier Thatcher overhandigd.
In de avond van 4 mei antwoordde Reagan op vragen van Amerikaanse journalisten, dat ook hij nog altijd streefde naar een topontmoeting met Gorbatsjow. ,,Ik heb hem uitgenodigd en de uitnodiging is nog altijd van kracht", aldus president Reagan.

Vijfde ronde onderhandelingen in Genève. Commentaren delegatieleiders

Aan de vooravond van de hervatting van de onderhandelingen in Geneve hebben de leiders van de Amerikaanse en Russische delegaties op 6 mei over en weer felle beschuldigingen geuit.

Bij aankomst op het vliegveld van Genève zei Viktor Karpow, de hoogste Russische onderhandelaar, dat de Verenigde Staten ,,acties uitvoeren die openlijk gericht zijn op escalatie van de spanning en verhoging van de militaire dreiging." Max Kampelman, het hoofd van de Amerikaanse delegatie, interpreteerde de uitspraak van Karpow als ,,een stellig kritische verwijzing naar de militaire actie van de Verenigde Staten tegen de terroristische staat Libië".
Kampelman ging onmiddellijk in de tegenaanval door te herinneren aan de aanwezigheid van 120.000 Sowjet-militairen in Afghanistan. De Sowjet-Unie zou verder de Libische leider Moammar Kadhafi ,,steunen en aanmoedigen in zijn pogingen om de Westerse wereld te terroriseren."
De kritiek stond de hervatting van het overleg niet in de weg. Kort tevoren is er al een vooroverleg in Genève begonnen tussen de twee grote mogendheden over de vermindering van de misverstanden die tot het ontstaan van een nucleaire oorlog kunnen leiden.
Deze besprekingen waren in november 1985 overeengekomen tussen de Amerikaanse president Reagan en de Russische leider Gorbatsjow tijdens de topontmoeting in Genève, aldus een woordvoerder van het Anierikaanse ministerie van buitenlandse zaken.
De twee hadden destijds de mogelijkheid van de instelling van ,,risico-reductie centra" besproken. De woordvoerder van het State department zei dat hij zich niet kon uitlaten over de vraag of een nucleair ongeluk als dat in Tsjirnobyl tot de competentie van dergelijke centra zou behoren.
Na een onderbreking van twee maanden begon op 7 mei de vijfde ronde van de onderhandelingen tussen de delegaties over de vermindering van kernwapens.

Toelichting Kampelman op verloop onderhandelingen in Genève voor NA*VO*

De leider van de Amerikaanse delegatie bij de besprekingen in Geneve tussen de VS en de SU over raketbewapening, Max Kampelman, heeft op 16 mei voor de permanente vertegenwoordigers van de NAVO-lidstaten in Brussel verslag uitgebracht over het verloop van de onderhandelingen.
Volgens Kampelman had de SU voorstellen gedaan, die een stap terug waren in vergelijking met hetgeen partijleider Gorbatsjow op 15 januari naar voren had gebracht.

De Russen hebben formeel een voorstel op tafel gelegd om alle middellange afstandswapens (de SS-20-raketten aan oostelijke zijde en de Pershing-I1 en kruisraketten in West-Europa) te verwijderen. Volgens de Amerikaanse analyse blijft dit voorstel echter duidelijk achter bij het plan dat Sowjetleider Gorbatsjow p 15 januari voor le Russische televisie bekend liet maken.
Gorbatsjow stelde toen de ,,completeeliminatie" van alle INF-wapens in Europa (inclusief Sowjet-grondgebied tot de 80ste lengtegraad) voor. De VS en de NAVO-landen willen dat ook de SS-20's in Azië worden opgeruimd (globale nul-optie) en dat afspraken worden gemaakt over beperking van de kernwapens voor de kortere afstand in Europa, zoals de SS-21, -22 en -23-raketten.

In het Sowjet-voorstel – de eerste Russische tekst sinds Gorbatsjows voorstellen van 15 januari – wordt niet gesproken over de kernwapens voor de kortere afstand. In dit opzicht is het voorstel een stap terug ten opzichte van eerdere Sowjet-voorstellen, bij voorbeeld al in 1983 gedaan, toen Moskou wel bereid was tot afspraken over deze categorie wapens.
Ook Moskous voorstel voor controle van de naleving van een INF-akkoord gaat volgens de Amerikaanse experts minder ver dan Gorbatsjow in zijn verklaring van begin dit jaar. Volgens de Amerikaanse onderhandelaars is niet duidelijk of Moskou inspectie ter plaatse wil toestaan, al verklaarde Gorbatsjow zich daartoe, zij het onder voorwaarden, wel bereid.
De 80ste lengtegraad – als begrenzing van de ,,Europese zone" – wordt in het Sowjet-voorstel evenmin genoemd. Experts bij de NAVO zien deze ,,stappen terug" als een aanwijzing dat de Sowjets de onderhandelingen willen bemoeilijken en dus kennelijk niet in een snel INF-akkoord zijn geïnteresseerd.
De Sowjet-onderhandelingsdelegatie in Genè-

ve heeft op 16 mei geprotesteerd tegen wat zij noemde het eenzijdige en verwrongen commentaar van de Amerikaanse onderhandelaar Kampelman op het jongste Sowjet-voorstel.
In een schriftelijke verklaring klaagden de Russen erover dat Kampelman zich in het openbaar over het Sowjet-voorstel had uitgelaten. terwijl zij dat niet hadden gedaan teneinde zich te houden aan de indertijd door de beide partijen gemaakte afspraak om de details van de onderhandelingen geheim te houden.

Twijfels Gorbatsjow aan animo VS *voor topgesprek* met SU. Gesprek met Spaanse premier Gonzalez

In het Amerikaanse beleid wijst niets op een bereidheid met voorstellen een nieuwe top tussen president Reagan en Sowjet-leider Gorbatsjow mogelijk te maken, Die beschuldiging heeft Gorbatsjow op 20 mei geuit tijdens een $4^1/_2$ uur durend gesprek met de Spaanse premier Felipe Gonzalez.

Volgens het Sowjet-persbureau Tass zei Gorbatsjow Gonzalez nog steeds bereid te zijn tot een nieuwe top met Reagan. maar alleen op voorwaarde van een algemene klimaatsverbetering tussen de VS en de Sowjet-Unie. .,Er is geen teken" dat wijst op de Amerikaanse bereidheid in die richting, aldus Gorbatsjow volgens Tass
De Sowjet-leider zei Volgens Tass dat het niet mogelijk is een nieuw topgesprek op touw te zetten zonder rekening te houden met het beleid dat Washington sinds de top in Genève heeft gevoerd en het gevaar is groot dat het internationale klimaat verder verslechtert als Washington het Salt-11-akkoord en andere ontwapeningsverdragen gaat schenden. ,,Er is veel in het gedrag van de Amerikaanse regering dat onverenigbaar is met de politieke moraal. de internationale atmosfeer verslechtert, de spanning in de Sowjet-Amerikaanse relaties opdrijft en de bedoeling onderstreept militaire superioriteit te bereiken en de wapenwedloop op tevoeren,"aldus Gorbatsjow in de weergave van Tass.
Ook de kernramp in Tsjernobyl kwam in het gesprek met Gonzalez ter sprake. De ramp heeft de Sowjet-leiding opnieuw bewust gemaakt van het gevaar dat wordt opgeleverd door het ,,uit controle geraakte atoom". Het ongeluk maakt de kwestie van de kernontwapening alleen maar urgenter, aldus Gorbatsjow.

Commentaar Anatoli Dorbrynin

De VS hebben sinds de top tussen president Reagan en partijleider Gorbatsjow in Genève ,,geen enkel teken van goede wil" gegeven ten aanzien van de Sowjet-Unie, maar zich integendeel overgegeven aan ,,roekeloze" acties ter opvoering van de bewapeningswedloop.
Dat zei op 27 mei Anatoli Dobrynin, secretaris van het Centraal Comité en nauw betrokken bij de bepaling van het buitenlands beleid van de Sowjet-Unie, in een toespraak in Moskou. De tekst werd door het persbureau Tass verspreid.

De Sowjet-Unie heeft volgens Dobrynin na de top in Genève een reeks belangrijke maatregelen genomen om de wapenwedloop te beëindigen en duidelijk te maken dat de Sowjet-Unie ,,geen eenzijdige voordelen" nastreeft. De voormalige ambassadeur in Washington noemde de eenzijdige stopzetting van kernproeven en het voorstel van partijleider Gorbatsjow voor vermindering van de conventionele bewapening.
Dat, aldus Dobrynin, geeft blijk van een ,,nieuw politiek denken" aan de zijde van de Sowjet-Unie. Daarvan is aan Amerikaanse zijde geen sprake. integendeel: de VS proberen met een ,,roekeloze ontsnapping in de technologie" – het SDI-programma. – de Sowjet-Unie tot een identieke koers te dwingen. Moskou zal het Amerikaanse initiatief beantwoorden met een ,,effectief en minder kostbaar" programma voor de ontwikkeling van ruimtewapens e blijft de Sowjet-Unie. aldus Dobrynin, gekant tegen uitbreiding van de wapenwedloop tot de ruimte.
Volgens Dobrynin veronderstelt het ,,nieuwe politieke denken" een ,,hogere graad van flexibiliteit in de buitenlandse politiek en een bereidheid akkoord te gaan met redelijke compromissen met iemands onderhandelingspartners." Te raak ziet de Amerikaanse regering echter akkoorden als ,,een onvoorwaardelijke overgave van de Sowjet-zijde," een benadering die wordt ingegeven door ,,de logica van militair-politieke chantage", zo zei Dobrynin.

President Reagan annonceert mogelijke beëindiging SALT-II beperkingen

De Amerikaanse president Reagan heeft op 27 mei aangekondigd, dat zijn regering mogelijkerwijs zou ophouden de beperkingen op de nucleaire bewapening te eerbiedigen, die voortvloeien uit het SALT-11-verdrag, tenzij Moskou zijn gedrag in de eerstkomende maanden zou veranderen.
Washington kon niet langer ,,eenzijdig" de bepalingen van een ,,gebrekkig" verdrag navolgen, dat zo ernstig door de SU was ondermijnd, zei Reagan. In de toekomst zouden de VS over de structuur van hun strategische strijdkrachten besluiten op de grondslag van de ,,aard en de omvang" van de Sowjet-bedreiging in plaats van op de basis van verdragsbepalingen.

Reagan gaf de SU één laatste kans het verdrag te redden door aan te kondigen, dat de VS twee verouderende Poseidon-onderzeeërs zouden terugtrekken en ontmantelen nadat een nieuwe Trident-onderzeeër, de Nevada, op 27 mei aan proefvaarten begonnen zou zijn, ten einde aldus de strategische bewapening van de VS te houden binnen de beperkingen van het verdrag.

Ook daarna zouden de VS gedurende enkele maanden de ,,uiterste terughoudendheid" betrachten en oudere wapens terugtrekken bij de invoering van nieuwe, als de vereisten van de nationale veiligheid dit toelieten.
Als de SU haar gedrag veranderde, zouden de VS daarmee rekening houden, wanneer in de herfst van 1986 de datum aanbrak, waarop de VS de 131ste B-52 bommenwerper zouden uitrusten met in de lucht te lanceren kruisvluchtwapens. Op die datum zouden de VS de beslissing nemen over het al of niet navolgen van de SALT-II-bepalingen.
Dan zou Moskou wel op drie fronten actie moeten ondernemen. De SU zou zich aan het verdrag moeten houden, zij zou een einde moeten maken aan de enorme bewapeningsopbouw van de afgelopen paar jaar, die zonder precedent was, en zij zou in de wapenbeheersingsbesprekingen in Genève moeten zorgen voor duidelijke vooruitgang.

NAVO-ministerraad. Europese bondgenoten bezorgd over *SALT*-beleid van de VS

Op 29 en 30 mei vond in Halifax in Canada een vergadering plaats van de NAVO-ministerraad, een bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken uit de NAVO-lidstaten. In deze vergadering hebben de Europese NAVO-landen een krachtig beroep gedaan op de VS de bepalingen van het SALT-11-verdrag te blijven naleven.
Met hun beroep op hun Amerikaanse collega Shultz gaven de Europese ministers uitdrukking aan hun irritatie over de Amerikaanse politiek i.h.b.met betrekking tot de Oost-West-verhouding.
Naar de Noorse minister Frydelund meedeelde, reageerde Shultz ,,negatief, maar op een beschaafde manier" op de Europese kritiek.
De Nederlandse minister Van den Broek verklaarde tegenover de pers, dat een ,,vrijalarmerende situatie" zou ontstaan, als de SU haar gedrag m.b.t. de naleving van de SALT-II-akkoorden in de naaste toekomst niet zou wijzigen.

De Canadese premier Joe Clark sprak in zijn welkomstwoord tot de NAVO-ministers van een ,,diep verontrustende ontwikkeling".
De Westduitse bewindsman Genscher zei dat SALT nageleefd moet worden omdat er in het komende halfjaar in Genève een akkoord kan komen over beperking van de nucleaire bewapening tussen de VS en de Sowjet-Unie. Gezien de ontwikkelingen up het gebied van SALT acht Genscher het ,,dringend nodig" dat nog dit jaar een topontmoeting wordt gehouden tussen president Reagan en Sowjet-leider Gorbatsjow.
Behalve West-Duitsland en de kleine NAVO-landen bepleiten ook Engeland en Frankrijk verdere naleving van de SALT-bepalingen door de Verenigde Staten, die het in 1979 met de Sowjet-Unie gesloten verdrag overigens niet hebben geratificeerd.
De Amerikaanse minister van defensie Weinberger verklaarde op 28 mei – een dag voor het NAVO-beraad in Halifax – dat Washington zich begin komende

herfst niet langer aan SALT-I1 zal houden.
Shultz verklaarde volgens Genscher dat de beslissing in Washington pas eind dit jaar zal worden genomen.
Aan het slot van de vergadering in Halifax waren de VS en de Europese NAVO-landen elkaar iets nader gekomen in hun meningsverschil over de politieke betekenis van de naleving van SALT-I1 voor de wapenbeheersing. De Amerikaanse minister Shultz zei, dat de opvatting van de Europese bondgenoten ,,volledighad meegeteld" bij het besluit van president Reagan van 27 mei.

Volgens Shultz ging de discussie in Halifax over de aankondiging van president Reagan ..meer over de beeldvorming dan over de inhoud".
De Nederlandse minister Van den Broek zei daarentegen, dat de VS zich nu van andere argumenten bedienden dan in voorafgegane consultaties over SALT met de Europese NAVO-landen.
Shultz noemde het SALT-11-verdrag een ,,toenemend onwerkbaar arrangement" gezien Amerika's verantwoordelijkheid geloofwaardige afschrikking te handhaven en het Amerikaanse streven naar omvangrijke reducties van de nucleaire bewapening. En passant liet hij zich ook ontvallen dat regeringen die hun verantwoordelijkheid nemen verkiezingen winnen, hetgeen in Halifax werd gezien ais een toespeling op Nederland.
Van den Broek noemde het opnieuw alarmerend dat het SALT-11-verdrag, dat de VS overigens niet hebben geratificeerd, ,,langzaam maar zeker voor de VS aan betekenis inboet". Hij zei begrip te hebben voor de inhoudelijke argumenten van Washington, maar toonde zich ,,aanzienlijk minder gelukkig" met de gevolgde procedure. De koerswijziging kwam in een betrekkelijk laat stadium. zo zei hij.
De NAVO-ministers stelden een werkgroep in die tot taak krijgt zich bezig te houden met conventionele wapenbeheersing ,,van de Atlantische Oceaan tot de Oeral",
Daarmee wordt ingespeeld op de aankondiging van Sowjet-leider Gorbatsjow op 18 april dat Moskou wil onderhandelen over vermindering van de conventionele bewapening in geheel Europa.
In een gemeenschappelijke verklaring riepen de NAVO-ministers de Sowjet-Unie op tot ,,constructieve antwoorden" aan de onderhandelingstafels waar over wapenbeheersing wordt gesproken. Openbare verklaringen alleen zijn niet genoeg, aldus de verklaring. waarin verificatiemaatregelen. inclusief ,,systematische inspecties ter plaatse", de sleutel tot vooruitgang worden genoemd.
Minister Shultz reageerde in een gesprek met Van den Broek positief op diens voorstel voor een ,,semi-structureel overleg" tussen Amerika en de Europese Twaalf over regionale vraagstukken, zoals Zuid-Afrika, het Midden-Oosten en Midden-Amerika.

Nieuwe beschuldigingen van Reagan aan Sowjet-Unie

President Reagan heeft de Sowjet-Unie op 30 mei beschuldigd van schendingen van belangrijke overeenkomsten op ontwapeningsgebied en van nalatigheid in haar reactie op Amerikaanse voorstellen.
Reagan uitte zijn beschuldigingen in een boodschap aan de organisatie Internationale Artsen voor de Verhindering van Kernoorlog die in Keulen vergaderde. Reagan deed een beroep op de Sowjet-Unie samen met de VS ,,praktischemaatregelen" te nemen om de wapenwedloop te beëindigen en ,,vertrouwen op te bouwen".

In een verwijzing naar de kernramp in de Oekraine schreef Reagan: ,,Het opbouwen van vertrouwen en eerlijkheid is essentieel voor de veiligheid in de wereld, zoals de recente tragische gebeurtenissen in Tsjernobyl aantonen.
Reagan verklaart het eens te zijn met het doel van de internationale artsenorganisatie: het elimineren van alle kernwapens. Hij had sinds de top met Sowjet-leider Gorbatsjow in Genève getracht ,,de oniwapeningsbesprekingen te versnellen". De VS hebben daartoe een vermindering van de strategische kernbewapening met de helft, de eliminering van middellange afstandswapens en een verbod op chemische wapens voorgesteld.
,,Helaas heeft de Sowjet-Unie tot nu toe niet positief gereageerd op deze voorstellen", aldus Reagan. ,,Wezijn tevens ernstig verontrust over het feit dat de Sowjet-Unie zich niet houdt aan belangrijke wapenakkoorden, die wij scrupuleus heben nageleefd. en zich niet met ons inspant voor een kader van ware wederzijdse terughoudendheid."

Boze Sowjet-reacties

Het hoofd van het Sowjet-persbureau *Novosti*, Valentin Falin, heeft op 30 mei in Bonn gezegd sceptisch te zijn over de mogelijkheid dat Reagan en Gorbatsjow elkaar dit jaar nog ontmoeten, tenzij de VS hun huidige beleid op het gebied van de kernbewapening wijzigen.
Falin, ex-ambassadeur in Bonn en een invloedrijk commentator, zei dat de Amerikaanse plannen om het SALT-11-akkoord te schrappen aantonen dat de VS Oost en West verder uit elkaar willen drijven.
Op 2 juni heeft de Sowjet-president Gromyko gewaarschuwd, dat het Amerikaanse dreigement inzake de nietnaleving van SALT-I1 ,,een grote politieke blunder" en een ,,hoogst explosieve lading" was, die mogelijk de plannen voor een topontmoeting tussen Reagan en Gorbatsjow zou aantasten. Ook het Sowjet-partijblad *Prawda* zei dat Reagans aankondiging er op gericht was toekomstige topontmoetingen te torpederen. Volgens het blad is de Amerikaanse politiek in handen gevallen van ,,haviken", die alle overeenkomsten over wapenbeheersing willen ondermijnen.

Gromyko. de vroegere minister van buitenlandse zaken van de Sowjet-Unie, deed zijn uitspraken tijdens een tweeëneenhalf uur durende ontmoeting in het Kremlin met veertien Britse parlementsleden, die onder leiding van vice-premier William Whitclaw een bezoek aan de Sowjet-Unie brengen.
,.Ons werd op zeer ongezouten manier te verstaan gegeven dat zij (de Sowjets) enige positieve vooruitgang willen voordat er een nieuwe topconferentie kan zijn", zo citeerde Whitelaw Gromyko.
De Britse vice-premier had Gromyko voorgehouden dat SALT-I1 nog gered zou kunnen worden als de Sowjet-Unie de bepalingen van het verdrag in acht nam.

LATIJNS-AMERIKA

SURINAME

ONTWIKKELINGEN VANAF BEGIN MAART 1984

Vanaf 1 maart 1984 ontwikkelde de situatie in Suriname zich als volgt (vor. ber. op pag. 646/3 e.v., 665/2 e.v., 681 e.v. en 697/2 e.v.):

Arrestaties i.v.m. invasieplannen vanuit Frans Guyana

Op 1 maart 1984 verklaarde de Surinaamse legerleider, it.-koi. Desi Bouterse in een toespraak tot de volksmilitie dat twee personen in Paramaribo waren gearresteerd die contacten onderhielden met een grote groep mensen die zich sinds begin januari in Frans Guyana voorbereidde op een invasie in Suriname. Deze groep, die zou worden geleid door ex-militairen, zou worden geassisteerd door vier huurlingen, van wie hij de nationaliteit niet bekendmaakte.
In verband met de invasieplannen waren, aldus Bouterse, de ex-politiemannen Brewster en Plein gearresteerd. Beiden stonden bekend als aanhangers van de oude Nationale Partij Suriname van Henck Arron.
Van de ,,vrijgrote groep", die in Frans Guyana opereerde, noemde Bouterse in zijn toespraak de namen van ex-luitenant Roy Bottse, die zich volgens hem op 24 februari bij de groep had gevoegd, de ex-militair Frits van Oord (een voormalig lid van de lijfwacht van de inmiddels overleden Roy Horb), Rack en Dennis Gobardhan (zie ook pag. 685/1).
Op 23 maart werden in Frans Guyana 16 Surinamers opgepakt. Volgens het Frans Guyanese radiostation RFO-Guyane werden zij aangehouden op een plantage in Matoury op 12 km van de hoofdstad Cayenne. Dat gebeurde, aldus RFO-Guyane, toen ze ,,op het punt stonden een staatsgreep te plegen in Paramaribo" tegen het bewind van Desi Bouterse.
Twee dagen later wezen de autoriteiten van Frans Guyana de 16 uit, die vervolgens naar Willemstad op Curaçao werden gevlogen. Op 26 maart werden acht leden van de groep op het vliegtuig naar Nederland gezet, waar ze op 27 maart arriveerden.

Van de 16 mannen hadden, aldus de Volkskrant (27-3-1984). 13 een Nederlands paspoort en twee een Surinaams paspoort. Een lid zou een vreemdelingenpaspoort hebben. dat in Nederland was uitgegeven.

Onder de acht aangekomenen waren Glenn Tjon A Kiet, lid van de Raad voor de Bevrijding van Suriname, Ro-

De eerste acht van de in totaal 16 mannen die geprobeerd zouden hebben vanuit Frans Guyana een staatsgreep in Suriname te plegen kwamen op 27 maart 1984 in Nederland aan. Op de foto, tijdens een persconferentie op Schiphol, o.m. Glenn Tjon A Kiet (zittend tweede van rechts), Romeo Hoost (zittend eerste van rechts) en Krishna Mahabier (staande tweede van rechts).

meo Hoost, medewerker van dezelfde raad, en Krishna Persad Mahabier, die betrokken was geweest bij de couppoging van Surendre Rambocus van 11 maart 1982 (pag. 47/1-1983).
Bij hun aankomst op Schiphol zongen de acht, onder wie veel voormalige militairen, het Surinaamse volkslied, strijdliederen en riepen leuzen tegen het bewind van Bouterse. Omdat volgens de Nederlandse justitie niet was gebleken dat de groep zich schuldig had gemaakt aan een strafbaar feit, konden de acht de luchthaven vrij verlaten.

Op 28 maart beklaagde de Surinaamse ambassadeur in Nederland, Henk Herrenberg, zich bij de ministeries van buitenlandse zaken en justitie in Den Haag over het feit dat de 16 niet werden vervolgd. Minister van buitenlandse zaken Hans van den Broek liet Herrenberg weten dat de justitie in Nederland onafhankelijk is en dat aan de beslissing van de Haarlemse officier van justitie de uitgewezenen niet te vervolgen, niet kon worden getornd. Wel zou worden onderzocht wat de 16 mannen in Frans Guyana precies van plan waren. Om een compleet beeld daarvan te krijgen was contact opgenomen met de Franse autoriteiten.

Op 29 maart kwamen de overige leden van de groep van 16, op één na, op Schiphol aan. Ex-legerofficier Roy Bottse, die als militair leider werd gezien, had te kennen gegeven op Curaçao te willen blijven, waar hij woonde. Onder de laatst aangekomen bevond zich Frits van Oord.
Tijdens een persconferentie op Schiphol zei Glenn Tjon A Kiet dat hij in opdracht van de Raad voor de Bevrijding naar Frans Guyana was gegaan om ,,het verzet te organiseren" en om de communicatie met het Surinaamse volk tot stand te brengen. De overige personen zou als beveiliging hebben gediend tegen mogelijke acties van het bewind-Bouterse dat volgens Tjon A Kiet ook in het buitenland actief was. De meeste leden van de groep hadden een training in Zuid-Amerika gehad, aldus het lid van de bevrijdingsraad.

Op 29 maart werd de secretaris van de Raad voor de Bevrijding van Suriname, Sewradsing, op het ministerie van buitenlandse zaken ontboden, waar hij te horen kreeg dat ,,de raad zich strikt dient te houden aan de Nederlandse rechtsorde" Sewradsing trad op als plaatsvervanger van de wegens ziekte verhinderde voorzitter Chin A Sen.

Op 30 maart riep Bouterse in een toespraak voor de volks- en jeugdmilitie op tot waakzaamheid. De uitwijzing van de 16 mannen door Frans Guyana ,,betekent nog niet dat de huurlingendreiging voorbij is", aldus de legerleider. Hij zei goed op de hoogte te zijn van de plannen en samenzweringen van de ,,zogenaamde bevrijdingsraad".

,,De groep huurlingen in Frans Guyana wordt door drie Amerikanen opgeleid, die hiervoor $1000 per week ontvangen", aldus Bouterse. De groep zou vier kampen hebben opgezet op Frans grondgebied, van waaruit met rubberboten de aanval op Suriname zou moeten plaatsvinden. Hierbij zou niemand gespaard mogen worden, ook niet burgers of soldaten die zouden overlopen. ,,De bevrijdingsraad rekent op steun van de Verenigde Staten en vertelt daarom dat wij communisten zijn."
Bouterse zei voorts op de hoogte te zijn van samenwerking tussen de bevrijdingsraad enerzijds en de Nederlandse Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) anderzijds. Hij herhaalde dat Suriname bereid was tot een dialoog met Nederland, maar stelde als voorwaarde hiervoor de ,.stopzetting van relaties met de bevrijdingsraad".
In verband met de vrijlating van de 16 vertrok de Surinaamse ambassadeur in Nederland, Henk Herrenberg, op 31 maart naar Paramaribo voor overleg. Op 7 april was hij weer in Nederland terug.

Op 30 maart hadden twee Surinamers in een onderhoud met Herrenberg ,,als verontruste christenen" hun bezorgdheid uitgesproken over de naar hun mening toenemende agressie onder Surinamers in Nederland.
De verontruste Surinamers waren de hoofdredacteur van de Weekkrant Suriname, R. Hering, en de voorganger van de Pinksterzending in Suriname, H. Uyleman, die sinds februari in Nederland u-as. De sfeer onder sommige Surinamers in Nederland was naar hun oordeel ,.uiterst explosief" geworden.
Zo was drie weken daarvoor het kantoor van de Weekkrant Suriname bezet door pro-Bouterse figuren, was er op 21 maart een aanslag gepleegd op de broer van Paul Somohardjo (pag. 69813) en waren er twee branden gesticht: één medio maart bij een tegenstander van het Bouterse-bewind in Hoofddorp en de ander in de vroege ochtend van 18 maart in het kantoor van een reisbureau in Amsterdam, eigendom van een zwager van Chin A Sen.

Op 1 april werd op de Surinaamse televisie een korte documentaire van de Amerikaanse maatschappij Cable News Network uitgezonden, waarin aandacht werd besteed aan een militaire training van een groep Surinamers in Frans Guyana onder leiding van twee Amerikanen, die zich voorstelden als ,,dr John" en ,,Boss" en zeiden o.a. in Nicaragua gevechtservaring te hebben opgedaan.
In de documentaire waren ook twee Franse politie-agenten te zien, die papieren controleerden. Verder bevatte de TV-reportage een vraaggesprekje met Roy Bottse, waarin deze verklaarde dat men de opdracht had ,,hard toe te slaan".

Op 3 april werden beelden uit de documentaire in Nederland in het NOS-journaal vertoond. Diezelfde dag verklaarde Chin A Sen dat zijn Raad voor de Bevrijding van Suriname ,,geen gebruik maakt van huurlingen".
Op 4 april kwam de bevrijdingsraad in Amsterdam bijeen en verklaarde be-

zwaren te hebben tegen ,,de onzorgvuldigheid waarmee de NOS het geruchtmakende filmpje heeft behandeld over een Surinaams invasielegertje in Frans Guyana". Volgens raadslid E. Wijngaarde hadden de Amerikaanse makers van de reportage de beelden zo gemonteerd dat de Franse gendarmerie aanwezig leek te zijn bij de militaire oefeningen.
,,Hierdoor zou de Franse overheid gecompromitteerd kunnen zijn, omdat de suggestie wordt gewekt dat zij tevoren op de hoogte was van de illegale oefeningen in het land. De redactie van het NOS-journaal moet deze manipulatie van de beelden hebben gezien", aldus Wijngaarde.

Hij wees erop dat in de film op het ene ogenblik manschappen in camouflagepakken bezig waren terwijl het volgende moment de paspoorten van dezelfde mensen door de gendarmerie werden gecontroleerd, maar toen waren de manschappen wel in burgerpak. Feit was dat die controle zich op een heel andere dag en op een andere plek voordeed. ,,Dat bevestigt ons raadslid Tjon A Kiet, die ter plekke was in Frans Guyana", aldus Wijngaarde.

De bevrijdingsraad ontkende niet dat het verblijf van een aantal mensen in Frans Guyana uit raadsfondsen was betaald. Voor verschillende mensen die namens de raad naar het Surinaamse buurland reisden, waren de tickets beschikbaar gesteld door particulieren ,,diede zaak van een vrij Suriname ter harte gaat". Van Frans Guyana uit moest het verzet in Suriname beter worden georganiseerd, aldus de opdracht aan Tjon A Kiet en zijn medereizigers. Van de militaire trainingsactiviteiten bleef de raad zich distantieren.
De bevrijdingsraad wees de lezing van de voormalige Surinaamse vice-premier André Haakmat van de hand als zou de overkoepelende organisatie van de Amerikaanse vakbeweging AFL-CIO ideeën en financiële middelen hebben gepresenteerd voor bevrijdingsoperaties in Suriname.
Haakmat zou dat soort voorstellen begin 1983 hebben gehoord op het hoofdkwartier van de AFL-CIO.

Diezelfde dag verklaarde Rob Worrner, voorzitter van de pro-Bouterse groepering Unie voor Volksdemocratie in Suriname (zie ook pag. 668/3), dat zich op dat moment in Frans Guyana nog 71 personen bevonden die plannen koesterden Surinanie binnen te vallen. Onder de 71 zouden Nederlanders. Surinamers en Amerikanen zijn

Volgens Wormer waren de Franse. Nederlandse en Amerikaanse inlichtingendiensten op de hoogte van het plan tot invasie dat op 1 april zou worden uitgevoerd. Het zou de bedoeling zijn geweest de grensplaats Albina in te nemen, maar een regering in ballingschap zou worden uitgeroepen. Er zou zich dan ook een groep van 50 Nederlandse commando's bij de invasiemacht voegen.
Wormer beweerde verder dat de Raad voor de Bevrijding van Suriname een kwart miljoen dollar in de operatie had geinvesteerd. Hij zei dit vernomen te hebben van infiltranten in de raad. Hij noemde het raadslid Nasrullah een ,,dubbelspion", die informatie van de raad aan het bewind-Bouterse doorgaf. Verder zou ook het onlangs afgetreden raadslid Marte inlichtingen hebben doorgegeven (Marte had ongeveerd drie weken daarvoor zijn zetel in de bevrijdingsraad ter beschikking gesteld wegens onenigheid over de activiteiten van de raad op diplomatiek terrein).

Op 13 juli meldde NRC/H'blad dat de Amerikaanse huurlingenleider dr John in het blad Soldiers of Fortune een artikel had geschreven waarin hij beweerde dat hij met leden van de bevrijdingsraad begin dat jaar drie plannen had ontworpen voor een invasie in Suriname Volgens dr. John was op 1 februari over deze plannen een gesprek gevoerd in Brussel tussen o.m. hem, Tjon A Kiet en Nasrullah. Na geruime tijd zou hij een telefoontje van Tjon A Kiet hebben gehad met de uitnodiging een militaire training in Frans Guyana te organiseren als voorbereiding voor een plan dat de overneming behelsde van de grensplaats Nieuw Nickerie door een peloton Nicaraguanen, Amerikanen en een half dozijn Surinamers.
Tjon A Kiet verklaarde up 13 juli dat ,,heel wat in het artikel bezijden de waarheid is" Wel gaf hij toe contacten met dr Johri te hebben gehad.

In het weekeinde van 7/8 april verklaarde de Surinaamse premier Udenhout in een rede voor radio en TV dat Suriname bij Nederland had geprotesteerd tegen het uitblijven van vervolging van de 16 uit Frans Guyana uitgewezen mannen.
In zijn rede zei de premier ook dat zijn land de Franse autoriteiten had gevraagd een onderzoek te mogen instellen in Frans Guyana om nadere feiten te verzamelen over de activiteiten van de uitgewezen personen.

Udenhout verklaarde dat Suriname via de Nederlandse ambassade in Paramaribo zijn ,,bevreemding" had uitgesproken over de houding die Nederland tot dan toe had aangenomen.
,,Wij vragen ons af of de onmiddellijke invrijheidstelling van degenen die in Nederland waren begonnen met de voorbereiding van een gewapende inval via een derde land moet worden gezien als een antwoord van de Nederlandse regering op de duidelijke wens van Suriname te komen tot oprechte duurzame en tot wederzijds voordeel strekkende betrekkingen", aldus Udenhout.
Volgens Udenhout zou het Nederlandse antwoord op de Surinaamse klachten bepalen welk standpunt Suriname zou innemen in internationale forums zoals de Veiligheidsraad, de organisatie van Amerikaanse Staten en de beweging van niet-gebonden-lsnden.

Op 17 april demonstreerden ongeveer 2.000 Surinamers bij de Nederlandse en Franse ambassade in Paramaribo tegen de vermeende bet okkenheid van beide landen bij de invasiepoging van de 16 uit Frans Guyana uitgewezen mannen. Een aantal betogers hield korte tijd de Nederlandse ambassade bezet.

De Nederlandse regering protesteerde vervolgens bij Suriname tegen vernielingen die door betogers waren aangericht aan de Nederlandse ambassade in Paramaribo. In het protest toonde Den Haag zich gegriefd dat schade was aangericht zonder dat de aanwezige politie ingreep. Er werd schadevergoeding geëist en maatregelen om herhaling te voorkomen.
Op 25 april maakte een woordvoerd-

Zes leden van de Raad voor de Bevrijding van Suriname op 4 april 1984 in vergadering bijeen. V.l.n.r.: H. Chin A Sen, E. Wijngaarde, B. Kohinor, M. S. Nasrullah, R. Sewradsing en G. Tjon A Kiet.

ster van het ministerie van justitie in Den Haag bekend dat het Openbaar Ministerie de hulp van Interpol wilde inroepen om meer gegevens te krijgen over de activiteiten van de Surinaamse Nederlanders die in Frans-Guyana een staatsgreep zouden hebben rorbc-reid.

Dagblad De West en twee *radiozenders weer toegestaan*

Met ingang van 1 mei 1984 konden het dagblad De West en de particuliere radiostations Apintie en RAPAR (Radio Paramaribo) hun werk hervatten. Sinds 8 dec. 1982 verscheen slechts het gecensureerde dagblad De Ware Tijd en was alleen de staatsradio SRS in de lucht.
Eveneens per 1 mei was de censuur opgeheven. Ervoor in de plaats was in afwachting van een mediacode (zie pag. 667/3) een ,,instructie" gekomen van premier Udenhout. Volgens die instructie moesten de media ,,al het mogelijke doen dat kan bijdragen tot ontwikkelingen die het nationaal belang kunnen dienen".
Verboden waren publikaties en uitzendingen die ,,het nationaal belang en de veiligheid, c.q. het wettige gezag kunnen schaden". Premier Udenhout was belast met het toezicht op de naleving van de instructie.

Toespraak Bouterse op 1 mei. Economische situatie. Officiële *oprichting* Stanvaste.

Op 1 mei 1984 riep Bouterse de bevolking in een rede op tot eenheid als middel om te overleven. Hij verwees in dit verband naar de ,,rampzalige gevolgen" van het gebrek aan eenheid in Grenada (daar was in okt. 1983 na een interne machtsstrijd premier Maurice Bishop vermoord waarna de Amerikanen intervenieerden).
De Surinaamse legerleider zei dat de doelen van de revolutie ,,nog niet geheel glashelder" waren voor iedere Surinamer door een zwakke leiding en ,,geharrewar in het progressieve kamp". Het revolutionaire proces had daardoor onvoldoende wortel kunnen schieten bij de arbeidende massa, aldus Bouterse.

Hij zei dat deze zwakke leiding nu zou plaatsmaken voor de ,,goedeorganisatie" van de eenheidsbeweging Stanvaste. Stanvaste, op 24 nov. 1983 door het regime in het leven geroepen (pag. 683/3 e.v.), zou in haar programma de richting van het revolutionaire proces duidelijk vastleggen, aldus de bevelhebber.
Bouterse voegde daaraan toe dat Stanvaste nog geen politieke partij kon worden ,,omdat de condities voor partijvorming op dit moment niet aanwezig zijn". Hij kondigde aan dat Stanvaste op 12 mei haar eerste algemene ledenvergadering zou houden.

Minister van natuurlijke hulpbronnen, energie, openbare werken, telecommunicatie en bouw Tjon Kie Sim schetste die dag in Paramaribo een somber beeld van de Surinaamse economie. Volgens de bewindsman zouden ..zeer ingrijpende" gevolgen van de economische problemen ,,niet te vermijden" zijn. Hij noemde produktieverhoging een van de prioriteiten. Deze produktieverhoging, aldus de minister, moest stoelen op ,.revolutionaire doeleinden en niet op dc schepping van schijnwelvaart". Om de deviezenpositie te verbeteren zou Suriname volgens Tjon Kie Sim ook moeten aandringen op de naleving door de Nederlandse regering van het verdrag met Suriname inzake ontwikkelingssamenwerking.

Diezelfde dag verklaarde minister van financien en economische zaken Chehin na terugkeer van een bezoek aan Washington dat Suriname voorlopig nog geen lening kreeg van het Internationale Monetaire Fonds (IMF). Eerst moest Suriname een begin maken met het doorvoeren van een aantal economische versoberingsmaatregelen.
Enkele weken daarvoor waren de importen al voor het grootste deel stil komen te liggen, nadat de banken op 27 maart van minister Fong Poen (van transport, handel, industrie, landbouw, veeteelt en visserij) via een brief een verbod hadden gekregen nog langer kredieten voor importen te verstrekken. De minister had aangekondigd dat het om een tijdelijke maatregel ging, bedoeld om de deviezenvoorraad te kunnen .,inventariseren". Later was de maatregel met twee weken verlengd tot 15 mei.
In een brief van 15 mei liet de minister de banken weten dat aanvragen voor kapitaalsovermakingen naar het buitenland niet langer in behandeling zouden worden genomen. In de brief werd o.a. gesproken over overmaking van winsten, dividenden op aandelen. rente op hypothecaire vorderingen en huuropbrengsten. Als reden voor de maatregel werd genoemd de ,,precaire" deviezenpositie.

Op 12 mei vond tijdens een bijeenkomst in het militaire kamp bij het vliegveld Zanderij de officiële oprichting van Stanvaste plaats. Volgens waarnemers waren er ongeveer 3.000 mensen aanwezig.

Legerleider Bouterse werd gekozen tot voorzitter van 'Stanvaste ofwel 25-februari-beweging. Andere bestuursleden waren de officieren Paul Bhagwandas (penningmeester) en E. Boerenveen (secretaris). Hoofd van de afdeling internationale betrekkingen van Stanvaste werd Carlo Spier, voormalig zaakgelastigde van Suriname in Den Haag.

Bouterse herhaalde dat Stanvaste geen politieke partij was, maar moest worden gezien als een politieke beweging. De legerleider besteedde korte aandacht aan de economische situatie. Over de onderhandelingen met het IMF zei hij dat sommige van de voorwaarden acceptabel waren, maar dat het IMF niet mocht bepalen wat er in Suriname gebeurde.

Contacten tussen Surinaamse en Nederlandse regering

Op 4 juli 1984 bevestigde het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag dat Nederlandse en Surinaamse ministers onlangs ,,vertrouwelijke gesprekken" hadden gevoerd. De dag daarvoor had Bouterse in Paramaribo meegedeeld dat tussen beide landen de laatste tijd ,,topgesprekken" hadden plaatsgevonden.
Volgens het ministerie waren de gesprekken gevoerd ,,in de marge van internationale conferenties" en op initiatief van Surinaamse bewindslieden. Zo had minister Van den Broek eind mei in Washington premier Udenhout, die tevens minister van buitenlandse zaken was, ontmoet (Udenhout was op 25 mei naar de Amerikaanse hoofdstad vertrokken).
Van deze gesprekken was van Nederlandse zijde gebruik gemaakt, aldus de verklaring van buitenlandse zaken, om het Nederlandse standpunt toe te lichten dat de regering goede betrekkingen met Suriname wilde nastreven. Maar het kon pas tot volledige normalisatie komen als ,,van Surinaamse zijde concrete stappen zijn gezet op het vlak van rechtszekerheid en democratische verhoudingen". Tevens was ,:nogmaals duidelijk gemaakt dat de ontwikkelingshulp aan Suriname niet kan worden hervat zolang deze stappen niet zijn gezet", aldus het ministerie dat daarmee afstand nam van een uitspraak van Bouterse op 3 juli ,,dat op korte termijn op amtenarenniveau duidelijke afspraken tussen beide landen zullen worden gemaakt".

Minister J. de Koning (sociale zaken en werkgelegenheid) had in de wandelgangen van de conferentie van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) gesproken met zijn Surinaamse collega S. Gilds (arbeid, huisvesting en sociale zaken). Staatssecretaris W.F. van Eekelen (buitenlandse zaken) had de Surinaamse minister I. Fong Poen ontmoet tijdens de conferentie van ministers van EG- en ACP-landen (landen in Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan) van 1-5 mei 1984 in Suva, de hoofdstad van de Fidji-eilanden

Heidweiller volgt *Herrenberg* op *als* ambassadeur in Den Haag. Nieuwe Nederlandse ambassadeur in Paramaribo

Op 4 juli 1984 werd de diplomaat Henk Heidweiller de nieuwe Surinaamse ambassadeur in Den Haag als opvolger van Henk Herrenberg, die op 23 febr. 1984 had meegedeeld dat hij binnen

enkele maanden Nederland deiinitief zou verlaten om zich in Suriname te wijden aan het opstellen van een mediacode. Heidweiller was op 27 juni in Nederland aangekomen vanuit Washington, waar hij sinds maart 1981 ambassadeur was geweest. Op 4 juli bood hij koningin Beatrix zijn geloofsbrieven aan.

Henricus Augustinus Franciscus Heidweiller werd op 10 febr. 1929 in Paramaribo geboren. Hij studeerde rechten in Suriname en Nijmegen. Van 1958-1967 bezette hij in het Surinaamse parlement een zetel voor de Progressieve Surinaamse Volkspartij. Van 1962-1968 was hij hoofd van het bureau voor buitenlandse betrekkingen in Paramaribo. Gevolmachtigd minister bij de Nederlandse VN-missie in New York was hij van 1968-1975, Surinaams ambassadeur bij de VN van dec. 1975-1981.

Over Herrenberg, die vanaf 24 nov. 1982 zijn land in Den Haag had vertegenwoordigd (zie pag. 46/3-1983), merkte *NRC/H'blad* (24-2-1984) o m. het volgende op:

Herrenberg kwam in het najaar van 1982 als ambassadeur naar Nederland. Hij kon terugvallen op een ruime mate van goodwill bij de Nederlandse pers. Veel journalisten kenden hem in Suriname als een coöperatieve collega en als een parlementariër die in de periode Arron niet beducht was mistanden aan de kaak te stellen.

Op de eerste persconferentie die Herrenberg in december 1982 in Nederland belegde, stak hij de loftrompet over de verworvenheid van de revolutie in zijn land, die - ondanks alle berichten- tal van burgerlijke vrijheden garandeerde. Het was aan de vooravond van de decembermoordeh. Op het moment dat Herrenberg in Den Haag uitdrukking gaf aan zijn lofuitingen, gingen in Paramaribo arrestatieteams rond om critici van het bewind-Bouterse van hun bed te lichten.
Geruchtmakend was Herrenbergs tweede pers-

Henk Herrenberg

Henk Heidweiller

conferentie kort na de ,,gebeurtenissen in de nacht van 8 op 9 december 1982". In voor diplomaten ongewone taal veegde hij (op 2 febr. 1983 - red. KHA) de verzamelde Nederlandse pers de mantel uit. Vanaf dat moment was het contact tussen de Surinaamse ambassade en een groot deel van de Nederlandse journalisten verstoord. Een sanctie van Herrenberg tegen hem onwelgevallige persvertegenwoordigers was zijn beleid bij het verstrekken van visa; wie hem niet aanstond, kwam Suriname niet in.

De regelmatige woedeaanvallen van Herrenberg naar de Nederlandse pers (zie ook pag. 64911-red. KHA) en de afhandeling van een rechtszaak, door hem aangespannen nadat zijn naam (in Het Parool van 17 jan. 1983-red KHA) in verband was gebracht met een lening van de cocaïnemafia in Columbia ten behoeve van het Surinaamse bewind, maakten zijn positie ook in bredere diplomatieke kring moeizaam.

Op 26 november meldde *NRC/H'blad* dat Herrenberg de week daarvoor was benoemd tot kabinetschef van Bouterse als opvolger van H. Naarendorp, die ambassadeur werd in Mexico.

In de tweede week van april was D.J. van Houten de nieuwe Nederlandse ambassadeur in Paramaribo geworden. Hij was de opvolger van J.B. Hoekman.

Weer rechtstreekse vliegverbinding Amsterdam-Paramaribo

Op 15 juli 1984 werd de rechtstreekse luchtverbinding tussen Amsterdam en Paramaribo, die sinds 15 okt. 1983 verbroken was (zie pag. 682/1), hersteld. De KLM en de Surinaamse luchtvaartmaatschappij SLM hadden overeenstemming over de voorwaarden bereikt en de overheden van Nederland en Suriname hadden inmiddels vergunning verleend.

Banden met Nicaragua aangehaald

Op 24 juli 1984 werd in Paramaribo bekendgemaakt dat Suriname en Nicaragua niet-residerende ambassadeurs zouden uitwisselen om hun onderlinge banden te versterken. De twee landen onderhielden nog geen diplomatieke betrekkingen. De maatregel werd bekendgemaakt na een bezoek van Bouterse aan de Nicaraguaanse hoofdstad Managua om daar de vijfde verjaardag van de Sandinistische revolutie mee te vieren.
In een gezamenlijke Surinaams-Nicaraguaanse verklaring stond dat de Sandinistische leider Daniel Ortega op een nader te bepalen tijdstip een bezoek zou brengen aan Paramaribo.
De twee landen veroordeelden de ,,destabiliserende activiteiten" waarvan zij het slachtoffer waren en die ,,hunrecht op soevereiniteit, onafhankelijkheid, vrede en economische en sociale ontwikkeling ondermijnen".

Avondklok opgeheven. Oprichting Nationaal Instituut voor de Mensenrechten

Begin aug. 1984 deelde de stafchef van het leger, lt Iwan Graanoogst, tijdens een persconferentie in Paramaribo mee dat met ingang van 5 augustus de avondklok was opgeheven. De op 13 aug. 1980 uitgeroepen noodtoestand bleef echter van kracht. Volgens Graanoogst betekende de afschaffing van de avondklok niet dat de dreiging voor de Surinaamse revolutie uit het buitenland was opgehouden te bestaan. Wel was volgens hem duidelijk dat voor gewelddadige plannen vanuit het buitenland in Suriname zelf steeds minder steun was te vinden.
In een officeel communiqué werd gezegd dat de afschaffing van de avondklok was gerechtvaardigd wegens ,,het grote draagvlak voor de revolutie". Dit zou o.a. tot uitdrukking komen in de samenstelling van de regering, waarin leger, vakbeweging en bedrijfsleven participeerden. Het leger vertrouwde er verder op dat de vergroting van vrijheid produktieverhogend zou werken, aldus Graanoogst.
De stafchef deelde verder mee dat een Nationaal Instituut voor de Mensenrechten zou worden ingesteld, dat de bevoegdheid kreeg zich elk moment van de toestand van arrestanten op de hoogte te stellen en daar bovendien mededelingen over kon doen in binnen- en buitenland.

Op 18 december werd het nieuwe instituut, dat werd opgericht overeenkom-

stig resolutie 38-123 van de Verenigde Naties, bij decreet goedgekeurd.
Het Nationaal Instituut voor de Mensenrechten (NIM) zou bestaan uit ten minste vijf en ten hoogste zeven leden. Het kreeg de bevoegdheid over vermeende schendingen van de mensenrechten advies in te winnen bij en inlichtingen te verschaffen aan de minister van justitie. De leden zouden verder aanbevelingen kunnen doen om de nationale wetgeving in overeenstemming te brengen met internationale verdragen inzake de fundamentele rechten en plichten van de mens.

Vakbondsmissie naar *Nederland*

Op 19 aug. 1984 arriveerde een drie man tellende vakbondsmissie in Nederland voor besprekingen met o.m. de Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV) en vertegenwoordigers van de drie grote politieke partijen.
De missie bestond uit Fred Derby van C-47, Fred van Russell (en niet Romeo van Russel zoals abusievelijk op pag. 699/1 is gemeld) van de Moederbond en Hendrik Sylvester van de CLO.

- De CLO (Centrale Landsdienaren Organisatie) omvatte de bonden van overheidspersoneel.
- De Moederbond was de naam van het Algemeen Verbond van Vakverenigingen in Suriname.
- De vakcentrale C-47 was in 1969 ontstaan na stakingen tegen de regering van J.A. Pengel Toen hadden 45 ontevreden bonden de Moederbond verlaten. Vooral de mijnbouwsector was bij C-47 aangesloten.

Op 20 augustus sprak de missie met vertegenwoordigers van de regeringspartijen CDA en VVD. VVD-woordvoerder Weisglas verklaarde na afloop van de ontmoeting dat hij er niet in was geslaagd uit te maken of Derby optrad ,,als vakbondsbaas of als zetbaas van Bouterse''. Derby had gezegd dat Suriname hard op weg was naar herstel van de democratie. Volgens hem kwam er eind dat jaar een orgaan om een nieuwe grondwet voor Suriname op te stellen.

Nadat de delegatie ook met vertegenwoordigers van de PvdA en de FNV had gesproken, verklaarde Derby op 23 augustus tijdens een persconferentie dat het militaire gezag en de drie vakcentrales op diverse onderdelen fundamenteel van mening verschilden over de toekomstige democratische verhoudingen in Suriname. De vakbondsleider wilde niet ingaan op de aard van die fundamentele verschillen. Derby zei de aandacht van zijn gesprekspartners te hebben gevestigd op de voortgang die in Suriname was gemaakt op weg naar normalisering van de verhoudingen. Hij zei dat in plaats van perscensuur journalistieke persregels waren opgesteld, dat er nu twee kranten verschenen, vier radiostations in de lucht waren, de kwestie SLM-KLM uit de wereld was en de Keniase mensenrechtenspecialist Amos Wako van de Verenigde Naties was uitgenodigd in Suriname onderzoek te doen naar de gebeurtenissen in dec. 1982.
De FNV gaf een verklaring uit waarin zij zei dat de gesprekken moesten worden gezien als een voortzetting var, een dialoog die eind 1983 was hervat. ,,Deze dialoog zou kunnen leiden tot verbetering in de bilaterale verhoudingen'', aldus de verklaring.

Stafchef Graanoogst geschorst op *verdenking van corruptie*

Op 15 sept. 1984 maakte Desi Bouterse op een bijeenkomst bekend dat de stafchef van het leger, kapitein Iwan Graanoogst, al zijn functies had neergelegd. Dat was gebeurd ,,om de justitie de gelegenheid te geven de geruchten te onderzoeken die rond zijn persoon in de samenleving in omloop zijn'', aldus Bouterse. Er waren aanwijzingen dat bepaalde personen corrupte handelingen hadden gepleegd, zo zei de legerleider.
Graanoogst, die ook voorzitter van de Commissie Importvergunningen was, werd van corruptie verdacht sinds een restauranthouder uit Paramaribo enige weken daarvoor op het vliegveld van Zanderij was aangehouden met een koffer met ruim $ 110.000. De man verklaarde, blijkens het proces-verbaal, dat het geld namens Graanoogst illegaal (reizigers mochten slechts een zeer beperkt bedrag aan deviezen uitvoeren) buiten Suriname moest worden gebracht.
Graanoogst zou de gelden hebben gekregen van door hem bevoordeelde importeurs. Deze hadden veel geld over voor een importvergunning, omdat de importen vanwege het deviezentekort door de autoriteiten praktisch waren stilgelegd.

Op 12 november werd in de Nederlandse pers gemeld dat Graanoogst de week daarvoor in zijn functie was hersteld. Volgens een officiële verklaring had de justitie op geen enkele wijze kunnen vaststellen dat Graanoogst de wet had overtreden.

Bezoekers Suriname moeten verplicht geld wisselen

In het weekeinde van 22-23 sept. 1984 werd in de Surinaamse pers bekendgemaakt dat alle niet-ingezetenen die het land bezochten voortaan aan de grens een vast bedrag aan Surinaamse guldens moesten aankopen met harde valuta.
Bezoekers die op het vliegveld Zanderij aankwamen en langer dan tien dagen in Suriname bleven, zouden voor 500 Surinaamse guldens moeten wisselen. Voor kinderen onder de twaalf jaar gold de helft van dit bedrag.
Bezoekers die liet land in de grensplaatsen Nickerie of Albina binnenkwamen moesten tweehonderd Surinaamse guldens wisselen. Voor degenen die minder dan tien dagen in Suriname bleven was een bedrag van 50 Surinaamse guldens vastgesteld.
De autoriteiten in Paramaribo wilden met de regeling voorkomen dat buitenlanders al hun geld op de zwarte markt wisselden. De Surinaamse gulden was daar als gevolg van de deviezenschaarste vaak voor minder dan de helft van de officiële koers te koop.

Udenhout praat in New York met Nederlandse minister van buitenlandse zaken Van den Broek. Toespraak Udenhout in de Algemene Vergadering

Op 26 sept. 1984 had premier en minister van buitenlandse zaken Wim Udenhout in New York een twee uur durend onderhoud met de Nederlandse minister van buitenlandse zaken Hans van den Broek. Beiden waren in New York voor de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties.
Volgens de Nederlandse bewindsman had Udenhout erop gewezen dat hij voor het einde van het jaar een economisch herstelplan en voorstellen voor democratische structuren in Suriname moest presenteren en dat deze vervolgens aan het volk zouden worden voorgelegd.
Van den Broek zei na afloop van het gesprek dat de inhoud van dit economisch herstelplan en de voorstellen voor democratische structuren ijkpunt zouden zijn voor een eventuele hervatting van de ontwikkelingshulp aan Suriname.

Op 5 oktober verklaarde Udenhout in een toespraak in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties dat Suriname ,.klaar is en zich bereid verklaart op elk moment de zaak van de samenwerking voor de ontwikkeling te bespreken met elk land dat werkelijk belangstelling heeft voor het welzijn van het Surinaamse volk''. In deze geest. aldus de premier. had Suriname ,,onlangs Nederland benaderd om te spreken over de normalisering van onze betrekkingen''.,,Wedrukken de hoop uit dat de dialoog leidt tot een nieuw begrip met betrekking tot het verdrag'' over de ontwikkelingshulp voor Suriname.
Udenhout hekelde de opschorting van dat verdrag die hij omschreef als .,eigenmachtig optreden'' dat niet zou worden goedgekeurd door de gemeenschap van de VN.
Volgens Udenhout konden landen van mening verschillen over min of meer principiële zaken. Maar Suriname was van mening dat twee partners of soevereine staten geen enkel probleem zouden kunnen oplossen als ze dat niet in

,,een openhartige en eerlijke dialoog'' bespraken.
Udenhout zei dat de opschorting van de Nederlandse ontwikkelingshulp schadelijke gevolgen had gehad, maar dat Suriname niettemin zijn pogingen voor de opbouw van een economie die op eigen benen kon staan had voortgezet. ,,We kunnen gelukkig melden dat die pogingen op ons continent en daarbuiten flinke steun hebben gekregen, hetgeen zeer bemoedigend is'', aldus Udenhout.

Op 18 oktober deelde minister Imro Fong Poen (transport, handel, industrie, landbouw, veeteelt en visserij) op Schiphol vlak voor zijn vertrek naar Paramaribo mee dat de directe luchtverbinding tussen Nederland en Surinamc opnieuw gevaar zou lopen als Nederland niet voor eind dat jaar bereid was Suriname ,f200 mln aan achterstallige ontwikkelingshulp te geven.
,.Wanneer Nederland deze 200 miljoen niet fourneert, dan kunnen we daaruit slechts de conclusie trekken dat Nederland besloten heeft Suriname financieel en economisch kapot te laten gaan. Dan zie ik ook geen grond meer voor verdere samenwerking op luchtvaartgebied'', aldus de Surinaamse bewindsman.
De minister toonde zich uiterst teleurgesteld dat Nederland niet had gereageerd op gebaren van Surinaamse zijde. Hij noemde het herstel van de luchtverbinding Paramaribo-Amsterdam medio juli, de verruiming van de persvrijheid, het tot stand komen van een kabinet waarin de vakbonden en het bedrijfsleven waren vertegenwoordigd en de werkzaamheden aan nieuwe democratische structuren.
Op 25 november begon op het Haagse Binnenhof een groep Surinamers, behorend tot de Unie van Volksdemocratie Suriname, die Bouterse steunde, een hongerstaking De groep wilde dat de ontwikkelingshulp werd hervat.
Op 29 november demonstreerden Surinamers bij de Nederlandse ambassade in Paramaribo voor hervatting van de Nederlandse ontwikkelingshulp. Bouterse had op 28 november tot de demonstratie opgeroepen.

Jaarverslag Interamerikaanse Ontwikkelingsbank

Op 29 sept. 1984 gaf de Interamerikaanse Ontwikkelingsbank haar jaarverslag - dat als titel ,,Economische en sociale vooruitgang in Latijns-Amerika, 1983'' droeg - voor publikatie vrij. Daarin waren ook enkele pagina's aan Suriname gewijd.
Suriname had, zo stond in het verslag, geen grote buitenlandse schuld, hoewel het in 1983 wel een beroep op buitenlandse geldschieters had moeten doen. Het land was volgens de bank in zeer grote moeilijkheden geraakt door het wegvallen van de Nederlandse hulpgelden na het doodschieten van de 15 vooraanstaande Surinamers in dec. 1982.
Bovendien stond de bauxietsector, de belangrijkste exportbron van Suriname, op instorten omdat die de concurrentie met Brazilië, Australië en de Volksrepubliek China niet kon bolwerken.
Volgens het verslag was de werkloosheid in Suriname in 1983 toegenomen tot 18 procent, het nationale inkomen met meer dan drie procent gedaald, de industriële sector met meer dan 12 procent ingekrompen en het begrotingstekort in een jaar tijd met 200 procent toegenomen.
,,De voortgaande discussie van de regering met het IMF kan op de middellange termijn leiden tot enige verlichting, op korte termijn zal de prijs echter hoog zijn, zowel politiek als economisch. Een andere oplossing op korte termijn zou de hervatting van de Nederlandse hulp zijn'', aldus het jaarverslag.

Bouterse over de gebeurtenissen van dec. 1982

In Elseviers Magazine van 24 nov. 1984 verklaarde lt.-kol. Desi Bouterse, in een vraaggesprek met Jouke Mulder over de dood van de 15 critici van zijn bewind in dec. 1982 o.m. het volgende:

...,,Heeft men zich afgevraagd, zeg ik dan, hoe die gebeurtenissen konden ontstaan. Dat het gebeurd is, is een feit. Maar heeft men de historie. de korte historie van de revolutie geanalyseerd? Heeft men gezien wat wij gedaan hebben in de twee jaar vóór 1982? Heeft men de ontwikkelingen na december 1982 gezien? Wij militaire machthebbers konden moeilijk toestaan dat het imperialisme hier was geland en een massale slachting onder het volk had aangericht. Dan zouden we niet praten over 15 doden, maar over 1500 doden. Misschien wel 15.000 doden. Dan was er een guerrilla ontstaan.''

Als het *imperialisme,* zegt u, hier was geland?

,,Als de plannen waren doorgevoerd, de plannen zoals die in januari 1983 zijn bevestigd. Men zou vanuit Amerika een invasie plegen. Men zou de zaak afslachten. Dat mocht men vooraf zó vertellen. dat mócht. het staat op tapes. Degenen die van Surinaamse kant involved waren. ze zetten de grootste bekken op. Want het was al rond, ze zouden maar korte tijd nodig hebben om de boel hier af te slachten. Het ging om de CIA en consorten, geïnspireerd door de belangen die ze dachten te verdedigen. We hebben ons afgezet tegen de CIA en haar trawanten. Haar Surináámse trawanten. Als ze gekomen waren - wat ik wél had gehoopt - hadden we ze opgewacht, en hun de nodige problemen bezorgd. Als de invasie mislukt was, dan waren wij óók de barbaren geweest, want dan hadden we mensen afgeslacht. Maar als zij waren gekomen, en zij hadden de boel hier kort en klein geschoten. dat zou de wereldpers dan hebben gerechtvaardigd.''
.,Hun plannen zijn niet doorgegaan. Er vielen daarna in Suriname 15 doden aan hun zijde. Met een constante stroom van antipropaganda zag men kans aan te geven dat een stelletje barbaren had huisgehouden. U kunt mij geen enkel artikel opnoemen - vanaf 1982 tot nu - waarin niet wordt gesproken over moorden en moordenaars.''

Dat *is uw waarneming*

,,Maar zijn we dan op een goede morgen opgestaan met. Zo, en nu gaan we eens lekker 15 mensen dood maken? Zijn we dan plotseling gek geworden of zo? Ik bedoel ... die dingen gebeuren toch niet zomaar.''

Waarom gebeurden ze dan?

,,De december-gebeurtenissen waren gebaseerd op het principe van lijfsbehoud. We moesten een daadstellen. Het was: of zij, of wij. We zijn hen voor geweest Dat is het probleem met revolutie: welke revolutie voltrekt zich zonder strijd? Welke revolutie kun je noemen - al valt het te betreuren - waarbij geen doden vallen? Die zaken zijn te betreuren. En het is inderdaad, zoals u in één van uw schriftelijke vragen vooraf hebt gesteld, onsurinaams; zo zijn we niet gewend te leven met elkaar. En met die gedachte zijn we ook begonnen in 1980, tot december 1982, en na december 1982, nadat 15 mensen waren gevallen. Het is geen . . uh... hoe heet dat ... stuk beleid dat dóórgaan is, het geweld, de power. Het is. . bepaalde dingen voltrekken zich en je grijpt in. Uw land heeft ook een stuk beleid gevoerd tegenover de Zuidmolukkers. Het is jammer. maar het is gebeurd. Kan ik zeggen: Nederlanders stellen zich zo en zo op tegen minderheidsgroeperingen? Ik heb niet het apparaat om de wereld te mobiliseren tegen de Nederlandse regering, omdat zij die daad heeft verricht. Als ik het apparaat had en ik had de overtuiging, dan had ik het misschien wel gedaan Wat wij hier in december 1982 hebben voltrokken, het is een defensieve taak geweest. We zijn niet repressief bezig gebleven. Zoals Nederland indertijd - neem ik aan - een defensieve houding tegenover de Zuidmolukkers heeft ingenomen. Dat was ook een bepááld beleid. Niet in de geest van: En nou gaan we die zaak eens lekker uitroeien ''

Eerste congres van de verzetsorganisaties die de Raad voor de Bevrijding van Suriname ondersteunen. Twee nieuwe bestuursleden in de *bevrijdingsraad*

Van 30 nov.-3 dec. 1984 werd in het centrum van de vluchtelingenstichting Makmur te Rotterdam het eerste congres gehouden van de verzetsorganisaties die de Raad voor de Bevrijding van Suriname ondersteunden. Aan het congres, dat als thema ,,Suriname, vrijheid en democratie'' droeg, namen ongeveer 70 afgevaardigden deel.

Op 2 december namen de afgevaardigden met algemene stemmen een resolutie aan waarin stond dat het Surinaamse verzet in Nederland zijn toevlucht zou nemen tot ,,harde acties'' wanneer de Nederlandse regering zou besluiten tot hervatting van de ontwikkelingshulp aan Suriname. Onder ,,harde acties'' moesten ook militaire worden verstaan.
In een andere resolutie werd geconstateerd dat gewelddadiger acties nodig waren omdat de tot dan toe gebruikte diplomatieke methoden weinig vruchten hadden afgeworpen, althans niet hadden geleid tot herstel van een democratische rechtsstaat in Suriname. Met de resoluties sloten de verzetsorganisaties het congres af

Op 12 september had de Volkskrant gemeld dat de voorzitter van de Raad voor de Bevrijding van Suriname, Henk Chin A Sen. op een bijeenkomst in Rijswijk twee nieuwe leden van de raad had voorgesteld, Anita Ligeon en Paul Somohardjo, die de plaatsen innamen van Fred Marte en Edgar Wijngaardc. Marte en Wijngaarde hadden zich wegens meningsverschillen over het beleid van de raad teruggetrokken.
Anita Ligeon kwam uit de vakbeweging en Somohardjo was jarenlang in het Surinaamse parlement leider van een Javaanse partij (zie ook pag. 698/3).

Op 3 december werd Somohardjo tij-

dens een TV-discussie in het AVRO-praatprogramma van Karel van de Graaf hardhandig de mond gesnoerd door de chauffeur/begeleider van Robert Wormer, een voorstander van het regime-Bouterse (zie pag 668/3) Bij de daarop volgende vechtpartij werd her programma afgebroken De chauffeur van Wormer, Evert (,,Tjon'') Wolff, werd in de mond geschoten De politie verrichtte enkele arrestaties
Somohardjo was samen met Wormer uitgenodigd voor een gesprek over eventuele hervatting van de Nederlandse ontwikkelingshulp aan Suriname Somohardjo kondigde harde acties aan wanneer dit zou gebeuren

Amsterdams *Volksverzet* naar Suriname *voor* dialoog

Op 5 dec. 1984 kwam een delegatie van de Surinaamse verzetsorganisatie Amsterdams Volksverzet (AVV) in Paramaribo aan voor besprekingen met de legerleiding en maatschappelijke groeperingen. In mei waren ook al enkele leden van het AVV in Suriname geweest.
Op 26 april had het AVV, dat onder leiding stond van oud-minister André Haakmat, op een persconferentie in Amsterdam een plan gepresenteerd onder de titel ,,Doorbraak via dialoog''. De beweging wilde komen tot een conferentie buiten Suriname met de Surinaamse machthebbers en andere betrokken partijen en groeperingen.
Het AVV was van mening dat een nieuwe grondwet in een referendum aan het Surinaamse volk moest worden voorgelegd. De staatkundige structuur zou gebaseerd moeten zijn op het beginsel van politiek pluralisme, waarbij het staatsbestel zover mogelijk werd gedecentraliseerd. Een één-partijstelsel werd afgewezen.
Er moest volgens het AVV ook een wet op de politieke partijen komen, waarin de toelatingseisen voor politieke partijen waren vastgelegd. De nationale volksvertegenwoordiging moest, aldus het AVV, worden gekozen via rechtstreekse geheime en eerlijke verkiezingen op basis van een stelsel van evenredige vertegenwoordiging.

Regering neemt democratiseringsplan van adviesgroep over

Op 5 dec. 1984 overhandigde de op 25 jan. 1984 door Bouterse geïnstalleerde adviesgroep onder leiding van Frank Leeflang (pag. 699/1) haar plan voor democratisering van het staatsbestel.
Het belangrijkste onderdeel daarin was de vorming van een assemblée, die 31 leden telde: 14 van de revolutionaire leiding (vier van het militaire gezag en tien uit de districtsraden), 11 van de vakbeweging en zes van het bedrijfsleven. Deze assemblée werd het hoogste wetgevende orgaan genoemd. Dit hield in dat zij het recht van amendement en van initiatief moest krijgen. Een belangrijke taak van de assemblée zou de vorming van een grondwet zijn, waarvan de kieswet een deel uitmaakte, evenals een wet op de politieke partijen.
De assemblée, die maximaal 27 maanden in functie zou blijven, zou zelf een voorzitter uit haar midden kunnen kiezen.
Op 7 december besloot de regering-Udenhout het plan van de adviesgroep over te nemen. Alleen de twee ministers die voor de werkgevers in het kabinet zaten. Chehin en Van Trikt (zie pag. 699/3), stemden tegen het deel van het plan over de samenstelling van de assemblée. Zij vonden dat het bedrijfsleven te weinig zetels in de assemblée zou krijgen.

Op 12 december besloot de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven (VSB) niet deel te nemen aan de assemblée zolang zij tegenover de vakbeweging een ondergeschikte positie kreeg toebedeeld. De Associatie van Surinaamse Fabrikanten (ASFA) en de vakbeweging keurden het democratiseringsplan wel goed.

Op 18 december verklaarde een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag dat het democratiseringsplan onvoldoende tegemoet kwam aan de verwachtingen die waren gewekt. Het plan bevatte wel elementen, zo voegde hij er aan toe, die de weg naar democratisering en de vorming van een rechtsstaat op langere termijn zouden kunnen effenen.
Op 23 december discussieerden vertegenwoordigers van de revolutionaire leiding (Jules Wijdenbosch), de vakbeweging (Fred Derby) en het bedrijfsleven (Pertab Radhakishun) voor de televisie over de democratiseringsplannen.

Democratiseringsplan Jan *Haakmat* in Nederland positief ontvangen

Op 7 dec. 1984 presenteerde de voormalige secretaris van de Moederbond, Jan Haakmat, die naar Nederland was uitgeweken, in Den Haag namens Surinaamse ,,arbeidersgroeperingen'' een democratiseringsplan voor Suriname.
Jan Haakmat, een broer van oud-minister André, wilde niet zeggen om welke arbeidersgroeperingen het ging. ,,We noemen geen namen, want onze leiders zijn te kostbaar. Een salvo en we kunnen het vergeten'', aldus Haakmat op een persconferentie in Den Haag.
Haakmats plan voorzag in de vorming begin 1985 van een regering van nationale eenheid en verzoening. Uit maatschappelijke en functionele groepen moest een 25 leden tellende assemblée worden gevormd bestaande uit drie militairen, drie vertegenwoordigers van de vakbonden, drie van het bedrijisieven, drie uit de religieuze gemeenschap, een uit de Nationale Vrouwenraad, één uit de Jeugdraad, één uit diverse beroepen (medici, journalisten, juristen) en tien vertegenwoordigers uit de districten.
De laatsten zouden binnen enkele maanden via geheime verkiezingen moeten worden gekozen. Intussen zou de regering van nationale eenheid en verzoening aan een grondwet moeten werken. Het schema van Haakmat voorzag daarna in een referendum hierover uiterlijk in maart 1986, presidentsverkiezingen in mei 1986 en in oktober verkiezingen voor de assemblée.
Haakmat zag het eerste jaar als een overgangsjaar met de verkiezing van de districtsvertegenwoordigers als een soort proef. Het eerste jaar moest volgens hem gebruikt worden om een nieuwe grondwet op te stellen, plus een wet op de politieke partijen en een kieswet. Daarna zou de democratie in volle omvang kunnen worden hersteld met als sluitstuk de verkiezingen voor de hele assemblée.
Grote aandacht werd besteed aan de manier waarop tot herstel van de verstoorde relatie met Nederland kon worden gekomen. In een eventueel nieuw te sluiten verdrag konden voorwaarden over de basisrechten van de mens worden opgenomen. Nederland zou dan, indien de situatie zich in Suriname drastisch verslechterde, met een beroep op het verdrag de ontwikkelingshulp kunnen stopzetten.
Volgens Haakmat diende het regime van Bouterse het plan zeer serieus te nemen, omdat de beweging waaruit het plan voortkwam zeer breed was en zich ook ,,zeer sterk'' zou maken. ,,De kracht van het Surinaamse volk ligt in de arbeidersbeweging'', aldus Haakmat, ,,dat werd vorig jaar bewezen toen de arbeiders het kabinet-Alibux ten val brachten'' (pag. 697/3 e.v.)
Over het scenario was maandenlang tussen Surinamers aan beide zijden van de oceaan gepraat, waarbij het van tal van amenderingen werd voorzien, zo zei Haakmat, die zichzelf omschreef als onafhankelijk vakbondsman.
Diezelfde dag kwam het Nederlandse kabinet met een positieve reactie op het plan van Haakmat.
Premier Lubbers zei op de persconferentie na afloop van de ministerraad dat hij begin die week al informeel op de hoogte was gebracht van het plan.

Hij zei dat minister Van den Broek van buitenlandse zaken de indruk had dat dit plan breed gedragen werd door de Surinaamse bevolking en niet alleen door de vakbeweging. ,,Wewillen laten zien dat hierop positief gereageerd wordt. wat inhoudt dat voorstellen die een andere richting uitgaan worden afgewezen", aldus Lubbers Ook woordvoerders van de drie grote fracties in de Tweede Kamer, PvdA, CDA en VVD, reageerden positief

Op 9 januari 1985 wees de Raad voor de Bevrijding van Suriname het plan van Jan Haakmat als ,,ontoereikend" van de hand. ,,Na grondige bestudering heeft de bevrijdingsraad moeten constateren dat ook het plan Jan Haakmat essentieel ontoereikend is om het herstel van de democratie in Suriname daadwerkelijk te waarborgen", aldus de raad in een in Rijswijk uitgegeven verklaring.

Volgens de raad ging het plan uit van de veronderstelling dat het militaire regime vrijwillig en zonder ingebouwde garanties de macht zou overdragen, wat ..onrealistisch" was. Het plan bood, aldus de raad, daarom onvoldoende grond de ontwikkelingshulp aan Suriname te hervatten.
Volgens de bevrijdingsraad schoot het plan onder meer te kort wat betreft het voorkomen van gebeurtenissen als die van december 1982, toen vijftien critici van het militaire bewind werden doodgeschoten.
,,Immers het plan geeft geen structuren of waarborgen aan, die verzekeren dat op weg naar herstel van de voorgestelde democratische verhoudingen en na het intreden daarvan, niet opnieuw vanuit de gewapende macht, al dan niet onder leiding van de huidige machthebbers, de macht wordt gegrepen en weer een dictatoriaal regime wordt ingevoerd", zo stond in de verklaring van de raad.

Samenstelling nieuwe regering-Udenhout

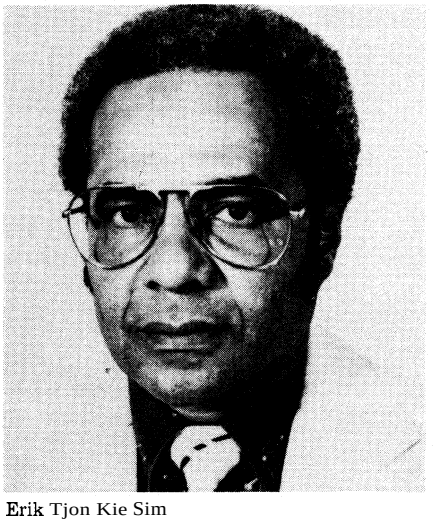
Op 25 december 1984 deelde premier Wim Udenhout op de televisie mee dat zijn regering – waarvan het mandaat op 31 december afliep (zie pag. 69913) – haar ontslag had ingediend bij waarnemend president Fred Ramdat Misier. Op 1 januari 1985 werd een nieuw kabinet geïnstalleerd, dat wederom onder leiding stond van Wim Udenhout. De installatie vond bijna 12 uur na het aanvankelijk voorgenomen tijdstip plaats. Het kabinet zou maximaal 27 maanden aanblijven, evenals de Nationale Assemblée, die later die maand zou worden geïnstalleerd. Het had in de bedoeling gelegen dat de assemblée tegelijk met de nieuwe regering zou aantreden, maar dit was niet mogelijk, omdat van de 31 leden er zes nog niet bekend waren.
Vergeleken met de vorige regering was het aantal ministers uitgebreid van negen tot 12. Acht ministers uit de eerste regering-Udenhout keerden terug. Vier waren nieuw. Minister van financiën en economische zaken Chehin, die de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven (VSB) had vertegenwoordigd, maaktegeen deel meer uit van het nieuwe kabinet uit protest tegen het aantal zetels voor het bedrijfsleven in de assemblée.

De samenstelling van het kabinet was als volgt

Premier buitenlandse zaken - Wim Udenhout binnenlandse zaken en justitie - Frank Leeflang transport handel eri industrie - Imro Fong Poen natuurlijke hulpbronnen en energie - Erik Tion Kie Sim leger en politie - Wilfred Maynard; financiën en economische zaken - Norman Kleine*:landbouw, visserij en veeteelt - Rajkumar Ranjitsing*; volksgezondheid - Kobert van Trikt; onderwijs en wetenschap - Allan Li Fo Sjoe; huisvesting en sociale zaken - Siegfried Gilds; openbare werken, telecommunicatie en bouwnijverheid - Jainul Abdul*: arbeid - Edmund Dankerlui' (deze werd pas later beëdigd).

" Nieuw

Militair gezag, vakbeweging en bedrijfsleven hadden nu resp. vijf, vier en drie vertegenwoordigers, tegen vijf, twee en twee in het voorgaande kabinet.
Udenhout. Leeflang, Fong Poen, Tjon Kie Sim en Maynard vertegenwoordigden het militair gezag; Kleine, Ratjitsing en Van Trikt zaten namens het bedrijfsleven in het kabinet; de overige vier namens de vakbeweging.
Premier Udenhout gaf in een toespraak na de installatie de verzekering dat zijn kabinet met dezelfde inzet en volharding als de vorige regering zou werken op basis van wat tot nu toe was gepresteerd en verdere stappen zou zetten op de weg naar het verwezenlijken van de doelen van de revolutie van februari 1980. Ook verzekerde hij dat zijn regering niets zou nalaten om de Nationale Assemblée, die volgens hem in belangrijke mate het geweten van het volk zou zijn, in deze fase de nodige steun en inspiratie te geven.
Op 6 januari zei de Nederlandse minister van ontwikkeiingssamenwerking Schoo in het NOS-televisieprogramma Het Capitool dat als de Surinaamse bevolking zich via een referendum over de plannen van het nieuwe kabinet-Udenhout zou kunnen uitspreken, dat zou kunnen leiden tot hervatting van de Nederlandse ontwikkelingshulp

Erik Tjon Kie Sim

Het democratiseringsplan van de nieuwe Surinaamse regering hield volgens de minister de mogelijkheid van een uitspraak door de Surinaamse bevolking open ,Er staat ergens in het plan dat de legitimiteit van de regering marginaal moet worden getoetst De wijze waarop dit gebeurt is van grote betekenis Als er een referendum komt of in bepaalde districten een uitspraak (van de bevolking) wordt georganiseerd, zijn we een stuk verder", aldus Schoo. Een volksuitspraak in Suriname kon er volgens de minister ook al komen binnen de overgangsperiode van maximaal 27 maanden.

Schoo noemde ,,het opheffen van de militaire politie, zodat de bevolking zich niet meer onveilig voelt" een ander voorbeeld van een ,,concrete stap" zoals de Nederlandse regering die zag.

Op dat moment moest Nederlandse hulp aan Surinamers in nood nog ,,absoluut buiten het regime omgaan", aldus de minister. Via particuliere organisaties hoopte minister Schoo bijvoorbeeld het gebrek aan medicijnen in Suriname te kunnen oplossen.

Op 28 januari zei premier Udenhout op een persconferentie in Paramaribo dat niet de democratisering van Suriname, maar de verdragsverplichtingen van Nederland het uitgangspunt moesten zijn voor het hervatten van de Nederlandse ontwikkelingshulp. ,,Suriname mag niet toestaan dat Nederland ons ertoe verleidt over democratie te praten als uitgangspunt voor de hervatting van de ontwikkelingshulp. Die discussie kan wel duizend jaar duren", aldus de premier.
Udenhout meende dat Nederland door het ontwikkelingsverdrag uit 1975 (het jaar van Suriname's onafhankelijkheid) verplicht was jaarlijks f 324 miljoen over te maken en dat dit geld eigenlijk niet als ontwikkelingshulp kon worden beschouwd.
Hij kritiseerde de humanitaire hulp (medicijnen) die werd verstrekt via de Evangelische Broedergemeente in Zeist. Hij zei dat Nederland aan de ene kant zijn verdragsverplichting tegenover het Surinaamse volk niet nakwam, en anderzijds langs een omweg (,.via de achterdeur" van de humanitaire hulp) ,.zogenaamd" voor het volk opkwam. ,,Staan we dit toe, dan zijn we bezig ons weer de boeien van het kolonialisme om te doen". aldus Udenhout.
Op 30 januari zei minister van ontwikkelingssamenwerking Schoo in de Tanzaniaanse hoofdstad Dar-es-Salaam dat de f 100.000 medicijnenhulp die Nederland via de Evangelische Broedergemeente te Zeist gaf aan de Surinaamse bevolking, volledig in overeenstemming was met het officiële ontwikkelingsbeleid. Er werd niets via een achterdeur binnengesluisd, aldus Schoo. ,,Suriname zoekt meer achter deze vorm van hulpverlening dan noodzakelijk is."

ISRAËL

NASLEEP BANKCRISIS OKTOBER 1983. RAPPORT COMMISSIE-BEJSKI. ONTSLAG BANKDIRECTEUREN

Na geruchten over een mogelijke forse devaluatie van de shekel, de Israëlische munt, was op 3 okt. 1983 in Israël een stormloop op de banken op gang gekomen, waarbij vooral veel kleine spaarders hun bankaandelen verkochten en omwisselden in dollars. De beurs van Tel Aviv werd van 10 tot 24 okt. 1983 gesloten voor de handel in bankaandelen die tot 31 okt. omstreeks 43% in dollarwaarde verloren (pag. 562/3-'84).

Over deze bankcrisis werd op 31 dec. 1984 door de Israëlische Rekenkamer onder voorzitterschap van Yitzhak Tunik een zeer kritisch rapport gepubliceerd. De regering en de Centrale Bank werden beschuldigd van grote nalatigheid bij het toezicht op de particuliere banken die bijna elf jaar de koersen van hun aandelen op de beurs van Tel Aviv kunstmatig hadden opgedreven door zelf te kopen en te verkopen. De opeenvolgende presidenten van de Centrale Bank waren ,,niet alert voor de gevaren en hadden de moed niet om de vastberaden stappen te nemen die de situatie vereiste", aldus het rapport. ,,Zelfs toen de sneeuwbal begon te rollen en deze de stabiliteit van de banken, de kapitaalmarkten en de hele economie begon te bedreigen, liet het ministerie van financiën na krachtige stappen te nemen", zo concludeerde Tunik. De instandhouding van de bankkoersen (tot 1988) bezorgde de schatkist een direkt verlies van $ 2,5 mrd, terwijl de overheidsschuld met $ 6,9 mrd toenam.

Op 7 jan. 1985 benoemde het kabinet een ministeriële commissie van onderzoek in deze affaire onder leiding van premier Peres, terwijl Tunik daarvoor een parlementaire commissie had aanbevolen, omdat ook de rol van de regering zou moeten worden onderzocht. De volgende dag verzocht de staatscontrolecomniissie van de Knesset de president van het Opperste Gerechtshof, Meir Shamgar, formeel een gerechtelijke commissie van onderzoek te benoemen. Rechter Shamgar ging op 17 jan. 1985 over tot de benoeming van een vijf leden tellende commissie onder voorzitterschap van rechter Moshe Bejski, lid van het Opperste Gerechtshof. Op 17 maart 1985 begon de commissie Bejski haar openbare hoorzittingen.

Op 20 april 1986 overhandigde rechter Bejski het rapport met de bevindingen en conclusies van het onderzoek aan premier Peres. De commissie had inmiddels 40 hoorzittingen gehouden en 90 getuigen gehoord.

De commissie-Bejski deed o.a. de aanbeveling dat de president van de Centrale Bank, Moshe Mandelbaum, en de leiders van de vier grootste handelsbanken (Leumi, Hapoalim, United Mizrahi Bank en Israel Discount Bank) hun functies binnen dertig dagen moesten neerleggen wegens hun aandeel in de beurskrach van oktober 1983 (gebrekkig toezicht dan wel directe manipulatie). Zij werden zelfs voor de rest van hun leven uitgesloten van het het vervullen van functies in de Israëlische bankwereld, ook in vestigingen in het buitenland.

Daarnaast beval de commissie de opneffing aan van hei monopolie van de banken in Israëls financieel-economische structuur. Zo dienden het beheer van de pensioenfondsen, mutual fonds en handel in eigen bankaandelen uit de handen van de banken worden genomen. De commissie toonde zich verbijsterd over het feit dat de bankdirecteuren tot dan toe geen persoonlijke verantwoordelijkheid hadden genomen voor de beurskrach en op nun post waren gebieven.

Op 21 april nam de directeur van de Bank Hapoalim, Giora Gazit, ontslag, terwijl gouveneur Mandelbaum van de Centrale Bank aankondigde op korte termijn zijn functie te zullen neerleggen. Vijf andere directeuren, onder wie Ernst Japhet van de Bank Leumi, lieten echter weten er niets voor te voelen zich zonder weerwoord bij de bevindingen van de commissie-Bejski neer te leggen. Zij verweten de commissie de verantwoordelijke ministers van financiën, Yigal Horowitz en vooral Yoram Aridor, niet te hebben gestraft.

Op 4 mei besloot het kabinet een regeringscommissie te benoemen die de aanbevelingen in de persoonlijke sfeer en op het structurele vlak moest onderzoeken.

Op 12 mei trad Ernst Japhet, de president-directeur van Israëls grootste bank, de Bank Leumi, af, hoewel hij de conclusies van de commissie-Bejski weigerde te aanvaarden. Op 19 mei diende ook Aharon Meir van de United Mizrahi Bank zijn ontslag in.

Op 4 juni aanvaardde premier Peres het ontslag van gouveneur Mandelbaum. Op 15 juni benoemde het kabinet de 54-jarige econoom Michael Bruno van de Hebreeuwse Universiteit in Jeruzalem tot nieuwe gouverneur van de Bank van Israël.

Nadat het kabinet op 13 juli had besloten hem voor drie maanden te schor sen, diende Michael Recanati op 14 juli zijn ontslag in als president-directeur van de Israël Discount Bank. Daarmee gaf hij als laatste van de vijf bankdirecteuren gevolg aan de aanbevelingen van de commissie-Bejski. Overigens behield Recanati evenals Japhet en Meir een hoge post bij zijn bank.

Opperrechter Moshe Bejski (r.), de leider van de commissie belast met het onderzoek naar de bankcrisis van oktober 1983, overhandigde premier Peres op 20 april 1986 het rapport met de bevindingen en conclusies van dit onderzoek.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

TUSSENTIJDSE VERKIEZINGEN IN DE VS

De Amerikaanse president Ronald Reagan, een Republikein, zal de laatste twee jaar van zijn ambtstermijn moeten regeren met een geheel door de Democratische oppositie gedomineerd parlement: het uit Huis van Afgevaardigden en Senaat bestaande Congres. Dit is het resultaat van de zgn. "midterm elections" (verkiezingen halverwege de regeerperiode), die op 4 november in de Verenigde Staten zijn gehouden. In het Huis van Afgevaardigden beschikten de Democraten al over een meerderheid, maar in de Senaat nog niet. De Democratische greep op het Congres betekent volgens waarnemers dat deze partij de allerscherpste kantjes aan Reagans beleid zal bijvijlen.

Bij de verkiezingen stonden 34 van de 100 zetels in de Senaat op het spel en alle 435 zetels in het Huis van Afgevaardigden. In 36 van de 50 Amerikaanse staten konden de Amerikanen een gouverneur kiezen. Verder moesten, aldus de NZZ (29-10), 6.248 vertegenwoordigers op staatsniveau worden gekozen.

In een groot aantal staten kon het electoraat zich tevens over plaatselijke kwesties uitspreken. Zo konden de inwoners van California op 4 november hun mening geven over een initiatief van aanhangers van de uiterst conservatieve zakenman en politieke activist Lyndon LaRouche ter indamming van de ziekte AIDS (Acquired Immune Deficiency Syndrome) en over de vraag of Engels de "officiële taal" van California moest worden of niet. Het AIDS-initiatief, dat bekend stond als "proposition 64" (voorstel 64) en tot doel had AIDS-slachtoffers te isoleren, werd verworpen, het andere voorstel ("proposition 63") werd, tot grote teleurstelling van vooral Spaans-sprekenden, aangenomen.

Op 18 oktober had het Congres zijn 99ste zittingsperiode in de geschiedenis van de Verenigde Staten afgesloten en in januari 1987 zal het Congres, in zijn nieuwe samenstelling, aan de 100ste zittingsperiode beginnen.

Met het uiteengaan van het 99ste Congres was ook een einde gekomen aan de politieke carrière van één van zijn prominentste leden: de voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, Thomas ("Tip") O'Neill, een Democraat, die 34 jaar lang het achtste district van de staat Massachusetts had vertegenwoordigd, de laatste tien jaar als "speaker of the House" (voorzitter van het Huis). De bijna 74-jarige O'Neill had zich wegens zijn leeftijd niet herkiesbaar gesteld.

Tijdens de laatste zitting van het Congres had ook de vooraanstaande Republikeinse Senator Barry Goldwateruit Arizona, die op 1 jan 1987 78 wordt, afscheid genomen.

De verkiezingen werden bepaald door lokale problemen en de populariteit van lokale politici die zich door middel van dure TV-reclames tot de kiezers wendden. Grote landelijke thema's ontbraken. Vooral de Republikeinen hadden reel geld gestoken in het overtuigen van kiezers naar de stembus te gaan. De ***New York Times*** sprak van verkiezingen met veel geld en weinig passie.

Op grond van voorlopige uitslapen zien Huis en Senaat er nu als volgt uit (zie voor de laatste Congresverkiezingen, op 6 nov. 1984, pag. 753 e.v.-1984):

Huis van Afgevaardigden

	1986	1984
Republikeinen	173	182
Democraten	258	253
Nog niet bekend	4	

Senaat

	1986	1984
Republikeinen	45	53
Democraten	55	47

De 50 gouverneursposten zijn nu als volgt over de partijen verdeeld:

	1986	1984
Republikeinen	24	16
Democraten	26*	34

* één daarvan is nog niet voor honderd procent zeker

Op 5 november verklaarde een Amerikaanse deskundige op het gebied van verkiezingen, Curtis Gans, dat 37,3 procent van de kiezers naar de stembus was gegaan, volgens hem de laagste opkomst in 44 jaar. Gans zei dat 66,24 miljoen Amerikanen hun stem hadden uitgebracht en dat 112,1 miljoen kiesgerechtigden thuis waren gebleven. Bij de laatste mid-term elections, op 2 nov. 1982, was de opkomst 41,1 procent geweest en bij de voorlaatste tussentijdse verkiezingen, op 8 nov. 1978, had 37,7 procent van het electoraat de gang naar de stembus gemaakt.

De Democratische Senator Robert Byrd ontvangt op 5 november van Senator George Mitchell een jasje dat de verkiezingsoverwinning van de Democraten in de Senaat symboliseert.

Onmiddellijk na het bekend worden van de verkiezingsuitslag verklaarde Robert Byrd, de leider van de Democraten in de Senaat, dat de Democraten geen confrontatie met president Reagan zouden zoeken. Hij zei te geloven in samenwerking tussen het Congres en de regering-Reagan. Byrd zei dat de president nu "realistisch" miest zijn ten aanzien van het werken met een door Democraten gedomineerd Congres.

Over de plannen van de Democraten zei Byrd te willen streven naar "effectieve wapenbeheersing" en te zullen doen "wat we kunnen om ook de Sowjet-leiders een duwtje in die richting te geven". De Democraten steunden het Strategisch Defensie Initiatief (SDI) van president Reagan, maar zouden streven naar "a defense that is lean and mean and cost-effectieve" (een defensie die niet te veel kost en rendement oplevert).

Ten aanzien van Midden-Amerika zei de Senator: "We zullen daar een evenwichtig beleid voeren. In plaats van ons te richten op het militaire gebeuren zoals deze regering heeft gedaan, zullen wij... alle gereedschappen gebruiken die tot onze beschikking staan." Wat Nicaragua betreft zei hij dat er geen "gelden via de achterdeur" zouden worden verstrekt voor wat hij "een geheime oorlog daarginds" noemde.

Met betrekking tot het binnenlandse beleid zei Byrd dat de boeren in de VS ernstig in de problemen zaten en "hulp nodig hebben" en hij beloofde snel met wetten op dat gebied te komen.

President Reagan zei op 5 november in een toespraak tot zijn naaste medewerkers in het Witte Huis: "Dit is niet de uitslag die we op het oog hadden, maar onze agenda blijft onveranderd." Hij zei een periode van "hard werk en samenwerking met beide partijen" te verwachten nu de Democratische Partij de meerderheid in de Senaat had overgenomen.

Reagan beloofde zijn medewerkers door te zullen gaan met bezuinigingen op de overheidsbegroting, met het instandhouden van de "militaire paraatheid" en met het nastreven van wapenakkoorden die geen schade deden aan het SDI-project. Hij gaf toe dat het moeilijker zou worden zijn plannen door het Congres te laten goedkeuren.

„Maar tot hen die menen dat het

Weekblad 55ste jaargang No. 2869, pag. 41959-41974

onmogelijk is, zeg ik dit: het enige dat niet mogelijk is, is toestaan dat de uitdagingen waarmee we geconfronteerd worden, onbeantwoord blijven. Laten we nog eens twee jaar, mijn vrienden, samen geschiedenis schrijven", aldus Reagan.

Senaat

Van de 34 Senaatszetels die bij de verkiezingen op het spel stonden, waren er 22 in handen van Republikeinen en 12 in handen van Democraten. De Democraten verloren één zetel (in Missouri), maar wonnen er negen (Florida, Georgia, North Carolina, South Dakota, North Dakota, Alabama, Maryland, Washington en Nevada), zodat hun netto-winst acht zetels bedraagt en zij in de Senaat nu over 55 (was 47) van de 100 zetels kunnen beschikken. De Republikeinen zakten van 53 naar 45 zetels, ondanks het feit dat president Reagan de laatste weken, tegen alle gewoontes in, zelf campagne had gevoerd in staten waar Republikeinen in de electorale verdrukking zaten.

De 34 Senaatszetels die inzet waren van de verkiezingen zijn nu in handen van de volgende personen:

Alabama – Richard Shelby (Dem.); Alaska – Frank Murkowski* (Rep.); Arizona – John McCain (Rep.); Arkansas – Dale Bumpers* (Dem.); Californië – Alan Cranston* (Dem.); Colorado – Timothy Wirth (Dem.); Connecticut – Christopher Dodd* (Dem.); Florida – Robert Graham (Dem.); Georgia – Wyche Fowler – (Dem.); Hawaï – Daniel Inouye* (Dem.); Idaho – Steven Symms* (Rep.); Illinois – Alan Dixon* (Dem.); Indiana – Dan Quayle* (Rep.); Iowa – Charles Grassley* (Rep.); Kansas – Robert Dole* (Rep.); Kentucky – Wendell Ford* (Dem.); Louisiana – John Breaux (Dem.); Maryland – Barbara Mikulski (Dem.); Missouri – Christopher Bond (Rep.); Nevada – Harry Reid (Dem.); New Hampshire – Warren Rudman* (Rep.); New York – Alfonso d'Amato* (Rep.); North Carolina – Terry Sanford (Dem.); North Dakota – Kent Conrad (Dem.); Ohio – John Glenn* (Dem.); Oklahoma – Don Nickles* (Rep.); Oregon – Bob Packwood* (Rep.); Pennsylvania – Arlen Specter* (Rep.); South Carolina – Ernest Hollings* (Dem.); South Dakota – Thomas Daschle (Dem.); Utah – Jack Garn* (Rep.); Vermont – Patrick Leahy* (Dem.); Washington – Brock Adams (Dem.); Wisconsin – Bob Kasten* (Rep.).

* herkozen

Huis van Afgevaardigden

In het Huis van Afgevaardigden beschikken de Democraten nu over 258 zetels en de Republikeinen over 173 zetels. Van 4 districten in 4 staten is de uitslag nog niet bekend (voor de verkiezingen waren drie van die vier districten in handen van Republikeinen). In Massachusetts bemachtigde de Democraat Joseph Kennedy II, zoon van wijlen Robert Kennedy, moeiteloos de zetel die 34 jaar lang in handen is geweest van Tip O'Neill. Zijn zuster, Kathleen Kennedy Townsend, slaagde er evenwel niet in haar Republikeinse tegenstandster Helen Bentley, die in 1984 in het tweede kiesdistrict van Maryland was gekozen, te onttronen. In het zesde district van Iowa werd televisie-acteur Fred Grandy ("Gopher" in Love Boat) als afgevaardigde gekozen. Mississippi stuurt voor het eerst sinds 1883 een zwarte vertegenwoordiger naar het Congres, de democraat Mike Espy. die in het tweede district van die staat werd gekozen.
Het Huis van Afgevaardigden is nu als volgt samengesteld (tussen haakjes het aantal zetels na de verkiezingen van 6 nov. 1984):

	Democraten	Republikeinen	nog niet bekend
Alabama	5 (5)	2 (2)	
Alaska	0 (0)	1 (1)	
Arizona	1 (1)	4 (4)	
Arkansas	3 (3)	1 (1)	
California	26 (27)	18 (18)	1
Colorado	3 (2)	3 (4)	
Connecticut	3 (3)	3 (3)	
Delaware	1 (1)	0 (0)	
Florida	12 (12)	7 (7)	
Georgia	8 (8)	2 (2)	
Hawaï	1 (2)	1 (0)	
Idaho	1 (1)	1 (1)	
Illinois	13 (13)	9 (9)	
Indiana	7 (5)	3 (5)	
Iowa	2 (2)	4 (4)	
Kansas	2 (2)	3 (3)	
Kentucky	4 (4)	3 (3)	
Louisiana	5 (6)	3 (2)	
Maine	1 (0)	1 (2)	
Maryland	6 (6)	2 (2)	
Massachusetts	10 (10)	1 (1)	
Michigan	11 (11)	7 (7)	
Minnesota	5 (5)	2 (3)	1
Mississippi	4 (3)	1 (2)	
Missouri	5 (6)	4 (3)	
Montana	1 (1)	1 (1)	
Nebraska	0 (0)	3 (3)	
Nevada	1 (1)	1 (1)	
New Hampshire	0 (0)	2 (2)	
New Jersey	8 (8)	6 (6)	
New Mexico	1 (1)	2 (2)	
New York	20 (19)	13 (15)	1
North Carolina	8 (6)	2 (5)	1
North Dakota	1 (1)	0 (0)	
Ohio	10 (11)	11 (10)	
Oklahoma	4 (5)	2 (1)	
Oregon	3 (3)	2 (2)	
Pennsylvania	12 (13)	11 (10)	
Rhode Island	1 (1)	1 (1)	
South Carolina	4 (3)	2 (3)	
South Dakota	1 (1)	0 (0)	
Tennessee	6 (6)	3 (3)	
Texas	18 (17)	9 (10)	
Utah	1 (0)	2 (3)	
Vermont	0 (0)	1 (1)	
Virginia	5 (4)	5 (6)	
Washington	5 (5)	3 (3)	
West Virginia	4 (4)	0 (0)	
Wisconsin	5 (5)	4 (4)	
Wyoming	0 (0)	1 (1)	
Totaal	258 (253)	173 (182)	

Gouverneursverkieringen

Van de 36 gouverneursposten die in het geding waren, bevonden zich 27 in Democratische en negen in Republikeinse handen. De Republikeinen wonnen in elf staten van de Democraten (in Alabama, Arizona, Florida, Kansas, Maine, Nebraska, New Mexico, Oklahoma, South Carolina, Texas en Wisconsin), maar raakten in drie staten (Pennsylvania, Tennessee en Oregon) hun gouverneur kwijt, zodat hun netto-winst acht zetels bedraagt.
In Vermont werd de Democrate Madeleine Kunin herkozen. Omdat zij echter het in die staat vereiste percentage stemmen niet heeft behaald, moet over die gouverneurspost in jan. 1987 nog een beslissing worden genomen.
In California versloeg gouverneur George Deukmejian de Democratische burgemeester van Los Angeles, Tom Bradley. Florida kreeg met Bob Martinez voor het eerst een Republikeinse gouverneur van Spaanse afkomst. In New York werd de Democraat Mario Cuomo met gemak herkozen. Alabama kreeg voor het eerst sinds de Burgeroorlog een Republikein als gouverneur. De 36 gouverneursposten (incl. die van Kunin) zijn nu als volgt verdeeld:

De op 4 november in het Huis van Afgevaardigden gekozen Democraat Joseph P. Kennedy II, zoon van wijlen Robert F. Kennedy.

Alabama – Guy Hunt (Rep.); Alaska – Steven Cowper (Dem.); Arizona – Evan Mecham (Rep.); Arkansas – Bill Clinton* (Dem.); California – George Deukmejian* (Rep.); Colorado – Roy Romer (Dem.); Connecticut – William O'Neill* (Dem.); Florida – Bob Martinez (Rep.); Georgia – Joe Harris* (Dem.); Hawaï – John Waihee (Dem.); Idaho – Cecil Andrus (gem.); Illinois – James Thompson* (Rep.); Iowa – Terry Branstad* (Rep.); Kansas – Mike Hayden (Rep.); Maine – John McKernan (Rep.); Maryland – William Schaefer (Dem.); Massachusetts – Michael Dukakis* (Dem.); Michigan – James Blanchard* (Dem.); Minnesota – Rudy Perpich* (Dem.); Nebraska – Kay Orr (Rep.); Nevada – Richard Bryan* (Dem.); New Hampshire – John Sununu* (Rep.); New Mexico – Garrey Carruthers (Rep.); New York – Mario Cuomo* (Dem.); Ohio – Richard Celeste* (Dem.); Oklahoma – Henry Bellmon (Rep.); Oregon – Neil Goldschmidt (Dem.); Pennsylvania – Robert Casey (Dem.); Rhode Island – Edward DiPrete* (Rep.); South Carolina – Carroll Campbell (Rep.); South Dakota – George Mickelson (Rep.); Tennessee – Ned McWherter (Dem.); Texas – Bill Clements (Rep.); Vermont – Madeleine Kunin* (Dem.); Wisconsin – Tommy Thompson (Rep.); Wyoming – Mike Sullivan (Dem.).

* herkozen

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

DIALOOG VERENIGDE STATEN-SOWJET-UNIE

Hierna volgt de voortzetting van de berichtgeving over de gedachtenwisseling tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie, zoals die dit jaar heeft plaatsgevonden, voorafgaand aan de topconferentie van 11 en 12 oktober in Reykjavik tussen president Reagan van de VS en partijleider Gorbatsjow van de SU.

Een voorafgaand bericht over dit onderwerp is aan te treffen op pag. 72411 e.v.-1986. Het verslag over de top van Reykjavik bevindt zich op pag. 689 e.v.-1986.

Verdere Sowjet-reacties op aankondiging president Reagan beperkingen SALT-II verdrag niet langer te respecteren

De aankondiging van de Amerikaanse president Reagan, dat de VS niet langer de beperkingen op de strategische bewapening zouden respecteren, die in het SALT-I1 verdrag waren overeengekomen (pag. 726/2-1986), hadden geleid tot boze reacties van de zijde van de SU (pag. 72712-1986).

Van enkele andere Sowjet-reacties op de annoncering van president Reagan wordt hierna melding gemaakt.

De ambassadeur van de SU in Engeland, Leonid Zamjatin, gaf op 3 juni in Londen een persconferentie, waarop hij op de Engelse regering een beroep deed te helpen de onderhandelingen over een alomvattend verbod op kernproeven weer op gang te brengen. Hij ontkende, dat de SU het SALT-I1 verdrag zou hebben geschonden, zoals president Reagan had beweerd.

Ambassadeur Zamjatin zei verder, dat zijn land geen wig wilde drijven tussen de Atlantische bondgenoten, maar slechts een beroep deed op Londen, omdat de Britse regering op een gewillig oor in Washington kon rekenen.

Hij waarschuwde, dat de Amerikaanse president dreigde ,,deschutsluizen van een onbeheerste wapenwedloop open te zetten".

Zamjatin verklaarde, dat de SU haar totale aantal strategische kernwapens en zware bommenwerpers in overeenstemming met SALT-I1 had teruggebracht, eerst tot 2.400 en later naar 2.200. Volgens de Amerikanen bedroeg het aantal op 1 november 1985 2.520.

De Sowjet-ambassadeur zei, dat de VS de bestaande verschillen van mening ,,kunstmatig onopgelost" hielden.

Washington had niet gereageerd op een Sowjet-voorstel om af te spreken welke informatie wel en welke niet zou worden uitgewisseld.

Op 4 juni gaven de vice-minister van defensie van de SU en chef van de generale staf, maarschalk Sergei Achromejew, en vice-minister van buitenlandse zaken Alexander Bessmertnitsj in Moskou een persconferentie.

Maarschalk Achromejew verklaarde hier, dat de SU het recht had om Amerikaanse schendingen van het SALT-I1 akkoord te vergelden door het eigen aantal kernkoppen te vergroten. Beide vice-ministers ontkenden, dat de SU de bepalingen van het SALT-I1 verdrag had geschonden. Zij noemden het Amerikaanse besluit om zich aan het eind van 1986 niet langer gebonden te voelen aan de SALT-limieten ,,ontbloot van logica".

,.Als de Verenigde Staten hun plannen uitvoeren om de limieten te overschrijden hebben wij het legitieme recht tegenmaatregelen te nemen", zo zei maarschalk Achromejew. En vice-minister Bessmertnitsj voegde daaraan toe, dat een schending door de VS van het SALT-I1 akkoord de kansen op een topgesprek dit jaar tussen president Reagan en partijleider Gorbatsjow in gevaar kon brengen. In Genève verklaarden Sowjet-bronnen op 4 juni, dat de eerste onderhandelaar van de SU over kernwapens, Viktor Karpow, naar Moskou was teruggeroepen voor ,,consultaties", kennelijk in verband met de Amerikaanse plannen t.a.v. SALT-11.

Uitwisseling wapenbeheersingsvoorstellen

Door een negatieve reactie van de Amerikaanse minister van defensie Caspar Weinberger in een vraaggesprek met CBS-televisie werd op 5 juni bekend,, dat Viktor Karpow, de voornaamste Sowjet-onderhandelaar bij de besprekingen in Genève tussen de VS en de SU over kernwapens, op 29 mei een vermindering van de strategische kernwapenarsenalen had aangeboden in ruil voor een belofte van de Amerikanen, dat zij zich voor vijftien tot twintig jaar aan het ABM-verdrag zullen houden.

In het ABM-verdrag uit 1972, waarin is bepaald, dat de VS en de SU elk over één anti-raket-systeem mogen beschikken, is bepaald, dat, als één van de partijen zich uit het verdrag wil terugtrekken, deze dat zes maanden tevoren moet aankondigen met het argument, dat het verdrag ,,de hoogste belangen" van het betrokken land ,,in gevaar brengt".

In zijn interview met de CBS zei minister Weinberger, dat het Sowjet-voorstel ,,tegengesteld" was aan de Amerikaanse belangen. Hij zei, dat het ,,verschrikkelijk verkeerd" zou zijn, als de VS het voorstel zouden aanvaarden, aangezien het een poging was om ,,via de achterdeur" het onderzoek naar de mogelijkheden van het Strategische Defensie Initiatief te torpederen.

Volgens de New York Times van 5 juni hadden andere Amerikaanse functionarissen zich in privé-gesprekken positiever over het Sowjet-denkbeeld uitgelaten. Een hoge functionaris van het Witte Huis zou de uitlatingen van Weinberger ,,prematuur" hebben genoemd, eraan toevoegend, dat het Sowjet-aanbod nauwlettend diende te worden bestudeerd.

Het Sowjet-voorstel is bij de onderhandelingen in Genève op 11 juni officieel op tafel gelegd.

Het voorstel wilde een nieuw plafond aan strategische kernkoppen aanbrengen van iets meer dan 6.000 voor beide partijen. Dat is bijna 40 procent beneden het huidige niveau.

Moskou zou ook bereid zijn de Franse en Britse kernwapens buiten beschouwing te laten bij een akkoord om de middellange afstandswapens uit Europa te verwijderen, mits beide landen hun arsenaal aan middellange afstandsraketten niet verder uitbreiden.

De details over het Russische aanbod werden op 13 juni bekend gemaakt nadat de leider van de Russische onderhandelingsdelegatie in Genève, Viktor Karpow, journalisten in Bonn inlichtte over het Sowjet-aanbod om alle Amerikaanse en Russische middellange afstandsraketten uit Europa te verwijderen.

Uit Washington komen zeer voorzichtige reacties. Het Witte Huis weigerde op 13 juni commentaar te geven op het Russische voorstel. Woordvoerder Larry Speakes wilde slechts kwijt dat de regering-Reagan het ,,gaat bestuderen".

Minister van buitenlandse zaken George Shultz liet op 13 juni in een tv-interview echter al weten dat het nieuwste aanbod uit Moskou ,,substantie" heeft en dat het een goed teken is dat het voorstel langs geheime kanalen is gedaan.

Washington heeft tot dan de Russische eisen afgewezen dat een akkoord over strategische kernwapens ook betrekking zou hebben op de Amerikaanse middellange afstandswapens die Russisch grondgebied kunnen bereiken en dat alle kruisraketten in West-Europa ontmanteld moeten worden.

Moskou is er zeer op gebrand om het ABM-verdrag te laten voortduren omdat het hierin een middel ziet om het door Reagan bepleite Strategische Defensie Initiatief (SDI),ook wel ,,Star Wars" genoemd, te kunnen blokkeren.

Westerse wapenexperts in Bonn zeiden dat de bekend gemaakte details tonen dat het Kremlin op een aantal gebieden een belangrijke stap in de richting van de VS heeft gedaan.

Minister Shultz ontkende in hetzelfde tv-programma overigens dat zijn regering publiekelijk heeft verklaard dat het SALT-I1 verdrag over beperking van de strategische bewapening dood en begraven is, zoals Speakes op 12 juni verklaarde ter verduidelijking van de woorden van president Reagan hierover van 11 juni.

Brief van Reagan aan Gorbatsjow

Amerikaanse functionarissen maakten op 15 juni in Washington bekend, dat president Reagan in een brief aan Sowjet-partijleider Gorbatsjow had

voorgesteld, dat de ministers van buitenlandse zaken van de VS en de SU zo spoedig mogelijk bijeen zouden komen om een tweede topconferentie tussen de president en Gorbatsjow voor te bereiden.

De brief, die volgens een der functionarissen in verzoenende bewoordingen was gesteld, werd eind mei in Moskou afgeleverd door de Amerikaanse ambassadeur, Arthur Hartman.
De functionarissen wilden geen bijzonderheden geven, maar zeiden wel dat Reagan had voorgesteld dat de Amerikaanse minister George Shultz en zijn Sovjet-collega Edoeard Sjewardnadze binnenkort ergens in Europa bijeenkomen.
In de ochtend van 15 juni hadden het Britse zondagsblad The Observer ende Washington Post al melding gemaakt van Reagans brief aan Gorbatsjow. Volgens The Observer heeft Gorbatsjow niet geantwoord ,,kennelijk omdat hij onzeker is over de Amerikaanse bedoelingen".
De diplomatieke correspondent van het blad schreef dat de Russen ,,verbijsterd zijn over de tegenstelling tussen de toon van de brief en het loslaten (door de VS) van de beperkingen van het SALT-I1 verdrag, dat geschiedde op ongeveer hetzelfde ogenblik waarop de brief werd overhandigd".

Rede Gorbatsjow voor Centraal Comité

Sowjet-partijleider Gorbatsjow heeft op 16 juni voor het Centrale Comité van de CPSU een rede gehouden, waarin hij de meest recente voorstellen van de SU in Geneve officieel wereldkundig maakte.
Hij zei daarbij, dat een nieuwe top tussen hem en president Reagan slechts kan plaats hebben als er ,,een atmosfeer met uitzicht op concrete akkoorden" bestaat.

In de uiteenzetting van Gorbatsjow zagen de voorstellen er aldus uit:

- Verlenging van de geldigheid van het uit 1972 daterende ABM-akkoord ter beperking van strategische afweer met 15 jaar;
- Beperking van de research voor SDI tot het laboratoriumstadium;
- Een afspraak over een gelijk aantal strategische systemen (land- en zeeraketten, alsmede zware bommenwerpers) voor beide supermachten en – als de Amerikanen daarvoor voelen – een beperking van de aantallen van deze systemen met 50 procent;
- Een aparte overeenkomst voor middellange-afstandswapens waarmee de supermachten elkaars territorium kunnen bereiken;
- Een ,,nul-optie" voor de middellange-afstandswapens in West-Europa en de SS-20 in de Europese zone van de USSR, onder bevriezing van het aantal SS-20's in Azië en de kernmachten van Frankrijk en Groot-Brittannië.

Gorbatsjow beschuldigde in zijn toespraak Washington ervan stelselmatig onderhandelingen over ontwapening te ,,saboteren". Volgens de Sowjet-leider doet het Amerikaanse optreden ,,twijfel rijzen" aan de bereidheid van de VS-regering om een nieuwe topontmoeting te houden.

Reactie Witte Huis

Larry Speakes, woordvoerder van het Witte Huis, liet op 17 juni weten, dat president Reagan bereid was voor het einde van 1986 Sowjet-partijleider Michail Gorbatsjow te ontmoeten, zelfs zonder vooruitzicht op overeenstemming over belangrijke kwesties.
,,Het is goed om bijeen te komen. Elke bijeenkomst bevordert het proces, dat tot akkoorden moet leiden", aldus Speakes.

Voorstellen Warschaupact m.b.t. conventionele bewapening. Reacties in *NAVO*

De zeven landen van het Warschaupact hebben op 11 juni op een bijeenkomst in Boedapest de NAVO-landen voorgesteld ,,in het begin van de jaren negentig een vermindering met bijna 25% van de grondstrijdkrachten en van de tactische luchtstrijdkrachten van beide allianties" door te voeren.
Daarbij zouden ook de tactische kernwapens (bereik tot 1.000 km) betrokken moeten worden.
Als eerste stap zou in het reductiegebied – Europa van de Atlantische Oceaan tot de Oeral – binnen één a twee jaar een vermindering met 100.000 tot 150.000 man inclusief luchteenheden moeten plaatsvinden.
Als een soort vertrouwen wekkende maatregel zou de vermindering eerst langs de grenzen tussen Oost en West moeten beginnen
De Warschaupactlanden verklaarden zich bereid tot controle-afspraken, met inbegrip van inspecties ter plaatse.
In hun ,,appel van Boedapest" zeiden de Warschaupactlanden eveneens bereid te zijn de onderhandelingen in Wenen over wederzijdse troepenvermindering in Centraal Europa (MBFR) te ,,verbreden".
Als mogelijkheid voor overleg werd ook een nieuw onderhandelingsforum van de Europese staten plus de VS en Canada genoemd.
Deskundigen van de NAVO-landen kwamen op 17 juni in Brussel bijeen om het voorstel van het Warschaupact aan een eerste evaluatie te onderwerpen. Zij concludeerden, dat het voorstel ,,te weinig gepreciseerd" was en ,,op het eerste gezicht onaanvaardbaar" leek.

In NAVO-kringen is het voorstel volgens welingelichte zegslieden met grote scepsis ontvangen. De opeenvolging van wapenbeheersingsvoorstellen van Sowjet-leider Gorbatsjow leidt zo langzamerhand tot een zekere vermoeidheid, zo stelde een deelnemer aan het beraad vast. Hij voorspelde dat de NAVO-landen het voorstel naast zich neer zullen leggen.
In Brussel wordt vastgesteld dat de propagandistische opzet van het Warschaupact-voorste1 in schrille tegenstelling staat tot het volledig gebrek aan vooruitgang bij concrete onderhandelingen over wapenbeheersing.
Verwezen wordt naar het MBFR-overleg in Wenen, dat zijn dertiende jaar is ingegaan en waar een concessie van de kant van de westelijke landen, eind vorig jaar, door de oostelijke landen (Sowjet-Unie, DDR, Tsjechoslowakije) is beantwoord met een verharding van hun positie.
Ook de Stockholmse conferentie over vertrouwenwekkende maatregelen ter vermindering van het risico van een conventioneel conflict in Europa verkeert nog steeds in een impasse.
Zowel in de Zweedse hoofdstad als in Wenen toont de Sowjet-Unie zich niet bereid tot effectieve controle en vertrouwenwekkende maatregelen ter verificatie van afspraken over troepenreductie, de aankondiging van militaire manoeuvres of zelfs informatie nver de sterkte van de strijdkrachten - allemaal vraagstukken die in veel grotere omvang en reikwijdte ook aan de orde zijn bij het veel breder opgezette jongste voorstel uit Boedapest.
De NAVO-deskundigen menen dat de bereidheid tot onderhandelen die Gorbatsjow met zijn verstrekkende voorstellen beoogt te demonstreren bij de diverse onderhandelingsfora moet blijken.
In Brussel wordt het Sowjet-optreden gezien als een poging de publieke opinie in het Westen te beïnvloeden en verwijdering tussen de Verenigde Staten en West-Europa tot stand te brengen.
Of Moskou dit eveneens nastreeft met zijn jongste voorstel in Genève over vermindering van de nucleaire bewapening – waarop tot nu toe alleen uit Washington voorzichtig positief is gereageerd – zeiden de zegslieden in Brussel niet te kunnen beoordelen.

Meer details m.b.t. Sowjet-voorstellen over kernwapens

In NAVO-kringen zijn op 20 juni meer bijzonderheden bekend gemaakt over de voorstellen, die de SU op 11 juni bij de onderhandelingen in Genève had ingediend en die door de Amerikaanse president Reagan op 19 juni als een ,,mogelijk keerpunt" in de onderhandelingen waren verwelkomd.

De Sowjet-Unie bleek bereid te zijn haar kernbewapening voor de korte afstand in Europa alsmede het bestaande aantal SS-ZO-raketten in Azië te bevriezen als onderdeel van een akkoord met de VS over verwijdering van alle kernwapens voor de middellange afstand in Europa (INF).
Moskou handhaafde de eis, dat de Franse en Britse kernarsenalen niet mochten worden uitgebreid, hetgeen voor Parijs en Londen onaanvaardbaar blijft.
Moskou zou te kennen gegeven hebben, dat het bereid is verregaande verificaties van een INF-akkoord toe te staan.
Met de voorgestelde bevriezing van de kernwapens voor de korte afstand (SRINF) komt de Sowjet-Unie tegemoet aan bezwaren van de Verenigde Staten.
In het laatste Amerikaanse INF-voorstel wordt, mede op aandringen van de Europese NAVO-landen, aangedrongen op afspraken over beheersing van de kernbewapening voor de korte afstand.
In deze categorie wapens beschikt de Sowjet-Unie over een groot overwicht op de NAVO-strijdkrachten.
Dat zou zich extra doen gevoelen als de middellange afstandswapens compleet worden geëlimineerd. Dat laatste is de kern van zowel het laatste Russische als het Amerikaanse INF-voorstel.
De Amerikaanse eis dat ook alle SS-20's uit Azië moeten worden opgeruimd, is door Moskou dus afgewezen. Reagan leek aanvankelijk met een halvering van het aantal SS-20's (179) in het Aziatische deel van de Sowjet-Unie genoegen te willen nemen. Onder druk van de Europese bondgenoten en van Japan en China wil Washington dat ook de SS-20's in het

Verre-Oosten worden geëlimineerd in het kader van een alomvattend akkoord.
Met hun bereidheid tot vergaande verificatie ter controle van de naleving van een INF-overeenkomst, zouden de Sowjets tegemoet willen komen aan de eis van de NAVO-landen dat bij de INF-wapens een globaal evenwicht met gelijke plafonds tot stand moet komen. Dit zou van Westduitse zijde zijn geconcludeerd uit een toelichting die Sowjet-onderhandelaar Karpow in Bonn over de nieuwe voorstellen heeft verstrekt.
De verlenging van het ABM-verdrag (dat defensie tegen raketten verbiedt) met vijftien jaar is door Moskou als een absolute voorwaarde gepresenteerd in ruil voor de ,,concessie" dat laboratoriumonderzoek naar Strategische Defensie (SDI) zal worden toegestaan, aldus een toelichting bij de NAVO.
Betwijfeld wordt of dit bod voor Washington aanvaardbaar zal zijn, temeer omdat niet duidelijk is wat Moskou onder laboratoriumonderzoek verstaat.
Bij de strategische wapens streeft Moskou blijkens het voorstel naar een interim-akkoord dat voorziet in een reductie met dertig procent tot het niveau van 8000 kernkoppen en 1600 strategische overbrengingsmiddelen (raketten, vliegtuigen, kruisraketten) voor beide partijen. Deze plafonds wijken af van die in het oude Sovjet-voorstel (respectievelijk 6000 en 1680) en worden als realistischer beoordeeld.
Bij een dergelijk interim-akkoord over de strategische wapens kunnen de zogenaamde forward based systems (FBS's, vliegtuigen in Europa en vliegdekschepen in de Europese wateren, vanwaar Sowjet-grondgebied kan worden bereikt) volgens Moskou buiten beschouwing blijven. Daaraan is wel de eis gekoppeld dat een bevriezing van het huidige niveau aan FBS's (circa 1700 wapensystemen) wordt overeengekomen.

In het oorspronkelijke Russische 50-procents reductievoorstel werden de forward based systems meegeteld als strategische systemen omdat ze Sowjet-grondgebied kunnen bereiken.
De Verenigde Staten hebben deze opvatting altijd als onrealistisch afgewezen. Reeds tijdens de onderhandelingen over de SALT-akkoorden over de strategische kernbewapening was dat het geval. Moskou is dus nu aan dit Amerikaanse verlangen tegemoet gekomen.
In het kader van de voorgestelde interim-oplossing voor strategische wapens zijn de Sowjets ook bereid af te zien van het eerder geëiste verbod van anti-satelliet wapens en wat Moskou noemt ,,aanvalwapens in de ruimte".
Gehandhaafd bleef de eis, dat alle kruisvluchtwapens, die meer dan 600 km. kunnen afleggen, worden verboden.
Moskou wil wel daarnaast een bevriezing van de bewapening met kruisraketten op alle forward based systems. Bovendien zouden kruisraketten die vanaf schepen kunnen worden gelanceerd (SCLM's) alleen op specifieke types onderzeeërs en niet op oppervlakteschepen mogen worden geplaatst.
Een laatste eis is ten slotte dat geen nieuwe technologie voor op land geplaatste intercontinentale raketten (ICBM's) mag worden ontwikkeld.
Met al deze kwalitatieve en kwantitatieve beperkingen wil de Sowjet-Unie een rem zetten op Amerikaanse bewapeningsprogramma's, zoals de uitrusting van bommenwerpers en schepen met lange-afstandskruisraketten.
De verhoging van het toegestane plafond aan kernkoppen maakt het mogelijk dat deze programma's gedeeltelijk kunnen worden uitgevoerd en in zoverre wordt het Sowjet-voorstel als realistischer gezien.
De eis van geen nieuwe technologie voor ICBM's wordt beschouwd als een poging de ontwikkeling van de midgetman, een eenkoppige mobiele intercontinentale raket, in Amerika te verhinderen.
Op al deze onderdelen kunnen de Geneefse onderhandelingen tussen Moskou en Washington gemakkelijk stuklopen, zo zeggen NAVO-deskundigen.
Het kardinale twistpunt in Genève blijft echter SDI, het Amerikaanse onderzoek naar ruimtedefensie tegen raketten. Het uit 1972 daterende ABM-verdrag tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie verbiedt het ontwikkelen, testen en plaatsen van onderdelen van defensieve anti-raketsystemen. Het verdrag heeft een onbegrensde looptijd, maar kan door de partijen met een half jaar opzegtermijn worden beëindigd.

Uitspraken parlementen SU en VS

Op 20 juni hebben leden van de Opperste Sowjet, het parlement van de SU, er bij hun Amerikaanse collega's op aangedrongen president Reagan te houden aan naleving van het SALT-II verdrag. Tegelijkertijd hebben functionarissen van de Amerikaanse regering het Congres gekapitteld wegens het doen van uitspraken over hetzelfde onderwerp.
De Russische oproep was vervat in een resolutie die werd aangenomen tijdens een gemeenschappelijke zitting van de commissies voor buitenlandse zaken van de Opperste Sowjet.
In die resolutie werd tevens scherpe kritiek geuit op Reagans besluit het nooit geratificeerde verdrag ter beperking van de Strategische bewapening op te geven. Dit besluit werd beschreven als een ,,zeergevaarlijke stap op de weg naar verstoring van het hele regime van wapenbeperkingen en ondermijning van de mogelijkheden in de toekomst verdergaande akkoorden op dit gebied te sluiten".
In verband met dit alles werd de Amerikanen voorts voorgesteld op korte termijn een gezamenlijke bijeenkomst te houden om te praten over ieders zorgen aangaande strategische wapenbeheersingsakkoorden.
Ook de kwestie van een verbod op kernproeven zou ter sprake kunnen komen, aldus de resolutie. Dergelijke bijeenkomsten zouden geregeld kunnen worden gehouden, waarbij dan ook nieuwe akkoorden aan de orde kunnen worden gesteld.

De Sowjet-commissies werden onder andere toegesproken door de Russische nummer twee, Ligatsjow, die Reagans besluit zo gevaarlijk noemde dat het zou kunnen leiden tot beëindiging van het in 1972 gesloten ABM-verdrag. ,,(..) daardoor zou het risico van een kernoorlog vele malen groeien", zei hij.
De Amerikaanse regering reageerde tegelijk zeer kritisch op de aanvaarding van resoluties in het Congres waarin op blijvende naleving van SALT-II werd aangedrongen. Het ministerie van buitenlandse zaken beschuldigde de mensen hierachter ervan ,,onzenucleaire afschrikkingsmacht te ondermijnen'. Het State Department reageerde op niet-bindende resoluties in het Huis van Afgevaardigden en de Senaatscommissie voor de strijdkrachten.

Volgens een woordvoerder tonen der_ gelijke resoluties de Russen ,,dat ze hun verplichtipgen ten aanzien van wapenbeheersing of onze politiek van matiging in de toekomst niet serieus hoeven te nemen".

Sowjet-voorstellen voor inspectie

Het dagblad The *New* York Times van 22 juni meldde, dat de Sowjet-delegatie in Genève op 18 juni bereidheid had getoond om verificatiemaatregelen uit te werken voor raketten voor de lange afstand en voor het eerst enige concrete stappen daartoe had gesuggereerd.

Tot de verificatie-maatregelen die de Russen suggereerden behoren voorstellen om raketten te tellen wanneer die de fabriek verlaten, mobiele raketten te beperken tot vastgestelde gebieden en treinen die mobiele SS-24 raketten vervoeren duidelijk te markeren zodat ze gesignaleerd kunnen worden door Amerikaanse spionagesatellieten.
De voorstellen zijn in grote trekken gelijk aan verificatiemethodes die de VS eerder bij de INF-besprekingen in Genève hebben voorgesteld voor controle van middellange-afstandsraketten.

Brief Gorbatsjow aan Reagan

President Reagan heeft op 23 juni een persoonlijke brief ontvangen van Sowjet-leider Michail Gorbatsjow. Het Witte Huis wilde de inhoud ervan niet onthullen, maar een regeringsfunctionaris zei dat in de brief niet wordt gesproken over een datum voor een Amerikaans-Russische topconferentie of voor een ontmoeting van vertegenwoordigers van beide leiders ter voorbereiding van een topgesprek.

Reagan ontving Gorbatsjows brief, die in Witte-Huiskringen als ,,warm en positief" werd omschreven, uit handen van de nieuwe Sowjet-ambassadeur in Washington, Joeri Dubinin, die op 23 juni zijn geloofsbrieven kwam aanbieden.
De ambassadeur sprak veertig minuten met Reagan, en het gesprek werd na afloop in een verklaring van het Witte Huis ,,hartelijk en zakelijk" genoemd.

Amerikaanse geleerden plaatsen seismische apparatuur in kernproefgebied Sowjet-Unie

Op 6 juli is in Moskou een groep Amerikaanse geleerden aangekomen, die op 8 juli begonnen is met het plaatsen van seismische apparatuur in het kernproefgebied in de Sowjet-republiek Kazakhstan. Met deze apparatuur kan de kracht van ondergrondse kernproeven gemeten worden. Het was de eerste maal, dat de Sowjet-Unie het, plaatsen van een dergelijke apparatuur op haar grondgebied toestond.

De geleerden zijn aangesloten bij een particuliere organisatie, de National Resources Defense Council (NRDC).Deze organisatie tekende in mei een overeenkomst met de Sowjet-Academie van Wetenschappen. Daarbij werd afgesproken, seismische apparatuur te plaatsen op drie plaatsen in het gebied van Semipalatinsk in de Sowjet-republiek Kazakhstan.
Met de apparatuur kan de kracht van kernproeven worden gemeten, maar ook die van aardbevingen en zelfs die van Amerikaanse kernproeven.
De Amerikaanse zowel als de Sowjet-regering zullen kunnen beschikken over de gegevens die de NRDC via de apparatuur in Semipalatinsk in handen krijgt.
Twee Amerikanen zullen, bijgestaan door Sowjet-geleerden, de apparatuur blijven bemannen.
De Amerikanen hebben zich met het oog op de verificatieproblemen steeds verzet tegen een gezamenlijk moratorium op kernproeven. Volgens de Sowjet-Unie is het technisch voor Amerikaanse en Sowjet-geleerden goed mogelijk het gedrag van de andere partij te verifiëren; dat geldt zeker voor de Amerikanen, die meetstations hebben die veel dichter bij het Sowjet-proefgebied liggen dan omgekeerd.
De Sowjet-Unie heeft zich niettemin eerder dit jaar bereid getoond Amerikaanse geleerden in staat te stellen verificatieapparatuur te installeren in Semipalatinsk. De NRDC wil gelijksoortige apparatuur installeren in de buurt van het Amerikaanse proefgebied in de woestijn van Nevada.
Hoewel de apparatuur in Semipalatinsk mede wetenschappelijke doeleinden heeft – namelijk om de verplaatsing van ondergrondse schokgolven na een kernproef of een aardbeving te meten – wil de NRDC bijdragen tot een wereldwijd verbod op ondergrondse kernproeven. De Amerikaanse regering heeft geen standpunt ingenomen ten aanzien van het initiatief van de organisatie.

VS sluiten spoedig verbod op kernproeven uit

Woordvoerders van de Amerikaanse regering hebben op 16 juli laten weten, dat de VS-regering de mogelijkheid van een spoedig verbod op kernproeven uitsloot. In de op 22 juli te beginnen besprekingen met de SU over kernproeven zouden de VS zich concentreren op middelen om de nog toegestane proeven te verifiëren.

De verklaring van de VS-regering kwam kort nadat de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze in Londen had laten weten, dat de besprekingen tussen de SU en de VS over het beperken van kernproeven zouden worden hervat.

Woordvoerder Edward Djerejian van het Witte Huis liet in een reactie hierop weten ,,Een alomvattend verbod op kernproeven blijft een doel op lange termijn". Maar Djerejian wees erop dat een verbod op ondergrondse kernproeven pas zou kunnen worden overwogen ,,wanneer we brede, diepgaande en te controleren verminderingen van kernwapens hebben, aanzienlijke verbeterde mogelijkheden tot verificatie, uitgebreide vertrouwen-versterkende maatregelen en groter evenwicht in conventionele wapens".

Besprekingen over beperking kernproeven en naleven SALT-II in Genève begonnen

Op 22 juli zijn in Geneve besprekingen begonnen tussen de VS en de SU enerzijds over de beperking op kernproeven en anderzijds over de naleving van het SALT-II verdrag
Op de eerste dag van de besprekingen over de beperking van kernproeven is overeengekomen. dat gepraat zou gaan worden over ,,alle problemen verbonden met kernproeven". De Sowjet-Unie zou dus haar voorstellen voor een volledig verbod op kernproeven aan de orde kunnen stellen, terwijl de VS toetsingsproblemen ter tafel kon brengen

De besprekingen over de naleving van het SALT-II akkoord vonden plaats in het kader van de Amerikaans-Russische Permanente Overlegcommissie, die in 1972 werd ingesteld voor overleg over het naleven van nucleaire verdragen en het bespreken van klachten over schendingen van dergelijke verdragen. Moskou had om een speciale zitting van de commissie gevraagd na de verklaring van president Reagan over de naleving van SALT-II van 27 mei (pag. 726/2-1986)/

Brief president Reagan aan *Gorbatsjow*

VS-president Reagan heeft op 25 juli een brief aan Sowjet-partijleider Gorbatsjow verstuurd. In de bekendmaking hierover van het Witte Huis werd gezegd, dat het ging om een ,,privéschrijven". Over de inhoud ervan werd niets meegedeeld.
De brief was een antwoord op die van Gorbatsjow aan Reagan van 23 juni.

Over de inhoud van Reagans brief was overleg gevoerd met de bondgenoten.

Eerder was uit Amerikaanse regeringskringen al vernomen dat president Reagan zich in deze brief bereid zou verklaren de invoering van het Strategisch Defensie Initiatief (SDI) vijf tot zeven jaar uit te stellen in ruil voor expliciete Russische instemming met invoering van SDI door één of beide supermogendheden aan het eind van deze periode.
De directeur van het SDI-onderzoeksprogramma, generaal Abrahamson, heeft overigens gezegd dat het nog jaren zal duren voor de VS een begin kunnen maken met de invoering van het raketafweersysteem in de ruimte.
In Gorbatsjows brief van 23 juni werd gevraagd om een verlenging van de opzegtermijn van het ABM-verdrag, dat het gebruik van raketafweersystemen beperkt en installatie van zo'n systeem in de ruimte verbiedt, van zes maanden tot 15 a 20 jaar. In ruil daarvoor was Gorbatsjow bereid het aantal offensieve kernraketten met 30 procent te verminderen.
Intussen begon de Russische onderminister van buitenlandse zaken Alexander Bessmertnitsj op 26 juli verreikende besprekingen met Amerikaanse functionarissen, zo meldt het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken.
Op 28 juli juli spreekt hij minister van buitenlandse zaken Shultz.
Een Amerikaanse zegsman noemde zijn bezoek een ,,positievestap bij het leggen van de basis voor een mogelijke top aan het eind van 1986". Hij zei dat echter geen dramatische doorbraak moest worden verwacht van de gesprekken. hoewel ,, er nieuwe aanwijzingen zijn van een Russische bereidheid de basis te leggen voor de top".

Programma voor totstandkoming tweede top

Na afloop van de besprekingen van vice-minister Bessmertnitsj in Washington maakte op 29 juli president Reagan bekend, dat de VS en de SU overeenstemming hadden bereikt over een programma van voorbereidende besprekingen, dat moest leiden tot een tweede topconferentie tussen de president en partijleider Gorbatsjow.

Tot deze voorbereidingen behoort een bezoek van de Russische minister van buitenlandse zaken, Sjewardnadze, aan Washington op 19 en . 20 september.
President Reagan zei op 29 juli in een redevoering in het Witte Huis dat het programma van voorbereidende besprekingen ,,kan leiden tot een produktieve topconferentie later dit jaar". ,,Onze onderhandelingen over wapenvermindering met de Sowjet-Unie zullen nog een lang en moeizaam proces zijn", zo zei de president. ,,Maar voor het eerst staan we nu niet alleen in de goede richting op de weg naar de vermindering en uiteindelijke eliminatie van kernwapens, we zijn die weg ook werkelijk ingeslagen".
Reagan herhaalde in zijn rede nog eens zijn voornemen om het SDI-programma in ieder geval verder tot ontwikkeling te brengen, maar liet een tot dusver steeds daaraan toegevoegde frase achterwege dat SDI geen inzet van onderhandelingen mocht worden. In plaats daarvan zei bij nu dat SDI niet ,,wegonderhandeld'' mag worden.

SALT-II overleg zonder resultaat afgebroken

De besprekingen tussen de VS en de SU in Geneve over de toekomst van het SALT-II verdrag zijn op **30** juli in een impasse geëindigd.

In een verklaring van de SU, die op 30 iuli door persbureau Tass werd verspreid, werd gezegd, dat in de bijeenkomsten van de Permanente Commissie de Amerikaanse delegatie was gewezen op de ,,uiterstgevaarlijke consequenties van de weigering van de Verenigde Staten om zich te houden aan de bepalingen van SALT-II en SALT-I".

Overleg kernproeven verdaagd

In een gemeenschappelijk communiqué hebben de Amerikaanse en de Sowjet-delegaties, die zich in Geneve bezig hielden met beperkingen op kernproeven, op 31 juli meegedeeld, dat zij hun overleg tot september hadden verdaagd.

,,Amerikaanse en Russische deskundigen hebben besprekingen gevoerd over het hele scala van onderwerpen die betrekking hebben op het nemen van kernproeven", aldus het korte communiqué, waarin verder werd gesproken over

,,uitvoerige discussies'' en een ,,gedetailleerde uitwisseling van gezichtspunten''.
Officiële woordvoerders van beide partijen weigerden commentaar te leveren op liet verloop van het overleg.
Naar verluidt hebben de Russen tijdens de besprekingen opnieuw aangedrongen op een volledig verbod op kernprocvcn, en hebben de Amerikanen weer de nadruk gelegd op de noodzakelijkheid om te komen tot betrouwbare methodes voor controle op de naleving van twee bestaande verdragen die beperkingen opleggen aan kernproeven.
Westerse diplomaten zeiden dat de besprekingen deel uitmaakten van een serie inspanningen die tot doel hebben de meningsverschillen tussen beide landen te verkleinen vóór een tweede topconferentie tussen president Reagan en Sowjet-leider Michail Gorbatsjow
De Amerikaanse deskundigen werden geleid door Robert Parker, plaatsvervangend onderdirecteur van de ACDA. het Amerikaanse Bureau voor wapenbeheersing en ontwapening, en de Sowjet-delegatie werd aangevoerd door Andronik Petrosijants, voorzitter van het staatscomité voor het gebruik van atoomenergie.
De regering-Reagan hoopt dat de besprekingen de weg kunnen vrijmaken voor het voorleggen aan de Senaat van twee verdragen uit de jaren zeventig die nooit door de VS zijn geratificeerd. Het ene verdrag, van 1974, beperkt de explosieve kracht die bij ondergrondse proeven met kernwapens mag vrijkomen tot 150 kiloton. Het andere verdrag, daterend van 1976, staat kernproeven toe voor niet-militaire doeleinden.

Akkoorden over culturele uitwisseling

De Verenigde Staten en de Sowjet-Unie hebben op 5 augustus laten weten dat ze dertien uitwisselingsakkoorden zullen tekenen die de contacten op het gebied van cultuur, gezondheid en onderwijs kunnen terugbrengen op het niveau van de jaren zeventig.
Volgens de akkoorden, die uitgewerkt zijn tijdens een bezoek van een week van een Russische delegatie aan Washington, zullen beide landen kunsttentoonstellingen uitwisselen, zullen meer studenten in elkaars land kunnen studeren en zullen er gemeenschappelijke onderzoeksprogramma's opgezet worden.
De komende twee jaar zullen exposities uitgewisseld worden van schilderijen uit de periode 1840-1910. ,,Dit is nog maar het begin'', zei Stephen H. Rhinesmith, de coördinator van het Amerikaanse uitwisselingsinitiatief.
President Reagan en partijleider Gorbatsjow kwamen tijdens hun ontmoeting in Genève in november vorig jaar overeen de culturele banden weer aan te halen, die de VS hadden afgekapt na de Russische interventie in Afghanistan eind 1979.
Hoewel de VS deze interventie nog steeds veroordelen en de moslim-guerrillastrijders materieel steunen, heeft Reagan gezegd dat deze akkoorden kunnen helpen ,,openheid, eerlijke gedachtenuitwisseling en zo kansen te scheppen voor de twee volkeren om elkaar beter te leren kennen''.

Amerikaanse delegatie *o.l.v. Paul Nitze* overlegt *in* Moskou

Een groep hoge Amerikaanse wapenexperts o.l.v. Paul Nitze is op 10 augustus in Moskou aangekomen en heeft daar tot 12 augustus overleg gevoerd met Sowjet-functionarissen. De besprekingen hebben geen direkte resultaten opgeleverd, maar werden door de woordvoerder van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken Gennadi Gerasimow beschreven als ,,zakelijk''.
Op een persconferentie op 12 augustus wilde Gerasimow geen commentaar geven op de inhoud van de besprekingen, die in totaal 11 uur hadden geduurd. Maar hij zei. dat de Sowjet-Unie hoopte, dat de besprekingen niet zonder resultaat zouden blijven.
Gerasimow oefende kritiek op ,,sommige kringen in Washington'', die volgens hem SDI behandelen ,,als een heilige koe, die de cowboy niet mag verliezen''.

TV-toespraak Gorbatsjow. Sowjet-moratorium op kernproeven opnieuw verlengd

Sowjet-partijleider Michail Gorbatsjow heeft op 18 augustus in een TV-toespraak bekendgemaakt, dat het Sowjet-moratorium op ondergrondse kernproeven tot 1 januari 1987 werd verlengd in de hoop. dat president Reagan op de Sowjet-Amerikaanse top later in 1986 zou instemmen met een algehele stopzetting van kernproeven. Een Amerikaanse woordvoerder heeft het initiatief onmiddellijk als ,,propaganda'' van de hand gewezen en gezegd dat een stopzetting van de Amerikaanse kernproeven niet in het belang van de VS en zijn bondgenoten is.

Gorbatsjow zei dat het Politburo ,,alle voors en tegens'' over een verlenging van het moratorium tegen elkaar heeft afgewogen. Hij maakte duidelijk dat er binnen de Sowjet-Unie druk is uitgeoefend om de ondergrondse kernproeven te hervatten: ,,In de brieven en uitspraken van Sowjet-mensen klinkt soms een bezorgde toon door: is het verstandig het moratorium te verlengen? Is het risico niet te groot? Loopt de veiligheid geen gevaar?'' Maar, zo maakte Gorbatsjow duidelijk, Moskou blijft hopen dat de VS het Sowjet-voorbeeld zullen volgen.
,,Ik doe uit naam van het Sowjet-volk een beroep op de wijsheid en de waardigheid van de Amerikanen om een nieuwe historische kans op een beëindiging van de wapenwedloop niet te laten lopen. Ik doe een beroep op president Reagan om de huidige situatie opnieuw en onpartijdig te bezien, al het oppervlakkige terzijde te schuiven en vooroordelen over de USSR en haar buitenlands beleid te overwinnen''.
Gorbatsjow gaf een somber beeld van de Sowjet-Amerikaanse betrekkingen, Hij noemde het ongeluk in Tsjernobyl en de ontploffing van het Amerikaanse ruimteveer als bewijzen voor de noodzaak om de wapenwedloop te beëindigen. ,,De Sowjet-Unie heeft er vertrouwen in dat akkoorden over de stopzetting van kernproeven snel kunnen worden bereikt en nog dit jaar kunnen worden getekend op de Sowjet-Amerikaanse topontmoeting. Die gebeurtenis zou zonder twijfel het belangrijkste concrete resultaat van de ontmoeting zijn, een aanzienlijke stap op weg naar de beëindiging van de wapenwedloop.''

In zijn toespraak, waarin Gorbatsjow geen melding maakte van het jongste Sowjet-Amerikaanse overleg van ontwapeningsdeskundigen in Moskou noch van Reagans brief van eind juli, schilderde de Sowjet-leider zijn land af als een onvermoeibaar kampioen van de ontwapening.

Gorbatsjow somde alle Sowjet-voorstellen van de laatste maanden op en verweet de Amerikanen er niet serieus op te hebben gereageerd. ,,We staan tegenover de weigering de kernproeven te beëindigen, maar we weten met wie we te maken hebben en derhalve is de veiligheid van ons land ons heilig. Dat moet iedereen duidelijk zijn. We gaan van dat standpunt uit bij het beantwoorden van elke uitdaging van de VS, inclusief het beruchte SDI.''
Op dat SDI zal de Sowjet-Unie. zo zei hij, een afdoende antwoord vinden, dat ,,niet zal zijn wat de VS verwachten, maar dat wel SDI van zijn waarde berooft.''

Gorbatsjow zei op 18 augustus dat de VS sinds midden vorig jaar achttien kernproeven hebben genomen. Hij wees het argument van de verificatieproblemen van de hand. Amerikaanse geleerden, zei hij, zijn met verificatie-apparatuur aanwezig in het Sowjet-proefgebied, hetgeen aantoont dat Moskou geen bezwaar heeft tegen internationale controle op de naleving van een verbod op kernproeven.
Waar het Washington werkelijk om gaat, aldus Gorbatsjow, is het voornemen de Sowjet-Unie economisch uit te putten en politiek te verzwakken. ,.Als Washington zijn beleid baseert op zulke foutieve uitgangspunten kan het de weg van de eerlijke akkoorden niet bewandelen.''

In Santa Barbara, Californië, waar president Reagan vakantie houdt, zei Reagans woordvoerder Larry Speakes op 18 augustus dat een moratorium op kernproeven ,,niet in het veiligheidsbelang'' is ,,van de Verenigde staten, onze vrienden of onze bondgenoten''.
Hij noemde Amerikaanse kernproeven ,,eensleutelelement van onze afschrikwekkende macht''.
Een andere hoge regeringsfunctionaris, die anoniem wilde blijven, zei: ,,We zien een heleboel propaganda in deze aankondiging. Verlenging van het moratorium kost hun niet veel. Aan de andere kant kunnen de Verenigde

Staten duidelijk niet aan een moratorium meedoen."
In Washington is de laatste maanden herhaaldelijk gezegd dat de Russen indertijd hun eenzijdige moratorium aankondigden nadat zij een omvangrijke serie kernproeven hadden voltooid.
Witte-Huiswoordvoerder Speakes zei dat modernisering van de Amerikaanse strijdkrachten, inclusief het testen van nieuwe kernwapens, een belangrijke voorwaarde is voor succesvolle onderhandelingen over wapenbeheersing. Op de vraag welke voorwaarden nodig zouden zijn voar een akkoord over een verbod op kernproeven zei hij: .,De basis is dat beide partijen weten wat er gaande is. en dat er geen sprake is van bedrog."
Gennadi Gerasimow, de woordvoerder van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken, toonde zich op 19 augustus teleurgesteld over de weigering van de VS zich aan te sluiten bij het Sowjet-moratorium. Maar Moskou heeft de hoop niet opgegeven, dat ,,gezond verstand en redelijkheid" de VS uiteindelijk toch tot een akkoord met de VS zullen brengen.

Persconferentie stafchef Achromejew

In Moskou gaf de stafchef van de Sowjet-strijdkrachten en vice-minister van defensie maarschalk Sergei Achromejew op 25 augustus een persconferentie, waarop hij verklaarde, dat het eenzijdige moratorium op het houden van ondergrondse kernproeven van de Sowjet-Unie de Verenigde Staten enig voordeel oplevert.

Achromejew zei dat de civiele en militaire leiding van de Sowjet-Unie had besloten om de eenzijdige kernstop tot 1 januari 1987 voort te zetten omdat de politieke voordelen ervan opwegen tegen de achterstand die het nucleaire programma van het land erdoor oploopt. ,,We moesten een zekere schade voor onszelf accepteren, maar we hielden er rekening mee dat die schade te verdragen was," aldus Achromejew. De VS hebben sinds het Sowjet-moratorium op 6 augustus vorig jaar van kracht werd achttien kernproeven gehouden, waarvan drie onaangekondigde proeven van geringe kracht. zo zei de stafchef van de Sowjet-strijdkrachten. ,,Vanuit strikt militair oogpunt levert het houden van kernexplosies – en zeker achttien in een jaar – de Verenigde Staten bepaalde zuiver militaire voordelen op," zo zei Achromejew. ,,We moeten dat eenvoudig onder ogen zien."
,,Maar wat betreft de omvang van die voordelen, dat is een heel ander verhaal... Ik moet vaststellen dat het evenwicht tussen Oost en West niet is verstoord, het is gehandhaafd," aldus Achromeiew.
Op zijn persconferentie waarschuwde Achromejew verder dat de Sowjet-Unie als antwoord op het Amerikaanse programma voor ruimtedefensie, het strategisch defensie-initiatief (SDI), wel eens met zulke verrassingen zou kunnen komen dat Washington gedwongen zou worden ijlings een ander systeem te zoeken.
,,Het is noodzakelijk dat we snel een antwoord vinden en dat zal niet zijn op de manier die de VS denken, het zal een antwoord zijn dat de waarde van het Starwarsprogramma te niet doet."

OOST-EUROPA

JOEGO-SLAVIË

ONLUSTEN IN KOSOVO (vervolg)

Naar aanleiding van de talrijke protesten en demonstraties door Servische en Montenegrijnse bewoners van de provincie Kosovo (zie pag. 719/2 e.v.) werd in maart 1986 een parlementair onderzoek ingesteld naar de situatie in het gebied. Op 9 april berichtte het persbureau Tanjug dat het onderzoek had uitgewezen dat dc spanning in het gebied tussen etnische Albanezen enerzijds en Serviërs en Montenegrijnen anderzijds snel toenam. Het onderzoek erkende de juisthuid van de talrijke klachten van Serviërs en Montenegrijnen, die door Albanezen werden bedreigd en aangevallen en die met hun klachten geen gehoor vonden bij de plaatselijke overheid.
Het staatspresidium had naar aanleiding van het verslag van de onderzoekscommissie maatregelen aangekondigd om de spanningen in Kosovo te verminderen

In Kosovo wonen 1,4 miljoen etnische Albanezen tegen 200.000 Serviërs en Montenegrijnen. Als gevolg van de spanningen waren sinds 1981 ruim 40.000 Serviërs en Montenegrijnen uit Kosovo weggetrokken, waardoor hun aandeel aan de totale bevolking van het gebied tot beneden de 10% was gedaald.

Nieuwe veroordelingen

Op 22 mei 1986 werden 27 etnische Albanezen veroordeeld tot gevangenisstraffen van drie maanden tot dertien jaar wegens ,,vijandelijke activiteiten". Het hof in Pristina, de hoofdstad van de provincie Kosovo, zei in zijn vonnis dat de veroordeelden hadden geprobeerd illegale veranderingen in de grondwet en het economische systeem van Joego-Slavië aan te brengen. Het doel van de 27, die samen met een grote groep anderen in dec. 1985 waren opgepakt, was volgens het hof alle door etnische Albanezen bevolkte Joegoslavische gebieden te verenigen tot een Albanese republiek binnen Joego-Slavië. De afscheidingsbeweging (,,de marxisten-leninisten van Kosovo") zou bovendien contacten met de Albanese ambassade in Wenen hebben onderhouden.

In Skopje, de hoofdstad van de republiek Macedonië, werden op 26 mei 9 studenten van Albanese afkomst veroordeeld tot gevangenisstraffen van 7 tot 15 jaar. Volgens het blad Vecernje *Novosti* (27-5-1986) werden de 9 ervan beschuldigd lid te zijn van de verboden politieke groepering ,,Marxisten-Leninisten van Kosovo".
Tijdens soortgelijke processen werden op 4 juni in Vranje 4 etnische Albanezen veroordeeld tot max. zeseneenhalf jaar gevangenisstraf, en op 5 juni in Pristina 10 Albanezen tot gevangenisstraffen van één tot elf jaar. Allen werden ervan beschuldigd lid te zijn van de urganisatie ,,Marxisten-Leninisten van Kosovo", en tot pogingen het grondwettelijk systeem van Joego-Slavië omver te werpen.

Nieuwe processen tegen nationalisten

Op 3 sept. 1985 veroordeelde een districtsrechtbank in de Bosnische Stad Mostar zes Joegoslaven tot gevangenisstraffen variërend van 8 maanden tot 3½ jaar. De zes werden schuldig bevonden aan het ontplooien van staatsvijandige activiteit. De voornaamste verdachte in het proces, de 33-jarige Risto Radovic, werd ervan beschuldigd bijeenkomsten van de Tsjetnik-beweging te hebben georganiseerd voor Joegoslavische gastarbeiders in Wenen. De Tsjetniks waren Servische royalisten, die tijdens de Tweede Wereldoorlog gevochten hadden tegen Tito's partizanen. Radovic, die 3½ jaar kreeg, en de andere veroordeelden zouden vanuit Oostenrijk propagandamateriaal van de beweging naar Joegoslavië hebben gebracht en daar gedistribueerd hebben.

Op 17 september begon in Mostar een proces tegen vier jonge Joegoslaven, die beschuldigd werden van terrorisme. Zij zouden van plan zijn geweest een school op te blazen en een bomaanslag te plegen op een monument voor de slachtoffers van het fascisme in de Tweede Wereldoorlog. De vier zouden zijn geïnspireerd door de Ustasha-beweging, de nationalistische Kroaten die in de oorlog een eigen staat onder Duitse protectie hadden. Zij werden veroordeeld tot gevangenisstraffen van max. 4 jaar en 4 maanden.
Twee katholieke, Kroatische priesters werden op 27 aug. 1983 door een rechtbank in Tivat, Montenegro, veroordeeld tot dertig dagen gevangenisstraf omdat zij, volgens een mededeling van het persbureau Tanjug, een groep Servische toeristen beledigd hadden en hen verhinderd hadden een kerk en een klooster te bezichtigen. Beide priesters hadden volgens het bericht bovendien Kroatisch-nationalistische opmerkingen gemaakt en het bestaan van Joego-Slavië geloochend. Eind september werden de priesters in hogere instantie veroordeeld tot vijftig dagen hechtenis.
In de deelrepubliek Bosnië-Herzegovina werden op 8 april 1986 bij twee afzonderlijke processen twee geestelijken - een islamiet en een katholiek -

veroordeeld wegens het ,,aanzetten tot nationale en religieuze haat".

Een rechtbank in Banja Luka veroordeelde de katholieke priester Filip Lukcnda tot vier jaar gevangenisstraf. In privégesprekken had hij tussen 1978 en 1985 in Bosnië wonende Kroaten opgeroepen uit Bosnië te emigreren en als reden daarvoor de ,,druk van Serviers en islamieten" op te geven. Hij had zich ook uitgesproken tegen religieus gemengde huwelijken en in zijn preken gepleit tegen het gebruik van het (door Serviërs gebruikte) kyrillische schrift.
Een rechtbank in Zenica veroordeelde de imam Halil Mehtic tot drie jaar gevangenisstraf. Hij had naar het oordeel van de rechtbank jarenlang ,,systematisch nationale en religieuze haat aangewakkerd" door de islamieten op te roepen het gezelschap van Serviërs en Kroaten te vermijden. Ook hij had tegen gemengde huwelijken geageerd. Tijdens het proces had Mehtic ontkend schuldig te zijn en gezegd dat het proces ,,door de veiligheidsdienst in scène was gezet".
In Bosnië-Herzegovina maken Serviërs en Kroaten zestig procent van de bevolking uit, islamieten veertig procent.

Proces tegen oorlogsmisdadiger Artukovic

Op 14 april 1986 begon in de Kroatische hoofdstad Zagreb het proces tegen de 86-jarige Andrija Artukovic, die beschouwd werd als een van de belangrijkste nog levende oorlogsmisdadigers.

Artukovic, bijgenaamd ,,de beul van de Balkan", was tijdens de Tweede Wereldoorlog minister van binnenlandse zaken en van justitie van de fascistische marionettenregering van Ante Pavelic in Kroatie. In mei 1945 slaagde hij er in via Ierland naar de Verenigde Staten te ontsnappen, waar hij zich in Los Angeles vestigde. Sinds 1931 had Belgrado getracht hem uitgeleverd te krijgen. Pas op 12 febr. 1986 waren alle juridische middelen, waarmee Artukovic zich tegen de uitwijzing verzette, uitgeput en was hij op een vliegtuig naar Joegoslavië gezet.

Artukovic werd ervan beschuldigd verantwoordelijk te zijn voor de dood van 700.000 mensen. Hij zou herhaaldelijk persoonlijk opdracht hebben gegeven tot en aanwezig zijn geweest bij massamoorden op honderden burgers en partizanen en zijn ministerie was verantwoordelijk voor de bouw en de gang van zaken in concentratiekampen, waar duizenden joden, Serviërs, zigeuners en antifascistische Kroaten waren vermoord.
Op 7 mei eiste de openbare aanklager in het proces, Ivanka Pintar-Gajer, dat tegen Artukovic de doodstraf zou worden uitgesproken, om duidelijk te maken dat ,,misdaden niet ongestraft blijven". Tijdens het proces waren 26 getuigen gehoord en 19 verklaringen voorgelezen van mensen die te oud of te ziek waren om zelf in de rechtszaal te verschijnen. Volgens Pintar-Gajer had Artukovic zich ,,als trouw dienaar van de nazi- en fascistische bezetters schuldig gemaakt aan monsterlijke misdaden tegen de mensheid en aan volkerenmoord".
Op 14 mei werd Artukovic wegens oorlogsmisdaden ter dood veroordeeld. Het belangrijkste punt waarop hij schuldig werd bevonden, betrof de moord op honderden mannen, vrouwen en kinderen in dorpen die werden bewoond door leden van de Servische minderheid,
Het hooggerechtshof van de deelrepubliek Kroatië verwierp op 25 juli het beroep tegen het doodvonnis als ongegrond. Het Joegoslavische hooggerechtshof in Belgrado bekrachtigde op 2 september eveneens het doodvonnis tegen Artukovic.
In justitiële kringen in Belgrado ging men er echter van uit dat het vonnis tegen Artukovic hoogstwaarschijnlijk niet voltrokken zou worden, aangezien in Joego-Slavië mensen ouder dan zeventig niet worden geëxecuteerd.

Amerikanen gearresteerd

Op 8 okt. 1986 werd de 30-jarige Amerikaan Peter Ivezaj door een rechtbank in Titograd, de hoofdstad van Macedonië, veroordeeld tot zeven jaar gevangenisstraf wegens deelname aan anti-Joegoslavische betogingen in de Verenigde Staten.

De in Joego-Slavië geboren Ivezaj was van Albanese afkomst. Hij was in de jaren zeventig naar de Verenigde Staten geëmigreerd en daar tot Amerikaan genaturaliseerd. In augustus werd hij tijdens familiebezoek in Titograd gearresteerd, omdat hij in 1981 in de Verenigde Staten had deelgenomen aan demonstraties, waarmee werd geprotesteerd tegen het onderdrukken van de opstand van de Albanese minderheid in Kosovo. Joego-Slavië beschouwde Ivezaj als een Joegoslavisch staatsburger, omdat hij nooit formeel afstand had gedaan van zijn Joegoslavische nationaliteit.

In de Verenigde Staten werd met grote verontwaardiging gereageerd op de veroordeling van Ivezaj. Het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden diende op 9 oktober een wetsvoorstel in, dat beoogde Joego-Slavië belangrijke handelsfaciliteiten te ontnemen.
Op 11 oktober meldde een woordvoerder van de Amerikaanse ambassade in Belgrado dat Peter Ivezaj uit de gevangenis was ontslagen.
Ook twee andere Amerikanen, die in Joego-Slavië in de gevangenis zaten, waren die dag op vrije voeten gesteld. Het betrof hier Vjerolub Radizojevic en Gradimir Hadzic, beiden van Joegoslavische afkomst. Radizojevic was gearresteerd op verdenking lid te zijn van een uiterst rechtse Servische organisatie in de Verenigde Staten. Hadzic zat gevangen op beschuldiging van ,,samenzwering" tegen de Joegoslavische staat.

Schrijvers willen meer vrijheid

Op 21 april 1985 richtten de Joegoslavische schrijvers, aan het eind van een driedaags congres in Novi Sad, een oproep aan het bewind in Belgrado om meer creatieve vrijheid toe te staan en het delict van verbale propaganda uit de strafwet te schrappen.

Het delict van verbale propaganda tegen de staat is een van de meest beruchte delicten in de Joegoslavische strafwet. Het kan onder alle omstandigheden tegen iedereen worden gebruikt die zich in een gesprek kritisch uit of een politieke grap maakt.

In het verleden hadden individuele schrijvers, dissidenten en andere kritische intellectuelen vaak aangedrongen op afschaffing van dit delict. Wet verzoek van de ± tweeduizend leden tellende Schrijversbond was het eerste van een formeel geregistreerde organisatie.

Protest tegen misbruik psychiatrie

Een groep van 19 Joegoslavische intellectuelen stuurde op 6 jan. 1986 een petitie naar het parlement, waarin een onderzoek werd geëist naar het beweerde misbruik van de psychiatrie tegen mensen die politieke overtredingen hadden begaan. De groep sloot een lijst bij met veertig gevallen waarin geestelijk gezonde mensen na politieke vergrijpen in psychiatrische inrichtingen zouden zijn opgenomen. In de petitie schreven de intellectuelen dat de betrokken personen tegen hun wil waren opgenomen na schuldig te zijn bevonden aan het ,,verbale politieke vergrijp van zogenaamde vijandige propaganda, het schaden van de reputatie van het land, zijn organen en vertegenwoordigers en het verspreiden van valse informatie". Volgens hen was het voorgekomen dat gedwongen opname van politieke delinquenten in een psychiatrische inrichting twaalf jaar had geduurd en zou een dergelijke opname levenslang kunnen duren wanneer er niets ten gunste van de ,,patient" werd ondernomen.

De schrijvers van de petitie waren hoogleraren, auteurs en kunstenaars, die zich hadden verenigd in een Comité voor de Verdediging van Intellectuele Vrijheden en die als zodanig al eerder hadden gewezen op schendingen van de mensenrechten in Joego-Slavië (zie pag. 718/3 en 720/2). Voor zover bekend was het de eerste keer dat gewezen werd op misbruik van de psychiatrie in Joego-Slavië.

Aanklacht tegen journalist ingetrokken

Op 10 juli 1986 werd bekendgemaakt dat het proces tegen de Joegoslavische journalist Tomaz Mastnak, die vanaf die dag terecht had moeten staan wegens belediging van premier Branko Mikulic, niet door zou gaan. De open-

bare aanklager in Ljubljana had de rechtbank verzocht de aanklacht in te trekken, aangezien het delict dat Mastnak ten laste werd gelegd ,,te verwaarlozen gevolgen voor de maatschappij" had.

Mastnak was op grond van een Sloveense wet, die belediging van àeelrepublikeinse en federale functionarissen verbiedt, in staat van beschuldiging gesteld. Hij had in een artikel de in mei tot premier benoemde Branko Mikulic verantwoordelijk gesteld voor de uittocht van intellectuelen uit Bosnië, de deelrepubliek waarvan Mikulic lang partijleider was geweest. Deze uittocht was volgens Mastnak vooral een gevolg geweest van de onderdrukking en intolerantie waardoor Mikulic' beleid in Bosnië werd gekenmerkt. Tegen Mastnaks proces was van vele zijden protest aangetekend. De Sloveense Schrijversbond had op 9 juli het proces een ,,daad van vervolging" genoemd, waarvan net enige resuitaat ..een wederopleving van politieke processen en een toename van de onderdrukking in het hele land" zou zijn.

Juridische strijd om Tito's erfenis

Het Joegoslavische parlement nam op 27 dec. 1985 een wetsontwerp aan, waarin werd bepaald dat alle voorwerpen die maarschalk Tito ten geschenke had gekregen van buitenlandse gezagsdragers of van de dankbare natie en alle voorwerpen van ,,historisch belang" openbaar bezit waren. Daarmee maakte het parlement een eind aan het proces rond de nalatenschap van het voormalige staatshoofd, dat door diens weduwe Jovanka Broz Tito tegen de staat was aangespannen.

Tito, die in 1980 overleed, bezat diverse woningen, een wijngaard en een boomgaard op het eiland Vanga, auto's, boten, paarden, decoraties, schilderijen en - zoals minister van justitie Bronislav Krajina het in het parlement uitdrukte - ,,andere voorwerpen van onschatbare culturele en historische waarde". Volgens minister Krajina had een regeringscommissie geoordeeld dat Jovanka Broz slechts recht had op nagelaten geld, meubilair en ,,een groot aantal roerende goederen". Hij voegde daaraan toe dat Tito's weduwe een pensioen ontving dat even groot was als dat van een lid van het collectieve presidentschap, dat zij in een door de staat ter beschikking gesteld huis woonde en beschikte over door de staat betaald personeel.
Minister Krajina verklaarde in het parlement eveneens dat, los van de rechtsstrijd om persoonlijke bezittingen van Tito, door diens erfgenamen een proces was aangespannen tegen twee grote uitgeverijen, Narodna Knjiga en Komunist. Tito's weduwe en zijn twee zonen uit eerdere huwelijken, Zarko en Miso, eisten van de uitgeverijen de royalties van Tito's boeken op.

In reactie op de uitlatingen van minister Krajina in het parlement richtte Jovanka Broz Tito. samen met haar advokaat Toma Filota, begin jan. 1986 een brief aan het weekblad Nin, waarin zij uitgebreid verslag deed van haar situatie na Tito's dood. Toen het blad daarna een interview met mevrouw Broz wilde publiceren, werd dit door minister aan binnenlandse zaken Dobroslav Culafic verboden.

In de verklaring en het interview, die enige tijd daarna als open brief in Belgrado circuleerden beweerde Tito s weduwe onder meer dat het haar toekomende pensioen nog niet was toegekend, dat zij haar persoonlijke eigendommen, die na Tito s dood in beslag waren genomen, tweeeneenhalf jaar later slechts voor een klein gedeelte had teriiggrkregen en dat de chauffeur die haar ter beschikking was gesteld in feite haar bewaker was

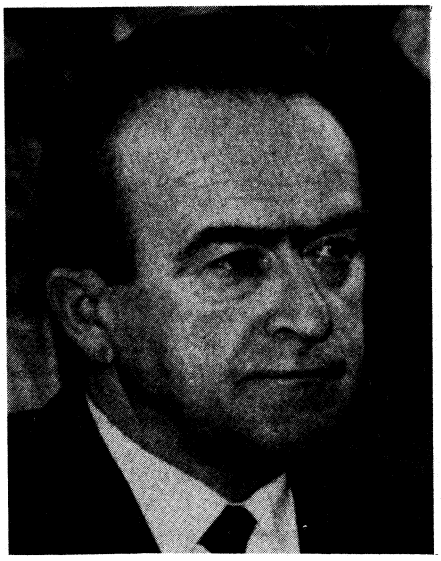
Op 25 juni, tijdens de eerste dag van het 13de partijcongres, verscheen Jovanka Broz Tito onverwacht in het congresgebouw om opnieuw haar beklag te doen over de wijze, waarop zij de afgelopen jaren door de autoriteiten behandeld was. Zij werd te woord gestaan door de secretaris van het partijpresidium, Dimce Belovski.

DERTIENDE CONGRES VAN DE BOND VAN COMMUNISTEN

Van 25-28 juni 1986 werd in Belgrado het dertiende congres van de Bond van Communisten gehouden, de Joegoslavische communistische partij. Het congres werd bijgewoond door ± 1700 gekozen afgevaardigden en door vertegenwoordigers van meer dan 100 buitenlandse politieke organisaties.
Een van de belangrijkste programmapunten op het partijcongres betrof de beperking van de macht van de partijleider in de deelrepublieken ten gunste van die van het centrale partij-apparaat. Een ander belangrijk onderwerp was de ernstige economische crisis waar Joego-Slavië zich in bevond.
In zijn openingsrede op 25 juni uitte partijleider Vidoje Zarkovic indirect kritiek op wijlen president Tito. Zarkovic stelde dat het omvangrijke hervormingsprogramma, dat Tito in 1965 persoonlijk opstelde, de beoogde doelen niet had bereikt. ,,We hebben het systeem van centrale planning afgezworen zonder een systeem van sociale planning, gebaseerd op zelfbestuur, op te bouwen", aldus Zarkovic. Bovendien meende hij dat het ongelimiteerde opnemen van leningen in de jaren zeventig, toen Tito nog de dienst uitmaakte, ,,een van de directe oorzaken van de economische crisis" was geweest.
Eerdere plannen van de regering die de economie hadden moeten saneren richtten weinig uit, omdat de regering in Belgrado te zwak was om op te treden tegen de autonome republieken, die weigerden maatregelen uit te voeren wanneer die tegen hun regionale belangen ingingen. Premier Branko Mikulic uitte in een toespraak tot het congres kritiek op de wijdverbreide praktijk waarbij ieder zijn eigen belang ,,tot zeven cijfers achter de komma" berekende en ,,andermans koe slacht om zelf een biefstuk te krijgen". Joego-Slavië had een buitenlandse schuld van officieel 20 miljard dollar. Door de pogingen die schuld af te betalen was in de voorafgaande jaren

Het dertiende congres van de Joegoslavische Bond van Communisten werd op 25 juni 1986 geopend door partijvoorzitter Vidoje Zarkovic.

Premier Branko Mikulic.

een krachtig beroep gedaan op de Joegoslavische consument, vooral als gevolg van importbeperkingen, de vrije val van de dinar en prijsstijgingen die de inflatie tot 8070 hadden opgedreven.

De regering was van plan de inflatie met ongeveer een kwart te verminderen, de industriële en agrarische produktie te stimuleren, de consumptie te beperken en te bezuinigen op overheidsuitgaven in de sociale sector. Daarnaast wilde de regering een nieuw belastingstelsel invoeren, waarvoor zij de goedkeuring nodig had van het federale parlement in Belgrado, maar ook van de regionale parlementen. Volgens het bestaande systeem betaalden staatsbedrijven aan de deelrepublieken belasting, die niet over de winst, maar over de produktie werd berekend. Daardoor moesten ook onrendabele bedrijven betalen en konden bedrijven waarvan de produktie achterbleef toch overleven. ,,Ons belastingsysteem is zwak en buitengewoon inefficiënt", zo deelde de premier het congres mee

Verkiezing leidende organen. Nieuwe partijvoorzitter

Op 28 juni kozen de afgevaardigden op het partijcongres een nieuw, uit 165 leden bestaand Centraal Comité, waarin automatisch zitting werd genomen door de leiders van de communistische partijen van de deelstaten, de autonome gebieden en het land zelf. Van de 156 resterende leden maakten er 127 voor het eerst deel uit van het Centraal Comité en van hen was de meerderheid jonger dan veertig. Nog maar 24 leden van het nieuwe Comité hadden deelgenomen aan de partizanenstrijd, tegenover 55 in het vorige.

Behalve door de lage gemiddelde leeftijd werd het nieuwe Comité ook gekenmerkt door een hoger aantal vrouwen (19 tegen 9 in het vorige) en een hoger percentage arbeiders (16 tegen 7).

Hoewel enkele nieuwgekozen leden hadden gewaarschuwd dat leeftijd geen garantie was tegen dogmatisme en nationalisme, gingen waarnemers ervan uit dat het nieuwe bloed in het hoogste partijorgaan het premier Mikulic gemakkelijker zou maken zijn economische herstelprogramma door te zetten.

Volgens een besluit van het Centrale Comité, dat tijdens een bijeenkomst op 24 juni 1986 was genomen, moesten de officiële kandidaten voor hoge functies in de belangrijkste partij-organen bij verkiezingen voortaan een tweederde meerderheid halen. Ook zouden de stemmingen over kandidaten voortaan geheim zijn.

Na de sluiting van het congres koos het Centrale Comité op 28 juni een nieuw partijbestuur van 23 leden. Ook in dit orgaan kwam het streven naar vernieuwing en verjonging tot uiting. Slechts zes van de 23 leden van het vorige presidium behielden hun zetel. Negen zetels werden ingenomen door de partijvoorzitters van de republieken en de autonome gebieden en door het hoofd van de politieke afdeling van het Volksleger.

De volledige samenstelling van het nieuwe presidium was als volgt:

Gekozen leden: Ivan Brigic en Milanko Renovica (Bosnië-Herzegovina), Ivica Racan en Stipe Suvar (Kroatië), Kolj Siroka (Kosovo), Milan Pancevski en Vasil Tupurkovski (Macedonië), Marko Orlandic en Vidoje Zarkovic (Montenegro), Dusan Ckrebic en Radisa Gacic (Servië), Stefan Korosec en Franc Setinc (Slovenië) en Bosko Krunic (Vojvodina).
Ex officio leden: Milan Uzelac (Bosnië-Herzegovina), Stanko Stojcevic (Kroatië), Azem Vlasi (Kosovo), Jakov Lazarovski (Macedonië), Miljan Radovic (Montenegro), Slobodan Milosevic (Servië), Milan Kucan (Slovenië), Djordje Stojsic (Vojvodina) en gen. Georgije Jovicic (Volksleger).

Het presidium koos Milanko Renovica tot nieuwe partijvoorzitter voor de periode van één jaar, als opvolger van Vidoje Zarkovic. Radisa Gacic volgde Dimce Belovski (Macedonië) op als partijsecretaris voor de periode van twee jaar.

Nieuwe economische maatregelen

Op 24 juni 1986 hechtte het Joegoslavische parlement zijn goedkeuring aan een aantal ingrijpende loon- en prijsmaatregelen, die er op gericht waren de hollende inflatie in het land tot staan te brengen. De economische maatregelen voorzagen in een strak loonbeleid en de versterking van de controle op de kredietverschaffing. Ze gaven de regering de mogelijkheid in te grijpen in de prijzen.

Milanko Renovica, die op 28 juni 1986 werd gekozen tot nieuwe partijvoorzitter.

Ook werd een prijsbevriezing van vier maanden afgekondigd, die voor ongeveer de helft van alle produkten gold. Daarnaast werd de Joegoslavische munteenheid met 9,5 % gedevalueerd. De koers van de dinar daalde van 371 tot 409 tegen de Amerikaanse dollar.

Energiebeleid

Op 12 juni 1986 werd bekendgemaakt dat de regering de plannen voor de bouw van vier nieuwe kerncentrales had opgeschort.

In maart hadden bedrijven uit negen landen gereageerd op de inschrijving van Joego-Slavië voor de bouw van de eerste centrale, die een vermogen van 1000 megawatt zou krijgen. Het ongeluk dat zich eind april had voorgedaan in de Russische kerncentrale in Tsjernobyl (zie pag. 305 e.v.) had in Joego-Slavië echter geleid tot veel protesten tegen het gebruik van kernenergie.
De enige kerncentrale van het land, in het Sloveense Krsko, was in 1981 in bedrijf gesteld en had een totale capaciteit van 632 megawatt.

In juli werd bekend gemaakt dat in de rivier de Drina in het zuidoosten van Joego-Slavië een waterkrachtcentrale zou worden gebouwd met een vermogen van 315.000 kilowatt.

Servische Academie bekritiseert bewind

Begin okt. 1986 publiceerde het Joegoslavische blad *Novosti* uittreksels uit een memorandum van de Servische Academie van Wetenschappen en Kunsten, waarin scherpe kritiek

werd geuit op het bewind en waarin werd gezegd dat de crisis in Joegoslavië zo ernstig was, dat een ,,rampzalige desintegratie van de federatie niet meer kon worden uitgesloten".

De publikatie viel samen met een besluit van de regering een reeks economische saneringsmaatregelen, die al in september hadden moeten worden genomen, tot 1987 uit te stellen. Deze maatregelen voorzagen onder meer in een sluiting van onrendabele bedrijven.

In het memorandum, dat werd. opgesteld door een speciale commissie onder leiding van Antonije Isakovic, schrijver en vice-voorzitter van de Academie, werd de passiviteit van het bewind veroordeeld en werd gesteld dat in Joego-Slavië ,,in feite geen staat en geen systeem van arbeiderszelfbestuur bestaat". Volgens de Academie bestond slechts ,,een abstract idee van arbeiderszelfbestuur, dat door de politieke leiders is opgelegd maar dat geen enkele sociale basis heeft".

In het *NRC/H'blad* van 14-10-1986 wijdde Petar Hadji-Ristic een beschouwing aan het memorandum, waaraan het volgende werd ontleend:

Als dit memorandum in de huidige vorm wordt goedgekeurd door de Academie zal het in de toekomst zonder enige twijfel aanzienlijke invloed uitoefenen in Joegoslavië, vooral onder de acht miljoen Serviërs. Geen enkel instituut in Servië heeft een reputatie die kan tippen aan die van de Academie, die haar leden democratisch en zonder bemoeienis van de partij kiest vanuit de meest begaafde en gerespecteerde leden van de gemeenschap.

In het memorandum stelt de Academie dat ,,het in toenemende mate duidelijk is dat zonder enkele fundamentele veranderingen in het economische en politieke systeem geen uitweg kan worden gevonden uit de crisis", een crisis die zowel politiek en economisch als moreel van aard is. ,,Democratisering is een essentiële voorwaarde voor een uitweg uit de diepe crisis zowel als voor de hoognodige sociale wedergeboorte."

In het memorandum wordt bij herhaling gesteld dat de grondwet van 1974 aan de wortel ligt van alle problemen in Joegoslavië. Die grondwet institutionaliseerde de desintegrerende trend in het land door van Joegoslavië een losse federatie van deelrepublieken te maken. ,,Het is onmogelijk om ook maar een van de essentiële problemen van onze samenleving te veranderen zonder deze grondwet en het politieke en economische systeem dat erop gegrondvest is, te veranderen". Voordat daar überhaupt mee kan worden begonnen zou de ideologie achter de grondwet, een ideologie die nationale en territoriale belangen prioriteit verleent, eraan moeten geloven. In het memorandum wordt gesteld dat verzet tegen verandering van de grondwet vooral komt van Slovenië en Kroatië, de deelrepublieken die Servië traditioneel sinds de stichting van Joegoslavië economisch en politiek hebben dwarsgezeten. Tito en zijn chef-ideoloog, de Sloveense politicus Kardelj, hebben een coalitie tussen de politieke leiders van Slovenië en Kroatië steeds aangemoedigd. In de grondwet van 1974 beschikken de Serviërs ondanks hun getalsmatige overwicht over minder federale functies en parlementariërs dan anderen. (...)

Aan het slot van het memorandum spreekt de Academie zich nog wel uit voor een federale staat. Maar er wordt een lans gebroken voor een krachtdadig hervormingsprogramma dat de hele staatsstructuur en de hele sociale organisatie van Joegoslavië mort betreffen. opdat het land ,,een produktieve, ontwikkelde en democratische samenleving" wordt. ,,Een ontwikkelingsperiode van de Joegoslavische gemeenschap en Servië is duidelijk aan het eind van zijn Latijn gekomen met een historisch verslechterden ideologie, algemene stagnatie en een steeds duidelijker regressie op het gebied van economie, politiek, moraal, cultuur en beschaving", aldus het eindoordeel van de Academie.

Nieuwe chef generale staj

Op 30 aug. 1985 was bekend geworden dat generaal Zorko Canadi benoemd was tot stafchef van het Volksleger, in welke functie hij generaal Petar Gracanin opvolgde.

Verkorting van de militaire dienstplicht

Op 27 nov. 1985 hechtte het Joegoslavische parlement zijn goedkeuring aan een wet, die de duur van de militaire dienstplicht van 15 maanden terugbracht tot 12 maanden.

In het buitenland woonachtige dienstplichtigen hoefden voortaan pas op 27-jarige leeftijd in dienst te treden, in plaats van op 19-jarige leeftijd.

Religieuze ontwikkelingen

Op 2 sept. 1984 werd voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog een herdenkingsdienst gehouden in het voormalige concentratiekamp bij Jasenovac (Kroatië), waar meer dan 600.000 mensen waren vermoord.

Patriarch German, leider van de Servische Orthodoxe Kerk, droeg op 12 mei 1985 een liturgische dienst op binnen de muren van de kathedraal van de heilige Sava in Belgrado, ter viering van het feit dat de werkzaamheden aan de bouw van de kathedraal, na een onderbreking van ruim veertig jaar, konden worden hervat.

Op de plek waar de Turkse overheersers in 1594 het stoffelijk overschot van de 13de-eeuwse heilige hadden verbrand, was men in 1935 begonnen aan de bouw van een kathedraal te zijner ere. De werkzaamheden moesten tijdens de oorlog worden stopgezet, maar mochten ook na die tijd van de communistische regering niet worden voortgezet. Eind 1984 werd uiteindelijk toestemming tot hervatting van de bouw gegeven

De Macedonische Orthodoxe Kerk benoemde metropoliet Gavrilo uit Vardar tot haar nieuwe leider en verleende hem de titel aartsbisschop. Het vorige hoofd van de Macedonische kerk, aartsbisschop Angelari van Ohrid, was op 15 juni 1986 om het leven gekomen.

BUITENLANDSE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Tijdens het bezoek dat de toenmalige Joegoslavische premier Milka Planinc van 16-18 juli 1984 aan Bulgarije bracht, voerde zij besprekingen met haar Bulgaarse collega Grisja Filipow en had zij een ontmoeting met president Todor Zjiwkow. Premier Planinc verklaarde in een redevoering dat het voor het vertrouwen tussen de twee ianden van grote betekenis zou zijn wanneer de ,,Macedonische minderheid" in Bulgarije de rechten terug zou krijgen, welke zij vroeger genoten had, en wanneer Bulgarije de Macedonische natie in de Joegoslavische deelrepubliek Macedonië zou erkennen.

Frankrijk

Van 14-17 jan. 1985 bracht premier Milka Planinc een officieel bezoek aan Frankrijk, waar zij sprak met premier Laurent Fabius en ontvangen werd door president François Mitterrand. Beide landen kwamen overeen de samenwerking op het gebied van wetenschap en technologie uit te breiden en die initiatieven aan te moedigen, die erop gericht waren het handelsvolume te vergroten.

Verenigde Staten

Premier Planinc bracht van 27 mei - 2 juni 1985 een bezoek aan de Verenigde Staten, waar zij ontmoetingen had met president Ronald Reagan, minister van buitenlandse zaken George Shultz, minister van handel Malcolm Baldrige, de voorzitter van de Federal Reserve Board (het stelsel van Amerikaanse centrale banken) Paul Volcker en met functionarissen van het Internationale Monetaire Fonds en van de Wereldbank. Na afloop van het bezoek verklaarde minister Shultz dat de Verenigde Staten het economische stabiliteitsprogramma van Joego-Slavië op constructieve wijze zouden blijven steunen.

Sowjet-Unie

Op 3 juli 1985 arriveerde premier Milka Planinc in de Sowjet-Unie voor een officieel vijfdaags bezoek aan dit land. Tijdens besprekingen, die zij er onder meer voerde met haar Russische collega Nikolaj Tichonow en met partijleider Michail Gorbatsjow, werd ruim aandacht besteed aan economische vraagstukken.

De Sowjet-Unie is de belangrijkste handelspartner van Joego-Slavië. In 1984 bedroeg het totale handelsvolume tussen de twee landen ongeveer 7 miljard dollar, en in de periode 1985-1990 zou het naar schatting rond de 40 miljard dollar gaan bedragen.

Volgens gezaghebbende bronnen in Belgrado moest het bezoek van de Joegoslavische premier aan de Sowjet-Unie ook worden beschouwd als politiek tegenwicht van haar reis naar de Verenigde Staten.
Op 19 juni 1985 hadden Joego-Slavië en de Sowjet-Unie een akkoord over samenwerking getekend waarin melding was gemaakt van gezamenlijke produktie van microprocessoren, geautomatiseerde produktielijnen en biotechnologische produkten. Beide landen zouden ook de wetenschappelijke en technische samenwerking op de gebieden energie en nieuwe materialen verder uitbreiden.

Oostenrijk

De Joegoslavische premier Milka Planinc bracht van 23-26 maart 1986 een bezoek aan Oostenrijk en sprak daar onder meer met bondskanselier Fred Sinowatz. Volgens een woordvoerder van de Oostenrijkse regering waren daarbij kwesties als milieuproblematiek, economische samenwerking en problemen betreffende het toerisme zeer concreet aan de orde gekomen. De twee landen zouden de samenwerking op het gebied van economie en milieubescherming verder uitbreiden.

China

Op 2 april arriveerde de toenmalige Joegoslavische president Radovan Vlajkovic in China voor een officieel bezoek van een week. Waarnemers meenden dat de onderhandelingen, die tussen beide landen gaande waren over 59 samenwerkingsprojekten, een centraal onderdeel van de besprekingen zouden vormen.

Oosteuropese vluchtelingen

Het vluchtelingenbureau van de Verenigde Naties maakte op 16 jan. 1986 in Belgrado bekend dat in 1985 bijna 2000 Oosteuropeanen naar Joego-Slavië waren gevlucht. In totaal werden dat jaar 1932 vluchtelingen, afkomstig uit alle Oosteuropese landen inclusief Albanië, onder de bescherming van de Hoge Commissaris voor Vluchtelingen geplaatst, van wie er 1126 uit Roemenië afkomstig waren. De meesten van hen waren ondanks de zeer strenge bewaking de Donau overgezwommen. In 1984 waren 2686 Oosteuropeanen naar Joego-Slavië gevlucht, en van hen kwamen er 1212 uit Roemenië.
De meeste vluchtelingen waren doorgereisd naar de Verenigde Staten, Australië, Oostenrijk of West-Duitsland.
(Volkskrant, *NRC/H'blad, NZZ,* FAZ, The Times, KCA)

LATIJNS-AMERIKA

SURINAME

ONTWIKKELINGEN SINDS **BEGIN 1985**

Sinds medio jan. 1985 deden zich in en rond Suriname o.m. de volgende ontwikkelingen voor (vor. ber. op pag. 646/3 e.v., 665/2 e.v., 681 e.v., 697/2 e.v. en 727/3 e.v.):

Installatie Nationale Assemblée

Op 15 jan. 1985 installeerde waarnemend president Fred Ramdat Misier in Paramaribo 30 van de 31 leden van de Nationale Assemblée (zie voor democratiseringsplan regering-Udenhout pag. 734/1). Het 31ste lid, lt Chas Mijnals, was in het buitenland.
In een toespraak tot de afgevaardigden sprak Ramdat Misier van ,,een historische dag". Volgens een woordvoerdster van de nationale voorlichtingsdienst zei de waarnemend president: ,,Het is voor het eerst dat na een ingrijpende omwenteling van binnenuit ons volk een belangrijke politieke stap heeft gezet ter herstructurering van onze maatschappij. U bent uitgekozen en aangewezen om de democratische herstructurering te voltooien."
Ramdat Misier zei verder dat onderkend moest worden dat de samenstelling van de assemblée niet de instemming had van alle groeperingen die aan de adviesgroep hadden deelgenomen (hij doelde hierbij op de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven).
Namens de vakbeweging zei Fred Derby dat de leden van de assemblée er rekening mee moesten houden dat ze aan veel kritiek zouden blootstaan, ook vanuit Nederland. ,,Men zal u verwijten dat u als lid van de assemblée niet via verkiezingen bent gekozen en dat u... op ondemocratische wijze uw zetel hebt verkregen." Nieuwe ideeën namen maar moeilijk de plaats in van oude, zei hij.

Als officieel woordvoerder van het militair gezag zei kapitein Iwan Graanoogst dat in de afgelopen dertig jaar een democratisch parlementair systeem had bestaan waarbij de belangen van kolonialisten, neo-kolonialisten en een kleine groep Surinamers waren behartigd. ,,Om hieraan een einde te maken hadden de militairen op 25 februari 1980 de macht overgenomen", zei hij. ,,In de afgelopen jaren is bewezen dat de revolutie steeds meer tot het volk gaat spreken en dat dit volk geenszins van plan is een stap terug te doen."
Bevelhebber Bouterse zei dat met de installatie van de assemblée een van de beloftes was ingelost die bij de machtsovername van vijf jaar geleden waren gedaan. Hij zei dat de Surinaamse gemeenschap zich niet moest laten opjagen door anderen die het tempo van het revolutionaire proces wilden bepalen.

Over de samenstelling van een deel van assemblee had de Volkskrant op 31 december o.m. het volgende gemeld:

De leden in de assemblée namens de vakbonden en de revolutionaire (militaire) leiding zijn zondag (30 december, red. KHA) bekend geworden. Na een vergadering van de leiding van de bedrijfsbonden, die bij de vakcentrales C-47. Moederbond. PWO en CLO zijn aangesloten, zijn volgens het ANP benoemd: H. Sanrochman en E. Grep (namens de Moederbond), J. Pinas en S. Ketwaroe (namens de CLO). mr J. van Ritter en A. Mans (namens de PWO) en J. Kross en Wilson (namens C-47).
Om de toegewezen elf zetels te bezetten, wezen de vakcentrales verder nog de jeugdvertegenwoordiger R. Berghout en vrouwenvertegenwoordiger I. Vreugd aan. De elfde zetel werd afgestaan aan een vertegenwoordiger van de Federatie Arme Landbouwers (FAL): J. Sital.
De revolutionaire (militaire) leiding, die veertien afgevaardigden in de 31 leden tellende assemblée mag benoemen, koos de volgende vertegenwoordigers: luitenant Chas Mijnals, de dames Jane Wijdenbosch en Yvonne Baal (bestuurslid van de Anton de Kom-Universiteit in Paramaribo), O. Bruyne, W. Lens. T. Mahadewsing. K.H. Mahadewsing, S. Djaspang, P. Sewdin, H. Sonikromo, R. Kersenhout, J. Hermelijn en W. Roseval. Als kandidaat-voorzitter voor de assemblée is voorgedragen Ulrich Aron, die tot 1983 in Nederland woonde en na terugkeer werd bevorderd tot commissaris van het district Marowijne.
Op 7 januari 1985 berichtte NRC/H'blad dat de Associatie van Surinaamse Fabrikanten (ASFA) in het weekeinde van 5-6 januari haar zes vertegenwoordigers in de assemblée had aangewezen. Volgens die krant waren de ASFA-kandidaten: W. Ramdihal (industrieel), mw I. Loemban-Tobing (ASFA-adviseur), A. Naarden (ambtenaar), W. de Miranda (adviseur planbureau en secretaris Surinaamse sectie van de Commissie Ontwikkelingssamenwerking Nederland-Suriname), E. van der San (adjunct-directeur ministerie van binnenlandse zaken) en D. Truideman (coördinator-secretaris van de ASFA).

Bezoek Interamerikaanse Commissie voor de Mensenrechten van de OAS

Op 18 januari 1985 verklaarde de leider van de Interamerikaanse Commissie voor de Mensenrechten van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS), Luis Silez, op een persconferentie in Paramaribo dat Suriname sinds 1983 vorderingen had gemaakt op het gebied van de mensenrechten. Volgens Silez, die van 12-18 januari met een delegatie Suriname bezocht, was er nu ,,enige rust in Suriname".
Silez verklaarde dat de gesprekken met autoriteiten, burgers en verscheidene organisaties ,,openhartig" en ,,opbouwend" waren geweest. Volgens de delegatieleider had de Surinaamse overheid haar volledige medewerking gegeven ,,zodatde commissie haar taak naar behoren kon doen". De commissie had vorderingen geconstateerd ten op-

zichte van 1983, toen zij in een rapport ,,ernstige schendingen van belangrijke rechten van de mens'' had gesignaleerd (pag. 68113). Suriname had toen het advies gekregen ,,zijn gedrag radicaal te veranderen''. Daarna had Suriname de OAS-commissie voor het zojuist afgeronde tweede bezoek uitgenodigd.

Illegalen het land uitgezet

Op 24 jan. 1985 werd in Paramaribo van de militaire politie vernomen dat Suriname de laatste week ongeveer 5.000 illegale vreemdelingen het land had uitgezet. De actie tegen de illegalen, die de naam ,,Schoon Schip'' droeg, was op 17 januari van start gegaan. Volgens de militaire politie was 80 procent van de uitgezette vreemdelingen afkomstig uit het buurland Guyana, terwijl 12 procent uit Haïti kwam. Onder de overigen waren o.a. Chinezen.

Op 18 februari meldde de Volkskrant dat de Surinaamse priester B. Mulder de week daarvoor tweemaal door de politie was verhoord over artikelen in het kerkelijke weekblad Omhoog, waarover hij de redactie voerde.

In het nummer van 10 februari had de priester, aldus de Volkskrant, in een artikel onder de kop ,,Actie Schoon Schip'' scherpe kritiek geleverd op de uitzetting van illegale Guyanen uit Suriname. Volgens Mulder werden bij Guyanen de deuren ingetrapt, werden zij geslagen en van hun bezittingen beroofd op transport gesteld. Verder sprak de priester over vrijpostigheden jegens Guyaanse vrouwen, van een verkrachting en negen doden. In de verhoren was de priester naar zijn bronnen gevraagd.

In hetzelfde nummer, aldus nog steeds de Volkskrant, sprak Mulder .,met klem'' berichten van de autoriteiten tegen als zouden de kerken met dankdiensten bijdragen aan de viering van het eerste lustrum van de Surinaamse revolutie op 25 februari.

Op 27 februari antwoordde de Nederlandse minister van buitenlandse zaken Van den Broek op schriftelijke vragen uit de Tweede Kamer over de actie Schoon Schip, dat de massale wijze waarop Suriname de afgelopen weken buitenlanders over de grens had gezet, ernstige twijfels opriep. De Surinaamse regering zou echter een onderzoek instellen naar de excessen die zich tijdens de uitzettingen hadden voorgedaan en met name naar de beschuldiging dat tijdens de uitzettingen meerdere Guyanen waren gedood. In afwachting van dat onderzoek zou Nederland geen stappen ondernemen bij de Surinaamse autoriteiten of bij competente internationale organisaties, aldus Van den Broek.

Resultaat vervolgonderzoek affaire-Valk

Op 13 febr. 1985 stuurden de Nederlandse ministers Van den Broek (buitenlandse zaken) en De Ruiter (defensie) het resultaat van het vervolgonderzoek inzake de affaire-Valk (zie pag. 70111 e.v.) naar de Tweede Kamer. De commissie-Pronk, die het onderzoek op verzoek van de Tweede Kamer had verricht. bevestigde eerdere conclusies dat kol. H. Valk als hoofd van de Nederlandse militaire missie in Paramaribo voor de Surinaamse staatsgreep van 25 febr. 1980 onvoldoende afstand had bewaard tot de groep militairen rond Bouterse. Van Valks deelneming aan of voorwetenschap omtrent de staatsgreep was echter niets gebleken.

,,Wij hebben de overtuiging gekregen dat de commissie gedurende het aanvullende onderzoek al het mogelijke heeft gedaan om duidelijkheid te verkrijgen over de onzekerheden die na het verschijnen van het eerste rapport nog bestonden'', schreven Van den Broek en De Ruiter aan de Tweede Kamer.

Bouterse naar Columbia

Op 20 febr. 1985 arriveerde de Surinaamse legerleider, lt-kol. Desi Bouterse, in Columbia voor een tweedaags bezoek. Daarbij zouden mogelijkheden van economische hulp aan Suriname het belangrijkste gespreksthema vormen. Vier dagen daarvoor had Bouterse gezegd dat zijn bezoek aan Columbia een demonstratief karakter zou hebben. De ,,economische boycot van Nederland'' had Suriname, aldus de legerleider, genoodzaakt alternatieve financieringsbronnen aan te boren en het bezoek aan Columbia moest aantonen ,,dat we daarin zijn geslaagd''.

Volgens Bouterse zou het verstrekken van leningen niet de hoofdmoot vormen van de Columbiaanse hulp. Wel zouden door Columbia projecten warden gefinancierd, er zou een kredietlijn worden geopend en er zouden barter deals (overeenkomsten op het gebied van ruilhandel) worden gesloten.

Op 21 februari sprak de Surinaamse legerleider met de Columbiaanse president Belisario Betancur Cuarta. Verder stonden besprekingen met de minister van buitenlandse zaken en functionarissen van de centrale bank van Columbia op het programma.

Op 22 februari zei Bouterse op een persconferentie bij zijn terugkeer in Paramaribo dat het bezoek aan Columbia een groot succes was geworden. Columbia had Suriname een krediet van $ 15 mln beloofd. Bouterse benadrukte dat dit geld zou worden besteed aan de invoer van kapitaal- en consumptiegoederen, waardoor de tekorten aan onder meer suiker, medicijnen en auto-onderdelen zouden worden opgeheven. Suriname zou terugbetalen in goederen: rijst, spijsolie, vis en aluminium.

Bouterse prees de ,,grootse'' ontvangst die hem in Columbia ten deel was gevallen. ,,We hebben voor elke dollar gevochten en die ook gekregen omdat men ons de kans wil geven op eigen kracht de belangrijkste doelstelling te bereiken, namelijk onszelf te bevrijden uit de wurggreep waarin het land nog steeds zit'', aldus Bouterse. Hij voegde daaraan toe dat Suriname Nederland zou tonen zonder Nederlandse hulp te kunnen overleven.

Tijdens de persconferentie zei de legerleider verder dat hij de week daarop naar Libië zou vertrekken om te onderhandelen over een lening van $100 mln. Volgens Bouterse was Libië bereid Suriname te helpen.

Viering vijf jaar revolutie

Met een militaire parade, een historische optocht door de straten van Paramaribo en een bijzondere vergadering van de Nationale Assemblée werd op 25 febr. 1985 het eerste lustrum van de revolutie gevierd. Het was die dag vijf jaar geleden dat 16 onderofficieren een einde maakten aan de burgerregering van Henck Arron. Het officiële gedeelte van de feestelijkheden werd afgesloten met een toespraak van bevelhebber Bouterse uit het presidentiële paleis aan het Onafhankelijkheidsplein.

Een aantal landen had delegaties naar Suriname gestuurd, maar daar waren geen regeringsleiders of staatshoofden bij. Namens Nederland was de Nederlandse ambassadeur in Paramaribo, D. J. van Houten, bij een aantal festiviteiten aanwezig. Premier Lubbers had ook een uitnodiging gekregen om naar Suriname te komen, maar had het ,,nog niet opportuun'' gevonden daaraan gehoor te geven.

Tijdens zijn toespraak zei Bouterse o.m. dat ,,Nederland de rechten van het Surinaamse volk met voeten heeft getreden''. Nederlandse politici, aldus de bevelhebber, hadden de mond vol van mensenrechten, maar schonden die van het Surinaamse volk door het ontwikkelingsverdrag niet na te komen. Bouterse sprak verder over ,,de revolutie'' in termen van ,,een nieuwe dageraad, een nieuwe horizon'' en bood het Surinaamse volk een geschenk van de revolutie aan: een internationaal Congrescentrum.

Tijdens een plechtigheid in het presidentiële paleis werd Bouterse onderscheiden met het grootkruis in de Ere-

orde van de Ster van de Revolutie, een nieuwe onderscheiding in Suriname, aldus de Volkskrant (26-2-1985).

Samenwerking met Libië. Suriname krijgt Libische umbassadeur

Van 1-6 maart 1985 bracht een Surinaamse delegatie o.l.v. lt-kol. Desi Bouterse een bezoek aan Libië. Van de delegatie maakten ook premier Wim Udenhout bataljonscommandant lt Paul Bhagwandas en kabinetschef Henk Herrenberg deel uit.
Volgens de Surinaamse voorlichtingsdienst werd de delegatie op 1 maart ontvangen door de tweede man van Libië, maj. Abdel Salam Jalloud. Tijdens dit onderhoud kwam o.a. samenwerking tussen Suriname en Libië op cultureel, economisch, financieel? wetenschappelijk en militair gebied aan de orde. Bouterse had tijdens het bezoek ook een ontmoeting met de Libische leider Kadhafi.
Op 5 maart ondertekenden Bouterse en Jalloud in Tripoli een samenwerkingsakkoord op het gebied van de economie.
Een dag later zei premier Udenhout bij terugkeer uit Libië dat Suriname en Libië waren overeengekomen besprekingen te beginnen over vormen van samenwerking, waarmee een bedrag van ongeveer $100 mln was gemoeid. Een van de belangrijkste afspraken was dat de Libische markt zich zou openstellen voor ,,zoveel rijst en hout als Suriname maar kan exporteren".
Volgens Udenhout hadden de besprekingen in Libië geleid tot samenwerking op politiek, economisch, militair en financieel gebied. Libië zou bereid zijn landbouwprodukten van Suriname af te nemen. Daar moesten evenwel nog nadere afspraken over worden gemaakt, aldus de premier, die zei dat Libië ook steun had toegezegd voor de verdere ontwikkeling van de Surinaamse land- en mijnbouw.

Bevelhebber Bouterse meldde dat Libië twee ,,grote projecten" in Suriname zou adopteren. Een project omvatte de produktie van keramiek, zeep en glas. Het tweede project betrof volgens Bouterse de financiering van olie-importen en hulp ten behoeve van de opsporing van olie. ,,Daar wilde men vooralsnog niet concreet op ingaan, omdat men afspraken heeft met andere OPEC-landen die eerst moeten worden nagekomen", aldus de legerleider, die zei dat de komende maand een technische delegatie uit Libië naar Paramaribo kwam om over deze zaak verder te onderhandelen.

Bouterse zei verder dat Kadhafi Suriname had aangeboden deviezensteun te verlenen ,,wanneer wij daadwerkelijk in gevaar zouden komen ten aanzien van onze deviezen". Hij zei dat Suriname ervan uitging dat het wel financiële hulp zou willen hebben, maar dat er hierdoor niet al te veel politieke problemen zouden moeten ontstaan.

Inmiddels had Libië een ambassadeur in Paramaribo gekregen. Op 27 februari, aldus de Volkskrant (2-3-1985), had Abrahim Elhabed Moktar zijn geloofsbrieven aan waarnemend president Fred Ramdat Misier aangeboden. In december zou een Libische delegatie de Surinaamse hoofdstad hebben bezocht om huisvesting te zoeken voor een ,,volksbureau'' (ambassade).

Legerleider Desi Bouterse (l.) van Suriname en majoor Abdel Salam Jalloud (r.), de tweede man van Libië, ondertekenen op 5 maart 1985 het samenwerkingsakkoord tussen beide landen op economisch gebied.

Op 31 januari was een Surinaamse delegatie naar Libië vertrokken om te praten over de handel tussen de beide landen.
Op 29 januari had het Palestijnse persbureau *Wafa* gemeld dat een Surinaamse missie de dagen daarvoor tijdens een bezoek aan Tunesie contacten had gehad met leiders van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO).

Rapport-Wako over ***de*** gebeurtenissen in december 1982

Op 8 maart 1985 werd in Genève tijdens de 41ste zitting van de Commissie voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties een door de Keniase jurist Amos Wako opgesteld rapport over Suriname behandeld (zie ook pag. 650/2 e.v.). Wako had in opdracht van de commissie een onderzoek ingesteld naar de dood van de 15 critici van het Surinaamse bewind in de nacht van 8/9 dec. 1982 (pag. 849/1 e.v. - 1982).
Voor zijn onderzoek had Wako zowel in Suriname als in Nederland getuigen gehoord. Zo was de Keniaan na een bezoek aan Suriname, dat op 23 juli 1984 begon, op 30 en 31 juli 1984 in Nederland geweest om met o.m. familieleden van de slachtoffers te spreken (aanvankelijk had Wako van 31 okt.-4 nov. 1983 Suriname zullen bezoeken, maar dit bezoek was door Suriname wegens ,,onvoorziene omstandigheden" uitgesteld).

In zijn rapport, dat op 25 febr. 1985 officieel werd gepubliceerd, concludeerde Wako o.m. dat de 15 critici van het Surinaamse bewind van dichtbij en van voren ,,inkoelen bloede standrechtelijk zijn geëxecuteerd", en niet zoals het bewind van Bouterse had beweerd op de vlucht waren doodgeschoten. Hij constateerde dat sommigen vreesden dat het recht op leven in Suriname niet effectief beschermd kon worden zonder een onafhankeliik onderzoek naar de december-moorden en de daders. ,,Er zijn echter anderen die stellen dat de zaak beschouwd moet worden als een afgesloten hoofdstuk en dat Suriname nu naar de toekomst moet kijken", aldus de Keniaan in zijn rapport.

In zijn rapport gaf Wako twee versies van de gebeurtenissen. Officieren van het Surinaamse leger. onder wie Bouterse, hadden verklaard dat de gebeurtenissen van 8 december ,,noodzakelijk" waren en dat ze gebaseerd waren op het principe van overleven. Het militaire bewind schoof de schuld van het doodschieten van de vijftien in de schoenen van de toenmalige garnizoenscommandant Roy Horb. Deze werd later gearresteerd en in februari 1983 dood in zijn cel gevonden. Volgens het bewind had hij zelfmoord gepleegd (pag. 648/2 e.v.).
Volgens het militaire bewind was Horb met majoor Zeeuw, nu ondercommandant van de militaire politie, de enige aanwezige officier in Fort Zeelandia. Zeeuw zei tegen Wako dat dienstplichtigen om onopgehelderde redenen op de vijftien gevangen critici van het bewind hadden geschoten. In Suriname had Wako verder te-horen gekregen dat de identiteit van de schutters onbekend was. alleen Horb zou die hebben gekend.

VN-rapporteur Amos Wako (l.), die een onderzoek instelde naar de dood van de 15 critici van het Surinaamse bewind in de nacht van 8l9 december 1982, geeft aan het einde van zijn tweedaagse bezoek aan Nederland, op 30 en 31 juli 1984, op Schiphol een persconferentie. Naast hem Hans Thoolen, leider van het Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM) uit Utrecht.

De tweede lezing was gebaseerd op verklaringen van andere getuigen, onder wie vijf die beweerden de bewuste nacht in het fort te zijn geweest. Volgens deze getuigen was de moord van tevoren beraamd en waren niet alleen Roy Horb en Zeeuw bij het bloedbad aanwezig, maar ook Bouterse, Bhagwandas en andere leden van de groep van zestien onderofficieren die op 25 februari 1980 de staatsgreep pleegde.

Ook waren korte tijd aanwezig de toenmalige minister Harvey Naarendorp var. buitenlandse zaken en de latere premier Errol Alibux (zie ook pag. 668/1 e.v.).

De leider van de Nederlandse delegatie, P.H. Kooijmans, verklaarde tijdens de behandeling van het rapport-Wako dat Nederland waardering had voor de ,,grondigheid" waarmee Wako zijn missie inzake Suriname had uitgevoerd, maar niet volledig tevreden was over het rapport.

In zijn rede onderschreef Kooijmans de conclusie van Wako dat het doodschieten van de 15 critici van het Surinaamse bewind alleen als een standrechtelijke of willekeurige executie kon worden opgevat. Hij wees het argument van de Surinaamse militairen af dat de gebeurtenissen van december 1982 moesten worden gezien als ,,noodzakelijk" en als ,,een kwestie van overleven" van het militaire bewind. Tevens bestreed Kooijmans verklaringen van legerleider Bouterse dat de gebeurtenissen in de nacht van 8/9 december het gevolg waren van een ,,samenzwering van buitenaf", namelijk van de CIA (zie voor uitlatingen Bouterse pag. 733/2).

Volgens Nederland was de werkelijke achtergrond ,,de steeds groter wordende kloof tussen de militaire leiders en de bevolking" van Suriname.

Kooijmans verweet de Surinaamse regering dat ze geen formeel onderzoek had ingesteld om de waarheid van dec. 1982 aan het licht te brengen. Hij noemde het achterwege laten van zo'n onderzoek ,,volstrekt onbegrijpelijk". Volgens de Nederlandse delegatieleider was het uitblijven van een onderzoek strijdig met de verplichtingen die Suriname volkenrechtelijk had.

Uit de Nederlandse verklaring in de VN-commissie bleek dat Den Haag onvoldoende vertrouwen had in de maatregelen van Suriname om te voorkomen dat gebeurtenissen als die in dec. 1982 nogmaals plaats konden vinden.

De maatregelen die Paramaribo had aangekondigd in het kader van de democratisering van de bestuursstructuur kwamen Nederland als ,,interessant" maar niettemin ,,onvoldoende" voor. ,,Deze maatregelen hebben onze zorg niet weggenomen", aldus Kooijmans. Nederland drong aan op vrije verkiezingen, die ,,spoedig" moesten plaatsvinden.

De Surinaamse delegatie benadrukte dat de regering in Paramaribo volledig had meegewerkt met het onderzoek dat Wako ter plaatse had ingesteld. Zij wees erop dat sinds dec. 1982 de situatie in Suriname politiek, maar vooral op het gebied van de mensenrechten ,,beduidend verbeterd" was.
De Surinaamse vertegenwoordiger H.E.M. Guda verklaarde dat zijn land ,,concrete niaatregelen en stappen heeft ondernomen op de weg naar ware democratie, gebaseerd op respect voor de mensenrechten en fundamentele vrijheden". Hij wees op een aantal decreten die uiteenliepen van de persvrijheid (pag. 730/1) tot de vorming van het mensenrechteninstituut (pag. 73113).

De gebeurtenissen van dec. 1982 vormden volgens Guda een ,,geïsoleerdincident" dat zich nooit meer zou herhalen. Hij zei dat de Nationale Assemblée in Suriname bezig was een grondwet op te stellen, die de bevolking ,,optimale inspraak moest geven in de besluitvorming van de regering".
Het zou ,,de normalisering van de betrekkingen tussen onze twee landen helpen als de Nederlandse regering zou concluderen dat een begin is gemaakt met de democratisering", aldus Guda.
In het weekeinde van 18/19 mei werd een rapport van het Comité voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties vrijgegeven over een klacht die in juli 1983 was ingediend door een aantal nabestaanden van de slachtoffers van dec. 1982.
Daarin schreef het Comité dat Suriname een formeel onderzoek moest instellen naar de omstandigheden waaronder de 15 critici van het bewind-Bouterse in dec. 1982 om het leven waren gekomen. De schuldigen moesten worden berecht en zouden de nabestaanden van de slachtoffers een schadevergoeding moeten betalen. Suriname was gevraagd binnen een half jaar te reageren.

Het Comité ziet toe op naleving van een verdrag uit 1966 over burgerlijke en politieke rechten, dat het recht op leven waarborgt. Suriname had dat verdrag ondertekend en het individuele klachtrecht tegen verdragsschendingen erkend.
Een klacht bij het VN-Comité komt pas ir aanmerking voor erkenning, als alle rechtsmiddelen in een betrokken land zijn uitgeput, of een goede rechtsgang onmogelijk blijkt te zijn. Volgens de juristen van het VN-Comité was dat laatste het geval.
Het Comité stelde in zijn uitspraak dat individuele klachten van de nabestaanden niet konden worden afgedaan met verwijzing naar het rapport-Wako van de VN-Commissie voor de Mensenrechten (de vertegenwoordiging van regeringen).

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

ERNSTIGE VERVUILING RIJN

In de nacht van 31 oktober11 november werd kort na 24.00 uur een brand ontdekt in een hal van het Zwitserse chemiebedrijf Sandoz AG in Bazel waar 1.246 ton chemicalien was opgeslagen. Sandoz maakt verf, farmaceutische artikelen, landbouwgif en voedingswaren (zoals Ovomaltine, Isostar en dieetmiddelen). De brand werd geblust en met het bluswater stroomde een deel van de chemicalien de rivier de Rijn in. Op 6 november maakte de milieubeschermingsdienst van het kanton Bazel-Land bekend dat „10 tot 30 ton" landbouwchemicaliën, m.n. disulfoton en thiometon, in de Rijn terecht was gekomen, waaronder 200 kilo organische kwikverbindingen.

Op 7 november kwam 's ochtends opnieuw gif van Sandoz in de Rijn terecht. Een woordvoerder van het bedrijf verklaarde dat „een kleine hoeveelheid kwik bevattende vloeistof" uit een opvangbekken op het terrein van de fabriek in de rivier was gestroomd. Het lek was volgens de zegsman snel gedicht en de kwikconcentratie was minder dan twee milligram per liter.

Disulfoton en thiometon zijn, aldus NRCI H'blad (7-11), zogenaamde organofosforverbindingen, die vooral als insekticiden worden toegepast. Beide verbindingen zijn cholinesterase-remmers, remmers van enzymen die bij de prikkelgeleiding van zenuwen en bij de werking van spieren actief zijn. De giftige doses van cholinesterase-remmers lopen nogal uiteen voor insekten. mensen en andere zoogdieren. De organische kwikverbinding in de gifgolf is ethoxyethylkwikhydroxyde,een weinig bekende verbinding die niet commercieel wordt toegepast.

Organische kwikverbindingen worden dikwijls gebruikt als fungiciden (schimmeldodende stoffen), bijvoorbeeld bij het ontschimmelen van aardappelen en ander pootgoed. Het kwik kan in de voedselketen terechtkomen; alle organische verbindingen zijn zeer giftig.

Op 5 november deelden de autoriteiten van Baden-Wurttemberg mee dat in het riviergedeelte tussen Bazel en Karlsruhe ongeveer 150.000 dode vissen waren geteld, waaronder veel palingen. Op 6 november 's middags stierven de vissen bij Mannheim.

Diezelfde dag bereikte het giftige water Mainz en op 7 november 's middags Bonn. Op 8 november om zeven uur 's avonds begon de hoeveelheid gif in de Rijn bij Lobith op te lopen en op 9 november omstreeks tien uur bereikte de hoeveelheid gif in de Rijn daar een piek. Daarna bleef de concentratie bestrijdingsmiddelen in het water enige uren constant. Tegen het eind van de middag daalde die weer langzaam.

Het beleid van de Nederlandse Rijkswaterstaat was erop gericht de gifstroom snel in zee te lozen. Daartoe werd o.m. op 9 november de stuw van Driel opengezet. Op 13 november bereikte de staart van de gifgolf de Noordzee. Een klein gedeelte van het verontreinigde water stroomde via de IJssel naar het IJsselmeer.

Naarmate de stroom vervuild water verder kwam, nam de concentratie van de giftige stoffen af. Er trad ook verdamping op en sommige stoffen werden in het water afgebroken. Hierdoor vond in Nederland geen massale vissterfte plaats. In West-Duitsland waren op 7 november al geen nieuwe gevallen van vissterfte meer gesignaleerd, zo zei een woordvoerder van Rijkswaterstaat in Arnhem die dag. Op 10 november zei de Westduitse minister van milieu Walter Wallmann op een persconferentie in Bonn dat er tot op dat moment als gevolg van het gif ongeveer 500.000 vissen waren gestorven, waaronder 150.000 palingen.

In verband met de verontreiniging van het water staakten waterleidingsbedrijven langs de hele Rijn de inlaat van water en gingen over op gebruik uit hun reserve-bekkens. Overal gold het devies zo weinig mogelijk met het water in aanraking te komen.

In een aantal plaatsen ontstonden problemen met de drinkwatervoorziening. In Unkel en Bad Hönnigen. zuidelijk van Bonn, werd vanaf 8 november drinkwater in tankwagens aangevoerd en door de brandweer verdeeld.

Dode palingen die op 9 november bij de Westduitse plaats Iffezheim in de Rijn werden aangetroffen.

Bierbrouwerijen langs de Rijn, o.a. in Dusseldorf, legden op 8 november tijdelijk hun produktie stil. Zij putten namelijk uit bronnen die in verbinding konden staan met uit de Rijn afkomstig grondwater.

Op 9 november staakte de NV Watertransportmaatschappij Rijn-Kennemerland (WRK) in Nieuwegein, die vooral in Noord-Holland voor water zorgde, de inname van water uit de Lek en ging over op gebruik van haar voorraden.

De combinatie van binnenvissers in Nederland droeg haar riviervissers op de visserij en handel in vis tijdelijk te staken om ieder risico voor de volksgezondheid te vermijden.

In Straatsburg stelden de gemeentelijke autoriteiten op 10 november een officieel visverbod in voor de Rijn en het parallel lopende Elzaskanaal. Maatregelen werden genomen om te voorkomen dat de gifstoffen zich verder konden verspreiden.

Op 1 en 8 november hielden duizenden mensen in Bazel een demonstratie tegen o.m. de chemische industrie.

Klachten over *te late alarmering*

Op 6 november beklaagde de Franse minister voor milieu, Alain Carignon, zich erover dat de Franse autoriteiten te laat op de hoogte waren gesteld van de brand bij Sandoz. Een dag later zei ook de Westduitse regeringswoordvoerder Friedhelm Ost dat het alarmsysteem te laat in werking was gesteld. Een woordvoerder van Rijkswaterstaat in Nederland zei op 7 november dat de alarmering niet alleen te laat, maar ook onvolledig was geweest. Pas twee dagen na de brand was de melding van verontreinigd Rijnwater per telex bij Rijkswaterstaat in Arnhem binnengekomen. Gelderland is in dat soort gevallen het meldpunt.

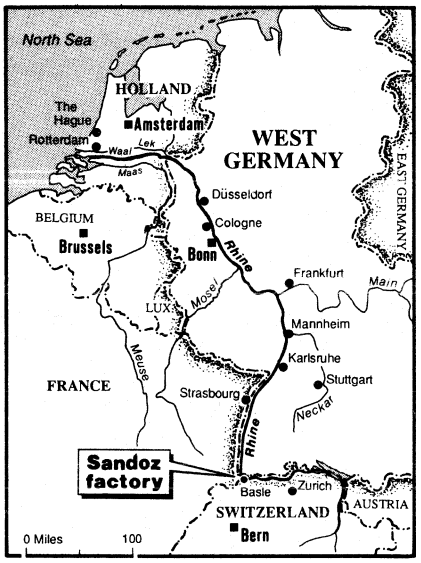
Op 10 november zei de Westduitse minister van milieu Wallmann dat zijn regering op 1 november door de Zwitserse ambassade over het ongeluk was ingelicht en dat twee uur later door Westduitse functionarissen internationaal alarm was geslagen. Wallmann zei verder dat Sandoz niet volledig de veiligheidsvoorschriften in acht had genomen. In dit verband had een SPD-

politicus een intern rapport van de Westduitse chemische industrie van 4 november bekendgemaakt, waarin stond dat in de afgebrande hal o.m. sprinklerinstallaties en rook- en hittemelders hadden ontbroken.
Sandoz ontkende aanvankelijk te laat te zijn geweest met waarschuwingen aan het adres van de Rijnoeverstaten. Later bleek echter dat in plaats van het internationale alarm, het regionale alarm in werking was gesteld. De dienstdoende ambtenaar had de verkeerde telefoonnummers gedraaid (zie ook verderop onder Conferentie Rijnoeverstaten).

Verklaringen Greenpeace en Stichting Reinwater

Op 7 november zei Henk Kersting van de milieu-organisatie Greenpeace in Amsterdam dat de opslag van de in de Rijn terechtgekomen chemische stoffen doorgaans aan strikte voorwaarden was gebonden. De afdeling van Greenpeace in Zurich had ontdekt dat het terrein van Sandoz in Bazel niet voor de opslag van de 1.246 ton chemicaliën was bestemd. Volgens Greenpeace voldeed de opslagplaats in het geheel niet aan de veiligheidseisen, waardoor de brand zich kon uitbreiden en het giftige bluswater in de Rijn terecht kon komen.
De Stichting Reinwater deelde op 7 november mee dat zij bij de Nederlandse regering zou aandringen op grotere bevoegdheden voor de Internationale Rijncommissie. Volgens de stichting moesten er in samenspraak met de andere Rijnoeverstaten strenge grensoverschrijdende regelingen worden voorgeschreven om de Rijn te vrijwaren van vervuiling. De stichting wilde verder openbaarheid van registers met vergunningen voor de produktie, opslag en lozing van chemische stoffen door bedrijven langs de Rijn. Volgens voorzitter Jesserun d'Oliveira kon er zo bij calamiteiten sneller en doelmatiger worden opgetreden.

„Elk jaar doen zich calamiteiten voor met schepen, lozingen of industriële rampen, waar op zichzelf weinig aan te doen is. Het moet komen van preventieve maatregelen. Gebeurt er wat, dan is zo snel en volledig mogelijke alarmering natuurlijk een eerste vereiste. Dat is in het geval van Sandoz in Bazel niet gebeurd. Het zou niet voor het eerst zijn dat onbekende stoffen in de Rijn stromen, die alleen met heel verfijnde opsporingsapparatuur en dure experimenten geïdentificeerd kunnen worden", aldus Jesserun d'Oliveira.
„Fabrieken plegen proeven met allerlei nieuwe verbindingen geheim te houden. Dat gebeurt in andere oeverstaten van de Rijn nog in sterkere mate dan in Nederland. Het gaat dan om lozingen van materiaal, waarover geen informatie wordt gegeven. Elk jaar komen er honderden nieuwe chemische verbindingen bij."
De voorzitter van de stichting Reinwater vond

(The Economist 15-10-1986)

de vertragingen en onvolledigheid van de meldingen uit Bazel uiterst bedenkelijk. „Vissen liegen niet als ze dood komen bovendrijven. Gedwongen door de feiten kwamen steeds meer gegevens boven water, zoals de weggestroomde tweehonderd kilo kwik. Die kun je niet ongestraft onvermeld laten."

Volgens de Westduitse Groenen negeerde Sandoz veiligheidseisen

Op 11 november maakten de Groenen in de Bondsdag in Bonn bekend dat de verzekeringsmaatschappij „Zürich" in 1981 had geweigerd Sandoz te verzekeren. Sandoz had zich daarop elders verzekerd.
De Groenen lieten een brief zien waarin „Zürich" Sandoz meedeelde alleen een verzekering te willen afsluiten als er in alle hallen sprinklerinstallaties werden geïnstalleerd en er bassins kwamen voor de opvang van bluswater. Door het ontbreken van de bassins was op 1 november het gif in de Rijn ingestroomd.

Vervuiling Rijn op agenda EG-ministers van transport

Op 11 november zei de Nederlandse minister van verkeer en waterstaat, N. Smit-Kroes, in Brussel tijdens een bijeenkomst van de transportministers van de Europese Gemeenschappen dat de Zwitserse regering „ernstig heeft gefaald" in het tijdig alarmeren van de andere Rijnoeverstaten na het ongeluk bij de chemische fabriek. Ook haar Franse collega Jacques Douffiagues hekelde de Zwitserse houding.
De transportministers die twee dagen in Brussel bijeen waren om het luchtvervoer te bespreken, hadden op verzoek van Europees commissaris Stanley Clinton Davis (milieu) de vervuiling van de Rijn op 11 november op de agenda geplaatst. Op 24 november zouden de EG-milieuministers verder over deze zaak spreken.

Stanley Clinton Davis stelde dat de EG een belangrijke rol moesten spelen in de Rijnproblematiek. Eventueel zou het noodfonds van de Europese Commissie moeten worden aangesproken, aldus Clinton Davis.
Minister Smit-Kroes zei „zeer verontrust" te zijn over het falen van hel alarmeringssysteem van de Rijnoeverstaten. Zij prees de regering van de Bondsrepubliek, die volgens haar wel tijdig informatie had verschaft. Er „is nu zes maal zoveel insecticide en drie maal zoveel kwik als de jaarlijkse hoeveelheid in de Rijn terechtgekomen": zei mevrouw Smit-Kroes. „De term open riool is nog te zwak uitgedrukt", aldus de minister.
In *NRC/H'blad* (13-11) merkte Rob Biersma over de vervuiling van de Rijn o.m. het volgende op:

...In Europa is het gebruik van persistente insekticiden niet toegestaan. Persistente gifstoffen zijn slecht afbreekbaar en kunnen zich in de voedselketen ophopen. waardoor vooral de „eindgebruiker" (roofvogels, visetende vogels en de mens) gevaar loopt. Bij niet-persistente gifstoffen, die in Bazel in de Rijn zijn gekomen, is dit niet het geval. Ze zijn na enige tijd afgebroken en kunnen zich niet ophopen, dus ook niet in de Waddenzee.
De enige blijvende vervuiling vormt de 200 kilo organische kwikverbinding, een schimmeldodend middel. In Nederland komt met de Rijn gemiddeld echter 0,5 gram kwik per seconde binnen. Zelfs als de 200 kilo schimmeldodend middel uit puur kwik bestond (wat niet het geval is), zou dit evenveel zijn als de normale „kwikvracht" van de Rijn gedurende vier dagen. De uitspraak van minister Smit-Kroes als zou er door de brand te Bazel driemaal zoveel kwik in de Rijn zijn gekomen als normaal in een heel jaar, is dan ook foutief. Op het hoogtepunt van de gifgolf kon het Riza (Rijksinstituut voor zuivering van afvalwater) een concentratieverhoging van driemaal voor kwik constateren...

Tweede Kamer wil vergoeding schade

Op 11 november drong de Tweede Kamer in Den Haag er bij minister Smit-Kroes op aan een schadeclaim in te dienen tijdens een bijeenkomst van de Rijnoeverstaten op 12 november in de buurt van Zurich. De minister sloot een Nederlandse schadeclaim niet uit, maar wilde eerst een gedegen inventarisatie van de schade. Over de omvang van de schade was volgens haar op dat moment nog niets te zeggen.
Smit-Kroes zei verder in antwoord op vragen van de Kamerleden A. P. W. Melkert (PvdA) en K. Zijlstra (PvdA) dat extra vervuiling van de Rijn niet tot vissterfte leek te leiden. Maar de lagere organismen waren aangetast, aldus de minister, die sprak van „een ongelooflijk grote dreun voor het ecosysteem".

Volgens Smit-Kroes was op dat moment een derde gifgolf onderweg omdat een Duits bedrijf de laatste dagen ook chemicaliën op de Rijn geloosd zou hebben. Zij gaf aan dat Nederland trachtte de verontreiniging zo snel mogelijk naar de Noordzee te krijgen. Dat was het probleem verplaatsen, erkende zij, juist nu getracht werd ook de Noordzee ,,ietsiepietsie" schoner te maken.
Minister E. H. T. M. Nijpels (milieubeheer) zei in de Kamer dat hij binnenkort een algemene maatregel van bestuur zou uitvaardigen waarbij registratie van chemicaliën verplicht werd gesteld. De maatregel is een uitvloeisel van de zogeheten post-Seveso-richtlijn, die in Europees verband is aanvaard.

Na een ernstig ongeval in een chemische fabriek in het Italiaanse plaatsje Seveso, waarbij het uiterst giftige dioxine veel slachtoffers maakte onder mensen en dieren, is in de EG een regeling getroffen om de risico's van zware rampen bij bepaalde industrieën te beperken,
Die maatregel staat in ambtelijke taal bekend als de post-Seveso-richtlijn.
In Europa werken veel bedrijven met gevaarlijke stoffen die bij een ongeval ernstige gevolgen kunnen hebben voor mens en milieu. De post-Seveso-richtlijn is bedoeld om die ondernemingen te verplichten dusdanige maatregelen te nemen om de schade bij ongelukken te beperken. De lidstaten van de EG moeten zich volgens de in 1984 van kracht geworden richtlijn er zich van gewissen dat de bedrijven de meest geschikte maatregelen hebben genomen om zware ongevallen te voorkomen.
De ongeveer 65 ondernemingen, waar bepaalde hoeveelheden gevaarlijke stoffen aanwezig zijn, moeten eens in de vijf jaar een rapport opstellen over de kans op ongelukken en de mogelijke gevolgen in het geval dat die chemicaliën buiten de onderneming geraken. Een dergelijk rapport over de externe veiligheid moeten de bedrijven ook overleggen bij het aanvragen van een hinderwetvergunning.
Op dit moment is een informatieplicht over de risico's niet in de Nederlandse milieuwetgeving opgenomen.

Ook lozing door Ciba-Geigy

Op 11 november gaf een woordvoerder van een ander chemieconcern in Bazel, Ciba-Geigy, toe dat zijn bedrijf op 31 oktober ongeveer 400 liter van het hoogst giftige en nauwelijks afbreekbare landbouwgif atrazine op de Rijn had geloosd, maar zei dat het personeel van de fabriek de chemicaliën ,,per ongeluk" in de Rijn had laten lopen voordat ze onschadelijk waren gemaakt. Volgens de woordvoerder was de lozing pas ontdekt toen op 5 november een routine-onderzoek werd uitgevoerd. Na analyse van de gegevens waren de Zwitserse autoriteiten ingelicht, aldus Ciba-Geigy. Volgens de woordvoerder was de concentratie van het gif niet dodelijk voor de vissen.
De bekendmaking kwam nadat sporen atrazine in het Rijnwater waren aangetroffen en Sandoz had ontkend het gif te hebben geloosd.

Conferentie Rzjnoeverstaten

Op uitnodiging van de Zwitserse bondspresident Alphons Egli kwamen op 12 november vertegenwoordigers van Frankrijk, West-Duitsland, Nederland. Luxemburg, Zwitserland, de EG en Sandoz in Glattbrugg bij Zurich bijeen om te praten over de gevolgen van de brand bij Sandoz.

Op 7 november had Egli m telegrammen aan de ministers van milieuzaken van de Rijnoeverstaten zijn ,,grote spijt' over de gevolgen van de brand betuigd en zich bereid verklaard tot be sprekingen met de getroffen landen

Na afloop van de bijeenkomst zei Egli op een persconferentie dat Bern ernaar streefde schadeclaims minnelijk te schikken en daarmee juridische procedures te vermijden. Wanneer Sandoz om welke reden dan ook niet bereid of in staat was de schade te vergoeden, bestond de mogelijkheid de schade op de Zwitserse regering of kantons te verhalen.

Op 10 november had Sandoz-woordvoerder Edgar Fasel in een telefonisch interview met de Franse radiozender gezegd ,,dat het vanzelfsprekend is dat de schade die door het bedrijf is veroorzaakt en waarvoor wij verantwoordelijk zijn. onze aangelegenheid is".

De Internationale Rijncommissie (IRC), waarin ambtenaren van de vijf Rijnoeverstaten en de EG-Commissie zijn vertegenwoordigd, moest de schadeclaims coördineren. Op een vervolgconferentie op 19 december in Rotterdam hoopte men meer inzicht te hebben in de omvang van de schadeclaims.
De IRC zou tevens een onderzoek instellen naar de toedracht van de lozing door Sandoz op 1 november. De Rijnoeverstaten hadden de commissie voorts opgedragen een ecologisch onderzoek naar de Rijn in te stellen, het alarmeringssysteem kritisch te bekijken en eventuele wijzigingen voor te stellen. De IRC zou ook een aanbeveling doen voor het op elkaar afstemmen van de richtlijnen voor de chemische industrie in de Rijnoeverlanden.
Uit een document dat door de Zwitsers op de bijeenkomst werd verspreid, bleek dat „een misverstand" de oorzaak was geweest van de vertraagde waarschuwing aan de andere Rijnoeverlanden na de brand bij Sandoz. Volgens het rapport van het Zwitserse ministerie van binnenlandse zaken zou een dienstdoende politieman direct na de brand de verkeerde autoriteiten hebben gewaarschuwd.
Minister Smit-Kroes zei in een reactie op de Zwitserse mededelingen dat zij ,,een misverstand" niet accepteerde. ,,Het was een grote fout". aldus de minister.
In een verklaring die zij tijdens de bijeenkomst voorlas, zei minister Smit-Kroes dat haar ministerie tot dan toe f 750.000 aan kosten had gemaakt door de gevolgen van de brand bij Bazel.
Na afloop van de bijeenkomst zei Smit-Kroes: „Ik ben pas tevreden als er goede afspraken zijn gemaakt hoe gevallen als dit in de toekomst worden vermeden. Ik wil dat de meldingsplicht voor chemische bedrijven zoals die in Nederland normaal is in alle Rijnoeverstaten ingang vindt."

Op 9 november had Smit-Kroes aangekondigd collega's van de andere Rijnoeverstaten op korte termijn bijeen te roepen om de gevolgen van de vervuiling van de Rijn te bespreken en op 10 november had zij de verantwoordelijke bewindslieden van die landen per telegram voor een bijeenkomst in Nederland uitgenodigd.

In de Volkskrant van 13 november ging Henk Strabbing nader in op de inhoud van het door de Zwitsers op de bijeenkomst verspreide rapport over de late alarmering. Hij schreef het volgende:

Bijna een etmaal te laat is in de Bazelse rampnacht van 31 oktober op 1 november internationaal alarm geslagen. Dat blijkt uit een overzicht van de gebeurtenissen die de stedelijke waterstaat van Bazel gisteren publiceerde ter gelegenheid van de conferentie der Rijnoeverministers.
De brand in opslaghal 956 van het chemische concern Sandoz AG werd een kwartier na middernacht (vrijdag 31 oktober op zaterdag 1 november) ontdekt. Hoewel niemand nog vermoedde dat het Rijnwater zou worden vervuild, was de piketdienst van het milieubeschermingsbureau in Bazel rond half twee ter plekke.
Om drie uur 's nachts – het blussen is in volle gang – inspecteert een medewerker van het bureau voor milieubescherming de Rijn en besluit onmiddellijk de Internationale Waarschuwings- en Alarmdienst Rijn (IWAR) in werking te stellen.
Om half vier poogt deze man dat te doen in de speciale centrale die inmiddels voor de brand is ingericht. Een dienstdoende politieman uit Bazei zegt dat het internationale alarm al rond drie uur was uitgevaardigd.
Later bleek dat rond die tijd slechts een regionaal alarm was gegeven. De politie van Bazel had slechts haar collega's in Lörrach (Bondsrepubliek) en Neuf-Brisach (Frankrijk) ingelicht. De politieman die de telefoontjes pleegde. beschouwde dit als internationaal alarm omdat hij naar de andere kant van de grens belde.
De piketman van het milieubeschermingsbureau gaat rond half vijf's morgens naar huis en belt zijn chef met de mededeling dat er internationaal alarm is geslagen. Hij krijgt opdracht uit te zoeken of de melding in de hoofdwaarschuwingscentrale in het Westduitse Mannheim is aangekomen.
Rond kwart voor vijf's ochtends belt hij Mannheim en krijgt daar te horen dat men op de hoogte is. De dienstdoende ambtenaar in Mannheim zegt dat de waarschuwing rond drie uur 's nachts was binnengekomen. Daarmee lijkt vast te staan dat het alarm op de juiste manier is gegeven. De piketman uit Bazel volgt de gebeurtenissen deels thuis via de radio, en deels in de stad aan de Rijn om de beide hoofdcentrales in Straatsburg en Manriheim zo snel mogelijk de omvang en aard van de watervervuiling te kunnen doorgeven.

Om twaalf uur (zaterdagmiddag 1 november dus al) is hij nog niet in staat uit de dingen die hij dan weet de zaak op zijn juiste proporties te schatten. De man neemt contact op met zijn directe superieur. Samen besluiten ze verdere inlichtingen in te winnen. Ook deze meerdere is ervan overtuigd dat het internationale alarm op de juiste manier is uitgegaan. Daarom zoeken ze het nu in een mogelijk diepgaande, verdere melding aan Straatsburg en Mannheim.
Zaterdagsavonds om kwart over elf weten de mannen nog niet veel meer. Daarop wordt de chef van de waterstaat van de stad Bazel gewaarschuwd. Die geeft dan opdracht ogenblikkelijk nog een nieuwe melding naar Straatsburg en Mannheim te doen uitgaan. De volgende tekst wordt eerst telefonisch voorgelezen en moet daarna per telex gestuurd worden: „De vervuiling van de Rijn bij Bazel met chemicaliën van de groep fosforzuur-ester en tiofosforzuur-ester duurt op dit moment nog voort. Naast de alarmcentrales moeten ook de pompstations ingelicht worden en de waterafname moet op dit moment worden gestaakt."
Om half twaalf 's avonds belt Lenz van de hoofdwaarschuwingscentrale in Mannheim op naar Bazel en zegt dat Mannheim inmiddels op de hoogte is van de schadelijke stoffen in de Rijn. Omdat de waterstaat van de stad Bazel schriftelijke meldingen via de telex van de politie in Bazel doorgeeft, biedt Lenz aan dat karwei vanuit Mannheim over te nemen. Hij belooft alle nieuwe gegevens door te geven aan de andere hoofdwaarschuwingscentraies.
Om tien over twaalf, zaterdagavond 1 november, belt de Bazelse waterstaatschef naar Straatsburg en kondigt aan dat er een telex uit Mannheim aankomt.
Later blijkt dat dit de eerste schriftelijke melding was die door Bazel of in opdracht van Bazel was verzonden.
De waterstaatschef van Bazel, G. della Bianca, vat samen: „Er mag worden vastgesteld dat de autoriteiten in Bazel gepoogd hebben de Rijnoeverstaten snel in te lichten. Al om **3.06** uur werd Duitsland en om 3.08 uur Frankrijk ingelicht over de catastrofe. Het is te betreuren dat als gevolg van misverstanden het Waarschuwings- en Alarmplan Rijn in dit geval aanvankelijk niet op de bedoelde manier functioneeerde. Desondanks konden alle rechtstreeks betrokkenen op tijd over de watervervuiling worden ingelicht.
Della Bianca beveelt aan dat de werkgroep waarschuwings- en alarmeringsdienst van de Internationale Commissie tegen Verontreiniging van de Rijn (die wordt voorgezeten door de Nederlander D. Baron van Lynden, voormalig ambassadeur in Bonn) het alarmplan nogmaals bestudeert en voorstellen doet ter verbetering.

De Zwitserse bondspresident A. Egli (l.), de Nederlandse minister van verkeer en waterstaat N. Smit-Kroes (m.)en de Westduitse minister van milieu W. Wallmann tijdens het overleg bij Zurich over de vergiftiging van de Rijn.

Brand opgeëist door Zwitserse afdeling Rote Armee Fraktion

Op 12 november meldde het Zwitserse televisiestation DRS dat de Zwitserse televisie en het dagblad *Blick* een anoniem telefoontje hadden gekregen van iemand die zei dat de ,,groep Zwitserland van de Rote Armee Fraktion (RAF) in Lörrach (vlak bij Bazel in West-Duitsland) voor de brand bij Sandoz verantwoordelijk was". De Zwitserse politie zei desgevraagd te twijfelen aan de echtheid van het telefoontje. Over de oorzaak van de brand is verder nog niets bekend.

Persconferentie Sandoz

Op 13 november zeiden directieleden van Sandoz op een persconferentie in Bazel dat het chemiebedrijf ,,de volledige morele verantwoordelijkheid" op zich nam voor de gevolgen van de brand.
Het bedrijf herhaalde zijn toezegging „natuurlijk" alle rechtmatige claims tegen Sandoz te zullen honoreren. Sandoz was volgens ,,de gebruikelijke norm verzekerd" tegen brandschade, waarbij ook milieuschade was inbegrepen, aldus directielid H. Winkler. Het bedrijf zei nog geen enkel inzicht te hebben in de omvang van de materiële schade.
Directielid H. P. Sigg uitte zijn bezorgdheid over de catastrofe in zijn bedrijf. Hij zei dat Sandoz zich grote zorgen maakte over de getroffenen hoewel er geen slachtoffers te betreuren waren. Sigg zegde toe dat Sandoz alles zou doen om de gevolgen van de brand op te vangen in samenwerking met de bevoegde instanties.
Sandoz ontkende dat het verzekeringsconcern „Zürich" in 1981 had geweigerd het bedrijf nog langer te verzekeren, omdat het onvoldoende veiligheidsmaatregelen zou hebben genomen.
In september 1981 was ,,uit premieoverwegingen" tot verandering van verzekeraar besloten, zei Winkler, ,,hoewel „Zürich" bereid zou zijn geweest zonder premieverhoging de aansprakelijkheidsverzekering voort te zetten". *(NRC/H'blad,* Volkskrant, Le Monde, ***NZZ,*** The Times, Financial Times)

WEST-EUROPA

BELGIË

VAKBONDEN EN PATROONS SLUITEN SOCIAAL AKKOORD

Voor het eerst sedert meer dan tien jaar (1975) hebben de leiders van de drie vakbonden, ACV, ABW en ACLVB, en van de vier werkgeversorganisaties, VBO, Boerenbond, NCMV en Union des Classes Moyennes, op 12 september overeenstemming bereikt over het centraal akkoord voor 1987-1988 in de particuliere sector. Met dit akkoord voorkwamen'de sociale partners dat de regering andermaal zou ingrijpen in de sociale betrekkingen tussen werknemers en werkgevers, bij ontstentenis van een sociaal akkoord. Anderzijds werd de regering niet helemaal buiten spel gezet, daar het akkoord op het vlak van de werkgelegenheid een aantal aanbevelingen bevat aan het adres van de regering.
De onderhandelingen namen nagenoeg zeven maanden in beslag. Op 25 februari riep de regering de sociale partners op om vóór eind juli een centraal akkoord te sluiten, dat moest zorgen voor bijkomende tewerkstelling en tegelijk zou vermijden dat de arbeidskosten in de sectoren te snel en te veel zouden stijgen, zodat de moeizaam herstelde concurrentiekracht

van de bedrijven opnieuw in het gedrang zou worden gebracht. In maart kwamen vakbonden en patroons voor het eerst weer zonder de regering samen.

Begin april formuleerden de vakbonden hun eisen. Het ACV opteerde voor bijkomende banen, waaraan één vierde van de voor loonsverhoging beschikbare som besteed zou kunnen worden. Het A B W zag dit als een nieuwe inlevering en opteerde voor het afromen van de superwinsten ter financiering van een tewerkstellingsbeleid.

Toen de regering eind mei het Spaarplan (Sint-Anna- of Pinksterplan, pag. 37012 e.v. en pag. 38612 e.v.), uitvaardigde, dreigde het sociaal overleg te kapseizen. Het A B W ging in het verzet en organiseerde ook stakingen tegen de particuliere sector. De patroons weigerden daarop nog verder te onderhandelen.

Juni werd gedomineerd door het overleg van regering en sociale partners over de toepassing van het Spaarplan. Bij gebrek aan de volle steun van het ACV brokkelde het ABVV-verzet geleidelijk af, terwijl het ACV, via overleg een lichte bijsturing verkreeg van het Spaarplan (pag. 47212 e.v.).

Na de stakingen kwamen de onderhandelingen tussen vakbonden en patroons weer op gang, maar pas eind augustus zouden twee verklaringen voor een doorbraak zorgen: ABVV-leider Vanden Broucke zei ,,geen heil meer te zien in een eenzame strijd tegen het Spaarplan, die zonder de actieve medewerking van het ACV niet tot een goed einde kan worden gebracht"; premier Martens dreigde ermee dat de regering zelf zou gaan optreden, daar de sociale partners een maand na de door de regering bepaalde limietdatum nog steeds geen akkoord hadden bereikt.

Na een onafgebroken onderhandelingsronde van ruim 14 uren werd op 12 september te 5.30 uur een akkoord bereikt.
Het sociaal akkoord luidt als volgt:

1. Partijen hebben zich ertoe verbonden een interprofessioneel akkoord te sluiten voor de periode 1987-1988. Het betreft een raamakkoord dat de richtlijnen bepaalt voor de paritaire onderhandelingen.

2. Partijen bevestigen hun gehechtheid aan het principe van de vrijheid van paritaire onderhandelingen.
De sectoren zullen, na voorafgaand onderzoek van hun mogelijkheden, vrij een globale marge bepalen en beslissen over haar aanwending rekening gehouden met:
– de noodzakelijke competitiviteit;
– hun kenmerken en specificiteit alsmede de verscheidenheid van de ondernemingen in de sector.

3. Partijen spreken hun prioritaire bezorgdheid uit voor de bevordering van de tewerkstelling in het algemeen, deze van de jongeren in het bijzonder.
Terzake bevelen partijen de sectoren aan bij de onderhandelingen 0,5% van de loonmassa te besteden aan dit objectief. De sectoren zullen op hun niveau de modaliteiten bepalen, rekening houdend o.m. met de aandachtspunten die verder terzake worden bepaald.

VORMING EN TEWERKSTELLING VAN JONGEREN

De bevordering van de vorming en de tewerkstelling van jongeren is een prioritaire zorg. Diverse wegen worden hierna aanbevolen. Die formules zullen maximaal streven naar definitieve tewerkstellingskansen voor de betrokken jongeren. Gezien de hoge werkloosheidsgraad onder jonge vrouwen stellen partijen voor dat deze groep voldoende aan bod zou komen in deze diverse formules.

1. DEELTIJDSE SCHOOLPLICHT

Partijen verbinden er zich toe om deeltijds lerenden maximaal de kansen te geven om deeltijds leren te combineren met deeltijds werken wat thans slechts voor een minderheid het geval is.

Om dit objectief te realiseren:
– worden de paritaire comités ertoe aangezet maatregelen hiertoe te treffen;
– worden de subregionale tewerkstellingscomités gevraagd een verantwoordelijke te belasten met de systematische coördinatie en prospektie van tewerkstellingsmogelijkheden voor deeltijds lerenden;
– zal een begeleidingsgroep worden belast met het opvolgen van de evolutie van het stelsel en van de latere tewerkstellingskansen voor de betrokkenen. Hij zal verslag uitbrengen aan de plenaire groep.
– De deeltijds schoolplichtigen zouden enkel een industrieel of een middenstandsleercontract kunnen afsluiten.

De Nationale Arbeidsraad (NAR) zal overleg plegen inzake de harmonisatie van het sociaal statuut van deze stelsels.
Deeltijdse schoolplicht leidt tot hiertoe niet tot de mogelijkheid om een diploma te behalen. Partijen zijn het eens dat de deeltijdse schoolplicht zou moeten leiden tot het afleveren van een diploma door de centra voor deeltijds leren, na slagen in een examen.

2. NASCHOOLSE VORMING

Partijen zijn voorstander van formules van alternerend werken en voortgezette opleiding voor jongeren die de school verlaten hebben.

Deze formules:
– richten zich naar jongeren van 18 tot maximum 21 jaar en in het bijzonder tot de risicogroepen onder hen;
– deze jongeren zullen minstens half-tijdswerken in een normaal tewerkstellingsstatuut;
– hun loonsvoorwaarden zullen worden vastgelegd door de onderhandelaars van de CAO die terzake worden getroffen.

3. STAGIAIRS

– Partijen staan positief tegenover het reserveren door de sectoren van 1% van de 3% stagiairs aan risicogroepen onder jongeren – lager onderwijs, lager algemeen en technisch secundair, beroepsonderwijs – bij voorkeur in halftijdse stages.
– Partijen oordelen dat daar waar het mogelijk is de ondernemingen bij voorkeur stages zullen voorbehouden aan jongeren die geen afgestudeerden zijn van het universitair of hoger onderwijs niet universitair onderwijs van het lange type.

TEWERKSTELLING IN HET ALGEMEEN

1. VERLENGING VAN DE TEWERKSTELLINGSAKKOORDEN 1983-1984/1985-1986

– Partijen zijn het eens om voor het einde van dit jaar een evaluatie op te maken van de tewerkstellingsakkoorden 1983/1984/1985-1986 en een onderzoek te wijden aan de toekenningsvoorwaarden van de verhoogde Maribel.
– Wat betreft de verlenging voor de periode 1987-1988 van de tewerkstellingsakkoorden 1983-198411985-1986 zijn de partijen van oordeel dat daar waar de ondertekende partijen van deze akkoorden van mening zijn dat het noodzakelijk is de toepassingsmodaliteiten te wijzigen, deze opnieuw op hun niveau kunnen besproken worden.

2. ANDERE MAATREGELEN

– Partijen doen een oproep voor correcte toepassing van de wetgeving inzake arbeidsduur, part-time arbeid en tijdelijke arbeid onder voorbehoud van een evaluatie van de toepassing van het KB nr. 225 op de overuren.
– Partijen bevelen aan dat men bij toepassing van de wettelijke en conventionele teksten die voorzien in een vervanging van personeelsleden, oog zou hebben voor de vervanging door jongeren en langdurig werklozen, rekening houdend met de technische en functionele kenmerken van elk bedrijf.
– Wat de regeling van loopbaanonderbreking betreft, bevelen partijen de werkgevers aan, telkens als mogelijk, positief de aanvragen tot loopbaanonderbreking te beantwoorden.

KOOPKRACHTENGEWAARBORGD GEMIDDELD MINIMUM MAANDINKOMEN

De sectoren onderhandelen vrij over de koopkracht. Bezorgd om te grote verschillen tussen werknemers weg te werken bevelen partijen aan speciale aandacht te besteden aan de verhoging van het gewaarborgd gemiddeld minimum maandinkomen.
In dit verband stellen partijen voor het gewaarborgd minimum maandinkomen zoals vastgesteld in de sectoren of bij ontstentenis door de CAO nr. 21 en 23 van de NAR te verhogen met 350 Frank per maand vanaf 1987 en met 350 Frank per maand vanaf 1988 waardoor het bedrag voorzien in de CAO nr. 21 op 34.050 Frank zou gebracht worden aan constante prijzen.

WERKTIJDVERKORTING

De eventuele veralgemening van de gemiddelde wekelijkse arbeidsduur tot 38 uur tijdens de periode 1987-1988 wordt overgelaten aan de onderhandelingen in de sectoren.

EVALUATIE

Partijen verbinden er zich toe in september 1987 een stand van zaken op te maken van de realisaties op het vlak van:

- tewerkstelling;
- gewaarborgd gemiddeld minimum maandloon;
- de evolutie van de gemiddelde wekelijkse arbeidsduur.

Partijen verbinden er zich anderzijds toe een stand van zaken op te maken wat betreft de sectoren waar geen akkoord kon worden gesloten en de redenen van niet-akkoord.
– Voor de sectoren waar geen overeenkomst kon bereikt worden verbinden de partijen er zich toe in de NAR alles in het werk te stellen tot het sluiten van een bijkomende CAO over die punten die niet werden verwezenlijkt.

AANBEVELINGEN AAN DE REGERING

MAATREGELEN TER BEVORDERING VAN DE TEWERKSTELLING

– Partijen stellen de Regering voor bedrijven met minder dan 5 werknemers kosteloze aansluiting te verzekeren bij een erkend sociaal secretariaat.
– Partijen zijn het erover eens dat de gelden die beschikbaar zijn in het tewerkstellingsfonds zouden besteed worden voor de financiering van tewerkstellingsinitiatieven.
– Partijen zijn het eens dat de RSZ in staat wordt gesteld om de bestaande stortingsverplichtingen correct te doen naleven. Zij vragen echter dat de sociale inspectie de intenties van de contracterende partijen integraal zou respecteren.
– Partijen pleiten voor het behoud van het huidige budget voor parallelle arbeidscircuits en voor een grotere decentralisering en selectiviteit. Zij zijn voorstander van een harmonisering van de verschillende statuten in de parallelle arbeidscircuits.
– Partijen stellen voor de anciënniteitsvoorwaarde van twee jaar tot één jaar te herleiden voor jonge werkzoekenden wanneer het om hun eerste betrekking gaat.
– Om de progressieve dekwalificatie tegen te gaan stellen zij voor een stuk van de arbeidstijd van werknemers in parallelle circuits te reserveren voor het volgen van programma's van bij- en omscholing.

NIEUWE TECHNOLOGIEEN

Naar aanleiding van de evaluatie voorzien in conventie nr. 39 van de NAR zal o.m. het probleem van de aan de beslissing voorafgaande voorlichting en overleg besproken worden tot invoering van nieuwe technologieen.
– Partijen vragen dat een deel van de middelen van het actieplan voorgesteld door minister Maystadt zou gereserveerd worden voor onderzoek van de maatschappelijke gevolgen van de introductie van nieuwe technologieën en voor vorming en omscholing.

SYNDICALE VERTEGENWOORDIGING

SOCIALE DREMPELS

– Onverminderd de uiteenlopende standpunten menen partijen dat, in de huidige omstandigheden. noch de wijziging van de drempels tot instelling van een veiligheidscomité of ondernemingsraad, noch de fusie van die organen, aangewezen zijn.

STUDIE-INDEXERING

Na afsluiting van de paritaire onderhandelingsronde zal een comité samengesteld uit een beperkt aantal wetenschappelijke personaliteiten belast worden onder de auspiciën van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven met een onderzoek van de sociale en economische gevolgen van het stelsel van automatische indexering. De conclusies van deze studie zullen ten laatste medio 1988 aan de partijen worden overgemaakt.

NON-PROFIT SECTOR

– Partijen zijn het erover eens dat de nodige aandacht moet besteed worden aan de verhoging van de tewerkstellingskansen in de non-profit sector.

– Partijen zijn het eens uitdrukkelijk aan de regering te vragen geen maatregelen te nemen in de domeinen die het voorwerp uitmaken van hun aanbevelingen of die de loonkost zouden kunnen bezwaren.
– De partijen zijn het eens dat zij op interprofessioneel vlak voor de duur van het akkoord voldaan hebben aan de eisen die zij tegenover elkaar hadden.
0,5% van de loonmassa werd algemeen geraamd op 7,5 mrd, wat goed zou zijn voor ongeveer 10.000 banen.

Op 15 september keurde de algemene raad van het NCMV (Nationaal Christelijk Middenstandsverbond) het centraal akkoord goed met 26 stemmen tegen 4, bij 6 onthoudingen. Op 25 september volgde het VBO (Verbond van Belgische Ondernemingen)

De raad van beheer van het VBO gaf zijn mandatarissen echter de opdracht het akkoord pas te ondertekenen. nadat de regering formeel had beloofd gedurende de periode van het centraal akkoord geen nieuwe verplichtingen op te leggen in de domeinen die het voorwerp uitmaken van het akkoord en evenmin maatregelen te nemen die de loonkosten zouden verhogen. Die belofte deed de regering op 8 oktober. Premier Martens verklaarde dat de regering zich niet zal mengen in aangelegenheden die tot de bevoegdheid van de sociale partners behoren.

Op 3 oktober keurde het ACV in algemene raad het sociaal akkoord goed. De vakbond ging de verbintenis aan dat in de centrales geen sectoriële akkoorden gesloten zullen worden waarin niet het maximum aan bijkomende banen is opgenomen. Anderzijds bleef het Spaarplan van de regering het ACV zwaar op de maag liggen.

Het ACV stuurt aan op een moratorium voor de sociale zekerheid tot eind 1989. Tot dan moeten de sociale vergoedingen onbespreekbaar blijven.

Er werd in patronale, syndicale en politieke kringen uitgekeken naar wat er binnen de socialistische vakbond zou gebeuren. De goedkeuring van het centraal akkoord lag voor het ABVV niet voor de hand. Toch waren er positieve aanduidingen. Op 10 oktober had de binnen het ABV machtige ACOD (Algemene Centrale der Openbare Diensten) zich positief uitgesproken over het akkoord. De ACOD drong er zelfs op aan meteen onderhandelingen te beginnen met de overheid om het centraal akkoord ook in de overheidssector toe te passen. Op 21 oktober keurde het uitgebreid nationaal comité van het A B W het centraal akkoord goed met een, naar werd verklaard, ,,niet-enthousiaste" meerderheid van twee derden, 18% van de stemmen tegen en bij 14% onthoudingen.

Op 7 november hebben ACV-voorzitter Houthuys, ABVV-secretaris-generaal Vanden Broucke, ACLVB-gemandateerde Waldack, VBO-voorzitter Leysen en -afgevaardigd beheerder Pulinckx, de middenstandsleiders Thijs en Mené en Boerenbondvoorzitter Hinnekens het centraal akkoord voor 1987-1988 ondertekend.

OEGANDA

ONTWIKKELINGEN EIND JULI 1986. INSTALLATIE MILITAIRE RAAD. ONDEKTEKENING VREDESAKKOORD. KAMPALA DOOR NRA VEROVERD. MUSEVENI PRESIDENT. UITBREIDING NRA-CONTROLE TOT HEEL OEGANDA

Nadat rebellerende troepen onder bevel van brigade-generaal Basilio Okello op 27 juli 1985 een eind hadden gemaakt aan het regime van president Milton Obote, kwam Oeganda onder het bestuur van een Militaire Raad onder voorzitterschap van luitenant-generaal Tito Okello. Deze Raad trachtte overeenstemming te bereiken met de guerrillabeweging in het land, vooral het National Resistance Army (NRA) o.l.v. Yoweri Museveni.
Na moeizame besprekingen onder auspiciën van president Daniel Arap Moi van Kenia werd tenslotte op 17 december 1985 door de Militaire Raad en het NRA een vredesakkoord ondertekend dat echter een dode letter bleef. Op 17 januari 1986 startte het NRA een offensief, dat op 26 januari tot de verovering van Kampala leidde. Museveni werd nu president en eind maart had het NRA zijn controle tot heel Oeganda uitgebreid, waarmee een eind leek gekomen aan de sinds 1981 gevoerde burgeroorlog.
Hieronder volgt een overzicht van de voornaamste gebeurtenissen in deze periode in aansluiting op het artikel van 15 augustus 1985 (pag. 513 e.v.-1985).

Luitenant-generaal Tito Okello (r.) legde op 29 juli 1985 de eed af als staatshoofd van Oeganda ten overstaan van rechter Saul Mueoke (l.).

Militaire Raad *(juli* 1985)

De op 29 juli 1985 geïnstalleerde Militaire Raad bestond behalve de voorzitter, luitenant-generaal Tito Okello, uit de volgende negen leden:

Brigade-generaal Basilio Olara Okello; luitenant-kolonel Sam Nanyumba; kolonel Zeddi Maruru; kolonel Wilson Toko (vice-voorzitter); kolonel Fred Okecho; luitenant-kolonel Fred Ocero; kolonel Jack Nyero; Salim Saleh; en Justin Okot (secretaris).
Volgens waarnemers vormden leden van de Acholi-stam de meerderheid in de Raad. Salim Saleh, een commandant van het National Resistance Army (NRA), werd aangeduid als halfbroer van NRA-leider Yoweri Museveni: later werd bericht dat hij geweigerd had zitting in de Raad te nemen.

Vorming regering-Muwanga. Nieuwe opperbevelhebber leger. Vrijlating politieke gevangenen. Positie NRA

Na de beëdiging op 1 augustus 1985 van Paulo Muwanga als premier voor de duur van een jaar stelde deze pogingen in het werk een kabinet op brede basis te vormen. Hij voerde besprekingen met de vier voornaamste politieke partijen: de Democratische Partij (DP), de belangrijkste oppositiepartij; het Oegandese Volkscongres (UPC), de partij van ex-president Obote; de Conservatieve Partij; en de Uganda Patriotic Movement (UPM), de politieke vleugel van de guerrillabeweging National Resistance Army (NRA). Ook het nieuwe staatshoofd, luitenant-generaal Tito Okello, nam aan dit overleg deel. Deze verklaarde zich bereid tot een ontmoeting met guerrillaleiders ,,in Kenia, Tanzania of waar dan ook in de wereld".

Hoewel Muwanga op 3 augustus bekendmaakte dat na vier dagen van overleg een consensus over een nieuw kabinet met vertegenwoordigers van alle vier politieke partijen was bereikt, duurden de besprekingen op 4 augustus voort zonder dat een kabinet tot stand kwam.

Op 5 augustus stelde NRA-leider Yoweri Museveni in een telefoongesprek met de BBC te Londen als eis voor een NRA-medewerking aan de nieuwe regering dat de helft van de zetels in de Militaire Raad aan het NRA moest worden toegewezen. Eerder had een NRA-woordvoerder, luitenant Makanga, tijdens een bijeenkomst in het district Luwero op 3 augustus twee andere voorwaarden gesteld, nl. de bijeenroeping van een ronde-tafel-conferentie van alle politieke krachten en de uitsluiting uit de nieuwe regering van alle ministers van de afgezette president Obote, wat neer zou komen op een uitsluiting van premier Muwanga zelf.

Tegelijk gaf Museveni te kennen dat hij bereid was in te stemmen met een ontmoeting met luitenant-generaal Okello, die op 4 augustus alle guerrillagroeperingen had uitgenodigd voor een bijeenkomst in Kampala op 12 augustus.

Op 5 augustus werd de benoeming van de eerste twee ministers bekendgemaakt: DP-leider Paul Ssemogerere kreeg de portefeuille van binnenlandse zaken, en kolonel Wilson Toko, de vice-voorzitter van de Militaire Raad, werd minister van defensie.

Op 6 augustus riep de DP zowel de guerrillabewegingen als de Militaire Raad op tot een staakt-het-vuren en een vredesconferentie alsook tot de vorming van een nieuw leger.

Op 7 augustus werd de leider van de staatsgreep van 27 juli, brigade-generaal Basilio Olara Okello, tot opperbevelhebber van het leger benoemd in plaats van Tito Okello, en tegelijk bevorderd tct luitenant-generaal.
Dezelfde dag werden twee nieuwe ministers beëdigd: Olara Otunnu, tot dusver ambassadeur bij de VN, werd minister van buitenlandse zaken, en Benjamin Henry Obonyo kreeg de portefeuille van gezondheid.

Op 10 augustus werden in Kampala 1.203 politieke gevangenen vrijgelaten die onder het bewind van Obote waren gedetineerd.

Onder de gedetineerden die uit de Luzira-gevangenis werden ontslagen waren Balaki K. Kirya, leider van de Uganda Freedom Movement (UFM), die in december 1984 na afloop van zijn proces opnieuw was gedetineerd; Anthony Sekweyama, hoofdredacteur van het DP-blad „Munnansi" en plv. voorlichtingssecretaris van de DP; en Yoweri Kyesimira, een DP-parlementslid (zie pag. 51611-1985).
In een toespraak waarin hij de vrijlating van de gedetineerden aankondigde zei de minister van binnenlandse zaken, Sseinogerere, dat het nieuwe militaire bewind omstreeks 100 leden van de sinds de staatsgreep ontbonden Nationale Veiligheidsdienst (NASA) vasthield, maar volgens de katholieke krant Munno had het nieuwe bewind zeker 1.000 mensen gearresteerd, voor het merendeel veiligheidsagenten en lijfwachten van de afgezette president. Van Obote's vroegere ministers was alleen Chris Rwakasisi, de voormalige NASA-leider, gearresteerd. Hij werd in de Luzira-gevangenis gedetineerd en eind november 1985 in staat van beschuldiging gesteld wegens de moord (in 1981) op George Rwabato, een vroegere Oegandese vertegenwoordiger bij de VN.

In een toespraak bij de vrijlatingsplechtigheid ontvouwde het nieuwe staatshoofd, Tito Okello, een prioriteitsprogramma van zes punten voor het herstel van de vrede in het land en het bevorderen van de economische en sociale ontwikkeling van Oeganda. Zijn voornaamste prioriteiten waren:
a) beëindiging van de gevechten tussen de diverse facties en herstel van de vrede;
b) het totstandbrengen van eenheid en verzoening met medewerking van alle groeperingen;
c) het verhinderen van wraakacties en het voorkomen van nieuwe slachtoffers;
d) het huisvesten van vluchtelingen en ontheemden die het slachtoffer van de gevechten waren;
e) het herstel van wet en orde; en
f) het teweegbrengen van economisch herstel.
Okello verklaarde dat de Militaire Raad zich verplicht had tot het inachtnemen van de mensenrechten en civiele vrijheden in Oeganda. Het doel van de machtsovername was naar zijn zeggen geweest een eind te maken aan ,,corruptie, tribalisme, conflicten en tuchteloosheid" in alle aspecten van het nationale bestaan.

Tevens kondigde Tito Okello aan dat de nieuwe regering in Arusha (Noord-Tanzania) vredesbesprekingen zou beginnen met de guerrillagroeperingen die tegen het regime-Obote hadden gestreden. Zijn aanvankelijke uitnodiging (4 augustus) voor een bijeenkomst in Kampala op 12 augustus was door twee kleinere groepen – Federal Democratic Movement (FDM) en National Rescue Front (NRF) – aanvaard, maar door de belangrijkste, het NRA, verworpen. Een NRA-woordvoerder stelde op 9 augustus de volgende voorwaarden:
1) het NRA wilde Okello alleen ontmoeten in zijn hoedanigheid van leider van het Oegandese leger;
2) Kenia en Tanzania moesten bij het overleg ,,volledig betrokken" worden; en
3) het overleg moest buiten Kampala plaatsvinden, bijv. in Tororo (aan de grens met Kenia), Arusha, Addis Abeba (Ethiopië) of een willekeurige stad in Kenia.
Kort na Okello's toespraak maakte radio-Oeganda op 10 augustus bekend dat de besprekingen met het NRA op 13 augustus in Arusha zouden beginnen, terwijl die met de andere guerrillabewegingen in Oeganda zouden worden voortgezet.
Op 12 augustus werd bericht dat troepen van het NRA oprukten naar Masaka, met 100.000 inwoners de derde stad van Oeganda, op 130 km ten zuidwesten van Kampala. Nog diezelfde avond zou Masaka door NRA-strijders zonder verzet zijn ingenomen, aldus meldde o.a. de Daily *Nation* (Kenia) op grond van verhalen van reizigers op 14 augustus. Dit bericht in combinatie met geruchten dat de guerrillastrijders naar Kampala oprukten leidde die dag tot paniek in de hoofdstad. De val van Masaka werd op 14 augustus door bri-

gade-generaal Zeddi Maruru, lid van de Militaire Raad, op een persconferentie ontkend. Naar zijn zeggen hadden de rebellen geen enkele stad veroverd, hoewel het NRA reeds eerder had verklaard Masindi (200 km ten noorden van Kampala), Fort Portal en Kasese (in het westen)alsmede Mbarara en Kabele (in het zuidwesten) in handen te hebben. Maar volgens The Times (15-8-1985)was de enige stad die voorzover bekend in handen van de guerrillastrijders was Fort Portal, dat al op 22 juli was ingenomen. Wel erkende Maruru dat het NRA in drie steden in het zuidwesten ,,zij aan zij" met het leger aanwezig was.

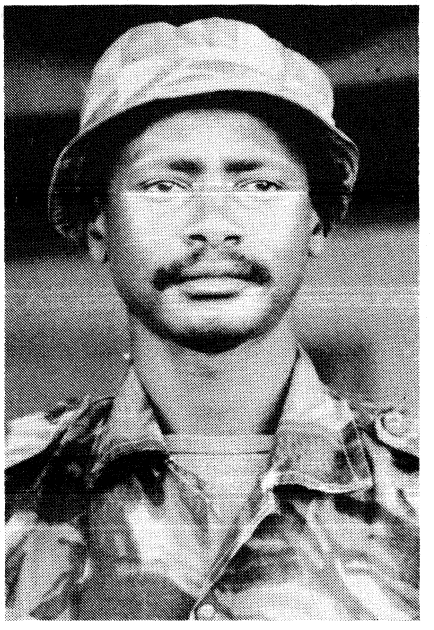
Ontdekking *massagraven*

In de Luwero Driehoek, waar volgens een rapport van Amnesty International (gepubliceerd op 19 juni, zie pag. 51712-1984) minstens 36 massagraven waren van burgers die door het leger waren gedood, alsook in Kampala en omgeving werden na de staatsgreep van 27 juli 1985 duizenden skeletten in massagraven aangetroffen. Zo berichtten journalisten op 12 augustus over de vondst van honderden skeletten in het dorpje Namulonge (30 km ten noorden van Kampala), waar het Cotton Research Centre sinds augustus 1982 had dienst gedaan als vernietigingskamp van de Special Force, een paramilitaire elite-eenheid van het Oegandese leger. Op 28 augustus verklaarde Sam Kuteesa, toen minister van justitie, te geloven dat de schattingen juist waren die stelden dat sinds 1980 onder het regime van Obote omstreeks 300.000 mensen waren gedood.

Het katholieke dagblad Munno meldde op 19 augustus dat in de voorgaande week alleen in de Luwero Driehoek meer dan 2.100 skeletten waren ontdekt.

Verder benoemingen

Op 9 augustus werden nog drie ministers benoemd op de volgende posten: financiën – Abraham Waligo (huisvesting en stadsontwikkeling onder Obote); energie en PTT – Jameson Olico Okui (oud-parlementslid UPC); openbare diensten en kabinetszaken – Robert K. Kitariko (secretaris-generaal DP).
Op 15 augustus werd rechter Peter Allen, een 55-jarige Britse staatsburger die sinds 1955 in Oeganda woonde, tot Chief Justice (opperrechter) van Oeganda beëdigd.
Dezelfde dag werd het overgangskabinet uitgebreid tot 12 leden met de benoeming van vier ministers: voorlichting en omroep – Ojok Mulozi; justitie – Sam Kuteesa; plaatselijk bestuur – Ochaya Lakidi; openbare werken – Cyprian Ajiku.
Op 18 augustus werd de benoeming van weer zeven ministers bekendgemaakt: industrie – Vincent Kirabo Kyamaria; grondbeheer, minerale rijkdommen en waterstaat – Peter Omara Ojungu; transport – Edward Athiyo; cultuur en gemeenschapsontwikkeling – Jabeli Bidandi Sali (secretaris-generaal UPM); arbeid – Joshua Mayanja-Nkangi (leider Conservatieve Partij);

Yoweri Museveni.

huisvesting en stadsontwikkeling – (Haji) Badru Wegulo; rehabilitatie – David Kazugu.
Daarmee waren 18 van de 23 ministersposten in het kabinet vervuld.

Okello in Tanzania en Kenia. Eerste contact met NRA. Vertrek Noordkoreanen. Actie NRA. Ontslag premier Muwanga (25 augustus 1985)

Op 13 augustus 1985 vloog Tito Okello, vergezeld van vrijwel de hele Militaire Raad, naar de Tanzaniaanse hoofdstad Dar-es-Salaam. Hij voerde daar, net als eerder op 30 juli, besprekingen met president Nyerere. De hele dag werd tevergeefs op de NRA-delegatie gewacht die in Nairobi (Kenia) verbleef en naar eigen zeggen niet had kunnen komen, omdat hun vliegtuig geen landingsvergunning voor Dar-es-Salaam had gekregen.
Vervolgens ondertekende het Oegandese regime wel een vredesakkoord met drie kleinere guerrillagroeperingen: de Federal Democratic Movement of Uganda (Fedemu), de Uganda Freedom Movement (UFM) en het Uganda National Rescue Front (UNRF), aldus een bericht in Le Monde (20-8-1985).

Op 19 augustus reisde de Oegandese leider Okello samen met zijn minister van buitenlandse zaken Otunnu naar Nairobi voor overleg met president Daniel Arap Moi van Kenia. De afgezette Oegandese president Milton Obote had Kenia, waarheen hij na de coup van 27 juli was gevlucht, op 15 augustus samen met ca. 140 landgenoten per vliegtuig verlaten met bestemming Zambia dat op ,,humanitaire gronden" politiek asiel had verleend.

In Nairobi had NRA-leider Yoweri Museveni op 19 augustus een ontmoeting met Olara Otunnu, die na afloop verklaarde ,,uiterst nuttige besprekingen" te hebben gevoerd, maar een ontmoeting tussen Museveni en generaal Okello kwam niet tot stand. Museveni verklaarde op 20 augustus. „Wij erkennen niet de Militaire Raad, luitenant-generaal Okello als staatshoofd, Paulo Muwanga als premier, of de andere benoemingen en besluiten die de usurpator-junta afkondigt. Wij zijn echter bereid al deze kwesties te bespreken en te komen tot een veilige en progressieve politieke regeling." Maar Museveni voegde daar de volgende waarschuwing aan toe: ,,Tenzij een juiste basis voor vrede wordt bereikt, gaat de strijd voort."

Op 22 augustus verlieten 196 Noordkoreaanse rnilitairen, die het Oegandese leger sinds 1982 assistentie hadden verleend, het vliegveld Entebbe met bestemming Addis Abeba en Pjongjang. Bericht werd dat premier Muwanga de Noordkoreanen had verzocht te vertrekken, maar een woordvoerder van hen zei dat zij met verlof gingen en dat zij na ongeveer twee maanden zouden terugkeren, als ,,de situatie meer stabiel is".

Het NRA, dat na de staatsgreep van 27 juli een informeel bestand had afgekondigd, maakte op 23 augustus bekend dat zijn troepen een ,,offensieve positie" hadden ingenomen.

Volgens de secretaris van het uitvoerend comité, Sam Male. hadden NRA-eenheden in drie plaatsen ten noorden van Kampala – Kiboga, Busunju en Matugga – regeringsmilitairen ontwapend. Ook waren soortgelijke acties uitgevoerd in het gebied van Fort Portal en Kasese in westelijk Oeganda. Maar ,,ondanks dit succes" was het NRA nog steeds bereid onmiddellijk ,,serieuze onderhandelingen te beginnen met de junta, aan de macht in Kampala".

Op 25 augustus werd Paulo Muwanga als premier ontslagen en vervangen door Abraham Waligo, de minister van financiën. Volgens radio-Kampala was dit ontslag ,,in het nationale belang"; volgens waarnemers was het een poging van de Militaire Raad om het NRA gunstig te stemmen met het oog op de komende onderhandelingen, waarvoor nog dezelfde avond een Oegandese delegatie o.l.v. kolonel Wilson Toko, vice-voorzitter van de Militaire Raad en minister van defensie, in Nairobi arriveerde.
Waligo, die evenals Muwanga tot de Baganda-stam behoort, werd op 26 augustus als premier beëdigd.

In de portefeuilleverdeling per 9 september kwam Evaristo Nyanzi voor als minister van coöperaties en marketing, terwijl Ignatius Malinga op 11 oktober tot minister van handel werd benoemd.

Moeizaam vredesoverleg
(26 augustus-17 december 1985).
Gevechtshandelingen

Onder voorzitterschap van president Daniel Arap Moi van Kenia begonnen op 26 augustus 1985 in Nairobi vredesbesprekingen tussen de Oegandese regeringsdelegatie (met de ministers van binnen- en buitenlandse zaken, resp. Ssemogerere en Otunnu) en de NRA-delegatie o.l.v. Museveni.
Er vonden met onderbrekingen drie gespreksronden plaats waarvan de laatste op 3 oktober werd verdaagd, terwijl de gevechtsactiviteiten tussen NRA-strijders en regeringsleger (UNLA) vanaf 12 september toenamen wat gepaard ging met nieuwe berichten over wreedheden van regeringstroepen in de Luwero Driehoek. Hieronder volgen nadere details van ontwikkelingen uit deze periode.

Na twee zittingen van in totaal bijna vijf uur werden de vredesbesprekingen op 27 augustus 'savonds voor onbepaalde tijd verdaagd ,,om de twee partijen ampele consultaties toe te staan". Minister Otunnu deelde de volgende dag mee dat gesproken was over de toekomstige samenstelling van de Militaire Raad en de nieuwe organisatie van het leger, d.w.z. de integratie van de guerrillagroepen. Museveni verlangde de helft van de zetels in de Militaire Raad en substantiele invloed op het leger. De regering wilde het NRA slechts een ,,faire en grootmoedige" vertegenwoordiging in de Militaire Raad toestaan die wel boven de eigenlijke sterkte van deze guerrillabeweging uitging (volgens de Financial Times d.d. 4 september 1985: 10.000 mensen, incl. vrouwen en kinderen). Inmiddels had de Militaire Raad ingestemd met de terugkeer van maximaal 6.000 z.g. Amin-soldaten uit Soedan naar Oeganda; dit waren leden van het Voormalige Oegandese Nationale Leger (FUNA) en van de guerrillabeweging United National Rescue Front (UNRF). Op 3 september werd kolonel Zeddi Maruru benoemd tot stafchef van het UNLA en bevorderd tot generaal-majoor.

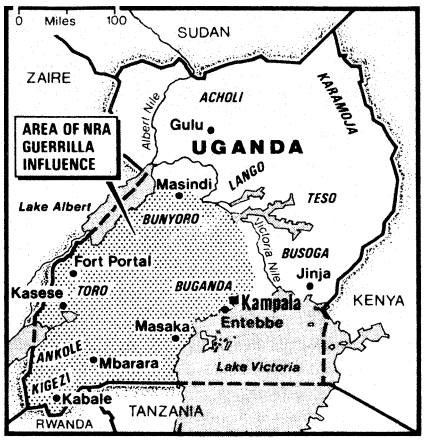
Op 4 september begon de tweede gespreksronde. Na twee zittingen van resp. 6 en 1% uur werd het overleg op 5 september's middags opnieuw opgeschort en wel ,,op verzoek van de Oegandese regering". Naar verluidt zou deze het NRA nu vier van de twaalf zetels in de Militaire Raad hebben aangeboden.
Inmiddels hadden NRA-strijders op 4 september tijdelijk de stad Kabale in het zuidoosten van Oeganda bezet en bij de plaatselijke vestiging van de Bank of Uganda aldaar een bedrag van 400 mln Oegandese shillings (ca. £500.000) opgenomen. Volgens Museveni was dit geen beroving, maar confiscatie.

Op 12 september braken gevechten uit tussen NRA en UNLA bij Mbarara (op ca. 240 km ten zuidwesten van Kampala) en Kawanda (op ca. 11 km ten noorden van Kampala). Volgens legerleider Basilio Okello waren daarbij drie soldaten om het leven gekomen. Naar zijn zeggen was de toestand snel .,onder controle". Het NRA veroverde naar eigen zeggen ook een kazerne in Mubende (100 mijl ten westen van Kampala).

Op 13 september voerde de Tanzaniaanse president Nyerere in Dar-es-Salaam geheim overleg met de Oegandese premier Waligo en NRA-leider Museveni.
In Kampala begon Tito Okello met de uitvoering van een vredesplan van kardinaal Emmanuel Nsubuga, aldus de FAZ (16-9-1985). Hij breidde op 14 september de Militaire Raad tot 12 leden uit door de benoeming – op voorstel van de kardinaal – van vier leiders van kleinere guerrillagroepen: kapitein Nkwanga (Federal Democratic Movement of Uganda/Fedemu), Lukatome Andrew Kayiira (Uganda Freedom Movement/UFM), majoor Amin Onzi (Uganda National Rescue Front/UNRF) en generaal-majoor Isaac Lumago (een vroegere stafchef van het FUNA). De benoeming van twee voormalige naaste medewerkers van ex-president Idi Amin, nl. Onzi en Lumago, leverde het NRA nieuwe argumenten voor verbale aanvallen op de machthebbers in Kampala.
Overigens wilde kardinaal Nsubuga de Militaire Raad door het opnemen van alle politieke en militaire facties uitbreiden tot 23 leden: UNLA 7, NRA 7, vier kleinere guerrillagroepen elk één en de vier politieke partijen (van de verkiezingen van 1980) elk één. De 23ste zetel met het voorzitterschap was toebedacht aan Tito Okello.
Intussen had legerleider. Basilio Okeilo enkele

Onder voorzitterschap van president Daniel Arap Moi van Kenia (aan het hoofd van de tafel) begonnen op 26 augustus 1985 in Nairobi de vredesbesprekingen tussen de regering van Oeganda en de voornaamste guerrillabeweging. het NRA. Links (met gezicht naar de camera) de Oegandese minister van binnenlandse zaken Paul Ssemogerere; achter hem (met bril) zijn collega van defensie Wilson Toko; rechts naast president Moi Kenia's minister van buitenlandse zaken Elijah Mwangale; en uiterst rechts NRA-leider Yoweri Museveni.

Het gebied onder NRA-invloed (The Economist 31-8-1985).

duizenden Amin-militairen naar de hoofdstad Kampala gehaald om het regeringsleger (UNLA) te versterken. Voormalige „Rhino commando's" van Amin zouden zich in de buurt van Kampala schuldig maken aan wreedheden, aldus The Observer (22-9-1985. Volgens Koert Lindijer in NRC/H'blad (18-9-1985) waren ex-aanhangers van Amin ook naar Obote's geboortedorp Lira getrokken, waar zij bewoners hadden vermoord en verkracht en huizen hadden geplunderd. De Oegandese vrouwenbond deed op 16 september een beroep op het staatshoofd Tito Okeilo deze soldaten tot bezinning te brengen: „We zijn hulpeloos wanneer soldaten ons in het aangezicht van onze zonen in een rij zetten om ons en onze dochters vervolgens te verkrachten."
Op 20 september werden in Kampala 195 gedetineerden van het Obote-regime, voornamelijk leden van het UFM, in vrijheid gesteld.
Dezelfde dag maakte de regering van Kenia bekend dat de vredesbesprekingen (derde ronde) de volgende week zouden worden hervat in Nairobi, waar kardinaal Nsubuga eerder die week met president Moi had beraadslaagd.
Ondanks deze aankondiging laaide de strijd op. Er was sprake van een regeringsoffensief tegen het NRA met als doel het onder controle krijgen van de hoofdweg naar het noorden (tussen Kampala en Gulu); enkele posities langs de weg bij Bombo werden door het NRA ontruimd. Aan de andere kant boekte het NRA terreinwinst in het zuidwesten van Oeganda en breidde het zijn operaties uit tot het gebied van Jinja ten oosten van Kampala (aan de hoofdweg naar Kenia). Op 22 september namen NRA-strijders tijdelijk de brug over de Owen Falls dam in Jinja (80 km van Kampala) in bezit. Deze actie werd beschouwd als onderdeel van een plan om de hoofdstad te omsingelen en van de buitenwereld af te snijden.
Dezelfde dag voerde het Oegandese staatshoofd Tito Okello in Dar-es-Salaam overleg met zijn Tanzaniaanse ambtgenoot Nyerere, waarna hij op 23 september in Nairobi arriveerde voor beraad met president Moi van Kenia.
Op 25 september meldde de Oegandese regering dat een NRA-aanval op de zuidwestelijke stad Masaka was afgeslagen en de volgende dag berichtte de Militaire Raad dat Mityana (41 mijl ten westen van Kampala) was heroverd.

In deze situatie begon op 26 september in Nairobi de derde gespreksronde onder voorzitterschap van president Moi en in aanwezigheid van Tito Okello. Kort daarop vertrok Museveni naar zijn troepen in Oeganda.
Op 29 september werd bericht dat de stad Masaka in handen van het NRA was gevallen. Dit werd nu gesteund door aanhangers van de Federal Democratic Movement of Uganda (Fedemu) o.l.v. Balaki Kirya, terwijl Fedemu-leider George Nkwanga sinds 14 september deel uit-

maakte van de Militaire Raad in Kampala. Bovendien was er sprake van een Libische wapenleverantie aan het NRA.
Onder deze omstandigheden toonde de Militaire Raad zich tot concessies jegens het NRA bereid, aldus The Times (30-9-1985) en de Financial Times (1-10-1985). Zij stemde praktisch in met een gezamenlijke controle op de strijdkrachten van Oeganda.

Op 1 oktober deelde de Keniase minister van buitenlandse zaken E. Mwangale mee dat grote vorderingen waren geboekt en dat 80% van de betwiste punten was geregeld. Maar op 3 oktober werd het vredesoverleg voor de derde maal verdaagd.

Ter discussie stond toen een door de regeringsdelegatie op 26 september ingediend voorstel om zowel het regeringsleger als alle guerrillagroepen te ontbinden en een nieuw leger te vormen onder supervisie van Engeland íhet Britse opleidingsteam in Jinja), Kenia en Tanzania. Het NRA wilde de kern van dit toekomstige nationale leger vormen. waarin voorts ,,de goede elementen van de UNLA" en de andere guerrillagroepen behalve de Amin-soldaten konden worden geïntegreerd.

Op 5 oktober stuurde de Militaire Raad een delegatie naar Luwero in een poging een eind te maken aan de door ongedisciplineerde regeringssoldaten begane wreedheden tegen de bevolking. Sinds enkele dagen waren weer honderden bewoners uit de Luwero Driehoek weggetrokken. Volgens het katholieke dagblad Munno waren meer dan 200.000 mensen in dit gebied uit hun dorpen gevlucht. Ook uit de buurt van Masaka, waar de gevechten tussen UNLA en NRA voortduurden, werd melding gemaakt van wreedheden van de regeringsmilitairen.
Op 15 oktober werd bericht dat de UNL.4 een offensief was begonnen met twee kolonnes: een om het NRA-hoofdkwartier in Fort Portal te veroveren, de andere om de hoofdweg van Kampala naar Masaka weer onder controle te krijgen. Bij Masaka hield het UNLA in de Kasijagirwa-kazerne, ondanks het beleg door het NRA, nog steeds stand, maar het UNLA-offensief zou op 19 oktober zijn vastgelopen.

Op 20 oktober deelde president Moi van Kenia mee dat de vierde gespreksronde een week was uitgesteld tot 28 oktober. Mocht bij die ronde geen formule voor een beëindiging van de burgeroorlog in Kenia worden gevonden. dan zouden er ,,geen verdere onderhandelingen" onder zijn leiding in Nairobi meer plaatsvinden.
Nadat president Moi op 25 en 26 oktober de situatie in Oeganda te Nairobi had besproken met zijn Tanzaniaanse ambtgenoot Nyerere en de Oegandese leider Okello begon op 28 oktober inderdaad de vierde gespreksronde tussen de Oegandese regeringsdelegatie o.l.v. Wilson Toko en de NRA-delegatie die nu weer geleid werd door Yoweri Museveni.
De regeringsdelegatie kwam met een nieuw voorstel inzake de Militaire Raad. Die Raad zou uit 20 leden bestaan: generaal Tito Okello zou voorzitter zijn: het NRA zou de vice-voorzitter en zes andere leden leveren, de UNLA zou met zeven leden (excl. Okello) zijn vertegenwoordigd, de Fedemu met twee en de drie andere guerrillagroepen met elk één.

Op 29 oktober aanvaardde het NRA het pariteitsaanbod uit dit voorstel, maar het verwierp het onderdeel om de drie andere guerrillagroepen elk één zetel in de Raad te geven. Tegelijk bood het NRA aan een staakt-het-vuren in acht te nemen voor de duur van de gespreksronde op voorwaarde dat het Oegandese leger stopte met het plegen van moorden, verkrachtingen, diefstallen en andere schendingen van de rechten van de mens (Reuter). Ook zou het NRA als voorwaarden hebben gesteld het ontslag uit het leger van de Amin-soldaten en de berechting door een krijgsraad van alle militairen die zich sinds de staatsgreep schuldig hadden gemaakt aan misdaden tegen burgers. Volgens het Rode Kruis zouden sinds eind juli alleen al in een zone van 20 km rond Kampala ca. 2.000 mensen zijn gedood, voor het merendeel slachtoffers van moordende soldaten.

Op 31 oktober werden de besprekingen opgeschort om een gemeenschappelijke commissie van regering en NRA in staat te stellen een compromis uit te werken. In die fase stelde het NRA een nieuwe eis – het ministerschap van defensie.

Op 4 november kondigde het NRA de instelling van een interimbestuur aan in de gebieden van Oeganda die het NRA controleerde ,,om diensten te verlenen in afwachting van een overeenkomst met de junta in Kampala". Museveni verklaarde dat 17 departementen (o.m. voor financiën, onderwijs en mijnbouw) waren ingesteld en dat 13 districtsleiders waren benoemd. Voorts meldde hij de benoeming van Haji Moses Kigongo tot hoofdbestuurder. Het NRA zou toen ongeveer een derde van Oeganda beheersen, nl. het westen en zuidwesten langs de grenzen met Zaire, Rwanda en Tanzania. De Militaire Raad in Kampala noemde deze NRA-besluiten ,,vannul en gener waarde." De Oegandese Financial Times schreef dat Oeganda daardoor ,,onherroepelijk op de weg naar een bondsrepubliek" was gebracht.

Ondanks verdere incidenten (incl. een vliegtuigkaping) gingen de besprekingen in de gemeenschappelijke commissie voort. Op 18 november verklaarde NRA-vertegenwoordiger Samson Kisekka dat de meeste obstakels voor een akkoord uit de weg waren geruimd. Nadat de ondertekening van een vredesakkoord al was aangekondigd, dreigde NRA-leider Museveni op 27 november uit de vredesbesprekingen weg te lopen als de Militaire Raad een naar zijn zeggen aanstaand offensief tegen de NRA-troepen bij Masaka zou beginnen.

Volgens Museveni hadden de regeringstroepen steun gekregen van enige Canadese ,,huurlingen" o.l.v. een zekere Bob Waldheim, ,,huurlingen" uit Ethiopië (aanhangers van het regime van Haile Selassie), 30 Egyptische militaire experts alsmede voormalige instructeurs van de Britse commando-eenheid SAS. Daarentegen ontkende Museveni beschuldigingen dat hij voor wapenaankopen naar Libië was gereisd; hij had alleen zijn ,,in Europa levende kinderen bezocht".

Op 5 december meldde de regering in Kampala dat NRA-strijders zware aanvallen waren begonnen op de garnizoenen van Masaka en Mbarara in het zuidwesten van Oeganda.

Terwijl The Times (11-12-1985) melding maakte van een ,,orgie van executies" in Kampala, kondigde president Moi op 10 december in Nairobi aan dat op 13 december een vredesakkoord tussen de Oegandese regering en het NRA zou worden ondertekend.
Maar ook deze aankondiging bleek voorbarig. Het NRA, dat militaire successen boekte (het garnizoen van Masaka gaf zich op 11 december over), zou steeds nieuwe eisen hebben gesteld (zoals het opperbevel over de nieuwe strijdkrachten), terwijl de Militaire Raad in twee kampen uiteen zou zijn gevallen. Een deel van deze Raad, o.w. minister van defensie Toko en legerleider Basilio Okello, weigerde nog enige concessie te doen aan het NRA, terwijl een ander deel, incl. staatshoofd Tito Okello, in een akkoord met het NRA de enige mogelijkheid zagen (*NRC/H'blad* 13-12-1985).
Niettemin zette president Moi van Kenia zijn bemiddelingspogingen voort en na een marathonzitting onder zijn leiding deelde hij op 16 december 's avonds mee dat het akkoord de volgende dag zou worden getekend.

Ondertekening vredesakkoord

Op 17 december 1985 'smorgens ondertekenden generaal Tito Okello namens de Oegandese regering en Yoweri Museveni namens NRA een 50 pagina's tellend vredesakkoord. De voornaamste punten voorzagen in:

- Onmiddellijk na de ondertekening van het akkoord wordt een staakt-het-vuren van kracht dat binnen 48 uur in heel Oeganda moet functioneren.
- De vorming van een nieuwe Militaire Raad met generaal Tito Okello als voorzitter en Yoweri Museveni als vice-voorzitter. De overige 19 zetels werden als volgt verdeeld: UNLA 7, NRA 7, Fedemu 2, UFM 1, FUNA 1 en UNRF 1.

- Ontbinding van alle gewapende eenheden (samen ca. 50.000 man) en vorming van een nieuw nationaal leger van 8.480 man, bestaande uit leden van UNLA, (3.700). NRA (3.580) en de andere vier guerrillagroepen in de regering (elk 300).
- Demilitarisering van de hoofdstad Kampala. Handhving van de orde door de politie.
- Aan Kenia, Tanzania, Engeland en Canada werd het verzoek gericht militairen te leveren die op het bestand en de ontwapening zullen toezien en die bij de recrutering van het nieuwe leger zullen helpen.
- De schendingen van de mensenrechten die sinds de staatsgreep van 27 juli 1985 plaatsvonden zullen worden bestraft. ,,Niets in deze paragraaf zal zodanig worden geïnterpreteerd dat iemand die mogelijk vóór 27 juli zo'n misdaad heeft begaan, is gevrijwaard van vervolging". ,,Alle personen die onder het regime van Idi Amin Dada verantwoordelijke posten hebben bezet, met inbegrip van degenen die in het leger en de veiligheidsdiensten hebben gediend", en ,,die voor zover bekend wreedheden of andere afschuwelijke misdaden begingen" zullen overeenkomstig de wet worden bestraft en mogen geen deel uitmaken van het nieuwe nationale leger of andere veiligheidsdiensten.
- Zo spoedig mogelijk zullen vrije en eerlijke verkiezingen plaatsvinden die van Oeganda weer een parlementaire democratie moeten maken.

In een toespraak na de ondertekeningsceremonie zei Museveni o.a.: ,,Als we werkelijk serieus zijn – en ik hoop dat Tito Okello dat is – dan zal Oeganda vrede kennen." Vervolgens beschuldigde hij de Militaire Raad ervan dat onder zijn regime burgers zijn vermoord. ,,Daarvoor stel ik generaal Tito Okello niet persoonlijk verantwoordelijk en daarom ben ik bereid met hem te spreken", aldus Museveni. Hij waarschuwde de (andere) leden van de Militaire Raad: ,,Als jullie vrede willen, dan zijn we serieuze partners, Maar als jullie moeilijkheden willen, dan zijn we serieuze tegenstanders."

Geen uitvoering akkoord. Voortdurend geweld. Censuur

Op 22 december arriveerde een militaire delegatie uit Kenia in Oeganda om toezicht te houden op het bestand. Ook Tanzania had positief op het desbetreffende verzoek van Oeganda gereageerd, maar Engeland en Canada hadden geweigerd aan de voorgestelde vredesmacht deel te nemen. Wel had de Britse regering zich bereid verklaard het Britse militaire opleidingsteam in Oeganda te handhaven.
Inmiddels waren reeds op 18 december 'savonds in Kampala gevechten uitgebroken tussen militairen van het UNLA en het FUNA.
Op 22 december verklaarde Museveni dat hij niet naar Kampala zou gaan om zijn ambt van vice-voorzitter van de Militaire Raad uit te oefenen, zolang de regering daar wet en orde niet had hersteld. Ook wees het NRA zijn zeven leden voor de Militaire Raad niet aan.
Op 26 december zei Museveni op een persconferentie in Nairobi dat de regeringstroepen sinds de ondertekening van het vredesakkoord al 60 moorden op burgers hadden gepleegd. Hij dreigde met tegenmaatregelen als die moorden niet ophielden. Beide partijen beschuldigden elkaar ook van andere schendingen van het akkoord.

Op 2 januari 1986 meldde het NRA dat regeringstroepen sinds 17 december 1985 meer dan 300 mensen hadden gedood. Dezelfde dag kondigde de opperbevelhebber van het Oegandese leger (UNLA), generaal Basilio Okello, een perscensuiir af voor berichten over de veiligheidssituatie in het land. Het betreffende nieuws moest eerst worden goedgekeurd door een ,,persveiligheidscommissie".
Op 8 januari maakte de voorzitter van deze commissie, een oud-majoor van de FUNA, bekend dat alle berichten over militaire activiteiten vóór publikatie aan de commissie moesten worden voorgelegd, dat de journalisten (ook buitenlandse) bij alle reportages hun naam moesten vermelden en op verzoek hun bronnen moesten onthullen. Deze maatregelen leidden tot protesten van journalisten die meenden dat die waren bedoeld om wandaden van militairen te verhullen.
De censuurmaatregelen werden veroordeeld door de Fedemu en de UFM, terwijl de Democratische Partij zich ervan distantieerde. aldus berichtte de FAZ op 12 januari vanuit Nairobi.
Kort daarop gaf de leider van de UFM, Lukatome Andrew Kayiira, die lid van de Militaire Raad was, zich met zijn troepen aan het NRA over. Fedemuleider George Nkwanga, eveneens lid van de Militaire Raad, werd gearresteerd en zou op 24 januari door UNLA-officieren zijn terechtgesteld.

Offensief NRA. Verovering Kampala

Op 17 januari startte het NRA een offensief met aanvallen op acht afzonderlijke posities van de regeringstroepen in een straal van 25 km rond Kampala, nadat de NRA-leiding twee dagen eerder voor een militaire oplossing van het probleem betreffende de ,,voortdurende wetteloosheid" had gekozen.
De gevechten en het wrede optreden van gedemoraliseerde regeringssoldaten brachten een vluchtelingenstroom op gang: bewoners uit de omringende dorpen weken uit naar Kampala, waar weer duizenden mensen hun huizen verlieten en hun toevlucht zochten in kerken.
Generaal Tito Okello. die reeds op 14 januari president Moboetoe van Zaire had opgezocht om steun te vragen, hield op 20 januari spoedoverleg in Musoma (Noord-Tanzania) met de nieuwe president van Tanzania Mwinyi en diens voorganger Nyerere.
Eveneens op 20 januari meldde het NRA dat het regeringsgarnizoen in Mbarara zich had overgegeven. Woordvoerder Sam Kisekka verklaarde in Nairobi dat verscheidene honderden Zairese militairen de grens met West-Oeganda waren overgetrokken en 8 km diep op Oegandees gebied waren doorgedrongen, d.w.z. ca. 30 km ten westen van Fort Portal, het NRA-hoofdkwartier. Dit bericht werd niet uit andere bron bevestigd.
Op 22 januari nodigde generaal Tito Okello NRA-leider Museveni uit voor een ontmoeting in Nairobi ,,in een laatste poging tot oplossing van de geschillen".
Op 23 januari 's avonds drongen NRA-strijders de buitenwijken van Kampala binnen, waar verwarring en paniek heerste. Na twee dagen van felle straatgevechten, waarbij aan beide zijden honderden doden zouden zijn gevallen, verwierf het NRA op 26 januari in de vroege ochtend de controle over de hoofdstad. De slag om Kampala eindigde toen de meeste nog overgebleven regeringssoldaten zich plunderend en vernielend terugtrokken naar de stad Jinja (ca. 80 km ten oosten van Kampala). Daar was op 25 januari ook generaal Tito Okello gearriveerd.

Ontbinding Militaire Raad. Museveni als president beëdigd. Installatie Nationale Verzetsraad *(NRC)*

Op 26 januari 's avonds hield Museveni via radio-Kampala een toespraak tot de natie. Hij deelde mee dat de Militaire Raad onder generaal Tito Okello was ontbonden. Museveni kondigde de vorming van een regering op brede basis aan na consultatie van alle partijen alsmede de instelling van een Nationale Verzetsraad (NRC) als wetgevende instantie totdat verkiezingen zouden zijn gehouden.
Enerzijds beloofde hij een verzoeningsdialoog met de diverse gewapende groepen in Oeganda, anderzijds zegde hij een bestraffing toe van degenen die verantwoordelijk waren voor de geweldmisdrijven tegen de bevolking, waarbij naar zijn zeggen onder voorgaande regimes tot 800.000 Oegandezen waren gedood. Hij riep de

strijdkrachten van het afgezette bewind op hun wapens neer te leggen: naar zijn zeggen hadden reeds ca. 6.000 van deze militairen zich overgegeven en sommigen van hen hadden zich bij het NRA aangesloten. De handel in buitenlandse valuta werd tot nader order opgeschort.

In Kampala, waar rust en orde toen waren teruggekeerd, werd Yoweri Museveni op 29 januari door opperrechter Peter Allen beedigd als president van Oeganda. De ceremonie voor het parlementsgebouw werd door omstreeks 100.000 enthousiaste Oegandezen bijgewoond; op de eretribune zaten o.a. ex-president Godfrey Binaisa, Abraham Waligo (premier onder het vorige bewind) en DP-leider Paul Ssemogerere (minister van binnenlandse zaken onder Okello). In zijn inaugurele rede noemde Museveni de terugkeer naar democratie en veiligheid de belangrijkste prioriteiten van zijn bewind.
Op 1 februari werd de uit 22 leden – zowel militairen als burgers – bestaande NRC beëdigd. De leden waren:

Moses Kigongo, Elly T. Tumwine, Fred Rwigema Gisa, Matayo Kyaligonza, Tadeo Kanyankore, Jack Luyombya. Muhwezi Katugugu, Yafesi Sabiiti, Abby Mukweya. prins Henry Juko Walugembe, Aii Kirunda Kivejinja, Tom Butime, Sam S. M. Musisi Male, Zakaliyah Kaheru, Buntu Mugisha Ohere, Mwene Mushanga, Livingstone Katerega, Ladislas Serwanga Lwanga, Israel Kayonde, Leo Kyazze Seguya, mevr. Gertrude Njuba en Samson Lisekka.

Yoweri Museveni werd in 1944 of 1945 in Ntumgamu in het zuidwesten van Oeganda geboren als lid van de Baniankole-stam. Hij studeerde van 1966-1970 aan de universiteit van Dar-es-Salaam (Tanzania) politieke wetenschappen en economie. In die periode bezocht hij door het Frelimo ,,bevrijd" gebied in het nog door Portugal bestuurde Mozambique. Na zijn terugkeer in Oeganda werkte hij korte tijd in de inlichtingendienst van de regering-Obote tot deze in januari 1971 ten val werd gebracht door Idi Amin. Als balling in Tanzania nam Museveni deel aan de mislukte poging in september 1972 om het bewind-Amin omver te werpen. Hij distantieerde zich van Obote, die hij te gematigd achtte, en vormde een guerrillabeweging, het Front voor Nationale Redding (Fronosa), dat in april 1979 deel nam aan de door Tanzania gesteunde militaire operatie om Amin uit Oeganda te verdrijven.
Onder president Yusuf Lule werd Museveni staatsminister van defensie. Onder diens opvolger, president Godfrey Binaisa, was hij eerst minister van defensie (tot december 1979), vervolgens minister van regionale samenwerking. In mei 1980 werkte hij mee aan de afzetting van president Binaisa. Hij werd toen vice-voorzitter van de Militaire Commissie, die de presidents- en parlementsverkiezingen van december 1980 organiseerde, die door Obote en zijn Oegandese Volkscongres (UPC) werden gewonnen.
Museveni, die als leider van de Uganda Patriotic Movement (UPM) slechts één zetel verwierf, beschuldigde Obote van i-erkiezingsfraude en vormde in februari 1981 met 26 metgezellen een nieuwe guerrillagroepering, het People's Revolutionary Army (PRA) waaruit later dat jaar het National Resistance Army (NRA) voortkwam.
De guerrilla, die gericht was op de omverwerping van het Obote-regime, werd aanvankelijk vooral met leden van de Ankole-stam gevoerd, maar in de volgende jaren sloten ook duizenden jonge Baganda zich bij het NRA aan. Dit verwierf in zijn invloedssfeer een reputatie van discipline en integriteit, die scherp afstak bij het ongedisciplineerde optreden van de regeringstroepen, waarin onder Obote leden van zijn eigen Langi-stam de meeste hoge posten vervulden, terwijl de leden van de Acholi-stam als ,,kanonnenvoer" fungeerden.
De ontevredenheid van de Acholi, geleid door Basilio Okello, leidde tot de verdrijving van Obote en tot de recrutering van ex-Amin-soldaten onder de Madi- en Lugbara-stam door Basilio Okello, de nieuwe legerleider. Waren de oorspronkelijke regeringssoldaten al berucht wegens hun gebrek aan discipline, de ex-Amin-soldaten onderscheidden zich in nog grotere mate door hun brute optreden.

Vorming kabinet. Verbod politieke activiteiten

Nog vóór de beëdiging van de NRC benoemde president Museveni op 30 januari de eerste leden van zijn regering. Premier werd de 73-jarige arts Samson Kisekka, die in het NRA belast was met de buitenlandse betrekkingen en in Nairobi (Kenia) als voornaamste onderhandelaar en woordvoerder had gefungeerd. President Museveni nam de portefeuille van defensie in eigen beheer, terwijl hij vier portefeuilles toewees aan NRM- of NRA-leden en één portefeuille toevertrouwde aan een voormalig parlementslid van de Democratische Partij (DP).
Na verdere benoemingen op 5 februari: 1 maart en 10 maart was de lijst van ministers en staatsministers als volgt (met politieke partij voor zover bekend):

Ministers: financiën – Ponsiamo Mulema (DP); coöperaties en marketing – Crispus Kiyonga (NRM); gezondheid – Ruhakana Rugunda (NRM); buitenlandse zaken – Ibrahim Mukiibi (NRM); binnenlandse zaken - Paul K. Ssemogerere (DP); voorlichting en omroep – Abubakar Mayanja (NRM); veeteelt – Sheme Masaba (NRM); planning en economische ontwikkeling – Joseph Okune (NRM); handel – Evaristo Nyanzi (DP); rehabilitatie – Ali Kirunda Kivejinja; grondbeheer – Ben Okello Luwum; waterstaat en mijnbouw – Chango Macho (NRM); justitie – Joseph Mulenga (DP); toerisme en natuurbescherming – Anthony Butele (UPC); onderwijs – Joshua Mayanja-Nkangi (CP); land- en bosbouw – Robert Kitariko (DP); transport en verbindingen – Stanislas Okurut; energie – Lukatome Andrew Kayiira (UFM); milieubeheer – David Livingstone Lwanga (Fedemu); jeugd, cultuur en sport - Alex Ofumbi; arbeid – Jabeli Bidandi Sali; regionale samenwerking – John Ssebana Kizito (DP); plaatselijk bestuur – Edward Kakonge; huisvesting en stadsontwikkeling – J. Wapakabulo; industrie en technologie – Stanley Tumwine; openbare diensten en kabinetszaken – David Kibirango; openbare werken – Daniel Serwano Kigozi; zonder portefeuille – Tom Rubale.

Staatsministers: constitutionele zaken – Sam Njuba (NRM); defensie – Ronald Bata (NRM): binnenlandse zaken – Kiiza Besigye: bureau president – Balaki K. Kirya (UFM); bureau premier – Erisa Kategaya (NRM); onderwiis – John Ntimba.
Voorts werd een aantal onderministers benoemd.
In het kabinet zaten diverse ministers die deel hadden uitgemaakt van de regering onder Tito Okello (met hun desbetreffende portefeuilles): Ssemogerere (binnenlandse zaken), Nyanzi (coöperaties en marketing), Mayanja-Nkangi (arbeid), Kitariko (openbare diensten en kabinetszaken) en Sali (cultuur en gemeenschapsontwikkeling). Butele was onder president Obote minister van arbeid geweest.

Het kabinet zou het land regeren tot de bijeenroeping van een constitutionele conferentie die een tijdsschema voor verkiezingen zou opstellen. Op 1 februari zei president Museveni tegen journalisten dat algemene verkiezingen pas over ,,drie tot vijf jaar" konden worden gehouden. Op 18 februari deelde hij in een proclamatie in de staatskrant mee dat zijn interim-regering niet langer dan vier jaar aan de macht zou blijven. De NRC was het hoogste machtsorgaan in Oeganda, aldus de proclamatie.

Yoweri Museveni (zittend) werd op de dag van zijn beediging als president van Oeganda (29 januari) door oud-president Godfrey Binaisa begroet.

Op 10 maart verbood de president alle politieke activiteiten. De politieke partijen, die niet verboden werden, kregen opdracht hun activiteiten te laten ,,rusten" zo lang de interim-regering aan het bewind was. De president wilde het politieke geharrewar minimaliseren, omdat dit ,,het herwinnen van stabiliteit in Oeganda zou vertragen of zelfs geheel teniet zou doen".

Uitbreiding NRA-controle tot heel Oeganda. Museveni proclameert einde burgeroorlog

Na de verovering van Kampala breidde het NRA geleidelijk zijn controle tot heel Oeganda uit.

Op 27 januari veroverden NRA-troepen Jinja, de tweede stad van het land. De verdreven leider Tito Okello dook op 29 januari in het Zuidsoedanese Juba op, aldus Le Monde (1-2). Tevens werd toen bericht dat de leider van het regeringsleger, Basilio Okello, zich in het noorden van Oeganda zou bevinden, waar hij zou trachten de resten van zijn troepen te verzamelen en te reorganiseren. Bij hun terugtrekking naar het noorden zouden deze troepen zich opnieuw schuldig hebben gemaakt aan wreedheden jegens de burgerbevolking.

Op 31 januari meldden NRA-functionarissen dat zich sinds de machtswisseling in Kampala reeds ca. 9.000 UNLA-militairen hadden overgegeven.

Bij hun behoedzame opmars naar het noorden ontmoetten de NRA-troepen incidenteel verzet. Zij veroverden achtereenvolgens o.a. Mbale (2 februari), Soroti (12 februari), de brug van Karuma Falls over de Nijl (17 februari) en Lira (28 februari). Inmiddels zou generaal Basilio Okello in Gulu, het voornaamste bestuurscentrum van het noorden, ca. 5.000 militairen hebben verzameld om deze stad, zijn geboorteplaats, tot de laatste man te verdedigen.

Op 8 maart werd Gulu na drie uur hevige strijd ingenomen door het NRA. Op 17 maart werd bericht dat het NRA de stad Pakwach had veroverd en de strategische brug over de Nijl daar onbeschadigd in handen had gekregen. Deze brug verbindt het Westelijke Nijldistrict – het thuisland van ex-president Amin – met de rest van Oeganda. Op 18 maart 'savonds viel Kitgum, de laatste belangrijke stad in het noorden. zonder strijd in handen van het NRA.

Op 29 maart maakte de Oegandese radio bekend dat NRA-troepen de stad Arua hadden ingenomen en de noordgrens van Oeganda met Soedan hadden bereikt bij de plaats Nimuleou, waar zij ,,broederlijke wensen uitgewisseld" hadden met Soedanese militairen. Generaal Basilio Okello was inmiddels in Soedan aangekomen.

Nadat het NRA nog de noordwestelijke stad Moyo had ingenomen, zei president Museveni op een bijeenkomst van hoge regeringsfunctionarissen en religieuze leiders in Entebbe op 30 maart dat de burgeroorlog nu voorbij was en dat Oeganda ,,eindelijk onder één vlag en één regering verenigd" was. Met de beëindiging van de ,,bevrijdingsoorlog tot herstel van vrede en democratie in het land na vijf jaar strijd", moest nu een begin worden gemaakt met de nationale verzoening. aldus Museveni. „De voornaamste taak..., na het verdrijven van slechte elementen uit het land, is de gehele bevolking te verenigen en een regering voor het volk te installeren", zo verklaarde de president. Hij merkte nog op dat zijn regering een nationaal herstelprogramma voorbereidde.

Eerste contacten Museveni met buurlanden

Direct na zijn installatie als president vertrok Museveni op 29 januari naar Goma (Zaire) voor een ontmoeting met de staatshoofden van drie buurlanden – Moboetoe (Zaire), Juvenal Habyarimana (Rwanda) en Daniel Arap Moi (Kenia) – om opvattingen over de politieke veranderingen in de regio uit te wisselen.

Museveni deelde zijn gesprekspartners in Goma mee dat de situatie in Oeganda snel normaal werd en dat de vorming van een regering van nationale eenheid overeenkomstig het vredesakkoord van Nairobi ter hand was genomen. De drie andere presidenten spraken, aldus een officiële mededeling, ,,hun tevredenheid uit met de vordering die m.b.t. het herstel van de vrede en veiligheid in Oeganda werden geboekt en zij zegden hun ambtgenoot steun toe bij zijn bemoeienissen".

Een uitnodiging van Museveni om de volgende bijeenkomst in maart te Kampala te beleggen werd aanvaard.

Op 20 maart vond in Entebbe bij Kampala een topconferentie plaats waaraan niet alleen door de vier bovengenoemde presidenten werd deelgenomen maar ook door de staatshoofden van Boeroendi, Soedan en Tanzania.

In een gemeenschappelijk communiqué zegden de zes buitenlandse staatshoofden hun steun toe aan Museveni's inspanningen tot het bereiken van nationale eenheid en verzoening tussen de diverse groeperingen in Oeganda en zij boden ook hun hulp aan bij de wederopbouw van de economische infrastructuur van Oeganda. De deelnemers aan de topconferentie kwamen overeen nauwer samen te werken op het gebied van de veiligheid, waarbij zij de eerbiediging van de soevereiniteit en territoriale onschendbaarheid van hun staten bekrachtigden. Voorts bevestigden zij hun voornemen de bestaande gemeenschappelijke commissie tussen de staten van de regio te reactiveren om de politieke en commerciële samenwerking in Oost-Afrika te versterken.

ISRAËL

DE ECONOMISCHE SITUATIE. BEZUINIGINGSMAATREGELEN. POSITIE HISTADRUT

De Israëlische regering van nationale eenheid onder premier Shimon Peres werd bij haar optreden geconfronteerd met een ernstige economische situatie, die o.a. werd gekenmerkt door een voortdurend hoog inflatiepeil (zie pag. 611/1-'84).

Op 16 sept. 1984 besloot het kabinet tijdens zijn eerste vergadering de overheidsuitgaven in het lopende jaar met $ 1 mrd (ca. 5%) te besnoeien. waarna de Israëlische munt, de shekel, de volgende dag met 9% werd gedevalueerd. In diezelfde week werden verhogingen bekendgemaakt van de telefoon-, elektriciteits- en posttarieven, terwijl ook de benzineprijs omhoog ging (pag. 611/2-'84).

Op 21 sept. 1984 bereikte de regering met het vakverbond Histadrut een globaal akkoord over een pakket bezuinigingsmaatregelen, met als voornaamste onderdeel een loonmatiging in de komende vier maanden. Hoewel de details van de voorgestelde belastingmaatregelen nog moesten worden ingevuld, ging het volgens de Israëlische televisie om twee zaken: 1) een verhoging van de inkomstenbelasting variërend van 5% voor de laagste inkomensgroepen tot 10% voor de hogere inkomens; en 2) de invoering van een verplichte lening voor alle Israëlische burgers door afdracht van 7% van het inkomen voor de hogere inkomens en 5% voor de lagere. De secretaris-generaal van de Histadrut, Yisrael Kessar, verklaarde zich te hebben verzet tegen het doorvoeren van een loonmatiging via een aantasting van het stelsel van automatische prijscompensatie, omdat op die manier zelfstandigen en mensen met vrije beroepen buiten schot zouden zijn gebleven.

Op 23 sept, besloot het kabinet tot een reeks belastingverhogingen en subsidieverlagingen. Er zou o.a. een eenmalige vermogensbelasting worden geheven op motorvoertuigen, privé-vliegtuigen en -boten, bedrijfsinventarissen en onroerend goed. Overheidssubsidies op de eerste levensbehoeften (zoals levensmiddelen en brandstof) werden drastisch besnoeid. De volgende dag stegen de prijzen van levensmiddelen met 18 tot 55%, terwijl de brandstofprijzen met 30% omhoog gingen.

In de nacht van 25 tot 26 sept. besloot het economische comité van de regering tot afschaffing van het gratis middelbaar onderwijs door de invoering van een maandelijkse schoolbelasting van 4.000 shekel voor gezinnen met kinderen. Van deze belasting werden ca. 70.000 gezinnen beneden de armoedegrens (op een totaal van 420.000 gezinnen) vrijgesteld.

De nieuwe minister van financiën, Yitzhak Modai, verklaarde toen zijn doelstelling. nl. om nog voor het begin van het joodse nieuwjaar (26 sept.) $ 1 mrd te besparen op een totaal begrotingsbedrag van $ 22 mrd, nagenoeg te hebben bereikt door de tot dan toe getroffen bezuinigingen in diverse ministeries en de extra belastingen. Maar volgens *NZZ* (28-9-'84) kon er op lange na niet sprake van zijn dat daarmee een voor eeri consensus aanvaardbaar globaal plan voor de sanering van Israëls economie beschikbaar was.

Aftreden directeur-generaal financien

Op 30 sept. 1984 trad de directeur-generaal van het ministerie van financiën, Nissim Baruch, af. Hij verweet de regering een gebrek aan politieke wil om een door zijn ministerie uitgewerkt saneringsprogramma door te voeren, De door de regering getroffen maatregelen wakkerden de inflatie alleen maar aan en belastten de ,,zwakkere delen" van de samenleving het zwaarst.

Invoerbeperkingen. Belasting- en prijsverhogingen

Wegens de snel slinkende buitenlandse valutareserves (in feite gedaald tot $ 1,763 mrd, nog slechts voldoende om de import van 40 dagen te financieren) besloot de regering op 2 okt. 1984 voor de duur van een half jaar een importstop af te kondigen voor 50 luxe artikelen, waaronder auto's, video-apparatuur. televisietoestellen en koelkasten. Tevens werd besloten dat Israëliërs bij reizen naar het buitenland voortaan maximaal 1.000 dollar per persoon mochten meenemen (voorheen 2.000), terwijl het gebruik van credit cards in het buitenland met ingang van 1985 werd verboden.

Op 8 okt. vaardigde de regering nieuwe belastingen op auto's, industriegebouwen en voorraden uit.

Voor auto's werd een eenmalige heffing van 2% op de dagwaarde ingevoerd. De voorraden van ondernemers werden met 1% van de waarde belast en industriele machines/gebouwen met 0.5%.

Eveneens op 8 okt. begonnen prijsinspecteurs in samenwerking met consumentenorganisaties met het uitoefenen van prijscontroles.

Op 15 okt. werd bekend dat het inflatiepeil in september was opgelopen tot 21,470, waarmee over een jaar een inflate van bijna 450% werd bereikt, een nieuw record.

Sociaal contract. Terugdringing *inflatie*

Nadat premier Peres op 22 okt. het Israëlische volk in een regeringsverklaring op het hart had gedrukt ,,economische vaderlandsliefde" te tonen mrt liet oog op de ..zware offers" die nog zouden worden gevraagd, werden de prijzen van de gesubsidieerde eerste levensbehoeften op 23 okt. 's avonds met gemiddeld 24% verhoogd. Deze maatregel moest worden begeleid door een ,,sociaal contract" tussen regering, Histadrut en werkgevers over een bevriezing van lonen en prijzen.

De onderhandelingen daarover begonnen op 24 okt. en leidden op 2 nov. 's avonds tot de parafering van een zogeheten ..package deal" ter bestrijding van de inflatie. Met ingang van 8 nov. werden lonen, prijzen en belastingen gedurende drie maanden bevroren. In deze periode zouden volgens de verwachting de reële lonen met 20% dalen, omdat de loontrekkers een deel van de automatische prijscompensatie inleverden.

Volgens de op 15 nov. gepubliceerde cijfers had het inflatiepeil in oktober een record van 24,3% bereikt. Krachtens het sociale contract kregende werknemers nu slechts een compensatie van 13%.

Op 26 nov. introduceerde de Bank van Israël een 10.000 shekelbiljet als hoogste waarde onder het Israëlische bankpapier.

In november daalde het inflatiepeil voor het eerst sinds augustus tot beneden de 2070. Het Centrale Bureau van Statistiek meldde op 14 dec. een inflatie van 19,5%.

In december kwam de inflatie op het laagste peil sinds 18 maanden, nl. op 3,7%, aldus meldde het Centrale Bureau van de Statistiek op 15 jan. 1985. Daarmee kwam de inflatie over 1984 uit op 445% (vergeleken met 19070 in 1983). Minister van financiën Modai waarschuwde dat het terugdringen van de inflatie niet voortvloeide uit een krachtige besnoeiing van de overheidsuitgaven. De schatkist had met de subsidiëring van eerste levensbehoeften het prijsniveau enorm gedrukt en daarvoor had de regering een half miljoen dollar extra moeten uittrekken, met als gevolg dat het financieringstekort tot een nieuwe recordhoogte steeg.

Volgens op 1 jan. 1985 gepubliceerde voorlopige cijfers was de levensstandaard van de Israëlische bevolking in 1984 met 7% gedaald. Sinds 1950 was nog slechts één maal een daling van de levensstandaard voorgekomen. nl. in 1980 en toen met 3%.

Eind 1984 bedroegen de Israëlische deviezenreserves volgens gegevens van de Centrale Bank $ 2,6 mrd.

De ondertekening van het sociaal contract van november 1984 door v.r.n.l. minister Yitzhak Modai van financiën, premier Shimon Peres, secretaris-generaal Yisrael Kessar van de Histadrut en werkgeversvertegenwoordiger Eli Horowitz.

Nieuw sociaal contract. *Belasting-* en prijsverhogingen. Begroting *1985/86* goedgekeurd. Toenemende inflatie

Nog voordat het drie maanden geldende sociale contract op 31 jan. 1985 afliep, en terwijl de onderhandelingen over een nieuw contract aan de gang waren, ging de minister van financiën, Modai, op 23 jan. 1985 over tot een belangrijke vermindering van de subsidie op de eerste levensbehoeften. Dit leidde op 24 jan. tot een verhoging van de benzineprijs met 25% (de week ervoor reeds met 10% verhoogd) en van de gesubsidieerde levensmiddelen met eveneens 25%, terwijl een verhoging van de electriciteits- en watertarieven met 50% werd aangekondigd.
Weliswaar sloten regering. Histadrut en werkgevers op 24 jan. 's avonds een nieuw sociaal contract voor de duur van acht maanden, ingaande per 1 febr. 1985, maar het bevatte ditmaal geen prijsstop. Het nieuwe contract ging uit van een besnoeiing van de subsidies op de eerste levensbehoeften met een bedrag van $ 1 mrd met als gevolg dat de gesubsidieerde goederen buiten de prijscontrole vielen en dat de prijzen van andere goederen tot 5% per maand zouden stijgen. De werknemers zouden voor deze prijsstijgingen slechts gedeeltelijk worden gecompenseerd, terwijl de koopkracht verder zou worden aangetast door reeksen belastingmaatregelen en kostenstijgingen in de dienstensector. Daardoor zou de levensstandaard met 7,5% worden gedrukt.
In januari daalde de buitenlandse valutareserve met $ 282 mln tot $ 2,319 mrd. Om deze ontwikkeling een halt toe te roepen aanvaardde het kabinet op 4 febr. een aantal maatregelen: de reisbelasting voor bezoeken aan het buitenland werd verdubbeld tot $ 200 per reis, terwijl een belasting van $ 50 werd ingevoerd voor reizen naar Egypte. Er kwam een extra heffing van 15% op vliegtickets. Voorts werd de speciale belasting op de aankoop van auto's van 2 tot 3% verhoogd. Het importdepot op 55 luxe artikelen werd van 40 op 60% gebracht, maar vanaf 1 maart zou het per maand met 3% worden verminderd, zodat in maart 1986 een peil van 24% werd bereikt. De parlementscommissie voor financiën verlaagde de reisbelasting tot $ 150.
Door de prijsstijgingen en de andere maatregelen steeg het inflatiepeil opnieuw: in januari 1985 tot 5,3% en in februari tot 13,5%. Daarmee bereikte de inflatie over 12 maanden een peil van 406%. Zeker de helft van de prijsstijgingen van februari werd toegeschreven aan de vermindering door de regering van de subsidie op de eerste levensbehoeften.

Op 29 maart keurde de Knesset de begroting 1985186 goed die m.i.v. 1 april voorzag in uitgaven ter waarde van $ 23,3 mrd. De uitgaven in de begroting 1984/85 bedroegen $ 23,1 mrd, maar later was een aanvullende begroting van $ 1,8 mrd goedgekeurd. Inmiddels was de waarde van de shekel t.o.v. de dollar aanzienlijk verminderd: in sept. 1984 was de koers 399 shekel voor één dollar, begin april 1985 900 shekel voor één dollar.
Dezelfde dag bereikte de regering overeenstemming met de Histadrut en de werkgevers over een prijsstop van vier maanden na een verhoging van de prijzen van goederen en diensten op 1 april met 20%. Premier Peres zei toen dat de regering streefde naar een beperking van de maandelijkse inflatie tot 10%. Maar op 15 april bleek dat het inflatiepeil in maart 12,1% had bedragen en in april werd een peil van 19,4% bereikt, aldus het op 15 mei gepubliceerde indexcijfer.
Weliswaar overleefde de regering die dag drie moties van wantrouwen in haar economisch beleid, maar zij begon zich onmiddellijk te beraden over bezuinigingsmaatregelen. Duidelijk was dat het sociaal contract was mislukt.
Na een marathonzitting op 19 mei keurde he? kabinet een programma goed dat erop gericht was de koopkracht van de bevolking af te romen door verhoging van de prijzen en belastingen, terwijl de overheidsbestedingen (incl de ambtenarensalarissen) voor de duur van drie maanden werden bevroren
De reisbelasting werd (tot september) verdubbeld tot $ 300, 'terwijl de deviezentoelage per persoon werd verlaagd van $ 1.000 tot $ 800. De BTW werd met twee procent tot 17% verhoogd. De heffing op 58 geïmporteerde luxe goederen ging met 10 tot 25% omhoog. Ter aanmoediging van de export kreeg de produktieve sector een belastingpremie van 10% voor wat de werknemers betreft: de werkgevers kregen een verlaging van de inkomstenbelasting met 5%.
Deze sterk bekritiseerde maatregelen werden op 22 mei door de Knesset goedgekeurd.

In de nacht van 27 op 28 mei kondigde de regering opnieuw forse prijsverhogingen aan. De prijzen voor gesubsidieerde levensbehoeften gingen met 25% omhoog; de benzineprijs steeg met 41%; en de dienstverlening werd 14% duurder. Voorts zou o.a. het elektriciteitstarief met ca. 25% worden verhoogd. De nieuwe prijzen zouden tot eind juli van kracht blijven.
Weliswaar viel het inflatiecijfer over mei (6,8%) mee, maar vanaf medio juni nam de arbeidsonrust toe.

Op 29 juni zegden de werkgevers het sociaal contract met de regering en de vakbeweging op, omdat het naar hun zeggen volledig was mislukt.

Economische noodtoestand

Na een maratonzitting van ruim 20 uur riep de regering op 1 juli 1985 voor 3 maanden de economische noodtoestand uit. Met 15 tegen 7 (Likoed) stemmen was een programma goedgekeurd dat o.m. voorzag in een devaluatie van de shekel met 18,8%, een besnoeiing van de overheidsuitgaven met

$ 750 mln en het niet doorberekenen van de prijsstijgingen in de lonen gedurende drie maanden.
Volgens de minister van financiën, Yitzhak Modai, zou het gemiddelde reële loon van de Israëlische werknemer. ondanks een speciale compensatie, tot oktober met 12% dalen, maar de secretaris-generaal van het vakverbond Histadrut, Yisrael Kessar, stelde dat de loonderving voor de werknemers in oktober op 30% zou uitkomen.
Andere maatregelen waren, aldus de Volkskrant (2-7-'85), onder meer:

Een algehele bouwstop in de publieke sector, het ontslag van 10.000 werknemers uit de overheidsdienst, de verdubbeling van de kosten van het openbaar vervoer, een stijging van de broodprijs met 75 percent. melkprodukten met 65 percent bevroren vlees en kip met 45 percent, eieren met 65 percent en benzine met bijna 30 percent.
Anderzijds werd bij voorbeeld de BTW met onmiddellijke ingang weer met twee percent verlaagd tot het oorspronkelijke peil van 15%.

De werknemers werd als compensatie een eenmalige aanpassing in het vooruitzicht gesteld van 14% in de particuliere sector en van 11% in de overheidssector.
Uit protest tegen dit regeringsbeleid, waarbij de arbeidsovereenkomsten per decreet werden bevroren, riep de Histadrut voor 2 juli op tot een algemene staking die vrijwel de gehele samenleving lam legde. Dezelfde dag aanvaardde de Knesset met 70 tegen 19 stemmen bij 3 onthoudingen het economische noodprogramma. Ook zes van de zeven Likoed-ministers, die in het kabinet hadden tegengestemd, gaven nu alsnog hun steun. De uitzondering vormde David Levi, vice-premier en minister van woningbouw en huisvesting, die bij de stemming ,,onvindbaar bleek te zijn".
Op 3 juli begonnen onderhandelingen tussen de regering en de Histadrut over een compensatieregeling van de door de noodmaatregelen getroffen werknemers. Op 8 juli–overreefde de regering in de Knesset vier door linkse oppositiepartijen ingediende moties van wantrouwen.
Toen het overleg tussen regering en Histadrut een kritieke fase bereikte, braken op 9 juli wilde proteststakingen uit, waaraan door naar schatting 80.000 Israëliërs werkzaam bij overheidsdiensten werd deelgenomen. Ook de volgende dag duurden de stakingsacties voort, waarbij de Histadrut door een staking bij de televisie premier Peres 's avonds van het scherm wist te weren.
Voor 11 juli wist de premier de staking van de 60.000 ambtenaren te voorkomen, toen met vakbondsleiders werd overeengekomen voorlopig het aangekondigde ontslag van 10.000 ambtenaren af te zien. Wel zette die dag o.a. het personeel van de electriciteitscentrale zijn staking voort.

Op 12 juli schortte de Histadrut de selectieve stakingen voor drie dagen op, terwijl een voor 14 juli aangekondigde algemene staking werd uitgesteld om een beter klimaat voor de onderhandelingen met de regering te scheppen.
Het op 15 juli bekendgemaakte inflatiepeil over de maand juni viel enkele percenten lager uit dan werd verwacht. Niettemin was dit cijfer van 14,9% een record voor de maand juni.
Na een nachtelijke maratonzitting bereikten regering en Histadrut in de vroege morgen van 16 juli overeenstemming over een compensatieregeling voor werknemers in particuliere loondienst, waardoor een voor die dag uitgeroepen algemene staking werd voorkomen.
De betrokken werknemers zouden in augustus een loonsverhoging van 14% krijgen, in september één van 12%, terwijl de lonen in december en januari met 4% zouden stijgen en in februari tenslotte met 3,5%. De regering zag ervan af het ontslag van de ambtenaren en de compensatieregeling voor de publieke sector per nooddecreten uit te voeren. Dat zou nu in overleg met de vakbeweging gebeuren.
Na verder overleg wijzigde de regering op 24 juli haar beleid. De compensatie voor de publieke sector werd van 11% op 14% gebracht; de werknemers in deze sector zouden dus in augustus dezelfde loonsverhoging krijgen als hun collega's in de particuliere sector. Maar in plaats van de voorgenomen 3% zouden nu 6% van de werknemers in de publieke sector worden ontslagen: 3% met onmiddellijke ingang en 3% in de nabije toekomst. De Histadrut reageerde voorzichtig positief op het regeringsbesluit.

Terwijl de valutareserves in juli 1986 voor het eerst sinds nov. 1985 toenamen (nl. met $ 3 mln), bereikte het inflatiepeil die maand een nieuw record van 27,5% (380% op jaarbasis). Maar minister Modai van financiën stelde op 15 aug. na het bekendworden van dit percentage: ,,Ik twijfel er niet aan dat de maandelijkse inflatiecijfers van nu af aan niet hoger zullen zijn dan 5% of 6%.''

Nieuwe shekel

Op 25 aug. 1985 kondigde minister Modai per 4 sept. de invoering van een ,,nieuwe shekel" aan, die in waarde gelijk zou staan aan 1.000 oude shekels. Tot 1 jan. 1986 zouden zowel de nieuwe als de oude shekel voorhet binnenlandse betalingsverkeer in gebruik zijn. Op 24 febr. 1980 was de shekel in plaats gekomen van het Israëlische pond. Toen kreeg men voor 3,75 shekel één dollar, nu waren daarvoor 1.490 shekels nodig.

Inflatie teruggedrongen

In augustus werd de inflatie in Israël teruggedrongen tot 3,9% (159,9% over de eerste acht maanden van 1985).
In september daalde de inflatie tot 3%. het laagste peil sinds juni 1981. Maar de werkloosheid bereikte het hoogste peil sinds 1966: 8% van de beroepsbevolking.
In oktober ging het inflatiepeil weer omhoog tot 4,7%, maar in november trad een duidelijke daling in tot 0.5%.

In december tenslotte bedroeg de inflatie 1,3%. Daarmee kwam de inflatie over heel 1985 uit op 185,2%, vergeleken met 445% over 1984. Deze ontwikkeling werd als een succes voor het bezuinigingsprogramma van de regering beschouwd.
In 1986 werd de inflatie verder teruggedrongen. In januari werd zelfs een daling van het prijsindexcijfer (-1,3%) genoteerd en over juli bedroeg de inflatie 0%. Eind augustus was het inflatiepeil cumulatief 8,6%.

Het beteugelen van het acute inflatiegevaar tot een niveau van tegen de 25% in 1986 is volgens Emmanuel Sharon, thans directeur-generaal van het ministerie van financiën, ongetwijfeld een zeer opvallend succes, maar het lost de structurele problemen van de Israëlische economie niet op, aldus Salomon Bouman in *NRC/H'blad* (23-8). Deze vervolgde:

,,Een buitenlandse schuld van meer dan 21 miljard dollar en een binnenlandse schuld van 40 miljard dollar liggen als tijdbommen onder de Israëlische economie. Op lange termijn en met Amerikaanse financiële hulp kan dit schuldenprobleem alleen worden opgelost als de Israëlische economie zonder het opwekken van nieuwe inflationaire krachten weer gaat groeien.
Onder Israëlische economen is het een strijdpunt wanneer de economie weer kan worden gestimuleerd zonder het huidige inflatiepeil te verstoren. In Jeruzalem wordt gesproken over een grondige herstructurering van de economie. Gedacht wordt aan ingrijpende belastinghervormingen, het zoveel mogelijk terugtrekken van de overheid uit de kapitaalmarkt en het verkopen van staatsbedrijven en staatsgronden ter gedeeltelijke aflossing van de enorme binnenlandse schuld.
Allemaal maatregelen die erop zijn gericht in de allereerste plaats in industriele groei een antwoord te zoeken op de economische problemen. Deze politiek kan volgens topeconomen alleen slagen als het Israël lukt de overheidsuitgaven niet alleen verder te verkleinen maar ze gelijktijdig te ontdoen van het tot buiten alle proporties uitgegroeide overheidsapparaat."

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

DE GIJZELAARS IN LIBANON

Op 26 juli werd de Amerikaanse priester Lawrence Jenco, ruim 18 maanden na zijn ontvoering in West-Beiroet, vrijgelaten in de Oostlibanese Bekaavallei. Vandaar werd hij overgebracht naar de Syrische hoofdstad Damascus. Op 27 juli vloog hij met een Amerikaans militair toestel naar de Amerikaanse luchtmachtbasis Rhein-Main bij Frankfurt (West-Duitsland) in gezelschap van Terry Waite, de speciale afgezant van de aartsbisschop van Canterbury, die plotseling in Damascus was opgedoken. Waite, die reeds in november-december 1985 t.b.v. de Amerikaanse gijzelaars in Libanon had bemiddeld (zie hieronder), zou volgens *The Times* (2-8) een sleutelrol hebben gespeeld bij de vrijlating van Jenco, na een desbetreffend verzoek van paus Johannes Paulus II aan aartsbisschop Robert Runcie van Canterbury.

In een communiqué, waarin de Islamitische Jihad de vrijlating van Jenco had aangekondigd, had deze sjiitische organisatie laten weten dat ,,dit initiatief het laatste zal zijn''. Jenco werd vrijgelaten ,,wegens zijn slechte gezondheid'' en ,,om goede wil te tonen''. De Amerikaanse regering moest ,,de verantwoordelijkheid op zich nemen voor wat er zou gebeuren met het leven van de andere gijzelaars. Als onze (niet nader gespecificeerde) eisen niet worden ingewilligd, zal het einde tragisch zijn'', aldus het communiqué van de Islamitische Jihad. Jenco had een videoband bij zich van de gegijzelde David Jacobsen, waarop deze namens zichzelf en twee lotgenoten – Terry Anderson en Thomas Sutherland – een beroep deed op de Amerikaanse regering met de ontvoerders te onderhandelen. Maar de woordvoerder van het Witte Huis, Larry Speakes, herhaalde op 28 juli dat de Amerikaanse regering niet bereid was te onderhandelen over de vrijlating van de resterende Amerikaanse gijzelaars. Tegelijk werd Syrië geprezen als ,,één van de sleutels tot Jenco's vrijlating''.

Op 29 juli meldde de San Francisco Examiner dat de CIA-directeur William Casey de kwestie van de Amerikaanse gijzelaars begin juli in Damascus had besproken met de Syrische president Assad. Deze bijeenkomst zou zijn geregeld tijdens diverse bezoeken die de Amerikaanse VN-ambassadeur Vernon Walters aan Damascus had gebracht.

Op 31 oktober keerde Terry Waite van een bezoek aan Beiroet in Nicosia terug. Hij verklaarde dat er beweging in de zaak van de Amerikaanse gijzelaars zat.

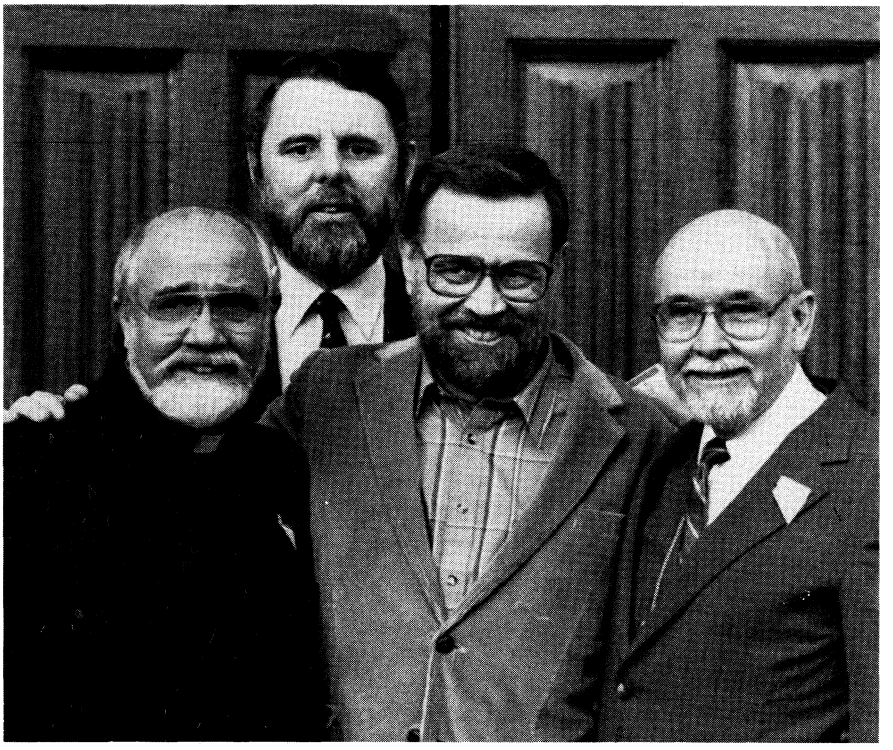
Op 2 november werd de Amerikaan David Jacobsen na 17 maanden gevangenschap door de Islamitische Jihad vrijgelaten in West-Beiroet i.v.m. ,,nieuwe benaderingen door de Amerikaanse regering''.

Tijdens de tussenlanding op het vliegveld van Larnanca prees Jacobsen op 3 november de ,,waardevolle arbeid'' van de hem vergezellende Waite. Reeds op 2 november had president Reagan vanuit Santa Barbara Terry Waite en anderen die de vrijlating van Jacobsen hadden bewerkstelligd bedankt en daaraan toegevoegd dat hij geen details kon meedelen, ,,omdat de levens van andere Amerikaanse gijzelaars nog in gevaar zijn''. „We werken al een lange tijd (aan die vrijlating) via een aantal geheime kanalen'', aldus Reagan, die nog waarschuwde dat ,,geen politieke doelen worden of zullen worden bereikt door afpersing en terrorisme toe te passen''.

Woordvoerder Larry Speakes zei dat behalve Waite ook andere partijen bij de vrijlating van Jacobsen betrokken waren, maar hij weigerde die aan te duiden. „We zetten ons beleid voort van praten met iedereen die van nut kan zijn, maar we doen geen concessies, en evenmin vragen we derde landen dat wel te doen'', aldus Speakes.

De stafchef van het Witte Huis, Donald Regan, merkte in een vraaggesprek met ABC-televisie op dat Syrië slechts een ,,minimale rol'' bij de regeling had gespeeld en dat Frankrijk daarbij in het geheel niet betrokken was. Hij voegde daar nog aan toe: „Wij hopen, in onze onderhandelingen, nuttig te kunnen zijn voor de gijzelaars van elk ander land.''

Op 3 november berichtte het pro-Cyrische Libanese weekblad *Ash-Shiraa* op grond van hoge Iraanse bronnen dat Robert McFarlane, de voormalige chef van de Amerikaanse Nationale Veiligheidsraad, in september een geheim bezoek aan Teheran had gebracht. Dat bezoek werd op 6 november door de Iraanse parlementsvoorzitter Rafsanjani bevestigd. Daarop kwam in de pers een stroom van berichten op gang over Amerikaanse afspraken met en wapenleveranties aan Iran. Dit leidde tot verwarrende en tegenstrijdige uitspraken van Amerikaanse woordvoerders. In elk geval kwam vast te staan dat de VS, ondanks hun wapenembargo tegen Iran, zowel direct als indirect wapens aan dat land had geleverd, incl. 2008 lanceerinrichtingen voor Tow-anti-tankraketten en minstens 235 Hawk-luchtdoelraketten.

Terry Waite (op de achtergrond) met drie voormalige Amerikaanse gijzelaars tijdens een ontmoeting in Londen op 17 november 1986. V.l.n.r. Lawrence Jenco, David Jacobsen en Benjamin Weir.

Weekblad 55ste jaargang No. 2871, pag. 41991-42006

Over deze ontwikkelingen wordt nader bericht in de volgende aflevering. Hieronder volgt een overzicht van voorafgaande gebeurtenissen.

Ontvoering buitenlanders in Libanon. Executies

Tussen begin januari 1985 en eind oktober 1986 zijn in Libanon 45 buitenlanders ontvoerd. Op 1 januari 1985 waren bovendien nog vier Amerikanen die in de loop van i984 waren ontvoerd (Jeremy Levin, William Buckley, Benjamin Weir en Peter Kilburn) in gijzeling.

Van deze 49 buitenlanders werden 24 in de periode tot 11 november 1986 vrijgelaten of bevrijd, terwijl één verklaarde aan zijn bewakers te zijn ontsnapt (Jeremy Levin).

Zes bleken te zijn terechtgesteld c.q. vermoord.

De overige 18 buitenlanders worden nog gevangen gehouden voor zover zij in leven zijn. Drie van hen zijn volgens mededelingen van hun vermoedelijke ontvoerders terechtgesteld, maar zekerheid daaromtrent ontbreekt omdat hun stoffelijke overschotten niet werden gevonden. Deze 18 mannen behoren tot diverse nationaliteiten: 7 Amerikanen, 6 Fransen, 2 Britten, 1 Italiaan, 1 Zuidkoreaan en 1 Ier (*The* Times 3-11; Le Monde 4-11). Het betreft:

Amerikanen:
- William Buckley (56), derde secretaris op de Amerikaanse Universiteit in Beiroet, ontvoerd op 16 maart 1984 (pag. 26/2-'85). De Islamitische Jihad meldde op 4 okt. 1985 zijn terechtstelling met als reden dat hij chef van de CIA in Libanon was.
- Terry Anderson (38), regionaal directeur van het persbureau Associated Press, ontvoerd op 16 maart 1985.
- Thomas Sutherland (55), deken van de agronomische faculteit van de Amerikaanse Universiteit in Beiroet, ontvoerd op 9 juni 1985.
- Faik Wareh (62), van Syrische herkomst, verdwenen op 29 juni 1986.
- Frank Reed (53), directeur van de Libanese Internationale School, ontvoerd op 9 sept. 1986.
- Joseph Cicippio (56), accountant aan de Amerikaanse Universiteit in Beiroet, ontvoerd op 12 sept. 1986.
- Edward Tracy (55), schrijver en boekverkoper, ontvoerd op 21 okt. 1986.

Fransen:
- Marcel Carton (63), diplomaat, ontvoerd op 22 maart 1985.
- Marcel Fontaine (44), diplomaat, ontvoerd op 22 maart 1985.
- Michel Seurat (39), wetenschappelijk onderzoeker, ontvoerd op 22 mei 1985. De Islamitische Jihad meldde op 5 maart 1986 zijn terechtstelling met foto's van zijn ,,lijk"; de terechtstelling werd in verband gebracht met de uitlevering op 19 febr. 1986 van twee Iraakse sjiieten door Frankrijk aan de Iraakse regering (zie verderop).
- Jean-Paul Kauffman (44), journalist, ontvoerd op 22 mei 1985.
- Aurel Cornéa (54), lid TV-ploeg Antenne 2, ontvoerd op 8 maart 1986.
- Jean-Louis Normandin (35), lid TV-ploeg Antenne 2, ontvoerd op 8 maart 1986.

Britten:
- Alec Collett (62), medewerker van het UNRWA, ontvoerd op 25 maart 1985. Volgens de ROSM zou hij op 16 april 1986, de dag na de Amerikaanse luchtaanval op Libië, door ophanging zijn terechtgesteld (zie pag. 61913).
- John MacCarthy (29), bureauchef van Worldwide Television, ontvoerd op 17 april 1986 (zie pag 619/3)

Andere nationaliteiten:
- Alberto Molinari (60), Italiaan, ontvoerd op 11 sept. 1985.
- Chac Sung Di. (43), Zuidknreaanse diplomaat, ontvoerd op 3i jan. 1986.
- Brian Keenan (35), Ierse onderwijzer, ontvoerd op 11 april 1986.

De zes buitenlanders, die na hun ontvoering bleken te zijn vermoord cq. terechtgesteld, waren:

Nicolaas Kluiters (44), een Nederlandse jezuïetenpater; hij werd op 14 maart 1985 ontvoerden op 1 april werd zijn lijk ontdekt bij het dorp Nabha in de Oostlihanese Bekaa-vallei. In zijn auto was een briefje aangetroffen van de Partij van de Wraak, een tot dan toe onbekende groepering.

Denis Hill (53), een Britse docent aan de Amerikaanse Universiteit van Beiroet; hij werd sinds 27 mei 1985 vermist en op 29 mei werd zijn lijk gevonden. De Islamitische Jihad liet weten dat Hill was doodgeschoten toen hij na zijn ontvoering probeerde te ontvluchten.

Arkadi Katkow, een Sowjet-diplomaat, werd op 30 sept. 1985 samen met drie andere Sowjetdiplomaten in West-Beiroet ontvoerd. Op 2 okt. werd zijn lijk gevonden en geïdentificeerd; kort tevoren had de tot dan toe onbekende Islamitische Bevrijdingsorganisatie - Strijdkrachten Khaled Ibn al Walid - sector Beiroet zijn ,,executie" gemeld (zie ook verderop).

Leigh Douglas en Philip Padfield, Britse docenten die op 28 maart 1986 waren ontvoerd, alsook Peter Kilburn, een Amerikaanse bibliothecaris die sinds 3 dec. 1984 was vermist. Hun lijken werden op 17 april 1986 bij Beiroet gevonden (zie pag. 61913).

Vrijlating ontvoerde buitenlanders

Betreffende de 25 buitenlanders die na hun ontvoering of verdwijning weer vrijkwamen worden de voornaamste gebeurtenissen en ontwikkelingen hieronder in chronologische volgorde samengevat.

1985

13 februari - De Amerikaanse journalist Jeremy Levin, die op 7 maart 1984 in West-Beiroet was ontvoerd (pag. 26/2-'85), ontsnapte uit zijn gevangenschap en meldde zich bij het kantoor van de Syrische inlichtingendienst in Baalbek (Bekaa-vallei). Op 15 febr. werd hij door de Syrische minister van buitenlandse zaken, Farouk el-Chareh, formeel overgedragen aan de Amerikaanse ambassadeur in Damascus, William Eagleton.

27 maart - De Britse wetenschapper Godfrey Nash, die op 14 maart 1985 was ontvoerd, werd vrijgelaten. Al Jihad al-Islami had op 18 maart meegedeeld Nash in handen te hebben, maar zijn vrijlating werd aangekondigd door een tot dusver onbekende groep, de Khaibar Brigades - afdeling Libanon.

30 maart - De Britse zakenman Brian Levick, die op 15 maart 1985 werd ontvoerd, werd vrijgelaten na een aankondiging van de Khaibar Brigades.

31 maart - Danièle Perez, secretaresse op de Franse ambassade in Beiroet, die op 22 maart 1985 samen met twee Franse diplomaten (Marcel Carton, haar vader en Marcel Fontaine) was ontvoerd, werd vrijgelaten na een aankondiging van de Khaibar Brigades.

1 april - De directeur van het Franse culturele centrum in Tripoli, Gilles Peyrolles, die op 23 maart 1985 in deze Noordlibanese stad was ontvoerd door de FARL, werd 's avonds vrijgelaten (zie pag. 627/1), aldus Le Monde (4-4-'85).

16 mei - De Ier Aidan Walsh onderdirecteur van de UNRWA, die op 15 me; 1985 was ontvoerd, werd de volgende avond vrijgelaten.

14 september - De Amerikaanse dominee Benjamin Weir (Presbyteriaan), die op 8 mei 1984 was ontvoerd (pag. 787/2-'85), werd vrijgelaten ..als een teken van Se goede intenties" van dc kant van zijn ontvoerders.

8 oktober - Twee Britse vrouwen, Hazel Moss en Amanda Magrath, die op 26 sept. 1985 waren ontvoerd, werden vrijgelaten.

30 oktober - Drie van de vier Sowjet-diplomaten, die op 30 sept. 1985 waren ontvoerd, werden 's avonds in West-Beiroet vrijgelaten: persattaché Oleg Spirin, handelsattaché Waleri Mirikow en ambassade-arts Nikolai Swirski.

Volgens een bericht uit Israëlische bron zou de vrijlating hebben plaatsgevonden nadat de Sowjet-staatsveiligheidsdienst, de KGB, een familielid van een niet nader aangeduide radicale sjiïtische leider had gecastreerd en vermoord.

1986

19 februari - Drie stafleden van de Syaanse ambassade in Beiroet, o.w. als enige Spanjaard Pedro Sanchez, werden op 17 jan. 1986 (de dag dat Spanje en Israël diplomatieke betrekkingen aanknoopten) ontvoerd door een sjiïtische groep die zich de Organisatie van de Zwarte Vlaggen noemde. Deze eiste de vrijlating van twee Libanese sjiieten die in Spanje tot 23 jaar gevangenisstraf waren veroordeeld wegens een aanslag op een Libische diplomaat op 12 dec. 1984 in Madrid, waarbij deze gewond raakte. Op 19 febr. werden de drie stafleden vrijgelaten in de woning van Amal-leider Nabih Berri.

11 april - De Franse onderwijzer Michel Brian, die op 8 april in West-Beiroet was ontvoerd, werd op 11 april 's morgens door Syrische militairen in de Bekaa-vallei bevrijd - al dan niet een melding van drie sjiïtische jagers - en later die dag door de Syrische autoriteiten aan de Franse ambassadeur in Damascus overgedragen. De ontvoering was geclaimd door de tot dan toe onbekende Islamitische Organisatie Seffine.

20 juni - Twee leden van een in totaal vier leden tellende Franse TV-ploeg van Antenne 2 - cameraman Georges Hansen en verslaggever Philippe Rochot -, die op 8 maart 1986 was ontvoerd, werden op 20 juni vrijgelaten als ,,gebaar van goede wil" t.o.v. Frankrijk ,,ten gevolge van een begin van wijziging in zijn politiek in het Midden-Oosten en ten gevolge van interventies van Iran, Syrië en Algerije", aldus een communiqué van de ,,Organisation de la justice révolutionnaire".

21 juni - Twee Cypriotische studenten van de Amerikaanse Universiteit in Beiroet, die op 28 april 1986 waren ontvoerd, werden volgens een officiële verklaring uit Nicosia vrijgelaten na persoonlijke tussenkomst van PLO-leider Yasser Arafat.

1 juli - De Amerikaan Steven J. Donahue, die in augustus 1985 in de Bekaa-vallei verdween en door sjiïtische drugshandelaren zou zijn ontvoerd, werd voor de Amerikaanse ambassade in Oost-Beiroet vrijgelaten. Hij verklaarde dat hij een missie uitvoerde voor het Amerikaanse bureau voor drugsbestrijding DEA - dit werd door Amerikaanse functionarissen ontkend - en dat zijn familie een losgeld van $400.000 had betaald.

26 juli - De Amerikaanse r.-k. priester Lawrence Jenco, die op 8 jan. 1985 in West-Beiroet was ontvoerd (pag. 805/3-'85), werd op 26 juli in Sadd-Qaroun in de westelijke Bekaa-vallei vrijgelaten door de Islamitische Jihad als ,,ge-

baar van goede wil" Vandaar werd hij overgebracht naar het hoofdkwartier van de Syrische troepen (militaire inlichtingendienst) in Anjar en vervolgens naar Damascus, waar hij door de Syrische minister van buitenlandse zaken Farouk el-Chareh en de Amerikaanse ambassadeur William Eagleton werd ontvangen.

2 november - De Amerikaan David Jacobsen. directeur van het Amerikaanse Universiteitsziekenhuis in Beiroet, die op 28 mei 1985 in het westelijke stadsdeel was ontvoerd, werd op 2 nov. 1986 in West-Beiroet vrijgelaten bij de ruïne van de voormalige Amerikaanse ambassade. Later die dag werd Jacobsen met een helikopter van het Amerikaanse leger overgebracht naar Larnaca (Cyprus) in gezelschap van Terry Waite, wiens bemiddeling mede tot de vrijlating van Jacobsen zou hebben geleid. Jacobsen was de vierde Amerikaan die na augustus 1985 vrijkwam, maar in diezelfde periode werden vier andere Amerikanen ontvoerd.

10 november - 's Avonds maakte de ,,Organisation de justice révolutionnaire" de vrijlating van twee Franse burgers bekend: Marcel Coudari (54). die op 27 febr. 1986 in West-Beiroet was ontvoerd, en Camille Sontag (84). die op 7 mei 1986 hetzelfde lot ten deel viel. De verantwoordelijkheid voor de ontvoering van Coudari was pas op 24 sept. 1986 door de OJR opgeëist. Op 11 nov. verschenen Coudari en Sontag in Damascus, waar zij op het Syrische ministerie van buitenlandse zaken werden overgedragen aan Franse afgezanten.

Eisen en mededelingen ontvoerders. Verklaringen ontvoerden. Diplomatieke activiteiten

Op 14 jan. 1985 stelde Al Jihad al-Islami in een verklaring dat de vijf Amerikanen die zij naar eigen zeggen gevangen hield (nl. Buckley, Jenco, Kilburn, Levin, en Weir) als CIA-spionnen zouden worden berecht en ,,de straf die zij verdienen" zouden krijgen.

Op 28 jan. verscheen Buckley op een videoband die ter beschikking van het persbureau Visnews was gesteld. Hij bevestigde dat hij samen met Levin en Weir werd vastgehouden en dat zij goed werden behandeld.

In een op 28 maart uitgegeven verklaring stelde de ROSM dat zij Collett als gijzelaar vasthield in ruil voor de vrijlating van ROSM-leden die in het Verenigd Koninkrijk gevangen zaten.

Op 16 mei publiceerde Al Jihad al-Islami recente foto's van de Amerikanen Anderson, Buckley, Jenco en Weir alsook van de Fransen Carton en Fontaine met de mededeling dat zij allen zouden worden vrijgelaten in ruil voor de vrijlating door Koeweit van 17 sjiieten die daar waren gedetineerd na de bomexplosies van december 1983 (zie pag. 271/3-1985). Overigens meenden sommige waarnemers dat de ontvoerden in de praktijk werden vastgehouden door radicale sjïitische organisaties zoals de Hezbollah en de Islamitische Amal.

Op 18 aug. arriveerde een delegatie van de Hezbollah met sjeik Sobhi al-Tofaili en de Islamitische Amal met Hussein Mussawi in Teheran voor overleg met Iraanse functionarissen. Daarna volgde overleg met Syrische functionarissen en begin september voerde de Syrische president Assad besprekingen met Hezbollah-leiders.

Op 13 sept. werd vanuit Beiroet gemeld dat de geheime onderhandelingen tussen de Hezbollah en de sjïitische Amal-beweging van Nabih Berri tot een principe-akkoord over de vrijlating van twee Fransen, Kauffmann en Seurat, hadden geleid, waarbij hun ontvoerders niet langer als voorwaarde de vrijlating van de vijf leden eisten, die op 18 juli 1980 de residentie van de Iraanse ex-premier Chapour Bakhtiar hadden aangevallen. Maar de vrijlating van beide Fransen vond geen doorgang.

Wel volgde op 14 sept. 1985 de vrijlating van de Amerikaanse dominee Benjamin Weir. Deze deelde tijdens een persconferentie in Washington op 19 sept. mee dat zijn ontvoerders hem hadden opgedragen een persoonlijke boodschap aan de Amerikaanse president Reagan over te brengen, nl. dat zij de zes Amerikanen, die in hun macht waren, alleen zouden vrijlaten in ruil voor de vrijlating van 17 in Koeweit gedetineerde sjiieten, waarvoor Reagan moest zorgen door druk op Koeweit uit te oefenen. De ontvoerders waren bereid over die uitwisseling ,,zonderpubliciteit" te onderhandelen, maar zij waren ,,niet bereid veel langer te wachten". Zij dreigden met de ontvoering van andere Amerikanen en met de terechtstelling van de door hen gevangen gehouden Amerikanen. Weir deelde mee dat hij vier van de zes (Anderson, Jacobsen, Jenco en Sutherland) van tijd tot tijd had gezien, maar dat hij niets wist over het lot van Buckley en Kilburn. Hij had de eerste dagen na zijn vrijlating gezwegen, omdat de mogelijkheid bestond dat nog eer. of twee van de andere gijzelaars in vrijheid werden gesteld.

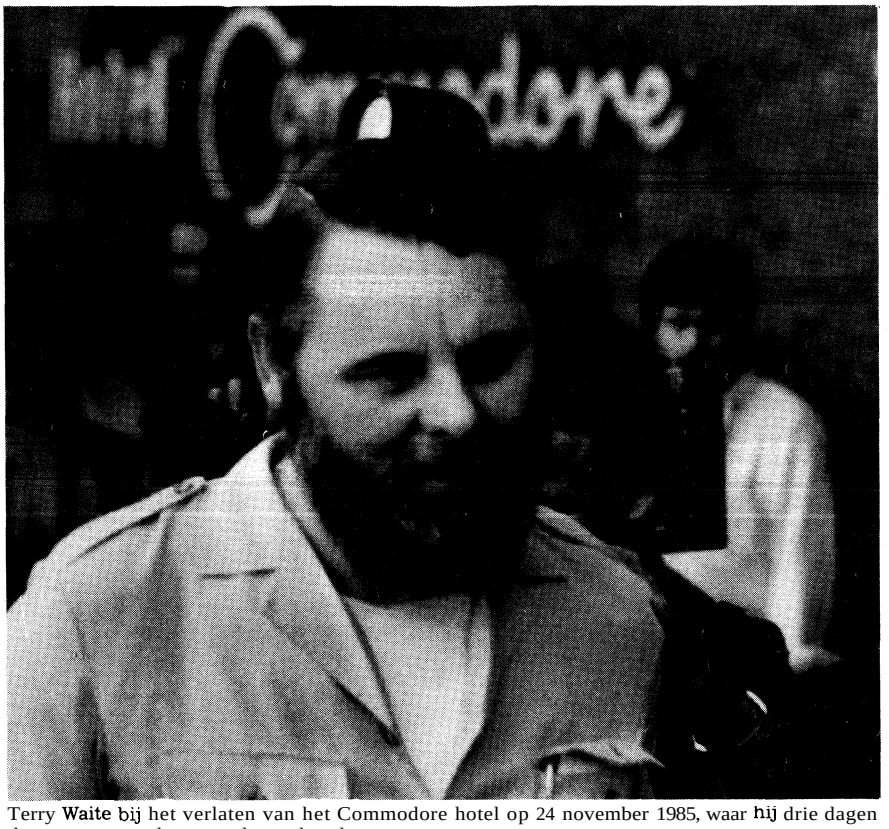
Volgens Weir bestond er nu ,,a window of opportunity" om over de vrijlating van alle Amerikanen te onderhandelen, maar ,,ikvrees van dat die gelegenheid niet lang zal duren". Hij deed een beroep op de Amerikaanse regering maximale creatieve actie te ondernemen. Het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken en het Witte Huis gaven daarop verklaringen uit waarin werd onderstreept dat de VS niet bereid waren andere regeringen onder druk te zetten om concessies aan de ontvoerders te doen. Wel zou men al het mogelijke ondernemen ,,in overeenstemming met de Amerikaanse politiek".

Inmiddels had de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken Richard Murphy, aldus Le Monde (20-9-'85), gesteld dat de rol van Syrië bij de vrijlating van Weir beslissend was geweest.

Volgens het Libanese persbureau Al Markaziyya, zo meldde Le Monde (21-9-'85), maakte de vrijlating van Weir deel uit van een overeenkomst tussen de VS en Iran. Daarbij zou Washington zich hebben verplicht de ogen te sluiten voor de aankoop door Teheran in Israël van reserve-onderdelen voor zijn militaire uitrusting. Op 15 sept. 1985 zou een DC-8 uit Tabriz (Iran) op het vliegveld Ben Goerion Tel Aviv zijn geland; het toestel zou op 18 sept. met bestemming Malaga (Spanje) zijn vertrokken, maar in werkelijkheid koers hebben gezet naar Nairobi (Kenia) of Abidjan (Ivoorkust). Een woordvoerder van het Wiite Huis ontkende het bestaan van zo'n overeenkomst, terwijl de Israëlische minister van buitenlandse zaken Shamir wapenverkopen vanuit Israël aan Iran categorisch tegensprak.

Sjeik Sobhi al-Tofaili (r.) en Hussein Mussavi (l.) in Teheran op 18 augustus 1985.

Terry Waite bij het verlaten van het Commodore hotel op 24 november 1985, waar hij drie dagen door straatgevechten werd opgehouden

Missie Waite (nov.-dec. 1985)

Op 22 sept. onthulde een woordvoerder van de aartsbisschop van Canterbury Robert Runcie dat Terry Waite de persoonlijke afgezant van de aartsbisschop die had onderhandeld over de vrijlating van Britse gedetineerden in Libië (nov. 1985 - febr. 1986, zie pag. 37/2/3), betrokken was geweest bij contacten die tot de vrijlating van dominee Weir hadden geleid.
Op 24 sept. deelde het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken mee dat de Amerikaanse VN-ambassadeur Vernon Walters kort vóór Weirs vrijlating een bezoek aan de Syrische hoofdstad Damascus had gebracht.
In de vroege morgen van 4 okt. meldde de Islamitische Jihad in een communiqué aan o.a. het Libanese dagblad Al *Nahar* ,,de executie'' van de spion William Buckley'' als vergelding voor de Israëlische aanval op het PLO-hoofdkwartier bij Tunis op 1 okt. (zie pag. 237/3). In de nacht van 11 op 12 okt. meldde de Islamitische Jihad dat zij het lijk van de Amerikaanse spion ter beschikking van de VN stelde op voorwaarde dat 100 Palestijnen uit Israëlische gevangenissen werden vrijgelaten. Twee foto's met het hoofd en de schouders van een in een deken gewikkelde persoon leverden volgens waarnemers geen overtuigend bewijs.
Op 8 nov. werd bij het kantoor van Associated Press in Beiroet een brief bezorgd die door vier ontvoerde Amerikanen was getekend (Anderson, Jacobsen, Jenco en Sutherland). Daarin deden zij een beroep op president Reagan met hun ontvoerders te onderhandelen. Deze liet daarop door zijn woordvoerder Larry Speakes meedelen: ,,Wij onderhandelen niet met terroristen.'' Op 9 nov. ontving ook de aartsbisschop van Canterbury, Robert Runci, een door de vier Amerikanen ondertekende brief met een verzoek om bemiddeling door Terry Waite. De aartsbisschop stemde ermee in dat ,,zijnafgezant, Terry Waite, bij de zaak betrokken blijft''.
Waite bracht vervolgens van 13-17 nov. een bezoek aan Beiroet. Bij zijn vertrek verklaarde hij ,,langdurige contacten'' te hebben gehad en ,,een mate van vertrouwen'' te hebben opgebouwd met ,,de juiste personen'', waarmee hij op de ontvoerders zou hebben gedoeld. Op 17 nov. 's avonds en 18 nov. had Waite in Londen ontmoetingen met aartsbisschop Runcie en vertegenwoordigers van de Amerikaanse ambassade. Op 18 nov. 's avonds vloog hij naar Beiroet terug via Parijs, waar hij te kennen gaf ook zijn best te zullen doen voor de Franse gijzelaars.
Eveneens op 18 nov. deelde de Islamitische Jihad mee dat een van de vier gegijzelde Fransen - vermoedelijk de diplomaat Marcel Carton - ,,ernstig ziek'' was en dat ,,zijn leven in gevaar kon zijn''. Tegelijk werd ,,de Franse regering'' gewaarschuwd voor ,,elke vertraging bij de lopende onderhandelingen'. Zij droeg ,,de volledige verantwoordelijkheid voor alles wat de gijzelaars zou kunnen overkomen vanwege een vertraging''.
Op 19 nov. zond de Franse regering een ,,humanitaire missie'' naar Beiroet, bestaande uit de Frans-Libanese cardioloog Razah Raad en de Franse diplomaat Jean Blouin. Bij aankomst in de Libanese hoofdstad verklaarde Raad dat hij twee weken tevoren ook reeds naar Beiroet was gekomen om de vrijlating van de vier Fransen te bewerkstelligen en dat hij betrokken was geweest bij geheime onderhandelingen met hun ontvoerders.

Tijdens zijn tweede bezoek (18-24 nov.) had Terry Waite, naar hij in de nacht van 21 op 22 nov. meedeelde, de ontvoerders van de vier Amerikaanse gijzelaars drie maal ontmoet. Hij meldde voorts dat ,,stappen vooruit'' waren gezet. Diezelfde nacht braken in het Hamra-district van West-Beiroet, waar Waite verbleef, hevige straatgevechten uit tussen Druzische en sjïitische militiegroepen, waardoor de Britse bemiddelaar genoodzaakt was zijn vertrek uit te stellen.
Na een ontmoeting met de secretaris-generaal van de VN, Perez de Cuellar, in New York had Waite op 26 nov. in het Witte Huis te Washington een onderhoud met de Amerikaanse vicepresident Bush. Op 28 nov. keerde hij in Londen terug. Hij wilde toen in contact komen met de autoriteiten van Koeweit die naar hij meende in staat zouden zijn bij de vrijlating van de vier Amerikanen te helpen zonder ,,hun rechtssysteem te ondermijnen''.

Maar op 5 dec. verwierp Koeweit Waite's verzoek om een visum, omdat het elke indruk wilde vermijden dat er verband bestond tussen de gijzelaars in Libanon en de gevangenschap van 17 veroordeelde sjiieten in Koeweit.
Nadat Waite naar verluidt op 17 dec. in Genève (Zwitserland) een ontmoeting met een regeringsfunctionaris van Koeweit had gehad, arriveerde hij op 21 dec. in Beiroet voor een derde bezoek. Bij zijn terugkeer in Londen op 24 dec. deelde hij mee dat ,,vorderingen waren geboekt'', maar dat nog veel grotere stappen moesten worden gezet (*AFP/Le* Monde 26-12-'85). Maar op 3 nov. 1986 verklaarde de zojuist vrijgelaten David Jacobsen dat hij Waite tijdens Kerstmis 1985 had ontmoet.

Missie Raad (nov. 1985 - maart 1986). *Executie* Seurat gemeld

Over het verloop van de Franse ,,humanitaire missie'' deelde Raad op 29 nov. in West-Beiroet mee dat hij Marcel Carton had gezien en dat deze in goede gezondheid verkeerde. Maar tijdens een persconferentie op 29 nov. te Parijs verklaarde Raad dat hij Carton niet had gezien, maar dat hij met de hezbollah-artsen die Carton op 19 nov. hadden onderzocht had gesproken. Hij deelde voorts mee verscheidene dagen in Baalbek te zijn geweest en in Zuid-Beiroet contacten met de hezbollahs te hebben gehad. Ook Blouin, die de Franse ambassade niet zou hebben verlaten, meende dat de missie positief was verlopen.

Op 13 dec. vertrok een Franse parlementaire delegatie o.l.v. UDF-afgevaardigde Jean-Marie Daillet naar Teheran om de betrekkingen tussen Frankrijk en Iran te normaliseren. waarbij Iran om hulp zou worden verzocht bij de bevrijding van de vier Franse gijzelaars in Libanon. Na hun terugkeer in Parijs op 17 dec. verklaarden de parlementariërs zich voldaan over hun verblijf in Teheran.

Op 17 dec. arriveerden Raad en Blouin voor een tweede bezoek in Beiroet. Op 23 dec. meldde Raad dat hij nu in het bezit was van de ,,preciese eisen'' van de ontvoerders en dat hij die aan de Franse regering overbracht. Raad, die dezelfde dag naar Parijs terugkeerde, preciseerde deze eisen niet, maar volgens Le Monde (25-12-'85)ging het nog steeds om de vrijlating van de commandoleden veroordeeld wegens de moordaanslag op Bakhtiar.

Op 5 maart 1986 maakte de Islamitische Jihad ,,deexecutie'' bekendvan de Franse socioloog Michel Seurat ,,diede Franse inlichtingendienst studies en analyses verschafte over het Midden-Oosten en de islamitische bewegingen in Libanon''. De ,,executie'' werd gerechtvaardigd met de Franse politiek in het Midden-Oosten en in het bijzonder de Franse steun aan het Iraakse regime. De uitlevering op 19 febr. 1986 van twee Iraakse sjiieten aan het bewind in Bagdad was ,,een niet te tolereren uitdaging aan het adres van alle moslems'', aldus de Islamitische Jihad.

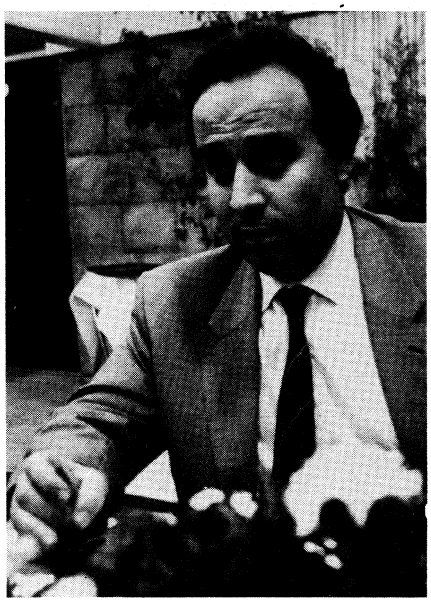
Nadat op 8 maart een vier man sterke ploeg van het Franse TV-station Antenne 2 in Beiroet was ontvoerd (die moest nagaan of Seurat al dan niet was terechtgesteld) en de Islamitische Jihad eerder die dag gedreigd had een van de ontvoerde Franse diplomaten (Carton of Fontaine) terecht te stellen, verklaarde de Franse premier Fabius op 9 maart in een televisieboodschap tot twee maal toe: ,,Frankrijk, het Franse volk wijkt niet voor chantage.''

Op 10 maart publiceerde de Islamitische Jihad in Beiroet een drietal foto's van wat volgens haar het lijk en de lijkkist van Seurat zouden zijn. In de tekst bij de foto's stelde de Jihad dat het leven van de drie andere Fransen afhing van de snelheid waarmee de Franse regering aan de eisen tegemoet kwam. Overigens ontkende de Jihad verantwoordelijk te zijn voor de ontvoering van de Franse TV-ploeg; deze werd op 14 maart geclaimd door de ,,Organisation de la justice révolutionnaire'', die als bewijs o.a. een fotocopie van de perskaart van George Hansen leverde.

Intussen had de Iraakse president Saddam Hoessein op 12 maart op persoonlijk verzoek van zijn Franse ambtgenoot Mitterrand gratie verleend aan de twee door Frankrijk uitgewezen Iraakse sjiieten en beloofd dat deze naar Frankrijk mochten terugkeren. (Mitterrand schakelde voor deze missie de vroegere ambassadeur in Bagdad, Jacquet Morizet, in.) De voor de uitwijzing verantwoordelijke Franse minister van binnenlandse zaken, Pierre Joxe, was door mevr. Mary Seurat op 11 maart beschuldigd: De Hezbollah ,,heeft mijn man geëxecuteerd, Pierre Joxe heeft hem laten vermoorden''.

Voorts had de Franse regering reeds op 9 maart besloten officiële afgezanten naar Beiroet en Teheran te sturen. resp. Serge Boidevaix en Marc Bonnefous, terwijl reizend ambassadeur Michel Servant sinds 8 maart in Damascus verbleef. De missie van Bonnefous vond geen doorgang. want Teheran weigerde hem een visum te verlenen; daarop werd Eric Rouleau, ambassadeur in Tunis, naar Teheran gestuurd.

Op 14 maart stelde de Islamitische Jihad een filmcassette ter beschikking waarop de drie overgebleven Fransen

Razah Raad kort na zijn aankomst in Beiroet in de avond van 10 maart 1986.

die in haar handen zouden zijn - Carton, Fontaine en Kauffmann - een beroep deden op de Franse regering haar Midden-Oosten-politiek te herzien. Deze cassette ging vergezeld van de boodschap dat dit ,,delaatste waarschuwing'' was.

Op 15 maart keerde Razah Raad in Parijs terug vanuit Beiroet waar hij sinds 10 maart een ,,niet-officiële'' missie had vervuld. Hij werd op 16 maart door een Syrische zakenman, Omrane Adham, die zich voorstelde als persoonlijk afgezant van president Mitterrand, ervan beschuldigd een Syrische bemiddelingspoging in de gijzelingsaffaire te hebben gedwarsboomd door de ontvoerders beloften te hebben gedaan die de Franse regering niet kon nakomen. Raad, die bij de Franse parlementsverkiezingen op 16 maart als onafhankelijke oppositiekandidaat was verslagen, maakte op 18 maart bekend dat hij zijn missie staakte.

Frankrijk-Iran

Op 23 maart verklaarde de ,,geestelijke gids'' van de Hezbollah, sjeik Hussein Fadlallah, in een interview met het in Parijs verschijnende weekblad Al *Mos*taqbal dat de zaak van de Franse gijzelaars ,,niet in een impasse'' verkeerde; ,,Er is meer dan een open deur.''

In zijn regeringsverklaring van 9 april zei de nieuwe Franse premier Jacques Chirac: ,,Mijn eerste gedachte in deze functie ging uit naar de gijzelaars in Libanon. De minister van buitenlandse zaken heeft opdracht gekregen zo discreet mogelijk alles te doen om hun vrijlating te bewerkstelligen.''

Op 9 april arriveerde een officiële Franse delegatie o.l.v. André Ross (de secretaris-generaal van het ministerie van buitenlandse zaken), en met Marc Bonnefous, in Teheran voor overleg.

Van 20-23 mei bracht de Iraanse vicepremier Ali Reza Moayeri een bezoek aan Parijs, waar hij eerder als zaakgelastigde was opgetreden, waar hij door president Mitterrand en premier Chirac werd ontvangen. T.g.v. dit bezoek had de Iraanse zaakgelastigde in Parijs, Gholem Reza Haddadi, in een interview met Le Figaro de volgende drie voorwaarden voor een normalisering van de betrekkingen tussen beide landen geformuleerd:

1) Teruggave van de storting door de sjah van een inmiddels door rente opgelopen bedrag van anderhalf miljard dollar voor het Europese nucleaire project Eurodif. 2) Intomen van de Iraanse ballingen in Frankrijk en **3)** Stopzetten van militaire en politieke steun aan Irak.

Premier Chirac zei op 22 mei tegen

vertegenwoordigers van de diplomatieke pers dat ,,Iran al het mogelijke moet doen om het probleem van de Franse gijzelaars te regelen". Dit was een voorwaarde voor betere betrekkingen, aldus had Chirac tegen de Iraniërs gezegd. Eveneens op 22 mei ontving Antenne 2 foto's en brieven van de vier ontvoerde leden van de TV-ploeg.
Op 28 mei meldde de Amerikaanse TV-maatschappij CBS dat de Franse regering zich bereid had verklaard $ 1 mrd te betalen aan Iran voor de vrijlating van de gijzelaars alsmede een kleiner bedrag aan de ontvoerders zelf. Dit bericht werd door een Franse woordvoerder tegengesproken.

Op 7 juni verliet de Iraanse oppositieleider Massoud Rajavi zijn ballingschapsoord Auvers-sur-Oise om zich met honderden andere mujaheddin-ballingen in Irak te vestigen. De Franse regering stelde dat het vertrek van Rajavi vrijwillig was, maar zij maakte er geen geheim van dat het haar goed uitkwam (voorwaarde 2).
Op 20 juni volgde de vrijlating van twee Franse gijzelaars, Georges Hansen en Philippe Rochot. In een communiqué, aan het Libanese dagblad Al *Nahar* gericht, stelde de Organisation de la justice rèvolutionnaire (OJR), die de verantwoordelijkheid voor hun ontvoering had opgeëist, dat de vrijlating plaatsvond ,,in de hoop dat Frankrijk van deze gelegenheid zal profiteren om definitief zijn goede wil te tonen in het herzien van zijn politiek door zijn verplichtingen na te komen, zodat de andere gijzelaars kunnen worden vrijgelaten". Premier Chirac bedankte op 21 juni Algerije, Syrië ,,en natuurlijk Iran" voor hun rol bij de vrijlating van de gijzelaars.

Op 26 juni stelde de Iraanse onderminister van buitenlandse zaken, Javad Larijani, in de *Tehran* ***Times*** dat Iran een ,,vitale en constructieve rol" had gespeeld bij de vrijlating van de Franse gijzelaars.

,,Wehebben bepaalde ideologische banden met bepaalde politieke groepen in Libanon die onze rol in de regionale en internationale politiek begrijpen en ons in bepaalde gevallen volgen", zei hij. ,,Daarom slaagden wij erin de Franse gijzelaars vrij te krijgen na een wijziging van de Franse politiek". .,Dat betekent niet". voegde hij eraan toe, ,,dat de bepaalde groepen in Libanon ons blind volgen of dat Teheran hen leidt in hun alomvattende politieke strijd tegen de onderdrukking in de wereld."
Larijani bood aan dat zijn land eenzelfde rol zou spelen voor de Britse gijzelaars in Libanon, ,,op voorwaarde dat Londen zijn politiek jegens Iran wijzigt". Hij zei onder andere dat Londen ,,de werkelijkheid van Iran" na de islamitische revolutie diende te aanvaarden en zich moest onthouden van ,,komplotten met de Verenigde Staten tegen de islamitische republiek".

Nog op 10 juni had een andere Iraanse onderminister van buitenlandse zaken, Mohammed Ali Besharati, in Beiroet verklaard: „Wij zijn niet betrokken bij de kwestie van de buitenlandse gijzelaars. Wij hebben geen enkele rol in deze acties gespeeld. Wij kunnen bijgevolg geen enkele rol bij de regeling daarvan spelen".

Eveneens op 26 juni begon een Iraanse delegatie o.l.v. de onderminister van financiën Mehdi Nawab de tweede onderhandelingsronde over de terugbetaling door Frankrijk van de lening van $ 1 mrd.
Op 6 okt. verstrekte de Islamitische Jihad een videofilm met beelden en oproepen van drie Franse gijzelaars Carton, Fontaine en Kauffmann. Daarin drongen zij bij de Franse regering erop aan maatregelen te nemen om de vrijlating van 17 gevangenen in Koeweit te bewerkstelligen.

T.g.v.de vrijlating van de Franse gijzelaars Coudari en Sontag op 10 nov. stelde de OJR dat die ,,had plaatsgevonden ten gevolge van de verplichtingen van de Franse regering". ,,Wij hopen", aldus het communiqué, ,,dat Frankrijk zich niet zal onttrekken aan zijn beloften, want dan zouden wij verplicht zijn te handelen op een bij de Franse leiders bekende manier." Op 11 nov. bedankte premier Chirac Syrië, Algerije en (onverwacht) Saoedi-Arabië voor hun bemiddeling.
Dezelfde dag maakte de Franse minister van buitenlandse zaken, Jean-Bernard Raimond, bekend dat met Iran een deelovereenkomst was bereikt over de Eurodif-lening. Frankrijk zou binnenkort een derde deel van de $ 1 mrd aan Teheran overmaken. Raimond onderstreepte dat de Franse regering niet met terroristen heeft onderhandeld, alleen met regeringen die invloed op deze groepen kunnen uitoefenen. De minister ontkende enige relatie tussen de vrijlating van de twee Franse gijzelaars en de normalisering van de betrekkingen tussen Frankrijk en Iran.

Marcel Coudari (l.) en Camille Sontag na hun vrijlating tijdens een persconferentie in het Syrische ministerie van buitenlandse zaken op 11 november 1986.

Philip Rochot (l.) en George Hansen staan op 20 juni 1986 de pers in het Beau Rivage hotel te woord, kort nadat zij waren vrijgelaten. Achter hen een portret van de Syrische president Hafez Assad.

NEDERLAND

ALGEMENE POLITIEKE EN FINANCIËLE BESCHOUWINGEN

Op 7, 8 en 9 okt. heeft de Tweede Kamer de algemene politieke en financiële beschouwingen over de rijksbegroting voor 1987 gehouden.
In het debat bleek. dat een meerderheid van de Tweede Kamer wil, dat het kabinet meer aandacht zou geven aan het werkgelegenheidsbeleid. CDA, PvdA en D'66 vinden, dat in de miljoennota ie veel nadruk wordt gelegd up het beperken van het financieringstekort. De VVD steunt het kabinetsbeleid op dit punt.
Voorts werd duidelijk, dat een meerderheid van CDA, PvdA, VVD en D'66 de bezuinigingsplannen van minister Deetman van onderwijs voor vierjarigen en het speciale onderwijs afwees. Ook de voorgenomen halvering van de rijksbijdrage aan het sociaal-culturele werk werd door een meerderheid (CDA, PvdA en D'66) verworpen.
Het kabinet slaagde er niettemin in de plannen voor 1987 ongeschonden door de Tweede Kamer te loodsen. Alternatieve voorstellen op bovengenoemde gebieden sneuvelden als gevolg van de opstelling van de regeringsfracties, die vonden, dat concrete wijzigingsvoorstellen pas bij de behandeling van de afzonderlijke begrotingen aan de orde konden komen, maar dan ook binnen de betrokken begrotingen moesten worden gecompenseerd.

Bijdragen fractievoorzitters in eerste termijn

Een samenvattend overzicht van de bijdragen aan het debat van de fractievoorzitters in de Tweede Kamer levert het volgende beeld op:

PvdA, W. Kok

Het kabinet toont twee gezichten als het gaat om de bestrijding van de werkloosheid. Minister-president Lubbers en minister van financiën Ruding spreken elkaar bij dit hoofddoel van het kabinetsbeleid tegen. Deze constatering maakte de fractieleider van de PvdA Kok in zijn bijdrage aan de algemene beschouwingen in de Tweede Kamer. Kok sprak in dit verband van een ,,tweedeling'' binnen het kabinet.

De fractieleider van de PvdA kritiseerde de accentuering van het financieringstekort in de miljoenennota van minister Ruding. Hij stelde vast dat in afwijking van het regeerakkoord ,,welhaast absolute prioriteit'' wordt gegeven aan de verlaging van het financieringstekort en riep premier Lubbers op hiervan afstand te nemen.
Volgens Kok is er volgend jaar geen sprake van een daling van de werkloosheid als het kabinetsbeleid niet wordt bijgesteld. Hij voorziet bovendien een verlies aan werkgelegenheid door bezuinigingsmaatregelen in de bouw en in de kwartaire sector
Namens zijn fractie pleitte hij voor minder bezuinigingen op onderdelen van de rijksbegroting, meer accent op economische groei en versterking van overheidsinvesteringen en meer aandacht voor herverdeling van werk.
Kok signaleerde dat het kabinet de collectieve voorzieningen onvoldoende op hun waarde schat. ,,Zelfs in de strikt economische opvatting van dit kabinet wordt het belang van onderwijs, sociale zekerheid, rechtspraak, openbaar vervoer en infrastructuur over het hoofd gezien'', zei hij. Hij vroeg zich af of in het kabinetsbeleid ,,de kwaliteiten van onze maatschappelijke. culturele en natuurlijke omgeving voorop staan'' en daarbij de nodige middelen worden gezocht ,,of dat korte termijn en meer financieel bepaalde overwegingen de doorslag geven''.
Zo noemde Kok de bezuinigingen in liet sociaal-cultureel werk en onderwijs ,,een stap in de verkeerde richting''. ,,Voor elk geslacht van kinderen dat men dupeert, gaat de tijd van opvoeding voorbij en wij kunnen niet goedmaken hetgeen men aan hen verdorven heeft''. zei hij met een citaat van de socialistische pedagoog en schrijver Theo Thrjsse.
De fractieleider van de PvdA kritiseerde het feit dat CDA en VVD zich hebben gebonden aan een bezuiniging van 1 miljard op onderwijs zonder dat daarvoor concrete voorstellen waren genoemd. Hij stelde vast dat de beide regeringsfracties zich bij de vaststelling van het regeerakkoord niet hebben afgevraagd of deze bezuiniging op verantwoorde wijze mogelijk was. Hij vroeg de regeringsfracties minder dan de overeengekomen 1 miljard op onderwijs te bezuinigen en af te zien van voorstellen die onderwijskundig ,,ondeugdelijk'' zijn.
Kok kritiseerde de tendensen van een overal terugtredende overheid. Volgens hem is een overheid die op het terrein van arbeid en technologie onvoldoende actief is ,,een slapende overheid'' en is hier een samenwerking van overheid met werkgevers en werknemers nodig. ,,Ook hier geldt bundeling van krachten: geen polarisatie'', zei hij.
De fractieleider van de PvdA bestreed dat collectieve uitgaven strijdig zijn met versterking van de economische structuur. Hij vroeg zich af wat de waarde is van ,,een groeiend, bloeiend bedrijfsleven voor onze bevolking in een tegelijkertijd verschralende woon- en leefomgeving.''
Kok drong aan op maatregelen om scholing te bevorderen, overheidsinvesteringen te stimuleren en moderne technologieën in te zetten voor maatschappelijke doeleinden als een schoon milieu.
Bij het stimuleren van overheidsinvesteringen moet volgens de fractieleider van de PvdA worden gekozen voor ,,creatieve samenwerking'' tussen de overheid en het particuliere bedrijfsleven.
Hij bepleitte dat winsten van bedrijven en beleggingsfondsen worden ingezet voor rendabele projecten en dat particuliere fondsen worden ingehuurd voor nieuwe infrastructurele werken. ,,Geen waterdichte schotten tussen overheid en markt, maar een bundeling van krachten'', aldus Kok.
De PvdA wil de aanpak van de stadsvernieuwing stimuleren door extra geld in een apart fonds te storten. De fractie wijst de ,,aanmerkelijke daling'' van het aantal sociale huurwoningen af. De PvdA houdt vast aan haar verkiezingsprogramma dat de helft van de gesubsidieerde nieuwbouwwoningen moet bestaan uit sociale huurwoningen. Fractieleider Kok vroeg tenslotte de toezegging dat de huursubsidie bij de nadere invulling van de bezuinigingen op volkshuisvesting wordt ontzien.
De fractie wijst bij voorbaat af dat in de volksgezondheid de eigen bijdrage wordt ingevoerd en het ziekenfondspakket wordt aangetast. Deze voorzieningen moeten bij de invulling van de bezuinigingen - 300 miljoen - in deze sector worden ontzien. De fractie kiest onder meer voor goedkopere geneesmiddelen, beperking van de verplichtingen aan specialisten en verlaging van de praktijkkosten van specialisten.

CDA, B. de Vries

Fractievoorzitter De Vries van het CDA liet weten, dat zijn partij de mening was toegedaan, dat de miljoenennota van minister Ruding als centraal beleidsstuk van het kabinet ,,tekort schiet''. De grootste regeringsfractie vond, dat de beschouwingen te veel ,,een puur financieel karakter'' hadden en een visie op de toekomst van de samenleving misten. De CDA-fractie noemde de argumenten voor terugdringing van het financieringstekort en inkrimping van de collectieve sector ,,niet sterk''. Volgens De

Terwijl premier Lubbers de Kamer beantwoordt posteert PvdA-fractievoorzitter Kok zich bij de interruptiemicrofoon

DE STANDPUNTEN VAN DE PARTIJEN

Partijen:	Werkgelegenheid	Financieel-economisch beleid	Bezuinigingen	Fraudebestrijding	Afslanking overheid	Criminaliteitsbestrijding	Buitenlands beleid	Algemeen oordeel
CDA regeringspartij Sd zetels	Werkgelegenheid voor 450 duizend mensen extra is de komende vier jaar hoofddoel. Arbeidstijdverkorting blijft geboden. Vooral voor langdurig werklozen zijn extra maatregelen nodig.	Verlaging financieringstekort tot 5,25 procent in 1990 is als doelstelling niet heilig. Ook de jaarlijkse stapjes om uw doelstelling te halen staan ter discussie als de werkgelegenheid dat vergt.	Vierjarigenmaatregel onderwijs mag niet doorgaan. Bezuinigen door kleuters minderen naar schooldersti- speciaal door minder technisch onderhoud. Bijdrage aan soc.-cult. werk niet halveren.	Fraude moet worden. Scherpere controle op verant- Dat leert de ABP-affaire, maar ook den. oneigenlijk gebruik van WIR-subidies.	Door arbeidstijdverkorting kan de voorgenomen vermindering van het aantal Dijkstenarengenrden verzacht. van ambtenaren waren niet verstandig, hoe goedbedoeld ook.	De bezuinigingen op het sociaal-cultureel werk lijken op gespannen voet strijding oodzaak van criminaliteitsbe-	De regering moet nu streven naar een VN-embargo op ZuidAfrikaanse kolen.	
PvdA oppositiepartij _ _tels	Tenminste 2,5 procent atv in de komende 2 jaar is geboden. Met premieverlaging werkgevers en werknemers overhalen tot afspraken. Meer aandacht langdurig werklozen. Kabinet faalt in werkgelegenheidsdoelstelling.	Twee miljard extra voor versterking economie. Ontwikkeling koopkrachtkracht voor volgend jaar is onaanvaardbaar, 2 procent verbetering voor reuteren is rechtvaardiger. Kinderbijslag niet achteruit.	Bezuinigingen op kleuter- en speciaal onderwijs niet aanvaardbaar, en door CDA verwegen in verkiezingstrijd. Bejaardenpas moet blijven. Bezuinigen op sociaal-cultu- werk ruimt ook preventie criminaliteit, vandalisme.	Kabinet doet niets aan fraudebestrijding, 500 miljoen besparen is minstens mogelijk. De ABP-affaire heeft vertrouwen in overheid geschaad, onderzoek naar politieke achtergronden is geboden.	Vermindering ambtenaren combineren atv. Zonder afspraken over afstoten overheidstaken is „kleiner maar er" een loze kreet. Salarissen ambtenaren mogen niet achterblijven bij bedrijfsleven.	Bestrijding criminaliteit wordt teleurstelling omdat geld en mensen ontbreken. Werkdruk gevangenispersoneel en politie is ondraaglijk. Justitie moet onrechte ook arbeidsplaatsen inleveren.	Zuidafrikaanse kolen moeten nu worden geweerd, naar voorbeeld van congres VS. Uitgaven Defensie mogen niet eindeloos doorgroeien als dat afbraak van collectieve voorzieningen betekent.	Kabinet dat terugtreedt nu juist nieuwe initiatieven geboden zijn, is een slapende overheid Polarisatie dient te worden vermeden. Kabinet moet dialoog aangaan die de PvdA niet verder coalitie verwijdert.
VVD regeringspartij 27 zetels	Gehoopt wordt op centraal akkoord. Extra aandacht nodig voor langdurig werklozen. Werkverschaffingsprojecten die de lasten van het bedrijfsleven verhogen, ongewenst. werk via VUT en deeltijdwerk.	Steun voor minister van Financiën, die terugdringen tekort „hoofddoelstelling" van beleid vindt.	Bezuinigingsbedragen moeten gehaald worden. Over de concrete maatregelen kan worden gepraat. Voorstellen van Deetman (de kleutermaatregel) moeten worden afgewakt. Snoeien op sociaal-cultureel werk verantwoord.	Regering moet eigen plan komen om het oneigenlijk gebruik van de vennootschapsbelasting tegen gaan.	VVD is meest uitgesproken pleitbezorger van een kleinere, goed betalende overheid. Kabinet moet tegen het eind van dit jaar een uitgewerkt plan presenteren. Gericht afstoten taken heeft voorkeur boven algemene korting.	Internationale samenwerking wordt toegejuicht, maar moet verder gaan Interpol werkt niet zou moeten worden vervangen door Europol, mogelijk verband van politiediensten van de tien van Europa.	VVD hoopt dat de Koude Oorlog in de warme geijsers van IJsland wordt gelegd, als Gorbatsjov en Reagan elkaar ontmoeten. Nederland moet zich houden aan het rakettenbesluit dat voor in minder raketten.	Liberale politiek is gericht op harmonie en wil kansen bieden en prikkels geven, zodat de mensen hun kwaliteiten kunnen vergroten. Want kwaliteit bepaalt of Nederland uitdut of vitaal en harmonieus de 21ste eeuw ingaat.
oppositiepartij 9 zetels	Centraal akkoord van werknemers, gend nodig. Opstelling kabinet tdrinsief. Overheid moet bij arbeidstijdverkorting een voortrekkersrol vervullen.	Net als het kabinet uitkomen op financieringstekort van 3,5 procent van nationaal inkomen. Maar bezuinigingen moeten maatschappelijk hanteerbaar gemaakt worden en minder schade aanrichten.	maatregelen zijn uw bet soort dn achterop komt, nos verder achterop geholpen wordt. Besparingen elders mogelijk, zoals verzuiling in het onderwijs tegengaan, WIR hervormen, universiteiten bundelen.	Parlementaire enquête naar de toekenning van woningbouwsubsidies noodzakelijk om lacunes in het systeem op te sporen en niet om zondebokken aan te wijzen.	VUT afbouwen en vrijkomend geld gebruiken voor kwalitatief goede afslanking van overheid en verbetering van de ambtenarensalarissen, in plaats van VUT systeem van felexibele pensionering.	—	Europese identiteit binnen NATO van superieur belang wint gelukkig aanhangers. Vraag is niet of er in Nederland cruise missiles komen, maar hoe wordt bereikt dat in Europa zo min mogelijk raketten worden geplaatst.	Ontmoeting Reagan-Gorbatsjov van nog groter gewicht dan algemene bezuinigingen nodig, maar niet tot iedere prijs. Kabinet hanteert rigide normen en zoekt niet naar evenwicht en maatschappelijke acceptatie.
oppositiepartij 3 zetels	Geen arbeidstijdverkorting in kleine bedrijven, kantoren en scholen. Niet lang wachten met het invoeren jeugdwerkgarantieplan.	Met of zonder de heer Ruding als minister: het strakke financiële beleid moet worden doorgezet.	Geen steun voor alle bezuinigingsvoorstellen. Met name het korten op speciaal onderwijs gaat ten koste van een kwetsbare groep kinderen. Geen grote bezwaren tegen de vierjarigen maatregel.	—	Voor verdergaande afslanking, in samenhang met de grote operaties.	Belangrijkste overheidstaak handhaving van de rechtstaat. Vernielingen ordeverstoringen door voetbalsupporters onaanvaardbaar Gokverslaving, alcohol en talmen ondergraaft samenleving.	Gorbatsjov glimlacht, maar met de handhaving van mensenrechten is het nog altijd droevig gesteld in zijn land.	Principiële en financiële bezwaren tegen Olympische Spelen. „Hoe zal de veiligheid kunnen worden gegarandeerd als bij de opening van de Stopera het staatshoofd via een achterdeur moest worden binnengeloodsd."
PPR oppositiepartij 2 zetels	De regering heeft de werklozen vanaf 23 jaar afgeschreven. De situatie van de migranten is het ergst. Verlaging van btw op reparaties maakt ruimte voor atv in dienstverlening. Overheidsinvesteringen moeten opgevoerd.	Terugdringen financieringstekort wordt nelig verklaard en gaat ten koste van de werkloosheidsbestrijding en de koopkracht van de armsten. Beleggingen in het buitenland (ABP) moeten worden tegengegaan.	Wegbezuinigen welzijnsvoorzieningen treft vooral werklozen. Korting op gehandicapten en gezondheidszorg wordt afgewezen. Honderd miljoen extra voor wegenbouw gebiedin voor versterking openbaar vervoer.	—	Er is weinig hoop dn de autoritaire afslankingsoperatie zal leiden tot een en flexibeler ambtenarenapparaat.	—	Een zelfbewust Zuid-Afrika-beleid en actief veiligheidsbeleid zijn ver te zoeken. Nederland kruipt weg achter de rug van anderen. Voor het VN-jaar van de Vrede is geen geld vrijgemaakt.	„De bevolking wordt armer aan geld waardering, kennis, contact zorg. Wordt dat samenleving van morgen? Vraag dan geen verdraagzaamheid." De bezuinigingsgrenzen kunnen niet straffeloos worden overschreden.
GPV oppositiepartij 1 zetel	Er moet meer gebeuren in belang van de werkgelegenheid, bijvoorbeeld door modernisieren infrastructuur. Bankiersmentaliteit kabinet overheerst: ten onrechte overbeersen financiële argumenten (aanleg Marker-	Kritiek op uit elkaar groeien inkomens. Moeilijk te verdedigen dat grote burgers een koopkrachtstijging van drie procent mogen verwachten, de overheid elders bezuinigt en de tarieven	Voorstander van terugploegregeling gezinsverzorging en bejaardenzorg. Tegen vier-jarigenmaatregel, maar akkoord met halvering sociaal-cultureel werk. Voorts bezuinigingen mogelijk op kosten bijstandsvrouwen.	—	Personeelsreductie is juist, maar uitzondering voor onderdelen van justitie die UU grote achterstand kampen.	Individualisering leidt tot samenleving vol vereenzaming en vervreemding. Beste waarborg u rekening houden UU de normen van de Heilige Kabinet moet huwelijksmoniet zelf ondergraven.	Unesco moet grondig worden gesaneerd wil een voortzetting van een Nederlands lidmaatschap mogelijk zijn. Toetreding Noorwegen tot EG gewenst, van Turkije niet.	Mist visie op toekomst van de samenleving. Passend dat ook dank wordt gebracht aan God. „die de Deltawerken mogelijk maakte en Zuidwest-Nederland al die jaren behoedde voor een herhaling van de ramp van 1953."
oppositiepartij 1 zetel	Het aantal concrete werkgelegenheidsmaatregelen is onvoldoende. Probleem wordt cijfermatig te lijf gegaan, niet kwalitatief. Overheidsinvesteringen, ook voor vrouwen en jongeren.	De bezuinigingen zijn een te hoge prijs voor het terugdringen van de financieringstekort. De grens is gepasseerd. De beleggingsw ten van de pensioenfondsen moeten worden afgeroomd.	De korting op het sociaal-cultureel werk is cynisch. De buurthuiswerker rijkt nu ook al een overbodige luxe. De roulette-achtige willekeur bij de inkrimpingen op universiteiten werkt verlammend.	—	Door de versterking UU de fraudebestrijding CI overheidsbemoeienis steeds controlerender van aard worden, waardoor de privacy geschonden kan worden. Het fraudeprobleem is vaak een sociaal probleem	Bestrijding van het internationaal terrorisme, zoals in Frankrijk, wekt vreemdelingenhaat op. Elke oplossing van het terrorisme die voorbij gaat aan de voedingsbodem, de Derde Wereld- is tot mislukken gedoemd.	Los van het plaatsen van de kernraketten, dreigen miljarden uitgegeven te worden aan conventionele wapens. Daarbij past volgens het kabinet complete gehoorzaamheid van de burger. Wie dat UU niet weet, zal het voelen.	Dit onverschillige kabinet praat slechts plichtmatig over de aan zijn overgelaten burger. Armoede U verworden tot een afgezaagd maatschappelijk probleem, waarover in moderne computertaal wordt gesproken.
oppositiepartij 1 zetel	Het beschikbare werk moet over de huisboudens worden verdeeld. Dubbele inkomens moeten worden ontmoedigd. Kostwinners niet achterstellen bij vrouwelijke sollicitanten die eigen ego wilden oprichten.	Straffer bezuinigingsbeleid is mogelijk en noodzakelijk. Verzoebering niet onredelijk gezien de luxe goederen en extra vakanties die jong en oud zich veroorloven.	Beter bezuinigen op sociaal-cultureel werk dan op onderwijs en defensie. Aangekondigde bezuinigingen lijken vrij willekeurig en opportunistisch toebedeeld.	De aanpak van fraude is slechts symptoombestrijding en nauwelijks effectief als de wortel van het kwaad — wetsverschting — niet wordt blootgelegd. „Tuchtig uw zoon en hij zal u en vrede verschaffen."	In principe akkoord met afslanking, maar nog onvoldoende zicht op uitwerking plannen. Bij ontslagen de kostwinners ontzien.	Daders moeten door de overheid in het openbaar te schande worden gezet. Het menselijk leven is niet veilig meer.	Nederland is klein, het buitenland is groot. Merkwaardig dat in de Troonrede de uitvoerig begon met buitenlands beleid.	Waarom in Troonrede geen woord over euthanasie?.

(De Volkskrant)

Vries is het niet zo. dat het dan ,,allemaal vanzelf goedkomt".
Ondanks de kritiek op partijgenoot Ruding stemt de fractie overigens in hoofdlijnen in met de in de miljoenennota gepresenteerde plannen voor 1987.
Het CDA vindt wel dat strenge voorwaarden moeten worden gesteld aan de accijnsverhoging op energieprodukten. Zodra de olieprijzen gaan stijgen (en de inkomsten van de overheid uit het gas dus weer toenemen) zullen maatregelen moeten worden getroffen om de accijnsverhoging ongedaan te maken.
Het CDA overweegt tijdens de algemene beschouwingen een motie in te dienen waarin wordt voorgesteld de accijnsverhoging voor het aardgas gedeeltelijk terug te draaien op het moment dat als gevolg van het aantrekken van de olieprijs, de prijs van het aardgas per kubieke meter 3,5 cent boven het voor 1 juli volgend jaar geraamde niveau ligt.
Fractieleider De Vries maakte duidelijk dat het CDA de voorgestelde lastenverzwaringen voor 1987 als een ,,incident" ziet, dat is veroorzaakt door de verminderde aardgasinkomsten. ,,Ze mogen niet als een startsein u-orden gezien voor een periode waarbij de overheid haar financiële problemen afwentelt op het bedrijfsleven", aldus De Vries.
Eerder sprak het kabinet af dat de lastenverzwaringen pas zullen worden teruggedraaid als de olieprijs weer een niveau van 60 gulden per vat heeft bereikt. Het CDA is van mening dat het ,,keerpunt" al eerder bereikt kan worden als de accijnsverhoging stapsgewijs ongedaan wordt gemaakt.
Ten aanzien van het financieringstekort herhaalde De Vries zijn tijdens het debat over de regeringsverklaring gegeven uitleg van de in het regeerakkoord opgenomen doelstelling voor 1990.
Het moet volgens hem mogelijk zijn het tijdschema om te komen tot een tekort van 5,25 procent aan het eind van de kabinetsperiode ter discussie te stellen, als het werkgelegenheidsbeleid in gevaar komt. De Vries: ,,Het succes of falen van dit kabinetsbeleid zal uiteindelijk in de eerste plaats worden afgemeten aan de vraag of het lukt voor 450.000 mensen een baan te vinden". Hij vindt dat ,,als de nood aan de man komt" er extra geld moet worden uitgetrokken voor werkgelegenheidsbeleid. Dat zou dan ten laste van het financieringstekort kunnen gaan.
Hij zei verder dat de CDA-fractie ,,op zich positief" staat tegenover het een week eerder gelanceerde plan om met behulp van uitkeringsgelden en een rijksbijdrage van 67 miljoengulden per jaar 7500 arbeidsplaatsen in de gezins- en bejaardenzorg te creëren. Maar het CDA stelt wel als voorwaarde dat de financiering in de toekomst geen probemen mag opleveren.
Het CDA vindt verder dat de handel in drugs ,,krachtiger" moet worden bestreden. Handelaren zullen hogere boetes opgelegd moeten krijgen. Hard drug gebruikers die in aanraking met justitie komen zullen de keuze moeten krijgen tussen een ,,afkickprogramma" (waartoe zij zich contractueel verplichten) dan wel een straf.
De Vries zei over Zuid-Afrika dat een nieuwe situatie is ontstaan nu de Verenigde Staten tot boycotmaatregelen overgaan. Het kabinet moet volgens hem de Veiligheidsraad bewegen tot sancties tegen Zuid-Afrika.

D'66, H.A.F.M.O. van Mierlo

Volgens D'66-fractievoorzitter Van Mierlo geeft het kabinet zich in zijn bezuinigingsbeleid onvoldoende rekenschap van de maatschappelijke gevolgen van de maatregelen, die het voorstelt. De regering heeft de ,,neiging om te kiezen voor de weg die haarzelf het makkelijkst is omdat deze het snelst naar het beoogde cijferresultaat voert".
Volgens Van Mierlo realiseert de regering zich niet dat haar ,,no nonsens-filosofie" nu ,,vitale delen", van de samenleving gaat raken. De plannen om het sociaal-cultureel werk te halveren, om in de gezondheidszorg vooral te bezuinigen op personeel en niet op de apparatuur. om op het openbaar vervoer te korten en om kleuters van vier jaar niet meer onmiddellijk toe te laten tot het basisonderwijs illustreren die houding.

Volgens Van Mierlo zijn in de samenleving ,,steedsernstiger ontwrichtingsverschijnselen" waar te nemen omdat door de ,,snelle verandering in leef- en werkpatronen steeds meer mensen uitgestoten dreigen te worden". Een tweedeling tussen de weters en niet-weters zou, aldus de fractieleider van D'66 dan wel eens in het verschiet kunnen liggen en de ,,psychische component daarvan zal wreder zijn dan die van de haves en have-nots".
Democraten kunnen zich wel verenigen met het doel van het kabinet om in vier jaar 18 miljard gulden om te buigen maar vinden niet dat het in 1987 ,,tot iedere prijs" ai 12,2 miljard moei willen bezuinigen. ,,Niet dat ik hier het belang van het financieringstekort zou willen relativeren - ik weet maar al te goed dat daar de doodstraf op staat - maar je krijgt niet de indruk dat de minister van financiën zich uitslooft om dat ernstige probleem enigszins maatschappelijk hanteerbaar voor te stellen". aldus Van Mierlo.
Hij pleitte er voor de noodzakelijke bezuinigingen te zoeken in een verhoging van de benzine-accijnzen, verlaging van de niet doelgerichte investeringspremies voor het bedrijfsleven (WIR) en nog te bepalen bezuinigingen op de landinrichtings-projecten die een produktieverhoging in de landbouw en veeteelt beogen.
Bovendien zou volgens Van Mierlo een samenvoeging van universiteiten op langere termijn meer opleveren dan de voorstellen die Deetman heeft gedaan.

VVD, J.J.C. Voorhoeve

De ,,groteoperaties", waarmee CDA en VVD de ,,collectivistische subsidiemaatschappij" te lijf willen gaan, zijn volgens VVD-fractievoorzitter Voorhoeve tot dusver ,,te zwak en te ongecoördineerd" gebleven. Niet een ,,dag-tot-dag maar een lange termijn benadering" is thans nodig.
De liberalen willen daarop niet alleen premier Lubbers aanspreken. ,,De VVD verwacht dat zowel de premier als de vice-premier (partijgenoot De Kortej er gezamelijk leiding aan geven", aldus Voorhoeve.
Voorhoeve, die in zijn eerste bijdrage aan de algemene beschouwingen regelmatig putte uit de Griekse mythologie en de antieke cultuurgeschiedenis, spoorde het kabinet daarom aan tot haast als het gaat om privatisering van overheidsdiensten en afslanking van het ambtenaren-apparaat.
Medio 1987 en tegen het einde van dat jaar moeten er op beide terreinen concrete plannen worden voorgelegd, zei de liberale fractieleider.
Voorhoeve keerde zich tegen de oppositie die ,.weigert te zien dat de collectieve sector in ons land langzaam een gedrocht is geworden dat andere levende wezens in zijn omgeving platdrukt". Hij hekelde met name de PvdA die, ondanks de ook in eigen kring sterker wordende kritiek op de huidige koers, toch de aloude .,vermogensaanwasdeling" weer van de ,,rommelzolder aan de Nicolaas Witsenkade (het partijbureau van de sociaal-democraten) heeft gehaald, een prima middel om buitenlandse investeerders inderdaad buitenlands te houden".
Een ,,goed voorbeeld van de verwording van de subsidiemaatschappij" noemde Voorhoeve het volkshuisvestingsbeleid. Volgens de VVD toont de ABP-affaire - de liberale leider sprak zich nog niet uit over de wenselijkheid van een parlementaire enquête - wederom aan dat de objectsubsidies in de bouw geleidelijk moeten worden afgeschaft. ,.Als beleggers hun rendement uit subsidies in plaats van huren moeten halen is de zaak verziekt".
Daarnaast zal de overheid zelf de prioriteiten in de dienstverlening moeten bepalen. De ,,kaasschaaf-methode" voor de afslanking is niet meer afdoende. Voorhoeve schaarde zich in dit verband achter het voornemen van de regering om het sociaal-cultureel werk drastisch te besnoeien.
Omdat ook bij de beperking van het ambtenarenapparaat accenten moeten worden gelegd, stelde Voorhoeve voor de arbeidsduurverkorting en herbezetting bij de overheid ,,gedifferentieerd" door te voeren. In het gevangeniswezen en bij justitie is honderd procent herbezetting noodzakelijk, in andere diensten is 50 procent voldoende.
In het bedrijfsleven is arbeidsduurverkorting volgens de VVD een achterhaald doel. Daar levert deeltijdwerk veeleer nieuwe banen op.
Voorhoeve drong er bij het kabinet op aan om het wetsontwerp Gelijke behandeling niet door te schuiven naar volgend najaar maar zich te houden aan het in het regeerakkoord gesloten compromis.

De VVD legde in haar bijdrage aan de algemene beschouwingen veel nadruk op het drugsgebruik. Volgens Voorhoeve moet de regering de voorlichting over nieuwe drugs als ,,crack" (een synthetisch verdovend middel dat in de VS al veel dodelijke slachtoffers heeft gekost) intensiveren. Bovendien wil hij dat het kabinet snel het onderzoek afrond over de mogelijkheden om verslaafden tot een vorm van gedwongen ,,afkicken" te kunnen bewegen.

SGP, B.J. van der Vlies

SGP-fractievoorzitter Van der Vlies prees het financiële beleid van minister Ruding, maar plaatste kanttekeningen bij de concrete bezuinigingsmaatregelen. Volgens de staatkundig-gereformeerden moeten klassieke overheidstaken zoals onderwijs en gezondheidszorg worden gespaard ten koste van zaken als vrouwenemancipatie, sport en kunst.
Met zijn collega Leerling van het RPF was hij de enige, die minister Deetman steun toezegde bij diens voornemen een kleuterstop af te kondigen bij het basisonderwijs.

PPR, M.B.C. Beckers de Bruijn

PPR en PSP verweten het kabinet dat het alleen oog heeft voor de economie van de vrije markt en slechts een plichtmatige aandacht voor de slachtoffers daarvan.
PPR-fractievoorzitter Beckers concludeerde dat de ,,westerse wereld na bijna drieduizend jaar nog altijd in primitief dierengedrag is blijven steken".
,,Onzepolitici", betoogde ze, kunnen het ,,hele maatschappelijke leven, ook onderwijs, ontplooiing, zorg en cultuur alleen vertalen in eng economische termen. De lakeien van koning Lubbers zullen de samenleving ruïneren".

PSP, A.C. van Es

Van Es (PSP) stelde vast dat de ideologie van het kabinet alleen in economische zin minder overheidsinmenging behelst. ,,Maar daarmee houdt de mythe wel op. Want om de onvrede te beheersen, heb je controle nodig". Vooral voor vrouwen zal dat ,,weinig goeds betekenen".
De kritiek van Ruding op de bijstandskosten van echtscheidingen is volgens haar daarvan een voorbeeld.

GPV, G.J. Schutte

Volgens GPV-leider Schutte moet de overheid er beter voor waken niet zelf de ,,huwelijksmoraal te ondergraven". Hij vond dat de financiële verantwoordelijkheid van de echtgenoten ,,meer inhoud moet krijgen".

RPF, M. Leerling

Volgens RPF'er Leerling moet het uitkeren van

bijstand aan gescheiden vrouwen veel scherper worden gecontroleerd.
Voor het abortusbeleid van de regering had hij wederom geen goed woord over. Hij vroeg zich af wat de ,,massale moord op het ongeboren leven'' voor gevolgen heeft voor de demografische ontwikkelingen in ons land.
Leerling zei te wensen dat ook in Nederland verslaafde vrouwen die in verwachting zijn. zouden kunnen worden berecht voor kindermishandeling.

Financieel alternatief PvdA-fractie

De financiële woordvoerder van de PvdA-fractie in de Tweede Kamer, M.A.M. Wöltgens, presenteerde een alternatief voor het financiële beleid, dat het kabinet in de miljoenennota had voorgesteld.

De fractie van de PvdA wil in 1987 f 2 mrd extra uitgeven en f 1,4 mrd minder bezuinigen. De werkloosheid zal daardoor met 10 à 15 duizend personen extra dalen en na 1987 nog eens met hetzelfde aantal.

De PvdA wil minder dan het kabinet bezuinigen op arbeidsintensieve sectoren als onderwijs en welzijnswerk (700 miljoen) en bij de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector (ook 700 miljoen). Zo wil zij de ,,kleuterstop'' schrappen, het speciale onderwijs ontzien en vervanging van zieke werknemers in deze sector eerder mogelijk maken. De andere 700 miljoen gulden wil de PvdA gebruiken voor korter werken en herbezetting in de collectieve sector.
De twee miljard gulden aan extra uitgaven worden in het alternatief van de PvdA gebruikt voor onder meer scholing, nieuwe telefooncentrales, technologiebeleid, opruimen gifbelten en stadsvernieuwing.
De in totaal 3,4 miljard aan hogere uitgaven meent de PvdA te kunnen financieren door de inflatiecorrectie in de loon- en inkomstenbelasting te schrappen (600 miljoen), op investeringssubsidies te bezuinigen (WIR; 500 miljoen), fraude te bestrijden (500 miljoen), de vermogensaftrek af te schaffen (650 miljoen), gaten in de vennootschapsbelasting te dichten (initiatiefwetsontwerp Vermeend: 500 miljoen),extra gas in plaats van kolen bij centrales te verstoken en de extra gaswinsten van Shell en Esso af te romen (500 miljoen).
Om de inkomensverdeling gelijkmatiger te maken wil de PvdA de verlaging van de kinderbijslag en de bevriezing van de sociale uitkeringen niet laten doorgaan.
In verband hiermee laat de PvdA de verlaging van de sociale premies achterwege. Daarbij pleit ze ervoor het doorvoeren van deze maatregel afhankelijk te maken van afspraken tussen de sociale partners over korter werken in de marktsector. Mochten de resultaten hiervan tegenvallen, dan wil de PvdA de sociale kassen aanspreken om de sociale uitkeringen te verhogen.
Al met al kan volgens de plannen van de PvdA de koopkracht over de hele linie volgend jaar met 2 a 2,5 procent stijgen.
Ten slotte moet een speciale staatscommissie onderzoeken hoe de ruime vermogenspositie van pensioenfondsen en levensverzekeringsmaatschappijen kan worden gebruikt voor versterking van de economie en hoe de overrente van ABP en PGGM fiscaal kan worden belast. De pensioenaanspraken mogen echter geen gevaar lopen.

Antwoord regering

Namens het kabinet beantwoordde in eerste instantie premier Lubbers de vragen en opmerkingen, die vanuit de Tweede Kamer naar voren waren gebracht.

Hij wees de kritiek van CDA-fractievoorzitter De Vries op minister Ruding van financiën van de hand. Hij bestreed, dat minister Rudrng tekort zou zijn geschoten door in de miljoenennota alleen financiële beschouwingen te geven. Daarnaast noemde de premier het onjuist om de miljoenennota als het centrale beleidsstuk van het kabinet te zien.

Volgens premier Lubbers is het onjuist om de evenwichtigheid van het totale beleid af te leiden van de inhoud van de Miljoenennota. ,,Ik geloof dat we de verkeerde weg opgaan als we zouden zeggen. dit is het centrale stuk waarin alle elementen van het regeringsbeleid moeten staan. Dan gaan we naar een situatie dat via de minister van financiën het totale beleid uiteen wordt gezet.
Het is essentieel dat in de miljoenennota belangrijke financiële ontwikkelingen worden geschetst, maar daarmee is de grens bereikt'', aldus de premier.
Premier Lubbers is van mening dat de bezuiniging van 1 miljard gulden op onderwijs in deze kabinetsperiode niet onaanvaardbaar hoog is. Hij erkent wel dat de bezuiniging hoger is dan hij aanvankelijk wilde, maar bestrijdt dat de kwaliteit van het onderwijs er onherstelbaar door wordt beschadigd. ,,Het doet pijn, maar het is verantwoord'', zei hij.

De premier gaf tegenover PvdA-fractieleider Kok toe dat hij als lijsttrekker van het CDA minder bezuinigingen op onderwijs voorstond. Lubbers dacht, zo zei hij, dat met 300 a 400 miljoen aan bezuinigingen kon worden volstaan. In het regeerakkoord is nu vastgelegd dat op onderwijs 1 miljard wordt bezuinigd, terwijl daar 300 miljoen aan nieuwe uitgaven tegenover staat.
Zonder de VVD met name te noemen gaf Lubbers aan dat de hogere bezuinigingen op onderwijs door de coalitiepartner van het CDA waren afgedwongen. Hij sprak van ,,een concessie die je doet aan mensen die er anders over dachten''. De premier zei dat hij de omvang van de bezuinigingen voor zijn rekening had genomen omdat hij uiteindelijk van oordeel was dat de kwaliteit van het onderwijs niet onaanvaardbaar wordt aangetast.

De premier hield de Kamer voor dat alternatieven voor de bezuinigingen op onderwijs voor het kabinet alleen aanvaardbaar zijn als ze binnen de begroting worden gevonden en niet lager uitvallen. Hetzelfde geldt voor alternatieven voor het sociaal-cultureel werk op de begroting van WVC.
Lubbers erkende overigens tegenover D'66-fractieleider Van Mierlo en PvdA-fractieleider Kok dat de Kamer het recht heeft bezuinigingen ongedaan te maken. ,,Nee,natuurlijk staan de bedragen niet vast. Ik sta hier toch niet met dictaten, ik sta hier m'n zaak te verdedigen'', aldus Lubbers. De premier zei dit nadat Kok hem had verweten dat de bezuinigingen op onderwijs ,,een onwrikbaar karakter'' hebben doordat de opbrengst - 1 miljard - voor het kabinet vast staat.

De beide regeringsfracties CDA en VVD werken aan alternatieven voor een deel van de bezuinigingen op onderwijs, maar hebben zich tegelijk gebonden aan het zoeken van oplossingen binnen de begroting. PvdA en D'66 hebben daarentegen voorstellen gedaan de bezuinigingen op kleuters en speciaal onderwijs te schrappen door geld elders weg te halen.

Premier Lubbers liet uitkomen dat het kabinet geen bezwaar heeft tegen het alternatief van CDA en VVD - dat de maatregel om vierjarige kleuters later toe te laten tot de basisschool vervangt door kleuters minder uren les te geven - zolang de beoogde bezuiniging wordt gehaald.
Het is echter nog niet duidelijk hoeveel het alternatief van de regeringsfracties oplevert omdat zij het nog niet eens zijn voor hoeveel uren minder les aan kleuters moet worden gekozen. Dit hangt samen met de omstandigheid dat de coalitiepartijen nog onderhandelen over alternatieven voor de bezuinigingen op het speciaal onderwijs. De besluitvorming over de onderwijsmaatregelen zal pas tijdens de behandeling van de onderwijsbegroting later dit jaar vallen.
Onzeker is nog in hoeverre de grootste regeringsfractie, het CDA met alternatieve voorstellen komt voor de bezuinigingen in het sociaal-cultureel werk. In de fractie is het zoeken naar een alternatieve dekking nog niet rond. Dit hangt samen met de eigen keuze om een aantal onderdelen van de WVC-begroting bij bezuinigingen te ontzien. De kleinste regeringsfractie, die van de WD, steunt het kabinet in het halveren van de middelen voor sociaal-cultureel werk. PvdA en D'66 wijzen ook deze bezuiniging af, maar willen in hun alternatieven het benodigde geld buiten de WVC-begroting halen.

Lubbers ontkende dat de bezuinigingsvoorstellen van minister Deetman voor het wetenschappelijk onderwijs onbespreekbaar zijn. Hij bestreed het verwijt van Van Mierlo dat hier sprake zou zijn van een ,,autoritaire besluitvorming''. Volgens premier Lubbers is het integendeel de goede procedure dat minister Deetman met voorstellen is gekomen die vervolgens bespreekbaar zijn en die het kabinet, zo gaf hij aan, zonodig ook wil bijstellen.
De leeftijd waarop werklozen zullen worden verplicht tot solliciteren, zal worden verhoogd van 57,5 jaar tot zestig jaar. Dit is een gevolg van de stelselherziening sociale zekerheid die, volgens de plannen op 1 januari aanstaande een feit zal zijn.
Premier Lubbers waarschuwde dat dit zal leiden tot meer bij de arbeidsbureaus ingeschreven werklozen. De tussen kabinet, werkgevers en vakbeweging afgesproken doelstelling om te komen tot 500.000 werklozen in 1990 zal hierdoor meer inspanningen vergen. Te meer daar ook al als gevolg van de stelselherziening gedeeltelijk arbeidsongeschikten zich als werkzoekend zullen melden.
Hier staat tegenover dat de komende tijd bij de arbeidsbureaus zal worden nagegaan hoeveel mensen er ten onrechte als werkloos staan ingeschreven.
De nieuwe werkloosheidswet, die een onderdeel vormt van de stelselherziening, geeft de Sociale Verzekeringsraad de bevoegdheid te bepalen tot welke leeftijd werklozen naar een baan moeten blijven zoeken. De raad heeft met meerderheid van stemmen besloten dat dit 60 jaar moet zijn. Nu hanteert het ministerie van sociale zaken nog een leeftijdsgrens van 57,5 jaar. De grens waar de SVR voor heeft gekozen, geldt alleen voor nieuwe gevallen.

Het kabinet blijft er bij dat sancties tegen Zuid-Afrika in eerste instantie door de Europese Gemeenschap in haar geheel moeten worden genomen. Lubbers zei dat hij in het veto van de Amerikaanse Senaat tegen de weigering van president Reagan om sancties te treffen geen aanleiding ziet om nu wel buiten de EG om economische strafmaatregelen af te kondigen. ,,De consensus binnen de EG is zo belangrijk dat het niet goed zou zijn om buiten dat verband andere zaken aan de orde te stellen'', aldus Lubbers.
De premier legde er de nadruk op dat de regering zich tevens blijft richten op de beperkte maatregelen waarover de EG afgelopen zomer op haar halfjaarlijkse top in Den Haag overeenstemming bereikte. Een handelsboycot

van kolen. zoals de VN onlangs heeft bepleit, maakt daar geen onderdeel van uit.
Het kabinet is op verzoek van het CDA bereid met de ambtenarenbonden te overleggen of al volgend jaar korter werken in de collectieve sector mogelijk is en niet pas na *1987*. Maar dan moet duidelijkheid bestaan over de manier waarop dat het beste kan en moeten de sociale partners in de marktsector ook tot verder verkorten van de arbeidstijd bereid zijn.
CDA-fractieleider De Vries had het kabinet gevraagd om de arbeidstijdverkorting met drie procent in de collectieve sector niet uit te stellen tot na *1987*. Hij wil daar volgend jaar al een begin mee maken. wanneer de koopkracht in deze sector met 1,5 procent stijgt. De Vries vreesde dat de bonden na *1987*, wanneer de koopkracht mogelijk zal dalen. wellicht helemaal geen arbeidstijdverlïorting meer willen.
Lubbers verzette zich met kracht tegen de suggestie van PvdA-fractieleider Kok om dan ook de bevriezing van de ambtenarensalarissen en sociale uitkeringen ,,bespreekbaar te maken". „We zullen niet de koopkracht van ambtenaren nog eens verhogen om daarna te praten over korter werken en herbezetting bij de overheid", aldus de premier. Volgens Kok verhoogde niet het kabinet de koopkracht, rnaar komt dat door de daling van de prijzen. Lubbers hield Kok echter voor dat de Sociaal economische raad (SER) heeft geadviseerd de minimumlonen te verlagen, die ,,u wilt verhogen".
,,Wilt u dan niet dat de minima delen in de verhoging van de welvaart?', zo kaatste Kok terug
,,Wij zijn bereid onze maatregelen te herzien als men in de marktsector bereid is één procent te matigen ten behoeve van werkloosheidsbestrijding", aldus de premier.
,,Hoe stelt het kabinet zich dan voor de werkloosheid in *1987* versneld te doen dalen?", wilde Kok weten. Hij wees daarbij op het feit dat de werkloosheid volgend jaar niet met 50 maar met 40 duizend daalt, waardoor volgens hem het hoofddoel van het kabinet om de werkloosheid in vier jaar met 200 duizend terug te dringen, niet wordt gehaald.
Volgens Lubbers is het bereiken van dit doel weliswaar de ,,eindverantwoordelijkheid" van het kabinet, maar ligt de ,,primaire verantwoordelijkheid" bij de sociale partners". De vele plannen die het kabinet met de sociale partners heeft gemaakt moeten ,,nu nader worden ingevuld". En: ,,Ikzou de hemel prijzen als dat alles samenkomt in een centraal akkoord".
Hij haalde verder het standpunt van de vakcentrales aan die willen dat het overleg met de werkgevers in de marktsector voortaan decentraal moet gebeuren. Lubbers noemde dat sinds het regeerakkoord en de regeringsverklaring ,,eennieuw feit", waardoor het sluiten van een centraal akkoord ,,nu niet mogelijk is".
,,De bonden zijn nog zoekende", aldus de premier, die onthulde dat hem tijdens informeel overleg met FNV en CNV was gebleken dat de vakcentrales ook geen centrale afspraak over korter werken willen.
Kok verweet daarop Lubbers dat het kabinet zelf de blokkades heeft opgeworpen met de bevriezing van de sociale uitkeringen. ,,U zit gevangen in het web van uw eigen onmacht". „Dit is een debat met een open eind. u laat het afweten", aldus Kok.
Wat betreft de opeenhoping van vermogen bij pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen, een probleem dat vrijwel alle fracties aan de kaak hebben gesteld, zegde Lubbers toe dat het kabinet hierover op korte termijn advies zal vragen aan de SER. Minister Ruding (financiën) voegde daaraan toe dat zijn departement bijna gereed is met een studie over de fiscale aspecten van dit probleem.

Na de premier was minister Ruding de tweede bewindsman, die het kabinetsantwoord voor zijn rekening nam.

Ook hij bestreed de kritiek van CDA-fractievoorzitter De Vries op zijn miljoenennota, als ,,zou alles vanzelf wel goed komen'

,,Zo'nsimpele conciusie staat niet in de miljoenennota", aldus Ruding. Uitvoerig is volgens hem in de nota ingegaan op de werkloosheid en de werkgelegenheid. ,,Tja,inherent aan de nota is nu eenmaal dat de weergave daarvan in guldens gebeurt. Maar het karakter van de miljoenennota wijkt daarmee geenszins af van wat al decennia gebruikelijk is".
De minister van financiën ontkende verder dat er een tegenstelling tussen het werkgelegenheidsbeleid en terugdringing van het financieringstekort zou bestaan en onderstreepte daarnaast dat de miljoenennota kabinetsbeleid is.
Verder zei Ruding dat de beschourvingen in de miljoenennota niet eenzijdig financieel geïnspireerd zijn, maar dat ,,op tal van plaatsen met de politieke realiteit rekening is gehouden".
Minister Ruding wijst het voorstel van de CDA-fractie om de accijnsverhoging op olieprodukten in twee stappen ongedaan te maken als ,,te.mechanisch" van de hand. Afspraak is, aldus Ruding, dat na *1987* de lastenverhoging ongedaan wordt gemaakt wanneer de olieprijzen weer stijgen.
Dat het CDA op dit punt zekerheid wilde hebben, noemde hij ,,prematuur". Er is geen zorg, aldus de bewindsman, dat het kabinet de belofte uit het regeerakkoord en de miljoenennota verdonkeremaant.
Ruding rekende CDA-fractieleider De Vries voor dat volgend jaar wel degelijk 500 miljoen extra wordt uitgetrokken voor werkgelegenheidsbeleid, en niet 250 miljoen, zoals het CDA meent. In feite is het bedrag zelfs 640 miljoen, veel meer dan in het regeerakkoord is afgesproken, aldus Ruding: 250 miljoen voor nieuw beleid en 390 miljoen dat volgt uit bestaand beleid. maar welk bedrag nog niet voor *1987* was gereserveerd. De Vries liet zich niet overtuigen en heeft hierover een motie ingediend.
Het alternatief van de PvdA-fractie om volgend jaar 2 miljard extra uit te trekken en *1,4* miljard minder te bezuinigen, noemde Ruding ,,niet een verstandig alternatief". Met dit plan stijgen de collectieve uitgaven aanzienlijk, evenals de collectieve lastendruk.
Bovendien geeft de PvdA een deel van de ingeboekte opbrengst voor de fraudebestrijding twee maal uit. ,,Financieel willen de plannen van de PvdA maar niet echt deugen, een zorgelijk punt" aldus de minister.
Ook de kritiek van de PvdA op de verschillende definities van het financieringstekort wees Ruding van de hand. Op zichzelf kloppen de cijfers wel van OESO en miljoenennota die de PvdA tegenover elkaar zet, aldus Ruding, maar ze zijn onvergelijkbaar, omdat in het ene niet en in het andere wel de gasbatenproblematiek is verwerkt.

Moties

De algemene beschouwingen werden op 9 okt. afgerond met de stemmingen over de verschillende moties, die gedurende de debatten waren ingediend.

Een meerderheid in de Tweede Kamer vindt dat de regering niet bij de ambtenarenbonden hoeft aan te dringen op korter werken in 1987. De fractie van het CDA had hier wel om gevraagd. Premier Lubbers wees dit niet op voorhand af. Maar VVD en PvdA stemden tegen, zij het om geheel verschillende redenen.
De fractie van de VVD wil de bonden volkomen vrij laten in hun keuze voor korter werken of koopkracht. De fractie van de PvdA wilde het CDA alleen steunen, als het kabinet bereid zou zijn extra geld op tafel te leggen. zowel kabinet als CDA wezen dit resoluut van de hand. Zij waren niet bereid de bevriezing van ambtenarensalarissen en sociale uitkeringen alsnog ,,bespreekbaar te maken".

Wel steunde de Kamer unaniem een motie van de PvdA over de daling van de werkloosheid in *1987*. De regering moet zo spoedig mogelijk na het overleg met de sociale partners de Kamer komen vertellen hoe de werkloosheid volgend jaar met 50 duizend personen kan dalen. De miljoenennota meldt voor *1987* een daling van 40 duizend en de Troonrede een daling van 50 duizend. Volgens de PvdA is 40 duizend in *1987* ontoereikend om in vier jaar een daling van 200 duizend te bereiken, zoals in het regeerakkoord is afgesproken.

Ook een motie van het CDA. waarin de regering wordt gevraagd de Kamer voor *1* januari mee te delen hoe de langdurige werkloosheid in *1987* intensiever bestreden kan worden, werd unaniem aanvaard. De middelen daartoe moeten worden gevonden in de 500 miljoen gulden die voor *1987* zijn gereserveerd voor werkgelegenheidsbeleid.

Een motie van de PvdA, waarin zij de eerder geuite kritiek van het CDA op minister Ruding (financiën) in precies dezelfde bewoordingen had geformuleerd, werd verworpen, zij het niet dan nadat CDA-fractieleider De Vries deze motie ,,als niet serieus" had betiteld.

Wel steunde een meerderheid van de Kamer een motie van het CDA over het in twee stappen verlagen van de accijnsverhoging op olieprodukten. Mocht de olieprijs weer stijgen, dan moet de eerste verlaging op *1* juli *1987* ingaan, wanneer de gasprijs 3,5 cent hoger uitvalt dan nu wordt verwacht. Deze gasprijs is gekoppeld aan de prijs van huisbrandolie. De verlaging mag ook in de vorm van een verlaging van de loon- en inkomstenbelasting.

Ook een motie van D'66 om te onderzoeken of met het oog op besparing de vervroegde uittreding (VUT) bij de overheid kan worden veranderd in flexibele pensionering, kreeg de steun van een Kamermeerderheid.

Premier Lubbers kwam in tweede termijn terug op het advies van de Sociale verzekeringsraad om de groep werklozen vanaf 57,5 tot 60 jaar weer te verplichten te solliciteren. Hij kondigde aan dat het kabinet nog met een eigen standpunt zal komen en ,,heelernstig zal overwegen of dit advies zal worden overgenomen".

CDA en VVD spraken zich in moties nog niet uit over de voorgenomen kleuterstop voor vierjarigen. Daarvoor hopen ze alternatieve bezuinigingen te vinden.
Beide regeringsfracties legden in een motie echter wel vast dat er volgens hem nog niet kan worden bezuinigd op het speciale onderwijs zolang er nog geen onderzoek is gedaan naar de oorzaken van de sterke groei in uitgaven die zich in deze sector de afgelopen jaren heeft voorgedaan.

Hoewel het CDA tijdens het debat ook bezwaren uitte tegen de voorgenomen halvering van het budget voor sociaal-cultureel werk steunde het een motie van de PvdA waarin de bezuinigingen in deze omvang werden afgewezen niet.

Over een motie van D'66-fractieleider Van Mierlo, die de regering vroeg om bij de bezuinigingen in de gezondheidszorg te voorkomen dat het verzorgend personeel in de ziekenhuizen zou moeten worden verminderd. bestond geen verschil van mening. Die werd unaniem gesteund.

Ook de motie van Kok en Van Mierlo, waarin werd gevraagd om binnen de EG ook te ijveren voor sancties tegen Zuid-Afrika die de Amerikaanse maatregelen zouden kunnen versterken. werd door bijna de hele Kamer ondersteund.

SURINAME

ONTWIKKELINGEN SINDS VOORJAAR 1985

Sinds begin maart 1985 ontwikkelde de situatie in en rond Suriname zich als volgt (vor.ber. op pag. 646/3 e.v.,665/2 e.v., 681 e.v., 697/2 e.v., 727/3 e.v. en 749 e.v.):

Drie leden popgroep in Rijswijk doodgeschoten

Op 7 maart 1985 tegen middernacht werden in Rijswijk (Zuid-Holland) drie leden van een amateur-popgroep door onbekenden doodgeschoten. Twee musici raakten zwaar gewond. De vijf, allen inwoners van Den Haag, waren aan het repeteren in een zaaltje waarnaast regelmatig vergaderingen werden gehouden van de Raad voor de Bevrijding van Suriname. Het zaaltje maakte deel uit van een kantoorgebouw waarin zo'n 20 organisaties waren gevestigd. Ook de Weekkrant Suriname hield er kantoor.

Hoewel de slachtoffers geen enkele binding hadden met de Raad voor de Bevrijding van Suriname hield de politie er rekening mee dat de schietpartij als aanslag op de raad was bedoeld. Voor voorzitter Henk Chin A Sen van de bevrijdingsraad stond het vast dat de muzikanten slachtoffer waren geworden van een actie tegen zijn organisatie. In een op 9 maart uitgegeven verklaring stelde de raad ,,het regime-Bouterse en zijn handlangers verantwoordelijk'' voor de aanslag. Chin A Sen wees in dit verband op wat hij noemde ,,een reeks van niet opgehelderde aanslagen'' op tegenstanders van Bouterse, zowel binnen als buiten Nederland (zie pag. 728/3).

Sinds de al op pag. 728/3 genoemde incidenten was op 5 augustus 1984 de Surinaamse verzetsstrijder D. Shajadsingh dood aangetroffen in de Amstel. Hij was mishandeld en gewurgd. Volgens de bevrijdingsraad was sprake van een politieke moord, maar de politie dacht eerder aan wraak van schuldeisers. Het onderzoek was zonder resultaat afgesloten.

Op 17 maart sprak Bouterse in de Braziliaanse hoofdstad Brasilia het vermoeden uit dat de aanslag was gepleegd door tegenstanders van de bevrijdingsraad. Hij zei verder: ,,We hebben Nederland herhaald gewaarschuwd dat ze niet moeten toelaten dat personen of organisaties in Nederland zich mengen in binnenlandse aangelegenheden van derde landen. Want dat kan altijd een boemerang-effect geven. Nederland moet begrijpen dat steun aan zulke activiteiten tot escalatie kan leiden.'' Bouterse ontkende dat zijn mensen iets met de moord in Rijswijk te maken hadden.

In verband met de aanslag verhuisde de Raad voor de Bevrijding begin april naar het opvangcentrum voor Surinaamse vluchtelingen in Rotterdam. Makmur, dat werd geleid door raadslid Paul Somohardjo. Op 3 april zei Somohardjo tijdens een persconferentie van de bevrijdingsraad in Rotterdam zelf op zoek te zijn naar de daders van de aanslag. Volgens de raad waren Surinamers die zich hadden bediend van een diplomatiek paspoort verantwoordelijk voor de aanslag.

Op 19 juni deelde de voorzitter van de met Bouterse sympathiserende Liga voor Surinaamse Patriotten, L. van Mulier, op een persconferentie in Amsterdam mee dat het bewind-Bouterse ,,passende[n] maatregelen zou treffen ter bescherming van zijn aanhang in Nederland, omdat die zich ,,vogelvrij[n] voelde.

De bijeenkomst was belegd uit verontwaardiging over de aanhouding, op 12 juni in Montfoort, van een lid van de Liga in verband met de moord in Rijswijk. Nadat was gebleken dat de verdachte niets met de moord te maken had, was hij op 15 juni vrijgelaten. De Liga toonde zich tijdens de persconferentie zeer ontsteld over die aanhouding, temeer daar op 29 maart in Driebergen ook een ander lid van de Liga wegens dezelfde zaak ten onrechte was aangehouden. Volgens de Liga waren de aanhoudingen met veel machtsvertoon van de zijde van de politie gepaard gegaan.

Van Mulier beschuldigde de Nederlandse justitiële autoriteiten ervan Bouterse-gezinde groepen rechtsbescherming te onthouden. ,,Als wij niet meer veilig zijn, als we als konijnen worden opgepakt, dan moeten we op hetzelfde niveau antwoorden'', aldus Van Mulier. Hij zei dit onderwerp tijdens een zeer recent bezoek aan Suriname met de machthebbers daar besproken te hebben en als ,,voorproefje'' te kunnen onthullen dat van Surinaamse kant stappen zouden worden ondernomen ter bescherming van aanhangers in Nederland.

Over de inhoud van die stappen bleef Van Mulier vaag. Hij sloot gebruik van geweld uit. Wel liet Van Mulier doorschemeren dat Suriname Nederland wellicht internationaal zou kunnen aanklagen wegens het nalaten van bescherming van landgenoten. De Liga-voorzitter herinnerde daarbij aan de mishandeling op 16 juni in Den Haag van de Surinaamse minister van landbouw, veeteelt en visserij, Ranjitsing. Die werd overvallen tijdens een familiebezoek.

Op 13 augustus deelde voorzitter Chin A Sen van de Raad voor de Bevrijding van Suriname mee dat de raad een ongewapende ordedienst zou instellen, een nieuws- en informatiebureau ging oprichten en een maandbulletin ging uitgeven. Volgens Chin A Sen moesten de leden van de ordedienst proberen ,,wanorde te voorkomen''.

De oprichting van de ordedienst volgde op bedreigingen die leiders van het Surinaamse verzet in Nederland, waaronder Chin A Sen, hadden ontvangen. Voor de Nederlandse politie waren die bedreigingen aanleiding geweest de Surinaamse leiders onder bescherming te stellen.

Op 14 augustus zei Bouterse op een persconferentie in Paramaribo dat Suriname beschuldigingen in de Nederlandse media dat het moordcommando's had uitgerust om Chin A Sen te vermoorden ,,zeer ernstig'' opvatte.

Bouterse zei dat zijn land er geen behoefte aan had Chin A Sen ook maar één haar te krenken. Hij betitelde de voorzitter van de bevrijdingsraad als ,,eens mijn beste vriend die ik graag mocht als president''. Chin A Sen vormde voor Suriname geen enkel gevaar of bedreiging, aldus Bouterse.

Op 2 september hield de Nederlandse politie een Rotterdammer aan die werd verdacht van betrokkenheid bij de moord in Rijswijk. Op 13 november werd de verdachte echter weer vrijgelaten. Er waren geen termen aanwezig hem nog langer vast te houden.

In de nacht van 18/19 september ontplofte in een Rotterdamse nieuwbouwwijk, in de buurt van de woning van de verdachte, een auto waarin explosieven waren verborgen. Volgens de Raad voor de Bevrijding van Suriname bestond er een verband tussen de explosie en de moord in Rijswijk.

Nederland weigert Surinaams minister visum

Op 15 maart 1985 werd in Paramaribo een officiële bekendmaking vrijgegeven, waarin stond dat Nederland een visum had geweigerd aan minister van onderwijs en wetenschap Allan Li Fo Sjoe omdat die nog een studieschuld had in Nederland.

Li Fo Sjoe wilde via Nederland naar Parijs reizen voor het bijwonen van een vergadering van de Unesco. Hij was ook van plan in Nederland enkele gesprekken te voeren met Surinamers. Premier Wim Udenhout zag het weigeren van het visum ,,niet los van de systematische pogingen van Den Haag Suriname economisch en diplomatiek te isoleren''.

Udenhout had de Nederlandse ambassadeur in Paramaribo, D.J. van Houten, ontboden om over deze zaak te praten. Hij liet de ambassadeur weten

het ,,immoreel" te vinden dat Nederland schulden opeiste van Surinaamse staatsburgers. Dit terwijl Nederland door zijn weigering ,,te voldoen aan zijn verplichting jegens de totale Surinaamse samenleving systematisch tracht Suriname in een economische en sociale chaos te storten", aldus Udenhout.

In Den Haag werd ontkend dat een studieschuld de reden was voor het weigeren van het visum. De minister had zijn visum te laat aangevraagd, aldus een woordvoerder van het Nederlandse ministerie van buitenlandse zaken.

Bouterse spreekt in Brasilia met Nederlandse minister van buitenlandse zaken Van den Broek

Op 15 maart 1985 had lt.-kol. Desi Bouterse in Brasilia een gesprek van meer dan een uur met de Nederlandse minister van buitenlandse zaken Van den Broek. Beiden waren in Brasilia voor de installatie van een burgerbewind (pag. 289-1985).
Na het onderhoud met Bouterse beschreef Van den Broek het gesprek als ,,zakelijk en openhartig" en zei dat hij het beschouwde ,,als een eerste stap op weg naar meer concrete dialoog met de regering in Suriname".
De minister zei niet in details te willen treden over de inhoud van het gesprek en beperkte zich tot de verklaring dat ,,beide kanten van de gelegenheid gebruik hebben gemaakt om hun opvattingen en zorgen nog eens nader toe te lichten en uiteen te zetten. Van beide kanten is de wens geuit nader te onderzoeken hoe over en weer verdere stappen kunnen worden gezet", aldus Van den Broek.
Dit eerste contact tussen een Nederlandse bewindsman en Bouterse sinds december 1982 was volgens de minister tot stand gekomen ,,op verzoek van derden".
Op de vraag binnen welke termijn en op welke voorwaarden Nederland de ontwikkelingshulp aan Suriname zou hervatten, zei de minister: ,,Het is te vroeg om daarover enige uitspraak te doen."

Op 17 maart zei Bouterse in Brasilia tijdens een interview dat hij verheugd was over de ,,nieuwe dialoog" met de Nederlandse regering, maar niet verwachtte dat de verbeterde contacten met Den Haag snel zouden leiden tot het hervatten van de Nederlandse ontwikkelingshulp aan Suriname. Hij zei dat er geen volgende afspraak was vastgesteld, maar dat voorlopig de contacten via de ambassades van de twee landen zouden lopen.

Tijdens een persconferentie bij thuiskomst in Paramaribo zei Bouterse de Braziliaanse diplomatie dankbaar te zijn voor haar bemiddeling bij de totstandkoming van het gesprek.

In een op 17 maart gepubliceerde verklaring van de Raad voor de Bevrijding van Suriname werd in een reactie op het gesprek tussen Van den Broek en Bouterse gezegd: ,,Het kan nimmer de bedoeling zijn over de hoofden van het Surinaamse volk heen een compromis te sluiten met het terroristische regime in Suriname." In de verklaring werd verder gezegd dat de bevrijdingsraad erop vertrouwde dat de Nederlandse regering in de dialoog met Paramaribo bleef vasthouden aan haar voorwaarden voor een hervatting van het hulpprogramma. Die voorwaarden waren concrete stappen op weg naar een democratische rechtsstaat in Suriname, een volksuitspraak in dat land over de ideeën daarover van het huidige bewind en het voorkomen van een herhaling van de decembermoorden van 1982, aldus de raad

Over het bezoek van Bouterse aan Brasilia meldde Marlise Simons in *NRC/H'blad* (19-3-1985) o.m. het volgende:

De Surinaamse delegatie heeft druk gebruik gemaakt van de feestelijkheden in Brasilia om intensief diplomatie te bedrijven en te trachten het betrekkelijke isolement van Paramaribo te doorbreken. Bouterse heeft hier onder andere privé-gesprekken gehad met de presidenten van Argentinië, Urugay en Nicaragua, en vergaderde met de ministers van buitenlandse zaken van Libië, Columbia en Brazilië.
,,Wij willen ons in de regio integreren", zo zei Bouterse, en hij voegde daaraan toe dat er met Columbia ,,legio mogelijkheden" tot samenwerking zijn, terwijl met Brazilië de betrekkingen en samenwerking ,,al erg vlot lopen". Brazilië werkt onder andere aan de modernisering van telefoon- en andere verbindingsnetten in Suriname, traint technici en levert transportmateriëel. Suriname, aldus Bouterse, levert bauxiet en bauxietderivaten aan Brazilië. Over zijn bezoek eerder deze maand aan Libië (pag. 751/1 e.v.-red. KHA) zei de legerleider: ,,Wij zijn om economische redenen gegaan natuurlijk. Er zijn dingen formeel vastgelegd en mondeling toegezegd." Bouterse: ,,Het gaat ons niet om leningen, maar om mogelijkheden te krijgen op eigen benen te staan." Eén mogelijkheid, zo zei hij, was een Libisch-Surinaams olie-exploratieproject ,,waarbij beide partijen inkomen met 15 miljoen dollar." De opzet is ,,onze benzine-invoer terug te drijven naar tien of vijftien procent. Energie vertegenwoordigt bijna 25 procent van de Surinaamse importrekening", aldus Bouterse. Bouterse zei dat er nog geen onderhandelingen begonnen zijn met Washington over het hervatten van de opgeschorte Amerikaanse hulp. Hij zei vice-president George Bush de hand te hebben gedrukt, maar hem niet lang te hebben gesproken. ,,Wij hebben de laatste tijd geen directe problemen met Amerika, maar het feit dat de hulp die indertijd is opgeschort niet meer is hervat, werpt natuurlijk een vreemd licht op onze verhouding", zei Bouterse. ,,Over en weer lopen er handelsactiviteiten en worden er beurzen verstrekt. Maar wij lopen niet achter ontwikkelingshulp van Amerika aan."

Amnesty International gaat twee ,,zelfmoorden" onderzoeken. Rapport Amnesty over martelingen in Suriname

Op 26 maart 1985 deelde een woordvoerster van de internationale mensenrechtenorganisatie Amnesty International in Amsterdam mee dat een onderzoek zou worden ingesteld naar berichten dat de week daarvoor in Suriname twee militairen onder verdachte omstandigheden om het leven waren gekomen. In Paramaribo werd officieel gesproken van zelfmoord, maar daaraan werd door familieleden getwijfeld.
Het ging hierbij om een schoonzoon van Paul Somohardjo, John Barrow, die op 24 maart dood was aangetroffen en volgens oogetuigen schotwonden in zijn buik had, en om een lijfwacht van Bouterse, Oskar Kluis, die enkele dagen voor Barrow was omgekomen, volgens het dagblad *l e Ware Tijd* door een ,,noodlottig ongeval".

In een op 4 april 1984 gepubliceerd rapport, dat als titel ,,Martelen is Mensenwerk" droeg en over de periode januari 1980 -medio 1983 ging, had Amnesty melding gemaakt van marteling of mishandeling van gevangenen in Suriname. In de meeste gevallen, zo stond in het rapport, waren de slachtoffers burgers of militaire officieren die waren gearresteerd omdat ze ervan werden verdacht betrokken te zijn geweest bij pogingen tot coups tegen de door het leger gesteunde regering. In andere gevallen waren het leden van politieke groeperingen of beroepsgroepen waarvan men meende dat ze vijandig stonden tegen de regeringspolitiek.
De mishandeling waarvan melding was gemaakt, aldus Amnesty, vond doorgaans plaats kort na de arrestatie van de gevangenen, terwijl ze zich in militaire hechtenis bevonden. De volgende vormen van marteling waren vermeld: het hevig slaan van gevangenen; het uiten van bedreigingen; het onthouden van slaap (waarbij de gevangenen soms rechtop moesten blijven staan); het onthouden van eten en drinken; in enkele gevallen verminking.

Crisis binnen de regering- Udenhout. Kabinetswijzigingen

Op 4 april 1985 trokken de vakcentrales Moederbond, C-47 en CLO hun ministers terug uit het kabinet-Udenhout. Een conflict rond minister van arbeid Edmund Dankerlui, die namens de vakcentrale PWO in de regering zitting had, vormde de aanleiding tot het besluit. De afgetreden ministers waren Allan Li Fo Sjoe (onderwijs en wetenschap), Siegfried Gilds (huisvesting en sociale zaken) en Jainul Abdul (openbare werken, telecommunicatie en bouwnijverheid).

De regeringscrisis kwam niet onverwacht. Het conflict rond Dankerlui speelde al een maand. Op 2 maart, een maand na de aanstelling van Dankerlui, hadden de drie vakcentrales hun vertrouwen in de minister opgezegd en zijn aftreden geëist. Het conflict dreigde toen al tot een kabinetscrisis te leiden, maar na topberaad van de drie regeringspartners (militair gezag, vakbeweging en de Associatie van Surinaamse Fabrikanten) was op 22 maart besloten een afkoelingsperiode in acht te nemen tot 4 april.
Dankerlui zou irritatie hebben opge-

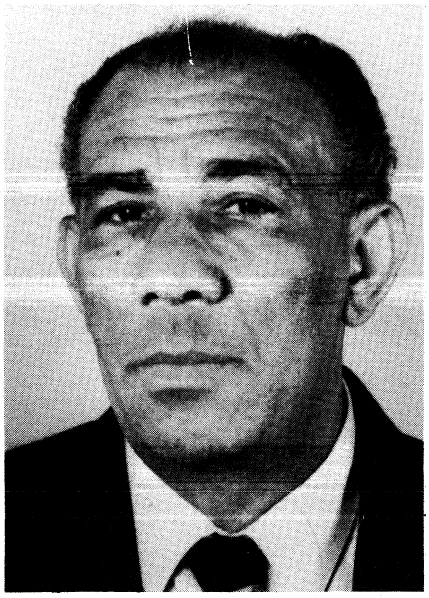
wekt door een reeks besluiten. Hij zou medewerkers hebben ontslagen tegen de wil van de vakbeweging in en zich niet als vertegenwoordiger van de vakbeweging, maar als verlengstuk van het militaire gezag hebben opgesteld.
Op 26 april deelde de kabinetschef van Bouterse, Henk Herrenberg, in Paramaribo mee dat de kabinetscrisis was opgelost. De Moederbond en CLO zouden weer toetreden tot het kabinet, maar C-47 kwam daarin niet terug. Een nieuwe partner in de regering werd de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven (VSB), zo deelde Herrenberg mee. Deze organisatie had eind 1984 geweigerd deel te nemen aan het kabinet en de Nationale Assemblée uit onvrede met het aantal zetels voor het bedrijfsleven in de assemblée (pag. 734/2 en 735/2). Herrenberg maakte nog geen kabinetswijziging bekend.
Op 26 juni diende de regering van Wim Udenhout haar ontslag in ,,om ruimte te geven voor de vorming van een nieuw kabinet'' en op 28 juni werd een nieuw kabinet beëdigd. Het aantal ministersposten was met twee uitgebreid tot 14. Udenhout bleef premier, maar droeg buitenlandse zaken over aan Erik Tjon Kie Sim. Diens portefeuille natuurlijke hulpbronnen en energie kwam in handen van een nieuwkomer, Kenneth Renne Koole.
Legerleider Bouterse zei dat buitenlandse zaken aan Tjon Kie Sim was gegeven om premier Udenhout de gelegenheid te geven zich volledig te wijden aan zijn coördinerende taak binnen de ministerraad en om ,,meer diepte'' te geven aan het buitenlandse beleid.

Het nieuwe kabinet zag er als volgt uit (samenstelling vorige kabinet op pag. 735/2):

Premier - Wim Udenhout; buitenlandse zaken - Erik Tjon Kie Sim; binnenlandse zaken - Jules Wijdenbosch*; justitie - Subhas Punwasi*; transport, handel en industrie - Imro Fong Poen; natuurlijke hulpbronnen en energie - Kenneth Renne Koole*; leger en politie - Wilfred Maynard; arbeid - Edmund Dankerlui; huisvesting en sociale zaken - Reuben Setrowidjojo*; onderwijs en wetenschap - Allan Li Fo Sjoe; financiën en planning - Norman Kleine; volksgezondheid - Robert van Trikt; landbouw, veeteelt en visserij - Rajkumar Ranjitsing; openbare werken, telecommunicatie en bouwnijverheid - Cyrill Ramkisoor*.

* nieuw

Op 23 september meldde *NRC/H'blad* dat volgens de Surinaamse Nationale Voorlichtingsdienst minister van financiën en planning Kleine ontslag had genomen na onenigheid met de overige leden van de regering. De portefeuille van Kleine zou voorlopig worden overgenomen door premier Wim Udenhout.

Wilfred Maynard

In de Volkskrant van 5 oktober werd bericht dat Orlando van Amson, een aanhanger van de Nationale Partij Suriname (NPS) van Henck Arron, twee weken daarvoor was benoemd tot minister van sport.

Lening van Taiwan. Premier Udenhout naar Zuid-Korea

Op 30 april 1985 zei de president van de Centrale Bank, H. Goedschalk, op een persconferentie in Paramaribo dat Suriname van Taiwan een lening van 72 mln Surinaamse gulden kreeg (ongeveer f 140 mln) tegen gunstige voorwaarden. Verder hadden Suriname en Taiwan een akkoord gesloten voor technisch-economische samenwerking. De onderhandelingen met Taiwan waren geleid door minister van natuurlijke hulpbronnen en energie Erik Tjon Kie Sim.
Goedschalk zei dat de lening na een aflossingsvrije periode van twee jaar in tien jaar moest worden terugbetaald. Het geld moest binnen drie en een half tot vier jaar worden opgenomen en zou worden gebruikt voor de aankoop van goederen uit Taiwan. Tot enkele jaren daarvoor importeerde Suriname jaarlijks voor acht tot tien miljoen gulden aan goederen uit Taiwan. Als gevolg van importbeperkende maatregelen was dat bedrag nu gehalveerd. Suriname exporteerde zelf niets naar Taiwan. Overeengekomen was de handelsbalans nu in evenwicht te gaan brengen. Suriname zou binnen niet al te lange tijd een proeforder van 2000 kubieke meter hout aan Taiwan leveren. Volgens Tjon Kie Sim zou Suriname door de mogelijkheden die de samenwerking met Taiwan bood de produktie moeten vergroten en daarmee de export krachtig stimuleren ter verbetering van de deviezenpositie.
De technische en economische samenwerking waartoe was besloten hield in dat Taiwan aan Suriname kennis zou overdragen op het gebied van landbouw, visserij, hout- en natuursteenindustrie en het bereiden van oliën en rijst. Taiwan zou alle kosten voor zijn rekening nemen bij uitzending van deskundigen naar Suriname, uitgezonderd de verblijfkosten.
Premier Udenhout zei tijdens de persconferentie dat Suriname internationaal successen behaalde ondanks de tegenwerking van bepaalde landen. Hij kondigde tevens aan dat hij in juni op uitnodiging van de president van Zuid-Korea een officieel bezoek aan dat land zou brengen.
Op 18 juni meldde *NRC/H'blad* dat premier Udenhout na een officieel bezoek aan Zuid-Korea bij zijn terugkeer in Suriname had gezegd, dat Zuid-Korea Suriname een krediet had aangeboden van $35 mln, maar dat de gestelde voorwaarden niet waren wat Suriname op dat moment ambieerde.

Surinaamse ambassadeur in Nederland teruggeroepen. Benoeming tijdelijk zaakgelastigde. Nieuwe ambassadeur in Brazilië. Udenhout naar Ghana

Op 25 mei 1985 zei premier en minister van buitenlandse zaken Udenhout op een persconferentie in Paramaribo dat Suriname had besloten te bezuinigen op de diplomatieke dienst (zie ook pag. 649/2). De premier zei dat ,,moet worden nagegaan wie op een bepaalde post zit en wat eruit gehaald wordt''.
Over de ambassade in Nederland zei hij: ,,Wij vinden het niet langer gerechtvaardigd de post in Den Haag te handhaven, in het licht van onze deviezenproblematiek en het uitblijven van een duidelijke Nederlandse reactie met betrekking tot de bewaking van de herstelbetalingen aan Suriname.''
De Surinaamse posten in Nederland kostten maandelijks een kwart miljoen Nederlandse gulden, zei Udenhout. Het was volgens hem onverantwoord de ambassade in haar huidige vorm, naast het goedlopende consulaat in Amsterdam, te handhaven. Hij onderstreepte dat de diplomatieke betrekkingen met Nederland niet werden verbroken. Nederland bleef voor Suriname een bevriende natie.
De Surinaamse premier verklaarde dat van de 150 diplomaten die voor Suriname in het buitenland werkten er zo'n 50 zouden worden teruggeroepen. Twaalf Surinaamse diplomaten zouden Nederland verlaten.
Udenhout zei dat buitenlandse zaken

een begrotingstekort had van 13,5 mln Surinaamse gulden, waarvan 8 mln voor rekening kwam van 11 diplomatieke missies. Dat betekende dat deze 8 mln in vreemde valuta moest worden betaald.

Hij zei dat een ,,onverantwoord groot aantal deskundigen op posten in het buitenland zit zonder dat er een relatie kan worden gelegd tussen de nationale doelen die Suriname nastreeft en hun aanwezigheid op de posten die zij bezetten".

Udenhout zei dat de Surinaamse ambassadeur in Brazilië, W. Halfhuid, zou worden opgevolgd door ex-premier Errol Alibux, die ,,goed op de hoogte is van de doelstellingen van de Surinaamse revolutie". Verder maakte hij plannen bekend voor het openen van ambassades in Ghana en India.

Op 26 mei vertrokken de Surinaamse ambassadeur in Nederland Henk Heidweiller (zie voor zijn benoeming pag. 730/3 e.v.)en zijn plaatsvervanger Rudy van Bochove (zie pag. 648/1) naar Suriname. Op 2 juli hield Heidweiller in Den Haag een afscheidsreceptie.

In een toespraak op de receptie zei Heidweiller dat de Surinaamse autoriteiten diep teleurgesteld waren over de ,,apathische reactie" van Nederlandse zijde op pogingen van Suriname de betrekkingen met Nederland te verbeteren. De vertrekkende ambassadeur verweet de Nederlandse politici directe bemoeienis met de interne staatsstructuur in Suriname. Ook sprak hij over de ,,dubbele moraal" van Nederland jegens Suriname.

,,Degenedie de lijst bekijkt van ontwikkelingslanden waaraan Nederland onbekommerd ontwikkelingshulp schenkt. ontkomt niet aan de conclusie dat met twee maten wordt gemeten." De scheidende ambassadeur meende dat Suriname op het punt van de mensenrechten geen verantwoording verschuldigd was aan Nederland, maar aan de Verenigde Naties. ,,Menzou van de nazaten van degenen die driehonderd jaar systematisch de mensenrechten in Suriname hebben geschonden, verwachten dat zij zich ten aanzien hiervan met een zekere schroom opstellen."

Toen VVD-Kamerlid F. Weisglas op deze uitlatingen wilde reageren, maar het woord niet kreeg, verliet deze voortijdig de receptie.

Diezelfde dag (2 juli) liet het Nederlandse ministerie van buitenlandse zaken weten dat Nederland niet van plan was ambassadeur Van Houten terug te roepen uit Paramaribo, hoewel zo'n maatregel in het diplomatieke verkeer gebruikelijk is.

Volgens een verklaring van het ministerie bleef de Nederlandse regering grote waarde hechten aan het in stand houden en mogelijk verbeteren van de kritische dialoog met de Surinaamse machthebbers, en het verlagen van het niveau van de betrekkingen met Paramaribo leek niet in het belang daarvan. De Nederlandse regering herhaalde nog eens dat zij hoopte dat de Surinaamse regering erin slaagde democratische structuren van duurzame aard tot stand te brengen evenals het herstel van de rechtsstaat.

Op 29 juni had Bouterse op een persconferentie in Paramaribo gezegd ,,verbaasd te zijn dat Nederland het signaal niet heeft begrepen".

Volgens de in Nederland verblijvende Surinaamse oud-minister André Haakmat had Bouterse een heel directe grond voor het terugroepen van Heidweiller: ,,Het is zijn antwoord op de afwijzing van de Nederlandse regering oud-minister Willem Albeda adviseurswerkzaamheden in Suriname te laten verrichten." Op 23 mei had de Nederlandse minister van buitenlandse zaken Van den Broek verklaard Albeda te hebben ontraden naar Suriname te gaan. Suriname had Albeda uitgenodigd.

Op 10 juii meldde *NRC/H'blad* dat de Surinaamse regering de derde secretaris van de ambassade in Den Haag, Marlene Graanoogst, had benoemd tot tijdelijk zaakgelastigde.

Op 13 juli zei legerleider Bouterse in een toespraak voor de eenheidsbeweging Stanvaste dat ,,de Nederlanders de Surinamers op waardige wijze moeten behandelen, omdat de situatie anders wel eens uit de hand zou kunnen lopen". De legerleider zei dat ,,misschien de tijd gekomen is Nederland te adviseren zijn ambassade in Suriname ook terug te brengen tot het niveau van zaakgelastigde, totdat Nederland bereid is daadwerkelijk vriendschappelijke en geen huichelachtige betrekkingen met Suriname te onderhouden".

Bouterse vroeg zich af of men in het geval van Nederland nog wel kon spreken van diplomatieke betrekkingen. Hij sprak over negatieve uitzendingen van Radio Nederland Wereldomroep gericht op Suriname, het betalen van contra-revolutionairen door de Nederlandse regering en de gelegenheid die de Nederlandse regering tegenstanders van het bewind in Suriname zou bieden subversieve activiteiten in Nederland voor te bereiden.

Het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag liet die dag weten geen aanleiding te zien op de uitspraken van Bouterse te reageren omdat die niet via diplomatieke kanalen waren gedaan. ,,Daar houden we die kanalen juist voor open", aldus een woordvoerster.

Begin oktober werd Marlene Graanoogst als tijdelijk zaakgelastigde vervangen door Kenneth Middellijn, een arts. Op 24 oktober deelde een woordvoerder van de Surinaamse ambassade in Den Haag mee dat Middellijn was opgevolgd door Bhikem Lachmising. Over de reden van de snelle vervanging wilde hij niets zeggen. Lachmising, een diplomaat, was voor zijn benoeming in Den Haag tweede man van de ambassade in Mexico.

Op 9 augustus had NRC/H'blad gemeld dat premier Udenhout van 20 tot 22 augustus een bezoek zou brengen aan Ghana, een tegenbezoek voor de komst van de Ghanese leider Jerry J. Rawlings naar Paramaribo in 1984,

IMF-rapport. Economische situatie

Op 5 juni 1985 werd in de Nederlandse pers melding gemaakt van een vertrouwelijk rapport over Suriname dat functionarissen van het Internationale Monetaire Fonds (IMF) ruim drie maanden daarvoor hadden opgesteld na een bezoek aan Suriname. Het ging om de jaarlijkse rapportage, zoals die voor alle lidstaten gebruikelijk is.

In het rapport stond dat het IMF bezorgd was over het uitblijven van economische saneringsmaatregelen in Suriname. Het Fonds drong bij de Surinaamse autoriteiten aan op maatregelen die ertoe moesten leiden dat in twee jaar de overheidsuitgaven en –inkomsten ongeveer in evenwicht zouden zijn.

Volgens de in het rapport verstrekte gegevens bedroeg het overheidstekort in 1983 (dus na de stopzetting van de Nederlandse hulp) ruim 310 miljoen Surinaamse gulden, wat overeenkwam met 13 procent van het bruto nationaal produkt. Voor 1984 schatte het IMF het overheidstekort op 285 miljoen Surinaamse gulden, dit op een totaal aan overheidsuitgaven van 751 miljoen. De tekorten waren monetair gefinancierd, dat wil zeggen door het drukken van bankbiljetten.

Het tekort op de betalingsbalans bedroeg in 1983 127,7 miljoen Surinaamse gulden. Het zou in 1984 naar schatting ruim 98 miljoen belopen. De tekorten waren vooral het gevolg van de stopzetting van de Nederlandse ontwikkelingsgelden en de teruglopende bauxiet-export.

Het IMF schatte dat het bruto nationaal produkt, dat in 1983 nog met 2,2 percent was gestegen, in 1984 met één percent was gedaald als gevolg van de deviezen-beperkende maatregelen die dat jaar waren genomen (pag. 701/1).

Het IMF meende dat zelfs voor een aangepast (beperkt) programma van ontwikkelingsprojecten in Suriname niet genoeg buitenlandse fondsen meer konden worden aangetrokken. Daarom moesten binnenlandse financiële bronnen worden aangeboord. Het IMF noemde belastingverhogingen en devaluatie van de Surinaamse gulden, die een vaste wisselkoersverhouding met de dollar had, teneinde de concurrentiepositie van Surinaamse produkten te verbeteren. De militaire autoriteiten in Suriname hadden tot dan toe steeds geweigerd de gulden te devalueren. Het IMF herinnerde er overigens aan dat de aangekondigde belastingverhogingen eind 1982 hadden geleid tot

arbeidsonrust in de Surinaamse bauxietbedrijven. (pag. 697/1).
Op 11 juli 1985 ging de Nationale Assemblée akkoord met een voorstel van minister van financiën en planning Kleine om het leningplafond bij de centrale bank met 200 mln Surinaamse guiden te verhogen tot 950 mln. Het leningplafond is het maximale bedrag waarvoor de overheid bij de centrale bank in het krijt mag staan.
Een vergroting van dit krediet van de overheid kwam overeen met monetaire financiering oftewel het bijdrukken van bankbiljetten.
Op 20 augustus verklaarde minister Kleine dat Suriname die maand opnieuw met het Internationale Monetaire Fonds ging praten over een saneringsprogramma.
Inmiddels was de deviezensituatie in Suriname zodanig verslechterd dat het land voorlopig geen goederen meer kon importeren. In de haven van Paramaribo lagen goederen ter waarde van 35 mln Surinaamse gulden die niet konden worden ingeklaard vanwege het deviezengebrek.

Amsterdams Volksverzet staakt dialoog met regime-Bouterse

Rond 7 juni 1985 deelde de leider van de Surinaamse verzetsorganisatie Amsterdams Volksverzet (AVV),de advocaat en oud-minister André Haakmat, in Amsterdam mee dat zijn organisatie de dialoog (zie pag. 734/1) met het regime-Bouterse staakte.
Reden was volgens Haakmat dat de autoriteiten in Paramaribo niet reageerden op zijn verzoeken om opheldering van recente gevallen van schending van mensenrechten.
Haakmat zei dat hij in zijn advocatenpraktijk in Amsterdam de laatste maanden steeds meer gevallen had gekregen van uitgeweken Surinamers in Nederland. Een aantal van deze vluchtelingen had gezegd te zijn gemarteld na arrestaties door de militaire politie.
Volgens Haakmat was de mensenrechtencommissie van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) die begin dat jaar Suriname had bezocht (pag. 749/3) door de autoriteiten misleid. De gevangenen die er het ergst aan toe waren had men tevoren uit hun cellen gehaald en de andere gevangenen konden alleen onder toezicht met de OAS-missie praten, aldus Haakmat, die zijn informatie zei te baseren op uitlatingen van naar Nederland uitgeweken gevangenen die bij het bezoek van de OAS-missie zelf aanwezig waren. Haakmat zou verklaringen van gemartelde gevangenen toesturen aan de OAS en ook aan de VN-mensenrechtencommissie in Genève.
Omdat de autoriteiten in Paramaribo niet hadden gereageerd op herhaalde verzoeken om opheldering over de praktijken van de militaire politie, concludeerde Haakmat dat de basis voor een dialoog met het Surinaams bewind nu ..zeer ernstig is ondergraven". ,,Wij wiiden juist een dialoog om te komen tot herstel van de rechtsstaat en de democratie in Suriname. Het regime probeert echter gevoelige punten als mensenrechten en democratisering uit de weg te gaan", aldus Haakmat.

Nederlandse *Tweede* Kamer tegen opzeggen verdrag met Suriname. Onderzoek naar hulpverlening

Op 19 juni 1985 bleek tijdens een debat in de Tweede Kamer in Den Haag over de opgeschorte hulp aan Suriname dat CDA, VVD en PvdA van mening waren dat onder de geldende omstandigheden geensprakekonzijnvanopzeggendan wel wijziging van het met Suriname gesloten verdrag.

Volgens dat verdrag dat dateerde uit 1975, het jaar waarin Suriname onafhankelijk werd, zou Nederland over een periode van 10 tot 15 jaar een bedrag van f 3,5 mrd aan ontwikkelingshulp geven. Kort nadat in de nacht van 8/9 december 1982 15 critici van het bewind-Bouterse door militairen waren doodgeschoten (pag. 849-1982), had Nederland het verdrag opgeschort (pag. 850-1982). Van die f 3,5 mrd was nog f 1.6 mrd beschikbaar.

De Tweede Kamer volgde daarmee minister E. Schoo (ontwikkelingssamenwerking) niet in haar wens het verdrag met Suriname met wederzijds goedvinden op te zeggen en zo de weg vrij te maken om via particuliere instanties de Surinaamse bevolking financieel te ondersteunen. De Kamer vond dat Nederland heel goed in staat was hulp te bieden aan de Surinaamse bevolking via particuliere organisaties zonder dat het verdrag met Suriname werd opgezegd.

Op 25 juni wilde een overgrote meerderheid in de Tweede Kamer dat minister Schoo onderzocht of de bevolking van Suriname via particuliere kanalen Nederlandse hulp kon krijgen. Alle fracties steunden de motie van G.C. van Dam (CDA)waarin om een dergelijk onderzoek werd gevraagd. Voorwaarde was dat de hulp het regime nooit ten goede mocht komen, aldus de Kamermeerderheid.

Unie voor Volksdemocratie van *Wormer* breekt met Bouterse

Op 28 juli 1985 maakte de leider van de pro-Bouterse organisatie Unie voor Volksdemocratie, Rob Wormer, in het NOS-radioprogramma ,,Zorg en hoop" bekend, niet langer achter het Surinaamse regime te staan. De organisatie was door Wormer ,,op non-actief gesteld".
Wormer, die in januari 1983 nog een voorstander was geweest van gewapende actie tegen Bouterse (pag. 647/3), was in mei 1983 na een bezoek aan Suriname van standpunt veranderd en pro-Bouterse geworden (pag. 668/3).
De nieuwe koerswijziging van Wormer volgde na een verblijf in Suriname tijdens de vijfde verjaardag van de revolutie. op 25 februari 1985 Wormer zei te hebben vastgesteld dat veel mensen zich in het politieke spel hadden aangediend omdat ,,zij belust zijn op eigen winstbejag en macht". Daarbij werd volgens Wormer het belang van het Surinaamse volk ,,ondermijnd".

Arrestatie van o.m. Somohardjo i.v.m. wapenvondst

Op 1 augustus 1985 hield de politie in Rotterdam Paul Somohardjo, de leider van de in die stad gevestigde stichting Makmur en lid van de Raad voor de Bevrijding van Suriname, aan op verdenking van overtreding van de vuurwapenwet. Makmur zette zich in voor vluchtelingen uit Suriname.
Aanleiding tot de aanhouding was een wapenvondst die de politie de week daarvoor in een woning in Rotterdam had gedaan, toen enkele agenten een deurwaarder bijstand verleenden om een belastingschuld te innen.
In de woning, die niet meer werd bewoond, waren drie geweren, munitie en explosieven aangetroffen. De woning zou een ontmoetingsplaats voor een groep vrienden zijn geweest.
In verband met de zaak werden nog meer aanhoudingen verricht. Alle arrestanten waren lid of sympathisant van de stichting Makmur.
Op 30 juli had Somohardjo tijdens een persconferentie ontkend dat Makmur iets met de wapenvondst te maken had, hoewel hij eerder had gezegd dat leden van zijn stichting zich bekwaamden in het gebruik van vuurwapens en explosieven. Volgens Somohardjo gebeurde dat laatste in legaal verband, net als bij schietverenigingen.

Op 6 september besloot de Rotterdamse rechtbank tot vrijlating van Somohardjo, nadat de officier van justitie opheffing van de voorlopige hechtenis had gevorderd gezien de stand van zaken bij het opsporingsonderzoek. Ook twee andere verdachten in de zaak zouden worden vrijgelaten. Dezelfde dag kwamen de drie vrij.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

AMERIKAANSE WAPENS VOOR IRAN

Sinds de publikatie op 3 november in het pro-Syrische Libanese weekblad *Ash-Shiraa* van een bericht over een geheim bezoek van Robert McFarlane, de voormalige chef van de Amerikaanse Nationale Veiligheidsraad (NSC), aan Teheran (pag. 76913) is in de pers een stroom van berichten op gang gekomen over Amerikaanse afspraken met en wapenleveranties aan Iran. Op grond daarvan kan worden vastgesteld dat de VS, ondanks hun in 1979 afgekondigde wapenembargo tegen Iran, zowel direct als indirect wapens aan dat land hebben geleverd, al dan niet in samenwerking met Israël.
Het volgende verslag van deze activiteiten werd o.m. ontleend aan *The Observer* (23-11), *Der Spiegel* (1-12), *Time* (24-11)en *The Times* (27-11).

Volgens *The Observer* hadden de *VS* en Israël beide in het geheim met Iran zaken gedaan, soms over paralelle sporen, dan weer via gedeeltelijk samenvallende wegen – maar met radicaal verschillende doelstellingen. Het Amerikaanse doel was Sowjet-ouvertures jegens Iran af te troeven en de onderbroken relaties te hernieuwen met een land van groot strategisch belang. De Koeweitse minister van buitenlandse zaken, sjeik Sabah al-Ahmad al-Jabir al-Sabah, wees er onlangs op dat de VS wellicht betere betrekkingen met Iran zochten om ,,een soort evenwicht te bewerkstelligen tussen Iran en Amerika enerzijds en Afghanistan en de Sowjet-Unie anderzijds". ,,De Amerikanen willen meer pressie uitoefenen op de Sowjet-aanwezigheid in Afghanistan", aldus de Koeweitse minister volgens Jan Keulen in de *Volkskrant* (26-11). Hij vervolgde:

,,Demilitaire correspondent van de New York Times gaf deze week een soortgelijke verklaring. De militaire kracht van de Sowjet-Unie is niet alleen toegenomen in Afghanistan maar vooral binnen de Sowjet-Unie zelf en wel in dat deel dat grenst aan Zuidwest Azië. In 1980, toen het Rode Leger Afghanistan binnenviel, waren de best bewapende Sowjet-divisies gericht op West Europa en China en kregen de divisies aan de ,,weke onderbuik" van de Sowjet-Unie tweederangs wapens. Zes jaar later is de militaire kracht van de Sowjet-Unie in de regio beduidend toegenomen; méér en beter bewapende militairen en een nieuw commando- en communicatiecentrum in Bakoe, zo'n 150 kilometer ten noorden van de Iraanse grens.

Om het strategisch evenwicht in de Perzische Golf-regio (Arabisch schiereiland, Iran, Afghanistan en Pakistan) te waarborgen zouden voor Washington verbeterde betrekkingen met het regime in Iran vitaal zijn. Een aanwijzing dat de ,,Afghanistan-connectie" een rol speelde bij de wapenleveranties aan Iran, waren berichten in de Amerikaanse pers dat een deel van de wapens via Iran hun weg vonden naar de Afghaanse ,,moedjahidien". John Poindexter. die tot gisteren (25 november) aan het hoofd stond van de staf van de Nationale Veiligheidsraad en die de wapenleveranties aan Iran coördineerde, betoogde voor het Congres vorige week dat het verzet in Afghanistan een ,,begunstigde" was bij de aan Iran geleverde wapens."

In tegenstelling tot de VS had Israël zijn contacten met Iran vrijwel sinds de revolutie van 1979 gehandhaafd en deze contacten duren voort. Israëls doelstellingen zijn, aldus *The Observer:* de Golf-oorlog aan de gang te houden; de Arabische kracht uit te putten en geld te verdienen. *Der Spiegel* noemt ook nog als doel van Israël het lot van Iraanse joden te verbeteren. Israëls wapenhandel met de ayatollahs bereikte gedurende de laatste 5½ jaar volgens schattingen van Iraanse wapenhandelaren een waarde van ca. $5 mrd.

Een van de redenen dat het Amerikaanse en het Israëlische spoor elkaar kruisten is dat twee sleutelfiguren in beide sporen te vinden waren. Het betrof rijke Iraanse ballingen: 1) Cyrus Hashemi, een financier, die vanuit New York en Londen opereerde; en 2) Manucher Ghorbanifar, een belangrijke internationale wapenhandelaar, die vanuit Parijs en Monte Carlo opereerde.
In de zomer van 1985 speelden deze mannen een rol bij het leggen van de eerste discrete contacten tussen de VS en Iran. Hashemi's advocaat Elliott Richardson, een voormalige Amerikaanse minister van justitie, was de verbinding met de Amerikaanse regering. Ghorbanifar legde de verbinding met de Iraanse regering via zijn goede vriend, premier Mir Hossein Moussavi.

In die zomer van 1985 brachten Hashemi en Ghorbanifar op persoonlijke uitnodiging van de toenmalige premier Shimon Peres een bezoek aan Israël, aldus *The Observer.* Hashemi ontwierp toen de grootste wapentransactie die ooit voor Iran was opgezet, een netwerk van afspraken met een wapenpakket ter waarde van $2,5 mrd, waarbij Israël en Israëlische handelaren een centrale rol zouden spelen. Daarvoor was Israëlische toestemming op het hoogste niveau nodig en die werd ook verkregen.
Der Spiegel bracht in herinnering dat de leveranties aan Iran van wapens en munitie uit Israëlische depots, na een onderbreking wegens de Amerikaanse

Robert McFarlane, president Reagan en John Poindexter (v.l.n.r.) tijdens een persconferentie op 4 december 1985 t.g.v. het aftreden van McFarlane als veiligheidsadviseur van de president.

gijzelaarsaffaire, in 1981 waren hervat (zie ook pag. 655/3-1983). De geheime zakenrelaties liepen volgens dit West-duitse magazine via de Iraanse ambassade in Londen. Deze diende als contactadres voor de Saoedische multimiljardair Adnan Kashoggi en de Iraanse wapenhandelaar Manucher Ghorbanifar. Kashoggi knoopte contacten aan met twee Israëlische tussenpersonen: 1) Al Schwimmer, grondlegger van de Israëlische luchtvaartindustrie en vriend van de latere Israëlische premier Shimon Peres; en 2) Yaacov Nimrodi, een in Londen levende wapenhandelaar, die jarenlang (van 1957 tot 1979) voor Israël als militaire attaché in Teheran had gewerkt. Eind 1983 gingen deze contacten tussen Jeruzalem en het Iraanse regime Washington te ver. De Amerikanen protesteerden zeven maal bij de Israëliërs, met als gevolg dat de Israëlische leveranties tijdelijk werden verminderd. In 1984 echter ondertekenden Israëlische en Iraanse vertegenwoordigers in de Zwitserse ambassade te Parijs een nieuw akkoord over de levering van munitie en reserve-onderdelen. Schwimmer werd door Peres tot verdere contacten aangemoedigd.

In het voorjaar van 1985 stelden de vier onderhandelaars – Kashoggi, Ghorbanifar, Schwimmer en Nimrodi – het plan op om de in Libanon gevangen gehouden gijzelaars uit te wisselen voor Amerikaanse wapenleveranties. Ghorbanifar verlangde dat Israël ,,als gebaar van goede wil'' eerst een scheepslading Tow-anti-tankraketten en Hawk-luchtdoelraketten naar Teheran zou sturen. In het Ritz-hotel te Londen wijdde Kashoggi de anti-terreur-adviseur van premier Peres, Anivram Nir, in dit plan in. Peres stelde daarop – in juli 1985 volgens andere bronnen – de Amerikaanse president Reagan van de mogelijke handel op de hoogte en verzocht om een exportvergunning. Deze werd eerst niet verleend, maar in de late zomer van 1985 kreeg een hoge Israëlische diplomaat – David Kimche volgens de Washington Post – de Amerikaanse toestemming en wel van Robert McFarlane, toen nog veiligheidsadviseur van president Reagan.
Als contactpersonen van het Witte Huis werden vice-admiraal John Poindexter en luitenant-kolonel Oliver North benoemd. In Israël waren alleen premier Peres, minister van buitenlandse zaken Shamir en minister van defensie Rabin van de geheime diplomatie op de hoogte. In augustus en september 1985 brachten minstens vier gecharterde DC-8 vliegtuigen Amerikaanse wapens – vooral reserve-onderdelen voor F-4 Phantom gevechtsvliegtuigen, artilleriemunitie (155 mm) en raketten – uit Israël naar Teheran en Tabriz (zie pag. 77113). De waarde van elk van deze leveringen zou $10 mln zijn geweest. Vrijwel gelijktijdig met één van deze leveranties werd op 14 september 1985 de Amerikaanse gijzelaar Benjamin Weir in Libanon vrijgelaten (pag. 77112). Washington wachtte vier dagen met dc bekendmaking van dit nieuws in de hoop dat nog andere Amerikaanse gijzelaars zouden vrijkomen.
In november 1985 vond voor zover bekend de eerste verscheping van wapens naar Iran vanuit Israël plaats. Maar deze wapens werden later naar Israël teruggestuurd om redenen die niet werden onthuld (The Times 27-11).

Inmiddels was de directe Amerikaanse diplomatieke actie in de zomer van 1985 gestart na een telefonisch verzoek van Hashemi aan Richardson om naar Londen te komen. Hashemi deelde mee signalen te hebben ontdekt dat Ayatollah Khomeini, de Iraanse leider, bereid was tot een opening jegens de ,,Grote Satan'' (de VS) en Hashemi bood aan als kanaal voor een dialoog te fungeren. Na zijn terugkeer in Washington legde Richardson deze ,,uiterst gevoelige zaak'' voor aan de Nationale Veiligheidsraad (NSC), toen geleid door McFarlane. Er volgden diverse maanden met geheime ontmoetingen tussen Amerikanen en Iraniërs, vaak in Hashemi's privé-vliegtuig tijdens vluchten tussen Europese hoofdsteden.

Op 4 december 1985 trad McFarlane als veiligheidsadviseur van president Reagan af. Hij werd opgevolgd door vice-admiraal John Poindexter (pag. 44011).

Op 6 december kwam McFarlane, aldus Der Spiegel, persoonlijk naar Londen. De onderhandelingen begonnen toen serieus met een team van Iraniërs dat naar Londen was gestuurd om McFarlane te ontmoeten en met de Israëlische tussenpersonen. Bij deze geheime besprekingen was Irans voornaamste doel zich te verzekeren van $750 mln aan Amerikaanse militaire uitrusting, welke nog door de sjah was betaald maar na de revolutie van 1979 in de VS was bevroren.

Op 7 januari 1986 vond hierover beraad in het Witte Huis plaats. Daarbij spraken de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz en zijn collega van defensie Weinberger zich volgens Der Spiegel beslist tegen wapenleveranties aan Iran uit. Maar president Reagan verleende op 17 januari in een geheime order – „Finding'' – zijn goedkeuring.
Intussen werden in de VS personen die bij wapenleveranties aan Iran betrokken waren gerechtelijk vervolgd.

Op 1 augustus 1985 werd luitenant-kolonel Wayne Gillespie samen met vijf burgers door de Amerikaanse federale recherche FBI gearresteerd op beschuldiging van samenzwering om raketten en andere wapens naar Iran te smokkelen. Gillespie werkte in het Pentagon bij het rakettencommando van het Amerikaanse leger. Onder de vijf burgers was Amir Hossen i die beweerde een Iraanse regeringsfunctionaris te zijn. Volgens de FBI waren geen wapens verstuurd, maar hadden de gearresteerden o.a. getracht 1.140 Tow-anti-tankraketten ter waarde van ca. $9.2 mln te kopen om ze per vliegtuig naar Iran te vervoeren. De aanklachten tegen Gillespie werden op 26 november 1985 door een federale rechter niet ontvankelijk verklaard.
Op 4 augustus meldde de Los *Angeles Times* dat honderden scheepsladingen Amerikaanse wapens de voorgaande vijf jaar Iran hadden bereikt ondanks het Amerikaanse wapenembargo. Iraanse agenten zouden de wapens en reserve-onderdelen zowel rechtstreeks uit de voorraden van het Pentagon alsook van Amerikaanse zakenlieden hebben gekocht.
In diezelfde tijd werd bericht dat er in het voorbije jaar in de VS vijf strafzaken hadden gediend i.v.m. pogingen wapens aan Iran te leveren.

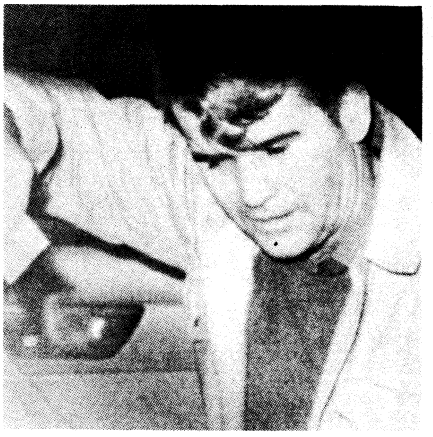
In februari 1986 arriveerden de eerste Amerikaanse wapenleveranties in Iran via Israël. Twee vliegtuigen, elk met 45 ton onbekende lading, vertrokken van een luchtmachtbasis in Texas naar Tel Aviv. Dezelfde maand kregen leden van de NSC, inclusief de ministers Shultz en Weinberger, een memorandum van president Reagan met een samenvatting van de contacten van de NSC-staf met Iran. Volgens Der Spiegel vond één levering in februari en één in maart plaats.

Missie McFarlane

Nadat de Iraniërs er herhaaldelijk bij McFarlane op hadden aangedrongen te laten blijken dat hij daadwerkelijk de steun van president Reagan genoot, kreeg McFarlane toestemming tot een ,,gebaar van goede wil''. Op 28 mei 1986 vloog hij naar Teheran, vergezeld van luitenant-kolonel North en drie andere adviseurs. In het vliegtuig bevond zich ook een ,,symbolische'' wapenzending, incl. reserve-onderdelen voor F-4 en F-5 gevechtsvliegtuigen en voor luchtverdedigingssystemen, ter waarde van $ 12,5 mln, aldus bronnen van het Iraanse ministerie van defensie. McFarlane verbleef volgens Time vier dagen in Teheran en hij had daar, aldus The Observer, ontmoetingen met president Khamenei, premier Moussavi, minister van buitenlandse zaken Velayati, parlementsvoorzitter Rafsanjani en diverse andere personen. Overeengekomen werd de dialoog voort te zetten en de publieke opinie

in beide landen voor te bereiden op een klimaatsverandering.
In die fase raakte de Amerikaanse diplomatie verstrengeld met de Israëlische wapentransacties. McFarlane's geheime ,,politiek-diplomatieke" sonderingen vielen samen met de afronding door Hashemi van de omvangrijke Israëlische wapenovereenkomst met Iran, waarbij geen directe afspraken tussen de regeringen van Israël en Iran werden gemaakt.
Het is vooralsnog de vraag of de Amerikaanse regering deze handel via tussenpersonen goedkeurde of niet. De Israëlische minister van defensie Rabin verklaarde op 14 november: ,,Israël heeft nooit Amerikaanse wapens of wapens met Amerikaanse componenten verkocht zonder toestemming van de VS te hebben ontvangen." Maar de stafchef van het Witte Huis, Donald Reagan, zei in het weekend van 16 november: „Wij hebben nooit toestemming verleend (voor...), nooit stilzwijgend ingestemd (met) grote leveranties aan Iran door wie dan ook..." Washington miste volgens The *Observer* de wil om fors op te treden tegen zijn bondgenoot totdat Hashemi's Israëlisch wapenpakket dreigde te worden verzonden. Het besluit om deze enorme transactie te verijdelen werd genomen op het hoogste niveau van de Amerikaanse regering. Immers deze transactie was niet alleen de meest flagrante schending tot dusver van het Amerikaanse wapenembargo, maar het doorgaan ervan zou ook betekenen dat Iran geen verdere prikkel meer had om met McFarlane te spreken.
In ruil voor de intrekking van eerdere aanklachten wegens illegale wapenverkopen stemde Hashemi toe in een geheime samenwerking met Amerikaanse douane-autoriteiten om een hele serie wapenhandelaren in de val te lokken.

Op 22 april werden 17 personen, o.w. de Israëlische reserve-generaal Avraham Bar-Am en de Israëlische handelaren Israël en Guri Eisenberg, voor een federaal districtshof in New York in staat van beschuldiging gesteld wegens samenzwering om voor meer dan $2 mrd aan Amerikaanse wapens aan Iran te verkopen. Volgens de openbare aanklager van New York, Rudolph Giuliani, en Amerikaanse douaneambtenaren had het komplot betrekking op de levering van Phantom F-4 en Northrop F-5 gevechtsvliegtuigen, luchtdoelraketten, Tow-anti-tankraketten en o.a. 5 C-310 Hercules-transportvliegtuigen. Van de 17 personen werden vijf, o.w. Bar-Am, op 21 april in Bermuda gearresteerd, terwijl vier anderen in New York werden aangehouden: de acht overigen werden nog door de politie gezocht.

Luitenant-kolonel Oliver North

Generaal Bar-Am was door het Israëlische ministerie van defensie gemachtigd over wapenaankopen te onderhandelen. (Een dergelijke machtiging werd kennelijk vaak aan gepensioneerde Israëlische officieren verleend.) Tegenover de Amerikaanse correspondent van het Israëlische ochtenblad *Davar* verklaarde hij op 23 april dat een deel van de voor Iran bestemde uitrusting uit Israëls militaire arsenalen moest komen.
In een gemeenschappelijke verklaring van de Israëlische ministeries van buitenlandse zaken en defensie werd op 23 april elke betrokkenheid bij de wapentransactie van officiële Israëlische instanties van de hand gewezen. De betrokken personen hadden ,,op eigen initiatief" gehandeld, zo werd gesteld. Volgens The *Observer* d.d. 4 mei deed de Iraanse parlementsvoorzitter Rafsanjani de week tevoren een bittere aanval op de VS wegens het saboteren van de Israëlische wapentransactie. Hij verklaarde dat het voor zijn leven vechtende Iran het recht had wapens uit elke bron te kopen.

Op 13 juni verklaarde president Reagan dat de pogingen om de vrijlating van de vijf Amerikaanse gijzelaars in Libanon te bewerkstelligen waren mislukt. „Wij hebben een grote teleurstelling ondervonden. Het spoor dat wij hebben gevolgd en waarlangs wij dachten te slagen is een echec geweest", aldus Reagan. Hij wilde er niet verder over spreken, ,,omdat wij hetzelfde spoor opnieuw zouden kunnen proberen". Volgens een TV-uitzending van NBC die avond maakte de president een toespelling op ,,contacten met Iran". (*Le* Monde 16-6)

Pas op 26 juli werd de tweede Amerikaanse gijzelaar in Libanon, Lawrence Jenco, vrijgelaten (pag. 769/1), maar het Witte Huis toonde zich teleurgesteld over het feit dat niet meer gijzelaars vrijkwamen.
Op 28 juli overleed Cyrus Hashemi in een Londens ziekenhuis plotseling aan een zeldzaam type leukemie. Zijn broer, Mohammed Ali Hashemi, zelf een tussenpersoon in de wapenhandel tussen Israël en Iran, zei te geloven dat Cyrus Hashemi was vermoord. Mohammed Ali Hashemi verbrak vervolgens zijn handelscontacten met Israël en dook in Zuid-Frankrijk onder.

In augustus volgde de derde Amerikaanse wapenleverantie aan Iran via Israël. Het Witte Huis gaf te kennen dat meer vrijlatingen van gijzelaars werden verwacht.
Begin september zouden McFarlane en North nog eens met 23 ton wapens aan boord in Teheran zijn geland.
Diezelfde maand en in oktober werden opnieuw drie Amerikanen in Libanon ontvoerd: Frank Reed (9 september), Joseph Cicippio (12 september) en Edward Tracy (21 oktober).
Niettemin vond in oktober de vierde Amerikaanse wapenleverantie aan Iran via Israël plaats, terwijl op de 17-de oktober het Deense schip Morso, gecharterd door een Zweedse wapenhandelaar, in de Israëlische haven Eilat 26 containers aan boord nam met in Israël vervaardigde onderdelen voor Amerikaanse tanks en kanonnen. Dit schip voer van Eilat naar Bandar Abbas (Iran).

Op 2 november tenslotte werd de derde Amerikaanse gijzelaar in Libanon, David Jacobsen, vrijgelaten.
Op 3 november bracht de publikatie in *Ash-Shiraa* de Amerikaanse wapenleveranties aan het licht. Volgens The *Observer* (23-11) hadden vrienden van Mehdi Hashemi (geen familie van Cyrys en Mohammed Ali) deze doen uitlekken uit woede over zijn arrestatie (zie onder Iran).

Deze Mehdi Hashemi was als leider van het Islamitische Bevrijdingsfront (ILM) belast met de ,,export" van de Iraanse islamitische revolutie. Via een door hem opgerichte uitgeverij in Zürich regelde hij ook wapentransacties in Europa namens Irans Revolutionaire Garde. De commissie van 10%, die hij daarvoor in rekening bracht, gebruikte hij voor de financiering van radicale sjiitische groepen in Libanon, zoals de Hezbollah.
Een van deze groepen werd verantwoordelijk gesteld voor de recente ontvoering van de drie Amerikanen, terwijl de Iraniërs juist pressie op Mehdi Hashemi hadden uitgeoefend om zijn Libanese vrienden te overreden alle Amerikaanse gijzelaars vrij te laten. Diens pogingen om daarbij tijd

te winnen zouden op een conflict (met de Iraanse leiding) zijn uitgelopen en op de arrestatie van Mehdi Hashemi, aldus *The Observer* (23-11).

Hoewel president Reagan in een televisietoespraak tot het Amerikaanse volk op 13 november 's avonds verzekerde dat er geen losgeld – in de vorm van wapens – voor de vrijlating van drie gegijzelde Amerikanen in Libanon was betaald, wees hij er tijdens een persconferentie op 19 november 's avonds op dat de drie dank zij de wapenzendingen waren vrijgelaten.
Aan het begin van die persconferentie benadrukte Reagan dat de gesprekken niet waren gevoerd op regeringsniveau en dat de wapenzending bestemd was voor – niet nader genoemde – gematigde elementen. Maar later had hij het toch over ,,personen in regeringsposities" als gesprekspartners, ook wanneer het erom ging Iraanse hulp in te roepen bij de pogingen de Amerikaanse gijzelaars in Libanon vrij te krijgen.
Reagan weigerde de geheime toenadering tot Iran te betitelen als een fout, laat staan als een mislukking. Wel sprak hij van een „gok" die echter door de omstandigheden gerechtvaardigd was.

Commentaar

Eric Boogerman schreef in *NRC/H'blad* (18-11) o.a.:

Het lange-termijndenken ontbreekt bij de Amerikaanse en Franse gijzelaarstransacties. Die Iran-missie van het Witte Huis was opportunistisch van opzet. De Franse regeringsleider zoekt het in een mengsel van heldhaftige taal voor binnenlandse consumptie en geheime onderhandelingen met staten die ervan verdacht worden hechte banden met de terroristen in Libanon te onderhouden.
Hoewel Chirac de eerste Franse leider sinds geruime tijd is die een samenhangend beeld van de Franse oogmerken in het naburige en Midden-Oosten kan schetsen, is Frankrijk in deze regio kwetsbaarder dan ooit voor politieke afpersing geworden. Met de Franse burgers die zich nog in handen van pro-Iraanse groeperingen in Libanon bevinden, beschikt Teheran immers over een chantagetroef om de uitstaande financiële geschillen met Parijs te ,,regelen".

Die Iran-missie opgezet door president Reagan had aanvankelijk uitsluitend humanitaire en electorale oogmerken. Wapens in ruil voor gijzelaars was die opzet. (...)
Reagan heeft in de haast een nobel etiket op zijn voorgenomen transactiepoging geplakt De aan Teheran geleverde wapens mochten niet als losgeld worden gezien, maar waren bedoeld om de gematigde elementen van het Khomeiny-regime aan te moedigen. Amerika erkent thans de Iraanse revolutie als een historisch feit, en streeft verzoening met de islamitische fundamentalisten in Teheran na.
Dat de president plotseling een lange-termijndimensie aan het Amerikaanse gijzelaarsprobleem heeft willen geven, doet weinig geloofwaardig aan. Inhoudelijk gezien, zal de verzoening tussen Iran en de grote satan moeilijk te verwezenlijken zijn.

WEST-EUROPA

NEDERLAND

HENK HOFSTEDE
NIEUWE VOORZITTER CNV

Het Christelijk Nationaai Vakverbond CNV heeft op 27 september op een grote manifestatie in de Jaarbeurshallen in Utrecht Henk Hofstede (49) aangewezen tot nieuwe voorzitter van de vakcentrale als opvolger van Harm van der Meulen.
Voordien was Hofstede tweede voorzitter van het CNV.

Henk Hofstede is op 19 september 1937 geboren. Hij volgde drie jaar een opleiding aan het lyceum. Aansluitend werd hij achtereenvolgens onderwezen in een middelbare opleiding tuinbouw, een opleiding bloementeelt en tuinaanleg en, tenslotte, aan de kaderschool van het CNV.
Hij is tien jaar werkzaam geweest in de tuinbouw met onderbreking i.v.m. militaire dienst. Op 27-jarige leeftijd trad hij in dienst van de agrarische bond van het CNV, de NCAB, thans Voedingsbond CNV. Op 1 december 1964 werd hij districtsbestuurder van de NCAB en op 1 mei 1969 hoofdbestuurder van de NCAB, in het bijzonder belast met de IJsselmeerpolders, de pluimvleeslachterijen en later de sigarenindustrie.
Op 1 maart 1974 werd Henk Hofstede verbondsbestuurder van het CNV en op 1 september 1981 werd hij tweede voorzitter van de christelijke vakcentrale.
Zijn voorzitterschap van het CNV is ingegaan op 1 oktober 1986.

VOORSTELLEN
ARBEIDSVOORWAARDENBELEID 1987
VAN VAKCENTRALES FNV EN CNV

Op 6 oktober, aan de vooravond van de algemene beschouwingen in de Tweede Kamer (pag. 77511 e.v.), hebben de vakcentrales FNV en CNV hun denkbeelden gepubliceerd over het in 1987 te voeren arbeidsvoorwaardenbeleid. Het bleek, dat beide vakcentrales willen, dat in de CAO's strengere regels komen t.a.v. flexibele arbeidscontracten.

Zowel in de nota arbeidsvoorwaardenbeleid van de FNV als in die van het CNV stond, dat het aantal flexibele arbeidscontracten aan een per CAO vastgelegd maximum zou moeten worden gebonden.

De FNV erkent in de uitgangspunten voor het komend CAO-overleg dat een zekere flexibilisering in de arbeidsvoorwaarden ,,onvermijdelijk" is, maar de vakcentrale vindt tevens dat een ..dam" moet worden opgeworpen tegen de ,,wildgroei van onvolwaardige arbeidscontracten." Zo zal volgens de FNV per CAO moeten worden geregeld voor welke doeleinden en in welke mate ondernemingen nog gebruik mogen maken van thuiswerkers, werknemers met op- en afroepcontracten en tijdelijke contracten.
Het CNV vindt eveneens dat flexibele contracten de rechtspositie van werknemers verzwakken. De christelijke vakcentrale is van mening dat één en ander gereguleerd moet worden aan de hand van overeenkomsten waarin een minimum aantal arbeidsuren en de daarbij horende beloning staat vermeld voor de werknemer. ,,Ook als geen arbeid wordt geboden, zal die beloning toch moeten plaatsvinden", aldus de CNV-nota arbeidsvoorwaardenbeleid.
FNV en CNV zijn ook eensgezind waar het gaat om het verhogen van de bovenwettelijke uitkeringen bij arbeidsongeschiktheid of werkloosheid. Beide vakcentrales verwachten dat als gevolg van de stelselherziening sociale zekerheid de in de CAO's afgesproken aanvullingen zullen moeten worden verhoogd.
Het CNV werkt deze eis in tegenstelling tot de FNV verder uit: Gedurende de hele periode dat recht op uitkering bestaat, zullen de WAO en de werkloosheidsuitkering moeten worden aange-

De scheidende voorzitter van het CNV, Harm van der Meulen (l.) heeft op 27 september de voorzittershamer overgedragen aan de nieuwe voorzitter, Henk Hofstede.

vuld tot tenminste 75 procent van het laatstverdiende loon.
Het CNV vindt voorts dat een deel van de beschikbare loonruimte in de bedrijven zal moeten worden gebruikt voor het verbeteren van de positie van de bij vakbonden georganiseerde werknemers. Besprekingen daarover moeten volgens het CNV op centraal niveau worden gestart, om vervolgens decentraal nader te worden uitgewerkt.
Ook wil het CNV afspraken over het aantal jongeren dat in bedrijven in dienst wordt genomen. ,,Daarbij zal tevens moeten worden aangegeven hoeveel langdurig werklozen zich daaronder bevinden", zo staat in de nota arbeidsvoorwaardenbeleid.
Over scholing merkt het CNV op dat tenminste vijf procent van de totale arbeidstijd in bedrijfstakken en ondernemingen bestemd zal moeten worden voor scholing van werkenden, werklozen en gedeeltelijk arbeidsongeschikten.
Op het terrein van technologie moeten volgens het CNV in de CAO's overeenkomsten worden opgenomen waarin voorwaarden staan. Zo zal de invoering van nieuwe technologie naar de mening van het CNV niet mogen leiden tot gedwongen ontslagen en zullen de betrokken werknemers en ondernemingsraden of vakbonden invloed moeten hebben op de besluitvorming.
In de nota met uitgangspunten voor het arbeidsvoorwaardenbeleid van de FNV-bonden staat dat technologische vernieuwing hand in hand moet gaan met ,,sociale vernieuwing".

Voorts werd duidelijk, dat beide vakcentrales afzien van centrale looneisen. De aangesloten vakbonden zullen per bedrijfstak of onderneming zelf de loonruimte moeten vaststellen. De FNV heeft daarnaast definitief afscheid genomen van de doelstelling, dat er in 1990 een werkweek van gemiddeld 32 uur zou moeten zijn.
De FNV-keuze voor een ,,decentraal arbeidsvoorwaardenbeleid" in 1987 had het CNV al in 1985 gemaakt.
De werkgevers hebben verheugd gereageerd op de koerswending van de FNV. De ondernemersorganisaties pleiten al jaren voor decentrale onderhandelingen.
Volgens de FNV zal het loslaten van het centrale CAO-beleid niet leiden tot grote verschillen in de arbeidsvoorwaarden. ,,Bij het kiezen van hun inzet willen de bonden met elkaar rekening houden, zij achten het van belang om althans op een aantal belangrijke punten zoveel mogelijk één (FNV)-lijn te trekken", aldus de nota van de grootste Nederlandse vakcentrale, de FNV.

De FNV-bonden hebben met elkaar afgesproken dat de beloningsverhoudingen tussen ondernemingen, bedrijfstakken en sectoren ,,binnen redelijke perken" blijven. Meer loonruimte hoeft volgens de FNV-nota dan ook niet zonder meer te leiden tot hogere looneisen. Bij sterke bedrijven kan in dat geval ook gedacht worden aan maatregelen die de werkgelegenheid bevorderen of aan winstdelingsregelingen.
De loonruimte zal volgens de FNV voor een belangrijk deel worden bepaald door de stijging van de arbeidsproduktiviteit. Maar ook andere zaken kunnen de hoogte van de loonruimte beïnvloeden. Als voorbeelden noemt de FNV-nota de te verwachten winstontwikkeling, de concurrentiepositie, de ontwikkeling van de werkgelegenheid en het verloop van de prijzen.

LATIJNS-AMERIKA

SURINAME

ONTWIKKELINGEN SINDS BEGIN AUGUSTUS 1985

Sinds begin augustus 1985 deden zich in en rond Suriname o.m. de volgende ontwikkelingen voor (vor. ber. op pag. 64613 e.v., 66512 e.v., 681 e.v., 69712 e.v., 72713 e.v., 749 e.v. en 780 e.v.):

Werkgroep gaat zich met nieuwe grondwet bezig houden

Op 23 augustus 1985 stelde de Nationale Assemblée een werkgroep in die ervoor moest zorgen dat voor 1 november 1986 een initiatiefvoorstel voor een nieuwe grondwet zou worden ingediend.
De assemblée zou uiterlijk 31 december 1986 een besluit nemen over het concept, waarna de grondwet in maart 1987 gereed moest zijn, aan het einde van de zittingsperiode van de assemblée (de assemblée zou, gerekend vanaf 1 januari 1985, maximaal 27 maanden in functie blijven, zie pag. 73412 en 735/1).

De voorzitter van de assemblée, Riek (off. Ulrich) Aron, die tevens woordvoerder van de werkgroep was, zette in grote lijnen uiteen wat in de nieuwe grondwet zou moeten worden bepaald. Onder meer verwachtte hij dat de plaats en de betekenis van het nationale leger in het ,,revolutionaire proces" en de leidinggevende rol van het militaire gezag in het staatsbestel moesten worden geregeld.
Volgens Aron was directe en actieve deelname door de Surinamers aan het politieke leven een voorwaarde en een fundamenteel instrument voor de bevordering en versterking van een democratisch systeem. Voor de controle door en het afleggen van verantwoording aan het volk moesten garanties komen, en politieke partijen zouden wat hun interne organisatie betrof moeten beantwoorden aan beginselen van openheid, eerlijkheid en onpartijdigheid, aldus Aron.

Nederlandse priester uitgewezen

Op 29 augustus 1985 verklaarde legerleider Bouterse op een vergadering van de 25-februari-beweging (ofwel eenheidsbeweging Stanvaste, zie pag. 68313 e.v. en 73012) in Paramaribo dat de procureur-generaal bij het hof van justitie de intrekking had gelast van het bewijs van toelating tot Suriname van de Nederlandse priester M. Noordermeer.

Noordermeer was uitgewezen omdat hij zich een aantal malen had schuldig gemaakt aan uitlatingen die ernstige strafbare feiten opleverden en die getoetst aan de wettelijke bepalingen van het land voldoende grond gaven tot strafvervolging over te gaan met de mogelijkheid van vrijheidsbeneming, zo stond in een officiële mededeling van het ministerie van buitenlandse zaken. De procureur-generaal had echter besloten niet tot vervolging over te gaan. maar te gelasten dat de geestelijke zou worden uitgewezen.
Volgens een nota die dezelfde dag aan de Nederlandse ambassade in Paratnaribo werd afgegeven had Noordermeer ,,in het openbaar en wel tijdens een eucharistieviering op 37 augustus bij een schriftlezing met een passage in de bijbel ten aanhore van meerdere kerkgangers bepaald ernstige uitlatingen gedaan die als beledigend voor het militair gezag worden aangemerkt".
In de nota herinnerde de regering eraan dat al eerder een pater was gearresteerd wegens belediging van het militair gezag maar dat toen ,,om opportunistische redenen" van strafvervolging was afgezien (in de zaak-Mulder, zie pag. 75011).

Op 30 augustus arriveerde Noordermeer op Schiphol. Een woordvoerster van het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag zei die dag dat de wijze betreurd werd waarop de priester het land was uitgezet zonder dat de ambassade in Paramaribo hem had kunnen spreken.

Diplomatieke betrekkingen met Angola

Met ingang van 6 september 1985, aldus *NRC/H'blad* (11-9-1985), onderhield Suriname diplomatieke betrekkingen met Angola. Beide landen hadden besloten faciliteiten te verschaffen voor de vestiging van ambassades in elkaars hoofdsteden.

Minister van buitenlandse zaken Tjon Kie Sim had, zo vervolgde het dagblad, op 2 september het akkoord hierover getekend met zijn Angolese ambtgenoot Afonso van Dunem Mbinda tijdens een bezoek aan Luanda, waar Tjon Kie Sim een bijeenkomst van niet-gebonden landen had bijgewoond. Over uitwisseling van ambassadeurs was nog niets meegedeeld.

In de slotverklaring van de Beweging van niet-gebonden landen stond dat de beweging ,,ernstig bezorgd" was over de economische sancties die Nederland tegenover Suriname had genomen. Met de economische sancties werd de opschorting van de Nederlandse ontwikkelingshulp aan Suriname bedoeld.

Dialoog met oude partijen

Nadat legerleider Bouterse op 30 september 1985 gesprekken had gevoerd

met leiders van de oude politieke partijen, werd op 3 oktober officieel bekendgemaakt dat na een lange periode van overleg tussen Bouterse, ex-premier Henck Arron van de Nationale Partij Suriname (NPS) en Jaggernath Lachmon van de VHP (de Verenigde Hindoestaanse Partij, ook wel Vatan Hitkari Partij, i.e. Partij ter Bevordering van de Nationale Welvaart, genoemd) was besloten tot ..een dialoog met een structureel karakter over fundamentele zaken". De twee partijen, die na de militaire staatsgreep in 1980 waren verboden, hadden verder toestemming gekregen weer partijvergaderingen te houden.

Op 9 oktober kwam vervolgens de VHP in vergadering bijeen. De partij, die Lachmon bij binnenkomst een staande ovatie gaf, gaf de Hindoestaanse leider een mandaat namens de partij te onderhandelen met het militaire gezag. Een dag later kwam de NPS bijeen. Aan de dialoog met Bouterse zou verder de Javaanse partij KTPI (Kaum Tani Persatuan Indonesia) deelnemen.

Op de vergadering van zijn partij zei Lachmon dat hij en Arron al ruim twee jaar als privé-personen met Bouterse hadden gesproken. De gesprekken waren nu in een zodanige fase gekomen dat zij niet langer als privé-personen wilden onderhandelen, maar als leiders van politieke partijen.

In mei 1984, aldus Henk Thomas in de Volkskrant (28-6-1984), had Lachmon bij Bouterse een plan tot democratisering van Suriname ingediend. Het plan zou als titel ,,Basisprincipes en Structuren voor Democratie in Suriname" dragen en ook zijn ondertekend door Arron.

In het plan. dat was gedateerd 25 mei 1984, spraken Lachmon en Arron zich uit voor een grondwet, die per referendum moest worden goedgekeurd, voor vrije en geheime verkiezingen, voor een regering die door een onafhankelijk parlement werd gecontroleerd, en een onafhankelijke rechterlijke macht. Het functioneren van de politieke partijen moest volgens democratische beginselen worden gereglementeerd om oude praktijken onmogelijk te maken.

Omdat de militairen niet weg te denken waren in het politieke bestel was voor de legertop een belangrijke plaats ingeruimd in een op te richten ,,staatsraad", waarin behalve de premier en de parlementsvoorzitter drie militairen zitting hadden. De staatsraad moest volgens de opzet van Arron en Lachmon ,,adviserend" kunnen optreden, maar ook direct kunnen ingrijpen in het politieke proces. Zo zou de staatsraad de president kunnen verzoeken een referendum uit te schrijven over de vraag of het parlement moest worden ontbonden en nieuwe verkiezingen moesten worden uitgeschreven.

De staatsraad zou in drie gevallen die bevoegdheid moeten hebben: wanneer democratische processen in het gedrang kwamen, wanneer misstanden in het overheidsapparaat heersten waartegen de regering niet optrad en wanneer twijfel was over de vraag of regering of parlement gedragen werd door een redelijke meerderheid van de bevolking.

Rede Bouterse in de VN. Persconferentie bevrijdingsraad

Op 22 oktober 1985 oefende Desi Bouterse in een toespraak in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in New York indirect kritiek uit op de opschorting van de Nederlandse ontwikkelingshulp aan zijn land. Zonder Nederland bij name te noemen zei hij: ,,Wij betreuren iedere schending van een verdrag dat vrijwillig is aangegaan, in het bijzonder als dat gedaan wordt als middel van economische dwang, en wij spreken uit ervaring". Naar zijn zeggen identificeerde Suriname zich met alle volkeren ,,die in hun strijd voor nationale bevrijding tegen militaire actie en economische dwang vechten". Voor het overige liet hij in zijn rede Nederland buiten schot. Westerse diplomaten noemden de toespraak van Bouterse ,,gematigd".

Diezelfde dag hield een delegatie van de Raad voor de Bevrijding van Suriname in New York een persconferentie. Daarop werd o.m. gezegd dat Bouterse maatregelen had getroffen om in geval van een militaire invasie de Afobakadam, eigendom van de Amerikaanse bauxietmaatschappij Suralco, op te blazen. Verder zouden er meer dan 230 Libische militaire adviseurs in Suriname aanwezig zijn voor de opleiding van internationale terroristen.
Op 31 oktober meldde NRC/H'blad dat een functionaris van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken de uitlatingen van de bevrijdingsraad inzake de Libische adviseurs had tegengesproken. Volgens deze functionaris, zo vervolgde NRC/H'blad, ging de Libische aanwezigheid in Suriname niet verder dan zes tot acht diplomaten op het Libische ,,volksbureau" (zie ook pag. 751/1 e.v.).

Kredieten van Venezuela, Brazilië en de Interarnerikaanse Ontwikkelingsbank. *Tsjechoslowakije* koopt bauxiet

Op 16 oktober 1985 werd in Paramaribo bekendgemaakt dat de Centrale Bank van Suriname met die van Venezuela een financiële overeenkomst had gesloten. Het ging in eerste instantie om een kredietverlening van bijna zeven mln Nederlandse gulden. Het geld zou worden gebruikt voor de aankoop van grondstoffen en halffabrikaten in Venezuela ten behoeve van de Surinaamse industrie. De Venezolaanse autoriteiten hadden meegedeeld dat verruiming van het krediet mogelijk was indien daartoe behoefte bestond.
Op 5 november 1985 arriveerde een Surinaamse regeringsdelegatie o.l.v. premier Wim Udenhout in Brazilië voor een tweedaags werkbezoek. De delegatie voerde besprekingen met o.m. de Braziliaanse president Jose Sarney en de Braziliaanse ministers van buitenlandse zaken en financiën. Resultaat hiervan was dat Brazilië Suriname een krediet toezegde van $20 mln.
Volgens Udenhout zou het krediet in de eerste plaats worden gebruikt om in Brazilië goederen te kopen die de Surinaamse produktie moesten verhogen en de voortgang van de industrie moesten garanderen. Een kleiner deel van het geld zou worden besteed aan consumptiegoederen. Op 5 november had Udenhout op een persconferentie in Brazilië gezegd dat zijn land de economische en industriële activiteiten wilde diversifieren om niet langer afhankelijk te zijn van voornamelijk aluminium en bauxiet.
De Surinaamse wensen lagen op het gebied van bouwmaterialen, chemische produkten, textiel, papier, voedingsmiddelen, alcohol. bosbouw. scheepsbouw en thermo-elektriciteit. De Surinaamse regering streefde ernaar de handelsbalans met Brazilië in evenwicht te brengen.
Van 28-30 januari 1986 bracht een Braziliaanse technische commissie een bezoek aan Suriname. Tijdens dit bezoek, aldus *NRC/H'blad* (3-2-1986), werd een overeenkomst getekend die inhield dat Brazilië een lening zou verstrekken van rond f 54 mln. Verscheidene ontwikkelingsprojecten zouden hiervan profiteren. Volgens functionarissen ging een telecommunicatieproject, dat Brazilië ook zou financieren, spoedig van start.

Op 13 november 1985 meldde *NRC/H'blad* dat de Interamerikaanse Ontwikkelingsbank (IADB) Suriname een lening van $8 mln had toegezegd voor onderwijsvoorzieningen.

Het geld was bedoeld om tekstboeken, onderwijsprogramma's en onderwijsmethoden op de lerarenopleidingen aan te passen aan nieuwe onderwijsprocedures. Verder zou een netwerk van schoolbibliotheken worden opgezet.
Er kwam een groot onderzoekscentrum in Paramaribo, waar het lesmateriaal zou worden herzien. In het centrum kwam ook een centrale bibliotheek. Voorts zouden 900.000 tekstboeken in het Nederlands worden gedrukt en gedistribueerd. Er zou een uitgebreid programma worden afgewerkt om de bekwaamheid van ongeveer vierduizend leerkrachten op het niveau van MAVO en daarboven te vergroten. Ook de opleiding van leerkrachten in het basisonderwijs moest worden verbeterd.

Op 27 november maakte het ministerie van buitenlandse zaken in Paramaribo bekend dat Tsjechoslowakije van Suriname bauxiet, aluinaarde en aluminium zou kopen tegen internationale prijzen. De Tsjechen zouden 70 procent van de waarde betalen in de vorm van kredieten en de rest in de vorm van goederen. Volgens de Volkskrant (21-11-1985) hadden beide landen de overeenkomst op 19 november gesloten.
Verder hadden de twee landen een intentieverklaring getekend waarin stond welke goederen Suriname uit

Tsjechoslowakije zou krijgen. Ook waren Praag en Paramaribo bereid in de toekomst te bezien op welke terreinen zij nog meer konden samenwerken. Gedacht werd aan bauxiet- en goudwinning, bosbouw, het kweken van garnalen en de bouw van een suikerraffinaderij, een bierbrouwerij en een leerlooierij.
Op 20 december maakte de Surinaamse minister van natuurlijke hulpbronnen en energie Kenneth Renne Koole bekend dat in januari 1986 een missie uit Tsjechoslowakije naar Suriname zou komen om te onderhandelen over de prijs van 10.000 ton aluminium.

Rapport Interamerikaanse Commissie voor de Mensenrechten van de OAS. Resolutie OAS

Eind oktober 1985 werd een rapport van de Interamerikaanse Commissie voor de Mensenrechten (ICHR) van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) openbaar, waarin stond dat in Suriname ondanks enige lichte verbetering nog steeds mensenrechten werden geschonden. In haar rapport toonde de commissie ook weinig vertrouwen in het democratiseringsproces in Suriname.
Na een uitvoerig onderzoek, met onder andere een bezoek aan Suriname in januari 1985 (zie pag. 749/3), was de OAS-commissie tot de conclusie gekomen dat ,,de bevolking van Suriname nog steeds beroofd wordt van zijn politieke rechten''. De noodtoestand was nog steeds van kracht, het recht van vrijheid van vergadering was beperkt en er was een één-partijsysteem, al functioneerden vakbonden en bedrijfsbonden (het rapport was opgesteld voor de op 3 oktober aangekondigde dialoog). De Surinaamse bevolking had nog geen kans gekregen deel te nemen in het overgangsproces, aldus het rapport.
De Nationale Assemblée die in de overgangsperiode van 27 maanden een grondwet moest opstellen en verkiezingen moest voorbereiden, bestond volgens de commissie uitsluitend uit leden die waren benoemd en niet waren gekozen.
De commissie ging uitvoerig in op veelvuldige beschuldigingen van martelingen in de Surinaamse gevangenissen. Door de commissie gehoorde getuigen hadden verteld dat gevangenen tijdens ondervraging over heel het lichaam waren geslagen, een brandende vloeistof hadden moeten drinken, en psychologisch waren gemarteld met bijvoorbeeld schijnexecuties, bedreiging van familieleden en schieten op de voeten van gevangenen.
De commissie zei beschuldigingen dat de militaire politie o.m. de gebroeders Gobardhan (in november 1983 gearresteerd wegens het voorbereiden van een staatsgreep, zie pag. 684/3) en een aantal met name genoemde andere personen had gefolterd, gegrond te achten.
Het rapport vermeldde 15 namen van uitvoerders van martelpraktijken, allen militairen, onder wie de plaatsvervangend commandant van de militaire politie, sgt-maj. Marcel Zeeuw. De Surinaamse regering ontkende de martelpraktijken, maar de commissie wees de ontkenning als ,,niet overtuigend'' van de hand.
Over de rechtspraak en rechtszekerheid in Suriname was de commissie allerminst te spreken. Dat gold met name voor de rechtsgang in ,,misdrijven tegen de staatsveiligheid''. Het rapport sprak van willekeurige arrestaties, het onthouden van gerechtelijke bijstand en processen waarbij verdachten pas op het laatste moment met een advocaat konden spreken.
Op 6 december aanvaardde de OAS in de Columbiaanse stad Carthagena een resolutie over de situatie van de mensenrechten in Latijns-Amerika. In deze resolutie werd o.m. opgemerkt dat er in Suriname ,,weinig vooruitgang'' viel te constateren op het gebied van de mensenrechten.

Akkoord tussen Bouterse en de ,,oude" politieke partijen. Nederlandse uitnodiging voor Arron, Lachmon en Soemita

Op 25 november 1985, tijdens de viering van de tiende verjaardag van de Surinaamse onafhankelijkheid van Nederland, las de voorzitter van de Nationale Assemblée, Riek Aron, in Paramaribo een verklaring voor die op

Jaggernath Lachmon (archieffoto).

23 november was ondertekend door legerleider Bouterse en de leiders van drie politieke partijen van voor de militaire coup van 25 februari 1980: Henck Arron van de overwegend Creoolse NPS, Jaggernath Lachmon van de Hindoestaanse VHP en Willy Soemita van de Javaanse KTPI.
In de verklaring stond dat de drie politieke leiders zouden toetreden tot het zogeheten ,,topberaad'', waarin het bedrijfsleven, de vakbeweging en het militaire gezag al waren vertegenwoordigd. Het topberaad zou een dialoog voeren over ,,politiek bestuurlijke vernieuwing''. De dialoogpartners zouden de vûorwaarden garanderen, zo heette het in de verklaring, waardoor de Surinaamse samenleving een vreedzame overgang naar een democratische en sociaal rechtvaardige maatschappij kon realiseren. En voorts ,,garanderen de dialoogpartners de rechtsstaat waarbinnen een waarachtige democratie tot haar recht zal komen''.
Beloofd werd dat in Suriname nieuwe politieke vrijheden zouden worden gecreëerd. Tussen 25 november 1985 en april 1987 zou worden gewerkt aan een wet op de politieke partijen, een kieswet, een grondwet en aan de totstandkoming van de in de grondwet genoemde organen ,,volgens waarachtige democratische beginselen''. Op grond van die beginselen zou de grondwet aan de bevolking worden voorgelegd. Benadrukt werd dat de ,,overgangsfase" niet langer zou duren dan tot april 1987.
Nadat Aron de verklaring had voorgelezen, zei Lachmon tot de ongeveer 30.000 mensen, die op het Eenheidsplein (vroeger Onafhankelijkheidsplein) in Paramaribo aanwezig waren, de verklaring te beschouwen als ,,een kostbaar geschenk" aan Suriname en sprak zijn vertrouwen uit in het akkoord. ,,Perfectie bestaat nergens... Ik kan moeilijk zeggen dat het hele document beantwoordt aan de verwachtingen, maar in een dialoog moet je geven en nemen'', aldus de leider van de VHP.
Henck Arron noemde het akkoord ,,het beste resultaat dat onder de huidige omstandigheden bereikt kon worden''. Willy Soemita onderstreepte dat zijn partij niet ,,naar de dode letter'' van het akkoord zou handelen, maar naar ,,de geest''.

Op 26 november deelde een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag mee dat de Nederlandse regering met ,,gemengde gevoelens'' reageerde op het in Suriname bereikte akkoord. In een verklaring stelde de regering vast dat de structurele dialoog tussen het mili-

Willy Soemita (archieffoto)

taire gezag en de politieke partijen in Suriname had geleid tot een formele verklaring waarin werd gekozen voor een verbreding van de politieke basis voor de realisering van de bestuurlijke vernieuwing. Een dialoog op zo breed mogelijke basis kon naar het oordeel van de regering van groot belang zijn voor de toekomst van Suriname.
Met instemming had de regering er kennis van genomen, zo ging de woordvoerder voort, dat in de verklaring werd gesteld dat de partners in de dialoog de rechtsstaat zouden garanderen, evenals de voorwaarden voor het realiseren van een vreedzame overgang naar een democratische en sociaal rechtvaardige maatschappij.
De regering herinnerde eraan dat zij er bij voortduring op had gewezen dat concrete stappen in de richting van herstel van de democratie en de rechtsstaat voor haar essentieel waren. Zij had dan ook met teleurstelling geconstateerd dat er nog geen duidelijke toezeggingen waren gedaan over het organiseren van een volksraadpleging binnen afzienbare termijn.
De regering was gaarne bereid in contact te treden met alle partners in de nu formeel begonnen dialoog waardoor zij tevens in staat werd gesteld een nadere toelichting te krijgen op de thans gemaakte afspraken, aldus de verklaring van buitenlandse zaken.
Over hervatting van de sinds december 1982 door Nederland opgeschorte ontwikkelingshulp werd niet gesproken. De Nederlandse minister van ontwikkelingssamenwerking Schoo zei op 26 november te hopen dat de ,,veel belovende klimaatsverandering" in elk geval kon leiden tot het geven van meer humanitaire hulp.
Volgens minster Schoo zou de komende dialoog helderheid kunnen bieden over hoe de Surinamers ,,een eigen model van democratie" wilden ontwikkelen en wat daarin de rol van de militairen zou zijn.

Op 10 december nodigde de Tweede Kamercommissie van buitenlandse zaken op initiatief van Surinamedeskundige Henk Knol (PvdA) Lachmon, Arron en Soemita uit in Nederland een toelichting op het met Bouterse gesloten akkoord te komen geven.
Op 14 december werd in Paramaribo meegedeeld dat de drie politieke leiders de Haagse invitatie na overleg met Bouterse hadden afgewezen, omdat deze slechts tot drie van de vier dialoogpartners was gericht. In een verklaring werd dit onjuist genoemd. De wijze waarop de uitnodiging was gedaan wees te zeer op de oude verdeel- en heerspolitiek, aldus de verklaring.
Op 19 december vernam de Tweede Kamer via het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag dat Lachmon, Arron en Soemita de uitnodiging hadden afgeslagen. De drie Surinaamse politieke leiders stelden dat zij niet in staat waren te komen ,,op grond van de voorgestelde samenstelling van de delegatie".

Regering bindt strijd aan tegen smokkel

Op 27 november 1985 werd in de Nationale Assemblée een decreet behandeld dat zware straffen stelde op smokkelen. Mensen die opzettelijk smokkelden konden een gevangenisstraf krijgen van zes jaar en een boete van 500.000 Surinaamse gulden. Wanneer bleek dat onopzettelijk de exportbepalingen waren overtreden, kon een veroordeling tot vier jaar en 100.000 Surinaamse gulden volgen.
Volgens minister van handel en industrie Imro Fong Poen verloor Suriname per jaar voor Sf 20 mln tot 30 mln aan deviezen als gevolg van smokkel naar Brazilië, Frans Guyana en Guyana. Slechts tien procent van de smokkelwaar werd achterhaald.
Suriname kon door gebrek aan deviezen nauwelijks meer grondstoffen voor de binnenlandse industrie en onderdelen kopen, waardoor bedrijven in moeilijkheden raakten en ontslagen dreigden. Tot de favoriete smokkelwaar behoorden zeeppoeder, spijsolie, meel en reinigingsmiddelen.

Aftreden van minister van arbeid Dankerlui

Op 8 december 1985 liet de Progressieve Landbouwersorganisatie (PWO) bevelhebber Desi Bouterse weten geen vertrouwen meer te hebben in minister van arbeid Edmund Dankerlui. De PWO vroeg Bouterse er bij de minister op aan te dringen zijn portefeuille ter beschikking te stellen aan het militaire gezag.
Directe aanleiding tot deze stap van de PWO was het optreden van Dankerlui op 5 december tegen demonstrerende arbeiders. De bewindsman had op zijn ministerie stakende werknemers van de Stichting Produktieve Werkeenheden die een bezettingsactie uitvoerden met een vuurwapen bedreigd.
Volgens de PWO had Dankerlui vanaf het optreden van het tweede kabinet-Udenhout verschillende beslissingen genomen die haar goedkeuring niet konden wegdragen (zie ook pag. 78113 e.v.). ,,Bij verschillende gelegenheden is de minister er op gewezen dat zijn optreden in strijd is met de vakbondsethiek", aldus de PWO (Dankerlui zat namens de PWO in de regering).
Volgens de vakcentrale had de kritiek echter niet tot merkbare veranderingen geleid en daarom zag zij zich nu genoodzaakt het vertrouwen in Dankerlui op te zeggen. De PWO betreurde ten zeerste deze stap te hebben moeten nemen, maar was van mening dat haar geen andere keus werd gelaten. ,,Met verbazing" was uit de pers vernomen dat ,,de minister een vuistvuurwapen tegen arbeiders heeft getrokken". De PWO stelde dat arbeidersbelangen haar ,,heilig zijn ongeacht of die arbeiders tot de PWO behoren".
Op 9 december trad Dankerlui af. Hij werd opgevolgd door André Koornaar.

Javaanse partij Pendawa Lima krijgt multiraciaal karakter

Op 8 december 1985 pleitte de Surinaamse ex-premier Jules Sedney in Amsterdam voor een dialoog van het Surinaamse verzet in Nederland met Lachmon, Arron en Soemita. In Suriname zou geen rust kunnen heersen wanneer Surinamers in Nederland niet werden betrokken bij de politieke ontwikkelingen in hun land, zo zei Sedney op een bijeenkomst ter herdenking van de 15 slachtoffers van 8\9 december 1982.
Om de krachten van Surinamers in Nederland te kunnen bundelen was Sedney – en met hem nog een aantal prominente Surinamers – toegetreden tot het bestuur van de door Bouterse verboden politieke partij Pendawa Lima. Met deze stap wilden zij aan deze van oudsher Javaanse politieke partij, die o.l.v. Paul Somohardjo (zie ook pag. 72813, 73313 en 74813) stond, een multi-raciaal karakter geven, zodat in

Nederland een breed politiek platform kon ontstaan waarmee ontwikkelingen in Suriname konden worden beïnvloed.
Volgens Sedney beschikten Arron, Lachmon en Soemita niet over sancties wanneer de militairen zich niet aan gemaakte afspraken zouden houden. Een middel om nakoming van gesloten akkoorden eventueel te kunnen afdwingen zag hij in de ruggesteun die o.a. het verzet en de Pendawa Lima vanuit Nederland konden geven.
Sedney gaf te kennen de dialoog in Suriname met grote scepsis te bekijken. Maar wanneer de leiders van de drie oude partijen een weg wisten die leidde tot herstel van een democratische rechtsstaat konden zij op steun rekenen, aldus Sedney.

Somohardjo zei op de bijeenkomst voorstander te blijven van het gewelddadig verwijderen van Bouterse uit Suriname.

Suriname koopt Bruynzeel

Op 20 december 1985 deelde minister van natuurlijke hulpbronnen en energie Koole mee dat de Surinaamse regering na een voorbereidingsperiode van bijna vier jaar de resterende 52 procent van de aandelen van Bruynzeel Suriname Houtmaatschappij die nog in Nederlandse handen waren, had overgenomen. De aandelen, waarvoor Nederland aanvankelijk vijf miljoen gulden had gevraagd, werden nu overgedragen voor het symbolische bedrag van 275.000 gulden.

Hoewel Nederland formeel nog aandeelhouder was geweest, had het volgens Koole nauwelijks iets gedaan aan het bedrijf dat sterk verouderd en verlieslijdend was. Bruynzeel Suriname met ruim 1100 medewerkers werd voor een belangrijk deel gesubsidieerd door de Surinaamse overheid.
Nu de staat Suriname volledig eigenaar werd, was de weg vrij voor belangrijke investeringen om het produktieproces te moderniseren, aldus Koole. Er zouden in het bedrijf ingrijpende veranderingen worden doorgevoerd, onder andere op bestuurlijk niveau. Er moest een nieuwe algemeen directeur worden benoemd aangezien de vorige in 1982 was ontslagen. De raad van commissarissen zou worden aangevuld.

Bruynzeel Suriname Houtmaatschappij werd in 1947 gesticht. Het bedrijf levert voornamelijk hout voor de lokale woningbouw. De export, voornamelijk naar het Caribisch gebied, was de afgelopen jaren wegens de scherpe concurrentie sterk verminderd.

Nieuwjaarstoespraak Bouterse

Op 1 januari 1986 zei Bouterse in een nieuwjaarstoespraak dat zijn regering openstond voor verbetering van de betrekkingen met Nederland, maar dan wel op basis van ,,daadwerkelijke aanvaarding van de Surinaamse soevereiniteit".

In zijn toespraak, die via radio en tv werd uitgezonden, zei Bouterse: „Wijspreken daarbij echter de hoop uit dat dat land (Nederland) in staat zal zijn zijn politiek van het meten met twee maten te vervangen door een beleid dat gericht is op het vestigen van oprechte vriendschap. Het spreekt vanzelf dat daarbij zelfs de schijn van inmenging in interne Surinaamse zaken moet worden vermeden." Hij beschuldigde Nederland ervan een dubbele maatstaf aan te leggen in zijn buitenlandse beleid: ,,één voor de wereld en één voor de vroegere kolonie Suriname".
Bouterse sprak ook over de noodzaak een natie te vormen en plaatste het politiek akkoord met de politici Arron, Lachmon en Soemita in dit licht. Hij hoopte dat de ingezette dialoog met de politici in het nieuwe jaar zou bijdragen tot het vestigen van een werkelijke duurzame democratische orde, die geen kopie zou moeten zijn van structuren van de voormalige koloniale meesters, maar tegemoet moest komen aan de idealen van het volk.
Deze samenwerking en het opstellen van een grondwet door de Nationale Assemblée zouden uiteindelijk moeten uitmonden in een democratische structuur. Deze zou worden voorgelegd aan de bevolking, die daarover in vrijheid zou moeten beslissen, aldus Bouterse.
De legerleider ging ook in op de economische situatie in zijn land. Als gevolg van de wereldrecessie waren de inkomsten voor bauxiet, het voornaamste exportprodukt, gehalveerd, aldus Bouterse. Het hierdoor ontstane deviezengebrek betekende dat de invoer beperkt moest worden en dat bij tal van bedrijven de levering van buitenlandse grondstoffen was verstoord.

Reorganisatie diplomatieke dienst. Herrenberg minister van buitenlandse zaken. Heidweiller kabinetschef

Rond 6 januari 1986 maakte minister van buitenlandse zaken Erik Tjon Kie Sim op een persconferentie in Paramaribo bekend dat Suriname bezig was in het kader van bezuinigingen en heroriëntatie zijn buitenlandse beleid te reorganiseren. Daarbij was volgens de minister afgezien van eerdere plannen het aantal ambassades in het buitenland uit te breiden (pag. 78311). De al bestaande vertegenwoordigingen zouden zodanig worden gereorganiseerd dat met een kleine, maar niettemin professionele staf kon worden gewerkt.
Het werkterrein van verscheidene ambassades zou bovendien worden uitgebreid, aldus de minister. Zo zou de ambassadeur in Brussel tevens ambassadeur zijn voor Frankrijk, Tsjechoslowakije en Roemenië, en zou zijn collega in Washington er Canada bij krijgen. Deze reorganisatie werd ook doorgevoerd in Latijns-Amerika en de Caribische regio.

Hij kondigde aan dat twee ambassadeurs uit de Verenigde Staten werden teruggeroepen. Donald MacLeod zou in Washington worden vervangen door Arnold Halfhide, die op dat moment in Venezuela zat, terwijl Henry Guda bij de Verenigde Naties per 1 april zou worden opgevolgd door Henk Herrenberg, oud-ambassadeur in Den Haag en op dat moment directeur van het kabinet van bevelhebber Desi Bouterse.
De minister kondigde aan dat in februari in Paramaribo een arnbassadeursconferentie werd gehouden. Bij die gelegenheid zouden de ambassadeurs een actieprogramma krijgen dat was afgestemd op wat het land noodzakelijk achtte voor zijn ontwikkeling. Dat paste geheel in het nieuwe beleid dat buitenlandse zaken moest fungeren als een instrument voor de nationale economische ontwikkeling.

Op 20 december 1985 had NRC/H'blad gemeld dat Suriname en Zimbabwe hadden besloten diplomatieke betrekkingen aan te gaan. Op 4 maart 1986 meldde de Volkskrant dat de Surinaamse oud-minister van binnenlandse zaken en justitie Frank Leeflang (zie pag. 73512) was benoemd tot ambassadeur van Suriname bij de ACP-landen (Afrikaanse, Caribische en Stille Zuidzee-landen) in Brussel.

Op 27 februari diende minister van buitenlandse zaken Tjon Kie Sim zijn ontslag in bij het militair gezag en op 5 maart werd in Paramaribo van officiële zijde meegedeeld dat kabinetschef Henk Herrenberg buitenlandse zaken zou overnemen. Herrenberg (zie ook pag. 73111 e.v.) zou op 7 maart door waarnemend president Fred Ramdat Misier worden beëdigd.
Op 12 maart meldde de Volkskrant dat Henk Heidweiller, die op 4 juli 1984 Herrenberg als ambassadeur in Den Haag was opgevolgd (zie pag. 73013 e.v.), de nieuwe kabinetschef van Bouterse werd. Heidweiller had op 2 juli 1985 in Den Haag afscheid genomen (pag. 78213 e.v.).

Surinaamse student krijgt visum voor Nederland

Op 24 februari 1986 deelde een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag mee dat Redgan van Sauers – een Surinaamse student die in Londen werd vastgehouden nadat hij illegaal vanuit Suriname naar Engeland was gevlucht – een Nederlands visum had gekregen. De student mocht in Nederland blijven tot hij zijn studie had beëindigd, aldus de woordvoerder.
Van Sauers was op 24 juli 1985 in Suriname gearresteerd op beschuldiging van opruiing. Op 31 juli ontsnapte hij uit Fort Zeelandia in Paramaribo en meldde zich bij de Nederlandse am-

bassade in de Surinaamse hoofdstad. Na overleg op de ambassade werd de student overgedragen aan de Surinaamse militaire politie. Hij werd opnieuw opgesloten, maar op 12 augustus vrijgelaten. Op 20 oktober kreeg hij zijn Surinaamse paspoort terug, dat in beslag was genomen. De student vroeg daarop een visum voor Nederland aan. Volgens buitenlandse zaken was die aanvraag nooit in Den Haag aangekomen. Eind januari vluchtte Van Sauers, die Suriname niet mocht verlaten, naar Guyana. Vandaar vloog hij naar Londen, waar de autoriteiten hem aanvankelijk naar Guyana wilden terugsturen. Door ingrijpen van het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties werd dit voorkomen. Op 28 februari kwam de student vanuit Londen op Schiphol aan.

Bij zijn aankomst op Schiphol zei Van Sauers zeer ontevreden te zijn over de manier waarop de Nederlandse ambassade in Paramaribo en het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag zijn zaak hadden behandeld. Ondanks de toezegging van de ambassade dat hij na zijn vlucht uit Fort Zeelandia veilig Suriname zou worden uitgebracht was hij na enkele uren weer overgedragen aan de militaire politie.

„Er werd mij daar verteld dat ik binnen 24 uur veilig het land uit zou zijn. Ik was ervan overtuigd dat ik niet aan de militaire politie zou worden overgedragen, maar dat gebeurde uiteindelijk toch. Een medewerker van de ambassade zei dat het sluitingstijd was en dat ik niet kon blijven", aldus Van Sauers.

Verder zei hij dat hij twee door hem geschreven romans alsnog wilde laten uitgeven door zijn Nederlandse uitgever. Manuscripten daarvan vormden aanleiding tot zijn arrestatie in juli 1985. Ze zouden „opruiende" taal bevatten. „Er staat een en ander in over de militairen", zo zei de student.

Van Sauers zei dat hij aangehouden was op grond van materiaal dat de militaire politie had gekregen door post van zijn uitgever uit Nederland open te maken. Hij zei in de gevangenis te zijn geslagen en geschopt.

Noodtoestand opgeheven. Reactie Nederland. Ambtelijke delegatie naar Suriname

Op 24 februari 1986 deelde Bouterse in Paramaribo mee dat de op 13 augustus 1980 uitgeroepen noodtoestand met ingang van 25 februari werd opgeheven. De legerleider zei dit in een toespraak ter gelegenheid van de zesde verjaardag van de militaire staatsgreep van 25 februari 1980. Bouterse zei dat het mogelijk was de noodtoestand op te heffen „omdat er nu adequate maatregelen zijn getroffen tegen de contra-revolutionairen".

Op 25 februari liet het Nederlandse ministerie van buitenlandse zaken weten dat de maatregelen in Suriname wezen in de richting van een versterking van de rechtsstaat en een vergroting van het respect voor de mensenrechten.

Op 3 maart deelden de Nederlandse ministers Van den Broek (buitenlandse zaken) en Schoo fontwikkelingssamenwerking) in een brief aan de Tweede Kamer mee dat de Nederlandse regering bereid was tot „verdere stappen" om tot normalisering van de betrekkingen met Suriname te komen.

Het akkoord tussen het militaire gezag en de oude politieke partijen van 23 november 1985 had volgens het kabinet „perspectieven geopend voor een interne dialoog over een vreedzame overgang naar een democratische en sociaal rechtvaardige maatschappij".

Deze ontwikkelingen waren voor het kabinet aanleiding tot drie tegemoetkomingen: hervatting van het remigratie-overleg, hulp op medisch gebied en tegemoetkomingen bij het verlenen van beurzen en medische stages. Van een volledig herstel van de betrekkingen, met name de hervatting van de hulp, kon volgens het kabinet nog geen sprake zijn.

Daaraan was de oude eis gekoppeld van herstel van democratie en rechtsstaat, getoetst in een „geloofwaardige volksraadspleging".

Welke gevolgen de opheffing van de noodtoestand precies zou hebben voor de burgerrechten viel volgens de ministers nog niet met zekerheid vast te stellen. In beginsel waren er volgens de bewindslieden na het opheffen van de noodtoestand geen argumenten meer om niet alle bepalingen uit het Internationale Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten onverkort toe te passen.

Op 6 maart en 11 maart bleek bij mondeling overleg tussen Van den Broek en Schoo met de commissies voor buitenlandse zaken en ontwikkelingssamenwerking uit de Tweede Kamer dat de Tweede Kamer achter de drie tegemoetkomingen van de twee ministers stond.

Medio februari had minister Schoo één miljoen gulden beschikbaar gesteld voor de aankoop van medicijnen voor Suriname.

Op 19 maart deelde een woordvoerder van ontwikkelingssamenwerking mee dat een Nederlandse ambtelijke delegatie die week in Suriname besprekingen voerde over de besteding van twee miljoen gulden voor medische hulpverlening. Het was voor het eerst sinds de opschorting van de hulp eind 1982 dat een Nederlandse ambtelijke delegatie Suriname bezocht.

Van de twee miljoen gulden voor medische steun moest één miljoen worden besteed via particuliere organisaties en ging de andere helft rechtstreeks naar de Surinaamse overheid. Over de besteding van de rechtstreekse hulp praatte de delegatie met het Surinaamse ministerie van volksgezondheid, aldus de woordvoerder. De twee miljoen gulden waren afkomstig van de post humanitaire noodhulp van ontwikkelingssamenwerking.

Ook praatte de delegatie over het verlenen van beurzen aan Surinaamse studenten. Hiermee was een bedrag van één miljoen gulden gemoeid. Ook dit geld was afkomstig van het ministerie van ontwikkelingssamenwerking. De in totaal drie miljoen gulden kwamen niet uit het „bevroren" ontwikkelingsgeld (1,6 miljard gulden) voor Suriname.

De delegatie van vijf personen stond onder leiding van R. G. A. Kool, chef van de directie Latijns-Amerika van het ministerie van ontwikkelingssamenwerking.

Tweede congres Raad voor de Bevrijding van Suriname. Tjon A Kiet volgt Chin A Sen op als voorzitter. Oprichting SDR-Pendawa Lima Radio Vrij Suriname in de lucht

Op 15 maart 1986 vond in Rotterdam het tweede congres van de Raad voor de Bevrijding van Suriname plaats (zie voor eerste congres pag. 73313). Tijdens de bijeenkomst nam Glenn Tjon A Kiet (zie ook pag. 647/1) het voorzitterschap van de raad over van Henk Chin A Sen, die al op 8 december 1985 over een mogelijk terugtreden had gesproken.

Op 9 december 1985 had Chin A Sen desgevraagd verklaard door geldproblemen gedwongen te zijn weer werk te zoeken als internist. Hij vreesde dat die baan voor potentiële werkgevers niet verenigbaar was met de functie van verzetsleider.

Een ander lid van de bevrijdingsraad, I. Sewradsing, was in februari 1985 om dezelfde reden uit de raad gestapt. „Formeel ben ik nu geen lid meer van de raad, maar ik blijf me voor de zaak inzetten. Alleen op een ander niveau", aldus Sewradsing in februari 1985.

Ook Chin A Sen zei actief te zullen blijven in het verzet. Hij werd benoemd tot erevoorzitter en adviseur van de raad.

Verder verlieten Bennie Kohinor (een gevluchte leider van de Moederbond) en Paul Somohardjo de raad. Hun plaats werd ingenomen door Wilfred

De aftredende voorzitter van de Raad voor de Bevrijding van Suriname. Henk Chin **A** Sen (l), wenst zijn opvolger Glenn Tjon A Kiet succes.

Lionarons (een gevluchte uitgever) en John Mahamadmoesman.
Somohardjo kondigde aan dat hij zijn Javaanse partij Pendawa Lima opnieuw zou oprichten onder de naam SDR-Pendawa Lima waarbij de letters SDR stonden voor Strijders voor Democratie en Rechtvaardigheid. De nieuwe partij zou proberen een ,,integrerende rol" te spelen, d.w.z. dat ze ook open stond voor Creolen, Chinezen en Hindoestanen. En wanneer de partij ooit vrij in Suriname zou kunnen opereren, dan zou ze ijveren voor een kiesstelsel van evenredige vertegenwoordiging ter vervanging van de oude mengvorm van evenredige vertegenwoordiging en districtenstelsel dat in de Surinaamse politiek de raciale verdeeldheid had versterkt.

Op **3** mei werd de nieuwe partij in de Haagse Houtsrusthallen officieel geproclameerd.

De nieuwe voorzitter van de raad, Tjon A Kiet, zei dat hij gewapende actie tegen het bewind in Suriname niet van de hand wees. Chin A Sen zei het onverstandig te vinden ,,de vreedzame strategie" op te geven en kondigde aan zich als lid van de adviesraad te zullen blijven verzetten tegen het gebruik van geweld.

,,In het verzet heb je duiven en haviken. Welke optie kies ik? Ik denk aan een twee-sporen-strategie, in de hoop dat die voor beide partijen aanvaardbaar is", aldus Tjon A Kiet.
Tjon A Kiet constateerde dat de vreedzame acties van de bevrijdingsraad tegen het bewind-Bouterse niets hadden opgeleverd. Hij stond enige tijd stil bij de keuze tussen geweld en geweldloosheid. ,,Als we praten over geweld, dan praten we over doden. Praten we over geweldloosheid, hebben we het dan over geen doden? Misschien vallen in geweldloos verzet zelfs meer doden. Kijk eens naar de strijd van Ghandhi. Hoeveel mensen hebben in India het leven gelaten in de geweldloze strijd van Gandhi?
Tjon A Kiet verwees naar kerkelijke leiders in Zuid-Afrika, die zeiden de gewapende strijd van de zwarten te zullen steunen. Vervolgens riep hij uit: ,,En ik ben niet eens een dominee en bovendien wil ik geen Gandhi blijven." De nieuwe voorzitter vond dat de raad met zijn aanhang ,,als deel van het volk van Suriname" het recht had om gewapend in verzet te komen tegen het regime en benadrukte tweemaal dat hij bereid was zijn leven daarvoor op het spel te zetten.
Overigens onderstreepte Tjon A Kiet dat de bevrijdingsraad zich zou houden aan de Nederlandse rechtsorde.
Op het congres werd bekendgemaakt dat een radiozender van het Surinaamse verzet, Radio Vrij Suriname, met proefuitzendingen was begonnen. Sinds begin 1983 had de raad geprobeerd zo'n verzetszender in de lucht te krijgen.
De zender was eigendom van een Cubaanse organisatie van ballingen (Cuba Independiente y Democratica) in de Verenigde Staten.
Aan het congres namen ongeveer 80 mensen deel

MIDDEN-OOSTEN

IRAN

ONTWIKKELINGEN IN ZAKE IRAANSE LEIDING SINDS AUGUSTUS 1984.
AANWIJZING MONTAZERI TOT OPVOLGER KHOMEINI (NOVEMBER 1985).

Nadat het parlement (de Majlis) op 5 augustus 1984 zijn vertrouwen in premier Mir Hossein Moussavi had uitgesproken (pag. 21/1-1985), weigerde het op 14 augustus 1984 zijn vertrouwen aan vijf van de voorgestelde ministers. Vervolgens keurde het parlement op 20 augustus drie ministersbenoemingen goed, terwijl premier Moussavi voor de duur van twee maanden met het beheer van de twee nog niet toegekende portefeuilles – defensie en onderwijs – werd belast (pag. 21/2-1985).
Op 18 oktober 1984 keurde de Majlis de benoeming van Said Kazem Akrami tot minister van onderwijs goed, maar Moussavi's kandidaat voor de portefeuille van defensie werd opnieuw afgewezen, zodat deze portefeuille onder verantwoordelijkheid van de premier bleef.
Nadat het parlement reeds begin januari 1985 een wetsontwerp had goedgekeurd waarbij de Organisatie voor Plan en Begroting tot ministerie werd verheven, trad de directeur van deze organisatie, Mohammed Taghi Banki (de volgens veler verwachting nieuwe minister), begin maart 1985 af, na kritiek van de z.g. Bazaari-factie in de Majlis. Hij werd vervangen door Massoud Zanjani, en vervolgens zelf benoemd tot adviseur voor ontwikkeling en huisvesting van de stichting Mostafazin, belast met het beheer van de tijdens de revolutie t.b.v. de armen in beslaggenomen activa.
Het aftreden van de Hadi Nejad Hosseinan als minister van transport (sinds september 1981) werd op 12 maart 1985 bekendgemaakt. Hij werd als interim vervangen door zijn plaatsvervanger, Abolhassan Khamoushi.

Presidentsverkiezingen.
Khameini herkozen

Op 16 juli 1985 maakte de onderminister van binnenlandse zaken, Abbas Akhoundi, bekend dat op 16 augustus presidentsverkiezingen zouden worden gehouden, de vierde sinds de islamitische revolutie van februari 1979. Kandidaten moesten zich vóór 22 juli bij het ministerie van binnenlandse zaken aanmelden en zij moesten zich onderwerpen aan een onderzoek door de Raad van Wachters (een constitutionele raad die o.a. alle wetgeving moet toetsen aan de islamitische voorschriften, zie pag. 75/2-1981).

De minister van binnenlandse zaken, Ali Akbar Nategh-Nuri, had eerder, op 2 mei 1985, aangekondigd dat de presidentsverkiezingen "vóór 22 juli" zouden worden gehouden. Voor het uitstel werd geen verklaring gegeven.

Op 21 juli maakte het ministerie van binnenlandse zaken bekend dat zich 50 kandidaten voor het presidentschap hadden aangemeld. De Raad van de Wachters keurde op 29 juli slechts drie van deze kandidaten goed, t.w. de zittende president Ali Khamenei (45), de geestelijke Mahmoud Mostafavi Kashani (42) en de voormalige minister van handel Habibollah Asgar-Owladi (52)

Onder de afgewezen kandidaten waren de voormalige premier (februari-november 1979) Mehdi Bazargan, de leider van de enige legale oppositiepatij, de Bevrijdingsbeweging („Nehzat-e-azadegan"), als mede de voormalige minister van onderwijs Ali Akbar Parvaresh, die eerder zonder succes aan de presidentsverkiezingen van 24 juli 1981 (pag. 57912-1981) en die van 2 oktober 1981 (pag. 91/2-1983) had deelgenomen. Officieel werd door de Raad geen verklaring voor de afwijzing afgegeven. Een functionaris van de Raad weet Bazargans uitsluiting aan het feit dat deze bepaalde aspecten van de grondwet niet onderschreef.

Op 8 augustus kondigden 38 partijgenoten van Bazargan aan dat zij niet zouden stemmen wegens „het monopolie bij de kandidatuur van de leden van de regerende partij", d.w.z. de Islamitische Republikeinse Partij. De verboden Tudeh-partij en de guerrillabeweging Mujaheddin-e-Khalq riepen op tot een boycot van de verkiezingen.

Mahmoud Mostafavi Kashani, zoon van de ayatollah Kashani, vertegenwoordigde Iran bij het tribunaal in Den Haag dat financiële problemen tussen Iran en de VS poogt te regelen. Hij werd vervangen nadat hij in 1984 een Zweedse rechter had gemolesteerd.
Habibollah Asgar-Owladi Mossalman nam op 24 juli 1981 zonder succes aan de presidentsverkiezingen deel (pag. 57912-1981) en werd op 13 augustus 1981 minister van handel, maar moest op 31 juli 1983 aftreden na beschuldigingen over begunstiging van speculanten en industriëlen (pag. 336/2-1984) Hij gold als een conservatieve econoom die nauwe banden onderhield met de Bazaar.

De Iraanse leider imam Khomeini, riep op 30 juli zijn landgenoten op naar de stembus te gaan: „Het gaat niet alleen maar om de presidentsverkiezingen. Het gaat om de islam, de islamitische normen, de reputatie van de islam (en dus) dienen we in grotere aantallen dan (...) bij enige andere verkiezing aan de verkiezingen mee te doen." Hij voegde daaraan toe: „Als, wat God verhoede, de Islamitische Republiek (Iran) een tegenslag te verduren krijgt wegens uw weigering deel te nemen, is ieder van ons die dit kwaad heeft begaan verantwoordelijk voor God."
De uitslag van de presidentsverkiezingen van 16 augustus 1985 werd drie dagen nadien officieel bekendgemaakt. Er waren 14.244.630 stemmen uitgebracht. waarvan 12.203.870 op hojatoleslam Ali Khamenei (ca. 85%), 1.402.416 op Mahmoud Mostafavi Kashani en 283.297 op Habibollah Asgar-Owladi Mossalman. De overige 355.047 stemmen waren ongeldig.
Volgens latere officiële cijfers werden bij de presidentsverkiezingen van 1985 2,6 mln stemmen minder uitgebracht dan bij die van 1981. Khamenei zelf werd toen met 16.007.972 stemmen gekozen (pag.91/3-1983). Sindsdien was de kiesgerechtigde leeftijd tot 15 jaar verlaagd, waardoor het aantal kiesgerechtigden tot ruim 23 mln was toegenomen. Niet-officiële bronnen meldden dat in Teheran minder dan een kwart van de bevolking naar de stembus was gegaan.

Op 4 september werd de herkozen Khamenei door Ayatollah Khomeini geïnaugureerd voor een tweede ambtstermijn van vier jaar. Op 10 oktober legde hij formeel de eed af als president, terwijl hij Mir Hossein Moussavi – die op 19 augustus het ontslag van zijn regering had ingediend – opnieuw tot premier benoemde.

Eerder waren er berichten verschenen dat er een meer gematigde figuur tot premier zou worden benoemd. Daarbij was sprake van Ali Akbar Velayati, de minister van buitenlandse zaken, aan wie Khamenei de voorkeur zou hebben gegeven, en van Mostafa Mir Salem, de adviseur van de president. Maar Ayatollah Khomeini stuurde een brief aan Majlis-leden, die op een herbenoeming van Moussavi hadden aangedrongen, rnrt de raad af te zien van een wisseling van een regeringsleider.

Bij de aflegging van zijn ambtseed verklaarde president Khamenei: „De oorsprong van de verantwoordelijkheid voor de uitvoerende macht berust in de Islamitische Repubiek bij de president. Van daaruit wordt die aan andere staatsorganen en vertegenwoordigers doorgegeven."

Nieuw kabinet-Moussavi

Op 13 oktober 1985 sprak de Majlis met 162 tegen 73 stemmen bij 26 onthoudingen zijn vertrouwen in premier Moussavi uit. Deze vormde vervolgens een kabinet van 24 ministers.
Maar president Khamenei liet volgens de *Tehran Times* (21-10-1985) weten dat hij mogelijk de helft van de voorgestelde ministers zou afwijzen; dat zou betrekking hebben op de vertegenwoordigers van de radicale reformistische vleugel die voor de door de president geleide conservatieve factie onaanvaardbaar waren.
Daarop zou Ayatollah Khomeini ten gunste van de premier tussenbeide zijn gekomen, aldus het Iraanse blad

Ayatollah Khorneini bracht op 16 augustus 1985 zijn stem uit voor de presidentsverkiezingen onder het toeziend oog van zijn zoon Sayed Ahmad Khomeini (tweede van rechts).

Kajhan (Reuter 25-10-1985). Hij leverde kritiek op de parlementsleden die tegen Moussavi hadden gestemd en drong er bij het parlement op aan snel goedkeuring te verlenen aan het nieuwe kabinet omdat ,,tegenwerking van de regering strijdig is met de islam en de belangen van Iran" (*NRC/H'blad* 25-10-1985).

Op 24 oktober meldde het Iraanse persbureau Irna dat president Khamenei zijn goedkeuring aan de ministerslijst had gehecht, met inbegrip van twee nieuwe radicale kandidaten: Gholam Reza Agazadeh (voorheen adviseur in het bureau van de premier) als minister van olie en Ali Akbar Mohtashemi (voormalig ambassadeur in Syrië) als minister van binnenlandse zaken.

Op 28 oktober sprak de Majlis zijn vertrouwen in 22 van de 24 ministers uit, maar twee kandidaat-ministers die reeds deel uitmaakten van het vorige kabinet – Hoseyn Nili-Ahmadabadi (economie en financiën) en Hossein Nili (mijnbouw en metalen) – kregen onvoldoende steun. De 22 goedgekeurde ministers beheerden de volgende portefeuilles:

Buitenlandse zaken – Ali Akbar Velayati; olie – Gholam Reza Agazadeh*; binnenlandse zaken – hojatoleslam Ali Akbar Mohtashemi*; landbouw en plattelandszaken – Abbas Ali Zali; handel – Hassan Abeidi Jafari; energie – Mohammed Taghi Banki*; wegen en transport – Mohammed Saeedi Kya*; Jihad voor wederopbouw – Bizhan Zanganeh; zware industrie – Behzad Nabavi; industrie – Gholam Reza Shafei; huisvesting – Sarquddin Kazeruni; arbeid – Abolqasem Sarhadizadeh; PTT – Mohammed Gharazi (voorheen olie); gezondheid en medisch onderwijs – Ali Reza Marandi; onderijs – Said Kazem Akrami; cultuur en hoger onderwijs – Mohammed Farhadi*; justitie – Hassan Ebrahim Habibi; Islamitische Revolutionaire Garde – Moshen Rafiqdust; voorlichting – hojatoleslam Mohammad Mohammadi Reyshahri; islamitische oriëntatie – Seyyed Mohammed Khatami; organisatie plan en begrotingen – Massoud Zanjani; defensie – kolonel Mohammed Hussein Jalali*.

* = nieuw.

Dit nieuwe kabinet werd op 30 oktober door Ayatollah Khomeini samen met premier Moussavi en president Khamenei in zijn woning in Teheran ontvangen. Hij riep op tot eenheid en zou de regering hebben opgedragen haar nationaliseringsprogramma te matigen. Terwijl reformisten als Moussavi een versterking van de openbare sector voorstonden, wilden conservatieven als Khamenei juist de particuliere sector bevorderen (Reuter 31-10-1985).

De conservatieven betoogden dat de ideologie van de reformisten socialistisch van toon was en daarom on-islamitisch. De reformisten wilden prioriteit toekennen aan een verbetering van de positie van de „Mostafazin" of armen. Zij waren, aldus de Financial Times (26-10-1985) voorstander van radicale landhervorming

De nieuwe minister van defensie, Mohammed Hussein Jalali, kreeg op 28 oktober 1985 het vertrouwen van het parlement met 195 stemmen. Hij was voorheen commandant van de luchtmacht.

verdere confiscatie van eigendommen en de oprichting van grote staatsorganisaties in strategische sectoren van de economie.

Het meningsverschil had tot een betrekkelijk open debat in de Iraanse pers beleid, waarbij de Islamitische Republiek (het orgaan van de regeringspartij) er bij de president op had aangedrongen ,,pogingen te weerstaan om een coalitieregering te benoemen met vertegenwoordigers van de bezittende klasse".

Aanwijzing Montazeri tot opvolger Khomeini

Op 23 november 1985 werd in Teheran bekendgemaakt dat de raad van deskundigen, die op 10 december 1982 was gekozen om de opvolging van Ayatollah Khomeini in zijn hoedanigheid van ,,gids van de revolutie" te regelen (pag. 93-1983), een besluit had genomen. De raad had tijdens een zitting in de provinciestad Qazvin, die op 9 november was begonnen volgens het dagblad Kajhan, Ayatollah Hossein Ali Montazeri (63) aangewezen tot toekomstige opvolger van Ayatollah Khomeini.

Het bericht kreeg opvallend weinig aandacht in de Iraanse media. Alleen de parlementsvoorzitter, hojatoleslam Hashemi Ali Akbar Rafsanjani, stelde de kwestie in het openbaar aan de orde, aldus Le Monde (3-12-1985), maar hij voegde daaraan toe dat de beslissing van de raad van deskundigen ,,althans voor het moment" niet voor het publiek had moeten worden onthuld. Volgens Le Monde zou het bericht zijn uitgelekt door een indiscretie van hojatoleslam Barikbin, imam uit Qazvin en lid van de raad van deskundigen.

In een door radio-Teheran op 17 december uitgezonden communiqué verklaarde Ayatollah Montazeri voor een ,,voldongen feit" te zijn gesteld dat ,,tegen mijn diepste gevoelens indruist". Hij verzocht de raad van deskundigen ,,op zijn besluit terug te komen", terwijl hij wees op ,,het bestaan van andere grote religieuze leiders". DPA (22-12-1985)maakte melding van een protestmars in Qom tegen de proclamatie van de toekomstige opvolger van Khomeini; het initiatief daartoe zou zijn uitgegaan van Ayatollah Sadeq Ruhani, die de achtste plaats in de hiërarchie van de Iraanse sjiitische leiders inneemt.

Samad Hafezi, medewerker van oppositionele ex-premier Ali Amini, schreef in *NRC/H'blad* (14-1-1986) o.m.:

„Tal van machtige religieuze leiders zullen Ayatollah Montazeri diens leiderschap betwisten. Zelfs Ayatollah Khomeini's positie als Vali Fagih, regerend Ayatollah, werd aangevochten toen hij er op het toppunt van zijn populariteit van werd beticht dat hij te dictatoriaal was en de beginselen van de Islam in gevaar bracht. Ayatollah Khomeini dankt zijn leidersrol deels aan de bijzondere omstandigheden ten tijde van de revolutie en deels aan zijn bereidheid de oppositie met brute kracht tot zwijgen te brengen. Desondanks bestaat er een geducht en groeiend verzet tegen het beginsel van de Velayat Fagih, de idee dat het land moet worden geregeerd door een opperste aanvoerder – vrijwel niemand in het land is thans nog voorstander van dit principe.

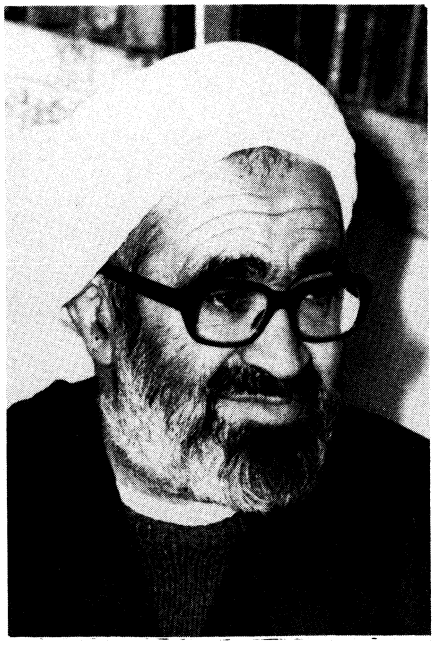
Ayatollah Khomeini ontleent een zeker deel van zijn legitimiteit als leider aan zijn status van Marja Taqlid, ofwel Bron van IJver. Volgens de sji'itische traditie wordt een Marja Taqlid gekozen uit Ayatollahs die zich hebben onderscheiden door hun kennis, deugdzaamheid en maatschappelijke verdienste. Komt meer dan één persoon voor de titel in aanmerking, dan wordt hij die een Sayed is, een rechtstreekse afstammeling van Mohammed, gekozen. Ook een goed voorkomen is nog een bepalende factor.

Ayatollah Montazeri voldoet aan geen van deze eisen. Hij staat niet bekend om zijn grote intel-

lect, noch is hij een echte Ayatollah. Ayatollah Khomeini noemt hem altijd een Hojatoleslam, een titel beneden die van Ayatollah.
Er zijn in Iran op het ogenblik vele Marja Taqlids die eerder voor de positie van leider in aanmerking komen dan Ayatollah Montazeri. Onder hen bevinden zich de Ayatollahs Abolghassem Khoi, Hassan Qomi en Kazem Shariat-Madari. allen tegenstanders van het regime. Onder de voorstanders zijn Shahaboidini Najafi Marashi en Mohammed Reza Golpayeghani.
Zelfs Ayatollah Khomeini's titel van Marja Taqlid is niet onaantastbaar: veel religieuze leiders hebben erop gewezen dat hem deze titel n het begin var. de jaren zestig is verleend door Ayatollah Shariat-Madari om zo te voorkomen dat hij gevangen zou worden gezet en wellicht ter dood gebracht als oppositie-activist tijdens het bewind van wijlen de Sjah.
Ayatollah Montazeri's leiderschap zou ook worden aangevochten door de zoon van Ayatollah Khomeini, Sayed Ahmad Khomeini en diens aanhangers. Deze groep bezit een bevoorrechte positie en heeft er belang bij die althans ten dele te behouden. Ahmad Khomeini treedt op als zijn vaders secretaris en speelt een sleutelrol in de dagelijkse staatsaangelegenheden. Hij beschikt over een grote troep gewapende aanhangers en heeft zijn volgelingen op sleutelposities benoemd. Als Ayatollah Montazeri Ayatollah Khomeini opvolgt, kan er heel wel een botsing volgen tussen Ahmad Khomeini en Mehdi Hashemi, de rechterhand van Ayatollah Montazeri..."

Benoeming twee nieuwe ministers bekrachtigd

Op 5 januari 1986 keurde het parlement met grote meerderheid de benoeming van twee nieuwe ministers goed die door premier Moussavi voor de sinds oktober 1985 vakante posten waren voorgedragen. De portefeuille van economie en financiën werd toevertrouwd aan Mohammed Javad Iravani (32), terwijl die van mijnbouw en metalen werd opgedragen aan Mohammed Reza Ayatollahi (36).
Ali Reza Moayeri was medio december 1985 benoemd tot de (niet-kabinet) post van vice-premier.

Ayatollah Hossein Ali Montazeri.

Ayatollah *Shariat-Madari* overleden

Ayatollah Mohammed Kazem Shariat-Madari, een van de vijf groot-Ayatollahs (zie pag. 93/3-1983), overleed op 3 april 1986 in een hospitaal te Teheran.

Shariat-Madari werd in Tabriz, de hoofdstad van Azerbeidjan, geboren in 1900, 1904 of 1905. Aanvankelijk studeerde hij in de heilige stad Najaf (Irak), maar in 1924 trok hij naar de Iraanse heilige stad Qom waar hij samen met de latere Ayatollah Khomeini studeerde en de theologische scholen in die stad tot nieuw leven wekte. Hij zou Khomeini naar verluidt hebben helpen te ontkomen aan gerechtelijke vervolging na de rellen van 1963, die gericht waren tegen het landhervormingsprogramma van de sjah. Tijdens de 16-jarige ballingschap van Khomeini droeg Shariat-Madari zorg voor de verspreiding van diens pamfletten en verklaringen in Azerbeidjan.
Na Khomeini's terugkeer in Iran (februari 1979) kwamen meningsverschillen tussen beide religieuze leiders aan het licht. Shariat-Madari toonde zich tegenstander van rechtstreekse deelname van de geestelijkheid in de politiek en van Khomeini's Velayat Fagih-concept. Hij boycotte het referendum inzake de nieuwe grondwet in december 1979. maar hij steunde toen niet de opstand van de door hem opgerichte Moslem Revolutionaire Volkspartij (MPRP) in Tabriz tegen de revolutionaire garde van de centrale regering.
Niettemin werd hij in Qom onder huisarrest geplaatst (pag. 94/1-1983) en in april 1982 werd hij ervan beschuldigd op de hoogte te zijn geweest van het vermeende komplot van de vroegere minister van buitenlandse zaken Sadegh Ghotbzadeh (zie pag. 9512 e.v.-1983).
Op 20 april 1982 werd Shariat-Madari van zijn geestelijke titels vervallen verklaard.

Bazargan vormt nieuwe oppositiegroepering. Oproep tot beëindiging oorlog met Irak. Positie Montazeri

Op 5 mei 1986 presenteerde ex-premier Mehdi Bazargan, leider van de oppositionele liberale Vrijheidsbeweging, een nieuwe oppositiegroepering, de Associatie voor de verdediging van de vrijheid en soevereiniteit van de Iraanse natie.
De 20 leden tellende centrale raad van deze eind maart opgerichte Associatie bestond o.m. uit vijf vertegenwoordigers van de Vrijheidsbeweging en zeven leden van Bazargans voorlopige regering (1979), o.w. Ali Ardalan, Assadollah Mobasheri en Hassan Minachi (pag. 75111-1979).
Bazargan onderstreepte op 5 mei dat de Associatie ,,binnen het systeem" opereert, en de islamitische revolutie en de grondwet steunt.

Volgens het manifest van de groep zullen bijeenkomsten worden gehouden en zal materiaal worden gepubliceerd ,,om mensen vertrouwd te maken met hun rechten (...) om te protesteren en collectieve actie te ondernemen in gevallen van schendingen van de rechten van de natie (...) om electorale vrijheden te herstellen (...) om rechten van het individu te verdedigen".
Daarbij werd erop gewezen dat de Islamitische Republiek een economische en sociale crisis doormaakt; gesproken werd van gewelddadigheid, onderdrukking, wetteloosheid en een ongewenste voortzetting van de oorlog tegen Irak. ,,Deze zaken zijn niet het natuurlijke gevolg van revolutie, maar afwijkingen van de oorspronkelijke doelstellingen van de revolutie en inbreuken op de grondwet".

Het feit dat de bijeenkomst van 5 mei niet werd verstoord en dat de autoriteiten niet reageerden was volgens sommige bronnen in Teheran, aldus *Le Monde* (2-5), te danken aan een discrete interventie van Ayatollah Montazeri.
Maar toen Bazargan en enkele aanhangers op 15 mei een bezoek wilden brengen aan de begraafplaats Behest-e-Zahra ten zuiden van Teheran i.v.m. de viering van de 25ste verjaardag van de Vrijheidsbeweging, werden zij door gewapende mannen ontvoerd en gemolesteerd, alvorens zij hun vrijheid herkregen.
Op 24 juli leverde Ayatollah Montazeri tijdens een bijeenkomst met hoofdredacteuren scherpe kritiek op de regering en de revolutionaire garde wegens het beperken van de persoonlijke en politieke vrijheid in het land, aldus de krant Kayhan.
Volgens een andere krant, Jamhuri *Islami*, haalde Montazeri ook uit naar gewapende radicale elementen die de ,,liberalen" niet toestonden hun ideeën te uiten, hoewel dezen de Islamitische Republiek trouw waren.
Zeer onlangs. aldus Le Monde (21-9), verlangde Montazeri van de Iraanse leiders dat zij ,,met meer soepelheid" zouden optreden jegens het volk en dat zij ,,het recht op meningsverschil" zouden tolereren.
Op 25 september meldde Le Monde dat Bazargan en zijn vrienden in Teheran verscheidene duizenden exemplaren hadden verspreid van een boodschap die zij op 27 augustus aan de ,,Gidsvan de Revolutie" (imam Khomeini) hadden gericht. Daarin werd deze verzocht onverwijld een eind te maken aan de oorlog tegen Irak, omdat deze bezig was uit te lopen op ,,de totale vernietiging van al onze menselijke en economische bronnen".

Kort na de herovering van Khorramchar door de Iraanse troepen in mei 1982 zou parlementsvoorzitter Rafsanjani in een privé-ontmoeting hebben verzekerd dat Khomeini vijandig stond tegenover elke gedachte om Irak binnen te vallen. Maar Bazargan en zijn vrienden verklaarden tegen de ,,Gids van de Revolutie": ,,Kort daarop bent U van mening veranderd en hebt U onze legitieme verdedigingsstrijd getransformeerd in een wrekende agressie, wat strijdig is met de letter van de Koran". Het is ,,duidelijk dat U alleen de beslissing tot voortzetting van de oorlog handhaaft. Dat is dictatuur, despotisme, strijdig met de Islam. de Koran en de Constitutie die Uzelf hebt uitgewerkt. U bent niet onfeilbaar (...) Bijgevolg vraagt de Vrijheidsbeweging U het volk te raadplegen over het probleem van de oorlog en de langs legale weg aan-

gewezen verantwoordelijken (...) hun advies te laten geven. Dat is Uw plicht volgens artikel 2 van de grondwet..."

Le Monde (7-10) schreef dat de Vrijheidsbeweging zojuist een boodschap aan president Khamenei had gericht dat haar leden met de dood werden bedreigd. Brieven met dergelijke dreigementen zouden afkomstig zijn van de groep van hezbollahs van de afgevaardigde Hadi Gaafari.

Ontvoering en vrijlating Syrische diplomaat

Op 2 oktober 's avonds werd de Syrische zaakgelastigde in Teheran, Ayad al-Mahmoud. door onbekenden ontvoerd. De volgende avond werd hij vrijgelaten. Hoewel Mahmoud zelf verklaarde niet te weten wie zijn ontvoerders waren en de Iraanse media berichtten dat imperialistische agenten (CIA) achter de ontvoering zaten, werd op 4 oktober in Teheran gemeld dat Mahmoud door leden van de Iraanse zedenpolitie was gearresteerd wegens dronkenschap in gezelschap van vrouwen (The Times 6-10)
Later werd de organisatie van Mehdi Hashemi (zie hieronder) voor de ontvoering van Mahmoud verantwoordelijk gesteld.

Arrestatie aanhangers Montazeri

Slechts enkele dagen na de vrijlating van de Syrische diplomaat werd Mehdi Hashemi gearresteerd, de leider van de Islamitische Bevrijdingsbeweging (ILM), een niet-officieel orgaan belast met de ,,internationale brigades van de islamitische revolutie". Mehdi Hashemi was tevens een broer van de schoonzoon van Ayatollah Montazeri, Hadi Hashemi. Deze Hadi Hashemi werd de volgende dag gearresteerd, aldus Le Monde (25-10).
Daarop zou Ayatollah Khomeini op 18 oktober Montazeri naar Teheran hebben ontboden om met hem over deze zaak te spreken, aldus mededelingen van de Iraanse oppositie. Montazeri zou bij die gelegenheid zijn ontslag als ,,opvolger" van de imam hebben ingediend.
Op 27 oktober maakte radio Teheran voor het eerst melding van de arrestaties. In een boodschap aan Khomeini beschuldigde minister Mohammed Mohammadi Reyshahri de gearresteerde personen – grotendeels behorend tot de ILM – van ,,moorden begaan vóór en na de revolutie, ontvoeringen, illegale opslag van wapens en staatsdocumenten, vervaardiging van valse papieren, clandestiene operaties en pogingen in het land verdeeldheid te zaaien". Mehdi Hashemi en enkele van zijn vrienden werden er tevens van beschuldigd voor de SAVAK – de geheime politie van de sjah – te hebben gewerkt. In zijn antwoord stelde Khomeini dat de ,,verdenkingen" die tot de arrestatie van Mehdi Hashemi en zijn groep hadden geleid gerechtvaardigd waren en dat de minister ,,volmacht" had om allen te vervolgen ,,die zijn gearresteerd en kunnen worden gearresteerd in deze affaire, teneinde de veiligheid van het land en de islam te handhaven".
Op 6 november meldde Le Monde dat naar schatting enkele honderden functionarissen in de regio Isfahan waren gearresteerd, de bakermat van Montazeri.
Inmiddels had premier Moussavi in een TV-toespraak tot de natie op 29 oktober bekendgemaakt dat een komplot van ,,vijanden van de revolutie" was verijdeld dat ten doel had een compromis-vrede met Irak te sluiten.
Waarnemers brachten de affaire in verband met een machtsstrijd tussen de aanhangers van Ayatollah Montazeri en parlementsvoorzitter Rafsanjani.

ISRAËL

ROTATIE VOLTOOID. VERTROUWEN VOOR KABINET-SHAMIR. BELEIDSVERKLARING. INWIJDING NIEUWE NEDERZETTING

Nadat de beoogde beëdiging van premier Yitzhak Shamir (71) en zijn nieuwe kabinet door meningsverschillen tussen de coalitiepartners Arbeiderspartij en Likoed op 14 oktober geen doorgang had gevonden (pag. 673/2), bereikten de beide partijleiders, Shimon Peres en Shamir op 17 oktober overeenstemming. Nog dezelfde dag belastte president Chaim Herzog Likoed-leider Shamir met de vorming van een nieuwe regering.
Op 20 oktober stelde Shamir zijn kabinet aan de Knesset voor. Vergeleken met het aftredende kabinet-Peres waren er twee wijzigingen: Mordechai Gur (Arbeiders-partij), die niet onder Shamir wilde dienen wegens diens rol in de Shin Bet-affaire (pag. 702 e.v.), werd als minister van gezondheid vervangen door mevr. Shoshana Arbeli-Almoslino (59), die tot de "haviken" binnen de Arbeiderspartij wordt gerekend; en de door Peres tot aftreden gedwongen Yitzhak Modai (pag. 675/1) keerde in het kabinet terug als minister zonder portefeuille (Likoed-Liberaal).
De taakverdeling van de overige 23 kabinetsleden was als volgt:

Premier – Yitzhak Shamir (Likoed-Heroet); vice-premier en minister van buitenlandse zaken – Shimon Peres (Arbeiderspartij/AP); vice-premier en minister van woningbouw en huisvesting – David Levi (Likoed-Heroet); vice-premier en minister van onderwijs en cultuur - Yitzhak Navon (AP); defensie – Yitzhak Rabin (AP); financien – Moshe Nissim (Likoed-Liberaal); handel en industrie – Ariel Sharon (Likoed-Heroet); economische planning – Gad Yaacobi (AP); landbouw – Aryeh Nehamkin (AP); transport – Chaim Corfu (Likoed-Heroet); justitie en toerisme – Avraham Sharir (Likoed-Liberaal); energie en infrastructuur – Moshe Shahal (AP); telecommunicatie – Amnon Rubinstein (Shinui); binnenlandse zaken – Yitzhak Peretz (Shas); politie – Chaim Bar-Lev (AP); immigratie en integratie – Yaakov Tsur (AP); arbeid en sociale zaken – Moshe Katzav (Likoed-Heroet): wetenschap en ontwikkeling – Gideon Patt (Likoed-Liberaal); religieuze zaken – Zevulun Hammer (Nationale Religieuze Partij); ministers zonder portefeuille – Moshe Arens (Likoed-Heroet), Yigal Horowitz (Ometz), Josef Shapira (Morasha) en Ezer Weizman (Yachad).
Niet alleen had Peres in moeten stemmen met de terugkeer van Modai, ook moest hij aanvaarden dat de behandeling van de zaken betreffende de Arabische bevolking in Israël door Moshe Arens van Ezer Weizman werd overgenomen.
Voorts slaagde hij er niet in een post voor zijn vroegere kabinetssecretaris Yossi Beilin te vinden. Een poging om deze tot ambassadeur in Washington te benoemen mislukte, omdat de huidige ambassadeur Meir Rosenne nog zeven maanden op zijn post blijft. Een voorstel om Beilin onderminister van buitenlandse zaken te maken stuitte op juridische bezwaren, omdat hij geen lid van de Knesset is. Vervolgens wenste Peres Beilin als "politiek directeur-generaal" van het ministerie van buitenlandse zaken, maar daartegen maakte de nieuwe directeur-generaal van dit departement, Avraham Tamir, bezwaar (The Times 22-10). Tamir, tevoren directeur-generaal van het bureau van de premier, was Peres naar het ministerie van buitenlandse zaken gevolgd, waar hij David Kimche (directeur-generaal sinds 1980) verving.

Bij de voorstelling van zijn kabinet in de Knesset legde Shamir op 20 okt. een verklaring af over het toekomstige beleid. De nieuwe premier sprak consequent over het "land van Israël" (Eretz-Israël), waarmee Israël met inbegrip van de Westelijke Jordaanoever

Yitzhak Shamir (l.) en Shimon Peres op 20 oktober in de Knesset.

en de Gazastrook wordt bedoeld. Hij beklemtoonde de grote waarde van nederzettingen in alle delen van het "land van Israël". Wel voegde hij daaraan toe dat de nederzettingenpolitiek overeenkomstig het coalitie-akkoord met de Arbeiderspartij zou worden uitgevoerd. Van de vijf uit zes nederzettingen die krachtens dit akkoord zouden worden gesticht, waren er echter slechts drie tot stand gekomen, aldus The *Times* (23-10).
Shamir deed een beroep op Jordanië op basis van de akkoorden van Camp David rechtstreeks vredesoverleg met Israël zonder voorwaaden vooraf te voeren *(NRC/H'blad* 20-10). Israël wilde vanuit een sterke positie naar een vreedzame oplossing van het Midden-Oosten-conflict streven, maar een internationaal forum kon geen vervanging voor rechtstreekse onderhandelingen met de Arabieren vormen. (Peres had zich positief uitgelaten over zo'n forum als tussenfase.) Van een Palestijnse staat kon, evenmin als van onderhandelingen met de "terreurorganisatie PLO", sprake zijn, aldus Shamir.
De premier wenste de Palestijnen onder Israëlisch bestuur "een leven van waardigheid en ... vreedzame coëxistentie met hun joodse buren" toe. Maar een hun te verlenen lokale autonomie was afhankelijk van een "absolute breuk met de diverse terroristische organisaties".

Israëls economie moest volgens de premier niet alleen gebaseerd zijn op solide economische beginselen, maar ook op "zionistische waarden". Een zionistische economie zou naast het scheppen van een hogere levensstandaard tevens de zwakkere leden van de samenleving beschermen door het terugdringen van de werkloosheid en het verminderen van de ongelijkheid in de maatschappij. Het inflatiepeil moest verder omlaag en de economie moest worden gestabiliseerd om een economische groei te garanderen. Daartoe moest het belastingstelsel worden veranderd, waarbij de volgens Shamir te hoge belastingen moesten worden verlaagd.

Na een ritueel debat van zes uur, aldus ***Le*** Monde (22-10), verwierf de regering-Shamir het vertrouwen van de Knesset met 82 tegen 17 stemmen bij 3 onthoudingen. Deze stemonthoudingen waren afkomstig uit de regeringscoalitie: Chaim Ramon en Abdel Wahab Darousha van de Arbeiderspartij alsmede Mordechai Virshubsky van de Shinui.
Nadat Shamir vervolgens op 20 okt. 's middags tot premier was beëdigd, wijdde hij de volgende dag een nieuwe nederzetting op de Westelijke Jordaanoever in, Kochav Yair. Deze nederzetting ontleende zijn naam aan Avraham "Yair" Stern, de oprichter (in 1939) en leider van de anti-Britse Lohamei Heroet Israël (Strijders voor de bevrijding van Eretz-Israël) of Lehi, die in febr. 1942 door de Britten werd doodgeschoten. Shamir werd zijn opvolger (zie biografie pag. 657/2-1983). Bij die plechtigheid op 21 okt. bracht Shamir een gesprek in herinnering dal hij met Yair Stern kort voor diens dood had gevoerd. "Yair wilde dat joods Eretz-Israël een dominerende positie in het Midden-Oosten zou innemen. We hebben dat doel bijna bereikt. We zijn de toonaangevende mogendheid in het Midden-Oosten. We willen de eerste zijn in een vreedzaam Midden-Oosten dat alle inwoners en landen voorspoed biedt."

Volgens The Times (23-10) wonen thans ca. 60.000 joodse kolonisten op de Westelijke Jordaanoever; hun aantal was in twee jaar met 40% toegenomen. Omstreeks driekwart van deze kolonisten woont betrekkelijk dicht bij Jeruzalem of Tel Aviv (een autorit van 30 tot 40 minuten), waar 80% van hen zijn werk heeft. Van de 104 joodse nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever, aldus Le Monde (3-12-'85), tellen 66 minder dan 200 inwoners; slechts één – Kiryat-Arba – herbergt meer dan 5.000 mensen. Deze cijfers hebben geen betrekking op de joodse wijken die rond Arabisch Oost-Jeruzalem zijn verrezen; daar woonden eind 1983 ca. 90.000 Israëliërs.

LAAGSTE AANTAL IMMIGRANTEN SINDS 1948. GEBOORTENCIJFERS

In 1985 arriveerden in Israël 11.298 immigranten. Dit aantal betekende een daling van 41% ten opzichte van 1984 en was tevens het laagste sinds de stichting van de joodse staat in 1948. De grootste groep immigranten kwam in 1985 uit Ethiopië, 2.035 zwarte joden (falasha's). Van de Oosteuropese immigranten (2.343) leverden de joden uit Roemenië (1.330) het grootste contingent. Van de 1.140 joden die uit de Sowjet-Unie mochten vertrekken, ging 70% naar familieleden en vrienden in West-Europa, Canada en de Verenigde Staten; slechts 345 vestigden zich in Israël.
De immigrantencijfers over de eerste vier maanden van 1986 toonden een daling van 46% ten opzichte van dezelfde periode in 1985, aldus op 27 mei in Jeruzalem gepubliceerde officiële gegevens. Er arriveerden slechts 900 immigranten alsmede 1.500 personen met voorlopige verblijfsplannen.
In 1985 nam de totale bevolking van Israël met 1,7% toe tot 4,27 mln. In dat jaar verlieten 17.400 Israëliërs hun land. In 1984 besloten ongeveer 15.000 Israëliërs elders een nieuw bestaan op te bouwen.

Op 11 mei 1986 besprak het Israëlische kabinet de demografische problematiek in Israël aan de hand van een rapport, dat was uitgebracht door professor Roberto Bacchi, de leider van de afdeling statistiek aan de Hebreeuwse universiteit te Jeruzalem.
De huidige bevolking van Israël werd geschat op 4,26 mln, waarvan 3,51 mln joden en 0,75 mln Arabieren. In de bezette gebieden woonden nog eens 1,3 mln Arabieren.
In Israël en de bezette gebieden samen worden volgens dit rapport per jaar 60.000 Arabische en 50.000 joodse kinderen geboren. Rekening houdend met de immigratiecijfers berekende prof. Bacchi dat er in dit gebied tegen het jaar 2000 omstreeks 4,1 mln joden en 3,1 mln Arabieren zullen wonen. Van die Arabieren (43% van het totaal) zouden 1,2 mln staatsburgers van Israël zijn, terwijl 1,9 mln Palestijnen uit de bezette gebieden zouden zijn. Indien de bezette gebieden dan niet zijn afgestoten, zal Israël in het eerste deel van de 21ste eeuw een bi-nationale staat worden met een Arabisch-Palestijnse meerderheid.
Tijdens het debat in het kabinet bepleitte de minister van religieuze zaken, Yosef Burg, voor wetgeving om de 20.000 abortussen per jaar onder joodse vrouwen te stoppen. Zonder die abortussen zou het joodse geboortecijfer het Arabische overtreffen, aldus Burg. Zijn collega op binnenlandse zaken, Yitzhak Peretz, stelde dat de cijfers aantoonden dat de christelijke missionarissen een gevaar vormden. Ontmoetingen tussen joodse en Arabische kinderen moesten worden belemmerd, omdat die assimilatie bevorderden.

In dit verband had het religieuze dagblad Hatsofeh eind februari 1986 bericht dat er sinds de stichting van de staat Israël in 1948 meer dan 2.000 huwelijken tussen joden en Arabieren waren gesloten, voor het merendeel tussen joodse vrouwen en Arabische mannen. Ongeveer duizend van deze jodinnen waren tot de islam overgegaan. De status van ca. 10.000 kinderen uit deze gemengde huwelijken was volgens Hatsofeh „onduidelijk": Volgens de Israëlische wet is een kind van een joodse moeder een jood, terwijl volgens de islam het kind tot de religie van de vader behoort.

Met het oog op de immigratie was ook de ontwikkeling van de joden in de diaspora (d.w.z. buiten Israël) zorgwekkend. Deze 9,5 mln joden nu zullen tegen het eind van de 20ste eeuw tot 8 mln zijn geslonken door dalende geboortecijfers, gemengde huwelijken en secularisatie. Over 40 jaar zou dit aantal tot 6 mln zijn gedaald.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

ASPECTEN VAN DE GOLFOORLOG

Terwijl de Amerikaans-Israëlische wapenleveranties (pag. 785 e.v.) aan Iran zowel in de drie betrokken staten als daarbuiten tot de nodige opschudding hebben geleid, is de zogeheten Golfoorlog tussen Irak en Iran ook in zijn zevende jaar nog onbeslist. De van tijd tot tijd oplaaiende strijd te land voltrekt zich vrijwel geheel op Iraaks grondgebied. De oorlog vanuit de lucht, gevoerd tegen civiele en economische doelen, treft vooral Iran, maar ook Irak en de internationale scheepvaart in de Golf.

Nadat Iran op 11 maart 1985 's avonds een lang verwacht offensief aan het zuidelijk front onder de naam operatie-Badr was begonnen om de strategische hoofdweg van Bagdad naar Basra af te snijden, bleek op 18 maart 1985 dat Irak dit offensief tot staan had gebracht (zie pag. 209/3-'85).

In juli 1985 scheen Irak er eveneens in te zijn geslaagd een Iraans offensief in het bergachtige noord-oosten (Koerdistan) te hebben afgeslagen, maar bij een volgende opmars van Iraanse troepen medio september 1985 moesten de Iraakse troepen terrein prijsgeven.

Op 9 febr. 1986 doorbraken Iraanse troepen de Iraakse verdedigingslinies rond de haven en voormalige olieterminal van Al Faw (Fao). Zij veroverden Al Faw en gebied ten noorden daarvan en wisten het schiereiland, ondanks Iraakse tegenoffensieven, in handen te houden.

Eind mei boekten Iraakse troepen beperkte terreinwinst in de centrale sector. Zij bezetten op 17 mei de Iraanse grensstad Mehran - de eerste sinds hun terugtrekking uit Iran in juni 1982 -, maar moesten die na een nieuw Iraanse offensief, ,,Kerbala 1'', op 1 juli weer ontruimen.

Hoewel Iraanse troepen bij diverse volgende operaties enige terreinwinst boekten, bleef een grote doorbraak uit en laat het door Teheran reeds enkele keren aangekondigde ,,laatste offensief'' nog op zich wachten (situatie begin december 1986).

Hieronder volgt een overzicht van diverse aspecten van de strijd sinds eind maart 1985.

Stedenoorlog. Luchtaanvallen op burgerdoelen (maart 1985 tot april 1986)

Op 24 maart 1985 kondigde Iran eenzijdig een pauze in de ,,stedenoorlog'' af, d.w.z. een stopzetting van de aanvallen op Iraakse burgerdoelen, omdat Irak de voorgaande 24 uur geen Iraanse burgerdoelen of schepen had aangevallen. Maar tegelijk waarschuwde Iran dat de strijd ,,met volle kracht'' zou worden hervat als Irak opnieuw steden aan de grens of landinwaarts, schepen in de Golf of de burgerluchtvaart zou aanvallen.

Maar slechts enkele uren na deze bekendmaking werden twee tankers, Volere (Italië) en Eastern Star (Malta), door Iraakse raketaanvallen in de buurt van Kharg beschadigd.

Als vergelding vuurde Iran naar eigen zeggen op 25 maart een raket op het centrum van Bagdad af. Dit was de vijfde door Iran gemelde raketaanval op de Iraakse hoofdstad, en de eerste die, zij het indirect, door Irak werd bevestigd. (De Iraakse regering had eerder verklaard dat de explosies in Bagdad het gevolg waren van door saboteurs geplaatste explosieven). Een Iraakse woordvoerder stelde dat de Iraakse bombardementen op Teheran en Kashan, welke op 25 maart waren uitgevoerd tegelijk met aanvallen op 12 andere Iraanse steden, ,,het antwoord vormden op de aanval op Bagdad en andere steden''.

Op 26 maart voerde Irak luchtaanvallen uit op Hamadan, Kermanshah en Teheran. Op 27 maart meldde Irak luchtaanvallen op Qazvin, Kashan en Teheran; volgens het Iraanse dagblad Kayhan (28-3-'85) werden bij deze aanval op Teheran alleen al 35 mensen gedood en 200 gewond. Iran reageerde met een hervatting van het bombardement op de Zuidiraakse stad Basra. Tevens meldde Iran op 27 maart een zesde raket op Bagdad te hebben afgeschoten.

Op 28 maart, toen de Iraakse luchtmacht Teheran en acht andere Iraanse steden bombardeerde, verklaarde de Iraakse pesident Saddam Hoessein dat Irak zijn aanvallen zou voortzetten tot Iran instemt met vredesonderhandelingen. Voor het eerst erkende hij dat Iraakse steden door raketten waren getroffen: ,,Sommige Arabische verraders hebben de Iraniërs raketten gegeven om Bagdad en Kirkoek te treffen in de hoop het Iraakse volk te terroriseren ... Zij zullen (daarvoor) een hoge prijs betalen...'' Volgens militaire waarnemers betrof het Scud-B raketten van Sowjet-makelij, die door Libië via Turkije aan Iran waren geleverd, wat onmiddellijk door Turkije werd tegengesproken.

De stedenoorlog duurde, onderbroken door enkele korte pauzes, tot 10 april voort.

Op **31** maart 's morgens meldde Iran twee raketten op Bagdad te hebben afgevuurd; in het centrum van Bagdad werd één explosie geregistreerd, de zevende sinds 14 maart. Enkele uren later voerde de Iraakse luchtmacht aanvallen uit op Teheran en vijf andere Iraanse steden. De Iraanse hoofdstad werd vervolgens op **1** en **3** april door luchtaanvallen getroffen. Op **4** april voerde Irak raketaanvallen uit op de Iraanse steden Bakhtaran (voorheen Kermanshah), Hamadan en Bostan. De Iraanse lucht-

Verwoeste huizen in een zuidelijke woonwijk van Teheran na een Iraakse luchtaanval (26 maart **1985).**

macht bombardeerde daarop drie Iraakse steden: Diyanah, Jassan en Shirvan-Mazin.
Op 5 april werd Bagdad opgeschrikt door een krachtige explosie, kort nadat Iran had gemeld een raket op de stad te hebben afgevuurd uit wraak voor de Iraakse raketaanvallen van de vorige dag. Irak reageerde op 5 april met het afvuren van raketten op drie Iraanse steden (Bakhtaran, Ilam en Shahabad) waarna de volgende nacht en op 6 april door Irak negen raketten op zes Iraanse steden werden afgeschoten (incl. Dezful, Nahavand en Ramhormoz) en de Iraanse hoofdstad Teheran opnieuw werd gebombardeerd. Iran reageerde met een luchtaanval op Ranya
Een bezoek van de secretaris-generaal van de VN, Javier Perez de Cuellar, aan Teheran (7 april) en Bagdad (8 april) leidde tot een de facto bestand.
Maar nauwelijks twee uur na het vertrek van Perez de Cuellar uit Bagdad, voerde de Iraakse luchtmacht op 9 april luchtaanvallen uit op twee Iraanse grenssteden (Gilan-Gharb en Sare-Pole-Zahab! en bestookte de Iraakse artillerie de Iraanse steden Sardasht en Abadan. De Iraanse artillerie beschoot drie Iraakse steden (Qurna, Shahabi en Guman).

Op 10 april 1985 trad een onaangekondigde pauze in de stedenoorlog in. Daaraan kwam op 21 mei een einde, toen Irak de luchtaanvallen op burgerdoelen hervatte met bombardementen op industriële installaties bij Ahwaz, Dezful en Khorramabad. Op 25 mei werden de Iraakse luchtaanvallen tot woongebieden uitgebreid.

M.i.v. 15 juni werden deze aanvallen door Irak voor een periode van 14 dagen gestaakt om Iran de gelegenheid te geven over een Iraaks voorstel na te denken dat o.a. inhield: een algemeen staakt-het-vuren, wederzijds troepenterugtrekking tot internationaal erkende grenzen, uitwisseling van krijgsgevangenen en een afspraak om onderhandelingen over een vredesverdrag te beginnen.
Weliswaar werd dit op 14 juni door de Iraakse president Saddam Hoessein voorgestelde moratorium op 17 juni door de Iraanse premier Mir Hossein Moussavi verworpen, maar dit leidde niet tot een hervatting van de ,,stedenoorlog".

De Iraakse aanvallen van 21 mei waren bedoeld als straf, omdat Iran een Iraaks aanbod voor een staakt-het-vuren tijdens de islamitische vastenmaand Ramadan had verworpen, zo werd in Bagdad verklaard.

Op 22 mei beantwoordde Iran de Iraakse actie met een luchtaanval op een elektriciteitscentrale in de stad Dukan.
In de nacht van 25 op 26 mei hervatte de Iraakse luchtmacht de bombardementen op Teheran om de ,,slechte en agressieve trend in Iran" af te straffen. Als uiting daarvan werd de ,,perfide aanslag op het leven van de emir van Koeweit" genoemd, die op 25 mei bij een explosie van een autobom licht gewond raakte (zie onder Koeweit).
Eveneens op 26 mei werden nog zes andere Iraanse steden gebombardeerd, waarna de Iraanse luchtmacht de Zuidiraakse stad Al-Amarah aanviel. Op 27 mei volgden nieuwe luchtaanvallen op Teheran, waarop Iran doelen in vijf Iraakse steden bombardeerde, en de artilleriebeschieting van Basra hervatte.
Op 28 mei meldde Iran een raket op het centrum

(FAZ 5-7-1985)

van Bagdad te hebben afgevuurd, waar toen een hevige explosie werd geregistreerd. Diezelfde dag bestookte de Iraakse luchtmacht zes Iraanse steden bij de grens.
In de nacht van 28 op 29 mei voerde de Iraakse luchtmacht zijn achtste en negende aanval op de Iraanse hoofdstad uit sinds 25 mei. Volgens officiële Iraanse cijfers waren bij die negen aanvallen 29 doden en 62 gewonden gevallen.
Op 29 mei bombardeerde de Iraakse luchtmacht ook de Noordiraanse stad Tabriz. Toen werd gemeld dat veel inwoners van Teheran hun stad waren ontvlucht voor een schuilplaats in de beter door luchtafweer beschermde voorsteden zoals Jamran (de woonplaats van Ayatollah Khomeini), terwijl andere bewoners elke avond de stadverlietenvoor een overnachting op het platteland.
Op 31 mei vond de 10de luchtaanval op Teheran plaats; op 1 en 2 juni volgden nog drie aanvallen. Op 1 juni 's avonds werd Bagdad opnieuw door een Iraanse raket getroffen. Volgens Iran voerde de Iraakse luchtmacht op 2 juni ook een bombardement uit op de stad Ilam.
De Iraakse aanval op Teheran van 2 juni vlak voor middernacht werd als een van de zwaarste gekenmerkt. Vooral de noordelijke buitenwijk Gishe zou zwaar zijn getroffen. Minstens 36 burgers werden gedood, aldus The Times (4-6-'85). Volgens dit blad waren er in maart-april 1985 in totaal 13 luchtaanvallen op de Iraanse hoofdstad geweest. Thans waren dit 13 per week, soms 3 per dag
Op 5, 6 en 7 juni voerde de Iraakse luchtmacht verdere nachtelijke bombardementen uit op Teheran (tot een totaal van 22 sinds 25/26 mei).
Op 8 juni werd de Iraanse hoofdstad in tegenstelling tot de gewoonte in de middag door een Iraakse luchtaanval opgeschrikt; over slachtoffers werden geen mededelingen gedaan. Wel meldde het Iraanse persbureau Irna dat bij een Iraakse luchtaanval op een Koerdisch vluchtelingenkamp in het noordwesten van Irnn zeker 78 mensen zouden zijn gedood en meer dan 120 gewond zijn geraakt. Voorts berichtte Irna dat Iraanse gevechtsvliegtuigen de Iraakse luchtmachtbasis Al-Rashid bij Bagdad hadden aangevallen, maar dit werd door Irak ontkend; volgens de Financial Times (8-6-'85) had Iran twee raketten op Bagdad afgevuurd.
Op 10 juni bombardeerde de Iraakse luchtmacht vijf Iraanse steden (w.o. Abadan en Ilam), terwijl Iran opnieuw een raket op Bagdad afvuurde. Op 11, 12 en 13 juni werden nieuwe aanvallen op Teheran gemeld alsmede op acht andere Iraanse steden (w.o. Abadan), terwijl radio-Teheran berichtte over artillerieen raketbeschietingen van 17 Iraakse grenssteden sinds de morgen van 11 juni; de Iraakse havenstad Basra zou na 17 dagen aanhoudend artillerievuur op een ,,spookstad"lijken, aldus radio-Teheran.
Nadat Irak naar eigen zeggen op 14 juni luchtaanvallen op Teheran, Qazvin en Isfahan had uitgevoerd en negen andere Iraanse steden met raketten had bestookt, kondigde de Iraakse president Saddam Hoessein nog diezelfde dag een bestand van 14 dagen in de stedenoorlog af.

Op 30 juni 1985 kondigde Irak het

einde van het moratorium aan en op 1 juli hervatte het zijn luchtaanvallen op burgerdoelen met een actie tegen een Koerdisch vluchtelingenkamp bij Ziveh. Maar van geregelde bombardementen was vooralsnog geen sprake. Pas vanaf eind oktober nam de intensiteit toe en toen waren de aanvallen op specifieke doelen gericht.

Zo was er sprake van Iraakse luchtaanvallen op het radio- en televisiestation in Ilam (29okt.)en op industriële centra in Ahwaz (6 en 14 nov.) alsook van acties tegen Iraanse troepenconcentraties ten oosten van Basra (5,8 en 31 dec.).Op 30 dec. voerde Iran naar eigen zeggen luchtaanvallen uit op Iraakse troepenconcentraties, maar volgens Irak waren deze gericht tegen plaatsen bij Suleimaniya (Noordoost-Irak) en vielen daarbij 24 doden.
Op 7 jan. 1986 meldde Teheran Iraanse luchtaanvallen op een Iraakse legerkazerne in Seyed Sadeq, maar volgens Bagdad werd een 40 km zuidelijker gelegen woonwijk van Suleimaniya getroffen.
Op 27 jan. werd melding gemaakt van een Iraanse luchtaanval op Siddio (Noord-Irak) en op 6 maart van een Iraakse luchtaanval op een Iraans militair kamp bij Ahwaz.

Tankeroorlog (eind maart *1985* tot begin febr. *1986)*

Terwijl de z.g. tankeroorlog in de Golf ook na 24 maart 1985 door beide partijen werd voortgezet, ging Iran er vanaf juni 1985 toe over buitenlandse koopvaardijschepen in de Golf, de Straat van Hormoez en de Golf van Oman aan te houden en op ,,verdachte" lading te onderzoeken, waarbij die lading soms geheel of gedeeltelijk in beslag werd genomen.

De Iraakse aanvallen op tankers en vrachtschepen waren vooral gericht tegen de scheepvaart van en naar Iraanse olieterminals (aanvankelijk vooral Kharg).
De Iraniërs vielen vooral tankers aan in de wateren ten oosten van Qatar en Bahrein, die handel dreven met Iraks bondgenoten aan de Golf. Zij maakten daarbij o.m. gebruik van helikopters die vanaf booreilanden opereerden.
Bij de aanvallen door beide landen op schepen in de Golf werden over het hele jaar 1985 in totaal 46 ,,treffers" door scheepvaartkringen bevestigd tegen 65 in 1984 (zie pag. 212/1-'85). Een Iraakse legerwoordvoerder stelde op 2 jan. 1986 dat de Iraakse luchtmacht in 1985 gevechtsvluchten had uitgevoerd tegen 124 ongeïdentificeerde schepen. In de periode van eind maart 1985 tot begin februari 1986 werden o.m. de volgende acties tegen de internationale scheepvaart in de regio gerneld.

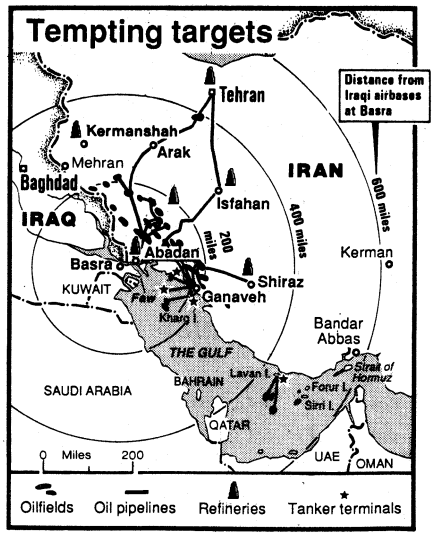
1985
26 maart - Panamees vrachtschip aangevallen in het midden van de Golf, waarschijnlijk door Iran.
1 mei - Turkse tanker Burak aangevallen door Iraakse vliegtuigen in de buurt van Kharg.
29 mei - Westduits vrachtschip ten oosten van Qatar getroffen door een raket bij een waarschijnlijk Iraanse luchtaanval.
1 juni - Panamees containerschip door Iraanse vliegtuigen in brand geschoten; een bemanningslid gedood.
20 juni - Koeweits vrachtschip door Iraanse marine opgebracht (30 mijl buiten de Straat van Hormoez, op weg naar de Golf); op 14 juli vrijgelaten, deel lading in beslag genomen.
9 juli - Turkse tanker M. Vatan bij Kharg door Iraakse raket getroffen.
12 juli - Turkse tanker M. Ceyhan bij Kharg door Iraakse raket in brand geschoten; 143ste aanval sinds sept. 1980
15 aug. - Maltese tanker Torill getroffen door Iraakse raketten bij Kharg.
18 aug. - Belgische tanker Naess Leopard getroffenbij Iraanse luchtaanval op 25 mijl ten oosten van Qatar, waar sinds febr. 1984 al 18 schepen door de Iraanse luchtmacht waren aangevallen.
5 sept. - Koeweits vrachtschip aangehouden door Iraanse marine bij Straat van Hormoez; na te zijn vrijgelaten op 18 sept. in Dubai, deel lading in beslag genomen.
6 sept. - Italiaans vrachtschip door Iraanse marine geënterd en, na inspectie, weer vrijgelaten.
11 sept. - Chinees vrachtschip door Iraanse marine aangehouden; lading in beslag genomen.
13 sept. - Sleepboot van Smit Internationale, Smit-Matsas 1, op 100 km ten noorden van Bahrein door raket van Iraakse vliegtuigen in brand geschoten.
19 sept. - Noordkoreaanse tanker Son Bong getroffen door Iraakse luchtaanval bij Kharg; 2 doden.
Eind sept. - Iran meldt in de voorgaande weken meer dan 40 buitenlandse schepen te hebben doorzocht.
9 okt. - Westduits vrachtschip in de Golf aangevallen door Iraakse vliegtuigen.
18 okt. - Een Frans oorlogsschip belet een Iraans fregat een Frans containerschip bij de Straat van Hormoez op te brengen.
5 nov. - Griekse tanker Canaria zwaar beschadigd door Iraakse luchtaanval.
8 nov. - Nederlandse zeesleper Amsterdam van firma Wijsmuller, met de Canaria op sleeptouw, door Iraanse marine gedwongen naar Bandar Abbas te varen; op 25 nov. vrijgelaten.
15 nov. - Westduits vrachtschip door Iraanse marine bij de Straat van Hormoez opgebracht.
16 nov. - Maltese tanker Koncar door Iraakse vliegtuigen met raketten bestookt en in brand geschoten.
16 nov. - Britse tanker London Team ontsnapt aan enterpoging van Iraanse commando's bij de ingang van de Golf.
8 dec. - Cyprische tanker op weg van Kharg naar Sirri door Iraakse vliegtuigen beschoten.
16 dec. - Cyprische tanker Vulcan ondergaat zelfde lot.

1986
12 jan. - Amerikaans vrachtschip President Taylor door Iraanse marine in internationale waterennet buiten de Golf onderschept en twee uur lang onderzocht. Westduits containerschip na driedaagse Iraanse inspectie vrijgelaten. Ook Brits vrachtschip aangehouden en doorzocht.
19 jan. - Nederlands bevoorradingsschip Smit-Maassluis van Smit-Tak op 130 km ten zuiden van Kharg door Iraakse raket getroffen; één dode.
2 febr. - Maltese tanker Torill opnieuw door Iraakse raketten getroffen; het was een van de zeven door Iran gecharterde tankers voor vervoer van olie van Kharg naar Sirri.
3 febr. - Liberiaanse tanker Noga in zuidelijke deel van de Golf aangevallen waarschijnlijk door de Iraanse luchtmacht.
6 febr. - Cyprische tanker Avocet in zuidelijke deel van de Golf in brand geschoten waarschijnlijk door Iraanse luchtmacht; vier bemanningsleden gedood.
Volgens de verzekeringsmaatschappij Lloyds in Londen was de Avocet het 171ste schip dat sinds mei 1981 door Irak of Iran in de Golf werd aangevallen.

Iraakse aanvallen op olie-installaties (maart *1985* tot febr. *1986).*

In de loop van 1985 voerde Irak enkele incidentele luchtaanvallen uit op het Iraanse eiland Kharg, waar toen de belangrijkste olielaadstations van Iran stonden (o.a. op 25 maart, 30 mei en 3 juni). Voorts ging de Iraakse marine over tot bombardementen op Iraanse olievelden: Cyrus op 20 juli en Nowruz op 3 en 4 augustus. (Op 8 mei 1985 was de oliebrand, die sinds 2 maart 1983 op het veld Nowruz woedde, geblust.).
Op 15 aug. 1985 begon een serie Iraakse luchtaanvallen op het Iraanse eiland Kharg. Tot eind november 1985 vonden volgens Irak 43 "vernietigende" aanvallen plaats. maar volgens onafhankelijke bronnen werd bij de meeste van die aanvallen weinig schade aangericht. Maar er was ook sprake van een aantal effectieve bombardementen, zoals de actie van 15 aug., de tiende aanval (19 sept.) en de elfde (24 sept.). Na deze laatste actie was de capaciteit van de laadinstallaties, aldus zegslieden bij de olie-industrie, verminderd van maximaal 6,5 mln vaten per dag tot 750.000 vaten.
Michael Stein berichtte in *NRC/H'blad (1-10-'85) o.a:*

,,Vanuit Kharg exporteerde Iran ongeveer 90 procent van zijn olie. De inkomsten daaruit, ongeveer 120 miljard gulden, vormen circa 80 procent van het Iraanse regeringsbudget. Een derde hiervan wordt uitgegeven aan de kosten van de oorlog tegen Irak. (...)
Voordat acht van de tien olieverladingspieren op Kharg door de Iraakse vliegtuigen onbruikbaar werden gemaakt, was de Iraanse olie-export reeds geslonken tot 1,6 miljoen vaten per d a g aanzienlijk minder dan de 2,2 miljoen vaten die Iran volgens de afspraken binnen het

(The Economist 27-9-1986)

oliekartel OPEC mocht exporteren. Na de bombardementen daalde de uitvoer tot 750.000 vaten en vervolgens verder tot 600.000 vaten.
Vanuit het eiland Sirri (op 560 kilometer ten zuiden van Kharg en daarmee buiten bereik van de Iraakse luchtmacht) dat in februari 1985 als geïmproviseerd verladstation voor buitenlandse tankers werd ingericht, kan Iran nog wat olie verschepen van de aldaar aanwezige voorraad van 15 miljoen ton.
Bovendien is er nog de mogelijkheid om in Lavan in het zuiden van Iran olie te laden. En vanuit Ganaveh, 20 kilometer ten noordoosten van Kharg op het Iraanse vasteland. worden momenteel diverse pijpleidingen gelegd, richting Kharg doch niet eindigend bij de vaste laadpieren, om het risico te spreiden en daardoor te verminderen.
Iran zal dus in de nabije toekomst nog steeds olie kunnen exporteren, maar vee: minder dan het voor zijn financiële behoeften nodig heeft. (...)
Arabische diplomaten zijn van mening dat de bombardementen op Kharg mede zijn bedoeld om, zonder de prijs te drukken, de Iraakse olie-export in een uitgesproken flauwe markt te bevorderen,
Iran beantwoordde deze uitdaging door op grootscheepse schaal koopvaardijschepen in de golf aan te houden en op oorlogswaren voor Irak te doorzoeken. Daarna volgden de reeds van vroeger daterende dreigementen van de Iraanse leiders om de Straat van Hormoez (de toegang tot de Golf) voor alle olie-exporterende landen in de regio af te sluiten, als Iran zijn eigen olie niet langer kon uitvoeren. En ten slotte dreigde de Iraanse parlementsvoorzitter, Rafsanjani, enkele dagen geleden dat Iran de Iraakse pijpleidingen door Saoedi-Arabië en Turkije zou aanvallen...''

Inmiddels werden ook Iraakse luchtaanvallen op Iraanse olievelden uitgevoerd: Barganshar (12 en 23 okt.), Ardeshir en Sitos (24 okt.).

Op 29 dec. 1985 meldden scheepvaartkringen dat Iran voorbereidingen zou treffen om Kharg te verlaten ten gunste van andere kleinere terminals, zoals Ganaveh in het noorden en Lavan in het zuiden.
Maar Irak zette zijn luchtaanvallen voort zowel op Kharg (o.a. 31 dec. 1985, 10 jan. en 3 febr. 1986) als op Ganaveh, waar op 23 jan. 1986 zware schade werd toegebracht aan het pompstation.
Op 3 febr. meldde Irak een nieuwe aanval op Ganaveh, die kennelijk ten doel had de herstelwerkzaamheden daar te vertragen. Volgens scheepvaartkringen op 30 jan. was de Iraanse olie-export, die weer was toegenomen tot een niveau van 1 mln vaten per dag, na de eerste aanval op Ganaveh gedaald tot 200.000 a 400.000 vaten per dag.

Oorlog te land (maart *1985* tot februari *1986)*

Nadat het Iraanse offensief aan het zuidelijke front, de operatie-Badr, op 18 maart 1985 tot staan was gebracht, heerste tot juni 1985 een betrekkelijke rust aan de diverse fronten.
In de nacht van 14 op 15 juni 1985 lanceerde Iran nar eigen zeggen een offensief in het gebied van de Hawizah-moerassen. Op 16 juni meldde Iran in deze sector van het zuidelijk front meer dan 60 vierkante mijl terreinwinst te hebben geboekt; Iraanse troepen zouden tot binnen 6 km van de hoofdweg Bagdad-Basra zijn opgerukt. Bij deze ''beperkte'' operatie, aangeduid als Qods (Jeruzalem), zouden ''honderden'' Iraakse militairen zijn gedood of gewond. Deze Iraanse actie werd door Irak niet bevestigd, maar wel maakte Bagdad melding van aanvallen van gevechtshelikopters tegen vijandelijke troepen ten oosten van Basra.

Lijken van Iraanse militairen op het slagveld in de Hawizah-moerassen (23 maart 1985).

Op 18 juni berichtte het Iraanse persbureau Irna dat Iraanse troepen ook aan het noordelijke front in de sector Marivan in de nacht van 16 op 17 juni een offensief waren begonnen, terwijl in de nacht van 18 op 19 juni nog een operatie werd gelanceerd vanuit Qasr-e-Shirin in de centrale sector van het front, aldus een volgend bericht van Irna. Daarna maakte radio-Teheran bekend dat in de nacht van 20 op 21 juni een nieuwe bliksem-operatie was uitgevoerd aan het zuidelijke front in de Hawizah-moerassen, die volgens Le Monde (23-6-'85) werd aangeduid als ''Victorie-4''.

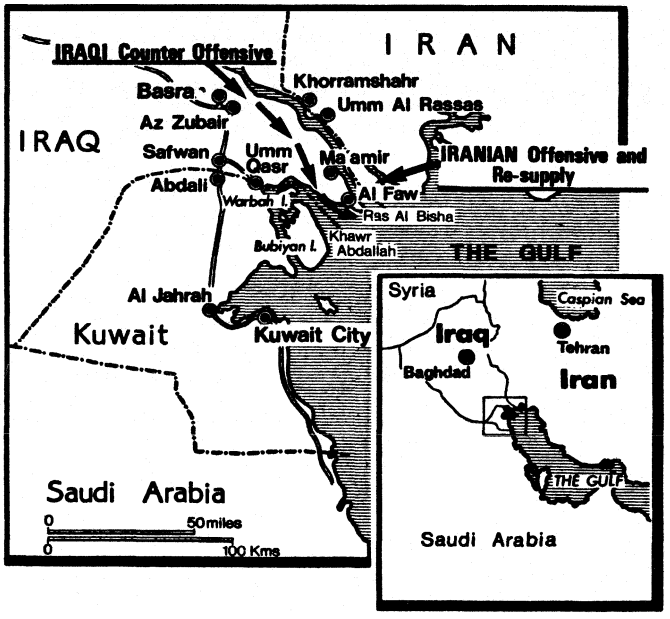
Le Monde merkte daarbij op dat Victorie-l in dezelfde zone in de nacht van 6 juni was begonnen, terwijl Victorie-2 in de nacht van 8 juni had plaatsgevonden, toen Iraanse troepen gedurende drie uur de Shatt al-Arab overstaken (wat door Irak werd ontkend), en Victorie-3 meer naar het noorden, bij Nafte-Shahr, in de nacht van 9 juni was uitgevoerd.

Op 22 juni deelde de stafchef van de Iraanse Revolutionaire Gardes, Ali Reza Afshar, in een vraaggesprek met Associated *Press* mee dat de Iraanse leider, Ayatollah Ruhollah Khomeini, zijn troepen had bevolen voortaan een ''defensieve jihad'' (heilige oorlog) te voeren in plaats van de vroegere massale offensieven waarbij ''menselijke golven'' de Iraakse linies overspoelden. Volgens Afshar gebruikten zijn paramilitaire eenheden en hun hulptroepen, de Baseeji, nu ''speciale technieken'' die meer leken op guerrilla-oorlogvoering. Aanvallen omvatten nu slechts beperkte aantallen Gardisten en Baseeji, aldus Afshar.

Op 27 juni meldde Irna dat Iraanse troepen op 25 juni bij een aanval in de Hawizah-moerassen meer dan 100 Iraakse soldaten hadden gedood en 15 boten tot zinken hadden gebracht. Daarentegen stelde Irak op 27 juni een deel van de door Iran in februari '84 bezette Majnoon-eilanden te hebben heroverd; dit werd door Iran tegengesproken.

Op 30 juni zou Iran bij een operatie in de centrale frontsector bij Mandali vier uur lang 12 km diep op Iraaks gebied zijn doorgedrongen, aldus Irna, en daarbij zouden ruim 300 Iraakse militairen zijn gedood of gewond.
Het Iraakse opperbevel meldde vervolgens dat zijn grondtroepen in de nacht van 10 op 11 juli diverse Iraanse aanvallen in de centrale en zuidelijke frontsector hadden afgeslagen en daarbij minstens 155 Iraniërs hadden gedood of gewond.

Op 11 juli berichtte Irna over een nieuwe Iraanse actie op Iraaks gebied ten noorden van Tib in de provincie Al Amarah (centrale sector).
Op 16 juli deelde radio-Bagdad mee dat Iraakse troepen aan het noordelijke front een op 14 juli begonnen Iraans offensief hadden afgeslagen en

(Financial Times 18-2-1986)

daarbij (de vorige dag) meer dan 940 Iraanse soldaten te hebben gedood.
In de nacht van 23 op 24 juli lanceerden de Iraanse troepen een nieuwe operatie aan het zuidelijke front, aangeduid als Qods IV. Zij zouden ten zuiden van Al Amarah 100 km² Iraaks gebied hebben bezet.

Op 25 juli meldde Irak de verovering van een strategische berg aan het noordelijke front in Koerdistan, terwijl Iran melding maakte van successen aan het centrale front in de streek rond Sumar.

Door de tegenstrijdige claims was het moeilijk een juist beeld van de situatie te krijgen. Over het algemeen werd gesteld dat Irak de Iraanse aanval van juli in het noorden leek te hebben afgeslagen, maar dat Iran in het zuiden wel enige terreinwinst scheen te hebben geboekt.
Omstreeks 7 augustus begon Iran in de Hawizah-moerassen met de operatie Qods V, aldus de FAZ (16-8-'85); het zou daarbij een gebied van 50 km² hebben veroverd.

Op 15 aug. berichtte Teheran over een nieuwe Iraanse aanval in de centrale sector bij Khanguleh (ten zuiden van Mehran) die leidde tot de verovering van ,,vier heuvels".
Op 22 oktober lanceerde Iran een nieuwe operatie in de Hawizah-moerassen, „Achoura 4" die volgens Teheran tot de verovering van 50 km² Iraaks grondgebied leidde.
Op 5 december begon Irak met luchtaanvallen op Iraanse troepenconcentraties ten oosten van Basra. Sinds ruim een maand was in Iran via de pers bericht over mobilisaties en nieuwe aanmeldingen van vrijwilligers voor het leger. Volgens Westerse schattingen zouden de voorgaande weken 300.000 a 500.000 nieuwe strijders aan de Iraanse eenheden langs het hele 1200 km lange front zijn toegevoegd, vooral in het gebied van Fakeh.
Op 10 december berichtte Iran over een nieuw offensief in de centrale sector tegenover Kermanshah, maar het door sommige waarnemers voorspelde grote offensief bleef uit.
Op 6 januari 1986 maakte het Iraakse opperbevel bekend dat Iraakse troepen de voorgaande nacht delen van de Majnoon-eilanden hadden heroverd. Maar volgens Iran werd de Iraakse aanval afgeslagen.

Iraans offensief Val Fajr 8. Verovering Al *Faw*

In de late avond van 9 februari 1986 startte Iran een omvangrijk offensief aan het zuidelijke front, Val Fajr 8 (dageraad). De Iraanse troepen slaagden erin de grensrivier de Shatt al-Arab over te steken. Het in deze rivier gelegen eiland Umm al Rassas werd veroverd en op 11 februari maakte Teheran bekend dat de havenstad en voormalige olieterminal Al Faw was „bevrijd". Vervolgens veroverden Iraanse troepen het gebied ten noorden van Al Faw en zij slaagden erin dit schiereiland, ondanks Iraakse tegenoffensieven, in handen te houden.
Carolien Roelants stelde in *NRC/* H'blad (24-2) o.a.:

,,Net zoals vorig jaar bij het grote Iraanse offensief in de Hawizah-moerassen lieten de Iraakse troepen zich verrassen. Waarschijnlijk zagen zij het offensief ten westen van Khorramshahr, waarmee operatie Val Fajr (Dageraad)-8 op 9 februari 's avonds begon, als inleiding van een mars op de grote zuidelijke stad Basra. Maar de Iraniërs lieten al heel snel hun hier veroverde bruggehoofd aan de westelijke oever van de grensrivier de Shatt al Arab schieten, en lanceerden, eveneens onder dekking van het duister, een grote actie op het schiereiland van Al Faw aan de Golf. Volgens Iraanse commandanten hadden de Irakezen 48 uur nadat de Iraanse troepen waren begonnen hierheen materieel over te brengen nog niets in de gaten. (...)."

(Voortzetting volgende aflevering)

Iraanse troepen na de verovering van de Iraakse haven Al Faw of Fao. (Iraanse foto d.d. 16 februari 1986).

NEDERLAND

RAPPORT COMMISSIE-OORT OVER VEREENVOUDIGING LOON- EN INKOMSTENBELASTING: „ZICHT OP EENVOUD"

De commissie tot vereenvoudiging van de loonbelasting en de inkomstenbelasting - naar haar voorzitter veelal als de commissie-Oort aangeduid - heeft op 27 mei haar rapport aangeboden aan minister Ruding en staatssecretaris Koning.
De commissie is ingesteld op 20 september 1985. Zij diende uiterlijk 1 januari 1987 met vocrstellen te komen doch reeds medio mei 1986 in een tussentijds rapport de hoofdlijnen van haar voorstellen te presenteren.
Het ingediende rapport ziet de commissie als eindrapport. Zij meent dat het voldoende is uitgewerkt om een maatschappelijke discussie mogelijk te maken. Voor een verdere technische uitwerking acht zij haar samenstelling niet de meest geschikte.

Tenslotte is de commissie van oordeel dat het formuleren van voorstellen tot een veel meer omvattende herziening van de fiscale wetgeving - die zij ook na realisering van haar eigen voorstellen nodig acht - aanzienlijk meer tijd vergt dan haar werd gegeven.

Op grond van deze overwegingen verzoekt de commissie in de aanbiedingsbrief aan de bewindslieden van financiën van haar taak te worden ontheven. De bewindslieden hebben hiermee ingestemd.

De samenstelling van de commissie was als volgt:

Voorzitter:
Dr. C.J. Oort
Leden:
Mr.drs. H.B.A.M. van Arendonk, Mr. P. den Boer, Prof. mr. H.J. Hofstra, Mr. C.A. de Kam, Mr. H. Mobach, Mr. W.F.C. Stevens, Drs. N. Vogelaar, Drs. H. Burger, lid en secretaris, H. Baron van Lawick, plv. lid en secretaris, Drs. A.B.W.M. Hartman, adjunct-secretaris, Mr. E.B. Jaspers, adjunct-secretaris, Mr. H. Mooij, adjunct-secretaris.

OVERZICHT TARIEVEN

Belastingen

Thans (1985)		Commissie-voorstellen	
Schijven	**Tarief**	**Schijven**	**Tarief**
– 9.334	16%		
9.335 – 16.534	25%		
16.535 – 30.853	32%		
30.854 – 43.447	42%		
43.448 – 63.358	52%		
63.359 – 88.916	61%	– 45.000	10%*
88.917 – 117.491	67%	45.000 – 80.000	55%
117.492 – 222.987	70%	80.000 – 120.000	65%
Elke extra gulden	72%	Elke extra gulden	65 of 70%

Belastingvrije sommen

Tariefgroep I	*f* 7.168
Tariefgroep II	*f* 10.752
Tariefgroep III	*f* 14.336
Tariefgroep IV	*f* 12.903/17.633

arbeidstoeslag	f 397
aanvullende arbeidstoeslag	f 768
dubbele aanvullende arbeidstoeslag	f 1.536

Basisaftrek

f 4.250 voor iedereen
f 8.500 bij overdracht door echtgeno(o)t(e) of partner
Geen toeslagen.
N.B. basisaftrek geldt ook voor premies volksverzekeringen

PREMIES VOLKSVERZEKERINGEN

Thans	Werknemer	Werkgever	Commissie-voorstellen
AOW/AWW	13,1%	–	30% door werknemers te betalen na compensatie voor premies AWBZ/AKW/AAW**
AWBZ/AKW/AAW	–	14,25%	

Inkomen waarover verschuldigd:

0	–	f 63.200	f 4.250 (resp. f 8.500) – f 49.250 (resp. f 53.500)

* gecombineerd met premies volksverzekeringen wordt dit 40%
** gecombineerd met belastingen in de eerste tariefschijf.

De voorstellen van de commissie in haar eindrapport, dat de titel Zicht op eenvoud heeft gekregen, zien er, samengevat, aldus uit:

De voorstellen die in het rapport worden gedaan hebben de instemming van alle leden. Zij belasten per saldo het overheidsbudget niet en hebben slechts bescheiden gevolgen voor de besteedbare inkomens van de burgers.
De commissie heeft zich gericht op vier centrale doelstellingen:
1. één tariefpercentage over een lang inkomenstraject (globaal gesproken tot f 50 000);
2. Samenvoeging van de premies volksverzekeringen en de loon- en inkomstenbelasting;
3. de loonbelasting zo veel mogelijk eindheffing, met andere woorden, zo weinig mogelijk belastingplichtigen moeten een aanslag inkomstenbelasting krijgen;
4. stroomlijning van gedetailleerde regelingen, onder andere van aftrekregelingen.
De eerste twee genoemde doelstellingen hebben geleid tot de volgende voorstellen.
- Uniformering grondslag.
één grondslag voor zowel loon- en inkomstenbelasting als premies volksverzekeringen (de premies AOW, AWW, AWBZ, AKW en AAW): deze grondslag is het huidige premie-inkomen voor werknemers verhoogd met de drie opslagpremies (de premies AWBZ, AKW, en AAW);
de premies volksverzekeringen komen bij het bepalen van de grondslag niet meer in aftrek. Dit is verwerkt in het tarief.
- Overheveling opslagpremies volksverzekeringen:
de drie opslagpremies (AWBZ, AKW en AAW) komen ten laste van de werknemers en uitkeringsontvangers in plaats van ten laste van de werkgevers en de uitkeringsinstanties; het loon van de werknemers en de uitkeringen worden verhoogd met het bedrag van de opslagpremies zodat het besteedbare inkomen geen verandering ondergaat.
- Tarief gecombineerde belasting- en premieheffing:
er komt één tarief voor loon- en inkomstenbelasting en premies volksverzekeringen samen. De combinatie van belasting en premies is de inkomensheffing. De premies volksverzekeringen worden geheel in de eerste tariefschijf geïncorporeerd maar blijven als zodanig herkenbaar;
er is een lange eerste schijf met een tarief van 40% (premiedeel 30%, belastingdeel 10%);
de commissie presenteert verder twee tariefvarianten: één met vier schijven en een topt-rief van 70%, en één met drie schijven en een toptarief van 65%:

Schijflengten	Tarief
– 45 000	403
45 000 – 80 000	55%
80 000 – 120 000	65%

elke extra gulden 65 of 70%, naar gelang de tariefvariant

- Basisaftrek:
  - er is een heffingsvrije voet van f 4.250, de basisaftrek;
  - alle toeslagen op de belastingvrije som vervallen;
  - tussen gehuwden en - onder voorwaarden - tussen ongehuwd samenwonenden kan de basisaftrek worden overgedragen, mits het inkomen van de partner die overdraagt lager is dan f 4.250. Alleen de volledige basisaftrek kan worden overgedragen.

De voorgestelde tariefopbouw draagt er tevens toe bij dat de loonbelasting (loonheffing) in meer gevallen eindheffing kan zijn (doelstelling 3) onder meer als gelijktijdig meer dan één dienstbetrekking wordt uitgeoefend of naast een AOW-uitkering een pensioen wordt ont-

vangen. Naar de mening van de commissie behoeft ook na een beschikking vermindering loonheffing wegens aftrekposten niet automatisch een aanslag te volgen.
Doordat voor de loonheffing het inhoudingspercentage op 40% wordt gesteld - voor bejaarden 23,6% - ,ongeacht de hoogte van het loon. kunnen de inhoudingstabellen vervallen.
Aftrekposten en andere bijzondere regelingen
De doelstelling genoemd onder 4 heeft geleid tot o.a. de volgende voorstellen:
-reiskostenaftrek:
in deze aftrek wordt de f 200 geschrapt en worden de hogere forfaitaire aftrekbedragen gekort met f 200. De normbedragen voor de onbelaste reiskostenvergoedingen worden gelijk gemaakt aan die van het reiskostenforfait;
-aftrekken voor groot onderhoud van eigen woningen en voor onderhoud aan monumentenwoningen:
deze vervallen De budgettaire opbrengst wordt aangewend voor verhoging van bepaalde subsidies;
-meewerkaftrek:
de keuze tussen meewerkaftrek en aftrek van een reële arbeidsbeloning indien een echtgenoot arbeid verricht in de onderneming van de andere echtgenoot, vervalt. Slechts de mogelijkheid van een reële arbeidsbeloning die bij de meewerkende echtgenoot wordt belast blijft over. Hetzelfde geldt voor ongehuwd samenlevenden;

- ziektekosten:
bij de aftrek voor ziektekosten (als buitengewone lasten) vervallen de vermenigvuldigingsfactoren. De premies ziekenfonds en ziektekostenverzekering worden buiten de aftrek gebracht. De drempel wordt gebracht op 8% met een minimum van f 2.400 (dus tot een heffinginkomen van f 30.000) en een maximum van f 10.000 (dus bij een heffingsinkomen van f 125.000);
-dieetkosten:
de huidige bedragen voor aftrek wegens dieetkosten worden gekort met f 1.000;
-aftrek voor studiekosten (als buitengewone lasten) wordt beperkt tot les-, cursus- en collegegelden;
- de keuzemogelijkheid voor ongehuwd samenwonenden om voor de buitengewonelastenaftrek als gehuwd te worden aangemerkt vervalt;
- het autokostenforfait gaat ook gelden voor de loonbelasting:
-vakantiebonnen worden voor 100% in de heffing betrokken;
- de FOR (fiscale oudedagsvoorziening voor zelfstandigen) wordt vervangen door een eenvoudiger pensioenreserve die geen binding met het ondernemingsvermogen heeft;
-het variabele bijzondere tarief vervalt. Daarvoor in de plaats worden de inkomensbestanddelen voor driekwart betrokken in het naar het normale tarief belaste inkomen. Het vaste bijzondere tarief van 20% blijft gehandhaafd;
-de middelingsregeling vervalt.

Toelichting commissievoorzitter Oort

Bij de presentatie van het rapport Zicht op eenvoud op 27 mei heeft de voorzitter van de commissie, dr. C.J. Oort een toelichting op de voorstellen gegeven, waaraan het volgende is ontleend:

In de eerste plaats stellen wij voor de loon- en inkomstenbelasting met de premies voor de volksverzekeringen samen te voegen tot één simpele inkomensheffing. Dat betekent al meteen 3 miljoen minder aparte aanslagen premieheffing.
Negen van de tien Nederlanders krijgen te maken met één vaste aftrek en met één vast

Op 27 mei 1986 is op het ministerie van financién het rapport van de commissie-Oort over vereenvoudiging van de loon- en inkomstenbelasting aangeboden. V.l.n.r. de heer Oort. minister Ruding en staatssecretaris Koning.

percentage voor de belastingen en de premies samen.
Dat betekent onder meer het volgende:
- als de ene partner gaat werken, wordt de ander niet meer ,,afgestraft" door de progressie. Ze betalen allebei 40% over elke extra verdiende gulden;
-bijverdiensten en bijzondere beloningen worden niet meer getroffen door een extra hoog tarief: men betaalt altijd 40%
- twee dienstbetrekkingen geven ook geen problemen meer: de basisaftrek kan maar bij één werkgever worden gebruikt en voor het overige wordt overal 40% ingehouden.

Bovendien behoeft men in veel minder gevallen een aangifte te doen, omdat altijd volgens het juiste percentage wordt ingehouden, namelijk altijd 40%. De loonbelasting is dus veel vaker ook eindheffing: er komen minder navorderingen en teruggaven. Daardoor en door andere maatregelen worden er ruim 600.000 minder aanslagen inkomstenbelasting opgelegd.

Voor mensen met inkomens boven de f 50.000 à f 55.000 is de vereenvoudiging niet zo spectaculair, maar wel belangrijk. Ook zij profiteren van de samenvoeging van belastingen en premies. Bovendien wordt het aantal tariefschijven boven de eerste schijf teruggebracht naar drie of misschien zelfs twee.

Voor de werkgevers is er ook een belangrijke vereenvoudiging. Zij behoeven nog slechts volgens één tarief in te houden en zij passen maar één vrije som toe, n.l. de uniforme basisaftrek. Géén aparte inhouding meer voor AOW en AWW premies die op de werknemer moeten worden verhaald en géén aparte berekening meer van de AKW/AWBZ en AAW premies, die de werkgever voor eigen rekening betaalt.

Alle loonbelastingtabellen vervallen. En dan te bedenken dat één oplage uit circa 25 miljoen bladzijden bestaat. Achter elkaar gelegd is dat meer dan 7000 kilometer loonbelastingtabel. Van hier naar Peking op een loper van witte, groene, gele, oranje en rose loonbelastingtabellen!
Eerlijkheidshalve moet daar wel bij worden gezegd dat de werkgevers en de sociale fondsen problemen houden met de zogenaamde werknemersverzekeringen, zoals de ziektewet en de werkloosheidswet. Die kennen een veel beperkter kring van verzekerden en vielen daarom niet onder onze opdracht. De situatie op dit gebied blijft gecompliceerd, tenzij daar ook iets aan gedaan wordt.

En dan ten slotte de belastingdienst. Ook hier betekenen onze voorstellen een aanzienlijke vereenvoudiging. Per saldo worden 1400 tot 1700 arbeidsjaren bespaard, die voor nuttiger dingen kunnen worden ingezet. Dat was echter niet onze eerste zorg. Wij hebben ons in de eerste plaats gericht op vereenvoudiging voor de burger.

Om onze voorstellen tegen de achtergrond te plaatsen van de bestaande situatie, wil ik enkele in het oog springende ingewikkeldheden, knelpunten zo U wilt, op een rijtje zetten. Ik ga daarbij uitdrukkelijk voorbij aan veruit het belangrijkste probleem, namelijk de hoogte van de belastingen en de sociale premies en de lengte van het zogenaamde bruto-netto traject. Wij moeten werken binnen dc eis van budgettaire neutraliteit. Wie in onze voorstellen een belangrijke verlaging van de belasting- en premiedruk had verwacht komt dus bedrogen uit. Daarvoor zijn ombuigingen nodig bij de uitgaven en dat is iets anders dan vereenvoudigen.

Welke knelpunten hebben wij dan wél aangepakt? Ik noem de voornaamste.

1. Het gecompliceerde tarief van de loon- en inkomstenbelasting met niet minder dan 9 schijven, oplopend van 16% tot 72% waardoor bijna elke verandering in iemand's inkomen tot vroeressie - effecten leidt.

2. Tweede knelpunt: de hoogst ingewikkelde regeling van de belastingvrije sommen met niet minder dan 7 soorten toeslagen. Ik behoef U niet in herinnering te roepen hoeveel problemen, ook op het gebied van de privacy, door deze regelingen worden opgeroepen.

3. Naast de loon- en inkomstenbelasting en in belangrijke mate los daarvan hebben we de AOW en AWW premies. die ook over het inkomen worden geheven, maar net weer andere bijzonderheden hebben dan de loon- en

inkomstenbelasting. Eén vast tarief van samen ruim 13%, géén vrije voet, wèl een maximum en een bijzondere vrijstellings- en reductieregeling o.m. voor kleine zelfstandigen.

4. En dan hebben we nog de drie overige volksverzekeringen, de AKW, de AWBZ en de AAW, waarvan de premies eveneens van het inkomen zijn afgeleid, maar die niet op de werknemer worden verhaald. De zelfstandigen betalen de premies van tezamen ruim 14% echter weer wèl zelf.

5. Ten slotte, een lange reeks van soms zeer ingewikkelde aftrekoosten. waarover ik hier niets behoef t i zeggen. We kennen de problemen allemaal.

Met al deze ingewikkelde, over elkaar heen tuimelende regelingen is het geen wonder dat men het niet meer begrijpt: niet minder dan driekwart van de mensen vult zijn belastingbiljet niet zonder hulp in. Bovendien leidt het er toe dat er zeer veel correcties nodig zijn.

Ook mensen in loondienst. bij wie de belastingen en de premies worden ingehouden, moeten in steeds meer gevallen toch nog een aangifte doen. Dat is voor iedereen, burgers en belastingdienst, lastig, tijdrovend en kostbaar.
Als U dit plaatje op U laat inwerken, kunt U zich voorstellen dat onze gedachten in de eerste plaats zijn gegaan in de richting van een simpeler belastingtarief. Het mooiste zou natuurlijk zijn geweest éénvast tarief zonder vrije sommen. Dat is het toppunt van eenvoud. Maar daarmee zouden we in strijd zijn gekomen met één van onze belangrijkste uitgangspunten, namelijk dat wij zo min mogelijk verschuivingen zouden moeten veroorzaken in de inkomensverdeling. Wij waren ten slotte een vereenvoudigings-, geen herverdelingscommissie. Eén algemeen tarief voor iedereen bleek dus niet mogelijk, maar ons doel was wel om voor zoveel mogelijk mensen daar zo dicht mogelijk bij te komen.

U kent onze voorstellen op dit punt. Ondanks de ingrijpende vereenvouding van tarief en vrije sommen treden betrekkelijk geringe verschuivingen op in de inkomensverdeling. Hoe was dat mogelijk? Omdat de premies volksverzekeringen nu vanaf de eerste gulden moeten worden betaald, terwijl in ons systeem ruim f 4.000 ook van premiebetaling wordt vrijgesteld. Dat bevoordeelt de laagste inkomens. Daartegenover kan het standaardtarief dan wat hoger zijn, waardoor per saldo een gezin met het minimum-inkomen er practisch gelijk uit komt. Ook het modale gezin blijft practisch op hetzelfde netto inkomen als nu.

Het tweede knelpunt dat ik daarstraks noemde is de uiterst ingewikkelde regeling van de belastingvrije sommen. U hebt gezien dat wij hier een radicale vereenvoudiging voorstellen: één zogenaamde „basisaftrek" van *f* 4.250 die voor iedere burger gelijk is. Naar onze stellige overtuiging - en we hebben daar veel over gesproken en diep over nagedacht - is dit de enige manier om op dit berucht geworden terrein tot werkelijke vereenvoudigingen te komen.

Ook de tweeverdienerswetgeving kan daarmee sterk worden versimpeld. Iedere partner krijgt een eigen basisaftrek. Als slechts één partner buitenshuis werkt krijgt hij of zij beide aftrekken. Als dc andere partner ook buitenshuis gaat werken neemt deze de eigen aftrek terug zodra hij of zij meerverdient dan f 4.250. Omdat voor 9 van de 10 mensen het tarief altijd 40% is, maakt dit voor de gezamenlijke belasting- en premiedruk niets uit. Tot ongeveer f 70.000 inkomen gaat de alléénverdiener er ten opzichte van tweeverdieners met hetzelfde gezamenlijke inkomen iets op vooruit, daarboven iets achteruit. Maar in dat laatste geval praten we over hoogstens 5% van de gezinnen.

Voor de alleenstaanden, d.w.z. degenen die niet een gemeenschappelijke huishouding met een ander voeren, betekent de voorgestelde radicale vereenvoudiging van de vrije sommen een relatieve achteruitgang. omdat de alleenstaandentoeslag vervalt. Zou dit niet aanvaardbaar blijken, omdat de gemeenschap fiscale consekwenties wil blijven verbinden aan de wijze waarop mensen hun persoonlijke leven inrichten, dan zal op dit punt eenvoud en uitvoerbaarheid moeten worden opgeofferd. Wij zouden dat uit een oogpun: van eenvoud sterk betreuren, maar het hoeft geen verwerping van onze voorstellen als geheel te betekenen. Wel zou dan budgettaire-dekking moeten worden gevonden voor een vrij aanzienlijk bedrag.

Wat in de gepresenteerde cijfers wei opvalt is de grote absolute achteruitgang van alleenstaanden rond het sociale minimum. Het gaat hier echter in feite om een zeer kleine groep, waar eventueel compenserende maatregelen voor kunnen worden overwogen. De meeste minimumloners zijn jonger dan 27 jaar en die krijgen ook nu geen alleenstaandentoeslag. Zij verliezen dus geen koopkracht. Voor het overige gaat het vooral om mensen met een uitkering. Veruit de meeste van hen - met name de bejaarden, de weduwen en alleenstaanden in de bijstand - gaan er evenmin op achteruit dankzij de netto-netto koppeling van de uitkeringen aan het minimumloon van gehuwden. Voor de uitkeringen die niet op deze wijze zijn beschermd zouden specifieke maatregelen kunnen worden genomen. Wij hebben die niet voorgesteld, omdat daarvoor wijzigingen in de structuur van die uitkeringen nodig zijn en dat viel buiten onze taakopdracht.

De derde en vierde knelpunten die ik noemde zijn het naast elkaar bestaan van premies volksverzekeringen en belastingen. Zoals bekend, lossen wij dit op door de premies en de belastingen te laten opgaan in één inkomensheffing, waarbij de volksverzekeringen geheel uit de eerste tariefschijf worden gefinancierd. Die samenvoeging kan niet geheel geruisloos geschieden. Wat is immers het geval? Om tot een constant tarief over een lang inkomenstraject te komen, zonder grote verschuivingen in de inkomensverdeling te veroorzaken, is het noodzakelijk de premies van alle vijf volksverzekeringen in de inkomensheffing te betrekken. Bij zelfstandigen is dat geen probleem; zij betalen ook nu alle vijf premies zelf. Voor de loontrekkenden en de uitkeringsontvangers worden echter drie van de vijf premies door de werkgevers of door de sociale fondsen betaald.

Wij stellen voor die premieplicht over te hevelen, met compensatie in de lonen en de uitkeringen. Dat is een volstrekt papieren operatie, want niemand wordt er uiteindelijk beter of slechter van. Maar het vereist wel een aantal maatregelen. Het rapport gaat daar uitvoerig op in. Wij zijn er van overtuigd, mede op grond van externe adviezen, dat deze overhevelings- en brilteringsoperatie zeer wel uitvoerbaar is Het leidt bovendien tot een veel doorzichtiger systeem. Zelfstandigen, werknemers en uitkeringsontvangers worden gelijk behandeld.

Het lijkt alsof door deze operatie het zogenaamde bruto-netto traject, het verschil tussen het bruto loon en het loon dat de werknemer schoon in handen krijgt, verderwordt vergroot. In ons voorstel gaat hij immers alle vijf in plaats van slechts twee premies uit zijn bruto loon betalen. In het rapport wordt echter duidelijk aangetoond dat dit gezichtsbedrog is. Als de werkgever een bepaald bedrag aan loonkosten betaalt is het voor iedereen volmaakt onverschillig of hij eerst zelf drie premies betaalt en vervolgens van het bruto loon de andere twee premies en loonbelasting inhoudt, of dat hij het hele bedrag aan loonkosten als bruto loon bestempelt en daar vervolgens alle vijf premies en de loonbelasting op inhoudt.

Ik kom dan tenslotte aan de aftrekposten. U hebt gezien dat daarin niet echt ingrijpend wordt gesneden. Dat kan ook nauwelijks bij de huidige hoge belastingtarieven, waardoor een zekere verfijning noodzakelijk is. Het gaat in onze voorstellen meer om stroomlijnen, waardoor wel wordt vereenvoudigd maar het systeem niet wezenlijk wordt veranderd. Zo worden bijvoorbeeld de kosten van de eerste 10 kilometer woon-werk-verkeer niet langer aftrekbaar. Dat zijn het soort Kosten die vrijwel iedereen heeft en die dus beter in een iets lager tarief kunnen worden verwerkt. Wij doen geen voorstellen ten aanzien van de aftrekbaarheid van de rente, omdat veranderingen op dit gebied geen vereenvoudigingen zouden zijn

Ik wil nog kort iets zeggen over de inkomenseffecten van al onze voorstellen samen genomen. Ik zei al dat wij getracht hebben die zo klein mogelijk te maken. Helemaal te vermijden waren ze natuurlijk niet. Als je iedereen netto in exact dezelfde positie wilt houden kan je elke vereenvoudiging wel vergeten. Maar de verschuivingen zijn beperkt Het minimum gezinsinkomen en het modale gezinsinkomen blijven netto praktisch gelijk. Daarmee blijven ook de gekoppelde uitkeringen netto gelijk. De middengroepen gaan er iets op vooruit. In bepaalde gevallen, met name bij alleenstaanden en bij een cumulatie van gekorte aftrekposten, leiden onze voorstellen tot een inkomensachteruitgang. Deze blijkt overigens slechts bij minder dan 4½% van de belastingplichtigen de 5% licht te overschrijden.

Ik wil eindigen met een pleidooi. Niet voor algehele en onvoorwaardelijke aanvaarding van al onze voorstellen in al hun onderdelen. Wij zouden dat natuurlijk toejuichen, maar onze verwachtingen zijn niet zó hoog gespannen. Natuurlijk kunnen onze voorstellen op onderdelen worden bijgeschaafd. Wat ik echter met klem wil bepleiten is dat men zich bij de oordeelsvorming vooral richt op de hoofdlijnen, dat men zich dus niet laat verleiden het rapport neer te schieten indien men het met een enkel punt oneens is. Onderdelen kunnen worden bijgesteld.

U zult zich wellicht afvragen hoe wij zelf de kans taxeren dat onze voorstellen in hoofdlijnen zullen worden aangenomen en uitgevoerd.

Ondanks weinig bemoedigende ervaringen met zo vele rapporten zijn wij niet pessimistisch.

Bijna nergens zijn de belastingen zo ingewikkeld als bij ons. Probeert U het begrip „gedeeltelijke voetoverheveling" maar eens in het Engels te vertalen. Wii hebben ons het hoofd daarover gebroken bij de Engelse vertaling van de verkorte uitgave. Tegelijk zijn of worden bijna overal om ons heen de belastingen vereenvoudigd. It's in the air. Hopelijk ook bij ons. Ongetwijfeld zal tijd gemoeid zijn met de realisering van onze voorstellen. Standpuntbepaling, advisering, uitwerking en wetswijziging: dat alles kost tijd. Maar wij hopen dat althans sommige van deze processen in de tijd parallel kunnen lopen. Het moet niet te lang gaan duren. Want intussen gaat de wereld door en verschuift de sociaal-economische, de budgettaire en misschien zelfs de fiscale basis waarvan wij zijn uitgegaan. Gaat het te lang duren, dan loopt men bovendien het risico dat de politieke basis van onze opdracht gaat schuiven. Voortvarendheid is dus geboden.

Dit zou wel eens de laatste kans voor een reeks van jaren kunnen zijn om tot een werkelijke vereenvoudiging van ons belasting- en premiestelsel te komen. Het zal niet gauw wéér gebeuren dat de drie grote partijen het eens worden over de instelling van een vereenvoudigingscommissie en over de aanwijzing van de leden. Het zal niet gauw wéér gebeuren dat negen leden met verschillende politieke achtergronden het eens worden over een zó ingrijpend pakket van vereenvoudigingsvoorstellen. Laten we deze kans met z'n allen aangrijpen.

NOORWEGEN

WIJZIGINGEN BINNEN CENTRUM-RECHTSE KABINET-WILLOCH. VAL REGERING. VORMING EN SAMENSTELLING SOCIALISTISCH MINDERHEIDSKABINET-BRUNDTLAND

Na de algemene verkiezingen van 8 en 9 sept. 1985 (pag. 609-1985) maakte premier Kaare Willoch op 26 sept. 1985 een wijziging van zijn uit drie partijen bestaande centrum-rechtse regering bekend. Willochs conservatieve partij Høyre, die bij de verkiezingen drie zetels had verloren, stond de portefeuille visserij, in handen van Thor Listau, af aan de Centrumpartij, die één zetel had gewonnen. Minister van onderwijs en religie Kjell Magne Bondevik van de Christelijke Volkspartij (CVP), die eveneens een zetel had gewonnen, werd tevens vice-premier, een nieuwe functie in het kabinet.

Omdat minister van industrie Jan P. Syse fractieleider van de conservatieven in het parlement was geworden, nam zijn partijgenoot Thomassen die portefeuille over. Op industrie werd Mona Røkke vervangen door partijgenote Wenche Frogn Sellaeg en op landbouw Finn T. Isaksen door partijgenoot Svein Sundsbn.

Na de wijziging zag het kabinet er als volgt uit:

Premier - Kaare Willoch (Cons.); vice-premier, onderwijs en religie - Kjell Magne Rondevik* (CVP); buitenlandse zaken - Svenn Stray (Cons.); financiën - Rolf Presthus (Cons.); visserij - Eivind Reiten† (Centrump.); defensie - Anders C. Sjaastad (Cons.); consumentenzaken en regeringsaangelegenheden - Astrid Gjertsen (Cons.); handel en scheepvaart - Asbjnrn Haugstvedt (CVP); industrie - Petter Thomassen? (Cons.); justitie - Wenche Frogn Sellaeg† (Cons.); cultuur - Lnrs Roar Langslet (Cons.); arbeid en plaatselijk bestuur - Arne Rettedal (Cons.); landbouw - Svein Sundsbnt (Centrum~.); milieu - Rakel Surlien (Centrump.); olie en energie - Kaare Kristiansen (CVP); transport en verbindingen - Johan J. Jakobsen (Centrump.); gezondheid en sociale zaken - Leif Arne Helne (Cons.); buitenlandse hulp - Reidun Brusletten (CVP)

* andere portefeuille dan in het vorige kabinet
† nieuw

Op 18 april 1986 werd Astrid Nnklebye Heiberg benoemd tot minister voor consumentenzaken en regeringsaangelegenheden als opvolgster van Astrid Gjertsen die om gezondheidsredenen was afgetreden.
Op 25 april stond minister van financien Rolf Presthus zijn portefeuille af aan Arne Skaune. die van 1981-1983 minister van handel en scheepvaart was geweest, en nam hij defensie over van Anders Sjaastad. Op 20 april was Presthus voorzitter van Høyre geworden als opvolger van Erling Norvik.

Regering lijdt nederlaag in parlentent en stapt op

Op 30 apr. 1986 verwierp het parlement met 79 tegen 78 stemmen een bezuinigingsprogramma van de regering. Dit gebeurde na een debat van ongeveer 12 uur over een regeringsvoorstel tot verhoging van de belasting op benzine. De belastingverhoging maakte deel uit van een pakket economische bezuinigingsmaatregelen dat de regering had voorgesteld om de nadelige effecten van de daling van de olieprijzen op de wereldmarkt voor de Noorse economie tegen te gaan.

De Arbeiderspartij (71 zetels), de Links-socialisten (zes zetels) en de Partij van de Vooruitgang, een anti-belastingpartij (twee zetels), stemden tegen het voorstel, terwijl Høyre (50 zetels), de Christelijke Volkspartij (16 zetels) en de Centrumpartij (12 zetels) vóór stemden. Het Noorse parlement telt 157 zetels.

Diezelfde dag zei premier Willoch dat zijn regering zou aftreden en op 2 mei diende hij zijn ontslag in bij koning Olav V, die vervolgens de socialiste Gro Harlem Brundtland vroeg een nieuwe regering te vormen. Op grond van bepalingen in de Noorse grondwet was Gro Harlem Brundtland als leider van de grootste oppositiepartij, de Arbeiderspartij, verplicht het premierschap te aanvaarden. De Grondwet voorziet niet in vervroegde verkiezingen. In 1989 zullen in Noorwegen algemene verkiezingen worden gehouden.

Op 3 mei aanvaardde mw Brundtland het verzoek van de koning en op 9 mei maakte zij de samenstelling van haar (minderheids)regering bekend, die dezelfde dag werd beëdigd. Van de 18 leden die het kabinet telde, waren er acht vrouw. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier - Gro Harlem Brundtland; buitenlandse zaken - Knut Frydenlund; financiën - Gunnar Berge: defensie - Johan Jørgen Holst; justitie - Helen Bssterud; plaatselijk bestuur en arbeid - Leif Haraldseth; industrie en zakelijke aangelegenheden - Finn Kristensen; olie en energie - Arne Øien; sociale zaken - Tove Strand Gerhardsen; milieu - Sissel Rsnbeck; consumentenzaken en bestuur - Anne-Lise Bakken; cultuur - Hallvard Bakke; onderwijs en religie - Kirsti Kolle Grøndal; ontwikkelingssamenwerking - Vesla Vetlesen; visserij - Bjarne Msrk Eidem; handel - Kurt Mosbakk; verbindingen - Kjell Borgen; landbouw - Gunhild Øyangen.

Frydenlund was van 1973-1981 ook al minister van buitenlandse zaken geweest. Berge had sinds 1981 het voorzitterschap of vice-voorzitterschap van de parlementscommissie voor financiën bekleed. Holst was van 1976-1979 staatssecretaris geweest op het ministerie van defensie en van 1979-1981 op het departement van buitenlandse zaken. Haraldseth was vice-president van de grote vakbondsorganisatie Landsorganisasjonen (LO). Kristensen had in 1981 ook al de portefeuille industrie in handen gehad. Rsnbeck was van 1979-1981 minister van consumentenzaken geweest en Bakke van 1976-1979 minister van handel en scheepvaart.

Portret Gro Harlem Brundtland

In *NRC/H'blad* (10-5-1986) schetste Peter Michielsen het volgende portret van Gro Harlem Brundtland, die op 20 apr. 1939 in Oslo werd geboren:

Gro Harlem Brundtland, de nieuwe Noorse premier, heeft sinds 1981, toen ze een paar maanden lang de Noorse regering leidde, een

Het nieuwe Noorse kabinet op de dag van beëdiging. Op de voorste rij van links naar rechts: Anne-Lise Bakken, Kirsti Kolle Grøndal, Vesla Vetlesen, Sissel Rønbeck, premier Gro Harlem Brundtland. Tove Strand Gerhardsen, Helen Bøsterud en Gunhild Øyangen. De overige ministers zijn niet geïdentificeerd.

transformatie ondergaan: van de dynamische, soms radicale socialiste van toen, die in 1979 nog door haar partijgenoot en voorganger als premier, Odvar Nordli, uit de regering werd gezet omdat ze zich te onafhankelijk opstelde, is ze veranderd in een charismatische en gematigde voorvechtster van de minstbedeelden in het olierijke Noorwegen.
De nu 47-jarige Brundtland was begin 1981 nog nauwelijks iandeiijk bekend toen ze na het aftreden van Nordli de leiding van de Arbeiderspartij overnam, premier werd en na ruim een half jaar tamelijk roemloos ten onder ging in de parlementsverkiezingen van september 1981. De socialisten bleven toen met 37,4 procent van de stemmen de grootste partij, maar ze hadden bijna vijf procent verloren en werden naar de oppositiebanken verwezen waar ze pas gisteren, na vijf jaar, weer uit zijn geklommen. Brundtland struikelde in 1981 behalve over het gebrek aan dynamiek bij de machtsvermoeide socialisten ook over haar eigen teveel aan dynamiek. Tijdens televisiedebatten met haar tegenstanders ontstak ze wat te vaak in boosheid en het kwam maar zelden voor dat interviewers hun vragen konden afmaken, zo snel begon de temperamentvolle socialistische nummer een met de beantwoording.
Brundtland is arts (ze heeft in Oslo en Harvard gestudeerd), een a-typische achtergrond voor een socialistenleider. Ze maakt ook anderszins geen deel uit van een klasse waarmee de Noorse arbeiders zich makkelijk identificeren. Niettemin is ze afkomstig uit een links geslacht. Haar vader, Gundmund Harlem, was van 1955 tot 1965 minister van sociale zaken en defensie in diverse socialistische regeringen en Gro was al op haar zevende lid van een socialistische jeugdorganisatie.
In 1974 - ze was toen 35 - haalde premier Trygve Bratteli haar als minister van milieu in zijn regering. Een jaar later werd ze vicevoorzitter van de partij en nog twee jaar later veroverde ze voor het eerst een zetel in de Storting, het Noorse parlement.
Terwijl de Arbeiderspartij vooral onder Bratteli's opvolger Nordli in toenemende mate slachtoffer werd van een slijtageproces, profileerde Brundtland zich als minister van milieu - en trouwens ook als militant feministe - steeds krachtiger. Ze was niet benauwd zich onafhankelijk van, vaak zelfs lijnrecht tegen de opvattingen van haar eigen partij en de rest van de regering op te stellen. zowel op haar eigen vakgebied, het milieu, als op dat van met feminisme verwante maatschappelijke ontwikkelingen. „Te links", vond Nordli. Dat vond de partij, zich bewust van het slijtageproces, niet toen twee jaar later Nordli het op doktersadvies wat rustiger aan moest gaan doen. Brundtland, en niet Nordli's keuze Rolf Hansen, werd de nieuwe premier en kort daarop ook partijvoorzitter: de eerste vrouw en de eerste academicus aan het hoofd van de Arbeiderspartij.

Brundtland slaagde er echter niet in de macht te behouden. Haar eigen temperament kon het gebrek aan elan bij de vermoeide socialisten niet goedmaken en dus moest ze na de verkiezingen van 1981 als premier plaats maken voor Kaare Willoch, de conservatieve leider.
In de oppositiebanken matigde Brundtland haar optreden, in de hoop met een rustiger profile bij de verkiezingen van 1985 weer aan de macht te kunnen komen. De snel stijgende welvaart waarover Noorwegen dankzij de olierijkdom beschikt, heeft echter lang in het voordeel van de kleurloze maar intelligente boekhouder. Willoch gewerkt. De socialisten wonnen vorig jaar wel, maar net niet genoeg. Wel werd na de verkiezingen van afgelopen herfst snel duidelijk dat Willochs dagen geteld waren. Niet alleen de socialistische winst (vijf zetels) die zijn meerderheid in de Storting tot één enkele zetel terugbracht, ook de problemen bij de samenstelling van een nieuwe regering brachten Willoch in problemen en de recente staking, de daling van de olieprijs en het besef dat de lage werkloosheid en de gestegen welvaart uitsluitend op de olierijkdom zijn gebouwd, hebben hem uiteindelijk ten val gebracht.
Voor Brundtland (wier man overigens parlementslid voor de conservatieven is) betekende dat een terugkeer naar de macht. Maar het moment suprême is niet vrij van donkere wolken. de problemen die Willoch ten val hebben gebracht, vooral de vai van de olieprijs, spelen ook haar parten. Ze heeft jarenlang ruimhartig sociale hervormingen beloofd die ze in een situatie van dalende olieinkomsten niet kan waarmaken en ze begint haar premierschap dan ook met het inslikken van beloften Geen wonder dat ze er vorige week nog even goed over wilde nadenken alvorens te besluiten een minderheidsregering te vormen

ZWEDEN

REORGANISATIE KABINET NA DE VERKIEZINGEN VAN SEPT. 1985. PREMIER PALME DOODGESCHOTEN. VICE-PREMIER CARLSSON OPVOLGER

Na de parlements-verkiezingen van 15 sept. 1985, waarbij de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij van Olof Palme met steun van de Communisten de macht had weten te behouden (pag. 625-1985), maakte premier Palme op 4 okt. 1985 bekend dat er binnen het kabinet twee nieuwe posten waren gecreëerd: één voor milieu en één voor loonpolitiek.
Vice-premier Ingvar Carlsson werd tevens verantwoordelijk voor milieu en Bengt Johansson, staatssecretaris op financiën, werd benoemd tot minister op het ministerie van financiën met speciale verantwoordelijkheid voor de salarissen in de overheidssector. Johansson zou zich tevens bezighouden met het bank- en verzekeringsbeleid.
Op 14 oktober bracht Palme verdere wijzigingen in zijn kabinet aan. De belangrijkste wijziging betrof de vervanging van minister van buitenlandse zaken Lennart Bodström door Sten Andersson. tot dan toe minister van sociale zaken. Bodström kwam op onderwijs te zitten.

Sten Andersson

Over de vervanging van Bodström op buitenlandse zaken meldde *NRC/H'blad* (15-10-1985):

Bodström is in Zweden omstreden geweest sinds het begin van zijn ministerschap Hij was onlangs zelfs het onderwerp van een motie van wantrouwen in de Rijksdag, een in Zweden ongebruikelijke stap (zie pag. 664/3-1985, red. KHA).
Bodström, die geen politieke ervaring had toen hij tot minister werd benoemd, joeg al kort na zijn benoeming zijn partij tegen zich in het harnas toen hij na Amerikaanse protesten kritische opmerkingen over het Midden Amerika-beleid van Washington terugnam. Kort daarop vestigde hij de aandacht op zich door tijdens een radio-interview weg te lopen toen zijn persoonlijke financiën ter sprake kwamen en twee jaar geleden vertelde hij tot ongenoegen van premier Palme dat de Zweden geen kritiek moeten uitoefenen op het politieke systeem van andere landen. De „Bodström doctrine", zoals deze opvatting al gauw werd genoemd, werd door Palme in strijd met het Zweedse beleid verklaard.
Begin dit jaar joeg Bodström de Zweedse strijdkrachten tegen zich in het harnas door vraagtekens te plaatsen bij de bevindingen van de strijdkrachten met betrekking tot schendingen van de territoriale wateren door onbekende onderzeeboten (pag. 66413-1985, red. KHA).

Minister van defensie werd de voormalige staatssecretaris van industrie Roine Carlsson. Hij was de opvolger van Anders Thunborg, die de nationale politiek verliet en een gooi wilde doen naar de functie van Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor vluchtelingen. Thunborg had zijn vertrek al in febr. 1985 aangekondigd (pag. 664/3-1985).
Gertrud Sigurdsen, die in okt. 1982 als onderminister van sociale zaken was belast met de volksgezondheid, werd minister van sociale zaken. De portefeuille verkeer, in handen van Kurt Boström, ging naar nieuwkomer Sven Hulterström, leider van de sociaaldemocraten in Göteborg. Lena Hjelm-Wallen droeg onderwijs over aan Bodström en werd minister van ontwikkelingssamenwerking op het departement van buitenlandse zaken, een nieuwe post.
Een andere nieuwkomer was Bengt Lindkvist. Hij werd minister op het departement van sociale zaken. Lindkvist, die blind was, was president van het centrale comité van de Federatie van Gehandicapten.
Na de wijzigingen zag het kabinet er als volgt uit:

Premier - Olof Palme; vice-premier, minister met speciale verantwoordelijkheid voor research en milieu - Ingvar Carlsson*; justitie - Sten Wickbom; buitenlandse zaken - Sten Andersson*; defensie - Roine Carlsson*;finan-

Premier Olof Palme (l.) op 14 oktober 1985 met de nieuwe kabinetsleden Sven Hulterstrom (m.) en Bengt Lindkvist.

ciën - Kjell-Olof Feldt; industrie - Thage Peterson; arbeid - Anna-Greta Leijon; landbouw - Svante Lundkvist; sociale zaken - Gertrud Sigurdsen*; huisvesting - Hans Gustafsson; onderwijs - Lennart Bodström*; verkeer - Sven Hulterströmt; openbaar bestuur - Bo Holmberg; buitenlandse handel - Mats Hellström; minister van ontwikkelingssamenwerking op het ministerie van buitenlandse zaken - Lena Hjelm-Wallen*; minister op het departemcnt van financien - Bengt Johanssont; minister op het departement van onderwijs - Bengt Göransson; minister op het departement van arbeid - Anita Gradin; minister op het departement van industrie - Birgitta Dahl: minister op het departement van gezondheid en sociale zaken - Bengt Lindkvistt.

* had andere positie in vorige kabinet
† nieuw

Johansson was speciaal verantwoordelijk voor de salarissen bij de overheid, Göransson voor cultuur, massa-media en scholengemeenschappen, Gradin voor aangelegenheden op het gebied van immigratie en gelijkheid, Dahl voor energiekwesties en Lindkvist voor geboorteplanning, ouderen en gehandicapten.

Palme doodgeschoten

Op 28 febr. 1986 's avonds laat werd premier Palme in het centrum van Stockholm door een onbekende beschoten. Hij werd door een kogel in de rug getroffen en stierf kort na middernacht in het Sabbatsberg-ziekenhuis in ae Zweedse hoofdstad. Zijn vrouw raakte licht gewond.

De 59-jarige Palme was met zijn vrouw Lisbeth naar een voorstelling van de Zweedse film ,,De gebroeders Mozart" geweest. Om kwart over elf liep hij, gearmd met zijn vrouw. de bioscoop uit. Op de nabijgelegen hoek van de Tunnelgatanen de Sveavagen, vlak bij de ingang van het metrostation vanwaar hij naar zijn huis in de oude stad wilde gaan. werd hij van twee meter afstand beschoten door een man die volgens de politie op hem moest hebben staan wachten. Palme werd getroffen door een kogel in de rug. Ook zijn vrouw kreeg een kogel in de rug maar werd niet ernstig gewond. Palme zakte op het besneeuwde trottoir in elkaar. Omstanders probeerden hem te helpen en een taxichauffeur alarmeerde de politie en een ziekenhuis. De zwaargewonde Palme werd naar het Sabbatsberg-ziekenhuis gebracht, waar hij om zes minuten na middernacht op de operatietafel stierf.
De dader van de aanslag vluchtte nadat hij de schoten had afgevuurd. Omstanders omschreven hem als een donkerharige man van 35 tot 40 jaar oud, gekleed in een lange donkere overjas en mogelijk een buitenlander. De politie startte onmiddellijk een klopjacht.

Necrologie Palme

Sven Olof Joachim Palme werd op 30 jan. 1927 in Stockholm geboren als jongste van drie kinderen in een welgesteld gezin. Hij studeerde rechten aan de universiteit van Stockholm, kreeg een beurs voor het Kenyon College in Ohio, in de Verenigde Staten, en studeerde daar in 1948 af in de politieke wetenschappen en de economie. Vervolgens trok hij vier maanden lang door een aantal Amerikaanse staten en ,,zag hoe arm sommige mensen waren in het rijkste land van de wereld", zoals hij het later uitdrukte.
Een jaar later, tijdens een rondreis door Oost-Europa, trouwde hij in Praag met een Tsjechische studente om haar te helpen het land uit te komen. Direct na hun huwelijk, in december 1949, vertrokken zij naar Zweden, waar zij, zoals afgesproken, uit elkaar gingen.
In 1953, op 26-jarige leeftijd, werd Palme door premier Tage Erlander ingehuurd als persoonlijk assistent en tekstschrijver.
De daarop volgende 15 jaar, van vrijwel dagelijks contact met Erlander. een sociaal-democratisch intellectueel van de oude garde, waren van bijzonder groot belang voor zijn verdere politieke ontwikkeling.
Palme werd centraal coördinator op het bureau van de premier. Tegelijkertijd nam hij verschillende functies aan binnen de partij. Van 1955 tot 1961 was hij wetenschappelijk directeur van de jeugdbeweging SSU.
..Ik ben geboren in de hoogste klasse. maar ik hoor toe aan de arbeidersbeweging", zei Palme later. ,.Ik heb mij bij de arbeidersbeweging aangesloten door te werken voor de arbeidersklasse en door trouw te zijn aan een beweging die streeft naar vrijheid, gelijkheid en broederschap tussen mensen."
Zijn parlementaire carrière begon in 1957, toen hij werd gekozen in de Eerste Kamer van het toen nog twee kamers tellende parlement, de Riksdag.

In 1963 werd hij minister zonder portefeuille, terwijl hij zijn functie in het directe gevolg van de premier behield. Twee jaar later werd hij minister van verkeer en in 1967 liet hij het Zweedse wegverkeer overschakelen van de linker- naar de rechterkant van de weg. Later dat jaar werd hij benoemd tot minister van onderwijs (1967-1969).
In 1965 was hij een van de eerste Europese politici die zich zeer kritisch uitlieten over de Amerikaanse rol in de Vietnam-oorlog. Op 21 februari 1968, toen hij minister van onderwijs was. liep Palme naast een Noordvietnamese diplomaat mee in een anti-Amerikaanse demonstratie in Stockholm. De Amerikaanse regering was geschokt en de Zweedse oppositie eiste zijn ontslag.

In okt. 1969 volgde Palme Erlander op als voorzitter van de sociaal-democratische partij en als premier van Zweden.
Met de verkiezingen van 19 sept. 1976 kwam er een eind aan een regeringsperiode van 44 jaar van de sociaal-democratische partij en trad Palme af.
Het werd een nieuw begin, hij, tot dan toe eerder partijpoliticus dan staatsman, greep de gelegenheid aan om zich meer dan tot dan toe internationaal te engageren. Hij werd bijvoorbeeld toen lid van de Noord-Zuid-Commissie en in 1980 voorzitter van de Onafhankelijke Commissie voor Ontwapenings- en Veiligheidsvraagstukken, de zgn. commissie-Palme (zie pag. 246 e.v.-1983). In nov. 1980 werd hij door de secretaris-generaal van de Verenigde Naties benoemd tot bemiddelaar in de Golfoorlog.
Na de verkiezingen van 19 sept. 1982 (pag. 609 e.v.-1982) werd Palme, met steun van de communisten, in oktober van dat jaar opnieuw premier (pag. 701/3-1982) en de verkiezingen van 15 sept. 1985 (pag. 625-1985) brachten daar geen verandering in.
Toen hij stierf, was Palme vice-president van de Socialistische Internationale.

Olof Palme en zijn echtgenote Lisbeth. De foto dateert van 15 september 1985. de dag dat bleek dat de sociaal-democraten verder konden regeren.

Reacties

De moord op Palme leidde tot veel reacties in binnen- en buitenland.

De Amerikaanse president Ronald Reagan zei in een verklaring ,,diep geschokt" te zijn over ,,de tragische dood' van Palme en te bidden voor het herstel van diens vrouw Reagan noemde Palme ,,een van de meest gerespecteerde leiders in de wereld, een man die mededogen tot een kenmerk van het Zweedse beleid heeft gemaakt". De wereld zal zich hem herinneren wegens de toewijding aan democratische idealen en zijn onvermoeibare pogingen de vrede te bevorderen", aldus Reagan.
In Amsterdam zei PvdA-leider Joop den Uyl, geestverwant en persoonlijk vriend van de Zweedse premier, ,,diep geschokt" te zijn. ,,Zijn dood is een verschrikkelijke slag voor Zweden en voor de zaak van de vrede in de wereld. Palme verpersoonlijkte het streven van gedeelde veiligheid, een nieuwe benadering vuur de uitbanning van wapens en het verkrijgen van vrede in de wereld", aldus Den Uyl.
Andere politieke leiders in de wereld lieten zich in dezelfde zin uit. De Franse premier Fabius noemde Palme ,,een groot staatsman en een zeer goede vriend", de Japanse premier Nakasone sprak van ,,een gewetensvol staatsman" en secretaris-generaal Perez de Cuellar van de VN bracht zijn ,,droefheiden geschoktheid" tot uitdrukking. Perez had Palme, zijn speciale afgezant inzake de Golfoorlog, nog die week geraadpleegd over het conflict tussen Irak en Iran.
Premier Thatcher van Engeland liet weten ,,verbijsterd" te zijn en haar Canadese collega Brian Mulroney noemde Palme ,,een moedige staatsman". In Argentinië kondigde president Alfonsin een dag nationale rouw af. Cuba en Nicaragua riepen drie dagen officiële rouw uit. Veel politieke leiders onderstreepten in hun openbare verklaringen in Palme een persoonlijke vriend te hebben verloren. Ook stonden de meeste reagerende politieke leiders stil bij zijn activiteiten voor vrede en ontwapening en bij zijn inzet voor het dichten van de kloof tussen rijke en arme landen.
De Israelische premier Peres betreurde volgens de tekst van zijn telegram ,,een briljante persoonlijkheid, gevoelig voor rechtvaardigheid in het buitenland zowel als in eigen land", terwijl PLO-leider Arafat in Palme ,,een trouwe vriend van het Palestijnse volk" zei te hebben verloren.
De Chinese premier Zhao Ziyang noemde Palme ,,een bekende internationale activist die bijdragen heeft geleverd aan de wereldvrede", de Oostduitse leider Honecker prees hem om ,,zijn onvergetelijke bijdrage aan de strijd voor vrede, ontwapening en internationaal begrip" en leiders als Rajiv Gandhi, Felipe Gonzalez, Bruno Kreisky, Helmut Kohl, François Mitterrand en de paus lieten zich in dezelfde zin uit.
In Moskou nam het 27ste partijcongres op 1 maart een minuut stilte in acht ter ere van Palme. Het persbureau Tass bracht de moord in verband met wat werd genoemd ,,het Amerikaanse staatsterrorisme", waarbij de rol van CIA en FBI ter sprake werden gebracht. Palme, zo schreef Tass, werd door de CIA sinds zijn oppositie tegen het Vietnam-beleid ,,in de gaten gehouden".

Arrestaties

Op 4 maart zei de Stockholmse politiechef Hans Holmer in een televisie-interview: ,,Er zijn beroepsmoordenaars die zich verhuren aan terroristische groeperingen en anderen. Verder kan ik niet gaan." Volgens hem wezen alle tekenen erop dat Palme door zo'n huurmoordenaar was vermoord. Eerder had Holmer op een persconferentie een beloning van een half miljoen kroon (rond f 200.000) uitgeloofd voor informatie die naar de dader van de moord leidde.
In verband met de moord werd een aantal verdachten gearresteerd, die later wegens gebrek aan bewijs weer werden vrijgelaten. Onder hen was Aake Lennart Viktor Gunnarsson, die van 12-19 maart werd vastgehouden en banden zou hebben met een in 1974 in Wiesbaden gevormde extreem-rechtse organisatie die zich Europese Arbeiderspartij (EAP) noemde.

Er waren geen duidelijke aanwijzingen over de motieven voor de moord op Palme, hoewel verscheidene extremistische groeperingen de verantwoordelijkheid voor de moord opeisten. Zo lieten ,,de Christian Klar Eenheid van de Rote Armee Fraktion", het commando Holger Meins, en een tot dan toe onbekende nazistische groepering, genaamd Europese Nationaal-socialistische Unie (ENU) weten voor de aanslag op Palme verantwoordelijk te zijn.

- Christian Klar is een lid van de Rote Armee Fraktion (RAF) dat in West-Duitsland gevangen zit.
- Holger Meins was een lid van de Baader-Meinhofgroep dat in nov. 1974 na een hongerstaking in een Westduitse gevangenis stierf. Op 24 apr. 1975 deed een groep die zich Holger Meins Commando noemde, een aanval op de Westduitse ambassade in Stockholm om de vrijlating van gevangenen af te dwingen. Meins wordt beschouwd als mede-oprichter van de RAF.

w De ENU liet rond 13 maart in brieven aan het Zweedse persbureau TT en het avondblad Aftonbladet weten dat ,,tijdens de herfstconferentie in Berchtesgaden in sept. 1985 met de gebruikelijke 13 leiders van Êurooese landen, plus de Verenigde Staten, het doodvonnis is uitgesproken over Olof Palme en de Duitse verrader Willy Brandt De ENU slaagde in de executie van Olof Palme op 28 febr. 1986. Willy Brandt is als volgende aan de beurt."

Begrafenis Palme

Op 15 maart 1986 vond in Stockholm de begrafenis van Palme plaats. Eerst werd in het stadhuis in de Zweedse hoofdstad een herdenkingsdienst gehouden, waaraan vertegenwoordigers van zo'n 130 landen deelnamen. In de pers werd gesproken over 1.500 tot 1 700 aanwezigen, onder wie de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz, Sowjet-premier Nikolaj Ryzjkow, VN-secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar, president van de Socialistische Internationale Willy Brandt, de Westduitse bondskanselier Helmut Kohl, de Oostduitse partijleider Erich Honecker, de Nicaraguaanse leider Daniel Ortega Saavedra, de Israëlische premier Shimon Peres, de Indiase premier Rajiv Gandhi, de Zimbabweaanse premier Robert Mugabe, de Zambiaanse president Kenneth Kaoenda, de Franse president François Mitterrand, de Italiaanse premier Bettino Craxi, de Spaanse premier Felipe Gonzalez, en de Portugese president Mario Soares.

De Westduitse bondskanselier Helmut Kohl (l.) en de Oostduitse leider Erich Honecker tijdens de begrafenis van Olof Palme in Stockholm op 15 maart 1986.

Daarna werd Palme begraven tijdens een kleine plechtigheid van familie en vrienden.

Tijdens de herdenkingsdienst in het stadhuis zei Perez de Cuellar dat Palme ,.het hoogste ideaal van het VN-handvest belichaamde. Hij was werkelijk een man van de vrede". Hij roemde ook Palme's inzet voor de armen en de verdrukten in de Derde Wereld.
Premier Rajiv Gandhi van India vergeleek Palme met zijn moeder, Indira Gandhi: ,,Is het niet ironisch dat zowel Indira Gandhi als Palme, die beiden hebben gevochten voor rechtvaardigheid en vrede, werden vermoord?" Als laatste sprak Willy Brandt, de leider van de Socialistische Internationale, die bevriend was met Palme. De internationale sociaal-democratie had een goede vriend verloren, zei Brandt, ,,dieonvermoeibaar en zeer inspirerend was, en een vooraanstaande kameraad in de strijd".

De aanwezigheid van de vele staatshoofden en regeringsleiders leidde tot een reeks diplomatieke gesprekken. Zo sprak de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz met Sowjet-premier Ryzjkow en met de Zambiaanse president Kaoenda. De Westduitse bondskanselier Kohl had een gesprek met DDR-leider Honecker. ,,We hadden een routine-gesprek", zei Kohl na afloop. ,,We hadden niets spectaculairs te bespreken."

Carlsson premier

Direct na het nieuws van Palme's dood riep vice-premier Ingvar Carlsson het kabinet en de leiding van de sociaaldemocratische partij in spoedvergadering bijeen. Het partijbestuur wees Carlsson aan als kandidaat-premier en op 3 maart werd Carlsson gekozen tot nieuwe leider van de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij.

Die dag zei Carlsson op een persconferentie dat hij het buitenlandse beleid van zijn voorganger Palme zou voortzetten. Hij zei dat hij niet kon bogen op de contacten en de ervaring die Palme had in de internationale politiek, maar hij gaf tevens te kennen dat onder Palme geen gewichtige beslissingen werden genomen zonder dat beiden daarover overeenstemming hadden bereikt.
Carlsson riep de oppositie op in het belang van het land voorlopig ,,onnodige conflicten te vermijden". Hij verklaarde verder: ,,Het werk van Olof Palme zal niet verdwijnen met Olof Palme."

Op 10 maart werd in Zweden op het middaguur een minuut stilte in acht genomen ter nagedachtenis van Palme. In het Zweedse parlement werd Palme herdacht in een plechtigheid waarbij ook zijn vrouw en drie zoons aanwezig waren. De leiders van alle partijen in het parlement voerden het woord.

Op 12 maart koos het Zweedse parlement, de 349 leden tellende Riksdag, Carlsson tot premier. Carlsson werd gekozen met 178 stemmen (159 van de Sociaal-Democraten en 19 van de Communisten) bij 159 onthoudingen (van de drie oppositiepartijen). Er waren geen tegenstemmen. De oppositie onthield zich van stemming om duidelijk te maken dat zij Carlsson een geschikte opvolger van Palme vond, maar niet instemde met het beleid van de nieuwe premier.

Diezelfde dag werd Carlsson als premier beëdigd en op 13 maart stelde hij zijn kabinet voor. De enige veranderingen daarin waren dat het vice-premierschap was afgeschaft en dat milieu in handen kwam van Birgitta Dahl, de minister die op het departement van industrie verantwoordelijk was voor energiekwesties.

Portret Carlsson

In *NRC/H'blad* (3-3-1986) merkte Peter Michielsen over Ingvar Carlsson o.m. het volgende op:

Carlsson is voor het buitenland een bijna-onbekende Olof Palme heeft zich jarenlang internationaal geprofileerd, in de Socialistische Internationale, in VN-verband en in de Noord-Zuid-commissie. In vergelijking met zijn voorganger heeft Carlsson zich maar op zeer bescheiden schaal met internationale zaken beziggehouden en zelfs voor de Zweden is hij tot op zekere hoogte een onbeschreven blad. Toch speelt Carlsson al een kwart eeuw een niet onbelangrijke rol in de top van de partij. Hij is jarenlang een vriend en een trouw medewerker van Palme geweest - zelfs hun vakantiehuisjes stonden naast elkaar. Als minister van energiezaken heeft hij herhaaldelijk de aandacht op zich gevestigd met oproepen tot een straffer milieubeleid. Hij heeft als voorzitter van de regeringscommissie voor onderzoek en technologie zijn best gedaan de investeringen in de industriële research te vergroten

Ingvar Carlsson is - in tegenstelling tot zijn voorganger - afknmstig uit een arbeidersmilieu. Hij werd op 9 nov. 1934 in Boraas geboren als zoon van een fabrieksarbeider en sloot zich al jong aan bij de sociaal-democratische arbeidersbeweging. In de jaren vijftig studeerde Carlsson economie en politieke wetenschappen aan de universiteit van Lund, waar hij zijn politieke carrière begon als leider van de sociaal-democratische studentenorganisatie. Hij werd ontdekt door Tage Erlander, de toenmalige Zweedse premier, die hem na zijn studie tot zijn secretaris maakte - een functie waarin Palme hem was voorgegaan - en hem tussen 1959 en 1961 naar de VS stuurde om zijn studie af te maken.
In de jaren zestig maakte Carlsson, een radicaal en een ideoloog maar geleidelijk evoluerend tot eenpragmaticus, snel carrière. Hij werd in 1965 Zwedens jongste parlementariër, in 1967 onderminister en twee jaar later minister van onderwijs, alweer een functie waarin Palme hem was voorgegaan. Later kreeg hij achtereenvolgend de ministeries van woningbouw, economie en energie onder zich. Tussen 1976 en 1982, toen de sociaal-democraten in de oppositie waren. was Carlsson belast met het uitstippelen van de strategie van de terugkeer naar de macht. In 1982, toen de terugkeer een feit werd, werd Carlsson vice-premier.
Sindsdien zijn zijn taken geleidelijk uitgebreid en hij raakte bekend als een soort ,,ministervan alles".

(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, The Times)

MIDDEN-OOSTEN

ISRAËL

ANTI-RACISME WET. „ANTI-PLO-WET". ANDERE KNESSET-BESLUITEN

In de nacht van 5 op 6 augustus 1986 aanvaardde de Knesset twee wetsontwerpen die beide meer dan een jaar in behandeling waren geweest:
1) Met 57 tegen 22 stemmen bij 7 onthoudingen werd de z.g. ,,anti-racismewet" aanvaard die maximaal 5 jaar gevangenisstraf stelt op racistische opruiing tegen personen op grond van hun huidskleur, het ras waartoe zij behoren of hun etnische oorsprong. Het wetsontwerp, dat indertijd was geformuleerd tegen de ideologie en het optreden van Kach-leider rabbijn Meir Kahane, was door de vele amendementen op de oorspronkelijke tekst dermate afgezwakt dat rabbijn Kahane er zelf vóór stemde. Volgens de wet moet de openbare aanklager voor de rechtbank het overtuigende bewijs leveren dat er sprake is van het aanzetten tot racisme. Citaten uit de heilige geschriften of uit andere religieuze bronnen die niet aantoonbaar worden gebezigd om tot racisme aan te zetten zijn niet strafbaar. Bijv. kunnen oproepen om het ,,joodse karakter" van de staat Israël te bewaren alsmede het aanhalen van bijbelteksten waarin van het ,,uitverkoren volk" sprake is met deze wet niet worden bestraft. Deze paragraaf, die onder druk van de religieuze partijen in de uiteindelijke tekst werd opgenomen, speelde, aldus de Volkskrant (7-8), precies in de kaart van rabbijn Kahane, die zich bij zijn opruiing tegen Arabieren in Israël en de bezette gebieden vooral op bijbelteksten baseert.

Tegen de wet stemden de hele linkse oppositie en Avraham Verdiger van de orthodoxe Morasha, terwijl alle overige orthodoxe partijen, uitgezonderd de Nationale Religieuze Partij, zich van stemming onthielden.

2) Met 47 tegen 25 stemmen werd vervolgens een wetsontwerp aanvaard waarin ontmoetingen met PLO-ers (,,een verantwoordelijke, een lid van de Palestijnse Nationale Raad of een officiële vertegenwoordiger") strafbaar worden gesteld. Uitgezonderd werden familiecontacten in het buitenland alsmede ontmoetingen op persconferenties (journalisten) of een internationale conferentie (academici). Op overtreding van de wet staat een gevangenisstraf van maximaal 3 jaar.
Acht afgevaardigden van de Arbeiderspartij stemden tegen deze wet,

o.w. David Libai; zes afgevaardigden van de rechtervleugel gaven hun steun aan de wet; de overigen, o.w. premier Peres en alle kabinetsleden, waren bij de stemming afwezig.

De Likoed had een koppeling tussen beide wetsontwerpen tot stand gebracht door zijn steun aan de anti-racismewet afhankelijk te maken van de indiening c.q. goedkeuring van de „anti-PLO-wet"
Aan de goedkeuring van beide wetsontwerpen gingen o.a. de volgende Knesset-besluiten vooraf.

Eerdere Knesset-besluiten

Reeds op 25 december 1984 had de Knesset met 58 tegen ***36*** stemmen de parlementaire onschendbaarheid van Kach-leider rabbijn Meir Kahane gedeeltelijk opgeheven door hem het recht van een parlementslid te ontzeggen dat een volledige bewegingsvrijheid garandeerde. Deze uitspraak betekende in de praktijk dat rabbijn Kahane voorgenomen bezoeken aan een aantal Arabische dorpen alleen nog maar na toestemming van de politie kon afleggen, zoals iedere normale burger. Reeds de volgende dag verbood de Israëlische politie hem de toegang tot het Arabische dorp Taibeh. Tevoren had Kahane diverse Arabische dorpen in Israël bezocht om de bewoners te adviseren de joodse staat te verlaten. Bij zo'n bezoek aan Umm el-Fahm had de politie op 29 augustus 1984 ingegrepen om bloedvergieten te voorkomen.

Op 31 juli 1985 aanvaardde de Knesset met 66 tegen 0 stemmen bij 6 onthoudingen een amendement op de kieswet dat de weg vrijmaakte voor uitsluiting aan algemene verkiezingen van politieke partijen die mensen aansporen tot racisme (niet alleen krachtens hun programma maar ook volgens hun daden) alsook van partijen die het bestaansrecht van Israël ontkennen of zich niet met de doelstellingen van ,,het land van het joodse volk" kunnen indentificeren. Minister van justitie Nissim verduidelijkte op 1 augustus dat het amendement in de eerste plaats tegen de Kach was gericht, maar sommige waarnemers zagen er ook een potentieel wapen tegen de Progressieve Lijst voor Vrede (PLP) in.
Op 15 oktober 1985 beperkte de Knesset met 39 tegen 22 stemmen de parlementaire onschendbaarheid van Mohammed Miari, leider van de Progressieve Lijst voor Vrede (PLP). Wegens zijn beweerde identificatie met het ,,PLO-terrorisme" werden Miari drie essentiële elementen van zijn parlementaire status ontnomen: immuniteit tegen arrestatie, immuniteit tegen onderzoek en ontzegging van toegang tot voor het publiek gesloten plaatsen (zoals bepaalde militaire installaties en gevangenissen).
Miari, een van de zeven Arabische Knessetleden, beschouwde de maatregel als een aantasting van de rechten van Israëls Arabieren: ,,Israël is niet uitsluitend het land van het joodse volk, maar behoort ook toe aan de niet-joden die er wonen", zo stelde hij, aldus *NRC/H'blad* (16-10-1985).

In oktober 1985 weigerde Knesset-voorzitter Shlomo Hillel twee door Kahane ingediende wetsontwerpen op de agenda te plaatsen. omdat deze voorstellen – gericht op scheiding van joden en niet-joden – Israëls goede naam onder de volkeren zouden aantasten. Maar het Hooggerechtshof bepaalde volgens DPA (1-11-1985) dat Kahane als parlementslid het recht moet hebben zijn wetsontwerpen in te dienen, ,,ook als daarmee doelstellingen tot uiting komen die wij verafschuwen". Het hof oordeelde dat de Knesset-voorzitter niet bevoegd was wetsvoorstellen van de agenda te houden, omdat het Knesset-reglement daarin niet voorzag.
Op 13 november 1985 aanvaardde de Knesset met alleen de stem van Kahane tegen een wijziging van zijn reglement die de voorzitter de bevoegdheid gaf racistische wetsvoorstellen van de agenda te houden alsook voorstellen die het recht van Israël om het land van het joodse volk te zijn in twijfel trekken.
Deze toevoeging, onder druk van de rechtse partijen, leek vooral gericht tegen de PLP.
Op 18 november 1985 verwierp het hooggerechtshof een beroep van Kahane Knesset-voorzitter Hillel te gelasten de twee wetsontwerpen in het parlement aan de orde te stellen.

KOEWEIT

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS MAART 1985. BOMAANSLAGEN. ONTBINDING PARLEMENT. NIEUW KABINET

Het op 20 febr. 1985 gekozen parlement (pag. 26913-'85) hield eind april 1985 een debat over een spectaculaire beurskrach in augustus 1982 die de aandelenbeurs Souk al-Manakh trof. Daarbij werd sjeik Salman al Duaij al-Sabah, de minister van justitie alsmede van juridische en bestuurlijke zaken, acht uur ondervraagd. Hij werd ervan beschuldigd zijn ambt te hebben misbruikt ten gunste van zijn directe familie. In het bijzonder werd gesteld dat zijn 12-jarige zoon een cheque van $ 4,6 mln had ontvangen uit het Fonds voor kleine investeerders dat was ingesteld om de slachtoffers van de beurskrach schadeloos te stellen. Hoewel de minister deze laatste beschuldiging ontkende, werd op **30** april een motie van wantrouwen jegens hem ingediend die op 7 mei in stemming zou komen.
Op 5 mei echter trad sjeik Salman af. Daarmee was voor het eerst in de geschiedenis een minister, en dan nog wel een lid van de heersende Sabah-familie, door het pariement tot heengaan gedwongen. Sjeik Salman werd ad interim vervangen door Khaled al-Jassar, de minister van religieuze bezittingen en islamitische zaken.

Volgens de Financial Times (2-5-'85) was Abdul Latif al-Hamad, die op 14 sept. 1983 als minister van financiën en planning was afgetreden (pag. 270/2-'85), het eerste ministeriële slachtoffer in deze affaire. Naar verluidt zou ook de minister van olie en industrie, sjeik Ali al-Khalifa al-Sabah, zijn ontslag hebben ingediend wegens aanvallen op zijn beleid, toen hij de portefeuille van financiën beheerde (sept. 1983 - febr. 1985), maar zijn ontslag zou niet zijn aanvaard, aldus de Financial Times (7-5-'85).

Eerder, op 24 maart 1985, was de minister van arbeid en sociale zaken, Yussuf al-Nesf, afgetreden. Hij maakte bezwaar tegen bepaalde collega's in het kabinet die volgens hem in strijd met toezeggingen vóór zijn eigen benoeming toch daarin waren opgenomen; voorts was hij o.a. tegen de overdracht aan zijn departement van de verantwoordelijkheid voor de toewijzing van regeringsgebouwen. Hij werd opgevolgd door Khalid Jumayan Salim al-Jumayan.

In de portefeuilleverdeling van het op 3 maart 1985 gevormde kabinet (pag. 270/2) moet een correctie worden aangebracht: Abdel Mohsen al Rifai bleek minister van elektriciteit en water en Abdel Rahman al-Houti minister van openbare werken en huisvesting.

Aanslag op *emir. Islamitische Jihad*

Op 25 mei 1985 raakte de emir van Koeweit, sjeik Jabir al-Ahmad al-Jabir al-Sabah, bij een aanslag licht gewond. Twee van zijn lijfwachten, een voorbijganger en de dader van de aanslag kwamen om het leven. De aanslag werd uitgevoerd door een Iraakse chauffeur die met een auto vol explosieven inreed op het escorte van de emir waarna de lading met een kracht van 220 pond TNT ontplofte. Volgens de Koeweitse veiligheidsdienst was de Irakees waarschijnlijk lid van de in Irak verboden extremistisch-sjïitische Al Da'wa-partij.

Nog op 25 mei werd de verantwoordelijkheid voor de aanslag opgeëist door

de Islamitische Jihad, die reeds op 17 mei vanuit de Libanese hoofdstad Beiroet had gewaarschuwd dat ,,de gevolgen dramatisch zullen zijri'' als de Koeweitse regering niet tot ,,de vrijlating van onze broeders in Koeweitse gevangenissen'' zou overgaan. Dit sloeg op 17 sjiieten* die wegens hun aandeel in de bomaanslagen van december 1983 in Koeweit waren veroordeeld en gedetineerd (zie pag. 270/3 e.v.-'85). Dit maal verklaarde de Islamitische Jihad: ,,De emir heeft onze boodschap ontvangen. Wij eisen nog eens de vrijlating van de gevangenen. Als dat niet gebeurt, zullen wij alle tronen rond de Perzische Golf doen wankelen.''

De premier van Koeweit, kroonprins sjeik Saad al-Abdallah al-Salim al-Sabah, verklaarde op 18 mei dat zijn land ,,niet zal toegeven aan enige bedreiging of intimidatie''.

Op 30 mei berichtte de krant Al-Qabas dat in verband met de aanslag 20 personen waren gearresteerd, van wie drie rechtstreeks bij de actie betrokken zouden zijn geweest.

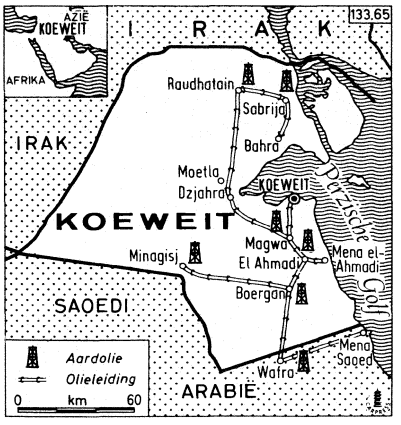
Aanslagen op twee cafés. Uitwijzing buitenlanders

Bij bomaanslagen op twee drukbezochte cafés aan zee in de stad Koeweit vielen op 11 juli 1985 volgens officiële gegevens 9 doden en 88 gewonden.

De verantwoordelijkheid voor beide aanslagen werd op 12 juli in een anonieme telefonische mededeling aan het Franse persbureau AFP opgeëist door de Arabische Revolutionaire Brigades, die eerder aanslagen had geclaimd op Jordaanse diplomaten (in 1983) en op de ambassadeur van de Verenigde Arabische Emiraten in Parijs (op 8 febr. 1984, zie pag. 336/3-'84). Volgens de mededeling ging het o.a. om de ,,terechtstelling'' van kolonel Khalil Ghais al-Abdallah, directeur van de recherche op het ministerie van binnenlandse zaken, die verantwoordelijk werd gesteld voor de uitwijzing van ruim 500 buitenlanders sinds de mislukte aanslag op de emir.

Kolonel Abdallah kwam bij de aanslagen van 11 juli om het leven. Deze werden veroordeeld door de regeringen van Irak en Iran, die elkaar van verantwoordelijkheid voor deze ,,misdaden'' betichtten.

Op 16 juli keurde het parlement met 40 stemmen voor en geen tegen, bij één onthouding een wet tegen subversieve activiteiten goed waarbij op medeplichtigheid aan bomaanslagen de

doodstraf of levenslange gevangenisstraf werd gesteld.

Op 29 juli deelde een functionaris van het ministerie van binnenlandse zaken mee dat sinds 11 juli bijna 4.000 personen door Koeweit waren uitgewezen en dat nog talrijke uitwijzingen zouden volgen.

Op 6 aug. meldde het Iraanse persbureau *Irna* dat in de laatste dagen 249 Iraniërs uit Koeweit waren uitgewezen, nadat tussen 22 juni en 22 juli reeds 768 Iraniërs Koeweit hadden moeten verlaten.

Op 9 aug. stelde de Hezbollah in een verklaring, die in de Oostlibanese stad Baalbek werd uitgegeven, dat Koeweit sinds 25 mei ook honderden Libanese sjiieten had uitgewezen. De Hezbollah waarschuwde dat aan deze praktijken een einde moest komen.

Op 29 aug. publiceerde het Iraanse dagblad Ettelaat een felle aanval op Koeweit, dat zich zou hebben schuldig gemaakt aan acties tegen Iran die op een ,,oorlogsverklaring'' neerkwamen. Niet alleen werd geklaagd over de uitwijzing van Iraniërs ,,en de martelingen die zij ondergingen tijdens hun arrestatie'', maar ook over de financiële hulp van Koeweit aan Irak (door de verkoop van 300.000 vaten ruwe olie per dag voor rekening van Irak en ook door de financiering van de ,,terreurinstrumenten'' die Irak tegen Iran zou gebruiken) alsook de strategische hulp (het beschikbaar stellen van zijn luchtruim voor Iraakse luchtaanvallen op Iraanse olie-installaties enz.). Het was nu tijd, aldus Ettelaat, om volgens het Koran-beginsel ,,oog om oog'' tegen Koeweit op te treden.

De F A Z (9-9-'85) meldde dat volgens berichten uit Koeweit sinds eind mei minstens 5.000 buitenlanders uit dit land waren uitgewezen en dat dit aantal volgens andere bronnen nog hoger was.

Dit blad verwees naar de op 20 april 1985 bekendgemaakte resultaten van een volkstelling in Koeweit, waaruit bleek dat van dc 1.698.128 inwoners van Koeweit slechts 679.601 (ca. 40%) Koeweitse staatsburgers waren.

Brand in oliehaven

Op 17 juni 1986 vonden in de oliehaven van Koeweit, Mina al-Ahmadi, 's avonds gelijktijdig twee explosies plaats als gevolg waarvan twee oliedepots in brand raakten. De volgende morgen waren twee brandhaarden geblust en was de derde onder controle. Op 18 juni verklaarde de premier, sjeik Saad, dat de explosies te wijten waren aan sabotage met als mogelijk doel druk op Koeweit uit te oefenen om zijn oliepolitiek te wijzigen. Maar ,,dergelijke misdaden zullen Koeweits vastberadenheid niet beïnvloeden om zijn huidige politiek in de olie- en andere sectoren voort te zetten'', aldus de premier

In perscommentaren werd erop gewezen dat Iran en Libië de laatste tijd van Koeweit en ook Saoedi-Arabië een drastische beperking van de olieproduktie hadden verlangd om een eind te maken aan de daling van de olieprijzen.

Arrestatie daders aanslag emir

Op 1 juli 1986 maakte de minister van binnenlandse zaken, sjeik Nawaf al-Ahmad al-Sabah, bekend dat de daders van de mislukte aanslag op de emir waren gearresteerd en dat voorts verdachten waren aangehouden van de aanslagen op de twee cafés alsook van de aanslag (april 1985) op de hoofdredacteur van het blad Al Siyassah. Over aantal noch nationaliteit van de gearresteerde personen werden mededelingen gedaan.

Volgens persberichten waren onder de arrestantenvijf leden van de Al Da'wa-partij en twee Palestijnen, die als aanhangers van Abu Nidal werden aangeduid.

Aftreden kabinet

Sjeik Sabah al-Ahmad al-Jabir al-Sabah, de vice-premier, deelde op 1 juli 1986 mee dat hij en de andere leden van de regering hun ontslag aan de premier, sjeik Saad al-Abdallah al-Salim al-Sabah, hadden aangeboden, zonder dat hij de reden voor deze stap vermeldde. Volgens waarnemers en de plaatselijke pers was de aanleiding het voornemen van het parlement om de volgende week vier ministers op het matje te roepen voor een ondervraging over hun beleid:

1) De minister van olie en industrie, sjeik Ali al-Khalifa al-Salim al-Sabah, over de onvoldoende veiligheidsmaatregelen bij de olie-installaties; 2) de minister van financiën en economie, Jassem al-Khorafi, wegens zijn aanpak bij de afhandeling van het Souk al-Manakh schandaal; 3) de minister van verbindingen, Issa Mohammed Ibrahim al-Mazidi, wegens beweerde discriminatie bij net innen van telefoonrekeningen; en 4) de minister van onderwijs, Hassan al-Ibrahim, tegen wiens hervor-

* Volgens Le Monde (8-10-'86) waren deze zeventien: 12 Irakezen, 3 Libanezen, 1 Koeweiter en 1 staatloze.

mingsbeleid (vooral gericht op verscherping van de toelatingseisen tot de universiteit) door twee fundamentalistische islamitische facties fel was geprotesteerd.

Ontbinding parlement. *Perscensuur*

Op 3 juli 1986 ontbond de emir, sjeik Jabir al-Ahmad al-Jabir al-Sabah. het parlement. Voorts schortte hij enkele artikelen van de grondwet op, waaronder het artikel dat het uitschrijven van nieuwe verkiezingen binnen 60 dagen na de ontbinding van het parlement vereist. De emir aanvaardde het ontslag van de regering en belastte de kroonprins en premier, sjeik Saad, met de vorming van een nieuw kabinet. In het betreffende, voor radio en televisie voorgelezen decreet stelde de emir o.a.:

,,In de laatste tijd werd het land geconfronteerd met veel beproevingen en problemen (...) In plaats van alle krachten te bundelen en samen te werken, waren de meningen in het parlement verdeeld. Er ontstonden blokken en partijen, die ertoe leidden dat de nationale eenheid schipbreuk leed en het werk werd onderbroken. zodat de ministerraad tenslotte niet meer in staat was zijn taken verder te vervullen (...) Een voortzetting van het parlementaire leven in deze geest en onder deze omstandigheden betekent voor de nationale eenheid met zekerheid scheuring en stelt de hoogste belangen van het land bloot aan een onverwacht gevaar. Daarom hebben wij in onze bezorgheid over de veiligheid en stabiliteit van Koeweit ervoor gezorgd dat het parlement zijn activiteit staakt."

De taken, die het parlement tot dusver had vervuld, werden nu door de emir en de ministerraad overgenomen. Wetten zouden via decreten of opdrachten van de emir worden uitgevaardigd. Zij traden op de dag van hun afkondiging in werking en zouden door de premier en de ministers worden uitgevoerd.
In een toespraak via radio en televisie wees de emir erop dat ,,de democratie wankelt". De ,,constructieve dialogen" tussen kabinet en parlement waren ,,in gekibbel veranderd". Maar ondanks ,,het slechte gebruik dat door de afgevaardigden van de democratische praktijk is gemaakt", aldus de emir, verzekerde hij: ,,Ons parlementaire streven geven wij niet op."
In een eerste decreet beperkte de emir de persvrijheid. De ministerraad kon voortaan het verschijnen van een krant voor maximaal twee jaar verbieden of de vergunning van de krant intrekken, als deze de belangen van een vreemde staat dient.

De vorige emir, sjeik Sabah al-Salem al-Sabah, had het parlement op 29 aug. 1976 ontbonden (pag. 711-'76). Zijn opvolger, de huidige emir, had op 24 aug. 1980 verkiezingen voor een nieuw parlement uitgeschreven die op 23 febr. 1981 plaatsvonden. Daardoor had Koeweit opnieuw als enige staat op het Arabische schiereiland een gekozen parlement.

Nieuw kabinet

Op 13 juli 1986 beëdigde de emir een nieuw kabinet van 22 man, met acht nieuwe leden. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier - sjeik Saad al-Abdallah al-Salim al-Sabah; vice-premier en minister van buitenlandse zaken - sjeik Sabah al-Ahmad al-Jabir al-Sabah; onderwijs - Anwar Abdallah al-[illegible]*, sociale zaken en arbeid - Jamir Mubarak al-Hamad*; financiën en economie - Jassem Mohammed al-Khorafi; religieuze bezittingen en islamitische zaken - Khaled Ahmed Saad al-Jasir: verbindingen - Khalid Jumayan Salim al-Jumayan (voorheen sociale zaken en arbeid); staatsminister voor kabinetszaken - Rashid Abdel Aziz al-Rashid; defensie - Salim al-Sabah al-Salim al-Sabah; staatsminister buitenlandse zaken - Saoed Mohammed al-Usaymi*; justitie - Dari Abdallah al-Uthman*; openbare werken en huisvesting - Abdul Rahman Ibrahim al-Houti; staatsminister stedelijke zaken - Abdul Rahman Khalid al-Ghunaym*; gezondheid - Abdurrahman Abdullah al-Awadi; olie - sjeik Ali al-Khalifa al-Adhibi al-Sabah; staatsminister openbare diensten - Issa Mohammed Ibrahim al-Mazidi (voorheen verbindingen); handel en industrie - Faysal Abdarrazzaq al-Khalid*; planning - Mohammed Soleiman Sayed Ali*; elektriciteit en water - Abdel Mohsen al-Rifai; staatsminister woningbouw - Nasir Abdullah al-Rudan*; voorlichting - sjeik Nasser Mohammed al-Ahmad al-Jabir al-Sabah; binnenlandse zaken - sjeik Nawaf al-Ahmad al-Jabir al-Sabah.

* = nieuw

Van de 15 leden van het vorige kabinet keerde alleen de omstreden minister van onderwijs, Hassan al-Ibrahim, niet terug.

Tijdens de eerste zitting van het nieuwe kabinet verklaarde premier Saad op 13 juli dat het voornaamste probleem de veiligheid was. De volgende prioriteit was de oplossing van de economische crisis - het BNP daalde in 1985 met 9,6 % - en voorts zou aandacht worden gewijd aan het onderwijs, de huisvesting en de hervorming van het bestuursapparaat.

Begroting 1986187

Op 24 aug. 1986 keurde het kabinet de begroting voor het fiscale jaar 1986187 goed, dat op 1 juli was begonnen. Deze begroting ging uit van een daling van de inkomsten met 38,6 % tot $ 6,56 mrd en van een verdubbeling van het begrotingstekort tot $ 4,57 mrd (1,33 mrd dinar). Tevoren waren de uitgaven reeds met 11 % verminderd tot 3,05 mrd dinar. De inkomsten uit de verkoop van olie werd geraamd op 1,66 mrd dinar, d.w.z. 40.9 % lager dan in de begroting 1985186; deze vormden nu 86,6% van de totale staatsinkomsten tegen 89,9 % in het voorgaande jaar.

Aftreden gouverneur centrale bank

Op 17 sept. 1986 maakte de staatsminister van kabinetszaken, Rashid Abdel Aziz al-Rashid, bekend dat de gouverneur van de centrale bank van Koeweit, Abdel Wahab al-Tamar, zijn ontslag had ingediend. Daarvoor werd geen reden opgegeven. Al-Tamar was nog geen drie jaar in functie; hij was de opvolger van Hamza Abbas Hussein die op 3 okt. 1983 was afgetreden.

Doodvonnis voor aanslag op emir

Op 11 okt. 1986 begon voor het staatsveiligheidshof van Koeweit een proces tegen vijf Iraakse sjiïeten die werden beschuldigd van deelneming aan de aanslag op emir Jabir op 25 mei 1985. Vier van de vijf stonden bij verstek terechi.

Op 29 nov. werd de enige aanwezige beklaagde, Alaa al-Atrach (33), ter dood veroordeeld. Het hof veroordeelde een tweede beklaagde, Mohammed al-Atrach, bij verstek tot levenslange gevangenisstraf, terwijl de overige drie verdachten, ook bij verstek, werden vrijgesproken.

Eerder, op 13 febr. 1985, waren een Iraniër en een Koeweiter veroordeeld tot 10 jaar gevangenisstraf na schuldig te zijn bevonden aan diverse overtredingen van de staatsveiligheid. De Iranier behoorde tot een groep van vijf Iraniërs die sinds 26 Jan. 1985 terecht hadden gestaan voor het staatsveiligheidshof van Koeweit. De Koeweiter, een vermeende medeplichtige, was afzonderlijk berecht.

SOWJET-WAPENLEVERANTIES

De minister van defensie, Salim al-Sabah al-Salim al-Sabah, deelde op 8 sept. 1985 mee dat Koeweit van de Sowjet-Unie luchtdoelraketten had gekocht van dezelfde kwaliteit als de Amerikaanse Stinger-raketten. Deze Sowjet-raketten zouden in oktober 1985 kunnen worden ingezet.

Op 11 jan. 1986 arriveerde een militaire Sowjet-delegatie onder leiding van generaal Goworow (plv. minister van defensie) voor een zesdaags bezoek aan Koeweit. De delegatie zou spreken over een uitbreiding van de Sowjet-wapenleveranties en nagaan of ,,hoogontwikkelde Sowjet-wapenuitrusting" voor het Koeweitse leger geschikt was, aldus het dagblad Arab Times op basis van informatie van het Koeweitse persbureau *Kuna*. (*FAZ* 13-1; AFP)

(Vor. ber. pag. 478/2 e.v.-1985)

TERUGKEER AIRBUS

De Airbus van Kuwait Airways, die op 4 dec. 1984 na een kaping op de luchthaven Mehrabad bij de Iraanse hoofdstad Teheran was geland (pag. 271/3-'85), vloog na een verblijf van 17 maanden in Iran naar Koeweit terug. (The Times 9-5-'86)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

OPPOSITIEPARTIJ IN TAIWAN GEDOOGD

Op 6 december 1986 werden in Taiwan aanvullende verkiezingen gehouden voor 84 zetels in de Nationale Vergadering en voor 73 zetels in de Wetgevende Yuan die totaal resp. 905 en 324 leden tellen.
Alleen die leden worden vervangen, die de provincie Taiwan, de overzeese Chinezen en bepaalde door de president aangewezen groepen vertegenwoordigen. De overige leden, die in 1947 op het Chinese vasteland werden gekozen. zitten voor het leven. omdat er daar vanwege de ,,communistische rebellie" geen nieuwe verkiezingen kunnen worden gehouden, aldus de officiële verklaring.
Bij de vorige verkiezingen (6 december 1980) voor de Nationale Vergadering, die één keer in de zes jaar bijeenkomt om de president te (her)kiezen – de volgende maal in 1990 – won de regerende Kwomintang (KMT)63 van de 76 verkiesbare zetels; de China Democratic Socialist Party, die dichtbij de KMT staat, verwierf één zetel en de overige 12 zetels gingen naar onafhankelijke kandidaten (pag. 15813-1981).
Voor de Wetgevende Yuan, het echte parlement, vonden het laatst op 3 december 1983 aanvullende verkiezingen plaats. Toen won de KMT 62 van de 71 verkiesbare zetels; 6 zetels gingen naar „Tangwai"-groep (de officieuze oppositie ,,buiten de partij", d.w.z. de KMT) en 3 naar onafhankelijke kandidaten.
Vergeleken met die verkiezingen van 1980 en 1983 was er op 6 december 1986 een belangrijk verschil. Dit maal nam ook een, zij het illegale maar getolereerde, oppositiepartij deel, nl. de Democratische Progressieve Partij (DPP). Deze was op 28 september 1986 opgericht door 135 oppositieleden met als woordvoerder You Ching (44). Weliswaar verklaarde de minister van justitie, Shih Chi-yang, de volgende dag dat het verbod op de vorming van nieuwe partijen (onder de sinds 1949 geldende staat van beleg) van kracht bleef en dat de overtreders ,,met de wet te maken zouden krijgen", maar er werd niet tegen de DPP opgetreden.

In NRC/H'blad (13-11), dat een interview met You Ching publiceerde, werd gesteld dat het programma van de DPP in de voorgaande maanden door een werkgroep van 18 personen was opgesteld. Onder hen waren drie leden van de Nationale Vergadering, drie leden van de Wetgevende Yuan en drie leden van de gemeenteraad van Taipeh; allen zogenaamde Tangwai.
De belangrijkste punten van het partijprogramma van de DPP waren, aldus NRClH'blad: volledige politieke vrijheid, beter sociale voorzieningen, vrijlating van alle politieke gevangenen (zeker 1.000 volgens You Ching, maar ca. 200 volgens de meeste schattingen), invoering van stakingsrecht, afschaffing van alle privileges van de KMT en gelijke behandeling van alle partijen.
Bij de eerste nationale conventie van de DPP werd Chiang Peng-chien op 10 november tot voorzitter gekozen.

Bij de aanvullende verkiezingen van 6 december behaalde de KMT 66,3% van de stemmen en de DPP 23%. De rest ging naar symbolische partijen die nog van vóór 1949 dateren en individuele partijloze kandidaten. Volgens de officiële uitslag ging 65,4% van de 11,8 mln kiesgerechtigden naar de stembus, tegen 63,2% in 1983.
Van de 84 zetels in de Nationale Vergadering gingen 68 naar de KMT (84 kandidaten), 11 naar de DPP (25 kandidaten) 1 naar de China Democratie Socialist Party en de resterende 4 naar onafhankelijke kandidaten.
Van de 73 zetels in de Wetgevende Yuan kreeg de KMT er 59 (73 kandidaten) en de DPP 12 (19 kandidaten), terwijl de resterende 2 zetels aan onafhankelijke kandidaten toevielen.
De KMT verloor volgens AP (7-12) drie zetels in de Wetgevende Yuan, maar won zeven zetels in de Nationale Vergadering. Le Monde (9-12) stelde dat vertegenwoordigers van de groepen waaruit de DPP was gevormd tevoren 4 zetels in de Nationale Vergadering

DPP-kandidaat Kang Ning-hsiang na zijn overwinning in Taipeh voor een zetel in de Wetgevende Yuan.

en 5 zetels in de Wetgevende Yuan hadden, zodat de winst per saldo (resp. 7 + 7) 14 zetels voor de DPP bedroeg.
Vooral de aandacht trok de uitslag van de verkiezingen in de hoofdstad Taipeh. Terwijl de Tangwai daar in 1980 24% van de stemmen kregen, verwierf de DPP er nu 31%. Hoewel de leidende DPP-kandidaat, de ,,radicale" Hsieh Chang-ting, verloor, boekte de gematigde nr. 2, Kang Ning-hsiang, een onverwacht enorme winst (134.839 stemmen), aldus *NRC/H'blad* (8-12). Volgens dit blad dankte Kang zijn overwinning ook zeker ten dele aan een massabijeenkomst op 5 december 's avonds, waarop hij bepaalde KMT-kringen beschuldigde van een komplot om hem middels het rondzenden van 60.000 anonieme insinuerende brieven te vernietigen. De theorie daarachter zou zijn dat die kringen de voorkeur zouden geven aan een radicale DPP, omdat het veel gemakkelijker zou zijn om een voorwendsel te vinden die weg te vagen dan een gematigde, constructieve partij.
In elk geval één DPP-,,stokebrand", aldus *NRC/H'blad*, won overweldigend, nl. Hsu Kuo-tai, de broer van Hsu Hsin-liang (zie hieronder), die in Chung-Li 141.888 stemmen behaalde.

Hieronder volgt een overzicht van de interne ontwikkelingen die zich sinds eind 1984 in Taiwan voordeden.

Financieel schandaal. Aftreden ministers en secretaris-generaal Kwomintang

De minister van economische zaken, Hsu Li-teh, trad op 11 maart 1985 af. Hij aanvaardde daarmee de ,,morele" verantwoordelijkheid voor het feit dat hij onregelmatigheden bij de Tenth Credit Co-operative Bank niet had weten te verhinderen in zijn ambtsperiode als minister van financiën (december 1981-mei 1984).
Deze bank maakte onderdeel uit van de Cathay-groep, eigendom van de familie Tsai, waartoe voorts Cathay Trust en tientallen industriële ondernemingen zoals Cathay Plastics behoorden. Met een omzet van $ 2,5 mrd was de Cathay-groep het op één na grootste zakenconglomeraat in Taiwan.

Na langdurige geruchten dat Tsai Chien-chou. president van Cathay Plastics en Tenth Credit Co-operative, zware verliezen had geleden bij speculaties met onroerend goed, ontdekten regeringsaccountants begin februari 1985 dat Tenth Credit Co-operative leningen had verstrekt ter waarde van 102% van de deposito's en

Weekblad 55ste jaargang No. 2874, pag. 42039-42070

de limieten voor het verstrekken van leningen met bijna 30% hadden overschreden. Op 9 februari gelastte het ministerie van financiën de bank het verschaffen van kredieten te staken.

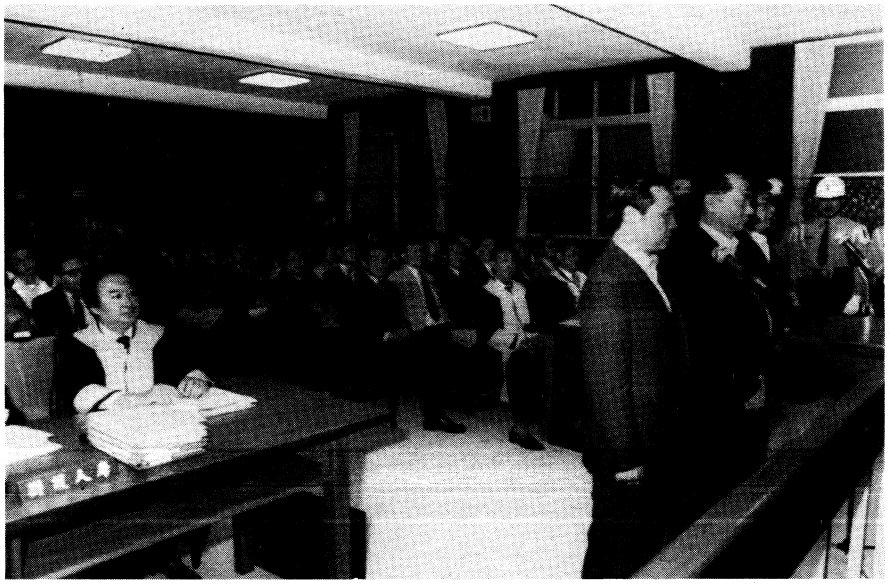
In NRC/H'blad (21-3-1985) berichtte Willem van Kemenade voorts: ,,Paniekonder inleggers leidde tot opneming van 425 miljoen dollar in drie dagen. De regering nam Tenth Credit vervolgens over op 17 februari en onthulde spoedig daarop dat de bank voor 636 miljoen gulden aan illegale leningen had verstrekt.
Employés van Cathay-bedrijven werden gedwongen om leningen op hun naam te zetten en vaak gebeurde dat zonder hun medeweten. met nun handtekeningzegels in Chinese karakters. Het geld werd dan gebruikt voor andere Cathay-activiteiten, onder andere massieve speculaties. Cathay Plastics heeft schulden opgelopen van 1,2 miljard gulden, de helft aan Tenth Credit, een derde aan employés en de rest aan banken, waaronder buitenlandse. Cathay Plastics betaalde crediteuren in post-gedateerde cheques en verstrekte 25 tot 30 procent intrest zo lang de cheques niet verzilverd werden.
Het debacle bij Tenth Credit sloeg spoedig over naar een ander familiebedrijf, Cathay Trust. dat onder leiding staat van Chien-Chou's oudere broer Tsai Chien-nan. De regering nam Cathay Trust over op 4 maart..."

Inmiddels was Tsai Chien-chou op 1 maart gearresteerd. Tot 12 maart werden nog 27 vooraanstaande functionarissen van de Cathay-groep aangehouden. Op 17 juni werden in totaal 87 hoge functionarissen in staat van beschuldiging gesteld wegens o.a. verduistering en vervalsing.
De rechtbank van Taipeh veroordeelde Tsai tot zes gevangenisstraffen van 15 jaar elk wegens de uitgifte van post-gedateerde cheques, aldus een bericht achteraf in de Financial Times (16-8-1985).

Lee Ta-hai, president-directeur van de Chinese Petroleum Corporation, werd op 13 maart als opvolger van Hsu tot minister van economische zaken benoemd.

Op 15 augustus 1985 trad de minister van financiën, Loh Jen-kang, af wegens de door hem aanvaarde politieke verantwoordelijkheid van het financiële schandaal inzake de Cathay-groep. In een rapport van de Control Yuan, het hoogste controle-orgaan op financieel gebied, waren Loh en zijn beide voorgangers schuldig bevonden aan nalatigheid in deze affaire.
Op 21 augustus werd Robert Chien (56), plaatsvervangend gouverneur van de centrale bank sinds 1974, als opvolger van Loh tot minister van financiën benoemd.
Reeds op 7 februari 1985 was generaal Tsiang Yien-si officieel om gezondheidsredenen afgetreden als secretaris-generaal van de Kwomintang en vervangen door Ma Soo-lay, tot dan toe president van de Broadcasting Corporation of China alsook vertegenwoordiger van Taiwan in Japan.

Volgens Willem van Kemenade was Tsiang er verantwoordelijk voor dat Tsai Chien-chou in 1983 kandidaat was gesteld voor een zetel in het parlement en daarin ook gekozen werd. Zijn aftreden werd ook in verband gebracht met een politiek schandaal, nl. de moord op Liu Yi-liang (zie hieronder).

Een beeld van de zitting van de krijgsraad te Taipeh op 12 april 1985. Rechts op de foto de drie beklaagden (v.l.n.r.): generaal Hu Yi-min, vice-admiraal Wong Hsi-ling en kolonel Chen Hu-men.

Veroordeling chef militaire inlichtingendienst

Op 19 april 1985 werd vice-admiraal Wong Hsi-ling (58), chef van de militaire inlichtingendienst, door de krijgsraad te Taipeh tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld wegens het beramen van de moord op de Chinees-Amerikaanse schrijver Liu Yi-liang. alias Henry Liu, die op 15 oktober 1984 in zijn huis in Daly City (Californië) was doodgeschoten.
Twee medewerkers van vice-admiraal Wong, generaal Hu Yi-min en kolonel Chen Hu-men, werden wegens medeplichtigheid aan de moord elk veroordeeld tot 2½ jaar gevangenisstraf.

Liu was in China geboren, hij groeide op in Taiwan en vestigde zich in 1967 in de Verenigde Staten, waar hij het Amerikaanse staatsburgerschap verwierf. Hij reisde na 1980 diverse keren naar China en publiceerde een kritisch boek over president Chiang Ching-kuo van Taiwan.
Na de moord op Liu ontkende de onofficiële vertegenwoordiging van Taiwan in de VS, de Coördinatieraad voor Noordamerikaanse zaken (CCNNA), elke officiële betrokkenheid van uit Taipeh.
Op 12 november 1984 begon de regering op Taiwan een rigoureuze campagne tegen de georganiseerde misdaad in het land. Binnen twee weken werden, vooral in de hoofdstad Taipeh en de havenstad Kaohsiung, ruim 300 leiders van de grootste misdadigersbendes gearresteerd, waaronder verschillende hoge politie-officieren en veiligheidsfunctionarissen.
Eind november 1984 werd bericht dat Chen Chi-li, leider van de grootste bende, de Bamboe Unie (die zowel in Taiwan als in de VS opereerde), door de Amerikaanse FBI werd gezocht wegens de moord op Liu evenals twee van zijn handlangers, Wu Tun en Tung Kuei-sen. die de dodelijke schoten zouden hebben gelost. Chen Chi-li en Wu Tun werden omstreeks diezelfde tijd in Taiwan gearresteerd.
Op 14 januari 1985 werd door een woordvoerder van het ministerie van defensie in Taipeh toegegeven dat bepaalde functionarissen van de militaire inlichtingendienst bij de moord waren betrokken. De volgende dag werd bekendgemaakt dat de chef van deze dienst, vice-admiraal Wong Hsi-ling, was geschorst. Op 16 januari meldden regeringskringen de arrestatie van drie hoge functionarissen van de militaire inlichtingendienst; een van hen was volgens de krant United Daily kolonel Chen Hu-men.

Op 23 januari 1985 begonnen Amerikaanse onderzoekers, o.w. twee FBI-functionarissen, in Taipeh een driedaagse ondervraging van de aldaar gedetineerde Chen Chi-li en Wu Tun, maar zij kregen geen toegang tot de gearresteerde officieren.
Taiwans minister van justitie, Shih Chi-yang, verklaarde op 26 februari dat een officieel onderzoek had aangetoond dat de militaire inlichtingendienst de bendeleider Chen Chi-li in 1984 had gerecruteerd om informatie over China in te winnen. Maar de dienst ontkende dat zij opdracht had gegeven tot de moord op Liu. Deze moord was een onafhankelijke actie van individuen en de Taiwanese regering kon niet verantwoordelijk worden gesteld, aldus minister Shih.
Op 27 februari werden Chen Chi-li, Wu Tun en Tung Kuei-sen formeel in staat van beschuldiging gesteld voor de moord op Liu door de openbare aanklager in Taipeh. Volgens de aanklacht had Chen tot de moord besloten na overleg in juli en augustus 1984 met vice-admiraal Wong Hsi-ling, maar er werd niet gesteld dat deze voorkennis van de aanslag had noch werd een motief vermeld (Financial Times 28-2-1985). Tung Kuei-sen bleek voortvluchtig; hij was naar de Filippijnen uitgeweken.

Op de eerste dag van zijn proces (20 maart) verklaarde Chen dat Wong hem aanvankelijk had opgedragen Liu een lesje te leren, omdat hij kwalijke zaken over Taiwan en zijn president had geschreven. Later had Wong gelast Liu te elimineren, omdat hij een spion voor zowel China als Taiwan was, die Taiwans spionnageactiviteiten op het vasteland grote schade had toegebracht door verscheidene agenten daar aan de Chinese communisten te verraden. Niettemin had Chen naar eigen zeggen besloten Liu alleen maar een lesje te leren. Dat was fout gelopen: Er had een handgemeen plaatsgevonden tussen Liu en Wu Tun, waarop Tung Kuei-sen twee fatale schoten had gelost. Aldus de versie van Wu Tun.

Op 9 april bevond de districtsrechtbank in Taipeh Chen en Wu schuldig aan de moord op Liu

en veroordeelde beiden tot levenslange gevangenisstraf.
Volgens de rechtbank had vice-admiraal Wong uit zijn gesprekken met Chen kunnen afleiden dat deze van plan was Liu te vermoorden. Wong wist dat Liu over bewijsmateriaal beschikte dat schadelijk voor hem was en dat de schrijver daarvan gebruik wilde maken. Wong wilde dat beletten, aldus de rechtbank.

Inmiddels waren vice-admiraal Wong en twee van zijn medewerkers, generaal Hu Yi-min en kolonel Chen Hu-men, op 26 maart formeel in staat van beschuldiging gesteld wegens .,medeplichtigheid aan de moord" op Liu. Op 4 april begon hun proces voor een krijgsraad. Op 11 april ontkende Wong dat hij opdracht tot de moord had gegeven. Hij achtte zich niet verantwoordelijk voor de persoonlijke actie van Chen, die hij naar zijn zeggen niet had kunnen voorzien.

Op 30 mei bekrachtigde het militaire hof van beroep de vonnissen van Wong en zijn medewerkers. Ook de vonnissen van Chen en Wu werden in hoger beroep bekrachtigd, aldus The Times (4-6-1985). Tijdens de behandeling van zijn appel herriep Chen zijn uitspraak dat vice-admiraal Wong hem had opgedragen Liu te vermoorden; hij had Wongs opdracht verkeerd begrepen.

Mutaties militaire inlichtingendienst

Ter vervanging van vice-admiraal Wong Hsi-ling werd generaal Wang Chin-Hsi (62) tot chef van de militaire inlichtingendienst benoemd, aldus een mededeling van het ministerie van defensie d.d. 3 mei 1985.
Op 1 juli 1985 werd een gereorganiseerd bureau voor militaire inlichtingen geinstalleerd met generaal Lu Kuang-i als directeur. Dit bureau ressorteerde rechtstreeks onder de chef van de generale staf, generaal Hau Pei-tsun.

Plaatselijke verkiezingen

Bij plaatselijke verkiezingen op 16 november 1985 verwierf de regeringspartij Kwomintang 146 van de in totaal 191 verkiesbare zetels. Dit betekende een winst van 11 zetels t.o.v. de vorige plaatselijke verkiezingen die op 14 november 1981 waren gehouden.
De officieuze oppositie, vertegenwoordigd door de Tangwai-groep verwierf nu 17 van de 77 zetels in de provinciale assemblee tegen 22 in 1981.
De opkomst bedroeg 71% en de uitslag ontzenuwde prognoses dat de kiezers hun ongenoegen over recente schandalen bij de stembus zouden uiten, aldus de Financial Times (18-11-1985).

Nieuwe minister van defensie

Op 20 juni 1986 werd Wang Tao-yuan (72) benoemd tot minister van defensie als opvolger van admiraal Soong Chang-chih (76) die eerder te kennen had gegeven dat hij wilde aftreden. Wang diende eerder als minister van justitie en onderminister van defensie; het laatst was hij secretaris-generaal van de Nationale Veiligheidsraad. Op deze post werd hij op gevolgd door generaal Chiang Wei-kuo (69), een halfbroer van president Chiang Ching-kuo.
Tegelijk werd het parlementslid Hsiao Tien-tzang (51) tot minister zonder portefeuille benoemd.

Opheffing staat van beleg aangekondigd

Op 8 oktober 1986 werd door het regeringsvoorlichtingsbureau te Taipeh meegedeeld dat president Chiang Ching-kuo tegenover Amerikaanse journalisten (Newsweek en Washington Post) had verklaard dat zijn regering spoedig zou voorstellen de sinds 1949 geldende staat van beleg op te heffen. Maar deze maatregel moest worden vergezeld door de aanvaarding van een nieuwe nationale veiligheidswet.
Op 15 oktober maakte de regerende Kwomintang bekend dat het centrale permanente comité van deze partij een aanbeveling van een 12 leden tellende werkgroep had goedgekeurd om de staat van beleg op te heffen. Ook het verbod op de vorming van nieuwe politieke partijen zou moeten verdwijnen, maar die partijen moesten wel drie beginselen in acht nemen: eerbiediging van de grondwet, steun aan de anti-communistische politiek van de regering en verwerping van het streven naar een onafhankelijk Taiwan (d.w.z. steun aan de hereniging van Taiwan met het vasteland onder gezag van de Kwomintang).

Politieke balling terugkeer geweigerd

Op 30 november poogde de militante Taiwanese oppostitieleider Hsu Hsin-liang na een ballingschap van 7 jaar in de Verenigde Staten naar zijn vaderland terug te keren. Maar internationale luchtvaartmaatschappijen weigerden hem vanuit Tokio naar Taipeh mee te nemen – formeel omdat hij geen inreisvisum had, maar in feite op uitdrukkelijk verzoek van de regering van Taiwan.
Diezelfde dag vond op het internationale vliegveld bij Taipeh een confrontatie plaats tussen een enorme politiemacht en aanhangers van de oppositie. Een groep betogers onder leiding van Hsu Hsin-liangs broer trachtte een barricade van de politie te forceren, waarop waterkanonnen en traangasgranaten werden ingezet. Volgens regeringsbronnen raakten drie politiemannen en twee demonstranten gewond. Later maakte een politiewoordvoerder bekend dat vier politiemannen zwaar en 45 licht gewond raakten en dat 31 politievoertuigen waren beschadigd. De media legden de verantwoordelijkheid voor het oproer bij de DPP. Maar de nieuwe oppositiepartij veroordeelde het geweld in scherpe termen. De DPP had de terugkeer van Hsu slechts om ,,humanitaire redenen" verwelkomd.
Op 2 december 's morgens landde Hsu aan boord van een toestel van Philippine Airlines uit Manila op de luchthaven Tsjiang Kai-sjek bij Taipeh, o.m. vergezeld door de voormalige Amerikaanse minister van justitie Ramsey Clark.
Dit maal werd Hsu door de Taiwanese autoriteiten tegengehouden, omdat zijn papieren (een verlopen Taiwanees paspoort en een Amerikaans reisdocument) niet in orde waren. Hij moest omstreeks twee uur later onverrichterzake naar Manila terugkeren.

In de pers werd eraan herinnerd dat het in augustus 1983 de Taiwanese luchtvaartmaatschappij China Airlines was die de Filippijnse oppositieleider Benigno Aquino vanuit Taipeh naar Manila vloog. waar hij toen werd vermoord (zie pag. 561/3-1983).

Verkiezingscampagne. Commentaren op uitslag

Tijdens de vanaf 21 november gevoerde verkiezingscampagne werden ook de kandidaten van de DPP toegelaten, zij het met beperkingen. Op de stembiljetten stonden de naam en een foto van de kandidaat zonder vermelding van zijn partij. Het aantal, het soort en de lengte van de politieke toespraken van de oppositiekandidaten werd van hogerhand voorgeschreven, terwijl de DPP-kandidaten niet evenveel toegang hadden tot radio en TV als die van de KMT.
De DPP beschuldigde de regering van het kopen van stemmen en het binnenhalen van frauduleuze stemmen via dubbele registratie. Binnenskamers gaven DPP-voormannen echter toe dat dit niet op grote schaal gebeurd is. De belangrijkste grief van de DPP was de van regeringszijde geregisseerde negatieve berichtgeving waarin de oppositie als een gewelddadige groep werd afgeschilderd. DPP-voorzitter Chiang Peng-chien meende dat dit zijn partij wellicht drie procent van de stemmen gekost heeft.
Een forum van politieke commentatoren van regering en oppositie, dat de verkiezingsresultaten op 7 december analyseerde, meende dat de deelverkiezingen de basis hebben gelegd voor politiek pluralisme in Taiwan.
Secretaris-generaal Ma Soo-lay van de KMT verklaarde volgens het Taiwanese persbureau CNA dat de verkie-

zingsuitslagen een electorale goedkeuring inhouden van de hervormingsplannen van de KMT. ,,Na deze verkiezingen zullen wij positieve en vooruitziende plannen uitwerken en verbeteren om met onze tijd mee te kunnen gaan", aldus Ma.
Antonio Chang, hoofdredacteur van het belangrijkste oppositieblad en strateeg van de gematigde vleugel van de DPP. meende dat de verkiezingsuitslag het begin van een twee-partijensysteem is, maar Ma Ying-jeou, de plaatsvervangend secretaris-generaal van de Kwomintang, zei dat dit te voorbarig was. ,,Het twee-partijenstelsel heeft alleen goed gefunctioneerd in Anglosaksische landen, niet eens in Frankrijk of Duitsland. Wellicht zullen wij het Japanse model volgen van één grote partij, die de andere domineert," aldus Ma.
Willem van Kemenade schreef in *NRC/H'blad* (8-12) o.a.:

„De toekomst van de DPP hangt niet alleen van de tolerantie van de KMT af. maar vooral van de partij zelf. Het is vooralsnog een heterogene coalitie van ,,oude charismatische politieke vossen" die tegen de vijftig lopen, zoals Kang-Ning-hsiang en You Ching, min of meer radicale jongeren van 30 tot 35 en ijveraars voor de mensenrechten. Maar liefst vier DPP-winnaars zijn vrouwen van politieke gevangenen die hun verkiezing danken aan een recordaantal „sympathiestemmen" in plaats van politieke talenten. Kiezers identificeren zich met persoonlijkheden, niet met een ideologie of organisatie."
,,De DPP moet nu afwachten of de formele opheffing van de staat van beleg, begin volgend jaar, ook een zodanige verruiming van de persvrijheid en het recht van vereniging en vergadering brengt dat zij de wind in de rug krijgt. De meeste DPP-prominenten hebben daarover hun twijfels..."

Bij de nationale conventie van de DPP op 10 november werd Chiang Peng-chien (r.)tot voorzitter gekozen. Links Fei Hsi-ping die met één stem verloor.

WEST-EUROPA

BELGIË

ARBITRAGEHOF VERNIETIGT DECREET LEPAFFE. RAAD **VAN STATE ZET BURGEMEESTERHAPPARTVAN VOEREN AF. EVOLUTIE VAN DE KWESTIE VOEREN. KONING WEIGERT** ONTSLAG **VAN KABINET-MARTENS. ONTSLAG VAN VICE-PREMIER NOTHOMB. HERSCHIKKING VAN HET KABINET**

Op 26 maart heeft het Arbitragehof het decreet-Lepaffe tot bescherming van het Franse taalgebruik voor de Franstalige overheidsmandatarissen vernietigd wegens bevoegdheidsoverschrijding vanwege de Franse Gemeenschapsraad.
Het Arbitragehof zegt dat burgemeesters de streektaal moeten gebruiken. Het Hof voegt bij zijn arrest een aantal overwegingen die ingaan tegen het standpunt, dat een meerderheid binnen de Verenigde Kamers van de Raad van State had ingenomen in het advies over het wetsvoorstel-Galle (zie pag. 50811 e.v. 1985). Volgens het Arbitragehof moet in het Nederlandse taalgebied de burgemeester in zijn hoedanigheid van individuele bestuursautoriteit Nederlands spreken. Maar nergens is wettelijk voorgeschreven dat een gemeenteraadslid die taal moet kennen.
De vereiste van talenkennis vloeit volgens het Arbitragehof niet automatisch voort uit grondwetsartikel 3 bis, dat het land indeelt in ééntalige taalgebieden en een tweetalig taalgebied Brussel-hoofdstad. Het Hof stelt voorts dat de talenkennis geen voorwaarde van verkiesbaarheid is en bijgevolg niet wettelijk opgelegd kan worden.
Deze overwegingen, die ingaan tegen de tot dan opgebouwde rechtspraak van de Vierde en Zevende (Vlaamse) Kamers van de Raad van State, zette bij de Vlaamse partijen enigszins een domper op de vreugde over de vernietiging van het decreet-Lepaffe.
Die vernietiging gebeurde op volgende gronden:
– Het decreet-Lepaffe beoogt terminologisch en inhoudelijk een haast onoverzienbare waaier van overheidsmandatarissen en overheidsinstellingen.
– Het vindt geen rechtsgrond in art. 59 bis van de grondwet, noch in art. 4 van de bijzondere wet op de staatshervorming, waar het gaat om de bescherming van de taal als cultuurmiddel en niet om de bescherming van personen bij het gebruik ervan.
– Er moet een onderscheid gemaakt worden tussen de begrippen ,,bestuurszaken" en ,,handelingen van het openbaar gezag". De term ,,openbaar gezag" slaat op nog andere overheden dan de administratieve overheden. De term ..bestuurszaken" slaat. zoals de term ,,gerechtszaken", ook op de betrekkingen tussen de particulier en het bestuur. Het begrip ,,bestuurszaken" in art 59bis van de grondwet dekt bijgevolg niet alleen wat door de taalwetten in bestuurszaken wordt geregeld.
– De taalwetten beogen niet de mandatarissen, die geroepen worden om zitting te nemen in een collegiaal orgaan. behalve wanneer dergelijke mandatarissen optreden als individuele bestuursautoriteiten.
– De Gemeenschappen zijn bevoegd om in de ééntalige gebieden de taalregeling te ontwikkelen en te ordenen.
– Het decreet verbiedt verkozen mandatarissen de kennis op te leggen van een andere taal dan het Frans en regelt daarmee een voorwaarde van verkiesbaarheid.
De grondwetgever heeft voor de provincies en de gemeenten gekozen voor een stelsel van directe verkiezing. De decretale wetgever is onbevoegd om voorwaarden van verkiesbaarheid te regelen, zowel rechtstreeks, als door voorwaarden op te leggen, die wegens hun aard beschouwd moeten worden als gelijkwaardig aan voorwaarden van verkiesbaarheid. Dat is het geval voor de talenkennis van een overheidsmandataris. Alleen de nationale wetgever is bevoegd om voorwaarden van verkiesbaarheid op te leggen.
– Het Hof gaat dan na of zijn redenering al dan niet beïnvloed wordt door art. 3bis van de grondwet. In samenlezing van art. 59bis van de grondwet bepaalt dit artikel het ruimtelijk kader waarbinnen de bevoegdheden van de Gemeenschappen en van de nationale wetgever gelden.
– Art. 3bis behelst een bespreking van de bevoegdheid van de wetgevers inzake taalgebruik en vormt aldus de grondwettelijke waarborg van de voorrang van de taal van het eentalige gebied of van het tweetalige karakter van het gebied.
– Dat artikel brengt echter op zichzelf geen wijziging mee van de juridische ordening. Uit dat artikel kan niet worden afgeleid dat het rechtstreeks en uit zichzelf verplichtingen met betrekking tot het gebruik van de talen of een vereiste van talenkennis zou opleggen.
– In zoverre het decreet van toepassing is op alle overheidsmandatarissen, wier moedertaal het Frans is, is de

werkkring geenszins gelokaliseerd en is het bijgevolg niet grondwettig.
– Het Hof vernietigt alle bepalingen, die de toets met de grondwet niet kunnen doorstaan. Daarna blijft alleen de bevestiging over dat het gebruik van de Franse taal rechtmatig is in de organen, die binnen het territoriaal bevoegdheidsgebied van de Franse Gemeenschap vallen.
– Het is niet verantwoord een geheel van normen zonder reële draagwijdte, als gevolg van gedeeltelijke vernietigingen, als positiefrechterlijk gegeven te laten bestaan. Bijgevolg wordt het decreet in zijn geheel vernietigd.

Nog geen **24** uur na de vernietiging van het decreet-Lepaffe, diende FDF-senator Lagasse bij de Franse Gemeenschapsraad een decreet in waarin de bepalingen van het vernietigde decreet-Lepaffe verscherpt werden herhaald. Het voorstel verleent alle Franstallige mandatarissen het recht om ook buiten het Franse Gewest Frans te spreken en te schrijven. Het voorstel was mede-ondertekend door Biefnot (PS), Simonet (PRL), Goor (PSC)en Vaes (Ecolo). Alle Franstalige partijen, UDRT uitgezonderd, steunden het bij de inoverwegingneming op 27 maart. PSC en PRL weigerden echter in te stemmen met de gevraagde dringende behandeling.
In zijn toelichting schreef Lagasse dat het verplicht gebruik van het Nederlands voor Franstalige verkozenen rond Brussel en in Voeren niet in overeenstemming is te brengen met de grondregels van het Belgisch recht en van het volkenrecht, en van aard is schade te berokkenen aan de luister van de Franse taal. Die verkozenen op hun kennis van het Nederlands toetsen is een machtsgreep, aldus Lagasse.
De houding van de Franstalige meerderheidspartijen wekte groot ongenoegen bij de Vlaamse coalitiepartners. In een brief aan *De Standaard* argumenteerde Cécile Goor, PSC-Kamerlid voor Brussel en gewezen staatssecretaris voor het Brussels gewest, dat de wil van de kiezer in elk geval geëerbiedigd moet worden. Een gemeentelijk mandataris, die democratisch verkozen werd, moet ook als Nederlandsonkundige in een Vlaamse gemeente zijn mandaat kunnen uitoefenen. Hij moet er ook tot burgemeester kunnen worden benoemd. In *La Libre Belgique* ontwikkelde gewezen minister Henri Simonet (PRL-Kamerlid voor Brussel) een identieke redenering.
Op 16 april keurde de Vlaamse Raad eenparig, op één onthouding van Agalev na, een motie goed, waarin tegen het decreet-Lagasse een belangenconflict wordt ingeroepen. Tegelijk deelde de Gemeenschapsminister van externe betrekkingen Paul Deprez mee dat de onderhandelingen met de Franse gemeenschap over een samenwerkingsakkoord opgeschort waren. Eén van de basisbeginselen van samenwerking, met name de eerbied voor elkaars autonomie, werd immers geschonden door het decreet-Lagasse, dat de Vlaamse regering bovendien ervoer als een tergende maatregel.

Ontleding van arrest-Lepaffe

In het septembernummer van het *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*. verscheen een analyse van het arrest-Lepaffe door UFSIA-assistent Jan Velaers. Hij stelde vast dat het Arbitragehof wel enkele hoekstenen van de rechtspraak van de Raad van State heeft weggeslagen, maar de grondvesten ervan gaaf bleven.

Velaers ergerde zich echter aan het feit dat het Arbitragehof kunstmatig en met overschrijding van zijn bevoegdheid, de interpretatie van de Raad van State van art. 3bis van de grondwet en van de wet op de bestuurstaal op de helling heeft gezet. Hij vermoedt dat dit onontbeerlijk was om in het Arbitragehof. dat bestaat uit zes Nederlandstalige en zes Franstalige rechters, voor de helft juristen en de helft gewezen politici, waarvan de meesten ook jurist zijn van vorming (zie pag. 19711 e.v. 1985). een compromis te bereiken tussen de Nederlandstalige en Franstalige rechters. Velaers, die volgens betrouwbare bronnen over informatie beschikte vanuit het Arbitragehof, wees erop dat het arrest is geveld op het ogenblik dat de Franstalige voorzitter in functie was en zijn stem is bij staking van stemmen doorslaggevend.
Velaers betreurde dat het Arbitragehof ter wille van een compromis-arrest een stevige opgebouwde rechtspraak van de Raad van State op de helling heeft gezet.
Het Arbitragehof is volgens hem niet bevoegd om de draagwijdte van art. 3bis van de grondwet te onderzoeken omdat het geen bevoegdheidsverdelende. maar een bevoegdheidsbeperkende regel inhoudt. Het Hof heeft enkel tot taak conflicten te regelen tussen wet en decreet en tussen decreten onderling in het licht van de onderscheiden bevoegheden van de staat, de gewesten en de gemeenschappen.

Raad van State over talenkennis van burgemeesters en mandatarissen in Vlaamse faciliteiten- en taalgrensgemeenten

Op 24 juni heeft de vierde kamer van de Raad van State, voorgezeten door raadsheer Baeteman, de procedure hervat tegen Happart als burgemeester en gemeenteraadslid van Voeren, tegen burgemeester De Grunne en een aantal leden van het OCMW van Wezembeek-Oppem, en tegen burgemeester Thierry van Zinkebeek.

Sindsdien keek de hele politieke wereld met spanning en, wat de meerderheid betreft, met bezorgdheid uit naar het arrest en zijn mogelijke politieke gevolgen.
In vraaggesprekken met *Gazet van Antwerpen* en *La Libre Belgique* verklaarde premier Martens op 1 september dat de hypotheek-Happart definitief gelicht zou moeten worden. ,,Het zou voor ons land en zijn bevolking een drama zijn wanneer de politieke stabiliteit, zo noodzakelijk om het economisch herstelbeleid voort te zetten en tot een goed einde te brengen, door de zaak-Happart ongedaan zou worden gemaakt. Daarom moet deze hypotheek, die al jaren op ons land weegt definitief worden gelicht. We moeten de moed opbrengen daartoe de nodige beslissingen te nemen", aldus de premier. Hij voegde eraan toe dat het voor een rechtsstaat fundamenteel is dat de beslissingen van de hoogste gerechtsinstanties geëerbiedigd worden.
Op 30 september velde de Raad van State zijn arrest en werd het besluit tot benoeming van José Happart tot burgemeester van Voeren en zijn eedaflegging als burgemeester vernietigd. Happart bleef wel gemeenteraadslid van Voeren. De voorlezing nam meer dan drie uren in beslag.
De Raad van State ging in zijn arrest in tegen de overwegingen van het Arbitragehof i.v.m. de begrippen ,,taalgebied" en ,,diensten" vervat in grondswetsartikel 3bis en de bestuurstaalwet.

De Raad van State stelde voorts:
– Het besluit van de bestendige deputatie van Limburg van 19 januari 1984, waarbij José Happart ontzet wordt uit zijn mandaat van gemeenteraadslid van Voeren wordt geannuleerd, omdat talenkennis geen voorwaarde van verkiesbaarheid is.
– Op basis van dezelfde redenering wordt het beroep verworpen dat was aangetekend tegen de benoeming van de burgemeesters van Linkebeek, Thierry, en Wezembeek-Oppem, De Grunne, en tegen de beslissing van de bestendige deputatie van Brabant, waarin vijf leden van het OCMW van Wezembeek-Oppem bevestigd worden in hun mandaat.
Hier voegt de Raad van State aan toe dat tijdens de behandeling van de zaak geen afdoende bewijs kon worden geleverd dat de genoemde burgemeesters en de leden van het OCMW geen Nederlands zouden kennen. Bovendien moet de benoemende overheid niet steeds nagaan of de kandidaat de taal kent van het taalgebied, waarin de gemeente ligt. Dat moet wel gebeuren als daar op dat ogenblik zeer ernstige twijfels over bestaan.
– Op het ogenblik van de benoeming

van Thierry en De Grunne waren er geen voldoende gegevens bekend om de minister van binnenlandse zaken ertoe te verplichten de talenkennis van de kandidaten te toetsen. Het bewijsmateriaal was hiervoor onvoldoende.

– Het Koninklijk Besluit van 4 februari 1983 inzake de benoeming van José Happart tot burgemeester van Voeren wordt geannuleerd. Een burgemeester wordt door de koning benoemd.

– Als voornaamste gemeentelijke gezagsdrager, vertegenwoordiger van het hoger gezag en van het plaatselijk gezag in de gemeente, voorzitter van het college van burgemeester en schepenen en voorzitter van de gemeenteraad. hoofd van de gemeentelijke administratie en van de gemeentelijke politie, is hij onderworpen aan de taalregeling die in de grondwet en in de bestuurstaalwet vervat is.

– In een gemeente, die, zoals Voeren, tot het Nederlandse taalgebied behoort, moet de burgemeester dus het Nederlands gebruiken zonder een beroep te doen op vertalers en tolken en moet hij derhalve het Nederlands kennen.

– De faciliteiten voor Franstaligen zijn enkel van toepassing in de betrekkingen tussen het bestuur en de Franstalige inwoners, die op die regeling aanspraak maken.

– De gemeentelijke instellingen, waaronder de burgemeester, zijn in feite diensten, die een gezag uitoefenen en daarom voortdurend in contact zijn met de bevolking en andere instellingen in de taal van het taalgebied waarin de gemeente ligt.

– Uit de zeer ruime functie van burgemeester volgt dat de burgemeester van Voeren het Nederlands moet beheersen en moet kunnen gebruiken zonder de hulp van een tolk.

– De minister van binnenlandse zaken is niet verplicht een kandidaat-burgemeester te benoemen, die door een gemeentelijke meerderheid wordt voorgedragen. De minister moet de betrokken kandidaat toetsen aan de criteria van goed en behoorlijk bestuur.

– Daarom moet een kandidaat in staat zijn om het burgemeestersambt uit te oefenen en dat houdt ook in dat hij de kennis, de bekwaamheid en het gezag moet hebben dat nodig is voor dergelijke functies.

– Van de minister van binnenlandse zaken wordt verwacht dat hij dit alles nagaat. Dat behoort tot zijn opdracht. Een kandidaat burgemeester die niet voldoet aan de vereiste van de taalwetgeving komt niet in aanmerking voor benoeming.

– De minister had overigens terechte twijfels omtrent de talenkennis van Happart en het was precies om die reden dat hij een gesprek had met de kandidaat-burgemeester van Voeren.

– Dat gesprek vond plaats op 27 januari 1983 en minister van binnenlandse zaken Nothomb gaf op 24 januari 1984, naar aanleiding van een persconferentie, de volledige tekst van dat onderhoud, dat nagenoeg volledig in het Frans verliep, vrij. Deze tekst is integraal opgenomen in het arrest van de Raad van State. Volgens de Raad toont dit gesprek aan dat er geen grond bestaat om te besluiten dat Happart voldoende Nederlands kent om burgemeester van Voeren te zijn.

– Ook de minister van binnenlandse zaken kwam blijkbaar tot deze vaststelling en dat is de enig mogelijke reden waarom de inwerkingtreding van de benoeming van Happart werd uitgesteld tot eind 1983.

– Volgens de minister werd de inwerkingtreding uitgesteld omdat men wilde nagaan of Happart zich aan de afgesproken verbintenissen zou houden. Maar nergens verklaart men wat die verbintenissen precies waren. De Raad van State leidt hieruit af dat dit uitstel enkel te wijten was aan de zich opdringende vaststelling dat Happart de vereiste talenkennis niet had.

– Om al deze redenen was de minister verplicht zich opnieuw te vergewissen van de talenkennis van de Voerense kandidaat-burgemeester bij de inwerkingtreding van het benoemingsbesluit tien maanden later. Als die kennis onvoldoende bleek, kwam Happart niet in aanmerking voor het burgemeestersambt.

Minister Nothomb gaat in cassatie

Op 1 oktober tekende minister van binnenlandse zaken Nothomb tegen het arrest van de Raad van State beroep aan bij het Hof van Cassatie. Nothomb voerde aan dat hij als minister het recht heeft alle rechtsmiddelen uit te putten tegen de annulatie van een besluit dat hij met instemming van de hele regering aan de koning ter ondertekening heeft voorgelegd. Hij zei daartoe des te meer het recht te hebben omdat hij persoonlijk in opspraak is gebracht door het arrest van de Raad van State.

Met zijn beroep bij het Hof van Cassatie betwistte minister Nothomb de bevoegdheid van de Raad van State om over dergelijke kwesties uitspraak te doen. Op 24 juni hadden de advocaten van minister Nothomb voor de Raad van State de bevoegdheidsvraag opgeworpen.

Het beroep was een persoonlijk initiatief van minister Nothomb. Premier Martens nam er enkel nota van, maar verdedigde later in openbare debatten wel deze handelwijze ..als een logisch uitputten van alle rechtsmiddelen, waartoe eenieder in een rechtsstaat gemachtigd is". Het cassatieberoep schortte het arrest van de Raad van State niet op, maar veroorzaakte in Vlaanderen wel een storm van protesten, terwijl de Brusselse krant Le Soir opmerkte dat ,,de staat zich tegen de Raad van State keert".

Op het politieke vlak spitste de kwestie zich toe op de tweespalt tussen CVP en PSC. Op 3 oktober stelde de CVP-kamerfractie dat het vertrouwen in minister Nothomb geschonden was ingevolge zijn beroep bij het Hof van Cassatie. De fractie kwam tot volgend besluit:

- Happart moet daadwerkelijk afgezet worden.
- Hem handhaven als waarnemend burgemeester is een negatie van de letter en de geest van het arrest van de Raad van State.
- De problematiek van de faciliteiten- en taalgrensgemeenten moet worden geregeld.
- Het vertrouwen van de fractie in Nothomb is geschonden.

Op 5 oktober verdedigde premier Martens in het TV-debat ,,Confrontatie" de stelling dat het arrest van de Raad van State ook geldt voor het waarnemende burgemeesterschap.

Deze stelling werd 's anderendaags betwist door de PSC, die stelde dat het arrest automatisch tot gevolg heeft dat men terugkeert naar de toestand, zoals die bestond op het ogenblik dat Happart tot burgemeester werd benoemd (in vakjargon de status quo ante). Happart was eerste schepen en waarnemend burgemeester en krijgt deze functie automatisch weer, ook omdat tegen het arrest van de Raad van State cassatieberoep is aangetekend.

Op 8 oktober deed VBO-voorzitter Leysen zijn beklag over ,,de overdreven belangstelling van de politici voor de communautaire twisten. Als de Belgen zouden weten hoeveel miljarden deze twisten hen kosten, zouden de politici op dat vlak al lang een ander toontje zingen", aldus Leysen. Hij voegde eraan toe dat het voor het land een rendabele investering zou zijn Happart met 100 miljoen naar de Verenigde Staten te sturen met de dwingende vraag daar te blijven. Wat later, in een vraaggesprek van Gazet van Antwerpen (11 oktober) riep Leysen Vlamingen en Walen op tot een dialoog.

Op 9 oktober moest de regering in de Kamer antwoorden op dringende interpellaties van de oppositie over de kwestie-Voeren. Bij de aanvang van de vergadering was er op de tribune van

de genodigden een scheld- en vechtpartij tussen gewezen VU-volksvertegenwoordiger Mik Babylon en de gebroeders Jean-Marie (PS-Kamerlid) en José Happart.
Premier Martens belegde een kabinetsraad en liet later op de dag Kamervoorzitter Defraigne weten dat de regering beslist had alle elementen te verzamelen om later op de interpellaties te kunnen antwoorden.

Volgens De Standaard kon de premier niet op de interpellaties antwoorden omdat een door de regeringstop uitgewerkt compromis op het laatste ogenblik door PSC-voorzitter Gérard Deprez was afgewezen, hoewel minister Nothomb bereid was het te verdedigen. Het hield in dat het arrest van de Raad van State wel van toepassing was op de waarnemende burgemeester, maar niet op de schepenen. Dat betekende dat Happart als burgemeester afgezet is, doch dat hij wel schepen kan worden, maar geen waarnemend burgemeester.

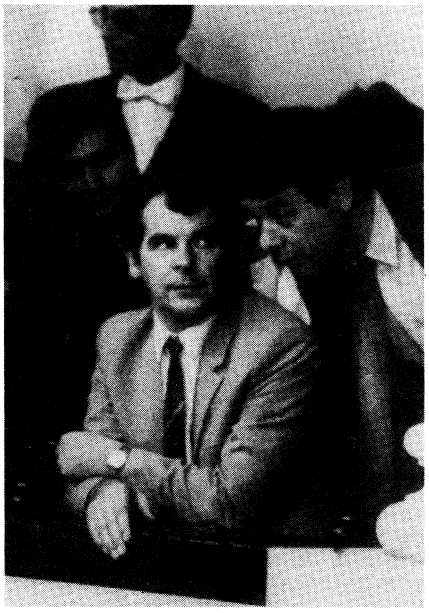
Op de kabinetsraad die daarop volgde was de PSC tot één concessie bereid, nl. dat het arrest geen terugkeer betekende naar de status quo ante. Daarop nam de regering de volgende voorlopige beslissing:

- Het arrest wordt via de gouverneur van Limburg aan Happart betekend en dus uitgevoerd.
- Minister Nothomb heeft een cassatieberoep aangetekend.
- Als gevolg van de betekening wordt de huidige eerste schepen van Voeren, Norbert Lang, waarnemend burgemeester.

Op 10 oktober zette de Luiksgezinde meerderheid van Voeren de procedure in om Happart te verkiezen als eerste schepen van Voeren, waardoor hij automatisch waarnemend burgemeester werd. Schepen José Smeets nam op een extra-zitting van het schepencollege ontslag als schepen. Op 13 oktober namen ook de schepenen Lang en Pinckaers ontslag.

Premier Martens dient ontslag in

Op 14 oktober moest de regering opnieuw in het parlement antwoorden op interpellaties van de oppositie. De kabinetsraad kon het echter niet eens worden over het antwoord, vooral omdat de PSC en meer in het bijzonder minister van economische zaken Maystadt, zich niet kon neerleggen bij de stelling dat Happart ingevolge het arrest van de Raad van State geen eerste schepen en waarnemend burgemeester kan worden. Kort na 13 uur ging premier Martens bij de koning het ontslag van zijn regering aanbieden. De koning hield zijn antwoord in beraad.
In de Kamer deed zich inmiddels een incident voor tussen de CVP-fractie en

José Happart (zittend op de publieke tribune) tijdens de parlementszitting op 14 oktober.

kandidaat-~amervoorzitterJean Defraigne.

In een vraaggesprek met ***Le*** Soir had de Luikenaar Defraigne verklaard dat hij geen enkele reden ziet om Voeren bij Limburg te houden. ,,Het zou idioot zijn de regering te doen vallen over Voeren. Maar het zullen niet de Franstaligen zijn die het zo wilden. Persoonlijk zie ik geen reden om 4.500 mensen in een gewest te behouden dat het hunne niet is. Decennia lang is er een solidariteit geweest van het zuiden naar het noorden van het land. De Vlamingen moeten vandaag begrijpen dat er een inspanning nodig is. Indien zij die weigeren te leveren, hebben wij geen staat meer nodig, geen eerste minister, geen Vlaamse ministers", aldus Defraigne.

CVP-fractieleider Van den Brande noemde het bedenkelijk dat een Kamervoorzitter en een minister van State dergelijke verklaringen aflegt. De fractieleider beklemtoonde dat Defraigne te ver was gegaan en dat hij het morele vertrouwen van zijn fractie niet meer kon genieten. Namens de oppositie sloten de fractieleiders Tobback (SP) en Coveliers (VU) zich daarbij aan.

Na een geheime stemming werd Defraigne toch opnieuw tot Kamervoorzitter verkozen met 106 stemmen tegen 77 voor de tegenkandidaat van de oppositie – de VU uitgezonderd – te weten de PS'er Urbain. Om te voorkomen dat een lid van de oppositie de Kamer zou voorzitten, zagen de meeste CVP'ers zich verplicht voor Defraigne te stemmen. Een tiental CVP'ers onthield zich om uiting te geven aan het protest van de fractie.

Op 16 oktober vroeg minister Nothomb in een brief aan de drie ontslagnemende schepenen van Voeren hun ontslag in te trekken. Zo zou Norbert Lang eerste schepen en waarnemend burgemeester blijven tot het Hof van Cassatie uitspraak zou hebben gedaan. De minister stelde dat de verkiezing van Happart tot eerste schepen een delicate toestand zou kunnen scheppen. Indien zij bij hun beslissing zouden blijven, dreigde Nothomb met de benoeming van een burgemeester buiten de gemeenteraad, Om zijn voorstel aantrekkelijker te maken stelde de minister een aantal kredieten in het vooruitzicht voor wegenwerken en voor een nieuw zwembad voor de Franstalige school van Sint-Martens-Voeren.
In de loop van de avond vertrokken de drie Voerense schepenen met een kabinetsauto naar Brussel met tegenvoorstellen in verband met de wijziging van het taalstatuut van Voeren. Happart zou zich volledig uit de politiek terugtrekken in ruil voor een statuut waarbij Voeren onder de rechtstreekse voogdij van het departement van binnenlandse zaken zou ressorteren.
Daarop poogde Nothomb een burgemeester buiten de gemeenteraad te benoemen. Zijn keuze viel op Roger Wynants, een jonge leraar, tweetalig en gematigd lid van Retour a Liege.
's Avonds ging premier Martens naar de koning.

Op 17 oktober. omstreeks 1 uur 15, deelde het paleis mee dat de koning het ontslag van de regering had geweigerd. Om 2 uur legde minister Nothomb de volgende verklaring af:
- Op voorstel van de minister van binnenlandse zaken heeft de koning de heer Wynants benoemd tot burgemeester van Voeren in afwachting van de uitspraak van het Hof van Cassatie inzake het beroep aangetekend door de minister van binnenlandse zaken.
- De heer Wiertz, adjunct-arrondissementscommissaris, werd uit zijn ambt ontheven. De functie van adjunct-arrondissementscommissaris zal tot nader order worden verzekerd door een hoge ambtenaar van de centrale administratie van het ministerie van binnenlandse zaken.
- De regering zal een commissie van wijzen, representatief voor de verschillende plaatselijke aspiraties, vragen binnen de drie maanden een verslag voor te leggen over de specifieke problemen, die rijzen voor de bevolking van Voeren en inhoudende sug-

gesties voor concrete oplossingen, alsook maatregelen die van aard zijn om de gemoederen te bedaren.
– Overeenkomstig de wettelijke voorschriften, zal de nieuwe burgemeester zijn functie opnemen zodra hij de eed zal hebben afgelegd.

Om 7 uur kwam de Voerense gemeenteraad bijeen en de Luiksgezinde meerderheid verkoos Happart tot eerste schepen
Anderzijds rezen er problemen rond de eedaflegging van Wynants, die door Happart en Retour a Liege zwaar onder druk werd gezet. In de loop van de namiddag gaf minister Nothomb een persconferentie waarop hij, na indringende vragen van journalisten waarom de nieuwe burgemeester nog steeds de eed niet had afgelegd in de handen van de gouverneur van Limburg, te kennen gaf dat Wynants bereid was de burgemeestersfunctie daadwerkelijk op te nemen, maar tijd nodig had om zich in te werken in de problematiek, die komt kijken bij het besturen van een gemeente. Dat kan weken duren, geen maanden, aldus Nothomb, die eraan toevoegde dat inmiddels Happart als eerste schepen ook waarnemend burgemeester was.
Roger Wynants werd met de auto van de minister naar Brussel gehaald en daar bleek dat hij pas de eed als burgemeester wou afleggen nadat het parlement een wijziging van het statuut van Voeren zou hebben goedgekeurd. Dat kwam dus neer op een weigering, wat de situatie van minister Nothomb, die de koning reeds het benoemingsbesluit had laten ondertekenen zonder absoluut zeker te zijn van Wynants' ambtsaanvaarding, bijzonder moeilijk maakte.
Omstreeks middernacht werd het KB tot benoeming van Wynants ingetrokken.

Kabinetsherschikking

Op 18 oktober om 1 uur 04 kwam over de telex de volgende mededeling van het paleis: ,,De heer Nothomb, vice-eerste minister en minister van binnenlandse zaken, van het openbaar ambt en de decentralisatie heeft de eerste minister verzocht zijn ontslag aan de koning aan te bieden. De eerste minister heeft dit verzoek aan de koning overgemaakt. De koning heeft het ontslag van minister Nothomb aanvaard."

Op 19 oktober werd de PSC'er Joseph Michel benoemd tot minister van binnenlandse zaken, openbaar ambt en decentralisatie. Minister van economische zaken Maystadt kreeg er de functie van vice-premier bij.

Joseph Michel stelde meteen een Godsvrede voor van drie maanden om de regering de kans te geven haar werkzaamheden normaal voort te zetten en intussen een oplossing te vinden, die de kalmte in Voeren doet terugkeren.

Joseph Michel is geboren op 25 oktober 1925 te Saint-Mard, ten zuiden van Virton. Hij studeerde rechten en economie te Leuven. In 1950 werd hij advocaat aan de balie van Aarlen. Hij is Kamerlid voor Neufchateau-Virton sedert juli 1961.
Van juni 1974 tot juni 1977 was hij minister van binnenlandse zaken in de regering-Tindemans bracht toen de grootscheepse operatie van de fusies van gemeenten tot een goede einde. In de tweede regering Tindemans was Michel minister van nationale opvoeding, Franstalige sector. Van oktober 1980 tot oktober 1981 was hij Kamervoorzitter. Nadien verdween hij uit de politieke actualiteit.

Op 23 oktober konden in de Kamer en op 24 oktober in de Senaat dan toch de interpellaties over de kwestie-Voeren gehouden worden. Premier Martens beklemtoonde dat van de korte bezinningsperiode gebruik moet worden gemaakt om voor het Voerprobleem sluitende oplossingen uit te werken.
Op 26 oktober kreeg de regering in de Senaat het vertrouwen met 96 stemmen tegen 66. Op 28 oktober gaf de Kamer het vertrouwen aan de regering met 107 stemmen tegen 74.
Op 13 november schorste de gouverneur van Limburg de beslissing van de Voerense gemeenteraad, waarbij Happart verkozen werd tot eerste schepen en waarnemend burgemeester.
Op 14 november benoemde de regering oud-gouverneur van West-Vlaanderen ridder Pierre van Outryve d'Ydewalle tot informateur over Voeren.
Op 15 november herbevestigde de gemeenteraad van Voeren de verkiezing van Happart tot eerste schepen.

(Vor. ber. pag. 50511 e.v. 1985)

LATIJNS-AMERIKA

SURINAME

ONTWIKKELINGEN SINDS VOORJAAR 1986

Sinds medio maart 1986 ontwikkelde de situatie in en rond Suriname zich als volgt (vor. ber. op pag. 646/3 e.v., 665'2 e.v., 681 e.v , 697/2 e.v., 727/3 e.v., 780 e.v. en 78912 e.v.):

Arrestatie in de VS van drie Surinamers in verband met opzetten *cocaïnelijn.* Veroordelingen

Op 24 maart 1986 arresteerden agenten van het Amerikaanse Drugs Enforcement Agency (DEA) in Miami (Florida) drie Surinamers op verdenking van betrokkenheid bij handel in cocaïne: legerkapitein Etienne Boerenveen (hoofd van het kabinet van stafchef Iwan Graanoogst), Ricardo Heymans (administratief-directeur van de Surinaamse luchtvaartmaatschappij SLM), en diens vader Sylvion Heymans (een zakenman die zich enige tijd daarvoor in Columbia had gevestigd).
De drie werd samenzwering ten laste gelegd met het doel drugs in de Verenigde Staten te importeren en te distribueren.

Het was niet de eerste keer dat Suriname werd genoemd in verband met drugssmokkel. Het dagblad Het Parool meldde op 17 januari 1983 dat Herrenberg, toen nog ambassadeur in Nederland, een rol had gespeeld bij het verkrijgen van een lening van Columbiaanse cocaïnehandelaren (pag. 73112). Het bewind in Paramaribo zou in ruil voor een lening van vijftig miljoen doilar in Suriname doorvoerfaciliteiten verschaffen voor drugshandel, zo schreef Het Parool. Herrenberg spande een proces aan tegen het dagblad, maar het gerechtshof in Amsterdam verklaarde de publikatie rechtmatig.

Op 25 maart gaf het Amerikaanse ministerie van justitie een verklaring vrij van DEA-agent Kenneth Peterson, die zich tegenover de drie Surinamers had voorgedaan als vooraanstaand handelaar in verdovende middelen.
Uit de verklaring bleek o.m. het volgende:

Peterson was geïnfiltreerd in de drugsdealerswereld en deed zich voor als vooraanstaande handelaar in verdovende middelen. In die hoedanigheid kwam hij volgens zijn relaas in contact met Sylvion Heymans. Dat gebeurde op 25 februari via een telefoongesprek uit Miami naar Paramaribo. Heymans bood bescherming in Suriname aan voor het vervoer van cocaïne via Suriname naar de VS. Hij beloofde ,,bescherming door mensen op het hoogste regeringsniveau, zoals de president". Heymans sprak met agent Peterson af dat hij met een ander persoon naar Miami zou komen, iemand, die hij als ,,de gezagvoerder" betitelde en die de agent als ,,commandant" moest aanspreken.
Op 21 maart arriveerden Boerenveen, vader

Sylvion en zoon Ricardo Heymans, in Miami vanuit Paramaribo met een vlucht van de Surinaamse Luchtvaartmaatschappij. Boerenveen kwam de VS in met een Surinaams diplomatiek paspoort. Agent Peterson en Sylvion Heymans voerden een voorbespreking. Heymans verzekerde dat Bouterse en Boerenveen ,,buitengewoon nauw samenwerken. Boerenveen spreekt voor Bouterse", verzekerde Heymans zijn gastheer.
Bij de volgende bespreking was Boerenveen persoonlijk aanwezig. Hij vroeg en kreeg toegezegd één miljoen dollar per zending cocaïne voor het gebruik van een vliegveld en diensten zoals bijtanken. Het zou gaan om een frequentie van één zending per maand. Volgens de afspraak zou een koerier het geld ophalen – Boerenveen zelf zou daarvoor niet overkomen. Maar een half jaar na de incassering van zes miljoen dollar zouden de heren elkaar in de VS weer ontmoeten.
Op maandag 24 maart vond een verdere ontmoeting plaats om nog nadere details te regelen. Boerenveen bood eveneens zijn diensten aan voor het transport van ether, nodig voor de produktie van cocaine. Hij kon kleine boten en vrachtauto's ter beschikking stellen voor het van boord brengen van ether en aan boord brengen van de toebereide cocaïne. De bereiding van cocaine in een zogenaamde cocaïnelaboratorium zou eveneens in Suriname kunnen geschieden op een veeboerderij, als de cocaïnehandelaren behalve de ether en de cocaïne tenminste ook voor het vee zouden zorgen. De extra diensten waren echter niet bij de prijs van 1 miljoen dollar inbegrepen, zo liet Boerenveen weten.
Agent Peterson wilde graag weten welke bescherming Boerenveen kon bieden en wat zijn macht precies inhield. Boerenveen zei dat hij aan het hoofd stond van de politie en het militaire apparaat en van de veiligheid van havens en vliegvelden.
„Als u er niet bent naar wie moet ik dan vragen", wilde agent Peterson weten. ,,Ik ben een van de twee machthebbers", was daarop het antwoord van Boerenveen.
Na zijn arrestatie gaf Boerenveen als zijn functie op ,,kapitein in het leger, hoofd van de politie en adviseur van de president".
Alle gesprekken van agent Peterson met het drietal waren heimelijk op videoband vastgelegd en konden als bewijs in een proces worden gebruikt.

Op 25 maart ontbood minister van buitenlandse zaken Herrenberg de Amerikaanse ambassadeur in Paramibo om de bezorgdheid van zijn regering over deze zaak kenbaar te maken. In een officiële verklaring, die in Paramaribo werd uitgegeven, stond dat Boerenveen ,,tegen elk diplomatiek gebruik" door de Amerikaanse politie was aangehouden. Volgens de verklaring was Boerenveen ,,voor een korte vakantie in Amerika". Er werd verder op gewezen dat de kapitein in het bezit was van een diplomatiek paspoort.
Diezelfde dag hield Bouterse een spoedvergadering met het topberaad.
Op 26 maart verklaarde een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken in Paramaribo dat de Amerikaanse geheime dienst achter de arrestatie van Boerenveen zat teneinde ,,het Surinaamse bewind te destabiliseren en internationaal te isoleren". In de verklaring werd gesproken over gestolen attaché-koffers uit de auto van het Surinaamse consulaat in Miami en gespeculeerd dat daarin belastend materiaal was gedeponeerd.
Op 4 april verklaarden Boerenveen en vader en zoon Heymans voor de rechter in Miami onschuldig te zijn aan hetgeen hun ten laste was gelegd. Tegelijkertijd vroeg Boerenveen om ontslag van rechtsvervolging op grond van diplomatieke onschendbaarheid. Zijn advocaat legde de rechter papieren voor die volgens hem bewezen dat Boerenveen op een officiële missie naar Miami was gekomen. Doel daarvan was een onderzoek in te stellen naar koelapparatuur voor de Surinaamse visserij. en eventueel tot aankoop daarvan over te gaan. Die dag werden de drie Surinamers voorgeleid als eerste stap in een gerechtelijke procedure.
Op 8 juli besloot de rechter in Miami dat Boerenveen aan het diplomatieke visum waarmee hij naar de VS was gekomen geen diplomatieke onschendbaarheid kon ontlenen.

Op 1 april verklaarde een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag dat de Nederlandse ministers Van den Broek (buitenlandse zaken) en Schoo (ontwikkelingssamenwerking) het er over eens waren dat de beloofde medische hulp aan Suriname (zie pag. 79412 e.v.) pas zou worden verstrekt wanneer meer duidelijkheid bestond over eventuele betrokkenheid van de Surinaamse machthebbers bij plannen Suriname te gebruiken als doorvoerhaven voor cocaïne.

De Nederlandse ambtelijke delegatie die in Suriname besprekingen had gevoerd over o.m. het sturen van medicijnen, was op 27 maart in Nederland teruggekeerd.
Op 29 maart kwam minister Schoo terug uit Costa Rica, waar zij onder andere contact had gehad met de Surinaamse premier Wim Udenhout. Gesproken was over sanering van de Surinaamse economie.

Op 18 april zeiden Van den Broek en Schoo dat zij voorzichtig wilden zijn in hun contacten met de Surinaamse regering en dat er voorlopig geen nieuwe stappen werden gezet.
Op 24 april zei minister van ontwikkelingssamenwerking Schoo dat zij na zou gaan of de plannen voor medische hulp ook buiten de regering in Paramaribo om konden worden uitgevoerd.
Op 9 september begon in Miami het proces tegen Boerenveen en vader en zoon Heymans en op 17 september werden de drie door een jury schuldig bevonden aan het organiseren van een complot om Suriname als doorvoerhaven te gebruiken voor cocaïnesmokkel naar de Verenigde Staten.
Op 17 november werd Boerenveen

Etienne Boerenveen (l.) en Sylvion Heymans bij het verlaten van de rechtszaal van een federale rechtbank in Miami op 10 september 1986.

veroordeeld tot 12 jaar gevangenisstraf en Sylvion Heymans tot acht jaar. Ricardo Heymans kreeg 1 jaar en 1 dag. De rechter beschouwde Boerenveen als hoofdschuldige. Vader Heymans was volgens hem degene die de zaak op poten had gezet, terwijl Ricardo Heymans een ondergeschikte rol speelde.

Herrenberg naar China. Lening. Hulp van de EG

Van 22-26 april 1986 bracht minister van buitenlandse zaken Herrenberg een bezoek aan Peking. Tijdens dit bezoek werd een overeenkomst ondertekend die inhield dat de Volksrepubliek China Suriname ongeveer f 14 mln zou lenen voor de financiering van projecten die door beide landen waren goedgekeurd.
Over ruim twee weken zou een Chinese delegatie naar Paramaribo komen om met deskundigen te bekijken welke projecten voor financiering in aanmerking kwamen. Herrenberg zei dat de lening rentevrij was en verstrekt werd over een periode van twee jaar. Na een aflossingsvrije periode van vijf jaar moest Suriname de lening vanaf 1991 in tien jaar hebben afgelost.
Legerleider Desi Bouterse was door de Chinese regering uitgenodigd voor een officieel bezoek aan Peking.
Op 10 mei arriveerde een delegatie van de Europese Gemeenschappen in Suriname om overleg te plegen over de financiering van nationale projecten en programma's in het kader van het

derde Lomé-akkoord, dat loopt van 1985 tot 1990 (pag. 45413 e.v.-1985).
In deze overeenkomst had Suriname een bedrag van ongeveer Sf40 mln toegewezen gekregen. De EG-delegatie en de Surinaamse regering ondertekenden in Paramaribo een akkoord voor de uitvoering van ontwikkelingsprojecten, die voornamelijk dienden ter stimulering van de agrarische sector.
De Nederlandse vertegenwoordiger in het EG-beheerscomité dat over de hulp aan arme landen beslist, had zich bij de beslissing over toewijzing van hulp aan Suriname van stemming onthouden. De Nederlandse regering wilde hiermee voorkomen dat Suriname de toekenning van EG-hulp zou aanvoeren als politiek precedent om hervatting van de Nederlandse ontwikkelingshulp te bepleiten.

De hulp aan Suriname – een schenking van f 42 mln en een lening van f 14 mln tegen één procent rente – werd verleend op basis van het zogenaamde Lomé-akkoord tussen de EG en de geassocieerde ontwikkelingslanden in Afrika, het Caribisch zeegebied en de Stille Oceaan (ACS). Het geld werd geput uit het Europees Ontwikkelingsfonds waaraan alle EG-lidstaten meebetaalden.
Bij het toekennen van hulp worden geen politieke criteria gehanteerd. Het beheerscomité dat met de besluitvorming is belast, beoordeelt uitsluitend of voorgestelde projecten passen in het beleid van het betrokken ontwikkelingsland en van de Europese Gemeenschap, zoals vastgelegd in de Conventie van Lomé.

IMF-rapport

In *NRC/H'blad* van 13 mei 1986 meldde Hans Buddingh dat het Internationale Monetaire Fonds (IMF) in een vertrouwelijk rapport over Suriname zijn ,,ernstige bezorgdheid" had uitgesproken over het uitblijven van economische aanpassingsmaatregelen. Het rapport zou de maand daarvoor zijn opgesteld na het gebruikelijke jaarlijkse bezoek van een IMF-delegatie aan Paramaribo (zie voor vorige rapport pag. 78313).
Volgens het rapport erkende Paramaribo dat sinds het vorige bezoek van IMF-vertegenwoordigers weinig was gedaan. „Bij afwezigheid van aanzienlijke buitenlandse hulp leiden aanpassingsmaatregelen tot grote offers in de levensstandaard", aldus de in het rapport aangehaalde Surinaamse autoriteiten.
,,Dergelijke maatregelen kunnen niet worden genomen zonder sterke politieke steun. Daarom vormt het bereiken van overeenstemming tussen de belangrijkste sociale groeperingen over het vereiste aanpassingsprogramma onze belangrijkste taak." De Surinaamse autoriteiten spraken de hoop uit dat er ,,spoedig" consensus werd bereikt.
Het IMF toonde zich zeer bezorgd over het uitblijven van maatregelen op het gebied van de overheidsfinanciën en sprak van een ,,verlamming" van de kant van de autoriteiten. Volgens het Fonds moesten vooral de lopende overheidsuitgaven omlaag, waaronder salariskosten en subsidies. Belastingen zouden moeten worden verhoogd. Sanering van het overheidsbudget maakte volgens het IMF ook een verbetering van de externe economische positie mogelijk. Daarvoor was ook een devaluatie van de Surinaamse gulden nodig, maar de autoriteiten in Paramaribo bleven zich daartegen verzetten, zo stond in het rapport.
De Surinaamse autoriteiten wilden volgens het IMF een deel van de binnenkomende deviezen gebruiken voor met Nederlands ontwikkelingsgeld gestarte ontwikkelingsprojecten in de exportsector, zoals het Multipurpose Corantijne Project (rijstbouw) en het palmolieproject in Patamacca. Deze projecten hadden intussen ,,kostbare" vertraging opgelopen.
De strategie was verder gericht op het aantrekken van buitenlandse leningen voor de financiering van andere exportprojecten, zoals een keramiek- en glasindustrie en de produktie van zeep en bakstenen. Het IMF toonde zich bezorgd over de toename van de buitenlandse schuld die hiervan het gevolg was. ,,Onder het huidige beleid is er een beperkt uitzicht op een adequate terugbetaling", zo stond in het rapport.

Volgens het rapport was de deviezenpositie in 1985 verslechterd, ondanks importbeperkende maatregelen.
Suriname had eind dat jaar een negatief deviezensaldo van 43 miljoen dollar. Eind 1984 had Suriname een negatief saldo van ongeveer 12 miljoen dollar, terwijl daarvoor de reservepositie altijd positief was.

Het tekort op de betalingsbalans kon worden verminderd tot 31 miljoen dollar door een verdere beperking van de import, die inmiddels een derde onder het niveau van 1982 ligt. De exportopbrengst daalde overigens met ongeveer 10 procent tot 337 miljoen dollar. Vooral de minder goede gang van zaken in de bauxietsector was hieraan debet.

Uit het rapport bleek dat het overheidstekort in 1985 373 miljoen Surinaamse gulden (511 miljoen Nederlandse gulden) bedroeg, 20 procent van het nationaal inkomen. In 1982 (vóór de opschorting van de Nederlandse hulp) was het tekort nog maar 5 procent, waarna het in 1984 steeg tot ruim 16 procent van het bruto nationale produkt.
De ontwerpbegroting van Suriname voor 1986 kwam uit op een tekort van 18 procent, maar volgens het IMF waren de veronderstellingen van de Surinaamse regering te optimistisch. Het Fonds meende dan ook dat het budgettekort in 1986 tot meer dan Sf400 miljoen (f 548 miljoen, 22 procent van het BNP) kon oplopen. De lopende overheidsuitgaven bleken nog steeds te stijgen. Alleen op de uitgaven voor ontwikkelingsprojecten was de afgelopen jaren fors bezuinigd. In 1985 bedroegen deze uitgaven nog maar Sf65 miljoen (*f* 89 miljoen), tegen nog bijna Sf200 miljoen (f 274 miljoen) in 1982. Het overheidstekort werd bijna volledig gefinancierd door de centrale bank, dat wil zeggen door het drukken van extra bankbiljetten. De geldhoeveelheid (ruim gedefinieerd) liep als gevolg hiervan sinds 1982 op van 47 procent tot 84 procent van het BNP. De commerciële banken beschikten volgens het IMF nu over grote niet-rentedragende deposito's bij de centrale bank. Zij konden voor het geld geen investeringsmogelijkheden vinden en waren dan ook terughoudend in het accepteren van nieuwe spaarrekeningen.
Als gevolg van de importbeperkingen en het aanzienlijke overheidstekort was het officiële inflatiecijfer opgelopen tot 15 procent. Volgens het IMF lag de werkelijke inflatie nog hoger, omdat vooral in importgoederen een levendige zwarte handel was ontstaan. De Surinaamse gulden deed op de zwarte markt 3 tot 4 keer de officiële koers. zo stond in het rapport. Het nationaal inkomen daalde in 1985 met naar schatting 4 procent. Het IMF schreef dit toe aan de handelsbeperkende maatregelen, waardoor steeds vaker een tekort aan grondstoffen, reserve-onderdelen en machines ontstond.

Aanhouding en uitwijzing door Nederland van diplomaat Jessurun. Carlo Spier zaakgelastigde in Nederland. Uitwijzing Nederlandse ambassaderaad door Paramaribo

Na een anonieme tip hield de politie van Schiphol op 8 mei 1986 een secretaris van de Surinaamse ambassade in Nederland, M. Jessurun, aan, die in het bezit bleek te zijn van een patroonhouder met scherpe munitie. Jessurun beklaagde zich vervolgens over het optreden van de politie en zei dat zijn regering ,,ernstige politieke consequenties" aan het incident zou verbinden. De diplomaat zei niet uit te sluiten dat Suriname zijn diplomatieke vertegenwoordiging in Nederland zou sluiten.

Volgens de ambassadesecretaris was hij met een karabijn onder schot gehouden en in de boeien geslagen. Daarna werd zijn tas afgenomen, waarin de politie de patroonhouder aantrof. Jessurun verklaarde enige tijd te zijn vastgehouden. In de cel was hij naar zijn zeggen volledig ontkleed en vervolgens lijfelijk gevisiteerd. Hij zei zich vergeefs op zijn diplomatieke status te hebben beroepen.
De diplomaat zag het voorval als een provocatie, die past in het patroon van het ,,openen van onze diplomatieke vracht, het schaduwen op straat en het aftappen van onze telefoons door de Nederlandse overheid".
De luchthavenpolitie van Schiphol verklaarde een anonieme tip te hebben ontvangen, waarin werd meegedeeld dat zich in het stationsgebouw iemand met een machinegeweer en handgranaten ophield. Het daarbij vermelde signalement kwam overeen met dat van Jessurun, aldus de politie.

Op 13 mei verklaarde een woordvoerder van het Nederlandse ministerie van buitenlandse zaken dat Jessurun vrijwillig had meegewerkt aan het onderzoek door de rijkspolitie en dat zijn immuniteit als diplomaat dan ook niet in het geding was geweest. Uit een door de diplomaat ondertekend ,,relaas van verhoor" bleek dat Jessurun zich bereid had getoond tot medewerking aan het politie-onderzoek. En als ,,blijk van deze bereidheid" had Jessu-

run op 9 mei twee met scherp geladen pistolen bij de rijkspolitie ingeleverd, aldus de verklaring van de woordvoerder. Jessurun had toegegeven dat hij de twee pistolen in bezit had zonder de daartoe vereiste wapenvergunning.
Na enkele vergaderingen over de kwestie-Jessurun besloot het Surinaamse kabinet dat de diplomatieke betrekkingen met Nederland zouden worden gehandhaafd. Wel vroeg Paramaribo Nederland in een protestnota ,,adequaat" op te treden tegen de politie op Schiphol.
Op 13 juni maakte het Surinaamse ministerie van buitenlandse zaken bekend dat de Nederlandse regering teestemming had gegeven voor de vestiging van Carlo Spier als zaakgelastigde in Den Haag, als opvolger van Bhikem Lachmising (zie pag. 783/2), die was teruggeroepen.

Op 10 mei had de Volkskrant gemeld dat volgens Jessurun de ,,Nota van Afmelding" over Lachmising op 12 mei op het Nederlandse ministerie van buitenlandse zaken zou worden bezorgd. Volgens andere berichten was Lachmising al in april teruggeroepen.

Carlo Spier had van 1982 tot 1984 op de ambassade van Suriname in Den Haag gewerkt. Zijn laatste functie in het buitenland, aldus de Volkskrant (16-6-1986), was consul-generaal in Frans Guyana. Spier werd op 14 juni in Nederland verwacht.

Op 8 juli werd in Paramaribo bekendgemaakt dat Suriname had besloten de Nederlandse ambassaderaad Erik W. P. Klipp uit te wijzen ,,opgrond van ongeoorloofde bemoeienis met de interne aangelegenheden van Suriname". Klipp, de tweede man op de Nederlandse ambassade, moest van de Surinaamse overheid binnen een week vertrekken.
Diezelfde dag vroeg de Nederlandse regering Suriname Jessurun binnen een week terug te roepen uit Den Haag. Het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag liet op 9 juli weten dat ,,de Nederlandse regering al geruime tijd geleden met voorkoming van publiciteit heeft verzocht om de vervanging van de Surinaamse diplomaat Jessurun, die zich door ongeoorloofd wapenbezit en door onheuse uitlatingen aan het adres van leden van de Nederlandse volksvertegenwoordiging in een positie heeft geplaatst welke hem minder geschikt maakt voor de bevordering der Nederlands-Surinaamse betrekkingen".

Twee Nederlandse journalisten aangehouden

Op 28 juni 1986 keerden twee journalisten van het Nederlandse weekblad Nieuwe Revu die op 11 juni in Suriname waren gearresteerd op verdenking van staatsgevaarlijke activiteiten in Nederland terug.
Verslaggever Pieter Storms en fotograaf Gerard Wessel waren in Suriname gearresteerd omdat zij Ronnie Brunswijk, voormalig lijfwacht van legerleider Bouterse, geholpen zouden hebben Suriname uit te vluchten. Daartoe zouden zij hem een vals Nederlands paspoort hebben gegeven. Brunswijk, die leiding gaf aan een verzetslegertje tegen Bouterse, werd in Suriname gezocht wegens overvallen en berovingen. De journalisten ontkenden dat zij Ronnie Brunswijk (bijnaam: Robin Hood) aan een vals paspoort hadden geholpen.
Op 19 juni besloot de rechter-commissaris dat de twee journalisten moesten worden vrijgelaten. Zij bleven echter in hechtenis in Fort Zeelandia in Paramaribo omdat zij volgens de autoriteiten illegaal in Suriname verbleven.
Storms en Wessel zeiden in Fort Zeelandia goed behandeld te zijn. Wel hadden zij erg veel moeite met de afmetingen van hun cel: drie bij anderhalve meter. De militaire verhoren gingen volgens hen gepaard met scheldpartijen en bedreigingen.

Brunswijk zou ongeveer anderhalf jaar daarvoor als lijfwacht van Bouterse zijn gedegradeerd van sergeant tot gewoon soldaat omdat hij zijn mond teveel had opengedaan. Nadat hij in zijn geboortedorp Moengo Tapoe in Oost-Suriname was teruggekeerd, zou hij banken en transporten hebben overvallen en de buit hebben verdeeld onder zijn dorpsgenoten, hetgeen hem de bijnaam Robin Hood opleverde.

Aftreden topmilitairen Bhagwandas en Gorré

Op 30 juni 1986 maakte legerleider Bouterse in Paramaribo bekend dat bataljonscommandant Paul Bhagwandas (zie pag. 66512 en 73012) en de commandant van de eenheid speciale troepen, Arthy Gorré, waren afgetreden.
In de verklaring die Bouterse aflegde stond dat Bhagwandas en Gorré zich vanaf de periode voorafgaand aan de staatsgreep van februari 1980 hadden ingezet ,,om een aanzet te geven tot de zo noodzakelijke fundamentele vernieuwing van de maatschappij, ter realisering van de doelstellingen van de revolutie en ter bescherming van haar verworvenheden. Maar zij achten het nu de juiste tijd zich op andere wijze dienstbaar te maken aan de ontwikkelingen."

Aftreden regering-Udenhout. Installatie kabinet-Radhakishun

Op 23 juni 1986, aldus de Volkskrant (23-6-1986), trad het kabinet van premier Wim Udenhout (pag. 78212 en 79212 e.v.) af om ruimte te maken voor deelname van de ,.oude" politieke partijen aan een nieuwe regering (zie voor akkoord tussen Bouterse en die partijen pag 79112 e.v.).
Op 13 juli zei Bouterse op een politieke bijeenkomst dat vertegenwoordigers van de ,,oude" politieke partijen zouden deelnemen in de nieuwe regering die die week zou worden geïnstalleerd. Verder kritiseerde hij het parlementaire stelsel zoals dat voor 1980 bestond. De kiezers konden toen slechts om de vier jaar stemmen, aldus Bouterse, die zei dat Suriname nu bezig was een nieuwe democratische staatsvorm te maken waarin het volk volledig kon deelnemen.
Op 16 juli werd een nieuwe regering geïnstalleerd, die onder leiding stond van de zakenman Pertab Radhakishun. De nieuwe premier had deel uitgemaakt van de op 25 januari 1984 geïnstalleerde adviesgroep o.l.v. Frank Leeflang (pag. 66911) die op 5 dec. 1984 haar plan voor democratisering van het staatsbestel had ingediend (pag. 73411 e.v.).
Het nieuwe kabinet zag er als volgt uit:

Premier – Pertab Radhakishun*; buitenlandse zaken – Henk Herrenberg; binnenlandse zaken, districtsbestuur, volksmobilisatie en justitie – Jules Wijdenbosch**; leger en politie – Wilfred Maynard; transport, handel en industrie – Wim de Miranda*; natuurlijke hulpbronnen en energie – Harry Kensmil*; arbeid – André Koornaar; huisvesting en sociale zaken – Ewald Grep*; onderwijs en wetenschap – Allan Li Fo Sjoe; financiën en planning – Subhas Mungra*; volksgezondheid – Arthy Jessurun*; landbouw, visserij en veeteelt – Cornelis Ardjosemito*; openbare werken, telecommunicatie en bouwnijverheid – Wilhelm Wolfram*; sport- en jeugdzaken – Orlando van Amson.

* nieuw
** ruimere portefeuille

Wilhelm Wolfram

Radhakishun, ondervoorzitter van de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven (VSB), was lid van de Hindoestaanse VHP, net als Mungra. De overwegend creoolse Nationale Partij Suriname (NPS) leverde vier ministers: Kensmil, Jessurun, Wolfram en Van Amson. Ardjosemito was lid van de Javaanse KPTI.
De Miranda behoorde tot de Associatie van Surinaamse Fabrikanten (ASFA). De vakbeweging had drie ministers: Li Fo Sjoe, Grep en Koornaar. Herrenberg, Wijdenbosch en Maynard vertegenwoordigden de militairen.

Waarnemend president Fred Ramdat Misier zei bij de beëdiging van het nieuwe kabinet dat ,,het volk behoefte heeft aan meer vertrouwenspersonen, die de weg kunnen aangeven naar de vernieuwing van de samenleving en de vorming van de juiste mentale instelling".
VHP-leider Jaggernath Lachmon verzekerde dat er ,,een democratisch gestructureerde volksvertegenwoordiging komt, gestoeld op de beginselen van de waarachtige democratie. Een democratie die door het volk wordt geaccepteerd."

Op de vraag waarom hij een niet-gekozen regering steunde zei Lachmon dat om iets te bereiken men een eerste stap moest doen. ,,Er is in het regeerprogramma opgenomen dat binnen negen maanden een grondwet tot stand moet worden gebracht, de organieke wetten moeten worden gemaakt en voorbereidingen moeten worden getroffen voor een volksuitspraak die zal steunen op de beginselen van de democratie."
Lachmon stelde nadrukkelijk dat men niet moest verwachten dat met het aantreden van een nieuwe regering terstond alle problemen zouden zijn opgelost. Hij vroeg dan ook begrip van het volk wanneer de zaken niet zo zouden gaan, als men ervan verwachtte. ,,Er is veel op te lossen en wij zullen dit geleidelijk aan doen, zodat wij een werkelijk duurzame oplossing krijgen."
Lachmon sprak zich ook uit voor verbetering van de betrekkingen met Nederland. ,,Er staat in het regeerprogram dat de banden met de regio en met de landen waarmee wij historisch verbonden zijn, moeten verstevigen", aldus de VHP-leider.

André Koornaar

Drie leden van het op 16 juli 1986 beëdigde kabinet. V.l.n.r.: premier Pertab Radhakishun, minister van binnenlandse zaken, districtsbestuur, volksmobilisatie en justitie Jules Wijdenbosch, en minister van buitenlandse zaken Henk Herrenberg.

Op 18 juli liet de Nederlandse regering in een verklaring weten dat zij ,,met belangstelling kennis heeft genomen van de vorming van het nieuwe Surinaamse kabinet. Het stemt tot voldoening dat deze op bredere basis samengestelde regering zich krachtens haar regeerprogramma een aantal dringende taken heeft gesteld, waaronder de samenwerking met de Nationale Assemblée, voor de spoedige totstandkoming van de nieuwe grondwet en van een democratische volksvertegenwoordiging. De regering hoopt dat deze initiatieven in Suriname meer mogelijkheden zullen openen voor een ontwikkeling van de bilaterale betrekkingen in opgaande lijn."

In het na de verkiezingen van 21 mei tussen CDA en W D gesloten regeerakkoord stond ten aanzien van Suriname: ,,De ontwikkelingssamenwerking met Suriname zal pas worden hervat als en naar de mate waarin concrete stappen worden gezet op weg naar herstel van de democratie en de rechtsstaat en naar eerbiediging van de andere fundamentele mensenrechten.
In de tussentijd zal, waar nodig en mogelijk hulp via particuliere kanalen worden gegeven ten behoeve van noodlijdende groeperingen in Suriname.
Nadat de verhoudingen tussen Nederland en Suriname zuilen zijn genormaliseerd zal worden bezien of internationalisatie van onze ontwikkelingsrelatie met Suriname ten voordele strekt van de ontwikkeling van dat land en van onze verhouding met Suriname" (pag. 527/3).

Groep-Brunswiik valt twee *militaire* posten *in Oost-Suriname aan*

Op 22 juli 1986 pleegde de verzetsgroep van Ronnie Brunswijk een overval op de Akoentoe Velanti-kazerne in Albina, ruim 100 km ten oosten van Paramaribo aan de grens met Frans Guyana, en op de legerplaats Stolkertsijver, 50 km ten oosten van de hoofdstad (zie kaart op pag. 647).
Officieel werd bekendgemaakt dat de kazerne in Albina door vijf tot zeven man onder schot was genomen. De aanval duurde bijna vier uur en er raakten drie mensen gewond: een militair en twee burgers.
Bij de overval op Stolkertsijver werden 12 soldaten, voornamelijk marrons (bosnegers), gegijzeld en meegenomen. Ook werden wapens buitgemaakt.
Na de overvallen nam de militaire politie alle jongens van het dorp Moengo Tapoe, het geboortedorp van Brunswijk halverwege Albina en Moengo, mee naar de Akoentoe Velanti-kazerne voor verhoor.

Op 26 juli zei de in Nederland verblijvende oud-vice-premier van Suriname, André Haakmat, in de actualiteitenrubriek Nieuwslijn van Veronica dat hij een document had ontvangen van Brunswijk dat als datum 23 juli droeg en via Frans Guyana naar Nederland was gesmokkeld.
In het document stond dat het Nationale Surinaamse Bevrijdingsleger, zoals de verzetsgroep van Brunswijk zich noemde, voortaan ook gewapende acties op Paramaribo ging richten. Hoofddoel van het bevrijdingsleger was ,,herstel van de duurzame democratie in Suriname". In het document riep Brunswijk ,,politie en leger op be-

velen van het militaire bewind te negeren". Wie loyaal bleef aan het huidige regime ,,zal de gevolgen wel merken na de bevrijding", aldus Brunswijk.
De 12 gegijzelde militairen werden beschouwd als ,,krijgsgevangenen", aldus het document. Ze werden goed behandeld. Haakmat noemde het document een ,,proclamatie" waarin Brunswijk opriep tot omverwerping van het regime-Bouterse. Volgens hem zou de groep-Brunswijk ongeveer 60 actieve leden, voornamelijk marrons van en rond Moengo Tapoe, tellen. Brunswijk zei in die buurt te kunnen rekenen op de steun van nog 400 tot 600 Surinamers.

In juni was Brunswijk illegaal in Nederland geweest. Hij had toen o.a. een bezoek aan Haakmat gebracht. De avond voor zijn vertrek naar Nederland zou Brunswijk gesproken hebben met de twee journalisten van Nieuwe Revue die op 11 juni werden gearresteerd.

Op 27 juli ontbood minister van buitenlandse zaken Herrenberg de diplomatieke vertegenwoordigers van Nederland, de Verenigde Staten en Frankrijk. Hij had ,,een ernstig onderhoud" met de Nederlandse ambassadeur in Paramaribo waarin hij mogelijke inmenging in Surinaamse aangelegenheden onduldbaar noemde.
Hij toonde zich dankbaar jegens de Amerikaanse regering die via ambassadeur Robert Barbour liet weten de aanvallen op de militaire posten te veroordelen. Ook tegenover de zaakgelastigde van Frankrijk liet Herrenberg zich in positieve bewoordingen uit. Parijs had de laatste dagen herhaaldelijk gezegd dat niemand zou worden toegestaan vanuit Frans Guyana activiteiten tegen Suriname te ontplooien. Diezelfde dag liet het ministerie van buitenlandse zaken in Paramaribo weten dat Frankrijk Suriname steun had toegezegd bij de opsporing van de groep-Brunswijk. In het grensgebied met Frans Guyana zouden gecombineerde zoekacties worden gehouden.

FBI verijdelt in Louisiana plan voor coup in Suriname

Op 28 juli 1986 arresteerden agenten van het FBI (Federal Bureau of Investigation) en de douane in de Amerikaanse staat Louisiana 14 gewapende Amerikaanse huurlingen die op het punt stonden naar Paramaribo te vertrekken om de Surinaamse regering omver te werpen. De 14 werden opgepakt op verdenking van schending van de Amerikaanse Neutrality Act, een wet die gewapende actie verbiedt tegen landen waarmee de Verenigde Staten niet in oorlog verkeren.
Een douanefunctionaris in New Orleans verklaarde dat Surinaamse organisaties in Nederland achter de activiteiten van de gearresteerde groep zaten. Dat zou zijn vastgesteld door het afluisteren van telefoongesprekken van de laatste weken, waaruit contacten waren gebleken met de stichting Ansus in Amsterdam. Deze werd geleid door de Surinaamse Nederlander George Baker, die contacten onderhield met wapenhandelaren en internationale huurlingenorganisaties.
Leider van de groep huurlingen was Tommy Lynn Denley, die elk lid van zijn groep een miljoen dollar in het vooruitzicht had gesteld als de machtsovername zou slagen. Nadat de Amerikaanse autoriteiten in mei lucht van de plannen hadden gekregen, was o.m. een agent van de douane de groep binnengedrongen door zich voor doen als financier.
Bij zijn aanhouding zei Denley dat hij handelde in opdracht van de Nederlandse regering. Volgens een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag was deze bewering ,,volkomen uit de lucht gegrepen".
Op 29 juli deponeerde de Amerikaanse douane bij een rechtbank in New Orleans een verslag van het onderzoek naar de activiteiten van de huurlingengroep. Daarin stond dat Tommy Denley over een contract met de stichting Ansus beschikte waarin hem anderhalf miljard gulden werd toegezegd in ruil voor het overdragen van de Surinaamse regeringsmacht aan deze stichting.

Er bestonden geen aanwijzingen dat Denley al geld uit Nederland had ontvangen. Vrijwel alle kosten van de vroegtijdig gestrande operatie zouden worden betaald door de douane-agent die in de groep had weten te infiltreren door zich voor te doen als financier.
De huurlingen zouden Suriname binnenkomen door zich uit te geven voor bankiers en investeerders. Denley had aan de douane-agent een schriftelijk voorstel overhandigd van minister van financiën S. C. Mungra waarin een bestaande Surinaamse bank aan buitenlanders ter overname werd aangeboden, met de mogelijkheid er geheime spaarrekeningen onder nummer te openen. Denley zou door Mungra en de Surinaamse legerleider Bouterse zijn uitgenodigd om hier met een groep Amerikanen over te komen spreken.
Uit het verslag van het onderzoek kwam Denley naar voren als een fantasierijke avonturier die zijn toezeggingen aan de als ,,financier" geïnfiltreerde douane-agent Harold McGovern meer dan eens niet waar wist te maken. In het eerste contact met McGovern, op 9 juli, zei hij nog te handelen in opdracht van de Nederlandse regering en over een contract met deze regering te beschikken. In deze eerste bijeenkomst vertelde Denley verder dat hij de beschikking zou hebben over een groep van meer dan 30 man. Later werden dat er 40, verdeeld in drie ,,gevechtsteams", allen goedgetrainde voormalige mariniers tussen de 40 en 50 jaar oud, plus een C140-transportvliegtuig met hulptroepen uit Nicaragua.

Over de stichting Ansus, die volgens George Baker drie maanden eerder ter ziele was gegaan, schreef Frans van Klaveren in *NRC/H'blad* (29-7-1986) o.m. het volgende:

De Ansus Foundation, thans in de Verenigde Staten genoemd als opdrachtgever van de veertien arrestanten die in Paramaribo actie wilden ondernemen tegen het regime-Bouterse, heeft vorig jaar vanuit Amsterdam geopereerd. Ook heeft de Ansus Foundation in Rotterdam gesprekken gevoerd met huurlingen. Dit blijkt uit het boek Makler des Todes van de Westduitse journalist Jurgen Roth, dat begin dit jaar uitkwam.
Roth kwam de vanuit Nederland werkende Ansus Foundation vorig jaar in de nazomer bij toeval op het spoor toen hij een onderzoek instelde naar de organisatie van de internationale wapenhandel. Een van de wapenhandelaars – een Duitser – vertelde hem over plannen om het bewind in een klein Zuid-Amerikaans land met 300.000 inwoners omver te werpen.
,,Geïnteresseerden kunnen zich wenden tot de Ansus Foundation, Postbus 3493, Amsterdam."
Deze slotzin van een advertentie in de International Herald Tribune van 6 juli 1985 trok Roths aandacht. In de advertentie werden mannen gevraagd met ,,militaire ervaring, die bereid zijn winkels, fabrieken, instituten en ziekenhuizen tegen sabotage en communistische guerrilla-activiteiten te beschermen. Degenen die in guerrilla-oorlog ervaring hebben opgedaan verdienen de voorkeur. Succesvolle opdrachten worden goed betaald."
Verdere naspeuringen brachten Roth in een kroegje aan de Amsterdamse Oude Hoogstraat. Daar ontmoette hij George Baker .,een gedrongen man, blauw hemd en jeans, met een platte neus", die nu in de Verenigde Staten als opdrachtgever van de mislukte putsch tegen Bouterse wordt genoemd. Baker nam Roth mee naar een optrekje in een naburig zijstraatje, waar fitness-apparatuur stond opgesteld.
George Baker: ,,De Ansus Foundation is een bevrijdingsbeweging. We hebben twee politieke organisaties: de Ansus Foundation en de Surinaamse Democratische Partij. De Ansus Foundation behoort tot die partij, maar is toch een multi-nationale organisatie met goed getrainde mannen, die onder andere in Vietnam gevochten hebben."
,,Waarom wilt u met militaire middelen vechten?", vraagt Roth hem.
Baker: ,,Dat is toch duidelijk. De bevrijdingsraad wil geen geweld gebruiken, en die zijn al vijf jaar bezig. De mensen in Suriname hebben honger. Er is niets te krijgen. Wij kunnen niet langer wachten. Alleen kunnen die mensen niets uitrichten. Ze hebben geen wapens. De Ansus Foundation heeft internationale contacten. Waar het aan schort is geld."
Roth: ,,Geen geld?"
Baker: ,,De sponsors hebben geld. De organisatie echter is niet kapitaalkrachtig. We beschikken over honderd goed getrainde soldaten."
Roth: ,,Heeft u plannen ontwikkeld om de regering in Suriname ten val te brengen?"
Baker: ,,Die hebben we. Wij hebben ook politieke figuren. We hebben ook een strategie, een plan, dat is opgesteld door Amerikaanse multinationals."
Even later zegt hij in het gesprek met Roth dat de financiering na overname van het bewind in Suriname geen probleem is. „We hebben veel grondstoffen. Delfstoffen zijn voorhanden. Alle multi's, Amerikaans, Engels of Duits kunnen ervan verzekerd zijn dat zij een rijkelijk aandeel zullen krijgen."

Op 29 juli beschuldigde legerleider Desi Bouterse Nederland ervan steun te verlenen aan het verzet tegen zijn bewind. De verklaring van de Nederlandse regering dat zij niets afwist van de acties van Brunswijk of van de plannen van de 14 in de VS gearres-

teerde huurlingen, zei hij niet serieus te nemen.
Bouterse maakte bekend dat inmiddels in Paramaribo een handlanger van de veertien huurlingen was aangehouden, een zekere Juan Brinkman, „vermoedelijk een Nederlander met de Venezolaanse nationaliteit".
Volgens Bouterse had Ronnie Brunswijk steun van Nederland gehad. Het had Brunswijk in juni geen enkele moeite gekost om Nederland binnen te komen, aldus Bouterse. Ook liet Nederland Brunswijk lopen toen Paramaribo had gewezen op zijn aanwezigheid.

Bouterse maakte een koppeling tussen de acties van Brunswijk en de mislukte tocht van de 14 huurlingen naar Suriname. Volgens de Surinaamse legerleider waren beide onderdeel van één komplot. Enkele maanden geleden kwamen, aldus Bouterse, mensen naar Suriname die zich, uitgevend voor bankiers, een lening van 500 miljoen dollar in het vooruitzicht stelden.
Het contract zou op 21 juli worden getekend, aldus Bouterse, één dag voor de acties van Brunswijk. De omvang van de delegatie die naar Paramaribo zou reizen ter bezegeling van het akkoord, had volgens Bouterse bevreemding en argwaan gewekt.
Bovendien bleken 23 delegatieleden hun naam niet te hebben bekendgemaakt. Het was, volgens de constructie van Bouterse, de bedoeling dat deze mensen het vliegveld Zanderij zouden bezetten, terwijl Brunswijk elders aanvallen uitvoerde.

SDR-Pendawa Lima steunt Nationaal Surinaams Bevrijdingsleger

In kringen van het Surinaamse verzet in Nederland werd ontkend dat er banden met huurlingen bestonden. Wel werden contacten met Brunswijk toegegeven. De leider van de op 3 mei in Den Haag geproclameerde politieke partij SDR-Pendawa Lima (pag. 79213 en 795/1), Paul Somohardjo, zei op 29 juli in Rotterdam dat hij na besprekingen met Brunswijk in Nederiand zijn partijgenoten had gevraagd het militaire verzet in Suriname te steunen.
Als bewijs van zijn besprekingen met Brunswijk liet Somohardjo een foto zien waarop hijzelf, Pendawa Lima-bestuurslid Johnnie Kamperveen en Ronnie Brunswijk te zien waren,

Dat militair verzet was volgens Somohardjo gebundeld in het Nationaal Surinaams Bevrijdingsleger met aan het hoofd een militaire staf, die de plannen coördineerde. „Wij geven dit leger alle steun. De wapens die bij de (mislukte) Rambocus-coup in maart 1982 op Bouterse werden buitgemaakt, zullen worden overgedragen. Onze mensen in Suriname zullen Brunswijk voorzien van medicijnen en levensmiddelen." Somohardjo zei er van overtuigd te zijn dat hij en de zijnen binnenkort naar Suriname zouden kunnen terugkeren, een reden voor hem te beginnen met het te gelde maken van de bezittingen die het door hem geleide opvangcentrum Makmur in Rotterdam had verworven. Somohardjo, ooit parlementslid in Suriname, gaf de verzekering dat de komende weken harde acties in Suriname zouden beginnen om de macht van het regime te breken. Niet alleen in het gebied waar Brunswijk zat (Oost-Suriname). maar ook in Nickerie (West-Suriname).
Somohardjo erkende ook contact te hebben gehad met George Baker. „Hij kwam hier wel eens", aldus Somohardjo.

De foto die in Nederland werd gemaakt van de ontmoeting tussen (v.l n r) Paul Somohardjo, Ronnie Brunswijk en Johnnie Kamperveen

PRIJZEN

Algemeen

ADOLPHE BENTINCKPRIJS 1985: De Franse publicist Alfred Grosser voor zijn boeken Affaires extérieures, la politique de la France, 1944 - 1984, en l'Allemagne en Occident, la République fédérale quarante ans après

ADOLPHE BENTINCKPRIJS 1986: De voormalige Westduitse bondskanselier Helmut Schmidt voor zijn boek Een strategie voor het Westen.

ALBERT EINSTEIN VREDESPRIJS 1986: Postuum de vermoorde premier van Zweden, Olof Palme

ARISTOTELESPRIJS 1986: Het persbureau Agence France Presse en het in Kopenhagen gevestigde internationale centrum voor herstel van slachtoffers van martelingen.

ATATÜRK VREDESPRIJS 1986: De voormalige secretaris-generaal van de NAVO mr. J.M.A.H. Luns.

ATHINAI PRIJS 1986: Helmut Schmidt, de vroegere bondskanselier van West-Duitsland.

CARL VON OSSIETZKY MEDAILLE 1986: De schrijver Ericb Fried, voor zijn „engagement tegen onmenselijkheid".

ERASMUSPRIJS 1986: De Tsjechoslowaakse toneelschrijver Vaclav Havel. De jury van de Stichting Praemium Erasmianum oordeelde: „Zijn toneelstukken en essays worden gedragen door de idealen van de Europese cultuur, waaronder de zorg voor de mensenrechten en humanistische waarden".
Havel was een actief pleitbezorger van de „Praagse Lente". Eind 1968 kreeg hij een voor het gehele Oostblok geldend publikatie- en opvoeringsverbod opgelegd en twee jaar nadat hij in 1977 Charta '77 ondertekende werd hij wegens „staatsgevaarlijke" activiteiten veroordeeld tot viereneenhalf jaar gevangenisstraf. Zijn activiteiten voor Charta '77 brengen hen nog steeds geregeld in conflict met de Tsjechoslowaakse autoriteiten.
Op 22 jan. toonde een woordvoerder van de stichting die in Nederland Charta '77 ondersteunt, zich teleurgesteld over de toekenning aan Havel, en niet aan Charta '77 als organisatie. Volgens hem heeft minister Van den Broek van buitenlandse zaken dit om niet nader toegelichte politieke redenen verhinderd. „Wij vinden dit een gemiste kans van Nederland om de Tsjechoslowaakse mensenrechtenbeweging een duwtje in de rug te geven", aldus de woordvoerder.
Inmiddels had Havel laten weten de bekroning te beschouwen als een prijs voor Charta '77. Ook het bedrag dat aan de prijs is verbonden, 200.000 gulden, zou Havel, volgens de woordvoerder in Amsterdam, geschonken hebben aan Charta '77
De Erasmusprijs is op 13 nov. in een plechtigheid in de Laurenskerk in Rotterdam uitgereikt door prins Bernhard, regent van de Stichting Praemium Erasmianum, aan de vertegenwoordiger van Havel, prof. Frantisek Janouch. een Tjechoslowaakse kernfysicus, die sinds 1974 in ballingschap in Stockholm woont. Havel had ervan afgezien zelf naar Rotterdam te komen, omdat hij vreesde, dat de Tsjechoslowaakse autoriteiten hem dan zouden verhinderen naar Praag terug te keren.
In de Laurenskerk werd de door Havel opgestelde dankrede voorgelezen door zijn landgenoot Jan Tryska

Vaclav Havel

De plechtigheid vond plaats in aanwezigheid van koningin Beatrix en prins Claus.
In de periode tussen de toekenning van de prijs op 22 jan. en de uitreiking ervan op 13 nov. was gebleken, dat het Nederlandse ministerie van buitenlandse zaken druk op Havel uitoefende om bepaalde passages in zijn dankrede, nl. waar hij de dissidentenbeweging Charta '77 ter sprake bracht, te wijzigen.
Dit leidde ertoe, dat de Tweede Kamer op 21 okt. een debat aan de kwestie wijdde. Namens de regering trad hierin premier Lubbers op als minister van buitenlandse zaken ad interim, aangezien minister Van den Broek op dat moment in Indonesië vertoefde.
De formele aanleiding voor het debat bestond in schriftelijke vragen aan de minister van buitenlandse zaken, afkomstig van de VVD-TK-leden Bolkestein en Weisglas.
In deze vragen stelden zij, dat minister Van den Broek alsnog toestemming moest geven om bij de uitreiking van de Erasmusprijs de rede van Havel integraal te laten voorlezen
Bolkestein en Weisglas wilden weten, of het waar was, dat wegens bepaalde passages de toestemming voor het voorlezen geweigerd was en hoe die passages luidden.
Ook vroegen de TK-leden, waarom de prijs was toegekend aan Havel en niet, zoals oorspronkelijk in de bedoeling lag, aan Charta '77.
,,Ligt het niet voor de hand. dat Havel in het land van Erasmus de vrijheid van meningsuiting wordt gegeven, die hij in eigen land mist?" zo vroegen de VVD-TK-leden. Minister Van den Broek moest zeggen wat hij belangrijker vindt: de vrijheid van meningsuiting hier of goede betrekkingen met een regime, dat de vrijheid onderdrukt.
Ook moest hij laten weten, waaruit die goede betrekkingen dan eigenlijk bestaan.
In het TK-debat van 21 okt. stelde VVD-fractievoorzitter Voorhoeve, dat het hier ging om vragen en antwoorden van principiële aard, waarbij het grondrecht van de vrijheid van meningsuiting in het geding was.
Minister van buitenlandse zaken ad interim Lubbers erkende, dat er een afweging was geweest in het stichtingsbestuur en dat de regering door de stichting was benaderd, waarbij het ging om de toekenning van de prijs aan een persoon of aan een politieke beweging.
Na overleg met de regering was het bestuur de mening toegedaan dat toekenning van de Erasmusprijs aan een persoon de voorkeur verdiende:
Toen bleek dat Havel niet zelf bij de uitreiking aanwezig kon zijn, daar hij vreesde niet meer naar Tsjechoslowakije te zullen kunnen terugkeren, zou in overleg tussen de minister en het stichtingsbestuur naar de juiste .,vormgeving" voor de prijsuitreiking zijn gezocht. Besloten werd bij de uitreiking niet de tekst van Havels toespraak te laten voorlezen. maar met een beperktere uiteenzetting te volstaan.
Mevrouw Van Es (PSP) vroeg of het nu was te doen om ministeriële verantwoordelijkheid dan wel verantwoordelijkheid van de stichting met name inzake de vormgevingskwestie. Zij bracht hierbij onder meer de positie van prins Bernhard als regent van de stichting ter sprake.
Lubbers verklaarde dat de ministeriële verantwoordelijkheid geen betrekking heeft op de stichting, maar op het koninklijk huis. Hij vermeldde daarbij ook de aanwezigheid van de koningin bij de prijsuitreiking, een aanwezigheid die een traditie is geworden, waarbij hij de nadruk legde op de .,culturele invalshoek".
Gezien de ministeriële verantwoordelijkheid in relatie met het koninklijk huis achtte Lubbers het ,,wel degelijk terecht" dat de minister van buitenlandse zaken desgevraagd een afweging maakte.

Het Tweede-Kamerlid Van Traa (PvdA) verklaarde Charta '77 te steunen. Gualtérie van Weezel (CDA) zei zeer gehecht te zijn aan de vrijheid van meningsuiting en Nuis (D'66) meende dat het doel van de Erasmusprijs dreigt te veranderen door toedoen van de regering.
Lubbers antwoordde aanvankelijk ontkennend op de vraag of de regering op geen enkele wijze zal interveniëren als Havels tekst toch volledig wordt voorgelezen.

Minister Van den Broek arriveerde in de ochtend van 24 okt. op Schiphol na zijn reis naar Indonesië. Aan de pers liet hij toen weten, dat hij bleef bij zijn standpunt, dat de rede van Havel, zoals de prijswinnaar zich die had voorgesteld, niet in aanwezigheid van de koningin integraal kon worden uitgesproken.
In de avond van 24 okt., na overleg in het kabinet, liet de minister echter de Tweede Kamer schriftelijk weten, dat hij op deze mening was teruggekomen.
Minister Van den Broek schreef de Tweede Kamer, dat de regering zich neerlegde bij het standpunt van de Kamer, zonder dat de argumenten van de verschillende partijen werden overgenomen.
,,De regering zal zich in dit geval aan het oordeel van de Kamer – zoals dat gebleken is bij de gedachtenwisseling – refereren waarbij zij overigens de vanuit de Kamer gehanteerde argumenten voor rekening van de betrokken woordvoerders laat", schrijft minister Van den Broek in zijn brief aan de Kamer.
Volgens premier Lubbers wijzigde Van den Broek zijn standpunt mede onder invloed van de discussie in de ministerraad. De minister-president gaf op 24 okt. op zijn wekelijkse persconferentie na afloop van het kabinetsberaad aan dat hij daarbij zelf ook het standpunt had ingenomen dat Havels rede in zijn geheel, inclusief de verwijzingen naar Charta'77, kon worden voorgelezen.
Doorslaggevend voor deze gewijzigde stellingname waren volgens Lubbers de negatieve effecten die van het eerder ingenomen standpunt uitgingen. Volgens premier Lubbers is besloten geen bezwaar te maken tegen het voorlezen van de integrale rede van Havel om de verkeerde indruk weg te nemen alsof de minister van buitenlandse zaken de vrijheid van meningsuiting zou willen inperken en om te vermijden dat de leden van het koninklijk huis betrokken raken bij een controverse tussen regering en Kamer.
Minister Van den Broek zelf moest zich op 28 okt. in de Tweede Kamer verantwoorden voor zijn optreden in de kwestie van de Erasmusprijs. Hij werd hierover geïnterpelleerd door het PvdA-TK-lid Maarten van Traa.
De minister weigerde bij die gelegenheid om de Tweede Kamer opheldering te geven over de inhoud van de passages in de rede van Havel, waaraan buitenlandse zakcn zich gestoten had.
Van den Broek wilde evenmin zeggen, of hij de argumenten, die de Tweede Kamer een week eerder had aangevoerd tegen zijn bezwaren tegen een integraal uitspreken van dc rede van Havel, nu wel deelde. De minister zei slechts, dat het soms ,,wijs" kan zijn om het oordeel van de Tweede Kamer te volgen zonder op haar motieven in te gaan.
Van Traa vroeg de minister daarop. of nu geconcludeerd moest worden, dat de regering geen mening heeft over het standpunt van de Kamer.
De minister ontweek deze vraag en repliceerde, dat hij het betreurde. dat de Kamer een week eerder in het debat met premier Lubbers zo weinig oog had gehad voor zijn ministeriële verantwoordelijkheid voor de koninklijke familie, die bij de prijsuitreiking aanwezig zou zijn.

Op 5 nov., toen minister Van den Broek en zijn Tsjechoslowaakse collega Chnoupek beiden aanwezig waren bij de vervolgconferentie over veiligheid en samenwerking in Europa (CVSE) in Wenen, liet Chnoupek aan Van den Broek weten, dat de Tsjechoslowaakse regering het betreurde, dat de Erasmusprijs was toegekend aan Vaclav Havel. Volgens Chnoupek vertegenwoordigde Havel de beweging Charta '77 en naar zijn oordeel richtte deze beweging zich tegen de staat. Overigens was zij naar zijn zeggen ,,onbeduidend".
Minister Van den Broek had er van zijn kant op gewezen, dat de Erasmusprijs geen staatsprijs is, maar wordt toegekend door een particuliere organisatie. Charta '77 wordt in brede lagen van de Nederlandse bevolking gewaardeerd en ook door de Nederlandse regering. aldus Van den Broek in zijn gesprek met Chnoupek.
Zoals eerder gezegd werd op 13 nov. in de Laurenskerk in Rotterdam de dankrede van Havel voorgelezen door Jan Tryska. Hij deed dat in de Engelse taal. Tevens werden schriftelijke exemplaren van de tekst van de rede in het Engels en het Nederlands onder de aanwezigen verspreid.
In de door Tryska uitgesproken tekst kwam de zinsnede voor: ,,In de bekroning, die – al is het indirect – Charta '77 door mij ontvangt..."; in de schriftelijke versie stond op deze plaats: ,,In de bekroning, die ik ontvang..."
Prins Bernhard, regent van de Stichting Praemium Erasmianium, prees Havel in zijn rede bij de uitreiking van de prijs aan Havels vertegenwoordiger prof. F. Janousch wegens zijn onvermoeibaar zoeken naar waarheid, maar refereerde in het geheel niet aan Charta '77.
Ook in de motivering van de jury m.b.t. de toekenning van de Erasmusprijs, die op 13 nov. werd gepubliceerd, werd niet verwezen naar Havels vooraanstaande rol in Charta '77.
Het dagblad van de communistische partij in Tsjechoslowakije Rude Pravo heeft op 21 nov. de toekenning van de Nederlandse Erasmusprijs aan de toneelschrijver Vaclav Havel fel veroordeeld. Het blad beschuldigde zowel Havel als prins Bernhard van een ,,nazi-verleden".
De krant meent dat de onderscheiding aan Havel, wiens familie voor de Tweede Wereldoorlog eigenaar was van de Barrandov filmstudio's, bewijst dat ,,krachten in Nederland hun klassen-belangen hebben doorgedrukt ten koste van het onderhouden van goede relaties."
Volgens de krant heeft de familie van Havel tijdens de Tweede Wereldoorlog een hen toebehorend paleis in Praag omgebouwd tot Gestapo-kantoor, waar onder meer werd gesproken over ,,het gebruik van de Barrandov-studio's voor het maken van propaganda ten behoeve van Nazi-Duitsland."
Het communistische dagblad noemde de toekenning van de prijs, groot 200.000 gulden, aan Havel eerder een erkenning van diens ,,anti-socialistische laster" dan van diens ,,vaak onbegrijpelijke" toneelstukken. ,,Het is

niet de eerste keer dat snobistische juryleden die vijandig staan tegenover de vooruitgang, vette prijzen weggeven aan politieke en morele schimmen onder een dekmantel van prijzen."

EUROPAPRIJS VAN DE RAAD VAN EUROPA 1986: De burgemeesters van de Nederlandse gemeente Arnhem en van de Oostenrijkse gemeente Klagenfurt.
Arnhem kreeg de prijs voor zijn actieve deelname aan culturele en economische projekten over de grenzen heen in de Westduits-Nederlandse „Euregio".
Klagenfurt kreeg de prijs omdat het een net van negen zustersteden opbouwde en actief is in talrijke internationale instellingen.
De Europaprijs werd in 1955 door de Raad van Europa in het leven geroepen.

FRANKLIN D. ROOSEVELT FOUR FREEDOMS AWARD 1986: Oud-president van Italië Sandro Pertini, het Spaanse dagblad El Pais, Bernard kardinaal Alfrink, oud-VN-bestuurder Bradford Morse en de vermoorde premier van Zweden, Olof Palme
Deze onderscheidingen worden jaarlijks door de „F.D.R. Four Freedoms Foundation" uitgereikt. Een organisatie die is opgericht naar aanleiding van een speech die president Franklin D. Roosevelt op 6 januari 1941 hield voor het Amerikaanse congres.
In deze toespraak pleitte Roosevelt voor het behoud van de essentiële voorwaarden voor een democratie.
Sinds 1982 worden deze onderscheidingen – omwille van de historische banden die de familie Roosevelt met Zeeland heeft – wisselend in New York en Middelburg uitgereikt.
De prijsuitreiking vond op 20 sept. plaats in de Nieuwe Kerk in Middelburg.
De eerste onderscheiding werd uitgereikt aan Alessandro Pertini, de oud-president van Italië. Pertini ontving de F.D.R. Four Freedoms Award voor zijn levenslange „partisanen"-strijd voor alle vrijheden die Roosevelt in 1941 voor ogen stonden De Italiaanse ambassadeur in Nederland, L. Garducci nam de onderscheiding, wegens ziekte van Pertini, in ontvangst.
Het Madrileense dagblad El Pais werd geëerd om wat Roosevelt indertijd de eerste essentiële vrijheid achtte: de vrijheid van meningsuiting.
El Pais kreeg de Freedom of Speech Award omdat de krant sinds het verscheiden van Franco heeft gewaakt over en geijverd voor de opbouw van de democratie in Spanje.
Kardinaal Alfrink ontving uit handen van premier Lubbers de Freedom of Worship Award voor zijn niet aflatende strijd voor de waardigheid van de mens en zijn activiteiten voor de internationale vredesbeweging. Bisschop Ernst van Breda nam namens Alfrink de onderscheiding in ontvangst. Ook Alfrink was om gezondheidsredenen verhinderd de plechtigheid bij te wonen.
De vrijwaring tegen armoede noemde Roosevelt in 1941 de derde pijler van de democratie. De Freedorn from Want Award werd toegekend aan Bradford Morse. Morse heeft zich via de Verenigde Naties ingezet om het hongerprobleem in de wereld op te lossen.
Nlevrouw Palme ontving uit handen van dr. J. den Uyl de postuum aan haar man toegekende Freedom from Fear Award. Palme kreeg de onderscheiding voor zijn niet aflatende inzet iets aan de vredesvraagstukken van deze tijd te doen.
Vrijheid betekende voor Roosevelt de wereldwijde suprematie van de mensenrechten. „To that high concept there can be no end save victory", eindigt de speech van 6 januari 1941. Omdat deze overwinning nog niet behaald is, zo memoreerde zijn zoon F.D. Roosevelt junior op 20 sept., blijft het nodig de strijders in de frontlinie voor de rechten van de mens te eren.

FRIDTJÜF NANSEN MEDAILLE 1986: Canada, wegens zijn genereuze beleid t.a.v. vluchtelingen. In de periode 1979-1984 heeft Canada 123.000 vluchtelingen opgenomen, die 23% uitmaakten van de totale immigratie in dat tijdvak. De meesten van hen waren afkomstig uit Oost-Europa en Zuid-Oost-Azië.

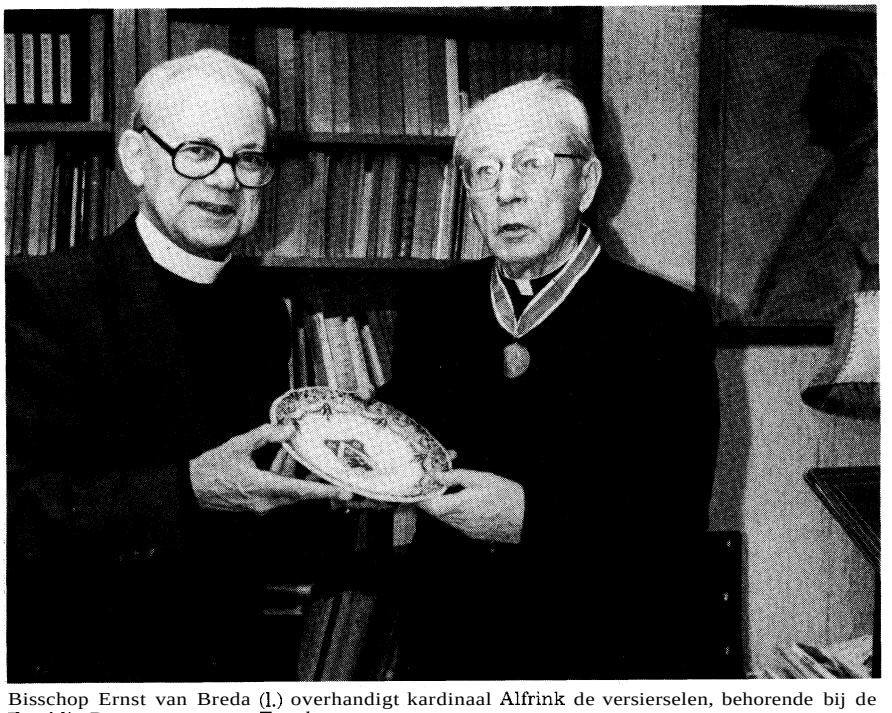
HARRIËT FREEZERRING 1986: Antoinette van Pinxteren (70), een kloosterzuster uit Den Bosch. De ring wordt jaarlijks toegekend door het feministische maandblad Opzij.
Zuster Francesco, de religieuze naam van mevrouw Van Pinxteren, krijgt de prijs voor haar „onvermoeibaar streven de positie van de vrouw in de rooms-katholieke kerk te verbeteren".
Zuster Francesco houdt zich al jarenlang bezig met het verspreiden van feministische ideeën onder vrouwelijke religieuzen, de leiding van de R.K.-kerk en haar mannelijke collega's in het klooster.
In 1967 was zij een van de eerste nonnen die hun habijt verwisselden voor burgerkleding. Ir. 1979 heeft zij zich openlijk solidair verklaard rxiet de actiegroep Wij vrouwen eisen, die ijverde voor de legalisering van abortus.
Zuster Francesco maakt deel uit van de Mariënburg-groep, een organisatie van progressieve rooms-kathulisken. Zij heeft voor haar werk met moeilijk opvoedbare kinderen de onderscheiding Ridder in de orde van Oranje-Nassau ontvangen.

JAWAHARLAL NEHRUPRIJS 1986: De vermoorde Zweedse premier Olof Palme.

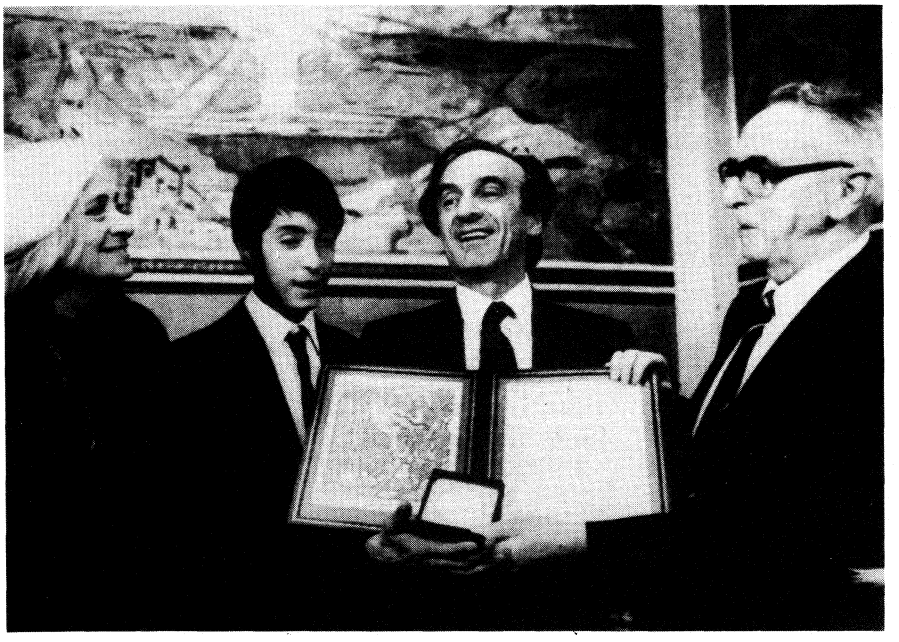
JOKE SMITPRIJS 1986. Drie organisaties, die zich inzetten voor de bestrijding van en de hulpverlening bij seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes. Het zijn de Stichtingen Tegen Haar Wil Groningen en Amsterdam en de Stichting Tegen Seksueel Geweld in Utrecht. De regeringsprijs is dit jaar voor de eerste maal toegekend.
De Joke Smitprijs wordt eens in de twee jaar toegekend aan een persoon, groepering of instantie, die een fundamentele bijdrage levert of geleverd heeft aan deverbetering van de positie van vrouwen in Nederland.

JOOST VAN DEN VONDELPRIJS 1986: Prof. Gilbert de Smet van de Rijksuniversiteit Gent voor zijn inspanningen voor de bevordering van de uitwisseling van geleerden en studenten.

NOBELPRIJS VOOR DE VREDE 1986: De joodse schrijver en activist voor de mensenrechten Elie Wiesel.
Wiesel, staatsburger van de VS van Hongaarse afkomst, ontvangt de prijs wegens zijn „overtuiging dat de krachten, die het kwaad in de wereld bestrijden, kunnen zegevieren", aldus het Noorse comité voor de Nobelprijs voor de vrede.
„Voor de overlevende is schrijven geen beroep, maar een plicht. De joodse traditie leert ons dat het niet-overleveren van een ervaring verraad betekent." Elie Wiesel schreef dit in zijn essay Why I Write.
Wiesel, overlevende van concentratiekampen, heeft na de Tweede wereldoorlog zijn leven geheel in dienst gesteld van overleveren. Hij is de auteur van tal van romans en verhandelingen over Israël en over de geschiedenis van het joodse volk, met name over de Holocaust.
In zijn geschriften beklaagt hij zich er overigens herhaaldelijk over hoe weinig de „buitenwereld" begrijpt van de gruwelen die het joodse volk zijn aangedaan. „Al wat ik weet is dat Treblinka en Auschwitz niet beschreven kunnen worden. En toch heb ik het geprobeerd", zegt hij in Why I Write.
Elie Wiesel, die wel eens „het literaire geweten van de Holocaust" is genoemd, werd op 30 sept. 1928 in Sighet in Transsylvanië (toen nog Hongaars, thans Roemeens) geboren in een vroom chassidische familie. Hij en zijn vader werden later naar een vernietigingskamp gesleept, maar als door een wonder ontkwam hij aan de gaskamer.
Na de bevrijding kwam hij als vluchteling in Parijs terecht, waar hij journalist werd. Het was een periode waarin hij toen nog nadrukkelijk zweeg over wat hij in de oorlog had meegemaakt.
In 1957 vestigde hij zich in New York, waar hij literair criticus werd van de Jewish Daily Forward. Later ging hij doceren aan de universiteiten van Boston en Yale. Sinds 1963 is hij Amerikaans staatsburger.
Wiesel, die voorzitter is van de Amerikaanse Holocaust Memorial Council, is houder van de

Bisschop Ernst van Breda (l.) overhandigt kardinaal Alfrink de versierselen, behorende bij de Franklin D. Roosevelt Four Freedoms Award.

Elie Wiesel (tweede van r.) met de oorkonde, behorend bij de Nobelprijs voor de vrede. Rechts de voorzitter van het Noorse comité voor de vredesnobelprijs Egil Aarvik en links mevr. Wiesel en zoon Elisha.

Martin Luther King-medaille en ontving vorig jaar op 14 april de Gouden Medaille van het Amerikaanse Congres. Tijdens de plechtigheid waarbij president Reagan hem de medaille overhandigde smeekte Wiesel Reagan in een emotioneel betoog af te zien van zijn plan tijdens zijn verblijf in de Bondsrepubliek samen met bondskanselier Helmut Kohl een bezoek te brengen aan het oorlogskerkhof van Bitburg, waar ook SS'ers begraven liggen. (pag. 658/2 e.v.-1985)
Wiesels boeken zijn verschenen in het Engels en Frans, en enkele ook in Nederlandse vertaling. Zijn Le mendiant de Jérusalem werd bekroond met de Prix Médicis.
Toen Elie Wiesel op 14 okt. hoorde. dat hem de Nobelprijs voor de vrede was ten deel gevallen. zei hij te hopen, dat zijn prijs zou leiden tot meer begrip voor de situatie, waarin de joden in de Sowjet-Unie zich bevinden.
Wiesel zei: ,,Ikhoop, dat nu meer mensen zullen weten, dat er in de Sowjet-Unie duizenden joden zijn, die weg willen en zich bij hun families willen voegen en ik hoop, dat dit er toe zal leiden, dat de Sowjet-regering zal bewijzen, dat zij een humanitaire houding tegenover deze mensen kan aannemen en hen zal laten gaan".

OLYMPIAPRIJS 1986: De Duitse dirigent Herbert von Karajan voor het door hem jaarlijks georganiseerde Paasfestival in Salzburg en het jeugdorkest van de Europese Gemeenschap.

PRINS MAURITS MEDAILLE 1986: Hannie van Leeuwen, voorzitter van de Atlantische commissie en lid van de adviesraad Vrede en veiligheid.
De Koninklijke Nederlandse vereniging Ons Leger. die de medaille toekent, heeft Hannie van Leeuwen onderscheiden voor haar ,,grote verdiensten voor de zaak van de vrede, veiligheid en vrijheid"
Hannie van Leeuwen is van 1966-1978 lid van de Tweede Kamer geweest voor de ARP. Zij was van 1978-1980 directeur sociale zaken en personeelsbeleid van het inmiddels verdwenen concern OGEM en is sinds 1980 voorzitter van het bestuur van de sociale verzekeringsbank.

PRIJS VAN DE RAAD VAN EUROPA VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS 1986. De Argentijnse president Raul Alfonsin.

ROBERT F. KENNEDYPRIJS VOOR DE MENSENRECHTEN 1986: Zbigniew Bujak en Adam Michnik, vooraanstaande leden van de verboden vrije Poolse vakvereniging Solidariteit, en. postuum, de door de Poolse politie vermoorde priester Jerzy Popieluszko.
De twee onderscheiden leden van Solidariteit. Zbigniew Bujak en Adam Michnik, hebben via een clandestiene video-opname laten weten dat zij de prijs. 40.000 dollar, aanvaarden .,als een beloning voor Solidariteit". ,,Het spijt ons zeer niet aanwezig te kunnen zijn temidden van u", zo zegt Bujak op de film die op 20 nov bij de plechtigheid in de Georgetown universiteit in Washington werd getoond. ,,Helaas is dat veelzeggend over het soort land dat Polen tegenwoordig is."
Senator Edward Kennedy zei bij de ceremonie dat de twee mannen hadden besloten niet naar Washington te komen ,,omdat de Poolse regering niet wilde beloven dat zij terug zouden mogen komen". Kennedy kondigde aan in de naaste toekomst naar Polen te gaan om de bronzen buste van zijn in 1968 vermoorde broer Robert Kennedy aan Bujak en Michnik te overhandigen.
..Voor het volk van Polen". zo zei Kennedy in zijn toespraak. ,,is er geen verlamming, geen berusting, geen overgave. In plaats daarvan is er bijna een halve eeuw na de dood van de Poolse democratie een wonder van nieuw leven voor de natie. Dat komt van de arbeiders – zoals Zbigniew Bujak; dat komt van de schrijvers – zoals Adam Michnik; en het komt van de katholieke kerk. van een Poolse paus en van de priesters zoals Jerzy Popieluszko.

THEODOR HEUSSPRIJS 1984: Georg Leber, de voormalige minister van defensie van de Bondsrepubliek Duitsland en lid van de bondsdag voor de SPD.

THEODOR HEUSSPRIJS 1985: Werner Nachmann, voorzitter van de Centrale commisie van Duitse joden

VISSER NEERLANDIAPRIJS 1986: Het Vlaams Instituut voor Natuurbeheer.

VREDESPRIJS VAN DE DUITSE BOEKHANDEL. 1986. De Poolse historicus en journalist Wladyslaw Bartoszewski, voor zijn pogingen om na de oorlog een verzoening tussen Polen en Duitsland te bewerkstelligen.
De uit Warschau afkomstige, 61-jarige Bartoszewski werd tijdens de laatste oorlog op negentienjarige leeftijd door de Duitse bezetters van zijn land gearresteerd wegens zijn hulp aan joden Hij werd naar het concentratiekamp Auschwitz gestuurd.
In 1981 werd hij in zijn vaderland in de gevangenis gezet omdat hij een lid en voorvechter was van de verboden vakbond Solidariteit. Hij is voorts bezig geweest met het verbeteren van het lot van de joden in Polen.
In een van de toespraken tijdens het uitreiken van de Vredesprijs op 5 okt. in de Paulskirche in Frankfurt werd gezegd dat Bartoszewski als een student van de moderne geschiedenis de lessen van de historie wil toepassen om een hetere toekomst te bereiken.
Hij werd gekenschetst als een humanist die vooral ten strijde trekt tegen vooroordelen, die de verhoudingen tussen volkeren en andere groepen mensen vergiftigen.

WATELER VREDESPRIJS 1986: Dr. V. Kurien uit India. Dr. Kurien is de initiatiefnemer van de ,,Operation Flood". Naar analogie van het in Nederland in landbouw en veeteelt bestaande systeem heeft dr. Kurien geholpen de Indiase melkproducenten in coöperaties te organiseren. Hij heeft een systeem van continue bereiding en distributie op poten eezet.

ZILVEREN ANJERS 1986: H.J. van der Wiel voor zijn werk als numismaat, F. Velders voor zijn inzet voor het Rotterdamse jongerenkoor en H.J. Slijper voor zijn werk als beeldend kunstenaar.

Architectuur

MIES VAN DER ROHE PRIJS 1986: Het architectenteam Behnisch en partner. Günter Behnisch heeft faam verworven als ontwerper van het Olympisch stadion van München.

PRITZKERPRIJS 1986: De Westduitse architect Gottfried Böhm. Hij kreeg de prijs van de Hyatt Foundation in Chicago voor zijn pogingen nieuwe gebouwen met oude te doen harmoniëren.

Wladyslaw Bartoszewski. winnaar van de vredesprijs van de Duitse boekhandel.

PRIX DE ROME VOOR BOUWKUNST 1986: Wim van den Bergh uit Heerlen voor zijn ontwerp van een zogenaamd ,,sciencepark" voor de technologie.

PRIX DE ROME VOOR STEDEBOUW EN LANDSCHAPSARCHITECTUUR 1986: Rik van Dolderen uit Amsterdam voor zijn ontwerp voor de noordrand van Rotterdam

PRIJS VOOR INTERIEURARCHITECTUUR VAN DE STICHTING AMSTERDAMS FONDS VOOR DE KUNST 1986: Nel Verschuuren voor haar aandeel in de inrichting van de luchthaven Schiphol zoals die in 1975 bij een uitgebreide renovatie tot stand is gekomen.

ROTTERDAMSE MAASKANTPRIJS VOOR JONGE ARCHITECTEN 1985 John Körmeling uit Eindhoven voor het analyseren van ruimtelijke problemen en het creeren van oplossingen die nieuwe mogelijkheden openen in het grensgebied tussen architectuur techniek en beeldende kunst

STAALPRIJS 1986 Het metrostation Spijkenisse Centrum bij Rotterdam

Beeldende kunst

AANMOEDIGINGSPRIJS VAN DE STICHTING AMSTERDAMS FONDS VOOR DE KUNST 1986: De sieradenontwerpster Peggy Bannenberg.

AMSTERDAMSE ILLUSTRATIEPRIJS 1986: Joost Roelofsz. voor zijn boeken, affiches. postzegels, strips. films en al het andere, waarin de tekening scherp, de kleur zacht en de voorstelling al te waar is. aldus de jury.

BÜHRMANN UBBENS PAPIERPRIJS 1986: De Haagse ontwerpster Engelien van den Dool.

CHARLES NYPELSPRIJS 1986: De Zwitserse graficus, en boekenontwerper Dieter Roth.

DAVID ROËLLPRIJS 1986: De beeldhouwers Carel Visser en Cornelius Rogge.

EMMY VAN LEERSUMPRIJS 1986: De Leidse ontwerpers Frans van Nieuwenborg en Martijn Wegman.

FRANÇOISE VAN DEN BOSCH PRIJS 1986: De ontwerpster Marijke de Goeij.

JEANNE OOSTINGPRIJS 1986: Paul Hugo ten Hoopen uit Amsterdam en Willem den Ouden uit Varik.

JOHAN EN TITIA BUNING BRONGERS-PRIJS 1986: Gabrielle van de Laak en Tiong Ang, beiden uit Amsterdam.

KHO LIANG IE-PRIJS 1986: De industrieel ontwerper Aldo van den Nieuwelaar voor zijn kastensysteem A.dammer.

KONINKLIJKE SUBSIDIES VOOR DE VRIJE SCHILDERKUNST 1986: Jan van den Dobbelsteen uit Nijmegen, Michiel Duvekot uit Rotterdam, Steven Aalders, Bart Domburg, Diederick van Kleef en Gerard Kodde, allen uit Amsterdam.

MAX RENEMANPRIJS 1986: De Belgische kunstenaar Panamarenko.

NEDERLANDSE GRAFIEKPRIJS 1986: Stanislaw Lewkowicz, Kees Slegt en Marli Turion.

OSKAR KOKOSCHKAPRIJS 1986: De in West-Duitsland levende Oostenrijkse schilder Siegfried Anzinger.

Koningin Beatrix met de winnaars van de koninklijke subsidies 1986. V.l.n.r.: Jan van den Dobbelsteen, Michiel Duvekot. de koningin. Steven Aalders, Bart Domburg, Diederick van Kleef en Gerard Kodde.

PRIX DE ROME VOORVRIJE BEELDHOUWKUNST 1983: Leo Vroegindeweij.

PRIX DE ROME VOOR VRIJE SCHILDERKUNST 1985: Marien Schouten.

SANDBERGPRIJS 1986 De beeldhouwer Tom Puckey

STRIPSCHAPPRIJS 1986: De striptekenaar Dick Matena.

TURNERPRIJS 1986: Het Engelse kunstenaarsduo Gilbert en George.

WOLFPRIJS 1986: De Amerikaanse kunstenaar Jasper Johns.

ZEEBELTPRIJS 1986: Drie pas afgestudeerde grafische vormgevers van de Gerrit Rietveldacademie in Amsterdam, Mart Warmerdam, Linda van Deursen en Armand Meeuwis.

Journalistiek

ERIC SALOMONPRIJS 1986: De Zuidafrikaanse persfotograaf Peter Magubane.

INTERNATIONALE JOURNALISTENPRIJS VAN HET DERDE WERELDPERSBUREAU INTER PRESS SERVICE 1983: De Zuidafrikaanse journalist Allister Sparks.

LOF PRIJS 1986: De redactie van het maandblad Grasduinen, voor de voortreffelijke mengeling van educatief en journalistiek streven naar het aankweken van liefde voor de natuur.

PRIJS VOOR DE DAGBLADJOURNALISTIEK 1986: Janny Groen, redactrice buitenland van De Volkskrant, voor een serie van acht reportages over Zuid-Afrika.

PULITZERPRIJZEN 1986: The New York Times voor een serie artikelen over het Strategisch Defensie Initiatief SDI van president Reagan en voor de muziekkritieken van Donald Henahan; de Mercury News uit San José in Californie voor een reportage over de geldvlucht naar het buitenland van oud-president Marcos van de Filippijnen; de Miami Herald voor een fotoreportage van de uitbarsting van een vulkaan in Columbia en voor de ,,faits-divers"-rubriek;de Denver Post voor een reportage over vermiste kinderen; de Dallas Morning News voor de onthulling van racisme bij woningtoewijzing: de Philadelphia Inquirer voor een artikel over onrechtvaardigheid in het systeem van de inkomstenbelasting, dat heeft geleid tot een hervorming; de New York Daily News voor de daarin verschijnende column van Jimmy Breslin; en de Chicago Tribune voor de hoofdartikelen van Jack Fuller.

WORLD PRESS PHOTO 1985: Frank Fournier van Contact Press Images in New York voor The agony of Omaira Sanchez – Armero, Colombia. Deze foto was tevens de nummer éénin de categorie Spot News Series.
In de andere categorieën waren de eerste prijzen als volgt gevallen: Kinder Persfoto van het jaar: Jorge Parga (Columbia) voor Saving of Guillermo; Spot News: David Parker (Californië) voor Hostage Rescue: News Features: Eric Lusse (San Francisco) voor Too young to die: People in the News: Carol Ann Guzy (Miami) voor Ethiopian father and son; Sports: Sergei Goenejew (Moskou) voor Table-tennis world; Arts: Torbjorn Andersson (Stockholm) voor Young feelings for violin: Happy Events. Alexandre Grachtsjenkow (Moskou)voor Let you be happy and healthy, kiddy!; Nature: James Sugar (New York) voor Bison in Yellowstone at dawn; Daily Life: A. le Garsmeur (Londen) voor Worker's houses, Fuxom, China; Science and Technology: Mark Wexler (New York) voor Jujin Hospital: News Features Series: Alfred Yaghobzadeh (New York; voor War torn; People in the News Series: David Turnley (Detroit) voor Peacemaker bishop Tutu; Sport Series: Ernouit (Parijs) voor World championship boomerang; Arts Series: A. Makarow (Moskou) voor Maya Plisetskaja 40 years in ballet; Nature Series: Alain Keler (Parijs) voor Ethiopia under the rain; Daily Life Series: David Turnley (Detroit) vor South Africa 1985; en Science and Technology Series: Wladimir Wiatkin (Moskou) voor Hands of a surgeon.

De winnende foto van de World Press Photo competitie, De doodsstrijd van Omaïra van Frank Fournier.

ZILVEREN CAMERA 1985: Piet van den Klooster voor zijn foto van de ramp in het Heizel stadion op 29 mei 1985. Deze foto was tevens winnaar in de categorie Buitenland.
In de overige categorieen waren de volgende personen winnaars van de eerste prijzen: Hard Nieuws: Theo van Houts voor 's-Hertogenbosch mei 1985, bezoek van de paus: Features: Paul Stolk voor Trekken of vullen? Operatie tand olifant; Regio: Brand Overeem voor Boerdichter-schrijver van streekromans Jacob Overeem 70 jaar; Sport: Wim Hofland voor Tour de France 1985; Sociale Fotografie: Henk Visscher voor Op Hoog Catherijne heeft de eerste thuisloze een slaapplaats gevonden; Cultuur: Gerard Wessel voor Compositie Herman Brood; Portretten: Steye Raviez voor Oudminister Henk Vredeling. camera-registratie van een ,,Gefrustreerd konijn" als slimme vos; en Series: Chris Pennarts voor Wegestuurd (sanering van de Jamin-fabrieken in Oosterhoudt).

Letterkunde

ANDRÉ DEMEDTSPRIJS 1986: Gaston Durnez, journalist bij De Standaard in Brussel.

ANNABIJNSPRIJS 1986: De 84-jarige schrijfster Josepha Mendels, voor haar hele prozaoeuvre. De prijs werd voor het eerst toegekend. Hij is bedoeld voor vrouwelijke auteurs, die zich voor het feminisme verdienstelijk hebben gemaakt.

ANTON WACHTERPRIJS 1986: Wessel te Gussinklo voor zijn debuut De verboden tuin.

BOOKERPRIJS 1986: Kingsley Amis voor zijn roman The old devils.

CNA-PRIJS 1986: De 72-jarige zwarte Zuidafrikaanse schrijfster Ellen Kuzwayo voor haar autobiografische roman Call me u-oman. De prijs is de belangrijkste literaire onderscheiding van Zuid-Afrika.

CONSTANTIJN HUIJGENSPRIJS 1986: Gerrit Krol, voor zijn gehele oeuvre.

F. BORDEWIJKPRIJS 1986: A F.Th. van der Heijden, voor zijn boek De gevarendriehoek.

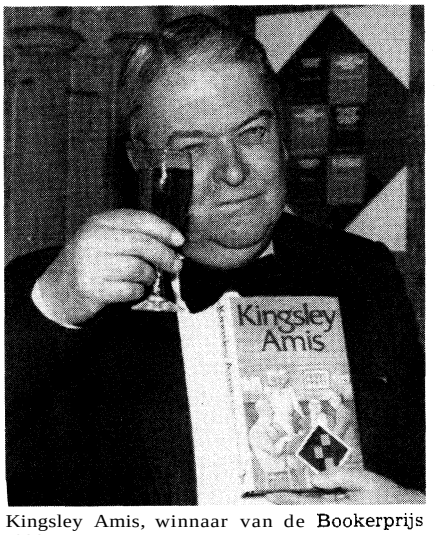
G.H. 's GRAVENSANDEPRIJS 1986: Simon Vinkenoog. voor zijn jarenlange stimulerende activiteiten ter vergroting van de belangstelling voor poëzie.

GEERT JAN LUBBERHUIZENPRIJS 1986: De schrijfster Vonne van der Meer, voor haar debuut Het limonadegevoel en andere verhalen.

GEORG BÜCHNERPRIJS 1986: De Zwitserse toneelschrijver Friedrich Durrenmatt.

GOUDEN EZELSOOR 1986: Fleur Bourgonje. voor haar debuutroman Spoorloos.

GOUDEN GRIFFELS 1986: Willem Wilmink en Joke van Leeuwen.
Willem Wilmink kreeg de prijs voor zijn boek Waar het hart vol van is; Willem Wilminks schriftelijke cursus dichten en Joke van Leeuwen voor haar boek Deesje, dat tevens niet een, Zilveren Penseel. voor de best geïllustreerde kinder- of jeugdboeken, werd onderscheiden.
De Gouden Penseel is toegekend aan Max Velthuijs voor zijn illustraties in het boek Klein mannetje vindt het geluk.
Met een Gouden Griffel of Penseel kan alleen oorspronkelijk Nederlands werk worden bekroond, voor Zilveren Griffels komen ook vertaalde boeken in aanmerking.
Zilveren Griffels zijn toegekend aan acht boektitels: Klop. klop wie is daar? van Tari Koide, Stormboy van Colin Thiele. Tommie Station van Mensje van Keulen, Doldwazen en Druiloren van Ulf Stark. Tirannen van Aidari Chambers, Het eiland in de Vogelstraat van Uri Orlev. Verhalen voor een Afrikaanse koning van Humplirey Harman en Italië van Hans Peter Thiele en Marcus Wuermli.
Behalve Joke van Leeuwen ontving ook Joep Bertrams een Zilveren Penseel. Hij kreeg deze voor zijn illustraties in het boek Salamanders vangen. Er werden twee Zilveren Penselen toegekend.

Kingsley Amis, winnaar van de Bookerprijs 1986,

GOUDEN STROP 1986: De Belgische schrijver Jef Geeraerts. voor zijn misdaadroman De zaak Alzheimer. De prijs werd voor de eerste maal toegekend.

HENDRIK DE VRIESPRIJS 1986: De schrijver-dichter Bert Schierbeek

HERMAN GORTERPRIJS 1986: Hugo Claus, voor zijn dichtbundel Alibi.

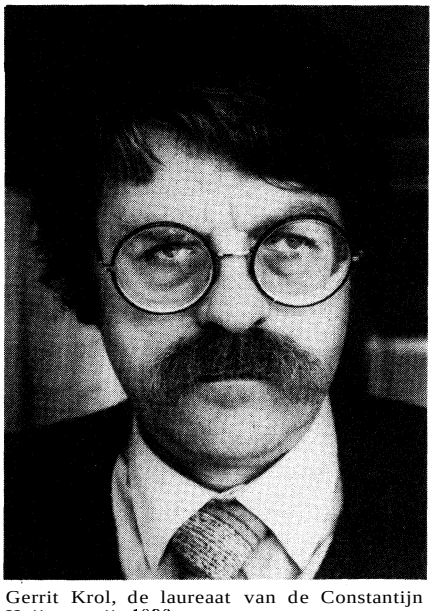
HUGUES C. PERNATHPRIJS 1985: Leopold M. van den Brande uit Mechelen, voor zijn onuitgegeven dichtbundel De kooi van Faraday.

INTERPROVINCIALE PRIJS VOOR LETTERKUNDE 1985: Gwy Mandelinck uit Poperinge (deelgemeente Watou), voor zijn dichtbundel De droefheid is in handbereik.

JAN CAMPERTSPRIJS 1986: Herman de Coninck, voor zijn bundel De hectaren van het geheugen.

JAN GRESHOFFPRIJS 1986 Renate Rubinstein voor haar boek Nee heb je

KLEISTPRIJS 1986: De Westduitse schrijfster Diana Kemwff.

Gerrit Krol, de laureaat van de Constantijn Huijgensprijs 1986.

KLUWERPRIJS 1985: Hans Werner, voor zijn boek Verzetsjongen.

LAURENS JANSZ. COSTERPRIJS 1986: Prof.mr. H. de la Fontaine Verwey, oud hoofdbibliothecaris van de bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam.

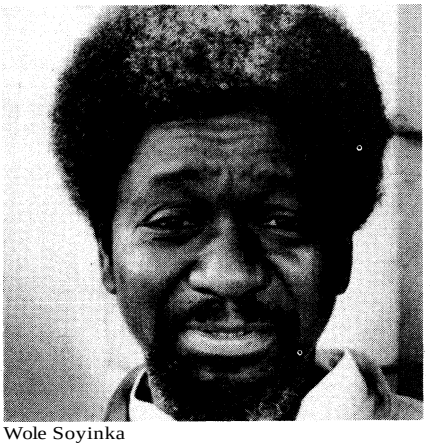
LUCY B EN C W VAN DER HOOGTPRTTS 1986 August Willemse, voor zijn roman Braziliaanse brieven

MARTINUS NIJHOFFPRIJS 1987: Kees Mercks, voor zijn vertalingen van moderne Tsjechische literatuur.

MULTATULIPRIJS 1986: A F.Th. van der Heijden, voor zijn roman De gevarendriehoek.

NOBELPRIJS VOOR LETTERKUNDE 1986: De Nigeriaanse schrijver Wole Soyinka.

Wole Soyinka werd op 13 juli 1934 in Abeokuta in Nigeria geboren Hij studeerde Engels in Ibadan en Leeds Van 1958 tot 1960 was hij in Londen verbonden aan het Royal Court Theatre. In die tijd schreef hij de eerste toneelstukken die van hem bekend zijn geworden, The Swamp Dwellers en The Lion and the Jewel.
In 1960 ging Soyinka terug naar Nigeria voor onderzoek naar Afrikaanse toneelvormen. Hij bestudeerde overal in zijn land traditonele festivals, rituelen en maskerades. De invloeden van dit onderzoek zijn duidelijk terug te vinden in zijn werk. Soyinka probeert vanuit een Afrikaans perspectief menselijke problemen universeel herkenbaar te maken.
Zijn wortels heeft hij in de cultuur van zijn eigen volk, de Yoruba. Goden van het Yorubapantheon, dat net zo boeiend is als dat van de Griekse godheden, komen in zijn werk voor, maar ook traditionele gebruiken, machten en voorouders. Traditionele muziek, liederen en dansen spelen eveneens een rol in zijn totaaltheater.
Tot nu toe heeft hij vijftien toneelstukken gepubliceerd.
Soyinka is president van het Internationaal Theater Instituut (ITI) en riep in die functie 1986 uit tot Internationaal theaterjaar tegen de apartheid.
Hij geniet ook bekendheid als dichter, romanschrijver en essayist.
Tijdens de Nigeriaanse burgeroorlog moest hij zijn intellectuele onafhankelijkheid bekopen met ruim twee jaar gevangenschap. Bijna al die tijd bracht hij door in eenzame opsluiting. Over zijn ervaringen in de gevangenis schrijft hij in The Man Died. Die gevangenschap inspireerde hem ook tot de dichtbundel A Shuttle in the Crypt. poëzie over gevangenschap en inperking van het menselijk bestaan in de hedendaagse samenleving.
De poëzie van Soyinka is vaak moeilijk maar de lezer die moeite doet wordt daarvoor beloond.

Wole Soyinka

In Afrika is hem die ontoegankelijkheid soms kwalijk genomen. Moet een schrijver niet inspelen op de behoefte van de massa? Hij is daarover een polemiek aangegaan met Nigeriaanse critici die hem gebrek aan maatschappelijke verantwoordelijkheid verweten.
Soyinka zeg hierover zelf, dat een schrijver nooit concessies kan doen in zijn werk. Hij geeft echter toe dat hij ook een politieke verantwoordelijkheid heeft, maar wat dit aangaat is er geen verschil met andere mensen: zijn politieke denkbeelden vertaalt hij in praktische acties.
Wanneer hij in het openbaar optreedt gaat Sovinka die verantwoordelijkheid nooit uit de weg zoals nog niet zo lang geleden bleek in Londen waar hij in het Institute of Contemporary Arts de selectieve verontwaardiging van het Westen inzake censuur aan de kaak stelde. Hij verweet de Westerse publieke opinie zich vaak stil te houden als het gaat om censuur en schending van de vrijheid van meningsuiting in het hedendaagse Afrika, alsof het minder erg zou zijn wanneer de artistieke en literaire gemeenschap geweld wordt aangedaan in de Derde Wereld dan in het Westen. ,,Terreur is terreur. of het nu gaat om schrijvers of kunstenaars onder een kolonelsregime in Griekenland of onder de een of andere despoot in de Derde Wereld'', aldus de auteur.
Een van zijn beste boeken is Aké, The Years of Childhood, een poëtische autobiografie over zijn kinderjaren die in 1985 in het Nederlands verscheen bij uitgeverij Novib Wereldvenster. Behalve dit boek verscheen van hem alleen The Interpreters in het Nederlands onder de titel De Vertolkers, bij uitgeverij In de Knipscheer.

PAUL SNOEKPRIJS 1986: Rutger Kopland, voor zijn dichtbundel Dit uitzicht. De prijs, ingesteld door de Stichting Paul Snoek te Eernegem (België) werd dit jaar voor de eerste maal toegekend en zal in het vervolg eens in de drie jaar worden uitgereikt.

PREMIO CERVANTES 1986: De Spaanse magisch-realistische romancier Gonzalo Torrento Ballester.

PREMIO INTERNATIONALE MONSELICE 1986: De Nederlandse vertaalster J. Klinkert Pötters. Zij vertaalde onder meer romans van Moravia, Gadda en d'Annunzio. De prijs wordt gezien als de belangrijkste Italiaanse bekroning voor vertalingen.

PREMIO PLANETA 1986: De in het Catalaans en in het Spaans schrijvende auteur Terenci Moix, voor zijn roman Nunca digas, que fue un sueño (Zeg nooit, dat het een droom was).

PRIX CHATEAUBRIAND 1986: Jean Raspail, voor zijn roman Que se souvient les hommes.

PRIX DE L'ACADÉMIE FRANCAISE 1986: Pierre-Jean Rémy, voor zijn roman Une ville immortelle.

PRIX DE LA LITTÉRATURE TRADUITE 1986: Alain van Crughten, voor zijn vertaling in het Frans van Het verdriet van België van Hugo Claus.

PRIX FÉMINA 1986: René Belletto, voor zijn roman L'enfer, het laatste deel van een trilogie, waarvan eerder verschenen Le Revenant en Sur la terre comme au ciel.

PRIX FÉMINA ÉTRANGER 1986: De Zweedse schrijver Torgny Lindgren, voor zijn roman Bethsabée.

PRIX GONCOURT 1986: Michel Host, voor zijn roman Valet de nuit.

PRIX INTERALLIÉ 1986: Philippe Labro, voor zijn roman L'étudiant étranger.

PRIX MÉDICIS 1986: Pierre Combescot, voor zijn roman Les funérailles de la sardine.

PRIXMEDICISESSAI 1986: De Britse criticus Julian Barnes, voor zijn werk Flaubert's parrot.

PRIX MÉDICIS ÉTRANGER 1986: De Amerikaanse auteur John Hawkes, voor zijn roman Adventures in the Alaskan skin trade.

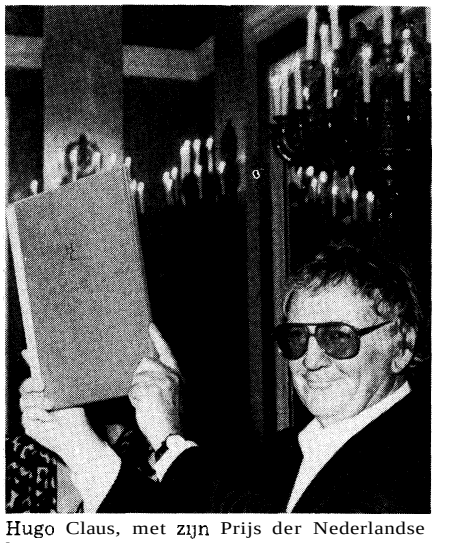
PRIX PAUL LÉAUTAUD 1986: Francois Bott, voor zijn bock Lettres à Baudelaire. Chandler et quelques autres.

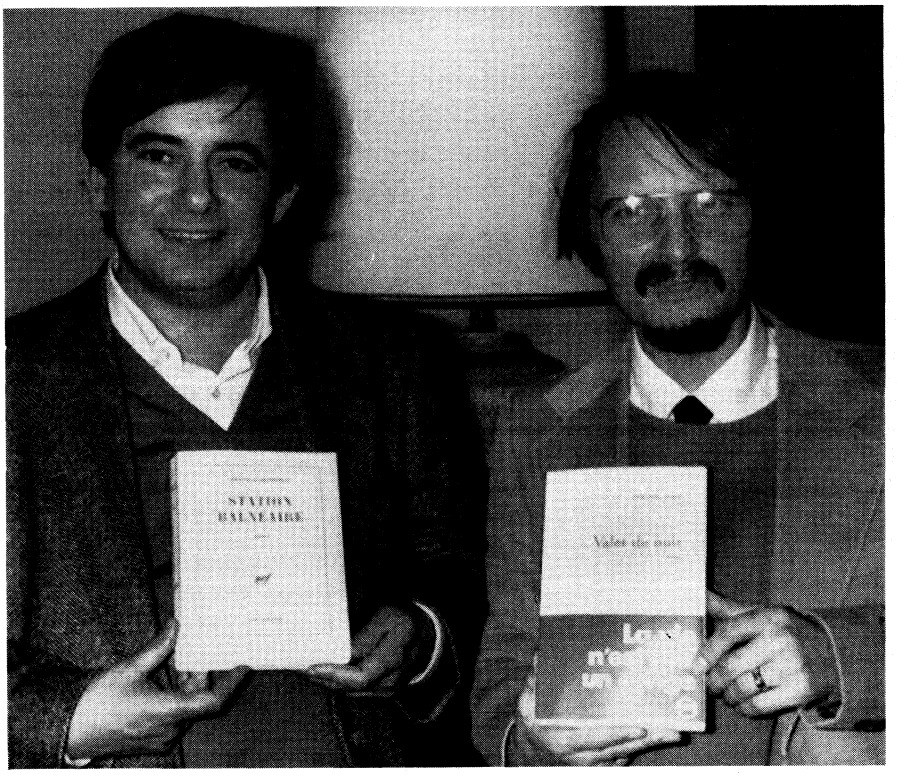
PRIX PAUL-MORAND 1986: Jean Orieux, voor zijn gehele oeuvre.

PRIX RENAUDOT 1986: Christian Giudicelli, voor zijn roman Station balnéaire.

PRIJS DER NEDERLANDSE LETTEREN 1986: Hugo Claus, voor zijn gehele oeuvre. De prijs wordt eens in de drie jaar toegekend.
De jury noemt ,,de verbluffende veelzijdigheid en de volgehouden literaire kwaliteit'' van het oeuvre van Hugo Claus, die wordt bestempeld als een auteur van de eerste orde. .,Inalle genres heeft hij baanbrekend en vormvernieuwend werk voortgebracht, dat ook in het buitenland meer en meer wordt gewaardeerd als een geheel eigen bijdrage van de Nederlandse letteren aan de Europese literatuur'', aldus de jury.
De prijs, die in 1956 werd ingesteld en vanaf 1986 ressorteert onder de Nederlandse Taalunie, is bedoeld als onderscheiding voor een Belgische of Nederlandse auteur van oorspronkelijk in het Nederlands geschreven werk.
De prijs kan worden toegekend voor het gehele oeuvre van de auteur of voor één geschreven werk.

Hugo Claus is op 5 april 1929 in Brugge geboren. Hij is zowel schilder als schrijver.
Tussen 1948 en 1955 verbleef hij een tijd te Parijs en te Rome. Hij was redacteur van Tijd en Mens en sloot zich in 1950 aan bij de schildersgroep Cobra.
Sedert zijn bundel Registreren (1948) bezet hij een vooraanstaande plaats in de experimentele poëzie die ca. 1950 in Vlaanderen doorbreekt en die in Claus' rijpe bundel De Oostakkerse gedichten (1955) een van haar hoogtepunten bereikt. Claus bevindt zich in een situatie van ,,verloren geboren'' in een absurd bestaan en spreekt van daaruit, tussen droom en waken, in een op het surrealisme teruggaand woord- en beeldgebruik.
Sinds Een geverfde ruiter (1961) komt de bezinning over het eigen ik duidelijker aan het licht en krijgen het Vlaams milieu en de hedendaagse maatschappij een scherpe, kritische aandacht. Zijn romans en verhalen behoren deels tot het experimentele proza, zoals De

Hugo Claus, met zijn Prijs der Nederlandse letteren.

Michel Host (l.), de winnaar van de Prix Goncourt van dit jaar met Christian Giudicelli, aan wie de Prix Renaudot was toegekend.

hondsdagen (1952) en De verwondering (1962), deels tot het laat-naturalistische, zoals De Metsiers (1950) en Omtrent Deedee (1963).
Een nog groter verscheidenheid vertoont zijn toneelwerk, dat poëtisch en rijk aan nuances is in het opzienbarende stuk Een bruid in de morgen (1955), naturalistisch in Suiker (1958), burlesk of luchtig in Mama. kijk zonder handen! (1959) en De dans van de reiger (1962).
Hij schreef enkele filmscenario's, o.a. Het mes (1960) voor Fons Rademakers, en trad op als toneel- en filmregisseur.
Van zijn vertalingen verdient vermelding Onder het melkwoud (1959), door Dylan Thomas, van wie hij als dichter veel invloed onderging.
Voor het toneel schreef hij het schitterende Tijl Uilenspiegel (1965), naar het boek van Charles de Coster, en een bewerking van Seneca's Thyestes (1966), met welk stuk hij een bijdrage leverde tot het ,,theater van de wreedheid".
Zijn werk op het gebied van de schilderkunst vertoont een spontane werkwijze, waarbij aan toevalligheden van het materiaal een grote rol wordt toebedeeld. Het ontwikkelde zich geleidelijk naar een dramatische abstractie.

PULITZERPRIJS 1986: Larry McCurthy, voor zijn roman Lonesome Dove; Elizabeth Frank, voor haar biografie Louise Bogan, a portrait; en Henry Taylor. voor zijn dichtbundel Wind Quintet IV.

RITZ HEMINGWAYPRIJS 1986: Marguerite Duras, voor haar roman L'Amant.

STAATSPRIJS VOOR POËZIE (BELGIË) 1986: Roger M.J. de Neer, voor zijn verzenbundel De vertelkunst der bloemen.

THOMAS MANNPRIJS 1986: De criticus en schrijver Marcel Reich-Ranicki.

W.H. SMITHPRIJS 1986: Doris Lessing, voor haar roman The good terrorist.

YANGPRIJS 1986: Gery Florizoone, pastoor te Brugge, voor zijn dichtbundel Jona.

Muziek

AMERICAN MUSIC AWARDS 1985: Bruce Springsteen voor beste mannelijke vocalist, beste album en beste mannelijke video-act. voor zijn album Born in the USA.
In de categorie ..country and western" werden twee prijzen toegekend aan Willie Nelson voor zijn prestaties als solo-artiest, en eveneens twee prijzen vielen toe aan de country-groep Highway-man, die gevormd wordt door Nelson, Kris Kristofferson, Waylon Jennings en Johnny Cash.
Verder werd in de categorie soul/rythm-and-blues Whitney Houston bekroond voor haar single Saving All My Love for You.
Prijzen voor beste single en beste videoclip in de categorie pop-rock werden toegekend aan Huey Lewis and the News, voor The Power of Love, het muziekthema van de film Back to the Future.
Soul-zangers Aretha Franklin, country-zangers Crystal Gayle, de country-groep Alabama. de funkgroep Kool and the Gang, en Stevie Wonder kregen ieder twee prijzen voor hun successen van 1985.
In een speciale ceremonie werden de makers van We Are the World geëerd, de popsong die wereldwijd 44 miljoen dollar opbracht voor hongerend Afrika. Het lied was van mededinging uitgesloten. Bijzondere waardering ging uit naar Harry Belafonte, Bob Geldof en Willie Nelson, de organisatoren van respectievelijk USA for Africa. Live Aid en Farm Aid.
Een prijs van bijzondere verdienste ging tenslotte naar ex-Beatle Paul McCartney voor zijn gehele muzikale oeuvre.

BIRDS 1986: Rein de Graaf, Martial Solal en David Murray.

BOY EDGARPRIJS 1986: De saxofonist en klarinettist Michael Moore.

EDISONS KLASSIEK 1986: Symfonische muziek: de trilogie van Ottorino Respighi door The Philadelphia Orchestra o.l.v. Riccardo Muti; Concerten: celloconcerten van Elgar en Walton door Yo Yo Ma met het London Symphony Orchestra o.l.v. André Prévin: Muziek uit de Middeleeuwen, renaissance en vroege barok: motetten en chansons van Orlando di Lasso door The Hilliard Ensemble o.l.v. Paul Hilliard; Kamermuziek van duo tot nonet: Murray Perahia en Radu Lupu met pianostukken van Mozart en Schubert; Kamerorkest: The Academy of Ancient Music o.l.v. Christopher Hogwood met symfonieën van Haydn; Instrumentale solo-recitals: cellosuites van Bach door Heinrich Schiff; Koormuziek: Solomon van Handel door de English Baroque Soloists o.l.v. John Eliot Gardiner; Opera en operette: Il Viaggio a Reims van Rossini door het Praags Philharmonisch Koor en het Europees Kamerorkest o.l.v. Claudio Abbado; Zangrecitals: de complete liederen van Sibelius door Tom Krause en Elisabeth Söderström; Muziek na 1945. symfonieën nrs 6 en 11 van Sjostakowitsj door het Concertgebouworkest o.l.v. Bernard Haitink; bijzondere uitgaven: Koor en Orkest van de Wiener Staatsoper met Karl Böhm met Die Frau Ohne Schatten van Richard Strauss; Jonge Nederlandse kunstenaars: het Amsterdam Loeki Stardust Kwartet met virtuzoe blokfluitmuziek.

ELISABETH EVERSSPRIJS 1986: De cellist Pieter Wispelwey uit Amsterdam.

ERNST VON SIEMENSPRIJS 1986: De Westduitse componist Karlheinz Stockhausen.

ERNST VON SIEMENSPRIJS 1987: De Amerikaanse dirigent en componist Leonard Bernstein.

GAUDEAMUSPRIJS 1986: De Joegoslaaf Uros Rojko, voor zijn compositie Tongenesis voor groot symfonie-orkest

GRAMMY AWARDS 1986: De plaat We are the world. Van ,,We are the world" zijn als single meer dan vier miljoen stuks verkocht. Het nummer, op de plaat gezet door meer dan 45 artiesten, bracht miljoenen op voor de slachtoffers van de droogte in Afrika. Lionel Richie, die samen met Michael Jackson de tekst van de song schreef, zei bij het in ontvangst nemen van de onderscheiding dat het belangrijkste was dat het publiek ook heeft gereageerd op de oproep die erin vervat is.
De Britse zanger Phil Collins kreeg Grammy's voor zijn elpee ,,No jacket required" en als beste mannelijke zanger.
De zangeres Sade kreeg een Grammy als beste ,,nieuwe" zangeres.
In de categorie rock ging een onderscheiding naar de Britse groep ,,Dire Straits".
Tina Turner werd als vrouwelijke rock-vocaliste geëerd voor haar One of the Living.
Bij the jazz gingen er ondermeer Grammy's naar Cleo Laine, Jon Hendricks en Bobby McFerrin, Manhattan Transfer en Wynton Marsalis.
B.B. King kreeg de prijs voor de beste bluestraditional en Jimmy Cliff in de categorie reggae.
Bij de klassieke muziek gingen twee Grammy's naar Robert Shaw en het symfonie-orkest van Atlanta voor opnamen van het Requiem van Berlioz en Pelléas en Mélisande van Fauré.
Als beste opera-opname werd die van Schönbergs Mozes en Aaron door het symfonie-orkest van Chicago onder Georg Solti gekozen.
Cellist Yo-Yo Ma werd dubbel bekroond, voor zijn plaat met de cellocncerten van Elgar en Walton en zijn opname van cellosonates van Brahms samen met pianist Emanuel Ax.
Vladimir Ashkenazy kreeg een Grammy voor zijn opname van Gaspard de la Nuit en de Valses Nobles et Sentimentales van Ravel.

GROTE MUZIEKPRIJS VAN NEDERLAND VOOR POPGROEPEN 1986: De hardrockformatie Gin on the Rocks uit Venlo.

Enkele makers van de plaat We are the world bij de inontvangstneming van de Grammy Award V.l.n.r.: Dionne Warwick. Stevie Wonder. Quincy Jones, Michael Jackson en Lionel Ritchie.

JAN VAN GILSEPRIJS 1986: De vroegere artistiek leider van het Residentie-orkest Piet Veenstra. De prijs wordt toegekend door het Genootschap van Nederlandse componisten. Hij is in 1986 voor de eerste keer verleend.

LIEBERMANNPRIJS 1986: De Westduitse componist Wolfgang Rihm voor zijn toonzetting van de tekst van Hamlet-Maschine van de Oostduitse toneelschrijver Heiner Muller.

MATTHIJS VERMEULENPRIJS 1986: Theo Loevendie, voor zijn opera Naïma.

MOSES MENDELSOHNPRIJS 1986: De violist Yehudi Menuhin.

NEDERLANDSE COMPOSITIEPRIJS 1986: De Amerikaanse, sinds 1979 in Nederland wonende, 29-jarige componist Jeff Hamburg.

PULIZERPRIJS 1986: De componist George Perle.

STAATSPRIJS TER BEKRONING VAN EEN KUNSTENAARSLOOPBAAN (BELGIE) 1986: Dc Vlaamse componist en orgelbespeler, de 82-jarige baron Flor Peters.

THEODOR W. ADORNOPRIJS 1986: Michael Gielen, opera-intendant van de Stadtische Bühnen in Frankfurt.

TSJAIKOWSKICONCOURS VOOR PIANISTEN IN MOSKOU 1986: De Noordierse pianist Barry Douglas.

TSJAIKOWSKICONCOURS VOOR VIOLISTEN IN MOSKOU 1986: Winnaars van de eerste prijs waren de Sowjet-burger Ilya Kaler en de Fransman Rafael Oleg.

TSJAIKOWSKICONCOURS VOOR ZANGERS IN MOSKOU 1986: Natalja Erssowa uit de Sowjet-Unie bij de vrouwen en Grigori Gritsioek en Alexander Morosow uit de SU bij de mannen.

VOCALISTENCONCOURS VAN DEN BOSCH 1986: De eerste prijs was voor de 27-jarige Chinese mezzo-sopraan Qing Miao.

WALTER MAASPRIJS 1986: Harry Coster en Herman Openneer, oprichters van Granny's Records. Zij brengen vooroorlogse jazzplaten opnieuw uit. gereinigd van alle bijgeluiden volgens een zelf ontwikkeld procédé.

WESSEL ILCKENPRIJS 1986: De 25-jarige vibrafonist en slagwerker Frits Landersbergen uit Hoorn.

WOLFPRIJS 1987: De Amerikaanse violist Isaac Stern en de Poolse componist Krysztof Penderecki.

Theater, film, radio en TV

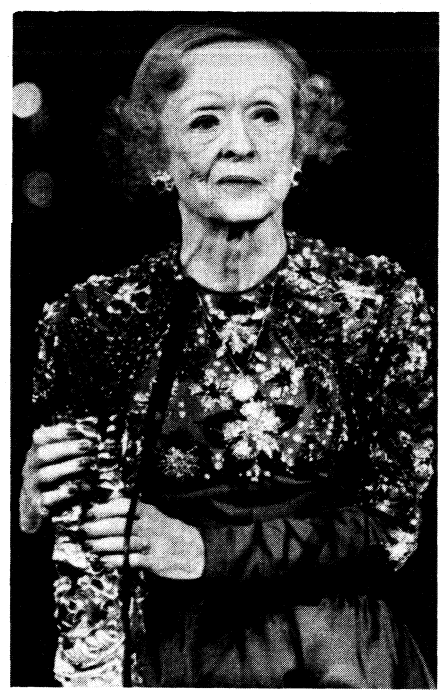
AANMOEDIGINGSPRIJS VAN HET AMSTERDAMS FONDS VOOR DE KUNST 1986: De Arnhemse theatergroep Bonheur voor drie produkties, die de groep in 1985 en 1986 ten tonele heeft gebracht. Dit waren Hotel Bonheur, gebaseerd op een verhaal van Anna Blaman; Triphtongue. naar verhalen van Katherine Mansfield, Top Naeff en Djuna Barnes; en Hesper, op de grondslag van werk van Djuna Barnes.

ALBERT VAN DALSUMPRIJS 1985-1986: Het vrouwencollectief, dat de theaterproduktie Affaire B heeft gemaakt n.a.v. de roman Eenzaam avontuur van Anna Blaman.

ARLECCHINO 1986: Gijs van Scholten Aschat voor zijn rol van een van de minnaars in Shakespeares Midzomernachtdroom bij de Haagse Comedie onder regie van Guido de Moor.

BERT LEYSENSPRIJS 1986: Jan Neckers en Fred de Waele voor hun TV-serie De bevrijding, gemaakt voor de BRT, samengesteld uit flarden van amateurfilms, die werden gemaakt tijdens de bevrijding van België in 1944.

CÉSARS 1986: De film Trois Hommes et un Couffin (Drie mannen en een wieg) van de Franse regisseur Coline Serreau is uitgeroepen tot de beste Franse film van het jaar. Behalve met deze César, de hoogste onderscheiding op het gebied van de Franse film, werd de produktie ook bekroond met de prijs voor het beste scenario en voor de beste mannelijke bijrol, gespeeld door Michel Boujenah.
In de categorie Beste buitenlandse film ging de César naar The purple rose of Cairo van àe Amerikaanse regisseur Woody Allen.
Christophe Lambert kreeg de prijs voor de beste acteur voor zijn rol in Subway, terwijl Sandrine Bonnaire voor haar spel in Sans Toit ni Loi tot de beste actrice werd uitgeroepen.
Bernadette Lafont speelde, volgens de César-jury, de beste vrouwelijke bijrol in l'Effronté.
Prijzen gingen verder onder meer naar Astor Piazzolla. voor zijn muziek, naar Mehdi Charef voor zijn debuutfilm Le Thé au harem d'Archimède en naar Raymond Depardon, wiens documentaire New York N. Y. met een César werd bekroond.

Bette Davis met de haar toegekende bijzondere César.

Tijdens de prijsuitreiking kreeg de Amerikaanse actrice Bette Davis behalve staande ovaties ook een bijzondere César wegens haar verdiensten voor de film. Danny Kaye werd bij dezelfde gelegenheid opgenomen in het Franse Legioen van Eer.

CHOREOGRAFIEPRIJS 1986: Jiri Kylian, voor zijn werk bij het Nederlands Dans Theater.

COLOMBINA 1986: Marlies Heuer, voor haar rol in Silicone, een Toneelschuurproduktie onder regie van Gerardjan Rijnders.

DAVID WORK GRIFFITHPRIJS 1986: De 77-jarige filmregisseur en draaiboekauteur Joseph L. Mankiewicz.
De vereniging van Amerikaanse film- en TV-regisseurs (Directors Guild of America), die deze prijs toekent, wees daarnaast de film The color purple van Steven Spielberg aan als de beste regie van 1985.

EMMY AWARDS 1986: NBC won in alle 11 categorieën. ,,St. Elsewhere" ging strijken met de

Betty White (l.) en Michael J. Fox. twee van de winnaars van de Emmy Awards 1986.

meeste Emmy's (zes): „The Golden Girls" kreeg de Emmy voor Beste Komedie en „An Early Frost", een verhaal over een gezin en Aids, verwierf er vier.

„Peter the Great" kreeg twee prijzen, waaronder die voor beste mini-serie, en de prijs met het grootste prestige.
Dustin Hoffman was beste acteur voor wat hij presteerde in de categorie mini-serie of speciale produktie: Willy Loman in „Dood van een Handelsreiziger" van Arthur Miller.
Mario Thomas kreeg de vrouwelijke tegenhanger van deze prijs voor „Nobody's child", waarin ze een vrouw speelt die in een psychiatrische inrichting zit.

„Cagney and Lacey" van CBS kreeg drie Emmy's en bij de komedie verwierf „The Golden Girls" vier Emmy's. waaronder die voor beste komedie en beste actrice (Betty White).
Michael J. Fox, de zoon in Family Ties, werd Beste Acteur,
„Cheers" haalde twee Emmy's en The Cosby Show drie.
In de coulissen zei Michael J. Fox over zijn onderscheidinng: „Het is of je een klap op je kop krijgt".

Bekroonde niet-Amerikaanse TV-produkties waren Shadowlands, een co-produktie van BBC en EO over de schrijver C. S. Lewis; Chasing a rainbow: the life of Josephine Baker, een produktie van Channel 4; het satirische programma Spitting Image van Independent Central Television; The kids of Degrassi street: Griff gets a hand van de Canadian Broadcasting Corporation; en een choreografie van Maurice Béjart voor het Kabuki ballet, gemaakt voor de Japanse TV.

EUROVISIE SONGFESTIVAL 1986: Het 15-jarige Belgische zangeresje Sandra Kim met het liedje J'aime la vie.

FILMFESTIVAL VAN CANNES 1986: De Gouden Palm van het 39ste Internationale Filmfestival van Cannes is toegekend aan de Britse produktie The Mission van regisseur Roland Joffé en producent David Puttnam.
In tegenstelling tot de meeste prognoses moest Andreï Tarkowski's Zweedse film Offret genoeen nemen met de speciale Grote Prijs van de jury.
De afwezige Amerikaan Martin Scorsese ontving de regieprijs voor After Hourc.
De acteursprijzen werden ex aequo toegekend aan Barbara Siikowa voor haar titelrol in Rosa Luxemburg, de Braziliaanse Fernanda Torres voor Eu Sei Que Vous Te Amar, Bob Hoskins voor Mona Lisa en Michel Blanc voor Tenue de Soirée.
De beste artistieke prestatie werd geleverd door Tarkowski's cameraman Sven Nykvist en de juryprijs was voor Alain Cavaliers Thérèse.
De Gouden Palm voor de beste korte film ging naar de Australische Jane Campion voor haar vier jaar oude academiefilm Peel.
De Gouden Camera voor het beste debuut werd gewonnen door de Franse Claire Devers voor Noir et Blanc.

FILMFESTIVAL VAN LOCARNO 1986: Het Gouden Luipaard. de hoofdprijs, was voor Jezioro Bodenskie (Bodenmeer) van de Pool Janusz Zaorski. Het Zilveren Luipaard werd toegekend aan 40 m^2 Deutschland van de Turk Tevfik Baser. Het Bronzen Luipaard ging ex aequo naar Lamb van de Brit Colin Gregg en Moi drug Iwan Lapsin (Mijn vriend Iwan Lapsin) van Alexei German uit de Sowjet-Unie.
Bijzondere vermeldingen gaf de jury aan Kali Patridha Syndrophe (Welkom in het land, kameraad) van de Griek Lefteris Xanthopoulos en Diapason van de Argentijn Jorge Polaco, alsmede aan de Braziliaanse actrice Fernanda Torres voor haar rol in Com licença eu vou a luta van Luis Farias.

FILMFESTIVAL VAN VENETIË 1986: De Gouden Leeuw van het filmfestival in Venetië is toegekend aan de film „Le rayon vert" van de Franse regisseur Eric Rohmer. De film van de 66-jarige Rohmer gaat over vooroordelen tegen het alleen wonen.
De tweede prijs wordt gedeeld door „Storia d'Amore" van de Italiaanse regisseur Fransesco Maselli en „De wilde duif" van Sergei Soloview uit de Sowjet-Unie.
De prijs voor de beste acteur werd toegekend aan Carlo delle Piane die speelt in de film „Regale di natale" van Pupi Avati. De beste actrice was volgens de veertien leden tellende jury de Italiaanse Valeria Golino.

De Nederlandse speelfilm Abel van regisseur en hoofdrolspeler Alex van Warmerdam werd

Janusz Zaorski, aan wie op het filmfestival van Locarno het Gouden Luipaard is toegekend

door de Italiaanse filmcritici bekroond met een „zilveren schild", een secundaire prijs voor een debuut-produktie.
De Zilveren Leeuw voor een debuut ging naar de Argentijn Carlos Sorin voor de komedie La pelicule del Rey.

FILMFESTIVAL VAN WEST-BERLIJN 1986: De Gouden Beer werd toegekend aan Stammheim van Reinhard Hauff uit de Bondsrepubliek. De Zilveren Beer viel toe aan La messa è finita van de Italiaan Nanni Moretti.
De prijs voor de beste regie werd verleend aan de Georgiër Georgi Sjengelaja voor zijn film De reis van een jonge componist.
Zilveren Beren waren er verder voor Yari no gonza (Yari de lansvechter) van Masahiro Shinoda uit Japan en voor Caravaggio van de Brit Derek Jarman.
Beste actrices waren Charlotte Valandrey in Rouge baiser. een Frans-Duitse co-produktie van Vera Belmont, en Marcelia Cartaxo in de Braziliaanse film A hora da estrela van Suzana Amaral.
Als beste acteur werd bekroond de Turk Tuncel Kurtiz in de Israelische film Hiuh Hagdi (De glimlach van het lammetje) van Shimon Dotan.
De beste korte film was Tom goes to the bar van Dean Parisot uit New York. De tweede prijs in deze categorie ging naar de Hongaarse film Auguszta etet (Auguszta voert) van Csaba Varga.

Prijswinnaars van het filmfestival van Cannes. V.l.n.r.: de voorzitter van de jury Sydney Pollack, de Britse filmregisseur Roland Joffé. de Britse acteur Bob Hoskins. de zoon van de wegens ziekte afwezige Sowjet-filmregisseur Andrei Tarkowski, de Britse acteur Griffin Dunne (hoofdrolspeler in After hours van Martin Scorsese) en de Westduitse actrice Barbara Sukowa.

Prijzen van de kritiek waren er voor Shoah van Claude Lanzmann uit Frankrijk, De vrouw uit de provincie van de Pool Andrzej Baranski en Verhalen uit een verre kindertijd van Hou Hsiao Hsien uit Taiwan.

GOLDEN GLOBES 1986: Out of Africa als beste film van het jaar. De acteur Klaus Maria Brandauer kreeg voor zijn optreden in deze film een prijs voor de beste bijrol.
De Golden Globes worden toegekend door de vereniging van buitenlandse jounalisten in Hollywood.
De door John Huston geregisseerde film Prizzi's Honor kreeg in totaal vier Globes. waaronder die voor de beste acteur en actrice in een musical of komedie, respectievelijk Jack Nicholson en Kathleen Turner. Als beste acteur en actrice in een dramatische film werden bekroond Jon Voight en Whoopi Goldberg voor hun aandeel in Runaway Train el1 The Color Purple.

GOUDEN HARPEN 1986: De zangeres Martine Bijl, de componist Gerard Stelaart en de tekstschrijver Ivo de Wijs, voor hun bijdragen op het gebied van de Nederlandse liedjes.

GOUDEN KALVEREN 1986: Aan Abel, het debuut van filmregisseur Alex van Warmerdam en de producenten Laurens Geels en Dick Maas, werden aan het slot van de Nederlandse Filmdagen in Utrecht de twee belangrijkste Gouden Kalveren toegekend: die voor de beste film en de beste regie. Ook de persprijs van de Kring van Nederlandse Filmjournalisten was voor Abel.
Regisseur Jos Stelling (De wisselwachter) ontving de speciale juryprijs voor zijn hele ceuvre. John Kraaykamp (De aanslag en De wisselwachter) en Geert de Jong (Mama is boos) werden onderscheiden ais beste acteur en actrice. Het publiek koos Op hoop van zegen uit tot beste film van het jaar.
In de categorieën korte film en documentaire lijk Requiem van Sjef Lagro en de serie Passies van Olivier Koning.
Een door leden van de filmberoepsorganisaties toegekende vakprijs voor produktieleiding werd toegekend aan Jos van der Linden.

GOUDEN ROOS 1986: Penn and Teller go public van de Corporation for public broadcasting uit Washington. De tweede prijs van het concours voor TV-programma's in Montreux, de Zilveren Roos, was voor Oft passiert es unverhofft van het Westduitse ZDF. De Bronzen Roos was voor Hilde? on TV van de Noorse TV.

GOUDEN THEATERDANSPRIJS 1986: De danseres Coleen Davis van het Nationale Ballet.

GRAND PRIX DU CINEMA 1986: Alain Resnais, voor zijn gehele ceuvre. De prijs wordt verleend door de Académie Française.

HANS SNOEKPRIJS 1986: Deze prijs voor het beste jeugdtheater werd gedeeld door Maccus met de voorstelling Van de vos Reynaarde en Studio Peer met een bewerking van De storm van Shakespeare.

KRITIEKPRIJS 1986: De theaterproduktie Faust I en Faust II van Goethe door de theatergroep De Appel in de regie van Hans Croiset.

L. J. JORDAANPRIJS 1986: Emile Failaux, voor zijn videobrieven Post 's Gravenhage, die door de VPRO-TV zijn uitgezonden.

LIFE ACHIEVEMENT AWARD 1986: De in Duitsland geboren Amerikaanse filmregisseur Billy Wilder en de Italiaanse filmmaker Frederico Fellini.

LOUIS DELLUCPRIJS 1986: De Franse cineast Claude Miller voor zijn film L'effronté.

Adriaan van Dis, winnaar van de Nipkowschijf (r.), geflankeerd door Ivo de Wijs, winnaar van de zilveren Reissmicrofoon.

LOUIS D'OR 1986: De acteur Guido de Moor voor zijn Mefisto in Faust I en II bij De Appel.

MIMEPRIJS 1986: Karina Holla en Ingrid Kuijpers, voor hun programma Solo/duo.

NIPKOWSCHIJF 1986: Adriaan van Dis, voor zijn VPRO-Tv-programma Hier is Adriaan van Dis.

OSCARS 1986: Out of Africa van Sydney Pollack werd bekroond als beste film en voor de beste regie. Daarnaast werd deze biografie van Karen Blixen onderscheiden voor scenariobewerking, camera, geluid, originele muziek en art direction.
Als beste actrice werd Geraldine Page aangewezen voor haar hoofdrol in The trip to bountiful. De beste vrouwelijke bijrol was die van Anjelica Huston in Prizzi's Honor.
De prijs voor de beste mannelijke hoofdrol kwam terecht bij William Hurt voor zijn rol in Kiss of the spider woman.
De beste mannelijke bijrol was volgens de Academy die van veteraan Don Ameche in Cocoon. Dezelfde film kreeg een Oscar voor de beste filmtrucage.
Ook twee Oscars waren er voor Peter Weirs Witness, namelijk in de afdelingen beste originele scenario en beste montage.
Voor het eerst in de geschiedenis won een Latijnsamerikaanse film de prijs voor de beste niet-Engelstalige produktie: La historia oficial uit Argentinië. Ook de Oscar voor de beste acteur ging naar een film van een Argentijnse regisseur, Hector Babenco.
Voor de Japanse produktie Ran van Akira Kurosawa was een Oscar weggelegd in de categorie ,,beste kostuums". Andere Oscars gingen naar Mask (make-up), White Nights (beste song: Say You, Say Me), de documentaire over Nicaragua Witness to War, de geluidseffecten van Back to the Future en de korte film Molly's Pilgrim.
Een Oscar was er verder voor de animatiefilm Anna en Bella van de in Nederland woonachtige Deen Børge Ring.

Oscarwinnaars in 1986. V.l.n.r.: William Hurt, Anjelica Huston, Geraldine Page en Sydney Pollack.

Marjolein Touw, winnares van de Pisuisseprijs 1986.

Tenslotte kreeg de Amerikaanse acteur Paul Newman een ere-Oscar voor zijn ,,gedenkwaardige en meeslepende filmvertolkingen en zijn persoonlijke integriteit en toewijding aan het vak".

PERSPECTIEFPRIJS 1986: De 28-jarige choreograaf Ed Wubbe.

PISUISSEPRIJS 1986: Marjolijn Touw, voor een soloprogramma, dat zij in de zomer 1986 uitvoerde op de Akademie voor Kleinkunst in Amsterdam.

PRIJZEN VAN DE AMERIKAANSE ORGANISATIE VAN FILMCRITICI 1986: The National Board of Review heeft The Color Purple uitgeroepen tot beste film van het jaar. Whoopi Goldberg die in deze film een zwarte vrouw speelt die een jeugd van armoede en mishandeling te boven komt, werd bekroond met de Award voor de beste actrice.
Wiiiiam Hurt en Raul Julia deelden de prijs voor de beste mannelijke hoofdrol voor hun rol in de film Kiss of the Spider Woman.
De onderscheidingen voor de beste bijrollen gingen naar Anjelica Huston voor haar rol in Prizzi's Honor en Klaus Maria Brandauer voor zijn aandeel in Out of Africa.
De vorig jaar op zeventig-jarige leeftijd overleden Orson Welles, regisseur van Citizen Kane kreeg een Award voor zijn hele œuvre.
De Japanse film Ran die op Shakespeare's King Lear is gebaseerd werd uitgeroepen tot de beste buitenlandse film. De regisseur van de film, Akira Kurosawa werd onderscheiden met de prijs voor de beste regisseur.
Verder ging een speciale prijs naar George Stevens jr. voor de film die hij maakte over zijn vader als regisseur George Stevens, a film maker's Journey.
The Jewel in the Crown en Do you remember love? werden uitgeroepen tot beste televisie-serie, respectievelijk beste televisiefilm.

PRIJZEN VAN DE BRITSE FILM- EN TV ACADEMIE BAFTA 1985: The purple rose of Cairo van Woody Allen werd uitgeroepen tot beste film van het jaar. Woody Allen werd ook de prijs voor het beste originele scenario toegekend.
William Hurt was de beste acteur met zijn rol in Kiss of the spider woman. Beste actrice werd Dame Peggy Ashcroft met haar rol in A passage to India van David Lean.
De prijzen voor de beste bijrollen kwamen terecht bij Rosanna Arquetta voor Desperately seeking Susanna en Denholm Eiiiot voor Defense of the realm.
Beste buitenlandse film was Kolonel Redl van de Hongaar Istvan Szabo.
De prijs voor het beste bewerkte draaiboek ging naar Prizzi's honour van John Huston.
Maurice Jarre kreeg de prijs voor de beste filmmuziek voor Witness.
Bob Geldoff kreeg de prijs voor de origineelste TV-produktie voor Live Aid for Africa.

ROTTERDAM AWARDS 1986: Een internationale jury kende prijzen toe aan Godards Détective als de meest vernieuwende film, aan Shoah van Claude Lanzmann als beste documentaire (hoewel de maker benadrukte zijn film zelf niet als documentaire te beschouwen) en aan de in Le Havre wonende en werkende Chileen Raul Ruiz, voor zijn gehele œuvre.
In al deze categorieen waren ook de officieuze nummers twee in het stemmingsresultaat nauw met Frankrijk verbonden, respectievelijk Le soulier de satin van Manoel de Oliveira, A. K. van Chris Marker en de regisseur Otar Josseliani.
De Port of Rotterdam Award voor beste niet-Europese en niet-Amerikaanse film ging naar Himatsuri van .de Japanner Hitsuo Yanigamachi.
Tenslotte wees een klein gezelschap buitenlandse critici de VPRO Cinema Jubileum Award, ingesteld als alternatief voor de Gouden Kalveren van de Nederlandse Filmdagen te Utrecht, toe aan Orlow Seunkes Pervola.

SCHEVENINGEN CABARETPRIJS 1986: Adele Bloemendaal, voor haar programma In korte broek.

THEO D'OR 1986: Henny Orri, voor haar rol als afasie-patiënte in Wings van Arthur Kopit, een Polonaproduktie, geregisseerd door Adrian Brine.

TONY AWARDS 1986: Als beste musical werd bekroond The mystery of Edwin Drood van Rupert Holmes (tekst en muziek) naar Charles Dickens.
De hoofdrolspeler in deze musical, George Rose, werd eveneens met een Tony onderscheiden, evenals de regisseur ervan, Wilford Leach.
Het beste toneelstuk was I'm not rappaport van James Walsh.
Verder waren er Tonies voor het toneelstuk The house of blue leaves van John Guare, voor de reprise van de uit 1966 stammende musical Sweet Charity en voor Bob Fosse, voor zijn choreografie van de Broadway-show Big deal.

VAN DER VIESPRIJS 1985: Edwin de Vries en Annechien Vink, voor hun stuk Moorddroom.

VISSER-NEERLANDIAPRIJS 1986: De journaliste en schrijfster Luisa Treves, voor haar TV-spel Een gat in de markt.

ZILVEREN DANSPRIJS 1986: Anne Affourtit bij de dansgroep Danskern.

ZILVEREN REISSMICROFOOON 1986: Ivo de Wijs, voor de programma's, die hij voor de VARA-radio maakt.

WETENSCHAP EN TECHNIEK

PRIJZEN

BALZANPRIJS 1986: Het Hoge Commissariaat voor vluchtelingen van de Verenigde Naties, voor zijn humanitaire activiteiten sinds 1951; de 87-jarige wetenschapshistoricus Otto Neugebauer, Amerikaan van Oostenrijkse afkomst, voor zijn onderzoek naar de natuurwetenschappen in de antieke beschavingen; de 77-jarige Amerikaan Roger Revelle, voor zijn oceanografische en klimatologische onderzoek, i.h.b. naar de betekenis van kooldioxide in de atmosfeer van de aarde; en de 76-jarige Franse jurist Jean Rivero, voor zijn werk op het gebied van de rechten van de mens en van de verankering van fundamentele rechten in het nationale en internationale recht.

CRAFOORDPRIJS 1986: Gerald J. Hasserburg van het California Institute of Technology en Claude Allègre van het Institut de physique du globe te Parijs, voor hun onderzoek naar het ontstaan van het solaire systeem en de aarde.

DSM CHEMIEPRIJS 1986: De 25-jarige Paul van der Schoot. De door het DSM-concern ingestelde prijs is dit jaar voor het eerst toegekend.
De prijs, die voortaan jaarlijks wordt uitgereikt, is bestemd voor pas afgestudeerden of studenten in de leeftijd van 25 tot 28 jaar. De bedoeling ervan is jonge wetenschapsbeoefenaars te stimuleren tot creatieve pioniersarbeid die toegepast kan worden in industriële processen.
Paul van der Schoot uit het Brabantse Geldrop kreeg de eerste prijs omdat hij ,,de meest oorspronkelijke bijdrage leverde aan een researchthema dat mogelijkerwijs voor de chemische industrie in het algemeen van belang is".
Van der Schoot deed onderzoek naar samenstellingen van polymeren (kleine, ketenvormige moleculen). Kennis omtrent het gedrag van polymeren is van belang voor het ontwikkelen van nieuwe toepassingen en materialen door de chemische industrie, bijvoorbeeld op het gebied van kunststoffen.
Goede wetenschappelijke beschrijvingen van het gedrag van polymeren zijn essentieel voor dit praktisch onderzoek, maar bijzonder moeilijk te maken en daarom schaars.
De studie van Van der Schoot, getiteld ,,Over de modellering van micellaire structuren", wordt beschreven als een doorbraak in de ontwikkeling van het wetenschappelijk begrippenkader op dit gebied. De winnaar van de eerste prijs studeert aan de Landhouwhogeschool in Wageningen.

FELLOW AWARD 1986 VAN DE AMERICAN SOCIETY OF AGRONOMY: Prof. dr. ir. C. T. de Wit, buitengewoon hoogleraar in de theoretische teeltkunde aan de Landbouwuniversiteit Wageningen en lid van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), voor zijn verdiensten op het terrein van het landbouwkundig onderzoek.

FRANCQUIPRIJS 1986: Marc Wilmet (48), hoogleraar aan de Vrije Universiteit Brussel en de Université Libre de Bruxelles, als ,,een der beste specialisten op het stuk van de Franse linguïstiek en meer speciaal voor wat betreft de studie van het Middelfrans, waarvoor hij een van de vernieuwers was".

FRANS VAN CAUWELAERTPRIJS 1986: Martine van der Heyden, voor haar werk Moessbauerionen ingepast in edel- en andere bevroren materialen.

GROTE NEDERLANDSE LAROUSSEPRIJS 1986: Het collectief van studenten en docenten

van de Rijksuniversiteit Utrecht, dat de studie Vensters naar vroeger, eenentwintig schoolvakken in middeleeuws perspectief heeft samengesteld.
De prijs wordt toegekend door de Belgische uitgeverij Heideland-Orbis en de Stichting Boek voor geslaagde popularisering van wetenschap.

GOUDEN GANZEVEER 1986: De vereniging tot behoud van natuurmonumenten,

JOERI GAGARINMEDAILLE 1986: De ruimtevaartjournalist Piet Smolders. De prijs wordt toegekend door de Sowjet ruimtevaartfederatie. Hij is niet eerder aan iemand buiten de Sowjet-Unie verleend.

KISTEMAKERSPRIJS 1986: Prof dr. Frans W. Saris en dr. J. Friso van der Veen, voor hun werk op het gebied van de ionenbundelkristallografie.

KLUWERPRIJS 1986: Postuum aan wijlen dr. M. Jacobs, voor zijn boek Het tropisch regenwoud.

KORBERPRIJS 1986: Prof. Luc Montagnier en zijn onderzoeksteam van het Institut Pasteur in Parijs, voor hun ontdekking van het virus dat verantwoordelijk is voor de ziekte Acquired Immunity Deficiency Syndrom (AIDS).

KONING BOUDEWIJNPRIJS 1986: De Internationale stichting voor de wetenschap te Stockholm.

KONINKLIJKE SHELLPRIJS 1986: Dr. R. Bootsma, hoogleraar genetica aan de Erasmusuniversiteit in Rotterdam.

NOBELPRIJS VOOR ECONOMIE 1986: De Amerikaanse hoogleraar James McGill Buchanan, voor zijn „synthese van de theorieën over politieke en economische besluitvorming".

James McGill Buchanan is in 1919 in de staat Tennessee geboren. Hij studeerde aan de Universiteit van Tennessee en promoveerde in 1948 aan de Universiteit van Chicago.
Hij was, samen met Warren Nutter, grondlegger van het Thomas Jefferson Center for studies in politica1 economy and social philosophy, verbonden aan de Universiteit van Virginia in Charlottesville, en te zamen met Gordon Tulloch van het Center for study of public choice, verbonden aan het Virginia Polytechnicai Institute in Blacksburg.
Sinds 1982 is Buchanan hoogleraar aan de George Mason University in Fairfax (Virginia).

Buchanan is een van de „founding fathers" van de „Public Choice"-school. Deze economische richting, ontwikkeld in de jaren '60 en '70, houdt zich speciaal met de overheid bezig. Volgens Buchanan wordt de overheid door de Keynesiaanse economen te veel gezien als een goedgunstige reus die de juiste beslissingen voor de samenleving neemt. Buchanan stelt daar tegenover dat de overheid eerst en vooral haar eigen belang nastreeft.
Buchanan, directeur van het Centre for study of public choice in Virginia (VS), heeft een hele reeks boeken geschreven, waaronder een aantal die kort en bondig zijn en daarom goed leesbaar. Hij schreef onder meer samen met Richard Walkner en John Burton „The consequences of mr. Keynes" (1978) en samen met H. Geoffrey Brennan „Monopoly in money and inflation" (1981).
In deze boeken stelt Buchanan dat de aanbevelingen van Keynes geleid hebben tot een asymmetrische politiek. Keynes zou hebben verondersteld dat overheden even graag tekorten zouden scheppen als overschotten, zodat ze in staat zouden zijn een effectief stabiliseringsbeleid te voeren.
In feite, stelt Buchanan, hebben bijna alle overheden een buitengewoon grote voorkeur voor tekorten.
Overheden zijn volgens Buchanan monopolistische maximaliseerders van de overheidsopbrengsten. Om hun macht tegen te gaan zijn strenge regels, vooral op monetair terrein, vereist. De hoge inflatie van de jaren '70 werd volgens Buchanan veroorzaakt door de afwezigheid van zulke regels.
Buchanan heeft volgens de Zweedse Academie voor Wetenschappen de Nobelprijs gekregen voor de synthese die hij tot stand heeft gebracht tussen de theorieën voor politieke en economische besluitvorming.
Buchanan heeft volgens de Academie een theorie voor besluitvorming in de publieke sector ontwikkeld en is een ieidend onderzoeker op dit gebied.
Zijn bijdrage is dat hij het begrip winst dat voortkomt uit transacties tussen individuen heeft overgebracht naar de politieke besluitvorming.
Het politieke proces wordt op die manier een middel van samenwerking dat wederzijds voordeel beoogt, aldus de Academie.
Volgens Buchanan is het vaak tevergeefs om politici te wijzen op de uitkomst van specifieke beslissingen. De keuze wordt toch veelal bepaald door de politieke verhoudingen van het moment.

NOBELPRIJS VOOR GENEESKUNDE 1986: Stanley Cohen (VS) en Rita Levi-Montalcini (Italië en VS), voor hun cellulaire onderzoek, dat vooral van fundamenteel belang is.

Stanley Cohen is op 17 november 1922 in New York geboren. Hij is in 1948 gepromoveerd aan de Universiteit van Michigan. Daarna heeft hij onderzoek verricht bij de American Cancer Society in St. Louis.
Sinds 1976 is hij hoogleraar aan het biochemische instituut van de faculteit der medicijnen aan de Vanderbilt-Universiteit in Nashville (Tennessee).

Rita Levi-Montalcini is op 22 april 1909 in Turijn geboren. Zij studeerde medicijnen aan de universiteit van haar geboortestad, waar zij zich specialiseerde in neurologie en psychiatrie.
Zij verrichtte onderzoek aan instellingen in België en in de VS.
In 1969 werd zij directrice van het Laboratorium voor celbiologie van de Nationale raad voor wetenschappelijk onderzoek in Rome en daarnaast hoogleraar aan de biologische faculteit van de Washington Universiteit in St. Louis (VS).
De Nobelprijswinnaars geneeskunde 1986, de Amerikaan Stanley Cohen (63) en de Amerikaans-Italiaanse Rita Levi-Montalcini (77), wordt de prijs toegekend voor hun onderzoek op het gebied van groeifactoren, werk dat zij in de jaren vijftig hebben verricht. Samen ontdekten zij de zenuwgroeifactor NGF (nerve grow factor) en de huidgroeifactor EGF (epidermal grow factor). Thans is een tiental groeifactoren bekend.
Het is tegenwoordig gebruikelijk dat er enkele jaren verstrijken tussen de baanbrekende publikaties en het verlenen van de Nobelprijs daarvoor In het verleden is enkele malen gebleken dat dc Nobelprijs werd toegekend voor onderzoek dat achteraf gezien toch niet van zulk groot belang was.

Rita Levi-Montalcini heeft zowel de Amerikaanse als de Italiaanse nationaliteit, Zij verliet in 1939 de universiteit van Turijn toen er antijoodse maatregelen werden getroffen door Mussolini. Gedurende de oorlog werkte zij als arts in het Amerikaanse leger. Na de oorlog hervatte zij haar wetenschappelijk werk in de Verenigde Staten, waar zij in 1952 een belangwekkende ontdekking deed.
Zij stelde vast dat muizentumoren overgeplant bij kippe-embryo's een sterke groei van het zenuwweefsel opriepen. Het leek haar waarschijnlijk dat een bepaalde verbinding deze groei opriep.
In 1953 sloot de biochemicus Cohen zich bij haar groep aan.
Drie jaar later gelukte het de groep de zenuwgroeifactor (NGF) te isoleren. Enige tijd later ontdekte Cohen tijdens proeven met pasgeboren muizen dat de speekselklier een stof bevat die in staat is huid- en hoornvlieswonden te doen genezen. Dit was de huidgroeifactor (EGF).
Beide onderzoekers hebben, aldus het Zweedse Karolinska-instituut een wetenschappelijke school van onderzoekers nagelaten. Deze hebben gedurende de afgelopen jaren een toenemend aantal groeifactoren geïsoleerd.
De ontdekking van de groeifactoren is in de eerste plaats van wetenschappelijk belang. Groeifactoren verschaffen inzicht in de wijze waarop cellen van verschillende herkomst delen en met elkaar communiceren. „Maar er is nog heel veel wat we niet begrijpen", aldus Cohen, die niet gelooft dat de ontdekking van groeifactoren snel praktische toepassingen zal krijgen.

De Nobelprijswinnaars voor wetenschappen en letterkunde van 1986. Staande v.l.n.r.: Gerd Binnig (natuurkunde), Yuan Tseh Lee (scheikunde), James McGill Buchanan (economie), Heinrich Rohrer (natuurkunde), Ernst Ruska (natuurkunde), John Charles Polanyi (scheikunde) en Dudley Robert Herschbach (scheikunde). Zittend v.l.n.r.: Stanley Cohen (geneeskunde), Wole Soyinka (letterkunde) en Rita Levi Montalcini (geneeskunde).

Levi-Montalcini is nog steeds verbonden aan het instituut voor celbiologie in Rome. Zij was zeer verrast over de toekenning van de Nobelprijs. temeer daar zij zojuist was teruggekeerd van een wetenschappelijke bespreking uit Stockholm.

NOBELPRIJS VOOR NATUURKUNDE 1986: Ernst Ruska (Bondsrepubliek Duitsland) voor de ene helft en voor de andere helft Gert Binnig (Bondsrepubliek Duitsland) en Heinrich Rohrer (Zwitserland), voor hun werk aan de ontwikkeling van nieuwe elektronenmicroscopen.

Ernst Ruska is op 25 december 1906 in Heidelberg geboren. Hij heeft gestudeerd aan de Technische Universiteiten van München en Berlijn. Hij promoveerde in 1933 in Berlijn.
Tot 1937 werkte hij bij de Fernseh-AG Berlin-Zehlendorf en daarna tot 1955 bij Siemens und Halske.
Daarnaast was hij in 1947 en 1948 verbonden aan de Duitse Academie voor wetenschappen.
In 1949 werd hij afdelingschef in het huidige Fritz Haber instituut van de Max Planck stichting in Berlijn-Dahlem. Daar werd hij in 1957 directeur van het instituut voor elektronenmicroscopie.
Van 1949-1971 heeft hij college gegeven aan de Vrije Universiteit van Berlijn en aan de Technische Universiteit van Berlijn.
In 1974 is Ruska met pensioen gegaan.

Gert Binnig is op 20 juli 1947 in Frankfurt am Main geboren. Hij heeft gestudeerd aan de Universiteit van Frankfurt, waar hij in 1978 bij prof. Werner Martiens is gepromoveerd met een dissertatie over tunnel-spectroscopie.
Daarna werd hij verbonden aan het IBM-onderzoekslaboratorium Ruschlikon bij Zürich.

Heinrich Rohrer is op 6 juni 1933 in Buchs bij St. Gallen geboren. Hij heeft gestudeerd aan de Eedgenootschappelijke Technische Hogeschool in Zurich.
Sinds 1963 is hij werkzaam voor het IBM-laboratorium Ruschlikon.

De Nobelprijs natuurkunde is verdeeld over twee verschillende onderwerpen, die oppervlakkig enigszins op elkaar lijken: de elektronenmicroscoop die in 1933 door de Westduitser Ernst Ruska werd ontwikkeld, en de scanning tunneling microscoop die pas enkele jaren geleden is ontwikkeld door de Westduitser Gerd Binnig en de Zwitser Heinrich Rohrer.
De elektronenmicroscoop is al een halve eeuw in gebruik en heeft zich een vaste plaats verworven in het biologisch en in het materialenonderzoek.
De vergroting van de lichtmicroscoop wordt beperkt door de golflengte van het licht. Sterker dan 1500 maal is niet mogelijk. De golflengte van versnelde elektronen, die ook als lichtgolf beschouwd kunnen worden, is veel korter, waardoor vergrotingen tot 100.00 maal binnen bereik gekomen zijn.
Het probleem van de elektronenmicroscoop was vooral de ontwikkeling van magnetische lenzen - elektronen kunnen niet door glasachtige lenzen tot beeldvorming worden gebracht.
De scanning tunneling microscoop bestaat pas enkele jaren, maar nu al is duidelijk dat dit apparaat een grote toekomst tegemoet gaat. Hij bezit niet een echt optisch gedeelte - beeldvorming, vooral van oppervlakten, komt tot stand doordat elektronen overspringen tussen een zeer scherpe punt en het object dat onderzocht wordt. Door met de punt het oppervlak af te tasten en het kleine stroompje dat hierbij ontstaat in een geheugen op te slaan, kan achteraf een beeld worden gereconstrueerd. Vergrotingen van meer dan een miljoen maal zijn mogelijk waarbij daadwerkelijk atomen zichtbaar worden.

Velen vinden het nogal vreemd dat Ruska een halve eeuw op zijn Nobelprijs heeft moeten wachten. Het commentaar van het Fritz Haber Institut in West-Berlijn, waar hij werkt, was aanvankelijk nogal schamper. ,,In de jaren vijftig zou een prijs meer op zijn plaats zijn geweest".
Ruska zelf bleek zeer verrast door de toekenning van de Nobelprijs. Het is niet onwaarschijnlijk dat de prijs aanvankelijk alleen naar de nieuwe scanning tunneling microscoop zou gaan, maar dat een der leden van het Nobelcomité zich herinnerde dat de uitvinder van de oude elektronenmicroscoop nog nooit bekroond was.

NOBELPRIJS VOOR SCHEIKUNDE 1986: Dudley Robert Herschbach (VS), Yuan Tseh Lee (Taiwan en VS) en John Charles Polanyi (Canada), voor onderzoek dat een beter begrip over het verloop van chemische reacties mogelijk heeft gemaakt.

Dudley Robert Herschbach is op 18 jan. 1932 in San José (Californië)geboren. Hij promoveerde in 1958 aan de Harvard-Universiteit in Cambridge (Massachusetts) en werd in 1963 aan deze universiteit tot hoogleraar scheikunde benoemd.

Yuan Tseh Lee is op 29 nov. 1936 in Hsintsjoe op Taiwan geboren. Hij promoveerde in 1965 aan de Universiteit van Californië.
Sinds 1974 is hij hoogleraar scheikunde aan de Universiteit van Californië in Berkeley.

John Charles Polanyi is op 23 jan. 1929 in Berlijn geboren. In 1952 is hij gepromoveerd in Engeland aan de Universiteit van Manchester. In 1962 werd hij hoogleraar scheikunde aan de Universiteit van Toronto in Canada.

Dudley Herschbach, Yuan Tseh Lee en John Polanyi krijgen de prijs voor hun fundamentele onderzoek op het gebied van reactiemechanismen.
Herschbach en Lee ontwikkelden de methode van „crossed molecular beams" waarmee botsingen van (vooral grote) moleculen bestudeerd kunnen worden. De botsing van moleculen is cruciaal bij reactiemechanismen.
Polanyi werkte een methode uit, de zogeheten ,,infrarood chemoluminiscentie", waarmee extreem zwakke infraroodstraling die wordt uitgezonden door een nieuw gevormd molecuul, geanalyseerd wordt.
Beide methoden zijn alleen van fundamenteel belang en hebben geen praktische toepassing.

WOLFPRIJS 1986: Voor geneeskunde de Japanse arts Osamu Hayaishi; voor scheikunde Albert Eschenmoser (Zwitserland) en Elias James Corey (VS); voor natuurkunde Mitchell Jay Feigenbaum (VS)en Albert Joseph Linchaber (Frankrijk); voor wiskunde Samuel Eilenberg (VS) en Atle Selberg (VS); en voor landbouwwetenschap Ernest Sears (VS) en Sir Ralph Riley (Groot-Brittannië).

NECROLOGIEËN

ALESSANDRI RODRIGUEZ, JORGE (19-5-1896 Santiago, Chili - 31-8-1986 Santiago, Chili) Chileens oud-president.

Jorge Alessandri was de zoon van Arturo Alessandri Palma, oud-president van de republiek Chili.
Jorge kreeg een opleiding als ingenieur en had als directeur van meerdere papierfabrieken, suikerraffinaderijenen banken een succesvolle carrière als zakenman.
Na in 1936 al als afgevaardigde voor Santiago zitting te hebben gehad in het congres, was Alessandri vanaf 1948 twee jaar minister van financiën. In 1957 werd hij gekozen tot senator voor Santiago en het jaar daarop volgde hij Carlos Ibanez del Campo op als president.
Alessandri, de eerste conservatieve president van Chili sedert 20 jaar, reorganiseerde tijdens zijn ambtsperiode onder meer het belastingstelsel en bekrachtigde de eerste landbouwhervormingswet voor de herverdeling van grond (1962). Hij verloor de presidentsverkiezingen van 1970 van Salvador Allende, die hem met een kleine meerderheid versloeg.

BAYAR, CELAL (15-5-1883 Umurbey, Turkije - 22-8-1986 Istanboel, Turkije) Turks oud-president.

In de jaren twintig en dertig was Celal Bayar met Ismet Inönu een der intiemste medewerkers van Mustafa Kemal Ataturk, de oprichter van de republiek. In een periode dat de betrekkingen tussen Ataturk en Inönu wat wankel waren, werd Bayar door Ataturk in 1931 tot premier gekozen. Toen Ataturk een jaar later overleed, was het echter Inönu die hem opvolgde

Na de wereldoorlog richtte Bayar met Adnan Menderes en anderen de Democratische Partij op als oppositiepartij tegen de door Ataturk gestichte en nu door Inonu geleide Republikeinse Volkspartij. In 1950 boekten de democraten onder het vaandel van het ,,particulier initiatief" een triomfantelijke verkiezingsoverwinning, en Bayar werd Turkijes derde en tot nu toe enige civiele president.
Onder premier Menderes nam het regime echter steeds meer autoritaire contouren aan en in 1960 werd het door de militairen ten val gebracht. Een jaar later werden Bayar, Menderes en andere kopstukken van de Democratische Partij ter dood veroordeeld. Maar terwijl het vonnis van Menderes en twee van zijn ministers werd voltrokken, vond men de 78-jarige Bayar ,,te oud" om te worden opgehangen. Aangezien hij zich nog steeds president beschouwde weigerde hij gratie aan te vragen bij het nieuwe staatshoofd, generaal Gursel, en diens opvolger generaal Sunay.
In 1966 werd hij vrijgelaten ,,om gezondheidsredenen" In 1974 kreeg hij ook zijn politieke rechten terug, waaronder dat om in de Senaat zitting te nemen, waarvan hij nooit gebruik heeft gemaakt omdat hij die Senaat, ook ais een produkt van de coup van 1960 beschouwde. Voor de staatsgrepenvan 1971 en '80 toonde hij meer sympathie en gaandeweg werd Bayar een soort aartsvader voor alle rechtse stromingen en partijen.

BURGER, JACOB ALBERTUS WILHELMUS (20-8-1904 Willemstad - 19-8-1986 Wassenaar) Nederlands politicus.

Jaap Burger was advokaat en trad in 1929 toe tot de SDAP, de voorloper van de Partij van de Arbeid. In 1943 stak hij in een zeilboot de Noordzee over en meldde zich in Londen, waar hij werd opgenomen in het oorlogskabinet-Gerbrandy, aanvankelijk zonder portefeuille, later als minister van binnenlandse zaken. Begin 1945 kwam Burger in conflict met Gerbrandy naar aanleiding van de voorgenomen zuiveringen na de oorlog en trad af.

Van 1952 tot 1962 was Burger fractievoorzitter van de Partij van de Arbeid in de Tweede Kamer, een functie die hij neerlegde nadat er kritiek was gekomen op zijn soms wat grove wijze van oppositievoeren tegen het kabinet-de Quay en het partijbestuur hem niet meer onvoorwaardelijk steunde.
Burger kreeg veel bekendheid door zijn rol bij kabinetsformaties. In de jaren vijftig bepaalde hij samen met zijn partijgenoot Drees en KVP-leider Romme het politieke klimaat in Nederland In 1973 trad hij weer op de voorgrond toen

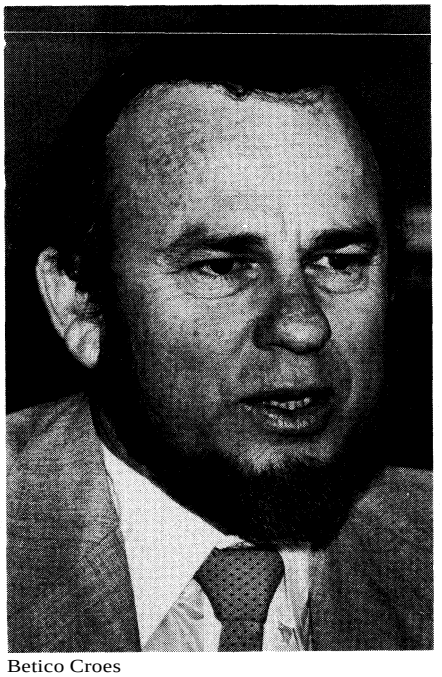

Jaap Burger (l.) in 1984 afgebeeld met Joop den Uyl (r) tijdens de presentatie van het boek Jaap Burger, een leven lang dwars, van de hand van de schrijvers J van Tijn (m) en Chr van Esterik

hij met de anti-revolutionair Ruppert het kabinet Den Uyl tot stand bracht.
Behalve voorzitter van de VARA (1949-1966). was Burger lid van de Eerste Kamer (1963-1970) en lid van de Raad van State (1970-1979). In 1975 werd hij benoemd tot minister van Staat.

CROES, GILBERTO FRANÇOIS (BETICO), (25-1-1938 Aruba, Nederlandse Antillen - 26-11-1986 Utrecht, Nederland) Arubaans onafhankelijkheidsleider.

Na de lagere school en drie jaar HBS ging Betico Croes naar Nederland, waar hij in Hilversum de kweekschool afmaakte.

Betico Croes

Na enkele jaren voor de klas te hebben gestaan in Santa Cruz, begon Croes zijn politieke carrière in 1967 bij de Arubaanse Volkspartij (AVP) als gedeputeerde voor onderwijs. De AVP werd beschou d als een soort politieke beweging van de familie Eman, die zich al vele jaren sterk maakte voor afscheiding van Aruba uit het Antilliaanse staatsverband, de zogeheten status aparte. Men wenste niet verder te leven onder de ,,bestuurlijke knoet van het cultuurvreemde Curaçao'', zoals het werd genoemd.
In 1971 kreeg Croes ruzie met de harde kern van de AVP die wilde gaan samenwerken met de politieke partij PPA. Dat betekende volgens Croes verraad aan de status aparte. De PPA zag niets in losmaking van Aruba uit het Antilliaanse staatsverband. Samen met tien andere AVP'ers brak Croes met de Eman-partij en wilde met de titel AVP een eigen politiek leven gaan leiden. Via de rechter stak de familie Eman daar een stokje voor. De familie had zoon Henny Eman bestemd als toekomstig leider van de AVP.
Het gevolg was de oprichting van de MEP op negen februari 1971. Die nieuwe volkspartij nam het vaandel en de megafoon voor de promotie van de status aparte luidruchtig over en kwam meteen met zeven zetels in de eilandsraad van Aruba. Twee jaar later begon de eigenlijke carrière van Croes als staatsman met vijf van de acht Arubaanse zetels voor de MEP in het Antilliaanse parlement.
Croes werd algemeen gezien als een intelligente populist die zijn charisma als politiek leider voornamelijk opbouwde dankzij directe persoonlijke contacten met zijn kiezers. Iedere Arubaan kon op elk uur van de dag bij hem terecht met de kleine en grote zorgen. Zijn populariteit ging niet zover dat hij een bestuurlijke functie wenste in zijn meerderheidspartij, want dat werd zijn MEP bij de verkiezingen voor de eilandsraad in 1975. De MEP kreeg de absolute macht, maar Croes wilde zijn handen vrij houden voor promotiereizen in alle windstreken voor de onafhankelijkheid van Aruba.
Hij was wel adviseur van het bestuurscollege, in welke ambtelijke functie hij feitelijk leiding gaf aan het beleid. Bij de voorlaatste verkiezingscampagne kreeg hij een buikschot waar hij lange tijd voor moest kuren.

Croes speelde een rol in de voorste politieke gelederen van de Koninkrijkscommissie voor de onafhankelijkheid van Suriname en later in de Koninkrijks Werkgroep die de losmaking van Aruba uit het Antilliaanse staatsverband ging voorbereiden. Als voorzitter van de raadscommissie voor een onafhankelijk Aruba stuurde Croes ook op zijn eigen eiland energiek aan op een breuk met Curaçao. Dat proces werd zichtbaar door steeds heviger conflicten met de regering op Curaçao over allerlei kwesties.
Tweede Ronde Tafel Conferenties waren er nodig voordat in 1983 definitief de knoop werd doorgehakt in Den Haag over de status aparte voor Aruba Croes maakte allesbehalve een luchtsprong. De koninkrijksregering had hem voor het blok gezet: een zelfstandige positie in het koninkrijk kan, maar dan wel over tien jaar volledig onafhankelijk worden. Dat ging Croes veel te ver toen het erop aankwam. Onafhankelijkheid had hij wel bepleit, maar zo vlug hoefde het ook weer niet. Hij wist dat de politieke oppositie op Aruba hem het wegvallen van de beschermende Nederlandse paraplu in 1996 zeer kwalijk zou nemen.
Aruba was rijp voor Betico's uur van de waarheid. Berichten over het verdwijnen van honderden miljoenen aan extra opbrengsten uit de olieraffinaderij, over allerlei bezuinigingen op de overheidsuitgaven en het verhogen van belastingen werden de MEP fataal bij de verkiezingen in november 1985. AVP, PPA en wat politiek splinterwerk zorgden samen voor een nieuwe meerderheid die de MEP uitsloot van deelname aan de eerste Arubaanse regering bij de status aparte per 1 januari 1986.
Croes maakte de afscheiding van Aruba uit het Antilliaanse staatsverband niet meer bewust mee. Op weg naar de viering slipte hij in zijn auto tegen een lichtmast en raakte in een coma waar hij niet meer uit is bijgekomen.

DREWITZ, INGEBORG (10-1-1923 Berlijn - 26-11-1986 Berlijn) Westduits schrijfster.

Ingeborg Drewitz studeerde literatuur en geschiedenis en promoveerde in 1945 op de studie Dichterische Gestaltung der ethischen Probleme im Werk E.G. Kolbenheyers.
In 1985 verscheen haar eerste roman Und hatte keinen Menschen, in 1958 gevolgd door Der Anstoss, waarin zij een nauwkeurig en onbevooroordeeld beeld schetste van het naoorlogse Berlijn.
Door persoonlijke levenservaringen en het werken aan de biografie Bettine von Arnim: Romantik, Revolution, Utopie (1969) werd haar aandacht gericht op het vraagstuk van de vrouwenemancipatie. Centraal in haar romans Oktoberlicht (1969), Gestern war Heute - Hundert Jahre Gegenwart (1978), en Eis auf der Elbe (1982) staan vrouwenfiguren, die proberen uiteenlopende zaken als huwelijk, gezin, beroep en maatschappelijke betrokkenheid met elkaar in verband te brengen.
Ingeborg Drewitz voelde zich als schrijfster verplicht mee te helpen aan de oplossing van cultuurpolitieke en maatschappelijke problemen. Als mede-oprichtster van de Duitse Schrijversbond en als vice-voorzitter van het Westduitse PEN-centrum zette zij zich onvermoeibaar in voor maatschappelijk achtergestelde auteurs. Ook trad zij naar voren als voorvechtster van vrouwenemancipatie, ontwapening en ontspanning, en de verbetering van de positie van gevangenen en gastarbeiders.
Verdere werken: Das Karussell (1962), Berliner Salons (1965), Wer verteidigt Katrin Lambert? (1974), Das Hochhaus (1975) en Eingeschlossen (1986).

EMMINGER, OTMAR (2-3-1911 Augsburg, Duitsland - 2-8-1986 Manila Filippijnen) Oud-president Westduitse Bundesbank.

Emminger studeerde aan de universiteiten van Berlijn, München en Edinburgh en aan de

London School of Economics en was van 1947-1950 in dienst van het ministerie van economische zaken van Beieren. In 1951 kreeg Emminger een topfunctie hij de Bank Deutscher Länder, dc voorloper van de Deutsche Bundesbank, en twee jaar later werd hij er benoemd tot directielid.
Na een periode van zes jaar bij het Internationaal Monetair Fonds (IMF) in Washington, was Emminger tussen 1958 en 1977 vice-voorzitter van de Monetaire Commissie van de EG. Bovendien was hij jarenlang voorzitter van de Groep van Tien van het IMF en van de Derde Commissie van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling in Parijs. Van mei 1977 tot aan zijn pensionering eind 1979 was Emminger president van de Bundesbank.

FLEMING, AMALIA, geb. KOUTSOURI (1012 of 1913 Istanboel, Turkije - 26-2-1986 Athene, Griekenland) Grieks verzetsstrijdster en politicus.

Amalia Fleming studeerde medicijnen en werkte samen met haar man Alexander Fleming – de uitvinder van de penicilline – aan het Wright-Fleming-instituut in Londen
In Griekenland nam zij zowel tijdens de T eede Wereldoorlog als ten tijde van de militaire dictatuur (1967-1974) actief aan het verzet deel. In 1972 werd zij uit Griekenland verbannen, met name vanwege haar hulp bij een vluchtpoging van de politieke gevangene Alekos Panagoulis. Na enige tijd in Londen te hebben gewoond, vertrok zij naar Rome om dichter in de buurt te zijn van het groot aantal uitgeweken Grieken dat daar in die tijd min of meer asiel had gevonden. Na het herstel van de democratie keerde zij in 1974 naar Griekenland terug.
Vanaf 1977 was zij afgevaardigde voor de socialistische PASOK in het Griekse parlement, en later ook in het Europese Parlement. Amalia Fleming was president van het Griekse onderzoeksinstituut voor biologie en voorzitter van de vereniging van vrouwelijke wetenschappers.

GRANT, CARY, off. ARCHIBALD ALEXANDER LEACH (18-1-1904 Bristol. Engeland - 29-11-1986 Davenport, Iowa, Verenigde Staten) Engels-Amerikaans filmacteur.

Archibald Leach liep op 13-jarige leeftijd weg van huis en sloot zich aan bij een theatergezelschap, waar hij zich aanvankelijk als manusje van alles nuttig maakte. Hij zong en danste er, deed aan acrobatiek, bekwaamde zich in steltlopen en trad soms ook op als goochelaar. In 1920 ging hij mee op tournee naar Amerika. Toen de anderen teruggingen, bleef Archie Leach hangen in New York. 's Zomers werkte hij als badmeester op Coney Island, 's winters verdiende hij de kost als sandwich-man, als hij tenminste niet op een podium een kleine rol mocht vervullen als song and dance man.
Uiteindelijk keerde hij toch terug naar Engeland, om in 1923 op voorspraak van Arthur Hammerstein weer naar New York terug te keren in de musical The Golden Dawn. Ditmaal had hij meer succes. Hij speelde op Broadway musicals en operettes. Tenslotte kreeg hij in 1932 een filmrolletje aangeboden, nadat hij als tegenspeler in de screentest van een ander had gefungeerd. De actrice waar het om ging werd niet aangenomen, Leach, die zich inmiddels al Cary Grant was gaan noemen, wel.
Na vier bijrollen speelde hij tegenover Marlene Dietrich in Von Stroheims Blonde Venus, maar zijn doorbraak dankt hij aan Mae West, die zoveel in hem zag dat ze hem belangrijke rollen toeschoof in She Done him wrong en in I'm No Angel (beide in 1933). Het was Grant die haar onsterfelijke zin „Come up 'n see me some time" te verwerken kreeg en hij deed dat met zelfverzekerde gratie. In totaal zou hij 72 filmrollen vertolken.

Cary Grant

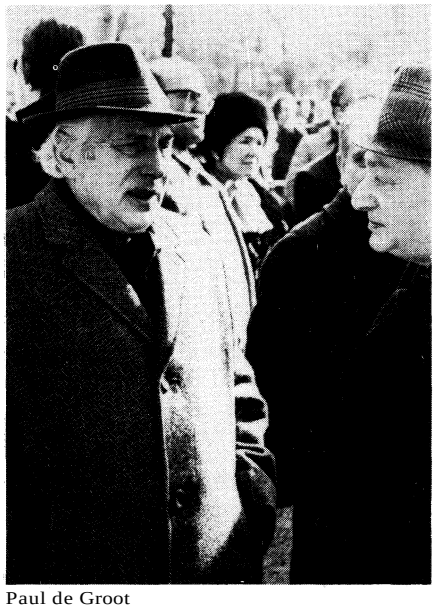
Grant beleefde de top van zijn roem in de jaren voor de Tweede Wereldoorlog, toen hij schitterde in de ene komedie na de andere. Vooral in combinatie met Katherine Hepburn en geregisseerd door Howard Hawks of George Cukor wist hij zijn talent uit te buiten: in Bringing Up Baby (Hawks), Holiday (beide uit 1938), en vooral in The Philadelphia Story (1940) buitte hij het perfecte gevoel voor timing uit dat aan de basis lag van zijn acteerprestaties. Niet dat hij die altijd speelde, maar voor velen werd hij de man van de wereld, goedgekleed, mooi, altijd met een scherp en geestig antwoord klaar voor vriend en vijand en steeds zo lang mogelijk afstand houdend van het vrouwelijk schoon dat hem „belaagde". Gevraagd naar het geheim van zijn succes antwoordde hij „I play myself to perfection".
In de jaren veertig speelde Grant ook de hoofdrol in enkele films van Alfred Hitchcock: Suspicion, Notorious, To Catch a Thief en North by Northwest.
Grant, die in 1969 werd bekroond met een Oscar voor zijn gehele carrière, maakte drie jaar eerder zijn laatste film: Walk. Don't Run.

GROOT, HUGO DE (8-9-1897 Den Bosch - 6-11-1986 Hilversum) Nederlands componist en dirigent.

Hugo De Groot kreeg landelijke bekendheid door zijn muzikale werk voor radio, musical en film.
De componist kreeg zijn opleiding aan het Haags Conservatorium. Op jeugdige leeftijd was hij violist bij het Concertgebouworkest in Amsterdam. Daarna werd hij dirigent van het bioscooporkest in de Cinema Royal in dezelfde stad. In 1929 benoemde de VARA hem als orkestleider. Hij componeerde onder meer de tune „Hallo hier Hilversum, hier is de VARA". De Groot was tevens hoofd muziekafdeling van de Wereldomroep. Hij eindigde zijn muzikale loopbaan als dirigent van het Promenadeorkest. De Groot was actief als bestuurslid van verscheidene organisaties.
Wegens zijn verdiensten voor de Nederlandse muziek kreeg De Groot in 1962 de Gouden Harp uitgereikt. Hij was de eerste aan wie deze onderscheiding werd toegekend.

GROOT, PAUL off. SAUL, DE (19-7-1899 Amsterdam - 3-8-1986 Bussum) Nederlands oud-leider Communistische Partij Nederland.

Paul de Groot werd geboren als zoon van een diamantbewerker. Na een jeugd in Antwerpen en enkele omzwervingen door Duitsland en Frankrijk, werd hij in 1926 lid van de Communistischc Partij Holland. zoals de partij toen heette. Nog geen vier jaar later maakte hij deel uit van de leiding.
Paul de Groot pleitte aan de vooravond van het congres in 1930, waarop hij uiteindelijk zou worden gekozen, voor een radikale „bolsjewisering" van de partij. Als lid van de leiding zou hij die vervolgens daadwerkelijk ter hand nemen. Onder zijn bewind werd de CPN volgens stalinistische snit gemodelleerd.
Bijna een halve eeuw lang wist De Groot elke oppositie in de CPN de mond te snoeren en uit te drijven. De Groot had als geen ander de vaardigheid om de periodiek oplaaiende interne partijstrijd ten eigen bate aan te wenden. Veelal gebruikte hij die om zijn eigen machtspositie te consolideren of zelfs te versterken.
Tijdens de bezetting maakte hij drie jaar deel uit van de illegale leiding van de CPN. en dook toen onder. Na de bevrijding nam De Groot de leiding van de partij weer op zich. Onmiddellijk kwam hij in conflict met die partijgenoten die de CPN. indachtig het brede karakter van het antifascistische verzet en De Groots eigen pleidooi voor opheffing van de partij. op bredere leest wilden schoeien en hun hoop hadden gevestigd op de betekenis van het dagblad De Waarheid. een krant die korte tijd de grootste van Nederland was. Op het kritieke moment keerde De Groot zich echter tegen hen.
De CPN maakte in die eerste na-oorlogse jaren haar hoogtepunt door. Bij de verkiezingen van 1946 kreeg ze ruim tien procent van de stemmen. Na de machtsgreep van de communistische partij in Tsjechoslowakije in 1948 ging het langzaam bergafwaarts. Paul de Groot bleef niettemin onvoorwaardelijk trouw aan de Sowjet-Unie en Jozef Stalin. Ook nadat de Russische partijleider Nikita Chroestsjow in 1956 op het befaamde twintigste partijcongres van de CPSU zijn voorganger had gekritiseerd, bleef hij onwankelbaar geloven in de Sowjet-Unie.
Na de breuk tussen Moskou en Peking en de val van Chroestjow in 1963 wendde de CPN zich onder leiding van De Groot af van de Sowjet-Unie. Ze koos voor een „autonome" koers. Zo keurde de CPN in augustus 1968 de inval van de Sowjet-Unie en andere Warschaupact-landen in Tsjechoslowakije scherp af. De partijgenoten die openlijk trouw bleven aan Moskou waren al in 1966 geroyeerd.
Zeven jaar later keerde De Groot, die in 1967 het voorzitterschap had overgedragen aan Henk Hoekstra maar als „erelid voor het leven" grote invloed bleef uitoefenen, terug op zijn

Paul de Groot

schreden. In 1975 werden de banden met de CPSU weer aangehaald. De nieuwe aanhang van de CPN, merendeels studenten en andere ,,witteboordarbeiders" uit de kwartaire sector, conformeerde zich daar toen aan. Maar twee jaar later dolf Paul de Groot het onderspit. Hij wilde het debâcle van de CPN bij de verkiezingen van mei 1977 (van zeven naar twee zetels) aangrijpen om de partijleiding met Hoekstra, Bakker en de gebroeders Joop en Jaap Wolff terzijde te schuiven. De partij diende .,van boven naar beneden" gezuiverd te worden, aldus De Groot in 1977. Wat hem tot dan toe steeds uas gelukt. lukte dit zomer niet meer: bijna niemand steunde hem. Een jaar later ontnam het congres van de CPN hem zijn erelidmaatschap.

GRUMIAUX, ARTHUR (21-3-1921 Villers-Perwin, België - 16-10-1986 Brussel, België) Belgische violist.

Als kind bleek Arthur Grumiaux bijzonder begaafd als pianist en violist en op vijfjarige leeftijd trad hij al op. Vanaf zijn elfde legde hij zich speciaal toe op de vioolstudie. Hij had toen al gestudeerd aan het conservatorium van Charleroi en verhuisde naar Brussel, waar hij vioollessen kreeg van Alfred Dubois.
In 1939 won hij de Henry Vieuxtempsprijs en de François Prumeprijs en een jaar later de Prix de virtuosité. Hij vervolmaakte zijn studie bij Georges Enesco in Parijs.
Grumiaux, die tijdens de bezettingsjaren had geweigerd op te treden, oogstte zijn eerste internationale successen in 1945 in Engeland. Spoedig gold hij als een van de meest vooraanstaande vertolkers van zijn tijd. Acht jaar lang (tot haar overlijden in 1960) maakte hij opnamen met de pianiste Clara Haskil.
Muziekcritici prezen in Grumiaux's zeer klassieke stijl een uitzonderlijke zuiverheid en technisch meesterschap, gepaard aan een opmerkelijk rijke klankkleur. Zijn repertoire omvatte een groot deel van de klassieke vioolwerken met een voorkeur voor Mozart.

HARRIMAN, WILLIAM AVERELL (15-11-1891 New York - 26-7-1986 New York) Amerikaans politicus.

Averell Harriman was de zoon van een groot spoorwegmagnaat (eigenaar van de Union Pacific) en begon zijn carriere als reder en beurshandelaar. In 1924 reisde hij voor het eerst naar de Sowjet-Unie, waar hij een concessie verwierf in een mangaan-mijn. Twee jaar later stootte hij zijn zakelijke belangen in dat land af.
Harriman steunde in 1932 de Democratische kandidaat voor het presidentschap Franklin D. Roosevelt en speelde een rol in verschillende sociale projecten in Roosevelts New Deal-programma. In 1941, kort voor de Verenigde Staten actief aan de oorlog gingen deelnemen, werd hij belast met het organiseren van de materiële hulp voor het Britse leger.
In 1942 reisde hij met Churchill naar Moskou om te onderhandelen over een tweede front en een jaar later werd hij benoemd tot ambassadeur in Moskou, waar hij tot 1946 bleef.

Na een kort ambassadeurschap in Londen was Harriman staatssecretaris van economische zaken onder president Harry Truman, maar in 1948 werd hij terug naar Europa gezonden om daar toezicht te houden op de uitvoering van het Marshallplan. In 1952 trachtte hij tevergeefs de Democratische kandidaat voor het presidentschap te worden. Een tweede poging in 1956 mislukte eveneens. Van 1954 tot 1958 was hij echter wel gouverneur van New York, tot hij bij de verkiezingen in dat laatste jaar werd verslagen door Nelson Rockefeller.
President John Kennedy benoemde de toen al 69-jarige Harriman in 1960 tot adviseur en speciale afgezant, onder de voorwaarde dat hij een gehoorapparaat zou aanschaffen. Harriman bracht een gecompliceerde internationale

Averell Harriman

crisis in Laos via onderhandelingen tot een oplossing en in 1963 was hij de leider van de delegatie die een akkoord met de Sowjet-Unie tot stand bracht inzake het stopzetten van bovengrondse kernproeven. Onder president Lyndon Johnson ondernam Harriman talrijke pogingen om vredesonderhandelingen over Vietnam op gang te brengen, maar tegelijkertijd was hij een voorstander van het opvoeren van de militaire druk bij het uitblijven daarvan. Aanvankelijk leidde hij de Amerikaanse delegatie bij de besprekingen in Parijs, maar hij werd door president Nixon na diens aantreden teruggeroepen.
In zijn publikaties uit de jaren zeventig en tachtig toonde Harriman zich een voorstander van het streven naar wapenbeheersing via overleg met Moskou De accumulatie van steeds nieuwere typen kernwapens door de supermogendheden en de groeiende kans op verbreiding van kernwapens naar andere landen schetste hij als de grootste gevaren voor de mensheid.
Zijn betrokkenheid bij de Amerikaanse buitenlandse politiek bleef tot het eind van zijn leven. In 1982 schonk hij meer dan tien miljoen dollar aan het Instituut voor Russische studies van de Columbia University, omdat naar zijn zeggen het peil van de Amerikaanse kennis over de Sowjet-Unie gevaarlijk was gedaald. De huidige Amerikaanse regering achtte hij schuldig aan een al even gevaarlijke verslechtering van de betrekkingen met de Sowjet-Unie.

IKOR. ROGER (28-5-1912 Parijs - 17-11-1986 Parijs) Frans schrijver

Roger Ikor, die werd geboren als zoon van Russische emigranten, studeerde in Parijs. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zat hij vier jaar gevangen in Pommeren.
In de jaren vijftig trok Ikor sterk de aandacht met familieromans, die speelden in een joods milieu en die doortrokken waren van medeleven met het lot van emigranten.
Voor Les eaux mêlées (1955) werd hem de Prix Goncourt toegekend. In 1981 ontving Ikor de Prix Balzac voor zijn totale oeuvre, dat meer dan 30 titels omvatte.
Na de dood van zijn zoon Vincent in 1979, die stierf aan ondervoeding door het naleven van zogenaamde Zenbeginselen, werd Ikor ook bekend als bestrijder van sekten. In 1981 schreef hij de felle aanklacht Je porte plainte, en richtte in datzelfde jaar het Centrum voor documentatie, onderricht en actie tegen mentale manipulaties op.
Verdere publikaties: A travers nos déserts (1950); Les grands moyens (1951); Les fils d'Avrom: 1. La greffe de printemps (1955), 2. Les eaux mêlées (1955); Mise au net (1957); Ciel couvert (1959); Si le temps...1. Le semeur de vent (1960), 2. Les murmures de la guerre (1961), 3. La pluie sur la mer (1962), 4. La ceinture du ciel (1964), 5. Les poulains (1966); Le cas de conscience (1967); Peut-on être juif aujourd hui? (1968); Lertre ouverre aux juifs (1970);Pourune fois, écoute mon enfant (1975); Lettre ouverte a de gentils terroristes (1976).

JONES, THADDEUS JOSEPH (1923 Pontiac, Michigan, Verenigde staten - 20-8-1986 Kopenhagen, Denemarken) Amerikaans trompettist. arrangeur en orkestleider.

Thad Jones werd geboren in een muzikale familie en begon op 13-jarige irrîtijd trompet te spelen
In 1954 trad Thad Jones toe tot de Count Basie-band, die op dat moment zijn tweede bloeiperiode inging. Gedurende de rest van de jaren vijftig waren Joe Newman en hij de belangrijkste trompetsolisten van het orkest. Zijn beroemdste solo speelde Thad Jones in het Basie-succes April in Paris, maar ook buiten de band maakte hij talrijke voortreffelijke jazzopnamen. Zijn grillige en tegelijk hecht geconstrueerde trompetimprovisaties op platen met Charles Mingus en Thelonious Monk bezorgden hem een grote reputatie bij jazz-insiders.
Behalve als trompettist onderscheidde Thad Jones zich in de Basie-band gaandeweg ook als arrangeur. Dat vak bouwde hij verder uit na zijnvertrek bij Basie in 1963. In december 1965 richtte hij samen met drummer Mel Lewis een nieuwe big band op, die jarenlang elke maandagavond optrad in de Newyorkse jazzclub The Village Vanguard. De Thad Jones/Mel Lewis-band, waarin vele bekende Newyorkse studiomusici meespeelden, gold in de jaren zestig en zeventig voor de meeste grote jazzorkesten in en buiten Amerika als het voorbeeld van moderne big band-jazz.
In 1978 viel de Jones/Lewis-band uit elkaar, doordat Thad Jones naar Kopenhagen vertrok, waar hij als componist en arrangeur voor de Deense radio ging werken. In januari 1985 keerde Jones terug naar Amerika. Count Basie was in april 1984 overleden en Jones kreeg het verzoek de leiding van de Basie-band over te nemen.
In juli 1985 maakte de postume Basie-band onder leiding van Thad Jones grote indruk tijdens het North Sea Jazz Festival. Het orkest speelde enthousiaster en avontuurlijker dan tijdens de laatste jaren van Basies leven en menigeen had de verwachting dat Jones op den duur zijn eigen muzikale stempel op het orkest zou zetten.

KALDOR, NICHOLAS (12-5-1908 Boedapest, Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie - 30-9-1986 Cambridge, Engeland), Hongaars econoom.

Nicholas Kaldor was de zoon van een jurist. Hij begon zijn studie economie aan de universiteit van Berlijn, maar vertrok in 1927 naar Engeland waar hij zijn studie voortzette aan de London School of Economics. Vanaf 1932 was hij als docent aan deze opleiding verbonden. Zijn kennismaking met Keynes in de jaren veertig was van beslissende invloed op Kaldors denken.
In 1949 werd Kaldor Fellow of King's College in Cambridge en in 1966 volgde de bekroning van zijn academische carriere met de benoeming tot Professor of Political Economy in the University of Cambridge. In 1974 werd hij inde adelstand verheven.
In de jaren vijftig en zestig trad Kaldor op als

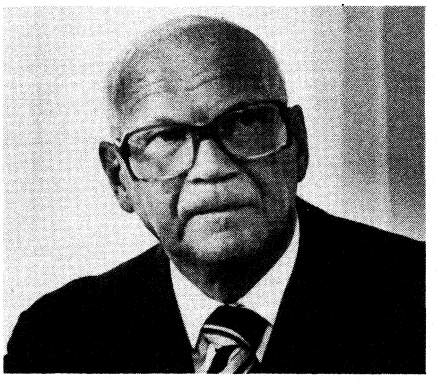
economisch adviseur met name op het gebied van belastingkwesties en ontwikkelingsproblematiek, voor de regeringen van Turkije, het toenmalige Ceylon. Iran. Ghana, Venezuela en Mexico.
Tot de vele publikaties van zijn hand behoren onder meer de volgende: Speculation and Economic Stability (1939), Professor Hayek and the Concertina Effect (1942). Alternative Theorie of Distribution (1955), The German War Economy (1946), The Case for Regional Policies (1970). What is Wrong with Economic Theory (1974) en The Economic Consequences of Mrs. Thatcher (1983).

KANELLOPOULOS, PANAYOTIS (13-12-1902 Patras, Griekenland - 11-9-1986 Athene. Griekenland) Grieks politicus en wetenschapper

Kanellopoulos studeerde rechten en sociale en politieke wetenschappen aan de universiieiien van Athene, Heidelberg en München. en werd de eerste hoogleraar sociologie aan de universiteit van Athene.
In 1935 begon Kanellopoulos aan een carrière in de politiek. Hoewel van rechtse huize. verzette hij zich tegen de dictatuur-Metaxas (1936-1941), die koning George II had ingesteld, hetgeen hem op ruim drie jaar deportatieballingschap op verschillende eilanden kwam te staan
In oktober 1940, na de Italiaanse inval in Noord-Griekenland, verzocht hij om uitzending naar het front. waar hij als gewoon soldaat meevocht. Tijdens de bezetting vluchtte hij naar Egypte. waar hij een rol speelde in opeenvolgende Griekse regeringen die in Caïro zetelden. Na de bevrijding in oktober 1944 raakte hij verzeild in de lange reeks rechtsliberale kabinetten die de tot 1949 voortdurende burgeroorlog met Amerikaanse hulp naar een rechtse overwinning wisten te voeren. In deze periode trad hij ook als premier op (1945) en als minister van defensie.
Toen Konstantinos Karamanlis zich in 1963 terugtrok uit de politiek, volgde Kanellopoulos hem op als leider van de Nationale Radikale Unie (ERE). Op 1 april 1967 werd hij premier van een regering, die drie weken later door de militaire junta onder leiding van kolonel Georgios Papadopoulos ten val werd gebracht Kanellopoulos bestreed het kolonelsregime openlijk en leidde samen met Georgios Mavros het gematigde binnenlandse verzet.
Na de ineenstorting van de dictatuur in 1974 leek hij voorbestemd om de nieuwe regering van ,,nationaleeenheid" te leiden, maar uiteindelijk werd Karamanlis hiervoor uit Parijs teruggeroepen.
Als onafhankelijk afgevaardigde in het parlement ijverde Kanellopoulos met name voor het tot stand komen van een nationale consensus tussen de verschillende partijen.
Als wetenschapper heeft Kanellopoulos meerdere sociologische, historische en filosofische verhandelingen op zijn naam staan, waaronder de meerdelige Geschiedenis van de Europese geest. In 1959 werd hij gekozen tot lid van de Academie van Athene.

KEKKONEN. URHO KALEVA (3-9-1900 Pielavesi, Finland - 31-8-1986 Helsinki, Finland) Fins oud-president.

Urho Kekkonen, de zoon van een houtzager, was in de jaren twintig een atleet van internationaal formaat. Hij werd tweemaal kampioen hoogspringen van Finland en was wereldrecordhouder op de hinkstapsprong. Hij werkte in de houtindustrie om zijn rechtenstudie (in Berlijn en Heidelberg) te betalen en werd in 1936 parlementslid en meteen minister van justitie en later van binnenlandse zaken. In die laatste functie verbood hij in 1938 de extreemrechtse pro-Duitse Patriottische Volksbeweging. Kekkonen was een van de twee Finse parlementariërs, die na afloop van de Fins-Russische winteroorlog (1939-1940) tegen de

Urho Kaleva Kekkonen

Russische vredesvoorwaarden stemden. Toen Finland in 1941 aan de zijde van nazi-Duitsland probeerde het in de wriiteroorlog verloren gegane grondgebied op de Sowjet-Unie te herwinnen, bleef Kekkonen wegens zijn anti-nazi-gezindheid buiten de Finse oorlogskabinetten, hetgeen hem na de uiteindelijke Finse nederlaag in 1944 weer acceptabel maakte voor de Sowjet-Unie.
In de winter van 1948 wist de eerste naoorlogse Finse president Paasiviki, met behulp van Kekkonen tevermijden dat Helsinki van Stalin eenzelfde verdrag van vriendschap. samenwerking en wederzijdse steun kreeg opgedrongen, als Moskou met Hongarije en Roemenië had gesloten. In het verdrag dat Finland uiteindelijk met de Sowjet-Unie tekende, werd het recht van Helsinki erkend om buiten conflicten tussen de grote mogendheden te blijven.
Kekkonen, die tussen 1950 en 1956 vier keer premier was, werd ook door Chroestsjow onder druk gezet. Hij weerstond echter diens streven naar nauwere militaire betrekkingen tussen de Sowjet-Unie en Finland. Bovendien slaagdehij er in het begin van de jaren zestig in om Chroesjtsjow akkoord te laten gaan mrt de Finse associatie met de EFTA, de Europese vrijhandelszone, die een tegenhanger voor de EG moest vormen.
Kekkonen won de Finse presidentsverkiezingen van 1956 op het nippertje. maar de daaropvolgendeverkiezingen voor het hoogste politieke ambt in zijn land won hij met grote overmacht. Bij al die volgende verkiezingen liet Moskou weten er grote waarde aan te hechten dat Kekkonen ambtstermijn verlengd werd. een waarschuwing die door de Finnen ter harte werd genomen. Als leider van de Agrarische Centrumpartij was Kekkonen volstrekt geen radicale maatschappijhervormer en verre van een communistische fellow traveller. Maar de Sowjet-Unie had vertrouwen in de buitenlandse politiek van de realist Kekkonen, wiens pragmatisme politieke tegenstanders in Finland wat machteloos deed schelden over zijn ,,opportunisme", zonder daarmee zijn positie ook werkelijk in gevaar te brengen.
Kekkonen bereikte zijn grootste internationale succes in 1975, toen in Helsinki de Slotakte over Europese vrede en samenwerking werd ondertekend door de regeringsleiders van de Verenigde Staten, Canada en 33 Europese landen. In 1981 trad Kekkonen om gezondheidsredenen af.

KLOMPÉ, MARGARETHA ALBERTINA MARIA (16-8-1912 Arnhem - 28-10-1986 Den Haag) Nederlands politicus.

Marga Klompé werd geboren in een zeer gelovig, cultureel breed gezin. Zij studeerde chemie in Utrecht en was van 1932 tot 1949 lerares in Nijmegen. In de oorlog was zij volop betrokken bij het verzet. In 1947 maakte zij deel uit van de Nederlandse delegatie naar de Algemene vergadering van de Verenigde Naties, en in 1948 deed zij haar intrede in de Tweede Kamer. waar hiritcnlandse politiek haar specialisme werd. Zij speelde een niet onbelangrijke rol in de Raadgevende vergadering van de Raad van Europa alsmede in de toenmalige Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal.
Bij de kabinetsformatie van 1952 achtte zij zichzelf nog niet geschikt voor een ministerschap (in dat geval Buitenlandse Zaken), maar vier jaar later werd zij – tegen haar zin – minister van maatschappelijk werk. Door toedoen van Marga Klompé werd dit ministerie wat minder onbelangrijk dan het in de ogen van velen was. Zij continueerde haar ministerschap in het interimkabinet-Beel (1958) en in het daaropvolgende confessioneel-liberale kabinet-De Quay In de kwestie-Nieuw Guinea behoorde minister Klompé tot hen die zo lang mogelijk wilden vasthouden aan het zelfbeschikkingsrecht voor de Papoea's, en vroeg zij zich af of Nederland een volk rriocht ,,verkwanselen" aan Iridonesie.
In 1963 trok zij zich uit het ministerschap terug en koos voor een rol in de fractie. In oktober 1966 stemde zij voor de fameuze motic van haar fractieleider Schmelzer. zich ,.innerlijk verscheurd" voelend bij de vraag of dc eenheid van de KVP dan wel de solidariteit met het kabinet de voorkeur verdiende. Een maand later was zij weer minister, en wel in het interimkabinet-Zijlstra, waarin zij de portcfcuille van cultuur. recreatie en maatschappelijk werk kreeg. Zij zette dit ministerschap voort in het kabinet-De Jong. waarin zij tot grote produktie kwam.
In haar opvattingen was Marga Klompé bijna alle KVP'ers ver vooruit, vooral wat tolerantie betreft tegenover allerlei verschijnselen van de jaren zestig en tegenover ,,kwetsende" kunstenaars. Haar ,,radenkoorts" – een poging om vergaande democratisering te bevorderen –, haar kritiek op de ,,materialistische consumptiemaatschappij", het was alles heel ongewoon in een rechts kabinet.
In 1971, het jaar van haar vertrek uit de actieve politiek – nadat zij in totaal bijna twaalf jaar minister en ruim elf jaar Tweede Kamerlid was geweest – kreeg zij de cretitel Minister van Staat. Als staatsvrouw-in-ruste wijdde Marga

Minister Marga Klompé woonde op 23 april 1970 in de Westerkerk te Amsterdam de feestzitting bij ter gelegenheid van het 400-jarig bestaan van de Stichting Roomsch Catholijk Maagdenhuis. Bij aankomst werd de minister door leden van de actiegroep Dolle Mina benaderd en uitgeroepen tot Miss crèche 1970.

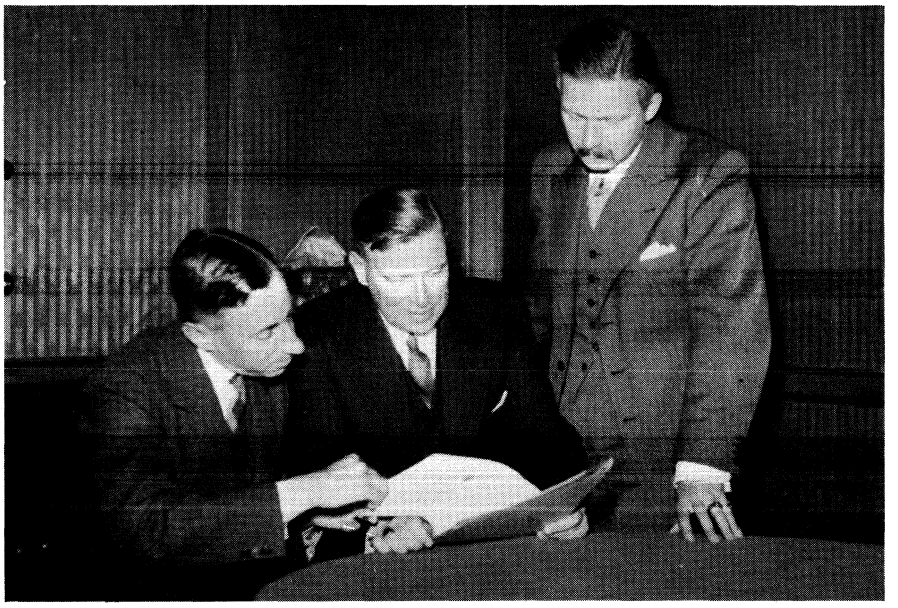
Klompé zich aan talloze activiteiten op kerkelijk en internationaal-politiek terrein, waarvan haar lidmaatschap van de pauselijke commissie „Justitia et Pax" de bekendste was. Zij speelde een belangrijke rol als adviseur van de Nederlandse bisschoppenconferentie. maar kon zich op den duur steeds minder verenigen met de steeds meer behoudende koers die de bisschoppen gingen varen.
In 1973 nam Marga Klompé voor het eerst van haar leven deel aan een protestdemonstratic: in Utrecht tegen de Vietnambombardementen van Nixon. Haar rede was fel en gespeend van elke KVP-dubbelzinnigheid. Ondanks haar loyaliteit ten opzichte van haar politieke milieu is zij er altijd een buitenbeentje gebleven: een sterke persoonlijkheid, integer, vooruitstrevend en bekwaam.

KRAUS, LILI (4-3-1905 Boedapest, Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie - 6-11-1986 Asheville. North Carolina, Verenigde Staten) Oostenrijks-Engelse concertpianiste

Lili Kraus begon op 6-jarige leeftijd piano te spelen. Twee jaar later kwam zij terecht op het conservatorium van Boedapest, waar zij les kreeg van componisten als Zoltan Kodaly en Bela Bartok.
Op 17-jarige leeftijd kreeg zij aan het conservatorium van Wenen les van pianist Artur Schnabel. In de jaren dertig was zij een bekende persoonlijkheid op de Europese concertpodia, waar zij geregeld samen optrad met de violist Szymon Goldberg. Voor de Tweede Wereldoorlog vertrok zij met haar man naar Engeland, waar zij afstand deed van haar Oostenrijkse staatsburgerschap.
Aan het begin van een wereldtoernee in 1942, werd Lili Kraus in Nederlands Indië door de Japanners gearresteerd en voor de duur van de oorlog gevangen gehouden. In de eerste 18 maanden na de oorlog gaf zij 120 concerten om brood op de plank te krijgen voor haar gezin. In 1966 vertrok zij naar de Verenigde Staten, waar zij furore maakte door in negen concerten alle 25 pianoconcerten van Mozart uit te voeren. Haar laatste concert gaf zij op 12 juni 1982.

LINTHORST HOMAN, JOHANNES (17-2-1903 Assen, Nederland - 6-11-1986 Rome, Italië) Nederlands politicus.

Johannes Linthorst Homan werd geboren als telg uit een gerenommeerd regentengeslacht: zijn familie was sedert 1700 betrokken bij het provinciaal bestuur van Drenthe. Zelf maakte hij. na een rechtenstudie in Leiden en Dijon, een bliksemcarrière. In 1929 werd hij benoemd tot burgemeester van Vledder en vijf jaar later was hij, op 34-jarige leeftijd, commissaris van de koningin in Groningen.
Na de Duitse inval in Nederland richtte Linthorst Homan in 1940, samen met prof. dr. J.E. de Quay en de Rotterdamse politiecommissaris mr. L. Einthoven, de Nederlandse Unie op, een organisatie die streefde naar „nationale samenwerking op den allerbreedsten grondslag" met de Duitse bezetters. Velen van de 400 duizend Nederlanders die zich bij de Unie aansloten, hoopten dat deze een vorm van zelfstandigheid voor Nederland zou kunnen bereiken en zagen de beweging als een bolwerk tegen de NSB. De Unie genoot lang een behoorlijke bewegingsvrijheid, maar werd in 1941 toch verboden omdat zij had geweigerd de Duitsers te steunen in de oorlog tegen de Sowjet-Unie.
Linthorst Homan was bereid verder te gaan in de tegemoetkomingen aan de bezetter dan De Quay en Einthoven. Dr. L. de Jong schetst Linthorst Homan in Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog als een man die vond dat er met de Duitsers best kon worden onderhandeld. Volgens De Jong ging hij ook door met die onderhandelingen, toen zijn medestanders vonden dat de grens al lang was bereikt.
Linthorst Homan bleef in de eerste oorlogsjaren de prioriteit leggen bij het vechten tegen het vooroorlogse Nederlandse bestel en de nog altijd aanwezige restanten daarvan. In zijn in 1974 verschenen autobiografie Wat zijt ghij voor een vent? schreef hij dat het voornaamste twistpunt rond de Unie was of in bezettingstijd vaderlandse vernieuwingsgedachten moesten worden gepropageerd of dat de opstelling „eerst de Duitsers eruit" voorrang moest hebben. Hijzelf koos voor het eerste, een beslissing waar hij in 1974 nog altijd achter stond. Dat hij en de Unie daardoor weinig weerbaar waren, kwam voort uit „naïviteit".
Dr. Linthorst Homan, die na de opheffing van de Nederlandse Unie in december 1941 in de gijzelaarskampen in Haaren en St. Michielsgestel gevangen zat, probeerde na de bevrijding tot heroprichting en voortzetting van de Unie te komen. Toen hem dat niet gelukte werd hij actief voor de Europese gedachte en in de Europese Beweging. Verder maakte hij deel uit van het Nederlands Olympisch comité. Van 1947 tot 1958 was hij president van de Rijksdienst voor het nationaal plan en van 1952 tot 1958 directeur voor Integratie bij het directoraat-generaal der buitenlandse economische betrekkingen. Hoofd van de gecombineerde Nederlandse vertegenwoordiging bij de EG en de Euratom in Brussel werd hij in 1958; in 1962 werd Homan gekozen tot lid van de Hoge autoriteit van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal. Hij bleef dat tot zijn pensionering in juli 1967.

Johannes Linthorst Homan (r.) gaf in juli 1940 samen met J.E. de Quay (l.) en L. Einthoven een persconferentie in Den Haag naar aanleiding van de oprichting van de Nederlandse Unie.

LIPMANN, FRITZ ALBERT (12-6-1899 Koningsbergen, Duitsland - 24-7-1986 Poughkeepsie, New York, Verenigde Staten) Duits-Amerikaans biochemicus.

Na zijn studies medicijnen en chemie ging Fritz Lipmann in 1927 naar het Kaiser-Wilhelm-Institut in Berlijn, waar hij onder meer lessen volgde bij Otto Meyerhof. In 1931 studeerde hij een jaar in de Verenigde Staten met een beurs van de Rockefeller Stichting. Vanaf 1932 was hij verbonden aan het Carlsberg Instituut voor Biologisch Onderzoek in Kopenhagen en in 1939 vertrok hij naar de Verenigde Staten, waar hij onder meer de leiding had over het biochemische onderzoekslaboratorium van het Massachusetts General Hospital.
In 1945 slaagde Lipmann er met zijn studenten in het co-enzym A te isoleren, een ontdekking waar hij in 1953 samen met Hans Krebs de Nobelprijs voor Geneeskunde voor ontving. Het co-enzym A ontleent zijn belangrijkheid voor een deel aan het feit, dat het een aantal belangrijke substanties als vetzuren, koolhydraten en stereoïden regelrecht naar de energiecentrales voert, welke door Krebs in de lichaamscellen waren aangetroffen.
Vanaf 1949 was Lipmann als hoogleraar verbonden aan de Harvard Universiteit en in 1957 aan het Rockefeller Instituut (vanaf 1965 Rockefeller Universiteit).
In 1971 verscheen zijn autobiografie: Wanderings of a biochemist.

LONDON, ARTUR (1-2-1915 Ostrava, Tsjechoslowakije - 8-11-1986 Parijs, Frankrijk) Tsjechisch schrijver en politicus.

Als veertienjarige trad Artur London toe tot de communistische partij in Tsjechoslowakije. Onder de nazi's raakte hij vele malen in de gevangenis en in 1934 vluchtte hij naar Moskou. Daarna vocht hij in de Spaanse burgeroorlog. In 1940 sloot hij zich aan bij de communisten in het Franse verzet, maar hij werd in 1942 opgepakt en naar het concentratiekamp Mauthausen gedeporteerd.
Na zijn terugkeer in Praag in 1949 werd London onderminister van buitenlandse zaken. Twee jaar later werd hij echter gearresteerd en in 1952 in een van de laatste stalinistische showprocessen in Tsjechoslowakije, het proces-Slansky, tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld. In 1956 werd Londen gerehabiliteerd en in 1963 vestigde hij zich in Frankrijk. Artur London kreeg bekendheid over de hele wereld door zijn boek De Bekentenis, dat in 1969 in Frankrijk werd gepubliceerd en waarin hij op grond van eigen ervaringen de stalinistische methodes beschreef om bekentenissen los te krijgen. Ook de op basis van het boek gemaakte film De Bekentenis, door regisseur Costa-Gavras, kreeg grote bekendheid. In 1970 werd London zijn Tsjechische staatburgerschap ontnomen vanwege zijn „antitsjechische" boek en zijn betrokkenheid bij de „anticommunistische" verfilming ervan.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20.
I.S.S.N. 0165-3660

KEESINGS HISTORISCH ARCHIEF

definitieve index op deel XL

januari / december 1986

Redactie: J. Goedvolk (hoofdredacteur), P. van Eck, T. Jonkman, E. Brouwers, W. K. Hoekzema; (voor België) A. Wouters.

Adres redactie: Hogehilweg 13, 1101CA Amsterdam, telefoon (020) 5641111.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Amsterdam.

Administratie Nederland: Keesing Uitgeversmaatschappij **B.V.,** Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, telefoon (020) 5641111.

Administratie België: N.V. Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B2100 Deurne-Antwerpen, telefoon 0311243890 (10 lijnen), postrekening 000.0012775-68, bankrekening 408-0004545-51.

Vriendelijk verzoeken wij u adreswijziging 4 weken tevoren op te geven, met vermelding van uw abonnee-nummer.

belangrijk

Deze index vervangt alle in 1986 verschenen indexen, welke derhalve vernietigd kunnen worden.
Men zij erop bedacht, dat een aantal gebeurtenissen, die in 1986 plaatshadden, niet meer konden worden verwerkt. Zie daarvoor deel XLI.

het gebruik van de index

Keesings Historisch Archief (KHA) legt wekelijks het belangrijkste vast van hetgeen er in de wereld geschiedt. De onmisbare sleutel tot het verzamelde berichtenmateriaal is de index. Deze bestaat uit een periodiek verschijnend, cumulatief – **alfabetisch-systematisch** gedeelte (I), een jaarkalender (II), een lijst met veel voorkomende afkortingen (III) en een naamregister (IV).
Aan het begin van ieder kalenderjaar worden de indexen van het voorafgaande jaar samengevat in een permanente index.
Enkele aanwijzingen betreffende deze alfabetisch-systematische index zijn vermeld aan de ommezijde.

de alfabetisch-systematische index

Met ingang van de index over 1963 zijn ook de op resp. Europa en Amerika betrekking hebbende regionale kwesties en organisaties ondergebracht in de speciale afdelingen: Europa (Oost), Europa (West) en Amerika (Noord- en Latijns-). In de oudere jaargangen zoeke men hiervoor onder de afdeling Internationaal.

AFDELINGEN – De gepubliceerde berichten zijn in dit gedeelte van de index in een groot aantal **AFDELINGEN** gerangschikt. Deze afdelingen omvatten – in alfabetische volgorde – de **LANDEN** en verder de volgende begrippen **AFBEELDINGEN (Foto's en Tekeningen, Grafieken, Landkaarten), AFRIKA, AMERIKA, AZIE, BIOGRAFIEEN, EUROPA (Oost- en West-), GEESTELIJK LEVEN, INTERNATIONAAL, KUNST, MIDDEN-OOSTEN, NECROLOGIEEN, SCANDINAVIE, SPORT, TEKSTEN. WETENSCHAP EN TECHNIEK.**

RUBRIEKEN – De in bovengenoemde afdelingen geïndiceerde berichten zijn voorts dikwijls gerangschikt in enige **RUBRIEKEN,** t.w. **ALGEMEEN – ECONOMIE – FINANCIEN EN SOCIALE ZAKEN – OVERZEESE GEBIEDEN – POLITIEK (Binnenlandse) – POLITIEK (Buitenlandse).** In de afdeling **INTERNATIONAAL** zijn verder ondergebracht de berichten over internationale vraagstukken, conferenties, organisaties e.d. Deze afdeling omvat de volgende rubrieken:
ALGEMEEN, CONFERENTIES, ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN, ONTWAPENING EN WAPENBEHEERSING, ORGANISATIES EN VERDRAGEN.

WIJZE VAN INDICEREN – De in KHA opgenomen berichten zijn – zeer kort omschreven – ondergebracht in de desbetreffende, bovengenoemde afdeling(en) en rubriek(en). Bij ieder geïndiceerd bericht is vermeld: a) paginacijfer en b) kolom (b.v. 16011 = pagina 160, 1ste kolom).

BIJZONDERHEDEN – Duitsland is gesplitst in twee afdelingen, t.w. **DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)** en **DUITSE DEMOCRATISCHE REPUBLIEK.** Berichten inzake de kwestie-Berlijn zullen i.h.a. worden aangetroffen onder berichten over de betrekkingen tussen de twee Duitse staten.

BELANGRIJKE TEKSTEN – Van de vele sinds 1945 in KHA opgenomen teksten van belangrijke documenten, verdragen enz. zijn hieronder enige van de meest geraadpleegde vermeld (met aanduiding van paginacijfer en jaar).

Handvest der Verenigde Naties 6335 (1945)

Verdrag van Brussel 7524 (1948)

Universele Verklaring der Rechten van de Mens 7931 (1948)

Noordatlantisch Verdrag (NAVO) 8027, 8038 A (1949)

Statuut van de Raad van Europa 8207 (1949)

RTC-overeenkomsten Indonesië 8403 (1949)

Plan-Schuman 8826 (1950)

Verdrag van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal 9291/2, 9373 (1951)

Beginselverklaring der Socialistische Internationale 9515 (1951)

Vredesverdrag met Japan 9631 (1951)

Vredesverdrag met W.-Duitsland 10029 (1952)

Akkoorden van Genève i.z. Indo-China 11381 (1954)

Europees Verdrag i.z. de Rechten van de Mens 11425 (1954)

Parijse Akkoorden 11559 (1954)

Statuut Koninkrijk der Nederlanden 11662 (1954)

Verdrag van Warschau 11906 (1955)

Oostenrijks Staatsverdrag 11931 (1955)

Belgisch schoolpact 14451 (1958)

Europees Sociaal Handvest 677 (1961)

Statuut Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling 30 (1961)

Kernstopverdrag tussen de Verenigde Staten, Engeland en de Sowjet-Unie 480 (1963)

Verdrag tegen de verspreiding van kernwapens 402 (1968)

Communautair Akkoord België 130 e.v. (1970)

Viermogendhedenakkoord i.z. Berlijn 58213 e.v. (1971)

Basisverdrag D.D.R.–Bondsrep. Duitsland 74012 e.v. (1972)

Verklaring i.z. vestiging nieuwe internationale economische orde 29212 e.v. (1974)

VN-Handvest van de economische rechten en plichten van staten 40413 e.v. (1975)

Gemeenschapspact België 37413 e.v. (1977).

Vredesverdrag Egypte–Israël 19313 e.v. + annexen 84613 e.v. (1979)

Besluiten Ronde Tafel Conferentie Nederland–Nederlandse Antillen (1983) 28313 e.v. (1984)

OUDE JAARGANGEN – Om het opzoeken in oude jaargangen te vergemakkelijken is hieronder aangegeven welke pagina's in de eerste veertien delen (1931 tlm 1960) voorkomen. Verder is vermeld welke jaargangen nog leverbaar zijn.

Deel	I	(1931-'34)	pag.	1– 1412	uitverkocht
Deel	II	(1934-'37)	pag.	1413– 2842	idem
Deel	III	(1937-'40)	pag.	2843– 4278	idem
Deel	IV	(1940-'43)	pag.	4279– 5582	idem
Deel	V	(1943-'46)	pag.	5583– 6788	idem
Deel	VI	(1946-'48)	pag.	6789– 7886	idem
Deel	VII	(1949-'50)	pag.	7887– 9156	idem
Deel	VIII	(1951-'52)	pag.	9157–10406	idem
Deel	IX	(1953-'54)	pag.	10407–11670	idem
Deel	X	(1955-'56)	pag.	11671–12918	idem
Deel	XI	(1957)	pag.	12919–13750	idem
Deel	XII	(1958)	pag.	13751–14566	idem
Deel	XIII	(1959)	pag.	14567–15389	idem
Deel	XIV	(1960)	pag.	15399–16230	idem

De delen XV t/m XXXIX (1961 t/m 1985) zijn alle afzonderlijk gepagineerd (steeds vanaf pag. 1). Zij zijn vanaf 1977 leverbaar.

I de alfabetisch-systematische index

AFBEELDINGEN

Aalders, S., winnaar Koninklijke Subsidie voor de Vrije Schilderkurist 1986. met koningin Beatrix en overige prijswinnaars 834
Aardenne, G. v.. minister van economische zaken Nederland, met P. Winsemius, L. C. Brinkman en G. Braks tijdens debat over kernenergie in Tweede Kamer (7-5-'86) 344
Aarvik. E.. voorzitter Noors comité voor de Vredesnobelprijs, met familie Wiesel 833
Xbbas. A.. leider pro-Arafat-groep, met Y. Arafat tijdens PLF-bijeenkomst in Tunesië 240
Abdallah, G. I.. vermoedelijk leider FARL (Libanon: 626 (portr.)
Abe. S.. minister van buitenlandse zaken Japan. met E. Sjewardnadze 414; als voorzitter uitvoerend? raad Liberaal-Democratische Partij (Japan). met N. Takeshita en M. Ito 608
Achour, H., secretaris-gerieraai UGTT (Tunesië) 579 (portr. 1978)
Adams, T., vm. premier Barbados 264 (archieffoto)
Aden: evacuatie Britse burecrs vanuit brandend Aden 377
Aishwarya Rajyalaxmi Devi Shah, koningin van Nepal. met koning Birendra Bir Bikram Sha Deva 379
Akkermans. P.. minister van huisvesting Vlaamse regering, met overige regeringsieden 164
Alfrink, kardinaal B., winnaar Frankiin D. Roosevelt Freedom of Worship Award 1986, met bisschow H. Ernst 832
Ali, S R , vm president Z -Jemen, met A F Ismail en A N Mohammed tijdens viering 10de veriaardag onafhankeliikheid Z -Jemen (30-fl-'77) 374
Alibux, E., premier Suriname 650 (portr.); met R. Saraiva Guerreiro in Brasilia (4-8-'83) 667
Allende. mevr. H. B.. weduwe president Allende (Chili), met overige deelnemers topconferentie over schulden Latijns-Amerika (3-8-'85) 158
Almeida Santos, A. de, minister van staat voor parlementaire zaken Portugal, met M. Soares 21
Alvarez Martinez, G,, hoofd strijdkrachten Honduras 44 (portr.); 92 (portr.)
Amis, K., winnaar Bookerprijs 1986 835 (portr.)
Andersson, S., minister van buitenlandse zaken Zweden 810 (portr.)
Andreotti, G., minister van buitenlandse zaken Italië, met overige leden EG-delegatie, president P. Botha en minister R. Botha 447
Aquino, mevr. C., presidentskandidate Filippijnen, met L. Tanada, F. Lopez en S. Laurel tijdens proclamatiebijeenkomst 134: met C. Teehankee tijdens beëdiging tot president (25-2-'86) 161; met S. Laurel en J. P. Enrile tijdens persconferentie 163; tijdens ontmoeting met J. M. Sison en B. Buscayno 178
Arafat. Y., leider PLO, met A. Abbas tijdens PLF-bijeenkomst in Tunesie 240; met koning Hoessein tijdens overleg op 28-10-'85 553
Arias Sanchez. O., winnaar presidentsverkiezingen Costa Rica, met mevr. V. Garron en J. M. Dengo Obregon 113
Assad, H., president Syrie, met koning Hoessein in Damascus (30-12-'85) 554
Atanasow, G., nieuwe premier Bulgarije 441 (portr.)
Attas, H. A. B. al-. destijds premier Z.-Jemen, in New Delhi 378
Aubecq. C., minister van begroting en financiën Waalse Gewestreeering. met overige regeringsleden 164
Avril, P., lid Nationale Regeringsraad Haïti, met overige leden 314
Azcona del Hoyc. J. S.. presidentskandidaat voor Liberale Partij Honduras 48 (portr.)

Badinter, R., nieuwe voorzitter Constitutionele Raad (Frankrijk), met M. Crépeau 261; na zijn beediging door F. Mitterrand (4-3-'86) 262
Badr, Z.. nieuwe minister van binnenlandse zaken Egypte, tijdens bezoek aan gebied der piramiden (28-2-'86) 366
Bagaza, J.-B., president Boeroendi. met overige deelnemers 10de Frans-Afrikaanse topconferentie in Parijs 101; idem 11de Frans-Afrikaanse topconferentie in Boejoemboera 111
Bakken, mevr. A.-L.. minister van consumentenzaken en bestuur (Noorwegen), met overige leden nieuw kabinet 809
Bakoush, A H. vm. premier Libië. met A. Rushdi tijdens persconferentie te Cairo 37
Balaguer Ricardo, J., iiieuwe president Dominicaanse Republiek 543 (portr.)
Balladur, E., minister van staal voor economie. financien en privatisering (Frankrijk), tijdens persconferentie in Ootrnarsum 257
Bar-Lev. Ch.. minister van politie (Israël), met Sh. Peres en A. Sharon in Knesset (28-10-'85) 552
Barre, M. S.. president Somalia, met overige deelnemers aan 11de Frans-Afrikaanse topconferentie in Boejoemboera 111
Barre. R., vm. premier Frankrijk, met J. Chirac en V. Giscard d'Estaing tijdens liberale conventie in Parijs 187
Barros, H. de, vm. voorzitter constituerende vergadering Portugal. met mevr. N. Neto en H. Martinho 22
Barrow, E. W.. nieuwe premier Barbados, tijdens verkiezingscampagne in juni 1981 385
Barry, mevr. P., met echtgenoot R. Barry en O. Grinewski na afloop CVOE-conferentie 641
Barry, R., hoofd Amerikaanse delegatie CVOE, met echtgenote Priscilla en O. Grinewski na afloop CVOE-conferentie 641
Bartoszewski, W., winnaar Vredesprijs van de Duitse boekhandel 833 (portr.)
Baxter, A., Amerikaans filmactrice, met B. Davis en G. Merrill in film „All about Eve" 95
Beatrix, koningin der Nederlanden. met enkele deelnemers aan Europese Raad in Den Haag (26-6-'86) 449: met premier R. Lubbers en overige leden nieuw kabinet na beëdiging (14-7-'86) 481; met prins Claus, prinses Margriet en mr. P. v. Vollenhoven te Den Haag op Prinsjesdag 1986 628: met mevr. N. Smit-Kroes en ir. J. v. Dixhorn tijdens ingebruikstelling stormvloedkering in Oosterschelde op 4-10-'86 657, met winnaars Koninklijke Subsidies voor de Vrije Schilderkunst 1986 834
Beauvoir, S. de. Frans schrijfster 560 (portr.)
Beeri, D.. met andere vermeende leden „joodse ondergrondse", op weg naar districtshof in Jeruzalem 205
Bejski, M., opperrechter Israël, met Sh. Peres tijdens overhandiging rapport commissie van onderzoek bankcrisis 1983 (20-4-'86) 736
Bérégovoy, P.. minister van economische zaken Frankrijk, tijdens wersconferentie (12-9-'84) 200
Berlusconi, S.. Italiaanse mediamagnaat, met M. Platini tiidens owening vijfde Franse TV-net 249
Bernhard, prins der Nederlanden, met P. Delouvrier 13
Bertoloiie, S., plv. hoofdredacteur „La Nacion" (Chili) 598
Betancur, B., president Columbia, met overige deelnemers topconferentie over schulden Latijns-Amerika (21-6-'84) 157
Beuys, J.. Westduits beeldend kunstenaar 560 (portr.)
Bhichai Rattakul, leider Democratische Partij (Thailand). tijdens verkiezingscampagne in Bangkok 517
Bie, W. de, winnaar ere-Nipkowschiif, met K. van Kooten 13
Binaisa, G., oud-president Oeganda. met Y. Museveni (29-l-'86) 764
Binnig, G., Nobelprijswinnaar voor natuurkunde 1986. met overige Nobelwriiswinnaars 1986 voor wetenschappen en letterkunde 842
Birendra Bir Bikram Sha Deva, koning van Nepal, met koningin Aishwarya Rajyalaxmi Devi Shah 379
Birjoekowa, A.. secretaris Centraal Comité Sowjet-Unie 197 (portr.)
Biackburn. mevr. Rl.. lid PFP (Z.-Afrika). met E. Strydom 421
Block, J.. vm. minister van landbouw (VS). tijdens toespraak 440
Bloom, T. Zuidafrikaans zakenman. met overige zakenlieden tijdens ontmoeting rnet ANC in Mfuwe (13-9-'85) 444
Boerenveen, E., legerkapitein Suriname. met S. Heymans na rechtszitting in Miami (10-9-'86) 825
Boesak, A.. voorzitter Wereldverbond van Gereformeerde Kerken (WARC) 442 (portr.)
Boeynants. P. Vanden. oud-premier België, na zijn veroordeling op 25-6-'86 595
Bongo, O., president Gabon. met overige deelnemers 11de Frans-Afrikaanse topconferentie in Boejoemboera 111: idem 12de Frans-Afrikaanse topconferentie in Parijs 125
Borrie, G. W. .B.. burgemeester van Eindhoven. met Zhao Ziyang, mevr. N. Smit-Kroes en W. Dekker tijdens produktendemonstratie bij Philips te Eindhoven 317
Bosch. J.. marxistisch kandidaat Dominicaanse Bevrijdingspartij (Dominicaanse Republiek) 546 (portr.)
Bøsterud, mevr. H., minister van justitie (Noorwegen), met overige leden nieuw kabinet 809
Botha, P. W., president Z.-Afrika, tijdens toespraak op 30-9-'85 417; met minister R. Botha en EG-delegatie 447
Botha, R., minister van buitenlandse zaken Z.-Afrika. met F. Leutwiler en G. de Kock in Pretoria (10-1-'86; 445: met president P. Botha en EG-delegatie 447; met L. Nel en S. Vieira tijdens overleg in Maputo (14-3-'85) 707
Bouchardeau, H., partijleider Verenigde Socialistische Partij (Frankrijk), met overige vertegenwoordigers linkse meerderheid 184
Bourguiba, H.. president Tunesie, met M. Mzali 584
Bourguiba, mevr. W., echtgenote president Bourguiba (Tunesië), tijdens parlementsverkiezingen op 1-11-'81 582
Bouterse, D., legerleider Suriname, met A. S. Jalloud tijdens ondertekening samenwerkingsakkoord (5-3-'85) 751
Braks, G., minister van landbouw en visserij (Nederland), met P. Winsemius, L. C. Brinkman en G. v. Aardenne tijdens debat over kernenergie in Tweede Kamer (7-5-'86) 344: met koningin Beatrix, premier R. Lubbers en overige leden nieuw kabinet na beëdiging (14-7-'86) 481
Brinkman, L. C., minister van welzijn, volksgezondheid en cultuur (Nederland), met P. Winsemius, G. Braks en G. v. Aardenne tijdens debat over kernenergie in Tweede Kamer (7-5-'86) 344; met koningin Beatrix, premier R. Lubbers en overige leden nieuw kabinet na beediging (14-7-'86) 481
Broek, H. v.d.. minister van buitenlandse zaken Nederland, met K. de Vries in Tweede Kamer 247; met overige leden EG-delegatie, president P. Botha en minister R. F. Botha 447: met koningin Beatrix, premier R. Lubbers en overige leden nieuw kabinet na beëdiging (14-7-'86) 481
Brouwer, mevr. I.. TK-fractievoorzitter CPN (Nederland), met H. Hoekstra en E. Eshuis tijdens verkiezingsuitslag (21-5-'86) 364
Brundtland, mevr. G. H., premier Noorwegen, met overige leden nieuw kabinet 809
Brunswijk, R.. verzetsleider Suriname, met P. Somohardjo en J. Kamwerveen tiidens ontmoeting ergens in Nederland 830"
Bukman. P., nieuwe minister van ontwikkelingssamenwerking (Nederland), met koningin Beatrix, premier R. Lubbers en overige leden nieuw kabinet na beediging (14-7-'86) 481
Burger, J.. Nederlands politicus, met J. den Uyl, J. v. Tijn en C. v. Esterik tijdens presentatie biografie J. Burger in 1984 844
Burkina Faso: uitgebrande auto in Parakaro 686

AFBEELDINGEN

Burt. R.. ambassadeur VS in Bondsrepubliek Duitsland. met W. Kotsjemasow en J.C. Kornbluin na lunchbijeenkomst (29-5-'86) 489

Buscavno. R . leider Nieuwe Volksleeer (NPA) Filippijnen, tijdens ontmoeting met mevr. C. Aquino en J. M. Sison 178

Bustos Huerto, M.. voorzitter Coordinadora Nacional Sindical (Chili), met R. Seguel Molina bij terugkeer in Santiago 523

Byrd. R.. Democratisch Senator (VS!. met G. Mitchell na verkiezingsoverwinning (5-11-'86) 737

Caballero Alvarez. A R., nieuwe minister van transport en communicatic (Spanje). met Spaans konirigspaar. premier F. Gonzalez en zes collega-ministers (5-7-'85) 437

Callejas. R. L.. presidentskandidaat voor Nationalc Partij !Honduras!. tijdens verkiezingen op 24-11-'85 48

Calvet, J., vm. president Peugeot SA (Frankrijk) 198 (portr.)

Caputo, D., minister van buitenlandse zaken Argentinië, met overige deelnemers topconferentie over schulden Latijns-Amerika (21-6-'84) 157

Carrington, Lord, secretaris-generaal NAVO, met B. Rogers 119

Carvalho, O. S. de, vermoedelijke leider FP-25 (Portugal). met P. Goular 21

Castro, F., president Cuba. met overige deelnemers topconferentie over schulden Latijns-Amerika (3-8-'85) 158; met Le Doean 621

Cavaço e Silva, A., PSD-leider (Portugal). tijdens verkiezingen op 6-10-'85 23

Chambers, G., premier Trinidad & Tobago 302 (portr.)

Chaovalit Yongchaiyut, nieuwe opperbevelhebber leger Thailand 516 (portr.)

Charfedin, A. S., Libisch piloot, na ondervraging door journalisten in N'Djamena 98

Chen Hu-men, kolonel Taiwan, met Hu Yi-min en Wong Hsi-ling tijdens zitting krijgsraad te Taipeh (12-4-'85) 818

Chen Yun, voorzitter Commissie ter Inspectie van de Discipline (China), tijdens speciale partijconferentie (23-9-'85) 319

Chevenement, J.-P., leider linkervleugel Socialistische Partij (Frankrijk), met overige deelnemers congres Socialistische Partij in Toulouse 181

Cheysson, C., minister van buitenlandse zaken Frankrijk, met A. A. al-Triki tijdens ondertekening akkoord teruntrekking Franse en Libische troepen 97

Chiang Peng-chien, nieuwe voorzitter DPP (Taiwan), met Fei Hsi-ping (10-11-'86) 820

Chili: begrafenis M. Guerrero en J. Manuel Parara te Santiago 600; weduwen vermoorde communisten tijdens demonstratie te Santiago (2-8-'85) 602

Chin A Sen, H., lid Raad voor de Bevrijding van Suriname, met drie andere leden tijdens persbijeenkomst in Amsterdam (6-7-'83) 669; met vijf andere leden tijdens vergadering op 4-4-'84 729; met opvolger G. Tjon A Kiet 745

Chin Joe. W., minister telecommunicatie en opbouw Suriname 650 (portr.)

China: Presidium tijdens tweede zitting zesde Nationale Volkscongres 143; spotprent op „Das Kapital" 254; vm. Rode Gardisten tijdens demonstratie in Peking 352

Chirac, J., burgemeester Parijs, met V. Giscard d'Estaing en R. Barre tijdens liberale conventie in Parijs 187; met F. Mitterrand 209; als premier van Frankrijk tijdens ontbijtgesprek met R. Lubbers te Den Haag (27-6-'86) 452

Cinéas, A., lid Nationale Regeringsraad Haiti, met overige leden 314

Claude, S.. leider Christen-Democratische Partij Haïti 345 (portr.)

Claus, prins der Nederlanden, met koningin Beatrix, prinses Margriet en mr. P. v. Vollenhoven te Den Haag op Prinsjesdag 1986 628

Claus, H., winnaar Prijs der Nederlandse letteren 1986 836 (portr.)

Clausen, A. W.. vm. president Wereldbank. met opvolger B. J. Conable 678

Ciimaco, C., burgemeester van Zaniboariga City (Filippijnen) 174 (portr.)

Coetzrr. J . commissaris van politie Z -Afrika. tijdens persconferentie (20-7-85) 422

Cohen. S.. Nobelprijswinnaar geneeskunde 1986, met overige Nobelprijswinnaars 1986 voor wetenschappen en letterkunde 842

Compton, J. G. M., premier St. Lucia 281 (portr.)

Conable, D. J.. nieuwe president Wereldoank, met voorganger A. W. Clausen 678

Coudari, M..vm. Frans gijzelaar, met C. Sontag tijdens persconferentie na hun vrijlating (11-11-'86) 774

Craxi, B.. premier Italiè, met overige deelnemers 12de economische wereidtop in Tokio 321

Crépeau. M.. nieuwe minister van justitie Frankrijk. met R Badinter 261: tijdens beëdiging leden Constitutionele Raad (4-3-'86) 262

Croes, G. F., Arubaans onafhankelijkheidsleider 844 (portr.)

Crowe, W., voorzitter chefs van staven VS. met gezamenlijke chefs van staven 438

Csehak, mevr. J., nieuwe vice-premier Hongarije. met overige aanwezigen tijdens haar beediging (6-12-'84) 522

Custodio, L.. generaal Filippijnen, met overige aangeklaagden in proces Aquino 168

Czinege, L., nieuwe vice-premier Hongarije, met overige aanwezigen tijdens zijn beëdiging (6-12-'84) 522

Dafaallah, E. G., premier Soedan, met H. Mubarak in Cairo (12-10-'85) 331

Dalem, A., minister van huisvesting Waalse Gewestregering. met overige regeringsleden 164

Dassault, M., Frans luchtvaartpionier 571 (portr.)

Davis, B., Amerikaans filmactrice. met A. Baxter en G. Merrill in film „All about Eve" 95: als winnares bijzondere César 1986 838 (portr.)

Decléty. A.. minister van econoniie Waalse Gewestregering. met overige regeringsleden 164

Deetman. W. J., minister van onderwijs en wetenschappen (Nederland). met koningin Beatrix, premier R. Lubbers en overige leden nieuw kabinet na beediging (14-7-'86) 481

Defferre. G., minister van binnenlandse zaken Frankrijk. met P. Mauroy en L. Jospin tijdens congres Socialistische Partij in Bourg-en-Bresse 180

Dekker. W., president raad van bestuur Philips (Nederland), met Zhao Ziyang. mevr. N. Smit-Kroes en G. W. B. Borrie tijdens produktendemonstratie bij Philips te Eindhoven 317

Delors, J., voorzitter Europese Commissie, met F. Mitterrand en L. Fabius tijdens opening eerste Eureka-ministersconferentie in Parijs 54; met overige deelnemers 12de economisch wereldtop in Tokio 321

Delouvrier, P., winnaar Erasmusprijs 1985. met prins Bernhard 13

Dengo Obregon, J. M., vice-president Costa Rica, met O. Arias Sanchez en mevr. V. Garron 113

Deprez, P., minister van externe betrekkingen Vlaamse regering, met overige regeringsleden 164

Dewael. P., minister van cultuur Vlaamse regering, met overige regeringsleden 164

Dhlakama, A., opperbevelhebber RNM (Mozambique) 710 (portr.)

Diouf, A.. president Senegal, met overige deelnemers 12de Frans-Afrikaanse topconferentie in Parijs 125

Dis, A. v.. winnaar Nipkowschijf 1986, met I. de Wijs 840

Dixhorn. ir. J. v., voorzitter directieraad ministerie van verkeer en waterstaat, met koningin Beatrix en mevr. N. Smit-Kroes tijdens ingebruikstelling stormvloedkering in Oosterschelde op 4-10-'86 657

Dobbelsteen, J v d , winnaar Koninklijke Subsidie voor de Vrije Schilderkunst 1986, met koningin Beatrix en overige prijswinnaars 834

Doe. S . president Liberia, tijdens beëdigings ceremonie op 6 i-'86 236

Domburg, B.. winnaar Koninklijke Subsidie voor de Vrije Schilderkunst 1986, met koningin Beatrix en overige prijswinnaars 834

Drees, W., oud-premier Nederland, uitgebeeld door Sybilla Krosch 597

Dubinli-I. J.. nieuwe Sowjet-ambassadeur in Washington 725 (portr.)

Ducarme, D., minister van leefmilieu Waalse Gewestregering, met overige regeringsleden 164

Duisenberg. W. F., president De Nederlandsche Bank, tijdens persconferentie (28-4-'86) 390

Duitsland. Bondsrepubliek: dode palingen uit vergiftigde Rijn bij Iffezheim 753

Dunias. R.. minister van buitenlandse zaken Frankrijk 248 (portr.)

Dunne. G., Brits filmacteur, met overige prijswinnaars filmfestival van Cannes 1986 en juryvoorzitter S. Pollack 839

Duvalier, J.-C.. president Haiti, met echtgenote M. Duvalier 49 (portr.); idem voor hun vertrek uit Haiti 312

Duvalier. mevr. M., met echtgenoot J.-C. Duvalier 49 (portr.); idem voor hun vertrek uit Haiti 312

Duvekot, M.. winnaar Koninklijke Subsidie voor de Vrije Schilderkunst 1986, met koningin Beatrix en overige prijswinnaars 834

Dijk, C. P. van, nieuwe minister van binnenlandse zaken (Nederland), met koningin Beatrix, premier R. Lubbers en overige leden nieuw kabinet na beediging (14-7-'86) 481

Edward. hertog van Windsor (Engeland), met mrs. W. Simpson 592

Eekelen, W. F. van, nieuwe minister van defensie (Nederland). met koningin Beatrix, premier R. Lubbers en overige leden nieuw kabinet na beediging (14-7-'86) 481

Egli, A., bondspresident Zwitserland, met mevr. N. Smit-Kroes en W. Wallmann tijdens overleg bij Zürich over vergiftiging Rijn 756

Egypte: cruise-schip „Achille Lauro" in haven te Port Said 239; Moslem-fundamentalisten in gebed tijdens demonstratie te Cairo (14-6-'85) 268; uitgebrande auto's voor hotel „Holiday Inn Pyramides" (26-2-'86) 365

Einthoven, L., Nederlands politicus, met J. E. de Quay en J. Linthorst Homan tijdens persconferentie in Den Haag (juli 1940) 848

Engel, H. P., secretaris Stichting van de Arbeid (Nederland), met overige deelnemers tripartiete overleg tijdens persconferentie (2-5-'86) 403

Enrile, J. P.. minister van defensie Filippijnen, met F. V. Ramos tijdens persconferentie 162; met mevr. C. Aquino en S. Laurel tijdens persconferentie 163

Ernst. H., bisschop van Breda, met kardinaal R. Alfrink tijdens overhandiging Franklin D. Roosevelt Freedom of Worship Award 1986 832

Ershad. H. M., president Bangladesh, met echtgenote tijdens parlementsverkiezingen (7-5-'86) 337: met Zia ul-Haq tijdens uitdeling hulpgoederen aan overlevenden vloedgolf (5-6-'86) 368

Eshuis, mevr. E.. TK-lid CPN (Nederland), met H. Hoekstra en mevr. I. Brouwer, tijdens verkiezingsuitslag (21-5-'86) 364

Esterik, C. v , schrijver, met J. Burger, J. den Uyl en J. v. Tijn tijdens presentatie biografie J Burger in 1984 844

Europa (West): opening eerste Eureka-ministersconferentie in Parijs (17-7-'85) 54: deelnemers Europese Raad in Luxemburg (2/3-12-'85) 56: leden nieuwe Europese Commissie 59

Eyadema, G., president Togo, met overige deelnemers 10de Frans-Afrikaanse topconferentie in Parijs 101

Eijkelenburg, S. van, voorzitter NCW (Neder-

land). rnet overige deelnemers tripartiete overleg tijdens persconferentie (2-5-'86) 403

Fabius, L., premier Frankrijk, met F. Mitterrand en J. Delors tijdens opening eerste Eureka-ministersconferentie in Parijs 54: met overige deelnemers congres Socialistische Partij in Toulouse 181; tijdens beëdiging leden Constitutionele Raad (4-3-'86) 262; met P. Quiles en H. Tazieff bij aankomst op Mururoa 505
Fabre. R.. nieuw lid Constitutionele Raad (Frankrijk), tijdens zijn beediging door F. Mitterrand (4-3-'86) 262
Fadl. T. E. A., vice-voorzitter militaire overgangsraad (Soedan), met A. K. Swareddahab tijdens beediging TMC-leden 290
Fahrenkopfjr., F ,voorzitter Republikeinse Nationale Comité (VS), met mevr. J Kirkpatrick tijdens persconferentie (3-4-'85) 428
Fait. A., eerste vice-president Costa Rica 114 (portr.)
Fei Hsi-ping, lid DPP (Taiwan), met Chiang Peng-chien (10-11-'85) 820
Fernandez Ordonez, F.. nieuwe minister van buitenlandse zaken Spanje. met Spaans koningspaar. preniier F. Gonzalez en zes collega-ministers (5-7- 86) 437
Filippijnen: bedreiging Namfrel-vrijwilligers door aanhangers Marcos 129: monument Marcos bij Baguio 130
Fiterman, C., minister van transport Frankrijk. met P. Juquin en G. Marchais tijdens slotzitting partijcongres Communistische Partij 184
Fox. J., winnaar Emmy Award 1986, met B. White 839
Frankrijk: Franse militairen tijdens vertrek naar Tsjaad 99; Franse militaire colonne in Tsjaad 107; rue de Rennes te Parijs na bomaanslag op 17-9-'86 625
Freitas do Amaral, D., presidentskandidaat van CDS (Portugal) 146
Fresno Larrain, J. F., aartsbisschop van Santiago (Chili). met president A. Pinochet Ugarte (18-9-'83) 526; idem (18-9-'85) 604
Freij. E., burgemeester van Bethlehem. met Sh. Peres tijdens kerstreceptie in Bethlehem (24-12-'84) 499
Fröhlich-Sandner. mevr. G., minister van gezinszaken (Oostenrijk) 459 (portr.)
Fukuda, T., oud-premier Japan. met Y. Nakasone. Z. Suzuki en T. Miki (31-10-'84) 369

Gabriel, C., stafchef luchtmacht VS, met overige chefs van staven en hun voorzitter 438
Galveas, E., minister van financiën Brazilie, met overige deelnemers topconferentie over schulden Latijns-Amerika (21-6-'84) 157
Gan Ziyu, vice-voorzitter Staatsplanningscommissie (China). met Wu Xueqian. H.-D. Genscher en overige aanwezigen tijdens ondertekening verdrag over financiële samenwerking tussen China en Bondsrep. Duitsland 316
Garcia Perez. A., nieuwe president Peru 301 (portr.)
Garcia Rodriguez. R.. nieuw regeringshoofd Chili. met president A. Pinochet Ugarte (12-2-'85) 599
Garron. mevr. V., vice-president Costa Rica, met 0 . Arias Sanchez en J. M. Dengo Obregon 113
GATT: openingsvergadering in Punta del Este (Uruguay) 677
Geens, G., voorzitter Vlaamse regering, met overige regeringsleden 164
Geldenhuys, J.. nieuwe chef strijdkrachten Z.-Afrika, met voorganger C. Viljoen 424
Genet, J., Frans schrijver 572 (portr.)
Genscher, H.-D,, minister van buitenlandse zaken Eondsrep. Duitsland. met Wu Xueqian en overige aanwezigen tijdens ondertekening verdrag over financiële samenwerking tussen China en Bondsrep. Duitsland 316
Gerhardsen. mevr. T. S., minister van sociale zaken (Noorwegen). met overige leden nieuw kabinet 809
Giscard d'Estaing, V., vm. president Frankrijk. met J. Chirac eri R. Barre tiidens liberale conventie in Parijs 187
Giudicelli, C., winnaar Prix Renaudot 1986, met M. Host 837
Glubb Pasja. J.. Brits commandant Arabisch Legioen 572 (portr.)
Gol, E., lid Israelische delegatie in Helsinki. met Y. Horam 561
Gonzalez. F., preniier Spanje, tijdens verkiezingen op 22-6-'86 433; met Spaans koningspaar en zeven ministers (5-7-'85) 437
Gonzalez, J. L., voorzitter Burgerassemblee (Chili), bij zijn arrestatic op 10 7-'80 613
Goodman. B.. Amerikaans jazz-klarinettist 573 (portr.)
Gorbatsjow. M.. partijleider Sowjet-Unie, tijdens slottoespraak 27ste congres CPSU 195: met E. Honecker 463; met overige deelnemers 11de partijcongres SED in O.-Berlijn 464: met R. Neapan in Reykjavik (11-10-'86) 689
Gosuico, H., zakenman Filippijnen, met overige beklaagden in proces Aquino 168
Goular, P., vermoedelijk leider FP-25 (Portugal). met O. S. de Carvalho 21
Gourge. G., lid Nationale Regeringsraad Ha!?!. met overige leden 314
Graanoogst, I.. stafchef en garnizoenscommandant Surinaamse leger 665 (portr.)
Grant, C., Engels-Amerikaans filmacteur 845 (portr.)
Gratz, L.. minister van buitenlandse zaken Oostenrijk 459 (portr.)
Grinewski, O., hoofd Sowjet-delegatie CVOE, met R. Barry en mevr. P. Barry ria afloop CVOE-conferentie 641
Grinspun, B.. minister van financien Argentinië, met overige deelnemers topconferentie over schulden Latijns-Amerika (21-6-'84) 157
Grøndal, mevr. K. K., minister van onderwijs en religie (Noorwegen), met overige Icden nieuw kabinet 809
Groot, P. de. oud-leider Communistische Partij Nederland 845
Guindi, A. A. el-. openbaar aanklager Egypte. tijdens aankondiging berechting Egyptenaren i.v.m. muiterij veiligheidstroepen 366
Guisson, B. L.. minister van buitenlandse zaken Burkina Faso, tijdens persconferentie in Parijs (2-l-'86) 687

Habre. H., president Tsjaad. met H. Mubarak tijdens bezoek aan Cairo 104: met C. Hernu en J. Lacaze na beraad in N'Djamena 110
Habyarimana. J.. president Rwanda. met overige deelnemers 10de Frans-Afrikaanse topconferentie in Parijs; idem 11de Frans-Afrikaansc topconferentie in Boejoemboera 111; idem 12de Frans-Afrikaanse topconferentie in Parijs 125
Haiti: demonstratie tegen bewind-Duvalier in Port-au-Prince (1-2-'86) 312
Hansen, G., vm. Frans gijzelaar, met P. Rochot tijdens persconferentie na hun vrijlating (20-6-'86) 774
Happart, J., burgemeester Voeren (België), tijdens parlementszitting (14-10-'86) 823
Harish, Y., nieuwe procureur-generaal Israël. met Y. Modai (2-6-'86) 703
Harn Leenanond, vice-voorzitter Democratische Partii (Thailand). tiidens verkiezingscampagne 515
Harriman, W. A., Amerikaans politicus 846 (portr)
Hasani, S president Joego-Slavië vanaf 16-5-'86 664 (portr.)
Hassan, J. A., premier Gibraltar, tijdens verkiezingen op 26-1-'84 26
Hassan II. koning Marokko. met overige deelnemers 12de Frans-Afrikaanse topconferentie in Parijs 125: met Sh. Peres in Ifrane 497; met koning Hoessein tijdens buitengewone Arabische topconferentie in Casablanca (7-8-'85) 500
Haydar. L. A., ambassadeur Svrie in Londen 723 (portr.)
Havel, V, winnaar Erasmusprijs 1986 831 (portr.)
Heidweiller, H.. nieuwe ambassadeur Suriname in Den Haag 731 (portr.)
Ilernandez Grisanti, A., olieminister Vexiezuela en voorzitter OPEC 148 (portr.)
Hernu C.. minister van defensie Frankrijk. met J. Lacaze en H. Habre na beraad in N'Djamena 110, niet opvolger P. Quiles 251
Herrenberg, H., vm. ambassadeur Suriname in Den Haag 731 (portr.); als minister van buitenlandse zdken Suriname, rnet P. Radhakishuri en J, Wijdenbosch (16-7-'86) 828
Hersant. R., Frans persmagnaat, tijdens werkbijeenkomst met medewerkers dagblad „Le Progrès" 261
Herschbach. D. R. Nobelprijswinnaar scheikunde 1986, met overige Nobelprijswinnaars voor wetenschappen en letterkunde 1986 842
Heymans, S.. Surinaams zakenman, Met E. Boerenveen na rechtszitting in Miami (10-9-'86) 825
Hindawi. N.. betrokkene (mislukte) aanslag op Israelische Boeing 747 721 (archieffoto)
Hoekstra. H., oud-voorzitter CPN (Nederland). met mevr. E. Eshuis en mevr. I, Brouwer tijdens verkiezingsuitslag (21-5-'86) 364
Hoessein. koning van Jordanie. met koning Hassan II tijdens buitengewone Arabische topconferentie in Casablanra (7-8-'85) 500: met Y. Arafat tijdens o\-erleg op 28-10-'85 553; met H. Assad in Damascus (30-12-'85) 554
Hofstede. H.. nieuwe voorzitter CNV (Nederland), met voorganger H. v.d. Meulen (27-9-'86) 788
Honecker. E., partijleider DDR, met M. Gorbatsjow 463: met overige deelnemers aan 11de partijcongres SED in O.-Berlijn 464; met H. Kohl tijdens begrafenis 0 . Palme in Stockholm (15-3-'86) 812
Hoost. R.. mede erker Raad voor de Bevrijding van Suriname, met K. P. Mahabier. G. Tjon A Kiet en overige betrokkenen vermoedelijke invasiepoging in Suriname, tijdens persconferentie op Schiphol (27-3-'84) 728
Horam, Y.. lid Israelische delegatie in Helsinki. met E Gol 561
Horb. R , garnizoenscommandant Surinaarnse leger 648 (portr)
Horowitz. E . werkgeversvertegenwoordiger Israël, met overige aanwezigen tijdens ondertekening sociaal contract (nov. 1984) 767
Hoskins. B.. Brits filmacteur, met overige prijswinnaars filmfestival van Cannes 1986 en juryvoorzitter S. Pollack 839
Host. M.. winnaar Prix Goncourt 1986, met C. Giudicelli 837
Houphouët-Boigny, F., president Ivoorkust, met overige deelnemers 12de Frans-Afrikaanse topconferentie in Parijs 125
Hoyte, D., president Guyana 233 (portr.)
Hu Yi-min. generaal Taiwan, met Wong Hsi-ling en Chen Hu-men tijdens zitting krijgsraad te Taipeh (12-4-'85) 818
Hulterström, S.. minister van verkeer (Zweden), met O. Palme en E. Lindkvist (14-10-'85) 811
Hurt, W.. filmacteur. met overige Oscarwinnaars 1986 840
Huston, A., filmactrice, met overige Oscarwinnaars 1986 840

Imbot. R.. nieuwe directeur DGSE (Frankrijk) 503 (portr.)
Imro Fong Poen. voorzitter financiële commissie Suriname 700 (portr.)
Irak: lijken Iraanse militairen in Hawizah-moerassen (23-3-'85) 804; Iraanse troepen na verovering Iraakse haven Al Faw (16-2-'86) 805
Iran: verwoeste huizen in Teheran na Iraakse luchtaanval (26-3-'85) 801; lijken Iraanse militairen in Hawizah-moerassen (23-3-'85) 804; Iraanse troepen na verovering Iraakse haven Al Faw (16-2-'86) 805
Ishihara, T., president Japanse Autofabrikantenassociatie 411 (portr.)
Ishimoto. S., directeur-generaal Milieu-agentschap (Japan) 399 (portr.)
Ismail, A. F., vm. secretaris-generaal NLF (Z.-Jemen), met S. R. Ali en A. N. Mohammed tijdens viering 10de verjaardag onafhankelijkheid Z.-Jemen (30-11-'77) 374
Israël: organisatieschenia Israelische veiligheid 704

Italie: Internationale Terminal van vliegveld Leonardo da Vinci (Rome) na bomaanslag op 27-12-'85 33
Ito, M . voorzitter onderzoeksraad politieke zaken Liberaal-Democratische Partij (Japan), met S. Abe cc N. Takeshita 608

Jackson, M.. met vier andere makers grammofoonplaat „We are the world" tijdens inontvangstneming Grammy Award 1986 838
Jacobsen. D., vm. Amerikaans gijzelaar. met T. Waite. L Jenco en B Weir 769
Jagan, C., leider PPP (Guyana) 234 (portr.)
Jalali. H. M., nieuwe minister van defensie Iran 797 (portr.)
Jalloud. A. S.. tweede man Libië, met D. Bouterse tijdens ondertekening samenwerkingsakkoord (5-3-'85) 751
Japan: wrakstukken JAL-Boeing op berg Osutaka 5: Asakusabashi-station in Tokio na brandstichting op 29-11-'83 412. groepsfoto kabinet-Nakasone III 608
Jarpa Reyes, 3. O., premier Chili. mei A. Pinochet Ugarte tijdens afkondiging staat van beleg (6-11-'84) 567
Jaruzelski, W., politiek leider Polen, met F. Mitterrand 260
Jeltsin, B., nieuwe eerste secretaris Centrale Comité van Moskou (SU) 76 (portr.)
Jenco, L.. vm. Amerikaans gijzelaar, met T. Waite, D. Jacobsen en B. Weir 769
Joego-Slavië: protesterende Serviërs uit Kosovo in Joegoslavische parlement 720
Joffé, R.. Brits filmregisseur, met overige prijswinnaars filmfestival van Cannes 1986 en juryvoorzitter S. Pollack 839
Jonathan, L., premier Lesotho, met Th. Nkobi 69
Jones, Q., met vier andere makers grammofoonplaat „We are the world", tijdens inontvangstneming Grammy Award 1986 838
Jospin, L.. leider Socialistische Partij Frankrijk, met G. Defferre en P. Mauroy tijdens partijcongres in Bourg-en-Bresse 180; met overige deelnemers partijcongres in Toulouse 181; met overige vertegenwoordigers linkse meerderheid tijdens persconferentie 184; met J.-M. le Pen tijdens televisiedebat (10-3-'85) 218
Juan Carlos, koning van Spanje, met koningin Sophia en Li Xiannian met echtgenote tijdens galadiner in Madrid 223: met koningin Sophia, premier F. Gonzalez en zeven ministers (5-7-'85) 437
Junejo, M.K., wremier Pakistan. met Zhao Ziyang in Peking 18
Juquin, P., vm. lid Politiek Bureau Franse Communistische Partij, met G. Marchais en C. Fiterman tijdens slotzitting partijcongres 184

Kadar, J., partijleider Hongarije. met overige aanwezigen tijdens beediging vijf nieuwe kabinetsleden (6-12-'84) 522; met G. Romanow en K. Roesakow tijdens 13de congres HSAP 532: met kardinaal L. Lekai 536 (archieffoto)
Kadhafi, M , politiek leider Libië, met A Papandreou en F Mitterrand tijdens bijeenkomst op Kreta 109; met (vermoorde) geadopteerde dochter op prentbriefkaart 619
Kampelman, M., onderhandelaar voor VS bij wapenbeheersingsoverleg in Genève, met V. Karpow 9
Kamperveen, J., bestuurslid SDR-Pendawa Lima (Suriname). met P. Somohardjo en R. Brunswiik tijdens ontmoeting ergens in Nederland 830
Kandil, A. H., olieminister Egypte, met sjeik Yamani 225
Kang Ning-hsiang, DPP-kandidaat, na verkiezingen vnor Weteevende Yuan (Taiwan) 817
Karpow V., onderhandelaar voor SU bij wapenbeheersingsoverleg in Geneve, met M Kampelman 9
Kekkonen, U. K., oud-president Finland 847 (portr.)
Kelchtermans, Th., minister van onderwijs Vlaamse regering, met overige regeringsleden 164
Kelley. P., stafchef mariniers VS, met overige chefs van staven en hun voorzitter 438
Kennedy, J. P.. Democratisch Afgevaardigde (VS) 738 (portr.)
Kerekou. M., president Benin, met overige deelnemers 12de Frans-Afrikaanse topconferentie in Parijs 125
Kessar, Y.. secretaris-generaal Histadrut (Israël), met overige aanwezigen tijdens ondertekening sociaal contract (nov. 1984) 767
Kessler. H., nieuwe minister van defensie DDR 463 (portr.)
Khomeini. Avatollah. leider Iran. met S. A. Khomeini tijdens presidentsverkiezingen (16-8-'85) 796
Khomeini, S. A,. zoon Avatollah Khomeini. met zijn vader tijdens presidentsverkiezingen (16-8-'85) 796
Kirkpatrick, mevr. J., vm. VS-ambassadeur bij VN, met F. Fahrenkopfjr. tijdens persconferentie (3-4-'86) 426
Kleef, D. v.. winnaar Koninklijke Subsidie voor de Vrije Schilderkunst 1986, met koningin Beatrix en overige prijswinnaars 834
Klompé, mevr. M. A. M., Nederlands politica, tijdens aankomst bij Westerkerk te Amsterdam (23-4-'70) 847
Knap, H., Nederlands schrijver en journalist 574 (portr.)
Kock, G. de, gouverneur Zuidafrikaanse centrale bank, met F. Leutwiler en R. Botha in Pretoria (10-1-'86) 445
Kodde, G., winnaar Koninklijke Subsidie voor de Vrije Schilderkunst 1986, met koningin Beatrix en overige prijswinnaars 834
Kohinor, B., lid Raad voor de Bevrijding van Suriname, met vijf andere leden tijdens vergadering op 4-4-'84 729
Kohl, H., bondskanselier Bondsrep. Duitsland, met L. A. Monge Alvarez 139; met Wu Xueqian, H.-D. Genscher en overige aanwezigen tijdens ondertekening verdrag over financiele samenwerking tussen China en Bondsrep. Duitsland 316: met overige deelnemers 12de economische wereldtop in Tokio 321: met koningin Beatrix en enkele deelnemers aan Europese Raad in Den Haag (26-6-'86) 449; met E. Honecker tijdens begrafenis 0 . Palme in Stockholm (15-3-'86) 812
Kok, W., nieuwe voorzitter TK-fractie PvdA (Nederland),met voorganger J. den Uyl 586; met R. Lubbers tijdens algemene politieke en financiële beschouwingen in Tweede Kamer 775
Koning, H.. staatssecretaris van financien (Nederland), met C. J. Oort en H. Ruding tijdens aanbieding eindrapport commissie-Oort (27-5-'86)807
Koning, J. de, minister van sociale zaken en werkgelegenheid (Nederland), met overige deelnemers tripartiete overleg tijdens persconferentie (2-5-'86) 403; met koningin Beatrix, premier R. Lubbers en overige leden nieuw kabinet na beëdiging (14-7-'86) 431; als informateur met E. Nijpels en B. de Vries 482
Koning, mevr. De, met R. Lubbers en echtgenote na verkiezingen op 21-5-'86 353
Koornaar, A., minister van arbeid (Suriname) 828 (portr.)
Kooten, K. van. winnaar ere-Nipkowschiif, met W. de Bie 13
Kornblum, J. C., hoofd Amerikaanse missie in W.-Berlijn, met R. Burt en W. Kotsjemasow na lunchbijeenkomst (29-5-'86)489
Korte. R. W. de. minister van binnenlandse zaken Nederland, met gezin 212; als nieuwe vice-premier en minister van economische zaken (Nederland) met koningin Beatrix, premier R. Lubbers en overige leden nieuw kabinet na beediging (14-7-'86)481; als nieuwe partijleider VVD met E. Nijpels en J. J. C. Voorhoeve tijdens persconferentie (27-6-86) 484
Korthals Altes, F.. minister van justitie (Nederland), met mevr. E. K. Wessel-Tuinstra 299; met koningin Beatrix, premier R. Lubbers en overige leden nieuw kabinet na beëdiging (14-7-36) 481
Kotsjemasow, W., ambassadeur SU in DDR, met R. Burt en J. C. Kornblum na lunchbijeenkomst (29-5-'86)489
Kountche, S., president Niger, met overige deelnemers 12de Frans-Afrikaanse topconferentie in Parijs 125
Krenz, E., toekomstige partijleider DDR. met overige deelnemers aan 11de partijcongres SED in O.-Berlijn 464
Kriangsak Chamanand. leider Nationale Democratische Partij (Thailand). daags voor zijn arrestatie op 16-9-'86 514
Krishnamurti, J., Indiaas filosoof en leraar 574 (portr.)
Krol. G.. laureaat Constantijn Huygensprijs 1986 835

Lacaze, J., stafchef Frankrijk. met C. Hernu en H. Habre na beraad in N'Djamena 110; met opvolger J. Saulnier 464
Lachmon, J., leider Hindoestaanse VHP (Suriname) 791 (portr.)
Lacina, F.. minister van verkeer (Oostenrijk) 459 (portr.)
Lacoste. P.. vm. directeur-generaal DGSE (Frankrijk) 469 (portr.)
Lanc, E., vm. minister van buitenlandse zaken (Oostenrijk) 458 (portr.)
Laurel. S., oppositieleider Filippijnen, met L. Tanada, mevr. C. Aquino en F. Lopez tijdens proclamatiebijeenkomst 134; als nieuwe vice-president met mevr. C. Aquino en J. P. Enrile tijdens persconferentie 163: als kandidaat voor presidentsverkiezingen 171
Laurier, F.. voorzitter MHP (Nederland), met overige deelnemers tripartiete overleg tijdens persconferentie (2-5-'86) 403
Lazar, G., premier Hongarije, met overige aanwezigen tijdens beëdiging vijf nieuwe kabinetsleden (6-12-'84) 522
Le Doean, vm. secretaris-generaal Communistische Partij Vietnam, met F. Castro 621
Le Pen, J.-P., leider Front National (Frankrijk), met L. Jospin tijdens televisiedebat (10-3-'85) 218
Lede, C. J. A. van, voorzitter VNO (Nederland), met overige deelnemers tripartiete overleg tijdens persconferentie (2-5-'86) 403
Ledesma, F., minister van justitie (Spanje), met Spaans koningspaar, premier F. Gonzalez en zes collega-ministers (5-7-'85) 437
Leeflang, F., voorzitter adviesgroep regering Suriname 699 (portr.)
Leigh Guzman, vm. juntalid (Chili) 639 (portr.)
Lekai, L.. destijds primaat rooms-katholieke kerk Hongarije, met J. Kadar 536 (archieffoto 1985)
Lekhanya, J., leider nieuwe militaire raad Lesotho 65 (portr.)
Lenssens, J., minister van volksgezondheid Vlaamse regering, met overige regeringsleden 164
Leutwiler, F., Zwitsers bemiddelaar, met G. de Kock en R. Botha in Pretoria (10-1-'86) 445
Levi-Montalcini, mevr. R., Nobelprijswinnares 1986 voor geneeskunde. met overige Nobelprijswinnaars 1986 voor wetenschappen en letterkunde 842
Levinger, M., oprichter en leider Goesh Emoniem, op weg naar politiebureau in Jeruzalem 204
Li Xiannian, president China, met echtgenote en Spaans koningspaar tijdens galadinet in Madrid 223; met R. Reagan in Witte Huis 288
Li Xiannian, mevr., met Li Xiannian en Spaans koningspaar tijdens galadiner in Madrid 223
Libië: verwoeste woonhuizen in Tripoli (15-4-'86) 617; Libische spotprent op topconferentie in Tokio (4/6-5-'86) 653
Liénard, A., minister van ruimtelijke ordening Waalse Gewestregering, met overige regeringsleden 164
Lindkvist, B., minister op departement van gezondheid en sociale zaken (Zweden), met 0 . Palme en S. Hulterstrom (14-10-'85) 811
Linthorst Homan, J., Nederlands politicus, met J. E. de Quay en L. Einthoven tijdens persconferentie in Den Haag (juli 1940) 848
Lopez, F., vm. vice-president Filippijnen, met L. Tanada, mevr. C. Aquino en S. Laurel tijdens proclamatiebijeenkomst 134
Lopez Arellano. O., vm. president Honduras 44 (portr.)
Lopez Reyes, W., nieuwe opperbevelhebber strijdkrachten Honduras 46 (portr.)

Losonczi, P., president Hongarije. met overige aanwezigen tijdens beediging vijf nieuwe kabinctsleden (6-12-'84) 522
Lubbers. R.. premier Nederland, met overige deelnemers 12de economische wereldtop in Tokio 321; met echtgenote en mevr. De Koning na verkiezingen op 21-5-'86 353: ala lijstaanvoercler CDA met H. v. Mierlo, E. Nijpels en J. den Uyl iri NOS-studio (20-5-'86) 363: met overige deelnemers tripartiete overleg tijdens persconferentie (2-5-'86) 403. niet koriingin Beatrix en enkele declnemers aan Europese Raad in Den Haag (26-6-'86) 449: met J. Chirac tijdens ontbijtgesprek in Den Haag (27-6-'86) 452: met koningin Beatrix en leden nieuw kabinet ria beediging (14-7-'86) 481: tijdens afleggen regeringsverklaring in Tweede Kamer 544: met W Kok tijdens algemene politieke en financiëlc beschouwingen in Tweede Kamer 775
Lubbers. mevr. R., met R. Lubbers en mevr. De Koning na verkiezingen op 21-5-'86 333
Lugar, R.. leider Amerikaanse waarnemingsdelegatie in Filippijnen 131 (portr.)
Lusaka, P., nieuwe voorzitter Algemene Vergadering Verenigde Naties 69 (portr.)
Lutfi. A., a.s. premier Egypte, met H. Mubarak 269

Machel, S. M.. president Mozambique (sept. 1986) 705 (portr.); met G. Shultz in Washington (18-9-'85) 709
Madariaga Gutierrez, mevr. M, vm. minister van onderwijs Chili 539
Mafart, A.. verdachte in proces inzake „Rainbow Warrior" 506 (portr.)
Mahabier, K P , betrokkene bij couppoging Surendre Rambocus. mei K. Hoost, G. Tjon A Kiet en overige betrokkenen vermoedelijke invasiepoging in Suriname, tijdens persconferentie op Schiphol (27-3-'84) 728
Mahdi. S. el-, nieuwe premier Soedan 334 iportr.)
Mailuta Azar. mevr. A. E., met echtgenoot J. Majluta Azar 546
Majluta Azar. J.. presidentskandidaat Dominicaanse Republiek. met echtgenote Ana Elisa 546
Majo Cruzate, J., nieuwe minister van industrie en energie (Spanje). met Spaans koningspaar, premier F. Gonzalez en zes collega-ministers (5-7-'85) 437
Malschaerdt. F.. acteur jeugdtheatergezelschap Sirkel. met A. Teeuw 12
Mandela, mevr. W.. dochter van ANC-leider N. Mandela 422 (portr.)
Marchais, G., partijleider Franse Communistische Partij, met P. Juquin en C. Fiterman tijdens slotzitting partijcongres 184; met overige vertegenwoordigers linkse meerderheid tijdens persconferentie 184
Marcos, F.. (vm.) president Filippijnen, met echtgenote I.Marcos 163
Marcos, mevr. I., met echtgenoot F. Marcos 163
Margriet. prinses der Nederlanden, met koningin Beatrix, prins Claus en mr. P. v. Vollenhoven te Den Haag op Prinsjesdag 1986 628
Marothy, L.. nieuwe vice-premier Hongarije. met overige aanwezigen tijdens zijn beediging (6-12-'84) 522
Marte. F., lid Raad voor de Bevrijding van Suriname. met drie andere leden tijdens persbijeenkomst in Amsterdam (6-7-'83) 669
Martinez, A.. algemeen secretaris CNT (Chili), met R. Seguel Molina en E. Valencia bij hun vrijlating op 27-11-'85 606
Martinho, H., leider PRD (Portugal). met mevr. M. Neto en H. de Barros 22
Mauroy. P.. vm. premier Frankrijk. met G. Defferre en L. Jospin tijdens congres Socialistische Partij in Bourg-en-Brcsse 180: met overige deelnemers congres Socialistische Partij in Toulouse 181
Maynard, W., minister van leger en politie Suriname 782
McFarlane. R., vm. adviseur voor nationale veiligheid (VS). met opvolger J. Poindexter en president R. Reagan tijdens persconferentie (4-12-'85) 439: idern 785
McGill Buchanan. J.. Nobelprijswinnaar 1986 voor economie, met overige Nobelprijswinnaars 1986 voor wetenschappen en letterkunde 842
McTaggart, U., voorzitter Greenpeace International 466 (portr.)
Medve. L.. nieuwe minister van volksgezondheid Hongarije, met overige aanwezigen tijdens zijn beediging (6-12-'84) 522
Meese, E., minister van justitie VS 427 (portr.)
Meissner-Blau, mevr. F.. een der verliezers Oostenrijks~ presidentsverkiezingen 401 (portr.)
Mermaz, L.. voorzitter Assemblee Nationale (Frankrijk), tijdens beëdiging leden Nationale Raad (4-3-'86) 262
Merrill, G.. Amerikaans filmacteur, met A Baxter en B. Davis in film „All about Eve" 95
Meulen, H. v d.. vm. voorzitter CNV (Nederland), mrt opvolger ff Hofstede (27-9-'86) 788
Michel. J., minister van binnenlandse zaken. openbaar ambt en decentralisatie (België) 824 (portr.)
Mierlo, H. A F. M. O. van, lijstaanvoerder D'66 !Nederland,. me? E Nijpels, J den Uyl en R Lubbers in NOS-studio (20-5-'86) 363
Miki. T., oud-prernier Japan, rnet Y. Nakasone. Z. Suzuki en T. Fukuda (31-10-'84) 369
Mikulic, B.. premier Joego-Slavië 747 (portr.)
Miiler III, J. C.. nieuwe directeur Bureau voor Management en Begroting (VS) 438 (portr.)
Mimbatas. A. A.. rnoslem-guerrillaleider Filippijnen. tijdens persconferentie 176
Mirghani, M. O el-. leider Democratische Unionistische Partij (Soedan), tijdens parlementsverkiezingen (12-4-86) 289
Mitchell. G., Democratisch Senator (VS). met R. Byrd na verkiezingsoverwinning (5-11-'86) 737
Mitterrand. F., president Frankrijk, met J. Delors en L. Fabius tijdens opening eerste Eureka-ministersconferentie in Parijs 54: met overige deelnemers 10de Frans-Afrikaanse topconferentie in Parijs 101: met A. Papandreou en M. Kadhafi tijdens bijeenkomst op Kreta 109; met overige deelnemers 11de Frans-Afrikaanse topconferentie in Boejoemboera 111: idem 12de Frans-Afrikaanse topconferentie in Parijs 125: met J. Chirac 209: met W. Jaruzelski 260; tijdens beediging leden Constitutionele Raad (4-3-'86) 262: met overige deelnemers 12de economische wereldtop in Tokio 321: met koningin Beatrix en enkele deelnemers aan Europese Raad in Den Haag (26-6-'86) 449
Moboetoe, president Zaïre, met overige deelnemers 11de Frans-Afrikaanse topconferentie in Boejoemboera 111; idem 12de Frans-Afrikaanse topconferentie in Parijs 125
Modai. Y.. minister van justitie Israël 675 iportr.);met Y. Harish (2-6-'86) 703; met overige aanwezigen tijdens ondertekening sociaal contract (nov. 1984) 767
Mohamed, M. bin, premier Maleisië, tijdens verkiezingen (3-8-'86) 529
Mohammed. A. N., vm. premier Z.-Jemen, met S. R. Ali en A. F. Ismail tijdens viering 10de verjaardag onafhankelijkheid Z.-Jemen (30-11-'77) 374
Moi, D. A.. president Keiiia. met overige aanwezigen tijdens vredesbesprekingen in Nairobi (26-8-'85) 761
Momoh, J., nieuwe president Sierra Leone 94 (portr.)
Monge Alvarez. L. A., president Costa Rica 115 (portr.); met H. Kohl 139
Montazeri. H.A.. toekomstig opvolger Ayatollah Khomeini (Iran) 798 (portr.)
Mswati III. nieuwe koning Swaziland, na zijn kroning op 25-4-'86 655
Mubarak, H., president Egypte. met H. Habre tijdens diens bezoek aan Cairo 104: met A. Lutfi 269: met E. G. Dafaallah in Cairo (12-10-'85) 331
Mulroney. B premier Canada, met overige deelnemers 12de economische wereldtop in Tokio 321
Mundia. N.. wremier Zambia (1981–1985) 656 (portr.)
Murray, K.. Zuidafrikaans zakenman. met overige zakenlieden tijdens ontmoeting met ANC in Mfuwe (13-9-'85) 444
Museveni. Y , leider guerrillabeweging NRA (Oeganda)760 (portr.); rnei overige aanwezigen tijdens vredesbesprekingen in Nairobi (26-8-'85) 761: als nieuwe president Oeganda rnet G. Binaisa (29-1 '86) 764
Musoke, S.. rechter Oeganda, met T. Okello tijdens diens beëdiging als staatshoofd (29-7-'85) 758
Musokotwane, K., premier Zambia sinds 24-4-'85 656 (portr.)
Mussavi, H.. leider delegatie Islamitische Amal, met S al-Tofaili tijdens interview 771
Mustapha bin Datuk Harun, leider USNO (Maleisië) 273 (portr.)
Mwangalc, E., minister van buitenlandse zaken Keiiia, met overige aanwezigen tijdens vre dcsbesprekingen in Nairobi (26-8-'85) 761
Mxenge, mevr. N. V . advocate en weduwe vari G. Mxenge 421 iportr)
Mzali. M., vm. preniier Tunesië, met H. Bourguiba 584

Nagasue, E., nieuwe vice-voorzitter DSP (Japan). met S. Tsukamoto 409
Nakasone. Y.. premier Japan. met overige deelnemers 12de economische top in Tokio 321: met Z. Suzuki, T. Fukuda en T Miki (31-10-'84) 369: aan vooravond verkiezingen op 6-7-'86 607: rnet leden kabinet-Nakasone III 608
Nallet, H., nieuwe minister van landbouw (Frankrijk), met M. Rocard na overdracht landbouwportefcuille 219
Namphy. H.. lid Nationale Regeringsraad Haiti. met overige leden 314; 349 (portr.)
Nasrullah, M. S., lid Raad voor de Bevrijding van Suriname. met vijf andere leden tijdens vergadering op 4-4-'84 729
Nederland. pagina's uit dagboek van Anne Frank 404; begrafenis W. C. Gluck te Amsterdam 573: plaatsing laatste schuif in stormvloedkering in Costerschelde op 26-6-'86 660: deel kunstwerken stormvloedkering in Oosterschelde 662
Nel. L.. onderminister van buitenlandse zaken Z.-Afrika, met R. F. Botha en S. Vieira tudens overleg in Maputo (14-3-'85) 707
Nepal: verkiezingen in Katmandoe 379: politiepatrouille in Katmandoe 380
Neto. mevr. M.. echtgenote van president A. dos Santos Ramalho Eanes (Portugal), met H. de Barros en H. Martinho 22
Nieuw-Zeeland: „Rainbow Warrior" na aanslag in haven van Auckland 465
Nkobi Th.. penningmeester ANC (Lesotho). met L. Jonathan 69
North, O., Amerikaans luitenant-kolonel 787 (portr.)
Nijpels, E., TK-fractievoorzitter VVD (Nederland), met J. den Uyl tijdens uitslag gemeenteraadsverkiezingen Nederland 216: als lijstaanvoerder VVD (Nederland) met H. v. Mierlo. J. den Uyl en R. Lubbers in NOS-studio (20-5-'86) 363: als nieuwe minister van volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer met koningin Beatrix, premier R. Lubbers en overige leden nieuw kabinet na beediging (14-7-'85) 481: als TK-fractievoorzitter VVD met J. de Koning en B. de Vries 482; met R. W. de Korte en J. J. C. Voorhoeve tijdens persconferentie (27-6-'86) 484

Oakley, R.. directeur bureau voor contra-terrorisme State Department (VS), tijdens persconferentie in Den Haag (15-4-'86) 652
Okamoto, K.. deelnemer aanslag op vliegveld Lod (Israël), met functionarissen Internationale Rode Kruis 207
Okello. T., staatshoofd Oeganda, met S. Musoke tijdens beëdiging (29-7-'85) 758
Olah, I., nieuwe minister van defensie Hongarije, met overige aanwezigen tijdens zijn beediging (6-12-'84) 522
Olivas, P., generaal-majoor Filippijnen. met overige aangeklaagden in proces Aquino 168
O'Mara, D., Amerikaans priester. na uitwijzing door Chili 598
Oort, C.J.. voorzitter commissie tot vereenvoudiging van de loon- en inkomstenbelasting, met H. Ruding en H. Koning tijdens aanbieding eindrapport (27-5-'86) 807

Oostenrijk. pro-Waldheim-affiches in Wenen 395
Øyangen, mevr. G.. minister van landbouw (Noorwegen),met overige leden nieuw kabinet 809
Ozawa, I., nieuwe minister van binnenlandse zaken Japan 400 (portr.)
Page, G., filmactrice. met overige Oscarwinnaars 1986 840
Palme, mevr. L., met echtgenoot 0 . Palme 811
Palme O., premier Zweden. met S. Hulterstrom en B. Lindkvist (14-10-'85) 811; met echtgenote Lisbeth 811
Papandreou, A.. premier Griekenland. met M. Kadhafi en F. Mitterrand tiidens bijeenkomst op Kreta 109
Paraye, J.-P., nieuwe president Peugeot SA (Frankrijk) 198 (portr.)
Paye. J.-C., secretaris-generaal OESO 135 (portr.)
Pede, J.. minister van binnenlandse zaken Vlaamse regering. met overige regeringsleden 164
Pereira, A.M., president Kaapverdie 672 (portr.)
Peres, Sh.. premier Israël, met koning Hassan II in Ifrane 497: met E. Freij tijdens kerstreceptie in Bethlehem (24-12-'84) 499: met Ch. Bar-Lev en A. Sharon in Knesset (28-10-'85) 552; als leider Arbeiderspartij (Israël), met Y. Shamir tijdens ondertekening coalitieakkoord (13-9-'84) 673: als premier Israël, met M. Bejski tijdens overhandiging rapport commissie van onderzoek bankcrisis 1983 (20-4-'86) 736: met overige aanwezigen tijdens ondertekening sociaal contract (nov. 1984) 767: met Y. Shamir in Knesset 799
Pierre, A., vm. hoofd politieke politie Haïti, op weg naar Braziliaans politiebureau 346
Pinochet Ugarte. A.. president Chili, met kardinaal J. F. Fresno Larrain (18-9-'83) 526; met S. O. Jarpa Reyes tijdens afkondiging staat van beleg (6-11-'84) 567; met R. Garcia Rodriguez (12-2-'85) 599; met kardinaal J.F. Fresno Larrain (18-9-'85) 604; tijdens parade op 9-9-'86 609; tijdens inspectie wapens linkse guerrillastrijders (11-8-'86) 638
Pinto da Costa, M.. president Sáo Tomé en Principe 672 (portr.)
Platini, M.. Frans voetballer, met S. Berlusconi tijdens opening vijfde Franse televisienet 249
Plessis, B. du, minister van financien Z.-Afrika, met C. Stals tijdens persconferentie (1-9-'85) 445
Poher, A., voorzitter Senaat (Frankrijk). tijdens beëdiging leden Constitutioriele Raad (4-3-'86) 262
Pöhl. K.-O., president Westduitse Federale Bank, met P. Volcker tijdens jaarvergadering IMF en Wereldbank in Washington 716
Poindexter. J., nieuwe adviseur voor nationale veiligheid (VS). met voorganger R. McFarlane en president R. Reagan tijdens persconferentie (4-12-'85) 439; idem 785
Polanyi, J.C.. Nobelprijswinnaar 1986 voor scheikunde, met overige Nobelprijswinnaars 1086 voor wetenschappen en letterkunde 842
Poli, J., brigade-generaal Franse troepen in Tsjaad 100 (portr.)
Pollack, S., als voorzitter jury festival van Cannes 1986, met prijswinnaars 839; als Oscarwinnaar 1986 met overige winnaars 840
Pons, F., nieuwe minister van territoriaal bestuur (Spanje), met Spaans koningspaar. premier F. Gonzalez en zes collega-ministers (5-7-'85) 437
Pont, H.. voorzitter FNV (Nederland), met overige deelnemers tripartiete overleg tijdens persconferentie (2-5-'86) 403
Poos. J.. minister van buitenlandse zaken Luxemburg, met overige leden EG-delegatie, president P. Botha en minister R. Botha 447
Prem Tinsulanond, premier Thailand, tijdens verkiezingen op 27-7-'86 513
Preminger, O., Amerikaans filmregisseur 590 (portr.)
Prieur, D., verdachte in proces inzake „Rain bow Warrior" 506 (portr.)
Qian Qichen, onderminister van buitenlandse zaken China. met I. S. Sjtsjerbakow in Peking 320
Quay. J.E. de, Nederlands politicus. met J. Linthorst Homan en L Einthoven tijdens persconferentie in Den Haag (juli 1940) 848
Quiles. P., minister van defensie Frankrijk, met C. Hernu 251; met L. Fabius en H. Tazieff bij aankomst op Mururoa 505

Raad. R.. Frans-Libanees cardioloog, na zijn aankomst in Beiroet (10-3-'86) 773
Radhakishun, P., premier Suriname, met J. Wijdenbosch en H. Herrenberg (16-7-'86) 828
Raniaphosa, C., secretaris-generaal Nationale Unie van Mijnwerkers (NUM; Z.-Afrika) 443 (portr.)
Ramirez Mercado, S., vice-president Nicaragua. met overige deelnemers topconferentie over schulden Latijns-Anierika (3-8-'85) 158
Ramos, F. V.. waarnemend stafchef strijdkrachten Filippijnen, met J.P. Enrile tijdens persconferentie 162
Reagan, R.. president Verenigde Staten, met Zhang Aiping en C. Weinbcrger tijdens ontmoeting in Witte Huis 192; met Li Xiannian in Witte Huis 288; met overige deelnemers 12de economische wereldtop in Tokio 321; met R. McFarlane en J. Poindexter tijdens persconferentie (4-12-'85) 439; met M. Gorbatsjow in Reykjavik (11-10-'86) 689; met R. McFarlane en J. Poindexter tijdens persconferentie op 4-12-'85 785
Regala, W., lid Nationale Regeringsraad Haiti, met overige leden 314
Relly, G., Zuidafrikaans zakenman, met overige zakenlieden tijdens ontmoeting met ANC in Mfuwe (13-9-'85) 444
Remeliik, H.. vm. president Micronesie 416 (portr.)
Renovica, M.. nieuwe voorzitter Liga van Communisten (Joego-Slavië) 747 (portr.)
Ritchie. L., met vier andere makers grammofoonplaat „We are the world", tijdens inontvangstneming Grammy Award 1986 838
Robles, R., kolonel Filippijnen. met overige leden RAM tijdens persconferentie 172
Rocard, M., kandidaat presidentsverkiezingen Frankrijk in 1988. met overige deelnemers congres Socialistische Partij in Toulouse 181: met H. Nallet na overdracht landbouwportefeuille 219
Rochot, P.. vm. Frans gijzelaar, met G. Hansen tijdens persconferentie na hun vrijlating (20-6-'86) 774
Roesakow. K.. secretaris Centraal Comité CPSU (SU), met J. Kadar en G. Romanow tijdens 13de congres HSAP 532
Rogers, B.. opperbevelhebber NAVO-strijdkrachten in Europa, niet Lord Carrington 119
Roher, H., Nobelprijswinnaar 1986 voor natuurkunde. met overige Nobelprijswinnaars 1986 voor wetenschappen en letterkunde 849
Romanow. G., secretaris Centraal Comité CPSU (SU), met J. Kadar en K. Roesakow tijdens 13de congres HSAP 532
Romulo, C., vm. minister van buitenlandse zaken Filippijnen 96
Rønbeck, mevr. S.. minister van milieu (Noorwegen), met overige leden nieuw kabinet 809
Rooij, M., oud-hoofdredacteur ..Nieuwe Rotterdamse Courant" (Nederland) 591 (portr.)
Ruding. H., minister van financien (Nederland), met koningin Beatrix, premier R. Lubbers en overige leden nieuw kabinet na beëdiging (14-7-'86) 481: met begrotingskoffertje op Prinsjesdag 1986 630; niet H. Koning en C.J. Oort tijdens aanbieding rapport commissie-Oort (27-5-'86) 807
Ruimtevaart: ontploffing ruimteveer Challenger (28-1-'86) 81; tekening mogelijke oorzaak explosie 82: bemanning ruimteveer Challenger 82; scenario's bij eventueel mislukken lancering 83
Rushdi, A., niinister van binnenlandse zaken Egypte, met A. H. Bakoush tijdens persconferentie te Cairo 37
Ruska, E., Nobelprijswinnaar 1986 voor natuurkunde, met overige Nobelprijswinnaars 1986 voor wetenschappen en letterkunde 842
Saenz de Cosculluela. J., nieuwe minister van openbare werken (Spanje). met Spaans koningspaar, premier F. Gonzalez en zes collega-ministers (5-7-'85) 437
Salonga, J., leider liberale fractie Filippijnen 132 (portr.)
Sankara, Th., president Burkina Faso. tijdens viering tweede verjaardag „revolutie" (4-8-'85) 688
Sankatsing, G., minister van onderwijs en wetenschap Suriname 682 (portr.)
Sansaricq, B., tegenstander Duvalier (Haïti), tijdens zijn voorgeleiding in Miami (17-1-'82) 51
Santos, M. dos. secretaris permanente commissie Volksvergadering (Mozambique) 711 (portr.)
Saraiva Guerreiro, R , minister van buitenlandse zaken Brazilie, met overige deelnemers topconferentie over schulden Latijns Amerika (21-6-'84) 157: met E. Alibux in Brasilia (4-8-'83) 667
Sariman, J., vm. minister van landbouw, veeteelt en visserij Suriname 682 (portr.)
Sasaki, R.. vm. voorzitter DSP (Japan) 409 (portr.)
Saulnier, J., nieuwe stafchef strijdkrachten Frankrijk 248 (portr.); met voorganger J. Lacaze 468
Schluter, P., premier Denemarken. met koningin Beatrix en enkele deelnemers Europese Raad in Den Haag (26-6-'86) 449
Schwartzenberg, R.-G,, leider Beweging van Links-Radicalen (Frankrijk), niet overige vertegenwoordigers linkse meerderheid tijdens persconferentie 184
Scrinzi, O., een der verliezers Oostenrijkse presidentsverkiezingen 401 (portr.)
Seguel Molina, R., vakbondsleider CNT (Chili), met M. Bustos Huerto tijdens diens terugkeer in Santiago 523; met A. Martinez en E. Valencia bij hun vrijlating op 27-11-'85 606
Sekou Touré, A., president Guinee, met overige deelnemers 10de Frans-Afrikaanse topconferentie in Parijs 101
Sewradsing, R., lid Raad voor de Bevrijding van Suriname. met drie andere leden tijdens bijeenkomst in Amsterdam (6-7-'83) 669; met vijf andere leden tijdens vergadering op 4-4-'84 729
Sfar, R., nieuwe premier Tunesië 584 (archieffoto)
Shamir, Y., leider Likoed (Israël), met Sh. Peres tijdens ondertekening coalitieakkoord (13-9-'84) 673: met Sh. Peres in Knesset 799
Sharon, A., niinister van handel en industrie (Israël), met Sh. Peres en Ch. Bar-Lev in Knesset (28-10-85) 552
Shenouda III, koptisch patriarch (Egypte), tijdens kerstviering in Cairo (6/7-1-'85) 265
Shinwell, E., Engels politicus 591 (portr.)
Shultz, G., minister van buitenlandse zaken VS, tijdens NAVO-conferentie in Brussel 692; met S. M. Machel in Washington (18-9-'85) 709
Sikaffy, F. D., Hondurees zakenman, tijdens zijn arrestatie door FBI 47
Simpson, mrs. W., hertogin van Windsor (Engeland), met hertog Edward 592
Sin, aartsbisschop Manila (Filippijnen), tijdens bezoek aan stembureau Makati 173
Siniora, H., hoofdredacteur Palestijns dagblad „Al Fajr" 500 (portr.)
Sinowatz, F., vm. bondskanselier Oostenrijk, met opvolger F. Vranitzky 402
Sison, J. M., oprichter Filippijnse Communistische Partij, tijdens ontmoeting met mevr. C. Aquino en B. Buscayno 178
Sital, B., vm. minister van cultuur. jeugd, sport en volksmobilisatie Suriname 669 (portr.)
Sjewardnadze, E., minister van buitenlandse zaken SU, met S. Abe 414
Sjtsjerbakow, I. S.. Sowjet-ambassadeur in China, met Qian Qichen in Peking 320
Smit-Kroes. mevr. N., minister van verkeer en waterstaat (Nederland), met Zhao Ziyang, W. Dekker en G. W. B Borrie tijdens pro-

duktendemonstratie bij Philips te Eindhoven 317; met koningin Beatrix. premier R Lubbers en overige leden nieuw kabinet na beëdiging (14-7-'86) 481: met koningin Beatrix en ir. J. v. Dixhorn tijdens ingebruikstelling stormvloedkering in Oosterschelde op 4-10-'86 657: met A. Egli en W. Wallmann tijdens overleg bij Zurich over vergiftiging Rijn 756
Soares, M.. premier Portugal. met A, de Almeida Santos 21; tijdens verkiezingen op 6-10-'85 23; na presidentsverkiezingen 145
Soemita. W.. leider Javaanse KTPI (Suriname) 792 (archieffoto)
Solchaga, C., nieuwe minister van economische zaken en financien (Spanje). met Spaans koningspaar. premier F. Gonzalez en zes collega-ministers (5-7-'85) 437
Somohardjo, P., leider SDR-Pendawa Lima (Suriname), met R. Brunswijk en J. Kamperveen tijdens ontmoeting ergens in Nederland 830
Sontag, C . vm. Frans gijzelaar, met M. Coudari tijdens persconferentie na hun vrijlating (11-11-'86) 774
Sophia, koningin van Spanje. met koning Juan Carlos en Li Xiannian en echtgenote tijdens galadiner in Madrid 223: niet koning Juan Carlos, premier F. Gonzalez en zeven ministers 437
Sowjet-Unie: overzicht 27ste congres CPSU 193: televisiebeeld van beschadigde kerncentrale in Tsjernobyl 305; doorsnede Russische grafietreactor RBMK-1000 308
Soyinka, W.. winnaar Nobelprijs voor letterkunde 1986 836 (portr.); met Nobelprijswinnaars 1986 voor wetenschappen 842
Spanje: parlement tijdens debat over buitenlands beleid regering-Gonzalez 436
Spiegel, S.. Amerikaans filmproducent 96 (portr.)
Spitaels. G., voorzitter P S (België) 643 (portr.)
Sprinkel. B., nieuwe voorzitter Raad van Economische Adviseurs (VS) 427 (portr.)
Ssemogerere, P., minister van binnenlandse zaken Oeganda, met overige aanwezigen tijdens vredesbesprekingen in Nairobi (26-8-'85) 761
Stals. C.. directeur-generaal ministerie van financien Z.-Afrika, met B. du Plessis tijdens persconferentie (1-9-'85) 445
Steyaert, mevr. R., minister van gezin en welzijnszorg Vlaamse regering. met overige regeringsleden 164
Steyrer, K., een der verliezers Oostenrijkse presidentsverkiezingen 401 (portr.)
Stockman. D.. vm. directeur Bureau voor Management en Begroting (VS) 437 (portr.)
Stoltenberg, G., minister van financien Bondsrep. Duitsland, met Wu Xueqian, H.-D. Genscher en overige aanwezigen tijdens ondertekening verdrag over financiele samenwerking tussen China en Bondsrep. Duitsland 316
Stoph, W., premier DDR, met overige deelnemers 11de partijcongres SED in O.-Berlijn 464
Strydom. E., Zuidafrikaans luitenant-kolonel. met mevr. M. Blackburn 421
Suazo Cordova, R.. president Honduras 45 (portr.)
Sukowa. B., Westduits filmactrice, met overige prijswinnaars filmfestival van Cannes 1986 en juryvoorzrttcr S. Pollack 839
Suzuki, Z., oud-premier Japan, met Y. Nakasone, T. Fukuda en T. Miki (31-10-'84) 369
Swareddahab. A. R., voorzitter militaire overgangsraad (Soedan), met T. E. A. Fadl tijdens beëdiging TMC-leden 290; tijdens parlementsverkiezingen 330

Takeshita. N.. minister van financien (Japan). tijdens presentatie studiegroep (T-2-'85)399; als secretaris-generaal Liberaal-Democratische Partij (Japan), met S. Abe en M. Ito 608
Tambo, O., voorzitter ANC (Z.-Afrika). tijdens ontmoeting met Zuidafrikaanse zakenlieden in Mfuwe (13-9-'85) 444
Tariada. L..met mevr. C. Aquino, F. Lopez en S. Laurel tijdens proclamatiebijeenkomst Filippijnen 134
Tarkowski jr., zoon van Sowjet-filmregisseur A. Tarkowski, met overige prijswinnaars filmfestival van Cannes 1986 en juryvoorzitter S. Pollack 839
Tarrazona, H., kolonel Filippijnen, met overige leden RAM tijdens persconferentie 172
Tazieff, H., staatssecretaris voor het voorkomen van natuurlijke risico's cn voor nieuwe technologieën (Frankrijk). met L. Fabius en P. Quilès bij aankomst op Mururoa 505
Tcehankee, C., rechter Opperste Gerechtshof Filippijnen. met mevr. C. Aquino tijdens haar eedsaflegging als president (25-2-'86) 161
Teeuw, A., actrice jeugdtheatergezelschap Sirkel. met F. Malschaerdt i2
Thatcher. mevr. M.. premier Engeland. met overige deelnemers 12de economische wereldtop in Tokio 321
Théodore. R., leider Verenigde Partij van Haïtiaanse Communisten 348 (portr.)
Thoolen. H., leider Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (Nederland), met A. Wako tijdens werscoriferentie op Schiwhol (31-7-'84) 752
Tian Jiyun, vice-premier China, met Wu Xueqian, H.-D. Genscher en overige aanwezigen tijdens ondertekening verdrag over financiele samenwerking tussen China en Bondsrep Duitsland 316
Tjon A Kiet, G , lid Raad voor de Bevrijding van Suriname. met R Hoost. K P Mahabier en overige betrokkenen vermoedelijke invasiepoging in Suriname, tijdens persconferentie op Schiphol (27-3-'84) 728; met vijf andere leden Raad voor de Bevrijding van Suriname tijdens vergadering op 4-4-'84 729: als nieuwe voorzitter Raad voor de Bevrijding van Suriname, met voorganger H. Chin A Sen 795
Tjon Kie Sim. E., minister van natuurlijke hulpbronnen en energie Suriname 735 (portr.)
Tofaili, S. al-. leider delegatie Hezbollah, niet H. Musavi tijdens interview 771
Toko, W., minister van defensie Oeganda, met overige aanwezigen tijdens vredesbesprekingen in Nairobi (26-8-'83) 761
Tolentino, A., vm. minister van buitenlandse zaken Filippijnen 132 (portr.)
Toubon. J., nieuwe secretaris-generaal RPR (Frankrijk) 185 (portr.)
Touw, M.. winnares Pisuissewrijs 1986 841 (portr)
Traore, M , president Mali, met overige deelnemers 10de Frans-Afrikaanse towconferentie in Parijs 101
Tricot. B.. staatsraad Frankrijk 467 (portr.)
Triki, A. A. al-. minister van buitenlandse zaken Libië. met C. Cheysson tijdens ondertekening akkoord terugtrekking Franse en Libische troepen 97
Truong Chinh, nieuwe secretaris-generaal Communistische Partij Vietnam 621 (portr.)
Tsjaad: Soedanese huurlingen in N'Djamena 98; Franse militairen tijdens vertrek naar Tsjaad 99: Franse militaire colonne in Tsjaad 107
Tsukamoto. S.. nieuwe voorzitter DSP (Japan). met E. Nagasue 409
Tunesie: puinhopen PLO-hoofdkwartier te Borj Cedria 238
Turingan. F., kapitein Filippijnen, met overige leden RAM, tijdens wersconferentie 172
Tutu. D.. Anglicaans bisschop van Johannesburg (Z.-Afrika). met politie in Daveyton (6-8-'85) 421
Tijn. J. v.. schrijver, met J. Burger. J. den Uyl en C. v. Esterik tijdens presentatie biografie J. Burger in 1984 844

Udenhout. W.. premier interimkabinet Suriname 699 (portr.)
Uyl, J. den. TK-fractievoorzitter PvdA. met E. Nijpels tijdens uitslag gemeenteraadsverkiezingen 216: als lijstaanvoerder PvdA (Nederland) met H. v. Mierlo. E. Nijpels en R. Lubbers in NOS-studio (20-5-'86) 363; met opvolger W. Kok 586; met J. Burger, J. v. Tijn en C. v. Esterik tijdens wresentatie biografie J. Burger in 1984 844

Valencia. E.. voorzitter CMHR (Chili). met R. Seguel Molina en A. Martinez bij hun vrijlating op 27-11-'85 606
Valeroso, R. T., luitenant Filippijnen. met overige leden RAM tijdens persconferentie 172
Valles, M.. lid Nationale Regeringsraad Haïti, met overige leden 314
Ver. F.. generaal Filippijnen, met overige aangeklaagden in proces Aquino 163
Verenigde Naties. opening VN-vrouwenconferentie in Nairobi 85
Verenigde Staten: vliegdekschip „Arnerica" voor Libische kust 243
Vetlesen. mevr. V.. minister van ontwikkelingssamenwerking (Noorwegen), met overige leden nieuw kabinet 809
Vieira, S.. minister van veiligheid (Mozambique). met R. F. Botha en L. Nel tiidens overieg in Maputo (14-3-'86) 707
Viljoen, C., vm. chef strijdkrachten Z.-Afrika, met opvolger J. Geldenhuys 424 (portr.)
Viljoen, G. V. N.. minister van ontwikkeling, onderwijs en opleiding zwarte bevolking Z.-Afrika 423 (portr.)
Vlajkovic. R., president Joego-Slavië (1985–1986) 663 (portr.)
Volcker. P.. voorzitter Federal Reserve Board (VS) 439 (portr.); met K.-O. Pöhl tijdens jaarvergadering IMF en Wereldbank in Washington 716
Vollenhoven. mr. P. v., met koningin Beatrix, prins Claus en prinses Margriet te Den Haag op Prinsjesdag 1986 628
Voorhoeve. J. J. C.. nieuwe fractievoorzitter VVD (Nederland), met R. W de Korte en E. Nijpels tijdens persconferentie (27-6-'861 484
Vranitzky, F.. nieuwe bondskanselier Oostenrijk, met voorganger F. Sinowatz 402
Vries, B. de, waarnemend fractievoorzitter CDA (Nederland), met J. de Koning en E. Nijpels 482
Vries. K. de, TK-lid PvdA (Nederland), met H. v. d. Broek in Tweede Kamer 247

Waite. T.. speciale afgezant van aartsbisschop van Canterbury, met L. Jenco. D. Jacobsen en B. Weir 769; bij verlaten Commodorehotel (24-11-'85) 772
Wako, A., VN-rapporteur, met H. Thoolen tijdens persconferentie op Schiphol (31-7-'84) 752
Waldheim. K.. nieuwe president Oostenrijk, ais officier Duitse Wehrmacht tijdens Tweede Wereldoorlog (1943) 394; als winnaar Oostenrijkse presidentsverkiezingen 401 (portr.)
Wallman, W., minister van milieu W.-Duitsland, met A. Egli en mevr. N. Smit-Kroes tijdens overleg bij Zurich over vergiftiging Rijn 756
Walters, V., nieuwe permanente vertegenwoordiger VS bij VN 427 (portr.)
Waltniel, L.. ondervoorzitter Vlaamse regering, met overige regeringsleden 164
Wariobi. J., nieuwe premier Tanzania 26 (portr.)
Warwick, D., met vier andere makers grammofoonplaat „We are the world", tijdens inontvangstneming Grammy Award 1986 838
Wathelet, C., voorzitter Waalse Gewestregering, met overige regeringsleden 164
Watkins, J.. stafchef marine VS, met overige chefs van staven en hun voorzitter 438
Wazed, mevr. H.. leider Awami Liga (Bangladesh) 341 (portr.)
Weinbergei. C., minister van defensie Verenigde Staten, met R. Reagan en Zhang Aiping tijdens ontmoeting in Witte Huis 192
Weir, B., vm. Amerikaans gijzelaar, met T. Waite. L. Jenco en D. Jacobsen 769
Wessel-Tuinstra. mevr. E. K.. D'66-lid Tweede Kamer (Nederland), met F. Korthals Altes 299
White. B.. winnares Emmv Award 1986. met J. Fox 839
Whitehead, J C . plv minister van buitenlandse zaken Verenrgde Staten 239 (portr)
Wickham jr. J . stafchef landmacht VS, met overige chefs van staven en hun voorzitter 438
Wiesel. mevr., met echtgenoot E. Wiesel. zoon Elisha en E. Aarvik 833
Wiesel. E.. winnaar Nobelprijs voor de vrede

1986, met mevr. Wiesel. zoon Elisha en E. Aan-ik 833
Wiesel jr.. E., met ouders en E. Aarvik 833
Williams, C. M., Amerikaans jazztrompettist 96 (portr.)
Wingti, P.. vm. vice-premier Papoea Nieuw-Guinea 432 (portr.)
Winsemius. P., minister van volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en miiieubeheer (Nederland), met L. C. Brinkman, G. Braks en G. v. Aardenne tijdens debat over kernenergie in Tweede Kamer (7-5- 86) 344
Wolfram. W., nieuwe minister van openbare werken, telecommunicatie en bouwnijverheid (Suriname) 827 (portr.)
Wonder. S.. met vier andere makers grammofoonplaat „We are the world", tijdens inontvangstneming Grammy Award 1986 838
Wong Hsi-ling, vice-admiraal Taiwan, met Hu Yi-min en Chen Hu-men tijdens zitting krijgsraad te Taipeh (12-4-'85) 818
World Press Photn 1986: winnende foto ,De doodsstrijd van Omaira", gemaakt door F. Fournier 835
Wu Xueqian, minister van buitenlandse zaken China. met H.-D. Genscher en overige aanwezigen tijdens ondertekening verdrag over financiële samenwerking tussen China en Bondsrep Duitsland 316
Wijdenbosch. J., minister van binnenlandse zaken, districtsbcstuur, volksmobilisatie en justitie (Suriname), met P. Radhakishun en H. Herrenberg (16-7-'86) 828
Wijngaarde, E., lid Raad voor de Bevrijding van Suriname. met drie andere leden tijdens persbijeenkomst in Amsterdarn (6-7-'83) 669; met vijf andere leden tijdens vergadering op 4-4-'84 729
Wijs, I. de, winnaar Zilveren Reissmicrofoon 1986. met A. v. Dis 840

Yamani, sjeik. olieminister Saoedi-Arabie, rnct A. H. Kandil 225
Yuan Tsch Lee. Nobelprijswinnaar voor scheikunde 1986, met overige Nobelprijswinnaars 1986 voor wetenschappen en letterkunde 842

Zaikow, L., lid Politburo en secretaris Centraal Comité Soivjct-Unie 197 (portr.)
Zaldivar Larrain, A.. christen-democraat Chili 547 (portr.)
Zamir, Y.. vm. procureur-generaal Israël 702 (portr.)
Zaorski. J., winnaar Gouden Luipaard 1986 839 (portr.)
Zarkovic. V., voorzitter Joegoslavische Bond van Communisten, tijdens opening 13de congres (25-6-'86) 746
Zhang Aiping, minister van defensie China, met R. Reagan en C. Weinberger tijdens ontmoeting in Witte Huis 192
Zhao Ziyang. premier China, met M. K. Junejo in Peking 18: met Wu Xueqian. H.-D. Genscher en overige aanwezigen tijdens ondertekening verdrag over financiële samenwerking tussen China en Bondsrep. Duitsland 316; met mevr. N. Smit-Kroes. W. Dekker en G. W. B. Borrie tijdens produktendemonstratie bij Philips te Eindhoven 317
Zia ul-Haq, M., president Pakistan, tijdens ondertekening decreet opheffing staat van beleg 17: met H. M. Ershad tijdens uitdeling hulpgocderen aan overlevenden vloedgolf (5-6-'86) 368
Zuid-Afrika: veiligheidstroepen in Kwathema bij Johannesburg (21-7-'85) 418; brand in Indische supermarkt in Inanda bij Diirban 423; massabegrafenis in Guguletu bij Kaapstad (21-9-'85) 425
Zyl Slabbert. F. van. partiileider Progressive Federal Party (PFP; Z.-Afrika), tijdens toespraak in Durban (30-8-'85) 443

GRAFIEKEN

Aardolie: wereldproduktie in 1985 147: idem 1974–1984 en olieprijzen in 1973–1985 149; olieprijzen in 1986 152
België: BNP in volume vanaf 1980 695; indexcijfer consumptieprijzen vanaf 1980 695; algemene evolutie lopende uitgaven 1980–1987 696: nominale stijging totale lopende uitgaven 696 (grafiek 1); idem zonder interestlasten Rijksschuld 696 (grafiek 2); reele stijging lopende uitgaven vanaf 1980 zonder interestlasten Rijksschuld 697 (grafiek 3)
Frankrijk: kerncentralepark eind 1984 202
Israël: populariteit Peres en Shamir 675
Nederland. aardgasinkomsten Nederlandse overheid in 1978–1990 167; landelijke trend verkiezingen 213; verloop politieke voorkeur sinds juni 1902 215; idem in 1982–1986 360; verkiezingsuitslag 1986 naar religie 361; financieringstekort overheid in 1972–1985 390; beroep op kapitaalmarkt van overheid en gezinnen en bedrijven in 1972–1985 391; directe investeringen in 1970–1985 391; werkloosheid naar leeftijd in 1980–1985 392
Oostenrijk: bondspresidenten in 1945–1986 402

LANDKAARTEN

Afrika.
— Algemeen: 593
— Burkina Faso: door Mali opgeëist gebied 686
— Lesotho: 66
— Libië: kustlijn tussen Tripoli cn Tubruk 241; bombardementen 616: idem 617
— Mozambique: oliepijpleiding tussen Beira en Mutare 708: algemeen 713
— Oeganda: gebied onder NRA-invlocd 761; algemeen 765
— Soedan: 291
— Tsjaad: z.g. „rode zone" 102; zuidelijk gebied 124
— Tunesie: 577
— Zimbabwe. oliepijpleiding tussen Mutare en Harare 708
— Zuid-Afrika: 446
Algemeen:
— OPEC-landen. 227
Amerika:
— Barbados: 263
— Chili: 538
— Haiti: 80; 315
— Honduras: 87
— Kaaiman eilanden: 300
— Kleine Antillen: 263
— Montserrat: 280
— St. Lucia: 282
— Suriname: 647
— Trinidad & Tobago: 302
Azié:
— Aden: 376
— China: olie- en gasgebieden voor Chinese kust 220; administratieve indeling 286
— Filippijnen: 177
— Hongkong: 24
— Koeweit: 813
— Maleisie: 530
— Perzische Golf: gebied Golfoorlog 802: idem 803; idem 805
— Taiwan: 350
Europa:
— Algemeen: stroomgebied Rijn 754
— Andorra: 19
— Bulgarije: woongebieden Turkse minderheden 408
— Hongarije: 534
— Joego-Slavië: 719
— Nederland: Deltaplan 658
— Sowjet-Unie: Tsjernobyl en omgeving 306; verspreiding radioactiviteit vanuit Tsjernobyl over Europa 310
Oceanie:
— Fangataufa: 304
— Micronesie: 416
— Mururoa: 504
— Polynesie: 467

AFRIKA

Bevolking: rapport Wereldbank „Bevolkingsgroei en politiek in Afrika ten zuiden van de Sahara" 593/1 e.v.
FAO: rapport ,.Afrikaanse landbouw, de komende 25 jaar" 59411 e.v.
Frankrijk: 10de Frans-Afrikaanse topconferentie 10111 e.v.; Mitterrand in Afrika 11013 e.v.; 11de Frans-Afrikaanse topconferentie 111/1 e.v.; 12de Frans-Afrikaanse topconferentie 12513 e.v.
Landbouw: rapport FAO „Afrikaanse landbouw, dc komende 25 jaar" 594 1 e.v.
OAE: bemiddelingspoging in Tsjaad 11012 e.v.; OAE-missie 101/2 e.v.; conferentie in Addis Abeba vindt geen doorgang 102 1
Oost-Afrika: topconferentie in Goma en Entebbe 765 3
Wereldbank: rapport „Bevolkingsgroei en politiek in Afrika ten zuiden van de Sahara" 593/1 e.v.

ALBANIË

Buitenland: uitspraken over buiteniandse politiek na Enver Hoxha 397'3 e.v
Cultuur: campagne tegen ..middelmatig" niveau van kunst en cultuur 39712
Duitsland (Bondsrepubliek). onderhandelingen tussen Bonn en Tirana 406'1 e.v.
Economie: problemen met eerste levensbehoeften 396/3
Engeland: overleg over hervatting diplomatieke betrekkingen en teruggave Albanees goud 397/1 e.v
Italie: Albanezen zoeken asiel in Italiaanse ambassade 39812
Joego-Slavië: spoorverbinding tussen Joegoslavische stad Titograd en Albanië voltooid 398/2
Mensenrechten: Amnesty-rapport over Albanië 397/3
Partij: Pirro Kondi eerste partijsecretaris van Tirana 39713
Regering. erkenning liquidatie Shehoe 396/3; beleidstoespraak Ramiz Alia 396/3 e.v.
Vervoer. Albanese spoorwegen aangesloten op Europese net 398/2; Swissair-vluchten naar Tirana 40612
Zwitserland: Swissair-vluchten tussen Zurich en Tirana 406.2

ALGERIJE

Duitse Democratische Republiek: Honecker bezoekt Algerije 491/1

AMERIKA (LATIJNS)

Caribisch gebied: operatie „Exotische Palm" op St. Lucia, regionaal veiligheidssysteem 282/3
CARICOM: 4de, 5de en 6de bijeenkomst van regeringshoofden 28411
Economie: groeiend schuldenprobleein sinds beginjaren tachtig 15411 e.v.; oproep tot regionale actie door president van Ecuador, Osvaldo Hurtado (febr. 1983), rapport van CEPAL en SELA (mei 1983) 15413; rapport van IADB (aug. 1983) over economische ontwikkeling 1982 15511; conferentie van Caracas (sept. 1983) 15511 e.v.: conferentie van Quito (jan. 1984) 155/3 e.v.: jaarvergaderingen IADB en CEPAL (maart 1984) 156/1 e.v.; oproep presidenten Argentinie, Brazilie, Coluinbia en Mexico (mei 1984) 15613: conferentie van Cartagena (juni 1984) 15613 e.v.: slotverklaring „Consensus van Cartagena" 15712 e.v.; conferentie van Mar del Plata (sept. 1984) 158/1; verklaring van Lima (30 7 '85) 15811 e.v.: conferentie in Havana (juli/aug. 1985) 15812 e.v.; schulden van Latijns-Amerika in miijarden dollars 158/2-3
Midden-Amerika:
— Europese Gemeenschappen: akkoord tussen EG en Centraal-Amerika 6012
OAS: Chileense ambassadeur bij OAS neemt ontslag (1-2-'85) 59813; rapport van de Interamerikaanse Commissie voor de Mensenrechten van de OAS over Suriname (13-10-'83) 68113 e.v.: bezoek Interamerikaanse Commissie voor de Mensenrechten van de OAS aan Suriname (12/18-1-'85) 749/3 e.v.; rapport Interamerikaanse Commissie voor de Mensenrechten van de OAS over Suriname 791/1 e.v.; resolutie OAS 79112

ANDORRA

Algemeen: Sud Radio en Radio-Andorra weer in de lucht 19/2
Co-prinsen: overhandiging questia aan Mitterrand 19/2 e.v.

Economie eerste belastingwet 19%, regering struikelt over nntwerpbegroting voor 1985 (30-4-'84) 19 3 e.v : ontwerpbegroting aangenomen (16-7 '84) 20/1
Europese Gemeenschappen: Andorra wil speciale behandeling door EG 20/1
Regering. Joseph Pintat Solans opvolger premier Oscar Ribas Reig (21-5-'84) 20 1
Verkiezingen: gemeenteraadsverkiezingen (12-12-'83) 19/3; parlementsverkiezingen (12-12-'85) 20/1

ANGOLA

Suriname: diplomatieke betrekkingen met Angola 789 3

ARGENTINIË

China: minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Argentinië 222'2
Suriname: gesprek Bouierse niet president van Argentinië in Brasilia 781'2

AUSTRALIË

China: partijleider Hu Yaobang bezoekt Australie 256/2 e v.

BANGLADESH

China: officieel bezoek president Ershad aan China 368 3
Costa Rica: diplomatieke betrekkingen met Costa Rica verbroken 139 1
Guerrilla: ontwikkelingen in Chittagong Hill Tracts 367 3 e.v.
Japaii: bezoek president Ershad aan Japan 368'3
Natuurrampen balans overstrorningsrarnp (mei 19853. buitenlandse hulp 368 1 e.v.
Oppositie: stakingen. toenemende onrust 339/1 e.v.
Parlement. openingszitting parlement. vorming „parallel parlement" 5693
Politieke partijen:
— BNP: scheuring binnen BNP 338/2
— Jatiya-partij: oprichting 339'1
— Nationale Front: vorming regeringsgezinde alliantie uit vijf politieke partijen 338/2
Regering: uitbreiding kabinet 337/3 e.v.: nieuw kabinet 569/1 e.v.
Strijdkrachten: Ershad blijft stafchef 337/2 e.v.
Verkiezingen: voor het eerst sinds 1979 parlementsverkiezingen, boycot door BNP-alliantie 337/1 e.v.: Upazilla-verkiezingen (mei 1985) 337/3; opheffing verbod poiitieke activiteiten na aankondiging verkiezingen 338/3; Ershad: verkiezingen op 26 april 339/3: sjeik Hasina Wazed en Jan-iaat-i-Islarni besluiten aan verkiezingen deel re nemen. uitstel verkiezingen tot 7 mei 340'1: campagne 340 3; verloop verkiezingen. beschuldigingen i.z. fraude en geweld, bekendmaking uitslagen 34111 e.v.: uitslag parlementsverkiezingen 569'1; aankondiging presidentsverkiezingen in oktober 569/3

BARBADOS

Economie: IMF-krediet voor Barbados, economische situatie sinds 1981 263/1 e.v.
Gouverneur-generaal: nieuwe gouverneur-generaal (febr. 1984) 263/1
IMF: krediet voor Barbados 263/1 e.v.
Politieke partijen:
— BLP: Forde nieuwe leider Barbados Labour Party na verkiezingsnederlaag 38512
— DLP: Democratic Labour Party wint algemene verkiezingen van 28-5-'86 385/1
Regering: samenstelling kabinet begin 1983 262'3 e.v.: premier Adams overleden, St.-John opvolger 264/1 e.v.: reorganisatie kabinet (juni 1985) 264/2; Errol Walton Barrow premier (2-6-'86) 385/1; biograne Barrow 385 2 e.v.
Trinidad & Tobago: betere relaties met Trinidad & Tobago 264/2
Verkiezingen: algemene verkiezingen (28-5-'86) 383 e v.; overwinning voor DLP 385 1; verkiezingscanipagne 385 3 e.v.

BELGIË

ALGEMEEN

Justitie: staatsminister Paul Vanden Boeynants voorwaardelijk veroordeeld wegens valsheid in geschrifte en fiscale fraude 5951 e.v.; staatsminister Vanden Boeynants gaat niet in beroep 717/3 e.v.
Onderwijs:
— Algemeen. protest nationaal secretariaat katholiek onderwijs tegen onderwijsbesparingen 472 3 e.v.
Taalkwestie. arbitragehof vernietigt decreet-Lepaffe 820'2 e.v.; ontleding van arrest-Lepaffe 821 '2: Raad van State over talenkennis van burgemeesters en mandatarissen in Vlaamse faciliteiten- en taalgrensgemeenten 821/2 e.v ; Raad van State vernietigt he sluit tot benoeming van José Happart tot burgemeester van Voeren 821/3 e v : minister Nothomb gaat in cassatie 822'2 e.v

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Arbeid: resultaat van de tewerkstellingsakkoorden, evolutie van de werkloosheid in de gewesten 295: sociaal overleg 296 1: vakbonden en werkgeversorganisaties sluiten centraal akkoord voor 1987–1988 in Oe particuliere sector 756/2 e.v.
Begroting: budgettaire ontsporing 1983 276 1 e.v.: uitgangspunten voor de begroting-1986 en -1987 277 1 e v.; spaarplan voor 1986 en 1987 (St.-Anna- of Pinksterplan) 370/2 e.v.: idem 386 2 e.v : reactie op spaarplan 470.2 e.v.: parlementsdebat 471.2 e.v.; vakbondsacties tegen spaarplan 472 2 e.v.; protest nationaal secretariaat katholiek onderwijs tegen onderwijsbesparing 472 3 e.v.: begroting voor 1986 bij Kamer ingediend 47312e.v ; alternatief spaarplan Parti Socialiste 64313e.v.; rijksmiddelenbegroting 1987 bij parlement ingediend 69412e.v
Economisch beleid: regering over factoren herstel 474'1 e.v.
Munt: revaluatie frank 257/3; Belgische monetaire positie 259/1
Nationale Bank van België: jaarverslag van de Nationale Bank over 1985, economische en financiele ontwikkelingen 230 2 e.v.
Vakbeweging: vakbondsacties tegen spaarpïan 472'2 e.v.

POLITIEK (Binnenlandse)

Bijzondere machtenwet: door Kamer (28-2-'86) en Senaat (26-3-'86) goedgekeurd 275/2 e.v.: samenvatting 275/3 e.v.
Deelregeringen: verkiezingen Vlaamse regering 16411; idem Waalse Gewestregering 184/2; idem Franse Gemeenschapsregering 164/3: sameristelling en biografieen leden deelregeringen 164'3 e.v.
Gemeenten:
— Voeren: Raad van State zet burgemeester José Happart af. evolutie kwestie Voeren 821/3 e.v.: ridder Pierre van Outryve d'Ydewalle *informateur over Voeren*, Happart eerste scheoen 824'2
Politieke partijen:
— PS: alternatief spaarpian 643'3 e.v.
Raden: samenstelling drie raden 165/1-2; de zaak-Van Overstraeten 165'2 e.v.
Regering: tekst regeerakkoord kabinet-Martens VI 14 2 e.v.; idem (vervolg) 27; investituurdebat Martens VI 274/3 e.v.: vertrouwen Kamer (7-12-'85) en Senaat (10-12-'85) 275/1; premier Mortens dient ontslag kabinet in 823/1; koning weigert ontslag regering 823/3; koning aanvaardt ontslag Nothomb, Michel minister van binnenlandse zaken. Maystadt tevens vice-premier 824/1
Verkiezingen: Duitse raad in Duitstalig België rechtstreeks verkozen 717 1 e.v.

POLITIEK (Buitenlandse)

China: premier Zhao Ziyang bezoekt België 191'1 e.v.
Zaïre: Belgisch-Zaïrese betrekkingen 121 2 e.v : Ekyla Lyonda benoemd tot anibassadrice van Zaïre in België 121 3: maatregelen tegen Paelinck 121/2; idem tegen Saville 121/3; bezoek koning Boudewijn, viering 25 jaar onafhankelijkheid 122/1; Belgisch-Zairese commissie 122/2: zaak-Van den Bogaert 122/2 e.v.

BIOGRAFIEËN

Arias Sanchez. O., nieuwe president Costa Rica 113/3 e.v.
Balaguer Rieardo, J., nieuwe president Dominicaanse Republiek 545/1 e.v.
Barrow, E. W.. nieuwe premier Barbados 38512 e.v.
Brundtland, mevr. C. H., nieuwe premier Noorwegen 809 3 e.v.
Bukman, I'.. minister ontwikkelingssamenwerking (Nederland) 487/1
Carlsson, I.. nieuwe premier Zweden 813/2
Dijk, C. P. van. minister van binnenlandse zaken Nederland 487 i
Eekelen, W. P. van. *minister van defensie* Nederland 487 2
Gorsjkow, S G., vm. marinecommandant SU 75/3
Grisjin, U'.. vm. partijchef Moskou 76 2
Heidweiller, H. A.. nieuwe ambassadeur Suriname in Den Haag 731/1
Jeltsin, B. N., nieuwe partijchef Moskou 76/2 e.v.
Korte. R. W. de. nieuwe minister van binnenlandse zaken Nederland 212/1 e.v.
Lusaka. P . voorzitter 39ste Algemene Vergadering VN 69/2
Museveni. Y., nieuwe president Oeganda 764/1 e v.
Nijpels, E. H. T. M., minister VROM Nederland 487 2
Soares. M.. nieuwe president Portugal 145/1 e.v.
Truong Chinh. nieuwe secretaris-generaal Communistische Partij Vietnam 621/2 e.v.
Tsjernawin, W. N.. nieuwe marinecommandant SU 75/3
Udenhout, W.. nieuwe premier Suriname 700 1 e.v.
Vranitzky. F.. nieuwe bondskanselier Oostenrijk 402/2 e.v.
Waldheim. K.. nieuwe president Oostenrijk 401/2

BRAZILIË

China: samenwerkingsakkoord op gebied van kernenergie met Brazilie 222'1: minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Brazilië 222/3
Haiti: voormalig hoofd Haïtiaanse politieke politie krijgt asiel in Brazilie 346'1 e.v.
Suriname: Bouterse wil steun Brazilie (eind 1982) 646/3: Brazilie biedt Suriname hulp aan (april 1983) 666/2; contacten over en weer (april-aug 1983) 666/2 e.v.: bezoek Surinaamse delegatie aan Brazilie (maart 1985). gesprek Routerse niet Braziliaanse minister van buitenlandse zaken 781/2; ambassadeur Halfhuid vervangen door. ex-premier Alibux 783/1; bezoek premier Udenhout, Braziliaans krediet toegezegd 790 2 e.v.

BROENEI

Verenigde Naties: Broenei 159ste lid VN 69/2 e v,

BULGARIJE

Algemeen: 40ste verjaardag socialistische revolutie 407/1
Economisch beleid: forse prijsstijgingen 429/2 e.v.; plan en begroting 1986. cijfers 1985 460.2
Griekenland: Zjiwkow bezoekt Griekenland 460'2 e.v.
Israel: Bulgaarse uitnodiging voor mevr. Shamir 562'2
Minderhedenbeleid: campagne ter bulgarisering Turkse minderheid 407/2 e.v.. Turkse

protesten tegen campagne 407.3 e.v.; rapport „Amnesty International" 40813
Nederland: minister Hristow in Nederland 441/2 e.v.
Partij: wijzigingen in Politburo 43011: 13de partijcongres 431/1 e.v . samenstelling partijleiding (5-4-'86), nieuwe partijleider in Sofia 441/2
Regering: vorming drie superraden 43011 e.v.; nieuw superministerie van handel, wijzigingen in ministerraad 43012 e.v.: Atanasow nieuwe premier 430/3; vorming drie nieuwe ministeries, samenstelling kabinet (21-3-'86) 44111
Sowjet-Unie: Sowjet-kritiek op Bulgarije 429'1 e.v.; Zjiwkow in Moskou 46012
Turkije: Turkse protesten tegen bulgariseringscampagne Turkse minderheid 40713 e.v.
Veiligheid: reeks bomaanslagen 40612 e.v.

BURKINA FASO

Amnestie: maatregelen (4-8-'85) 68811; idem 68813
Binnenland: oprichting UNAB, eerste nationale conferentie CDR's 68813
Economie: bezuinigingsmaatregelen 687/2 e.v.; verzet vakbeweging en onderwijs 68713
Libië: bezoek Kadhafi. Sankara kondirt „Jamahiriya" aan 688/2
Mali: grensoorlog met Mali 685/3 e.v.; bemiddelingspogingen 686/1; bestandsakkoord 6861 2; uitwisseling gevangenen, ICJ-oproep. te rugtrekking troepen 687/1 e.v.
Regering: wijziging kabinet 688'2

CANADA

China: minister van defensie Zhang Aiping in Canada 19213; president Li Xiannian bezoekt Canada 28811
Syrie: Canadese ambassadeur uit Damascus teruggeroepen i.v.m. Hindawi-affaire 72112

CHILI

Binnenlandse veiligheid: aankondiging wet tegen terrorisme, bisschoppen eisen hervorming geheime politie (nov. en dec. 1983) 540/1: wet tegen terrorisme goedgekeurd (15-5-'84) 547/3 e.v.
Economie: aanklacht tegen minister van financien Caceres 52612 e.v.; vorming Socio-Economische Raad 54212; devaluatie peso (sept. 1984) 56511 e.v.: IMF-krediet (aug. 1985), verdere devaluaties 603/2; privatisering staatsbedrijven 637/2 e.v.
Europese Gemeenschappen: EG-oproep aan Chili tot snellere democratisering (19-3-'86) 61112
Frankrijk: Franse vice-consul op verzoek van Chili teruggeroepen 54013 e.v.; Franse priester Jarlan doodgeschoten (4-9-'84) 54912; arrestatie van twee Fransen (26-4-'85) 601/1 e.v.; drie Franse priesters gearresteerd en uitgewezen (sept. 1986) 60913
IMF: IMF-krediet voor Chili íaug. 1985) 60312
indianen: acties tegen Mawuche-indianen (april 1984) 54712 e.v.
Junta: lid militaire junta voor dialoog met oppositie 56512: Democratische Alliantie wil praten met junta (14-12-'84) 59811; generaal Matthei voorstander van ,,compromis met de democratie" 60412 e.v.; juntalid Benavides vervangen (1-12-'85) 606/3
Justitie: oud-minister van economische zaken en financien Lüders vrijgelaten (juni 1984) 54812; voormalig chef DINA voor rechter 60112
Kerk en staat: bisschoppen roepen op tot nieuwe dialoog (15-10-'83) 53911; bisschoppen eisen hervorniing geheime politie (nov./dec. 1983) 54011; spanningen tussen kerk en staat (begin 1984) 54111 e.v.: rooms-katholieke kerk keert zich tegen het geweld (juli 1984) 549/1; Spaanse priester mag niet naar Chili terugkeren (nov. 1984) 56613; oproep aartsbisschop Fresno tot dag van vasten en gebed (14-11-'84) 56713; bisschoppen veroordelen politiek geweld (13-11-'85) 60613 e v.; drie Franse priesters gearresteerd en uitgewezen (sept. 1986) 609/3; bisschoppen vragen om democratisering (7-4-'86) 612'1 e.v.; verklaring bisschoppen over politieke situatie (juli 1986) 637/1
Mensenrechten: cijfers over situatie mensenrechten in 1983 54012; rapport en resolutie VN over mensenrechten in Chili (eind 1984) 56811 e.v.; drie communisten vermoord (eind maart 1985) 600'2 e v : voormalig chef DINA voor rechter 601 2 carabineros betrokken bij moord op de drie communisten, aftreden chef carabineros 602/1: verdwijning student (sept. 1985) 60512; situatie mensenrechten in 1985. speciale rapporteur mensenrechten VN in Chili (dec. 19851. resolutie over Chili in Algemene Vergadering VN (dec. 1985) 607'1; lijken van drie mannen gevonden 19-9-'86) 609/3 e.v : aantal carabineros niet schuldig geacht aan betrokkenheid bij moord op drie communisten (16 1 '86) 610/3; VS dienen resolutie over Chili in bij VN Commissie voor de Mensenrechten 611/1 e.v.; mysterieuze dood studentenleider 63812; arrestatiebevelen i.v.m. de zaak van de in 1976 verdwenen communisten 63912 e.v.; rapport Amnesty International (3-9-'86) 640/2 e.v.
Munt: devaluatie peso (sept. 1984) 565'1: verdere devaluaties 60312
Natuurrampen: aardbevingen (maart 1985) 60011
Nederland: bezoek Chileense vakbondsleider Seguel en twee andere leden Chileense oppositie aan Nederland (nov. en dec. 1983) 539'3 e.v.; Chilenen zoeken toevlucht in Nederlandse ambassade (2-11-'84) 56712 e.v.; vier studenten uit twee Nedtrlandse ambassade-auto's gehaald (8-Y-'86) 60912 e.v.
Noodtoestand: noodtoestand opgeheven (29-8-'83) 52313 e.v.; voor 90 dagen noodtoestand afgekondigd (24-3-'84) 54113: verlenging (juni 1984) 54812; idem (maart 1985) 599/1
OAS: Chileense ambassadeur bij OAS neemt ontslag (1-12-'85) 59813
Oppositie: PRODEN stelt zeven eisen (18-8-'83) 52213; geleidelijke terugkeer ballingen. o.a. Castillo, Zaldivar en Bustos 52213 e.v.; Democratische Alliantie eist aftreden Pinochet (22-8-'83) 52311 e.v.: dialoog tussen regering en oppositie, aankondiging vijfde protestdag (aug. en sept. 1983) 52411 e.v.: militaire gouverneur van Santiago gedood (30-8-33) 52511; vorming linkse coalitie MDP en Socialistisch Blok (3-9-'83) 52511 e.v.; betogingen rond vijfde nationale protestdag (sept. 1983) 52512 e.v.: oppositie staakt dialoog 525/3 e.v.; vakbondsleider Seguel gearresteerd wegens belediging Pinochet (9-9-'83) 52611 e.v.; arrestatie van uitgever en leider van Christelijk Links (27-9-'83), Democratische Alliantie hervat dialoog met bewind (29-9-'83) 53811; betogingen 53812: zesde nationale protest op 11, 12 en 13 okt. 1983 53813 e.v.; vakbondsleider mishandeld (8-10-'83), onderhandelingen met regering definitief gestopt, bisschoppen roepen op tot nieuwe dialoog (okt. 1983) 53911: zevende nationale protestdag (27-10-'83), masssaal protest (18-11-'83), bomaanslagen 53912 e.v.; verdere bomaanslagen en andere acties 54012 e.v.; geweld van rechts 54112; voorzitter MDP gearresteerd (15-2-'84) 54112; opnieuw arrestatie Cardenas (10-4-'84) 52411; achtste nationale protest (27-3-34) 54211; beperking recht van vergadering, bomaanslagen, demonstraties op 1-5-'84 54711; negende nationale protest (11-5-'84) 54712: acht centrumrechtse en rechtse partijen vragen snel herstel democratie 54712; maatregelen tegen communisten (medio 1984) 54813: dag ter verdediging van het recht op leven (9-8-'84) 54911: tiende nationale protest (415-Y-'84) 549/2; arrestatie oppositieleiders (sept. 1984) 5641 3 e.v.: lid militaire junta voor dialoog met oppositie 55512; algemene staking (30-10-'84) 56512 e.v.; elfde nationale protest (29/30-10-'84) 56513 e.v.: bomaanslagen 56611; twaalfde nationale protest (27128-11-'84) 56713 e.v.; Democratische Alliantie wil praten met jiinta (14-12-'84) 598/1: ontvoering plaatsvervangend hoofdredacteur ..La Nacion" (18-12-'84) 598/2; MDP illegaal verklaard (jan. 1985) 598/3 e.v.; nieuwe protestdagen (maart 1985) 600/2; protesten na dood drie communisten eind maart 1985 (april 1985) 600 3 e.v.; arrestatie 264 mensen tijdens bijeenkomst socialisten (26-4-'85) 601/1 e.v.; aanslagen (mei, juni en juli 1985) 601/2 e.v.: demonstraties (juli 1985) 60113; .,Dag voor het leven" (9-8-'85) 602/3: ..Nationaal akkoord voor de overgang naar een volledige democratie (25 8-'85) 60313 e.v.; ontwikkeiingen rondom de protestdag van 4-9-'85 604/3 e.v.; acties na arrestatie oppositieleiders, onder wie Seguel en Bustos (sept./okt. 1985) 605/3 e.v.; protesten in nov. 1985 606/1 e.v.: aanslag op president Pinochet (7-9-'86) 609 e.v.; acties van artsen 610.3 e.v.: protestacties (maart en april 1986) 611/2 e v ; oprichting Burgerassemblée (maart en april 19861 611 3 e v massale arrestaties in de volkswijken 612/2; bijeenkomst interparlementaire assemblée „voor de democratie" in. Chili 612/2 e.v.; ,,Mars voor de vrede" (20-5-'86), campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid (juni 1986) 61213; algemene staking (2/3-7-'86) 6121 3 e.v.: twee jonge mensen in brand gestoken (2-7-'86) 613/1 e.v.; communisten bereid militaire overgangsregering te accepteren (juli 1986) 613/3: vijftien oppositieleiders in detentie 637'1; aanslagen en andere acties (juli' aug 1986) 63713 e.v.: MIR-leider Allende roept op tot volksopstand 63811 e.v., wapenvondsten 63812 e.v.: FPMR ontvoert kolonel (18-8-'86) 63913; ondertekenaars ,,nationale akkoord" eisen verkiezingen (25-8-'86) 604/1; ,.dagvoor de democratie" (4-9-'86) 640'3
Pers: arrestatie hoofdredacteur Cardenas van „Analisis" (27-Y-'83) 53811; beperking persvrijheid (23-3-'84) 54113 e.v.: opnieuw arrestatie Cardenas (10-4-'84) 54311; verschijningsverbod voor zes oppositionele bladen (8-11-'84) 56613; correspondent UPI uitgewezen (29-11-'84) 56811: ontvoering plaatsvervangend hoofdredacteur .,La Nacion" (18-12-'84) 59812; verschijningsverbod voor zes oppositionele bladen (8-9-'86) 609'3; nieuw oppositioneel dagblad ,,La Epoca" 61213; maatregelen tegen „Analisis" 63713
Politie. carabineros betrokken bij moord op drie communisten, aftreden chef carabineros 602.1: Directoraat van Inlichtingen en Verbindingen opgeheven 602.2; maatregelen tegen carabineros íaug. 1985) 603/1 e.v.; aantal carabineros niet schuldig geacht aan betrokkenheid bij moord op drie communisten (16-1-'86) 61013; ambassades in Santiago door inlichtingendienst CNI bespioneerd 64011
President: onderzoek naar aankoop van land door Piriochet (mei 1984) 547/3; toespraak Pinochet ter herdenking staatsgreep van 1973 (11-9-'84) 56412; interview met „New York Times" (8-8-'84) 56412 e.v.: Pinochet wijst suggesties Amerikaanse parlementariers voor snel herstel democratie af (dec. 1984) 56812 e.v.: Pinochet spreekt geruchten over staatsgreep tegen (aug. 1983) 60312: aanslag op Pinochet (7-9-'86) 609 e.v.; manifestatie ter ondersteuning Pinochet (9-9-'86) 610; 1; uitspraken over aanblijven Pinochet na 1989 63711 e.v.
Referendum: Pinochet kondigt referendum aan (11-3-'84) 54113
Regering: aanklacht tegen minister van financien Caceres 52612 e.v.; wijzigingen binnen kabinet (okt. en dec. 1983) 53912; ministers van economische zaken en financien vervangen (2-4-'84) 542/2; kabinet dient ontslag in (5-11-'84) 56611 e.v.; wijziging regering 566/2 e.v.: idem (febr. en juli 1985) 599/1 e.v.; samenstelling kabinet (juli 1985) 59913; minister van gezondheid afgetreden (aug. 1986) 611/1
Staat van beleg: afkondiging staat van beleg (6-11-'84) 56613: verlengingen (febr. en mei 1985) 59911; opheffing (17-6-'85) 60112; afkondiging staat van beleg na aanslag op president Pinochet (7-9-'86) 60912
Staat van Gevaar voor Verstoring van de Open-

bare Orde: verlenging (11-9-'83 en 11-3-'84) 524/1; idem (sept. 1984) 566'3: idem (maart 1985) 599/1; idem (sept. 1985) 605/2
Staatsgreep: Pinochet spreekt geruchten over staatsgreep tegen (aug. 1983) 603 2
Strijdkrachten:
— Landmacht: generaal Sinclair plaatsvervangend opperbevelhebber landmacht 606'3
Verenigde Naties: rapport en resoluties VN over mensenrechten in Chili (eind 1984) 568 1 e.v.: speciale rapporteur mensenrechten VN in Chili (dec. 1985), resoluties over Chili in Algemene Vergadering VN (dec 1985) 607 1; VS dienen resolutie over Chili in bij VN-Commissie voor de Mensenrechten 611/1 e.v.
Verenigde Staten: Amerikaanse houding t.o.v. Chili, bezoek Amerikaans- reizend ambassadeur Walters (12-12-'83) 540/2; VS willen „politieke consensus" in Chili, correspondent UPI uitgewezen (29-11-'84) 568 1; Pinochet wijst suggesties Amerikaanse parlementariers voor snel herstel van de democratie af (dec. 1984) 568/2 e.v.; Amerikaanse priester uitgewezen (27-12-'84) 598/2; bezoek Amerikaanse onderminister Motley (febr. 1985) 599.3 e.v.: Barnes nieuwe Amerikaanse ambassadeur (18-11-'85) 604 3; bezoek Amerikaanse Senator Kennedy (15-1-'86) 610/2 e.v.; VS dienen resolutie over Chili in bij VN-Commissie voor de Mensenrechten 611/1 e.v., houding VS tegenover Chili, bezoek Gelbard en Galvin 614 1

CHINA

ALGEMEEN

Algemeen: Volksrepubliek China 35 jaar 252/3
Bevolkingspolitiek: resultaten geboortenplanning 141/3 e.v.; internationale conferentie over volkstelling-1982 (26/31-3-'83) 14211 e.v.: invoering identiteitsbewijzen 224/3
Ideologie: discussie over belang marxistische beginselen 25412 e.v.
Militaire zaken:
— Luchtmacht: . nieuwe opperbevelhebber 287/1

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Bankwezen: meer ruimte voor buitenlandse banken 382/2 e.v.; reorganisatie Chinese bankwezen 38213 e.v.
Begroting: plan en begroting-1985, cijfers over 1984 284/3 e.v.
Buitenlandse schuld: rijfers over 1983 222'1
Economische ontwikkeling: hervormingsmaatregelen industrie 14112 e.v.; Nationale Conferentie over economie 141'3; nieuwe speciale economische zones 144/1 e.v.: nieuwe octrooiwet 14412; joint-ventures 144/3
Kernenergie: aanbod tot opslag nucleair afval 221/1 e.v.; nucleaire samenwerking met W.-Duitsland 22112: nucleair samenwerkingsakkoord met VS vertraagd 221'3: samenwerkingsovereenkomst op gebied van kernenergie niet Brazilië 222/1
Kolenwinning: contract met Amerikaanse oliemaatschappij 22111
Landbouw: goede resultaten na hervormingen van 1978 14111: Nationale Conferentie, gewijd aan situatie in landbouwgebieden 141 1 e.v.
Oliewinning: joint-ventures met buitenlandse oliemaatschappijen 22011 e.v.

POLITIEK (Binnenlandse)

Corruptie: strijd tegen misbruik economische hervormingen 255/2 e.v.; schandaal op Hainan 351/2 e.v.: nieuwe anti-corruptiecampagne 35113 e.v.
Cultuur: achtergronden literair cultuurbeleid 384/1 e.v.
Justitie: volgelingen Bende van Vier veroordeeld, Ren Wanding, initiatiefnemer van de „Lente van Peking", vrijgelaten 12813; rehabilitatie „rechtse elementen" 22413
Mensenrechten: rapport van „Amnesty International" over anti-misdaadcampagne 224 1 e.v.
Onderwijs: ingrijpende hervormingen 288/2 e.v.: verplichte militaire training 288 3
Parlement: tweede zitting 6dc National Volkscongres (15-5-'84) 142 3 e.v.: cijfers begroting-1984 143/2; dienstplichtwet 143 3: derde zitting 6de Nationale Volkscongres (27-3-'85) 284 2 e.v.: plan en begroting-1983, cijfers over 1984 284 3 e.v.; regeringsbeleid goedgekeurd, wet op erfrecht, ratificatie akkoord over Hongkong 285 1: vierde zitting Nationaal Volkscongres (25-3-'86) 383 1 e.v., nieuw vijfjarenplan goedgekeurd 383 3: drie nieuwe wetten aangenomen 383 3 e.v.
Partij: rectificatiecampagne 127/1; geestelijke verontreiniging 127/1 e.v.: nagedachtenis Mao Zedong i28 2: He Zizhen, derde echtgenote van Mao Zedong, overleden 128 3; plenaire zitting Centraal Comité, economische hervormingen goedgekeurd 252/3 e.v.: tweede fase zuiveringscampagne 254 1 e.v.. Zhu Houze hoofd propaganda-afdeling Centraal Comité 317/3; personele wijzigingen biiinrn partij 317 3; massaal ontslag hoge partijleden 318/1 e.v.: nationale partijconferentie 318 2 e.v.; benoeming nieuwe leden in partijtop 318/3; vijfde zitting Centraal Comité, nieuwe leden in Politburo 319 3 e.v.
Protestdemonstraties: vin. Rode Gardisten willen terug naar stad 352/2 e.v.; studenten demonstreren tegen Japan en tegen binnenlands politiek beleid 381'2 e.v.
Regering: nieuwe benoemingen op economische posten 256/2; regeringsbeleid door parlement goedgekeurd 285/1; nieuw ministerie voor onderwijshervormingen 288/3: nieuwe ministers op acht sleuielniinisteries 317/2; nieuwe leden Staatsraad 317/3; nieuwe minister van cultuur 384/3
Religie: tolerantie en vervolgingen 128/1 e.v.
Strijdkrachten: inkrimping en modernisering 285/1 e.v.: reorganisatie militaire districten 286/2; kosten en aanpak demobilisatie 286/3 e.v.; nieuwe opperbevelhebber luchtmacht 287/1; verloop demobilisering 287/1 e.v.: dienstplichtreglement 287/3 e.v.
Vakbonden: 10de nationale congres vakcentrales (18-10-'83) 12713 e.v.
Veiligheid: anti-misdaadcampagne 126/2 e.v.; massa-executies 126'3: rapport van „Amnesty International" over anti-misdaadcampagne 224/1 e.v.; persconferentie over aanpak misdaad 224.2 e.v.; nieuwe veroordelingen 254/2; openbare-ordeproblemen en misdaadbestrijding 382'1 e.v.

POLITIEK (Buitenlandse)

Algemeen: contracten met buitenlandse oliemaatschappijen 22011 e.v.: Chinees aanbod tot opslag van nucleair afval 221/1 e.v.
Argentinië: minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Argentinie 222/2
Australië: partijleider Hu Yaobarig bezoekt Australië 25612 e.v.
Bangladesh: officieel bezoek wresident Ershad aan China 36813
Belgie premier Zhao Ziyang bezoekt België 191 1 e.v.
Brazilië: samenwerkingsakkoord op gebied van kernenergie met Brazilië 222/1: minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Brazilië 222/3
Canada: minister van defensie Zhang Aiping in Canada 192'3: president Li Xiannian bezoekt Canada 288/1
Cuba, onderminister van buitenlandse zaken Zhu Qizhen op Cuba 22213 e.v.
Denemarken: premier Zhao Ziyang bezoekt Denemarken 191/2 e.v.
Duitse Democratische Republiek: uitbreiding economische betrekkingen met China 491/2
Duitsland (Bondsrepubliek): nucleair samenwerkingsakkoord met W.-Duitsland 22112: oremier Zhao Ziyang bezoekt Bondsrepubliek 31513 e.v.
Engeland: premier Zhao Ziyang bczoekt Engeland 315'3
Europese Gemeenschapperi premier Zhao Ziyang bezoekt EG 191 1 c.v.
Fidji: partijleider Hu Yaobang bezoek? Fidji 256'3
Frankrijk: rninister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Frankrijk 190'1: premier Zhao Ziyang bezoekt Frankrijk 190/3 e.v.; minister van defensie Zhang Aiping in Frankrijk 192 1
IAEA: China treedt toe als lid (1-1-'84) 142/3
ILO: China treedt toe als lid (I-6-'83: 142/2
Italie: premier Zhao Ziyang bezoekt Italië 191/3 e.v.
Japan: minister van defensie Zhang Aiping in Japan 192/3
Joego-Slavië: minister van buitenlandse zaken Wu Xiiryian in Joego-Slavië 189/3; president Li Xiannian bezoekt Juego-Siaiie 223/1 e.v.: president Vlajkovic in China 749.i
Jordanië: president Li Xiannian bezoekt Jordanie 189/1 e.v.
Koeweit: minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Koeweit 190 2
Korea (Zuid) noodgedwongen diplomatiek overleg tussen Chiria en Z.-Korea n.a.v. vliegtuigkapingen 349'3
Lesotho: diplomatieke betrekkingen op ambassadeursniveau aangeknoopt 67/1
Malta: president Li Xiannian bezoekt Malta 224 1
Mexico: minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Mexico 222/1 e.v.
Nederland premier Zhao Ziyang bezoekt Nederland 316/2 e.v.
Nepal: president Li Xiannian bezoekt Nepal 189/2; protocol ondertekend over Chinese hulw bij de bouw van de wee Pokhara–Baglung 381/i
Nieuw-Zeeland: partijleider Hu Yaobang bezoekt Nw.-Zeeland 256/3
Noorwegen: premier Zhao Ziyang bezoekt Noorwegen 191/3
Oostenrijk: minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Oostenrijk 189/3 e.v.
Pakistan: president Li Xiannian bezoekt Pakistan 189 1
Papoea Nieuw-Guinea: partijleider Hu Yaobang bezoekt Papoea Nw.-Guinea 256/2
Portugal: bezoek president Eanes aan China (mei 1985) 24/3; bezoek gouverneur van Macao aan China 25 2: president Li Xiannian bezoekt Portugal 224/1
Roemenië: minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Roernerilie 189'3: president Li Xiannian bezoekt Ruemenie 223/1
Sowjet-Unie: betrekkingen tussen China en SU sinds 1985 32013; idem 33511 e.v.: ondertekening handeisakkoord 335/2 e.v.: nieuw consulair verdrag 335/3; voortzetting dialoog 335/3 e.v.: 8ste besprrkingsrunde, Russisch voorstel topontmoeting Gorbatsiow–Deng 336/1 e.v.
Spanje: president Li Xiannian bezoekt Spanje 22312e.v.
Suriname: bezoek minister Herrenberg aan Peking. Chinese lening aan Suriname 825/3
Taiwan: premier Zhao Ziyang pleit voor vreedzame hereniging van China cri Taiwan 252/3; beleid Peking t.a.v. Taiwan. hernieuwde oproep tot hereniging 350/2 e.v.: beschietingen in Straat van Taiwan 350/3; gevluchte Chinese piloten in Taiwan beloond 350/3 e.v.; huldiging in Chiria van overgelopen piloten. Taiwanees toestel vlucht naar China 351/1; speciale Chinese afdeling-Taiwan 35111 e.v.: gesprek China–Taiwan 384/3
Tunesie: ininister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Tunesië 190/1 e.v.
Turkije: president Li Xiannian bezoek? Turkije 189 2
Venezuela, minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Venezuela 22212
Verenigde Staten, minister van defensie Zhang Aiping in VS 192/1 e.v.; coritrart met Amerikaanse oliemaatschappij over kolenwinning 221/1; nucleair samenwerkingsakkoord met VS vertraagd 221/3; president Li Xiannian bezoekt VS 288/1 e.v.: Winston Lord nieuwe VS-ambassadeur in China 438/2
West-Samoa: partijleider Hu Yaobang bezoekt W.-Samoa 256/3
Zweden: premier Zhao Ziyang bezoekt Zweden 191/2

COLUMBIA

Suriname: Bouterse naar Columbia (20/22-2-'85) 750/2 e.v.: gesprek Bouterse met minister van buitenlandse zaken van Columbia in Brasilia 781 L

COSTA RICA

Algemeen: neutraliteitsverklaring presicierit Monge (17-11-'83) 137/2; Forum voor Vrede en Soevereiniteit opgericht (26-5-'85) 13812
Arbeid: staking werknemers Compania Bananera de Costa Rica (10-7/19-9-'84), staking onderwijzend personeel (juli 1984) 117/2; United Brands verlaat Costa Rica na staking 136/3
Bangladesh: diplomatieke betrekkingen met Costa Rica verbroken 139 l
Economie: economische situatie sinds aantreden president Monge op 8-5-'82 11613 e.v.: IMF-kredieten 117 1 e.v.: United Brands verlaat Costa Rica na staking 13613
Egypte: diplomatieke betrekkingen met Costa Rica verbroken 13813 e.v.
Europa: president Monge bezoekt Spanje, Liechtenstein, W.-Duitsland, Nederland, Zwitserland. Frankrijk, België, Italie, Vaticaan, Oostenrijk. Groot-Brittannie en Portugal (29-5/1-7-'84) 139/1
IMF: kredieten voor Costa Rica 117'1 e.v.
Japan: bezoek president Monge aan Japan 13912
Jordanie: diplomatieke betrekkingen met Costa Rica verbroken 139/1
Justitie: oud-nazi in Costa Rica gearresteerd 138/3
Korea (Zuid): bezoek president Monge aan Zuid-Korea 139/2
Libanon: diplomatieke betrekkingen met Costa Rica verbroken 13911
Maleisië: diplomatieke betrekkingen met Costa Rica verbroken 13911
Marokko: diplomatieke betrekkingen met Costa Rica verbroken 139/1
Nederland: relatie met Nederland 13912 e.v.; toezegging voor project herzien 13913 e.v.; benoeming Bertens tot ambassadeur 14011
Nicaragua: betrekkingen met Nicaragua sinds begin 1984 14012 e.v.; vorming van Commissie van Supervisie en Preventie in grensgebied (16-5-'84) 14012; twee Costaricaanse leden Civiele Garde doodgeschoten in grensgebied met Nicaragua (31-5-'85) 14012; Costaricaanse diplomatieke staf in Managua ,,tot een absoluut minimum" teruggebracht (1-6-'86) 14012; verdere ontwikkelingen m.b.t. grensincident van 31-5-'85 14013;normalisering diplomatieke betrekkingen (febr. 1986) 14013
Parlement: zetelverdeling na verkiezingen van 2-2-86 113/1; idem van 7-2-'82 11413
Politieke partijen:
— PEC: oprichting Costaricaanse Ecologische Partij (PEC) (30-6-'84) 11612
— PLN: kandidaatstelling Arias voor presidentschap (27-l-'85) 11612 e.v.
— PU: ontwikkelingen binnen Pueblo Unido sinds febr. 1982 116/1
— PUSC: coalitie Unidad formeel geregistreerd als één partij onder de naam Sociaal-Christelijke Eenheidspartij (PUSC). Calderon kandidaat voor presidentsverkiezingen 116/2
President: Oscar Arias Sanchez op 2-2-86 gekozen tot president 113/2; portret van en interview met Arias Sanchez 11313 e.v.
Regering: samenstelling kabinet-Monge (28-2-'82) 11413: kabinetswijzigineen sindsdien 11511 e.v.
Sowjet-Unie: uitwijzing 17 Sowjet-diplomaten (11-11-'82) 13813
Vakbeweging.
-- CTCR: CUT gereorganiseerd tot CTCR 11611
Veiligheid: toename paramilitaire organisaties 13812
Verenigde Staten: betrekkingen met VS sinds febr. 1982 13711e.v.; oefeningen van Amerikaanse genie-soldaten bij grens met Nicaragua afgelast, burgerwacht door VS voorzien van militaire uitrusting 137/2: overeenkomst voor bouw Amerikaans radiostation (31-8-'84) 138/1: toestemming voor oprichting van een politieschool door FBI 138/1; komst Amerikaanse militaire adviseurs (mei 1984) 138/2; toename aantal Amerikaanse ambassadeleden 138/2
Verkiezingen: algemene verkiezingen (2-2-'86) 113 e.v.: verkiezingsstrijd 11312 e.v.: definitieve uitslag van verkiezingen van 7-2-'82 114/2 e.v.

CUBA

China: onderminister van buitenlandse zaken Zhu Qizhen op Cuba 22213 e.v.
Suriname: verdrae met Cuba (mei 1983) 667/1; Cubaanse ambassadeur moet Suriname verlaten lokt 1983 682 3 e v

CYPRUS

Israël: drie Israelische toeristen in Larnaca vermoord 20813; vonnissen inzake moorden in Larnaca 240/3

DENEMARKEN

China: wremier Zhao Ziyang bezoekt Denemarken 191/2 e.v
Munt: revaluatie kroon 25713

DOMINICAANSE REPUBLIEK

Haiti: situatie Haïtianen in Dominicaanse Republiek 78/2 e.v.
President: Balaguer gekozen tot president (16-5-'86), beëdiging Balaguer (16-8-'86) 54511; portret Balaguer 54511 e.v.
Verkiezingen: algemene verkiezingen (16-5-'86) 54511 e.v.; commentaar 545/3 e.v.

DUITSE DEMOCRATISCHE REPUBLIEK

Algemeen: Nieuwjaarsrede Honecker 463/1 e.v.
Algerije: Honecker bezoekt Algerije 49111
Buitenland: economische betrekkingen met buitenland 46113 e.v.: Westerse leningen aan DDR 46211: DDR poogt paspoortregeling diplomaten te veranderen 48813 e.v.
China: uitbreiding economische betrekkingen met China 49112
Duitsland (Bondsrepubliek): emigratie en vluchtpogingen naar W.-Duitsland. Oostduitsers zoeken asiel in Westduitse ambassade 51811 e.v.; beleid t.a.v. terugkeer naar DDR 51813; aanpassing grensbewaking 5181 3 e.v.; oud-topadviseur emigreert 51911; geruchten over vluchtpoging met metrotrein 51911 e.v.
Economisch beleid: economische ontwikkelingen sinds 1981 46013 e.v.: actie ter verhoging arbeidsdiscipline 461/1 e.v.; privé-bedrijven 46112; economische betrekkingen met buitenland 46113 e.v.; Westerse leningen aan DDR 46211: uitbreiding economische betrekkingen met China 49112
Ethiopië: Honecker in Ethiopië 49012 e.v.
Finland: bezoek Honecker, schadeloosstelling voor Finse bezittingen in DDR 49013
Griekenland: Honecker in Griekenland 491'2
Hongarije: Honecker in Hongarije 49113
Italië: Honecker in Italië 49111 e.v.
Joego-Slavië: Honecker in Joego-Slavie 49113
Kerk en staat: ontmoetingen Honecker met leiders Evangelische Kerk 51912: nieuwe leider Evangelische Kerkenbond 51912 e.v.; kerken leveren kritiek 51913e.v.
Mensenrechten: vorming werkgroepen 519/3
Parlement: verkiezingen voor Volkskammer 49011; protest Westerse geallieerden tegen directe verkiezingen in Oost-Berlijn 490/1 e.v.
Partij: zuiveringen in de SED 462 1 e.v.: wijzigingen in partijtop, nieuwe partijleider in Berlijn 462'2 e.v.; llde congres SED, rede Honecker 463'2 e.v.: rede Gorbatsjow 464/1 e.v.; premier Stoph over vijfjarenplan 1986-1990 487 3 e.v.: verkiezing leidende partijorganen 488:1 e.v.
Polen: Honecker in Polen 49183
Regering: minister van defensie Hoffmann overleden 462/3; Kessler opvolger 463/1
Sowjet-Unie: bezoek partijleider Gorbatsjow aan DDR 463/2; nieuwe samenwerkingsovereenkomsten 49113; Honecker bezoekt SU 491/3 e.v.
Territoriale wateren: uitbreiding van 3 tot 12 zeemijl 51912
Verenigde Staten: minister Fischer bezoekt VS 490/3 e v
Verkiezingen verkiezingen voor Volkskammer 490 1; protest Westerse gealiieerden tegen directe verkiezingen in Oost-Berlijn 490 l

Zweden Honecker bezoekt Zweden 492/1

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Munt: revaluatie mark 25713

POLITIEK (Binnenlandse)

Terrorisme: arrestatie Hasi i.v.m. aanslagen in W.-Berlijn 722/2

POLITIEK (Buitenlandse)

Albanië: onderhandelingen tussen Bonn en Tirana 40611 e.v.
China: nucleair samenwerkingsakkoord met W.-Duitsland 22112; premier Zhao Ziyang bezoekt W.-Duitsland 31513 e.v.
Duitse Democratische Republiek: emigratie en vluchtpogingen naar W.-Duitsland, Oostduitsers zoeken asiel in Westduitse ambassade 51811 e.v.; beleid t.a.v. terugkeer naar DDR 51813; aanpassing grensbewaking 5181 3 e.v.; oud-topadviseur emigreert 51911; geruchten over vluchtpoging met metrotrein 51911 e.v.
Libië: uitwijzing Libische diplomaten 615/2
Syrie beperkende maatregelen tegen Syrie (29-10-'86) 72211
Verenigde Staten Burt VS-ambassadeur in Bonn 42813

EGYPTE

Algemeen: interne ontwikkelingen sinds begin 1985 265/2 e.v.
Costa Rica: diplomatieke betrekkineen met Costa Rica verbroken 13813 e.v.
Cultuur: de „1001-Nacht" gerehabiliteerd 27213
Echtscheiding: wet Jihan door hooggerechtshof buiten werking gesteld 26711e.v.; parlement aanvaardt wijziging wet inzake de persoonlijke status 267/2
Economisch beleid: aftreden minister van economie en gouverneur Centrale Bank na wijziging wisselkoers en importregels 26513 e.v.; nieuwe deviezen- en importregels 2661 2; opdracht regering-Lutfi, economische problemen 26912; adviezen IMF 26912 e.v.
Engeland: premier Thatcher in Cairo 50211
IMF: economische adviezen aan Egypte 269/2 e.v.
Israël: anti-Israélische demonstratie 26513; Israëlische diplomaat in Cairo vermoord 2681 3; zeven Israëlische toeristen in de Sinaïwoestijn vermoord 27011; Egypte verstrekt Israël geen rapport over moorden in de Sinai 27213: aanslag op Israëliërs in Cairo 36613 e.v.
Jordanië: overleg Mubarak–Hoessein 49813; idem 50211; idem 55013 e.v.
Justitie: proces Khater, sympathiebetuigingen 27211 e.v.; vonnis en zelfmoord 27212 e.v.;

aankondiging proces inzake muiterij veiligheidstroepen 366 3
Kopten: vrijlating koptische paus 265 2 e.v.
Libië: Egyptische regering suggereert Libische betrokkenheid bij vliegtuigkaping. Egyptische troepenconcentratie langs grens mrt Libië 271/2
Malta: Egyptische Boeing na kaping op Malta. Maltese regering akkoord met Egyptische commando-actie 270/3: Malta weigert uitlevering vliegtuigkaper aan Egypte 271/1
Nuodtoestand: verlenging noodtoestand met twee jaar 367.1
Oppositie: arrestatie ..trotskisten" en Baha'is, nierendeel vrijgelaten 265/3; studentenprotesten tegen VS, Israël ei: Mubarak 270 2; kaping Egyptische Boeing tijdens vlucht van Athene naar Cairo. landing op Malta 270 3; Egyptische commando-actie 270 3 e.v.; 61 doden, één kaper in handen van Maltese autoriteiten 271/1
Palestijnse organisaties: kaping Italiaans cruise-schip „Achille Lauro" door PLF-leden in Egyptische wateren 238/2 e.v.: Amerikaan doodgeschoten 238/3: overgave kapers aan Egyptische autoriteiten 238/3 e.v.: Egyptisch toestel met kapers en PLF-leider Abu Abbas door Amerikaanse gevechtsvliegtuigen onderschept en overgebracht naar NAVO-basis Sigonella op Sicilie 239'1 e.v.; Italië laat Abu Abbas vertrekken 239/2 e.v.; reacties op Amerikaanse onderschepping 239/3; rnissic Whitehead 239/3 e.v.: Italiaanse arrestatiebevelen tegen Abu Abbas 240/1 e.v.: proces tegen kapers „Achille Lauro" 24012
Pers: arrestatie en vrijlating journalisten 265/3
PLO: „verklaring van Cairo" na beraad Arafat–Mubarak 553/1 e.v.
Regering: aftreden minister van economie en gouverneur Centrale Bank na wijziging wisselkoers en importregels 266/2: nieuw kabinet met premier Ali Lutfi 26813 e.v.: ontslag minister Rushdi 366/1
Shari'a: parlement verwerpt onmiddellijke invoering shari'a 266/3; ultimatum sjeik Salama 26713; regeringsmaatregelen tegen moslem-fundamentalisten 268/1 e.v.; gevechten tussen moslem-fundamentalisten en politie 36711 e.v.
Soedan: ontwikkeling betrekkingen tussen Soedan en Egypte (april-aug. 1985) 292/3 e.v.; Soedanese leiders in Cairo 33013 e.v.; Soedan ontbindt integratie-instellingen met Egypte 333/1 e.v.; Egyptische wapenhulp 333/2
Strijdkrachtzn: muiterij politie 36511 e.v.; zuivering politietop 366/1 e.v.
Verenigde Staten: geschil over onderschepping Egyptische Boeing door Amerikaanse gevechtsvliegtuigen 239/3; bezoek Whitehead 23913 e.v.; aanslag op Amerikaanse ambassade in Cairo verijdeld? 266/2 e.v.; Amerikaanse steun aan Egypte bij commando-actie tegen vliegtuigkapers 271/3; VS-ambassadeur in Egypte neemt ontslag 44012 e.v.; bezoek Whitehead aan Egypte 500/1; idem Murphy 501/1; bezoek Mubarak aan Reagan 502/2; bezoek Murphy aan Egypte 55412

EL SALVADOR

Honduras: opschorting opleiding Salvadoraanse militairen door Amerikanen in Puerto Castilla 8912: vliegtuigkaping (eind maart 1981), vrijlating van o.m. Salvadoranen gevraagd 9013 e.v.: Hondurese betrokkenheid bij de Salvadoraanse burgeroorlog 91/2; gijzeling in Kamer van Koophandel in San Pedro Sula (sept. 1982), o.m. vrijlating Salvadoraanse verzetsleider gevraagd 9113 e.v.; ontwikkelingen m.b.t. grensconflict tussen Honduras en El Salvador 92/1; onderhandelingen vastgelopen, voorlegging confiict aan Internationaal Gerechtshof in Den Haag 92/2; positie Salvadoraanse vluchtelingen in Honduras 15913 e.v.: overzicht aantal vluchtelingen in Midden-Amerika per 1-8-'82 160/1-2

ENGELAND

ALGEMEEN

Justitie: Nezar Hindawi tot 45 jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens aandeel in mislukte aanslag op Boeing 747 van El Al op 17-4-'86, achtergronden 721'1

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Energie:
– Aardolie. daling prijzen van door Engeland geproduceerde aardolie 150/3 e.v.

OVERZEESE GEBIEDEN

Anguilla: APP wordt ADP 262.1: bezoek Commissie voor Dekolonisatie van de VN 262 1 e.v.; premier Gumbs naar Londen, wijzigingen binnen de Uitvoerende Raad 262 2: plan tot herziening grondwet 262/2 e v.
Bermuda: oud-gouverneur regelt kwestie inzake financiele onregelmatigheien 26413: samenstelling kabinet-Swan (febr. 1985) 264'3 e.v.; algeniene verkiezingen (29-10-'85), nieuwe leider PLP 26511
Gibraltar: parlementsverkiezingen (26-1-'84), Joshua Hassan opnieuw premier 25/3: opening grens tussen Gibraltar en Spanje (4-2-'85) 2611
Kaaiman eilanden: algemene verkiezingen van 1980 en 1984 30011 e.v.: „Narcotics Agreement" 300/3
Maagdeneilanden: algemene verkiezingen (12-11-'79), samenstelling Uitvoerende Raad na verkiezingen, nieuwe grondwet, algemene verkiezingen (11-11-'83) 27913; samenstelling nieuwe Uitvoerende Raad 28011
Montserrat: algemene verkiezingen (23-11-'78) 28011; verkiezingsmanifest PLM 28011 e.v.: PLM na algemene verkiezingen van 25-2-'83 opnieuw aan de macht 280/3; ontwikkelingen m.b.t. de onafhankelijkheid 280/3 e.v.; arbeidsonrust, oprichting National Development Party, arrestatie oppositieleider Bramble (sept. 1984) 28111
Turks en Caicos eilanden: „Chief Minister" McCartney overleden 30311 e.v.: Skippings opvolger 30312 e.v.: algemene verkiezingen (4-11-'80), samenstelling regering-Saunders 30312 e.v.; opnieuw algemene verkiezingen (29-5-'84) 303/3; controverse over toeristische faciliteiten 303/3 e.v.: arrestatie premier Saunders e.a. in VS (5-3-'85), Francis nieuwe „Chief Minister" (28-3-'85) 30411 e.v.; kabinetswijziging 30412; betrekkingen met Verenigd Koninkrijk, rol gouverneur 30412 e.v.

POLITIEK (Buitenlandse)

Albanië: overleg over hervatting diplomatieke betrekkingen en teruggave Albanees goud 39711 e.v.
China: premier Zhao Ziyang bezoekt Engeland 315/3
Egypte: premier Thatcher in Cairo 502/1
Hongarije: officieel bezoek Kadar aan Engeland 53711 e.v.
Jordanie: premier Thatcher in Amman 502/1
Libanon: twee Britten doodgeschoten, Britse journalist John McCarthy ontvoerd, ophanging Britse journalist Alee Collett gemeld 61913
Libië: schietpartij bij Libisch Volksbureau in Londen 3312 e.v.; Engeland verbreekt diplomatieke betrekkingen 34/2; verdere ontwikkelingen 34/2 e.v.; arrestatie Britten in Libië 35/3 e.v.: uitwijzing Libiërs door Engeland 3611; missie Waite en Brown, vrijlating Britse gedetineerden in Libië 37/2 e.v.; Libische vergeldingsacties tegen Britse doelen 62011
Mozambique: militaire hulp voor Mozambique 70813; bezoek Machel aan Engeland 709/3
PLO: Londen annuleert gesprek met PLO-vertegenwoordigers 502/3
Sowjet-Unie: Engelse premier Thatcher: Gorbatsjows ontwapeningsvoorstellen onaanvaardbaar 24613
Spanje: opening grens russen Gibraltar. en Spanje (4-2-'85) 26/1
Syrië: Engeland verbreekt diplomatieke betrekkingen met Syrië wegens Syrische betrokkenheid bij mislukte aanslag op El Al-vliegtuig 721/1: Syrie verbreekt betrekkingen met Engeland en sluit Syrisch luchtruim voor Brits verkeer 721/2
Verenigde Staten: premier Thntcher verleent toestemming voor gebruik Amerikaanse vliegtuigen op hases in Engeland en van die hases zelf bij actie tegen Libië 616/1: verklaring Thatcher over Amerikaanse luchtaanval op Libië 620/2

EQUATORIAAL GUINEE

Buitenlandse schulden: herschikking schulden 671/1
Economie: toetreding tot de Franc:-zone 671/1
Justitie: twee terechtstellingen 670/2 e.v.
Regering: staatsgreep verijdeld 670 1: aftreden ininister 671/1
Spanje: bezoek president Obiang Nguema aan Spanje. verbetering betrekkingen 670/3
Verkiezingen: voor het eerst sinds 1968 parlementsverkiezingen 671.1

ETHIOPIË

Duitse Democratische Republiek: Honecker in Ethiopië 49012 e.v.
Soedan: ontwikkeling betrekkingen tussen Soedan en Ethiopie (april–aug.1985) 292'2 e.v.

EUROPA (OOST)

Comecon: drie zittingen van de Comecon 41/1 e.v.: economische groei 43'1 e.v.;schuld aan het Westen 4312; afnemende kredietwaardigheid 4312 e.v.
NAVO: reacties op voorstellen Warschaupact in „appel van Boedapest" 74012 e.v.
Warschaupact: Gorbatsjow brengt verslag uit over top met Reagan in Reykjavik 693/1: voorstellen Warschaupact m.b.t. conventionele bewapening in „appel van Boedapest", reacties in NAVO 740/2 e.v.

EUROPA (WEST)

ALGEMEEN

Technologie: Eureka opgericht 54/2 e.v.: beginselverklaring tweede ministersconferentie over Eureka 5511 e.v.; tien technologieprojecten aangewezen 5512 e.v.

CONFERENTIES

Milieu: conferentie Rijnoeverstaten over vervuiling Rijn na brand bij Zwitsers chemiebedrijf Sandoz (12-11-'86) 755/2 e.v.

ORGANISATIES EN VERDRAGEN

***EUROPESE GEMEENSCHAPPEN* (EG)**

Andorra: Andorra wil soeciale behandeling door EG 20 1
Chili EG-oproep aan Chili tot snellere democratisering (19-3-'86) 61112
China premier Zhao Ziyang bezoekt EG 191'1 e.v.
Economisch en sociaal comité: aanpassingen als gevolg van lidinaatschap Portugal en Spanje 60/1
Europees Parlement: Parlement legt zich neer bij verdragsherziening 58/3 e.v.: aanpassingen als gevolg lidniaatschaw Portueal en Spanje 60/1
Europese Raad: Europese Raad akkoord over herziening EEG-verdrag (dec. 1985) 55 3 e.v.: inhoud besluiten 56/2 e.v.: voorbehoud bij Denemarken, reserves bij Italië 57/3 e.v.; reacties 58'1 e.v.: definitief akkoord 58/2 e.v.; parlement legt zich neer bij verdragsherzie-

ning 58 3 e.v.; bijeenkomst in Den Haag (26/27-6-'86) 449 e.v.; onenigheid over EG-beleid m.b.t. Z.-Afrika 44911 e.v.: compromis: besluit over maatregelen tegen Z.-Afrika drie maanden uitgesteld 450/1 e.v.: enkele reacties 450/2 P V : toespraak koningin Beatrix 45013 e.v.; conclusies voorzitter verklaringen over sociale en economische situatie 451/1 e.v.: idem interne markt 451'3 e.v.; idem Europa van de Burgers 45211: idem landbouwbeleid in internationale rnntcxt 452 1 P V idem situatie lia catastrote Tsjernobyl 452/3 e.v.; idem verdovende middelen en Latijns-Amerika 453/1; verklaring van 27-6-'86 van ministers van buitenlandse zaken van de Twaalf over Libanon 45312; idem Z.-Afrika 45312 e.v.; missie Howe naar Z.-Afrika uitgesteld 45313 e.v.; commentaar 454'1 e.v.
Filippijnen: ontmoeting mevr. Aquino met vertegenwoordigers EG 16212
Hof van Justitie. aanpassingen als gevolg van lidmaatschap Portugal en Spanje 60'1
Libië: spoedvergadering ministers van buitenlandse zaken EG over Libië 61611 e.v.; EG-beraad 65211; Europese maatregelen tegen Libische ingezetenen 652/1 e.v.; Libische tegenmaatregelen 65311 e.v.
Midden-Amerika: akkoord tussen EG en Centraal-Amerika 60/2
Milieu: vervuiling Rijn op agenda EG-ministers van transport (11-11-'86) 754/2 e.v.
Ministerraad: aanpassingen als gevolg van lidmaatschap Portugal en Spanje 5913 e.v.
Monetaire kwesties: koersen EMS-valuta op vergadering in Ootmarsum bijgesteld 257 e.v.; besluiten Ootrnarsum 257/2 e.v., spilkoersen en interventiegrenzen tegenover Nederlandse gulden en tegenover Belgische frank 258; gerealiseerde koerswijzigingen, nieuwe ECU-koersen 25811; aankondigingen m.b.t. Frans economisch beleid 258/2; consequenties voor EG-landbouwbeleid 25813 e.v.; Belgische monetaire positie 25911; besluit ministers van financiën over krediethulp aan ontwikkelingslanden 25911 e.v.; commentaar 259/2 e.v.
Ontwikkelingshulp: besluit ministers van financien over krediethulp aan ontwikkelingslanden 25911 e.v.
Portugal: lidmaatschap effectief per 1.1-'86. institutionele wijzigingen in EG-organen als gevolg hiervan 59/1 e.v.; overgangstermijnen tot volledige integratie 6012
Rekenkamer: aanpassingen als gevolg van lidmaatschap Portugal en Spanje 6011
Spanje: lidmaatschap effectief per 1-l-'86, institutionele wijzigingen in EG-organen als gevolg hiervan 59/1 e.v.; overgangstermijnen tot volledige integratie 6011
Suriname: EG-hulp voor Suriname 68512: bezoek EG-delegatie aan Suriname, overleg over hulpverlening 82513 e.v.
Syrië: besluiten ministers van buitenlandse zaken m.b.t. Syrië (27-10-'86) 72113
Tectinologie: Eureka opgericht 5412 e.v.; beginselverklaring tweede ministersconfereiitie over Eureka 5511 e.v.; tien technologieprojecten aangewezen 55/2 e.v.
Verdrag: Europese Raad akkoord over herziening EEG-verdrag (dec. 1985) 5513 e.v.; inhoud besluiten 5612 e.v.; voorbehoud bij Denemarken. reserves bij Italië 5713 e.v.; reacties 5811 e.v.: definitief akkoord 5812 e.v.; parlement legt zich neer bij verdragsherziening 5813 e.v.
Zuid-Afrika: verklaringen ministers van buitenlandse zaken EG 44611: besluiten Helsinki 44612: beraad in Luxemburg 44613 e.v.; EG-bezoek aan Z.-Afrika 447/1 e.v.; beperkende maatregelen tegen Z.-Afrika zonder Engeland 448/2 e.v.: Europese Raad in Den Haag verdeeld over beleid m.b.t. Z.-Afrika 44911 e.v.; compromis: besluit over maatregelen tegen Z.-Afrika drie maanden uitgesteld 45011 e.v.; enkele reacties 45012 e.v.; verklaring van 27-6-'86 van ministers van buitenlandse zaken van de Twaalf over Z.-Afrika 45312 e.v.; missie Howe naar Z.-Afrika uitgesteld 45313 e.v.; commentaar 45411 e v.; EG en Z -Afrika (sept. 1985–febr. 1986) 475'2 e.v.: protest EG-comniissaris De Clercq tegcii executie Benjamin Moloise 475.3; gedragscode Europees bedryfsleven jegens Z.-Afrika verscherpt 476/1 e.v.; verbod op olie-uitvoer uit EG naar Z.-Afrika uitgebreid 476/2; overleg EG–Frontlijnstaten 476/2 e.v.: onderhoud Van den Broek–Roelof Botha, verslag over en conclusies van overleg EG–Frontlijnstaten 48012e.v.
Zwitserland: vervuiling Rijn op agenda EG-ministers van transport (11-11-'86) 754/2 P V

FIDJI

China: partijleider Hu Yaobang bezoekt Fidji 25613

FILIPPIJNEN

Europese Gemeenschappen (EG): ontmoeting mevr. Aquino met vertegenwoordigers EG 16212
Justitie: vrijspraak verdachten in proces-Aquino 16811 e.v.; herstel van het recht van *habeas* corpus 17813
Kerk: veroordeling presidentsverkiezingen door r.-k. bisschoppenconferentie 16111
Mensenrechten: rapport IJC 17313 e.v.; politieke moorden in 1984 17411 e.v.; journalisten vermoord 17513 e.v.: geestelijken ontvoerd en vermoord. acties MNLF 17611 e.v.
Militaire zaken: president Marcos aanvaardt ontslag stafchef Ver 16112; generaal Ver opnieuw in functie 16913 e.v.; pensionering van 23 generaals 17813; hervorming strijdkrachten 17911
MNLF. hervatting activiteiten vanaf begin 1984 17611e.v.: afscheiding en vormine MILF 176 (afb.)
NPA: uitbreiding guerrilla-acties NPA 17311 e.v.; optreden regeringstroepen 17312 e.v.; verdere acties van en tegen NPA 17413 e.v.
Oppositie: politieke oppositie tegen Marcos (dec. 1984–okt. 1985) 132/1 e.v.; aankondiging campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid door mevr. Aquino 16112 e.v.; doden bij demonstraties 17613
Pers: journalisten vermoord 17513 e.v.
Politieke gevangenen: vrijlating 17811 e.v.
President: Marcos en mevr. Aquino beëdigd tot president, Marcos gaat in ballingschap 16313
Regering: ontslag minister Tolentino 13113 e.v.; rebellie van Marcos en Enrile (22-2-'86) 16213 e.v.; vertrek president Marcos 177/1; presentatie regering-Aquino 177/1 e.v.; karakter nieuwe bewind 17911 e.v.
Verenigde Staten: waarnemersmissie bij presidentsverkiezingen 13012 e.v.; Amerikaanse commentaren op verloop en uitslag presidentsverkiezingen 13013 e.v.; reactie mevr. Aquino 13112 e.v.; president Reagan levert kritiek op fraude bij presidentsverkiezingen 16111 e.v.; missie Habib 16211 e.v.; resolutie Amerikaanse Senaat 16212, missie Laxalt 17011 e.v.
Verkiezingen: vervroegde presidentsverkiezingen 129 e.v.: berichten over fraude door aanhangers Marcos 12911 e.v.; gewelddaden op verkiezingsdag 12913 e.v.; tegenstrijdige tellingen, Marcos door Nationale Vergadering tot winnaar geproclameerd 13011; commentaar 13113; Marcos vervroegt presidentsverkiezingen 13313 e.v.; veroordeling presidentsverkiezingen door r.-k. bisschoppenconferentie 16111; kandidaten voor presidentsverkiezingen 170/3 e.v.; verkiezingscampagne 17113 e.v.

FINLAND

Duitse Democratische Republiek: bezoek Honecker, schadeloosstelling voor Finse bezittingen in DDR 49013

FRANKRIJK

ALGEMEEN

Anti-racisme: anti-racistische manifestatie. oprichting SOS Racisme 218 2 e.v.
Justitie: gratieverlening Toumi Djaïdja (21-12-'84) 216/3; camera's bij historische processen 24811; onrust in gevangenissen (mei 1985), wet ter verbetering situatie gevangenen 248/1 r v : vonnissen in moordzaak-Auriol (17-5-'85) 248 2, macht van rechter van instructie beknot 250/2; gijzeling in Nantes (dec, 1985) 26013 e.v.; zware straffen wegens racistische moord 26113; Badinter voorzitter Constitutionele Raad 261/3 e.v.
Militaire zaken:
Algemeen: wapenleveranties in 1984 op recordhoogte 219/3 e.v.: Saulnier volgt Lacaze op als stafchef strijdkrachten (l-8-'851 248/2 r.v ; Quilès over modernisering nucleair arsenaal 251/1; nieuwe gevechtstank 251/2
— DGSE: schikking tussen Nieuw-Zeeland en Frankrijk over Greenpeace-affaire 465/1 e.v.; aanslag op „Rainbow Warrior" (10-7-'85) 4651 2 e.v.; arrestaties en verdere ontwikkelingen 46513 e.v.; rapport-Tricot 46711 e.v.: derde team DGSE bij aanslag betrokken 468/3 e.v.; minister van defensie Hernu afgetreden, directeur-generaal DGSE Lacoste ontslagen 46912; Parijs erkent rol in aanslag (22-9-'85) 46912 e.v.: Imbot opvolger Lacoste 50312; „Rainbow Warrior" op zee „eervol" tot zinken gebracht 504/1; Fransen praten met Greenpeace over schadevergoeding 504/1 e.v.; Greenpeace-schip moet actie in Stille Zuidzee staken 50412 e.v.; Frans parlement ziet af van onderzoek Greenpeace-affaire 50513; schadevergoeding voor en excuses aan nabestaanden van Pereira 50513 e.v.; veroordeling Franse DGSE-agenten Mafart en Prieur 50612 e.v.; onderhandelingen tussen Frankrijk en Nieuw-Zeeland over uitlevering Franse DGSE-agenten 50613 e.v.
— Kernbewapening: Franse kernproeven op Mururoa (okt. 1985) 505/2 e.v.
Pers: parlement neemt perswet aan (sept./okt. 1984) 20011 e.v.: Fontaine nieuwe directeur1 hoofdredacteur „Le Monde" 21612 e.v.: persmagnaat Hersant breidt imperium uit 26111
Politie: modernisering politie 24911 e.v.
Radio en TV: vierde televisienet, „Canal Plus" 20212; invoering particuliere TV 249/2 e.v.; vijfde, zesde en zevende net 24913 e.v.
Terrorisme: aanslagen Action Directe uit protest tegen verschijning Le Pen op TV-scherm (okt. 1985) 18813

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Arbeid: acties tegen sanering bij Citroën 19812 e.v.; nationale staking in overheidssector (okt. 1984) 20113; ontploffing in kolenmijn (25-2-'85) 21713; strijd rond SKF-vestiging in Ivrv 248/3: invoering flexibele werkweek 21513
Begroting: bcgroting-1985 20013 e.v.; idem 1986 25012 e.v.
Economisch beleid: particulieren mogen in buitenland weer kredietkaarten gebruiken, OESO tevreden over soberheidsbeleid Mitterrand 19912; versoepeling kredietverlening banken (29-10-'84) 20113; nieuwe gouverneur Banque de France (14-11-'84) 20212; salarisverhoging in 1985 beperkt tot 4,5%, koopkrachtdaling in 1984 20213; verlaging basisrente; Frankrijk blijft bij bezuinigingsbeleid; inflatie, handelsbalans en werkloosheid in 1984 21711; maatregelen tegen de werkloosheid 21712; uiteenzetting door minister Balladur m.b.t. economisch beleid na devaluatie franc, beperking overheidsuitgaven, versoepeling deviezencontroles 25812; werkloosheid, handelsbalans en inflatie in 1985 26112 e.v.
Energie:
— Kernenergie: regering vertraagt kernenergieprogramma (31-10-'84) 20211; Frans kerncentralepark eind 1984 202 (afb.)

Industrie:
— Automobielindustrie: sanering bij Citroën 198.2 e.v.: nieuwe president Peugeot SA 199 1; verliezen voor Renault, nieuwe topman 21712
— Staalindustrie: Creusot-Loire in moeilijkheden 199'1
Munt: devaluatie franc 257/3
OESO: OESO tevreden over soberheidsbeleid regering 199/2
Sociale zaken: maatregelen tegen illegale immigratie (10-10-'84) 201'1 e.v.; idem tegen armoede (17-10 '84) 20212: stimulering bevolkingsaanwas (14-11-'84) 202/2
Toerisme: vestiging Europees Disneyland 260 3
Vakbeweging:
— CGT: 42ste congres 252/2
FO: giften VS voor Force Ouvrière 252/1

OVERZEESE GEBIEDEN

Frans Polynesië: Mitterrand bezoekt Mururoa (sept. 1985) 468/2 e.v.; Franse premier Fabius bij kernproef op Mururoa (24-10-'85) 50512: nieuwe kernproef op Mururoa (26-10-'85) 505 3

POLITIEK (Binnenlandse)

Onderwijs: compromisvoorstellen inzake schoolstrijd (29-8-'84) 19913 e.v.; invoering computers op scholen (25-1-'85), herziening leerplan voor hasisscholen 217/3
Politieke partijen:
— CDS Barrot gekozen tot secrelaris-generaal (30-4-'831188 I e v , vijfde partijcongres (okt 1984) 188 2
— Front National: Le Pen beschuldigd van martelingen in Algerije en van (gedeeltelijke) verantwoordelijkheid voor de dood van Hubert Lambert 18812; aanslagen Action Directe uit protest tegen verschijning Le Pen op TV-scherm (okt. 1985). verkiezingscampagne, dood plakker affiches 18813
— MRG: ontwikkelingen binnen Beweging van Links-Radicalen sinds begin 1983 184/1 e.v.: Baylet gekozen tot partijpresident (herfst 1983). Doubin nieuwe president (Jan. 1985), electoraal akkoord met socialisten 184/2
— PCF: ontwikkelingen binnen Communistische Partij sinds begin 1983 18212 e.v : Marchais in Moskou (juli 19833, incidenten tijdens bezoek 182/3; verificatie regeerakkoord met socialisten (1-12-'83) 182/3 e.v.: groeiende verwijdering tussen communisten en socialisten 182/3 e.v.; CC besluit tot nieuwe, harde koers (sept. 1984) 18311e.v.; 25ste congres PCF in Saint-Ouen (febr. 1985) 18313: bezoek Marchais aan SU (juli/sept. 1985) 184/1; communisten boos over TV-documentaire inzake Frans verzet 248'3 e.v.
— PS: ontwikkelingen binnen Socialistische Partij sinds jan. 1983 179/3 e.v.; congres in Bourg-en-Bresse (okt. 1983) 180/1; regeerakkoord met communisten geverifieerd (1-12-'83) 18011 e.v.; congres in Toulouse (okt. 1985) 18111 e.v.: verkiezingsbijeenkomsten (eind 1985/begin 1986) 181/2 e.v.; interview Mitterrand op TV door Yves Mourousi (2-3-'86) 18211e.v.
— PSU: ontwikkelingen binnen Verenigde Socialistische Partij sinds begin 1983 18412 e.v.: Serge Depaquit nationaal secretaris PSU (juni 1983) 18412; Le Scornet nieuwe nationaal secretaris PSU (dec. 1984), vertrek Huguette Bouchardeau (april 1985) 184/3
— Radicale Partij: Rossinot gekozen tot partijpresident (nov. 1983) 188/2
— Republikeinse Partij: Léotard herkozen als secretaris-generaal (okt. 1984) 18812
— RPR: ontwikkelingen binnen neo-gaullistische RPR sinds begin 1983 184/3 e.v.; Chirac wijst iedere verkiezingsalliantie met uiterst rechts van de hand, Toubon secretaris-generaal (nov.1984) 184/3; akkoord met UCF 185/1; TV-debat tussen premier Fabius en Chirac 185.1 e.v.; ondertekening „platform om gezamenlijk te regeren" (16-1-'86) 185/3 e.v.: Chirac stelt vier voorwaarden om te regeren (26-2-'86) 186/1
UDF: ontwikkelingen binnen centrumrechtse UDF sinds begin 1983 186 2 e.v.: Lecanuet herkozen als partijpresident (22-9-'83), terugkeer Giscard d'östaing in Assemblée Nationale (23-9-'84) 186/2; akkoord niet RPR (10-4-'85) 186 2 e.v.: rol van oud-premier Barre 186 3 e.v.: verschillen van mening over „cohabitatie"...liberale conventie" in Parijs (juni 1985) 18613; ondertekening „platform om samen te regeren" 1873: Barre weigert deel te nemen aan eenheidsdemonstratie in Clermont-Ferrand (2-2-'86) 188 1
President: vierde persconferentie Mitterrand (21-11-'85) 251 3 e.v.
Referendum: Mitterrand trekt referendumvoorstel in (6-9-'84) 199 2 e.v.
Regering: kabinetswijziging (7-12-'84) 202 3: vorming en samenstelling regering-Chirac 210 1 e.v.; aftreden minister Rocard 219 i e.v : samenstelling ministerraad na wijziging (21-5-'85) 248.2: aftreden minister van defensie Hernu (20-9-'85) 250/3; kabinetswijziging (15-11-'85) 251/2 e.v.: idem !febr. 1986) 262 3
Terrorisme: sinds begin dec. 1985 12 aanslagen in en bij Parijs, 11 doden. 268 gewonden 625/1 e.v.: verantwoordelijken. claims CSPPA en Action Directe (dec. 1985-juli 1986) 625'2 e.v.; veroordeling George Ibrahim Abdallah 626/1 e.v.; nieuwe waarschuwing CSPPA 626/2; aanslagen sept. 1986, claims CSPPA 626/2 e.v.: vier broers van Abdallali door Franse politie gezocht, ontkenning betrokkenheid 626/3 e.v..commentaren 627/2
Verkiezingen: parlementsverkiezingen en verkiezingen voor regionale raden (16-3-'86) 209 e.v.: verkiezingscampagne 210:1; kantonnale verkiezingen (10-3-'85) 217/3 e.v.; invoering nieuw kiesstelsel 218/3 e.v.: aftreden minister Rocard 219/1 e.v.

POLITIEK (Buitenlandse)

Afrika: 10de Frans-Afrikaanse topconferentie 101/1 e.v.; Mitterrand in Afrika 110/3 e.v.: 11de Frans-Afrikaanse topconferentie 111/1 e.v.: 12de Frans-Afrikaanse towconferentie 125/3 e.v.
Algemeen: Mitterrand over zijn beleid t.a.v. buitenland (16-12-'84) 216/2; premier Fabius „in de war" door ontvangst Poolse leider Jaruzelski 26011 e.v.
Andorra: overhandiging questia aan Mitterrand 1912 e.v.
Chili: Franse vice-consul op verzoek van Chili teruggeroepen 540/3 e.v.; Franse priester Jarlan doodgeschoten (4-9-'84) 54912; arrestatie van twee Fransen (26-4-'85) 601/1 e.v.; drie Franse priesters gearresteerd en uitgewezen (sept. 1986) 609/3
China: minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Frankrijk 19011: premier Zhao Ziyang bezoekt Frankrijk 190/3 e.v.: minister van defensie Zhang Aiping in Frankrijk 192/1
Haïti: Frankrijk geeft stoffelijke resten Haïtiaanse nationale held terug (25-3-'83) 78/2; Parijs op zoek naar verblijfplaats voor Duvalier 344/3 e.v.: Haiti zal Frankrijk om uitlevering Duvalier vragen 347 1
Hongarije: officieel bezoek Kadar aan Frankrijk 536/1 e.v.
Iran: verklaringen premier Chirac. relatie Frankrijk - Iran. contacten 773/3 e.v.: Rajavi verlaat Frankrijk om zich in Irak te vestigen 774/1; vrijlating vier Franse gijzelaars in Libanon 774/1 e.v.; deelovereerikomst over Eurodif-lening 77413
Joego-Slavie: premier Planinc in Frankrijk 748/3
Libanon: vrijlating vier Franse gijzelaars 774/1 e.v.
Libié: onofficiële diplomatieke contacten 10012 e.v.: Frans-Libisch akkoord over wederzijdse troepenterugtrekking 105/3 e.v.: troepenterugtrekking uit Tsjaad, eerste fase 10613 e.v.; idem tweede fase 10812 e.v.; ontmoeting Mitterrand–Kadhafi op Kreta, voortdurende Libische aanwezigheid in Tsjaad 109/1 e.v.: Franse „waarnemers" in Tripoli 11113 e.v.; voortdurende Libische aanwezigheid in Noord-Tsjaad gemeld 112/1: uitwijzing Libische diplomaten 615/2
Nederland: Nederlandse kritiek op houding minister Van den Rroek inzake aanslag op „Rainbow Warrior" 503/2 e.v.
Nieuw-Zeeland. schikking tussen Nieuw-Zeeland en Frankrijk over Greenpeace-affaire 465'1 e.v.: aanslag op „Rainbow Warrior" (10-7-'85) 465/2 e.v.; arrestaties en verdere ontwikkelingen 465/3 e.v.: rapport-Tricot 467'1 e.v.; derde team DGSE bij aanslag betrokken 468/3 e.v.: minister van defensie Hernu afgetreden, directeur-generaal DGSE Lacoste ontslagen 46912: Parijs erkent rol in aanslag (22-9-'85) 469/2 e.v.. veroordeling Franse DGSE-agenten Nafart en Prieur in Auckland 506'2 e.v ; onderhandelingeii tussen Frankrijk en Nieuw-Zeeland over uitlevering Franse DGSE-agenten 506/3 e.v.
Polen: bezoek Jaruzelski (4-12-'85) 260/1 e.v.
Syrie: besluiten inzake wapenleveranties aan Syric 722'1
Tsjaad: Franse troepen naar Tsjaad voor „operatie-Manta" 99.1: vorming Franse verdedigingslinie langs 15de breedtegraad 99/I e.v.: uitbreiding Franse „rode zone". versterking Franse luchtmacht in Tsjaad 103/1; Franse diplomatieke initiatieven 103/2 e.v.: Franse troepen uit Tsjaad. eerste fase 106'3 e.v ; idem tweede fase 10812 e.v.

GEESTELIJK LEVEN

Duitse Democratische Republiek nieuwe leider Evangelische Kerkenbond in DDR 519 2 e.v.
Haiti: bezoek paus Johannes Paulus II aan Haïti (9-3-'83) 51 3
Hongarije: aartsbisschop Lekai, primaat rooms-katholieke kerk Hongarije. overleden 535 3 e.v.: Pacskai opvolger 536/1
Joego-Slavie: nieuw hoofd Macedonische Orthodoxe Kerk 748'2
Lutherse kerk: nieuwe leider Evangelische Kerkenbond in DDR 519'2 e.v.
Rooms-katholiekc Kerk: bezoek paus Johannes Paulus II aan Haiti (9-3-'83) 51 3: aartsbisschop Lekai, primaat r.-k. kerk Hongarije. overleden 535/3 e.v.: Pacskai opvolger 53611

GHANA

Suriname: bezoek premier Udenhout aan Ghana 783/2 e.v.

GRENADA

Suriname Grenada vriend van Suriname 647 1

GRIEKENLAND

Bulgarije: Zjiwkow bezoekt Griekenland 46012 e.v.
Duitse Democratische Republiek: Honecker in Griekenland 491/2
Haiti: Athene weigert Duvalier asiel 31213 e.v.

GUINEE-BISSAU

Amnestie. vrijlating Rafael Barbosa 671'3
Justitie: proces tegen 59 beklaagden 671/2 e.v.: zes doodvonnissen voltrokken 671/3
Regering: vice-president gearresteerd i.v.m. samenzwering 671/1

GUYANA

Parlement zetelverdeling na verkiezingen van 9-12-'85 233/2 e v
Politieke partijen:
— PCD: vorming van Patriottische Coalitie voor Democratie (jan. 1986) 234/3
PNC: People's National Congress akkoord met positie van Hoyte als partij- en rege-

ringsleider 233/1; dialoog met PPP 233/2; Reid trekt zich terug als plaatsvervangend leider 23413
— PPP: dialoog met PNC 23312
President: lichaam Burnham in SU gebalsemd 233/1; Hoyte beëdigd als president (12-12-'85) 234'2
Regering: kabinetswijziging (aug. 1983: 233/1; nieuw kabinet (eind jan. 1986) 23413
Verkiezingen: algemene verkiezingen (9-12-'85) 233/2; beschuldigingen van fraude 233'3 e.v.

HAÏTI

Algemeen: sluiting radiostations (begin dec. 1985) 49/1; nieuwe vlag, naam vliegveld veranderd 345 3
Brazilië: voormalig hoofd Haïtiaanse politieke politie krijgt asiel in Brazilië 346/1 e.v.
Corruptie: commissie gaat corruptie onderzoeken 347/1 e.v.
Dominicaanse Republiek: situatie Haïtianen in Dominicaanse Rewubliek 78/2 e.v.
Economie: prijzen van vijf belangrijke produkten verlaagd (7-1-'86) 49/3
Frankrijk: Frankrijk geeft stoffelijke resten Haïtiaanse nationale held terug (25-3-'83) 78'2; Parijs op zoek naar verblijfplaats voor Duvalier 34413 e.v.; Haïti zal Frankrijk om uitlevering Duvalier vragen 34711
Griekenland: Athene weigert Duvalier asiel 31213 e.v.
Grondwet: nieuwe grondwet (27-8-'83) 52/2; referendum over wijzigingen grondwet (22-7-'85) 5312 e.v.
Justitie: algemene amnestie (5-3-'86) 34713
Kerk: bewind Duvalier onder druk r.-k. kerk 50/1 e.v.; betrekkingen tussen regering en kerk in 1982 en 1983, arrestatie lekenactivist Duclerville (28-12-'82) 51/2 e.v.; bezoek paus Johannes Paulus II (9-3-'83), Duvalier bereid af te zien van zijn recht bisschoppen te benoemen 5113; drie Belgische priesters uitgewezen (24-7-'85) 5313
Mensenrechten: situatie mensenrechten sinds begin 1980 7911 e.v.; amnestie voor 36 gevangenen (april 1985), geval-Josma 8011; vrijlating 26 politieke gevangenen 31413
Militaire zaken:
— Algemeen: wijzigingen binnen strijdkrachten 311/1 e.v.
Onderwijs: tijdelijke sluiting scholen en universiteiten (8-1-36) 4913
Oppositie: vier jonge mensen gedood bij betoging (28-11-'85) 49/1; verdere betogingen (jan. 1986) 4912: oproep tot algemene staking nauwelijks opgevolgd (13-l-'86) 50/1; samenzwering tegen bewind Duvalier vanaf eind 1982, arrestaties in verband daarmee 5012 e.v.; aanslagen (begin 1983) 51/2; verdere arrestaties 5113: arrestatie PSC-leider Eugene (18-6-'84) 5213; rellen in Gonaives (eind mei 1984) 5311; drie militairen gearresteerd i.v.m. de dood van drie betogers 31111: voortdurende protesten tegen bewind-Diivalier 3111 2 e.v.; regering dreigt winkeliers met arrestatie 312/3; oprichting Beweging voor herstel van de democratie 34512; eisen van de bevolking 34313: demonstratie tijdens viering terugkeer blauw-rode vlag 34612 e.v.: terugkeer communistische leider Théodore en andere ballingen 34713 e.v.; massale demonstratie voor burgerregering 34911 e.v.
Parlement: parlement ontbonden (27-8-'83), verkiezingen (12-2-84) 5212; parlement ontbonden 31413
Pers: oplage „Le Petit Samedi Soir" in beslag genomen 52/2; verschijningsverbod alle niet officieel goedgekeurde publikaties, arrestatie redacteur „Le Petit Samedi Soir" en uitgever van „L'Information" (18-6-'84) 52/3; sluiting dagblad „Le Nouveau Monde" 34513
Politieke partijen:
— Algemeen: alle politieke activiteiten behalve die van de PUN verboden 52/3: politieke bijeenkomst verboden (12-9-35) 53/3
— PDCH: arrestatie Sylvio Claude 51/3
— PNP: oprichting (23-8-'85) 5513
PSC: arrestatie PSC-leider Eugene (18-6-'84) 52/3
— Verenigde Partij van Haitiaanse Communisten: terugkeer secretaris-generaal Théodore 347/3 e.v.
President: Duvalier zou volgens VS Haïti hebben verlaten 312/1 e.v.; Bern, Athene en Madrid weigeren Duvalier asiel 312 3 e.v.; Duvalier verlaat Haïti (7-2-'86) 31311: ro! VS bij aftreden Duvalier 31313 e.v.; reactie SU op aftreden Duvalier 314 1. Parijs op zoek naar verblijfplaats voor Duvalier 344/3 e.v.; bezittingen Duvalier genaast 34513 e.v.; Haïti zal Frankrijk om uitlevering Duvalier vragen 34711
Regering: reorganisatie kabinet (30/31-12-'85) 49'1: kabinetswijzigingen vanaf eind 1982 5013 e.v.: vorming „superkabinet" (3-9-'83) 51/1; reorganisatie kabinet na rellen (30-5-'84) 52/3: verdere kabinetswijzigingen (juni 1984–dec. 1985) 53'3 e.v.; samenstelling kabinet eind dec. 1985 311/1; Nationale Regeringsraad neemt macht over (7-2-'86) 314/1: samenstelling regering (10-2-'86) 314/2; wijzigingen binnen regering en herstructurering Nationale Regeringsraad 34813 e.v.
Sowjet-Unie: reactie SU op aftreden Duvalier 31411
Spanje: Madrid weigert Duvalier asiel 31213 e.v.
Staat van beleg: afkondiging staat van beleg (31-1-'86) 311'3
Veiligheid: hoofd politie Port-au-Prince vervangen 52/1; politieke politie ontbonden 311/1; vreugde om vertrek Duvalier slaat om in geweld 31413 e.v.; ontbinding Tontons Macoutes 315/2; voormalig hoofd Haïtiaanse politieke politie krijgt asiel in Brazilië 346/1 e.v.
Verenigde Staten. bezoek Amerikaanse staatssecretaris Enders 5212: relatie met VS, positie bootvluchtelingen 77/2 e.v.; Amerikanen blokkeren ongeveer de helft van het voor Haïti uitgetrokken bedrag 31113; Duvalier zou volgens VS Haïti hebben verlaten 312/1 e.v.; Amerikaanse minister van buitenlandse zaken wil democratisch gekozen regering op Haiti 31212 e.v.; rol VS bij aftreden Duvalier 31313 e.v.; VS hervatten hulp aan Haiti 34613 e.v.
Verkiezingen: gemeenteraadsverkiezingen (april. mei en aug. 1983) 5211; parlementsverkiezingen (12-2-'84) 5212; verkiezingen beloofd 31413 e.v.
Zuid-Afrika: doorverkooo voordelige olie aan Z,-Afrika 8012 e.v.
Zwitserland: Bern weigert Duvalier asiel 31213 e.v.

HONDURAS

Economie: IMF-krediet voor Honduras 4511; APROH ontbonden 4611
El Salvador: opschorting opleiding Salvadoraanse militairen door Amerikanen in Puerto Castilla 8912; vliegtuigkaping (eind maart 1981), vrijlating van o.m. Salvadoranen gevraagd 9013 e.v.; Hondurese betrokkenheid bij de Salvadoraanse burgeroorlog 9112; gijzeling in Kamer van Koophandel in San Pedro Sula (sept. 1982), o.m. vrijlating Salvadoraanse verzetsleider gevraagd 9113 e.v.; ontwikkelingen m.b.t. grensconflict tussen Honduras en El Salvador 9211; onderhandelingen vastgelopen. voorlegging conflict aan Internationaal Gerechtshof in Den Haag 9212; positie Salvadoraanse vluchtelingen in Honduras 159/3 e.v.; overzicht aantal vluchtelingen in Midden-Amerika per 1-8-'82 1601 1-2
IMF: IMF-krediet voor Honduras 4511
Kerk: pastorale brief over politiek geweld (okt. 1982) 15912
Mensenrechten: situatie van de mensenrechten sinds jan. 1980 15911 e.v.; pastorale brief over politiek geweld (okt. 1982) 15912: rapport „Amnesty International" 159/2 e.v.
Militaire zaken:
— Algemeen: Alvarez Martinez hoofd strijdkrachten (27-1-'82) 4413; verdeeldheid binnen strijdkrachten 44/3 e.v.: positie strijdkrachten versterkt 45/2; generaal Alvarez ontslagen, andere wijzigingen binnen strijdkrachten 4513 e.v.; Walter Lopez Reyes nieuwe opperbevelhebber strijdkrachten (15-4-'84) 46 1
Nicaragua: aanwezigheid en activiteit in Honduras van anti-Sandinistische Nicaraguanen niet geaccepteerd (juli 1984), eerste contact op hoog niveau tussen beide landen sinds 18 maanden (5-6-'84) 89/1; militaire Krachtsverhouding tussen Honduras er; Nicaragua 8913 e.v.
Oppositie: nieuwe oppositiegroepering CODECO 4711; oprichting Verenigde Nationale Directoraat (DNU) 92/1
Parlement: zetelverdeling parlement na verkiezingen van 29-11-'81 4411: constitutioneel conflict tussen president en parlement over verkiezingsreglement 4712 e.v
Politieke partijen:
— Liberale Partij: mutaties binnen partij 45 3, Liberale Partij wint verkiezirigen van 24-11-'85 48/3
President: beëdiging Roberto Suazo Cordova (27-1-'82) 4411; komplot tegen president Suazo Cordova 46/3 e.v.; constitutioneel conflict tussen oresident en oarlement over verkiezingsreglement 4712 e.v.; Jose Simon Azcona del Hoyo gekozen tot president 48/3
Regering: samenstellingregering-Suazo Cordova (begin 1982) 4412; kabinetswijzigingen 451 2 e.v.; reorganisatie kabinet (aug. 1984) 46/2; nieuwe minister van onderwijs (mei 1985) 46/3
Vziligheid: vliegtuigkaping (eind maart 1981), vrijlating van o.m. Salvadoranen gevraagd 9013 e.v.; aanslagen door commando's Cinchonero en Lorenzo Zelaya (23-9-%l),vliegtuigkaping (28-4-'82)9111: aanslagen op elektriciteitscentrale (4-7-'83) 91/2; drie bomaanslagen (4-8-'82) 91/3; gijzeling in Kamer van Koophandel in San Pedro Sula (sept. 1982), o.m. vrijlating Salvadoraanse verzetsleider gevraagd 9113 e.v.; anti-terrorismewet (mei 1981). oprichting Verenigde Nationale Directoraat (DNU) 9211: bomaanslagen (aug. 1983) 92/2
Verenigde Staten: relatie met VS sinds aug. 1981 8711 e.v.; Negroponte nieuwe Amerikaanse ambassadeur in Honduras (eind 1981) 8711; president Suazo Cordova in Washington (13114-7-'82) 8712; president Reagan in Honduras (4-12-'82) 8713; Hondurees-Amerikaanse oefening Big Pine I 88/1; idem Big Pine II, bezoek minister van defensie Weinberger 8812: oefening Granadero I, operatie-Ocean Venture 1984 8813; Honduras wil herziening van het uit 1954 daterende samenwerkingsverdrag met VS 8911; militaire oefening Lempira, opschorting opleiding Salvadoraanse militairen door Amerikanen in Puerto Castilla 89/2; overzicht Amerikaanse militaire infrastructuur in Honduras 90/1; oefening Big Pine III, vicepresident George Bush in Honduras (16-3-'85) 9012) oefening Universal Trek 85, president Suazo Cordova in Washington (mei 1985) 9012: John Ferch nieuwe Amerikaanse ambassadeur in Honduras, operatie-Cabanas 85, militaire manœuvres onder codenaam Generaal Terencio Sierra 86 aangekondigd 9013
Verkiezingen: definitieve uitslag algemene verkiezingen van 29-11-'81 4411; constitutioneel conflict tussen president en parlement over verkiezingsreglement 4712 e.v.; nieuwe kieswet 4811; algemene verkiezingen (24-11-85) 4811 e.v.

HONGARIIE

Algemeen: binnenlandse ontwikkelingen sinds 1984 52011 e.v.; idem (vervolg) 53113 e.v.
Arbeid: wet tegen „parasieten" 52112 e.v.
Duitse Democratische Republiek: Honecker in Hongarije 49113
Economie: -achtergronden en ontwikkelingen 52011 e.v.; oprichting economische politie. opheffing importbeperkingen 521/2: drastische prijsverhogingen 521/3

Engeland officieel bezoek Kadar aan Engeland 537/1 e v.
F'rarikrijk: officieel bezoek Kadar aan Frankrijk 536 1 e.v.
Israël: diplomatieke contacten 562 2
Japan: officieel bezoek Lazar aan Japan 537 3
Kerk en staat. kardinaal Lekai overleden 535 3 e.v . Pacskai nieuwe primaat rooms-katholieke kerk 536 1
Nederland: officicel bezoek Varkonyi aan Nederland 537 1
Oostenrijk: premier Laznr in Oostenrijk 536 3 e.v.
Farlement: constituerende zitting Nationale Vergadering 534 1
Partij: 13de congres HSAP. toespraak Kadar 522 2: rede Romanow 531 3: verkiezing leidende organen 532 2: commentaar 532 3 e.v
Fers: nieuu-e perswet, actie tegen Samizdatblad 533 3
Regering: wijzigingen in ministerraad 521 3 e.v.: kabinetswijzigingen 533 1: nieuwe minister van defensie 5341
Roemenië: Varkonyi in Boekarest, onenigheid tussen Hongarije en Roemenic 536'3
Sowjet-Unie: rede Romanow op congres HSAP 531.3: premier Lazar in Moskou 537 2: Kadar bezoekt SU 537 2 e.v.
Tsjechoslowakije: Hongarije gaat door met bouw Donaudam 534 2 e.v.
Vakbeweging. wijziging in vakbondstop 522'1: 25ste congres vakorganisatie Szot. kritiek op regering 535/2 e.v.
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 533 1 e.v.: oproep tot boycot verkiezingen 533 3: verkiezingen voor lokale raden. naverkiezingen 534/1

IERLAND

Verenigde Staten Heckler VS ambassadeur in Ierland 438 3

INDIA

Verkeer Boeing-747 van Air India neergestort. bomexplosie als oorzaak gemeld 6 1

INDONESIË

Portugal: Portugal maakt geen aanspraak meer op Oost-Timor 25/2 e.o.

INTERNATIONAAL

ALGEMEEN

Nobelprijs: Nobelprijs voor de vrede 1986 832/3 e.v.

CONFERENTIES

CVOE: conferentie over vertrouwenwekkende maatregelen en ontwapening in Europa (CVOE) 641/1 e.v.: verloop gedachtenwisseling 641/2 e.v.; details akkoord van Stockholm 642.1 e.v.; reacties 642/2 e.v.; perscommentaren 642/3 e.v.
Organisatie van niet-gebonden landen: vierdaagse bijeenkomst in New Delhi, resolutie beschuldigt VS van ,,herhaalde agressie en provocatie" tegen Libië 62013: Bouterse naar topconferentie niet-gebonden landen in New Delhi (maart 1983) 651'2 e.v.
U'ereldeconomie: 12de economische topconferentie zeven voornaamste geïndustrialiseerde landen van het Westen (+ EG) in Tokio 321 e.v.; aanslag door extremistische groepering 32211; politieke verklaringen over terrorisme 32211 e.v.: idem over Tsjernobyl 322/2; idem over vrijheid. democratie en vrede 322/2 e.v.; slotverklaring 322 3 e.v.: reacties Reagan en Kadhafi 323/1 e.v.; perscommentaar 323 2 e.v.

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Energie:
— Aardolie: wereldwijde produktie van aardolie in 1984 cri 1985 147/1 e.i..; prijsdaling ruwe olie in periode medio dec. 1985 tot eind febr. 1986 148 2. OPEC-ovcrlcg in dec 1985 148/2 e.v.; OPEC laat prijssteun los en streeft naar groter marktaandeel 148'3 e.v.; achtergrond 149 2 e.v ; prijsdaling zet onmiddellijk in. verdere ontwikkelingen 150 1 e.v.: IEA-rapport over olieverbruik in industriestaten 150.2 e.v.: olie onder $20 genoteerd. druk op Engeland en andere niet-OPEC-producenten 150 3 e.v.; bijeenkomst OPEC-marktcomité 151/3 e v.: Noorwegen wijst gesprek met OPEC af, overleg met SU 152 1; verdere ontwikkelingen. intensief overleg 152 2 e.v : olieprijs onder $15 153 2: olie-exploratie hier *en* daar stopgezet 153 2 e.v.: spoedvergadering OPEC n.a.v. daling olieprijzen (maart 1986) 225 e.v.: verloop conferentie 225 2 e.v.: slot conferentie. geen resultaten 226/1 e.v.. reacties 226 2: ontwikkelingen binnen OPEC van okt. 1984 tot dec. 1985. 72ste topconferentie (dec. 1984) 226/3 e.v.: instelling controlecommissie voor prijzen en produktie 227 1: aanbevelingen prijs- en produktiecomité (jan. 19853 227 2: 73ste conferentie (jan. 1985). breuk in organisatie o\-er prijsbeleid 227 3 e v.. inschakeling Nederlands accountantsbureau voor controle op prijzen en produktie 228'1: bijeenkomsteii contrclecomité (april/mei juni 1985) 228/1 e.v. 74ste conferentie (5-7 juli! 228 3 e.v.; 75ste conferentie (22-25 juli) 229.1 e.v.: prijsverlagingen Ecuador en Venezuela (30 juli), berichten over Saoedisch? produktieverhoging en prijsverlaging (rond 10 sept.! 229'2; 76ste conferentie (3 en 4 okt.! 229/2 e.v.: uitlatingen OPEC-vertegenwoordigers aan vooravond van dccemberoverleg 229'3 e.v.: OPEC-landen overschrijden produktiequota 230/1
Verkeer: 1985 rampjaar voor de luchtvaart 5 e.v.
Wereldeconomie: 12de economische topconferentie zeven voornaamste geïndustrialiseerde landen van het Westen (+ EG) in Tokio 321 e.v.: aanslag door extremistische groepering 322/1: politieke verklaringen over terrorisme 322.1 e.v.: idem over Tsjernobyl 322/2; idem over vrijheid. democratie en vrede 322 2 e.v.: siotverklaring 322/3 e.v.; reacties Reagan en Kadliafi 323/1 e.v.; perscommentaar 323'2 e.v.

ONTWAPENING EN WAPENBEHEERSING

Bewapeningsvraagstukken: Military Balance 1985–1986 van internationaal instituut voor strategische studies 118/2
Kernbewapening: aantallen kernproeven in 1985 van de SU, de VS en Frankrijk 244.2
Strategisch evenwicht: wapenbeheersingsoverleg tussen VS en SU te Genève in 1985, Amerikaanse toezeggingen inzake SALT II 6/3 e.v.: Amerikaanse proef met ASAT-u-apens 7/1 e.v.; SU begint met plaatsing intercontinentale SS-25-raket 7/2 e.v.: Sowjetvoorstellen in Genève (30-9-'85) 7'3 e.v.: balans wapenbeheersingsvoorstellen 8: Amerikaanse reacties op voorstellen SU 9/1 e.v.: speciale NAVO-ministerraad waardeert Sowjet-voorstellen positief 912 e.v.: minister Shultz geeft toelichting op SDI-programma (dit blijft binnen bepalingen ABM-verdrag) 9'3: Amerikaanse voorstellen in Geneve (1-11-'85) 9/3 e.v.; voorstellen SU tot vermindering en afschaffing van kernwapens, Sowjetmoratorium op kernproeven verlengd 24412: plan van Gorbatsjow 244/3 e.v.: eerste reactie VS 245.1e.v.; toelichting op Gorbatsjows voorstellen 245/2; VS overleggen met bondgenoten en China 24512 e.v.; Amerikaanse voorstellen 245/3 e.v.; negatieve reacties in SU 246/2; Engelse premier Thatcher: Gorbatsjows voorstellen onaanvaardbaar 246/3; Gorbatsjow pleit voor opheffing NAVO en Warschaupact 488/2 e.v.: topconferentie VS-president Reagan en Sowjet-partijleider Gorbatsjow in Reykjavik 689 e.v.: verregaande overeenstemming m.b.t. wapenbeheersing. toch geen akkoord door meningsverschil over SDI 689 i e.v.; voorgeschiedenis. arrestatie Sowjet-burger Zacharow in New York 689 3 e.v.. antwoord SU: VS-burger Daniloff aangehouden 69011; diplomatiek overleg. uitwijzing Sowjet-diplomaten uit New York 690/1; overeenstemming bereikt. Daniloff en Zacharow vrij, Sowjet-dissident Orlow vrijgelaten en naar VS 690/2; top in Reykjavik 69013 e.v.; verslag minister Shultz aan NAVO-raad 691/3 e.v.; TV-toespraak Reagan 692/1 e.v.; idem Gorbatsjow 692'3 e.v.; bijeenkomst Warschaupact 69311: perscommentaren 693'2 e.v ; brief Nederlandse premier Lubbers aan Tweede Kamer n.a.v. top VS–SU in Reykjavik 714/1 e.v.; Yorbatsjow verlengt opnieuw moratorium op Sowjet-kernproeven 724/1 e.v.: brief van Reagan over controle op kernproeven 724/2; Moskou verklaart kernproefmoratorium voor beeindigd na nucleaire test door VS 724 3: afspraak Sjewardnadze–Shultz gemaakt en. na VS-luchtaanval op Libië, weer afgezegd 724/3 e.v.; rede Gorbatsjow op SED-congres in O.-Berlijn: pleidooi voor reducties conventionele troepen in Europa 725/1; rede Sjewardnadze t.g.v. geboortedag Lenin: pleidooi voor mogelijke top Reagan–Gorbatsjow 7251 e.v.. boodschap Gorbatsjow aan Reagan via Thatcher 72512: vijfde ronde onderhandelingen in Geneve, commentaren delegatieleiders 725/2 e.v.: toelichting Kampelman op verloop onderhandelingen tussen VS en SU in Geneve voor NAVO 725/3 e.v.; Gorbatsjow uit tijdens gesprek met Spaanse premier Gonzalez twijfels aan animo VS voor topgesprek met SU 726 1: commentaar Anatoli Dobrynin 726/1 e.v.; president Reagan annonceert mogelijke beeindiging SALT II-beperkingen 726/2 e.v.: NAVO-ministerraad. Europese bondgenoten bezorgd voor SALT-beleid van de VS 72613e.v.; nieuwe beschuldigingen van Reagan aan SU 727/1 e.v.; boze Sowjet-reacties 727/2; verdere Sowjet-reacties op aankondiging president Reagan beperkingen SALT 11-verdrag niet langer te respecteren 73911 e.v.: uitwisseling wapenbeheersingsvoorstellen te Geneve 739'2 e.v.; brief van Reagan aan Gorbatsjow 739'3 e.v.; rede Gorbatsjow voor Centraal Comité (16-6-'86), samenvatting voorstellen SU 740/1; reactie Witte Huis 740/1 e.v.; voorstellen Warschaupact m.b.t. conventionele bewapening 740/2; reacties in NAVO 740/2 e.v.; meer details m.b.t. Sowjet-voorstellen over kernwapens 74013 e.v.: uitspraken parlementen SU en VS 74112e.v.: Sowjet-voorstellen voor inspectie 74113; brief Gorbatsjow aan Reagan (23-6-'86) 741/3; Amerikaanse geleerden plaatsen seismische apparatuur in kernproefgebied SU 741/3 e.v.; VS sluiten spoedig verbod op kernproeven uit 74211; besprekingen over beperking kernproeven en naleven SALT II in Geneve begonnen, brief president Reagan aan Gorbatsjow (25-7-'86) 74212; programma voor totstandkoming tweede top, SALT 11-overleg zonder resultaat afgebroken 742/3: overleg kernproeven verdaagd 742/3 e.v.; Amerikaanse delegatie o.l.v. Paul Nitze overlegt in Moskou 743/2; TV-toespraak Gorbatsjow, Sowjet-moratorium op kernproeven opnieuw verlengd 743/2 e.v.; negatieve reactie VS 74313 e.v.: persconferentie stafchef Achromejev 744/1

ORGANISATIES EN VERDRAGEN

ALGEMENE OVEREENKOMST VOOR TARIEVEN EN HANDEL (GATT)

Wereldhandel: gegevens m.b.t. omvang wereldhandel in 1984 en 1985 134/3 e.v.; gegevens GATT over wereldhandel in 1984. 1985 en 1986 67612 e.v.; nieuwe ronde liberalisatie wereldhandel van start, ministeriële bijeenkomst in Punta del Este 67613 e.v.

INTERNATIONAAL ATOOMENERGIE AGENTSCHAP (IAEA)

China: aanvaarding lidmaatschap IAEA (1-1-'84) 142/3

INTERNATIONAAL ENERGIE AGENTSCHAP (IEA)

Aardolie: rapport over olieconsumptie in industrielanden. daling in 1986 verwacht 150/2 e.v.

INTERNATIONAAL MONETAIR FONDS (IMF)

Barbados: IMF-krediet voor Barbados 26311 e.v.
Chili IMF-krediet voor Chili (aug. 1983) 603/2
Costa Rica. IMF-kredieten voor Costa Rica 117/1 e.v.
Directeur: IMF-directeur Delarosiere kondigt voortijdig vertrek aan. Nederlandse minister Ruding en president Franse centrale bank Camdessus kandidaten voor opvolging 71613
Egypte: economische adviezen van IMF aan Egypte 269 2 e.v.
Honduras: IMF-kredieten voor Honduras 45 1
Jaarvergadering: jaarvergadering IMF samen met Wereldbank (30-913-10-'86) 714/2 e.v.: Groep van 24 71413; Groepen van Tien, van Vijf en van Zeven 71511; middelenverhoging IDA 71512 e.v.; Interimcomité 71513 e.v.; plenaire jaarvergadering 71613 e.v.
Jaarverslag: jaarverslag-1985–1986 67913 e.v.
Liberia: IMF weigert verdere kredieten aan Liberia 23613
Rente: IMF verlaagt rente 679/3
Sierra Leone: IMF-krediet van 50,2 mln SDR's goedgekeurd (febr. 1984), opgeschort (aug. 1984) 9312
Soedan: problemen met IMF over schulden 32912 e.v.
Suriname: IMF-rapport over economische situatie in Suriname 78313 e.v.; idem 1986 82611 e.v.
Zambia: krediet van 298,6 mln SDR's voor Zambia 65613

INTERNATIONALE ARBEIDSORGANISATIE (ILO)

China: aanvaarding lidmaatschap ILO (1-6-83) 14212
Mensenrechten: rapport ILO over mensenrechten in Suriname (aug. 1983) 68313
Suriname: rapport ILO over mensenrechten in Suriname (aug. 1983) 683/3

NOORDATLANTISCHE VERDRAGSORGANISATIE (NAVO)

Comité voor defensieplannen: bijeenkomst op 22-5-'85 11813 e.v.; idem 3-12-'85 12012 e.v.
Eurogroep: bijeenkomst op 21-5-'85 11813 e.v.; idem op 2-12-85 12012
Ministerraad: speciale bijeenkomst (15-10-'85) positief over Sowjet-voorstellen in Geneve 912 e.v.; bijeenkomst 617-6-'85 in Estoril (Portugal) 11913 e.v.; bijeenkomst op 12113-12-'85 12111; VS-minister Shultz brengt verslag uit over top Reagan–Gorbatsjow in Reykjavik 69113 e.v.; Europese bondgenoten bezorgd over SALT-beleid VS 72613 e.v.
Nederland: kritiek NAVO op Nederland wegens afstoten kerntaken 11/3
Nucleaire Planninggroep: bijeenkomst op 291 30-10-'85 120/1 e.v.
Sowjet-Unie: speciale NAVO-ministerraad positief over Sowjet-voorstel in Geneve 912 e.v.
Spanje: ontwikkelingen voorafgaand aan NAVO-referendum 43511 e.v.; referendum (12-3-'85) 43612
Verenigde Staten: VS-minister Shultz brengt verslag uit over top Reagan–Gorbatsjow in Reykjavik 69113 e.v.; VS-onderhandelaar brengt verslag uit over onderhandelingen in Genève 725/3 e.v.; Europese bondgenoten bezorgd over SALT-beleid VS 72613 e.v.
Warschaupact: voorstellen Warschaupact m.b.t. conventionele bewapening in „appel van Boedapest", reacties in NAVO 74012 e.v.

ORGANISATIE VOOR ECONOMISCHE SAMENWERKING EN ONTWIKKELING (OESO)

Belastingen: belastingdruk in industrielanden 135/1 e.v.
Economische ontwikkeling: economische vooruitzichten tot medio 1987 13611 e.v.
Frankrijk: OESO tevreden over soberheidsbeleid Mitterrand 19912
Werkgelegenheid: rapport over verwachtingen m.b.t. werkgelegenheid in industrielanden 13513

ORGANISATIE VAN OLIEEXPORTERENDE LANDEN (OPEC)

Noorwegen: Noorwegen wijst gesprek met OPEC af 152/1
Prijs en produktiebelcid:
Aardolie. wereldwijde produktie van aardolie in 1984 en 1985 147/1 e.v.; prijsdaling ruwe olie in periode medio dec. 1985 tot eind febr. 1986 14812; OPEC-overleg in dec. 1985 14812 e.v.; OPEC laat prijssteun los en streeft naar groter marktaandeel 148/3 e.v.: achtergrond 14912 e.v.: prijsdaling zet onmiddellijk in, verdere ontwikkelingen 15011 e.v.; IEA-rapport over olieverbruik in industriestaten 150'2 e.v.; olie onder $20 genoteerd. druk op Engeland en andere niet-OPEC-producenten 15013 e.v.; bijeenkomst OPEC-marktcomite 15119 e.v.; Noorwegen wijst gesprek met OPEC af. overleg met SU 15211; verdere ontwikkelingen, intensief overleg 15212 e.v.; olieprijs onder $ 15 153 2: olie-exploratie hier en daar stopgezet 15312 e.v.; spoedvergadering OPEC n.a.v. daling olieprijzen (maart 1986) 225 e.v.: verloop conferentie 22512 e.v.; slot conferentie. geen resultaten 22611 e.v.; reacties 22612; ontwikkelingen binnen OPEC van okt. 1984 tot dec. 1985, 72ste topconferentie (dec. 1984) 22613 e.v.; instelling controlecommissie voor prijzen en produktie 22711; aanbevelingen prijs- en produktiecomité (jan. 1985) 227/2; 73ste conferentie (jan. 1985), breuk in organisatie over prijsbeleid 22713 e.v.; inschakeling Nederlands accountantsbureau voor controle op prijzen en produktie 228/1; bijeenkomsten conrrolecomité (april/mei/juni 1985) 22811 e.v. 74ste conferentie (5-7 juli) 22813 e.v.; 75ste conferentie (22-25 juli) 22911 e.v.: prijsverlagingen Ecuador en Venezuela (30 juli), berichten over Saoedische produktieverhoging en prijsverlaging (rond 10 sept.) 22912; 76ste conferentie (3 en 4 okt.) 22912 e.v.; uitlatingen OPEC-vertegenwoordigers aan vooravond van decemberoverleg 22913 e.v.; OPEC-landen overschrijden produktiequota 23011

VERENIGDE NATIES

Afrika: rapport FAO „Afrikaanse landbouw, de komende 25 jaar" 59411 e.v.
Algemene Vergadering: 39ste Algemene Vergadering 6912 e.v.; Zambiaanse diplomaat Paul Lusaka voorzitter 6912; ledenaantal naar 159 door toetreding Broenei 6912 e.v.; verkiezingen voor Veiligheidsraad 69/3; idem voor ECOSOC 6913 e.v.; algemene debatten 70/1 e.v.; aangenomen resoluties over conventie tegen marteling, Centraal-Amerika 7012 e.v., Kampuchea, Falkland-eilanden en Afghanistan 7013, Namibië en Z.-Afrika 7111 e.v., Midden-Oosten 71/2 e.v., dekolonisatie 7113 e.v., ontwapening, vrede en internationale veiligheid 7211 e.v., ecoriornische en financiële zaken 7311 e.v., sociale, humanitaire en culturele kwesties 7312 e.v., begroting en VN-financiën 7313; tweede deel 39ste zitting 7313 e.v.; sluiting 39ste AV, opening 40ste AV, Spaanse diplomaat Jaime de Pines voorzitter 7411; resolutie over Chili in AV van VN (dec. 1985) 607/1; toespraak Udenhout in AV (5-10-'84) 73213 e.v.: rede Bouterse in Algemene Vergadering 79012
Broenei: Broenei 159ste lid VN 6912 e.v.
Chili: rapport en resolutie VN over mensenrechten in Chili 56811 e.v.; speciale rapporteur mensenrechten VN in Chili (dec. 1985), resolutie over Chili in Algemene Vergadering van VN (dec. 1985) 607/1; VS dienen resolutie over Chili in bij VN-Commissie voor de Mensenrechten 611/1 e.v.
Decennium voor de vrouw: Wereldvrouwenconferentie in Nairobi 8413 e.v.; rapport over decennium voor de vrouw 84/3; controversen over apartheid, Palestijnse probleem en Derde-Wereldlanden 8511; slotdocument 851 2 e.v.; op de toekomst gerichte strategieën 85/3 e.v.; hoofdthema's 86/2 e.v.
ECOSOC: samenstelling gedurende 1985 7011
FAO: rapport „Afrikaanse landbouw, de komende 25 jaar" 594/1 e.v.
Mensenrechten: rapport en resolutie VN over mensenrechten in Chili 568/1 e.v.: speciale rapporteur mensenrechten VN in Chili (dec. 1985), resolutie over Chili in Algemene Vergadering van VN (dec. 1985) 60711: VS dienen resolutie over Chili in bij VN-Commissie voor de Mensenrechten 611/1 e.v.; Nederland brengt Suriname ter sprake bij de Commissie voor de Mensenrechten van de VN (begin 1983) 650/2 e.v.; rapport Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (14-2-33) 65111 e.v.; rapport-Wako over de gebeurtenissen in Suriname in december 1982 (febr. 1985) 75113 e.v.; rapport Comité voor de Mensenrechten van de VN (mei 1985) 15123
Nederland: Nederland brengt Suriname ter sprake bij de Commissie voor de Mensenrechten van de VN (begin 1983) 650/2 e.v.; rapport Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (14-2-'83) 65111 e.v.
Suriname: Nederland brengt Suriname ter sprake bij de Conimissie voor de Mensenrechten van de VN (begin 1983) 65012 e.v.; toespraak Udenhout in Algemene Vergadering VN (5-10-'84) 72313 e.v.; rapport-Wako over de gebeurtenissen in Suriname in december 1982 (febr. 1985) 75113 e.v.; rapport Comité voor de Mensenrechten in de VN (mei 1985) 75213: rede Boutcrse in Algemene Vergadering van VN 79012
Veiligheidsraad: Z.-Afrika door Veiligheidsraad eenstemmig veroordeeld 69/1; samenstelling Veiligheidsraad gedurende 1985 6913; ont erpresolutie inzake Amerikaanse actie tegen Libië getroffen door veto's van o.a. VS, Engeland en Frankrijk 620'3
Verenigde Staten: VS-ambassadeur bij VN Jeane Kirkpatrick trekt zich terug uit de politiek, Walters benoemd tot VS-ambassadeur bij VN 426; VS dienen resolutie over Chili in bij VN-Commissie voor de Mensenrechten 611/1 e.v.
Zuid-Afrika: Z.-Afrika door de Veiligheidsraad eenstemmig veroordeeld 6911

WERELDBANK

Afrika: rapport „Bevolkingsgroei en politiek ten zuiden van de Sahara" 59311 e.v.
Jaarvergadering: jaarvergadering Wereldbank samen met IMF (30-913-10-'86) 714/2 e.v.; Groep van 24 71413: Groepen van Tien, van Vijf en van Zeven 71511; Ontwikkelingscomité Wereldbank 71511 e.v.; middelenverhoging IDA 71512 e.v.: Interimcomité 71513 e.v.; plenaire jaarvergadering 71611 e.v.
Jaarverslag: winst voor Wereldbank in boekjaar 1985–1986 679/2 e.v.; jaarverslag-1985–1986 68011 e.v.
MIGA: VS ondertekenen overeenkomst inzake Agentschap voor Investeringsgaranties (MIGA) 67812 e.v.
Ontwikkelingslanden: wereldontwikkelingsrapport 678/3 e.v.
president: J. Conable opvolger van A. W. Clausen als president Wereldbank 67713 e.v.
Verenigde Staten: VS ondertekenen overeenkomst inzake Agentschap voor Investeringsgaranties (MIGA) 67812 e.v.

IRAK

Iran: Iraanse oppositielcidcr Rajavi vestigt zich in Irak 77411; Iraanse ex-premier Bazargan roept op tot beeindiging oorlog met Irak 79813; overzicht diverse aspecten van de Golfoorlog sinds eind maart 1985 801 e.v.; stedenoorlog 80111 e.v.: luclitaanvallen op burgerdoelen (maart '85 -april '86) 80112 e.v.: tankeroorlog (eind maart '85 - febr. '86) 80311 e.v.; Iraakse aanvallen op olie-installaties (maart '85 - febr. '86) 803; oorlog te land (maart '85 - febr. '86) 804/1 e.v.; Iraans offensief Val Fajr 8, verovering Al Faw (febr. '86) 80513

Jordanië: Hoessein in Bagdad 551/2
Verenigde Staten: bezoek Murphy aan irak 554'2

IRAN

Algemeen: ontwikkelingen inzake Iraanse leiding sinds augustus 1984 79513 e.v.
Frankrijk: verklaringen premier Chirac. relatie Frankrijk - Iran, contacten 77313 e.v.: Iraanse oppositieleider Rajavi verlaat Frankrijk om zich in Irak te vestigen 77411: vrijlating vier Franse gijzelaars in Libanon 774/1 e.v.; deelovereenkomst over Eurodif-lening 774'3
Irak: Iraanse oppositieleider Rajavi vestigt zich in Irak 774/1: Iraanse ex-premier Bazargan roept op tot beëindiging oorlog met Irak 798/3; overzicht diverse aspecten van de Golfoorlog sinds eind maart 1985 801 e.v.: stedenoorlog 80111 e.v.: luchtaanvallen op burgerdoelen (maart '85 - april '86) 801/2 e.v.; tankeroorlog (eind maart '85 - begin febr. '86) 803/1 e.v.: Iraakse aanvallen op olie-installaties (maart '85 - febr. '86) 803; oorlog te land (maart '85 - febr. '86) 80411 e.v.: Iraans offensief Val Fajr 8, verovering Al Faw (febr. '86) 80533
Israël: Berichten over rol Israël bij Amerikaanse wapenleveranties aan Iran 78512 e.v.
Khomeini: aanwijzing Montazeri tot opvolger Khomcini 797/2 e.v.
Machtsstriid: arrestatie aanhangers Montazeri 799/1 e.v.
Oppositie: Iraanse oppositieleider Rajavi vestigt zich in Irak 774/1; Ayatollah Shariat-Madari overleden 79812: Bazargan vormt nieuwe oppositiegroepering 798/2 e.v.; oproep tot beeindiging oorlog met Irak, positie Montazeri T9813
President: Khamenei herkozen 79612 e.v.
Regering: nieu kabinet-Moussavi 796/3 e.v.; benoeming twee nieuwe ministers bekrachtigd 79811
Soedan: ontwikkeling betrekkingen tussen Soedan en Iran (april-aug. 1985) 29411
Syrie: ontvoering en vrijlating Syrische diplomaat in Teheran 79911
Verenigde Staten: eerste berichten over Amerikaanse afspraken met en wapenleveranties aan Iran 76913; verdere berichten 785 e.v.; voorgeschiedenis, Israëlische connecties 78512 e.v.: missie McFarlane 78613 e.v.; verklaringen president Reagan 78712 e.v.; commentaar 788/1

ISRAËL

Bankwezen: nasleep bankcrisis oktober 1983 736/1 e.v.; rapport commissie-Bejski 73612 e.v.; ontslag bankdirecteuren 73613
Bevolking: laagste aantal immigranten sinds 1948 80012 e.v.; geboortencijfers 80013
Bezette gebieden: aanslagen op Palestijnen in bezet gebied 20311 e.v.; arrestatie joodse activisten (jan.-mei 1984) 20312 e.v.; aanklachten tegen 27 verdachten 20411 e.v.: eerste vonnissen 204/2: begin hoofdproces 20412 e.v.: veroordeling andere Israëliers 20413; vonnissen hoofdproces 204/3 e.v.; individuele gratieverlening 20512; onderschepping Palestijnse giierrillastrijders 20611 e.v.: aanslagen, moorden en vergeldingsacties in Israël en bezet gebied (mei 1984-mei 1985) 20613; verdere aanslagen en moorden 20712 e.v.: Israëlische veiligheidsmaatregeleri (juli-sept. 1985) 20811 e.v.: inwijding nieuwe nederzettingen op westelijke Jordaanoever 800/2
Binnenlandse veiligheid: aanslagen op Palestijnen in bezet gebied (jan.-maart 1984) 20311 e.v.; Palestijnse aanslagen op Israël (febr.-april 1984) 20513 e.v.; onderschepping Palestijnse guerrillastrijders 20611 e.v.: aanslagen. moorden en vergeldingsacties in Israël en bezet gebied (mei 1984-mei 1985) 20613: verdere aanslagen en moorden 20712 e.v.: Israelische veiligheidsmaatregelen (juli-sept. 1985) 20811 e.v.; de Shin Bet-affaire 702/1 e.v.; ontslag procureur-generaal Zamir 702/3; aftreden chef Shin Bet na gratie van president Herzog 70312: hooggerechtshof wettigt gratiebeleid 78412
Bulgarije: Bulgaarse iiitriodiging voor mevr. Shamir 562/2
Cyprus: drie Israëlische toeristen in Larnaca vermoord 20813: vonnissen inzake moorden in Larnaca 240/3
Economie: bezuinigingsmaatregelen 76611 e.v.; aftreden directeiir-generaal fiiiancieri, invoerbeperkingen, belasting- en prijsverhogingen 766/2; sociaal contract (nov. 1984), terugdringing inflatie 766/3; nieuw sociaal contract 767/1; belasting- cn prijsverhogingen, begroting-1985–1986 goedgekeurd, toenemende inflatie 767/2 e.v.: economische noodtoestand (l-i-'85) 767'3 e.v.; nieuwe shekel 768/2 e.v. inflatie teruggedrongen 76813
Egypte: anti-Israëlische demonstratie 265/3; Israelischc diplomaat in Cairo vermoord 268/3; zeven Israëlische toeristen in de Sinaïwoestijn vermoord 270/1; Egypte verstrekt Israël geen rapport over moorden in de Sinai 27213; aanslag op Israëliers in Cairo 36613 e.v
Hongarije: diplomatieke contacten 56212
Iran: berichten over rol Israél bij Amerikaanse wapenleveranties aan Iran 785/2 e.v.
Jordanie: Israelische beschuldigingen m.b.t. PLO-kantoren in Amman 50112 e.v.; publikatie „Haaretz" over plan voor Israëlisch-Jordaans condominium t.a.v. Westelijke Jordaanoever 551/3
Justitie: Yitzhak Zamir als procureur-generaal vervangen door Yosef Harish 702/3
Libanon: Israëlische luchtaanval op Palestijns doel in Libanon 23713
Libië: premier Peres beschuldigt Libië van steun aanslagen op vliegvelden bij Rome en Wenen op 27-12-'85 3311; onderschepping Libisch vliegtuig op weg naar Damascus 723/1
Marokko: ontmoeting Hassan–Peres 497 e.v.: gezamenlijk communiqué 49713 e.v.: voorstel Peres aan Hassan 49811 e.v.; Israëlisch-Marokkaanse contacten 498/2 e.v.
Midden-Oosten: reacties op vredesvoorstel Peres 550/1 e.v.
Munt: nieuwe shekel 768/2 e.v.
Palestijnse organisaties: gevangenenruil (mei 1985). Israelische reacties 20711; drie Israëlische toeristen in Larnaca verniioord 208/3; Israelische luchtaanval op PLO-hoofdkwartier bij Tunis 237'3 e.v ; vonnissen inzake moorden in Larnaca 24013
Parlement: „anti-racismewet" en „anti-PLO-wet" aanvaard 81313 e.v.; andere Knesset-besluiten 81411 e.v.
Polen: overleg tussen Shamir en Olszowski, aankondiging opening visakantoren 56211
President: gratie voor Shalom 70312: ultimatum hooggerechtshof 70313 e.v.; hooggerechtshof wettigt gratiebeleid, president verleent opnieuw gratie 70412; verdere gratieverlening aan joodse terroristen 70413
Regering: Peres overleeft motie van wantrouwen 55112 e.v.: premier Peres biedt ontslag aan i.v.m. rotatie (10-4-'86) 67311 e.v.; regeringscrises 1984-1986 67313 e.v.: balans regering-Peres 67512 e.v.; rotatie voltooid, vertrouwen voor kabinet-Shamir 79912 e.v.: beleidsverklaring 79913 e.v.
Sowjet-Unie: officieie besprekingen in Helsinki na één zitting beëindigd 56111; voorafgaande ontwikkelingen 56112 e.v.; ontmoetingen tussen Peres en Sjewardnadze 562/1; geruchten in Israël over massa-immigratie Russische joden 56212 e.v.; commentaren 56313 e.v.
Spionage: Israëlische officier wegens spionage voor Syrie berecht 70413
Syrië: Syrische betrokkenheid bij mislukte aanslag op Boeing 747 van El Al op 17-4-36 721/1; onderschepping Libisch vliegtuig op weg naar Damascus 72311 e.v.; Israël beschuldigt Syrie van betrokkenheid bij bomexplosie op 26-6-'86 op Madrileense luchthaven Barajas 72213
Terrorisme: Nezar Hindawi in Londen tot 45 jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens aandeel in mislukte aanslag op Boeing 747 van El Al op 17-4-'86. achtergronden 721/1: bomexplosie op Madrileense luchthaven Barajas (26-6-'86), arrestatie Nasser ai-Ali 722/2 e.v
Tunesië Israëlische luchtaanval op PLO-hoofdkwartier bij Tunis 237/3 e.v
Verenigde Staten: bezoek Whitehead aan Israël 500/1: idem Murphy 501/1: Peres in VS 502/3 e.v.; bezoek Murphy aan Israël 55412; berichten over rol Israël bij Amerikaanse wapenleveranties aan Iran 785/2 e v.

ITALIË

POLITIEK (Buitenlandse)

Alhanie Albanezen zoeken asiel in Italiaanse ambassade 398/2
China: premier Zhao Ziyang bezoekt Italië 191/3 e.v.
Duitse Democratische Republiek: Honecker in Italië 49111 e.v.
Libië: Libische raketaanval op Lampedusa 61813
Palestijnse organisaties: kaping Italiaans cruise-schip „Achille Lauro" door PLF-leden in Egyptische wateren 238/2 e v.: Amerikaan doodgeschoten 238/3; overgave kapers aan Egyptische autoriteiten 238/3 e v.; Egyptisch toestel met kapers en PLF-leider Abu Abbas door Amerikaanse gevechtsvliegtuigen onderschept en overgebracht naar NAVO-basis Sigonella op Sicilie 239/1 e.v.: Italie laat Abu Abbas vertrekken 23912 e.v.; reacties op Amerikaanse onderschepping 239/3; missie Whitehead 239/3 e.v.; Italiaanse arrestatiebevelen tegen Abu Abbas 24011 e.v.; proces tegen kapers „Achille Lauro" 24012
Verenigde Staten: bezoek Whitehead 23913

JAPAN

Bangladesh: bezoek president Ershad aan Japan 36813
Begroting: begroting-1985 410/2 e.v.; idem 1986 413/2
China: minister van defensie Zhang Aiping in Japan 19213
Costa Rica. bezoek president Monge aan Japan 139/2
Economie: economische ontwikkelingen 1984–1985 41011 e.v.; privatisering telefoon en tabak 41013 e.v.; beperking Japanse auto-export naar VS 41111 e.v.; opening Japanse markt aangekondigd, verlaging invoerrechten 411/3 e.v.; stimulering binnenlandse vraag 41211 e.v.; privatisering nationale spoorwegen 41212 e.v.
Hongarije: officieel bezoek premier Lazar aan Japan 53713
Politieke partijen:
— Algemeen: politici ontvangen geld van zakenlieden 40912 e.v.
— DSP: Tsukamoto partijvoorzitter in plaats van Sasaki 40013; nieuwe DSP-leiding 409/1
— JSP: conferenties op 27128-2-'84 en 17/19-1-'85 40012 e.v.: ontwerp-verkiezingsprogramma 40013
— LDP: Nakasone niet afkerig van derde ambtstermiin als voorzitter LDP 36912: Nakasone herkozen als voorzitter 398/3; wijziging in LDP-leiding 39911 e.v.; Takeshita vormt „studiegroep" binnen Tanaka-factie 399/2; Tanaka uitgeschakeld door herseninfarct ,39912 e.v.; winst LDP bij gemeenteraadsverkiezingen Tokio 39913; nieuwe LDP-leiding 60713; verlenging ambtstermijn Nakasone? 608/3
Regering: nieuw kabinet (1-11-'84) 39813 e.v.; aftreden staatsminister Komoto 39913 e.v.; reorganisatie kabinet (28-12-'85) 40011 e.v.; nieuw kabinet 60811 e.v.
Sowjet-Unie: territoriaal geschil 41312 e.v.: verkilling relatie Japan–SU 41313 e.v.; handelsbetrekkingen Japan–SU (1980–1985) 41411 e.v.; visserijakkoord (1985) 41412: Sjewardnadze in Japan 41413 e.v.: Abe in Moskou 41512 e.v.

Spoorwegen: privatisering nationale spoorwegen 41212e.v.; massale sabotage-acties 41311
Verenigde Staten: beperking Japanse auto-export naar VS 411/1 e.v.
Verkiezingen: vervroegde verkiezingen voor 6-7-'86 uitgeschreven 369/1; winst LDP bij gemeenteraadsverkiezingen Tokio 39913; parlementsverkiezingen, grote zege voor Nakasones LDP 607/2 e.v.

JEMEN (NOORD)

Regering: mutaties 1984–1985 432/2

JEMEN (ZUID)

Burgeroorlog: strijd om macht leidt tot burgeroorlog 37313 e.v.. burgeroorlog op 24-1-'86 na elf dagen beslist in nadeel van Ali Nasser Mohammed 376/2 e.v.; evacuatie buitenlanders 377/3
Politieke partijen:
— JSP: strijd om de macht leidt tot burgeroorlog 37313 e.v.; wijziging in leiding JSP (1984–1985) 373/3; terugkeer Abdel Fattah Ismail 37413; derde JSP-congres (oktober 1985) 375/1 e.v.; Ali Nasser Mohammed en aanhangers krijgen meerderheid in CC, tegenstanders o.l.v. Abdel Fattah Ismail krijgen meerderheid in wolitiek bureau 37512: Confrontatie 37513 e.v.: schietpartij in hoofdkwartier JSP (13-1-'86)376/1 e.v.: nieuwe leiding 377/3
President: Haider Abu Bakr al-Attas staatshoofd 377/3
Regering: wijzigingen in kabinet (1984–1985) 374/1 e.v.; nieuw kabinet o.l.v. premier Yassin Said Noman 37811 e.v.

JOEGO-SLAVIË

Albanië: spoorverbinding tussen Joegoslavische stad Titograd en grens Albanië voltooid 39812
Buitenland: Oosteuropese vluchtelingen naar Joego-Slavië 74911
China: minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Joeeo-Slavië 18913; president Li Xiannian bezoekt Joego-Slavië 22311 e.v.; president Vlajkovic in China 74911
Duitse Democratische Republiek: Honeckcr in Joego-Slavië 49113
Economisch beleid: maatregelen ter bestrijding economische crisis 66411 e.v.: buitenlandse schulden 66413 e.v.; nieuwe economische maatregelen 74712 e.v.
Energiebeleid: voorlopig geen nieuwe kerncentrales, bouw nieuwe waterkrachtcentrale 747/3
Frankrijk: premier Planinc in Frankrijk 748/3
Justitie: vervolging van kritische intellectuelen 718/1 e.v.; processen tegen Kroatische separatisten 71911 e.v.; veroordeling etnische Albanezen 744/2 e.v.; nieuwe processen tegen nationalisten 74413 e.v.: proces tegen oorlogsmisdadiger Artukovic 74511 e.v.: Amerikanen gearresteerd 74512 e.v.; aanklacht tegen journalist ingetrokken 745/3 e.v.; juridische strijd om Tito's erfenis 74611 e.v.
Kerk en staat: bouw Sava-kathedraal hervat, nieuw hoofd Macedonische Orthodoxe Kerk 74812
Leger: nieuwe chef generale staf, verkorting van de militaire dienstplicht 74812
Minderheden: processen tegen Kroatische separatisten 719/1 e.v.; nationalistische onlusten in Kosovo 719/2 e.v.; idem (vervolg) 7441 2; veroordelingen etnische Albanezen 744/2 e.v.; nieuwe processen tegen nationalisten 74413 e.v.
Oostenrijk: bezoek premier Planinc aan Oostenrijk 749'1
Oppositie: vervolging van kritische intellectuelen 71811 e.v.; schrijvers willen meer vrijheid 74512 e.v.; protest tegen misbruik psychiatrie 74513: aanklacht tegen journalist ingetrokken 74513 e.v.; Servische Academie bekritiseert bewind 74713 e.v.
Partij: benoemingen partijvoorzitters 1983 en 1984 66311 e.v.; 13de congres van de Bond van Communisten 746/2 e.v.: verkiezing leidende organen 747/1 e.v.: nieuwe partijvoorzitter 74712
Regering: benoemingen voorzitters van het collectieve staatspresidium (1983. 1984 en 1985), verkiezing nieuw collectief staatspresidium (1984) 66213 e.v.; Branko Mikulic nieuwe premier 663/2 e.v.
Sowjet-Unie: bezoek premier Planinc aan SU! 748 3 e v.
Verenigde Staten: Amerikanen in Joego-Slavië gearresteerd 74512: bezoek premier Planinc aan VS 748/3

JORDANIË

China: president Li Xiannian bezoekt Jordanie i89 1 e.v.
Costa Rica: dipiomatirke betrekkingen met Costa Rica verbroken 139 1
Egypte: overleg Mubarak–Hoessein 49813; idem 50211; idem 55013 e.v.
Engeland: wremier Thatcher in Amman 50211
Irak: Hoessein in Bagdad 55112
Israël: Israëlische beschuldigingen m.b.t. PLO-kantoren in Amman 50112 e.v.; publikatie „Haaretz" over plan voor Israëlisch-Jordaans condominium t.a.v. Westelijke Jordaanoever 551/3
PLO: verder overleg Hoessein–Arafat 502/1; idem 55212 e.v.
Syrië: overleg tussen beide premiers in Saoedi-Arabië 54913 e.v.; Jordanie zoekt toenadering tot Syrie 55313 e.v.; Syrische premier in Amman 55413; koning Hoessein in Damascus 55511
Verenigde Staten: bezoek Whitehead aan Jordanië 500/1; idem Murphy 50111; bezoek Hoessein aan Reagan 50212: Murphy in Jordanië, opschorting Amerikaanse wapenverkoop 551/1 e.v.; bezoek Murphy aan Jordanie 55412

KAAPVERDIË

Regering: nieuw kabinet 672/1
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 671/3; presidentsverkiezingen 672/1

KENIA

Oeganda: bezoek Tito Okello aan Kenia 76012; president Moi van Kenia voorzitter vredesoverleg in Nairobi 761/1 e.v.

KOEWEIT

Algemeen: binnenlandse ontwikkelingen sinds maart 1985 81412 e.v.
Begroting: begroting 1986-1987 81612
Binnenlandse veiligheid: aanslag op emir. verantwoordelijkheid opgeëist door Islamitische Jihad 81413 e.v.; aanslagen op twee cafés 815/1; uitwijzing buitenlanders 81511 e.v.; brand in oliehaven, arrestatie daders aanslag emir 815/3
China: ininister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Koeweit 19012
Economie: gevolgen beurskrach 1982 814/3; aftreden gouverneur centrale bank 81612
Grondwet: gedeeltelijke opschorting grondwet 816/1
Justitie: doodvonnis voor aanslag op emir 81613
Parlement: parlement ontbonden 816/1
Pers: beperking persvrijheid 81611
Regering: aftreden twee ministers 81412 e.v.; aftreden kabinet 81513; nieuw kabinet 81611 e.v.
Sowjet-Unie: overleg tussen Konstantin Katoesjew en Koeweitse olieminister Al-Sabah over olieproduktie en -prijzen 15211; SU levert wapens aan Koeweit 81613

KONGO

Tsjaad: verzoeningspoging Kongo inzake Tsjadisch conflict 11212

KOREA (NOORD)

Oeganda: vertrek 196 Noordkoreaanse militairen 76013

KOREA (ZUID)

China: noodgedwongen diplomatiek overleg tussen China en Zuid-Korea n.a.v. vliegtuigkapingen 34913 e.v.
Costa Rica: bezoek president Monge aan Zuid-Korea 139/2
Suriname: bezoek premier Udenhout aan Zuid-Korea 782/3

KUNST

ALGEMEEN:
Prijzen:
— Adolphe Bentinckprijzen 1985 en 1986: 83013
— Alberi Einstein Vredeswriis 1986: 83013
— Aristotelesprijs 1986: 830/3
— Ataturk Vredesprijs 1986: 83013
— Athinai Prijs 1986: 83013
— Carl von Ossietzky Medaille 1986: 83013
— Erasmusprijs 1986: 83013 e.v.
— Europaprijs van de Raad van Europa 1986: 832/1
— Franklin D. Roosevelt Four Freedoms Award 1986: 832/1 e.v.
— Fridtjof Nansen Medaille 1986: 83212
— Harriët Freezerring 1986: 83212 e.v.
— Jawaharlal Nehruprijs 1986: 83213
— Joke Smitwrijs 1986: 83213
— Joost van den Vondelprijs 1986: 83213
— Nobelprijs voor de vrede 1986: 83213 e.v.
— Olympiaprijs 1986: 83311
— Orde van de Vlaamse Leeuw 1986: 3013 (1987)
— Prins Maurits Medaille 1986: 833/1
— Prijs van de Raad van Europa voor de rechten van de mens 1986: 83311
— Robert F. Kennedyprijs voor de mensenrechten 1986: 83312
— Theodor Heussprijzen 1984 en 1985: 83312
— Visser Neerlandiaprijs 1986: 83312
— Vredesprijs van de Duitse Boekhandel: 833/2 e.v.
— Wateler Vredesprijs 1986: 83313
— Zilveren Anjers 1986: 833/3

ARCHITECTUUR:
Prijzen:
— Mies van der Rohe Prijs 1986: 83313
— Pritzkerprijs 1986: 83313
— Prix de Rome voor de bouwkunst 1986: 834/1
— Prix de Rome voor de stedebouw en landschapsarchitectuur 1986: 83411
— Prijs voor interieurarchitectuur van de Stichting Amsterdams Fonds voor de Kunst 1986: 834/1
— Rotterdamse Maaskantprijs voor jonge architecten 1985: 83411
— Staalprijs 1986: 83411

BEELDENDE KUNST:
Prijzen:
— Aanmoedigingsprijs van de Stichting Amsterdams Fonds voor de kunst 1986: 83411
— Amsterdamse Illustratieprijs 1986: 83411
— Buhrmann Ubbens Papierprijs 1986: 83411
— Charles Nypelsprijs 1986: 83411
— David Roëllprijs 1986: 83411
— Emmy van Leersumprijs 1986: 83411
— Françoise van den Boschprijs 1986: 834/1
— Jeanne Oostingprijs 1986: 83411
— Johan en Titia Buning Srongersprijs 1986: 83411
— Joris Minne-prijs 1986: 3013 (1987)
— Kho Liang Ie-prijs 1986: 834/1
— Koninklijke Subsidies voor de Vrije Schilderkunst 1986: 83411

- Max Renemanprijs 1986: 834 1
- Nederlandse Grafiekprijs 1986: 834 1
- Oskar Kokoschkaprijs 1986: 834 1
- Prix de Rome voor vrije beeldhouwkunst 1985 834 2
  Prix de Rome voor vrije schilderkunst 1985 834 2
- Sandbergprijs 1986 834 2
- Stripschapprijs 1986 834 2
- Turnerprijs 1986: 834/2
- Van Mieghem-prijs 1986: 30 3 (1987)
- Wolfprijs 1986: 854 2
  Zeebeltprijs 1986: 834/2

JOURNALISTIEK:

Prijzen:
- Eric Salomonprijs 1986' 834 2
- Internationale Journalistenprijs van het Derde Wereldpersbureau Inter Press Service 1985: 834 2
- Lof Prijs 1986: 834/2
- Prijs voor de dagbladjournalistiek 1986: 83412
- Pulitzerprijzen 1986: 834 2 e.v.
- Tindemans-prijs 1986: 30/3 (1987)
- World Press Photo 1985. 834 3 e v
- Zilveren Camera 1985: 835 1

LETTERKUNDE

Prijzen
- A H Cornrtte prijs 1986 30 3 (1987)
- André Demedtsprijs 1986 835 1
- Anna Bijnsprijs 1986 835 1
- Anton Wachterprijs 1986 835 1
- Bookerprijs 1986 835 1
- CNA-prijs 1986: 835/1
- Constantijri Huijgensprijs 1986: 835/1
- F. Bordewijkprijs 1986: 835/2
- G.H. 's Gravensandcprijs 1986: 835 2
- Geert Jan Lubberhuizenprijs 1986: 835 2
- Georg Buchnerprijs 1986: 835/2
- Gouden Ezelsoor 1986: 835.2
- Gouden Griffels 1986: 835/2 e.v.
- Gouden Strop 1986 835 3
- Hendrik de Vriesprijs 1986 835 3
- Herman Gorterprijs 1986 835 3
- Hugues C. Pernathprijs 1985: 835 3
- Interpruvinciale Prijs voor Letterkunde 1985. 835/3
- Jan Campertsprijs 1986: 835/3
- Jan Greshoffprijs 1986: 835/3
- Joris Eeckhout-prijs 1986: 30 3 (1987)
- Kleistprijs 1986: 835/3
- Kluwerprijs 1985: 836/1
- Koopalbeurs 1986: 30/3 (1987)
- Krijnprijs 1986: 30.3 (1987)
- Laurens Jansz. Costerprijs 1986: 836/1
- Literaire Debuutprijs 1986: 3013(1987)
- Lucy B. en C. W, van der Hoogtprijs 1986. 836/1
- Martinus Nijhoffprijs 1987: 836 1
- Multatuliprijs 1986: 836/1
- Nobelprijs voor letterkunde 1986: 836/1 e.v.
- Paul Snoekprijs 1986: 836/2
- Premio Cervantes 1986: 836/2
- Premio Iriternationale Monselice 1986: 836 2
- Premio Planeta 1986: 836 2
- Prix Chateaubriand 1986: 836/2
- Prix de l'Académie Française 1986: 836/2
- Prix de la Littérature Traduite 1986: 836/2
- Prix Fémina 1986: 836/2
- Prix Fémina Etranger 1986: 836 2
- Prix Goncourt 1986: 836'2
- Prix Interallié 1986: 836/2
- Prix Médicis 1986: 836/2
- Prix Médicis Essai 1986: 836/3
- Prix Médicis Étranger 1986: 83613
- Prix Paul Léautaud 1986: 836 3
- Prix Paul-Morand 1986: 836/3
- Prix Renaudot 1986: 83613
- Prijs De Standaard 1986: 30/3 (1987)
- Prijs der Nederlandse Letterkunde 1986: 836/3 e.v.
  Prijs van de Vlaamse Poeziedagen 1986: 30'3 (1987)
- Pulitzerprijs 1986: 837/1
- Ritz Hemingwayprijs 1986: 837 1
- Staatsprijs voor Jeugdliteratuur: 3013 (1987)
- staatsprijs voor Poëzie (België) 1986: 837 1
- Thorrias Mannprijs 1986 837'1
- Van Maerlantprijs 1986: 30/3 (1987)
- W.H Smithprijs 1986: 837 1
- Yangprijs 1986 837 1

MUZIEK

Prijzen:
- American Music Awards 1985: 837 2
- Birds 1986: 837/2
- Boy Edgarprijs 1986: 837'2
- Camille Huysmans-prijs 1986: 30 3 (1987)
- Conscience-prijs 1986: 30/3 (1987)
- Edisons Klassiek 1986: 537 2 e.v.
- Elisabeth Evertsprijs 1986: 837.3
- Ernst von Siemensprijzen 1986 en 1987: 837 3
- Eugene Baie-prijs 1985. 30/3 (1987)
- Gaudeamusprijs 1986: 837 3
- Grammy Awards 1986: 837 3
- Grote Muziekprijs van Nederland voor popgroepen 1986: 837 3
- Humanitas-prijs 1986: 30 3 (1987)
  Jan van Gilsprijs 1986: 838/1
- Jef van Hoof-prijs 1986: 31/1 (1987)
- Liebermannprijs 1986: 838 1
- Matthijs Vermeulenprijs 1986: 838 1
- Moses Mendelsohnprijs 1986: 838/1
- Nederlandse Compositieprijs 1986: 838/1
- Pulitzerprijs 1986: 838 1
- Staatsprijs ter bekroning van een kunstenaarsloopbaan (België) 1986: 838 1
- Theodor W. Adornoprijs 1986: 838 1
- Tsjaikowskiconcours voor pianisten in Moskou 1986: 838/1
- Tsjaikowskiconcours voor violisten in Moskou 1986: 838'1
- Tsjaikowskiconcours voor zangers in Moskou 1986: 838 1
- Vocalistenconcours van Den Bosch 1986: 838/1 e.v.
- Walter Maasprijs 1986: 838/2
- Wessel Ilckenprijs 1986: 838'2
  Wolfprijs 1987: 838 2

THEATER, FILM, RADIO EN TV:

Prijzen:
- Aanmoedigingsprijs van het Amsterdams Fonds voor de kunst 1986: 838/2
- Albert van Dalsumprijs 1985-1986: 838'2
- Arkprijs van het Vrije Woord: 31/1 (1987)
- Arlecchino 1986: 838 2
- Bert Leysensprijs 1986: 838 2
- Caspeele-prijs 1986: 31 1 (1987)
- Césars 1986: 838'2 e.v.
- Choreografieprijs 1986, 838.3
- Colombina 1986: 838/3
- David Work Griffithprijs 1986: 838/3
- Emmy Awards 1986: 838'3 e.v.
- Eurovisie Songfestival 1986: 839 1
- Filmfestival van Cannes 1986: 83911 e.v.
- Filmfestival van Locarno 1986: 839'2
- Filmfestival van Venetië 1986: 839'2 e.v.
- Filmfestival van West-Berlijn 1986: 839/3
- Golden Globes 1986: 840.1
- Gouden Harpen 1986: 840/1
- Gouden Kalveren 1986: 840/1
- Gouden Roos 1986: 840'1
- Gouden Speld 1985: 1212
- Gouden en Zilveren Theaterdansprijs 1985: 12/2
- Gouden Theaterdansprijs 1986: 840/1
- Grand Prix du Cinéma 1986: 840/1
- Hans Snoekprijs 1985: 12/2; idem 1986: 840/1
- Hippoliet van Peene-Virginie Miry-prijs 1986: 31/1 (1987)
- Johan Kaartprijs 1985: 12 2
- Kritiekprijs 1986: 840/1
- L. J. Jordaanprijs 1985: 12/2: idem 1986: 840/1
- Life Achievernent Award 1986: 840/1
- Louis Dellucorijs 1986: 840 1 e.v.
- Louis d'Or 1985: 12/2; idem 1986: 840/2
- Mimeprijs 1986: 840.2
- Nederlandse Choreografieprijs 1985: 1212
- Nipkowschijf 1985: 12/2; idem 1986: 840/2
- Noord-Zuid-trofee 1985: 12/2
- Oscars 1985: 123: idem 1986: 840'2 e.v.
- Oskar de Gruyterprijs 1985: 12'3; idem 1986: 31/1 (1987)
- Paul Steenbergenpenning 12 3
- Perspectiefprijs 1986 341 1
- Pisuisseprijs 1986: 841/1
- Prijs voor Kunstkritiek 1986: 31/1 (1987)
- Prijzen van de Amerikaanse Organisatie van Filmcritici 1986: 841 1
- Prijzen van de Bafta 1984: 12/3; idem 1985: 841 1 e.v.
- Prix Deiluc 1085: 12/3
- Prix Georges-Sadoul 1985: 12/3
- Rotterdam Awards 1986: 841/2
- Scheveningen Cabaretprijs 1986: 841/2
- Shakespeareprijs 1985: 12 3
- Staatsprijs voor toneel: 12/3
- Theo d'Or 1985: 12/3; idem 1986: 841'2
- Toneelprijs van de Vlaamse provincies 1986: 31 1 (1987)
  Tony Awards 1985. 13 1: idem 1986: 841/2
- Van iier Viesprijs 1985: 841 2
- Visser-Neerlandiaprijs 1986: 841 2
- Zilveren Dansprijs 1986 841 2
- Zilveren Harp 1983: 13/1
- Zilveren Reissmicrofoon 1985: 13 1: idem 1986. 841 2

LESOTHO

Buitenland: Jonathan bezoekt coinmunistische landen 67 1

China: diplomatieke betrekkingen op ambassadeursniveau aangeknoopt 67/1

Oppositie: aanslagen LLA 66 1; huurlingenkomplot gemeld 68 1: Zuidafrikaanse hulp bij nieuwe alliantie oppositie 68 2

Regering: staatsgreep door paramilitaire troepen o.l.v. generaal-majoor Lekhanya 65/1 e.v.: aftreden minister van voorlichting 67/1; nieuwe minister van buitenlandse zaken 68'3

Taiwan: diplomatieke betrekkingen door Taiwan verbroken 67/1

Verkiezingen: afstel algemene verkiezingen 68/3

Zuid-Afrika aankondiging blokkade van Lesotho 65 1. Zuidatrikaanse druk op Lesotho 65/3 e.v.: Lesotho meldt Zuidafrikaanse invallen 66/1 e.v.: Z.-Afrika verscherpt grenscontrole. overleg 66/3 e.v.: verdere verslechtering relatie met Z.-Afrika 67/2 e.v.; gedeeltelijke evacuatie vluchtelingen door Lesotho 67 3: Zuidafrikaanse hulp bij nieuwe alliantie oppositie 68/2; Lesotho weigert non-agressieverdrag 6812 e.v.: nieuwe Zuidafrikaanse inval in Lesotho gemeld, Z.-Afrika door Veiligheidsraad eenstemmig veroordeeld 69/1

LIBANON

Binnenlandse veiligheid: twee Britten en een Amerikaan doodgeschoten, Britse journalist John McCarthy ontvoerd. ophanging Britse journalist Alec Collett gemeld 619/3; bemiddeling Terry Waite inzake vrijlating Amerikaanse gijzelaars 769/1 e.v.: eerste berichten over Amerikaanse afspraken met en wapenleveranties aan Iran 76913; ontvoering buitenlanders in Libanon. executies 770/1 e.v.: vrijlating ontvoerde buitenlanders 7701 2 e.v.: eisen en mededelingen ontvoerders 771/1 e.v.: verklaringen ontvoerden 77112 e.v.; diplomatieke activiteiten 77113; missie Waite (nov./dec. '85) 772/1 e v.: missie Raad (nov. '85 - maart '86), evacuatie Seurat gemeld 773/1: verklaringen Franse premier Chirac 773/3 e.v.: vrijlating vier Franse gijzelaars 77411 e.v.

Costa Rica: diplomatieke betrekkingen met Costa Rica verbroken 139/1

Engeland: twee Britten doodgeschoten, Britse journalist John McCarthy ontvoerd, ophanging Britse journalist Alec Collett gemeld 619/3

Israël: Israëlische luchtaanval op Palestijns doel in Libanon 237/3

Verenigde Staten: Amerikaan doodgeschoten 619/3

LIBERIA

Economie: IMF weigert verdere kredieten aan Liberia 236/3

IMF: geen kredieten meer voor Liberia 23613
Justitie: aanklachten wegens hoogverraad 23613
President: inauguratie president Doe, oppositie verdeeld over boycot 23611 e.v.
Regering: couppoging mislukt 235/1 e.v.; nieuw kabinet 236/2

LIBIË

Burkina Faso: bezoek Kadhafi. Sankara kondigt „Jamahiriya" aan 68812
Duitsland !Bondsrepubliek): uitwijzing Libische diplomaten 61512
Egypte: Egyptische regering suggereert Libische betrokkenheid bij vliegtuigkaping. Egyptische troepenconcentratie langs grens met Libië 271/2
Engeland. schietpartij bij Libisch Volksbureau ir. Londen 33/2 e v.: Engeland verbreekt diplomatieke contacten 34/2. verdere ontwikkelingen 3412 e.v.: arrestatie Britten in Libië 35/3 e.v., uitwijzing Libiërs door Engeland 3611. missie Waitc en Brown, vrijlating Britse gedetineerden in Libië 3712 e.v.; Libische vergeldingsacties tegen Britse doelen 620/1
Europese Gemeenschappen (EG): spoedvergadering van buitenlandse zaken EG over Libie 616/1 e.v.: EG-beraad 65211: Europese maatregelen tegen Libische ingezetenen 652/1 e.v.: Libische tegenmaatregelen 65311 e.v.
Frankrijk: onofíiciele diplomatieke betrekkingen 10012 e.v.; Frans-Libisch akkoord over wederzijdse troepenterugtrekking 105/3 e.v.: trocpenterugtrekking uit Tsjaad, eerste fase 10613 e.v.: idem tweede fase 10812 e.v.: ontmoeting Mitterrand–Kadhafi op Kreta, voortdurende Libische aanwezigheid in Tsjaad 10911 e.v.; Franse ,,waarnemers" in Tripoli 111/3 e.v.; voortdurende Libische aanwezigheid in Noord-Tsjaad gemeld 1121 1; uitwijzing Libische diplomaten 61512
Israël: premier Peres beschuldigt Libië van steun aanslagen op vliegvelden bij Rome en Wenen op 27-12-'85 3311; onderschepping Libisch vliegtuig op weg naar Damascus 72311
Italie: Libische raketaanval op Lampedusa 61813
Militaire zaken: plaatsing SAM-5-raketten 242/1 e.v.
Oppositie: aanval op kazerne bij Tripoli gemeld 3413 e.v.; aanslagen op Libiers in het buitenland 36/2 e.v.; idem 37/3 e.v.
Regering: speculaties over staatsgreep en vorming junta 618/3 e.v.
Soedan: ontwikkeling betrekkingen tussen Soedan en Libië (april-aug. 1985) 292/2 e.v.: premier Dafaallah in Libië, uitbreiding Libische militaire hulp 33212
Sowiet-Unie: bezoek Russische marineschepen aan Libië 62013
St. Lucia: PLP zou geld hebben ontvangen van Libië 28113
Suriname: samenwerkingsakkoord met Libië (15-3-'83) 66611 e.v.; bezoek Bouterse aan Libie (1/6-3-'85), samenwerking met Libië 7511 1 e v.; Suriname krijgt Libische ambassadeur 751/2; gesprek Bouterse in Brasilia met minister van buitenlandse zaken Libië (maart '85) 78112; persconferentie Bevrijdingsraad in New York o.m. over Libische presentie in Suriname 790/2
Tsjaad: interventie t.g.v. Goukouni Oueddei 97/3: aanbod Kadhafi tot terugtrekking Libische ,,aanwezigheid" uit Tsjaad 10411; tegenstrijdige berichten over terugtrekking Libische troepen uit Tsjaad 10613 e.v.: idem 1081 2 e.v.: voortdurende Libische aanwezigheid in Tsjaad 10911 e.v.; idem in Noord-Tsjaad 11211; voorstel Kadhafi 12512 e.v.
Tunesië: uitwiizing Tunesische gastarbeiders door Libië 58013
Verenigde Staten: State Dewartment VS beschuldigt Libië -Jan steun aanslagen op vliegvelden bij Rome en Wenen op 27-12-'85, Reagan kondigt economische sancties tegen Libië af 3311 e.v.; Amerikaanse schepen en vliegtuigen in de Golf van Sirte, Libië vuurt SAM-5-raketten af (24-3-'86), Amerikaanse gevechtsvliegtuigen bombarderen Libische SAM-5-basis en beschieten vier Libische patrouilleboten (24125-3-'86) 24111; ,,Washington Post" meldt CIA-plan voor ondermijning regime-Kadhafi 241'1 e.v.: Amerikaans protest tegen plaatsing SAM-5-raketten in Libië 24211: Amerikaanse economische sancties tegen Libië 242'2 e.v.: Amerikaanse vlootoefeningen voor Libische kust 24213e.v.; dreigementen Kadhafi 24311 e.v : Amerikaans Libische confrontatie 614 2 e.v.: bomexplosies in TWA-toestel en Westberlijnse discotheek 61413 e.v.; Amerikaanse verklaringen over Libische betrokkenheid 61511 e.v.: president Reagan besluit tot Amerikaanse luchtaanval op Libië 61513 e.v.; missie Walters 616/1; Amerikaanse luchtaanvallen op Tripoli en Bengasi 61613 e.v.: televisietoespraak Reagan 61713 e.v.: Libische vergeldingsacties tegen Amerikaanse doelen 620/1; internationale reacties op Amerikaanse luchtaanval op Libië 620/1 e.v.

LUXEMBURG

Munt. revaluatie frank 25713

MALAWI

Mozambique: uitwijzing RNM-strijders 71213; leiders frontlijnstaten beschuldigen Malawi van medeplichtigheid aan terreurcampagne tegen Mozambique 71311

MALEISIË

Costa Rica: diplomatieke betrekkingen met Costa Rica verbroken 13911
Owwositie: incident in Baling 52912 e.v.
Politieke partijen:
- MCA: Tan Koon Swan voorzitter 52913
Regering: mutaties MCA-leden in federaal kabinet 529/3 e.v.; aftreden premier Musa Hitam 53012 e.v.; reorganisatie federaal kabinet 53013 e.v.
Sabah: politieke crisis na vervroegde verkiezingen van april 1985 273 e.v.; vorming kabinet door PBS-leider Datuk Joseph Pairin Kitingan, USNO boycot zittingen deelstaat parlement. dagelijks bestuur lamgelegd, parlementsleden PBS naar oppositie (febr. 1986), parlement ontbonden t.b.v. nieuwe verkiezingen 273/3; onlusten (12-13 maart) 27411; interventie federale premier. uitspraak hooggerechtshof (15 april), Datuk Parin in zijn ambt bevestigd 274/2; winst voor PBS bij parlementsverkiezingen, Datuk Joseph Pairin Kitingan premier 53013
Singapore: arrestatie Tan Koon Swan 530/1 e.v.
Verkiezingen: zege voor Nationale Front bij vervroegde algemene verkiezingen 529 e.v.; parlementsverkiezingen in Sabah 53013; aankondiging vervroegde verkiezingen 5311 1; verlies PAS. winst DAP 53111

MALI

Burkina Faso: grensoorlog met Mali 68513 e.v.; bemiddelingspogingen 68611; bestandsakkoord 686/2; uitwisseling gevangenen, ICJ-oproep, terugtrekking troepen 68711 e.v.
Regering: benoeming premier, samenstelling kabinet 67212
Tsjaad: verzoeningspoging Mali inzake Tsjadisch conflict 11212

MALTA

China: president Li Xiannian bezoekt Malta 22411
Egypte: Egyptische Boeing na kaping op Malta. Maltese regering akkoord met Egyptische conimando-actie 27013; Malta weigert uitlevering vliegtuigkaper aan Egypte 27111

MAROKKO

Costa Rica: diplomatieke betrekkingen met Costa Rica verbroken 139/1
Israël: ontmoeting Hassan–Peres 497 e.v.. gezamenlijk communiqué 497/3 e.v.; voorstel Peres aan Hassan 498/1 e.v.: Israëlisch-Marokkaanse contacten 498/2 e.v.
Syrië: verbreking betrekkingen door Syrie 49813
Tsjaad: verzoeningspoging Marokko inzake Tsjadisch conflict 112/2

MAURITIUS

Gouverneur-Generaal: sir Seewoosagur Ramgoolam overleden. sir Veerasamy Ringadoo opvolger 654/1
Regering. wijziging in regeringscoalitie en kabinet 653'3 e v.. aftreden vier ministers -- i.v.m. drugsaffaire 654 1 e.v.
'Verkiezingen: gemeenteraadsverkiezingen 654/1

MEXICO

China: minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Mexico 22211 e.v.

MIDDEN-OOSTEN

Algemeen: diplomatieke activiteiten vredesinitiatieven 497 e.v.; geschil over Palestijnen in Jordaans-Palestijnse organisatie 498'3 e.v.: ontwikkelingen m.b.t. het vredesproces. toenadering tussen Jordanië en Syrië 54913 e.v.
Arabische Liga: Arabische topconfercritie in Casablanca (aug. 1985) 499/2 e.v.: Arabische bemiddeling tussen Syrie en Jordanie. overleg tusen beide premiers 54913 e.v.
Israël: reacties op vredesvoorstel Peres 55011 e.v.
Palestijnse organisaties: gevangenenruil (mei 1985), Israelische reacties 20711; drie Israëlische toeristen in Larnaca vermoord 20813; Israelische luchtaanval op PLO-hoofdkwartier bij Tunis 23713 e.v.; kaping Italiaans cruise-schip „Achille Lauro" door PLF-leden in Egyptische wateren 23812 e.v.; Amerikaan doodgeschoten 23813; overgave kapers aan Egyptische autoriteiten 23813 e.v.; Egyptisch toestel met kapers en PLF-leider Abu Abbas door Amerikaanse gevechtsvliegtuigen onderschept en overgebracht naar NAVO-basis Sigonella op Sicilie 23911 e.v.; Italie laat Abu Abbas vertrekken 239/2 e.v.; reacties op Amerikaanse onderschepping 23913; missie Whitehead 23913 e.v.; Italiaanse arrestatiebevelen tegen Abu Abbas 24011 e.v.: proces tegen kapers „Achille Lauro" 24012; vonnissen inzake moorden in Larnaca 240'3: overleg Hoessein–Arafat 50211: Londen annuleert gesprek met PLO-vertegenwoordigers 502/3; overleg Arafat–Hoessein in Amman 55212 e.v.; ,,verklaring van Cairo" na beraad Arafat–Mubarak 55311 e.v.; PLO-beraad in Bagdad 55411 e.v.
Terrorisme: Palestijnse groep van Abu Nidal beschuldigd van aanslagen op vliegvelden bij Rome en Wenen op 27-12-'85, Israël en VS beschuldigen Libië van steun 3311 e.v.
Verenigde Staten: Cluverius speciale adviseur voor Midden-Oosten 43913 e.v.; reis Murphy door Midden-Oosten 55412; State Department noemt internationale conferentie ,,nu aanvaardbaar" 554/3

MOZAMBIQUE

Engeland: militaire hulp voor Mozambique 708/3; bezoek Machel aan Engeland 70913
Luchtvaart: vliegtuigongelukken 71111 e.v.
Malawi: uitwijzing RNM-strijders 71213; leiders frontlijnstaten beschuldigen Malawi van medeplichtigheid aan terreurcampagne tegen Mozambique 71311

President: Samora Machel b?; vliegtuigongeluk omgekomen 705/1
Regering: wijzigingen regering 711 1
RNM: tripartiete besprekingen over staakt-het-vuren afgebroken, aankondiging offensief 706/2; RNM-hoofdkwartier „Casa Banana" door troepen Mozambique en Zimbabwe veroverd 708/3; RNM claimt militaire successen 710/1 e.v.; verdere acties 712/2
Sowjet-Unie: bezoek Machel aan SU 711/2
Tanzania. militaire hulp voor Mozambique 708/2
Verenigde Staten: bezoek Machel aan VS 709 2 e.v.
Verkiezingen. aankondiging algemene verkiezingen 712/1
Zimbabwe: militaire hulp voor Mozambique 708/2 e.v.; RNM-hoofdkwartier veroverd 708/3
Zuid-Afrika: relaties met Z.-Afrika (okt. 1984–april 1985) 706/1 e.v.: tripartiete besprekingen over staakt-het-vuren door RNM afgebroken. Machel beschuldigt Z.-Afrika van steun aan RNM 706/2; overleg Z.-Afrika–Mozambique 707/1 e.v.: „misdadigersbende" in Johannesburg opgerold 70712 e.v.; controlemaatregelen 707/3 e.v.; Z.-Afrika geeft schending verdrag toe 709/1 e v.; nieuwe beschuldigingen Mozambique tegen Z.-Afrika, Mozambique uit veiligheidscommissie 70913: verder overleg 710/1; Zuidafrikaanse grensversperring aangelegd 712/1 e.v.; waarschuwing Malan, Z.-Afrika wijst Mozambikaanse arbeiders uit 71213: leiders frontlijnstaten beschuldigen Z.-Afrika van medeplichtigheid aan terreurcampagne tegen Mozambique, Mozambique vreest Zuidafrikaanse aanval 71311

NECROLOGIEËN

Abbas. F , Algerijns politicus 95 1
Alessandri Rodriguez, J , oud-president Chili 843 1
Arlen, H.. Amerikaans componist 560 1
Aubroeck, K.. Belgisch beeldhouwer 4611 (1987)
Baxter, A., Amerikaans filmactrice 95/1 e.v.
Bayar, C., oud-president Turkije 843/1 e.v.
Beauvoir, S. L. E. M. B. de, Frans filosofe en schrijfster 560/1 e.v.
Bergner, E., Oostenrijks actrice 560'2
Bertrand, A., Belgisch oud-minister 46/1 (1987)
Beuys, J., Westduits becldcnd kunstenaar 560/2 e.v.
Boodt, A. de. Belgisch oud-minister 46/1 (1987)
Borges, J. L., Argentijns schrijver 57011 e.v.
Bowles, C. B., Amerikaans politicus 57012
Brans. J.. oud-hoofdredacteur „Volk en Staat" 46/1 (1987)
Breyne. A , Belgisch hoogleraar/journalist 46/1 (1987)
Burger, J. A. W., Nederlands politicus 843/3 e.v.
Cagney, J. F.. Amerikaans acteur 570/2 e.v.
Coluche. M. G. J . Frans komiek 57013
Cousins. F.. Engels vakbondsleider 57013 e.v.
Croes, G. F., Arubaans onafhankelijkheidsleider 84411 e.v.
Dassault. M., Frans luchtvaartpionier 571/1
Declerck. R.. oud-gouverneur Antwerpen 4611 e.v. (1987)
Defferre, G., Frans politicus 571/1 e.v.
Drewitz, I.. Westduits schrijfster 844/3
Eliade. M.. Roemeens filosoof. historicus en schrijver 571/2 e.v.
Emminger, O , oud-president Westduitse Rundesbank 844'3 e v
Fleming, A , Grieks verzetsstrijdster en politica 845/1
Florizoone, G.. Belgisch priester-dichter 46/2 (1987)
Fossey, D., Amerikaans zoöloge 95/2 e.v.
Fournier, P., Frans cellist 571/3
Genet, J., Frans schrijver 571/3 e.v.
Gerasimow, S. A.. Russisch regisseur en acteur 9513
Gerstenmaier, E., Westduits politicus 572'1 e.v.
Glubb Pasha, J. B.. Brits commandant Arabisch Legioen 572/2 e.v.
Glück, W.. kunstenaar 57213
d i I . Amerikaans l - k l . 572 3 e.v.
Crant. C.. Engels-Amerikaans filmacteur 845 1 e.v.
Groot, H. de, Nederlands componist en dirigent 845/2
Groot, P de oud-leider Communistische Partij Nederland 845'2 e.v.
Grumiaux, A.. Belgisch violist 846 i
Gryse, J. de. voorzitter Onafhankelijke Kajottersbeweging België 46 2 (1987)
Harriman, W A . Amerikaans politicus 846/1 e.v
Hayden, S.. Amerikaans filmacteur 5-13 2 e.v.
Hemptinne. M. de, Belgisch hoogleraar 46 2 (1987)
Hubbard, L. R.. Amerikaans science-fiction-schrijver 573/2 e.v.
Ikor, K.. Frans schrijver 846.2 e.v.
Isherwood. C. W B.. Brits/Amerikaans schrijver 573/3
Janssens. C.. Belgisch acteur 46'2 (1987)
Javits. J. K., Amerikaans senator 573/3 e.v.
Jones. T. J., Amerikaans trompettist, arrangeur en orkestleider 846/3
Kaldor. N.. Hongaars-Engels econoom 846/3 e v
Kanellopoulos. P.. Grieks politicus en wetenschapper 847.1
Kantorowitsj, L.. Sowjet-econoom 574'1
Katajew, W.. Sowjet-schrijver 574/1
Kekkonen, U. K., oud-president Finland 84711 e.v.
Kerkhoven, L. van, vooraanstaand figuur Vlaamse beweging 46/2 (1987)
Klompé. M. A. M., Nederlands politica 847/2 e.v
Knap, H A A. R . Nederlands schriiver en iournalist 574/1 e.v.
Koot, T.. Nederlands historicus 574/2
Kraft, J.. Amerikaans iournalist en columnist 574/2 e.v.
Kraus. L., Oostenrijks-Engels concertpianiste 848 1
Krishnamurti, J . Indiaas filosoof en leraar 574'3
Le Doean, secretaris-generaal Communistische Partij Vietnam 621/1 e.v.
Leblanc. W., Belgisch kunstschilder 4612 e.v. (1987)
Lekai. L.. primaat rooms-katholieke kerk Hongarije 535/3 e.v.
Lerner. A., Amerikaans librettist 57511
Lifar. S.. Russisch-Frans danser en choreograaf 46 3 (1987)
Linthorst Homan, J , Nederlands politicus 848/1 e.v.
Lipmann, F.A.. Duits-Amerikaans biochemicus 848'2 e.v.
Loewy, R., Amerikaans industrieel ontwerper 575/1 e.v.
London. A., Tsjechisch schrijver en politicus 848/3
Machel, S.. president Mozambique 705 2 e.v.
Macmillan, M. H., Brits staatsman 46/3 e.v. (1987)
Malamud, B.. Amerikaans schrijver 575/2
Meester, J.de, Nederlands toneelregisseur 575/2 e.v.
Mertens de Wilmars, J., Belgisch hoogleraar 47/2 (1987)
Michel, H., Frans historicus 575/3
Middelink. J.. Nederlands oud-wielrenner en ex-bondscoach 11/3 (1987)
Minnelli. V.. Amerikaans filmregisseur 11/3 e.v. (1987)
Moczar. M., Pools politicus 12/1 e.v. (1987)
Moeller. C.. Belgisch hoogleraar 47/2 (1987)
Molotow, V. M., Sowjet-politicus 12/2 e.v. (1987)
Moore. H. P.. Engels beeldhouwer 12/3 e.v. (1987)
Mulliken, R. S., Amerikaans chemicus 13'1 (1987)
Muntendam, P.. Nederlands hoogleraar sociale geneeskunde 13/1 e.v. (1987)
Myrdal. A.. Zweeds wetenschapper en politicus 575/3 e.v.
Nelson, E. R. H,. Amerikaans rock- en country-zanger 95/3
Notebaert, M,, Belgisch kunstschilder 47/2 (1987)
Ostrowski. = Russisch-Zwitsers wiskundige 13 2 (1987)
Overstraeten. J. van. erevoorzitter Vlaamse Toeristen- cn Vlaamse Automobilistenbond VTB en VAB 47 2 (1987)
Palme. S O. J., premier Zweden 811/2 e.v.
Palmer, L.. Duits filmactrice en schrijfster 316 1
Pears. P. N. L,,. Brits tenor 590 1
Pée. W., Belgisch taalkundige 47/2 (1987)
Peeters, F., Belgisch organist en componist 13 2 e v. (1987)
Pillecyn. R. de. Belgisch kunstschilder 47/2 (1987)
Prebisch. R,. Argentijns econoom 590/1 c.;..
Preminger, O. L., Amerikaans filmregisseur 590 2
Presser. S., Nederlands fotojournalist 13 3 (1987)
Preud'homme. A.. Belgisch toondichter 47 2 e.v. (1987)
Puyeo, E. del. Spaans pianist 14'1 (1987); idem 47 3 (1987)
Qiao Guanhua. vm. minister van buitenlandse zaken China 128/3
Ram, J., Indiaas politicus 14 i (1987)
Ramgoolam, Sir S.. gouverneur-generaal Mauritius 654 1
Rliijn, A. A. v., Nederlands politicus 590/3
Rickover, H G., Amerikaans admiraal 590.3 e.v.
Romulo. C. P.. Filippijns politicus en schrijver 95/3 e.v.
Rooij, M , oud-hoofdredacteur „Nieuwe Rotterdamse Courant" 591/1
Rous, S F . Engels voetbaldiplomaat 14 1 e v (1987)
Ruis. W.. Nederlands televisieoresentator 14'2 e.v. (1987)
Rulfo, J., Mexicaans schrijver 591/1 e.v.
Sajet, B. H., Nederlands huisarts en socialist 1413 e v (1987,
Schoek, R , Westduits opera- en operettezanger 15 1 (1987)
Sehoenmaeckers. P , Belgiscli hulpbisschop 47/3 (1987)
Seifert. J., Tsjechoslowaaks dichter 59112
Semjonow. N.. Sowjet-chemicus 15/1 e.v. (1987)
Shariat-Madari. M. K., groot-Ayatollah Iran 798/2
Shinwell, E., Engels politicus 591/2 e.v.
Smit. W. A. P.. Nederlands letterkundige 591/3
Spiegel, S., Amerikaans filmproducent 96/1 e.v.
Spinell, A.. Italiaans politicus 59211
Stam. M. A., Nederlands architect 592'1 e.v.
Sternfeld, D., Belgisch dirigent en toondichter 47/3 (1987)
Stone, P.. Canadees choreograaf en regisseur 15/2 (1987)
Szent-Gyorgi. A., Hongaars-Amerikaans arts en biochemicus 15/2 e.v. (1987)
Tarkowski. A., Russisch cineast 47/3 e.v. (1987)
Viruly, A.. Nederlands vliegenier en auteur 1513 e.v. (1987)
Wageningen. G. van, Nederlands publicist 16/1 e.v. (1987)
White. Th. H.. Amerikaans iournaiist en schriiver 59213
Wigny. P , Belgisch oud-minister 48 2 (1987)
Williams, C , Amerikaans jazztrompettist 96 2
Wilson, Th , Amerikaans jazz-pianist en arrangeur 1611 e v (1987)
Windsor, hertogin van echtgenote van Edward VIII 592/2 e.v.
Winkler, J.. Nederlands journalist 16/2 (1987)
Wttewaall van Stoetwegen, Jkvw. C. W. I.. Nederlands parlementariër 16 2 e v (1984)

NEDERLAND

ALGEMEEN

Cultuur: nieuwe rijksbouwineester benoemd 372/3; vrijwel integrale uitgave geschriften Anne Frank 40313 e.v.
Drees: dr. W. Drees 100 jaar 596/3 e.v.: levensloop Drees in jaartallen 597/1 e.v.
Grondwet: wijzigingen grondwet 405/2 e.v.
Justitie: discussie over euthanasie. voorgeschiedenis, Staatscommissie. wetsontwerp TK-lid Wessel-Tuiristra (D'66) 296/1 e.v.: reacties politieke partijen op denkbeelden

D'66 en Staatscoinmissie 296 2 e.v.: geen overeenstemming in kabinet over wettelijke regeling 296 3: CDA vraagt VVD te wachten op compromis 296.3 e.v.: eindverslag wetsontwerp Wessel-Tuinstra. aanpassingen overeenkomstig voorstellen Staatscommissie, VVD reageert positief 297 1: reactie premier Lubbers 294 2 e.v.: overeenstemming bereikt in kabinet, „proevevan een wetsontwerp" 297/3: reacties 297.3 e.v.; inhoud „proeve" van het kabinet 298 2 e v.: Tweede Kamer besluit beide voorstellen in behandeling te nemen 298/3; oproep Lubbers aan VVD ontwerp Wessel-Tuinstra niet te steunen 298 3 e.v.: VVD-fractie besluit ontwerp Wessel-Tuinstra te blijven steunen 299 1 e.v.: artsenorganisaties tegen kabinetsvoorstel 299/2 e.v.: parlementaire behandeling initiatief Wessel-Tuinstra en „proeve" kabinet 324 1 e.v.: compromis VVD-fractievoorzitter Nijpels: extra adviesaanvraa:! bij Raad van State, besluitvorming pas na algemene verkiezingen 324.3 e.v.; ordedebat Tweede Kamer 325 2 e v : reactie premier Lubbers 325.3: voortzetting debat in UCV 32583 e.v.: Tweede Kamer besluit tot uitstel behandeling euthanasiewetgeving 326/2 e.v.; rechter verklaart zich onbevoegd m.b.t. plaatsing kruisraketten 405/1 e.v.

Mensenrechten: Nederland brengt Surinaine ter sprake bij de Commissie voor de Mensenrechten van de VN (begin 1983) 650/2 e.v.: rapport Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (14-2-'83) 651 1 e.v.

Militaire zaken: plaatsingsbesluit kruisraketten. oiitruikkelingen na 1-11-'85 10.2 e.v.; sonderingen over mogelijk bezoek Lubbers aan Moskou zonder resultaat 10 2 e.v.; burgerlijke ongehoorzaamheid 10'3 e.v.: Kamermeerderheid voor plaatsingsbesluit 11.1 e v.; goedkeuringsvoorstel verdrag VS aan Tweed? Kamer aangeboden 11.2e.v.: kritiek NAVO op afstoten kerntaken 11/3 e.v.; Tweede Kamer akkoord met raketverdrag met VS 246/1 e.v.: debat in Tweede Kamer 246'3 e.v.: Eerste Kamer keurt raketverdrag met VS goed 247/3; Kamer tegen produktie. opslag en gebruik van strijdgassen 373 1 e.v.; rechter verklaart zich onbevoegd m.b.t plaatsing kruisraketten 405/1 e.v.

Onderwijs:

— Algemeen: wetsontwerp studiefinanciering ingediend 277/1: samenvatting inhoud 277/1 e.v.; studentenprotest 277/3 e.v.; behandeling door Tweede Kamer 278/1; nota van wijzigingen. eindstemmingen 278/2: inhoud nieuwe stelsel 278'2 e.v.: toeslag bijstand een-oudergezin bij studiebeurs kind 597/3

Tweede Wereldoorlog: vrijwel integrale uitgave geschriften Anne Frank 403/3 e.v.

Volksgezondheid: discussie over euthanasie. voorgeschiedenis. Staatscommissie. wetsontwerp TK-lid Wessel-Tuinstra (D'66) 29611 e.v.: reacties politieke partijen op denkbeelden D'66 en Staatscommissie 296/2 e.v.: geen overeenstemming in kabinet over wettelijke regeling 29613; CDA vraagt VVD te wachten op compromis 296/3 e.v.: eindverslag wetsontwerp Wessel-Tuinstra. aanpassingen overeenkomstig voorstellen Staatscommissie. VVD reageert positief 297/1: reactie premier Lubbers 297'2 e.v.: overeenstemming bereikt in kabinet, „proeve van een wetsontwerp" 29713: reacties 297/3 e.v.: inhoud „proeve" van het kabinet 298 2 e.v.: Tweede Kamer besluit beide voorstellen in behandeling te nemen 29813; oproep Lubbers aan VVD ontwerp Wessel-Tuinstra niet te steunen 29513 e.v.: VVI)-fractie besluit ontwerp Wessel-Tuinstra te blijven steunen 299/1 e.v.: artsenorganisaties tegen kabinetsvoorstel 299/2 e.v.: parlementaire behandeling initiatief Wessel-Tuinstra en „proeve" kabinet 324/1 e.v.; compromis VVD-fractievoorzitter Nijpels: extra adviesaanvraag bij Raad van State. besluitvorming pas na algemene verkiezingen 324/3 e.v.: ordedebat Tweede Kamer 325/2 e.v.; reactie premier Lubbers 325.3: voortzetting debat in UCV 325/3 e.v.; Tweede Kamer besluit tot uitstel behandeling euthanasiewetgeving 326 2 e.v.

Waterstaat: Deltawerken voltooid 657 e.v.: watersnood van 1953 Deltaplan 657 2 e.v.: constructie pijlerdam in Oosterschelde 659 1 e.v.: ecologie van de Oosterschelde 660 3 e.v.: kosten 661 3 e.v.

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Arbeid: wettelijk minimum(jeugd)loon per 1-1-'86 38 2

Begroting: consequenties prijsdaling ruwe olie voor rijksbegroting. „aardgasbrief" premier Lubbers 166 2 e.v.: verdeelde reactie regeringspartijen 167 1 e.v.: debat Tweede Kamer 167 2 e v.: kabinet schetst budgettair kader voor 1987 389 1: ombuigingen in collectieve uitgaven 389 1 e.v.: maatregelen in de inkomstensfeer 389 2 e.v.: rirbat in Tweede Kamer 389 3 e.v . begroting voor 1987 en milioenennota aan ,eboden 629 3 e.v.; advies Raad van State over begrotingsvoorstellen 635 2 e.v., reacties maatschappelijke organisaties 635 3 e.v.; idem politieke partijen in T-veede Kamer 636 2 e.v : perscommentaren n.a.v. begroting-1987 645/2 e.v.

Belastingen. wijzigingen in de belastinghcffing m.i.v. 1-1-'86 60 3 e.v.: idem 165 Y e.v.: voorstel tot verhoging olie-aecijristaric\.cn en verhoging LPG toeslag per 1-11-'86 597 2 e.v.: rapport commissie-Oort over vereenvoudiging loon- en inkomstenbelasting: „Zicht op eenvoud" 806 1 e v.; toelichting cominissievoorzitter Oor? 807 1 e.v.

Bijstand: uitkeringen per 1-1-'86 38 2 e.v.: toeslag bijslag een-oudergezin bi! studiebeurs kind 597 3

Disconto- discontoverlaging 372 3

Economische ontwikkeling: macro-economische verkenning 1987 634 3 e.v.

Energie:

— Aardolie: consequenties prijsdaling ruwe olie voor rijksbegroting. „aardgasbrief" premier Lubbers 1662 e.v.: verdeelde reactie regeringspartijen 167 1 e.v.: debat Tweede Kamer 167 2 e.v.

— Kernenergie: kabinetsbeleid n.a.v. ongeluk met kernreactor in Tsjernobyl. o.a. graasverbod voor koeien 341 3 e.v.: debat in Tweede Kamcr. aankondiging opschorting besluit bouw twee nieuwe kerncentrales tot na evaluatie Tsjernobyl 343/3 e.v.

Loon en prijsbeleid: centraal akkoord werkgevers–werknemers–kabinet 403 1 e.v.

Munt: revaluatie gulden 257 3

Nederlandsche Bank (De): jaarverslag over 1986 390/1 e.v.. enkele reacties 393 1 e.v.: prins Claus in Bankraad 597 2

Sociale verzekeringen:

— Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW): uitkeringen per 1-1-'86 39/2: premiepercentages per 1-l-'86 40: inkomensgrenzen premievrijstelling en premiereductie per 1-1-'86 40/3 e.v.
Algemene Kinderbijslagmet (AKW): uitkeringen per 1-1-'86 39/2; premiepercentage per 1-1-'86 40: inkomensgrenzen premievrijstelling en premiereductie per 1-l-'86 40 3 e.v.

— Algemene Ouderdomswet (AOW): uitkeringen per 1-1-'86 39/1; premiepercentage per 1-1-'86 40: inkomensgrenzen premievrijstelling en premiereduetie per 1-1-'86 40'3 e.v.

— Algemene Weduwen- en Wezenwet (AWW): uitkeringen per 1-1-'86 39/2; premiepereentage per 1-1-'86 40: inkomensgrenzen premievrijstelling en premiereductie per 1-1-'86 40/3 e.v.

— Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ): premiepercentage per 1-1-'86 40: eigen bijdrage en zakgeld per 1-1-'86 40/3; inkomensgrenzen premievrijstelling en premiereductie 40/3 e.v.

– Waehtgeldverzekering; premiepercentage per 1-1-'86 40

– Werkloosheidsverzekering: premiepereentage per 1-1-'86 40

— Werkloosheidswet (WW): minimurndagioon per 1-l-'86 39'3: maximumdaeloon aer 1-1-'86 40/1

— Wet Arbeidsongeschiktheid (WAO): minimumdagloon per 1 l-'86 39 3: maximumdagloon per 1-1-'86 40/1; premiepercentage per 1-1-36 40

— Wet Werkloosheidsvoorziening (WWV): minimumdagloon per 1 l '86 39/3: maximum dagloon per 1-l-'86 40 1

– Ziekenfondsverzekering: toelatingsgrens per 1-1-'86. stelselwijziging per 1-4-'86, regeling tot dan van de bejaardenverzekering en vrijwillige verzekering 40/1: premiepercentage per 1 1 '86 40
Ziektewet (ZW). ininimumdagloon per 1-1-'86 3933: inaximumdaaloon uer i 1-'86 40/1: premiepercentage per 1-1-'86 40

Sociale voorzieningen: uitkeringen voor kinderen van slachtoffers vervolging '40-'45 372/3 e.v.: idem Molukkers KNIL 373/1

Vakbeweging:

— CNV Henk Hofstede nieuwe voorzitter CNV T88 2. voorstellen arbeidsvoorwaardenbeleid 1987 van vakcentrales FNV en CNV 788 2 e.v.

– FNV: voorstellen arbeidsvoorwaarden 1987 van vakcentrales FNV en CNV 788 2 e.v.

POLITIEK (Binnenlandse)

Gemeenten

— Algemeen: gemeenteraadsverkiezingen, uitslagen 212 2 e \... analyse verkiezingsuitslag 213'3 e.v.; verloop opiniepeilingen 1982–1986 214.2 e.v.: deelname buitenlanders 215/1 e.v.: reacties 215 3 e.v.

— Vlissingen Van der Doef burgemeester van Vlissingen 405 3

Koninklijk Huis:
Prins-Gemaal. prins Claus lid Baiikraad De Nederlandsche Bank 597'2

Ministers van staat: jhr. E. v. Lennep minister van staat 596 3

Politieke partijen

— PvdA. W. Kok opvolger Den Uyl als voorzitter TK-fractie van PvdA 586/1
VVD: kritiek op politiek leiderschap Nijpels 483 3 e.v.: De Korte nieuwe politieke leider. Voorhoeve voorzitter TK-fractie 485 1; definitief besluit over leiding TK-fractie VVD 586 2 e.v.; uroblenien in VVD 588 1 e.v

Provincies:

— Zuid-Holland: motie-Van der Ploeg (splitsing Zuid-Holland) wordt niet uitgevoerd 373/2

Raad van State: mr. M. v.d. Stoel lid van de Raad van State 279/2

Regering: ministcr Rietkerk (binnenlandse zaken) overleden 211'1 e.v.. VVD draagt Wiegel voor als opvolger 211 2 e.v : na terugtrekken Wiegel De Korte minister 212 1 e.v.: tweede kabinet-Lubbers beëdigd 481 e.v.: adviezen aan koningin 481/1 e.v.; verdeling portefeuilles 481/2; De Koning informateur 482 2: eindverslag informateur 482 2 e v : discussie over formulering inzake euthanasie in regeerakkoord 485.3e.v.:plan tot algemene identificatieplicht 486/1 e v.. formatie Lubbers 486 2 e.v.: aanwijzing staatssecretarissen 486/3 e.v.: biografische gegevens nieuwe ministers 487/1 e.v : tekst regeerakkoord (8-7-'86) 492/2 e v . idem (voortzetting) 508/2 e.v.: idern (slot) 527 1 e.v.; tekst regeringsverklaring kabinet-Lubbers IJ (30-7-'86) 54213 e.v.: idem (vervolg) 555/2 e.v.: idem (slot) 576/2 e.v.

Rijnmond: Openbaar Lichaam Rijnmond opgeheven 279/1 e.v.

Staten-Generaal:

— Algemeen: nieuw gekozen Tweede en Eerste Kamer voor het eerst bijeen 483/2 e.v.; Dolman en Steenkamp voorzitter 483.3: Troonredt (16-9-'86) 627/3 e.v.; perscommentaren n.a.v. Troonrede en begroting-1987 645/2 e.v.

— Eerste Kamer: Eerste Kamer keurt raketverdrag met VS goed 247'3: verkiezingen voor Eerste Kamcr 405/2

— Tweede Kamer: Kamermeerderheid voor plaatsingsbesluit kruisraketten 1 i 1 e.v.: goedkeuringsvoorstel verdrag VS aan Tweede Kamer aangeboden 11'2 e v.: Tweede Kamer akkoord niet raketverdrag met VS 24681 e.v.; dcbat in Tweede Kamer 246'3

e.v.; verkiezingen voor Tweede Kamer 353 e.v.; CDA winnaar en grootste partij. coalitie CDA–VVD behoudt meerderheid 353/1; verkiezingscampagne 35312 e.v.: volledige stembusuitslag Tweede Kamer 1986 354: „doorrekening" verkiezingsprogramma's PvdA, CDA. VVD en D'66 35413: uitslag in de twaalf provincies 355-356; idem in de vier grote steden 357; verkiezingsprogramma's van de politieke partijen die al in de Tweede Kamer zijn vertegenwoordigd 358-359; verloop peilingen 35912 e.v.; analyse electorale verschuivingen 36012 e.v.: samenstelling Tweede Kamer 361/2 e.v.: voorkeurstemmen Joekes 36211 e.v.; reacties politici 362/2 e.v.; idem maatschappelijke organisaties 36213 e.v.; perscommentaren 363/1 e.v.; W. Kok opvolger Den Uyl als voorzitter TK-fractie van PvdA 58611; nieuwe TK-leden CDA en VVD 58612: definitief besluit over leiding TK-fractie van VVD 586/2 e.v.; debat in TK n.a.v. aantreden kabinet-Lubbers II, bijdragen fractievoorzitters 587/1 e.v.: problemen in VVD 588/1 e.v.: antwoord premier Lubbers 58813 e.v.;.,tijdpad" werkloosheidsbestrijding 58912; slot debatten, moties 58912 e.v.; begroting voor 1987 en miljoenennota aangeboden 62913 e.v.: reacties politieke partijen in TK op miljoenennota en Troonrede 63612 e.v.; algemene politieke en financiele beschouwingen, bijdragen fractievoorzitters in eerste termijn 775/1 e.v.; standpunten partijen 776; financieel alternatief PvdA-fractie 77811; antwoord regering 778/1 e.v.; moties 779/2 e.v.

Verkiezingen: gemeenteraadsverkiezingen, uitslagen 21212 e.v.; analyse verkiezingsuitslag 21313 e.v.; verloop opiniepeilingen 1982–1986 21412 e.v.; deelname buitenlanders 2151 1 e.v.; reacties 21513 e.v.; verkiezingen voor Tweede Kamer 353 e.v.; CDA winnaar en grootste partij, coalitie CDA–VVD behoudt meerderheid 353/1; verkiezingscampagne 35312 e.v.; volledige stembusuitslag Tweede Kamer 1986 354; „doorrekening" verkiezingsprogramma's PvdA, CDA, VVD en D'66 35413; uitslag in de twaalf provincies 355-356; idem in de vier grote steden 357: verkiezingsprogramma's van de politieke partijen die al in de Tweede Kamer zijn vertegenwoordigd 358-359; verloop peilingen 35912 e.v.; analyse electorale verschuivingen 360/2 e.v.; samenstelling Tweede Kamer 361/2 e.v.; voorkeurstemmen Joekes 362/1 e.v.; reacties politici 36212 e.v.; idem maatschappelijke organisaties 362/3 e.v.; perscommentaren 36311 e.v.; minister De Korte wil aantal zaken rondom verkiezingen nader bezien 37312: verkiezingen voor Eerste Kamer 40512

POLITIEK (Buitenlandse)

Bulgarije: minister Hristow in Nederland 441'2 e.v.

Chili: bezoek Chileense vakbondsleider Seguel en twee andere leden Chileense oppositie aan Nederland (nov. en dec. 1983) 53913 e.v.: Chilenen zoeken toevlucht in Nederlandse ambassade (2-11-'841 56712 e.v.; vier studenten uit twee Nederlandse ambassade-auto's gehaald (8-9-'86) 60912 e.v.

China: premier Zhao Ziyang bezoekt Nederland 31612e.v.

Costa Rica: relatie met Nederland 13912 e.v.; toezegging voor project herzien 13913 e.v.; benoeming Bertens tot ambassadeur 14011

Frankrijk: Nederlandse kritiek op houding minister Van den Broek inzake aanslag op „Rainbow Warrior" 503/2 e.v.

Hongarije: officieel bezoek Varkonyi aan Nederland 53711

Nieuw-Zeeland: bezoek vice-premier Palmer aan Nederland 50313

Sowjet-Unie: brief premier Lubbers aan Tweede Kamer n.a.v. top VS–SU in Reykjavik 71411 e.v.

Suriname: oprichting Raad voor de Bevrijding van Suriname (jan. 1983) 64712 e.v.; Nederlandse militaire attaché moet Suriname verlaten (jan. 1983), uitwijzing van Nederlandse vrouw en van journalist (febr 1983) 648 1; sluiting Surinaamse ambassade en consulaat-generaal in Nederland (21 febr.–10 maart 1983) 64911 e.v.. oprichting Liga van Surinaamse Patriotten (begin 1983) 64912 e.v.: Nederland brengt Suriname ter sprake bij de Commissie voor de Mensenrechten van de VN (begin 1983) 65012 e.v.; rapport Nederlands Juristen Comité voor dc Mensenrechten (14-2-33) 65111e.v.; Raad voor de Bevrijding van Suriname evalueert activiteiten (6-7-'83) 66912 e.v.; lid van Nederlandse ambassade in Paramaribo en lid van Surinaamse ambassade in Den Haag uitgewezen (juli 1983) 670/1; Suriname beeindigt luchtvaartverdrag (15-10-'83) 682/1 e.v.: reactie Nederland op Surinaamse maatregelen t.a.v. Cuba 683/2; contacten tussen Nederland en VS over Suriname 697/2: vijf jaar voor poging Heineken te chanteren 697 2 e.v.; bezetting Surinaamse ambassade in Den Haag (12-l-'84) 69812 e.v.; aanslag op broer van „Paul" Sorriohardjo (21-3-'84) 698/3: Nederland biedt „als gebaar aan de Surinaamse bevolking" *f* 100.000 aan (febr 1984) 700/2: rapport over rol Nederlandse militaire missie bij staatsgreep in Suriname in 1980 (affaire-Valk) (29-2-'84) 701/1 e.v.: bezetting „Weekkrant Suriname". twee branden bij tegenstanders bewind-Bouterse (maart 1984) 72813; contacten tussen Surinaamse en Nederlandse regering 730'3; Heidweiller volgt Herrenberg op als ambassadeur in Den Haag (4-7-'841 73013 e.v.; biografie Heidweiller 731/1: nieuwe Nederlandse ambassadeur in Paramaribo (april 1984) 73112: weer rechtstreekse vliegverbinding Amsterdam–Paramaribo (15-7-'84) 73112; vakbondsmissie naar Nederland (aug. 1984) 73211 e.v.; premier Udenhout praat in New York met Nederlandse minister van buitenlandse zaken Van den Broek (26-9-'84) 73213; eerste congres van de verzetsorganisaties die de Raad voor de Bevrijding van Suriname ondersteunen (30-11/3-12-'84), twee nieuwe bestuursleden bevrijdingsraad 73313; Paul Somohardjo tijdens TV-discussie in AVRO-programma hardhandig de mond gesnoerd (3-12-'84) 73313 e.v.; Amsterdams Volksverzet naar Suriname voor dialoog (dec. 1984) 734/1; democratiseringsplan Jan Haakmat in Nederland positief ontvangen (dec. 1984) 734/2 e.v.: resultaat vervolgonderzoek affaire-Valk (febr. 1985) 75012; drie leden popgroep in Rijswijk doodgeschoten 78011 e.v.: Nederland weigert visum aan minister Allan Li Fo Sjoe van onderwijs en wetenschappen 78013 e.v.; Bouterse spreekt in Brasilia met Nederlandse minister van buitenlandse zaken Van den Broek 781/1 e.v.; Surinaamse ambassadeur in Nederland teruggeroepen 78213 e.v.: benoeming tijdelijke zaakgelastigde in Den Haag 78312: Amsterdams Volksverzet staakt dialoog met regime-Bouterse i.v.m. beweerde schendingen mensenrechten door Surinaamse overheid 78411 e.v.; Nederlandse Tweede Kamer tegen opzeggen verdrag met Suriname, onderzoek naar hulpverlening 784/2; arrestatie van o.m. Somohardjo i.v.m. wapenvondst in Rotterdam 784/3; Nederlandse priester uitgewezen 78912 e.v.; reactie Den Haag op akkoord tussen Bouterse en .,oude" politieke partijen 79113 e.v.; uitnodiging TK-commissie van buitenlandse zaken aan Arron, Lachmon en Soemita voor bezoek aan Nederland afgewezen 792/2; Javaanse partij Pendawa Lima in Nederland krijgt multiraciaal karakter 79213 e.v.: gevluchte Surinaamse student krijgt visum voor Nederland 793/3 e.v.: Nederlandse reactie op opheffing noodtoestand 794/2; ambtelijke delegatie naar Paramaribo i.v.m. besteding geld voor medische hulp 79412 e.v.; beloofde medische hulp voorlopig opgeschort i.v.m. Surinaamse betrokkenheid bij cocainehandel 82512; aanhouding en uitwijzing door Nederland van diplomaat Jessurun 82613 e.v.; Carlo Spier zaakgelastigde in Nederland, uitwijzing Nederlandse ambassaderaad door Paramaribo 827/1; twee Nederlandse journalisten aangehouden wegens beweerde hulp aan opstandelingenleider Brunswijk 827/1 e.v.

Verenigde Naties: Nederland brengt Suriname ter sprake hij de Cornrnissie voor de Mensenrechten van de VN (begin 1983) 650/2 e.v.: rapport Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (14-2-'83) 651/1 e.v.

Verenigde Staten: contacten tussen Nederland en de VS over Suriname 697/2; brief premier Lubbers aan Tweede Kamer n.a.v. top VS–SU in Reykjavik 71411e.v.

Zwitserland: Tweede Kamer wil vergoeding van schade als gevolg van vergiftiging Rijn door chemiebedrijf Sandoz 754/3 e.v.

NEPAL

China: president L: Xiannian bezoekt Nepal 189/2; protocol ondertekend over Chinese hulp bij de bouw van de weg Pokhara–Baglung 381'1

Munt: devaluatie roepie met 14,7% 38111

Ontwikkelingshulp: gegevens 381/1

Oppositie: staking 379.2: campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid 379/2 e.v.; bomexplosie 37913 e.v.; arrestaties 380/1

Regering: kabinetswijzigingen (1985) 37911 e.v.: aftreden kabinet, nieuwe premier 38013

Verkiezingen: parlementsverkiezingen krachtens Panchayat-systeem 378/3; aankondiging parlementsverkiezing 38012e.v.

NICARAGUA

Costa Rica: betrekkingen met Nicaragua sinds begin 1984 14012 e.v.; vorming van Commissie van Supervisie en Preventie in grensgebied (16-5-'84) 14012; twee Costaricaanse leden Civiele Garde doodgeschoten in grensgebied met Nicaragua (31-5-'85) 14012: Costaricaanse diplomatieke staf in Managua „tot een absoluut minimum" teruggebracht (1-6-'86) 14012; verdere ontwikkelingen m.b.t. grensincident van 31-5-'85 14013; normalisering diplomatieke betrekkingen (febr. 1986) 14013

Honduras: aanwezigheid en activiteit in Honduras van anti-Sandinistische Nicaraguanen niet geaccepteerd (juli 1984), eerste contact op hoog niveau tussen beide landen sinds 18 maanden (5-6-84) 89/1; militaire krachtsverhouding tussen Honduras en Nicaragua 8913 e.v.

Suriname: banden met Nicaragua aangehaald na bezoek Bouterse (juli 1984) 73113: gesprek Bouterse met president van Nicaragua in Brasilia 78112

NIEUW-ZEELAND

China: partijleider Hu Yaobane bezoekt Nw.-Zeeland 256/3

Frankrijk; schikking tussen Nieuw-Zeeland en Frankrijk over Greenpeace-affaire 46511 e.v.; aanslag op „Rainbow Warrior" (10-7-'85) 46512 e.v.: arrestaties en verdere ontwikkelingen 465/3 e.v.; rapport-Tricot 46711 e.v.; derde team DGSE bij aanslag betrokken 46813 e.v.; minister van defensie Hernu afgetreden, directeur-generaal DGSE Lacoste ontslagen 469/2; Parijs erkent rol in aanslag (22-9-'85) 46912 e.v.: veroordeling Franse DGSE-agenten Mafart en Prieur in Auckland 506/2 e.v.: onderhandelingen tussen Frankrijk en Nieuw-Zeeland over uitlevering Franse DGSE-agenten 50613e.v.

Nederland: bezoek vice-premier Palmer aan Nederland 50313

NIGERIA

Justitie: tien doodvonnissen voltrokken 237 2

Regering: benoeming kabinet 236/3 e.v.: coup-poging verijdeld 237'1 e.v.; terugkeer naar burgerbestuur aangekondigd. vorming politiek bureau 237.2

NOORWEGEN

China: premier Zhao Ziyang bezoekt Noorwegen 191 3
Energie:
— Aardolie: Noorwegen wijst gesprek met OPEC af 152 1
OPEC Noorwegen wijst gesprek met OPEC af 152 1
Regering: wijzingen binnen centrum-rechtse kabinet-Willoch 809 1: val regering 809 2: vorming eri samenstelling socialistisch minderheidskabinet-Brundtland 809/3; portret Gro Harlem Brundtland 809/3 e.v.

OEGANDA

Algemeen: ontwikkelingen sinds eind Juli 1985 758 3 e.v.
Gevangenen: vrijlating politieke gevangenen 759/2
Guerrilla: aankondiging vredesbesprekingen met guerrillagroeperingen 759/3; moeizaam vredesoverleg (26 dec.–17 dec. 1985) 761/1 e.v.; gevechtshandelingen 76112 e.v.; ondertekening vredesakkoord 962'3 e.v.: geen uitvoering akkoord. voortdurend geweld 763/1; offensief NRA 76312 e.v.: verovering Kampala 763/3
Kenia: bezoek Tito Okello aan Kenia 760.2: president Moi van Kenia voorzitter vredesoverleg in Nairobi 761 1 e v
Korea (Noord) vertrek 196 Noordkoreaanse militairen 760 3
Mensenrechten ontdekking massagraven 760 1
Militaire zaken Basilio Okello opperbevelhebber van het leger 759 2
NRA verovering Kampala 763 3 uitbieiding NRA-controle tot heel Oeganda 765 1 e v Museveni proclameert einde burgeroorlog 765/3
Oost-Afrika: eerste contacten Museveni met buurlanden 765/3
Pers: censuurmaatregelen 763/2
Politieke activiteiten: verbod op alle politieke activiteiten 765/1
President: Museveni beedigd als president 764/1; biografie Museveni 764/1 e.v.
Regering: samenstelling Militaire Raad (juli 1985). vorming regering-Muwanga 759/1; prioriteitenprogramma van zes punten 759/2 e.v.: verdere benoemingen 760/1; Muwanga als premier ontslagen en vervangen door Waligo (25-8-'85) 76013: NRA verovert Kampala. ontbinding Militaire Raad 763/3; installatie Nationale Verzetsraad (NRC) 764/1; Museveni benoemt nieuw kabinet 764'2 e.v.; Kisekka premier 764'3: uitbreiding NRA-controle tot heel Oeganda 765/1 e.v.; Museveni proclameert einde burgeroorlog 765'3
Tanzania: bezoek Tito Okello aan Tanzania 760/2

OMAN

Verenigde Staten: bezoek Murphy aan Oman 55412

OOSTENRIJK

China: minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Oostenrijk 18913 e.v.
Hongarije: bezoek premier Lazar aan Oostenrijk 53613 e.v.
Joego-Slavië: bezoek premier Planinc aan Oostenrijk 749/1
President: presidentskandidaat Waldheim in opspraak wegens verzwijgen oorlogsverleder. 393/2 e.v.: Waldheim gekozen tot president (8-6-'86) 401 e.v.; biografie Waldheim 40112: reacties 40113; Waldheim in opspraak (vervolg) 454/3 e.v.
Regering: aftreden bondskanselier Sinowatz (9-6-'86), Vranitzky opvolger (9-6-'86) 402/1 e.v.; biografie Vranitzky 402/2 e.v.: aftreden minister van binnenlandse zaken Gratz en minister van landbouw Haiden (10-6-'86) 402/3; kabinetswijziging (3-9-'84) 458'3; samenstelling kabinet (10-9-34) 458/3 e.v.; minister van defensie Frischenschlager in opspraak wegens ontvangst oorlogsmisdadiger Reder 459/1 e v.; aftreden minister van bouwzaken en rechnoiogie Sekanina (22-2-'85), Ubleis opvolger, Kreuzer opvolger van Steyrer als minister van gezondheid en milieu, opwaardering staatssecretaris 460/1
Verkiezingen: verkiezingen voor bondspresidentschap (4-5-'86 en 8-6-'86) 401 e v : verkiezingsstrijd 402 1

PAKISTAN

China: president Li Xiannian bezoekt Pakistan 18911
Grondwet: grondwet gedeeltelijk weer van kracht 17/1 e v.: amendement inzake legalisering militair bewind door parlement goedgekeurd 18.3e.v.
Oppositie: alliantie 11 oppositiepartijen (MRD) eist opheffing staat van beleg 18 2 e.v.; terugkeer Benazir Bhoetto, huisarrest 18/3; aanhouding oppositieleiders. Benazir Bhoetto opnieuw uit Pakistan 1911
Parlement: amendement in grondwet inzake legalisering militaire bewind door parlement goedgekeurd 18/3 e.v.
Politieke partijen:
– Algemeen: parlementscommissie adviseert verboden partijen te legaliseren 18.2: opheffing verbod op politieke partijen 19 1
— Oppositiepartijen: MRD eist opheffing staat van beleg 18/2 e.v.

PAPOEA NIEUW-GUINEA

China: partijleider Hu Yaobang bezoekt Papoea Nw.-Guinea 256/2
Regering: aftreden vice-president Wingti 431/3; aftreden premier Somare na motie van wantrouwen. Wingti premier 432/1

PERU

Parlement: zetelverdeling na verkiezingen van april 1985 301 1
President: Garcia beedigd als oresident (28-7-'85) 301/1 e v
Regering samenstelling kabinet (28-7-'85)301 1

POLEN

Duitse Democratische Reuubliek: Honecker in Polen 491/3
Frankrijk: bezoek Jaruzelski (4-12-'85)260/1 e.v.
Israël: overleg tussen Shamir en Olszowski, aankondiging opening visakantoren 56211

PORTUGAL

China: bezoek president Eanes aan China (mei 1985) 2413; bezoek gouverneur van Macao aan China 25/2; president Li Xiannian bezoekt Portugal 224/1
Economie: invoering BTW met een half jaar uitgesteld 2013 e.v.: optimisme over herstel economie 23/2
Europese Gemeenschappen (EG): lidmaatschap effectief per 1-1-'86, institutionele wijzigingen in EG-organen als gevolg hiervan 59/1 e.v.; overgangstermijnen tot volledige integratie 60/2
Indonesië: Portugal maakt geen aanspraak meer op Oost-Timor 25'2 e.v.
Macao: ontwikkeling m.b.t. Macao, bezoek president Eanes 2413 e.v.
Parlement: parlement ontbonden (12-7-'85), datum vervroegde parlementsverkiezingen vastgesteld 2013; zetelverdeling na verkiezingen van 6-10-'85 23/1
Politieke partijen:
— CDS: Adriano Moreira nieuwe partijleider CDS (10-4-'85) 2111 e.v.
— PRD: oprichtingscongres PRD 20/3
— PSD: PSD verlaat kabinet 2012: PSD wint parlementsverkiezingen 23'1
President: Soares wint tweede ronde presidentsverkiezingen (16-2-'86) 14511: biografie Soares 145'1 e.v.; eerste ronde (26-1-'86) 1451 2 e.v.; verkiezingscampagne 146/1 e.v.
Regering: PSD verlaat kabinet. premier Soares biedt zijn ontslag aan 20 2; vorming en samenstelling minderheidsregering onder Cavaço e Silva 24/1 e.v.
Terrorisme: arrestatie vermoedelijke leden FP-25 2111; proces tegen FP-25 verdaagd 21 2
Verkiezingen: datum vervroegde parlementsverkiezingen vastgesteld 2013; kandidaten voor premier- en presidentschap 2113; campagne voor parlementsverkiezingen 2211 e.v.: rol van Manuela Neto 22/3; PSD wint parlementsverkiezingen 2311; datum presidentsverkiezingen vastgesteld 24/2- e.v.; Soares wint tweede ronde presidentsverkiezingen (16-2-'86) 145/1; eerste ronde (26-1-'86) 145 2 e v ; verkiezingscampagne 146 1 r v

ROEMENIË

China: minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Roemenië 189/3; president Li Xiannian bezoekt Roemenië 22311
Hongarije: Varkonyi in Boekarest, onenigheid tussen Hongarije en Roemenië 536'3
Verenigde Staten: aftreden VS-ambassadeur in Roemenië 428/2 e.v.

SAO TOMÉ EN PRINCIPE

Regering: reorganisatie kabinet 672/2 e.v.
Verkiezingen: presidents- en parlementsverkiezingen 67282

SAOEDI-ARABIË

Verenigde Staten: bezoek Murphy aan Saoedi-Arabië 554/2

SENEGAL

Regering: ambt van premier afgeschaft 432/2; mutaties 1984–1986 43212 e.v.

SIERRA LEONE

Buitenlandse hulp: IMF-krediet van 50,2 mln SDR's goedgekeurd (febr. 1984). opgeschort (aug. 1984) 93.2
Buitenlandse schuld: herschikking overeengekomen 93/2
Economie: maatregelen i.v.m. tekort aan buitenlandse deviezen 9312 e.v.; problemen met salarissen van ambtenaren, sociale onrust 9313
IMF: IMF-krediet van 50,2 mln SDR's goedgekeurd (febr. 1984). opgeschort (aug. 1984) 93/2
Munt: devaluatie leone 93/2
President: Stevens bereidt aftreden voor 9313 e.v.; generaal Momoh tot opvolger gekozen 94/2
Pujehun: leger maakt einde aan ,,aanzienlijke onrust" 9311
Regering: wijzigingen 9213 e.v.: kabinet-Momoh 94/3
Verkiezingen: Momoh tot president gekozen 9412

SINGAPORE

Maleisie: arrestatie Tan Koon Swan 53011 e.v.

SOEDAN

Algemeen: ontwikkelingen sinds staatsgreep van april 1985 289 e.v.; idem 327/1 e.v.
Binnenlandse politiek: optreden Alliantie van Nationale Krachten 29011
Droogte en hongersnood: ontwikkeling situatie 327/2 e.v.; internationale hulp 32713 e.v.
Economie: buitenlandse schulden, problemen

met IMF 329/2 e.v.: nieuwe minister van financiën 32913
Egypte: ontwikkeiing betrekkingen tussen Soedan en Egypte (april-aug. 1985) 29213 e.v.: Soedanese leiders in Cairo 33013 e.v.: Soedan ontbindt integratie-instellingeri met Egypte 333'1 e.v.; Egyptische wapenhulp 333/2
Ethiopië: ontwikkeling betrekkingen tussen Soedan en Ethiopie (april-aug. 1985) 292/2 e.v.
Grondwet: overgangsgrondwet geproclameerd 330/1 e.v.
IMF: problemen niet IMF over schulden 329 2 e.v.
Iran: ontwikkeling betrekkingen tussen Soedan en Iran (april-aug. 1985) 29411
Justitie: afschaffing islamitische hoven 327 i. veroordeling ex-minister Idris en vm. vicepremier Tayeb 327/2
Libië: ontwikkeling betrekkingen tussen Soedan en Libië (april-aug. 1985) 29212 e.v.: premier Dafaallah in Libië. uitbreiding Libische militaire hulp 332'2
Oppositie: betogingen in Khartoem 294'2 e.v.; demonstratieverbod 294/3: onlusten in Port Soedan 332/2
Politieke gevangenen: vrijlating 32711
Regering: benoeming interimkabinet 290/3; ontslag minister 294/2; nieuwe minister van financien 329/3; mislukte poging tot staatsgreep 330/2 e.v.: bericht over komplot 33312; coalitie-akkoord Oemma–DUP 33313 e.v.; boycot zuidelijke afgevaardigden, Sadiq el-Mahdi premier, Ahmed el-Mirghani president Opperste Raad 334/3
Strijdkrachten: generaal Swareddahab als opperbevelhebber strijdkrachten opgevolgd door generaal Fadl 28912 e.v.; ontslag legerofficieren 294/2
TMC: mandaat militaire overgangsraad (TMC) met tien dagen verlengd 289/3; samenstelling TMC 29011
Verenigde Staten: Amerikaanse waarschuwing inzake terroristen in Khartoem. deel Amerikaanse diplomaten teruggeroepen 332/1: aanslag op Amerikaans ambassadelid 33312 e.v.; evacuatie Amerikanen 333/3
Verkiezingen: parlenientsverkiezingen, uitgesteld in 37 zuidelijke districten, Oemma grootste partij 289/1; aankondiging verkiezingen 330'1; nieuwe kieswet 330/2
Zuid-Soedan: ontwikkelingen. positie SPLA (april-aug. 1985) 291/1 e.v.; ontwikkelingen okt. 1985–maart 1986 33113 e.v.: besprekingen met SPLA zonder resultaat 332/2 e.v.; SPLA-offensief in Equatoria 333/1

SOWJET-UNIE

ALGEMEEN

Milieu: omlegging grote rivieren in Siberie van de baan 19613
Militaire zaken: admiraal Nikoiaj Gorsjkow als marinecommandant opgevolgd door admiraal Wladimir Tsjernawin 75/3
Siberie: omlegging grote rivieren in Siberie van de baan 19613

ECONOMIE, FINANCIEN EN SOCIALE ZAKEN

Economische ontwikkeling: experiment Andropow 75/1
Energie:
— Aardolie: overleg met Koeweitse olieminister al-Sahah over oliewroduktie en -prijzen 15211
Kernenergie: ongeluk rnet kerncentrale in Tsjernobyl (Oekraïne) 305 e.v.: eerste berichten op 28-4-'86 n.a.v. stijging radioactiviteit in lucht boven Skandinavische landen. daarna summiere verslaggeving door „Tass", staatscommissie ingesteld 305/1: volgens Westerse deskundigen datum ongeluk 26-4-'86 305/2; buitenlandse hulp aangeboden 306/1 e.v.; eerdere ongelukken met kerncentrales in de wereld 306'2 e.v.; kritiek op Sowjet-berichtgeving 30711: Poolse maatregelen tegen radioactieve besmetting 307 i e.v.: bericht van „Tass" over voortgaande uitstoot van straling 30712 e.v.; Sowjet-versie van oorzaak en verloop van het ongeluk 308/2 e.v.; rechtstreekse beeldverbindingen met buitenland verbroken 308/3; grafietreactor stilgelegd[9] 309/1; SU wijst Amerikaans hulpaanbod af, Amerikaans specialist in beenmergtransplantaties naar SU vertrokken 309/2; diverse maatregelen i.v.m. radioactieve besmetting in Europa 309/2 e.v.; mededelingen van Borir Jeltsin, partijleider van Moskou 310.1 e.v : commentaar 310/3

POLITIEK (Binnenlandse)

Gemeenten:
— Moskou: Moskouse burgemeester Wladimir Promyslow vervangen door Waleri Sájkiri 76/3
Parlernerit: zitting Opperste Sowjet (26 27-11-'85), plan eri begroting-1986 74.2 e.v.
Partij: zitting Politburo n.a.v. topontmoeting Reagan–Gorbatsjou, (25-11-'85) 74/2: personele wisselingen binnen partij 76/1 e.v.; Wiktor Grisjin ontslagen als partijchef van Moskou en opgevolgd door Boris Jeltsin 76'2; 27ste Congres 193 e.v.; voorbeschouwing 193/1 e.v.: voorbereiding in de republieken en in Moskou 19411 e.v.; heftige kritiek nieuwe partijleider van Moskou. Boris Jeltsin, op voorganger 194/3; het Congres, rede van Gorbatsjow 195'1 e.v.; enkele andere sprekers 195'3; premier Ryzjkow over economie 19611 e.v.: meer zeggenschap voor de regio 196/2 e.v : goedkeuring documenten CC 1961 3: verkiezing Centraal Comité 19613 e.v.; benoeming partijsecretarissen 197 1 e.v.; samenstelling Politburo 197/2 e.v.
Regering: personele wisselingen 75/1 e.v.: minister van binnenlandse zaken Witali Fedortsjoek ontslagen en opgevolgd door Alexander Wlasow 7711
Republieken. personele wisselingen 76/1 e.v.

POLITIEK (Buitenlandse)

Bulgarije: Sowjet-kritiek op Bulgarije 42911 e.v.: Zjiwkow in Moskou 46012
China: betrekkingen tussen China en SU sinds 1985 320/3; idem 335/1 e.v.; ondertekening handelsakkoord 335/2 e.v.; nieuw consulair verdrag 335/3; voortzetting dialoog 335'3 e.v.: 8ste besprekingsronde, Russisch voorstel topontmoeting Gorbatsjow–Deng 336/1 e.v.
Costa Rica: uitwijzing 17 Sowjet-diplomaten (11-11-'82) 13813
Duitse Democratische Republiek: bezoek partijleider Gorbatsjow aan DDR 463/2; nieuwe samenwerkingsovereenkomsten 49113; Honecker bezoekt SU 491/3 e.v.
Engeland. premier Thatcher: Gorbatsjows ontwaeningsvoorstellen ziin onaanvaardbaar 246/3
Frankrijk: Marchais in Moskou (juli 1983), incidenten tijdens bezoek 182'3: bezoek Marchais aan SU (juli/sept. 1985) 184/1
Haïti: reactie SU op aftreden Duvalier 31411
Hongarije: rede Romanow op congres HSAP 531/3; premier Lazar in Moskou 53712: Kadar bezoekt SU 537/2 e.v.
Israël: officiele besprekingen in Helsinki na één zitting beeiridigd 56111; voorafgaande ontwikkelingen 561'2 e.v.: ontmoetingen tussen Peres en Sjewardnadze 562/1; geruchten in Israël over massa-immigratie Russische joden 56212e.v.; commentaren 563/3 e.v.
Japan: territoriaal geschil 413/2 e.v.: verkilling relatie Japan–SU 41313 e.v.: handelsbetrekkingen Japan–SU (1980–1985)414/1 e.v.; visserijakkoord (1985) 414/2; Sjewardnadze in Japan 41413e.v.; Abe in Moskou 415/2 e.v.
Joego-Slavië: bezoek premier Planinc aan SU 748/3 e.v.
Koeweit: overleg Koeweitse olieminister al-Sabah over oiieproduktie en -prijzen 152/1; SU levert wapens aan Koeweit 81613
Libië: bezoek Russische marineschepen aan Libië 620'3
Mozambique: bezoek Machel aan SU 711/2
Nederland: brief premier Lubbers aan Tweede Kamer n.a.v top VS–SU in Reykjavik 714/1 e.v.
Spanje: gesprek tussen Gorbatsjow en Spaanse premier Gonzalez 72611
Verenigde Staten: wapenbeheersingsoverleg tussen VS en SU te Genève in 1985. Amerikaarise toezeggingen inzake SALT II 6'3 e.v.: Amerikaanse proef met ASAT-wapens 711 e.v.: SU begint met plaatsing intercontinentale SS-25-raket 7/2 e.v.: Sowjet-voorstellen in Genève (30-9-'85) 7/3 e.v.: balans wapenbeheersingsvoorstellen 8: Amerikaanse reacties op voorstellen SC 9/1 e v ; speciale NAVO-ministerraad waardeert Soujet-voorstellen positief 9/2 e.v.: minister Shultz geeft toelichting up SDI-programma (dit blijft binnen bepalingen ABM-verdrag) 9/3; Amerikaanse voorstellen in Genève (1-11-'85) 9'3 e.v.; voorstellen SU tot vermindering en afschaffing van kernwapens, Sowjet-moratorium op kernproeven verlengd 244/2; plan van Gorbatsjow 24413 e.v.: eerste reactie VS 245'1 e.v.; toelichting op Gorbatsjows voorstellen 24512 e.v.; Amerikaanse voorstellen 245/3 e v.: negatieve reacties in SU 246/2; veroordeling Amerikaanse luchtaanval op Libië, ontmoeting Sjewardnadze–Shultz afgelast 620/2 e.v : topconferentie VS-president Reagan en Sowjet-partijleider Gorbatsjow in Reykjavik 689 e.v.; verregaande overeenstemming m.b.t. wapenbeheersing. toch geen akkoord door meningsverschil over SDI 689/1 e.v.; geschiedenis: arrestatie Sowjet-burger Zacharow in New York 68913 e.v.; antwoord SU: VS-burger Daniloff aangehouden 69011: diplomatiek overleg, uitwijzing Soujet-diplomaten uit New York 69011: overeenstemming bereikt. Daniloff en Zacharow vrij, Sowjet-dissident Orlow vrijgelaten en naar VS 69012; top in Reykjavik 69013 e.v.; verslag minister Shultz aan NAVO-raad 69113 e.v.; TT.'-toespraak Reagan 692/1 e.v.: idem Gorbatsjow 69213 e.v.: bijeenkomst Warschaupact 69311; perscommentaren 69312 e.v.; brief Nederlandse premier Lubbers aan Tweede Kamer n.a.v. top VS–SU in Reykjavik 714/1 e.v.; Gorbatsjow verlengt opnieuw moratorium op Sowjet-kernproeven 724/1 e.v.; brief van Reagan over controle op kernproeven 724/2; Moskou verklaart kernproefmoratorium voor beeindigd na nucleaire test door VS 724/3; afspraak Sjewardnadze–Shultz gemaakt en, na VS-luchtaanval op Libië, weer afgezegd 72413 e.v.; rede Gorbatsjow op SED-congres in O.-Berlijn: pleidooi voor reducties conventionele troepen in Europa 725/1; rede Sjewardnadze t.g.v. geboortedag Lenin: pleidooi voor mogelijke top Reagan–Gorbatsjow 72511 e.o.: boodschap Gorbatsjow aan Reagan via Thatcher 72512: vijfde ronde onderhandelingen in Genève. commentaren delegatieleiders 72512 e.v.; toelichting Kampelman op verloop onderhandelingen tussen VS en SU in Genève voor NAVO 725/3 e.v.; Gorbatsjow uit tijdens gesprek met Spaanse premier Gonzalez twijfels aan animo VS voor topgesprek met SU 72611: commentaar Anatoli Dobrynin 726/1 e.v.; president Reagan annonceert mogelijke beeindiging SALT II-beperkingen 726/2 e.v.; NAVO-ministerraad. Europese bondgenoten bezorgd voor SALT-beleid van de VS 726.3 e.v.; nieuwe beschuldigingen van Reagan aan SU 72711e.v.; boze Sowjet-reacties 727/2; verdere Sowjet-reacties op aankondiging president Reagan beperkingen SALT 11-verdrag niet langer te respecteren 73911 e.v.; uitwisseling wapenbeheersingsvoorstellen te Genève 739/2 e.v.; brief van Reagan aan Gorbatsjow 739/3 e.v.; rede Gorbatsjow voor Centraal Comité (16-6-'86), samenvatting voorstellen SU 740/1; reactie Witte Huis 740/1 e.v.: voorstellen Warschaupact m.b.t. conventionele bewapening 74012; reacties in NAVO 74012 e.v.; meer details m.b.t. Sowjet-voorstellen over kernwapens 740'3 e.v.: uitspraken parlementen SU en VS 741/2 e.v.: Sowjet-voorstellen voor inspectie 741/3; brief Gorbatsjow aan Reagan (23-6-'86) 74113; Amerikaanse geleerden

plaatsen seismische apparatuur in kernproefgebied SU 741'3 e.v.: VS sluiten spoedig verbod op kernproeven uit 742'1: besprekingen over beperking kernproeven en naleven SALT II in Genève beeonnen. brief president Reagan aan Gorbatsjow (25-7-'86) 742/2: programma voor totstandkoming tweede top. SALT 11-overleg zonder resultaat afgebroken 742/3; overleg kernproeven verdaagd 74213 e.v.; akkoorden over culturele uitwisseling 743 1: Amerikaanse delegatie o.l.v. Paul Nitze u erlegt n. Moskou 743 2; TV-toespraak Gorbatsjow, Sowjet-moratorium op kernproeven opnieuw verlengd 74312 e.v.: negatieve reactie VS 743'3 e.v.: persconferentie stafchef Achromejew 744.1

SPANJE

China president Li Xiannian bezoek: Spanje 223/2
Engeland: opening grens tussen Gibraltar en Spanje (4-2-'85) 26 1
Equatoriaal Guinee: bezoek president Obiang Nguema aan Spanje, verbetering betrekkingen 670/3
Europese Gemeenschappen (EG): lidmaatschap effectief per 1-1-'86, institutionele wijzigingen in EG-organen als gevolg hiervan 59'1 e.v.; overgangstermijnen tot volledige integratie 60/1
Gibraltar: opening grens tussen Gibraltar en Spanje (4-2-'85) 26/1
Haiti: Madrid weigert Duvalier asiel 312 3 e.v.
NAVO: ontwikkelingen voorafgaand aan NAVO-referendum 435'1 e.v.: referendum (12-3-'85) 436/2
Parlement: zetelverdeling Congres van Afgevaardigden na algemene verkiezingen van 22-6-'86 43313
Regering: kabinetswijziging (begin juli 1985) 43613
Sowjet-Unie: gesprek tussen Sowjet-partijleider Gorbatqow en premier Gonzalez 726/1
Terrorisme: bomexplosie op de Madrileense luchthaven Barajas. arrestatie Nasser al-Ali 72212 e.v.
Verenigde Staten: in eerste helft 1986 onderhandelingen over vermindering Amerikaanse militaire aanwezigheid in Spanje 435/1 e.v.
Verkiezingen: socialisten behouden absolute meerderheid bij algemene verkiezingen (22-6-'86) 433 e.v.: verkiezingscampagne 434/1 e.v.

ST. LUCIA

Caribisch gebied: operatie ,,Exotische Palm" op St. Lucia 28213
Economie: economische situatie 282/1 e.v.
Gouverneur-generaal: Sir Allen ownieuw gouverneur-generaal (dec. 1982) 281/2
Libië: PLP zou geld hebben ontvangen van Libië 281/3
Politieke partijen:
— PLF: besehuiaigingen tegen de Progressive Labour Party, partij zou geld hebben ontvangen van Libië 281/3
— SLP: ontwikkelingen binnen de St. Lucia Party 28113
Regering: samenstelling regering-Compton (mei 1982) 28112; wijzigingen binnen het kabinet 282/2
Taiwan: diwlomatieke betrekkineen met Taiwan (10-4-'84) 282/3
Vaticaan: diplomatieke betrekkingen met Vaticaan (1-9-'84) 28213

ST. VINCENT EN DE GRENADINEN

Economie: begroting-1985'1986 28313 e.v.
Gouverneur-generaal: nieuwe gouverneur-generaal (21-2-'85) 28313
Industrie: einde suikerindustrie 283.3
Parlement: aftreden voorzitter 284/1
Politieke partijen:
— SVLP: nieuwe leider St. Vincent Labour Party (22-1-'85) 283'3
Regering: samenstelling van het na de verkiezingen van 25-7-'84 door Mitchell gevormde kabinet 283 1; veroordeling ex-minister 283 3; kabinetswijziging (5-6-'85) 284.1
Verkiezingen: algeinene verkiezingen (25-7-'84) 283/1; tussentijdse verkiezing (14-12-'85) 28313
Vlag: nieuwe vlag 284/1

SURINAME

Algemeen: toespraak Bouterse (1-5-'83) 667/1 e.v.: idem in New York (10/11-10-'83) 681 1 e.v.: proclamatie eenheidsbeweging Stanvaste ofwel 25-februaribeweging (24-11-'83) 683.3 e.v ; reactie Comité Christelijke Kerken 684 2 e.v.; vierde verjaardag revolutie 701 1. toespraak Bouterse op 1-5 '84 T30 1; officiële oprichting Stanvaste (12-5-'84) 730 2 e.v.; viering vijf jaar revolutie (25-2-'8.51750 3: Nieuwjaarstoespraak Bouterse (1-1-'86) 79312
Angola: diplomatieke betrekkingen met Angola 789/3
Arbeid: stakingen leiden tot ontslag regering-Alibux 697/3 e v.
Argentinie: gesprek Boutcrse met president van Argentinie in Brasilia 781.2
Bedrijfsleven: Suriname koopt Bruynzeel 793/1
Binnenlandse veiligheid: anti-huurlingencampagne, samenscholingsvcrbod opgeheven, avondklok versoepeld 649'1: ideni 11-5-'83) 667.2; arrestaties i.v.m. plannen tot staatsgreep (nov. 1983) 684'3: avondklok opgeheven (5-8-'841731/3; noodtoestand opgeheven 794/1 e v.: reactie Nrderland 794.2
Brazilie: Bouterse wil steun Brazilie (eind 1982) 64613: Brazilie biedt Suriname hulp aan (april 1983) 66632: contacten over en wccr (april–aug. 1983) 666/2 e.v.: bezoek Surinaamse delegatie aan Brazilie (maart 19851, gesprek Bouterse met Braziliaanse minister van buitenlandse zaken 781/2; ambassadeur Halfhuid vervangen door ex-premier Alibux 783.1; bezoek premier Udenhoul. Braziliaans krediet toegezegd 790/2 e.v.
China: bezoek minister Herrenberg aan Peking. Chinese lening aan Suriname 825/3
Columbia: Bouterse naar Columbia (20/22-2-'85) 750/2 e.v.: gesprek Bouterse met minister van buitenlandse zaken van Columbia in Brasilia 781/2
Cuba: verdrag met Cuba (mei 1983) 667/1; Cubaanse ambassadeur moet Suririame verlaten (okt. 1983) 68213 e.v.; reactie Nederland en VS 683/2
Democratisering: Bouterse sluit herstel parlementaire democratie uit (eind 1982) 64613: vorming adviesgroep o.l.v. Leeflang (25-1-'84) 69911 e.v.: regering neemt democratiseringsplan van adviesgroep over (dec. 1984) 734/1 e.v.; democratiseringsplan Jan Haakmat in Nederland positief ontvangen (dec. 1984) 734/2 e.v.: werkgroep van Nationale Assemblée gaat zich met nieuwe grondwet bezighouden 789/2; dialoog tussen Bouterse en .,oude" politieke partijen 789/3 e.v.: partijvergaderingen toegestaan, plan Lachmon (VHP) voor democratisering mede ondertekend door Arron (NPS! 790/1; akkoord tussen Bouterse en de ,.oude" politieke partijen 79112 e.v.; reactie Den Haag op akkoord tussen Bouterse en ..oude" politieke partijen 79113 e.v.: uitnodiging TK-commissie van buitenlandse zaken aan Arron, Lachmon en Soemita voor bezoek aan Nederland afgewezen 792/2
Economie: Suriname op zoek naar leningen (voorjaar 1983) 666/1; EG-hulp voor Suriname 68512: rapport financiele commissie over economische situatie (febr. 1984) 700/2 e.v.; stop op deviczenexport (1-2-'84) 70111; economische situatie (maart, april. mei 1984) 730/2; bezoekers Suriname moeten verplicht geld wisselen 732/2 e.v.: jaarverslag Interamerikaanse Ontwikkelingsbank (29-9-'84) 73311 e.v.: IMF-rapport over economische situatie in Scriname 783/3 e.v.: kredieten van Venezuela en Brazilie 79012 e.v.: lening IADB voor onderwijsdeelneming 790: 3; regering bindt strijd aan tegen smokkel 79212: Suriname koopt Bruynzeel 79311; IMF-rapport 1986 over Suriname 826/1 e.v.
Europese Gemeenschappen: KG-hulp voor Suriname 685'2; bezoek EG-delegatie aan Suriname, overleg over hulpverlening 82513e.v.
Ghana: bezoek premier Udenhout aan Ghana 783/2 e.v.
Grenada: Grenada vriend var. Suriname 647 1
Grondwet: werkgroep van Nationale Assemblée gaat zich met nieuwe grondwet bezighouden 78912
Internationaal Monetair Fonds (IMF): IMF-rapport over economische situatie in Suriname 783/3 e.v.; idem 1986 826/1 e.v.
Internationale Arbeidsorganisatie (ILO): rapport ILO over mensenrechten in Suriname (aug. 1983) 683 3
Justitie: speciale rechtbank voor corruptiezaken wordt afgeschaft 649 1: veroordeling oud-minister Hardjoprajitno (25-10-'83) 681'1: arrestatie in de VS van drie Surinamers i.v.m. opzetten cocaïnelijn 824.3 e.v.: veroordelingen 825/3
Kerk: reactie van Comité Christelijke Kerken op concept-programma van eenheidsbeweging Stanvaste (nov. 19831 684/2 e.v.
Korea (Zuid): bezoek premier Udenhout aan Zuid-Korea 782 3
Libië: samenwerkingsakkoord met Libië (15-3-'83) 666/1 e.v.; bezoek Bouterse aan Libië (1 6-3-'85), samenwerking met Libië 751/1 e.v.: Suriname krijgt Libische ambassadeur 751/2; gesprek Bouterse in Brasilia met minister van buitenlandse zaken Libië 781/2; persconferentie bevrijdingsraad in New York o m. over Libische presentie in Suriname 79012
Media: Rani Radio mag weer uitzenden 648/1; dagblad ,,De West" en twee radiozenders weer toegestaan (1-5-'85) 73011
Mensenrechten: Nederland brengt Suriname ter sprake bij de Commissie voor de Mensenrechten van de VN (begin 1983) 650/2 e.v.. rapport Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (14-2-'831651 1 e.v.: Internationale Commissie van Juristen naar Suriname (25-2/4-3-'83) 665/2 e.v.; resolutie Socialistische Internationale inzake Suriname (april 1983) 666/2; boek over .,de decembermoorden" (mei 1983) 66811 e.v.; rapport van de Interamerikaanse Commissie voor de Mensenrechten van de OAS (13-10-'83) 68113 e.v.; oud-minister Sariman auteur boek over „decembermoorden" 682'3: onderzoek Interiiationale Arbeidsorganisatie (aug. 1983) 683/3; oprichting Nationaal Instituut van de Mensenrechten 731/3 e.v.: Bouterse over de gebeurtenissen van december 1982 733'2 e.v.; bezoek Interamerikaanse Commissie voor de Mensenrechten van de OAS (12118-l-'851 74913 e.v : illegalen het land uitgezet (jan. 1985) 750'1; rapport-Wako over de gebeurtenissen in Suriname in december 1982 (febr. 1985) 751/3 e.v.; rapport Comité voor dc Mensenrechten in de VN (mei 1985) 752'3: Amnesry International gaat twee ..zelfmoorden" onderzoeken 781/2 e.v.: rapport Amnesty over martelingen in Suriname 78113; Amsterdams Volksverzet staakt dialoog met regime-Bouterse i.v.m. beweerde schendingen van merisenrechten door Surinaamse overheid 784/1 e.v.: rapport Interamerikaanse Commissie voor de Mensenrechten van de OAS 791/1 e.v.; resolutie OAS 79112
Militaire zaken. ontwikkelingen binnen strijdkrachten (jan. 1983). ontslag en dood garnizoenscommandant Horb (2 3-2-'83) 648/2 e.v.; wijziging in legerleiding (maart 1983) 665/2; vier voormalige lijfwachten Horb vrijgesproken van medeplichtigheid aan samenzwering tegen Bouterse (26-8-'83) 681/1; stafchef Graanoogst geschorst op verdenking van corruptie (sept. 1984) 732'2. aftreden topmilitairen Bhagwandas en Gorré 827/2
Nationale Assemblée: installatie Nationale Assemblee (15-1-'85) 74912: samenstelling 749/

3: werkgroep van Nationale Assemblée gaat zich met nieuwe grondwet bezighouden 789 2
Nederland: oprichting Raad voor de Bevrijding van Suriname (jan. 1983) 647/2 e.v.: Nederlands militaire attaché moet Suriname verlaten ban. 1983). uitwijzing van Nederlandse vrouw en van journalist (febr. 1983) 648 1; sluiting Surinaamse ambassade en consulaat-geiieraal in Nederland (21 febr.–l0 maart 1983) 649'1 e.v.: oprichting Liga van Surinaamse Patriotten (begin 1983) 649/2 e.v.;Nederland brengt Suriname ter sprake bij de Commissie voor de Mensenrechten van de VN (begin 1983) 650/2 e.v.; rapport Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (14-2-'83) 651/1 e.v.: Raad voor de Bevrijding van Suriname evalueert activiteiten (6-7-'83) 669/2 e.v.: lid van Nederlandse ambassade in Paramaribo en lid van Surinaamse ambassade in Den Haag uitgewezen (juli 1983) 670.1: Surinarne beëindigt luchtvaartverdrag (15-10-'83) 682/1 e.v.; reactie Nederland op Surinaamse maatregelen t.a.v. Cuba 683/2: contacten tussen Nederland en VS over Suriname 697/2; vijf jaar voor poging Heineken te chanteren 697/2 e.v.: bezetting Surinaamse ambassade in Den Haag (12-1-'84) 698/2 e.v.; aanslag op broer van „Paul" Somohardjo (21-3-'84)698 3; Nederland biedt „als gebaar aan de Surinaamse bevolking" ƒ 100.000 aan (febr. 1984) 700/2; rapport over rol Nederlandse militaire missie bij staatsgreep in Suriname in 1980 (affaire-Valk) (29-2-'84) 701/1 e.v.; bezetting „Weekkrant Suriname". twee branden bij tegenstanders bewind-Bouterse (maart 1984) 728/3; contacten tussen Surinaamse en Nederlandse regering 730/3; Heidmeiller volgt Herrenberg op als ambassadeur in Den Haag (4-7-'84) 730/3 e.v.: biografie Heidweiller 731/1; nieuwe Nederlandse ambassadeur in Paramaribo (april 1984) 731'2: weer rechtstreekse vliegverbinding Amsterdam–Paramaribo (15-7-'84) 731/2; vakbondsmissie naar Nederland (aug. 1984) 732/1 e.v.; premier Udenhout praat in New York met Nederlandse minister van buitenlandse zaken Van den Broek (26-9-'84) 732'3: eerste congres van de verzetsorganisaties die de Raad voor de Bevrijding van Suriname ondersteunen (30-11/3-12-'84), twee nieuwe bestuursleden bevrijdingsraad i33 3: Paul Somohardjo tijdens TV-discussie in AVRO-programma hardhandig de mond gesnoerd (3-12-'84) 733/3 e.v.: Amsterdams Volksverzet naar Suriname voor dialoog (dec. 1984) 734.1: democratiseringsplan Jan Haakmat in Nederland positief ontvangen (dec. 1984) 734'2 e.v.; resultaat vervolgonderzoek affaire-Valk (febr. 1985) 750/2; drie leden popgroep Rijswijk doodgeschoten 780/1 e.v.: Nederland weigert visum aan minister Allan Li Fo Sjoe van onderwijs en wetenschappen 780/3 e.v.: Bouterse spreekt in Brasilia met Nederlandse minister van buitenlandse zaken Van den Broek 781 l e.v.; Surinaamse ambassadeur in Nederland teruggeroepen 782.3 e.v.: benoeming tijdelijk zaakgelastigde in Den Haag 783/2; Amsterdams Volksverzet staakt dialoog met regime-Bouterse i.v.m. beweerde schendingen van mensenrechten door Surinaamse overheid 784 1 e.v.. Nederlandse Tweede Kamer tegen opzeggen verdrag met Suriname. onderzoek naar hulpverlening 78412; arrestatie van o.m. Somohardjo i.v.m. wapenvondst in Rotterdam 784/3; Nederlandse priester uitgewezen 789/2 e.v.: reactie Den Haag op akkoord tussen Bouterse en „oude" politieke partijen 791'3 e.v.: uitnodiging TK-commissie van buitenlandse zaken aan Arron, Lachmon en Soemita voor bezoek aan Nederland afgewezen 792/2: Javaanse partij Pendawa Lima in Nederland krijgt multiraciaal karakter 792 3 e.v.; gevluchte Surinaamse student krijgt visum voor Nederland 793/3 e.v.: Nederlandse reactie op opheffing noodtoestand 794.2: ambtelijke delegatie naar Paramaribo i.v.m. besteding geld voor medische hulp 794/2 e.v.: beloofde medische hulp voorlopig opgeschort i.v.m. Surinaamse betrokkenheid hij cocaineharidrl 825/2; aanhouding en uitwijzing door Nederland van diplomaat Jessurun 826/3 e.v ; Carlo Spier zaakgelastigde in Nederland, uitwijzing Nederlandse ambassaderaad door Paraniaribo 82711: twee Nederlandse journalisten aangehouden wegens beu-eerde hulp aan opstandelingenleider Brunswijk 827'1 e.v.
Nicaragua: banden met Nicaragua aangehaald na bezoek Bouterse (juli 1984) 731/3; gesprek Bouterse niet president van Nicaragua in Brasilia 781/2
OAS: rapport van de Intcramerikaanse Commissie voor de Mensenrechten van de OAS over Suriname (13-10-'83) 681 3 e.v.; bezoek Interamerikaanse Commissie voor de Mensenrechten van de OAS aan Suriname (12/18 1-'85) 749/3: rapport Interamerikaanse Commissie voor de Mensenrechten van de OAS 791/1 e.v.: resolutie OAS 791/2
Onderwijs: universiteit Paramaribo heropend 64911; idem onder nieuwe naam (okt. 1983) 682 2
Oppositie: oprichting Raad voor de Bevrijding van Suriname (jan. 1983) 647/2 e.v.: Wormer en Tjon staken verzet tegen Bouterse (mei 19833 668'3. Raad voor de Bevrijding van Suriname evalueert activiteiten (6-7-'83) 669' 2 e.v.; arrestatie i.v.m. invasieplannen vanuit Frans Guyana (maart 1984) 727'3 e.v.: Bouterse over de gebeurtenissen van december 1982 733'2 e.v.; eerste congres van de verzetsorganisaties die de Raad voor de Bevrijding van Suriname ondersteunen (30-11/3-12-'84), twee nieuwe bestuursleden bevrijdingsraad 733/3: Paul Somohardjo tijdens TV-discussie in AVRO-programma hardhandig de mond gesnoerd (3-12-'84) 73313 e.v.: drie leden popgroep in Rijswijk doodgeschoten. aanslag waarschijnlijk gericht tegen Raad voor de Bevrijding van Suriname 780 1 e.v.: Amsterdams Volksverzet staakt dialoog met regime-Bouterse i.v.m beweerde schendingen van mensenrechten door Surinaamse overheid 784/1 e.v.: Unie voor Volksdemocratie van Wormer breekt met Bouterse 784'2 e.v.: arrestatie van o.m. Somohardjo i.v.m. wapenvondst in Rotterdam 784/3; persconferentie bevrijdingsraad in New York o.m. over Libische presentie in Suriname 790/2; Javaanse partij Pendawa Lima in Nederland krijgt multiraciaal karakter 792/3 e.v.: gevluchte Surinaamse student krijgt visum voor Nederland 793/3 e.v.; tweede congres Raad voor de Bevrijding van Suriname, Tjon A Kiet volgt Chin A Sen op als voorzitter 79413: oprichting SDR-Pendawa Lima 795/1; Radio Vrij Suriname in de lucht 795/2; begin activiteiten opstandelingenleider Brunswijk 827/2; groep-Brunswijk valt twee militaire posten in Oost-Suriname aan 828/2 e?: FBI verijdelt in Louisiana plan voor coup in Suriname 829'1 e.v.: SDR-Pendawa Lima steunt Nationaal Surinaams Bevrijdingsleger van Brunswijk 830/1 e.v.
Organisatie van niet-gebonden landen: Bouterse naar topconferentie niet-gebonden landen in New Delhi (maart 19831 651 2 e.v.
Politieke partijen:
— Algemeen: dialoog tussen Bouterse en „oude" politieke partijen 789/3 e.v.: partijvergaderingen toegestaan, plan Lachmon (VHP) voor democratisering. mede ondertekend door Arron (NPS) 790 1; akkoord tussen Bouterse en de „oude" politieke partijen 791/2 e.v.: reactie Den Haag op akkoord tus sen Bouterse en „oude" politieke partijen 791/3 e.v.; uitnodiging TK-comniissie van buitenlandse zaken aan Arron, Lachmon en Soemita voor bezoek aan Nederland afgewezen 792/2
Regering: vorming en samenstelling regering-Alibux (28-2-'83) 649.3 e.v.; regeringsverklaring kabinet-Alibux (1-5-'83) 667/2 e.v.: sergeant-majoor Sital verlaat de regering (1-6-'83) 669 1 e.v.; stakingen leiden tot ontslag regering-Alibux 697'3 e.v: vorming interimregering o.l.v. Udenhout 699/1: samenstelling kabinet (febr. 1984) 699/3; portret Udenhout 700/1 e.v.: Herrenberg kabinetschef Bouterse (nov. 1984) 731/2: samenstellirig nieuwe regering-Udenhout (jan. 1983) 735/1 e.v.: crisis binnen regering-Udenhout door opzeggen steun vakbeweging 781/3 e.v.; samenstelling nieuw kabinet-Udenhout na wijzigingen 28-6-'85 782/1; aftreden van minister van arbeid Dankerlui 792/2 e.v.: reorganisatie diploniatiekc dienst 793'2 e.v.; Herrenberg minister van buitenlandse zaken. Heidweiller kabinetschef 793/3; aftreden regering-Gdenhout 827/2 e.v.; installatie kabinet-Radhakishun, samenstelling 16-7-'86 82713
Taiwan: lening van Taiwan 782/2; akkoord over technisch-economische samenwerking 782/3
Tsjechoslowakije: akkoord over aanschaf bauxiet door Tsjechoslowakije 790/3 e.v.
Uruguay: gesprek Bouterse met president van Uruguay in Brasilia 781/2
Vakbeweging: vakbondsmissie naar Nederland (aug. 1984) 732/1 e.v.
Venezuela: Bouterse wil steun Venezuela !eind 1982) 646/3; kredieten van Venezuela voor Suriname 790/2
Verenigde Naties: Nederland brengt Suriname ter sprake bij de Commissie voor de Mensenrerhten van de VN (begin 19831 650/2 e.v.: toespraak Udenhout in Algemene Vergadering VN (5-10-'84) 732/3 e.v.: rapport-Wako over de gebeurtenissen in Suriname in december 1982 (febr. 1985) 751/3 e.v.: rapport Comité voor de Mensenrechten in de VN (mei 1983) 752/3; rede Bouterse in Algemene Vergadering van VN 79012
Verenigde Staten: uitwijzing van twee Amerikaanse diplomaten (jan. 1983). VS wijzen tweede man op de Surinaamse ambassade in Washington uit (jan. 1983) 648'1; CIA zou het bewind van Bouterse ten val hebben willen brengen 668'3 e.v.: reacties VS op Surinaamse maatregelen t.a.v. Cuba 683/2; contacten tussen Nederland en VS over Suriname 697'2: arrestatie in de VS van drie Surinamers i.v.m.opzetten cocainelijn 824/3 e.v.; veroordelingen 825/3: FBI verijdelt in Louisiana plan voor coup in Suriname 82911 e.v.

SWAZILAND

Justitie: veroordeling prins Mfanasibili 656/1
Regering: nieuw kabinet 655/1: ontslag twee ministers 655/2
Staatshoofd: nieuwe koning Mswati III 654/3; ontwikkelingen in machtsstrijd 655/1 e.v.; ontbinding Liqoqo door Mswati III 65611
Verkiezingen: voltooiing parlementsverkiezingen 654/1

SYRIË

Canada: Canadese ambassadeur uit Damascus teruggeroepen i.v.m. Hindawi-affaire 721/2
Duitsland (Bondsrepubliek): beperkende maatregelen tegen Syrie (29-10-'86) 722/1
Engeland: Engeland verbreekt diplomatieke betrekkingen met Syrië wegens Syrische betrokkenheid bij mislukte aanslag op El Al-vliegtuig 721/1; Syrië verbreekt betrekkingen met Engeland en sluit Syrisch luchtruim voor Brits verkeer 721/1
Europese Gemeenschappen (EG): besluiten ministers van buitenlandse zaken m.b.t. Syrië (27-10-'86) 721/3
Frankrijk. besluiten inzake u-apenleveranties aan Syrie 722/1
Iran: ontvoering en vrijlating Syrische diplomaat in Teheran 799/1
Israël: Syrische betrokkenheid bij mislukte aanslag op Boeing 747 van El Al op 17-4-'86 72111. onderschepping Libisch vliegtuig op weg naar Damascus 723/1 e.v.: Israël beschuidigt Syrie van betrokkenheid bij bomexplosie op 26-6-'86 op Madrileense luchthaven Baraias 722/3
Jordanie: overleg van beide premiers in Saoedi-Arabie 549'3 e.v.; Jordanie zoekt toenadering tot Syrie 55313 e.v.: Syrische premier in

Amman 554 3; koning Hoessein in Damascus 555/1
Marokko: verbreking betrekkingen door Syrie 498/3
Verenigde Staten. bezoek Murphy aan Syrië 554 4; Amerikaanse ambassadeur uit Dainascus teruggeroepen i.v.m. Hindawi-affaire 721/1

TAIWAN

China: Chinese premier Zhao Ziyang pleit voor vreedzame hereniging van China en Taiwan 252/3; beleid Peking t.a.v. Taiwan. hernieuwde oproep tot hereniging 35012 e.v.; beschietingen in Straat van Taiwan 350/3; gevluchte Chinese piloten in Taiwan beloond 350/3 e.v.: huldiging in China van overgelopen piloten, Taiwanees toestel vlucht naar China 351 1: speciale Chinese afdeling-Taiwan 351 1 e.v.: gesprek China–Taiwan 384'3
Inlichtingendiensten: veroordeling chef militaire inlichtingendienst 818/2 e.v.; mutaties militaire inlichtingendienst 819/1
Justitie: veroordeling chef militaire inlichtingendienst 818/2 e.v.
Lesotho: diplomatieke betrekkingen door Taiwan verbroken 67 1
Oppositie: politieke balling terugkeer geweigerd 81912 e.v.
Politieke partijen:
— DPP: oprichting, partijprogramma 81711: verkiezing voorzitter 817/2
— Kwomintang: secretaris-generaal vervangen 818/1
Regering: financieel schandaal 81713 e.v.; aftreden minister 81811: nieuwe minister van defensie 819/1 e.v.
St. Lucia: diplomatieke betrekkingen met Taiwan (10-4-'84) 282/3
Staat van beleg: opheffing aangekondigd 819/2
Suriname: lening van Taiwan 782/2; akkoord over technisch-economische samenwerking 782/3
Verkiezingen: aanvullende verkiezingen voor Nationale Vergadering en Wetgevende Yuan 817/1 e.v.; deelname illegale oppositiepartij DPP 817/1; uitslagen 817/2 e.v.; plaatselijke verkiezingen 81911 verkiezingscampagne 81913: commentaren op uitslag 81913 e.v.

TANZANIA

Mozambique: militaire hulp voor Mozambique 70812
Oeganda: bezoek Tito Okello aan Tanzania 760/2
President: Mwinyi beedigd als Tanzania's tweede president 2613
Regering: Warioba premier nieuw kabinet 2613: samenstelling kabinet op 6-11-'85 432/3
Verkiezingen: uitslag presidents- en parlementsverkiezingen 2613

TEKSTEN

België: regeerakkoord kabinet-Martens VI 1412 e.v.; idem (vervolg) 27; verklaring premier Martens over spaarplan voor 1986 en 1987 370/2 e.v.; samenvatting spaarplan voor 1986 en 1987 386'2 e.v.; centraal akkoord voor 1987–1988 tussen vakbonden en werkgeversorganisaties 757/1 e.v.
Europese Gemeenschappen (EG): toespraak koningin Beatrix tijdens bijeenkomst Europese Raad in Den Haag 45013e.v.; conclusies voorzitter Europese Raad 45111 e.v.; verklaringen van 27-6-'86 van de ministers van buitenlandse zaken van de Twaalf over Libanon en Zuid-Afrika 45312 e.v.
Nederland: brief van minister Winsemius aan Tweede Kamer over kernramp Tsjernobyl (7-5-'86) 34113 e.v.; eindverslag informatiewerkzaamheden J. de Koning 48213 e.v.; idem formatiewerkzaamheden R. Lubbers 48612: regeerakkoord CDA–VVD 49212 e.v.; idem (voortzetting) 50812 e.v.: idem (slot) 527/1 e.v.; regeringsverklaring kabinet-Lubbers II 542/3 e.v.; idem (vervolg) 555/2 e.v.: idem (slot) 576/2 e.v.: samenvatting debat in Tweede Kamer n.a.v. aantreden kabinet-Lubbers II 587 1 e.v.; Troonrede 627 3 e.v.: samenvatting ,,Hoofdpunten financieel beleid 1987" 630/2 e.v.: brief premier Lubbers aan Tweede Kamer n.a.v. top VS–SU in Reykjavik 71411 e.v.

THAILAND

Justitie: proces deelnemers couppoging 514/3 e.v.
Militaire zaken: aankondiging pensionering opperbevelhebber Arthit 515/3 e.v.; ontslag opperbevelhebber Arthit, generaal Chaovalit opvolger 51612 e.v.
Noodtoestand: noodtoestand op eiland Phuket 516/3 e v
Oppositie: nasleep mislukte coup 513/2 e.v.
Parlement: zetelverdeling Lagerhuis 51313: Harn Leenanon gekozen tot parlementslid 515/2; ontbinding parlement na nederlaag regering 516/1 e.v.
Politieke partijen:
— SAP: aftreden Kukrit Pramoj als voorzitter 515/2 e.v.
Regering: aftreden minister van industrie 514/3; kabinetswijziging 515/3; beraad over nieuwe premier 51712 e.v.; Prem Tinsulanond voor derde ambtstermijn benoemd 517 3
Verkiezingen: winst voor Democratische Partij bij vervroegde parlementsverkiezingen 5131 1; verkiezing gouverneur van Bangkok 515/1; Harn Leenanond gekozen tot parlementslid 515/2; verkiezingscampagne 517 1 e.v.

TRINIDAD & TOBAGO

Barbados. betere relaties met Trinidad & Tobago 26412
Economie: begroting-1985, economische situatie. wroblemen m.b.t. suikerindustrie 302/3: nieuwe gouverneur Centrale Bank 303 l
Energie:
— Aardolie: overheid koowt Texaco Trinidad 30211
Politieke partijen:
— Algemeen: oppositiepartijen vormen alliantie 30211 e.v.
Regering: reorganisatie kabinet (28-2-'85) 302/3 e.v.
Tobago: verkiezingen voor parlement van Tobago 30212 e v.
Verkiezingen: verkiezingen voor parlement van Tobago 30212 e.v.

TSJAAD

Algemeen: ontwikkelingen van medio 1983 tot augustus 1985 97 e.v.
Burgeroorlog: Libische interventie t.g.v. Goukouni Oueddei, steun VS, Frankrijk en Zaïre voor Habre 97/3 e.v.; terugkeer Franse troepen 99/1; gevechtspauze, vorming Franse verdedigingslinie 99/1 e.v.; diplomatieke contacten 10012 e.v.; gevechten bij Oum Chalouba 100/3 e.v.; rebellenaanval achter ,,rodelijn" 102/2 e.v.; uitbreiding Franse ,,rode zone" naar het noorden, versterking Franse luchtmacht 10311; Franse diplomatieke initiatieven 10312 e.v.; incidenten 103/3; aanbod Kadhafi tot terugtrekking van Libische ,,aanwezigheid" uit Tsjaad 104/1; Frans-Libisch akkoord over wederzijdse troepenterugtrekking 10513 e.v.; Tsjadisch vooroverleg in Brazzaville mislukt 10713 e.v.: verzoeningspogingen Kongo, Mali en Marokko 112/2 e.v.: hervatting strijd in het noorden? 12611
Frankrijk: Franse troepen naar Tsjaad voor ,,operatie-Manta" 99/1; vorming Franse verdedigingslinie langs 15de breedtegraad 9911 e.v.; uitbreiding Franse ,,rode zone", versterking Franse luchtmacht in Tsjaad 10311: Franse diplomatieke initiatieven 10312 e.v.; Franse troepen uit Tsjaad, eerste fase 10613 e.v.: idem tweede fase 108/2 e.v.
Kongo: verzoeningspoging Kongo inzake Tsjadisch conflict 11212
Libië: interventie t.g.v. Goukouni Oueddei 97/3; aanbod Kadhafi tot terugtrekking Libische ,,aanwezigheid" uit Tsjaad 104/1: tegenstrijdige berichten over terugtrekking Libische troepen uit Tsjaad 10613 e.v.; idem 108/2 e.v.; voortdurende Libische aanwezigheid in Tsjaad 109/1 e.v.; idem in Noord-Tsjaad 112/1; voorstel Kadhafi 12512 e.v.
Mali: verzoeningspoging Mali inzake Tsjadisch conflict 112/2
Marokko: verzoeningspoging Marokko inzake Tsjadisch conflict 112/2
Militaire zaken: nieuwe opperbevelhebber FANT 125/1
OAE: bemiddelingspogingen in Tsjaad 10012 e.v.; OAE-missie 10112 e.v.: conferentie in Addis Abeba vindt geen doorgang 102 1
Oppositie: vorming CNL. conferentie in Ouagadougou. oprichting RPF 105 2: scheuring in CDR-factie 105.3; bijeenkomsten Tsjadische oppositiefacties in Brazzaville en Cotonou 112/3; bijeenkomst in Cotonou, kritiek op Libië, vorming CSR 123/2; putsch tegen Oueddei? 12312 e.v.: vrijlating Omar 12313; verzoeningsakkoorden tussen regering en oppositiefacties 125/1 e.v.: vrijlating politieke ge angenen 125/2
Politieke partijen:
— CDR: scheuring in CDR-factie 105/3
— CNL: vorming CNL. Oueddei voorzitter 105/2
— RPF: oprichting RPF 105/2
— UNIR: vorming UNIR. Habre voorzitter 104: 3 e.v.
Regering: reorganisatie kabinet-Habre 105/1
Verenigde Staten: Amerikaanse hulw voor president Habre 98/1
Zaire: uitbreiding Zairees contingent 99/1
Zuid-Tsjaad: gevechten in Zuid-Tsjaad 123/3 e.v.; bezoeken Habre 124/2 e.v.; akkoord regering met .,rode codo's" 125/1

TSJECHOSLOWAKIJE

Hongarije: Hongarije gaat door met bouw Donaudam 53412 e.v.
Suriname: akkoord over aanschaf bauxiet door Tsjechoslowakije 79013 e.v.

TUNESIË

Algemeen: nasleep ,,broodoproer" 577 1: binnenlandse ontwikkelingen 1984 577/1 e.v.; idem 1985/1986 579/2 e.v.; commentaar 58513
China: minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Tunesië 19011 e.v.
Israël: Israelische luchtaanval op PLO-hoofdkwartier bij Tunis 23713 e.v.
Joodse gemeenschap: incident op Djerba 581/1
Justitie: ex-minister Guiga bij verstek veroordeeld 57712 e.v.; terechtstellingen en vonnissen 57713 e.v.; presidentiële gratie 578/1; uitbreiding doodstraf 57913 e.v.; verdere terechtstellingen en vonnissen 580/1; arrestatie en veroordeling Mestiri 583/2; verdere vonnissen en terechtstellingen 58512
Libië: uitwijzing Tunesische gastarbeiders door Libië 58013
Munt: devaluatie dinar 585/2
Onderwijs: onrust op universiteit van Tunis (jan.-maart 1985) 579'2 e.v.
Pers: maatregelen inzake pers (1984) 57911 e.v.; idem 58311 e.v.
Politieke partijen:
— PSD: nieuwe directeur PSD 577/1; 12de PSD-congres 58313 e.v.; degradatie mevr. Mzali 58411 e.v.
President: vertrek mevr. Wassila Bourguiba 58311; echtscheiding Bourguiba uitgesproken 58511
Prijsbeleid: verhoging broodprijs 578/3
Regering: mutaties (aug.-okt. 1984) 57813 e.v.: nieuwe ministers 581/1; ontslag Bourguiba jr. 582/3; nieuwe minister van justitie 58311; reorganisaties kabinet 58312 e.v.; idem 584/1 e.v.; premier Mzali vervangen door Sfar 5841 2 e.v.

Vakbeweging: :oprichting tweede vakverbond. stakingen, akkoord tussen regering en UGTT 578/2 e.v.: Achour opnieuw secretaris-generaal UGTT 579/1; onderhandelingen tussen regering en UGTT mislukt. toenemende spanning 580/1 e.v.; nieu e wrijving tussen regering en UGTT 580'3: regering steunt verzet tegen UGTT-leiding 581 1 e.v: uitschakeling Achour 582/1
Verenigde Staten: reactie Reagan op Israëlische luchtaanval 238/1: bezoek Whitehead 240/1; protesten tegen aanval op Libië 583'1 e.v
Verkiezingen: gemeenteraadsverkiezingen (mei 1985) 580'1: aankondiging parlementsverkiezingen 585 2

TURKIJE

Bulgarije Turkse protesten trgcn buigarise ringscampagne Turhse minderheid 407 3 e.v.
China: president Li Xiannian bezoekt Turkije 189/2

URUGUAY

Suriname: gesprek Bouterse met president van Uruguay in Brasilia 781/2

VATICAAN

St. Lueia: betrekkingen met Vaticaan (1-9-'84) 282/3

VENEZUELA

China: minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian in Venezuela 222/2
Suriname: Bouterse wil steun Venezuela (eind 1982) 646'2; kredieten van Venezuela voor Suriname 79012

VERENIGDE STATEN

ALGEMEEN

Militaire zaken: Galvin opvolger Gorman als commandant ,,zuidelijk commando" (2-3-'85) 426'1: Blackwill nieuwe chef-onderhandelaar in Wenen inzake MBFR 427/3: Crowe opvolger Vessey als voorzitter gezamenlijke chefs van staven 437/3 e.v.; hervorming top strijdkrachten 438/1 e.v.
Ruimtevaart: ruimteveer Challenger ontuloft 81 e.v.; problemen met shuttle 81/3 e.v.; eerdere ongelukken in de ruimtevaart 82/2 e.v.; vluchten van de Space-shuttles 82/3; grotere ramp voorkomen 83/2; vertraging SDI programma 83/3 herdenking slachtoffers 83/3 e v , mogelijke oorzaak ongeluk 84/2; aanklacht tegen NASA-directeur Beggs 440'2

ECONOMIE, FINANCIEN EN SOCIALE ZAKEN

Bankwezen: Reagan benoemt twee nieuwe leden Federal Reserve Board 43912 e.v.

OVERZEESE GEBIEDEN

Micronesie: president Remelik van Belau vermoord 415/3; Salii gekozen opvolger 416/1; Amerikaans verzoek tot opheffing VN-mandaat 416/1 e.v.; nieuw akkoord VS–Belau 416/3; pachtovereenkonist voor Kwajalein 431/3

POLITIEK (Binnenlandse)

Congres:
— Huis van Afgevaardigden: zetelverdeling na ..mid-term elections" (4-11-'86) 73712
— Senaat: zetelverdeling na „mid-term elections" (4-11-'86) 737/2
Gouverneurs: verdeling gouverneursposten na „mid-term elections" (4-11-'86) 737/2
Politieke partijen:
- Republikeinen: Jeane Kirkpatrick lid Republikeinse Partij (3-4-'85) 42611
President: Morris biograaf' Reagan 440/1
Regering: Jeane Kirkpatrick trekt zich terug uit politiek, Walters benoemd tot ambassadeur bij VN 426/1; Senaat bekrachtigt benoeming Meese tot minister van justitie (23-2-'85) 426 2 e.v.: Sprinkel nieuwe voorzitter Raad van Economische Adviseurs 426/3 e v.: aftreden minister van arbeid Donovan na aanklacht (15-3-'85) 427/1 e.v.: Brock opvolger Donovan 427'2: Yeutter spccialc handelsvertegenwoordiger (2-4-'85) 427/2 e.v.. reorganisatie systeem regeringscommissies 427'3 e.v ; Whitehead opvolger van Dam als onderminrster van buitenlandse zaken, Odom nieuwe directeur Nationaal Veiligheidsbureau 428 1. samenstelling kabinet eind april 1985. Abrams volgt Motley op als onderminister voor inter-Amerikaanse aan gelegenheden, Schifter onderminister van buitenlandse zaken voor de mensenrechten 42812: onderminister voor Europese en Canadese aangelegenheden Burt anibassadeur in Bonn. Ridgway opvolger, Stockman verlaat bcgrotingsbureau per 1 8-'85 428/3; Mi! ler nieuwe directeur Bureau voor Management en Begroting 437/3; Heckler ambassadeur in Ierland. Bowen nieuwe minister van gezondheid 43913: rol van Regan 439 3 e.v ; Cluverius speciale adviseur voor Midden-Oosten 439/3 e.v.: veiligheidsadviseur McFarlane opgevolgd door Poindexter 440/1; minister van landbouw Biock opgevolgd door Lyng 440/3
Verkiezingen: „mid-term elections" (4-11-'86) 737 e.v.

POLITIEK (Buitenlandse)

Chili: Amerikaanse houding t.o.v. Chili, bezoek Amerikaanse reizend ambassadeurs Walters (12-12-'83) 540'2: VS willen .,politieke consensus" in Chili, correspondent UPI uitgewezen (29-11-'84) 568'1; Pinochet wijst suggesties Amerikaanse parlementariërs voor snel herstel van de democratie af (dec. 1984) 568/2 e.v.; Amerikaanse priester uitgewezen (27-12-'84) 598/2; bezoek Amerikaanse onderminister Motley (febr. 1985) 599/3 e.v.: Barnes nieuwe Amerikaanse ambassadeur (18-11-'85) 604 3: bezoek Amerikaanse Senator Kennedy (15-1-'86) 610/2 e.v.; VS dienen resolutie over Chili in bij VN-Commissie voor de Mensenrechten 611/1 e.v.: houding VS tegenover Chili, bezoek Gelbard en Galvin 61411
China: minister van defensie Zhang Aiping in VS 192/1 e.v.: contract met Amerikaanse oliemaatschappij over kolenwinning 221/1; nucleair samenwerkingsakkoord met VS vertraagd 221/3; president Li Xiannian bezoekt VS 288.1 e.v.; Winston Lord nieuwe VS-ambassadeur in China 43812
Costa Rica: betrekkingen met VS sinds febr. 1982 137/1 e.v.:oefeningen van Amerikaanse genie-soldaten bij grens met Nicaragua afgelast, burgerwacht door VS voorzien van militaire uitrusting 13712; overeenkomst voor bouw Amerikaans radiostation (31-8-'84) 138/1; toestemming voor oprichting van een politieschool door FBI 138/1; komst Amerikaanse militaire adviseurs (mei 1984) 138/2; toename aantal Amerikaanse ambassadeleden 138/2
Duitse Democratische Republiek: minister Fischer bezoekt VS 49013 e.v.
Duitsland (Bondsrepubliek): Burt VS-ambassadeur in Bonn 428/3
Egypte: geschil over onderschepping Egyptische Boeing door Amerikaanse gevechtsvliegtuigen 239/3; bezoek Whitehead 239/3 e.v.: aanslag op Amerikaanse ambassade in Cairo verijdeld? 266/2 e.v.; Amerikaanse steun aan Egypte bij commando-actie tegen vliegtuigkapers 271/3: VS-ambassadeur in Egypte neemt ontslag 440 2 e.v.: bezoek Whitehead aan Egypte 500'1: idem Murphy 501'1; bezoek Mubarak aan Reagan 502/2; bezoek Murghy aan Egypte 554/2
Engeland: premier Thatcher verleent toestemming voor gebruik Amerikaanse vliegtuigen op bases in Engeland en van die bases zelf bij actie tegen Libië 616/1: verklaring Thatcher over Amerikaanse luchtaanval op Libië 620/2
Filippijnen. waarnemersmissie VS bij presidentsverkiezingen 130/2 e.v.: Amerikaanse commentaren op verloop en uitslag presidentsverkiezingen 130/3 e.v.: reactie mevr. Aquirio 13112 e.v.; president Reagar: levert kritiek op fraude bij presidentsverkiezingen 161'1 e.v.: missie Habib 162'1 e.v.: resolutie Amerikaanse Senaat 162/2; missie Laxalt 170/1 e.v.
Haiti: bezoek Amerikaanse staatssecretaris Enders 52 2: relatie met VS, positie bootvluchtelingen 77/2 e.v.: Amerikanen blokkeren ongeveer de helft van het voor Haiti uitgetrokken bedrag 311 3; Duvalier zou volgens VS Haiti hebben verlaten 31211 e.v.: Amerikaanse minister van buitenlandse zaken wil democratisch gekozen regering op Haïti 312 2 e.v.: rol VS bij aftreden Duvalier 31313 e.v.: VS hervatten hulp aan Haiti 346 3 e.v.
Honduras: relatie met VS sinds aug, 1981 87/1 e.v.: Negropoiite nieuwe Amerikaanse amhassadeur in Honduras (eind 1981) 87/1: president Suazo Cordova in Washington (13/14-7-'82) 87/2: president Reagan in Honduras (4-12-'82) 87/3: Hondurees-Amerikaanse oefening Big Pine I 88/1; idem Big Pine II, bezoek van minister van defensie Weinberger 8812: oefening Granadero I. operatie-Ocean Venture 1984 88 3; Honduras wil herziening van het uit 1954 daterende samenwerkingsverdrag met VS 89/1; militaire oefening Lempira, opschorting opleiding Salvadoraanse militairen door Amerikanen in Puerto Castilla 89/2; overzicht Amerikaanse militaire infrastructuur in Honduras 90/1; oefening Big Pine III. vice-president George Bush in Honduras (16-3-'85) 90/2; oefening Universal Trek 85, president Suazo Cordova in Washington (mei 1985) 90/2; John Ferch nieuwe Amerikaanse ambassadeur in Honduras, operatie-Cahanas 85, militaire manœuvres onder codenaam Generaal Terencio Sierra 86 aangekondigd 90/3
Ierland: Heckler VS-ambassadeur in Ierland 438/3
Irak: bezoek Murphy aan Irak 55412
Iran: eerste berichten over Amerikaanse afspraken met en wapenleveranties aan Iran 769/3: verdere berichten 785 e.v.: voorgeschiedenis. Israelische connecties 78512 e.v.; missie McFarlane 786/3 e.v.; verklaringen president Reagan 787'2 e.v.: commentaar 788/1
Israël: bezoek Whitehead aan Israël 50011: idem Murphy 50111: Peres in VS 50213 e.v.: bezoek Murphy aan Israël 55412: berichten over rol Israël bij Amerikaanse wapenleveranties aan Iran 785/2 e.v.
Italië: bezoek Whitehead 239/3
Japan: beperking Japanse auto-export naar VS 41111e.v.
Joego-Slavië: Amerikanen gearresteerd 745/2; bezoek premier Planinc aan VS 748/3
Jordanie: bezoek Whitehead aan Jordanië 500/1; idem Murphy 501/1; bezoek Hoessein aan Reagan 502/2; Murphy in Jordanië. opschorting Amerikaanse wapenverkoop 551/1 e.v.; bezoek Murphy aan Jordanie 55412
Libanon: Amerikaan doodgeschoten 61913
Libië: State Department beschuldigt Libië van steun aanslagen op de vliegvelden bij Rome en Wenen op 27-12-'85. Reagan kondigt economische sancties tegen Libië af 33/1 e.v.; Amerikaanse schepen en vliegtuigen in de Golf van Sirte, Libië vuurt SAM-5-raketten af (24-3-'86), Amerikaanse gevechtsvliegtuigen bombarderen Libische SAM-5-basis en beschieten vier Libische patrouilleboten (24125-3-'86) 241/1 .,Washington Post" meldt CIA-plan voor ondermijning regime-Kadhafi 241/1 e.v.: Amerikaans protest tegen plaatsing SAM-5-raketten in Libië 24211; Amerikaanse economische sancties tegen Libië 242/2 e.v.; Amerikaanse vlootoefeningen voor Libische kust 242/3 e.v.: dreigementen Kadhafi 243/1 e.v.: Amerikaans-Libische confrontatie 614/2 e.v.; bomexplosies in TWA-toestel en Westberliinse discotheek 614/3 e.v.: Amerikaanse verklaringen over

Libische betrokkenheid 615.1 e.v.; president Reagan besluit tot Amerikaanse luchtaanval op Libië 615.3 e.v.; missie Walters 61611; Amerikaanse luchtaanvallen op Tripoli en Bengasi 616'3 e.v.:televisietoespraak Reagan 617.3 e.v.. Libische vergeldingsacties tegen Amerikaanse doelen 62011; internationale reacties op Amerikaanse luchtaanval op Libië 62011e.v.

Midden-Oosten: Cluverius speciale adviseur voor Midden-Oosten 439 3 e.v : State Department noemt internationale conferentie ,,nu aanvaardbaar" 55413

Mozambique: bezoek Machel aan VS 70912e.v.

NAVO: VS-minister Shultz brengt verslag uit over top Reagan–Gorbatsjow in Reykjavik 691.3 e.v.: VS-onderhandelaar brengt verslag uit over onderhandelingen in Geneve 72513 e.v : Europese bondgenoten bezorgd over SALT-beleid VS i26 3 e.v.

Nederland: brief premier Lubbers aan Tweede Kamer n.a.v. top VS–SU in Reykjavik 714/1 e.v.

Oman: bezoek Murphy aan Oman 554/2

Palestijnse organisaties: kaping Italiaans cruise-schip „Achille Lauro" door PLF-leden in Egyptische wateren 238/2 e.v.:Amerikaan doodgeschoten 23813; overgave kapers aan Egyptische autoriteiten 238/3 e.v.; Egyptisch toestel met kapers en PLF-leider Abu Abbas door Amerikaanse gevechtsvliegtuigen onderschept en overgebracht naar NAVO-basis Sigonella op Sicilië 239'1 e.v.: Italië laat Abu Abbas vertrekken 239/2 e.v.: reacties op Amerikaanse onderschepping 239/3: missie Whitehead 239/3 e.v.: Italiaanse arrestatiebevelen tegen Abu Abbas 240/1 e.v.: proces tegen kapers „Achille Lauro" 24012

Roemenië: aftreden VS-ambassadeur in Roemenie 428/2 e.v.

Saoedi-Arabie: bezoek Murphy aan Saoedi-Arabië 55412

Soedan: Amerikaanse waarschuwing inzake terroristen in Khartoem, deel Amerikaanse diplomaten teruggeroepen 33211; aanslag op Amerikaans ambassadelid 333/2 e.v.; evacuatie Amerikanen 33313

Sowjet-Unie: wapenbeheersingsoverleg tussen VS en SU te Geneve in 1985, Amerikaanse toezeggingen inzake SALT I1 613 e.v.; Amerikaanse proef met ASAT-wapens 7/1 e.v.: SU begint met plaatsing intercontinentale SS-25-raket 712 e.v.; Sowjet-voorstellen in Geneve (30-9-'85) 713 e.v.; balans wapenbeheersingsvoorstellen 8: Amerikaanse reacties op voorstellen SU 911 e.v.: speciale NAVO-ministerraad waardeert Sowjet-voorstellen positief 912 e.v.; minister Shultz geeft toelichting op SDI-programma (dit blijft binnen bepalingen ABM-verdrag) 913; Amerikaanse voorstellen in Geneve (1-11-'85) 913 e.v.: voorstellen SU tot vermindering en afschaffing van kernwapens, Sowjet-moratorium op kernproeven verlengd 24412: plan van Gorbatsjow 24413 e.v.; eerste reactie VS 24511 e.v.; toelichting op Gorbatsjows voorstellen 245/2 e.v.: Amerikaanse voorstellen 24513 e.v., negatieve reacties in SU 246/2; veroordeling Amerikaanse luchtaanval op Libië. ontmoeting Sjewardnadze–Shultz afgelast 620/2 e.v.; topconferentie VS-president Reagan en Sowjet-partijleider Gorbatsjow in Reykjavik 689 e.v.; verregaande overeenstemming m.b.t. wapenbeheersing, toch geen akkoord door meningsverschil over SDI 68911 e.v.; geschiedenis: arrestatie Sowjet-burger Zacharow in New York 68913 e.v.: antwoord SU: VS-burger Daniloff aangehouden 69011: diplomatiek overleg, uitwijzing Sowjet-diplomaten uit New York 69011; overeenstemming bereikt, Daniloff en Zacharow vrij, Sowjet-dissident Orlow vrijgelaten en naar VS 69012: top in Reykjavik 69013 e.v.; verslag minister Shultz aan NAVO-raad 69113 e.v.; TV-toespraak Reagan 69211 e.v.; idem Gorbatsjow 69213 e.v.; bijeenkomst Warschaupact 69311: perscommentaren 69312 e.v.; brief Nederlandse premier Lubbers aan Tweede Kamer n.a.v. top VS–SU in Reykjavik 71411 e.v.: Gorbatsjow verlengt opnieuw moratorium op Sowjet-kernproeven 72411 e.v.: brief van Reagan over controle op kernproeven 724/2; Moskou verklaart kernproefmoratorium voor beeindigd na nucleaire test door VS 724/3; afspraak Sjewardnadze–Shultz gemaakt en. na VS-luchtaanval op Libië, weer afgezegd 724/3 e.v.: rede Gorbatsjow op SED-congres in O.-Berlijn: pleidooi voor reducties conventionele troepen in Europa 725/1; rede Sjewardnadze t.g.v geboortedag Lenin: pleidooi voor mogelijke top Reagan–Gorbatsjow 725/1 e.v.: boodschap Gorbatsjow aan Reagan via Thatcher 72512; vijfde ronde onderhandelingen in Geneve. commentaren delegatieleiders 725/2 e.v.; toelichting Kampelman op verloop onderhandelingen tussen VS en SU in Geneve voor NAVO 725'3 e.v.: Gorbatsjow uit tijdens gesprek met Spaanse premier Gonzalez twijfels aan animo VS voor topgesprek met SU 726 1. commentaar Anatoli Dobrynin 726/1 e.v.; president Reagan annonceert mogelijke beëindiging SALT 11-beperkingen 726.2 e.v.: NAVO-ministerraad, Europese bondgenoten bezorgd voor SALT-beleid van de VS 726/3 e.v.: nieuwe beschuldigingen van Reagan aan SU 727/1 e.v.: boze Sowjet-reacties 72712: verdere Sowjet-reacties op aankondiging president Reagan beperkingen SALT 11-verdrag niet langer te respecteren 739/1 e.v.: uitwisseling wapenbeheersingsvoorstellen te Geneve 739/2 e.v.; brief van Reagan aan Gorbatsjow 739/3 e.v.; rede Gorbatsjow voor Centraal Comité (16-6-'86). samenvatting voorstellen SU 74011; reactie Witte Huis 74011 e.v.:voorstellen Warschaupact m.b.t. conventionele bewapening 7401 2: reacties in NAVO 740/2 e.v.: meer details m.b.t. Sowjet-voorstellen over kernwapens 74013 e.v.; uitspraken parlementen SU en VS 741/2 e.v.; Sowjet-voorstellen voor inspectie 741/3; brief Gorbatsjow aan Reagan (23-6-'86) 74113: Amerikaanse geleerden plaatsen seismische apparatuur in kernproefgebied SU 74113 e.v.; VS sluiten spoedig verbod op kernproeven uit 742/1; besprekingen over beperking kernproeven en naleven SALT II in Geneve begonnen, brief president Reagan aan Gorbatsjow (25-7-'86) 74212; programma voor totstandkoming tweede top, SALT 11-overleg zonder resultaat afgebroken 742/3; overleg kernproeven verdaagd 74213 e.v.; akkoorden over culturele uitwisseling 743/1: Amerikaanse delegatie o.l.v. Paul Nitze overlegt in Moskou 743/2; TV-toespraak Gorbatsjow, Sowjet-moratorium op kernproeven opnieuw verlengd 74312 e.v.: negatieve reactie VS 743/3 e.v.; persconferentie stafchef Achromejew 744.1

Spanje: in eerste helft 1986 onderhandelingen over vermindering Amerikaanse militaire aanwezigheid in Spanje 43511e.v.

Suriname: uitwijzing van twee Amerikaanse diplomaten (jan.1983), VS wijzen tweede man op de Surinaamse ambassade in Washington uit (jan. 1983) 64811; CIA zou het bewind van Bouterse ten val hebben willen brengen 668/3 e.v.; reacties VS op Surinaamse maatregelen t.a.v. Cuba 68312: contacten tussen Nederland en VS over Suriname 69712; arrestatie in de VS van drie Surinamers i.v.m. opzetten cocaïnelijn 82413 e.v.; veroordelingen 82513; FBI verijdelt in Lousiana plan voor coup in Suriname 829/1 e.v.

Syrië: bezoek Murphy aan Syrië 55412; Amerikaanse ambassadeur uit Damascus teruggeroepen i.v.m.Hindawi-affaire 721/2

Tsjaad: Amerikaanse hulp voor president Habre 9811

Tunesië: reacties Reagan op Israelische luchtaanval 23811; bezoek Whitehead 24011; protesten tegen Amerikaanse luchtaanval op Libië 58311 e.v.

Verenigde Naties: VS dienen resolutie over Chili in bij VN-Commissie voor de Mensenrechten 61111 e.v.

Vietnam: herdenking 10de verjaardag val van Saigon (30-4-'85) 62313 e.v.

Wereldbank: VS ondertekenen overeenkomst inzake Agentschap voor Investeringsgarantie (MIGA) 67812 e.v.

VIETNAM

Arbeid: nieuwe loonstructuur 62411

Communistische Partij: partijleider Le Doean overleden 621/1 e.v.:Truong Chinh opvolger 621/2 e.v.; vijfde partijcongres (maart 1982) E23'2

Economie: economische hervormingen (juni 1985) 62313; verantwoordelijken voor economie ontslagen (juni 1986) 62411 e.v.

Grondwet: de grondwet-1980 62211 e.v.

Justitie: m.i.v. 1-1-'86 nieuw wetboek van strafrecht 62411

Lonen: nieuwe loonstructuur 62411

Munt: nieuwe munt geintroduceerd (15-9-'85) 623'3; devaluatie oude dong (22-4-'85) 623.3 e.v.

Nationale Vergadering: verkiezingen voor Nationale Vergadering (26-4-'81) 62311

Oorlog: herdenking 10de verjaardag val van Saigon (30-4-'85) 62312 e.v.

Regering: verantwoordelijken voor economie ontslagen (juni 1986) 62411 e.v.

Verenigde Staten: herdenking 10de verjaardag val van Saigon (30-4-'85) 623/2 e.v.

Verkiezingen: kieswet van 1980 622/3 e.v.; verkiezingen voor Nationale Vergadering (26-4-'81) 62311

WEST-SAMOA

China: partijleider Hu Yaobang bezoekt West-Samoa 265'3

WETENSCHAP EN TECHNIEK

Prijzen:
— Assubel-prijs 1986: 3111 (1987)
— Balzanprijs 1986: 841/3
— Camille Huysmans-prijs 1986: 31/1 e.v. (1987)
— Crafoordprijs 1986: 84113
— DSM Chemieprijs 1986: 84113
— Erasmusprijs 1985: 1311 e.v.
— Ernest-John Solvay-prijs 1986: 3112(1987)
— Ernst Jungprijs 1985: 1313
— Etienne Sabbe-prijs 1986: 3112 (1987)
— Europese Emile Bernheimprijs: 31/2 (1987)
— Fellow Award 1986 van de American Society of Agronomy: 84113
— Feltrinelliprijs 1985: 13/3
— Francquiprijs 1986: 84113
— Frans van Cauwelaertprijs 1986: 84113
— Freeport Chemical Company Award 1986: 3112 (1987)
— Goetheprijs van de stad Frankfurt 1985: 1313
— Gouden Ganzeveer 1984: 1313; idem 1986: 84211
— Grote Nederlandse Larousseprijs 1986: 841/3 e.v.
— Joeri Gagarinmedaille 1986: 842/1
— Joseph Maisin-prijs 1986: 3112 e.v. (1987)
— Karl Kupferring 1985: 1313
— Kistemakersprijs 1986: 84211
— Kluwerprijs 1986: 84211
— Koning Boudewijnprijs 1986: 84211
— Koninklijke Shellprijs 1986: 84211
— Körberprijs 1986: 84211
— Laurens Jansz. Costerprijs 1985: 1411
— Louis Jantet-prijs 1986: 31/2 (1987)
— Max Renemanprijs 1985: 1411
— Menno Herzbergerprijs 1985: 14/1
— Milieuprijs van de stad Krefeld 1985: 1411
— Mr. J. W. Frederiksprijs 1985: 14/1
— Mullieprijs 1985: 1411
— Nobelprijs voor economie 1986: 84211e.v.
— Nobelprijs voor geneeskunde 1986: 84212 e.v.
— Nobelprijs voor natuurkunde 1986: 84311 e.v.
— Nobelprijs voor scheikunde 1986: 84313
— Ondernemersprijs 1985: 1411
— P. Muntendamprijs 1985: 96/3
— Paul Janssen-prijs 1986: 3112 (1987)
— Prijs De Leeuw-Damry-Bourlart 1986: 3112 (1987)
— Prijs Merck Sharp en Dohme: 3113 (1987)
— Prijs van de Nederlandse Vereniging voor

Biochemie 1984: 14'1
-- Prijs voor Sportgcnceskundc 1985: 9613
-- Schlesinger-prijs 1986: 31'3 11987)
The European Museum of the Year Award 1985: 1411
-- Verhulst-van Eeckhovenprijs 1986: 31'3 (1987)
— Wolfprijs 1985: 14/1; idem 1986: 84313

Ruimtevaart:
— Verenigde Staten: ruimteveer Challenger ontoloft 81 e.v.; oroblernen met shuttle 81/3 e.v.: eerdere ongelukken in de ruimtevaart 8212 e.v.: vluchten van de Space-shuttles 82, 3: grotere ramp voorkomen 83/2; vertraging SDI-programma 8313: herdenking slachtoffers 8313 e.v.; mogelijke oorzaak ongeluk 84/2

ZAÏRE

België: Belgisch-Zaïrese betrekkingen 121/2 e.v.; Ekyla Lyonda benoemd tot ambassadrice van Zaire in België 121/3; maatregelen tegen Paelinck 121/2; idem tegen Saville 12113: bezoek koning Boudewijn, viering 25 jaar onafhankelijkheid 12211; Belgisch-Zaïrese commissie 122/2: zaak-Van den Bogaert 12212 e.v.
Buitenlandse schuld: akkoord over herschikking 123/1
Oppositie: Nguza Karl I Bond verzoent zich met Moboetoe 121'3 e.v.
Tsjaad uitbreiding Zairees contingent 9911

ZAMBIA

Internationaal Monetair Fonds (IMF): krediet van 298.6 mln SDR's voor Zambia 65613
Regering: wijzigingen kabinet 656/1 e.v.: premier vervangen 65612

ZUID-AFRIKA

ANC: conferentie (juni 1985) 41911 e.v.; overleg Zuidafrikaanse zakenwereld met ANC 443'3 e.v.
Apartheid: gewelddaden en onlusten (begin juni–20 juli 1985) 41811 e.v.; voortdurend geweld na afkondiging noodtoestand, arrestaties en beperkende maatregelen (tot medio aug. 1985) 42013 e.v.; onlusten in gebied rondom Durban 422/3 e.v.: rede Botha (15-8-'85) 42312 e.v.: gesprek Botha met kerkelijke leiders 42411: rede Botha (11-9-'85), aankondiging staatsburgerschap voor inwoners ,,onafhankelijke" thuislanden 42411 e.v.: presidentiële raad adviseert tot afschaffing pasjeswetten 424/3; arrestaties scholieren en Trevor Tutu. verbod COSAS 442/1 e.v.; sluiting scholen in West-Kaap, arrestatie Boesak 442/2; mars naar Pollsmoor-gevangenis verhinderd 44213
Arbeid: staking zwarte mijnwerkers na twee dagen opgeschort 44213 e.v.
Ecunomie: economische ontwikkelingen 44412 e.v.; wisselmarkt en effectenbeurs tijdelijk gesloten, missie De Kock 444/3: bevriezing aflossing buitenlandse schuld tot eind 1985 44413 e.v.: Leutwiler benoemd tot bemiddelaar 446'1
Europese Gemeenschappen (EG) verklaringen ministers van buitenlandse zaken EG 446 1; besluiten Helsinki 446 2; beraad in Luxemburg 44613 e v. EG-bezoek aan Z -Afrika 447/1 e.v.: beperkende maatregelen tegen Z.-Afrika zonder Engeland 44812 e.v.; Europese Raad in Den Haag verdeeld over beleid m.b.t. Z.-Afrika 449/1 e.v.: compromis: besluit over maatregelen tegen Z.-Afrika drie maanden uitgesteld 450/1 e.v.; enkele reacties 450/2 e.v.; verklaring van 27-6-'86 van ministers van buitenlandse zaken van de Twaalf over Z.-Afrika 453/2 e.v.; missie Howe naar Z.-Afrika uitgesteld 45313 e.v.; commentaar 45411 e.v.; EG en Z.-Afrika (sept. 1985–febr. 1986) 47512 e.v.; protest EG-commissaris De Clercq tegen executie Benjamin Moloise 47513; gedragscode Europees bedrijfsleven jegens Z.-Afrika verscherpt 476/1 e.v.: verbod op olie-uitvoer uit EG naar Z.-Afrika uitgebreid 47612; overleg EG–Frontlijnstaten 47612 e.v.; onderhoud Van den Broek–Roelof Botha, verslag over en conclusies van overleg EG–Frontlijnstaten 480/2 e.v.
Grondwet: vorming Nationaal Conventieverbond 44313
Haïti: doorverkoop voordelige olie aan Z.-Afrika 8012 e.v.
Justitie: rapport-Kannemeyer over schietpartij bij Uitenhage 417/2 e.v.: doodvonnis voor twee blanken 44412
Lesotho: aankondiging blokkade van Lesotho 6511; Zuidafrikaanse druk op Lesotho 65/3 e.v.; Lesotho meldt Zuidafrikaanse invallen 66/1 e.v.; Z.-Afrika verscherpt grenscontrole. overleg 6613 e.v.; verdere verslechtering relatie met Z.-Afrika 6712 e.v.; gedeeltelijke evacuatie vluchtelingen door Lesotho 6713: Zuidafrikaanse hulp bij nieuwe alliantie oppositie 6812; Lesotho weigert non-agressieverdrag 6812 e.v.; nieuwe Zuidafrikaanse inval in Lesotho gemeld, Z.-Afrika door Veiligheidsraad eenstemmig veroordeeld 6911
Militaire zaken: nieuwe chef strijdkrachten 42511
Mozambique: relaties met Z.-Afrika (okt. 1984–april 1985) 70611 e.v.; tripartiete besprekingen over staakt-het-vuren door RNM afgebroken. Machel beschuldigt Z.-Afrika van steun aan RNM 70612; overleg Z.-Afrika–Mozambique 70711 e.v.; ,,misdadigersbende" in Johannesburg opgerold 70712 e.v.; controlemaatregelen 70713 e.v.; Z.-Afrika geeft schending verdrag toe 709/1 e.v.; nieuwe beschuldigingen Mozambique tegen Z.-Afrika, Mozambique uit veiligheidscommissie 709/3; verder overleg 710/1; Zuidafrikaanse grensversperring aangelegd 712/1 e.v.; waarschuwing Malan, Z.-Afrika wijst Mozambikaanse arbeiders uit 712/3; leiders frontlijnstaten beschuldigen Z.-Afrika van medeplichtigheid aan terreiircampagne tegen Mozambique. Mozambique vreest Zuidafrikaanse aanval 71311
Noodtoestand: afkondiging op 12-6-'86 417 e.v.: idem (20-7-'85) 42011 e.v.: wijziging, opheffing op 7-3-'86 425'1; gegevens over gedetineerden, doden e.d. gedurende 229 dagen noodtoestand 425/1 e.v.
PAC: nieuwe leider 419
Pers: pers tijdens noodtoestand 42212
Politieke partijen:
-- PFP: congres in Durban 44312
Regering: wijzigingen in kabinet 42311
Verenigde Naties: Z.-Afrika door Veiligheidsraad VN eenstemmig veroordeeld 69/1

ZWEDEN

China: partijleider Hu Yaobang bezoekt Zweden 191/2
Duitse Democratische Republiek: Honecker bezoekt Zweden 492/1
Regering: reorganisatie kabinet na verkiezingen van sept. '85 81012 e.v.: premier Palme doodgeschoten 811/1 e.v.; necrologie Palme 81112 e.v.; reacties op moord op Palme 81211; arrestaties 81211 e.v.; begrafenis Palme 81213 e.v.; vice-premier Carlsson opvolger 813/1 e.v.; portret Carlsson 81312

ZWITSERLAND

Albanië: Swissair-vluchten tussen Zurich en Tirana 40612
Europese Gemeenschappen (EG): vervuiling Rijn op agenda EG-ministers van transport (11-11-'86) 75412 e.v.
Haiti: Bern weigert Duvalier asiel 312/3 e.v.
Milieu: ernstige vervuiling Rijn als gevolg van brand bij chemiebedrijf Sandoz in Bazel (1-11-'86) 753 e.v.: klachten over te late alarmering 75313 e.v.; verklaringen Greenpeace en Stichting Reinwater 754/1 e.v.: volgens Westduitse Groenen negeerde Sandoz veiligheidseisen 754/2; vervuiling Rijn op agenda EG-ministers van transport (11-11-'86) 75412 e.v.: Nederlandse Tweede Kamer wil vergoeding van schade als gevolg van vervuiling Rijn door chemiebedrijf Sandoz 754/3 e.v.; ook lozing gifstoffen door Ciba-Geigy in Bazel 75511: conferentie Rijnoeverstaten (12-11-'86) 755'2 e.v.; verantwoordelijkheid brand bij Sandoz opgeëist door Zwitserse afdeling Rote Armee Fraktion 75611; persconferentie Sandoz (13-11-'86) 75611 e.v.
Nederland: Tweede Kamer wil vergoeding van schade als gevolg van vervuiling Rijn door chemiebedrijf Sandoz 75413 e.v.
Politieke partijen:
— SPS: buitengewoon congres SPS (11/12-2-'84) 2612
President: Furgler president in 1985, Egli in 1986 26/2
Regering: wijzigingen binnen regering sinds eind augustus 1983 2611 e.v.; eerste vrouw in Bundesrat (20-10-'84) 26/2

II kalender 1986

	JANUARI	FEBRUARI	MAART	APRIL
ZONDAG	5 12 19 26	2 9 16 23	2 9 16 23 30	6 13 20 27
MAANDAG	6 13 20 27	3 10 17 24	3 10 17 24 31	7 14 21 28
DINSDAG	7 14 21 28	4 11 18 25	4 11 18 25	1 8 15 22 29
WOENSDAG	1 8 15 22 29	5 12 19 26	5 12 19 26	2 9 16 23 30
DONDERDAG	2 9 16 23 30	6 13 20 27	6 13 20 27	3 10 17 24
VRIJDAG	3 10 17 24 31	7 14 21 28	7 14 21 28	4 11 18 25
ZATERDAG	4 11 18 25	1 8 15 22	1 8 15 22 29	5 12 19 26

	MEI	JUNI	JULI	AUGUSTUS
ZONDAG	4 11 18 25	1 6 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24 31
MAANDAG	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25
DINSDAG	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26
WOENSDAG	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27
DONDERDAG	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28
VRIJDAG	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29
ZATERDAG	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30

	SEPTEMBER	OKTOBER	NOVEMBER	DECEMBER
ZONDAG	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28
MAANDAG	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29
DINSDAG	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30
WOENSDAG	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31
DONDERDAG	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25
VRIJDAG	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26
ZATERDAG	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27

III afkortingen

AAPSO - Afro-Asian People's Solidarity Organisation
ABVV - Algemeen Belgisch Vakverbond
ACLVB - Algemene Centrale der Liberale Vakbonden van België
ACV - Algemeen Christelijk Vakverbond
ACW - Algemeen Christeliik Werknemersverbond
ADELA - Atlantic Community Development Group for Latin America
AFP - Agence France Presse
AID - Agency for International Development (VS)
ALALC - Latijns-Amerikaanse Vrijhandels Associatie (= LAFTA)
ANP - Algerneeii Nederlands Persbureau
ANZUS - Australia-New Zealand-USA Security Treaty
AP - Associated Press
ASEAN - Association of Southeast Asian Nations
ASPAC - Asian and Pacific Cooperation
AWV - Algemene Werkgevers Vereniging
BB - Belgische Boerenbond
BENELUX - Belgisch-Nederlands-Luxemburgse Economische Unie
BIB - Bank voor Internationale Betalingen
BIS - Bank for International Settlements
BLEU - Belgisch-Luxemburgse Economische Unie
BRT - Belgische Radio en Televisie
CBS - Centraal Bureau voor de Statistiek
CDA - Christen Democratisch Appel
CENVO - Centrale Verdragsorganisatie
CERN - Conseil européen pour la recherche nucléaire (men spreekt nog van CERN hoewel het thans de 'Organisation eurooéenne etc.' geldt)
CERW - Conseil Economique Régional Wallon
CNV - Christelijk Nationaal Vakverbond
COMECON - Council for Mutual Economic Assistance
CPB - Centraal Planbureau
CPC - Centrale Plancommissie
CPN - Communistische Partij van Nederland
CVP - Christelijke Volkspartij
CVSE - Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
D'66 - Democraten '66
DAC - Development Assistance Commission (OESO)
DPA - Deutsche Presse Agentur
EACSO - East African Common Services Organization
EBU - Europese Betalings Unie
ECA* - Economische Commissie voor Afrika
ECAFE* - Economische Commissie voor Azië en het Verre Oosten
ECE* - Economische Commissie voor Europa
ECLA* - Economische Commissie voor Latijns-Amerika
ECOSOC* - Economische en Sociale Raad
EFTA - European Free Trade Association (zie ook EVA)
EG - Europese Gemeenschappen
ELDO - European Launchers Development Organization
EMU - Europese Monetaire Unie
ENEA - European Nuclear Energy Agency (OESO)
EPTA* - Expanded Program of Technica1 Assistance
ESRO - European Space Research Organization
EVA - Europese Vrijhandelsassociatie
EXIMBANK - Export-Import Bank of Washington
FAO* - Food and Agriculture Organization
FAZ - Frankfurter Allgemeine Zeitung
FDF - Front Démocratique des Bruxellois Francophones
FIJ - Federation Internationales des Journalistes
FNV - Federatie Nederlandse Vakbrweging
GATT* - General Agreement on Tariffs and Trade (Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel)
GERV - Gewestelijke Economische Raad voor Vlaanderen
GPV - Gereformeerd Politiek Verbond
IADB - Inter-American Development Bank
IAEA* - International Atomic Energy Agency
IAF - Internationales Afrika Forum
IATA - International Air Transport Association
IBRD* - International Rank for Reconstuction and Development
ICAO* - International Civil Aviation Organization (Internationale Organisatie voor Burgerluchtvaart)
ICAP - Inter-American Committee for the Alliance for Progress
ICC - International Chamber of Commerce
ICEM - Inter-Government Committee for European Migration
ICFTU - International Confederation of Free Trade Unions (zie IVVV)
ICJ - International Court of Justice
ICJ - Internationale Commissie van Juristen
ICPO (Interpol) - International Crimina1 Police Organization
ICRC (Rode Kruis) - International Committee of the Red Cross
ICSU - International Council of Scientific Unions
ICV - Internationaal Christelijk Vakverbond
IDA* - International Develooment Association (IBRD)
IFC* - International Finance Corporation (IBRD)
IFCTU - International Federation of Christian Trade Unions
IHT - International Herald Tribune
ILO* - International Labour Organization (Internationale Arbeidersorganisatie)
IMCO* - Inter-Governmental Maritime Consultative Organization
IMF* - Internationaal Monetair Fonds
INTERPOL - Zie ICPO
IOC - Internationaal Olympisch Comité
IPI - Internationaal Pers Instituut
IPU - Inter-Parlementaire Unie
ITO - International Trade Organization
ITU* - International Telecommunication Union
IUS - International Union of Students
IVVV - Internationaal Verbond van Vrije Vakverenigingen
KPB - Kommunistische Partij van België
LAFTA - Latin American Free Trade Association
LVV - Liberaal Vlaams Verbond
MBFR - Mutual and Balanced Force Reductions
MPW - Mouvement Populaire Wal c
NCMV - Nationaal Christelijk Middenstandsverbond
NAVO - Noortatlantische Verdragsorganisatie
NCW - Nederlands Christelijk Werkgeversverbond
NEI - Nouvelles Equipes Internationales (Internationale Unie van Christen-Democraten)
NIS - Nationaal Instituut voor de Statistiek
NOS - Nederlandse Omroep Stichting
NOVIB - Nederlandse Organisatie voor Internationale Bijstand
NZZ - Neue Zurcher Zeitung
OAE - Organisatie van Afrikaanse Eenheid
OAS - Organisatie van Amerikaanse Staten
OCAM - Organisation Commune Africaine et Malgache
ODECA - Organización de Estados Centroamericanos
OECD - Organization for Economic Co-operation and Development (zie OESO)
OESO - Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OPEC - Organization of Petroleum Exporting Countries
PBO - Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie
PEN - International Pen
PPR - Politieke Partij Radicalen
PRL - Parti réformateur libéral
PS - Parti socialiste
PSC - Parti Social Chrétien
PSP - Pacifistisch-Socialistische Partij
PVAP - Poolse Verenigde Arbeiderspartij
PvdA - Partij van de Arbeid
PVV - Partij voor Vrijheid en Vooruitgang
RCN - Reactor Centrum Nederland
RIZIV - Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering
RND - Rijksnijverheidsdienst
RSZ - Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
RVD - Rijksvoorlichtingsdienst
RW - Rassemblement Wallon
SACEUR - Supreme Allied Commander Europe
SACLANT - Supreme Allied Commander Atlantic
SER - Sociaal-Economische Raad
SGP - Staatkundig Gereformeerde Partij
SHAPE - Supreme Headquarters of Allied Powers. Europe
SP - Socialistische Partij
STICUSA - Nederlandse Stichting voor culturele samenwerking met Suriname en de Nederlandse Antillen
TAB* - Technical Assistance Board
TNO - Nijverheidsonderzoek voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
UN - United Nations (zie VN)
UNCTAD* - UN Conference on Trade and Development
UNCURK - UN Commission for the Unification and Rehabilitation of Korea
UNDOF* - UN Disengagement Observer Force
UNEF* - UN Emergency Force
UNESCO* - UN Educational, Scientific and Cultural Organization
UNFICYP - UN Peace-Keeping Force in Cyprus
UNHCR - UN High Commissioner for Refugees
UNICEF" - UN Children's Fund
UNIDO* - UN Industrial Development Organization
UNRWA* - UN Relief and Works Agency (for Palestine Refugees in the Near East)
UNTSO* - UN Truce Supervision Organization
UPI - United Press International
UPU* - Universa1 Postal Union
VBO - Verbond van Belgische Ondernemingen
VEV - Vlaams Economisch Verbond
VIRO - Vereniging voor Internationale Rechtsorde
VN - Verenigde Naties
VNG - Verbond van de Nederlandse Groothandel
VNO - Verbond van Nederlandse Ondernemingen
VU - Volksunie
VVD - Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
VVO - Verbond van Vlaams Overheidspersoneel
WCC - World Council of Churches
WERELDBANK* - zie IBRD
WEU - Westeuropese Unie
WFTU - World Federation of Trade Unions
WHO* - World Health Organization

* Gespecialiseerde organen (organisaties) van de Verenigde Naties

IV naamregister

behorende bij index op Keesings Historisch Archief, deel XL, januari-december 1986

De persoonsnamen die in dit deel van Keesings Historisch Archief voorkomen, zijn opgenomen in het hiernavolgende naamregister.

Bij de namen zijn vermeid paginacijfer en kolom (b.v. 600/1 = pag. 600, 1e kolom).
Wanneer achter ie paginacijfer /foto staat aangegeven, t tel dit dat d desbetreffe naam in het bij deze afbeelding behorende onderschrift voorkomt.

Bij eventuele verschilleri in schrijfwijze tussen tekst en naamregister dient de in het register opgenomen schrijfwijze als de meest juiste en volledige beschouwd te worden. Verder zijn bij de indicering de volgende richtlijnen in acht genomen.

1. Bij Slavische (b.v. Russische), namen is, indien mogelijk, de Nederlandse transcriptie gevolgd.
2. De voorvoegsels „Mac" („Mc") en „O" worden tot de naam gerekend. Zo is b.v. McElroy opgenomen onder de letter M en O'Neil onder de O. Voorvoegsels als „.de". „van". „el" en „.ben" worden echter niet tot de naam gerekend. Derhalve staat De Vleeschauer onder de letter V, Van Acker onder de A, el-Kassem onder de K en Ben Goerion onder de G.
3. Personen van regerende vorstenhuizen zijn onder hun voornamen opgenomen.

Ondanks ons streven naar de grootst mogelijke *nauwkeurigheid* kunnen in hei *naamregister onjuistheden zijn geslopen.* De .redactie *houdt* zich *daarom aanbevolen voor* eventuele opmerkingen ten einde in volgende naamregisters onjuistheden te vermijden.

A

Aalders, S. 834/1/foto
Aardenne, G.M.V. van 1661213, 344/1/foto, 362/1
Aart, D. van der 24411
Aarts, H.J.D. 36113
Aarvik, E. 833/foto
Abazah, M.M.O. 26911
Abbado, C. 83713
Abbas, F. 9511
Abbas, I.M. 24012
Abbas, M.A. 23813, 239111213, 240/1/2/3/foto
Abbasi, K. 1811
Abdallah, A. 58511
Abdallah, E. 62711
Abdallah, G.I. 62512, 626/1/2/3/foto, 6271112
Abdallah, J. 62711
Abdallah, K.G. al- 81511
Abdallah, M. 62613, 62711
Abdallah, R. 626/3, 62711
Abdallah Ibn Abdel Aziz, kroonprins 54913, 55011
Abdellatif, I.F. 24012
Abdin, S. 29013
Abdul, J. 23512, 78113
Abdulai, M. 9413
Abdullah, A. 37711
Abdullah, F.M. 37412, 37512, 37811
Abdullah Ahmad Badawa, D. 53111
Abdullahi, A. 23711
Abdullahi, H. 23711
Abe, S. 32211, 37011, 39812, 41011, 414/3/foto, 415111213, 46113, 60713, 608/foto
Abecasis, I. 26/1
Abeldjelil, T. 10511
Aberilla, C. 17513
Abeso Mondu, E. 67012
Abi-Saab, G.M. 68513
Abma, H. 40512
Abraham, F.M. 1213
Abraham, G. 34811
Abrahams, R. 64812
Abrahamson, J. 74212
Abrassimow, P. 19711
Abrams, E. 346/1, 428/2, 604/2, 614/1
Acevedo, S. 54011, 59812
Achille, T. 4911, 5111, 5313, 5411, 34711
Achmed, M. 36712
Achour, H. 5781213, 579/1/foto, 58012131, 581111213. 582/1/2/3/, 58513
Achromejew, A. 24512, 69312, 73912, 74411
Acosta, J. 17312
Aczel, G. 53212, 53311
Adams, B. 73811
Adams, G. 26411
Adams, T. 26213, 264/1/2/3/foto, 385/1/2/3
Adawi, I. 26811
Adaza, H. 13213, 13411
Adham, 0. 77313
Adhi, M.Y. al- 43212
Adhikari, D.P. 38013
Adolfo Alfaro, G. 4412, 4612, 9113
Adolphe, R. 34612
Aequoi, J. 23511
Affourtit, A. 84112
Afshar, A.R. 8041213
Aganbegjan, A. 19711
Agatep, Z. 173/2
Agazadeh, G.R. 79711
Agentow, A.A. 19711
Aghbari, F.Q.M. al- 43212
Agrave, C.J. 16811
Agt, A.A.M. van 35411, 47812
Aguilar Bulgarelli, O. 11612
Aguilar Roque, M. 17811
Ahmar, A. al- 7231112
Ahmed, H. 56912
Ahmed, K.Z. 33811, 56912
Ahmed, Mohammed 0. 37513
Ahmed, Mominuddin 56912
Ahmed, Moudud 3381112, 56912
Ahmed, Saad M. 26911
Ahmed, Saleh O. 37811
Ahmed, Sultan 338/1, 33913, 56912
Ahmed, Y.H. 29011
Ahmet, K. 12313
Ahwash, A.I. 3511
Ain, Z.A. 20811
Ainsworth. D. 23413
Aishwarya Rajyalaxmi Devi Shah 379/foto
Aita, A.C. 43213
Ajibola, B. 23711
Ajiku, C. 76011
Akhoundi, A. 79513
Akinrinada, A. 23613
Akinyemi, B. 23613, 23711
Akkermans, P. 164/1/3/foto
Akrami, S.K. 79513, 79711
Aksjonow, A. 7611, 7711
Al Zhisheng 31712
Alaoui, M.A. 49812
Albeda, W. 78312
Albino, O.B. 29013, 29412
Alchimow, W. 7711
Alcindor, E. 7913
Alders, J.G.M. 361/3
Alegre, R. 17813
Alejandro, S. 17011
Aleksandrow, T. 43011, 43112, 44112
Alesana, E. 25613
Alessandri Rodriquez, J. 84311
Alevras, I. 49112
Alexander, M. 28112, 28212
Alfonsin Foulkes, R. 22212, 30112, 81211, 83311
Alfonso Muñoz, H. 1151112
Alfrink, B. kardinaal 832/1/2/foto
Ali, Abu 26513, 26612, 26911
Ali, F.S. 43213
Ali, H.M. 29413
Ali, Kamal H. 26813, 26911
Ali, Korban 3381112, 56913
Ali, Mohammed Fathi M. 26911
Ali, Mohammed Soleiman S. 81612
Ali, Nasr N. 37412
Ali, Nasser al- 7221213
Ali, O. 26813
Ali, R.B. 57813, 58311
Ali, Salem R. 374/foto
Ali, Z.E.A.B. 57911, 58111, 58313, 58411
Alia, R. 39613, 397/1/2. 39811
Alibux, E. 64913, 650/1/2/foto, 666/2/3, 667/1/2/3/foto, 66812, 68511, 69713, 698/2, 69913, 75211, 78311
Alier, A. 32711

Alinski, CF K. 407/i
Allam-Mi 10211
Allègre, C 841/3
Allen, O. 28311
Allen, P. 76011, 76411
Allen. W. 838/3, 841/1/2
Allende. A.P. 6381112
Allende, H.B. 158/foto
Allende Gossens, S. 524/3, 52512. 526/1, 56412. 60113. 60411. 6051112, 63713, 6381113
Allison. G.D. 23612
Allouche. S 58113. 58211
Almada, D.H.C. 672/1
Almeida, I, R. de 24'1
Almeida e Costa. Y de 25/2
Almeida Santos. A. de 21/2/foto, 2212
Almeyda Medina. C. 52,512. 5411112, 564/3, 566/2
Almunia. J 437/2
Altamirano. C. 52.512
Alva Castro, I,. 301/2/3
Alvarez Martinez. G.A. 44/3/foto, 45/1/2/3, 46/1/3, 88/1/2, 89/1. 91/2. 92/2/foto, 65111. 67011
Alijew, G. 197/2, 37811
Amelsvoort, M.J.J. van 36113
Amano. N. 608/1/foto
Amar. D. 498/2
Amara-Bangali. J. 93/1, 9413
Amaral, L.M. 2411
Amato, A. d' 738/1
Amatong. J. 17411
Ameche, D. 84013
Amin, Abdel A.M. el- 29011
Amin, Abdul 33812
Amin, I. 761/23/, 76311, 76412. 76512
Amin, M R. 56912
Amini, A. 79713
Aminu. J. 23613
Amis. K. 8351115
Ammar, H. al- 577/1
Ammar, T.B. 58311
Amor, M.B.H. 57813
Amores, A. 16813, 16912
Amores g Martinez Amore, C. 5951112, 5961213
Amr, N. 55412
Amri, H.A al- 43212
Amson, O. van 78212, 82713, 82811
Anant Chaisaeng 51413
Anderson, M. 3612, 37/3
Anderson, T. 76911, 77011, 7711112, 77212
Andersson, S. 810/3/foto
Andersson, T. 83413
Andonie Fernandez, M. 4411
André. A. 51/1
Andrew, prins 65711
Andrei. S. 18913. 53613
Andreotti, G. 57/3. 23913, 446/3. 447/foto, 47512, 69211
Andries, G. 467/3. 46911
Andriessen. F. 59/1/3/foto
Andropow. J 7413, 751113. 7711. 82/3. 19611
Androsch, 'H. 402/2
Andrus, C. 73813
Ang, T. 83411
Angelari, aartsbisschop 74812
Angell, W 43913
Antar, Ali 37413, 37513, 37611, 377/1
Antar. Ali A.N. 37512, 37612
Anthony, A.U. 27913
Antoine. F. 34911
Antonio. M.J. 71113
Anwar Ibrahim 530/3
Anyi. M.N. 43213
Anzinger, S. 83411
Apold. L. 39413
Apro, A. 53411
Aquilar. Z. 17411
Aquilar Paz, E, 48/2
Aquino, A. 161/foto
Aquino, B. 12911, 13011, 13311, 13412, 168111213, 169111213. 17112, 17213, 17311, 17411, 17611, 178/1. 81913
Aquino, C 129/1, 130/1/2/3, 131/2, 132/1/3, 133/2/3, 134/1/2/foto, 161/2/3/foto, 162/1/2/3, 163111 3/foto, 168/1. 170/3, 171111213!. 172111213, 177/1/2/3, 178/11/2/3/foto, 179/1/2
Aquino, R 163/3, 169/2
Arafat, Y. 3811. 20513. 206/3, 208/1/2/3, 23811131. 240/1/foto, 377/1/2, 49813, 499/3, 50013. 501/1/3, 502/1. 550/2. 55111, 55212'3, 553/1/2/3/foto, 554/1/2/3, 555/1. 67411, 77013, 812/1
Araneda, M. 606/1
Aranguiz. H 539/2, 59913
Arashi. Y H. ai- 43212
Araujo, J E 672/1
Arauz. A. 11412. 11513, 138/2
Araya Monge, R. 11413
Arbatow, G. 691/3
Arbeli-Almoslino, S. 79912
Archiwow. 1. 320 3. 335/2/3, 336/1/2/3
Arda, S. 21513
Ardalan, A. 79812
Ardebili. H.K. 151/1
Ardjosemito, C. 82713, 828/1
Ardito Barletta. N. 301/2
Ardon, E. 11612
Arendonk, H.B.A.M. van 806/2
Arens, M. 206/1. 673/2. 79913
Ari, Y.B. 562/2
Arias Sanchez. O. 113/1/2/3/foto, 114/1, 116/2/3, 11713
Aridor, Y. 73613
Arita Palomo, M. 4712, 48/1
Arlen, H. 560/1
Armstrong, N. 83/1
Arok. A.P. 28912. 332/3. 33311
Aron. U 74913 78912. 79112
Arquetta. R 841/2
Arrata, J. 549/2
Arriaga Iraheta. U 4412, 4612, 9011
Arron, H 64813. 727/3, 73111, 75013 782/2. 79011, 79113, 7921213. 7931112
Arroyo, J 177/2, 17811, 17912
Arthit Kamlang-ek 5141213, 5151113, 516111213, 51711
Arthuis, J. 21112
Artukovic, A. 7451112
Aru Bol, S. 29013, 29113, 293/2/3
Arun Promthep 51412
Aryal, K.R. 38013
Ascensio, N. 639/2
Asfahi, al-A.A. al-M. 43212
Ashcroft, P. 1213. 84112
Ashkenazy, V. 83713
Ashker. B. al- 24012
Asjinow, B. 76/1
Assad. H. 36512, 54913, 554/1/3/foto, 55511, 57912, 723111213, 76911, 77112
Assadi, A.M. al-24012
Atal Nazzal, C. 30113
Atanasow, G. 43013, 43112. 441/1/2/foto
Athivo. E. 76011
Äti, O.A. 291/1. 327/1
Atrach, A. al- 816/3
Atrach, M. al- 81613
Atrakchi. A. 26813, 367/1
Attar, M.S. al- 43212
Attas, H.A.B. al- 3741112, 3771213, 378/1/2/foto
Attia, A.M. 26911
Aubecq, C. 164/2/foto. 16511
Aubel, M. 52612. 637/1
Aubert, P. 2612
Auchadijew, K. 7611
Audrenc, E. 46611
Auguste, P.R. 5213
Auguste, T. 31412
Auroux, J. 25013
Auvergne, I. d' 28112, 28213
Avril, P. 314/1/foto, 315/1/2. 345/3. 348/3
Awadi. A.A. al- 81612
Ax, E. 83713
Axen, H. 48812, 49111
Ayari, M.S. 58311
Ayatollahi, M R 798/1
Ayoub, I.T. 29013, 33211
Ayuba, A. 23613
Azcona del Hoyo, J.S. 4412, 45/3, 48/1/3/foto
Aziz, A.M. 37412, 37512
Azofaifa Viquez, H. 11512

B

Ba. O 672/2
Ba. T 4321213
Ba Jin 384/2
Baal. Y, 74913
Baban, I, 663/1
Babangida, I. 236/3. 237/1/2
Babenco. H. 840/3
Babic, F 719/2
Babylon, M. 823/1
Bacia, H. 64312
Bacchi, R. 80013
Baccouche, H. 57711
Baccouche, T. 580/2, 582/2
Badib, Abu Bakr. A.R. 375/2
Badib, Abu Bakr B. 36712
Badib. Ali A.R. 37412
Badinter, R. 2481112, 25012, 261/3/foto, 262/1/3/foto
Badr, Z. 366/1/2/foto
Baeteman 82112
Bagaza, J.B. 101/foto. llllfoto
Baghdadi, A.G.K. 3412, 3611
Bahr, E. 72511
Bajeux. J.C. 348/1
Bai Hua 127/2
Baker. G 8291213, 83012
Baker III, J 428/1/2, 43813. 43912, 678/1/2, 715/2
Bakhtiar. C. 62513, 77112, 77/3
Bakke, H. 80913
Bakken, A.L. 809/3/foto
Bakoush. A.H. 36/3, 37/1/foto, 38/1
Bakr. R. el- T 32711
Balaam, F. 10211, 10512, 112/2/3
Balaguer Ricardo, J. 545/1/2/3/foto, 546111213
Baldrige, M. 428/2, 74813
Balew, M. 44112
Bali, D.Y. 23613, 2371112
Bali, S. 583/3
Bali Castillo, D. 4513
Balladur, E. 21013, 211/2. 257/1/3/foto. 2581213
Balmforth. R. 43011
Baluch, M. 1811
Balweg, C. 17312
Banchob Bunnag 51611
Banda, K. 71013, 71213
Bangura, B. 6711213
Banki, M.T. 795/3, 79711
Bannenberg, P. 83411
Banya, S. 9213
Bappoo, S. 65412
Bar-Am, A. 7871112
Bar-Kochva, M. 20611
Bar-Lev, C. 20512, 552/foto, 70412, 79913
Bar-On, C. 561/2
Baraka, A.R. 26611
Barakat, A.H. 43212
Baranyai, T. 52211, 535/3
Barbara, A. 22411
Barbosa. R. 6713
Barbour, R. 82911
Barda, S. 20412
Barenboim, D. 65113
Bariani, D. 211/1
Barikbin 79712
Barmé, J. 38412
Barnes, H. 604/3. 61212, 61312
Barnes, J. 83613
Barnouw. D. 40313
Baron. E. 43711
Barradas, J.M.R. 21/2

Barre, M.S 111/foto, 185/1/2, 1861213, 187/1/2/3/foto, 188/1, 202/2, 209/3, 211/2
Barreto. A. 24/1/2
Barrionuevo, J. 43712
Barros, H. de 22/foto
Barrot, J 188/1/2
Barrow, E.W. 385/1/2/foto, 386/1
Barrow, J. 78113
Barrow, N A. 263/1, 26412
Barry, P. 641/foto
Barry, R 641/foto, 642 3
Barsimantov, Y. 626/2, 627/1
Bartelo, J.M. 46713. 46911
Bartoszewski. W. 833/2/3/foto
Bartureri Duenas. M. 30113
Baruch. N. 76612
Baser. T. 839/2
Basha, H.S.A. 269/1
Bassiouni. M 270/1. 272/3
Bata, R 764/3
Batalin, J. 76/2
Batani, M.A. al- 374/2. 377/3
Battani. A. 374/3
Battenfeld, J. 411/2
Baudouin, D. 72211
Bauer, T. 52013
Baxter, A. 95/1/2/foto
Bayar. C. 843111213
Bayer. M. 7813, 8013, 234/1
Baylet, J.M 18412
Baz, O. al- 36511. 553/1/2
Bazak, Y. 20412
Bazargan, M. 796/1, 7981213
Bazin. M. 34512
Beache. V.I. 28313
Beate, B.N 67112
Beatrix. koningin 449/foto, 45013, 481/1/foto, 4821112. 483/3. 58911, 62713, 628/foto, 657/1/foto. 73111, 83111. 834/foto
Beauvoir. S.L.E.M.B.de 560/1/2/foto
Béchu. Y. 10413
Beckers- de Bruin, R 324/3, 3261113, 3621113, 48111. 48211, 58712, 58811, 589/2/3, 63613, 66211, 77713
Bédard. M.A. 28811
Bedjaoui, M. 68513
Bedoya Velez, L. 30113
Beedassy, R.N. 6541213
Beek. A.L. ter 24613. 24713. 36113
Beer, L.M de 36211
Beeri, R.D. 204/3, 205/foto
Beggs. J. 44012
Begin. M. 55012. 55113
Beh. J. 23612
Behnisch, G 833/3
Behr. B. 68313
Beil, G. 49111, 49211
Beilin, Y. 49811. 79913
Beinema. M. 11/2, 246/2. 361/3
Bejski, M. 736/2/foto
Bekaroe, R. 68413
Belafonte, H. 837/2
Beleza, L. 24/1
Belhadj, M. 582/3, 583/1
Beljak, K. 77/1
Belleh, M.S. 236/2
Belleto, R. 836/2
Bellmon, H. 73813
Beltsjew, B. 44111
Ben-Davies, A. 9213
Ben-Porat, M. 70412
Benavides, Escobar, C. 52612, 60613
Belovski, D. 74612, 74712
Benegas, J.M. 43313
Benjamin. F. 5213
Benke. V. 53213
Bennett, A. 34413
Bennett, E. 5012, 801213
Bennett. R. 34413
Bennett, W. 42812
Bennour, A. 57813
Bentley, H. 73812
Benton, R. 1213
Berdinner. M. 3612, 3713
Berecz. J. 532/2, 53311
Bérégovoy, P 198/2. 199/2, 200/foto. 201/1/3. 21711. 248/2
Bérenger. P. 6541112
Berg, H. van 51911
Berg, I 518/1 2
Berg. J.T. van den 36211
Berg. M. van den 215/3. 36212. 586/1. 39613
Berge, G. 80913
Bergelin. C. 21111
Bergeron, A 252 1
Bergh, H.J. van den 36113. 503/3
Bergh, W. van den 83411
Berghout, R 74913
Bergner. E. 56012
Berkestijn, Th. van 29812
Berlinguer, E. 192/1. 43611
Berlusconi, S. 249/3/foto, 25011
Bernaerts-Viroux. A 165/3
Bernard. D 234 3
Bernhard prins 13/foto 830/3, 831/2/3
Bernstein. C 66811
Bernstein. L. 83713
Berri. N. 3811, 770/3, 77112
Berrocal Soto. F. 11413, 1151213
Bersani. G. 48012
Bertelo. J.M. 46611. 467/3
Bertens, J.W. 140/1
Bertolone, S. 598/2/foto
Bertouille, A. 164/3, 16511
Bertrams. J. 835/3
Besharati. M A 77412
Besigye, K 76413
Besse. G 217/2
Bessmertnitsj, A. 73912, 7421213
Betancur Cuartas, B. 157/1/foto, 30112. 75012
Beunders. H. 53111
Beuys. J. 560/2/3/foto
Beyers Naudé, C 44712, 48012
Beymon, H. 274/2. 53112
Bhagwandas, P. 665/2, 668/2, 73012. 75111. 752/1, 827/2
Bharos. H. 65011
Bhatta, N.D. 379/1/2
Bhattarai. K.P. 37913
Bhayat, K. 65411
Bhichai Rattakul 513/1, 517/2/foto
Bhoemibol Adulyadej 51611, 51713
Bhoetto, C. 1813, 1911
Bhoetto. S. 1813
Bhoetto. Z.A. 1713
Bhuiyan, R. 33812, 56912
Bianca. G. della 75611
Bid. A.S. al- 374/2/3/, 375/2, 3761112. 3781112
Bie. D. de 66012. 698/3
Bie. W de 1212 13/foto
Biefnot, Y.L.E 82111
Biersma. B. 75413
Biesen, A.H.J. van der 40511
Biesheuvel, P.J. 58612
Binaisa. G. 764/1/2/foto
Binnig, G. 842/foto, 8431112
Binns, J. 87/1
Binyon, M. 69411
Birendra Bir Bikram Shah Deva 18912, 37813, 379/1/3/foto, 3801113
Birjoekowa, A. 197/1/3/foto, 19811
Bishop, M. 68311, 73011
Bista, L.R. 38013
Biszku, B. 53313
Blackburn. M. 421/1/foto
Blackman, D.G. 26311
Blackwill, R. 42713
Blain, A. 5213, 5411
Blais, J.J. 19213
Blaman, A 40413
Blamo, J.B. 23612. 34413
Blanc, ...Le 662/1
Blanc, M. 83912
Blancas Bcstamante, C. 30111
Blanchard, J. 73813
Blanchard, Y. 52/3, 54/1
Blanchet, J. 54/1
Blanco, J. 301/2. 54511, 546/1/3
Blanco, M. 13813
Blankers, A.W. 12.3
Blatow. A.I. 10/2, 197/1
Blattman, Y. 702/1
Blauw. P.M. 36211
Blecha. K 456/2. 459/1
Blix, H. 1421213. 31013, 322/2, 342/3
Block. J. 42812. 440/3/foto
Bloemendaal. A. 67312, 84112
Blondin-Beye. A. 67212
Blouin, J 772/3. 773/1
Bo Yibo 254/2, 255/3, 256/2
Boadle. A.E. 56811
Bob, F. 43213
Bobb, E. 30311
Bochan, S 75/3
Bochard. J. 7913
Bochove. K. van 64811. 78311
Bockel. J M. 26213
Boddeke. R. 661/1/2
Bodden, G.H. 300/1
Bodden. J.M. 3001113
Bodden. N. 300/2
Bodden, T.M. 30011
Bodden Caceras, H. 45/1
Bodström. L. 81013, 81111
Boer, J.J.P. de 36113
Boer, P. den 80612
Boerenveen. E. 66512, 68411, 73012, 82413. 825/1/2/3/foto
Boers-Wijnberg. M.H.A. 58612
Boesak. A. 442/2/3/foto, 447/2. 450/3. 45313, 48012
Boeynants, P. van den 595/1/2/3/foto, 596/1/2/3, 71713
Bogaert. R. van der 122/2/3. 12311
Bogaerts, S. 1213
Böhm, G. 83313
Bohm. K. 83713
Böhme, H.J. 48812
Boidevaix, S. 77312
Bojanic. M. 663/1
Bok, R. de 71312
Boke. A. 61912
Bokoko Itogi. B. 67013
Boksteen, L. 650/1
Bolding, F. 40512
Boley. G.S. 23612
Bolger, J. 50811
Bolkestein, F. 36211. 44112, 58613. 58711, 83111
Bomani. P. 43213
Bonadie. B. 28311
Bond, C. 73811
Bondevik. K.M. 80911
Bonew. S. 43011, 43112
Bongo, O. 10711, 111/foto, 125/1/foto
Bonilla, A. 11612
Bonilla, M. 4412, 4612
Bonlieu, F. 46611, 46911
Bonnaire, S. 83813
Bonnefous. M. 7731213
Bontemps. S. 31412
Boodhoo, H 65412
Boogerman. E. 788/1
Boois. H.M. de 36113
Boolell, S. 65313, 65413
Bootsma, R. 84211
Borbandi, J. 52113
Bordes, A. 5111, 7811
Borgen, K. 80913
Borges, J.L. 5701112
Borgman, F. 29712, 29813, 32412, 32611, 361/3
Borjella, W. 5211
Borralho, L. 2512
Bosch, J. 54513, 546/1/3/foto
Bosdriesz, J. 1212
Bossano, J. 2513
Bossay, L. 52413, 53911
Bosschart. R. 434/1/3
Bosson. B. 21111
Bossuyt, M. 66512
Bosterud, H. 809/foto
Boström, K. 81013
Bosworth, S. 17212

Botha. P.W. 6613, 417/1/foto, 42011. 421/2, 42213, 4231213, 424111213. 42513. 44311, 44411. 447/foto, 448/1, 45313, 45411, 475/2, 477/1, 479/2, 480/2/3, 654/3, 705/1, 706/1/3, 708/1, 709/3

Botha, R.F. 65/1/2, 66/2, 67/1/2, 68/2/3, 445/foto, 447/1/2/3/foto, 480/2/3, 705/1, 706/1/2/3, 707/1/2/3/foto, 708/1, 709/1/2/3, 710/1/2, 712/3

Botje, H. 331/1, 33313. 36513

Bott, F. 836/3

Bottse, R. 72713, 7281113

Bouchardeau, H. 184/2/3/foto, 24812

Boudewijn, koning 12211, 19111, 657/1

Boujenah, M. 83813

Bouman. S. 55211. 702/3, 76813

Bouraoui. A. 57812

Bourgonje, F. 835/2

Bourguiba, H. 19011, 23812, 240/1, 577/1/2/3, 5781113. 57911. 58011. 581/1, 582/2. 5831113, 584/1/2/3/foto. 585111213

Bourguiba, H. jr. 58213, 58311, 58411

Bourguiba, W. 582/3/foto, 58311, 58511

Bouricha. H. 58111, 58313

Bourjolly, M. 34713

Bousquet, A. 28112, 28212

Bousquet, J.P. 13613

Bouterse, D. 301/2, 646/3, 647/1/2/3, 648/1/2, 649/1/3, 650/1, 651/1/2/3, 665/2, 666/1/2/3, 667/1/2, 668/2/3, 669/1/2/3, 681/1/2/3, 682/1/2/3, 683/1/2, 685/1/2, 697/3, 698/1/2, 700/2. 701/1/2. 727/3. 728/1/2/3. 730/1/2/3. 7311213, 7321112, 7331112, 734/1/3. 74912, 750/2/3, 751/1/2/3/foto, 75211, 780/1/2/3, 781/1/2, 78211, 78312, 78413, 78913, 7901112, 79113, 7921213, 793/1/2/3. 7941112, 8251113, 8271213, 8291213, 8301112

Boutin, C. 187/3

Boutros-Ghali, B. 26911

Bouvier, L. 54111, 54912

Bouzainne, H. 57713

Bowen, O.R. 43813

Bowin, A 19711

Bowles, C.B. 57012

Boyer, M. 43613. 437/1

Bozjinow, T. 430/1/2, 431/2: 441/1

Braams, R. 36211

Bradley, T. 73813

Bradshaw. D. 26311, 26412

Brady Roche, H. 59913

Braithwaite, L.B. 26311, 26412

Braks, G.J.M. 277/1, 31711, 34313, 344/foto, 36112, 481/2/foto, 48612

Bramble, A. 280111213, 28211

Bramble, H. 28111

Bramble, W. 28012

Branco, A.J.L.R. 71113

Brandauer, K.M. 84011, 84111

Brande, Leopold M. van den 83513

Brande. Luk van den 27513, 471/3. 82312

Brandon-Bravo. M. 34111

Brandt. D. 281/1

Brandt, W. 26013, 51911, 812/3. 81311

Branstad, T. 73813

Bratteli, T. 81011

Brattsjenko, B. 76/1

Breaux. J. 73811

Brechow, K. 7711

Bredin. J.D. 24912

Breedveld, W. 35312

Breeveld, W. 64913

Bremer. L.P. 10/2

Breslin, J. 83413

Brewster 72713

Brezjnew, J. 19711

Brezjnew, L. 711. 7613, 193/1. 19412, 1961113, 19811, 32013. 33513. 41313

Brian, M. 770/3

Brigic, I. 747/2

Brinkman, J. 83011

Brinkman. L.C. 296/3. 297/3, 298/2, 29913, 3261112, 344/2/foto. 36112. 481/2/foto, 48213. 48612, 589/3

Briones. C. 603/3

Brito. J 672/1

Brittan, L 341112

Brock, B. 67811

Brock, W.E. 427/2. 428/2

Broder, D.S. 69313

Broek, Ei. van den 1012, 58/1, 59/1, 139/2. 247/1/2/3/foto. 361/2, 446/2/3, 447/foto, 44811, 44913. 45012. 46913. 47512. 476/3. 477/1/2, 478111213. 4791112, 4801213, 5031213, 537/1. 56713. 60913, 64912, 65111, 65211. 66613. 683/2, 69712, 701/3, 714/1. 72612. 72711, 72811, 73213, 73511, 750/1/2, 781/1/2, 783/2, 794/2, 82312

Brokx, G.Ph. 361/3, 48711

Bronfman. E 393/3. 459/2, 561/3 562/3 563/1

Broucke, A. Vanden 757/1, 75812

Broussard, R. 260/3

Brouwer, 1. 362/3, 364/foto

Brouwer, L. 701/2

Browikow, W. 77/1

Brown. R. 3612, 37/3

Brown Sherman. M.A. 23612

Browne-Evans, I,. 26511

Bruce, V 303/1

Brundtland. G.H. 809/2/3/foto. 8101112

Bruno, M. 73613

Brunswijk, R. 827/2, 82813, 829/1/3, 830/1/2/foto

Brusletten, R. 809/1

Brutus, D. 31512. 34811

Bruijn, H. de 34413

Bruyne, O. 74913

Bryan, R. 73813

Bu Giron, E. 47/2/3

Buale Borico, E. 671/1

Buchanan, J.McG. 842/1/2/foto

Büchi Buc, H. 599111213

Buckley, W. 770/1. 771/1/2, 77211

Budathoki, S.P. 379/1

Buddingh, H. 5011, 826/1

Bueso Penalba. R. 45/3

Bueso Rosa, J. 45/3. 4613, 4711

Bujak, Z. 83312

Bukhris, A. 20811

Bukman, P. 35411. 481/2/foto, 48612. 48711. 523/3, 71512

Bulatovic, K. 72013

Bulhosa, M. 70613, 70811

Bullen. G.R.E. 6471112

Bumpers. D. 73811

Bundhun. D. 65412

Bundu, F.M. 93/1

Bunster. C. 60911

Buntheng Thongsawasdi 515/3, 51611

Burg, J. 673/1/3. 67411, 80013

Burg. V.A.M. van der 36113

Burger, H. 80612

Burger, J.A.W. 84313. 844/1/foto

Burgess, A. 265/1

Burnham, L.F.S. 23311. 2341112

Burnham, V 233/1, 234/3

Burns, A. 42813

Burt, R. 42813, 489/1/foto, 61512

Buscayno, B 178/3/foto

Bush. G 8112, 9012, 11313, 4281112, 435/2, 43911, 56813, 61513, 6781112, 77213. 78112

Bustamanta. M 60111

Bustos Huerto, M. 523/1/foto, 56511, 6051113, 60611

Butele, A. 76413

Buthelezi, G. 42213, 443/3. 44713. 48012

Butime, T. 76411

Buurmeijer. J.F. 36113

Buyisile, prinses 65511

Buijsert. N. 27911

Bykow, W. 7512

Bijl, M. 84011

Byrd, R. 737/3/foto

C

Cabaco. J L. 71113

Caballero Alvarez, A. 437/1/2/foto

Cabana, C. 2111112

Cabon, C. 46611, 46911

Caceres Contreras, C. 526/2/3, 52711, 54212

Caceres Lara, V. 4412, 4612

Cadilhe, M.R. 24/1/2

Caetano, M. 14511, 14613

Cagney, J.F. 5701213

Cajal, M. 43512

Calata. F. 41812

Caldeira, W. 650/1/2. 665/2, 666/1, 69713

Calderon Fournier, R.A 113/1/2/3. 114/1/2, 116/2

Calixte, D.P. 3i112

Callejas, L.R. 48/2/3/foto

Calmogo, L. 68811

Calovski, M 663/1

Calvet. J. 198/foto, 199/1

Calvo Sotelo, L. 43513

Camara-Taylor, C.A 92/3

Camdessus, M. 202/2. 71613

Cami, F. 397/3

Camp. W. van de 36113

Campana, D. 24812

Campbell, C 738/3

Campbell. J. 3513. 36/2

Campion, J. 83912

Camurier, J. 46911

Canadi. Z. 74812

Canepa, A.J. 2611

Caneso, R. 179/1

Canessa, J. 60613

Canovas Robles, J. 60211, 61013

Cantave, M. 31412, 34813

Cao Xueqin 38412

Caputo, D. 157/foto, 15813, 22212

Carazo Odio. R. 11413. 11613, 11811, 14013

Carcani, A. 40611

Cardenas, J.P. 53811, 54211, 63713

Cardenas. Θ. Θ68311

Cardoso e Cunha, A.B. 59/1/2/3/foto

Carias Pineda, G. 4412, 9113

Carignon, A. 21111, 75313

Carl Gustaf, koning 49211

Carlsson, I. 49211, 8101213, 8131112

Carlsson, R. 81013

Carneiro, A.S. van 5912

Carneiro, F S. 2412

Carrasco Tapia, J. 61011

Carre, J. 311/2

Carrilho, J.Z. 71113

Carrillo, S. 43412

Carrington, P. lord 119/1/2/3/foto, 12013, 43513, 69211

Carro Zuñiga, A. 11413, 11513, 11611

Carruthers. G. 73813

Cartaxo, M 83913

Carter. J 7/1, 771213, 8713. 24111, 42612, 545/3, 56813

Cartey, D 30311

Cartier, C 34413

Carton, M 625/3, 7701112. 77111, 772/3. 773/1/3 77413

Caruette, D. 60913

Carvajal Herrera, M. 11511. 11711

Carvajal Prado, P. 59913, 61212

Carvalho, J.C. de 672/1

Carvalho. N. de 2511

Cârvaiho. O.S. de 21/1/foto

Casey, R. 73813

Casey, W. 24112, 42812, 76911

Cash, J. 83712

Casimir. H. 1313

Casimir, R. 50/3

Castillo Suazo, A. 4512, 461213

Castillo Velasco, J. 52213, 52311

Castle, J. 50511

Castor. S. 53/1

Castricum. F.W.C. 361/3, 48313

Castro, O 116/1

Castro Ruz. F 41/1/2 158/2/3/foto, 426/2, 621/foto, 63912, 68311

Catala, N 21111

Cato R M 283/1/2/3

Cavaço e Silva, A 2211, 23/1/foto, 241112, 56/foto, 14511, 14611
Cavalier, A 83912
Cayard, O 34812
Ceausescu, E 30913
Ceausescu N 189/3 223/1 536 3
Celeste, R 73813
Célestin, M 34911
Cenac, N 28113
Cendana, G 13313
Cerda Fernandez C 639 L
Cerqueda Pascuet, F 19/3
Chaban-Delmas, J 18611
Chabou, H 57912
Chabrol, R 31112
Chadha, H N 1811
Chadli, B 49111
Chae Sung Do 77012
Chaffee, R 8212
Chaker M 578/3
Chalandon, A 21013 211/3
Chalmers, B 28013
Chambers, A. 83513
Chambers, G.M. 26413, 302/1/3/foto, 30311
Chamlong Srimuang 515/1
Chamoy Thipso 5141213
Champalimaud, A 70811
Chan Siang Sun, D. 53011
Chand, L.B. 18912, 37911, 3801113
Chandisingh, R. 23413
Chandra, B.B.N. 67112
Chang, A. 82011
Channing, S. 1311
Chanoine, J.M. 4911, 5111, 5313, 5411
Chantre, H. 67212
Chaolane, P. 6812
Chaovalit Yongchaiyut 516/1/2/3/foto
Charef, M. 83813
Chareh, F. el- 72211, 77012, 77111
Charette, H. de 21111
Charfedin, A.S.M. 98/1/foto
Charles, A. 31112
Charles, E. 23411
Charles, F. 31112
Chatelais, M. 25113
Chatichai Choonhavan 51311, 51711
Chavez, C. 17611
Chavez Zamora, C. 11413, 11512
Chedli, A. 58313, 58411, 58511
Chedli, M.F. 58313
Cheela, F. 65611
Chehin, M. 69913, 73012, 73412, 73512
Chekir, M. 58313
Chelbi, E. 58511
Cheltenham, R.L.J. 26311, 26412
Chen, S. 12812
Chen Baishun, S. 12812
Chen Bao-Chung 35011
Chen Bin 28513, 31712
Chen Bingqian 22111
Chen Chi-li 8181213
Chen Hu-men 818/2/3/foto, 81911
Chen Junsheng 317/3
Chen Muhua 25612, 31913, 32012, 38111
Chen Peru 31712
Chen Quaozhi 14412
Chen Yun 25313, 25511, 25611, 3181112, 319/1/2/3/foto, 35211, 3831213
Chen Yuyi 35112
Chevallez. G.A. 2611
Chevènement, J.P. 17913. 18011, 181/1/foto, 19913, 20011, 21713, 24812
Cheysson, C. 59/3/foto, 97/foto, 10312, 1061112, 10813, 10913, 1101213, 19011, 19111, 20213, 53612, 54111
Chiang Ching-kuo 33512, 81812, 81912
Chiang Peng-chien 81712, 81913, 820/foto
Chiang Wei-kuo 81912
Chibanda, C. 65612
Chiduo, A. 43213
Chien, R. 818/1
Chin A Sen, H. 647/2/3, 648/3, 649/3, 650/2, 668/2/3, 669/2/3/foto, 670/1, 681/1, 684/3, 685/1, 698/2/3, 728/2/3, 729/foto, 733/3, 780/1/3, 794/3, 795/1/foto
Chin Hon Ngian, D. 53011
Chin Joe, W. 650/1/foto
Chinchon W. 59913, 61111
Chinkuli, K. 65611
Chipande. A.J. 7111113
Chipande, M. 711/1
Chirac, J. 18111, 18212, 18413, 185111213, 1861113, 187/3/foto, 1881112, 19111, 209/3/foto, 210/1/2/3 /, 2111213, 21811, 21912, 24913, 321/1. 32313, 449/1/foto, 450/2. 452/foto, 465/1/2, 507/1/2/3, 508/1, 616/1, 627/2, 72211. 773/3, 774111213, 788/
Chirayu Isarangkun Na Ayuthaya 51413, 51613
Chissano, J. 70712, 71113
Chitroen, L. 77/1
Chivuno, L. 65612
Chnoupek, B. 83113
Choeramsjin, T. 7512
Chomba, F. 65612
Chon Doo Hwan 13912
Chong Hon nyan, T.S. 53011
Choudhury, P.N. 3791112
Choudhury, S.H. 3381112, 56913
Chouihadi, O. el- 3512
Chouloute, D. 7913
Chowdhury, F.R. 3381112
Chowdhury, H.R. 3381112, 56912
Chowdhury, Mohabbat J. 33811, 56912
Chowdhury, Mizanur R. 3381112, 5691213
Chowdhury, Salahuddin K. 3381112, 56912
Chowdhury, Sultan A. 3381112
Chowdhury, Z.K. 3381112, 56913
Christophersen, H. 59/3/foto
Chroesjtsjow, N.S. 75/3, 76/1, 19312, 19411, 33613, 53711
Churchill, W. 48813
Chuthai Saengtaweep 51612
Chuula, F. 656/1
Cicippio, J. 770/1, 787/3
Cills, O. 280/1
Cinéas, A. 4911, 5112, 5313, 5411, 31111, 314/1/2/foto, 34513, 34813
Cisse, L. 67112
Cisse, M.T. 43213
Cisse, S.A. 67212
Cissokho, C. 43213
Cisternas, E. 60111
Ckrebic, D. 22312, 74712
Clark. J. 1213, 721/2, 72613
Clark, R. 81913
Claude, J. 5211
Claude, M.F. 5113
Claude, S. 51/3, 5211, 5313, 7912, 345/2/foto
Claus, H. 83513, 836/3/foto
Claus, prins 59712, 628/foto, 83111
Clausen, A.W. 43913, 678/1/foto, 71612
Clement, W. 45613
Clements. B. 73813
Clercq, W. de 59/3/foto, 27613, 44711, 44811, 47513, 47611
Clerfayt, G. 165/2
Clerisme, J H 311/2
Cliff, J. 83713
Climaco, C. 174/1/2/foto
Clinton, B 73813
Cloe, D.W. de 36211
Cluverius, W. 4411, 551/2
Cock, de 12212
Cockburn, P. 69313
Cockfield, F.A. 59/3/foto
Coens, D. 27511, 47113
Coetzee. J. 422/2/foto
Cohen, G. 55113
Cohen, Stanley 842/2/3/foto
Cohen, Stephen F. 19311
Cohen, Y. 20413
Cojuangco, E. 16113
Cojuangco, J. 17112
Collados Nuñez, M. 54212, 59913
Collard, L. 24812
Collett, A. 61913, 77012, 77111
Collins, J. 4271112
Collins, P. 83713
Collis, C. 26511
Coluche, M.G.J. 57013
Combescot, P. 83612
Commandeur, C. 1013
Compaore, B. 68812
Compton, J.G.M. 234/1, 281/2/3/foto, 282111213
Conable, B.J. 678/1/2/foto, 71612
Concepcion, J. 12912, 13012, 16211, 17711
Conille, S. 5411
Coninck. H. de 83513
Connell, N. 30311
Conrad, K. 73811
Constancio, M.R. 231213, 2411
Conteh, A.O. 9213, 931113
Conteza, E. 54912
Contreras Sepulveda, M. 54012, 60112
Corbin, R. 23413
Corey, E.J. 843/3
Corfu, C. 79913
Corleta Moreira, A. 91/3
Corleto. A. 4412
Cornéa, A. 770/1
Cornelissen, P. 29611, 37213
Corrales Padilla, H. 4411, 4812
Correa, G. 60912
Correia, J. 70612, 71012, 71212
Correia, P.A.N. 671/1/2/3
Cossiga, F. 23913
Costa, L.S.G. do E.S. 67213
Costa M.P. da 672/2/foto
Costa, N. da 5912
Costa, T.D. da 67213
Coster, H. 838/2
Coudari, M. 77111, 774/3/foto
Coulibaly, O. 67212
Couprie, H.C. 1111, 24612, 58612
Cousins, F. 57012, 57111
Covarrubias, S. 56813
Coveliers, H.F.V. 823/2
Cowper, S. 73813
Craig, L.S. 26213, 26412
Cranston, A. 73811
Craxi, B. 56/foto, 19113, 2391213, 24011, 30913, 321/1/foto, 32213, 4911112, 61611, 81213
Crépeau, M. 24812, 261/foto, 262/3/foto
Cresson, E. 24812
Croes, G.F. 844/1/2/3/foto
Crowe, W. 24313, 24411, 438/1/foto
Crughten, A. van 83612
Cruickshank, A. 283/1, 28411
Cruz 16813
Csehak, J. 52113, 522/1/foto
Csemi, K. 52211
Cuadra Linaza, F.J. 56613, 56711, 56812, 59913, 61011
Cuadra Salcedo, T. de la 43711
Cuevas, H. 60513
Cui Naifu 28613
Culafic, D. 66311, 66411, 72013, 74612
Cullen, T. 6791213
Cunhal, A. 1451213, 146/1/3
Cuomo, M. 73813
Curien, H. 24812
Custodio, L. 168/2/foto
Czinege, L. 52113, 522/1/foto

D

Daal, C. 64811, 66812, 67011, 68313
Daelemans, mgr. 47311
Dafaallah, E.G. 28913, 29011, 29111, 29212, 2931112, 2941112, 32811, 32911, 33012, 331/1/foto, 3321213
Dagatan, W. 176/2
Dagher, N. 62611
Dah, S. 68812
Dahaoui, H. 58512
Daher, F. 62711
Dahl, B. 30511, 81111, 81312
Daillet, J.M. 77311
Daim Zainuddin, E. 53012

Dale D.K.H 281/1
Dalem. A 164/2/foto, 16511
Dales, C.I. 36113
Dali, A.A. al- 37313, 37412. 37712, 37811
Dalle, B. 21712
Dallinger, A. 45911
Dam. G.C. van 78412
Dam, K.W. 42811
Damette, F 18313
Damiba, B. 68812
Damseaux, A 471/3
Daniëls, P. 12/2
Daniloff, N. 643/1. 690/1/2
Dandolo, G. 59513
Dankerlui, E. 73512, 781/3, 782/1. 792/3
Danus. L. 60613
Darousha. A.W. 80011
Darpoh, M. 236/2
Darrell. G. 265/1
Dascalescu, C. 18913
Daschle, T. 73811
Daskalowa, S. 44111
Dassault, M. 357/1/foto
Dauto, O.A. 71113
David West, T. 14812, 14911, 151/1, 227/2, 22812, 229/1/3, 23711
Davis, B. 95/foto, 838/3/foto
Davis, C. 84011
Davis, S.C. 59/1/3/foto, 754/2/3
Davis, T.H. 26513
Davison, I.M. 24013
Dawidar. M. 27211
Dawkins, J. 67712
Day, E. 347/1
Dayan, M. 49812
Daza, R. 133/2
Deaver. M. 43813
Debi, I. 10312, 12411, 12511
Debré, M. 21913
Decléty, A. 164/2/foto, 165/1
DeCouto. A.F.C. 26511
Deerpalsingh, N. 6541213
Dees, D.J.D. 27811, 2961113, 29811, 324/1/2/3, 326/1/3, 362/2, 483/3, 487/1, 586/3
Deetman, W.J 27711, 278111:2, 297/2, 361/2, 481/2/foto, 486/2, 775/1, 777/2/3, 778/3
Defferre, G. 180/foto, 248/2, 571/2/3
Defraigne, J. 275/1/2, 823/2
Deglin, S. 7191112
Dehaene, J.L. 2951113
Dekker, W. 1411, 31613, 317/foto
Delamuraz, J.P. 261112
Delano Ortuzar. J.C. 59913
Delarosiere, J. 7161213
Delebarre, M. 24812
Delgado Parker, H. 30113
Dellipiani, F. 2611
Delors, J. 54/foto, 56/foto, 5811, 59/1/3/foto, 18012, 1821213, 199/2, 321/1/foto, 32313
Deìouvrier, P. 13/1/2/foto
Delpey 5013
Demarquet, J.M. 18812
Dembele, M. 67212
Dembo, R. 1213
Dementsew, W. 7413, 7711
Demitsjew, R. 19713
Demmink, J. 7011113
Demszki, G. 53313
Denali. G. 3811
Deng Liqun, 127/1/3, 25611, 31713, 31813, 32011, 3841213
Deng Xiaoping 2413, 2512, 1271112, 14113, 14313, 19012, 25213, 25313, 25411, 2551113. 25611, 285/2, 2861113 , 28712, 318111213, 319/1/2/3, 3201112, 33611, 35012, 35211, 36813, 383111213
Deng Yingchao 31811, 32012
Dengo Obregon, J.M. 113/2/foto, 1151112, 11611
Denis, H. 5411
Denkov, B. 66213
Denley, T.L. 82912
Dennie, O. 28411
Depaquit, S. 18412
Depardon, R. 838/3
Depis, P. 61312
Deprez, G. 472/3, 47311. 645/1, 717/3, 82311
Deprez, P. 164/1/foto. 16511, 82112
Derby, F. 697/3, 6991112, 732/1, 73412, 74912
Dersch. K. 406/1
Desir, H. 16312. 218/2
Desir, L. 34613
Désir, P. 34911
Desnoyer, R 31112
Desroches R 314'2, 3451112
Desulme T 34812
Deukmejian G 738/3
Deursen I. 83412
Deus Pinheiro. J de 24/1/2
Devaquet, A. 211/1
Devers, C 83912
Dewael, P 164/1/foto. 165/1. 274/3
Dhia. A.B. 58313. 58511
Dhlakama, A. 706/1, 70813, 710/2/3/foto
Dhlomo. O. 422/3
Dhondt. R. 71713
Diakite, D.K. 672/2
Diallo. A. 68713
Diallo, D. 672/2
Diallo, M.S. 43213
Diallo, O. 672/2
Diar, D. 10511
Diarra, A R. 67212
Dias, J. 2112
Diawara, O. 688/2
Diaz Anderson, H. 60312
Diedrichs, M. 1212
Diepgen, E. 48912
Dietz, E. 9613
Digair, O.Y. al- 294/2
Dikonda 1221112, 12311
Diligent, A. 18812
Dillais. L.P. 46911
Dillen, K. 27512
Dimitrow. I. 43111, 44111
Din, M.S. al- 61912
Ding Guangeng 31712
Ding Henggao 31712
Diniz, F. 71011
Diop, F.F. 43213
Diop, M. 43212
Diop, L. 43213
Diop, S.Y. 43213
Diouf, A. 125/3/foto
DiPrete. E. 73813
Diro, T. 43113
Dis, A. van 840/2/foto
Dis, C.N. van 32612, 36211
Dixhoorn. J. van 657/foto
Dixon, A. 73811
Dizdarevic, R. 66311, 64411
Djaïdja, T. 21613
Djamous, H. 10511, 12511
Djaspang, S. 74913
Djerejian, E. 74211
Djilas, M. 71811
Djimasta, K. 10511
Djoelgerow, P. 44112
Djogo, D.N. 1121113, 12512
Djuranovic, V. 223/1/2, 66213. 66311
Dlamini, A. 65513
Dlamini, B. prins 65413, 6551213
Dlamini, R.V. 655/1/2/3
Dlamini, S.B. 65512
Dlamini Mabandla prins 65513
Dlamini Mfanasibili prins 655/1/3, 65611
Dobbelsteen. J. van den 834/1/foto
Dobrowolski, G. 8311
Dobrynin, A. 197/1/3, 62413, 72413, 72511, 726/1/2
Dodd. C. 73811
Doe, J. 23613
Doe, S. 235111213, 236/1/foto
Doedel, C. 69813
Doef. J.C.Th. van der 40513
Doelman-Pel, A. 361/3
Dohlus, H. 48812
Dojnow, O. 430/2, 431/2, 441/1/2
Dolanc, S. 662/3, 663/3, 720/1
Dolderen, R. van 834/1
Dole, E. 42812
Dole. R. 43912, 73811
Dolgisch, W. 197/3
Dolman, D. 3261213. 361/3, 37311. 481/1, 48313
Domburg, B. 834/1/foto
Dominique, H. 5012
Dominique, J. 34812
Donahue, S.J. 770/3
Uonaldson, J.S. 30311
Donev. A. 664/1
Dong Si Nguyen 62312
Donnéa, E X de 12212
Donovan. E. 648/1
Donovan. R. 427/1/2
Dontsjew, A. 44112
Dool, E. van den 83411
Dorce. C. 31112
Dorcely, G. 54/1
Dormand. L.?. 46911
Dorp, A. van 228/1
Douba. A. 732/2
Doubin, F. 18412
Douffiagues. J. 211/1, 754/2
Douglas, B, 83811
Douglas, L. 61913. 77012
Dourian. K. 3512
Dragan, Z. 663/1
Draper, M. 55112
Drees, W. 59613, 597/1/foto
Drees, W. jr. 59613
Drewitz, I. 84413
Driss, E. 57713
Duarte. A.M. 67211
Du Fu 38412
Du Muoi 62312
Du Rensheng 14112
Duba, G.F. 6551112
Dubar, H. 23511
Dubast, P. 46911
Dubcek, A. 520/2
Dubinin, J. 725/1/foto, 74113
Dublin, J. 28011
Dubois, 59513
Dubois, P. 60913
Ducarme, D. 164/2/foto, 16511
Duclerville, G. 5012, 511213, 7912
Dufoix, G. 20213, 24812
Duisenberg, W.F. 390/1/3/foto, 3911113, 39213 3931112
Dukakis, M. 73813
Dulloo, M. 6541213
Dumas, R. 10012, 10411, 10613, 10912, 11013, 11113, 11211, 119/3, 20213, 21612, 248/2/foto, 26013, 34413, 44813, 46913, 47011, 50711
Dumling, R.W. 68312
Dunem Mbinda, A. van 47911, 78913
Dunkel, A. 6761213
Dunne, G. 839/foto
Duplex, J.B. 5211
Duras, M. 83711
Durham, A. 30412
Durnez, G. 83511
Durrenmatt, F. 835/2
Durutovic. S. 66411
Duval, G. 654/2/3
Duval, J H. 65412
Duvalier, F. 501112, 7912, 31111, 31312, 3141213, 315/1, 34513, 34711, 34912
Duvalier, J-C 49/1/2/foto, 50111213, 5113, 52111213, 53111213,5411, 771213, 78/2/3, 79/1/3, 801112, 311111213, 312/1/2/3/foto 313/1/2/3, 314/1/2/3, 315/2. 34413, 345111213, 3461112, 347111213, 3481112, 34912, 61113
Duvalier, M. 49/foto, 501112, 80/3. 312/3/foto, 31312. 34413, 34712
Duvalier, N. 5212
Duvekot, M. 834/1/foto
Duyn, A. van 1212
Duyn. L.J.J. 58612

Dyer, M.M. 280/3
Dijk, C.P. van 361/2, 481/2/foto, 486/2/3, 487/1/2, 636/1, 646/1
Dijkman, S.J.N. 216/1, 364/1
Dijkstal. H. 586/2
Dijkstra, F 172/3
Dijkstra. Tj. 37013
Dymsjits. W. 7612
Dzoerow. D. 4411112

E

Eagleton, W. 72112, 770/2, 77111
Eanes. A. dos Santos Ramalho 20/2/3, 22/1/2/3, 24/1/2/3, 2512, 145/1/2, 14611, 224/1. 708/2
Eastman. E. 236 2
Eban. A. 562/1
Ebanks, E, 300/1/2
Ebeid. A.M. 269/1
Eberlein. W. 46212. 48812
Ebrahim, C. 44212
Echandi Jimenez, M. 11412
Echeverria Brealy. J.J. 11612
Eckstein J 303/1
Ecube, A. 67013
Edness. Q.L. 26413
Edouard, B. 51/1
Edri. R. 4981113
Edri, Y. 20413
Eekelen, W.F. van 36211, 481/1/2/foto, 4861213, 487/2, 50313, 587/2/3, 588/2, 58911 73013
Egli, A. 2612, 755/2/foto
Eglin, C. 44312, 48012
Eidem, B.M. 80913
Eilenberg, S. 84313
Einthoven. L. 848/foto
Eisa, A S S. 32711
Eisenberg, G. 78711
Eisenberg, I. 78711
Eisenhower, D.D. 42612
Eisma, D. 36211
Eisner, M.D. 26013
Ekkayuth Anchanbutr 51412
Ekyla Lyonda 12112, 12213, 12311
Ela Obono, G.M. 67013
Elamin, E.A. 61512
Eliade, M. 5711213
Elisondro Gonzelez. E. 4611
Elizabeth II, koningin 28112. 31513. 38511
Elliott, D. 1213, 84112
Elysee, Y. 311/2
Emminger, O. 84413, 84511
Emovon. E. 23711
Enders, T. 44/2. 5212, 43512
Endo, K. 608/1/foto
Eneme, S. 67012
Engel, H.W. 403/foto
Engels, F. 23413
Engwirda, M.B 24613, 36211
Ennaceur, M. 581/1
Ennals, D lord 341/1
Enrile, J.P. 162/3/foto, 163/1/foto, 1741213, 17711. 1781112. 17911
Enrique, V 64011
Erlander, T 8111213, 81312
Ernouit 83413
Ernst, H bisschop 832/2/foto
Erp, B van 586/2
Ershad, H M 337/1/2/3/foto, 338111213, 339/1/2/3, 340111213, 3411112, 368/1/2/3/foto, 569111213
Ershad, mevr 337/foto
Erssowa, N 83811
Es, A C van 3621113. 4811112, 48212, 5881112. 636/3, 777/3, 831/2
Esber, J. 627/1
Esber el- Bitar, C. 627/1
Escaler. F. 176/1/2
Eschenmoser, A. 84313
Escobar, C. 52612
Escobar Cerda, L. 54212, 5651112, 5991112
Escobar Rodriquez, E. 59913
Escoto Brockmann, M.d. 14012
Eshuis. E 364/foto
Esmail. A. 653/1
Espina, R. 17911
Espinoza, G. 52213
Espy, M. 73812
Essebsi, B.C. 19011
Esselink. A I 586/2
Essid, B. 577/3, 578/1, 58011
Esterik, Chr.van 844/foto
Estimé. J.R. 4911, 5113, 5411. 7811
Estrada Kalaw E. 1321213, 1331113, 171/2
Etsion, Y. 204
Eugene. G. 5213
Eustace. J.L. 28313
Evans, G. 469/3
Evenhuis, 4 J. 299/1. 362/1, 485/1. 487/1, 586/3, 587/1
Eversdijk, C.P. 36112. 48313. 66113
Evren, K. 18912. 40712
Eyadema, G. 101/foto
Eijk. F. van 64713
Eijk-Althoff, G. van 96/3
Eijkelenburg, S. van 36311, 403/foto
Eyskens, M. 22112, 25911. 64511
Ezelle, R. 652/2

F

Fabian, J. 53611
Fabiola, koningin 122/1. 65711
Fabius, L. 54/foto, 18013. 181/2/3/foto, 18213, 185111213. 1991112, 2001112, 20112, 210/1/2/3, 217111213, 24812, 24912, 25013, 260/1/2/3, 26113, 262/foto, 34511, 42013. 46113, 4661113, 46711. 4681112, 469111213, 47011, 505/2/3/foto, 50612,53612, 74813, 77311, 81211
Fabre, R. 262/2/3/foto
Fadhli, A.O. al- 37412
Fadl, T.E.A. 28913, 290/1/foto, 33212
Fadlallah, H. 77313
Fadlum, M. 3811
Fahd, koning 3711, 55213
Fahrenkopi, jr, Fr. 426/foto
Fait Lizano, A. 114/2/foto, 11613
Fakhi, M. el- 29111, 29413
Falin, V. 72712
Fall, B. 62113
Fall. I. 432/2/3
Fall. M. 43212
Fallaux. E. 84011
Faluvegi. L. 52211, 53512
Fan Xueyan 12812
Fardin, D. 521213
Farhadi. M. 79711
Farolan, R.J. 17911
Fasel, E. 75512
Fasuluku-Tamba, S. 9311
Fauntroy, W.E. 8011
Faure, M. 10012
Faurer, L.D. 42811
Favali, T. 17612
Fayez Daher, F. 62711
Featherstone. M.K. 2611
Febres Cordero, L. 158/3
Federico, M. 9211
Fedortsjoek, W. 77/1, 197/1
Fei Hsi-ping 820/foto
Feigenbaum, M.J. 84313
Feldstein. M. 42711
Feldt, K-O. 81111
Felfe. W. 48812
Felicité, F 65412
Fellini, F. 84011
Fenestor, 0 . 5213, 31412, 34813
Feng Mingwei 38212
Ferch, J. 9013
Fergus, A. 280/1
Ferguson, S. 65711
Fernandes, E. 706/3, 707/1
Fernandez, B. 16812, 16913
Fernandez, J. 17711
Fernandez. M.V A 672/3
Fernandez Dirius. P. 613/3
Fernandez Lopez, M. 56812
Fernandez Naranjo, C. 54612
Fernandez Ordonez, F. 437/1/2/foto
Ferreira, J. 71113
Ferreto Segura, A. 116/1
Ferrier, J. 13411
Feij, F.M. 48313
Fields, S. 1213
Figaro, G. 4912. 31113
Fignolé, D. 34813
Figueiredo, J.B. de O 22213, 6661213
Figueres Ferrez. J. 13812, 14013
Figueroa. J. 601/1
Filipow. G. 430/3, 441/2, 748/3
Filippi, E. 612'3
Fillioud. G 249/3 250/2
Filota, T. 74612
Fils-Aimé, E. 5411
Finkelman 20511
Finochietti, J-B 24812
Fischer, H. 45911
Fischer, K. 45511
Fischer, O. 49013, 49111, 49211
Fisher, C. 12212
Fisk, R. 61912
Fiterman, C. 184/foto
Fitouri, N. 3313, 3412
Fituri. A.M. 65212
FitzGerald, G, 56/foto
Flambert, F. 5411, 31111
Fleischer, H. 45513
Fleissner, W. 46311
Fleming. A. 845/1
Fleming, O. 26212
Fleming, S. 69411
Fletcher, Y. 3312, 341213, 3713
Flores Facusse, C. 4412
Flores Torres, J. 30113
Florizoone, G. 83711
Flosse, G 21111
Flower, K. 70513
Fock, J. 53312
Foertsewa. J. 197/1
Fofane, I.M. 9311
Fol, A. 43111
Fontaine, A. 21613
Fontaine, L. 60311
Fontaine, M. 625/3, 7701112, 77111, 77313, 77413
Fontaine Verwey, H. de la 83611
Fontecha Ferrari, M.A. 4612
Fontès, G. 21112
Forck. G. 51913
Ford, G. 42712
Ford, K. 61811
Ford. U. 73811
Forde, H. 38512
Forman. M. 1213
Fossey, D. 951213
Fouché, J. 417/3
Fournier, A. 30411
Fournier, F. 83413
Fournier. P. 57113
Fowler, W. 73811
Fox, M.J. 839/1/foto
Fraga Iribarne, M. 43311, 4341112
Franca, A.V. 67211
Francis, A. 59513
Francis, H. 30311
Francis, N.J.S. 30313, 30412
Franco Baharnonde, F. 46213
Francois, J. 31412, 34813
Frank. A. 40313. 404/1/2/3/foto
Frank, E. 83711
Frank, O. 404/1/2/3, 40511
Frank-Markovits, E. 40413
Franklin, A 83712
Franssen, J. 36211, 48412, 58613

Frédérick, E. 347'3
Fredericks, R. 23413
Freeman. W. 236/2
Frei Montalva, E. 60012
Freitas, M. de 28311, 28411
Freitas, R. de 64813
Freitas do Amaral, D 2113, 145/1/2/3. 146/1/2/3/foto
French Smith, W. 42613
Freriks, P 25212, 62712
Fresno Larrain, J.F. 524/2/3, 526/1/foto, 549/2, 567/3. 6011213, 60312, 604/3/foto, 605/1
Fretz, L.C 29811
Freij, E. 499/1/foto, 551/1
Frez, G. ti0613
Fried, E. 83013
Friedrich. R. 2612
Frinking, A.B M. 36113
Frischenschlager, F. 459/1/2/3, 46011
Frissen. L.J.P.M. 36113
Frohlich-Sandner, G. 45813, 459/1/foto
Frydelund, K. 72613. 80913
Fu Quanyou 28612
Fuentealbs. R. 52311
Fuentes, O. 601/1
Fujimoto, T. 40011
Fujinami, T 39813
Fujio, Pil 399 2.60713 608/1/foto
Fukuda, T 269/foto, 370/1, 39813
Fuller, J 83413
Funderburk D 4281213
Furgler, K 2612
Furuya, T. 398/3

G

Gaafari, H. 79911
Gaali. I.Y.A. el- 29011
Gabriel, C. 438/foto
Gabriel, R.S. 17511
Gacic, R. 74712
Gaete Rojas, S. 59913
Gagarin, J. 8212
Gaillard, W. 31112
Gale, R. 30712
Galil, H. 270/3
Galland, Y 48011
Galman, R. 168/1/2/3
Galveas, E 157/foto
Galvez Gaiardezn. H. 566/2
Galvin, J.R. 42611, 61411, 63913, 64011
Gama, J. 211213
Gamassi, M.A.G. 36513
Gambari, I. 103/2. 106/3
Games, C.B. 67213
Games, I. 672/1
Gan Ziyu 316/foto
Gandhi I. 3711, 81311
Gandhi, M. 42213, 79512
Gandhi, R. 1013, 36812, 38011, 8121113. 81311
Gans, C. 73712
Ganzouri, K.A. 2691112
Gao Liang 128/2
Gao Yangwen 31712
Gapoerow, M. 7612, 19413
Garang, J. 2891112, 290/2/3, 291111213, 29211. 29311, 294111213, 327/3, 32912. 33013, 3311213, 33212 13, 3331113
Garango, M.T. 68811
Garbidjian, V. 62513. 62611
Garboezow. W. 76/1
Garcia Perez, A. 15812, 301/1/2/3/foto
Garcia Rodriguez, R. 599/1/2/3/foto. 601/2. 60912
Gardeniers-Berendsen. M.H.M.F. 29611
Gardeweg, E. 52313
Gardiner, J.E. 837/3
Garducci, L. 83211
Garhum, M.A. 37811
Garn, J. 73811
Garron, H. 11413
Garrnn. V. 113/2/foto
Garsmeur, A.le 83413
Gaspar, S 52211. 53212, 533/1, 535/2/3
Gass, R. 13611
Gassama, M. 43213
Gastrow. P. 418/1
Gatkouth Gwal, P. 29013
Gattaz, Y. 53612
Gaulle, Ch.A.J.M. de 1821112. 18513, 18712, 21813, 26012
Gavrilo 74812
Gayan, A.K. 654/1/2
Gayle, C.83712
Gayot. F. 311/2
Gazit. G. 736/3
Gazmuri, J. 54912
Gbalazeh, E.23612
Geels. L. 840/1
Gecns, G. 164/1/3/foto
Geeraerts, J. 835/3
Geertsema, W J. 279/1, 29911
Gelbard, R. 61411
Geldenhuys. J. 424/foto, 42511
Gelder, W.J. 362/1
Gelderblom, H. 40512
Geldoff, B. 83712. 84112
Geldres. P. 64011
Geluk, J. 6591113, 66011
Genet, J. 57113. 572/1/foto
Genièrr de la Ramée de Sepres. R. de la 20212
Genscher, H.D. 30913, 316/foto, 48911, 51812, 61611. 64213. 69211, 72113, 72613, 72711
George, L. 28213
Georgiew, G. 43111, 441/1/2
Georgy, G. 106/1
Gérard. B. 504/3
Gerasinow, S.A. 9513, 5611112, 5631213, 74312, 74411
Gerhardsen, T.S. 809/3/foto
Germain, R. 51/1
German. A R3912
German 748/2
Gerritse, G. 36113
Gershman, C. 25211
Gerstenmaier, E 57211
Gertenbach, B 1311
Ghabousch, P A. 28911. 330/3. 334/2/3
Ghadamsi, E. al- 38/1
Ghafar Baba A.E.52911, 5301113
Ghanem, Abdel F. 23813
Ghanem, Abdullsh A. 374/2
Ghanem, F.B. 34412, 378/2
Ghannouchi, R. 57811
Gharazi, M. 79711
Ghazala, M.A.H.A. 2691112. 27211
Ghazi, A. 19813, 19911
Ghedira, A 57711, 583/3, 58413
Ghorbanifar, M. 785/2/3, 786/1
Ghotbzadeh, S. 79812
Ghunaym, A.R.K. al- 81612
Ghurburrun. B. 65313, 65412
Giaconi. J. 611/1
Gielen, M. 83811
Gila, A. 20412
Gilani, Y.R. 1811
Gilds, S. 73013, 735/2, 781/3
Gill, A. 371112
Gillespie, W. 78613
Giiot. R. 34612
Gilson, A. 12113
Ginjaar-Maas. N.J. 36211, 48711
Giraud, A. 210/3, 211/2, 507/1
Giri, R.P. 379/1, 3801'3
Gisa, F.R 764/1
Giscard d'Estaing, V. 99/1, 18511, 1861213, 187/2/3/foto, 1881112, 19911. 20913. 21113, 21613, 21913. 32111
Giudicelli. C. 83613. 837/foto
Giuliani. R. 78711
Gjertsen, A. 809/1
Glenn, J. 81/3, 8212, 73811
Glitman, M. 42713
Glover. J.K. 65412
Glubb Pasha, J.B. 572/2/3/foto
Glück, W.C. 572/3
Gobardhan. D. 68511, 727/3
Gobardhan, I. 684/3, i9112
Gobardhan, K. 68413
Gobardhan, O. 68413, 68511, 791/2
Gobardhan. R 72713
Goburdhun, J. 654/2
Godard, J-L 84112
Godoy Echegoyen, C. 6031112
Godoy Gomez. L. 548/3
Goede. A. de 40512
Goedschaik, H. 782/2
Goenejew, S. 834/3
Goethals, W 215/3
Goeij, M. de 834/1
Goic, A. 540/1
Gol, E 651/1/foto
Gol, J. 473/1
Goldberg, W. 84011. 841/1
Goldblat. J, 8913
Goldschmidt, N. 73813
Goldwater, B. 438/2. 73711
Golino, V. 83912
Golpayeghani, M.R. 79811
Gomo, L 47711. 479/2, 656/2
Gombár. C. 52013
Gonga, O. 23612
Goniwe, M. 41812
Gonsalves, R. 28311
Gonzales, J.A. 17712
Gonzales, N. 17711
Gonzalez, J.L. 61113. 6121113, 613/1/foto/637/1
Gonzalez Betancourt, G. 60312
Gonzalez Gutierrez, H. 11413, 11512
Gonzalez Marquez, F. 2611. 56/foto, 5912, 22313, 433/1/3/foto, 434111213, 435/1/2/3, 437/1/2/foto, 61611, 67013 , 72611. 812/1/3
Goodman, B.J. 57213, 573/1/foto
Gool, F.J. van 37013
Goor. C. 82111
Goransson, B. 81111
Gorbatsjow, M.S. 712, 8/3, 9/3, 74/2/3, 761213, 1201112. 12111, 18411, 193111213, 194/1/3, 195/1/2/3/foto, 1961213, 1971213, 19811, 244/2/3. 2451112, 246/1/2/3, 24711. 28512, 320/3, 33511, 336/1/2. 407/1, 414 /1, 4151113, 42911. 43412. 460/2, 463/2/foto, 464/1/2/3/foto, 487/3, 488/2/3, 49113, 53113. 53712, 5541112, 55913, 56113, 562/1, 62013, 62312, 642/3. 689/1/3/foto, 6901213, 691111213, 6921213, 693111213, 69411, 71112, 71411, 724111213, 725111213, 726111213, 727/1/2, 7391112 13, 740111213, 74113. 7421213, 743111213. 74813
Gorbatsjow, R. 691/1
Gordon, M. 30311
Gorman, P. 137/1, 42611
Gorré. A. 82712
Gorsjkow. N. 75/3
Gostew, B. 7611
Gosuico, H. 168/2/foto
Gotoda, M. 39813. 40012, 608/1/foto
Goular. P. 21/foto
Gourgue, G 314/1/2/foto, 3461113 3471113, 34813
Goworow, W. 81613
Graaf. K. van de 73411
Graaf. L. de 27711, 361/3, 48711, 597/3
Graaf, R. de 83712
Graafeiland, J. van 40512
Graaff-Nauta, D.Y.W. 48613. 48711
Graanoogst, I. 65011. 665/2/foto, 666/3, 731/3, 73212. 749/2. 82413
Graanoogst, M. 78312
Gracanin. P. 74812
Grachtslenkow. A. 83413
Gradin, A 811/1
Grafé, J.P 165/1
Graham, R. $3811
Gramley, L 43913
Gramm. P. 474/1
Grand, Y. de 54013
Grandy. F 738/2

Grange, L. le 6612, 41713, 41811, 41912, 42512
Grant, C. 845/1/2/foto
Grassley, C. 73811
Gratz, L. 40213, 45813, 459/1/2/foto
Grave. F.H.G. de 36211
Gray, Y. 236/2
Green, H. 23311, 23413
Greene, G. 5011
Greene, M. 30311
Greenidge, C. 234/3
Gregg, C 839/2
Grekow, L. 42911, 431/2
Grep, E. 74913, 82713, 82811
Griffith, C. 26311, 26412
Griffith, E. 28311, 28411
Griffiths, J. 6651215
Grimmonprez 47311
Grinewski, O. 641/foto, 64213
Grinspun, B. 15612, 157/foto
Grisjin, W. 76/2/3, 194/3, 195/1, 197/1
Gritsjenko, P.S. 76/1
Grissom. V 82/2, 83/1
Gritsioek. G. 83811
Groen, B. 18711
Groen, J. 442/1, 83412
Groenman, L.S. 32412, 36211
Groesz. J.P.A. 1212
Gromyko, A. 7011, 19513, 196/1. 19712. 33513, 413/2, 49113, 72712
Grnndal, K.K. 809/3/foto
Groot, H. de 84512
Groot, P. de 845/2/3/foto, 84611
Grootjans. F. 16511
Gros, L. 26213
Gross, G. 25012
Grosser, A. 83013
Grosz, K. 52212, 5321213, 53311
Grumiaux, A. 84611
Grunne, burgemeester 8211213, 82211
Gu Mu 2211213, 32011
Gualthérie van Weezel, J.S.L. 36113, 83112
Guardado, F. 9111
Guare, G. 84112
Guda, H.E.M. 75213, 79313
Guebuza, A.E. 7111113
Guedira, A. 58011
Guedira, R. 49811
Guellec, A. 21112
Guenassou, T. 10211, 10511
Guene, M. 43213
Guermeur, G. 48011
Guerra, A. 43313, 43513, 43712
Guerra Lorenzetti, J. 30113
Guerreiro. R.S. 222/3. 667/1/foto
Guerrero. M. 6001213. 60211, 60311
Guerrero, V. 60013
Guiga, D. 577111213
Guillaume, F. 5411, 21013, 21113, 25913
Guindi, M.A. el- 366/3/foto
Guiness, A. 1213
Guissou, B.L. 687/1/foto
Gumbs, E. 2621213
Gun-Munro, S.D. 2831213
Gungah, D. 65412
Gunnarsson, A.L.V. 81212
Gupta, S. 56912
Gur, M. 67311, 79912
Gurung, D.J. 38011
Gussinklo, W. te 83511
Gustafsson, H. 81111
Gustav, L. 19112
Gustavino, L. 54911
Gutierrez, E. 15711
Gutierrez, I. 56613
Gutierrez, R.R. 11311, 11412, 1401213
Gutierrez Gutierrez, C.J. 11413, 1151112. 13712. 13911
Gutierrez Saenz, R 11612
Gutmann, F. 10411
Guzman Fernandez, A. 54611
Guzy, C.A. 83413
Gyenes, A. 53212
Gysi, K. 51912

H

Haakmat, A. 6471213, 66813, 72912, 7341112, 828/3, 82911
Haakmat, J. 734/2/3, 735/1, 783/2, 784/1/2
Haas-Berger, H.M. 29613, 32412, 32611, 36113
Habache, G. 20611, 27511, 62712, 72311
Haber, H. 46212, 48811
Habib, P. 13013, 1621112, 16311, 55112
Habibi, H.E. 797/1
Habre, H. 97111213, 10012, 101111213, 10211, 103/1/2/3, 104/1/2/3/foto, 10511, 1061213, 107111213, 10811, 110/3/foto, 11111, 112/1/2/3, 123/3, 124111213, 125111213, 12611
Habyarimana, J. 101/foto, 11013, 111/foto, 125/foto, 76513
Hached, F. 58111
Hached. N. 581/1/3, 582/1, 58412
Haddadi, G.R. 773/3
Hadi, A.S. 374/1 375/3, 376/1/2
Hadi Awang, H. 52912
Hadidi, H.A.R. 269/1
Hadji-Ristic, P. 74811
Hadzic, G. 745/3
Haeberle Rivadeneira, M. 639/3
Hafezi, S. 797/3
Hafiz. Messaoud A. 12312
Hafiz, Mirza G. 34013
Hager, K. 48812
Haiden, G. 402/3, 45911
Haile Selassie 76213
Haise, F. 8311
Haithem, M.A. 37512
Haitink, B. 83713
Haj, Y.H. 29011
Halata, A. 10511
Hales, A. 60212
Hales, C.A. 60212
Halfhide, A. 79313
Halfhuid, W. 78311
Hall, R.S. 30313, 3041213
Hamad, A.L. al- 81413
Hamad, J.M. al- 81612
Hamada, H.A.A. 29011
Hamadini, A. al- 43212
Hamani, A.M. ag 67212
Hamburg, J. 83811
Hamed, M.B. 29013, 33213
Hamedi, H. al 61912
Hamid, I.R.A. 26911
Hamid, M.S. 26911
Hammer, A. 22012, 309/2
Hammer, Z. 67311, 79913
Hamori, C. 5321213
Hamsala, O. 10511
Hamza, R. 58111, 58511
Hanashi, N. 608/1/foto
Handel, C. 4513, 4612
Handler, B. 63712
Hanon, B. 21712
Hanquet, H. 27513
Hans Adam, erfprins 65711
Hansen, G. 77013, 773/2, 774/1/foto
Hansen, R. 81011
Hansenne. M. 2951113
Hao Jianxiu 3201112
Hapunda, F.S. 65612
Happart, Jean-Marie 82311
Happart, José 8211213, 822111213, 823/1/3/foto, 8241112
Haq, M. ul- 1811
Haqq, G. al- 26711
Haraszti, M. 53313. 535/3
Harding, F. 23413
Hardjoprajitno, J. 68111, 6821113
Hardy, H.J.J. 4041112
Harewood-Benn, Y. 233/1, 23413
Harish, Y. 702/3, 703/1/2/foto, 7041112
Harlem, G. 81011
Harman, E. 23611
Harman, H. 83313
Harmel. M. 58512
Harn Leenanond 51311, 515/2/foto
Harnoy, Y. 20312
Harriman, A. 846/1/2/foto
Harris, J. 73813
Harris Salleh, D 273/1/2/3, 274/1/2
Hart, B. 241/3
Hartman, A.B.W.M. 80612
Hartman, Arthur 74011
Hasan, M. 33811, 56912
Hasani. S. 66213, 66313. 664/foto
Hashe. S 418/2
Hashemi, C. 7851213, 78612, 7871113
Hashemi. H. 79911
Hashemi, Mehdi 78713, 788/1, 79811, 79911
Hashemi, Mohammed A. 78613
Hashimoto, R. 60811
Hasi, A.N.M. 7221213
Hasina Wazed, sjeik 337111213, 33813, 33912, 3401112, 341/2/foto, 569/2/3
Hassan, A. 327/1
Hassan. H. el- 23813, 50113
Hassan. J.A. 25/3. 26/1/foto
Hassan, K. al- 24011, 49813, 50013
Hassan II, koning 1121213, 125/foto, 215/2, 497/1/3/foto, 498111213, 4991213, 500/2/foto, 67611
Hassenstein, B. 1313
Hasserburg, G.J. 84113
Hassine, M.B. 58311
Hau Peitsum 81911
Haubold, E. 38012
Hauff, R. 83913
Haugstvedt, A. 80911
Havasi, F. 53113, 5321112, 53311
Havel, V. 83013. 831/1/2/3/foto
Hawatmeh, N. 37413, 37511
Hawi, G. 37513
Hawke, R. 2561213
Hawkes, J. 83613
Hayaishi, O. 84313
Hayasaka, S. 39912
Haydar, L.A. 721/1/2. 72211, 723/2/foto
Hayden, M. 73813
Hayden, S. 57312
Hazak, R. 70311
He Kong 38113
He Zizhen 12813
Healey, D. 72211
Heckler, M. 42812, 43813, 43912
Heemskerck Pillis-Duvekot, S van 58612
Heerma, E. 48711, 6771113
Heiberg, A.N. 80911
Heidweiler, H. 6511112, 73013, 731/1/foto, 783/1/2. 79313
Heineman, B. 20413
Heinemans, J. 612
Heinrich, B. 48011
Hek, A. van der 36113
Helal, M. 26813
Hellström, M. 81111
Helms, J. 61313
Helne, L.A. 80911
Hemker, C. 1313
Hempel, J. 5191213
Henahan, D. 83412
Henderson 13612
Hendrick, R. 27511
Hendricks. J. 83713
Heng Samrin 7013
Hennekom, B.M.J. 27912, 36113
Heraldseth, L. 80913
Heraux, F. 8011
Herfkens, E.L. 36113
Hering, R. 72813
Hermandez Grisanti, A. 148/2/foto, 14911, 152/1/2/3, 22611, 22711, 2291112
Hermans, L.M.L.H.A. 36211, 48511, 58613, 587/1
Hermelijn, J. 74913
Hermes, A.J. 36113
Hermon-Michielsens, L. 27511
Hernu, C. 9813, 9911, 1031213, 104/1/3, 1061213, 10912, 110/1/foto, 111/3, 11211, 19211, 20913, 21913, 24812, 25013, 251/foto, 46711, 46813, 4691112, 47011, 50411

Herrenberg, H. 649/1/2/3, 651/1/3, 683/1/3 728/1, 730/3, 73. 1/2/foto, 751/1, 782/1, 793/3. 824/3. 825/1/3. 827/3. 828/1/foto
Herrera. M. 16811
Herring, C. 1411
Herrington. J. 288/1, 33613. 42812
Herrmann. J. 48812
Hrrsant, R. 200/1/2, 261/1/2/foto
Herschbach, D.R. 842/foto, 843/3
Herzog, C. 20313. 205/2. 561/3, 562/3, 67311, 703/2/3, 704/1/2/3, 79912
Herzstein. R. 457/1/2
Heseltine, M. 12/1
Heuer, M. 83813
Heunis, J.C 423/1
Heijden, A.F.Th. van de 83512, 83611
Heijden, F.J. van der 36113
Heyden, M van der 841/3
Heykal. A.A.M. 26911
Heymans, R 82413, 825111'213
Heymans, S. 82413, 825/1/2/3/foto
Heijne Makkreel. H. 27911
Hidawa, I. 173/3
Hier, M. 563/1
Hilaire, J.R. 349/1
Hilario, P. 16911
Hilker, E. 39511
Hill, D. 770/2
Hillary, E 65513
Hilliard, P 837/3
Hillil, S. 814.2
Hinime. A. van 21513
Hin, K. 1212
Hindawi, A. 722/3. 72311
Hindawi, N. 721/1/foto. 722/1/2/3, 7231113
Hindi, F. al- 3661112
Hindi, S.S.A. el- 33313
Ilinnekens 75812
Hirai, T. 608/1/foto
Hirohito. keizer 39813
Hitipeuw, S. 373/1
Hitler, A. 457/1
Hjelm-Wallen, L. 81013, 81111
Ho Tsji Minh 621111213
Hoang Tune. 623/2
Hodel, D. 428/2
Hoekman, J.B. 670/1, 73112
Hoekstra, H. 364/foto, 40512
Hoessein, koning 18911, 23811, 27113, 49813, 4991113, 500/1/3/foto, 5011113, 502111213, 50311, 549/3, 550/1/ 2/3, 551/1/2/3, 5521213, 553/2/3/foto, 554/1/2/3/foto. 55511, 56211, 674/1, 67513. 72213, 77312
Hoessein, S. 27113, 55112, 80113, 80211
Hoffman, D. 83911
Hoffmann, H. 46213, 46311, 48812, 49012
Hofland, W. 83511
Hofman, F. 64811
Hofstede, H. 788/2/foto
Hofstra, H.J. 80612
Hogwood, C. 83713
Holdijk, G. 40512
Holla, K. 84012
Holler, H. 45911
Hollings, E. 47411, 738/1
Holloham, L. 59812
Holmberg, B. 81111
Holmer, H. 812/1
Holmes, R. 841/2
Holst, J.J. 809/3
Hond, M. de 212/3, 213/1/3, 216/1, 359/2
Honecker, E. 460/3, 461/3, 462/2/3, 463/1/2/3/foto, 464/1/2/3/foto, 488/1/2, 489/2. 490/2/3. 491/1/2/3 . 492/1. 519/2/3 812/1/2/3/foto, 81411
Honwana, F. 70511, 710/1
Hoop Scheffer, J.G. de 36113
Hoopen, P.H. ten 83411
Hoost, E. 68313
Hoost. R. 728/foto
Horam, Y. 561/2/foto
Horb, R. 648/2/3/foto, 65013. 66512, 66812. 681/1, 682/3, 72713, 751/3. 75211
Horne, J. 28311
Horowitz, E. 767/foto
Horowitz, Y. 736/3, 799/3
Horvath. I. 522/1. 532/2. 533/1
Hoskins. B 839/2/foto
Hosni, F.A. 29011
Hossain, K. 34112
Hossain Khan. S. 338/1/2
Hosseinan, H N 7951'3
Hosseni, A. 786/3
Host, M. 83612. 837/foto
Hotens, S. 53/3
Hoti, A.G.K 18/1
Hou Hsiao Hsien 840/1
Houphouet-Boigny, F. 107/1, 125/foto
Houston, W 837/2
Houten D J. van 731/2, 750/3. 780/3, 783/1
Houthuys, J. 75812
Hout!, A.R.I. al- 814/3, 816/2
Houts T van 835 1
Houweiingen, J van 361/3, 487/1, 587/2
Howe, G. 37/3, 449/1/3, 450/1/3, 453/3, 454/1, 475/2/3, 479/1/2, 502/3, 537/1, 559/2, 616/3, 619/3, 652/1, 721/1/2/3, 722/1
Howell, C. 303/3
Hoxha, E. 39619. 397/1, 39811
Hoxha, N. 397/3
Hoyte, H.D 233/1/2/foto. 234/1/2/3
Hristow. E. 44112
Hristow, H. 43012, 4411112'3
Hsiao Tien-tzang 81912
Hsieh Chang-ting 817/3
Hsu Hsin-liang 817/3. 8191213
Hsu Kuo-tai 81713
Hsu Li-teh 81713, 81811
Hu Jiwei 12712
Hu Qiaomu 256/1, 38413
Hu Qili 31913. 320111213, 38412
Hu Xiaomu 38412
Hu Yaobang 127/3, 25413. 255/1, 256/2/3, 28511, 31712, 31812, 31912, 3201213, 35211, 36813. 38412
Hu Yi-min 818/2/foto, 81911
Hua Guofeng 28712, 31812, 319/2
Huaita Nunez. W. 30113
Huang Hua 31812, 33513
Hubbard. L.R. 5731213
Hudson-Phillips, K. 30212
Hughes, H. 262/2
Hughes, J 56611, 56811
Hulterstrom, S 81013, 811/1/foto
Humberto Montes. D. 4412, 4612
Hume, J. 129/3
Hummel, A. 438/2
Hummel, R.P. 36113
Hunguana, T. 71113
Hunt, G. 73813
Hunt, L. 62613
Hunte, J. 28113
Huntzinger, J. 193/1
Hunziker, B. 2612
Huo Pin chang 12812
Huq, S. 33912, 5691112
Hurley, D. 42411, 48012
Hurt, U. 840/2/foto, 8411112
Husayn, S.M. 3381112, 56912
Hussain, Ahmad M. 37412, 37713
Hussain, Anwar 3381112, 569/2
Hussain Saleh A.B.B. 37412, 37811
Hussein. A.A. 190/2
Hussein, H.A. 826/3
Hussein, M.I. 26911
Husseini, H. 49813, 50013
Huston, A. 840/2/foto, 84111
Huston, J. 84112
Hutschemaekers, A.J. 36212
Huys, J.S. 36113
Hijmans, J. 673/2

I

Ibarruri. D. 22313
Ibrahim, F. 28911
Ibrahim, G.S. ai- 269/1
Ibrahini, H. al- 81313.816/2
Ibrahim Mahmud. H. 529/2/3
Idris. ex-koning 3613
Idris, A.Z. 293/1
Idris, B.D.M. el- 327/2
Idriss, M.I. 123/3
Iersel, J P. van 361/3
Iglesias, E. 15612
Iglesias. G 22313, 43412, 436/3
Iglesias, J.M. 677/3/foto
Iha B.N. 38013
Ikle, F. 13712, 669/1
Ikor, R. 846/2
Ilan, M 203/1
Iiiew, I. 44111
Iljitsjow, L. 32013. 33513
Illueca, J 69/2
Imam, S.F. 17/3, 1811
Imam. Z. 33811
Imbot, R. 503/2/foto
Improso, S. 176/3
Imro Fung Poen 65011, 699/3, 700/2/foto, 730/2/3, 733/1, 735/2, 782/1. 79212
Imsirovic, P. 718/1/2/3
Inamura, T. 608/1/foto
Ince, B. 30311
Ingelse, P. 40511
Ingen Schenau, G.J. van 9613
Inggo, kapitein 174/1
Ingles, J, 17712
Inklaar, H. 9613
Inman, B.R. 42811
Innocent, J.C. 5013
Inouye, D. 73811
Insunza, S. 54013, 54813, 603/3
Iravani, M.J. 79811
Irish, G. 28013
Iryani, A.K. al- 432/2
Isaacs, G. 28312
Isakovic, A 74811
Isaksen, F.T. 80911
Isherwood, C.W.B. 57313
Ishibashi, M. 4001213, 60713
Ishihara, S. 39911, 411/foto
Ishimoto, S. 399/1/foto
Islam, Animul 3381112
Islam, A.K.M. Mayeedul 3381112, 56912
Islam, A.K.M. Nurul 33811, 56912
Ismail, Abdel F. 373/3, 374/1/3/foto, 375/ 3761112, 37812
Ismail, Abu 22613
Ismail, H. 50113
Ismail, S.A. 36712
Ismail, Y. 33013
Issa, A O.M. 61512
Issarapong Noonpakti 514/2
Istambouli, K.H.S. 26812
Istambouli, M. 26812
Itno, B.M. 10511, 12511
Ito, M. 60713, 608/foto
Ivanic. I. 71912
Ivey, J. 13/1
Ivezaj, P. 74512
Iwanow, A. 43111. 44111
Iyad, A. 55312

J

Jabaaij, W. 36211
Jack, D. 28311
Jackson. A.F.G. 94/3
Jackson, J. 72313
Jackson, M. 83713, 838/foto
Jackson, R. 23413
Jacobi, D. 1311
Jacobs. M. 84211
Jacobsen, D. 769/1/2/foto, 771/1/2. 77212 787/3
Jafari, H.A. 797/1
Jagan, C. 233/2/3, 234/1/3/foto
Jagi. C. 33311

Jagt, J. van der 27911
Jakobsen. J.J. 809/1
Jakolew, A. 19312, 1971113, 19813
Jakovlevic, D. 66311
Jalali, M H 797/1/foto
Jalloud. A.S. 103/2, 106/1. 112/1, 243/1, 292/3, 1931112, 58013, 61713. 619111213, 751/foto
Jamali, Z.K. 1811
James, C.E. 26413
Jammal. A. al-Q.B. 37412
Jan, J 663/1
Jan, hertog 65711
Jankowitsch, P. 65711
Janmaat. J.G.H. 1111, 24612. 27812, 27912
Janmaat-Abee, H. 58612
Janner, G. 45812
Janouch, F. 83013, 83113
Janssen, F.A. 1411
Japhet, E. 736/3
Jaramillo Antillon. J 114/3. 115/2
Jarlan, P. 54012
Jarman. D. 83913
Jarowinsky, W. 48812
Jarpa Reyes, S.O. 52213, 524111213, 5251113, 52611. 5381113. 54011, 54113. 547/2, 54811. 54912, 56612, 567/foto, 599111213
Jarre, M 1213, 84112
Jaruzelski, W 260/1/2/3/foto, 49113, 56213. 563/1
Jarvis, G . 8113, 82/foto
Jasir, K.A.S. al- 81612
Jaspers, E.B. 80612
Jassar, K. al- 81413
Jatoi, G. 19/1
Javanovic, G. 7181113
Javits, J.K. 57413, 57411
Jayewardene, J. 36812
Jayfi, M.A. al- 432/2
Jaziah, A.A. 3412, 3611
Jeffey, P. 23612
Jeltsin, B.N. 76/foto, 19413, 1951113, 3101112,
Jenco, R. 769/1/foto, 77013, 771/1/2, 77212, 78712
Jenda. C. 29211
Jennings, W. 83712
Jérémie, S. 31112, 34711
Jerez, A. 52213
Jessurun, A. 82713, 82811
Jessurun. M. 82613, 827/1
Jewtoesjenko, J. 193/3, 19411
Jia Chunwang 31713
Jia Sai 221/2
Jibril, A. 72312
Jihad, A. 20613, 20812. 50113, 55511
Jiang Qing 12711
Jiang Xinxiong 14212
Jiang Yonghui 28612
Jiang Zemin 3171213
Jimenez, E. 11311
Jimenez, R. 16911
Jimenez Veija, D. 1151213, 13613
Jin Deqin 25612
Jing Shuping 14413
Joekes, Th. H. 36211, 48313, 58612
Joeman, S. 66912
Joffé, R 839/1/foto
Johannes Paulus II, paus 5113, 31112, 31313, 49111, 54111, 60113, 76911
Johansson, B. 81012, 81111
John 72913
Johns, J. 83412
Johnsen, A. 15211
Johnson, M. 43913
Johnson, U. 23413
Johnson, Vassal 30012
Johnson, Victor L. 26311, 26412
Johnson-Sirleaf, E. 235/2, 23613
Jolicoeur, A. 34911
Joling, G. 1311
Jomaa, S.B. 57813
Jonas, F. 40112
Jonathan, Leabua 651113,6612, 671112. 68111213, 69/foto
Jonathan, Lekhooana 6813. 6911
Jones, G.I. 23612
Jones, Q. 838/foto
Jones, T.J. 84613
Jong, G. de 84011
Jordanow. G. 430/2, 43112, 441/1/2
Jorritsma-Lebbink, A.M. 586/2/3
José 525/1
Joseph, C. 30311
Josephine Charlotte, hertogin 65711
Josie. P. 28113
Josma. W 80/1 2
Jospin, L. 17913, 180/11/2/3/foto, 181/1/2/foto, 184/foto. 218/foto, 21913, 50411
Josseliani. O. 84112
Josselin, C. 25113
Jotow, J. 4411112
Jouneid, M.A. 43212
Joustra. W. 12913. 161/2
Jovicic. G 747/2
Jovkovski. J. 663/1
Joxe, L 262/3
Joxe, P. 21813, 24812, 2491112, 25113, 46513, 77312
Jozeau-Marigné, L. 26213
Juan Carlos, koning 223/3/foto, 43412, 437/foto, 67013
Jugnauth, 4. 65313, 6541213
Juhar, Z. 52211
Julia, R. 84111
Julian, M. 17513
Juliana, prinses 59613
Julien, Nicolle 5111
Julien, Nicot 31111
July, S. 10913
Jumayan, K.J.S. al- 81413, 81612
Junejo. M.K. 171213, 18/1/2/3/foto
Juppé, A. 2111112
Juquin. P. 1831213. 184/foto, 18512
Juste, G.J. 7713
Jusu-Sheriff, S. 9213, 9413

K

Ka, D. 43213
Kabua, A. 43113
Kabwe, B. 65612
Kacem, A. 58511
Kachamila, J. 711/3
Kadam, M. 10511
Kadar, J 491/3, 522/2/foto, 532/1/2/3/foto, 5331112, 536/1/2/foto, 5371112
Kadare, I. 397/2
Kadhafi, M. 33/1/2/3, 34/3, 35/1/2/3, 36/2/3, 37/1/2, 38/1, 97/2, 100/1/2/3, 103/1/2, 104/1, 105/3, 106/1, 109/1/2/3/foto, 110/1, 111/3, 112/1, 125/2/3, 126/1, 241/1/2/3. 242/2, 243/1/2/3, 244/1, 292/3, 2931112. 32211, 323/1/2, 33111, 58112, 61413, 615111213. 6161113, 61713. 618111213, 619/1/2/3/foto. 62013, 62712. 65211, 68711, 68812, 72311, 72512, i511112
Kadir Talib, T.S. 27311
Kafrawi, H.M. al- 26911
Kahane, M. 20312, 20613, 20713, 20811, 50113, 81311, 8141112
Kaheru. Z. 76411
Kakonge, E. 76413
Kalaluka, J.K.M. 65612
Kalb, B. 31113, 31212, 34613
Kaldor, N. 84613
Kaler. I. 83811
Kalin, I 7613
Kalu, K.I. 23613, 23711
Kam, C.A. de 80612
Kamara, A.B. 9213, 9311, 9413
Kamara, I. 9311
Kamara, J. 53311
Kamboulé, kapitein 68711
Kamminga, J. 29911, 4841112
Kamougue, A. 10211, 10512, 10713, 1121113, 12313
Kamp, M. 58612
Kampelman, M. 9/foto, 7251213, 72611
Kamperveen, J. 830/2/foto
Kandil, A.H. 150/2, 225/foto, 22611, 26911
Kane. C.A. 43213
Kaneku, I 398/3, 40011
Kanellopoulos, P 84711
Kanemaru, S 39912, 60713, 608/1/foto
Kang Ning-hsiang 817/3/foto 82011
Kannemeyer D 4171213 41811
Kantari S el- 238 2
Kantorowitsj, L 57411
Kanu, S 9213, 9311
Kanyankore, T 76411
Kaoenda, K 45013 4771213 4781112, 47913 48012, 65413 656111213, 705/1 71213, 71312, 81213, 81311
Kapitonow, I 7612, 19712, 19811
Kapitsa, M 33513
Kapoestin E 75 1
Kapolyi, L 5221:
Kappeyne van de Coppelo A 646/3
Karajan, H van 83311
Karamanew, G 43012, 44111
Karasawa, S 608/1/foto
Kadelj, E 74811
Kargbo, E.J. 9213, 9311
Kargbo, S. 9413
Karinnal, T. 17312
Karl, E. 458/3
Karmal, B. 33612
Karoui, H. 58313
Karpati, F. 53411
Karpeh, C. 23612, 34413
Karpow, V. 9/foto, 69113, 72512, 7391213; 74111
Karrubi, M. 61912
Kashani, M.M. 7961112
Kashoggi, A. 78611
Kasibajew, K. 7611
Kasm. A.R. al- 54913, 5541113
Kassem, E. al- 61413
Kassum, A.N. 43213
Kasten, B. 73811
Katajew, W. 57411
Kategaya, E. 76413
Katerega. L. 76411
Katkow, A. 77012
Kato, K. 39813
Kato, M. 608/1/foto
Katoesjej 7512
Katoesjew, K. 152/1
Katugugu, M. 76411
Katzav, M. 675/1. 79913
Kauffman, J-P 62513, 77011, 77112, 773/3, 77413
Kawamoto, H.K. 39911
Kawawa, R. 43213
Kawusu-Konteh. S.B. 9213
Kaye, D. 83813
Kayiira, L.A. 76112, 76312, 76413
Kayonde, I. 76411
Kazem, A.A. 24013
Kazeruni, S. i9711
Kazugu, D. 76012
Keddar, Z. 26813
Keenan, B. 77012
Kefi, A. 57812
Keita, D. 67212, 68513
Keita, M. 67212
Keja, W. 58612
Kekkonen, U.K. 847/1/2/foto
Kelchtermans, T. 164/1/foto, 16511, 274/3
Keler, A. 83413
Kelleher, J. 28811
Kelley, P. 438/foto
Kemenade, W. de 2511, 14112, 14413, 222/3, 25311, 28512, 2861113, 31813, 32011, 33511, 33612, 38312, 38411, 81811, 82011
Kempff, D. 83513
Kempinaire, A. 12311
Kengo Wa Dondo 71311
Kennedy, E. 610/2/3. 72412
Kennedy, John F. 19713

Kennedy II. Joseph P 738/1 foto
Kennedy, R 738/1
Kennedy Townsend. K 738/1
Kensmil. H. 827/3, 828/1
Kerekou, M 125/foto
Kersenhout. R. 749/3
Kersting, H. 754/1
Kessar, Y. 766/1, 767/foto, 768/1
Kessely. E. 235/2/3
Kessler. H. 463/1/foto, 48812
Ketwaroe. S 749/3
Keulen, J. 36611, 367/2, 785/1
Keulen, M. van 835/3
Khaddam, A.H. 271/3. 555/1
Khader. A G.A. 375/2. 376/2
Khairuddin, K. 19/1
Khalaf, S. 553'2
Khaled, M 332 3
Khalef. K. 203/3
Khalid, F.A al- 816/2
Khalifa. A.H S. al- 240.3
Khalil. A 550/3
Khalil. Mohammed T 290 1 29213 332 1
Khalil, Mustapha 269/2
Khamenei. A. 78613. 796/1/2/3, 797/1. 79911
Khamoushi. A. 795/3
Khan. Abhas A. 337/3
Khan. Abdul M. 338/1
Khan. Ajoeb 17/2
Khan, F.A. 1911
Khan, I.A. 18/1, 1911
Khan. Nur 176/1
Khan. Nuruddin 368/1
Khan. Sahabzada Y. 18/1, 22113
Khan, Sirajul H. 569/2
Khantouche, B. 58413
Khardalo A. el- 290'2
Khatami, S.M. 797'1
Khater. S. 27011. 272/1/2/3, 36513
Khatib, I. 20613
Khatib, K.A.K. al- 24013
Khatir. M S. 105/3, 12511
Khatri, P.B. 379/1
Khayr. A.A.B. 37711
Khelil, I 584/3. 58512
Khoi. A. 798/1
Khola. H.S 611
Khomeini. Ayatollah R. 786/1. 796/1/2/3/foto. 797/1/2/3, 798/1/2/3, 799/1/2, 802/2, 804/2
Khomeini, S.A 796/foto, 79811
Khorafi, J.M. al- 81513. 816/2
Khouaja. B. 581/1
Khoury. E. 502/1/3. 7231112
Khoury, S. el- 62711
Khuzulwandle, prins 655/1
Kibe, Y. 39813
Kibirango. D. 76413
Kigongo. H.M. 762/2. 764/1
Kigozi. D.S. 764/3
Kilani, O. 585/2
Kilhurn, P. 61913, 770/1/2, 7711112
Kileo, C. 432/3
Kim. Candra 83911
Kim Il Soeng 335/2
Kimario. M. 43213
Kimche. D. 786'1. 79913
Kimto. F 105/1
King, B.B. 83713
King, M. 3612, 3713
Kirchschläger, R. 401/2, 402/3, 455/1, 4561112, 536/3
Kirkconnell. C.L. 300/1/2
Kirkpatrick. J. 426/1/foto. 683/2
Kiron, R.A. 340/2
Kirya, B.K. 759/2, 761/3, 76413
Kisekka. S. 762/2, 76313, 7641113
Kishta, M. 20612
Kissinger. H. 49912. 621/2
Kissoon. J. 23412
Kitariko, R.K. 760/1. 76413
Kivejinja. A.K. 764/1/3
Kiyonga. C. 764/3
Kizito, J.S. 764/3
Klaasesz. J. 659/1
Klaassen, J. 402/1
Klar C 812/2
Klaveren, F van 683/1, 829/3
Kleine, N. 735/2, 782/1. 784/1
Klinghoffer, L. 238/3, 239: 1. 240/2
Klinkert Pötters J 836/2
Kleef D van 834 1 foto
Kleiber. G. 488/2
Klemencic, V. 663/1, 664/2. 665/1
Klibi, C 500/1, 59413
Klipp, E.W P. 827/1
Klompé. M 847 2/3/foto, 848'1
Klooster. P van den 835/1
Klöters, J 13/1
Klug, M. 614/3
Klugt. C van der 316/3
Kluis, O. 781/3
Kluiters, N. 770/2
Knap, H.A.A.R. 574/1/2/foto
Knol, H 361/3. 792/2
Kock, G de 444/3, 445/1/3/foto
Kodde, G 834/1 foto
Koebadinski, P 444/2
Koeffe. A. 688/2
Koenajew, D. 194/2, 195/3, 197/2
Koetje. H 586/2
Koeznetsow, W. 197/1/2, 198/1
Koffi, T. 686/3
Kohinor, B 647.3, 729/foto, 794/3
Kohl, H 37/1, 55/2. 56/foto. 58/1, 139/foto, 315/3, 316/foto, 321/1/foto, 449/1/2/3/foto, 450/2. 456/2/3, 507/3, 518/1, 616/1 812/1/3/foto, 81311
Kohnstamm. J 362/1
Koide. T 835/3
Koirala, G.P. 379/3, 380/2
Koitsjoemanow, A. 76/1
Koivisto, hl. 490/3
Kok. A.C.H.M. de 586/2
Kok. W. 21513, 35412, 361/3, 362/2, 364/1/2/3 586/1/2/foto. 587/1/2/3, 588/1/2/3, 589/1/2/3, 6361 2/3, 775/1/2/3/foto, 778/2, 7791113
Kolaco, R. 235/3
Kolarow. W. 441/1
Kolesjnikow, W. 7512
Kolleh, J.N. 23612
Kom, A. de 682 2
Komarow. W 8212
Kombrink, J.C. 361/3
Komoto. T. 39813. 3991113, 400/1, 40913
Komplektow. W. 724/2
Kondi, P. 397/3
Kondo, T 608/1/foto
Koning G de 353/foto
Koning. H E 362/1, 4851112,487/1
Koning, J. de 361/2, 403/foto, 481/1/2/3/foto, 482/2/foto. 48312, 484/3. 485/3, 486/1/2, 492/2. 542/3, 588/1/3. 589/1, 636/1, 730/3, 80611. 807/foto
Koning. O. 840/1
Kono, Y. 39911, 40012
Kool, R.G.A. 794/3
Koole. K R. 782/1. 79111. 793/1
Kooli. M. 57711
Koornaar. 4. 792/3, 82713. 828/1/foto
Koornhof, P. 424/3
Koot. T. 57412
Kooten, K. van 12/2,13/foto
Kooijmans. P.H. 650/3, 651/1/2. 7521112
Köpeczi. B. 522/1
Kopland, R. 83612
Kopp, E. 2612
Korica. S. 663/1
Kormeling, J. 83411
Kornblum. J.C. 489/foto
Kornijenko, G. 24512
Koroljow. M. 75/2
Korom, A. 11012
Korom, M. 532/3, 533/1
Koroma, Abdul, K. 93/1, 94/3
Koroma, Alex 92/3
Koroma, E 23611
Koroma, S 1 92/3, 94/1/3
Korosec, S 747 2
Korte. R.W. de 167/1/2. 212/1/2/foto. 362/1. 373/1/2. 405/3, 481/1/2/foto. 483/2, 484/2/foto, 485/1/2, 486/2, 487/1'. 777/2
Korte-Van Hemel, V N.M. 361 '3, 487/1
Korthals. A.H 362/1, 586/3
Korthals Altes, F. 10/3, 212/2, 14711. 296/3. 297/3, 298/2, 299/3/foto, 324/1/3, 326'1'2. 481/2/foto. 485/2/3, 486/2
Koshoni, P. 23613
Kosol Krairiksh 515/3
Kosto, A 381/3
Kotiga. A. 124/1/3
Kotsjemasow, W. 489.! foto
Koua, I 107/3
Koumakov, K. 105'1
Kountche, S. 125/foto
Kouwa, Y. 330/3
Kovacevic. Z. 662'3
Kowaljow, A. 309/1
Kozyi, B. 138/3
Kpolleh, G. 235/2/3
Kraayeveld-Wouters, J G 1111. 24612. 361/2
Kraaykamp sr. J. 12/2, 84011
Kraft, J. 574/2
Kraiem, M 581/1
Krajenbrink, H.J.G H. 361/3
Krajina, B 663/1, 746/1
Krakauer. H. 612
Krasae Intharathat 514/1
Krasucki. H. 252'2
Kraus. D. 704/1/3
Kraus. I,. 848/1
Krause. T. 837/3
Kreisky, B 104.1. 10612. 207/1, 395/1/2. 396/2. 402/2, 455/2, 456/2. 812/1
Krekic, N. 664/1
Krenz. E. 462/2. 464/foto, 488/2
Kreuzer. F. 460/1
Kriangsak Charnanand 513/1/2, 514/1/2/3/foto, 51511
Krishnamurti, J. 574/3/foto, 575/1
Kristensen, P 809.3
Kristiansen. K. 150 2, 151'2. 152/1/2/3, 230/1, 809/1
Kristofferson. K. 83712
Krol. G. 835/1/foto
Krolikowski. W. 488/2
Krolis, I. 65013, 668/2. 685/1
Krosch, S. 596/3
Kross. J. 749/3
Kruisinga, R J H 279/1
Krünes H 460/1
Krunic. B 747/2
Kucan, M. 74712
Kukri: Pramoj 515/1/2. 51611
Kunda, R. 65612
Kunene. E. 41813
Kunin, D 73813
Kuranari, T. 608/1/2/3/foto
Kurien. V. 83313
Kurihara. Y. 192/3. 608/1/foto
Kurosawa. A 841/1
Kurtiz, T 839/3
Kuteesa, S. 16011
Kuti. F. 23711
Kuwiri. A.S. 34/1
Kuijpers, I. 840/2
Kuzwayo, E. 83511
Kwaadsteniet. W. de 1111. 246/2. 279/2. 58612
Kya. M.S. 79711
Kyaligonza, M. 764/1
Kyamaria, V.K. 76011
Kyesimira, Y. 759/2
Kylian, J. 838/3

L

Laak. G. van de 834/1
Laarif, A. 585/1
Labastida Ochoa, F 150/2, 151/1. 1521213
Labib, A.R. 26911
Labor, A. 92/3

Labro, P. 83612
Labuchin, R. 5211
Lacaza, J. 1071213, 10912, 110/foto, 24813, 468/3/foto
Lachman, E.G. 18512
Lachmising, B. 783/2, 827/1
Lachmon, J. 790/1, 791/3/foto, 792/2/3, 7931112, 82811
Lacho, M. 68513
Lacina, F. 45813, 459/1/foto
Lacosta, P 469/2/foto, 470/1 503/2
Lacrete, G 311'2
Lafont, B. 83813
Lafontant, R. 5111, 5213, 531213, 5411, 7811
Lagana, G. 313/1
Lagasse, A, 16512, 82111
Lagos, R. 52213, 56811, 60912
Lagro, S. 84011
Lagu, J. 327/1
Laine, C. 837/3
Lajeri, I. 582/2, 584/1/3
Laka-Hodge, A. 262/2
Lakidi, O. 760/1
Lallah, R. 568/1
Lambeck, R.H.D. 66013, 6611112
Lambert, C. 83813
Lambert, H 18812
Lamizana. L. 6881113
Lamrani. K. 112/3. 49812
Lanc, E. 458/3/foto
Lancelot, J. 60913
Landers, L.T. 41811
Landersbergen, F. 83812
Lang, J. 18211, 24812
Lang, N. 8231113
Lange, D. 26513, 4651112, 466111213, 46713. 46812, 46913. 5061113, 507111213, 50811
Lange, I. 48812
Langslet, L.R. 80911
Languetin, P. 71511
Laning-Boersema, F.J. 1111, 24612. 36113
Lankhorst, P.A. 36211
Lansink, A.G.W.J. 27811, 34411, 36113
Lansiquot. R. 281/2, 28212
Lantos, R. 568/2
Lanzmann, C. 84011, 84112
Laouiti. A. 58311
Lapin, S. 7611
Lardizabal Gilbert, F. 4812
Largo, Farias, R. 54813
Laroche, E. 5013
Laroche, R. 64811
Laroche, V. 5411, 31111
LaRouche, R. 73711
Larrea Hurtado. O. de 15413
Larson, O. 427/2
Larijani, J. 15113, 77412
Lassou, G. 10511, 10612, 10713, 10811, 1251112
Lat, C. 16812
Latchinian. G. 4613
Latortue, F. 34911
Lau Chong, J.F. 67213
Laurel, S.H. 12911, 13011, 1321213, 1331113, 134/1/2/foto, 162/2, 163/3/foto, 16913, 17013, 171/1/2/3/foto, 17711, 17811, 17912
Laurenceau. J.C. 31112
Laurens, A. 21613
Laurier, L.F. 403/foto
Lausecker, K. 45813
Lavandero. J. 52412, 527/1, 53813, 54112
Lawati, P.S. 37911
Lawick, H. baron van 80612
Lawson, N. 15011, 22611
Laxalt, P. l70111213
Lazar, G. 522/1/foto, 53211, 53613, 537/1/2/3
Lazerovski, J. 74712
Le Doean 621/1/2/foto, 62311, 623/2/3, 62413
Le Duc Anh 62312
Le Duc Tho 62112, 62312
Le Quang Do 62312
Le Thang Nghi 62312
Leach, W. 841/2
Leahy, P. 73811
Leber, G. 83312
Lecanuet, J 18513. 186/2/3, 187/3, 210/2, 21811, 46711
Lecouret. R 26213
Lede, C van 362/3, 403/foto
Ledesma, F 437/2/foto
Ledingham D 34/3 35/3 36 2
Lee Kim Sai, D 53011
Lee Ta-hai 818/1
Lee Won-hong 35012
Leeflang, F. 650/1,699/1/3/foto, 73411, 73512, 793/3 827/3
Leemans, W 275 i
Leerling, M 21512, 32413, 326/2, 362111213, 48111 48212. 588/1 63613. 77713 778/1
Leeuw. J.F. de 361/3
Leeuwen, H. van 48212, 83311
Leeuwen, J. van 835/2/3
Lefèvre, L. 62611
Lefeyt, Y.P. 5313
Legaspi. S. 173/3
Leger, M 314/2, 346/1, 347/2
Lehman. R.F. 724/3
Lei Yu 351/2
Leibowitz, M. 20413
Leich, W. 5191213
Leigh Guzman, G. 60412, 639/2/foto
Leipold, G. 505/2
Lejeune, J. 1313
Lekai. L. 53513, 536/1/foto
Lekhanya, J. 65/1/2/3/foto
Lembre, ..De 596/1
Lengema 12212
Lenin, W. 198/1. 253/1. 254/3. 25511, 309/2, 46413, 72511
Lennep, E. van 596/3
Lens, W. 74913
Lenssens, J. 164/1/foto, 165/1
Lenz 75611
Léon, M. 5411
Léotard. F. 188/1/2, 210/2/3, 21113
Lerner, A. 57511
Lerouge, A. 53/3
Leroux 59611
Leroy, A. 5013
Leroy, R. 18311. 46711
Lessing, D. 83711
Lettsome, T.B. 27913
Leutwiler. F. 445/foto. 446/1
Leveille. R. 5111
Levi, D. 207/3, 55013, 673/3. 76811
Levi, M. 20611, 23811
Levi-Montalcine, R. 842/2/3/foto, 84311
Levick, B. 77012
Levin, J. 7701112. 771/1
Levinger, M. 204/1/3/foto
Lewis, A.M. 28112
Lewis, H. 83712
Lewkowicz, S. 83411
Leijendekker. M. 146/1, 15913, 31311, 54512
Leijenhorst, G. van 36113
Leijnse, F. 36113
Leijon, A-G 811/1
Leysen, A. 75812. 82213
Li Desheng 286/2/3. 28712. 3181113, 31912
Li Dongye 31713
Li Fo Sjoe, A. 69913, 735/2, 78013, 78113, 78211, 82713, 82811
Li Jiulong 286/2
Li Pauw Sam 65012
Li Peng 22112, 2881113, 31913, 320/1/2/3, 33511, 3361113, 46113, 49112
Li Tai-po 38412
Li Tieying 31712
Li Xiannian 12613, 12713, 1891112, 223/1/2/3/foto. 22411, 288/1/2/foto, 3181112, 319/1/2. 32013. 35211 . 36813. 38111. 43812
Li Ximing 35213
Li Xue 31712
Libai, D. 81411
Liénard, A. 164/2/foto, 16511
Lieuw Yen Tai. L.R. 64812, 68512
Ligatsjow, J. 195/1/3, 1971213, 37713, 74112
Ligeon, A. 73313
Lignel, C. 261/1
Ligondé, F.W. 5113, 5411
Ligonde, P. 34413
Lilipaly, J.J. 36113
Lin Biao 12711, 287/3, 31812
Lin Quigtang 12813
Linchaber A 1 843/3
Linden, J. van der 84011
Linden, P.R.H.M. van der 361/2. 487/1
Lindgren. T. 83612
Lindkvist, B. 81013, 811/1/foto
Lindveld, K 684/3. 685/1
Lindijer, K. 94/2, 33113, 332/1, 333/1, 761/3
Ling Liong Sik, D. 53011
Ling Yun 31713
Lingani, J-B 688/1/2/3
Linschoten, R.L.O. 362/1
Linthorst Homan, J. 848/1/2/foto
Linzano, E. 115/2
Lionarons. W. 795/1
Lipmann, F.A. 848/2/3
Lira Ovalle. S. 599/3
Listau, T. 80911
Liu Fuzhi 12613, 127/1, 317/3
Liu Jingsong 28612
Liu Shaogi 12812
Liu Shuyi 350/1
Liu Yi-liang 818111213, 819/1
Livni, M. 20311. 20412, 20511
Livyatan. S. 20412
Lizandro Gonzalez, E. 9012
Lizardo, E. 4613
Ljubicic, N. 662/3
Lluch, E. 43712
Lobo, J.C. 70511
Loekanow, A. 4411112
Loekianenko, W. 77/1
Loemban-Tobing, I. 74913
Loesin, T. 17712
Loetow, K. 406/3
Loeveridie, T. 83811
Loewy, R. 5751112
Loginow, W. 7512
Loh Jen-kang 81811
Lohani, P. 38111
Löhr. A. 39312, 39612
Loko, J. 1311
London, A. 84813
Long, F.A. 29011
Longuet, G. 21112
Lopes, E. 231213
Lopez, F. 134/foto
Lopez, M.A. 11512
Lopez Aguero, M.A. 11413. 11512
Lopez Arellano, O. 44/1/foto
Lopez Reyes. W. 46/1/foto, 4713, 89/1/2
Lopez Rodriguez, N.J. 546/1
Lord, W. 43812
Lorenz, S. 46212, 48812
Loro Cirricio, J. 290/1. 29211
Löschnak, F. 46011
Losonozi, P. 52211, 53212, 53411
Louisy, A. 28112
Louw, A.A. van der 27912
Lovell, J. 8311
Lown, B. 24413
Lu Kuang-i 81911
Lu Peijian 25612
Lubamba Lumbu 12213
Lubbers, R. 353/foto
Lubbers, R.F.M. 101213, 1112, 56/foto, 5711, 5811, 13913, 1661213, 167111213, 21211, 21312, 21513, 21611, 24712, 25913, 29613, 297/2/3, 298111213, 2991113. 316/2, 317/1, 321/1/foto. 32213, 32313, 325111213, 326/1/3, 353/3/foto. 354131213, 35713, 36013, 361/1/2. 3621213, 363/2/3/foto, 364111 213, 36913, 37311, 38913, 39011, 39311, 403/foto, 449/3/foto, 45012, 45111, 452/foto. 45412, 4651112, 481/1/2/3/foto, 482111213, 4831213, 48413, 4851113, 4861213, 48711. 50313, 507111213, 542/3. 544/foto. 58711, 5881213, 589111213, 63012, 635/3. 636/2, 64513, 6461112, 66613, 66812, 69712, 70012, 714/1/2, 716/3, 73413. 73511, 75013, 775/1/foto,

777/2/3, 778/1/2/3, 779/1/2/3, 831/1'2/3, 832/2
Lubuva, D 432/3
Luce, R. 3412
Luchaire, F. 68513
Lüders, R. 548/2
Lugar, R 12913, 130/2/3, 131/2/3/foto, 172/2
Lukenda, F. 745/1
Lukman. A.R. 23711
Lukman. R 15111
Lukusa Muengula 121/2
Lule. Y. 76412
Lumago. I. 761/2
Lundkvist. S. 81111
Luns. J M A H 830/3
Luo Wenpin 38313
Lupu, R 837/3
Lusaka. P. 69/2/foto. 7411. 480/2. 656/3
Lusinchi, J. 15113. 15813, 22212
Lusse, E. 834/3
Lustig, K 55213
Lutchmeenaraidoo, S. 654/2/3
Lutfi, A. 268/3, 269/2. 367/1
Luwum, B.O. 764/3
Luyombya, J. 76411
Luz, S.M. 67211
Lwanga, D.L 764/3
Lwanga, L.S. 76411
Ly, S. 67212
Lynden, D. van 75611
Lyng, R. 440/3, 677/3

M

Ma Wan-kei 25/2
Ma Soo-lay 81811, 81913, 82011
Ma Ying-jeou 82011
Maaoui. S. 585/1
Maarseveen, G.J. 70112
Maas, D. 84011
Mabote. S.M. 71113
Mabrouk, M.M. 29111
Mabruk. S.I. 4312
Maceda E 177/2
Machel, G.S. 711/3
Machel, S. 65413, 705/1/2/3/foto, 706/1/2/3, 707/1. 708111'2, 709/1/2/3/foto, 710/1/3. 711111213, 7121113, 713111213
Machete, R. 241112
Machkamow, K. 7611, 19412
Macho, C. 76413
Machungo, M.F. da G. 7111113, 71211
Maclean, J. 30012
Macleod. D. 79313
Madani, Abbas 29013
Madani, Amin M 290/3. 33011 33211, 33312
Madariaga Gutierrez, M 539/2/foto, 59813
Madelin,-A. 210/3. 21113
Madji, Z.N. 105/1
Madrid Hurtado. M. de la 15113, 22211
Mafart. A. 46511. 46712. 506/1/2/3/foto, 5071112, 50811
Magariaf, M. al 3811
Magen, D. 55113
Magloire, A 34912
Magloire. P. 34813
Magrath, A. 77013
Magubane, P. 83412
Maguire, L. 30413
Mahabier, K.P. 728/1/foto
Mahabir. E.E 30311
Mahadewsing, K.H. 74913
Mahadewsing, T. 74913
Mahadoo, B. 65413
Mahamadmoesman, J. 79511
Mahamat, M.M. 11213
Mahamat, S. 9811, 9911. 1001113, 10111, 10511, 107/1, 10813, 1101213, 124/2
Maharaj 47813
Mahat, H.C. 37911
Mahathir bin Mohamed 273/1/3. 27412. 529/1/3/foto, 530111213, 53111
Mahdi, M.S 374/2. 378/2
Mahdi, S. el- 289/1. 333/3. 334/1/2/3/foto
Mahgoub, R al- 267/1/2
Mahjoub, A. 577/3
Mahmoud, A. al- 799/1
Mahmoud. H.A 672/2
Mahmud, A.I 338/1. 569/2
Blahmud. S 338/1. 569/3
Maiga. A. 672/2
Maitre. F. 79/3
Majali, A.W. ei- 502 1
Majluta Azar, A. E. 546/foto
Majluta Azar. J 545/1/3. 546/1/2/3/foto
Majo Cruzato. J 437/1/2/foto
Mak Hon Kam. D. 530'1
Makanga, luitenant 759/1
Makarow. A 834/3
Makasiar. F 169/2
Makhehle. V M 68/3
Makhyoun, F.O 37/3
Makinda. A. 432/3
Makki, F.A. 33312
Makki, H.M. 43212
Makoni. S. 480/2
Makor, A. 292/1
Makweta, J 432/3
Mala, A.L. 237/1
Malamud, B. 575/2
Malan, M. 707/2, 708/1, 709/1, 712/3, 713/2
Male, S.S.M.M. 760/3, 764/1
Malhuret, C. 211/1
Malima. K. 432/3
Malinga, I. 760/3
Malka. K. i0311
Mallet. W.G. 281/2. 28212
Malschaerd. F. 12/foto
Mamba, H.S. 655/1
Blamede. V 706/3
Mamula, B. 663/1. 66411
Manani, R. 10513. 1121213
Manas Rupkachorn 51313
Mandela, N. 42211, 42313. 44212. 44611, 4471112, 448/2. 45011, 45313, 454'112, 47613, 47813, 48013
Mandela, W. 422/1/foto. 45411
Mandelbaum. Rl. 7361213
Mandelinck, G. 83513
Mandic, N. 662/3
Mandrigal, A. 11311
Manen, H. van 1212
Manika, G.M A 18/1
Mankiewicz, J L. 83813
Mann, G. 13/3
Mannan, A.M.M.A. 56912
Manning. P. 30311
Manns. P 60911
Manoon Rupkachorn 51313, 5141113
Manouchian, M. 24911
Mans, A. 749/3
Mansour. K.F. 37412
Mansour, M.E. 61413. 61511
Mansouri. A.E. 626/1
Manuel Castillo, C. 11613
Manyema, C. 656/3
Manzu, G. 1313
Mao Zedong 128/2/3. 14211, 25313, 2551112. 28512, 28613. 28712. 31812, 319/2. 35213, 62211
Mapoma, J. 65613
Marandi, A.R. 797/1
Marashi, S.N. 798/1
Maravall. J.M. 43712
Marchais, G. 18011, 182/2/3, 183111213, 184/1/foto, 21811, 24911, 53612
Marcilhacy. P. 262/3
Marcos, F.E. 129111213. 130/1/2/3/foto, 131/1/2/3, 132/1/2/3/foto, 133111213, 13412, 161111213. 162/1 . 162/1/2/3, 163/1/2/3/foto, 1681113. 1691213. 170/1/2/3, 171/1/2/3, 173/1/3, 174/1/2. 17513, 1761113. 177/1/3, 1781112, 179/1/2. 61113
Marcos, I. 1321213, 133/1/3, 16113, 163/foto
Margetson. F. 2801113
Margrethe, koningin 19112
Margriet, prinses 628'foto
Maria. J J 248/2
Maria. V.S S7112
Marie von und zu Liechtenstein 657/1
Marin Gonzalez. M 59/1/2/3/foto
Marion, P. 469/2
Maris. A G. 657/3
Marissow. W. 76/1
Marjai, J. 522/1, 535/1
Marker, C. 84112
Markoja, I. 522/1
Markovic, D 662/3, 663'1
Markow. S. 430/1/2, 431/2, 441/1/2
Marothy, L. 521/3. 522/1/foto, 53212. 533/1
Marotto, R. 548/3
Rlaroudas. D. 111/3
Marque. A.Y. 235/1
Marquez de ia Plata, A. 565/3, 566/3, 599/3
Marsalis, W. 837/3
Marston, K. 620/1
Marte, F. 647/3, 651/1, 669/foto, 72912. 733/3
Martelaere. De 596/2
Martens. W. 56/foto. 122/1, 123/1, 191/1, 275/1. 296/1. 321/1. 370/2. 472/1/2/3, 645/1, 69412. 757/1, 75812. 821/3. 822/3, 823/1/3, 824/2
Martillano. S.C. 179/1
Martin. P. 43913
Martineau. S.R 30311
Martinelli, G. 619/2
Martinez. A. 606/1/foto
Martinez. B. 73813
Martinez, J. 63713
Martinez Avila, R 4611
Martinez Garcia, R.F. 4512. 46/2
Martinez Rodriguez, M. 63812
Martinho, H. 2013. 22/2/foto, 23/1
Martins, F. S 2411
Martins, J.O. 2411
Martsjoek, G. 4311
Maruru, Z. 759/1, 76011, 761/1
Marx, K. 25412, 2551112, 46413
Blarzouki, O. 27111
Masaba. S. 76413
Masariegos Velasco, A. 4612
Maselli, F. 83912
Masheke, M. 656/2
Maslam, S.E.M. 3612
Mason. C. 281/2, 28212
Masri. H. al- 49911
Masri. T. al- 49911. 50211
Massoni, J-F 248/2
Mastnak, T. 74513, 74611
Masud, A.T.M. 34111
Masud, C. 34011
Masuoka, H. 39813
Matatazela, prinses 655/1
Matela, S. 6612
Mateman. W.A. 36113
Matena. D. 83412
Mathse, D. 65511
Matic, B. 644/1
Matin, M.A. 338/1/2. 33911. 56912
Matooq, M.M. 34/2, 36/1
Matsangaissa. A. 70513
Matsebula, M. 65511
Malsunaga, H. 39813
Matthei Aubel, F. 56512, 6041213
Matutes, A. 59/1/2/3/foto
Mauroy, P. 10313. 17913, 180/foto, 181/1/3/foto, 191/1
Maxwell, R. 37/3
Mayanja, A. 76413
Mayanja-Nkangi, J. 76011, 76413
Mayer, D. 2621113
Maynard. W. 65011, 685/2, 69913, 73512, 782/1/foto, 82713, 82811
Mayr. H. 45813
Mayson, J. 23612
Maystadt. P. 64512, 82311, 82411
Mazidi. I.M.I. al- 81513, 81612
Mba, M. 67012
Mba Onana, F. 67012
M'Barek, S. B. 577/1, 583/3

M'Barka, S. B. 583/3
Mbodji, M.S. 432/3
Mbogoro, P.K. 432/3
McArthur, J. 508/1
McAuliffe C 81/1/3 82/foto 84/1
McCain, J. 738 1
McCarthy, J. 61913. 770/2
McCartney, J.A.G.S. 303/1/2/3
McCartney, P 837/2
McCurthy, L. 837/1
McFarlane, X 8 3. b 1/3 439 1 foto 440 1 769/3, 785/1/foto, 786/1/2/3, 787/1/3
McFerrin, B. 83713
McGonagle, P. 15512
McGovern, H 82912
McKenzie, majoor 66/2
McKernon, J. 73813
McManaway, C. 312/2
McNair, D 81 3. 82.foto
McNamar, T 156 i
McPherson, P. 128/1/2
McTaggart, O. 466/2.foto, 468 2
McWherter, N. 73813
Mdiniso, M.S. 65513
Meana, C.R. 59/3/foto
Medard, Y. 5211
Medela, M. 10211
Medenica. S. 662/3
Medve. L. 52113, 522/1/foto
Medwedew. W. 77/1, 197/2/3, 19811
Meebelo, H. 65612
Meer, V. van der 83812
Meer Rivera. C de 65211
Meese III, E. 12613, 427/foto, 428/1/2, 43813, 456/3, 45711, 45811
Meester. J. de 5751213
Meeueis. A. 83412
Megharief, M. 29213
Meguid. A.A 29013. 294/3, 328/3, 329/3
Meguid, E.A. 24011. 26813, 2691112, 27112
Méhaignerie. P 1881112. 21013
Mehes. L 522/1. 532/3
Mehtic. H. 74511
Meier, J. 39513
Meines, R. 4611112. 462/3, 46411, 49011, 51813
Meins, H. 81212
Meir, A. 736/3
Meir, U. 20413, 20512
Meissner-Blau, F. 401/1/foto
Mejia Arellano. 0 . 4412, 48/1
Melkert, A.P.W. 362/1. 75413
Melo, E. de 241112
Meloni, F. 24012
Menager, G. 34813
Mendels. J. 83511
Mendoza, V. 4412
Mendoza Duran. C. 602/1, 60312, 61013
Mené 75812
Menezes, F B. de 672/3
Menges, C. 1213
Mengistu Haile Mariam 10012, 10211, 10312, 10811, 29311, 19411, 37511, 49013
Menuhin. Y. 83811
Mercéron, F. 49/1, 51/1, 53/3, 5411
Mereeron, P. 49/2. 31111
Mercks, K. 83611
Merino Castro, J.T. 56612. 598/2. 61013, 63711
Mermaz. L. 262/2/foto
Merrill. G. 95/foto
Merzier. S. 8011
Mesa, A. de 16812
Mesharfa. H. 33312
Metiary, ds. 37311
Mestiri. M. 583/2. 58513
Metz, J.J. 246/1
Meulen, H. van der 363/1, 788/2/foto
Mexandeau, L. 25113
Meijer, W. 36113, 52313
Meza Palma, D 4612
Mezjdoeretsjki, P. 43013, 44112
Mhlawauli. S. 41812
Miari. M. 814/1/2
Michaux-Chevry, L. 21111
Michajlow, S. 44112
Michea. J. 60312
Michel, H. 57513
Michel, James 568/2
Michel; Joseph 824/1/2/foto
Michel Louis 472/1
Michel, Louis S. 654/2
Michielsen. P. 397/3, 40611. 40712. 42912, 43012, 46212. 52011, 53213. 533/2, 53412, 663/2, 80913, 81312
Michnik, A. 83312
Mickelson. G 738 3
Middellijn, K. 783/2
Mielke, E 48812
Mierlo, H.A.F.M.O.van 21413. 216/1, 35312, 36011. 362/1/2, 363/2/foto, 40512. 48111, 482/1, 58713, 5881213, 589111 2. 7771112. 778/2/3, 779/3
Miert, K. van 122/3, 470/2
Mifsud. P. 271/1
Mifsud Bonnici, C 270 3, 271/1
Mihali, Q. 396/3
Miki, T 369/foto, 370/1 413/2
Miko, V. 67013
Mikulic, B. 66213. 6631213, 664/3, 745/3, 746/1/3, 747/2/foto
Mikulski. B. 73811
Miles, O. 34/2/3
Milhem, M. 50113. 502/1/3
Milic, RI. 718/1/3. 719/1
Millan, V. 8913
Miller, Barry 1311
Miller. Billie A. 263/1, 264/2
Miller, C. 84011
Miller III, J.C 437/3. 438/foto
Miller, R. 42311. 71011
Millerand. E.A. 18811
Milo. R. 45613
Milosavljevic, M. 66411
Milosevic. S. 747/2
Mimbatas, A.A. 176/foto
Minachi, H. 79813
Minah. F.M. 9213, 9311, 94/1/3
Mindszenty, J. 53513. 53611
Minikon, P. 23612
Mintoff, D. 22411
Miranda, F. 16812
Miranda. P.P. de 241112
Miranda. W. de 749/3, 82713, 82811
Mirghani. A.A. el- 33413
Mirghani. M.O. el- 289/1/foto, 334/2/3
Mirikow, W. 77013
Mirovic, M. 66411
Mirza, M. 1911
Mishra. B.C. 71/1
Miskine, I. 10113. 10313
Missick. A. 30412
Missick, S.A. 30313, 3041112
Mitchell, G. 737/foto
Mitchell, J.F. 23311. 28213. 283111213, 28411
Mitra, R. 13213. 13312, 177/1
Mitsotakis, K. 49112
Mitsubayashi. Y. 608/1/foto
Mittag, G 488/2, 49111, 49211, 51811
Mitterrand, F 191213, 37/1. 54/3/foto, 5512, 56/foto, 971112. 100111213, 101/2/foto, 10312, 104/1/2, 1061 113, 107/1, 109/1/2/3/foto, 11013, 111/1/2/3/foto, 112/2, 125/3/foto, 12611, 1801213, 1811 1/3, 1821112, 18311, 18411, 18512, 186111213, 1871213, 18811, 19111, 1991213, 20011, 201/1/2, 209/3/foto, 210/1/2/3, 211/2/3, 216/2/3, 217/1, 219/1/2, 249/2, 250/1/3, 251/1/2/3, 252/1/2, 259/3, 260/1/2/3/foto, 261/3, 262/foto, 321/1/3/foto, 322/1, 323/3, 345/1, 369/3, 449/1 , 450/1/2, 465/3, 466/1/2, 468/2/3, 469/1/2, 470/1, 502/2, 506/1, 507/3, 536/1/2, 540/1, 551/2, 553/2, 562/3, 563/1, 616/1, 657/1, 748/3, 773/2/3, 812/1/3
Miyazawa, K. 370/1, 399/2, 410/1, 607/3, 608/1/2/3/foto
Mkapa, B. 432/3
Mkhonto. S. 418/2
Mladenow. P 4411112
Mladinic, C. 54111
Mlambo. J. 41913
Mmusi, P. 479/2/3
Mnisi. M.M. 6551112
Moaveri. A.R. 627/2, 773/3. 79811
Mobach, F 806/2
Mobasheri, A. 79812
Moboetoe, Sese Seko 9813. 10613. 10711: 110/3. 111/foto, 112/3, 121/2/3, 122/1, 12311, 125/foto, 713/2, 76313, 76513
Mochtar Kusumaatmadja 25 2
Mock, A. 45912
Modai. Y. 4571113, 45811. 67311, 6741213, 675/foto, 702/3, 703/foto, 7661213, 767/1/foto, 7681112, 7991213
Modiano, M. 3513
Mofeli, C.D. 66/1, 67/1
Mofolo, T. 6812
Mogushi, T. 399/1
Mohamed Adnan Robert, T 273/2 3
Mohammed, A.N. 373/3, 374/1/3/foto, 375/1/2/3, 376/1/2/3, 377/1/2/3, 378/2
Mohammed, J.S. 9413
Mohammed, K. 30311
Mohammed, kroonprins 49812
Mohammed, O.A 2901113, 29212. 294/1/3, 32713, 330/2/3. 331/1/3, 33212
Mohammed. S.S. 373/3, 375/2, 376/1, 378/1/2
Mohieddin. K. 270/2
Mohtashemi, A.A. 79711
Moi, D.A. 29412. 75813, 76012, 761/1/3/foto, 762/1/3. 76513
Moix. T. 83612
Mojsov, L. 189/3, 66213. 66313, 72013
Mokhehle. N. 6513. 6611
Mokolo WA Mpombo 12213
Moktar, A.E. 75112
Molapo, C.D. 6612, 67/1, 68/2
Molapo, V.M. 6812
Moldt, E. 48811
Molinari, A. 77012
Molki, Y M. al- 24012
Xloloise, B. 47513
Momis, J. 43113
Momoh, J.S. 9213, 94/1/2/3/foto
Mompoint, C 51/1
Mondes, P. 311/1
Mondlane, E 7051213
Monfils, P. 16413, 16511
Monge, A 11612
Monge Alvarez, L.A. 1131213, 114111213, 115/1/2/3/foto, 11611, 1171113, 11811, 137111213, 1381113. 139/1/2/3/foto, 140111213
Mongella, G. 43213
Monory, R. 21013
Monsel, P. 648/3
Montagnier, L. 84211
Montan, C. 46511
Montand, Y. 26013
Montazeri, Ayatollah H.A. 7971213, 798/1/3/foto, 7991112
Montecinos Rosales, R. 53911
Monteiro, J.O. 711/3
Monteiro, O. 70911
Montenegro, A. 91/3
Montero, A. 11311, 11811
Montoya, R. 4513
Moor, F. 36113, 40313
Moor, G. de 1213, 84012
Moore, J. 8112
Moore, M. 83712
Mooij, H. 80612
Mora Valverda, M. 11611
Morales Hernandez. F. 114/3, 11513
Morales Paul, I. 222/2
Morales Troncoso, C. 54511
Moran, F. 43613, 67013
Morata, L. 16911
Mordechai, Y. 20611, 70211
Moreire, A. 2311
Moreno, R. 16812, 16912
Morera Batres, P. 115/2
Moretti. N. 83913

Moritz, H. 458/3, 459 1
Morizet, J. 773/2
Morobe, M 41812
Morocz. I.. 52113
Morosow, A. 83811
Morris, E. 44011
Morrisseau-Leroy, F 34812
Morse, B. 832/1/2
Mosar. N 59/3/foto
Mosbakk, K. 80913
Moscoso, J. 437/2
Moshoehoe II, koning 65/1/3, 654/3
hioss. H. 770/3
Mossalman, H.A-O. 796/1/2
Motlev. L. 428/2. 599/3, 600/1
Motsepe, G. 419/2/3
Mottley W. 303/1
Mourou, A. 57811
Mourousi, Y. 18211
Mousa. A. 20712, 237/3, 722/3
Moussa, I. 123/3
Moussavi, M.H. 78513, 786/3, 79513, 796/2/3, 797/1. 798/1, 799/2, 802/1
Moynihan. D 45812
Mpongoshe P 65/3
Mramba B 43213
Msibi, G. 6551213
Msibi, T. 655/2/3
Msuya, C.D. 432/3
Mswati III, koning 65413. 655/foto, 65611
Mtimklulu, S. 41812
Mtsetfwa, K. 65511
Mubarak, H. 3613, 37/1/2. 104/foto. 238/1. 2391113.240/1, 265/2. 2661213, 26713, 26813, 269/1/2/foto, 2701112, 2711213, 2721112. 29213. 29313, 294111213, 331/1/foto. 3651112, 366/1, 3671112. 440 13, 4981113, 50111, 5021112, 55013, 55111, 552/3, 553/1/2. 554/1/3, 55511, 674/1, 676/1
Muckenberger, E. 488/2
Mucumbi, P.M. 71113
Mugabe. R. 70513, 708/2. 710/3, 71213, 81213
Muhani, A.A. al- 43212
Muhsin, M.S.A. 374/1/2, 37811
Mukubi. I. 764/3
Mukweya, A. 76411
Mulder, B. 75011
Mulder, J. 733/2
Mulema, P. i6413
Mulemba, H. 65612
Mulenga, J. 76413
Mulier, L. van 6491213, 78012
Muller, G 462/2, 48812
Muller, M. 48812
Muller- van Ast, M.A. 36211
Mulozi, O. 76011
Mulroney, B. 28811, 321/1/foto. 81211
Munangagwa, E. 71312
Mundia, N. 656/2/foto
Mungra. S.C. 82713, 828/1, 829/2
Munirn, M.A. 33811, 56912
Munoz-Palma. C. 13412
Murad, M.K. 365/2
Murata, K. 398/3. 411/1
Murdoch, R 25613
Murgia Zannier. J. 30113
Murillo, G. 17513
Murkowski. F. 73811
Murphy, A. 72111, 722/1
Murphy, R. 440/1. 5001213, 5011112, 50211, 551/1/2, 554/2, 72313, 771/3
Murray, H. 440/foto
Murray. M. 83712
Murray, W. 234/3
Musa. Abdel A.O. 29013. 32913
Musa, Alhaji B.S. 23711
Musa bin Hitam, D. 273/2/3, 52911, 5301213, 54111,
Museveni, Y. 75813, 7591112, 760/3/foto. 761/1/2/3/foto, 762/2/3, 763/1/2/3, 764/1/2/3/foto, 76513
Mushanga, M. 76411
Musoke, S. 75813
Musokotwane. K. 656/2/foto
Mussavi, H 771/1/foto
Mussolini, B 457/2
Mustapha bin Datuk Harum T 273/1/2/3/foto. 274/2
Muti, R. 837/3
Muto, H 41311
Muwanga. P 759/1, 76013
Mwakawago, D 432/3
Mwananshiku C 65612
Mwananshiku, L 656/2
Mwangale. E. 761/foto, 76211
Mwila. U. 656/1/2
Mwinyi A.H 26/3, 763/3
Mwiru, K.N. 432/3
Mxenge. G. 421/3
Mxenge. N.V. 421/3/foto, 422.3
Mijanovic, V 718/1/2/3
Mijnals, C. 669/2, 749/2, 3
Myrdal, A. 575/3. 576/1
Mzali. F 584/1/2/3. 585/1
Mzali, Mohammed 190/1, 240 1. 549/3, 577/1/2, 578/3, 579/2. 580/2/3. 581/1. 582/2. 583/3. 584/1/2/3/foto. 5851113
Mzali. Mokhtar 585/1

N

Naarden A 749/3
Naarendorp, H 650/1, 651/3 66812, 684/3 75112, 752/1
Nabavi, B. 79711
Nabijew, R. 7611. 194/2
Naccache. A. 625/2
Nachmann. W 833/2
Nagaska, M. 41111
Nagasue. E. 409/foto
Nagbah, J.I. 236/2
Nagui-Shatla, M. 269/1
Naham, O. 105/1
Naib, A. 55011
Naigow. P. 23612
Nakaa. A.M. 65312
Nakagawa, I. 39911
Nakasone. Y. 321/1/foto, 322/1/2/3. 323/2 368/3. 369/1/2/3/foto, 37011. 38112, 398/3, 39913, 400/1/2. 409/1/3. 41012. 411/3. 412/1/3. 41511, 537/3. 607/2/foto, 608/1/2/3/foto, 81211
Nallet, H. 219/1/foto. 24812
Nambanga, T. 67112
Namphy. H. 5011, 31311, 314/1/3/foto. 315/1/2. 344/3, 34612, 34813, 349/1/foto
Nanovic, D. 71813
Nanyumba. S. 75911
Narjes, K.H. 59/3/foto
Nash, G. 77012
Nasir, F.B. 29011, 29213. 293/3
Nasko, M.G. 237/1
Nasrullah, M.S. 647/3, 729/2/3/foto
Nassarrawa. M. 237/1/2
Nasser, M.S. 374/2
Natali, L. 59/3/foto
Nategh-Nuri. A.A. 79611
Natour, M.A.M. al- 208/3
Natta, A 491 2
Nattiño Allende, S 60013
Natur M al- 551/1
Naumann, H 488/1
Nauniann, K 4621213, 488/1
Navarette B 17513 17611
Navon. Y 799/3
Nawab. M 774/2
Nawae. T. 67112
Nazier Ataoellah. M. 65011
Nazon, E, 80/1
N'Doye, M. 43213
Ndzimantse. M. 65512
Neane, prinses 65511
Neazor, P. 50612
Neckers, J. 83812
Ne'eman, Y. 20313
Neer, R.M.J. de 837/1
Negm, A. 265/3
Negreiros, L 301/1
Negroponte. J.D. 45/1. 87/1. 89/1. 9013
Nehamkin, A 799/3
Nel. I,. 6812. 41711. 418/3. 423'3. 706/1. 707/foto. 708/1. 709/1
Nelson. E 95 3
Nelson, W 837/2
Nenieth. K. 532'2, 533/1
Nenasjew. M. 562/3
Neo Yee Pan. D . 529/3. 530 1
Neruda. P 600/2
Nesf. Y. al- 814 3
Netanvahu. B 396/2. 455/1
Neto M 22 3/foto
Neugebauer O 841 3
Neumann A 488 2
Newman, P. 841/1
Neijhorst, H. 646/3, 650/1, 682/3
Ngardoum, D.D. 105/1
Ngom, B. 271/2
Ngor. H. 12/3
Nguyen Co Thach 623/2
Nguyen Due Tam 623/2
Nguyen Huu Tho 623/1/2
Nguyen Lam 623/2
Nguyen Thanh Binh 623 2
Nguza Karl I Bond 121/3. 122/1
Ngwandu, P 43213
Nhlabatsi. D. 65511
Ni Zhifu 127/3. 31811
Niang. G.F 672/2
Niasse. M. 432/2
Nicholson. J. 840'1
Nickles. D. 738/1
Nicolaas I, tsaar 56411
Nicolic. M. 718/1/2/3
Nidal, A. 33/1. 205/3. 208/2. 242/2. 266/2/3. 27112. 61413. 61612. 72213. 81513
Nie Rongzhen 31811. 319/2
Niekerk. C. van 709/3
Nieuwelaar. A. van den 83411
Nieuwenborg. F. van 83411
Nieuwenhoven. J. van 361/3
Niessen. G.A.Q. 36113
Nikaido. S. 370/1, 39813, 399/2/3. 40911
Nikiforow. W 75/2
Nikonow. W. 197/3
Nili. H. 797/1
Nili-Ahmadabadi. H. 797/1
Nimeiry, J.M. al- 289/1, 29013, 291/2/3, 292,213, 293/3. 294/2/3, 327/1/2/3, 330/3, 331/1/2, 333/1/2/3, 33411 /2
Nimrodi, Y. 78611
Ninow. S. 44112
Nir. A. 78611
Nir, S. 205/1
Niskanen, W. 427/1
Nissim, M. 203/3, 674/1/3, 799/3, 814/1
Nitze, P. 245/2/3, 247/2, 691/3, 743/2
Nixon, R.M. 426/2, 427/2, 440/3, 624/3
Njuba, G. 764/1
Njuba, S. i6413
Nkoane. S. 41813
Nkobi. T. 6911, 478/3
Nkwanga. G. 761'213, 763/2
Noël, G. 34911
Nogood, I. 28911
Nogueira. F. 24/1
Noir. M. 2111112
Nols, R. 165/1, 27511
Noman, Y.S. 37412. 37811
Noor Mansur. D.M 274/2
Noord. J. van 36113
Noordermeer, M. 789/2/3
Nordli, O. 81011
Noriega Norena. M.A. 140/3
Normandin. J-R 770/1
Norodom Sihanoek. S. prins 7013
North. O. 786/1/3. 787/3/foto
Norvik. E. 809/2
Nothomb, C F 471/3. 822/2/3 823/1/3. 824/1
Nouira. H 579/3
Nouri M 10613

Nowoselow, W. 70511
Nozières. P. 1411
Nqini, Z. 6513
Nsubuga, E. 7611213
Ntimba, J. 76413
Ntombi, koningin-regentes 654/3
Nucci, C. 109/1
Nuis, A. 36211, 40512, 83112
Nujoma, S. 47711. 47813
Nunez, C. 54011
Nuñez, O. 548/3
Nunn, S. 131/3, 6933
Nur, al-M. an-A.A. 26911
Nuri, A.A. al- 81612
Nutting, W. 4412
Nxumalo, S.S. 655111213
Nyanzi, E. 76013, 76413
Nijazow, S. 7612. 19413
Nyerere, J.R. 2613. 37/2. 70812, 76012. 761/2/3, 762/1, 76313
Nyero, J 75911
Nykvist, S. 83912
Nijland, J. 361/3
Nypels, E. 36211
Nijpels, E.H.T.M. 1013, 167/3, 21112, 21211, 21312, 2141213, 216/1/foto, 29713, 298/1, 324/3, 325111213, 32612 13, 35412, 36212, 363/3/foto, 364/1/2, 38913. 39011, 481/1/2/3/foto, 482/1/3/foto, 4831113, 484/1/2/3/foto, 485111213, 4861112. 487/2, 58711, 58812, 75511
Nzo, A. 419/1, 47813

O

Oakley, R. 6151112, 652/1/foto
Ob Vasuratana 51413
Oba, A.N. 10713, 1081112
Obeidat, A. 18912
Obeidi, A. 10012, 10311
Obiang Nguema, T. 6701112, 67111
Obocki, J. 66411
Obonyo, B.H. 75912
Obote, M. 75813, 759/1/2. 7601112, 7641213
Obregon Valverde, E. 11512, 11611
Ocampo, S. 17812
Ocero, F. 759/1
Oche, C. 2371112
Ochoco, B. 17011, 17911
Ockels, W. 8213
Ocvirk, A. 66411
Odom, W.E. 42811
Oduber Quiros, D 14013
Oehme, W. 15313
Oesmanchodzajew, I. 19412
Oestian, I. 7613
Offman, K. 65412
Ofner, H. 45911
Ofumbi, A. 76413
Ogarkow, N. 19711
Ognjanovic, V. 66412
Ohere, B.M. 76411
Øien, A. 809/3
Oiterong, A. 41513, 41611
Ojungu, P.O. 76011
Okamoto, K. 207/1/foto
Okecho, F. 75911
Okello, B.O. 75813, 7591112, 76112, 76213, 76312, 76412, 765111213
Okello, T. 758/3/foto. 759111213, 7601213, 761/2/3, 762111213, 7631113, 7641113, 76511
Okla, A. 553/3
Okongwu, S.P. 23711
Okui, 0 . 76011
Okuk, I. 43113
Okune, J. 764, 3
Okurut, S. 76413
Olah, I. 52113, 522/1/foto, 53411
Olav V. koning 19113, 80912
Oleg, R. 83811
Olivas, P. 168/2/foto, 16911
Oliveira, J. d' 75411
Oliveira, L.V. de 2411
Oliveira, M. de 84112
Olmert, E. 70311
Olszowski, S. 56211
Olujic, D. 7181113, 71913
Omar, A.I. 100/3 101/3 102/1 105/2/3, 123/3, 125/1
O'Mara, D. 598/2/foto
Ondo, D. 67012
O'Neal, R.T. 27913
O'Neill R 118/2
O'Neill, T. 439/1. 737/ i. 738/ i
O'Neill, W. 73813
Ongoiba, I. 67212
Ongpin, J. 13211, 17711
Ongpin, R. 13211
Onizuka, E. 8113, 82/foto
Onu, P. 10013, 10112, 102/1
Onzi, A. 761/2
Oomen-Ruyten, M G H C 361/3
Oord, F. van 727/3, 728/2
Oort, C.J. 48311, 806/1/2. 807/1/foto
Openneer, H. 838/2
Ople, B 16211, 17912
Orcel, E. 31112, 34612
Orcullo, A. 17411
Orellana Maldonado, M. 4612
Orfila, A. 15512
Orieux, J. 83613
Orlandic, M. 747/2
Orlev, U. 83513
Orlow, J. 69011
Orr. K. 73813
Orri, H. 84112
Ortega, L. 54013. 548/3
Ortega Saavedra. D. 14013, 73113, 81213
Ortiz Mena, A. 156/1
Osborne. B. 28111
Osborne, J. 280/1/3, 28111
Osman, Abdul M 71113
Osman, Amal 26911
Osman, L.B. 58313
Osman, S.A.T. 32913
Osmena, S. 17112
Osmena-Stuart, M. 17112
Ost, F. 615/2/3, 75313
Oteiba, M.S. al- 14812, 15112, 22611, 22911, 23011
Otero, H. 30113
Otunnu. 0 . 759/2, 760/2/3, 76111
Ouchi, K. 40013
Oudsten, R.M. 685/1/2
Oueddei, G. 971113, 991112, 10013, 101111213, 10211, 1031113, 1041112, 1051213, 112111213, 1231213, 124 1112, 125/2/3, 12611
Ouedraogo. G.K 6881113
Ouedraogo, J-B 68811
Outryve d'Ydewalle, P. van 82412
Ovari, M. 53212
Overeem, B. 83511
Overstraeten, T. van 1651213
Owono Ndongo, C. 670/3
Øyangen, G. 809/3/foto
Oz, O.B. 24013
Ozal, T 40811
Ozawa, I. 400/2/foto

P

Paape, A.H. 40313, 40413
Pable Urrutia, J. 48/2
Pache, B. 21712
Pachero Concha, J. 30113
Packwood, B. 73811
Pacsek, J. 52211
Pacskai, L. 53611
Padfield, P. 61913, 770/2
Padmore, 0 . 30311
Paelinck, H. 12112
Page, G. 840/2/foto
Pageotte, E. 34612
Pairin Kitingan, D.J. 273/2/3, 2741112, 53013
Pal, L. 52211, 53212, 53311
Palme, L. 811/1/foto, 83212
Palme, 0 . 19112. 49211, 810/2/3. 811/1/2/3/foto, 812111213. 813/1/2, 830/3, 8321113
Palmer, G 469/3, 503/3, 505/3
Palmer, L. 57611
Paloma, J. 17513
Palomino Roedel. J. 30113
Pamaran, M. 1681213, 16911
Panamarenko 834/1
Pancevski. M. 747/2
Panday, B. 3021112
Pandraud, R. 2111113
Pangalos, T. 65312
Pango Vildoso, G. 30113
Paniang Kantarat 513/2
Papandreou, A. 56/foto, 106/2, 109/1/foto. 39612. 39711, 46013. 491/2
Papic. Z. 66411
Parada, J.M. 60013, 60211, 603/1
Parayre, J.P. 198/foto, 199/1
Parga, J. 834/3
Parisot, D. 83913
Parker, D. 83413
Parker, R. 74311
Parra, J.E. 54813
Parris, W.A. 23413
Parsuraman, A. 65412
Partee, C. 43913
Parvaresh, A.A. 79611
Pasqua, C. 21013, 21113. 46613, 46711
Passicot, A. 54212
Pastora Gomez, E. 137/3, 13811
Pastrana, M. 12913
Patsaew, W. 8311
Patt, G. 79913
Paul, E. 7912, 34912
Paul, J.C. 31112
Paulis, A.W. 58612
Paulus VI, paus 5012
Pavelic, A. 74511
Pavlovic. R. 66311
Pawlow, W. 19613
Paye, J.C. 135/foto
Paz Barnica, E. 4412, 4612. 89111213
Paz Garcia, P. 4411
Pearman, J.I. 26413
Pears, P.N.L. 59011
Pede, J. 164/1/foto, 16511
Pejovski. M. 66213
Peli, G. 20412
Pen, J.M. le 18413, 1851213, 1881213, 210/1, 218/1/foto
Peña Gomez, J.F. 545/1, 54611
Penderecki, K. 83812
Peng Zhen 31811
Pengel, J.A. 73211
Pennarts, C. 83511
Penne, G. 103/2, 10412, 11212
Pennue, T. 235/2, 23611
Perahia, M. 83713
Pereira, A.M. 672/1/foto
Pereira, F. 46512, 469/3, 470/1, 503/3, 505/3 50611
Peres, S. 3311, 20712, 20812, 23713, 23811, 27011, 36711. 45711, 497/1/2/3/foto, 498/1/2/3, 499/1/2/foto, 501/1/3, 502/3, 550/1/2/3, 551/1/2/3, 552/1/foto, 561/2/3, 562/1/3, 563/1/3, 673/1/2/3/foto, 674/1/2/3, 675/1/2/3, 676/1, 702/2/3, 703/1/3, 722/3, 736/2/3/foto, 766/1/3, 767/3 /foto, 768/1, 785/3, 786/1, 799/2/3/foto, 800/1, 812/1/3, 814/1
Peretz, Y. 67313, 6741112, 799/3, 80013
Perez, D 770/2
Perez, J.B. 2611
Perez, L. 134/1
Perez de Cuellar. J. 6512, 7411, 4651112, 50713, 77213, 80211, 8121113, 81311
Perez Figueroa, C. 54013
Perez Royo, F 43611
Peri Farstrong, R. 59913
Perle. G. 83811

Perpich R 738/3
Perrault, G 627/1
Pertini. S 192/1, 832/1
Pétain. H.Ph O.B.J 187/1/2
Peter, F 460/1
Peters. E 13913
Peters. F 418/1, 838/1
Peterson, K. 824/3, 825/1
Peterson, T. 811/1
Petit. P 31412
Petrosijants, A 309/1, 743/1
Peyrolles, C 627/1, 770/3
Pfaff, W 694/1
Pfeiffer. A 59/1/3/foto
Pham Hung 621/2. 623/2
Pham Van Dong 621/2, 623/2
Phillips. C. 282/3
Phiri D 656/3
Phiwokwakhe, prins 655/1
Phoi Wongnikorn 514/3
Phong Sarasin 517/1
Piane, C. delle 839/2
Piazzolla, A. 83813
Piccio, V. 170/1. 179/1
Pichit Kullavanit 514/2. 516/1
Pichlmayr, R 13/3
Pickering, T. 501/1
Pierce, S. 428/2
Pierre, 4 49/1/2. 5211. 311/2. 346/1/2/3/foto, 347/1
Pierre. Jacques, L 78/3. 7913
Pierre. Jean E 51/1
Piggott-Smith, T. 12/3
Pillav. R.C 654/1
Pimentel, A. 13312, 175/2. 177/1, 179/2
Pinada Lopez, A. 46/2
Pinas. J. 74913
Pirickaers 82311
Pineau-Valencienna, D 19911
Pinies, J de 7411
Pinochrt Ugarte, A. 522/3, 5231112, 524/3. 525/1/2/3, 526/1/2/foto, 52711, 538/2/3. 539/2/3, 540111213, 541111213. 5421112. 54711213. 5481112, 5491112, 5641213, 565/1/2/3, 566/1/2/3. 567/3/foto, 568/1/2/3, 598/2/3. 599/1/2/foto, 600111213, 60113. 602/1/2/3, 603/2/3. 604/1/2/3/foto, 60511 . 6061213, 609/1/foto, 610/1/2/3, 6111113, 612/1/3. 613/2/3, 61411, 637111213, 638/1/3/foto, 6391113, 64011
Pintar-Gajer. I. 74511
Pintassilgo, M. de Lourdes de 2113, 1451213
Pintat Solans. J. 2011
Pinto, M. 5912
Pinton, M. 18612
Pinxterrn, A. 83212
Pires. F.F. 67213
Pires, L. 22/2. 231112
Pires, P.V.R. 67211
Pisani. E. 24812. 25113
Pitt B 26413
Piza Carranza, B 1151213 13812, 140'3
Planinc, M 18913. 662/3, 6631213, 66413 74813 74911
Platini. M. 24913
Plein 727/3
Plessis. B. du 445/1/foto, 44611
Pljakic, M. 663/1, 66411
Ploeg, A. 36211
Ploeg. J.G. van der 27911. 37312
Ploegh, H.L. van der 14/1
Plummer. R. 36/2, 3713
Poda. R. 68812
Poduje. M.A. 59913
Poher, A. 262/2/foto
Pöhl, K-O 716/foto
Poindexter, J. 439/foto, 44011, 61513, 785/2/foto, 786/1/2
Pokela, J.N. 41913
Polaco, J. 839/2
Polanyi, J C 842/foto, 84313
Poletti, A, 24812
Poli, J 99/2, 100/foto 10212, 10413
Poljakow, W 55411
Pollack. S 839/foto. 840/2/foto
Pollarolo. F 564/3
Pompidou, C. 21112,!
Ponduje, M.A. 542/2
Pons. B. 184/3. 210/3
Pons. F 437/1.2/foto
Pont. H. 403/foto. 63513. 636/1
Ponomarjow, R. 197/1/2/3, 198/1. 377/3
Poole. W. 427/1
Poos, J. 446/3, 447/1/foto. 448/1. 47512. 476/1. 478/2
Poperen, J. 188/2
Popieluszko, J. 833/2
Popiwanow, R. 441/1
Poppe, C 36113
posada Izaguirre, L.G. 301/3
Posnett. R, 264/3
Poswick, C. 165/1
Poullet. E 164/3. 165/2
Pozsgay, I 532/1
Prachak Sawangchit 513/2
Prado Aranguiz. J. 599/3
Pramaren Adireksaren 517/1
Pramoj Thavornchand 51611
Prashad, S. 234/3
Pratan Dhupatemiya 514/1. 515/1
Prayote Niiangchamnong 514/3
Prebisch. R. 5901112
Pree. W.A. de 36113
Prem Tinsulanond 513/1/foto. 51413, 515/3. 516111213, 517/1/2/3
Preminger. O.L. 590/2/foto
Presthus. R 809/1/2
Prévin. A. 83713
Prieur. D 465/1, 46612. 467/2. 506/1/2/3/foto, 507/1/2. 50811
Prince 1213
Promyslow, R. 7613
Pronk. B. 701/2
Pronk. J.P. 36211
Puckey, T. 834/2
Puillot 186/1
Puja. F. 53312
Pulinckx. R. 758/2
Punabantu, M. 65612
Punwasi, S. 78211
Purryag, K. 65411
Putman, L. 123/1
Putten, J. van der 4812, 8012, 8911, 91/2, 138/2. 54513. 610/1, 63713, 639/3
Puttnam, D. 839/1

Q

Qaiba, M 35'1
Qassaim, S M 37313. 37412 375/2 37611
Qatabi A M al- 3741112
Qawi, M A A 374/2
Qi Ben Yu 12813
Qi Yuangjing 31713
Qian Qichen 14212, 320/3/foto, 33512, 3361112
Qian Xinzhong 11113, 14211
Qiang Ziaochu 35113
Qiao Guanhiia 12813
Qiao Shi 319/3. 320/1, 351/3
Qin Jiwei 28612, 319/3
Qin Wencai 22013
Qing Miao 838/2
Qomi, H. ayatollah 79811
Quay, J.E. de 848/foto
Quayle, D. 73811
Quéné, Th. 483/1
Quiles, P. 248/2, 23013. 251/1/2/foto, 505/2/foto, 506/1
Quintana Arancibia, C.G. 6131213
Quiros Guardia, A. 11611
Quisumbing, L. 117/2
Quiwonkpa, T. 235111213, 23611
Quoddous, M.A. 26513, 36712
Qureshi, M. 7151213
Quijano, R. 168/3, 1691113

R

Raad, R. 625/3, 772/3. 773/1/3/foto
Rabbane. M. 48212
Rabin. Y. 208/1/2, 237/3, 498/2. 501/2/3. 722/3, 786/1. 787/1. 799/3
Racan, I. 747/2
Raddai. P. 703/1
Radhakishun. P. 69911, 734/2, 827/3, 828/1/foto
Radizojevic. V. 745/2
Radovic. M 747/2
Radovic. R. 718/1, 7441.3
Radwan, M.A H. 269/1
Rafaat, W. 270/2, 272/1
Rafiqdust. M 797/1
Rafsanjani, H.A.A. 365/3, 769/3, 786/3, 787/2. 797/2, 798/3. 799'2, 804/1
Rahim, S.A 36711
Rahman. Aboubakar, M.A 112/3
Rahman. Azizur 338/2
Rahman. L. 68313
Rahman. M. 337/1
Rahman, M.K.O. 33713
Rahman, O.A 265/2/3, 268/2'3, 367/2
Rahman. Z. 337/1, 56912
Rahmeh, F.A. 499/1/2, 500/3
Raimond. J-B 21013. 211/3, 721/3, 72211. 77413
Ra'ini, A.S. al- 43212
Rajavi. M. 627/2, 77411
Rajk. L. 5331213
Ramadan, A. 26812
Ramaphosa, C. 443/1/foto
Ramas, J. 17911
Rambally, C. 282/2/3
Rambocus, S. 66812. 728/1
Ramdat Misier, F. 65011, 69913, 735/1, 74912, 751/2, 793/3, 828/1
Ramdihal, W. 74913
Ramgoolam, S. 65411
Ramirez, P.F. 53811
Ramirez Mercado. S. 158/foto, 30112
Ramjuttun. D. 654/3
Ramkisoor, C. 78211
Rammelaere, E. 215/3
Ramon, C. 80011
Ramos, F.V. 132/3, 162/1/2/3/foto. 1631112. 17013, 174/1/2/3. 1731112, 1761'213,17711, 17811, 17911
Ramos, P. 6711215
Ramos, T.S. de 672/1
Ramphal, S. 45013
Ramus, J. 17011
Rana, P.S. 37912
Ranitz, J. de 70112
Ranjitsing, R. 735/2, 78012. 782/1
Ransome-Kuti, K. 237/1
Rao Shoukun 28612
Raposo, M. 24/1/2
Rashid, R.A.A. al- 816/2
Rasjidow, S. 19412
Raspail, J. 83612,
Rassoelow. D. 19412
Rauchiuss, W. 46113
Raviez. S. 83511
Rawa, Y. 52912
Rawlings, J. 78313
Ray, C. 62612, 62711
Raymond, A. 311/1. 31311
Razoemowski, G. 1971213, 19811
Razumovsky, A. 70812
Reagan, M. 8513
Reagan. N. 84/1, 321/3, 439/1/2
Reagan, R. 613, 71112, 813, 913, 33/1/2, 6511, 70/1. 741213, 771213, 81/1/2, 83/3, 84/1/2/3, 88/2, 9012. 9712. 9813, 106/3, 113/3. 118/3, 120/1/2, 121/1. 1301213. 131111213, 13811. 16111. 16311, 170' 112. 172/2, 182'2. 192/2/foto, 195/2. 19713. 22113, 2381112, 239/1/2/3, 240/1, 241/1/2/3, 242/2/3. 244/3, 245111213. 246/1/2. 247/1/2. 25211, 27113, 288/1/2/foto. 306/3, 309/2, 31211,

321/1/2/foto, 322/1/2, 323/1/2, 336/3, 369/3, 385/2, 386/1, 411/2, 426/1/2/3, 427/1/3, 428/1/2/3, 438/2/3, 439/1/2/3/foto, 440/1/2/3, 458/2, 477/1, 488/2/3, 497/1, 501/1, 502/1/2/3, 507/3, 551/2, 554/1/2, 559/3, 562/1, 568/3, 613/2, 615/1/3, 617/3, 618/1/3, 619/1, 639/3, 640/1, 653/foto, 668/3, 678/1/2, 689/1/3/foto, 690/2/3, 691/1/2/3, 692/1/2/3, 693/1/2/3, 694/1, 697/2, 706/2, 709/2/3, 714/1/2, 724/1/2/3, 725/2/3, 726/1/2/3, 727/1/2, 737/1/3, 738/1, 739/1/2/3, 740/1/3, 741/2/3, 742/2/3, 743/1/2/3, 748/3, 769/2, 771/2, 772/2, 778/3, 785/foto, 786/1/2/3, 787/2, 788/1, 812/1, 833/1

Rebelo, J. 71111
Recanati. M. 73613
Reder, W. 459/1/2/3
Redman. C. 169/3. 170/1. 500/3. 551/1
Reed F 770/1 787/3
Reeder R 648 3
Regala, W. 314/1/2/foto. 315/1, 34711, 34813
Regalado Hernandez, H 46/i
Regan, D 42811, 43713. 43813, 439/1/2. 44011, 67812, 76912, 78711
Regtien. T. 50711
Reich-Ranicki. M. 83711
Reid, H. 73811
Reid, P. 23413
Reina, Carlos, A. 4811
Reina, Carlos R. 4412
Reina, J.A. 44/2
Reisig, D. 40511
Reiten, E. 80911
Reitsma. J. 58612
Relly, G. 44/1/foto
Remeliik, H. 41513, 416/1/foto
Rempt-Halmmans de Jongh, N. 24611. 58612
Remy, H. 5111
Rémy, P-J 83612
Ren Wanding 12813
Renovica, M. 747/2/foto
Renton, T. 69211
Resnais, A. 84011
Resnick, J. 8113, 82/foto
Retamal, R. 54811
Retana Chavez, E. 11412
Rettedal, A. 80911
Rettner, G. 48811
Revelle, R. 84113
Rey, J.F.B. van 36211
Reijden, J. van der 34412, 37013
Reyes, J.C. 565/1
Reyshahri, M.M. 99711, 79911
Rezaq, O.M A. 271/1
Rhafi, A. 10011
Rhinesmith, S.H. 74311
Rhijn, A.A. van 59013
Ribas Reig, O. 191213
Ribicic, M. 66213
Riboud, C. 24913, 25011
Riboud, J. 25011
Richard. A. 18011
Richard, Y. 7912
Richardson, R 56812
Richardson, E. 78513, 78612
Richardson. K. 26511
Richter. Y. 20413
Rickover, H.G. 59013, 59111
Ridgeway, R. 30612. 42813
Rienks. H. 361/3
Rietkerk, J.G. 2111113. 2121112, 2791112
Rifai, Abdel Mohsen al- 81413, 81612
Rifai, Abdel Moneim 55011
Rifai, Z. 501111213, 54913, 5521213, 55313. 554/3
Rifkind, M. 4481213
Rigout, M. 183/2/3
Rihm, W. 83811
Rikanovic. S. 66411
Riley. R. 84313
Ring, B. 84013
Ringadoo, V. 65411
Rita, A. da S. 67213
Rita, P. 67213
Ritchie. L. 83713, 838/foto
Rithaudeen, T.A. 52912
Ritschard, W 26/1
Ritsema van Eck, P.C. 1411
Ritt-ē*J. van 749/3
Rivera Gajardo, F 610/i
Rivero. J. 841/3
Riviere, L. 281/2. 28212
Roberts, C. 236/2
Robertson. E 283/1
Robinson, A.N X 302 1 2 :i
Robles, R. 172/foto
Roca Junyent, M. 43312, 4341112
Rocard, M. 180/3. 181/1/2/foto. 219/1/2/3/foto
Rocha, A.S. 67211
Roche, T. 31111
Rochot. P. 770/3, 774/1/foto
Rodas Alvarado, M 44/2
Rodas de Fiallos, A 44/2. 46/2 3
Rodland. A. 226/i
Rodrigo. F. 134/2
Rodrigues, V.P. 671/2/3
Rodriguez. E. 11611
Rodriguez Soto, G. 4412, 45/3
Rodriguez Vega, E. 11413, 115/2
Roelants, C. 37812. 805/3
Roelofsz. J. 83411
Roesakow. K. 195/1
Roethof, H.J. 36113, 532/foto
Rogers, B. 119/foto, 61512
Rogge. C. 83411
Rohmer. E. 839/2
Rohrer, H. 842/foto
Rojas. E. 54912
Rojas Denegri. R. 613/1/2/3, 61411
Rojas Lowez, C.M. 115/2, 11611
Rojks, U. 837/3
Røkke, M. 80911
Romain. F. 5212, 5411, 34613
Romano, R. 176/2
Romanow, G. 1971113, 53113. 532/foto
Romba. E. 10511
Romberg, A. 87/1
Romelus, W. 5012
Romer, R. 73813
Romero, A. 1761213
Romero, C. 437/2
Romero Martinez, P. 4513
Romney. C.B. 279/3. 28011
Romulo, A. 17712
Romulo, C.P. 95/3, 96/1/foto, 13211
Romulus, F. 31112
Rønbeck, S. 809/3/foto
Ronceray, H. 5313, 7913
Rono, J. 13313, 17912
Roosevelt, T. 44011
Rooij, M. 591/1/foto
Rooyen, van 44212
Rosales Abella, A. 4513
Rose, G. 84112
Rose. R. 28311
Rosende, H. 53912, 59913
Rosenne. M. 79913
Rosenthal, E. 50111, 55212, 70212
Roseval, W. 74913
Ross, A. 773/3
Rossinot, A. 1881112, 21111
Rotberg, E. 67912
Roth, D. 83411
Roth. J. 82913
Roudy, Y. 24812
Rouleau, E. 351112, 773/2
Rowny, E. 245/3
Royen, J.H. van 14011
Rozas, M. 71113
Ruamsak Chaikomin 51611
Ruan Chongwu 31713
Rubale, T. 764/3
Ruben Ndongo, M. 671/1
Rubinstein, A. 70313, 799/3
Rubinstein, R. 83513
Ruda, J-M 685/3
Rudan, N.A. al- 81612
Ruding, H.O.C.R. 16612, 16713, 257111213. 258/1/3, 259/1/2, 361/2, 393/1, 481/1/2/foto, 483/1, 486/2, 587/1, 629/3, 630/1/foto, 636/3, 645/2/3, 715/2, 716/3, 775/1/3, 777/1/3, 778/2, 779/1/2/3, 806/1, 807/foto
Rudman, W. 474/1. 738/1
Rugunda, R. 764/3
Ruhani, S. 79713
Rui Xingwen 31713
Ruiter, J. de 1012, 120/3, 247/1/2, 296/1, 373/2, 701/3, 750/2
Ruiz, R. 841/2
Ruiz di Giorgio, J. 5411112, 565/1. 606/1
Ruiz Hernandez, H. 4213
Ruiz Rojas, C. 540/3
Ruflo, J. 591/1/2
Runcie, R. 37/2. 769/1. 772/1/2
Rurarz. Z.M. 431213
Rusakow, K. 7711
Rushdi. A. 36/3. 37/1/foto, 38'1. 265/3. 269/1, 270/1. 272/2, 365 2, 366 1
Ruska, E. 842/foto, 843/1/2
Rusland. H. 650/1
Russell. A. 3612, 3713
Russell, F. van 73211
Russell, P. 42411
Russell, Randolph 28311
Russell. Romeo van 67011, 6991112
Rutten, F.W. 48311
Rwabato. G. 75912
Rwakasisi, C. 759/2
Rijal, N.P. 38013
Rijckevorsel, K. van 36212
Rijk, L.M. de 24713
Ryzjkow, N. 76/1, 196/1/2, 19712, 43111, 711/2. 81213, 81311

S

Saadouddin, A. 55313
Sabah, Ali al-K. al-S. al- 1521113. 81413. 815/3, 81612
Sabah, Jabir al-A. al-J. al- 190/2, 81413, 81611
Sabah, Nasser, M. al-A, al-J. al- 81612
Sabah, Nawaf, al-A. al-J. al- 81513, 81612
Sabah, Saad al-A. al-S. al- 19011, 8151113, 8161112
Sabah, Sabah al-A. al-J. al- 78511, 815/3. 8161213
Sabah, Sabah al-S. al- 816/1
Sabah, Salim al-S. al-S. al- 8161213
Sabah. Salman al-D. al- 8141213
Sabuti, Y. 76411
Sabina, T. 45013
Sacharow. A. 480/3
Sackor, E.K. 23612
Sadat, A. 26512, 26711, 26812, 26913, 36513, 366/1/2. 36711, 498/2, 55113
Sade 83713
Saenz de Cosculluela, J. 437/1/2/foto
Safdar, K.M. 1713
Sagna, F.I. 43213
Sagna, R. 43213
Saguisag, R. 177/2, 17811
Said, H. 72213, 72311
Said, Mahamat A. 10211, 10512, 10811, 122/
Said. Mahdi A. 37412
Said, Mustafa K. 26513, 26611
Saifullah, S. 1811
Saint-Dic, L. 5213
Saito, J. 608/1/foto
Sajkin, W. 76/3
Sakombi Inongo 10713
Salama, H. 267/3, 268111213
Salameh. F. 72212
Salazar, A. 2311, 14511, 14613
Salcher, H. 458/3
Saleh, Ali A. 37613, 3771112, 37812, 43212
Saleh, Aziz 32813
Saleh. H.A. 2901'3
Saleh. M A. 43212
Saleh, S. 75911
Salem, M.M. 796/3

Salem S S 378/1
Sali, J B i60/1, 76413
Salii, L 41611
Salim, S.A 2613, 43213
Salinas Izaguirre. A. 30113
Sallami. H.A. al- 37412
Salomon, G. 49/2, 31111
Salonga, J. 132/2/3/foto, 13311. 177/1, 178/1, 179/2
Salvado, A.A. 21/2
Sambu, N.B. 67113
San. E. van der 74913
Sanchez, L.A. 301/1/2
Sanchez, P. 770/3
Sanden. P.J.A. van der 361/3, 483/3
Sándor. A. 42911, 46113, 52113, 66411
Sandoval Aguilar. G 11413, 115/2
Sane. L. 432/2/3
Sanford. T 738/1
Sanfuentes. J. 548/3. 614/1
Sanguinetti Cairolo, J.M. 30112
Sankara, T. 685 3, 68613, 687/1/3, 688/1/2/3/foto
Sankatsing, G. 650/1, 682/2/foto
Sanong Rodpothong 517/1
Sanrochman, H 74913
Sansaricq, B. 5013. 51/foto
Santer, J. 56/foto
Santibañez Romero. J. 605/2
Santini. A. 21112
Santos. José E. dos 71312
Santos. Jose M 547/2
Santos. L.M.A. 705/1, 711/3
Santos. M. dos 705/2. 711/1/foto
Santos. V.A. 16912
Santos Millao, J. 547/3
Saonoy, R. 174/1
Saouma, E. 32911
Saraiva, R. 157/foto
Sarhadizadeh, A. 797/1
Sariman, J.K. 650/1. 682/3/foto
Saris, F.W. 84211
Sarkis. J.A. 62611
Sarlos, I. 52211, 53212. 53411
Sarney. J. 79012
Sartzetakis. C. 491/2
Sasaki. R. 4001'3. 409/1/foto
Sassi. S. 58311, 584/1
Sassou Nguesso, D. 107/3, 11213
Sato. E. 39813
Sato. M 398/3
Sattar. M.A. 3381112. 569/2
Sauckel, F. 457/2
Sauers, R. van 79313. 79411
Saulnier, J. 248/2/foto, 468/foto. 46911
Saunders, N.B. 3031213, 304111213
Saura, C 1213
Savary, A 199/3 200/1
Saville 12113
Savimbi. J. 476/3, 477/1, 479/1/2
Sawadogo, R, 68812
Sawh. S. 23413
Sayah, M. 57813
Sayed. N. 33213
Sayed, O.A. 29011
Sayed. Sayed A. al- 26911
Sayed. Sid A. 29013, 33011
Sayyad, S. al- 378/1
Sazanow, A.P. 7512
Sbeigh. hl. 49911, 500/2
Schabowski, G. 46212, 4881112
Schaefer. J.L.N. 36113
Schaefer. W. 738/3
Schalck-Golodkowski. A. 48811
Schartman. H.J. 361/3
Schauble, U. 518/3
Schelling. C. 1013
Schermel. R.A. 67011
Scherpenhuizen. J.F. 36211
Schierbeek. B. 83513
Schiff. H. 83713
Schifter, R. 428/2. 61112
Schlumpf, L. 2612
Schluter. P 56/foto, 58/1, 191/3, 3841213. 449/foto
Schmidt, H 830/3
Schmitt. M. 503/2
Scholten, J.N. 216/1, 279/2
Scholten, U 481/1
Scholten Asschat. G. van 83812
Schon, E.M. 139/3, 14011. 362/1, 48512, 666/1, 683/2, 700/2. 73513, 784/2, 792/1. 794/2, 82512
Schoot. P van der 841/3
Schouten, M. 834/2
Schulte. A.W. 701/2/3
Schultheisz. E 521/3
Schürer, G. 488/2, 49112
Schutte. G.J. 216/2, 325/3, 362/1/3. 481/1, 482 i. 588/1. 777/3
Schwartzenberg. R.G. 184/2/foto
Schweitzer Walter. M.A. 539/2
Schwimmer, A. 786/1
Scobee. F. 81/3. 82/foto. 8411
Scornet, J C le 18413
Scorsese. M. 839/2
Scott. D 8311
Scott. Jenkins 236/1/2/3
Scott. Jeremich 283/1
Scrinzi. 0. 401/1/foto
Seaga. E. 314/1. 385/1
Sears, E 84313
Sedki, M.A.F. 269/2
Sedney, J. 792/3, 79311
Seeger, M. 252/1
Seetaram, I. 65411
Segal, E. 20312
Seger. M. 43913
Seguel Molina, K. 523/1/foto, 52412. 5261112, 53812, 539111213. 54112, 542/1, 54711, 56611 60012. 6051113, 606/1/foto, 61213
Seguin, P. 210/3
Seguya, L.K. 76411
Seif. A.M. 10511
Seifert. J. 591/2
Seifin, W.N. 269/1
Sekanina. K 45911, 460/1
Sekhonyana, E.R. 6512, 66/2/3. 671113, 6811.13
Sekou Touré, A. 101/foto
Seks. V. 71911
Sekweyama, A. 75912
Selberg. A. 843/3
Sellaeg, W.J. 809/1
Sembu-Forna, A.G. 9413
Semedo, J. 67113
Senoussi, H. 11213
Sepulveda Amor, B. 222/1
Sequiera, F.J.H. 672/3
Sergejtsjik. M. 7512
Serm Na Nakhorn 514/2/3, 51511
Serra, N. 43412
Serra Hernandez, J. 4412, 4512
Serreau, C. 838/3
Servant, M. 77312
Sesay, S. 92/3, 9311, 9413
Sesbrenio, W. 17513
Seselj, V. 7181112
Setins, F. 747/2
Setrowidjojo. R 78211
Seunke. 0. 84112
Seurat, Mary 773/2
Seurat, Michel 625/3, 77011, 771/2, 7731112
Sewdin, P 74913
Sewradsing, I. 79413
Sewradsing, R. 647/3, 65111, 669/foto, 685/1, 72812, 729/foto
Seydoux, J. 24913. 250/1
Sfar. R. 58313. 584/2/3/foto, 585/1/2/3
Sha'at. N. 499/1, 500/2
Shabo. H, 29111
Shafei, G.R. 797/1
Shaffer, P. 1213
Shagaya. J.N. 237/1
Shah, S.Z. 1811
Shahabuddeen. M. 23311, 234/3
Shahal. M 799/3
Shahati. A. al- 49913
Shaibi. A.R. 34/2
Shajadsingh. D. 78011
Shaka, B. 203/3
Shaksouki, F. al- 151/3
Shalabi, M 37/1/2, 265/3
Shalal. M. 70313
Shaled. S. 37811
Shalom. 4. 702/1/2/3, 703/1/2/3, 70411
Shamgar. N. 704/2, T3612
Shamir, S. 562/2, 77113, 78611
Shamir, Y. 20313, 20711, 208/1, 268/3, 500/3, 501/1. 50211, 5501112, 5611113, 562/1/2/3, 563/3, 6731112 /foto, 674/1/2/3, 6751112, 702/1/2/3, 703/3, 799/2/3/foto, 800/1/2
Shankar. S. 38011
Shapi. A. 656/2
Shapira, A. 674/3, 799/3
Sharabaf. U. 20511
Shariat-Madari, K. 7981112
Sharif. A 108/3
Sharif. S. 269/1
Sharir, A. 367/1. 675/1, 799'3
Sharma, P.C.G. 23413
Sharon, A. 20811, 50113, 55011. 552/foto, 6741112. 675/1/2. 702/2. 799/3
Sharon, E. 76813
Sharpe, J.H. 26413
Sharpe, M. 56413
Shauro, W. 77/1
Shaw, R. 83713
Shawwa, L.M. 10511
Shawwa, R. A' 50111
Shegavali, 48012
Shehabi. H. 72312
Shehoe, M. 39613
Shekari. A. 23711
Shelby, R. 738/1
Shenauda III, paus 265/2/3/foto
Sher, N 13813
Sherif 365/3
Shibani, M.A. 61512
Shih Chi-yang 81711. 81813
Shimasaki, H. 39813
Shimol, D.B. 20613
Shindi, W. 26911
Shinoda, M. 83913
Shinto, H. 41013
Shinwell, E. 591/2/3/foto
Shongwe, C.S. 65511
Shoshan, Y.E. 20413
Shrestha, J.M. 379/1/2/3, 3801112
Shroeder. T. 24512
Shukri. I. 27012, 36512
Shultz, G. 913, 11913, 12111, 23811, 24112, 30912, 31213, 32212, 323/2. 43512. 43913, 44013, 47711, 49912 , 50111, 54511. 56813, 61412. 61513, 62013, 678/2. 6901213, 691111213. 692/foto, 69411, 69712 . 709/foto, 714/1/2, 724/3, 725/1, 726/3, 727/1, 739/3, 74011, 74212, 74813, 78613, 81213, 813 /1, 32711
Shumme, A.M. 32711
Siddhi Sawetsila 51311
Siddick, A. 10113, 10211, 10413, 10511
Siddique, A.M. 3381112, 56913
Siengelaja, G. 83913
Sievert, B. 599/3
Sigg, H.P. 756/2/3
Sigurdsen, G. 810/3, 811/1
Sikaffy, F.D. 46/3, 47/foto
Siles Suazo. H. 301/2
Silez. L 749/3
Silva, Joao da 671/2
Silva, Joao P. 67211
Silva, M.J.A. 71113
Silva, O.L. da 672/1
Silva Cimma, E. 53913, 56413
Silva Henriquez. R. 524/2, 549/1
Silva Herzog, J. 1511112
Simelane, M. 655/3. 65611
Simeon, J. 5112
Simmons, D. 26412
Simon. N. 1311
Simonet. H. 821/1
Simonnet, R. 262/3
Simons, G. 264/3

Simons, J. 40512
Simons, M. 34711, 348/1, 78112
Simpson, W. 68313
Simuchimba, A. 65612
Sic, J. kardinaal 131/2, 162/1/3. 169/3. 171/1. 172/2/3, 173/foto
Sinclair, S. 56813, 59912, 60613
Sindermann, H. 48812, 49012
Singer, I. 39313, 395/2/3, 45613
Singh. R.P 3801112
Siniora, H. 499/1/2, 500/2 3/foto, 551 1
Sinninghe Damsté, W. 7011213
Sinowatz, F. 39313, 402/1/foto, 45711, 4581213, 4591213, 46011, 53613, 53711, 74911
Siroka, K. 74712
Sison, J.M. 178/2/3/foto, 17911
Sissoko, Dl67212
Sital, B. 65011, 668/2, 669/1/2/foto
Sital, J 749/3
Sitta, S. 43213
Sivera, C. 1213
Sixishe, D.T. 65/1, 67/1/3, 68/3
Siyayli, S.M. al- 37411, 37512, 37811
Sjaastad, A.C. 80911
Sjabalin, W. 16211
Sjewardnadze, E. 197/2/3, 33513, 3361112, 41312, 414/3/foto, 415111213, 56113, 56211, 62013, 690111213, 6911 2, 69311, 72413, 7251112, 74011, 7421113
Sjoeliko, G. 7611
Sjokin, A. 7512
Sjtsjadow, M. 7611
Sjtsjaranski, A. 56313
Sjtsjelokow. N. 7711
Sjtsjerbakow, I.S. 320/foto
Sjtsjerbina, B. 30513
Sjtsjerbitsky, W. 19412, 197121, 30911
Skauge, A. 80911
Skhiri, A. 57713, 58011
Skhiri, M. 58013, 583111213. 58411
Skhiri, N. 584/3
Skippings, O.O. 303/1/2/3
Slanger, E. 235/2
Slegt, K. 83411
Sljoenkow, N. 1971213, 19811
Sloten, E. van 1411
Slovo, J. 41911
Slijper, H.J. 83313
Smeets. J. 82311
smet, G. de 83213
Smidt, L. de 7712
Smit, W.A.P. 59111
Smit-Kroes, N. 317/foto, 36211, 481/2/foto, 485/1, 48612. 657/foto, 6621112, 7541213, 755111213. 756/foto
Smith, A. 3041112
Smith, I. 705/3
Smith, L. 1213
Smith, Maggie 1213
Smith, Michael 8113, 82/foto
Smith. R. 8312
Smits, M. 58612
Smolders, P. 84211
Soares. M. 201213, 21/3/foto, 2211121, 23/foto, 241112, 145/1/2/3/foto. 146/1/2/3, 22411, 67113, 707/ 112, 81213
Sobhoeza II, koning 65511
Socher, E. 5/1
Sodani, 0 . 3411, 3611, 38/1
Söderström, E. 83713
Soemita, W. 791/3, 792/2/3/foto, 7931112
Soeteman, G. 1212
Sofer, O. 36113
Sokolow. O. 30613
Sokolow. S. 19713
Solal, M 83712
Solana, J. 43311, 4371112
Solano Calderon, A.E. 11413, 1151213
Solarz, S. 13112
Solchaga, C. 437/1/2/foto
Soleiman, S.M. 26911
Solis, J. 11612
Solomentsew. M. 19712
Solotoechin, G. 7512
Solowiew, J. 1971213, 19811
Solowiew, S. 83912
Solti, G. 83713
Somare, M. 43113, 43211
Somboun Chuapibul 515/2
Sommai Hoontrakul 517/2
Somogyi, L. 52211
Somohardjo, H. 69813, 73313, 73411
Somohardjo, P. 69813, 72812, 78012, 781/3, 784/3 792/3. 793/1. 794/3. 795/1. 830/2/foto
Somoza Debayle, A 91/2. 114/2, 545/3, 568 3. 63911
Song Ping 14312, 28413, 28511, 38312
Song Renqiong 3181113
Sonikromo, H. 74913
Sonko, A. 43213
Sonoda, S. 41512
Sontag, C. 77111, 774/3/foto
Soobadhar. R. 654/2
Soong Chang-chih 819/1
Sophia. koningin 223/foto, 437/foto
Soriano, M. 45512
Sorin, C. 83913
Sorsa, K. 49013
Sosa Lopez, A. 155/1/2
Sotillos, E. 43613
Soulez-Larivière, D. 50611
Soulouque, F. 5111
Sousa, O.A.S. e 67213
Soutendijk-van Appeldoorn, M.H.J. 36113
Soyinka. W. 836/1/2/foto. 842/foto
Sozisa, prinses 65512
Spaak, A. 16512
Spadolini, G. 2391213
Sparks, A. 67/3, 42112, 42311, 83412
Spasic, R. 72013
Speakes, L. 10012, 13012, 17012. 238/1, 24413, 30613, 312/1. 31512, 4271112. 44012, 69113, 72112, 7241112 , 73913, 7401112, 74313, 74411. 7691112. 77212
Specter, A. 73811
Spek, A.G. van der 278/2, 36213
Spellman, E. 7713
Spiegel, S. 96/1/2/foto
Spieker, B 36113
Spielberg. S. 83813
Spier, C. 64912, 65111, 73012, 82711
Spiljak, M. 18913, 66213
Spinelli, A. 5911, 59211
Spirin, O. 77013
Spitaels, G. 643/3/foto, 644111213, 64511
Springer, H. 26311, 38511
Springsteen, B. 837/2
Sprinkel, B.W. 155/1, 42613, 427/foto
Srbovan, J. 66213
Srebric, B. 66213, 66311, 66413
Ssemogerere, P.K. 75912, 761/1/foto, 7641113
St.John, H.B. 23411, 26213, 264111213, 385111213, 38611
St.Louis, A. 5211, 31112
Stajner, R. 66213
Stalin, J.W. 19411, 48813
Stallard, S.R. 26413
Stals, C. 445/foto
Stam, M.A. 5921112
Stambolic, P. 66213
Stange Oelckers, R. 6021112, 637/1
Stanisjew, D. 40811, 44112
Stanojevic, M. 66311
Starckman Pinel, M. 4612
Stark, U. 83513
Steenbergen-Kijlstra, A. 59613
Steenkamp, F. 68/2
Steenkamp. P.A.J.M. 48111, 48313
Steger. N. 459/1/2, 53311
Stein, J. 42613
Stein, M. 80313
Steinberg, E 45613
Stelaart, G. 84011
Stelling, J. 84011
Stemerdink, A. 36113
Stephens, T.H.M.F. 273/1
Stern. A. 80012
Stern, I. 83812
Stevens, jr., G. 84111
Stevens, S. 9213, 93/3, 94/1/2/foto
Stevens, W.F.C. 80612
Steward, D. 42312
Stewart, J. 12/3
Steyaert, H. 164/1/3/foto
Steyrer, K. 39512, 401/1/foto, 40211, 45511, 45911, 46011
Stich, O. 261112, 65711
Stockhausen. K. 83713
Stockman. D 428/2/3. 437 3 foto
Stoechalin, W. 75/3
Stoel, M. van der 14011, 27912
Stoffelen, P.R. 36113
Stoitsjkow, G. 43012, 4411112
Stojanow, D. 441/1/2
Stojcevic, S. 747/2
Stojsic, D. 74712
Stolk, P. 835/1
Stoltenberg, G. 25813, 316/foto, 715/1
Stoph, W. 464/foto. 487/3, 48812, 5181112, 519/1
Stoms, P. 827/2
Stoutt, L, 279/3, 28011
Strabbing, H 755/3
Strauss, L.L. 42613
Stray, S. 80911
Streek, B. 6911, 42413
Strikwerda, S. 48212
Strong, M. 32811
Stroom, G. van der 40313
Strydom. E. 42111
Stylianopoulos, D. 61413
Stuart, D. 15311
Suarez Gonzalez, A. 43311, 4341112, 436/1/3/foto
Suazo Cordova, R. 44111213, 45/1/2/foto, 46111213, 47111213, 481113, 871213, 9012, 9112
Subba, R. 37911, 38013
Subroto 14813, 15112, 22512, 22613, 227111213, 22811, 22913
Subulwa, L. 65612
Sucic, A. 663/1/3
Suede, E. 17513
Sugar, J. 83413
Sukovic, M. 66213
Sukowa, B. 839/2/foto
Sukrija, A. 22312, 66311
Sulayman, Y. 32711
Sullivan, M. 73813
Sultan, F.A. 26911
Sulumlomo, prins 65511
Sun Daguang 31713
Sun Myung Moon 4611
Sun Tianqin 3501113
Sun Yatsen 31812
Sundsbo, S. 80911
Sunico, R. 17513
Sununu, J. 73813
Supplice, D. 31111
Surlien, R. 80911
Suro, R. 54612
Suru. A J. 33413
Sutherland, P. 59/1/3/foto
Sutherland, T. 76911, 770/1, 771/2, 77212
Suvar, S. 74712
Suzuki, Z. 369/foto. 37011. 39813
Sverdrup, J. 13712 ·
Swan, J.W.D. 26413, 26511
Swapan, S.G. 56912
Swareddahab, A.R. 2891213, 290/1/2/3/foto, 291/1/2/3, 2921213, 2931113, 2941113, 3271213, 330/1/foto, 33112,33412
Swarts, D. 41812
Swigert, J. 8311
Swildens-Rozendaal, W.J C 36211
Swirski, N. 77013
Sy, S.M. 43213
Syeduzzamam, M. 338/1/2, 56913
Sylvester, H. 73211
Symms, S. 738/1
Syse, J.P. 80911
Szabo, I. 5321213, 84112
Szalajda, Z. 30712

Szamueli, L. 520/3
Szürös, M. 534/2

T

Ta'amri, S 498/3, 50013
Taborga G 54812
Taf!, W H 8813
Tagawa, S 39911
Taggazy, A. al- 36/3
Tahrr. M M M. 29011
Taivab. El A. 18/1
Takeshita, N 37011, 398/3, 399/2/3/foto, 40011, 41011, 607/3. 608/foto
Takeuchi, X. 398/3
Tall. E H.O. 67212
Talyzin, N. 7412. 197/3
Tamaki. K. 608/1/foto
Tamar, A.W. al- 81612
Tamas, G M 5251213
Tambatamba. M. 656/2
Tambo, O. 6513, 66/1. 41911, 444/1/foto 4781213, 48012
Tamir, A. 551/3, 799/3
Tarnura, H. 608/1/foto
Tan-Gatue, D. 173/3
Tan Koon Swan. D. 529/2/3. 5301112
Tan Tiong Hong, D. 53011
Tanada. L. 13211. 134/foto
Tanaka, K. 37011, 39813, 399/2/3, 41313. 60712
Tanaka. M. 399/2
Tanaka, R. 3991112
Tang Ke 317/2
Tannis, H. 2831113
Tantalean Arbulu, J. 30113
Tantani, M. 36612
Tarhoni, F. al- 3811
Tarkowski, A 839/2
Tarnoff, P. 438/3
Tarr, B. 23611
Tarrazona, H. 172/foto
Tasic. D. 66213
Tatad, F. 133/2
Tavares. D. 21/2
Tawil. I 20412
Taveb. A. 20813
Tayeb. E.T 289/1
Tayeb, U. el- 32712
Taylor, H. 83711
Tayo, J. 6513
Tazelaar, R.J. 36113
Tazieff, H. 505/2/foto
Tchana. B.N. 671/2/3
Teehankee, C. 161/foto, 16313, 16912
Teeuw, A. 12/foto
Tegelaar-Boonacker, H. 36113
Tejada de Rivero, D. 301/3
Tejero Molino, A. 43412
Tello Salavarria, A. 30113
Temaru, O. 505/1
Terlouw, J. 21413
Terpstra, E.G. 36211
Terpstra, G.H. 36113
Tetenyi, P. 53311
Thabit, R.M. 37412
Thalmann, E. 492/1
Thapa, H.B. 38011
Thapa, S.B. 38011
Thatcher, M. 37/1/2/3, 56/foto, 58/1, 6511, 14813, 15112. 18212, 24613, 25812. 315/3, 321/1/foto, 32212. 32312, 36913, 38611, 449111213, 450/2. 4541112, 45712, 502/1, 50713, 53711, 61611, 61911, 6201 2. 652/3, 653/foto, 70913, 72113, 72512. 81211
Théard, Marie, D. 34413
Théard, Mario 34413
Theard. S. 5112
Theberge, J. 54012
Thelusma, L. 34813, 34911
Thélusma, R.M. 7912
Théodore, B. 7913
Théodore. R. 34713, 348/1/foto
Thiam, I. der 432.2/3
Thiele. C. 835/3
Thiele. P 835/3
Thienchai Sirisamphan 51412
Thierry, burgemeester 821/2/3, 82211
Thomas. G.E. 264/3
Thomas, H. 369 3, 790/1
Thomas, J. 234/3
Thomas, M. 83911
Thomas, R. 4912. 31111
Thomassen. P. 809/1
Thompson, J 738/3
Thompson, T. 738/3
Thony, L. 311'2
Thoolen, H 752/foto
Thorn. G. 191/1
Thunborg. A. 810/3
Thijn, E van 404/3. 597/1
Thijs 758/2
Thijsse, T. 775/2
Tian Jiyun 18912, 315/3, 316/foto, 317/3. 31913, 32011
Tichonow, N. 4112. 197'1, 537/2, 748/3
Tidjani, T. 105/3. 11212, 12313
Tiesinga-Autsema. J.L E M W R R. 247/3
Tigas, V. 169/1
Tinbergen, J. 13/3
Tindemans. L. 122/1/3, 12311
Tini, C.A 67213
Tisch, H. 488/2
Tito. J. 746/1/2
Tito, J.B. 394/2/3, 555/1. 66313. 664/2. 7461113, 74811. 74611
Tito, M 746/1
Tito. Z 74611
Tjon, E 64713, 66813
Tjon A Kiet G 64713 64811. 72713, 728/2/foto, 729/1/2/3/foto 79413 795/1/2/foto
Tjon Kie Sim, E. 65011, 69813. 69913, 730/2. 735/2/foto, 7821112, 789/3, 7931213
Tmetuchal. R. 4161113
To Huu 62312
Tobback L.M.G. 82312
Todoriew, N. 44111
Todorrow. S. 408/2, 441/2
Tofali, S. al- 771/1/foto
Tohamy. H. 498/2
Toit, W. du 48013
Tokinon, sergeant 12511
Toko, U. 759/1/2. 76013, 761/foto, 7621113
Tolentino. André C 67211
Tolentino, Arturo M. 12911, 13011. 131/3, 132/1/foto, 16211, 163/3, 1711113, 178/1
Tommel, D.K.J. 362/1
Ton Düc Thang 623/1
Tonel, A. 469/1
Toorn, R.J.E.M. van den 11/1, 24612
Topp, W R. 282/3
Tordjman, T. 583/1
Toribio Merino. J. 525/1, 32612
Torrento Rallester, G. 836/2
Torres. E.E. 56812
Torres, F. 83912
Torres Arias, L. 44/3, 4511
Touben, J. 18413. 185/foto, 188/1
Toum, B.H. el- 29013
Toure, Abdourahmane 43213
Touré, Adama 68713, 68813
Toure, Mamadou 43213
Touré. Mamadou 68812
Touré. S. 68713
Toussaint-Louverture, F.D. 7812
Touw. M. 841/1/foto
Toweh, G. 23612
Tower. J. 72413
Traa, M. van 36211, 50411. 8311213
Tracy, E 77011. 78713
Tran Kien 623/2
Tran Xuang Bach 623/2
Traore, B. 672/2
Traore, M. 101/foto, 11212, 672/2, 686/3, 68711
Trejos Fernandez, J. 14013
Treves, L. 84112
Tricot. B. 466/1/2, 467/1/2/3/foto, 468/1 469/2. 470/1
Triest, K 53/3
Trigano. G. 20713
Trikt. A.A al- 3412 361112, 97/foto, 106/1/2, 110/1/2, 151/3, 29213, 29311, 581/1. 6861112
Trikt. R. van 699/3, 734/2, 735/2, 78211
Troncoso. S. 601/1
Trotnian. O. 26311, 26412
Truideman. D. 749/3
Trujillo Molina, H.B. 545/1/3
Truman. H.S. 188'3
Truong Chinh 621/2/3/foto. 622/1. 623/1/2, 624/3
Truss, A. 264/2
Tryska, J. 830/3, 831/3
Tsai Chien-chou 817/3, 818/1
Tsai Chien-nan 818/1
Tsanow. W 44111
Tshibuaba Ashila Fashi 121/2
Tsiang Yien-si 818/1
Tsjakoerow, T. 44111
Tsjazow, J. 244/3
Tsjebrikow, W. 19712
Tsjernawin, W N 75/3, 76'1
Tsjernenko, K 19412, 22311, 335/1. 53712
Tsjoe Hoey Man 623/2
Tsouras. A. 27211
Tsukamoto. S. 40013, 409/1/foto
Tsur, Y. 65212, 79913
Tsuria. J. 20412. 20512
Tu Huu 72412
Tubanovic, I. 71911
Tuinstra, K. 36113
Tuitt. N. 28013
Tull, L.R. 26311, 26412
Tumwine, E T. 76411
Tumwine, S. 76413
Tung Kuei-sen 8181213
Tunik, Y. 7361112
Tupurkovski, V. 74712
Turabi. H.A. al- 28911, 29413. 334/1/2/foto
Turenge, A. 466/1
Turenge, S. 4661112
Turingan. F. 172/foto
Turion, M. 83411
Turkmen, I. 40812
Turner, C. 304/3
Turnrr. K. 84011
Turner, T. 83713
Turnley, D. 83413
Tussenbroek, D. van 64811
Tutu, D. 41813, 421/1/2/foto, 42211, 42411, 442/1, 447/2. 450/3, 48012
Tutu. T. 442/1
Tuynman, D.S. 66113
Tijn, J. van 844/foto

U

Ubels-Veen, C. 36213
Übleis, H. 46011
Uchtenhagen, L. 26/1/2
Ude, L. 66411
Udenhout, W. 699/1/3/foto. 700/1/2, 729/3, 7301113, 73213, 733/1, 734/2, 735111213. 751/1, 78013, 7811113, 7821113, 7831112. 790/2/3, 82512. 82712
Ukil, A.M. 569/3
Ukpo, A. 23711
Ukrit Mongkolnavin 517/3
Ulanhu 318/1
Ulufu, M.M. al- 432/2
Unsi, A.S.H. al- 432/2
Urbain. R. 472/2, 823/2
Urban, J. 307/2. 562/1, 563/1
Urban. L. 52211
Urrutia. M. 60012
Urzua Ibanez. C. 52511. 54111
Usaymi, S.M. al- 81612
Useni, J.T. 23711
Ushaysh, M.A. 3741112

Utchanah M 65412
Uthman, D A al- 81612
Uijen, F 40512
Uyl, J M den 111112, 14912, 16713, 21311, 215/3 216/1/foto 325/2/3 326/2/3 14412 353/3 354 2, 361 5 362 i 363 2 foto, 364 11213, 48111 48211 586/1/foto, 66611, 81211. 83212. 844/foto
Uyleman, H 72813
Uzelac M 74712

V

Vaccareza, R. 61111. 64013
Vaes, J.F.M 821/1
Vajiralongkorn 516/1
Vajovic, P. 663/1
Vakic, I. 664/1
Valandrey, C. 839/3
Valarino, R. 2611
Valdes Subercaseaux, G. 52312, 5241213. 52513, 52611, 54713. 54911, 56413. 565/1. 60411, 61113, 61213, 63812, 63911
Valencia, E. 606/1/foto
Valenzuela, A. 63913
Valerio, N. 17512
Valerosa, R.T. 172/foto
Valk, H. 701111213, 75012
Valkeniers, J. 4721112
Valladares Soto. R. 471213
Valle, J. del 53912, 59913
Valles, M. 314/1/2/foto, 34813
Van Tien Dung 62312
Vancsa. J. 52211
Vandal, J. 4912, 31111
Varfis, G. 59/3/foto
Varga, C. 83913
Vargas Carbonell, H. 11611
Vargas Peralta, F. 11411. 1151112, 11611, 11811
Varkonyi, P. 52211, 53313, 53613, 53711
Varma, T.O.S. 21513
Vasilda, J. 64812
Vatsa, M. 23613, 2371112
Vaz, J. 70913
Vaz de Almeida, A. 67213
Vedel, G. 26213
Veder-Smit, E 27911
Veen, F. van 12611, 32711. 58513
Veen, Johan van 65811
Veen, J.F. van der 84211
Veenstra, P. 83811
Vegelin van Claerbergen, M. 7011213
Velaers, J. 82112
Velayati, A.A. 78613, 79613, 79711
Velche, R. 46611, 46713
Veld, E. ter 36113
Velders, F. 83313
Veldhoen, H. 36113
Veldhuis, A.J. te 36211, 66211
Velez, N. 17513
Veliotes, N. 440/2/3
Veloso, A. 1451213
Veloso, J. 70611, 71112, 71212
Velthuijs, M. 83513
Venturini, D. 6661213
Ver, F. 16112, 16211, 168/1/2/3/foto, 169111213. 170/1/3, 173/2, 174/2, 177/1. 179/1
Vera, M. 1213
Verdiger, A. 81313
Veress, P. 52112, 52211
Verge, R. 46713, 46911
Verhagen, F. 43812
Verheezen, R. 1213
Verhofstadt. G. 470/2, 473/1, 64511
Véricain, P. 34711
Verlon, F. 46911
Vermeend. W.A.F.G.36113, 40314, 778/1
Verondo, A. 17813
Verschueren 59611
Verschuuren, N. 83411
Verspaget. J.M. 36113
Versteeg, F. 8913. 11313, 11512, 11713, 13812
Vesey, E. 26511
Vessey. J. 43811
Vetere. U. 49112
Vetlesen. V. 809/3/foto
Vidaurrazaga Manriquez. P. 610/1
Vieira, H.A. 67211
Vieira, J.B. 671111213
Vieira, S. 707/1/2/foto. 7091213, 71011, 71113, 71311
Vilgrain, J 314 2 3
Viljoen, C 42012 423/1/foto, 424/foto, 42511, 709/3
Villabela, A. 52511
Villafuerte, L. 17712
Villalobos, O. 11512
Villanueva, B. 44/2
Villiers. P. de 21111
Vink, A. 84112
Vinkenoog, S. 835/2
Virata C 162/1 163/3. 177/3
Virshubskv, M. 800/1
Visscher. H. 83511
Visser, C. 83411
Visser, M.J. de 36113
Visser, P. 1013
Vithoon Yasawas 51512
Vlajkovic, R. 66213, 663/1/3/foto, 66411, 74911
Vlasi, A. 74712
Vlies, B.J. van der 362111213, 48111, 48211, 58713, 58811, 58913, 77713
Vlijmen. M.B.M.J. 36113
Vo Tsji Cong 62312
Vo Van Kiet 623/2
Vogel, H.J. 4891213
Vogelaar, N. 80612
Vogt, J.E. 27911
Vogt. P. 1313
Voight, J. 84011
Volcker, P. 439/3/foto, 67811, 716/foto, 74813
Volio Guardia, C.A. 11413, 11511
Volio Jiminez, F. 11413, 11511, 138/3. 60711
Vollenhoven, P. van 628/foto
Vollmer, A. 45613
Volvick, R.J. 5111
Vonhoff, H.J.L. 48613
Voorhoeve, J.J.C. 36211, 483/2/foto, 484/2/foto, 4851113, 58613, 5871113, 58812, 58913, 7771213, 851/1
Vos, H. 36113
Vranitzky, F. 402/2/3/foto, 45813, 45911
Vreeden, F. 65011
Vreugd, I. 74913
Vreugdenhil. Th.O. 36113
Vrhovec, J. 66213
Vriens-Auerbach, M.Y.J.H. 36113
Vries. B. de 1671113, 29613, 2991112, 32613, 35411, 36112, 38913, 482/1/3/foto, 483/1/2, 48413, 48513, 4861112, 5871213, 58813, 589111213, 77513, 777/1, 778/2, 779111213
Vries. E. de 84112
Vries, K.G. de 2461213, 247/1/foto, 36113
Vroegindeweij, L. 83412
Vroom, S. 1212
Vujkov, S. 66411

W

Wade, F. 26511
Waele, F. de 83812
Wagenaar, A.H.D. 11/1. 24612, 27812, 27912, 32613, 37213
Wagner Tizon, A. 301/3
Wague, M. 67212
Wahab, M.M.F.A. 26911
Waidenfels, G. von 40611
Waihee, J. 73813
Waite, T. 371213, 769/1/2/foto, 77111, 772/1/2/3/foto
Wako, A. 6511112, 73212, 75113, 752/1/3/foto
Waldack 75812
Walde, W. 48812
Waldheim, B. 76213
Waldheim, G. 45511
Waldheim, K. 3931213, 394/1/2/3/foto, 395/1/2/3. 3961112. 401/1/2/3/foto, 4021113. 434/1. 45413. 455111213. 456/1/2/3, 457/1/2/3, 458/1/2
Waldman. E. 20411
Wali, Y.A. 269/1/2/foto
Waligo, A. 7601113, 761/2, 76411
Walker 11412
Walker, P. 151/2. 152/3
Wallaga, J. 278/1/3, 36113
Wallmann. W. 7531213. 756/foto
Walsh A 77013
Walsh, J 84112
Walters V A 42611/2, 427/foto, 42812 54013 61611, 76911, 772/1
Waltmans H 40512
Waltniel L 164 1 3 foto
Walugembe, H J. prins 764 i
Wan Li 255'1 320 1
Wang Bingqian 143/2 284/3 383 2
Wang Chenghan 28612
Wang Chin-Hsi 81911
Wang Daohan 317/3
Wang Dongxing 31812
Wang Hai 28611
Wang Jingrong 22412
Wang Meng 384111213
Wang Ruoshui 12712
Wang Shu 14213
Wang Shueh-Cheng 35111
Wang Tao 31712
Wang Tao-yuan 81911/2
Wang Yaobing 12811
Wang Xijue 35111, 38413
Wang Zhaoguo 32011 35113
Wang Zhen 3181113
Wapakabulo, J 76413
Ward D 263/1
Wareh, F. 77011
Warioba, J. 26/3/foto, 43213
Warmerdam, A. van 83912, 84011
Warmerdam. M. 83412
Warwick, D. 838/foto
Wasiliew. W.A. 44112
Watanabe, M. 40012
Watanuki, T. 608/1/foto
Wathelet, M. 164/2/foto, 16511
Watkins, J. 438/foto
Wauthy, E. 47113, 472/1
Weah, M. 235/1
Webster, W. 4613
Wegman, M. 83411
Wegulo, B. 76012
Wei Guoqing 31811
Weinberg, R. 1313
Weinberger, C. 71112, 8313, 881213, 11813, 1201113, 192/2/3/foto, 23912, 24111, 2431112, 24411, 28812, 4281 112, 438/1/2, 61513. 724/2, 72613, 7391213, 7861213
Weir, B. 769/foto. 7701113, 7711213, 77211, 786/2
Weir, P. 84013
Weisglas, W.F. 36211, 70113, 73211, 78311, 83111
Weiss, G. 46311
Weizmann, E. 6731112, 70213, 7031213, 79913
Weizsacker, R. von 65711
Welles. 0 . 84111
Wenders, W. 1213
Werner, H. 83611
Wessel, G. 82712, 83511
Wessel-Tuinstra, E.K. 296111213, 297/1/2, 298111213, 299/1/2/3/foto, 32411, 325/1/2/3, 3261113, 50913, 51011
West-Charles, R. van 23413
Westerhout, Th. J. 40513
Westerterp, T.E. 661/3, 66211
Wexler, M. 83413
Weijers, S.C. 36113
Wheatley, W. 27913, 28011
White, B. 839/1/foto
White, E. 8212

White, M. 153/2
White, T.H. 59213
Whitehead, J.C. 97/2. 239/3/foto, 240/1, 428/1, 500/1/2
Whitelaw, W. 72712
Wiatkin. W. 83413
Wickbom, S. 81013
Wickham, J. jr. 438/foto
Wid, L. 1961213
Wiebenga, J.G.C. 36211, 405/2
Wiegel. H. 211/2/3, 21211, 21411, 21611, 299/1, 484/3. 48512
Wiel, H.J. van der 833/3
Wieland, L. 693/2
Wiertz 823/3
Wiesel, Elie 83213, 833/foto
Wiesel, Elisha 833/foto
Wiesel, mevr. 833/foto
Wiesenthal, S. 393/2. 394121'3, 457/3. 458/1/2
Wiggin, R. 27113
Wilder. B. 84011
Will, G.F. 69313
Willemse. A. 836/1
Williams, A.F. 28313
Williams. Boswell 28112
Williams, Burton 28311
Williarns, Calder 28312
Williams, Cootie 9612
Williams. H.T. 92/3
Williams, R.J. 30311
Willoch, K. 19113, 8091112, 810/1/2
Wilmet, M. 84113
Wilmink, W. 83512
Wilson 749/3
Wilson, P. 45711
Windsor, hertogin van 592/1/2/foto
Wingti, P. 43113, 432/1/foto
Winkler, H. 756/2/3
Winsemius, P. 34113, 343/3, 344/1/2/foto, 35412, 36412, 485/2, 48613
Winsor, C. 13712, 13811
Wirth, T. 73811
Wispelwey, P. 837/3
Wissel, D. van 65511
Wit, C.T. de 84113
Wit, R. de 648/1
Wlasow, A. 197/1
Wolde, G. 100/2/3, 101/2/3, 10211, 10412
Wolferen, K. van 12911, 161/3. 37011, 40011, 40913, 41013, 412/1, 60713
Wolff, C. 18612
Wolff, E. 73411
Wolffensperger, G.J. 36211
Wolfowitz, P. 13012
Wolfram, W. 827/3/foto, 82811
Wolkow. W 83/1
Wolodarski, L. 75/2
Wolters, F.L.J.A. 36113
Wöltgens, M.A.M. 36113, 77811
Wonder, S. 12/3. 837/2, 838/foto
Wone, I. 43213
Wong Hsi-ling 818/2/3/foto, 81911
Woodward, B. 241/1
Woolev, L. 34612
Wormer, R. 64713, 66813. 72912, 73411, 784/2/3
Wörner. M. 12111
Woronzow, J. 56113
Worotnikow, W. 197/2
Worrell, M.J. Chr. 361/3, 37213
Wreh, T. 23611
Wsewolosjski. M. 75/2
Wu Lengxi 31712
Wu Tun 818/2/3
Wu Xueqian 70/1. 189/3, 190/1/2, 222111213, 223/1/3, 224/1. 315/3, 316/foto, 31913, 33513, 33612
Wubbe, E. 84111
Wuermli, M. 835/3
Wurtz, F. 48011
Wijdenbosch. Jane 74913. 78211
Wijdenbosch. John 69911
Wijdenbosch, Jules 69911, 734/2, 827/3, 828/1/foto
Wynants. J. 717/3
Wynants, R. 823/3, 82411
Wijngaarde. E. 64713, 669/foto, 729/1/foto. 73313
Wijs, I. de 840/1/foto. 84112

X

Xanthopoulos, L. 83912
Xi Zhongkun 31811
Xi Zhongxun 320/1
Xiang Shouzhi 286/2
Xiao Quanfu 286/2
Xiao Tienyen 35011
Xoean Thoev 623/2
Xu Gang 14111
Xu Xianqian 31811, 31912
Xue Muqiao 35113

Y

Yaacobi, G. 79913
Yacoub 48012
Yacoub, A. 106/2, 10713, 108/1, 112/3
Yacoub, T. 23813
Yacine, A. 11213
Yadav, D.N. 37911
Yaghobzadeh. A. 83413
Yahmed, B.B. 579/2
Yahya, A.H. 37313, 374/2, 375/3, 37612
Yamaguchi, T. 398/3, 399/1
Yamani, A.Z. 14811, 14911, 15013, 151/3, 225/2/3/foto, 22612, 2271113, 228111213, 2291113, 23011
Yamashita, T. 39813
Yameogo, M. 688/3
Yan Gan 141/1
Yanez, G.R. 540/3
Yang. W. 35012
Yang Dezhi 14312, 28513, 286/1, 31811, 31913, 32011
Yang Shang Kun 28712, 31811. 320/1
Yanigamachi, H. 84112
Yao Yilin 319/3, 3201112. 335/1/2
Ye Jianying 318111213, 31912, 350/2
Ye Rutang 317/3
Ye Xuanping 31813, 31912
Yeutter, C. 4271213. 428/2. 677/3
Yevenes, S. 61113, 61211
Yilmaz, M. 40812
Yin Zhinong 35112
Yinon, N. 20412
Yniguez, N. 130/1
Yo-Yo Ma 83713
Yodeyman, J. 10511
Yoma, R. 10511
Yos Thephasadin Na Ayudthaya 5141213
You Ching 8171112, 82011
You Taizhong 28612
Young, H. 28311, 28411
Yu Guangyuan 25511
Yu Hongen 317/2
Yu Mingtao 25612
Yu Qiuli 31913
Yu Yi 31712
Yuan Tseh Lee 842/foto, 84313
Yusuf. A.R. 338/1

Z

Zacharow, G.F. 6901113
Zacharow, M. 19313
Zadok, C. 703/2
Zagladin, W. 562/3
Zahid. A. 569/2
Zaikow, L. 197/2/3/foto
Zainab, K.M. 240 1
Zaki. M.S. 269/1
Zaldivar Larrain. A. 523/1, 547/3/foto
Zali, A.A. 797/1
Zamir, Y. 20511. 20611, 20712. 702/1/2/3/foto. 70311. 704/1
Zamjatin, L, 245/2, 72512. 73911
Zammitt, H.J. 2611
Zanganeh, B. 79711
Zanjani, M. 79513. 79711
Zaorski. J. 839/2/foto
Zar. B. 12511
Zar, M. 20412
Zarew. K 44112
Zarkovic, V. 662/3, 746/3 foto, 747/2
Zee, S. van der 568/2
Zeeuw, A. de 67713
Zeeuw, M. 648/2. 684/3, 68511, 75113. 752/1, 79112
Zeevalking. H.J. 66113
Zeil P.H. van 36113
Zeller. A. 21112
Zemljaric, J. 66411
Zenha. F.S. 22/1, 145/2/3
Zepeda, H. 53911
Zepeda Andino. F. 4611
Zerbo. S. 6881113
Zeze, M. 23513
Zhang Aiping 192/1/2/3/foto, 22113, 318/2
Zhang Chengzian 320/3
Zhang Tingfa 28711, 3181113, 31912
Zhang Xiaotian 12712
Zhang Zhiziu 28612
Zhao Bingde 25612
Zhao Dongwan 317/3
Zhao Shouyi 317/3
Zhao Xianshu 28612
Zhao Ziyang 18/foto.24/3, 142/1/3. 14311, 190/2/3, 191/1/2/3, 19211, 221/3. 252/3, 25612, 2841213, 28513, 315/3. 316/1/2/3/foto, 317/foto. 318/2/3, 32012. 33511. 336/3, 36813, 383111213, 81211
Zhen Tuobing 22313
Zhen Yuntang, J. 12812
Zheng Tuobin 256/2
Zheng Weishan 286/2
Zhou Enlai 1281213, 31811, 3201213
Zhou Erfu 35212
Zhou Jiannan 317/3
Zhou Ping 14213
Zhou Shizhong 28612
Zhou Yang 12712, 38412
Zhu. F.X. 12812
Zhu De 128/2
Zhu Hongshen, V. 12812
Zhu Houze 317/3, 31813
Zhu Muzhi 318/2/3, 31912. 38411
Zhu Qizhen 22311
Zhu Xun 31713
Zia, B.K. 337/1/2/3, 3381213. 340111213, 34111. 569/3,
Zia ul-Haq, M. 17/1/2/3/foto, 18/1/3, 189/1, 368/2/foto
Ziad. A. 208/1/2
Zichem, A. van 684/2
Zilk, H. 458/3
Zimjanin, M. 19713
Zirnmermann. F. 309/2/3
Zindani, W.A. al-A. al- 43212
Zjiu-kow, T. 40613, 4071112. 429/1/3. 431/1/2. 4411213, 46012, 74813
Zjiwkow, W. 43112
Zjoelew, D. 44111
Ziitni, H. 3313, 3412
Zommer, A. el- 36612
Zongo, H. 68812
Zoon, C. 11511. 52412, 5261'2
Zorea, M. 20611, 702/1
Zou Jiahua 31712, 31813
Zoutendijk. G. 4841112
Zulu, G. 65612
Zuniga Augustinus. R. 44/1/3
Zwan, A. van der 48311
Zyl Slabbert, F. van 443/2/3/foto. 48012
Zijlstra, K. 3441112, 36113, 754/3